ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಸಂಪುಟ ಏಳು

ಗ್ವಾನಾಕೋ: ಆರ್ಟಿಯೊಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲ ಗಣದ ಕಮೆಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸ್ತನಿ. ಅಲ್ಪಾಕ, ಲಾಮಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಲಾಮಗ್ವಾನಕೀ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪೆರುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೇಪ್ ಹಾರ್ನ್‍ವರೆಗೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಸುಮಾರು 1.2 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಾಣಿಯದು. ದೇಹದ ಉದ್ದ 1.2–1.5 ಮೀ. ತೂಕ 48–96 ಕೆ.ಜಿ. ದೇಹದ

ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ತುಪ್ಪಳದಂಥ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ತಿಳಿ ಕಂದಿನಿಂದ ಕಡುಕಂದುವರೆಗೆ ಉದರ ಭಾಗ ಬಿಳಿ. ಮುಖ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಕತ್ತು ಒಂಟೆ ಲಾಮಗಳಿಗಿರುವಂತೆ. ಕಾಲುಗಳು ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕಿವಿಗಳು ನೇರ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಕಂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಆಕರ್ಷವಾಗಿವೆ. ಎಳೆಯ ಗ್ವಾನಾಕೋಗಳನ್ನು ಚುರೆಂಗೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ.

ಗ್ವಾನಾಕೋ ಸಂಘಜೀವಿ. 10–30ರ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗಂಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಇವು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಗಂಟೆಗೆ 50 ಕಿ.ಮೀ ಓಡಬಲ್ಲವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಜಲೂ ಬಲ್ಲವು. ಇವು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ರಾಹಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇವು ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯ ಅವಧಿ 10–11 ತಿಂಗಳುಗಳು. ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಗ್ವಾನಾಕೋಗಳ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷಗಳು. ಗ್ವಾನಾಕೋಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ, ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಸಾಕಲೂಬಹುದು. ಪಟಗೋನಿಯದ ಇಂಡಿಯನರು ಇವುಗಳ ಸಗಣಿಯನ್ನು ಬೆರಣಿಮಾಡಿ ಉರುವಲಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

(ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಗ್ವಾನಿಡೀನ್ : ಗ್ವಾನೀನಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಒಂದು ಜೈವಿಕ ವಸ್ತು. ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆ HN:C(NH2)2. ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಪೊಟಾಸಿಯಮ್ ಪರ್ಮ್ಯಾಂಗನೇಟಿನಿಂದ ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಕೂಡ ಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಮೋನಿಯಮ್ ಥಯೊಸಯನೇಟನ್ನು 180–190oC. ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಗ್ವಾನಿಡೀನನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದೊಂದು ವರ್ಣರಹಿತ ಹರಳು. ವಾತಾವರಣದಿಂದ ದ್ರವಾಂಶವನ್ನು ಹೀರಿ ದ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಸ್ವಭಾವದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕೂಡ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಬೋರಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಸಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಸ್ಥಿರಲವಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ಅಲ್ಪ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಗ್ವಾನಿಡೀನಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೊಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಅಮೈನೋ ಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಡೆಕಮಿಥಿಲಿನ್ ಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ಟ್ರಿಪಾನೋಸೋಮದಿಂದ ಬರುವ ನಿದ್ರಾರೋಗಕ್ಕೆ ಮದ್ದು. ಕ್ಲೋರೊಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಮಲೇರಿಯ ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಲ್ಫಗ್ವಾನಿಡೀನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗದ ಒಂದು ಮದ್ದು. ಇದನ್ನು ಸೇವಿಸಿದಾಗ ಕರುಳಿನಿಂದ ರಕ್ತಗತವಾಗದೆ ಬಹುಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೋಗಾಣುಕೃತ ಆಮಶಂಕೆಗೆ (ಬ್ಯಾಸಿಲರಿ ಡಿಸೆಂಟರಿ) ಇದು ತಕ್ಕ

ಮದ್ದು. ಗ್ವಾನಿಡೀನಿನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಎರಡು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ದೇಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರ್ಜಿನೀನ್ (1–ಅಮೈನೋ–4ಗ್ವಾನಿಡೋ ವೆಲೇರಿಕ್ ಆಮ್ಲ). ಇದು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಒಂದು ಘಟಕವಸ್ತು. ಸಸ್ತನಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರಂತರವೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಮೋನಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೊನೆಗೆ ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಅಥವಾ ಹೊಸದಾಗಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ಪಾದಿತವಾದ ಆರ್ಜಿನೀನ್ ವಿಶ್ಲೇಷಗೊಂಡು ಯೂರಿಯ ಮತ್ತು ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಆಗುತ್ತವೆ. ಯೂರಿಯಾ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಮೂತ್ರಪಿಂಡದಿಂದ ಮೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಪುನಃ ಅಮೋನಿಯದೊಡನೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅಮೋನಿಯದಿಂದ ಯೂರಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಲು ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿರುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಸಾರಜನಕ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವುದು ಹೀಗೆಯೇ– ಅಂದರೆ ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಮೂಲಕ ಯೂರಿಯ ಆಗಿ. ಈ ರೀತಿಯ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಕ್ರೆಬ್ಸನ ಯೂರಿಯ ಚಕ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. (**ನೋಡಿ – ಕ್ರೆಬ್ಸ್ ಯೂರಿಯ ಚಕ್ರ**).

ದೇಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತು ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ (ಮೀಥೈಲ್ ಗ್ವಾನಿಡೋ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ). ಇದು ಫಾಸ್ಫರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಥವಾ ಫಾಸ್ಫಜೆನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಕಶೇರುಕಗಳ ದೇಹದ ಐಚ್ಛಿಕ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ (ವಾಲಂಟರಿ ಮಸಲ್ಸ್) ಅಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಫಾಸ್ಫಜೆನ್ ಆವಶ್ಯಕ. ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸಂಕೋಚಕ್ಕೆ ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಅಡಿನೊಸಿನ್ ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ (ಎಟಿಪಿ) ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಎಟಿಪಿ ಪುನಃ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಂಸಖಂಡದ ಸಂಕೋಚ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಎಟಿಪಿಯ ಈ ಮರುಕ್ಷಣದ ಪುನಃ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಗತ್ಯ. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಜರಗುವ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅಗಾಧ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಎಟಿಪಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒದಗುವ ಶಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನನ್ನು ಪುನಃ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ವಸ್ತು ಪದೇ ಪದೇ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಬದಲು ಆರ್ಜಿನೀನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಥವಾ ಫಾಸ್ಫೋಗ್ಲೂಕೋ ಸಯಾಮಿನ್ ರೀತಿಯ ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುವೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಫಾಸ್ಫಜೆನ್‍ಗಳೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇವು ಗ್ವಾನಿಡೀನಿನ ಸಂಬಂಧಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಎಟಿಪಿ ⟶ ಶಕ್ತಿ + ಎಡಿಪಿ

ಫಾಸ್ಫಜೆನ್ + ಎಡಿಪಿ ⟶ ಎಟಿಪಿ+ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್

ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ↘
 ಎಟಿಪಿ
ಎಡಿಪಿ ↗

ಎಟಿಪಿ + ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ⟶ ಫಾಸ್ಫಜೆನ್ + ಎಡಿಪಿ

ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ – ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ಫ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪರಿವರ್ತನೆ

ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ನಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಟಿನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಗ್ವಾನಿಡೀನಿನ ಸಂಬಂಧಿಯೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವ ಸಾರಜನಕ ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದೊಂದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹಾಂತರ ಸಾರಜನಕ ಚಯಾಪಚಯದ (ಎಂಡಾಜಿನಸ್ ನೈಟ್ರೊಜನ್ ಮೆಟಬಾಲಿಸಿಮ್) ವೇಗನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಹು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ, ಬಾಣಂತಿಯರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ವೇಳೆ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಶಿಥಿಲತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಗ್ವಾನೋ: ಪಕ್ಷಿ, ಬಾವಲಿ, ಮತ್ತು ಸೀಲ್ ಮೀನುಗಳ ಮಲಮೂತ್ರದಿಂದಾದ ಗೊಬ್ಬರ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವ ಪೆಲಿಕನ್, ಕಾರ್ಮೊರಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾನೆಟ್ (ಕಡಲಕೋಳಿ)ಗಳಿಂದ ಇದು ದೊರೆಯುವುದು. ಪೆರುವಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಡಲು ಪ್ರದೇಶ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚದರ ಮೈಲಿಗೆ 5,600,000ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ವಾನೋ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಶೇ.11–ಶೇ.16 ಸಾರಜನಕ, ಶೇ.8–ಶೇ.12 ರಂಜಕಾಮ್ಲ ಮತ್ತು ಶೇ.2–ಶೇ.3 ರಷ್ಟು ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಇದೆ. ಮಿಸ್ಸೋರಿ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನ್ಯನ್ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಲಿಗಳ ಗ್ವಾನೋ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸೀಲ್ ಪ್ರಾಣಿಯ ಗ್ವಾನೋ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಲೋಬಾಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿದೆ. ಪೆರು 1810 ರಿಂದ ಹೊರದೇಶಕ್ಕೆ ಗ್ವಾನೋ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಧಿಕ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಕಡಲಕೋಳಿಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ : (Guayaquil) ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ಎಕ್ವಡಾರ್ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು, ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 2°ಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗ್ವಾಯಾಸ್ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ಖಾರಿಯಿಂದ 72 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1600 ರಲ್ಲಿ 2000 ಇದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2009ರಲ್ಲಿ 2,634,000 ಆಗಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ ಸೆರೋಸಂತಾ ಆನಾ ಹಾಗೂ ಸೆರೋ ಸಂತಾ ಸೆರ್‍ಮನ್ ದಿನ್ನೆಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ 10 ಮೀ ಆಗಿತ್ತು. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಗರದ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ನುಗ್ಗುವುದುಂಟು.

ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ಪಟ್ಟಣದ್ದು ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ; ಆದರೆ ಉಷ್ಣತೆ ತೀವ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳು ಬೇಸಗೆಯ ನಡುಗಾಲ. ಆಗಿನ ಉಷ್ಣತೆ 27ಲಿ ಸೆಂ. ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳು ಜುಲೈ. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ 24° ಸೆಂ. ಜನವರಿಯಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 38.8".

ಈಗಿನ ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 1535ರಲ್ಲಿ ಸೆಬಾಸ್ಟಿಯನ್ ಡಿ ಬೆಲಾಲ್ಕಜ಼ಾರ್ ಎಂಬಾತ ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಬಾಬಾಹೋಯೋ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ವಸತಿ ಪದೇ ಪದೇ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೂ ರೋಗಗಳಿಗೂ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1538ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಡಿ ಓರೆಲಾನಾ ಎಂಬುವನು ಈಗಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸಾಂಟಿಯಾಗೋ ಡಿ ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಈ ನಗರ ಸಮುದ್ರಗಳ್ಳರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಅನಾಹುತಗಳಿಂದಲೂ ಭೂಕಂಪಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳಿಂದಲೂ ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ಇದು ಪ್ಲೇಗಿನ ನೆಲೆಯೆನಿಸಿತ್ತು, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾದ ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ನಗರದ ಆರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿದೆ.

ಗ್ವಾಯಾಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಕುಗಳು ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್‍ಗೆ ನದೀ ದೋಣಿಗಳ ಮುಖೇನ ಬರುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕಾಂತರ ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದು ಗ್ವಾಯಾಸ್ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್‍ಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ವಾಯಾಕೀಲಿನಿಂದ ಕ್ವೆಪಿಡೋ, ಸಲೀನಾಸ್, ಕೀಟೋಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ನಗರದಿಂದ ಎಕ್ವಡಾರಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕೀಟೋವರೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಈ ನಗರದೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗ್ವಾಯಾಕೀಲ್ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ 7 ಮೀ ಆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲುವು. ಎಕ್ವಡಾರಿನ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳು ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗುವ ಸರಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕೋಕೋ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಗ್ವಾಯಾಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ, ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್, ಮೇಣದಬತ್ತಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ನೂಲು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬಿಯರ್ ಮತ್ತು ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. 1867ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹತ್ತಾರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಈ ನಗರದ ಬಹುಭಾಗ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು, ಅದನ್ನೀಗ ಪುನಾರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.ಓ.; ಎಸ್.ಎನ್.ಎನ್.ಆರ್.ಇ.)

ಗ್ವಾಯೂಲೇ : ಆಸ್ಟರೇಸೀ (ಕಂಪಾಸಿಟೀ) ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪೊದೆ. ಪಾರ್ಥೇನಿಯಮ್ ಅರ್ಜೆಂಟೇಟಮ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ಕೌಚುಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ರಬ್ಬರನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಇದರ ತವರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪಾರ್ಥೇನಿಯಮ್ ಹಿಸ್ಟಿರೋಫೋರಮ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದ ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಳೆಗಿಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದೆ.

ಬೇರೆ ರಬ್ಬರ್ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲ್ನೊರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಒಸರಿದರೆ ಗ್ವಾಯೂಲೇಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದು ಗಿಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅರೆದಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಅರೆದು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಕೌಚುಕ್ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೀವಿಯ ಬ್ರಸಿಲಿಯೆನ್ಸಿಸ್ ಮರದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ರಬ್ಬರಿನಷ್ಟೇ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಬಳಸಬಹುದಾದರೂ ಕೃತಕ

ರಬ್ಬರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮ. ಗ್ವಾಯೂಲೇ ಗಿಡವನ್ನು ರಬ್ಬರ್ ಮರಗಳಂತೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ಮತ್ತು ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಪೇನ್, ಟರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಗ್ವಾಲಿಯರ್: ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಗರ ; ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ನಗರ ಹಿಂದೆ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,030, 543(2011) ಉ.ಅ. 26o 12' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 70o 10' ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಆಗ್ರ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 122 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾ ಯಮುನಾ ದೋಆಬ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಚಂಬಲ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ನಗರ ಮೂರು ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗೋಡೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಜೈನ ವಿಗ್ರಹ

ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಹಳೆಯ ನಗರ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಸುಮಾರು 91 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬಂಡೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. 525 ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. 9–10 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕೋಟೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಕೊಳಗಳೂ ಆರು ಅರಮನೆಗಳೂ ಆರು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯೂ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತೇಲೀಕ ಮಂದಿರ, ಅತ್ತೆ–ಸೊಸೆಯರ ದೇಗುಲ, 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಾನ್ ಮಂದಿರ – ಇವು ಹಿಂದೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಕರಣ್ ಅರಮನೆ ಇಂಡೋ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ್ದು. ತೇಲಿಕ ಮಂದಿರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಕಟ್ಟಡ. ಅದರ ಗೋಪುರದ ಎತ್ತರ 33 ಮೀ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾದ ಹಲವಾರು ಜೈನಮೂರ್ತಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 25ಮೀ.ಎತ್ತರದ ಆದಿನಾಥಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಕೋಟೆಯ ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಗೌಸ್ ಮತ್ತು ತಾನ್‍ಸೇನ್ ಗೋರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಹಳೆಯ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕೋಟೆಗೆ 1.5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲಷ್ಕರ್ ಆಧುನಿಕ ನಗರ ಭಾಗ. ಇದು ಬಾರಾ ಬಜಾರ್, ದಾಲ್ ಬಾಜಾರ್, ಮಾಧವ ಗಂಜ್, ಫಾಲ್ಕಾ ಬಜಾರ್, ಜಾನಕ್ ಗಂಜ್‍ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 40–ಶೇ. 50 ವಾಸಿಸುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಹೊಳಪಿನ ಹೆಂಚುಗಳು ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ರೇಯಾನ್, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಚರ್ಮ, ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಕುಂಭ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್‍ನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಇನ್‍ಫರ್‍ಮೇಷನ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಆ್ಯಂಡ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‍ಮೆಂಟ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟ್ರಾವೆಲ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಟೂರಿಸಮ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‍ಮೆಂಟ್, ಮಾಧವ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಆ್ಯಂಡ್ ಸೈನ್ಸ್, ಲಕ್ಮೀಬಾಯ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಫಿಸಿಕಲ್ ಎಜುಕೇಷನ್, ಅಲ್ಲದೆ ಆರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ: ಜಿವಾಜಿ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ಮಹಾರಾಜ ಮಾನ್‍ಸಿಂಗ್ ತೋಮರ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ರಾಜ್‍ಮಾತಾ ವಿಜಯರಾಜೆ ಸಿಂಧ್ಯಾ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ಲಕ್ಮೀಬಾಯ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇನ್‍ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಫಿಸಿಕಲ್ ಎಜುಕೇಷನ್, ಆ್ಯಮಿಟಿ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್, ಐ.ಟಿ.ಎಂ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ.

ಇತಿಹಾಸ : ಗ್ವಾಲಿಯರ್‍ಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ವಾಲಿಪ ಎಂಬ ತಪಸ್ವಿ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಷ್ಠರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರಜ್ ಸೇನ್ ಎಂಬ ಅರಸನ ರೋಗವನ್ನು ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಗುಣಪಡಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆತನ ಹೆಸರಾಗಿ ಆ ದೊರೆ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಗ್ವಾಲಿಪನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಪಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಈತನ ವಂಶದ ಅರಸನೊಬ್ಬ ತನ್ನನ್ನು ಪಾಲನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಾಗ ಪತನ ಹೊಂದಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಗೋಪಗಿರಿ, ಗೋಪಾದ್ರಿ, ಗೋಪಾಚಲ, ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಪ್ರಥಮ ಒಡೆಯರೆಂದರೆ ಹೂಣ ದೊರೆ ತೋರಮಾನ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಮಿಹಿರಗುಲ. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ 525ರ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನೌಜಿನ ಗುರ್ಜರ–ಪ್ರತೀಹಾರ ದೊರೆಯಾದ ಭೋಜನಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಇದು 1232 ವರೆಗೂ ಹಿಂದೂ ದೊರೆಗಳ ವಶದಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. 1021ರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಇದನ್ನು ರಜಪೂತರಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಲು

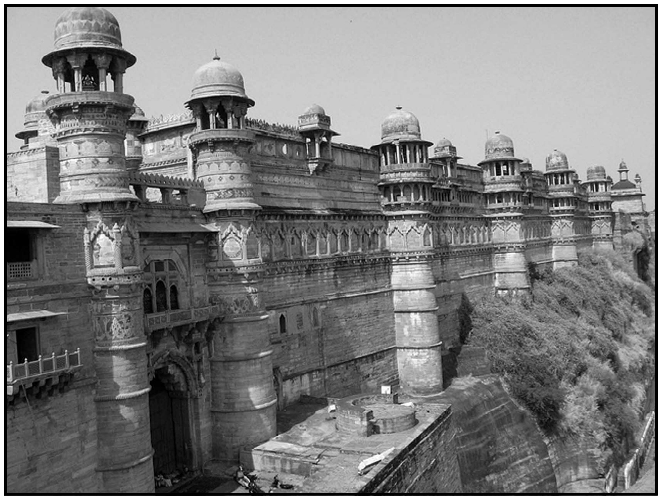

ಮಾನ್‍ಸಿಂಗನ ಅರಮನೆ

ಯತ್ನಿಸಿದ. 1232ರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ ಅಲ್ತಮಶ್ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. 1398ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ರಜಪೂತರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದು 1518ರ ವರೆಗೂ ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಈ ದೊರೆಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಮಾನ್‍ಸಿಂಗ್ (1456–1517). ಅವನು ಸುಂದರವಾದ ಅರಮನೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅವನ ರಾಣಿ ಮೃಗನಯನಾ ಎಂಬುವಳು ಕಲೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದಳು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಗೀತ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ತಾನ್‍ಸೇನ್ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಆತ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದದ್ದೂ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‍ನಲ್ಲೇ.

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕೋಟೆ 1542ರಲ್ಲಿ ಷೇರ್‍ಷಹನ ವಶವಾಯಿತು. ಅವನ ವಂಶಜರಿಂದ 1559 ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಇದನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಬಂದಿಗಳನ್ನಿಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕೋಟೆ ಮರಾಠರ ವಶವಾದದ್ದು 1751ರಲ್ಲಿ. 1777ರಲ್ಲಿ ಇದು ಸಿಂಧ್ಯ ಮನೆತನದ ದೊರೆಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1780ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರಿಂದ 1783ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಕೈಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತೆ 1804ರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು 1805ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ಯ

ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. 1844ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಿಂಧ್ಯ ರಾಜನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮರಳಿಸಲಾಯಿತು. 1857ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತ್ತು. ಇದು ಬಂಡಾಯಗಾರರ ಕೊನೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. 1858ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, 1886ರಲ್ಲಿ ಝಾನ್ಸಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಿಂಧ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಾಗ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. 'ರೂಪ್‌ಸಿಂಗ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್' ಎಂಬ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಭಾರಿ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಮೈದಾನ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಆರ್.)

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಜಿಲ್ಲೆ : ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ 50 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 52142 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2030543 (2011). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾದ ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲ. ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಲ್ಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರದ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕಲ್ಲು ಜಿಲ್ಲೆಯದೇ.

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ವಿಭಾಗ : ಭಿಂಡ್, ಮೊರೇನಾ, ಶಿವಪುರಿ, ಗೂನಾ, ದಾತಿಯಾ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್–ಇವು ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17,216 ಚ.ಮೈ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 43,49,753 (1971). (ಕೆ.ಆರ್)

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನ : ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಾಪಕ ರಾಣೋಜಿ ಸಿಂಧ್ಯ. ಮರಾಠಾ ಪೇಷ್ವೆಯರ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಿಂಧ್ಯ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದ. ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದು 1745ರಲ್ಲಿ. 1761ರಲ್ಲಿ ಪಾಣಿಪಟ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೇಷ್ವೆಗಳು ಸೋತಾಗ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಹದಾಜಿ ಸಿಂಧ್ಯ ಬಲಿಷ್ಠನಾದ. ಹೆಸರಿಗೆ ಇವನು ಪೇಷ್ವೆಯರ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದರೂ ಮಧ್ಯಭಾರತ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ. 1785ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಷಾ ಆಲಮನನ್ನು ಕೂರಿಸಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. 1794ರಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ದೌಲತ್ ರಾವ್ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೋತು ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. 1857ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನಾಧೀಶ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದನಾದರೂ ಆ ನಗರದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯದ ವೀರರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯ ತನಕ ಹೋರಾಡಿದರು.

ಮಹಮ್ಮದ್ ಗೌಸನ ಸಮಾಧಿ. ಮೊಗಲ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೊಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದುದು ಲಷ್ಕರ್. ಚಂಬಲ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಭೂಪಾಲ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ, ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಸಿಂಧ್ ನದಿಯ ಉಗಮದ ಪ್ರದೇಶ, ಇದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ – ಇವು ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾಗಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಭಿಲ್ಸಾ, ಬೆಸ್ನಗರ್, ಉದಯಗಿರಿ, ಬಾಗ್ – ಇವು ಹಿಂದಿನ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಚಂದೇರಿ, ಮಂಡಸೋರ್, ಗೋಹುದ್ – ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನಗರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಂಟ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಬುಲ್ ಫಜ್ಹಲ್ ಅಲ್ಲಾಮಿಯ ಗೋರಿಯಿದೆ. ನಳಮಹಾರಾಜನ ರಾಜಧಾನಿ ಶಿವಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ನಾರ್ವಾರ್ ಕೋಟೆ ಅವನದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ತಾನ್‌ಸೇನ್‌ನ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಮಹಮ್ಮದ್ ಗೌಸನ ಘೋರಿಯುಂಟು. ಇದು ಮೊಗಲ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನ 1948ರ ಮೇ 28ರಂದು ಮಧ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. 1956ರ ನವೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗವಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಆರ್)

ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕೌಲು : ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಡುಗಿಸಿದ ಮೂರನೆಯ ಮರಾಠಾ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ರಾಜ ದೌಲತ್‌ರಾವ್ ಸಿಂಧ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕೌಲು (1817). ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ರಾಜಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಉದಿಸಿದೆಯೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು 1843ರಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಮನೆತನದವರನ್ನು ಮಣಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿಕೊಂಡ ಕೌಲನ್ನೂ (1844) ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. 1817ರ ಕೌಲಿನನಂತೆ ದೊರೆ ದೌಲತ್‌ರಾವ್ ಸಿಂಧ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಜೊತೆ ಸೇರದೆ ನಿಂತನಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಅಧೀನತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಪಿಂಡಾರೆಯವರನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಒಪ್ಪಿದ. ಅಜ್ಮೀರ್ ಪ್ರದೇಶ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು.

1817ರ ಕೌಲಿನಿಂದ ಸಿಂಧ್ಯನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕುಂದಿತಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರಭಾವ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟನೊಬ್ಬನನ್ನು ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿರಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಉದ್ದೇಶ 1844ರ ಕೌಲಿನಿಂದ ನೆರವೇರಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಕೌಲಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹಲವು. ದೌಲತ್‌ರಾವ್ ಸಿಂಧ್ಯ 1827ರಲ್ಲಿ ನಿಧಾನನಾದಾಗ ಅವನ ರಾಣಿಯಾದ ಬೈಜಾಬಾಯಿ ಜಂಕೋಜಿರಾವ್ ಎಂಬ ಹುಡುಗನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನ ಪರವಾಗಿ ತಾನೇ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿದಳು. ಜಂಕೋಜಿ 1833ರಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಜಂಕೋಜಿ 1843ರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಆಗ ಅವನ ರಾಣಿ 11 ವಯಸ್ಸಿನವಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಅವಳು 9 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಜಿಯಾಜಿರಾಯನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು. ರಾಣಿಯೂ ಅವಳ ದತ್ತು ಮಗನೂ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಮಾಮ್ ಸಾಹೇಬನನ್ನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ನೇಮಿಸಿದ. ಆದರೆ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಮುಖಂಡರು ಅವನ ಆಡಳಿತವನ್ನೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮಾಮ್ ಅಸಮರ್ಥನೆಂಬುದು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಾಗ ಗ್ವಾಲಿಯರಿನ ಮುಖಂಡರ ಬೆಂಬಲ ಗಳಿಸಿದ್ದ ದಾದಾ ಬಸ್ಸಿವಾಲನನ್ನು ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಲಾರ್ಡ್ ಅಲೆನ್‌ಬರೋ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅಲೆನ್‌ಬರೋ ಕಾತರನಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ದಾದಾ ಬಸ್ಸಿವಾಲನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಮಣಿಯಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಸಲ್ಲದ ನೆವಗಳಿಂದ 1843ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಅಲೆನ್‌ಬರೋ ಸಹ ಸೇನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಗ್ವಾಲಿಯರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸೈನ್ಯ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಸೋತುಹೋಯಿತು. 1844ರ ಜನವರಿ 5ರಂದು ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಹಾರಾಣಿಯನ್ನೂ ಅವಳ ದತ್ತುಮಗನನ್ನೂ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ರಾಜ್ಯದ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತನ್ನ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಅವರಿಂದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದ. ಈ ಕೌಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ರಾಜಮನೆತನ 26 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸೈನ್ಯಬಲವನ್ನು 9,000ಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ರಾಣಿಯ ದತ್ತುಪುತ್ರನಾದ ಜಿಯಾಜಿರಾಯನಿಗೆ 19 ವರ್ಷ ಆಗುವವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್‌ರಿಂದ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಮಂಡಳಿ ನಡೆಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಆ ಮಂಡಳಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಕೌಲನ್ನು ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯ ಬಲವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ, ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಬೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಮನೆತನದ ಮೇಲೆ ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಹೇರಿದ. ಇದರಿಂದ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಶ್ರಿತ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿ, ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಗ್ವಿನಿಚೆಲ್ಲಿ, ಗ್ವಿಡೋ : ಸು. 1240–76. ಇಟಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಕವಿ. ಈತ ಜನಿಸಿದ್ದು ಬೊಲೊನ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ. ಕೆಲಕಾಲ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಘಿಬಲೀನ್ ಲ್ಯಾಂಬರ್‌ಟಾಜ್ಞ್ ಪಕ್ಷದ ಇನ್ನಿತರ ಸದಸ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಈತನನ್ನೂ ದೇಶದಿಂದ ಗಡೀಪಾರುಮಾಡಲಾಯಿತು (1274). ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಇವನ ಬಾಳು ಅಲ್ಪ ಅವಧಿಯದ್ದಾದರೂ ಈತನ ಕವನಸೃಷ್ಟಿ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ

ಗಳಿಸಿತು. ಪ್ರೇಮಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲೂ ಈತ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರೇಮದ ಆಂತರಂಗಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಮತ್ತು ಘನತೆಗಳು ಇವನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬಲು ನಯವಾಗಿಯೂ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಡಾಂಟೆಯಂಥ ಕವಿಗಳಿಂದಲೂ ಈತ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಡಾಂಟೆ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಕನೆಂದು ಕರೆದದ್ದುಂಟು. ಈತ 20 ಲಘುಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಹಲವು ಸಾನೆಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವನಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ದಿ ಅರ್ಲಿ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪೊಯೆಟ್ಸ್ (1861) ಮತ್ತು ಎನ್ ಆಂತಾಲಜಿ ಆಫ್ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪೊಯೆಮ್ಸ್ (1922) ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಗ್ವೀಸ್ ಮನೆತನ : 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದ್ದ, ಲೊರೇನ್ ಡ್ಯೂಕ್ ಮನೆತನದ ಒಂದು ಕಿರಿ ಶಾಖೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕ ಕ್ಲಾಡ್ ಡೀ ಲೊರೇನ್. ಈತ ಗ್ವೀಸಿನ ಪ್ರಥಮ ಡ್ಯೂಕ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಈತನನ್ನು ಡ್ಯೂಕನಾಗಿ (1496–1550) ನೇಮಿಸಿದ. ಇವನ ಮಗಳು, ಗ್ವೀಸಿನ ಮೇರಿ, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ 5ನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್‌ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ಸ್ಕಾಟರ ರಾಣಿ ಮೇರಿಯ ತಾಯಿ ಆಕೆ. ಇವನ ಮಗ ಫ್ರಾಂಕಾಯ್ ದ ಲೊರೇನ್ (1519–63) ಗ್ವೀಸಿನ 2ನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಗಿದ್ದ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗ ಚಾರಲ್ಸ್ ದ ಗ್ವೀಸ್ (ಸು. 1525–1574) ಕಾರ್ಡಿನಲ್ ದ ಲೊರೇನ್ ಆಗಿದ್ದು, ಸ್ಕಾಟರ ರಾಣಿ ಮೇರಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಗಂಡನಾಗಿದ್ದ 2ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಐ.)

ಈ ಮನೆತನದವರು ಹ್ಯೂಜೆನೋಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಕೆಥೊಲಿಕರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಅನ್ಬಾದ ಪಿತೂರಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ದಮನಮಾಡಿದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ಮರಣಾನಂತರ ಕ್ಯಾದರೀನ್ ದ ಮೆಡಿಚಿಯನ ಉದಾರ ನೀತಿಯನ್ನು ಇವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, 1562ರ ಮತೀಯ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದರು. ಹ್ಯೂಜೆನೋಗಳನ್ನು ಫ್ರಾಂಕಾಯ್ ಸೋಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅವನೇ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ. ಚಾರಲ್ಸ್ ಸ್ಪೇನಿನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 1567–70ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಗ್ವೀಸಿನ ಮೂರನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಹೆನ್ರಿ ದ ಲೊರೇನ್ (1550–88). ಈತ ಫ್ರಾಂಕಾಯ್‌ನ ಮಗ. ಸಂತ ಬಾರ್ತೊಲೇಮ್ಯೊ ದಿನದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದವನು ಈತ. 1576ರ ಅನಂತರ ಇವನು ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕೂಟ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈತ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. 3ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿ, ಆ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ದೊರೆ ಇವನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ನಟಿಸಿ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಇವನ ಸೋದರ ಲೂಯಿ ದ ಲೊರೇನನನ್ನೂ (1555–1588) ದೊರೆ ಆಗಲೇ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ (1588), ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಲೀಗಿನ ನಾಯಕತ್ವ ಇವರ ಸೋದರ ಹೆನ್ರಿ ದ ಲೊರೇನನಿಗೆ (1614–1664) ಸಂದಿತು. ಈತ ಗ್ವೀಸಿನ 5ನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್. ಇವನು ರಿಚಲೂ ವಿರುದ್ಧ ಪಿತೂರಿ ಮಾಡಿದ. ನೇಪಲ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಇವನು 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ದರ್ಬಾರು ಬಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಸೋದರನ ಮಗ ಲೂಯಿ ಜೋಸೆಫ್ (1650–1671) 6ನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್. ಇವನು 13ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಸೋದರನ ಮಗಳಾದ ಎಲಿಜ಼ಬೆತಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಗ್ವೀಸಿನ 7ನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಫ್ರಾಂಕಾಯ್ ಜೋಸೆಫ್. ಇವನು ಲೂಯಿ ಜೋಸೆಫನ ಮಗ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಇದರ ಗಂಡುಸಂತಾನ ಮುಂದುವರೆಯಿತಾದರೂ ಗ್ವೀಸ್ ಡ್ಯೂಕ್ ಪದವಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. 1704ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೂರ್ಬನ್ ರಾಜಕುಮಾರರ ಸಲುವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಇದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೂರ್ಬನ್ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. *

ಗ್ವೆರಿಜ಼ : ಕೊಲೋಬಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ 8 ಬಗೆಯ ಕೋತಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಕೊಲೋಬಸ್ ಪಾಲಿಕೋಮೋಸ್ (ಕಪ್ಪು ಬಿಳಿಪು ಗ್ವೆರಿಜ಼), ಕೊ. ಬೆಡಿಂಪಸ್ (ಕೆಂಪು ಗ್ವೆರಿಜ಼), ಕೊ. ವೇರಸ್ (ಆಲಿವ್ ಗ್ವೆರಿಜ಼) ಈ ಮೂರು ಬಗೆಗಳು. ಇವು ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣದ ಸರ್ಕೋಪಿತೆಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳ ವಾಸ. ಸೆನೆಗಲ್, ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಕಪಿಗಳಿವು. ದೇಹದ ಉದ್ದ 50–70 ಸೆಂ.ಮೀ. ತೂಕ ಸುಮಾರು 12 ಕೆಜಿ. ದೇಹದಷ್ಟೇ ಉದ್ದದ ಬಾಲವಿದೆ. ತೆಳುವಾದ ದೇಹ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟಿದ ಪೃಷ್ಠದ ಉಬ್ಬುಭಾಗ ಇವು ಗ್ವೆರಿಜ಼ಗಳ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಜಾತಿಗೆ ಕೊಲೋಬಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ (ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಲೋಬಸ್ ಎಂದರೆ ಊನವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ). ಕಪ್ಪು ಬಿಳುಪು ಗ್ವೆರಿಜ಼ದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಲದಲ್ಲೂ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಯಂಥ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೂ ಉದ್ದನೆಯ ಬಿಳಿಯ ಕೂದಲುಗಳ ಕುಚ್ಚಿದೆ, ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಿಷಪ್ ಮಂಕಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

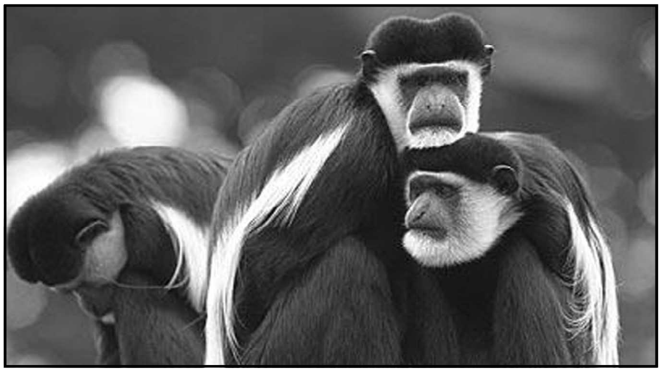

ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಗ್ವೆರಿಜ಼ಗಳು

ಇವು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 3 ರಿಂದ 4 ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಹಾಗೂ 1 ರಿಂದ 3 ಗಂಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಮರಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಿವಿಧರೀತಿಯ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಗ್ವೆರಿಜ಼ಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಮರಗಳಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದು ಅಪರೂಪ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು, ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಲುನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದವು. ಇವುಗಳ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸದ್ದುಮಾಡದೆ ಅಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವುದೇ ಅಪರೂಪ. ಗ್ವೆರಿಜ಼ಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಲೆಯುಡಿಗೆ, ಮೇಲಂಗಿ, ಬಿಲ್ಲು, ಗುರಾಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಗ್ವೈಯಕಮ್ : ಜೈಗೋಫಿಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮರ. ಗ್ವೈಯಕಮ್ ಅಫಿಸಿನೇಲ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದು ಮೂಲತಃ ಕರಿಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯದ್ದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಸುಮಾರು 6–15ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ನಿತ್ಯಹಸಿರಿನ ಮರ. ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾದ ಮುಖ್ಯಕಾಂಡ, ಗಂಟುಗಳುಳ್ಳ ರೆಂಬೆಗಳು, ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಊದಾ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿರುವ ನುಣುಪಾದ ಹಾಗೂ ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ತೊಗಟೆ, ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಎಲೆಗಳು, ಎಲೆಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆ ಇರುವುದು, ರಂಬೆಗಳ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿನ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿರುವ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳು, ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು – ಇವು ಗ್ವೈಯಕಮ್ ಮರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದರ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಲಿಗ್ನಮ್ ವೈಟೇ ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮವಿದೆ. ಮರದ ಚೇಗುಭಾಗ ಹಸಿರುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಹುಳಿವಾಸನೆ ಹಾಗು ಕಹಿರುಚಿ ಇದೆ. ರಸಕಾಷ್ಠ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಚೌಬೀನೆ ಬಲುಗಟ್ಟಿ, ರಾಳಮಯ ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿನ ಎಳೆಗಳು ಓರೆಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸೀಳುವುದಾಗಲಿ ಇದರಿಂದ ಮರಗೆಲಸ ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವಾದ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ

ಗ್ವೈ. ಅಫಿಸಿನೇಲ್ ಪ್ರಭೇದದ ಹೂರೆಂಬೆ

ಚೌಬೀನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಟೆ, ಕೊರೆಯಚ್ಚು ಮತ್ತು ಉಳಿಕೊರಡುಗಳು, ಕುಂಚದ ಹಿಡಿಗಳು, ಒನಕೆ, ಸ್ಕಿಟಲ್ ಚೆಂಡುಗಳು, ಉರುಳುಯಂತ್ರ, ರೇಚಕಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಘರ್ಷಣ ಭಾಗಗಳು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉಪ್ಪುನೀರಿನಿಂದ ಹಾಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಡಗುಗಳ ಚಾಲಕದ ಅಲಗು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಗ್ವೈಯಕಮ್ ಮರದ ರಾಳಕ್ಕೆ ಗ್ವೈಯಕಮ್ ಗೋಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಗೈವಯಕ್ ರಾಳ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಒಸರುವ ಇದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚುಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಒಂದು ತುದಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ರಾಳ ಹೊರಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಮರವನ್ನು ಚಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಪುಡಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಉಪ್ಪುನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ರಾಳ ತೇಲುವಂತೆ ಮಾಡಿಯೊ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದುಂಟು. ಆಗತಾನೇ ಸ್ರವಿಸಿದ ರಾಳ ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಗಾಳಿಗೆ ಕೊಂಚಕಾಲ ಒಡ್ಡಿದರೆ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಪಾರದೀಪಕವಾದ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲ್ಯೂಸೆಂಟ್) ಗಾಜಿನಂಥ ಹರಳುಗಳ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್, ಈಥರ್, ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮುಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಡುರುಚಿ ಉಂಟು. ತಿಂದರೆ ಗಂಟಲುರಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಂದಿಯ ಕೊಬ್ಬು (ಲಾರ್ಡ್) ಮತ್ತು ನಿರ್ಜಲೀಕರಿಸಿದ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಕೆಡದೆ ಹಲವು ಕಾಲ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಗ್ವೈಯಕ್ ರಾಳವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಲುವಾತ, ಗಂಟಲ ಉರಿಯೂತ, ಟಾನ್ಸಿಲೈಟಿಸ್ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಲಘುವಿರೇಚಕವಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮೂತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಮೊಗ್ಲಾಬಿನ್ ಇರವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಗ್ವೈಯಕಮ್ ಟಿಂಕ್ಚರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಎಚ್.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆಯಲ್ಲಿನ ಕ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಮಹಾಪ್ರಾಣಾಕ್ಷರ. ಇದು ಕಂಠ್ಯ ಘೋಷಸ್ಪರ್ಶ. ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಿಂದ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಕ್ಷರದ ರೂಪ ಅದೆಷ್ಟು ಬದಲಾಗಿದೆ ಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಅಕ್ಷರದ ಮುಖ್ಯಭಾಗವಾದ ಕೊಂಡಿಯೊಂದು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೇ ರೂಪ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದುಬಂತು. ಅನಂತರ, ಇದೇ ರೂಪದ ಷ ಮತ್ತು ಹ ಕಾರಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಇದರ ಹೊಕ್ಕಳನ್ನು ಸೀಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಖಚಿತ ಗೊಂಡ ಈ ರೂಪವೇ ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

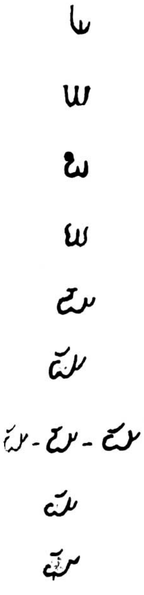

ಅಶೋಕ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.3ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಶಾತವಾಹನ ಪ್ರ.ಶ.2ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಕದಂಬ ಪ್ರ.ಶ.5ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಗಂಗ ಪ್ರ.ಶ.6ನೆಯ ಶತಮಾನ
ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಪ್ರ.ಶ.9ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಕಲ್ಯಾಣಿಚಾಳುಕ್ಯ ಪ್ರ.ಶ.11ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಕಳಚೂರಿ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ಸೇವುಣ. ಪ್ರಶ.13ನೆಯ ಶತಮಾನ
ವಿಜಯನಗರ ಪ್ರ.ಶ.15ನೆಯ ಶತಮಾನ
ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಪ್ರ.ಶ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಘಂಟಾಕರ್ಣ : ಶಿವಗಣದಲ್ಲೊಬ್ಬ, ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಈತ ಮಾನವಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ವಿಕ್ರಮನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಿಕ್ಕಾಗಿ ವರ ಬೇಡಲು ಶಿವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದ. ಶಿವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಕಾಳಿದಾಸನ ವಿನಾ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲುತ್ತೀಯೆ ಎಂದು ವರಕೊಟ್ಟ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಕೋಪಗೊಂಡ ಘಂಟಾಕರ್ಣ ತಾನಿನ್ನು ಶಿವ ಶಬ್ದವನ್ನುಚ್ಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪಣತೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಜೊತೆ ವಾದ ಹೂಡಲು ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಘಂಟಾಕರ್ಣ ರಚಿಸಿದರೆ ತಾನು ಪರಾಭವನಾದೆನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಕಾಳಿದಾಸ ತಿಳಿಸಿದ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಘಂಟಾಕರ್ಣ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನಂತೆ. ಸ್ವಾರಸ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಈತ ರಚಿಸಿದ ಶಿವಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವನ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಆಗ ಶಿವ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ.

ಈ ಕಥೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪಾಂತರ ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಘಂಟಾಕರ್ಣ ಪರಮ ಶಿವಭಕ್ತ, ಅನ್ಯದೈವದ ಹೆಸರೇ ತನ್ನ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಕಿವಿಗೆ ಘಂಟೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಶಿವ ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಬಂದು 'ಹರಿಯಿತು' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈತನ ಎದುರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ಘಂಟಾಕರ್ಣ ಶಿವನನ್ನು ತಾಡಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ. ಹರ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಸಾರಿದ ಈತನನ್ನು ಘಂಟಾಕರ್ಣನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಪೂಜಿಸಿದ ಪುಷ್ಪ ಬಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯ ಅವನ್ನು ಬಾಡಿಸಲು ಕೋಪಗೊಂಡ ಘಂಟಾಕರ್ಣ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಯಾಗೆಂದು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಶಪಿಸಿದ. ಆಗ ಸೂರ್ಯ ಈತನನ್ನೇ ಶರಣುಹೋಗಲು ಮನೋಹರನೆಂಬ ಗಣೇಶ್ವರನ ಪಾದೋದಕದಿಂದ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಶಾಪವಿಮೋಚನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಆಗ ಸೂರ್ಯ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಾರ್ಕೇಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಗಣೇಶ್ವರನ ಪಾದೋದಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಈಗಲೂ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಘಂಟಾಕರ್ಣನನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಆಧಿವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಈತನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪೂಜೆಗೆ ಯಾರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ವೃದ್ಧಸ್ತ್ರೀಯೇ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಘಂಟಾಕರ್ಣನ ಪೂಜೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸರಂಜಾಮನ್ನು ಭಿಕ್ಷೆಯೆತ್ತಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕಡೆ ಮಸಿಯಾದ ಒಂದು ಮಡಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಗೋಮಯವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ, ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ಶೃಂಗರಿಸಿ ಘಂಟಾಕರ್ಣನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈತ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಅರಿತು, ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಶಿವನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಈತನ ದೇಹವೇ ಶಿವಗುಡಿಯ ಹೊಸ್ತಿಲಾಯಿತು. ಕೈಕಾಲು ಬಾಗಿಲ ತೋಳಾದವು. ತಲೆ ಘಂಟೆಯಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಈ ಘಂಟೆ ಬಾರಿಸಿ ಅನಂತರ ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಶಿವ ಮೆಚ್ಚುವನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. *

ಘಜ್ನವೀಡ್ : ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ (977–1186) ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ವಂಶ. ಇದು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸರಹದ್ದಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ಈ ರಾಜವಂಶ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ ಮಹಮೂದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (998–1030) ಘಜ್ನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿ ಮಹೋನ್ನತಿ ಗಳಿಸಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಕಲೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವು ಸಾಧನೆಗಳಾದವು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿವೀಡ್ ವಂಶದ ಸ್ಥಾನ ಹಿರಿದಾದದ್ದು.

ಸಮಾನಿದ್ ಅಮೀರರ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಬುಖಾರದ ಅಲಪ್ತಿಗಿನ್ ಘಜ್ನಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜ ಅಬೂ ಅಲೀ ಲವೀಕ್ ಅಥವಾ ಅನೂಕನನ್ನು 962ರಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನೇ ಘಜ್ನವೀಡ್ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕನೆಂಬುದು ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಅದೇ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. 977–8ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅಮೀರರ ದಂಡನಾಯಕ ಸಬಕ್ತಿಗೀನ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕನೆಂದು ಹಲವು ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಬಕ್ತಿಗೀನ್ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡ. ಭಾರತದ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ರಾಜ ಜಯಪಾಲನನ್ನು 979 ಮತ್ತು 988ರಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಉತ್ತರದ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ, ಘೋರ್, ಜಾಬುಲಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯಗಳು ಘಜ್ನಿವೀಡರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು. ಹೀಗೆ ಇವನು ಘಜ್ನಿವೀಡರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದ. ಇವನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಹಮೂದ (998–1030) ಘಜ್ನಿವೀಡ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಭವ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಈ ವಂಶದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ. ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಮೇಲೆ ಈತ 17 ಬಾರಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ. ಇವನ ಮರಣಕಾಲಕ್ಕೆ ಘಜ್ನಿವೀಡ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯದ ಭಾಗಗಳೂ ಸೇರಿ ಆಕ್ಸಸ್‌ನಿಂದ ಪಂಜಾಬ್ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾ ಸಮರಚತುರನಿವನೆಂದು ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇವನ ಸ್ಥೈರ್ಯ, ಸಮಚಿತ್ತ, ಸಮಯಚಾತುರ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಏಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಇವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕರವಾದದ್ದು. ಮಹಮೂದನ ತರುವಾಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ 1ನೆಯ ಮಸೂದ್ (1030–1040) ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ. ಅನಂತರ ಘಜ್ನವೀಡರು ಸಮರ್ಥ ರಾಜರಿಲ್ಲದೆ ದುರ್ಬಲರಾದರು. ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತ ಬಂದವು. 1044–46ರಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಜೂಕರು ಪರ್ಷಿಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಘಜ್ನವೀಡರನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿದರು. ಘಜ್ನವೀಡರು ಸೆಲ್ಜೂಕರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಕಪ್ಪ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಘಜ್ನವೀಡರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಗಳಿಸಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಘೋರಿ ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನೂ ಅವನ ತಮ್ಮ ಸೈಫ್–ಉದ್–ದೀನನನ್ನೂ ಬಹ್ರಾಮ್ ಷಹ ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಅವರ ತಮ್ಮ ಅಲ್ಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಅದನ್ನು ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿ ಮಾಡಿದ (1151). ಆ ನಗರ ಏಳು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಉರಿಯಿತು. ಈ ಕೃತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಾ–ಉದ್–ದೀನನಿಗೆ ಜಹಾನ್ಸೂಜ಼್ (ಪ್ರಪಂಚದಾಹಕ) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಬಂತು. ಮುಂದೆ ಘಜ್ನವೀಡರು ವಿದೇಶೀ ದಾಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹದಿಂದಲೂ ಇನ್ನೂ ಕ್ಷೀಣಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಲಾಹೋರನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 1163ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಘಜ್ನಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಘಜ್ನವೀಡರ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾದವು. 1186ರಲ್ಲಿ ಷಿಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿ ಪಂಜಾಬಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಲಾಹೋರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಖುಸ್ರು ಮಲ್ಲಿಕ್ ಶರಣಾಗತನಾದ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಘಜ್ನವೀಡರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮುಗಿಯಿತು.

ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನೇರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಲು, ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಮೂಲಕ ಯುರೋಪನ್ನು ತಲುಪಲು ಈ ರಾಜವಂಶ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಪರ್ಷಿಯ, ಭಾರತಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ಕಲಾವಿದರು ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಭವನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವೇ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುವು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಘಜ್ನಿ : ಮಧ್ಯ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಎರಡು ರಾಜವಂಶಗಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ. 330 34' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 680 18' ರಲ್ಲಿ ಸು. 2225 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ, ಘಜ್ನಿ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ 150 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕಾಂದಹಾರ್‌ನಿಂದ 360 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,41,000(2006), ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಹಳೆಯ ನಗರದ ಎತ್ತರದ ಗೋಡೆಗಳೂ ಅದರ ದುರ್ಗವೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರಗಳೂ ಭವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ, ಕೋಟೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಇದೊಂದೇ.

ಘಜ್ನಿಯ ಆರಂಭದ ಇತಿಹಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಟಾಲಮಿಯಿಂದ ಗಾಜ಼ಾಕ ಎಂದೂ ಗ್ರೀಕ್ ಕವಿಗಳಿಂದ ಗಾಜ಼ೋಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪಟ್ಟಣ ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲ. 644ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಹ್ಯುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ವರ್ಣಿಸಿದ ಹೊ–ಸಿ–ನ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣ ಇದೇ ಇರಬಹುದು. ಹೊ–ಸಿ–ನ ಪಟ್ಟಣ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಟ್ಸಾವೊ–ಕಿನ್–ಟೊ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಬ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತ್ತು ಉದಂತಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಜ಼ಾಬೂಲಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು, ಇದು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಅರಬರು ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾದರೆಂದೂ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಘಜ್ನಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸು. 871ರಲ್ಲಿ ಸಫರೀದ್ ಯಾಕೂಬ್ ಇಬ್ನ್ ಲೈತ್ ಜಯಿಸಿದ. ಈತನೇ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ತಾರೀಖ್–ಇ–ಸಿಸ್ತಾನ್ ಎಂಬ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಆಕರವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಿಜವಿರಲಾರದು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಚೀನೀ ಬರೆಹಗಳೂ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹುದುದ್–ಅಲ್–ಅಲಾಂ ಎಂಬ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕೃತಿಯೂ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಸ್ಲಾಮೀ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಆರಂಭವಾದ್ದು 962ರಲ್ಲಿ– ಸಾಮರ್‌ಕಂಡ್ ಮತ್ತು ಬುಖಾರಗಳ ಸಮಾನಿದ್ ಅಮೀರರ ರಕ್ಷಕ ಪಡೆಯ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಟರ್ಕ್ ಆಲ್ಪ್ಟಿಗೀನ್ ಎಂಬವನು ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ. ಆತನೂ ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅಮೀರರಿಗೆ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವನ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಸಬಕ್ತಿಗೀನ್ ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಘಜ್ನವೀಡ್ ವಂಶ (977–1186) ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ವೈಭವದಿಂದ ಆಳಿತು. ಈ ರಾಜವಂಶದವರು ಅಮೀರರೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಇವರನ್ನು ಸುಲ್ತಾನರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಬಕ್ತಿಗೀನನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರದ ಘೋರ್, ಜ಼ಾಬೂಲಿಸ್ತಾನ್, ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯಗಳವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಂಜಾಬಿನವರೆಗೂ ಈತ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇವನ ಮಗ ಮಹಮೂದನ (998–1030) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಸ್‌ನಿಂದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯವೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪಂಜಾಬಿನವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು.

ಹೀಗೆ ಘಜ್ನಿ ನಗರ ಮಹಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಿಂದ ದೋಚಿದ ಅಗಾಧ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮಹಮೂದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಸೀದಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರದಲ್ಲಿ 42 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಗೋಪುರಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಗೋಪುರ ಅರಬ್ಬಿ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಮೂದನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು; ಅದಕ್ಕೆ 365 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಗೋಪುರ ಅವನ ಮಗ ಮಸೂದನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ವಿಜಯಸೂರೆಯ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಭಾರತದಿಂದ ತಂದ ಹಿಂದು ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಮಹಮೂದನಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾದ ಅರೂಸಲ್–ಫಲಕ್ ಎಂಬ ಮಸೀದಿಯೂ ಹೀಗೇಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಾಲಯವೂ ಇತ್ತು. ಈ ನಗರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಹಮೂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಂದ್–ಇ–ಸುಲ್ತಾನ್ ಎಂಬ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಈಗಲೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಎಂ.ಡಿ. ಸ್ಕೆಲುಂಬರ್ಗರ್ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದನ ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷವನ್ನು ಲಷ್ಕರಿ ಬಜ಼ಾರಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ.

ಘಜ್ನಿ 1151ರಲ್ಲಿ ಘೋರ್‌ನ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಭೀಕರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಅವನು ನಗರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಘಜ್ನವೀಡರ ದೊರೆ ಖುಸ್ರು ಷಾಹ ಈ ನಗರವನ್ನು ತೊರೆದು ಪಂಜಾಬಿನ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಘಜ್ನಿ ನಗರ ತನ್ನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ರಾಜವಂಶಗಳು ಇದನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳಿದರೂ ಅದು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ವೈಭವವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

1221ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಜೆಂಘಿಸ್‌ಖಾನನ ಮಗ ಒಗದೈ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಒಗದೈ ಅನಂತರ ಮಂಗೋಲರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇಬ್ಭಾಗವಾದಾಗ ಘಜ್ನಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಾಗ ಪರ್ಷಿಯದ ಇಲ್–ಖಾನರಿಗೆ ಸೇರಿತು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಲ್ಲ. ನಗರದ ಬಹುಭಾಗ ಪಾಳು ಬಿದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ತೈಮೂರನ ವಶವಾಯಿತು. ಬಾಬರ್ 1504ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ತರುವಾಯ 200 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇದು ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1738ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಾದಿರ್ ಷಾ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 1839ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. 1842ರಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನರು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರೂ ಮತ್ತೆ ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಹೀಗೆ ಘಜ್ನಿ ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಈಗ ಅಳಿದುಳಿದಿರುವ ಹಳೆ ಪಟ್ಟಣ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಭಾಗ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗಿರುವ ಹಳೆಯ ಗೋಡೆ ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣದ ದುರ್ಗವಿದ್ದಿರಬಹುದು. 1835ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಇದರ ಇತಿಹಾಸದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದರು. ಗುಡ್ಡದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ವಾಸಗೃಹಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಕಾಬೂಲ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಮೂದನ ಗೋರಿ ಪತ್ತೆಯಾಗಿದೆ. ಬಯಲಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಲಷ್ಕರಿ ಬಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಮೂದನ ಅರಮನೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಿದೆ. ದಿಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕವಿ ಸನಾಯಿಯ ಮಂದಿರ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. 1935ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ನಗರ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಘಜ್ನಿಯ ಶೇ .70 ರಷ್ಟು ಜನ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯ : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕ್ತಿಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂದಹಾರ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ – ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ; ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಷಿಂಕಾಯಿ ಬೆಟ್ಟ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚಳಿ. ಸುಮಾರು 3 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ 2' ರಿಂದ 3' ಹಿಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಸೆಖೆಯಿಲ್ಲ. ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆ ಧೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಗೋದಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಕುದುರೆಮಸಾಲೆ, ಮ್ಯಾಡರ್ – ಇವು ಬೆಳೆಗಳು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 2,337,600 (2012). ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಹಜಾರಾರಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವವರು ಘಿಲ್ಜಾಯ್ ಆಫ್ಘನರು. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಘಜ್ನಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಫ್ಘನ್ ಕುರಿ ಚರ್ಮದ ಕೋಟುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾನ್ಯ, ಹಣ್ಣು, ಉಣ್ಣೆ, ಮ್ಯಾಡರ್ ಬಣ್ಣ – ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಘಜ್ನಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತಜಿಕ್ ಜನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಇನ್ನೆರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮಷಾಕಿ ಮತ್ತು ಮಕುರ್. ಈ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಕಾಬೂಲ್ – ಕಾಂದಹಾರ್ ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ)

ಘಜ್ನಿ ಖಾನ್ : ತುಘಲಕ್ ಸುಲ್ತಾನ್ ಫಿರೂಜ್ ಷಹನ ಮರಣಾನಂತರ(1388) ಮಲಿಕ್ ಘರೂಕಿಯಿಂದ ಖಾನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಜವಂಶದ 7ನೆಯ ಸುಲ್ತಾನ. ದಾವೂದ್‌ಖಾನನ ಮಗ. ದಾವೂದ್ ಖಾನ 1508ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದಾಗ ಇವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆದರೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹತ್ತೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಪ್ರಾಶನದಿಂದ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ. ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಅಹಮದ್ ನಿಜಾಂ ಷಹನಿಗೂ ಗುಜರಾತಿನ ಮಹಮೂದ್ ಬೇಘರಾನಿಗೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಇವರ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ಕಲಹಗಳೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಕೊನೆಗೆ ಬೇಘರಾನ ಗುಂಪು ಜಯಗಳಿಸಿತು. ಅವನು 3ನೆಯ ಆದಿಲ್‌ಖಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದು 1520ರವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಅವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಸುಲ್ತಾನರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. 1601ರಲ್ಲಿ ಖಾನ್ ದೇಶ ಅಕ್ಬರನ ವಶವಾಯಿತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಘಟಕರ್ಪರ: ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಶೃಂಗಾರಕಾವ್ಯ : ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸ ಬರೆದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಘಟಕರ್ಪರವೆಂದರೆ ಗಡಿಗೆಗಪ್ಪರ, ಹರವಿಯೋಡು. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಮಾತು ಘಟಕರ್ಪರ ಎಂದು. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ನವಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಈ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ:

ಧನ್ವಂತರಿ ಕ್ಷಪಣಕಾಮರಸಿಂಹ ಶಂಕು
ವೇತಾಲಭಟ್ಟ ಘಟಕರ್ಪರ ಕಾಲಿದಾಸಾಃ ।
ಖ್ಯಾತೋ ವರಾಹಮಿಹಿರೋ ನೃಪತೇಸ್ಸಭಾಯಾಂ
ರತ್ನಾನಿ ವೈ ವರರುಚಿರ್ನವವಿಕ್ರಮಸ್ಯ ॥

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಧನ್ವಂತರಿ ಮುಂತಾದವರು ಒಂದೇ ಕಾಲದವರಲ್ಲ. ಕೆಲವರ ವಿಚಾರವಂತೂ ಹೆಸರಿನ ವಿನಾ ಮತ್ತೇನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಘಟಕರ್ಪರ ಒಬ್ಬ. ಕಾಳಿದಾಸನೊಡನೆ ಕೂರಿಸಬಹುದಾದ ಈ ಘಟಕರ್ಪರ ಯಾರು, ಅವನ ಕಾಲವಾವುದು, ಮತ್ತು ಅವನ ಉದ್ಗ್ರಂಥ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಪದ್ಯಗಳ ಶೃಂಗಾರಪ್ರಧಾನವಾದ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಈ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿನವಗುಪ್ತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಿವೃತಿ ಒಂದಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಸಂಗತಿ. ಅಭಿನವಗುಪ್ತ ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧ್ವನ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ ವಿಪ್ರಲಂಭಶೃಂಗಾರವರ್ಣನೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಯಮಕ ನೇಮಕವೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು; ಏಕೆ, ಅದಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಗುರಿ ಎಂತಲೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯಮಕನೇಮಕವೇನೋ ಶ್ರವಣ ಮಧುರವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಬ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಲಿಗೊಡಬೇಕಾದ ಅನರ್ಥವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಲ್ಲ. "ಯಮಕಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಕವಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹರವಿಯೋಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತೇನೆ, ಕುಡಿಯಲು ಹಿಡಿದಿರುವ ಬೊಗಸೆ ನೀರಿನ ಆಣೆಯಿಡುತ್ತೇನೆ, ಭಾವಾನುರಕ್ತೆಯಾದ ವನಿತೆಯ ಆಣೆಗೂ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ" – ಹೀಗೆಂದು ಕವಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಆಲಂಬ್ಯ ಚಾಂಬುತೃಷಿತಃ ಕರಕೋಶಪೇಯಂ
ಭಾವಾನುರಕ್ತವನಿತಾ ಸುರತೈಃ ಶಪೇಯಮ್ ।
ಜೀಯೇಯ ಯೇನ ಕವಿನಾ ಯಮಕೈಃ ಪರೇಣ
ತಸ್ಮೈ ವಹೇಯಮುದಕಂ ಘಟಕರ್ಪರೇಣ ॥

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳು ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿವೆ. ರೀತಿ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು, ಕೊನೆಗೆ ರಸ ಮತ್ತು ರಸಧ್ವನಿ – ಇವುಗಳೇ ಕಾವ್ಯದ ಜೀವಾಳವೆಂಬುದೂ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ ವರಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಾರವೆಂಬುದೂ ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆಯ ಖಚಿತಾಭಿಪ್ರಾಯ. ಘಟಕರ್ಪರ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ಮತ್ತು ಅದರ ಕರ್ತೃ ಕಾಳಿದಾಸಾದಿ ವರಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ನಿಲ್ಲಲನರ್ಹನೆಂಬುದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹೊಳೆದೀತು.

ಇರುವ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮೂರು ಕವಿ ಉಕ್ತಿ. ಎರಡನೆಯದರಿಂದ ಐದನೆಯ ಪದ್ಯ ಮತ್ತು ಎಂಟರಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕರವರೆಗಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಪ್ರೋಷಿತಭರ್ತೃಕೆಯಾದ ನಾಯಿಕೆಯ ಸಂದೇಶ. ಆರು ಏಳನೆಯ ಪದ್ಯಗಳು ನಾಯಕನಿಗೆ ದೂತೀವಾಕ್ಯ. ಹದಿನೈದರಿಂದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ನಾಯಕನು ನಾಯಕಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಪ್ರತಿಸಂದೇಶ, ಹೀಗೆ ಇದು ಮೇಘದೂತದಂತೆ ಒಂದು ಸಂದೇಶಕಾವ್ಯ. ಸಂದೇಶವಾಹಕ, ಮೇಘ, ಯಮಕಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸೊಗಸಂತೂ ಕರ್ಣಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವೂ ಅಹುದು.

ಹಂಸಾ ನದನ್ಮೇಘಭಯಾ ದ್ರವಂತಿ
ನಿಶಾಮುಖಾನ್ಯದ್ಯ ನ ಚಂದ್ರವಂತಿ ।
ನವಾಂಬುಮತ್ತಾಃ ಶಿಖಿನೋ ನದಂತಿ
ಮೇಘಾಗಮೇ ಕುಂದಸಮಾನ ದಂತಿ ॥
ಗುಡುಗುಮೋಡದ ಭಯದಿ ನೋಡುತಿವೆ ಅಂಚೆಗಳು
ಯಾಮಿನೀಕಾಮಿನಿಯುಮಿಂದಲ್ಲವಿಂದುವದನೆ।
ಅಮಲಜಲದಮಲಿನಲಿ ಉಲಿಯುತಿವೆ ನವಿಲುಗಳು
ಮೋಡ ಮೂಡಲು ನೋಡು ಕುಂದಸುಮಧವಲರದನೆ ॥

ಇಲ್ಲಿನ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಸಿ.ಜಿ. ಪುರುಷೋತ್ತಮರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕನ್ನಡ ಘಟಕರ್ಪರದಿಂದ ಉದ್ಧೃತ.

ಈ ಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವೆಲ್ಲ ಶಬ್ದಾಡಂಬರದಲ್ಲಡಗಿದೆ. ಇರುವ ವರ್ಣನೆಗಳು, ಕೊಡುವ ಉಪಮೆಗಳು, ಸನ್ನಿವೇಶದ ಕಲ್ಪನೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶೃಂಗಾರಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಣಯಗೀತೆಗಳ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣ ಮಾತ್ರ. ಇಂಥ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಎರಡು ಮೂರು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದ್ಯಗಳಿವೆಯೆಂಬುದೇ ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭುತ ವಿಷಯ.

ಘಟಕರ್ಪರ ಕಾವ್ಯ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಅಭಿನವಗುಪ್ತರ ವಿವೃತಿಯೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಪಾದನೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯದು; ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

(ಎಚ್.ಪಿ.ಡಿ.ಇ.)

ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ : ಸಂಖ್ಯಾಕಲನವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಅಂಗ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್). ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇದು ಮಾನವಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಹ್ಯೂಮನ್ ಎಬಿಲಿಟಿ) ಮತ್ತು ವರ್ತನೆ (ಬಿಹೇವಿಯರ್) ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಗಣಿತೀಯ ಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು (ಮ್‌ಡೆಲ್ಸ್) ರಚಿಸುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರರೂಪವನ್ನು

$$Z_j = a_{j1}F_1 + a_{j2}F_2 + \dots\dots + a_{jm}F_m + d_jU_j \qquad \dots(1)$$

$$j = 1, 2, \dots\dots\, n;\ (m<n)$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು z ಚರವನ್ನು m ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳ ($F_1, F_2, \dots\dots F_m$) ಮತ್ತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕದ (U) ರೇಖೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ (ಲೀನಿಯರ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುಣಾಂಕ a ಮತ್ತು d ಗಳು ಘಟಕಭಾರಗಳು (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಲೋಡಿಂಗ್ಸ್). ಅವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂಥ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗಗಳ ವಿಧಾನ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಕಾಂಪೊನೆಂಟ್ಸ್ ಮೆಥೆಡ್), ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕ ವಿಧಾನ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಮೆಥಡ್), ಸೆಂಟ್ರಾಯಿಡ್ ವಿಧಾನ, ತ್ರಿಕೋಣೀಯ ವಿಭಜನೆ (ಟ್ರೈಆ್ಯಂಗ್ಯುಲರ್ ಡೀಕಾಂಪೊಸಿಷನ್), ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಾಯಿಕತೆ ವಿಧಾನ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಮ್ ಲೈಕ್‌ಲಿಹುಡ್ ಮೆಥಡ್), ಏಕಘಟಕ ವಿಧಾನ, ದ್ವಿಘಟಕ ವಿಧಾನ, ಬಹುಘಟಕ ವಿಧಾನ – ಇವು ಕೆಲವು

ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆದರೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮದಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಗಣಕಗಳ ಬಳಕೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕ. ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ n ಚರಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಘಟಕಗಳ ರೇಖೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ n ಗಿಂತ m ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಿತ. ಮೂಲ ಚರಗಳು ಕೊಡುವ ಎಲ್ಲ ಆವಶ್ಯಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಈ ಘಟಕಗಳು ಕೊಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ವಿವರಣೆಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಚರ Xj ಯ N ಮೌಲ್ಯಗಳು $Xj1$, $Xj2$ . . . . X_{jn} ಆಗಿರಲಿ. ಆಗ xj ಯ ಮಧ್ಯಕ (ಮೀನ್)

$$\overline{X}_j = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^{N} X_{ji} \qquad ..(2)$$

ಮತ್ತು X_j ಯ ಚಲನೀಯ (ವೇರಿಯನ್ಸ್)

$$s_j^2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^{N} (X_{ji} - \bar{x}_j)^2 \qquad ...(3)$$

ಯಾವುದೇ ಎರಡು Xj, Xk ಗಳ ಸಹ ಚಲನೀಯ (ಕೋವೇರಿಯನ್ಸ್)

$$s_{jk} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^{N} (X_{ji} - \overline{X}_j)(X_{ki} - \overline{X}_k) \qquad ...(4)$$

ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಹಸಂಬಂಧದ ಗುಣಾಂಕ (ಕಾರಿಲೇಷನ್ ಕೋ ಎಫಿಷೆಂಟ್)

$$r_{jk} = \frac{s_{jk}}{s_j\, s_k} \qquad ....(5)$$

$$Z_{ji} = \left(\frac{X_{ji} - \overline{X}_j}{s_j} \right) \qquad ....(6)$$

ಎಂದಿದ್ದರೆ ಆಗ Zj ಗಳು ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಅಂಥ ಚರಗಳ ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ಚಲನೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪ (1) ರಲ್ಲಿ ಚರ Z_j ಮತ್ತು ಘಟಕಗಳು ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. N ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಬಗ್ಗೆ Z ಚರಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ವ್ಯಕ್ತಿ i ಯ ಚರ j ಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು

$$Z_{ji} = \sum_{p=1}^{m} a_{jp} F_{pi} + d_j U_{ji} \qquad .....(7)$$

$$i = 1, 2, \ldots, N; J = 1, 2, \ldots, n$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ Fpi ವ್ಯಕ್ತಿ i ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕ P ಯ ಮೌಲ್ಯ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳು ಅಸಹಸಂಬಂಧಿತ (ಅನ್‌ಕಾರಿಲೇಟೆಡ್) ಎಂದೇ ಯಾವಾಗಲೂ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳೂ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಅಸಹಸಂಬಂಧಿತವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಆಗ

$$sj^2 = 1 = aji^2 + aj2^2 + \ldots + ajm^2 + dj^2 \qquad ....(8)$$

ಚರ Z_j, ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಚಲನೀಯ1. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಘಟಕಗಳ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು (8)ರ ಬಲಬದಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $F2$ರ ಕೊಡುಗೆ $aj2^2$. ಎಲ್ಲ ಚರಗಳ ವಿಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಘಟಕ Fpಯ ಒಟ್ಟು ಕೊಡುಗೆ

$$Vp = \sum_{j=1}^{n} ajp^2, \; p = 1, 2, \ldots, m \qquad ...(9)$$

ಎಲ್ಲ ಚರಗಳ ಒಟ್ಟು ಚಲನೀಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳ ಒಟ್ಟು ಕೊಡುಗೆ

$$V = \sum_{p=1}^{m} v_p \qquad ....(10)$$

ನಿಷ್ಪತ್ತಿ $\frac{v}{n}$ ಅನ್ನು ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪೂರ್ಣತೆಯ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ. (8)ರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳ ಗುಣಾಂಕಗಳ ವರ್ಗಗಳ ಮೊತ್ತ

$$h_j^2 = aji^2 + aj2^2 + ajm^2, \; j = 1, 2, \ldots, n \qquad ....(11)$$

ಇದಕ್ಕೆ ಚರ Zj ಯ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ (ಕಾಮನ್ಯಾಲಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. dj^2 ಕ್ಕೆ Zjಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ (ಯುನೀಕ್‌ನೆಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡುವುದಿದೆ; ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಚರಗಳ ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಯ್ಕೆಯಿಂದಾದುದು, ಚರಗಳ ಮಾಪನದೋಷದಿಂದಾದುದು. ಆಗ ಪ್ರತಿರೂಪ (1)ನ್ನು

$$Z_j = a_{j1} F_1 + a_{j2} F_2 + \ldots + a_{jm} F_m + b_j S_j + e_j E_j$$
$$j = 1, 2, \ldots, n \qquad ....(12)$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ Sj ಮತ್ತು Ej ಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್) ಮತ್ತು ದೋಷ (ಎರರ್) ಘಟಕಗಳು. Sj, Ej ಗಳು ಅಸಹಸಂಬಂಧಿತವಾದ್ದರಿಂದ

$$d_j^2 = b_j^2 + e_j^2 \qquad ....(13)$$

ಹೀಗಾಗಿ $$s_j^2 = 1 = h_j^2 + d_j^2 = h_j^2 + b_j^2 + e_j^2 \qquad ..(14)$$

ಅಂದರೆ ಒಂದು ಚರದ ಒಟ್ಟು ಚಲನೀಯ (F ಗಳಿಂದಾಗಿ) ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ($hj2$) ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ (d_j^2) ಮೊತ್ತ; ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ (S ಗಳಿಂದಾದ) ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಸಿಟಿ, b_j^2) ಮತ್ತು (Eಗಳಿಂದಾದ) ದೋಷ ವಿಚರಣೆಗಳ (ಎರರ್ ವೇರಿಯನ್ಸ್, e_j^2) ಮೊತ್ತ.

ಆಂಗ್ಲ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ (1863–1945) ಎಂಬಾತನನ್ನು ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಜನಕ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವ ಆಂಗ್ಲ ಜೀವಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾರ್ಲ್ ಪಿಯರ್‌ಸನ್ (1857–1936). ಎಲ್.ಎಲ್. ಥರ್ಸ್ಟನ್ (1887–1955) ಮತ್ತು ಕಾರ್ಲ್ ಜೆ. ಹೋಲ್‌ಝಿಂಗರ್ (1803–1954) – ಇವರು ಈ ವಿಧಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಮುಖ್ಯರು.

ಪ್ರತಿರೂಪ (1)ರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು F ಎಲ್ಲ Zಗಳ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದು ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ (ಜನರಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್). ಕೆಲವೊಂದು *ಚ*ಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದು ಉಳಿದ *ಚ*ಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರದ *ಈ*ಗಳಿಗೆ ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳು (ಗ್ರೂಪ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್‌ನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಾದದ (1904) ಪ್ರಕಾರ ಚರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳು ಕೆಲವು ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚರವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ (g) ಮತ್ತು ಆ ಚರಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟಕ – ಇವುಗಳ ರೇಖೀಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಬೌದ್ಧಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಉತ್ಪನ್ನ (ಇಲ್ಲವೇ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಮೂಹ) ಉಂಟು. ಆದರೆ ಮಿಕ್ಕುಳಿದ ಇಲ್ಲವೇ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳಾದರೋ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಇತರ ಎಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ಅನಿಸುವುದು. ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ g ಆನುವಂಶಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧೀಕರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ವಾದಿಸಿದ. ಆದರೆ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಎಲ್ಲ ಸರಣಿಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಾದ ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿತು (ಸು. 1930). ಸಂಖ್ಯಾ ಘಟಕ (ನ್ಯೂಮರಿಕಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್), ಭಾಷಾ ಘಟಕ (ವರ್ಬಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್), ಯಾಂತ್ರಿಕ

ಕೋಷ್ಟಕ 1. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಾದ

ಚರ	ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ (g)	ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕ
Z_1	X	U_1
Z_2	X	U_2
Z_3	X	U_3
Z_4	X	U_4
Z_5	X	U_5
Z_6	X	U_6

ಕೋಷ್ಟಕ 2. ದ್ವಿಘಟಕವಾದ

ಚರ	ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ	ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳು			ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕ
		A	B	C	
Z_1	X	X			U_1
Z_2	X	X			U_2
Z_3	X		X		U_3
Z_4	X		X		U_4
Z_5	X			X	U_5
Z_6	X			X	U_6

ಕೋಷ್ಟಕ 3. ಬಹುಘಟಕವಾದ

ಚರ	ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳು			
	A	B	C	D
Z_1	X		X	
Z_2		X	X	
Z_3	X			X
Z_4	X	X		X
Z_5		X	X	
Z_6	X			X

ಘಟಕ (ಮೆಕ್ಯಾನಿಕಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್), ಸಂಕಲ್ಪ ಘಟಕ (ವಿಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್), ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ಘಟಕ (ಪರ್ಸಿವರೇಷನ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್) – ಇವು ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಹೋಲ್‌ಝಿಂಗರ್ ಎಂಬಾತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಡತೆಯ ದ್ವಿಘಟಕವಾದ (ಬೈಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಥಿಯರಿ, ಸು. 1937) ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನನ ಒಂದೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವನ್ನು ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಹಲವು ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚರವನ್ನು ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ, ಒಂದು ಸಮೂಹ ಘಟಕ ಮತ್ತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಥರ್ಸ್ಟನ್ ಎಂಬಾತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಬಹುಘಟಕವಾದ (ಸು. 1930) ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಾದದ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ. ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪೇರುವ ಸಮೂಹಘಟಕಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮುಂದೊಡ್ಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಚರವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಹಲವು ಸಮೂಹ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಆರು ಚರಗಳಿರುವ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕಗಳು 1, 2 ಮತ್ತು 3 ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ X ಎಂಬುದು ಘಟಕದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಉಪಯೋಗ ಮೊದಮೊದಲು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇರುವಂತೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸಫಲವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸರಣಿಗೆ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಬಳಿಕ ಈ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಅಳೆಯುವ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು (ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿತ ರೂಪಗಳನ್ನು) ಮನೋಘಟಕಗಳ ನೇರಮಾನಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಬಲ ವಿಧಾನದ ಉಪಯೋಗ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮರವಿಜ್ಞಾನ, ಶಿಕ್ಷಣವಿಜ್ಞಾನ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಇತರ ಜ್ಞಾನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ (ಇನ್‌ಡಿಟರ್ಮಿನೆನ್ಸಿ) ಉಂಟು – ಚರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳು ದತ್ತವಾಗಿರುವಾಗಲೂ ಪ್ರತಿರೂಪ ಗುಣಾಂಕಗಳು (a_{jp}) ಏಕೈಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ದೊರೆತ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳೊಡನೆ ಸಂಗತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅನಂತ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಹಸಂಬಂಧಿತ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪರಿಹಾರ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ m ಆಯಾಮಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಈ ಸಮಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಘಟಕಗಳ ನಿಖರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಂಡುಬಂದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಸರಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಲು ಮತ್ತು ಗಣಿತೀಯ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ದೂರವಿಡಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೇಖೀಯ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಘಟಕವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೇಖೀಯತೆಯ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಬಾರ್ಟ್‌ಲೆಟ್ (1953ರಲ್ಲಿ), ಮೆಕ್‌ಡೊನಾಲ್ಡ್ (1962), ವುಡ್ (1964ರಲ್ಲಿ) ಮೊದಲಾದವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(ಎಸ್.ಟಿ.)

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ : ಜೀವಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳ ಅಥವಾ ಘಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಈ ವಿಧಾನದ ಉದ್ದೇಶ ಜೀವಿಗಳ ವರ್ತನೆಯನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾನವನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು, ಗಣಿತಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಭಜಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳ ಅಥವಾ ಒಂದು ಅಂಗವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು (ಇಂಟಲಿಜೆನ್ಸ್ ಟೆಸ್ಟ್ಸ್) ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ನೂರಾರಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೂರಾರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಕೆಲಸ ಅಪ್ರಾಯೋಗಿಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ನಮಗೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲರೂಪ ಮತ್ತು ರಚನೆಯ ಅರಿವು ಅವಶ್ಯ. ಅಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅದರ ಅಂಶಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆಗ ಆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಳೆದು ಬುದ್ಧಿಯ ಪೂರ್ಣಚಿತ್ರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಬುದ್ಧಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಅನೇಕ ವಾದಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದವು. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಘಟಕದಿಂದಾದುದೆಂದೂ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿ ಅಗಣಿತ ಘಟಕಗಳಿಂದಾದುದೆಂದೂ ವಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಕೇವಲ ವಾದಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಅವುಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಒಂದು ಗೊಂದಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪ ಅಂದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವರಣೆ ಕೊಡಲು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್. ಇವನು 1904ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ದ್ವಿಘಟಕ ವಾದ ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕ ಚೈತನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ ಎನ್ನುವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟು. ಈ ಗುಣಾಂಕ ಎರಡು ಸರಣಿ ಅಂಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಓರ್ವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ತನ್ನ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಆಗ ಆ ತರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೂ ಎರಡು ಅಂಕಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚರಿತ್ರೆಯದು, ಮತ್ತೊಂದು ಭೂಗೋಳದ್ದು. ಈ ಎರಡು ಅಂಕಸರಣಿಗಳಿಗಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ. ತರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೂ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟೇ ಅಂಕಗಳು ಭೂಗೋಳದಲ್ಲೂ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಆ ಗುಣಾಂಕ + 1 ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದವನು ಕೊನೆಯಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಂಕಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಈ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ — 1 ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅಂಕಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದರದಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಏನೂ ಹೋಲಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಗಣಾಂಕ 0 ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡು ಅಂಕಸರಣಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸಹಸಂಬಂಧಗುಣಾಂಕ —1ರಿಂದ 0ಯ ಮೂಲಕ +1ರ ವರೆಗಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ದಶಮಾಂಶ ಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವುದು. ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಭೂಗೋಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಬದಲು ಎರಡು ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಾವು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ *a*, b, *c, d, e,* ಎಂಬ ಐದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದೆವೆನ್ನೋಣ. ಆಗ ಆ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಂಥ ಕೋಷ್ಟಕಕ್ಕೆ ಸಹಸಂಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕೋಷ್ಟಕ 1

	a	b	c	d	e
a	-	0.60	0.48	0.18	0.18
b	0.60	—	0.80	0.30	0.30
c	0.48	0.80	—	0.24	0.24
d	0.18	0.30	0.24	—	0.09
e	0.18	0.30	0.24		0.09
ಮೊತ್ತ	1.44	2.00	1.76	0.81	0.81

ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಅವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೊಡನೆ ಸಹಸಂಬಂಧಿಸಿ ಅವುಗಳ ಎಲ್ಲ ಅಂತರ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದುವು. ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳ ಮೊತ್ತದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಣವಿಶೇಷ ಗೋಚರವಾಯಿತು. ಅದೇನೆಂಬುದು ಆತ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಕೋಷ್ಟಕ 1ನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಬರೆದಾಗ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಕೋಷ್ಟಕ 2

	b	*c*	*a*	*d*	*e*
b	-	0.80	0.60	0.30	0.30
c	0.80	-	0.48	0.24	0.24
a	0.60	0.48	-	0.18	0.18
d	0.30	0.24	0.18	-	0.09
e	0.30	0.24	0.18	0.09	-

ಈ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾಂಕಗಳ ಬೆಲೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾಗದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾಂಕಗಳು ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಅಡ್ಡ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು (ಖಾಲಿ ಇರುವ ಜಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

0.60	0.30	0.30
0.48	0.24	0,24

ಕೆಳಸಾಲಿನ ಪ್ರತಿ ಗುಣಾಂಕವೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಸಂವಾದೀ ಗುಣಾಂಕದ 4/5ರಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಈ ಗುಣವಿಶೇಷವನ್ನು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಂತಸ್ತುತತ್ತ್ವ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಹೈರಾರ್ಕಿ) ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತ. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಂತರ ಸಹಸಂಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ತು ತತ್ತ್ವ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಆ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಂತರ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ ಒಂದು ಮೂಲ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಇದನ್ನು ಗಣಿತಸೂತ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು). ಈ ಘಟಕ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಘಟಕಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದ ಎರಡನೆಯ ಘಟಕ ಒಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕ. ಅಂದರೆ ನಾವು ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಐದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವೂ ಐದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕಗಳೂ ಇವೆ ಎಂದಂತಾಯ್ತು. ಇದೇ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ದ್ವಿಘಟಕವಾದ.

ನಾವು ನೋಡಿದಂತೆ ದ್ವಿಘಟಕವಾದ ಅಂತಸ್ತುತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಒಂದು ಸಹಸಂಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಎರಡನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ *a* ಮತ್ತು *d* ಗಳು *b* ಮತ್ತು *c*. ಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಕೋಷ್ಟಕ 3

	b	*c*
a	0.60	0.48
d	0.30	0.24

ಇಲ್ಲಿ (60 ÷ 48) = (30 ÷ 24) ಆಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಒಂದು ಸಮೀಕರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಆಗ 0.60 x 0.24 — 0.48 ×0.30 =0 ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಧಾತುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ಚತುಷ್ಪಯ ಸಮೀಕರಣ (ಟೆಟ್ರಡ್ ಈಕ್ವೇಷನ್) ಎಂದೂ ಈ ಸಮೀಕರಣ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸಾಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೂ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೇ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಹಸಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಶೂನ್ಯವಾದರೆ ಆ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ತುತತ್ತ್ವ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ದ್ವಿಘಟಕವಾದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು

ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಊಹಿಸಿ ಬರೆದಂಥವು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೂನ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದ ನಿಜವಾಗಲು ಅವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೂನ್ಯವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಕು. ಇದೇ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಚಯ. ಈ ವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ಹಾಗೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಆತನ ವಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವನ್ನು *g* ಎಂದೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕವನ್ನು *S* ಎಂದೂ ಕರೆದು, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿನ *g* ಮತ್ತು *S* ಘಟಕ ಭಾರಗಳನ್ನು (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಲೋಡಿಂಗ್ಸ್) ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ *g*ಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಾದದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವು ಅಂತಸ್ಸುತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸದಿರುವುದು ತೋರಿಬಂದಿತು. ಅಂದರೆ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಶೂನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್‌ನ ವಾದ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪೀ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಒಪ್ಪಲು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದವನ್ನೂ ಅದು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ *a, b, c, d, e, f* ಅಂಡಾಕೃತಿಗಳು ಆರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ವೃತ್ತ *g*ಯನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ವೃತ್ತಗಳು *S* ಘಟಕಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು

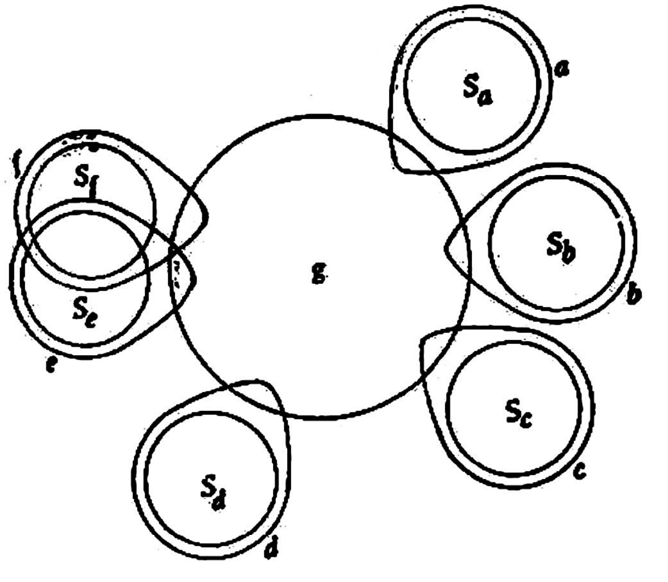

ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ *g* ಭಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ *e* ಮತ್ತು *f* ಗಳು ಮಾತ್ರ *g* ಯನ್ನು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲೇ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರೆಡರ ನಡುವಣ ಸಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕದ ಇರುವಿಕೆಯಿಂದ ವಿವರಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಇವೆರಡೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ ಕೂಡ ಇವೆರಡರ ನಡುವಿನ ಸಹಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಇಂಥ ಒಂದು ಪರಿಮಿತ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಇಂಥ ಘಟಕಗಳು ಹಲವಾರು ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪರಿಮಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಸಮೂಹಘಟಕಗಳೆಂದು (ಗ್ರೂಪ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಮೊದಮೊದಲು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರು ಸಮೂಹಘಟಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಬರಬರುತ್ತ ಅವುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಸಮೂಹಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಘಟಕ, ಭಾಷಾಘಟಕ, ಸಂಕಲ್ಪಘಟಕ, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಘಟಕ ಮತ್ತು ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ಘಟಕಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಂತೆಯೇ ಸಮೂಹಘಟಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ವಿವರಿಸಿದರೂ ಈ ಘಟಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದಾಗಿ ದ್ವಿಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನದ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ವಿಧಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಥರ್ಸ್ಟನ್ ಎಂಬಾತನ ಬಹುಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ದ್ವಿಘಟಕ ವಾದದ ವಿಸ್ತರಣೆ. ಈ ಮೇಲೆ ನೋಡಿದಂತೆ ದ್ವಿಘಟಕವಾದ ನಿಂತಿರುವುದು ಅಂತಸ್ಸುತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ. ಆದರೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಸಹಸಂಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಶೂನ್ಯವಾಗದೆ ಅಂತಸ್ಸುತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದು ಎರಡು ದಾರಿ: ಒಂದು, ಅಂತಸ್ಸುತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಲಕುತ್ತಿರುವಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಾತಂಡದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸು ತತ್ತ್ವ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು; ಎರಡು, ಬುದ್ಧಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್‌ವಾದಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಒಂದನೆಯ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅನೇಕವೇಳೆ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬಹುದಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಹೊರಹಾಕಿದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಂಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದು ಅವರಿಗೂ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಅವರು ಸಮೂಹಘಟಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದ ದ್ವಿಘಟಕವಾದವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಬಹುಘಟಕವಾದವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬಹುಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ದ್ವಿಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಮ ಅನುಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಬಹುಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯೋಗ್ಯಮಾರ್ಗವೆಂದು ಕೆಲವರಿಗೆ ತೋರಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತಮಾರ್ಗ ಕಂಡುಬಂದದ್ದು ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ಥರ್ಸ್ಟನ್ನನಿಗೆ. ಆತ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಬಹುಘಟಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಥರ್ಸ್ಟನ್ನನ ವಾದದ ಗಣಿತಮೂಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಆತನ ವಾದದ ತಿರುಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಚೌಕಾಕೃತಿ ಅಥವಾ ಆಯಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಬರೆದ ಅಂಕೆಗಳ ಒಂದು ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಮಾತೃಕೆ (ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆ.

$$\begin{bmatrix} 1\,2\,3 \\ 4\,5\,6 \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \\ e & f \end{bmatrix}$$

ಇಂಥ ಒಂದು ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿಯನ್ನು (ರ್‍ಯಾಂಕ್) ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಗಣಿತಜ್ಞರು ಎಲ್ಲ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಶೂನ್ಯವಾದರೆ ಆಗ ಆ ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಿರುವುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೆಲವು ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಶೂನ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೇ ಒಂದು ಚೌಕಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಶೂನ್ಯವಾದರೆ ಆ ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿ ಎರಡಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಶೂನ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದು ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೊಳಗಿನ ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆ ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿಯನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸಹಸಂಬಂಧ ಚೌಕಗಳನ್ನು ಮಾತೃಕೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗಣಿತಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಹಸಂಬಂಧ ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿ ಒಂದಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಿರುತ್ತದೆ (ಇದು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ ವಾದ). ಮಾತೃಕೆಯ ಜಾತಿ ಎರಡಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳಿರುತ್ತದೆ.

ಅಂದರೆ ಒಂದು ಸಹಸಂಬಂಧ ಜಾತಿಯಷ್ಟೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳು ಆ ಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನೇ ಗಮನಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಥರ್ಸ್ಟನ್ ತನ್ನ ಬಹುಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ಚತುಷ್ಪಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಥರ್ಸ್ಟನ್ ಈ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಗೋಜು ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ನೇರವಾಗಿ ಒಂದು ಸಹಸಂಬಂಧ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸೆಂಟ್ರಾಯ್ಡ್ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವನ ಘಟಕವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಿವೆ:

1. ಸೆಂಟ್ರಾಯ್ಡ್ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಸಹಸಂಬಂಧ ಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಸೆಂಟ್ರಾಯ್ಡ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು.
2. ಆವರ್ತನೆ: ಸೆಂಟ್ರಾಯ್ಡ್ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಅನುವಾಗುವಂಥ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸುಲಭಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಆವರ್ತಿಸುವುದು.
3. ಘಟಕಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ: ಯಾವ ಯಾವ ಘಟಕಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಆವರ್ತಿತ ಘಟಕಗಳ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವುದು.

ಥರ್ಸ್ಟನ್ ತನ್ನ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮನೋಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು (ಮೆಂಟಲ್ ಎಬಿಲಿಟೀಸ್) ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದುದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಆತ 57 ಮಾನಸಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಬಂದ 1596 ಸಹ ಸಂಬಂಧಗುಣಾಂಕಗಳ ಮಾತೃಕೆಯನ್ನು ಸೆಂಟ್ರಾಯ್ಡ್ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಭಜಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ 12 ಘಟಕಗಳು ದೊರೆತವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 9 ಮಾತ್ರ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಸುಲಭ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಆವರ್ತಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಘಟಕಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮನೋಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಆರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ : 1. ಭಾಷಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ (*V*) 2. ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (*N*) 3. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (*P*), 4. ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (S) 5. ವಿವೇಚನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, 6. (*R*) ಸ್ಮೃತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (*M*):

ಹೀಗೆಂದ ಕೂಡಲೆ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ವಾದ ತಪ್ಪೆಂದೂ ಥರ್ಸ್ಟನ್ ವಾದ ಸರಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಥರ್ಸ್ಟನ್ನನ ಘಟಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವುವೆಂದು ಅನಂತರದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತೋರಿಸಿವೆ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮನೋಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕವಿದ್ದಿರಲೇಬೇಕು. ಅದು ಒಂದು ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಘಟಕವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ನನ *g* ಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಥರ್ಸ್ಟನ್ನನೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಮೊದಲು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಂತರ ತಗ್ಗಿ, ಸಾಮರಸ್ಯ ಏರ್ಪಡುವುದು ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್ ವಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ *g*ಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಮೂಹಘಟಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಸಾಮರಸ್ಯ ಏರ್ಪಡಲು ಕಾರಣರಾದವರ ಪೈಕಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಿರಿಲ್ ಬರ್ಟ್ ಎಂಬಾತನ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾದುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಂದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಘಟಕ, ಸಮೂಹಘಟಕಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟಕಗಳು – ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಘಟಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಬಿ.ಎ.)

ಘಟನೆಗಳ ಗಣಿತ : ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಘಟನೆಗಳು ಘಟಿಸುವುದರ ಇಲ್ಲವೇ ಘಟಿಸದಿರುವುದರ ಗಣಿತೀಯ ಅಧ್ಯಯನ (ಆಲ್ಜೀಬ್ರ ಆಫ್ ಈವೆಂಟ್ಸ್). ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು A, B, C, ಇಲ್ಲವೇ A_1, A_2, A_3, ಮುಂತಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಘಟನೆಗಳ ಆಕಾಶ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಬಿಂದುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯ. ಇಂಥ ಬಿಂದುಗಳು ವಿಯುತ (ಡಿಸ್‌ಜಾಯಿಂಟ್) ಆಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ (ಕಂಟಿನ್ಯುಯಸ್) ಆಗಿರಬಹುದು. ಅನುಕೂಲತೆಗೋಸ್ಕರ ಘಟನಾಕಾಶವನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಒಂದು ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿದರೆ ಅದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಮೇಲೆ ತಲೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಬೀಳಬಹುದು–ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು H = Head ಎಂದು ಸೂಚಿಸೋಣ; ಅಥವಾ ಬಾಲ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಬೀಳಬಹುದು; ಇದನ್ನು T = Tail ಎಂದು ಸೂಚಿಸೋಣ. ಈ ಎರಡೇ ಬಗೆಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟನಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೇ ಬಿಂದುಗಳಿರುವುವು; ಮತ್ತು ಇವೆರಡೇ ಘಟನೆಗಳ ವಿಶ್ವ ಸಿಕ್ಕುವುದು. ಅಂದರೆ ಘಟನಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಈ ಒಂದು ಜೊತೆ ಬಿಂದುಗಳು ಇವೆಯೆಂದಾಯಿತು. ಒಂದು ಷಟ್ಫಲಕದ ದಾಳದ 6 ಬದಿಗಳ ಮೇಲೆ A, B, C, D, E, F ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಇದನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟಾಗ 6 ಬೇರೆಬೇರೆ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಇವನ್ನು A, B, C, D, E, F ಎಂದೇ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಘಟನಾಕಾಶದಲ್ಲಿ 6 ಬಿಂದುಗಳಿರುವುವು. ಇವನ್ನು ಇದೇ ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ 6 ಬಿಂದುಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಸಮಗ್ರ ಘಟನಾಕಾಶವಾಗುವುದು (ಚಿತ್ರ 2)

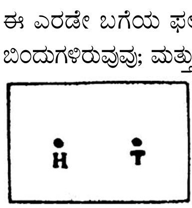

ಚಿತ್ರ 1

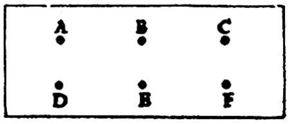

ಚಿತ್ರ 2

ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು : ಸರಳ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಗಳು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಘಟಿಸಲಾಗುವ ಘಟನೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ವಿಘಟಿಸಲಾದ ಘಟನೆಗೆ ಸರಳ ಘಟನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಣುಗಳು ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳು ಇರುವಂತೆ.

ಅಣುವನ್ನು ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಘಟಿಸಬಹುದು. ಪರಮಾಣುವನ್ನು ಹಾಗೆ ವಿಘಟಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ A, B, C, D, E, F ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳುಳ್ಳ ಬದಿಗಳಿಗಿರುವ ದಾಳವನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಬಿದ್ದರೆ ಉದಾಹರಣೆಗೆ, A ಅದು ಸರಳ ಘಟನೆಯಾಗುವುದು. ಈಗ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದಂಥ ಘಟನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು B, C, D, E ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಡೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಸ್ವರಾಕ್ಷರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದಂಥ ಘಟನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅದೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದನ್ನು A ಮತ್ತು E ಎಂಬ ಎರಡು ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಡೆಯಬಹುದು.

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ 6 ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯದಾದ 7ನೆಯ ಘಟನೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ 6 ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಿನ್ನರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಚಿತ್ರ 3ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಂದರೆ ವಿಶೇಷ (ಎಗ್‌ಸಾಸ್ಟಿವ್) ಆಗಿವೆ; ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳ ವಿಶ್ವ ಈ 6 ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಚಿತ್ರ(3)ರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದನ್ನೇ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ (4)ರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಾರ್ಕಿಕನಾದ ಜಾನ್ ವೆನ್ (1834-1883) ಎಂಬಾತ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧವಾದ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸುವುದನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ. ಆದಕಾರಣ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ವೆನ್ ಚಿತ್ರಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು.

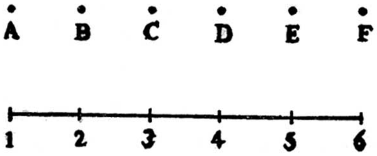

ಚಿತ್ರ 3

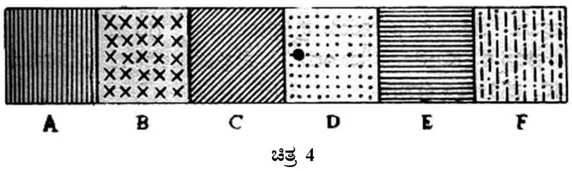

ಚಿತ್ರ 4

ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಆರು ಘಟಕಗಳಿರುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ದಾಳಗಳನ್ನು ಎಸೆದರೆ 36 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳು ಒದಗುವುವು. ಮೊದಲನೆಯ ದಾಳದ ಗರವನ್ನು x ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯ ದಾಳದ ಗರವನ್ನು y ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸೋಣ. $x = 1, 2, 3, 4, 5, 6$ ಮತ್ತು $y = 1, 2, 3, 4, 5, 6$ ಎನ್ನುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಈ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಘಟನಾಕಾಶದಲ್ಲಿ 36 ಬಿಂದುಗಳಿರುವುವು. ಅವನ್ನು ಆಲೇಖದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ 5) (x_i, y_i); i, j,=,1, 2, 3, 4, 5, 6 ಎಂಬ 36)ರ ವಿವಿಧ ಬಿಂದುಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಿಂದುವೂ ಒಂದು ಸರಳ ಘಟನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಎರಡು ದಾಳಗಳಲ್ಲಿನ ಗರಗಳ ಮೊತ್ತ 8 ಇರುವುದು ಎಂಬ ಘಟನೆ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು (2, 6), (3, 5), (4, 4), (5, 3), (6, 2) ಎಂಬ ಐದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಘಟಿಸಬಹುದು. ಆಲೇಖದಲ್ಲಿ ಈ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಲಯದಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ: ಎರಡು ದಾಳಗಳಲ್ಲಿನ ಗರಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧ 12 ಇರುವ ಘಟನೆ. ಇದನ್ನು (2, 6), (3, 4), (4, 3), (6, 2) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಘಟಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

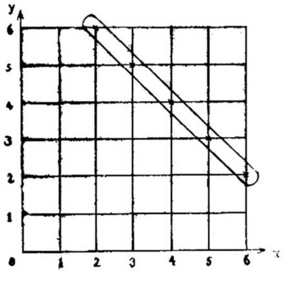

ಚಿತ್ರ 5

A ಎಂಬ ಘಟನೆಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ (ಕಾಂಟ್ರರಿ) ಘಟನೆಯನ್ನು $\bar{A}$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯೋಣ. ಇದನ್ನು A ಸಲಾಕಿ (ಬಾರ್) ಎಂದು ಓದಬಹುದು. ಒಂದು ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿದಾಗ ಅದು ತಲೆಮೇಲುಗಡೆ ಇರುವಂತೆ ಬೀಳುವ ಘಟನೆ A ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ತಲೆಮೇಲುಗಡೆ ಬೀಳದಿರುವ ಘಟನೆ $\bar{A}$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ $\bar{A}$, A ಇವೆರಡೂ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳು. ಷಟ್ಫಲಕದ ದಾಳವನ್ನು ಎಸೆದಾಗ ಗರ 6 ಬೀಳುವ ಘಟನೆಯನ್ನು S ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಗರ 6 ಬೀಳದಿರುವ ಘಟನೆಯನ್ನು $\bar{S}$ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಎಂದರೆ $\bar{S}$ ಎಂಬುದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 1, 2, 3, 4, 5 ಎಂಬ ಗರಗಳು ಬೀಳುವ 5 ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಘಟಿಸಬಹುದು. S ಮತ್ತು $\bar{S}$ ಇವೆರಡೂ ಕೂಡಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಕಾಶವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ $S+\bar{S}=U$.

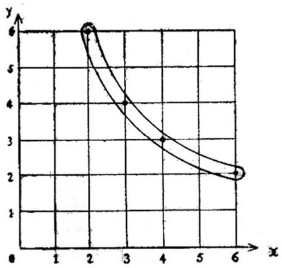

ಚಿತ್ರ 6

ಗಣಗಳ ಸಮತೆ, ಸಂಯೋಗ ಮತ್ತು ಛೇದನ : A, B ಎಂಬ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳು ಒಂದೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದು Aಘಟಿಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ B ಘಟಿಸಿವುದಾದರೆ A ಯಲ್ಲಿ B ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ $A\subseteq B$ ಅಥವಾ $B \supseteq A$ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ದಾಳದ ಗರ 6 ಎಂಬ ಘಟನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಗರ 3ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸೇರ್ಪಡೆ ಯಾಗಿದೆ ಚಿತ್ರ (8,9). ಇದೇ ರೀತಿ *F* ಎಂಬ ಘಟನೆ 'ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಾಟರಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಬಹುಮಾನ ಸಿಗುವುದು' ಮತ್ತು P ಎಂಬ ಘಟನೆ ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಾಟರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಹುಮಾನ ಸಿಗುವುದು ಎಂದಿರಲಿ.

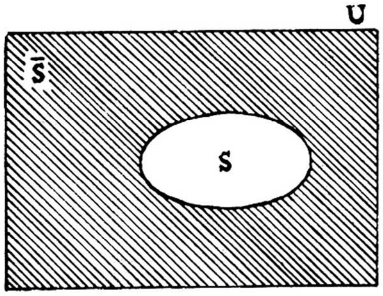

ಚಿತ್ರ 7

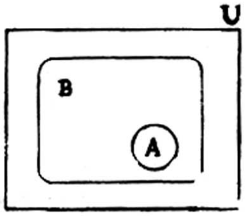

ಚಿತ್ರ 8

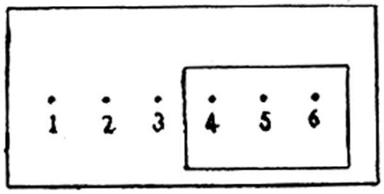

ಚಿತ್ರ 9

ಆಗ *F* ಘಟನೆ P ಎಂಬ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ : $F\subseteq P$. A ಎಂಬ ಘಟನೆ B ಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದು ಹಾಗೂ B ಎಂಬ ಘಟನೆ A ಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದರೆ A,B ಎರಡೂ ಸಮ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಮತ್ತು ಇದನ್ನು A=B ಎಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. A ಮತ್ತು B ಘಟನೆಗಳೆರಡೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅದಕ್ಕೆ A ಮತ್ತು Bಗಳ ಛೇದನ (ಇಂಟರ್‌ಸೆಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಇದನ್ನು $A\cap B$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಬೇಕು. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು Bಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಛೇದಕ್ಷೇತ್ರ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು (ಚಿತ್ರ 10). A, B ಘಟನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಾದರೂ ಘಟಿಸುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು A, B ಗಳ ಸಂಯೋಗ (ಯೂನಿಯನ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು $A\cup B$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. A ಮತ್ತು B ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ $A \cup B$ಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 11). ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ A, B ಘಟನೆಗಳೆರಡೂ ಘಟಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಆ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿಯುತ (ಡಿಸ್‌ಜಾಯಿಂಟ್) ಅಥವಾ ಪರಸ್ಪರ ಹೊರತಾದವು (ಮ್ಯೂಚುಅಲಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ಲೂಸಿವ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ A, Bಗಳ ಛೇದನ ಅಲಭ್ಯವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಅಲಭ್ಯವಾಗುವ ಅಥವಾ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಘಟನೆಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಘಟನೆ (ಇಂಪಾಸಿಬಲ್ ಈವೆಂಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ø ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಗ $A\cap B$ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಿಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಗಣಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯಗಣ (ನಲ್ ಸೆಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತೀಕಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ $A\cap B = ø$. ಇದರಂತೆಯೇ $A\cap \bar{A} = ø$ ಮತ್ತು A, Bಗಳ ಸಂಯೋಗ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಆಗುವುದು. ಆಗ $A \cup B$ ಸಂಯೋಗವನ್ನು $A+B$ ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು ಕೂಡ ಉಂಟು. ಇದರ ಮೇರೆಗೆ $A+\bar{A} = U$, ವಿಶ್ವಗಣ.

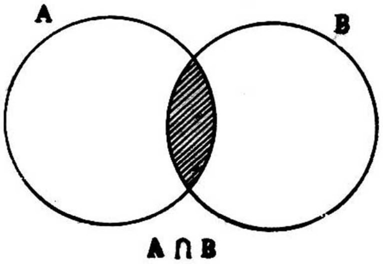

ಚಿತ್ರ 10

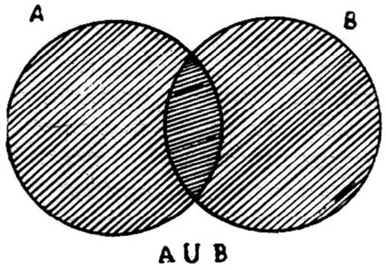

ಚಿತ್ರ 11

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನೂ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ A, B, ಮತ್ತು C ಮೂರು ಘಟನೆಗಳಾದರೆ ಇವು ಮೂರಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಂದರೆ $A\cap B\cap C$ಯನ್ನು A, B, Cಗಳ ಛೇದನ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಚಿತ್ರ (12)ದಲ್ಲಿ A ಯನ್ನು ವೃತ್ತದಿಂದಲೂ Bಯನ್ನು ದೀರ್ಘವೃತ್ತದಿಂದಲೂ Cಯನ್ನು ಚೌಕದಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಓರೆ ಗೀಟುಗಳು ಎಳೆದಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಛೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ $A_1, A_2 \ldots\ldots A_n$ ಎಂಬ n ಘಟನೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಛೇದನವನ್ನು $A_1 \cap, A_2 \cap \ldots \cap A_n$ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನೇ $\bigcap_{k=1}^{n} A_k$ ಎಂದೂ ಬರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದೇ ರೀತಿ $A_1, A_2 \ldots\ldots A_n$ಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು $A_1\cup, A_2 \cup .. \cup A_n$ ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನೇ $\bigcup_{k=1}^{n} A_k$ ಎಂದೂ ಬರೆಯುವುದುಂಟು. ಘಟನೆಗಳ ಸಂಯೋಗ ಮತ್ತು ಛೇದನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಗಣಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಮೇಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ **(ನೋಡಿ–ಗಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ)**.

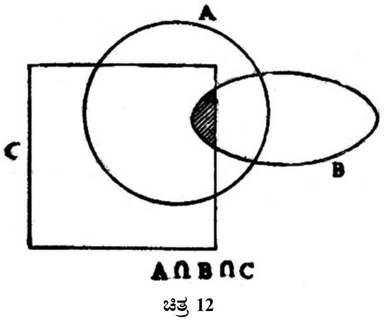

ಚಿತ್ರ 12

ಘಟನೆಗಳ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಸಂಭಾವ್ಯತೆ : ಘಟನೆಗಳ ಗಣಿತವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ) ಗಣಿತವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಈಚೆಗೆ ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ನಮೂದಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಘಟನೆ, ಅದು ಸರಳ ಘಟನೆಯೇ ಆಗಿರಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯೇ ಆಗಿರಲಿ, ಒಂದು ದತ್ತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ಘಟನೆಗಳು U ಎಂಬ ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಉಪಗಣವಾಗಿರುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ Uವಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಿಂದುವಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂಲಾಂಗ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಅನೃಣವಾದ ಒಂದು ಭಾರವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡೋಣ. ಇಂಥ ಭಾರಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ 1 ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಿಂದುವಿಗೂ ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸರಳ ಘಟನೆಗೂ ಒಂದು ಕ್ಲುಪ್ತವಾದ ಭಾರವನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಘಟನೆಯ ಭಾರ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಎಲ್ಲ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳ ಭಾರಗಳ ಮೊತ್ತವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ A ಎಂಬ ಘಟನೆಯ ಭಾರ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಎಲ್ಲ ಸರಳ ಘಟನೆಗಳ ಭಾರಗಳ ಮೊತ್ತವಾಗುವುದು. ಈ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ A ಘಟನೆಯ ಅಳವು (ಮೆಷರ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. A ಘಟನೆಯ ಅಳವನ್ನೇ A ಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವು (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ ಮೆಷರ್) ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವ ಕ್ರಮ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಒಂದು ಷಣ್ಮುಖ ದಾಳವನ್ನು ಎಸೆದಾಗ, ಅದು ಸಹಜವಾದ ಸಮಾಂಗವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಹಾಗೂ ಚೊಕ್ಕ ದಾಳವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅದರ ೬ ಮುಖಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಭಾರಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ತರ್ಕಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಖಕ್ಕೂ 1/6 ಎಂಬ ಭಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತೇವೆ. ಭಾರಗಳ ಮೊತ್ತ 1 ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. 'ಗರ 4 ಬೀಳುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 1/6 ಆಗುವುದು. 'ಗರ ಸರಿಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವುದು' ಎಂಬ (ಸಂಯುಕ್ತ) ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವು 1/6 ಎಂಬ ಪರಸ್ಪರ ಹೊರತಾದ ಮೂರು ಸರಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ [ಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗರ] = [ಗರ 2] $\cup$ [ಗರ 4] $\cup$ [ಗರ 6] ದತ್ತದಾಳ ಚೊಕ್ಕದಾಳವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಎಲ್ಲ ಮುಖಕ್ಕೂ ಸಮಾನ ಭಾರವನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಆಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ ಈ ಭಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. A ಎಂಬ ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವನ್ನು $P(A)$ ಎಂದು ಪ್ರತೀಕಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆದಪ್ಪ, ಭೀಮಪ್ಪ, ಚಾಮಪ್ಪ ಎಂಬ ಮೂವರು ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಆದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಭೀಮಪ್ಪ ಎಂಬುವರು ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಪ್ರಾಯಿಕತೆ (ಲೈಕ್‌ಲಿಹುಡ್) ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಚಾಮಪ್ಪ ಗೆಲ್ಲುವ ಪ್ರಾಯಿಕತೆ ಆದಪ್ಪ ಅಥವಾ ಭೀಮಪ್ಪನದಕ್ಕಿಂತ ಇಮ್ಮಡಿ ಇರುವುದೆಂದು ನಮ್ಮ ಊಹೆ ಆಗಿರಲಿ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ ಉಂಟು. ನಮ್ಮ ಊಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಆದಪ್ಪನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ¼, ಭೀಮಪ್ಪನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ¼ ಮತ್ತು ಚಾಮಪ್ಪನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ½ ಎಂಬ ಭಾರಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು ಉಚಿತವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾರಗಳ ಮೊತ್ತ = 1. ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಆದಪ್ಪ ಇಲ್ಲವೇ ಭೀಮಪ್ಪ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಜಯ ಗಳಿಸುವ ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವು 1/4 +1/4 = ½ ಆಗುವುದು. ಹಾಗೂ ಆದಪ್ಪ ಅಥವಾ ಚಾಮಪ್ಪ ಜಯಗಳಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ¼+½ = ¾ ಆಗುವುದು. ಆದಪ್ಪನ ವಿಜಯವನ್ನು A ಎಂದೂ ಭೀಮಪ್ಪನ ವಿಜಯವನ್ನು B ಎಂದೂ, ಚಾಮಪ್ಪನ ವಿಜಯವನ್ನು C ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$P(A) = P(B) = ¼$

$P(C) = ½$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ನೀಡತಕ್ಕ ಭಾರಗಳನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ ಎಂದರೆ, ಮುಂದಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಘಟನೆಗಳ ಗಣಿತವನ್ನು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಭಾರ 0 ಆಗಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಋಣವಾಗಿರಲಾರದು ಎಂಬ ನಿರ್ಬಂಧ ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಅಳವಿನ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅನುಗುಣವಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಘಟನೆಗಳ ವಿಶ್ವವನ್ನು A ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

1 A ಎಂಬುದು Uಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಯಾವುದೇ ಘಟನೆಯಾಗಿದ್ದರೆ. ಅಂದರೆ $A \subseteq A$ ಆದಾಗ

0 c/λ $P(A) \le 1$

2. $A = U$ ಆಗಿದ್ದರೆ $P = (A) = 1$ ಅಂದರೆ $P(U) = 1$ ಮತ್ತು A □ U ಆದಾಗ $P(A) = 0$

3. $P(A$ s-b $B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$ ಈ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು 3 ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. $P(A \cup B \cup C) = P(A) + P(B) + P(C) — P(A \cap B) — P(B \cap C) — P(A \cap C) + P(A \cap B \cap C)$ ಇತ್ಯಾದಿ.

4. ಈ ಫಲಿತದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ : A, B ಎರಡು ವಿಯುತ ಘಟನೆಗಳಾದರೆ $P(A \cup B) = P(A + B) = P(A) + P(B)$. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಸಂಕಲನನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

5. $P(A) + P(\bar{A}) = 1$

ಘಟನೆ A ಮತ್ತು $\bar{A}$ 'ಇವೆರಡೂ ವಿಯುತವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು $A + \bar{A} = U$ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು 4ನೆಯ ನಿಯಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪವಾಗುವುದು.

ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ $P(\bar{A})$ ಎಂಬುದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು $P(A)$ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುತ್ತೇವೆ.

6. ε ಎಂಬುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಘಟನೆಯಾದರೆ $\bar{\varepsilon} = U$ ಮತ್ತು $\varepsilon = \overline{U}$ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $P(\varepsilon) = 1 - P(\overline{U}) = 0$

7. ಪ್ರಮೇಯ : $A \subseteq B$ ಆದಾಗ $P(A) \le P(B)$. Aಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗದ Bಯ ಭಾಗವನ್ನು C ಎಂದು ಕರೆಯೋಣ. ಆಗ A ಮತ್ತು C ವಿಯುತ ಘಟನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ $B = A + C$.

$\therefore P(B) = P(A + C) = P(A) + P(C)$

ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ಫಲಿತಾಂಶ (2)ರಿಂದ $P(C) \ge 0$. ಆದ್ದರಿಂದ $P(B) \ge P(A)$ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

8. ಮೇಲೆ ಫಲಿತಾಂಶ (2)ರಲ್ಲಿ $P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು

$P(A \cup B) \le P(A) + P(B)$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಿಸಲು $P(A1 \cup A2 \cup A3 \ldots \cup Ak) \le P(A1) + P(A2) + \ldots + P(Ak)$ ಘಟನೆಗಳೆಲ್ಲ ವಿಯುತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ವಿಧೇಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ : ಒಂದು ಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ A ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿದೆ ಅಥವಾ ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು n ಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ A ಘಟನೆ a ಬಾರಿ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ, Aಯ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆವೃತ್ತಿ a/n ಆಗುವುದು. ಇದನ್ನು $f(A)$ ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ; ಅಂದರೆ $f(A) = a/n$. nನ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ $f(A)$ ಯ ಬೆಲೆ ಡೋಲಾಯಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. n ಅನಂತಕ್ಕೆ ಅಪಹರಿಸಿದರೆ $f(A)$ ಒಂದು ಸ್ತಿಮಿತ ಬೆಲೆಗೆ ಅಭಿಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯತ ಬೆಲೆಗೆ A ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

A ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಒಟ್ಟು a ಸಂದರ್ಭಗಳ ಪೈಕಿ r ಬಾರಿ B ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನೋಣ. ಅಂದರೆ, A ಎಂಬುದು ಘಟಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ B ಘಟನೆಯ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆವೃತ್ತಿ r/a ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು $f(B/A)$ ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ, $f(B/A) = \frac{r}{a} = \frac{r}{n} \div \frac{a}{n} = f(B \cap A)/f(A)$. ಇಲ್ಲಿ $a \neq 0$ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಯಮ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

A ಘಟಿಸಿದೆ ಎಂದಾಗ B ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟನೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು $P(B \cap A)$ $P(A)$ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆ. $P(A) \neq 0$. ಈ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು $P(B/A)$ ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಗ

$$P(B/A)=\frac{P(B\cap A)}{P(A)},P(A)\neq 0$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ *A* ಘಟಿಸಿದಾಗ *B* ಯ ವಿಧೇಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಅಥವಾ ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ (ಕಂಡಿಷನಲ್ ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲಿನ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು $P(B \cap A) = P(B/A).P(A)$ ಎಂದೂ ಬರೆಯಬಹುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಮತ್ತು $P(A \cap B) = P(A/B).P(B)$ ಎಂಬ ಸಾಮ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಂತೆಯೇ

$$P(A/B)=\frac{P(A\cap B)}{P(B)},P(B)\neq 0$$

A ಘಟನೆ ಒದಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ *B* ಒದಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿ. ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ B ಘಟಿಸುವ ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೆ *A* ಮತ್ತು *B* ಘಟನೆಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಘಟನೆಗಳು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆಗ *P(B/A)* ಮತ್ತು *P(B)* ಎರಡೂ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ

$$P(A \cap B) = P(A).\ P(B)$$

ಈ ಸಾಮ್ಯವನ್ನೇ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಘಟನೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ $(P(A \cap P) = P(A).P(B)$ ಆದಾಗ *A, B* ಘಟನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಘಟನೆಗಳೆನಿಸುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಗುಣನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಘಟನೆಗಳು ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಜಟಿಲವಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ಜೊತೆ ಘಟನೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ

$$P(A \cap B) = P(A).P(B)\ ;\ P(B \cap C) = P(B).\ P(C)\ ;$$
$$P(A \cap C) = P(A).\ P(C)$$

ಇವಲ್ಲದೆ $P(A \cap B \cap C) = P(A).P(B).P(C)$ ಎಂಬ ಸಾಮ್ಯವೂ ತಾಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಇವಿಷ್ಟೂ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಪಾಲಿತವಾದರೆ *A, B, C*, ಘಟನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವು ಎನಿಸುವುವು. ಈ ಘಟನೆಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ನಿಬಂಧನೆ ಪಾಲಿತವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆಗ ಘಟನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವು ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಎನಿಸುವುವು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇರುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಘಟಪ್ರಭಾ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಮ್ಮಲಗಿಯ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ 305 ಕಿಮೀ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾನೂರ, ಅಡಕೂರ, ದಡ್ಡಿ, ವಂಟಮುರಿ, ಘೋಡಗೇರಿ, ಕೊಣ್ಣೂರ, ಧೂಪದಾಳ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಣಶ್ಯಾಳ, ಸುಣದೇಳಿ ಊರುಗಳೂ ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗಲಕೋಟ, ಚಿಮ್ಮಲಗಿಗಳೂ ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕೇರಿ ಗೋಕಾಕ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ 193 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದ ಮೇಲೆ ಮುಧೋಳ ನಗರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಧೋಳ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಮಾರು 112 ಕಿಮೀ ದೂರ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಕಾಕದ ಬಳಿಯ ಜಲಪಾತದ ಎತ್ತರ ಸು. 46 ಮೀ. ಅಲ್ಲೊಂದು ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗೋಕಾಕ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಯ ನೋಟ ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆರಕಲ್ ಬಳಿ ಈ ನದಿಯಿಂದಾದ ಕೊರಕಲೂ ನೋಡಲು ರಮ್ಯ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಖ 100 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ, ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ – ಇವು ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 50"-250" ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮಲೆನಾಡ ವಿಶಾಲ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಸರಾಸರಿ ಪರಿಮಾಣ 12,100 ಕೋಟಿ ಘನ ಅಡಿಗಳು. ಆದರೆ ಮಳೆಗಾಲದ ತರುವಾಯ ನದಿ ಕೃಶವಾಗತೊಡಗಿ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಯಂತಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಘಟಪ್ರಭಾ ಕಣಿವೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ : ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನಿಯತವಾಗಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಬೀಳುವುದಾದರೂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗವೂ ಇಡೀ ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ

ರಭಸದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಧುಮುಕುವ ಘಟಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯ

ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಪದೇ ಪದೇ ಕ್ಷಾಮ ಮತ್ತು ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿತೊರೆಗಳ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಠಿಣ ಜೀವನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೇನಲ್ಲ.

ಘಟಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆಯ ಇತಿಹಾಸ : ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತದ ಔನ್ನತ್ಯದ ಅನುಕೂಲವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಯೋಜನೆ 1852ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಗಳು ನಡೆದವು; ಜಲಪಾತದ ಮೇಲಕ್ಕೆ 3.25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ನಾಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಧೂಪದಾಳದ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ

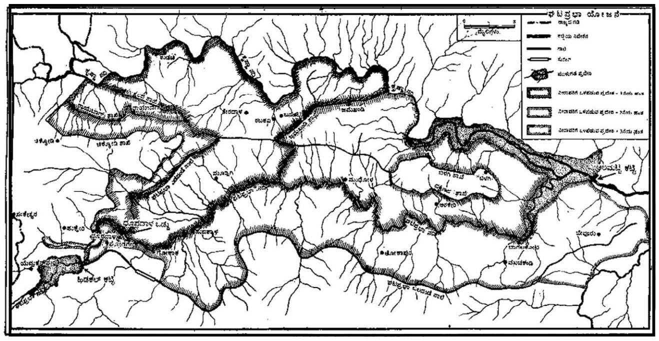

ಒಡ್ಡು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ 24 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಗೋಕಾಕ ನಾಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲು 1877ರಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಷಾಮಪರಿಹಾರ ಕಾರ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತು. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು 15 ಲಕ್ಷ ರೂ. ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ 1897 ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿ ಜಲಾಶಯವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನದಿಯ ಎರಡು ದಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ದಡ್ಡಿ ಕಟ್ಟೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 1924ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರತಿಫಲ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲಿಲ್ಲ.

1924ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರ ಘಟಪ್ರಭಾ ಎಡದಂಡೆ ನಾಲೆಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿತು. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ನಾಲಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬುದು

ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲುದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 117 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಯನ್ನೂ 5 ಶಾಖಾನಾಲೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಆಗ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪುನಾರಚನಾ ಯೋಜನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನಾಗಿ ಘಟಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು 1947ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸಲಾದ ದೀರ್ಘ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಅನಂತರ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಡಲ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಜ್ರಾ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಎರಡು ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದವು.

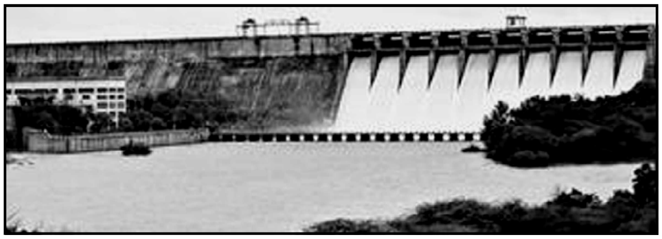

ಹಿಡಕಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೋಡಿಯ ಭಾಗ

1956ರಲ್ಲಿ ಆದ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಯೋಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಈ ಯೋಜನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ – ಜಲಾಶಯಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ನಾಲೆಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ – ಬರುವಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಳುಗಡೆ ಆಗುವ ಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ದೀರ್ಘಸಮಾಲೋಚನೆಗಳು ನಡೆದವು. ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯದ ಜಮೀನುಗಳ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಹಡಲ್ಗದ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವೆನಿಸಿತು. ಹಿಡಕಲ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು.

ಹಿಡಕಲ್ ಬಳಿಯ ಜಲಾಶಯದಿಂದ 114 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಎಡದಂಡೆಯ ನಾಲೆಯನ್ನೂ 198ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಬಲದಂಡೆಯ ನಾಲೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ್, ಗೋಕಾಕ, ಪರಸಗಡ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮಖಂಡಿ, ಮುಧೋಳ, ಬೀಳಗಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಒಟ್ಟು 7.50 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ವೆಚ್ಚ ೯೦ ಕೋಟಿ ರೂ. ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿರುವಂತೆ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದ 44 ಮೈ. ಉದ್ದದ ನಾಲೆಯ ರಚನೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ನಾಲೆಯ ಜಲವಿಸರ್ಜನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1,500 ಕ್ಯೂಸೆಕ್‌ಗಳು. ಈಗಿನ ಧೂಪದಾಳ ಒಡ್ಡಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಈ ನಾಲೆಗೆ 31 ಮೈ. ಶಾಖಾ ನಾಲೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ವೆಚ್ಚ 692 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಇದು ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಬಯಲಿನ 136 ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ 1,20,000 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಎಡನಾಲೆಯನ್ನು 71 ಮೈಲಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದೂ ಇಡೀ ನಾಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2.98 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವ ಸು. 62 ಮೈ. ಉದ್ದದ ಮೂರು ಶಾಖಾ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೂ ಘಟಪ್ರಭಾ ಎಡದಂಡೆಯ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈಗಿನ ಒಡ್ಡಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ 12 ಮೈ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಿಡಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ 2,300 ಕೋಟಿ ಘ.ಅ. ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟುವುದು ಎರಡನೆಯ ಹಂತ. ಈಗಿನ ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ 3,968 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಹಿಡಕಲ್ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 123 ಮೈ.ಉದ್ದ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಈ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 2,770 ಕೋಟಿ. ಘ.ಅ. ನೀರನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಲು ಹಿಡಕಲ್ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅದರ ಅಂತಿಮ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೂ ಮೂರನೆಯ ಹಂತ. ಈಗಿನ ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ 29.42 ಕೋಟಿ ರೂ. ಇದರಿಂದ ೩ ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಈಗ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ.

ಘಟಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆಯ ಮೂರು ಹಂತಗಳಿಂದ 5.98 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರು ಫಸಲನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. 3'-4' ಆಳದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಜೋಳ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಗೋದಿ, ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದ ಮೇಲೆ ಮಿಶ್ರ ತಳಿಯ ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಗೋದಿ, ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 2.94 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳೂ 2.90 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ. *

ಘಟಿಕೋತ್ಸವ : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರ ಅಂಗೀಕೃತ ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಘಟಕವೊಂದರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಗಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅಥವಾ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಾಧಿಸಿದ ಖ್ಯಾತವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪದವಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಲು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಮಾರಂಭ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾನ್ವೊಕೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆದರೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಂಥ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಮೆನ್ಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಜುಯೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ : ಅಗ್ರಹಾರ, ದೇಗುಲದ ವಿದ್ಯಾಲಯ (ಟೆಂಪಲ್ ಕಾಲೇಜ್), ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟಿಕವೂ ಒಂದು ಮಾದರಿಯ ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೆನಿಸಿತ್ತು. ಉದಾ–ಹೆಂಜೇರು ಪಟ್ಟಣದ ಮಹಾಘಟಿಕಾಲಯ. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ ಸಮಾರಂಭದಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಸಂಭವ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಸ್ನಾತಕರು (ಗ್ರ್ಯಾಜುಯೇಟ್) ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನ ಎಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುವಾಗ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಾವರ್ತನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಉಪನಯನಾನಂತರ ಸುಮಾರು 12 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶುಭದಿನ ಸಮಾವರ್ತನ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮುಂಜಾನೆಯೆಲ್ಲ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿದ್ದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಮೇಖಲೆ, ಅಜಿನ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಗುರುವೇ ಅವನಿಗೆ ಸುಗಂಧ ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಿ, ನೂತನ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿ, ಒಡವೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು, ಪುಷ್ಪಮಾಲಿಕೆ ಹಾಕಿ, ಪೇಟ ಕಟ್ಟಿ, ಛತ್ರಿ ಚಡಾವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ನಡುವೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪದಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಗೋಭಿಲ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ), ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಉಡುಪನ್ನು ಗುರುವಿಗೂ ತೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ, ಹೋಮ ಮಾಡಿ ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ 'ನಿನಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಿಕ್ಕಲಿ' ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಬೋಧಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ) ಆಮೇಲೆ ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ರಾಜ, ಅಳಿಯ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಮಧುಪರ್ಕವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ವಜ್ಜನಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಗುರು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಕರೆದು ತಂದು ಆತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪಂಡಿತನೆಂದು ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಸ್ನಾತಕ ಅಲ್ಲಿನ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಂದಿಗೆ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ತಾನು ಗಳಿಸಿದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಅಥವಾ ಪದವಿ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೂ ಘಟಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಶ್ರಮಣನಿಗೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಉಪಸಂಪದ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ಸಮಾವರ್ತನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇದು ಸಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆತನಕ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಉಮೇದುವಾರನಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವನು ಉಪಸಂಪದದ ಅನಂತರವೇ ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಸಮಾವರ್ತನವಾದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪಂಡಿತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಉಪಸಂಪದದಿಂದ ಆತ ಬೌದ್ಧಸಂಘದ ಪೂರ್ಣಸದಸ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಸಮಾವರ್ತನದ ಅನಂತರ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಶ್ರಮಣ ಉಪಸಂಪದದ ಅನಂತರ ಆಜೀವಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬೌದ್ಧಸಂಘಗಳು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದಮೇಲೆ

ಉಪಸಂಪದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಅವರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಘಟಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದಾ. ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ 'ಚುರಿಕ ಬಂಧ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮಾವರ್ತನಕ್ಕೆ ಇದು ಸಮವೆನ್ನಬಹುದು. ಆಗ ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಸಾಹಸ ಜೀವನದ ಆರಂಭದ ಕುರುಹಾಗಿ ಕಠಾರಿಯೊಂದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ವೀರಮಿತ್ರೋದಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾರದಸ್ಮೃತಿ). 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲೂ ರಾಜಪುತ್ರಸ್ಥಾನದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾರಂಭ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು 'ಖರ್ಗ್ ಬಂದಾಯ್' (ಚುರಿಕ ಬಂಧ ಎಂಬುದರ ತದ್ಭವ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇತರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವುದರಿಂದ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲೇ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಇತರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಸುವ ಈ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಬರುವರು. ವೈದ್ಯ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅರ್ಧ ಅಥವಾ ಒಂದು ವರ್ಷ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಾ(ಅಭ್ಯಾಸಾ)ರ್ಥ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅನಂತರವೇ ಪದವಿದಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯುವರು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಆಯಾ ಪದವಿಗೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿರುವ ಬಣ್ಣ ನಿಲುವಂಗಿ (ಗೌನ್), ತಲೆಯುಡಿಗೆಗಳನ್ನು (ಹುಡ್), ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವುಂಟು. ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವರಿಷ್ಠ ನಾಯಕರೊಬ್ಬರು ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಬರುವರು. ಸಮಾರಂಭದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಆರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಅಥವಾ ಕಾಲು ಗಂಟೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳೂ ವಿದ್ವಜ್ಜನರೂ ಇತರ ಆಹ್ವಾನಿತರೂ ಬಂದು ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವರು. ಮಹಾ ಕುಲಪತಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದೊಡನೆ ಅವರನ್ನು ಸೆನೆಟ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಸದಸ್ಯರೂ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಾಮಂಡಳಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ (ಡೀನ್‌ಗಳು) ಕುಲಸಚಿವರು ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜೊಂದರ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರದಂಡವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಅದನ್ನು ವೇದಿಕೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಸಭೆಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಇರಿಸುವರು. ಮಹಾಕುಲಪತಿಗಳು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ಮಿಕ್ಕವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವರು. ಮಹಾಕುಲಪತಿಗಳು ಕುಲಪತಿಗಳ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸುವರು. ಪದವಿದಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಹೇಳಿ, ಕುಲಪತಿಗಳು–ನಿಮಗೆ ಪದವಿ ನೀಡಿದರೆ ತ್ರಿಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೀರ್ತಿಗೊಪ್ಪುವಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿರಾ? ನಿಮ್ಮ ಕೈಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಸೋದರವರ್ಗದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೂ ದುಡಿಯುವಿರಾ? ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವಿರಾ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವರು. ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವಚನವನ್ನು ನೀಡಿ ಅನಂತರ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು. ಶಿಕ್ಷಣ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ನ್ಯಾಯ, ವೈದ್ಯ, ವ್ಯವಸಾಯ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ–ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಿರಾ? ನಿಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಕೌಶಲವನ್ನು ಕ್ಷುಲ್ಲಕ, ಅನುಚಿತ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸದಿರುವಿರಾ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವಚನ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು. ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾಮಂಡಲಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪದವಿಗೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡುವರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಮಹಾಕುಲಪತಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವರು; ಆಯಾ ವಿಷಯವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮಹಾಕುಲಪತಿಗಳಿಂದ ಪದಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳೂ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವರು. ಮಹಾಕುಲಪತಿಗಳು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿರುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವರು. ಅದರ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪತ್ರಗಳ ವಿತರಣೆಯಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಆಯಾ ಪದವಿಗೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಬಣ್ಣದ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಧರಿಸಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡುವರು. ಆಹ್ವಾನಿತ ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳು ನೂತನ ಪದವೀಧರರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಉಪದೇಶಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ ನಂತರ. ಸಮಾರಂಭ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವುದು.

ಘಟಿಕೋತ್ಸವ (ಉಪದೇಶ) ಭಾಷಣ : ಘಟಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ, ಪದವೀದಾನದ ಅನಂತರ, ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳು ಸ್ನಾತಕರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣ (**ನೋಡಿ**) ಮಾಡುವುದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನ ವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತು). ಆಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣವೊಂದು ಈ ರೀತಿ ಇದೆ : 'ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿ. ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡು. ನಿತ್ಯ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ. ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಬಿಡಬೇಡ. ಘನತೆಗೇರಲು ಬರುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಗುರುಗಳೊಡನೆ ಮುಂದೆಯೂ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರು. ನಿನ್ನ ಮಾತೆ, ಪಿತ, ಗುರು, ಅತಿಥಿ – ಇವರನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸು. ದೋಷರಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಚರಿಸು. ನಾವು ಮಾಡಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀನು ಅನುಕರಿಸು. ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಗೆ ಗೌರವ ತೋರು. ನೀನು ಏನು ನೀಡಿದರೂ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂತೋಷ, ದೈನ್ಯ, ಭಕ್ತಿ, ದಯೆ – ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿರು. ಸಮಸ್ಯೆ ಎದುರಾದಾಗ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊ.' ಇದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಗುರುಗಳೇ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೆ, ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಸ್ನಾತಕರಿಗೆ ನೀಡಬಹುದಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. 'ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಲು ಅನುಮತಿ ದೊರೆತು ವೃತ್ತಿನಿರತನಾದಾಗ ನಿನ್ನ ಗುರುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆ ನೀಡು, ವೃತ್ತಿವ್ಯಾಪಾರ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಖ್ಯಾತಿ – ಇವೆಲ್ಲ ಈಗ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಲಭಿಸುವಂತಾಗಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಹಸು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವ ಗುರಿಯಿಟ್ಟುಕೊ. ರೋಗಿಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ನಿತ್ಯವೂ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸು. ಇತರರ ಸಂಪತ್ತು, ಮಡದಿ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದುಶ್ಚಿಂತೆ ಬೇಡ. ಉಡುಪು ಸರಳವಾಗಿರಲಿ, ಆಡಂಬರ ಬೇಡ, ಕುಡಿಯಬೇಡ, ಪಾಪಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಡ ಮಾಡಲು ಇತರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಮಾತು ಸತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸರಳವೂ ನಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರಲಿ. ನಿನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊ. ಖಂಡಿತವಾಗಿ ವಾಸಿಯಾಗದೆಂದು ಖಚಿತಪಟ್ಟ ರೋಗಿಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೇನು ಸಾಯುವವರಿಗೂ ಪತಿ ಅಥವಾ ಪೋಷಕರು ಹಾಜರಿರದಿದ್ದ ಹೆಂಗಸಿಗೂ ಔಷಧಿ ಕೊಡಬೇಡ. ಪತಿ ಅಥವಾ ಪೋಷಕರು ಕಾಣದಂತೆ ಹೆಂಗಸರು ನೀಡುವ ಹಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಡ. ರೋಗಿಯ ಕೊಠಡಿಗೆ ಹೋದೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಗಮನವೆಲ್ಲ ರೋಗಿಯ ಮತ್ತು ಔಷಧೋಪಚಾರದ ಕಡೆ ಇರಲಿ. ರೋಗಿಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಡು. ಆಘಾತವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ, ರೋಗಿ ಸಾಯುವ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಂಟರಿಷ್ಟರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಡ. ನಿನ್ನ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಭವವಿದ್ದರೂ ಜಂಬಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ನಿರಂತರವೂ ವೃತ್ತಿದಕ್ಷತೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸು. ನೀನು ವೃತ್ತಿನಿರತನಾಗುವಾಗ ನೂತನ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರು. ನಿನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗತಕ್ಕ ಮಾತನ್ನಾಗಲಿ ಅನುಭವವನ್ನಾಗಲಿ ಶತ್ರುಗಳಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊ. ಇದು ಆ ಉಪದೇಶದ ಸಾರ. ಹೀಗೆಯೇ, ಇತರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಸ್ನಾತಕರಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಉಪದೇಶ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನದಿಂದ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಥವಾ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅಂಥ ಮುಖಂಡರ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಸ್ನಾತಕನೂ ಭಾಷಣವೀಯಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಜೀವನ ಆರಂಭಿಸಲಿರುವ ತರುಣ ತರುಣಿಯರು ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದ ಪರಕೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಪದವಿ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಟೀಕಿಸುವರು. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬರಲು ಧರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಪೋಷಾಕು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೂ ಅದನ್ನೇಕೆ ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಏಳುತ್ತದೆ. ನಿಲುವಂಗಿ, ಲಾಂಛನವಸ್ತ್ರ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಬಂದವಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿನ ಹವಾಗುಣಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಬದಲು ಕಚ್ಚೆ, ನಿಲುವಂಗಿ, ಪೇಟ, ಉತ್ತರೀಯ ಅಥವಾ ಧೋತ್ರವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದ ಪೋಷಾಕಾಗಿ ಏಕೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಾರದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಅನೇಕರು ಎತ್ತಿರುವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ರಷ್ಯ, ಜಪಾನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳು ವಿಶೇಷ ಉಡುಪನ್ನೇ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಉಡುಪಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು

ಕೈಬಿಡಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಈಚೆಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಹತ್ತಾರು ಪಾಲು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಘಟಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಸಹಸ್ರ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಬರುವಂತಾಗಿದೆ. ಗೈರುಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆಯುವುದೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತ ಕೊಠಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಪದವಿ ನೀಡಲು ನಡೆಸುವ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಅರ್ಥಹೀನವೆಂದು ಟೀಕಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಪದವಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಟೀಕೆ ಸಾಧುವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಇಂಥ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪದವೀದಾನದಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಆ ಗೌರವದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದ ತೃಪ್ತಿ ಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಅರ್ಥಹೀನ ಸಮಾರಂಭದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡುವುದೇ ಲೇಸೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವವರೂ ಉಂಟು.

ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಪದವೀಪ್ರದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟರೂ ಅದು ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರಸೂಚಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡಲು ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದರೂ ಕೊಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅದನ್ನು ಕೇವಲ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ತರಗತಿಯ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದೂ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೇ ಆ ಸಮಾರಂಭ ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿರುವುದು. ಗೈರುಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲಾಶಿಸುವವರಿಗೆ ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪತ್ರ ವಿತರಣೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ ಪೋಷಾಕಿಗೆ ಬದಲು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತಮಗಿಷ್ಟವಾದ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿದರೂ ಸಾಕೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ.

ಘಟಿಕೋತ್ಸವವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಸಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಹೌದು. ಅದನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಲು ಹಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಅದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಕಾಲ. ಅದನ್ನು ವೈಭವೋಜ್ಜ್ವಲಗೊಳಿಸಲೆಂದೇ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪೋಷಾಕು; ಮಹಾನ್ ಪಂಡಿತರ, ನಾಯಕರ ಹಾಜರಾತಿ; ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ವಿಧಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು; ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರಿಂದ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣ. ಆದರೆ ಪದವಿ ಪಡೆಯುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಂತೆ, ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನ ಎಷ್ಟೇ ಜಟಿಲವಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಹಾಗೂ, ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರ ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಡುವಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶವೊಂದು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಗತಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಚೋದನೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆನಿಸದಿರದು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಇಡೀ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದ ಉಡುಪಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೂ, ವಿಧಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಂತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಂಡಲಿ ಸೂಕ್ತ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಕೊಠಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗವೂ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

ಈಚೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಘಟಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಬಿಳಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ ಮತ್ತು ಷರಾಯಿಯನ್ನೂ (ಮಹಿಳೆಯರಾದರೆ ಬಿಳಿಯ ಸೀರೆ ಮತ್ತು ಕುಪ್ಪಸವನ್ನೂ) ಆಯಾ ಪದವಿಗೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿರುವ ಬಣ್ಣದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನೂ (ಬ್ಯಾಡ್ಜ್) ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಘಟೋತ್ಕಚ : ಭೀಮ ಹಿಡಿಂಬೆಯರ ಮಗ. ಕೆಂಗಣ್ಣು ಕೋರೆದಾಡೆಗಳ ಭಯಂಕರ ರೂಪದವ. ಭೀಮನಂತೆಯೇ ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಯೌವನವನ್ನು ಪಡೆದು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ನಿಪುಣನಾದ. ಅಸಾಧಾರಣ ಒರಟುತನ, ದರ್ಪ, ಅಹಂಕಾರ, ಔದ್ಧತ್ಯಗಳು ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಪ್ರೀತಿ, ದಯೆ, ಭಕ್ತಿ, ಧರ್ಮಪರತೆ, ಗುರುಜನ ವಿಧೇಯತೆ, ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಮುಂತಾದ ಮಾನವೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳವ.

ಅರ್ಜುನ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಜಯದ್ರಥನನ್ನು ಕೊಂದಮೇಲೆ ಕರ್ಣನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ಘಟೋತ್ಕಚನನ್ನು ಕರೆಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾಳರುದ್ರನ ಪಡೆಯಂತಿದ್ದ ಘಟೋತ್ಕಚನ ಪರಿವಾರದವರ ಕರಾಳದೇಹ ಮತ್ತು ಕೋರೆದಾಡೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾರಿರುಳ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನ ತೋರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಿಡಿಲ ಸೆರೆ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಇವನೂ ಇವನ ಪರಿವಾರಕೋಟಿಯೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಅಪಾರವಾದ ಕುರುಸೈನ್ಯದ ದಮನಕ್ಕಾಗಿ ಬಿರುಗಾಳಿಯಾಗಿ, ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಾಗಿ, ಫಣಿಯಾಗಿ, ಸಮುದ್ರವಾಗಿ ಗಿರಿಜಾಲವಾಗಿ ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚುಗಳಾಗಿ, ಹೊಗೆಯಾಗಿ, ಹುಲಿಯಾಗಿ, ಭೈರವನ ರೂಪವಾಗಿ ಘಟೋತ್ಕಚ ಮಾಯಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕುರುಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಹಾಕಾರ ಏಳುತ್ತದೆ. ಇವನ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ದ್ರೋಣ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ, ಶಲ್ಯ, ಕೃಪ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಪಲಾಯನಗೈಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಕರ್ಣ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ತಲೆ ಮುಗಿಲಿಗೆ ತುಡುಕುವಂತೆ ಘಟೋತ್ಕಚನ ದೇಹಾಕೃತಿ ಬೆಳೆದು ಕೈಕಾಲ್ ಮೂಡಿತೋ ನಭಕೆ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣ ಸೂರ್ಯನ ಮಹಿಮೆಗೆ ದೈತ್ಯರಾಹುಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಕೈಮೀರುತ್ತಿದೆ ಎಂದೆನಿಸಿದಾಗ ಕರ್ಣ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದ ವೈಜಯಂತಿ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೈತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಿರಿದ ಗಿರಿಯಂತೆ ಘಟೋತ್ಕಚ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳುತ್ತಾನೆ. ಈತ ಬಿದ್ದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷೌಹಿಣೀ ಸೈನ್ಯ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣನಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ಕವಚವನ್ನೂ ಕರ್ಣಕುಂಡಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಯಾದ ವೈಜಯಂತಿಯನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲು ಘಟೋತ್ಕಚನನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜಸೂಯಯಾಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಭೀಷಣನಿಂದ ಕಪ್ಪ ತಂದದ್ದು, ವನವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛೆಹೋದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನಾರಾಯಣಾಶ್ರಮ ಸೇರಿಸಿದ್ದು, ಅಭಿಮನ್ಯುವಿಗೆ ಮಾತಾಗಿ ಕುಟಿಲತೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಬಲರಾಮನ ಮಗಳಾದ ವತ್ಸಲೆಯನ್ನು ಅಭಿಮನ್ಯುವಿಗೇ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಮಹಾಭಾರತದ ಯುದ್ಧದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾನೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೂ ಪಾಂಡವರ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ್ದು, ಜಟಾಸುರನ ಮಗ ಅಲಂಬುಸನನ್ನೂ ಬಕಾಸುರನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಅಲಂಬಲ ಮತ್ತು ಅಲಾಯುಧರನ್ನೂ ಕೊಂದದ್ದು, ಕಾಮಕಟಂಕಟೆಯೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಅವಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಬರಿಕನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು – ಇವು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘಟೋತ್ಕಚನಿಂದಾದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು. (ಆರ್.)

ಘಟ್ಟಗಳು: ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ನದಿ, ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ, ನೀರಿಗೆ ಇಳಿದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ, ಕಟ್ಟಲಾದ ಸೋಪಾನ, ಜಗಲಿ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಘಟ್ಟಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ತಪತೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಘಟ್ಟಗಳು ಥಟ್ಟನೆ 900-1200ಮೀ. ಏರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 1500ಮೀ. ಎತ್ತರ ನಿಲುಕುವುದೂ ಉಂಟು. ದಖನ್ ಲಾವಾದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಕಡಿದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಲು ಆಳವಾದ ಕಂದರಗಳಿವೆ. ಗೋವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೈಸ್ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾನೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಘಟ್ಟಗಳು ಮುಂದೆ 320 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ 1,000 ಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಹಲವು ನದಿಗಳು ಘಟ್ಟಗಳ ಬೆನ್ನೇಣುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು, ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನದಿಗಳ ತಲೆಯ ನೀರನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಘಟ್ಟಗಳು ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ ನೀಲಗಿರಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರವಾದ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟ 2670 ಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಬಳಿ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಅಣ್ಣೈಮಲೈ, ಪಳನಿ ಮತ್ತು ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮುಂದುವರಿದು ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಾದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಭೂಶಿರದವರೆಗೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅಣ್ಣೈಮಲೈಯಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣೈಮುಡಿಯ ಎತ್ತರ 2695ಮೀ. ತಪತಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ 2650ಮೀ. ಮೈ. ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟಬಹುದು.

ಒರಿಸ್ಸಾದ ಮಹಾನದಿಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿವರೆಗೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1367ಕಿಮೀ. ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರಾದರೂ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮಟ್ಟಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಸುಮಾರು 160 ಕಿಮೀ. ಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಇವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೆಡೆ ಇವುಗಳು ಸು. 914 ಮೀ.ಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿ ಬಹು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಸರುಗಳೇ ಇವೆ. ಪಾಲಾರ್–ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಎದುರಿಗಿನ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಅವು ಮಾತ್ರ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯಹೊಂದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಇಳಿಜಾರಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ವಜ್ರವೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ (ಸುಮಾರು 100"- 300"). ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಹು ಅಲ್ಪ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ, ಸದಾ ಹಸಿರಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ; ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಆಕರ್ಷಕ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಮಾತ್ರ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ : 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರ. ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರು ಮುದ್ದಣ. ಭಕ್ತನಾಗಿ ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಶಿವಾನುಭವವನ್ನು ಸಾರುವ ನರ್ತನಕಾಯಕವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. ಮದುವೆಯಾದನಾದರೂ ಹೆಂಡತಿ ಅವನೊಡನೆ ಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಹುಚ್ಚು ಸತಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಅವಳು ಅನ್ಯಪುರುಷಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸತಿಯ ಈ ನಡತೆಯಿಂದ ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯದತ್ತ ತಿರುಗಿತು. ಹೊನ್ನು ಭೂಪಾಲರಿಗೆ, ಹೆಣ್ಣೊಲಿದ ಕಾಮುಕಗೆ, ಮಣ್ಣು ಬಲವಂತಂಗಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗೆಟ್ಟರೆ ಬರುವುದೇ? ಎನ್ನ ಧನ ಜ್ಞಾನವೆಂಬಾಗಮದ ವಚನ ನಿನ್ನರಿದುಕೋ – ಎಂದು ತನಗೆ ತಾನು ಸಂತೈಸಿಕೊಂಡ.

ತರುವಾಯ ಕಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾರುತ್ತ ಕಲ್ಯಾಣದತ್ತ ಪಯಣಮಾಡಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ದಾಸೋಹದ ಆಸೆಗಾಗಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ವೇಷಧಾರಿ ಜಂಗಮರನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಿಸದೆ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ನುಡಿದು ಅವರ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ. ಅವರು ಇವನ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲುಗುಂಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಈತ ತನ್ನ ಕರಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಜಂಗಮರ ಕ್ರೌರ್ಯ ಈತನ ಘನಭಕ್ತಿಗೆ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಸಮಯಾಚಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಾನುಭವ ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದ. ಇವನ ಸದಾಚಾರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಪಟಾಚಾರಿಗಳೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಜಂಗಮರಾದರು. ನರ್ತನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗಲೇ ಒಂದು ದಿನ ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ ತನ್ನ ಕೊನೆಯುಸಿರನ್ನು ಎಳೆದ.

ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ ಅಂದಿನ ಶರಣರ ನಡುವೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಂಗದ ಮೇಲಣ ಲಿಂಗಕ್ಕಿಂಗ ಅಂಗದೊಳಗಣ ಲಿಂಗವ ಹಿಂಗದಂತಿರಬೇಕು, ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯನಂತೆ – ಎಂದೂ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಾ, ನಿನ್ನ ಶರಣ ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯನಲ್ಲದೆ ನೆರೆ ಅರಿವವರಾರೋ–ಎಂದೂ ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಾರಯ್ಯ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದ ಆಸೆ ಮನದೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ತಿರುಗಾಡುತಿಹ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲಿಯದೋ ನಿರ್ವಾಣ, ಘಟ್ಟಿವಾಳಂಗಲ್ಲದೆ–ಎಂದೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೃಶ್ಯ ಕವಿ ಇವನನ್ನು ದೃಢಶರಣಸೀಮಂತ ಮಣಿ ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಾ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ನೂರಾರು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠುರತೆ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದೆರಡನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

ಕಾಯ ಜೀವವನರಿದೆನೆಂಬುವರೆಲ್ಲರೂ ಹೋದರಲ್ಲಾ ಹೊಲಬುದಪ್ಪಿ
ಹೊನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಹೋರಿಯಾಡುವರೆಲ್ಲರು
ಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾಗಿ ನೊಂದವರಿಗೇಕೆ
ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಾ? ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲಾ ಎಂದೆ
ಇರಿವುದು, ಕಡಿವುದು, ಕೊಲುವುದು
ಮಲದೇಹಿಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಮಲ ದೇಹಿಗಳಿಗುಂಟೆ?
ಹಾದಿಯ ಬೆಳ್ಳನ ಕಳ್ಳರು ತಾಗಿದರೆ
ಇನ್ನಾರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುವ?
ಈ ಉರುಳುಗಳ್ಳರ ಭಕ್ತರು ಜಂಗಮವೆಂದರೆ ಒಪ್ಪೆನಯ್ಯಾ
ರೋಗಿಗೆ ಹಾಲು ಸಿಹಿಯಪ್ಪುದೆ?
ಗೂಗೆಗೆ ರವಿ ಲೇಸಪ್ಪುದೆ?
ಚೋರಂಗೆ ಬೆಳಗು ಗುಣವಪ್ಪುದೆ?
ಭವಸಾಗರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ?
ನಿರ್ಭಾವನ ಭಾವವನೆತ್ತ ಬಲ್ಲರು? (ಬಿ.ವಿ.ಎ.ಬಿ.)

ಘನ[1]: ಒಂದು ಸಮಾಂತರ ಷಟ್ಫಲಕದ (ಪ್ಯಾರಲಲೇಪೈಪೆಡ್) ಆರು ಮುಖಗಳೂ (ಫೇಸಸ್) ಚೌಕಗಳಾದಾಗ ದೊರೆಯುವ ವಿಶೇಷ ಘನಾಕೃತಿ (ಕ್ಯೂಬ್). ಘನದ ಒಂದು ಅಂಚಿನ (ಎಜ್) ಉದ್ದ a ಏಕಮಾನಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದರ ಘನಗಾತ್ರ (ವಾಲ್ಯೂಮ್) a^3 ಘನ ಏಕಮಾನಗಳು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಯಾವುದೇ ಏಕಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ಘಾತಕ್ಕೆ ಘನ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ಘನದ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ವಿವರಗಳಿಷ್ಟು:

ಮುಖಗಳ (ಫೇಸಸ್, ಸಂಕೇತ, f) ಸಂಖ್ಯೆ . . . 6
ಅಂಚುಗಳ (ಎಜಸ್, ಸಂಕೇತ, e) ಸಂಖ್ಯೆ . . .12
ಶೃಂಗಗಳ (ವರ್ಟಿಸಸ್, ಸಂಕೇತ v) ಸಂಖ್ಯೆ . . . 8

ಯಾವುದೇ ಶೃಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತಿಸುವ ಮೂರು ಅಂಚುಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬೀಯವಾಗಿವೆ.

ಯಾವುದೇ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವ ಎರಡು ಫಲಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬೀಯವಾಗಿವೆ.

ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸರ್ವಸಮಚೌಕಗಳು.

f, e, v ಗಳ ನಡುವೆ $v+f=e+2$ ಎನ್ನುವ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು (ಇದಕ್ಕೆ ಆಯ್ಲರನ ಸೂತ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು).

ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಐದು ಕ್ರಮ ಘನಾಕೃತಿಗಳ (ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಸಾಲಿಡ್ಸ್) ಪೈಕಿ ಘನವೂ ಒಂದು. **(ನೋಡಿ– ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ)**

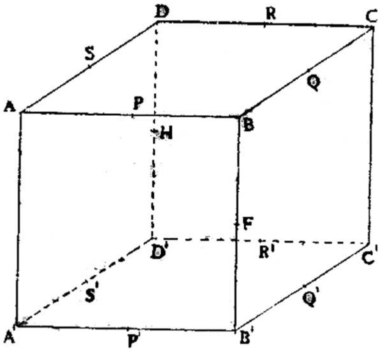

ಘನದ ಅಭಿಮುಖ ಶೃಂಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಕರ್ಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ AC', BD', CA', DB' ಘನದ ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಣಗಳು. ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಕರ್ಣಕ್ಕೂ ಅಸಮತಲೀಯವಾಗಿ (ಸ್ಕ್ಯೂ) ಘನದ ಆರು ಅಂಚುಗಳಿವೆ. (ಉದಾಹರಣೆಗೆ AC' ಎಂಬ ಕರ್ಣದೊಡನೆ ಅಸಮತಲೀಯವಾದ ಆರು ಅಂಚುಗಳೆಂದರೆ $A'B'$, $B'B'$, BC, CD, DD', $D'A'$

ಇವುಗಳ ನಡುಬಿಂದುಗಳು ಒಂದು ಸಮ ಷಡ್ಭುಜದ ಶೃಂಗಗಳು. (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೇಲಿನ ಆರು ಅಂಚುಗಳು ನಡುಬಿಂದುಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ P', F, Q, R, H, S'. ಇವು ಒಂದು ಸಮ ಷಡ್ಭುಜದ ಆರು ಶೃಂಗಗಳು).

ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಒಂದು ಅಸಾಧಿತ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಗುರುತುಗಳಿಲ್ಲದ ಗೆರೆಪಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಕೈವಾರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ದತ್ತ ಘನವೊಂದರ ಘನಗಾತ್ರದ ಎರಡರಷ್ಟು ಘನಗಾತ್ರವಿರುವ ಒಂದು ಘನದ ರಚನೆ ಹೇಗೆ ಎನ್ನುವುದು. ಈ ರಚನೆ ಅಪರಿಹಾರ್ಯ (ಅನ್‌ಸಾಲ್ವಬಲ್) ಎಂದು ಈಗ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಘನದ ಅಂಚನ್ನು ಶಂಕುಜಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು ಅಷ್ಟೆ. (ಬಿ.ಬಿ.ಬಿ.)

ಘನ[2] : ಯಾವುದೇ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅದರಿಂದಲೇ ಮೂರು ಸಲ ಸಂತತವಾಗಿ ಗುಣಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಫಲ. a ಎಂಬ ರಾಶಿಯ ಘನ $a \times a \times a = a^3$. ಈ ಫಲ (ಎಂದರೆ a^3) ದತ್ತವಾಗಿರುವಾಗ ರಾಶಿಗೆ (ಎಂದರೆ a ಗೆ) ಘನಮೂಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದತ್ತ ಫಲ b ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಘನಮೂಲವನ್ನು $\sqrt[3]{b}$ ಇಲ್ಲವೆ ತತ್ಸಮಾನವಾಗಿ $b^{\frac{1}{3}}$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. 1, 8, 27, 64, 125 ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಘನಸಂಖ್ಯೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1^3, 2^3, 3^3, 4^3, 5^3, ಎಂಬುದಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ n ನೆಯ ಘನ ಸಂಖ್ಯೆ n^3. ಈ ಘನಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಪ್ರರೂಪಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.

$$1 = 1^3$$
$$3 + 5 = 2^3$$
$$7 + 9 + 11 = 3^3$$
$$13 + 15 + 17 + 19 = 4^3$$
$$21 + 23 + 25 + 27 + 29 = 5^3$$

ಇತ್ಯಾದಿ . .(1)

ಮೇಲಿನ ಭಿನ್ನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಸ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಸ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಮೊತ್ತಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಒಂದು ವರ್ಗ ಸಂಖ್ಯೆ

$$1 = 1^2$$
$$1 + 3 = 2^2$$
$$1 + 3 + 5 = 3^2$$
$$1 + 3 + 5 + 7 = 4^2$$
$$1 + 3 + 5 + 7 + 9 = 5^2$$

ಇತ್ಯಾದಿ . . . (2)

ಈಗ (1) ಮತ್ತು (2)ರಿಂದ

$1 = 1^3$

$1 + (3 + 5) = 1^3 + 2^3 = 3^2 = (1 + 2)^2$

$1 + (3 + 5) = (7 + 9 + 11) = 1^3 + 2^3 + 3^3 = 6^2 = (1 + 2 + 3)^2$

$1 + (3 + 5) = (7 + 9 + 11) = (13 + 15 + 17 + 19) = 1^3 + 2^3 + 3^3 + 4^3 + = 10^2 = (1 + 2 + 3 + 4)^2$

ಇತ್ಯಾದಿ . . . (3)

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದ n ಘನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ n ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಮೊತ್ತದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮ:

$$\sum_{n=1}^{n} n^3 = \left[\sum_{n=1}^{n} n\right]^2$$

ಇದಕ್ಕೆ ನಿಖರವಾದ ಗಣಿತೀಯ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ ಪ್ರಾಚೀನ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯನ್ನರಿಗೆ (ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಸು. ೧೯೦೦–೧೬೦೦) ತಿಳಿದಿತ್ತೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳುಂಟು.

ಘನ ಸಮೀಕರಣಗಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯಲು ನೋಡಿ – ಸಮೀಕರಣ. *

ಘನ ಆನಂದ : ಸು. 1673 – 1756. ವ್ರಜಭಾಷೆಯ ಖ್ಯಾತಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಈತನನ್ನು ಆನಂದ ಘನ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಇದ್ದ ಕಾಲ ಯಾವುದೆಂದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಊಹಿಸಿದ್ದಾರಾದರೂ ಈತ ಯಾವಾಗ, ಎಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಎಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೃಂಗಾರ ರಚನೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಹಿಂದೀ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸಮುಖವೊಂದನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ ಕವಿಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಘನ ಆನಂದನಿಗೆ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಈತನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ಸಂಗಮಗೊಂಡಿದ್ದವು. ದೆಹಲಿಯ ಬಾದಷಾಹನಾಗಿದ್ದ ಮೊಹಮದ್ ಷಾಹ ರಂಗೀಲೆಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ತುಂಬ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಸಂಗೀತಸಂಬಂಧವಾದ ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅರಿತ ಬಾದಷಾಹ ತನ್ನೆದುರು ಹಾಡುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ನೆಪಗಳನ್ನೊಡ್ಡಿ ಈತ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈತ ಸುಜಾನ್ ಎಂಬ ನರ್ತಕಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಕರೆಸಿದರೆ ಈತ ತಪ್ಪದೆ ಹಾಡುತ್ತಾನೆಂದೂ ಇತರ ಆಸ್ಥಾನಿಕರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಬಾದಷಾಹ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಘನ ಆನಂದ ಅವಳತ್ತ ಮುಖಮಾಡಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಮುಗ್ಧರಾಗುವ ದಿವ್ಯಗಾನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನೇ ಹರಿಯಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಗೀತದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದರೂ ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಸುಜಾನಳಿಗಾಗಿಯೇ ಹಾಡಿದನೆಂಬ ರೋಷದಿಂದ ಬಾದಷಾಹ ಈತನನ್ನು ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿಸಿದ. ತನ್ನ ನೆರಳಾಗಿ ಬರುವಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಸುಜಾನಳೂ ಈತನನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಳು. ಈ ಘಟನೆ ಈತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಪ್ರೇಮವ್ಯಥಿತ ಮನದಿಂದ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ನಿಂಬಾರ್ಕಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶ್ರೀವೃಂದಾವನದೇವನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ. ಪ್ರೇಮಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಈತನ ಅನನ್ಯಸಾಧನೆ ನಾಗರೀದಾಸನಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಹಾತ್ಮರಿಂದಲೂ ಈತನಿಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಬಹುಗುನೀ ಎಂಬ ಈತನ ಹೆಸರು ಸಖೀಭಾವಸೂಚಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ನಾದಿರ್‌ಷಾಹನ ಪೈಶಾಚಿಕ ಸೈನ್ಯದ ಪಾಶವೀಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ವೃಂದಾವನವೂ ತುತ್ತಾಯಿತಷ್ಟೆ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರು ಈತನ ಬಳಿ ಬಂದು ಜರವನ್ನು (ಹಣ) ಕೊಡುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರೆಂದೂ ಆಗ ಈತ ಜರವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಿರೆಂದು ಹೇಳಿ ಮೂರು ಹಿಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸುರಿದನೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತರಾದ ಸೈನಿಕರು ಈತನ ಕೈಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯುಸಿರನ್ನೆಳೆಯುವ ಮೊದಲು ತನ್ನ ರಕ್ತದಿಂದಲೇ ಬಹುತ್ ದಿನಾನ್ ಕೀ ಅವಧಿ . . . . . . ಸಂದೇಸೋ ಲೈ ಸುಜಾನ್ ಕೋ – ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈತ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಲವತ್ತೊಂದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವ್ರಜವರ್ಣನ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಇಂದಿಗೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ; ವ್ರಜಸ್ವರೂಪ ಎಂಬುದೇ ವ್ರಜವರ್ಣನವೂ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈತನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವನ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿಗಳಿವು ಸುಜಾನ ಹಿತ, ಕೃಪಾಕಂದನಿಬಂಧ, ವಿಯೋಗ ಬೇಲಿ, ಇಷ್ಕೆ ಲತಾ, ಯಮುನಾಚರಣ (ಇದನ್ನು ಯಮುನಾಯಶ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ), ಪ್ರೀತಿಪಾವಸ, ಪ್ರೇಮಪತ್ರಿಕಾ, ಪ್ರೇಮಸರೋವರ, ವ್ರಜವಿಲಾಸ ಸರಲವಸಂತ (ಅಥವಾ ರಸವಸಂತ), ಅನುಭವಚಂದ್ರಿಕಾ, ರಂಗಬಧಾಈ, ಪ್ರೇಮಪದ್ಧತಿ, ವೃಷಭಾನುಪುರ ಸುಷಮಾ, ಗೋಕುಲಗೀತ, ನಾಮಮಾಧುರೀ, ಗಿರಿಪೂಜನ, ವಿಚಾರಸಾರ, ದಾನಘಟಾ, ಭಾವನಾಪ್ರಕಾಶ, ಕೃಷ್ಣಕೌಮುದೀ, ಧಾಮಚಮತ್ಕಾರ, ಪ್ರಯಾಪ್ರಸಾದ, ವೃಂದಾವನಮುದ್ರಾ, ವ್ರಜಸ್ವರೂಪ, ಗೋಕುಲ ಚರಿತ್ರ, ಪ್ರೇಮಪಹೇಲೀ, ರಸನಾಯಶ, ಗೋಕುಲವಿನೋದ, ವ್ರಜಪ್ರಸಾದ, ಮುರಲಿಕಾಮೋದ, ಮನೋರಥಮಂಜರೀ, ವ್ರಜವ್ಯವಹಾರ, ಗಿರಿಗಾಥಾ, ವ್ರಜವರ್ಣನ, ಛಂದಾಷ್ಟಕ, ತ್ರಿಭಂಗೀಛಂದ, ಕವಿತ್ತಸಂಗ್ರಹ, ಸ್ಫುಟಪದಾವಲೀ ಮತ್ತು ಪರಮಹಂಸವಂಶಾವಲೀ.

ಸುಜಾನಹಿತ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇಮವಿರಹಗಳೇ ವಸ್ತುವೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಛಂದಾಷ್ಟಕ, ತ್ರಿಭಂಗೀಛಂದ, ಕವಿತ್ತಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸ್ಫುಟ – ಇವು ಮುಕ್ತಕ ರಚನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಿರಿಯ ಕೃತಿಗಳು. ವಂಶಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಗುರುಪರಂಪರೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪಾರಸೀ ಮಸನವೀಗಳನ್ನೂ ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅವು ಯಾವುವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈತನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿಯೋಗ ಶೃಂಗಾರಗಳೆರಡರ ಚಿತ್ರಣವೂ ಕಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಯಾದರೂ ಈತ ವಿಯೋಗಶೃಂಗಾರದ ಅನನ್ಯಕವಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಅಲಂಕರಣ, ಪ್ರೌಢಿಮೆಗಳು ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಟ್ಟುವಂಥ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಮೂರ್ತೀಕರಿಸುವ, ಹೃದಯವ್ಯಾಪಾರದ ಅನಂತಮುಖಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಅನುಪಮ ಕೌಶಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಓದುಗರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಈತನನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೇಮದ ಗೂಢ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಈತ ತೆರೆದು ತೋರಿರುವಂತೆ ಹಿಂದಿಯ ಬೇರಾವ ಶೃಂಗಾರ ಕವಿಯೂ ತೋರಿಲ್ಲ ಎಂದೂ, ಈತನಂತೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ರೀತಿ ಆ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು ಬಹುಮಂದಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದೂ, ಪ್ರೇಮಗೀತಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕರು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈತನ ಬಗೆಗೆ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ, ಪ್ರಶಸ್ತಿಪದ್ಯವೊಂದು ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ:

ನೇಹಿ ಮಹಾ ಬ್ರಜಭಾಷಾಪ್ರವೀನ ಔ ಸುಂದರತಾಹು ಕೇ ಭೇದ ಕೋ ಜಾನ್ಯೆ ।
ಯೋಗವಿಯೋಗ ಕೀ ರೀತಿ ಮೇಂ ಕೋವಿದ್ ಭಾವನಾ ಭೇದ ಸ್ವರೂಪ ಕೋ ಠಾನ್ಯೆ ।
ಚಾಹ ಕೇ ರಂಗ ಮೇಂ ಭೀಜ್ಯೋ ಹಿಯೋ ಬಿಛುರೇ ಮಿಲೇ ಪ್ರೀತಿಮ ಸಾಂಚಿ ನ ಮಾನ್ಯೆ ।
ಭಾಷಾ–ಪ್ರವೀನ ಸುಛಂದ ಸದಾ ರಹೈ ಸೋ ಘನ ಜೂ ಕೇ ಕಬಿತ್ತ ಬಖಾನ್ಯೆ ॥

(ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಘನಕೋನ: ಯಾವುದಾದರೂ *O* ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಮೇಲ್ಮೈ (ಬೌಂಡ್ ಸರ್ಫೇಸ್) *S* ಅನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಏರ್ಪಡುವ ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ವಿನ್ಯಾಸ (ಸಾಲಿಡ್ ಆ್ಯಂಗಲ್). ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆಗಳನ್ನು *S* ನಿಂದ ಆಚೆಗೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ *0* ವನ್ನು ಶೃಂಗ ಎಂದೂ *S* ಅನ್ನು ಪಾದ ಎಂದೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಚಿತ್ರ1) ಇಂಥ ವಿನ್ಯಾಸದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ *O* ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಏಕಮಾನ ತ್ರಿಜ್ಯದ (ಯೂನಿಟ್ ರೇಡಿಯಸ್) ಗೋಳವನ್ನು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿ ರಚಿಸುತ್ತೇವೆ. *O* ನಿಂದ Sನ ವಿವಿಧ ಬಿಂದುಗಳತ್ತ ಪ್ರಸರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆಗಳು ಈ ಗೋಳದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ Sನ ವಿಕ್ಷೇಪ T ಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ 2.) *T* ಯ ಮೇಲ್ಮೈಸಲೆಯೇ (ಸರ್ಫೇಸ್ ಏರಿಯ) ಪರಿಶೀಲಿತ ಘನಕೋನದ ಪರಿಮಾಣ. ಘನಕೋನಗಳ ಅಳತೆಯ ಮೂಲಮಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. (stere + radian= steradians stere-|stereo- ಎಂದರೆ ಘನ ಎಂದೂ *radian* ಎಂದರೆ ಕೋನವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಏಕಮಾನ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ). *T*ಯ ಸಲೆ ಏಕಮಾನದಷ್ಟಿದ್ದರೆ *S* ಮೇಲ್ಮೈ *O* ನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಘನಕೋನ ಒಂದು ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕಮಾನ ತ್ರಿಜ್ಯದ

ಒಂದು ಗೋಳದ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಲೆ 4π x ತ್ರಿಜ್ಯದ ವರ್ಗ = 4π ಆದಕಾರಣ *O*ನ ಸುತ್ತ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಒಟ್ಟು ಘನ ಕೋನ 4π ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಆಗುವುದು. *O* ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಗ್ರ ಘನಕೋನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮೇಲ್ಮೈ *O*ವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು

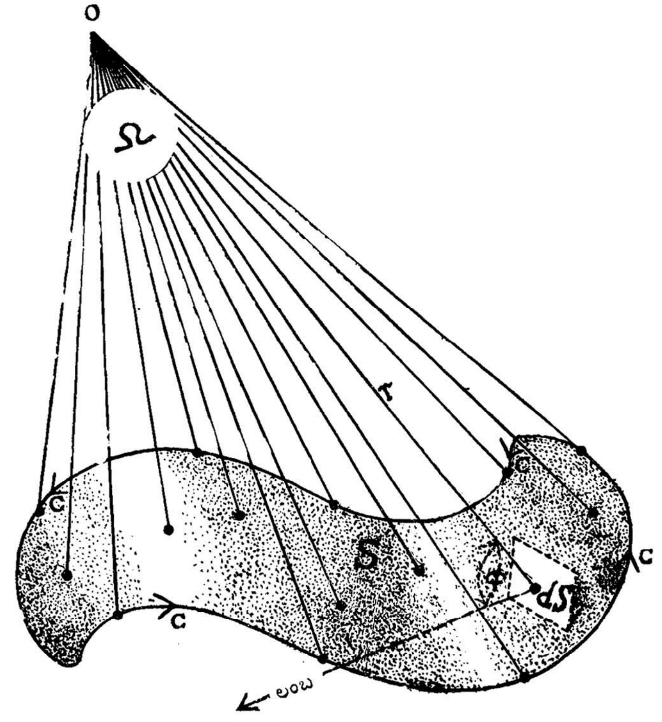

ಚಿತ್ರ 1. ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ Ω ಘನಕೋನ

ಸಂವೃತವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕ್ಲೋಸ್‌ಡ್ ಸರ್ಫೇಸ್, ಉದಾಹರಣೆಗೆ *O*–ಕೇಂದ್ರೀಯ ಗೋಳ). [ತಲ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ (ಪ್ಲೇನ್ ಜಿಆಮಿಟ್ರಿ) ಅನುರೂಪ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಾದರೋ ಬಿಂದೊವೊಂದನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟುವ ಯಾವುದೇ ಸಂವೃತರೇಖೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವೃತ್ತ)

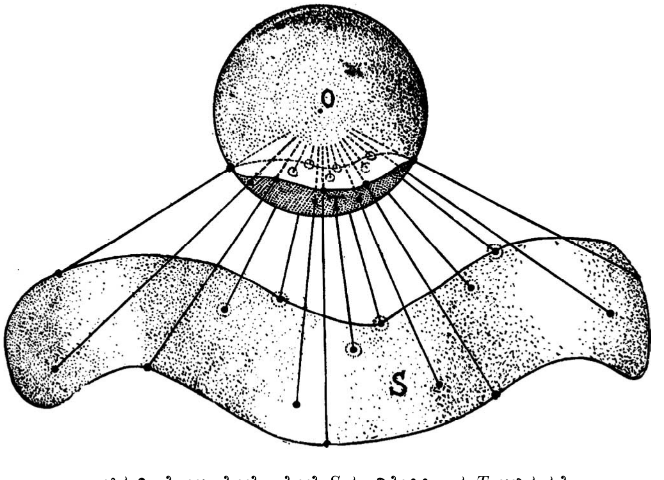

ಚಿತ್ರ 2. ಗೋಲ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ *S* ನ್ನು ವಿಕ್ಷೇಪಿಸಿದಾಗ *T* ಲಭಿಸುತ್ತದೆ

ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಸಮಗ್ರ ತಲಕೋನ (ಪ್ಲೇನ್ ಆಂಗಲ್) $2^{4)12}$ ರೇಡಿಯನ್ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು]. ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಏಕಮಾನ ತ್ರಿಜ್ಯದ ಗೋಳಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಘನಕೋನಗಳನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. *dS* ಸಲೆ (ಚಿತ್ರ1) *S* ಮೇಲ್ಮೈಯ ಒಂದು ವಿಕಲ ಘಟಕವಾಗಿರಲಿ (ಸರ್ಫೇಸ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್). *dS*ನ್ನು *O*ಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಸರಳರೇಖೆಯ ಉದ್ದ *r* ಹಾಗೂ ಆ ಸರಳರೇಖೆಗೂ *dS* ಗೆ ಎಳೆದ ಲಂಬಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ತಲಕೋನ ϕ ಆದಲ್ಲಿ *S*ನಿಂದ *O*ನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಘನಕೋನದ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಅಳತೆ ನಿಜಕ್ಕೂ $\int_S ds \cos\phi / r^2$ ಎಂಬ ಮೇಲ್ಮೈ ಅನುಕಲನಾಂಕವೇ (ಸರ್ಫೇಸ್ ಇಂಟೆಗ್ರಲ್) ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ *r* ಹಾಗೂ *dS* ಗಳ ಭೌತ ಆಯಾಮಗಳು (ಫಿಸಿಕಲ್ ಡೈಮೆನ್ಷನ್ಸ್) ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ [*L* = ಉದ್ದ] ಹಾಗೂ [L^2 = (ಉದ್ದ x ಉದ್ದ)] ಆದಕಾರಣ *dS* ಮತ್ತು r^2 ಗಳ ಆಯಾಮಗಳು ಪರಸ್ಪರ ರದ್ದುಗೊಳ್ಳುವುವು; ಎಂತಲೇ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಲಕೋನಗಳಂತೆಯೇ ಘನಕೋನಗಳನ್ನು ಆಯಾಮರಹಿತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಘನಕೋನಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಸರಳ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದರೆ ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಶಂಕು (ರೈಟ್ ಸರ್ಕ್ಯುಲರ್ ಕೋನ್) ಹಾಗೂ ಬಹುಫಲಕ ಕೋನಗಳು (ಪಾಲಿಹೆಡ್ರಲ್ ಆ್ಯಂಗಲ್ಸ್). ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಶಂಕುವಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ3) ಘನಕೋನದ

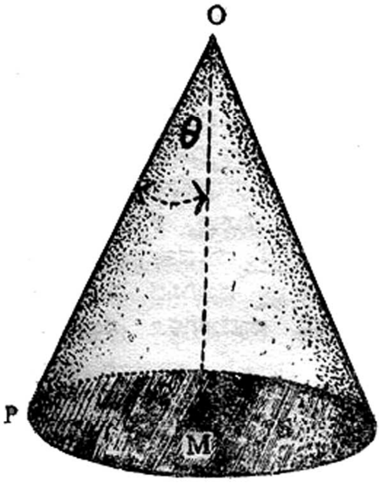

ಚಿತ್ರ 3. ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಶಂಕು

ಪಾದ ಒಂದು ವೃತ್ತೀಯ ಫಲಕ (ಸರ್ಕ್ಯುಲರ್ ಡಿಸ್ಕ್ *S*). ಆ ಫಲಕದ ಕೇಂದ್ರ *M* ನಿಂದ ಫಲಕ ತಲಕ್ಕೆ ಎಳೆದ ಲಂಬದ ಮೇಲೆಯೇ ಘನಕೋನದ ಶೃಂಗವೂ (*O*) ಇರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ಶಂಕ್ವಾಕೃತಿಯ ಘನಕೋನದ ಪರಿಮಾಣ $4\pi \sin^2 \frac{1}{2}\theta$ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್; ಇಲ್ಲಿ θ ಶಂಕುವಿನ ಶೃಂಗಾರ್ಧಕೋನ (ಸೆಮಿವರ್ಟಿಕಲ್ ಆ್ಯಂಗಲ್; *P* ಯು ಪಾದದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಬಿಂದುವಾದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ್ಧಕೋನ θ = ಕೋನ *POM* ಒಂದು ತಲಕೋನ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು). ಬಹುಫಲಕ ಕೋನಗಳ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ4) ಘನಕೋನದ ಪಾದ ಒಂದು ಬಹುಭುಜಾಕೃತೀಯ ಫಲಕ (ಪಾಲಿಗನಲ್ ಡಿಸ್ಕ್; ಚಿತ್ರದ *S*ನಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನಾತ್ಮಕವಾಗಿ *AB, BD, CD, DA* ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ); ಘನಕೋನದ ಶೃಂಗ (*O*) ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದು. *OAB, OBC, OCD, ODA* ತ್ರಿಭುಜಗಳು

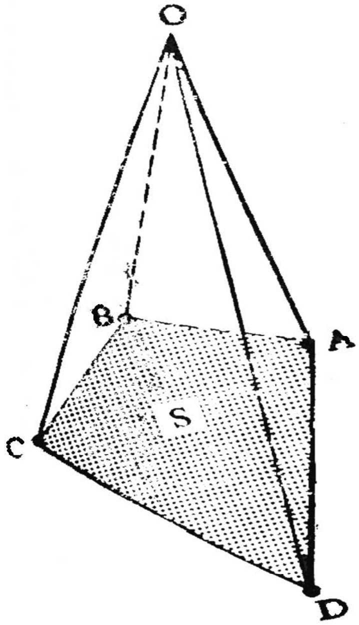

ಚಿತ್ರ 4. ಬಹುಫಲಕ ಕೋನ

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹುಫಲಕ ಕೋನದ ಮುಖಗಳು (ಫೇಸಸ್), ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಫಲಕದ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ *OAB*) ತಲಕ್ಕೂ (ಪ್ಲೇನ್) ಅದರ ಪಕ್ಕದ ಮುಖದ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ *OBC*) ತಲಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೋನಕ್ಕೆ ದ್ವಿಫಲಕ ಕೋನ (ಡೈಹೆಡ್ರಲ್ ಆ್ಯಂಗಲ್, ಇದು ಒಂದು ತಲ ಕೋನವೇ ವಿನಾ ಘನ ಕೋನವಲ್ಲ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಹುಮುಖ ಕೋನವೊಂದಕ್ಕೆ (ಪಾಲಿಹೆಡ್ರಲ್ ಆಂಗಲ್) *n* ಮುಖಗಳಿದ್ದರೆ [*n* = 3, 4, 5 . . . . ಚಿತ್ರ 4ರಲ್ಲಿ *n* = 4] ಅದು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ದ್ವಿಫಲಕ ಕೋನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ *n* ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ದ್ವಿಮುಖ ಕೋನಗಳ ಮೊತ್ತ α ರೇಡಿಯನ್ ಆದಲ್ಲಿ ಬಹುಫಲಕ ಘನಕೋನದ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಪರಿಮಾಣ [α - (*n* - 2)π] ಆಗುವುದು. ಒಂದು ಬಹುಫಲಕಕೋನದ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗದ ಬಳಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ತಲಕೋನಗಳಿಗೆ [ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ *AOB, BOC, COD* ಹಾಗೂ *DOA* ಕೋನಗಳು] ಫಲಕ ಕೋನಗಳು (ಫೇಸ್ ಆ್ಯಂಗಲ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಹುಫಲಕ ಘನ ಕೋನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ *n* ದ್ವಿಫಲಕ ಕೋನಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗಿರಬಹುದು;

ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ n ದ್ವಿಫಲಕ ಕೋನಗಳು ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಘನಕೋನ ಒಂದು ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕ ಕೋನ (ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಪಾಲಿಹೆಡ್ರಲ್ ಆ್ಯಂಗಲ್) ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕ ಘನಕೋನವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಶಂಕುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಶಂಕುವಿನ (ಸರ್ಕಮ್‌ಸ್ಕ್ರೈಬಿಂಗ್ ಕೋನ್) ಶೃಂಗಾರ್ಧಕೋನ θ ಆದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕ ಕೋನದ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಪರಿಮಾಣ $2[4\rceil 12\text{-}n \; arc\,tan\,(cos\theta tan\pi/n]$ ಆಗುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಫಲಕಕೋನವೂ f ಆಗಿರುವಂಥ ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕ ಘನಕೋನದ ಪರಿಮಾಣ $2[4\rceil 12\text{-}n \; arc\,cos\,(sec\,1/2f\,cos\,\pi/n]$ ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್. ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಘನಕೋನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ Σ ಮೇಲ್ಮೈ O ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ Ω ಸ್ಟಿರೇಡಿಯನ್ ಘನಕೋನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲಿ (ಚಿತ್ರ1). ಈಗ O ಶೃಂಗ Q ಕ್ಯಾಂಡೆಲಾದಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶದ ಒಂದು ದೀಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ S ಮೇಲ್ಮೈ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರವಾಹದರ (ಲ್ಯೂಮಿನಸ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್) $Q\Omega$ ಲ್ಯೂಮೆನ್ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ (0 ನಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ) S ಮೇಲ್ಮೈಯ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ C ಆಂಪೇರಿನಷ್ಟು ನಿಯತ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು N ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ o ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫೀಲ್ಡ್) ಆ್ಯಂಪೇರ್ ಮೀಟರ್$^{-1}$ ಮಾನದಲ್ಲಿ (SI ಪದ್ಧತಿ)

$$-CN\nabla\Omega/4\pi = (-CN\ /4\pi)\left(i\frac{\partial\Omega}{\partial x}+j\frac{\partial\Omega}{\partial y}+k\frac{\partial\Omega}{\partial z}\right)$$

ಎಂಬ ಸದಿಶವೂ ಅರ್ಸ್‌ಟೆಡ್ ಮಾನದಲ್ಲಿ (*CGS* ಪದ್ಧತಿ) $(-CN\nabla\Omega/10)$ ಎಂಬ ಸದಿಶವೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲಾಂಬಿಕ ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನ್ ನಿರ್ದೇಶಕ x,y,zಗಳನ್ನು SI ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮೀಟರುಗಳಲ್ಲೂ *CGS* ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಂಟಿಮೀಟರುಗಳಲ್ಲೂ ಅಳೆಯಬೇಕು. $I.j.k$ ಇವು $x.y.z$ ಅಕ್ಷಗಳ ನೇರದಲ್ಲಿನ ಏಕಮಾನ ಸದಿಶಗಳು.

(ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

θ

ಘನಜ್ಯಾಮಿತಿ: ನೋಡಿ–ಜ್ಯಾಮಿತಿ

ಘನಪಾಠ : ವೇದಪಾಠದ ಅಷ್ಟ ವಿಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 8ನೆಯದು. ವೇದವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಕಾಂಡ–ಪ್ರಶ್ನ ಅಥವಾ ಮಂಡಲ–ವರ್ಗ–ಸೂಕ್ತ–ಅನುವಾಕ–ಮಂತ್ರ–ಪದ–ವರ್ಣ–ಸ್ವರ ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರವೂ ಸ್ವರೂಪ ಭ್ರಂಶವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥದ ಮೂಲಕ ದೃಷ್ಟಾದೃಷ್ಟ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪುಣ್ಯ ಪುರುಷಾರ್ಥಮಯವಾಗಿ ಜೀವಿ ಬಾಳಿ ಬದುಕುವಂತಾಗಬೇಕೆಂದು ಋಷಿಗಳು ಆಶಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪರಕ್ಷಣೆಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಎಂಟು ವಿಶ್ರತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ (ವ್ಯಾಳಿ–ವ್ಯಾಸಾದಿ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು).

ಜಟಾ ಮಾಲಾ ದಂಡ ರೇಖಾ ರಥ ಧ್ವಜ ಶಿಖಾ ಘನಾಃ ।
ಕ್ರಮಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ನಿವೃತ್ತಾಃ ವಿಕಾರಾಃ ಅಷ್ಟವಿಶ್ರುತಾಃ ॥

ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ–ಈ ಸ್ವರವರ್ಣಾದಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ ಅದರಿಂದಾಗುವ ವಾಸ್ತವವಾದ ಅರ್ಥಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೇ ಹೊರತು ಮತ್ತಾವುದೂ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಚಿತವಾದ ಅಪಚಾರದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ ಭಂಗವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನಿಷ್ಟವೂ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿದೆ.

ಮಂತ್ರೋ ಹಿ ನಃ ಸ್ವರತೋ ವರ್ಣತೋ ವಾ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಯುಕ್ತೋ ನ ತಮರ್ಥಮಾಹ । ಸವಾಗ್ವಜ್ರೋ ಯಜಮಾನಂ ಹಿನಸ್ತಿ ಯಥೇನ್ದ್ರಶತ್ರುಃ ಸ್ವರತೋಽಪರಾಧಾತ್ ॥ – ಎಂದು. ಈ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ವಿಕೃತಿಗಳೂ ಕ್ರಮಪಾಠವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ. ಘನಪಾಠದ ಲಕ್ಷಣ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ–

ಶಿಖಾ ಮುಕ್ತ್ವಾ ವಿಪರ್ಯಸ್ಯ ತತ್ಪದಾನಿ ಪುನಃ ಪಠೇತ್ ।
ಅಯಂ ಘನಃ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಃ . . . .। (ವ್ಯಾಳಿಶಿಕ್ಷಾ)
ಉದಾಹರಣೆಗೆ–
ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮ್ ।
ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತಮಮ್ ॥

ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಖಾಪಾಠ–ಅಗ್ನಿಮೀಳಈಳೇಗ್ನಿಮಗ್ನಿಮೀಳೇಪುರೋಹಿತಮ್– ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಅನುಲೋಮವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಘನಪಾಠ. ಹೀಗೆ–

1. ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಈಳೇಗ್ನಿಮಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಪುರೋಹಿತ–ಮೀಳೇಗ್ನಿಮಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಮ್ ।

2. ಈಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಪುರೋಹಿತಮೀಳ ಈಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪುರೋಹಿತಮೀಳ ಈಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ।

3. ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪುರೋಹಿತಂ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಂ ದೇವಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪುರೋಹಿತಂ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮ್ । ಪುರೋಹಿತಮಿತಿ ಪುರಃ ಹಿತಮ್ ।

4. ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಂ ದೇವಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮೃತ್ವಿಜಂ ದೇವಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮ್ ।

5. ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮೃತ್ವಿಜಂ ದೇವಂ ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮ್ । ಋತ್ವಿಜಮಿತ್ಯೃ ತ್ವಿಜಮ್

6. ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತಮಂ ರತ್ನಧಾತಮಂ ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತಮಮ್ ರತ್ನಧಾತಮಮಿತಿ ರತ್ನಧಾತಮಮ್.

ಇದು ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಘನಪಾಠದ ಪ್ರಕಾರವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಇರುವುದೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಳಿಶಿಕ್ಷಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಹೇಳಿ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ–

ಅನ್ತಾತ್ ಕ್ರಮಂ ಪಠೇತ್ ಪೂರ್ವಂ ಆದಿಪರ್ಯನ್ತಮಾನಯೇತ್ ।
ಆದಿಕ್ರಮಂ ನಯೇದಂತಂ ಘನಮಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ ॥
ಅದರಂತೆ–
1. ಋತ್ವಿಜಮಿತ್ಯೃತ್ವಿಜಮ್ । ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮ್ । ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮ್ ।
ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ । ಪುರೋಹಿತಮಿತಿ ಪುರಃ ಹಿತಮ್ ।
2. ಈಳೇ ಪುರೋಹಿತಮ್ । ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ।
ಈಳೇ ಪುರೋಹಿತಮ್ । ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ । ಪುರೋಹಿತಮಿತಿ
ಪುರಃ ಹಿತಮ್ । ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮ್ । ದೇವಮೃತ್ವಿಜಮ್ ।
ಋತ್ವಿಜಮಿತ್ಯೃತ್ವಿಜಮ್ ।
3. ರತ್ನಧಾತಮಮಿತಿ ರತ್ನಧಾತಮಮ್ । ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತಮಮ್ । ರತ್ನಧಾತಮಮಿತಿ ರತ್ನSಧಾತಮಮ್ । ಎಂದು ಆಗುವುದು.

ಈ ಬಗೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಿಭಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವಿಶೇಷ, ಪ್ರತ್ಯೇಕಪದ–ಸಂಹಿತೆಗಳ ಸ್ವರನಿರ್ಣಯ, ಧಾತು–ಉಪಸರ್ಗ ವಿವೇಕ, ಅದರ ಸ್ವರವಿಶೇಷ, ಸಮಾಸಜ್ಞಾನ, ಅದರ ಸ್ವರ; ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೇದಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಇದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾ ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಒದಗಿದ ಅರ್ಥಪರಿಜ್ಞಾನ, ಧ್ಯಾನ ಸ್ಥಾನಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ವರ್ಣ ಪದಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಈಡಾಗದೆ ಅವರ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಹೊಂದುವುದು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಧಾತು ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಪರಮ ಶಾಂತಿ–ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುವೆಂಬುದು ವೇದರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೈನೆಲ್ಲಿಯಂತೆ ಅರಿತ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ನಿರ್ಣಯ. ಸಂಹಿತಾಪಾಠತಃ ಪುಣ್ಯಂ, ದ್ವಿಗುಣಂ ಪದಪಾಠತಃ ಎಂಬುದೂ ಜಟಾದಿ ವಿಕೃತೀನಾಂ ಯೇ ಪರಾಯಣಪಾರಾಯಣಾಃ । ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ತೇ ಜ್ಞೇಯಾಃ ಪಙ್ಕ್ತಪಾವನಾಃ–ಎಂಬ ಮಾತೂ ಪಾಠಕ್ರಮದ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಸಲಕ್ಷಣ–ಘನಾಂತ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಘನಪಾಠಿ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಗೌರವಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಘನಮಠದ ಶಿವಯೋಗಿ : ಒಬ್ಬ ಶಿವಶರಣ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೋರ್ವಾಡ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1828ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ತಂದೆ ವೀರಯ್ಯ; ತಾಯಿ ವೀರಾಂಬೆ. ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರು ನಾಗಭೂಷಣಯ್ಯ. 7ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಘನಮಠದ ಚರವರ್ಯ ಸದ್ಗುರುಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ದಿವ್ಯಜೀವನ ಈತನ ಬಾಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಈತ ಕಲ್ಯಾಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಿದ. ಚಿತ್ರಾಲಿ, ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ತಾಳಿಕೋಟೆ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸೊನ್ನಲಾಪುರ, ಕುಂಟೋಜಿ, ಹುನುಗುಂದ, ಇಲಕಲ್ಲ, ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಈತ ತೆಲುಗುದೇಶದಿಂದ ಬಂದವನಾದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡನಾಡನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಭಾಷಾಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟ ಬಯಕೆ ನಡುವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ

ಕಲಿಯಲು ಈತನನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಯರಗೋಳಮಠದ ರೇವಣಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಎಂಬವರಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕಲಿತುದಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯ ಪುರಾಣಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ವಚನಗಳ ತಿರುಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿದ. ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈತನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳ ಒಂದು ಸಂಗ್ರಹ ಸದಾ ಇರುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತಾಗಿ ಈತ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ, ಭಕ್ತಿಸುಧಾಸಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಾನುಭವ, ತತ್ತ್ವಬೋಧನೆ ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಂದು ಮುಖವಾದರೆ, ರೈತರ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯದ ವಿವಿಧ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅರಿವು ಈತನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಬಾವಿ ತೋಡುವಾಗ ರೈತರು ಈತನ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈತ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಾರದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪ ಕುನ್ನಾಳ ಎಂಬಾತನಿಂದ ಕೃಷಿಜ್ಞಾನದೀಪಿಕೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದ.

ಶಿವಯೋಗಿ ತನ್ನ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸುಗೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಂತೆಕೆಲ್ಲೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ಶಂಕರಪ್ಪಗೌಡ ಎಂಬಾತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಣಪ್ರಸಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೂ ನೀರಡಗುಂಭದ ಚನ್ನಬಸವಸ್ವಾಮಿಗೂ ವಾದ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 1880ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತರಿಗೆ ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಾಚಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತ ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜನಾನುರಾಗವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ತನ್ನ ಇಹಲೋಕಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ. ಈತನ ಜೀವನದ ಕುರುಹಾಗಿ ಈಗ ಕುಂಟೋಜಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಪಾದುಕೆಗಳೂ ಸಂತೆಕೆಲ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಈತನ ಗದ್ದುಗೆಯೂ ಉಳಿದಿವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಎ.ಬಿ.)

ಘನಲಿಂಗದೇವ : ಶಿವಾನುಭವಿ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸುತ್ತೂರು ವೀರಸಿಂಹಾಸನ ಮಠದ ಆಚಾರ್ಯನೂ ಎಡೆಯೂರು ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಶಿಷ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇವನ ಕಾಲ 1480 ಎಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತ ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ಗುರುಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈತನ 63 ವಚನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಸುದೀರ್ಘವೂ ವಿದ್ವತ್‌ಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಇವು ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತ ಬೋಧಕವಾಗಿವೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಪುರುಷಭಾವ ತಾಳಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಳು. ಈತ ಗಂಡಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶರಣವೆಣ್ಣಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಅಂಕಿತವಾದರೆ ಈತನಿಗೆ ಮೋಹದ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಅಂಕಿತ. ಪ್ರತಿ ವಚನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನನ್ನು ಘನಲಿಂಗಿ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು ಈತನ ವಚನಗಳ ಭಾವ ಉಚ್ಚತರವಿದ್ದು ವಚನವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಈತನ ವಚನಗಳು ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣಸತಿ ಲಿಂಗಪತಿ ಎಂಬ ಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವು ವೀರಶೈವ ಮತದ ಅಷ್ಟಾವರಣ, ಪಂಚಾಚಾರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ, ಮಾದರ ಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ, ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣ, ಅನಿಮಿಷಯ್ಯ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಬಿಜ್ಜಳರಾಜ, ತೋಂಟದಾರ್ಯ–ಇವರುಗಳ ಹೆಸರಿವೆ. ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ, ನಾಗದೇವ, ಸತ್ಯಕ್ಕ, ಶಿವರಾತ್ರೆ ಸಂಕಣ್ಣ, ನಿಜಗುಣಿ, ಚಂದಿಮರಸರನ್ನೂ ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಪರ್ವತದೇವರು, ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಪ್ಪೊಡೆಯರು, ಕೂಗಲೂರು ನಂಜಯ್ಯದೇವರು ಇವರನ್ನೂ ಈತ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಒಂದು ವಚನ ಹೀಗಿದೆ:

ದೇವ,
ಕಂಬಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕನಕದ ಕೊಡನ ಕಂಡಂತೆ
ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಾನವಜನ್ಮವ ಕಂಡೆ ।
ಆ ಮಾನವಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಘೃಣಾಕ್ಷರ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಲಿಂಗ ಬಂದುದ ಕಂಡೆ ।
ಎನಗಿದು ಚೋದ್ಯ, ಎನಗಿದು ವಿಪರೀತವಯ್ಯ ।
ಇದಕ್ಕೆ ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಸು, ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿಸು.
ನುಡಿ–ನಡೆಗೆ ಭಿನ್ನವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಶರಣರೊಪ್ಪರು
ನಿಮ್ಮ ಶರಣರೊಪ್ಪದಲ್ಲಿಯೆ ನೀನೊಪ್ಪೆ
ನೀನೊಪ್ಪದಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದಿತೆನಗೆ ಭವದ ಹೆಮ್ಮಾರಿ
ಅದಕ್ಕೆ ನಾನಂಜುವೆನಯ್ಯ, ನಾನಳುಕುವೆನಯ್ಯ ।
ನುಡಿ–ನಡೆ ಎರಡಾಗದಂತೆ ನಡೆಸಯ್ಯ
ಘನಲಿಂಗಿಯ ಮೋಹದ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಘನಸ್ಥಿತಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ : ಘನವಸ್ತುಗಳ ಭೌತ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ (ಸಾಲಿಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಫಿಸಿಕ್ಸ್). ಘನವಸ್ತು ಎಂದೊಡನೆಯೇ ಅದರ ಗಟ್ಟಿತನ, ಖಚಿತವಾದ ರೂಪ ಮುಂತಾದ, ದ್ರವ ಹಾಗೂ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ, ಹಲವಾರು ಲಕ್ಷಣಗಳು ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಯಾವುವೂ ಘನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಿಖರವಾಗಿ ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಿದ ಬಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದಾಗ ಅದು ಮೊದಲಿನ ರೂಪಕ್ಕೇ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರೆ ಅಂಥ ವಸ್ತುವನ್ನು ಘನವಸ್ತುವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ನಿರೂಪಣೆ ಕೂಡ ಹಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆರೋಪಿತ ಬಲಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾದ ಆದರೆ ಖಾಯಂ ಆದ ರೂಪಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೇಣದಂಥ ಘನವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಬಲಗಳನ್ನು ಹೇರಿದಾಗ ಹರಿಯದ ಥಿಕ್ಸೋಟ್ರಾಪಿಕ್ (ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಬದಲಾಗುವ ಎಂದರ್ಥ) ದ್ರವಗಳಿಗೂ ಈ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ ಆದರ್ಶ ಘನಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ದ್ರವಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ನಡುವೆ ತೀರ ಖಚಿತವಾದ ಒಂದು ಎಲ್ಲೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ದ್ರವ ಮತ್ತು ಘನಸ್ಥಿತಿಗಳೆರಡರ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಹಲವಾರು ಮಧ್ಯಂತರ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗಳು (**ನೋಡಿ– ದ್ರವಸ್ಫಟಿಕಗಳು**) ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಅಪಾರ ಗುಣವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಘನಸ್ಥಿತಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನವು ರಸಾಯನ, ಲೋಹ, ವಿದ್ಯುತ್, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ವಿಜ್ಞಾನವಿಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಬೆರೆತಿರುವ ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಘನಸ್ಥಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೇಗಾಯಿತು ಎಂಬುದರ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಚರಿತ್ರೆ : ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಸ್ಥೂಲ ಬಾಹ್ಯಗುಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಚರಿತ್ರೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನದೆನ್ನಬಹುದು. ಬಹು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಹರಳುಗಳು, ಖನಿಜಗಳು ಮುಂತಾದ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಈ ಹರಳುಗಳ ಅಥವಾ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಬಣ್ಣಗಳು, ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಅವುಗಳ ಸ್ಫಟಿಕ ಮುಖಗಳು ಮತ್ತು ಅವು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಹಲವಾರು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ದ್ಯುತಿ ಹಾಗೂ ಯಾಂತ್ರಿಕ (ಮೆಕ್ಯಾನಿಕಲ್) ಗುಣವಿಶೇಷಗಳು ಈ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವು. ಅಂದಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದ್ದ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಹಲವಾರು ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿತರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಮದಿಶತ್ವವನ್ನು (ಎನೈಸೊಟ್ರಪಿ) ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಂಶ ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. (ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಗುಣಗಳು ಅದರ ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರದಿದ್ದರೆ, ಆ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಸಮದಿಶಾವಸ್ತು ಎಂದು ಹೆಸರು). 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಸಮಾಂಗತೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟನ್ಸಸ್) 32 ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಸಮದಿಶತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಂದ ತೊಡಗಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಾಂಗತೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಘನ (ಕ್ಯೂಬಿಕ್) ಸ್ಫಟಿಕಗಳವರೆಗೂ ಇವೆ.

ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಗಮನಾರ್ಹ ಅನುಕ್ರಮತೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಂಗತೆಗಳು ಆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಥವಾ ಅಣುಗಳ ಕ್ರಮಾನುಗತವಾದ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಜನಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಊಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಣುಗಳು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿನ (3–ಡೈಮೆನ್ಷನ್ಸ್) ಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ (ಲ್ಯಾಟಿಸ್) ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಎ. ಬ್ರವಾಯಿಸ್ ಎಂಬಾತ ಮುಂದಿಟ್ಟ. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಒಂದು ಮೂಲರಚನಾ ಘಟಕದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿನ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಮೂರು ಸ್ವತಂತ್ರ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳಚಲನೆಯ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಷನ್) ಸಮಾಂಗತೆ (ಸಿಮೆಟ್ರಿ) ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ಕ್ಷಾರ ಲೋಹಗಳು ಮುಂತಾದ ಸರಳ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂಲರಚನಾ ಘಟಕ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪರಮಾಣುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂಲರಚನಾ ಘಟಕದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಪರಮಾಣುಗಳಿರಬಹುದು (ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಮೂಲ ರಚನಾಘಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 105ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ.) 32 ಸ್ಫಟಿಕ ವರ್ಗಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕಗಳ ಊಹೆಯೊಂದರಿಂದಲೇ (ಹೈಪಾಥಿಸಿಸ್) ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಬ್ರವಾಯಿಸ್ ಗಣಿತೀಯವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯ ವೇಳೆ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಬಾರ್ಲೊ, ಈ.ಎಸ್. ಫೆಡೆರಾಫ್ ಮತ್ತು ಎ. ಶೋಯೆನ್‌ಫ್ಲೈಸ್ ಎಂಬುವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ 230 ಆಕಾಶಗುಂಪುಗಳಿಗೆ (ಸ್ಪೇಸ್ ಗ್ರೂಪ್ಸ್) ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 230 ರೀತಿಯ ಜಾಲಕಸಮಾಂಗತೆಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪರಿಗಣನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಹುಶಃ ಘನಸ್ಥಿತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಫಾನ್ ಲಾವೆ ಎಂಬಾತ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಾಗ ಅಲೆಗಳಂತೆ ನಮನ (ಡಿಫ್ರಾಕ್ಷನ್) ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು 1912ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳು ಅಲೆಗಳೆಂದು ಸಾಧಿತವಾದದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾದ ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಾಧಿತವಾಯಿತು ಕೂಡ. ಇದು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಗೂ ಸ್ಫಟಿಕರಚನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳ ವಿಶೇಷ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೆರವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. 1913ರಲ್ಲಿ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಲ್.ಬ್ರಿಗ್ ಎಂಬಾತ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣ ನಮನ ವಿಧಾನದಿಂದ KCl, NaCl, KBr ಮತ್ತು KI ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಸ್ಫಟಿಕರಚನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವೇ ಖನಿಜಗಳ ಸ್ಫಟಿಕರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವತ್ತ 1930ರ ತರುವಾಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣ ನಮನವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಸ್ಫಟಿಕರಚನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಜಾಲಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳು ಅಥವಾ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕೂಡ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕರಚನಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳ ನಿರ್ಧರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ನಮನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಶೋಧವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಆಗ ದ್ರವ್ಯದ (ಮ್ಯಾಟರ್) ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಪಾತ್ರವೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವತ್ತ ಆಸಕ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಇದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಘನವಸ್ತುಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪಿ.ಕೆ.ಎಲ್. ಡ್ರೂಡ್ ಮತ್ತು ಎಚ್.ಎ. ಲೊರೆಂಟ್ಸ್ ಎಂಬುವರು ಪ್ರಮುಖರಾದವರು. ಇವರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿನ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಆರೋಪಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಅನಿಲದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ. ಇ. ಮ್ಯಾಡೆಲಂಗ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬಾರ್ನ್ ಎಂಬುವರು ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೂ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾತ್ರ ಸತತವಾಗಿ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1930ರ ಬಳಿಕ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಅಲೆಬಲವಿಜ್ಞಾನ (ವೇವ್ ಮೆಕ್ಯಾನಿಕ್ಸ್) ಹಾಗೂ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಳವಡಿಕೆಯಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಸುಳಿದಾಡುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತವಲ್ಲ, ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ಸಮಾಂಗತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬದಲಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪರಿಗಣನೆಗಳಿಂದ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ (ಬ್ಯಾಂಡ್ ಥಿಯರಿ) ಜನನವಾಯಿತು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಫಟಿಕವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಘನವಸ್ತುಗಳ ನಡುವಣ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಸರಳವಾದ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು (ವೇವ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಗಣಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಈ.ಪಿ.ವೈನರ್ ಮತ್ತು ಎಫ್.ಸೀಟ್ಸ್ ಎಂಬುವರು 1932ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಮುಂದಿನ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜೆ. ಸಿ. ಸ್ಲೇಟರ್, ಎನ್. ಎಫ್. ಮಾಟ್, ಸಿ. ಹೆರಿಂಗ್, ಜೆ. ಎಚ್. ವಾನ್ ವ್ಲೆಕ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಾಲಕಗಳನ್ನು ಆದರ್ಶತೆಯಿಂದ ವಿಚಲಿಸುವ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹರಿಸಲು ನೆರವಾದದ್ದು ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಗುಣಗಳ ವಿವರಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು. ಜಾಲಕದ ಆದರ್ಶ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಗವೇ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜನಿಸಿತು. 1940ರವರೆಗೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಗ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಹುಬೇಗ ಬೆಳೆದು 1950ರ ವೇಳೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರೌಢ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರ್ಶಜಾಲಕದ ಭೌತಗುಣಗಳನ್ನು ದೋಷಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅರೆವಾಹಕಗಳ (ಇಂಪ್ಯೂರಿಟಿ ಸೆಮಿಕಂಡಕ್ಟರ್ಸ್) ಕ್ರಿಯೆ, ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ವಿರೂಪನ (ಡಿಫಾರ್ಮೇಷನ್), ತನ್ಯತೆ (ಡಕ್ಟಿಲಿಟಿ), ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ವಿದ್ಯಮಾನದ ಅರ್ಥವಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆಯೆಂದರೆ ಘನ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಭೌತಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಗುಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನ. ಉತ್ತೇರಣೆ (ಕ್ಯಟಾಲಿಸಿಸ್), ಅಧಿಶೋಷಣೆ (ಅಬ್‌ಸಾರ್ಪ್‌ಷನ್) ಇಂಥ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿದಿದೆ. ಘನವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ದ್ಯುತಿವಿಸರ್ಜನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಗುಣಗಳು ವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹತ್ತಿರುವಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಉಳಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೇಲ್ಮೈ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಲೋಹಗಳ ಹಾಗೂ ಅವಾಹಕಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಮೇಲ್ಮೈ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನ(ಸರ್ಫೇಸ್ ಫಿಸಿಕ್ಸ್) ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಘನವಸ್ತುಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ : ಘನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ಘನವಸ್ತುಗಳ ವೈದ್ಯುತ, ಕಾಂತೀಯ, ಉಷ್ಣೀಯ, ದ್ಯುತೀಯ ಹಾಗೂ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ಒಂದು ಬಗೆಯದಾದರೆ ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಬಂಧಗಳನ್ನು (ಬಾಂಡ್ಸ್) ಆಧರಿಸಿ ಮಾಡುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯದು. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವೇನಲ್ಲ; ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಗೋಳಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಗೋಳಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಗೋಳಗಳನ್ನು, ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಏಳುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ, ಧನವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳ ಮತ್ತು ಋಣವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಲಾಂಬ್ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಜನಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕಾಂತೀಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಲೂ ಘನವಸ್ತುವಿನ ಸಂಸಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗೆ (ಕೊಹಿಷನ್ ಎನರ್ಜಿ) ಕೊಡುಗೆಗಳಿದ್ದರೂ ಕೂಲಾಂಬ್ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಇವು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

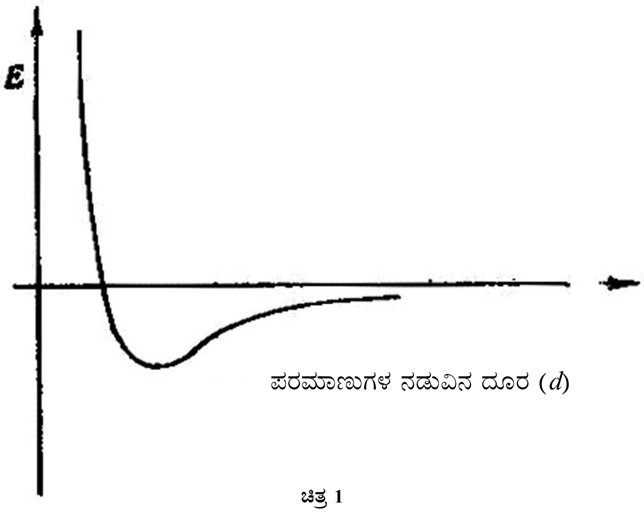

ಚಿತ್ರ 1

ಪರಮಾಣುಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಕೆ ಸ್ಥಿರವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಸ್ಟೇಬಲ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಆಗ ಬೇಕಾದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿ E (ಚಲನಶಕ್ತಿ + ವಿಭವಶಕ್ತಿ) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ತ ಪರಮಾಣುಗಳು ದೂರದೂರವಿದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಇರುವ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿ E' ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕು.

ಈ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ E'–E ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಸಕ್ತಿಶಕ್ತಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ, ನಡುವಣ ದೂರ ಜಾಸ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ, ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ನಡುವಣ ದೂರ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗಿ ವಿಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ. ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ (ಇಂಟರ್ ಆ್ಯಕ್ಷನ್ ಎನರ್ಜಿ) (ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಂತರ ಅನಂತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಶೂನ್ಯವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ) ನಡುವಣ ದೂರದೊಡನೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದೆಂದು ಚಿತ್ರ (1)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶೂನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ (0$_0$ K) ಘನವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಅದೇ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಸಂಸಕ್ತಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು) ಪಟ್ಟಿ (1)ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಸಕ್ತಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಡ ಅನಿಲಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಬಂಧನ (ಬೈಂಡಿಂಗ್) ಬಹು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನಿನಂಥ ಲೋಹ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಂಧನವಿರುತ್ತದೆ.

ಪಟ್ಟಿ 1 : ಘನವಸ್ತುಗಳ ಸಂಸಕ್ತಿಶಕ್ತಿಗಳು

ಘನವಸ್ತು		ಸಂಸಕ್ತಿಶಕ್ತಿ K cal/mole
ಆರ್ಗಾನ್	...	1.85
ಕ್ರಿಪ್ಟಾನ್	...	2.67
ಸೋಡಿಯಮ್	...	26.0
ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್	...	42.1
ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್	...	21.7
ಬೆಳ್ಳಿ	...	68.3
ಕಬ್ಬಿಣ	...	98.9
ತಾಮ್ರ	...	80.8
ಸತು	...	31.3
ಚಿನ್ನ	...	87.3
ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್	...	200
ಇಂಗಾಲ (ವಜ್ರ)	...	170.00

ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾನ್‌ಡರ್‌ವಾಲ್ ಬಂಧ, ಅಯಾನಿಕ್ ಬಂಧ, ಲೋಹಬಂಧ, ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಜಡ ಅನಿಲಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು, ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನಂಥ ಲವಣ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು, ಲೋಹಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು, ಇಂಗಾಲದಂಥ (ವಜ್ರ) ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ವ್ಯಾನ್‌ಡರ್‌ವಾಲ್ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ತಟಸ್ಥ ಪರಮಾಣುಗಳು (ನ್ಯೂಟ್ರಲ್ ಆ್ಯಟಮ್ಸ್) ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ (ಫ್ಲಕ್ಚುಏಷನ್ಸ್) ಜನಿಸುವ ದುರ್ಬಲ ಆಕರ್ಷಕ ಬಲಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟೂ ಹತ್ತಿರ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ^{3}He ಮತ್ತು ^{4}He ಗಳನ್ನುಳಿದು (**ನೋಡಿ– ಕ್ವಾಂಟಂ–ಸಂಖ್ಯಾಕಲನವಿಜ್ಞಾನ**) ಬೇರೆ ಜಡ ಅನಿಲಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಗೆ ಇರುವ ರಚನೆ ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಗಿಡಿದ (ಪ್ಯಾಕ್ಡ್) ಮುಖಕೇಂದ್ರಿತ ಘನದಂತೆ (ಫೇಸ್‌ಸೆಂಟರ್ಡ್ ಕ್ಯೂಬಿಕ್) ಉಂಟು (ಚಿತ್ರ 2). ವ್ಯಾನ್‌ಡರ್‌ವಾಲ್ ಬಂಧವಿರುವ ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ಆಣ್ವಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವುಳ್ಳ ಅಯಾನುಗಳ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕೂಲಾಂಬ್ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅಯಾನಿಕ್ ಬಂಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಂಧವುಳ್ಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಗೆ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ಷಾರ ಹ್ಯಾಲೈಡುಗಳ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ಪ್ರರೂಪೀ (ಟಿಪಿಕಲ್) ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ದ್ರವನ ಬಿಂದು, ಅಲ್ಪ ಉಷ್ಣ ವಿಕಸನದಂಥ (ಲೋ ಥರ್ಮಲ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಯಾನ್‌ಷನ್) ಗುಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಉಷ್ಣತೆಯೊಡನೆ ಏರುವ ವಾಹಕತ್ವವೂ (ಅಯಾನಿಕ್ ವಾಹಕತ್ವ) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸರಳ ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ ಬಂಧ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೀನ್ ಪರಮಾಣುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $1s^2 2s^2 2p^6 3s$ ಮತ್ತು $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^5$ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಸೋಡಿಯಮಿನ 3s ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಕ್ಲೋರೀನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ 3p ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಧನಾತ್ಮಕ ಸೋಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಋಣಾತ್ಮಕ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅಯಾನುಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಲಾಂಬ್ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಕೂಲಾಂಬ್ ಆಕರ್ಷಣೆ ಕೇವಲ ಅಯಾನುಗಳ ನಡುವಣ ದೂರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಆಕರ್ಷಕ ಬಲಕ್ಕೆ ದಿಶಾವಲಂಬಿ (ಡೈರೆಕ್ಷನಲ್)ಗುಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಯಾನೂ (ಧನ ಅಥವಾ ಋಣ) ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಯಾನಿಗೂ (ವಿರುದ್ಧ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವುಳ್ಳ) ಆರು ನೆರೆ ಅಯಾನುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರ (3)ರಲ್ಲಿ ಅಯಾನಿಕ ಬಂಧವುಳ್ಳ ಎರಡು ಸ್ಫಟಿಕರಚನೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

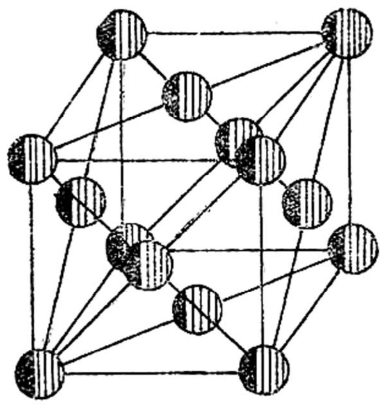

ಚಿತ್ರ 2. ಮುಖಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕ

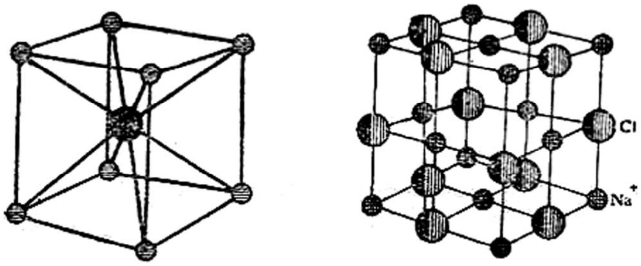

(a) (b)

ಚಿತ್ರ 3. ಸೀಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ರಚನೆಯನ್ನು (*a*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ರಚನೆಯನ್ನು (*b*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗಿರಕಿ (ಸ್ಪಿನ್) ಇರುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಹವೇಲಂಟ್ (ಕೋವೇಲಂಟ್) ಬಂಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ತಟಸ್ಥ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಬಂಧವಾದರೂ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ H_2 ಅಣುವಿನ ಬಂಧ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸರಳವಾದ ಉದಾಹರಣೆ (ಚಿತ್ರ 4). ವಿನಿಮಯವಾಗುವ (ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಗಿರಕಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ಬಂಧ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿನಿಮಯದಿಂದ ಜನಿಸುವ ಈ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿನಿಮಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಸಹವೇಲಂಟ್ ಬಂಧದ ಸಂಸಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಯಾನಿಕ್ ಬಂಧದ ಸಂಸಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಜ್ರದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಇಂಗಾಲದ ತಟಸ್ಥ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಸಹವೇಲಂಟ್ ಸಂಸಕ್ತ ಶಕ್ತಿ (ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ತಟಸ್ಥ ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ) 170,000 cal/mole ಇರುತ್ತದೆ (ಪಟ್ಟಿ 1) ಅಯಾನಿಕ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಯಾವ ದಿಶಾವಲಂಬಿ ಗುಣಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ದಿಶಾವಲಂಬಿ ಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಸಹವೇಲಂಟ್ ಬಂಧದ ಈ ದಿಶಾವಲಂಬನೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂಗಾಲ (ವಜ್ರ), ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ಮುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ತುಂಬಿರದ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿಗೂ ನಾಲ್ಕೇ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ, ವಜ್ರದಂಥ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ದೃಢವಾದ ಗೋಳಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಾತ್ರವನ್ನು

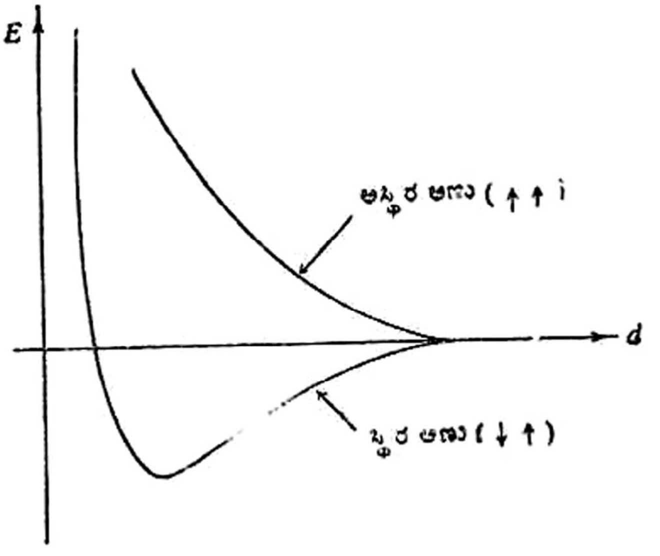

ಚಿತ್ರ 4. ಅಣುವಿನ ಸಂಸಕ್ತಿಶಕ್ತಿ : ಗಿರಕಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ ಬಂಧ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಈ ಗೋಳಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದರೆ, ಒತ್ತಾಗಿ ಗಿಡಿದ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗಾತ್ರದ ಶೇ. 74 ಭಾಗ ಆಕ್ರಮಿತವಾದರೆ, ವಜ್ರದಂಥ ಸ್ಫಟಿಕರಚನೆಯಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ 5) ಕೇವಲ 34% ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಆಕ್ರಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಜ್ರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಸಹವೇಲಂಟ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗಣನೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು. ವಜ್ರ (ಇಂಗಾಲ), ಪ್ರಕೃತಿಯುಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಠಿಣತಮವಾದ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ದ್ರವನಬಿಂದು (~3280⁰K) ಇರುವ ಘನವಸ್ತುವಾದರೆ ಇದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತವರ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ದ್ರವನ ಬಿಂದು (~505⁰K) ಇರುವ

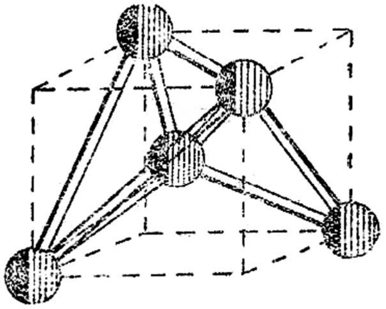

ಚಿತ್ರ 5. ವಜ್ರದ ರಚನೆ. ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲ ಬಂಧಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ

ಮೆದುವಾದ ಘನವಸ್ತು. ಸಹ ವೇಲಂಟ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಫಟಿಕದಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು; ವಜ್ರ ಒಳ್ಳೆಯ ಅವಾಹಕವಾದರೆ, ತವರ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ, ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಾನುಗಳಾದರೋ ಅರೆವಾಹಕಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವೆ ಆಗುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿನಿಮಯದಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಘನ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದೆವು. ಇಂಥ ಬಂಧಗಳಾಗಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಬಂಧ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಕೇವಲ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲು ಪರಮಾಣುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಈ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಲೋಹಬಂಧವೆಂದು ಹೆಸರು. ಲೋಹಬಂಧವಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು, ಅಂದರೆ ಲೋಹಗಳನ್ನು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಮುದ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದ ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ಜಾಲಕವೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಬಹುದು, ಲೋಕಗಳ ಸಂಸಕ್ತ ಶಕ್ತಿ (ಪಟ್ಟಿ 1) ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ಜಾಲಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಳಿದಾಡುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಈ ಸಂಸಂಕ್ತಶಕ್ತಿಯ ವಿವರಣೆ ಕಷ್ಟ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನಂಥ ಸಂಕ್ರಮಣ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಸಂಸಕ್ತಶಕ್ತಿಗೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಒಳಗಣ ಅಪೂರ್ಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳೂ ಗಣನೀಯ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಲೋಹಗಳ ಸಂಸಕ್ತಶಕ್ತಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಒಳಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಭರ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಜಾಲಕದ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಂಸಕ್ತ ಶಕ್ತಿಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಸಂಸಕ್ತಶಕ್ತಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ದಿಶಾವಲಂಬನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿನಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಾಟಸ್ಥ್ಯ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟೂ ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ (ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿಗೂ 12 ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗಿರುವ) ಮುಖಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಕ, ಒತ್ತಾಗಿ ತುಂಬಿದ ಷಡ್ಭುಜ ಮತ್ತು (8 ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ) ಕಾಯಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ 6). ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಹಕತ್ವ, ಬೆಳಕಿಗೆ ಅಪಾರದರ್ಶಕತ್ವ, ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರತಿಫಲನ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಣಿಸುತ್ತವೆ.

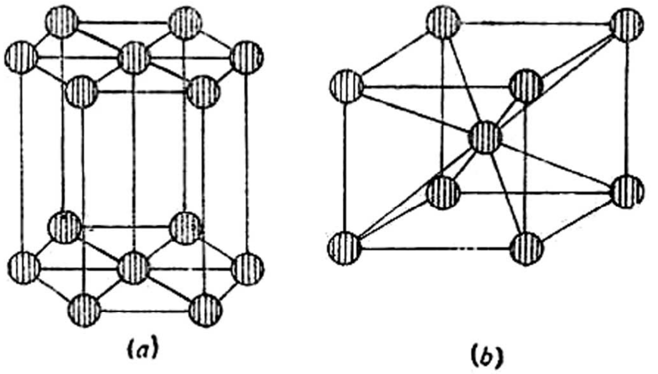

ಚಿತ್ರ 6. ಒತ್ತಾಗಿ ತುಂಬಿದ ಷಡ್ಭುಜದ ರಚನೆಯನ್ನು (*a*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಕಾಯಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕದ ರಚನೆಯನ್ನು (*b*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ಒಂದೇ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇರುವ ತಟಸ್ಥ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣು ಇನ್ನೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿನೊಡನೆ ಮಾತ್ರ ಸಹವೇಲಂಟ್ ಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಪರಮಾಣುವಿನೊಡನೆ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂಧ ಹೊಂದುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಯಾನಿಕ್ ಬಂಧವನ್ನು ಹೋಲುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿರುವ ಈ ಬಂಧಕ್ಕೆ (ಬಂಧಶಕ್ತಿ : 0.1 ev/ಪರಮಾಣು) ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಬಂಧ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಪರಮಾಣುವಿನ ಅಲ್ಪ ಗಾತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಆ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಎರಡೇ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಬಂಧ, ನೀರಿನ (H_2O) ಅಣುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಣುಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಡೈಪೋಲ್ ಮೊಮೆಂಟ್ಸ್) ಆಕರ್ಷಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯೊಡಗೂಡಿ ನೀರು ಹಾಗೂ ಬರ್ಫದ ಅನೇಕ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಭೌತಗುಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ವಿಧವಾದ ಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಘನ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದನ್ನು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ನಾವೆಣಿಸಿದಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವಣ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವ ಅನೇಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿವೆ. ವಜ್ರ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಸಹವೇಲಂಟ್ ಸ್ಫಟಿಕವಾದರೆ, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಸಹವೇಲಂಟ್ ಭಾಗಶಃ ಅಯಾನಿಕ್ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಯಾನಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಹವೇಲಂಟ್ ವರ್ಗಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಒಂದು ಸ್ಫಟಿಕ ಸರಣಿಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ಫಟಿಕ ಬಂಧಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಯಾನಿಕ್ ಅಥವಾ ಸಹವೇಲಂಟ್ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಹಲವು ವೇಳೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದರೂ ಅದು ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಎಲ್ಲ ಘನವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ರಚನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಜಿನಂಥ ಅನೇಕ ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಥ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ

ದ್ರವಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೇಗನೆ, ಪರಮಾಣುಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗುವ ಮುನ್ನವೇ, ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯಪ್ರಾವಸ್ಥೆ ಫಲಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತತ್ವಶಃ, ಘನೀಭವಿಸಬಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ದ್ರವಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಬಂಧವುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಅಣುಗಳಿಂದ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣು ಜೋಡಣೆ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನಂತೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ, ಜೋಡಣೆ

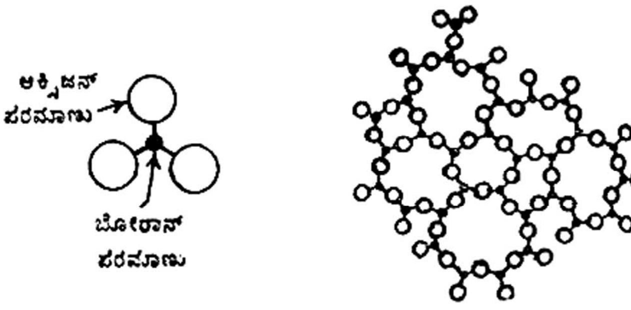

ಚಿತ್ರ 7. ಬೋರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಗಾಜಿನ ಪರಮಾಣ್ವಕ ರಚನೆ

ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಬಹಳ ದೂರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಪವ್ಯಾಪಿ ಮತ್ತು ದೂರವ್ಯಾಪಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಗಳೆರಡೂ ಇದ್ದರೆ ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಪವ್ಯಾಪಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಚಿತ್ರ (7)ರಲ್ಲಿ ಬೋರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನ (B2O3) ಗಾಜಿನಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣ್ವಕ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ತರಹ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಗಾಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ನಾಲ್ಕು ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಂದು ಚತುಷ್ಫಲಕದ (ಟೆಟ್ರಹೆಡ್ರನ್) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿಗೂ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಾಗಿ ಎರಡು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಪರಮಾಣುಗಳು ಉಂಟು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾಣು ಜೋಡಣೆ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವ ಜಾಲಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಗಾಜುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನಾರಿನಂಥ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳ ನಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ದ ಸರಪಳಿಯ ಅಣುಗಳಿಗೆ ನಾರಿನ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ದೂರವ್ಯಾಪಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಇರುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ರಬ್ಬರ್. ರಬ್ಬರಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಲಿಮರುಗಳು ಸೆಳೆತಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಅರೆಸ್ಫಟಿಕೀಯ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ : ಸರಳ ಲೋಹಗಳ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳು, ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್‌ಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅಲ್ಪ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವವಿರುವ ಘನವಸ್ತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅನುಪಾತದ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಲೋಹಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೇಲನ್ಸಿಯ ನಿಯಮಗಳು ಪಾಲನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅನುಪಾತಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರಗಿದ ಲೋಹಗಳ ನಿಯಮಿತ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಬೆರೆಸಿ ಪುನಃ ಘನೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಮಿಶ್ರಲೋಹವೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸೀಸವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಬರುವ ಮಿಶ್ರಣ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ದಾಗ ಲೋಹಗಳು ಎರಡು ಪದರಗಳಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾರವಾದ ಸೀಸದ ಪದರ ಹಗುರವಾದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪದರದ ಕೆಳಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಲೋಹಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಿಕೆಯ ಮಿಶ್ರಣ (ಸಬ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನಲ್ ಮಿಕ್ಸ್‌ಚರ್) ಮತ್ತು ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಣ (ಇಂಟರ್‌ಸ್ಟಿಷಿಯಲ್ ಮಿಶ್ರಣ) ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬದಲಿಕೆ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ) ಒಂದು ಲೋಹದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ಬದಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸತು ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ತಾಮ್ರದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ತಾಮ್ರದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸತುವಿನ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ಬದಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಪರಮಾಣುವಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ಪರಮಾಣು ತಾಮ್ರದ ಮುಖಕೇಂದ್ರಿತ ಘನರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೂರುವುದರಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಡುಸಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ 36% ಆದಾಗ ಈ ವಿರೂಪನ ವಿಪರೀತವಾಗಿ, ಮುಖ ಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕದ ರಚನೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ 36%ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವಾಗ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಘನ ದ್ರಾವಣ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಸತುವಿನ ಇರುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ (ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿನ ಅಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ) ಏನೂ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 36 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗೆ α – ಹಿತ್ತಾಳೆಯೆಂದೂ, ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗೆ β– ಹಿತ್ತಾಳೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುವ ಲೋಹಗಳ ಪರಮಾಣುವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ 15%ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಬದಲಿಕೆಯ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಯಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಿರ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬದಲಿಕೆಯ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಲೋಹಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಇನ್ನೊಂದರ ಜಾಲಕದ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅಂತಃಸ್ಥಿತವಾಗುವ ಅಥವಾ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಮಾಣು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಣ್ಣದಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಭರ್ತಿಯಾದ ಜಾಲಕದ ಸಂದುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗಾಲವನ್ನು (ಕಾರ್ಬನ್) ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಸ್ಥಿತಗೊಳ್ಳುವ ಪರಮಾಣುವಿನ ವ್ಯಾಸ ಇನ್ನೊಂದರ ಪರಮಾಣುವಿನ ವ್ಯಾಸದ 0.59ರಷ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳು ಇನ್ನೊಂದರ ಜಾಲಕದ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳಲು ತೀರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಣ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಸಿ ಮಾಡಿಸಿದಂತಿರುವ ಹೈಡ್ರೋಜನ್, ಬೋರಾನ್, ಇಂಗಾಲ, ನೈಟ್ರೋಜನ್‌ಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್, ಪೆಲಾಡಿಯಮಿನಂಥ ಸಂಕ್ರಮಣ ಲೋಹಗಳ ಜಾಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಫಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಮಾಣು ವ್ಯಾಸದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ 0.59ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ 0.85ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಲೋಹಮಿಶ್ರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಮಿತಿಗಳೊಳಗೆ ಪರಮಾಣು ವ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ, ಚಿಕ್ಕ ಪರಮಾಣು ಇನ್ನೊಂದರ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಸ್ಥಿತವಾಗಲು ತೀರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಲು ತೀರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಲೀ ಬದಲಿಕೆಯ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಲೀ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಿ 2ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಮಾಣುಗಳ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು

ಪಟ್ಟಿ 2 : ಪರಮಾಣುವ್ಯಾಸಗಳು

ಪರಮಾಣು	ವ್ಯಾಸ (10-8 cm. ನಲ್ಲಿ)
ಹೈಡ್ರೋಜನ್	0.75
ಇಂಗಾಲ	1.54
ಸೋಡಿಯಮ್	3.67
ತಾಮ್ರ	2.55
ತವರ	2.80
ಬೆಳ್ಳಿ	2.88
ಸತು	2.65
ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್	2.86
ಸೀಸ	3.48
ಕಬ್ಬಿಣ	2.58

ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳ ಪರಮಾಣು ವ್ಯಾಸಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ 0.59 < 2.86/3.48 < 0.85 ಆಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಉತ್ತಮಮಿಶ್ರಲೋಹವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಗಳ ಪರಮಾಣು ವ್ಯಾಸಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ 1.54/2.58 = 0.5969. ಇದು 0.59ಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಮೀಪವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. (ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುಗಳೇನಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂಗಾಲದ ಉಕ್ಕಿನಂಥ ಅಮೂಲ್ಯ ಮಿಶ್ರಲೋಹವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಭಾಗ್ಯ ನಮಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ).

ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಬರಿಯ ಮಿಶ್ರಣಗಳೇ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹಲವು ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅನುಪಾತಗಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣದ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆ ಬದಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಘನದ್ರಾವಣಗಳು ಎಂದೂ ಒಂದು ಮಿಶ್ರಣದ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅನುಪಾತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಫಲಿಸಿದರೆ ಆ ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪುಟಿತ ಗುಣಗಳು : ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಳದಿಂದ (ಈಕ್ವಿಲಿಬ್ರಿಯಮ್ ಪೊಸಿಷನ್) ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಬಾಹ್ಯ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನ್ನು ಪುನಃ ಸಮತೋಲಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುವಂಥ ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪುಟಿತ ಬಲಗಳು (ಇಲ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್ ಫೋರ್ಸಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆರೋಪಿತ ಹಾಗೂ ಪುಟಿತ ಬಲಗಳ ಸಮತೋಲದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಸ್ತುವಿನ ವಿರೂಪಿತ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಶ್ರಮಿತ ಸ್ಥಿತಿ (ಸ್ಟ್ರೇನ್ಡ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆರೋಪಿತ ಬಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದೊಡನೆಯೇ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸ್ವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರೆ, ಅಂದರೆ ವಿರೂಪಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಯವಾದರೆ, ಅಂಥ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ (ಸ್ಟ್ರೇನ್) ಪುಟಿತ ಶ್ರಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಿದ ಬಲಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಾಯಗಳು (ಸ್ಟ್ರೆಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಣ್ಣ ವಿರೂಪಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಒತ್ತಾಯಗಳ ಸಂಬಂಧ ರೇಖೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಹುಕ್ ನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ವಿರೂಪಣ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆಲ್ಲ ಅನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಒತ್ತಾಯಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರ (8)ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತನ್ಯ (ಡಕ್ಟೈಲ್) ವಸ್ತುವಿನ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಒತ್ತಾಯಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಹುಕ್ ನಿಯಮ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಪುಟಿತ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದ ವಿರೂಪಣಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ವರ್ತನೆಗೆ ಅಪುಟಿತ ವರ್ತನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹುಕ್ ನಿಯಮದ ವೈಫಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪುಟಿತ ಮಿತಿ ಘನವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

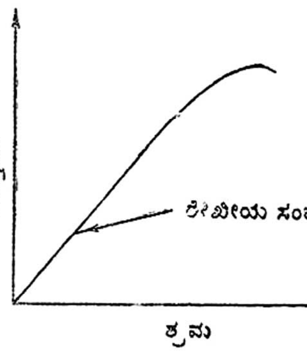

ಚಿತ್ರ 8

ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಪುಟಿತ ಪರಿಮಿತಿ ವಸ್ತುವಿನ ಹಿಂದಿನ ವಿರೂಪನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದಲಾಗಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಪರಿಗಣನೆಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಣ್ಣದಾದ ವಿರೂಪನಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪುಟಿತ ಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಘನವಸ್ತುಗಳು ಅತಿಹೆಚ್ಚಿನ ದ್ರವ ಸ್ಥಾಯೀ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪುಟಿತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಮನನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದ್ರವಸ್ಥಾಯೀ ಒತ್ತಡಗಳ (ಅಂದರೆ 100,000 ಕಿಗ್ರಾಂ/ಸೆಂ.ಮೀ.2) ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಮನ್ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದ ಪುಟಿತ ವಿರೂಪಣಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡದ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತವು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಲಕದ ರಚನೆಯೇ ಬದಲಾಗಬಹುದು. ಇಂಗಾಲದ ಒಂದು ರೂಪವಾದ ಗ್ರ್ಯಾಫೈಟನ್ನು ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವಾದ ವಜ್ರವಾಗಿ ಬದಲಿಸಲು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು (1953), ಇಂದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ತೀವ್ರ ಸಂಶೋಧನ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಘನವಸ್ತುಗಳ ವಿದ್ಯಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ (ಫಿನಾಮಿನಲಾಜಿಕಲ್) ಮತ್ತು ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಧಾನಗಳು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿವೆ. ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದರೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ; ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುವೊಂದರಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅದರ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವನೆ ನಮಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಷ್ಣಸ್ಪಂದನದಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳೂ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳ ಸುತ್ತ ಚಲಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಚಲನೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಅತ್ಯಂತ ಜಟಿಲ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಬಹು ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ, ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಲನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹು ಸ್ಥೂಲವೆಂದು ತೋರಬಹುದಾದ ಈ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ (ಅಪ್ರಾಕ್ಸಿಮೇಷನ್) ಹತ್ತಾರು ಉಪಯುಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗಳೂ ಇತರ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳೂ ಸೇರಿ ಆದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬಹುಕಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಧರಣೆ, ತತ್ತ್ವಶಃ ಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅದು ತೀರ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಲೆಕ್ಕಮಾಡುವತ್ತ ಗಮನವೀಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಬಂಧ ಪರಮಾಣುಗಳ ಒಳಚಿಪ್ಪಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಳಚಿಪ್ಪಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳನ್ನು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ನ ಸ್ಥಿರವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬದಲಾಯಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದನ್ನು ಉಳಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಹಾಗು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಏಕಮಾನವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹಾರ್ಟ್ರೀ–ಫಾಕ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗೂ ಒಂದೊಂದು ಬೇರೆ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಇದೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಡನೆ ಸುತ್ತಣ ಎಲ್ಲ ಕಣಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ವಿಭವದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಥಮ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಫಲಿತಾಂಶಗಳಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾರ್ಟ್ರೀ–ಫಾಕ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯನ್ನು ಪರಮಾಣ್ವಕ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪರಮಾಣ್ವಕ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸೋಣ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಅನ್ನೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಮಾಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮಾದರಿ ಅವಾಹಕ ಘನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿರಳಾನಿಲಗಳ (ರೇರ್ ಗ್ಯಾಸಸ್) ಘನಸ್ಥಿತಿಗಳು, ಘನಮೀಥೇನಿನಂಥ ಆಣ್ವಕ ಘನವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರ ಹ್ಯಾಲೈಡುಗಳಂಥ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಗುಣ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯನ್ನು ಅವಾಹಕ ಘನವಸ್ತುಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಅಳವಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾದ ಪರಮಾಣು ಅಥವಾ ಅಣುಗಳ ವರ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪಿನ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪೌಲಿ ಬಹಿಷ್ಕರಣ ತತ್ತ್ವಗಳು. ಪರಮಾಣ್ವಕ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯಲ್ಲಿ ಘನಸ್ಥಿಯ ಮಾದರಿ ಕೇವಲ ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಘನವಸ್ತುವಿಗೆ ಕೊಂಚ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಲೆಯುದ್ದದ ಬೆಳಕನ್ನು ಇಂಥ ಅವಾಹಕ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಘನವಸ್ತುವಿನ ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ದ್ಯುತಿವಾಹಕ (ಫೋಟೋಕಂಡಕ್ಟಿಂಗ್) ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲ ಅಲೆಯುದ್ದದ ಬೆಳಕಿನ ವಿಕಿರಣದಿಂದ (ಇರೆಡಿಯೇಷನ್) ದ್ಯುತಿವಾಹಕತ್ವ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಒಂದು ಸಂಧಿಸ್ಥ ಅಲೆಯುದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುತಿವಾಹಕತ್ವ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಾಹಕಗಳ ದ್ಯುತಿವಾಹಕತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂಧಿಸ್ಥ ಅಲೆಯುದ್ದದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಪರಮಾಣ್ವಕ ಮಾದರಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ಅವಾಹಕದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಹಂತಗಳ ವಿತರಣೆ ಜಾಲಕದ ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದೋಷರಹಿತ ಅವಾಹಕವನ್ನು ದ್ಯುತಿವಾಹಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಂಧಿಸ್ಥ ಅಲೆಯುದ್ದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ಯುತಿವಾಹಕಗಳು ದೋಷಗಳ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಅವಾಹಕಗಳು. ಅವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಬಂಧಿತವಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಉಷ್ಣದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಹರಿದಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಅಂಥ ಅವಾಹಕಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ (ಇನ್‌ಟ್ರಿನ್ಸಿಕ್) ಅರೆವಾಹಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ಅವಾಹಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವ ಘನವಸ್ತುಗಳು ಕೂಡ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ, ಅರೆವಾಹಕಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಅರೆವಾಹಕಗಳಿಗೆ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅರೆವಾಹಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಷ್ಣದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಅಯಾನೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದೇ ಅರೆವಾಹಕತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದರೆ ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನದ ಪಾರ (ಆ್ಯಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್) ಜಾಲಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ತೀರ ಸರಳಗೊಳಿಸಿದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಂದು ಅನಿಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ತೀರ ಒರಟೆಂದು ಕಾಣಬಹುದಾದ ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅನಿಲದ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಕೂಡ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಂದು ಅನಿಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ತೀರ ಒರಟೆಂದು ಕಾಣಬಹುದಾದ ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅನಿಲದ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯಲ್ಲಿನ ಘನಸ್ಥಿತಿಯ ಮಾದರಿ, ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಮುಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ, ಕೇವಲ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂದರೆ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವಾಹಕಗಳ ಅನುತ್ತೇಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು (ನಾನ್‌ಎಕ್ಸೈಟೆಡ್ ಆರ್ ಗ್ರೌಂಡ್‌ಸ್ಟೇಟ್) ಕೂಡ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮಾದರಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಘನವಸ್ತುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಲೋಹಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮಾದರಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಖರವಾದ ಒಳನೋಟವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೂ ಈ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಹಲವಾರು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಸ್ತುಗಳು ಅವಾಹಕ, ವಾಹಕ ಅಥವಾ ಅರೆವಾಹಕಗಳಾಗಿ ಏಕೆ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅನಿಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಅವಾಹಕ ಮತ್ತು ವಾಹಕಗಳ ರೋಧತ್ವದಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅಪಾರ ಹರವುಗಳನ್ನು (ಅಲ್ಪ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಹರವು 1032ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ) ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಪಟ್ಟಿ ರಚನೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸೋಣ. ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಅವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲು ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಅಣುವಾದಾಗ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ. ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ದೂರವಿರುವಾಗ, ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಗಣನೀಯವಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಅವುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರಮಾಣುಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬಂದಂತೆ ಒಂದು ಪರಮಾಣುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಅಥವಾ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಗಣನೀಯವಾದಾಗ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಎರಡರಷ್ಟಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಕ್ವಾಂಟಂ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರಲು ಬಹಿಷ್ಕರಣ ನಿಯಮ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟವೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಎರಡು ಮಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ದೂರ ಕಡಿಮೆ ಆದಂತೆ ಈ ಸೀಳಿಕೆಯ ಅಗಲ ಅಥವಾ ಸೀಳಿದ ಮಟ್ಟಗಳ ಶಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹೈಡ್ರೋಜನ್‌ನ (H2) ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ 1s ಮಟ್ಟದ ಸೀಳಿಕೆ ಚಿತ್ರ (4)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ (9)ರಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್‌ನ ಆರು ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೇಖೀಯ H6 ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ 1s ಮತ್ತು 2s ಮಟ್ಟಗಳ ಸೀಳಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ dಯು ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರವನ್ನೂ E ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

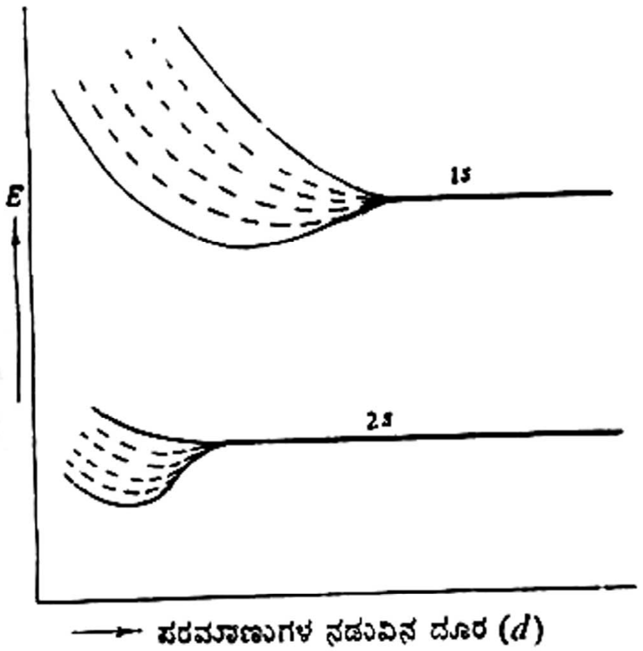

ಚಿತ್ರ 9. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಅಣುವೊಂದರ 1_s ಮತ್ತು 2_s ಮಟ್ಟಗಳ ಸೀಳಿಕೆ

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಪರಮಾಣುಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದಾದ ಘನವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ N ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿ ಆದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನ ಮಟ್ಟವೂ N ಆಣ್ವಕ

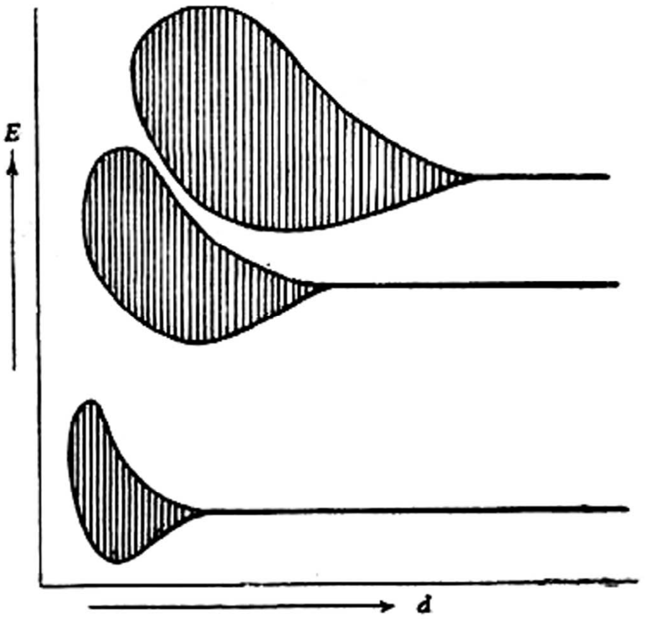

ಚಿತ್ರ 10 (*a*). ಘನಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳು

ಮಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ d ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಅವುಗಳ ಹೊರಚಿಪ್ಪುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಮೊದಲು ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗು ವುದರಿಂದ, ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ, ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು

ಮೊದಲು ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರ (10a) ಮತ್ತು (10b)ಗಳಲ್ಲಿನ ಘನ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಮತ್ತು ಘನ ಸೋಡಿಯಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಸೀಳಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೀಳಿಕೆ ತೀರ ಒತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೀಳಿದ ಮಟ್ಟಗಳ ವೇಷ್ಟನಗಳನ್ನು (ಆ್ಯನ್ವಲಪ್ಸ್) ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಿದೆ. ಸೀಳಿಕೆ ಬಹು ಒತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹರಡುವಿಕೆ ಎನ್ನುವುದು ಉಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹರಡಿಕೊಂಡ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಘನ ಹೈಡ್ರೋಜನ್‌ನಲ್ಲಿರುವಂತೆ (ಚಿತ್ರ 10a) ದೂರದೂರವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಘನಸೋಡಿಯಮಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ (ಚಿತ್ರ 10b) ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅನಾಚ್ಛಾದಿತವಾದಾಗ (ನಾನ್‌ಓವರ್‌ಲ್ಯಾಪಿಂಗ್) ಎರಡು ಪಟ್ಟೆಗಳ ನಡುವಣ ವಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿತೆರಪು (ಎನರ್ಜಿ ಗ್ಯಾಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

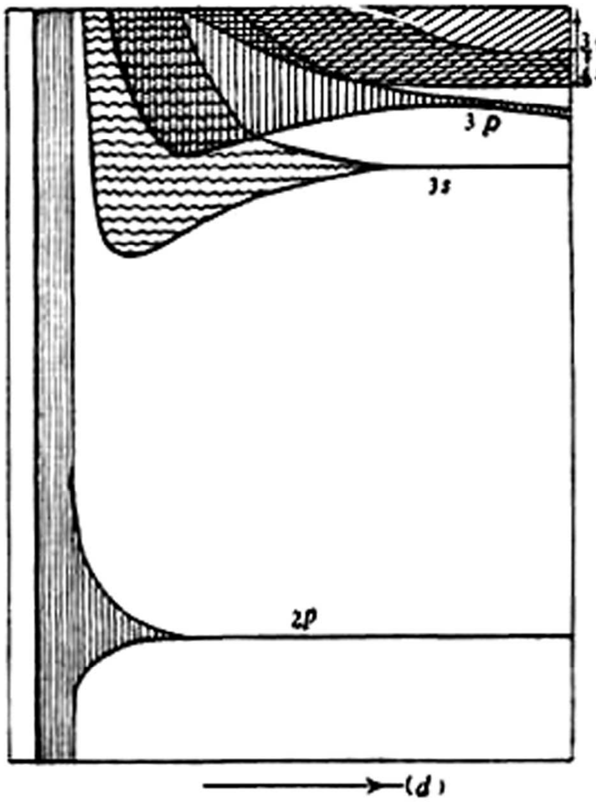

ಚಿತ್ರ 10 (*b*). ಘನ ಸೋಡಿಯಮ್ ಲೋಹದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು

ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಟ್ಟದ (ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟ)ವರೆಗೆ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟವೊಂದಕ್ಕೆ (ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಗಿರಕಿ ಇರುವ) ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಂತೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆಯ ನಿರಪೇಕ್ಷಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ (0° K) ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಖಾಲಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯವಲ್ಲದ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ (T? 0) ಉಷ್ಣೀಯ (ಥರ್ಮಲ್) ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಘನವಸ್ತುವಿನ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಯೊಂದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಮುಕ್ತ ಕಣವೊಂದರ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನ ಸಮತಲ ಅಲೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ (**ನೋಡಿ – ಕ್ವಾಂಟಂ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ**). ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಒಂದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ, ವೇಗ, ಶಕ್ತಿ ಅಲೆಯುದ್ದ ಮತ್ತು ಅಲೆಸದಿಶಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ m, v, E, λ ಮತ್ತು k ಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ

$$E = \frac{h^2 k^2}{8\Pi^2 m} \qquad ....(1)$$

ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ $k = |k| = \frac{2\Pi}{\lambda},\ \lambda = \frac{h}{mv},\ E = \frac{1}{2}mv^2$ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. E ಮತ್ತು kಯ ಆಲೇಖ ಒಂದು ಪರವಲಯ ವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮೀಕರಣ (1)ರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳೂ ಲಭ್ಯವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಪಟ್ಟೆರಚನೆ

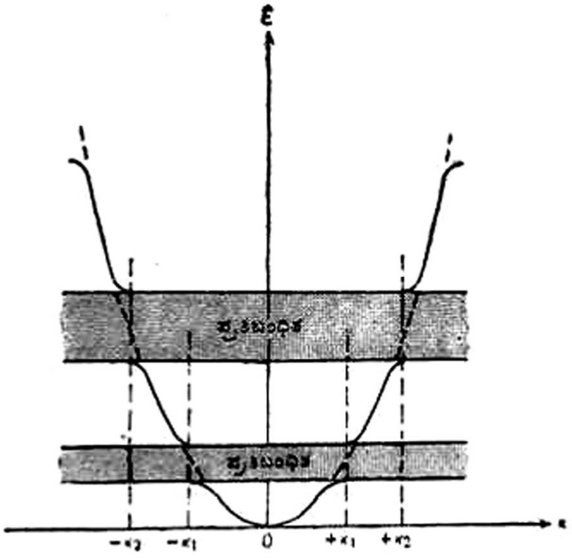

ಚಿತ್ರ 11

ಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪುಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಪರವಲಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ 11). ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯಗಳು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅಲೆಗಳು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ನಮನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬ್ರಾಗ್ ನಮನನಿಯಮದಂತೆ ? ಪತನಕೋನದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅಲೆಯ ರಚನಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಫಲನವಾಗಬೇಕಾದರೆ

$$n\lambda = 2d\sin\theta \qquad ....(2)$$

ಆಗಬೇಕು (ಚಿತ್ರ 12). ಇಲ್ಲಿ d ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಅಥವಾ ಜಾಲಕದ

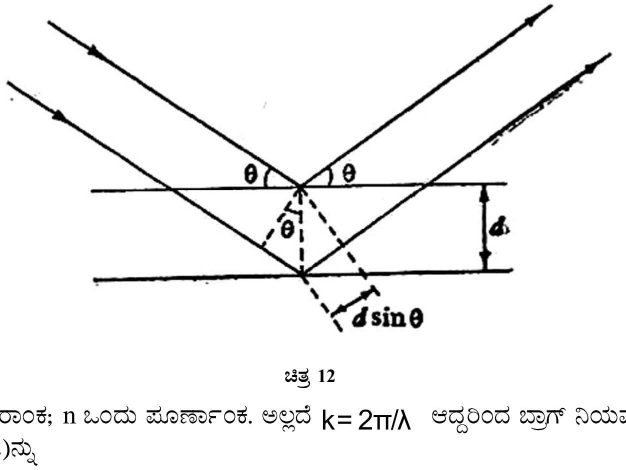

ಚಿತ್ರ 12

ಸ್ಥಿರಾಂಕ; n ಒಂದು ಪೂರ್ಣಾಂಕ. ಅಲ್ಲದೆ $k = 2\pi/\lambda$ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಗ್ ನಿಯಮ (2)ನ್ನು

$$k = \frac{n\Pi}{d\sin\theta} \qquad ......(3)$$

ಎಂದೂ ಬರೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಒಂದು θ ದಲ್ಲಿ nನ ವಿವಿಧ ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ kಯ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. Kಯ ಈ ಯಾವ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅಲೆಯು ಬ್ರಾಗ್ ಪ್ರತಿಫಲನದಿಂದಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಅಲೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಬದಲು ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಯಾಗಿ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ ವೇವ್) ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ x– ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ($\theta = \pi/2$) ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಅಲೆಗಳಾದ $A\exp\left(\frac{i\pi x}{d}\right)$ ಮತ್ತು $A\exp\left(\frac{-i\pi x}{d}\right)$ಗಳ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣದಿಂದ (ಸೂಪರ್‌ಪೊಸಿಷನ್) ಈ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು:

$$\Psi(+) = 2A \cos(\pi x/d)$$

$$\Psi(-) = 2i A \sin(\pi x/d)$$

ಈ ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇರುವಿಕೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಸಾಂದ್ರತೆ

$p(x) = |\Psi|^2$ ವನ್ನು

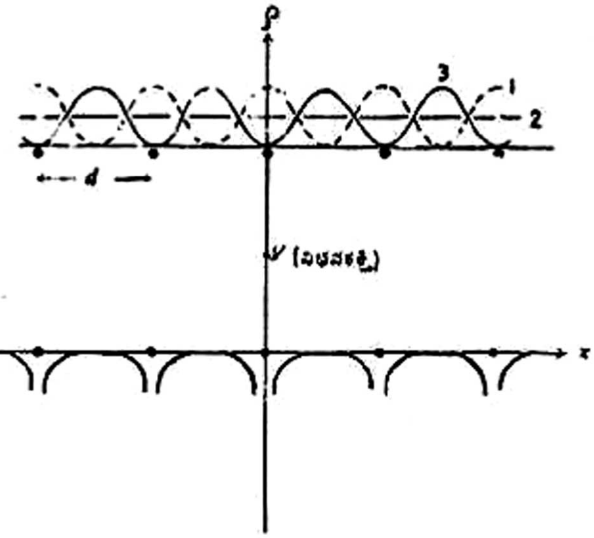

ಚಿತ್ರ 13. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆ 1 ಎಂಬುದು $|\psi(+)|^2$ ನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯೆ 2 ಎಂಬುದು ಚಲಿಸುವ ಅಲೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯೆ 3 ಎಂಬುದು $|\psi(-)|^2$ ನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ

ಚಲಿಸುವ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ (13)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ $\Psi(+)$ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಸೇರಿಸಿದರೆ $\Psi(-)$ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ನಡುವೆ ತಂದು ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಚಲಿಸುವ ಅಲೆಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ $\Psi(+)$ ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗೆ $\Psi(-)$ ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ ಶಕ್ತಿ ಉಂಟು. ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಿತ ಅಲೆಗಳ ವಿಭವ ಶಕ್ತಿಯ ಅಂತರ Eg ಆದರೆ E-k ಆಲೇಖದಲ್ಲಿ $k_1 = \pm\pi/d$ ಯಲ್ಲಿ Eg ಯಷ್ಟು ಅಗಲದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯವಿರುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 11).

ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸುವ ವಿದ್ಯುತ್‌ವಿಭವದಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ನಮನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧನ ಅಯಾನಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಕುಳಿ (ವೆಲ್) ಉಂಟು (ಚಿತ್ರ 13). ಕಡಿಮೆ ವೇಲನ್ಸಿಯುಳ್ಳ ಪರಮಾಣ್ವಕ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ವಿಭವ ಕುಳಿಗಳ ಆಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಲನ್ಸಿಯುಳ್ಳ ಪರಮಾಣ್ವಕ ಜಾಲಕಗಳಲ್ಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ Egಯು ವೇಲನ್ಸಿ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ k-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ k ಬೆಲೆಗಳ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಲೋನ್ ವಲಯಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚಿತ್ರ (11)ರಲ್ಲಿ $k1 < k < k2$ನ್ನು ಪ್ರಥಮ (ಒಂದು ಆಯಾಮದಲ್ಲಿನ) ಬ್ರಿಲೋನ್ ವಲಯ ಎಂದೂ $k2 < k < k1$ ನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಿಲೋನ್ ವಲಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು.

ಘನವಸ್ತುಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಗುಣಗಳು : ಈಗ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಘನವಸ್ತುಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದೆಂದು ನೋಡೋಣ. ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮಟ್ಟವೂ N ಮಟ್ಟಗಳಾಗಿ ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ (ವಿರುದ್ಧ ಗಿರಕಿ ಇರುವ) ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಜಾಗವೀಯಬಲ್ಲ ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನ S ಮಟ್ಟ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 2N ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಜಾಗವೀಯಬಲ್ಲ S ಪಟ್ಟಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನ 6 ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಜಾಗವೀಯಬಲ್ಲ p ಮಟ್ಟ 6N ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಜಾಗವೀಯಬಲ್ಲ p ಪಟ್ಟಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯೆಂದೂ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟವಿರುವ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿ ಭಾಗಶಃ ಭರ್ತಿ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ವಹನ ಪಟ್ಟಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾಗಶಃ ಭರ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ 14). ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

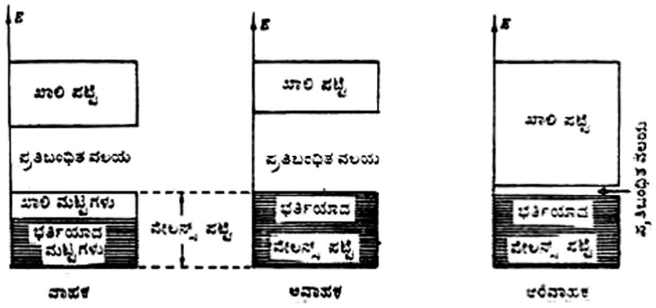

ಚಿತ್ರ 14

ತಾಮ್ರದಲ್ಲಿ 4s ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು (ಪರಮಾಣುವೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ 4s ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇರುವುದರಿಂದ) s ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅರ್ಧ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭರ್ತಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಖಾಲಿಯಿರುವ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಬಳಿಯಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು, ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಖಾಲಿ ಮಟ್ಟಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಚಲಿಸಲು ಮುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಘನವಸ್ತುವಿನ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಖಾಲಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಎರಡು ಪಟ್ಟಿಗಳೂ ಅನಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದರೆ (ಚಿತ್ರ 14) ಘನವಸ್ತು ಅವಾಹಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರೋಪಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಹರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅವು ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಲು ಅವು ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ನಡುವಿನ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪು ಕೆಲವು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವೋಲ್ಟುಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅದನ್ನು ದಾಟಲು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಘನವಸ್ತು ಅವಾಹಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ (ಚಿತ್ರ 14) ಉಷ್ಣದ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಂದರೆ ವಸ್ತು ಅರೆವಾಹಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಹವೇಲಂಟ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭರ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಜ್ರದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪು 7eV ಗಳಷ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಜ್ರ ಉತ್ತಮ ಅವಾಹಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಲಿಕಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪು 2eV ಮಾತ್ರ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಅರೆವಾಹಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಫಟಿಕ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗಲು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ; ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ನ ವರ್ಗಾವಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಖಾಲಿಮಟ್ಟ (ಇದನ್ನು ಬಿಲ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು). ಇವೆರಡೂ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ ಧನವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣವೊಂದರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು.

ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮುಕ್ತ ಅಯಾನ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಯಾನಿಕ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಯಾನ್‌ಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಉಷ್ಣದ ಏರಿಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಅಯಾನ್ ಒಂದು ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಹಲವಾರು ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಯಾನಿಕ್ ವಾಹಕತ್ವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾಲಕವು ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ವಾಹಕಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಪರಿಮಿತವಾಗಲು ಆರೋಪಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಹೊಂದುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅಯಾನ್‌ಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳಿಂದ ಪಥ ವಿಚಲಿತವಾಗುವುದೇ ಕಾರಣ. ಶುದ್ಧವಾದ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ರೋಧತ್ವ ಶೂನ್ಯವಾಗದಿರುವಿಕೆಗೆ ಜಾಲಕದ ಉಷ್ಣಸ್ಪಂದನ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವಾದರೆ ಅಶುದ್ಧ ಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ರೋಧತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದಿಂದ ಜನಿಸುವ ವಿಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅನಿಲ ತಟಸ್ಥ ಕಣಗಳ ಅನಿಲವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೋಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರವಿರುವ ಚಲನೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಪ್ಲಾಸ್ಮದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಿ ಇವನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳ ರೋಧತ್ವ ಉಷ್ಣತೆ ಒಂದು ಸಂಧಿಸ್ಥ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅತಿವಾಹಕತ್ವ (ಸೂಪರ್‌ಕಂಡಕ್ಟಿವಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೆ.ಓನ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಅತಿವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗಮನಿಸಿದ (1911). ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತೀಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅತಿವಾಹಕತ್ವದ ಆರಂಭ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅತಿವಾಹಕ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಕಾಂತೀಯ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಹೊರದಬ್ಬಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ; ಅಂದರೆ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ (ಡಯಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ವಸ್ತುವಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅತಿವಾಹಕ ಲೋಹವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅತಿವಾಹಕ ಉಷ್ಣತೆ T2ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುವ ಸಮಸ್ತ ಕಾಂತೀಯರೇಖೆಗಳೂ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ 15). ಇದಕ್ಕೆ ಮೈಸ್ನರ್ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

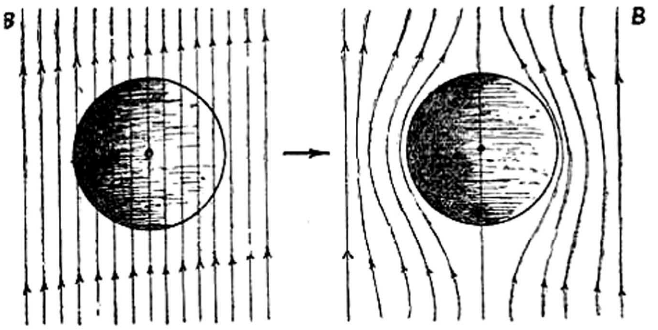

ಚಿತ್ರ 15. ಮೈಸ್ನರ್ ಪರಿಣಾಮ. ಅತಿವಾಹಕ ಗೋಳವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಿರಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿರಿಸಿ ಅತಿವಾಹಕ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ತಂದಾಗ ಕಾಂತ ಪ್ರಚೋದನೆ Bಯ ರೇಖೆಗಳು ಗೋಳದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ದಬ್ಬಲ್ಪಡುತ್ತವೆ

ಅತಿವಾಹಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿನ ಲೋಹವೊಂದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಜಾಲಕದ ಸ್ಪಂದನದ ಅಲೆಗಳೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅತಿವಾಹಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿನ ಲೋಹ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ನಡುವಿನ ತೆರಪು ಅತ್ಯಂತ ಇರುವ ಅವಾಹಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಲ್.ಕೂಪರ್, ಟಿ. ಶ್ರೀಫರ್ ಮತ್ತು ಜೆ. ಬಾರ್ಡೀನ್ ಎಂಬುವರು ಅತಿವಾಹಕತ್ವದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. **(ನೋಡಿ–ಬಿಸಿಎಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ)**.

ಘನವಸ್ತುಗಳ ಉಷ್ಣೀಯ ಗುಣಗಳು: ಉಷ್ಣಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ (ಥರ್ಮೋಡೈನಮಿಕ್ಸ್) ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಮುಕ್ತ ಶಕ್ತಿ F ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ $F = E + PV - TS$. ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ E, P, V, T ಮತ್ತು S ಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿ, ಒತ್ತಡ, ಗಾತ್ರ, ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಎಂಟ್ರೊಪಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿ ಘನವಸ್ತುವಿನ ಗಾತ್ರ V ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾಯಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ $F \approx E - TS$ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವಾಗ (T ~ O) F ಕನಿಷ್ಠವಾಗಬೇಕಾದರೆ E ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಪ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ E ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಇರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಘನವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತ ಶಕ್ತಿ Fನ್ನು Eಯು ಹೆಚ್ಚಿಸಲೂ TS ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟ್ರೊಪಿ S ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂಥ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕ ಕಂಪಿಸಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಂಪನಗಳಿಂದ ಘನವಸ್ತುವಿನ ಗ್ರಾಹ್ಯೋಷ್ಣ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಹೀಟ್) ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ಕೂಡ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ರಚನೆ $1176°$ K ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕದಿಂದ ಮುಖಕೇಂದ್ರಿತ ಘನಿಕಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಬಹುರೂಪಿ (ಅಲಾಟ್ರಪಿಕ್) ಬದಲಾವಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಗಂಧಕ ಹಲವಾರು ಬಹುರೂಪಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದು ಚಿರಪರಿಚಿತ. ಎಂಟ್ರೊಪಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳು ಜನಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥಳ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ $\beta-$ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಕಾಯಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಘನ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕುಳಿತಿರುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸ್ಥಳ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಸುಮಾರು $753°$ K ಸರದಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಲಕದ ಬಿಂದುವೊಂದರ ವಸತಿ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ (ಆಕ್ಯುಪೇಷನ್ ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ) ಎರಡು ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೂ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದರೂ ಈ ತೆರನಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕ ಜಾಲಕದ ರಚನೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬೇರೆಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳು ಜನಿಸಬಹುದು. ಅಯಾನಿಕವಾಹಕತ್ವ, ವಿಸರಣ (ಡಿಫ್ಯೂಷನ್) ಮುಂತಾದ ಭೌತಗುಣಗಳು ಇಂಥ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಜಾಲಕದ ಈ ರೀತಿಯ ದೋಷಗಳು ಉಷ್ಣತೆಯೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭೌತಗುಣಗಳೂ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ.

ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಿ ಆಗುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿನ ಗ್ರಾಹ್ಯೋಷ್ಣಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯೋಷ್ಣದ ಮಾಹಿತಿಗಳೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಬಹುದು. ಪ್ರಾವಸ್ಥಾ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಘನವಸ್ತುಗಳೂ ಉಷ್ಣತೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದೊಂದಿಗೆ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಸರಾಸರಿ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದೇ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ರೇಖೀಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ವಿಕಸನವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂಕ್ತವಾದ ಅರೇಖೀಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಿಕಸನ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು (ಕೋಎಫಿಷಂಟ್ ಆಫ್ ಥರ್ಮಲ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಯಾನ್ಷನ್) ಗಣಿಸಬಹುದು.

ಕಾಂತೀಯ ಗುಣಗಳು : ಘನವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಗುಣಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದಲೂ ಪರಮಾಣುಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತೀಯ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳಿಂದಲೂ (ಪರ್ಮನೆಂಟ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್ಸ್) ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ H ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆ (ಇಂಡಕ್ಷನ್) B ಗಳ ಸಂಬಂಧ ನಿರ್ವಾತದಲ್ಲಿ

$$B = \mu_0 H,\ \mu_o = 4\pi \times 10^{-7}\ \text{henry/meter}$$

ಯಾವುದೇ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ

$$B = \mu H = \mu_0 (H+M)$$

ಆಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ μ_0 ಮತ್ತು μ ಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರ್ವಾತ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಮದ ಕಾಂತ ಪಾರಗಮ್ಯತೆಯನ್ನೂ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಪರ್ಮಿಯಬಿಲಿಟಿ) M ಮಾಧ್ಯಮದ ಕಾಂತೀಕರಣವನ್ನೂ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್) ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ವಾತದ ಕಾಂತೀಕರಣವನ್ನು ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. M ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿನ ಕಾಂತೀಯ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಎಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ವಾತಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪಾರಗಮ್ಯತೆಯನ್ನು $\mu r = \mu / \mu^0$ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ

$$\mu_r = 1 + Xm\ ;\ Xm = M/H$$

ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ Xm ಗೆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಕಾಂತೀಯ ಗ್ರಾಹಕತ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ M, Xm, μ_r ಇಲ್ಲವೇ μಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದನ್ನು ಪ್ರಾಚಲ Hನ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಉಳಿದವನ್ನು ಈ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಗಣಿಸಬಹುದು.

ಘನವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತೀಕರಣ M ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೆ (ಅಂದರೆ M ಮತ್ತು B ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ) ಆಗ ಘನವಸ್ತುವಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವದಿಂದಾಗಿ (ಡಯಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಮ್) ಬಿಸ್ಮತ್, ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನಗಳಂಥ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತಪ್ರೇರಣೆ ನಿರ್ವಾತಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕಾಂತತೆ ಬಹುದುರ್ಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯಗ್ರಾಹಕತ್ವ ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 10-5 ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ) ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಕಾಂತತ್ವಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ಧನಾತ್ಮಕ ಕಾಂತ ಗ್ರಾಹಕತ್ವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಿರುವ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾಂತತ್ವಕ್ಕೆ ಅನುಕಾಂತತ್ವ (ಪ್ಯಾರ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಕಕ್ಷಕ ಚಲನೆ (ಆರ್ಬಿಟಲ್ ಮೋಷನ್) ಮತ್ತು ಭ್ರಮಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳಿಂದ ಅನುಕಾಂತತ್ವ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳಿಗಿಂತ ಸುಮಾರು 10-3 ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ನಿಕಲಿನಂಥ ಸಂಕ್ರಮಣ ಲೋಹಗಳು, ಗ್ಯಾಡೊಲಿನಿಯಮಿನಂಥ ವಿರಳ ಭಸ್ಮಧಾತುಗಳು, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಎರ್ಬಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಂಥ (CrO2, ErO) ಕೆಲವು ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಕರಿಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದಾಗಲೂ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಭಾಗಶಃ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಅತಿ ಪ್ರಬಲ ಕಾಂತತ್ವಕ್ಕೆ ಫೆರೊಕಾಂತತ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿನಿಮಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳು ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಾಂತಿ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವುದರಿಂದ ಫೆರೊಕಾಂತತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 16a), ಫೆರೊಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ವಿನಿಮಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಗಣನೀಯ ವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಜನಿಸುವ ಬಲಗಳು ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಅನೇಕ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ಆದ

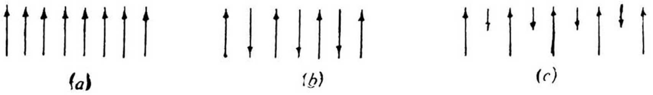

ಚಿತ್ರ 16. ಸರಳ ಫೆರೊಕಾಂತ ಅನುಕ್ರಮತೆಯನ್ನು (*a*)ಯಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಫೆರೋಕಾಂತ ಅನುಕ್ರಮತೆಯನ್ನು (*b*)ಯಲ್ಲೂ ಫೆರಿಕಾಂತ ಅನುಕ್ರಮತೆಯನ್ನು (*c*)ಯಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ಪರಮಾಣು ಗುಂಪುಗಳ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಪ್ರಬಲ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವಿರುವ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು (ಡೊಮೇನ್ಸ್) ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಕಾಂತಿತ (ಅನ್‌ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸ್ಡ್) ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ತರಹ ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಫಲಿತ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚೂರೊಂದನ್ನು ಹೊರಗಣ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿದಾಗ ಈ ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರಾಂತಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಚೂರಿಗೆ ಕಾಂತತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಮಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸುವ ಬದಲು ನೆರೆಯ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 16b). ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲಿತ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತರಹದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಫೆರೊಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಅಸಮ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಜೋಡಣೆಯಿಂದಲೋ (ಚಿತ್ರ 16c) ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲಿತ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಫಲಿತ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೋ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಫೆರೈಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಲಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಫೆರಿಕಾಂತತ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ ಫೆರಿಕಾಂತ ಅನುಕ್ರಮತೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ವಿನಿಮಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಫೆರೈಟುಗಳು ಫೆರಿಕಾಂತಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. M ಎನ್ನುವುದು ವೇಲನ್ಸಿ ಎರಡಿರವ ಧನ ಅಯಾನನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ Zn, Cd, Fe, Ni, Cu, Co, Mg) MO.FeO3 ಎನ್ನುವುದು ಫೆರೈಟುಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಫೆರೈಟುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಬೇರಿಯಮ್‌ಯುಕ್ತ ಫೆರೈಟುಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಗಣನೀಯವಾದ ಫೆರೊಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಫೆರೈಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಫೆರೈಟುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯುದವಾಹಕತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಲೋಹ ಫೆರೋಕಾಂತಗಳ ಹುಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹದಂಥ (ಎಡಿ ಕರೆಂಟ್ಸ್) ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತಂತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲು ತಿರುಳುಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಫೆರೊಕಾಂತ ತಿರುಳಿರುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಸುರುಳಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವರ್ತಾಂಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಫೆರೈಟ್ ತಿರುಳಿರುವ ಸುರುಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್-ಫಾರ್ಮರ್‌ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಗಣಕದ ಜ್ಞಾಪಕಾಂಗದಂಥ ಅನೇಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಫೆರೈಟುಗಳು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳು. ಒಂದು ಸಂದಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಫೆರೊಕಾಂತ, ಪ್ರತಿಕಾಂತ ಮತ್ತು ಫೆರಿಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳು ಅನುಕಾಂತವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕ್ಯೂರಿ ಉಷ್ಣತೆ (**ನೋಡಿ**) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕ್ಯೂರಿ ಉಷ್ಣತೆಯಾದ 1043° Kಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಫೆರೊಕಾಂತತ್ವ ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆವ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್). ಆರೋಪಿತ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತೀಯ ಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳು ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಾಂತೀಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಹೋದರೆ ಅಲೆಗಳ ಶಕ್ತಿಹೀರಿಕೆ ಅನುರಣನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗ ಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ವಸ್ತುವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಅಲೆಯುದ್ದದ ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳು ಅನುರಣಕವಾಗಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ವಸ್ತುವಿನ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಘನವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಫಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಧಾನಗಳು ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿವೆ. ಘನ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತತ್ವದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೌಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ಲೋಹಗಳ ಅನುಕಾಂತತ್ವದ ಸಿದ್ಧಾಂತ; ಹೈಸನ್‌ಬರ್ಗ್, ಬ್ಲಾಕ್ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಫೆರೊಕಾಂತಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ; ಅನುಕಾಂತೀಯ ಲವಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವ್ಯಾನ್ ವ್ಲೆಕ್ ಎಂಬಾತನ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು; ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಬಿಸ್ಮತ್, ಆ್ಯಂಟಿಮನಿಯಂಥ ಲೋಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಟ್, ಜೋನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು – ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು.

ಪರಾವೈದ್ಯುತ (ಡೈಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್) ಮತ್ತು ದ್ಯುತೀಯ ಗುಣಗಳು : ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪರಾವೈದ್ಯುತ ವಸ್ತುಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಆರೋಪಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಅವಾಹಕದಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಹರಿಯಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಪಲ್ಲಟಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೋ (ಅಂದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ವಿರೂಪನ) ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿನ ಶಾಶ್ವತ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ ಮರುಜೋಡಣೆಯಿಂದಲೋ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಅವಾಹಕದ ಧ್ರುವೀಕರಣಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅವಾಹಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆರೋಪಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು E ಯಿಂದಲೂ ಪರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಳಾಂತರವನ್ನು D ಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಚೋದಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು P ಯಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು $D = \varepsilon E = P + \varepsilon_0 E$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾತ ಮತ್ತು ಅವಾಹಕದ ವಿದ್ಯುತ್ ಶೀಲತೆಯನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ε_0 ಮತ್ತು εಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತಗ್ರಾಹಕತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದಂತೆಯೇ ಪರಾವೈದ್ಯುತದ ವಿದ್ಯುತ್ ಗ್ರಾಹಕತ್ವವನ್ನು $XE = P/E$ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ

$$XE = \varepsilon_0 (k-1),\ \varepsilon_0 \approx 8.5 \times 10^{-12} \text{ farads/meter}$$

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ $k \equiv \varepsilon / \varepsilon_0$ ಗೆ ಅವಾಹಕದ ಪರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಿರಾಂಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಅವಾಹಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಚೋದಿತ ವಿದ್ಯುತ್‌ದ್ವಿಧ್ರುವ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಅವಾಹಕದಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರ Eloc ಆರೋಪಿತ ಕ್ಷೇತ್ರ Eಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಂದರೆ $E \neq$ Eloe, ಅವಾಹಕದ ಒಂದು ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕ p ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

ಪರಮಾಣುವಿನ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆ (ಪೋಲರೈಸಬಿಲಿಟಿ) α ವನ್ನು $p = \alpha$ Eloe ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಹಕದ ಒಟ್ಟು ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆ ಅದರಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್, ಅಯಾನಿಕ್ ಮತ್ತು ದ್ವಿಧ್ರುವೀಯ ಧ್ರುವೀಕರಣ ಶೀಲತೆಗಳ ಮೊತ್ತ. ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ರೋಹಿತದ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಭಾಗದ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಆಣ್ವಕ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳ ಮತ್ತು ಅಯಾನುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಡತ್ವದಿಂದಾಗಿ (ಇನರ್ಷಿಯ) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆ ಮಾತ್ರ ಗಣನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಹಕಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವಾಹಕದ ರಿಫ್ರೇಕ್ಷಣಾಂಕ $n = \sqrt{\varepsilon}$ ನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆಯನ್ನು ಗಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಭಿಜಾತ ಮತ್ತು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿನ ದ್ಯುತಿ ರಿಫ್ರೇಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ದ್ಯುತಿಲೀನತೆ (ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ಅಬ್‌ಸಾರ್ಪ್‌ಷನ್) ಮತ್ತು ದ್ಯುತಿ ಪ್ರಸರಗಣಗಳಂಥ (ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಪರ್ಷನ್) ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ಅವಾಹಕಗಳ ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರತಿಫಲನವನ್ನು ಅಭಿಜಾತ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರಿಗಣನೆಗಳು ದ್ಯುತೀಯವಾಗಿ ಸಮದಿಶತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅವಾಹಕಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅವಾಹಕದ ಪರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಿರಾಂಕ ದಿಶೆಯಿಂದ ದಿಶೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಅಂದರೆ ಅವಾಹಕ ದ್ಯುತೀಯ ಅಸಮದಿಶತ್ವವನ್ನು (ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ಅನೈಸಾಟ್ರಪಿ) ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರೆ ದ್ವಿರಿಫ್ರೇಕ್ಷಣದಂಥ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ದ್ಯುತಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸ್ಫಟಿಕ ದ್ಯುತಿವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯ (**ನೋಡಿ–ಸ್ಫಟಿಕ ದ್ಯುತಿ ವಿಜ್ಞಾನ**).

ಹೊರಗಣ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕ್ಷೇತ್ರವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಗೆ ಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳ ಅನುಕ್ರಮತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ (ಕಾಂತತ್ವಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಂತೆ) ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ಮತ್ತು ಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಂದು ಸಂಧಿಸ್ಥ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು (ಕ್ಯೂರಿ ಉಷ್ಣತೆ) ಮೀರಿದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಫೆರೊವಿದ್ಯುತ್ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಧಿಸ್ಥ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪಾರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಪಾರಾವೈದ್ಯುತ ಸ್ಥಿರಾಂಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷೆಲ್ ಲವಣ, ಬೇರಿಯಮ್ ಟೈಟಾನೇಟುಗಳು (Ba Ti O3) ಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆ ಒತ್ತಾಯದೊಡನೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆ ಬದಲಾದಾಗ ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಯಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಪೀಜ಼ೋವೈದ್ಯುತ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಪೀಜ಼ೋ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲ ಪೀಜ಼ೋವೈದ್ಯುತ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೂ ಫೆರೊವೈದ್ಯುತ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿನ ಬೆಳಕಿನ ಉತ್ಸರ್ಜನೆ (ಎಮಿಷನ್) ಮತ್ತು ಲೀನತೆ (ಅಬ್‌ಸಾರ್ಪ್‌ಷನ್) ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅಂಶಗಳು ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಇಂಥ ಉತ್ಸರ್ಜನೆ ಮತ್ತು ಲೀನತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹೀರಿಕೊಂಡ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುವ ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸರ್ಜಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪಟುಕಾರಿಗಳೆಂದು (ಆ್ಯಕ್ಟಿವೇಟರ್) ಕರೆಯುವ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅಂಶಗಳು ಸೂಕ್ತವಾದ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಕಾರಣ. ಇಂಥ ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸರ್ಜಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪಟುಕಾರಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಒಡನೆ ಅಥವಾ ಸುಮಾರು 10–8 ಸೆಕೆಂಡಿನ ಒಳಗೆ ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಯಾದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪ್ರತಿದೀಪ್ತಿ (ಫ್ಲೂರೆಸೆನ್ಸ್) ಎಂದೂ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ತಡವಾಗಿ ಆಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿ (ಫಾಸ್ಫರೆಸೆನ್ಸ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಥಾಲಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಪಟುಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಕ್ಷಾರ ಹಾಲೈಡುಗಳು ದ್ಯುತಿವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸದ ದ್ಯುತಿಉತ್ಸರ್ಜಕಗಳಾದರೆ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಪಟುಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಸತುವಿನ ಸಲ್ಫೈಡ್ (ZnS) ದ್ಯುತಿವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ದ್ಯುತಿ ಉತ್ಸುರ್ಜಕಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬ್ರೋಮೈಡ್ ಬೆಳಕನ್ನು ಹೀರಿ ಕೊಂಡೊಡನೆಯೇ ವಿಸಂಯೋಜಿತವಾಗಲು (ಡೀಕಂಪೋಸ್ಡ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು, ಬಿಲಗಳು ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವಾಹಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಬಣ್ಣ ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ತೆರಪಿನ ಅಗಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ, ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳ ಬಣ್ಣ, ರೋಹಿತದ ಅತಿ ನೇರಿಳೆ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಪಾರದರ್ಶಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳು : ಮೇಲಿನ ಚರ್ಚೆಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳು ಅಥವಾ ದೋಷಗಳು ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವುವು ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅವಧಿಯುತ ಜಾಲಕದ (ಪರ್ಫೆಕ್ಟ್ ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಲ್ಯಾಟಿಸ್) ರಚನೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ವಿಚಲನೆಯನ್ನು (ಡೀವಿಯೇಷನ್) ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜಾಲಕವನ್ನುಳ್ಳ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಒಂದು ಮಿಥ್ಯೆ ಎನ್ನಬಹುದು; ಘನವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ದೋಷ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ (ಹಲವು ವೇಳೆ ಅದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.) ಮೊದಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೆಂದರೆ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಸಾಂತ ರೂಪ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ. ಇದರಿಂದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ಸರಳ ಚಲನೀಯ ಸಮಾಂಗತ್ವಕ್ಕೆ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಷನಲ್ ಸಿಮೆಟ್ರಿ) ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಫಟಿಕದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಳಗಿನ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಸೆಳೆತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾಲಕದಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರಳ ಚಲನೀಯ ಸಮಾಂಗತ್ವವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪಡೆದ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ರಚನೆ ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಇರುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಮೈ ಪರಮಾಣುಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಮೈಮಟ್ಟಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೇಲ್ಮೈ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಘನವಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಗುಣಗಳಂಥ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರೂ

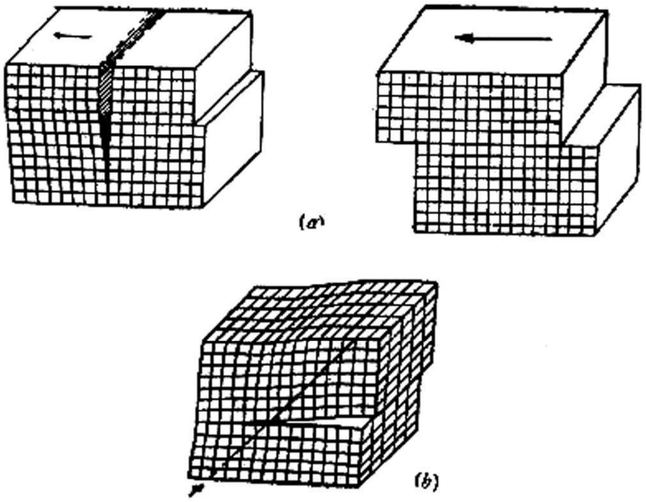

ಚಿತ್ರ 17. ಅಂಚಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟ. ಈ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಜಾರುತಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟದ ರೇಖೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ಒಂದು ಪದರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ *a*) : ತಿರುಪಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವನ್ನು ಚಿತ್ರ (*b*)ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ

ಘನವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಥೂಲ ಗುಣಗಳ ನಿರ್ಧರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಸ್ಫಟಿಕವೊಂದರಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಒಳಗೂ ಪರಮಾಣುಗಳ ದೋಷಯುಕ್ತ ಜೋಡಣೆಯಿರುವ ತಲಗಳು ಇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಬಿರುಕುಗಳು ಇಂಥ ತಲದೋಷಗಳು. ಒಂದು ಆಯಾಮದಲ್ಲಿನ ದೋಷಯುಕ್ತ ಪರಮಾಣು ಜೋಡಣೆಗಳಿಗೆ ರೇಖೀಯ ದೋಷಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಗಳು (ಡಿಸ್‌ಲೋಕೇಷನ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವ ದೋಷಗಳು ರೇಖೀಯ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವಿರುವ ರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಮತ್ತು ಕೋನಗಳು ಸರಿಯಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಚದರ ಸೆಂಟಿಮೀಟರಿಗೆ

1011 ರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಶೂನ್ಯದ ಬಹು ಸಮೀಪದವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂಚಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟ ಮತ್ತು ತಿರುಪಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಗಳೆಂಬ ಎರಡು ರೀತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಗಳು ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಸ್ಫಟಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರ 17(a) ಯಲ್ಲಿ ಅಂಚಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟದ ಚಲನೆಯಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಜಾರುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ವಿರೂಪ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರ 17(b) ಯಲ್ಲಿ ತಿರುಪಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವೊಂದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಿರುಪಿನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ತಿರುಗುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಫಟಿಕ ತಲದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದು. ತಿರುಪಿನ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟ ನಿಮ್ನ ಅತಿಪರ್ಯಾಪ್ತ (ಲೋ ಸೂಪರ್ ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್) ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಶೀಘ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ದೋಷಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಒಂದು ಪರಮಾಣು ವ್ಯಾಸದಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥವುಗಳಿಗೆ ಬಿಂದುದೋಷಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಿಂದುದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಟಾಯ್ಕಿಯೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ವಿಚಲನೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಅಯಾನು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುವೊಂದರ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳು ಜಾಲಕವನ್ನು ದೋಷಪೂರಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಬಿಂದು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಶಾಟ್ಕಿ ದೋಷಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ಕೂಡ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಖಾಲಿ ನಿವೇಶವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯವಾಗುವುದರಿಂದ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತಾಮ್ರದಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನವುಂಟಾಗಲೂ ~1ev ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ) ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ದೋಷಗಳು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಯಾನುಗಳು ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ತೂರಲು ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಯಾನ್ ನುಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಅಯಾನ್‌ಗಳು (ಅಥವಾ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳು) ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಋಣ ಅಯಾನೊಂದರ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಣ ಅಯಾನ್ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಸುತ್ತಲಿನ ಅಯಾನುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚಲನೆಯ ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಶಕ್ತಿ ಅಂತರ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ಯುತಿರೋಹಿತದ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುತಿಲೀನತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸರ್ಜನೆ (ದೃಗ್ಗೋಚರ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ) ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ವರ್ಣಕೇಂದ್ರಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಸ್ಟಾಯ್ಕಿಯೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ವಿಚಲನೆಗಳು ಘನವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅಲ್ಪ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಇಂಥ

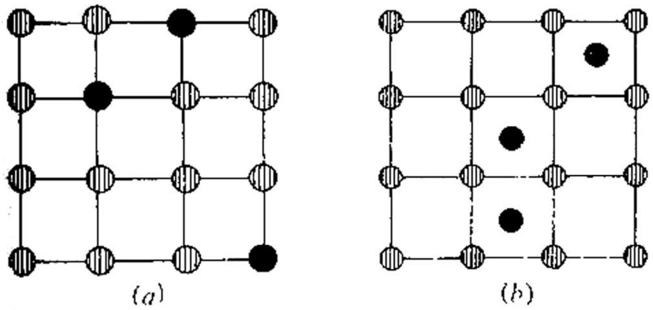

ಚಿತ್ರ 18. ಬದಲಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದೋಷವನ್ನು (*a*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ದೋಷವನ್ನು (*b*) ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ವಿಚಲನೆಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವ ಪರಮಾಣು ಜಾಲಕದ ಬಿಂದುವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೂರಬಹುದು (ಚಿತ್ರ 18a) ಅಥವಾ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೆ ಜಾಲಕದ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೂರಬಹುದು (ಚಿತ್ರ 18b). ಈ ಎರಡು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಲಕದ ಅವಧಿಯುತ ಸಮಾಂಗತ್ವ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ರೀತಿಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ಬದಲಿಕೆಯ ದೋಷ (ಸಬ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನಲ್ ಡಿಫೆಕ್ಟ್) ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ದೋಷ (ಇಂಟರ್‌ಸ್ಟಿಷಿಯಲ್ ಡಿಫೆಕ್ಟ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ದೋಷರಹಿತ ಸ್ಫಟಿಕವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೋಷಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ ಶಕ್ತಿವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅರೆವಾಹಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳ ಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ನಿಖರವಾದ ಸಂಯೋಜನೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ.

ಸಜಾತೀಯ ಪರಮಾಣುವೊಂದರ ಬದಲಿಕೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಅಂತಃಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ವಿಜಾತೀಯ ಪರಮಾಣುಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಲೋಹಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ತತ್ತ್ವಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ದೋಷಸಂಯೋಜನೆ, ದೋಷಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಗುಣಗಳಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎ.ವಿ.ಜಿ.)

ಘನಸ್ಥಿತಿ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ : ವಸ್ತುಗಳ ಘನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧಗಳು, ಸ್ಫಟಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಅವುಗಳ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮತ್ತು ಘಟನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಮೇಲ್ಮೈ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ (ಸರ್ಫೇಸ್ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ) ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ (ಸಾಲಿಡ್-ಸ್ಟೇಟ್ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ). ಸ್ಫಟಿಕ ದೋಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸ್ಫಟಿಕ ದೋಷಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ದೋಷಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ, ಸಮತೋಲ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಾರತೆಯನ್ನು (ಕಾನ್ಸಂಟ್ರೇಷನ್) ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಮುಂತಾದವು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಘನಸ್ಥಿತಿ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನಗಳು. ಅರೆಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನಗಳಿಗೆ ಪಾಲಿಮರ್‌ಗಳ ಮತ್ತು ಗಾಜುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಘನಗಳಲ್ಲಿನ ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸಮತಲಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಲಿ ಅಂತರಪರಮಾಣು ದೂರುಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘನಸ್ಥಿತಿ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಘನಗಳ ರಚನಾಕೃತಿಯನ್ನೇ ಕುರಿತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

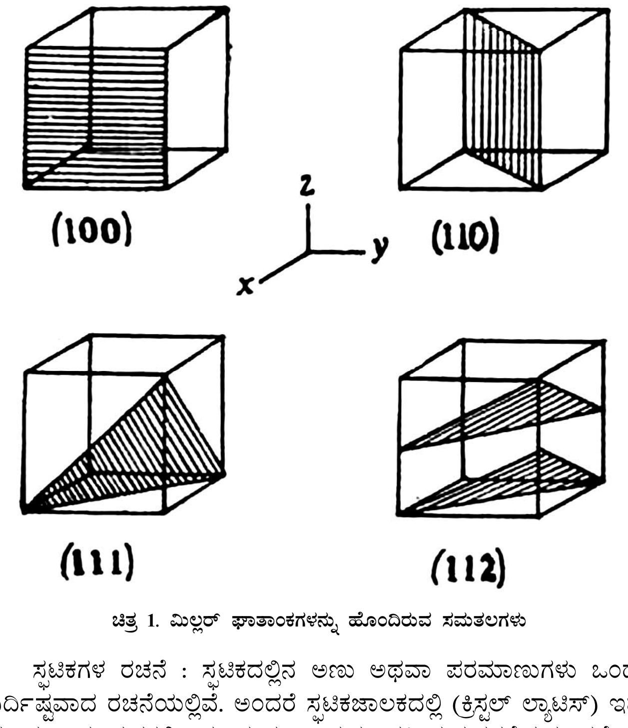

ಚಿತ್ರ 1. ಮಿಲ್ಲರ್ ಘಾತಾಂಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಮತಲಗಳು

ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ರಚನೆ : ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿನ ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಲ್ಯಾಟಿಸ್) ಇವು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವಧಿಯುತವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವ ರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ರೂಪದ ಸದಿಶಗಳನ್ನು a, b, c ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಘನಾಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ಫಟಿಕದ ಆದಿಮಕೋಶ (ಪ್ರಿಮಿಟಿವ್ ಸೆಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸಿದರೆ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಈ ಕೋಶವನ್ನು ಏಕಮಾನಕೋಶವೆಂದು (ಯೂನಿಟ್ ಸೆಲ್) ಕೂಡ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ತರಹದ ವಿವಿಧ ರಚನೆಗಳು ಸಾಧ್ಯ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬ್ರೇವಾಸ್

ಜಾಲಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಜಾಲಕಗಳನ್ನು ಅಸ್ಫಟಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಸ್ಫಟಿಕವಿಜ್ಞಾನ**). ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಪರಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಗುರಿಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಮಾಂಗತಾಕ್ಷ (ಆಕ್ಸಿಸ್ ಆಫ್ ಸಿಮೆಟ್ರಿ), ಸಮಾಂಗತಾಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸಮಾಂಗತಾಸಮತಲ. ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ಫಟಿಕದ ಸಮತಲಗಳನ್ನು ಮಿಲ್ಲರ್ ಘಾತಾಂಕಗಳಿಂದ (ಮಿಲ್ಲರ್ ಇಂಡಿಸಸ್) ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಸರಳ ಘನಿಕ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿ (ಸಿಂಪಲ್ ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಲ್ಯಾಟಿಸ್) (100), (110), (111) ಮತ್ತು (112) ಮಿಲರ್ ಘಾತಾಂಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಮತಲಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

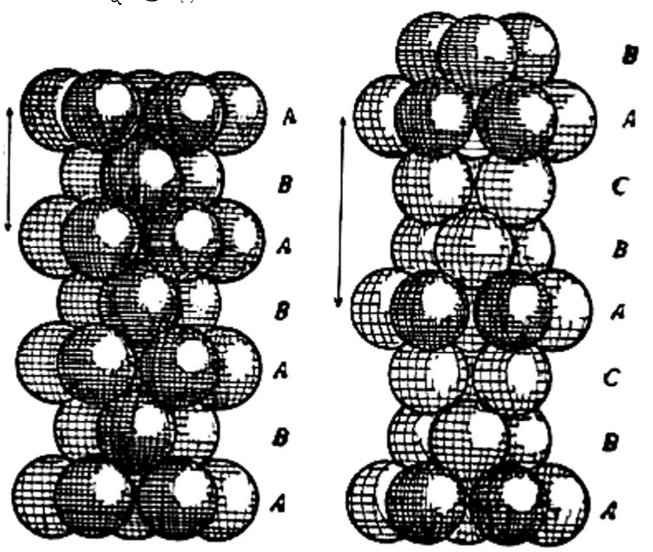

ಚಿತ್ರ 2. ಷಟ್ಕೋನೀಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಗಿಡಿದಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕ ಪರಮಾಣು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎಡಗಡೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಘನಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಗಿಡಿದಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕ ಪರಮಾಣು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಲಗಡೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿದೆ

ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ದೃಢ ಗೋಳಗಳೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ (ರಿಜಿಡ್ ಸ್ಫಿಯರ್ಸ್) ಅವನ್ನು ಘನದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಗಿಡಿದು ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಗಾತ್ರವನ್ನು (ಇಂಟರ್‌ಸ್ಟೀಷಿಯಲ್ ವಾಲ್ಯೂಮ್) ಅತಿಕಡಿಮೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಘನರಚನೆಗೆ ಘನಿಕ ಅಥವಾ ಷಟ್ಕೋನೀಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ವಿಧಾನದ ರಚನೆಗಳನ್ನು (**ಚಿತ್ರ2**)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಸ್ಫಟಿಕರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುವ್ಯಾಸ; ಅಥವಾ ಘನ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಯಾನ್ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಂಗ್ ಎಂಬಾತನ ಅನುಭವಜನ್ಯ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

$$R = \frac{C_n}{Z - S}$$

ಇಲ್ಲಿ R ಅಯಾನ್ ವ್ಯಾಸ, Z ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಆವೇಶ ಮತ್ತು S ತೆರೆಯ ಸ್ಥಿರಾಂಕ (ಸ್ಕ್ರೀನಿಂಗ್ ಕಾನ್ಸ್‌ಟೆಂಟ್), Cn ಅನುಪಾತದ ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಈ ರೀತಿ ಸ್ಫಟಿಕದ ಧನ ಅಯಾನ್ ಮತ್ತು ಋಣ ಅಯಾನುಗಳ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರೆ ಅವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಘನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಯಾನ್‌ನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು (ಕೋಆರ್ಡಿನೇಷನ್ ನಂಬರ್) ಮತ್ತು ಸ್ಫಟಿಕ ಜಾಲಕ ರಚನೆ ರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ವ್ಯಾಸನಿಷ್ಪತ್ತಿ R_+/R_-	ನೆರೆ ಅಯಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ (ಕೋಆರ್ಡಿನೇಷನ್ ನಂಬರ್)	ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕ ರಚನಾ ಪ್ರರೂಪ
0.73	8	ಸೀಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಪ್ರರೂಪ (C_sC1 ಟೈಪ್)
1.41–0.73	6	ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಪ್ರರೂಪ (N_aC1 ಟೈಪ್)
0.225–0.41	4	ಚತುಷ್ಫಲಕೀಯ
0.155–0.225	3	ತ್ರಿಕೋಣೀಯ

ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಸಮರೂಪವಾಗಿದ್ದು (ಸಿಮಿಲರ್) ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎರಡು ಘನಗಳಿಗೆ ಸಮಾಕೃತಿಕ (ಐಸೊಮಾರ್ಫಸ್) ಘನಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಜೊತೆಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

$K_2SO_4, Al_2(SO_4)_3 . 24H_2O$ } $NiSO_4(NH_4)_2SO_4 . 6H_2O$

$K_2SO_4 . Cr_2(SO_4)_3 . 24H_2O$ } $MgSO_4(NH_4)_2SO_4 . 6H_2O$

$ZnSO_4 . 7H_2O$

$NiSO_4 . 7H_2O$

ಆದರೆ ಈ ಘನಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂರಚನಾ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು (ಐಸೊಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈಗ ಸತುವಿನ ಸಲ್ಫೈಡಿನಲ್ಲಿ ನೆರೆ ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕು ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಘನಿಕ ಮತ್ತು ಷಟ್ಕೋನೀಯ ಆಕೃತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುರೂಪತೆ (ಪಾಲಿಮಾರ್ಫಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಮಾಕೃತಿಕ ಧಾತುಗಳ ಅಥವಾ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ವಿಶೇಷ ಗುಣವೆಂದರೆ ಅವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಘನದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಲೋಹಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಘನದ್ರಾವಣಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಆದರೆ ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸ್ವಭಾವ (ನೇಚರ್) ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಘನದ್ರಾವಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. NiO ಮತ್ತು CoO ಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಈ ಘನದ್ರಾವಣಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಆದರೆ NaCl ಮತ್ತು KCl ನಂಥ ಸಮಾಕೃತಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಘನ ದ್ರಾವಣಗಳು ಒಂದು ಪರಿಮಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

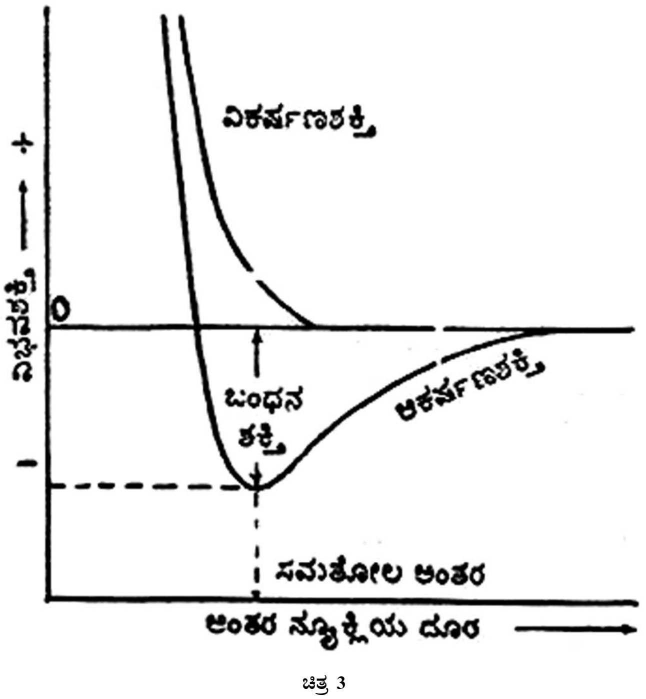

ಚಿತ್ರ 3

ಸ್ಫಟಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಹ್ಯಾಬಿಟ್) ಮತ್ತು ಸೀಳಿದ ಸಮತಲಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪೂರ್ಣ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣನಮನದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ನಮನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಘನಗಳಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧಗಳು : ಘನಗಳ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರಪರಮಾಣುಬಂಧನಗಳಿಂದ (ಇಂಟರ್–ಅಟಾಮಿಕ್ ಬಾಂಡಿಂಗ್ಸ್) ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಬಂಧನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ಅಯಾನಿಕ್, ಸಹವೇಲೆಂಟ್, ಲೋಹ ಮತ್ತು ವಾಂಡರ್‌ವಾಲ್ಸ್ ಬಂಧನಗಳು. ಅಂತರಪರಮಾಣು ಬಂಧನಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರ(3)ರ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಪರಮಾಣು A ಮತ್ತು Bಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಅನಂತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯಾ ಬಲಗಳು ಶೂನ್ಯವಿದ್ದು ಈ ಅಂತರಕ್ರಿಯಾ ವಿಭವಶಕ್ತಿಯೂ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ B ಯು ಪರಮಾಣು A ಯ ಬಳಿ ಸರಿದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ಅಂತರಪರಮಾಣು ಬಲಗಳುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ AB ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ B ಮತ್ತು A ಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಬಹಳ ಕಡಮೆಯಾದಾಗ ಆ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮೋಡಗಳಿಂದ ವಿಕರ್ಷಣ ಬಲಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮೋಡಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಗಿದರೆ AB ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ತಿಳಿಸಬಹುದು:

$$V = -\frac{\alpha}{r^n} + \frac{\beta}{r^m}$$

ಇಲ್ಲಿ r ಎನ್ನುವುದು A ಮತ್ತು B ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ. α ಮತ್ತು β ಗಳು ಆಕರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಣೆ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ಥಿರಾಂಕಗಳು. m ಮತ್ತು nಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಪೂರ್ಣಾಂಕಗಳು. ಅವು AB ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಚಿತ್ರ3ರಲ್ಲಿರುವಂತೆ AB ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕನಿಷ್ಠ ವಿಭವಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ಅಂತರ ಪರಮಾಣು ದೂರಕ್ಕೆ ಸಮತೋಲ ಅಂತರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬಿಂದುವಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಣ ಬಲಗಳು ಸಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ Aಮತ್ತು B ಪರಮಾಣುಗಳ ಮೇಲಿನ ಒಟ್ಟು ಬಲಗಳು ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ A ಧನವೈದ್ಯುತ ಧಾತುವಾಗಿದ್ದು B ಋಣವೈದ್ಯುತ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ Aಯಲ್ಲಿರುವ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು A ಧನವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಅಯಾನಾಗಿಯೂ B ಋಣವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಅಯಾನಾಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಸಂಯುಕ್ತದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು Na + ಮತ್ತು Cl– ಅಯಾನುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಟಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಎರಡು ಅಯಾನ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ತಲಾ ಹತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರುವ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಜಡಾನಿಲವಾದ ನಿಯಾನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ:

$$Na(1s^2\,2s^2\,2p^6\,3s^1) + Cl\,(1s^2\,2s^2\,2p^6\,3s^2\,3p^5) \rightarrow$$
$$Na + (1s^2\,2s^2\,2p^6\,3s^0) + Cl - (1s^2\,2s^2\,2p^6\,3s^2\,3p^6)$$

ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ Na+ ಮತ್ತು Cl—ಅಯಾನುಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ಥಿರ ವೈದ್ಯುತ ಬಲಗಳಿವೆ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಸ್ಟ್ಯಾಟಿಕ್ ಫೋರ್ಸಸ್). ಇವು ಬಹು ಪ್ರಬಲ ಬಲಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಗಡಸಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ದ್ರವನಬಿಂದು ಮತ್ತು ಕುದಿಬಿಂದುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಯಾನಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧ್ರುವೀಯ ದ್ರಾವಕಗಳಲ್ಲಿ (ಪೋಲಾರ್ ಸಾಲ್ವೆಂಟ್ಸ್) ಕರಗುತ್ತವೆ. ದ್ರವನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ (ಮೋಲ್ಟನ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಮತ್ತು ದ್ರಾವಣ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗುವುದರ ಬದಲು A ಮತ್ತು B ಪರಮಾಣುಗಳು ತಮ್ಮ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಜಡಾನಿಲವೊಂದರ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ ಆಗ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವೆ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಎರಡು ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಏಕವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧವೂ ನಾಲ್ಕು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ದ್ವಿವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧವೂ ಇತ್ಯಾದಿ, ಆಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧದಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಗಿರಕಿಗಳು (ಸ್ಪಿನ್ಸ್) ಜೊತೆಗೂಡಿರುವುವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧಗಳು ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾರಹಣೆಗೆ, ವಜ್ರದ ಕಠಿಣತೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ದ್ರವನಬಿಂದುವಿಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧ ಇರುವುದೂ ಆಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವಜ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಂಗಾಲ ಪರಮಾಣುವೂ ಚತುಷ್ಫಲಕೀಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸಮೀಪವರ್ತಿ ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುವಿನ 2s ಮತ್ತು 2p ಕಕ್ಷಗಳು ಮಿಶ್ರತಳಿಯಾಗಿ ಈ ಕಕ್ಷಕ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಸಮಬಲ ಕಕ್ಷಕಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಂಗಾಲ ಪರಮಾಣುವಿನ ನಾಲ್ಕು ಸಹವೇಲಂಟ್ ಬಂಧಗಳೂ ಸಮಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುವು. ಇದೇ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಅಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರಬಂಧಗಳು ಅತಿಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಅಂದರೆ ನಿಮ್ನ ದ್ರವನಬಿಂದು ಮತ್ತು ನಿಮ್ನ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿರುವ ದುರ್ಬಲ ಅಂತರ ಅಣುಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಶುದ್ಧ ಅಯಾನಿಕ ಮತ್ತು ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧಗಳಲ್ಲದೆ ಇವೆರಡರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಬಂಧಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಬಂಧಗಳು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಯಾನಿಕ್ ಅಥವಾ ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪಾಲಿಂಗನ ವೈದ್ಯುತ ಋಣಮಾನಕದಿಂದ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊನೆಗೆಟಿವ್ ಸ್ಕೇಲ್) ಗಣಿಸಬಹುದು.

ಲೋಹಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಂಧಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಬೇರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಲೋಹಬಂಧಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಜಾಲಕದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಫರ್ಮಿ, ಬ್ಲಾಕ್, ಸೋಮರ್‌ಫಿಲ್ಡ್ ಮುಂತಾದವರು ಲೋಹಬಂಧದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಿಸಿದ್ಧಾಂತದ (ಬ್ಯಾಂಡ್ ಥಿಯರಿ) ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವು ಬಾರಿ, ದುರ್ಬಲ ಸ್ಥಿರ ವೈದ್ಯುತ ಬಲಗಳಾದ ವಾಂಡರ್‌ವಾಲ್ಸ್ ಬಲಗಳಿಂದ ಒಂದು ಘನಾಕೃತಿಯ ರಚನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲಗಳು ಘನದಲ್ಲಿನ ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಬಲಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಘನಗಳಿಗೆ ಅಣುಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಾಂಡರ್‌ವಾಲ್ಸ್ ಬಲಗಳು ಅತಿ ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಜಡಾನಿಲ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನೂ (ಇನರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ಸ್) ಹಲವಾರು ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಘನಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರಚನೆ : ಘನವಸ್ತುಗಳ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಬಂಧಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ನಾವು ಮಂಡಿಸುವ ಘನಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅತಿರೇಕ ವಿದ್ಯುತ್ ವಾಹಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಲೋಹಗಳ ಮತ್ತು ರೋಧಿಗಳ (ಇನ್ಸುಲೇಟರ್ಸ್) ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರಬೇಕು. ಪರಮಾಣುಗಳ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾಣುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಕ್ವಾಂಟೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗೂ ನಾಲ್ಕು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ, ಅಜಿಮುತಲ್, ಕಾಂತ ಮತ್ತು ಗಿರಕಿ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು, ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ s, p, d ಮತ್ತು f ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಲೀ ಎಂಬಾತನ ಬಹಿಷ್ಕರಣ ತತ್ತ್ವ (ಪಾಲೀಸ್ ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ಲೂಷನ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್) ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಎಲ್ಲ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ ಸಮವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. **(ನೋಡಿ– ಕ್ವಾಂಟಂ–ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನ).**

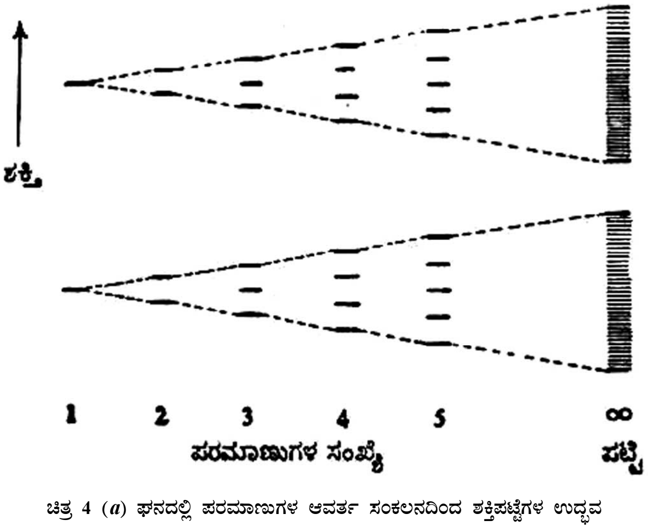

ಚಿತ್ರ 4 (*a*) ಘನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ಆವರ್ತ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟಿಗಳ ಉದ್ಭವ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಹ ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ನ ಆಕರ್ಷಣೆ ತಪ್ಪಿ ಅವು ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಡ್ರೂಡ್, ಲೊರೆಂಟ್ಜ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಲೋಹಗಳ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅನಿಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಲೋಹದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳೂ ಮುಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು

ಲೋಹಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದು ಲೋಹದ ಧನ ಅಯಾನ್‌ಗಳು ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೋಹಘನಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಮತ್ತು ಬೆಳಕಿನ ಶಕ್ತಿ ಹೀರುವಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಕರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಘನಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಹೀಟ್), ಕಾಂತಗ್ರಾಹಕತ್ವ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ) ಮತ್ತು ರೋಧಕಗುಣಗಳನ್ನು (ಇನ್ಸುಲೇಟರ್ ಪ್ರಾಪರ್ಟೀಸ್) ವಿವರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಪಾಲಿಬಹಿಷ್ಕರಣ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಫರ್ಮಿ ಮುಂತಾದವರು ಘನಗಳ ಪಟ್ಟೆಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ s, p, d, f ಕಕ್ಷಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿಸಿ (ಓವರ್‌ಲ್ಯಾಪ್), , s, p, d, f ಪಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

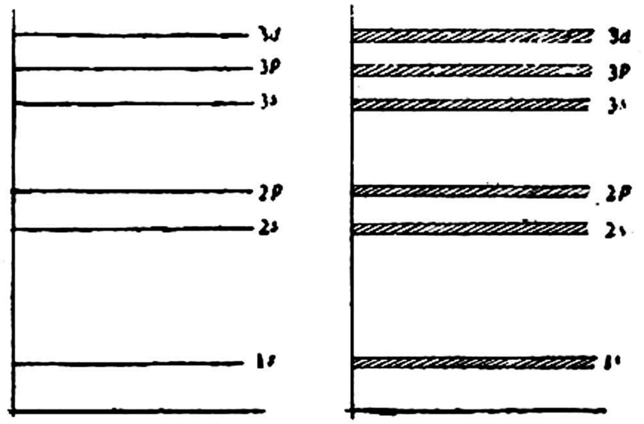

ಒಂಟಿ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು

ಘನದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಂದಾದ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು

ಚಿತ್ರ 4 (*b*) ಒಂಟಿಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಘನದಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಹೋಲಿಕೆ

ಈ ಪಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲೀ ಬಹಿಷ್ಕರಣ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ s, ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 2, p ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 10 ಮತ್ತು f ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 14 ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪರಮಾಣು ಕಕ್ಷಕಗಳಿಂದ ಘನದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರ (a) ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪಟ್ಟೆಗಳ ಅಗಲ ಪರಮಾಣು ಕಕ್ಷಕಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿತವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಅಧಿವ್ಯಾಪನೆ ಪರಮಾಣುವಿನ ನಿಮ್ನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಘನದ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಲಾಯಿನ ವಲಯಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಘನವಸ್ತುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮಟ್ಟದ ಅಂದರೆ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದವರೆಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟವೊಂದಕ್ಕೆ ಗಿರಕಿಗಳು ಜೊತೆಯಾಗಿರುವ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಂತೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆಯ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ (O°K) ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಗಳು ಭರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟಗಳು ಖಾಲಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಶೂನ್ಯವಲ್ಲದ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ($T \neq 0$) ಉಷ್ಣೀಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದ ಫರ್ಮಿಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಫರ್ಮಿಮಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಘನವಸ್ತುವಿನ ಫರ್ಮಿಮಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಯೊಂದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಫರ್ಮಿ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಕ್ತಿ ಮಟ್ಟಗಳು ಲಭಿಸಿ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೇಲನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಫರ್ಮಿಮಟ್ಟದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಘನದ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಘನ ಅವಾಹಕವೋ ಅರೆವಾಹಕವೋ ಅಥವಾ ಲೋಹವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಘನದ ಎಲ್ಲ ಪಟ್ಟಿಗಳೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅವಾಹಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಈ ಘನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಹರಿಯುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲೂ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲೋಹಘನಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟೆ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಹರಿಯುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಖಾಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಪಟ್ಟೆ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅರೆವಾಹಕಗಳ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಅತಿಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ 5(a)ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಚಿತ್ರ 5 (*a*) ಅವಾಹಕಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಜ್ರ, ವೇಲೆನ್ಸ್‌ಪಟ್ಟೆ ಭರ್ತಿಯಾಗಿದೆ; ಎರಡನೆಯ ಪಟ್ಟೆಗೆ ಬಹಿಷ್ಕೃತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಾಯ್ದುಹೋಗಬೇಕು. ಅರೆವಾಹಕಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ Sc ಮತ್ತು Cu_2O. ವೇಲೆನ್ಸ್‌ಪಟ್ಟೆ ಭರ್ತಿಯಾಗಿದೆ; ಶಕ್ತಿತೆರಪು ಚಿಕ್ಕದಿದೆ; ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಪಟ್ಟೆಗೆ ಮರೆಹೋಗಬಲ್ಲವು. ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ (I)ಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ–ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳು, Au Ag ಮತ್ತು Bu. ಪಟ್ಟೆ ಅರ್ಧ ತುಂಬಿದೆ. ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ (II)ಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ–ಕ್ಷಾರ ಭಸ್ಮಲೋಹಗಳು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದೆ; ಎರಡನೆಯ ಪಟ್ಟೆ ಮೊದಲನೆಯದರ ಮೇಲೆ ಆಚ್ಛಾದಿಸಿದೆ

ಎರಡು ಪಟ್ಟೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪುಗಳು (ಎನರ್ಜಿ ಗ್ಯಾಪ್ಸ್) ಇರುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರ 5(b)ಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪುಗಳು ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು ಅವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಲವಾರು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವೋಲ್ಟುಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅವಾಹಕಗಳ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಈ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪುಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಶೂನ್ಯಪಟ್ಟೆಗೆ (ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಪಟ್ಟೆ) ಲಂಘಿಸಬಲ್ಲವು. ಆಗ ಅವಾಹಕವು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆವರ್ತಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಗುಂಪುಗಳ ಗುಣವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪಟ್ಟೆರಚನೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

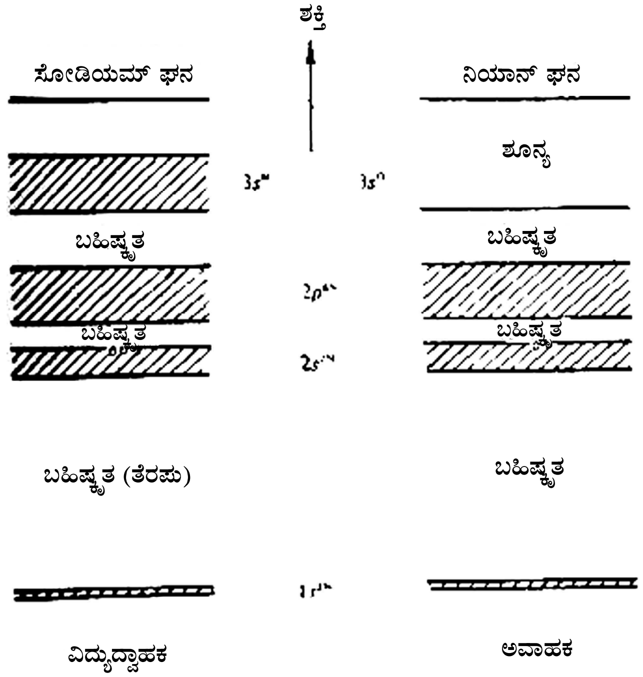

ಚಿತ್ರ 5 (*b*) ಸೋಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನಿಯಾನ್ ಘನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆಗಳು

ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಮಾಣುವಿಗೂ ಒಂದೇ ಒಂದು s ಕಕ್ಷಕ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇರುವುದರಿಂದ ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆ ಅರ್ಧದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾರಭಸ್ಮ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ (ಆಲ್ಕಲೈನ್ ಅರ್ತ್ ಮೆಟಲ್ಸ್) ಎರಡು s ಕಕ್ಷಕ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿದ್ದು ಘನದಲ್ಲಿ s ಶಕ್ತಿಪಟ್ಟೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಲೋಹಗಳು ಅವಾಹಕಗಳಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಪಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಶೂನ್ಯ p ಮತ್ತು d ಪಟ್ಟೆಗಳು ಈ ಪಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಧಿವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಲೋಹಗಳು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಏಕವೇಲೆನ್ಸೀಯ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನಗಳಲ್ಲಿ d ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದು ಅವು ಒಂದೇ ಒಂದು s ವೇಲೆನ್ಸ್

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇರುವ s ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅಧಿವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ d ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಕ್ರಮಣ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಪಟ್ಟಿಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಮೇಲಿರುವ ಶೂನ್ಯ s ಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿವ್ಯಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ರಚನೆಯಿಂದ ಈ ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಕಾಂತತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಘನಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು : ಘನಗಳ ಕುತೂಹಲಜನಕ ಗುಣಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸುಮಾರು 106 ದೋಷಗಳಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೋಷಗಳು 00K ಮೇಲಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣೀಯ ಮಟ್ಟದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮೂಲದೋಷಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ವಿಕಿರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದಾಗ (ಇರ್ರೇಡಿಯೇಷನ್) ಇಲ್ಲವೆ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಬೇಕೆಂದೇ ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಈ ದೋಷಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಬಹುದು.

ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನೂ ಸ್ಫಟಿಕ ದೋಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಆದರ್ಶಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ 00K ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳೂ ಅತಿ ಕೆಳಗಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಉಷ್ಣತೆ 00K ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಶೂನ್ಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಲಂಘಿಸಿ ಸ್ಫಟಿಕ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗುವಂತೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ರಂಧ್ರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಸಿದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ ಹರಿಯುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ರಂಧ್ರಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ರಂಧ್ರಗಳು ಧನವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಸ್ಫಟಿಕದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ದೋಷಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪರಮಾಣು ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಬಿಂದುದೋಷಗಳು, ರೇಖಾದೋಷಗಳು ಮತ್ತು ಸಮತಲದೋಷಗಳು. ಬಿಂದು ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಕಲ್ ಮತ್ತು ಷಾಟ್ಕಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ಫಟಿಕದೊಳಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣು ಸಮೂಹದಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪರಮಾಣು ಸ್ವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಪಲ್ಲಟಹೊಂದಿ ಪರಮಾಣು ಸಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಫ್ರೆಂಕಲ್ ದೋಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ಫಟಿಕದ ಮೇಲ್ಮೈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಆಗ ಷಾಟ್ಕಿದೋಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿನ ಅಯಾನಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿದರೆ ಅದರ ಸ್ಥಾನ ಋಣ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಕ್ಲೋರೈಡಿಗೆ ಉಂಟಾದರೆ ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಧನವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

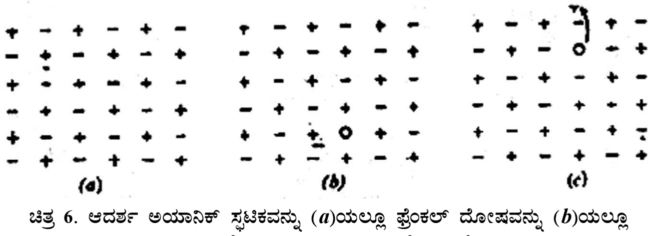

ಚಿತ್ರ 6. ಆದರ್ಶ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು (*a*)ಯಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಕಲ್ ದೋಷವನ್ನು (*b*)ಯಲ್ಲೂ ಷಾಟ್ಕಿದೋಷವನ್ನು (*c*)ಯಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ರೇಖಾದೋಷಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳೆಂದು (ಡಿಸ್‌ಲೋಕೇಷನ್) ಕರೆಯಬಹುದು. ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣು ಅಥವಾ ಅಯಾನುಗಳ ಸಮತಲಗಳು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿದಾಗ ಈ ದೋಷಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಟೇಲರ್–ಆರೋವಾನ್ ಅಥವಾ ಅಂಚು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಎಂದೂ, ಅದು ಒಂದು ತಿರುಪಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬರ್ಗರ್ ಅಥವಾ ತಿರುಪು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೋಷಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 6 ಮತ್ತು 7ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸಮತಲ ದೋಷಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಗ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಮೇಲ್ಮೈ ತರಿತರಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಮಚ್ಚೆ ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ (8)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಫ್ರೆಂಕಲ್ ಮತ್ತು ಷಾಟ್ಕಿ ದೋಷಗಳು ಉಂಟಾದಾಗ ಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿದ ಋಣ ಅಯಾನ್‌ನ ಸ್ಥಾನಗಳು ಧನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಚಲಿಸುವಾಗ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಹೈಡ್ರೋಜನ್‌ನ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಸಮವಾಗಿರುವ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವರ್ಣಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ F ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. F ಕೇಂದ್ರಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕ ವರ್ಣಮಯವಾಗುವುದುಂಟು.

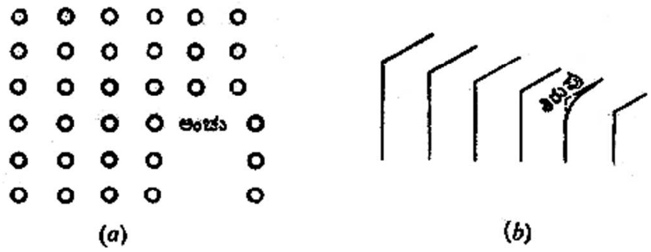

ಚಿತ್ರ 7. ಅಂಚು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವನ್ನು (*a*)ಯಲ್ಲೂ ತಿರುವುಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವನ್ನು (*b*)ಯಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ಒಂದು ವೇಳೆ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಋಣ ಅಯಾನ್‌ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ F' ಕೇಂದ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

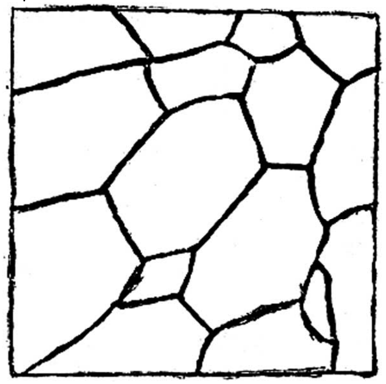

ಚಿತ್ರ 8. ಘನದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಮಚ್ಚೆ ಅಂಚುಗಳು

ಇದೇ ರೀತಿ ಧನವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ರಂಧ್ರಗಳು ಧನ ಅಯಾನ್‌ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ V ಕೇಂದ್ರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

V1 ಕೇಂದ್ರ : ಧನ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಂಧ್ರ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

V3 ಕೇಂದ್ರ : ಒಂದು ಜೊತೆ ಧನ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರಂಧ್ರ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

V2 ಕೇಂದ್ರ : ಒಂದು ಜೊತೆ ಧನ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ರಂಧ್ರಗಳು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು.

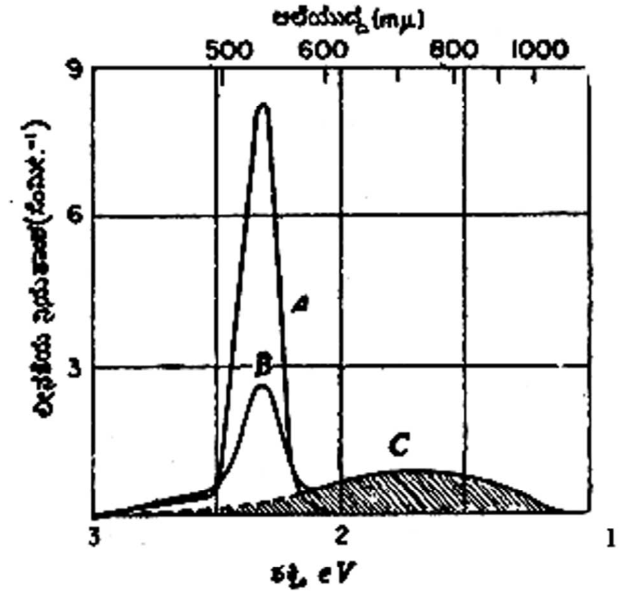

ಚಿತ್ರ 9 (*a*). ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ *F* ಮತ್ತು *F'* ಪಟ್ಟಿಗಳು. *F* ಪಟ್ಟಿಯ ರೂಪವನ್ನು *A* ರೇಖೆಯೂ *F* ಪಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಘನವನ್ನು ವಿಕಿರಣ ಮಾಡಿದಾಗ *F* ಪಟ್ಟಿಯ ಕುಗ್ಗಿದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು *B* ರೇಖೆಯೂ *F'* ಪಟ್ಟಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು (ವಿಕಿರಣನ ಆದ ಮೇಲೆ) *C* ರೇಖೆಯೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ

V4 ಕೇಂದ್ರ : ಒಂದು ರಂಧ್ರ ಎರಡು ಧನ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಋಣ ಅಯಾನ್ ಸ್ಥಾನವಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು ರೋಹಿತವಾಪಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ F ಮತ್ತು F' ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 9(b)ಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. F ಪಟ್ಟಿ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. F' ಕೇಂದ್ರಗಳು F ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು F' ಕೇಂದ್ರ ಎರಡು F ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡುತ್ತವೆ. ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಉದಾಹರಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಈ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು.

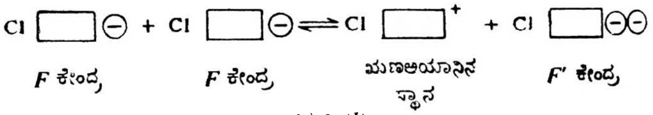

ಚಿತ್ರ 9 (*b*)

ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ F ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಲು ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಅಯಾನೀಕರಿಸುವ ವಿಕಿರಣಗಳಿಂದ (ಅಯನೈಸಿಂಗ್ ರೇಡಿಯೇಷನ್ಸ್) ವಿಕಿರಣನ ಮಾಡಬೇಕು; ಇಲ್ಲವೇ ಕ್ಷಾರಲೋಹ ಹ್ಯಾಲೈಡುಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷಾರಲೋಹದ ಆವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಬೇಕು. ಇವೆರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಉಂಟಾಗಿ F ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಹೊರಗಿನ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದೋಷಗಳು ಉತ್ಪತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹವನ್ನು ಬೆರೆಸಿದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿದ್ದು ಆಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ನ ಋಣ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ತಟಸ್ಥಗೊಳಿಸಲು ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಐದು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿರುವ ಫಾಸ್ಫರಸನ್ನು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸಿದಲ್ಲಿ ಈ ಐದನೆಯ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಫಾಸ್ಫರಸಿನ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಧನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ದೋಷಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಫೋನಾನ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಸೈಟಾನುಗಳನ್ನು ಅಪೂರ್ಣತೆ ಅಥವಾ ದೋಷಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಫೋನಾನ್ ಎನ್ನುವುದು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಜಾಲಕ ಕಂಪನ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಂತೆಯೇ ಜಾಲಕ ಕಂಪನಗಳು ಕೂಡ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಕಂಪನ ಶಕ್ತಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಲ್ಲದ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘನದ ಫೋನಾನುಗಳು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಭೌತರಸಾಯನಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಕ್ಸೈಟಾನುಗಳನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಉದ್ರೇಕ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಸಹವೇಲೆಂಟ್ ಅಥವಾ ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸೈಟಾನ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ರಚನೆಗೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಉದ್ರೇಕಸ್ಥಿತಿಗೂ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಇನ್ನೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸೈಟಾನುಗಳ ಚಲನೆ ರಂಧ್ರ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಜೋಡಿಯ ವಿಸರಣದಿಂದಾಗಲಿ (ಡಿಫ್ಯೂಷನ್) ಅಣು ಉದ್ರಿಕ್ತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಅಣುವಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಯಾನಿಕ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಧ್ರುವೀಭವನ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ – ಫೋನಾನ್ ಜೋಡಿಗೆ ಪೋಲರಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಣು ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಉದ್ರಿಕ್ತ ಅಣುಗಳು ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗೊಂಡಾಗ ಪರಮಾಣು ಸ್ಥಾನಗಳ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮರುಜೋಡಣೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಬಹುದು. ಈ ಘಟನೆಗೆ ಎಕ್ಸೈಮರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಘನದಲ್ಲಿನ ದೋಷ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣತೆಗಳಿಗೂ ಭೌತ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ : ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣತೆಗಳು ಅದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೂ ಘನದ ಭೌತ ಗುಣಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ವೈದ್ಯುತ, ದ್ಯುತೀಯ, ಕಾಂತೀಯ, ಉಷ್ಣೀಯ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗುಣಗಳು, ಘನಗಳ ವೈದ್ಯುತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಳಿಗೂ ಅತಿವಾಹಕಗಳಿಗೂ ಅವಾಹಕಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ 108/ohm-cm ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 10-22/ohm-cm ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು $\sigma=Nq\mu$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ N ಮುಕ್ತ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಸಾರತೆ, q ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಮತ್ತು μ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕದ ಚಲನಶೀಲತೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವೋ, ಅಯಾನಿಕ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಅಯಾನ್‌ಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಚಲನೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅತಿಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸ್ಫಟಿಕ ಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳ ಸಾರವೇ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಷಾರ ಲೋಹದ ಹ್ಯಾಲೈಡ್‌ಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಸಾರ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳ ಸಾರಕ್ಕಿಂತ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಅಯಾನಿಕ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಶುದ್ಧತೆ ಅಥವಾ ಜಾಲಕದೋಷಗಳ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಚಲನೆ ಸ್ಫಟಿಕ ಜಾಲಕ ಕಂಪನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಾಲಕಕಂಪನಗಳು ಸ್ಫಟಿಕದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಅವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ 00Kಯಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಘನದಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಡಚಣೆ (18= 1/σ) ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಅನಂತವಾಗಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಶುದ್ಧ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಅಂದರೆ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧತೆ ಅಥವಾ ಸ್ಫಟಿಕ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಡಚಣೆ (ρ) ಶೂನ್ಯ–ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೋಷ–ಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಘನಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಡಚಣೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ 10) ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

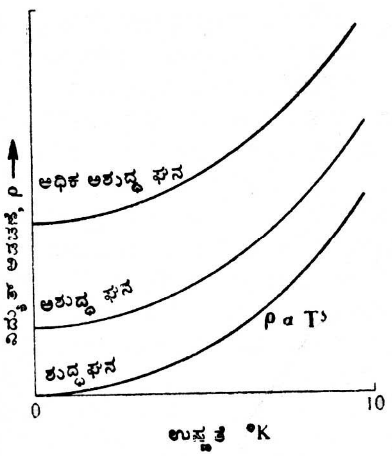

ಚಿತ್ರ 10. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಡಚಣೆಗೂ ಉಷ್ಣತೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ

ಅರೆವಾಹಕಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳು ಮತ್ತು ಜಾಲಕ ದೋಷಗಳ ಸಾರತೆಯಿಂದ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಕೆಲವು ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ.

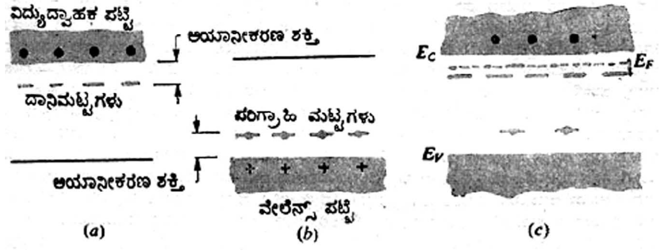

ಚಿತ್ರ 11. ವೇಲೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಗಳ ನಡುವೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಅಡಗಿರುವಿಕೆ. (*a*) ಅಯಾನೀಕರಣವಾಗಿರುವ ದಾನಿಗಳು, (*b*) ಅಯಾನೀಕರಣವಾಗಿರುವ ಪರಿಗ್ರಾಹಿಗಳು, (*c*) ದಾನಿ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಾಹಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದು

ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಆವರ್ತಕೋಷ್ಟದಲ್ಲಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ 3ನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮನ್ನು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಿಗ್ರಾಹಿ ಪರಮಾಣುವಾಗಿಯೂ (ಅಕ್ಸೆಪ್ಟರ್ ಆ್ಯಟಮ್) 5ನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಫಾಸ್ಫರಸನ್ನು ಬೆರೆಸಿದರೆ ಅದು ದಾನಿಯಾಗಿಯೂ (ಡೋನರ್) ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ದಾನಿ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಾಹಿ ವಸ್ತುಗಳ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳು ಘನದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಹಿಷ್ಕೃತ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ (11)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರೆವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ದಾನಿ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಾಹಿ ಗುಣಗಳಿರುವ ಎರಡು ಅಶುದ್ಧತೆಗಳೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ದಾನಿಯ ಸಾರ [D] ಇದ್ದು ಪರಿಗ್ರಾಹಿಯ ಸಾರ [A] ಇದ್ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವಾಹಕಗಳು {[D] - [A]} ಗೆ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಾನಿಯ ಸಾರ ಪರಿಗ್ರಾಹಿಯ ಸಾರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಋಣ ಪ್ರರೂಪದ ಅರೆವಾಹಕವೆಂದೂ (*n*-ಟೈಪ್) ಪರಿಗ್ರಾಹಿಯ ಸಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಧನ ಪ್ರರೂಪದ ಅರೆವಾಹಕವೆಂದೂ (*p*–ಟೈಪ್) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅರೆವಾಹಕದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಲಂಘಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ವೇಲನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳು) ದಾನಿ ಅಥವಾ ಪರಿಗ್ರಾಹಿಗಳ ಸಾರತೆಗೆ ಮೀರಿದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಆಗುವ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಇನ್‌ಟ್ರಿನ್ಸಿಕ್ ರೇಂಜ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅತಿ ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು {[D] –[A]} ಯ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಮಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾಹಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು {[D] –[A]}ಗೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತ (ಎಕ್ಸ್‌ಟ್ರಿನ್ಸಿಕ್ ರೇಂಜ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಅಣು ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಅತಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಹಕಗಳ ಸಾರತೆ ಮತ್ತು ಚಲನೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು. ಆ್ಯಂತ್ರಸೀನ್ ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಕಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಅಣುವಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿತಡೆಯ ಮೂಲಕ ಕುಪ್ಪಳಿಸುವುದರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಧನ ಅಯಾನ್‌ಗಳ ಎರಡು ವೇಲೆನ್ಸ್ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕ್ರಮಣ ಧಾತುಗಳ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಕಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಅಯಾನಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಕುಪ್ಪಳಿಸುವುದರ ಮೂಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆ್ಯರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಅಣುಗಳಲ್ಲಿ π ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

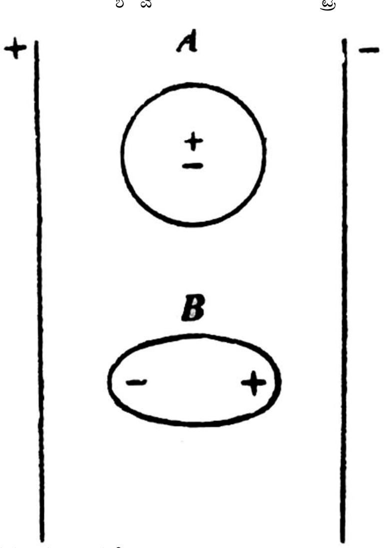

ಚಿತ್ರ 12. ಹೊರವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ (ಧ್ರುವೀಕರಣ). *A* ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅಣುವಿನ ರೂಪ, *B* ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ದಾಗ ಅಣುವಿನಲ್ಲುಂಟಾದ ಧ್ರುವೀಕರಣದ ರೂಪವಕ್ರತೆ

ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಾಗಿರುವ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಲೋಹದ ವೇಲೆನ್ಸಿ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅರೆವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಣನೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆಗ ಒಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಗ್ರಾಹಿ ಮತ್ತು ದಾನಿಯ ಸಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಅನುಕೂಲವಾದ ಮತ್ತು ಖಚಿತವಾದ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಸ್ಫಟಿಕದ ಹಾಲ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು (ಹಾಲ್ ಎಫೆಕ್ಟ್) ಅಳೆಯುವುದು. ಅವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಅಯಾನ್ ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳ ಕೊರತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಹಕಗಳ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶೂನ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಪರಾವೈದ್ಯುತಗಳೆಂದೂ (ಡೈಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವಾಹಕಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿದರೆ ವಿದ್ಯುತ್ ತಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಅವಾಹಕ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಮಾಣು ಅಥವಾ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು (ಡೈಪೋಲ್ಸ್) ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಧ್ರುವೀಕರಣವೆಂದು (ಪೋಲರೈಸೇಷನ್) ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ(12) ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿದ್ಯುತ್‌ದ್ವಿಧ್ರುವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ μಎಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕ್ಷೇತ್ರ ಶಕ್ತಿಯಾದಲ್ಲಿ $\mu = \alpha F$. ಇಲ್ಲಿ α ಅವಾಹಕದ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಇದಕ್ಕೆ ಧ್ರುವೀಕರಣಶೀಲತೆಯೆಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ಸಮೀಕರಣ ವಿದ್ಯುತ್ ದ್ವಿಧ್ರುವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಕ್ಷೇತ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಯಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವಾಹಕ ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಒತ್ತಾಯಗಳಿಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ಧನ ಮತ್ತು ಋಣ ಅಯಾನ್‌ಗಳು ಅಸಮಾಂಗವಾಗಿ (ಅಸಿಮೆಟ್ರಿಕ್) ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೀಜೋವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಫಟಿಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಂಗತಾ ಕೇಂದ್ರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರೇರಿತ ಧ್ರುವೀಕರಣವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಧ್ರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಧ್ರುವೀಕರಣದ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಘನಗಳಿಗೆ ಫೆರ‍್ರೊ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಷೆಲ್ ಲವಣ ಮತ್ತು ಬೇರಿಯಮ್ ಟೈಟನೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ, ಸ್ವಪ್ರೇರಿತ ಧ್ರುವೀಕರಣ ಸ್ಫಟಿಕ ಅಯಾನು ರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ಸ್ವಪ್ರೇರಿತ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೇರಿಯಮ್ ಟೈಟನೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ Ti^{4+} ಮತ್ತು Ba^{2+}ಅಯಾನ್‌ಗಳು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಅಯಾನ್‌ಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ಹೊಂದಿದಾಗ ವಿದ್ಯುತ್‌ಧ್ರುವಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಸ್ಫಟಿಕದೋಷಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ದ್ಯುತೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಈಗ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತದ ಮೇಲೆ ಶಕ್ತಿಯುತ ವಿಕಿರಣಗಳು ಬಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಈ ವಿಕಿರಣಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿ, ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಮೇಲಿನ ಶೂನ್ಯ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಲಂಘಿಸಬಲ್ಲವು. ವಿಕಿರಣಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಒಂದು ಕಂಪನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟ (ವೈಬ್ರೇಷನಲ್ ಎನರ್ಜಿ ಸ್ಟೇಟ್) ಅಥವಾ ಆವರ್ತಕ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟದಿಂದ (ರೊಟೇಷನಲ್ ಎನರ್ಜಿ ಸ್ಟೇಟ್) ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಲಂಘಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣತೆ ಅಥವಾ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವವನ್ನು ಹೀರಬಲ್ಲವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಷಾರಲೋಹ ಹ್ಯಾಲೈಡ್ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಬೆಳಕಿನ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೋಷಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ಷಾಟ್ಕಿ ಅಥವಾ ಫ್ರೆಂಕಲ್) ಅವು ಈ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೀರಿ ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ, ಸ್ಫಟಿಕ ವರ್ಣಮಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ರೋಹಿತಮಾಪಿಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ F ಕೇಂದ್ರಗಳ ಪಟ್ಟೆ ಅಂದರೆ F ಪಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು. ಈ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು F– ಪಟ್ಟೆಯಷ್ಟೇ ಅಲೆಯುದ್ದ ವಿಕಿರಣದಿಂದ ವಿಕಿರಣಮಾಡಿದರೆ F ಪಟ್ಟೆಯ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಕುಗ್ಗಿ F’ ಪಟ್ಟೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. F ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣ F ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಅನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದು ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಓಡಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. F ಓಡಾಟದಲ್ಲಿ ಅದು ಇನ್ನೊಂದು F ಕೇಂದ್ರದ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು F’ ಕೇಂದ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. F’ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಋಣ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ F’ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿದ್ದು (ಸ್ಟೇಬಲ್) ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಕಲನವಾಗುತ್ತವೆ (ಡಿಸೋಸಿಯೇಟ್). F ಮತ್ತು F’ ಪಟ್ಟೆಗಳ ಹೀರುವಿಕೆಯ ಶಿಖರಗಳ ಶಕ್ತಿ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಬಂಧಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು.

ಘನಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣು ಚಲನೆಗಳು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿದರೆ ಅದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೂ ಅಪೂರ್ಣತೆ ಅಥವಾ ದೋಷಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಘನದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಅದರ ಅತಿರಕ್ತ ರೋಹಿತದಲ್ಲಿ Si-O ಬಂಧನ ಹಿಗ್ಗುವ ಮತ್ತು ಬಾಗುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣು ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ 1100 ಕೋನದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಅವಾಹಕಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತ ವಿಕಿರಣಗಳಿಗೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅವು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದ್ಯುತಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕತ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಅವಾಹಕದ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿ ಮೇಲಿನ ಶೂನ್ಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಲಂಘಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವಾಹಕ ಸ್ಫಟಿಕ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂದೀಪ್ತಿ (ಲ್ಯೂಮಿನೆಸೆನ್ಸ್) : ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಮಟ್ಟವಿರುವ ವೇಲೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಿಗಾಗಲೀ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕಾಗಲೀ ಇಳಿದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉದ್ರೇಕಶಕ್ತಿ ಉಷ್ಣರೂಪದಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕಜಾಲಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅದು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದೃಗ್ಗೋಚರ ರಶ್ಮಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬರಬಹುದು.

ಈ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಸಂದೀಪ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿದೀಪ್ತಿ (ಫ್ಲೋರೆಸೆನ್ಸ್) ಅಥವಾ ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿ (ಫಾಸ್ಫಾರಿಸೆನ್ಸ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಪ್ರತಿದೀಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (10-9 ಸೆಕೆಂಡಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ). ಆದರೆ ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಿದ್ದು ಇದರ ಆಯುಷ್ಯ 10-4 ಸೆಕೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಹಲವಾರು ಸೆಕೆಂಡ್‌ಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಘನದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳನ್ನು ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಜಾಲಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬರುವ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಕ್ಯಾಥೊಡೋ ಸಂದೀಪ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಫಾಸ್ಫಾರ್‌ಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇವನ್ನು ಕ್ಯಾಥೋಡ್ ಕಿರಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ತೆರೆಗೆ ಲೇಪನ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೇಸರ್ ಕೂಡ ಘನಗಳ ಸಂದೀಪ್ತಿ ಗುಣಗಳನಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಾಸ್ಫಾರ್‌ಗಳಿಗೆ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಬೆಳಕನ್ನು ಹೊರಚಿಮ್ಮುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಫಾಸ್ಫಾರುಗಳೆಂದರೆ ಆವರ್ತಕೋಷ್ಟಕದ ಎರಡರಿಂದ ಆರನೆಯ ಗುಂಪಿನವರೆಗೂ ಇರುವ ಧಾತುಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಥಾಲಿಯಮ್‌ನಿಂದ ಪಟುತ್ವಗೊಳಿಸಿದ ಕ್ಷಾರಲೋಹದ ಹ್ಯಾಲೈಡ್‌ಗಳು (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಅಯೊಡೈಡ್). ಇಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧವಾದ ಥಾಲಿಯಮ್ ಅಯಾನ್ (Tl^+) ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿನ ಧನ ಅಯಾನ್‌ನ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮರಹಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿಕಿರಣ ಪಟುತ್ವವನ್ನು ಭಾರವಾದ ಅಯೋಡೈಡ್ ಅಯಾನ್ ಹೀರಿ ಅದು ಥಾಲಿಯಮ್ ಅಯಾನ್‌ಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾದಾಗ ಈ ಅಯಾನ್‌ನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಉದ್ರಿಕ್ತವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಲಂಘಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿದಾಗ ಉದ್ರಿಕ್ತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಿರಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂದೀಪ್ತವಸ್ತುಗಳು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಶುದ್ಧತೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ವಿಕಿರಣದ ಹೀರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸರ್ಜನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಸಲ್ಫೈಡ್ ಫಾಸ್ಫಾರ್‌ಗಳ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಫಾಸ್ಫಾರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸತುವಿನ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ಅಯಾನ್‌ಗಳನ್ನೂ ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೈಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಯಾನ್‌ಗಳನ್ನೂ ಅಶುದ್ಧತೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಣು ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಆ್ಯಂತ್ರಸೀನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದೀಪ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಣುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಮೇಲಿನ ಅಣುಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಲಂಘಿಸಿ (ಮೊದಲನೆಯ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಸಿಂಗ್ಲೆಟ್ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟ) ಅವು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದೀಪ್ತಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಯಾಗಿಯೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನದ ಮೇಲಿರುವ ತ್ರಿವಳಿ (ಟ್ರಿಪ್ಲೆಟ್) ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಇಳಿದು, ಬಳಿಕ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರೆ ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿ ಉತ್ಸರ್ಜನೆಯಾಗಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ (ಡಯಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಮತ್ತು ಅನುಕಾಂತೀಯ (ಪ್ಯಾರಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಋಣಕಾಂತೀಯ ಗ್ರಾಹಕತ್ವವಿದ್ದು (+10-6) ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಗಿರಕಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೊತೆಗೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ H_2, KCl. ಅನುಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಿರಕಿ ಜೊತೆಯಾಗದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದಾದರೂ ಇದ್ದು ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇವು ಧನಕಾಂತೀಯ ಗ್ರಾಹಕತ್ವವನ್ನು (~+10-5) ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಕ್ತ ಸೋಡಿಯಮ್ ಪರಮಾಣು, ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (NO), ದ್ರವ ಆಕ್ಸಿಜನ್, ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಮುಕ್ತ ರ್‍ಯಾಡಿಕಲುಗಳು, ಅಪೂರ್ಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಕ್ರಮಣ ಧಾತುಗಳು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಸಾಲುಗೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಫೆರ್‍ರೊಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಗ್ರಾಹಕತ್ವ ಧನವಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು (~+10-2). ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಲೋಹಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳೂ ಒಂದೇ ದಿಶೆಗೆ ಸಾಲುಗೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ನಲ್ಲಿ (MnO) ಈ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿ ಸಾಲುಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಮೊತ್ತ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಫೆರ್‍ರೊಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಧನಕಾಂತೀಯ ಗ್ರಾಹಕತ್ವ ಇರುವುದು (+10-7 ರಿಂದ 10-4 ವರೆಗೆ). ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲುಗೂಡಿರುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಸಮಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಮೊತ್ತ ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಫೆರಿಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಕಾಂತ ಗ್ರಾಹಕತ್ವ ~ +10-5.). [ಉದಾಹರಣೆಗೆ Fe_3O_4] ಇವನ್ನು ಚಿತ್ರ–13 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಘನವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಗಿರಕಿ ಅನುರಣ (ಸ್ಪಿನ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್) ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು.

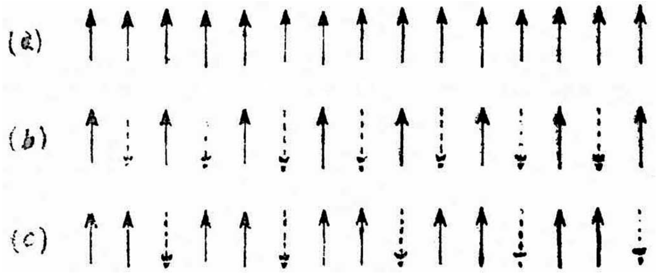

ಚಿತ್ರ 13. ಕಾಂತೀಯ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ ಜೋಡಣೆ. (*a*) ಫೆರೊಕಾಂತೀಯಗಳು, (*b*) ಆಂಟಿಫೆರೊಕಾಂತೀಯಗಳು, (*c*) ಫೆರಿಕಾಂತೀಯಗಳು

ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣೀಯ ವಾಹಕತ್ವ ಮುಂತಾದ ಉಷ್ಣೀಯ ಗುಣಗಳು ಸ್ಫಟಿಕದ ಮೂಲಭೂತ ಗುಣಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕ ದೋಷ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣತೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಘನದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ್ ಪರಮಾಣುತೂಕ ಜಾಲಕ ಪರಿಮಾಣುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣ C_v ಯು 3R ಗೆ ಸಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಡಾಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಪೆಟಿಟ್‌ರ ಅನುಭವಜ್ಯಸೂತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ R ಅನಿಲ ಸ್ಥಿರಾಂಕ. R ಬೆಲೆ 1.987 ಕೆಲೊರಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ C_v ಯ ಬೆಲೆ ಸುಮಾರು 6 ಕೆಲೊರಿಗಳಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಘನದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ C_v ಯ ಬೆಲೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್, ಡಿಬೈ, ಬಾರ್ನ್, ಫಾನ್ ಕಾರ್ಮನ್ ಮುಂತಾದವರು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಘನದ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಉಷ್ಣತೆ T ಎಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ C_v ಯು T^3 ಕ್ಕೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಘನದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣೀಯ ವಾಹಕತ್ವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಾಲಕಕಂಪನಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವುದಾದರೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಉಂಟು. ನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣ Tಗೆ ಅನುಪಾತೀಯ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣದ ಮೊತ್ತ

$C_v = C_v$ (ಜಾಲಕಂಪನ) $+ C_v$ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್)

ಅಂದರೆ $C_v = \alpha T^3 + \gamma T$

ಅಲ್ಲಿ α ಮತ್ತು γ ನಿಯತಾಂಕಗಳು

$\frac{C_v}{T}$ ಮತ್ತು T^2 ಗಳ ಗ್ರಾಫ್‌ನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದರೆ ಅದರ ಓಟದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ C_v (ಜಾಲಕ ಕಂಪನ)ವನ್ನೂ ರೇಖಾಂತರದಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣವನ್ನೂ ಗಣಿಸಬಹುದು.

ಘನಗಳ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗುಣಗಳು : ಘನಗಳ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಗುಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗುಣಗಳ ಅರ್ಥ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವ ಘನಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಘನಗಳ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗುಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅಪೂರ್ಣವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಒಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸ್ಫಟಿಕಕ್ಕೂ ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಆದರ್ಶ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಪ್ಪರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿರೂಪವಾಗುವುದಾಗಲಿ (ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಡಿಫಾರ್ಮೇಷನ್) ಸೀಳುವುದಾಗಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗಲಾರವು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸ್ಫಟಿಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿರೂಪವಾಗಬಲ್ಲದು ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಲೆಪ್ಪರೂಪವಾಗಿ ಹರಿಯಬಲ್ಲದು. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಅತಿ ಶುದ್ಧ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರೂ ಸೀಳಬಲ್ಲವು. ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡರೆ ಸ್ಫಟಿಕ ಗಡಸುತನವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಯಾವ ಗುಣಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಿದ್ದಾಗ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಘನದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಅಂದರೆ ಟೈಟೇನಿಯಮ್, ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲಿಯಮ್ ಮುಂತಾದವು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಧಾತುಗಳ ತನ್ಯತೆ (ಡಕ್ಟಿಲಿಟಿ) ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅಷ್ಟು

ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ತನ್ಯತೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಅಶುದ್ಧತೆ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಘನವನ್ನು ಗಡಸುಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸದ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಘನಾಕೃತಿ : ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಬಹುಫಲಕಗಳು, ಗೋಳ, ಗೋಳಕಲ್ಪಗಳು, ಶಂಕುಕಲ್ಪಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಹೆಸರು (ಸಾಲಿಡ್). ಒಂದು ಬಹುಫಲಕ ಹಲವಾರು ಸಮತಲ ಬಹುಭುಜಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಘನಾಕೃತಿ. ಈ ಬಹುಭುಜಗಳಿಗೆ ಘನಾಕೃತಿಯ ಫಲಕಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡು ಫಲಕಗಳು ಒಂದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಗಳು ಒಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಛೇದಿಸುವುವು. ಒಂದು ಪೀನ ಬಹುಫಲಕ (ಕಾನ್ವೆಕ್ಸ್ ಪಾಲೀಹೆಡ್ರನ್) ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಫಲಕದ ಒಂದೇ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇರುವುದು. ಇದರ ಸಮತಲ ಛೇದ ಒಂದು ಪೀನ ಬಹುಭುಜ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುವ ರತ್ನಗಳ ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳ ಹರಳುಗಳು ಬಹುಫಲಕಗಳು. ಒಂದು ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕದಲ್ಲಿ (ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಪಾಲಿಹೆಡ್ರನ್) ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಸಮವಾಗಿವೆ, ಎಲ್ಲ ಘನಕೋನಗಳೂ (ಸಾಲಿಡ್ ಆ್ಯಂಗಲ್ಸ್) (**ನೋಡಿ– ಘನಕೋನ**) ಸಮವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಫಲಕದ (ಅಂದರೆ ಬಹುಭುಜದ) ಎಲ್ಲ ಭುಜಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಕೋನಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮ ಫಲಕ (ಕ್ರಮಬಹುಭುಜ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಘನಕೋನಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸರ್ವಸಮವಾಗಿವೆ (ಕಾಂಗ್ರುಎಂಟ್). ಕ್ರಮ ಚತುಷ್ಫಲಕ (ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಟೆಟ್ರಹೆಡ್ರನ್) ಮತ್ತು ಘನ ಇವು ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕಕ್ಕೆ ಪರಿಚಿತ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

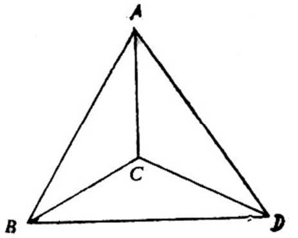

ಚಿತ್ರ 1

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ಕೋನಗಳು ಇರುವ ಹಲವಾರು ಸಮತಲಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಹುಫಲಕವಾಗುವಂತೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ದೊರೆಯುವ ಬಹುಫಲಕಕ್ಕೆ ವಿಕೃತರೂಪ (ಡಿಸ್ಟಾರ್ಟೆಡ್ ರೆಪ್ರೆಸೆಂಟೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕದ ಅಥವಾ ಘನದ ಒಂದು ಫಲಕವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿದರೆ ಉಳಿಯುವ ಘನಾಕೃತಿ ಒಂದು ವಿಕೃತ ರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರೆದಿರುವ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇಂಥ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ವಿಕೃತರೂಪದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ಅದರ ತೆರೆದ ಭಾಗದ ಮೂಲಕ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯ ಉಂಟು.

ಆಯ್ಲರನ ಪ್ರಮೇಯ: ಒಂದು ಪೀನ ಸಂವೃತ ಬಹುಫಲಕದ ಅಂಚುಗಳ, ಫಲಕಗಳ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ e, f, v ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $f + v - e = 2$. ಯಾವುದೇ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಆಯ್ದು ಈ ಪ್ರಮೇಯದ ನಿಜತ್ವದ ತಾಳೆ ನೋಡಬಹುದು.

ಪ್ರಮೇಯ : ಒಂದು ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗವೂ ಒಂದು m- ಫಲಕೋನ (m–ಹೆಡ್ರಲ್ ಆ್ಯಂಗಲ್) ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಕವೂ ಒಂದು n ಭುಜವಾಗಿದ್ದರೆ (n–ಗನ್) ಆಗ

$$2e = mv = nf\frac{4mn}{2m+2n-mn}$$

$$(m-2)\,(n-2) < 4$$

ಈಗ ಒಂದು ಅಂಚು ಎರಡು ಶೃಂಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದು ಎರಡು ಫಲಗಳ ಛೇದನವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ

$2e = mv = nf = k$ (ಆಗಿರಲಿ)

ಈಗ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿದರೆ

$$k = \frac{4mn}{2m+2n-mn}$$

ಒಂದು ಪೀನ ಬಹುಫಲಕಕೋನದ ಫಲಕಕೋನಗಳ ಮೊತ್ತ 2π ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿನ ಫಲಕಕೋನವೂ $2\pi/m$ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕ್ರಮ n-ಭುಜದ ಕೋನ $\pi\left(1-\frac{2}{n}\right)$ ಗೆ ಸಮವಾಗಿದೆ.

$$\therefore \pi\left(1-\frac{2}{n}\right) < \frac{2\pi}{m}$$

$$\therefore (m-2)\,(n-2) < 4 \qquad \ldots (1)$$

m-2	n-2	m	n	e	v	f	ಹೆಸರು
1	1	3	3	6	4	4	ಚತುಷ್ಫಲಕ
1	2	3	4	12	8	6	ಷಷ್ಠಫಲಕ (ಘನ)
1	3	3	5	30	20	12	ದ್ವಾದಶಫಲಕ
2	1	4	3	12	6	8	ಅಷ್ಟ ಫಲಕ
3	1	5	4	30	12	20	ವಿಂಶತಿಫಲಕ

ಕೊನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ (1) ರಿಂದ ಈ ಹಿಂದೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಕೋಷ್ಟಕ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಐದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕಗಳ ರಚನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು. ಇವನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ಲ್ಯಾಟೋನಿಕ್ ಘನಾಕೃತಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು.

ಐದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕಗಳ ರಚನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕ್ರಮಚತುಷ್ಫಲಕವೂ ಘನವೂ ನಮಗೆ ಸುಪರಿಚಿತ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಘನದ ಆರು ಫಲಕಗಳ ಆರು ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳು ಒಂದು ಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಫಲಕದ ಶೃಂಗಗಳೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಫಲಕಗಳು ಎಂಟು ಸಮಭುಜ ತ್ರಿಭುಜಗಳು; ಮತ್ತು ಶೃಂಗಗಳು ಸರ್ವಸಮ ಚತುಷ್ಫಲಕ ಕೋನಗಳು. ಒಂದು ಕ್ರಮ ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಆರು ಅಂಚುಗಳ ನಡು ಬಿಂದುಗಳು ಒಂದು ಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಭುಜದ ಆರು ಶೃಂಗಗಳು ಎಂದೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು (**ನೋಡಿ– ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ**).

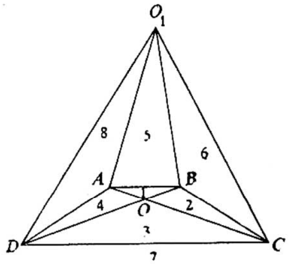

ಚಿತ್ರ 2

ಒಂದು ಕ್ರಮಘನಾಕೃತಿಯ ಇರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುವುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮೇಯ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಚುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕವಿದೆ.

ಸಾಧನೆ : O ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ OA, OB, OC, OD ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ OAB, OBC, OCD, ODA ಫಲಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗ A, B, C, D ಯಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಚೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಕ OAB, OBC, OCD, ODA ಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ತ್ರಿಭುಜಫಲಕವೂ ಬೇಕಾಗಿವೆ. A, B, C, D ಗಳಿಗೆ O_1A, O_1B, O_1C, O_1D ಎನ್ನುವ ನಾಲ್ಕು ಸಂಗಮ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಇವೆಲ್ಲವೂ ದೊರೆಯುವುವು. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಫಲಕಕ್ಕೂ ಮೂರು ಮತ್ತು ಒಂದೊಂದು ಶೃಂಗಕ್ಕೂ ನಾಲ್ಕು ಅಂಚುಗಳು ಇರುವಂಥ ಒಂದು ಬಹುಫಲಕವಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು.

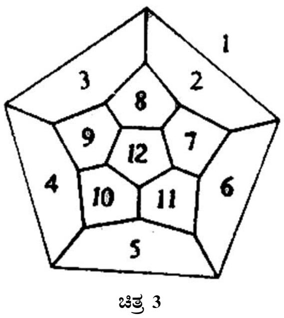

ಚಿತ್ರ 3

ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಫಲಕಗಳೂ ಆರು ಶೃಂಗಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಘನಾಕೃತಿಗೆ ಎಂಟು ಫಲಕಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಫಲಕವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಕಕ್ಕೂ ಐದು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗಕ್ಕೂ ಮೂರು ಅಂಚುಗಳಿರುವಂಥ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕವಿದೆಯೆಂದೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂಥ ವಿಕೃತ ರೂಪವನ್ನು ಚಿತ್ರ (3)ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದಿಂದ ಈ ಘನಾಕೃತಿಗೆ 30 ಅಂಚುಗಳು, 20 ಶೃಂಗಗಳು ಮತ್ತು 12 ಫಲಕಗಳಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದರ ಹೆಸರು ಕ್ರಮದ್ವಾದಶ ಫಲಕ.

ಒಂದು ಕ್ರಮವಿಂಶತ್ರಿಭುಜಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂಥ ಪ್ರಮೇಯ ಉಂಟು : ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಶೃಂಗಕ್ಕೆ ಐದು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಫಲಕಕ್ಕೆ ಮೂರು ಅಂಚುಗಳಿರುವಂಥ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕವಿದೆ (ಚಿತ್ರ–4). ಒಂದು ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಕೃತ

ಬಹುಫಲಕದಲ್ಲಿ OA, OB, OC, OD, OE ಎನ್ನುವ ಐದು ಅಂಚುಗಳು ಸಂಗಮಿಸುವ O ಎನ್ನುವ ಶೃಂಗದಿಂದ ತೊಡಗಿ OAB, OBC . . .ತ್ರಿಭುಜ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ. A, B, . . . ಶೃಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳೂ AB, AC, . . . ಅಂಚುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಒತ್ತಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ತ್ರಿಭುಜ ಫಲಕವೂ ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ABD_1, BOE_1, . . . ತ್ರಿಭುಜಗಳು ಪೂರೈಸುವುವು. C_1AD_1, D_1BE_1, ... ತ್ರಿಭುಜಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಈಗ A_1, B_1, . . . ಪ್ರತಿಂಯೊಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಚು ಬೇಕಾಗಿವೆ. A_1, B_1, C_1, . . . ಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ O1, ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಅಂಚುಗಳು ಈ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುವು.

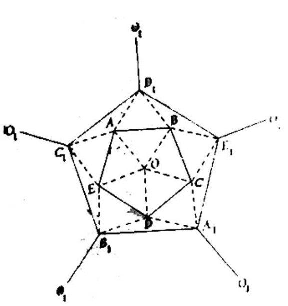

ಚಿತ್ರ 4

ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕಗಳ ರಟ್ಟಿನ ಮಾದರಿಗಳು : ಒಂದು ಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ತೆಳು ರಟ್ಟಿನಿಂದ ರಚಿಸಿ ಅದರ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಫಲಕಗಳು ವಿಕೃತಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಅದನ್ನು ಚಪ್ಪಟೆಗೊಳಿಸಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಹೀಗೆ ದೊರೆಯುವಂಥ ಸಮತಲಾಕೃತಿಗೆ ಬಹುಫಲಕದ ಬಲೆ (ನೆಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಒಂದು ಬಲೆ ದತ್ತವಾಗಿರುವಾಗ ಅದರ ಅನುರೂಪ ಬಹುಫಲಕವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ : ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಒತ್ತಾಗಿರುವ ಫಲಕಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಬ್ಲೇಡಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗೀರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಗೀರಿದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳು ಒಳಸೇರುವಂತೆ ಮಡಿಸಬೇಕು. ಕೊನೆಗೆ ಬಿಡು ಅಂಚುಗಳು ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಸೇರುವಂತೆ ಅಂಟುಪಟ್ಟಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವನ್ನು ಜೋಡಿಸಬೇಕು.

ಒಂದು ಕ್ರಮಬಹುಫಲಕದ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬಹುಫಲಕದ ವಿಕೃತ ರೂಪವಿದೆಯೆಂದೂ ಅದರ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಫಲಕಗಳ ಆಕಾರ ತಿಳಿದಿವೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ. ಆಗ ರೂಪದ ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಬಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಆ ವಿಕೃತರೂಪದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಬೇಕು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಫಲಕಗಳ ಒತ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶೃಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಫಲಕಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು; ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಬಲೆಯ ಒಳಮೈಯನ್ನು (ಇನ್ನರ್ ಸರ್ಫೇಸ್) ಕೊಡುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಲೆಯಿಂದ ಬಹುಫಲಕವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಡಿಸಬೇಕು. ಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಭುಜದ ವಿಕೃತರೂಪದಲ್ಲಿ 1,2,3,4 ಫಲಕಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶೃಂಗವಿದೆ ಮತ್ತು ಅವು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಬಲೆಯನ್ನು 1,2,3,4 ಎನ್ನುವ ನಾಲ್ಕು ಸಮಭುಜತ್ರಿಭುಜಗಳಿಂದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇವೆ. 1,5 ಮತ್ತು 2,6 ಫಲಕಗಳು ಒತ್ತಾಗಿ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ 6,2,1,5, ಫಲಕಗಳು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶೃಂಗದ ಸುತ್ತ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವಿಷ್ಟು ಅಂಶಗಳು 5 ಮತ್ತು 6 ತ್ರಿಭುಜಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚಿತ್ರ (5) ರಲ್ಲಿರುವಂಥ ಅಥವಾ ಬೇರೊಂದು ಉತ್ತಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಲೆ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಚಿತ್ರ (3) ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ (4) ರಲ್ಲಿರುವ ವಿಕೃತ ಸಮದ್ವಾದಶ ಫಲಕ ಮತ್ತು ವಿಕೃತ ಸಮವಿಂಶತಿ ಫಲಕ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರ (6) ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ (7) ರಲ್ಲಿರುವ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳು ಅವುಗಳ ಮೊದಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

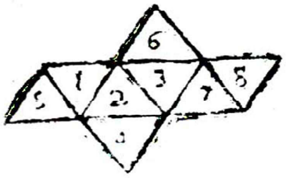

ಚಿತ್ರ 5

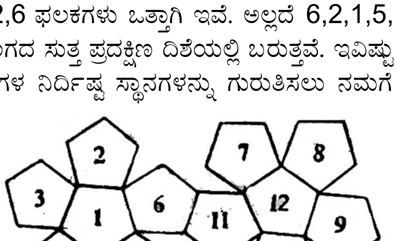

ಚಿತ್ರ 6

ಅರೆಕ್ರಮಬಹುಫಲಕ (ಸೆಮಿರೆಗ್ಯುಲರ್ ಪಾಲಿಹೆಡ್ರನ್) : ಒಂದು ಬಹುಫಲಕದ ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ವಸಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಬಹುಫಲಕಕ್ಕೆ ಅರೆಕ್ರಮಬಹುಫಲಕ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಸಮಭುಜತ್ರಿಭುಜ ಮತ್ತು ಚೌಕ ಕ್ರಮಫಲಕಗಳು ಸಮದ್ವಿಭುಜ ತ್ರಿಭುಜ ಮತ್ತು ಆಯತಗಳಾದರೋ ಕ್ರಮಫಲಕಗಳಲ್ಲ. ಸರ್ವಸಮವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಫಲಕಗಳಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಅವು ಕ್ರಮ ಫಲಕಗಳಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಸಮದ್ವಿಭುಜ ತ್ರಿಭುಜಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಚತುಷ್ಫಲಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಇದರ ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಸರ್ವಸಮವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಫಲಕವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಚತುಷ್ಫಲಕವನ್ನು (ನಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ) ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಯ ಅರೆಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಅಂಚುಗಳ ಆರು ನಡುಬಿಂದುಗಳು ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಯ ಅರೆಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಫಲಕದ ಶೃಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಒಂದು ಘನದ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಅದರ ಅಂಚುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಒಂದು ಅಂಚಿನಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ದೊರೆಯುವ ಆರು ಬಿಂದುಗಳೂ ಘನದ ಎಂಟು ಶೃಂಗಗಳೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಯ ಅರೆಕ್ರಮಬಹುಫಲಕದ 14 ಶೃಂಗಗಳಾಗುವುವು. ಅದಕ್ಕೆ 12 ಫಲಕಗಳೂ 24 ಅಂಚುಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಸರ್ವಸಮ ವಜ್ರಾಕೃತಿಗಳು. ಇದರ ಹೆಸರು ವಜ್ರದ್ವಾದಶ ಫಲಕ (ರಾಂಬಿಕ್ ಡೋಡೆಕಹೆಡ್ರನ್). ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಜಾತಿಯ ಅರೆಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

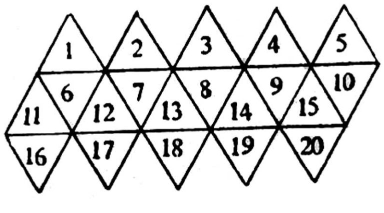

ಚಿತ್ರ 7

1, ಒಂದು ಕ್ರಮ ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಚನ್ನು ಮೂರು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಬಿಂದುಗಳು ಒಂದನೆಯ ಜಾತಿಯ ಅರೆಕ್ರಮ ಘನಾಕೃತಿಯ ಶೃಂಗಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಮಭುಜ ತ್ರಿಭುಜಗಳು, ಮತ್ತು ಉಳಿದವು ಕ್ರಮಷಷ್ಠಭುಜಗಳು.

2. ಒಂದು ಘನದ ಅಂಚುಗಳ 12 ನಡುಬಿಂದುಗಳು ಒಂದು ಅರೆಕ್ರಮ ಬಹುಫಲಕದ ಶೃಂಗಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ 6 ಚೌಕಗಳೂ 8 ಸಮಭುಜ ತ್ರಿಭುಜಗಳೂ ಫಲಕಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಘನಾಕೃತಿಯ ಹೆಸರು ಚೌಕಾಷ್ಟಫಲಕ (ಕ್ಯೂಬಾಕ್ಟಹೆಡ್ರನ್).

3. ಒಂದು ಘನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಕವೂ ಕ್ರಮ ಅಷ್ಟಭುಜವಾಗುವಂತೆಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಭುಜ ತ್ರಿಭುಜ ದೊರೆಯುವಂತೆಯೂ ಘನವನ್ನು ಛೇದಿಸುವಾಗ ದೊರೆಯುವ ಘನಾಕೃತಿ. ಇದರ ಹೆಸರು ಖಂಡಿತ ಘನ (ಟ್ರಂಕೇಟೆಡ್ ಕ್ಯೂಬ್).

(ಬಿ.ಬಿ.ಬಿ)

ಘರ್ಷಕ : ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿದು ನಯಮಾಡಲು ಅಥವಾ ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಬಳಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ವಸ್ತು (ಅಬ್ರೇಸಿವ್). ಘರ್ಷಕಗಳು ಬಿಡಿಹರಳುಗಳಾಗಬಹುದು, ಸಾಣೆ ಚಕ್ರವಾಗಬಹುದು, ಮರಳು ಕಾಗದವಾಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳೂ ಆಗಬಹುದು. ವಜ್ರ, ಕುರಂದ, ಎಮರಿ, ಬೀಸುವಕಲ್ಲು, ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯುವ ತಿರುಗುಚಕ್ರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಘರ್ಷಕಗಳು. ಸಾಣೆ ವಸ್ತುವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುವಂಥ ಖನಿಜಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿಯೂ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಸಾಣೆ ವಸ್ತುಗಳ ಪಾತ್ರವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಇವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ:

1. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಾಣೆ ವಸ್ತುಗಳು : ವಜ್ರ, ಕುರಂದ, ಎಮರಿ ಮತ್ತು ಗಾರ್ನೆಟ್, ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ವಜ್ರ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಠಿಣ ವಸ್ತು ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ವಜ್ರದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಆಯುಧದಿಂದ ಎಂಥ ಗಡಸು ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಕೊರೆಯಬಹುದು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಆಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ವಜ್ರಾಯುಧಗಳು ಸಹಕಾರಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನಯಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಗಾಜುಗಳನ್ನು ಸೀಳುವುದಕ್ಕೂ ವಜ್ರಮಿಶ್ರಿತ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಬೊನಾಡೋ ಮತ್ತು ಬೊರ್ಟ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಜ್ರರೂಪಗಳು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಪಾರದರ್ಶಕವಲ್ಲದವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಬಿಟ್ಟು ಹೊಳಪಾಗಲಿ ಪಾರದರ್ಶಕತೆಯಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುರಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಖನಿಜ. ಇದು ಆರು ಮೂಲೆಯ ಹರಳುಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕುರಂದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: (i) ವೈಡೂರ್ಯ, (ii) ಕುರಂದ ಮತ್ತು (iii) ಎಮರಿ.

ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದ್ದು ಹೊಳಪುಳ್ಳ ರತ್ನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕುರಂದ ವೈಡೂರ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪಾರದರ್ಶಕವಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಖನಿಜಕ್ಕೆ ಕುರಂದವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕುರಂದದೊಡನೆ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಹೀಮಟೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಬಂಧದ ಹರಳುಗಳು ಸೇರಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಎಮರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕುರಂದ ಮತ್ತು ಎಮರಿ ಕಠಿನವಾದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸಾಣೆ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬೂದು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಛಾಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕುರಂದದ ಪುಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಟು ಪದಾರ್ಥ ಸೇರಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕುರಂದ ಕಾಗದ (ಮರಳು ಕಾಗದ) ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ಆಕಾರದ ಅಳತೆಯ ಕುರಂದದ ಸಾಣೆ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸಾಣೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾರ್ನೆಟ್ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಕೂಡ ಸಾಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಖನಿಜ. ಇದು ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ರತ್ನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾದ ಗಾರ್ನೆಟ್ ಸಾಣೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾರ್ನೆಟ್ ಪುಡಿ ಅಂಟಿಸಿ ಮಾಡಿರುವ ಮರಳು ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಮರಗೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಚರ್ಮವನ್ನು ನುಣುಪು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಸಿಲಿಕಾಂಶವಿರುವ ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳು : ಬೀಸುವಕಲ್ಲು, ಫ್ಲಿಂಟ್ ಗುಂಡುಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಣಚು. ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೀಸುಕಲ್ಲುಗಳೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳೇ. ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ತೂಕವಾಗಿರುವ ಬೆಣಚು ಹರಳುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಲ್ಲುಗಳು ಬೀಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದಂಥವು. ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುವ ಗುಡ್ಡ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೀಸೊಕಲ್ ಮಟ್ಟಿ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಚಾಕುಗಳನ್ನು ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ಲೇಟುಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫ್ಲಿಂಟ್ ಎಂಬುದು ಗಡುಸಾದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಒಂದು ರೂಪ. ಫ್ಲಿಂಟ್‌ನಿಂದಾದ ಕಲ್ಲು ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಉರುಳುವ ಬಾಲ್ ಮಿಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫ್ಲಿಂಟ್ ಗುಂಡುಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಕಲ್ಲನ್ನೂ ದೂಳಿನ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಚೂರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಖನಿಜ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

3. ಮೃದು ಸಾಣೆ ವಸ್ತುಗಳು : ಕೆಯೊಲಿನ್, ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್, ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಟಾಲ್ಕ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡಲು ಇವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೋಟಾರು ಗಾಡಿಯ ಎಂಜಿನಿನ ಸಿಲಿಂಡರನ್ನು ಬಹು ಹೊಳಪಾಗಿಯೂ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಯೂ ಕೂಡಿಸಲು ಇಂಥ ಮೃದು ಸಾಣೆ ವಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

4 ಕೃತಕ ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳು : ಕಾರ್ಬೋರೇಂಡಮ್ ಅಥವಾ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್, ಆಲುಂಡಮ್ ಮತ್ತು ಲೋಹ ಘರ್ಷಕಗಳು. ಇವು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಉತ್ತಮ ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಇದ್ದಲು, ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರದ ಹೊಟ್ಟು, ಉಪ್ಪು ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣತೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗ ನಡೆದು ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಸುಮಾರು 3000°ಸೆಂ. ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಒಲೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ಬೊರಂಡಮ್ ಸುಮಾರು ವಜ್ರದಷ್ಟೇ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹರಳುಗಳು ಬಹು ಪೆಡಸು, ಇದರ ಉಷ್ಣತಾಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಕೂಡ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೀಡುಕಬ್ಬಿಣ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಕಲ್ಲು, ಗಾಜು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಹರಿತಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ನಯಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೀಕರಿಸಿದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಕೂಡ ಕಾರ್ಬೊರಂಡಮಿನಂತೆಯೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಣೆ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಎಂಬ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅದಿರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರು, ಕೋಕ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿದಾಗ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆದು ನೀರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಲ್ಮಷಗಳು ಕೆಳಗೆ ನಿಂತು, ಮೇಲೆ ಏಕೀಕರಿಸಿದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲೂ, ಬಳಿಕ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲೂ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಏಕೀಕರಿಸಿದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಸಾಣೆಕಲ್ಲು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರಗಿರುವ ಉಕ್ಕನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ತಣ್ಣಗಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಅತಿ ಗಡುಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಗಡುಸಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಗೋಲಿಗಳನ್ನು ಬಾಲ್ ಮಿಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಡುಸಾದ ಎಂಥ ಕಲ್ಲನ್ನಾಗಲಿ ಈ ಬಾಲ್ ಮಿಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆ ನುಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಿಬಿಡಬಹುದು. ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದು ನಾರಿನಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೆರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ನಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

(ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಘರ್ಷಕ ಪರೀಕ್ಷಣ ಯಂತ್ರ : ಪರಸ್ಪರಾಭಿಮುಖವಾದ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸವೆತವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಯಂತ್ರ (ಅಬ್ರೇಷನ್ ಟೆಸ್ಟಿಂಗ್ ಮಷೀನ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಯಂತ್ರದ ಹೆಸರು ಡಾರಿಯ ಪರೀಕ್ಷಾಯಂತ್ರ, ಇದಕ್ಕೆ ದುಂಡನೆಯ, ತಿರುಗುವ ಒಂದು ಉಕ್ಕಿನ ಬಟ್ಟು ಉಂಟು. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದು ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಎತ್ತರ ಇರಬೇಕು. ಇಂಥ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮೊದಲು ತೂಕ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಬಟ್ಟಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು 1,250 ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಉಕ್ಕಿನ ಬಟ್ಟನ್ನು ಮಿನಿಟಿಗೆ 28 ಸುತ್ತುಗಳಂತೆ ಆವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವಾಗ ದಪ್ಪವಾದ ಮರಳನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉದುರಿಸಬೇಕು. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲು ಆಗ ದಪ್ಪವಾದ ಮರಳಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು. ಉಕ್ಕಿನ ಬಟ್ಟು 1000 ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸುತ್ತುವಾಗ ಮರಳಿನ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಕಲ್ಲಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಮರಳಿನಿಂದ ತರಿಯಾಗಿರುವ ಬಟ್ಟಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ತಳಭಾಗ ಸಿಕ್ಕಿ ಉಜ್ಜಲ್ಪಟ್ಟು ಸವೆತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಠಿಣ್ಯ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು (ಕೋಎಫಿಷಂಟ್ ಆಫ್ ಹಾರ್ಡ್‌ನೆಸ್) ಈ ಕೆಳಗಣ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

$$C = 20 - \frac{\text{ಕಲ್ಲಿನ ಸವೆತ (ಗ್ರಾಮಿನಲ್ಲಿ)}}{3}$$

ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಠಿನ್ಯ ಗುಣಾಂಕ ವಸ್ತುವಿನ ಘರ್ಷಕತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. Cಯ ಗುಣಾಂಕ 14ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ರಸ್ತೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. 14 ರಿಂದ 17ರ ವರೆಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯದು, 17ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ತೃಪ್ತಿಕರ.

(ಕೆ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಘರ್ಷಣಕ್ಷಯ ಪರೀಕ್ಷಣ ಯಂತ್ರ : ಜಲ್ಲಿ ಹಾಸಿದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಜಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಕ್ಷಯ, ಮಾರ್ಪಾಡು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ರಚಿಸಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲಾ ಪ್ರತಿರೂಪ (ಅಟ್ರಿಷನ್ ಟೆಸ್ಟಿಂಗ್ ಮಷೀನ್). ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕರಿಸಿ ಯಂತ್ರ ಪ್ರತಿರೂಪದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ತಂತ್ರ. ಈ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ 29ಸೆಂ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 34ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಉರುಳೆ ಉಂಟು. ಇದರ ಒಳಗೆ ಸುಮಾರು $1\frac{7}{8}$ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದ ಹಾಗೂ 390 ರಿಂದ 445 ಗ್ರಾಮ್ ತೂಕದ 6 ಗುಂಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ಪರೀಕ್ಷಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ 2,500 ಗ್ರಾಮುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉರುಳೆಯ ಒಳಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಯಂತ್ರದ ಆವರ್ತನ ವೇಗ ಮಿನಿಟಿಗೆ 30-35ರ ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರ 10,000 ಸಲ ಆವರ್ತಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಆದರಿಂದ ಜಲ್ಲಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊರತೆಗೆದು ಅದನ್ನು 12ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜರಡಿಯಲ್ಲಿ ಜರಡಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಜರಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತೊಳೆದು ಆರಲು ಬಿಟ್ಟು ತರುವಾಯ ತೂಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ ತೂಕ ಅದರ ಅತಿಸಮೀಪದ ಗ್ರಾಮಿನಷ್ಟಿರಬೇಕು. ತೇಮಾನವನ್ನು ಮೂಲಪದಾರ್ಥದ ತೂಕಕ್ಕೂ 12ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜರಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕಕ್ಕೂ ಉಂಟಾದ ಅಂತರವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದ ಪ್ರತಿರೂಪವಸ್ತುವಿನ ಸೇಕಡವಾರು ತೂಕವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಈ ತೇಮಾನ ಶೇ.2 ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ಜಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದೂ ಶೇ.7 ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ಜಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದುದೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

(ಕೆ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಘರ್ಷಣೆ : ಸಾಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ತಲೆದೋರುವ ಯಾಂತ್ರಿಕ ನಿರೋಧ (ಫ್ರಿಕ್ಷನ್) ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದರ ಮೇಲೆ ಸರಿಸಿದಾಗ ಚಲನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಅನುಭವ. ಈ ಅಡಚಣೆಗೆ ಕಾರಣ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ಪರ್ಶಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಪರ್ಶಕೀಯ ಪ್ರತಿಬಲಗಳು. ನುಣುಪು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚಲನೆ (ಎಂದರೆ ಜಾರಿಕೆ) ಸುಲಭ – ಕಾರಣ, ಪ್ರತಿಬಲಗಳು ಅಂದರೆ ಘರ್ಷಣೆ ಅಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಒರಟು ನೆಲದ ಮೇಲಾದರೋ ಚಲನೆ ಕಷ್ಟ–ಕಾರಣ, ಘರ್ಷಣೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಸರಿಸಲು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಬಲವೇ ಘರ್ಷಣೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಾಗ ಅದರ ಮೇಲೆ R ಎಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾಗುವುದಷ್ಟೆ (ಚಿತ್ರ 1). ಇದಕ್ಕೆ ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ W ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಮೌಲ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈಗ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು P ಎಂಬ ಬಲದಿಂದ ಮೃದುವಾಗಿ ತಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅದು ಜರುಗಲಾರದು.

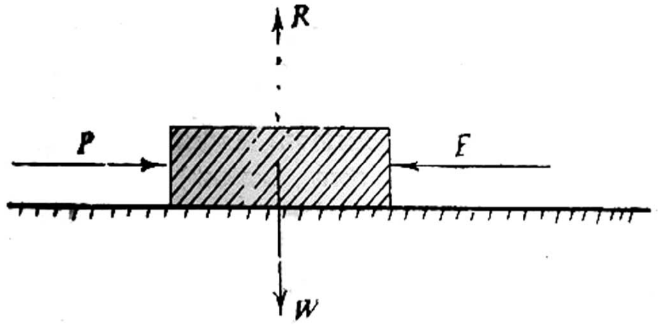

ಚಿತ್ರ 1

ಏಕೆಂದರೆ ಚಲನೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ F ಎಂಬ ಪ್ರತಿಬಲವೊಂದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಬಲಕ್ಕೆ ಘರ್ಷಣಬಲವೆಂದು ಹೆಸರು. Pಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ F ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಜರುಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣ ಬಲ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ 1) ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರ ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಒರಟುತನವನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವಸ್ತು ತರಹೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಸಲೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ (ಅಥವಾ ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ) ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಘರ್ಷಣ ಬಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ ಲಂಬಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಾಂಕವಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರ ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕ ಎಂದು ಹೆಸರು.

$$\frac{\text{ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ}}{\text{ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ}} = \text{ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ}$$

ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ $\frac{F}{R} = \mu$

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ 100 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ತೂಕವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇನ್ನೇನು ಜರುಗಿಸಲು 20 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಬಲ ಬೇಕಾದರೆ ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕ .00= 20/100 = 0.2. ಹಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಒಣಗಿದ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ನುಣುಪುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಮೇಲ್ಮೈಗಳಿಗೆ ಇದರ ಬೆಲೆ 0.15 ರಿಂದ 0.6 ರ ತನಕ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು	ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕಗಳು
ಒಣಗಿದ ಮರಗಳು	0.35
ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೋಹ	0.55
ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು	0.50
ಮರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು	0.40
ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು	0.65
ಎಣ್ಣೆ ಸವರಿದ ಲೋಹ	0.05

ಘರ್ಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೂಲಾಂಬ್ ಎಂಬಾತ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಸ್ಥೂಲ ವಿವರವಿಷ್ಟು. ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು A ಮತ್ತು B ಎಂಬ ಚಪ್ಪಡಿಗಳಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ (ಚಿತ್ರ–2). A ಯನ್ನು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಭದ್ರಪಡಿಸಿ B ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿ ತೂಕದ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೂಕದ ಬೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ B ಯು A ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಜರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. B ಯ ಮೇಲಿನ ತೂಕ R ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಜರುಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ತೂಕ F ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ತೂಕ ಅಥವಾ ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಘರ್ಷಣಬಲ ಇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಘರ್ಷಣೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ನಿಯಮ.

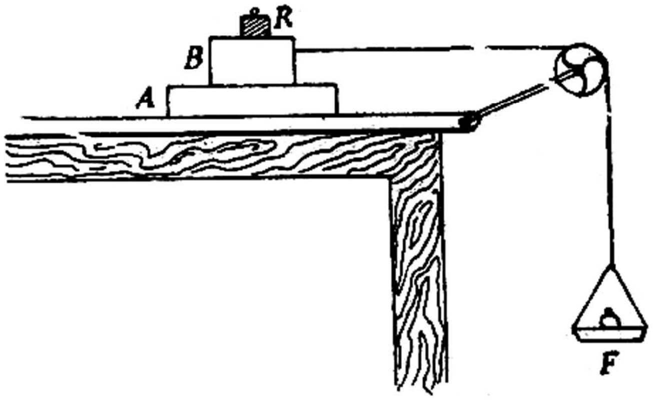

ಚಿತ್ರ 2

ಸ್ಥಿರ ಘರ್ಷಣೆಯ ನಿಯಮಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ : 1 ಚಲನೆ ಇನ್ನೇನು ಆರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನಿನ ಘರ್ಷಣ ಬಲ (ಅಂದರೆ ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ) ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. 2 ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಿರಾಂಕವಾಗಿರುವಾಗ ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ (ಅಥವಾ ಘರ್ಷಣೆ) ಸಲೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 3 ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಮಿತಿ ಮತ್ತು ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಇದಕ್ಕೆ ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕವೆಂದು ಹೆಸರು.

ವಸ್ತುವನ್ನು ಜರುಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಾರಂಭಬಲ ಸ್ಥಿರಘರ್ಷಣೆ. ಜರುಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಏಕರೀತಿ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲು ಬೇಕಾಗುವ ಬಲ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲಕ್ಕೆ ಗತೀಯ ಘರ್ಷಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಬೆಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಿರ ಘರ್ಷಣೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಗತೀಯ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಲಂಬ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅನುಪಾತಕ್ಕೆ ಚಲನ ಘರ್ಷಣಗುಣಾಂಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸಲೆಯನ್ನಾಗಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನವೇಗವನ್ನಾಗಲಿ ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಇಳಿಜಾರಿನ ಮೇಲೆ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನಿಟ್ಟು ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿತವನ್ನು ಏರಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಇನ್ನೇನು ಜಾರಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿನ ಇಳಿಜಾರು ಕೋನದ ಬೆಲೆ θ ಆಗಿದ್ದರೆ $\tan\theta$ ವು ಘರ್ಷಣೆಯ ಗುಣಾಂಕ.

ನುಣುಪು ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಘರ್ಷಣೆ ಕಡಿಮೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನುಣುಪು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಮೇಲ್ಮೈಗಳೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒರಟಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುಣುಪು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತು ಕೂಡ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉಬ್ಬು ಮತ್ತು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದಿಟ್ಟಾಗ ಒತ್ತಡದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಉಬ್ಬುಗಳು ಬೆಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಒತ್ತಡದ ಬೆಸುಗೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತುವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವಾಗ ಈ ಬೆಸುಗೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುವುದು. ಇದೇ ವಸ್ತು–ವಸ್ತು ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಸ್ತುವನ್ನು ಜರುಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟ ಬಳಿಕ ಈ ಬೆಸುಗೆಗಳು ಕಳಚಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಚಲನೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಬಲ ಸಾಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಯತ್ನ ಯಾವಾಗಲೂ ಚಲನ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ.

ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಹಲವು ವಿಧದ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಕೊಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಸವರುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸ್ನೇಹಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತುಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ನೇಹಕಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದಾಗ ಕಣಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಉಂಟಾಗಿ ಘರ್ಷಣೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು ವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುವಾಗ ಸ್ನೇಹಕದ ಪದರಗಳು ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ತೆಳುವಾದ ಪರೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜದಂತೆ ಮಾಡಿ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಪಾಯ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ರದ ಅಚ್ಚುಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸ್ನೇಹಕಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಘರ್ಷಣೆ ತಗ್ಗುವಂತೆಯೂ ಲೋಹಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆಯೂ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿದಾಗ ನಡೆಯುವ ಚಲನೆ ದ್ರವ ಘರ್ಷಣೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. (ದೋಣಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ

ಓಡುವಾಗ ಅದರ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನುಂಟು ಮಾಡುವುದಷ್ಟೆ. ಇದು ದ್ರವ ಘರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಣಾಮ). ದ್ರವ ಘರ್ಷಣೆಯ ನಿಯಮಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ : ಘರ್ಷಣೆಯ ತಡೆ (1) ವಸ್ತುಗಳ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; (2) ಉಜ್ಜುವ ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಸಲೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ; (3) ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ನಡುವಣ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗವರ್ಗಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರು) ವೇಗಕ್ಕೂ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ; (4) ದ್ರವದ ಮೇಲೆ ಜಾರುವ ಘನವಸ್ತುವಿನ ವಸ್ತುತರಹೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಒರಟುತನವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ; (5) ದ್ರವದ ಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ನಿಗ್ಧತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಹ್ರಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಮೋಟಾರ್‌ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 20% ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಮಾನದ ಕೊಂತದ ಎಂಜಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ.9 ರಷ್ಟೂ ಜೆಟ್ ಎಂಜಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.1-2 ರಷ್ಟೂ ಶಕ್ತಿಹ್ರಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಭಾಗಗಳು ಸವೆದು ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಚಕ್ರದ ಅಚ್ಚುಗಳು ಬಿಸಿ ಏರಿ ತಿರುಗಲಾಗದಂತೆ ಬಿಗಿಹಿಡಿಯಲೂಬಹುದು.

ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಅನುಕೂಲಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ವಾಹನಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಘರ್ಷಣೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಟಾರ್ ಕಾರಿನ ಬಿರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಘರ್ಷಣ ಗುಣಾಂಕವಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಅಸ್ತರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರದಿಂದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಓಡಿಸಲು ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇವು ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಚಕ್ರಗಳು ಕಂಬಿಯ ಮೇಲೆ ಜಾರದಂತೆ ಮರಳನ್ನು ಸುರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಘರ್ಷಣೆ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಗೀರುವಾಗ ಘರ್ಷಣೆ ಆವಶ್ಯಕ. (ವಿ.ಸಿ.ಐ.)

ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಂ: ಬಂಗಾಳದ ನವಾಬನಾಗಿದ್ದ (1740-56) ಆಲಿವರ್ದಿ ಖಾನನ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯವಳು. ಅವನಿಗೆ ಗಂಡು ಸಂತಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಅವನು ತನ್ನ ಸಹೋದರನ ಮೂವರು ಪುತ್ರರಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಮಳ ಗಂಡ ನವಾಜಿಸ್ ಮಹಮ್ಮದ್. ಆಲಿವರ್ದಿ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಮಗಳ ಮಗನಾದ ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಆಯ್ಕೆ ಆವನ ಮೊದಲ ಇಬ್ಬರು ಅಳಿಯಂದಿರಿಗೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಢಾಕಾ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಿಯದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಅನೇಕ ಪಿತೂರಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾದರು. ಆಲಿವರ್ದಿಯ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಇಬ್ಬರು ಅಳಿಯಂದಿರೂ ನಿಧನರಾದರು. ಅದರೆ ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಂ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಳು. ಘಸೀಟಿಯ ಪಿತೂರಿಗೆ ಅವಳ ದಿವಾನನಾದ ರಾಜಾವಲ್ಲಭನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ಆಲಿವರ್ದಿಯ ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅವನ ಪರವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಫ್ರೆಂಚರು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲುಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲ ಬಂಗಾಳದ ನವಾಬನಾಗಲಾರನೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅವನ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಘಸೀಟಿಲ್ ಬೇಗಂ ಮತ್ತು ರಾಜಾವಲ್ಲಭರಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದರು. ಆಲಿವರ್ದಿಯ ಮರಣಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ, ಘಸೀಟಿಬೇಗಂ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೋತಿಝೀಲ್ ಎಂಬ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರ ಹೂಡಿದಳು. ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಘಸೀಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಂಬಲ ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವಳ ನೆರವಿಗೆ ನಿಂತರು.

ಆಲಿವರ್ದಿ 1756 ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಸಿರಾಜ್–ಉದ್–ದೌಲ ಬಂಗಾಳದ ನವಾಬನಾದ. ಕೂಡಲೇ ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಮಳನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಇದರಿಂದ ಅವಳ ರಾಜಕೀಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅವಳು ಪ್ರಭಾವಹೀನಳಾಗಿ ತೀರಿಕೊಂಡಳು. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಘಾಘ್ರಾ : ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾನಸ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ರಾಕಸ್ ತಾಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ. 30° 40' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 88° 48') ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು, ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಛಪ್ರಾ ಬಳಿ ಗಂಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೈಲಾಸ, ಕಾಮೆಟ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಧಾಲ ಶಿಖರಗಳಿಂದಾದ ತ್ರಿಕೋಣದ ನಡುವೆ ಇದರ ಉಗಮ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕನಿಯಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕೌರಿಯಾಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ನೇಪಾಳಿ ಹೆಸರು. ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಸಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು, ಖೇರಿ ಮತ್ತು ಬಹ್ರಾಯಿಚ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಗಂಗಾ ಬಯಲನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಘಾಘ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಘಾಘ್ರಾ ಎಂಬುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರು. ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೇವೊಹಾ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಹಿಮಾಲಯದ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ, ದೊಡ್ಡ ಉಪನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾರ್ದಾ, ಭೇರಿ, ಸರಯೂ, ರಾಪ್ತಿ, ಛೋಟಿ ಗಂಡಕ್ ಇವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು.

ಘಾಘ್ರಾ ನದಿ ಸ್ಟೀಮರ್ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಟಾಂಡಾ ಬರಹಜ್, ರಿಬಿಲ್‌ಗಂಜ್ ಇವು ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನದಿ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ತಂದು ತುಂಬುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಇದರ ನೆರೆನಾಡು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ.

F £ÀAiÀÄ ÉÃ ÉÃªÉÄ¥ÀÄgÀ§º ÁðªÀÄ WÁmï §½AiÀÄ°è (1126 ಮೀ.) ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ (1192 ಮೀ.) ಇರುವವು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಘಾಘ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24,474 ಎಕರೆಗಳು. (ಆರ್.ಪಿ.ಎಸ್)

ಫಾಜ಼ೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಇಮಾದ್–ಉಲ್–ಮುಲ್ಕ್ : ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಮರಣಾನಂತರ ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಪ್ರಥಮ ನಿಜಾಮನ ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಮಗ. ಇವನ ತಂದೆ ವಿಷಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದಾಗ (1752) ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಇಮಾದ್–ಉಲ್–ಮುಲ್ಕ್ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಫ್ದರ್ ಜಂಗ್ ಎಂಬ ಆಸ್ಥಾನಿಕನೊಬ್ಬನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಹಾವೇತನಾಧಿಕಾರಿಯ ಹುದ್ದೆ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ. ತನಗೆ ಅಧಿಕಾರ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಫ್ದರ್ ಜಂಗನಿಗೇ ಈತ ಕೃತಘ್ನನಾಗಿ ಮರಾಠರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ನೆರವಿನಿಂದ ತಾನೇ ವಜೀರನಾಗಿ ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಹಮದ್ ಷಾನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಉರುಳಿಸಿ, ಅವನ ಕಣ್ಣು ಕೀಳಿಸಿದ (1754). ಆ ವೇಳೆಗೆ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ. ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಚತುರನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ತನಗೆ ಹಿಂದೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಯ್ಯಿದ್ ಸೋದರರಂತೆ ತಾನೂ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ. ಜಹಾಂದಾರ್ ಷಾನ ಮಗನಾದ ಅಜೀಜ್–ಉದ್–ದೀನ್‌ನನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಿ, ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿದ. ತಾನೂ ಔರಂಗಜೇಬನಂತೆ ಎಂಬುದು ಆತನ ಭ್ರಮೆ. ಆತ ತನ್ನನ್ನು 2ನೆಯ ಆಲಂಗೀರ್ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡ. ಬಹು ಬೇಗ ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾಯಿತು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರೂ ಬಂದಿಯಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದ ಆತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನನ ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ (1759). 2ನೆಯ ಆಲಂಗೀರನ ಮಗನೂ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ 2ನೆಯ ಷಾ ಆಲಂ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

ಈ ನಡುವೆ ದೆಹಲಿಯ ಮೇಲೆ ಶತ್ರುಗಳು ಪದೇಪದೇ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಇವರ ಮುಂದೆ ಏನೂ ಮಾಡಲಾರದವನಾಗಿದ್ದ. ಆಕ್ರಮಣಕಾರರ ಕೋಟಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಇವನು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ. 2ನೆಯ ಆಲಂಗೀರನ ಕೊಲೆಯ ಅನಂತರ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಕಾಂಬಕ್ಷನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ 3ನೆಯ ಷಾಹಜಹಾನನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿದ. ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ದೆಹಲಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದಾಗ ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಭಯದಿಂದ ಜಾಟ್ ದೊರೆ ಸೂರಜ್ ಮಲ್ಲನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ಮರಾಠರ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಬ್ದಾಲಿಯನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 3ನೆಯ ಪಾಣಿಪಟ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಭಾರಿ ಪರಾಭವವನ್ನನುಭವಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಫಾಜೀ–ಉದ್–ದೀನ್ ಮರಾಠರನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ವಲ್ಲಭಗಡದಲ್ಲಿ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅವನ ಹಂಚಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿದುವು. 1800ರಲ್ಲಿ ಆತ ಸತ್ತ. (ವಿ.ಕೆ.)

ಘಾಜ಼ೀಪುರ : ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಪಟ್ಟಣ ಉ. ಅ. 25° 35' ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 83° 36' ನಡುವೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3384 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3622727 (2011). ವಾರ್ಷಿಕ

ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 40". ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಡುವೆ ಗಂಗಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾ ನದಿಯ ಎರಡೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಸಮತಲ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ತುಂಬ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕ. ಕಬ್ಬು, ಬತ್ತ, ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಅಫೀಮು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಘಾಜೀಪುರ ಗಂಗಾ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ವಾರಾಣಸಿಯಿಂದ 75 ಕಿ.ಮೀ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,05243(2001). ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಗಾಧೀಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1330ರಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಯೊಬ್ಬನ ವಂಶನಾಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಗರದ ಹೆಸರನ್ನು ಘಾಜೀಪುರ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸೇನಾನೆಲೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ನದೀರೇವುಪಟ್ಟಣವೂ ಆಗಿತ್ತು.

1805ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲೀಸನ ಸಮಾಧಿಭವನ ಘಾಜೀಪುರದಲ್ಲಿದೆ. ಚರ್ಚ್, ಗೋರಾಬಜ್ಹಾರ್, 40 ಸ್ತಂಭಗಳ ಅರಮನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ರಾಜಭವನ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭವನಗಳು. ಘಾಜೀಪುರಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಒಂದು ದಡದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ರೈಲ್ವೆಗೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ ಇನ್ನೊಂದು ದಡದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ರೈಲ್ವೆಯ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣವೂ ಇವೆ. ವಾರಾಣಸಿ ಮತ್ತು ಘಾಜೀಪುರಗಳ ನಡುವೆ ಬಸ್ಸುಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹೂಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ತೈಲ ಮತ್ತು ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಘಾಜೀಪುರ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಈ ನಗರದ ವ್ಯಾಪಾರ, ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಗಂಗಾನದಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಕ್ಕರೆ, ತಂಬಾಕು, ಹತ್ತಿ, ಪನ್ನೀರು ಇವು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಸರಕುಗಳು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ 'ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ', 1820ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಇದು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬೀಡು. ಅಫೀಮಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಘಾಜೀಪುರದಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ, ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಸಂಕಟ್‌ಮೋಚನ್' ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹನುಮಂತನ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. **(ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)**

ಘಾಟಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವರು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇಶ್ವರ. ಈ ದೇವರ ಪೂಜೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಳನಿಯೂ ಈ ದೇವರ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪುತ್ರಸಂತಾನವಿಲ್ಲದವರು ಘಾಟಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಾಗರಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದವರು ತಮ್ಮ ಚೌಲಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನಗಳೂ ವಿವಾಹಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ, ಸುಬ್ಬರಾಯನ ಷಷ್ಠಿಗಳಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಸ್ಸು ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಯಾತ್ರಿಕರು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಛತ್ರಗಳಿವೆ. **(ಜಿ.ಎಚ್.)**

ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿ : ಒಂದು ಚರದ (ವೇರಿಯಬಲ್) ಆರೋಹೀ ಧನಾತ್ಮಕ ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಘಾತಗಳು ಪದಗಳಾಗಿರುವ (ಟರ್ಮ್ಸ್) ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಪವರ್ ಸೀರೀಸ್). ಇದರ ರೂಪ ಹೀಗಿದೆ :

$$a_0 + a_1x + a_2 x^2 + \ldots\ldots\ldots + a_n x^n + \ldots\ldots$$

ಇಲ್ಲಿ aಗಳು ಸ್ಥಿರಾಂಕಗಳು, x ಚರ. ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿಯ ರೂಪ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆಯೂ ಇರಬಹುದು :

$$a_0 + a_1 (x - \alpha) + a_2 (x - \alpha)^2 + \ldots + a_n (x - \alpha)^n + \ldots \quad (1)$$

ಪ್ರಮೇಯ: ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿ (1) x ನ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬೆಲೆಗೆ – ಅದು x^2 ಆಗಿರಲಿ, ಇಲ್ಲಿ $V2 \neq \alpha$ – ಅಭಿಸರಿಸುವುದಾದರೆ (ಕನ್ವರ್ಜಸ್) ಮತ್ತು

$$R = |x_2 - \alpha 1|$$

ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $|x1 - \alpha| < R$ ಆಗಿರುವಂಥ, α ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು R ತ್ರಿಜ್ಯವಾಗಿರುವ ವೃತ್ತ C ಯ ಒಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲ x_1 ಕ್ಕೂ ಘಾತಶ್ರೇಣಿ (1) ಅಭಿಸರಿಸುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನ $f(x)$ ನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನ $f(x)$ ಅವಶ್ಯವಾಗಿಯೂ Cಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಕ (ಅನಲಿಟಿಕ್) ಆಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಣಿ (1), α ವನ್ನು ಕುರಿತು ಇದರ, ಟೇಲರನ ಶ್ರೇಣಿ (ನೋಡಿ) ಆಗಿರಬೇಕು. (ಇಲ್ಲಿ C, ಕೇಂದ್ರ ɑದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ತ್ರಿಜ್ಯ R ಇರುವ, ಒಂದು ವೃತ್ತ). Cಯ ಒಳಗೆ ಶ್ರೇಣಿ (1)ನ್ನು ಪದವಾರು ಅವಕಲಿಸಬಹುದು (ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯೇಟ್) ಅಥವಾ ಅನುಕಲಿಸಬಹುದು (ಇಂಟಿಗ್ರೇಟ್). ಅಂದರೆ

$$f(x) = a_0 + a_1(x - \square) + a_2 (x - a)^2 + a_3(x - \square)^3 + \ldots (1)$$

ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$f'(x) = a_1 + 2a_2 (x - \alpha) + 3a_3 (x - \alpha)^2 + \quad \ldots\ldots(2)$$

ಮತ್ತು

$$\int_\alpha^x f(x)\,dx = a_0 (x - \alpha) + \frac{a_1}{2} (x - \alpha)^2 + \frac{a^2}{3} (x - \alpha)^3 + \ldots 3)$$

(3) ರಲ್ಲಿ ಅನುಕಲನಾಂಕವನ್ನು (ಇಂಟೆಗ್ರಲ್)

$$\int_\alpha^x f(x)\,dx = F(x) = \Big|_\alpha^x = F(x) - F(\alpha) \quad \ldots(4)$$

ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ $F(x)$ ಎಂಬುದು Cಯ ಒಳಗಿನ ಎಲ್ಲ x ಗಳಿಗೂ $f(x) = F'(x) = \frac{dF}{dx}$ .....(5)

ಆಗಿರುವ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನ. ಒಂದು ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅದರ ಮೊತ್ತ ಉತ್ಪನ್ನದ (ಸಮ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಟೇಲರನ ಶ್ರೇಣಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮುಂದಿನ ಪ್ರರೂಪದ ಒಂದು ಸಮೀಕರಣದಿಂದ

$$a_0 + a_1 (x - \square) + a_2 (x - \square)^2 + \ldots\ldots = b_0 + b_1 (x - \square) + b_1 (x - \square)^2 + \ldots\ldots \quad \ldots (6)$$

ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು.

$$a_0 = b_0,\ a_1 = b_1,\ a_2 = b_2 \ \ldots\ldots \quad \ldots(7)$$

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ a ಮತ್ತು x ಗಳನ್ನು ನೈಜಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದಾಗ (6) ನಿಜವೆಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಗ ತೀರ್ಮಾನ (7) ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊತ್ತ ಉತ್ಪನ್ನದ ಗುಣಗಳು ಗೊತ್ತಿರುವಾಗ, ಒಂದು ದತ್ತ ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸಾಧ್ಯವೃತ್ತ Cಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯ $x2$ನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಾದರೆ ಆಗ ಈ ಮೊದಲು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. **(ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)**

ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಪೊರ್ದಿಕೆ : ವೀಕ್ಷಿತ ದತ್ತಾಂಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂಥ ಒಂದು ಘಾತೀಯ ವಕ್ರರೇಖೆಯ ನಿರ್ಧರಣೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಪೊರ್ದಿಸುವ ವಕ್ರರೇಖೆ. ಇದು $x = ae^t$ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ x ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ t ಕಾಲವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅಳವಡಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳು ಹಲವಾರು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವೀಕ್ಷಣ ದೋಷಗಳಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅನಿಶ್ಚಿತ ದೋಷಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನುಸುಳಿರುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ನಿಜವಾದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವವನ್ನು (ನೋಡಿ) ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಘಾತೀಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು (ಎಕ್ಸ್‌ಪೊನೆನ್ಷಿಯಲ್) ಭಾವಿಸಿ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತು. ಅಂದರೆ x,y ಎಂಬ ಚರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು $y=ab^x$ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವ : ದತ್ತ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ವಕ್ರವನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುವುದು. x,y ಚರಗಳ ಸಂವಾದಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು

(x_i, y_i), i = 1,2,.......n ಎಂದು ಸೂಚಿಸೋಣ. ಅಲ್ಲದೆ x, y ಚರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧದ ಪಡಿಕಟ್ಟು $y = a + bx$ ಎಂದಿರಲಿ. ಈ ಪಡಿಕಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ x ಚರದ ಬೆಲೆ x_i ಇದ್ದಾಗ y ಚರದ ಬೆಲೆ $a+bx_i$ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ವೀಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆ y_i ಇದ್ದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ ಬೆಲೆ $a+bx_i$ ನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು, ಅಂದರೆ $y_i - (a+bx_i)$ ಯನ್ನು δ_i ಎಂದು ಪ್ರತೀಕಿಸಿದರೆ

$$s = \Sigma\delta_i^2 = \sum_{i=1}^{n}[y_i - (a + bx_i)]^2$$

ಎಂಬ ವರ್ಗಯೋಗದ ಉತ್ಪನ್ನ ಕನಿಷ್ಠತಮವಾಗಿರುವಂತೆ a,b ಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವೆಂಬುದೇ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವದ ತಿರುಳು. ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಎಂದರೆ a,b ಗಳನ್ನು ಕುರಿತ S ನ ಆಂಶಿಕ ಅವಕಲನಾಂಕಗಳು (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ಡಿರೈವಟಿವ್ಸ್) ಸೊನ್ನೆ ಆಗಬೇಕು. ಅಂದರೆ $\frac{\delta s}{\delta a} = \frac{\delta s}{\delta b} = 0$. ಇವುಗಳಿಂದ ದೊರೆವ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಾಗ a, b ಗಳ ಬೆಲೆಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಇವನ್ನೇ ಲಾಭಕರವಾದ ಬೆಲೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಪೊರ್ದಿಕೆ : x,y ಚರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಘಾತೀಯ ವಾದಾಗ ಅಂದರೆ $y = ab^x$ ಎಂದಿದ್ದಾಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತತ್ತ್ವದ ತಳಹದಿಯಲ್ಲೇ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯ ಉಂಟು. ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವನ್ನೇನೋ ಬಳಸುತ್ತೇವಾದರೂ $y_i - ab^{x_i}$ ಎಂಬುದರ ವರ್ಗ ಯೋಗದ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು $y = ab^x$ ಎಂಬ ಸಾಮ್ಯದ ಎರಡು ಬದಿಗಳ ಲಘುಗಣಕಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿ ಬರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು x,y ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ

$$\log y = \log a + x \log b$$

ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಈಗ $\log y = Y$, $\log a = A$ ಮತ್ತು $\log b = B$ ಎಂದು ಆದೇಶಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತೇವೆ:

$$Y = A + Bx$$

ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈಗ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಲು

$$S = \Sigma(Y_i - A - Bx_i)^2$$

ಎಂಬ ವರ್ಗಯೋಗವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠತಮ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ A, B ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವೇಕ್ಷಿತ Yi ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ $y = ab^x$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ ab^{xi} ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ವರ್ಗಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠತಮ ಮಾಡಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗಣಿಸಲು ಅನುವಾದ ಯಾವುದೋ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಮೇಲಿನ ಸಾಮ್ಯದಲ್ಲಿ A,B ಗಳ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು

$$\frac{\delta S}{\delta A} = \frac{\delta S}{\delta B} = 0$$

ಎಂಬ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳು

$$\Sigma Y_i = \Sigma A + B\,\Sigma X_i$$
$$\Sigma XY_i - A\Sigma X_i + B\Sigma x_i^2$$

ಎಂಬ ರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ X ನ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮೂಲವನ್ನು (ವರ್ಕಿಂಗ್ ಆರಿಜಿನ್) ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಬಹುದು.

$$y = ab^x$$
$$\therefore \log y = \log a + x \log b$$
ಅಥವಾ $Y = AB + X$

ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು :

$$9A = 34.3000, \therefore A = 3.8111$$
$$60B = 3.6564, \therefore B = 0.06094$$
$$\therefore \log y = 3.8111 + (x - 1694)(0.06094)$$
ಅಂದರೆ $y = 6473\,(1.150)\,(x\text{-}1964)$

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಬ್ಯಾಂಕು ಮುಂಗಡದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ವಕ್ರವನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ 1960 ರಿಂದ 1968 ರ ವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ 9 ವರ್ಷಗಳ, ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. 1964 ನೆಯ ಇಸವಿಯನ್ನು x-ನ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು x_i-1964 = x_i ಎಂದು ಬರೆಯೋಣ. ಆಗ $x_i = 0$ ಆಗುವುದು ಮತ್ತು $\Sigma Xi2 = 60$ ಆಗುವುದು. ಆಗ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತವೆ :

$\Sigma Y_i = 9A$ ಮತ್ತು $\Sigma X_iY_i = 60B$. ಕೋಷ್ಟಕದಿಂದ $\Sigma Y_i = 34.3$ ಮತ್ತು $\Sigma X_iY_i = 39.9591$ ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು A = 308111. B = 0.0609 ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು Y ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಅನಂತರ Y ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗಣಿಸಿದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು Y' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಬಹುದು.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರತೆಯಿಂದ ಪೊರ್ದಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರೆ X,Y ಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು $Y = \log y = A+BX+CX^2$ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಗ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ:

$$\Sigma Y_i = \Sigma A + B\,\Sigma X_i + C\,\Sigma X_{i2}$$
$$\Sigma X_i\,Y_i = A\,\Sigma X_i + B\,\Sigma X_{i2} + C\,\Sigma X_{i3}$$
$$\Sigma X_{i2}Y_i = A\,\Sigma X_{i2} + B\,\Sigma X_{i3} + C\,\Sigma X_{i4}$$

ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನು 1964ರಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ

$\Sigma X_i = 0,\ \Sigma X_{i2} = 60,\ \Sigma X_{i3} = 0,\ \Sigma X_{i4} = 708$ ಆಗುವುವು.

ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಈ ಸರಳರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ:

$\Sigma Yi = 9.A + 60C$

$\Sigma XiYi = 60B$

$\Sigma X_i^2\, yi = 60A + 708C$

ಅಂದರೆ Bಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. Aಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. A, Cಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು

$$9A + 60C = 34.3$$
$$60A + 708C = 228.7056$$

ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು A = 3.8102; C = 0.00013. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು Yಯ ವಿವಿಧ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಅನಂತರ Y = antilog$y$ ಎಂಬ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ Y ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖೀಯ ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದೊರೆತ ಅಂದಾಜಿನ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ವರ್ಗೀಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೊರ್ದಿಸಿದ ಬೆಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ತಿದ್ದಿದ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ : ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ತಿದ್ದಿದ ರೂಪವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಹಲವು ಸಲ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ತಿದ್ದಿದ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಂಬಂಧ ಹೀಗಿರುವುದು:

$$y = k + ab^x$$

ಮುಂಗಡ y	ರೇಖೀಯ ಅಂದಾಜು $y' = A+BX$	ವರ್ಗೀಯ ಅಂದಾಜು $y'' = A+BX+CX^2$
1	2	3
3697	3693	3702
4652	4249	4252
4520	4889	4884
5226	5626	5615
6218	6458	6461
8011	7449	7435
9089	8690	8563
10112	9930	9868
10728	11320	11380

ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದಾಗ y ಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣವೆಂದರೆ ಇದರ ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು (ಫಸ್ಟ್ ಡಿಫರೆನ್ಸಸ್) ಗುಣೋತ್ತರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವುವು. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ವಕ್ರವನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಲಾಜಿಸ್ಟಿಕ್ ವಕ್ರವನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. **(ನೋಡಿ- ಲಾಜಿಸ್ಟಿಕ್ ವಕ್ರ)**

(ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಘಾತೀಯ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪನ್ನ : ಗಣಿತೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಅವಲಂಬಿ ಚರವೊಂದು ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ ದರ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಪ್ರಚಲಿತ ಬೆಲೆಗೇ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುವುದುಂಟು (ಪ್ರಪೋರ್ಷನಲ್). ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿ ಚರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಗುವ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಮಾಧ್ಯಮ ಘಾತೀಯ ಶ್ರೇಣಿ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೊನೆನ್ಷಲ್ ಸೀರೀಸ್). ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ರೂಪ

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{x^n}{n!} = 1 + \frac{x}{1} + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + ... + \frac{x^n}{n!} + ...\infty$$

ಈ ರೂಪದಿಂದ ಘಾತೀಯ ಶ್ರೇಣಿಯು ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ (**ನೋಡಿ**) ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗ ಎಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತ ಸ್ವಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅನುಪಾತೀಯ ದರದಲ್ಲಿ ಏರುವ ಚರಗಳಿಗೆ ಎರಡು ನಿತ್ಯ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು, ಪ್ರತ್ಯೇಕಿತ ಭೂಭಾಗವೊಂದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ಅಲ್ಲಿ 20 ಮಿಲಿಯನ್ ಜನರಿರುವಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಏರಿಕೆ 100 ಸಹಸ್ರ ಆದಲ್ಲಿ 40 ಮಿಲಿಯನ್ ಜನರಿರುವಾಗ ಅದರ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಏರಿಕೆ 200 ಸಹಸ್ರ ಆದೀತೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ); ಎರಡನೆಯದು ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ ಗಳಿಸಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಹಣದ ಮೊಬಲಗು (1000 ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟಿರುವಾಗ ತಿಂಗಳಿಗೆ 10 ರೂಪಾಯಿ ಬಡ್ಡಿ ಗಳಿಸುವ ಮೊಬಲಗು 2,000 ರೂಪಾಯಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಾಗ ತಿಂಗಳಿಗೆ 20 ರೂಪಾಯಿ ಬಡ್ಡಿ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತದೆ). ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಚರಗಳು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರೇಡಿಯಮ್ ಅದಿರಿನ ಒಂದು ಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ (10^{12}) ರೇಡಿಯಂ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವಾಗ ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೂ 14 ಪರಮಾಣುಗಳು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. (ರೇಡಿಯೋಆ್ಯಕ್ಟಿವ್ ಡಿಕೇ) ; ಆ ಚೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ರೇಡಿಯಂ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಐನೂರು ಸಹಸ್ರ ಮಿಲಿಯನ್‌ಗೆ (5 x 1011) ಇಳಿದಾಗಲಾದರೋ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 7 ರೇಡಿಯಂ ಪರಮಾಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕ್ಷಯಿಸುವುವು. ಶುದ್ಧ ಗಣಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳಿರುವುದು ನಿಜ. ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿಯ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಂತೆ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ತಿಂಗಳು ಅಥವಾ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯೇ ವಿನಾ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ ; ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಕಿರಣಪಟು ಪರಮಾಣುಗಳ ಕ್ಷಯ ಅಂತಿಮ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವ್ಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೇ ವಿನಾ ನಿರುಪಾಧಿಕ ನಿಶ್ಚಿತತೆ ಇರಬೇಕಾದಂಥವಲ್ಲ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬಡ್ಡಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪೈಸೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ರೇಡಿಯಂ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿತ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ಣಾಂಕಗಳಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅಪರಿಮೇಯಗಳಾಗಲು (ಇರ್ರ್ಯಾಷನಲ್ಸ್) ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಾವು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಚರಗಳಾವುವೂ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚರಗಳಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ (ನಾಟ್ ಕಂಟಿನ್ಯುಯಸ್ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್). ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಪರಿಪೂರ್ಣ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಆದರ್ಶೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತ ಸ್ವಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಖರಾನುಪಾತೀಯ ದರದಲ್ಲೇ ಏರುವ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ. ಇಂಥದೊಂದು ಆದರ್ಶೀಕೃತ [ನೈಜ ಅಥವಾ ಸಂಕೀರ್ಣ (ರಿಯಲ್ ಆರ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್) ಸಂಖ್ಯಾಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ] ಚರವನ್ನು f = f(t) ಎಂಬ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ f ಚರದ ಏರಿಕೆಯ ದರವನ್ನು t ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು (ಸ್ವತಂತ್ರ) ಚರದ ಏರಿಕೆಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ t ಕಾಲಸೂಚಕ ಚರವಾಗುವುದು). t ಚರ dt ಯಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ f ಚರ d f ನಷ್ಟು ಏರಿದರೆ f ನ ಏರಿಕೆಯ ದರವನ್ನು $\frac{df}{dt}$ ಎಂಬ ಅವಕಲನಾಂಕ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (**ನೋಡಿ– ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ**). ಈ ದರ f ನ ಪ್ರಚಲಿತ ಮೌಲ್ಯ f(t) ಗೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರಬೇಕಾದ ಕಾರಣ $\frac{df}{dt} = kf(t)$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ದತ್ತನಿಯತಾಂಕ k ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. k = 0 ಆಗುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯರಹಿತ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ df = 0 ಎಂದಾಗಿ f ನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಏರಿಕೆಯೂ ಸಂಭವಿಸದೆ ಅದು ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕವಾಗಿ ಉಳಿದುಹೋಗುವುದು. $k \neq 0$ ಆದಾಗ x = kt ಎಂಬ ಹೊಸತೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರವನ್ನು x ನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ $y(x) = f(t) = f(x/k)$ ಎಂಬ ಹೊಸ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ರಚಿಸಿ $\frac{df}{dt} = kf(t)$ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು $\frac{dy}{dx} = y(x)$ ಅಥವಾ $y'(x) = y(x)$ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು. [ಇಲ್ಲಿ $y'(x)$ ಪ್ರತೀಕ y(x) ನ ಅವಕಲನಾಂಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.] ಈ ರೂಪಾಂತರಿತ ಸಮೀಕರಣದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಿಹಾರ y(x)ಗೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ f(t) = y(kt) ಎಂಬ ಪರಿಹಾರ ಲಭಿಸುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ $y'(x) = y(x)$ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. x = 0 ಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪರಿಹಾರ (ಸಲ್ಯೂಷನ್) y(x) ಆದಲ್ಲಿ

$$\frac{d}{dx}[y(x)\, y(-x)] = y'(x)\, y(-x) + y(x)\{-y'(-x)\}$$

$$= y(x)\, y(-x) - y(x)\, y(-x)$$

$$= 0$$

ಇದರಿಂದ y(x) y(-x) ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು : $y(x)\,y(-x) = [y(0)]^2$. ಈಗ y(0) = 1 ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪರಿಹಾರ y(x) ನ್ನು

$$y'(x) = a_1 + 2a_2x + 3a_3x^2 + ...\infty$$

ಎಂಬ ಘಾತಶ್ರೇಣಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಭಿಸರಣ ವೃತ್ತದೊಳಗೆ (ಸರ್ಕಲ್ ಆಫ್ ಕನ್ವರ್ಜೆನ್ಸ್)

$$y'(x) = a_1 + 2a_2x + 3a_3x^2 + ...\infty$$

$y'(x) = y(x)$ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರಣ $a_1 = 1, 2a_2 = a_1, 3a_3 = a_2,$

ಅಥವಾ

$$a_1 = 1,\ a_2 = \frac{a_1}{2} = \frac{1}{2!},\quad a_3 = \frac{a^2}{3} = \frac{1}{3!}$$ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ y(x) ಉತ್ಪನ್ನ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿರುವಂತೆ,

$$1 + \frac{x}{1!} + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \quad ....\infty = \sum_{n=0} \frac{x^n}{n!} \quad ...[1]$$

ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಫಲಿಸುವ ಘಾತೀಯ ಶ್ರೇಣಿ x ನ ಎಲ್ಲ (ನೈಜ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ) ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ ಅಭಿಸರಣಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. [l] ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೊತ್ತವನ್ನು x ನ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೊನೆನ್ಷಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆದು $\exp x$ ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. $y'(x) = y(x),\ y(0) = 1$ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ $y(x) = \exp x$ ಒಂದು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ತರ್ಕಿಸಿರುವಂತೆ $y(x)\, y(-x) = [y(0)]^2 = [\exp x]\,[\exp(-x)] = [\exp 0]^2 = 1$.

ಈ ಕೊನೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ x ನ ಎಲ್ಲ ನೈಜ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ $\exp x \neq 0$ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ $y(x)$ ಎಂಬುದು $y'(x)= y(x)$ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣದ ಬೇರಾವುದೇ ಪರಿಹಾರವಾಗಲಿ, $y(x) /\exp x$ ಭಾಗಲಬ್ಧವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿ

$$\frac{d}{dx}\left[\frac{y(x)}{\exp x}\right] = \frac{\exp x . y'(x) - y(x) . \exp' x}{(\exp x)^2}$$

$$= \frac{\exp x . y(x) - y(x) . \exp x}{(\exp x)^2} = 0$$

ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಎಂತಲೇ ಭಾಗಲಬ್ಧ $y(x) /\exp x$ ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕ C ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ $y'(x) = y(x)$ ನ ಯಾವುದೇ ಪರಿಹಾರವನ್ನು $y(x) = C \exp x$ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ a ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕವಾದಲ್ಲಿ $y(x) = \exp (a + x)$ ಸಹ $y'(x) = y(x)$ ನ ಒಂದು ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ತ Cಗೆ ಎಲ್ಲ x ಗಳಿಗೂ $\exp (a + x) = C \exp x$ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ $x = 0$ ಆದೇಶಿಸಿ, $C = \exp a$ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

$\exp (a + x) = \exp a \exp x$ ....[II]

a ಹಾಗೂ x ಗಳ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ ಸತ್ಯವಾಗುವ ಈ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಮೀಕರಣ (ಫಂಕ್ಷನಲ್ ಈಕ್ವೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ $\exp 2a = (\exp a)^2$, $\exp 3a = (\exp a)^3$, ... $\exp na = (\exp a)^n$ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. exp 1 ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು e ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ:

$$e = 1 + \frac{1}{1!} + \frac{1}{2!} + \frac{1}{3!} + ... \infty \qquad .[III]$$

ಪ್ರಮುಖ ಗಣಿತೀಯ ನಿಯತಾಂಕಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಬೀಜಗಣಿತಾತೀತ ಸಂಖ್ಯೆ (ಟ್ರ್ಯಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ನಂಬರ್). ಇದರ ದಶಮಾಂಶ ರೂಪ e = 2.718281828459….. eಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಮತ್ತಿತರ ಗಮನಾರ್ಹ ಸೂತ್ರಗಳು ಇಂತಿವೆ :

$$e = \lim_{n\to\infty}\left(1+\frac{1}{n}\right) \qquad ....[IV]$$

$$e^z = 1 + \prod_{n=1}^{\infty} z\left(\frac{z}{4n^2\pi^2}+1\right)$$

$$e = 1 + \prod_{n=1}^{\infty} z\left(\frac{1}{4n^2\pi^2}+1\right) \qquad ….[V]$$

$$e = 2 + \frac{1}{1} + \frac{1}{2} + \frac{1}{1} + \frac{1}{1} + \frac{1}{4} + \frac{1}{1} + \frac{1}{1} + \frac{1}{6} + ...$$

ಅಥವಾ e-1 = [1,1,2,1,1,4,1,1,6,1,1,8,…]

$\sqrt[q]{e}$ =[1, q –1, 1, 1, 3q-1, 1, 1, 5q-1, 1, 1, 7q-1, 1, 1, ….(q>1) ...[VI]

ಉತ್ಪನ್ನ ಸಮೀಕರಣ [II] ರಲ್ಲಿ $a = x = 1$ ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ $\exp 2 = [\exp 1]^2$ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಿಮೇಯ (ರ್‍ಯಾಷನಲ್) ಸಂಖ್ಯೆ nಗೂ $\exp n = e^n$ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. n ಅಪರಿಮೇಯವಾದಾಗಲಾದರೋ $e^n = \exp n$ ಎಂಬುದನ್ನು e^n ಘಾತದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

x ನೈಜವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ $\exp x$ ಕೂಡ ನೈಜವೆಂಬುದು [1] ಶ್ರೇಣಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. $[\exp x][\exp (-x) = 1$ ಆದಕಾರಣ x ಯಾವ ನೈಜ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದರೂ $\exp 0 > 0$ ಮತ್ತು ತತ್ಫಲವಾಗಿ $\exp' x = \exp x > o$ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೈಜಸಂಖ್ಯೆಗಳ $-\infty < x < \infty$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\exp x$ ಒಂದು ನಿರಂತರ ಆರೋಹಣಶೀಲ ಉತ್ಪನ್ನ (ಮಾನಟಾನಿಕ್ ಇನ್‌ಕ್ರೀಸಿಂಗ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ. e > 2 ಆದ್ದರಿಂದ n ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಚರವಾದಾಗ lim exp n= lim $n\to\infty$ exp n = lim $n\to\infty$ e^n =8, lim exp n=lin e^n = 0 ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ log exp $x = x$ ಆಗುವಂತೆ n=- ∞ $n \to -\infty$
exp x ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ log $\frac{1}{18}$ ಎಂಬ ಆರೋಹಣಶೀಲ ವ್ಯಸ್ತ ಉತ್ಪನ್ನ ನೈಜ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ $0< \xi < \infty$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. log ξ ಗೆ ξ ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಘುಗಣಕ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಇದನ್ನು lnξ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಸೂಚಿಸುವುದುಂಟು. log ξಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಳಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು [II] ರಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು :

$\log (\xi n) = \log \xi + \log n$ …… [VII]

ಅಲ್ಲದೆ b ಮತ್ತು x ಗಳು ನೈಜಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ b ಧನವೂ ಆದಾಗ b^x ಘಾತವನ್ನು $\exp (x \log b)$ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದು.

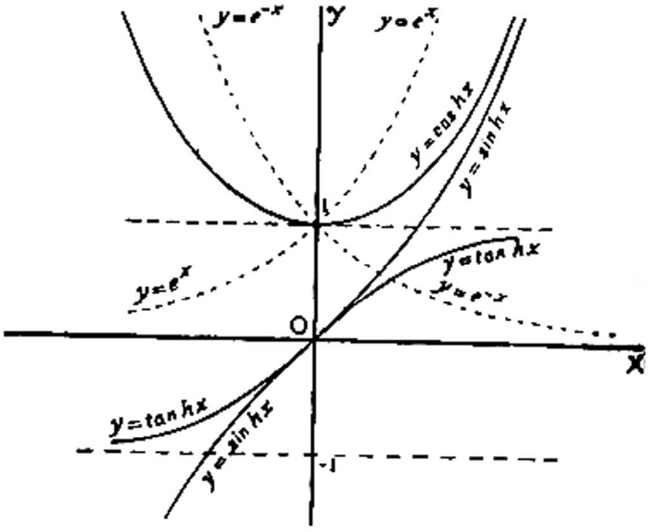

ಘಾತೀಯ ಮತ್ತು ಅತಿಪರವಲಯಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಸಮೀಕರಣಗಳ ನಕ್ಷೆ

ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದಾದ ಇತರ ಕೆಲವು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ :

$$\cosh x = \frac{1}{2} [\exp x + \exp (-x)]$$

$$\sinh x = \frac{1}{2} [\exp x - \exp (-x)]$$

$$\cos x = \frac{1}{2} [\exp (ix) + \exp (-ix)]$$

$$\sin x = \frac{1}{2_i} [\exp (ix) - \exp (-ix)]$$

ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಾಳೆ ನೋಡುವುದು ಸುಲಭ:

$\exp x = \cosh x + \sinh x = \cos ix - i \sin ix$

$\exp ix = \cos x + i \sin x$

$\cosh^2 x - \sinh^2 x = \cos^2 x + \sin^2 x = 1$

$\cos a \cos x - \sin a \sin x = \cos (a+ x)$

$\sin a \cos x + \cos a \sin x = \sin (a+ x)$

$$\cos x = 1 - \frac{x^2}{2!} + \frac{x^4}{4!} - \frac{x^6}{6!} + ...\infty$$

$$\sin x = x \frac{x^3}{3!} + \frac{x^5}{5!} - \frac{x^7}{7!} + ...\infty$$

α ಮತ್ತು ξಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇವಲ ನೈಜಸಂಖ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಧನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ ಆಗಬಹುದಾದರೆ $\exp x = \xi$ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ x ನ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳ ಗಣವನ್ನು Log ξ ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಗಲೇ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ $\exp\ x = 0$ ಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ Log 0 ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಣ. $x \neq 0$ ಆದಾಗಲಾದರೋ Log x ಒಂದು ಅನಂತ ಗಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. exp x ಉತ್ಪನ್ನ $2\pi i$ ಅವಧಿಯ ಒಂದು ಆವರ್ತೋತ್ಪನ್ನ (ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಆಗಿರುವುದೇ ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣ. [cos x = 0 ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಧನ ಪರಿಹಾರಗಳಿವೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಿ ಆ ಪರಿಹಾರಗಳ ಪೈಕಿ ಕನಿಷ್ಠವಾದುದಕ್ಕೆ $\pi/2$ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಮಕರಣಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ exp α ಉತ್ಪನ್ನದ ಆವರ್ತತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ $\exp\ (x + 2\pi in) = \exp x\ n = 0, \pm1, \pm2, ...)$ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.] ಕೊನೆಯದಾಗಿ b ಮತ್ತು α ಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾದಾಗ $(b \neq 0)\ b^{\alpha}$ ಘಾತವನ್ನು ಸಹ ಒಂದು ಗಣವನ್ನಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ : $b^{\alpha} = \exp\ (\alpha \text{ Log } b) = \{\exp\ (\alpha L) \mid L \in \text{Log } b\}$ ಈ ಗಣ x ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾದಾಗ ಒಂದು ಏಕಧಾತುಗಣವೂ α ಪರಿಮೇಯವಾದಾಗ ಸಾಂತಗಣವೂ x ಅಪರಿಮೇಯವಾದಾಗ ಅನಂತಗಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ಘಾನ : ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಖಾರಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ. ಅ. 40 45' ಮತ್ತು 110 10', ಪೂ.ರೇ. 10 12' ಮತ್ತು 30 15' ನಡುವೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಟೋಗೋ, ಉತ್ತರ ವೋಲ್ಟ ಮತ್ತು ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಿನಿ ಖಾರಿಯೂ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 238535 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 24, 233, 431(2010) ಮತ್ತು ಅಕ್ರಾ ರಾಜಧಾನಿ ಅಕ್ರಾ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ನಗರ.

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಘಾನ ರಾಜ್ಯ ಬಹುತೇಕ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ. ನೈಋತ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 305 ಮೀ ಎತ್ತರದ ನಗ್ನೀಕೃತ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಂಚಿನ ನೆಲ 610 ಮೀ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಘಾನ ರಾಜ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಟ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 152 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕಣಿವೆಯ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಾಹು ಮತ್ತು ಗಂಬಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಎತ್ತರ 457-533 ಮೀ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ವಾಪಿಂ–ಟೋಗೋ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 457 ಮೀ ಘಾನದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಾದ ಅಫಾಡ್ಜಾಟೊ 885 ಮೀ ಮತ್ತು ಡ್ಜೆಬೋಬೊ 875 ಮೀ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ, ಮರಳಿನಿಂದಲೂ ಲಗೂನುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಘಾನಕ್ಕೆ 537 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸಮುದ್ರತೀರವುಂಟು. ವೋಲ್ಟ, ಪ್ರಾ ಆಂಕೋಬ್ರ, ಟಾನೊ ಇವು ಘಾನದ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : ಘಾನದ್ದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾರ ಮರುಭೂಮಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ದೂಳುತುಂಬಿದ ಉಷ್ಣ ಶುಷ್ಕ ಮಾರುತವೂ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ತೇವಗೂಡಿದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತವೂ ಘಾನದ ಮೇಲೆ ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡೂ ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಋತುಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಶುಷ್ಕಮಾರುತ ಬೀಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ 86". ವಾಯುಗುಣ ಮಳೆಯಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 79° ಫ್ಯಾ. – 84° ಫ್ಯಾ. (26° ಸೆಂ. – 29° ಸೆಂ) ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ. ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಭಾವಗಳಿರುವಡೆ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸವಾನವೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಪರಿನಿಯತ ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳಿರುವೆಡೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೋಕೋ ಮರಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗಿದೆ; ಬಾಳೆ, ಎಣ್ಣೆಯ ತಾಳೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗೆಣಸನ್ನೂ, ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸುತ್ತ ಜಂಬೀರ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಗಿಡ ವಿಶೇಷ.

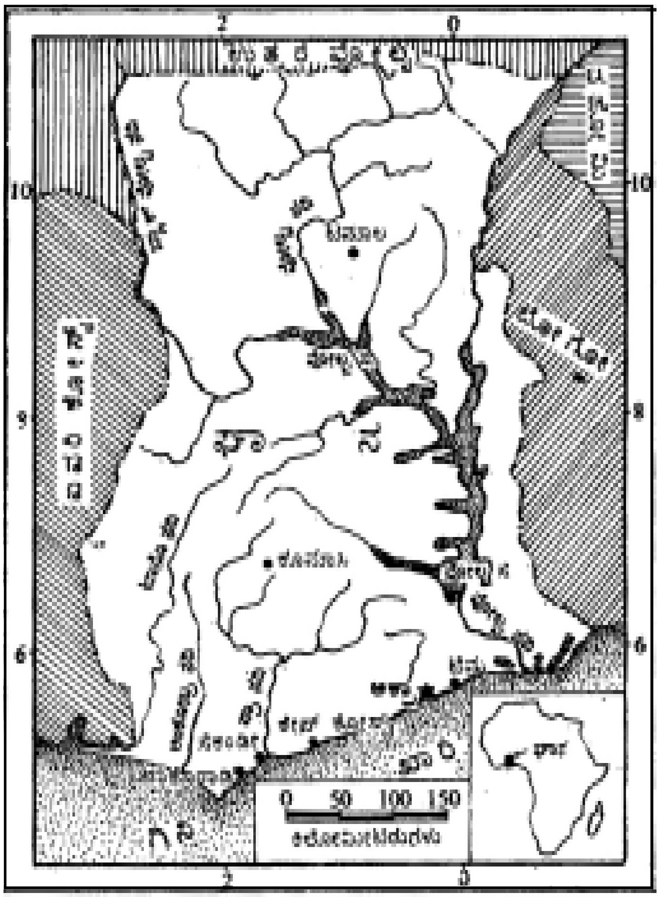

ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಕಿರುಬ, ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಚಿಂಪಾಜಿ, ಕೋತಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಆ್ಯಡರ್ ಸರ್ಪ – ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ನಿಂತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಮೊಸಳೆಗಳುಂಟು. ವೋಲ್ಟ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಾನೆಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಆಮೆ, ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಬಸವನ ಹುಳು – ಇವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಗಿಳಿ, ಕೊಂಬುಕೊಕ್ಕಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಮೀಂಚುಳ್ಳಿ, ಹದ್ದು, ಗಿಡುಗ, ಕ್ರೌಂಚ, ಕೋಗಿಲೆ, ಗೋಟ್‍ಸಕರ್, ಕದಿರುಗಿಣಿ, ಪಾರಿವಾಳ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಜಾತಿಗಳ ಮೀನುಗಳೂ ನದೀಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಷಾರ್ಕ್‍ಗಳೂ ಉಂಟು. ಜೇಡ, ಚೇಳು, ಇರುವೆ, ಗೆದ್ದಲು, ಚಿಟ್ಟೆ, ಮಿಡತೆ, ಸೊಳ್ಳೆ, ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣ – ಇವೆಲ್ಲ ಧಾರಾಳವಾಗಿವೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ)

ಇತಿಹಾಸ : 1471ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಚಿನ್ನ, ದಂತ, ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ದಿನಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಘಾನದ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಘಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ. 4-13 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜರ್ ನದೀ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಘಾನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಘಾನ—ಎಂದರೆ ರಾಜಯೋಧ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು 1482 ರಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಮಿನ ದುರ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಅವರ ತರುವಾಯ ಸ್ವೀಡನ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಪ್ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳ ಜನರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಬಂದರು. ಬಂಗಾರದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಕ್ರಮೇಣ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಜನರನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸತೊಡಗಿದರು. 1807ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಿ ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕುಗ್ಗಿತು. ಅಶಾಂಟೀ ಬಣದವರು ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಣಗಳ ಜನರನ್ನು ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾರಲು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅವರಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ 1806-1902 ರ ನಡುವೆ ಏಳು

ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನದಿಂದಾಗಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ 1874ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಸಾಹತಾಯಿತು. 1887ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಉತ್ತರದ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಆರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. 1901ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಟೋಗೋಲ್ಯಾಂಡಿನ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನ್ಯಾಸಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್‌ನ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಇದರ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವೇಳೆಗೆ ಘಾನ ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1946ರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ತರುವಾಯ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅಶಾಂಟೀ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಉತ್ತರದ ಆರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರ ನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿದ್ದ ಟೋಗೋಲ್ಯಾಂಡ್ ಇವು ಗೋಲ್ಡ್‌ಕೋಸ್ಟ್ ವಸಾಹತುವಿನೊಡನೆ 1957ರಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡವು. ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಈ ಒಟ್ಟುಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಘಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ರಾಜ್ಯ ಘಾನ. 1960ರ ಜುಲೈ 1 ರಂದು ಇದು ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಶಾಂಟೀಯ ರಾಜಕುವರಿ

1960-65ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್‌ಕ್ರುಮ ಘಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಫೆಬ್ರುವರಿ 1966ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಸರ್ಕಾರ ಉರುಳಿ ಸೈನಿಕ ಪ್ರಭುತ್ವ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ತರುವಾಯ 1969ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಗಣರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯಿತು 1ನೆಯ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1970ರಂದು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಅಕುಫೊ–ಅಡ್ಡೊ ಘಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. 1992ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ (ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಷಿಯಲ್) ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದವು. 1992ರ ಸಂವಿಧಾನವು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ, ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆ ಮಾಡಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಆಡಳಿತ : ಘಾನದಲ್ಲಿ ಏಕಸದನೀಯ ವಿಧಾನಮಂಡಲವಿದೆ. ಅದರ ಚುನಾಯಿತರ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 140. ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಡಳಿತ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನ್ನು 170 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾನೂನನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಆಡಳಿತ ಸಮಿತಿಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎಂ.ಆರ್.)

ಜನ: ಘಾನದ ಜನ ನೀಗ್ರೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಣಗಳಿವೆ, ಆಕಾನ್ ಬಣದಲ್ಲಿ ಟ್ವಿ ಮತ್ತು ಫಾಂಟಿ ಎಂದು ಎರಡು ತಂಡಗಳುಂಟು. ಟ್ವಿಗಳು ಅಶಾಂಟೀ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಘಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫಾಂಟಿಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ವೋಲ್ಟ ನದೀಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಅನ್ ಬಣ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಆ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇವಿ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 50 ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಘಾನ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 68.9 ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಶೇ.15.9 ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಉಳಿದವರು ಆಫ್ರಿಕದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸರ್ವಚೇತನ ಪಂಥದವರು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ಘಾನ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತು ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅದರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬೋಧನೆಯನ್ನೊದಗಿಸಲು ಘಾನ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ.

16ಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಎಲ್ಮಿನದ ಬಳಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು, ಡೇನರು ಮತ್ತು ಡಚ್ಚರು ತೀರಪ್ರದೇಶದ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಕೋಠಿಗಳ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಶಾಲೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ ವೆಸ್ಲಿಯನ್ ಮೆತಾಡಿಸ್ಟ್, ಬಾಸಲ್ ಮಿಷನ್ ಮುಂತಾದ ಕ್ರೈಸ್ತಮತೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೂತನ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಅಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಧಾಯಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹಾದಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು

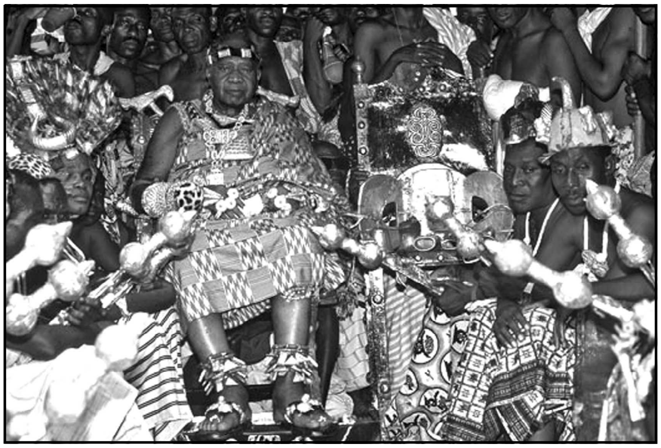

ಅಶಾಂಟೀ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ

1874ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರದೆ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಿಷನರಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದರು. ಸರ್ಕಾರ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು. 1900ರ ವೇಳೆಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿ 12,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1901ರ ತನಕ ಒಳನಾಡಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಆಕ್ರಮಿಸಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶಾಲಾಸೌಲಭ್ಯ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. 1920ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಮತ್ತು ಆಗಲೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಖಾಸಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಖಿಮೋಟ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. 1945ರ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,43,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು. ಆಗಲೂ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. 1948ರಲ್ಲಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಅಕ್ರಾದಲ್ಲಿ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ್ದವರ ಪ್ರಮಾಣ 18% ಆಗಿದ್ದರೂ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅದು 3.9% ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಿತ್ತು. ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು.

ಘಾನದ ಒಂದು ಬಣದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ

ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತ್ತು. 1957ರಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ 1965ರ ವೇಳೆಗೆ ಇಡೀ ಸಹಾರದ ಕೆಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. 1960 ರ ವರೆಗೆ ಇದರ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಆದಾಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಸ್ತರಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಈಗ ಆದಾಯದ 1/5 ಭಾಗದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

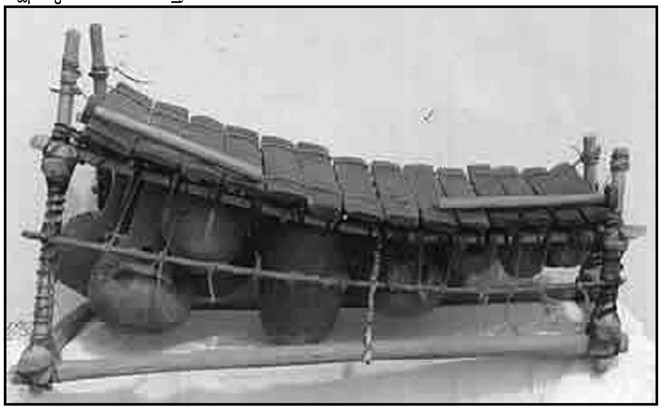

ಜೈಲೋಫೋನ್ – ಘಾನದ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ವಾದ್ಯ

1961 ರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಆರು ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿದೆ. ಉಚಿತವೆಂದು ಕಾನೂನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಹಣದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಪೋಷಕರಿಂದ ಶುಲ್ಕ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಂತೂ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಬಹುತೇಕ ಮಂದಿ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲ ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ. ಈ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ. 15% ರಷ್ಟು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ಪರೀಕ್ಷಾ ಮಂಡಲಿ ನಡೆಸುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು, ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರು ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ತೊರೆದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವ ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಷದ ಶಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಇಲ್ಲವೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯೊಡನೆ ಆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕದ ಎರಡು ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಬಿಡುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಐದು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಕೆಲವು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವ 6ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಆ ಬಳಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸುವರು. ಆದರೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಬಹುಮಂದಿ ಐದನೆಯ ತರಗತಿಗೇ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುವರು.

2007ರಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 65 ರಷ್ಟಿತ್ತು; ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಶೇ. 71.7, ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರು, 58 3, ಈಗ ಘಾನದಲ್ಲಿ 21,530 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, 8850 ಜೂನಿಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳು, 900 ಸೀನಿಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳು, 52 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 5 ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 5 ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, 8 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಇವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ ಇಂಗ್ಲಿಷ್.

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ('ಎ' ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್) ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗುವರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಲವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕುಶಲಕಲೆ, ಮನೆವಾರ್ತೆ, ಲೆಕ್ಕ, ಮುಂತಾದ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲಾಗುವುದು.

ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ವರ್ಣಕಲೆ, ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸ, ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ತಂತಿ ಜೋಡಿಸುವ ಕೆಲಸ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವಿದ್ಯೆ, ಗೃಹಾಲಂಕಾರ, ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ತರಬೇತು ನೀಡುವುವು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇದಕ್ಕೆಂದೇ ಇರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಕಲೆ, ಗೃಹಾಲಂಕಾರ, ಮರಗೆಲಸ, ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ , ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿದ್ಯೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ–ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ಆಯ್ದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಎರಡು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಗಣಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಟಾರ್ಕ್ವ ಮೈನಿಂಗ್ ಪಾಠಶಾಲೆಯೂ ಇವೆ. ಚಿತ್ರ (ರಸ್ತೆಯಂಚಿನ ಮಾರಾಟದ ಅಂಗಡಿಗಳು ಘಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ).

ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತ : ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪೂರ್ವದ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಸಚಿವಾಲಯ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅನುದಾನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅನುದಾನ ಪಡೆಯುವ ಈ ಶಾಲೆಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ (ಸರ್ಕಾರದ) ಶಾಲೆಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣನೆಯುಂಟು. ಅನುದಾನವನ್ನು ಪಡೆಯದ ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

(ಎನ್. ಎಸ್. ವಿ.)

ಆರ್ಥಿಕತೆ: ಘಾನದ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಸವಾನ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಶೇ.22% ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದು, ಶೇ.17% ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಘಾನದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ ಐವತ್ತು ಮಂದಿ ರೈತರು. ಶೇ.15% ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಕೋ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. 1970ರಲ್ಲಿ 345 ಟನ್ ಕೋಕೋ ಬೆಳೆಯಾಯಿತು. ಈ ದೇಶದ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಾಫಿ, ರಬ್ಬರ್, ಮರಗೆಣಸು, ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳು. ಅನಾನಾಸ್ ಘಾನ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ರಸ್ತೆ ಅಂಚಿನ ಮಾರಾಟದ ಅಂಗಡಿಗಳು ಘಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ

ಘಾನದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 31,760 ಚ.ಮೈ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮರಗಳನ್ನು ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ರಫ್ತಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆ.

ಘಾನದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. 1968 ರಲ್ಲಿ 22,000 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. 1987ರಲ್ಲಿ 327,000 ಔನ್ಸುಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಸುವರ್ಣೋತ್ಪಾದನೆ 1992ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಔನ್ಸುಗಳಿಗೇರಿತು.

ಘಾನದ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು: ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು. ರಫ್ತುಗಳು: ಕೋಕೋ, ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದನಗಳು, ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟ್.

ಘಾನದ ನಾಣ್ಯ ಸೀಡಿ (ನೂರು ಪೆಸವಾಗಳು).

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆಗೆ ರೈಲು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. 1997 ರಲ್ಲಿ 735 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಷ್ಟು ರೈಲು ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದವು. ಅಕ್ರಾ, ಕೂಮಾಸಿ ಮತ್ತು ಟಾಕೊರಾಡಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಘಾನದಲ್ಲಿ 40,186 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೇವುಗಳಿಲ್ಲ. ಸೆಕಂಡೀ-ಟಾಕೊರಾಡಿ ಒಂದು ಕೃತಕ ಬಂದರು. 1920ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಬಂದರನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 1962ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾದ ಕೃತಕ ಬಂದರು ಟೆಮ. ಘಾನದಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವಿಮಾನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಘಾನದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ: ಅಕ್ರಾ (2,291,352), ಕೂಮಾಸಿ (1,989,062), ಸೆಕಂಡೀ (144,570), ಟಮಾಲ (537,986), ಕೇಪ್ ಕೋಸ್ಟ್ (217,032), ಟಾಕೊರಾಡಿ (260,635) ಮತ್ತು ಟೆಮ (160,939).

ಘಾನದಲ್ಲಿ 5 ಬಿಲಿಯನ್ ಬ್ಯಾರಲ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಐರೋಪ್ಯರು, ಅಮೆರಿಕನ್ನರು, ಮತ್ತಿತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಸದಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಘಾನ್‌ಸಿಂಗ್: ಬಿಗ್ನೋನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರ. ಸ್ಟೀರಿಯೋಸ್ಪರ್ಮಮ್ ಸೈಲೋಕಾರ್ಪಮ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು; ಕೋಣನ ಕೊಂಬುಮರ ಎಂದೂ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ತವರು ಭಾರತ ; ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 10ರಿಂದ 20ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು; 1 ಮೀ. ಉದ್ದ ಇವೆ. ಫೆಬ್ರುವರಿ-ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಅರಳುವುದು ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಮಧುರವಾದ ವಾಸನೆಯೂ ಉಂಟು. ಕಾಯಿಗಳು ಕೋಣನ ಕೊಂಬಿನಂತಿವೆ.

ಚೌಬೀನೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೀರು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮರದಿಂದ ತೆಗೆಯಬಹುದಾದ ರಾಳವನ್ನು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ರಾಳ ಉತ್ತೇಜಕ, ಕಫಹಾರಿ ಹಾಗೂ ಪರೋಪಜೀವಿನಾಶಕವೂ ಹೌದು. (ಎಸ್‌ಐ.ಎಚ್.)

ಘಾಸೀ ಪಂಥ : ಸತ್‌ನಾಮಿ ಪಂಥದಿಂದ (ನೋಡಿ) ಕವಲೊಡೆದ ಒಂದು ಪಂಥ. ಸತ್‌ನಾಮಿಗಳು ನಿರಾಕಾರನಾದ, ಏಕೈಕನಾದ ದೇವರ ನಾಮವನ್ನೇ ಜಪಿಸುವವರು, ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರು; ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರಲ್ಲ. ರಾಮದಾಸ್, ಕಬೀರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರೇರಕರು. ಈ ಪಂಥದವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರ ಗುರು ರಾಮದಾಸ್. ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನವರ ಗುರು ಜಗಜೀವನ್‌ದಾಸ್. ಮೂರನೆಯದಾದ ಘಾಸೀಗುಂಪಿನವರ ಗುರು ಚಮ್ಮಾರ ಜಾತಿಯ ಘಾಸೀರಾಮ್. ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಘಾಸೀಯರೆಂದೇ ಹೆಸರು. ಈ ಪಂಥದವರು ಜಾತಿಭೇದವನ್ನೆಣಿಸದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸತ್ ನಾಮ್ ಜಪಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಂಥದವರ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಛತ್ತೀಸ್‌ಘರ್ ಪ್ರಾಂತ. ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ 4,00,000 ಇತ್ತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಚಮ್ಮಾರರು. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಘಿಯಾಸ್ - ಉದ್ - ದೀನ್ ಆಜಂ ಷಾ : ಬಂಗಾಲವನ್ನಾಳಿದ ಒಬ್ಬ ಸುಲ್ತಾನ; ಸಿಕಂದರನ ಮಗ. ಇವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸಿಕಂದರ್ ಬಹುಶಃ 1393ರಲ್ಲಿ ಮಗನಾದ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನೊಂದಿಗೆ ಪಾಂಡುವಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾಗಿರಬೇಕು. ಆ ವರ್ಷ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿರಬೇಕು. ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲ ಸಮೃದ್ಧಿಯದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈತ ಹೊರಡಿಸಿದ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಆದೀನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಭವ್ಯವಾದ ಮಸೀದಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇವನು 1409 ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ.

ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಹೋಂ ರಾಜ ಸುದನ್‌ಗ್ಫನಿಗೂ ಕಾಮಾಟದ ರಾಜನಿಗೂ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಆಜಂ ಷಾ ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಾಮಾಟದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ. ಆದರೆ ಆ ಇಬ್ಬರು ರಾಜರೂ ತಮ್ಮ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದಾದರು. ಆಜಂ ಷಾ ಅವರ ಸಂಯುಕ್ತ ಬಲವನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾಗದೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಜಾನ್‌ಪುರದ ಖ್ವಾಜಾ ಖಾನನೊಡನೆ ಆಜಂ ಷಾ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಖ್ವಾಜಾ ಖಾನನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. ಆಜಂ ಷಾ ಆ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ.

1408ರಲ್ಲಿ ಆಜಂ ಷಾನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚೀನಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹುಯಿ-ಟಿ ಎಂಬುವನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಯುಂಗ್-ಲೋ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನೂ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿಗೆ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದ. ಆಜಂ ಷಾ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ, ಚಿನ್ನದ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಜಿರಾಫೆಯನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಚೀನೀ ರಾಯಭಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಮಹೌನ್ ಆ ಕಾಲದ ಬಂಗಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಆಜಂ ಷಾಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿತ್ತು. ಆತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಹಾಫೀಜನೊಂದಿಗೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ದಕ್ಷವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ಬಾರಿ ಸುಲ್ತಾನ ಹೊಡೆದ ಬಾಣವೊಂದು ಒಬ್ಬ ವಿಧವೆಯ ಮಗನಿಗೆ ತಗುಲಿದಾಗ ಅವಳು ತನ್ನ ಫಿರ್ಯಾದನ್ನು ಕಾಜಿಯ ಮುಂದಿಟ್ಟಳೆಂದೂ ಅವನು ಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಬರಮಾಡಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ವಿಧಿಸಿದ ದಂಡವನ್ನು ಸುಲ್ತಾನ ತೆತ್ತನೆಂದೂ ಕಾಜಿಯ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸುಲ್ತಾನ ಆ ಕಾಲದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿಸ್ತಿ ಸಂತ ಷೇಕ್ ನೂರ್ ಕುತ್ಬಿ ಆಲಂನೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಆಜಂ ಷಾ 1409ರಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ರಾಜನ ಕೈಯಿಂದ ದುರಂತ ಮರಣಕ್ಕೀಡಾದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರಿಯಾಜ್, ನಿಜಾಂ ಉದ್-ದೀನ್ ಫಿರಿಷ್ತಾ ಮತ್ತು ಮಹೌನರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಆಜಂ ಷಾನ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಖಲ್ಜಿ : 1469-1500. ಮಾಳವದ ಖಲ್ಜಿ ಸುಲ್ತಾನ ಸಂತತಿಯ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಹಮದನ ಹಿರಿಯ ಮಗ, ಆ ವಂಶದ ಎರಡನೆಯ ಸುಲ್ತಾನ. ತಂದೆ ಸತ್ತ ಎರಡು ದಿನಗಳ ಅನಂತರ (1469 ಜೂನ್ 3 ರಂದು) ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಕೂಡಲೇ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಯಿತ್ತು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ನೆರೆಹೊರೆಯವರೊಡನೆ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹದಿಂದಿರುವುದೇ ತನ್ನ ದೃಢ ಧ್ಯೇಯವೆಂದೂ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದೇ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿಯೆಂದೂ ಸಾರಿದ. ಶಾಂತಿನೀತಿಯನ್ನು ಈತ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಲಿಸಿದನೆಂದರೆ, ಒಂದು ಸಲ ಬಹಲೂಲ್ ಲೂದಿ ಪಾಲಂಪುರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದಾಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ಸುಲ್ತಾನನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗಲೂ ಆತ ಸ್ವತಃ ಸೈನ್ಯದ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸದೆ, ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ.

ತನ್ನ ತಂದೆಯಂತೆ ಇವನೂ ತೀವ್ರ ಮತಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದ್ದ. ಒಂದು ಸಾರಿ ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನ ಮಹಮದ್ ಬೇಗಾರ ಚಂಪಾನೇರ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೋರಿದರು. ಆಗ ಈತ ಸ್ವಧರ್ಮೀಯನಾದ ಬೇಗಾರನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡುವುದೂ ಕಾಫಿರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದೂ ತನ್ನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈತ ಮಾಳವದ ಸುಲ್ತಾನರು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೀತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಅದುವರೆಗೂ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಚಂಪಾನೇರ್ ಕೋಟೆ ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನನ ವಶವಾಗಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ.

ಈತ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನೆಂದೂ, ಆದರೆ ಎರಡು ಬಾರಿಯೂ ಸೋತನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಆಡಳಿತಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಗನಾದ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಜನಾನಾದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದ. ಈತ ವಿಷಯಲೋಲುಪನಾದರೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದ. ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮದ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ನಿಷಿದ್ಧ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನೂ ಆಹಾರಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈತ ಪೆದ್ದ ದೊರೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ದಡ್ಡತನವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ತೋರಿಸಿ, ಮೋಸಗಾರರ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದ.

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು ಸುಖಮಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಲ್ತಾನ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಾ-ಉದ್-ದೀನ್ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಪ್ರಿಯ ರಾಣಿ ಕುರ್ಷಿದ್ ಅಲ್ಲಾ-ಉದ್-ದೀನನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತಳು. ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಅಲ್ಲಾ-ಉದ್-ದೀನನನ್ನು ಕೊಂದು ಕುರ್ಷಿದಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, 1500ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 22ರಂದು ಮಾಳವದ ಸುಲ್ತಾನನಾದ. ಇದರಿಂದ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನಿಗೆ ಯಾವ

ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಇವನು ಆ ಮಾನಸಿಕ ಯಾತನೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ 1501ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 28 ರಂದು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆದ ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವನು ನಿಧನಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನನೇ ಇವನಿಗೆ ವಿಷ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಯಿಸಿದನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತುಘಲಕ್ : ಆಳ್ವಿಕೆ 1320-1325. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ; ತುಘಲಕ್ ಸಂತತಿಯ ಸ್ಥಾಪಕ. ಇವನ ತಂದೆ ತುರ್ಕ; ಸುಲ್ತಾನ್ ಬಲ್ಬನನ ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದ. ತಾಯಿ ಹಿಂದೂ; ಜಾಟ್ ಮಹಿಳೆ. ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ. ಇವನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಘಾಜಿ ಮಾಲಿಕ್. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಅಲಾ-ಉದ್-ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯಿಂದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈತ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಕಾದಾಡಿದ. ಅಲಾ-ಉದ್-ದೀನನ ಮರಣಾನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಖುಸ್ರಾವ್ ಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ ಪದವಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಒದಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಈತ ಹಿಂಜರಿದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನವನಾಗಿದ್ದ ಈತನನ್ನು ದೆಹಲಿಯ ಆಸ್ಥಾನಿಕರು ಸುಲ್ತಾನನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಸಿಂಹಾಸವನ್ನೇರಿ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತುಘಲಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದ. ಈತ ಕೇವಲ 5 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದವನಾದರೂ ಇವನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ದಕ್ಷತೆಯಿತ್ತು. ಅನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ಬಿಗಿತಪ್ಪಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇವನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ, ಶಾಂತಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ, ದರೋಡೆಕೋರರ ಹುಟ್ಟಡಗಿಸಿದ; ಕಂದಾಯದ ಹೊರೆಯಿಳಿಸಿದ. ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾಗಿ ಜಮೀನು ಪಡೆದಿದ್ದವರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ನೀರಾವರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾದುವು. ಇದರಿಂದ ರೈತರ ಜೀವನ ಉತ್ತಮ ಗೊಂಡಿತು. ಬಡವರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಅಂಚೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸುಗಮಗೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಕವಿಜನಾಶ್ರಯನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಭಾರತದ ಗಿಣಿ ಎನಿಸಿದ ಪಾರಸೀ ಕವಿ ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರು ಈತನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ.

ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಯುದ್ಧಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದ. ದಖನ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಏಳುತ್ತಿದ್ದ ದಂಗೆಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ. ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾದೊಡನೆಯೇ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಜೌನ ಖಾನನನ್ನು (ಮಹಮದ್ ಬಿನ್ ತುಘಲಕ್) ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತಂದ. ವಾರಂಗಲ್ಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನನ್ನು ಮಣಿಸಿದ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಾವಿಗೀಡಾದ. ಆದರೆ ಇದು ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲವೆಂದೂ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆ ಏರಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಮಗನಾದ ಜೌನ ಖಾನನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತ. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬಲ್ಬನ್ : ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ 1266-1287. ಇಲ್ತಮಿಷ್‌ನ ವಂಶದ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನಿಗೂ ಹಿಂದೆ ದೆಹಲಿಯನ್ನಾಳಿದ ಸುಲ್ತಾನರಂತೆಯೇ ಇವನು ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಇಲ್ಬರೀ ಪಂಗಡದವನು. ಇವನು ತರುಣನಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಂಗೋಲರು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿ ಇವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಾಗ್ದಾದಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದರು. ಬಸೋರದ ಖ್ವಾಜಾ ಜಮಾಲ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಇವನನ್ನು ಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಇತರ ಗುಲಾಮರೊಂದಿಗೆ ದೆಹಲಿಗೆ ಕರೆತಂದ (1232). ಸುಲ್ತಾನ್ ಇಲ್ತಮಿಷ್ ಇವನನ್ನು ಕೊಂಡ; ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಖಾಸ್ ದಾರನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಬಹಾಉದ್ದೀನ್ ಬಲ್ಬನ್ ಎಂಬುದು ಇವನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು. ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಇವನು ಸುಲ್ತಾನನ ಪ್ರೀತಿಗಳಿಸಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿದ. ಕೊನೆಗೆ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ. ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಗಂಡು ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನು ಆಸ್ಥಾನಿಕರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮ್ಮತಿಯೊಡನೆ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದ. ಆಗ ಈತ ತಳೆದ ಹೆಸರು ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್. ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಇವನನ್ನೇ ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ತಮಿಷ್‌ನ ಮರಣಾನಂತರ ದೆಹಲಿಯ ಆಡಳಿತ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಖಜಾನೆ ಬರಿದಾಗಿತ್ತು. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಗೌರವವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಬಲ್ಬನ್ ಕೈಗೊಂಡ ಮೊದಲನೆಯ ಕ್ರಮ. ದೆಹಲಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೋಆಬ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನೆ ಜರೂರಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಚಾರಗಳಿಗಲ್ಲದೆ, ಪದೇಪದೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಂಗೋಲರ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದರ ಕಡೆಗೂ ಬಲ್ಬನ್ ಲಕ್ಷ್ಯ ನೀಡಿದ. ಈತ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬರನೀ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಬಲ್ಬನ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಕೂಡಲೇ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಿದ. ದೆಹಲಿಯ ನೆರೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮೆವಾಟಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿದ, ಹಲವರನ್ನು ಕೊಂದ. ದೆಹಲಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅಡವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿದ. ಮುಂದೆ ದಂಗೆಯಾಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಗೋಪಾಲ್‌ಗಿರ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನಲ್ಲದೆ, ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಅನೇಕ ಠಾಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಆಫ್ಘನರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ. ದೋಆಬಿನ ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ಪ್ರಯಾಣ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ. ಕಟೆಹರ್‌ನಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿದ. ಜೂದ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶವಾಸಿಗಳನ್ನೂ ಮಣಿಸಲಾಯಿತು. ದೋಆಬ್‌ನಲ್ಲಿ ಭೂಹಿಡುವಳಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದನಾದರೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ದುಷ್ಟಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭದ್ರತೆ, ನೆಮ್ಮದಿಗಳು ನೆಲಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಬಲ್ಬನನ ಗಮನ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಿತು. ಮಂಗೋಲರು ಘಜ್ನಿ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸಾಕ್ಸಿಯಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿ, ಬಾಗ್ದಾದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದ್ದರು. ಬಲ್ಬನ್ 1271ರಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರಿಗೆ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ. ಭಾಟಿಂಡ, ಭಟ್ನೇರ್, ಸಾಮಾನ ಮತ್ತು ಸುನಾಮ್‌ಗಳನ್ನಾಳುತ್ತ ಮಂಗೋಲರನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಷೇರ್‌ಖಾನ್ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನು ಬಲ್ಬನನ ದಾಯಾದಿ. ಸಂಶಯದಿಂದ ಬಲ್ಬನನೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನೆಂದು ಬರನೀ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಷೇರ್‌ಖಾನನ ಮರಣದಿಂದ ಮಂಗೋಲರು ತಮಗಿದ್ದ ಆತಂಕ ತಪ್ಪಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಇವರನ್ನೆದುರಿಸಲು ಬಲ್ಬನ್ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಮುಹಮ್ಮದನನ್ನು ಮುಲ್ತಾನಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಸಾಮಾನ ಮತ್ತು ಸುನಾಮ್‌ಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದ ಬುಘ್ರಾಖಾನನದಾಯಿತು. 1279 ರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದು ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿದರು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಮತ್ತು ಬುಘ್ರಾಖಾನರ ಸೇನೆಗಳೂ ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಬಂದ ಸೇನೆಯೂ ಕೂಡಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಂಗೋಲರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದವು. ಅವರ ಹಾವಳಿ ನಿಂತಿತು.

ಆ ವೇಳೆಗೆ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ತುಘ್ರಿಲ್ ಖಾನ್ ದಂಗೆಯೆದ್ದ; ಅಲ್ಪ್‌ಗೀನನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಬನ್ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸೇನೆ ಪರಾಜಯ ಹೊಂದಿತು. ಕುಪಿತನಾದ ಸುಲ್ತಾನ ಅಲ್ಪ್‌ಗೀನನನ್ನು ದೆಹಲಿಯ ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನೇಣುಹಾಕಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. 1280 ರಲ್ಲಿ ತುಘ್ರಿಲ್ ಖಾನನನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಇನ್ನೊಂದು ಸೇನೆ ಹೋಯಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಸೋಲು ಕಾದಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಸುಲ್ತಾನನೇ ಮಗನಾದ ಬುಘ್ರಾ ಖಾನನೊಂದಿಗೆ ಲಖ್‌ನಾವತಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ. ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ ತುಘ್ರಿಲ್ ಖಾನನನ್ನು ಸುಲ್ತಾನ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ಬಂಧುಗಳನ್ನೂ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಘೋರವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಬುಘ್ರಾ ಖಾನನನ್ನು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ.

ಮುಂದೆ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಮಹಾ ಆಘಾತವೊಂದು ಒದಗಿತು. ಮಂಗೋಲರು ಪಂಜಾಬಿನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಎರಗಿದರು (1285). ಸುಲ್ತಾನನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಅವರನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶತ್ರುಗಳು ಮರೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಆಗ ಬಲ್ಬನನಿಗೆ 80 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಪುತ್ರಶೋಕದಿಂದ ಕೊರಗಿ ಅವನು ನಿಧನನಾದ (1287). ಬುಘ್ರಾ ಖಾನ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸುಲ್ತಾನನ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಆ ಹೊಣೆ ಹೊರಲು ಇಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮೊಮ್ಮಗ ಖುಸ್ರಾವ್ ತನ್ನ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರತಕ್ಕದೆಂದು ಸುಲ್ತಾನ ನಿಯೋಜಿಸಿದ.

ರಾಜತ್ವ ದೈವದತ್ತವಾದ್ದೆಂದು ಬಲ್ಬನ್ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ. ತಾನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದು ದೈವೇಚ್ಛೆ ಎಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ. ರಾಜ ದೇವರ ಮರ್ತ್ಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂಬುದೂ ಘನತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾದಿಗೆ ಎರಡನೆಯದೆಂಬುದೂ ಅವನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಜತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಘನತೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಈತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಕುರಿತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಲ್ಬನ್ ತುರ್ಕಿ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಕಠಿಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. 40 ಜನರ ಪ್ರಭಾವಿ ಗುಂಪು ನಿರ್ನಾಮವಾಯಿತು. ಸೈನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಡವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಸಹಾಯಕರಿಗೆ ಯಾವ ಅಪಾಯವೂ ಆಗದಂತೆ ಬಲ್ಬನ್ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರನ್ನು ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ. ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯ ನೇಮಕಗಳನ್ನು ಅವನೇ ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಥವಾ ಅವಕ್ಕೆ ಅವನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷತೆ, ನಿಷ್ಠೆಗಳೇ ನೇಮಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ನಿಯಮಗಳು. ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ವರದಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಗೂಢಚಾರ ಇಲಾಖೆ ತುಂಬ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. (ಎ.ವಿ.ವಿ)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬಹಾದುರ್ ಷಾ : ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಒಬ್ಬ ಸುಲ್ತಾನ. ಷಂಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಫಿರೋಜ಼ನ ಒಬ್ಬ ಮಗ. ತಂದೆ ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಇವನೂ ಇವನ ಸೋದರರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬುಘ್‌ದಾನೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೊನಾರ್‌ಗಾವ್ ಮತ್ತು ಲಖ್‌ನಾವತಿಗಳಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು (1310-14). ಫಿರೋಜ಼್ 1315ರಲ್ಲಿ ಲಖ್‌ನಾವತಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನಾದರೂ 1317-18ರಲ್ಲಿ ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಅದನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. 1322ರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅನಂತರ ಫಿರೋಜ಼್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮತ್ತು ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಹುಶಃ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸೋದರರನ್ನೂ ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಷಾ ಕೊಂದು ಲಖ್‌ನಾವತಿ ಮತ್ತು ಸೊನಾರ್ ಗಾವ್ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಆಳತೊಡಗಿದ.

ಫಿರೋಜ಼್ ಷಾನ ಮರಣಾನಂತರ ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನೆಂದೂ ಆದರೆ ಷಾಹನ ಕೊನೆಯ ಮಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬಹದುರ್ ಬುರಾ (ಕಪ್ಪು) ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಹುತೇಕ ಸೋದರರನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದೂ ಅವನ ಸೋದರರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಾದ ಷಿಹಾಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮತ್ತು ನಸೀರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತುಘಲಕ್‌ನ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋದರೆಂದೂ ತುಘಲಕ್ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬಹಾದುರನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನೆಂದೂ ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಬೇರೆ ಯಾವ ಆಧಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಲಖ್‌ನಾವತಿಯ ಕೆಲವು ಆಸ್ಥಾನಿಕರು ತಾವು ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಡನ್ನು ಕುರಿತು ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ದೂರು ಹೊತ್ತರೆಂದೂ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಲು ಸುಲ್ತಾನ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನೆಂದೂ ಬರನೀ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಂತೂ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು 1324ರಲ್ಲಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ. ಅವನ ಸೇನೆ ಲಖ್‌ನಾವತಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಬಹಾದುರ್ ನಗರದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ದೆಹಲಿಯ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾದಿದ. ಅವನಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಓಡಿ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಅವನು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ದೆಹಲಿಯ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ನಸೀರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಲಖ್‌ನಾವತಿಯಿಂದ ಆಳತೊಡಗಿದ.

ಬಂಗಾಲದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತುಘಲಕ್ ದುರಂತಕ್ಕೀಡಾದ. ಮಹಮ್ಮದ್-ಬಿನ್-ತುಘಲಕ್ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಮೇಲೆ ಬಹಾದುರನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಸೊನಾರ್ ಗಾವ್‌ನಿಂದ ಆಳಲು ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದನೆಂದೂ ಜೊತೆಗೆ ಬಹ್ರಾಂ ಖಾನನನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಟ್ಟನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ, 1327-28ರವರೆಗೆ, ಅವನು ಬಹ್ರಾಂ ಖಾನನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಮಹಮ್ಮದ್-ಬಿನ್-ತುಘಲಕನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದ, ಆದರೆ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಲೊಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಅಣ್ಣ ನಸೀರ್-ಉದ್-ದೀನ್‌ನನನ್ನು ಸುಲ್ತಾನ ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಬಹಾದುರ್ ಷಾ ತನಗೂ ಆ ಪಾಡು ಬರದಿರಲೆಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಬಹ್ರಾಂ ಖಾನ್ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದು, ಇವನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿದು ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನೆಂದು ಈಸಾಮೀ ಎಂಬ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬಹ್ರಾಂ ಖಾನ್ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೆಲವು ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಸುಲ್ತಾನ ಇವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತೆಯಾಗಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ಷರತ್ತುಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದೂ ಈ ಷರತ್ತನ್ನು ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಪಾಲಿಸದಿದ್ದಾಗ ಸುಲ್ತಾನ ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿದನೆಂದೂ ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಬಹಾದುರನ ಮರಣಾನಂತರ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಂಗಾಲ ದೆಹಲಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶಾಂತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. (ವಿ.ಕೆ.)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮಹಮೂದ್ ಷಾ : 1553-1538. ಬಂಗಾಲವನ್ನಾಳಿದ (೧೪೯೩-೧೫೩೮) ಹುಸೇನ್ ಷಾಹಿ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. 1533 ರಲ್ಲಿ ನಾಸಿರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ನುಸ್ರತ್ ಖಾನ್ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ ನಪುಂಸಕರಿಂದ ಕೊಲೆಗೀಡಾದಾಗ ಅವನ ಮಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮಹಮೂದ್ ಷಾ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದ.

ಆಗ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೇರಿದ್ದ ಷೇರ್ ಷಾನನ್ನು ತಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಲೊಹಾನಿ ಆಫ್ಘನರು ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮಹಮೂದ್ ಷಾನ ಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ಷೇರ್‌ಷಾ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಅವನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಯತ್ನಿಸದೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸು. ೧೩ ಲಕ್ಷ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಆದರೂ ಷೇರ್ ಷಾ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನನ್ನು ಓಡಿಸಿದ.

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಬಂಗಾಲದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದನೆಂದು ಸಮಕಾಲೀನ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈತ ವಿಷಯಲಂಪಟನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಇವನ ಜನಾನಾದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದರೆಂದೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಕೆ.)

ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದ್ (ಘೋರಿ): 1157-1202. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಘೋರಿ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಲ್ತಾನ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿಯ ಅಣ್ಣ ಸೈಫ್-ಉದ್-ದೀನನ ಮರಣಾನಂತರ (1157) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಘೋರಿ ಮತ್ತು ಘಜ್ನಿ ಮನೆತನಗಳ ನಡುವಣ ಹೋರಾಟ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದ ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮತ್ತೆ ಹೋರಾಡಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮನಾದ ಮಹಮದ್ ಘೋರಿಯನ್ನು ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸುಲ್ತಾನನಂತೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಣ್ಣ ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ. ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನನ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ್ದ. ಅವನು ಭಾರತದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡಾಗಲೂ ಅಣ್ಣನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ಈ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾದ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ, ಸಾಮರಸ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಕೊರಾಸಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಹೀರತ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಘಿಯಾಸ್-ಉದ್-ದೀನ್ 1202 ನಿಧನನಾದ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಘುರ್ಯೆ, ಗೋವಿಂದ ಸದಾಶಿವ : 1893-1983. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನು ಕುಲಪತಿಗಳ ಪದಕದೊಂದಿಗೆ ಪಡೆದು (1918) ಮುಂಬಯಿಯ ಎಲ್‌ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಗೆಡ್ಡೆಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ ಇವರು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆಂದು ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಎಲ್.ಟಿ. ಹಾಬ್‌ಹೌಸ್ ಎಂಬುವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಆರ್.ಎಸ್. ರಿವರ್ಸ್ ಅವರನ್ನು ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದರು. ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಯೊಂದಿಗೆ 1923ರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರು.

ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಉಪ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯರೆಂದು ನೇಮಕಗೊಂಡ ಘುರ್ಯೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದರು.

ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಇವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪಕ್ಷ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂದಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. 'ಮ್ಯಾನ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 1925ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಇವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು.

ಘುರ್ಯೆ ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿ 'ಕ್ಯಾಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ರೇಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯ' (1932) ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಕರಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ನೋಡುವುದು ಘುರ್ಯೆ ಅವರ ಪದ್ಧತಿ. ಇವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಭಾರತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘ ಇಂಥ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿರುವ ಮೊದಲ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸೋಷಿಯ ಲಾಜಿಕಲ್ ಬುಲೆಟಿನ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.

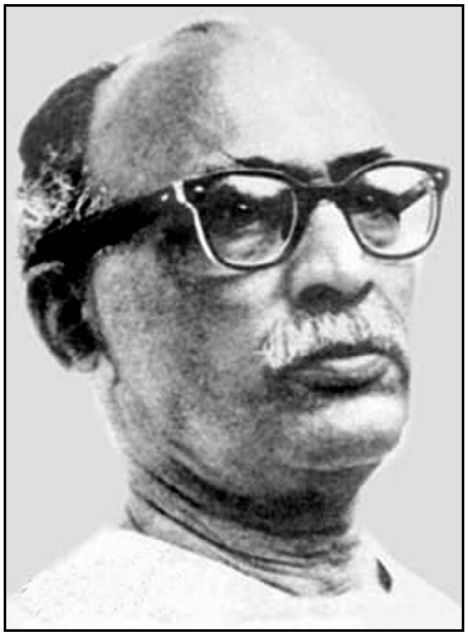

ಘುರ್ಯೆ ಅವರ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳಿವು : ಭರತನಾಟ್ಯ ಅಂಡ್ ಇಟ್ಸ್ ಕಾಸ್ಟ್ಯೂಮ್ (1958), ರಿಲಿಜಿಯಸ್ ಕಾನ್ಷಸ್‌ನೆಸ್ (1965). ಕಲ್ಚರ್ ಅಂಡ್ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬ ಇವರ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ 1947 ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇವರ ಅರುವತ್ತನೆಯ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬದಂದು ಇಂಡಿಯನ್ ಸಾಧೂಸ್ (1953) ಎಂಬ ಇವರ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಘುರ್ಯೆಯವರಿಗೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಅಭಿಮಾನಿಗಳು 1954ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೌರವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. (ಎ.ಬಿ.ಎಚ್.)

ಘೆಂಟ್: ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನ ಈಸ್ಟ್ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ. ಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕೆಲ್ಟ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಲೀಡ್ ಬರ್ಗ್, ಗೆಂಟ್ ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಆಮಾಂಡ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್– ಈ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಉಪನಗರಗಳೂ ಸೇರಿ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 156.18 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 243,366(2010). ಘೆಂಟ್ ನಗರವನ್ನು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ

ದೋಣಿಗಾರರ ಸಂಘದ ಪ್ರಧಾನ ಕಟ್ಟಡ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಇದು ಘೆಂಟ್ ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದು

ತಯಾರಾಗುವ ಲಿನನ್ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 2/3 ರಷ್ಟು ಘೆಂಟ್ ನಗರದಲ್ಲೇ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಈ ನಗರದಿಂದ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತೋಟಗಳೂ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಇವೆ. ಯಂತ್ರದ ಹಾಗೂ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಒಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ, ಕತೆಗಾರ ಮಾರಿಸ್ ಮೇಟರ್ ಲಿಂಕ್ (1862-1949), ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ, ಪವನವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಲ್ಯಾಂಬರ್ಟ್ ಕ್ವೆಟ್‌ಲೆ (1796-1874) ಮುಂತಾದವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಿದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರವಾದ ಭವನಗಳೂ ಭವ್ಯವಾದ ಚೌಕಗಳೂ ಇವೆ. ಕಲಾವಸ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಈ ನಗರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಹಾಲೆಂಡಿನ 1ನೆಯ ವಿಲಿಯಮ್ ದೊರೆ 1816ರಲ್ಲಿ ಘೆಂಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 85.ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಹಾಗೂ 52 ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳ ಗೋಪುರ ಈ ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಗೋಪುರದ ಒಂದೊಂದು ಗಂಟೆಯೂ 6ಟನ್ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಘೆಂಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಗಾತಿಕ್ ಮತ್ತು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಸೇಂಟ್ ಬಾವೊ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ನಿಕಲಸ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು ಆಗಿನ ಗಗನಚುಂಬಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಘೆಂಟ್ ನಗರ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಮೊದಲು ನಗರವನ್ನು ಲೀಸ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಇಲ್ಲೊಂದು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿದರು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಘೆಂಟ್ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು, 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಈ ನಗರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇಲ್ಲಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವು. ನಗರದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಅಂತಸ್ತು, ಅಧಿಕಾರ ಬಂದವು. ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಜಕೀಯ ಚದುರಂಗದಲ್ಲಿ ಘೆಂಟ್ ನಗರವೊಂದು ಕಾಯಿ ಆಗಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಜಾಕಬ್ ವಾನ್ ಆರ್ಟೆವೆಲ್ಡೆಯ (1290-1345) ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಘೆಂಟ್ ನಗರದ ಜನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಿತ್ರರಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದರು. 1382ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ರಾಜನ ವಿರುದ್ಧ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಬರ್ಗಂಡಿಯ ಡ್ಯೂಕನಾಗಿದ್ದ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ವಿರುದ್ಧ 15ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆಯೂ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ 5ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಘೆಂಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಈ ನಗರದ ಜನ ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದರು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಅದನ್ನು ದಮನಮಾಡಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಘೆಂಟ್ ನಗರ ಮತ್ತೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘೆಂಟ್ ನಗರ ಜರ್ಮನರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಘೇರಂಡಸಂಹಿತೆ : ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಹಠಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ. ಘೇರಂಡ ಮಹರ್ಷಿ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂಡಕಾಪಾಲಿಗೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನೀಡಿದ ೭ ಉಪದೇಶಗಳು ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಘೇರಂಡಸಂಹಿತೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 350 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳ ವಿಷಯ; ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಸನ, ಪದ್ಮಾಸನ, ಭದ್ರಾಸನ, ಉಷ್ಟ್ರಾಸನ, ಭುಜಂಗಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಿವಿಧ ಆಸನಗಳ ನಿರೂಪಣೆ; ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಮುದ್ರಾ, ನಭೋಮುದ್ರಾ, ಖೇಚರೀಮುದ್ರಾ, ಭುಜಂಗಿನೀ ಮುದ್ರಾ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಿವಿಧ ಯೋಗಮುದ್ರೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ; ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಆತ್ಮವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಮಾರ್ಗ; ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನನಿರ್ಣಯ, ಕಾಲನಿರ್ಣಯ, ಮಿತಾಹಾರ, ನಾಡೀಶುದ್ಧಿ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವಿಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ; ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ಧ್ಯಾನ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ ಧ್ಯಾನ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಧ್ಯಾನ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಿವಿಧ ಧ್ಯಾನರೀತಿಗಳು; 7ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯೋಗ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಭೇದಗಳು ಅಂದರೆ ಧ್ಯಾನಯೋಗಸಮಾಧಿ, ನಾದಯೋಗಸಮಾಧಿ, ರಸಾನಂದಯೋಗಸಮಾಧಿ, ಲಯಸಿದ್ಧಿಯೋಗಸಮಾಧಿ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಸಮಾಧಿ, ರಾಜಯೋಗಸಮಾಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಹಠಯೋಗದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಹಠಯೋಗಪ್ರದೀಪಿಕಾ, ಗೋರಕ್ಷಪದ್ಧತಿ, ಶಿವಸಂಹಿತಾ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಘೇರಂಡಸಂಹಿತೆ ಹಠಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಪಾದವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅತಿ ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವಧ್ಯಾನ ಅಜಿಪಾಜಪ ಇತ್ಯಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಠಯೋಗವು ರಾಜಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾತಂಜಲಿಯೋಗದರ್ಶನದ ರಾಜಯೋಗಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜಯೋಗಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೊಂದಿದೆ. ಆತನದು ದ್ವೈತವಾದವಾದರೆ ಇಲ್ಲಿನದು ಅದ್ವೈತವಾದ. (ಆರ್.ಎಸ್.)

ಘೇರಾವೊ : ಸುತ್ತುಗಟ್ಟುವುದು ಎಂಬುದು ಘೇರಾವೊ ಪದದ ಅರ್ಥ. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಗುಂಪುಗೂಡಿ, ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಡಬಹುದಾದ ಮಾಲೀಕರನ್ನು ಅಥವಾ ಆಡಳಿತ ಅಥವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರನ್ನು ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಯಾವೊಂದು ಸ್ಥಳ, ಕೊಠಡಿ, ಕಚೇರಿ ಅಥವಾ ಹೊರಗೆ ಬಾರದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು. ಮಾಲೀಕರನ್ನೋ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೋ ಮಾಲೀಕರ ಕಾರಭಾರಿಗಳನ್ನೋ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಬಾಹ್ಯಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ದುಸ್ತರಗೊಳಿಸಿ, ಭಯಭೀತಿಗಳು ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಅವರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಘೇರಾವೊ ಪದದ ಬಳಕೆ ಇತ್ತೀಚಿನದಾದರೂ ಈ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದು 1959ರಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎ. ಡಾಂಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 1967ರಿಂದ ಘೇರಾವ್ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ. ಘೇರಾವ್ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಅದು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಊಟ ತಿಂಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿರಲಿ, ದೇಹಬಾಧೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೂ ಗುರಿಯಾದದ್ದುಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆಂದೋಲನದ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಘೇರಾವ್ ಜನ್ಮತಾಳಿರುವುದಾದರೂ ಸಮಾಜದ ಇತರ ವರ್ಗಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಅನೇಕ ಘೇರಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಘೇರಾವು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಪರಾಧದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಘೇರಾವಿನ ಮೊದಲ ಹಂತ ಅದರ ಆರಂಭ ; ಎರಡನೆಯ ಹಂತ ಅದರ ಮುಂದುವರಿಕೆ. ಮೊದಲ ಹಂತ ಅಪರಾಧವಾಗದು. ಆದರೆ ಅದರ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾದ ಕೆಲವು ಅಪರಾಧಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಘೇರಾವೊ ಅಪರಾಧದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಘೇರಾವ್ ಮಾಡಲು ತೊಡಗಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಶಾಂತವಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅನೇಕ ಸಲ ಇದು ಹಿಂಸಾರೂಪ ತಾಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಘೇರಾವ್‌ಗಳ ಅವಧಿ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಘೇರಾವ್‌ಅನ್ನು ಅಪರಾಧವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅದರ ಅವಧಿ ಅಥವಾ ಅದು ಹಿಂಸಾರೂಪ ತಾಳುವುದು ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಘೇರಾವ್ ಹಿಂಸಾರೂಪ ತಾಳದಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದು, ಅವರೋಧಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು, ಇತರ ಅಪರಾಧಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಾಗ, ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪದ ಸಂಪು ಕಾರ್ಮಿಕರ ನ್ಯಾಯಿಕಹಕ್ಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಪ್ಪಿವೆ. ಭಾರತದ 1947ರ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಿವಾದಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಕಾನೂನು ಇದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಪು ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕರಗಳಿಗೂ ಘೇರಾವ್‌ಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಘೇರಾವ್‌ನ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕರು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾಗುವ ಆರ್ಥಿಕ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಮುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಶಾಂತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಭಾರತೀಯರ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಘೋಷಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ದಿಗ್ಬಂಧನದ ಒತ್ತಡದ ಘೇರಾವೊ ಶಾಂತಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಲಾರದು.

ಘೇರಾವ್ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭೇದವಿದೆ. ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಘೇರಾವ್ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಎರಡೂ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವೆರಡರ ಸ್ವರೂಪ ಬೇರೆಬೇರೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಡ್ಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಕಲಕುವುದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮಾರ್ಗ. ಎದುರಾಳಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿವರ್ತನೆ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ಅದು ಹಲವು ವೇಳೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹೇರಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಪರರನ್ನು ತೊಂದರೆಗೀಡುಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಘೇರಾವ್‌ನ ಉದ್ದೇಶ. ಕುಳಿತು ಸಂಪು ಹೂಡುವ ವಿಧಾನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಿರುವ ಉತ್ತಮ ಆಯುಧ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಹೋರಾಟದ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಕುಳಿತು ಸಂಪು ಹೂಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಸಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಮ್ಮತ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವ ಅಥವಾ ಅವರೋಧಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಈ ಅಸ್ತ್ರ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 1967ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಘೇರಾವ್‌ಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹೊರಗೀಲಿ ಹಾಕಿದುವು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಖೋತಾ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು. ಆದಕಾರಣ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಆವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರೂ ಈ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಾರಣ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಜೀವಕ್ಕೆ ಹಾಗು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗೆ ಭದ್ರತೆಯಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾರ್ಮಿಕ–ಮಾಲೀಕ ಸಂಬಂಧದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವೂ ಆದಕಾರಣ ಈ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಅನುಕೂಲಗಳೇರ್ಪಟ್ಟುವು. ಆದಕಾರಣ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಪದೇಪದೇ, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಈ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ–ಮಾಲೀಕ ಸಂಬಂಧ ಬಿಗಡಾಯಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಈ ಅಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೊ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದುವು.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಐ.ಎನ್.ಟಿ.ಯು.ಸಿ ಈ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇತರ ಸಂಘಟನೆಗಳಾದ ಎ.ಐ.ಟಿಸಿ.ಯು.ಸಿ., ಯು.ಟಿ.ಯು.ಸಿ, ಸಿ.ಐ.ಟಿ– ಇವು ಇಂಥ ಅಸ್ತ್ರದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿವೆ. ಈ ಅಸ್ತ್ರದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇದು ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಅಸ್ತ್ರವೆಂದು ತೋರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡು ವಾದಗಳನ್ನು ಮುಂದೊಡ್ಡಿದುವು : ೧ ವೇತನ ಮಂಡಳಿಗಳ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಮಾಲೀಕರು ನೆರವೇರಿಸದೆ ತಮಗೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಿಗಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದಿರುವ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಆಶಾಭಂಗವಾಗಿದೆ. ಮಾಲೀಕರ ಇಂಥ ಧೋರಣೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಬೇಕಾದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಬಲಾತ್ಕಾರ ಸ್ವರೂಪದ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಘೇರಾವ್ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ, ಒಂದು ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಸ್ತ್ರ. ೨. ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳು ತೀರ ದುರ್ಬಲವಾದಂಥವು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಚೌಕಾಸಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಲೀಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಮಾಲೀಕರು ಈ ಅಸಮಾನತೆಯ ದುರುಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಲೀಕರ ಇಂಥ ದೌರ್ಜನ್ಯದಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಘೇರಾವ್ ಈ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲ ಬಲಾತ್ಕಾರ ರೂಪದ ಸಾಧನವಷ್ಟೆ.

ಘೇರಾವ್‌ಅನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಸಾಧನವೆಂದು ಒಪ್ಪದವರು ಮೇಲಿನ ವಾದಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ವೇತನಮಂಡಳಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಯಾವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ವೇತನಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆ ಮಟ್ಟದ ವೇತನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆ ಮಟ್ಟದ ವೇತನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ತನಕ ಅಂಥ ಉದ್ಯಮಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ತೋರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ವೇತನ ಮಂಡಳಿಗಳ ಶಿಫಾರಸುಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮಾಲೀಕರೂ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಸಂಧಾನದ ಮೂಲಕ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾಲೀಕರು ವೇತನಮಂಡಳಿಯ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಉದ್ಯಮದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಿ ಮಾಲೀಕರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಡಂಬಡಿಕೆಗೆ ಬರುವುದು ಸೂಕ್ತವೇ ಹೊರತು, ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ.

ಘೇರಾವ್ ಚೌಕಾಸಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮಾನಗೊಳಿಸುವ ಸರ್ಮಪಕವಾದ ಸಾಧನವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಚೌಕಾಸಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಧಾನ ಕುಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ತಮಗೆ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರಿವಿನಿಂದ ಅವು ಸಂಧಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೌಕಾಸಿಯ ಕಾರ್ಯಗತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದವರಿಗೂ ಹಣಕಾಸಿನ ನಷ್ಟಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಧಾನ ಕುಸಿದರೆ ಮುಷ್ಕರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ನಿಂತು ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸರಕಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಷ್ಕರದಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವೇತನ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಸಾಧಕಬಾಧಕಗಳನ್ನೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅನಂತರವೇ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಉದ್ಯಮಿಯಾದವನು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಾಗಿ

ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮುಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟರೆ ಆಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ನಷ್ಟ ಕಡಿಮೆಯೋ ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಮುಷ್ಕರದಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮುಷ್ಕರ ಮಾಡದೆ ಮಾಲೀಕರ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಕೂಲಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳ ವಿವೇಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಆಗುವ ತೀರ್ಮಾನ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕ್ಷೇಮಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಘೇರಾವ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮಾಲೀಕನ್ನು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸುತ್ತುವರಿಯುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಗಳ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧತೆಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಸಂಭವವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದವನು ಮಾಲೀಕನೊಬ್ಬನೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಘೇರಾವೂ ಮುಷ್ಕರವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ವೇತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾಲೀಕ ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ನಷ್ಟಸಂಭವ ಹಣಕಾಸಿನದೊಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಅದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸೌಕರ್ಯ. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಿರುವುದುಂಟು. ಘೇರಾವ್‌ಅನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅದು ಮಾಲೀಕರಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲೂ ಚೌಕಾಸಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಮಗೊಳಿಸುವಂಥ ಸರಿಯಾದ ಸಾಧನವಲ್ಲ ಎಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ಬಿ.ಎ.)

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಅಸಮರ್ಥ ಮತ್ತು ಅಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು ಘೇರಾವ್‌ಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ವಾದ. ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ತಾಳ್ಮೆ, ನ್ಯಾಯ, ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಶಿಸ್ತುಪಾಲನೆಗಳ ಅಭಾವ ಘೇರಾವ್ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಾದ. ಕಾರಣ ಯಾವುದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಘೇರಾವ್‌ನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾಗಿದೆ. ಘೇರಾವ್‌ನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದವೂ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಘೇರಾವ್ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವ ಒಪ್ಪಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ವರ್ಗಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಮ್ಮತಿಯ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಲಾರದು ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯ ಬಲವಂತದ ಒಪ್ಪಂದ ಉಭಯವರ್ಗಗಳ ಮಾನಸಿಕ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಆತಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಘೇರಾವ್‌ಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆಯೇ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ತತ್ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ 17ನೆಯ ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಕಲಮುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿಧಿ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಸಭೆ ಸೇರಿದ ಅಪರಾಧ, ಯಾರೊಬ್ಬರನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದ ಅಥವಾ ಅವರೋಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧ, ಆಪರಾಧಿಕ ಬಲಪ್ರಯೋಗ, ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದು, ಕುಚೇಷ್ಟೆ, ಅತಿಕ್ರಮಣಾಪರಾಧ, ಆಪರಾಧಿಕ ಭಯೋತ್ಪಾದನೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಗಳಾಗಿ ಘೇರಾವೂ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಭಾರತದ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 339, 340, 341, 342 ಮುಂತಾದ ಕಲಮುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರೋಧಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದನ್ನು ಅಪರಾಧಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಮತ್ತು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ದಂಡಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಬಲಪ್ರಯೋಗವಾಗಲೇಬೇಕಿಲ್ಲ. ಬಲಪ್ರಯೋಗ ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಭಯವೂ ದಂಡದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. 351 ಮತ್ತು 352ನೆಯ ಕಲಮುಗಳೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತವೆ. 503ನೆಯ ಕಲಮಿನಲ್ಲಿ ಆಪರಾಧಿಕ ಭಯೋತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ 506ನೆಯ ಕಲಮಿನನ್ವಯ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲವೆ ದಂಡ ಅಥವಾ ಎರಡನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಘೇರಾವ್ ಅಪರಾಧದ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಲು ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯ ಉಪಬಂಧಗಳನ್ವಯ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಯಾವ ಕೋರ್ಟಿನ ಆಜ್ಞೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ತನಿಖೆ ನಡೆಸಬಹುದು. ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದವರನ್ನು ಕೂಡಲೆ ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳದಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. 1967ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಘೇರಾವ್‌ಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತ್ತು. ಉಪಟಳ ಮತ್ತು ಪೋಲೀಸರ ಧೋರಣೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೊಲ್ಕತದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ರಿಟ್ ಅರ್ಜಿಗಳು ಬಂದವು. ಸಂವಿಧಾನದ ಉಪಬಂಧಗಳು, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು, ದಂಡಸಂಹಿತೆ, ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ ಮುಂತಾದ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೂ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಲಯ ವಿವೇಚಿಸಿ, ಘೇರಾವೂ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಅಪರಾಧವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತೀರ್ಪಿತ್ತಿತು.

ಘೇರಾವ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪೋಲೀಸರು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದರೆ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಅವರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಂತಃಸಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠೆಗಳ ಅಡಿಪಾಯವುಳ್ಳ ಭಾರತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪೋಲೀಸ್ ಖಾತೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಘೇರಾವ್‌ನಿಂದ ತೊಂದರೆಗೆ ಈಡಾದವರನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ. ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ 100, 107, 117, 144 ಮತ್ತು 491ನೆಯ ಕಲಮುಗಳು ಅಪರಾಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾನೂನು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ, ಜರ್ಮನಿ, ಇಸ್ರೇಲ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಂಡಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದಂಥ, ಕಾನೂನಿನ ಅನೇಕ ನಿಯಮಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಘೇರಾವ್ ಅಪರಾಧವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಘೇರಾವ್ ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಗಯಾನ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಜರುಗಿವೆ. ನ್ಯಾಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ, ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾತಂತ್ರಸ್ವರೂಪದ ಆಡಳಿತವಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳೂ ಘೇರಾವ್‌ಅನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ದಿವಾಣಿ ಮತ್ತು ದಂಡಸಂಹಿತೆಗಳನ್ವಯ ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸಲು ಸಂಧಾನ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯಗಳಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಘೇರಾವ್ ಈ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಘೇರಾವ್ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವಾಗಲಾರದು.

ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಘೇರಾವ್‌ಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಬಹುದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ, ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾದಗಳ ಇತ್ಯರ್ಥದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಸಂಬಂಧ– ಇವು ಘೇರಾವ್‌ಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಬಹುದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ಇತರ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಘೇರಾವ್‌ಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಬಹುದು. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಘೋಳ್ ಮೀನುಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು (ಜ್ಯೂ ಫಿಷ್) ಪರ್ಸಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಸಯೀನೀಡಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಯೀನ, ಸೂಡೊಸಯೀನ ಜಾತಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೀನುಗಳು ತಮ್ಮ ಗಾಳಿಚೀಲಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ ತಮಟೆ ಬಡಿದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. (ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಘೋಳ್ ಎಂದರೆ ತಮಟೆ ಎಂದರ್ಥ). ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಜ್ಯೂ ಫಿಷ್, ಡ್ರಮ್ ಫಿಷ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಭಾರತ, ಮಾಯನ್ಮಾರ್, ಮಲಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೀನುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನದೀಮುಖಜ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಒಳನಾಡಿಗೂ ಬರುವುದುಂಟು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘೋಳ್ ಮೀನುಗಳು ಸೂಡೋಸಯೀನ ಡಯಕಾಂತಸ್ ಪ್ರಭೇದದವಾಗಿವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಓಟೊಲಿತಾಯ್ಡಿಸ್ (ಕೋತ್ ಮೀನು), ಓಟೋಲಿತಸ್, ಸಯೀನ, ಜಾನಿಯಸ್ (ಧೋಮ ಮೀನುಗಳು) ಸಯಿನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮೀನುಗಳಿವು; ಸುಮಾರು 120 ರಿಂದ 150 ಸೆಂ.ಮೀ. ಉದ್ದದವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೂಕ ಸುಮಾರು 5 ಕೆಜಿ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ 5-11 ಕೆಜಿ. ವರೆಗಿನ ಮೀನುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ದೃಢವಾದ ದೇಹ, ಆಳವಾದ ಕಚ್ಚನ್ನು ತೋರುವ ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ, ಎರಡು ಮುಳ್ಳುಗಳುಳ್ಳ ಗುದದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ, ಎದೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಲ ರಚನೆಗಳಿರುವುದು, ಮೊಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ

ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ – ಇವು ಘೊಳ್ ಮೀನುಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಮೂಲತಃ ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಊದಾ, ನೀಲಿ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವುದುಂಟು.

ಈ ಮೀನುಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು. ಇತರ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು, ಕಠಿಣಚರ್ಮಿಗಳು, ವಲ್ಕವಂತಗಳು, ಮತ್ತು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಮೇ–ಜುಲೈ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕಾಠೇವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. 2002 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨.೬೮ ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರದ ಮೀನುಗಳು. ಇವುಗಳ ಗಾಳಿಚೀಲದಿಂದ ತಯಾರಾಗುವ ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯಿದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಇದರ ಗಾಳಿಚೀಲವನ್ನು ಮಾವ್ ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮಾವ್‌ಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವೈನ್ ತಯಾರಿಕಾ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಣಗಿಸಿದ ಗಾಳಿಚೀಲಗಳನ್ನು ಐಸಿಂಗ್ಲಾಸ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.; ಟಿ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಘೋರ್ : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸು. 10-14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ. (ಇದನ್ನು ಘೋರ್, ಘೌರ್, ಘೊರ್, ಘೂರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ). ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದು ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಹೆರಾತ್ ಮತ್ತು ಕಾಂದಹಾರದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಫಿರ್ದೌಸಿಯ (1010) ಶಾಹನಾಮಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಬ್ಬೀ ಭೂವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಘೋರ್‌ನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುವುದು ಘಜ್ನಿ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲಕವೇ.

ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರ್ಷಿಯ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಟ್ರ್ಯಾನ್ಸೊಂಕ್ಸಿಯಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಮಸೌದರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಘೋರ್‌ನ ಮೊದಲ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಸೌದ್ 1020ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಮಲ್ಲಿಕ್ ಇಜುದ್ದೀನ್ ಸು. 1100ರಲ್ಲಿ ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಡೆಯನಾದ. ಈತನನ್ನು ಮತ್ತು ಈತನ ವಂಶದ ಮುಂದಿನ ಏಳು ಜನರನ್ನು ರಾಜರ ಪಿತೃಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಮಲ್ಲಿಕ್ ಇಜುದ್ದೀನನ ಮಗ ಅಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಜಹಾನ್ ಸೋಜ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿದ. ಈತನ ಸೋದರಳಿಯರಾದ ಘಯಾಸುದ್ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಮತ್ತು ಮುಯಿಜ್ ಉದ್ದೀನರು ಖುರಾಸಾನ್ ಮತ್ತು ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದರು. ಅಲ್ಲಾ–ಉದ್–ದೀನನ ಅನಂತರ ನಡೆಸಲಾದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಲ್ತಾನ್ (1176), ಲಾಹೋರ್ (1186), ಅಜ್ಮೀರ್ (1180) ಇವನ್ನು ಮುಯಿಜ್ ಉದ್ದೀನ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರದ 6 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಾಗಪುರದವರೆಗೂ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಾವಾಡಿಯವರೆಗೂ ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಅಂದಿನ ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಭಾರತದಿಂದ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯದವರೆಗೂ ಆಕ್ಸಸ್‌ನಿಂದ ಹಾರ್ಮೂಜ್ ಜಲಸಂಧಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಮುಯಿಜ್ ಉದ್ದೀನನ ಮರಣಾನಂತರ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಮತ್ತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುವು. ಅನಂತರ ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ ಘೋರ್‌ನ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ, ಸೀಯಿಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಹೆರಾತ್‌ಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು 1215ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಖ್ವಾರಾಜಮ್‌ನ ರಾಜ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಸು. 30 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಘೋರ್ ರಾಜಕುಮಾರರು ಇದನ್ನು ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಳಿಸಿ ಹೆರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1383ರಲ್ಲಿ ಹೆರಾತ್ ಮೇಲೆ ಮಂಗೋಲರ ತೈಮೂರ್ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದ. ಘೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು. (ವಿ.ಕೆ.)

ಘೋರಿ ಸುಲ್ತಾನರು : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹೆರಾತಿನ ಆಗ್ನೇಯದ ಘೋರ್ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳಿದ ಸುಲ್ತಾನರು. ಇವರು ಆಫ್ಘನರೆಂಬುದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪೂರ್ವ ಪರ್ಷಿಯನರ ಮೂಲದವರೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮೊದಲು ಘಜ್ನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ಘೋರಿಗಳು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಇವರಿಗೂ ಘಜ್ನಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಘಜ್ನಿಯ ಬಹ್ರಾಂ ಷಾ ಎಂಬವನು ಘೋರಿ ಸುಲ್ತಾನ ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನೂ ಅವನ ತಮ್ಮ ಸೈಫ್–ಉದ್–ದೀನನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸೋದರ ಅಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಹುಸೇನ್ ಈ ಕೊಲೆಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಘಜ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ನಗರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ. ಈ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಜಹಾನ್‌ಸೂಜ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಂಚ ಭಸ್ಮಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಬಹ್ರಾಮನ ಮಗ ಖುಸ್ರಾವ್ ಷಾನ್ನು ಘುಜ್ಜ್ ತುರ್ಕ್‌ಮನರು ಘಜ್ನಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದರು. ಇವನು ಪಂಜಾಬಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ. ಘಜ್ನಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಘುಜ್ಜ್ ತುರ್ಕ್‌ಮನರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು.

ಘೋರಿ ಸುಲ್ತಾನರು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು. ಅಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಹುಸೇನನ ಮಗ ಸೈಫ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಮುಹಮ್ಮದ ಘುಜ್ ತುರ್ಕ್‌ಮನರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ದಾಯಾದಿಯೂ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆದ ಘಿಯಾಸ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಮುಹಮದ್ ಘುಜ್ಜ್ ತುರ್ಕ್‌ಮನರನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಷಿಹಾಬ್–ಉದ್–ದೀನನನ್ನು ಘಜ್ನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನೇಮಿಸಿದ. ಷಿಹಾಬ್–ಉದ್–ದೀನನಿಗೆ ಮುಯಿಜ್ಜ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ಸಾಮ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ. ಘೋರಿ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಎಂದು ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವವನು ಈತನೆ.

ಘೋರಿ ಮುಹಮ್ಮದ್ 1175ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡು ಮುಲ್ತಾನಿನ ಇಸ್ಮೇಲರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಉಚ್ ಕೋಟೆ ಅವನ ವಶವಾಯಿತು. 1178ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ಆಕ್ರಮಣ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಪೆಷಾವರಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋದ. ಅದು ಇವನ ವಶವಾಯಿತು. ಪಂಜಾಬಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಘಜ್ನವೀಡ್ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ.

ಈ ಗೆಲುವಿನಿಂದ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವನು ಗಳಿಸಿದ ಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ್ ಚೌಹಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ವಿರುದ್ಧ ಥಾನೇಶ್ವರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ತರೈನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ (1190-91) ಮಹಮ್ಮದ್ ಅನೇಕ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸೋತು ಗಾಯಗೊಂಡು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ಎರಡನೆಯ ತರೈನ್ ಕದನದಲ್ಲಿ (1192) ಪೃಥ್ವೀರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದ. ಈ ವಿಜಯದ ಅನಂತರ ದೆಹಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಅಲ್ಲೂ ಅಜ್ಮೀರದಲ್ಲೂ ಹಿಂದೂ ಸಾಮಂತರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಅನಂತರ ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಗಳಾದ ಹಾಂಸೀ, ಕುಹ್‌ರಾಮ್, ಸುರ್‌ಸೂತಿ ಮತ್ತು ಸಿರ್‌ಹಿಂದ್‌ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ. ಭಾರತದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಸೇವಕ ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಐಬಕ್‌ನ ವಶಕ್ಕೊಪ್ಪಿಸಿ ಘಜ್ನಿಗೆ ಮರಳಿದ.

1193ರಲ್ಲಿ ಮುಹಮ್ಮದ್ 50,000 ಅಶ್ವಸೇನೆಯೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಈ ಬಾರಿ ಕನೌಜಿನ ಗಾಹದ್ವಾಲ ಮನೆತನದ ದೊರೆ ಜಯಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಲು ಕಾದಿತ್ತು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಕಾಶಿಯೊಂದರಲ್ಲೇ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ದೇವಾಲಯಗಳು ನೆಲಸಮವಾದುವು. ಮಸೀದಿಗಳು ಎದ್ದವು. ಜನರು ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಲೂಟಿಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಗಾಹದ್ವಾಲರ ಬೊಕ್ಕಸ ಅವನ ಕೈಸೇರಿತು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಹದ್ವಾಲರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಅವರ ಐಶ್ವರ್ಯ ಮಹಮ್ಮದನದಾಯಿತು.

ಮಹಮ್ಮದ್ ಈ ಐಶ್ವರ್ಯದ ರಾಶಿಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಎದ್ದ ದಂಗೆಗಳನ್ನು ಐಬಕ್ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ, ಘೋರಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಸುಮಾರು 27 ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂದ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಕುವ್ವತ್–ಉಲ್–ಇಸ್ಲಾಂ ಮಸೀದಿಯನ್ನು 1194ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅಜ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲದೇವ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಮೇಲೂ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಒಂದು ಮಸೀದಿ ಎದ್ದಿತು.

ಮಹಮ್ಮದ್ ಮತ್ತೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಲ್ಲಕ್ಷಣರಾಜ ಮುತ್ತಿಗೆ ತೆಗೆಯುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ, ಬಹಾವುದ್ದೀನ್ ತುಘ್ರಿಲ್‌ನನ್ನು ಶಾಂತಿ ಮಾತುಕತೆಗೆ ನೇಮಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಮುಹಮ್ಮದ್ ಗೆದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಐಬಕ್ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಅವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ.

ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಖಾರಜ್ಜ್ ಮಿಯನ್ ಮನೆತನ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ನಾಯಕ ತಕಷ್ ಸತ್ತ ಅನಂತರ ಉಂಟಾದ ಯಾದವೀ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಘೋರಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾದ ನಿಷಾಪರ್, ತುಸ್, ಮೆರ್ವ್‌ಗಳನ್ನು 1201ರಲ್ಲಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಕಷನ ಅನಂತರ ಅಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅವನು ಹೆರಾತ್‌ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಘೋರಿಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

ಮಹಮ್ಮದನ ಅಣ್ಣ ಘಿಯಾಸ್–ಉದ್–ದೀನ್ 1203ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಘಜ್ನಿ, ಘೋರ್ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿಗಳ ಸುಲ್ತಾನನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ. ಖ್ವಾರಜ್ಜ್ ಮಿಯನ್ ಮನೆತನದವರೊಡನೆ ಹಗೆತನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅವರಿಂದ

ಮಹಮ್ಮದ್ 1205ರಲ್ಲಿ ಅನಭವಿಸಿದ ಸೋಲು ಅವನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಖೋಕಾರರು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಇತರ ಗಿರಿಜನರು ಬಂಡೆದ್ದು ಮುಲ್ತಾನಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಅವರು ಲಾಹೋರನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಲಾಹೋರ್–ಘಜ್ನಿ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರು. ಇವರನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದು ಐಬಕನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದುದರಿಂದ, ಮುಹಮ್ಮದನೇ ಘಜ್ನಿಯಿಂದ ಬಂದು, ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಲಾಹೋರಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಹಬಂದಿಗೆ ತಂದ. ಘಜ್ನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ (1206).

ಅವನ ಅನಂತರ ಘೋರಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬಹಲ ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಅನಂತರ ಘೋರಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಖ್ವಾರಜ್ ಮಿಯನ್ ಮನೆತನದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಘಜ್ನಿಯನ್ನು ಕಿರ್ಮಾನಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ತಾಜ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಯಿಲ್ದಿಜ್ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಪದಚ್ಯುತನಾದ ಮೇಲೆ (1215) ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ರಾಜ್ಯ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಐಬಕ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಘೋಷ್, ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ : 1845-1921. ಬಂಗಾಳದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಕೀಲ, ವಿದ್ವಾಂಸ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ, ಶಾಸನಕರ್ತ. ಎರಡು ಬಾರಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. 1845ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 23ರಂದು. ಬರ್ದ್‌ವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೋರೆಕೋನ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಲತಮ್ಮನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಖಾಂದಘೋಷ್‌ನಲ್ಲಿ. ತೋರೆಕೋನ ಎಂಬುದು ಅವರ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಥಳ. ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು ಜಗಬಂಧು ಘೋಷರ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮಗ. ಇವರದು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕಾಯಸ್ಥ ವಂಶ. ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿದ ಇವರು ಬರ್ದ್‌ವಾನ್ ರಾಜ್ ಕೊಲಿಜಿಯೆಟ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಬಂಕುರದಿಂದ ಎಂಟ್ರನ್ಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಕೋಲ್ಕತದ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜ್ ಸೇರಿದರು. ಎಫ್.ಎ.ಯಲ್ಲಿ (1862) ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಬಿ.ಎ.ಯಲ್ಲಿ (1865) ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ ಇವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂ.ಎ.ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನೂ ಚಿನ್ನದ ಪದಕವನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದರು (1867). 1871ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಆನರ್ಸ್–ಇನ್–ಲಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಇವರಿಗೆ 1884ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್ ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಪದವಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಇವರ ಬಂಧುಗಳು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಾಗಿ ಇವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು.

ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಭಿರುಚಿಯಿತ್ತು. ಕೋಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಘೋಷರು 1879ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಫೆಲೊ ಆದರು. 1893-1895ರವರೆಗೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ 1887-1899ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಗೋಖಲೆಯವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇವರೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಸೂಚಿಸಿದರು. 1906-1921ರಲ್ಲಿ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ತ್ರೀವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಇವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು.

1905ರ ವರೆಗೂ ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು ನೇರವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಆ ವರ್ಷ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವೈಸ್ ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ ಮಾಡಿದ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಸೇರಿದ್ದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. 1906ರ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸಭೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಮಾವೇಶಗಳಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಧ್ಯೇಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿತ್ತು. ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಸೌಮ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಉಗ್ರಪಂಥಿಗಳು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದೂ ಮಹಾಸಭೆಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾದಿ ಮತ್ತು ತೀವ್ರಗಾಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಆಯಿತು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತನ್ನ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣವನ್ನು ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ್ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂಗಾಳದ ವಿಭಜನೆ, ಸ್ವದೇಶಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಕಾರಗಳ ಕುರಿತದ್ದಾಗಿತ್ತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ತೀವ್ರಗಾಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ನಡುವಣ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಅಧಿವೇಶನಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗಿ ಅದು ಅರ್ಧದಲ್ಲೇ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಚೆನ್ನೈನ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ್ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ವಿದೇಶೀಯರ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲದ, ಸ್ವದೇಶದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಒಂದು ವರವೆಂದೇ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಿಜೇತರಾಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಅನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ತೊಡೆದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬಂದರು. ಅದು ಈಗ ಸಾಧಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಗುರಿ–ಎಂಬುದು ಅವರ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಮುಕ್ತವ್ಯಾಪಾರ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿತಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಭಾರತೀಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರಲ್ಲದೆ, ಅವರೇ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಧನಪೋಷಣೆ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು 1891-1896 ಮತ್ತು 1906-1907ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ವಿಧಾನಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಹಿಂದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪಾಲು, ಋಣಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿಧೇಯಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ವಿಧೇಯಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಷ್ ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದು ತಪ್ಪು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ 1907ರ ರಾಜದ್ರೋಹ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಾಗ ಅದರಿಂದ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನವೇ ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ಆ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು.

1909ರ ಅನಂತರ ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅನಂತರ ಅವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕಡೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸಲು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು.

ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷರು ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಾದ ತೋರೆಕೋನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಹಲವಾರು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟು ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳಷ್ಟು ದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು 1921ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಘೋಷ್, ಲಾಲ್ ಮೋಹನ್ : 1849-1909. ವಾಕ್ಚತುರ, ದೇಶಪ್ರೇಮಿ, ಹೋರಾಟಗಾರ, 1903ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಜನನ 1849ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಗರ್‌ನಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ರಾಮಲೋಚನ ಘೋಷ್ ಬಂಗಾಳ ಸರ್ಕಾರದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಉದಾರವಾದಿ, ಪ್ರಗತಿಪರ. ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ (1869) ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿ 1873ರಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಾದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕಸೇವಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅರ್ಹತೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು 21ರಿಂದ 19ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ್ದುದು ಭಾರತೀಯರು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಮತ್ತೊಂದು ಅಡಚಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಇಂಡಿಯ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಮತ್ತು ಪುಣೆಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲು ಲಾಲ್ ಮೋಹನರನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಲಾಲ್‌ಮೋಹನ್

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಬ್ರೈಟನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಎಲ್ಲ ಸಭಿಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಈ ಸಭೆಮುಗಿದ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲೇ ಲೋಕಸೇವಾ ಹುದ್ದೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಲಾಲ್ ಮೋಹನ್ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದರು. 1880ರಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಸುಂಕದ ರದ್ದಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇಂಡಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್‌ನ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಉದಾರವಾದಿ ನಾಯಕರು ಲಾಲ್ ಮೋಹನರನ್ನು 1884ರಲ್ಲಿ ಡೆಫ್ಟ್‌ಫರ್ಡ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷದ ಉಮೇದುವಾರರನ್ನಾಗಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಗಾಳದ ಜನ ಸುಮಾರು 11 ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಲಾಲ್ ಮೋಹನ್ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿದರಾದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತ ಪ್ರಥಮ ಭಾರತೀಯರಿವರು.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಲಾಲ್ ಮೋಹನ್ 1890ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡಿದರು.

1903ರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದು ಪಟ್ಟಾಭಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರಂಕುಶಾಧಿಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಬಡತನ ಮತ್ತು ಬರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಚರಿಸಿದ ಆಡಂಬರಯುತವಾದ ದರ್ಬಾರಿನ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.

ಲಾಲ್ ಮೋಹನ್ 1909ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 18 ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು.

(ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಘೋಷಯಾತ್ರೆ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಜಲವಸತಿಯಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಸುಗಳ ಮಂದೆಗಳನ್ನು ಮೇಯಲು ಬಿಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪಶುಪಾಲಕರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಗೊಲ್ಲರ ಆವಾಸಗಳಿಗೆ ಘೋಷಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಗಾಗ ರಾಜರು ಅಥವಾ ಅವರ ನಂಬುಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಈ ಪಶುಸಂವರ್ಧನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಕರುಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿ ಗೊಲ್ಲರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಭೇಟಿಗಳಿಗೆ ಘೋಷಯಾತ್ರೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದುರ್ಯೋಧನ ಮಹಾರಾಜ ನಡೆಸಿದ ಒಂದು ಘೋಷಯಾತ್ರೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವನಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಘೋಷಯಾತ್ರಾಪರ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ 22 ಅಧ್ಯಾಯಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಉಪಪರ್ವವೇ ಇದೆ.

ಪಾಂಡವರು ದ್ಯೂತಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 22 ವರ್ಷಗಳ ಅರಣ್ಯವಾಸ ಮತ್ತು 1 ವರ್ಷದ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ದ್ವೈತವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಚಳಿಮಳೆ, ಗಾಳಿಬಿಸಿಲುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕ್ಲೇಶಪಟ್ಟು ವಲ್ಕಲಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವ ಪಾಂಡವರ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಅವರೆದುರಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೈಶ್ವರ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಮೆರೆದು ಅವರಿಗೂ ದ್ರೌಪದಿಗೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಕಟವುಂಟು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆ ದುರ್ಯೋಧನನ ದುರ್ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶಕುನಿ, ಕರ್ಣರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಹೇಳಿಯೂ ಆಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಅನುಮತಿ ದೊರೆಯುವುದು ಅಸಂಭವವೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಕರ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರಾಕ್ಷೇಪಣೀಯವಾದ ಘೋಷಯಾತ್ರೆಯ ಯೋಚನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ದ್ವೈತವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಘೋಷಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ವಿಚಾರ ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಅಂಧರಾಜ ದ್ವೈತವನದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಥರಾದ ಪಾಂಡವರಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೌರವರು ಪರಿವಾರಸಮೇತರಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಕ್ಷೇಮಕರವಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯನ್ನೇ ಒಡ್ಡಿದ. ಆಗ ಧೀಮಂತನಾದ ಶಕುನಿ ಸಮಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೆರೆದು ತಾವು ಯಾರೂ ಪಾಂಡವರಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭರವಸೆ ನೀಡಿದ ಮೇಲೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಘೋಷಯಾತ್ರೆಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ. ಅಂಧರಾಜ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ ಒಡನೆಯೇ ದುರ್ಯೋಧನ, ದುಶ್ಶಾಸನಾದಿ ಸೋದರರೊಡನೆ ಕರ್ಣಶಕುನಿಸಮೇತನಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಜನರನ್ನೂ ಅವರ ಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಘೋಷಯಾತ್ರೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಪೀಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಏಕೈಕ ಮನೋರಥದಿಂದ ದ್ವೈತವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟ. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಪೌರರೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಇತರರೂ ಹೊರಟರು.

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಹಲವು ಗೊಲ್ಲರ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಗೊಲ್ಲರ ಗಾನ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಲಿದು ಅವರಿಗೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಪಾರಿತೋಷಕಗಳನ್ನಿತ್ತು ದ್ವೈತವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪಾಂಡವರಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು ಪಾನ ಭೋಜನಾದಿಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಗಾನ ನರ್ತನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ. ವಿಹಾರಶೀಲರಾದ ಪೌರರು, ವೇಶ್ಯೆಯರು ಮೊದಲಾದವರು ವಿಶೇಷವಾದ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೇ ನಡೆಸಿದರು. ದ್ವೈತವನದ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬಂದು ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿದ್ದ ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಪರಿವಾರದವರಿಗೂ ಕೌರವ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಯೇರ್ಪಟ್ಟು ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಕದನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಂಡಿತು. ದುರ್ಯೋಧನನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯೆಯ ಸೈನಿಕರು ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮರ್ದಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಸ್ವಯಂ ಚಿತ್ರಸೇನನನೇ ರಂಗಕ್ಕಿಳಿದು ಕಾಳಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಲು ಕರ್ಣನಂಥ ಮಹಾವೀರರೂ ಅಂಜಿ ಆತುರದಿಂದ ವಿಕರ್ಣನ ರಥಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ರಣರಂಗದಿಂದ ದಾಟಿಕೊಂಡ. ಗಂಧರ್ವರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ತಾಳಲಾರದೆ ಸಮಸ್ತ ಕೌರವಬಲವೂ ರಣರಂಗದಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ದುರ್ಯೋಧನ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿರಥನಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ. ಆಗ ಚಿತ್ರಸೇನನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಗಂಧರ್ವರು ದುರ್ಯೋಧನ, ದುಶ್ಶಾಸನ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ರಾಜಪತ್ನಿಯರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಪೀಡೆಯಂಟುಮಾಡಲು ಹೊರಟವರಿಗೆ ಗಂಧರ್ವರಿಂದ ಪೀಡೆಯೊದಗಲು ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೌರವ ಪರಿವಾರದವರನೇಕರು ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಿ ಮೊರೆಯಿಡುವಂತಾಯಿತು.

ಕೌರವರಿಗೊದಗಿದ ಸಂಕಟವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಅಂತಹ ದುಃಖವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನಾವೇ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಗಂಧರ್ವರೇ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮಗೂ ಮಿತ್ರರಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು–ಎಂದುಬಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದೆ ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳೂ ಅವರ ಹೆಂಡಿರೂ ಅನ್ಯರ ಸೆರೆಯಾಗಿರುವಾಗ ತಾವು ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ, ಕೂಡಲೇ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ದುರ್ಯೋಧನನ ರಥಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಭೀಮಾರ್ಜುನ ಹಾಗೂ ನಕುಲಸಹದೇವರು ಗಂಧರ್ವರ ಮೇಲೆ ಕಾಳಗಹೂಡಿದರು. ಇವರ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಚಿತ್ರಸೇನ ಮಾಯಾ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನಾದರೂ ಅರ್ಜುನನ ಶಬ್ದವೇಧಿ ಬಾಣಗಳ ಮುಂದೆ ಅವನ ಆಟ ನಡೆಯದಾಯಿತು. ಆಗ ಚಿತ್ರಸೇನ ಅರ್ಜುನನ ಸಂಗಡ ಮಾತಿಗೆ ತೊಡಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಕೌರವರನ್ನೂ ಅವರ ಹೆಂಡಿರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ಬಂದೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವನು ಅಡ್ಡಿ ಬರಬಾರದೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ. ಪಾಪಿಗಳಾದ ಕೌರವರು ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಅರ್ಹರಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಕನಿಕರ ತೋರಬಾರದೆಂದೂ ಚಿತ್ರಸೇನ ಹೇಳಿದರೂ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಧರ್ಮರಾಯನ ಇಚ್ಛೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕೌರವರನ್ನೂ ಅವರ ಹೆಂಡಿರನ್ನೂ ಕೂಡಲೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಜುನ ವಾದಿಸಿದ. ಆಗ ಚಿತ್ರಸೇನ ಬಂಧಿತರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಧರ್ಮರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿನ್ನವಿಸಿದ.

ಧರ್ಮಪುತ್ರ ಚಿತ್ರಸೇನನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವನ ಸ್ನೇಹಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನೂ ಅವರ ಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೌರವರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಕೌರವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟ. ದುರ್ಯೋಧನ ಧರ್ಮಪುತ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಾಚಿಕೆಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ. ಅವನು ಕೈಗೊಂಡ ಘೋಷಯಾತ್ರೆ ದುಸ್ಸಹವಾದ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಕರ್ಣ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಕಣದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದವ ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ದುರ್ಯೋಧನನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಚಿತ್ರಸೇನನ ದೆಸೆಯಿಂದಾದ ಪರಾಭವದ ವಾರ್ತೆ ಕೇಳಿ ಕರ್ಣನಿಗೂ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು.

ಅಭಿಮಾನಧನನಾದ ಸುಯೋಧನ ಈ ಘೋರವಾದ ಪರಾಭವವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶ ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಕರ್ಣಶಕುನಿಗಳು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಪರಾಜಿತನಾದ ತಾನು ಭೀಷ್ಮದ್ರೋಣಕೃಪಾದಿಗಳೆದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪದೆ ದುರ್ಯೋಧನ ಅಪಮಾನದಿಂದ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ದರ್ಭಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತನಾಗಿದ್ದುಬಿಟ್ಟ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ವಿಜಿತರಾಗಿದ್ದ ಅಸುರರು ಅಹಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುತ್ತ ದುರ್ಯೋಧನನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರುವಂತೆ ಒಬ್ಬ ಕೃತ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆಕೆ ಸುಯೋಧನನನ್ನು ರಸಾತಳಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು.

ಆ ದೈತ್ಯರು ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತ "ನೀನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ನಿನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ನಾನಾ ವಿಧ ದೈತ್ಯಗಣದವರು ರಾಜಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಗದತ್ತನೇ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ ವೀರರಂತೂ ಅರಿವಿಧ್ವಂಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿನಗೆ ಅರ್ಜುನನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭೀತಿಯಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂಜಬೇಡ. ಕೇಳು, ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸತ್ತ ನರಕಾಸುರನ ಅಂಶ ಕರ್ಣನನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿದೆ. ಅವನು ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ ಮೇಲೆ ಬದ್ಧವೈರನಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆ, ಮುಂದಿನ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಜಯ ಖಂಡಿತ" –ಎಂದು ಅಭಯ ನೀಡಿ ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ಮತ್ತೆ ಕೃತ್ಯೆ ಸುಯೋಧನನನ್ನು ರಸಾತಳದಿಂದ ಹೊತ್ತು ತಂದು ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಳು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಡೆಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ದುರ್ಯೋಧನ ಇದೆಲ್ಲ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಡೆದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕುಳಿತಿರಲು ಕರ್ಣಶಕುನಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಸಂತೈಸಿ ಹಸ್ತಿನಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಮಾನಭಂಗಕ್ಕೆ ನೊಂದ ಸುಯೋಧನ ದೈತ್ಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಮುಂದೆ ಲಭಿಸಬಹುದಾದ ಅಂತ್ಯಜಯದ ಆಸೆಯಿಂದಲೂ ಜೀವ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ.

(ಕೆ.ವಿ.ಇ.)

ಘ್ರಾಣಮಂಡಲ : ವಾಸನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ನರಗಳ ಮೂಲಕ ಮಿದುಳಿಗೆ ರವಾನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನುಭವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಆಲ್‌ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಸಿಸ್ಟಮ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಗು, ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ನರಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಮಿದುಳು ಸೇರಿವೆ. ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಶಿರೋಭಾಗ ಘ್ರಾಣಸಂಬಂಧಿ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ; ತಳಭಾಗ ಉಸಿರಾಟದ

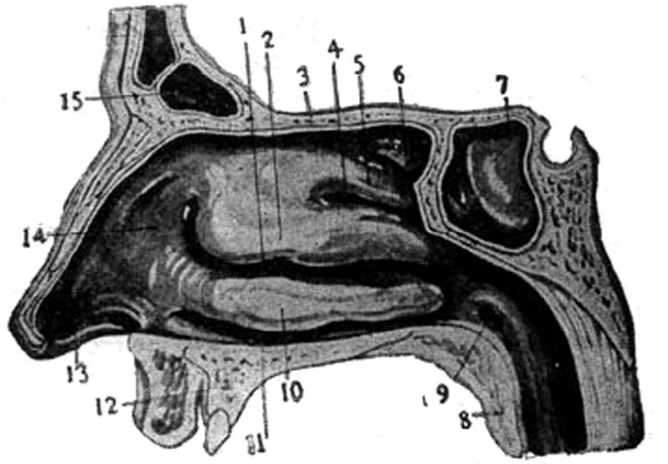

ಚಿತ್ರ 1. ಬಲಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯ ಹೊರಭಿತ್ತಿ : 1. ಮಧ್ಯದ ನಾಳಮಾರ್ಗ, 2. ಮಧ್ಯದ ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆ, 3. ಹಂದರದಂತಿರುವ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಮೂಳೆಯ ಭಾಗ, 4. ಶಿರೋನಾಳ ಮಾರ್ಗ, 5. ಶಿರೋಭಾಗದ ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆ, 6. ಸ್ಫೀನೋ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಆವರಣ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿರುವ ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆ, 7. ಸ್ಫೀನಾಯಿಡಲ್ ವಾಯುಕೋಶ, 8. ಅಂಗುಳ, 9. ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯಸ್ಸನ ನಾಳ, 10. ಕೆಳಗಿನ ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆ, 11. ಕೆಳಗಿನ ನಾಳಮಾರ್ಗ, 12. ಮೇಲ್ದವಡೆ, 13. ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆ, 14. ಮಧ್ಯನಾಳಮಾರ್ಗದ ಅಂಗುಳ, 15. ಮುಂದಲೆ ಮೂಳೆಯ ವಾಯುಕೋಶ

ಮಾರ್ಗ. ಮೂಗಿನ ಹೊರ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಆಕಾರ ಮೂಳೆಯಿಂದ ಒದಗಿದರೆ, ಕೆಳಭಾಗದ ಆಕಾರ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಪಕ್ಕದ ಕೆಳಭಾಗ ಕೇವಲ ಚರ್ಮದಿಂದ ಆಗಿದ್ದು ಚರ್ಮದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತಂತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಒಂದು ನಡುತಡಿಕೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಗೊಂಚಲಿನಂತಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ರಕ್ತನಾಳಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಲೋಳೆಪೊರೆ ರೂಪಿಸಿವೆ. ನಡುತಡಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ ಜರಡಿಯಂಥ ಮೂಳೆಯಿಂದಲೂ (ಇದರ ಹೆಸರು ಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಬೋನ್) ಇದರ ಕೆಳಗೆ ವೋಮರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂಳೆಯಿಂದಲೂ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ತಡಿಕೆಯ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದಲೂ ಆಗಿವೆ. ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಪಕ್ಕದ ಗೋಡೆಗಳ ಭಾಗವು, ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆಗಳಿಂದ, ಮೂರು ನಾಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ಕಾಂಚ್ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲುಭಾಗದ ಕಾಂಚ್ಕ್ಕೂ ಮೂಗಿನ ಛಾವಣಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ಫೀನಾಯಿಡ್ ಎಲುಬಿನ ವಾಯುಕೋಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. ಈ ಜಾಗವೇ ಸ್ಫೀನೊಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಆವರಣ. ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ಕಾಂಚ್ಗಳ ನಡುವೆ ಮೇಲಿನ ನಾಲೆ (ಸುಪೀರಿಯರ್ ಮಿಯೇಟಸ್) ಉಂಟು. ಈ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಮೂಳೆಯ ವಾಯುಕೋಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಕಾಂಚ್ಗಳ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯನಾಲೆ (ಮಿಡಲ್ ಮಿಯೇಟಸ್) ಉಂಟು. ಮೂರು ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಉಬ್ಬುಭಾಗವಿದೆ. ಇದೇ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡ್ ಕೋಶಗಳ ದಿಣ್ಣೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಡೊಗರಿನೊಂದಿಗೆ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲರಿ ಸೈನಸ್) ಮುಂದೆ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ನಾಲೆ (ಇನ್‌ಫೀರಿಯರ್ ಮಿಯೇಟಸ್) ಕೆಳಕಾಂಚ್ದ ಕೆಳಗೆ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೆ ಕವಾಟದಂತಿರುವ ಮೂಗಿನ ಒಳದ್ವಾರ ಗೋಚರವಾಗುವುದು. ಮೂಗಿನ ಛಾವಣಿ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನರಗಳು ಜರಡಿಯಂತಿರುವ ತೆಳುವಾದ ಮೂಳೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ.

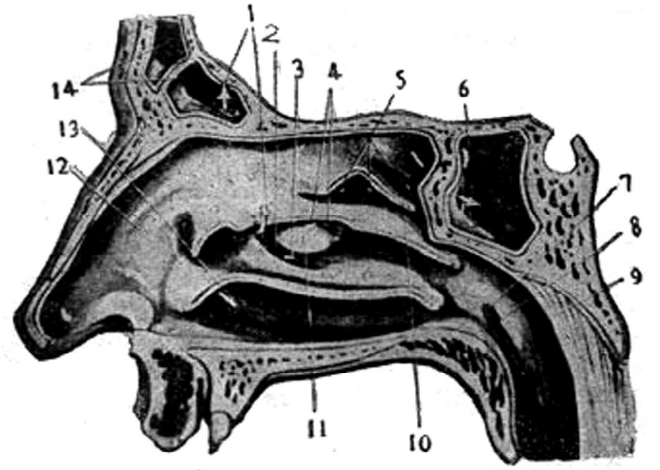

ಚಿತ್ರ 2. ಬಲಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯ ಹೊರಭಿತ್ತಿ (ಮೂರು ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ) : 1. ಆಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಣ, 2. ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದ ದ್ವಾರ, 3. ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ವಾಯುಕೋಶದ ದ್ವಾರ, 4. ಮಧ್ಯ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡಲ್ ಕೋಶದ ದ್ವಾರ, 5. ಹಿಂಭಾಗದ ಎತ್‌ಮಾಯಿಡಲ್ ಕೋಶದ ದ್ವಾರ, 6. ಸ್ಫೀನಾಯಿಡಲ್ ವಾಯುಕೋಶದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಣ, 7. ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯಸ್ಸನ ನಾಳದ ದ್ವಾರ, 8. ನಾಳದ ಉಬ್ಬು, 9. ಗಂಟಲಿನ ಕುಹರ, 10. ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರ ಮೂಳೆಗಳ ಕೊಯ್ದ ಅಂಚು, 11. ಎತ್‌ಮಾಯ್ಡಿನ ಉಬ್ಬು, 12. ಅಂಗುಳ, 13. ಕೆಳಗಡೆಯ ನಾಳಮಾರ್ಗ, 14. ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಮುಂದಲೆ ಮೂಳೆಯ ವಾಯುಕೋಶ

ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೂರನೆಯ ವಾರದಲ್ಲಿ ತಲೆಭಾಗದ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಗಿನ ಎರಡು ತಗ್ಗುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂಗಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದೇ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಕೋಶಗಳು ನರಕೋಶಗಳು. ಅವುಗಳ ತಂತುಗಳು ಮಿದುಳಿನ ಘ್ರಾಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕಗೊಂಡು ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ನರಗಳಾಗಿ ವ್ಯೂಹಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೂಗಿನ ಈ ತಗ್ಗುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಧ್ಯಕ ಲಲಾಟನಾಸಿಕ ಪ್ರಲಂಬ (ಮೀಡಿಯನ್ ಫ್ರಾಂಟೋನೇಸಲ್ ಪ್ರಾಸೆಸ್) ಮುಂದಲೆಯಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಮೂಗಿನ ಮೇಲುಭಾಗವಾಗಿಯೂ ಮೂಗಿನ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದ ನಡು ತಡಿಕೆಯ ಭಾಗವಾಗಿಯೂ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪಕ್ಕನಾಸಿಕ ಪ್ರಲಂಬಗಳು (ಲ್ಯಾಟರಲ್ ನೇಸಲ್ ಪ್ರಾಸೆಸಸ್) ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಮೊದಲನೆಯ ಅಂತರ ಅವಯವಗಳ ವೃತ್ತಖಂಡದಿಂದ (ವಿಸರಲ್ ಆರ್ಚ್) ಹೊರಟ ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆಳುಪೊರೆ ಅದನ್ನು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೇಗ ನಶಿಸಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯವರೆಗೂ, ಅಂದರೆ ಬಾಯಿಯ ಅಟ್ಟ ಸೃಷ್ಟನೆಯಾಗುವವರೆಗೂ, ಮೂಗು ಬಾಯಿ ಒಂದೇ ಆವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಗು ಹುಟ್ಟುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಆಳವಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವು ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳವಾಗುವುವು.

ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿ ನರಗಳು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಹೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲೂ ಘ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಹಳದಿ ವರ್ಣದ ತೆಳು ಪೊರೆ 2.5 ಚ.ಸೆಂ.ಮೀ ನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಘ್ರಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೋಶಗಳು ಉಂಟು. ಇವು ತೆಳು ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ.

ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಲೋಮಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಮೂಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೋಶಕ್ಕೂ 6–12 ಘ್ರಾಣಲೋಮಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೋಶದ ಬುಡಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಕಿರಿದಾಗಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನರದ ಎಳೆಯಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಎಳೆಗಳು, ಮೂಗಿನ ಮೇಲು ಭಾಗದ ಜರಡಿಯಂತಿರುವ ಮೂಳೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕವಲುಗಳಂತೆ ಹೊರಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಘ್ರಾಣ ಮುಕುಲಗಳಿಗೆ (ಆಲ್‍ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಬಲ್ಬುಗಳು) ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈ ನರಗಳು ಮೈಟ್ರಲ್ ಕೋಶಗಳ ಕವಲುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಘ್ರಾಣವಾಹಿನಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೈಟ್ರಲ್ ಕೋಶಗಳು ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯಕೊಂಡಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೈಟ್ರಲ್ ಕೋಶದಿಂದಲೂ ನರಗಳು ಹೊರಟು ಅವೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯೂಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯೂಹದ ನರಗಳು ಮಿದುಳಿನ ಪ್ರಿಪೈರಿ ಫಾರಮ್ ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸ್‍ಗೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಘ್ರಾಣಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮಿದುಳಿನ ಈ ಭಾಗವೇ ಸೀಮಿತವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ವಾಸನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳು ಉಸಿರಾಟದ ವಾಯುವಿನೊಂದಿಗೆ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಯುವನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ಎಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ವಾಸನೆಯ ಕಣಗಳು ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಲುಪಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಗಡಿ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವಂಥ ನಾಯಿ, ಹುಲಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಮೊಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಸಂಬಂಧಿ ಮಿದುಳಿನ ಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮುಂಮಿದುಳಿನ ತಳಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಕೂಡ. ಕಪಿ ಮತ್ತು ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಜೈವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಘ್ರಾಣಾನುಭವಕ್ಕಿಂತ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಾನುಭವಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಮೀನುಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಲ್ಯಾನ್ಸಿಲೆಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನರಮಂಡಲದ ಮುಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹಳ್ಳವಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಮೂಲಾಂಕುರವಾದ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ವಿಕಾಸ ಸೈಕ್ಲಸ್ಟೋಮುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳ ಮೊದಲು ಮುಮ್ಮೈ ಕಡೆಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಬೆನ್ನಿನ ಕಡೆ ಪಿಟ್ಯುಟರಿ ಇಳಿನಾಳಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ದ್ವಾರವುಳ್ಳ ಹಳ್ಳವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಬಳಿಕ ಇದು ಒಳಗೆ ಎಡಬಲಭಾಗವಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೊರಪಕ್ಕದ ಹಳ್ಳಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ತೊರ್ಕೆ (ಶಾರ್ಕ್) ಮತ್ತು ಚಟ್ಟೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತಿಯ ಮುಮ್ಮೈ ಕಡೆಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ಕಡೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಮೀನಿನವರೆಗಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಕಾಸ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲ ಕೇವಲ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಡಿಪ್ನಾಯ್ ಎಂಬ ಮಣ್ಣುಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಂದುವರಿದು ಈ ತಗ್ಗಿನಿಂದ ಬಾಯಿಯ ಮಾಳಿಗೆಯ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಾಳವೇರ್ಪಟ್ಟು ಉಸಿರಾಟ ಮತ್ತು ಆಘ್ರಾಣ ಎರಡಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಮಾನವಾದ ಅಂಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿಚರಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ತಲೆಬುರುಡೆಯಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಉಸಿರಾಟದ ಮತ್ತು ಆಘ್ರಾಣದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಕಣ್ಣೀರು ಮೂಗಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನಾಳದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರೀಸೃಪ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟದ ವಿಭಾಗಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆಯೊಂದು ಹೊರಪಕ್ಕದ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಮೂಗಿನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಿ ಉಂಟು. ಮೊಸಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಡುಸಾದ ಅಂಗುಳು ಮೂತಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಗಿನ ಹೊರದ್ವಾರಕ್ಕೂ ಒಳದ್ವಾರಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂತರವಿದ್ದು ಘ್ರಾಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ವಾಯುಕೋಶಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲ ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಉಂಟು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಉಸಿರಾಟದ ಅವಯವವೂ ಇದ್ದು ಅಧೋಮುಖ ಶಂಕ್ವಾಕಾರದ ಮೂಳೆ ಬೆಳೆದಿರುವುದೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಾಸನೆಯ ಜೈವಿಕಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲದ ಮೂಗಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ಬಹು ಸಸ್ತನಿಗಳು ಬೃಹತ್ ವಾಸನಾಗ್ರಾಹಿಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕಪಿ ಮತ್ತು ಮಾನವರು ಕಿರುವಾಸನಾಗ್ರಾಹಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ಕುರುಹೇ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ವಾಸನಾಗ್ರಾಹಿಗಳಲ್ಲ. ಬೃಹತ್ ವಾಸನಾಗ್ರಾಹಿ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಕಾಜ್ಜಗಳಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವಾಗ ಘ್ರಾಣಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ; ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಘ್ರಾಣ ಮತ್ತು ರುಚಿ : ಮೂಗಿನಿಂದ ಮತ್ತು ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಸ್ತುಗುಣಗಳು. ವಾಸನೆಗೂ ರುಚಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂದ ಉಂಟು. ಆದರೆ ನಮಗೆ ಆಹಾರದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಆನಂದದಾಯಕ ಅನುಭವ ಪಡೆಯಲು ಕೇವಲ ಘ್ರಾಣ ರುಚಿಗಳೆರಡೇ ಸಾಲವು. ಜೊತೆಗೆ ನೋಟ ಶಬ್ದಗಳ ಅರಿವು ಸಹ ಬೇಕು. ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಾಂಶ ಪ್ರಮುಖ. ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಘ್ರಾಣಾನುಭವಕ್ಕೆ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಶವೂ ಅಗತ್ಯ. ಇನ್ನೂ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಹಿಂದೆಂದೂ ರುಚಿ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಬಲರುಚಿ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ರುಚಿ ನೋಡಿದರೆ, ಆ ವಸ್ತುವಿನ ರುಚಿ ಇಂಥದ್ದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ವಸ್ತುವಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆಗೂ ರುಚಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ರುಚಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಘ್ರಾಣಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಘ್ರಾಣ ನರತಂತುಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಲವಂಗ ಮತ್ತು ಮೆಣಸು ರುಚಿಯೊಂದಿಗೆ ಉರಿಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉರಿ ರುಚಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲ. ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಸಿಹಿ ಮತ್ತು ಕಹಿಗಳು ರುಚಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಉರಿಯಾದರೋ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಚೋದಿತ. ವಾಸನೆ ಮತ್ತು ರುಚಿಗಳಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಜೀವಿಗಳು ತಮಗೆ ಹಿತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಹಿತವಾದವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಘ್ರಾಣ : ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿಕೋಶಗಳು (ಆಲ್‍ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಸೆಲ್ ರಿಸೆಪ್ಟರ್ಸ್) ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಇವು ಘ್ರಾಣ ಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2–5 ಚದರ ಸೆಂಟಿಮೀಟರಿನಷ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿವೆ.

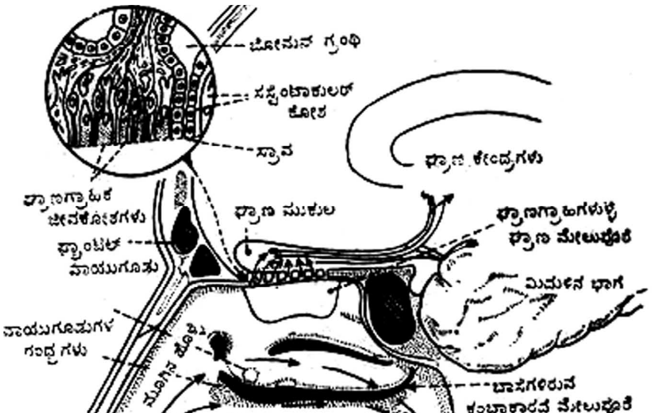

ಚಿತ್ರ 1. ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ

ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿಕೋಶಗಳು ನೀಳವಾಗಿ ತೆಳ್ಳಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ತುದಿಗಳಿಂದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೂದಲಂತಿರುವ ಅನೇಕ ಎಳೆಗಳು. ಮೂಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಿಂದ ಹಾದು ಹೊರ ಚಾಚುತ್ತವೆ. ಈ ಕೋಶವನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರತಿ ಕೋಶದಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು ನೂರಾರು ಎಳೆಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕೋಶಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿ ಮೊನಚಾಗಿ ಕಡೆಗೆ ನರತಂತುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಇದೇ ರೀತಿ ಇತರ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿ ಕೋಶಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ನರತಂತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಘ್ರಾಣನರವಾಗಿ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲವನ್ನು (ಆಲ್‍ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಬಲ್ಬ್) ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಿದುಳಿನ ನೇರಸಂಪರ್ಕವಿರುವ

ನರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಟ್ರೈಜಿಮೈನಲ್ ನರದ ತಂತುಗಳು ಸಹ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆ ಹಾಗೂ ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಉರಿಯ ಪ್ರಚೋದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ವಾಸನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಉದ್ರೇಕಿಸುವ ವಾಸನೆಗಳು ಕೂಡ ಟ್ರೈಜಿಮೈನಲ್ ನರತಂತುಗಳ ಹಾಗೂ ಘ್ರಾಣನರತಂತುಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಸನೆ ಬೀರುವ ಪದಾರ್ಥದ ಅಣುಗಳು ನಾವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡುವಾಗ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ವಾಯುಸುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಣುಗಳು ತುತ್ತತುದಿಯ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನರಗಳ ಕಂತೆ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಘ್ರಾಣಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ವಿಘಟಿಸಿ ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು.

ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕ ತಂತುಗಳೇ (ಆಂಟೆನ) ಪ್ರಮುಖ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ. ದವಡೆ ತುಟಿಗಳ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳ ನರತಂತುಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿಗಳು ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಒಂದರಿಯಂತೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಬೆಣೆಯಂತಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೂದಲಿನ ಎಳೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ಬೆಣೆಗಳ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ (ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್) ಕೇವಲ 1/1000 ಮಿಲಿಮೀಟರಿನಷ್ಟು ತೆಳುವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಇಕ್ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಹುತೇಕ ನರತಂತುಗಳುಳ್ಳ ಕೋಶಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನರಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಹೊರಗೆ ಬೀರುವ ವಾಸನೆಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ನಿರ್ಜೀವ ಹೊದಿಕೆ (ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್) ಅಡ್ಡ ಉಂಟು. ಈ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಲೋಳೆ ಅಥವಾ ಇತರ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಸ್ರಾವವೂ ಸ್ರವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಾಸನೆಗೆ ಅಡ್ಡತಡೆಗಳಿಲ್ಲ. ವಾಸನೆಯ ಅಣುಗಳು ಘ್ರಾಣನರತಂತುಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಆಧಾರವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಅಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಕ್ಕೂ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಆದರೂ ಮನುಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸನಾ ಪ್ರಚೋದನೆಯ ಕ್ರಿಯೆ ಬಹುತೇಕ ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೀಟಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣನರತಂತುಗಳು ಘ್ರಾಣಮುಕುಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣಿಗೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಗ್ಲೋಮರುಲೈ ಎಂಬ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಮೊಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಗ್ಲೊಮರುಲಸ್ ಸುಮಾರು 26,000 ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಿಗಳಿಂದ (ರಿಸೆಪ್ಟರ್ಸ್) ಘ್ರಾಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪಂದನವನ್ನು ಪಡೆದು 24 ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಮತ್ತು 68 ಜೀವಕೋಶಗಳ ಕುಚ್ಚಿನ (ಟಫ್ಟ್‌ಸೆಲ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಎಡಬಲ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 60,000 ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶದ ಅಕ್ಷತಂತುಗಳು (ಆಕ್ಸೆಸ್ ಫೈಬರ್ಸ್) ಮಿದುಳಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ ಘ್ರಾಣಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಘ್ರಾಣಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದಾಗ ಮೂಲ ಘ್ರಾಣಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದಾಗ ಮೂಲ ಘ್ರಾಣನರ, ಘ್ರಾಣಮುಕುಲ, ಘ್ರಾಣಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಮಿದುಳಿನ ಪೈರಿಫಾರಮ್ ಹಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಘ್ರಾಣಮುಕುಲವನ್ನೇ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಘ್ರಾಣಕೇಂದ್ರದ ಕ್ರಿಯೆ ಹೀಗೆಯೇ ಉಂಟು ಎಂದು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಲು ನಮಗೆ ವಿವರಗಳು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಪದಾರ್ಥ ವಾಸನೆ ಬೀರಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಬಾಷ್ಪಗುಣ ಇರಬೇಕು. ಆದರಿಂದ ಅಣುಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದು ವಾಯುಸುಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕು. ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಡ್ಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕರುಗುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ವಾಸನೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ವಾಸನೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಸನೆ ಬೀರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಭೌತ ಅಥವಾ ರಾಸಾಯನಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೇನೆಂಬುಂದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಏಳು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಾಸನೆ ಉಂಟು. ಫ಼ೊರೀನ್, ಕ್ಲೋರೀನ್, ಬ್ರೋಮೀನ್, ಅಯೋಡೀನ್, ಓಝೋನ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಸಿಜನ್, ರಂಜಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಸೆನಿಕ್, ವಾಸನೆ ಬೀರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಬಹುಶಃ ರಾಸಾಯನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರೂಪ, ಅಣುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ವಾಸನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ವಾಸನೆಯೂ ಘ್ರಾಣಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಚೋದಿಸಬಲ್ಲದು. ರುಚಿಗಿಂತ ಘ್ರಾಣಸಕ್ತಿ 10,000 ಪಾಲಿನಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಆವಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ವಾಸನೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಅವು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಾಸನೆ ಬೀರಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅಳಿದು ಹೋಗಬೇಕೇ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಇದ್ದು ತರುವಾಯ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಗಂಧಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಜೊತೆಗೆ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಅದರ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ವಾಸನೆ ಜಾಗ್ರತೆ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋಲ್ ಸೇರಿಸಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿದರೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಾಸನೆ ಉಳಿಯಲು ಅವಕಾಶ ಉಂಟು (ಕ್ಲಿಂಗಿಂಗ್ ಓಡರ್).

ಯಾವುದಾದರೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಅಥವಾ ಕಂಪು ಬೀರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ವಾಸನೆ ಬಂದು ನಮಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಮೂಗು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಬಳಿಕ ಈ ವಾಸನೆಯ ಅನುಭವವೇ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ನೀಲಗಿರಿ ತೈಲದ ವಾಸನೆ ಮೂಸಿ ತರುವಾಯ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಮೂಸಿದರೆ ಇದರ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ಸಾವಿರಾರು ರೀತಿಯ ವಾಸನೆಗಳಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದಾದರೂ ಕೆಲವು ವಾಸನೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶ ಮನನವಾಗಿದೆ. ವಾಸನೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಹೆನ್ನಿಂಗ್ ಎಂಬಾತ ಸುಮಾರು 400ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಸನೆಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಆರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ : ಹಣ್ಣು, ಹೂ, ಹೊಲಸು, ರಾಳ, ಸಂಬಾರ, ಸೀದ (ಸುಟ್ಟ) ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಾಸನೆಗಳು. ಒಂದು ವಾಸನೆಗೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮೂಲ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಚಿತ್ರ (2)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್‌ಶರೀರ ಕ್ರಿಯಾ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋ ಫಿಸಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್) ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳ ಜ್ಞಾನಚೋದನೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿದೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳನ್ನು ಮುಕುಲಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲದ ವಿದ್ಯುತ್ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧ : ಒಂದು, ಅಲೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕುಲದ ಹೊರ ಭಾಗದಿಂದ ಬರುವ ಅನುಕ್ರಿಯೆ (ರೆಸ್ಪಾನ್ಸ್) ; ಎರಡು, ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಚೋದಿಸಿದರೆ ಹೊರಬೀಳುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ. ಮೊಲದ ಘ್ರಾಣ ಮುಕುಲದ ಮುಂಭಾಗ ಅಥವಾ ಬಾಯಿ ಕಡೆಗಿರುವ ಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ವಾಸನಾ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚೋದಿತ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶದ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮೈಟ್ರಲ್ ಜೀವಕೋಶಗಳು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು.

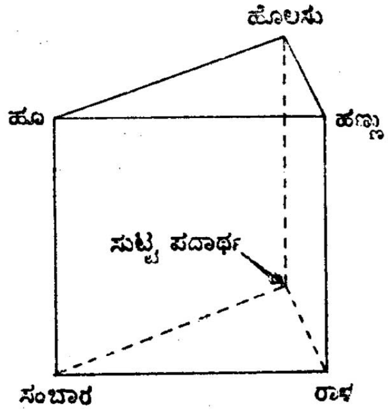

ಚಿತ್ರ 2

ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ವಿವಿಧ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಧಾತು ವೈವಿಧ್ಯವೇ ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಮೂರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಇದು ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಧಾನ ವಾಸನೆಗಳು ಯಾವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾದರೆ ವಾಸನೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದಂತೆ ಎಂದು ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಮೂರ್ ಸುಮಾರು 600 ಘ್ರಾಣಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಅವು ಬೀರುವ ವಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಾಸನೆಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದ. ಏಳು ವಾಸನೆಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಘ್ರಾಣಗಳೆಂಬುದು ಅವನ ತೀರ್ಮಾನ. ಅವು ಕರ್ಪೂರ, ಕಸ್ತೂರಿ, ಹೂ, ಪೆಪ್ಪರ್‌ಮಿಂಟ್ ಅಥವಾ ಪುದಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮ್, ಘಾಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಕೊಳೆತವುಗಳ ಹೊಲಸು ನಾತ. ಈ ವಾಸನೆಗಳ ರಹಸ್ಯವೇನು? ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿನ ಮಹಾದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಉಕ್ರಿಷಿಯಸ್ ವಸ್ತುಗಳ ವಾಸನೆ ಅವುಗಳ ಅಣುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಸುಮಾರು 2000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ. ಕರ್ಪೂರದ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನೆಲ್ಲ

ವಿವಿಧ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಗೋಳಾಕಾರದ ಅಣುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರವೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದವು. ಅವೆಲ್ಲ ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದು ಸೆಂಟಿಮಿಟರಿನ ಕೋಟ್ಯಂಶದಷ್ಟು ವ್ಯಾಸದ ಗೋಲಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಸ್ತೂರಿವಾಸನೆ ಇರುವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಅಣುಗಳೆಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಅಣುಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಗುಲಾಬಿ, ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತಹ ಸುವಾಸನಾದ್ರವ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಅಣುಗಳ ಆಕಾರ ಬಾಲಕಟ್ಟಿರುವ ಗುಂಡು ಗಾಳೀಪಟವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪುದಿನದ ವಾಸನೆ ಕೊಡುವ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಬೆಣೆ ಆಕಾರ ಉಂಟು. ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮ್ ವಾಸನೆ ಬೀರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಣುಗಳು ಗುಂಡು ಕಂಬಿ ಅಥವಾ ತಂತಿಯ ಆಕಾರವೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮೂಗು ಈ ಅಣುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ? ಗುರುತು ಹಚ್ಚಲು ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರ ಮುಖ್ಯ. ಮೂಗಿನ ಘ್ರಾಣ ಮುಕುಲದ ಮೈಮೇಲೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಗುಳಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅರ್ಧಗೋಳಾಕಾರ (ಬಾಣಲೆಯಂತೆ) ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಅಗಲ ಒಂದು ಸೆಂಟಿಮೀಟರಿನ ಕೋಟ್ಯಂಶದಷ್ಟು. ಆಳ ಅದರರ್ಧ. ಈ ಪುಟಾಣಿ ಬಾಣಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಗಾತ್ರದ ಗೋಳಾಣು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗೋಳದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಣುಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೂಡಿದ ಒಡನೆ ನಮಗೆ ಕರ್ಪೂರಸದೃಶ ವಾಸನೆಯ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಘ್ರಾಣಮುಕುಲದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಕೆಲವು ಗುಳಿಗಳು ಅಂಡಾಕಾರದ ತಟ್ಟೆಗಳಂತಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಗಾತ್ರದ ಮೊಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಅಣುಗಳು ಸಲೀಸಾಗಿ ಅಳವಡುವುವು. ಕೂಡಲೇ ನಮಗೆ ಕಸ್ತೂರಿ ವಾಸನೆಯ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗುಳಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗುಂಡು ತಟ್ಟೆ, ಆ ತಟ್ಟೆಗೆ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಆದರೆ ತಟ್ಟೆಗಿಂತ ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆ ಹಿಡಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಆಕಾರ ಉಂಟು. ಇಂಥ ಗುಳಿಗಳು ಗಾಳಿಪಟ ಆಕಾರದ ಅಣುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಆಸನಗಳು. ಅಣುಗಳು ಆಯಾ ಗುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಒಡನೆ ಕುಸುಮದ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ತಣಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಬೆಣೆಯ ಆಕಾರದ, ದೋಣಿಯ ಆಕಾರದ ಗುಳಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಘನಾಕಾರದ ಅಣುಗಳು ತುಂಬಿದಾಗ ಪುದಿನ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮ್ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ವಾಸನೆಯ ಜ್ಞಾನಪ್ರಚೋದನೆ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಗಿರುವ ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳ ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವಾಗುವುದು ಘ್ರಾಣಮುಕುಲದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಈಗ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಘ್ರಾಣಪ್ರಚೋದನೆ ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೇ ಅಥವಾ ಘ್ರಾಣ ಮುಕುಲದಲ್ಲೇ ಎಂಬ ಗೊಂದಲ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜ್ಞಾನ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿಲ್ಲ. ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸನೆಯ ಅರಿವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ವಾಸನೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯದ (ಅಂದರೆ ಏಳು ವಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ) ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಮುನ್ನ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುವುದು ಸಹಜ – ವಾಸನೆಯ ಅಣುಗಳು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಗಿನ ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ಪರ್ಶವಾದೊಡನೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅದು ನರತಂತುಗಳ ಮೂಲಕ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲಕ್ಕೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ: ಈಗ ಘ್ರಾಣವೈವಿಧ್ಯದ ಅರಿವಾಗಲು ಈ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅದು ನರತಂತುಗಳ ಮೂಲಕ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲಕ್ಕೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ: ಈಗ ಘ್ರಾನವೈವಿಧ್ಯದ ಅರಿವಾಗಲು ಈ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಪುನಃ ಅನುಕ್ರಮ ಆಕಾರ ಗಾತ್ರದ ಅಣುಗಳಾಗಿ ಘ್ರಾಣಮುಕುಲದಲ್ಲಿರುವ ಗುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಘಾಟು ಹಗೂ ಕೊಳೆತು ಹೊಲಸು ಬೀರುವ ನಾತದ ಅನುಭವದ ಮೂಲ ಈ ರೀತಿಯದಲ್ಲ, ಇವೆರಡು ವಾಸನೆಗಳ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅಣುಗಳ ಗಾತ್ರ, ಆಕಾರ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಬದಲು ಅವುಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಿತಿಗಳು. ಕೆಲವು ಅಣುಗಳು ತಮ್ಮ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅವು ಧನ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅವು ಧನ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಅಣುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಅಣುಗಳು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಅವು ಘ್ರಾಣಮುಕುಲದಲ್ಲಿರುವ ಋಣವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಕಡೆ ಧಾವಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ಮುಕುಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಘಾಟು ವಾಸನೆಯ – ಮೆಣಸು, ಸೀಗೆಪುಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಸ್ತುಗಳ ವಾಸನೆ ಅರಿವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಸನೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುನ್ಮಿತ್ರ ಘ್ರಾಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅಣುಗಳ ಹೊರವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಣುಗಳನ್ನು ಮುಕುಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಧನವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಾಂತಗಳು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡೂ ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಕೊಳೆತ ನಾತ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಪರಮಾಣು ಬೀಜಮಿತ್ರ ಅಥವಾ ಬೀಜಮಿತ್ರ ಘ್ರಾಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೀಜಗಳು ಧನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶಗಳು. ಕೆಲವು ಅಣುಗಳ ಆಕಾರ ತೊಡಕಾಗಿದ್ದು ಅವು ಒಂದು ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಣಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಕೂರಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಬೆಣೆಯಾಕಾರದ ಗುಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಹಿಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ಹಾಗೂ ಪುದಿನಗಳ ಮಿಶ್ರವಾಸನೆಯ ಅನುಭವ ನಮಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಇತರ ಮಿಶ್ರ ಘ್ರಾಣಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಆಗುವುದು.

ಅಮೂರನ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಅವನ ಸಹಸಂಶೋಧಕರಾದ ರೂಬಿನ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್‌ಸ್ಟನ್ ಎಂಬುವವರು ಅತಿ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಕೃತಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳ ಅಣುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆವಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಕವಾಟಗಳ ಮೂಲಕ ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಘ್ರಾಣ ಪ್ರವೀಣರ ಮೂಗುಗಳಿಗೆ ಬೀರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಘ್ರಾಣಮಾಪಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಘ್ರಾಣಮಾಪಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ವಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಘ್ರಾಣಪ್ರವೀಣರು ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕರ್ಪೂರ, ಕಸ್ತೂರಿ, ಹೂ, ಪುದಿನಗಳ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಸೂಸುವ ಅಣುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಅವರು ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯ ವಾಸನೆ ಬೀರುವ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದ್ರವ್ಯದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗೂ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯ ಪರಮಾಣು ಸಂಯೋಜನೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ.

ವಾಸನೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾದ (ಓಡರ್ ಬ್ಲೆಂಡಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಫ್ಲೇವರ್) : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಕ್ರಮವಿದು. ವಾಸನೆಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಮಿಶ್ರಣಗಳು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಮೂಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇವೆರಡೂ ವಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆಯಾದಷ್ಟೂ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬ ಘ್ರಾಣಪ್ರವೀಣ ಎರಡು ಸಂಯೋಜಿತ ವಾಸನೆಗಳು ಯಾವುವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ. ಒಂದರ ವಾಸನೆ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಬಹುತೇಕ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಇದು ಮತ್ತೊಂದರ ವಾಸನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಬರುತ್ತದೆ. ವಾಸನೆಯ ಅಳಿವಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ತಟಸ್ಥೀಕರಣ (ನ್ಯೂಟ್ರಲೈಸೇಷನ್) ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮೂಲ ಆಧಾರ: ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರವೈಜ್ಞಾನಿಕ (ಫಿಸಿಯಲಾಜಿಕಲ್) ಇಲ್ಲವೇ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ (ಸೈಕಲಾಜಿಕಲ್) ಪ್ರಚೋದನೆ ಆಧಾರ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಸುಗಂಧ ಸಂಯೋಜನೆ ನಡೆಯುವುದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರವೀಣನ ಕುಶಲತೆಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲ್ಲ.

ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸ್ವಾದವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ವಾಸನೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ಅನುಭವಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಬರುವಂಥದು. ನೀರುಳ್ಳಿ ಕರಿಯುವಾಗ ಅಥವಾ ಕಾಫಿಬೀಜ ಹುರಿಯುವಾಗ ಹೊರ ಬರುವ ಘಮಘಮಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ. ಆಹಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದ ಪಾತ್ರ ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಈಚೀಚೆಗೆ ಸ್ವಾದಗಳಿಂದ ಗಿರಾಕಿಗಳನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಪ್ರವೀಣರ ತಂಡವನ್ನೇ ನೇಮಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ತಂಡ ಆಹಾರಗಳ ಸ್ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಗ್ರಾಹಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವುದು ಮೇಲು ಯಾವುದು ಕೀಳು ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಆದರೆ ಈ ತಂಡದವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಮಗಿರುವ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆಯೇ ವಿನಾ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಂದಲ್ಲ.

ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿವರ್ತನೆ : ವಾಸನೆ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ವರ್ತನೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕೆಳವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ನೇಹಿತ ಅಥವಾ ಶತ್ರು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಇರುವೆಗಳ ಗ್ರಾಹಕತಂತುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಕಚ್ಚಾಡಿ ನಾಶಹೊಂದುವುದುಂಟು. ಜೇನ್ನೊಣಗಳು ತಮ್ಮ ಗೂಡಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯ ಗೂಡಿನೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದರೆ ಅವು ಪರಕೀಯ ಕೀಟಗಳೆಂದು ಆ ಗೂಡಿನ ಜೇನ್ನೊಣಗಳು ಘ್ರಾಣಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಜೇನ್ನೊಣಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಹಕತಂತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಘ್ರಾಣಾಂಗವೂ ಉಂಟು. ಇವು ಅವುಗಳ ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ವಾಸನೆಗೂ ಲೈಂಗಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಡತೆಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ಗ್ರಾಹಕ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸ ಬಹುದು. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ತಮ್ಮ

ಘ್ರಾಣಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೃಗಗಳ ಬೆದೆಗಾಲದ ಅರಿವು ಮೂಡುವುದು ವಾಸನೆಯಿಂದಲೇ. ಋತುಚಕ್ರದ ವಿವಿಧ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಅಂತಸ್ಸ್ರಾವಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ರುಚಿ : ಬಾಯಿಯ ಒಳಗಿರುವ ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳು (ಟೇಸ್ಟ್ ಬಡ್ಸ್) ನಮಗೆ ರುಚಿಯ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಅಂಗಗಳು. ಇವು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಗುಚ್ಛ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಬೋಗುಣಿಯಂತೆ. ಈ ಕೋಶಗಳು ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದು ರುಚಿರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಬಾಯ ಒಳಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಕೋಶಗಳು

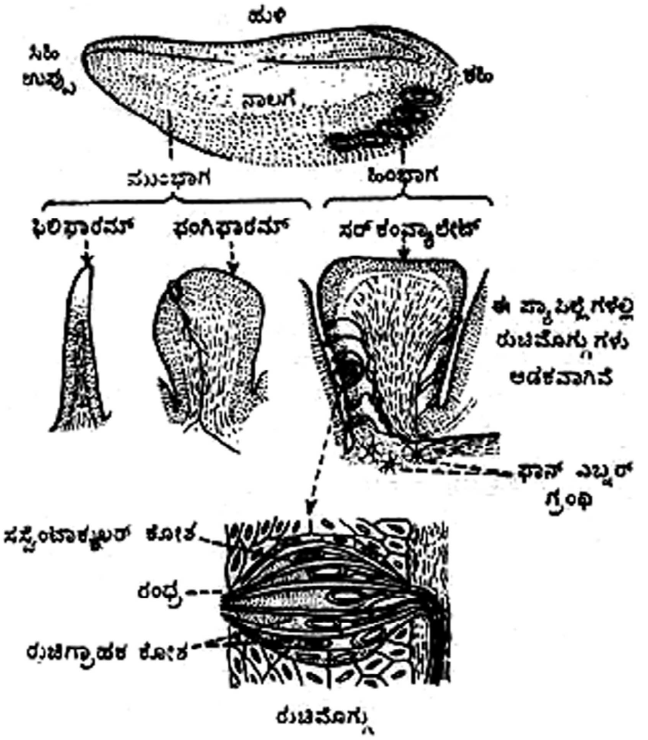

ಚಿತ್ರ 3. ಜಿಹ್ವೇಂದ್ರಿಯ

ಎರಡು ವಿಧ : ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಸರೆಕೋಶಗಳು ಹಾಗೂ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ (ಗಸ್ಟೇಟರಿ) ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತು ಕೋಶಗಳು. ಇವುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನವಿರಾದ ಕೂದಲಿನ ಎಳೆ ರುಚಿರಂಧ್ರದ ಹೊರಗೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಾಲಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಂಗಿಫಾರಮ್, ಫೋಲಿಯೇಟ್‌ಮತ್ತು ಸರ್‌ಕಂವ್ಯಾಲೇಟ್ ಪ್ಯಾಪಿಲ್ಲೆ ಎಂಬ ಉಬ್ಬುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಲಗೆ ಗಂಟಲುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲೂ ಅಡಕವಾಗಿರಬಹುದು. ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಹೊಗುವ ಜ್ಞಾನವಾಹಿ ನರತಂತು ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳ ಕೋಶಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಆವರಿಸಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಕೋಶದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲಗೆಯ ನರವನ್ನು ತುಂಡುಮಾಡಿದರೆ ನರತಂತುಗಳೂ ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳೂ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ನರವನ್ನು ಪುನಃ ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಆ ಜಾಗದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಮೇಲುಹೊರೆಯ ಕೋಶಗಳಿಂದ ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳು ಪುನಃ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ, ಘ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ರುಚಿಯ ಪೂರ್ಣ ವಿಭೇದವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಠರಪದಿ, ಹುಳುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಹಿ ಬೆರೆತ ಆಹಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದನ್ನೂ ಸಿಹಿ ಬೆರೆತ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಳಿಂದ ಇತ್ಯರ್ಥಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಕಾಲಿನ ಸುತ್ತ ರೋಮ ಹಾಗೂ ಬಾಯಿ ಸುತ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗ್ರಾಹಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶದ ಅರಿವಾಗುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ರುಚಿಗ್ರಹಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ರೋಮ ಒಂದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕರೆ ತೊಟ್ಟಿನ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅದರ ಹೀರುಕೊಳವೆ (ಪ್ರೋಬೋಸಿಸ್) ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಉಪ್ಪು ಬೆರೆಸಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಹೀರುಕೊಳವೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುಂಚಾಚುವುದಿಲ್ಲ. ನೊಣಗಳ ತುಟಿರೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ನರತಂತುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೋಮಗಳು ಮಾತ್ರ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗ್ರಾಹಿಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ತಂತುಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಿದ್ಯುತ್‌ಸ್ಪಂದನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗ್ರಾಹಗಳು ಹೀರುಕೊಳವೆಯಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಹಕತಂತುವಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಇವೆರಡು ಅಂಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೀಟದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು.

ರುಚಿ ಒಂದರ ಅರಿವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಏಕೈಕ ಜ್ಞಾನವಾಹಿ ನರತಂತು ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಮೂರು ನರಗಳು ಬೇರೆ ಅರಿವಿನ ಜೊತೆಗೆ ರುಚಿಯ ಅರಿವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆಯ ಮುಂದಿನ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಹ್ವಾನರದ ವ್ಯಾಪನೆ ಉಂಟು. ಹಿಂದಿರುವ $\frac{1}{3}$ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಗಂಟಲ ಕುಹರ ಜಿಹ್ವಾನರದ ವ್ಯಾಪನೆ ಇದೆ. ಗಂಟಲು, ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಗಳಿಗೆ ವೇಗಸ್ ನರದ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸ್ಪರ್ಶ, ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ನೋವುಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಹ್ವಾನರಗಳು ಭಾಗಿಗಳಾಗುವುವು. ನಾಲಗೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ರುಚಿಯ ಅರಿವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ನರತಂತುಗಳು ಜಿಹ್ವಾನರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಬೇರೆ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನರತಂತುವಾಗಿ ಕಾರ್ಡಟಿಂಪಾನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಿವಿತಮಟೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಿವಿ ತಮಟೆಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸುವಾಗ ಈ ಕಾರ್ಡಟಿಂಪಾನಿ ನರತಂತುವಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅದು ಕಿತ್ತು ಹೋಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಡೆ ನರತಂತು ಕಿತ್ತುಹೋಗಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೋ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರುಚಿಮೊಗ್ಗುಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ನಾಲಗೆಯ ಮುಂಭಾಗದ ಎಡ ಅಥವಾ ಬಲ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ರುಚಿಯ ಅರಿವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ರುಚಿಯ ನರತಂತುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವಾಹೀ ನರಗಳೂ ಒಂದು ಗೂಡಿ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟಸ್ ಸಾಲಿಟೇರಿಯಸ್ ಪಥದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಿದುಳಿನ ಮೆಡುಲ್ಲ ಅಬ್ಲಾಂಗೇಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಿದುಳಿನ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇರುವ ರುಚಿನರತಂತುಗಳು ನಾಲಗೆಯ ಸ್ಪರ್ಶ, ಉಷ್ಣತೆಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನರತಂಡದೊಂದಿಗೇ ಅತಿ

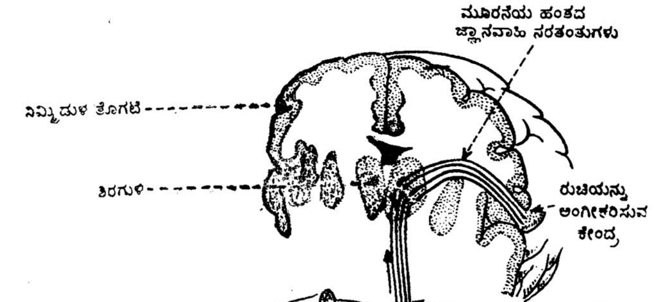

ಚಿತ್ರ 4

ನಿಕಟವಾಗಿ ಒಡಗೂಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಮೆಡುಲ್ಲದಿಂದ ನರತಂತುಗಳು ಮೇಲೇರಿ ಇತರ ತಂತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆರೆತು ಶಿರಗುಳಿಯ (ಥಲಮಸ್) ಸಂವೇದನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣಕೋಶಗಳ ಗುಚ್ಛ ಒಂದನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ರುಚಿನರತಂತುಗಳು ನಿಮ್ಮಿದುಳ ತೊಗಟೆಯ (ಸೆರೆಬ್ರಲ್ ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸ್) ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಲಗೆಯ ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತಾ ನರತಂತುಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬರುವ ಜ್ಞಾನವಾಹಿಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ರುಚಿಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ನಿಮ್ಮಿದುಳಿನ (ಸೆರೆಬ್ರಮ್)

ಯಾವ ಒಂದು ಭಾಗವೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರುಚಿಪ್ರಜ್ಞೆಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಧಾತುವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸರಳ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣಗಳ ರುಚಿಗುಣ ತೊಡಕು. ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಅಥವಾ ಅಡುಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿ ಉಪ್ಪುಪ್ಪು. ಸಿಹಿ ಕಹಿ ರುಚಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನಾಲಗೆಯ ಪೂರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರುಚಿಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮಧ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ರುಚಿರಹಿತ. ನಾಲಗೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು, ನಾಲಗೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ, ನಾಲಗೆಯ ಇಬ್ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳಿ ಮತ್ತು ನಾಲಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಹಿ ಅರಿವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂಲತಃ ನಾಲ್ಕು ಅಂದರೆ ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಸಿಹಿ ಮತ್ತು ಕಹಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ರುಚಿಗ್ರಾಹಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಾಲಗೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಹೊರಬಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಆಧಾರರಹಿತವಾದದ್ದೆಂದೂ ರುಚಿವೈವಿಧ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇಷ್ಟು ಸರಳವಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ನಾಲಗೆಯ ಒಂದೇ ನರತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರುಚಿ ಪ್ರಚೋದನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಮೂಲರುಚಿಯೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮಿಶ್ರ ರುಚಿ ಪ್ರಚೋದನೆ ಅಂದರೆ ಆಮ್ಲ+ಕ್ಷಾರ ಅಥವಾ ಆಮ್ಲ+ಕ್ಷಾರ+ಸಿಹಿ ರುಚಿಗಳು ಒಂದೇ ನರತಂತುವಿನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ರುಚಿ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಒಂದೇ ರುಚಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರುಚಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೂಡಿಸಬಲ್ಲವು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಕೂಡ ಕೆಲವು ರುಚಿಗ್ರಾಹಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವಚೋದಿಸಬಲ್ಲುದು. ಅಂತೆಯೇ ಉಪ್ಪು ಈ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ತರಬಹುದು. ರುಚಿ ಇಂಥದ್ದೇ ಎಂಬ ಅನುಭವ ಮಿದುಳು ಈ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಯಾವ ರೀತಿ ರುಚಿವಾಹಿನಿಯನ್ನು ನರತಂತುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಹುಳಿ : ಆಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನಿನ ಅಯಾನುಗಳು ಹುಳಿ ರುಚಿಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಕಾರಣ. ಈ ಅಯಾನುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಹುಳಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹುಳಿ ರುಚಿಗೆ ಇದೊಂದೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಸಾರರಿಕ್ತ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಅಯಾನುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹುಳಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಅಧಿಕವಾದ ಅದರ ಭೇದಕಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಉಪ್ಪು : ಉಪ್ಪಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡುವುದು ನೀರಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಲವಣಗಳಿಂದ. ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಲವಣಗಳು ವಿವಿಧ ರುಚಿಗಳ ಅನುಭವ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕಹಿ ಲವಣಗಳು, ಹುಳಿ ಲವಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಅಣುತೂಕವಿರುವ ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ರುಚಿ ಪ್ರಧಾನ. ಆದರೆ ಬರಿಲಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು ಸಿಹಿ. ಹೆಚ್ಚು ಅಣುತೂಕವಿರುವ ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಹಿ ಪ್ರಧಾನ. ಪಾದರಸದ ಲವಣಗಳಂತೆ ಬಹುತೂಕವುಳ್ಳ ಲವಣಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಲೋಹಪ್ರಧಾನ ರುಚಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಸೀಸ ಲವಣಗಳು ಸಿಹಿರುಚಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಧನವಿದ್ಯುತ್ ಕಣ ಹಾಗೂ ಋಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಣಗಳೆರಡೂ ರುಚಿಯ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ಪ್ರಚೋದನೆಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೂ ಕಾರಣ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಮೋನಿಯಮ್, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, ಸೋಡಿಯಮ್, ಲಿಥಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಂತಕ್ಷಾರದಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕ್ಷಾರರುಚಿ ಪ್ರಚೋದಕಗಳು.

ಸಿಹಿ : ಸೀಸ ಮತ್ತು ಬರಿಲಿಯಮ್ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಸಿಹಿ ರುಚಿ ಇರುವುದು ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ಲೈಕಾಲುಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಧಾತುವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ಸಿಹಿ ರುಚಿಗೂ ಇರುವ ಜಟಿಲ ಸಂಬಂಧ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಾಕರಿನ್ ಡಲ್ಸಿನುಗಳೂ ಸಿಹಿರುಚಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ಇವುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ನೀರು ಬೆರೆಸಿ 700 ಪಟ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರೂ ಇವು ಸಿಹಿ ಅನುಭವವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಬಲ್ಲವು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ರುಚಿ ಅಣುವಿನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಯಾವ ಕಡೆ ಅಣುವಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಸಿಹಿ ಅಣುವಿನ ಪರಮಾಣು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಆ ವಸ್ತು ರುಚಿರಹಿತ ಅಥವಾ ಕಹಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ (5)ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಣುರೂಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕಹಿ : ಇದು ಕೂಡ ಸಿಹಿಯಂತೆ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಹಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಿಹಿ ಮತ್ತಿತರ ರುಚಿಗಳ ಅನುಭವವೂ ಸೇರಿರುವುದು. ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣಗಳ ಅಣುಭಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅಥವಾ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಅಣುಗಳ ಇಂಗಾಲ ಸರಪಳಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಹಿಗುಣವೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಹಿಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಲ್ಕಲಾಯಿಡುಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ವಿನೈನ್, ಕ್ಯಾಫೀನ್, ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನಿನ್ ಇತ್ಯಾದಿ – ಅತಿ ಕಹಿವಸ್ತುಗಳು : ಹಾಗೂ ಇವು ಅತಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೇ ಪಾಷಾಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಹಿ ರುಚಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರು ರುಚಿ ಅಂಧರು. ಈ ಗುಣ ಮೆಂಡೆಲ್ ತತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಪ್ರಭಾವಶೀಲ ಜೀನುಗಳೊಂದಿಗೆ (ರಿಸೆಸ್ಸಿವ್ ಜೀನ್ಸ್) ಶಿಶುವಿಗೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಫೀನೈಲ್ ಥಯೋ ಕಾರ್ಬಮೈಡಿನ (ಪಿ.ಟಿ.ಸಿ) ಮತ್ತು ಇದರಂತೆ ಇರುವ ಮತ್ಯಾವುದೇ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ರುಚಿ ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಕೇಷಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ

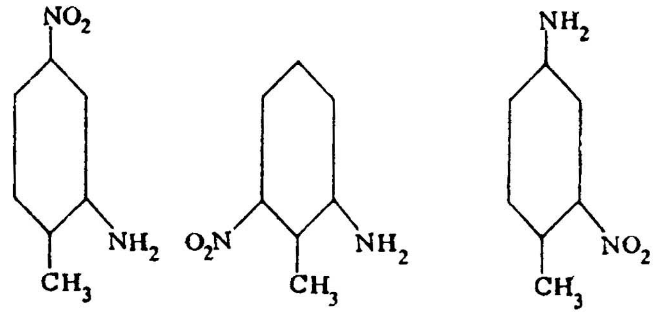

ಸಿಹಿ ರುಚಿರಹಿತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಹಿ

ಚಿತ್ರ 5

ಸೇರಿದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಗುಣ ಉಂಟು, ಉಳಿದ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿ.ಟಿ.ಸಿ. ರುಚಿ ಅಂಧತ್ವ ಮನುಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅವನ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಜೀನಿನ ವಿಕಸನ ಬಹಳ ತಡವಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ರುಚಿ ಅಂಧತೆಗೆ ಕಾರಣ ಇನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ರುಚಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅತಿ ಬಿಸಿಯಾದ ಅಥವಾ ಅತಿ ಬಿಸಿಯಾದ ಅಥವಾ ಅತಿ ಶೀತಾವಸ್ಥೆಯ ಪದಾರ್ಥ ಬಾಯಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ರುಚಿ ಅಂಧತ್ವವಾಗುವುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವ. ದೇಹದ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿಯ ಅನುಭವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡರೆ ಸಿಹಿಯ ಗುಣಗ್ರಹಣವೂ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕ್ವಿನೈನುಗಳ ರುಚಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲಗಳ ರುಚಿ ಬದಲಾವಣೆ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ. ರುಚಿಗುಣಗ್ರಹಣವನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ರುಚಿಗಳ ಗ್ರಹಣವೂ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಂತೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಬೇಕಿತ್ತು. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಒಂದು ದ್ರವವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದರ ರುಚಿ ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದು ಆಮ್ಲದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ರುಚಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಎಲ್ಲ ಆಮ್ಲಗಳಿಗೂ ಅದೇ ರೀತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ರುಚಿ ಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ರುಚಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲದ ರುಚಿಗ್ರಹಣದ ತರುವಾಯ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ನೀರು ಸಿಹಿರುಚಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಒಂದರ ರುಚಿಯನ್ನು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹುಳಿಯನ್ನು ಬೆಲ್ಲ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಮುಚ್ಚುವುದು. ರುಚಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನಾಲಗೆ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾರ ಕಡೇಪಕ್ಷ 20% ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಬೇಕು ಹಾಗೂ ಸಾರ 100ಕ್ಕೆ 100ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಉಂಟು.

ಜೀವಿಗಳು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಬೇಡದ್ದನ್ನು ಬಿಡುವುದೂ ಒಂದು ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಜನಿಸಿದ ಶಿಶು ಮೊಲೆ ಚೀಪುವುದು ಒಂದು ನಿರಿಚ್ಛಾ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಇದನ್ನು ರುಚಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದು, ಚೀಪುವುದನ್ನು ಸಿಹಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಹಿ, ಉಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಹುಳಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದರೋ ಚೀಪುವುದನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ರುಚಿಯೇ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತವಾದ ಆಹಾರ ಎಂದು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಸ್ವೀಕಾರ ಇಲ್ಲವೇ ತಿರಸ್ಕಾರ ಆಗುವುದು ಈ ರುಚಿವಿಶೇಷದಿಂದಲೇ. ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಅವುಗಳ ಹೀರುಕೊಳವೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ

ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಿಹಿಯನ್ನು ಬಾಯಿಗಾಗಲೀ ಕಾಲಿಗಾಗಲೀ ಸೋಕಿಸಿದರೆ ಹೀರುಕೊಳವೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ನೊಣವನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದಂತೆ ಹಸಿವೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಾರವಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಸೋಕಿಸಿದರೂ ಹೀರುಕೊಳವೆ ಚಾಚುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದೇ ನೊಣಕ್ಕೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ದ್ರವವನ್ನು ಸೋಕಿಸಿದರೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀರುಕೊಳವೆಯ ಚಾಚುವಿಕೆಯನ್ನು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿಸೂಚಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ, ಆಹಾರವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ತಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸತ್ತ್ವಾಂಶಗಳುಳ್ಳ ಆಹಾರವನ್ನೇ ಚುನಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಧೋರಣೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅವುಗಳ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇಲಿಗಳಿಗೆ ಪಿಷ್ಟ, ಜಿಡ್ಡು, ಪ್ರೋಟೀನ್, ವಿಟಮಿನ್ ಮತ್ತು ಲವಣಗಳುಳ್ಳ ಆಹಾರವಷ್ಟನ್ನೂ ಮುಂದಿಟ್ಟರೆ ತಮ್ಮ ಶ್ರಮ, ದಣಿವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತೆ ತಮಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಆಹಾರವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಇಲಿಯಿಂದ ತೆಗೆದರೆ ಅವಲ್ಲಿ ಆಗ ಉಪ್ಪಿನ ಕೊರತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಉಪ್ಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇತರ ಇಲಿಗಳಂತೆಯೇ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ನರಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ರುಚಿ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಉಪ್ಪಿನ ಕೊರತೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆ ಇಲಿ ಜೀವದಿಂದ ಇರಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಗುಣ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ಇದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ರೋಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಗು ಒಂದು ತನ್ನ ಉಪ್ಪಿನ ದಾಹವನ್ನು ಶಮನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಉಪ್ಪು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದುದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಅಡ್ರಿನಲ್ ರೋಗವಿರುವ ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟೇ ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಹಾರಸೇವನೆಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಹಿತಾಹಿತಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ತನಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದ ತಿಂದು ರೂಢಿಯಾಗಿರುವ ಆಹಾರವನ್ನೇ ಸೇವಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಆಹಾರಾಭ್ಯಾಸಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆತನ ಅಂತಸ್ತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವುಗಳ ರುಚಿವಿಶೇಷದಿಂದಲೇ ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಗಳಿಗೂ ರುಚಿ ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಇಲಿ ಪಾಷಾಣ (ಆಲ್ಫನ್ಯಾಫ್ತೈಲ್ ಥಯೋ ಯೂರಿಯಾ) ಎಂಬ ಅತಿ ವಿಷವಸ್ತುವಿಗೆ ರುಚಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಸೀಸಲವಣಗಳು ಅತಿ ವಿಷ. ಆದರೆ ರುಚಿ ಸಿಹಿ. ಹಿಂದೆ ಈ ಲವಣಗಳು ಸಿಹಿರುಚಿಯಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅನಾಹುತಗಳಾಗಿ ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟ ವರದಿಗಳಿವೆ. ರುಚಿಯೊಂದನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿ. (ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ)

ಘ್ರಾಣಮಾಪನೆ ಮತ್ತು ರುಚಿಮಾಪನೆ : ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಕ ಹಾಗೂ ರುಚಿಯ ಅರಿವಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಅಳವು. ಅಂಥ ಅಳತೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಘ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಅದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೋಗ ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಘ್ರಾಣಮಾಪನಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಸಲಕರಣೆಯ ಹೆಸರು ಜ್ವಾರ್ಡಿಮೇಕರನ ಘ್ರಾಣಮಾಪಕ (ಆಲ್ಫ್ಯಾಕ್ಟೊಮೀಟರ್). ಇಲ್ಲಿ ಅಂಶಾಂಕಿಸಿದ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಕೊಳವೆ ಉಂಟು. ಇದರ ವ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಮಿಲಿಮೀಟರ್. ಈ ಕೊಳವೆಯ ಒಂದು ತುದಿಗೆ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತ ಆಕೃತಿ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ತೂರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಯ ಒಳಮೈಗೆ ಸ್ಪಂಜಿನಂತಿರುವ ವಾಸನಾರಹಿತ ರಬ್ಬರ್ ಪದರವನ್ನು ಹೊದೆಸಲಾಗಿದೆ. ಒಳಕೊಳವೆಯನ್ನು ಹೊರಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ತೂರಿದರೆ ಅಂಶಾಂಕನ ತೋರಿಸಿದಷ್ಟು ಭಾಗ ರಬ್ಬರ್ ಸ್ಪಂಜು ಅನಾವೃತವಾಗಿರತ್ತದೆ. ಸ್ಪಂಜನ್ನು ವಾಸನಾಯುಕ್ತ ವಸ್ತುವಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಾರದ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ತೋಯಿಸಿ, ಒಳ ಕೊಳವೆಯಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಅನಾವೃತವಾಗಿರುವ ಭಾಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ (ಅಂದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ) ಕಂಪುವಸ್ತು ಬಾಷ್ಪಶೀಲವಾಗಿ ಮೂಗಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಕಂಪು ಬೀರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಗಿನ ಒಳಹೊಗಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡತಡಿಕೆಯನ್ನೂ ಈ ಸಲಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಆತ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸುವ ರಭಸವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಯ ಘ್ರಾಣಮಾಪನೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯದೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬದಲು ಬೇರೆ

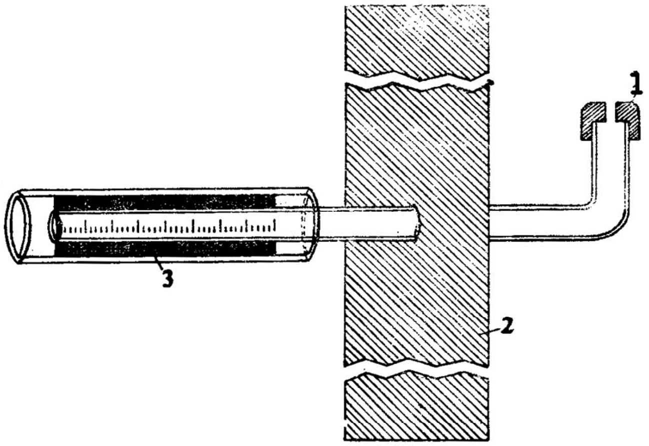

ಚಿತ್ರ 1. ಜ್ವಾರ್ಡಿಮೇಕರನ ಘ್ರಾಣಮಾಪಕ : 1. ನಾಸಿಕ ಭಾಗ, 2. ಅಡ್ಡತಡಿಕೆ, 3. ಅಂಶಾಂಕಿಸಿದ ಒಳಗಾಜಿನ ಕೊಳವೆಗೂ ಹೊರಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ರಬ್ಬರ್ ಸ್ಪಂಜು

ಏರ್ಪಾಡಿನಿಂದ ಘ್ರಾಣಮಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಪುಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಬೇರೆ ಕುಪ್ಪಿಯನ್ನೂ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಗೆ ಇಡುವ ನಾಸಿಕ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲು ನಾಸಿಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳೊಳಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮತ್ತು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟೊಡನೆ ಉಸಿರಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಯೋಗಕಾರ ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ಕುಪ್ಪಿಯೊಳಕ್ಕೆ ನೂಕುತ್ತ ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಅದುಮಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಚಿಮುಟವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಬೇಕು.

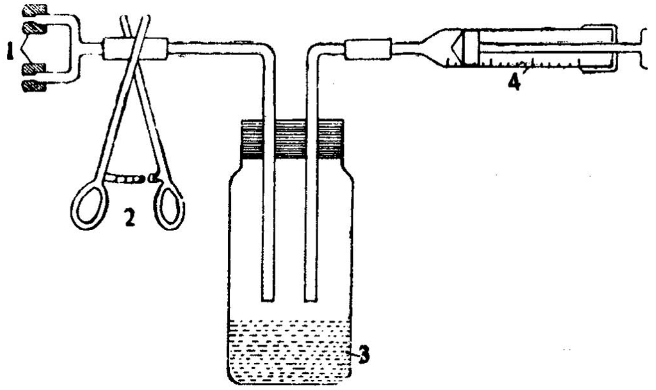

ಚಿತ್ರ 2. ಪರಿಷ್ಕೃತ ಘ್ರಾಣಮಾಪಕ : 1. ನಾಸಿಕ ಭಾಗಗಳು, 2. ಚಿಮಟ, 3. ವಾಸನಾಯುಕ್ತ ದ್ರಾವಣ, 4. ಪಿಚಕಾರಿ

ಇದರಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಲುಪ್ತರಭಸದಿಂದ ವಾಸನಾಯುಕ್ತ ವಸ್ತುವಿನ ಬಾಷ್ಪವನ್ನು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಒಳಹೊಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ನಾಸಿಕಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಮೂಗಿನಿಂದ ಉಸಿರಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕಂಪು ವಸ್ತು ಘ್ರಾಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತಲುಪತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ವಿಶೇಷ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ. 3% ಸಕ್ಕರೆಯ ದ್ರಾವಣ, 1% ಕ್ವಿನೀನಿನ ದ್ರಾವಣ, 5% ಉಪ್ಪಿನ ದ್ರಾವಣ. ಶೇ. 0.1% ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಇವನ್ನು ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೋಕಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಕುಂಚ ಅಥವಾ ಶಾಯಿ ತುಂಬುವ ಕೊಳವೆಯಂತೆ ಮೂತಿ ಉಳ್ಳ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ನಾಳ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹೊರ ಚಾಚಿರಬೇಕು. ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಜೊಲ್ಲಿನಿಂದ ತೋಯಿಸಿರಬಾರದು.

ಅಲ್ಲದೆ ರುಚಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲೂ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹೊರಚಾಚಿಕೊಂಡೇ ಇರಬೇಕು. ನಾಲಗೆಯ ತುದಿಯ ಹಿಂಭಾಗ, ಎರಡು ಅಂಚುಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹರಡಿಕೊಳ್ಳದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸೋಕಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಳೆಯಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಯೋಗಾನಂತರವೂ ಶುಚಿಯಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ ಮುಕ್ಕಳಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ರುಚಿಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದರೆ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಉಪ್ಪು ನೀರನ್ನೂ ಆಮ್ಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ, 800ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ, ಹೀಗೇ 600, 500, 400, 300ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಉಪ್ಪು ಇರುವ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ 7000ರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗ, 6000, 5500, 5000, 4000, 3000 ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಅಸೆಟಿಕ್ ಆಮ್ಲವಿರುವ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಇಂಥ ಮಾಪನಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಘ್ರಾಣಮಾಪನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮಮಾಪನ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿದ್ದು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚ ವರ್ಗದಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಅಕ್ಷರ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ರೂಪದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಲಿಕೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ರೂಪ ಇನ್ನೂ ಸ್ಫುಟವಾಗುವುದು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ. ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಎಡತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೊಂಡಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬ ಮತ್ತು ಭ ಕಾರಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಇದರ ಬಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಂದು ಕೊಂಡಿ ಸೇರಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು.

ಇದೇ ರೂಪವೇ ವಿಶೇಷ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದು ವರಿದು ಈಗಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅಕ್ಷರ ತಾಲವ್ಯ ಅಘೋಷ ಸ್ಪರ್ಶ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅನುಘರ್ಷವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಅಶೋಕ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಶಾತವಾಹನ ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕದಂಬ ಪ್ರ.ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಗಂಗ ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಪ್ರ.ಶ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕಲ್ಯಾಣಿಚಾಳುಕ್ಯ ಪ್ರ.ಶ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕಳಚೂರಿ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ಸೇವುಣ. ಪ್ರ.ಶ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನ

ವಿಜಯನಗರ ಪ್ರ.ಶ.15ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಪ್ರ.ಶ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ : ಜಿಂಜಿಬರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಔಷಧಿಸಸ್ಯ. ಪುಷ್ಕರ ಮೂಲ, ಪದ್ಮಪತ್ರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಕಾಸ್ಟಸ್ ಸ್ಪೀಷಿಯೋಸಸ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಎಲಿಫೆಂಟ್ ಆ್ಯರೋರೂಟ್, ಸ್ವೀಟ್ ಕಾಸ್ಟಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಲಯಗಳ ಮೂಲದ್ದು. ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 1200 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆಗಳವರೆಗೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಇದು ಸುಮಾರು 1-3 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಕಾಂಡ ಪ್ರಕಂದ ಮಾದರಿಯದು. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು ; ಆಕಾರ ಈಟಿಮೊನೆಯಂತೆ. ಹೂಗಳೂ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು ; ಬಿಳಿಯ ದಳಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ವೃಂತಪತ್ರಕಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗಿಡವನ್ನು ಪ್ರಕಂದದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ತೇವವಿರುವ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆರಳಿರಬೇಕು. ಇದರ ಪ್ರಕಂದದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ಪಿಷ್ಟವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಯ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಮುರಬ್ಬ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಬೇರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಂದಗಳಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರಕಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ ಹಾಗೂ ವಿರೇಚಕ. ಕೆಮ್ಮು, ಚರ್ಮರೋಗ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಶೀತದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಜ್ವರ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಹಾಗೂ ಜಂತುನಾಶಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚಂಜಂಬುವಿ, ಕೃಷ್ಣಪಿಳ್ಳೆ : 1911-1948. ಮಲೆಯಾಳಂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಮ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕವಿ. 1930–35ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲೆಯಾಳಂನಲ್ಲಿ ಕುಮಾರನ್ ಆಶಾನ್, ವಳ್ಳತ್ತೋಳ್, ಉಳ್ಳೂರ್, ಶಂಕರನ್ ಕುರುಪ್ ಇವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರೀತಿಯ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಇಡಪ್ಪಳ್ಳಿ ರಾಘವನ್ ಪಿಳ್ಳೆಯ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಆತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಾನುಭೂತಿ ತುಂಬಿದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ. ಇವು ವಿಷಾದಾತ್ಮಕತೆಯ ಸ್ವರ ಮೊಳಗುವ ಕವಿತೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕೃಷ್ಣಪಿಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯ ರಾಘವನ್ ಪಿಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು. ಕವಿ ಬದುಕಿದ್ದುದು ಕೇವಲ 36 ವರ್ಷ ಮಾತ್ರ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೀಟ್ಸ್ ಕವಿಯಂತೆ ಈತನದು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭೆ. ಈತನ ಜೀವನಾನುಭವಗಳೆಲ್ಲ ಕವಿತೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಲೋಕದ ನಿರ್ದಯತೆ, ಕಾಠಿಣ್ಯ, ಕಾಪಟ್ಯಗಳನ್ನು ಈತ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶಿತವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ:

ಕಪಟಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಥವಾದೊಂದು
ಹೃದಯವಿದ್ದುದೇ ನನ್ನ ಪರಾಜಯ !

ಎಂದು ತನ್ನ ಹೃದಯದಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬದುಕಿಗಿಂತ ಮರಣವೇ ಮಧುರವಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ತೋರಿದೆ.

ಸರಳವಾದ ನಿರೂಪಣೆ, ಮಾದಕವಾದ ಸಂಗೀತ ಮಾಧುರ್ಯ, ಯುವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಪ್ರೇಮಾನುಭೂತಿ ತುಂಬಿದ ಭಾವಾತ್ಮಕತೆ–ಇವು ಕೃಷ್ಣಪಿಳ್ಳೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಗೀತರಸ ತುಂಬಿತುಳುಕುವ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮಲೆಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಗೀತವಾಗಿರದೆ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಿಂದ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಆಂತರಿಕ ಸಂಗೀತವಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ನಿಗ್ಧಕೋಮಲವಾದ ಪದಸಂಯೋಜನೆ ಆ ಸಂಗೀತದ ಶ್ರವಣಸುಭಗತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು.

ಕರುಣರಸ ಬೆರೆತ ಪ್ರೇಮಾನುಭೂತಿಯ ಆವಿಷ್ಕರಣಗಳಾಗಿದ್ದ ಈತನ ಕವಿತೆಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮೇಲೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯುವಜನರ ಮೇಲೆ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಈತನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಸಹಜವಾದ ಲಲಿತಭಾವಗಳೂ ಋಜುವಾದ ಚಿಂತನೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ದುರ್ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಆಶಯಗಳಾಗಲೀ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಪಡೆಯಲು ಅನರ್ಹವಾದ ಭಾಗಗಳಾಗಲೀ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಒಬ್ಬ ಚಿಂತಕನಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ನಿಜವೇ.

ರಮಣನ್ ಎಂಬುದು ಈತನ ಗೀತನಾಟಕ. ಇದು ಒಂದು ಆರಣ್ಯಕ ವಿಲಾಪ ಕಾವ್ಯ. ಇದರ ರೂಪಶಿಲ್ಪ ಮಿಲ್ಟನ್ನನ ಲಿಸಿಡಾಸ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವಂತಿದ್ದರೂ ಇಡೀ ಕೃತಿಯ ಒಟ್ಟು ಸ್ವರ ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನಗಳು ತೀರ ಸ್ವೋಪಜ್ಞವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈತನ ಕ್ರಾಂತಿಪ್ರವೃತ್ತಿ ರಕ್ತಪುಷ್ಪಂಜಳ್‍ನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಾಟಿಕ್ಕುಲ, ಕೊಡುಂಗಾಟ್ಟ್, ನವವರ್ಷನಾಂದಿ, ತೀಪ್ಪೊರಿ, ಇನ್ನತ್ತೆನಿಲ–ಎಂಬ ಕವನಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕಮಾಲೀಕ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಚಿತವಾದುವು. ಒಬ್ಬ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಹೊಲೆಯ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದ ಬಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ಗೊನೆ, ಅದರ ಬಗೆಗೆ ಆಸೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆತನ ಮಕ್ಕಳು, ಅದನ್ನು ಕೊಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಮಾಲೀಕ–ಇವುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ವಾಟಿಕ್ಕುಲ (ಬಾಳೆಗೊನೆ) ಕವನದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೋಷಣೆ, ಪ್ರತೀಕಾರಗಳ ಧ್ವನಿಯಿದೆ.

ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಚಂಜಂಬುಟಿ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಕವಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಲವರು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಲೀ ದೃಢ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಾಗಲೀ ಕವಿಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ವಾದ. ಈತ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ರಮ್ಯಕವಿ.

ಈತನ ದೋಷಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಮಲೆಯಾಳಂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನ ಕವನಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚಂಡದಂಡೇಶ : ಕಂಚಿಯಲ್ಲಾಳಿದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕದಂಬರ ಅರಸನಾದ ರವಿವರ್ಮ ಸೋಲಿಸಿದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನು. ಕಾಂಚೀಶ್ವರನೆನಿಸಿದ ಚಂಡದಂಡನೆಂದು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈತನನ್ನು ಕಾಂಚೀಪತಿಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಆಗ (5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗ) ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಈ ಚಂಡದಂಡೇಶ ಪಲ್ಲವವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕದಂಬ 1ನೆಯ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮನ ಮಗನಾದ ವಿಷ್ಣುವರ್ಮನಿಗೂ ರವಿವರ್ಮನಿಗೂ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಚಂಡದಂಡ ವಿಷ್ಣುವರ್ಮನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ಕಾದಿದನೆಂದೂ, ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಮನನ್ನು ಕೊಂದ ಬಳಿಕ ರವಿವರ್ಮ ಚಂಡದಂಡೇಶನ ವಿರುದ್ಧ ಏರಿಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಪಲ್ಲವರ ವಂಶಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಡದಂಡ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರವಿವರ್ಮನ ತಂದೆಯಾದ ಮೃಗೇಶವರ್ಮನೂ ಪಲ್ಲವ ಅರಸನೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಕಾದಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆತ ಇದೇ ಚಂಡದಂಡೇಶನೇ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ಚಂಡದಂಡೇಶನನ್ನು ಕುರಿತು ಖಚಿತವಾದ ಯಾವ ವಿವರಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂಡಮಾರುತ : ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಒಂದು ಆವರ್ತಮಾರುತದ **(ನೋಡಿ)** ಹೆಸರು (ಹರಿಕೇನ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಬೀಸುವೇಗ ಗಂಟೆಗೆ 121ಕಿ.ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಂಡಮಾರುತದ ಶ್ರಾಯ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಜೂನಿನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ. ಇದರ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾದ ಸುಳಿ (ವೋರ್ಟೆಕ್ಸ್) ಮತ್ತು ಸಂವಾದೀ ಸಂಮರ್ದ ಓಟದ (ಪ್ರೆಷರ್ ಗ್ರೇಡಿಯಂಟ್) ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಬಲ ಮಾರುತಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧವಲಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ಬೀಸುತ್ತವೆ. *

ಚಂಡಿ : ನೋಡಿ– ಉದ್ದಾಲಕ

ಚಂಡೀಗಢ : ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ. ದೆಹಲಿಗೆ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 151ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 114 ಚ.ಕಿಮೀ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 960787. ನಗರ ಭಾಗದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,025682. ಚಂಡೀಗಢ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಶುಚಿಯಾದ, ಸುಂದರ ನಗರ. ಲಿಂಗದ ಅನುಪಾತ 1000 ಗಂಡಸರಿಗೆ 829 ಹೆಂಗಸರು. ಈ ನಗರ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಾರ್ಮ ಎವೆನ್ಸನ್ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಇದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಒಂದು ನವ್ಯ ಕವಿತೆಯಿದ್ದಂತೆ. ಇದು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ವೇಗ–ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಬೆಳಕು ತುಂಬಿದ ಅನಂತ ದೃಷ್ಟಿಪಥಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಮಾನವಕೃತ ವಿಶಾಲ ಆಯಾಮಗಳ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಂತಿದೆ.

ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ನೋಟ

ಚಂಡೀಗಢದ ಇತಿಸಹಾದ ಆರಂಭ 1947ರಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆ ಆದಾಗ. ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಲಾಹೋರಿನೊಂದಿಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಪೂರ್ವಭಾಗ ಭಾರತದ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು. ಪೂರ್ವ ಪಂಜಾಬ್ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಜಲಂಧರ್‌ನಿಂದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಸಿಮ್ಲಾ ನಗರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಲು ಹಲವು ನಗರಗಳು ಮುಂದೆ ಬಂದು ತಂತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದುವು. ಹಳೆಯ ನಗರವೊಂದನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೊಸ ನಗರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೇ ಅಗ್ಗವೂ ಸರಳವೂ ಆದುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳದ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವಾಯು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಿದಮೇಲೆ, ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಈಗಿನ ನಗರದ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಪಂಜಾಬಿನ ನಗರಗಳಿಗೂ ದೆಹಲಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಳದ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ರಸ್ತೆ–ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ, ನೆಲದ ಅಡಿಯ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಗೆ ನೆಲ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಸೌಕರ್ಯ, ಬೆಟ್ಟ ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವುದರಿಂದ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಭವ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ–ಇವು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸಲು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಈ ನಗರದಿಂದ 13 ಮೈ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಚಂಡೀ ಮಂದಿರದಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಂಡೀಗಢವೆಂಬ ಹೆಸರು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ನಗರದ ಪ್ರಥಮ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ನ್ಯೂಯರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮೇಯರ್ ಎಂಬವರು ಮ್ಯಾತ್ಯೂ ನಾವಿಕಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ರಚಿಸಿದರು. ೧೯೫೦ರಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಾಪಘಾತವೊಂದರಲ್ಲಿ ನಾವಿಕಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ಲ ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇಯ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿ ಪ್ಯೇರ್ ಷಾನ್ರೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳಾದ ಇ. ಮ್ಯಾಕ್ಸವೆಲ್ ಫ್ರೈ ಮತ್ತು ಜೇನ್ ಬಿ. ಡ್ರ್ಯೂ ಇವರು ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. 1951-1965ರಲ್ಲಿ ಚಂಡೀಗಢದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ನಿಷ್ಠಾವಂತರಾದ ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹಾಗೂ ನಗರಯೋಜಕರ ತಂಡವೊಂದು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡಿತು.

ಹೊರ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಸಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಖ್ನಾ ಚೋ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪಾಟಿಯಾಲಿ ರಾವ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯ ನೆಲ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ತೆರೆದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಧಾರಾಳವಾದ ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಚಂಡೀಗಢ ನಗರ ಲ ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇ ಯೋಜನೆಯ ಕಲ್ಪನಾಲೋಕದ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕೃತಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ನಿಯಮವೊಂದು ಚೇತನ ನೀಡಬೇಕು–ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಡೀ ನಗರ ಒಂದು ಶರೀರ ಎಂಬಂತೆ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಹಜವೇ. ನಗರಕ್ಕೆ ಶಿರಃಪ್ರಾಯವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ. ಸಚಿವಾಲಯ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ವಿಧಾನಭವನ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರವೇ ನಗರದ ಹೃದಯಭಾಗ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇದರ ಮಿದುಳು, ಜ್ಞಾನಕೇಂದ್ರ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವೈದ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜ್, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕೈ ಇದ್ದಂತೆ. ಹೀಗೆಂದು ಜೇನ್ ಡ್ರ್ಯೂ ಇದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಗರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಇಂಥ ಶಾರೀರಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಜೀವಂತ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ.

ನಗರವನ್ನು 46 ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗವೂ ಒಂದು ಪ್ರತಿವೇಶ ಘಟಕ. ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ವಸತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಂಗಡಿಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ, ಉದ್ಯಾನಗಳು, ತೋಟಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಜನರ ನಿತ್ಯಾಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನೆರೆಹೊರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಜನರು ಪರಸ್ಪರ ಹೆಚ್ಚು ಬೆರೆಯುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಈ ಬಗೆಯ ರಚನೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಒಳ್ಳೆಯ ನೆರೆಹೊರೆ ಸಂಬಂಧ ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಈ ನಗರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದ ನಡುವೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೋದರೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಗಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕವಾಗುವುದನ್ನೂ ವರಮಾನ ಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ನಗರಯೋಜನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ ರಸ್ತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನಗರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹಾಗೂ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದರದು ಸರಳು ಚೌಕಟ್ಟಿನ ನಮೂನೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಗೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ (ಈಚೆಗೆ ಎಂಟನೆಯ ಬಗೆಯೊಂದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ). ಇವನ್ನು ಏಳು Vಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸಬಹುದಾದ ವಾಹನಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ವೇಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಲ ಕಾರ್ಬ್ಯೂಸ್ಯೇ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ, ದುಗ್ಧರಸವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಂತೆ 7 vಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ರಸ್ತೆಗಳಂತೆ ಇವಂತೂ ಮುಂದೆ ಮೃತ್ಯುವಿನ ದುಷ್ಟ ಸಾಧನಗಳಾಗವು. ಇವು ಆಧುನಿಕ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಬಲ್ಲ ಸಂಘಟಿತ ಅನುಕ್ರಮ ಶ್ರೇಣಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ವಿಶಾಲವಾದ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ವನಗಳೂ ಕ್ರೀಡಾಮೈದಾನಗಳೂ ನಗರ ಶರೀರದ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಂತಿವೆ. ಉದ್ಯಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ವಿರಾಮ ಕಣಿವೆ. ನಗರದ ಮಧ್ಯೆ, ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಗುಲಾಬಿವನ ಇದರ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಸುಖ್ನಾ ಹೊಳೆಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಸುಖ್ನಾ ಸರೋವರ ಇನ್ನೊಂದು ಮನರಂಜನೆಯ ಸ್ಥಳ.

ನಗರದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಮಾಪಕ, ಹೆಣಿಕೆ ಸೂಜಿ, ಉಣ್ಣೆಯ ಮೇಲುಡುಗೆ, ತಾಂಡವಾಳದ ಕೊಳವೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಕು, ವರ್ಣವಸ್ತು, ರಸಾಯನ ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವು ಧೂಮರಹಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಇವಲ್ಲದೆ ನಗರದ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯಾಣದ ಪಂಚಕುಲ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿನ ಮೊಹಾಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಪಂಜಾಬ್, ಹರಿಯಾಣಾ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಂಡೀಗಢಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಅಂಬಾಲಾ, ದೆಹಲಿ, ಕಾಲ್ಕಾ ಮತ್ತು ಸಿಮ್ಲಾಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಜಿ.ಒ.)

ಪಂಜಾಬಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ನಗರ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಿಂದಾಗಿ 1966ರ ನವೆಂಬರ್ 1 ರಂದು ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು(ಯೂನಿಯನ್ ಟೆರಿಟರಿ). ಚಂಡೀಗಢ ತಮಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಪಂಜಾಬ್ ಹರಿಯಾಣಾಗಳೆರಡೂ ಕೇಳಿಕೆ ಮಂಡಿಸಿದವು. ಐದು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಚಂಡೀಗಢವನ್ನು ಪಂಜಾಬಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಗುವುದೆಂದೂ ಹರಿಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜಧಾನಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವವರೆಗೆ ಚಂಡೀಗಢ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರತಕ್ಕದೆಂದೂ ಹರಿಯಾಣದ ರಾಜಧಾನಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಹಣದ ನೆರವು ನೀಡುವುದೆಂದೂ 1970 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ. *

ಚಂಡೀದಾಸ : ಬಂಗಾಳೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯ ರಸವನ್ನು ಹರಿಸಿದ ಅಮರಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರು ಮೊದಲಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 15ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಕವೀಂದ್ರ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಈತನಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಒದಗಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೆನೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಡೀದಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರು ಕವಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅನಂತ ಬಡು ಚಂಡೀದಾಸ (ಸುಮಾರು 14ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಚೈತನ್ಯರಿಗಿಂತ(ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭು) ಈತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದಿನವ. ಮೈಥಿಲೀಕವಿ ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಷ್ಣುಸ್ವಾಮಿ ಈತನಿಗೆ ಪರಿಚಿತನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳಿಯ ಚರ್ಯಾ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಈತನ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷೆ ಪುರಾತನ ಬಂಗಾಳಿ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಸಂಕೀರ್ತನ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ಈತನ 24 ಪದಗಳ ವಸ್ತು. ಎರಡನೆಯವನೇ ದ್ವಿಜ ಚಂಡೀದಾಸ. ಈತ ಚೈತನ್ಯರ ಅನಂತರ ಬಂದವ ಇಲ್ಲವೆ ಅವರ ಕಿರಿಯ ಸಮಕಾಲೀನ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರೇಮವೇ ಈತನ ಪದ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯವಸ್ತು. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಬಂಗಾಳದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಚಂಡೀದಾಸ ಶಾಕ್ತಪಂಥದ ಭಾವುಕ ಕವಿ, ದಾಸಕವಿ. ಪ್ರಚಲಿತ ಪ್ರತೀತಿಯೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಈತನ ತಂದೆ ಬಂಗಾಲದ ಬೀರ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರ ಚಂಡೀಮಾತೆಯ ಪೂಜಾರಿ. ಬೆಳೆಬೆಳೆಯುತ್ತ ಆವೇಶ ಬಂದವನಂತೆ, ಭಾವೋನ್ಮತ್ತನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಲೋಕ ಇವನನ್ನು ಹುಚ್ಚನೆಂದು ಭಾವಿಸಿತ್ತು.

ಒಮ್ಮೆ ಈತ ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬಟ್ಟೆಯೊಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮೀ (ತಾರಾ) ಎಂಬ ಅಗಸರ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಜಾತಿಯಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕೃತನಾದದ್ದಲ್ಲದೆ ಅರ್ಚಕ ಹುದ್ದೆಯೂ ತಪ್ಪಿತು. ಆ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಜಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಬಯಕೆ ಚಂಡೀದಾಸನಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕದ ಮಲ ತೊಳೆದು ಮಡಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಮಿ ಚಂಡೀದಾಸನಿಗೆ ತಾರಾ ಮಾತೆಯಂತೆ, ಜಗನ್ಮಾತೆ ಚಂಡಿಯಂತೆ ಕಂಡಳು. ಅವನೂರಿನ ಪಂಡಿತರಿಗಿಂತ ಆಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಮಡಿವಂತೆಯಾಗಿ, ಪಾವನೆಯಾಗಿ ತೋರಿದಳು. ಭಾವಾವೇಶದಿಂದ ಚಂಡೀಮಾತೆಯನ್ನು ಆಶುಗೀತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಗೈಯುತ್ತ ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತಾಕವಿ ದೀನ ಚಂಡೀದಾಸನಾದ, ದಾಸಕವಿಯಾದ. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಗೌಡ ದೇಶದ ರಾಣಿ ಈತನ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತಳಾಗಿ ಈತನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಣಿಯ ಮನವೊಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ರಾಜ ಈತನಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದ ಕಿರುಕುಳವಿತ್ತ. ಕೊನೆಗೆ ಆನೆಯ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಎಳೆಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ.

ಹೀಗೆ ಮೂರು ಜನ ಚಂಡೀದಾಸರೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣಪ್ರೇಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಮಸಂಕೀರ್ತನ, ಶ್ರೀಚಂಡೀಮಾತಾಗೀತೆಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ದೈವಭಕ್ತಿಪ್ರೇರಕಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ನಲಿಯುತ್ತ ಉಳಿದು ಬಂದುವು. ಇಂದು ಚಂಡೀದಾಸಕೃತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಎರಡು ನೂರು ಪದಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಮೂರು ಭಕ್ತಿ ಸ್ರೋತಸ್ಸುಗಳೂ ಒಂದಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಒಬ್ಬ ಚಂಡೀದಾಸನ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವಕವಿ ರಚಿಸಿದ 'ಗೀತಗೋವಿಂದ' ಬಂಗಾಳೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯೇ ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ರಾಧೆ–ಮಾಧವರ ಪ್ರಣಯ ಶೃಂಗಾರ ರಸದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತೀಕವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಭಕ್ತನಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿರುವ ಮಧುರ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಮೋಚ್ಚ ಪ್ರತೀಕವೂ ಹೌದೆನ್ನುವ ವೈಷ್ಣವ ಕವಿಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಲು ಚಂಡೀದಾಸ ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಕೀರ್ತನ ಮುಂತಾದ ಗೇಯ ಕೃತಿಗಳೂ ಹಾಡುಗಳೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಇವನ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಭಣಿತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಾಗ ಕಡಿಮೆ; ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಮೂರೇ ಪಾತ್ರಗಳು–ರಾಧೆ, ಕೃಷ್ಣ, ಮುದುಕಿ. ಸುಂದರವಾದ ದೇಸೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ತಾಳಲಯಬದ್ಧ ಹಾಡುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವು ಪ್ರೇಮೋನ್ಮಾದದ ವಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಜನಜೀವನದ ಛಾಯೆ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಪರನಾರಿಯಾದ ರಾಧೆಯನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೆಸ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸುಂಕದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ವೇಷಾಂತರಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ವಿರಹದಿಂದ ವಿಹ್ವಲೆಯಾದ ರಾಧೆಯ ಕರುಣಾಜನಕ ಚಿತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಂಡೀದಾಸ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ರಮಾನಂದರಾಯನನ್ನು ಭಕ್ತಿಪಂಥಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದನೆಂದೂ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ.

(ಕೆ.ಕೆ.; ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಚಂದಬರದಾಈ : ಹಿಂದಿಯ ಮೊದಲ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಅತ್ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವ ಪೃಥ್ವೀರಾಜರಾಸೋ ಎಂಬ ದೀರ್ಘಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ; ಕೊನೆಯ ಹಿಂದೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಸ್ನೇಹಿತ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಆಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ದಿನ ಹುಟ್ಟಿ ಒಂದೇ ದಿನ ಸತ್ತರೆಂದೂ ಚಂದನ ಮರಣಾನಂತರ, ಅವನ ಮಗನಾದ ಜಲ್ಹಣ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಕವಿಯಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಪಾತ್ರವೂ ಆಗಿರುವುದು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಈತ ಮಿತ್ರನೂ ಹೌದು, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯೂ ಹೌದು, ಈತನ ಪಾತ್ರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದು ಈತನನ್ನು ಕಾವ್ಯದಿಂದ ನೋಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿವರಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ರಾಸೋದ ಕಥಾನಕದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಈ ಕವಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ತೆರಳುತ್ತಾನೆ. ಸಂಯೋಗಿತೆಯೊಡನೆ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಘೋರಿಯ ಕುತಂತ್ರಗಳ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಆತನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಕಣ್ಣು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮೂಲಕ ಘೋರಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವವನೂ ಇವನೇ. ವಿಮರ್ಶಕರೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ರಾಸೋದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಏನಾದರೂ ಆಗಿರಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಈತನೇ ಕಾರಣ.

ಇತ್ತ ಪೃಥ್ವೀರಾಜರಾಸೋದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಬಲ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ (ಉದಾ : 1. ಅಬೂ ಪರ್ವತದ ರಾಜರು ಜೇತ ಮತ್ತು ಸಲಕ ಎಂದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆಗ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರಾವರ್ಷ ಪರಮಾರನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ ; 2 ಗುಜರಾತಿನ ರಾಜ ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು ಎಂದು

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಆತ ಮುಂದೆಯೂ ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ ; 3 ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಶಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಘೋರಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಶಬ್ದವೇಧಿ ಬಾಣದಿಂದ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ ; ಆದರೆ ಠಕ್ಕರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ 1203ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತನೆಂಬುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ ; 4. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ತಂಗಿಯಾದ ಪೃಥಾಕುವರಿಯ ಪತಿ ರಾಜಾ ಸಮರಸಿಂಹ ತೀರಿಕೊಂಡ ವೃತ್ತಾಂತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 1278-85ರ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲೂ, ಅಂದರೆ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಸತ್ತ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯವೂ, ಆತ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ; 5. ಅಂತೆಯೇ, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿತವಾಗಿರುವ ಇತರ ತಾರೀಖುಗಳೂ ತಪ್ಪುತಪ್ಪಾಗಿವೆ.) ಕವಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಶ್ಮೀರಿಕವಿ ಜಯಾನಕ ರಚಿಸಿರುವ ಪೃಥ್ವೀರಾಜವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಚಂದಬರದಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಕಾಣದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೆಡೆಯೇನೋ ಚಂದ್ರಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅದು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಚಂದ್ರಕನೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ತಂದೆಯಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಸ್ಥಾನಿಕನಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಸ್ನೇಹಿತನೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ನಾಗೌರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಚಂದನಿಗೆ ಜಮೀನನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಇಂದಿಗೂ ಆತನ ವಂಶದವರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹರಪ್ರಸಾದಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದಬರದಾಈ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಯೇನಾದರೂ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಆತ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಜಯಾನಕ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಈತ ಬಂದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮಗನಾದ ಗೋವಿಂದರಾಜನ ಇಲ್ಲವೇ ಆತನ ಸೋದರ ಹರಿರಾಮ ಇಲ್ಲವೇ ಈ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಚಂದನೆಂಬ ವಂದಿಮಾಗಧನಿದ್ದು ಆತ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಶೌರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಪಿತವಾದ 'ಭಟ್ಟ ಭಣಂತ' ಕೃತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಹಾಗೂ ಚಂದನ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವೀರಾಜರನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನರನ್ನಾಗಿಸಿ ರಾಸೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಬೃಹತ್ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರಬೇಕು ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯ ರಾಮಚಂದ್ರ ಶುಕ್ಲರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಬೂ ರಾಮನಾರಾಯಣ ದೂಗಡ್ ಅವರು ಚಂದನ ಪದ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೊ ಚೆದರಿಹೋಗಿದ್ದುವು; ಅವನ್ನು ಮಹಾರಾಣಾ ಅಮರಸಿಂಹರು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದರು– ಎಂದು ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಮುನಿಜಿನವಿಜಯರು ಜಯಚಂದ ಪ್ರಬಂಧವೆಂಬ ಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಚಂದನ ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಟ್ಟ ಕೇದಾರನ ಜಯಚಂದ ರಾಸೋದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೆಡೆ ಚಂದ ಮತ್ತು ಭಟ್ಟ ಕೇದಾರರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವಾದವಿವಾದಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಚಂದನೆಂಬ ಕವಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಈ ಕೃತಿ ಭಾಗಶಃ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಮತಾಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಇದು 1470ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕಾವ್ಯ.

ಅಬೂವಿನ ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮರಣದವರೆಗೆ ರಾಸೋದ ಕಥೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಇದು 96 ಸರ್ಗಗಳ ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಸಾವಿರ ಪುಟಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾದ ಬಹುಕವಿಕೃತವಾದ ದೀರ್ಘಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗಿಳಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂವಾದದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಥಾನಕವನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೀರಕಾವ್ಯದ ವಿಶದಕಲ್ಪನೆ ಈ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಮೂಡುವಂತೆ ಹಿಂದೀಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೇರಾವ ಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಮೂಡಿಬಂದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಈ ಕಾವ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಸಂಯೋಗಿತೆಯರ ಅನುರಾಗ, ವಿರಹ, ಸಂಯೋಗಿತಾಹರಣ, ಯುದ್ಧಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಿಲನ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸಗಳು, ಶಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಘೋರಿಯ ಆಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ವರ್ಣನೆ ಓದುಗರನ್ನು ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಆನಂದಗಳ ಅಲೆಯ ಮೇಲೆ ತೇಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗಾರ ಮತ್ತು ವೀರರಸಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆತಿದೆಯಾದರೂ ಇತರ ರಸಗಳೂ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿವೆ. ಕವಿಯ ವರ್ಣನಕೌಶಲ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಆತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ–ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಷಡ್ ಋತುಗಳ ವರ್ಣನೆ–ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸಮಗ್ರಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಳಸದೆ ಕವಿತ್ತ (ಛಪ್ಪೆಯ), ದೂಹಾ, ತೋಮರ, ತ್ರೋಟಕ, ಗಾಹಾ, ಆರ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದರಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ಎಡೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಗಳೂ ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳ ವಿಷಯ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ, ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲ ಚುಂಬನಶಕ್ತಿ ಇದರ ಕಥಾನಕದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಜ್ಜೆಗೂ ಓದುಗನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ರಸಸ್ಯಂದಿ ಕಾವ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದು ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದಿಕಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟಕೃತಿಯೆಂಬ, ಸುಂದರಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. **(ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)**

ಚಂದಮಾಮ : ಚೆನ್ನೈನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಒಟ್ಟು ಓದುಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 200,000. ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮಲಯಾಳಂ, ಬಂಗಾಲಿ, ಒರಿಯ ಮೊ. 13 ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಹಿಂದಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಬಂಗಾಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ ಮಾಮ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಅಂಬುಲಿ ಮಾಮ, ಮಲಯಾಳಂನಲ್ಲಿ ಅಂಬಿ ಅವ್ವಾವನ್, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದೋಬ, ಒರಿಯದಲ್ಲಿ ಜಹ್ನ ಮಾಮು ಎಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹೆಸರು. ಪತ್ರಿಕೆ ತಮಿಳು ತೆಲುಗುಗಳಲ್ಲಿ 1947 ರಲ್ಲೂ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 1948 ರಲ್ಲೂ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ 1949ರಲ್ಲೂ, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ 1952 ರಲ್ಲೂ, ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲಿ 1954ರಲ್ಲೂ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮಲಯಾಳಂಗಳಲ್ಲಿ 1970ರಲ್ಲೂ, ಬಂಗಾಲಿ, ಒರಿಯಗಳಲ್ಲಿ 1972ರಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕರು ಬಿ ನಾಗಿರೆಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಪಾಣಿ. ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು ಬಿ ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿ. 21 x 17ಸೆ.ಮೀ. ಆಕಾರದ ಬಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬೆಲೆ ರೂ.1 (ಫೆಬ್ರವರಿ 1974 ರಂದು) ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಒಂದರಂದು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ದೇಶದ ಭವ್ಯಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸದ ವೃತ್ತಾಂತದ ನಿರೂಪಣೆಯ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು ಚಂದಮಾಮದ ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳು, ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ಕಥೆಗಳು, ಓದುಗರ ಇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕುದುರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ–ಇವು ಚಂದಮಾಮದ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಪತ್ರಿಕೆ ಮಕ್ಕಳ ವಿವಿಧ ರುಚಿಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮೋರ್ಗನ್ ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯು 1999ರಲ್ಲಿ ಚಂದಮಾಮ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ ಹೊಂದಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯಾದ ವೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಕೃತಿಯ ವಿಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಬೇತಾಳ ಕಥೆ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈಗ ಚಂದಮಾಮದ ಮಲ್ಟಿಮೀಡಿಯ ಸಿಡಿಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ; ಅಂತರ್ಜಾಲದಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. **(ಟಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)**

ಚಂದಲದೇವಿ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅರಸರ ರಾಣಿಯರಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನವರು ಹಲವರು. ಬಹುಶಃ ಚಂದ್ರಲೇಖಾ ಎಂಬ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪದ ಹೆಸರು ಚಂದಲದೇವಿ, ಚಂದಲಕಬ್ಬೆ, ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿ, ಚಂದಲೆ, ಚಂದವ್ವೆ, ಚಂಡಾಂಬಿಕಾ, ಚಂದ್ರಾಂಬಿಕೆ, ಚಂದಿಕಬ್ಬೆ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಚಂದಲದೇವಿ ಮತ್ತು ಆ ಹೆಸರಿನ ರೂಪಾಂತರಗಳಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪತ್ನಿ ಚಂದಲಕಬ್ಬೆ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿ. 1047-48ರ ನಿಂಬರಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ಆತನ ಪಿರಿಯರಸಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದವಳು ಆರ್ಪಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿ ಎನಿಸಿದ ಚಂದಲದೇವಿ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಲೇಖೆ. ಅನುಪಮ ಸುಂದರಿ ಎನಿಸಿದ್ದ ಈಕೆ ಶಿಲಾಹಾರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳೆಂದೂ ಸ್ವಯಂವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ವರಿಸಿದಳೆಂದೂ ಬಿಲ್ಹಣ ತನ್ನ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವಚರಿತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈಕೆ ಅರಸನ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ಆತನಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಳು. ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಳಂದೆ ಸಾಸಿರ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆ ಈಕೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಈಕೆ ಆಳಂದೆ ಸಾಸಿರ ಪ್ರಮುಖವನೇಕಭತ್ತಗ್ರಾಮಂಗಳುಮಂ ಆಬ್ದಿರಸುಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ನೃತ್ಯವಿದ್ಯಾಧರಿ, ಸಕಳಕಳಾಧರಿ, ಅಭಿನವ ಸರಸ್ವತಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೋಮಭೂಪ, ಜಯಕರ್ಣ, ಕುಮಾರ ತೈಲರು ಈಕೆಯ ಮಕ್ಕಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸೋಮಭೂಪನೇ ಮುಂದೆ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಳಿದ. ಎರಡನೆಯ ಕಳಚುರಿ ಬಿಜ್ಜಳ ಈಕೆಯ ಮೊಮ್ಮಗನೆಂದು ವಳಸಂಗದ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಜ್ಜಳನ ತಾಯಿಯಾದ ನಾಗಲದೇವಿ ಚಂದಲದೇವಿಯ ಮಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಣಿಕಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿದ ರಾಯರಸೆಟ್ಟಿಯ ಪತ್ನಿ ಚಂದವ್ವೆ ಎಂಬಾಕೆ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಮ್ಮರಚೇಡು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನ ವಿಗ್ರಹವೊಂದನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದಳು. ಈಕೆ ಜೈನಮುನಿಯಾದ ಪದ್ಮ ಪ್ರಭಮಲಧಾರಿ ದೇವರ ಪ್ರಿಯ ಗುಡ್ಡಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಚಂದಲದೇವಿ ಎಂಬವಳೂ ಒಬ್ಬಳು. ಈಕೆ ಕೊಂಗಾಳ್ವ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಇದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆ.

ಕೂಂಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆಳಿದ ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟ ಎಂಬ ಮಾಂಡಲಿಕ ಮನೆತನದ 1ನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವನ ಪತ್ನಿ ಹಾಗೂ ೪ನೆಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಸಹ ಚಂದಲದೇವಿ. ಯಾದವಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಜ ಎಂಬವನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಈಕೆಗೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗ ಇದ್ದ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆ, ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಅಮಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ ನಾಗದೇವನ ಪತ್ನಿ ಚಂದಲದೇವಿ. ಈಕೆ ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸಿದ ಮಲ್ಲಸೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮಾಚವೆಸೆಟ್ಟಿಕವ್ವೆಯ ಮಗಳು. ಈಕೆಯ ಮೊಮ್ಮಗಳಾದ ಮಾಚಿಕಬ್ಬೆ ಖ್ಯಾತಳಾದ ಶಾಂತಲದೇವಿಯ ತಾಯಿ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಣ ಮತ್ತು ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಣ ತುಳುರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಳಸ-ಕಾರ್ಕಳದ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯಪ್ಪೊಡೆಯನ ತಾಯಿ ಚಂದಲದೇವಿ. ಈಕೆ ಕೆರವಸೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

(ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂದಾ, ಅರುಣ ಕುಮಾರ : 1899-1947. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರ. 1899 ಫೆಬ್ರುವರಿ 17ರಂದು ಸಿಲ್ಚಾರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕಾಮಿನೀ ಕುಮಾರ ಚಂದಾ ಯಶಸ್ವೀ ವಕೀಲ, ಉದಾರವಾದಿ. ಅರುಣಕುಮಾರ ಚಂದಾ ಸಿಲ್ಚಾರ್, ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ 1930-31ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಗಪುರದಲ್ಲಿ ವಕೀಲವೃತ್ತಿ ನಡೆಸಿದರು. ಆದರೆ ತಂದೆಯ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಕಾರಣ ಅವರು ಸಿಲ್ಚಾರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅಲ್ಲೇ ವಕೀಲವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಸೇವಾನಿರತರಾದರು.

ಕಾಚಾರ್ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಚಂದಾ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಅವರ ತಂದೆಯಿಂದ. ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸರಿಂದಲೂ ಅವರು ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಅದರ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1935ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಿಲ್ಚಾರಿನಲ್ಲಿ ಗುರುಚರಣ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಗೌರವ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ ಇವರು, ಕಾಚಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ಅಂಚೆ ಸೇವಾಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಚಹ ತೋಟದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂ ತೈಲ ಕಂಪನಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಚೇತನಗೊಳಿಸಿದ ಅವರು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದರು.

1937ರಿಂದ ಕೊನೆಯುಸಿರು ಎಳೆಯುವವರೆಗೆ ಕಾಚಾರ್ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಇವರು 1937ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿಧಾನ ಸಭಾಪಕ್ಷದ ಉಪನಾಯಕರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಸಿಲ್ಚಾರಿನ ಸಪ್ತಕ್ ಎಂಬ ಬಂಗಾಲೀ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಇವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1941 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಯತ್ನದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇವರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರು. 1942ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಇವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಮೇಲೂ 1945ರ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಿತ್ತು. ಭಾರತದ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನನುಭವಿಸಿ 1947ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 26ರಂದು ಕೋಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು.

(ಎಂ.ಯು.ಎಂ.)

ಚಂದಾವರಕರ, ನಾರಾಯಣ ಗಣೇಶ : 1855-1923. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ರಾಜಕಾರಣಿ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ, ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞ, ನ್ಯಾಯವಾದಿ; ಮುಂಬಯಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯೂ ಇಂದೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದವರು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊನ್ನಾವರದಲ್ಲಿ 1855ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 2ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. 14ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ

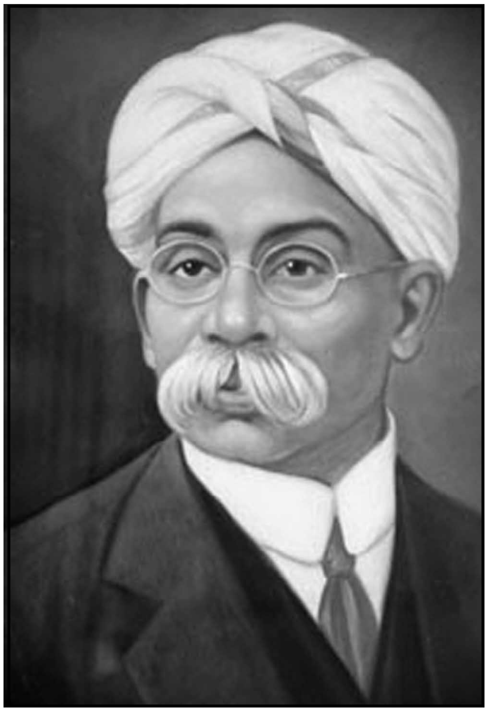

ತಮ್ಮ ಸೋದರಮಾವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ರಾಗಿದ್ದ ಭಂಡಾರ್‌ಕರ್, ಪರಮಾನಂದ್, ರಾನಡೆ, ತೆಲಂಗ್ ಮತ್ತು ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ಮೆಹತಾರಂಥ ಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. ಅವರು ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದದ್ದು 1876ರಲ್ಲಿ. 1878ರಲ್ಲಿ ತೆಲಾಂಗರ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಇಂದುಪ್ರಕಾಶ ಎಂಬ ದ್ವಿಭಾಷಾ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ 1881ರಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪದವಿ ಪಡೆದು ವಕೀಲವೃತ್ತಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1885ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮಹಾ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮೂಡಿಸಲು ತೆರಳಿದ ಮೂವರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ನಿಯೋಗದಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದರು. ಚಂದಾವರಕರರು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ರಾನಡೆಯವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ 1901ರಲ್ಲಿ ರಾನಡೆಯವರು ನಿಧನರಾದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ವಕೀಲ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿರಂತರ ಶ್ರಮ, ವಾಕ್ಚತುತ್ವ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಮುಂಬಯಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪಡೆದರಲ್ಲದೆ 1901ರಲ್ಲಿ ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. 1912ರಲ್ಲಿ ಆ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಇಂದೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಚಂದಾವರಕರರು ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಂತಿದ್ದರು. ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಸಂಘ, ದಲಿತೋದ್ಧಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಮಾಜ ಸೇವಾ ಲೀಗ್, ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮುಂಬಯಿ ಶಾಖೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಹೋದರರ ಸಮೂಹ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು 1900ರಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಣಗಳೇರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಮತ್ತು ಸಂಗಡಿಗರೊಡನೆ ಮಿತವಾದಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಚಂದಾವರಕರರ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾಂಟ್‌ಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆಗಳು 1921ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮುಂಬಯಿ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಥಮ ಖಾಸಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಆ ಪೀಠವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಚಂದಾವರಕರರು 1923ರ ಮೇ 14ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. (ಎಂ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬ್ : ಕರ್ನಾಟಕದ (ಕೋರಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಐರೋಪ್ಯರು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಹೆಸರು) ನವಾಬ ದೋಸ್ತ್ ಆಲಿಯ ಅಳಿಯ. 1749 ರಿಂದ 1752ರ ವರೆಗೆ ನವಾಬನಾಗಿದ್ದವ. 1741ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ನವಾಬ್ ದೋಸ್ತ್ ಆಲಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ದೋಸ್ತ್ ಆಲಿಯ ಮಗ ಸಫ್ದರ್ ಆಲಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂ. ಕೊಡುವುದಾಗಿ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿ ತಲೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಅವನ ದಾಯಾದಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಅವನ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಗ ನವಾಬನಾದ. ಈ ಭಾಗ ದಖನ್ನಿನ ಸುಬೇದಾರನಾಗಿದ್ದ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತಾದರೂ ಅವನು ಸ್ವತಃ ಮರಾಠರ ವಿರುದ್ಧ ಸೆಣಸಾಟದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದರತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಾಗ ಅವನು ಆರ್ಕಾಟಿಗೆ ಬಂದು, ಅನ್ವರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಖಾನನನ್ನು ನವಾಬನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಅವನಿಗೂ ದೋಸ್ತ್ ಆಲಿಯ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ದ್ವೇಷ ಬೆಳೆಯಿತು.

1748ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಆರ್ಕಾಟಿನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಆಸೆ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಪುದುಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಡುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ನೆರವಿನಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ದಖನ್ನಿನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಆಸಫ್ ಝಾ ನಿಜಾಂ-ಉಲ್-ಮುಲ್ಕ್ 1748ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕಲಹ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಆಸಫ್ ಝಾನ ಮಗ ನಾಸಿರ್ ಜಂಗ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ್ದನಾದರೂ, ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ದಖನ್ನಿನ ಸುಬೇದಾರನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಆಸಫ್ ಝಾನ ಮೊಮ್ಮಗ ಮುಝಫರ್ ಜಂಗ್ ವಾದ ಹೂಡಿದ್ದ. ಅವನನ್ನು ದಖನ್ನಿನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸುವುದಾಗಿ ಡುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಅವನೊಂದಿಗೂ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಫ್ರೆಂಚರೂ ಮುಝಫರ್ ಜಂಗನೂ ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನೂ ಸೇರಿ ಅನ್ವರ್-ಉದ್-ದೀನನ ವಿರುದ್ಧ ವೆಲ್ಲೂರಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅನ್ವರ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಸತ್ತ. ಅವನ ಮಗ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆಲಿ ತಂಜಾವೂರಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ತಲೆ ಮರೆಸಿಕೊಂಡ. ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬ್ ಆರ್ಕಾಟಿನಲ್ಲಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನಾಗಿ ಆಳತೊಡಗಿದ.

ಫ್ರೆಂಚರ ಸೇನೆ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಮುಹಮ್ಮದ್ ಆಲಿಯ ನೆರವಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದ ನಾಸಿರ್ ಜಂಗ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ. ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಝಫರ್ ಜಂಗನನ್ನು ಫೆಂಚರು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸುಬೇದಾರನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ಆದರೆ ಫ್ರೆಂಚರು ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ತಡವಾದಷ್ಟೂ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆಲಿಯ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೆಚ್ಚು ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿದರು. 1751ರ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಮೈಸೂರು, ತಂಜಾವೂರು ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ನೆರವೂ ದೊರಕಿತು. ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನ ಗಮನವನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೇವಲ ಇನ್ನೂರು ಮಂದಿ ಐರೋಪ್ಯರನ್ನೂ ಮುನ್ನೂರು ಮಂದಿ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಸೇನೆಯೊಂದು ಕ್ಲೈವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು, ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬ್ ಕೂಡಲೇ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆರ್ಕಾಟಿಗೆ ಹೋದ 53 ದಿನಗಳ ಕದನದ ಅನಂತರ ಆ ಸೇನೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ಲೈವನ ವಿಜಯದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಸೇನೆಯ ಧೈರ್ಯ ಕುಗ್ಗಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅಲ್ಲೂ ಗೆದ್ದರು. ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬ್ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ತಂಜಾವೂರಿನ ದೊರೆ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಚಂದಿಮರಸ : ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಂಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ. ಕಾಲ ಸು. 1020. ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಚಾಡಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೋಗಣ್ಣನೆಂಬ ಶರಣನನ್ನು ಊರಿನಿಂದ ಓಡಿಸಿದನೆಂದೂ ಆತನ ಹಿಂದೆಯೇ ಆ ಊರಿನ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಹಾರಿಹೋಗಲು ರಾಜ ಆ ಶರಣನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿ ತಾನು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಕೋಶಗಳನ್ನು ತೊರೆದು, ಕೃಷ್ಣಾ ನದೀತೀರದ ಚಿಮ್ಮಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ ನಿಜಗುಣನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ತಾನೂ ಗುರುವಿನಂತೆ ವಚನಕಾರನಾಗಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರ ಕೈಗೊಂಡು ಚಿಮ್ಮಲಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಚಿಮ್ಮಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಗುಡಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ಘನಲಿಂಗ ಈತನನ್ನು ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಅಂಕಿತ ಸಿಮ್ಮಲಿಗೆಯ ಚೆನ್ನರಾಮ ಎಂದಿದೆ. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಕಿತ ಚಂದಿಮರಸನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದೂ ಎಲಹಂಕ ನಾಡಪ್ರಭು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೆಂಪಯ್ಯಗೌಡರ (1661) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಕಿತ ಚಿಮ್ಮಲಿಗೆಯ ಚಂದಯ್ಯನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠತರವಾದುವೆಂದೂ ಈತನ ವಚನಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸದ ಯಾವ ವಚನ ಸಂಗ್ರಹಕಾರನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈತನ 15 ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೀಗಿವೆ :

ಸಂಸಾರವೆಂಬತ್ತೆಗೆ ನಿರ್ಬುದ್ಧಿ ಸೊಸೆಯೊಬ್ಬಳು; ಅಟ್ಟುಂಡೆನೆಂದು ಒಲೆಯ ಬೂದಿಯ ತೋಡುವತನಕ ಒಳಗೊಂದು ಕಿಡಿಯಿರ್ದು ಕೈಬೆಂದು ಮಱುಗುವಂತಾಯಿತ್ತಲ್ಲಾ ಎನಗೆ; ನಿಸ್ಸಂಗತಿಯ ಒಡಲೊಲೆಯ ಬೂದಿಯ ಕೆದಱು ವನಕ ಒಳಗೊಂದು ಸುಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕಿಡಿಯಿರ್ದು ಎನ್ನ ಮನಬೆಂದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಱುಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೀತಾಳಮಂತ್ರ ಉಂಟೆ ಅಯ್ಯ. ಸಿಮ್ಮಲಿಗೆಯ ಚೆನ್ನರಾಮನೆಂಬ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಜಗುಣಶರಣೆಂಬುದೆ ಮಂತ್ರ

ಇಂದುವಿನ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಇಂದುವನು, ಭಾನುವಿನ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಭಾನುವನು, ದೀಪದ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ದೀಪವನು ಕಾಂಬಂತೆ ತನ್ನ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ತನ್ನನೆ ಕಂಡುನಿಂದ ನಿಲವು ತಾನೆ ಸಿಮ್ಮಲಿಗೆಯ ಚೆನ್ನರಾಮ. *

ಚಂದುಮೇನೋನ್, ಓಯ್ಯಾರತ್ತ್ : 1846-1899. ಮಲೆಯಾಳಂನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ ಇಂದುಲೇಖದ ಕರ್ತೃ. ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆಯಿಂದ ಮಲೆಯಾಳಂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದು ಲಭಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಇಂದುಲೇಖ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ. ಹೆನ್ರಿಟಾ ಟೆಂಪ್ಲ್ (ಬಿಕನ್ಸಿ ಫೀಲ್ಡ್) ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರೈಡ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರಿಜುಡಿಸ್ (ಜೇನ್ ಆಸ್ಟೆನ್) ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಓದಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆಕಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ಯಾವಂತನೊಬ್ಬನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದುದರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರಣ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಂಬೂದಿರಿಗಳೂ ನಾಯರುಗಳೂ ಎಷ್ಟೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಅವರು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ದುಷ್ಫಲಗಳು ಅವರನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಅಧಃಪತನದ ಹಾದಿಗೆ ತಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅನಾಚಾರಗಳಾದರೋ ಅಸಂಖ್ಯ; ಒಂದು ಕಡೆ ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ದಾಂಪತ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಘಟನೆಯ ಶೈಥಿಲ್ಯಗಳು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಗ್ನತೆಯನ್ನು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಲಭಿಸಿದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮುಂಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಚಂದುಮೇನೋನ್ ವಿವರವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಆ ವಿಲಕ್ಷಣತೆಗಳು ಯಥಾರ್ಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮನೋಮುಕುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಇಂದುಲೇಖ. ಇದರ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರಾದ ಮಾಧವ ಮತ್ತು ಇಂದುಲೇಖ ಹೊಸಪೀಳಿಗೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ಪಂಜು ಮೇನೋನ್, ಸೂರಿ ನಂಬೂದಿರಿ-ಇವರು ಅಧಃಪತನಗೊಂಡ ತಲೆಮಾರಿನ ಮಾದರಿಗಳು. ಈ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವದ ಜನರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಘರ್ಷದ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರರ ಬಳಿಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ವಿಲಕ್ಷಣತೆಗಳನ್ನು ಈತನಷ್ಟು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಂದುಲೇಖ ಉಂಟುಮಾಡಿದಷ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಯಾವುದೇ ಸಂಘಟಿತ ಪಂಥದಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಈತನ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳಾದ ನಂಬೂದಿರಿಗಳೂ ನಾಯರರೂ ಕ್ರುದ್ಧರಾದರು. ಇದು ಚಂದುಮೇನೋನನ ವ್ಯಂಗ್ಯ ನೇರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ತಾಕಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಕೇರಳದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಷ್ಕಾರದ ಮೊದಲ ಪ್ರಚೋದನೆ ಇಂದುಲೇಖದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಯಿತೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಅದರ ಬಗೆಗೆ ಮಾತನಾಡಿರಬಹುದು, ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪರಿಷ್ಕಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಜನಸಮೂಹ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದುದು ಇಂದುಲೇಖವನ್ನು ಓದಿದ ತರುವಾಯವೇ.

ಚಂದುಮೇನೋನ್‌ನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ ಶಾರದ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆತ ಪೂರೈಸಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ ಬರೆಯಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ತುತ್ತಾದ. ಅಪೂರ್ಣವಾದರೂ ಶಾರದ ಸೊಗಸಾದ ಕಲಾಶಿಲ್ಪ, ಕಲಾವಿದನ ಪರಿಪಕ್ವತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂದುಲೇಖಕ್ಕಿಂತ ಶಾರದದಲ್ಲೇ ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಪೀಠಗಳು, ಅವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ವಕೀಲರು, ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಿಯರು, ದಲ್ಲಾಳಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈತ ವಕೀಲನೂ ಆಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಅನುಭವದ ಸಾರವನ್ನು ಶಾರದದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚಂದೇರಿ : ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಮತ್ತು ಮಾಳವಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಗರ. ಸುಲ್ತಾನ್ ಮಹಮೂದ್ ಖಿಲ್ಜಿಯನ್ನು ಚಿತೋಡಿನ ರಾಣಾ ಸಂಗ ಸೋಲಿಸಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಟ ಬಾಬರನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಔಧ್ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸೇರಿಹೋದಾಗ ಸುಮಾರು 1527ರಲ್ಲಿ ಮೇದಿನಿರಾಯ್ ಎಂಬ ರಾಜಪೂತ ಸರದಾರ ಚಂದೇರಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಪೂರನಮಲ್ ಜಾಟ್ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಶೇರ್‌ಷಹ ಚಂದೇರಿಗೆ ಮುತ್ತಿದ. ಎಷ್ಟು ಕಾಲವಾದರೂ ನಗರದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹೋದ. ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಪೂರನಮಲ್ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ವಂಚಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

24 ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರ ಮೈಬಣ್ಣಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಅವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಚಂದೇರಿ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಚಂದೇಲರು : ಪ್ರ.ಶ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಪತನದ ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಒಂದು ರಾಜಮನೆತನದವರು. ಇವರು ಬುಂದೇಲಖಂಡದವರು. ತಾವು ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಋಷಿ ಚಂದ್ರಾತ್ರೇಯನಿಂದ ಜನಿಸಿದವರೆಂದು ಚಂದೇಲರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 36 ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಪುತ್ರ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರದೂ ಒಂದು–ಎಂದು ಅವರ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವೆನಿಸಿದ, 954ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಅರಸರು ಚಂದ್ರಾತ್ರೇಯ ವಂಶದವರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. 1098ರ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ದೇವಗಢದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಂದೆಲ್ಲ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಚಂದೇಲರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಜೇಜಭುಕ್ತಿ, ಜೇಜಕಭುಕ್ತಿ, ಜೇಜಕಭುಕ್ತಿ ಮಂಡಲ ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಇದು ಅನಂತರ ಬುಂದೇಲ ಖಂಡವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇವರ ಈ ರಾಜ್ಯ ಖಜುರಾಹೊ, ಕಾಲಂಜರ, ಮಹೊಬಾ ಹಾಗೂ ಅಜಯಾಗಢಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಪ್ರಶ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನನ್ನುಕ ಚಂದೇಲನೆಂಬವನು ಖಜುರಾಹೊ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ. ಬಹುಶಃ ಚಂದ್ರವರ್ಮನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈತ ಪ್ರತೀಹಾರ ನಾಗಭಟನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆಳಿದ. ಈತನ ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಾಕ್ಪತಿ, ಆತನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾದ ಜಯಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಜಯಶಕ್ತಿ, ವಿಜಯಶಕ್ತಿಯ ಮಗ ರಾಹಿಲ–ಇವರು ಪ್ರತೀಹಾರರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಹಿಲನ ಮಗ ಹರ್ಷನ (900-925) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲ ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ 3ನೆಯ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತೀಹಾರ ಮಹೀಪಾಲ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲು ಹರ್ಷ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಹರ್ಷನ ಮಗನಾದ ಯಶೋವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರರು ತಮ್ಮೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರಸರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಎಂತಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪ್ರತೀಹಾರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಶೋವರ್ಮ ಕಾಲಂಜರ ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ಕಳಚುರಿ ವಂಶದ ಯುವರಾಜದೇವನನ್ನು, ಪರಮಾರ ಮನೆತನದ ಸೀಯಕನನ್ನು ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದ ಪಾಲಮನೆತನದ ವಿಗ್ರಹಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಿದ. ಯಶೋವರ್ಮ ದಕ್ಷ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ದೈವಭಕ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲು ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಖಜುರಾಹೊದ ಚತುರ್ಭುಜ ದೇವಾಲಯ ಧಂಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು.

ಯಶೋವರ್ಮನ ಮಗನಾದ ಧಂಗ (950-1008) ಚಂದೇಲರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತೀಹಾರ ಅರಸರೊಡನೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಆಳಿದ ಈತ ಕಾಲಂಜರ ಕೋಟೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ, ಗೋಪಗಿರಿ (ಗ್ವಾಲಿಯರ್), ಕೌಶಿಕ (ವಾರಾಣಸಿ) ಹಾಗೂ ಪ್ರಯಾಗಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಈಗ ಚಂದೇಲರದಾಯಿತು. ಅಂಗ (ಉತ್ತರಬಂಗಾಳ), ರಾಢ (ಬಂಗಾಲದ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಹಾಗೂ ಬೀರ್‌ಭುಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು), ಕೋಸಲ, ಆಂಧ್ರ, ಕುಂತಲ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಲ ದೇಶಾಧೀಶ್ವರರೊಡನೆ ಇವನು ಹೋರಾಡಿದನೆಂದು ಖಜುರಾಹೊ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಂಧ್ರ, ಸಿಂಹಲ ಹಾಗೂ ಕುಂತಲ ದೇಶದ ಅರಸರೊಡನೆ ಈತ ಕದನಹೂಡಿದನೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಭಟಿಂಡದ ಷಾಹಿ ಅರಸರಾದ ಜಯಪಾಲ ಹಾಗೂ ಆನಂದಪಾಲರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸುಲ್ತಾನ ಸಬಕ್ತಗೀನ ಮತ್ತು ಸುಲ್ತಾನ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧಂಗ ಸಹ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 989 ಹಾಗೂ 1008 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಎರಡೂ ಕದನಗಳು ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಧಂಗ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೀಣನಾದ ಪ್ರಭಾಸ ಇವನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಸುಮಾರು 60 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ, 100 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕಿದ ಈತ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಜಲಸಮಾಧಿ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಅನಂತರದ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗ ವಿದ್ಯಾಧರರು ಕ್ರಮವಾಗಿ 9 ಹಾಗೂ 12 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮ್ಮದನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಪ್ರತೀಹಾರ ಮನೆತನದ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಮಹಮೂದನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡದೆ ಶರಣಾಗತನಾದನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ಮಗ ತ್ರಿಲೋಚನಪಾಲನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದ. ಕನೌಜಿನ ಷಾಹಿ ಅರಸನಾದ ಆನಂದಪಾಲನ ಮಗ ತ್ರಿಲೋಚನಪಾಲನನ್ನು ಅವನ ಪೂರ್ವಜರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದ ಕಾಲಿಂಜರದ ಮೇಲೆ 1019 ಮತ್ತು 1022 ರಲ್ಲಿ ಏರಿ ಬಂದಾಗ ಅವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು ವಿನಾಶಕರವೆಂದು ತಿಳಿದ ವಿದ್ಯಾಧರ ಮುಹಮೂದನಿಗೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಕಚ್ಛಪಘಾತ ಮನೆತನದ ಅರ್ಜುನ, ವಿದ್ಯಾಧರನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ, ಪ್ರತೀಹಾರ ರಾಜ್ಯಪಾಲನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಪರಮಾರ ಭೋಜ ಮತ್ತು ಕಳಚುರಿಯ ಗಾಂಗೇಯ ದೇವ, ಇವರು ಸಹ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮಗ ವಿಜಯಪಾಲ 1030ರಿಂದ ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಅನಂತರ ಆತನ ಮಗ ದೇವವರ್ಮ 1060ರ ವರೆಗೂ ಆ ಬಳಿಕ ಆತನ ಸೋದರ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ 1100ರ ವರೆಗೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ವಿಜಯಪಾಲ ಆಳುವಾಗ ಕಳಚುರಿ ಗಾಂಗೇಯ ಚಂದೇಲರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಅವರಿಂದ ಪ್ರಯಾಗವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ಕಚ್ಛಪಘಾತರೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ವಿಜಯಪಾಲನ ಅನಂತರ ದೇವವರ್ಮ ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮರ ನಡುವೆ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಹಗಳುಂಟಾದುವು. ದೇವವರ್ಮನನ್ನು ಕಳಚುರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರ್ಣ ಸೋಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಆಳತೊಡಗಿದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ತನ್ನ ಸಾಮಂತನಾದ ಗೋಪಾಲನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಂದೇಲ ಅರಸರೊಡನೆ ಪರಮಾರ ಚೌಳುಕ್ಯ, ಪಾಲ ಮತ್ತು ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರೂ ಕೂಡಿ ಕರ್ಣನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮುರಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಂದೇಲರು ಪುನಃ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರೋದಯವೆಂಬ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಈತನ ಮಗ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣವರ್ಮ 5 ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಬಳಿಕ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಪೃಥ್ವೀವರ್ಮ ಸುಮಾರು 10 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಮಗ ಮದನವರ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ

(1129-62). ಈತ ಮಾಳವೆಯ ಭಿಲಸಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದನಲ್ಲದೆ, ಚೇದಿ ಅರಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ಗುಜರಾತಿನ ಜಯಸಿಂಹ-ಸಿದ್ಧರಾಜನಿಂದ ಬುಂದೇಲಖಂಡವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ. ಇವನ ಬಳಿಕ ಬಹುಶಃ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈತನ ಮಗ ಯಶೋವರ್ಮ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಪರಮರ್ದಿ (1165-1202) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಚಂದೇಲದಲ್ಲಿ ಇವನೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸ. ಇವನು ವೀರಯೋಧನಾಗಿದ್ದ; ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯ ಅರಸರಿಂದ ದಶಾರ್ಣವನ್ನು (ಭಿಲಸಾ) ತಿರುಗಿ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ 1182ರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಂದಲೂ 1202ರಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮಹಮದನ ಸೇನಾಪತಿ ಕುತ್ಬ್-ಉದ್-ದೀನನಿಂದಲೂ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಮುಸ್ಲಿಮರೊಡನೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದು ಪರಮರ್ದಿಯನ್ನು ಅವನ ಮಂತ್ರಿ ಅಜಯದೇವ ಕೊಂದ. ಕುತ್ಬ್-ಉದ್-ದೀನ್ ಮತ್ತೆ ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಕಾಲಿಂಜರ, ಮಹೋಬಾ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ, ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಸರದಾರನನ್ನು ರಾಜ್ಯಪಾಲನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪರಮರ್ದಿಯ ಮಗ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಸಮಗ್ರ ಬುಂದೇಲಖಂಡವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಈತ ಸುಮಾರು 10 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1202-86) ಆಳಿದ. ಅನಂತರ ಈತನ ಮಗ ವೀರವರ್ಮ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದ. ಈತ ಸುಮಾರು 35 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ, ಪ್ರ.ಶ. ಸು.1250-86.ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ. ವೀರವರ್ಮನ ಬಳಿಕ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೋಜವರ್ಮ ಹಾಗೂ ಹಮ್ಮೀರವರ್ಮರು ಆಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಚಂದೇಲ ರಾಜ್ಯ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ದಾಳಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಪತನದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಹಮ್ಮೀರವರ್ಮನ ಅನಂತರವೂ ಕಾಲಿಂಜರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಗಣನೀಯ ಸ್ಥಾನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಯು.; ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರ[1] : ಭೂಮಿಯ ಏಕೈಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉಪಗ್ರಹ; ಭೂಮಿಗೆ ನೆರೆ ಆಕಾಶಕಾಯ; ಇತರ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಕಾಲೂರಿದ ಪ್ರಥಮ ಆಕಾಶಕಾಯ ಉಪಗ್ರಹ (ಸ್ಯಾಟೆಲೈಟ್) ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು ಕೂಡ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗುರುವಿಗೆ 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದೆ:

I ಚಂದ್ರನ ಉಗಮ

II ಭೌತ ಸ್ವರೂಪ
- 1. ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ
- 2. ಗಾತ್ರ
- 3. ಸಾಂದ್ರತೆ
- 4. ಗುರುತ್ವ ಬಲ
- 5. ವಿಮೋಚನ ವೇಗ
- 6. ವಾಯುಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಜಲರಾಶಿ
- 7. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳು
- 8. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತಿ
- 9. ಸಮುದ್ರಗಳು
- 10. ಕೂಪಗಳು
- 11. ಪರ್ವತಗಳು
- 12. ಮ್ಯಾಸ್ಕಾನುಗಳು
- 13. ಚಂದ್ರಸ್ಮಾರಕಗಳು
- 14. ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು
- 15. ಚಂದ್ರನ ಅದೃಶ್ಯ ಭಾಗ

III ಚಲನೆಗಳು
- 1 ಆವರ್ತನೆ, ಪರಿಭ್ರಮಣೆ
- 2 ದೋಲನಗಳು
- 3 ಕಕ್ಷೆ
- 4 ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆ
- 5. ಶರಚ್ಚಂದ್ರ

IV ಕಲೆಗಳು

V ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕು

VI ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು

VII ಭಾರತೀಯ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ

VIII ಮಾನವ, ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ

I ಚಂದ್ರನ ಉಗಮ : ಐದು ಮುಖ್ಯ ಊಹೆಗಳು (ಹೈಪಾಥಿಸಸ್) ಇವೆ:

ಮೊದಲನೆಯದು ಅನುರಣನ (ರೆಸೊನೆನ್ಸ್) ಊಹೆ: ಇದನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದಾತ ಜಾರ್ಜ್ ಹೊವಾರ್ಡ್ ಡಾರ್ವಿನ್ (1845-1912). ಇದರ ಸಾರವಿಷ್ಟು, ಚಂದ್ರ-ಭೂಮಿ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣಬಲ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಭರತ ಇಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. 24 ಗಂಟೆಗಳ ದಿವಸವೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುತ್ತಿನಂತೆ ಸತತವಾಗಿ

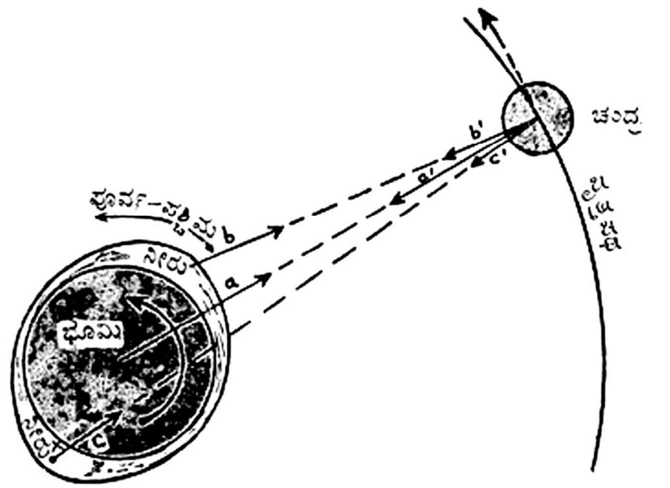

ಚಿತ್ರ 1. ಭೂಮಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ (ಪಶ್ಚಿಮ-ಪೂರ್ವ) ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಗದೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ನೀರಿನ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಾಕರ್ಷಣೆ b ಹಾಗೂ c ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ (b>c). ಇವುಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಲವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನವೇಗ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆ ನೀರಿನ ರಾಶಿಯ ಆಕರ್ಷಣಬಲ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ b' ಆಗೂ c' ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ (b'>c'). ಇವುಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಲವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷೆ ದೂರ ಸರಿಯಲು (ಚುಕ್ಕಿ ಗುರುತು) ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷಾವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಏರುತ್ತದೆ

ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯ ವೇಗದ ವಿರುದ್ಧ ಬಿರಿಗಳಂತೆ (ಬ್ರೇಕ್ಸ್) ಈ ಭರತ-ಇಳಿತಗಳು ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನವೇಗ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ಗತಿವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿಯಮಗಳು ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಚಂದ್ರ-ಭೂಮಿ ಅತಿ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲ ಒಂದಿರಬೇಕು, ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಅವೆರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದೇ ವಸ್ತು ಇದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ-ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನವೇಗ ಈಗಿನದರ ಆರುಪಟ್ಟು ಜಾಸ್ತಿ-ಅಂದರೆ ಅಂದಿನ ಆವರ್ತನಾವಧಿ ಅಥವಾ ದಿವಸದ ಉದ್ದ 4 ಗಂಟೆಗಳು-ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಈಗ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಗತಕಾಲಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ಭೂಮಿಯ ಉಗಮದ ವೇಳೆಗೆ, ಹರಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲು ಅನಿಲರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಮೈ ವಿಸ್ತರಣೆಯಿಂದ (ರೇಡಿಯೇಷನ್) ಉಷ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದ್ರವರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಆಗ ನೀರು ಹಬೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಉಷ್ಣ ನಷ್ಟವಾದಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲು ಭಾಗ ಘನೀಭವಿಸಿತು ಮತ್ತು ಮುಂದೊಂದು ದಿವಸ ಮೊದಲ ಮಳೆ ಮುಸಲಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸುರಿಯಿತು. ಇದು ನಡೆದದ್ದು ಒಂದು ಒಂದೂವರೆ ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ (1 ಬಿಲಿಯನ್ = 100 ಕೋಟಿ). ಕಮರಿ ಕೊರಕಲುಗಳೆಲ್ಲ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಸಮುದ್ರ ಸರೋವರಗಳಾದುವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯಾಕರ್ಷಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ತಲೆದೋರಿದ್ದವು. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ (ಅಂದು 4 ಗಂಟೆಗಳು) ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಎರಡು ಸಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಅವಧಿಕಾಲ 2 ಗಂಟೆಗಳು. ಅಂದರೆ ಆವರ್ತನಾವಧಿಗೂ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಅವಧಿಕಾಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಆವರ್ತನೆಯಲ್ಲೂ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳು ಭೂಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ನೂಕುಬಲಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು (ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಒಂದು ತುಯ್ತ ಮುಗಿದು ಮುಂದಿನದು ತೊಡಗುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಿದರೆ, ಅಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ, ತುಯ್ತ ಏರುವ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು). ಇದೇ ಅನುರಣನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಇನ್ನೂ ಮೆದುವೇ

ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅನುರಣನೆ ಉಂಟುಮಾಡಿದ ಕುಲುಕಾಟದಿಂದ, ಭೂತಲದಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಬಿರುಕು ತಲೆದೋರಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಅದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಿಡಿದು ಹೋಯಿತು. ಇದೇ ಚಂದ್ರ. ಈ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಲು ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ

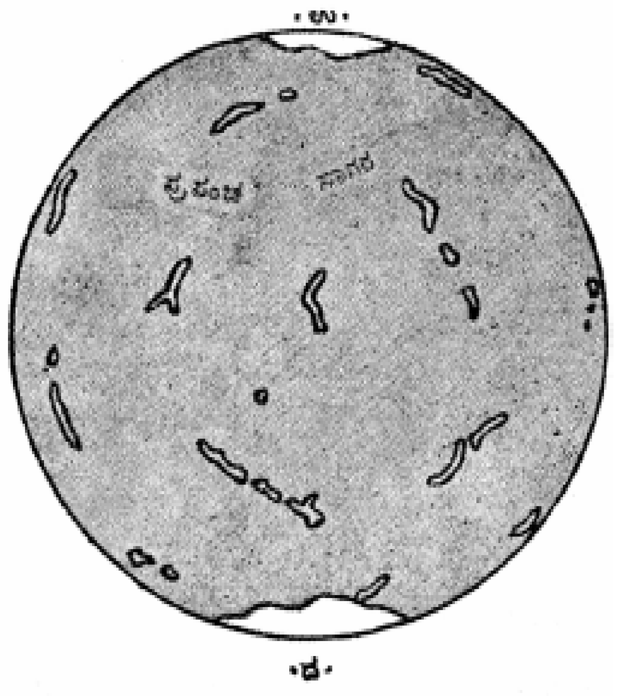

ಚಿತ್ರ 2. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರ ಸಿಡಿದು ಹೋಗಿರದಿದ್ದರೆ ಭೂಮಿ ಹೇಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಿತ್ರ

500 ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಚಂದ್ರ ಜನನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಗಾಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿ–ಸೂರ್ಯರ ಆಕರ್ಷಣೆ, ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನವೇಗ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮಗ್ರ ಫಲಿತವಾಗಿ ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಅನುರಣನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಷ್ಟೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಊಹೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಪುರಾವೆಗಳ ತೂಕ ಇವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಪುರಾವೆಗಳ ತೂಕವನ್ನು ಸಮತೋಲಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದು ಸ್ಫೋಟನೆ ಊಹೆ. ಇದನ್ನಿಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲಿನದ್ದು ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ–ಮಂಗಳ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತು. ಆವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ಸೂರ್ಯ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ರೂಪ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ವಿಕಾರಗೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ನಡುವಿನ ತೆಳುಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಂಡಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ 'ಕೊಸರಾ'ಗಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ತುಣುಕು ಉಳಿಯಿತು. ಅದೇ ಚಂದ್ರ, ದೊಡ್ಡ ಭಾಗ ಭೂಮಿ, ಚಿಕ್ಕ ಭಾಗ ಮಂಗಳ. ಭೂಮಿಯ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲ ಅಧಿಕ. ಅದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅದು ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಭೂಮಿ, ಚಂದ್ರ, ಮಂಗಳ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಭೂಮಿಯ ತಮ್ಮ ಎಂದೂ ಮಂಗಳವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಅವಳಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಚಂದ್ರನಿಂದ ತಂದಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರ ಎರಡೂ ಸಮಾನ ವಯಸ್ಸಿನ ಕಾಯಗಳು (ಸುಮಾರು 5 $x 10^9$ ವರ್ಷಗಳು) ಎಂಬುದು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮೂರನೆಯದು ಅಪಹರಣ ಊಹೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗೆ ಮೂಲತಃ ಯಾವುದೇ ಸಂಬಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಚಂದ್ರ ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹಗಳ ಹೊನಲಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಒಂದು ಕಾಯ. ಯಾವುದೋ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಸ್ವಂತ ಕಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿಚಲಿತವಾಗಿ ಭೂಕಕ್ಷೆಯ ತೀರ ಸಮೀಪ ಹಾಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆಗ ಭೂಮ್ಯಾಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಉಪಗ್ರಹವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಚಂದ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ಭೂಮಿಯ ಉಗಮದ ಬಹುಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ. ಭೂಮಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದದ್ದು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುವಂಥ ಒಂದು ಮಹಾಗಾತ್ರವನ್ನೇ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನಿಂದ (ಅದೇ ರೀತಿ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯಿಂದ) ವಿಪ್ಲವ ಪರಂಪರೆಗಳೇ ಸಂಭವಿಸಿರಬೇಕು. ಭೂತೊಗಟೆಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳ ಪ್ರತಿಚಯಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿ ಇಷ್ಟು.. ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 5 $x 10^9$ ವರ್ಷಗಳು. ಸುಮಾರು 4 $x 10^9$ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ (ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸುಮಾರು 100 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ) ಒಂದು ಭೀಕರ ಘಟನೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರಿಂದ ಆಗಿರಬಹುದೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗಿರಬಹುದೇ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಈ ಊಹೆಗೆ ಇಂದು ವಿಜ್ಞಾನಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲ.

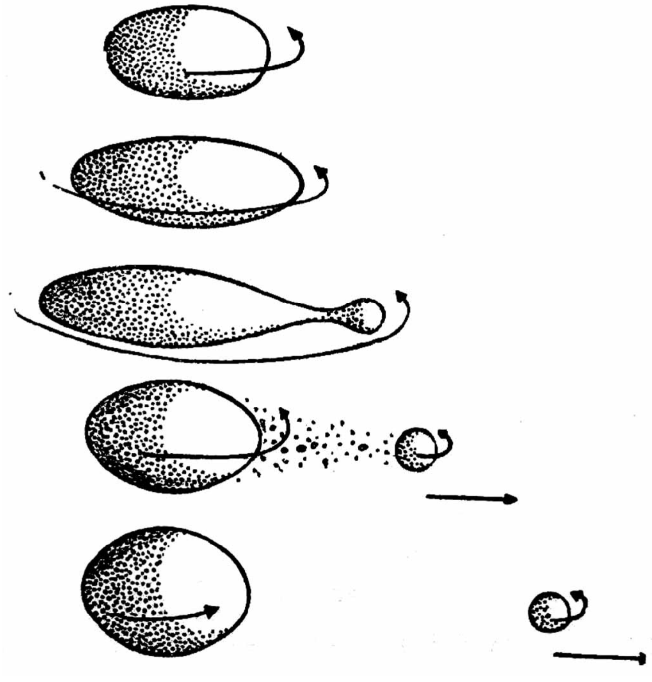

ಚಿತ್ರ 3. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾಯ ಕ್ರಮೇಣ ವಿರೂಪಗೊಂಡು ನಡು ತೆಳುವಾಗಿ ಒಡೆದು ಎರಡಾಗುವ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ. ಸೂರ್ಯನಂಥ ಒಂದು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣಕೇಂದ್ರದೆಡೆಗೆ ಬಾಣ ಗುರುತು ಉಂಟು

ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಸ್ತಿಮಿತ ಸ್ಥಿತಿ ಊಹೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉಗಮಕಾಲದಲ್ಲೇ, ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಹಗಳು ಜನಿಸಿದಾಗಲೇ ಚಂದ್ರ ಕೂಡ ಜನಿಸಿತ್ತು. ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಅದು ಭೂಮಿಯ ಉಪಗ್ರಹವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು ಎಂದಿದೆ. ಈ ಊಹೆಗೂ ಇಂದು ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿಯಿಲ್ಲ.

ಐದನೆಯದು ಸಂಲಯನ ಊಹೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳು ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಡುಗಳು. ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳೂ ಮೂಲತಃ ದೂಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಗಳೇ. ಹಲವಾರು ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹಗಳು ದೂಳಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯಂಥ ಒಂದು ಗ್ರಹವಾಯಿತು. ಅದೇ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಉಳಿದ ಚೂರುಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಚಂದ್ರ ಆಯಿತು. ಈ ಊಹೆಯನ್ನೂ ಇಂದು ಬಹುತೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಐದು ಊಹೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅಪೋಲೋ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳು ತಂದ ಚಂದ್ರನ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಊಹೆಯನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಮಂಗಳಗ್ರಹದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಆಕಾಶಕಾಯವೊಂದು ಭೂಮಿಯ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯಿತಂತೆ. ಆ ಆಕಾಶಕಾಯಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಜರ್ಥಿಯಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಆಕಾಶಕಾಯ ನಾಶವಾದುದಲ್ಲದೇ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಪಿಪ್ಪೂ ಅನಿಲರೂಪಕ್ಕೆ ತೆರಳಿತಂತೆ. ಮುಂದೆ ಈ ಅನಿಲದ ಮೋಡ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲಾರಂಭಿಸಿತೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಆ ಅನಿಲಗಳು ಬಾಷ್ಪೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತಂತೆ. ಈ ಊಹೆಗೆ ಇಂದು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಂಬಲ ವಿಜ್ಞಾನಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದೆ.

ii ಭೌತಸ್ವರೂಪ : 1 ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ : ಚಂದ್ರನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (ಮಾಸ್) 7.35 x 10^{2} ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. (ಭೂಮಿ 5.98 x 1024 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ.). ಇದು ಭೂದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ (1/81.68) ಪಟ್ಟು ಕಡಿಮೆ.

2 ಗಾತ್ರ : ಭೂಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ಚಂದ್ರನ ಸರಾಸರಿ ಕೋನ ವ್ಯಾಸ 31 5". ರೇಡಾರ್, ಲೇಸರ್ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ಸರಾಸರಿ ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಭೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಚಂದ್ರಕೇಂದ್ರದ ಸರಾಸರಿ ದೂರ 3,84.403 ಕಿ.ಮೀ. ಈ ರೇಖೀಯ ದೂರವನ್ನೂ ಚಂದ್ರನ ದೃಗ್ವ್ಯಾಸವನ್ನೂ

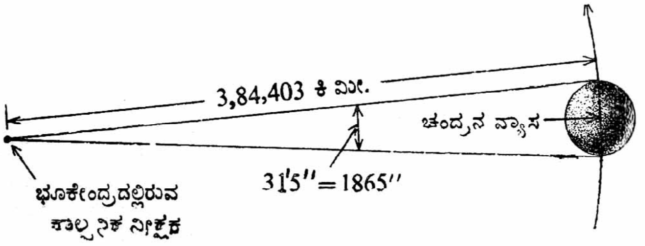

ಚಿತ್ರ 4. ಚಂದ್ರನ ಕೋನವ್ಯಾಸ

ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಚಂದ್ರನ ರೇಖೀಯ ವ್ಯಾಸವನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಘನಗಾತ್ರವನ್ನೂ ಗಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಚಂದ್ರನ ವ್ಯಾಸ 3475.9 ಕಿ.ಮೀ. (2156,86 ಮೈಲಿ) ಭೂಮಿಗೆ ಈ ಬೆಲೆ 12,742 ಕಿ.ಮೀ. (7917.88 ಮೈಲಿ). ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರನ ಘನಗಾತ್ರಗಳ (ಅವು ಗೋಳಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ) ನಿಷ್ಪತ್ತಿ 49.47:1. ಅಲ್ಲಿಗೆ, ಭೂಮಿ ಒಂದು ಖಾಲಿ ಗೋಳವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಒಳಗೆ ಸುಮಾರು 50 ಚಂದ್ರರನ್ನು ತುಂಬಬಹುದು ಎಂದಾಯಿತು.

ಚಿತ್ರ 5. ಭೂಮಿ (ಎಡಗಡೆಯದು) ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ತೌಲನಿಕ ಗಾತ್ರ

3. ಸಾಂದ್ರತೆ: ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು ಘನಗಾತ್ರದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಸೂಚ್ಯಂಕವಿದು. ಚಂದ್ರನ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ 3.34 ಗ್ರಾಂ/ಘನಸೆಂ.ಮೀ. (ಭೂಮಿ 5.5 ಗ್ರಾಂ/ಘನಸೆಂ.ಮೀ.) ಅಂದರೆ ಸಮಾನ ಗಾತ್ರದ ನೀರಿನ ತೂಕಕ್ಕಿಂತ ಚಂದ್ರನ ತೂಕ 3.34 ಪಟ್ಟು. (ಭೂಮಿಯ ತೂಕ 5.5 ಪಟ್ಟು). ಚಂದ್ರನ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಭೂಮಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಆರಂಭದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ, ಚಂದ್ರನು ಇನ್ನೂ ಭೂಮಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಭಾರವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಭೂ ಕೇಂದ್ರದೆಡೆಗೂ, ಹಗುರವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಭೂಮೇಲ್ಮೈ ಎಡೆಗೂ ಸಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಆ ವೇಳೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಚಂದ್ರನ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

4. ಗುರುತ್ವಬಲ : ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ M ಮತ್ತು ತ್ರಿಜ್ಯ R ಇರುವ ಒಂದು ಗೋಳೀಯ ವಸ್ತುವಿನ ತಲದಲ್ಲಿ ಗುರುತ್ವಬಲ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಗುರುತ್ವಬಲ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ a ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $a = G.\frac{M}{R^2}$.

ಇಲ್ಲಿ G ವಿಶ್ವ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ aಯ ಬೆಲೆ 161.7 ಸೆಂ.ಮೀ./ಸೆಕೆಂಡ್^{2} (ಭೂಮಿಯದು 980 ಸೆಂ.ಮೀ./ಸೆಕೆಂಡ್^{2}. ಅಂದರೆ ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಭೂತದಲ್ಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು $\frac{1}{6}$ ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲವೇ ಉಪಗ್ರಹ) ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ ಅದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (m) ಹಾಗೂ ಗುರುತ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗಳ (g) ಗುಣಲಬ್ಧ (ತೂಕ = mg). ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 90 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ತೂಕವಿರುವ ಓರ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ತೂಕ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 15 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಜಿಗಿಯಬಲ್ಲ ಎತ್ತರದ ಆರು ಪಟ್ಟು ಎತ್ತರವನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಆತ ಜಿಗಿಯಬಲ್ಲ.

5. ವಿಮೋಚನಾ ವೇಗ : ಒಂದು ಆಕಾಶಕಾಯದ ಗುರುತ್ವಬಲದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಲು ಯಾವುದೇ ಕಣ ಆ ಕಾಯದ ತಲದಿಂದ ಜಿಗಿಯಬೇಕಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವೇಗಕ್ಕೆ ವಿಮೋಚನಾ ವೇಗ (ಎಸ್ಕೇಪ್ ವೆಲಾಸಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಅಳತೆ $v = \sqrt{2GM/R}$. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಯ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವುಳ್ಳದ್ದಾದಂತೆ ಅದರ ಗುರುತ್ವಬಲದೊಂದಿಗೆ ವಿಮೋಚನಾ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಆಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೆಲೆ 618 ಕಿ.ಮೀ./ಸೆ.; ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ 59.54 ಕಿಮೀ./ಸೆ ; ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 11.19 ಕಿ.ಮೀ./ಸೆ; ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ 2.38 ಕಿ.ಮೀ./ಸೆ. ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣದಿಂದ ಕಾದ ವಾಯುವಿನ ಅಣುಗಳು ಅನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ 10 ಕಿ.ಮೀ./ಸೆ ವೇಗವನ್ನು ತಲಪುವುದೇನೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕ್ಷೋಭಿತ ಕಣಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕವಚವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಇಟ್ಟಿರುವುದು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಬಲ ಗುರುತ್ವಬಲ. ಚಂದ್ರದಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಿತಿ ತದ್ವಿಪರೀತ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ, ಅದೇ ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣದಿಂದ ಕಾದು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡ ವಾಯಕಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಲು ಚಂದ್ರಗುರುತ್ವಬಲಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಾಯುಕಣಗಳು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿನ ವಿಮೋಚನ ವೇಗವನ್ನು ಮೀರಿ ಜಿಗಿದು ವಿಶಾಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲ, ಅದರಂತೆಯೇ ಜಲರಾಶಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರ ವಿಮೋಚನವೇಗ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

6. ವಾಯುಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಜಲರಾಶಿ : ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಇಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ಇಳಿವ ಮೊದಲೇ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನ ಸಮೀಪ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಮೊದಲೇ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಖಚಿತ ಜ್ಞಾನ ಅವನಿಗಿತ್ತು. ವಾಯುಮಂಡಲ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕನ್ನು ಚದರಿಸುತ್ತದೆ. ಚದರುವಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ದೂರವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಚದರಿಕೆಯ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಹರಿತವಾದ ಅಂಚನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ; ಅಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲವಿದ್ದು ಬೆಳಕಿನ ಚದರಿಕೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ಬಿಂಬದ ಅಂಚು ಮಸುಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳು ಬಲು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಠಾತ್ತಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರನ ಸೂರ್ಯಮುಖಿ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ನೀರಿನ ಕುದಿಬಿಂದುವಿಗಿಂತ (100^0.ಸೆ.) ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಸೂರ್ಯವಿಮುಖ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು–173^0 ಸೆ. ನಷ್ಟು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುವುದುಂಟು. ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳ ಈ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಲರಾಶಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅದು ಉಗಿ–ಬರ್ಫ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ನಡುವೆ ಆಂದೋಲಿಸುತ್ತಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಮೊದಲೇ ಉಗಿಯ ಕಣಗಳು ಚಂದ್ರತಲದಿಂದ ಜಿಗಿದು ಮುಕ್ತವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆ ವಾಯು ಹಾಗು ಜಲರಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯಾವ ತರಹದ ಜೀವಿಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸವೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರ ಒಂದು ನಿರ್ಜೀವ ಜಗತ್ತು.

7. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳು : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಏಳು: ಸೂರ್ಯಾಕರ್ಷಣೆ, ಚಂದ್ರಾಕರ್ಷಣೆ, ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣ, ಉಲ್ಕಾಪಾತ, ವಾಯುಮಂಡಲದ ಕ್ಷೋಭೆ, ಜಲರಾಶಿಯ ಬಡಿತ, ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳು (ಭೂಕಂಪನ). ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ, ಭೂಮಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಬಲಗಳೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣ ವಾಯು ಜಲರಾಶಿಗಳ ಕ್ಷೋಭೆ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳು. ಪರ್ವತಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಅಳಿವು, ನೆಲದ ಸವಕಳಿ, ಸಸ್ಯರಾಶಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಗಳಿವು. ಇನ್ನು ಉಲ್ಕಾಪಾತವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ತಡೆಹಿಡಿದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ರಕ್ಷೆ ಒದಗಿಸುವ ಹೊದಿಕೆಯೇ ವಾಯುಮಂಡಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಲ್ಕೆಗಳ ಪತನದಿಂದ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಹಾನಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಾದರೋ ವಾಯು ಹಾಗೂ ಜಲರಾಶಿಗಳ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಬಲ್ಲ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯಾಕರ್ಷಣೆಗಳು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು

ಚಂದ್ರ

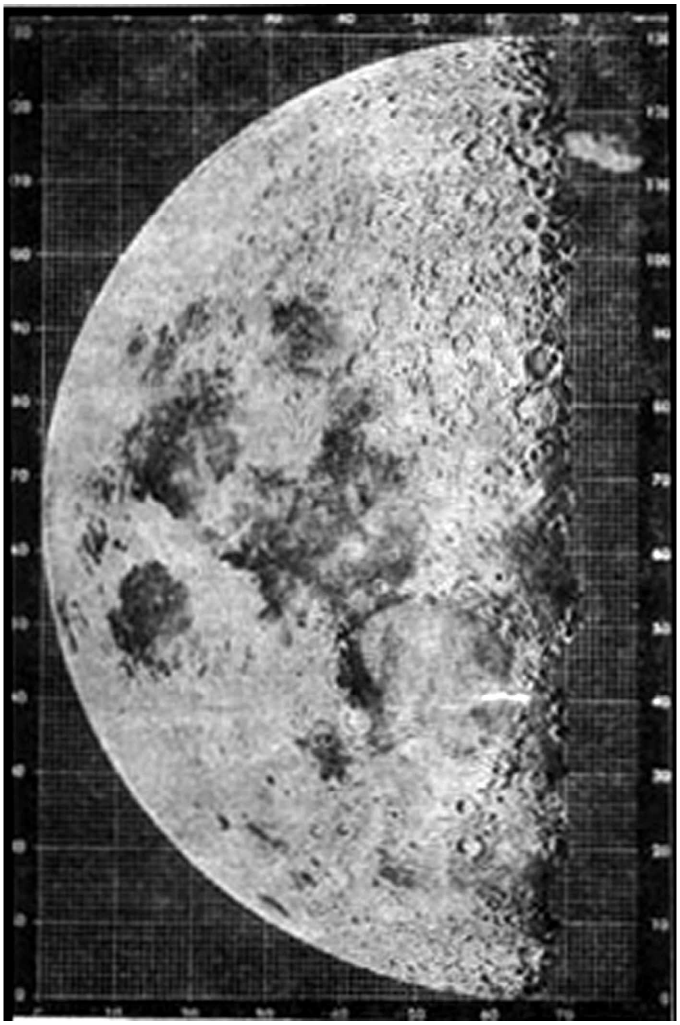

ಚಿತ್ರ 6 (ಎ). ಮೊದಲ ಪಾದದ (ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧ) ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಚಿತ್ರ. ಇದರ ಮೇಲುಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣ, ಕೆಳಭಾಗ ಉತ್ತರ, ಎಡಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಏರುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಾದಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು

	ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ	ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ		ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ	ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ
ಅಂಡಾರಮ್ ಸಮುದ್ರ	8	67	ಫೇಕಂಡಿಟಾಟಿಸ್ ಸಮುದ್ರ	18	75
ಆಬನೆಜ್ರ	57	96	ಫ್ರಾಕಸ್ಟೋರ್	36	95
ಆಬುಲ್‌ಫೇಡ	56	88	ಬೆಸಲ್	52	48
ಆರಿಸ್ಟೋಟೆಲೀಜ಼್	56	20	ಬೋಮಾಂಟ್	39	92
ಆಲೀಯಸೆನ್ಸಿಸ್	65	105	ಮನಿಲೇಯಸ್	66	57
ಆಲ್ಬಟೆಗ್ನೀಯಸ್	66	84	ಮಾರ್ಜಿನಸ್ ಸಮುದ್ರ	3	50
ಆಲ್ಮನಾನ್	55	91	ಯೂಡಾಕ್ಸಸ್	56	25
ಆಸ್ಟ್ರೇಲೀ ಸಮುದ್ರ	25	115	ಲ ಮೋನ್ಯೇ	39	42
ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು	62	32	ಲೈಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳು	55	130
ಕ್ರಿಸಿಯಮ್ ಸಮುದ್ರ	15	50	ಲ್ಯಾಂಗ್ರೀನಸ್	11	79
ಜ್ಯಾನ್ಸನ್	40	56	ವರ್ನರ್	67	101
ಟಾರಸ್ ಪರ್ವತಗಳು	30	35	ವೇಪೋರಮ್ ಸಮುದ್ರ	65	58
ಟ್ಯಾಂಗ್‌ಕ್ವೆಲೀಟಾಟಿಸ್ ಸಮುದ್ರ	40	62	ಸರೆನಿಟಾಟಿಸ್ ಸಮುದ್ರ	52	42
ನೆಕ್ಟಾರಿಸ್ ಸಮುದ್ರ	35	90	ಸ್ಪೂಮಾನ್‌ಜ಼್ ಸಮುದ್ರ	8	67
ಪೈರನೀಜ಼್ ಪರ್ವತಗಳು	28	87	ಸ್ಮಿತಿಯೈ ಸಮುದ್ರ	1	68
ಪ್ಲೇಫಾರ್	61	99	ಹೈಂಡ್	62	82
			ಹ್ಯಾಡ್ಲಿ ದಿಬ್ಬ	65	41
			ಹ್ಯಾಲ್ಮಸ್ ಪರ್ವತಗಳು	60	50

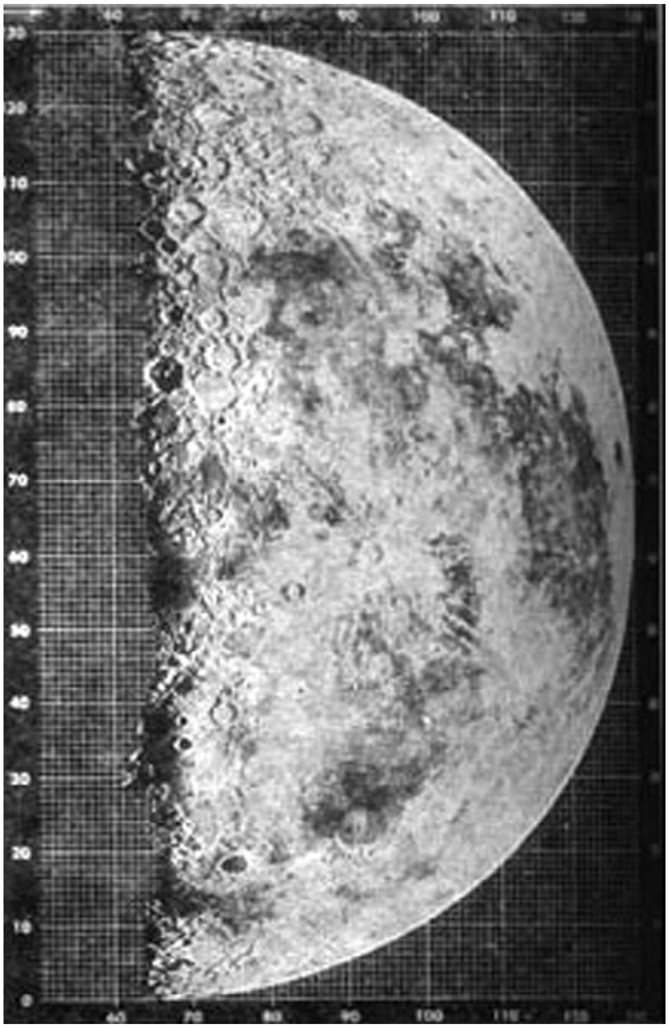

ಚಿತ್ರ 6 (ಬಿ). ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ (ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ) ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಚಿತ್ರ. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಈ ಹಿಂದಿನ ಚಿತ್ರದಂತೆಯೇ. ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಏರುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಾದಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು

	ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ	ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ		ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ	ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ
ಅಪನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳು	72	50	ಟೆನರಿಫ್ ಸಾಲು	79	21
ಆರಿಸ್ಟಿಲಸ್	69	34	ಟ್ವೆಕೊ	78	114
ಆರ್ಕಿಮಿಡೀಸ್	75	39	ಡೂಅರೆಫಲ್ ಪರ್ವತಗಳು	89	125
ಆಲ್ಫೈನ್ ಕಣಿವೆ	67	21	ಡ್ಯಾಲಂಬೇರ್ ಪರ್ವತಗಳು	127	76
ಆಲ್ಪ್ಸ್	67	20	ನೂಬೀಯಮ್ ಸಮುದ್ರ	85	94
ಆಲ್ಫಾನ್ಸಸ್	74	87	ಪೀಟಾನ್ ದಿಬ್ಬ	71	28
ಇಂಬ್ರಿಯಮ್ ಸಮುದ್ರ	90	35	ಫ್ರಿಗೋರಿಸ್ ಸಮುದ್ರ	70	14
ಕಾರ್ಪೇಥೀಯನ್ ಪರ್ವತಗಳು	95	55	ಮೇರಿಯಸ್	117	56
ಕಾಸೀನೀ ಉಜ್ಜ್ವಲ ಬಿಂದು	73	106	ರುಕ್ ಪರ್ವತಗಳು	110	108
ಕೊಪರ್ನಿಕಸ್	93	60	ಷ್ರೋಟರ್ಸ್ ಕಣಿವೆ	113	42
ಕ್ಲೇವೀಯಸ್	75	124	ಹಿರಾಡಟಸ್	113	43
ಗ್ರಿಮಾಲ್ಡೀ	126	74	ಹೈಗನ್‌ಜ಼್ ದಿಬ್ಬ	73	49
ಜುರ ಪರ್ವತಗಳು	92	20	ಹ್ಯೂಮಾರಮ್ ಸಮುದ್ರ	105	96

ಬದಲಾಯಿಸುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಅವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣ, ಉಲ್ಕಾಪಾತ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕಬಲಗಳು. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣತೆ–173^0 ಸೆ. ಯಿಂದ ತೊಡಗಿ 100^0 ಸೆ. ಅನ್ನೂ ಮಿಕ್ಕಿ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಂಡೆ, ನೆಲ, ಕಮರಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅತಿ ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ಏರಿಳಿಯುವುವು.

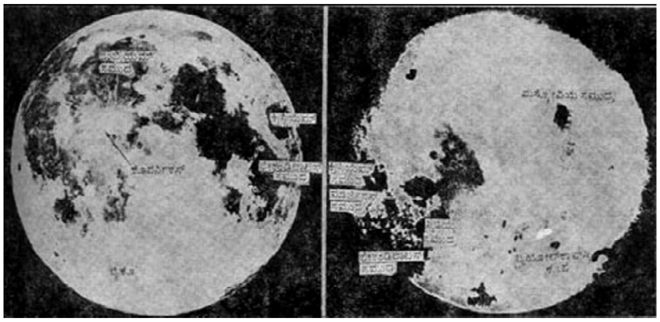

ಚಿತ್ರ 6 (ಸಿ). ಎಡ : ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಚಂದ್ರನ ಬಿಂಬದ ಚಿತ್ರ; ಬಲ : (ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಹಿಂಬದಿಯ ಚಿತ್ರ) ಲೂನಿಕ್ III 1959ರಲ್ಲಿ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರ

ಬಂಡೆಗಳು ಒಡೆದು ಕಲ್ಲು ಚೂರು ಹೋಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ದೂಳಾಗುವುದು ಈ ಏರಿಳಿತದ ಪರಿಣಾಮ. ಚಂದ್ರಪರ್ವತಗಳ ಬದಿಗಳು ತೀರ ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರತಲದ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಉಲ್ಕಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲೆಗಳೂ ಕೂಪಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳು ಇವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವುದು ಪತ್ತೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪುರಾವೆ ಲಭಿಸಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಚಂದ್ರಗರ್ಭ ಸಹ ಘನೀಭವಿಸಿ ಹೋಗಿದೆಯೇ (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?) ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನ ತೊಗಟೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಗಡಸಾಗಿದ್ದು ಸುಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ಅದುಮಿಟ್ಟಿದೆಯೇ? ಉತ್ತರ ಖಚಿತವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೂಪ ಮತ್ತು ಕುಳಿಗಳು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಸುಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರಬಹುದು; ಆಗ

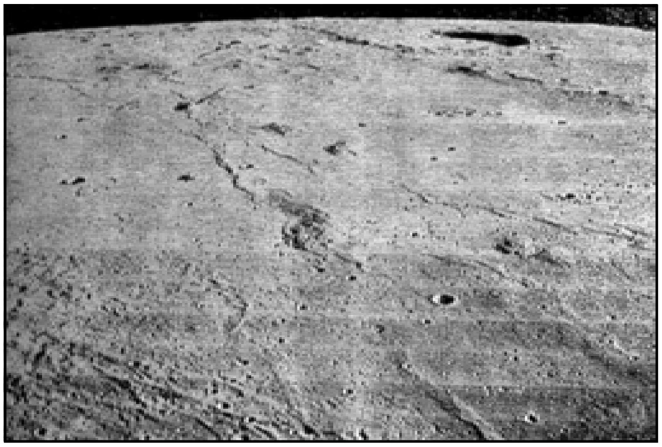

ಚಿತ್ರ 7 (ಎ). ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಲೂನಾರ್ ಆರ್ಬಿಟರ್) ಉಪಗ್ರಹದಿಂದ ತೆಗೆದ ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ. ಮಾರಿಯಸ್ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ (ಮೇಲೆ ಬಲಕ್ಕೆ) ಇರುವುದು ಕೂಪ ಮಾರಿಯಸ್

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಲಾವಾರಸ ಹರಿದು ಆಕಾರರಹಿತ ಕೊರಕಲು ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಲೇಪನಗೊಂಡು ಕೂಪಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ವಾದ ಇದ್ದಿತು. ಹೀಗಲ್ಲದೆ, ಚಂದ್ರತಲ ಇನ್ನೂ ಮಿದುವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪತನವಾದ ಉಲ್ಕೆಗಳಿಂದಾದ ಗಾಯಗಳು ಈ ಕೂಪ ಹಾಗೂ ಕುಳಿಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ವಾದವೂ ಸಹ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಇಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಕಡುಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ ಬೃಹತ್ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬೃಹತ್ ಉಲ್ಕೆಗಳು ಅಪ್ಪಳಿಸಿದ ನಂತರ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೆಯಡಿಯಿಂದ ಹರಿದ ಲಾವಾರಸದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

8. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತಿ : ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ರಾತ್ರಿಯ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಬಿಂಬವನ್ನು ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ನೋಡಿ ಅದರ ಬಣ್ಣ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಗೆಲಿಲಿಯೋ (1564–1642) ತಾನೇ ರೂಪಿಸಿದ ದೂರದರ್ಶಕದಿಂದ ಚಂದ್ರನತ್ತ ನೋಡಿದಾಗ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳೂ ಕೂಪಕಮರಿಗಳೂ ಇದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಯಿತು. ಸಮುದ್ರಗಳಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಗ ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಡಾನ್ಜಿಗಿನ ಜಾನ್ ಹೆವೆಲ್ (1611–1687) ಎಂಬಾತ 1647ರಲ್ಲಿ ಸೆಲೆನೋಗ್ರಾಫಿಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ದೃಗ್ಗೋಚರ ಚಂದ್ರಪಾರ್ಶ್ವದ ಪ್ರಧಾನ ಏರು ತಗ್ಗುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದ. ಅಂದಿನ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಖಂಡಗಳೂ ಸಮುದ್ರಗಳೂ ಇವೆ, ಜೀವಿಗಳ ನಿವಾಸವದು–ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯಂತೆ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಲೋಕ ಚಂದ್ರ–ಎಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು, ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಚಂದ್ರ ಒಂದು ಬರಡು ಲೋಕ ಎಂದು ಈಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ, ಕಣಿವೆ, ಕೂಪ ಮುಂತಾದವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಸಂವಾದೀ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪದವು. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವ ಬಲಗಳೇ ಬೇರೆ, ಇಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವ ಬಲಗಳೇ ಬೇರೆ ಆಗಿರುವುದು ಇದರ ಕಾರಣ.

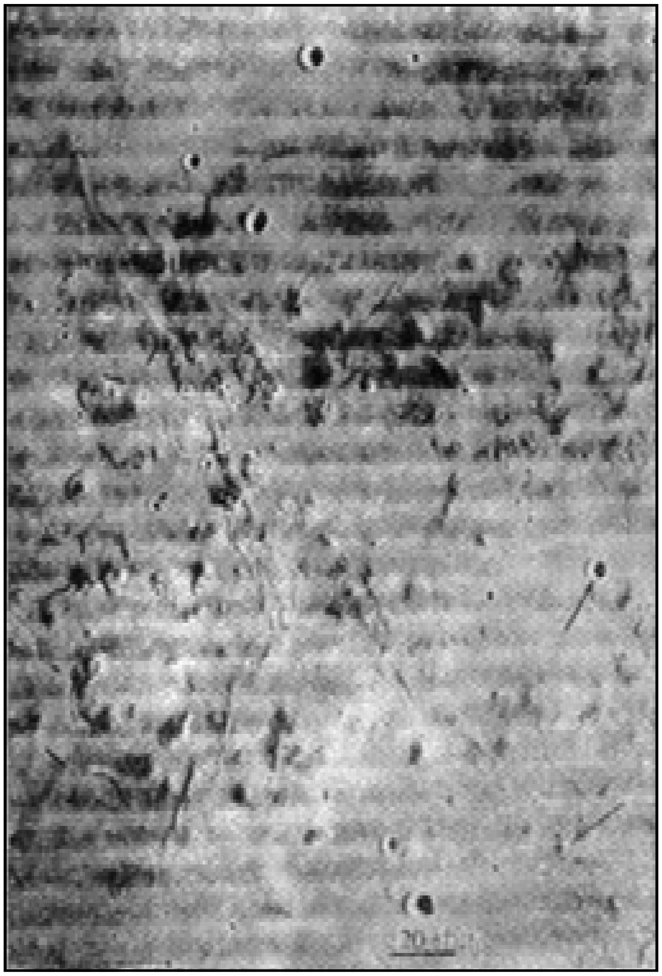

ಚಿತ್ರ 7 (ಬಿ). ಮಾರಿಯಸ್ ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನ ನೇರ ಮೇಲಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರ. ಗುಳುಪುಗಳು, ಗುಂಡಿಗಳು, ಕುಳಿಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು

9. ಸಮುದ್ರಗಳು : ಚಂದ್ರಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಮೊಲದ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತಿರುವ ಮಹಾ ಆಳಗಳಿವು; ನೀರಿಲ್ಲದ ಬರಡುಪ್ರದೇಶಗಳು. ಮೊದಲು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರಿಯಾ (ಲ್ಯಾಟಿನಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗಳು) ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಸಮುದ್ರಗಳು ಒಣ, ವಿಶಾಲ, ಮಟ್ಟಸ, ತಗ್ಗು ನೆಲಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಆಸುಪಾಸಿನ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ಮಂದ ಕಳೆಯವಾಗಿ ಇವು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರನ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ 15 ಸಮುದ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ಇಂಬ್ರಿಯಮ್ ಸಮುದ್ರ. ಇದು ಅಡ್ಡವಾಗಿ 1125 ಕಿ.ಮೀ. ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲವಾದ ವರ್ತುಲಾಕಾರ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿವೆ, ಕೆಲವು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ ಕೂಡ. ಇಂದಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ತಳಗಳು ನಾವು ಭಾವಿಸಿರುವಷ್ಟು ನುಣುಪಾಗಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾವಿರಾರು ಗುಳಿಗಳು ಕೂಪಗಳು ಒಂದೊಂದು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ತಳಗಳು ಅಲೆ ಅಲೆಯಂಥ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತಳಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನ್ಯೂಬಿಯಮ್ ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ನೇರ ಗೋಡೆ (ಸ್ಟ್ರೇಟ್ ವಾಲ್). ಇದರ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 180 ಮೀ. ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 130 ಕಿ.ಮೀ. ಮೊದಲಿಗೆ ಮಾನವರಹಿತ ಸರ್ವೇಯರ್ ಆಕಾಶನೌಕೆಗಳು ಮತ್ತು ನಂತರ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕದ ಅಪೋಲೋ ಅಂತರಿಕ್ಷ ನೌಕೆಗಳು ಚಂದ್ರನ ಸಮುದ್ರ ತಳಗಳ ಮೇಲೆ ಇಳಿದು ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಾದೃಶ್ಯ ಉಂಟು. ಸುಮಾರು 5–10 ಮೀ. ದಪ್ಪದ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳು ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬಿವೆ. ದೂಳು, ಸುಮಾರು 0.0025 ಸೆಂ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳು, ಮರಳ ಹರಳುಗಳು ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವೇ ಈ ಭಗ್ನಾವಶೇಷ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ ಗ್ರಾಂ/ಘನಸೆಂ.ಮೀ.ಗೆ 0.7 ರಿಂದ 1.2ರ ನಡುವೆ ಉಂಟು. ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅದುಮಬಹುದಾದರೂ ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ತೂಕವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಭರಿಸಬಲ್ಲುದು.

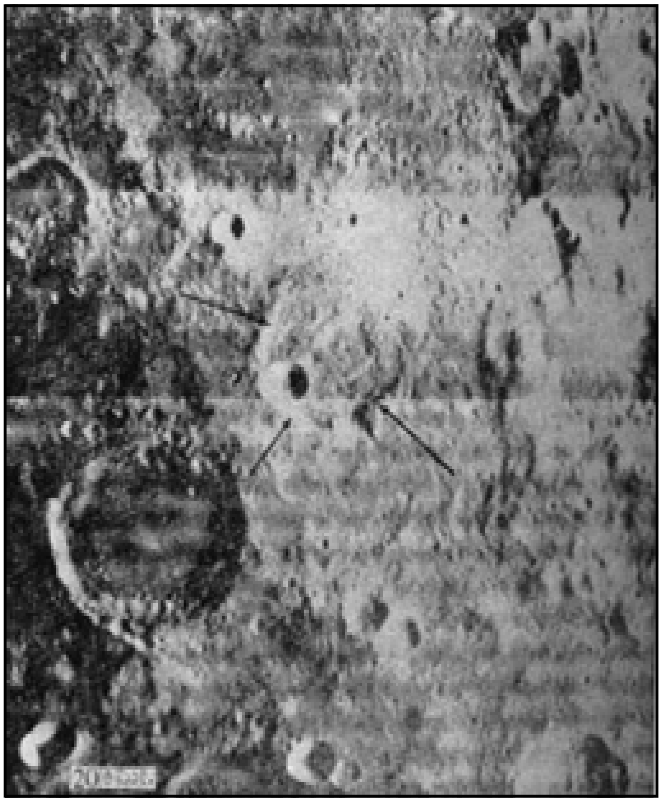

ಚಿತ್ರ 7 (ಸಿ). ಲೂನಾರ್ ಆರ್ಬಿಟರಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ಚಂದ್ರನ ಪೀಠಭೂಮಿಯ ಚಿತ್ರ. ಬಾಣಗುರುತುಗಳು ಡೇಕಾರ್ಟೇ ಕೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ

10 ಕೂಪಗಳು : ವ್ಯಾಸ 1.5 ಕಿ.ಮೀ. ನಿಂದ ತೊಡಗಿ 300 ಕಿಮೀ. ವರೆಗೆ ಇರುವ ವರ್ತುಲೀಯ ತಗ್ಗುಗಳಿವು. ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವುಗಳಿಗೆ ಗುಳಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಉಂಟು. ಭೂಮಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಸುಮಾರು 30,000 ದಷ್ಟು ಕೂಪಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕ್ಲೇವಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಿಮಾಲ್ಡಿ ಎಂಬವು ಅತಿ ದೊಡ್ಡವು. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು 240 ಕಿಮೀ. ವಿಖ್ಯಾತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಪಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ–ಟೈಕೊ, ಕೊಪರ್ನಿಕಸ್, ಕೆಪ್ಲರ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಮುದ್ರಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಲ್ಲದ ಚಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಸಮುದ್ರಗಳ ಒಳಗೇ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಇರುವ ಕೂಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿ ಕೂಪಗಳ ಉಗಮ ಮೊದಲು ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸಮುದ್ರಗಳ ಉಗಮ ಅನಂತರದ ವಿದ್ಯಮಾನವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಪಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊರಗೋಡೆಗಳಿವೆ–ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ ತಳದಿಂದ 300 ಮೀ. ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಅಪರೂಪವಲ್ಲ. ಪರಿಸರದ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ಕೂಪದ ತಳ ಎತ್ತರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ವಿರಳ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತಳ ಆಸುಪಾಸಿನ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಕೂಪಗಳ ಒಳಗೋಡೆಗಳು ಹೊರಗೋಡೆಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಕಡಿದಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೂಪವೂ ಭಯಂಕರ ಮೃತ್ಯುಕೂಪ ದಂತೆಯೇ ಇರುವುದು. ವಿಶಾಲ ಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬಯಲು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬ್ ಬಿದ್ದು ಆಸ್ಫೋಟಿಸಿದಾಗ ಉಳಿಯುವ ಗುರುತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಪಗಳು ಹೋಲುವುವು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಬಲ ಆಘಾತದ ಪರಿಣಾಮ ಈ ಕೂಪಗಳು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳ ತಾಡನೆಯೋ ಆಂತರಿಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಆಸ್ಫೋಟನೆಯೋ ಕೂಪಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿರಬೇಕು. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಕ್ರಿಯಾಪಟುಗಳಾಗಿದ್ದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಲಾವಾರಸ ಹರಿದು ಆಕಾರರಹಿತ ಕೊರಕಲು ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಲೇಪನಗೊಂಡು ಕೂಪಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆ ಮೊದಲು ಇದ್ದಿತು. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ರೂಪ ಬದಲಾದದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೂಪಗಳು ಸ್ವಂತ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳ ಒಳಗಿರುವ ಲೋಹಾಂಶಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಚಿತ್ರ 8 (ಎ). ಅಪೊಲೊ–17ನ ಯಾತ್ರಿ ಷ್ಮಿಟ್ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲಿಳಿದು ಟಾರಸ್–ಲಿಟ್ರೊ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಯೊಂದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದು

11 ಪರ್ವತಗಳು : ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರ್ವತಸಮೂಹಗಳೇ ಇವೆ–ಆಲ್ಪ್ಸ್, ಆಪೆನ್ನೈನ್ಸ್, ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದವು. ಆದರೆ ಸಾದೃಶ್ಯ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತ, ಗಾಳಿಯ ಬಡಿತ, ನೀರಿನ ಹರಿಯುವಿಕೆ ಯಿಂದಾಗುವ ಸವಕಳಿ, ಗಿಡಮರಗಳ ನಿರಂತರ ಪ್ರಭಾವ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ. ಇಂಥ ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಚಂದ್ರಲೋಕದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು

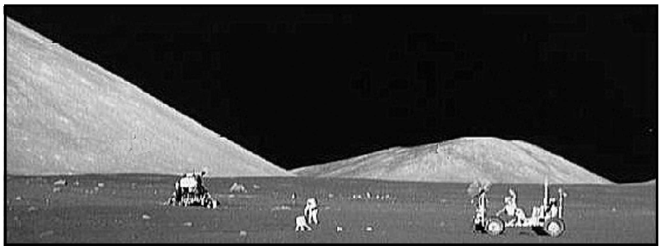

ಚಿತ್ರ 8 (ಬಿ). ಚಂದ್ರತಲದಿಂದ ತೆಗೆದ ಒಂದು ಚಿತ್ರ (ಅಪೊಲೊ 17)

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವು ಮೈದಳೆದ ಕಾಲದ ನಗ್ನರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಕಡಿದಾದ ಮೈಗಳು, ನೆಲದಿಂದ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಶಿಖರಾಗ್ರಗಳು, ಒಂಟಿ ಬಂಡೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಚಂದ್ರಪರ್ವತಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 7,620 ಮೀ. ವರೆಗೂ ಇದೆ. (ಅತ್ಯುನ್ನತ ಎವರೆಸ್ಟಿನ ಎತ್ತರ 8,839 ಮೀ.). ಅಪೆನ್ನೈನ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಡ್ಲೀ ಎಂಬವನ ಹೆಸರಿನ ರಿಲ್ ಅಥವಾ ಕಣಿವೆ ಎದ್ದು ತೋರುವ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಬಿರುಕು. ಸರಿ ಸುಮಾರು ಒಂದೇ ದಪ್ಪದ ನಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ ಹರಿದಂತೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಇದು ಪರ್ವತದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಪಕ್ಕದ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ವಲಯದ ಚಿತ್ರಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದಿರುವುದಿಷ್ಟು: ಹ್ಯಾಡ್ಲೀ ಕಣಿವೆಯ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಹೊಸತಾಗಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಉರುಳಿರುವ ಗಾಯಗಳನ್ನು

ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ; ಈ ಕಣಿವೆ ಒಂದು ಸಮುದ್ರದ ತಳವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಇದರ ಹರಿವಿನ ಪೂರ್ಣ ಅಧ್ಯಯನ ಚಂದ್ರನ ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳ ರಚನೆ, ರೂಪಾಂತರ, ವಯಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಳನೋಟ ನೀಡಿದೆ.

ಚಿತ್ರ 8 (ಸಿ). ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ–ಗಗನಯಾತ್ರಿ ಷ್ಮಿಟ್ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಧನವೊಂದನ್ನು ಬಳಸಿ ಪ್ರತಿಚಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು (ಅಪೊಲೊ 17)

12 ಮ್ಯಾಸ್ಕನುಗಳು : ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರುಂಟು. MASs CONcentration ಎಂಬ ಪದಗಳ ಸಂಯೋಜಿತ ಸಂಕ್ಷೇಪ ರೂಪ MASCON. ಚಂದ್ರನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ನಿಯೋಜಿಸಿದ ಆಂತರಿಕ್ಷ ನೌಕೆಗಳ ಕಕ್ಷಾವೇಗಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಕ್ಷಾವೇಗಗಳು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಕಕ್ಷಾವೇಗಗಳಿಂದ ವಿಚಲನೆಗೊಂಡಿದ್ದುದನ್ನು–ಅದೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ– ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಬ್ರಿಯಮ್, ಸೆರೆನಿಟೆಟಿಸ್, ಕ್ರಿಸಿಯಮ್, ಹ್ಯೂಮರಮ್ ಮತ್ತು ನೆಕ್ಟಾರಿಸ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮೇಲುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೌಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಏರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಬಲ ಹೆಚ್ಚು ಇರಬೇಕು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಇದರ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ. ಇಂಥ ವಲಯಗಳೇ ಮ್ಯಾಸ್ಕನುಗಳು. ದೈತ್ಯಗಾತ್ರದ, ಮಹಾಭಾರದ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಜಾಸ್ತಿ ಇರುವ ಉಲ್ಕಾಪಿಂಡಗಳು ಮ್ಯಾಸ್ಕನ್ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಕೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂದು ಕೆಲವರ ಊಹೆ. ಚಂದ್ರನ ಒಳಗಿನಿಂದ ಹರಿದ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಗಳ ಲಾವಾರಸ ಈ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಘನೀಭವಿಸಿರ ಬಹುದು ಎಂದು ಬೇರೆಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಉಲ್ಕಾ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕೂಪಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು, ಅಂದು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಚಂದ್ರರಸ ಹರಿದು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟೈಸಿರಬಹುದು ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಗುಂಪಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಖಚಿತವಾದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ವಿಜ್ಞಾನಲೋಕಕ್ಕಿನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

13 ಚಂದ್ರನ ಸ್ಮಾರಕಗಳು : ಚಂದ್ರನ ಮೇಲಿಳಿದ ಮನುಷ್ಯ ಅಲ್ಲಿಂದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯ್ದು ತಂದ ಚಂದ್ರಶಿಲೆಗಳು ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಅಂದರೆ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವುಗಳೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. (ಮ್ಯಾಗ್ಮದ–ಎಂದರೆ ಕಾಯವೊಂದು ಘನೀಭವಿಸುವ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯ ಶಿಲಾದ್ರವದ–ಉಷ್ಣವು ವಿಸರಣೆಯಿಂದ ನಷ್ಟವಾದಂತೆ ಅದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಸಂಸ್ತರಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕಲ್ಲಾಗುವುದು. ಇದೇ ಅಗ್ನಿಜನ್ಯಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇತರ ಎರಡು ವಿಧದ ಶಿಲೆಗಳು ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳು. ಆದರೆ ಶೇ.95 ರಷ್ಟು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲು ಶಿಲಾದ್ರವದ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಘನೀಭವಿಸಿ ಈಗಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಊಹೆಗೆ ಬಲವಾದ ಪುರಾವೆ ಲಭಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ಜಲಜಶಿಲೆ ಇದುವರೆಗೆ (2005) ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ಶೋಧನೆಯಿಂದ ಶೀತಲಚಂದ್ರ ಊಹೆಗೆ (ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಚಂದ್ರ ಎಂದೂ ಬಿಸಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಉಷ್ಣವಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದಿದೆ) ಮಂಗಳ ಹಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು $3.1x10^8$ ವರ್ಷಗಳೆಂದು

ಚಿತ್ರ 8 (ಡಿ). ಚಂದ್ರತಲದಿಂದ ನೋಡುವವನಿಗೆ ನೆಲ, ಪರ್ವತಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹೇಗೆ ಕಾಣಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಿತ್ರ

ಅಂದಾಜು. ಇವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಚಂದ್ರನ ಸಮುದ್ರದಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ವಯಸ್ಸು ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ $3.1x10^8$ ವರ್ಷಗಳಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಇದರ ಅರ್ಥ ಚಂದ್ರನ ಸಮುದ್ರಗಳು ಈಚಿನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲ; ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಳೆಯವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಕೂಡ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು $3.3x10^8$ ವರ್ಷಗಳು. ಈ ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೊದಲೂ ಶಿಲೆಗಳಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗದು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಲಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಅವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿಹೋಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಚಂದ್ರನ ಟ್ರಾಂಕ್ವಿಲಿಟಿ ಸಮುದ್ರತಳದಿಂದ ಆಯ್ದು ತಂದ ದೂಳನ್ನೂ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ದೂಳಿನ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು $4.6x10^9$ ವರ್ಷಗಳೆಂದೂ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು $3.6x10^9$ ವರ್ಷಗಳೆಂದೂ (ಎಂದರೆ ಶಿಲೆಗಳು ದೂಳಿಗಿಂತ 1x109 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ತರುಣ) ಕಂಡುಬಂದಿತು. ದೂಳಿನ ಪ್ರಾಯ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಾಯದಷ್ಟೇ (ಇದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ $5x10^9$ ವರ್ಷಗಳು).

ಅನಂತರದ ಅಪೋಲೋ 17ರ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳು ಚಂದ್ರನ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಂದ ಶಿಲೆಗಳು ಸುಮಾರು 4–4.3 ರಿಂದ 4.3 ಬಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯವೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಪೋಲೋ 17ರ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳು ತಂದ ಒಂದು ಶಿಲೆಯ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 4.6 ಬಿಲಿಯನ್

ಚಿತ್ರ 8 (ಇ). ಅಪನೈನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಬ್ರಿಯಮ್ ಸಮುದ್ರ (ಎಡ ಕೆಳಗೆ)

ವರ್ಷಗಳೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಜನನವಾದ ಸುಮಾರು $1x10^9$ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ, ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು $4x10^9$ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೆಲವು ದುರ್ಘಟನೆಗಳ ಪರಂಪರೆ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಭೀಕರವಾಗಿ ಅಲುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಲಾವಾರಸದ (ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಶಿಲಾರಸದ) ಪ್ರವಾಹವೇ ಹರಿಯಿತು. ಚಂದ್ರಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಲಾವಾರಸ ತಣಿದು ಶಿಲೆಗಳಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಉಲ್ಕಾ ತಾಡನೆಯಿಂದ ಶಿಲೆ ಕರಗಿ ಮರುರೂಪ ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣ ಸಮರ್ಪಕ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅಂಥ ದುರ್ಘಟನೆಯ ಕುರುಹು ಚಂದ್ರನ ನೆರೆಕಾಯವಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ 3.6×10^9 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಳೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ (ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 5×10^9 ವರ್ಷಗಳು). ಚಂದ್ರನಿಂದ ತಂದ ವಸ್ತುಗಳ ನಮೂನೆಯನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಉಲ್ಕಾಪಾತದ ಪರವಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ದಾಖಲೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ (ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಲ್ಕೆಗಳು) ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಚಂದ್ರಶಿಲೆಗಳ ಕಣಕಣಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಆದ ಗುರುತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡವು. ಗಾಜಿನಂತೆ ಹೊಳೆವ ತುಣುಕುಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆತಿವೆ. ಉಲ್ಕಾಪಾತದಿಂದ ಕರಗಿ ಹಾರಿದ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕಲ್ಲಿನ ದ್ರವ ಘನೀಭವಿಸಿದಾಗ ಇವು ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದು. ವಿಶ್ವಕಿರಣ (ಕಾಸ್ಮಿಕ್ ರೇ) ಮತ್ತು ಸೌರ ಕಣಗಳ ತಾಡನದ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದೆಂದೂ ಮಾಸದ ಈ ಕುರುಹುಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಅವು ಯಾವಾಗ ಉಂಟಾದವೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಟ್ರಾಂಕ್ವಿಲಿಟ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇರದಂಥ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಮೂರು ಲೋಹಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ

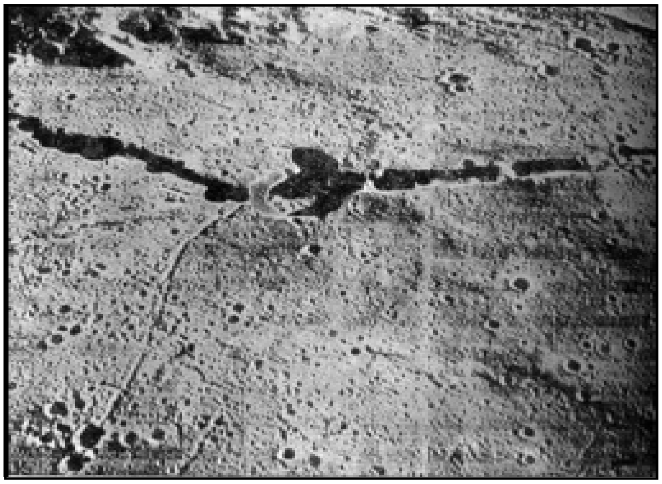

ಚಿತ್ರ 9 (ಎ). ಹೈಜಿನಸ್ ಕಣಿವೆ ಇದರ ಉದ್ದ 180 ಕಿಮೀ, ಅಗಲ 3–6 ಕಿಮೀ, ಆಳ 400 ಮೀ

ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶವೇ ಪ್ರಧಾನ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಜೀವ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ–ಅಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದಿರಲಾರವು; ಜೀವವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸರ. ರಚನೆ, ವಯಸ್ಸು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಇತರ ವಿವರಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಅಸಮತೆಗಳು ಜಾಸ್ತಿ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಚಂದ್ರಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತರಹದ ಕಂಪನವನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನ ತೊಗಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೂ ಖನಿಜಗಳೂ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನವುಗಳಿಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಅದೊಂದು ಕಿಟ್ಟ; ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ, ನೀರು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಂದೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ, ಬರಡು ಆಕಾಶಕಾಯ ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ತೀರ್ಮಾನ.

ಚಿತ್ರ 9 (ಬಿ). ಅರಿಸ್ಟಾರ್ಕಸ್ ಪೀಠಭೂಮಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆಗಳು (ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಕ್ರಗಳು)

14. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು: ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ 1966 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಲ್ಯೂನಾ ಸರಣಿಯ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಸರ್ವೆಯರ್ ಸರಣಿಯ ರೋಬೋಟ್ ನೌಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಪೋಲೋ ಸರಣಿಯ ಮಾನವ ಸಹಿತ ನೌಕೆಗಳು

ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇಳಿದವು. ಲೂನಾ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿದ ಎರಡು ಲೊನಖೋಡ್–1 ಮತ್ತು ಎರಡು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವೇಯರ್ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪಕರಣಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾಗಿ ನಡೆಸಿ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆಲ್ಫಾ ಕಣಗಳನ್ನು (ಹಿಲಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುಗಳ ತಿರುಳುಗಳು) ತಾಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಆಲ್ಫಾ ಕಣಗಳು ಚಂದ್ರವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾಣುವಿನ ತಿರುಳುಗಳೊಡನೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎಸಗಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳೂ ಇತರ ಆಲ್ಫಾ ಕಣಗಳೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. ಹಾಗೆ ಚಿಮ್ಮಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ಹಾಗೂ ಆಲ್ಫಾ ಕಣಗಳ ಶಕ್ತಿವಿತರಣೆ

ಚಿತ್ರ 9 (ಸಿ). ಹಾವು ಇಲ್ಲವೆ ಹೊಳೆ ಹರಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಕಣಿವೆ

ತಾಡಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಡನಾನಂತರ ಲಭಿಸಿದ ಶಕ್ತಿ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಳೆದು ದೊರೆತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಹಾಗೂ ಕಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ತಂದ ಶಿಲೆಯ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಸಾಗರ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹಾಗೂ ಟೈಟೇನಿಯಂ ನಂತರ 'ಭಾರವಾದ' ಧಾತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅನೋರ್ಥೋಸೈಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂನಂತಹ ಧಾತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಒಂದೊಂದೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆಯ ರೀತ್ಯಾ ಚಂದ್ರನ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಅನೋರ್ಥೋಸೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಗಾದರೂ ಒಂದೇ ರಾಸಾಯನಿಕ ಇತಿಹಾಸವಿತ್ತೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಯಿತು.

ಚಿತ್ರ 10. ಚಂದ್ರನಿಂದ ತಂದ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲೆ

15 ಚಂದ್ರನ ಅದೃಶ್ಯಭಾಗ : ಭೂಮಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸದಾ ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗ, ಎಂದರೆ ಹಿಂಭಾಗ, ಸದಾ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. 1959ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 4ರಂದು ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಆಕಾಶನೌಕೆ ಲೂನಿಕ್ 3 ಚಂದ್ರನ ಅದೃಶ್ಯಭಾಗದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿತು. ಇವೇ ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಥಮ ಚಿತ್ರಗಳು. ಆ ಬಳಿಕ ಸಾಕಷ್ಟು ಸವಿವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಲೂನಾರ್ ಆರ್ಬಿಟರ್ ಲೂನಾ ಕ್ಲಮಂಟೈನ್, ಲೂನಾರ್ ಪ್ರಾಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್, ಇಂತಹ ರೋಬೋಟ್ ನೌಕೆಗಳ ಹಾಗೂ ಅಪೋಲೋ ಮಾನವಸಹಿತ ನೌಕೆಗಳ ನೆರವಿನೊಡನೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೃಶ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಸಮುದ್ರ'ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚಂದ್ರನ ಎರಡೂ ಅರ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾದೃಶ್ಯ ಉಂಟು.

III ಚಲನೆಗಳು : 1 ಆವರ್ತನೆ ಭ್ರಮಣೆ ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳಿಗೂ ಇರುವಂತೆ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕೂಡ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಚಲನಗಳಿವೆ–ಸ್ವಂತಾಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತನೆ, ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಭ್ರಮಣೆ. ಇವೆರಡರ ಅವಧಿಗಳೂ ಸಮವಾಗಿವೆ, ಎಂದರೆ, ಚಂದ್ರನ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಅವಧಿ (ಸೈಡೀರಿಯಲ್ ರಿವೊಲ್ಯೂಷನ್–ಸ್ಥಿರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಸುತ್ತುಹಾಕಲು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿ) ಚಂದ್ರನ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಆವರ್ತನೆಯ ಅವಧಿಗೆ (ಸೈಡೀರಿಯಲ್ ರೋಟೇಷನ್) ಸಮವಾಗಿದೆ. ಇದು 27.32 ದಿವಸಗಳು ಅಥವಾ 27 ದಿ. 7 ಗಂ. 43 ನಿ. 11.5 ಸೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಸುಮಾರು 27/365 (ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು 1/13ರಷ್ಟು ಅಥವಾ ಸುಮಾರು 27^{0} ದೂರವನ್ನು ಗಮಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಸ್ಥಿರನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 27^{0}ಯಷ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿರುವಂತೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನ ಪರಿಭ್ರಮಣ ದಿಶೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವ. ಹೀಗಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚಂದ್ರ ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಮುಗಿಸಲು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ

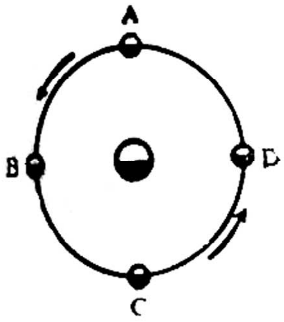

ಚಿತ್ರ 11 (ಎ). ಭೂಮಿಯ (ಕೇಂದ್ರ ವೃತ್ತ) ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆ

ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಅವಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಂಯುತಿ ಅವಧಿ(ಸಿನಾಡಿಕ್ ಪೀರಿಯಡ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ಫೇಸಸ್) ಒಂದು ಪೂರ್ಣಾಂದೋಳನ ಮುಗಿಯುವುದರಿಂದ

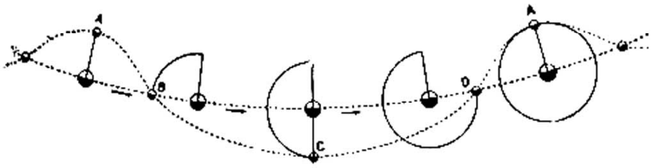

ಚಿತ್ರ 11 (ಬಿ). ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರನ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಭೂಮಿಯ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಚಿತ್ರ. A–ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, B–ಅರ್ಧಚಂದ್ರ, C–ಹುಣ್ಣಿಮೆ, D–ಅರ್ಧಚಂದ್ರ, A–ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. (ಚಿತ್ರದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಇದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವಧಾರಣೆಗೋಸ್ಕರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಲಂಬಿಸಿದೆ)

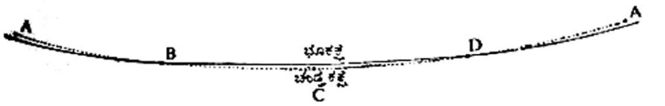

ಚಿತ್ರ 11 (ಸಿ). ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಕ್ಷೆಗಳು

ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಂದ್ರಮಾಸ ಅಥವಾ ತಿಂಗಳು (ಲ್ಯೂನೇಷನ್) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಉಂಟು. ಚಾಂದ್ರಮಾಸದ ಅವಧಿ 29.53 ದಿವಸಗಳು ಅಥವಾ 29 ದಿ. 12 ಗಂ. 44 ನಿ. 2.8 ಸೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀಕ್ಷಕರಿಗೆ ಚಾಂದ್ರಮಾಸವೇ ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿ (ಕಲೆಗಳ ಪೂರ್ಣಾಂದೋಳನದ ಪರಿಣಾಮ) ಕಾಣುವುದರಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಲಭಿಸಿದೆ.

2. ದೋಲನಗಳು : ಚಂದ್ರನ ಆವರ್ತನಾವಧಿಯೂ ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿಯೂ ಸಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಉಳಿದ ಪಾರ್ಶ್ವ ಸದಾ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಗಣಿತ ಅರ್ಥವಾಗಲು ಒಂದು ಸುಲಭ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿನೋಡಬಹುದು. ಹಜಾರದ ನಡುವೆ ಒಂದು ಅಗ್ಗಿಷ್ಟಿಕೆ ಇರಲಿ (O) (ಚಿತ್ರ 12). ಅದರ ಸುತ್ತ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ ಪರಿಧಿಯ ಮೇಲೆ (S) ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸದಾ ಅಗ್ಗಿಷ್ಟಿಕೆ ಕಡೆಗೆ ಮುಖಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಚಲಿಸಲಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ Aಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮುಖ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದೆ; ಹಾಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವುದು; Cಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವುದು; ಹಾಗೆ Bಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದು ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವುದು. ಕೊನೆಗೆ Dಗೆ ಬಂದಾಗ ಪುನಃ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖಿಯಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ Sನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸುತ್ತನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಕೂಡ ಒಂದು ಸುತ್ತನ್ನು ಮುಗಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಈಗ O ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಂದ್ರ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ O ನಿಂದ ನೋಡುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಬೆನ್ನುಭಾಗ ಎಂದೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

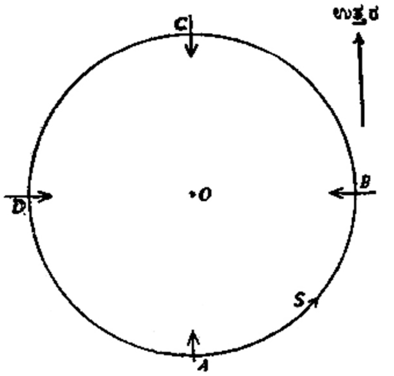

ಚಿತ್ರ 12

ವಾಸ್ತಾವಿಕವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆ ಬಲು ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಹಲವಾರು ಆಂದೋಲನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭೂವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಅರ್ಧಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುವುದು ನಿಜವಾದರೂ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಅದೃಶ್ಯಭಾಗದ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಂಶವೂ ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಅದೃಶ್ಯಭಾಗದ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ, ಚಂದ್ರನ ದೋಲನಗಳು (ಲೈಬ್ರೇಷನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ದೋಲನಗಳನ್ನು ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಮತ್ತು ಭೌತದೋಲನಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು : ರೇಖಾಂಶ ದೋಲನ, ಅಕ್ಷಾಂಶ ದೋಲನ, ದೈನಂದಿನ ದೋಲನ.

(i) ರೇಖಾಂಶ ದೋಲನ (ಲೈಬ್ರೇಷನ್ ಇನ್ ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡ್) : ಚಂದ್ರನ ಆವರ್ತನ ದರ ಏಕರೀತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಚಂದ್ರನ ಕೋನವೇಗ (ಎಂದರೆ ಪರಿಭ್ರಮಣವೇಗ) ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವೆರಡು ಚಲನೆಗಳ ಸರಾಸರಿ ದರ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದೇ ಲಯ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂವೀಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮೊದಲು ಚಂದ್ರನ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮ (ಅದೃಶ್ಯ) ಪಾರ್ಶ್ವವೂ, ಬಳಿಕ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪೂರ್ಣ (ಅದೃಶ್ಯ) ಪಾರ್ಶ್ವವೂ

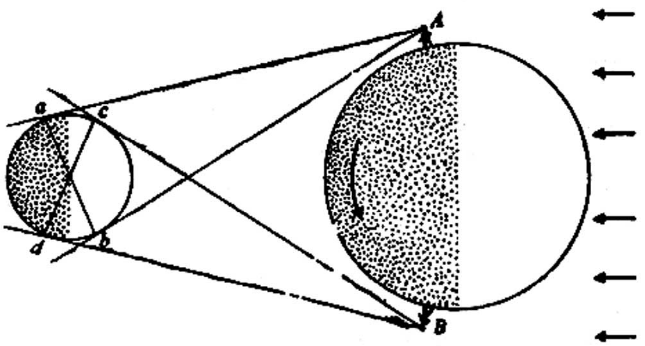

ಚಿತ್ರ 13 (ಎ). ಚಂದ್ರನ ದೈನಂದಿನ ದೋಲನ. *A*ಯಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ರಾತ್ರಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರನ *ab* ಚಾಪಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಣುತ್ತದೆ. *B*ಯಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆರಾತ್ರಿ ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರನ *cd* ಚಾಪಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ *ac* ಹಾಗೂ *bd* ಪೂರಕವಲಯಗಳು ನಮಗೆ ಕಾಣುವುದು ದೈನಂದಿನ ದೋಲನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ

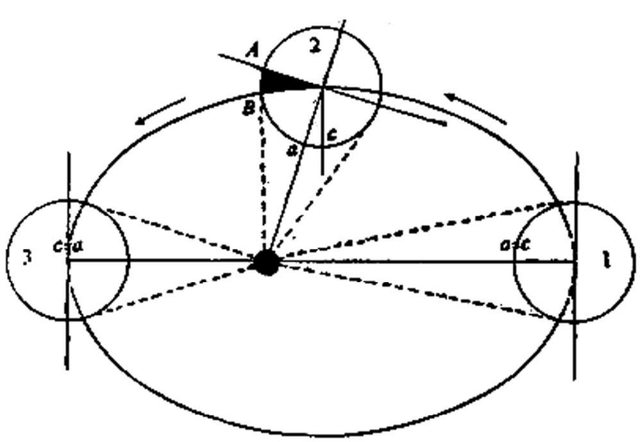

ಚಿತ್ರ 13 (ಬಿ). ಚಂದ್ರನ ರೇಖಾಂಶದೋಲನ. ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕರಿಬೊಟ್ಟು ಭೂಮಿ: ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನ ನೇರಿದಿರುಬಿಂದು *a* ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ (1) ಚಂದ್ರನ ಕೇಂದ್ರ *c* ಎರಡೂ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ: ಚಂದ್ರ 90°ಯಷ್ಟು ಚಾಪವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ (2)ಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ (ಹುಣ್ಣಿಮೆ) *a* ಮತ್ತು *c* ಬಿಂದುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈಗ ವೀಕ್ಷಕ *AB*ಯಷ್ಟು ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ (3) *a* ಮತ್ತು *c* ಬಿಂದುಗಳು ಪುನಃ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

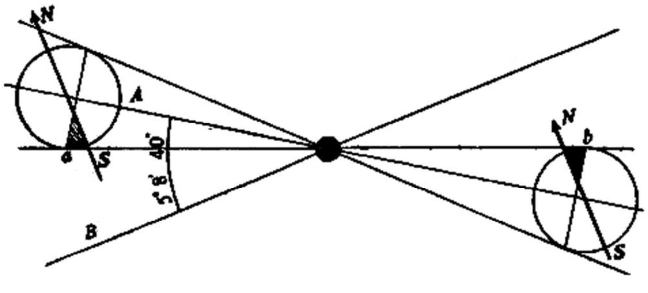

ಚಿತ್ರ 13 (ಸಿ). ಚಂದ್ರನ ಅಕ್ಷಾಂಶದೋಲನ. ಚಂದ್ರನ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷ ಕಕ್ಷಾತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ತಲ ಭೂಕಕ್ಷಾತಲಕ್ಕೆ (*B*) 5° 8' 40"ಯಷ್ಟು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿದೆ. ಚಂದ್ರ ಕೆಲವು ಸಲ *B*ಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸಲ *B*ಯ ಕೆಳಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಚಂದ್ರನ *aS* ಹಾಗೂ *Nb* ಖಂಡಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ

ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 8°ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

(ii) ಅಕ್ಷಾಂಶ ದೋಲನ (ಲೈಬ್ರೇಷನ್ ಇನ್ ಲ್ಯಾಟಿಟ್ಯೂಡ್ : ಚಂದ್ರನ ಆವರ್ತನಾಕ್ಷ ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಸುಮಾರು 6.50^{0}ಗಳಷ್ಟು ವಾಲಿಕೊಂಡಿದೆ. ಚಂದ್ರನ ಅಕ್ಷವಿನ್ಯಾಸ, ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ ವಿನ್ಯಾಸದಂತೆ ಸದಾಕಾಲ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಉತ್ತರ ಮೇರುವಿನಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಅದೃಶ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವದ 6.5^{0}ಯಷ್ಟು ಒಮ್ಮೆ ಗೋಚರಿಸಿದರೆ ಎರಡು ವಾರಗಳ ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರುವಿನಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಅದೃಶ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವದ 6.5^0 ಯಷ್ಟು ಗೋಚರಿಸುವುದು.

(iii) ದೈನಂದಿನ ದೋಲನ (ಡೈಯರ್ನಲ್ ಲೈಬ್ರೇಷನ್) : ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರರಿಭ್ರಮಣೆಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೆ 1^0 ಯಷ್ಟು ಅದೃಶ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ದೋಲನಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಲವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಭಾಗ ಭೂವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಸದಾ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ: ಶೇ.41 ಅಂಶ ಎಂದೂ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶೇ.18 ಅಂಶ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಗೋಚರ ಅಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿರುವುದು.

ಭೌತ ದೋಲನ (ಫಿಸಿಕಲ್ ಲೈಬ್ರೇಷನ್): ಚಂದ್ರನ ಆಕಾರ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೋಳವಲ್ಲ; ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ಮೂರು ಅಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ ಕಲ್ಪವಿದು (ಟ್ರೈ ಆಕ್ಸಿಯಲ್ ಎಲಿಪ್ಸಾಯಿಡ್). ಹೀಗಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಭೌತಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ನಾವು ವೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಏರಿಳಿತಗಳು ತೋರುವುವು. ಇದೇ ಭೌತ ದೋಲನಗಳು.

3 ಕಕ್ಷೆ : ಚಂದ್ರ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುವ ಕಕ್ಷೆಯ ಆಕಾರ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ. ಇದರ ಒಂದು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಈ ಚಲನೆ ಕೆಪ್ಲರನ ನಿಯಮಗಳ (ನೋಡಿ) ಅನುಸಾರ ಇದೆ. ಕಕ್ಷೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ 0.0549 ಭೂಮಿಯ ನೀಚ

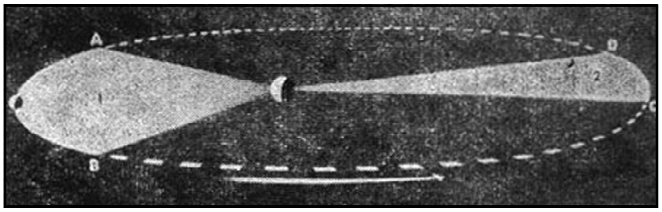

ಚಿತ್ರ 14. ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷೆ

ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ (ಪೆರಿಜೀ–ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವ ಬಿಂದು) ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರರ ದೂರ ಸುಮಾರು 356,400 ಕಿಮೀ; ಮತ್ತು ಭೂಮ್ಯುಚ್ಚ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ (ಅಪೋಜೀ–ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ದೂರವಾಗಿರುವ ಬಿಂದು) ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರನ ದೂರ ಸುಮಾರು 406,686 ಕಿಮೀ.

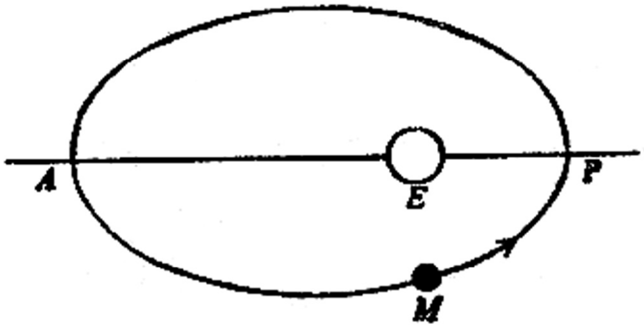

ಚಿತ್ರ 15. *E*–ಭೂಮಿ, *M*–ಚಂದ್ರ, *P*–ಭೂಮಿನೀಚ ಬಿಂದು, *M*–ಭೂಮ್ಯುಚ್ಚಬಿಂದು

ನೀಚಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಗರಿಷ್ಠ, ಉಚ್ಚಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಕನಿಷ್ಠ. ಕಕ್ಷಾವೇಗದ ಸರಾಸರಿ 1021 ಮೀ./ಸೆ. ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷಾತಲ ಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ತಲಕ್ಕೆ (ನೋಡಿ– ಕ್ರಾಂತಿ–ವೃತ್ತ) ಸುಮಾರು 5^{0}8 'ಗಳಷ್ಟು ವಾಲಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ವೃತ್ತಗಳು N, N 'ಎಂಬ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪಾತ ಬಿಂದುಗಳು ಅಥವಾ ಸರಳವಾಗಿ ಪಾತಗಳು (ನೋಡ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು (**ನೋಡಿ– ಗ್ರಹಣ,–ಖಗೋಳೀಯ**) ಬಹು ಪ್ರಬಲ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸೂರ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ತಲಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರನ ನಿರಂತರ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಪಾತಗಳು ಚಂದ್ರಚಲನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ) ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮೇಣ ಜರುಗುತ್ತವೆ (ಭೂಕಕ್ಷೆ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವನ್ನು ಛೇದಿಸುವ γ, Ω ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಷುವದ್ಬಿಂದುಗಳು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಅಯನಾಂಶ (**ನೋಡಿ**) ಎಂಬ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ವಿದ್ಯಮಾನವಿದು).

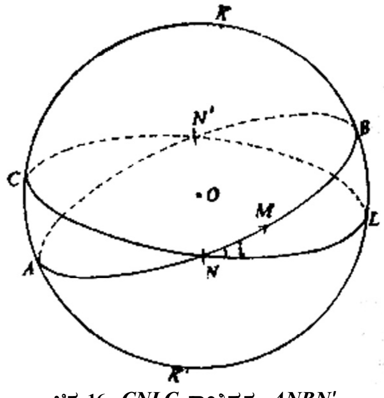

ಚಿತ್ರ 16. *CNLC*–ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ, *ANBN'* ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆ *O*–ವೀಕ್ಷಕ *M*–ಚಂದ್ರ *K, K'* ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಧ್ರುವಗಳು, *C* ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯ ಬಾಗು (5^{0}8')

ಪಾತರೇಖೆ 6,798 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ 18 ವ. 224 ದಿ.ಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತದೆ.

4. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆ: ನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆ ತೀರ ಜಟಿಲ ವಾದದ್ದು. ಚಂದ್ರನ ಮೂಲ ಹಾಗು ಸಮೀಪಗ್ರಹವಾದ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಒಂದು ಕಡೆ, ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಯ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭಾವ ಒಂದು ಕಡೆ–ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ವರ್ತನೆ ಬಲು ಸಿಕ್ಕುಸಿಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

i. ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಚಂದ್ರ ರೇಖಿಸುವ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ ಒಂದು ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲ–ಅದು ತಲದ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಚಲನೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ (ನೇರ ಚಲನೆ ಅಥವಾ ಡೈರೆಕ್ಟ್ ಮೋಷನ್ ಎಂದು ಇದರ ಹೆಸರು). ಹೀಗಾಗಿ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು 3232 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ 8 ªÀ. 310 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚಲನೆಗೆ ಸದೃಶವಾದದ್ದು ಭೂಕಕ್ಷೆಯ ನೀಚೋಚ್ಚ ರೇಖೆಯ (ಲೈನ್ ಆಫ್ ಆ್ಯಪ್ಸಿಡ್ಸ್) ಚಲನೆ–21,000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಸುತ್ತನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

ii. ಪಾತರೇಖೆಯ ಹಿನ್ನಡೆ (ರಿಟ್ರೋಗ್ರೇಡ್ ಮೋಷನ್). ಇದನ್ನು ಈ ಮೇಲೆ ಕಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

iii. ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯ ತಲ ಕಾಂತಿವೃತ್ತ ತಲಕ್ಕೆ ವಾಲಿಕೊಂಡಿದೆ (ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆ 5^0 8' 48") ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಬಾಗು (ಇನ್‌ಕ್ಲಿನೇಷನ್) ಕನಿಷ್ಠ 5^0 0' 1" ನಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ 5^0 17' 35" ಗಳ ವರೆಗೆ ಆಂದೋಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅವಧಿ 173 ದಿವಸಗಳು.

iv. ಕಕ್ಷೆಯ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲೂ ಚಂದ್ರ 6^0 ಯೂನಿಟ್‌ಗಳಷ್ಟು ತಡವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರ (ಇಕ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಸೆಂಟರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

v. ಸ್ವಂತ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯಾಕರ್ಷಣೆ ಕ್ಷೋಭೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯ ನೀಚೋಚ್ಚರೇಖೆಯ ಮೂಲಕ ಸೂರ್ಯ ಹಾಯುವಾಗ ಕಕ್ಷೆಯ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು; ಅದಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ರೇಖೆಯ ಮೂಲಕ ಸೂರ್ಯ ಹಾಯುವಾಗ ಈ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು. ಈ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಚಾಂದ್ರಕಕ್ಷಾ ಕ್ಷೋಭೆ ಅಥವಾ ಸರಳವಾಗಿ ಚಾಂದ್ರಕ್ಷೋಭೆ (ಎವೆಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಪ್ರಕಟಿತರೂಪವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿ (ಲಾಂಜಿಟ್ಯೂಡ್) 1^0 15 'ಗಳಷ್ಟು ಗರಿಷ್ಠ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೋಭೆಯ ಅವಧಿಕಾಲ 32 ದಿವಸಗಳು.

vi. ಇತರ ಅಸಮತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು 15 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಕಾಲವಿರುವ ವಿಚರಣೆ (ವೇರಿಯೇಷನ್), ಒಂದು ವರ್ಷ ಅವಧಿಕಾಲವಿರುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ (ಆ್ಯನ್ಯುಯಲ್ ಈಕ್ವೇಷನ್), 29 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಕಾಲವಿರುವ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅಸಮತೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಚಂದ್ರನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ 1500ರಷ್ಟು ಅಸಮತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದ 500ನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಚಾಂದ್ರಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಚಂದ್ರನ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಶತಮಾನವೊಂದರ 12" ಗಳಷ್ಟು ಏರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 1974ರಲ್ಲಿ ಬಲು ನಿಖರವಾಗಿ ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡಿ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು 2074ರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಂದಿನ ವಾಸ್ತವ ಚಂದ್ರ, ಗಣನೆ ತಿಳಿಸುವ ಚಂದ್ರ ಇರಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಬದಲು ಸುಮಾರು 12" ಅಥವಾ ಸುಮಾರು 22.5 ಕಿಮೀ. ಮುಂದೆ ಇರುವುದು.

ಇದುವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಅಸಮತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಅಸಮ ಬಲಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೇಖಿಸುವ ಪಥವನ್ನು ಚಿತ್ರ 11 (ಬಿ), (ಸಿ) ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

5. ಶರಚ್ಚಂದ್ರ : ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ಆಶ್ವೀಜ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸಗಳು; ಆಗಸ್ಟ್–ನವೆಂಬರ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತವೆ) ಬರುವ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರ, ಶರಚ್ಚಂದ್ರ. ಇದು ವಸಂತ ವಿಷುವದ್ಬಿಂದುವಿನೊಡನೆ (r ಬಿಂದು ಅಂದರೆ ಫಸ್ಟ್ ಪಾಯಿಂಟ್

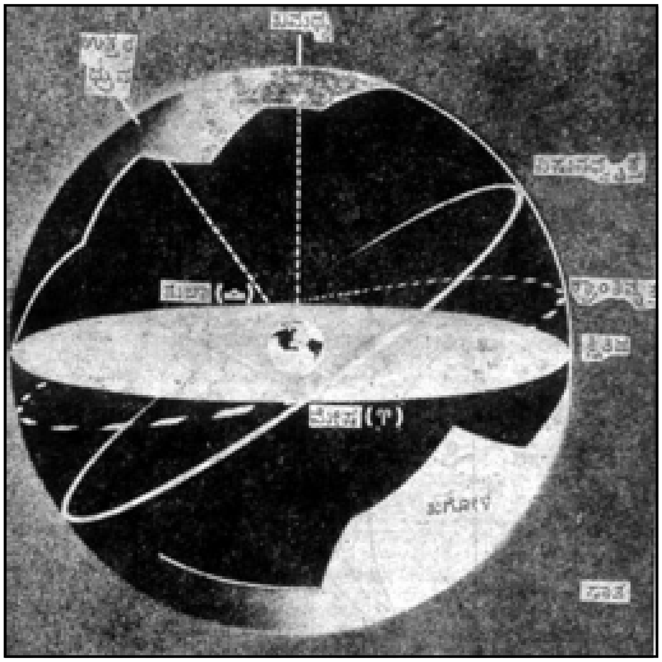

ಚಿತ್ರ 17 (ಎ). ಶರಚ್ಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಚಿತ್ರ

ಆಫ್ ಏರೀಸ್ ಅಂದರೆ ವರ್ನಲ್ ಈಕ್ವಿನಾಕ್ಸ್) ಉದಯಿಸುವುದು. ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಆ ವೇಳೆ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ಕ್ಷಿತಿಜದೊಡನೆ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬಾಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

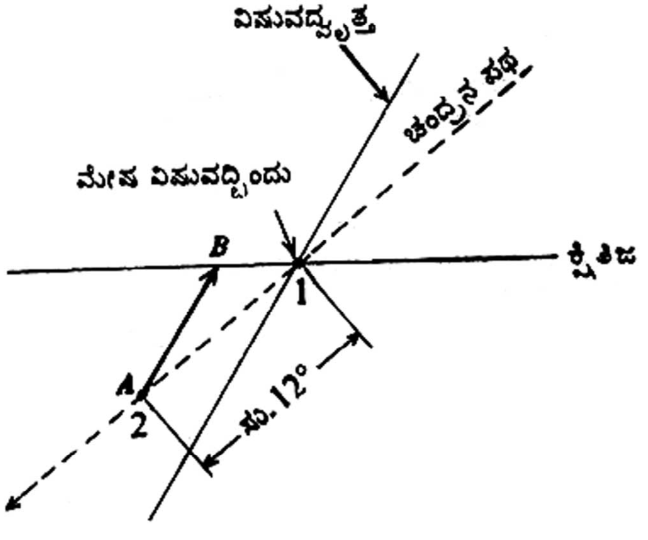

ಚಿತ್ರ 17 (ಬಿ). ಒಂದನೆಯ ರಾತ್ರಿ ಶರಚ್ಚಂದ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವುದು. ಮರುರಾತ್ರಿ ಅದು ಸುಮಾರು 12^0 ಹಿಂದೆ ಸರಿದು *A*ಯಲ್ಲಿರುವುದು, ಆದರೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲು ಅದು *AB* ದೂರದಷ್ಟು, ಕಡಿಮೆ ದೂರವನ್ನು <12^0 ಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಸಾಕು

ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ 5^0 8'ಗಳಷ್ಟು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರ ವಸಂತ ವಿಷವದ್ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ವಿಶೇಷ ದೂರಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಶರಚ್ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪದ ಸಂಜೆಗಳೆಂದು ಚಂದ್ರೋದಯದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ತಡವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥಾತ್ ಭೂನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಆ ದಿವಸಗಳಂದು ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕು ಸಂಜೆ ಕವಿಯುವ ಮೊದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. **ಚಿತ್ರ–17–ಎ** ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕೊಯ್ಲಿನ ವೇಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶರಚ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಯ್ಲು ಚಂದ್ರ (ಹಾರ್ವೆಸ್ಟ್ ಮೂನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮರುತಿಂಗಳ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ವೇಳೆ ಜನ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದರಿಂದ D ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬೇಟೆಗಾರರ ಚಂದ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

VI ಕಲೆಗಳು (ಫೇಸಸ್) : ಚಂದ್ರ (ಇನ್ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಹ) ಭೂಮಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಬಿಂಬಕ್ಕೆ–ಎಂದರೆ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ–ಕಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಮಾಪಕ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣಬಿಂಬಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ 0, ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ 1. ಉಳಿದ ದಿವಸಗಳಂದು ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ ಒಂದು ಭಿನ್ನರಾಶಿ. ಯಾವುದೇ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಭೂಮುಖವಾಗಿರುವ ಅರ್ಧಾಂಶ ಭೂನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು. ಚಿತ್ರ18ರಲ್ಲಿ E ಭೂಮಿ: F ಅರ್ಧಾಂಶ AFCG: ಸೂರ್ಯಮುಖವಾಗಿರುವ ಅರ್ಧಾಂಶ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವುದು–ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ S ಸೂರ್ಯ; ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಅರ್ಧಾಂಶದ ಗಡಿಯನ್ನು ABC ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಅರ್ಧಗೋಳಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೋಳಖಂಡ

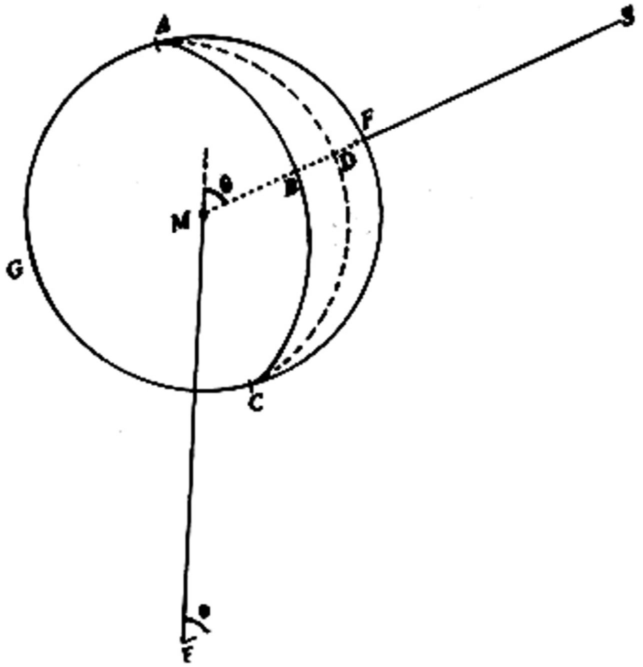

ಚಿತ್ರ 18

(ಚಂದ್ರಕ ಅಥವಾ ಲ್ಯೂನ್ ಎಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು) ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಬೆಳಕು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ಭಾಗ–ಇದು ABCFA ಎಂಬ ಚಂದ್ರಕ. ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಈ ಚಂದ್ರಕ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ದೂರದ ಅಗಾಧತೆಯಿಂದಾಗಿ, ವೀಕ್ಷಕನ ದೃಷ್ಟಿರೇಖೆಗೆ (EM) ಲಂಬವಾಗಿರುವ ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ (ಕಾಗದದ ಸಮತಲ) ವಿಕ್ಷೇಪಿತವಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.–ಇದು ADCFA ಸಮತಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗ (ಅಂತೆಯೇ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ) ಒಂದು ಸಮತಲದಂತೆ ಕಾಣುವುದು.

$$\text{ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ}=\frac{\text{ಸಲೆ ADCFA}}{\text{ಸಲೆ AGCF}}=\frac{\frac{\pi^2}{2}-\frac{\pi^2}{2}\cos\theta}{\pi^2}$$

$$=\frac{1-\cos\theta}{2},\ \text{ಚಂದ್ರನ ತ್ರಿಜ್ಯ}$$

ಇಲ್ಲಿ θ ಕೋನಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನ ಕೋನಾಂತರ (ಇಲಾಂಗೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾಸದಲ್ಲಿ (ಲ್ಯುನೇಷನ್) ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೂರ್ಣಾಂದೋಳನ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸಂಜೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಅದು ವೀಕ್ಷಕ–ಸೂರ್ಯರೇಖೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಚಂದ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ರೇಖಾಂಶಗಳು ಅಂದು ಸಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಕಾಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

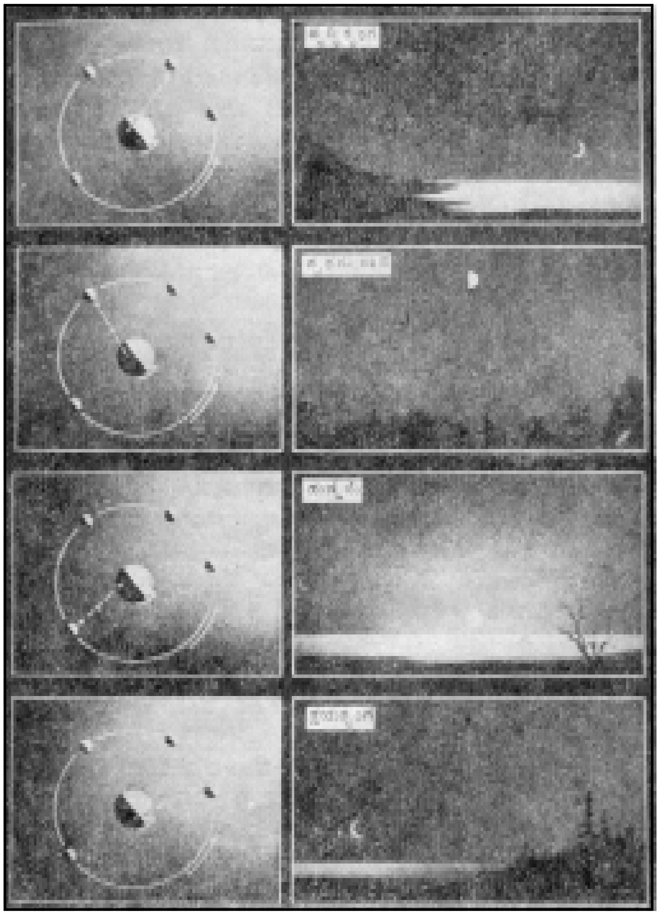

ಚಿತ್ರ 19 (ಎ). ಚಂದ್ರನ ವಿವಿಧ ಕಲೆಗಳು

ಎರಡನೆಯ ಸಂಜೆಯಾಗುವಾಗ ಸೂರ್ಯ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಸುಮಾರು 1^0 ಯಷ್ಟು (ಇದು ತೋರ್ಕೆ ಚಲನೆ) ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಸುಮಾರು 13^0 ಗಳಷ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂದು ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಸುಮಾರು 12^0 ಗಳಷ್ಟು ಮುನ್ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ (ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವ). ಅಂದರೆ ಚಂದ್ರ–ಸೂರ್ಯರ ರೇಖಾಂಶ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 12^0 ಎಂದಾಯಿತು. ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಕಂತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಚಂದ್ರ ಕಂತುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಅಂತರ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಡ್ಯದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಮೂರನೆಯ ಸಂಜೆ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರ ಅಂತರ (ರೇಖಾಂಶ ವ್ಯತ್ಯಾಸ) ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಏರಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಈಗ ಸುಮಾರು 24^0. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿದಿಗೆ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗ ಸೂರ್ಯಮುಖವಾಗಿ–ಎಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಗೆ–ಇದೆ.

ಮುಂದಿನ ಸಂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ ಕ್ರಮೇಣ ಏರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಜೆ ವೇಳೆ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೂರ್ವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೂರ ಸರಿದಿರುತ್ತದೆ ಕೂಡ. 15 ದಿವಸಗಳಾಗುವಾಗ ರೇಖಾಂಶ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 180^0 ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಭೂವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗ ಪೂರ್ತಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ಚಂದ್ರನ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖ ಚಲನೆ ಏಕಪ್ರಕಾರ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೇಖಾಂಶವ್ಯತ್ಯಾಸ ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಚಂದ್ರೋದಯ ಒಂದು ಸಂಜೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಜೆಗೆ ತಡವಾಗುತ್ತಾ, ಇದೇ ವೇಳೆ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ ತಗ್ಗುತ್ತಾ, ಸಾಗುವುದು. ಈಗ ಚಂದ್ರನ ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವ ಬೆಳಕನ್ನು ಬಿರುತ್ತದೆ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಅನಂತರದ 15 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರ ರೇಖಾಂಶ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 360^0 ಎಂದರೆ 0^0 ಆಗಿ ಅಂದು ಪುನಃ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು.

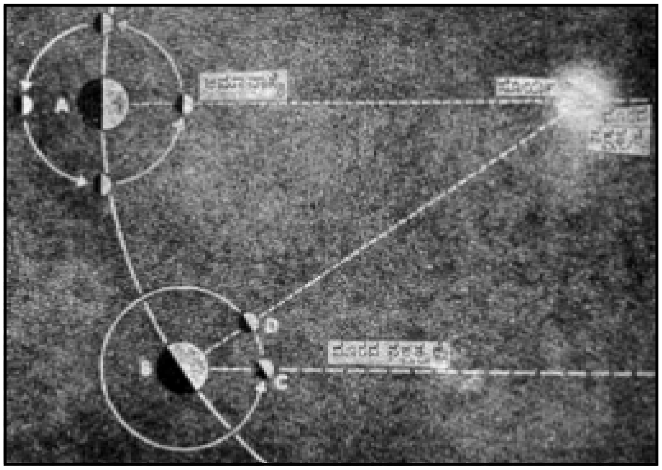

ಚಿತ್ರ 19 (ಬಿ). ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಚಿತ್ರ.
***A, B* ಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳು**

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಿಂದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯವರೆಗಿನ 15 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 19 (ಎ)ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

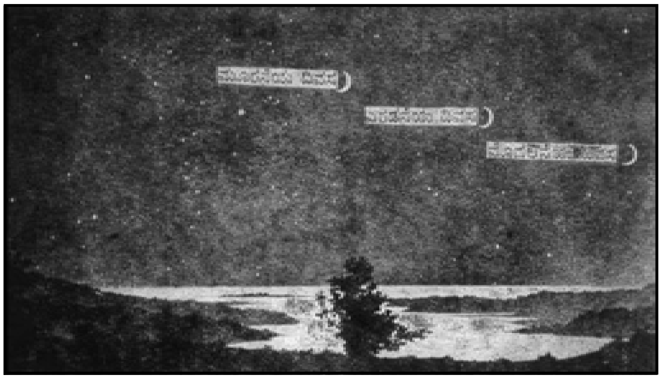

ಚಿತ್ರ 19 (ಸಿ). ಚಂದ್ರನ ವಿವಿಧ ಕಲೆಗಳು–ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ

V ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕು : ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಬೆಳಕು, ಉಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಸರಣೆ (ಶಕ್ತಿ) ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಂದಂಶವನ್ನು ಚಂದ್ರ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದು. ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕು ಅಥವಾ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಮಿ ಸಹ ಇದೇ ರೀತಿ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಭೂಕಾಂತಿ. ಬಾಲಚಂದ್ರ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂತೆ ಮಸಕಾದ ಭಾಗ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು ಭೂಕಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮ. ಬೆಳುದಿಂಗಳು ತಂಪು ಎನ್ನುವ ಪ್ರಚಲಿತ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಯಾದಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

		ವಿಸರಣೆಯ ಶೇಕಡಾ	
		ಸೌರಬೆಳಕು	**ಬೆಳುದಿಂಗಳು**
ಅತಿನೇರಿಳೆ (ಹ್ರಸ್ವ ಅಲೆ)	...	10	1
ದೃಗ್ಗೋಚರ ಬೆಳಕು	...	46	5
ಅತಿರಕ್ತ (ದೀರ್ಘ ಅಲೆ)	...	44	6
ಗ್ರಹೋಷ್ಣ (ಅತಿ ದೀರ್ಘ ಅಲೆ)	...	0	88

ಗ್ರಹೋಷ್ಣ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಗ್ರಹ (ಅಥವಾ) ಉಪಗ್ರಹ; ನಕ್ಷತ್ರವಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಪಾತವಾಗುವ ಸೌರ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಉಷ್ಣ. ಸುಮಾರು ಐದು ಲಕ್ಷ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಚಂದ್ರರು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಡುವ

ಬೆಳಕಿನ ಮೊತ್ತ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿಗೆ ಸಮವಾದೀತು! ಅಥವಾ, ರಾತ್ರಿಯ ಆಕಾಶವಿಡೀ ಹೊಳೆಯುವ ಚಂದ್ರ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವ ಬೆಳಕು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನ 1/5 ಅಂಶ ಮಾತ್ರವಾದೀತಷ್ಟೆ! ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕಿನ ತೀವ್ರತೆ 1/4 ಮೀಟರ್–ಕ್ಯಾಂಡಲ್ (ಒಂದು ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ ಕ್ಯಾಂಡಲ್, ಎಂದರೆ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ, ಬೀರುವ ಬೆಳಕಿಗೆ 1 ಮೀ. ಕ್ಯಾಂ. ಎಂದು ಹೆಸರು). ಬೆಳುದಿಂಗಳು ಇದರ ¼ ರಷ್ಟು ಉಂಟಷ್ಟೆ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಮಾನ– 12.5 (ಶುಕ್ರ –4.4, ಗುರು –2.5, ಲುಬ್ಧಕ –1.58). ಚಂದ್ರನ ಆಲ್ಬೆಡೊ (ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಫಲನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ; ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಪಾತ ಬೆಳಕುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಇದರ ಸೂಚ್ಯಂಕ) 0.07. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಆಲ್ಬೆಡೊ ಶುಕ್ರನಿಗೂ (0.64) ಕನಿಷ್ಠ ಆಲ್ಬೆಡೊ ಬುಧನಿಗೂ (0.06)ಉಂಟು. ಭೂಮಿಯ ಆಲ್ಬೆಡೊ 0.4. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಪಾತವಾಗುವ ಸೌರ ಬೆಳಕಿನ ಶೇ.93ರಷ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುವುದು. ಚಂದ್ರನ ಆಲ್ಬೆಡೊ ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರಲು ಕಾರಣ ಅದರ ತಲದ ಏರಿಳಿತಗಳು, ಡೊಗರು, ಕಮರಿಗಳು. ಅರ್ಧಚಂದ್ರ (ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆ ೪) ಬೀರುವ ಬೆಳಕು, ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಚಂದ್ರ ಬೀರುವ ಬೆಳಕಿನ 1/9 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. ಇದು ಚಂದ್ರನ ತಲದ ವಕ್ರತೆಗಳನ್ನೂ ಪಾತವಾಗುವ ಸೌರಕಿರಣಗಳ ದಿಸೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ.

VI ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು : ಚಂದ್ರಗೋಳದ ತ್ರಿಜ್ಯ (ಭೂಮಿಯ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ತ್ರಿಜ್ಯ = 1) : 0.27227 ; ಎಂದರೆ 1736.7 ಕಿ.ಮೀ

ಸಲೆ : 10^5 ಕಿ.ಮೀ^{2}

ಘನಗಾತ್ರ : 219×10^8 ಕಿಮೀ.^{3}

ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (ಭೂಮಿ=1) : $\frac{1}{81.38}$; ಎಂದರೆ 7.35×10^{25} ಗ್ರಾಂ.

ಸರಾಸರಿ ಸಾಂದ್ರತೆ (ನೀರು=1) : 3.36

ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿ ಗುರುತ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ : 163 ಸೆಂಮೀ.

ಸಂಯುತಿ ಅವಧಿ (ಚಾಂದ್ರಮಾಸ) : 29.530588 ದಿ

= 29 ದಿ. 12 ಗಂ. 44 ಮಿ. 2.8 ಸೆ,

ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಅವಧಿ 27.321661 ದಿ. = 27 ದಿ. 7 ಗಂ. 43 ಮಿ. 11.5 ಸೆ.

ಸರಾಸರಿ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ : 57’2.7"

ಸರಾಸರಿ ದೂರ (ಭೂಮಿಯ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ತ್ರಿಜ್ಯ = 1) : 60.2665; ಎಂದರೆ 384,400 ಕಿಮೀ.

ಸರಾಸರಿ ತೋರ್ಕೆ ತ್ರಿಜ್ಯ : 15' 32" (ಸೂರ್ಯ 16')

ಕಕ್ಷೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ : 0.0549

ಸರಾಸರಿ ಭೂಮಿ ನೀಚ ದೂರ : 363,300 ಕಿಮೀ (ಕನಿಷ್ಠ 356,500 ಕಿ.ಮೀ)

ಸರಾಸರಿ ಭೂಮ್ಯುಚ್ಚ ದೂರ : 405,500 ಕಿ.ಮೀ (ಗರಿಷ್ಠ : 406,800 ಕಿ.ಮೀ)

ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಕಕ್ಷೆಯ ಸರಾಸರಿ ಬಾಗು : 5^0 8' 43"

ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಚಾಂದ್ರ ಸಮಭಾಜಕೀಯವೃತ್ತದ ಬಾಗು ; 1^0 32"

VII ಭಾರತೀಯ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ : ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಾದ ಬಳಿಕ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹ ಕಾಯವೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನೇ. ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲ, ತನ್ನ ಕಲೆಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳು ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವೇಗಯುತವಾದ ಚಲನೆ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಚಂದ್ರ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವಿರುವ ಆಕಾಶಕಾಯ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಅದು ಬೆಳಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಋಗ್ವೇದ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಗಮನಿಸಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಋಗ್ವೇದ IX 71.9) ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ (ಶ.ಬ್ರಾ. 1.6.4. 18–20) :

ಅಲ್ಲಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಆ ಕಾಯ (ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯ) ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ– ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಇಂದ್ರನೇ : ಇನ್ನು ಚಂದ್ರನೋ ಸ್ವತಃ ವೃತ್ರನೇ. ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರ ವೃತ್ರನ ಶತ್ರು. ಈ ವೃತ್ರ ಹಿಂದೆ (ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ) ಇಂದ್ರ (ಸೂರ್ಯ)ನಿಗಿಂತ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದರೂ ಈಗ ಅವನು (ವೃತ್ರ) ಇಂದ್ರನೆಡೆಗೆ ಈಸಿ ಅವನ ತೆರೆಬಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೃತ್ರನನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದ ಇಂದ್ರ ಮೂಡುತ್ತಾನೆ–ವೃತ್ರ ಈಗ ಎಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವೃತ್ರನ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರ ಆತನನ್ನು ಹೊರ ಗೆಸೆದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ್ವ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವೃತ್ರನನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನು ಕ್ರಮೇಣ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಚಂದ್ರನ ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವ ದಿಶೆಯ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನೂ ಬಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಚಿತ್ರವಿದು. ಕಾಲ ಮಾಪನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಹಜವಾಗಿ ಒದಗುವ ಆಕಾಶಗಡಿಯಾರ ಚಂದ್ರ ಎನ್ನುವ ಸಂಗತಿ ಬಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಚಂದ್ರನ ಸಂಯುತಿ ಅವಧಿ (ಚಾಂದ್ರಮಾಸ) ಹಾಗೂ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಅವಧಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು– ಮೊದಲನೆಯದು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪರಿಭ್ರಮಣೆ (ಅವಧಿ 29.5 ದಿ.) ಎರಡನೆಯದು ಸ್ಥಿರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪರಿಭ್ರಮಣೆ (ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 27 ದಿ.) ಈ ವಿವರಗಳು ಆರಂಭದ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲೇ ಬಂದಿವೆ, ಚಂದ್ರಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಶ್ವಿನಿಯಿಂದ ರೇವತಿವರೆಗಿನ 27 ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂದದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ.

VIII ಮಾನವ, ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ : ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ಮೊದಲು ಕಾಲಿಟ್ಟಿದ್ದು 1969ರ ಜುಲೈ 21 ರಂದು. (ನೋಡಿ–ಅಪೋಲೊ–11). ಆಕಾಶಯಾನದ ಇತರ ವಿವರಗಳಿಗಾಗಿ (ನೋಡಿ– ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಶೋಧನೆ); ಉಪಗ್ರಹ,ಕೃತಕ.

ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿ, ಬಳಿಕ ಭೂಮಿಗೆ ಮರಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಪೊಲೊ ಆಕಾಶಯೋಜನೆ 1961–70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಥಮ ಫಲ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದು 1969ರ ಜುಲೈ 21ರಂದು ಮೊದಲಿಗೆ ನೀಲ್ ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ನಂತರ ಎಡ್ವಿನ್ ಆಲ್ಡ್ರಿನ್ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗ. ಅವರು ಪಯಣಿಸಿದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ನೌಕೆಯ ಹೆಸರು ಅಪೊಲೊ–11. ಆ ಮೊದಲಿನ ಅಪೊಲೊ ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಾನವರಹಿತ ಅಂತರಿಕ್ಷ ನೌಕೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಚಂದ್ರಾವತರಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸವಿವರವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಆರ್ಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ “ ಅದು ಮಾನವನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಬಲು ಪುಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ, ಆದರೆ ಮಾನವಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ದೈತ್ಯ ನೆಗೆತ” ಈ ಅರ್ಥಬರುವ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಮಾತನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲಿಂದ ಉದ್ಗರಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದ. ಅಪೊಲೊ ಸರಣಿ ಮುಂದುವರಿದು 1972ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಅಪೊಲೊ–17 ನೌಕೆ ಅದರ ಯಾನಿಗಳ ಸಮೇತ ಧರೆಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮರಳಿದಾಗ ಅಪೊಲೊ ಯೋಜನೆ, ಎಂದರೆ “ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಮಾನವ,” ಯೋಜನೆ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಜವನ್ನು ಆರು ಪ್ರಮುಖ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು.

ಮೊದಲನೆಯದು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಮನುಷ್ಯ ಭೂಮಿಯ ಶಿಶು. ಇಲ್ಲಿನ ವಾಯುಮಂಡಲ, ಜಲರಾಶಿ, ಹವೆ, ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು, ಗುರುತ್ವಬಲ, ಸೌರವಿಕಿರಣ, ಭೌತಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಒಂದೊಂದೂ ಈತನ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವ ಮನುಷ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಮತ್ತು ತಿಳಿಯದ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಹಾಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಯಾನದ ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಆ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷಯಾನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಉಡುಪನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಭೂಗುರುತ್ವದ ಆರರಲ್ಲಿ ಒಂದರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು, ನಿಲ್ಲುವುದು, ವಿವಿಧ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲ. ಅಂದರೆ ಯುಕ್ತಶಿಕ್ಷಣ, ತಕ್ಕ ಪೋಷಾಕು, ಸವಾಲನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ದಿಟ್ಟತನ, ಸಮರ್ಥ ಭೂನಿಯಂತ್ರಣ ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮೇಳೈಸಿದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಜ್ಞಾತಲೋಕಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮರಳಬಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯದು ಯಂತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಆಕಾಶಯಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ವೇಗ, ಉಷ್ಣತೆ, ಸಂಮರ್ದ, ಘರ್ಷಣೆ, ಸೌರವಿಕಿರಣ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭೂಪರಿಸರದ ಯಾವ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲೂ ಎದುರಾಗದಂಥವು. ಇಂಥ ತೀವ್ರ ಪ್ರಭಾವಗಳ ವಿರುದ್ಧ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮೊಳಗಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮೋಪಕರಣಗಳಿಗೂ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುವ ಅಂತರಿಕ್ಷನೌಕೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮನುಷ್ಯ ಹಿಂದೆಂದೂ ಎದುರಿಸದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಪೊಲೊ–11 ನೌಕೆ ಅದರ ವಾಹನ

ಸ್ಯಾಟರ್ನ್–5 ರಾಕೆಟ್ಟಿನ ಸಮೇತ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಾಗ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ತೂಕ 3000 ಟನ್ ಎತ್ತರ 110 ಮೀಟರ್, ಇಂಥ ಮಹಾತೂಕವನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಡಾಯಿಸುವಾಗ 3400 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ನೂಕುಬಲವನ್ನು ಮೊದಲು ಉತ್ಪಾದಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಪಡೆದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನೌಕೆಯ ವೇಗ ಗಂಟೆಗೆ 39,260 ಕಿಲೋ ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟಿತ್ತು! ಚಂದ್ರಯಾನ ಮುಗಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ಮರಳುವಾಗ ನೌಕೆಯ ಹೊರಕವಚದ ಉಷ್ಣತೆ 2600^0 ಸೆ. ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ರಚನೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲೆಂದೇ ಮೈದಳೆದ ವಿಜ್ಞಾನವಿಭಾಗದ ಹೆಸರು ಅಂತರಿಕ್ಷ ವಿನ್ಯಾಸಶಾಸ್ತ್ರ. ನೌಕೆಯ ಒಂದೊಂದು ಬಿಡಿಭಾಗವೂ ಅತಿನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ಪೂರ್ವಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದ ವಿನಾ ಅದು ಯಾನಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳ ಆಲೇಖ್ಯ ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ಅಂತರಿಕ್ಷ ವಿನ್ಯಾಸಕರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಮೂರನೆಯದು ಶಕ್ತಿಮೂಲಾನ್ವೇಷಣೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷಯಾನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಮಾನಸಂಚಾರಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಅತಿಯಾಗಿ ಸರಳೀಕರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಿಮಾನಯಾನವೆಂದರೆ ವಾಯುಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಹಡಗು. ಅಂತರಕ್ಷ ನೌಕೆ ಹೀಗಲ್ಲ. ಅದು ಭೂಮಿಯ ವಾಯುಮಂಡಲದ ತೀರ ಸೀಮಿತವಲಯವನ್ನು ತೊರೆದ ಬಳಿಕ ನಿರ್ವಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಬಹುದೂರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಗುರುತ್ವದ ಬಿಗಿ ಅಪ್ಪುಗೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಲು ನೌಕೆ ಗಂಟೆಗೆ 40,000 ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ವೇಗವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದದ್ದು ನಿರ್ವಾತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವೇಗವನ್ನು ನೌಕೆಗೆ ನೀಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಮೂಲ. ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಈ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ರಾಕೆಟನ್ನು ಉರಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಬೆಂಕಿಯ ನಾಲಗೆ ಚಾಚುವ ದಿಶೆಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ರಾಕೆಟುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಸಿ ಒಂದು ನೌಕೆಗೆ ಅಧಿಕವೇಗವನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ನೌಕೆಯ ವೇಗವನ್ನು ಮಂದಗೊಳಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಅದರ ಚಲನದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಮೂಲವಾಗಿ ಘನ ಮತ್ತು ದ್ರವ ನೋದನಕಾರಿಗಳೆರಡರ (ನೋದನಕಾರಿ ಎಂದರೆ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಡ್‌ಕಾರಕಗಳ ಜೋಡಿ) ಬಳಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಅಪೊಲೊ–11ನ್ನು ಒಯ್ದ ಸ್ಯಾಟರ್ನ್–5 ರಾಕೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಹೈಡ್ರೊಜನ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ದ್ರವ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ನೋದನಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರು. ದ್ರವ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನನ್ನು–253^0 ಸೆ. ನಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು–173^0 ಸೆ.ನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಯುಕ್ತ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಆಸ್ಫೋಟಕ ನೋದನಕಾರಿಗಳನ್ನು ಭಾರಿಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘ ಅಂತರಿಕ್ಷಯಾನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ಬಲು ದುಬಾರಿಯ ಸಾಹಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅಂತರಿಕ್ಷನೌಕೆಯೊಂದರ ಚಲನೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏರ್ಪಾಡು ಸಹ ಇಂದು ಉಂಟು.

ನಾಲ್ಕನೆಯದು ನಿಯಂತ್ರಣ ವಿಜ್ಞಾನ: ಇಂದಿನ ಜೆಟ್ ವಿಮಾನಗಳ ಯಾನವೇಗ ಏರುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಲನೆಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಉನ್ನತವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಾಲಕನ ನಿರ್ಧರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಕ್ಷಿಪ್ರವೂ ಆಗಿರದಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಭೂಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಇನ್ನು ಆಕಾಶಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಮಸ್ಯೆ ಅದೆಷ್ಟು ಗಂಭೀರವಾಗಿದ್ದೀತು ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನೌಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಯಾನನಿರ್ವಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಂತರಿಕ್ಷನೌಕೆಯ ಯಾನವನ್ನು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪೊಲೋ ನೌಕೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಂದಿನ ಸಾಧಾರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗಣಕೀಕೃತವಾಗಿ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾಗಿ ಕ್ರಮವಿಧಿಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ವಿವಿಧ ವಿಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರಾದವರ ಒಂದು ತಂಡವೇ ಸೂಕ್ತ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತಳೆದು ಅದನ್ನು ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಘೋಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಂತ್ರ–ಮನುಷ್ಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಬೇರೆಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಐದನೆಯದು ಚಂದ್ರಪರಿಸರವಿಜ್ಞಾನ. ಆಕಾಶಯುಗ 1957ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಆ ಮೊದಲು ಚಂದ್ರನ ಭೌತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಅವು ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಗಣನೆಗಳಿಂದ ಲಭಿಸಿದವು ಮಾತ್ರ. ಇಷ್ಟನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸುವುದು ಅಪ್ರಾಯೋಗಿಕ. ಹೀಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಚಂದ್ರಯಾನದ ಮೊದಲು ಮಾನವರಹಿತ. ಆದರೆ ಉಪಕರಣಸಹಿತ, ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಪೊಲೊ–8ರಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಅಮೆರಿಕಾದ ಗಗನಯಾತ್ರಿಗಳು 1968ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿ ಚಂದ್ರನ ಸಮೀಪಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಧರೆಗೆ ಮರಳಿದರು. ಸಮೀಪದಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾದ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಸಾಗರಗಳು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜಲರಹಿತ ಮಹಾಕಮರಿಗಳು, ಕೂಪಗಳು ಉಲ್ಕಾಪಾತದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದವು. ಚಂದ್ರನ ಮಟ್ಟಸ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಹೂತುಹೋಗಬಹುದಾದಂಥ ದೂಳಿನ ರಾಶಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಾಯುರಹಿತ ಎಂದು ಮುಂತಾದುವು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರತಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋಷ್ಣದಿಂದ ಒದಗುವ ಉಷ್ಣತೆಯ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಗಳು ಲಭಿಸಿದವು. ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಇಳಿಸಬೇಕು, ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಆತ ಅಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು, ಏನೇನು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮವಿಧಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಮರ್ಥರಾದರು.

ಆರನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪರಿಜ್ಞಾನ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಂದು ಕಿರುತುಣುಕು ಸೌರವ್ಯೂಹ. ಅದರ ಒಂದು ಅಲ್ಪಾಂಶ ಭೂಮಿ–ಚಂದ್ರ ವಲಯ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಕುರಿತು ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲು ಲಭಿಸುವುದು ಅವನ ಸ್ವಂತ ಗ್ರಹದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ; ಬಳಿಕ ಆಕಾಶವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ, ಯುಗಯುಗಗಳಿಂದ ಆಕಾಶದ ದೃಶ್ಯ ಕಾಯಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಾನಾವಿಧದ ಸವಾಲುಗಳನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಒಡ್ಡುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇಂಥ ಸವಾಲುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪ ಆಕಾಶಕಾಯವಾದ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದುದಕ್ಕೂ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನಿಂದ ಆಯ್ದು ತಂದ ಬಹುತೇಕ ಶಿಲೆಗಳು ಘನೀಭವಿಸಿದ್ದು 325 ರಿಂದ 360 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲಿ, ಚಂದ್ರನ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 4600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳು, ಭೂಮಿಗಿಂತ ಚಂದ್ರ ಪ್ರಾಯಶಃ 40 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಿರಿಯದು, ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದಿವೆ.

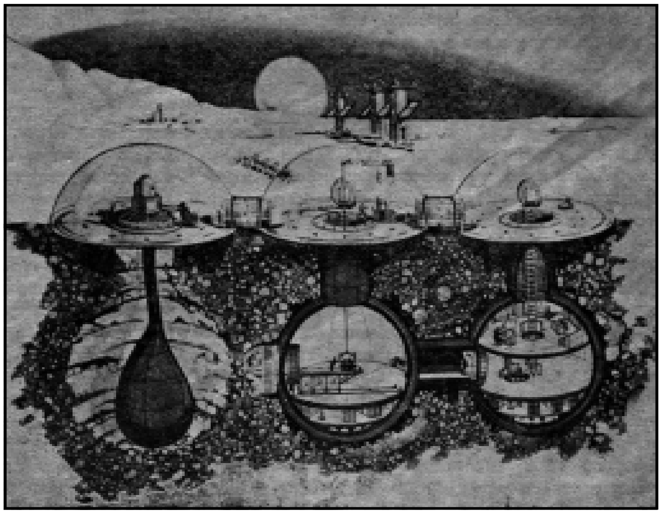

ಚಿತ್ರ 20. ಭವಿಷ್ಯದ ಚಂದ್ರವಸಾಹತಿನ ಊಹಾಚಿತ್ರ

ಮನುಷ್ಯನ ತಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಾಗೂ ಯಶಸ್ಸಿನ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರತೀಕ ಅಪೊಲೊ ಯೋಜನೆ. ಮನುಷ್ಯ ಭೂಮಿಗೆ ಸದಾ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭಿನ್ನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ಬದುಕುಬಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ರುಜುವಾತಾಗಿದೆ. ಅಪೊಲೊ ಯೋಜನೆಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಒದಗಿರುವ ಲಾಭ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸುದೀರ್ಘವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪೊಲೊ ಯೋಜನೆಯ ಅನಂತರ ಆದದ್ದೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ನಿರ್ಮಾಪಕ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಚಿಂತನೆ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯಿತು.

ಮೊದಲನೆಯದು ಅಂತರಿಕ್ಷ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ–ಸ್ಪೇಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್ಸ್ ಎಂದು ಇವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುತ್ತಲು ಇಂಥ ನೌಕೆಯನ್ನು 1973ರಲ್ಲಿ ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು ಈ ಅಂತರಿಕ್ಷ ನಿಲ್ದಾಣ ಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಚಿಂತನೆ ಹರಿದಿರುವ ಎರಡನೆಯ ದಿಶೆ ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರನ

ವಸಾಹತೀಕರಣ. ಚಂದ್ರಪರಿಸರ ಮಾನವನ ಮುಕ್ತವಾಸಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಅಯೋಗ್ಯ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಆಸೆ ಏಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಬಲು ಸರಳ ಮನುಷ್ಯನ ಅದಮ್ಯ ಸಾಹಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಚಂದ್ರನ ನಿರ್ವಾತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ದೂಳಿನಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗಿರದ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯಕೃತ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಮಲಿನವಾಗಿರದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ, ಕಡಿಮೆ ಗುರುತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ, ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಫಲಕಾರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದಾದ ದೂರದರ್ಶಕಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ದೂರದರ್ಶಕಗಳಿಗಿಂತ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲವೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ರೇಡಿಯೋ ದೂರದರ್ಶಕದ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಇದು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ. ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಹಾಗೆ ಚಂದ್ರ ಬಲು ಪ್ರಿಯ. ಭೂಮಿಯ ಮೈಯನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಘಾಸಿಗೊಳಿಸಬಹುದಾದ ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ, ಜೀವಿಕ್ರಿಯೆ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ನೇರವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಮೈಮೇಲೆ ಪಾತವಾಗುವ ಸೌರವಿಕಿರಣ, ಅದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಉಷ್ಣತೆಯ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚಂದ್ರನ ಭೌತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಬೇರಾವ ಕಾರಕವೂ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಪೊಲೋ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮೊದಲು ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಚಂದ್ರನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ತೊಡಗಿ ಇಂದಿನವರೆಗಿನ ಸಮಸ್ತ ವಿಕಾಸಗಳ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ವಿಪುಲ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ತವಕದಿಂದಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದಾದ ಭೂ ಹವಾವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಭೂನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಹವೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದೆಂದು ಹವಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರಬಹುದಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಂದಾಜು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಇತರ ಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಯಾನ ಮಾಡಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಒದಗುವ ಪ್ರಥಮ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅಂತರಿಕ್ಷನಿಲ್ದಾಣ ಚಂದ್ರ. ಅಲ್ಲಿನ ಭೌತಬಲಗಳು ಭೂಮಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷ ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾಪನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ತಗಲುವ ಖರ್ಚನ್ನು ಭರಿಸಿಯೂ ಅವು ಲಾಭ ನೀಡಬಹುದು ಎಂದು 1970ರ ದಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾತ ಲೋಕದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಿಭವಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲು ಚಂದ್ರನ ವಸಾಹತೀಕರಣ ಅವಶ್ಯ. ಇದು ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬಹುದು ಎನ್ನುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಂತನೆ ಹರಿದಿದೆ. ಚಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಕೃತಕ ಭೂಪರಿಸರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಯಂ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತಿರುವಂಥ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಚಂದ್ರವಸಾಹತಿಗೂ ಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲ ವಾಹನಗಳು ಜೆಟ್ ವಿಮಾನಗಳಂತೆ ಅನುದಿನದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈಗ್ಗೆ 35 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮುಳುಗಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿಗೆ ಮಾನವರು ಹಿಂತಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಾರ್ಜ್ ಬುಷ್ ಜೂನಿಯರ್ ಅವರು 2004ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. **(ಜಿ.ಟಿ.ಎನ್.) ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.**

ಚಂದ್ರ (ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ, ಜ್ಯೋತಿಷಗಳಲ್ಲಿ): ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಗ್ರಹಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಪತಿ. ಈ ಆಧಿಪತ್ಯ ಮನ್ವಂತರ ಬದಲಾದಂತೆಲ್ಲ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿ ಋಷಿಯ ಮಗ ಚಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದಲ್ಲಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತನಾದ ಅತ್ರಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯಲು ಅದರಿಂದ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುವ ದಿವ್ಯ ಕಾಂತಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಮರುಳಾದ ದಶದಿಕ್ಕುಗಳು ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪದಿಂದ ಆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ದಿವ್ಯಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಅದನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತವೆ. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮ ಆ ಗರ್ಭಪಿಂಡಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸರ್ವಾಯುಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಬ್ಬ ತರುಣನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ ವೇದಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪವಾದ ಒಂದು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ಋಷಿಗಳೂ, ಓಷಧಿಗಳೂ ಈ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೋಮದೇವತಾಕ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಪಾರ್ವತೀಸಹಿತನಾದ ಶಿವನೂ ಈ ಯುವಕನನ್ನು ತನ್ನ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ನೋಡಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಸೋಮನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತುತಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಈತನ ತೇಜಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಿ ಅದರಿಂದ ಓಷಧಿಗಳೆಲ್ಲ ರಸಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಓಷಧೀಶ, ದ್ವಿಜರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಈ ತರುಣನನ್ನು ಚಂದ್ರಗ್ರಹಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಯಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದವರೆಗೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಹಮಂಡಲ ರೂಪ ದೇವಗೃಹಗಳು ಪುಣ್ಯವಂತರ ಪುಣ್ಯಫಲ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ವಸುಮ್ನಿ ಎಂಬುವವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಋಷಿ ಅಥವಾ ವಸು ಎಂಬಾತ ಚಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಇಂದು ಓಷಧೀಶ, ಅಬ್ಜ, ಕುಮುದಬಂಧು, ಕಲಾನಿಧಿ, ಗ್ಲೌ, ರೋಹಿಣೀಕಾಂತ, ಕ್ಷಪಾಕರ, ನಿಶಾಕರ, ತಾರೇಶ, ನಕ್ಷತ್ರೇಶ, ಜೈವಾತೃಕ, ಹಿಮಕರ, ಅಮೃತಕಿರಣ, ವಿಧು ಹೆಸರುಗಳೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ತಾನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಉಳಿದ ಹೆಸರುಗಳು ಆತನ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಗುಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬಂದಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟೊಡನೆಯೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಶ್ರೀತತ್ವನಿಧಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರತಿಕೃತಿ. ಮೇಲುಗಡೆ ಚಂದ್ರ. ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿದೇವತೆ ಅಪ್‌ದೇವಿ, ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಧಿದೇವತೆ ಗೌರಿ, ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಸಮಷ್ಟಿಯಂತ್ರ – ಇವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ

ಚಂದ್ರ ದಕ್ಷಪುತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಸ್ವರೂಪರಾದ ಆಶ್ವಿನಿ ಮೊದಲಾದ 27 ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ರೋಹಿಣಿ ಎಂಬುವವಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲೋಲನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದವರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಆತ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಪೀಡಿತನಾಗುವಂತೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಚಂದ್ರ ಭಯಪಟ್ಟು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶಿವ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಆಗವನಿಗೆ ಅಭಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲು ಚಂದ್ರ ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತ ದಕ್ಷ ಶಿವನಿಗೆ ಶಾಪಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬಗೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಮಾಡಿ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಶಾಪದಿಂದ ಖಿನ್ನನಾದ ಚಂದ್ರ ದಕ್ಷನ ಸಂಪತ್ತು ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರ ದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಪೈರುಗಿಡ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಾರಹೀನವಾಗುತ್ತವೆ. ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಅವರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಓಷಧಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಂದು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಂದ್ರ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಚಂದ್ರ ಪ್ರಭಾಸತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಗುರುಪತ್ನಿಯಾದ ತಾರೆಗೂ ಈತನಿಗೂ ಮೋಹ ಅಂಕುರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಇಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ತಾರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಆದೇಶದಂತೆ ಚಂದ್ರ ತಾರೆಯನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ತಾರೆ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮಗುವಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ತಾರೆಯಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಗು ಚಂದ್ರನಿಗೇ ಸೇರತಕ್ಕದೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಬುಧ ಚಂದ್ರನ ಮಗನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು–ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಚೇತಸಮುನಿ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಗಿಡಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸುಡಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಓಷಧಿಗಳೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನಾದ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರ ವೃಕ್ಷಪುತ್ರಿಯಾದ ಮಾರಿಷೆ ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೇತಸನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ ಅವನ ಕೋಪವನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿ ವೃಕ್ಷಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳೂ ದೈತ್ಯರೂ ಕೂಡಿ ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆದು ಅಮೃತವನ್ನು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಅದರ ಪ್ರಾಶನಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾಹು ಎಂಬ ಅಸುರ ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತಾನೂ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ಇದನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೂಡಲೇ ವಿಷ್ಣು ಆ ರಕ್ಕಸನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ರಕ್ಕಸ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಹುವಿನ ರುಂಡಮುಂಡಗಳೆರಡೂ ರಾಹು-ಕೇತುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಜೀವವಾಗುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ದೂರು ಹೇಳಿದರೆಂಬ ದ್ವೇಷದಿಂದ ರಾಹು ಆಗಾಗ್ಗೆ, ವರ್ಷಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ-ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆ ಇದೆ.

ಗಣಪತಿ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಸಿದ್ಧಿಬುದ್ಧಿಗಳೊಡನೆ ಮೂಷಕವಾಹವನ್ನೇರಿ ಲೋಕಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸೌಂದರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರ ಗಣಪತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿ ನಗುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಗಣಪತಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದುರದುರನೆ ಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ-ಎಲೌ ಮದಾಂಧನೆ ನಿನ್ನ ಗರ್ವವನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ನನ್ನನ್ನು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನು ನೀನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಇಂದಿನಿಂದ ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯ ಕುಂದಿಹೋಗಲಿ. ನೀನು ಮೃಗಲಾಂಛನನಾಗಿ ಬಾಳು. ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚತುರ್ಥಿಯಂದು ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಉಂಟಾಗಲಿ. ಇದು ನನ್ನ ಶಾಪ-ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರ ತನಗೆ ಬಂದ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಕಮಲಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಅವನ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೃತಪಾನಜೀವಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತಕಿರಣನಾದ ಚಂದ್ರನಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಆಹಾರವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತದೆ. ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮ ಈ ಗಣಪತಿಯ ಶಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಸಂಕಷ್ಟಹರ ಗಣಪತಿವ್ರತವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರ ಈ ವ್ರತದಿಂದ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ತುಷ್ಟಿಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಳಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ವಿಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ಥಿಯಂದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮೊದಲು ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಈ ದೋಷ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ಗ್ರಹವಲ್ಲ, ಸಹಸ್ರಕಿರಣನಾದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಷುಮ್ನಾ ಎಂಬ ಕಿರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತದಾಗಿ ಆತ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನ ದೇಹ ಶುಕ್ಲವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿ ಜಲಮಯವಾಗಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಕೆಳಗಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಸೂರ್ಯಾಭಿಮುಖವಾದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟ ಮಡಕೆಯಂತೆ ಉಳಿದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಕಪ್ಪಗಿರುತ್ತದೆ; ಜಲಮಯವಾದ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಬಿದ್ದು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿನಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಮಹಾದೇವಸ್ವರೂಪಿ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಜಯಂತಿ ದಿವಸ ರೋಹಿಣಿಸಹಿತನಾದ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವುದು ಇಂದಿಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಚಂದ್ರ ಸುತ್ತುವ ಕಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 3,24,000 ಯೋಜನಗಳು. ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ 5,77,33,00,000 ಬಾರಿ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮಂದೋಚ್ಚ ಮತ್ತು ಪಾತವೆಂಬ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಸೆಳೆತದಿಂದ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಗತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಮಂದೋಚ್ಚ 48,81,05,858 ಭಗಣಗಳು. ಚಂದ್ರನ ಪಾತ 23,23,11,168 ಭಗಣಗಳು. ಚಂದ್ರನ ದೈನಂದಿನ ಗತಿ 13 ಅಂಶ 34 ಕಲೆ 52 ವಿಕಲೆ 4 ಪ್ರವಿಕಲೆ ಎಂದು ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಜಾತಕತಿಲಕದ ಕರ್ತೃವಾದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ (1049)
ಮೃದುವಾಕ್ಯನಸೃಕ್ಸಾರಂ
ಸುದೃಷ್ಟಿ ಮೇಧಾವಿ ನಿಡಿಯನನಿಲಕಫಾತ್ಮಂ
ಸದಯಂ ಚೊಚ್ಚನೆ ಮೈ ಬ
ಟ್ಟಿದನತಿಚಪಳಂ ಸುಖಪ್ರಿಯಾಸಸಿಯೆನಿಕುಂ

(ಮೃದುಭಾಷಿ, ರಕ್ತಪುಷ್ಟ, ನೋಡಲು ಸುಂದರ, ಮೇಧಾವಿ, ಸ್ನೇಹಪರ, ದಯಾವಂತ, ಎತ್ತರವಾದ ಕಫವಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಂಡುಶರೀರ, ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣ, ಚಪಲಸ್ವಭಾವದವ) ಎಂದು ಚಂದ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಣ್ಣೂ ಶಂಕರನ ಶಿರೋಭೂಷಣವೂ ಅತ್ರಿಪುತ್ರನೂ ಶ್ವೇತವಸ್ತ್ರಧಾರಿಯೂ ಗದಾಪಾಣಿಯೂ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತನೂ ಶ್ವೇತಛತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ ಹತ್ತು ಬಿಳಿಕುದುರೆಗಳುಳ್ಳ ರಥದಲ್ಲಿ ಚತುರಸ್ರಾಕಾರದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖನಾಗಿ, ಅಭಯ ಮತ್ತು ವರದ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಕ್ಷಯ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಕುಷ್ಠ, ತಾಪಜ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಉಪದ್ರವಗಳು ನಿವಾರಿತವಾಗಿ ಸರ್ವ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಚಂದ್ರಗ್ರಹವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಪಲಾಶಸಮಿತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ನವಗ್ರಹಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಆಗ್ನೇಯಭಾಗದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ಪೂಷಾಯಶಾಸುಮನಸಾ ರತಿಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ತಥಾ ಧೃತಿಃ
ಋದ್ಧಿಸ್ಸೌಮ್ಯಾಮರೀಚಿಶ್ಚ ತಥಾಚೈವಾಂಶುಮಾಲಿನೀ
ಅಂಗಿರಾ ಶಶಿನೀಚೇತಿ ಛಾಯಾ ಸಂಪೂರ್ಣಮಂಡಲಾ
ತುಷ್ಟಿಶ್ಚೈವಾಮೃತಾ ಚೇತಿ ಕಲಾಸ್ಸೋಮಸ್ಯ ಷೋಡಶ ಎಂದೂ

ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ಅಮೃತಾ ಮಾನದಾ ಪೂಷಾ ಪುಷ್ಟಿಸ್ತುಷ್ಟೀ ರತಿರ್ಧೃತಿಃ
ಶಶಿನೀ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಕಾಂತಿರ್ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ಶ್ರೀಃ ಪ್ರೀತಿರಂಗದಾ
ಪೂರ್ಣಾಪೂರ್ಣಾಮೃತಾಕಾಮದಾಯಿನ್ಯಃ ಶಶಿನಃ ಕಲಾಃ

ಎಂದೂ ಚಂದ್ರನ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ತಿಥಿಭೇದದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂಗವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಓಂಕಾರಸಹಿತ ಈ ಕಲಾನಾಮರೂಪ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಚಂದ್ರಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಅಪ್ಪು (ನೀರು), ಪ್ರತ್ಯಧಿದೇವತೆ ಉಮಾ(ಗೌರಿ).

ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಏಕಕಲಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಂದ್ರ ಒಂದೊಂದು ತಿಥಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಕಲೆಯಂತೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣಿಮಾ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ ಷೋಡಶಕಲಾಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಈತ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಮೊದಲಾದ ತಿಥಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ವಿಶ್ವೇದೇವರು, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ವರುಣ, ವಾಸವ, ದಿವ್ಯಋಷಿಗಳು, ಅಷ್ಟವಸುಗಳು, ಇಂದ್ರ, ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳು, ರುದ್ರ, ವಿಷ್ಣು, ಕುಬೇರ, ಪಶುಪತಿ, ಪಿತೃಗಳು-ಇವರು ಅಮೃತರೂಪದ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಕಲಾವಶಿಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಪಾಡ್ಯದಿಂದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಕೆಳಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಶೌಕ್ಲ್ಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೃಂಗದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಶೃಂಗ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇದು ಮಿಥುನ ಮಾಸದಿಂದ ಮಕರ ಮಾಸದವರೆಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ವೃಷಭ ಮತ್ತು ಕುಂಭಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಎರಡು ಶೃಂಗಗಳೂ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ಶೃಂಗೋನ್ನತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಫಲಗಳನ್ನು ವರಾಹಮಿಹಿರಾಚಾರ್ಯ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶೃಂಗ ಎದ್ದಿರುವುದು ಹಡಗಿನಂತೆ ಕಂಡರೆ ನೌಸಂಸ್ಥಾ. ಇದರಿಂದ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಪೀಡೆ, ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ. ನೇಗಿಲಿನಂತೆ ಅರ್ಧ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದಿದ್ದರೆ ಲಾಂಗಲ. ರೈತರಿಗೆ ತೊಂದರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಶೃಂಗ ಅರ್ಧಮಾತ್ರ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಂಡರೆ ದುಷ್ಟ ಲಾಂಗಲ. ಅಶುಭ. ಎರಡು ಶೃಂಗಗಳೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದರೆ ಸಮಶೃಂಗ. ಸುಭಿಕ್ಷ. ಶೃಂಗ ಎದ್ದುಕಾಣದೆ ಕೋಲಿನಂತೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕಂಡರೆ ದಂಡ. ಹಸುಗಳಿಗೆ ಪೀಡೆ. ಬಿಲ್ಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ ಕಾರ್ಮುಕ. ಯುದ್ಧ ಭಯ. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಯುಗ. ಭೂಕಂಪ. ಯುಗ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಎದ್ದು ಕಂಡರೆ ಪಾರ್ಶ್ವಶಾಯಿ, ದೇಶಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೆ ನಷ್ಟ. ದಕ್ಷಿಣ ಶೃಂಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಗ್ಗಿದ್ದರೆ ಅವರ್ಜಿತ. ಸುಭಿಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ಖಂಡರೇಖೆಯಂತೆ ಕಂಡರೆ ಕುಂಡಲ್ಲಿ, ರಾಜನಿಗೆ ಪದಚ್ಯುತಿ. ಉತ್ತರ ಶೃಂಗವಾದರೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶೃಂಗವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಳಮುಖವಾದ ಶೃಂಗವನ್ನು ಕಂಡರೆ ನೋಡಿದವನಿಗೆ ಸಾವು ನಿಶ್ಚಯ. ಚಂದ್ರನ ಆಕಾರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಕಂಡರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ದುರ್ಭಿಕ್ಷಭಯ. ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಸುಭಿಕ್ಷ. ಮಧ್ಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ ಕ್ಷುದ್ಭಯ.

ಚಂದ್ರನ ಶೃಂಗ ಕುಜನಿಂದ ಆಹತವಾದಂತೆ ಕಂಡರೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ. ಬುಧನಿಂದ ಆಹತವಾದರೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ಷುದ್ಭಯ. ಗುರುವಿನಿಂದ ಆಹತವಾದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮರಣ. ಶುಕ್ರನಿಂದ ಆಹತವಾದರೆ ಅಲ್ಪರಾಜರ ಮರಣ.

ಚಂದ್ರ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಮಲ್ಲೆಹೂವಿನಂತೆ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಂಗಳ.

ಭೂಮಿಯ ಛಾಯೆ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಛಾಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಚಂದ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಣ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗುವಂತೆ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಹು–ಕೇತುಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ರಾಹುಗ್ರಸ್ತ ಕೇತುಗ್ರಸ್ತ ಎಂದು ಇಂದಿಗೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ತರ್ಪಣ ಹೋಮಾದಿಗಳ ಫಲ ಆ ರಾಹುಕೇತುಗಳಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರ ಅಸ್ತನಾದರೆ, ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದಿರುವಾಗಲೇ ಉದಯಿಸಿದರೆ ವಿಶೇಷ ಫಲಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಜ್ಯೋತಿಷ ಫಲಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಪಾತ್ರ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಚಾಂದ್ರಬಲಂ ಹಿ ನಿಖಿಲ ಗ್ರಹವೀರ್ಯಬೀಜಂ ಎಂದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರ–ತಾರಾಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಜನ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರವೇ ದೈನಂದಿನ ನಕ್ಷತ್ರ. ಜನ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಜನ್ಮನಕ್ಷತ್ರ. ಜನ್ಮನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಇಷ್ಟದಿನದ ನಕ್ಷತ್ರದವರೆಗೆ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಬಂದ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ತಾರಾಬಲವನ್ನು ನೋಡುವುದು ಇಂದಿಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜನ್ಮನಕ್ಷತ್ರ ಯಾವ ರಾಶಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೋ ಅದೇ ಜನ್ಮರಾಶಿ, ದೈನಂದಿನ ನಕ್ಷತ್ರ ಯಾವ ರಾಶಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೋ ಅದು ಚಂದ್ರನಿರುವ ರಾಶಿ. ಜನ್ಮರಾಶಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರನಿರುವ ರಾಶಿಯವರೆಗೆ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಚಂದ್ರಬಲವನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜನ್ಮರಾಶಿಯಿಂದ 3,6,7,10,11ನೆಯ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿದ್ದರೆ ಚಂದ್ರ ಬಲವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶುಭಪ್ರದ. ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಬಲ ಮುಖ್ಯ. ನಿಸರ್ಗಬಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚಂದ್ರನೇ ಅತಿಬಲಿಷ್ಠ ಗ್ರಹ.

ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸೂರ್ಯ, ಬುಧರು ಮಿತ್ರರು. ಉಳಿದವರು ಮಧ್ಯಸ್ಥರು. ಶತ್ರುಗಳಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಶುಕ್ಲವರ್ಣವಿದ್ದಾಗ ಚಂದ್ರ ಶುಭಗ್ರಹವೆಂದೂ ಶೌಕ್ಲ್ಯ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಪಾಪಗ್ರಹವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಅಷ್ಟಮಿಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಅಷ್ಟಮಿವರೆಗಿನ ಚಂದ್ರ ಶುಭಗ್ರಹ, ಉಳಿದ ಕಾಲದ ಚಂದ್ರ ಪಾಪಗ್ರಹ, ಮೇಷಾದಿ ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ಚಂದ್ರನ ರಾಶಿ. ವೃಷಭ ಉಚ್ಚರಾಶಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಅಂಶ ಪರಮೋಚ್ಚ ಭಾಗ. ಆತನಿಗೆ ಮೂಲ ತ್ರಿಕೋಣ ವೃಷಭರಾಶಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಂದ್ರ ಅಧಿಪತಿ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಕ.

ಐದನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರ ಅಧಿಪತಿ. ಗರ್ಭಸ್ಥಶಿಶುವಿಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಗರ್ಭದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳಿಗೂ ಚಂದ್ರನೇ ಅಧಿಪತಿ. ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಪ್ರಸವಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿರುವ ದ್ವಾದಶಾಂಶದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಚಂದ್ರ ಮಾತೃಕಾರಕ. ಮಾತೃವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಚಾರವನ್ನು ಜಾತಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಲಗ್ನದಿಂದ ಷಷ್ಠಿ–ಅಷ್ಟಮೀ–ವ್ಯಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮಗುವಿಗೂ ತಾಯಿಗೂ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿರುವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಫಲಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಲಗ್ನ ಮೇಷ–ವೃಷಭ–ಕರ್ಕಾಟಕ ಆಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿದ್ದರೆ ಶಿಶು ಸುಂದರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಧನಧಾನ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲಗ್ನದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿದ್ದರೆ ಸೌಖ್ಯ, ಸ್ತ್ರೀವಿಲಾಸ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಪ್ರತಾಪ. ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಧನಲಾಭ, ವಿಕ್ರಮ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧುಸ್ತ್ರೀಪುತ್ರಸಂತೋಷ, ಗುರುದೈವಭಕ್ತಿ, ನಮ್ರಸ್ವಭಾವ. ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂತಾನಸೌಖ್ಯ, ನಿರ್ಮಲಬುದ್ಧಿ, ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುಶತ್ರುವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ, ಮಾತೃಸೇವಾರಹಿತ, ರೋಗಿ, ನಿತ್ಯಶತ್ರು, ದುರ್ಬುದ್ಧಿ. ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯ, ಯೌವನ, ಚತುರಬುದ್ಧಿ, ಹತ್ತನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುಪ್ರಿಯ, ಬಂಧುಸೌಖ್ಯ, ಪುಣ್ಯಭಾಗಿ, ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸ್ತುತ್ಯ, ಪ್ರಸನ್ನತೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಾದಿ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಧನವ್ಯಯ, ರಕ್ತಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗ, ಬಹುಶತ್ರು.

ಈ ಫಲಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ ಫಲ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಒಂಬತ್ತು ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅವರವರ ದೇಶಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಭಾಗದಂತೆ ಚಂದ್ರನ ದಶಾಕಾಲ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳು. ಸೂರ್ಯನ ದಶೆ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನ ದಶೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಹಿಣಿ, ಹಸ್ತ, ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಚಂದ್ರದಶೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರ ದುಷ್ಟಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಶುಭಫಲಪ್ರದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಾಗ ಚಂದ್ರ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ತಂಡುಲದಾನ, ಮುಕ್ತಾಫಲದಾನ, ಘೃತಯುಕ್ತಪಾಯಸದಾನ, ಶುಭವಸ್ತ್ರದಾನ, ಶ್ವೇತಗೋದಾನ, ರೌಪ್ಯದಾನ, ಚಂದ್ರಮಂತ್ರಜಪ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಕೆಟ್ಟಫಲಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಂದಿಗೂ ಜನ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕವಿಸಮಯದಲ್ಲೂ ಚಂದ್ರ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖವನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿರಹಿಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರೋದಯವಾದಾಗ ತಾಪ ಅಧಿಕವಾಗುವುದನ್ನೂ ಕಾಮಿಗಳಿಗೆ ಕಾಮೋದ್ರೇಕವಾಗುವುದನ್ನೂ ಕವಿಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಂದ್ರ[2] : ದೆಹಲಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಈಗ ರಾಜಧಾನಿಯ ಒಂದು ಉಪನಗರವಾಗಿರುವ ಮೆಹರೌಲಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಕೊರೆಯಲಾದ, 5ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ, ಆರು ಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ, ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಈತನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇದೆ. ಈತ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯ ಸಮೀಪದ ವಿಷ್ಣುಪದವೆಂಬ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಧ್ವಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಚಂದ್ರ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಂಗ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂಮುಖ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಲನಿಧಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಹ್ಲಿಕದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಿಗ್ವಜಯದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದನೆಂದಿದೆ. ಇದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈ ಚಂದ್ರ ಯಾರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದಗಳೆದ್ದಿದ್ದುವು. ಈತ ಮೌರ್ಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನೆಂದು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಊಹೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸುಸುನಿಯ ಶಾಸನದ ಚಂದ್ರವರ್ಮ, ನಾಗವಂಶದ ಚಂದ್ರಾಂಶು, ಗುಪ್ತರ ಒಂದನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಪಂಡಿತರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಶಾಸನದ ಕಾಲ, ಈತ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟನೆಂಬ ವಿಷಯ, ವಿಷ್ಣುಧ್ವಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ, ದೆಹಲಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂಬುದು– ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಈತ ಗುಪ್ತ ಮನೆತನದ ಇಮ್ಮಡಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನೇ ಆಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈಗ ಬಹುಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮರಣಾನಂತರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರ ಕವಿ : ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ (1419–46) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿ. ಈತನಿಗೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಈತ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ಥಾನ ವರ್ಣನೆ. ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರಶತಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದರೂ ಕವಿತಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿವೆ. ಕವಿಯ ಕಾಲ ಸು. 1430. ವೀರಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ಈತ ಅಷ್ಟಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನನ್ನೂ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾದ ಗುರುರಾಯನನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ವಚಸ್ಸುಧಾಸಾಗರ, ಕವೀಶ್ವರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ಥಾನವರ್ಣನೆ ಒಂದು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 61 ಪದ್ಯಗಳೂ 34 ವಚನಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಿವಿನಾಯಕ, ವಾಗ್ದೇವಿಯರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ಮತ್ತು ಗುರುರಾಯರ ಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಕವಿ ಇದನ್ನು ಗುರುರಾಯನ ಆಣತಿಯಂತೆ ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಆಸ್ಥಾನ ವರ್ಣನೆ ವಿಷಯವಾದರೂ ಅಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಯಿದ್ದು, ಉಪಮೆ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ರೂಪಕ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಕಥಾವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಕವಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಚತುರನೇ ಸರಿ.

ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರಶತಕ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಸಚಿವೇಂದ್ರನಾದ ಗುರುರಾಯನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬೀಜವಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಈ ಶತಕದ ಪ್ರತಿವೃತ್ತವೂ ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರ ಎಂದು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿ[1] : ಪರಮಾಗಮಸಾರ ಎಂಬ ಕಂದವೃತ್ತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಜೈನ. ಈತನ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಆಧಾರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಈತ ಸುಮಾರು 1400ರಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ, ವೈರಾಗ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 132

ಕಂದವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಕವಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಪರಮಜಿನೇಶ್ವರ ಮತದೊಳ್ । ಪರಿಕಿಸಿ ಸಾರಾಯಮಪ್ಪುವಂ ಕೊಂಡು ಕರಂ ॥
ವಿರಚಿಸಿತಪ್ಪುದಱಿಂದಂ । ಪರಮಾಗಮಸಾರಮಾದುದೀ ಕೃತಿಯಂದಂ॥

ಮುನಿಪತಿ ದರ್ಶನಶುದ್ಧಂ ।
ವಿನುತಯಶಂ ಶೀಲರತ್ನನಚಳಿತಧೈರ್ಯಂ ॥

ಮನಸಿಜಮದಕರಿಸಿಂಹಂ ।
ವಿನಯನಿಧಾನಂ ಸರಸ್ವತೀಮುಖತಿಲಕಂ ॥

ಯಮನಿಯಮಧ್ಯಾನಯುತಂ ।
ಸಮಚಿತ್ತಂ ತತ್ತ್ವವೇದಿ ವೈರಾಗ್ಯಯುತಂ।
ಶಮಿತ ಕಷಾಯಂ ನಿಸ್ಪೃಹ ।
ನಮಲಂ ಭವ್ಯಂ ಸರಸ್ವತೀಮುಖತಿಲಕಂ ॥

ಎಂಬೀ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸರಸ್ವತೀಮುಖತಿಲಕಂ, ಕವಿಜನಮಿತ್ರ ಎಂಬುವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಿರಬಹುದು.

(ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿ[2] : ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಬಹುಶಃ ಪ್ರಶ.ಸು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸ ಸತೀಶಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಭೂಷಣ ಈತನನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈತನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸ ಆರ್ಯದೇವ ಈತನೇ ಎಂದು ಈವರೆಗೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿಯೇ ಆರ್ಯದೇವನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆತನ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಶತಕ–ಚತುಶತಕ, ಶತಕಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆರ್ಯಪದೀಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವಾದ ಮಾಧ್ಯಮಿಕವೃತ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿ ಬರೆದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಾವತಾರ. ಇದು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ; ಈಗ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಟಿಬೆಟನ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ. ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಮತದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಅಧಿಕೃತವಾಣಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ಮತದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥ ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಪನ್ನಪದ ಎನ್ನುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷ್ಯ. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರಗಿರಿ[1] : ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬೆಟ್ಟ ಇಂದ್ರಗಿರಿ (**ನೋಡಿ**). ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 930 ಮೀ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 13 ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಪುರಾತನವಾದವು. ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸದಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಬಸದಿ, ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಬಸದಿ, ಚಾವುಂಡರಾಯ ಬಸದಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಕೂಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಂಬ, ಮಹಾನವಮಿ ಮಂಟಪ, ಭರತೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹ, ಇರುವೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಗುಡಿ, ಕಂಚಿನ ದೋಣೆ, ಲಕ್ಕಿದೋಣೆಭದ್ರಬಾಹು, ಗುಹೆ, ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಬಂಡೆ–ಇವೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ.

ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಭದ್ರಬಾಹುಮುನಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಜೈನಸಂಘ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಾಸನ ಇರುವುದು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆಯೇ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲಣ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ, ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತ ವಿಚಾರಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಚಂದ್ರಗಿರಿ[2] : ಉ.ಅ. 13^0 25' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 79^0 19' ಮೇಲೆ ಇರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ತಿರುಪತಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಸ್ವರ್ಣಮುಖಿ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸು. 180ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹ (1491–1505) ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ರಾಜಕೀಯ ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿಡಲು ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಡಳಿತಾನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಪಟ್ಟಣವೇ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. 1565ರ ತಾಳಿಕೋಟೆ

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಅರಮನೆ

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ ಚಂದ್ರಗಿರಿಗೆ ಓಡಿಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. 1586 ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದ ಮೊದಲನೆಯ ವೆಂಕಟ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. 1592ರ ಅನಂತರ ಆತ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದು ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೊದಲನೆಯ ವೆಂಕಟ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು 1603ರ ವೈಕುಂಠ ಶಾಸನ ಮತ್ತು 1605 ರ ಸಿದ್ದೌಟ್ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ 6ನೆಯ ಶ್ರೀರಂಗನ ಕಾಲದವರೆಗೂ (1659) ಚಂದ್ರಗಿರಿ ವಿಜಯನಗರ ದೊರೆಗಳ ಮೆಚ್ಚಿನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ ಅರವೀಡು ಮನೆತನದ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಗಿರಿ ರಾಜರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

1646ರಲ್ಲಿ ಇದು ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ಸುಲ್ತಾನನ ವಶವಾಯಿತು. 1758ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನ ಸಹೋದರ ಅಬ್ದುಲ್ ವಹಾಬ್ ಖಾನನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇದು 1782ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ 1792ರ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಕೌಲಿನ ವರೆಗೂ ಇದು ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ವಶದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನಿ ನದಿಗೂ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಎಂಬ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದವ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ, ಕುಂಬಳೆಯ ಅರಸನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಈ ಕೋಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ. *

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ : ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ; ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ವರದಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಊರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ಪಿ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಪುರ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಪುರ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ವೇಂಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಹಲವು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಊರಿನ ಬಹು ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡ ಚಂದ್ರನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಬಂದದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದೂ ಜರಾಸಂಧ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರು ಇಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೃಷ್ಣ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನೆಂದೂ ಜರಾಸಂಧ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಲಾರದೆ ಇಡೀ ಗುಡ್ಡೆಯನ್ನೇ ಎತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಚಂದ್ರ ನಕ್ಕನೆಂದೂ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಇದು ಬಹುಶಃ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದುಂಟಾಗಿರಬೇಕು. 865 ಮೀ.ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಇದು ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಕಲ್ಲು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯು ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿವಾಸವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಗುಡ್ಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ ನಗರವನ್ನು ತ್ರಿನೇತ್ರ ಕದಂಬ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಲೆನಾಡ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದ್ದು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ 1ನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1336–1356) ಮಾರಪ್ಪನೆಂಬುವನು ಪಶ್ಚಿಮ ಕೊಂಕಣದ ಮಲೆರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಪುರ ಆತನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1377–1404) ಮಹಾಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಮಲ್ಲಪೊಡೆಯ ಗುತ್ತಿದುರ್ಗದ (ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ) ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 13–16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ–ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸಿದ ಕಾರಣ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳು ಪೇಟೆಗಳೆನಿಸಿ, ವೇಂಠೆಗಳಾಗಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಸ್ಲಿಮರ ಧಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿತ್ತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿಯ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪರಶುರಾಮಭಾವೋ ಮತ್ತು ಧುಂಡಿಯಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರೆನ್ನಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು. ಗುತ್ತಮ್ಮ ಅಥವಾ ಅಮ್ಮನವರು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ರೇಣುಕಾಂಬೆಯ ದೇವಾಲಯ ಗುತ್ತಿಗುಡ್ಡೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಪರಶುರಾಮ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಕಡಿಯಲು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಈ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಅವಿತು ಕುಳಿತಿದ್ದಳೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಕನಾಸಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನವರಂಗವೂ ಇವೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ. ಇಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿಯದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಅದರ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಎರಡು ರುಂಡಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾಸಿದ ಚಪ್ಪಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಪಾಳೆಯಗಾರರವು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಮಾತಂಗಿ ದೇವಾಲಯ. ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳೂ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದ ಪರಶುರಾಮ ವಿಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಗುಡ್ಡವನ್ನೇರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದು ತಾವರೆಕೆರೆ. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು 30 ಮೀ. ಮೇಲೇರಿದಾಗ ಸಿಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ದಂಡಿನ ದುರ್ಗಿ ಎಂಬ ಸುಂದರವಾದ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ವಿಗ್ರಹವುಂಟು. ಈ ಗುಹೆಯ ಮುಂಭಾದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರು ಭಕ್ತರು ದುರ್ಗೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಶಿರಗಳನ್ನು ಸರ್ಮಪಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ದೊಡ್ಡ ಫಿರಂಗಿ ಕೋಟೆಯ ಬುರುಜುಗಳು, ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಮಸೀದಿ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಸೌದೆ ಭಾವಾನಿ ತೀರ್ಥ, ಶಂಕರಲಿಂಗ ತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಾವಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಗುಡ್ಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದ ತಳಪಾಯವಿದೆ. ಇದು ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಆ ಊರಿಗೆ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲದ ಭೀರಪ್ಪನ ಗುಡಿ, ಭೈರವ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಶಿವಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಶೂಲದ ಭೀರಪ್ಪನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಸಾವಿರಾರು ತ್ರಿಶೂಲಗಳ ರಾಶಿಯಿದೆ.

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ರೇಣುಕಾಂಬೆಯ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಣಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆತ್ತಲೆಸೇವೆ, ಉರುಳುಸೇವೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪಶುಬಲಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬೀಟೆ, ಹೊನ್ನೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಮರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಊರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ I : ಆಳ್ವಿಕೆ ಸು. 329–ಸು. 335, ಗುಪ್ತ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. ಘಟೋತ್ಕಚಗುಪ್ತನ ಮಗ. ತಂದೆಯ ತರುವಾಯ ಸು. 320ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಈ ಮನೆತನದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ ಅರಸನೂ ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನೂ ಆದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ವರ್ಷದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಗುಪ್ತರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಕೆಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತರಲಾಯಿತೆಂದು ಆರ್.ಸಿ.ಮಜುಂದಾರ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರಾದರೂ. 320ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 26ರಂದು ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಗುಪ್ತ ಶಕವನ್ನು 1ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ.

ಗುಪ್ತ ವಂಶ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಈತನ ತಂದೆ–ತಾತಂದಿರು ಕೇವಲ ಮಹಾರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಬಂಗಾಳದ ಕೆಲಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಈ ಮನೆತನದ ಮೊದಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅರಸನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶಾಲಿ ಮತ್ತು ನೇಪಾಳಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಿಚ್ಛವಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಗುಪ್ತರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಇದು ಹೊಂದಿದಂತಿತ್ತು. ಆ ಮನೆತನದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಕುಮಾರದೇವಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮದುವೆಯಾದ. ಇದು ಇವನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆ. ಆ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಗಂಡು ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಲಿಚ್ಛವಿ ರಾಜ್ಯ ಕುಮಾರದೇವಿಯ ಮೂಲಕ ಇವನಿಗೆ ದೊರಕಿತು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲೆಂದೇ ಈತ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ ಸುವರ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ರಾಣಿಯಾದ ಕುಮಾರದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ 'ಲಿಚ್ಛವಯಃ' ಎಂಬ ಆಲೇಖವನ್ನೂ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಈತ ಸಾಕೇತ (ಅವಧ), ಪ್ರಯಾಗ ಮತ್ತು ಮಗಧ (ದಕ್ಷಿಣ ಬಿಹಾರ) ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇವನ ಇತರ ಸಾಧನೆಗಳ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತನಾದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ತುಂಬಿದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಿದನೆಂದು ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವನಿಗೆ ಕಾಚಗುಪ್ತನೆಂಬ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳು ಇನ್ನೂ ವಿವಾದಸ್ಪದವಾಗಿವೆ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ II : ಆಳ್ವಿಕೆ ಸು. 376–413. ಗುಪ್ತ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ತರುವಾಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನೆಂಬುದು ತತ್ಕಾಲೀನ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ದೇವಗುಪ್ತ, ದೇವರಾಜ, ದೇವಶ್ರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ದತ್ತಾದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ಈತನಿಗೆ ಧ್ರುವದೇವಿ ಮತ್ತು ಕುಬೇರನಾಗಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರು ಇದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನಂತೆ ಈತನೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟನೆಂದೂ ಇವನಿಗೆ ರಾಮಗುಪ್ತನೆಂಬ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರ ಇದ್ದನೆಂದೂ ಆತ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿರ ಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಮಗುಪ್ತನವೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದೆರಡು ಶಾಸನಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ವಿಶಾಖದತ್ತನ ದೇವಿಚಂದ್ರಗುಪ್ತವೆಂಬ ನಾಟಕ ಇಮ್ಮಡಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಮಗುಪ್ತ ಶಕರ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗದೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದಾಗ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸದನೆಂದೂ, ಅನಂತರ ಅಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತಾನೇ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗ ದಾದರೂ ರಾಮಗುಪ್ತನ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳು, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಶಕಾರಿ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು–ಇವು ಮೇಲಿನ ಊಹೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿನೀಡಿವೆ.

ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಈತನಿಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಈತ ತನ್ನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕದಂಬ ಕಾಕುಸ್ಥವರ್ಮ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಈತನಿಗೆ ಅಥವಾ ಈತನ ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನೆನ್ನಲು ಶಾಸನಾಧಾರವಿದೆ. ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಗುಪ್ತ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಹಗೆಯಾಗಿದ್ದ ನಾಗ ಮನೆತನದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಕುಬೇರನಾಗಾ ಎಂಬವಳನ್ನು ಈತ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಆ ಮನೆತನದೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಕುಬೇರನಾಗಾಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವತಿ ಗುಪ್ತಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಬಲ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ವಾಕಾಟಕ ವಂಶದ ಇಮ್ಮಡಿ ರುದ್ರಸೇನನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಆ ಮನೆತನದೊಡನೆಯೂ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಈ ರೀತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ನಿರಾತಂಕಗೊಳಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಶಕರ ಅರಸನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ರುದ್ರಸಿಂಹನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ. ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಕುಷಾನರೂ ಇವನಿಗೆ ಸೋತರು. ಮಾಳವ, ಗುಜರಾತ್, ಕಾಠಿಯಾವಾಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇವನ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಮೆಹರೂಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸ್ತಂಭಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ಚಂದ್ರ ಈತನೇ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವಾಲ್ಹಿಕಾ (ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯಾ) ಮತ್ತು ವಂಗ (ಪೂರ್ವಬಂಗಾಲ) ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈತ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂಬುದನ್ನೂ ಈಗ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ.

ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ ಹಾಕಿದ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಭವ್ಯವಾದ ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನದು. ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಈತನೇ ಪೌರಾಣಿಕ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಅರಸನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಯೋಧ್ಯೆ ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲೆವೀಡಾಗಿತ್ತು.

ಈತನ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿಗಳು ನೆಲೆಸಿದವು. ನವರತ್ನಗಳೆನಿಸಿದ ಕವಿಗಳು, ಪಂಡಿತರು ಈತನ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬೆಳಗಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸ, ಶೂದ್ರಕ, ಭಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ವಿಶಾಖದತ್ತ, ದಂಡಿ, ಸುಬಂಧು, ವರಾಹಮಿಹಿರ, ಆರ್ಯಭಟ, ದಿಙ್ನಾಗ, ಅಮರ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳು, ನಾಟಕಕಾರರು, ಲೇಖಕರು, ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ವೈಯಾಕರಣಿಗಳೂ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ , ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಕಲೆಗಳೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಈತ ಹೊರಡಿಸಿದ ಸುವರ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳು ಇವನ ಕಾಲದ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಸುಮಾರು 7 ಭಿನ್ನಮಾದರಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಈತ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ. ಧ್ವಜ, ಬಿಲ್ಲುಗಾರ, ಸಿಂಹಸಂಹಾರಿ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿದ್ದವು. ಸಿಂಹಸಂಹಾರಿ ನಾಣ್ಯದ ಮೇಲೆ ವಂಶಸ್ಥ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ "ನರೇಂದ್ರಚಂದ್ರಃ ಪ್ರಥಿತರಣೋರಣೇ ಜಯತ್ಯಜೇಯೋ ಭುವಿ ಸಿಂಹವಿಕ್ರಮಃ" ಎಂಬ ಆಲೇಖ ಇದೆ. ಈತ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಾಗೂ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದ. 2ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಕಾಲದ ಸುವರ್ಣಯುಗ ತನ್ನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಚೀನ ದೇಶದ ಬೌದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ಫಾಹಿಯಾನ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಅರಮನೆಗಳನ್ನೂ ದಾನಶಾಲೆ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಆತ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.; ಕೆ.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ. ಮೌರ್ಯ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲಪುರುಷ. ಸಣ್ಣ-ಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಿಂದ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಇತಿಹಾಸ ಭಾರತದ ರಾಜನೈತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಐಕ್ಯದ ಕತೆಯಾಗಿದೆ.

ಭಾರತವನ್ನು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯನರಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ಅದರ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಒಂದು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಾಧನೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಅವನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾಗಿ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ. ಅವನ ಜನನ ಬಾಲ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿ ನಮಗೆ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬಡ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಗ್ರೀಕ್ ಲೇಖಕ ಜಸ್ಟಿನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಆತನ ತಾಯಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಖಂಡನೊಬ್ಬನ ಮಗಳು. ಮಯೂರ ಪೋಷಕರಿಂದ ಆ ಹಳ್ಳಿ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅವನ ಜೀವನದ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಕೌಟಿಲ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಂದರನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಉರುಳಿಸಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನೆಂದು ಅವು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ಭಾಷ್ಯಕಾರನೊಬ್ಬ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಹೀನಕುಲಜನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಂದದೊರೆಯೊಬ್ಬನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಳೆನ್ನಲಾದ ಮುರಾ ಎಂಬುವಳ ಮಗನಿವನೆಂಬುದು ಅವನ ಹೇಳಿಕೆ. ಇದು ನಿಜವೆನ್ನಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಮುರಾ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬುದೂ ಅವಳು ದೊರೆಯ ಉಪಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂಬುದೂ ಅನಂತರದ ಲೇಖಕರ ಸೃಷ್ಟಿ. ಮುರಾ ಎಂಬವಳಿಂದ ಮೌರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ವ್ಯಾಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧುವಾಗಲಾರದು. 'ಮುರ' ಎಂಬ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಾಮದಿಂದ ಮೌರ್ಯ ಆಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ; ಮುರಾ ಎಂಬುವಳ ಮಗ ಮೌರೇಯನಾಗಬೇಕೇ ವಿನಾ ಮೌರ್ಯನಲ್ಲ.

ಅನಂತರ ಬಂದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ವೃಷಲ, ಕುಲಹೀನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕುಲಹೀನ ಎಂದರೆ ಬಡ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ; ವೃಷಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವೃಷ ಅಥವಾ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು-ಎಂದು ಕೆಲವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ'ದ ಅನಂತರದ ಟೀಕಾಕಾರನೊಬ್ಬ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಮೌರ್ಯನ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ತಾಯಿ ಮುರಾ. ಅವನು ಮೌರ್ಯಪುತ್ರ, ಅವನ ವಂಶ ನಂದವಂಶದ ಒಂದು ಶಾಖೆ.

ಬೌದ್ಧ ಬರೆಹಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಕ್ಷತ್ರಿಯ. ಮೋರಿಯ ವಂಶದವ. ಈ ಹೆಸರಿನ ವಂಶವೊಂದು ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದ್ದುದು ಖಚಿತ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಈ ವಂಶದವನೆಂಬುದು ನಿಜವಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ತಂದೆ ಪಿಪ್ಪಲಿ ವನದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದಾಗ ಯುದ್ಧವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ತಾಯಿ ದೂರದ ಪುಷ್ಪಪುರ ಅಥವಾ ಕುಸುಮಪುರ ಅಥವಾ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಳು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ. ಹಳ್ಳಿಗರ ನಡುವೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹುಡುಗನಿಂದ ಚಾಣಕ್ಯ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿ ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ಥಳವಾದ ತಕ್ಷಶಿಲೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಸಕಲ ಕಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಪಾರಂಗತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ವಿದೇಶೀಯರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ದೇಶವನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸುವುದೂ ಚಾಣಕ್ಯನಿಗೆ ಅವಮಾನಮಾಡಿದ್ದ ನಂದ ದೊರೆಯ ದುರಾಡಳಿತದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡುವುದೂ ಅವನಿಗೆ ವಹಿಸಲಾದ ಕರ್ತವ್ಯ. ಚಾಣಕ್ಯನ ನೆರವಿನಿಂದ ಇವನು ಈ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದಾಗಿ ಕೆಲವು ಅಭಿಜಾತ ಕೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅವನಿಗೆ ಕೋಪ ಬರುವಂತೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವರ್ತಿಸಿದನೆಂದೂ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದನೆಂದೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ರಕ್ತ ಚೆಲ್ಲಿದ ಪಂಜಾಬಿನ ಜನಪದಗಳ ಯುದ್ಧಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅವು ಸೂಕ್ತ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ನಾಯಕತ್ವ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದದ್ದನ್ನೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದು ಆತನ ಅನಂತರದ ಮಹತ್ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ತಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸೈನ್ಯದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೊದಲು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ಅನಂತರ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಹಲವರನ್ನು ಕೊಂದು ದೇಶವನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದನೆಂದು ಜಸ್ಟಿನ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಸಂದ್ರಕೋಟಸ್ ಎಂಬುವನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನೇ ಇರಬೇಕು. ಇದುವರೆಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪುರಾವೆಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಪ್ರ.ಶ ಸು. 324ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿರಬಹುದೆಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದೊರೆ ನಂದನ ದುರಾಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ವಿವರಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸುತ್ತಣ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಹೃದಯಭಾಗಕ್ಕೇ ಇವನು ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದದ್ದು ಪ್ರಮಾದವಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿವೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಗಡಿಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನೂ ಜನಪದಗಳನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದನೆಂದೂ ಆದರೆ ತಾನು ಜಯಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ತುದಿಭಾಗಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸೈನ್ಯ ನೇಮಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾದುವೆಂದೂ ಬೌದ್ಧಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ಪಾಟಲಿಪುತ್ರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ದುರಾಡಳಿತದಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಧನನಂದನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ಅವು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾಣಕ್ಯನೇ ಈ ಮಹಾಸಾಧನೆಯ ಕರ್ತೃವೆಂಬುದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕೃತಿಗಳ ನಂಬಿಕೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಮರಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಾಣಕ್ಯನ ರಾಜತಂತ್ರ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ಬಹುಶಃ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೌಟಿಲ್ಯನನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ನಂದರ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದು, ವಾಯವ್ಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಅವನ ವಿಜಯಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹಿಂದಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೌಟಿಲ್ಯ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ರಾಜನಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ಏಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಕ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪರಕೀಯರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿತ್ತು.

ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ದಳಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ತನ್ನ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಪ್ರಬಲನಾಗಿ, ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಕೈತಪ್ಪಿಹೋಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 305ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಸೆಲ್ಯೂಕಸನಿಗೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನಿಗೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಸೆಲ್ಯೂಕಸನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಏರಿಯ, ಆರಾಕೋಸಿಯ, ಪರೋಪನಿಸಿಡೀ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈಗಿನ ಹೆರಾತ್, ಕಾಂದಹಾರ್ ಮತ್ತು ಕಾಬೂಲ್‍ಗಳು ಅವುಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಜಿಡ್ರೋಷಿಯದ (ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ) ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ವಶವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಅವನಿಗೆ

500 ಯುದ್ಧದ ಆನೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಅವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ವಿವಾಹಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸೆಲ್ಯೂಕಸನ ಮಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಖ್ಯದ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಎಂಬ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ. ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ಇದ್ದ. ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆದ. ಅದು ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ಇತರ ಲೇಖಕರಿಂದ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿವೆ.

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ. 6 ಲಕ್ಷ ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವನ ಸೇನೆ ಇಡೀ ಭಾರತವನ್ನು ಗೆದ್ದಿತೆಂದು ಪ್ಲೂಟಾರ್ಕ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವೆಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದು ಪರೋಕ್ಷವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಶೋಕ ಕಳಿಂಗವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಗೆದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಂದುಸಾರ ಯಾವುದೇ ನೆಲವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಲ್ಲ. ಅಶೋಕ ಬಹುತೇಕ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಗೆದ್ದ ನೆಲವನ್ನೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದವರೆಗೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯದ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಅವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ವಂಬ ಮೋರಿಯರು ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವು ತಮಿಳು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸೇನೆಯ ಜನರೇ ಇರಬೇಕು. ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಇವನ ಸೇನೆ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜುನಾಗಢದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದನೆಯ ರುದ್ರದಾಮನ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪುಷ್ಯಗುಪ್ತನೆಂಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದ ಉಳಿದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಅವನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 300ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿರಬೇಕು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಎಲ್ಲಾ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಗನಾದ ಬಿಂದುಸಾರನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಗುರುವಾದ ಭದ್ರಬಾಹುವಿನೊಡನೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿದನೆಂದು ಜೈನರ ನಂಬಿಕೆ.

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ರಾಜಧಾನಿ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ವಿಶಾಲನಗರವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮಧ್ಯೆ ಸುಂದರವಾದ ಉಪವನಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಅರಮನೆಯಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯಭಾರ : ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ತನ್ನ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಲು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅವನೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ ಗ್ರಾಮಸಭೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಚಿವರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಂತ್ರಿಪರಿಷತ್ತು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಗೂಢಚಾರರ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ರಾಜ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ.

ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಸ್ಥಳೀಯಾಡಳಿತದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಪೌರಾಡಳಿತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಆಡಳಿತ ಆಧುನಿಕ ಪೌರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತದಂತಿತ್ತು. ನಗರಪಾಲಕನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಐವರು ಸದಸ್ಯರ ಆರು ಸಮಿತಿಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರತಿ ಸಮಿತಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲ ಸಮಿತಿ ನಗರದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಸಮಿತಿ ನಗರದ ವಿದೇಶೀಯರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಜನನಮರಣ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಇಡುವುದು ಮೂರನೆಯದರ ಕೆಲಸ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ವ್ಯಾಪಾರದ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಐದನೆಯದು ಕೈಗಾರಿಕಾವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾರಾಟವಾದ ಸರಕುಗಳ ಬೆಲೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುವುದು ಆರನೆಯ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಕೆಲಸಗಳು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಬಂದರು, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು.

ರಕ್ಷಣಾಡಳಿತವೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತಮ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸೈನ್ಯವಿತ್ತು. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ 6 ಲಕ್ಷ ಸೈನಿಕರು, 30 ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳು, 9 ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳು ಮತ್ತು 8 ಸಾವಿರ ರಥಗಳಿದ್ದುವು. ರಾಜನೇ ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಅದರ ಆಡಳಿತ, ಹತೋಟಿ 30 ಸಾವಿರ ಜನರ ಕಚೇರಿಯ ಹೊಣೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆರು ಮಂಡಳಿಗಳಿದ್ದುವು.

ಭೂಕಂದಾಯವೇ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯ. ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಗಣಿ, ಕಾಡುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಂತರಾಜರ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳು ಇತರ ಆದಾಯಗಳು. ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಾಹರ್ತ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಿದ್ದ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ವೈಭವವನ್ನೂ ಅರಮನೆಯನ್ನೂ ಮೆಗಾಸ್ತಿನೀಸ್ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗಳೂ ಇತರ ಹಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅರಮನೆಯ ತಟಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಮೀನುಗಳಿದ್ದುವು. ಗ್ರೀಕ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಗಳ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಸುಭಿಕ್ಷದಿಂದಿತ್ತು. ಜನರಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಇತ್ತು. ಅವರು ಕುಶಲಕಲೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿದ್ದವರಾಗಿದ್ದರು. ಜನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕಳ್ಳತನ ಮತ್ತು ದರೋಡೆಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಜನತೆಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಪೊಲೀಸ್ ಪಡೆಯಿತ್ತು. ದಂಡನೀತಿ ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. (ವಿ.ಕೆ.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಂದ್ರದೇವ : ಆಳ್ವಿಕೆ 1089–1103. ಗಾಹದ್ವಾಲ ಮನೆತನದ ಮೊದಲ ಅರಸ. 1089–90ರ ಇವನ ಮೊದಲ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ, ಪರಮೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿಂದ ಇವನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಕಳಚುರಿ ಅರಸ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರ್ಣನ ಪರಾಜಯ ಮತ್ತು ಪರಮಾರ ಭೋಜನ ಮರಣಾನಂತರ ಘಜ್ನಿಯ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರದೇವ ಶತ್ರುಮಂಡಲವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನೆಂದು ಗಾಹದ್ವಾಲ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. 1093ರ ಶಾಸನವೊಂದು ಇವನು ನರಪತಿ, ಗಜಪತಿ, ಗಿರಿಪತಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶಂಕುಪತಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ವಿವಿಧ ಸಾಮಂತವರ್ಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನರಪತಿ ಮತ್ತು ಗಜಪತಿ ಎಂಬುದು ಕಳಚುರಿ ಅರಸರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಿರುದುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಚಂದ್ರದೇವ ಹಾಗೂ ಕಳಚುರಿ ಯಶಃಕರ್ಣರ ನಡುವಣ ತಿಕ್ಕಾಟವನ್ನು ಈ ಶಾಸನಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರ್ಣನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂತರ್ವೇದಿ ಮತ್ತು ವಾರಾಣಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸು. 1090ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಂದ್ರದೇವನ ವಶವಾಗಿದ್ದುವು. ಗೋವಿಂದಚಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ ಕುಮಾರದೇವಿಯ ಸಾರನಾಥ ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ, ಚಂದ್ರದೇವನಿಂದ ಯಮುನಾತೀರದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಿತರಾದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿ ಯಶಃಕರ್ಣ, ಚಂದ್ರಾತ್ರೇಯ ವಂಶದ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಸಿಂಹರೂ ಸೇರಿರಬೇಕು. ಆದರೆ, ಚಂದ್ರದೇವನ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆ ಎಂದರೆ ಹರ್ಷ ಮತ್ತು ಪ್ರತೀಹಾರರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜ ಅಥವಾ ಮಹೋದಯದ ಮೇಲಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯ. ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜವೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಚಂದ್ರದೇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾತೀರದವರೆಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಚಾಲ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕೋಸಲದ (ಈಗಿನ ಔಧ್–ಗೋರಖಪುರ ಪ್ರದೇಶ) ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದ ವಾರಾಣಸಿಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಈತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದನಾದರೂ ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾದ ವಿಜಯವೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಾರಾಣಸಿಯಿಂದ ದೆಹಲಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇವನು ಅನೇಕ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಚಂದ್ರದೇವ ತನ್ನ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದವನೆಂದೂ ಉದಾರ ಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದೂ ಗಾಹದ್ವಾಲ ಶಾಸನಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನು ತುಲಾಪುರುಷ ಮಹಾದಾನ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಕಾಶಿ, ಕುಶಿಕ (ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜ), ಉತ್ತರ ಕೋಸಲ (ಅಯೋಧ್ಯಾ), ಇಂದ್ರಸ್ಥಾನೀಯಕ (ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥ) ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಈತ ರಕ್ಷಿಸಿದ. ಚಂದ್ರದೇವ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತನಾಗಿದ್ದ, ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರಮಾಧವ ಮತ್ತು ಆದಿಕೇಶವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಇವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರನಗರ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಹೂಗ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಚಂದನ್ನಗರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲ್ಕತದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ. 22^{0} 52 ' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 88^{0} 22 ' ನಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹಿಂದೆ ಫ್ರೆಂಚರ ವಸಾಹತಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,50,000(2001) ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20 ಚ.ಕಿಮೀ. ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳವರು ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ನೇರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಈ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಠಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1674ರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ 1676ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವ್ಯಾಪಾರಕೋಠಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1688ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನಿಂದ ಚಂದ್ರನಗರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಣ 31/2 ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ತರುವಾಯ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಊರು ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದ್ದುದರಿಂದ ನೌಕಾ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಇತರ ಕೆಲವು

ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪೈಪೋಟಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1757ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಚಂದ್ರನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಆಗ ಕ್ಲೈವ್ ಭೂಸೈನ್ಯದ ದಂಡನಾಯಕತ್ವವನ್ನೂ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ವ್ಯಾಟ್ಸನ್ ನೌಕಾಪಡೆಯ ನೇತೃತ್ವವನ್ನೂ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರನಗರ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡವಿದರು. ಈ ಊರಿನ ಪತನದಿಂದ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಬಲ ಕುಸಿಯಿತು.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಶಾಂತಿ ಕೌಲಿನಂತೆ 1765ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಚಂದ್ರನಗರವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದರಾದರೂ 1784ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತೆ ವಿರಸ ಬೆಳೆದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ಊರನ್ನು ಪುನಃ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 1802ರಲ್ಲಿ ಆದ ಅಮಿಯೆನ್ಸ್ ಶಾಂತಿ ಕೌಲಾದಾಗ ಇದು ಮತ್ತೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಕೈಸೇರಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪುನಃ ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ರೀತಿ ಪದೇ ಪದೇ ಇದರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಆದ ಬಳಿಕ ಅಂತಿಮವಾಗಿ 1815ರ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇದು ಫ್ರೆಂಚರ ಕೈಸೇರಿತು. 1950ರ ವರೆಗೂ ಅವರ ವಶದಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿತ್ತು.

ಡೂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್‌ರಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಚಂದ್ರನಗರದ ಮಹತ್ತ್ವ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆಗ ಇದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ 2,000 ಮನೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. 1880ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಾಲೇಜ್ ಡೂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಈಗ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಸರ್ಕಾರಿಭವನವಾಗಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಈಗ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯ ಇವೆ.

ಕಳ್ಳ ಸಾಗಣೆದಾರರಿಗೂ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೂ ಇದು ಹಿಂದೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದ ನಡುವೆ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಸಾಹತು ಇದ್ದದ್ದೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದದ್ದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. 1950ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಮತಗಣನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. 1951ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಹೂಗ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದು 1954ರಲ್ಲಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಒಂದು ಭಾರಿ ಸೆಣಬಿನ ಗಿರಣಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಲ್ಕತ ಮತ್ತ ಚಂದ್ರನಗರಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಚಂದ್ರನಗರ–ಚಿನ್‌ಸುರಾ ಮಾರ್ಗದ ನಡುವೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ, ಗೋಸ್ವಾಮಿಘಾಟ್ ಬಳಿ ಕಾಳಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯವುಂಟು. ಅದು ಈಗ ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಕೊಲ್ಕೊತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ತಂಪಾದದ್ದು. ಕೊಲ್ಕತ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಚಂದ್ರನಗರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಈಗ ಗಣನೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.; ಎನ್.ಎ.)

ಚಂದ್ರಪುರ : ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರು ಗೋವೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗೋವ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳ. ಸಾಲ್ಸೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಈಗಿನ ಚಂದೋರ್ ಎಂಬುದೇ ಚಂದ್ರಪುರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದಗಡ್ ಪಟ್ಟಣವೇ ಹಿಂದೆ ಚಂದ್ರಪುರವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಒಂದು ಊಹೆಯುಂಟು. ಭೋಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವರಾಜ ಚಂದ್ರಪುರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟನೆಂಬುದು ಸುಮಾರು 4ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಷಿರೋಡ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಚಂದ್ರಪುರದಿಂದಲೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೇಮಚಂದ್ರ ತನ್ನ ದ್ವ್ಯಾಶ್ರಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಶಸ್ತದೇವ ಇಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶಿಲಹಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇವನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಜಯಕೇಶಿ 1052ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರಪುರದಿಂದ ಗೋವಕಪಟ್ಟಣ ಅಥವಾ ಗೋವಕಪುರಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಚಂದ್ರಪುರದ ಆ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಸುಮಾರು 11ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಶಿವಲಿಂಗವೊಂದೂ ದೇವಾಲಯದ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.; ಎಂ.ಎಚ್.)

ಚಂದ್ರಪುಷ್ಪ : ಕನ್ವಾಲ್ವುಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ. ಕ್ಯಾಲೊನಿಕ್ಟಿಯಾನ್ ಬೋನಾನಾಕ್ಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲದ್ದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬಳ್ಳಿ. ಇದರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹಾಲ್ಲೊರೆಯಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಹೃದಯಾಕಾರದವು. ಹೂಗಳಿಗೆ ಸುವಾಸನೆ ಉಂಟು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಊದಾ, ಬಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ರಾತ್ರಿ ಅರಳಿ ಮರುಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಾಡುತ್ತವೆ.

ಚಂದ್ರಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಾಂಡತುಂಡುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಲಂಕಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಉಪಯೋಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಎಳೆಯ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ವಿರೇಚಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚಂದ್ರಪ್ಪಗೌಡರು, ಎಚ್ ಡಿ : 1929ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 26ರಂದು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಹೆಸರಾಂತ ವೈದ್ಯರು ಹಾಗೂ ಲೇಖಕರು. ತಮ್ಮ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಡಿಪಾಗಿರಿಸಿದರು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಕಷ್ಟ–ನಿಷ್ಠುರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದ ಇವರು ಉತ್ತಮ ವೈದ್ಯರಾಗಿ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರಾಗಿ ಮತ್ತು ಲೇಖಕರಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟುಮಾಡುವ ಅನೇಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದಿಂದ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವ ಇವರ ನಿರೂಪಣಾ ಶೈಲಿ ಓದುಗರನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು 21 ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ–ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಇವರ ಮೂರು ಪುಸಕಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿವೆ. ವೈದ್ಯಲೋಕದ ಕೌತುಕಗಳು, ಮಾನವ ಯಂತ್ರ ಕುಸುಮ ಬೀಳದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಹಾಗೂ ಡಾ॥ ವ್ಲಾಡಿಯರ್ ಹಾಫ್‌ಕಿನ್ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಆರ್ಯಭಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ವಿಶ್ವಮಾನವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಡಾ॥ ಪಿ.ಎಸ್. ಶಂಕರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಗೊರೂರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಕುವೆಂಪು ವೈದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭಾಜನರಾಗಿರುವ ಡಾ॥ ಹೆಚ್.ಡಿ. ಚಂದ್ರಪ್ಪಗೌಡರು ಬದುಕಿನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಾಗಿ, ನಿಷ್ಕಳಂಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಎಚ್.ಡಿ. ಚಂದ್ರಪ್ಪಗೌಡರು ಸರ್ಕಾರಿ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ 28 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶಿಕಾರಿಪುರ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್, ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಾಗಿ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರಾಗಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಸರ್ಜನ್ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಇತರ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಪುಸ್ತಕಗಳು: ಕ್ಯಾನ್ಸರ್‌ಲೋಕ, ನನಗೆ ಬೈಪಾಸ್ ಆಯಿತು, ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಜೀರ್ಣಾಂಗರೋಗಗಳು, ಡಾ॥ ವ್ಲಾಡಿಯರ್ ಹಾಫ್‌ಕಿನ್, ಡಾ॥ ಯಲ್ಲಾಪ್ರ್ಯಾಡ ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಇತ್ಯಾದಿ. (ವಿ.ಬಿ.)

ಚಂದ್ರಪ್ರಭ : ಎಂಟನೆಯ ತೀರ್ಥಕರ. **ನೋಡಿ– ತೀರ್ಥಂಕರರು.**

ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳು ಇದ್ದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಅವರು ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಸು. 1025ರಲ್ಲಿದ್ದ ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಚಂದ್ರನನ್ನು (ಭಟ್ಟ) ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. 1049ರಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ ತನ್ನ ಜಾತಕತಿಲಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುವಾಗ ಅಂಬುಜಾರಿ (ಅಂಬುಜ+ಅರಿ =ಚಂದ್ರ) ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಚಂದ್ರನೇ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ಈತನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 1000 ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಆಗಬಹುದು.

ಸು. 1185ರಲ್ಲಿದ್ದ ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಸು. 1260ರಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇಶಿರಾಜ ಮತ್ತು ಸು. 1300ರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಟ್ಟಕವಿ–ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ರುದ್ರಭಟ್ಟ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟನ ಜತಿ .... ಮತ್ಕೃತಿಯೊಳ್ಕೆರ್ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರಭಟ್ಟನ .... ಸುಮಾರ್ಗಮಿದಜೊಳೆ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಎಂದು ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಕೇಶಿರಾಜ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಟ್ಟಕವಿ ತನ್ನ ಅಟ್ಟಮತದಲ್ಲಿ ಚಂದಿರಭಟ್ಟರ ದಯೆಯಿಂ ಸಂದೆಯ ಮಣಮಿಲ್ಲದಂತು ಕಲ್ತುದು ಮಟೆಯಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಟ್ಟಕವಿಯ ಈ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ, ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಮಳೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ವೃಷ್ಟಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರಬಹುದು. ರುದ್ರಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕೇಶಿರಾಜರು ಹೇಳುವ ಜತಿ ಮತ್ತು ಸುಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾದ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅಟ್ಟಕವಿ ಹೇಳುವ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಒಬ್ಬನೇ ಇರಬಹುದು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಟ್ಟೂರಿನ ರಾಜವಲ್ಲಭ ಬರೆದ ಶಾಸನವೊಂದನ್ನು ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ತಿದ್ದಿ ಬರೆದುದು ಆ ಶಾಸನದ ಅಂತ್ಯಪದ್ಯದಿಂದ

ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟನಿಗೆ ವಾಕ್ಪತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿದೆ. ಶಾಸನದ ಕಾಲ 1067. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ ಇದೇ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗದಗ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಟವುಮಚಿಗಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದರ ಕಾಲ 1099. ಈ ಶಾಸನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಕಂದಪದ್ಯ..........ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಕವಿ ವಿರಚಿಸಿದಂ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಕೇಶಿರಾಜ ಮತ್ತು ಜಿಟ್ಟಕವಿಗಳು ಹೇಳಿರುವ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ ಇವರು ಹೇಳಿದ ಚಂದ್ರ (ಭಟ್ಟ) ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಸಿ.)

ಚಂದ್ರಮತಿ : ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ತಾರಮತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಲೋಹಿತಾಶ್ವ ಈಕೆಯ ಮಗ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸತ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದಾಗ ಚಂದ್ರಮತಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಯಿತು. ಮುನಿ ಕೊಟ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಣ ಹೊಂದಿಸಲಾಗದೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾಗ ತನ್ನನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಮಾರಲು ಈಕೆಯೇ ಸೂಚಿಸಿದಳು. ತನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸೇವೆಗಳ ವಿನಾ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ದುಡಿದಳು. ಸರ್ಪದಂಶದಿಂದ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಲೋಹಿತಾಶ್ವನನ್ನು ಸುಡಲು ಮಸಣಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೇ ಕಾವಲುಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ತೆರ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲದೆ. ಶವಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಅನುಮತಿ ಕೊಡದಿರಲು ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ದುಷ್ಟರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಶೀರಾಜನ ಮಗನ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿ ಅತ್ತ ಧಾವಿಸಿದಳು. ರಾಜಭಟರು ಬಂದಾಗ ಈಕೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕುವರನ ಶವ ಕಂಡು ಕೊಲೆಯ ಆರೋಪ ಹೊರಿಸಿದರು. ರಾಜನಿಂದ ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಚಂದ್ರಮತಿ ವಧಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೇ ತಲೆಗಡಿವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿತನಾಗಿದ್ದ. ಕೊನೆಗಳಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಚಂದ್ರಮತಿ ವಿಚಲಿತಳಾಗದೆ ಕಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಾಯ ಸತ್ಯವೆರಸಿ ಬಾಳಲಿ, ಮಗ ಮುಕ್ತನಾಗಲಿ, ರಾಜ್ಯದೊಡೆಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ನಿತ್ಯನಾಗಲಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಳು. ಇಂಥ ಸತೀಶಿರೋಮಣಿಯ ಕತ್ತಿಗೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಕತ್ತಿ ಹೂವಾಗಿ ಎರಗಿತು. ಹರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಂಕಷ್ಟಗಳೂ ಪರಿಹಾರವಾದುವು.

ರಾಘವಾಂಕನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮತಿಯ ಪಾತ್ರ ಬಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚಂದ್ರಮತಿ ಓದುಗರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಕಲಕುತ್ತಾಳೆ. ಲೋಹಿತಾಶ್ವ ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ ಈಕೆ ಪಡುವ ದುಃಖದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅದ್ವಿತೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ವಿ.ಸಿ.)

ಚಂದ್ರರಾಜ : ಮದನತಿಲಕಂ ಎಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಕರ್ತೃ. ಈತ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಚೋಳಕುಲವಿಲಯಕಾಲಂ, ಮಾಳವರಾಜಕಶೂಲಂ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಜಯಸಿಂಹರಾಜನ (1015–42) ಮಾಂಡಲಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ, ಪಂಚಮಹಾಶಬ್ದಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ರೇಚ ಅಥವಾ ರೇಚಿಗ ಎಂಬವನ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನ ಕಾಲ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ. ಈತ ಮತದಿಂದ, ವಾಜಿಗೋತ್ರದವನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಕವಿತಾಮಹಾರ್ಣವ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಂದರ್ಪ–ಈ ಮುಂತಾದುವು ಈತನ ನಚ್ಚಿನ ಬಿರುದುಗಳು. ವ್ಯಾಕರಣ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಣಿತ, ಅಲಂಕಾರ, ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ಹಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಅದ್ವೈತ, ಗಾಂಧರ್ವವಿದ್ಯೆ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ, ಇಂದ್ರಜಾಲ, ವೈದ್ಯ, ವಾದ್ಯ, ಶಕುನ–ಈ ಹಲವು ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲೆನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನೋಡಿದರೆ ಈತ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಶುದ್ಧಚರಿತ್ರ, ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲ, ಪರಹಿತಾಸಕ್ತ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಸಂಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಕ ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಿತೆಂದು ತಾನೇ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನದಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದೂ ದೊರೆತಿರುವುದೂ ಮದನತಿಲಕ ಒಂದೇ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದು. ಶಿವನೂ ಆ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಪೋಷಕ ರೇಚ ಮಹೀಶನೂ ತಂತಮ್ಮ ಕಾಂತೆಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಮತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ತಾನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾತು. ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಹಲವು ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಉಚಿತವಾದಷ್ಟು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಯೂ ಸ್ವಕೀಯವಾಗಿ ಕೆಲವಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಯೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಚಂದ್ರರಾಜ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ–ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೃತಿಕರ್ತನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ, ಪ್ರಾಚೀನರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಕ ಲೌಕಿಕ ವಿರೋಧಮಂ ಕಳೆದು ಸಾರಾಂಶಮಂ ಕೊಂಡು ಪಲವು ಮತಂಗಳನೊಂದುಮಾಡಿ' ಬರೆದಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿದ್ದಿದವ ಬ್ರಹ್ಮ.

ಮದನತಿಲಕದಲ್ಲಿ 18 ಅಧಿಕರಣಗಳೂ ನಾನಾ ಛಂದಸ್ಸಿನ 500 ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆಯೆಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಆದರೆ ದೊರೆತು ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ 11 ಅಧಿಕರಣಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಮೂಲವಾದ ಎರಡು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸ್ಖಾಲಿತ್ಯಗಳೂ ಗ್ರಂಥಪಾತಗಳೂ ಬಹುವಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಂಥಸ್ವರೂಪವೇ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಹಲವು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಇದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು: 1. ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಯಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಾಮಂತ ರೇಚನೃಪ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಆಕರವಾಗಿದೆ. 2. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಾಹಿತಿಯಿದೆ. 3. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿರಳವಾದ ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ : ಚಕ್ರವೃತ್ತ, ಮುರಜಬಂಧ, ಪಣವಬಂಧ, ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆ, ಅರ್ಧಪಾದ ಗತಪ್ರತ್ಯಾಗತ, ಜತ್ತರಟ್ಟ (?), ಏಕಾಕ್ಷರಿ–ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಿ–ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಿ, ನಿರೋಷ್ಠ್ಯ ಓಕಾರಾಂತ ಕಂದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. 4. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುವಿರಳವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ : ಊರ್ಜಿತ, ಕಲ್ಪಲತೆ, ಕಳಕಂಠ, ಕಳಹಂಸ, ಕುಂತಳೆ, ಕೋಕಿಳ, ಕೌಮುದಿ, ಚಿತ್ರಲತೆ, ತ್ರೋಟಕ, ದ್ರುತವಿಳಂಬಿತ, ದೌತಿಕೆ, ಮರಣಿರಂಗ, ವನಮಯೂರ, ಕ್ರೌಂಚಪದ, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ (ಉತ್ಕೃತಿಯೊಳಗಿನ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು) ; ಲಲಿತ (ಮಾಲಾವೃತ್ತಗಳು) ; ತ್ರಿಪದೋನ್ನತಿ (ವಿಷಮವೃತ್ತ) ; ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಅನುಷ್ಟುಪ್. 5. ವಿರಳವಾದ ದೇಶೀಯ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ : ಮೂಲಷಟ್ಪದಿ, ಎಡೆಯಕ್ಕರ, ನಡುವಣಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ. 6. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಜಾತಿಯಿಂದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಹುದೆಂಬ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರರಾಜನ ಮದನತಿಲಕ ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ವಿವಿಧ ಛಂದಃಪ್ರಯೋಗಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಚಂದ್ರರಾಜನ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ, ಘನತೆಗಳು ನಿಂತಿರುವುದೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ. (ಟಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಚಂದ್ರವರ್ಮ : ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸ್ತಂಭಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾದ ಒಬ್ಬ ಅರಸ. ಉತ್ತರಾಪಥದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಒಬ್ಬ. ಆದರೆ ಈತ ಯಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಬಂಕುರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಸುನಿಯಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರವರ್ಮನೆಂಬ ಅರಸನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರಸ ಈತನೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತ ಇತರ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ. 6–7ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಅರಸರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾದ ಅವರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಚಂದವರ್ಮ ಒಬ್ಬ. ಭಗ್ನತಟಾಕವ್ಯಾಪ್ತ ಪಾಷಾಣಪರ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ಚಂದ್ರವರ್ಮನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಿವಪುರ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಇವನ ತಾಮ್ರಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ದಿವಂಗತ ಎ.ಜಿ.ದೀಕ್ಷಿತರು ಇವನು ಕದಂಬವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅನಂತರ .ಡಿ.ಸಿ. ಸರ್ಕಾರರು ಶಾಸನಪಾಠವನ್ನು ಮೌರ್ಯ ಎಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ಓದಿ, ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ–ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ–ಮೌರ್ಯವಂಶದ ಅರಸರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಇದೇ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನಿರ್ಜಿತವರ್ಮನೆಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅರಸನ ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದು ಚಂದ್ರವರ್ಮನ ಶಾಸನದ ಆನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಾಸನವೆಂದು ಲಿಪಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ಎಂಥದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಭೋಜ ಮನೆತನದ ಕೆಲವು ಅರಸರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಅವರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಅರಸರನ್ನು ಮೌರ್ಯರು ಓಡಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಬಹುದು. ಚಂದ್ರವರ್ಮನಿಗೆ ಈ ಯಶಸ್ಸು ಸಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. (ಜಿ.ವಿ.ಆರ್.)

ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ : ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಕ್ತನ ನಿವೇಶನ. ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಯಿದ್ದು, ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಊರು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹುಲೆಗುಂದಿ, ನೇರಲಗೊಂದಿ, ಬಾರಲಗೊಂದಿಗಳೆಂಬ ಬೆಟ್ಟದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಅಂಕಲೆ ಮಠವಿರುವ ಗವಿಗಳೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗುಡ್ಡಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ

ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಳ್ಳವೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರಿದ್ದ ಕುರುಹುಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ನಿವೇಶನ ಮೊದಲು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಸುಮಾರು 120 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ–ನೀರಿನ ಕಾಲುವೆಯೊಂದನ್ನು ಈ ನಿವೇಶನದ ನಡುವೆ ತೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುಳಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನಾಣ್ಯಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಮಣಿಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು 1909ರಲ್ಲಿ ವರದಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 20 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆ ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು, ನಾಣ್ಯಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ಮಣಿಗಳು, ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳ ತುಂಡುಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಇತರ ಮನೆಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದುವು. ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ವಿಳಿವಾಯಕುರ, ಮಹಾರಠಿ ಸಡಕಣ ಕಳಲಾಯ, ಯಜ್ಞಶ್ರೀ ಶಾತಕರ್ಣಿ ಮುಡಾನಂದ ಮೊದಲಾದ ಶಾತವಾಹನ ಅರಸರ, ಮಾಂಡಲಿಕರ ಸೀಸದ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ಹಲವಾರು ನಾಣ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೋಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಬೀರಿಯನರ ನಾಣ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಎರಡು ಕಡೆ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಕಂಡರು. ಪುನಃ 1947ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಟಿಮರ್ ವ್ಹೀಲರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಇಲಾಖೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದುವು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಖನನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಒಂದು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಯುಗದ ಬೃಹಚ್ಛಿಲಾ ಸಮಾಧಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇನ್ನೊಂದು ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಮೊದಲನೆಯದು ಅಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೆಳಗಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದವು. ಎರಡನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ, ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹರಡಿದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರ.ಶ ಸು. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾತವಾಹನ ಅರಸರ ಸೀಸದ, ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೋಂ ನಾಣ್ಯಗಳು, ರೂಲೆಟೆಡ್ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದು ಇದರ ಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುದು, ಕಪ್ಪು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಮಡಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಂಠಗಳ ಮೇಲೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅಲಂಕರಣಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವುದು, ಪ್ರಶಸ್ತ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ದಂತ ಶಂಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ, ದಂತದ ಬಳೆಗಳು, ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕದಂಬ ಮಯೂರ ಶರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ : 1927–2007. ಜನತಾ ಪಕ್ಷ 1977ರಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದಾಗ ಲೋಕನಾಯಕ ಜಯಪ್ರಕಾಶನಾರಾಯಣ್ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದವರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್. ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಗಳ ಕಿಚಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಗುರುತರ ಹೊಣೆ ಅವರ ಹೆಗಲಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಸಮಾಜವಾದಿ. ಆಚಾರ್ಯ ನರೇಂದ್ರದೇವರ ಅನುಯಾಯಿ. ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ತರುಣ ಟರ್ಕರ ಮುಂದಾಳು. ಹೀಗೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪರಂಪರೆಯ ಪರಿಚಯ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್‌ಗೆ 1989–90ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಲ್ ಆಯೋಗದ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಡುವ ವಿಶ್ವನಾಥ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗ್‌ರವರ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ರಾಜಕಾರಣ ಅವರಿಗೇ ತಿರುಗುಬಾಣವಾಯಿತು. ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದ ಬಿ.ಜೆ.ಪಿ. ಹಾಗೂ ಎಡಪಕ್ಷಗಳು ಹಿಂದೆ ಸರಿದಾಗ ವಿ ಪಿ ಸಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಪತನಗೊಂಡಿತು. ಅಂದಿನ ಜನತಾಪಕ್ಷದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಗುಂಪು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರನ್ನು 1990ರ ನವಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬೆಂಬಲದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕ ರಾಜೀವ್‌ಗಾಂಧಿಯವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹರಿಯಾಣ ಪೋಲೀಸರು ಬೇಹುಗಾರಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು ಎಂಬ ಆರೋಪ ಮುಂದು ಮಾಡಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದ ಬೆಂಬಲ ವಾಪಸ್ ಪಡೆಯಿತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆ ಬಂದಿತು.

ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಬಲಿಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂಪಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರೈತಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ 1927ರ 1ರಂದು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಜನಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಆದರ್ಶ. 1950–51ರಲ್ಲಿ ಅಲಹಾಬಾದ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ. ನಂತರ ಸಮಾಜವಾದಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ. ಆಚಾರ್ಯ ನರೇಂದ್ರದೇವರ ನಿಕಟ ಒಡನಾಡಿ. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಜಾ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಜಂಟಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ. 1955–56ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ. 1962ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆ. 1965ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸದೀಯ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ. ಆಗಲೇ ತಮ್ಮ ವೈಚಾರಿಕ ಬದ್ಧತೆಯಿಂದಾಗಿ ತರುಣ ಟರ್ಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರು. ಮೋಹನ್ ಧಾರಿಯಾ ಇವರ ನಿಕಟ ಸಹಯೋಗಿ.

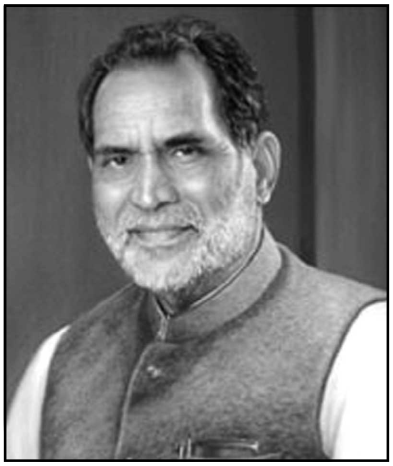

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರದ್ದು ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಕಡೆಗಿನ ರಾಜಕಾರಣದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವು. ಹೀಗಾಗಿ 1973–75ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಜಯಪ್ರಕಾಶ್ ನಾರಾಯಣ್‌ರವರ ಕಡೆಗೆ ಸರಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ವಿರುದ್ಧ ಭಿನ್ನಮತದ ಧ್ವನಿಯಾದರು. 1975ರ ಜೂನ್ 25ರಂದು ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೇರಿದಾಗ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್‌ರವರನ್ನು ಮೀಸಾ ಕಾಯಿದೆ ಅಡಿ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ದೂಡಲಾಯಿತು. ಅವರು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನನ್ನ ಜೈಲಿನ ದಿನಚರಿ ಎಂಬ ಹಿಂದಿ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದರು.

ಡೈನಾಮಿಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ಛೇಂಜ್ ಅವರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಲೇಖನ ಸಂಗ್ರಹ. ಜನತಾ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅದರ ವಿಭಜನೆ ಹಾಗೂ ಅನಂತರದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರನ್ನು ಹತಾಶೆಗೆ ಈಡುಮಾಡಿತು. ಆದರೂ 1983 ಜನವರಿ 6ರಿಂದ ಅದೇ ವರ್ಷದ ಜೂನ್ 25ರವರೆಗೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಗಾಂಧಿ ಸಮಾಧಿ ರಾಜಘಾಟ್‌ವರೆಗೆ 4,260 ಕಿಮೀ ಪಾದಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಕೈಗೊಂಡರು. ಜನರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು, ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯಲು ಅವರಿಗೆ ಪಾದಯಾತ್ರೆ ನೆರವಾಯಿತು. ಈ ಯಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ದೇಶದ 15 ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತ ಯಾತ್ರಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

1984 ರಿಂದ 1989ರ ಅವಧಿ ಹೊರತುಪಡಿಸಿ 1962 ರಿಂದ ಅವರು ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. 1989ರಲ್ಲಿ ಬಲಿಯಾ ಹಾಗೂ ಬಿಹಾರದ ಮಹಾರಾಜ್‌ಗಂಜ್, ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಗೆದ್ದರು. 80ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ಯಾನ್ಸರಿನಿಂದ 2007ರ ಜುಲೈ 8 ರಂದು ಮೃತರಾದರು. ಭಾರತೀಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಒಬ್ಬ ಶುದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎ.)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಎಂ.ಎಸ್. : (1924–). ಮೈಸೂರು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಇವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ 1924 ಏಪ್ರಿಲ್ 16 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು ಇವರದು ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಕುಟುಂಬ. ಇವರ ಅಜ್ಜಂದಿರ ಹಿರೀಕರೊಬ್ಬರು ಚಿತ್ರಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅವು ಯಾವುದೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಎಳವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯವಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೃತಿ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅನಂತರ ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿ ಪಾವಂಜೆ, ಸ್ವಾಮಿ, ಟಂಕಸಾಲೆ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಕಲಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವಿ ಪಡೆದರು (1942). ಅನಂತರ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂದಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮಂತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಕಲಾಪ್ರೇಮಿ ಎಂ.ಎ.ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಅವರು ಕಲಾಪೋಷಕರಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲಾಕೃತಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ಹಾಗೂ ಅವರ

ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಡು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರ ಹಾಗೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದು ಭೂದೃಶ್ಯ (ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್) ರಚನೆಯನ್ನೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಂದಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇನ್ನಿತರ ದೇಶೀಯ (ಸ್ಥಳೀಯ) ಭೂದೃಶ್ಯ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ನೀಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಭಾವನೆ, ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿವಿಧ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ, ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಿಗೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪಾರಿತೋಷಕ ದೊರೆತುದಲ್ಲದೆ ಕೃತಿಗಳ ಮಾರಾಟವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅವರ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಸೇರಲು ನೆರವಾಯಿತು.

1953ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇವೆಗೆ (ಆರ್ಕಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ) (ಅಜಂತದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ) ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದು 1982ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗುವವರೆಗೆ ಅಜಂತೆಯ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಮಾಡಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಖಾಸಗಿಯವರಿಗೂ ಮರುಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ನೀಡುವಂತಾಯಿತು. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾದೇವಾಲಯದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾಡಿದರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ತೈಲವರ್ಣ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ದೆಹಲಿಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಇಲಾಖೆಯ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ತಾತಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಂದಿರದ ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭ, ಉದಕಮಂಡಲದ ಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೆಹಲಿಯ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಕರಕುಶಲ ಕಲಾಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗುಂಪು ಪ್ರದರ್ಶನ, ಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಕೋಲ್ಕತ ಹಾಗು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗುಂಪು ಪ್ರದರ್ಶನ, ಕೇಂದ್ರ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಶಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಕಲಾ ಶಾಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಟಿ ಪಿ ಇಸ್ಸಾರ್ ಅವರ ಬ್ಲಾಸಮ್ ಸಿಟಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತರ ಚಿತ್ರಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರಿಗೆ 1992ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಶಂಕರ ಪಾಟೀಲ್ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಗೌರವಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಶ. 2000ನೆಯ ಸಾಲಿನ ವರ್ಣಶಿಲ್ಪಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಭಾಜನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎಲ್.ಎನ್.)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಸಿ.ಆರ್. : 1948. ಇವರು ಮನೋವೈದ್ಯರಾಗಿ, ಲೇಖಕರಾಗಿ, ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಪ್ತ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಸದಾ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಮನೋವೈದ್ಯಕೀಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ ಓದುಗರ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯರು. ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1948 ಡಿಸೆಂಬರ್ 12 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ರಾಜಣ್ಣಾಚಾರ್ ಮತ್ತು ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಎನ್. ಪಿ. ಸರೋಜಮ್ಮ. ಇವರು 135 ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮರುಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿವೆ. ಬಾನಾಮತಿ ಪುಸ್ತಕ 7 ಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿದ್ದರೆ "ನಿಮ್ಮ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ" ಕೃತಿ 6 ಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತೆಲುಗಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡ ಇವರ ನಾಲ್ಕು ಕೃತಿಗಳು 4 ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಿವೆ. ಹತ್ತು ಹಲವು ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಡಾ॥ ಎನ್. ಎನ್. ಜಯರಾಂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಡಾ॥ ಎಚ್, ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ದತ್ತಿ ಬಹುಮಾನ, ಡಾ॥ ಪಿ.ಎಸ್. ಶಂಕರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಅಲ್ಲದೇ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗರಿಯಿಟ್ಟಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿದೆ. ಖ್ಯಾತ ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯ ಸಾಹಿತಿ ಎಚ್.ಡಿ. ಚಂದ್ರಪ್ಪಗೌಡರು ಸಿ.ಆರ್.ಸಿ ಇವರನ್ನು ಲಿವಿಂಗ್ ಲೆಜೆಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಿಲ್ಲ.

10ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು ಬೆಂಗಳೂರು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಮ್ಹಾನ್ಸ್‌ನ ಮನೋವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿರುವ ಇವರು ಹಲವಾರು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನಲಂಕರಿಸಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ವೈದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವರು. ಇವರು ರಾಜೀವ್‌ಗಾಂಧಿ ವೈದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ತಜ್ಞ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿಯೂ(1991) ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಡಾ. ವಸುಂಧರಾ ಭೂಪತಿ)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ್ : 1910–1995. ಭಾರತ ಸಂಜಾತ ಅಮೆರಿಕ ಖಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ. 1910ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 10ರಂದು ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯನ್ ಅಯ್ಯರ್. ತಾಯಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ಇಬ್ಬರು ಅಕ್ಕಂದಿರು, ಮೂವರು ತಮ್ಮಂದಿರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ವರು ತಂಗಿಯರ ತುಂಬು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು. ತಂದೆ ತಾಯಿಯರೇ ಇವರ ಮೊದಲ

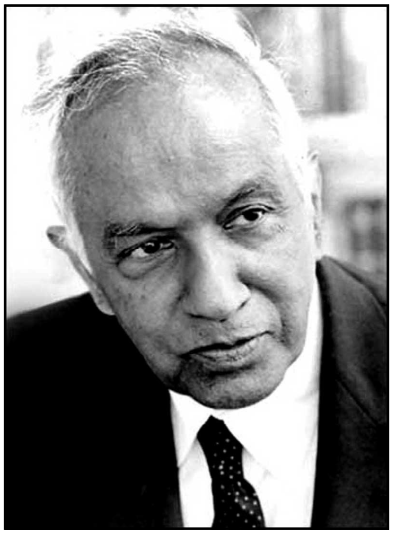

ಗುರುಗಳು. ಇವರು ಹುಟ್ಟುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಇವರ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಸಿ.ವಿ. ರಾಮನ್ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾರೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಇವರದು ವಿಜ್ಞಾನದತ್ತ ಒಲವು, ಎಲ್ಲ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿಯೇ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನವಾದ 'ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ದಿ ನ್ಯೂ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್' ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ (ಪ್ರೊಸೀಡಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, 1928) ಇವರಿಗಿನ್ನೂ 18 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಆಗ ತಾನೇ ಮದ್ರಾಸಿನ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ.ಯು ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದರು. 1930 ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆನರ್ಸ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕಗಳ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತರುವಾಯ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ತೆರಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಆರ್. ಎಚ್. ಫೌಲರ್ ಹಾಗೂ ಪಿ.ಎ.ಎಂ.ಡಿರಾಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ 1933ರಲ್ಲಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 4 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ಟ್ರಿನಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಫೆಲೋ ಆಗಿದ್ದರು. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಇತರ ಸನ್ಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಹಾಗೂ ಷೀಪ್ ಷಾಂಕ್ಸ್ ಬಹುಮಾನ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಸಂಶೋಧಕ–ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಆಸ್ಟ್ರೋಫಿಸಿಕಲ್ ಜರ್ನಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇವರೊಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಮುದ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಹಿರಿಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೊಬ್ಬರು ಅದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ಚಂದ್ರಶೇಖರರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ಲೇಖನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಇಲ್ಲವೇ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಸಂಪಾದಕರಿಗೆ ಇರುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ವಿಮರ್ಶಕರ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದರು; ಆದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ವಾದ ಸರಿಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರು ಕೂಡ. ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟ ವಾಯಿತೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ. (ಮುಂದೆ ಇದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಚಂದ್ರಶೇಖರರು ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (1952–67).

ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನಿಂದ ಚಂದ್ರಶೇಖರರು ತಮ್ಮ ನವವಿವಾಹಿತ ಪತ್ನಿ ಲಲಿತ ಚಂದ್ರಶೇಖರೊಡನೆ 1936ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಹಾರ್ವರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ವಾಸದ ತರುವಾಯ ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಯರ್ಕ್ಸ್ ವೇಧಶಾಲೆಗೆ 1937ರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಸ್ಟ್ರುವೆ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. 1953ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪೌರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ದೇಶದಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿದರು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಅಪೂರ್ವ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಹಾಗೂ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಗ್ರ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಮೋಘ ಗಣಿತಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪರಿಚಯ ಹಿರಿಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಾಗಲು ಬಹಳ ಕಾಲ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು

ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇವರದು. ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ದೃಢವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಸ್ವಭಾವ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಖಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು

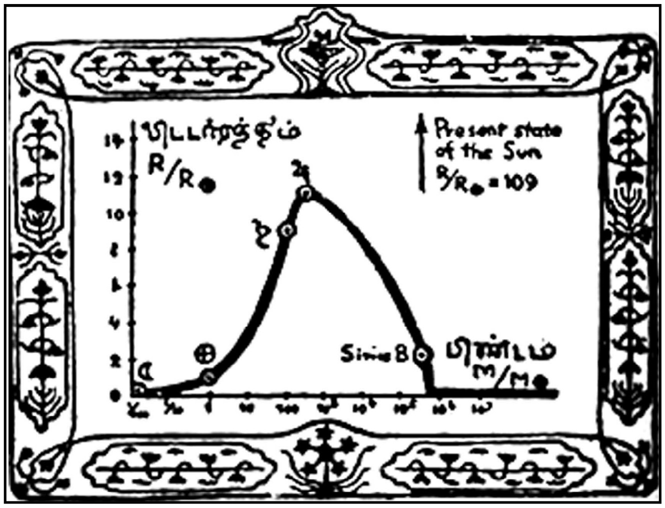

ಶೀತಲ ನಕ್ಷತ್ರಕಾಯಗಳ ತ್ರಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಕ್ಷೆ – ಎಸ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಪುನಃಪ್ರತಿ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರತೀಕಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ (ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ) ಚಂದ್ರ, ಭೂಮಿ, ಶನಿ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಜ್ಯ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಿಂತ 4,60,000ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯುಳ್ಳ ಕಾಯಗಳ ತ್ರಿಜ್ಯ ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಇವರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವಾನಿಲಗಳ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಗತಿವಿನ್ಯಾಸ, ಪ್ರಕ್ಷೋಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆಯ (ಸ್ಟೆಬಿಲಿಟಿ) ಬಗ್ಗೆ ನೀಡಿದ ಡಾರ್ವಿನ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಮಾ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ನೀಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲಿಕೆ ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೂಲಭೂತ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಅನೇಕ ಉಂಟು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇಂಥದ್ದೇ ಎಂದು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಬಹುಪಾಲು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತವು; ಭೌತ, ಖಭೌತ ಹಾಗೂ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ್ದು. ಸ್ವತಃ ಸ್ಟ್ರುವೆಯವರೇ ಒಮ್ಮೆ ಉದ್ಗರಿಸಿದರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಒಬ್ಬ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಯೋ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಯೋ ಅಥವಾ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನಿಯೋ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಒಬ್ಬ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಷಿಕಾಗೋದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಒಲವು ಮೊದಲ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿದಿತ್ತು. ನಕ್ಷತ್ರರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅವರು ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಹಾಗೂ ಕಾಂತಿಗಳ (ಮಾಸ್ ಅಂಡ್ ಲ್ಯೂಮಿನಾಸಿಟಿ) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಕೊಡುಗೆ ಗಣನೀಯವಾದದ್ದು. ಶ್ವೇತಕುಬ್ಜ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ನಕ್ಷತ್ರವಿಕಾಸದ ಅಂತಿಮ ಹಂತ ಶ್ವೇತಕುಬ್ಜ. ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಹೀಲಿಯಮ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತೀರಿಹೋದಂತೆ (ಅಂದರೆ ಭಾರ ಅಣುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದಂತೆ) ನಕ್ಷತ್ರ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತ, ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ಒತ್ತಡ ಈ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗುವ ದೇಹಲಿ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಕ್ಷತ್ರ ಬಂದಾಗ ಆ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ವೇತಕುಬ್ಜವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಸೂರ್ಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ 1.44 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಭಯಂಕರ ಆಸ್ಫೋಟ ದಿಂದಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ಕುಸಿಯುವುದರಿಂದಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯಿಂದಲೋ ನಕ್ಷತ್ರ ತನ್ನ ಅವಸಾನವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ವೇತಕುಬ್ಜಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗೆ ಇರುವ ಈ ಪರಿಮಿತಿಗೆ (1.44 ಸೂರ್ಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯಷ್ಟು) ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಪರಿಮಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗತಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದ ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1942ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರರಿಗೆ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಳರಚನೆ, ವಾಯುಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ವಿಕಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಕಾರ್ಯ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವರ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಣಿಕೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಯಾನೀಕೃತ ಅನಿಲಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದದ್ದು. ಈಚೆಗೆ ಇವರು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರಿಲೆಟಿವಿಟಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಹಲ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೂ ತಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಮುಖ ವಿಜ್ಞಾನಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸ್ಟೊಕ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್ ನಿಯಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಬರೆದ ಸುದೀರ್ಘ ಹಾಗೂ ಸವಿವರ ಲೇಖನ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಅಣುಗಳ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ನಿಯಮಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ (ಅಂದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಬೃಹತ್ ಕಾಯಗಳಿಗೆ) ವಿಸ್ತರಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಿಕಿರಣ ಸಮತೋಲನದ (ರೇಡಿಯೇಟಿವ್ ಈಕ್ವಿಲಿಬ್ರಿಯಮ್) ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಾಗಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ರಮ್‌ಫರ್ಡ್ ಪದಕವನ್ನು ನೀಡಿ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕಲಾಸಮಿತಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಬೆಳಕಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ, ಆ ಬೆಳಕು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ವಸ್ತು ಉಷ್ಣದ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ, ಆ ಬೆಳಕು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ವಸ್ತು ಉಷ್ಣದ ಮೂಲವಾಗುವಂಥ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರಶೇಖರರು ವಿವರಿಸಿದರು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜೀವನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೋ ಅಷ್ಟೇ ಚಿಕ್ಕದು ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಹವ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹೊಸತರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯ ವೀಣಾವಾದನದ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತದ ಕಡೆಗೆ ಒಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಂತೆ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರರಿಗೆ ಸಂದಿರುವ ಸನ್ಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು: 1944ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಫೆಲೋ (ಎಫ್.ಆರ್.ಎಸ್.); 1952ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಟ್ರನಾಮಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಪೆಸಿಫಿಕಿನ ಬ್ರೂಸ್ ಸುವರ್ಣಪದಕ; 1953ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಅಸ್ಟ್ರನಾಮಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸ್ವರ್ಣಪದಕ; 1957ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸ್ವರ್ಣಪದಕ (ರಮ್‌ಫರ್ಡ್ ಮೆಡಲ್); 1962ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ರಾಯಲ್ ಪದಕ; 1966ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಪದಕ; 1971ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಹೆನ್ರಿ ಡ್ರೇಪರ್ ಪದಕ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು 1968ರಲ್ಲಿ ನೆಹರು ಸ್ಮಾರಕ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಾಮಾನುಜನ್ ಪದಕ ಆಗ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಿತು. ಮುಂಬಯಿಯ ಟಾಟಾ ಮೂಲಭೂತ ಅನುಸಂಧಾನ ಕೇಂದ್ರ (ಟಿ.ಐ.ಎಫ್.ಆರ್.) 1971ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಗೌರವ ಫೆಲೋ ಆಗಿ ಆಯ್ದು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. 1983ರ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಿಕವನ್ನು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ಎ. ಫೌಲರ್ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಪ್ರದಾನಮಾಡಲಾಯಿತು.

1937ರಲ್ಲಿ ರಿಸರ್ಚ್ ಅಸೋಸಿಯೇಟ್ ಆಗಿ ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಯರ್ಕ್ಸ್ ವೇಧಶಾಲೆಗೆ ಬಂದ ಚಂದ್ರಶೇಖರರು 1974 ರಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. 1938ರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ, 1942ರಲ್ಲಿ ಅಸೋಸಿಯೇಟ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ 1944ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ ನೇಮಕವಾಗಿ 1952ರಿಂದ ಘನತೆವೆತ್ತ ಸೇವಾ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. (ಡಿಸ್ಟಿಂಗ್ವಿಷ್ಟ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಪ್ರೊಫೆಸರ್).

ಚಂದ್ರಶೇಖರರು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸೇರಿವೆ: ಆ್ಯನ್ ಇಂಟ್ರಡಕ್ಷನ್ ಟು ದಿ ಥಿಯರಿ ಆಫ್ ಸ್ಟೆಲ್ಲಾರ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ (1939), ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಸ್ಟೆಲ್ಲಾರ್ ಡೈನಮಿಕ್ಸ್ (1942), ರೇಡಿಯೇಟಿವ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ್ (1950), ಹೈಡ್ರೋಡೈನಮಿಕ್ ಅಂಡ್ ಹೈಡ್ರೋ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಿಕ್ ಸ್ಟೆಬಿಲಿಟಿ (1961), ಎಲಿಪ್ಸಾಯಿಡಲ್ ಫಿಗರ್ಸ್ ಆಫ್ ಈಕ್ವಿಲಿಬ್ರಿಯಮ್ (1969). ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಪುರಸ್ಕಾರವಾದ ಆ್ಯಡಮ್ ಬಹುಮಾನ ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ರೇಡಿಯೇಟಿವ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರುಗಳೇ ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ನ್ಯೂಟನ್ಸ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಿಯಾ ಫಾರ್ ದ ಕಾಮನ್ ರೀಡರ್" ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು 1995ರಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ (ಚಂದ್ರ – ಎ ಬಯೋಗ್ರಫಿ ಆಫ್ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಲೇಖಕರು ಶ್ರೀ ಕಾಮೇಶ್ವರ ಸಿ. ವಾಲಿ, ಚಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, 1990–91) ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ (ಸುಬ್ರಮಣ್ಯನ್

ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಲೇಖಕರು ಶ್ರೀ ಜಿ.ಟಿ. ನಾರಾಯಣ ರಾವ್, ಅತ್ರಿ ಬುಕ್ ಸೆಂಟರ್, ಮಂಗಳೂರು, 1995) ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ರಾಯಲ್ ಅಸ್ಟ್ರಾನಾಮಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸುವರ್ಣಪದಕವನ್ನು ನೀಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತ ಅದು ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು, ಪರಿಣತರಿಗೂ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸೊಸೈಟಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಗೌರವಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ನುಡಿದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜೀವನದ ದಾರಿಯನ್ನೂ ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ರಮವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲು ಅವರೇ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಹಲವು ಮಾತುಗಳ ಕಡೆ ಗಮನಹರಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಮಾನ. ಅದರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಒಟ್ಟಾದ ಉದ್ಯಮದಿಂದ ಅದರ ಮುನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ರಮ ಹೀಗಿರಬೇಕು: ಮೊದಲು ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುವುದು; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಪರಿಪಕ್ವತೆ, ತರ್ಕಬದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಲು ನಾವು ಕೇಳಬಹುದಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಇವು ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರ ನೀಡಬಲ್ಲವೇ ಎಂದು ನೋಡುವುದು; ಒಂದು ವೇಳೆ ಸರಿಯಾದ ಸಮಾಧಾನ ಸಿಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆಡೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಖಕರ ವಾತಾವರಣವುಂಟಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಹಾದಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರೆ ಅದರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಭರವಸೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಅತಿ ಸುಂದರ ವಸ್ತು ಎಂದರೆ "ಕಪ್ಪು ಕುಳಿ" (ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಹೋಲ್) ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ನಿಧನರಾಗಿದ್ದು 22 ಆಗಸ್ಟ್ 1995ರಂದು ಷಿಕಾಗೋದಲ್ಲಿ. ಇವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ನಾಸಾ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕ್ಷ-ಕಿರಣ ವೇಧಶಾಲೆಗೆ ಚಂದ್ರ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

(ಸಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಜ಼ಾದ್ : 1906–1931. ಭಾರತ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಪ್ರಾಣತೆತ್ತ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಝಾಬುವಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾವರಾ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಪಂಡಿತ್ ಸೀತಾರಾಮ್ ತಿವಾರಿ, ತಾಯಿ ಜಗರಾನೀ ದೇವಿ. ತಂದೆ ಬಡವರು. ಆರಂಭದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಭಾವರಾದಲ್ಲಿಯೆ ಪಡೆದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಬಿಲ್ಲರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣ ಹಿಡಿದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂದೆತಾಯಿಯರು ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಆತಂಕಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ವಾರಾಣಸಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಉಚಿತ ಊಟ ವಸತಿ ಪಡೆದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

1920–21ರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಧುಮುಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರರೂ ಚಳವಳಿಗಿಳಿದು ಬಂಧಿತರಾದರು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಆಜ಼ಾದ್ (ಸ್ವತಂತ್ರ), ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಸ್ವಾಧೀನ, ತಮ್ಮ ಮನೆ ಜೈಲು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಅವರಿಗೆ 15 ಛಡಿ ಏಟುಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ. ಪ್ರತಿ ಏಟಿಗೂ ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ಕಿ ಜೈ ಎಂದು ಆಜ಼ಾದ್ ಜಯಕಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಅವನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು. ಜನ ಅವರನ್ನು ಆಜ಼ಾದ್ ಎಂದೇ ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮನೋಭಾವ ಕೆರಳಿತು. ಮನ್ಮಥನಾಥ ಗುಪ್ತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಜ಼ಾದ್ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾದಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಬೇಗ ಜನಪ್ರಿಯರಾದರು. ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬಹುಪಾಲು ಸಶಸ್ತ್ರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಪ್ರಸಾದ್ ಬಿಸ್ಮಿಲ್ಲರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1925ರ ರೈಲು ಲೂಟಿ, ಕಾಕೋರಿ ವಿದ್ರೋಹ (1926), ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಂಬ್ ಎಸೆತ, ದೆಹಲಿ ವಿದ್ರೋಹ, ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಡರ್ಸನ ಕೊಲೆ (1928), ಎರಡನೆಯ ಲಾಹೋರ್ ದಂಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಆಜ಼ಾದರ ಪಾತ್ರವಿತ್ತು. ಕಾಕೋರಿ ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಪ್ರಸಾದ್ ಬಿಸ್ಮಿಲ್ಲರಿಗೆ ಫಾಸಿ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪೊಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

1928ರಲ್ಲಿ ಸೈಮನ್ ಕಮಿಷನನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರ ಲಾಠಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದು ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ್ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಿ ಲಾಹೋರಿನ ಪೊಲೀಸ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಸಾಂಡರ್ಸ್ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿಯಾದ. ಈ ಸಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಭಗತ್ ಸಿಂಹ, ಜಯಗೋಪಾಲ್ ಮತ್ತು ರಾಜಗುರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಭಗತ್ ಸಿಂಹ, ರಾಜಗುರು ಮತ್ತು ಸುಖದೇವರಿಗೆ ಗಲ್ಲಾಯಿತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮತ್ತೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. 1930ರ ಜುಲೈ 6ರಂದು ದೆಹಲಿಯ ಅಂಗಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ 14,000 ರೂ. ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಇದರ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದರು. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲೇ, ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಗುಂಪಿನವರು ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 6,000 ಬಾಂಬುಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಂಜಾಬಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವರ ದಸ್ತಗಿರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ 10,000 ರೂ. ಬಹುಮಾನ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿತು. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

1931ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 27ರಂದು ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯನ್ನು ಆಜ಼ಾದ್ ಭೇಟಿಯಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅವನು ದೇಶಕ್ಕೂ ಆಜ಼ಾದರಿಗೂ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದು, ಆಜ಼ಾದರ ಆಗಮನದ ಬಗ್ಗೆ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೊಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದರು. ಆಜ಼ಾದ್ ಧೈರ್ಯಗುಂದಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪಿಸ್ತೂಲಿನಿಂದಲೇ ಹೋರಾಡಿ ಇಬ್ಬರು ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿಯಾದರು. ಪೊಲೀಸರ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಗಲ್ಲುಗಂಬವನ್ನೇರಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ ಕೊನೆಯ ಗುಂಡಿನಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಜ಼ಾದ್ ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಯುವಕರಿಗೆ ಆದರ್ಶವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆಜ಼ಾದ್ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ ನೇರಳೆ ಮರದ ಗುರುತೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ಪೊಲೀಸರು ಅದನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ನೇರಳೆ ಮರವು ಚಿಗುರಿತು.

(ಎ.ಎಂ.)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ : 1937– ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರು (2011). ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿ, ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ, ಕತೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದವರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ.

ಇವರು 1937ರ 2ರಂದು, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಘೋಡಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಬಸವಣ್ಣೆಪ್ಪ ಆರ್.ಕಂಬಾರ್, ತಾಯಿ ಚನ್ನಮ್ಮ. ಮನೆತನದ ವೃತ್ತಿ ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ

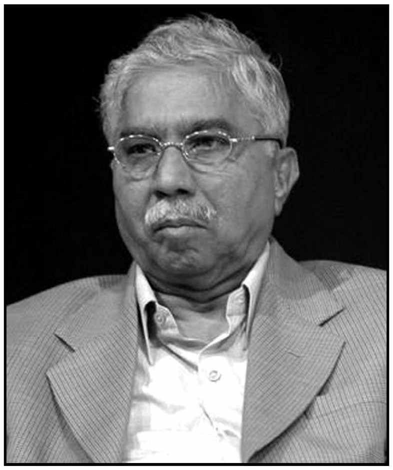

ಘೋಡಗೇರಿಯಲ್ಲಿ. ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ, ಖ್ಯಾತ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಾದ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕರು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿದರು, ಆರ್ಥಿಕ ಅಡಚಣೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ನೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ, ಆತನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸಾವಳಗಿ ಮಠದ ಹಾಸ್ಟೆಲ್‌ನಲ್ಲಿರಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಮೇರೆಗೆ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಓದಿದ್ದರು. ಕಥಾವಳಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ವಸ್ತುವುಳ್ಳ ಕವಿತೆಯೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಸಾವಳಗಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮೆಚ್ಚಿ – ತಮ್ಮ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಬರೆವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಈ ಬಾಲಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ ಬರೆದ ಕತೆಯೊಂದನ್ನು ಮೂಡಬಿದಿರೆಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಕಿರು ಪುಸ್ತಿಕೆ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು.

ಮುಂದೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಭೂಸನೂರುಮಠರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಜನಪದರಂಗಭೂಮಿ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಲಭಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿಶೇಷ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕೆಗೆ ತೆರಳಿ 1968ರಿಂದ 1970ರ ವರೆಗೆ ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ತಜ್ಞರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಜೊತೆಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಎ.ಕೆ. ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರೂ ಕಂಬಾರರ ಬರೆಹಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದದ್ದುಂಟು. 1984–86ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫೋರ್ಡ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಫೆಲೋಷಿಪ್ ಪಡೆದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಂಗಭೂಮಿ, ಜಾನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಂತರ್‌ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು.

1970ರಿಂದ 1991ರವರೆಗೆ ಕಂಬಾರರು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅವರ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕನಸಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಲವು ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ರಚಿತವಾದ ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಹಾಗೂ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಯೋಗ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 1991–98ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಿದವರು ಕಂಬಾರರು. ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆ ಗಣನೀಯ, 21 ನಾಟಕಗಳು, ಎಂಟು ಕವಿತಾ ಸಂಕಲನಗಳು, ಮೂರು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮತ್ತು ಜನಪದ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ 12 ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರು ಸ್ವತಃ ಉತ್ತಮ ನಟ, ಗಾಯಕ. ರಂಗಭೂಮಿ, ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬಯಲು ನಾಟಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕಂಬಾರರ ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದರು. ಕಂಬಾರರು ಆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಧಾರನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ, ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರು ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಜನಪದದ ಎಲ್ಲ ಸತ್ವವನ್ನೂ ತುಂಬಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುವ ರೀತಿ ಅನನ್ಯ. ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ, ಹೊಸ ಪರಂಪರೆ, ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನೇ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟವರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ.

ಕಂಬಾರರ ಬಹುತೇಕ ಕವಿತೆ, ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಇವರ ಭಾಷೆ, ರಂಗದ ಮೇಲೆ ತಂದ ಪದಗತಿ, ಸಂಗೀತ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗೇತಿಹಾಸಕ್ಕೇ ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಯಲಾಟದ ಪರಿಚಯ, ಒಡನಾಟ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಸಿಮಾಡಿ ಹೊಸ ರಂಗತಂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವೀ ಎನ್ನಿಸಿದರು.

ಬಹುತೇಕ ನವ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೊಡನೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಕಂಬಾರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಛಾಪನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದೇ ಅವರ ಜನಪದ ಶೈಲಿ–ಭಾಷೆಗಳ ಶ್ರೀಮಂತ ಬಳಕೆಯಿಂದ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ ನಾಟಕಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಾರರ ನಾರ್ಸಿಸಸ್, ಚಾಳೇಶ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಸಂಗತ ಎನ್ನಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಹಾಗೆ ಹಪಾಪಿತನವಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಸಂಗತ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲವೆಂದ ಕಂಬಾರರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದೆ: ಅರವಿಂದರ ಚಿಂತನೆಗಳಿವೆ; ತನ್ನತನದ ಹುಡುಕಾಟವಿದೆ; ಮನುಷ್ಯನೊಳಗಿನ ದ್ವಿಧಾಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನಿಜವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಹಂಬಲವಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು.

ಅವರ ಕವಿತೆ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನೊಳಗಿನ ದ್ವಿಧಾಭಾವ, ಸ್ವಂತದ ಹುಡುಕಾಟ ನಿರಂತರವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಏಟ್ಸ್ ಕವಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಾನಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರ ಲೋರ್ಕಾನ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಆಚೆಗೂ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಾಹಿತಿ, ಕಲಾವಿದ.

ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಬಾರರ ಕೊಡುಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ. ಇವು ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಚಲನವನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡಿದವು. ಬೆಂಬತ್ತಿದ ಕಣ್ಣು (1961), ನಾರ್ಸಿಸಸ್ (1969), ಋಷ್ಯಶೃಂಗ (1970), ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ (1972), ಚಾಳೇಶ (1973), ಸಂಗ್ಯಾಬಾಳ್ಯ ಅನಬೇಕೊ ನಾಡೊಳಗ (1975), ಕಿಟ್ಟಿಯ ಕಥೆ (1974) ಜೈಸಿದ ನಾಯಕ (1975), ಅಲಿ ಬಾಬಾ (1980), ಕಾಡುಕುದುರೆ (1976), ನಾಯಿಕಥೆ (1976), ಖರೋಖರ (1977), ಮತಾಂತರ (1974), ಹರಕೆಯ ಕುರಿ (1953), ನಾಟಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ 'ಕಂಬಾರರ ನಾಟಕಗಳು' (1984), ಸಾಂಬಶಿವ ಪ್ರಹಸನ (1987), ಸಿರಿಸಂಪಿಗೆ (1980), ಹುಲಿಯ ನೆರಳು (1990), ಭೋಳೆ ಶಂಕರ (1991), ಪುಷ್ಪರಾಣಿ (1990), ತಿರುಕನ ಕನಸು (1989), ಮಹಾಮಾಯಿ (1999), ನೆಲಸಂಪಿಗೆ (2004), ರಾಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಹಂಪಿ (2004), ಜಕ್ಕಣ (2008). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗ, ಕಾಡುಕುದುರೆ, ನಾಯಿಕಥೆ (ಸಂಗೀತ), ಹರಕೆಯ ಕುರಿ, ಹುಲಿಯ ನೆರಳು, ಪುಷ್ಪರಾಣಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ.

ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ನಾಟಕವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮರಾಠಿ, ಹಿಂದಿ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಪಂಜಾಬಿ, ಕೊಂಕಣಿ, ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಚಾಳೇಶ ನಾಟಕವು ಹಿಂದಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿದೆ. ಜೈಸಿದ ನಾಯಕ ನಾಟಕವು ಹಿಂದಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಅಲಿಬಾಬಾ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಬಶಿವ ಪ್ರಹಸನ (ವಿಡಂಬನೆ) ಹರಕೆಯ ಕುರಿ ನಾಟಕಗಳು ಹಿಂದಿ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿವೆ. ಸಿರಿಸಂಪಿಗೆ ನಾಟಕವು ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ವತಿಯಿಂದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ನಾಟಕದ ತಮಿಳು, ರಾಜಾಸ್ತಾನಿ, ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ, ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿದೆ. ಹುಲಿಯ ನೆರಳು ನಾಟಕವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ತಿರುಕನ ಕನಸು ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಮಹಾಮಾಯಿ ನಾಟಕವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ.

ಇವರ ಪ್ರಕಟಿತ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣ–ತಂಗಿ (1956), ಕರಿಮಾಯಿ (1975), ಜಿ.ಕೆ. ಮಾಸ್ತರರ ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗ (1987), ಸಿಂಗಾರವ್ವ ಮತ್ತು ಅರಮನೆ (1982) ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕರಿಮಾಯಿ ಕಾದಂಬರಿ ಚಲನಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಖ್ಯಾತ ರಂಗತಜ್ಞೆ ಬಿ.ಜಯಶ್ರೀ ಅವರು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿ.ಕೆ. ಮಾಸ್ತರ ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗವು ದೂರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಗಾರವ್ವ ಮತ್ತು ಅರಮನೆ ಚಲನಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರು ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಂಗಕೃತಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೂ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯು ಹಿಂದಿ, ಮಲೆಯಾಳ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ.

ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಗುಳು (1958), ಹೇಳತೇನ ಕೇಳ (1964), ತಕರಾರಿನವರು (1971), ಸಾವಿರದ ನೆರಳು (1979), ಆಯ್ದ ಕವನಗಳು (1980), ಬೆಳ್ಳಿ ಮೀನು (1980), ಅಕ್ಕಕ್ಕು ಹಾಡುಗಳೆ (1993), ಈವರೆಗಿನ ಹೇಳತನ ಕೇಳ (2003) ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಕಂಬಾರರು 1996ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಚಕೋರಿಯನ್ನು ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಗೂ ಅಳವಡಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚಕೋರಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಪೆಂಗ್ವಿನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧ. "ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ"ಯು 1965ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಂಬಾರರು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಗ್ಯಾಬಾಳ್ಯಾ (1966), ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹಾಡವ್ವ ನನ್ನ ಬಳಗಾ (1968), ಬಯಲಾಟಗಳು (1973), ಮಾತಾಡೋ ಲಿಂಗವೆ (1973), ನಮ್ಮ ಜಾನಪದ (1980), ಬಂದಿರೆ ನನ್ನ ಜಡೆಯೊಳಗೆ (1981), ಬೇಡರ ಹುಡುಗ ಮತ್ತು ಗಿಳಿ (1989), ಲಕ್ಷಾಧಿಪತಿ ರಾಜನ ಕಥೆ (1981), ಕಾಸಿಗೊಂದು ಸೇರು (1989), ನೆಲದ ಮರೆಯ ನಿಧಾನ (1993), ಬೃಹದ್ದೇಶಿಯ ಚಿಂತನ (2001) ಮತ್ತು ಕಂಬಾರರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ 1984ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ನಿಘಂಟು ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಟಕಶಾಲೆಗಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ 2000ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ನಾಟಕಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೃತಿಗಳು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರು ಹಲವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ (1980–83), ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ (1980–83), ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೆಪರ್ಟರಿ ರಂಗಾಯಣ (1987–91), ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, 1992–98, ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ (1992–96 ಮತ್ತು 1998), ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಶಾಲೆ (1995–96), ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಇವರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಫೋರ್ಡ್ ಫೌಂಡೇಷನ್, ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ (1998), ಭೂಪಾಲದ ಭಾರತ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

ದೆಹಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಶಾಲೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ, ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ (1996–2000) ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು (1983–87). 2004ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು (ಎಂ.ಎಲ್.ಸಿ.).

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳೂ ಹಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು: ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಯೆಂದು 1975ರಲ್ಲಿ ಇವರ ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ನಾಟಕ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ನೀಡಿದ ನಾಟ್ಯಸಂಘದ ಕಮಲಾದೇವಿ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಇವರ ಜೈಸಿದ ನಾಯಕ ನಾಟಕ ಕೃತಿಯನ್ನು ವರ್ಷದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯೆಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿ ವರ್ಧಮಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೇರಳ ಕುಮರನ್ ಆಶಾನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಮಿತಿಯು ಇವರ ಸಾವಿರದ

ನೆರಳು ಕವಿತಾ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಆಶಾನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯು ಕಂಬಾರರ ಸಿರಿಸಂಪಿಗೆ ನಾಟಕಕ್ಕೆ 1991ನೇ ಸಾಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯೆಂದು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯು ಇವರಿಗೆ 5 ಬಾರಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಕೃತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕಂಬಾರರ ತಕರಾರಿನವರು ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ (1971), ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ (ನಾಟಕ) (1972), ಜೈಸಿದ ನಾಯಕ (ನಾಟಕ)(1975), ಸಿಂಗಾರೆವ್ವ ಮತ್ತು ಅರಮನೆ (ಕಾದಂಬರಿ) (1988) ಮತ್ತು ಬೇಡರ ಹುಡುಗ ಮತ್ತು ಗಿಳಿ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನ ಕೃತಿ (1989) ಇವು ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಕೃತಿಗಳು.

ಹಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಂಬಾರರ ರಂಗಭೂಮಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ (1975) ಸಂದ ಗೌರವ, ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ನಂದೀಕರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1987), ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1987), ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಕೊಡಮಾಡುವ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1988), ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1989), ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1983), ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1993), ಮಾಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1997), ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪದ್ಮಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2001), ಕಬೀರ್ ಸಮ್ಮಾನ್ (2002), ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಾದ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2004) ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಜೋಷುವಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುರಸ್ಕಾರ (2005)ಗಳು ಮತ್ತು ಕಂಬಾರರ ನಿರಂತರ ರಂಗಸೇವೆಗಾಗಿ ಮಂಡ್ಯದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಶಂಕರೇಗೌಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು 1982ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸುವಂಥವು.

ಕಂಬಾರರು ಚಲನಚಿತ್ರ, ಕಿರುತೆರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಿರುತೆರೆಯ ಧಾರಾವಾಹಿಗಳು, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕಾಡುಕುದುರೆ ನಾಟಕವನ್ನು 1987ರಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಚಿತ್ರವು ಭಾರತೀಯ ಪನೋರಮಾ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡಿತ್ತು. ಚಿತ್ರವು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಬಾರರ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ ಗಾಯಕರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಮತ್ತೊಂದು ನಾಟಕ ನಾಯಿಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಗೀತಾ ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ 1981ರಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರವೆಂದು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರು ಇತರರ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಭಾಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಅವರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿಯೂ, ಚಿತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿಯೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. (ವಿ)

ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಬಿ.ಎಸ್. : 1945–. ಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಟಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಉತ್ತಮ ಲೆಗ್‌ಸ್ಪಿನ್ ಬೌಲರ್. ಭಗವತ್ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. 1945 ರಮೇ 17 ರಂದು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು.

1963ರ ನವೆಂಬರ್ 14ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಣಜಿ ಟ್ರೋಫಿ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ (ಕೇರಳದ ವಿರುದ್ಧ) ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಟೀಮಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಭಾಗಿಯಾದ ಪ್ರಥಮ ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯ–1964ರ ಜನವರಿ 21ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಎರಡನೆಯ ಟೆಸ್ಟ್.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೋಲಿಯೋ ರೋಗಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ವಿಶ್ವದ ಅಸಾಧಾರಣ ಬೌಲರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಬಲಗೈನಿಂದ ಬೌಲ್ ಮಾಡುವ ಇವರು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಲೆಗ್ ಸ್ಪಿನ್‌ಬೌಲರ್ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಗೂಗ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. 1971ರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಪ್ರವಾಸಾ ನಂತರ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾದ ಲೆನ್ತ್ ಮತ್ತು ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ವೈ. ಎಸ್. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಸ್ಮಾರಕ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಟೂರ್ನಮೆಂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಮೂರು ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 17 ವಿಕೆಟ್ ಗಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರು. 1963–64ರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂನಿಯರ್ ಕ್ರಿಕೆಟ್‌ನಿಂದ ಟೆಸ್ಟ್ ಹಂತಕ್ಕೆ ಏರಿದರು. ಇವರು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಟೀಮಿನ ನಾಯಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ವಿಜ್ಞಾನದ ಪದವೀಧರರಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ್ದರು.

1972–73ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ 79ರನ್ ಕೊಟ್ಟು 8 ವಿಕೆಟ್‌ಗಳನ್ನೂ, 1966–67ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ 235 ರನ್ ಕೊಟ್ಟು 11 ವಿಕೆಟ್‌ಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವುದು ಇವರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಬೌಲಿಂಗ್ ದಾಖಲೆಗಳು.

1971ರ ಆಗಸ್ಟ್ 24ರಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಕೆಟ್‌ಗಳ ಜಯ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಓವಲ್ ಟೆಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ 114 ರನ್‌ಗಳಿಗೆ ಎಂಟು ವಿಕೆಟ್ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. (ಮೊದಲ ಇನ್ನಿಂಗ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 76 ಕ್ಕೆ 2, ಎರಡನೇ ಇನ್ನಿಂಗ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 38ಕ್ಕೆ 6.)

1967–68ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ತಂಡ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರವಾಸದ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸ್ಕೂಟರ್ ಅಪಘಾತವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ (1968–69) ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ (1969) ಮತ್ತು

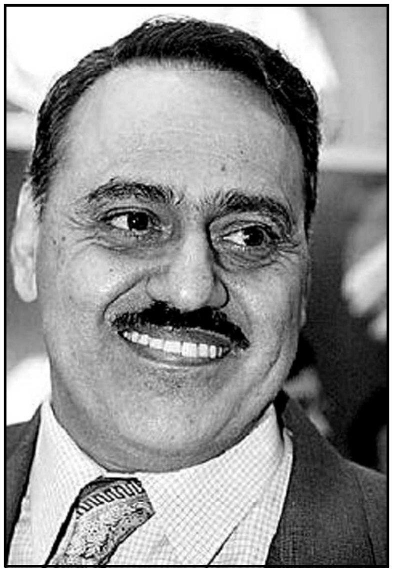

ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ (1971) ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸ ಲಿಲ್ಲ. 1973ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 11 ರಂದು ನಡೆದ ಪಂದ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಇನ್ನಿಂಗ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ಕೋರು 37 ರನ್ ಆಗಿದ್ದಾಗ 8 ರನ್ ಮಾಡಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಕೆಟ್ ಕೀಪರ್ ಅಲನ್ ನಾಟ್ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರ ಬೌಲಿಂಗಿಗೆ ಬಲಿಯಾದರು. ಈ ವಿಕೆಟ್ ಪತನ ಹೊಸ ವಿಕ್ರಮ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಈ ವಿಕೆಟ್ಟನ್ನು ಪಡೆಯು ವುದರ ಮೂಲಕ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ 1972–73ರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧದ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ 662 ರನ್ನುಗಳಿಗೆ 35 ವಿಕೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಹೊಸ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 1951–52ರಲ್ಲಿ ವೀನೂ ಮಂಕಡ್ 571 ರನ್‌ಗಳಿಗೆ 34 ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿಕೆಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ, ಸುಭಾಷ್ ಗುಪ್ತೆ 1955–59ರಲ್ಲಿ 669 ರನ್ನುಗಳಿಗೆ 34 ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ವಿಕೆಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ದಾಖಲೆ ಇದರಿಂದ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು.

ಈ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹಿಂದಿನ ವೀನೂ ಮಂಕಡ್ ಅವರ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಮುರಿದರು. ವೀನೂ ಮಂಕಡ್ ಹನ್ನೊಂದು ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 1249 ರನ್‌ಗಳಿಗೆ 54 ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿಕೆಟ್‌ಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೆ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ 15 ಟೆಸ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 1815ರನ್ ಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 74 ವಿಕೆಟ್‌ಗಳನ್ನು (1972–73ರ ಸರಣಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾದಾಗ) ಪಡೆದಿದ್ದರು.

1974ರ ಜನವರಿ 14ರಂದು ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಇನ್ನಿಂಗ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಅಮಿಸ್ ಅವರನ್ನು ಔಟ್ ಮಾಡಿದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅಧಿಕೃತ ಟೆಸ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕೆಟ್‌ಗಳ ಶತಕವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ 1972–73ರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧದ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ (ಇದು ಮೂರನೆಯ ಟೆಸ್ಟ್) 25 ವಿಕೆಟ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಇವರು ದಾಟಿದರು. ಇದು ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಅವರ 22ನೆಯ ಅಧಿಕೃತ ಟೆಸ್ಟ್. ಇವರು 58 ಟೆಸ್ಟ್‌ಗಳನ್ನೂ, ಒಂದು ಏಕ ದಿನ ಪಂದ್ಯವನ್ನೂ, (ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ವಿರುದ್ಧ), (1976), 246 ಮೊದಲ ದರ್ಜೆ ಮ್ಯಾಚ್‌ಗಳನ್ನೂ ಆಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಿಮ ಟೆಸ್ಟ್ ಆಡಿದ್ದು 1979ರಲ್ಲಿ. (ಬಿ.ವಿ.ವಿವೈ.)

ಚಂದ್ರಸಾಗರ ವರ್ಣಿ : ಸು. 1810. ಜೈನಕವಿ. ಈತ ಕದಂಬಪುರಾಣ, ಚಂದನೆಯ ಕಥೆ, ಜಿನಭಕ್ತಿಸಾರ, ಜಿನಮುನಿ, ಪರಶುರಾಮ ಭಾರತ, ಪುರಾಣ ಸ್ತೋತ್ರ, ಬೆಟ್ಟವರ್ಧನ ಚರಿತ್ರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಶತಕೋಶ, ಭವ್ಯಾಮೃತ, ಮುಲ್ಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಜಿನರಾಮಾಯಣ, ರುದ್ರಯಕ್ಷಗಾನ, ವಾಸುದೇವ ಪಾರಿಜಾತ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಂಜರಿ, ಸ್ಮರ ಕೊರವಂಜಿ, ಹಿಮಶೀತಳನ ಕಥೆ–ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ತುಮಕೂರು

ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕೊರಟಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೋವಿನಕೆರೆ ಗ್ರಾಮದವ. ಪಿತಾಮಹ ಚಂದ್ರನಾಥ; ತಂದೆ ಚಂದಣ್ಣ; ತಾಯಿ ಪೊಂಬೂಜಿಯಮ್ಮ. ಈತನಿಗೆ ಚಂದ್ರನಾಥ, ಗುಟ್ಟಬ್ರಹ್ಮ, ಪದ್ಮಣ್ಣ ಎಂಬ ಮೂವರು ಸಹೋದರರು ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಪೂರ್ವಿಕರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-ಬಳ್ಳಾರಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹುಲಿಗೆಯ ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ತೋವಿನಕೆರೆಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು.

ಈತನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕ ಎಂದಿತ್ತು. ಜೈನದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಈತ ಚಂದ್ರಸಾಗರವರ್ಣಿಯಾದ. ಈತನ ಗುರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸೇನ. ಈತ ಸೇನಾ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ಜಿನಮುನಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸ್ಮರ ಕೊರವಂಜಿ, ಬ್ರಹ್ಮಶತಕೋಶ, ನಾಗಕುಮಾರ ಷಟ್ಪದಿ, ಜಿನಭಾರತ (ಚಾರುಭಾರತ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ದೀಕ್ಷಾನಂತರ ರುದ್ರಯಕ್ಷಗಾನ, ಮುಲ್ಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಪರಶುರಾಮ ಭಾರತ, ಭವಾಮೃತ, ಚಂದನೆಯ ಕಥೆ ಎಂಬ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪರಶುರಾಮ ಭಾರತವನ್ನು 1810ರಲ್ಲೂ ಜಿನಮುನಿಯನ್ನು 1814ರಲ್ಲೂ ಬರೆದಂತೆ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರಾಣಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಗೂ ಜಿನಮುನಿ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಜಿನಮುನಿಯಲ್ಲಿ 50 ಸಂಧಿಗಳು, 2.551 ಪದ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವೇಣುಪುರಿಯ ಶ್ರಾವಕರ ಪ್ರಾರ್ಥನಾನುಸಾರ ರಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪರಶುರಾಮ ಭಾರತ (24 ಅಧ್ಯಾಯ, 1,369 ಪದ್ಯಗಳು), ಜೈನತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಜಿನಭಕ್ತಿಸಾರ (108 ಪದ್ಯಗಳು), ಮುಲ್ಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಜಿನರಾಮಾಯಣ, ಕದಂಬಪುರಾಣ (199 ಪದ್ಯಗಳು)– ಇವು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕದಂಬಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬೆಟ್ಟವರ್ಧನ ಚರಿತ್ರೆ, ಮುಲ್ಲಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಮಶೀತಳನ ಕಥೆ, ಬೆಟ್ಟವರ್ಧನ ಚರಿತ್ರೆ ಸಾಂಗತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. (ಎಂ.ಎ.)

ಚಂದ್ರಹಾಸ : ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆಯ ನಾಯಕ. ಅಶ್ವಮೇಧದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜೈಮಿನಿಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆ ಒಂದು ಉಪಕಥೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಕಥೆ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ವಾಸಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದವರು ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕುವೆಂಪು.

ಚಂದ್ರಹಾಸನು ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಪುತ್ರನಾದರೂ ಅದೃಷ್ಟಹೀನನಾಗಿ ಅನಾಥನಾಗಿ ದಾದಿಯೊಬ್ಬಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಪುರೋಹಿತ ಗಾಲವರು ಈ ಅನಾಥ ಬಾಲಕ ರಾಜನಾಗುವನೆಂಬ ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಜನಿಗೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಅನಾಥ ಹುಡುಗ ಒಡೆಯನಾಗುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೇಗಾದರೂ ಆತನನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುವ ಛಲಹೊಂದಿ ಕಟುಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸದಾ ಸ್ತುತಿಸುವ ಈ ಮುಗ್ಧ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಕಟುಕರು ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಅವನ ಒಂದು ಬೆರಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕುಳಿಂದಕ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರಹಾಸ ಇನ್ನೂ ಬದುಕಿರುವುದನ್ನು ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಮುಂದೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಛಲ ಮತ್ತೆ ಜಾಗ್ರತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಚಂದ್ರಹಾಸನನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಮದನನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ 'ವಿಷ' ವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂದಿರುತ್ತದೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತ ಉಪವನ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಹಾಸ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತ ನಿದ್ದೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ಮಗಳು ವಿಷಯೆ 'ವಿಷ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ವಿಷಯೆ' ಎಂದು ತಿದ್ದುತ್ತಾಳೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ವಿಷಯೆ-ಚಂದ್ರಹಾಸರ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿರುಗಿದ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಳಿಯನಾದರೂ ಶತ್ರು ಶತ್ರುವೇ. ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷವ್ಯೂಹ ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಅಳಿಯನನ್ನು ಪೂಜಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಂಡಿಕಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಚಂಡಾಲರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರಹಾಸ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಮದನನೇ ಚಂಡಿಕಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಂಡಾಲರಿಂದ ಹತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಯೋಜನೆ ತನ್ನ ವಂಶದ ಬೆಳಕನ್ನೇ ನುಂಗಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಎದೆಯೊಡೆದ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಇರಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನಿಗೆ ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಲು ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಗಿರಿಯಮ್ಮನ ಸಾಂಗತ್ಯ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೆಜ್ಜೆಹಾಕುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ನಾಟಕರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಚಂದ್ರಹಾಸ.

ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿ ಸತ್ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಳಿಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಿಮ ಜಯ ಸತ್ ಶಕ್ತಿಯದೇ ಎಂಬುದು ಈ ಕಥೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೌಲ್ಯ. ದೈವಕೃಪೆ ಚಂದ್ರಹಾಸನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ತನ್ನ ದುಷ್ಟಯೋಚನೆಯ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆಯ ಪ್ರಬಲ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅದರ ನಾಯಕನ ಮುಗ್ಧತೆ. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಒಡ್ಡುವ ಅಡ್ಡಿಗಳು, ಚಂದ್ರಹಾಸನ ನಿರ್ಗತಿಕತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೇಳುವವರ ಕರುಣೆಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ಹೋರಾಟ ವಿಧಿಯ ಮುಂದೆ ಸೋತು ಶರಣಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರಹಾಸನು ಒಳ್ಳೆಯತನದ ಪ್ರತೀಕ, ಭಕ್ತ, ದೈವಕೃಪೆಯುಳ್ಳವ. ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮೋಹ, ರಾಜ್ಯದಾಹ, ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವದ ಕೊರತೆ–ಇವು ಅನೀತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ನಿದರ್ಶನ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ. ಈ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಂಘರ್ಷ, ಒಂದರ ಸೋಲು ಮತ್ತೊಂದರ ಗೆಲುವು ಈ ಕಥೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕಥೆಯ ಘಟನೆಗಳೂ ಉಳಿದ ಪಾತ್ರಗಳೂ ನಾಯಕನಾದ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುವೇ ಆಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯ ಆವರಣ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲು ಅತಿಮಾನವಶಕ್ತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ಡಿ.ವಿ.)

ಚಂದ್ರಾಪೀಡ : ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ನಾಯಿಕೆ ಯಾದ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪತಿ. ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಕಾದಂಬರಿಯರ ಮತ್ತು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಪುಂಡರೀಕರ ಪ್ರಣಯವೃತ್ತಾಂತ ವರ್ಣನೆಯೇ ಬಾಣನ ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಸೋಮಪ್ರಭನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಪುಂಡರೀಕನಿಂದ ಶಾಪಪಡೆದ ಚಂದ್ರನೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಗಂಧರ್ವ ಕನ್ಯೆಯಾದ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದಿಗೆ ಅನುರಾಗ ಹೊಂದಿ ಅವಳನ್ನು ವರಿಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ ದೇಹ ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಶೂದ್ರಕ ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯ ನಡಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾತ್ರಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವಾದರೂ ಮುಖ್ಯಕಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಗೆ ಅಭಯವಿತ್ತು, ಅವಳ ಕಥೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಕೇಳಿಸಿ, ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಘಟನೆಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿ, ಶೂದ್ರಕನಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಗಿಣಿಯಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿ–ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಬಿಂದುವಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಚಂದ್ರನಂತೆಯೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಸೌಮ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯವ. ವಿದ್ಯೆ, ವಿನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ– ಎಲ್ಲ ಇವನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿವೆ. ಈತ ಎಷ್ಟು ಉತ್ತಮನಾದ ಗೆಳೆಯ, ಪಾಲಕ, ಮಗ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಇವನಿಗೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಗೌರವ. ಆಕೆಗೂ ಇವನಲ್ಲಿ ಸೋದರವಾತ್ಸಲ್ಯ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಈತ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದರೂ ಅದು ತೂಕತಪ್ಪಿದ ಲಘುಪ್ರಣಯವಲ್ಲ. ಸಂಯಮ ವಿವೇಚನೆ ಇವನ ನಡತೆಯ ಹಿಂದಿದೆ. ಇವನ ಪ್ರೀತಿ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದದ್ದು. ಕಾದಂಬರಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯರೊಂದಿಗಿನ ನಡೆವಳಿಕೆ, ಕಾದಂಬರಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಂದೆತಾಯಿಗೆ ಹೇಳುವಲ್ಲಿನ ಸಂಕೋಚ, ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಕಾಣುವ ಆತುರದಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಚಿಸುವ ರೀತಿ–ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಇವನ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ, ನಾಗರಿಕ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು. ಶೂದ್ರಕ, ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಈ ಎರಡೂ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಗುಣಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಇವನನ್ನು ಕಂಡು ಆದರಿಸಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಇವನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ, ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಾಗಿವೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಕಾದಂಬರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಸುಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಂದರ ಕನ್ನಡ ಚಂಪೂವನ್ನಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೃತಿಪತಿ ನರೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರಂ ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಗವರ್ಮನ ಆಶ್ರಯದಾತನ ಹೆಸರೇ ನಾಯಕನದೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಊಹೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಪಾತ್ರದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ವಿ.)

ಚಂದ್ರಿಕಾ : ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯ ಪತ್ರಿಕೆ. 1934ರ ಮಾರ್ಚ್ 26 ರಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮಲಬಾರಿನ ತೆಲ್ಲಿಚೇರಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗಿನ ಮುಖವಾಣಿಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಶೋತ್ತರಗಳ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಇದು ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆ.ಕೆ. ಮಹಮದ್ ಸಾಹೇಬ್ ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. 1938ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಿಕಾ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಇದರ ಮಾಲೀಕತ್ವ ಖಾಸಗಿ ಪರಿಮಿತ ಕಂಪನಿಯೊಂದಕ್ಕೆ

ಸೇರಿತು. ಈ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದವರು ಆಗ ತೆಲ್ಲಿಚೇರಿಯ ನಗರಪಾಲಿಕೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಜನಾಬ್ ಸಿ.ಪಿ. ಮಮ್ಮುಕಯಿ. 1946ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕೋಳಿಕೋಡ್‌ನರುವ ಅದರ ಸ್ವಂತ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇದರದೇ ಮುದ್ರಣಾಲಯವಿದೆ. ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನ್ ಸಾಹೇಬ್ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಾಗ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗಿನ ಮುಖಂಡ ಸಿ.ಎಚ್. ಮಹಮದ್ ಕೋಯ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಅವರು ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ವಿ.ಸಿ. ಅಬೂಬಾಕರ್ ಸಂಪಾದಕರಾದರು.

ಮಹಿಳಾ ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಸ್ಪೋರ್ಟ್ಸ್ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಇದರ ಸೋದರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. (ಟಿ.)

ಚಂದ್ರೊಬ್ಬಲಬ್ಬೆ : 843–870ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಗಂಗವಂಶದ ದೊರೆ ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಎರೆಗಂಗನ ಕಿರಿಯ ಮಗ 1ನೆಯ ಬೂತುಗನ ರಾಣಿ; ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಮಗಳು. ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಎರೆಗಂಗನಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಗಂಗ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಚಮಲ್ಲ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸೇನಾನಿ ಬಂಕೇಶ ಗಂಗರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪುನಃ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ರಾಚಮಲ್ಲ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಎರೆಗಂಗ ರಾಜಾರಾಮುಡು ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಂಕೇಶನೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ಕದನ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗಂಗರನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಚಂದ್ರೊಬ್ಬಲಬ್ಬೆಯನ್ನು ಬೂತುಗನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಗಂಗರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ. ಚಂದ್ರೊಬ್ಬಲಬ್ಬೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಿಯೂ ಗುಣವತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಳೆಂದೂ ನಾಟ್ಯಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದಿದ್ದಳೆಂದೂ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. 883–920ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಗಂಗರಾಜ ಎರೆಗಂಗ ಚಂದ್ರೊಬ್ಬಲಬ್ಬೆಯ ಮಗ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಚಂಪಕಮಾಲೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಲೌಕಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವರ್ಣವೃತ್ತ; ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ 21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಪಾದಪ್ರಮಾಣದ ಛಂದೋವರ್ಗದಲ್ಲಿ 7,11,600ನೆಯದಾದ ಸಮಚತುಷ್ಪದಿ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಶಿವದನಾ (ಪಿಂಗಲನ ಛಂದಸ್ಸೂತ್ರಗಳು), ಸಿದ್ಧಿ (ಸ್ವಯಂಭೂ ಛಂದಸ್, ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಛಂದೋನುಶಾಸನ), ಚಿತ್ರಲತಿಕಾ (ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಛಂದೋನುಶಾಸನ) ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವಿವಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ರುಚಿರಾ, ಸರಸೀ, ಸಲಿಲನಿಧಿ, ಧೃತಶ್ರೀ, ಪಂಚಕಾವಲೀ ಈ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠಭೇದಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ವೃತ್ತವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಬಂದಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ (ಛಂದೋಂಬುಧಿ, ಛಂದಸ್ಸಾರ). ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ.

ಇದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನರು ಎಂದರೆ ಪಿಂಗಲ (ಸು. 200) ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಭು (ಸು. 628–783). ಪಿಂಗಲ ಕೊಡುವ ಲಕ್ಷಣ ಹೀಗೆ : ಶಶಿವದನಾ ನಜೌ ಭಜೌ ಜ ಜರೌ ರುದ್ರದಿಶಃ (ನಜಭಜಜಜರ ಎಂಬ ಗಣವಿನ್ಯಾಸ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು, 11 ಮತ್ತು 10ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಯತಿ ಬರುವುದು ಶಶಿವದನಾ ವೃತ್ತ). ಸ್ವಯಂಭು ಕೊಡುವ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಇದೇ; ಆದರೆ ಯತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ನಾಗವರ್ಮ ತ್ರಿದಶ (ನಗಣ), ರವಿ (ಜಗಣ), ಇಂದು (ಭಗಣ), ಭಾಸ್ಕರತ್ರಯ (ಜಗಣಗಳು ಮೂರು) ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ (ರಗಣ) ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾದವುಳ್ಳದ್ದು, 13ನೆಯ ಅಕ್ಷರವಾದ ಮೇಲೆ ಯತಿಪಾಲಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಚಂಪಕಮಾಲೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಜಭಜಜಂಜರಂ ಬಗೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರೆ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯೆಂದಪರ್ ಎಂದು ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷ್ಯ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತೋರುವಂತೆ ಸೂಚಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ (ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ). ಪಿಂಗಲನ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಭಟ್ಟ ಹಲಾಯುಧ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಮಾಘ ಕವಿಯ ಶಿಶುಪಾಲವಧೆಯ ಮಲ್ಲಿನಾಥಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ–ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯತಿಸೂಚನೆಯಿದ್ದು, ಅನ್ಯತ್ರ ಯಾರೂ ಅಂಥ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮ ಹೇಳಿರುವಂತೆ 13 ಅಕ್ಷರವಾದ ಬಳಿಕಣ ಯತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಂತೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತೋರುವುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ.

ಆಂಧ್ರ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಪಂಡಿತರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚುರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಹುವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಈ ಚರ್ಚೆಯ ಫಲವಾಗಿ, ಈ ವೃತ್ತ ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಲೌಕಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಥ ಇತರ ವೃತ್ತಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಈವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಆರೆಂಟು ಮಾತ್ರ. ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗುಣಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ (844–88) ಸಾತಲೂರು ತಾಮ್ರಶಾಸನದೊಳಗಿನ ಅರಿನೃಪವಾಜಿ ವಾರಣ ಪದಾತಿ ಮಹಾಪ್ರವಿರಾಮ ಮಾರುತಃ–ಎಂಬ, ಮಾಘಕವಿಯ (ಸು. 750) ಶಿಶುಪಾಲವಧದೊಳಗಿನ ತುರಗಶತಾಕುಲಸ್ಯ ಪರಿತಃ ಪರಮೇಕತುರಂಗ ಜನ್ಮನಃ ಎಂಬ ಆರಂಭವಿರುವ ಎರಡು ವೃತ್ತಗಳೂ ವಾಮನ (ಸು. 750–800), ರಾಜಶೇಖರ (880–920), ಮಮ್ಮಟ (ಸು. 1050–1110), ರುಯ್ಯಕ (ಸು. 1135–1150) ಮುಂತಾದ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿನ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂಭು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಮಚಂದ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಂದೊಂದು–ಒಟ್ಟಿಗೆ ಎರಡು ವೃತ್ತಗಳೂ ಅಮಿತಗತಿಯ ಸುಭಾಷಿತ ರತ್ನಸಂದೋಹ (994) ಮೊದಲಾದ ಪದ್ಯಸಂಕಲನಗಳೊಳಗಿನ ಸುಮಾರು ಆರೇಳು ವೃತ್ತಗಳೂ–ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಈವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲಾವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಘಕವಿಯ ಒಂದು ವೃತ್ತದ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಲೋಕ್ತವಾದ ಯತಿಸ್ಥಾನ ಪಾಲಿತವಾಗಿಲ್ಲ; ಯತಿಭಂಗ ದೋಷಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಮಿತಗತಿಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮೋಕ್ತವಾದ ಯತಿಸ್ಥಾನದ ಪಾಲನೆಯಿದೆ. ಸಾತಲೂರು ತಾಮ್ರಶಾಸನದ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಆದಿಪ್ರಾಸವಿರುವುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪಕಮಾಲೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಖ್ಯಾತಕರ್ಣಾಟಕಗಳೆಂದು (**ನೋಡಿ**) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆರು ವರ್ಣಸಮಚತುಷ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸೇರಿದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡ ಮಾತುಗಳು ಈ ವೃತ್ತದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ–ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಇತರ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇದೂ ಗುರುಲಘು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಹೋಲುವ ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಪಂಪಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಈ ವೃತ್ತದ ಮೂಲ ಎಲ್ಲಿ ? ಉತ್ಪಲ, ಶಾರ್ದೂಲ, ಸ್ರಗ್ಧರೆ–ಇವುಗಳ ಮೊದಲಿನ ಗುರುವಿಗೆ ಎರಡು ಲಘುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಚಂಪಕ, ಮತ್ತೇಭ, ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಎಂಬ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ಮತ್ತು ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳು ಅವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ ; ಬಹುಶಃ ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಮಚಂದ್ರರ ಹೊರತು ಇತರರಾರೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಅವಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯ ಆದಿ ದ್ವಿಲಘುವಿಗೆ ಒಂದು ಗುರುವನ್ನಿಟ್ಟು ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯನ್ನೇ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿರಬಹುದೇ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಇದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾದ್ದು. (ಟಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಚಂಪಾ[1] **:** ವಿಯಟ್ನಾಮಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೂರೇನ್ ರೇವುಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಕೇಪ್ ವರೆಲ್ಲವರೆಗಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಸರು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಚಾಮ್ ಜನಾಂಗದವರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿತ್ತು. **(ನೋಡಿ– ಚಾಮ್–ಜನ)**

ಚೀನೀಯರ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಲಿನ್ ಯಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮರಾವತಿ (ಕ್ವಾಂಗ್ ನಾಮ್), ವಿಜಯ (ಬಿನ್‌ದಿನ್), ಕೌಥರ (ನ್ಹ ತ್ರಂಗ್) ಮತ್ತು ಪಂಡುರಂಗ (ಫನ್‌ರಂಗ್) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟುವು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಇದು ಅನಂತರ ವಿಯಟ್ನಾಂ ಜನರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು.

3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಚೀನೀಯರ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಾನ್ ಮನೆತನ ಸು. 220ರ ವೇಳೆಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು. ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದ ಚಾಮ್ ಜನರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಚಂಪಾದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಚೀನದ ಅರಸರು ಇವರ ಮೇಲೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಚಂಪಾದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದರು.

ಚೀನದ ಲೇಖಕರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಮ ಎಂದು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಚಂಪಾ ದೇಶದ ಅರಸರ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆಯಾಗಿ ಇವರು ಭಾರತೀಯರಾಗಿರ ಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಂಪಾದ ಮೊದಲ ಅರಸ ಫಾನ್ ಹಾಂಗ್ ಸು. 270ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಟಾನ್ ಕಿನ್ ವಿರುದ್ಧ ಈತ ಧಾಳಿ ನಡೆಸಿದ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಇವನನ್ನು ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಓಡಿಸಿದರು. ಅನಂತರದ ಫಾನ್ ಯಿ 50 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಆಳಿದ. ಅವನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ವೆನ್ ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ (336). 349ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗ ಫಾನ್ ಹೊ ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದ. ಚೀನೀಯರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈತ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚೀನದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದ. ಅನಂತರ ಈತನ ಮಗ ಫಾನ್ ಹು-ತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಚಂಪಾ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇವನು ಪ್ರಮುಖ.

ಆ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳು ಚಂಪಾದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅರಸರ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಫಾನ್ ಹು-ತ ಎಂಬುವನೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನದ ಶ್ರೀ ಭದ್ರವರ್ಮ. ಇವನು ಶ್ರೀಮಾರ ರಾಜಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚೊ ದಿನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಧರ್ಮ ಮಹಾರಾಜ ಭದ್ರವರ್ಮನ ಭದ್ರೇಶ್ವರಿ ಸ್ವಾಮಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈತ ಭದ್ರೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಭದ್ರವರ್ಮನ ಸಂತಾನಕ್ಕೆ ಶುಭವಾಗಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನವನ್ನು "ಶಿವದಾಸೋ ಬಧ್ಯತೇ" ಎಂದು ಓದಿ, ಶಿವನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ನರನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಮೊದಲು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ನೀಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಶಾಸನ "ಶಿವದಾಸೋ ವನ್ದ್ಯತೇ" ಎಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಅರಸ ಶಿವಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನೆಂದಷ್ಟೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೆಸಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈತ ಭದ್ರೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಸನ ಹೆಸರನ್ನೇ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಇಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಭದ್ರೇಶ್ವರಾಲಯ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಅನಂತರದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಶಂಭುವರ್ಮನೆಂಬುವನು ಇದನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಆಗ ಶಂಭು ಭದ್ರೇಶ್ವರ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 24 ಸಾಲುಗಳ ಆ ಶಾಸನ, ಪದ್ಯ-ಗದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದೆ. ಮಂದಾಕ್ರಾಂತ, ಮಾಲಿನಿ ಮತ್ತು ಉಪೇಂದ್ರವಜ್ರ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಭದ್ರವರ್ಮ ಮತ್ತು ಶಂಭುವರ್ಮರ ನಡುವೆ ರುದ್ರವರ್ಮನೆಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅರಸ ಆಳಿದ. ಅವರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಕದನಗಳು ಅವರ ಬಲವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿದವು. ದಕ್ಷನಾದ ಅರಸನಿಲ್ಲದೆ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳುಂಟಾದವು. ಭದ್ರವರ್ಮನಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು. ಈ ವಂಶದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಧರ್ಮ ಪ್ರಮುಖನಾದವನು. ವಿಕ್ರಾಂತವರ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾದ ಈತ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು.

8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪಂಡುರಂಗ ಮನೆತನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಲಿನ್ ಯಿ ಎಂದು ಕರೆಯದೆ ಹ್ವಾನ್ ವಾಂಗ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಡುರಂಗ ಮನೆತನ ಚಂಪಾದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ 5ನೆಯ ವಂಶವೆಂದು ಕೆಲವರು ಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೃಥ್ವೀಂದ್ರವರ್ಮ ಅವರ ಮೊದಲ ಅರಸ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿ, ಅವಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಆಕೃತಿಗಳ ಲೋಹದ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಜಾವಾ ದ್ವೀಪದ ನಾವಿಕರು ಚಂಪಾದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ದೋಚಿದಾಗೊಮ್ಮೆ ಸತ್ಯವರ್ಮನೆಂಬ ಅರಸ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಬೆಂಕೊಂಡು, ಅವರು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಎಸೆದು ಹೋದ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ. ಸತ್ಯವರ್ಮನ ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರವರ್ಮ ಮತ್ತು ಹರಿವರ್ಮರು ಆಳಿದರು. ಹರಿವರ್ಮ ಜಾವದ ಧಾಳಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದನಲ್ಲದೆ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಕಾಂಬೋಡಿಯಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಸೈನ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದ.

ಇಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರವರ್ಮ (854-898) ಆರನೆಯ ಭೃಗುವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ. ಈ ವಂಶದ ಅರಸರು ಅನೇಕ ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಭಗ್ನವಾಗಿದ್ದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ (907) ಚೀನದ ಟಾಂಗ್ ಮನೆತನ ಅಳಿದು ಅನ್ನಾಂ ಜನರ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಭೃಗುವಂಶದ ಅರಸರಿಗೂ ನಡುವೆ ವಿರಸವೇರ್ಪಟ್ಟು, ಪರಮೇಶ್ವರ ವರ್ಮ ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯದ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಾದ ಲೆ ಹೋನ್ ಚಂಪಾವನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಪರಮೇಶ್ವರ ವರ್ಮವನ್ನು ಕೊಂದ. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರಪುರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಚಂಪಾದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅರಾಜಕತೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಲೂ ಕಿ-ಟಾಂಗ್ ಎಂಬ ಅನ್ನಾಂ ನಾಯಕನೊಬ್ಬ ಚಂಪಾದ ಅರಸನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳತೊಡಗಿದ.

ಆದರೆ ವಿಜಯ (ಬಿನ್ ದಿನ್) ಎಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚಾಮ್ ಪ್ರಜೆಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿ, ಹರಿವರ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚಂಪಾರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಾದ. ಅವನನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಯತ್ನಗಳು ನಿರರ್ಥಕವಾದವು. ಈತ 7ನೆಯ ವಂಶದ ಮೊದಲ ಅರಸ. ಇವನಿಗೆ ಚೀನದ ಅರಸ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಈತ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರಪುರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದನಾದರೂ ಅನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯಶ್ರೀ ಎಂಬುವನು ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಪುನಃ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1041ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯಶ್ರೀ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಚೀನದ ಅರಸರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹವರ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆದರೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ಅನ್ನಾಂ ಸೈನ್ಯ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಿತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ 7ನೆಯ ಅರಸುಮನೆತನ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು.

8ನೆಯ ಮನೆತನ ಜಯಪರಮೇಶ್ವರ ವರ್ಮನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈತ ಆಂತರಿಕ ದಂಗೆಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಅನ್ನಾಮ್ ಗಳಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅರಸರ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ ಮುಮ್ಮಡಿ ರುದ್ರವರ್ಮ. 1069ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೂ ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಿಗೂ ನಡುವೆ ಭೀಕರ ಕದನ ಉಂಟಾಗಿ ಅನ್ನಾಂ ಅರಸನಾದ ಲಿ ಥಾನ್ ತೋನ್ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ. ರುದ್ರವರ್ಮ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಆತ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದನಾದರೂ ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು.

ಥಾಂಗ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ 9ನೆಯ ವಂಶದ ಮೊದಲ ಅರಸ. ಈತ 4ನೆಯ ಹರಿವರ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಳತೊಡಗಿದ. ಈತ ಅನ್ನಾಂ ದೇಶದೊಡನೆ ಮಿತ್ರತ್ವ ಸಾಧಿಸಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಹೇತುವಾದ. ಮಧ್ಯೆಮಧ್ಯೆ ತೊಡಕುಗಳುಂಟಾದರೂ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಖ್ಮೇರ್ ಜನಾಂಗದವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹೇರಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಚಂಪಾದ ಹೊಸ ಶತ್ರುಗಳಾದರು.

1145ರಲ್ಲಿ ಅಂಗ್‌ಕೋರ್ ನ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೂರ್ಯವರ್ಮ ಚಂಪಾವನ್ನು ಮುತ್ತಿ 3ನೆಯ ಜಯ ಇಂದ್ರವರ್ಮನನ್ನು ಹೊರದೂಡಿದ. ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪಂಡುರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮನೆತನವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ (1147) ಜಯಹರಿ ವರ್ಮ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ. 1167ರಲ್ಲಿ ಹರಿವರ್ಮನ ಮಗನನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ರಾಜನಾದ ಜಯ ಇಂದ್ರವರ್ಮ ಕಂಬುಜದ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾಗಿ 1177ರಲ್ಲಿ ಮೆಕಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿ ಅಂಗ್ ಕೋರ್ ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದ. ಇದು ಚಂಪಾ ಹಾಗು ಕಂಬುಜ ದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಬುಜದ ಕೈ ಮೇಲಾಗಿ ಚಂಪಾ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. 1220ರ ಬಳಿಕ 2ನೆಯ ಜಯ ಪರಮೇಶ್ವರವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂಪಾ ಪುನಃ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತಾದರೂ ಅವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರು ಕುಬ್ಲೈಖಾನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಹಲವಾರು ಘರ್ಷಣೆಗಳ ಬಳಿಕ ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯ ದುರ್ಬಲವಾಯಿತು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಚಂಪಾವನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯದ ಅನಂತರದ ಇತಿಹಾಸ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಯಿತು.

ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದವು. ಪ್ರ.ಶ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಗುಪ್ತ ಅರಸರು ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿ ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲನೆ

ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪಲ್ಲವರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕದಂಬ ಹಾಗೂ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯ ಗೋಚರ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪರಿಚಯ ಸಹ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ಸ್ತೂಪಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರ ಬರೆವಣಿಗೆ ಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಭಾರತದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳು ಆ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದುವು. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಈ ವಿಷಯ ಅವರ ಶಾಸನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಂಪಾ^{2} : ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗಲ್‌ಪುರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ; ಭಾಗಲ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ. ಚಂಪಾ ನಗರ ಹಿಂದೆ ಲೋಮಪಾದರಾಜನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ರಾಮಾಯಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾಲಿನೀ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದೂ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಚಂಪಾ ದೊರೆ ಆಳುತ್ತಿದುದ್ದರಿಂದ ಚಂಪಾಪುರಿ, ಚಂಪಾನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಂಪಕ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇದರ ಸುತ್ತ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಈಗಿನ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಒಂದು ಊಹೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನ ಕರ್ಣನನ್ನು ಅಂಗದೇಶಾಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಆ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಣಪುರಿಯೇ ಈಗಿನ ಚಂಪಾನಗರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಜೈನ ಔಪಪತ್ತಿಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ವರ್ಗ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. 12ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವಾಸುಪೂಜ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಳ ಚಂಪಾ; ಆತನಿಗೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವೂ ನಿರ್ವಾಣವೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾವೀರನ ಶಿಷ್ಯ ಚಂದನವಾಲಾ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ. ಕರಕಂಡೂ ಎಂಬ ರಾಜ ಇಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಕ ರಾಜನ ಮಗನಾದ ಕುಣಿಕನೆಂಬುವನು ರಾಜಗೃಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚಂಪಾವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಚಂಪಾನದಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಮಾಲಿನೀ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮ ಮಾಲಿನೀ ತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಪವಿತ್ರ ನದಿಯೆಂದು ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಚಂಪಾರಣ್ : ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ತಿರಹುತ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗಂಡಕ್ ನದಿ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾಗಮತೀ ನದಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಜಫರ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ–ಇವು ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5228 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3043044 (2001).

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದುನ್ ಮತ್ತು ಸುಮೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವು ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 457 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ 360 ಚ.ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನುರುಜುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿರು ಪ್ರದೇಶವೂ ಅದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜವುಗು ನೆಲವೂ (ಟೆರಾಯ್) ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಮೈದಾನ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾವಿನ ಮರಗಳ ತೋಪುಗಳಿವೆ. ಗಂಡಕ್, ದೊಡ್ಡ ಗಂಡಕ್, ಧನೌತೀ, ಭಾಗಮತೀ ಮತ್ತು ಲೇಲ್‌ವಾಗೀ–ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 360.ಚ.ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 76^0 ಫ್ಯಾ. ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 55^0. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಸಾಗಿಸುವುದು, ದನಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬುಗಳು. ಗೋಧಿ, ಸೆಣಬು, ಮುಸುಕಿನಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಗಸಗಸೆ, ನೀಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಈಚೆಗೆ ನೀಲಿಯ ಬದಲು ಕಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ತೆವುರ್ ಧಾಕಾ ಮತ್ತು ತ್ರಿವೇಣಿ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ 1,35,000 ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಅನಾಹುತ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಆಗಾಗ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾರದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳೂ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾರಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಪ್ಪು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆ, ಚಾದರ, ಕಂಬಳಿಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟಿಹಾದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಸರಾಹ್‌ದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯುಂಟು. ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮ. ನೀಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ನೇಪಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ ಚಂಪಾರಣ್ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನೀಲಿ, ಎಳ್ಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಬಟ್ಟೆ, ಉಪ್ಪು, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ತಂಬಾಕು ಆಮದಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನದಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ : ಹಿಂದೆ ಚಂಪಾರಣ್ ದಟ್ಟ ಕಾಡಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮ ಮತ್ತು ಲವಕುಶರ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಂಗ್ರಾಮಪುರ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹಿಂದು ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರಿನ್ನಿಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗ ಮಿಥಿಲಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನೇಪಾಳದ ರಾಜರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. 1765ರಲ್ಲಿ ಇದು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. 1912ರಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತು. ಈಗ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ.

ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಂದಿನಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂದಿತು. ನೀಲಿ ತೋಟದ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಗಾಂಧೀಜಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ನಡೆಸಿದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಫಲವಾಗಿ ನೀಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತ **(ನೋಡಿ– ಚಂಪಾರಣ್–ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ)** (ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಮೋತೀಹಾರೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 101506(2001). ಇದು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪೈಕಿ ಬೇತಿಯಾ 1116692(2001) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಸಗೌಲಿ. ಒಂದು ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರ. 1815ರ ನೇಪಾಳಿ ಕೌಲು ಸಹಿಯಾದ್ದು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ಲೌರಿಯಾ ನಂದನಗಢ, ಲೌರಿಯಾ ಆರಾರಾಜ್ ಮತ್ತು ರಾಂಪುರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. *

ಚಂಪಾರಣ್ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ : ಈಗಿನ ಬಿಹಾರ ರಾಜ್ಯದ ತಿರುಹುತ್ ವಿಭಾಗದ ಚಂಪಾರಣ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ. ನೀಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೈತರ ಕಷ್ಟದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಕಾರ ಚಂಪಾರಣ್ಯ ಜನಕರಾಜನ ನಾಡು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಪಾದತಲದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ತೀರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನೇಪಾಲದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ, ಜನಸಮೃದ್ಧವಾದ, ಜಲಸಮೃದ್ಧವಾದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲು ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಎಷ್ಟು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಗಳಿಗೆ ಸಹ ಆಗಿ ಮಿಗುವಷ್ಟು ಅಕ್ಕಿಯಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿತ್ತು ; ಹಾಗೆಂಬ ಅರ್ಥದ ಒಂದು ಗಾದೆಯಿತ್ತು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮೀನುಗಳು ನೀಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಇವು ಮೊದಲು ರಾಜರಿಗೆ (ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ) ಸೇರಿದ್ದುವು. ಈ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಜನರು ರಾಜರಿಂದ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯ ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಹಿಡಿದು, ನೀಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಾವು ಹಿಡಿದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರೈತರಿಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೊಟ್ಟರು ; ನೀಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1917ರ ವೇಳೆಗೆ ಅವರು 70 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಬತ್ತದ ಬೆಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು.

ಯುರೋಪಿಯನ್ ತೋಟಗಾರರು ರೈತರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜಮೀನನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ರೈತನೂ ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಪ್ರತಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕಟ್ಟ (ಒಂದು ಎಕರೆ) ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಟ್ಟೆಯಷ್ಟು ನೆಲದಲ್ಲಾದರೂ ನೀಲಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದು ಅದನ್ನು ತೋಟಗಾರ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಬೆಲೆಗೆ ಅವನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೇ ಮಾರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ತೀನ್ ಕಠಿಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರೈತನು ಜಮೀನ್ದಾರನಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನೀಲಿ ಸಾಗಿಸಲು ತನ್ನ ಗಾಡಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು, ನಿಯಮಿತ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಆಳುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರೈತನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಣವಾಗಿ, ಅವನು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರನಿಗೆ ಗುಲಾಮನೇ ಆಗಿದ್ದ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಜಮೀನ್ದಾರರು ರೈತರನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಅವರ ಮನೆ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಗೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಏನೇ ಮಾಡಲೂ ಅವರಿಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ರೈತರು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಅಧೀರರೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲಾರದೆ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. 1917ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸುಮಾರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಿಂಸೆ, ಸಂಕೋಲೆ, ಬಂಧನಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾರ್ಗ ರೈತರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆ ವೇಳೆಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಅಹಿಂಸಾ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಅಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಶತ್ರುವಿನ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ರಕ್ತವನ್ನೂ ಕೆಡವದೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಅವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಯಾ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರ ಶುಕ್ಲನೆಂಬ ಚಂಪಾರಣ್ಯದ ಒಬ್ಬ ರೈತ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ, ನೀಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ರೈತರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಗಾಂಧೀಜಿ ಚಂಪಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೋಡಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದ. ಗಾಂಧಿಯವರು ಮುಜಫರ್‌ಪುರಕ್ಕೆ 1917ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 10 ರಂದು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ, ಇದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹವಾದ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಗಾಂಧಿಯವರು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತೋಟಗಾರರ ಮತವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಹೊರಗಿನವರಾದ ಗಾಂಧಿಯವರು ತಮಗೂ ತಮ್ಮ ರೈತರಿಗೂ ನಡುವೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋಟಗಾರರ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಹೇಳಿದ. ತಾವು ಹೊರಗಿನವರಾದರೂ ರೈತರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ತಮಗೆ ಹಕ್ಕುಂಟೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಮರ್ಯಾದೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಗಾಂಧಿಯವರು ತಿರುಹತ್ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಕಮಿಷನರ್ ಹೇಳಿದ. ಗಾಂಧಿಯವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಚಂಪಾರಣ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಮೋತಿಹಾರಿಗೆ ಐದು ಮೇಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ರೈತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಆಗಿದ್ದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಗಾಂಧಿಯವರು ಅನುಚರರೊಂದಿಗೆ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೊರಟರು. ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಅವರ ಮೇಲೆ ತಡೆಯಾಜ್ಞೆ ಜಾರಿ ಮಾಡಿತು. ಚಂಪಾರಣ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅವರ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿತು. ಆಜ್ಞೆಯನ್ನುಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದುಂಟೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಸವಿನಯ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೇ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಗಾಂಧಿಯವರು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಬಹುದೆಂದು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಸರ್ಕಾರದ ಎದುರಿಗೆ ಇಡಲು ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ರೈತರು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಡಬಹುದೆಂದೂ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಅವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ನಿಯಮಿಸಿದರು. ರೈತರು ನಿಜವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟುಪಾಡಾಗಿತ್ತು. ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುವ, ಅದನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದ. ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ ರೈತರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಡತೊಡಗಿದರು. ಯಾವ ಯಾವ ಜಮೀನ್ದಾರರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಗುರುತರವಾದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿದ್ದುವೋ, ಅವರನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಂಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಜಮೀನ್ದಾರರು ಗಾಂಧೀಜಿಯೊಂದಿಗೆ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಕೊನೆಗೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ತೋಟಗಾರರು ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಂದರು. ವಿಚಾರಣೆ ದೀರ್ಘವಾಯಿತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸರ್ಕಾರ ಸೂಚಿಸಿತು.

ರೈತರ ಕಷ್ಟಗಳು ನಿಜವೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕದೆ ಚಂಪಾರಣ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲವೆಂದೂ ಸರ್ಕಾರವೇ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ರೈತರಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬೇಕೆಂದೂ ಗಾಂಧಿಯವರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಬಿಹಾರದ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಒಪ್ಪಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಲಾದ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರೂ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ. ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಲೂ ರೈತರ ಪರವಾಗಿ ವಾದಿಸಲೂ ವಿಚಾರಣೆಯಿಂದ ರೈತರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ತಮಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದೂ ಗಾಂಧಿಯವರು ಷರತ್ತು ಹಾಕಿದರು. ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು.

ವಿಚಾರಣಾ ಸಮಿತಿ ರೈತರ ಪರವಾಗಿಯೇ ತೀರ್ಪು ಕೊಟ್ಟಿತು. ತೋಟಗಾರರು ರೈತರಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ವಸೂಲು ಮಾಡಿದ್ದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ತೀನ್ ಕಠಿಯಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲಕ ರದ್ದು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಸಲಹೆ ನೀಡಿತು. ತೋಟಗಾರರ ಪ್ರಭಾವ, ಒತ್ತಾಯಗಳಿಗೆ ಮಣಿಯದೆ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯಿತು. ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇದ್ದ ತೊಂದರೆ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಗುಲಿದ ವೆಚ್ಚ ಸುಮಾರು 3 ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಮಾತ್ರ.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿ ಗೆಲ್ಲುವುದು ಹಣದಿಂದಲ್ಲ ; ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಸಾಚಾ ಮಾರ್ಗ, ಎದುರಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರೇಮ, ಅಸೀಮ ಶಾಂತಿ, ಉದ್ರೇಕದಿಂದಲೂ ಆಸ್ತಿನಾಶದಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣ ವಿಮುಖತೆ–ಇವುಗಳಿಂದ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. **(ನೋಡಿ– ಗಾಂಧೀ,–ಮೋಹನ್‌ದಾಸ್–ಕರಮ್‌ಚಂದ್)**

(ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಚಂಪೂ : ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಕೆಲವು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಂಪೂ (ಚಂಪು) ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆದ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಜೀವಂಧರಚಂಪೂ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಾವಲೀಃ ಪದ್ಯಪರಂಪರಾ ಚ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಸ್ವಾವಹತಿಪ್ರಮೋದಮ್। ಹರ್ಷಪ್ರಕರ್ಷತನುತೇ ಮಿಲಿತ್ವಾದ್ರಾಗ್ಬಾಲ್ಯ ತಾರುಣ್ಯವತೀವ ಕಾಂತಾ ॥– ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಮೋದಕರಗಳು ; ಆದರೆ ಚಂಪೂ ರಚನೆ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಬಾಲ್ಯ ತಾರುಣ್ಯಗಳೆರಡರ ಸೇರಿಕೆಯಿಂದ ಆಹ್ಲಾದ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕಾಂತೆಯಂತೆ ಇದೆ. ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಇತಿಹಾಸ ಚಂಪೂವಿಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಮೊದಮೊದಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಅದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಬಲಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯವೂ ಸುಸ್ಥಿರವೂ ಆದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು.

ಚಂಪೂವಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ದಂಡಿಯ (ಸು. 650) ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಮಚಂದ್ರ (1088–1172), ವಿಶ್ವನಾಥ (14ನೆಯ ಶ.), ವಿದ್ಯಾನಾಥ (14ನೆಯ ಶ.) ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗವರ್ಮ II, ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಇವರ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ದಂಡಿ ಚಂಪೂವಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಗದ್ಯಪದ್ಯಮಯೀ ಕಾಚಿಚ್ಚಂಪೂರಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ–ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಾಗಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಈಚಿನವರು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಚಂಪೂ (ಚಂಪು) ಎಂಬ ಪದದ ಮೂಲ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುದು. ಅದರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲವಾದುದು ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸುವವರು ಒಂದು ರೀತಿಯಾಗಿಯೂ, ಕನ್ನಡ ಮೂಲವಾದುದು ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸುವವರು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿಯೂ ಹೇಳುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ ನಳಚಂಪುವಿನ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ, ನಂದಕಿಶೋರ ಶರ್ಮ ಅವರು ಗತ್ಯರ್ಥದ ಚಪಿ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಚಂಪಯತಿ ಚಂಪತಿ ಇತಿ ಚಂಪೂ (ಗತಿಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದು ಚಂಪೂ) ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಗ್ರಂಥದ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕೃತ್ಯ ಪುನಾತಿ ಸಹೃದಯಾನ್ ವಿಸ್ಮಿತೀಕೃತ್ಯ ಪ್ರಸಾದಯತೀತಿ ಚಂಪೂ—ಎಂಬುದಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರೆಂಬವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಧಾತುಪಾಠದಲ್ಲಿ ಗತ್ಯರ್ಥಕದ ಚಪ್‌ಃಚಂಪ್ ಧಾತುವಿದೆ. ಇದರ ರೂಪವನ್ನು ಚಂಪತಿ, ಚಂಪಯತಿ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ವಚನಾರ್ಥದ ಗದ್, ಪದ್ ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಎಂಬ ರೂಪಗಳ ನಿರ್ವಚನ ಸಾಧ್ಯವಿರುವಂತೆಯೇ ಚಪ್ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಚಂಪೂ ಅಥವಾ ಚಂಪು ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಗಳೆರಡರ ಕೂಡಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುವ ಮೂರನೆಯ ಶಬ್ದ ಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರು ವಚನಾರ್ಥದ ಧಾತುವಿನ ಬದಲು ಗತ್ಯರ್ಥಕ ಧಾತುವೊಂದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದೂ ಹೇಳಲವಕಾಶವಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಂದಕಿಶೋರ ಶರ್ಮರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ : ಕೆನ್, ಚೆನ್ ಎಂಬ ಮೂಲಶಬ್ದಗಳಿಂದಾದ ಕೆಂಪು, ಚೆಂಪು ಎಂಬ ಪದಗಳು ಸುಂದರ, ಮನೋಹರ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಗದ್ಯಪದ್ಯಮಿಶ್ರವಾದ ಕಾವ್ಯವಿಶೇಷವೊಂದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ, ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವಾಚಿಯಾಗಿ ಚೆಂಪು ಎಂಬುದು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿ ಮುಂದೆ ರೂಢಿಬಲದಿಂದ ಆ ಕಾವ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಚೆಂಪು, ಚಂಪು ಎಂಬ ಹೆಸರು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಇದು ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅವರ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಚಂಪುವಿನ ಮೂಲ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತುಳು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪು ಮತ್ತು ಚೆಂಪೆ, ಜಂಪೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ ; ಅವುಗಳಿಂದ ಚಂಪೂ ಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು–ಎಂಬ ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಇನ್ನು ಚಂಪೂ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಭಿನ್ನಮತವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುವವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಜಾತಕಕಥೆಗಳು, ಪಂಚತಂತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗಿಂತ

ಇತರ ದೃಷ್ಟಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಚಂಪೂ ಎನ್ನಿಸಲಾರವು. ಹರಿಷೇಣನ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (ಪ್ರಶ.350) ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಕಾವ್ಯವಿಭಾಗದ ಪ್ರಕಾರ ಚಂಪೂ ಆಗಬಹುದು. ದಂಡಿ ಚಂಪೂವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಕೃತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವು ಕಾಲಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಿರಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಕಾರರು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಕಾರರು ಪೂರ್ವ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೋ ಐತಿಹಾಸಿಕ ರಾಜವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನೋ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಚಂಪೂಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಹೊಸದಾದ ಚಂಪೂ ಶೈಲಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾಳಿದಾಸಾದಿ ಪದ್ಯಕವಿಗಳೂ ಬಾಣಾದಿ ಗದ್ಯಕವಿಗಳೂ ಬರೆದ ಮೇಲೆ ಈಚಿನವರಿಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿ, ಹಳೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಸದಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಂಪೂ ಶೈಲಿ ಪಂಡಿತಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳೂ ರಾಜ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಆಚಾರ್ಯ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಅವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಚಾರಸರಣಿ.

ಕನ್ನಡ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುವವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ: ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಲ್ಲ, ಈಚೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು. ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವುದು ಪ್ರ.ಶ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಭಟ್ಟನ (ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 915) ದಮಯಂತೀ ಕಥೆ ಅಥವಾ ನಳಚಂಪೂ ಮತ್ತು ಸೋಮದೇವನ ಯಶಸ್ತಿಲಕ ಚಂಪೂ (ಪ್ರ.ಶ. 959) ಇವು ಈಗ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಆದ್ಯ ಚಂಪೂ ಕೃತಿಗಳು. ಇವು ರಚನೆಯಾದದ್ದು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿಗಳಿಂದ. ಇವರು ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕನ್ನಡ ಜೈನ ಕವಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿ ರೂಢಿಸಿದ್ದ ಚಂಪೂ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳು 8–9 ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಸು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದಂಡಿ ಚಂಪೂವಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ದಂಡಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಉತ್ತರವಲ್ಲ. ಆತ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯನಾದುದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಚಂಪೂಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತವೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಅದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ರೂಪ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನುಕರಣೆಯ ಫಲವಲ್ಲ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು–ಇದಿಷ್ಟೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಚಾರಸರಣಿ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೀಗೆಯೇ, ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅರ್ವಾಚೀನತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯನಾದ ದಂಡಿಯೊಬ್ಬನೇ ಅದನ್ನು ಹೆಸರಿಸತಕ್ಕವನು ಎಂಬ ಸಾಕ್ಷ್ಯ, ಚಂಪೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸವಾದ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಅಶಕ್ಯತೆ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನಕಾವ್ಯವಾದ ಶಿಲಪ್ಪದಿಕಾರದ ಅನೇಕ ಸರ್ಗಗಳು ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕಗಳಾಗಿರುವುದು–ಇವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಚಂಪೂಕಾವ್ಯರೂಪ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು–ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿದ್ದ ಚತ್ತಾಣದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಖಂಡಗಳು (ವಚನಗಳು) ನಡುನಡುವೆ ಸೇರಿ ಚಂಪು ತಲೆಯೆತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಂಪುವಿನ ಉಗಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಚತ್ತಾಣ ಎಂಬುದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯರೂಪ. ಇದು ಬಾಜನೆಗಬ್ಬ; ವಾಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು ; ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂದ, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವೃತ್ತಗಳು, ದೇಶೀಯ ಪದ್ಯಜಾತಿಗಳು –ಇವೆಲ್ಲ ಬರುತ್ತವೆ; ಪದ್ದಳಿಯೂ ಬರಬಹುದು ; ಇದು ಅಖಿಲ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾವ್ಯ; ಆದಕಾರಣವೇ ಬಹುಶಃ ದೀರ್ಘವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಂತೂ ಚಂಪೂವಿನ ಉಗಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಮತವಿರುವುದೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ ಇರುವುದೂ ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಹರಿಷೇಣಕೃತವಾದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸ್ತಂಭಶಾಸನದಂಥ (ಸು. 350) ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನಗಳ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಸ್ವರೂಪವೂ ಪ್ರಾಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋತನಸೂರಿಕೃತ ಕುವಲಯಮಾಲಾ ಕಹಾದಂಥ (ಪ್ರ.ಶ. 779) ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳು ಅನುಸ್ಯೂತ ಬೆರೆತ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯೂ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಚಂಪೂವಿನ ಉಗಮವನ್ನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲು ತಕ್ಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಪಾದಕರು ಇದನ್ನು ಚಂಪುವೆಂದೇ ಕರೆಯಬಹುದು–ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಹೊಸ ಸಂಗತಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಹೊರತು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಬರುವುದು ಸರಿಯಾಗದು. (ಟಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಜಾತಕಮಾಲ, ಪಂಚತಂತ್ರ ಮುಂತಾದವಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ವಿಷಯದ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಪದ್ಯಗಳು ವಿರಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ; ಇಲ್ಲವೆ ನೀತಿಬೋಧಕ ಸುಭಾಷಿತಗಳಂತೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಹರಿಷೇಣನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲೂ (ಪ್ರ.ಶ.345) ಗದ್ಯಪದ್ಯಮಿಶ್ರಣವಿದೆ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ.

ದಂಡಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷಿತವಾದ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ಅವನಿಗಿಂತ ಹಳೆಯದಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಅವನ ಕಾಲದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವು ಪ್ರ.ಶ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರನ ನೌಸರಿ ಶಾಸನ ರಚಿಸಿದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಭಟ್ಟ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು.915) ದಮಯಂತೀ ಕಥಾ ಅಥವಾ ನಲಚಂಪೂ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಲಚರಿತವನ್ನು ಈ ಕವಿ ಶ್ಲೇಷಯಮಕಾದ್ಯಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರೌಢಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ ಮದಾಲಸಾಚಂಪೂ. ಇದೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಯಶಸ್ತಿಲಕ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜ ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ 2ನೆಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಮಗನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ದಿಗಂಬರ ಜೈನ ಸೋಮದೇವ (ಸೋಮಪ್ರಭಸೂರಿ ಪ್ರ.ಶ. 959) ಇದನ್ನು ಬರೆದ. 8 ಆಶ್ವಾಸಗಳುಳ್ಳ ಈ ಕಾವ್ಯ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನ ಕೃತಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಉತ್ತಮವೂ ಆಗಿದೆ. ಜೈನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಶೋಧರಚರಿತವೇ ಇದರ ಕಥಾ ವಸ್ತು. ಯೋಧೇಯ ದೇಶದ ರಾಜ ಮಾರಿದತ್ತ ತನ್ನ ಕುಲಪುರೋಹಿತನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಯಾಗವೊಂದನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಚಂಡಮಾರಿ ದೇವತೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೋಡಿಗಳನ್ನೂ ಬಲಿಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಜೋಡಿಯೂ ಸೇರಿದೆ. ರಾಜಭಟರು ಮುನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಅಣ್ಣತಂಗಿಯರ ಜೋಡಿಯನ್ನು ವಧಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆತರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ದರ್ಶನದಿಂದ ರಾಜನ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರು ರಾಜನ ಸೋದರಿಯ ಅವಳಿಮಕ್ಕಳು, ಜಾತಿಸ್ಮರನಾದ ಆ ಸೋದರ ಪೂರ್ವಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಹಿಂದಿನ ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಶೋಧರನಾಗಿದ್ದವ. ರಾಜ ತಾನು ಮಾಡಲಿದ್ದ ಘೋರವಾದ ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನರಿತು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೋಮದೇವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ, ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಅಡಕಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಗಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜೈನಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಜೀವಂಧರಚಂಪೂ. ಇದರಲ್ಲಿ 11 ಲಂಬಕಗಳಿವೆ. ಗುಣಭದ್ರನ ಉತ್ತರಪುರಾಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹರಿಚಂದ್ರ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೊಂಕಣದ ಮುಮ್ಮುನಿರಾಜನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ವಾಲಭಕಾಯಸ್ಥ ಸೊಡ್ಡಲ (ಸು. 1000) ಉದಯಸುಂದರೀಕಥಾ ಎಂಬ ಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ 6 ಉಚ್ಛ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಕವಿ ನಾಗಲೋಕದ ರಾಜಕನ್ಯೆ ಉದಯಸುಂದರೀ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ರಾಜಕುಮಾರ ಮಲಯವಾಹನ – ಇವರ ಪ್ರೇಮದ ಕಥೆಯೊಡನೆ ತಾರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಕೇಸರಿಯರ ಪ್ರಣಯವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೆಣೆದು ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಬಾಣನ ಹರ್ಷಚರಿತದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು 25 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚಂಪೂರಾಮಾಯಣ ಭೋಜರಾಜನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಕರ್ತೃ ಧಾರಾನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಭೋಜರಾಜನೇ (1018–1063) ಇರಬೇಕೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಪ್ರತಿ ಕಾಂಡದ ಸಮಾಪ್ತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದರ್ಭರಾಜ ವಿರಚಿತವೆಂಬ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರಿಲ್ಲ. ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಗಿದ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಕಾಂಡವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸೇರಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ

ಭೋಜನೆಂದೇ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಏನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡದೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಂಪೂಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಗದ್ಯವೂ ಪದ್ಯವೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಂಪೂಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಸು. 1050ರಲ್ಲಿ ಅಭಿನವಕಾಳಿದಾಸ 6 ಉಚ್ಛ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದ. ಸೋಮೇಶ್ವರದೇವ (1240) ವೀರಧವಲನ ಮಂತ್ರಿ ವಸ್ತುಪಾಲನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಕೀರ್ತಿಕೌಮುದೀ ಎಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕಳಿಂಗದೇಶವನ್ನಾಳಿದ ಗಂಗರನ್ನು ಕುರಿತ ಗಂಗವಂಶಾನುಚರಿತಂ ಎಂಬ ಚಂಪೂವನ್ನು ವಾಸುದೇವ ರಥ ಸು. 1420ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ಭಾರತಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಅನಂತಭಟ್ಟನ ಕಾಲ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ನಾರಾಯಣೀಯದ ಕರ್ತೃ ಮಲಬಾರಿನ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟಾತಿರಿ (1560–1646) ಅನಂತಭಟ್ಟನ ಚಂಪೂಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತ ಚಂಪೂ 16ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ 12 ಸ್ತಬಕಗಳಿವೆ. ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲೂ ನಾನಾ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಗಳ ವೃತ್ತವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿರುವ ಚಂಪೂಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯ ಸುಂದರಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಅನಂತಭಟ್ಟ ಒಂದು ಭಾಗವತ ಚಂಪೂವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

16 ಮತ್ತು 17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕೃತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ವಿಜಯನಗರದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ರಾಣಿ ತಿರುಮಲಾಂಬೆ ಪ್ರಶ.ಸು.1550ರಲ್ಲಿ ವರದಾಂಬಿಕಾಪರಿಣಯ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದಳು. ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮತ್ತು ರಾಜಕುಮಾರಿ ವರದಾಂಬಿಕೆಯರ ವಿವಾಹವೇ ಇದರ ವಸ್ತು. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ (11ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುವ ರಾಮಾನುಜ ಚಂಪೂವನ್ನು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ರಚಿಸಿದ. ಚಿದಂಬರ ಕವಿ ಇದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣ ಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಸ್ಕಂದ–ಈ ಐವರ ವಿವಾಹವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಹೇಳುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಭಾಗವತ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ರಾಮಭದ್ರ, ರಾಜನಾಥ ಇವರೂ ಭಾಗವತ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಗವತ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದಂತೆಯೇ ಹಲವರು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಶವಭಟ್ಟ 6 ಸ್ತಬಕಗಳಲ್ಲೂ ದೈವಜ್ಞಸೂರ್ಯ 5 ಉಚ್ಛ್ವಾಸಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಕರ್ಷಣ 4 ಉಲ್ಲಾಸಗಳಲ್ಲೂ ನೃಸಿಂಹಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಶೇಷಕೃಷ್ಣನೆಂಬಾತ ಪಾರಿಜಾತಹರಣಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮರಪುಂಗಮದೀಕ್ಷಿತ (ತೀರ್ಥ) ಯಾತ್ರಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನೊಡನೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತ ಋತುಗಳು, ಸೂರ್ಯೋದಯ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ಮುಂತಾದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ (ಸು. 1620) ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಚರಿತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಆನಂದಕಂದ ಚಂಪೂವನ್ನೂ ಚಕ್ರಕವಿ (1650) ದ್ರೌಪದೀ ಪರಿಣಯ ಚಂಪೂವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತ (1637) ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ದೇವದಾನವರು ಕ್ಷೀರಸಾಗರವನ್ನು ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಿ ಕಡೆದಾಗ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಹಾಲಾಹಲವನ್ನು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೇ ಕುಡಿದು ನೀಲಕಂಠನಾದ ಶಿವನ ಕಥೆಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು. ಕವಿಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮೂಡಿದ ತಿಳಿಹಾಸ್ಯ, ಲಲಿತೋತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆ, ಚತುರೋಕ್ತಿಗಳಿದ್ದು ಕೃತಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಾಧ್ವರಿ ಎಂಬಾತ ವರದಾಭ್ಯುದಯ (ಹಸ್ತಿಗಿರಿ ಚಂಪೂ), ಶ್ರೀನಿವಾಸಚಂಪೂ, ಉತ್ತರಚಂಪೂ, ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶಚಂಪೂ– ಇವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾವಸು ಮತ್ತು ದೋಷವನ್ನೇ ಕಂಡು ಖಂಡಿಸುವ ಕೃಶಾನು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವರಿಬ್ಬರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ವೃತ್ತಿಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾರಾಯಣನ ಸ್ವಾಹಾಸುಧಾಕರ ಚಂಪೂ ಕೃತಿ ಅಗ್ನಿಯ ಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ–ಇವರ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶದ ಧಾಟಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅನ್ನಮಾರ್ಯ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಗುಣಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಶೈವನಾದ ಜಯ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವನಾದ ವಿಜಯ–ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಮತಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಜೈನಕವಿಗಳು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸ್ವಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೊ ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಗಾಳದ ವೈಷ್ಣವಪಂಥದವರೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಚೈತನ್ಯನ ಅನುಯಾಯಿ ರಘುನಾಥದಾಸ ಮುಕ್ತಾಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಲೆರೆದು ಮುತ್ತಿನಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದೆಂದು ಕೃಷ್ಣ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಗೋಸ್ವಾಮಿಯ ಗೋಪಾಲಚಂಪೂ ಮತ್ತು ಪರಮಾನಂದದಾಸಸೇನಕವಿಕರ್ಣಪೂರನ ಆನಂದ ವೃಂದಾವನ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು ಹರಿವಂಶ ಮತ್ತು ಭಾಗವತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ತಂಜಾವೂರು ರಾಜಾ ಸರ್ಫೋಜಿಯಿಂದ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಚಂಪೂ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಇದೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾಣೇಶ್ವರ ಬರ್ದವಾನರಾಜ ಚಿತ್ರಸೇನನನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿತ್ರಚಂಪೂವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಶಂಕರಕವಿ ಚೇತಸಿಂಹನನ್ನು ಕುರಿತು ಶಂಕರಚೇತೋವಿಲಾಸಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದ. ಕೃಷ್ಣಕವಿಯ ಮಂದಾರಮರಂದ ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳೂ ವೃತ್ತಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಇವೆ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯರಚನೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದ ಸೀತಾರಾಮಕವಿ, ಗರಳಪುರಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳು ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿನೀಡಿರುವಂತೆ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಒಂದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ಚಂಪೂಗಳಿರುವುದು ಮೇಲಿನ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ; ಹಾಗೆಯೇ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯವೂ ಅಷ್ಟೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳು, ಜೈನರ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ, ಮತವಿಚಾರ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು, ಸಮಾಜದ ಲೋಪದೋಷಗಳ ಟೀಕೆ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿ, ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯೂ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಚಂಪೂ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಏನಿಲ್ಲೆಂದರೂ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ.

(ನೋಡಿ– ಕನ್ನಡ–ಚಂಪೂಸಾಹಿತ್ಯ) (ಎಂ.ಎಲ್.ಜಿ.)

ಚಂಬಾ : ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಸಾಲ್ ಮತ್ತು ರಾವಿ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಜಿಲ್ಲೆ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಶಿವಾಲಿಕ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ರಾವಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ನದಿಗಳಿಂದಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಲಡಾಖ್ ಮತ್ತು ಲಾಹೂಲ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾಂಗಡಾ ಮತ್ತು ಗುರುದಾಸಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಈ ಭಾಗದ ಎತ್ತರ 610 ಮೀ(640 ಮೀ.)ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಮಾನವ ವಸತಿಗಳಿವೆ. ಚಂಬಾ, ಭರಮತಾರ್, ಚುರಾಹ್, ಭಟಿಯಾತ್ ಮತ್ತು ಪಾಂಗೀ ಇಲ್ಲಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಚಂಬಾ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಮಯವಾಗಿ ದುರ್ಗಮವಾಗಿದ್ದರೂ ರಮಣೀಯವಾದ್ದು.

ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಶಣ ವಂಶದವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಂಬಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮೌರ್ (ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದ ಅಜಿತವರ್ಮ ರಾಜ 750ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆತನ ಅನಂತರ ಸುವರ್ಣವರ್ಮ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀವರ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ತರುವಾಯ ಬಂದ ಸಜ್ಜನವರ್ಮ ಚಂಪಕಾ (ಚಂಬಾ) ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಎಂಬುದು ವ್ಹೊಗೆಲ್ ಅವರ ಮತ. ಇದನ್ನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿಲ್ಲವರ್ಮ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಮತ.

11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಚಂಬಾ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಅದು ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಚಂಬಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೀ ಮರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಇವು ರಾಜ ಮೇರುವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮೌರ್‌ನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿಯ ಮತ್ತು ಉದಯಪುರದಲ್ಲಿ ಮುರ್ಕುಲ ದೇವಿಯ ಗುಡಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಕೆ ಕೆಲಸಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಧಾತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು.

ಮುರ್ಕುಲ ದೇವಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ದೇವಿಯ ಆಲಯಗಳ ನಕ್ಷೆ ಕೆಲಸ ಅಪ್ರತಿಮವಾದ್ದು. ಮುರ್ಕುಲದೇವಿ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಶಿವ, ಪಾರ್ವತಿ, ನವಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾಲಕಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎತ್ತರವಾದ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಚಪ್ಪರಗಳು ಈ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಬ್ರಹ್ಮೌರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡದ ಮಣಿಮಹೇಶ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಶಿಖರ ಎತ್ತರವಾದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ನಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಮೇರುವರ್ಮನ ಆಲೇಖವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನರಸಿಂಹ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಎಂಬತ್ತನಾಲ್ಕು ಸಿದ್ಧರ ಸಮಾಧಿ, ಗಣೇಶಮೂರ್ತಿ,

ಸೂರ್ಯಮುಖಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಇವೆ. ಚಂಬಾದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯ ಮಾದರಿಯನ್ನೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುರ್ಕುಲ ದೇವಿ ಮಂದಿರ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಕಲಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಚಂಬಾ ನಗರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮರವರೀ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಾಜ ಸಾಹಿಲ್ಲವರ್ಮ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ತ್ರಿಮುಖರ ಶೈವಮಂದಿರಗಳೂ ಈತ ನಿರ್ಮಿಸಿದವೇ. ಲಕ್ಷ್ಮಣವರ್ಮನೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಹರ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಸಾಹಿಲ್ಲವರ್ಮನ ಮಗಳಾದ ಚಂಪಾವತಿಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಚಂಪೇಶ್ವರೀ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಚಂಬಾದಲ್ಲಿ ರಾವಿ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿರುವ ರಂಗಮಹಲಿನ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗವತ, ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಚಿತ್ರಣಗಳಿವೆ. *

ಚಂಬೈ ವೈದ್ಯನಾಥ ಭಾಗವತರು : 1896–1974. ಹಿರಿಯ ಹೆಸರಾಂತ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬರು. ಕೇರಳದ ಪಾಲಘಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂಬೈ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ದೊಂಡಕುಳದಿ ಅನಂತರಾಮ ಭಾಗವತರು ಇವರ ತಂದೆ. ತಂದೆಯೇ ಇವರ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೂ ಹೌದು. ಭಾಗವತರ ಸಂಗೀತಜೀವನ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 8–10 ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶಾರೀರ ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಕಾರಣ ಪಿಟೀಲುವಾದನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ, ಇವರ ಆರಾಧನಾಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಗುರುವಾಯರ್ ಅಪ್ಪನ್ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲೂರು ಮೂಕಾಂಬಿಕೆಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇವರ ಶಾರೀರ ಸರಿಹೋಯಿತಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಕೆಯೂ ಅಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಿತು. ತಮ್ಮ 27ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಮದ್ರಾಸಿನ ಗೋಖಲೆಭವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಕಚೇರಿ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಚೌಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವರು ಅನೇಕಾನೇಕ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು. ಪಾಲಘಾಟ್ ಟಿ.ಎಸ್. ಮಣಿ ಅಯ್ಯರನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದವರು ಇವರೇ. ಪಿಟೀಲ್ ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿ ನಾಯಿಡು, ಅಳಗನಂಬಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಪಿಳ್ಳೆ ಇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 20 ರಿಂದ 25 ಕಚೇರಿಗಳು ನಡೆದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದಿವಸ 2 ಕಚೇರಿಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇವರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು. ಶಿಸ್ತುಸಂಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾತ್ವಿಕಜೀವಿಗಳು, ಮಹಾದೇವನ ಭಕ್ತರು, ತುಂಬ ಸರಳರು, ಯಾವಾಗಲೂ ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳು, ಹಿರಿಯ ಸಾಧಕರು. 55ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇವರ ಶಾರೀರ ಸಂಪತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತಾದರೂ ಗುರುವಾಯೂರಪ್ಪನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಇವರ ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಲಯ, ಶ್ರುತಿಬದ್ಧತೆ, ಗಂಭೀರನಾದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಕಾಲಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವುದು, ತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸಮಾಡುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟತೆಯನ್ನು ತೋರುವುದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ನೆರವಲ್ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೃದಂಗ ನುಡಿಸಲು ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಮೃದಂಗ ಜತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ಇವರಿಗೆ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಖಿಲ್ಲತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಉಚಿತ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಇವರಿಗೆ ಸಂಗೀತಕಲಾನಿಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಬಿರುದುಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಇವರ ಖ್ಯಾತ ಶಿಷ್ಯರೆಂದರೆ ಯೇಸುದಾಸ್, ಟಿ.ವಿ. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ್, ವಿ.ವಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಪಿ.ಲೀಲಾ ಮೊದಲಾದವರು. ಭಾಗವತರು 1974ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 16ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. ಅವರ ಸ್ಮಾರಕಾರ್ಥ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಗುರುವಾಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಚೆಂಬೈ ಸಂಗೀತೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಆರ್.ಸಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲು : ಸಿಲಿಕದ ಅಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪದಿಂದಾದ ಶಿಲೆ (ಫ್ಲಿಂಟ್). ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ. ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಊದಾ ಕಪ್ಪು. ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಂಡೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮುದ್ದೆಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಚಾಕ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಲು ಕಠಿಣ ಹಾಗೂ ತೂಕವಾದ ಕಲ್ಲು. ಇದರ ಕಾಠಿಣ್ಯಾಂಕ 7.5 ಇದನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಬಡಿದಾಗ ಹೋಳುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊರಭಾಗ ಸಿಬಿರು ಸಿಬಿರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೋಳುಮೈಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನಂಥ ಊದಾಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದಿಮಾನವನಿಗೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ನಂಟು. ಆತ ಈ ಶಿಲೆಯಿಂದಲೇ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಚಕಮಕಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಕಿಡಿಯಿಂದ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಚಕಮಕಿ ಮೀಟಿಕೆಗಳನ್ನು (ಫ್ಲಿಂಟ್ ಲಾಕ್) ತಯಾರಿಸಿ ಬಂದೂಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಿಂದ ಉಕ್ಕಿನ ಚೂರನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಚಕಮಕಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಕಿಡಿಯಿಂದ ಹತ್ತಿ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೆಂಕಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಶುದ್ಧವಾದ ಚಕಮಕಿಗೆ ಚರ್ಟ್‌ಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಲ್ಲು ಮಂದವಾದ ಪೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರದರ್ಶಕ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತೆಳುಪೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರದರ್ಶಕ. ಅತಿ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಪ್ಪು ಚಕಮಕಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಒರೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಳ್ಳೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಪ್ಯಾರಿಸುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ಪರ್, ಅಗೇಟ್, ಚಾಲ್ಸಡನಿ ಮತ್ತು ಚರ್ಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ (ನೋಡಿ– ಚರ್ಟ್). ಈ ಖನಿಜಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಮತ್ತು ರಾಜಮಹಲ್ ಟ್ರಾಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಇವೆ. ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ನರ್ಮದ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಚಕಮಕಿ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಲಬುರುಗಿ, ಬೆಳಗಾವಿ, ವಿಜಯಪುರ ಹಾಗೂ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಚಕ್ಕೆ : ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಲುಫಲಕ. ಉಂಡೆಕಲ್ಲೊಂದರಿಂದ ತೆಗೆದ ಚಕ್ಕೆಗಳ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಚೂಪುಮಾಡಿ ಹೆರೆಯುವ ಆಯುಧ, ಭರ್ಜಿಯ ಮೊನೆ, ಕೊರೆಯುವ ಉಳಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಸಮಾನಾಂತರ ಅಂಚುಗಳುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕೂರಲಗು ಫಲಕಗಳೆಂದು (ಬ್ಲೇಡ್) ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ಸಣ್ಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ (ಕೋರ್ ಟೂಲ್) ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ (ಫ್ಲೇಕ್ ಟೂಲ್) ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸುವುದುಂಟು. ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಕ್ಟೋನಿಯನ್, ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್, ಮಾಸ್ಟೀರಿಯನ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆದರೆ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಚಕ್ಕೆಗಳಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

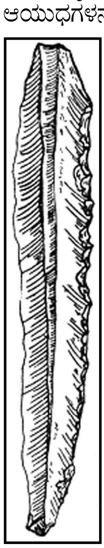

ಚಕ್ಕೋತ : ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ (ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗುಂಪು) ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಣ್ಣಿನ ಮರ. ಗ್ರೇಪ್ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಕ್ಕೆ ಬಲು ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ (**ನೋಡಿ– ಗ್ರೇಪ್–ಹಣ್ಣು**). ಸಿಟ್ರಸ್ ಗ್ರ್ಯಾಂಡಿಸ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಸಿಟ್ರಸ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮ, ಸಿ. ಡೆಕಮೇನ ಎಂಬವು ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಷ್ಯಾಡಕ್, ಪಮೆಲೊ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಕಂಚಿ, ಸಿಹಿಕಂಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ.

ಚಕ್ಕೋತದ ತವರು ಥೈಲೆಂಡ್ ಇಲ್ಲವೆ ಮಲಯ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಭಾರತ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯಗಳಿಗೆ ಇದು ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. 12 ಇಲ್ಲವೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಯುರೋಪಿಗೂ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಬಡಾಸಿಗೂ ಚಕ್ಕೋತವನ್ನು ತಂದು ಬೆಳೆಸಲಾಯಿತು. ಬಾರ್ಬೆಡಾಸಿಗೆ ಇದನ್ನು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಡಗೊಂದರ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಷ್ಯಾಡಕ್ ಎಂಬಾತ ತಂದನಂತೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಚಕ್ಕೋತಕ್ಕೆ ಷ್ಯಾಡಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಬಲುಬೇಗ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದ ಇದನ್ನು ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಕಿತ್ತಳೆ, ಮೋಸಂಬಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕೋತದ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಪಂಜಾಬು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಚಕ್ಕೋತ ಸುಮಾರು 5–15 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆಯಂಥ ಮರ. ಎಳೆಯ ರೆಂಬೆಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಬಣ್ಣ ದಟ್ಟಹಸಿರು. ತೊಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು; ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿವೆ ಇಲ್ಲವೆ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ದಳ ಕೆನೆಬಣ್ಣದ್ದು. ಕೇಸರುಗಳು 20–25. ಫಲ ಕಿತ್ತಳೆ, ನಿಂಬೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಹೆಸ್ಪರಿಡಿಯಮ್ ಮಾದರಿಯದು. ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಲುದೊಡ್ಡದು (10–30 ಸೆ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದು). ಸಿಪ್ಪೆಯೂ ಬಲುದಪ್ಪ. ಫಲದ ಆಕಾರ ಗುಂಡು ಇಲ್ಲವೆ ಪೇರುಹಣ್ಣಿನಂತೆ, ಹಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ನಸುಹಳದಿ. ತೊಳೆಗಳ ಬಣ್ಣ ತಿಳಿಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪಾಟಲ. ತೊಳೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದು. ಹಣ್ಣಿಗೆ ಹುಳಿಮಿಶ್ರಿತ ಸಿಹಿರುಚಿಯಿದೆ. ಬೀಜಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬೀಜಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಕ್ಕೋತದ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮವೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತಳೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಚಕ್ಕೋತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಿವೆ ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಮತ್, ಟ್ರೆಸ್ಕ ಮತ್ತು ಪಿಂಕ್ ಎಂಬವು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ.

ಚಕ್ಕೋತ ಪುಷ್ಟಿಕಾರಕ ಹಾಗೂ ತಂಪು. ಇದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ತಿನ್ನುವುದಲ್ಲದೆ ಮುರಬ್ಬ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕಹಿ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಷೆರಿ ಮುಂತಾದ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಯುವುದುಂಟು. ಚಕ್ಕೋತದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಅಪಸ್ಮಾರ, ಕೆಮ್ಮು ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಚಕ್ಕೋತ ಸೊಪ್ಪು : ಕೀನೋಪೋಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆಸಸ್ಯ. ಆಟ್ರಿಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಹಾರ್ಟೆನ್ಸಿಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಎಳೆಯ ಕಾಂಡವನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣೋಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಮೆತು ತಿರುಳಿನ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಪುಟ್ಟ ಗಿಡ ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಹೃದಯ ಇಲ್ಲವೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದವು. ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಉದ್ದ 10–23 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಂಚು ನಯವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ದಂತಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು; ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪನ್ನು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಾದರೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಬಿತ್ತನೆ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳು. ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ 2 ರಿಂದ 1/2 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ.. ಬೀಜ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೀಜ ಹಾಗೂ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಟಮಿನ್ ಎ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಸಿ.; ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚಕ್ರಕ : ಅಸಾಧು ತರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ತರ್ಕಾಭಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ತರ್ಕದ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣ ಕೊಡದೆ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದುದನ್ನೇ ಅಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕುರಿತಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇಡಿದಾಗ ಈ ದೋಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಾರ್ಕಿಕರು ಸರ್ಕ್ಯುಲರ್ ರೀಸನಿಂಗ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೊಡಲು ಸುತ್ತಿ ಬೇಸತ್ತು ಕಾರಣ ಕೊಡಲಾಗದೆ ಹೋದಾಗ ಸಾಧ್ಯವನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಬೇಡುವುದು ಇಂಥ ತರ್ಕದ ರೀತಿ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ಏಕೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ (ಹೇತುವಾಗಿ) ಹೊಗೆಯನ್ನು ಕುರಿಯ ಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಹೊಗೆ ಇದ್ದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ. ಹೊಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಗೂ ಬೆಂಕಿಗೂ ಅವಿನಾ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂದು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಧು ತರ್ಕ. ಬೆಂಕಿ ಇದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣ ಕೊಡದೆ, ಅಗ್ನಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ– ಎಂದು ಸಾಧ್ಯ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಬೇರೊಂದು ಪದವನ್ನು ಕಾರಣವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಸಾಧ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಯಾಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಆ ತರ್ಕ ಚಕ್ರಕ ದೋಷಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲೂ (ಡೆಫಿನಿಷನ್) ಇದೇ ಬಗೆಯ ದೋಷವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಾರ್ಕಿಕರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹೆಸರು ಸರ್ಕ್ಯುಲರ್ ಡೆಫಿನಿಷನ್ ಎಂದು. ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆಲೋಚಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬುದು ಸಾಧುವಾದ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆ. ಅದರ ಬದಲು ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮಾನವ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕುರಿತರೆ, ಚಕ್ರಕ ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಎಚ್.; ಜಿ.ಎಚ್.)

ಚಕ್ರಗಳು (ಯೋಗದಲ್ಲಿ) : ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಪದ್ಮಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾಡಿಗಳು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೊಳವೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ವಾಹಕಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಾ, ಪಿಂಗಳಾ, ಸುಷುಮ್ನಾ, ಗಾಂಧಾರೀ, ಹಸ್ತಜಿಹ್ವಾ, ಪ್ರಷಾ, ಯಶಸ್ವಿನೀ, ಅಲಂಬುಷಾ, ಕುಹು, ಶಂಖಿನೀ– ಎಂಬ ಹತ್ತು ನಾಡಿಗಳು ಪ್ರಾಣವಾಹಕಗಳಾಗಿದ್ದು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಇಡಾ, ಪಿಂಗಳಾ, ಸುಷುಮ್ನಾ– ಇವು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇಡಾ ಎಂಬುದು ಮೇರುದಂಡದ (ಕಶೇರುಕದ) ಎಡ ಭಾಗದಲ್ಲೂ, ಪಿಂಗಳಾ, ಎಂಬುದು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲೂ, ಸುಷುಮ್ನಾ ಎಂಬುದು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇರತಕ್ಕವು. ಗುದಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಜನನೇಂದ್ರಿಯದ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕಂದ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗದಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ನಾಡಿಗಳೂ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಚಕ್ರಗಳೂ, ಮೇರುದಂಡದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಪಡೆದಿವೆ. ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚಕ್ರಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಚಕ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು ; ಕೆಲವು ಹಠಯೋಗಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಅಪ್ರಧಾನ

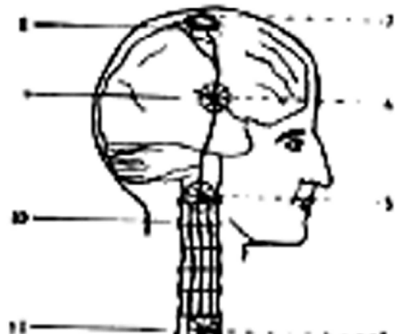

ಷಟ್‌ಚಕ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಿತ್ರಣ : 1. ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರ, 2. ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರ, 3. ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರ, 4. ಅನಾಹತ ಚಕ್ರ, 5. ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರ, 6. ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ, 7. ಸಹಸ್ರಾರ (ಚಕ್ರ), 8. ಬ್ರಹ್ಮ ರಂಧ್ರ, 9. ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವಣ ಸ್ಥಾನ, 10. ಕಂಠಸ್ಥಾನ, 11. ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನ, 12. ಮೇರುದಂಡ, 13. ನಾಭಿ ಸ್ಥಾನ, 14. ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಮೂಲಸ್ಥಾನ, 15. ಗುದಸ್ಥಾನ, 16. ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿ, (a) ಇಡಾನಾಡಿ, (b) ಪಿಂಗಳಾ ನಾಡಿ ಮತ್ತು (c) ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿ

ಚಕ್ರಗಳೂ, ಹದಿಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಚಕ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಚಕ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತು ; ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ನೂರ ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗಿರತಕ್ಕವು– ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರ, ಮಣಿಪೂರ ಚಕ್ರ, ಅನಾಹತ ಚಕ್ರ, ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರ, ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ ಎಂಬ ಆರು. ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುವ ಇವು ಶರೀರದ ವಿವಿಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಮೂಲಭೂತ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಕುಂಡಲಿನಿ **(ನೋಡಿ)** ಎಂಬುದು ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ನೆಲಸಿರುವ ಅವ್ಯಕ್ತ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ.

ಹಠಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧಾರಣಾ, ಧ್ಯಾನ, ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ಯೋಗಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೂ ಮಹಾಮುದ್ರಾ ಮುಂತಾದ ಯೋಗಮುದ್ರೆಗಳಿಂದಲೂ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಬುದ್ಧಗೊಳಿಸಬಹುದು ; ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಕುಂಡಲಿನಿ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ರಾಜಯೋಗ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಷಟ್ಚಕ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಅವನ್ನೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರವೆಂಬ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದೇ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪದ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೇರುದಂಡದ ತಳಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೇಲ ಮೇಲಣ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳೂ ಕಡೆಯದಾಗಿ ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೂ ಈ ಚಕ್ರಗಳ ನಾನಾ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೂ ದೇವತೆ, ವರ್ಣ, ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳಿವೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಮೂಲಾಧಾರಚಕ್ರ ಗುದದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 'ಇಡಾಪಿಂಗಳಾ' ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಒಂದು ಮೂಲಕೇಂದ್ರ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಈ ಚಕ್ರ ಗೋಚರವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಕುಂಡಲಿನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಬುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮದ ಅರಿವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಗ್ರಹಿಸ–ಬಲ್ಲವನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಅವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಆನಂದ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯದಾದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಮೇಲೆ, ಜನನೇಂದ್ರಿಯದ ಮೂಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಚಕ್ರ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಾಗ ಸಾಧಕ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಮಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅನಂತರ ಮಣಿಪೂರಕಚಕ್ರ, ಇದು ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಸಾಧಕನು ರೋಗರಹಿತನೂ ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಅನಾಹತಚಕ್ರ. ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇದು ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಚಕ್ರದ ಅರಿವನ್ನು ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಪಡೆದ ಸಾಧಕ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಿ–ಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಕಾಯಸಿದ್ಧಿ ಮುಂತಾದ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಇನ್ನು ವಿಶುದ್ಧಿಚಕ್ರ, ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಂಠಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಚಕ್ರ. ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಸಾಧಕ ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಯೌವನ, ಉತ್ಸಾಹಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತವೆ. ಆರನೆಯದಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ. ಇದೂ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲೇ ಇದೆ, ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ ಇದರ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಓಂಕಾರ ಈ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಬೀಜಾಕ್ಷರ. ಕುಂಡಲಿನಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಬಲ್ಲ ಯೋಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲ ನೀಗಿಕೊಂಡು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಯೋಗಿಗೆ ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳು (ನೋಡಿ) ಲಭಿಸುತ್ತವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ.

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಚಕ್ರಗಳು ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಮೂಲಾಧಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿನ ಕುಂಡಲಿನಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಈ ಷಟ್ಚಕ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರವನ್ನು (ಇದನ್ನೂ ಚಕ್ರ ಎಂದೇ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ) ಸೇರಿದಾಗ ಯೋಗಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಪರಮಾನಂದ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಂಡಲೀ ಕುಟಿಲಾಕಾರಾ ಸರ್ಪವತ್ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾ ।
ಸಾ ಶಕ್ತಿಶ್ಚಾಲಿತಾ ಯೇನ ಸ ಮುಕ್ತೋ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ॥ (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚಕ್ರಜ : ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚಕ್ರ (ವೃತ್ತ) ಉರುಳುವಾಗ ಅದರ ಪರಿಧಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಿರ ಬಿಂದುವನ್ನು ರೇಖಿಸುವ ಸಮತಲೀಯ ವಕ್ರರೇಖೆ (ಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್). ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ S ಚಕ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ಉರುಳು ವೃತ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. P ಅದರ ಪರಿಧಿಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಸ್ಥಿರಬಿಂದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ O ಬಿಂದುವಿನ ಮೇಲೆ P ಯು Oನೊಡನೆ ಐಕ್ಯವಾಗುವಂತೆ ನಿಂತಿತ್ತು. OX ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರ θ ಕೋನದಷ್ಟು ಉರುಳಿದಾಗ P ಈಗಿನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈಗ LPCM=θ, ಕಂಸ MP (ಖಂಡದಿಶೆ) =OM. Pಯ ಪಥವೇ ಚಕ್ರಜ. OX, OYಗಳನ್ನು ಕುರಿತು P ಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (X,Y) ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$X = a(\theta - \sin\theta) \qquad \ldots..(1)$$
$$Y = a(1 - \text{cose}\ \theta) \qquad \ldots..(2)$$

ಇಲ್ಲಿ a ಚಕ್ರದ ತ್ರಿಜ್ಯ. (1) ಮತ್ತು (2) ಚಕ್ರಜದ ಪ್ರಾಚಲ ಸಮೀಕರಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿ θ ಪ್ರಾಚಲ,

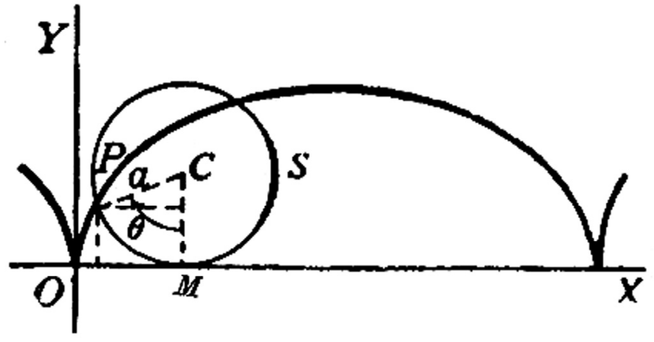

ಚಿತ್ರ 1

ಗುಣಗಳು : ಪ್ರಾಚಲ θ=0 ಇದ್ದಾಗ Pಯ Oನೊಡನೆ ಯಕ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. θ=2π ಆದಾಗ ಚಕ್ರ ಪೂರ್ಣ ಸುತ್ತನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದರಿಂದ P ಈಗ A ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ವಿದ್ಯಮಾನ

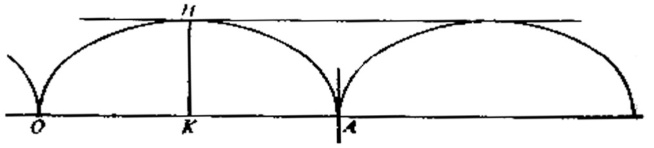

ಚಿತ್ರ 2

ಪುನರಾವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ OA ಸರಳರೇಖೆಯ ಉದ್ದ ಚಕ್ರದ ಪರಿಧಿಗೆ ಸಮ : OA=$2^{4)12}$a. OHA ವಕ್ರರೇಖೆ (ಚಿತ್ರ–2) ಚಕ್ರಜದ ಪೂರ್ತಿ ಚಾಪ(ಆರ್ಚ್). ಇದರ ಉದ್ದ 8a ಚಕ್ರಜ ಹಾಗು OX ಅಕ್ಷ ಸಂವೃತಿಸುವ ವಲಯದ ಸಲೆ $3^{4)12} a^2$ ಇದು ಚಕ್ರದ ಸಲೆಯ (=pa^2)ಮೂರರಷ್ಟು ಇದೆ. ಚಕ್ರಜದ ನಿಮ್ನತಮ ಬಿಂದುಗಳು O,A. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉಭಯಾಗ್ರಗಳೆಂದು (ಕಸ್ಪ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಚಕ್ರಜದ ಉನ್ನತತಮ ಬಿಂದು H. ಈಗ KH= ಚಕ್ರದ ವ್ಯಾಸ 2a ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಗತಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಜದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಉಂಟು.

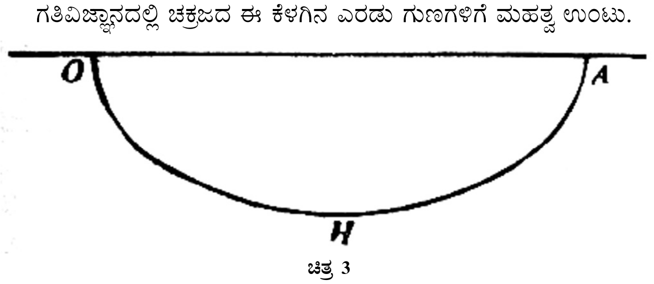

ಚಿತ್ರ 3

1. OX ರೇಖೆ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯವಾಗಿರಲಿ ಹಾಗೂ ಚಕ್ರಜ ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗಿರಲಿ. ಚಕ್ರಜ ನುಣುಪು ವಕ್ರರೇಖೆ ಎಂದೂ ಅದು ಊರ್ಧ್ವತಲದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ **(ಚಿತ್ರ 3)**. ಆಗ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ತೊಡಗಿ ನಿಮ್ನತಮ ಬಿಂದುವಿನ (H)ವರೆಗೆ ಜಾರಿ ತಲುಪಲು ಒಂದು ಕಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಪ್ರಾರಂಭ ಬಿಂದುವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲಿಕ (ಐಸೋಕ್ರೋನಸ್) ಗತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

2. P ಮತ್ತು Q ಒಂದೇ ಊರ್ಧ್ವತಲದ ಮೇಲಿರುವ, ಆದರೆ ಒಂದೇ ಊರ್ಧ್ವರೇಖೆಯ ಮೇಲಿರದ, ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳಾಗಿರಲಿ. ಈಗ P ಯಿಂದ Qಗೆ ಒಂದು ಕಣ ಬೀಳಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಕಣದ ಪಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಇಂಥ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠತಮ್ ಕಾಲ ದೊರಿಯುವುದು ಕಣದ ಪಥ P ಮತ್ತು Q ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಚಕ್ರಜದ ಕಂಸವಾದಾಗ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ದೃತತಮಪತನ (ಬ್ರ್ಯಾಕಿಸ್ಟೊಕ್ರೋನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

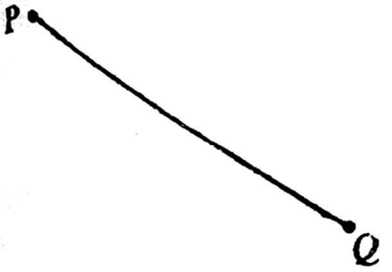

ಚಿತ್ರ 4

ಅಧಿಕಚಕ್ರಜ (ಎಪಿಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್) ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಶ್ಚಕ್ರಜ (ಹೈಪೊಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್): ಸ್ಥಿರ ವೃತ್ತ ಪರಿಧಿಯ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಕ್ರ ಉರುಳಿದಾಗ ಚಕ್ರದ ಪರಿಧಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಿರಬಿಂದುವೊಂದು ರೇಖಿಸುವ ಸಮತಲೀಯ ರೇಖೆ ಅಧಿಕಚಕ್ರಜ. ಸ್ಥಿರ ವೃತ್ತ ಹಾಗೂ ಚಕ್ರಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಊರ್ಧ್ವ ತಲದಲ್ಲಿರಬೇಕು.

ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಚಕ್ರವು ಸ್ಥಿರವೃತ್ತದ ಒಳಮೈಯಲ್ಲಿ ಉರುಳಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಪಥದ ಹೆಸರು ಅಂತಶ್ಚಕ್ರಜ. (**ಚಿತ್ರ 6**)

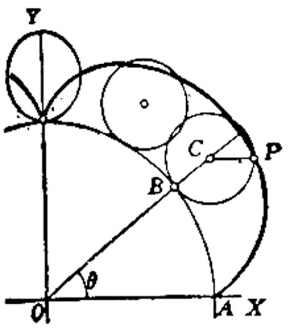

ಚಿತ್ರ 5. ಅಧಿಚಕ್ರಜ

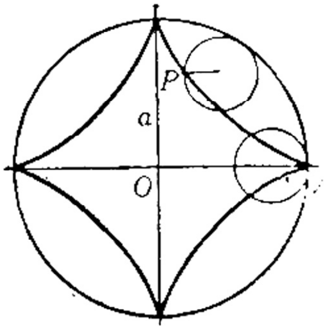

ಚಿತ್ರ 6. ಅಂತಶ್ಚಕ್ರಜ

ಅಧಿಕಚಕ್ರಜದ ಪ್ರಾಚಲ ಸಮೀಕರಣಗಳಿವು :

$$X= (a+b) \cos \theta - a \cos [(a+b)\, \theta/a]$$
$$Y= (a+b) \sin \theta - a \sin [(a+b)\, \theta/a]$$

ಅಂತಶ್ಚಕ್ರಜದ ಪ್ರಾಚಲ ಸಮೀಕರಣಗಳಿವು :

$$X= (a - b) \cos \theta + b \cos [(a-b)\, \theta/b]$$
$$Y= (a-b) \sin \theta - b \sin [(a-b)\, \theta/a]$$

ಇಲ್ಲಿ a ಚಕ್ರದ ಮತ್ತು b ಸ್ಥಿರವೃತ್ತದ ಪರಿಧಿಗಳು.

$a = b/n$ ಆಗಿರುವಾಗ ಈ ಎರಡು ಚಕ್ರಜಗಳಲ್ಲೂ ಚಾಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ n *

ಚಕ್ರಮುನಿ : ಯೂಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಒಳ್ಳೆಯ ಸೊಪ್ಪು ತರಕಾರಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಸೌರೋಪಸ್ ಆಂಡ್ರೊಗೈನಸ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಸುಮಾರು 1.5ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಕರಿಬೇವಿನ ಎಲೆಗಳಿದ್ದ ಹಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಜೋಡಣೆ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯದು. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು; ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಫಲಗಳು ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯವು; ಗುಂಡಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ 6 ಬೀಜಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಗಿಡವನ್ನು ಕಾಂಡದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿದುಹೋಗುವಂಥ ಎಲ್ಲ ತರದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಸಾಧ್ಯ.

ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿ ಗಾತ್ರದ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು 30–45 ಮಿ.ಮೀ. ಉದ್ದದ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ನೆಡಬೇಕು. ನೆಟ್ಟ 15–20 ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಇವು ಚಿಗುರತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ 2 ಘನ ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ಕೆಲವು ದಿನ ಅರಲು ಬಿಟ್ಟು ಎರಡು ಮಂಕರಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಗುಂಡಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬಬೇಕು. ಅನಂತರ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಡಿಗೂ ಎರಡು ತುಂಡುಗಳಂತೆ 20–35 ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ 12–12 ಮೀ. ಆಳವಾಗಿ ನೆಡಬೇಕು. ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಗಿಡಗಳು ಪೊದೆಯಾಗಿ ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಗಿಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯಲು ಬಿಡದೆ ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನ ವೇಳೆಗೆ ಅದನ್ನು ಸಮರಿ ಗಿಡ ಒಂದಕ್ಕೆ 1–2 ಬುಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಒಂದು ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಮೀನುಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು

ಚಕ್ರಮುನಿ ಸಸ್ಯ (ಒಳಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂವು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ)

100–150 ಗ್ರಾಂ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಗಿಡದ ಬುಡದಿಂದ ಒಂದು ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆದಕಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹದವರಿತು ಸಮರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದಲೂ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಿಡದಿಂದ ಸರಾಸರಿ 2–3 ಸೊಪ್ಪಿನಂತೆ 15–20 ವರ್ಷಕಾಲ ಪಡೆಯಬಹುದು.

(ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಅಂಬಿಕಾ : 1802–1962. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ. 1892ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ನಂದಕುಮಾರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಈಗಿನ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್‍ನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಂಬಿಕಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದರು. ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದ ಜೆ.ಎಂ. ಸೇನ್ ಗುಪ್ತರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ವಿವೇಕಾನಂದರ ಬರಹಗಳೂ ಕ್ಷುಧಿರಾಂ, ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಚಾಕಿ ಮುಂತಾದವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಇವರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡಿದುವು. ದೇಶದ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಡಿಪಾಗಿಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಆಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. 1911–12ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಸೇನ್ ಗುಪ್ತರ ಸಂಪರ್ಕ ಲಭಿಸಿ ಇವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರಿದರು. ಸೇನ್ ಗುಪ್ತರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಾಂದ್‍ಪುರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲೂ ಅಸ್ಸಾಂ–ಬಂಗಾಲ ರೈಲ್ವೆ ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಸೂರ್ಯ ಸೇನರ ಭೇಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇವರ ಜೀವನದಲ್ಲೊಂದು ಮಹಾ ಪರಿವರ್ತನೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇವರೊಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ

ನಾಯಕರಾದರು. ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಕ್ರಾಂತಿಯೋಧರ ಸಂಗ್ರಹ, ತರಬೇತು, ಶಸ್ತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿರತರಾದರು. ಹಣ ಎತ್ತಲು ದರೋಡೆ ಮಾಡಿದರು. 1924ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸರ ಅನುಯಾಯಿಯಾದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ಸೂರ್ಯ ಸೇನ್ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಲ್ ಸೇನ್ ಅವರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಇವರು ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಸಾಹಸದ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. 1930ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 18ರಂದು ಇವರ ನಾಯಕತ್ವದ ಒಂದು ತುಕಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೂರವಾಣಿ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ತುಕಡಿ ಶಸ್ತ್ರಾಗಾರವನ್ನು ವಶಪಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ತೋಟಾಗಳು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ನಿರಾಶೆ ಕಾದಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಂಯೋಜನಾ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಜಲಾಲಾಬಾದ್ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇವರು ತಮ್ಮ ಯೋಧರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಆದರೆ ಇವರ ಯೋಜನೆ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಪ್ರಿಲ್ 22ರಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಸರ್ಕಾರದ ಭಾರಿ ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಕಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಎದೆಗೆ ಗುಂಡು ತಗುಲಿತು. ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಪಡೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ತೆವಳಿಕೊಂಡು ನೆರೆಯ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿಯವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಗತರಾದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ಇವರ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಇವರನ್ನು ಅಂಡಮಾನಿಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಯಿತು.

ಅಂಡಮಾನಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವರು ಮಾರ್ಕ್ಸಿಸ್ಟ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದಾಗ ಇವರು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಸೇರಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅದರ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಜನತಾವೀರನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಇವರಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. 1948ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಬಹಿಷ್ಕೃತವಾದಾಗ ಇವರು ಭೂಗತರಾದರು. 1949ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ 1951ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರು. ಭಾರತೀಯ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾದರು. ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯ ಅನಂತರ ಕೋಲ್ಕತಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಪುನರ್ವಸತಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇವರು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. 1952ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಿ ಇವರು ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡರು. ಆದರೆ 1957ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪರಾಜಯವಾಯಿತು. 1962ರ ಮಾರ್ಚ್ 6ರಂದು ಕಾರೊಂದು ಇವರ ಮೇಲೆ ಹರಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವರು ನಿಧನರಾದರು. ಅಂಬಿಕಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ, ಮಿತಭಾಷಿ. ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಇವರು ಉಜ್ಜ್ವಲ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಇವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷಣಕಾರರಾಗಲಿ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯಾಗಲಿ ಆಗಿರದಿದ್ದರೂ ಜನರ ನಡುವೆ ಸದಾ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಭಾಜನರಾಗಿದ್ದರು. *

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ : 1880–1970. ಬಂಗಾಲದ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ. ಈಗಿನ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಮೈಮೆನ್‌ಸಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1889ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ದುರ್ಗಾಚರಣ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರ ಸಹೋದರ ಕಾಮಿನಿ ಮೋಹನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೈಮೆನ್‌ಸಿಂಗ್‌ನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಜ್ಞೆ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಂಡಿತು. 1906ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಹಲವರು; ಮೊದಲು ಪುಲಿನ್ ಬಿಹಾರಿ ದಾಸ್, ಮಖನ್ ಲಾಲ್ ಸೇನ್ ಮತ್ತು ರಬೀಂದ್ರ ಮೋಹನ್ ಸೇನ್; ಅನಂತರ ಸಿ.ಆರ್. ದಾಸ್ ಮತ್ತು ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್, ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಮೇಶದತ್ತರ ಕೃತಿಗಳೂ ಮ್ಯಾಟ್ಸಿನಿ, ಗಾರಿಬಾಲ್ಡಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದುವು.

ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಯಾಮಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಯುವಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯ ಹಿರಿಯ ನಾಯಕರಾದ ಪುಲಿನ್ ಬಿಹಾರಿ ದಾಸರ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾಯಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯೊಂದನ್ನು ಕದ್ದ ಆಪಾದನೆಯ ಮೇಲೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರು ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಢಾಕಾಗೆ ಹೋದರು. ಢಾಕಾ ಪಿತೂರಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರೂ ಒಬ್ಬ ಆಪಾದಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಗರ್‌ತಲದ ಉದಯಪುರ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1912ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಲೆಯ ಆಪಾದನೆ ಹೊರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಪಾದನೆ ರುಜುವಾತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

1913–14 ರಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಡ, ರಾಜ್‌ಷಾಹಿ, ಕೊಮಿಲ್ಲಾ ಮುಂತಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಂಘದ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು. 1914ರಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸಾಲ್ ಪಿತೂರಿ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿ ಅಂಡಮಾನಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಅವರು 1924ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಚಿತ್ತರಂಜನದಾಸರ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಲ್ಕತ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. 1927ರಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮಾಂಡಲೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. 1928ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದರು. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ನವಖಾಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಟಿಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಸಂಘವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಬರ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ಅವರನ್ನು ಬರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅವರು ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. 1929ರಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ರಾಜ್‌ಷಾಹಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. 1938ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ರಾಮ್‌ಘರ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸೆರೆಯಾದರು.

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯರು 1906ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ನವಖಾಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂದಿನ ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. 1954ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಭೆಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಗತಿವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದರು. 1958ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಚುನಾವಣೆಯನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಸರ್ಕಾರ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸದಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಧಿಸಿತು. 1970ರ ವರೆಗೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಿ, ಅನಾರೋಗ್ಯನಿಮಿತ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಅವರು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅವಿವಾಹಿತರಾಗಿದ್ದು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಅವರನ್ನು ಜನರು 'ಮಹಾರಾಜ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. *

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ನಿರಂಜನ ಪ್ರಸಾದ್ : 1893–1956. ಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಾಸನತಜ್ಞ, ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ನದಿಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣಾಗರ್‌ನಲ್ಲಿ 1893ರ ಜುಲೈ 1ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಎಂ. ಎ. ಪದವೀಧರರಾದ ಮೇಲೆ ಇವರು 1917ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪಾಲಿ ಭಾಷೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ 1921ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯಾಸಂಗವೇತನವೊಂದು ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ಇವರು ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಸಾರ್ ಬಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ, ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು. 1924ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. 1926ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಫಿಲಾಸಫಿ ಪದವಿ ಲಭಿಸಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು 1929ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿ ಉದಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಉಪ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆದರು. ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು ತೋರಿಸಿದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವರಿಗೆ 1934ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಸನತಜ್ಞರ ಹುದ್ದೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. 1940ರಲ್ಲಿ ಇವರು ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರೂ 1948ರಲ್ಲಿ ಮಹಾನಿರ್ದೇಶಕರೂ ಆದರು. ಇವರು ಆ ಹುದ್ದೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದು 1950ರಲ್ಲಿ. 1950–52ರಲ್ಲಿ ಎನ್.ಪಿ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಇವರು ಸಂಸತ್ ಭವನದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ

ನಾಗರಿಕತೆಯ ಉದಯದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದವರೆಗಿನ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರ ದಿಗ್ದರ್ಶನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. 1956ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾಗುವವರೆಗೂ ಈ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು.

ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸ ನಾನಾಮುಖವಾದ್ದು. ಇವರು ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಸನತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾಗ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕದ XXIIರಿಂದ–XXVI ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. 1948ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು ನೀಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸ ಇವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಆಳ–ಹರಹುಗಳಿಗೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. 1954ರಲ್ಲಿ ಅಹಮದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಇವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ನೀಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. ಭಾರತ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ವಿದ್ವತ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು ಅಭ್ಯಾಸಪೂರ್ಣವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕಕ್ಕೆ ಇವರು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಲೇಖನಗಳು ಹಲವು. ಬಿ.ಆರ್. ಚಟರ್ಜಿಯವರ 'ಇಂಡಿಯ ಅಂಡ್ ಜಾವ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜಾವದ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವರು ಇವರು. ಯಾಜ್ದಾನಿಯವರ ಅಜಂತ ಗ್ರಂಥದ 3ನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವತ್ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಲದ ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಫೆಲೊ ಆಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಲಂಡನಿನ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಅಂಡ್ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್‌ನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ಯುನೆಸ್ಕೊ ರಚಿಸಿದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿವೇಶನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಸಮಿತಿಯ ಮತ್ತು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಲಲಿತ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಲಾ ಸಂಘದ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು. (ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಸತೀಶ ಚಂದ್ರ : 1801–1968. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ. ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲದ ಖುಲ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ 1891ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಛತ್ರನಾಥ, ತಾಯಿ ಮೋಕ್ಷದಾ ಸುಂದರಿ. ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರಿಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಾಗ ತಂದೆ ನಿಧನರಾದರು. ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ಅಣ್ಣ ಬಿಪಿನ್ ಬಿಹಾರಿಯ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು.

1905ರ ಬಂಗಾಲ ವಿಭಜನೆಯ ವಿರೋಧಿ ಚಳವಳಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಗುಪ್ತ ಸಂಘವೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ಬರ್ಹಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ (1912) ಅವರು ನೇರವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅತುಲಕೃಷ್ಣ ಘೋಷರು ತಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ರಹಸ್ಯ ತಂಡದ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಲ್ಲಿ ರಾಧಾಕಮಲ್ ಮುಖರ್ಜಿ ಪ್ರಮುಖರು.

ಸತೀಶಚಂದ್ರರು 1914ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಮುಗಿಸಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದರು. ಆಗ ಜತೀಂದ್ರನಾಥ್ ಮುಖರ್ಜಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿತ ಜುಗಾಂತರ್ ಪಕ್ಷ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಕೆಲವು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಪಂಜಾಬಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಸರ್ಕಾರದ ಪಡೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅವರನ್ನು ಸತೀಶಚಂದ್ರರೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪಂಜಾಬಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಲು ಇವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದುವು. ಸತೀಶಚಂದ್ರರು ಭೂಗತರಾದರು. ಇವರ ಬಂಧನಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಭಾರಿ ಬಹುಮಾನ ಘೋಷಿಸಿತು. 1916ರಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಮನೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಇವರ ಜೊತೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಸತೀಶಚಂದ್ರರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರಾದರೂ ಪೊಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವ ಭಯದಿಂದ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಸೈಯನೈಡ್ ತಿಂದರು. ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ವಿಷದ ಪ್ರತಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇವರ ಜೀವ ಉಳಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಇವರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟು, ದೇಹ ದುರ್ಬಲವಾಯಿತು.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ–ಜರ್ಮನ್ ಪಿತೂರಿಯೊಂದು ಬಯಲಾಗಿ, ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾದುದರಿಂದ ನಿರಾಶರಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳು ಚಂದ್ರನಗರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದರು. 1917ರಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಅತುಲಕೃಷ್ಣರ ಹೊರತು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ಮೊದಲು ರಂಗಪುರದಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಆಲಿಪುರ್ ದೌರ್‌ನಲ್ಲೂ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಷಮಾದಾನ ನೀಡಿ ಬಂಧಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1922ರಲ್ಲಿ ಸತೀಶಚಂದ್ರರು ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಕೊಲೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ 1924ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

ಸತೀಶಚಂದ್ರರು 1928ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅಧಿರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನ ಬೇಕೆಂಬುದು ಆಗ ಗಾಂಧಿಯವರ ಕೇಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೇಕೆಂಬುದು ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸರ ಅಭಿಮತವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಂಗಾಲದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾದುವು. ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರರಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಇದ್ದು ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

1930ರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತೀಶಚಂದ್ರರು ರಹಸ್ಯ ಅಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. 1938ರಲ್ಲಿ ಫಾರ್ವರ್ಡ್ ಬ್ಲಾಕ್ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿತು. ಆಗ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಸತೀಶಚಂದ್ರರೂ ಅವರ ಜೊತೆಗಾರರೂ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ತಾಮ್‌ಲೂಕ್ ಮತ್ತು ಬಾಲುರ್ ಘಾಟ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಳವಳಿಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಸತೀಶಚಂದ್ರರೇ ಕಾರಣ.

1946ರಲ್ಲಿ ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ಬಂಗಾಲದ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವರ ಅಣ್ಣ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬದೊಡನೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ನಿರಾಶರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅಣ್ಣನ ನೆರವಿಗೆ ಇವರು ನಿಂತರು. ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಪ ರಾಜಕೀಯ ಪಿಂಚಣಿ ದೊರಕಿತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ತೀರಿಕೊಂಡರು.

ಸತೀಶ ಚಂದ್ರರು ಓದು ಮುಗಿಸಿ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿಯ ಸುಖಜೀವನದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯದೆ ತಾಯಿನಾಡಿನ ಸೇವೆಗೆ ನಿಂತು, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾಗಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದುಡಿದರು. ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದರು. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ, ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿದ ಇವರು ಯಾವ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನೂ ಹೊಗಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಇಡೀ ಜೀವನ ತ್ಯಾಗಮಯವಾದ್ದು. *

ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ : ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ಬರುವ ಅದರ ಒಂದು ಘಟಕ (ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಚುಯೇಷನ್). ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕಗಳೆಂದರೆ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸೆಕ್ಯುಲರ್ ಟ್ರೆಂಡ್), ಕಾಲಿಕ ಬದಲಾವಣೆ (ಸೀಸನಲ್ ವೇರಿಯೇಷನ್) ಮತ್ತು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯ (ರ್‍ಯಾಂಡಮ್ ಫ್ಲಕ್ಚುಯೇಷನ್). ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಉಳಿಯುವ ಅಂಶವಾದ ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ ಮತ್ತು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದು ಸ್ಥಾಯಿ ಅಥವಾ ಸಂಚಾರಿ(ಸ್ಟೇಷನರಿ ಆರ್ ನಾನ್‌ಸ್ಟೇಷನರಿ) ಸಾಂಭವಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಶ್ರೇಣಿ (ಸ್ಟೊಕೆಸ್ಟಿಕ್ ಪ್ರೋಸೆಸ್) ಆಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಸ್ಥಾಯಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಶ್ರೇಣಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ತೀರ ಈಚಿನದಾಗಿದ್ದು ಅದರ ವಿಮರ್ಶೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಥಿರರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶಿಖರ (ಪೀಕ್), ಇಳಿಕೆ (ಡಿಕ್ಲೈನ್), ತಳ (ಟ್ರಫ್) ಮತ್ತು ಪುನರೇರಿಕೆ (ರಿಕವರಿ)–ಈ ನಾಲ್ಕು ಭಾವಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಗುವುದೇ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ

ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸುಲಭೋಪಾಯ. ಈ ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಸಹಜವಾದ ಕಾಲಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಒಂದು ತಂಪು ಪಾನೀಯ ಮಾರಾಟ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಳೆಬಿಸಿಲುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಲಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯದ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯದ ಆವರ್ತಾವಧಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ 3,7,21, 50 ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳ ಆವರ್ತಾವಧಿಗಳುಳ್ಳ ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

xt ಯು t ಕಾಲಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಚರ x ನ ಬೆಲೆಯಾಗಿರಲಿ. t ಯ ಅನುಕ್ರಮ ಬೆಲೆಗಳಾದ ...., -2, -1, 0, 1, 2..... ಗಳಿಗೆ x ಪಡೆಯುವ ಬೆಲೆಗಳ ಗಣ {xt} = }......, x-2, x-1, x0, x1, x2......} ಒಂದು ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ x t ಯನ್ನು ಚಕ್ರೀಯ ಘಟಕವಾದ *y*t ಮತ್ತು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಘಟಕವಾದ et ಗಳ ಮೊತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. (ಪ್ರತಿಯೊಂದು t ಬೆಲೆಯಲ್ಲೂ ಶ್ರಾಯಕ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಉಳಿಯುವ ಭಾಗವೇ ಮೇಲಿನ xt ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು). *y*t ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅದು ಚಕ್ರೀಯವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವುದು–ಅಂದರೆ ಆವರ್ತನಾವಧಿ r ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ

yt = yt + r, t = ... -2, -1, 0, 1, 2,.............

ಅದೇ et ಗಳಾದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಈ ಆವರ್ತಗುಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ; ಬದಲಾಗಿ ಅವು ಸಂಭವಚರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ etಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಭಾವ್ಯತಾವಿತರಣೆಯನ್ನು (ನಾರ್ಮಲ್ ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ಅನುಸರಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ದತ್ತಾಂಶಗಳಿಂದ ಅರಿತ ಅನುಭವಜನ್ಯ (ಎಂಪಿರಿಕಲ್) ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಗಣಿತ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳನ್ನು (ಮಾಡಲ್ಸ್) ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಎರಡು ಪ್ರತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇವು ಸ್ವಯಂಸಹಸಂಬಂಧ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಆಟೊಕಾರಿಲೇಷನ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಮತ್ತು ಆವರ್ತರೇಖಾ (ಪೀರಿಯಡೋಗ್ರಾಮ್) ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ರೇಖೀಯ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕದ ಎರಡು ಸಂಭವಚರಗಳ ರೇಖೀಯ ಅನುಬಂಧ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂಬುದು ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಯೇ ; ಆದ್ದರಿಂದ 2T+1 ಆವರ್ತಾವಧಿಯ ಒಂದು ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯ ಅನುಕ್ರಮ ಪದಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪದಾಂತರದಿಂದ (ಗಿವನ್ ಲ್ಯಾಗ್) ಪಲ್ಲಟಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಪದಾಂತರ 2T + 1 ಅಥವಾ ಅದರ ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಗುಣಕವಾದಾಗ ಇವೆರಡೂ ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸಹಜ. ಇವು ನಿಯತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲದೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟೇಷನ್ಸ್) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ವಿವಿಧ ಪದಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಟಗೊಂಡ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು ಗುಣಿಸಿದರೆ ಈ ಪದಾಂತರ 2T + 1 ಅಥವಾ ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಗುಣಕವಾದಾಗ ಸಹ–ಸಂಬಂಧ 1 ಆಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅರ್ಥಾತ್ *y*t = *y*t + r ಆಗುವಂತೆ {*y*t} ಎಂಬ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿನ ಪದಗಳಿಗೂ {*y*t} ಶ್ರೇಣಿಯ ಪದಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ρr ಎಂದು ಕರೆದರೆ r = (2T +1)k (ಇಲ್ಲಿ k ಪೂರ್ಣಾಂಕ) ಆದಾಗ ρr = **1** ಆಗಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದತ್ತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಪದಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಟಿಸಿ ಪಡೆದ ವಿವಿಧ ρr ಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದರೆ rನ ಯಾವ ಬೆಲೆಗೆ ρr ಸರಿಸುಮಾರು 1 ಆಗುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು y ಶ್ರೇಣಿಯ ಆವರ್ತಾವಧಿ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು.

ಈಗ ಆವರ್ತರೇಖಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೇಣಿಯ ಆವರ್ತತೆಯನ್ನು ಪರಶೀಲಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ. ನಮ್ಮ Yt ಶ್ರೇಣಿ λ ಆವರ್ತತೆಯ n ಪದಗಳುಳ್ಳ ಸಾಂತ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಅರ್ಥಾತ್ $ut = a \sin \frac{2\pi t}{A}$ ಆಗಿರಲಿ.

ಈಗ $A = \frac{2}{n} \sum_{t=1}^{n} u_t \cos \frac{2\pi t}{\mu}$ ಮತ್ತು

$$B = \frac{2}{n} \sum_{t=1}^{n} u_t \sin \frac{2\pi t}{\mu}$$

ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $A^2(\mu) + B^2(\mu) = R^2(\mu)$ ವನ್ನು ತೀವ್ರತೆ (ಇನ್‌ಟೆನ್ಸಿಟಿ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. μ ವು λವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ R^2 ವು a^2 ವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ (μ) ವು λದಿಂದ ದೂರವಾದರೆ R^2 ದ ಬೆಲೆ a^2ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ yt ಶ್ರೇಣಿಯ ಆವರ್ತಾವಧಿ λವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ವಿವಿಧ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ $R^2(\mu)$ ವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಿ ಅದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆ ಯಾವ (μ) ಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೋ ಆ μಬೆಲೆಯೇ yt ಯ ಆವರ್ತಾವಧಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಾರ್ಗ.

ಮೇಲೆ ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಶ್ರಾಯಕ ಚಲನೆ, ಚಕ್ರೀಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಆರ್ಥಿಕ ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಆದರೆ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಧಾರ ಇರಬಹುದೇ ವಿನಾ ಗಣಿತರೀತ್ಯಾ ಇವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನೋಡುವ ಅಗತ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ವಯಂಸಮಾಶ್ರಯಣ (ಆಟೋರಿಗ್ರೆಸಿವ್) ಪ್ರತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ವಿಕಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಮತ್ತು ಚಕ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಹೊರಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

(ಟಿ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಚಗಟೆ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸೀಸಾಲ್‌ಪಿನೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆಗಿಡ. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಒಂದು ಕಳೆಗಿಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಸಿಯ ಟೋರ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಗಂಡು ತಗಚೆ, ತರಗಸಿ, ಚಗತೆ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಭಾರತದ ಬಯಲುಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಸ್ತೆಬದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪುಟ್ಟ ಗಿಡ ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ ; ಅವು ಸಂಯುಕ್ತ ಬಗೆಯವು. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಗಳ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಅರಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಫಲ ಪಾಡ್ ಬಗೆಯದು ಇವುಗಳ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 6"–9". ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಬೀಜಗಳಿವೆ.

ಬೀಜಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀಲಿಬಣ್ಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿದೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕಾಫಿ ಬೀಜದ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ದನಕರುಗಳ ಮೇವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಚಗಚೆಯ ಎಲೆಗಳ ರಸವನ್ನು ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆ, ನಿಂಬೆರಸ, ಕಳ್ಳಿಗಿಡದ ರಸ, ಗಂಜಲ, ಗರಗಲು ಗಿಡದ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಗಜಕರ್ಣ, ತುರಿ ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಗಚೆ ಕುಡಿಯ ತಂಬುಳಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಉದರರೋಗಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮದ್ದು.

(ಎಸ್.ಐ.ಎಸ್.)

ಚಚನಾಮಾ : ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅರಬ್ಬೀಗ್ರಂಥ. ಇದರ ಲೇಖಕ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಚಚನಾಮಾ ಫತೇಹನಾಮಾ–ಇ–ಸಿಂಧ್. ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶದ ಅಲೋರ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಸಕಿಫೀ ಪಂಗಡದ ಕಾಜೀ ಮನೆತನದವನೊಬ್ಬ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಆ ಮನೆತನದವರು ಬಹು ಜೋಪಾನದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. 1216ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆಲಿ ಇಬ್ನ್ ಹಮೀದ್ ಇಬ್ನ್ ಅಬೂ ಬಕ್ರ್ ಕೂಫೀ ಎಂಬಾತ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ. 1900ರಲ್ಲಿ ಕರಾಚಿಯ ಮಿರ್ಝಾ ಕಲಿಚ್ ಬೇಗ್ ಫ್ರೆದೂನ ಬೇಗ್ ಎಂಬುವನು ಇದರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅರಬರು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಮೇಶಚಂದ್ರ ಮಜುಮದಾರರು ಚಚನಾಮಾ ಮತ್ತು ಇತರ ಅರಬ್ಬೀ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದ ಚಚರಾಜನ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ದಾಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಬರು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಘಟನೆಯ ವಿವರ ಚಚನಾಮದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟನೆಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅರಬ್ಬೀ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಚನಾಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಘಟನೆಯ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಆಕರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಚನಾಮಾಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಹಿರಾಸ ಎಂಬುವವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಅನಂತರ ಚಚ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪಟ್ಟವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಚಚನ ಅನಂತರ ಆತನ ಮಗ ದಾಹರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ದಾಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಬರಿಂದಾದ ಧಾಳಿ

ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದುದಾಗಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಲಿ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಬರು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟದ್ದು 643ರ ಸುಮಾರಿಗೆ. ಆಗ ಸಿಂಧು ನದಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇಬಲ ಬಂದರಿಗೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ನೌಕಾಬಲದಿಂದ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಅರಬರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅರಬರ ಸೇನಾಪತಿ ಮಡಿದ. ಮುಂದೆ 660ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅರಬರು ಪುನಃ ಭೂಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯದ ಕೀಕಾನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಧಾಳಿಯಿಟ್ಟರು. ಆ ಸಲವೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸೇನಾನಿಯನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟರಲ್ಲದೆ ತೀವ್ರವಾದ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ 20 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅರಬರು ಆರು ಬಾರಿ ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳಿಗೆ ಧಾಳಿಯಿಟ್ಟರು. ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಅವರಿಗೆ ಸೋಲೇ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ನಿರಾಶೆಗೊಂಡ ಅರಬರು ಆ ಯತ್ನವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು.

ಸು. 708ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಂಕದಿಂದ ಇರಾಕಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಒಂದು ಹಡಗನ್ನು ಕಡಲುಗಳ್ಳರು ದೇಬಲದ ಹತ್ತಿರ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಅದರಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಬಂಧಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಇರಾಕಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಜ್ಜಾಜ್ ದಾಹರನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದ. ಕಡಲುಗಳ್ಳರು ತನ್ನ ಅಧೀನರಲ್ಲವೆಂದು ದಾಹರ ಉತ್ತರಿಸಿದ. ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧಾಳಿಯಿಡಲು ಹಜ್ಜಾಜನಿಗೆ ಹೊಸದೊಂದು ನೆವ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕಲೀಫನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಅವನು ಅದರ ಧಾಳಿಗೆ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನಟ್ಟಿದ.

ಎರಡು ಸಲ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಮೂರನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಳಿಯ ಖ್ಯಾತ ಸೇನಾಪತಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಇಬ್ನ್ ಕಾಸಿಮನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ. ಈತ ದಾಹರನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಾಗ ದಾಹರನ ಸೈನ್ಯ ರಭಸದಿಂದ ಹೋರಾಡಿತು. ಚಚನಾಮಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕಾಫಿರರು ಒಳ್ಳೇ ನಿಕರದಿಂದ ಅರಬರ ಮೇಲೆ ಎತಗಿದರು. ಅವರ ರಭಸಕ್ಕೆ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಸೈನಿಕರು ಕಂಗೆಟ್ಟರು. ಅವರ ಸೈನ್ಯರಚನೆಯೆಲ್ಲ ಮುರಿದುಬಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಾಣವೊಂದು ನೆಟ್ಟು ದಾಹರ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಅರಬರಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಅಲೋರಗಳನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ಅವನ್ನು ನಿಕರದಿಂದ ಎದುರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಿಂಧೀಯರು ಅವನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಮುಂದಿನ ಧಾಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಸುಲಭವೇ ಆದುವು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬರು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ನೆಲೆಸಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಇದಿಷ್ಟು ಚಚನಾಮಾದಿಂದ ಆಯ್ದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶ.

ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯದ ಮೆಲೆ ಧಾಳಿಯಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತದ್ದನ್ನೂ ಅವರಿಗೆ ಕೊನೆಗೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಜಯ ದೊರೆತದ್ದನ್ನೂ ಅವರು ಸಿಂಧು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ಚಚನಾಮಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಅದನ್ನು ಬರೆದಂಥ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠ ಲೇಖಕರು ದುರ್ಲಭ. (ಸಿ.)

ಚಟ : ಯಾವುದಾದರು ವ್ಯಸನಕ್ಕೊಳಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಚಟ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಉದಾ : ಸಿಗರೇಟಿನ ಚಟ, ಹೆಣ್ಣಿನ ಚಟ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ, ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಒತ್ತಡವೇ ಚಟ (ಕಂಪಲ್ಷನ್). ಚಟಗಳು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ, ಅಸಂವೇದ್ಯವಾದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನೂ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪದೇ ಪದೇ ಕೈ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಬವನ್ನೂ ಮುಟ್ಟುವುದು ಅಥವಾ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೋರ್ಡನ್ನೂ ಓದುವುದು, ಯಾವುದೋ ಕಂಬವನ್ನು ಮುಟ್ಟದೆ ಅಥವಾ ಬೋರ್ಡನ್ನು ಓದದೆ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಪುನಃ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಕಂಬವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಬೋರ್ಡನ್ನು ಓದಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದು; ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಏರುವಾಗಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು, ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಕಳಚುವುದು–ಈ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶರಹಿತ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು ಚಟದ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಚಟಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ನಡೆವಳಿಕೆ ಅಸಂಬದ್ಧ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗದೆ ಇರಲಾರ. ಅವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿ ಆತ ಪೂರ್ಣ ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ನಡುವಳಿಕೆಗಳು ಅವನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ತೋರಿಬಂದರೂ ಅವು ವಿಪರೀತಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಮನೋರೋಗದ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಚಟಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ; ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದೊಡನೆ ಅವನಿಗಿರಬೇಕಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಚಟಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕೈ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಚಟಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವಗಲೂ ಕೈ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ; ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ನಿರತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಗಮನವೆಲ್ಲ ಕೈ ಚೊಕ್ಕಟ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವತ್ತಲೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೈತೊಳೆದುಕೊಂಡ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಬಿಡುಗಡೆ ದೊರೆತರೂ, ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಪುನಃ ಕೈತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆ ತಲೆಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೊನೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಒತ್ತಡ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳೂ ಬದಿಗೆ ಸರಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳೆರಡೂ ಈ ಚಟದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಸಮಾಜಘಾತುಕ ಚಟಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕದಿಯುವ ಚಟ (ಕ್ಲೆಪ್ಟೊಮೇನಿಯ) ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಂಕಿಯಿಡುವ ಚಟಗಳನ್ನು (ಪೈರೊಮೇನಿಯ)ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಕದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಳಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಅವುಗಳಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕದಿಯುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಸಾಂಕೇತಿಕ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವವನಿಗೆ ಯಾವ ದುರುದ್ದೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವಿಕೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೈಥುನ ತೃಪ್ತಿ– ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಕದಿಯುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಬೆಂಕಿಯಿಡುವಿಕೆ ಯಾವುದೋ ಆಂತರಿಕ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆಯಲು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅವಲಂಬಿಸುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗೀಳುಗಳಿಗೂ (ಅಬ್‌ಸೆಷನ್ಸ್) ಚಟಗಳಿಗೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕೆಲವು ಗೀಳುಗಳು ಚಟಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡದೆ ಗೀಳುಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಚಟಗಳಿಗೂ ಗೀಳೊಂದು ಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೀಳುಗಳಂತೆ ಚಟಗಳೂ ಆಂತರಿಕ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಥವಾ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುವ ರಕ್ಷಣಾತಂತ್ರಗಳು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿವರಣೆಯೆಂದರೆ, ಚಟಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಆತಂಕಕಾರಿ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಬದಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ಈ ಬದಲಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಯಬಿಡುವ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಆತಂಕಕಾರಿ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಚಟಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಅತಿಯಾದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಾಧನ ತರಬೇತಿಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಹೇರುವ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ಮತ್ತು ದಮನಕಾರಿ ಕ್ರಮಗಳೇ ಗೀಳು ಮತ್ತು ಚಟಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಧಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗುವ 'ಗುದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ' (ಏನಲ್ ಪರ್ಸನ್ಯಾಲಿಟಿ) ಇವರದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವ ಕೃಪಣತ್ವ ಮತ್ತು ಹಟಮಾರಿತನವನ್ನು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಇವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಚಟಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಟ್ರೈಕರ್ ಹೀಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ: 45 ವಯಸ್ಸಿನ ಎ.ಬಿ. ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಆತ 15 ಬಾರಿಯಾದರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಆ ನಡತೆಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಕುಂಟುನೆಪ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದ; ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಬೆವೆತು ಹೋಗಿದೆ; ತನ್ನ ಉಗ್ರಾಣ ಕೊಳೆ, ದೂಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ–ಹೀಗೆ. ನೀರು, ಸಾಬೂನು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೆರಳಿನ ಗುರುತನ್ನು ಯಾವುದೋ ಕೊಳೆಯ ಕಲೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ತನ್ನ ನಡತೆ ಅಸಂಬದ್ಧ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಆತ ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ವರ್ತನೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ನಿಗೂಢ ರಹಸ್ಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವ ತನಕವೂ ಅವನ ನಡೆವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎ.ಬಿ. ಎಂಟು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವನಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ಅವನ ಅಣ್ಣ ಕಂಡು, ಕೊಳಕ, ಹೇಸಿಗೆಯವನು– ಎಂದೆಲ್ಲ ಛೀಮಾರಿ ಹಾಕಿದ; ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ. ತಮ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಜೀವನ ನಡೆಸುವಂತೆ ಅವನಿಂದ ವಚನ ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಮುಂದೆಯೂ ಅಣ್ಣ ಪದೇ ಪದೇ ತಮ್ಮನನ್ನು ಬೆದರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಅಣ್ಣ ಕಾಲೇಜು ಓದಲು ಬೇರೆಯ ಊರಿಗೆ ಹೋದ ಅನಂತರ, ಎ.ಬಿ. ಆ ಘಟನೆಯನ್ನು ಮರೆತನಾದರೂ ಅವನ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ಮಡಿಯ ಚಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎ.ಬಿ. ತನ್ನ ಚಟವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. **ನೋಡಿ– ಗೀಳು.** (ಎಚ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಚಟರ್ಜಿ, ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನ : 1863–1919. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ; ಸಂಗೀತ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರು. ಜನ್ಮತಃ ಬಂಗಾಲಿ; ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ಭಾಷೆ, ಉಡುಪು, ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿಯೆಂದೇ ಇತರರು ಭಾವಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಾಧಿಸಿದರು. ಇವರು 1863ರ ಮಾರ್ಚ್ 1ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಹರಿಮೋಹನರು ಬಂಗಾಲದ ಅಶ್ವದಳದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ. ಜಲಪೈಗುರಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸ. ತಾಯಿ ದಕ್ಷಿಣಾದೇವಿ. ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತ ಹಿಂದೂಗಳು. ತಂದೆ ಭಾರತದ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಮಗನೂ ತಂದೆಯಂತೆ ಆದರು, ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಹರಿಮೋಹನರು ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಸಂಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಪೂರೈಸಿದರು. ಅವರು ಲಾಹೋರ್ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರ ತಾಯಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ತಾಯಿಯ ನಿಧನದ ದುಃಖ ಮತ್ತು ಲಾಹೋರಿನ ಕಾಳೀದೇವಾಲಯದ ಸ್ವಾಮಿ ಕೇಶವಾನಂದರ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಮನೆ ತೊರೆದು ಸಂನ್ಯಾಸ ಜೀವನ ನಡೆಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಅವರ ತಂದೆ ಮಗನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಿಚಾರಗಳತ್ತ ತಿರುಗಿಸಿ ಇವರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದರು. 1894ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಅನ್ನಪೂರ್ಣಾದೇವಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು.

ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಲಾಹೋರಿನ ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ಮಿಲಿಟರಿ ಗೆಜೆಟ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಜೀವನವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಕ್ತೃತ್ವ ಕಲೆ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಖ್ಯಾತಿ ಬಂತು. ಇವರು ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕೀಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಗೋರಕನಾಥ ಚಟರ್ಜಿಯವರಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೀತಿ. ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅವರ ವರದಿಗಳೂ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. 1905ರಲ್ಲಿ ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಲೈಟ್ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಇದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವರು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದರು. ಆದರೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಶಿಶಿರಕುಮಾರ ಘೋಷರ ಆಮಂತ್ರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಕೋಲ್ಕತದ ಅಮೃತ ಬಜಾರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕೀಯ ವಿಭಾಗ ಸೇರಿದರು. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಘೋಷರೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧ ಉಳಿದುಬಂತು. ಮತ್ತೆ ಇವರು ಲಾಹೋರಿಗೆ ಮರಳಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದೈನಿಕವೊಂದರ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. 1911ರಲ್ಲಿ ವಾರಾಣಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತ ಧರ್ಮ ಮಹಾಮಂಡಲದ ಮುಖಪತ್ರದ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಮೊಪಾಲಿಟನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಲು ಆಹ್ವಾನ ಬಂತು. ಆದರೆ ಇವರು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. 1918ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಎರಡು ಉಪನ್ಯಾಸ ನೀಡಿ, ರವೀಂದ್ರರೇ ಮುಂತಾಗಿ ಹಲವರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರು ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ರವೀಂದ್ರರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರ ಇಚ್ಛೆ ಪೂರೈಸಲಿಲ್ಲ. 1919ರ ನವೆಂಬರ್ 12ರಂದು ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ನಿಧನರಾದರು. ಕಾಳೀಪ್ರಸನ್ನರು ಪಂಜಾಬಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ವಿಧವಾವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಗೂ ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಇವರು ಬರೆದ ಸಿಖ್ ಸಮ್ರಾಟ್ ಓ ಸಾತಿರ್ ಅಭಿಶಾಪ್ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯ ಇವರ ಮರಣಾನಂತರ ಬಂಗಾಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪತ್ರಿಕೆ ಪರಿಚಯದಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಚಟರ್ಜಿ, ಜೀವನಲಾಲ್ : 1880–1970. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ. 1889ರಲ್ಲಿ ಢಾಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನನ. ತಂದೆ ಜಾನಕೀನಾಥ ಚಟರ್ಜಿ. ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಮುಂದೆ ಇವರು ಕಾಲೇಜ್ ಸೇರಿದರಾದರೂ ಆ ವೇಳೆಗೆ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡುವೆಯೇ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು.

ಜೀವನಲಾಲ್ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಬಂಗಾಲ ವಿಭಜನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿತ್ತು. ಢಾಕಾ ಪಿತೂರಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಇವರು 1907ರಲ್ಲಿ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದರು. ಆದರೆ ಇವರ ಮೇಲಿನ ಆಪಾದನೆ ರುಜುವಾತಾಗದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ಆಲಿಪುರ ಪಿತೂರಿಯ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ಅನಂತರ ಇವರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಜತಿನ್ ಮುಖರ್ಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. ಯುಗಾಂತರ ಪಕ್ಷದ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತ ಜರ್ಮನ್ ಪಿತೂರಿ ಬಯಲಾಗಿ ಜತಿನ್ ಮುಖರ್ಜಿ ಪೊಲೀಸರೊಂದಿಗೆ ಕಾದಾಡುತ್ತ ಬಲೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ಜತಿನ್ ಮುಖರ್ಜಿಯವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಹೊಣೆ ಜೀವನಲಾಲ್‍ರ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. 1916ರ ವರೆಗೂ ಇವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಪಕ್ಷದ್ರೋಹಿಯೊಬ್ಬ ಇವರ ಸುಳಿವನ್ನು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ; ಜೀವನಲಾಲರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

1920ರಲ್ಲಿ ಜೀವನಲಾಲರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲೂ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲೂ ನಂಬಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಚೇತನಗೊಳಿಸಲು ಆ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಇವರು ಮುನ್ಷಿಗಂಜ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಜೀವನ ಲಾಲ್ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ದೇಶಬಂಧು ಚಿತ್ತರಂಜನ್ ದಾಸರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷದೊಂದಿಗೂ ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್‍ರೊಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದರು. ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್‍ರಿಗೆ ಬರ್ಮೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟವರು ಜೀವನಲಾಲ್ ಚಟರ್ಜಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಚಟರ್ಜಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇವರಿಗೆ ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ತೃತೀಯ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ಆಲೋಚಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ 1923ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮತ್ತೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲೂ ಬರ್ಮದಲ್ಲೂ (ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಇವರನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. 1928ರಲ್ಲಿ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತ ಇವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರು.

1930ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟಿಸಿದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಲಾಲರೂ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಇವರನ್ನು ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಗೆ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ 1938ರ ವರೆಗೂ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟಿತು. ಬಂಧನದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳ ವೇದಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. 1940ರ ರಾಮಘರ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನಲಾಲರು ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. 1943ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ವ್ಯಾನ್ ಗಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಏಷ್ಯ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ ಚಳವಳಿಯ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶಾಂತಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪಕ್ಷದ ಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಆ ಪಕ್ಷದ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿ 1970ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 1ರಂದು ನಿಧನರಾದರು.

ಜೀವನಲಾಲ್ ಪ್ರಗತಿಪರರು, ಆಜನ್ಮಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೇಷಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಇವರ ವಿರೋಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಬಂಧನದಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬಿಡುಗಡೆಯೇ ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದು ಇವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಈ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವನಲಾಲರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ದುಡಿದರು.

ಜೀವನಲಾಲ್ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ನವೀನ್ ಬಂಗ್ಲಾ ಮತ್ತು ಘನ ವಿಪ್ಲವ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಂಗಾಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ಪೈಕಿ ಹೆಸರಾದಂಥವು ಉದರೇರ್ ಚಿಂತಾ (ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚಿಂತೆ) ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತಾರ್ ಗ್ಲಾನಿ (ಜಾತೀಯತೆಯ ಕಳಂಕ). *

ಚಟರ್ಜಿ, ಜೋಗೇಶ ಚಂದ್ರ : 1895–1969. ಬಂಗಾಲದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ನಾಯಕ. ಢಾಕಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಾವೊಡಿಯ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಬಿಪಿನ್ ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿ ದೌಲತ್ ಖಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ವರ್ತಕರಾಗಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ 12ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅವರು ದೌಲತ್ ಖಾನ್ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಓದಿದ ಮೇಲೆ ಕೊಮಿಲಾದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ ಬಿರೇನ್ ಚಟರ್ಜಿಯ ಸ್ನೇಹವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಗ್ನರಾದರು. ಇವರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಪೊಲೀಸರು ಚಟರ್ಜಿಯವರನ್ನು ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಕೊಮಿಲಾದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದರು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಇವರನ್ನು ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಿ, ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೊಳಪಡಿಸಿ, ಮೊದಲು ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲೂ, ಅನಂತರ ರಾಜಶಾಹಿ ಜೈಲಿನಲ್ಲೂ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. 1920ರಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ಪುನಃ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರಲ್ಲದೆ ಅನುಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಪುರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾದರು. ಶಚೀಂದ್ರನಾಥ ಸನ್ಯಾಲ್, ಶಚೀನ್ ಬಕ್ಷಿ. ಭಗತ್ ಸಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವೀರನಾಯಕರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದರು. 1925ರಲ್ಲಿ ಜೋಗೇಶ ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಕಕೋರಿ ಪಿತೂರಿಯ ಆರೋಪಿಯಾಗಿ ಇವರನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆಜೀವ ಗಡಿಪಾರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಇವರನ್ನು ಫತೇಗಢ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಆಗ್ರದ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲೂ ಇಡಲಾಯಿತು. ಆಗ್ರದ ಕಾರಾಗೃಹದಿಂದ ಇವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇತರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಲಖನೌ ಜೈಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಆಗ್ರ ಜೈಲಿಗೆ ಕರೆತರಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರು ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು.

1937ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಬಂದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಜೋಗೇಶ್ ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. 1940ರಲ್ಲಿ ಅನುಶೀಲನ ಪಕ್ಷದವರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚಟರ್ಜಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಆನಂತರ ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಪುನಃ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದರು. ದೇವ್ಲೋಲಿ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತಾ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲೂ ಇವರು ಉಪವಾಸ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿದರು. 1941ರ ನವೆಂಬರ್ 7ರಂದು ಯಾವ ಷರತ್ತೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಆದರೆ 1942ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಪುನಃ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದರು. ಇವರು 22 ದಿನಗಳ ಉಪವಾಸ ಮುಷ್ಕರ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಜೋಗೇಶ ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿ ಸುಮಾರು 24 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿವಿಧ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. 1956ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. ಇವರು 1969ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 22ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. (ಎಂ.ಕೆ. ಎಸ್.)

ಚಟರ್ಜಿ, ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥ : 1880–1937. ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ. ಢಾಕಾದಲ್ಲಿ ಜನನ. ಇವರನ್ನು ವೀರೇಂದ್ರನಾಥ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಂದೆ ಅಘೋರನಾಥ ಚಟರ್ಜಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಂ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರ ಸಹೋದರಿ. ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇರಿದ ಪದ್ಮಜಾ ನಾಯ್ಡು ಇವರ ಸೋದರ ಸೊಸೆ. ಬೀರೇಂದ್ರರ ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಮತ್ತೆ ಮದುವೆಯಾದರು. ಈ ಮದುವೆ ನಡೆದದ್ದು ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ, ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ. ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಅಗ್ನೆಸ್ ಸ್ಮೆಡ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಸಂಜಾತೆ. ಆಕೆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವೊಂದರಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದ ಆಕೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಿತ್ರರ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರು.

ಐ.ಸಿ.ಎಸ್. ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಲಂಡನಿಗೆ ಹೋದ ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಲಿಲ್ಲ. 1906–1907ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾವರ್ಕರರ ಭೇಟಿಯಾದಾಗ ಇವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ಬಂತು. ಬೀರೇಂದ್ರರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ 1910ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಉಚ್ಚಾಟನೆಯಾಯಿತು.

ಬೀರೇಂದ್ರರು ಸಮಾಜವಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಓದಿದರು. ಸಿ.ಆರ್.ಪಿಳ್ಳೆ, ರಾಜ ಮಹೇಂದ್ರ ಪ್ರತಾಪ್, ಮೇಡಂ ಕಾಮ, ಲಾಲಾ ಹರ್ ದಯಾಲ್, ಭೂಪೇಂದ್ರನಾಥ ದತ್ತ, ಎಂ. ಎಂ. ಧಿಂಗ್ರ, ಶ್ಯಾಮಾಜಿ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ವಿ.ಐ.ಲೆನಿನ್ ಇವರಿಗೆ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ. ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಓಡಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸರಿ ಎಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿವಿರೋಧಿ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಲೆನಿನ್ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀರೇಂದ್ರರು ತಮ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಎಲ್ಲ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಕಡಿದುಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ಸೋದರಿ ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಅವರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದಾಗಲೂ ಇವರು ಅಧೀರರಾಗಿಲಿಲ್ಲ. 1908ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಮೇಡಂ ಕಾಮ ಅವರ ವಂದೇಮಾತರಂ ಬಳಗವನ್ನು ಸೇರಲು ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿಗೆ ಹೋದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ಮೊದಲು ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರು ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ 'ಜಪಾನ್, ಏಷ್ಯದ ಶತ್ರು' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದು ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. 1915–16ರಲ್ಲಿ ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರನ್ನು ಬರ್ಲಿನ್ ಸಮಿತಿಗೆ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಟ್ಟೋ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. 1915ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದಾಗ ಇವರ ಕೊಲೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪೊಲೀಸರು ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ದೇಶದಿಂದ ಇವರನ್ನು ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಿದರು. ರಷ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಸ್ವೀಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ಸಮಿತಿಯ ಶಾಖೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಬೋಲ್ಷೆವಿಕ್ ನಾಯಕರ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾಯಿತು.

ರಷ್ಯನ್ ಪರವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳು 1920ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಂನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಮಾಸ್ಕೋಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಟ್ರಾಟ್ಸ್ಕಿ ಮತ್ತು ಲೆನಿನ್‌ರ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಿನ ತುರ್ತು ಅಗತ್ಯವೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಬೀರೇಂದ್ರರು ವಾದಿಸಿದರು. ಇವರ ವಾದವನ್ನು ಲೆನಿನ್ ಕೂಡ ಮೆಚ್ಚಿದ. ಬೀರೇಂದ್ರರ ಮುಂದಿನ ಜೀವನ, ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. 1926–1927ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ತೀವ್ರ ಅನಾರೋಗ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವರದಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಟ್ರಾಟ್ಸ್ಕಿನೊಂದಿಗೆ ಇವರು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಇದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಟಾಲಿನ್ ಇವರನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿರಿಸಿದನೆಂದೂ ಇವರು ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ರಷ್ಯದ ಪೌರತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರು 1946ರಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಘಾತದಿಂದ ನಿಧಾನ ಹೊಂದಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆಯಾದರೂ ಹೀಗೆಂದು ಅಧಿಕೃತ ವರದಿಯಿಲ್ಲ.

ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥ ಚಟರ್ಜಿಯವರದು ಪ್ರಗತಿಪರ ದೃಷ್ಟಿ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಇವರು ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ಒಲವಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತವೇ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೂಲ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಡೆಮ್ಡ್ ಬೈ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದೆಮ್‌ಸೆಲ್ವ್ಸ್, ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸಸ್ ಆನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೂಲ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯ ಎಂಬ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್‌ವಿರೋಧಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದ ತಲ್ವಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬೀರೇಂದ್ರನಾಥರು ಕ್ರಾಂತಿವಿಧಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಾದರೂ ಭಯೋತ್ಪಾದಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳ ದಮನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತಾವು ನೆರವು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 1919ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದರು. *

ಚಟರ್ಜಿ, ರಮಾನಂದ : 1865–1943. ಬಂಗಾಳದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ವಿದ್ವಾಂಸ; 'ಪ್ರಬಾಸಿ, ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಸಂಪಾದಕ. ಬಂಕುರಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನನ. ತಂದೆ ಶ್ರೀನಾಥ್. ರಮಾನಂದರು ಬಂಕುರಾದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೌಢ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೇದಾರನಾಥ ಕುಲವಿಯೆಂಬ ಗಣಿತ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ರಮಾನಂದರ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವರು ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನರು ಕೋಲ್ಕತ್ತದಿಂದ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಲಭಸಮಾಚಾರ ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಓದುಗರಾದರು. ರಮಾನಂದರು ಕಾಲೇಜು ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯವರಾಗಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಪಡೆದು ಕೋಲ್ಕತ್ತದ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಜಗದೀಶಚಂದ್ರ ಬೋಸರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇದು ಆಜೀವಸ್ನೇಹವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ರಮಾನಂದರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನವನ್ನು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಇವರು ಆ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೇಂಟ್ ಸೇವಿಯರ್ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿದರು. 1885ರಲ್ಲಿ ಎಫ್.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಇವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರಕಿತು. ಮುಂದೆ ವಿಜ್ಞಾನಾನಂದರಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಹರಿಪ್ರಸನ್ನ ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಸ್ನೇಹ ರಮಾನಂದರಿಗೆ ಆದದ್ದು ಇವರು ಆ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ; ಅನಂತರ ಇವರು ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸೇರಿ 1888ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಯಲ್ಲೂ 1890ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂ.ಎ.ಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. 1886ರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ, ರಮಾನಂದರಿಗೆ ಮನೋರಮಾ ದೇವಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಾಸಂಗೇತರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದಿದ್ದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಹೇರಂಬ ಚಂದ್ರ ಮೈತ್ರರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೆಸೆಂಜರ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ನೆರವು ನೀಡಬೇಕಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಯತವಾಗಿ ಲೇಖನ ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಬಂಗಾಳಿ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ 'ಸಂಜೀವನಿ'ಗೂ ಇವರು ಲೇಖನ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಮಾನಂದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಗಳೂ ದಾಸಾಶ್ರಮದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಗಮನ ಸೆಳೆದುವು. ಸಮಾಜಸೇವೆ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ರಮಾನಂದರು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದರು. ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. ಇವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಆರಂಭವಾದ 'ದಾಸಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇವರೇ ಸಂಪಾದಕರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವರು ಕುರುಡರಿಗಾಗಿ ಬಂಗಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದು. ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ರಮಾನಂದರು ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಮೊದಲ ಎರಡು ವರ್ಷ ಇವರು ಸಂಬಳವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಗೌರವ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ದುಡಿದರು.

ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದವರ ಪೈಕಿ ರಮಾನಂದರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶಿವನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರ ವಿದ್ವತ್ತೂ ಶೀಲವೂ ರಮಾನಂದರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದುವು. ಸರ್ಕಾರಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡೆನೆಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ್ದ ಶಿವನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ರಮಾನಂದರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಓದಲು ಬಂದಿದ್ದ ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯಾಸಂಗವೇತನವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಶಿವನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು 'ಮುಕುಲ್' ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭಿಸುವಂತೆ ಇವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಇವರಿಗೆ ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದವರು. ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಹುದ್ದೆ ತ್ಯಜಿಸಿ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಕಾಯಸ್ಥ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಆದ ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು 'ಪ್ರದೀಪ್' ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮಾಸಿಕಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರೂ ಆದರು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ 'ಪ್ರದೀಪ್' ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಿ ಅದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವಕ್ಕೆ ಇವರು ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದಾಗ ಸ್ವಂತ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳುಂಟಾಗುವು–ವೆಂಬುದನ್ನರಿತೂ 'ಪ್ರಬಾಸಿ' ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಾಯಸ್ಥ ಕಾಲೇಜಿನ ಆಡಳಿತವರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಬಂದ ಫಲವಾಗಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. 'ಪ್ರಬಾಸಿಯ' ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಪ್ರಬಾಸಿ ಪತ್ರಿಕೆ ತರಿಸದ ಮನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಲ್ಲವೆಂದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ ಪರಿಭಾವಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಇವರು 'ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು (1906). ಅದು ಬಹುಬೇಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು; ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸೆಲೆಯಾಯಿತು. ರೆವರೆಂಡ್ ಸಿ. ಎಫ್. ಆಂಡ್ರ್ಯೂಸ್, ಸೋದರಿ ನಿವೇದಿತಾ, ರೆವರೆಂಡ್ ಜೆ.ಟಿ. ಸಂಡರ್ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ ಲೇಖಕರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರವೀಂದ್ರರ ಕವನಗಳು 'ಪ್ರಬಾಸಿ'ಯಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದಗಳು ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ ದಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ನಾಡಿನ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಡನ್ ರಿವ್ಯೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಇವರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂಲ್ಯವೆಂದು ನಾಡಿನ ವಿಚಾರವಂತರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು.

1926ರಲ್ಲಿ ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್ ಆಮಂತ್ರಣದ ಮೇರೆಗೆ ರಮಾನಂದರು ಜಿನೀವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಬಂದರು. ಮರುವರ್ಷ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇವರಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ರಮಾನಂದರು ಸೂರತ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಭೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವರು ಇವರನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದರು. 'ಪ್ರಬಾಸಿ', 'ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸೋದರ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಇವರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಹಿಂದೀ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಾದ 'ವಿಶಾಲಭಾರತ'ದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಪಂಡಿತ್ ಚತುರ್ವೇದಿಯವರು ರಮಾನಂದರನ್ನು ಟೀಕಿಸಿ ಸಂಪಾದಕೀಯವನ್ನು ಬರೆದು, ಅದನ್ನೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನೂ ರಮಾನಂದರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಇವರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮಾಲೀಕರಾದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಈ ಸಂಪಾದಕೀಯವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಲು ಇವರಿಗೆ ಹಕ್ಕುಂಟೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ರಮಾನಂದರು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದರು. ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಚತುರ್ವೇದಿಯವರಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಟೀಕಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟೆಂದೂ ತಾವು ಅಡ್ಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು.

ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಭೆಯ ಸೂರತ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಪ್ರಬಾಸಿ ವಂಗಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ರಂಗೂನ್ ಅಧಿವೇಶನ, ವಂಗೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ವಾರ್ಷಿಕ ಅಧಿವೇಶನ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಮೇಜರ್ ಬಿ.ಡಿ. ಬಸು ಅವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, ತಾವು 'ಟುವರ್ಡ್ಸ್ ಹೋಮ್ ರೂಲ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿವಾಸ ರಾಮಾಯಣದ ಬಂಗಾಲಿ ರೂಪ, ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್‌ನ ಅನುವಾದ (ಅರಬ್ಯ ಉಪನ್ಯಾಸ್), ಕಾಶೀರಾಮ ದಾಸನ ಮಹಾಭಾರತದ ಬಂಗಾಲಿ ಅವತರಣ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಇವರಿಗಿದ್ದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ತಮ್ಮ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ದೃಢನಂಬಿಕೆ, ಜೆ.ಟಿ.ಸಂಡರ್‌ಲೆಂಡರ 'ಇಂಡಿಯ ಅಂಡರ್ ಬಾಂಡೇಜ್' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೇ ಪೋಲೀಸರು ಅದರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಇವರನ್ನು ಜೈಲುಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರು. ಇವರು ಬಹಳ ಭಾರಿ ದಂಡವನ್ನೂ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು 1943ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು. (ಜೆ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಚಟರ್ಜಿ, ಸುನೀತಿ ಕುಮಾರ : 1890–1977. ಬಂಗಾಳೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಇವರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು.

ಇವರು ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಯ ಶಿವಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರದ್ದು ಹತ್ತಾರು ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ವೈದುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಂಶ (ಸಾಮವೇದ, ಕಾಶ್ಯಪಗೋತ್ರ). ಮಹಾರಾಜ ಬಲ್ಲಾಳ ಸೇನ (1158–79) ಇವರ ಪೂರ್ವ ವಂಶೀಯರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಚತುತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ಇವರ ತಂದೆ ಬಾಬು ಹರಿದಾಸ ಚಟರ್ಜಿ; ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಇವರು ಎರಡನೆಯವರು. ಇವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದಶೆಯೆಲ್ಲ ಕೋಲ್ಕತ್ತ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಇವರು ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದು ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿಗಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಡೇನಿಯಲ್ ಜೋನ್ಸ್, ಎಫ್. ಡಬ್ಲ್ಯು ತಾಮಸ್, ಎಲ್.ಡಿ. ಬಾರ್ನೆಟ್ ಮುಂತಾದ

ಪ್ರಾಚ್ಯಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದರು. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇದ್ದು ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದರು. 1922ರಲ್ಲಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಖೈರಾ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉದ್ಗ್ರಂಥ–ಬಂಗಾಳ ಭಾಷೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ (1300 ಪುಟ) ಎಂಬುದು 1926ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 1927ರಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಪರಿವಾರದವರಾಗಿ ಮಲಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವ, ಬಾಲಿ, ಸಯಾಂ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಭಾಷಣಮಾಡಿ ಬಂದರು. 1935ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ ವಿದ್ವತ್ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸವಿತ್ತರು. 1936ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮ, ಯುರೋಪು ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಯಾತ್ರೆಗಳು ಒದಗಿದವು. ಇಂಡೋ ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ; ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾಸಮಸ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಬಂಗಾಳೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಇವರು ಉತ್ತಮ ಗದ್ಯಕಾರರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಂಗೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಕೋಲ್ಕತ್ತ ; ನಾಗರೀ ಪ್ರಚಾರಿಣೀ ಸಭಾ, ಕಾಶೀ ; ಭಂಡಾರಕರ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಪುಣೆ–ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್, ಜಿನೀವಾ; ಧ್ವನಿಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಲಂಡನ್; ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಲಂಡನ್ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ವಿದೇಶೀಯ ಉನ್ನತ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವರಿಗೆ ಗೌರವದ ಸದಸ್ಯತ್ವವಿದೆ. 1954ರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೂ 1955ರಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೂ ಇವರು ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 1955ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪದ್ಮಭೂಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿನೀಡಿದೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಶ್ವಭಾರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ; ಅಮೆರಿಕೆಯ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರನ್ನು ಗೌರವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಿಸಿತ್ತು. ಠಾಕೂರರು ಇವರಿಗೆ ಭಾಷಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಟರ್ಜಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಅಪಾರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತ ಸಂಸತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ, ನಾನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಏಷ್ಯ, ಯುರೋಪುಗಳ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆದು ವಿಶ್ವಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ನೂರಾರು ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಂದಲೂ ಪುಸ್ತಕರಚನೆಯಿಂದಲೂ ಭಾಷಣ ಕೌಶಲದಿಂದಲೂ ವಿಶ್ವದ ವಿದ್ವನ್ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮದೊಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯು ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಅರವತ್ತನೆಯ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ಸವಿನೆನಪಿಗಾಗಿ ಚಟರ್ಜಿ ಗೌರವ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ (1955). ಅವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ವಿಧಾನ ಮಂಡಲದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿಯೂ (1952–58), ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅವರು 1977ರ ಮೇ 29 ರಂದು ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಅವರ ಮನೆ ಈಗ 'ಫ್ಯಾಬ್ ಇಂಡಿಯ' ದ ಅಂಗಡಿಮಳಿಗೆಯಾಗಿದೆ. **(ಕೆ.ಕೆ.)**

ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು : ಜೀವನವನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಇತರರು, ಶಾಲೆಯ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು (ಆ್ಯಕ್ಟಿವಿಟೀಸ್). ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೇಳತೀರದು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನು, ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆದುದನ್ನು, ಮಾಡಿನೋಡುವ ಕುತೂಹಲ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಅಮೂರ್ತವಾಗಿ ತಾವು ಕಲಿತ ವಿಷಯಗಳು ಅವರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಅವರವಾಗುತ್ತವೆ. ಓದುವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೇ ಬೋಧನಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದು ಈಚೆಗೆ. ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಚಟುವಟಿಕೆ ಶಾಲೆಗಳೆಂದೇ **(ನೋಡಿ)** ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೊದಲು ಪಠ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಅಭ್ಯಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಂತೆ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳ ಪಾಠ ಕಲಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಣಿತ, ಭಾಷೆ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಭೂಗೋಳ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಪಾಠಗಳು ಒಂದಲ್ಲೊಂದು ಹೊಂದಿಕೆಯ ಪೂರ್ವಯೋಜಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮುಖಾಂತರ ನಡೆಯಬಹುದು. ರೇಖಾಗಣಿತ ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಆಯತದ ಕಲ್ಪನೆಗಾಗಿ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಅದರ ಉದ್ದ, ಅಗಲಗಳನ್ನು ಅಳೆದು ನೋಡುವ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಭೂಗೋಳ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಮಿತಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಶಾಲೆಯ ತೋಟ, ಸುತ್ತಲಿನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳೇ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಆ ಪಾಠ ನಡೆಯಿಸುವ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ವಿಧಾನವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಕೈಕೆಲಸ, ಹೊಲಿಗೆ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮುಖಾಂತರವೇ ಸಾಗಬೇಕು. ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಲೆಯ ಹೊರಗಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಸಮರ್ಪಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಹಪಠ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ನವಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಂದರೆ ಜೀವನ; ಜೀವನ ಎಂದರೆ ಅಭ್ಯಾಸ. ಕೊಟ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಂತೆ ಕೆಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳಂತಲೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಾಗಲು ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಶಾಲೆಯ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಹೊಸ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತಿ ಅವಶ್ಯ. ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಬರುವ ಅನುಭವವೂ ಜ್ಞಾನವೂ ಯಥೇಚ್ಛ. ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಇದು ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಡಿನ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗದ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನಾಚರಣೆ, ಮಹಾಪುರುಷರ ಜಯಂತಿ, ಭಾಷಣ, ಮನೋರಂಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸ, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ದರ್ಶನ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಮಾಡುತ್ತ ಕಲಿ; ಕಲಿಯುತ್ತ ಮಾಡು' ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹೊಸ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಂಘ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸದನ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ, ಚರ್ಚಾಕೂಟ, ಸೇವಾಸಂಘ, ಭಾಷಣಮಂಡಲ, ಸಹಕಾರಸಂಘ, ಸಹಕಾರಅಂಗಡಿ, ಬಾಲಚಮೂ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಕೈ, ಮೈ, ಮನಸ್ಸು ಪಳಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಓರೆಕೋರೆಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ಮರ್ಮ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಶಿಶುವಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಆಸಕ್ತಿಯ ಆಟಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವೆನಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ; ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಲೇಖನ, ಚರ್ಚೆ, ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿ, ಪ್ರಕಟಣೆ, ಸಂಶೋಧನೆ? ಇವೆಲ್ಲ ಅಂಥ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇಂದು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ 'ಬರೀ ಪುಸ್ತಕದ ಕಲಿವು' ಎಂಬ ಅಪಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯ ಹಾಗೂ ಫಲದಾಯಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ. **(ಆರ್.ಆರ್.ಕೆಯು.)**

ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಶಾಲೆ : ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿ, ಭಾವ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಒಂದಲ್ಲೊಂದು ಚಟುವಟಿಕೆ ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದಾದರೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಆ್ಯಕ್ಟಿವಿಟಿ ಸ್ಕೂಲ್ಸ್). ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕುಳಿತು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಅವಧಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಕಲಿವಿನ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಕೆಲಸವೆಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಬಹುಬೇಗ ಅದರಿಂದವರು ಆಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸದೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಯಂಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಉತ್ಸುಕತೇಚ್ಛೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹದಮಾಡಿ ಕಲಿವಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾತಜ್ಞರು, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನಿರತರಾಗುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಆಟಗಳೂ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಶಾಲೆಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. **(ನೋಡಿ– ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು)**

ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಥವಾ ಕೈಕೆಲಸದ ಕಸಬುಗಳು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ಲೇಟೋ, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಂಗೀತನಾಟಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿತ್ತು. ಎಂದರೆ ಭವಿಷ್ಯ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ

ಹೊರೆಯಾಗದಂತೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ್ದಾಗಿತ್ತು. ನಾಗರಿಕತೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಹೆಚ್ಚಿ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿವು ಸುಧಾರಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ರೂಸೊ, ಪೆಸ್ಟಲಾಟ್ಜಿ, ಫ್ರೋಬೆಲ್, ಮಾಂಟೆಸೊರಿ, ಡ್ಯೂಯಿ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯಾತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಕಲಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಯಾದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇರಕೂಡದೆಂದು, ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಕವಿ ರವೀಂದ್ರರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು.

ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ ಇಂದು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಪೆಸ್ಟಲಾಟ್ಜಿ ಶಾಲೆ, ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆ ನರ್ಸರಿ ಶಾಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವುಂಟು.

ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ: 1. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಮತ್ತು ಅವಧಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು; ಅವರ ಕಲಿವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವುದು; 2. ಅವರ ಶಾರೀರಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವುದು; 3. ಅವರಿಗೆ ಕಲಿವಿನಿಂದಾಗುವ ಆಯಾಸವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು; 4. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕನ್ನಡ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುವುದು; 5. ಸಾಂಘಿಕ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು; 6. ಪರಿಸರವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು; 7 ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುವುದು; 8. ಹಸ್ತಕೌಶಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು; 9. ವಿರಾಮಕಾಲವನ್ನು ಸದ್ವಿನಿಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು; 10. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು; 11. ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಹಿತಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು; 12. ಶಾರೀರಿಕ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು; 13. ಶಾಲಾಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು; 14.ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿನ ಕಲಿವು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರಂಜಕವಾಗಿಯೂ ಉತ್ಪಾದನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿಧದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈಗ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ: ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್, ಮಾಂಟೆಸೊರಿ ಶಾಲೆ, ನರ್ಸರಿ ಶಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಪಠ್ಯವಿಷಯ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವು ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದಾದ ಆಟಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಗಳೂ ನಡೆನುಡಿಗಳೂ ಮನೋಭಾವಗಳೂ ವರ್ಧಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾತುಗಾರಿಕೆ, ಸಂವಾದ, ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು, ಕೇಳುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಕಲಿವಿಗೆ ಸಿದ್ಧತೆಯೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹಲವು ಅಹಿತ ಅಭ್ಯಾಸಗಳೂ ಸರಿಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು, ಊಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡುವುದು, ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆಯುವುದು, ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಅಭ್ಯಾಸಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುದುರೆ ಆಟ, ಮಣಿ ಜೋಡಿಸುವುದು, ರಟ್ಟಿನಿಂದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದಗಳಿಂದ ಆಕೃತಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಮರದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಬಣ್ಣದ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಆಟ ಆಡುವುದು, ಜೋಕಾಲೆ ಆಡುವುದು, ರೈಲಿನ ಆಟ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಂತೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೋ ಆಂಶಿಕವಾಗಿಯೋ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಉದ್ಯಮಾಚರಣೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕಲಿಯುವುವಾಗ ಅಥವಾ ಆಚರಿಸುವಾಗ ಇತರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕ ಕಸುಬೊಂದರ ರೂಪನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಸಬಿಗೆ ಬದಲು ವಿದ್ಯಾಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸಬಲ್ಲ ಅನೇಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸೇರುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು, ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವುದು, ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವುದು, ಮರಗೆಲಸ, ಜೇನು ಸಾಕುವುದು, ಶಾಲೆಯ ಆವರಣದ ಕಸ ಗುಡಿಸುವುದು (ಸಫಾಯ್), ಶಾಲಾಸ್ವಯಂ ಸರ್ಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು, ಹೊಲಿಯುವುದು, ರಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವುದು, ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದು, ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಂಗೀತ, ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವುದು, ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡುವುದು, ಶಾಲಾಸಹಕಾರಸಂಘಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬೋಧನೆಯ ಬೇಸರವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ, ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಶಾಲಾಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ನೆರವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಲಿವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲು ಈ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು; ಆಯಾ ಪರಿಸರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತೆಯೂ ಇರಬೇಕು. ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ವೃತ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅದು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಬೇಕು.

(ಕೆ.ಎನ್.ಬಿ.)

ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಕಮಲಾದೇವಿ : 1903–1988. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರ್ತಿಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರು; ಕಲಾಭಿಜ್ಞೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಾರಸ್ವತ ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ 1903ರಲ್ಲಿ ಜನನ. ತಂದೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸಿನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನ್ಯಾಯವಾದಿ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕಾನ್ವೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಆಮೇಲೆ ಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಇವರ ವಿವಾಹವಾಗಿತ್ತು. ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಇವರಿಗೆ ವೈಧವ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹಳೆಯ ಕಂದಾಚಾರವನ್ನು ಮುರಿದು, ತಾವು ಒಪ್ಪಿದ ಹರಿಂದ್ರನಾಥ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು. ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು; ಪ್ರಯೋಗತಂತ್ರವನ್ನು ಕಲಿತರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ತಾವೇ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಕಲಾತ್ಮಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತರಲು ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಲೆತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ, ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯಿಡು, ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಕಮಲಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಇವರು ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ತೊರೆದು ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ಎರವಡಾ, ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಲೂರು ಜೈಲುವಾಸ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಅನಂತರವೂ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಇವರಿಗೆ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಹಿರಿಯ ಪಾತ್ರವಾಹಿಸಿದರು. ಕೃಷಿಕರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರದಿಂದಲೇ ಜನತೆಯ ಉದ್ಧಾರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ

ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದರು. ಜಮೀನುದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾಗಿ, ಭೂಮಿಯ ಸಮಾನವಾದ, ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಗ ಇವರು ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರ ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಕ್ರಮಗಳು ಇವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. 1948ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಾಜವಾದೀ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಬಡತನದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸುಖಮಯ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾ ಶೀಲವಾದ ಕಳಕಳಿಯೇ ಸಮಾಜವಾದದ ಸತ್ತ್ವವೆಂಬುದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಕರೆ ಕೊಟ್ಟ ಇವರು ಸಮಾಜವಾದದ ಧ್ಯೇಯನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಭಾರತದ ಮುಂಚೂಣಿ ನಾಯಕರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದರು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಘಟನೆಗೂ ಚಳವಳಿಗೂ ಸಮರ್ಥವಾದ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನೂ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರು.

ಭಾರತದ ಮಹಿಳಾ ಆಂದೋಲನದ ಪ್ರಮುಖ ಮುಂದಾಳು ಕಮಲಾದೇವಿ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕೆಲಸ ನಡೆದದ್ದು ಈಕೆಯಿಂದಲೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವರು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ, ಭಾಷಣಗಳಿಂದ, ಸಂದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಮಹಿಳಾ ಆಂದೋಲನವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನವೇ. ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ದೋಷಯುಕ್ತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇವರು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಬಿಳಿಯ ಒರಟು ಖಾದಿಗೆ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲು ಕಮಲಾದೇವಿಯವರು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅರಿವೆಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ. ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ, ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅದರ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದರು. ಕಮಲಾದೇವಿಯವರು ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಂಘಟನಾ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿತ್ವ, ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ, ಭಾರತೀಯ ಸಹಕಾರ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ, ವರ್ಲ್ಡ್ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷತೆ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕರಕುಶಲ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಡಿಸೈನ್ ಸೆಂಟರ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಇವು ಕಮಲಾದೇವಿಯವರು ತಳೆದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಗಳು. ಇವರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿ ಕೇಂದ್ರದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು.

ಕಮಲಾದೇವಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕಿಯೂ ಹೌದು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಭಾರತೀಯ ಕಂಬಳಿಗಳು ಮತ್ತು ನೆಲಾವರಣಗಳು, ಸಮಾಜವಾದ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ, ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳಾ ಜಾಗೃತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿ–ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಬರೆಹಗಳು ಕಮಲಾದೇವಿಯವರ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನೂ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಧುರೀಣತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ವಾಟ್ಯುಮಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ಸೆಸೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು (1962 ಮತ್ತು 1966) ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1970ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ವಿಶ್ವಭಾರತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಇವರಿಗೆ 'ದೇಶಿಕೋತ್ತಮಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದತ್ತವಾಯಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ : 1838–94. ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ತನ್ನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಂದಲೂ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯನೆನಿಸಿದವ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಯೆನಿಸಿದ ವಂದೇ ಮಾತರಂನ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ವಾಗಿವೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕೈಕೆಳಗೆ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದ ಯಾದವಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯನ ನಾಲ್ಕು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈತ ಮೂರನೆಯವ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೇಧಾವಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ದಿನವೇ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಅಕ್ಷರವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈತ ಕಲಿತುಬಿಟ್ಟನಂತೆ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿ 1859ರಲ್ಲಿ ಈತ ಬಿ.ಎ. ಪದವೀಧರನಾದ. ಕೂಡಲೇ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರನ ಹುದ್ದೆ ಲಭಿಸಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ನಾನಾ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿನ ಈತನ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ ಜನ ಅದ್ಭುತ ಕತೆ ಕಟ್ಟುವಷ್ಟು ಎತ್ತರದ್ದಾಗಿತ್ತು. 1869ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಲ್. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳ ದುರಹಂಕಾರ ಮಿತಿ ಮೀರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಂಕಿಮನೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಬಗ್ಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಪರತೆಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿಯೂ ಈತ ಜನಸೇವೆ ಮಾಡಿದ. 1891ರಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಿಲ್ಲ; ಖುದ್ದಾಗಿ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯಲು ತನಗೆ ಅವಕಾಶ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ವಿವರಿಸಿ,

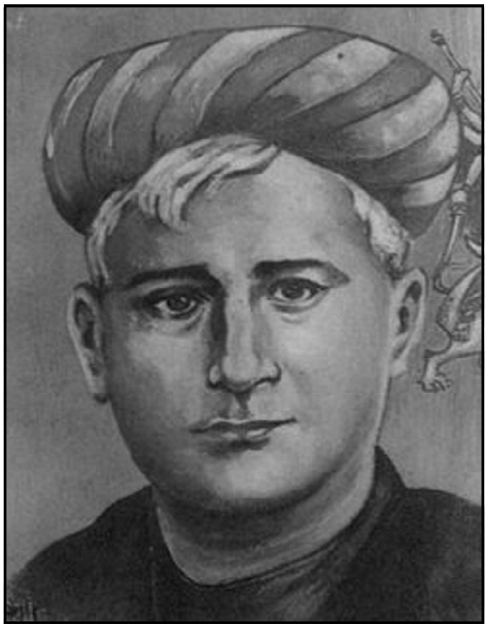

ಚಾಕರಿಯಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತನಾದ. ಈತನಿಗೆ ದತ್ತವಾದ ರಾಯ್ ಬಹದ್ದೂರ್, ಸಿ.ಐ.ಇ. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ಇದ್ದ ಗೌರವದ ಕುರುಹು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಮೊದಲ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಏನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮಹೋದ್ದೇಶ ಇವನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸು ಐವತ್ತಾರು ಪೂರೈಸುವುದರೊಳಗೇ ತನ್ನನ್ನು ಸಿಹಿಮೂತ್ರ ವ್ಯಾಧಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆಂದು ಬಹುಶಃ ಈತ ಊಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆಯೇ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯದ ನಡು ನಡುವೆ ಹೇಗೊ ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದಂಬರಿ ಕಥೆ, ಪ್ರಬಂಧ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅನಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದ್ದ; ಅದು ವಂಗದೇಶದ ಪುಣ್ಯ ಭಾರತದ ಪುಣ್ಯ. ಓದುಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಪುಣ್ಯ. ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿವಾಹವಾಗಿತ್ತು. 11ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 5 ವರ್ಷದ ಬಾಲಿಕೆಯೊಡನೆ ಮೊದಲನೆಯದು; ಅವಳು ಹದಿನಾರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದಳು. ಆಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆ; ಆ ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಜನನ.

ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನ ಕೃತಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಹಿರಿಮೆಯೂ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅದರ ಆಂತರಿಕ ಘನತೆಗಿಂತ ಏನೇನೂ ಕಡಮೆಯಾದದ್ದಲ್ಲ. 1860ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರೀಚಾಂದ ಮಿತ್ರ, ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತ, ದೀನಬಂಧು ಮಿತ್ರರೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಕೆಲವರು ಬಂಗಾಳಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಮರುಕ, ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿ. ಇತರರಿಗೋ ಅದು ಕೇವಲ ಗ್ರಾಮ್ಯ, ಒರಟುಮಾತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಮೋಹಬದ್ಧರಿಗಂತೂ ಅದು ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಕಾಡುನುಡಿ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಬಂಗಾಳಿಗೂ ಅಧಿಕ ಅಂದಚಂದ, ಸೂಚಕತೆ, ಸತ್ತ್ವ, ಔನ್ನತ್ಯ ಉಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವೆಂಬುವಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮುಂದಾಳು ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ. ಆ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಗಿಡಿದು ತುಂಬಿದ್ದ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರತಿಭೆ ಒಂದು ಕಾರಣ; ಇನ್ನೊಂದು ತಾಯ್ನುಡಿಯ ಮೇಲಣ ಪೂರ್ಣಭಕ್ತಿ. ಬಂಗಾಳಿ ತನ್ನಿಂದ ಉದ್ಧಾರಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಗರ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಡೆಗೊಡದೆ, ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸಜ್ಜನನೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಈತ ನಡೆದುಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸೃಜನಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಮರ್ಶಾ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ಮಟ್ಟದ ಧ್ಯೇಯವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾನೂ ಹಟ ಹಿಡಿದಿದ್ದ; ಪರರಿಗೂ ಉಪದೇಶಗೈಯುತ್ತಿದ್ದ, ಅವರ ಕಳಪೆ ಲೇಖನದ ವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂಲಕ. ಸಾಹಿತ್ಯೋದ್ಯಮ ಹಗುರ ಹುಡುಗಾಟವಲ್ಲ, ವಿಪುಲ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಗಂಭೀರ ವ್ಯವಸಾಯ ಎಂಬುದು ಅವನ ಗಾಢನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಎದ್ದುಬಂದದ್ದು ವಂಗಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದಂತಾಯಿತು.

ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟಪತ್ರ ಆಕಾರದ ಸು. 3,800 ಪುಟಗಳ 9 ಸಂಪುಟದ ಗ್ರಂಥರಾಶಿ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನ ಲೇಖನಿಯ ಸಾರಸ್ವತ ಸಂತಾನ. ಉಜ್ಜ್ವಲ ಉತ್ಸಾಹವೂ ವಿಶುದ್ಧ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇದ್ದ ಈ ಸಾಹಿತಿಗೆ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದ ಅನುಲ್ಲಂಘ್ಯ ಕಾರ್ಯಭಾರ

ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ 14–18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿವನವರೆಗೆ ಬಂಕಿಮ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕವನಗಳನ್ನೂ ಎರಡು ನೀಳ್ಗವಿತೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ; ಅವು ಅಚ್ಚೂ ಆದವು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕವಿಸಮಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಕಿಶೋರಕವಿ? ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತನ ಬುದ್ಧಿವಾದಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಬಂಕಿಮ ಪದ್ಯ ಬರೆಯುವ ಚಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಆದರೂ ತಾನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆರು ವರ್ಷ ನಡೆಸಿದ ವಂಗದರ್ಶನ ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಪುಟ ತುಂಬಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಗೊಂದು ಈಗೊಂದು ಪದ್ಯ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ವಂಗದರ್ಶನದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಎಂಬ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಈ ಎರಡಲ್ಲಿ ಈತನ ಬಹುಪಾಲು ಗ್ರಂಥಗಳು, ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು.

ಈತನ ಪ್ರಥಮ ಕಾದಂಬರಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು; ಅದರ ಹೆಸರು 'ರಾಜಮೋಹನ್ಸ್ ವೈಫ್'. ಅದನ್ನು 1846ರಲ್ಲಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಫೀಲ್ಡ್' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಡಕಾಯಿತ, ಜಮೀನುದಾರ, ಕೆಟ್ಟದಾರಿಗೆ ಕಾಲಿಡುವ ಯುವಕ, ಧೈರ್ಯದ ಯುವತಿ, ಉಯಿಲಿನ ಹಗರಣ, ಅದನ್ನು ಕದಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ, ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡತಿಯರು ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅವು ವಿವಿಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಮನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃಪುನಃ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಥಾಸಂವಿಧಾನ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥೆಯ ತೆರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಆ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಿಂದ ಬಂಗಾಳಿಗೆ ಬಂಕಿಮನೇ ತರ್ಜುಮೆ ಗೊಳಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿ ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಪ್ರಬಂಧ ವಿಮರ್ಶೆ ಕುಶಲ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನೇ ಹೊರತು ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲ.

ಸು. 22 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಮನಿಂದ 14 ಕಾದಂಬರಿಗಳು ರಚಿತವಾದುವು: ದುರ್ಗೇಶನಂದಿನಿ (1865), ಕಪಾಲಕುಂಡಲೆ (1866?), ಮೃಣಾಲಿನಿ (1869), ವಿಷವೃಕ್ಷ (1872), ಇಂದಿರಾ, ಯುಗಳಾಂಗುರೀಯ, ರಾಧಾರಾಣೀ (1872–75), ರಜನಿ (1873–74), ಕೃಷ್ಣಕಾಂತನ ಉಯಿಲು (1875–77), ಚಂದ್ರಶೇಖರ (1875), ಆನಂದಮಠ (1882), ರಾಜಸಿಂಹ (1882–83), ದೇವೀ ಚೌಧುರಾಣಿ (1884), ಸೀತಾರಾಮ (1887). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು (ಇಂದಿರಾ, ಯುಗಳಾಂಗುರೀಯ, ರಾಧಾರಾಣೀ) ಕಿರು ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಅವನ್ನು ಬಂಕಿಮ ಉಪಕಥೆ, ಕ್ಷುದ್ರ ಕಥೆ ಎಂದು ಕರೆದ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದುವು. ಇಂದಿರಾ 45 ಪುಟಗಳಿಂದ 177 ಪುಟಗಳಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಹದಿನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಆರನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕವೆಂದು ಮಿಕ್ಕ ಎಂಟನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜಾಂಶದ ಖಚಿತ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆಯೋ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನಿಗೇ ಬಲವಾದ ಅನುಮಾನವಿತ್ತು. ವಿಭಾವನಾ ಶಕ್ತಿಗೂ (ಇಮ್ಯಾಜಿನೇಷನ್) ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆಗೂ (ಫ್ಯಾನ್ಸಿ) ಧಾರಾಳವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ ಕವಿ ಸಮಾಧಾನದಿಂದಿದ್ದ. ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ–ರಜನಿ ಒಂದು ವಿನಾ–ಸಮಸ್ತ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಸರ್ವಜ್ಞ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನೇ ಕಥಾನಿರೂಪಕ, ಪಾತ್ರಶಿಲ್ಪಿ, ವರ್ಣನಾಪಟು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ. ರಜನಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಘಟನಾವಳಿಯ ನಿಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳಿಗೂ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯ ಸ್ವಪ್ನಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಪಾತ್ರವರ್ಗದ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸುತ್ತ ಅಚ್ಚರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಜರುಗುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಪಾತ್ರವಾವುದೋ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಓದುಗರನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ವರ್ಣನೆಯೆಂದರೆ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅತಿಶಯ ಆಸಕ್ತಿ. ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯ ಪೂರ್ತಿ ಕೋಗಿಲೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನಸಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ವರದಿಗೂ ಆಗಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೆಂದು ತೋರುವಷ್ಟು ಗಮನ ಸಂದಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಸುಖ ಪಡೆಯುವಂತೆಯೂ ಒಳ್ಳೆಯವರಲ್ಲದವರು ನಷ್ಟಪಡೆಯುವಂತೆಯೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ಕವಿಗೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು. ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಳನಾಯಕರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರನ ಇತರ ಬರೆಹವೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ, ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಅವಹೇಳನಪ್ರಮುಖ ಲೇಖನಗಳು ಹದಿನೈದಿವೆ; ಗಾರ್ದಭ, ಬಾಬು, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಶಿರೋನಾಮೆಯಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಸುವ್ಯಕ್ತ. ಕಮಲಾಕಾಂತ ಎಂಬ ಅಫೀಮುಖೋರ ವಿಕಟಪುರುಷನನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಮುಖಾಂತರ ಅಣಕಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಮಲಾಕಾಂತನ ದಫ್ತರದಲ್ಲಿ 14, ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ 5, ಹೇಳಿಕೆ 1–ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಘುಲೇಖನಗಳೂ ಉತ್ತಮ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಲಾಸ್ಯಗೈಯುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಬಗೆದಿದ್ದನಂತೆ; ಕೆಲವು ಸ್ನೇಹಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಅದೇ ಆಗಿತ್ತಂತೆ. ಮುಜಿರಾಮಗುಡನ ಜೀವನ ಚರಿತೆಯೆಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಕಿರು ಹೊತ್ತಗೆಯೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಡಂಬನ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಆಗಿನ ವಂಗಸಮಾಜ ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ನೈಜ ಚಿತ್ರಣ ಸಿಗುವುದೇನೋ ಖಚಿತ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಈತನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆ, ಧರ್ಮತತ್ತ್ವ, ದೇವತತ್ತ್ವ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಟೀಕೆ ಎಂಬ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ 38 ವಿಮಾರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿವೆ. ಈತ ಬರೆದ ಕುಶಲಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನವು 29, ಬಂಗಾಳಿಯವು 8 ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಿಯಂಥ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ.

1884ರಂದು ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಬಂಗಾಳೀ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದ ಬಿನ್ನಹದಿಂದ ಕೆಲವು ಆಯ್ಕೆಗಳು; ದುಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಡಿ, ಆಗ ಜನರಂಜನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ತಿಳಿಯದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಬೇಡಿ; ಸರಳತೆಯೇ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಲಂಕಾರ; ಅಸತ್ಯ ಅಧರ್ಮ ಅಹಿತ ಆದದ್ದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಡಿ, ಅದು ಮಹಾ ಪಾಪ. ಬಂಕಿಮ ಚಂದ್ರನ ಬಗ್ಗೆ ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಬರೆದ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ವಂಗಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೇ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ : 1876–1938. ಬಂಗಾಳದ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದವ. ವಿಚಿತ್ರ ಘಟನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈತನ ಬದುಕು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

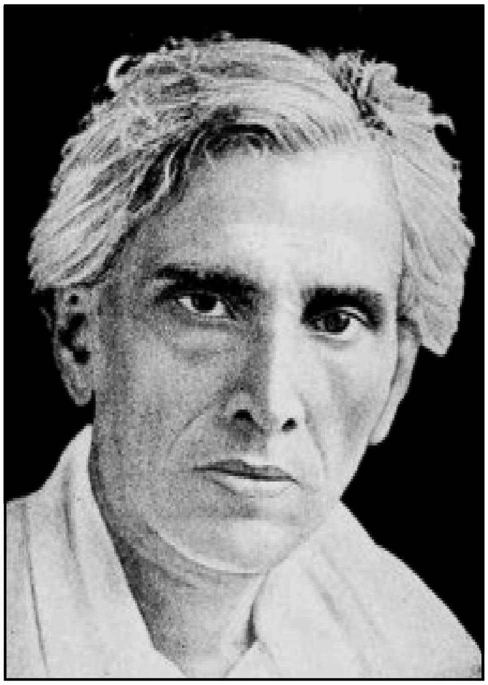

ಅದನ್ನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು; ಬಾಲ್ಯಾನಂತರ ಭಾಗಲ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಸು. 17 ವರ್ಷಗಳು, ಆನಂತರ ಬರ್ಮಾದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಕಳೆದ 12 ವರ್ಷಗಳು, ಕೋಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿನ ಕಡೆಯ 22 ವರ್ಷಗಳು. ಶರಚ್ಚಂದ್ರನ ತಂದೆ ಮತಿಲಾಲ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಸಾಧಾರಣ ಸ್ಥಿತಿಯ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಆತನಿಗೆ ಸಾಹಿತಿಯಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ಚಪಲ. ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಪದ್ಯ, ನಾಟಕವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೈಹಾಕಿ ಏನೊಂದನ್ನೂ ಮುಗಿಸದೆ, ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ನಿಂತ; ಅವನ ಅಸ್ತಿಮಿ ತತೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅಪ್ಪ ತನ್ನ ಲೇಖನಚಟ, ಅಸ್ಥಿರ ಬುದ್ಧಿ ಎರಡನ್ನೂ ಮಗನಿಗೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ. ಶರತ್‌ಚಂದ್ರನ ತಾಯಿ ಭಾಗಲ್ಪುರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಂಗೂಲಿ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು: ಸಹೋದರರ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಓದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಲೆಂದು ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಆಕೆ ಭಾಗಲ್ಪುರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಮಗ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಕಡೆಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಲೆಮಾರಿಯಾಗಿ ಕಾಲ ತಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ. ಹೇಗೋ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಎಫ್.ಎ.ಗೆ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುವಾಗಲೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅವನಿಗೆ ಸಾಕುಸಾಕಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾಗಿ, ಸಾಧುವಿನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ, ಕೊನೆಗೆ ಬಿಹಾರದ ಒಬ್ಬ ಭೂಮಾಲೀಕನ ಬಳಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಬೆಳೆದ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಬಿಭೂತಿ ಭೂಷಣ ಭಟ್ಟ ಎಂಬ ಗೆಳೆಯನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಘವನ್ನು 'ಛಾಯಾ' ಎಂಬ ಕೈಬರಹದ

ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವುದೆಂದರೆ ಈತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸಾಹ. ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿದ್ದ ಸೋದರಮಾವ ಉಪೇಂದ್ರನಾಥ ಗಂಗೂಲಿಯಿಂದಾಗಿ ಈತನಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಕರ್ಷಣೆ ತಟ್ಟಿತು.

1903ರಂದು ಮತಿಲಾಲ ದೈವಾಧೀನನಾದ. ಕೂಡಲೇ ಶರತ್ ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ, ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ರಂಗೂನಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ. ಈತನ ಸೋದರತ್ತೆ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಪತಿ ಈತನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿ ರೈಲ್ವೆ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ರೈಲ್ವೆಯಲ್ಲೊ ಸರ್ಕಾರದ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಶಾಖೆಯಲ್ಲೊ ಚಾಕರಿ ಮಾಡುತ್ತ ಒಟ್ಟು 12 ವರ್ಷ ಬರ್ಮಾದಲ್ಲಿ(ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಈತ ನೆಲಸಿದ್ದ. ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ ಈತನ ದಿನಚರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ, ಅಲ್ಲದೆ ಕಥೆ, ಪ್ರಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದ; ಅವನ್ನು ಭಾರತಿ, ಯಮುನಾ, ಬಂಗಭಾಷಿ ಮುಂತಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಗಂಗೂಲಿ ಅನಿಲಾದೇವಿ, ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯನಾಮಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. 1912ರಲ್ಲಿ ಏತಕ್ಕೊ ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಶಾಂತಿದೇವಿ ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ; ಅವಳಿಗೆ ಬೇಗ ಸಾವು ಬಂತು. ರಂಗೂನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ 1913ರಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಮಯೀದೇವಿ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದ. 1916ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ವರಮಾನದಿಂದ ಸುಖಸೌಕರ್ಯದ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗನೆಂದು ಎಣಿಸಲಾಗಿದೆ. 1934ರಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯ ಬಯಕೆ ಈಡೇರಿಸಲು ಇನ್ನೊಂದು ಭವನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಸಂವತ್ಸರ ಬಾಳಿ 1938 ಜನವರಿ 16ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡ. ಕೊಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದದ್ದೇ ತಡ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ರಾಜಕೀಯದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ. 1917ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸನನ್ನು ತನ್ನ ಗುರುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. 1921ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಹೌರ ಜಿಲ್ಲಾಸಮಿತಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ, ದಾಸನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಹೆಂಗಸರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಿಗಾಗಿ ನಾರೀಕರ್ಮ ಮಂದಿರ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹಲವು ನಾಯಕರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದವನಾಗಿ ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧೀಜಿಯ ಬೆಂಬಲಿಗನಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಮಾಜಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಈತ ಹೀಗೆಂದನಂತೆ: 'ನೂಲುವುದನ್ನು ನಾನು ಕಲಿತೆ, ಚರಕದ ಒಲುಮೆಯಿಂದಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಕುರಿತು ಒಲುಮೆಗೋಸ್ಕರ.' ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಬನ್ನಿ ಎಂಬ ಕರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯಿಂದ ಘೋಷಿತವಾದಾಗ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಅದಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಎತ್ತಿದರಂತೆ; ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ತನಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದಾರಿ ತೋರುಗರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರೀ ಗುಂಪನ್ನು ಕಂಡರೂ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು 1927ರಲ್ಲಿ ಜೈಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಹಾರ್ದಿಕ ಸತ್ಕಾರ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಇರಕೂಡದೆಂದೇ ಈತನ ತೀವ್ರವಾದ; ದೀನ ದಲಿತರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈತನ ಎದೆ ಸದಾ ಕರಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಈತ ಮೂರು ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದ; ನಾರೀರ್ ಮೂಲ್ಯ (1923), ತರುಣರ್ ವಿದ್ರೋಹ (1929), ಸ್ವದೇಶ್ ಓ ಸಾಹಿತ್ಯ (1932). ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಕೆಲವು ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿದ.

ಈತನ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 44. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಕಥೆ–ಮಂದಿರ್ (1903), ಅದಕ್ಕೆ ಕುಂತಳ ಬಹುಮಾನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ನುರಿತ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ಜಾಧವ ಸೇನ್ ತೀರ್ಪುಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಕಥೆ ಬಡಾದೀದಿ (1907) ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಮರ್ಪಕವಲ್ಲವೆಂದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಾಮೆರ್ ಸುಮತಿ (1914), ಪಥನಿರ್ದೇಶ, ಬಿಂದೂರ್ ಚೇಲೆ (1913) ಎಂಬ ಮೂರು ಕಥೆಗಳು ಮೆಚ್ಚಿಕೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಈತನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾದಂಬರಿ ಚರಿತ್ರಹೀನ; ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನೂ ಕುಲೀನನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಯುವಕನಿಗೆ ಊಟದ ಹೋಟಿಲಿನಲ್ಲಿ ದಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಒಬ್ಬ ವಿಧವೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಫಲಿಸದ ಪ್ರಣಯ, ಇದರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಮೊದಲು ಭಾರತವರ್ಷ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತ ಪ್ರತಿಕೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ; ಸಂಪಾದಕ ದ್ವಿಜೇಂದ್ರಲಾಲ ರಾಯ್ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಕಾಲಾನಂತರ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಯಮುನಾ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಸಹಸಂಪಾದಕನಾದಾಗ ಅದು ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿತು. ಅಷ್ಟೇಕೆ, ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿ ಸಂಪಾದಿತ 'ಪ್ರವಾಸಿ' ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವೇ ವಿನಾ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ಕೃತಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಇದೊಂದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ.

ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ದೊಡ್ಡ, ಮಧ್ಯಮ, ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಹಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಪಂಡಿತ ಮಹಾಶಯ (1914), ಹಳ್ಳಿ ಸಮಾಜ (1916), ಗೃಹದಾಹ (1920), ಶ್ರೀಕಾಂತ I, II, III (1922 ಮುಂದೆ), ನಾನು ಮಾಧವಿ, ಶೇಷಪ್ರಶ್ನೆ (1931), ಭೈರವಿ, ವಿಪ್ರದಾಸ್, ವಿರಾಜ್ ಬಹೂ, ಚಂದ್ರನಾಥ್, ಅರಕ್ಷಣೀಯ, ಮಹೇಶ, ನವ ವಿಧಾನ್, ನಿಷ್ಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಲ್ಲದೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಪತ್ರಗಳೂ ಈತನಿಂದ ರಚಿತವಾದುವು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಸ್ಥಾನಮಾನದ ಸಮಸ್ಯೆ ಈತನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಮಿಡಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಈತ ತಯಾರಿಸಿದ ಪ್ರಬಂಧ ಗಮನಾರ್ಹ. ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ರಾಗದಿಂದ ಪೂರಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಶರತ್‌ನ ತರ್ಕವಿಚಕ್ಷಣೆಗೂ ಸ್ವಂತ ಆಲೋಚನೆಗೂ ಧಕ್ಕೆ ತಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ಹಲವು ಸನ್ಮಾನಗಳು ಈತನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದುವು. 1923ರಲ್ಲಿ ಸೃಜನಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಜಗತ್ತಾರಿಣಿ ಸ್ವರ್ಣಪದಕವನ್ನು ಕೊಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈತನಿಗೆ ಕೊಡಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು. 1934ರಂದು ಈತನನ್ನು ವಂಗೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ವಿಶೇಷ ಸದಸ್ಯನಾಗಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ದಿವಸ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಈತನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಕಾಗದ ಬರೆದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಢಾಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿತು.

ನಾನಾ ವರ್ಗದ ನಾನಾ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ನಾನಾ ಜಾಯಮಾನದ ಪಾತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ; ಅವುಗಳ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕುದಿಯುವ ತುಯ್ತ ತಿಕ್ಕಾಟ, ಆಶೆ, ನಿರಾಸೆ, ಸಂತೋಷ ಅಸಂತೋಷಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ಆತ ಮನವೊಪ್ಪುವಂತೆಯೂ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲ; ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಆತನಿಗೆ ಸಂದಿದೆ. ಆತ ಸೃಜಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳು ಜೀವಂತವಾದವು; ಅನುಕಂಪೆ ಅಚ್ಚರಿ ಕೊನೆಗೆ ಅನುರಾಗ–ಇವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸತಕ್ಕವು. ಆದರೆ ಸಾವಿತ್ರಿ, ಅಚಲಾ, ಕಿರಣ್ಮಯಿ ಮುಂತಾದ ಅಪೂರ್ವ ವನಿತೆಯರನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಗೈಯುವಾಗ ಅವುಗಳ ಒಂದೆರಡು ಘಟಕಾಂಶ ನಾರೀಸಹಜವಲ್ಲವೇನೊ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ತಾನೇ ಅವುಗಳಾಗಿ ನಡೆನುಡಿ ನಡೆಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಆಗಬಹುದು.

ಕಥಾಸಂವಿಧಾನ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಗ ಈಗ ಜರಗುವ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಆಗಮನ ನಿರ್ಗಮನ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಹಿಂಬಾಲಕನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಡಲೇಬೇಕು.

ಶರತ್‌ನ ಬಹುಪಾಲು ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಚತುಃಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು : ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ಲಿನ್ ಡಿ. ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟರು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 1941 ಜನವರಿ 6ರಂದು, ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು. ಶತ್ರುಗಳ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದೇ ಇದರ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರೂಸ್ವೆಲ್ಟರು ಪ್ರಥಮತಃ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಜನರ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಜನರ ಗುರಿಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲ ಮಾನವೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಒಂದು ಸುಭದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಅವರು ನೀಡಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸಮಗ್ರವೂ ಪ್ರೌಢವೂ ಆದ. ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (ವಿಮೋಚನೆ) ಮತ್ತು ಭಯದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (ವಿಮೋಚನೆ)– ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಅವರು ಬಯಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಸಮೃದ್ಧವೂ ಆಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಆಕ್ರಮಣಭಯರಹಿತವಾಗಿರುವ ದಿನವನ್ನು ನೋಡಲು ಅವರು ಕಾತುರರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಆಗಲಿ ತನ್ನ ನೆರೆರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಡಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಹಂಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ 1945ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಅನೇಕ ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದುವಾದರೂ ರೂಸ್ವೆಲ್ಟರ ಕನಸು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ತಿ ನನಸಾಗಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಯು.ಎಂ.)

ಚತುರೋಕ್ತಿ : ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಬುದ್ಧಿ, ಚತುರಬುದ್ಧಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವ ವಾಡಿಕೆ. ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಚತುರೋಕ್ತಿ (ವಿಟ್) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚತುರಬುದ್ಧಿ ಅಸಾಧಾರಣವೆಂದೂ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ (ಜೀನಿಯಸ್) ಹತ್ತಿರವೆಂದೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಬಗೆದಿದ್ದರು.

ಅದು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಚೂಟಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ಷಿಪ್ರತೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಈಗಲೂ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಿಂಚು ಉಪಮೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಕತ್ತಿಯ ಅಲಗಿನ ಸಾದೃಶ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಹರಿತ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಾತುಬಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಮೆಯುಳ್ಳವನೇ ಕವಿ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗೂ ಚತುರೋಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು. 17, 18ನೆಯ ಶತಮಾನ ಪೂರ್ತ ಕವಿಯೆ ಚತುರಮತಿ, ಚತುರಮತಿಯೇ ಕವಿ.

ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಹುಸಿ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೂ (ಫಾಲ್ಸ್ ವಿಟ್) ನಿಜ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೂ (ಟ್ರೂ ವಿಟ್) ಅಂತರವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದರು. ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ತಯಾರಿಸುವ ತ್ರಾಸರಚನೆ ಹುಸಿ ಚಾತುರ್ಯವೆಂಬ ಖಂಡನೆಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. 12 ವಿಧದ ಹುಸಿ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಬೆರಳಿಟ್ಟು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಒಂದು ಸ್ವರವನ್ನೊ ವ್ಯಂಜನವನ್ನೊ ಪದವನ್ನೊ ಬಳಸದೆ ಬರೆದ ಪದ್ಯ; ಪದಾರ್ಥದ ಆಕೃತಿಯಂತೆ ಮುದ್ರಣರೂಪನ್ನು ತಾಳುವ ಕವನ; ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಪದ್ಯ; ಒಂದೇ ಪದವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಯ; ಪ್ರಾಸದೊಡನೆ ಆಟವಾಡುವ ಕ್ರಮ; ಬರಿ ಪ್ರಾಸಗಳ ಪಟ್ಟಿ; ಮೊದಲಿನಿಂದ ಓದಿದರೆ ಒಂದರ್ಥ, ಕೊನೆಯಿಂದ ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿ ಓದಿದರೆ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಸೂಚನೆ; ನಾನಾ ತೆರದ ಒಗಟೆ; ಕ್ಲಿಷ್ಟೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ವಾಕ್ಯಜಾಲ–ಇಂಥವು ಕ್ಷುದ್ರ ಕವಿತ್ವವೆಂದು ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದವು. ನಿಜಚಾತುರ್ಯದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ತಪಶೀಲು ಮಾಡಿದರು: 1 ಬೇಟೆ ನಾಯಿಯ ಸುಟಿ ಚಲನೆ; 2 ಅಪೂರ್ವವೂ ಗೂಢವೂ ಆದ ಹೋಲಿಕೆಯ ಅರಿವು; 3. ಚಕಿತಗೊಳಿಸುವಿಕೆ :4. ವಿವೇಚನೆಯ ಹತೋಟಿ; 5 ಅರ್ಥಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಸತ್ತ್ವ.

ಎಂದರೆ ಹುಸಿ ಯಾವುದು, ನಿಜ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿಬಿಡುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕವಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಬ್ದಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಶ್ಲೇಷೆಯನ್ನು (ಪನ್) ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಕೊಡಿಸು ಸಾಕ್ಕೈದೂರನವರಿಗೆ ತಡೆಯದಾನೆರಡೂರ ಕೊಂಬೆನು ಕೌರವೇಂದ್ರನಲಿ; ಅರಮನೆಯೆಂಬರ್ ಪೂರ್ಣಗೃಹವನು, ನುಡಿ ನಿಂದೆಯನೆಂಬರ್ ಕರ್ಣನ ಪಡೆಮಾತಿನೊಳ್ ಪುದಿದು ಕರ್ಣರಸಾಯನಮಲ್ತೆ ಭಾರತಂ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿಲ್ಲ; ಸಾಮಾನ್ಯಬುದ್ಧಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗಬಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೇ ಹೊರತು ಇವು ಹೆಚ್ಚಿನವಲ್ಲ. ಆದರೆ ದ್ವಿಜವರ ಎಂಬುದನ್ನು ದ್ವಿ + ಜವರ ಎಂದೂ ಒಬ್ಬಟ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಬ್ಬ + ಅಟ್ಟು ಎಂದೂ ಬಿಡಿಸಿ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಚಮತ್ಕಾರವಲ್ಲ, ದಿಟವಾದ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ (ರಿಪಾರ್ಟಿ) ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಹೋಮರ್ ವರ್ಜಿಲರನ್ನು ಮರೆತಮೇಲೆ ಖಂಡಿತ ಜನ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸ ಪೋರ್ಸನ್ 'ನಿಜ, ನಿಜ!' ಎಂದು ಇಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅವರನ್ನು ಮರೆತ ಮೇಲೆ ತಾನೆ ಇವರನ್ನು ಓದುವುದು! ಅಂಥ ಕಾಲ ಎಂದಿಗೂ ಬಾರದು ಎಂಬ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಈ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಾನಲೋಲುಪನೊಬ್ಬ ಹೋಟೇಲು ಮಾಣಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ; 'ಈ ಲೋಟ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ನಾನು ಸೀಸೆಯಿಂದಲೇ ಕುಡಿಯುತ್ತೇನೆ.' ನುರಿತ ವಕೀಲನಾದ ಕರ್‍ರನ್ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಅಗೌರವ ಮಾಡಲೋಸುಗ ಒಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ತನ್ನೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ನಾಯಿಯನ್ನು ಮುದ್ದಿಸತೊಡಗಿದ; ಕರ್‍ರನ್ ತಕ್ಷಣ ತನ್ನ ಭಾಷಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಏತಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕರ್‍ರನ್ ಇತ್ತ ಜವಾಬು; 'ಕ್ಷಮಿಸಿ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಸಹೋದರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೊಂದಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸುತಿದ್ದೀರಿ; ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾನು ಸುಮ್ಮನಾದೆ.' ಗಾಢಾರ್ಥದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸತನದ ಕಾಂತಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಚತುರೋಕ್ತಿ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ, ರುಚಿಕರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ ನಿರ್ದ್ರವವಾದದ್ದು, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದು, ಮರುಕಶೂನ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುವುದೇ ಅದರ ಪ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವಂತೆ. ದಿಟ್ಟ ಕ್ರೂರ ಭರ್ತ್ಸನೆ, ಕರುಳು ಬಗಿಯುವ ಕಟಕಿ, ಹೊಡೆದು ಕೆಡಹುವ ಗೇಲಿ ಮುಂತಾದುದರ ಕಡೆಗೇ ಅದರ ಒಲುವೆ ಅಧಿಕ. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ನನ್ನ ತಲೆ ಕುಲಾವಿಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ನಗೆಪಾಟಲಾದ ಕೊರತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯೇ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, ಪರಿಹಾಸಪ್ರವೀಣ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದನಂತೆ. 'ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ತಲೆ ವಿನಾ!' ಕೌರವ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ರೀತಿ ಇದು; 'ಪನ್ನೊಂದನೆಯದು ಸೂತಾವತಾರಮುಂ ಹರಿಗಾಯ್ತೆ?' ಮಹೋತ್ಸವ ಮುಗಿಯಿತೆ?–ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ: ಇಲ್ಲ ಕವಿಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ದಿವಸದ ಆಯುಸ್ಸಿದೆ.' ಬಿರುಸಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಪರುಷಚತುರೋಕ್ತಿ ಪರುಷವೇ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯವನ್ನು (ವಿಟ್) ಹಾಸ್ಯದಿಂದ (ಹ್ಯೂಮರ್) ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡುವ ಹಂಗು ಇದ್ದಂತಿತ್ತು. ಅವರ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ಅದು ಸಹಾನುಭೂತಿಗೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತದೆ, ಇದು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ ಎನ್ನುತ್ತದೆ; ಅದು ನೀನು! ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರೆ, ಇದು ನೀನು ಮತ್ತು ನಾನು ಎಂಬ ಮೆಲ್ಲುಲಿ ಆಡುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ ಜುವೆನಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಿಫ್ಟರಂತೆ ಕಠಿಣವೂ ಕರ್ಕಶವೂ ಆಗಬಹುದು; ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಹೆಗ್ಗುರುತು ಅದರ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ವೈವಿಧ್ಯ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೂ ಹುಡುಗಾಟಕ್ಕೂ ಬಾಂಧವ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಲೆಯೆತ್ತಿತ್ತು. ಚತುರೋಕ್ತಿಗೆ ಮನಸೋತ ಸಾಹಿತಿ ಎಂದಿಗೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿರಲಾರ, ಗಹನ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಾರ, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾರ ಎಂದು ಸೂತ್ರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದು ಕಾಣುವುದು ಒಂದು ಕೋನದಿಂದ ಕಂಡ ಅರೆಕೊರೆ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು, ಅಷ್ಟೆ–ಎಂದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ ಗಂಭೀರವಾಗಿರುವು ದೊಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಗಹನ ಸತ್ಯಾಂಶವನ್ನೂ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲದು–ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಕರ್ ವೈಲ್ಡ್‌ನ 'ಕಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಪ್ರಕೃತಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಚಾಟೂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮನನೀಯವಾದ ಮನವೊಪ್ಪಿಸುವ ಚಿಂತನೆ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಿಂಗ್ ಲಿಯರ್ ನಾಟಕದ ವಿದೂಷಕ ಪರಿಹಾಸ ಪಟಾಕಿಯನ್ನು ಹಾರಿಸುವ ನಕಲಿಯವನಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿಚಮತ್ಕಾರದವನಲ್ಲ, ದೊಡ್ಡ ಮಟ್ಟದ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ, ಧರ್ಮವಾದಿ, ದಾರ್ಶನಿಕ.

ಚತುರೋಕ್ತಿಯು ಊಟಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಉಪ್ಪು ಅಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅದೇ ಎಂದಿಗೂ ಊಟವಾಗಲಾರದು–ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇರಬೇಕಾದ್ದು ಅಗತ್ಯದ ಸಂಗತಿ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಚತುರೋಪಾಯಗಳು : ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಜ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳು, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1 ಸಾಮ, 2 ದಾನ, 3 ಭೇದ ಮತ್ತು 4. ದಂಡ. ಭಾರತೀಯ ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನುಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ, ಕಾಮಂದಕೀಯ ನೀತಿಸಾರ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಂತಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಜಧರ್ಮಪರ್ವ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಪುರಾಣ, ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಿಷಯ ವಿವೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮಿಕ್ಕ ರಾಜರನ್ನು ತನ್ನ ಹಿತಾನುಸಾರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಭೂಪತಿಯಾದವ ಮೊದಲು ಸಾಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿನೋಡಬೇಕು. ಸಾಮವೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿನ ಸಂಧಾನ, ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ, ಮೃದುಮಧುರಭಾಷಣ, ಸತ್ಕಾರ, ನಿನ್ನವನೇ ನಾನೆಂದು ಹಿತೈಷಿಯಂತೆ ಹೇಳುವಿಕೆ–ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮದ ಚಾತುರ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸಾಧುಗಳೊಡನೆ ತಥ್ಯವಾದ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿದರೆ ಅಸಾಧುಗಳೊಡನೆ ಅತಥ್ಯ ಅಥವಾ ಸುಳ್ಳಾದ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದರೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಸಾಧುಗಳು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗದಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಆಗ ಎರಡನೆಯ ಉಪಾಯವಾದ ದಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಾಧುಗಳಿರಲಿ, ಅಸಾಧುಗಳಿರಲಿ, ದಾನಕ್ಕೆ ಒಲಿಯುವುದು ಸಹಜವೇ. ಹಿಂದೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಧನದ ಮರುಪಾವತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದಾನ, ಹೊಸದಾಗಿ ಅವನ ಮನವೊಲಿಸಲು ಕೊಡುವ ಧನಕನಕಾದಿಗಳು, ಯಾವುದೋ ನಿಬಂಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವ ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತು–ಇವೆಲ್ಲ ದಾನೋಪಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾಮ, ದಾನಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಸಾಧಿಸಲಾಗದುದಕ್ಕೆ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಭೇದವೆಂದರೆ ಒಡಕನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು, ಸ್ನೇಹವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಕಲಹ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು, ಶತ್ರುವಿನ ಅನುಚರರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಿಗೂ ತಂತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ವೈಮನಸ್ಯ ಬೆಳೆಸುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಭೇದೋಪಾಯದ ಪರಿಗಳು. ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯ ರಾಕ್ಷಸರಿಬ್ಬರೂ ಭೇದೋಪಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಸಗ್ಗದ ವೈರಿಯನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರಲು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ದಂಡೋಪಾಯವೇ ಗತಿ. ದಂಡ ಎಂದರೆ ದಂಡನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅರ್ಥಹರಣ, ಪರಿಪರಿಯ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವುದು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸುವುದು, ಕೊಲೆ–ಇವೆಲ್ಲ ದಂಡದ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ದುಷ್ಟರನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ದಂಡವೇ ಅಗತ್ಯ. ದಂಡಯೋಗ್ಯನಿಗೆ ಸಾಮದಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಚತುರ್ಥಕ ವಿಚಲನೆ : ಹಲವಾರು ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆಗಳ ಮಧ್ಯಮವನ್ನು (ಮೀನ್) ಕುರಿತಂತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬೆಲೆಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು (ಡಿಸ್ಪರ್ಶನ್) ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಮಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು (ಕ್ವಾರ್ಟೈಲ್ ಡೀವಿಯೇಷನ್). ಉದಾಹರಣೆಗೆ A ಮತ್ತು B ಎನ್ನುವ ಇಬ್ಬರು ಆಟಗಾರರು 10 ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಓಟಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ :

A	40	14	77	55	69	73	62	42	38	30
B	29	32	1	60	71	109	96	83	4	15

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಸರಾಸರಿ ಓಟ 50. ಆದರೆ A ಯ ಗಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಗತ ; B ಯದಾದರೋ ಅಡ್ಡೇಟು ಹೊಡೆದಂತೆ ಯದ್ವಾತದ್ವಾ. A ಗಳಿಸಿದ ಓಟಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 30ರಿಂದ 77ರ ವರೆಗಿದೆ: B ಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 1 ರಿಂದ 109ರ ವರೆಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ಗರಿಷ್ಠತಮ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಉಳಿಯುವ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲಂಶದಷ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕೋಣ. ಅಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಎರಡು ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ಗರಿಷ್ಠತಮ ಎರಡು ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಆಗ A ಯ ಓಟಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 38ರಿಂದ 60ರವರೆಗೂ B ಯ ಓಟಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 15ರಿಂದ 83ರವರೆಗೂ ಇರುವುದು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅಳತೆಗೋಲಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಚ್ಚಾ ಪದ್ಧತಿ. ಇದನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಚತುರ್ಥಕ ವಿಚಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಚತುರ್ದಂಡೀ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗಾನಸಂಪ್ರದಾಯ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಚತುರ್ದಂಡೀ ಗಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ದಂಡಿ ಎಂದರೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಏಣಿಯಾಗಿ ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ರಾಗಾಲಾಪನೆ, ಠಾಯ, ಗೀತ, ಪ್ರಬಂಧಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಚತುರ್ದಂಡೀ ಗಾನ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಅಂಗಗಳಿಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ವಿಜಯರಾಘವ ನಾಯಕನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ ವೆಂಕಟಮುಖಿ (ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೀಕ್ಷಿತ) ತಾನು ರಚಿಸಿದ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಚತುರ್ದಂಡೀಪ್ರಕಾಶಿಕೆ' ಎಂದೇ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರಶ. 1729–35ರಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರನ್ನು ಆಳಿದ ತುಳಜೀ ಮಹಾರಾಜ ತನ್ನ ಸಂಗೀತಸಾರಾಮೃತವೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ದಂಡೀ ಗಾನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆರೋಹಾವರೋಹಮೂರ್ಛನಾತಾನಯೋರಯಂ ಸಂದರ್ಭೋತ್ರ ಸವಂಗಚ್ಛತೇ ಅಯಂ ಸಂದರ್ಭೋ ನ ಸಂಗಚ್ಛತ ಇತ್ಯೇತನ್ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗೀತಪ್ರಬಂಧಠಾಯಾಲಾಪರೂಪಚತುರ್ದಂಡೀ ಸೂಲಾದಿ ಪ್ರಭೃತ್ಯುದಾಹರಣಲೇಖನೇನ ಸ್ಫುಟಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಲಿಖ್ಯತೇ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸ್ವರಗಳು–ಅನುಮಂದ್ರ ಸ್ಥಾನದ ಧೈವತ ಸ್ವರದಿಂದ ತಾರಾಸ್ಥಾನದ ಷಡ್ಜದವರೆಗೆ ಹದಿನೇಳು ಸ್ವರಗಳು ಮಾತ್ರ ಚತುರ್ದಂಡೀಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜ್ಯಗಳಾಗಿರುವವೆಂದು ವೆಂಕಟಮುಖಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ;

ಗಾಯಕಾಸ್ತು ಸ್ವರಾನ್ ಸಪ್ತ ಮಂದ್ರಸ್ಥಾನಸಮುದ್ಭವಾನ್।
ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನಸ್ವರಾನ್ ಸಪ್ತ ತಾರಾಷಡ್ಜಂ ತಥಾಪರಮ್ ।
ಧನೀಚೈವಾನುಮಂದ್ರಸ್ಥಾನೇವಂ ಸಪ್ತದಶಸ್ವರಾನ್ ।
ಸಮಾದಾಯ ಚತುರ್ದಂಡೀ ಗಾನಂ ಸರ್ವೇಪಿ ಕುರ್ವತೇ ।

ಆಲಾಪ–ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆ, ರಾಗವರ್ಧಿನಿ, ಪ್ರಥಮ ವಿದಾರಿ, ದ್ವಿತೀಯ ವಿದಾರಿ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ದಂಡೀಗಾನದ ಆಲಾಪನೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶೀ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಯತ್ತ, ಎಡುಪ್ಪು, ಒಂದನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯಿ, ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯಿ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿವೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡತಕ್ಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರಸಂಚಾರಗಳಿಗೆ ತಾನಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ವರವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳಲಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾಯಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ರಾಗಾರಂಭದ ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನದ ಷಡ್ಜಸ್ವರವನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಾರ ಷಡ್ಜದವರೆಗಿನ ಎಂಟು ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಹ ಕ್ರಮದ ಗಮಕಾಲಂಕಾರಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದೇ ಸ್ವರಸೋಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮಧ್ಯ ಷಡ್ಜದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುವುದು. ಅನಂತರ ಅವರೋಹಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರ ಷಡ್ಜವರೆಗೆ ಸಂಚರಿಸಿ ಪುನಃ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಮಧ್ಯ ಷಡ್ಜದಲ್ಲೇ ವಿರಮಿಸುವುದು. ಅನಂತರ ಇದೇ ರೀತಿ ಮಂದ್ರನಿಷಾದ ಮತ್ತು ಧೈವತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಎಂಟು ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ತಾನ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿ ಮಧ್ಯ ಷಡ್ಜದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದಲ್ಲಿಗೆ ರಾಗದ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣವಾಗುವುದು.

ರಾಗವರ್ಧಿನಿ (ಎಡುಪ್ಪು)–ಇದರಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರಷಡ್ಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಾರಷಡ್ಜದವರೆಗೆ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ತಾನಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ರಾಗದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ತರಂಗಿತ ಸಂಚಾರಗಳಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮಧ್ಯ ಷಡ್ಜದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು. ಈ ನ್ಯಾಸವಿಧಾನವನ್ನೇ ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸ್ವರನ್ಯಾಸ ವಿಧಾನ ಒಂದನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ರಾಗದ ಒಂದೊಂದೂ ಅವಯವವನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಠಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ರಾಗಸ್ವಾಯವಃ ಸ್ಥಾಯಃ–ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ಥಾಯವೇ ದೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಠಾಯವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಯಾ ರಾಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿ ತಾನವಿತಾನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಠಾಯಗಳು ಅನವಧಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಹಲವು ರಾಗಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಲ್ಲುವುದುಂಟು.

ಗೀತ–ಗಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಆಲಾಪ ಠಾಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಅನಂತರ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದು ಕ್ರಮ. ಗೀತಗಳೆಂದರೆ ಧ್ರುವಾದಿ ಸಾಲಗ (ಸೂಳ)ತಾಳದ ರಚನೆಗಳು. ಇವು ಸ್ವರ ಪಾಟಾದಿಕೂಟಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹಿತಮಿತವಾದ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಸರಳವಾಗಿ ಹಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕಂಥವು. ಇವು ಅಕ್ಷರ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ರಚನೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾದವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ರಾಗವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿಲ್ಲ. ತಾಳಭೇದಗಳಿಂದ ಈ ಗೀತಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಆಯಾ ತಾಳಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ತಾಳಗಳು ಧ್ರುವ, ಮಟ್ಟ, ಪ್ರತಿಮಟ್ಟ, ನಿಸ್ಸಾರು, ಅಟ್ಟ, ರಾಸ, ಏಕ ಎಂದು ಏಳು ವಿಧ. ಧ್ರುವಗೀತದಲ್ಲಿ 16 ಭೇದಗಳೂ ಮಟ್ಟ ಅಥವಾ ಮಂಠ ಗೀತದಲ್ಲಿ 6, ಪ್ರತಿಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 4, ನಿಸ್ಸಾರುವಿನಲ್ಲಿ 6, ಅಟ್ಟಗೀತದಲ್ಲಿ 6, ರಾಸಗೀತದಲ್ಲಿ 6, ಏಕತಾಲಿಯಲ್ಲಿ 3–ಹೀಗೆ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಸರುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ;

ಧ್ರುವ–ಜಯಂತ, ಶೇಖರ, ಉತ್ಸಾಹ, ಮಧುರ, ಕುಂತಲ, ನಿರ್ಮಲ, ಕೋಮಲ, ಚಾರ, ನಂದನ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಕಾಮದ, ವಿಜಯ, ಕಂದರ್ಪ, ಜಯಮಂಗಲ, ತಿಲಕ, ಲಲಿತ.

ಮಟ್ಟ–ಜಯಪ್ರಿಯ, ಮಂಗಲ, ಸುಂದರ, ವಲ್ಲಭ, ಕಲಾಪ, ಕಮಲ.
ಪ್ರತಿಮಟ್ಟ–ಅಮರ, ತಾರ, ವಿಚಾರ, ಕುಂತ.
ನಿಸ್ಸಾರು–ವೈಕುಂದ, ಆನಂದ, ಕಾಂತಾರ, ಸಮರ, ವಾಂಛಿತ, ವಿಶಾಲ,
ಅಟ್ಟ–ನಿಶ್ಯಂಕ, ಶಂಖ, ಲೀಲ, ಚಾರ, ಮಕರಂದ, ವಿಜಯ.
ರಾಸ– ವಿನೋದ, ವರದ, ನಂದ, ಕಂಬುಜ.
ಏಕ–ರಮಾ, ಚಂದ್ರಿಕಾ, ವಿಪುಲಾ.

ಪ್ರಬಂಧ–ಚತುರ್ಧಾತುಗಳಿಂದಲೂ ಷಡಂಗಳಿಂದಲೂ ನಿಬದ್ಧವಾದ ರಚನೆಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಬಂಧವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಧಾತುಗಳೆಂದರೆ ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗೀತದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಮಧ್ಯದ ಚರಣ, ಕೊನೆಯ ಚರಣವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವಂಥ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದ್ಗ್ರಾಹ, ಮೇಲಾಪಕ, ಧ್ರುವ, ಆಭೋಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಉದ್ಗ್ರಾಹವೆಂಬುದು ಪ್ರಬಂಧದ ಮೊದಲ ಭಾಗ, ಎತ್ತುಗಡೆಯ ಚರಣವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಮೇಲಾಪಕವೆಂದರೆ ಉದ್ಗ್ರಾಹವನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಧ್ರುವಚರಣವನ್ನೂ ಮೇಳೈಸುವ, ಎಂದರೆ ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಮಧ್ಯಂತರದ ಸೊಲ್ಲು ಎಂದರ್ಥ ; ಅನುಪಲ್ಲವಿ , ಹಾಗೂ ಸಂಧಿವಾಕ್ಯವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಂಟು. ಧ್ರುವವೆಂದರೆ ಮಧ್ಯದ ಚರಣ. ಇದು ಮಿಕ್ಕವುಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂಥದ್ದು. ಆಭೋಗವೆಂಬುದು ಕೊನೆಯ ಚರಣ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಂಧಕರ್ತೃವಾದ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನ ಅಂಕಿತ, ಬಿರುದಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಅವನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಹೊಗಳಿಕೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಹಾಡಿದಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಬಂಧಗಾನ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಪ್ರಬಂಧದ ಷಡಂಗಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವರ, ಬಿರುದ, ಪದ, ತಾಲ, ತೇನ, ಪಾಟಗಳು. ಸ್ವರವೆಂದರೆ ಆಯಾ ರಾಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸರಿಗಮಪದನಿ ಎಂಬ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳು. ಬಿರುದವೆಂದರೆ ಧೈರ್ಯಶೌರ್ಯಾದಿ ಗುಣಕೀರ್ತನೆ. ಯಾರ ಗುಣಕೀರ್ತನೆಯಾಗಿ ಆ ಪ್ರಬಂಧ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ದೇವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವ ಒಂದು ಸೊಲ್ಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಪದವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯ ಅಥವಾ ಪದರಚನೆ. ತೇನವೆಂದರೆ ಆಲಾಪ ರೂಪದನಾದವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮಧ್ಯ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾಗುವ ತ, ದ, ರಿ, ನ, ತೇನ, ತೋನ್ನ, ಎಂಬಂಥ ಅಕ್ಷರಗಳು. ಓಂ ತತ್ಸತ್, ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂಚಕವಾದ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯದ

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಈ ಅಕ್ಷರಗಳು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವುವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಟವೆಂದರೆ ವೀಣೆ ಮೃದಂಗಾದಿ ವಾದ್ಯ ಧ್ವನಿಗಳ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ತಕದಿಮಿ, ಜಣತಕ, ತಿನ್ನಕ, ದಿಂನ್ನಾಂ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪಾಟಾಕ್ಷರಗಳು. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಯಿತಾಳ, ಕೊನುಗೋಲ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ತಾಳವೆಂದರೆ ಗುರುಲಘ್ವಾದಿ ಕಾಲನಿಯಮದಿಂದ ಕೈಯ ಬೆರಳೆಣಿಕೆ, ಘಾತ, ಪಾತಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವ ಶುದ್ಧ ಸಾಲಗ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಗದೇಶೀ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧದ ತಾಳಭೇದಗಳು.

ಪ್ರಬಂಧವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ, ಷಡಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಲೋಪವಿರಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಗ್ರಾಹ, ಧ್ರುವ ಇವೆರಡು ಇರಲೇಬೇಕು. ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪದ, ತಾಲಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಸ್ವರ, ಪಾಟ, ತೇನಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಾಡುವಾಗ ಗಾಯಕ ತನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮದಿಂದ ಬೇಕಾದುವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೀಗೆ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಗಳ ನ್ಯೂನತೆಯಿರುವುದನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಐದು ಜಾತಿಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಂಗಗಳಿರುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಾರಾವಲೀಜಾತಿಯೆಂದೂ 'ಮೂರು ಅಂಗಗಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ಭಾವನೀ ಜಾತಿಯೆಂದೂ' ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳಿರುವುದಾದರೆ ದೀಪನೀಜಾತಿಯೆಂದೂ, ಐದು ಅಂಗಗಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆನಂದಿನೀಜಾತಿಯೆಂದೂ ಆರೂ ಅಂಗಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇದಿನೀಜಾತಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಒಂದೊಂದು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಈ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಂತಿರುತ್ತವೆ.

ಮೇದಿನೀಜಾತಿ_ಶ್ರೀರಂಗ, ಶ್ರೀವಿಲಾಸ, ಪಂಚಭಂಗಿ, ಪಂಚಾನನ, ಉಮಾತಿಲಕ, ಕರಣ, ಸಿಂಹಲೀಲಕ–7.

ಆನಂದಿನೀಜಾತಿ_ಸಪಂಚತಾಲೇಶ್ವರ, ವರ್ಣಸ್ವರ, ವಸ್ತು, ವಿಜಯ, ತ್ರಿಪದ, ಹರವಿಲಾಸ, ಚತುರ್ಮುಖ, ಪದ್ಧಡಿ, ಶ್ರೀವರ್ಧನ, ಹರ್ಷವರ್ಧನ–10.

ದೀಪನೀಜಾತಿ–ಸುದರ್ಶನ, ಸ್ವರಾಂಕ, ತ್ರಿಭಂಗಿ, ಕಂದುಕ, ವದನ–5.

ಭಾವನೀಜಾತಿ–ವರ್ಣ, ಗದ್ಯ, ಕಂದ, ಕೈವಾಡ, ಅಂಕಚಾರಿಣೀ, ವರ್ತನೀ, ಆರ್ಯಾ, ಗಾಥಾ, ಕ್ರೌಂಚಪದ, ಕಲಹಂಸ, ತ್ರೋಟಕ, ಹಂಸಲೀಲ, ಚತುಷ್ಪದಿ, ವೀರಶ್ರೀ, ಮಂಗಲಾಚಾರ, ದಂಡಕ–16.

ತಾರಾವಲೀಜಾತಿ–ಏಲಾ, ಡೇಂಕೀ, ಜೋಬಡ, ಲಂಭ, ರಾಸ, ಏಕತಾಲಿಕ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಸ್ವರಾರ್ಥ, ಮಾತೃಕಾ, ಧ್ವನಿಕುಟ್ಟನೀ, ತ್ರಿಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ಝಂಪಡ, ಚಚ್ಚರೀ, ಚರ್ಯಾ, ರಾಹಡೀ, ಧವಲ, ಮಂಗಲ, ಓವೀ, ಲೋಲ್ಲೀ, ಡೋಲ್ಲರಿ, ದಂತಿ–22.

ಈ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿಧಾತುಕ, ತ್ರಿಧಾತುಕ, ಚತುರ್ಧಾತುಕವೆಂಬ ವಿಭಿನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಅವಾಂತರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಬಿ.)

ಚತುರ್ಮುಖ ಬೊಮ್ಮರಸ : ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ ಪುರಾಣ ಎಂಬ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ವೀರಶೈವ. ಭಾರವಿ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಮಲುಹಣ, ಬಾಣ, ಮಯೂರಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಹಂಪೆಯ ಹರೀಶ್ವರ, ರಾಘವಾಂಕ, ಮೊಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವ, ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ, ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈತ ಚತುರಾಸ್ಯಮಾಯಣನ ತನುಜಾತ. ತನ್ನನ್ನು ಸರಸಕವಿ, ಶೈವಭೂದೇವ ಕುಲತಿಲಕ, ವರ್ಣನ ಕವೀಂದ್ರ, ಕವಿಸಭಾಮಾಣಿಕ್ಯದೀಪ, ಕರ್ನಾಟ ದೇಶವಿಶೇಷ ಭಾಷಾಪ್ರವೀಣ, ಕವಿಬ್ರಹ್ಮ, ಸರಸಗೀರ್ವಾಣ ಭಾಷಾಯುಕ್ತ, ಶೈವಾಗಮಜ್ಞ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಶ್ವನಾಥಾಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಬಾಲಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರು ಈತನ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಸೌಂದರಪುರಾಣ 63 ಜನ ಶೈವಪುರಾತನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ನಂಬಿಯಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾವ್ಯ. 565 ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಗಳಿರುವ 13 ಸಂಧಿಗಳ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಸ್ತುಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಚಿಕ್ಕವೀರಣಾರ್ಯನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ, ರಚಿಸಿದುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಹಾಗೂ ಶಿವತತ್ತ್ವಗಳು ಇರುವವರೆಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯವು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರಲಿ ಎಂಬುದು ಈತನ ಆಶಯ. ಹರಿಹರ, ಭೀಮಕವಿ, ಸುರಂಗಕವಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಶರಣರು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಕವಿ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದನಂತೆ. ಹರಿಹರನ ನಂಬಿಯಣ್ಣನ ರಗಳೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದೇನೂ ಅಂಥ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕೃತಿಯಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು.

19 ಸಂಧಿಗಳಿರುವ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ 1145 ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಗುರುಬಾಲಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಶಾಂತಮಲ್ಲೇಶನಿಗೆ ಕವಿ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಸಿಕರ ರತ್ನರಸಾಯನ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಅಮರ್ದಗಾಲುವೆ, ರಸದಾಳೆ, ರಸದ ಪೆರ್ಬೊನಲು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆ. ರೇವಣಸಿದ್ದೇಶ್ವರರನ್ನು ಕುರಿತ ಪುರಾಣರೂಪದ ಕಥೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳು ಬರೆದಿದ್ದ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಯಣ್ಣ ಇವರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈತ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆನ್ನುವುದಷ್ಟೇ ಈತನ ಹಿರಿಮೆ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಈತನ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಸೌಂದರಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ಸಾಲವು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಚತುರ್ವಿಧ ಸಾಧನಗಳು : ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳು. 1. ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕ–ನಿತ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವುದು, ಅನಿತ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಿ ತಿಳಿಯುವುದು. 2. ಇಹಾಮುತ್ರ ಫಲಭೋಗವಿರಾಗ–ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಬಯಕೆ ತೊರೆಯುವುದು; 3. ಶಮ (ಮನಸ್ಸಿನ ಹತೋಟಿ), ದಮ (ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹತೋಟಿ), ಉಪರತಿ (ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಿಕೆ). ತಿತಿಕ್ಷಾ (ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಶೀತೋಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು), ಸಮಾಧಾನ (ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆ), ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ–ಈ ಆರು ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು; 4 ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ_ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವ ಇಚ್ಛೆ. ಇವನ್ನು ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚತುರ್ವೇದಿ, ಬನಾರಸಿದಾಸ್ : 1892–1985 ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೀಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಅಂತೆಯೇ ಹಿಂದೀ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಭೀಷ್ಮರು. ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಸೇವೆ ಇವರ ಬದುಕಿನ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು. ಆಚಾರ್ಯ ಚತುರ್ವೇದಿ ಅವರು ತಾವು ನಂಬಿದ ಮತ್ತು ಆಲೋಚಿಸಿದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಆಲೋಚನೆಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತರೂಪವನ್ನಿತ್ತು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸುವ ಅಪ್ರತಿಮ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಆಗತಾನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪವೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕರ್ತಾರರು.

ಸಮಾಜಸೇವೆಯ ಆದರ್ಶವನ್ನೇ ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಇವರಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಎಡರುತೊಡರುಗಳು ಎದುರಾದುವಾದರೂ ನಂಬಿದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದ ನೌಕರಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವಷ್ಟು ನಿಷ್ಠೆ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನಿವರು ತೋರಿದರು. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಇಂಬುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಗಣೇಶ ಶಂಕರ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಸಿ.ಎಫ್. ಆ್ಯಂಡ್ರೂಸ್ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಶ್ರೇಷ್ಠರುಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇವರದಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ನಾಡು ನುಡಿಗಳಿಗಾಗಿ ಜೀವ ತೆತ್ತವರ ಮೇಲೆ ಮಮತೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿದವು.

ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಚತುರ್ವೇದಿ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರು. 'ವಿಶಾಲ ಭಾರತ' ಹಾಗೂ 'ಮಧುಕರ' ಇವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎರಡು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. ಇವರು ಯಾವುದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಲಿ, ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಥೈಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಷ್ಟೇ ಇವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದತ್ತಲೂ ಹರಿದಿದೆ. ವಿಸ್ತೃತ ಅನುಭವ, ಅಪಾರ ವಿದ್ವತ್ತು, ತೀವ್ರ ಆಲೋಚನಾಶಕ್ತಿ–ಇವು ಸಂಗಮಿಸಿರುವ ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಜೇಂಗೊಡ. ಇವರ ಬರೆಹಗಳು ಕೃತ್ರಿಮ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರದೆ ಚೇತನಶೀಲವಾಗಿರಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಹಾಗೂ ಅನುಭೂತಿ. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ, ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ, ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಶೇಷ ಅನುಭವವಿದೆ. ರೇಖಾಚಿತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ, ಗಣೇಶ ಶಂಕರ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷಾ, ಕವಿರತ್ನ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ್ ಕೀ ಜೀವನಿ, ಸಂಸ್ಮರಣ್– ಇವು ಇವರ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೃತಿಗಳು.

ಚತುರ್ವೇದಿ ಅವರ ದಿನಚರಿ ಹಾಗೂ ಪತ್ರಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆ ಪ್ರಕಾರದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೇ ಮಾದರಿಗಳೂ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯಾವ ಅಭೀಪ್ಸೆಯೂ

ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರು ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗ ಸ್ಪಂದನವಿದೆ, ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಇದೆ. ಚರ್ಚಿಸುವ, ಬರೆಯುವ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇವರದೇ ಆದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇವರ ಸಾಕಷ್ಟು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಡಾ. ಬನಾರಸಿದಾಸ್‌ಜೀ ಕೇ ಪತ್ರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶ್ರೀ ವೃಂದಾವನ್‌ದಾಸ್ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚತುರ್ವೇದಿ ಅವರ ದಿನಚರಿ, ರಷ್ಯನ್ ಲೇಖಕರ ಸಂಘದ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ರಷ್ಯ ಪ್ರವಾಸ ಮುಗಿಸಿಬಂದು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖನ–ಈ ಬಗೆಯ ಅಪೂರ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಚತುರ್ವೇದಿಯವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ರಾಜ್ಯಸಭೆ, ಸಂಸತ್, ಹಿಂದೀ ಪರಿಷತ್, ದಿಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಹಿಂದೀ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಸಂಘ–ಇವುಗಳ ಸಕ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಇವರು ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಭವನದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ದೇಶದ ಹುತಾತ್ಮರ ನೆನಪನ್ನು ಸದಾ ಹಸಿರಾಗಿರಿಸಲು ಇವರು ಹುತಾತ್ಮರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು. ಸಾಹಿತ್ಯವಾರಿಧಿ, ಸಾಹಿತ್ಯವಾಚಸ್ಪತಿ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿಂದಲೂ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮುಂತಾದ ಗೌರವ ಪದವಿಗಳಿಂದಲೂ ನಾಡು ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಎ.)

ಚತುರ್ವೇದಿ, ಮಾಖನ್‌ಲಾಲ್ : 1880–1968. ಆಧುನಿಕಯುಗದ ಪ್ರಮುಖ ಹಿಂದೀ ಕವಿ. ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಗಾಂಧೀವಾದಿಗಳು, ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಯೋಧರು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಆಚಾರ್ಯರು, ಕುಶಲ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು. ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಗ್ಮಿಗಳು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಹೊಶಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಬಯಿಯಾ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ನಾರ್ಮಲ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬಾಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ಗಣೇಶಶಂಕರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಅವರೊಡನೆ ಪ್ರತಾಪ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಪ್ರಭಾ' ಮತ್ತು 'ಕರ್ಮವೀರ'ದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ತರುಣರಾಗಿದ್ದಾಗ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಏಕತೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ತೆತ್ತ ಗಣೇಶ ಶಂಕರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಅವರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ 1913ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಗಾಂಧೀವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದರು. ಏಕ್ ಭಾರತೀಯ ಆತ್ಮ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಇವರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದವರು ಇಲ್ಲವೆ ಇವರ ನೇರ ಶಿಷ್ಯರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋದುದೂ ಉಂಟು. ಹಿಂದೀಯಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲ ಗಾಂಧೀವಾದಿ ಕವಿ. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಸಾಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪದ್ಮಭೂಷಣ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿತು. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಜೈಲಿನಲ್ಲೇ ರಚಿತವಾದುದು. ಇವರ ಮೊದಲ ಕವನಸಂಗ್ರಹ ಹಿಮಕಿರೀಟಿನೀ (1942). ಇದಕ್ಕೆ ದೇವ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 1913–40ರ ನಡುವೆ ಇವರು ಬರೆದ ಕವನಗಳಿವೆ. ಇವರ ಮೊದಲ ಕವನ ಗಾಂಧಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದುದು–'ನಿಃಶಸ್ತ್ರ ಸೇನಾನಿ'– ಗಾಂಧಿಯ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು, ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚವೇ ಬೇಕಾದರೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಲಿ, ಈ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ; ಪ್ರೀತಿ?–ಆ ಬೇಡಿಗಳ ಮೇಲೆ, ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ; ಹಾರ!– ಭುಜಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚುವ, ವಿಚಿತ್ರ ಸರಪಣಿಯೇ ಹಾರ–ಇಲ್ಲಿನ ಇಂಥ ಭಾವಪೂರ್ಣ ವಾಕ್ಯಗಳು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದ ಇವರ ಕೃತಿ ಹಿಮತರಂಗಿಣೀ (1947), ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಹಿಂದೀ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು, ಮಾತಾ (1951), ಯುಗ್ ಚರಣ್ (1956), ಸಮರ್ಪಣ್ (1956), ವೇಣು ಲೋ ಗೂಂಜೇಧರಾ (1960), ಆಧುನಿಕ ಕವಿ, ಭಾಗ 6 (1961) ಮತ್ತು ಮರಣ್ ಜ್ವಾರ್ (1963) ಇವರ ಇತರ ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಇವರ ನಾಟಕ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನ ಯುದ್ಧ್ ನೂತನ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ಇವರ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿ ಔರ್ ಕೋಕಿಲ್, ಯುಗ್‌ಪುರುಷ್, ಘರ್ ಮೇರಾ ಹೈ, ನಿಃಶಸ್ತ್ರ ಸೇನಾನಿ, ಪುಷ್ಪ್ ಕೀ ಅಭಿಲಾಷಾ, ಸೌದಾ–ಇವು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಓಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವರ ಶೈಲಿ ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಗಂಭೀರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಇವರ ವೈಚಾರಿಕ ಗದ್ಯಶೈಲಿಗೆ 'ಶಕ್ತಿಪೂಜಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಡಿ.)

ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳು : ವರ್ಟಿಬ್ರೇಟ ಉಪವಿಭಾಗದ ಅಧಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಟೆಟ್ರಾಪೊಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಶೇರುಕಗಳು. ಅವಯವಯಗಳನ್ನು (ಕೈಕಾಲು) ಪಡೆದಿರುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಇನ್ನೊಂದು ಅಧಿವರ್ಗವಾದ ಪಿಸೀಸ್‌ನಿಂದ (ಮೀನುಗಳ ಗುಂಪು) ಭಿನ್ನವೆನಿಸಿವೆ. ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೀನುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಲವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಟೆಟ್ರಾಪೊಡ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಭಾಗಶಃ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಟೆಟ್ರಾಪೊಡ ಅಧಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಜೀವಿ (ಆ್ಯಂಫಿಬಿಯ) (ಕಪ್ಪೆ, ಸ್ಯಾಲಮ್ಯಾಂಡರುಗಳು), ಸರೀಸೃಪ (ರೆಪ್ಟೀಲಿಯ) (ಹಲ್ಲಿ, ಮೊಸಳೆ, ಹಾವು, ಆಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ), ಪಕ್ಷಿಗಳು/ಹಕ್ಕಿಗಳು ಏವೀಸ್ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಮೇಲಿಯ (ಸ್ತನಿಗಳು) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಕೈಕಾಲುಗಳಿರುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದರೂ (ಈ ಪದ ಗ್ರೀಕಿನಿಂದ ಬಂದುದಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಕೊಡುತ್ತದೆ) ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡೇ ಕಾಲುಗಳಿರಬಹುದು. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗಳೇ ಇರದಿರಬಹುದು (ಹಾವುಗಳು). ಆದರೆ ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಹ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಪೂರ್ವಜಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳು ರೆಕ್ಕೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಾಲುಗಳು ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳಾಗಿ ಬದಲಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವರ್ಟಿಬ್ರೇಟ ಉಪವಿಭಾಗವನ್ನು ಟೆಟ್ರಾಪೊಡ ಮತ್ತು ಪಿಸೀಸ್ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿರುವುದು ಅಭ್ಯಾಸದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ವಿನಾ ಇನ್ನಾವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲ. (ಜಿ.ಎಂ.ಬಿ.)

ಚತುಷ್ಫಲಕ : ನಾಲ್ಕು ಫಲಕಗಳು ಇರುವ ಒಂದು ಬಹುಫಲಕ (ಟೆಟ್ರಹೆಡ್ರನ್). ಇದರ ಒಂದೊಂದು ಫಲಕವೂ ಒಂದೊಂದು ತ್ರಿಭುಜ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುಷ್ಫಲಕವನ್ನು ತ್ರಿಭುಜದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಪಿರಮಿಡ್ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಎಲ್ಲ ಫಲಕಗಳೂ ಸಮಭುಜತ್ರಿಭುಜಗಳಾದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಘನಾಕೃತಿಗೆ ಕ್ರಮ ಚತುಷ್ಫಲಕ (ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಟೆಟ್ರಹೆಡ್ರನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚತುಷ್ಫಲಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗಗಳು(v), ನಾಲ್ಕು ಫಲಕಗಳು (f) ಮತ್ತು ಆರು ಅಂಚುಗಳು (e) ಇವೆ. ಇವು

$$v+f-e=2$$

ಎಂಬ ಆಯ್ಲರನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ತಾಳೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಶೃಂಗಗಳು ಸಮತಲೀಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಎದುರು ಅಂಚುಗಳೂ ಅತಲೀಯವಾಗಿವೆ (ಸ್ಕ್ಯೂ). ಅತಲೀಯ ಅಂಚುಗಳ ನಡುಬಿಂದು ಜೋಡಣೆಗಳು ಏಕಬಿಂದುಸ್ಥವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಸಮದ್ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬಿಂದು ಘನ ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶೃಂಗವನ್ನೂ ಎದುರುಫಲಕದ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ (ಸೆಂಟ್ರಾಯಿಡ್) ಜೋಡಿಸುವ ರೇಖೆ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುತ್ತದೆ;

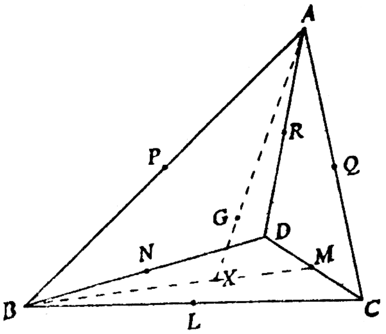

ಮತ್ತು ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ 3 : 1 ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ABCD ಚತುಷ್ಫಲಕ. AB, CD, ; AC, BD ; AD, BC ಮೂರು ಜೊತೆ ಅತಲೀಯ ಅಂಚುಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುಬಿಂದುಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ P, M ; Q, N ; R, L. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆಗಳು–ಅಂದರೆ PM, QN, RL¯G ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಅರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. Gಯು ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ AG, BG, CG, DG ಗಳು ಎದುರುಫಲಕಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಫಲಕದ ಕೇಂದ್ರಕದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚತುಷ್ಫಲಕದ ನಾಲ್ಕು ಲಂಬಗಳೂ (ಯಾವುದೇ ಶೃಂಗದಿಂದ ಎದುರು ಫಲಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದ ಲಂಬ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕಬಿಂದುಸ್ಥ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದತ್ತ ಆರು ಅಂಚು ಗಳಿರುವ (ಅಂದರೆ AB, AC, AD, BC, CD, DB ಗಳೆಲ್ಲವೂ ದತ್ತವಾಗಿರುವಾಗ) 30 ಭಿನ್ನ ಚತುಷ್ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸರ್ವಸಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ–ದೃಢ ಚಲನೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಒಂದು ತಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವದರಿಂದಾಗಲಿ ಇವನ್ನು ಅಧ್ಯಾರೋಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ A, B, C, D ಶೃಂಗಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ= $x_r y_r z_r$, r r = 1, 2, 3, 4 ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ *ABCD* ಚತುಷ್ಫಲಕದ ಘನಗಾತ್ರ *V* ಯನ್ನು

$$V = \frac{1}{6}\begin{vmatrix} x_1 & y_1 & z_1 & 1 \\ x_2 & y_2 & z_2 & 1 \\ x_3 & y_3 & z_3 & 1 \\ x_4 & y_4 & z_4 & 1 \end{vmatrix}$$

ಸೂತ್ರ ನೀಡುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.; ಬಿ.ಬಿ.ಬಿ.)

ಚತ್ತಾಣ : ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯ. ಇದರ ಹೆಸರು ಮೊದಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವುದು 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಾವ್ಯಜಾತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ–ನುಡಿಗೆಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಚತ್ತಾಣಮುಂ ಬೆದಂಡೆಯುಮೆಂದೀ । ಗಡಿನ ನೆಗಳ್ತೆಯ ಕಬ್ಬದೊ । ಳೊಡಂಬಡಂ ಮಾಡಿದರ್ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ್ ॥ ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರ ಬೆದಂಡೆ–ಆದರೆ ಬೆದಂಡೆಯಾಗಲಿ, ಚತ್ತಾಣವಾಗಲಿ ನಮಗೆ ಒಂದೂ ದೊರಕಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇನಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಊಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜನ್ನನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚಿತ್ರಾಯತನ ಎಂಬ ಮಾತು ಚತ್ತಾಣದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾನ ರೂಪವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವುದು ಮೂಲರೂಪ, ಯಾವುದರಿಂದ ಯಾವುದು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಪ್ರಕಾರ ಚತ್ತಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂದಪದ್ಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು, ಮಧ್ಯೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಗಳು, ಅಕ್ಕರ ಚೌಪದಿ, ಗೀತಿಕೆ, ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಬರಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಚತ್ತಾಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತವೈವಿಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ, ಬಾಜನೆಗಬ್ಬದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ; ಚತ್ತಾಣದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಜನೆಗಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಪದ್ಯಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ಅವನ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿದರೆ (ಪಲತೆಱದ ಪದ್ಯದಿಂದಂ......), ಬಾಜನೆಗಬ್ಬವೂ ಚತ್ತಾಣವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೀ.ನಂ ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆದಂಡೆಯ ಉಲ್ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದೊಂದು ಹಾಡುಗಬ್ಬವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಬೆದಂಡೆ ಹಾಡುಗಬ್ಬವಾದರೆ, ಚತ್ತಾಣ ಓದುಗಬ್ಬವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಚತ್ತಾಣವೂ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬವೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಬಾಜನ ಎಂಬುದು ವಾಚನದ ತದ್ಭವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಚತ್ತಾಣ ವಾಚನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದುದು. ಅದು ಒಂದು ಓದುಗಬ್ಬ ಎಂಬ ಊಹೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆದಂಡೆ ಹ್ರಸ್ವವಾದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಚತ್ತಾಣದಲ್ಲಿ (ಬಾಜನೆಗಬ್ಬದಲ್ಲಿ) ವರ್ಣನೆಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅದು ಬೆದಂಡೆಗಿಂತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ತೀರ್ಮಾನ.

ಚತ್ತಾಣ ಮತ್ತು ಬೆದಂಡೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಒಂದೆರಡಾದರೂ ಮಾದರಿಗಳು ನಮಗೆ ದೊರಕುವವರೆಗೆ ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯವೆಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಆ ಕಾವ್ಯಭೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸಂದೇಹಗಳೊಡನೆಯೇ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಂ.ಪಿ.)

ಚದರಿಕೆ : ಒಂದು ಭೌತವಸ್ತು ಮತ್ತು ಒಂದು ವಿಕಿರಣದ ನಡುವೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ (ಇಂಟರ್‌ಆ್ಯಕ್ಷನ್) ಜರಗಿದಾಗ ಆ ವಿಕಿರಣದ ಮೂಲಪಥದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ (ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್). ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನೊಡನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನೊಡನೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಒಂದು ಮೂಲಕಣದ ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ಫೋಟಾನಿನ ಮೂಲಪಥದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆ. ಈ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ರೇಕ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರೋಟಾನ್ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಆ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ (ಇನ್‌ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್) ಎಂದೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆ ವಿದ್ಯಮಾನಕ್ಕೆ ಪುಟಿತ (ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್) ಚದರಿಕೆ ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅನುಸಾರ ಅಳವಡಿಸಿದೆ :

ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಆಣ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣ್ವಿಕ

ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣದ

ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್

1. ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಆಣ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣ್ವಿಕ : ಚದರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿನ (ಸಂಘರ್ಷ) ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಅನಿಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಪುಟಿತ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ; ಮತ್ತು ಪರಮಾಣು ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವ ಇಲ್ಲವೆ ಅಯಾನೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗುವಂಥ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

2. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಅನಿಲದ ಅಣುಗಳೊಂದಿಗೂ ಸೇರಿ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷ; ಮತ್ತು ಅಣುವಿನ ಕಂಪನ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಭ್ರಮಣದ ಉದ್ರೇಕದಿಂದಾಗಿ ಅಣುಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷ.

3. ಪರಮಾಣು–ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು. ಈ ಪರಮಾಣುಗಳು ಭೂಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (ಗ್ರೌಂಡ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಇಲ್ಲವೇ ಎರಡೂ ಪರಮಾಣುಗಳು ಉದ್ರಿಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ಆಯಾನೀಕರಣಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೋ ಉ ಂಟಾಗುವ ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

4. ಅಯಾನುಗಳ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

5. ಅಣುಗಳ ನಡುವೆ ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಣುವಿನ ಕಂಪನ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಗಿರಕಿ ಶಕ್ತಿಯ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

6. ಅಣು ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಮಂದವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಪಾಸಿಟ್ರಾನ್ ಪುಟಿತ ರೀತ್ಯಾ ಇಲ್ಲವೆ ಅಪುಟಿತ ರೀತ್ಯಾ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುದು. ಪಾಸಿಟ್ರಾನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪಾಸಿಟ್ರೋನಿಯಮ್ ಆಗೀ ಅದು ಅಣು ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುವಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದಾಗ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

7. ಕಡಿಮೆ ವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಮೇಸಾನುಗಳು ಅಣು ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

8. ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕವಿರುವ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ಅಧಿಕ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಗೆಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೂ ಬಂದು ತಾಗುವ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳ ಕೋನಸಂವೇಗ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚದರಿಕೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಈ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನೇ.

ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿವರಣೆ : ಆಕರವೊಂದರಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಲಕ್ಷ್ಯದ (ಟಾರ್ಗೆಟ್) ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಕಣದೂಲದ (ಪಾರ್ಟಿಕಲ್ ಬೀಮ್) ಹೊನಲು (ಅಭಿವಾಹ ; ಫ್ಲಕ್ಸ್) I ಆಗಿರಲಿ. ಈ ಹೊನಲು 1 ಚದರ. ಸೆಂ.ಮೀ. ನಲ್ಲಿ 1 ಸೆಕೆಂಡಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತಕಣದೂಲದಲ್ಲಿನ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗೆ ಸಮ. ಪತನಕಣ ಪ್ರತಿಸೆಕೆಂಡಿಗೂ ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಚದರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು S ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ

$$S=\sigma I \quad ......(1)$$

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ σ ಚದರುವ ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾತಕಣ ಪ್ರತಿಸೆಕೆಂಡಿನಲ್ಲೂ θ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಚದರುವುದರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು S(θ) ಎಂದು ಬರೆದರೆ

$$S(\theta) = \frac{d\sigma}{d\Omega} I \quad ....(2)$$

ಎಂದು ಸಂಬಂಧ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ $\frac{d\sigma}{d\Omega}$ ಎಂಬುದು θ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಚದುರುವ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಅಥವಾ θ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಏಕಮಾನ ಘನಕೋನದೊಳಕ್ಕೆ ಚದರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. Ω= ಏಕಮಾನ ಘನಕೋನ. I ಎಂಬುದು ಕಣದೂಲದಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ನೇರಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ಏಕಮಾನ ಸಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೂ ಹಾದುಹೋಗುವ ಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ; ಮತ್ತು S ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಚದುರಿದ ಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, θ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಚದರಿದ ಕಣಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ S(θ). ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ S ಅಥವಾ S(θ) ಮತ್ತು ಅಥವಾ ds/dW ಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುವುದರಿಂದ ಪತನಕಣಗಳು

ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ವಿವಿಧ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗರೀತ್ಯಾ ಲಭಿಸಿದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ರೀತ್ಯಾ ಲಭಿಸಿದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಕಣಗಳ ಚದರಿಕೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ ಚದರಿಸುವ ವಿಭವದ (ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕಣಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತರೀತ್ಯಾ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ; ಪತನಕಣಗಳ ಶಕ್ತಿ [ಇದು ಪತನಕಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ದ್ರವ್ಯ ಅಲೆಗಳ (ಮ್ಯಾಟರ್ ವೇವ್ಸ್) ಅಲೆಯುದ್ದವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ] ಚದರಿಸುವ ವಿಭವದ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ σ ಮತ್ತು $d\Omega / d\sigma$ ಗಳ ಸನ್ನಿಹಿತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರ್ನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆ (ಬಾರ್ನ್ ಅಪ್ರಾಕ್ಸಿಮೇಷನ್) ವಿಧಾನದಿಂದ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದು. ಪತನದ್ರವ್ಯ ಅಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ಮಟ್ಟಸ ಅಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಚದರಿಸುವ ವಿಭವ ಗೋಳೀಯ ಸಮಾಂಗತೆಯನ್ನು (ಸ್ಫೆರಿಕಲ್ ಸಿಮಿಟ್ರಿ) ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡರೆ

$$\frac{d\sigma}{d\Omega} = \frac{\mu}{2\pi\hbar^2}\left[\int V(r)\exp i(k-k')r.d\tau\right] \times \left[\int V(r)\exp\left\{-i(k-k').r\right\}d\tau\right]$$

ಎಂಬ ಸಂಬಂಧ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ $k = \frac{\mu v}{\hbar}$; $k' = \frac{\mu v'}{\hbar}$;

v= ಕಣದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವೇಗ, v' = ಕಣದ ಅಂತಿಮ ವೇಗ, μ= ಇಳಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯಾಂಶ, V(r) = ಚದರಿಸುವ ವಿಭವ, r = ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಕಣಕ್ಕಿರುವ ದೂರ, h = ಪ್ಲಾಂಕನ ನಿಯತಾಂಕ, = ಗಾತ್ರ ತುಣುಕು.

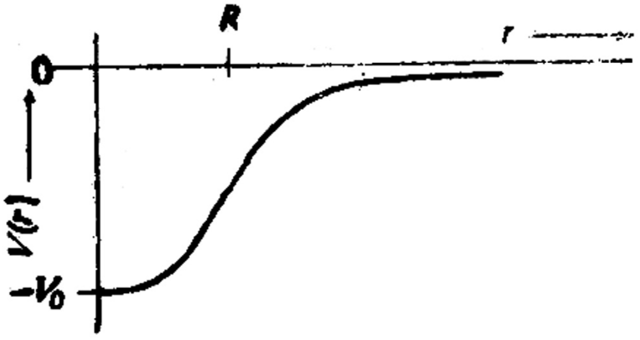

ಚಿತ್ರ 1

$d\sigma/d\Omega$ ವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಕಲಿಸಿದರೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಚದರಿದ ವಿಭವ V(r) ನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು $d\sigma/d\Omega$ ಅಥವಾ, ವನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ರೀತಿ ದೊರೆತ ಮೌಲ್ಯಗಳೊಡನೆ ತಾಳೆ ನೋಡಿದಾಗ V (r)ನ ಸ್ವರೂಪ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

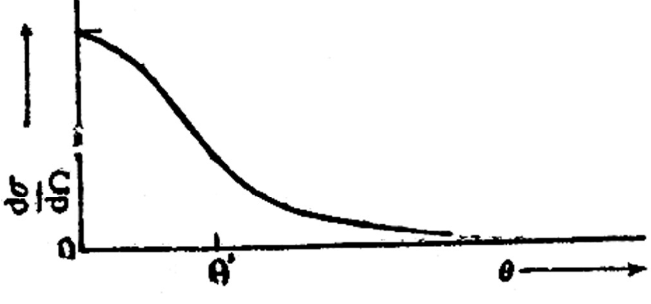

ಚಿತ್ರ 2

ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ಚದರಿಸುವ ವಿಭವ (V) ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಕಣಕ್ಕಿರುವ ದೂರ (r) ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಬಾರ್ನ್ ಸನ್ನಿಹಿತತೆಯ ರೀತ್ಯಾ $d\sigma/d\Omega$ ಯಾವ ರೀತಿ θಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಚಿತ್ರ 3ರಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ವಿಭವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ $d\sigma/d\Omega$ ಮತ್ತು θ ಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ V(r) =-Vo, r < R
V (r)= 0, r> R, R = ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೂರ
$d\sigma/d\Omega$ ಶೂನ್ಯವಾಗುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕೋನ θ' ಕಣಗಳ ಶಕ್ತಿ ಅಧಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ θ' ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

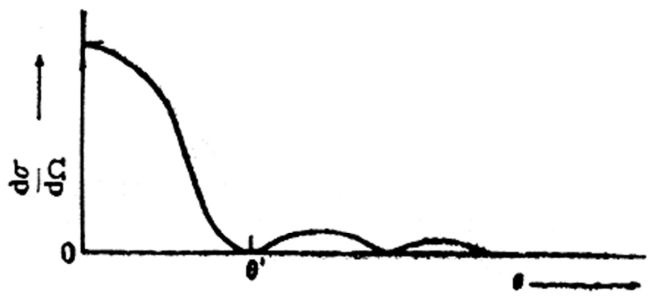

ಚಿತ್ರ 3

ಪತನಕಣಗಳ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಚದರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಅಲೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ವೇವ್ ಅನ್ಯಾಲಿಸಿಸ್) ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನದಿಂದ ಚದರಿಕೆಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ರ್‍ಯಾಲೆ (1842–1919) ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ವಿಧಾನವನ್ನು 1927ರಲ್ಲಿ ಫ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಹೋಲ್ಟ್ಸ್‌ಮಾರ್ಕ್ ಎಂಬ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ರೀತ್ಯಾ ದ್ರವ್ಯ ಅಲೆಗಳ ಚದರಿಕೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಣು, ಪರಮಾಣು ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಪತನಕಣಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಹುದು.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ಪರಮಾಣು ಸಂಘರ್ಷ : ಪರಮಾಣುವನ್ನು ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲು ಒಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಪರಿಮಾಣದ ಶಕ್ತಿ ಅಗತ್ಯ. ಈ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಪುಟಿತ ಇಲ್ಲವೆ ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ.

1. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದೂಲಪ್ರವಾಹ ಅನಿಲಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ ಆ ಪ್ರವಾಹದ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಅನಿಲದ ಏಕಮಾನ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ N ಅಣುಗಳೊ ಇಲ್ಲವೆ ಪರಮಾಣುಗಳೊ ಇರುವಾಗ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದೂಲ x ದೂರದಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಚಲಿಸಿದರೆ (ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಸಂಘರ್ಷಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವಂತೆ ಪ್ರಯೋಗದ ಪೂರ್ವಭಾವೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು) ದೂಲಪ್ರವಾಹ exp (-Nsx) ನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ವಿವಿಧ ವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಸಂಘರ್ಷಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಕ್ರಮವೂ ಉಂಟು. ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದಲ್ಲಿ ಪುಟಿತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಕಳೆದು ಅಪುಟಿತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಗಣಿಸುವುದು ರೂಢಿ.

2. θ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವ್ಯಯವಾಗದೆ ಚದರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಪುಟಿತ ಸಂಘರ್ಷದ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿವ್ಯಯದಿಂದಾಗಿ ಚದರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಅಪುಟಿತ $d\sigma/d\Omega$ ದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಸಂಘರ್ಷಿಸುವ ಕಡಿಮೆ ವೇಗದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವೇಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುವು. ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಪುಟಿತ ಹಾಗೂ ಅಪುಟಿತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಗಳು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಮನದಿಂದಾಗಿ (ಡಿಫ್ರಾಕ್ಷನ್) ಗರಿಷ್ಠತಮ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಡಿಮೆ ವೇಗದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಲು ಪತನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದೂಲ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಧ್ರುವೀಕರಣ (ಪೋಲರೈಸೇಷನ್) ಮುಂತಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುವಿನ ಧ್ರುವೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅಣುದೂಲ ಪ್ರಯೋಗಗಳು: ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಒಲೆಯಿಂದ (ಆಕರ) ಹೊರಬರುವ ಅಣುದೂಲದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ವೇಗ ನಿಯಂತ್ರಕವನ್ನಿಟ್ಟು ಅಣುದೂಲದ ವೇಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಗದ ಅಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಿಂಡಿಯೊಂದರ ಮೂಲಕ

ಹೊರಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿಂಡಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಅಣುದೂಲದ ನೇರಕ್ಕೆ ಲಂಬದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದೂಲ ಅಣುದೂಲವನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಂಘರ್ಷದಿಂದಾಗಿ ಚದರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಣಕದ (ಕೌಂಟರ್) ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಣಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ರೋಹಿತಮಾಪಕವನ್ನು (ಮಾಸ್ ಸ್ಪೆಕ್ಟ್ರಾಮೀಟರ್) ಬಳಸಿ, ಅಣುದೂಲ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ನಡುವೆ ಆಗುವ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದಾಗಿ ವಿಘಟನೆಗೊಳ್ಳುವ ಅಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ $d\sigma/d\Omega$ ಮತ್ತು σ ಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಣುಗಳ ವಿಘಟನಾಂಕವನ್ನು (ಡಿಗ್ರಿ ಆಫ್ ಡಿಸೋಸಿಯೇಷನ್) ತಿಳಿದು ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಲಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯ ಮೌಲ್ಯ $d\sigma/d\Omega$ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಒದಗುವ ಚದರಿಕೆಯ ಮೌಲ್ಯ ದೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಅಯಾನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಉದ್ರಿಕ್ತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಗಳು : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಅಣು–ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಯಾನೀಕರಣದ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧನ ಅಯಾನುಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಯಾನುಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಮತ್ತು ಧನವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಒಟ್ಟು ಅಯಾನ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ σ ವನ್ನು ($\sigma'=\sigma_1 + 2\sigma_2 + 3\sigma_3 + ..$) ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ s_nಎಂಬುದು n_n ಸಲದಷ್ಟು ಅಯಾನೀಕರಣಗೊಂಡು ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾದ ತಂತುವೊಂದರಿಂದ (ಹೀಟೆಡ್ ಫಿಲಮೆಂಟ್) ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಿಸಿ, ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ವೇಗಾಪಕರ್ಷಕ ವಿಭವ ಪ್ರದೇಶದ (ರಿಟಾರ್ಡಿಂಗ್ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ ರೀಜನ್) ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ವೇಗದ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತ ಅವನ್ನು ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಸಂಘರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ

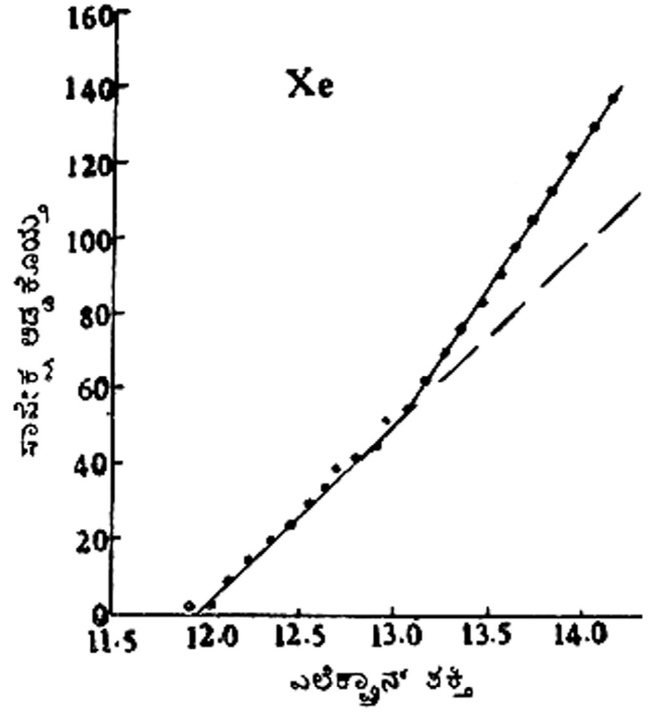

ಚಿತ್ರ 4

ಅಯಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ರೋಹಿತಮಾಪಕವನ್ನು ಬಳಸಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಇರುವ ಅಯಾನುಗಳ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೇಗಾಪಕರ್ಷಕ ವಿಭವಾಂತರ ವಿಧಾನ (ರಿಟಾರ್ಡಿಂಗ್ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ ಡಿಫರೆನ್ಸ್ ಮೆಥಡ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯಾವ ಯಾವ ಅಯಾನುಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ನೆರವು ದೊರೆಯುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಅಯಾನೀಕರಣ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ದೇಹಲಿಗಳಿಗಿಂತ (ಥ್ರೆಷೋಲ್ಡ್) ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನಕ್ಷಾ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರ 4ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

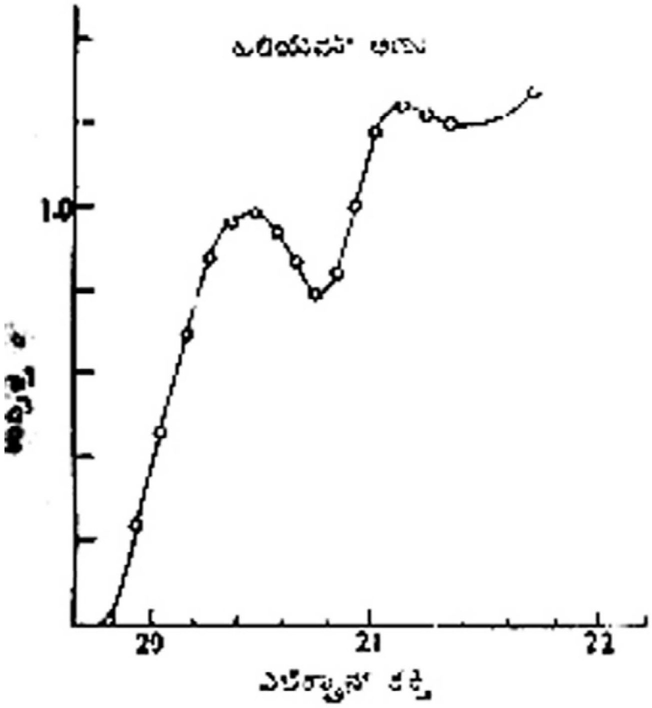

ಚಿತ್ರ 5

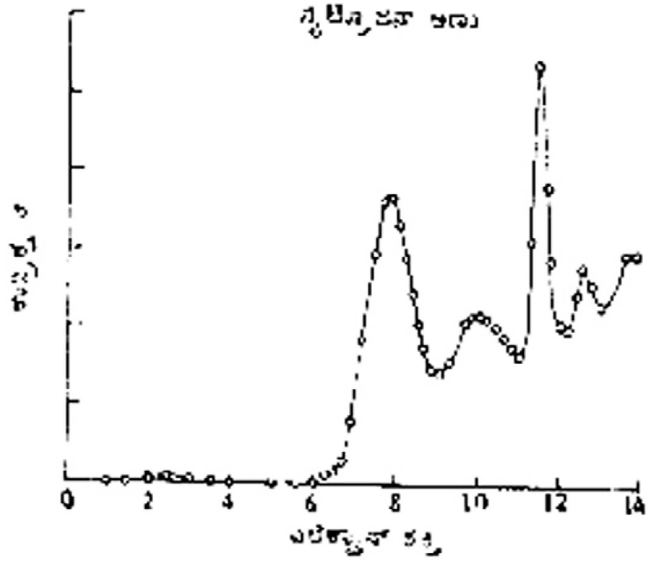

ಚಿತ್ರ 6

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಸಂಘರ್ಷ ಹೊಂದಿದಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯಗೊಂಡು ಚದರಿದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಎಣಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳು ಹೊರಸೂಸುವ ವಿಕಿರಣದಿಂದಲೂ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೊರಬಂದ ವಿಕಿರಣದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉದ್ರಿಕ್ತ ದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಲಿಯಮ್ ಅಣು ಮತ್ತು ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕ σ ಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ (5 ಮತ್ತು 6) ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಸಂಘರ್ಷಗಳು : ಈ ಮುಂದಿನ ಅಯಾನ್ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಸಂಘರ್ಷಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

(i) ಏಕ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆ : $A++B \rightarrow A+B+$

(ii) ವರ್ಗಾವಣೆ ಅಯಾನೀಕರಣ : $A++B \rightarrow A+B++ +$

(iii) ಕಳಚಿಕೆ (ಸ್ಟ್ರಿಪ್ಪಿಂಗ್) : $A++B \rightarrow A+++e+B$

(iv) ಉದ್ರಿಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆ :

$$A++B \rightarrow A^*+B+$$

$$A++B \rightarrow A+B+*$$

(*ಚಿಹ್ನೆ ಅಯಾನಿನ ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ)

(v) ತಟಸ್ಥ ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿತ : $A+B \rightarrow A-+B+$

ಪತನ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಕಣದ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪತನ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣದೂಲ ಪ್ರವಾಹ I_b ಇದ್ದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಾಗ (ಕಣ ಅನಿಲದ ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳ ಜೊತೆ ಅಧಿಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ) ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳ ದೂಲದ ಪ್ರವಾಹ I_sನ್ನು

$$I_s = I_b N \sigma$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ N ಎಂಬುದು ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಕಣಪಥಕ್ಕೆ ಲಂಬ ನೇರದಲ್ಲಿ ಏಕಮಾನ ಸಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ σ ಎಂಬುದು ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವರ್ಗಾವಣೆ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ I_s ಮತ್ತು I ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ರೋಹಿತಮಾಪಕ ವಿಧಾನಗಳ ರೀತ್ಯಾ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್–ಅಣು/ಪರಮಾಣು ಸಂಘರ್ಷ : ಅಣು/ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಚದರಲು ಅವುಗಳ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಚದರಿಕೆಯ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೆಲವು ಭೌತವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ರಚನೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಫೆರೋಕಾಂತೀಯಗಳು ಮತ್ತು ಫೆರೈಟುಗಳೆಂಬ ಸ್ವರೂಪವಿರುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ಭೌತವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

(ನೋಡಿ– ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್–ನಮನ) (ಪಿ.ವಿ.)

2. ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣದ : ಒಂದು ಆವಿಷ್ಟ ಕಣಕ್ಕೆ ಚಾರ್ಜ್‌ಡ್ ಪಾರ್ಟಿಕಲ್) ಅಥವಾ ವಿಕಿರಣಕ್ಕೆ (ರೇಡಿಯೇಷನ್) ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಅಥವಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ (ಇಂಟರ್‌ಆ್ಯಕ್ಷನ್) ನಡೆದಾಗ ಆಗುವ ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟ. ಈ ತರಹದ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಣಬಹುದು. ಆವಿಷ್ಟ ಕಣಗಳಾದ α ಮತ್ತು β ಕಣಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಅಥವಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದಾಗಲೂ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಚದರಿಕೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಪತನ ಕಣದ ಅಥವ ವಿಕಿರಣ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಆದರೆ ಅಂಥ ಚದರಿಕೆಗೆ ಅಪುಟಿತ (ಇನ್‌ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್) ಚದರಿಕೆಯೆಂದೂ, ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಣದ ಅಥವಾ ವಿಕಿರಣದ ಶಕ್ತಿ ಬದಲಾಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ಚದರಿಕೆಗೆ ಪುಟಿತ (ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್) ಚದರಿಕೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಣದ ಅಥವಾ ವಿಕಿರಣದ ಶಕ್ತಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಅಥವಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸಲು (ಕೆಳಗಿನ ಉದ್ದೀಪ್ತಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಉನ್ನತ ಉದ್ದೀಪ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು) ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದಾದ್ದರಿಂದ ಚದರಿದ ಕಣ ಅಥವಾ ವಿಕಿರಣದ ಶಕ್ತಿ ಪತನಕಣ ಅಥವಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕೆಳಗಿನ ಉದ್ದೀಪ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣ ಉತ್ಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಫೋಟಾನುಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಿರಣಗಳೇ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣಗಳು. ಇವುಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದ ಅಥವಾ ಆವರ್ತಾಂಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ :

ವಿಕಿರಣದ ಅಲೆಯುದ್ದ ($\overset{o}{A}$)		ವಿಕಿರಣದ ಹೆಸರು
8000 – 4000	...	ದೃಗ್ಗೋಚರ ಬೆಳಕು
4000–100	...	ಅತಿನೇರಿಳೆ ವಿಕಿರಣ
100–0,06	...	ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳು
1–0.01	...	ಗ್ಯಾಮ ಕಿರಣಗಳು

ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಬೆಳಕು, ಅತಿನೇರಿಳೆ ವಿಕಿರಣ, ಸಂತತ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು (ಕಂಟಿನ್ಯುಯಸ್ ಎಕ್ಸ್ ರೇಸ್) ಅಥವಾ ಬ್ರೆಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಲುಂಗ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಮಕಿರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣಗಳು. ಬ್ರೆಮ್‌ಸ್ಟ್ರಾಲುಂಗ್ ಅಥವಾ ಸಂತತ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಆವಿಷ್ಟ ಕಣ ಅಥವಾ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಇಲ್ಲವೇ ವೇಗಾಪಕರ್ಷದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಲಾಕ್ಷಣಿಕ (ಕ್ಯಾರೆಕ್ಟರಿಸ್ಟಿಕ್) ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಪರಮಾಣುವಿನ K, L, M.., ಕಕ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಅಂತರನೆಗೆತದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ವಿನಾಶ ವಿಕಿರಣ (ಅನಿಹಿಲೇಷನ್) ಪಾಸಿಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ (ಅಂದರೆ ವಿನಾಶದಿಂದ) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಕಿರಣದ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿ $E = h\nu$ ಇಲ್ಲಿ ν ವಿಕಿರಣದ ಆವರ್ತಾಂಕ ಮತ್ತು h ಪ್ಲಾಂಕನ ನಿಯತಾಂಕ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಕಿರಣದಲ್ಲಿನ ಫೋಟಾನುಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಫೋಟಾನುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು (ಆವರ್ತಾಂಕ ಅಥವಾ ಅಲೆಯುದ್ದ) ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ವಿನಾ ಅವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ರೀತಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಈ ಫೋಟಾನುಗಳು ಪಡೆದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಚದರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಚದರಿಕೆಗಳು : 1. ರ್‍ಯಾಲೆ ಚದರಿಕೆ, 2. ಥಾಮ್ಸನ್ ಚದರಿಕೆ, 3. ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಚದರಿಕೆ, 4. ಡೆಲ್‌ಬ್ರುಕ್ ಚದರಿಕೆ ಮತ್ತು 5. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಅನುರಣನ ಚದರಿಕೆ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್).

ರ್‍ಯಾಲೇ ಚದರಿಕೆ : ದೃಗ್ಗೋಚರ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳು ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಾಗ ಚದರುತ್ತವೆ. ಕಿರಣಗಳ ಚದರಿಕೆ ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ : (i) ಕಿರಣಗಳ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ (ರ್‍ಯಾಂಡಮ್) ಪ್ರತಿಫಲನದಿಂದ, ಅಂದರೆ ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳು ಸಣ್ಣ ದರ್ಪಣಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಚದರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ತರಹೆಯ ಚದರಿಕೆ ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ವಿಕಿರಣದ ಅಲೆಯುದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಜಾಸ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. (ii) ನಮನದಿಂದ (ಡಿಫ್ರ್ಯಾಕ್ಷನ್). ಅಂದರೆ ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣವೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಕಿರಣಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚದರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳ ಆವರ್ತಾಂಕದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಘಾತದ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಅವರ್ತಾಂಕ ಬಣ್ಣಗಳು ಕಡಿಮೆ ಆವರ್ತಾಂಕದ ಬಣ್ಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚದರುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ಅಣುಗಳಿಂದ ಚದುರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅಧಿಕ ಆವರ್ತಾಂಕದ ನೀಲಿಬಣ್ಣ ಹೆಚ್ಚು ಚದರುವುದು ಆಕಾಶ ನೀಲಿಬಣ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಬೆಳಕಿನ ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ರ್‍ಯಾಲೆ ಮೊದಲಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದ.

V ಗಾತ್ರವುಳ್ಳ ಚದರಿಸುವ ಕಣದಿಂದ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ಪಾರ (ಆ್ಯಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್) (ದೂರದಲ್ಲಿ) a $AV = /r\lambda^2$ಎಂಬುದನ್ನು ಲಾರ್ಡ್ ರ್‍ಯಾಲೆ ತೋರಿಸಿದ. ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ A ಪತನ ಬೆಳಕಿನ ಪಾರ, λ ಬೆಳಕಿನ ಅಲೆಯುದ್ದ. ಬೆಳಕಿನ ತೀವ್ರತೆ (ಇಂಟೆನ್ಸಿಟಿ) ಪಾರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ತೀವ್ರತೆ ಅಲೆಯುದ್ದದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಘಾತದ ವ್ಯಸ್ತಾನುಪಾತದಲ್ಲಿರುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆಕಾಶವು ನೀಲಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ರ್‍ಯಾಲೆ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ. ಆತನ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಟಿಂಡಾಲ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದ **(ನೋಡಿ– ಟಿಂಡಾಲ್–ಪರಿಣಾಮ)**. ರ್‍ಯಾಲೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದು, ಚದರದಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನ ರೋಹಿತವನ್ನೂ ವಾಯುಮಂಡಲದಿಂದ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ರೋಹಿತವನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದ. ಅವೆರಡರಲ್ಲೂ ಬೆಳಕಿನ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚದರಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೆಳಕಿನ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೆಳಕಿನ ತೀವ್ರತೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಪಾರದರ್ಶಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಪತನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಆವರ್ತಾಂಕ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರೀತ್ಯಾ ಎ. ಸ್ಮೆಕಲ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ (1923). ಬೆಳಕು ದ್ರವಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಚದರಿದಾಗ ಪತನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಆವರ್ತಾಂಕದ ವಿಕಿರಣ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸಿ.ವಿ.ರಾಮನ್ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು (1928). ಇದೇ ರಾಮನ್ ಪರಿಣಾಮ **(ನೋಡಿ)**. ಇದಾದ ಕೆಲವು ವಾರಗಳ ತರುವಾಯ, ಇದೇ ಪರಿಣಾಮ ಬೆಣಚು ಹರಳಿನಿಂದ ಬೆಳಕು ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗಲೂ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಡಲ್ ಸ್ಟಾಮ್ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು.

ಬೆಳಕು ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಗಳಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಚದರಿಕೆಯ ಮುನ್ನ ಅಣುವಿನ ಶಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿ Ep ಮತ್ತು ಬೆಳಕಿನ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿ hv ಆಗಿರಲಿ. ಚದರಿದ ಅನಂತರ ಅಣುವಿನ ಶಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗಿ ಅದು E ಆಗಿರಲಿ. ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತ್ವ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳಕಿನ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿ hv ಆಗಿರಲಿ. ಪುನಃ ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತ್ವ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಚದರಿಕೆಯ ಮೊದಲಿನ ಶಕ್ತಿಮೊತ್ತ ಚದರಿಕೆಯ ತರುವಾಯದ ಶಕ್ತಿಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮ.

ಆದ್ದರಿಂದ $E_P + hv = E_Q + hv'$

ಇಲ್ಲಿ v ಮತ್ತು v' ಗಳು ಚದರಿಕೆಯ ಮೊದಲಿನ ಮತ್ತು ತರುವಾಯದ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕಗಳು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕ

$$v' = v - \frac{E_Q - E_P}{h}$$

. ಈ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

1. $E_Q > E_P$ ಆದಾಗ $v' < v$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕ ಪತನ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬೆಳಕಿನ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದು ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅಣು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉನ್ನತ ಉದ್ದೀಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಭೂಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕ್ವಾಂಟಮಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಿರಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ.

2. $E_Q < E_P$ ಆದಾಗ $v' > v$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕ ಪತನ ಬೆಳಕಿನ ಆವರ್ತಾಂಕಕ್ಕಿಂತ ಜಾಸ್ತಿ ಇರುವುದೆಂದಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಚದರಿಕೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅಣು ಉನ್ನತ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಚದರಿಕೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಶಕ್ತಿ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಹೊರಬರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

3. $E_Q = E_P$ ಆದಾಗ $v' = v$. ಅಂದರೆ ಚದರಿದ ಬೆಳಕಿನ ಕ್ವಾಂಟಮಿನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು. ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ರ‍್ಯಾಲೆ ಚದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಥಾಮ್ಸನ್ ಚದರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ರ‍್ಯಾಲೆ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಫೋಟಾನುಗಳು ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಜೊತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯುಂಟಾಗಿ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೂಕವಾದ ಧಾತುವಿನ ಪರಮಾಣುವಿನ ಖಂಡಿತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಲ್ಲೂ 0.1 MeV ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಫೋಟಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರ‍್ಯಾಲೆ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚದರಿದ ಫೋಟಾನುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಚದರದಿರುವ ಫೋಟಾನುಗಳ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚದರಿಕೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳಬಾರದು ಅಥವಾ ಅಯಾನೀಕರಣಗೊಳ್ಳಬಾರದು. 60%-70% ಭಾಗ ರ‍್ಯಾಲೆ ಚದರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿರುವವು :

ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮ	ಫೋಟಾನ್	ಶಕ್ತಿ	(MeVಗಳಲ್ಲಿ)
	0.1	1.0	10.0
1. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್	15°	2°	0.5°
2. ಕಬ್ಬಿಣ	20⁰	3°	0.8°
3. ಸೀಸ	30°	4°	1.0°

ಚದರಿಕೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಧ್ರುವೀಕರಣ : ಒಂದು ಬೆಳಕಿನ ಅಲೆ ಪಾರದರ್ಶಕ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಪತನವಾದಾಗ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಪತನ ಕಿರಣದ ವಿದ್ಯುತ್ ಸದಿಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವ ಅಲೆ ಪತನಅಲೆ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನಿಂದ ಪ್ರಸರಿಸಿದ ವಿಕಿರಣಗಳ ಫಲಿತ. ಚದರಿದ ಕಿರಣಗಳ ತೀವ್ರತೆ ಪತನ ಕಿರಣದ ನೇರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಚದರಿಕೆ ಕಡಿಮೆ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಬೆಳಕು ಒಂದು ಅನಿಲದ ಮೂಲಕ ಹಾದಾಗ ಅದು ಪತನದಿಶೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚದರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಬೆಳಕು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚದರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಸುವ ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರ ಘನವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳಕು ಅನಿಲದಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪೂರ್ಣ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ಧ್ರುವೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ 7ರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಧ್ರುವೀಕೃತ ಕಿರಣವೊಂದು ಚಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುವಿನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಪತನ ಕಿರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತವೆ; 2 ಮತ್ತು ಈ ಕಂಪನ ಎರಡು ಕಂಪಿಸುವ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದ್ವಿಧ್ರುವದ ಕಂಪನಾಕ್ಷವನ್ನು ಬಾಣದ ಗುರುತಿನಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಂಪನಾಕ್ಷವನ್ನು ಚುಕ್ಕಿಯಿಂದಲೂ a ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದೆ. ಯಾವುದೇ ದ್ವಿಧ್ರುವವೂ ಅದು ವರ್ತಿಸುವ ನೇರದಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ a ಯಲ್ಲಿ ಬಾಣದ ಗುರುತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿರುವ ದ್ವಿಧ್ರುವದಿಂದ

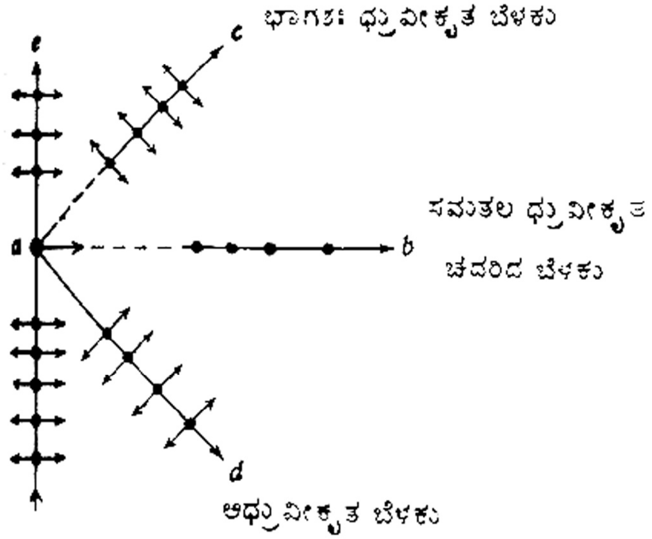

ಚಿತ್ರ 7

ab ನೇರದಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ab ನೇರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಕಿರಣವೆಲ್ಲ a ಯಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿರುವ ದ್ವಿಧ್ರುವದಿಂದ ಮಾತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ab ನೇರದಲ್ಲಿ ಕಿರಣಗಳು ಸಮತಲ ಧ್ರುವೀಕೃತ (ಪ್ಲೇನ್ ಪೋಲರೈಸ್ಡ್) ಕಿರಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಧ್ರುವಿಕಿರಣದ ಸಮತಲ a,b ಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದ ತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ac ಮತ್ತು ad ನೇರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಕಿರಣ ಪ್ರಸರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಆ ನೇರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಭಾಗಶಃ ಧ್ರುವೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪತನ ಬೆಳಕಿನ ನೇರದಲ್ಲಿ (ac) a ಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡೂ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ಸಮವಾದ ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಧ್ರುವೀಕರಣ ಪರಿಣಾಮ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗ್ಯಾಮಕಿರಣಗಳ ಚದರಿಕೆ : ಗ್ಯಾಮಕಿರಣಗಳು ವಸ್ತುಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಚದರುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಿವೆ :

1. ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಜೊತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಚದರುವುದು– ಥಾಮ್ಸನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚದರಿಕೆ _ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ.
2. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳ ಜೊತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಚದರುವುದು–ಥಾಮ್ಸನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಚದರಿಕೆ_ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ.
3. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಚದರುವುದು_ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ.
4. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಮೆಸಾನ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಚದರುವುದು.

ಥಾಮ್ಸನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚದರಿಕೆ : ಗ್ಯಾಮಕಿರಣಗಳು ಪರಮಾಣುವಿನ ಜೊತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದಾಗ, ಗ್ಯಾಮ ಫೋಟಾನುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು, ಫೋಟಾನನ್ನು ಚದರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ. ಜೆ.ಜೆ. ಥಾಮ್ಸನ್ (1856–1940) ಅಭಿಜಾತ ವಿದ್ಯುದ್ಗತಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಡೈನಮಿಕ್ಸ್) ರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ತೆಳುವಾದ ತಾಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಆವಿಷ್ಟಕಣಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಕಿರಣ ಪತನವಾದಾಗ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಅಥವಾ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುವ ಕಣಗಳು

ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗೊಂಡು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರವಾದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಬಹುದು. ಪರಮಾಣು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಗ್ಯಾಮ ಫೋಟಾನುಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ವಿಕಿರಣ ಅಥವಾ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಥಾಮ್ಸನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚದರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಡಸು (ಮಾಡರೇಟ್ ಹಾರ್ಡ್) ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಕಡಿಮೆ ಪರಮಾಣು ತೂಕವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಚದರಿದ ಮತ್ತು ಪತನದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೇ ವಿನಾ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಥಾಮ್ಸನನ ಪ್ರಕಾರ, ಸಡಿಲವಾಗಿ ಬಂಧಿತವಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಚದರಿಕೆ.

$$I = \frac{8\pi}{3}\left(\frac{e^2}{mc^2}\right)^2 i_0$$

ಈ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ I_0 ಎಂಬುದು ಶಕ್ತಿಯ ಏಕಮಾನ ಚದರ ಸೆಂ.ಮೀ. ನಲ್ಲಿ ಪತನ ವಿಕಿರಣದ ತೀವ್ರತೆ, e ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ. m ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ, c ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ, I ಚದರಿದ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿ. (I/I_0) ಸಲೆಯ ಆಯಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಅಭಿಜಾತ ಚದರಿಕೆಯ ಗುಣಾಂಕ (ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್ ಕೋಎಫಿಷಂಟ್ ಆಫ್ ಫ್ರೀ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವು ಸಾರಿ Φo ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವರು.

ಥಾಮ್ಸನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಚದರಿಕೆ : ಗ್ಯಾಮ ಫೋಟಾನಿನ ಶಕ್ತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇದ್ದು ಪರಮಾಣುವಿನ ಜೊತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದಾಗ, ಫೋಟಾನುಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದಲೂ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಥಾಮ್ಸನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಚದರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕೂಡ ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಿಸರಣೆಯ ಅಲೆಯುದ್ದ ಚದರಿದ ತರುವಾಯವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕ ಅಲೆಯುದ್ದವುಳ್ಳ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಹಗುರವಾದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ವಿಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂಗಗಳಿದ್ದು ಒಂದು ಅಂಗದ ಅಲೆಯುದ್ದ ಮೂಲ ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಷ್ಟೇ ಇದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಗದ ಅಲೆಯುದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದನ್ನು ಎ.ಎಚ್. ಕಾಂಪ್ಟನ್ ತೋರಿಸಿದ (1923). (**ನೋಡಿ–ಕಾಂಪ್ಟನ್–ಪರಿಣಾಮ**)

ಡೆಲ್‌ಬ್ರುಕ್ ಚದರಿಕೆ : ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಕೂಲಂಬ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಫೋಟಾನಿನ ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಫೋಟಾನುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಮಿಥ್ಯಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ಪಾಸಿಟ್ರಾನ್ ಜೋಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ

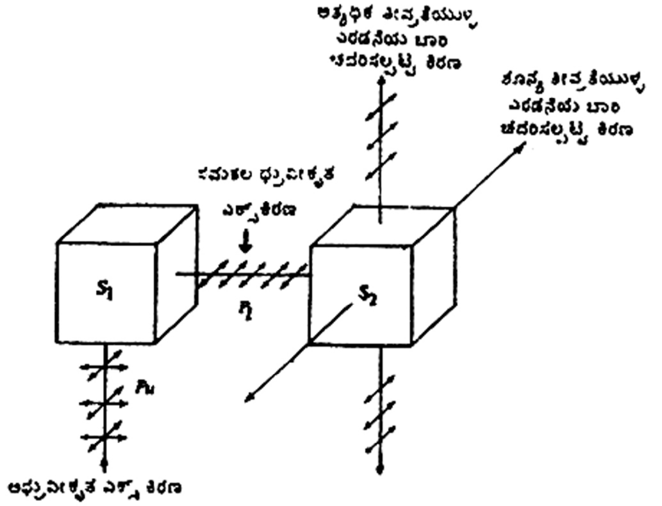

ಚಿತ್ರ 8

ಈ ಮಿಥ್ಯಾ ಜೋಡಿಕಣಗಳು ವಿನಾಶವಾಗಿ (ಅನಿಹಿಲೇಷನ್) ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಹೊರ ಸೂಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹೊರಬರುವ ವಿಕಿರಣದ ಅಲೆಯುದ್ದ ಪತನ ವಿಕಿರಣದ ಅಲೆಯುದ್ದಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಡೆಲ್‌ಬ್ರುಕ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಡೆಲ್‌ಬ್ರುಕ್ ಚದರಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಅನುರಣನ ಚದರಿಕೆ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್) ; ಈ ವಿಧದ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪತನ ಫೋಟಾನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸನ್ನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸಿ ಉಚ್ಚಶಕ್ತಿ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತದೆ. ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ತತ್‌ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉಚ್ಚಶಕ್ತಿಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಶಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ವಿಕಿರಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಅನುರಣನ ಚದರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ತರಹದ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಬಳಿಕ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಕೂಲಂಬ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣದ ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ಚದರಿಕೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಅತಿಶ್ರಮದ ಕೆಲಸ.

ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಚದರಿಕೆ (ಡಬಲ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್): ಅಧ್ರುವೀಕೃತ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು P_l ಮೊದಲನೆಯ ಚದರಿಸುವ ವಸ್ತು S_2ನ್ನು ತಾಕಿದಾಗ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಆವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ 8). ಆಗ ಪತನ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಲಂಬನೇರದಲ್ಲಿ ಕಿರಣಗಳು ಚದರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಮತಲ ಧ್ರುವೀಕೃತ ಕಿರಣಗಳು. ಈ ಕಿರಣಗಳು P_L ಎರಡನೆಯ ಚದರಿಸುವ ವಸ್ತು S_2 ರ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಪುನಃ ಎರಡನೆಯ ಚದರಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಡಲಿ. ಕಿರಣಗಳು S_2 ರಲ್ಲಿ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಚದರಿದ ವಿಕಿರಣದ ತೀವ್ರತೆ ಸಮತಲ ಧ್ರುವೀಕೃತ ಕಿರಣಗಳ ತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬತಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿಯೂ ಚಿತ್ರದ ತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬತಲದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ 1906ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಗ್ಲೋವರ್ ಬಾರ್ಕ್‌ಲಾ (1877–1940) ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳು ಅಡ್ಡಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ರೋಹಿತದ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ.

(ಸಿ.ಟಿ.ಎಸ್.)

3. ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್, ಕಣ ಮತ್ತು ಮೇಸಾನುಗಳಂಥ ಕಣಗಳು ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನೊಡನೆ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ ಪಥಭ್ರಷ್ಟಗೊಳ್ಳುವುದರ ಪರಿಶೀಲನೆ. ಚದರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಬಲಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನ ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಚದರಿಕೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆದರೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮೊದಲ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಕಣಗಳು ತೆಳು ಲೋಹದ ತಗಡಿನಿಂದ ಹೇಗೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ರುದರ್ಫರ್ಡ್ ಅವಲೋಕಿಸಿದಂದಿನಿಂದ (1911) ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ. ಪರಮಾಣುವಿನ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿನ ರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯಲು ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಳೆಯಬಹುದಾದ ಪರಿಮಾಣಗಳೆಂದರೆ

1. ಚದರಿಕೆಯ ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ
2. ವಿಭೇದಕ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ (ಡಿಫರೆನಿಯಲ್ ಕ್ರಾಸ್ ಸೆಕ್ಷನ್)

ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಘರ್ಷ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಕೊಲಿಷನ್ ಪ್ರೋಸೆಸ್) ಸಂಭವಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ) ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಯಪರಮಾಣುವಿನ (ಟಾರ್ಗೆಟ್ ಆ್ಯಟಮ್) ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಪತನದಂಡದ (ಇನ್ಸಿಡೆಂಟ್ ಬೀಮ್) ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಲ್ಲೆವೋ ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ (ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್ ಕ್ರಾಸ್‌ಸೆಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಣದ ಭೌತಾಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಅದು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಣದಿಂದ ಪತನ ಕಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುವ ಬಲದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು.

N ಕಣಗಳಿರುವ ಒಂದು ದಂಡವನ್ನು ದಪ್ಪ t ಇರುವ ಹಾಗೂ ಏಕಮಾನ ಘನಗಾತ್ರಕ್ಕೆ n ಕಣಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದಾಗ N_S ಕಣಗಳು θ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೋನಕ್ಕೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಆಗ ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ

$\sigma_S = \dfrac{N_S}{N_{nt}}$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಏಕಮಾನದ ಹೆಸರು ಬಾರ್ನ್. ಇದರ ಬೆಲೆ 10^{-24} ಸೆಂ.ಮೀ. ^{2}. ಈಗ ವಿಭೇದಕ ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ $d\sigma s$; ಇದು θ ಮತ್ತು $\theta + d\theta$ ಕೋನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಣ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು.

ಪುಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ : ಚದರಿಕೆಯ ಎರಡು ವಿಂಗಡಣೆಗಳಿವು ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಣ ಸಂಘರ್ಷಪೂರ್ವ ಆಂತರಿಕಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಿಲಿಯರ್ಡ್ ಚಂಡಿನಂತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪುಟನೆಗೆಯುವುದು. ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಾದರೋ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಣ ವಿಘಟನೆಗೊಳ್ಳುವುದು (ಡಿಸ್‌ಇಂಟಿಗ್ರೇಟ್) ಇಲ್ಲವೇ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಏರಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಸಂಸಕ್ತ ಮತ್ತು ಅಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆ ; ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತ. ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ ಬ್ರಾಗ್ಲೀ ಅಲೆಗೆ ಪತನ ಅಲೆಯೊಡನೆ ವ್ಯತಿಕರಣಗೊಳ್ಳುವ (ಇಂಟರ್‌ಫರೆನ್ಸ್) ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದರೆ ಆ ಚದರಿಕೆಗೆ ಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆ (ಕೊಹೆರೆಂಟ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್) ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಸಂಸಕ್ತ (ಇನ್‌ಕೊಹೆರೆಂಟ್) ಚದರಿಕೆ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಸಂಸಕ್ತ. ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆಯಾದರೋ ಅಸಂಸಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭವೂ ಉಂಟು.

ವಿಭವ ಪ್ರತಿರೂಪ (ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ ಮಾಡೆಲ್) : ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಕ್ಷೇಪಗಳ (ಟಾರ್ಗೆಟ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟೈಲ್ಸ್) ವಿಭವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಭವ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿಭವ ಕೂಪ ಪ್ರತಿರೂಪ, ದ್ಯುತಿ ಪ್ರತಿರೂಪ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ರುದರ್ಫರ್ಡನ ಪ್ರಯೋಗ : ಚದರಿಕೆಯ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ರುದರ್ಫರ್ಡನ ಮೂಲ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ರುದರ್ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಗೈಗರ್ ಹಾಗೂ ಅರ್ನ್‌ಸ್ಟ್ ಮಾರ್ಸ್‌ಡೆನ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ನಿರ್ವಾತ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿರಿಸಿದ

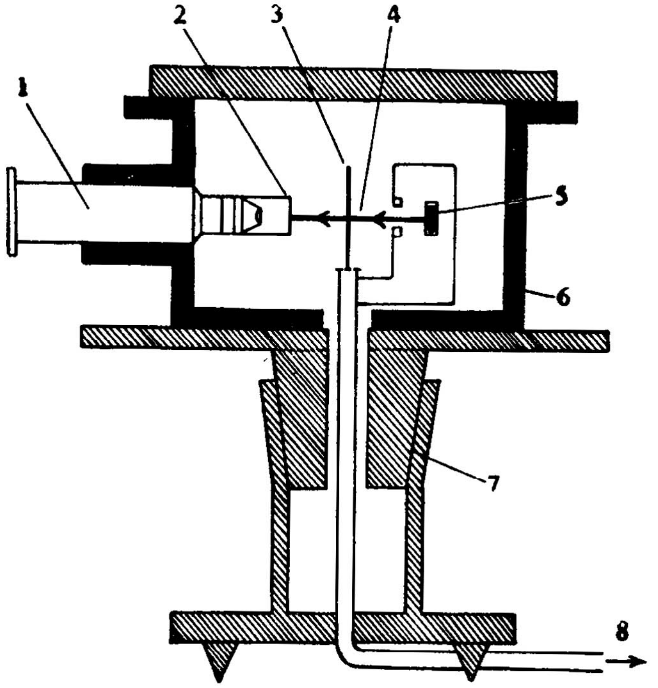

ಚಿತ್ರ 9. ರುದರ್ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮೂಲ ಉಪಕರಣ : 1. ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ, 2. ಜಿಂಕ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಪರದೆ, 3. ಲಕ್ಷ್ಯ ತಗಡು, 4. α–ಕಣಗಳ ದಂಡ, 5. ಆಲ್ಫ ಕಣಗಳ ಆಕರ, 6. ಸೀಸದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 7. ತಿರುಗುವ ಜೋಡಣೆ, 8. ವಾಯರೇಚಕಕ್ಕೆ

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉತ್ಸರ್ಜಕದಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವ α –ಕಣಗಳು ಸಮಾಂತರಕಾರಕವನ್ನು (ಕಾಲಿಮೇಟರ್) ಹಾದು ಲೋಹದ ತಗಡಿನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಘಾತಿಸುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷ್ಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಣಶೀಲ ಸತುವಿನ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಪರದೆ (ಸಿಂಟಿಲೇಟಿಂಗ್ ಜಿಂಕ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಸ್ಕ್ರೀನ್) ಉಂಟು. ಈ ಪರದೆಯನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕೋನಗಳಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋನಗಳಿಗೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕವೊಂದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸ್ಫುರಣಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಚದರಿಕೆ ಕೋನವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಭಾವನೆಗಿಂತ ಅದೆಷ್ಟೋ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ α ಕಣಗಳು ಚದರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರುದರ್ಫರ್ಡ್‌ನು ಪರಮಾಣುವಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ; ಅದರ ಧನವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾರೀಕೃತವಾಗಿದೆ, ಇದರ ನಿಷ್ಪ್ರತಿಕಾರಿಕ (ಕಾಂಪೆನ್ಸೇಟಿಂಗ್) ಋಣವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಪರಮಾಣುವಿನ ತ್ರಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾವಾದ ತ್ರಿಜ್ಯವಿರುವ ಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದೂ ರುದರ್ಫರ್ಡ್ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ.; ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಿಂದು –ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ (ಪಾಯಿಂಟ್ ಚಾರ್ಜ್) ಇನ್ನೊಂದು ಬಿಂದು–ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದಿಂದ

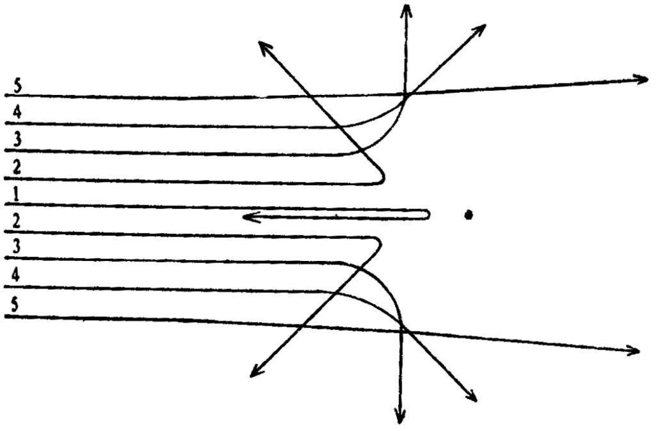

ಚಿತ್ರ 10. ರುದರ್ಫರ್ಡನ ಚದರಿಕೆಯ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಿತ್ರಣ

ಚದುರಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿದ್ಯಮಾನದ ಗಣಿತೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕೂಡ ಪಡೆದ. (ಚಿತ್ರ 10) ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟಕಣಗಳೆರಡರ ನಡುವಿನ ಬಲವನ್ನು ಕೂಲಂಬ್ ನಿಯಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ನಿಯಮವನ್ನೂ ನ್ಯೂಟೋನಿಯನ್ ಚಲನನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ರುದರ್ಫರ್ಡ್ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯ ಪತನಕಣ ಒಂದು ದತ್ತಕೋನಕ್ಕೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿದ.

ದ್ವಿಕಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂಥ (ಟು–ಪಾರ್ಟಿಕಲ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಸರಳ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸುವುದರಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲದ ವಿಚಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರೋಟಾನಿನಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

n-p ಚದರಿಕೆ (ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ): ಪ್ರೋಟಾನಿನಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯ n-p ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯಿಸಬಹುದು. ಒಂದು E_n<1 e V, ಇನ್ನೊಂದು, 1eV<E_n <10MeV. ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಯ (En) ಈ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನಂತೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಪ್ರೋಟಾನುಗಳು ಸದಾ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಆಣ್ವಿಕ ಬಂಧಕಶಕ್ತಿ (ಮಾಲಿಕ್ಯುಲರ್ ಬೈಡಿಂಗ್ ಎನರ್ಜಿ) ಅತ್ಯಲ್ಪ, ≈ 0.1eV. ಆದ್ದರಿಂದ ಪತನ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧಾರಣ 1eV ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಕೇಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 10Me V ಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಕೆಳಗೆ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಬ್ರಾಗ್ಲೀ ಅಲೆಯುದ್ದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೊನ್ನೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಕ್ಷಕ ಕೋನಸಂವೇಗವಿರುವ (ಆರ್ಬಿಟಲ್ ಆ್ಯಂಗ್ಯುಲರ್ ಮೊಮೆಂಟಮ್) ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ಪ್ರೋಟಾನಿನಿಂದ ಗಣನೀಯ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುವಷ್ಟು ಪ್ರೋಟಾನಿನ ಹತ್ತಿರ ಸರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ l=0 ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ಮಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಯ ಉಚ್ಚ ಪರಿಮಿತಿ 10 MeV ಆಗಿರಬೇಕು.

I eV<E_n< 10 Me V ಶಕ್ತಿಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆ : ಭಾರ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಆದ ಡ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ನಡುವಣ ಬಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅತಿ ಕಿರಿದು ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಿ, ಜೊತೆಗೆ ಡ್ಯೂಟ್ರಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳ ಬಂಧಕಶಕ್ತಿಯ ಅಳೆದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, *n-p* ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಗಣಿಸಲಾಯಿತು. (2.33 ಬಾರ್ನುಗಳು ≤σΣ≤9.32 ಬಾರ್ನುಗಳು). ಆದರೆ ಡ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಕಣಗಳ ನಡುವಿನ ಬಲವೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ನಡುವೆಯೂ ವರ್ತಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ ತರುವಾಯದ n-p ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಅಳೆದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಕ್ಕಿಂತ (σs=20.36±0.1

ಬಾರ್ನುಗಳು) ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಈ ಕೊರೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು. ಇ. ವಿಗ್ನರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ *n-p* ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಯನ್ನು (ಸ್ಪಿನ್) ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು $\frac{1}{2}$ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ನೈಜ ಕೋನಸಂವೇಗ $=\frac{1}{2}\frac{h}{2\pi}=\frac{\hbar}{2}$; ಇಲ್ಲಿ h ಪ್ಲಾಂಕನ ನಿಯತಾಂಕ) ಪಡೆದಿರುವುದಿರಿಂದ ಈ ವಿವರಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡು ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿ S1 ಮತ್ತು S2 ಗಳು ಸದಿಶೀಯವಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದಾಗ ಫಲಿತ $s = s_1 + s_2$, $s_1 + s_2$ -1, ... $s_1 - s_2$ 1 ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಫಲಿತ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿ 0 ಅಥವಾ 1. ಮೊದಲನೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಏಕಕ (ಸಿಂಗ್ಲೆಟ್) ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದೂ, ಎರಡನೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತ್ರಿಕ (ಟ್ರಿಪ್ಲೆಟ್) ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಹೇಗೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿ ಕಾಣುವ ಸಮಗ್ರ ನುಣುಪಾದ ಗೋಳಾಕಾರದ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಏಕಕಸ್ಥಿತಿ ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು S = 0 ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ s=1 ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿ ದಿಶೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ (ಸ್ಪೇಸ್) ಆಯ್ದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಇದರ ವಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದು *?* ಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬಲ್ಲುದು (1, 0,-1). ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿದಿಶೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿದಿಶೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಘಾತಿಸಿದಾಗ ತ್ರಿಕಸ್ಥಿತಿ ಏಕಕ ಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ಮೂರು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಚದರಿಕೆ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ

$$\sigma_{sc} = \frac{3}{4}\sigma_t + \frac{1}{4}\sigma_s$$

ಈ ಸೂತ್ರ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಎಂದರೆ ಅದು ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎಸಗುವ ಕಣಗಳ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಯ ಪರಸ್ಪರ ದಿಶೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಹಾಗಾಯಿತು.

ಮಂದಗಾಮಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆ (0.0008 eV<En< 0.0025 eV): ಒಂದೇ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಅಲೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಿರುವ, ಅಂದರೆ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ದ ಬ್ರಾಗ್ಲೀ ಅಲೆಯುದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತಿರವಿರುವ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚದರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಘಾತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತಿಕರಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳಂತೆ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 10^{-8} ಸೆ.ಮೀ.ನಷ್ಟು ದೂರ ವಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯತಿಕರಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅತಿಮಂದಗಾಮಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನಿಂದ [0.0008 eV (~100 K) ಯಿಂದ 0.0025 eV (30°K) ಶಕ್ತಿ ಇರುವ] ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಟೆಲ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಶ್ವಿಂಗರ್ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನನ್ನು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಅಣುವಿನಿಂದ ಚದರಿಸಲಾಗುವುದು. ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಅಣುವೊಂದು ಎರಡು ಭೂಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ (ಗ್ರೌಂಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್) ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಗಳು ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವುವು (ಆರ್ಥೋ ಹೈಡ್ರೋಜನ್) : ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿ ಪ್ರತಿಸಮಾಂತರ (ಆ್ಯಂಟಿಪ್ಯಾರಲಲ್) ಆಗಿದೆ (ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್). ಆರ್ಥೋ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಅತಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನು ಇವೆರಡರ 3:1 ಪ್ರಮಾಣದ ಮಿಶ್ರಣ. ಅತಿನಿಮ್ನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ (≈20°)ನಮಗೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಪ್ಯಾರಾಹೈಡ್ರೋಜನ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 20°K ಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ದ ಬ್ರಾಗ್ಲೀ ಅಲೆಯುದ್ದ λ= 7 x 10-8 ಸೆಂ.ಮೀ. ಇದು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಅಂತರ ಪರಮಾಣು ದೂರಕ್ಕಿಂತ (0.74 x 10-8 ಸೆಂ.ಮೀ.) ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಲೆಗಳು ಸಂಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿಕರಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉನ್ನತ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನಿಂದ ಆಗುವ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಅಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶುದ್ಧ ಆರ್ಥೋಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆರ್ಥೋ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನಿಂದ ಆಗುವ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಅಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶುದ್ಧ ಆರ್ಥೋಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆರ್ಥೋ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ತೀರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಚದರಿಕೆ ಒಂದು ಪ್ರೋಟಾನ್ನಿಗೆ ತ್ರಿಕವಾಗಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಏಕಕವಾಗಿಯೂ ಉಂಟು; ಆದರೆ ಆರ್ಥೋ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಎರಡು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳಿಗೂ ಏಕಕ ಇಲ್ಲವೇ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇದೆ. ವಿಗ್ನರನ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್–ಪ್ರೋಟಾನ್ ಬಲ ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುವುದು. ಈಗ ವಿಗ್ನರನ ಊಹೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆರ್ಥೋಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ಪ್ಯಾರಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಅಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಫಲಪ್ರದವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಅನಿಲ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಬೆರಿಲಿಯಮ್ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೈಕ್ಲೋಟ್ರಾನಿನ ಡ್ಯೂಟ್ರಾನಿನಿಂದ ಘಾತಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ದ್ರವವಾಯು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿರಿಸಿದ ಪ್ಯಾರಫಿನ್ನಿನಿಂದ ಮಂದಗಾಮಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿವರಣೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇವೆ.

σಆರ್ಥೋ = 128 ಬಾರ್ನುಗಳು

σಪ್ಯಾರ = 4 ಬಾರ್ನುಗಳು

ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ಜಾಲಕದಲ್ಲಿರುವ (ಲ್ಯಾಟಿಸ್) ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಂದ ಮಂದಗಾಮಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಚದರಿಸುವ ವಿದ್ಯಮಾನ ಸಂಸಕ್ತ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ.

p-p ಚದರಿಕೆ (ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ < 10 Mev) : ಸಾಧಾರಣ 10 Mev ಶಕ್ತಿ ಪ್ರೋಟಾನನ್ನು ಒಂದು ಭಾರವಾದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ನಡುವಣ ಬಲದ ಪ್ರಮುಖ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಈ ಶಕ್ತಿಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ (ಎನರ್ಜಿ ಡೋಮೇನ್) ಅಡಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಶಕ್ತಿಗೆ 10 MeV ಶಕ್ತಿ ಉಚ್ಚಪರಿಮಿತಿ. p-p ಚದರಿಕೆ ಗಣಿತೀಯವಾಗಿ n-p ಚದರಿಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ (i) ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಕೂಲಂಬ್ ಚದರಿಕೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಚದರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ; (ii) ನಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುವುದು ಸರ್ವಸಮ (ಐಡೆಂಟಿಕಲ್) ಕಣಗಳೊಡನೆ.

ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸಮಾಂತರೀಕೃತವಾದ (ಕಾಲಿಮೇಟೆಡ್) ಏಕವರ್ಣಿ (ಮಾನೋಕ್ರೊಮ್ಯಾಟಿಕ್) ಪ್ರೋಟಾನ್ ದಂಡವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು ; ಅಲ್ಲದೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಯಾನೀಕರಣದಿಂದ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ p-p ಚದರಿಕೆಯನ್ನು n-p ಚದರಿಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಖರತೆಯಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು. p-p ಮತ್ತು n-p ಏಕಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾಚಲಗಳು (ಪ್ಯರಾಮೀಟರ್ಸ್) ಹೆಚ್ಚಿನಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ p-p ಚದರಿಕೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ತೋರಿಸಿತು. ಈ ಸಮತೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಊಹೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು; p-p, p-n ಮತ್ತು n-n ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ವೈದ್ಯುತ ಕೂಲಂಬ್ ನಿರಾಕರಣ ಬಲದೊಡನೆ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ (ಇನ್ ಅಡಿಷನ್) ವರ್ತಿಸುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮ ; ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ನಿಖರತೆಯ ಪರಿಮಿತ ಮತ್ತು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿವರಣೆಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಊಹೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ನಿಖರತೆಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಅತಿಶಕ್ತಿ n-p ಮತ್ತು p-p ಚದರಿಕೆ : ಅತಿಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಕಣಗಳ ಬೆದರಿಕೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳ ನಡುವಣ ಬಲದ ಸವಿವರ ಶೋಧನೆಗೆ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧನ. ಅತಿಶಕ್ತಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕಗಳ (ಹೈ ಎನರ್ಜಿ ಆಕ್ಸಲರೇಟರ್ಸ್) ವಿಕಾಸದಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್–ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನ್–ಪ್ರೋಟಾನ್ ಚದರಿಕೆಯ ಶಕ್ತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆಯ ದ ಬಾಗ್ಲೀ ಅಲೆಯುದ್ದ) ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವರ, ದೂರದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅವಲಂಬನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಸಂವೇದನಶೀಲ (ಸೆನ್ಸಿಟಿವ್) ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು 10MeV ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕೊಡಬಲ್ಲುವು. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಸಾಧಾರಣ 14 MeV ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿಯವರೆಗೆ ವಿಭೇದಕದ

ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿರವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭೇದಕದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ (ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಕೇಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ) 90^0 ಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠತಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಈ ಕನಿಷ್ಠತಮ ಹೆಚ್ಚು

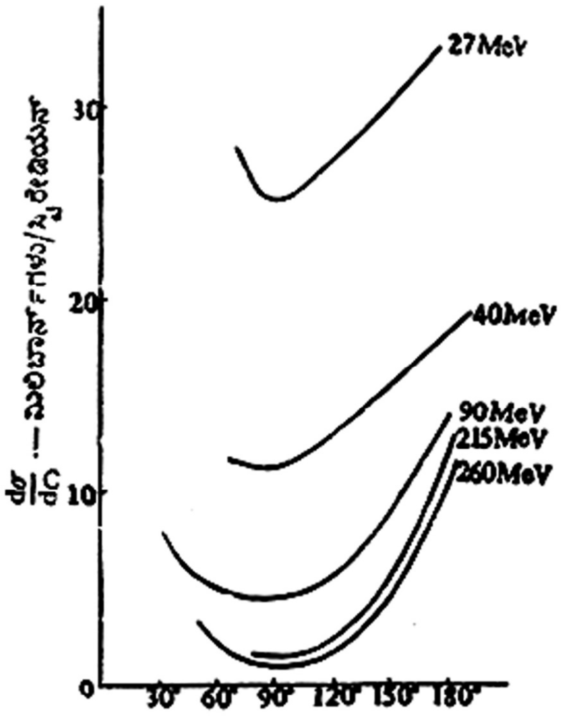

ಚಿತ್ರ 11. *n-p* ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಭೇದಕ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ

ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪಡೆಯುವುದು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದ್ವಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿ–ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅತಿಶಕ್ತಿ p-p

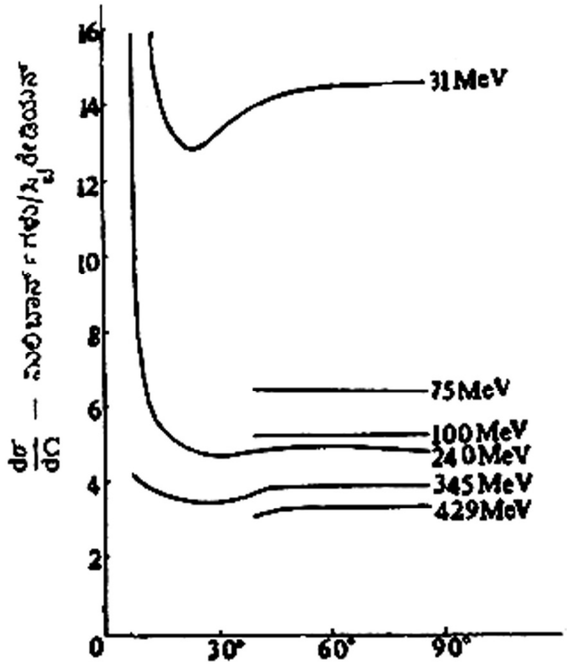

ಚಿತ್ರ 12. ಅತಿಶಕ್ತಿ *p-p* ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಭೇದಕ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ

ಚದರಿಕೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಕೂಲಂಬ್ ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಕೋನ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ ಕೋನೀಯ ಹಂಚಿಕೆ ಸಾಧಾರಣ 400MeV ಶಕ್ತಿಯವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮದೈಶಿಕ (ಐಸೋಟ್ರ್ಯಾಪಿಕ್) ಆಗಿದೆ ; ಅಂದರೆ ಅದು ಚದರಿಕೆ ಕೋನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ ಚಿತ್ರ (12). ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಶಕ್ತ್ಯವಲಂಬನೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. **(ಚಿತ್ರ 13)**. 150 ರಿಂದ 400 MeV ವರೆಗೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಫಲಿತಾಂಶಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಂತದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಷ್ಟು ನಂಬುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿಲ್ಲ. ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯ ಅತ್ಯಲ್ಪ ದೂರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ವಿಕರ್ಷಣೆಯ (ರಿಪಲ್ಸಿವ್) ಪ್ರಾಂತವೊಂದರ (ಹಾರ್ಡ್‌ಕೋರ್, ಅಂದರೆ ಕಠಿಣ ತಿರುಳು) ಇರುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು, ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಒಟ್ಟು ಆಂತರಿಕ ಗಿರಕಿ ಕಕ್ಷಕ ಕೋನ ಸಂವೇಗಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ವಿಭವವನ್ನೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಕಾಂತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಿಭವದ ಗಣಿತೀಯ ಸ್ವರೂಪದಂತಿರುವ ಟೆನ್ಸಾರ್ ವಿಭವವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 440MeV ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಸಾನ್ ಉತ್ಪನ್ನ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೃಕ್‌ಪ್ರತಿರೂಪದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

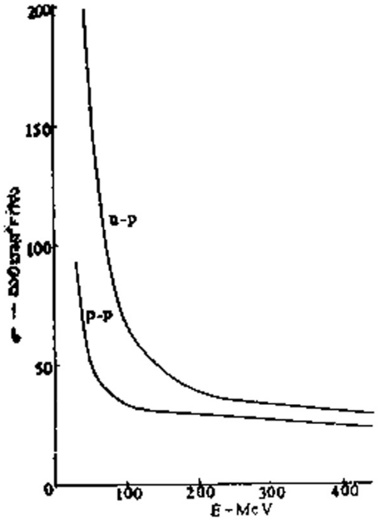

ಚಿತ್ರ 13. ಅತಿಶಕ್ತಿ *n-p* ಮತ್ತು *p-p* ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ

n-n ಚದರಿಕೆ : ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದವು. ಏಕೆಂದರೆ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವ ಅತಿಸಾಂದ್ರ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ದಂಡದಲ್ಲಿನ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಾಂದ್ರತೆಗಿಂತ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಕಡಿಮೆ ಉಂಟು. ಆದರೂ ಹಾರ್ಟ್‌ಸಾಫ್, ಹಿಲ್ ಮತ್ತು ಮೊವೆಲ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೇಘಮಂದಿರದ ಪ್ರಯೋಗವೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಕ್ತಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನಿಂದ ಡ್ಯೂಟ್ರಾನನ್ನು ಘಾತಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದು n-n ಚದರಿಕೆಯ ಒಟ್ಟು ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು σ_{nn} ಕುರಿತಾದ ನೇರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಶಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ದತ್ತಾಂಶಗಳು, ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ p-p ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ಮತ್ತು n-n ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಸಮತೆಯ ಊಹೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್ ಚದರಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳು : ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳೊಳಗಿನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕದ ವಿತರಣೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಲು ಪ್ರಬಲ ಸಲಕರಣೆಗಳಿವು. ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನಿನಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದು. ಪ್ರೋಟಾನಿನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವೂ ನೈಜ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬ ಮೂಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಈ ಚದರಿಕೆಯ ವಿಭೇದಕದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ವಿಚರಣೆಯ (ವೇರಿಯೇಷನ್) ಅಳತೆಗಳು ಮುಂದಿರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಈಗಿನ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಇವೆರಡರ ವಿತರಣೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳು ಸದೃಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಊಹೆಯ ಕಡೆಗೆ ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿಮಾಣಗಳ ಶೋಧನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಾಂತ 290–500 Me. V. ಇಂದಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಪ್ರೋಟಾನಿನ ಒಳಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ವಿತರಣೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂದೇನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಇತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳಂತೆಯೇ ಚದರಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕೂಡ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಗಾತ್ರದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಸಾಂದ್ರತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್‌ಫರ್ಡ್ ಲೀನಿಯರ್ ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಟರ್ ಸೆಂಟರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 21 BeV ಶಕ್ತಿಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಅತಿಶಕ್ತಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಯಾರೂ ಪ್ರವಾದಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಈ ಚದರಿಕೆಗೆ ಫೈನ್‌ಮಾನ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಒಂದು ವಿವರಣೆ

ನೀಡಿದ್ದಾನೆ : ಈಗ ಪಾರ್ಟೊನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ, ಬಿಂದುಗಳಂತಿರುವ ಕಣಗಳಿಂದಾದ ಜಟಿಲ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳಿಗೆ ಇರಬಹುದು. ಈ ಮೊದಲೇ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಕ್ವಾರ್ಕುಗಳು (**ನೋಡಿ**) ಎಂಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಣಗಳಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ಗುಣಗಳು ಪಾರ್ಟೊನುಗಳಿಗೂ ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಪಾರ್ಟೊನ್ ಪ್ರತಿರೂಪ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅತಿಶಕ್ತಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಲ್ಲುದಾದರೂ ಈ ಪ್ರತಿರೂಪ ನಮಗೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನಿನ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಒಂದು ಊಹೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಬೇಕಾದೀತೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಲವೇ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ.

ಮೇಸಾನ್– ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್ ಚದರಿಕೆ : ಪರಮಾಣು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಬೆಳಕಿನ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದೋ ಅದೇ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮೇಸಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು (ಟಾರ್ಗೆಟ್)ಪ್ರೋಟಾನಿನಿಂದ ತಾಡಿಸಿ ಚದರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ π ಮೇಸಾನನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುವುದು. ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನಿಂದ π ಮೇಸಾನಿನ ಚದರಿಕೆ ಮೇಸಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ನಡುವಣ ಬಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಇತರ ಮೆಸಾನುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ π+ ಮೇಸಾನುಗಳಿಂದ ಘಟಿತ ಚದರಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ π–ಮೇಸಾನುಗಳಿಗೆ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳು ಸಾಧ್ಯ.

$$\pi^- + P \rightarrow \pi^- + P$$

ಅಥವಾ

$$\pi^- + P \rightarrow \pi^o + N$$

ಮೊದಲನೆಯದು ಘಟಿತ ಚದರಿಕೆ. ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ವಿನಿಮಯ ಚದರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಎರಡು ಕಣಗಳೂ ಶೋಧನೆಗೆ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶರಹಿತ ಕಣಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ವಿಧಾನ. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಬಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ಮೇಸಾನನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮೇಸಾನಿನಿಂದ ಚದರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. κ-ಮೇಸಾನುಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಪೂರ್ಣಚಿತ್ರವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೂಲಭೂತಕಣ–ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಚದರಿಕೆ : ಅತಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅತಿಶಕ್ತಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್, ಮೇಸಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್‌ಗಳ ಚದರಿಕೆಯ ಹಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಫುರಣ ಗುಣಕಗಳನ್ನು (ಸಿಂಟಿಲೇಷನ್ ಕೌಂಟರ್ಸ್) ಚದರದ ಕಣಗಳ ಶೋಧನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಹಲವು ಸಂಕೀರ್ಣ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳಿಂದ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತವನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಚದರಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಧ್ರುವೀಕರಣದ ಅಳತೆಗಾಗಿ ದ್ವಿಚದರಿಕೆ (ಡಬಲ್ ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್) ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ದ್ಯುತಿ ಪ್ರತಿರೂಪವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಫಲವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿರೂಪಕ್ಕೆ ಮೇಘಸ್ಫಟಿಕ ಚಂಡು (ಕ್ಲೌಡ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಬಾಲ್) ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದಿಂದ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಗಾತ್ರದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ರುದರ್ಫರ್ಡನ ಸರಳ ನಿಯಮದಂತೆ ಚದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವೂ, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನೊಳಗೆ ಹರಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಚಲನೆ (ಡಿವಿಯೇಷನ್) ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ವಿಚಲನೆಯನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡಿ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶದ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಮೇಸಾನ್–ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನುಗಳ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಶೋಧನೆಗೆ ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದ ಮೇಸಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆ ಅತಿ ಸರಳವಿಧಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಉಂಟು. ಮೇಸಾನುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಮೂರು ಕಣಗಳಲ್ಲಿ π,μ,κ ಮೇಸಾನ್) p ಮೇಸಾನ್ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. m ಮೇಸಾನ್ ಭಾರವಾದ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ನಾವು ಅವಲೋಕಿಸುವ ಚದರಿಕೆ ಕೇವಲ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತೀಯ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾದದ್ದು. K ಮೇಸಾನುಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ. (ಐ.ವಿ.)

ಚದರಿಸುವ ಸ್ತರಗಳು : ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಚದರಿಸಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಜೀವಿಸಮೂಹಗಳು (ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್ ಲೇಯರ್ಸ್). ಇವು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದ ಶಬ್ದತರಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಗ್ರಾಹಕ ಸಲಕರಣೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಜೀವಿಸಮೂಹಗಳು ಸಮುದ್ರತಳದಿಂದ ಮೇಲುಗಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ತರದಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಈ ಜೀವಿಗಳು ಸಮುದ್ರದ ತೆಟ್ಟೆ (ಷ್ಯಾಲೊ)ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ; ಆಳವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಖಂಡಗಳ ಕರೆಯ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಖಂಡೀಯ ಬಡು (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಷೆಲ್ಫ್) ಇದೆಯಷ್ಟೆ. ಅದರ ಆಳ 200 ಮೀಟರಿಗೂ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಿಸುವ ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವಿಸಮೂಹಗಳು ಅಷ್ಟು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸ್ತರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಆಳವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಜೀವಿಸಮೂಹಗಳ ಹಲವಾರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. 3 ರಿಂದ 60 KHZ ಆವರ್ತಾಂಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗ್ರಾಹಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಅವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ತರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ಯುತಿಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಳದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಆಳಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ 70 ರಿಂದ 1000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ತರಗಳು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತವೆ. ಬೆಳದಿಂಗಳ ರಾತ್ರಿ ಅಷ್ಟು ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ: ಮೋಡ ಕವಿದಂದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನೇಕ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವು ತೇಲಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ವಾಯುತುಂಬಿದ ಅಂಗಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಈ ಅಂಗಗಳು ದೇಹದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಚದರಿಸುತ್ತವೆ. ಚದರಿಸುವ ಸ್ತರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಆದವು. (ಜೆ.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಚದುರಂಗ[1] **:** ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಾಸು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಕುಳಿತು ಆಡುವ ಒಂದು ಒಳಾಂಗಣ ಆಟ (ಚೆಸ್). ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಶತರಂಜ್ ಎಂದೂ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಆಟ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಬಹು ಜಾಣತನದ ಆಟವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಆಟವೆಂತಲೂ ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಕಾರಣ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಆಟವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ಆಟದ ತವರುಮನೆ ಭಾರತವೋ ಪರ್ಷಿಯವೋ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದಗಳಿದ್ದರೂ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಆಟದ ಬಗ್ಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಚೆಕ್‌ಮೇಟ್ (ಆಟದ ಅಂತ್ಯ) ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಪರ್ಷಿಯದ ಶಾಹ್‌ಮತ್‌ಗೂ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾಹ ಅಂದರೆ ದೊರೆ ಹಾಗೂ ಮತ್ ಎಂದರೆ ಮರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜನ ಸೆರೆಯಾಳ್ತನದಿಂದ ಆಟ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೂ ಚದುರಂಗದ ಆಟಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚತುರಂಗ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಬ್ಬರು ರಾಜರುಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಯುದ್ಧವೇ ಚದುರಂಗ. ದೊರೆ ಅಕ್ಬರ್ ಈ ಆಟಕ್ಕೆಂದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಜೀವ ಕಾಯಿಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರನ್ನು ಕಾಯಿಗಳಂತೆ ಬಳಸಿ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆತ ಹಾಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚದರಂಗದ ಹಾಸು ಇದ್ದ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಚದುರಂಗವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಲೇಖನದ ವಿನ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ :

I ಚದುರಂಗದ ಆಟ

1. ಆಟವಾಡುವ ಹಾಸು
2. ಕಾಯಿಗಳು
3. ಸಂಕೇತಗಳು
4. ಆಟದ ಉದ್ದೇಶ
5. ಕಾಯಿಗಳ ಮೌಲ್ಯ
6. ಸಮವಾದ ಆಟಗಳು (ಡ್ರಾನ್ ಗೇಮ್ಸ್)

II ಆಟದ ನಿಯಮಗಳು
III ಇತಿಹಾಸ
1. ಚದುರಂಗದ ಮೂಲ
2. ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗ
3. ಆಟದ ಬೆಳವಣಿಗೆ
4. ಜಾಗತಿಕ ಶರ್ಯತ್ತು
5. ಫೆಡರೇಷನ್ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡಿ ಎಚೆಕ್
6. ಸಾಹಿತ್ಯ
IV ಆಟದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು
V ಆಟದ ನಿದರ್ಶನಗಳು
VI ಆಟದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

1. ಚದುರಂಗದ ಆಟ : 1. ಹಾಸು. ಇದು ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಕಪ್ಪು-ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ 64 ಮನೆಗಳುಳ್ಳ (ಚೌಕ) ಮಣೆ (ಬೋರ್ಡು). ಆಟಗಾರರಿಬ್ಬರೂ ಇದಿರು-ಬದಿರಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು. ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳು ಒಬ್ಬನವಾದರೆ ಬಿಳಿಯವು ಇನ್ನೊಬ್ಬನವು. ಈ ಆಟವನ್ನು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವಾಗ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚಿತ್ರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಪ್ರತಿ ಆಟಗಾರ ಬಲಬದಿಯ ಮೂಲೆಯ ತುದಿಯ ಚೌಕ ಬಿಳಿಯದಾಗಿರುವಂತೆ ಹಾಸನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ಆಟಗಾರನ ಇದಿರು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಎಂಟು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿಯೂ (ರ್‍ಯಾಂಕ್ಸ್) ನೇರವಾಗಿರುವ ಎಂಟನ್ನು ಉದ್ದಸಾಲುಗಳಾಗಿಯೂ (ಫೈಲ್ಸ್) ಪರಿಗಣಿಸುವರು.

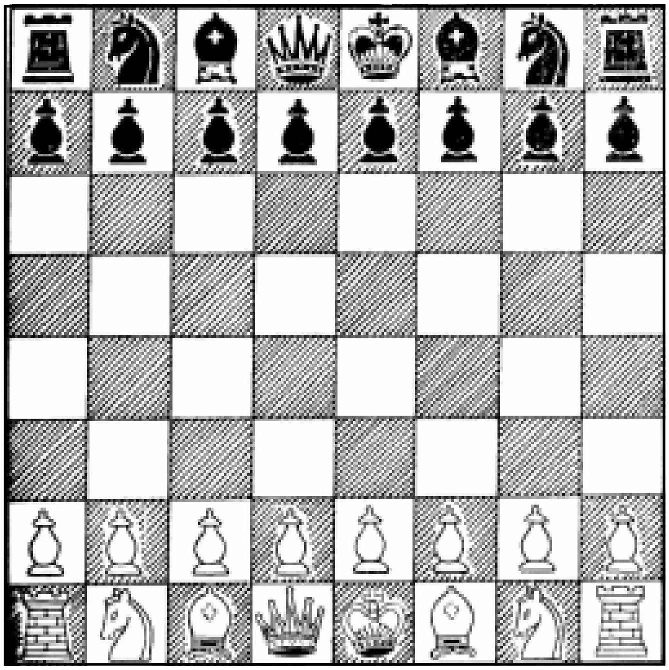

ಚಿತ್ರ 1. ಚದುರಂಗದ ಹಾಸು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳು

2. ಕಾಯಿಗಳು : ಚದುರಂಗದ ಕಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ 500 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಅತಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಲೋಹವೆನಿಸಿದ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ರತ್ನದ ಕುಂದಣ ಕೂಡಿಸಿ, ರಾಜರಾಣಿ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯಾಂಬರಗಳ ತೊಡಿಗೆಯನ್ನು ಉಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ವಿರೋಧಿಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಯಿಗಳ ಅಲಂಕಾರವಿರುತ್ತಿತ್ತು. 1830ರ ವರೆಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯನ್ನೂ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಅಲಂಕಾರಗಳಿದ್ದ ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಬಿಳಿ ವರ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಕಲ್ಪನೆಗೆ ನಿಲುಕಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಚದುರಂಗದ ಕಾಯಿಗಳು ಶೋಭಿಸತೊಡಗಿದುವು.

ಚದುರಂಗ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದಂತೆ, ಕಡಿಮೆ ಅಲಂಕಾರವುಳ್ಳ ಕಾಯಿಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು (ಸ್ಟಾನ್‌ರಾನ್ ಪೀಸಸ್) 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಯಾರಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಗ ಪ್ರತಿ ಆಟಗಾರನ ಕಡೆಗೂ 16 ಕಾಯಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಗಳು ಅವುಗಳ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆರು ಜಾತಿಯವುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ; ಕಿಂಗ್, ಕ್ವೀನ್, ರೂಕ್, ಬಿಷಪ್, ನೈಟ್, ಪಾನ್. ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಆನೆ (ಕೋಟೆ), ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ಪ್ಯಾದೆ(ಕಾಲಾಳು) ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುವರು.

ಚಿತ್ರ 2. ಭಾರತೀಯ ಚದುರಂಗದ ಕಾಯಿಗಳು. ದಂತದ ಈ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಸು. 1830. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ

ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಆಟಗಾರ ಆಟವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಇದಿರಾಳಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ಕಪ್ಪುಕಾಯಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಾತನೂ ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆ ತರುವಾಯ ಒಬ್ಬನ ಅನಂತರ ಒಬ್ಬನಂತೆ ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನಡೆಸುವ ಪರಿಪಾಟದಿಂದ ಆಟ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಿಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಡೆ ಉಂಟು. ರಾಜ ಯಾವುದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಸಂಲಗ್ನದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಚೌಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆತ ಸಾಗಬಹುದು. ಮಂತ್ರಿ, ಆನೆ ಹಾಗೂ ಒಂಟೆಗಳು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡೆ-ತಡೆಯಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಕಾಯಿಗಳಿಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಬೇಕಾದರೂ ಸಾಗಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವು. ಆನೆ ಕೇವಲ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿಯೂ ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಅಂತಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಒಂಟೆ ಅದೇ ಬಣ್ಣದ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗಬಲ್ಲದು. ಮಂತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಆನೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆ ಇವೆರಡರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ಉದ್ದವಾಗಿ, ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ. ಕುದುರೆ ಇಡುವ ಹೆಜ್ಜೆ ಎರಡು, ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಬೇರೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ. ಅಂದರೆ ಎರಡು ಮನೆ ನೇರವಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಮನೆ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿಯೂ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂದರೆ, ಇದರ ಚಲನೆಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಯಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಾರವು. ಪೇದೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾಯಿಗಳೂ ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವು. ಬಲಿಯಾದ ಕಾಯಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಯಿ ಕೂಡುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಬಲಿಯಾದ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಹಾಸಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೇದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದು. ಇದರ ಚಲನೆ ಸಾಲಿನಗುಂಟ ನೇರವಾಗಿ ಮಾತ್ರ, ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದು ಒಂಟೆಯಂತೆ ಚಲಿಸಿ ಅದರ ಇದಿರುಗಡೆಯ ಕೋನದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸಾಲಿನ ತನ್ನ ಮೂಲಸ್ಥಾನದಿಂದ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕದಲುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಇಷ್ಟವೆನಿಸಿದರೆ ಇಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಒಂದೊಂದೇ ಮನೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ಮಾಲಿಕ ಆಟಗಾರನ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನ ಎಂಟನೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಕೂಡಲೇ ಪೇದೆ

ಆಟಗಾರನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತನ್ನದೇ ಬಣ್ಣದ ಮಂತ್ರಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಅಥವಾ ಒಂಟೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು (ಕ್ವೀನಿಂಗ್) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಂಟನೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಪೇದೆಯನ್ನು, ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೇ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಆಟಗಾರನೊಬ್ಬ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿಯೊಡನೆ ಎರಡು, ಮೂರು ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವುದು : ರಾಜ ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಆನೆ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸುವ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಟವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ರಾಜನಾಗಲೀ ಆನೆಯಾಗಲೀ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಚಲಿಸಿರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ; ರಾಜ ಮತ್ತು ಚಲಿಸಬೇಕಾದ ಆನೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕಾಯಿಗಳೂ ಇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ; ವಿಜಾತೀಯ ಕಾಯಿಗಳು ರಾಜ ಚಲಿಸುವ ಮನೆ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯದ ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಲು ಬರುವಂತಿರಬಾರದು. ರಾಜನಿಗೆ ಬಂಧನವಾದಾಗಲೂ (ಚೆಕ್) ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವಂತಿಲ್ಲ. ರಾಜನನ್ನು ಅವನ ಎಡ

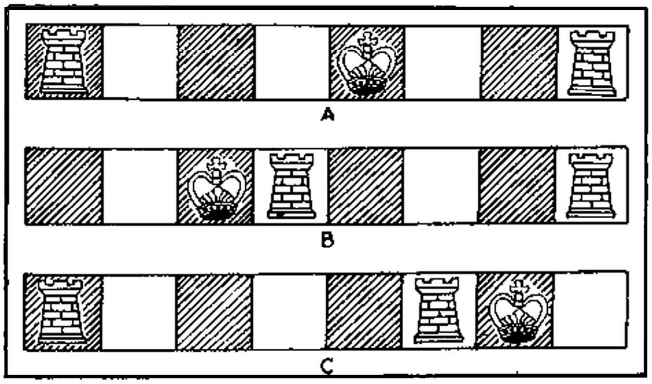

ಚಿತ್ರ 3. ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವ ಬಗೆಗಳು : ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಕಾಯಿಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು A ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಮಂತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಆನೆಯಿಂದ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು B ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ರಾಜನ ಕಡೆಯ ಆನೆಯಿಂದ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು C ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ

ಇಲ್ಲವೆ ಬಲ ಭಾಗದ ಎರಡನೆಯ ಮನೆಗೂ ಆನೆಯನ್ನು ರಾಜನನ್ನು ದಾಟಿ ಅವನ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಗೂ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗುವುದು. ರಾಜನ ಕಡೆಯ ಆನೆಯನ್ನಾಗಲೀ (KR) ಅಥವಾ ಮಂತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಆನೆಯನ್ನಾಗಲೀ (QR) ಈ ರೀತಿ ಚಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

3. ಸಂಕೇತಗಳು : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉದ್ದನೆಯ ಸಾಲೂ ಆಯಾ ಸಾಲಿಗೆ ಮೂಲತಃ ಸೇರಿದ ಕಾಯಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಆಟಗಾರನ ಕಡೆಯಿಂದ ಅವರವರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದನೆಯ ಸಾಲು ಎರಡನೆಯ ಸಾಲು–ಹೀಗೆ ಎಂಟರವರೆಗೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಗೂ ಆಯಾ ಕಾಯಿಗಳ ಬಣ್ಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಎರಡು ಸಂಕೇತಾರ್ಥವಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ–P-QB4 ಎಂದರೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಯಿಯ ಸಂಕೇತಾರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿ (ಇಲ್ಲಿ P ಎಂದರೆ ಪಾನು) ಅದು ಚಲಿಸಿದ ಚೌಕದ ಮನೆಯ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು (QB4) ಅದರ ಮುಂದೆ ಬರೆದಂತೆ ಆಯಿತು. ನೈಟ್‌ನ (Kt) ಸಂಕೇತಾರ್ಥವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ S ಅಥವಾ N ನಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸುವುದುಂಟು. ಸಂದೇಹಕ್ಕೆಡೆಯಿರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಕಡೆಯ ಕಾಯಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಣಿಯ (ಮಂತ್ರಿ) ಕಡೆಯ ಕಾಯಿಗಳು ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ_B-B4 ಎಂದಾಗ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಒಂಟೆ ಮಾತ್ರ B4 ಮನೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಾಗ ಯಾವ ಒಂಟೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗುಣಾಕಾರದ ಚಿಹ್ನೆ (X) ಒಂದು ಕಾಯಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಜಾತಿಯ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. P x P ಎಂದರೆ ಒಂದು ಪೇದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪೇದೆಯನ್ನು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಬೀಜಗಣಿತೀಯ ಸಂಕೇತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಸಾಲುಗಳು ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳ ಆಟಗಾರನ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ A-H ಅಕ್ಷರಗಳ ವರೆಗೆ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವುವು. ಅಡ್ಡಸಾಲುಗಳು ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳ ಆಟಗಾರನ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಪ್ಪುಕಾಯಿಗಳ ಆಟಗಾರನ ಕಡೆಯವರೆಗೆ 1 ರಿಂದ 8ರ ವರೆಗಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವುವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬೋರ್ಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ 64 ಮನೆಗಳಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಅಕ್ಷರದ ಸಂಕೇತವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಟದ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು Pc2-c4 ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ನಡೆಸಿದ ಕಾಯಿ (ಪಾನು) ಯಾವ ಮನೆಯಿಂದ ಯಾವ ಮನೆಗೆ ಚಲಿಸಿತು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಪೇದೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದರ ಮೂಲಸಂಕೇತವಾದ Pಯನ್ನು

	A	B	C	D	E	F	G	H	
8	QR1 / QR8	QN1 / QN8	QB1 / QB8	Q1 / Q8	K1 / K8	KB1 / KB8	KN1 / KN8	KR1 / KR8	8
7	QR2 / QR7	QN2 / QN7	QB2 / QB7	Q2 / Q7	K2 / K7	KB2 / KB7	KN2 / KN7	KR2 / KR7	7
6	QR3 / QR6	QN3 / QN6	QB3 / QB6	Q3 / Q6	K3 / K6	KB3 / KB6	KN3 / KN6	KR3 / KR6	6
5	QR4 / QR5	QN4 / QN5	QB4 / QB5	Q4 / Q5	K4 / K5	KB4 / KB5	KN4 / KN5	KR4 / KR5	5
4	QR5 / QR4	QN5 / QN4	QB5 / QB4	Q5 / Q4	K5 / K4	KB5 / KB4	KN5 / KN4	KR5 / KR4	4
3	QR6 / QR3	QN6 / QN3	QB6 / QB3	Q6 / Q3	K6 / K3	KB6 / KB3	KN6 / KN3	KR6 / KR3	3
2	QR7 / QR2	QN7 / QN2	QB7 / QB2	Q7 / Q2	K7 / K2	KB7 / KB2	KN7 / KN2	KR7 / KR2	2
1	QR8 / QR1	QN8 / QN1	QB8 / QB1	Q8 / Q1	K8 / K1	KB8 / KB1	KN8 / KN1	KR8 / KR1	1
	A	B	C	D	E	F	G	H	

ಚಿತ್ರ 4. ಸಂಕೇತಗಳು : ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ QR 1, ಇತ್ಯಾದಿ ; ಬೀಜಗಣಿತೀಯ–ABC ಮತ್ತು 1 2 3 ಇತ್ಯಾದಿ. ತೆಳು ಅಕ್ಷರದ ಸಂಕೇತಗಳು ಕಪ್ಪುಕಾಯಿಗಳವನ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಾಣುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪಕ್ಷರದ ಸಂಕೇತಗಳು ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳವನ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಾಣುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ

ಬಿಟ್ಟರೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಅದು ಚಲಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನೆಯ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಕೂಡ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಆಟದ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ c 4 ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಉಳಿದ ಸಂಕೇತಗಳು ಹೀಗಿವೆ. x ಇಲ್ಲವೇ: = ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು; 0–0= ರಾಜನ ಕಡೆಗೆ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 0–0–0= ರಾಣಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. : † ಇಲ್ಲವೇ + = ಚೆಕ್; ++ ಸಂಕೇತಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ‡= ಚೆಕ್ ಮೇಟ್ (ಆಟದ ಅಂತ್ಯ) :!= ಉತ್ತಮ ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ:?= ಸಂಹೇಹಾಸ್ಪದ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಹೆಜ್ಜೆ : !? = ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯೇ? ಉಪಯೋಗವಾಗಬಲ್ಲದೇ?

ಈ ಮೆಲಿನಂತೆ ಚದುರಂಗದ ಆಟವೊಂದರ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಹೆಜ್ಜೆಗಳ–ಹಂತಗಳ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಲಿಖಿತರೂಪದಲ್ಲಿಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ದಾಖಲೆಗಳ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವನ್ನು ವರಸೆಯಾಗಿ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿ ಕಾಯಿಗಳದು, ಅನಂತರ ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಂತೆ ಆಟ ಸಾಗುವುದನ್ನು ನಮೂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಆಟಗಾರನ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಹೆಜ್ಜೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ			ಬೀಜಗಣಿತೀಯ		
	ಬಿಳಿ	ಕಪ್ಪು		ಬಿಳಿ	ಕಪ್ಪು
1	P-K4	P-K4	1	e2-e4	e7-e5
2	Kt-KB3	Kt-QB	2	2Sg1-f3	Sb8-e6
3	B-B4	B-B4	3	Bf1-c4	Bf8-c3
4	P-B3	Kt-B3!	4	c2-c3	Sg8-f6!
5	P-Q4	P × P	5	d2-d4	e5-d4:
6	P × P	B -Kt5ch	6	c3-d4	Bc5-b4.

ಆಟದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವರ್ಣಾನಾತ್ಮಕ :

1. P-K4, P-K4 ; 2. Kt-KB3, Kt-QB3 ;

2. B-B4, B-B4 ; 4. P-QKt4, BxP ; 5. P-B3

ಬೀಜಗಣಿತೀಯ :

1. e4, e5; 2. Sf3. Sc6; 3. Bc4, Bc5; 4. b4, Bb4; 5. c3

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವರ್ಣಾನಾತ್ಮಕ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಬಿಳಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯುವರು.

1. $\frac{P-K4}{P-K4}$ 2. $\frac{Kt-KB3}{Kt-QB3}$

4. ಆಟದ ಉದ್ದೇಶ : ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದೇ ಆಟದ ಗುರಿ. ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಓಡಾಡಲು ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದು.

ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಬೆದರಿಕೆ ತೋರಿಸುವ ಹೆಜ್ಜೆಯೇ ಅಡ್ಡಿ (ಚೆಕ್). ಇಂಥ ಅಡ್ಡಿ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಇಲ್ಲವೇ ಆಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಚೆಕ್ ಬಂದಾಗ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವೆಂದರೆ ರಾಜನನ್ನು ಚೆಕ್ ತಪ್ಪಿಸಿ ಸರಿಪಡಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲವೇ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಥವಾ ದಾಳಿ ಮಾಡುವ ಕಾಯಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯಿಂದ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡುವುದು.

5. ಕಾಯಿಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳು : ಕಾಯಿಯೊಂದರ ಮೌಲ್ಯ ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಬಂಧಿಯಾಗಿಸುವ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಬ್ಬ ಆಟಗಾರನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ರಾಣಿ ಇಲ್ಲವೇ ಮಂತ್ರಿ, ಆನೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡು ಒಂಟೆಗಳು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಒಂದು ಕುದುರೆ, ಒಂದು ಒಂಟೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಇನ್ನುಳಿದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕಾಯಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಿ ಪೇದೆಯೊಂದು ಇದ್ದು ರಾಜನ ರಕ್ಷಣೆಗಿಂತ ಅವನ ಚಲನೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟು ಮಾಡುವಂಥದ್ದಾದರೆ, ಅಂಥ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ಕೇವಲ ಕುದುರೆ ಅಥವಾ ಒಂಟೆಯೊಂದೇ ಸಾಕು. ಪೇದೆಯೊಂದೇ ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರದು; ಆದರೆ 8ನೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತಗೊಂಡು ಅದು ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲದು. ಎರಡು ಆನೆಗಳು ಮಂತ್ರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಬಲವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲುವು–ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗೆಲ್ಲಲೂ ಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಎರಡು ಒಂಟೆಗಳು ಮಂತ್ರಿಗೆ ಕೇವಲ ಸಮಬಲ. ಆದರೆ ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಆನೆಯೊಂದರ ವಿರುದ್ಧ ಇಲ್ಲವೆ ಕುದುರೆಯಾಗಲೀ ಇನ್ನಾವುದೇ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕಾಯಿಗಳು ಎರಡರ ವಿರುದ್ಧ ಗೆಲ್ಲುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವು.

ಎಲ್ಲ ಕಾಯಿಗಳೂ ಸಮವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಒಬ್ಬ ಆಟಗಾರನ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಒಂದೇ ಹೆಜ್ಜಿನ ಪೇದೆಯೂ ಪಂದ್ಯ ಗೆಲ್ಲುವ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುವುದು.

ಪೇದೆಗೆ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ 1 ಗುಣವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾದರೆ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಉಳಿದ ಕಾಯಿಗಳ ಹೋರಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು; ಕುದುರೆ 3, ಒಂಟೆ 3, ಆನೆ 5, ಮಂತ್ರಿ ಅಥವಾ ರಾಣಿ 9. ಆಟದಲ್ಲಿ ಬಲಾಬಲಗಳ ಒಂದು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂದಾಜಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಇದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯ ಕಾಯಿಯೊಂದು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಯಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಹೋದರೆ ಆ ಆಟಗಾರನ ಬಲ ದುರ್ಬಲವಾದಂತೆ ಲೆಕ್ಕ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಟದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಆದ ಲಾಭವೇ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲಿನ ಹಿಡಿತ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆಯಕಟ್ಟಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವಿದ್ದ ಆಟಗಾರನ ಕಾಯಿಗಳ ಹಾನಿಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಆಟ ಹೋಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಈ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಣಾಂಕಗಳು ಬೇರೀಜು–ವಜಾಬಾಕಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಾಭ–ಹಾನಿಯ ಕೋಷ್ಟಕವಾಗಲಾರದು, ಉದಾ: ಆನೆಯೊಂದರ ಬಗ್ಗೆ ಐದು ಕಾಲಾಳುಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಹಿಡಿಯಲು ಬಾರದು. ಆಟದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಹಿಡಿತ ಸಿಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊದಗುವುದಾದರೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಬಲಿ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಯನ್ನು ಗುಣಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ–ಸಮವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ (ಕ್ರಮಾಗತ) ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕುದುರೆಗಿಂತ ಒಂಟೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಯಸುವರು. ಕಾರಣ, ಎರಡು ಒಂಟೆಗಳು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಶಾಲಿಯಾದವು. ತನ್ನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಯಿಗಳ ಅಡೆತಡೆ ಕುದುರೆಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಗುಣಾಂಕಗಳು ಏನೇ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಕಾಯಿಗಳ ಪರಮಾವಧಿ ಉಪಯೋಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆಟಗಾರನ ಮನೋಭಾವ, ಚಾತುರ್ಯ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

6. ಸಮವಾದ ಆಟಗಳು : ಈ ಕೆಳಗಿನ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಆಟ ಸಮ–ಸಮವೆಂದೆಣಿಸಿದಾಗ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಆಟವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

i. ಕಾಯಿಗಳ ಕೊರತೆ : ದುರ್ಬಲ ಕಾಯಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಯಿಗಳು ಇಬ್ಬರೂ ಆಟಗಾರರ ಹತ್ತಿರ ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ, ಆಟ ಸಮವಾದಂತೆ.

ii. ಸ್ತಬ್ಧ ಆಟ : ಯಾವುದೇ ಒಬ್ಬ ಆಟಗಾರನ ರಾಜ ಚೆಕ್‌ನಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಪಾಳಿಯ ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆಸಲು ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ಪಂದ್ಯ ಸಮ.

iii. ಸತತ ಚೆಕ್ ಕೊಡುವುದು : ಆಟಗಾರನೊಬ್ಬ ಅವನ ಇದಿರಾಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಚೆಕ್ ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು, ತಾನು ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಂದುವರಿಸುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಆ ಆಟ ಸಮವೆಂದು ಸಾರಬಹುದು.

iv. ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ : ಆಟಗಾರರಿಬ್ಬರೂ ಆಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸದೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಟ ಸಮವಾಯಿತೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ.

v. ನಡಿಗೆಯ ಪುನರಾಚರಣೆ : ಇಬ್ಬರು ಆಟಗಾರರೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಮೂರು ಸಲ ಅದೇ ಅದೇ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ಬಾರಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಟಗಾರ ಅದು ಸಮವಾದ ಆಟವೆಂದು ಸಾರುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

vi. ಐವತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ನಿಯಮ: ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಯಾವುದೇ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಪೇದೆಯನ್ನು ಚಲಿಸದೇ ಇಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆಟ ಸಮವಾದಂತೆ. ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಐವತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಗೇ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸದೆ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಎದುರಾಳಿ ಸ್ತಬ್ಧ ಆಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವನ ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಪೇದೆಯಾದರೂ ಇದೆಯೆಂದಾದರೆ 66 ಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

II. ಚದುರಂಗದ ನಿಯಮಗಳು: ಚದುರಂಗ ಅತಿ ನಿಯಮಬದ್ಧ ಆಟ. ನಿಯಮಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದರ ಸೊಗಸು ಅಡಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಆಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಜಾಗತಿಕ ಚದುರಂಗ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮಗಳಂತೆಯೇ ಚದುರಂಗವನ್ನು ಈಗ ಆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿಯಮಗಳು ಆಟದ ಮೂಲಭೂತ ನಿಯಮಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅಧಿಕೃತ, ಪಂದ್ಯಾಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿಯಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗೆ ಪೂರ್ವಸೂಚನೆ ನೀಡದೆ ಆಟಗಾರನೊಬ್ಬ ಅವನದೇ ಪಾಳಿಯ ಆಟವಿದ್ದರೂ ಅವನ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ವಗೈರೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ, ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಸೂಚನೆ ನೀಡದೆ ಅವನು ಹಾಗೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾದರೆ, ಹಾಗೆ ಪ್ರಥಮತಃ ಮುಟ್ಟಿದ ಕಾಯಿಯನ್ನೇ ನಡೆಸಬೇಕು, ಅದು ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಬಾರದಂತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದಿಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಆಟದ ನಿಯಮದಂತೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ಹೆಜ್ಜೆ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಈ ನಿಯಮಗಳು ಅಗತ್ಯ: 1 ಕಾಯಿಯೊಂದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿತ ಮನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಆ ಕಾಯಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆದಕೂಡಲೆ; 2. ಆಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಹಾಸಿನಿಂದ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು, ತನ್ನ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆ ಕಾಯಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೈ ತೆಗೆದಕೂಡಲೆ; 3 ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ, ಆನೆಯನ್ನು ಸರಿಸಿ ರಾಜನ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಆನೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ. ಆದರೆ ರಾಜನನ್ನೇ ಮೊದಲು ಸರಿಸಿದಾಗ ಹೆಜ್ಜೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಟಗಾರ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಇಡಲಾರ; 4. ಪೇದೆಯೊಂದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ 8ನೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಮಂತ್ರಿಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ಇನಾವುದೋ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಪೇದೆಯನ್ನು ಹಾಸಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು, ಹೊಸ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕೈ ತೆಗೆದಾಗ; ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಟಗಾರ ಈ 8ನೆಯ ಮನೆಗೆ ಪೇದೆಯನ್ನು ಸರಿಸಿ, ಕೈತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಪೂರ್ತಿಯಾದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅವನು ಆ ಪೇದೆಯ ಆಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೇನನ್ನೂ ಆಡಲಾರ.

ಆಟವೊಂದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಬಾಹಿರವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಯೊಂದು ಇಡಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಅದನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಆಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸ ಬಹುದೇ ವಿನಾ ಕಾಯಿಯನ್ನಲ್ಲ.

ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೂ ಆ ಆಟವನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಹಾಸನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಾಗಲೂ ಇದೇ ನಿಯಮ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆಟಗಾರನೂ ತನಗೆ ನಿಗದಿಯಾದಷ್ಟು ವೇಳೆಯ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಮಿತಿಯನ್ನು ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಂದ್ಯದ ಆಯಾ ದಿವಸ ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಟವೊಂದು ಮುಗಿಯದಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಮರುದಿನ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಸ ಲಾಗುವುದು.

ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗದ ಆಟಗಾರ ಸೋತಂತೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಂಟೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ತಡವಾಗಿ ಬಂದವನು, ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಆಡದವನು ಸೋತಂತೆಯೇ ಲೆಕ್ಕ.

III. ಇತಿಹಾಸ : 1 ಚದುರಂಗದ ಮೂಲ : ಆಟದ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಯಾವುದೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕರು, ರೋಮನ್ನರು, ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯನ್ನರು, ಸಿಥಿಯನ್ನರು, ಈಜಿಪ್ಶಿಯನ್ನರು, ಯೆಹೂದಿಗಳು, ಪರ್ಷಿಯನ್ನರು, ಚೀನಿಯರು, ಹಿಂದುಗಳು, ಅರಬರು, ಆರಕೇನಿಯನ್ನರು, ಐರಿಷ್ ಹಾಗೂ ವೆಲ್ಷ್ ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇದರ ಮೂಲಪುರುಷರಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಈ ಆಟದ ಜನನವಾಯಿತೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಹೇಳಿಕೆ ; ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಾಫೀತ್, ಷೆಮ್, ದೊರೆ ಸಾಲೊಮನ್, ರಾವಣನ ಪತ್ನಿ ಮಂಡೋದರಿ, ಜರ್ಕ್‌ಸೀಜ್, ಪಾಲಾಮೀಡ್ಸ್, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ಸಿಮಿರಾಮಿಸ್, ಜಿನೋಬಿಯ, ಆಟಾಲಸ್, ಹಾನ್–ಸಿಂಗ್, ಪರ್ಷಿಯದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮನ್ ಸಿಸಾ ಹಾಗೂ ಶತ್ರೇಂಶ್ಚಾ– ಇವರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೇಳಿಬರುತ್ತವೆ. ಇವಾವುದನ್ನೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಂಬುವಂತಿಲ್ಲ.

ಎನ್. ಬ್ಲ್ಯಾಂಡ್ (1850) ಎಂಬಾತ ತನ್ನ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಚೆಸ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರೇ ಚದುರಂಗದ ಸಂಶೋಧಕರೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಪರ್ಷಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಆಟ ಬಹುಕಾಲ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಪುನಃ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಮರಳಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಆಟ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುಜನ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಚದುರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಆಸ್ಥೆ, ಪ್ರಾವೀಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಬಂದಿರುವ ರಷ್ಯನ್ನರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ(1934) ಭಾರತವೇ ಚದುರಂಗದ ತವರುಮನೆಯೆಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ತಾಮಸ್ ಹೈಡ್ ಎಂಬಾತ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೇ ಆಟದ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ದಾಖಲೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸು. 1783–89ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ರಿಸರ್ಚಸ್ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪ್ರಬಂಧವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಈ ಆಟ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಚತುರಂಗ ಅಥವಾ ಚದುರಂಗವೆಂಬ ಇದರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥ, ಕಾಲಾಳುಗಳ ಸಂಕೇತವಿದೆ. ಚತುರಂಗ ಬಲ ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಭಾರತದ ಪುರಾಣ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೆಸಾಮಾನ್ಯ. ಜೋನ್ಸನ ಈ ಪ್ರಬಂಧ ಭವಿಷ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾದ, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿಂದ ದಾಳ ಹಾಕಿ ಆಡುವ ಆಟದ ಭಾಷಾಂತರವಿದ್ದಂತೆ ಇದೆ. ರಾಧಾಕಾಂತನೆಂಬ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠ ಜೋನ್ಸನಿಗೆ ಈ ಆಟದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದನಂತೆ. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಂಡೋದರಿ ಲಂಕಾ ದ್ವೀಪವನ್ನು ರಾಮ ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾವಣನ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಈ ಆಟವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಳೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿಜವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಈ ಚದುರಂಗದ ಆಟ 4000 ದಿಂದ 5000ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ ಯೆನ್ನಬಹುದು. ಜೋನ್ಸ್ ಈ ಮೇಲಿನ ಆಧಾರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಾದಿಸಿದ್ದಾನಾದರೂ ಚದುರಂಗ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪರ್ಷಿಯನ್ನರು ಹೇಳುವ ಆಟಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಭಿನ್ನ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಚೆಸ್‌ನ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದ ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಿಂದ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ರವಾನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು; ಉಚ್ಚಾರದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಇದು ಚಿತ್ರಂಗವಾಗಿ ತದ್ಭವವಾಯಿತು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಅರಬರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚ. ವಾಗಲೀ ಗ ವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವರು ಇದನ್ನೇ ಶತರಂಜ ಎಂದು ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಇದೇ ಶಬ್ದ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ಮೊಘಲರ ಸಂಗಡ, ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಎಚ್. ಜೆ. ಆರ್. ಮರೆ ತನ್ನ ಚದುರಂಗದ ಇತಿಹಾಸ (1913) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಆಟ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 7ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಟವೊಂದರ ಪ್ರತಿರೂಪ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ, ಆಟದ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ಕಾಯಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷನಾದ ಡಂಕನ್ ಫೋರ್ಬ್ಸ್ ಎಂಬಾತನ 'ಚದುರಂಗದ ಇತಿಹಾಸ' (1860) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಶತರಂಜ ಶಬ್ದ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರಿಗಾಗಲೀ, ಅರಬರಿಗಾಗಲೀ ಪರಕೀಯ ವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಚತುರಂಗವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅದರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಜ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ. ಅರಬ್ಬಿಯಂತೆ ಅಲ್–ಫಿಲ್ ಎಂದು ಒಂಟೆಗೆ ಹೇಳುವುದರ ಅರ್ಥ ಆನೆಯೆಂದು ಆಗುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಅಲ್‌ಫಿಂಡ್ ಎಂದರೆ ಭಾರತದ ಹೋರಿಯೆಂದು ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಸೂದಿ ಎಂಬ ಅರಬನೇ ಚದುರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬರೆದ ಲೇಖಕ (ಸು.950). ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಶತರಂಜ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಹುಕಾಲದ ಮೊದಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು.

2. ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗ : ಚದುರಂಗದ ಮೂಲವೆಷ್ಟು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದೆ, ಅದರ ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆ. ಪರ್ಷಿಯದ ಕವಿ ಫಿರ್ದೂಸಿ ಅವನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಶಹಾನಾಮಾದಲ್ಲಿ ಶತರಂಜ ಆಟದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಕಾಲದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ದೊರೆ ಖುಸ್ರು I ಅನುಶಿರ್ವಾನನ (531–79) ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದ ಭಾರತ ಸಾರ್ವಭೌಮನ ಕಡೆಯಿಂದ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಚದುರಂಗದ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಹಾಸುಮಣೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದರಂತೆ. ತಂದವರು ಅವನ್ನು ಅರಸನಿಗೆ ತೋರಿ ಚದುರಂಗದ ಆಟದ ಗತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದರಂತೆ. ದೊರೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಏಳು ದಿವಸಗಳ ಗಡುವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನಾದರೂ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಟದ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಮಂತ್ರಿ ಒಂದು ಹಗಲು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಅದರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದನಾಗಿ ಫಿರ್ದೂಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಮಂತ್ರಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾನೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನಾರ್ದ್ ಎಂಬ ಆಟವನ್ನು ಹಿಂದೂಗಳೆದುರು ಇಟ್ಟಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಉಳಿದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಅರಬ್ಬಿ ಲೇಖಕರು ಕೂಡ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಶತರಂಜ್ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚದುರಂಗ ಬಹುಶಃ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೋ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿಯೋ ಯುರೋಪಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು.

ಕ್ರಮೇಣ ಆಟದಲ್ಲಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ರಾಜನ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಈಗಿನಂತೆಯೇ ಆದರೆ ರಾಜ ಮತ್ತು ಆನೆಗಳ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವ ಹೆಜ್ಜೆ ಯುರೋಪಿನ ಕಾಣಿಕೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ರಾಜ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎರಡು–ಮೂರು ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ Kt2 ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೂ ಇಡಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ಯುರೋಪಿನ ಆಟದ ರಾಣಿಯೇ ಭಾರತದ ಆಟದ ಮಂತ್ರಿ. ಈ ಕಾಯಿ ಮಾತ್ರ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತರ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಮಂತ್ರಿ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಅತಿ ದುರ್ಬಲ ಕಾಯಿಯಾಗಿತ್ತು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರವೇ ಈ ಕಾಯಿಗೆ ಈಗಿನ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಎರಡು ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದು, ಒಂದನ್ನೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂಟೆಯಾದರೂ ಕೇವಲ ಸೀಮಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೋನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ಮನೆ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು, ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳಿರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಮಾತ್ರ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತೇ ವಿನಾ ಮಧ್ಯದ ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಚದುರಂಗದ ಹಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಚೌಕಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವೇ ಹೊರತು ಬಣ್ಣವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎರಡು ಬಣ್ಣದ ಮನೆಗಳುಳ್ಳ ಚದುರಂಗದ ಹಾಸುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಇತ್ತು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

3. ಆಟದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ಇಂದು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ, ಆಡುವ ಚದುರಂಗದ ವಿಧಾನ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ತೀರ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಈ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಬಹುಶಃ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಯನ್ನು ಈ ಹೊಸ ವಿಧಾನ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಚದುರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಫಿಲಿಡೋರ್ ಎಂಬಾತ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದ (1726–95). 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಅರಬರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಫಿಲಿಡೋರ್ ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂವರು ಆಟಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಮೂರು ಆಟಗಳನ್ನು, ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಆಟಗಾರರನ್ನಾಗಲಿ, ಆಟದ ಮಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ನೋಡದೆ ಅವನು ಆಡಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೆ.ಎಚ್. ಸರತ್ ಎಂಬಾತ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹೊಸ ಚೆಸ್‌ನ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. 1824ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಡಿ. ಎವಾನ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಎವಾನ್ಸ್ ಗ್ಯಾಂಬಿಟ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಆಟದ ವರಸೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ 5ನೆಯ ದಶಕದ ತರುವಾಯ ಇಂಥ ವರಸೆಗಳ ಪರಂಪರೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂತು.

ಫಿಲಿಡೋರನ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಆಟಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಟಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಡುವುದು ನಂಬಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಹಾಸಾಧನೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಲೂಯಿಸ್ ಪಾಲ್ಸನ್, ಮೊದಲಾದವರು ಇಂಥ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಆಡುವ 10–12 ಆಟಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಇಂಥ 28–29 ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ. 1933ರಲ್ಲಿ ಅಲೆಖೈನ್ ಹೀಗೆ 32 ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿದರೆ ಜಿ.ಕೋಲ್ಟನೋವ್‌ಸ್ಕಿ ಎಂಬಾತ 1937ರಲ್ಲಿ 34 ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿದ. 1943ರಲ್ಲಿ ಮಿಗುಯೆಲ್ ನಜ್‌ಡಾರ್ಫ್ ಎಂಬಾತ ಆ ಮೊದಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಕ್ರಮಗಳ ದಾಖಲೆಯನ್ನೂ ಮುರಿದು ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ 40 ಆಟಗಳನ್ನೂ ಆಡಿದ. ಅವನೇ ಮತ್ತೆ 1947ರಲ್ಲಿ 45 ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿ ಹೊಸ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

1930ರ ವರೆಗೂ ಜರ್ಮನಿ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳು ಈ ಆಟದ ದಾಖಲೆಗಳ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು; ಆದರೆ 1931–37ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕ ವಿಜಯಗಳಿಸಿತು. ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಚದುರಂಗಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲವು ದೊರೆತು ಕೆಲವು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಆಟಗಾರರೂ ಅಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದರು. ಸು.1945 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಚದುರಂಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ಆಟಗಾರರಾದ ಮಿಕ್‌ಹೇಲ್ ಬಾಟವಿನಿಕ್, ವ್ಯಾಸಿಲಿ ಸ್ಮೈಸ್‌ಲೋವ್, ಡೇವಿಡ್ ಬ್ರಾನ್‌ಸ್ಟೀನ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಕೋಟೋಫ್, ಐಸಾಕ್ ಬೋವ್‌ಲೆಸ್ಲಾವ್‌ಸ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವರು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರು. ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕೆಯ ನಡುವೆ ನಡೆದ ರೇಡಿಯೋ ಮ್ಯಾಚ್‌ನಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು 15 – 4 ಪಾಯಿಂಟ್‌ಗಳಿಂದ ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು (1973 ವರೆಗೂ) ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎ. ಗೆಲ್ಲರ್, ಟಿ. ಪೆಟ್ರೋಸಿಯನ್, ಎಂ. ಟೈಮನೋವ್, ಬಿ.ಸ್ಪಾಸ್ಕಿ, ಎಂ. ಟಾಲ್ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠದರ್ಜೆಯ ಆಟಗಾರರು ತಯಾರಾದರು.

4. ಜಾಗತಿಕ ಶರ್ಯತ್ತು ; ಚದುರಂಗದ ಅತಿ ಬಲಶಾಲೀ ಆಟಗಾರರಾಗಿ ಜಾಗತಿಕ ವಿಕ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದ್ದಾರೆ :

1747–95	ಫಿಲಿಡೋರ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್)
1815–20	ಡೆಷಾಪೆಲ್ಲೀಸ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್)
1820–40	ಲಾ ಬೂರ್ಡನಾಯ್ಸ್ (ಫ್ರಾನ್ಸ್)
1843–51	ಸ್ಟಾನ್‌ಟನ್ (ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್)
1851–58	ಆ್ಯಂಡರ್‌ಸನ್ (ಜರ್ಮನಿ)
1858–59	ಮಾರ್ಫಿ (ಅ.ಸಂ.ಸಂ.)
1862–66	ಅಡಾಲ್ಫ್ ಆ್ಯಂಡರ್ ಸನ್ (ಜರ್ಮನಿ)
1866 –1878	ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಸ್ಟೇನಿಟ್ಸ್(ಆಸ್ಟ್ರಿಯ)
1878 –1886	ಜೊಹಾನೀಸ್ ಸೂಕರ್‌ಟಾರ್ಟ್(ಪ್ರಷ್ಯ)
1886 –1894	ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಸ್ಟೇನಿಟ್ಸ್ (ಆಸ್ಟ್ರಿಯ)
1894 –1921	ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಅಲ್ ಲಸ್ಕರ್ (ಜರ್ಮನ್ ಎಂಪೈರ್)
1921 –1927	ಜೋಸ್ ರೌಲ್ ಕಾಪಬ್ಲಾಂಕ (ಜರ್ಮನ್ ಎಂಪೈರ್)
1927 –1935	ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಅಲೆಖೈನ್, (ಫ್ರಾನ್ಸ್)
1937 –1946	ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಅಲೆಖೈನ್, (ಫ್ರಾನ್ಸ್)
1935–1937	ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಇವೇ(ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್)
1948–1957	ಮಿಖಿಲ್ ಬಾಟ್ವಿನಿಕ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1957–1958	ವಾಸಿಲಿ ಸ್ಮೈಸ್ಲೋವ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1958–1960	ಮಿಖಿಲ್ ಬಾಟ್ವಿನಿಕ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1961–1963	ಮಿಖಿಲ್ ಬಾಟ್ವಿನಿಕ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1960–1960	ಮಿಖಾಇಲ್ ತಾಲ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1963–1969	ಟಿಗ್ರಾನ್ ಪೆಟ್ರೋಸಿಯನ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1969–1972	ಬೋರಿಸ್ ಸ್ಪಾಸ್ಕಿ.(ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1972–1975	ಬಾಬಿ ಫಿಷರ್ (ಅಮೆರಿಕ)
1975–1985	ಅನತೊಲಿ ಕಾರ್ಪೋವ್ (ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್)
1985–1993	ಗ್ಯಾರಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪರೋವ್ (ರಷ್ಯ)
1993–1999	ಅನತೊಲಿ ಕಾರ್ಪೋವ್(ರಷ್ಯ)
1999–2000	ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಖಲೀಫ್‌ಮನ್ (ರಷ್ಯ)
2000–2002	ವಿಶ್ವನಾಥನ್ ಆನಂದ್ (ಭಾರತ)
2002–2004	ರೂಸ್ಲನ್ ಪಾನಮಾರಿಯೊವ್ (ಯೂಕ್ರೇನ್)
2004–2005	ರುಸ್ತಂ ಕಸಿಂಡ್ ಸನೋವ್ (ಉಸ್‌ಬೆಕಿಸ್ತಾನ್)
2005–2006	ವೆಸೆಲಿನ್ ತೊಪಹೊವ್ (ಬಲ್ಗೇರಿಯ)
2006–2007	ವ್ಲಾಡಿಮಿರ್ ಕ್ರಮ್ನಿಕ್ (ರಷ್ಯ)
2007–	ವಿಶ್ವನಾಥನ್ ಆನಂದ್ (ಭಾರತ)

1866ರಲ್ಲಿ ಆ್ಯಂಡರ್‌ಸನ್ನನನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸ್ಟೈನಿಟ್ಜ್ ಎಂಬಾತ ಸೋಲಿಸಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಜಾಗತಿಕ ಚಾಂಪಿಯನ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡ. ಸ್ಟೈನಿಟ್ಜ್‌ನ ವಿಕ್ರಮ 1854ರವರೆಗೆ ಅಖಂಡ 28 ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 1894ರಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಜರ್ಮನಿಯ ಚೆಸ್ ಆಟಗಾರ ಇಮಾನ್ಯುಅಲ್ ಲಾಸ್ಕರ್ ಎಂಬುವನಿಂದ ಈತ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಲಾಸ್ಕರ್ ಕೂಡ ಸ್ಟೈನಿಟ್ಜ್‌ನಂತೆಯೇ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ವಿಕ್ರಮ ಹೊಂದಿದ. 1914 ರಿಂದ 21ರವರೆಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಪಂದ್ಯಗಳು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. 1921ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬದ ಕಾಪಾಬ್ಲಾಂಗ್‌ಕಾ ಎಂಬುವನೊಡನೆ ಲಾಸ್ಕರ್ ಆಡಿದ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ 4–0 ಪಾಯಿಂಟಿನಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು 10 ಸಮವಾದ ಪಂದ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಈತ ಕಾಪಾಬ್ಲಾಂಕಾಗೆ ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಶರಣಾಗತನಾದ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬ್ಯೋನಸ್ ಐರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಪರ್ಯಂತ ನಡೆದ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಹೋರಾಟದ ಅನಂತರ ಕಾಪಾಬ್ಲಾಂಗ್‌ಕಾ ರಷ್ಯದ ಅಲ್ಯೆಕೈನ್ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಆರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಾನು ಕಾದುಕೊಂಡು ಬಂದ ತನ್ನ ವಿಶ್ವಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ಪನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವಿನ ಆಟದ ಸ್ಕೋರು 6–3 ಆಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಆ ಆಟ 25 ಸಮನಾದ ಪಂದ್ಯಗಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾದ ಪಂದ್ಯಾಟವಾಗಿತ್ತು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪೌರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ಅಲ್ಯೆಕೈನ್‌ನನ್ನು 1935ರಲ್ಲಿ ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ಸಿನ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಯೂವೇ ಎಂಬಾತ 9–8 ಹಾಗೂ 13 ಸಮನಾದ ಪಂದ್ಯಗಳಿಂದ ಸೋಲಿಸಿದ.

ಈ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪಂದ್ಯಾಟಗಳಿಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವ ವರೆಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಣಗಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಐದು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯಾಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದಾಗ ರಷ್ಯದ ಬಾಟ್‌ವಿನಿಕ್ ನಿಚ್ಚಳವಾದ 14 ಪಾಯಿಂಟ್‌ಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಫೆಡರೇಷನ್ 3 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಂದಾವರ್ತಿಯಂತೆ ಈ ಪಂದ್ಯಾಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆವರೆಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರದ ಈ ಶರ್ಯತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಾತ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯನ್ನು ತಾನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಥ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ನಿರಾಕರಿಸಲಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಮ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಸುವ ಜಾಗತಿಕ ಶರ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ವಲಯ ಟೂರ್ನಮೆಂಟುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದವರು ಅಂತರವಲಯ ಟೂರ್ನಮೆಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ನಡೆದು, ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಾತನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

1950ರಲ್ಲಿ ಬುಡಪೆಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶರ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರನ್‌ಟೈನ್, 1951ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ ಬಾಟವಿನಿಕ್, 1953ರಲ್ಲಿ ಝುರಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶರ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ (ವೈಯಕ್ತಿಕ) ಸ್ಮಿಸ್‌ಲೋವ್ ಎಂಬುವರು ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಗಳಾದರು. 1956ರಲ್ಲಿ ಆಂಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಟೂರ್ನಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮಿಸ್‌ಲೋವ್ ಜಯಗಳಿಸಿದ. 1957ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಬಾಟ್‌ವೆನಿಕ್‌ನೊಡನೆ ಆಟವಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಶ್ವ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಗಳಿಸಿದ. 1958ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ 14 ವರ್ಷದ ರಾಬರ್ಟ್ ಫಿಷರ್ ಎಂಬಾತ ಅವನ ಸಮೀಪದ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಸಾಮ್ಯುಯೆಲ್ ರಿಷ್‌ವ್‌ಸ್ಕಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚೆಸ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ.

5. ಫೆಡರೇಷನ್ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡಿ ಎಚೆಕ್ಸ್ : ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ನಡೆಸಿದ ಇನ್ನೆರಡು ಪಂದ್ಯಾಟಗಳು ಜಾಗತಿಕ ಮಹಿಳಾ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಹಾಗೂ ಬಾಲಕರ (21ರ ಕೆಳಗೆ) ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಆಟಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಫೆಡರೇಷನ್ (ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್‌ನ ಮೊದಲಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ F.I.D.E. ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದು ರೂಢಿ) ನಡೆಸುವ ಟೂರ್ನಮೆಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ಸೋವಿಯತ್‌ರಷ್ಯ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 1952ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಚದುರಂಗದಾಟದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು F.I.D.E.ಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದವು. ಆವರೆಗಿನ ಒಂಬತ್ತು ಪಂದ್ಯಾಟಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಭಾಗವಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಚೆಸ್ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಪಂದ್ಯ 1927ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ಜಾಗತಿಕ ಚೆಸ್ ಫೆಡರೇಷನಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯೂರೋಪು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಜಾಗತಿಕ ಚದುರಂಗದ ಪಂದ್ಯಾಟಗಳನ್ನೂ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆಟದ ನಿಯಮಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹಕ್ಕು ಇದಕ್ಕಿದೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಜಾಗತಿಕ ಅಧಿವೇಶನವೊಂದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಶ್ವ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಆಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯದೇಶಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಆಟಗಾರರನ್ನು (ಹಾಗೂ ಇಬ್ಬರು ಕಾದಿರಿಸಿದ ಆಟಗಾರರನ್ನು) ಇದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 1927ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪಂದ್ಯಾಟದಲ್ಲಿ ಹಂಗರಿ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜಯಗಳಿಸಿದವು. ಆನಂತರ ನಡೆದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಟೂರ್ನಮೆಂಟುಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಚದುರಂಗದ ಪಂದ್ಯಾಟಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆದ, ಈ ಶತಮಾನದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಾಗತಿಕ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್‌ನ ಆಟ ಐಸ್ಲೆಂಡಿನ ರೇಕ್ಯಾವೀಕ್‌ನಲ್ಲಿ 1972ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಬಾಬಿ ಫಿಷರ್ ಹಾಗೂ ರಷ್ಯದ ಬೋರಿಸ್ ಇವರ ನಡುವೆ ನಡೆಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 24 ಆಟಗಳ ಈ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಚೆಸ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಫಿಷರ್ ರಷ್ಯದ ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅತಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚದುರಂಗ : ಬಹುಕಾಲ ಚದುರಂಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿನ F.I.D.E. ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಈ ಆಟ ಹೊರತಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಟದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಜಾತಿಯ ಕಾಯಿಯನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಯಿಯಿದ್ದರೆ–ಅದು ಕಾಲಾಳೇ ಇರಬಹುದು.–ಇದಿರಾಳಿ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿಯಮಬಾಹಿರವಾಗಿತ್ತು. ಉದಾ : ಆನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಒಂಟೆಯೊಂದಿದೆಯೆಂದರೆ, ಆ ಆನೆಯನ್ನು ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ಅಂಥ ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದು ಬಲಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಟೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯಿದೆಯೆಂದಾಗ, ಆನೆಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡು ಕಾಯಿಯಿದೆಯೆಂದಾಯಿತು. ಇಂಥ ರಕ್ಷಣೆ ಇರುವವರೆಗೂ ಆನೆಯನ್ನು ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ವಿಜಾತೀಯ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಯಮದ ಮೂಲಕ ಆಟದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕಿಂತ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ತುಂಬ ಬಲಯುತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಅಪವಾದವೆಂದರೆ, ರಕ್ಷಕ ಕಾಯಿ ಅದರ ಜಾತಿಯ ರಾಜನಿಗೆ ಮರೆಯಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ –ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಅತಿವಿರಳವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಆಟ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದಿನಗಟ್ಟಲೆ–ವಾರಗಟ್ಟಲೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಇಂಥ ಆಟವಾಡಿದ ಅಪೂರ್ವ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಈ ಆಟದ ಇನ್ನೊಂದು ನಿಯಮದಂತೆ ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನನ್ನು **'ಪೇದೆಶಹಾ'** ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ಪೇದೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಕೊನೆಯ ಚೆಕ್ ಕೊಟ್ಟು ರಾಜನನ್ನು ದಿಗ್ಬಂಧಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಕಾಯಿಗಳು ರಾಜನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಟ್ಟಾಗಲೂ ಅವು ರಾಜನನ್ನು ಕೈಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕೊನೆಯ ಮೇಟ್ ಮಾಡುವ ಚೆಕ್ ಮಾತ್ರ ಪೇದೆಯಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ತಲೆಮಾರಿನ ಜನ ಹೇಳುವಂತೆ, ಆಗ ಅವರು ವಿರೋಧಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಇಂಥದೇ ಕಾಲಾಳಿನಿಂದ ಮೇಟ್ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು, ಗುರುತಿಗೆ ಆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪೇದೆಕಾಯಿಗೆ ಸುಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಅದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. **'ಪೇದೆಶಹಾ'** ನಿಯಮದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಎದುರಾಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ರಾಜನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಇಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. –ಅವನ ಸಂಗಡ ಒಂದಾದರೂ ಕಾಲಾಳು ಹಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಇರಲೇಬೇಕಿತ್ತು. ಸಮವಾದ ಪಂದ್ಯಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾಲಾಳುಗಳು ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಒಂದೇ ಮನೆ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯಬಹುದಿತ್ತು. ಕೆಲವೆಡೆಗೆ ರಾಜ–ಮಂತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಆನೆಗಳ ಮನೆಯ ಮುಂದಿದ್ದ ಕಾಲಾಳು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಎರಡು ಮನೆ ನಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಕೋಟೆಕಟ್ಟುವ ವಿಧಾನ ವಿದೇಶೀಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಕುದುರೆಯಂತೆ ಇಡುವ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಸಹ ಆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು ಎನ್ನುವರು. ಕಾಲಾಳು ಎಂಟನೆಯ ಮನೆಯವರೆಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ರಾಜ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಯ ಮನೆಯ ಕಾಲಾಳುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುವ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಮನೆಯ ಕಾಲಾಳುಗಳು ಅವು ಯಾವ ಯಾವ ಜಾತಿಯ ಕಾಯಿಗಳ ಎದುರಿನಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದವೋ ಅದೇ ಕಾಯಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತ–ವಾಗಬಲ್ಲವಾಗಿದ್ದವು. ಅಂದರೆ ಕುದುರೆಯ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಕಾಲಾಳು 8ನೆಯ ಮನೆಯ ಚೌಕ ಸೇರಿದೊಡನೆ ಕುದುರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿ ಹೊರಡಬಹುದು. ಇಂಥ ರೀತಿಯ ಆಟಕ್ಕೆ ಬಲಾಬಲಿ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಟ ತುಂಬ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆಟಗಾರರ ತಾಳ್ಮೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ನಿಯಮಗಳನ್ನುಸರಿಸಿ ಚದುರಂಗ ಆಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಚದುರಂಗದ ಆಟ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕೊಡುಗೆಯಾದರೂ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳು ತೀರ ದುರ್ಲಭ. ರಾಜಾಶ್ರಯವಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಆಟ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನಲು ಕೆಲವು ದಾಖಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಆಟಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳಾಗಲೀ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉದಾರಾಶ್ರಯವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲವಾಗಿರುವುದೇ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಲು ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಪಂದ್ಯಾಟಗಳು ನಡೆದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಪರಿಣತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯಾಗಲೀ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಟೂರ್ನಮೆಂಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನಾಗಲೀ ಭಾರತ ತೋರಿಸಲು 1975 ರವರೆಗಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಾದಂತಿಲ್ಲ. ಮದ್ರಾಸಿನ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಅರನ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಪ್ರೆ, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಗುಪ್ತ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದು ಕೇಳಿಬರುವುದು. 1972ರ ಜಾಗತಿಕ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್‌ನ ಫಿಷರ್–ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಯರ ಆಟದ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತದ ಮೇಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗಿದೆಯಾಗಿ ಈ ಆಟದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಕಾಣತೊಡಗಿದೆ.

6. ಸಾಹಿತ್ಯ : ಬೇರೆ ಯಾವ ಆಟದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗದಷ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚದುರಂಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಆಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಿಗುವ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು, ಲೇಖನಗಳು ಈ ಒಂದು ಆಟದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಿಗುವಂತಿದೆ. ಈ ಆಟವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳ ಮೂಲಕ ಬರೆದಿಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಈ ಆಟದ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟು ಸವಿಸ್ತಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೊಮ್ಮಲು ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ ಈವರೆಗೆ ಚದುರಂಗದ ಮೇಲೆ, ಆಟದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಂತಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಪ್ರಾರಂಭ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಆಟದ ಕೊನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಅನೇಕ ಗತ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅವಿರತವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು:

i. ದಿ ಚೆಸ್ ಪ್ಲೇಯರ್ಸ್ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಬುಕ್ (1847)
ii. ದಿ ಚೆಸ್ ಪ್ಲೇಯರ್ಸ್ ಕಂಪ್ಯಾನಿಯನ್ (1849)
iii. ಚೆಸ್ ಪ್ರಾಕ್ಸಿಸ್ (1860)
iv. ಸ್ಟಾಂಟನ್ನನ ಕೃತಿಗಳು

ಇವು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯವರೆಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಜನಪ್ರಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆ ಮೊದಲಿನ ಲೇಖಕರಾದ ಸ್ಟಾಮ, ಕಾರ್ಲೊಕಾಜ್ಹಿಯೊ, ಲಾಲಿ ಮತ್ತು ಪಾಂಜ್ಹಿಯಾನಿ ಎಂಬುವರನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆಟದ ವೈವಿಧ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಬರೆದ ಫಿಲಿಡೋರನ ಕೃತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ.

ಸ್ಟೈನಿಟ್ಜ್ ತನ್ನ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳ ಮಾಡರ್ನ್ ಚೆಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಚದುರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ (1880–95). ಇವನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಲಾಸ್ಕರ್ ಎಂಬಾತ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಕಾಮನ್ ಸೆನ್ಸ್ ಇನ್ ಚೆಸ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಟಗಳ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಯೋಗ ಮೊದಲಾದವೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಟೂರ್ನಮೆಂಟುಗಳ ಸವಿವರ ದಾಖಲೆಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಟಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳಿವೆ.

IV. ಆಟದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು : ಚದುರಂಗವು ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಮನೋರಂಜನೆ. ಎರಡು ಚದುರಂಗ ಸೇನೆಗಳು 64 ಮನೆಗಳ ಓಡಾಟದಲ್ಲಿ ದಾಳಿ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಆದರೂ ದಾಳಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ, ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಗಳು, ಮುಂದುವರಿಯುವ ಕಾಯೊಂದನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವುದು, ವ್ಯೂಹರಚನೆ, ವ್ಯೂಹ ಭೇದಿಸುವುದು, ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಚದುರಂಗ ಚತುರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸ್ಟೈನಿಟ್ಜ್‌ನಂಥ ವಿಶ್ವ ಚಾಂಪಿಯನ್ ರಾದ ಆಟಗಾರರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿ ವಿಧಾನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಚಾಂಪಿಯನ್ ಆದ ಅಮೆರಿಕದ ಬಾಬಿ ಫಿಷರ್ ಕೂಡ ಇದೇ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದವ. ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಆಟದ ಕೆಲವು ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಬದಲಾಗವು. ಉದಾ: ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡುವುದು, ಸರಿಯಾದ ಸನ್ನಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಎದುರಾಳಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕೆಲವು ಇಡಬಾರದ ತಪ್ಪು ನಡೆಗಳು.

ಆಧುನಿಕ ಚದುರಂಗದ ವರಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದರೆ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚದುರಂಗಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ, ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವುದು. ಈಗ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಲಿದೆ.

ಸು.1858–59ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಫಿ ಎಂಬ ಆಟಗಾರ ಎಲ್ಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಆಟದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಆತ ಎಲ್ಲ ಪ್ರವೀಣ ಆಟಗಾರರನ್ನೂ ಪ್ರಥಮ 12 ನಡಿಗೆಗಳ ಅನಂತರ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವನ ವಿಧಾನ ತೀರ ಸರಳವಾದ್ದು. ಮಧ್ಯದ KP ಮತ್ತು QP– ಎರಡು ಕಾಲಾಳುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸಿ, ಅದರಂತೆ ಎರಡು ಒಂಟೆ ಹಾಗೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸಿ, ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ರಕ್ಷಣೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ರಾಜನನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟುಬಿಡುವುದು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಎದುರಾಳಿಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದು. ಆದರೆ ಇದು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಸುಲಭದ್ದಲ್ಲ. ಚದುರಂಗದ ಆಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ನೂರಾರು ನಡಿಗೆಗಳುಂಟು. ನಮ್ಮ ನಡಿಗೆಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎದುರಾಳಿಯ ನಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿಯಾದರೂ ಅವನ ಅನಂತರದ ನಡಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಜಾಣ್ಮೆಯಿದೆ – ಆಟ ಗೆಲ್ಲುವ ಗುಟ್ಟು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಆಟಗಾರ ಯಾವ ತತ್ತ್ವ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಎದುರಾಳಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆಡುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಅವನ ರಾಜನನ್ನು ದಿಗ್ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರ ನಿಜಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧಚಾತುರ್ಯವೇ ಸರಿ.

V. ಆಟದ ನಿದರ್ಶನಗಳು : ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನಿದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಆಟಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾದರೂ ಈ ಶತಕದ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪಂದ್ಯಾಟವಾದ ಫಿಷರ್–ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಗಳ ಮಧ್ಯೆನಡೆದ 24 ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ವಿವರ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಫಿಷರ್–ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಗಳ ತಕರಾರಿನ ಆಟಕ್ಕೆ ಮುದ್ದಾಂ ತಡವಾಗಿ ಬರುವುದು, ಬೆಳಕಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಕರಾರು ಮಾಡುವುದು, ಕ್ಯಾಮೆರ, ಟೆಲಿವಿಷನ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಕ್ಷೇಪವೆತ್ತುವುದು, ಊಟ, ಠಿಕಾಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗೊಣಗುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಯ ಮನೋಬಲದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿ ಆತ ಆಟದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ತಾನು ವಿಜಯಿಯಾದನೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದರೂ 14ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೇ ಆಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಚದುರಂಗವನ್ನೇ ತನ್ನ ಜೀವನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಫಿಷರ್ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಆಟಗಾರನೆಂಬುದು ಅನೇಕ ನಿರೀಕ್ಷಕರ ಅಭಿಮತ. ಈ ಕೆಳಗಿನದು ಫಿಷರ್–ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಯರ ನಡುವೆ ಆದ (24–7–1972) ಆರನೆಯ ಆಟದ ವಿವರ. 41 ನೆಯ ನಡಿಗೆಗೆ ಸ್ಪಾಸ್ಕಿ ಸೋತು ಶರಣಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಫಿಷರ್ (ಬಿಳುಪು)	**ಸ್ಪಾಸ್ಕಿ** (ಕಪ್ಪು)
1. P-QB4	P-K3
2. Kt-QB3	P-Q4
3. P-Q4	Kt-Kb3

ಪ್ರಾರಂಭದ ಆಟ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಇದ್ದುದು ಮಂತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಬಲೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ (ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಗ್ಯಾಂಬಿಟ್ ಡಿಕ್ಲೈನ್ಡ್) ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ.

4	Kt-B3	B-K2
5	B-Kt5	0-0
6.	P-K3	P-KR3
7.	B-R4	P-QKT3
8.	P X P	Kt x P
9.	B X B	Q X B
10	Kt X Kt	P X Kt
11	R-BI	B-K3
12	Q-R4	P-QB4

ಆಟ ಟಾರ್ಟಕೋವರ್ ವೇರಿಯೇಷನ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇದರ ವಿಧಾನದಂತೆ ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ, ಕಪ್ಪುಕಾಯಿಗಳ ಮಂತ್ರಿಯ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡ ಹೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

13	Q-R3	R-QB1
14	B-Kt5	P-QR3
15	PXP	P X P
16	0-0	R-R2
17	B-K2	Kt-Q2
18	Kt-Q4	Q-B1
19	KtXB	P X Kt
20	P-K4	P-Q5

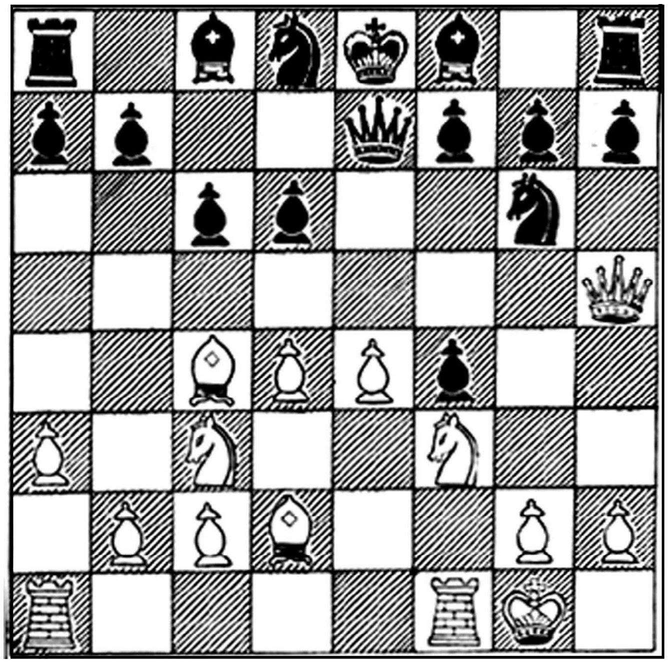

ಚಿತ್ರ 5. ಒಂಟೆ ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಒಡ್ಡುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹಾರ :

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆಟಗಾರನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ವೇಳೆ : ಫಿಷರ್–45 ನಿಮಿಷಗಳು, ಸ್ಪಾಸ್ಕಿ 70 ನಿಮಿಷಗಳು.

21	P-B4	Q-K2
22	P-K5	R-Kt1
23	B-B4	K-R1
24	Q-R3	Kt-KB1
25	P-QKt3	P-QR4
26	P-B5	PXP
27	R X P	Kt-R2
28	R(BI)KB1	Q-Q1:

ಬಿಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ ದೊರಕಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಪ್ರಬಲ ದಾಳಿಗೆ ಸನ್ನದ್ಧವಾಗಿದೆ.

29	Q-Kt3	R-K2:
30	P-KR4	R(Kt1)-kt2

31	P-K6	R(KTW)-BW:
32	Q-k5	Q-K1:
33	P-R4	Q-Q1

ಮಂತ್ರಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರುದಾಳಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಗಿ ಮಾಡುವುದು.

34	R(B1)-B2	Q-K1
35	R(B2)-B3	Q-Q1:
36	B-Q3	Q-K1:

ಈಗ ಕಪ್ಪು ಕಾಯಿಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ಪಾಸ್ಕಿಯು ವೇಳೆಯ ವಿರುದ್ಧವೂ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವನ ಉಳಿದ 4 ನಡೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಕೇವಲ 13 ನಿಮಿಷಗಳ ಅವಕಾಶ ಉಳಿದಿದೆ. ಆಟ ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು:

37	Q-K4	Kt-B3
38	RXKt	P X R
39	R X P	K-Kt1:
40	B-B4	K-R1:
41	Q-B4	ಆಟದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

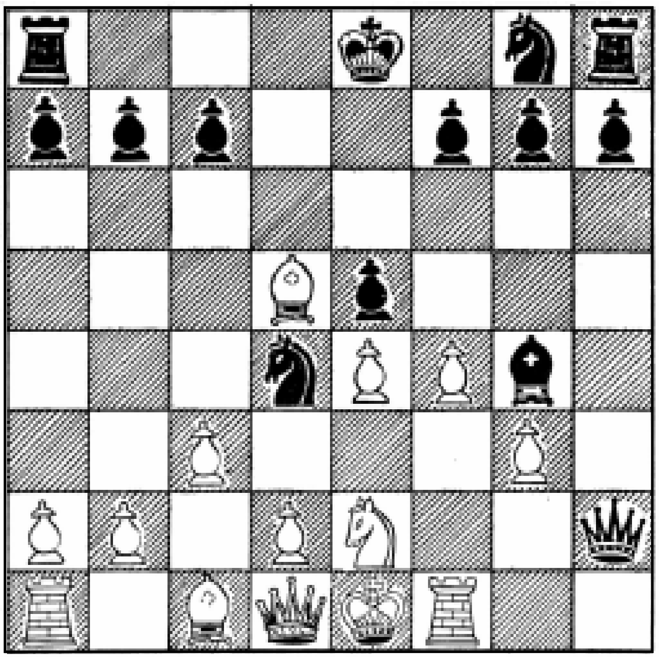

ಚಿತ್ರ 6. ಚದುರಂಗದ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ : ಕಪ್ಪುಕಾಯಿಗಳ ನಡೆಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಪರಿಹಾರ :

1 ... N(kt)-B7Ch !

2 Qxkt Qxkt. Ch. † ಮೇಟ್ !!

(ಬಿಳುಪು)	(ಕಪ್ಪು)		(ಬಿಳುಪು)	(ಕಪ್ಪು)
1. P-K4	P-K4	18	PXP	B-K6!!
2 P-KB4	PXP	19	N-B3	BxB
3 B-B4	N-K2	20	N-KN5!	P-KR3
4 Q-R5	N-N3	21	QXN	PXN
5 N-KB3	Q-K3	22	NxQ5!	QXP!
6 P-Q4	N-B3	23	N-K7Ch	K-R1
7 N-B3	Q-N5	24	QXP/N5	Q-KR3
8 Q-Q5	N-Q1	25	Q-QB5	N-K3
9 P-QR3	Q-K2	26	BxN	BXB
10 O-O	P-Q3	27	R-K5	B-K6!
11 Q-KR5	P-QB3	28	Q-N5	P-KN3!
12 B-Q2	….	29	QxP	K-N2
12 ….	N-K3	30	Q-B3	QR-Q1
13 QR-K1!	Q-B2!	31	P-R3	Q-R5
14 P-Q5	N-Q1	32	N-B6	B-5!
15 P-K5	AP X P!	33	Q X Qb	Q X Q
16 N X P	B-B4CH!	34	P X Q	R-R1CH
17 K-R1	O_O	35	R-KR5	P X R

ಆಟದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

1 ..... N(kt)_B7Ch!

2 Q X kt Q x kt. Ch. 'ಮೇಟ್!!

ಆಟದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು : ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿ ಎಂದು ಕೇಳುವುದುಂಟು. ಈ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಕಡೆಯ ನಡೆಗೆಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಅರಬ್ಬಿ ಮನ್‌ಸುಬಾತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಚೆಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಓದುಗರ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಇವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಬಿ.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಚದುರಂಗ[2] **:** 1916–98. ಚದುರಂಗ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿ, ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಾರ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ನಾಟಕಕಾರ. ಇವರ ನಿಜನಾಮ ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜೇ ಅರಸ್. ಇವರು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಣಸೂರು

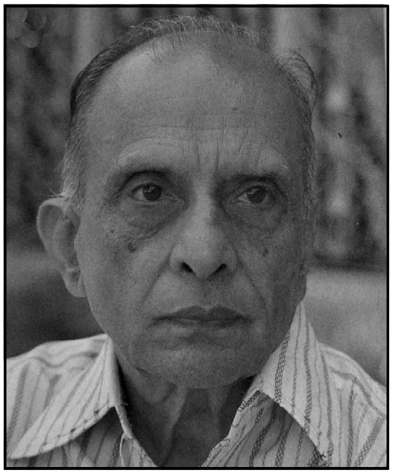

ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1916 ಜನವರಿ 1ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ, ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ – ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಮಂಗರಸ ಕವಿ ಚದುರಂಗರ ವಂಶದ ಪೂರ್ವಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣ ನವರಿಗೆ ಮೈಸೂರು ರಾಜಮನೆ ತನದ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದದ್ದ ರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಸಹಜ ವಾಗಿಯೇ ಅರಮನೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿನ ರಾಯಲ್ ಶಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯಟ್ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು ಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದ ಇವರು ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣೆಗೆ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ, ಗಾಂಧಿವಾದ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ, ಎಂ.ಎನ್. ರಾಯ್ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ಡೋಂಗಿ ಬಾಬಾಗಳ ವಿರುದ್ಧದ ಚಳವಳಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಂಘಟನೆಗಳೂ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಇವರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಇವರು ಖಾದಿಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿ ಅರಮನೆಯ ಪರಿಸರದ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೂ ಕಾರಣರಾದರು. ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಾವು ಮೆಚ್ಚಿದವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು. ಮೈಸೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಂತಸ್ಥಳ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸೇರಿ (1952) ಕೃಷಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ಬಾಲ್ಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆಯರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಕಥೆಗಾರಿಕೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಇವರ ತಾಯಿಯವರೂ ಇವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚದುರಂಗರು ಮೊದಮೊದಲು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಕಾಲೇಜು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕವಿತೆಗಳು ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ನವೋದಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರೆಹಗಾರರಾದ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಮತ್ತು ಗೊರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವರ ಮನಸ್ಸು ಗದ್ಯದತ್ತ ತಿರುಗಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರದ ಬದುಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಒಲವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್, ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಂ ಗಾರ್ಕಿ, ದಾಸ್ತೋವಸ್ಕಿ, ಬಾಲ್ಜಾಕ್, ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಕಾಮೂ ಮೊದಲಾದ ಬರೆಹಗಾರರೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ 'ಛಾಯಾ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಚದುರಂಗರು ಕನ್ನಡಿಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು. 'ಸ್ವಪ್ನಸುಂದರಿ' ಕಥಾಸಂಕಲನ 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಶವದ ಮನೆ (1950), ಇಣುಕುನೋಟ (1950), ಬಂಗಾರದ ಗೆಜ್ಜೆ (1951), ಮೀನಿನ ಹೆಜ್ಜೆ (1958), ಕ್ವಾಟೆ (1992), ಮೃಗಯಾ (1998), ಬಣ್ಣದ ಬೊಂಬೆ – ಇವು ಇವರ ಇತರ ಕಥಾಸಂಕಲನಗಳು. ನವೋದಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದವರೆಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳನ್ನೂ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನೂ ಚದುರಂಗರು ಕಂಡಿದ್ದರಾದರೂ ಇವರು ಯಾವೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನೂ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡರು. 'ಶವದ ಮನೆ' ಇವರ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಬಡವರ ಪಾಲಿಗೆ ಶವದ ಮನೆಗಳಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಬದುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಾಯುವುದೇ ಮೇಲು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲಿನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವಿಡಂಬನೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ನಾಲ್ಕು ಮೊಳ ಭೂಮಿ' ಕಥೆಯೂ ಕಥೆಯೊಳಗೊಂದು ಕಥೆಯ ತಂತ್ರದಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಕಾದಂಬರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಇವರ ಸಾಧನೆ ಗಣನೀಯವಾದುದು. ಸರ್ವಮಂಗಳ (1950), ಉಯ್ಯಾಲೆ (1960), ವೈಶಾಖ (1981), ಹೆಜ್ಜಾಲ (1998)–ಈ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವು. ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ 'ಸರ್ವಮಂಗಳ' ಹೊಸ ಅಲೆಯ ಕಾದಂಬರಿ ಎನಿಸಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಇದರಲ್ಲಿನ ನಾಯಕಿ ಸರ್ವಮಂಗಳ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಿವಾಹವಾದ ಮುಗ್ಧ ಗಂಡನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ ನಟರಾಜನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ ದುರ್ಗಿಯ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ ಬಯಸುವುದರಿಂದ ಅವಳ ಪಾತ್ರ ಉದಾತ್ತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅವಳ ಸ್ವಭಾವ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೇಲೂ ಬೆಳಕುಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರವಾದ ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯ ಉದಾತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತಿತರ ಹೋರಾಟಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೂ ಇದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸರ್ವಮಂಗಳೆ ಮತ್ತು ನಟರಾಜನ ಬದುಕಿನ ದುರಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಎನ್ನಬಹುದು.

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ 'ಚಾರುಲತಾ' ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ 'ಉಯ್ಯಾಲೆ' ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂಬ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರಣವಾಗಿರುವ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಮಾನಸಿಕ ತುಯ್ದಾಟದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. 'ವೈಶಾಖ' ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಕಾದಂಬರಿ. ಹೊಲೆಯರ ಲಕ್ಕ ಮತ್ತು ವೈದಿಕರ ರುಕ್ಮಿಣಿ – ಇವರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ತಂತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ, ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನಿಸುವ ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಗಣನೀಯವಾದುದು.

'ಹೆಜ್ಜಾಲ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಿಲ್ಲದ ಕಾಲೂರನ ಹುಟ್ಟಿನ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಥೆಯ ಘಟನಾವಳಿಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಲೇಖಕರ ಜೀವಪರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಚದುರಂಗರ ಕೊನೆಯ ಕಾದಂಬರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇವರ ಅನುಭವಗಳು ಪರಿಪಕ್ವಗೊಂಡ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಮಾದೇವಮ್ಮ, ಪುಟ್ಟೀರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ರೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯ ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾಯಮ್ಮ, ಅಜ್ಜಮ್ಮ, ಕಾಲೂರ ಯಾವ ಪಾತ್ರವೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಜ್ಜಮ್ಮನ ಮರಣ, ನಾಯಿಯ ಬಗೆಗೆ ಕಾಲೂರ ತೋರುವ ಪ್ರೀತಿ, ಹಾವಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾದೇವಮ್ಮನನ್ನು ನಾಟಿಔಷಧಿಯಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸುವುದು – ಅಖಂಡ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸುವಂಥವು. ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಇಂಥ ದಟ್ಟ ಅನುಭವಗಳು ಕಲೆಯಾಗಿ ಅರಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಸಂದಿದೆ.

ಕುಮಾರರಾಮ (1966), ಇಲಿಬೋನು (1972), ಬಿಂಬ (1990) – ಈ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಚದುರಂಗರು ನಾಟಕಕಾರರೆನಿಸಿದರು. ಇಲಿಬೋನು ಒಂದು ಅಸಂಗತ ನಾಟಕ. ಚದುರಂಗರು ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಜಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು 'ಬಿಂಬ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ನನ್ನ ರಸಿಕ' ಚದುರಂಗರ ಗದ್ಯಗೀತೆಯಾದರೆ, ಅಲೆಗಳು (1981) ಹನಿಗವನಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಚದುರಂಗರಿಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶವಿತ್ತು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಿನಿಮಾ ತಂತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರು. 1948ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ 'ಭಕ್ತ ಕುಂಬಾರ' ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕಥಾಲೇಖಕರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದೇಶಿ ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂ.ಜಿ.ಎಂ. ತಯಾರಿಸಿದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'ಮಾಯಾ' ಚಿತ್ರದ ಸಹನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ 'ಸರ್ವಮಂಗಳಾ' ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತ್ತು (1967–68). 'ಉಯ್ಯಾಲೆ' ಚಿತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಕಥಾಲೇಖಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರಕಿತು.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಹಲವಾರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1978 ಮತ್ತು 1994), ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1982, ವೈಶಾಖ ಕಾದಂಬರಿಗೆ), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ (1993). ಇವರು 63ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು (1994). ಇವರು 1998 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 19ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಜಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಚನ್ನಂಗಿ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಫ್ಯಾಬೇಸೀ (ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೋನೇಸೀ) ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಧಾನ್ಯಸಸ್ಯ. ಲೆನ್ಸ್ ಕ್ಯುಲಿನಾರಿಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಲೆಂಟಿಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು 15–17 ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಮೂಲಿಕೆ. ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾದ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ರೀತಿಯವು. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ, ಗುಲಾಬಿ, ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕೆನ್ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದವು. ಫಲ ಪಾಡ್ ಮಾದರಿಯದು. ಒಳಗೆ ಎರಡು ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಬೀಜಗಳ ಬಣ್ಣ ನಸುಪಾಟಲದಿಂದ ಪ್ರಷ್ಯನ್ ಕೆಂಪಿನವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಚನ್ನಂಗಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಆಹಾರಧಾನ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ಗ್ರೀಸ್ ಇಲ್ಲವೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಇದರ ತವರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಪೇನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಜಾರ್ಡನ್, ಸಿರಿಯ, ತುರ್ಕಿ, ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರಾವ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಿಲಿ, ಅರ್ಜೆಂಟೀನ ಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಚನ್ನಂಗಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಆರಂಭಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇದೆಯಾದರೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಜನಪ್ರಿಯ ವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 52,000 ಹೆಕ್ಟೇರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೆಳೆ ಉಂಟು. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಬಿಹಾರ, ಬಂಗಾಳ, ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಚನ್ನಂಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಚನ್ನಂಗಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಬೀಜದವು (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಸ್ಪರ್ಮೀ) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಬೀಜದವು (ಮೈಕ್ರೊಸ್ಪರ್ಮೀ) ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪ ಪ್ರಭೇದಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಗೆಯದನ್ನು ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಗೂ ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ರೂಪಗಳಿವೆ. ಎರಡು ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮು ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಅಡ್ಡ ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಬಂಜೆ ತಳಿಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ, ಕಾಯಿಗಳ ಆಕಾರ, ಬೀಜಗಳ ರಚನೆ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ವಾತಾವರಣಗಳಿಗೆ ಇವು ತೋರುವ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ– ಮುಂತಾದ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಚನ್ನಂಗಿಯ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳು ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಬಿ.ಟಿ.)

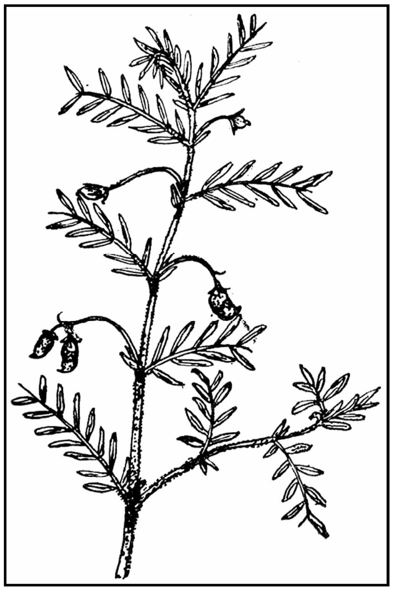

ಚನ್ನಂಗಿ ಗಿಡದ ಒಂದು ರೆಂಬೆ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಚನ್ನಂಗಿ ಬಗೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ದಪ್ಪ ಬೀಜದವು (ಮಸೂರ್ ಅಥವಾ ಮಲ್ಕ ಮಸೂಲ್) ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಬೀಜದವು (ಮಸ್ರಿ) ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 66 ವಿವಿಧ

ರೀತಿಯ ಶುದ್ಧ ತಳಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವು–ದುಂಟು. ಇವುಗಳ ಹೂವಿನ ಬಣ್ಣ, ಬೀಜಗಳ ಬಣ್ಣ, ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಗುರುತುಗಳು, ಹೂ ಅರಳುವ ಕಾಲ, ಎಲೆ ಹಾಗೂ ಕಾಂಡಗಳ ಬಣ್ಣ, ಸಸ್ಯರೂಪ–ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎನ್.ಪಿ. 11, ಎನ್.ಪಿ. ಹೈಬ್ರಿಡ್ 1, ಟೈಪ್ 3, ಟೈಪ್ 36, ನಂ. 15 ಮತ್ತು ನಂ. 20 ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಟೈಪ್ 3 ಮತ್ತು ಟೈಪ್ 36 ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿವೆ.

ಬೇಸಾಯ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಂಗಿಯನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು 3,500 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಾಯು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಂಗಿಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇದೆ. ಉತ್ತರಭಾರತದ ಮೆಕ್ಕಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಷ್ಟು ಹುಲುಸಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಎರೆಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಪಂಜಾಬಿನ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಸಾಯ್ಲಾಬಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚನ್ನಂಗಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆ (ಬಿತ್ತನೆಯ ಕಾಲ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್). ಇದನ್ನು ಬಾರ್ಲಿ, ಸಾಸಿವೆ ಅಥವಾ ಹರಳುಗಳೊಂದಿಗೆ (ಔಡಲ) ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದಿದೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಉಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಬಿತ್ತನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ ಸು. 10–40 ಕಿ.ಗ್ರಾ. ಬೀಜ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 1/2 ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಫಸಲು ಕುಯ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರುಸಹಿತ ಕಿತ್ತು, ಕಂತೆಕಟ್ಟಿ ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಬಡಿದು ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚನ್ನಂಗಿಯ ಎಕರೆವಾರು ಇಳುವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ 140 ಕಿ.ಗ್ರಾ. ಯಿಂದ 340 ಕಿ.ಗ್ರಾ. ಯವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಂಗಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧಬೆಳೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದಾಗ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಖುಷ್ಕಿ ಜಮೀನಿನ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಕೊಡುವ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಾಗ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೊತ್ತ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಾನ್ಪುರದ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಟೈಪ್–3 ಬಗೆ ಎಕರೆಗೆ 60 ಕಿ.ಗ್ರಾ. ಇಳುವರಿ ನೀಡಿದೆ. ಮಾರಕವಾದ ರೋಗಗಳಾಗಲೀ ಕೀಟಗಳಾಗಲೀ ಚನ್ನಂಗಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಮೈಸಿಸ್ ಫ್ಯಾಬೀ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಎಲೆತುಕ್ಕು ರೋಗವೂ ಫ್ಯೂಸೇರಿಯಮ್ ಆರ್ತೊಸಿರಾಸ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಲ್ಟ್ ರೋಗವೂ ಲಘು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು : ಇಡಿಯ ಕಾಳಿಗಿಂತ ಬೇಳೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬೇಳೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾರು, ಕಿಚಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಳೆಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಂತೆ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಹಿಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಉಪ್ಪಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರವೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿದೆ. ಚನ್ನಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನು ಮೊತ್ತ ಶೇ. 30 ವರೆಗೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಚನ್ನಂಗಿಯ ಪ್ರೋಟೀನಿನಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳಾದ ಆರ್ಜಿನೀನ್, ಹಿಸ್ಟಿಡೀನ್, ಮೇಥೈಯನೀನ್, ಲೈಸೀನ್, ವ್ಯಾಲೀನ್, ಫೀನೈಲ್ ಅಲನೀನ್, ಟ್ರಿಪ್ಟೋಫ್ಯಾನ್, ಲ್ಯೂಸಿನ್, ಐಸೋಲ್ಯೂಸಿನ್ ಮತ್ತು ಥ್ರಿಯನೀನ್ ಇವೆ. ಬೇರೆ ಬೇಳೆಗಳಂತೆ ಚನ್ನಂಗಿ ಬೇಳೆಯೂ ವಿಟಮಿನುಗಳ ಉತ್ತಮ ಆಗರ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಥೈಯಮೀನ್, ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್, ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಕೋಲೀನ್, ಫೋಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಇನೋಸಿಟಾಲ್, ಬಯೋಟಿನ್, ಪ್ಯಾಂಟಥೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಪಿರಿಡಾಕ್ಸಿನುಗಳೂ ವಿಟಮಿನ್ ಕೆ ಮತ್ತು ಆಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಚನ್ನಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಖನಿಜಗಳು ಉಂಟು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, ರಂಜಕ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಂಧಕ, ಕ್ಲೋರೀನ್, ಅಯಡೀನ್, ಬ್ರೋಮೀನ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಮ್, ತಾಮ್ರ, ಸತು ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಾಗಿ ಚನ್ನಂಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪುಷ್ಟಿಕರ ಆಹಾರವೆನಿಸಿದೆ. ಪೌಷ್ಟಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚನ್ನಂಗಿಯೇ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು.

ಚನ್ನಂಗಿ ಬೇಳೆಯಿಂದ ಪಿಷ್ಟವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಪಿಷ್ಟವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ಮುದ್ರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪಿಷ್ಟ ತೆಗೆದ ಅನಂತರ ಉಳಿಯುವ ಹಿಂಡಿಯನ್ನೂ ಬೀಜದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವ ಹೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನೂ ದನದ ಮೇವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚನ್ನಂಗಿಯ ಹೊಟ್ಟು ಗೋಧಿಯ ಹೊಟ್ಟಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚನ್ನಂಗಿ ಸೊಪ್ಪು ಕೂಡ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರ. ಚನ್ನಂಗಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ಕೆಲವೆಡೆ ಹಸಿರು ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. (ಜಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಚನ್ನಕೇಶವ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಚ್. : 1880–1959. ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿದ ಹಳಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಮಗಳೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಎಂ.ಒ.ಎಲ್. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ಮೈಸೂರು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕ ರಾಗಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ

ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ದುಡಿದರು. ತದನಂತರ ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಧಾನ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ 1936 ರಿಂದ 1939ರ ವರೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರು ಮುಂಬೈ, ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸೆನೆಟ್ ಸದಸ್ಯರೂ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿಯೂ (1915–33), ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ (1917–19), ಕೆಲಕಾಲ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗನ್ನಡಿ, ವಿಕಟಪ್ರತಾಪ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಸಾಧಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಕಳೆದ ತಲೆಮಾರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ರಾವ್ ಬಹಾದೂರ್, ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾನಿಧಿ ಸಂಪಾದಕ ಎಂ.ಎ. ರಾಮಾನುಜ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಇವರೆಲ್ಲ ಚನ್ನಕೇಶವ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರು, ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ನಂದಳಿಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಣಪ್ಪನವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದು ಅವರೊಡನೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದ ಕೆಲವೇ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಇವರೊಬ್ಬರು. ನಂದಳಿಕೆಯವರ ಅದ್ಭುತ ರಾಮಾಯಣದ ಮೂಲಪ್ರತಿಯ ಫೋಟೋಸ್ಟ್ಯಾಟ್ ಪ್ರತಿ ಇವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಪೂರ್ವ ಗ್ರಂಥಸಂಗ್ರಹವೂ ಇತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಬರೆದ ಲೇಖನಗಳು ಆನಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ. ತಮಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಅಲೆಮನೆ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಎಚ್. ಶೇಷ ಅಯ್ಯಂಗಾರರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಕೊನೆಯ ಅನುಬಂಧಗಳನ್ನು ಇವರು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ಹೊಸ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (1938). ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಅವತರಣಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಚನ್ನಗಿರಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1197.7 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 4 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 246 ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಇವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18, 517(2001).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ತೊರೆಗಳು ಶಾಂತಿಸಾಗರ (ಸೂಳೆಕೆರೆ) ಎನ್ನುವ 64 ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಳತೆಯುಳ್ಳ ಕೆರೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹರಿದು ಪರಿಹರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊಳೆಗೆ ಹರಿದ್ರಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶ ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳುಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದನಕರುಗಳು ಉತ್ತಮವಾದವು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೋಟಗಳೂ ಕಬ್ಬಿನ ಗದ್ದೆಗಳೂ ಇವೆ. ಶಾಂತಿಸಾಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ

ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೂ ಶಾಂತಿಸಾಗರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿ, ವ್ಯವಸಾಯ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ.

ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 22.5 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಭದ್ರಾವತಿ-ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ 53 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ. $14^{0}1'$ ಮತ್ತು ಪೂರೇ. $75^{0}59'$ ಮೇಲಿರುವ ಚನ್ನಗಿರಿ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 53 ಕಿಮೀ (5.23 ಚ.ಕಿಮೀ) ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಟೀಪುವಿನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, 1857ರ ಬಂಡಾಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಧೋಂಡಿಯ ವಾಘ್ ಚನ್ನಗಿರಿಯವನು.

ಈಗಿನ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸುಂಡಿಯಿಂದ ಇದರ ಆಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಗಂಗರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ನೊಣಂಬವಾಡಿ 32 ಸಾಸಿರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದವನು ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು.; ಸಂತೆಬೆನ್ನೂರಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಚನ್ನಗಿರಿ ಪಟ್ಟಣ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದನೂರು ರಾಜ್ಯದ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅದರ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ತನ್ನ ತಂಗಿಗೆ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 1.5 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕೇಶವ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಿದೆ.

ನಗರದ ನೈಋತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಣ್ಣಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆಯೊಂದುಂಟು. ಇದೇ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನ ಬೇಟೆ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯದು. ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕಾಣುವ ಸುತ್ತಲಿನ ದೃಶ್ಯ ಸುಂದರವಾದ್ದು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಳೆಕೆರೆ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಟೆ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲವಿಗ್ರಹದ ಎತ್ತರ 1 ಮೀ. ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿ ಬೇಟೆಗಾರನ ಉಡುಪು ತೊಡವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಕಲ್ಲುಮಠ ಎನ್ನುವ ಒಂದು ವೀರಶೈವ ಮಠವೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಹಬ್ಬತ್-ಷಾ-ಮಸ್ತಾನ್ ಖಾದ್ರಿ ಎನ್ನುವವರ ಗೋರಿಯುಂಟು. ಇದು 1636ರಲ್ಲಿ ಟೀಪು, ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಈ ಮಸೀದಿಗೆ ಸನ್ನದುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಚನ್ನಗಿರಿಯಿಂದ ಭದ್ರಾವತಿ, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆಗಳಿಗೂ ಶಿವನಿ, ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರು, ನಲ್ಲೂರು, ಬಸವಾಪಟ್ಟಣ, ಕಕನೂರು, ಸಂತೆಬೆನ್ನೂರು, ತ್ಯಾವಣಗಿ, ಬಾಡಗಳ ಕಡೆಗೂ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಬಸ್ಸು ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಭದ್ರಾವತಿ-ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ರಸ್ತೆ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು-ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು: ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ (ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ). ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಮನಗರಂ ಮತ್ತು ಕನಕಪುರ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಮದ್ದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1287 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 71, 912.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಣ್ವ. ಇದು ಮಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಜಿಗಿದು ವಿಶಾಲವೂ ಫಲವತ್ತೂ ಆದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಬ್ಬೂರಿನ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಣ್ಣು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವು ಕಡೆ, ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಇರುವಲ್ಲಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ , ಮಾವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣ್ವ ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ್ದು. ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ, ಎಲೆ ತೆಗೆಯುವುದೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾದ ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಮಾನ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ್ದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುತ್ತಾರೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸು. 13 ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಗತಿಗಳೊಂದಿಗೂ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಪಾಲರೂ (ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ) ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ಲಂಬಕರ್ಣರೂ ಕಲಿಯುಗದ ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಸುಂದರ ತಾಣವಾದ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆಂದಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದೂ ಅನಂತರ ಇದು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಎಂದಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶ ಗಂಗ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಗಂಗವಾಡಿಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ಹೊಂಗನೂರು, ಚೋಳ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಲೂರು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಕೊಡಲೂರು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ಪೆನುಗೊಂಡ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಶೌರ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಜಗದೇವರಾಯನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯ ಇವನಿಗೆ ಘನಗಿರಿ ರಕ್ಷಕನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಸೀಮೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಜಗದೇವರಾಯನ ಮಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಗದೇವರಾಯ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಜಗದೇವರಾಯನ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಕುಮಾರ ಜಗದೇವರಾಯ ಆಳಿದ. 1630ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕನ್ನಡ ಬಾಲಬೋಧೆ

ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಚ. ವಾಸುದೇವಯ್ಯನವರೂ ಕಥೆ, ನಾಟಕ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ ಸಿ.ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದವರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ್ದ ಸಾಹಿತಿ ದೇ.ಜವರೇಗೌಡರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಕ್ಕೆರೆ ಗ್ರಾಮದವರು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆಯಾಗಿರುವ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. 12^0 38′ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 77^0 13′ ಮೇಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ಊರನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 63,561 (2001).

ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳು

ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು 1580ರಲ್ಲಿ ಜಗದೇವರಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿರಬೇಕು. 1630ರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಬಹುಕಾಲ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 1759ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ ಸೇನೆ ಇದರ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿತು. ಆ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹೈದರ್ ಅಲಿ ನಿವಾರಿಸಿದ. ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ಇದನ್ನು ದುರಸ್ತುಗೊಳಿಸಿದ. ಈ ಕೋಟೆಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ.

ಪಟ್ಟಣದ ದಟ್ಟವಾದ ಜನವಸತಿಯಿರುವುದು ಶುಕ್ರವಾರಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ. ಇದು ಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಮೃದುವಾದ ಆಲೆಮರದಿಂದ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಣ್ಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು ತಯಾರಾಗುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ಇವು ಇಂದಿಗೂ ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ವೀಣೆಯ ತಂತಿಗಳೂ, ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳೂ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈಗ ಅವಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಶಿಸಿವೆ.

ಪೇಟೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮುಸ್ಲಿಂ ಗೋರಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಅಕಿಲ್ ಷಾ ಕಾದ್ರಿಯದು. ಇನ್ನೊಂದು, ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೈನ್ಯದ ದಳಪತಿ ಸೈಯಿದ್ ಇಬ್ರಾಹಿಂನದು. ಟಿಪ್ಪುವಿನಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಕಂಪ ತೋರಿಸಿದನೆಂದು ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೋಟೆಯ ಆಂಜನೇಯ ಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಪೇಟೆಯ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನ–ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿಗಳೂ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಇವೆ. ಪೇಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪೊಲೀಸ್ ತರಬೇತು ಶಾಲೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕರಕುಶಲಿಗಳ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರ ಇವೆ. ಸ್ಪನ್ ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳ ಮಡಿಲಿನಂತಿರುವ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಪುರಸಭೆಯುಂಟು. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಅಬ್ಬೂರು ಮಾಧ್ವ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಬೃಂದಾವನ ಇದೆ. ಇವರ ಗುರುಗಳಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೀರ್ಥರು ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಶರೀರವಾಗಿ ಗುಹಾಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ತಮ್ಮ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ಕಳೆದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 2 ½ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ ಮಳೂರು. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ರಾಜೇಂದ್ರಸಿಂಹನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದೂ ಸಾರಂಗಧರನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಳು ಮೊಳೆತುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮೊಳತೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಮೇಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಈ ದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಗದೇವರಾಯ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಕಾರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಮಾನಕುಂದ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಇದು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮಾಕುಂದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದು ಗಂಗವಂಶದ ಭೂವಿಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಶಿವಮಾರರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಚೋಳರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಜಗದೇವರಾಯನ ತಮ್ಮ ಯುವರಾಜ ಅಂಕುಶರಾಯ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಇದ್ದ.

ಹೊಂಗನೂರು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಂಗವಾಡಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಕೂಡಲೂರು ಕಣ್ವ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 6.5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಜರಾಜ ಚತುರ್ವೇದಿ ಮಂಗಳ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹೈದರಾಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಫಕೀರನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಇನಾಂ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಣ್ವ ಜಲಾಶಯ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ. ಇದರ ಬಲನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 24 ಕಿಮೀ, ಎಡನಾಲೆಯದು 11 ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2400 ಮತ್ತು 800 ಎಕರೆಗಳು.

ನಾಗವಾರ, ಮೈಲನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಮಂಗಳವಾರಪೇಟೆ, ಅಕ್ಕೂರು, ಇಗ್ಗಲೂರು, ಸೋಗಲ, ಚಕ್ಕರೆ, ಬೇವೂರು–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಮೂರು ಹೋಬಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 145 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.; ಎ.ಕೆ.)

ಚನ್ನಪ್ಪ, ಉತ್ತಂಗಿ : 1881–1962. ಚನ್ನಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿಯವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ರೆವರೆಂಡ್ ಚೆನ್ನಪ್ಪ ದಾನಿ ಯೇಲಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿ. ಇವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡು ತಾರುಮಾರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ, ಅವನ ಸೊಲ್ಲನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನೆಮನೆಗೆ ತಲುಪಿಸಿ ಅವನ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರದು. ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ತಿರುಕ.

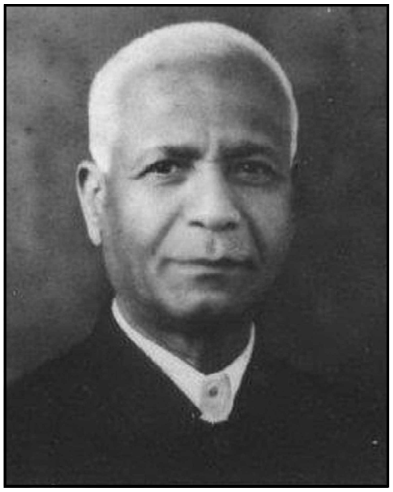

ಉದಾರಚರಿತರೂ ವಿದ್ಯೆ ವಿನಯ, ಶೀಲಸಂಪನ್ನರೂ ಆಗಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತಿ ಗಳೆಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಕಲ್ಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ 1949ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ 32ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಹಿರಿಯರು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತಂಗಿಯವರು; ಕಾರಣಾಂತರ ದಿಂದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನ ಗೊಂಡು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ತಮ್ಮ 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಪ್ಪನವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಕಲ ವಿಷಯ ಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮಂಗಳೂರಿನ ದೈವಜ್ಞ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು, ಅಲ್ಲಿನ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹಿಡಿಸದೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದರು. ಯಾವ ವಾದವಿವಾದಕ್ಕೂ ಹೋಗದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿದರು. ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಇವರಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಷಯ. 25 ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಅನುಭಾವದ ಆಗರಗಳಾದ ಉಪನಿಷತ್ತು, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ವಚನಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ಲೇಟೋ, ಕಾಂಟ್, ಬ್ರಾಡ್ಲೆ, ವಿಲಿಯಮ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಓದಿದರು. ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಉಪದೇಶಕರಾಗಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರೆ. ಕೆ. ಮಾಯರರ ಕೆಳಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ 1908–10 ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಕ, 1911–12 ಧಾರವಾಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ,

1913–16 ಬೆಟಗೇರಿಯ ಅನಾಥ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ, 1917–20 ಮಂಡರಗಿಯಲ್ಲಿ, 1920–26 ಧಾರವಾಡದ ಮಿಷನ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೈಬಲ್ ಶಿಕ್ಷಕ, 1926–33ರಲ್ಲಿ ಹಾವೇರಿ ಮತ್ತು 1933–41ರ ವರೆಗೆ 23 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ನಿನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ 1 ಜನವರಿ 1942ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಉಪದೇಶಕರಾಗಿ ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ತೋರಿದ ದಾರಿ ವಿಭಿನ್ನವಾದುದು. ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಇವರು ಇತರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಉಪದೇಶಕರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆಗೆ ದುಮುಕಿದುದು ಒಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ದೈವಪ್ರೇರಣೆ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ವಿದೇಶೀಯ ರೆವರೆಂಡ್ ಜೆ.ಜೆ. ವುರ್‍ನ್ಹರ್ ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿಸುವಾಗ ಸರ್ವಜ್ಞನನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವುರ್‍ನ್ಹರರಿಗೆ ಎದ್ದ ಸಂದೇಹಗಳು ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳೀ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬ ಹಾಕಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಇವರು ಸರ್ವಜ್ಞನನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು. ಸರ್ವಜ್ಞನ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಜೀವನಾನುಭವ, ಸತ್ಯಸಾಧನೆಯ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೀತಿ–ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ತಿರುಕ ಮರುಳನಾದ. ಹೀಗೆ 1915ರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ಇವರ ಒಟ್ಟು ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 15. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 10, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ 5.. ಇವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು 2 ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. 1 ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು, 2 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಈ ಎಲ್ಲದರ ಘನ ಉದ್ದೇಶ ಸತ್ಯಾರಾಧನೆ.

ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಮೊದಲ ಕೃತಿಯಾದ ಬನಾರಸಕ್ಕೆ ಬೆತ್ಲೆಹೇಮಿನ ವಿನಂತಿ (1921) ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಹೊರಬಂದ ಇವರ ಹಿಂದೂಸಮಾಜದ ಹಿತಚಿಂತಕ (1921) ಎಂಬುದು ಭಾರತದ ಕುತ್ತಾದ ಜಾತೀಯತೆಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಆ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುವ ಕೃತಿ. ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಟ (1923) ಎಂಬುದು ಹಾವೇರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭಾರತದ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪರಿಪಾಟಲನ್ನು ಕಂಡು, ಕನಿಕರಗೊಂಡು ಅವರು ಬೇಗ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂಬ ಹಾರೈಕೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡದ್ದು.

ಸರ್ವಜ್ಞ ವಚನಗಳು (1924) ಎಂಬ ಇವರ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ ಇವರನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆಗೆ ಸೆಳೆದು ತಂದುದಲ್ಲದೆ ಇವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಪರಿಷ್ಕರಣಕಾರ್ಯ 1915–1924ರವರೆಗೂ ಸಾಗಿತು. 9 ವರ್ಷ ಕಾಲ ಎಲ್ಲ ಎಡರುತೊಡರುಗಳನ್ನು ಮೀರಿ 2000 ವಚನಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ 108 ಪುಟಗಳ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಹಾಗೆ (1) ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳ ವಿಚಾರ, (2) ಮುದ್ರಣ ಪ್ರತಿಗಳ ವಿಚಾರ, (3) ಜನ್ಮವಿಚಾರ, (4) ದೇಶವಿಚಾರ, (5) ಕಾಲವಿಚಾರ, (6) ಪದ್ಯಸಂಗ್ರಹ ವಿಚಾರ, (7) ಭಾಷಾವಿಚಾರ, (8) ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿ ವಿಚಾರ, (9) ವಚನಸಾರ, (10) ಉಪಸಂಹಾರವೆಂಬ ತಲೆಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳನ್ನು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ನೈತಿಕ, ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚನ್ನಪ್ಪನವರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದವರು ಪಡೆದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ವಯ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯ ಆವೃತ್ತಿಗಳ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. 18 ಪುಟಗಳ ಲಘು ಟಿಪ್ಪಣಿ 130 ಪುಟಗಳ ವಿಶೇಷ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳ ಅಕಾರಾದಿಯನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ಜನರ ಅಗತ್ಯ, ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರಕಟಣೆಗೊಂಡ ಏಕೈಕ ಕೃತಿಯಿದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಆವೃತ್ತಿ (1924), ಜೇಬಿನ ಆವೃತ್ತಿ (1935), ಜನಪದ ಆವೃತ್ತಿ (1935), ಅಗ್ಗದ ಆವೃತ್ತಿ (1941) ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದಕನ ಹೊಣೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶನ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಜೀವಿತದ ಒಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅವತರಣಿಕೆ ಓದುಗನ ಅನುಕಂಪವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಸೆಳೆಯುವಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವರ ಬರೆಹದ ದೇಸಿ, ಉಪಮಾ ವೈಖರಿ ಮತ್ತು ತಿಳಿಹಾಸ್ಯದ ಸೊಗಸನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಹಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ನಾರಾಯಣ ವಾಮನ ಟಿಳಕರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ (1927)ಯು ಜೆ.ಸಿ. ವಿನ್ಸ್ಲೊ ಅವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದ. ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಈ ಕೃತಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ, ಭಾರತೀಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಾಗೂ ಉಜ್ವಲ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಯೊಬ್ಬನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ. ಭಾರತೀಯರು ಕ್ರೈಸ್ತರಾದಾಕ್ಷಣ ಅವರ ನಿಷ್ಠೆ ಅನ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದ್ದಾಗಿರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಆಂದೋಲನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಿ ಉಜ್ವಲ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಮೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಸಾಮಯಿಕ ಕೃತಿ. ಬಸವೇಶ್ವರನೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಉದ್ಧಾರವೂ (1933) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರತದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ ದಾರಿಯೆಂದೂ ಸಮಯಸಾಧಕರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಜ್ವಲ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತರದಿರುವುದನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಡೆಸಿದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯೋದ್ಧಾರ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಚರಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧು ಸುಂದರಸಿಂಗರ ಅನುಭವಸಾರ ಇಲ್ಲವೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದರ್ಪಣ (1939) ಭಾರತದ ಪಾಲ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸುಂದರಸಿಂಗರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿ ಬುಧವಾರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ನೀಡಿದ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣದ ಸಾರ. ಸುಂದರಸಿಂಗರ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿದ್ದ 13 ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, 500 ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಾರಯ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಮಹಾದೇವಿಯವರ ವಚನಗಳು (1950), ಆದಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಇವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಪಾದಿಸಿ, ದೀರ್ಘ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳು.

ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಎಂಬುದು ಚನ್ನಪ್ಪನವರ ಕಡೆಯ ಕೃತಿ. ಹಲವು ಮಿತ್ರರ ಸಾಹಸದ ಫಲವಾಗಿ ಜನವರಿ 1962 ರಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್ 1962ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು. ತಮ್ಮ 18ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ 60ನೆಯ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ತಾವು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತನು ಮರಣವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಮೃತ್ಯುಂಜಯನಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ಕಥೆ ಇದರ ವಸ್ತು.

ಚನ್ನಪ್ಪನವರು 5 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಂಪ್ಲೀಟ್ ಕನ್‍ಕಾರ್ಡನ್ಸ್ ಟು ದಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆ' ಎಂಬುದು ಎಚ್. ಜಿ. ಬೆಂಗೇರಿಯವರೊಡನೆ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನಾತ್ಮಕ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಬಹುದಿದ್ದ ಈ ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗಾಯಿತಿಸಮ್–ಎ ಫೇಯ್ತ್, ಫಿಲಾಸಫಿ ಅಂಡ್ ರಿಲಿಜನ್ ಎಂಬುದು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಸವ ಅಂಡ್ ಅನುಭವ ಮಂಟಪ (1932) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯೆಂಬುದರ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಎದ್ದ ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಂಡರ್‍ಫುಲ್ ಚೈಲ್ಡ್ ಆಫ್ ಗಾಡ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ, ತ್ಯಾಗ ಬೇರೆಬೇರೆಯೆಂದು ಕಂಡರೂ ಒಂದೇ ಸಂಗತಿಯ ಎರಡು ಮುಖವೆಂದೂ ಸೃಷ್ಟಿ, ಬೈಬಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನ ಒಂದೇ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಎ ಗಾಡೆಸ್ ಆಫ್ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡಿ, ಅದರ ಆಡಳಿತ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೇಣುಕ (ಎಲ್ಲಮ್ಮ), ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತ ದಂತಕಥೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವರಣೆ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಭಕ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಪೂಜೆಪುನಸ್ಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲವು ಮುಖವಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸು. 65 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದ ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ 81ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. (ಜ.ಜ.ಎಂ.)

ಚನ್ನಪ್ಪ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಕರಡಿ : 1927– ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾದ 'ಕರಡಿ ಮಜಲು' ಕಲೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಲು ನಿರಂತರ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದ ಚನ್ನಪ್ಪ ವೀರಭದ್ರ ಕರಡಿ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಧೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ ಇವರ ಹುಟ್ಟೂರು. 1927 ಜನವರಿ 8 ರಂದು ಜನನ. ತಂದೆ ವಿರಭದ್ರಪ್ಪ ರುದ್ರಪ್ಪ ಕರಡಿ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕರಡಿ (ಒಂದು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯ) ಮಜಲು ಕಲಾವಿದ ತಾಯಿ ವಿ. ಗೌರವ್ವ ಗೃಹಿಣಿ. ಕನ್ನಡ ಮುಲ್ಕಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯವರೆಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣ. ಹದಿನೈದನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಕಲಾಜ್ಯೋತಿ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಕರಡಿಯವರಿಂದಲೇ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ. ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ. ತಮ್ಮ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಕಲೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ, ಬೆಳೆಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿರುವ ಚನ್ನಪ್ಪ ಕರಡಿ, ದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚನ್ನಪ್ಪ ಕರಡಿಯವರ ಕಲಾಯಂತ್ರ ಆರಂಭವಾದುದು 1960ರಲ್ಲಿ, ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲೇ 1960, 1968ರಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನಿತ್ತರು.

ರಾಜಸ್ಥಾನ್, ಗುಜರಾತ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಮಣಿಪುರ, ಜಮ್ಮು ಕಾಶ್ಮೀರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಂಬೈ, ಪುಣೆ, ನಾಗಪುರ, ಒರಿಸ್ಸ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರ, ಕೇರಳ ಹೀಗೆ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಜನಮನ ಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಈ ಗಂಡು ಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಗೌರವ ಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರಾದ ಬಾಬು ರಾಜೇಂದ್ರಪ್ರಸಾದ್, ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು, ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ, ಶಂಕರದಯಾಳ ಶರ್ಮ, ರಾಜೀವ್ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ವರಿಷ್ಠರ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ತಂಡದ ಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕರಡಿ ಮಜಲನ್ನು ಒಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಗಣ್ಯ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾಗಿರುವ ಚನ್ನಪ್ಪ ಕರಡಿಯವರಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರು 2010 ಲಿಮ್ಕಾ ಬುಕ್ ಆಫ್ ರೆಕಾರ್ಡ್ಸ್‌ನಲ್ಲೂ ದಾಖಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ 2004ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಜಾನಪದಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಪುರಸ್ಕೃತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಎಂ.ಬಿ.ಎಸ್)

ಚನ್ನಬಸವಾಂಕ : ಸು. 1550. ವೀರಶೈವ ಕವಿ; ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪಿತಾಮಹ ಬಸವಾಂಕ. ಪಿತಾಮಹಿ ಗಂಗಾಂಬೆ. ತಂದೆ ರುದ್ರಕವಿ ನಾಗಭೂಷಣಾಚಾರ್ಯ. ಗುರು ವ್ಯಾಘ್ರಾಜಿನಾಂಬರದ ಕಥೆಯ ಚಿದಾನಂದ ಯತಿಪ ಬಸವರಾಜ. ಪ್ರೌಢದೇವನಿಗೆ ಹೇಮಕೂಟದ ವಿರಕ್ತರ ಗುಣವನರಿಪಿದ ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗಿದೇವನನ್ನೂ (ಸು. 1430) ಅಮಲಬಸವಪುರಾಣಕರ್ತೃವಾದ ಶೃಂಗೀರಾಜನನ್ನೂ (ಸು. 1500) ಸ್ಮರಿಸುವುದರಿಂದ ಕವಿಯ ಕಾಲ ಸು. 1550 ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹರಿಯರಸ, ರಾಘವ, ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ, ಕೇಶಿರಾಜ, ಭೀಮರಸ ಇವರು ಈತ ಸ್ಮರಿಸಿರುವ ಇತರ ಕವಿಗಳು.

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಪುರಾಣ ನಾನಾ ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ನಡುನಡುವೆ ಕೆಲವು ಸಾಂಗತ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಗ್ರಂಥಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಬಳಿಕ ಕವಿನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೀರಭದ್ರ ಇವರುಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾತನರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಹರೀಶ್ವರ ರಘಟಾರೂಪದಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ನೀನು ಷಟ್ಪದಿಯಾಗಿ ಬರೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಗುರು ಬಸವರಾಜ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಬಂಧ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗಳು ಸಮಯನಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಂಥ ದೊಡ್ಡದಾದರೂ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ನಾಯಕಿಯು ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚನ್ನಮ್ಮ, ಸರ್ವಶೀಲೆ : ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಳ್ಳೆಯದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಳು ಎನ್ನಲಾದ ಒಬ್ಬ ಶಿವಶರಣೆ. ವೀರಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ 63 ಶೀಲಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಈಕೆ ಆಚರಿಸಿದುದರಿಂದ ಸರ್ವಶೀಲೆಯಾದಳು. ಕವಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಆಂಧ್ರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಈಕೆಯ ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಈಕೆಯಿಂದ ಅನುಭವ ಬೋಧಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕಳ್ಳೆಯದಲ್ಲೇ ಐಕ್ಯನಾದನೆಂದು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರಪುರಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈಕೆಯ ಸಮಾಧಿ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಗುಡೇಮಾರನಹಳ್ಳಿ ಹತ್ತಿರ ಎರಡು ಹಳ್ಳಗಳು ಕೂಡುವ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ಚನ್ನಮ್ಮನ ಮಂಟಪ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಹಾಸನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,042.26ಚ.ಕಿಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,78,112 (2001), ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ, ದಂಡಿಗನಹಳ್ಳಿ, ಬಾಗೂರು, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಹಿರೀಸಾವೆ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ. ಜನವಸತಿಯಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 365.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಹೇಮಾವತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟದ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ತೊರೆಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಶಿಂಷಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟವೊಂದಿದೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಇಂದ್ರಗಿರಿಯ ಎತ್ತರ 1,020 ಮೀ. ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹ ಇರುವುದು ಇದರ ಮೇಲೆಯೇ. ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲೆಯಂತೆ ನೆಲ ಏರಿಳಿದು ಸಾಗಿದೆ.

ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಕೋದಂಡರಾಮ

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ತರಿ ಮತ್ತು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆಯ ಬಳಿಯ ನೆಲದ ಮಣ್ಣು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಕಲ್ಲುಮಿಶ್ರಿತ. ಉಳಿದೆಡೆ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೆಳುಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈವಿಧ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಮಾತ್ರ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು ಇದೆ. ಹೊಳೆನರಸೀಪುರದ ಬಳಿ ಹೇಮಾವತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಉತ್ತರ ನಾಲೆಯಿಂದ ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಈ ನಾಲೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 49 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳೂ 17 ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳೂ 11 ಇತರ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳು ಒಟ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು 13,93.37 ಎಕರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನಾದಿ ಕೆರೆ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎರಡು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಇದರ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 690.38 ಎಕರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಒಟ್ಟು ನೆಲ 1,63200 ಎಕರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 23,958 ಎಕರೆಗಳು (ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲದ ಶೇ. 8.56) ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ (22.715 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ), ಬತ್ತ (10,530 ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ), ಜೋಳ (1,192 ಹೇಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ), ನೆಲಗಡಲೆ (3,857 ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ), ಕಬ್ಬು (1,412 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ). ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಹರಳು, ಎಳ್ಳು, ಹತ್ತಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ.

ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸೆಷನ್ಸ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮುನ್ಸಿಫ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. 1959ರ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಂಡಳಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದೆ.

1970ರಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜೂನಿಯರ್ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು (1 – 4ನೆಯ ತರಗತಿ) 217, ಉನ್ನತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು 16, ಹೊಸ ಮಾದರಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು 11, ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಂಡಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಬಾಗೂರು, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಉದಯಪುರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೂ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಗೋಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಕಾಲೇಜೂ ಉಂಟು.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನವೋದಯ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಡಿಗ್ರಿ ಕಾಲೇಜು, ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಥವಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಉದಯಪುರ, ಮುತ್ತನವಿಲೆ, ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ, ಬಾಗೂರು, ದಿಡಿಗ, ಹಿರೇಸಾವೆ, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಕಾರೇಹಳ್ಳಿ–ಈ ಊರುಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶನಿವಾರವೂ ಹಿರೇಸಾವೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುವಾರವೂ ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರವಾರವೂ ಸಂತೆಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಜಾತ್ರೆಗಳಿವು: ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಏಪ್ರಿಲ್), ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ

ಜೈನಮಠ ಜಾತ್ರೆ (ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್), ಗೋಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಮಹಾಮಸ್ತಕಾಭಿಷೇಕ (12 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ), 3. ಬೂಕನ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಂಗಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಜನವರಿ), 4. ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಮಾರ್ಚ್– ಏಪ್ರಿಲ್) 5. ನವಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಏಪ್ರಿಲ್), 6. ಕತ್ತಿಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನವರ ರಥ (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್), 7. ತೆಜ್ಜೆಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ತೆಜ್ಜೆಗೆರೆ ಅಮ್ಮನ ತೇರು (ಫೆಬ್ರುವರಿ), 8. ಜಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ರೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ರಥ (ಫೆಬ್ರವರಿ) 9. ಅಣಿಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮದೇವರ ರಥ (ಮಾರ್ಚ್), 10 ಬಾಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಂತೆಕಾಳಮ್ಮನ ರಥ (ಮಾರ್ಚ್).

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ (ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ) ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ. ಹಾಸನ–ಬೆಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸನದಿಂದ 37 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 148 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಉ.ಅ. 12^{0}. $54^{\prime}$ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.76^{0} ಮೇಲಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕೊಲತೂರು. ಆಗ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. ಮಾಚಲದೇವಿ ಮತ್ತು ಶಾಂತಲದೇವಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಇದರ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸು. 1600ರಲ್ಲಿ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರದ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪನಾಯಕ ಇದನ್ನು ಪಟ್ಟಗಿರಿ ರಾಜನಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಗ ಚನ್ನರಾಯನಿಗೆ ಜಹಗೀರಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಚನ್ನಿಗರಾಯ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಊರಿಗೆ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬಸವಯ್ಯನೆಂಬ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಮುಖ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣ. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಬಸ್ಸುಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹಾಸನ, ಮಂಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಬಸ್ಸುಗಳೂ ಈ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1918ರಲ್ಲಿ ಪುರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,502 (2001).

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಇದು ಜೈನರ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವೆಳಗೊಳ, ದೇವರಬೆಳಗೂಳ, ಶ್ವೇತಸರೋವರ, ಧವಳಸರೋವರ, ಗೋಮ್ಮಟಪುರ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿಯೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶಿ ಎಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜೈನಮುನಿ ಭದ್ರಬಾಹುವೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಊರು ಇಂದ್ರಗಿರಿ ಅಥವಾ ವಿಂಧ್ಯಗಿರಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ ಸುಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1020 ಮೀ.(ಊರಿನಿಂದ 143 ಮೀ.ಎತ್ತರ). 17.3 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗೊಮ್ಮಟನ ಏಕಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಇರುವುದು ಇದರ ಮೇಲೆಯೇ. ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟದ ಎತ್ತರ 930 ಮೀ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಬಸದಿಗಳೂ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8079 (1971). **(ನೋಡಿ– ಇಂದ್ರಗಿರಿ, ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ,–ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ)**

ಚನ್ನರಾಯನಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು–ಚನ್ನರಾಯನ ಪಟ್ಟಣ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಊರು ಅಗ್ರಹಾರ ಬೆಳಗುಳಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೇಶವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು 1210ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ದಂಡನಾಯಕ ಕೇಶವ ದಣ್ಣಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಾಲಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನದು. ಇದನ್ನು ಮೂಲತಃ 1154ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪುನರ್ನಿಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇದು ಜೀರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ–ತಿಪಟೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಊರು ದಿಂಡಗೂರು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪುರ ಅಗ್ರಹಾರವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪಂಡಿತ ದಂಡನಾಥ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಹಳೆಬೆಳಗೊಳ ಬೆಂಗಳೂರು–ಮಂಗಳೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಮಾದರಿಯ ಜೈನ ದೇವಾಲಯವೊಂದುಂಟು. ಇದು ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಾಲ ಸು. 1094 ಇರಬಹುದು. ಕೇಶವ ಮತ್ತು ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಬ್ಬಳಲು ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಿರೇಸಾವೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಂಸು. 1200ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಜಿನನಾಥಪುರ ಗ್ರಾಮ ಕಾಂತರಾಜಪುರ–ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. 1117ರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ದಂಡನಾಯಕ ಗಂಗರಾಜ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಶಾಸನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸ್ತಿ ಸು. 1200ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದು. ಇದು ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಅರೆಗಲ್ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ **(ನೋಡಿ– ಜಿನನಾಥಪುರ)** ವಿಗ್ರಹವಿದೆ.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ರಂಗನಾಥ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಮಠ ಉಂಟು. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕುಡ್ಲುಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಸ್ತಂಭವೊಂದಿದೆ.

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯು ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ–ತಿಪಟೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜಯಗೊಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. 1121ರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಇದಕ್ಕೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಹೊಯ್ಸಳ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ದಂಡನಾಯಕ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸದಾಶಿವ ದೇವಾಲಯವೂ ಹೊಯ್ಸಳ ಮಾದರಿಯದು. **(ನೋಡಿ– ನುಗ್ಗೆಹಳ್ಳಿ.)** (ಪಿ.ಜಿ.ಕೆ.; ಎ.ಕೆ.)

ಚನ್ನವೀರ ಕಣವಿ : 1928–. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ, ವಿಮರ್ಶಕ. 1928ರ ಜೂನ್ 28ರಂದು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೊಂಬಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಸಕ್ರಪ್ಪ, ತಾಯಿ

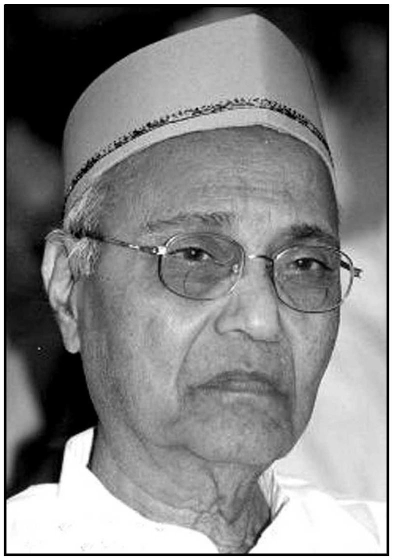

ಪಾರ್ವತವ್ವ ಗದಗ, ಧಾರವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿದರು. 1950ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ., 1952ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಎಂ.ಎ. ಪೂರೈಸಿದರು. 1952ರಲ್ಲಿ ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಅದರ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ (1958) ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತ ರಾದರು. ಇವರು ಕಾವ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆ ಈ ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಿದವರಾದರೂ ಇವರ ಒಲವು ಕಾವ್ಯದ ಕಡೆಗೇ. ಹಾಗೆಂದು ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕಡೆ ಗಣಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಹಾಲಿ ನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತ ಸಕ್ಕರೆ ಯಂತೆ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಹದವಾದ ಕೂಡುವಿಕೆಯ ಫಲ ಇವರ ಕವಿತೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಕಾವ್ಯಾಕ್ಷಿ ಇವರ ಪ್ರಥಮ ಕವನ ಸಂಕಲನ (1949). ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕವನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಕಾವ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಅನೇಕ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವರ ಗಂಭೀರ ನಡಿಗೆ, ಅತಿಯಾದ ಏರಿಳಿತಗಳಾಗಲಿ, ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳ ಹೊಯ್ದಾಟಗಳಾಗಲೀ, ಅವುಗಳ ತೀವ್ರ ಪ್ರಭಾವವಾಗಲೀ ಎಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ಅತಿರೇಕ ಎನಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನವೋದಯ ಕಾವ್ಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದ ಉರುಬು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇವರು ಆ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನವ್ಯತೆಯ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಬಹು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನ ಕವಿ ಎಂಬುದು ಕುರ್ತುಕೋಟಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇವರ ದೀಪದಾರಿ (1956) ಕವನ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನವ್ಯಕಾವ್ಯ ಮಾರ್ಗದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಓದುಗರು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯಶಸ್ವಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆಂದು ತಾವು ಇದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾವಗೀತೆ ಹಾಗೂ ನವ್ಯಮಾರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಕಂದರಕ್ಕೆ ಇದು ಸೇತುವೆಯಾದೀತೆಂಬ ನಮ್ರ ಭಾವನೆ ತಮಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕಣವಿಯವರು ಆ ಸಂಕಲನದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆರಡೂ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ಇದೊಂದು ಸೇತುವೆಯಾದೀತೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು ಗಮನಿಸಿ ಇವರನ್ನು, 'ಸಮನ್ವಯ ಕವಿ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ನವೋದಯವಾಗಲಿ, ನವ್ಯವಾಗಲಿ ಮೂಲತಃ ಅದು ಕಾವ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದು ಕಣವಿಯವರ ನಂಬಿಕೆ. ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸಹಜ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಾನು ಯಾವ ಪಂಥದ

ಕವಿಯೋ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆ ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವವರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಕವಿ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ಅಷ್ಟು ಸಾಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಣವಿಯವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಪ್ರಕೃತಿಲೀಲೆ, ಪ್ರಣಯ, ದಾಂಪತ್ಯ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮುಂತಾದ ರಮ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ನವ್ಯ ವಿಷಯಗಳೂ ಕಣವಿಯವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ತಾಕಲಾಟವಿಲ್ಲ. ಸಮಾನ ಭೂಮಿಕೆ ಅವನ್ನು ಸುತ್ತ ಹೊಂದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮುಗಳಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕಣವಿಯವರ ಕವಿತಾ ಸಂಕಲನಗಳು ಇವು: ಕಾವ್ಯಾಕ್ಷಿ (1949), ಭಾವಜೀವಿ (1950), ಆಕಾಶಬುಟ್ಟಿ (1953), ಮಧುಚಂದ್ರ (1954), ದೀಪಧಾರಿ (1956), ಮಣ್ಣಿನ ಮೆರವಣಿಗೆ (1960), ನೆಲಮುಗಿಲು (1965), ನಗರದಲ್ಲಿ ನೆರಳು (1974), ಜೀವಧ್ವನಿ (1980), ಕಾರ್ತಿಕಮೋಡ (1986), ಜೀನಿಯಾ (1989), ಶಿಶಿರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸ್ನೇಹಿತ (1994), ಹಕ್ಕಿಪುಚ್ಚ (1985). ಚಿರಂತನದಾಹ (1975) ಇವರ ಆಯ್ದ ಕವನಗಳ ಸಂಕಲನ. ಇವರ ಸಮಗ್ರಕಾವ್ಯ 1996ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಹಕ್ಕಿಪುಚ್ಚ ಎಂಬುದು ಮಕ್ಕಳ ಕವಿತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ.

ಇವರು ಸಾನೆಟ್ ಅಥವಾ ಸುನೀತಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಗೆ ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬೆಳಕಿಗಾಗಿ ತುಡಿಯುವುದು, ಬೆಳಕಿನತ್ತ ಸಾಗುವುದು ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ನಿತ್ಯ ಹಂಬಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಧಾರೆಯಂತೆ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇವರ ಆಯ್ದ ಕವನಗಳ ಸಂಕಲನದ ಚಿರಂತನದಾಹವೂ ಇದನ್ನೇ ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ದಾಹಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿಗಾಗಿ, ಜಗವ ತುಂಬಿದ ಬೆಳಕು ನಮಗೇಕೊ ಸಾಲದಿದೆ, ಎನಿತು ಮಾನವನೆದೆಯ ಆಳ ಅಗಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇವರ ಕವಿಹೃದಯ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾವ್ಯಸಂಕಲನವಾದ ಕಾವ್ಯಾಕ್ಷಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಕವಿತೆ ಇದನ್ನೇ ಕುರಿತದ್ದು. ನೀನು ಪೇಳ್ದ ಕವಿತೆಯ ತಂತ್ರ ಸವಿಯ ಹಾಡಲೊರೆದ ಮಂತ್ರ, ಬಾಳಹಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯೆ ಬೆಳಕು ಚಿಮ್ಮಿತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕವಿ. ಯುಗಯುಗಾಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಜಗವ ಬೆಳಗಿಸಬಲ್ಲ ಎಲೆ ಚಿರಂತನ ಬೆಳಕೆ ನೀನೆ ಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಕವನದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಕಣವಿಯವರ ಕಾವ್ಯಕರ್ಮದ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯ ಹಲವು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಇವರ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇವರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು, ಬೇಂದ್ರೆ, ಪುತಿನ, ಮಧುರಚೆನ್ನ ಮೊದಲಾದವರ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾವಜೀವಿ ಎಂಬ ಕವನ ಇವರ ಆತ್ಮಕಥನ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಧುರಚೆನ್ನರ 'ನನ್ನ ನಲ್ಲ' ಕವಿತೆಯ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಗೀತೆಗಳ ರಚನೆಯೂ ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು ರಚನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಣವಿಯವರು ಕ್ರಮೇಣ ಅನುಕರಣೆಯ ಹಾದಿ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋಧರ್ಮದ ಗರಿಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಉಡ್ಡಯನ ಮಾಡಿದ್ದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅನಂತರದ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಕಣವಿಯವರು ಬದುಕನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣತೊಡಗುತ್ತಾರೆ, ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಸಮಾಜದ ದೋಷಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ, ಅದನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಬಾರುಕೋಲುಗಳನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಚಳವಳಿಯ ಮತ್ತು ಆ ಮನೋಧರ್ಮದ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇವರು ಒಳಗಾಗದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಿತೋ, ಕವಿತೆ ವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಎನಿಸಿದರೂ ಅದೊಂದು ದೋಷವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ತೆಳ್ಳಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಮ್ಯಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದದ ಇದೊಂದು ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ದೂರ ಹೋಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಇವರು ಸಿಲುಕದೆ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆ ವೇಳೆಗೆ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದ ಯುಗದ ಉದಯವಾಗುತಿತ್ತು. ಅಡಿಗರ ಏರುದನಿ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅವರ ತೀವ್ರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿ ಚಿಂತನೆಯ ಹರಿವು, ಭಾಷೆ, ಲಯ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಹೊಸದುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಳಜಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಶಕ್ತಿಪೂರಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಪ್ರತಿಮೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದ ಅನುಭವಗಳ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಹೆಣೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಮದ ಅತಿರೇಕ, ಒಂಟಿತನದ ಅಳಲು ಅಸಹನೆ ಇವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದ ನವ್ಯಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಕಣವಿಯವರಾಗಲೀ, ಅವರಂಥ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಗಳಾಗಲೀ ನೇರವಾಗಿ ಹೋರಾಟದ ಕಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಸುಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇದೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಯತ್ನವೋ ನವೋದಯ ನವ್ಯಮಾರ್ಗಗಳ ಸೇತುಬಂಧವೋ ಎನಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ನವೋದಯ ಕಲಿಕೆಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆತ್ತುಕೊಂಡು, ಆಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಮನೋಧರ್ಮದ ಬಲದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಗತಿದೃಷ್ಟಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾರುಹೋಗದೆ, ನವ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು, ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನವೋದಯ ಕಾವ್ಯದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ನಡೆಸಿದ ಯತ್ನ ಇವರ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ ಸಾರ್ಥಕ ಕವಿ. ಕವಿತಾರಚನೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲೂ ಇವರು ನಡೆದು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಿಂತನ, ಕಾವ್ಯಾನುಸಂಧಾನ, ಸಮಾಹಿತ, ಸಮತೋಲನ, ಮಧುರಚೆನ್ನ, ಶುಭನುಡಿಯೆ ಹಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೃತಿ ದರ್ಶನ, ವಿವೇಚನ, ನೆನಪಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವರ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಿವು: ನವಿಲೂರ ಮನೆಯಿಂದ, ನವ್ಯಧ್ವನಿ, ನೈವೇದ್ಯ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನೆಹರು, ಜೀವನಸಿದ್ಧಿ, ಸಿದ್ಧಿವಿನಾಯಕ. 'ಬಾಬಾ ಪರೀದ್' ಎಂಬುದು ಅನುವಾದ. ಇವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1981), ಜೀವನದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1985), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1989), ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಇಲಾಖೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಭಾಗದ ಎಮೆರಿಟಸ್ ಫೆಲೋಷಿಪ್ (1996–98), ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1999) ಇವು ಕೆಲವು. ಇವರು 1996ರಲ್ಲಿ ಹಾಸನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ 65ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಕೆಲವು ಕವನಗಳು ಧ್ವನಿಸುರಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ.

ಇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಾದೇವಿ. ಇವರಿಗೆ ಐವರು ಮಕ್ಕಳು ನಾಲ್ವರು ಗಂಡು, ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು. ಕಣವಿಯವರ ಧಾರವಾಡದ ಕಲ್ಯಾಣನಗರದಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸದ ಹೆಸರು 'ಚೆಂಬೆಳಕು'. ಇವರ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರು 'ಹೊಂಬೆಳಕು'. ಕಣವಿಯವರು ಈಗ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಚಪ್ಪಟೆ ಮೀನುಗಳು : ಪ್ಲೂರೊನೆಕ್ಟಫಾರ್ಮೀಸ್ (ಹೆಟಿರೋಸೊಮೇಟ) ಗಣದ ಬೋತಿಡೀ, ಪ್ಲೂರೊನೆಕ್ಟಿಡೀ, ಸೋಲೈಯಿಡೀ ಮತ್ತು ಸೈನೋಗ್ಲಾಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ, ನಂಗು, ಟರ್ಬಟ್, ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್ ಮುಂತಾದ ಸಾಗರವಾಸಿ ಮೀನುಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಫ್ಲಾಟ್ ಫಿಷ್). ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು ತಲೆಯ ಒಂದೇ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಇತರ ಮೀನುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಪ್ರೌಢಜೀವಿಗಳು ಕಣ್ಣಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವವನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೀರಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಈ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಾಗರತಳದ ಬಣ್ಣವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ನೆಲದ ಕಡೆ ತಿರುಗಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವ ಬಿಳುಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಬಣ್ಣ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು.

ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಬರುವ ಮರಿಮೀನುಗಳು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಮೀನಿನ ಮರಿಗಳಂತೆಯೇ ಒಂದೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಮರೂಪದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೊದಮೊದಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜಾಡುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಣ್ಣು, ತಲೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದುಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ; ಕೆಲವು ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ಥಾನ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಕಡೆಗೆ, ಮೀನುಗಳು ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವವನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೀರಿನ ತಳ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಚಪ್ಪಟೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ರೆಕ್ಕೆ ತಲೆಯ ತನಕ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ತಲೆಯ ಒಂದೇ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಿರುಗಬಲ್ಲವು. ಚಪ್ಪಟೆಮೀನುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ **(ನೋಡಿ ಟರ್ಬಟ್, ನಂಗು)**

(ಆರ್.ಎಲ್.)

ಚಪ್ಪರದವರೆ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಫ್ಯಾಬೇಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ತರಕಾರಿ ಸಸ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬೋನವಿಸ್ಟ್ ಬೀನ್, ಹಯಸಿಂತ್ ಬೀನ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಬಟರ್‌ಬೀನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಅವರೆಯೂ ಇದೂ ಬಹು ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಇವೆರಡರ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭೇದ ನಿರ್ದೇಶಕ

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಗಳೂ ಒಂದೇ– ಡಾಲಿಕಾಸ್ ಲ್ಯಾಬ್‌ಲ್ಯಾಬ್ ಎಂದು. ಆದರೆ ಬಗೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಅವರೆ ಲಿಗ್ನೋಸಸ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯದು, ಚಪ್ಪರದವರೆಯು ಟಿಪಿಕಸ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯದು. ಇವೆರಡರ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಅವರೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆ. ಇದರ ಬೀಜಗಳು, ಕಾಯಿಯ ಎರಡು ಸಿಪ್ಪೆಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ಸೇರುವ ರೇಖೆಗೆ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಚಪ್ಪರದವರೆ ಆಸರೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬಳ್ಳಿ. ಇದರ ಬೀಜಗಳು ಕಾಯಸಿಪ್ಪೆಗಳ ಸೇರುವ ರೇಖೆಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಚಪ್ಪರದವರೆಯ ಬೇಸಾಯ ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮನೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರಗಳ ಹೊರವಲಯಗಳ ಸಣ್ಣ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಬಳ್ಳಿ. ಸ್ವಭಾವತಃ ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕವಾದರೂ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಸರೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಗಿಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ತಲಾ ಮೂರು ಕಿರುಎಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಬಗೆಯವು. ಹೂಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದವು. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಊದಾ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಹೂಗಳು ರೇಸೀಮ್ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಕಾಯಿಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದವು. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳ ಅಂಚು ಊದಾ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿರುವುದಿದೆ. ಬೀಜಗಳು ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಊದಾ, ಕಪ್ಪು – ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ.

ಚಪ್ಪರದವರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೂಪಭೇದಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಉತ್ತಮ ಬಗೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು :

1. ಡಿಎಲ್. 453 : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಬಗೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಹೂಗಳು ಊದಾಬಣ್ಣದವು. ಹುಲುಸಾಗಿ ಕಾಯಿಬಿಡುತ್ತದೆ.
2. ಡಿಎಲ್. 692 : ಇದರ ಹೂಗಳು ಬಿಳಿಬಣ್ಣದವು. ಕಾಯಿಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು. ಬೀಜಗಳು ಚಾಕೊಲೆಟ್ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿವೆ.
3. ಡಿಎಲ್. 269 : ಇದರ ಹೂಗಳು ಕಡು ಊದಾಬಣ್ಣದವು. ಬೀಜಗಳು ಕಪ್ಪು. ಕಾಯಿಗಳು ಹಸಿರು, ಅಗಲ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಬಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಸಭರಿತ.
4. ಡಿಎಲ್. 250 : ನಸು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಕಾಯ ಅಂಚುಗಳು ಊದಾಬಣ್ಣಕ್ಕಿವೆ. ಬೀಜಗಳು ಕಪ್ಪು. ಇದು ಕೂಡ ಇಳುವರಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.
5. ಡಿಎಲ್ 259 : ಕಿರಿಯಗಲದ ನಸು ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ, ಬೀಜ ಕಂದು.
6. ಡಿಎಲ್. 244 : ಬಿಳಿ ಹೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿ ಬಿಡುವ ಬಗೆಯದು. ಬೀಜ ಕಂದು.

ಚಪ್ಪರದವರೆಯನ್ನು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ಘನ ಅಡಿ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಗುಂಡಿಗೆ ತುಂಬಬೇಕು. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡಬೇಕು. ಅವು 5–8 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಸಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹಬ್ಬಿಸಬೇಕು. ಬಳ್ಳಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ಬಿಡಲಾರಂಭಿಸಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಚಪ್ಪರದವರೆಗೆ ಹೇನು ಮತ್ತು ಅವರೆಯ ತಿಗಣೆಗಳು ಹತ್ತುವುದುಂಟು. ಇವು ಸಸ್ಯದ ಎಳೆಯ ಭಾಗಗಳಿಂದ ರಸವನ್ನು ಹೀರಿ ಹಾನಿಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಇಳುವರಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶೇ. 40 ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಅಥವಾ ಒಂದು ಪೌಂಡು ಮೀನೆಣ್ಣೆಯ ಸಾಬೂನನ್ನು 8 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ತಿಗಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತೆಗೆದು ನಾಶಪಡಿಸಬಹುದು. (ಬಿ.ಎ.ಸಿ.)

ಚಪ್ಪಲಿಮೀನು : ನೋಟಾಪ್ಟರಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ, ನೋಟಾಪ್ಟರಸ್ ಜಾತಿಯ ನೋಟಾಪ್ಟರಸ್ ಮತ್ತು ಚಿತಾಲ ಎಂಬ ಎರಡು ಮತ್ಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೀನುಗಳಾದ ಇವೆರಡೂ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಮಲಯಗಳ ನದಿಗಳು, ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿನ ಉಪ್ಪುನೀರಿನಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುವುದುಂಟು.

$1\frac{1}{2}'$ –4ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೀನುಗಳಿವು. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ. ಚಿತಾಲ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನುಭಾಗ ಬೂದು ಇಲ್ಲವೆ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ತಾಮ್ರವರ್ಣದ್ದಾದರೆ ನೋಟಾಪ್ಟರಸ್ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳುಂಟು. ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಬೆನ್ನು ಈಜುರೆಕ್ಕೆ. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಗುದದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಉದರದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇವೆ. ಚಿತಾಲ ಬಗೆಯ

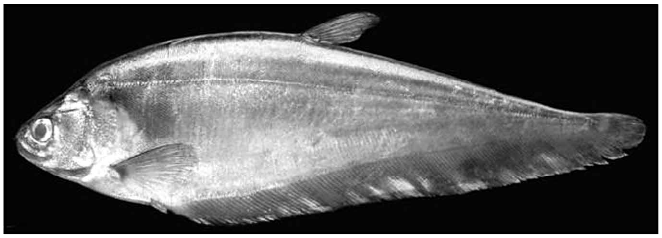

ಚಪ್ಪಲಿಮೀನಿನ ಬೆನ್ನು ಗೂನುರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಲ್ದವಡೆ ಮತ್ತು ಕೆಳದವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡ ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಬಾಯಂಗಳಲ್ಲೂ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೂ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವುದುಂಟು. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸೈಕ್ಲಾಯ್ಡ್ ಮಾದರಿಯ ಶಲ್ಕಗಳಿವೆ. ತಲೆ ಹಾಗೂ ಕಪೋಲದ ಮೇಲಿನ ಶಲ್ಕಗಳು ದೇಹದ ಇನ್ನಿತರ ಭಾಗಗಳ ಶಲ್ಕಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಉದರದ ಏಣಿನ ಮೇಲೆ 29–51 ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಗ ಗರಗಸದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಚಪ್ಪಲಿಮೀನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ. ಇತರ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವಾಗ ಈ ಮೀನು ಇರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚಪ್ಪಲಿಮೀನಿನ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಶ್ರಾಯ ಮಳೆಗಾಲ. ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 200–1000 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ.

ಚಪ್ಪಲಿಮೀನನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಒಣಗಿಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಸಾರನ್ನು ದಡಾರದಿಂದ ನರಳುವವರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.; ಬಿ.ಎಸ್.)

ಚಪ್ಪೆರೋಗ : ಮೆಲಕುಹಾಕುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ತೀವ್ರ ಬಗೆಯ ಅಂಟುಜಾಡ್ಯ (ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್; ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಲೆಗ್). ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಆರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆರು ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲುಬೇಗ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ ರಹಿತ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಮ್ ಚಾವಿಯೈ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಬರಿಯ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಂದಿ, ಒಂಟೆ, ಜಿಂಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ರೋಗಪೀಡಿತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಭುಜ, ಕತ್ತು ಮತ್ತು ಪೃಷ್ಠ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲ ಶೇಖರಣೆ, ಬಾವು, ಕುಂಟು ಮತ್ತು ಜ್ವರ ಇವು ಚಪ್ಪೆರೋಗದ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು. ಬಾತಿರುವ ಭಾಗ ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದು ತುಂಬ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಕೀವು ಹೊರಬೀಳುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ಭಾಗದ ಸ್ಪರ್ಶವೇದಿತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬರಬರುತ್ತ ಆ ಭಾಗ ತಣ್ಣಗೂ ವೇದನಾರಹಿತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ನಡೆಯಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗಪೀಡಿತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಸ್ನಾಯುವಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ತುಹೋಗಿ ಕೊಳೆಯತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ನಾಯು ಕಪ್ಪಗಿರುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಹಳಸಲು ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ನಾರುತ್ತದೆ. ರೋಗಕಾರಕ ಜೀವಿಯ ಬೀಜಾಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರದ ಮೂಲಕ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಬೀಜಾಣುಗಳಿರುವ ಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಗಾಯಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೂಡ ರೋಗಾಣುಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರಬಲ್ಲವು. ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕ 1–5 ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರೋಗಪೀಡಿತ ಪ್ರಾಣಿ ಒಂದೆರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದೇವಿ ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ರೋಗಪೀಡಿತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಳಿ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಾರದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮದ್ದನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದೇವಿ ಹಾಕುತ್ತಿರಬೇಕು. ಚಪ್ಪೆರೋಗದಿಂದ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ಹೂಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರೋಗದ ಹರಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೂಳಿದ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹುಲ್ಲನ್ನು ದಪ್ಪ ಪದರವಾಗಿ ಹಾಕಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. (ಎಸ್.ಎಂ.ಬಿ.)

ಚಫ್ : ಕಾರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಗೆಗೆ ಹತ್ತಿರಸಂಬಂಧಿ. ಚಫ್ ಜಾತಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಪಿರೋಕೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಯುರೋಪಿನ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಪ್ರಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಫ್ (ಪಿರೋಕೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್ ಪಿರೋಕೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್), ಇನ್ನೊಂದು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಆಲ್ಪೈನ್ ಚಫ್ (ಪಿರೋಕೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್ ಗ್ರ್ಯಾಕ್ಯುಲಸ್). ಎರಡು ಬಗೆಯವೂ ಕಾಗೆಯಂತೆಯೇ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವು. ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕವು. ಚಫ್‌ಗಳ ಕೊಕ್ಕು ಬೇರೆ ರೀತಿಯದು. ಇದು ತೆಳುವಾಗಿ ಚೂಪಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕೆಳಮುಖನಾಗಿ ಬಾಗಿದೆ. ಕೊಕ್ಕಿನ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಫ್ ಹಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಆಲ್ಪೈನ್ ಚಫ್ ಹಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಳದಿ. ತಮ್ಮ ಹಾರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಗಳೂ ಆಗಸದ ದೊಂಬರು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಪಾತಗಳ ಸುತ್ತ ಚಕ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವುದು, ಸರ್ರನೆ ಮೇಲೇರುವುದು, ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಥಟ್ಟನೆ ದುಮುಕಿ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು, ಲಾಗಹಾಕುವುದು ಮುಂತಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುತ್ತ ಹಾರಾಡುತ್ತವೆ. ಚಫ್‌ಗಳು ಕೀಟಾಹಾರಿಗಳು.

ಇವು ಪರ್ವತಗಳ ಬಂಡೆದೊಗರುಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕಾಲ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳು. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3–6. ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಹೊರಬರುವ ಮರಿಗಳೂ 35–40 ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ತಾಯಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಾಸಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಚಫ್‌ಗಳ ಆಯಸ್ಸು 15 ವರ್ಷಗಳು. (ಎಚ್.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಚಬ್ ಮೀನು : ಸಿಪ್ರಿನಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಸಿಪ್ರಿನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಿಹಿ ನೀರು ಮೀನುಗಳು; ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಝರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ, ಯೂರೋಪ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ತೆಳು ಶರೀರ, ಮೋಟು ತಲೆ, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದವಡೆಗಳು, ಗಂಟಲ ಹಲ್ಲುಗಳು (ಫ್ಯಾರಿಂಜಿಯಲ್ ಟೀತ್), ದವಡೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಸ್ಪರ್ಶರೋಮಗಳು (ಬಾರ್ಬಲ್ಸ್), ಮುಳ್ಳುಗಳಿಲ್ಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ,

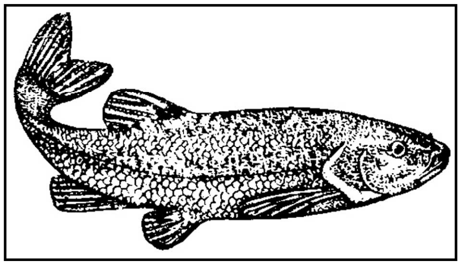

ಉದ್ದವಾದ ಮತ್ತು ಚೂಪಾಗಿ ಕಾಣುವ ಎದೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ, ಕವಲೊಡೆದ ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ, ಮೈತುಂಬ ಹುರುಪೆಗಳು – ಇವು ಈ ಮೀನುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಗೆಂಡೆ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸು. 4'–12' ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೀಟ ಡಿಂಬಗಳು, ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಇತರೆ ಮೀನುಗಳು ಮತ್ತು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜಲ ಸಸ್ಯಗಳು ಈ ಮೀನುಗಳ ಆಹಾರ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಮರಿಗಳನ್ನೇ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮೀನುಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ಉದರ ಭಾಗ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಸರೋವರ ಇಲ್ಲವೆ, ಕೊಳದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನದಿಗಳ ನಿಂತ ನೀರಿನ ಮಡುಗಳಲ್ಲಿ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವುದು ಇದರ ಕ್ರಮ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸಂತ ಋತು ಈ ಮೀನುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ.

ಚಬ್ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಸೆಮಾಟಲಸ್ ಅಟ್ರೊಮ್ಯಾಕ್ಯುಲೇಟಸ್, ಸೆ. ಕಾರ್ಪೊರಾಲಿಸ್, ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದ ಝರಿಯ ಚಬ್ (ಫಾಲ್ ಫಿಷ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಳವಿರುವ ಮಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಇವು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಬೇಟೆ ಮೀನು (ಗೇಮ್ ಫಿಷ್). ಟ್ರೌಟ್ ಮೀನಿನ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದುಂಟು. ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಗಂತಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿಶೇಚಿತ ಅಂಡಗಳ ಸುತ್ತ ಗಂಡುಮೀನು ಜಲ್ಲಿಯಿಂದ ಗೂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಬರ್ಮಡ ಚಬ್ ಮೀನು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಝರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳು. ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಕ್ರೊಮೆಂಟಾ ಚಬ್ (ದಪ್ಪವಾದ ಚಬ್), ಇದು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾ ಕಣಿವೆಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಡ್ರೈನೇಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಿನೊ ಕುಟುಂಬದ ಕೆಲವೇ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಇದರ ಹುರುಪೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಢ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 12" ಬಣ್ಣ ಮಬ್ಬು ಕಂದು. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮೈಲೊಕಿಲಸ್ ಕಾರಿನಸ್, ಯೂರೋಪ್‌ನ ಲ್ಯೂಯಿಸ್ಕಸ್ ಸಿಫಾಲಸ್, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಹೈಬಾಪ್ಸಿಸ್, ಗಿಲ್ ಮತ್ತು ಪಿಫ್‌ಟೆಲಿಸ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಾಕೊಮಿಸ್ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಬಗೆಯ ಚಬ್ ಮೀನುಗಳು.

ಎಲ್ಲ ಚಬ್ ಮೀನುಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಎರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿವೆ. ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಚಬ್‌ಗಳನ್ನು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಚ್.; ಟಿ.ಎಸ್.ವಿಶ್ವನಾಥ್)

ಚಮಚಮುಖಿ : ಕಬ್ಬಾರೆ, ಕ್ರೌಂಚ (ಹೆರನ್), ಕೆಂಪು ಕೊಕ್ಕರೆ, ಮತ್ತು ಐಬಿಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮತ್ತು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಡುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಹಕ್ಕಿ (ಸ್ಪೂನ್‌ಬಿಲ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 6 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಿಕೋನೈಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ

ಥ್ರೆಸ್ಕಿಯಾರ್ನಿತಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಳಿಯೇ ಇವುಗಳ ವಾಸ. ಕೊಕ್ಕು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಮಚದಂತೆ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಕೊಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಹಾರವಾದ ಕಪ್ಪೆ, ಮೀನು, ಏಡಿ, ಕಠಿಣಚರ್ಮಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಮುಂತಾದ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನಲು ಅನುಕೂಲ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಇವುಗಳ ಕಾಲುಗಳು ಬಲು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ತಮ್ಮ ಕೊಕ್ಕನ್ನು ಭಾಗಶಃ ತೆರೆದುಕೊಂಡು, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ತಲೆಯನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಆಡಿಸುತ್ತ ಆಹಾರವನ್ನರಸಿಕೊಂಡು ಅಲೆದಾಡುತ್ತವೆ. ಆಹಾರಸೇವನೆಯ ಕಾಲ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ.

ಚಮಚಮುಖಿಗಳ ದೇಹದ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಬಾತು ಹಕ್ಕಿಯಷ್ಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುವ ಪ್ಲಾಟೇಲಿಯ ಲ್ಯೂಕೊರಾಡಿಯ ಪ್ರಭೇದದ ಚಮಚಮುಖಿಯ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಅಚ್ಚಬಿಳಿ, ಕಾಲುಗಳು ಕಪ್ಪು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ವೆಸ್ಟ್‌ಇಂಡೀಸ್, ಅರ್ಜಂಟೀನ ಮುಂತಾದೆಡೆ ವಾಸಿಸುವ ಅಜಾಯಿಯ ಅಜಾಜ (ರೋಸಿಯೇಟ್ ಸ್ಪೂನ್ ಬಿಲ್) ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಚಮಚಮುಖಿಯ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಗುಲಾಬಿ, ಕಾಲುಗಳು ಕೆಂಪು. ಭಾರತದ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪುಕ್ಕ ಮಕುಟವೊಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಚಮಚಮುಖಿಯ ಎದೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಕ್ಕಗಳ ಗುಚ್ಛವಿದೆ.

ಚಮಚಮುಖಿಗಳು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. V-ಆಕಾರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜೊಂಡು, ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಒರಟುಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು, ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಮೆಲ್ದನಿಯ ವಟಗುಟ್ಟುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಕೊಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ತಾಡಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಲಟಪಟಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವ ರೀತಿಯ ಸದ್ದನ್ನೂ ಇವು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕಾಲ ಜುಲೈ–ನವೆಂಬರ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಬಿಳಿ; ಮೇಲೆಲ್ಲ ಕಂದುಮಚ್ಚೆಗಳುಂಟು; ಸಂಖ್ಯೆ 4–5.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ಚಮಚಮುಖಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ: ಪ್ಲಾಟಿಬಿಸ್ ಫ್ಲೇವಿಪಸ್–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ; ಪ್ಲಾಟೇಲಿಯ ರೀಜಿಯ–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ; ಪ್ಲಾ. ಮೈನರ್–ಕೊರಿಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ; ಪ್ಲಾ, ಅಲ್ಬ–ಆಫ್ರಿಕದ ಸಹರಾ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಗುಲಾಬಿ ಚಮಚಮುಖಿಯನ್ನು ಚೆಲುವಾದ ರೆಕ್ಕೆಪುಕ್ಕಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ನಿರ್ವಂಶವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗೀಗ ಕಾನೂನಿನ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಫ್ಲಾರಿಡದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಚಮತ್ಕಾರೋಕ್ತಿ : ಚಮತ್ಕಾರದ ಮಾತು, ಚಿಕ್ಕ ಪದ್ಯ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಇದನ್ನು ಎಪಿಗ್ರಂ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕ, ಸುಭಾಷಿತ, ಚಾಟೂಕ್ತಿ, ಚಾಟುಪದ್ಯ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ; ವಚನ ಎಂದು ಕರೆದರೂ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಚ್ಚನಾ ಮನೆಯಾಗಿ

ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಹೊನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನರಿವ ಸತಿಯಾಗೆ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಿಚ್ಚು ಹಚ್ಚೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ–ಇದು ದಿಟವಾಗಿ ಎಪಿಗ್ರಂ. ತನ್ನ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಅದು ಕೇಳಿದವರ ಆಂತರ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಟಿ ನಿಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಉಕ್ತಿಗೆ ನಾಟುನುಡಿ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವೂ ಸಮರ್ಪಕ. ಚಿಕ್ಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಬಯಿತ್ತಿಟ್ಟಿರುವುದೇ ಇದರ ಹಿರಿಮೆ. ಇದು ಜೇನುಹುಳುವಿನಂತೆ ಮಕರಂದ ಶೇಖರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮೂತಿಯ ತುದಿಯ ಮುಳ್ಳಿನಿಂದ ಚುಚ್ಚುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಾತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚುಚ್ಚು, ಕಟಕಿ ಚಮತ್ಕಾರ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಬ್ವಾಲೊವಿನ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ:

ಈ ಶಿಲೆಯ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿದ್ದಾಳೆ ನನ್ನ ಕಾಂತೆ
ಅವಳಿಗೀಗ ನಿಶ್ಚಿಂತೆ – ನನಗೂ ಅಂತೆ.

ಇದು ಬ್ವಾಲೊ ತಾನು ನೋಡಿದ ಒಂದು ಸಮಾಧಿಲೇಖದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಕ್ತಿ ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವರದಿಗೈಯುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಧಪಂಕ್ತಿ ಅವಳಿಗೀಗ ನಿಶ್ಚಿಂತೆ–ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಆಲಿಸಿ, ಪಾಪ, ಗೃಹಿಣಿ ಬಾಳಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿದಳೊ ಸತ್ತಮೇಲೆಯೇ ಆಕೆಗೆ ಶಾಂತಿ!– ಎಂದು ಅನುಕಂಪೆ ತಾಳುತ್ತೇವೆ. ನನಗೂ ಅಂತೆ ಎಂಬ ಸಮಾಪ್ತಿಯ ಉದ್ಗಾರ ಆ ಹೆಂಗಸು ಎಂಥ ಚಂಡಿಯಾಗಿದ್ದಳೊ ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅನುಕಂಪೆಯೆಲ್ಲ ಸಹಿಷ್ಣು ಗಂಡನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಮರುಕನ ಈ ಮುಕ್ತಕವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕುವುದ ಕಲಿತು ಬಂದಿರುವೆ; ಕಣ್ಣು
ಮುಚ್ಚಲು ಅಭ್ಯಾಸ ನಿಂದಿರುವೆ;
ತಕ್ಷಣ ಮೂಡಲೆಳಸುವ ಮಂದಹಾಸವ ತಡೆದು
ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿರುವೆ;
ಮೌನ ತಾಳುವುದ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿರುವೆ; ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ
'ಚಪಲಿ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ' ಎಂದಿರುವೆ;
ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಹಗ್ಗದಿಂದೆಲ್ಲವನು ಕಟ್ಟಿನೊಳಕ್ಕೆ
ತಂದಿರುವೆ: ಸಿದ್ಧಿ ದೈವೇಚ್ಛೆ!

ಒಳ್ಳೆಯ ದಾಂಪತ್ಯದ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೇ ಕಥೆ, ಇದೇ ಶುಚಿ ತಂತ್ರ, ಇದೇ ಸುಗಂಧ, ಸೊಗಸು!

ಈ ಸ್ವರೂಪದ ನಾಟುನುಡಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಟುನುಡಿಯ ಆರಂಭವೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಮಧ್ಯೆ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಕೊಂಚ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ದೇವತೆಗೆ ಮುಡಿಪು ಒಪ್ಪಿಸುವಾಗ ಆ ಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದಿವಸ ಇದನ್ನು ಇಂಥವನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಎಂದು ಲಿಪಿ ಕೊರೆಸುವುದೇ ಎಪಿಗ್ರಂ (ಎಪಿ–ಮೇಲೆ, ಗ್ರಮ್ಮಾ–ಬರೆಹ) ಆಗಿತ್ತು. ದೇವೋತ್ತಮ ಜ್ಯೂಸನ ವಿಗ್ರಹದ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಾಕ್ಯ: "ಫೀಡಿಯಸ್, ಕಾರ್ಮಿಡೀಸನ ಮಗ, ಅಥೆನ್ಸಿನ ಪೌರ, ನನ್ನನ್ನು ಮಾಡಿದ." ಹಾಗೆಯೇ ಗೋರಿ ಗೋಪುರ ಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತಂಭ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನೂ ಎಪಿಗ್ರಂ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಕೊರೆದು ಬರೆದದ್ದು, ಬಹುಕಾಲ ಉಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬ ಅದರ ಹುಟ್ಟುಗುಣ ಈಗಲೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಅದಕ್ಕೆ, ಅದರ ರೂಪ ಎಷ್ಟೇ ಬೇರೆಯಾದರೂ. ಎಲಿಜಿಯಾಕ್ ದ್ವಿಪದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ತರುವಾಯ ಅದೇ ಚಮತ್ಕಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಾಹಕವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಕರ ಎಪಿಗ್ರಂ ಎಲ್ಲವೂ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಡಕವಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಸುಭಾಷಿತ; ಕೊನೆಗೊಂದು ಚಮತ್ಕಾರ ಸ್ಫುರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ವಿಷಯ ಯಾವ ರಸವನ್ನಾದರೂ ಅವು ಪರಿಪೋಷಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಗರ್ವದಲಿ ಯಾರು ಗ್ರೀಸನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ನಕ್ಕಳೊ,
ಯಾರ ಬಾಗಿಲಲಿ ವಿಟತಂಡ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟಿತೊ
ಆ ಲೆಯಿಸು – ಈ ದರ್ಪಣವ ಮಿನಸ್ಸಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ.
ನಾನಿದುವರೆ ಎಂತಿರುವೆನೆಂಬುದ ನೋಡಲಾರೆ;
ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಎಂತಿರುವೆನೆಂಬುದ ನೋಡಲೊಲ್ಲೆ.

"ಕೇಳಿ, ಕುರುಬರೆ! ಹರ್ಮಿಸನ ಒಲಿಸುವುದು
ಸುಲಭವೇ ಸರಿ;
ಕೊಂಚ ಮಧುವನ್ನೊ ಹಾಲನ್ನೊ ಮೀಸಲಿಟ್ಟರೆ
ಅವನಿಗೆ ಸಾಕು.
ಆ ತೆರನಲ್ಲ ಆಲ್ಕೆಡೀಸು : ಅವನಿಗೆ ಟಗರೇ
ಬೇಕು,
ಒಂದು ಪೂರ್ತಿ; ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ಒಂದು ಕೊಬ್ಬಿದ
ಕುರಿಮರಿ.
ತೋಳಗಳ ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ, ದಿಟ. ಎರಡೂ ಒಂದೆ
ಎನ್ನುವೆ ನಾನು:
ಕುರಿ ಮಂದೆಯನು ತೋಳ ತಿಂದರೇನು ಆತ
ತಿಂದರೇನು!

ಸ್ಮೃತಿದೇವತೆಗೆ ಅತಿಬೆರಗು ಬಡಿಯಿತು
ಸ್ಯಾಫೋಳ ಮಧುಮಧುರ ಗೀತವ ಕೇಳಿ;
ನುಡಿದಳು: ನರವರ್ಗವೆಂತು ಪಡೆಯಿತು
ಹತ್ತನೆಯ ಕಲಾದೇವಿಯನು ಹೇಳಿ!

ಶಾಲೆಮಾಸ್ತರ ಮಗಳು ಕದ್ದೋಡಿದಳೊಬ್ಬ ನಲ್ಲನ ಸಂಗ: ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುಗೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ!

ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮನರ ಲಘು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯೂ ಸ್ವಂತರಾಗಗಳ ಆವೇಶವೂ ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕ್ಯಾಟಲಸ್ ಎಂಬ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಈ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಾರಿದ:

"ನೈಜ ಕವಿಗಳು ಶುಚಿರ್ಭೂತರಾಗಿರಬೇಕು, ಗೊತ್ತು;
ಅವರ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಬಂಧಿಸಲೇಕೆ ಅದೇ ವಿಧಿಯನಿತ್ತು ?"

ಅವನ ಮನೋರಥದ ಹಲವು ಮುಖಗಳನ್ನು ಈ ಚುತುಷ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು:

ಹಲಕೆಲರು ಓದುಗರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಿಕ್ಕುವರೆನಗೆ.
ಅವರನಂಜಿಸದು ನಾನೀ ಅಸಂಬದ್ಧ ಹಾಡಿದ್ದು,
ನನ್ನ ಮಸಿಯನಿಂತು ನಾ ಹಾಳು ಮಾಡಿದ್ದು.
ಮನಕಿದನು ತಾರದೆ ದಯದಿ ಕ್ಷಮೆಯಿಕ್ಕುವರೆನಗೆ.

ಕ್ಯಾಟಲಸ್ ಗೀತಕವಿ. ಮಾರ್ಷಲ್ ಆದರೂ ಅಪ್ಪಟ ನಾಟುನುಡಿಯ ಕವಿ. 1171 ನಾಟುನುಡಿಗಳ ಜನಕ ಅವನು. ಅಶ್ಲೀಲಪಟುವೆಂದು ಅವನನ್ನು ಅವಧಿ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಮಂದಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನಾಚಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಭಾಗ ಅವನ ಒಟ್ಟು ಬರವಣಿಗೆಯ ಆರನೇ ಒಂದರಷ್ಟು, ಅಥವಾ ಐದನೇ ಒಂದರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದದ್ದಾವುದೂ ದೂಷಣೀಯವಲ್ಲ. ಅವನೇ ಒಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ:

ಖಂಡನೆಯ ಮಾತ ಆಡದಿರಲಿ ಎನ್ನ ನಿರಪರಾಧಿ ವಿನೋದದ ವಿರುದ್ಧ;
ಎನ್ನ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಟವಿದ್ದರು ಎನ್ನ ಬಾಳು ಪರಿಶುದ್ಧ.

ಹಿಂದೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ ಚುಚ್ಚುಮುಳ್ಳಿನ ನಾಟುನುಡಿಯನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವ ಮಾರ್ಷಲ್; ನಾಟುನುಡಿಯೆಂದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಇವು ಮೂರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ:

ನನ್ನ ವರಿಸಲು ಪಾಲಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ;
ನನಗಾದರೊ ಅವಳ ಕುರಿತು ಉಪೇಕ್ಷೆ,
ಆಕೆ ವೃದ್ಧೆ. ಬಹುಶಃ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದೆ
ಅವಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವೃದ್ಧೆ.

ದೊಡ್ಡವರಿಂದ ಅಲ್ಪವಸ್ತುವನು ಬೇಡುವೆ ಎಂದು;
ಅದಕೂಡ ಆ ದೊಡ್ಡ ಜನ ನಿನಗೆ ನೀಡರು ತಂದು.
ಬರಲೆಂದು, ಮ್ಯಾಥೊ ಆದಷ್ಟು ಕಡಮೆ ಅವಮಾನ
ಅವರ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ಕೇಳಿನೋಡೊಂದು ದೊಡ್ಡ ದಾನ.

ಕವಿ ಥಿಯೋಡರನ ನಿಲಯ ಪೂರ್ತಿ ನಾಶಹೊಂದಿತು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ.
ಅದು ನಿಮಗೆ ಸಂತಸವೆ, ಕಲಾದೇವಿಯರೆ, ಸ್ವಾಮಿ ಫೀಬಸನೆ?
ಎಂತ ಘನಪಾತಕ, ಅನ್ಯಾಯ, ದೈವಾಪವಾದವಾಯಿತು, ನೋಡಿ:
ಅಯ್ಯೊ, ಬೆಂದು ಬೂದಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ ಮನೆಯೊಡನೆ ಯಜಮಾನ!

ಹೀಗೆ ಸುಭಾಷಿತ, ಚುಚ್ಚುನುಡಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಮುಕ್ತಕವೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾದುವು. ಎರಡು ಬಗೆಯನ್ನೂ ಅವರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಿತ್ತಿ ಹುಲುಸು ಬೆಳೆ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನವರನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೀರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೆಸ್ಸಿಂಗನ ಒಂದೇ ಪಂಕ್ತಿಯ ನಾಟುನುಡಿಯನು ನೋಡಿ: ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿರುವ ಕೊಲೆಪಾತಕಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು, ಈ ನುಡಿ.

ಶಾಂತಿಯಲಿ ಅವಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ–ಗಾಳಿ ಬೀಸದೆ ನಿಂತಾಗ.

ಫ್ರೆಂಚರ ಪೀರೋನ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ ವಿಜಯಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ರೋಸಿ ಹೋಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಕುರಿತು ಸುಳ್ಳು ಸಮಾಧಿಲೇಖವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ:

ಇಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಪೀರೋನ್, ಅವನಾವೊತ್ತೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯನಲ್ಲ.
ಈ ಮಾತಿನ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ರಸೋತ್ಕರ್ಷ ಇಡೀ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೇ ಕುಣಿದಾಡಿಸಿದಂತೆ.
ವಾಲ್ಟೇರನ ಗ್ರಂಥಗಳ ತುಂಬ ನಾಟುನುಡಿಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ:

ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ದೇವರು:
ನನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲೆ.
ದೇವರು ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು
ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು ನಾವು!

ಯಾವುದನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ ಚರಿತ್ರೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜನರು, ಅವರ ಭಾಷೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ನಾಟುನುಡಿಯಂತೆ ಹ್ರಸ್ವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ, ಅನ್ಯಾದೃಶ. ಸೈತಾನ ಪರಿಶುದ್ಧ ಎಂಬ ಬೆಂಕಿಮಾತು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೇ ಸಾಧ್ಯ.

ನಾಟುನುಡಿಯ ಮೂಲಕ ಬಿಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆತ್ಮೀಯ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಜನಾಂಗಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರಾಬರ್ಟ್ ಬರ್ನ್ಸ್ ಕತ್ತಿಹಿರಿದ ಯೋಧನಂತೆ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ:

ನಿನ್ನ ವಂಶ ನಡೆಯಿತು, ಗ್ಯಾಲೊವೆ, ಪ್ರಕಾಶ ತೋರಿ,
ಬಹು ವಿಖ್ಯಾತ ಪೂರ್ವಜರು ಹೆಚ್ಚೆ.
ಅಂತೆ ನಡೆಯಿತು ಬಹು ವಿಖ್ಯಾತ ರೋಮನ್ ಹೆದ್ದಾರಿ.
ತನ್ನ ಕೊನೆಯಲದು ಮುಟ್ಟಿತು ಕೊಚ್ಚೆ.

ಷಿಲರ್ ಕವಿಯ ವಾಣಿ:

ಜೀವವುಳ್ಳ ಭಾವವುಳ್ಳ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ
ಹುಡುಕಿದರು ನವ್ಯತೆ ಮೆರೆವ
ಪದಾರ್ಥವೊಂದಿಲ್ಲ, ಹೂವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು,
ಅದೇ ಜೀವನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸೃಷ್ಟಿ;
ನನ್ನ ಮತಧರ್ಮ ಯಾವುದೆಂದು ಕೇಳುವೆಯ?
ನೀ ಹೆಸರಿಸುವುದೊಂದೂ ಅಲ್ಲ.
ನಾ ಹೆಸರಿಸುವುದೊಂದೂ ಅಲ್ಲವೆ! ಏತಕ್ಕೆ?
ಏತಕ್ಕೆ: ಮತಧರ್ಮಕೋಸುಗ.

ಆಸ್ಕರ್ ವೈಲ್ಡನ ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ವಚನ ಶೈಲಿ ಇದು:

ಒರಟುತನವೆನ್ನುವುದು ಇತರರ ನಡತೆ
ಮುಖಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಮಗೆ
ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಖವಾಡ
ಸುಂದರ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಅವಧಿಗೆ ಸೇರಿದುವು.

ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನ ಮಾತು :

ಯಾಂತ್ರಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾದರೆ
ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ನೇತ್ರ ಆವಶ್ಯಕ
ಸರಿಯಾದದ್ದು ಸರಿಯೆ, ಯಾರೂ ಅದನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ
ಹಣವೊಂದು ಅತೀಂದ್ರಿಯ ರಹಸ್ಯ

ಆಯಾ ನಾಡಿನವರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾಟುನುಡಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ದೊರಕೀತು. ಆಂಧ್ರದೇಶದ ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ: ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಧಾವಂತಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೀನಾಥ ಕವೀಶ್ವರ ಆಡಿದ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥದ ಚಮತ್ಕಾರೋಕ್ತಿ ಇದು:

ಸಿರಿವಂತನಿಗೆ ಸರಿಯಹರು ಹದಿನಾರು ಸಹಸ್ರ
ತರುಣಿಯರು ಹೆಂಡತಿಯರು।
ತಿರುಕನಿಗೆ ಹೆಂಡರಿಬ್ಬರೆ ಪರಮೇಶಾ, ಗಂಗೆ
ಯನು ಬಿಡು ಪಾರ್ವತಿ ಸಾಕು॥

ಇದರ ಖಡಾಖಂಡಿತವನ್ನೂ ಬಿರುಸನ್ನೂ ನೋಡಿ.

ಆಡಿದ ಮಾತ ತಪ್ಪಿದನ
ನೋಡಿದವರು ಕತ್ತೆಯ ಮಗನೆಂದರು ಅಯ್ಯೋ।
ಪಾಡೆ, ಮಗನಿವನೇ? ಎಂದು
ಕೂಡೆ ಅತ್ತಿತಂತೆ ಕತ್ತೆ ಘನಸಂಪನ್ನಾ॥

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೆಲವು ವಚನ ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳಿವು:

ನಾಡಾಗು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಡಾಗು ಅಲ್ಲಿ.
ಹಳ್ಳವಾಗಿಲ್ಲಿ ತಿಟ್ಟಾಗು ಅಲ್ಲಿ:
ಎಲ್ಲಿ ಮಂದಿ ಒಳ್ಳಿದರೊ ನೀನಲ್ಲಿ
ಒಳ್ಳಿದಳು, ಬೇರಲ್ಲ. ಬಾಳು, ಭೂಮಿ!
ಎಸೆದ ಭಲ್ಲೆಯವ ಹುಡುಕ ಹೋಗಿ ಆನೆಮೆಯ್ಯಿಂ ಭಲ್ಲೆ ಕಿತ್ತು ನಗುವ.
ಇರುವೆನೆಂಬುದಾದರೆ ಹೇಳೆನಗೆ, ಬೇಗ ಹಿಂತಿರುಗುವೆನೆಂಬುದ
ಜೀವಂತರಿಗೆ ಹೇಳು.
ವೇಣು ಇನಿದು ವಾದ್ಯ ಇನಿದು ಎನ್ನುವರು ಮಕ್ಕಳಾಡುವ ತೊದಲ್ನುಡಿಯ
ಕೇಳದವರು.

ಪರ್ಷಿಯದ ಕವಿಗಳ ಕೆಲವು ಸಾಲಂಕೃತ ಪದ್ಯಗಳಿವು:

ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ಪಾಪೆ ತನ್ನ ಗೂಡೆಂದು
ಆಲೋಚಿಸಿತು ನಿದ್ದೆಹಕ್ಕಿ ನೋಡಿಂದು:
ಅಲ್ಲಿ ರೆಪ್ಪೆ ಕಾಣಿಸಲು ಕೆದರಿ

ನಡುನಡುಗಿತು ಬಲೆಯೆಂದು ಬೆದರಿ
ಒರೆಯೊಳಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ನದಿ ಖಡ್ಗ: ಅದರ
ತೀರವ ಪಾರಿ
ಮೃತ್ಯು ತಾ ಬರುವುದು ಬಾಯಾರಿ.
ಭರ್ಜಿಯೆ ಕೊಂಬೆ: ಅದರಿಂದ ಸುರಿಯುವುದು
ಕೆಂಪಗೆ ತೋರುತ್ತ
ಹಾಲು ಹಣ್ಣು ರಕ್ತ ಸೋರುತ್ತ.

ಜಪಾನೀಯರ ಹಾಯ್ಕು ಎಂಬ ನಾಟುನುಡಿಯ ನಮೂನೆಯಿದು.

ಪುರಾತನವಾದ ಕುಂಟೆ
ಕಪ್ಪೆಯೊಂದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತದೆ
ಜಲದ ಸಪ್ಪುಳ.

ಗುಡಿಯ ಘಂಟೆಯ ಮೇಲೆ
ವಿಶ್ರಾಂತಗೊಳುತ, ಮಲಗಿಹುದು
ಒಂದು ಚಿಟ್ಟೆ

ಈಗಿರುವನೆ, ಎನಗೆ ಕುತೂಹಲ,
ಕೈಯಿನಲ್ಲಿ ಲೇಖನಿ ಪಿಡಿಯದಿಹ ಓರ್ವ ಮನುಷ್ಯ–
ಚಂದ್ರ, ಈ ರಾತ್ರಿ!

ಇದು ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಬಂದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರ, ನಿಜವಾಗಿ ಅನುಕರಣೀಯ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಎಪಿಗ್ರಮ್‌ಅನ್ನು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರಮವಹಿಸಿದರು. ಅವರು ಸೋತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆಂದೇ ಬಲ್ಲವರ ಅಭಿಮತ.

ನಾಟುನುಡಿಯ ಮೂಲಗುಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಂಜಸ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿಮರ್ಶಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಸ್ಕ್ಯಾಲಿಜರ್ ಐದು ಗುಂಪಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ: ಮೆಲ್–ಸಿಹಿ, ಫೆಲ್–ಕಡುಕಹಿ, ಆಸಿಟಮ್–ಹುಳಿ, ಸ್ಯಾಲ್–ಉಪ್ಪು, ಮಲ್ಟಿಪ್ಲೆಕ್ಸ್–ಸಮ್ಮಿಶ್ರ. ಹರ್ಡರ್ ಎಂಬ ಮಹಾಮೇಧಾವಿ ಏಳು ವಿಶೇಷಣಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಟುನುಡಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿದ: ವಿವರಣಾತ್ಮಕ, ಮಾದರಿ ಕ್ರಮದ, ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕ, ರಾಗೋದ್ರೇಕದ, ಕಲಾತಂತ್ರಪೂರಿತ, ಭ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಮತ್ತು ತ್ವರಿತ. ಇಂಥ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳು ಕೂದಲು ಸೀಳಿಕೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ, ಅಷ್ಟೆ.

(ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಚಯಾಪಚಯ : ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ನಿರಂತರ ಜರಗುವ ಸಮಸ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯ ಬಿಡುಗಡೆ, ಸಂಚಯನ ಹಾಗೂ ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹೆಸರು (ಮೆಟಬಾಲಿಸಮ್). ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಜೀವಂತ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ಜೀವಿಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಒದಗುವುದಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಒಳಾವರಣದ ನಿರಾಂದೋಳನಸ್ಥಿತಿಯ (ಹೋಮಿಯೋಸ್ಟೇಸಿಸ್) ಧಾರಣೆ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯ ಜೈವಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಗಣಿಸಿ, ಚಯಾಪಚಯವೆಂದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದೇ ರೂಢಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಹಾಗೂ ಊತಕಗಳ ಒಳಗೆ ಸದಾ ಕಾಲವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಒಡೆಯುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಕಿರಯಣುಗಳು ಸಂಯೋಗಗೊಂಡು ಬೃಹದಣುಗಳಾಗಿ

ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಉಪಚಯ (ಅನಬಾಲಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವಿಪರ್ಯಯವಾದ ಒಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದರೆ ಬೃಹದಣುಗಳು ಕಿರಿಯಣುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅಪಚಯ (ಕೆಟಬಾಲಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

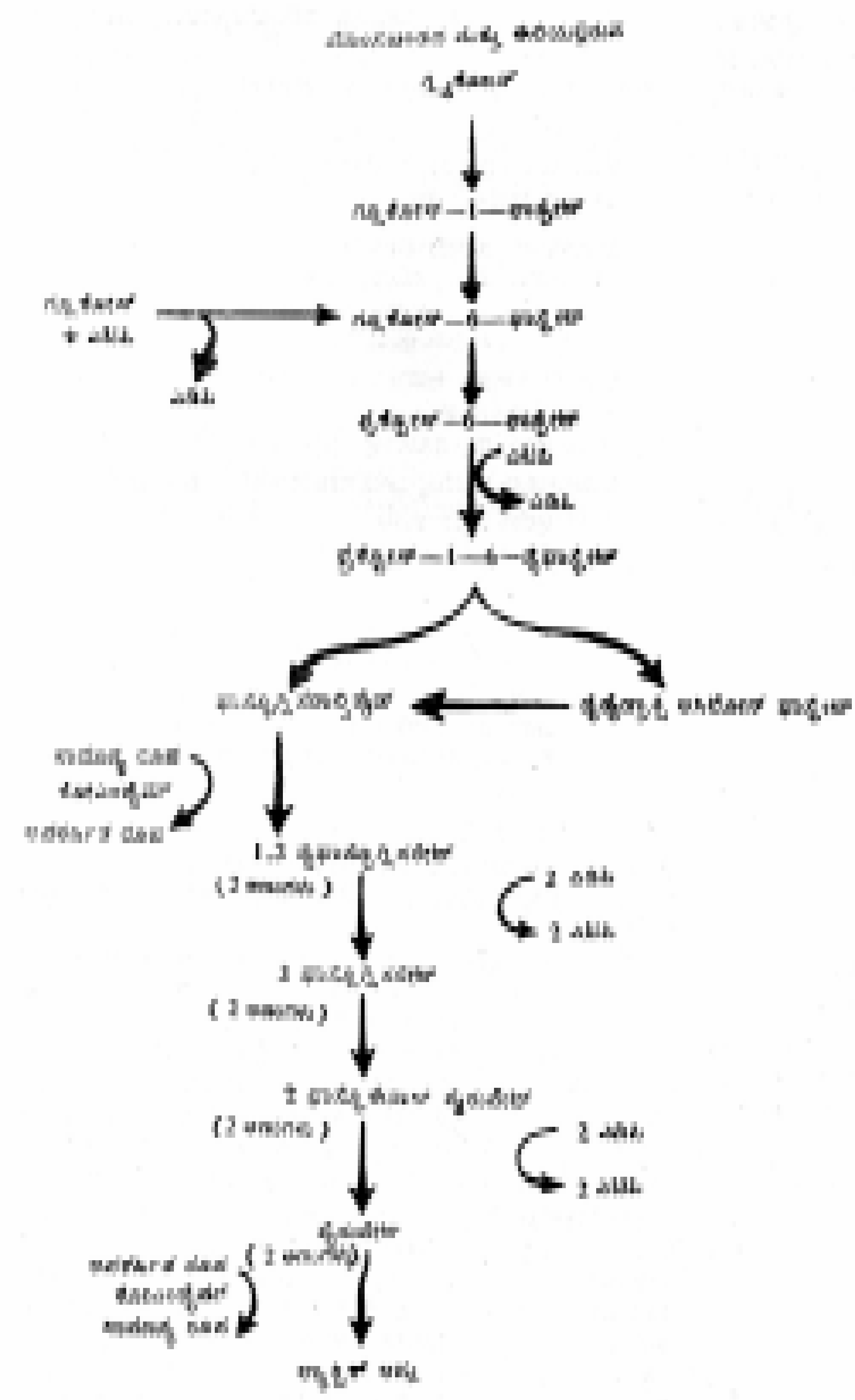

ಚಿತ್ರ 1. ಆಮ್ಲಜನಕರಹಿತ ಪಥ : ಎಂಬ್ಡೆನ್ ಮೇಯರ್ ಹೋಫ್ ಪಥ

ಚಯಾಪಚಯಗಳೆರಡೂ ಸಮತೋಲನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಊತಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಚಯ ಅಪಚಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಊತಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಇಲ್ಲವೆ ತೂಕ ವೃದ್ಧಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಪಚಯ ಉಪಚಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಊತಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಕುಗ್ಗಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ನಿಂತು ತೂಕ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ರೀತಿ ಆಗುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು, ಅದು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಗಳ ರೂಪ, ವಿಶೇಷ ಚಕ್ರೀಯ ಅಥವಾ ಸರಪಣಿಮಾರ್ಗಗಳು, ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲೂ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲೂ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ಥೂಲಪರಿಚಯ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳಾದ ಯೂರಿಯಾ ಚಕ್ರ, ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಚಕ್ರ, ಕೋಡಾನುಗಳು, ಕಿಣ್ವಗಳು, ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು, ಫ್ಯಾಟಿ ಆಮ್ಲಗಳು, ಲೈಸಿಡ್ಡುಗಳು, ಪ್ಯೂರಿನ್ ಪಿರಮಿಡಿನುಗಳು, ಲವಣಗಳು ಇವನ್ನು ಜೀವರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ (**ನೋಡಿ**) ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿದೆ.

ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಚಯವೆಂದೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪಚಯವೆಂದೂ ಇವೆರಡರ ಒಕ್ಕೂಟವೇ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆ ಎಂದೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಮ್ಮ ಆಹಾರದಲ್ಲಿನ ಹಿಟ್ಟು ಅರಗಿ ಸುಲಭ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವಾದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಗಿ ರಕ್ತದ ಮುಖಾಂತರ ಯಕೃತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೊಜೆನ್ ಎಂಬ ಬೃಹದಣು ತಯಾರಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಉಪಚಯಕ್ರಿಯೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಗ್ಲೈಕೊಜೆನ್ ಬೃಹದಣು ಒಡೆದು ಮತ್ತೆ ಗ್ಲೂಕೋಸಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಅಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆ. ಇವೆರಡೂ ಇನ್ನೂ ಇಂಥವೂ ಸೇರಿ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆ ಆಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು, ಕೊಬ್ಬಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜರಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲವಾಗಿವೆ.

ಒಂದು ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕದ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭ ಅಲ್ಲ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಉಪಚಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಎಂಜೈಮುಗಳು (ಕಿಣ್ವಗಳು) ಸಾಕಷ್ಟು ಇರಬೇಕು. ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗಾಧ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪೂರೈಸಬಲ್ಲ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರಬೇಕು. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಅಡೆನೋಸೀನ್ ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ (ಎಟಿಪಿ) ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೋಟೈಡ್. ಉಳಿದ ಶಕ್ತಿದಾನಿಗಳಾದ ಯುಟಿಪಿ, ಸಿಟಿಪಿ ಮುಂತಾದವು ಎಟಿಪಿಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ವಿಪರ್ಯಯ ದಿಶೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ವಿಭಜನೆ ಇಲ್ಲವೆ ಅಪಚಯಕ್ಕೆ, ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಅವಶ್ಯ. ವಿಭಜನೆ ಅಂದರೆ ಬೃಹದಣುಗಳು ಸುಲಭ

ಅಣುಗಳಾಗುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗ್ಲೈಕೊಜೆನ್ನು, ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಗಿ, ಅನಂತರ ಅದು ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಗೊಂಡು ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ ಅನಿಲ ಆಗುವುದು. ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲ ರಾಸಾಯನಿಕವಾದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಭೌತಶಕ್ತಿಯ ಬಿಡುಗಡೆ

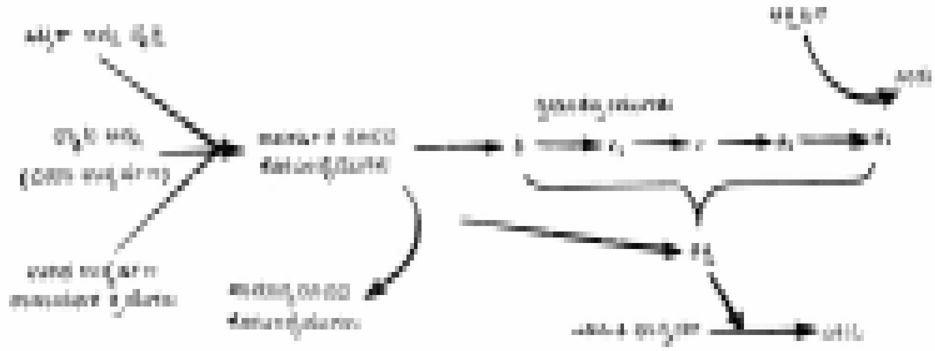

ಚಿತ್ರ 2. ಶ್ವಾಸಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಸಾಗಣೆ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂಚಯನ

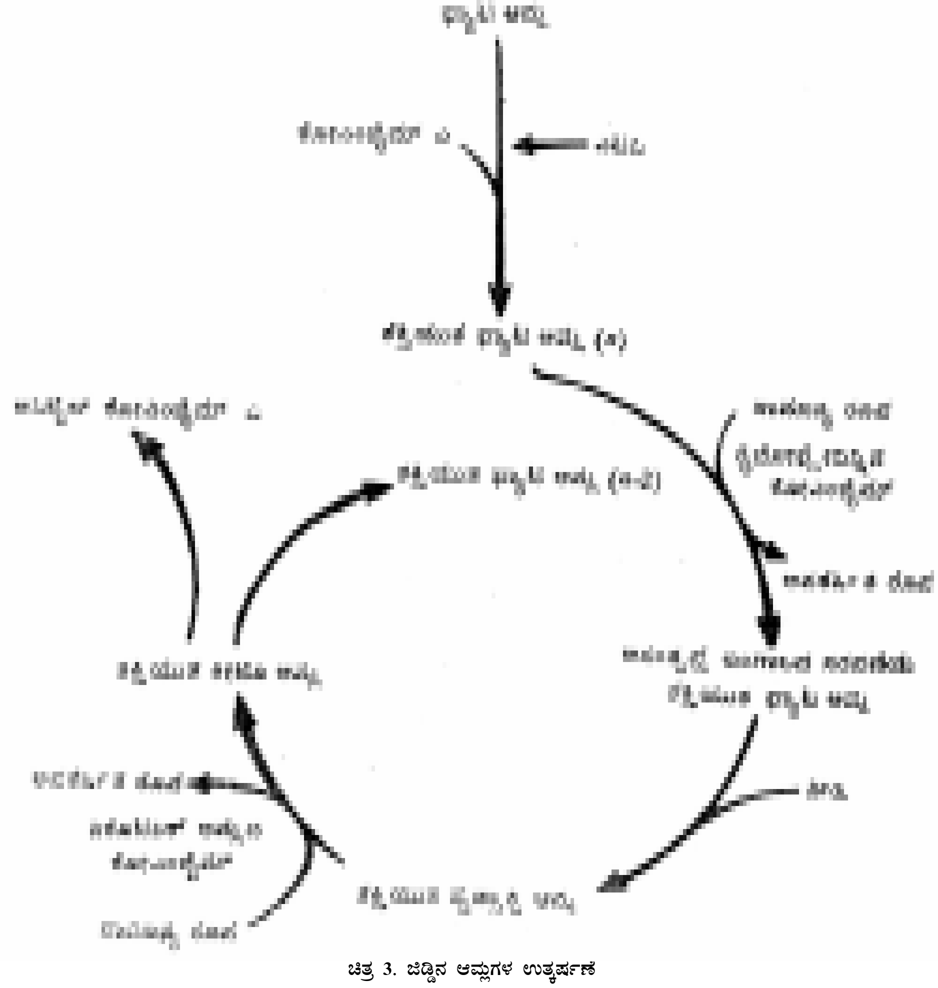

ಚಿತ್ರ 3. ಜಿಡ್ಡಿನ ಆಮ್ಲಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ

ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಸಂಚಯನ, ಉಳಿದ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊರದೂಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ಯೂರಿಯ, ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಒಂದು ವಸ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವಾಗ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗಳೆರಡೂ ಆಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಲಿ ಅದು ನಡೆಯುವುದು ಒಂದು ಅಥವಾ ಕೆಲವೇ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲ್ಲ. ಅದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಲವಾರು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸರಣಿ. ಇದು ಸರಪಳಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ವರ್ತುಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವರ್ತುಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಹಲವು ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಗ. X ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕದ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ತೆಗದುಕೊಳ್ಳ ಬಹುದು. ಇದು Aಯೊಂದಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಿ ಮೊದಲು B ತರುವಾಯ C,D ಮುಂತಾದ Aಯ ಜನ್ಯವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಕಡೆಗೆ A ಬಿಡುಗಡೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ X ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಂಡು ಉತ್ಪನ್ನ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈಗ A ಪುನಃ ಇನ್ನೊಂದು Xನ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವರ್ತುಲಮಾರ್ಗ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಇದರ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ರೀತಿಯ ವರ್ತುಲ ಮಾರ್ಗದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಾದವೆಂದರೆ ಕ್ರೆಬ್ಸ್ ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಚಕ್ರ, ಯೂರಿಯ ತಯಾರಿಕಾ ಚಕ್ರ, ಕೊಬ್ಬಿನ ಆಮ್ಲದ ತಯಾರಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಬೀಟ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಯ ಚಕ್ರ. ಜೀವಕೋಶ ದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗ ಸರಪಣಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮಾರ್ಗ. ಶಕ್ತಿಸಂಚಯನ ಕಾರ್ಯದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಾಗಣೆ ಸರಣಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ.

ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕದ ಚಯಾಪಚಯವನ್ನು ಹಲವಾರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಚಯಾಪಚಯ (ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯರಿ ಮೆಟಬಾಲಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗಿಸಿ, ಅರ್ಥವಿಸಿ, ಆ ರಾಸಾಯನಿಕದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಯಾಪಚಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಷ್ಟೆ. ಇದನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಜೀವಕೋಶವನ್ನು ಅರೆದು ಕಣರಹಿತಸಾರವನ್ನು (ಹೊಮೊಜಿನೇಟ್) ಅಪಕೇಂದ್ರಕದಿಂದ (ಸೆಂಟ್ರಿಫ್ಯೂಜ್) ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಬಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜೀವಕೋಶದ ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏನೇನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ, ಅವು ಕ್ರಮಪ್ರಕಾರ ಸಂಭವಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳೇನು ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ವಿಕಿರಣಪಟು ಐಸೊಟೋಪುಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಚಯಾಪಚಯ ವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಿಸುವುದು ಈಚೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಐಸೊಟೋಪುಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು, ಎಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬಹುದು, ಯಾವುದೇ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರ ಬಹುದು–ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಎಲ್ಲಿ ಇವೆ, ಎಷ್ಟು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಚಯಾಪಚಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣ ದೊರೆತಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಸೋಸು ಕಾಗದವನ್ನು ಬಳಸುವ ಕ್ರೋಮಟಾಗ್ರಫಿ ತಂತ್ರ (**ನೋಡಿ– ಕ್ರೋಮಟಾಗ್ರಫಿ**). ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಷಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಗೊತ್ತಾದ ಎಂಜೈಮುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯ ಮುಂದೆ ಸಾಗದೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಶೇಖರವಾಗುವುವು. ಇವು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಚಯಾಪಚಯದ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಫ್ಲೋರೋ ಅಸಿಟೇಟ್, ಮೆಲನೇಟ್,

ಅರ್ಸೆನೇಟ್ ಮುಂತಾದ ಎಂಜೈಮ್ ವಿಷಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಚಕ್ರದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಕೋಶಗಳೇ ಬೇಕೆಂಬುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇಲಿ, ಮೊಲ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಡೆಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಮತ್ತು ಬೂಷ್ಟುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಇರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಕೋಶಗಳನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯೀಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವಿಸಿ ನಿರ್ವಾಯು ಶರ್ಕರ ಪಥವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಈ ಪಥ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮಾತ್ರ ಭಾಗವಹಿಸುವುದಲ್ಲ. ಖನಿಜ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಾದ ಕಬ್ಬಿಣ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, ಸೋಡಿಯಮ್, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮುಂತಾದವು ಕೂಡ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂಳೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಹೇಮೋಗ್ಲೋಬಿನ್ನಿ ನಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಕೋಶದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರ ಉಂಟು. ಕಬ್ಬಿಣವಿರುವ ಇತರ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೆಂದರೆ ಫೆರ್ರಿಟಿನ್ (ಕರುಳಿನಿಂದ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಮಿತಿಯನ್ನು ಇದು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುತ್ತದೆ) ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫೆರಿನ್ (ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಗಣೆಗಾಗಿ). ಈ ಲೋಹಗಳಲ್ಲದೆ ಕೋಬಾಲ್ಟ್ (ರಕ್ತಕಣಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ), ಸತು (ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಪೆಪ್ಟಿಡೇಸಿನ ಭಾಗವಾಗಿ), ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳು ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಯಾನುರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಚಯಾಪಚಯದ ವಿವರ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಕ್ಸಿಜನ್‌ರಹಿತ ಶರ್ಕರ ಪಥ–ಎಂಬ್ಡೆನ್ ಮೈಯರ್ ಹೋಪ್ ಪಥ: ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವುದು ನೆಗೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ದೇಹದ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದು ಈ ಪಥದಲ್ಲಿ. ಸ್ನಾಯುಗಳಿಗೆ ರಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಆಕ್ಸಿಜನ್‌ಅನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ಲೈಕೊಜೆನ್‌ನಿಂದ ಬಂದ ಪೈರುವೇಟ್ ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಅಪಕರ್ಷಿತರೂಪದ ಕೋಎಂಜೈಮ್‌ಅನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಅದು ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದ ಕೋಎಂಜೈಮ್ ಮತ್ತೆ ಗ್ಲೈಕೋಜನ್ ಪೈರುವೇಟ್ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಸರಬರಾಜಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಕಾಲ ಇರುವಾಗ ಪೈರುವೇಟು ಸಿಟ್ರಿಕ್‌ಆಮ್ಲ ಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲಕ್ಕೆ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದುವುದು. ಅಪಕರ್ಷಿತ ರೂಪದ ಕೋಎಂಜೈಮ್ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸರಬರಾಜಾದ ಆಕ್ಸಿಜನ್‌ನಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಂಡು ಪುನಃ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್‌ರಹಿತ ಪಥದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್‌ನಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಅಣುವಿನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯ ಕೊಡುತರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಎರಡು ಎಟಿಪಿ ಅಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುವು. 1 ಗ್ರಾಮ್‌ಸಮಾನ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನಿಂದ 16 ಕಿಲೋ ಕೆಲೊರಿ ಶಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಒದಗಿದರೆ ಕೋಎಂಜೈಮ್ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಪೈರೂವೇಟ್ ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲಚಕ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಾಗಣೆ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತಾರು ಎಟಿಪಿ ಅಣುಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುವು.

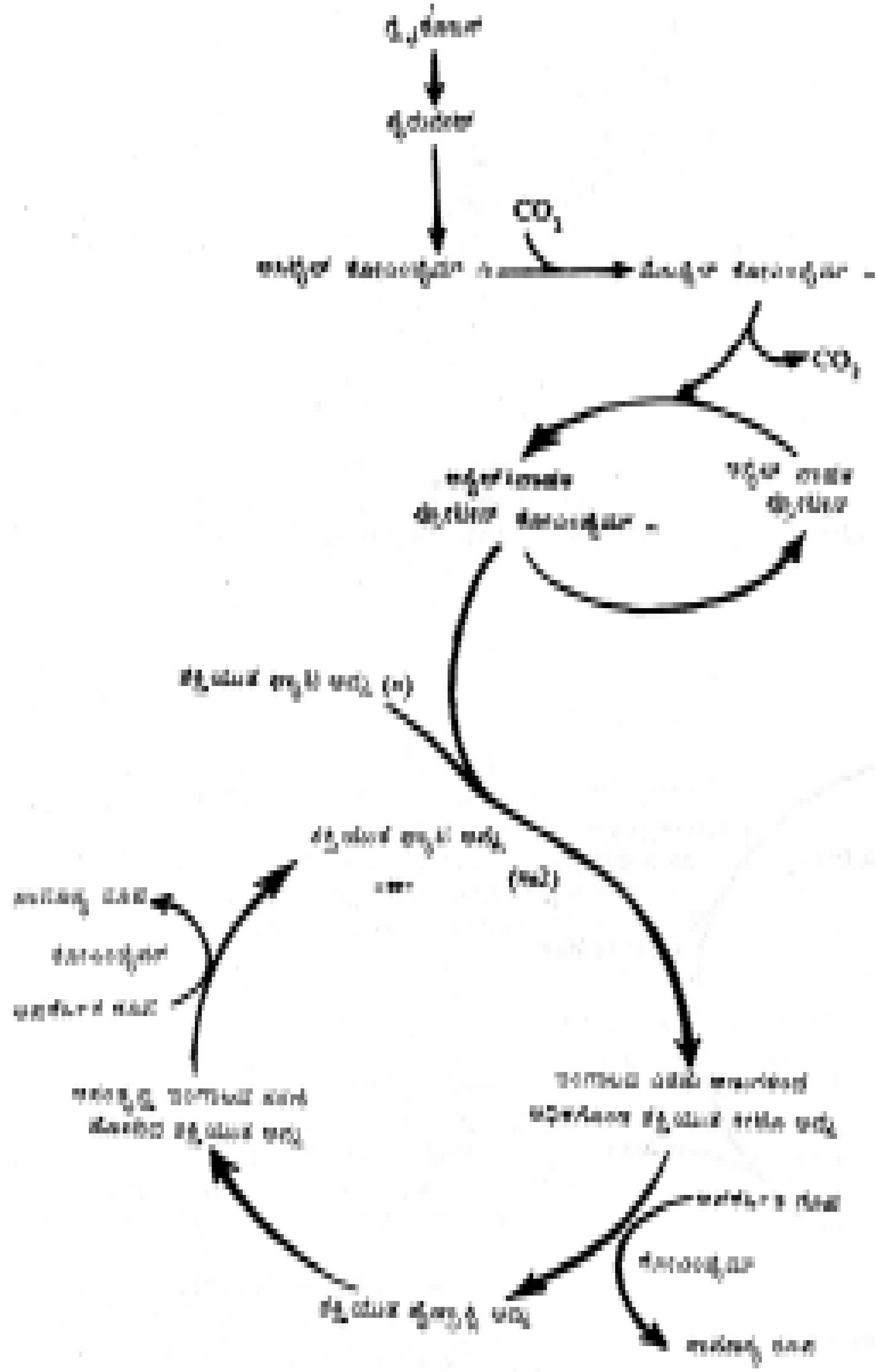

ಚಿತ್ರ 4. ಜಿಡ್ಡಿನ ಆಮ್ಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಪೆಂಟೋಸ್‌ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಚಕ್ರ : ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗವಿದು. ಈ ಚಕ್ರ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಇರಲೇಬೇಕು. ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಆರು ಅಣುಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾದ

ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೂರು ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣು ಹೊಂದಿರುವ ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಹತ್ತು ಅಣುಗಳು ಬಂದು ಅವು ಸೇರಿ ಮತ್ತೆ ಐದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಅಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಒಂದು ಅಣು ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಂಡು ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ ಅನಿಲದ ಆರು ಅಣುಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಂತಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಕೋಎಂಜೈಮುಗಳು ಃ ಜೀವಸತ್ತ್ವದ ಗುಂಪಿನ ನಿಕೊಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಜನ್ಯವಸ್ತುಗಳು. ಯಕೃತ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿ ಬೇಕಾದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರ್ಗ ಇರುತ್ತದೆ.

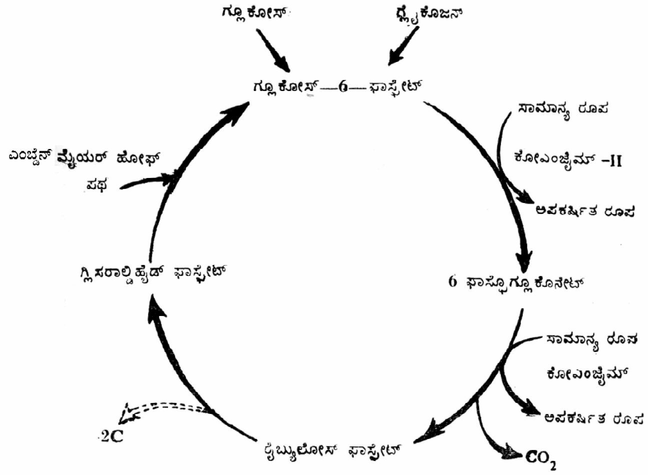

ಚಿತ್ರ 5. ಪೆಂಟೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪಥ

ಶ್ವಾಸಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಾಗಣೆ ಸರಣಿ: ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿದಾಗ ಶಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು ಈ ಪಥದಲ್ಲಿಯೇ. ಅಪಕರ್ಷಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಎಂಜೈಮುಗಳು ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುವು. ಇವು ಮೂರು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್ ಮತ್ತು ಉಳಿದೆರಡರಲ್ಲಿ ನಿಕೊಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ

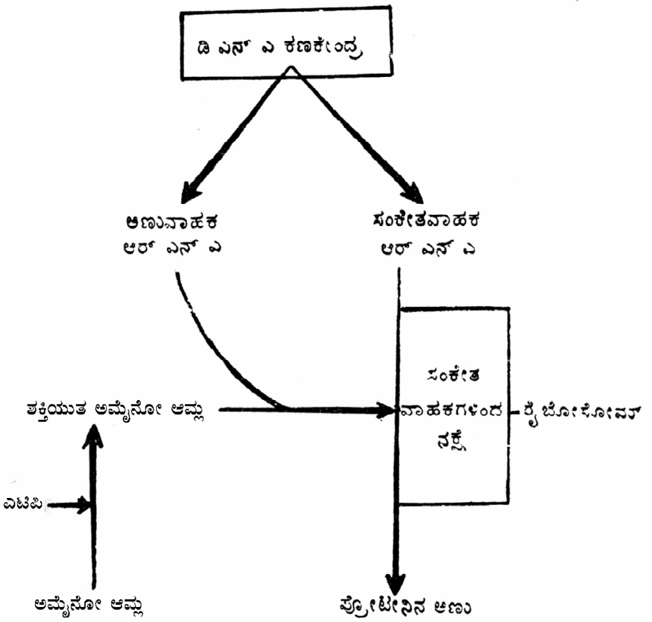

ಚಿತ್ರ 6. ಪ್ರೋಟೀನಿನ ತಯಾರಿಕೆ

ಉಂಟು. ಈ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳೂ B ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಸೈಟೊಕ್ರೋಮುಗಳು ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೈಟೊಕಾಂಡ್ರಿಯ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕಡೆಗೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಶಕ್ತಿಸಂಚಯನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋಎಂಜೈಮ್ ಕ್ಯೂ ಅಥವಾ ಯೂಬಿಕ್ವಿನೋನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಿಡ್ಡಿನ ಆಮ್ಲಗಳ (ಫ್ಯಾಟಿ ಆ್ಯಸಿಡ್ಸ್) ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಬೀಟ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಿಡ್ಡಿನ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಉತ್ಕರ್ಷಣಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಇಂಗಾಲದ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಎಂಜೈಮಿನ ಒಂದು ಅಣು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಇಂಗಾಲದ ಹದಿನೆಂಟು ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ ಸ್ಟಿಯರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಉತ್ಕರ್ಷಣಹೊಂದಲು ಎಂಟು ಚಕ್ರ ಬೇಕು. ಆಗ ಅಪಕರ್ಷಿತರೂಪದ ಹದಿನಾರು ಕೋಎಂಜೈಮುಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ನಲವತ್ತೆಂಟು ಎಟಿಪಿ ಅಣುಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸಾಗಣೆ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಎಂಜೆಮ್–ಎ, ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಜಿಡ್ಡಿನ ಆಮ್ಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆ : ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭದ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಪೈರುವೇಟನಿಂದ ಬಂದ ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಎಂಜೈಮ್–ಎ.

ಇದರಲ್ಲಿ B ಜೀವಸತ್ತ್ವದ ಗುಂಪಿನ ಪ್ಯಾಂಟೊಥೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಜನ್ಯವಸ್ತು ಉಂಟು, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಕ್ರ ಪೂರ್ತಿಯಾದಾಗಲೂ ಇಂಗಾಲದ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳಿರುವ ಅಸಿಟೈಲ್ ಗುಂಪು ಪ್ರಾರಂಭದ ಫ್ಯಾಟಿ ಆಮ್ಲದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅದರ ಉದ್ದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಸೈಲ್ ಕ್ಯಾರಿಯರ್ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಬೀಟ ಉತ್ಕರ್ಷಣದಂತೆಯೇ, ಆದರೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ, ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ಸುಲಿನ್ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೋಟೀನ್ ತಯಾರಿಕೆ : ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅರಗಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಅಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟು ರಕ್ತದ ಮುಖಾಂತರ ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಾಗೂ ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿಯೇ ತಯಾರಾಗುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಪ್ರೋಟೀನಿನ ತಯಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ ವಸ್ತುಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಅಣುವಾಹಕ ಆರ್‌ಎನ್‌ಎ ಉಂಟು. ಸಂಕೇತವಾಹಕದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡುಗಳು ಒದಗಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯಂತೆ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಅಣುವಾಗುವುವು. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚಯಾಪಚಯೀ ರೋಗಗಳು : ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿಯೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಏರುಪೇರುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಗಳು (ಮೆಟಬಾಲಿಕ್ ಡಿಸೀಸಸ್). ಜೀವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಂತಾನ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಚಲನೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲ ರಸಾಯನ ಕ್ರಿಯೆ. ಜೀವಕ್ರಿಯೆಗಳು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಫಲ; ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆ ಬಹುವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯಗಳ ಸರಣಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ, ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಒಂದು ರಸಾಯನ ಕಾರ್ಯದ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಅದು ರೋಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ರೋಗದಿಂದಾಗಿಯೇ ಈ ರೀತಿ ವೇಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ರಸಾಯನ ಕ್ರಿಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳು ಯಾವುವೇ ಇರಲಿ, ಎಲ್ಲ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದೆನ್ನಬಹುದು.

ರಸಾಯನಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲು ಕನಿಷ್ಠ ಮೂರು ಆವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇಕು: ರಾಸಾಯನವಸ್ತುಗಳು, ರಾಸಾಯನಕ್ರಿಯೆಗಳ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕಗಳು ಮತ್ತು ಈ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಹೊಂದಿರುವ ದೂತ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವು ಮೂರೂ ಇದ್ದಾಗ ರಸಾಯನವಸ್ತುಗಳು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ಉದ್ದೇಶಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಆವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ರಸಾಯನ ಕಾರ್ಯವೇಗ ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಚಯಾಪಚಯೀ ರೋಗಗಳು ಮೂರು ರೀತಿಯವಾಗಿವೆ: ಪೌಷ್ಟಿಕಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾದವು, ಆಜನ್ಮವಾಗಿ ಕಿಣ್ವ ಕೊರತೆಯಿಂದಾದವು ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ರಸದೂತಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾದವು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಚಯಾಪಚಯೀ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು. ಒಗ್ಗದಿಕೆ (ಅಲರ್ಜಿ), ಸಂಧಿವಾತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಹಾರದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು, ಕೊಬ್ಬು, ಪ್ರೋಟೀನ್, ಜೀವಸತ್ತ್ವ, ಲವಣ ಮುಂತಾದವು ಸಾಕಷ್ಟು ಇರದೆ ತಲೆದೋರಬಹುದು. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಬೇಕಾಗಿರುವಷ್ಟು ಇಲ್ಲದೆ ಬರುವ ಕ್ವಾಷಿಯಾರ್ಕರ್ ಎಂಬ ಕೈಕಾಲು ಸಣ್ಣ ಹೊಟ್ಟೆ ದಪ್ಪವಾದ ಊದಿದ

ಪಟ್ಟಿ 1. ಜೀನಿನ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು

ಹೆಸರು	ಲೋಪವಾದ ಅಥವಾ ದೋಷಪೂರಿತವಾದ ಎಂಜೈಮ್, ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಥವಾ ವಿವರಣೆ
ಹೀಮಫಿಲೀಯ	ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಗ್ಲೋಬಿಲಿನ್ನಿನ (8ನೆಯ ಅಂಶ) ಅಭಾವ
ಹೀಮಗ್ಲೋಬಿನೊಪತೀಸ್	ವಿಶೇಷ ಹೀಮಗ್ಲೋಬಿನ್ನುಗಳು
ಪಾರ್‌ಫೀರೀಯ	ಯೂರೊಪಾರ್‌ಫೈರಿನಿನ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಿಸರ್ಜನೆ
ಮೆಥಮೊಗ್ಲೋಬಿನೀಮಿಯ	ಮೆಥೆ ಮೊಗ್ಲಾಬಿನ್ ರಿಡಕ್ಟೇಸ್
ಕ್ರಿಗ್‌ಲರ್–ನಜ್ಜಾರ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಬಿಲಿರುಬಿನನ್ನು ಗ್ಲೂಕರೊನೈಡನ್ನಾಗಿಸುವ ಕಿಣ್ವ
ಸಿಸ್ಟೀನ್‌ಯೂರಿಯ	ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಸ್ಟೀನ್, ಲೈಸೀನ್, ಆರ್ನಿಥೀನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಿಸರ್ಜನೆ
ಫಾನ್ಕೊನೀ ಕಾಯಿಲೆ	ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಿಸರ್ಜನೆ
ಹೊಮೊಸಿಸ್ಟೀನ್ ಯೂರಿಯ	ಸಿಸ್ಟಥಯೋನ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕಿಣ್ವ
ಮೇಪಲ್ ಪಾಕರೂಪದ ಮೂತ್ರದ ಕಾಯಿಲೆ	ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಡಿಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲೇಸ್
ಹೈಪೊಫಾಸ್ಫಟೇಸಿಯ	ಆಲ್ಕಲೈನ್ ಫಾಸ್ಫಟೇಸ್
ಝಾನ್‌ತೀನ್ ಯೂರಿಯ	ಝಾನ್‌ತೀನ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್
ಅನಾಲ್ಬಮಿನಿಮಿಯ	ವಸೆಯಲ್ಲಿನ ಆಲ್ಬಮಿನ್
ಗೌಚರ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೆರಿಬ್ರೊಸೈಡಿನ ಶೇಖರಣೆ
ನೀಮನ್–ಪಿಕ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫಿಂಗೊಮೈಲಿನ್ ಶೇಖರಣೆ
ಟೆ–ಸಾಕ್ಸ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯೊಸೈಡಿನ ಶೇಖರಣೆ
ಗಾರ್‌ಗಾಯ್‌ಲಿಸಮ್ (ಹರ್ಲರ್ ಕಾಯಿಲೆ)	ಕಾನ್ಡ್ರಾಯ್ಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ B–ಯ ವಿಸರ್ಜನೆ
ಪೆಂಟೋಸ್ ಯೂರಿಯ	ಕ್ಸೈಲುರೋಸ್ ಡಿ ಹೈಡ್ರೋಜಿನೇಸ್
ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಯೂರಿಯ	ಫಕ್ಟೊಕೈನೇಸ್
ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಶೇಖರಣೆಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳು	
1. ಫಾನ್‌ಗಿಯರ್ಕೆ ಕಾಯಿಲೆ	ಗ್ಲೂಕೋಸ್–6–ಫಾಸ್ಫಟೇಸ್
2. ಹರ್ಸ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಯಕೃತ್ತಿನ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಫಾಸ್ಫಾರಿಲೇಸ್
3. ಪಾಂಪೆ ಕಾಯಿಲೆ	ಅಮೈಲೊ ಗ್ಲೂಕೋಸಿಡೇಸ್
4. ಆ್ಯಂಡರ್‌ಸನ್ ಕಾಯಿಲೆ	ಗ್ಲೈಕೊಜೆನ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಗ್ಲೈಕೊಸಿಲೇಸ್

ಯಕೃತ್ (ಲಿವರ್) ಮುಂತಾದ ರೋಗ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳ ಕಾಯಿಲೆ, ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಆಗುವ ಹಕ್ಕಿಕಡಪು, ಚರ್ಮರೋಗಗಳು ಮೊ.ವು. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಜೀವರಸಾಯನ ಕಾರ್ಯಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ತತ್ಸಂಬಂಧ ಆಲೇಖ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಜೀನುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಪ್ರೋಟೀನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಭಾಗವಾದ ಒಂದು ಪಾಲಿಪೆಪ್ಟೈಡಿಗೆ ಒಂದು ಜೀನ್ ಎಂಬುದು ಬಹುಪಾಲು ಸತ್ಯ. ಈ ಜೀನ್ ತಂದೆತಾಯಿಯರಿಂದ ಅವರ ಸಂತಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂತಾನದ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಜೀನ್ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಿಣ್ವ ಪ್ರೋಟೀನಿನ ತಯಾರಿಕೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಕಿಣ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗಿ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರುಪೇರಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆ ಬರಬಹುದು. ತಂದೆತಾಯಿಯರಿಂದ ದತ್ತವಾಗಿ ಬರುವ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾಯಿಲೆ ಬಲು ಅಪರೂಪ. ಸೋದರಿಕೆಯ ಸಂಬಂಧದ ಸಂತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಪಗಳು ಮೇಲೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೋದರಿಕೆ ಸಂಬಂಧ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಜೀನುಗಳ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಂದಾಗುವ ರೋಗಗಳು ತೀರ ಅಪರೂಪವಾದರೂ ಆ ರೀತಿಯ ನೂರಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಆಗಲೇ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಫೀನೈಲ್ ಅಲನೀನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಟೈರೋಸೀನ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಫೀನೈಲ್ ಪೈರುವಿಕ್ ಆಮ್ಲ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆ ಆಗಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು; ಫೀನೈಲ್ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುವುದು; ಚರ್ಮ, ಕೂದಲು, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಭಾವದಿಂದ ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಲ್ಬಿನೋಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ಈ ರೀತಿಯ ಜೀನಿನ ಅಭಾವವೇ. ಇಂಥ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವವಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೂತ್ರವನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಾಗ ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಂದು ಬಣ್ಣ ತಳೆಯುವುದು. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಹೋಮೊಜೆಂಟಿಸಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಿಣ್ವ ಇಲ್ಲದೆ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅದು ವಿಲೇವಾರಿ ಆಗದೆ ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿ ಈ ರಸಾಯನವಸ್ತು ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು. ಇದು ವಾಯುಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಅಂಥ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಲಿನ ಸಕ್ಕರೆಯಾದ ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿರುವ ಗೆಲಾಕ್ಟೋಸ್ ಎಂಬ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಗ್ಲೂಕೋಸಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಮಾಡಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವವಿದ್ದರೆ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆ ಬಲು ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಅಂಥ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಣಿನ ಪರೆ ತನ್ನ ಪಾರಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕುರುಡಾಗಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಿಸ್ಟೀನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವನ್ನೂ ಪೆಂಟೋಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟುಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗಗಳೂ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಲು ಬೇಕಾದ ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳ ಅಭಾವ, ಸ್ಟಿರಾಯ್ಡ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಿಣ್ವಗಳ ಲೋಪದಿಂದಾಗುವ ರೋಗಗಳೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ರೀತಿಯ ಜೀನಿನ ಲೋಪದೋಷಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು **(ಪಟ್ಟಿ 1 ಪುಟ 176)** ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲು ವಿವರಿಸಿದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ.

ರಸಾಯನಕಾರ್ಯದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರು ಆದಾಗ ಬರುವ ರೋಗಗಳು ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ನಿಯಂತ್ರಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಮೇದೋಜೀರಕಾಂಗದ ಅಂತಃಸ್ರಾವವಾದ ಇನ್ಸುಲಿನ್ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಬರುವ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾಯಿಲೆ, ಥೈರಾಯಿಡ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸ್ರವಿಕೆಯ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಕುಬ್ಜತನದೊಂದಿಗಿರುವ ಹೆಡ್ಡತನ ಮತ್ತು ಮಿಕ್ಸಡೀಮ ಎಂಬ ವಯಸ್ಕರ ಕಾಯಿಲೆ, ಪಿಟ್ಯುಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಚಯಾಪಚಯ ರೋಗಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳು ತರುವ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಅವು ಬೆಳೆಯುವಾಗ ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ರಸಾಯನಕಾರ್ಯಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರದ, ಹೃದಯ ಮತ್ತು ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಅಲರ್ಜಿ, ಏಡಿಗಂತಿ ರೋಗಗಳು, ಆರ್ತ್ರೈಟಿಸ್ ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಚಯಾಪಚಯೀ ರೋಗಗಳು.

ಅಂಗದೋಷರೋಗಗಳ ಮೂಲವೂ ಈ ರೀತಿ ಏರುಪೇರಾದ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿನ ಘಟಕಗಳೂ ಅವುಗಳ ಹೊರಮೈ ಮತ್ತು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸಮುದಾಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿರುವ ಯಕೃತ್ತು, ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ, ಹೃದಯ, ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಂಗಾಂಗಗಳೂ ಅವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯವೇಗ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳದೆ, ವಾಸಿಯಾಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂಗರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಬಂದು ಅಂಗ ದೋಷರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಬೇಕಾಗಬಹುದು (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.; ಸಿ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಚರ (ಮೊಬೈಲ್) ದೂರವಾಣಿ : ಚರ (ಮೊಬೈಲ್) ದೂರವಾಣಿ ಬಳಕೆ ಇಂದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚರ ದೂರವಾಣಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಒಂದು ಗುರುತಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುರುತಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಕರೆ ನೀಡಿದಾಗ ಆ ಕರೆ ಉದ್ದೇಶಿತ ಚರ ದೂರವಾಣಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಆ ಮೊಬೈಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಚರ ದೂರವಾಣಿಗಳಿದ್ದರೂ ಒಳ ಬರುವ ಆ ಕರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಮೊದಲನೆಯದು ಇಂಧನ. ಇದು ಚರ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಬ್ಯಾಟರಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದು ಸಂಕೇತಗಳು (ಸಿಗ್ನಲ್). ಈ ಸಂಪರ್ಕಜಾಲದ ಸಂಕೇತಗಳು (ನೆಟ್‌ವರ್ಕ್ ಸಿಗ್ನಲ್) ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ನಗರದ ತುಂಬಾ ಈ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವ ಗೋಪುರಗಳ ದೊಡ್ಡ ಜಾಲವೇ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಕಂಪನಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಊರಿನ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಕೇತ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಗೋಪುರ ಸುತ್ತಣ ಸುಮಾರು 2 ರಿಂದ 8 ಕಿ.ಮೀ. ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.. ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಗೋಪುರದ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಪರಿಧಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಊರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಪುರ ಒಂದು ಕಿ.ಮೀ. ಪರಿಧಿಯ ಎಲ್ಲ ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಊರಾಚೆಯ ಗೋಪುರ 4 ರಿಂದ 5 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲದು.

ಈ ರೀತಿ ಚಾಲನೆಗೊಂಡು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನೂರಾರು ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು ಹಾಗೂ ಆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಿಕರ ಎಂದರೆ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಮಾತೃ ಗಣಕ. ಅಂದರೆ MTSO (Mobile Telephone Switching Office).

ಈ ಮಾತೃ ಗಣಕ MTSO ದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಊರಿನ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇಕಾದಾಗ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಆರಂಭ(ಆನ್)ವಾದ ಕೂಡಲೇ ಮೊದಲು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಕೇತಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದು. ಅದರಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದು ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ ದೂರವಾಣಿದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಅಂಥ ಸಂಕೇತಗೋಪುರ (signal tower) ಸಿಗದೆ ಹೋದಾಗ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಾವು "ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಜಾಲ (ನೆಟ್‌ವರ್ಕ್) ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಕರೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ: ಈಗ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ A ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜಯನಗರದಲ್ಲಿರುವ B ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಕರೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕರೆ ಹೇಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ನೋಡೋಣ:

ತನ್ನ ಚರ ದೂರವಾಣಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಕರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಅವನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿದಾಗ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ತಾನು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವ ಸಮೀಪದ ಸಂಪರ್ಕ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಈ ಮಾಹಿತಿ ರವಾನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಂಪರ್ಕಗೋಪುರ ಈ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ 'B' ಯ ನಂಬರನ್ನು ಮಾತೃಗಣಕ (MTSO) ಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತದೆ. MTSO ತನ್ನಲ್ಲಿ 'B' ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಇದ್ದರೆ ಕೂಡಲೇ ಕರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಗೋಪುರಗಳಿಗೆ 'B' ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪತ್ತೆ ಮಾಡಲು 'B' ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ – ಅಂದರೆ ಜಯನಗರದಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಗೋಪುರದಿಂದ ಮಾಹಿತಿ ಬಂದಾಗ ಕರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ. 'A' ಕರೆ ಜಯನಗರದ ಗೋಪುರದ ಮೂಲಕ B ಯ ಮೊಬೈಲಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ A ಯ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಮೂಲಕ ಹೊರಟ ಕರೆ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದ ಸಂಕೇತಗೋಪುರ ತಲುಪಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಯನಗರದ

ಸಂಕೇತ ಗೋಪುರದ ಮೂಲಕ 'B' ಯ ಚರ ದೂರವಾಣಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಚರ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆ ಬಂದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 'B' ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. A ಹಾಗೂ B ಯ ಮಧ್ಯೆ ಮಾತುಕತೆ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಗ B ಜಯನಗರದಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಬನಶಂಕರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಬಡಾವಣೆಯಿಂದ ಪಕ್ಕದ ಬಡಾವಣೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆಗ ಕರೆ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಎಂದು ಗಮನಿಸೋಣ.

A ಯ ಜೊತೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ B ಬನಶಂಕರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಬನಶಂಕರಿಯ ಸಂಕೇತಗೋಪರಕ್ಕೂ 'B' ಸಂಪರ್ಕ ಸಂಕೇತಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಎಲ್ಲ ಗೋಪುರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಳಿಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ B ಬನಶಂಕರಿಯತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆ ಅವನ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಚಲಿಸಿ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜಯನಗರದ ಸಂಕೇತಗೋಪುರದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂಭಾಷಣೆ ಬನಶಂಕರಿಯ ಸಂಕೇತ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ Bಯು ಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಇರದೇ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೊ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲೊ ಇದ್ದರೆ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದಿಂದ ಹೊರಟ ಸಂಕೇತಗಳು ಬೆಂಗಳೂರು MTSO ದಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ MTSO ತಲುಪಿ, ಅಲ್ಲಿ B ಇರುಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ (ಉದಾ: ದುರ್ಗದ ಬೈಲ್) ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಕೇತ ಗೋಪುರದಿಂದ ಉತ್ತರ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಆದರೆ ಅದೇ Bಯು ಚಲಿಸುತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹೊರಗೆ ಹೋದರೆ ಕೆಲಸಮಯಾನಂತರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕೇತ ಗೋಪುರ ಊರಿಂದ ಹೊರಗೆ 6 ರಿಂದ 8 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದವರೆಗೆ ತನ್ನ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಂಕೇತಗಳು ಸಿಗದೆ ಸಂಪರ್ಕ ಮೊಬೈಲ್‌ಗೆ ಸಿಗದೆ ಮಾತುಕತೆ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ನೋ ಸಿಗ್ನಲ್ – ಅಂದರೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಂಕೇತಗಳಿಲ್ಲ ಎಂದು ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ.

ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳು ಬಳಸುವ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯವು.

ಜಿ ಎಸ್ ಎಂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ (ಗ್ಲೋಬಲ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಫಾರ್ ಮೊಬೈಲ್)

ಸಿ ಡಿ ಎಂ ಎ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ (ಕೋಡ್ ಡಿವಿಸಿಬಲ್ ಮಲ್ಟಿಪಲ್ ಆ್ಯಕ್ಸೆಸ್)

ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಯಾವುದೇ ಇದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೊಬೈಲ್ ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎರಡೂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮುಖ್ಯ.

ಜಿ ಎಸ್ ಎಂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಮ್ (ಎಸ್ ಐ ಎಂ) ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ಕಾರ್ಡ್ ಒಂದನ್ನು ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಸೆಟ್ ಒಳಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಿತ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪುಟ್ಟ ಕಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುಟ್ಟ ಸರ್ಕೀಟ್ ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಹಾಗೂ ವಾಪಸ್ ಪಡೆಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಡಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ಮೊಬೈಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕ ತನ್ನ ಚರ ದೂರವಾಣಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ಹೊಸ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಸೆಟ್ ಒಂದನ್ನು ಕೊಂಡು ಈ ಪುಟ್ಟ ಸಿಮ್ ಕಾರ್ಡನ್ನ (ಇದು 5 ರೂ. ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ) ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ನಿಮ್ಮ ಹೊಸ ಮೊಬೈಲ್ ಸೆಟ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಸಿ ಡಿ ಎಂ ಎ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಸಿಮ್ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಪರಿಕರ (ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಸೆಟ್)ದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿತ್ತದೆ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಚರ ದೂರವಾಣಿ ಪರಿಕರ (ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಸೆಟ್) ಬದಲಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ಸಂಪರ್ಕದಾತ (ಸರ್ವಿಸ್ ಪ್ರೊವೈಡರ್) ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬದಲಿಸಬೇಕು.

ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏರ್‌ಟೆಲ್, ಸ್ಪೈಸ್ ಹಾಗೂ ಹಚ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಜಿ ಎಸ್ ಎಂ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಬಳಸಿದರೆ ಟಾಟಾ ಇಂಡಿಕಾಮ್ ಹಾಗೂ ರಿಲಯನ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಿ ಡಿ ಎಂ ಎ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ. (ಆರ್. ಕೆ)

ಚರಂಡಿ ಮತ್ತು ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಗ್ರಾಮಸಾರ, ರೊಚ್ಚು, ರಾಡಿ, ಮಳೆ ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹರಿವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲು ಮಾಡಿದ ನಾಲೆ ಮತ್ತು ಅಂಥ ನಾಲೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಮೂಹ (ಸ್ಯೂವರ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಯೂವರೇಜ್ ಸಿಸ್ಟಮ್). ಜನವಸತಿ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ಇರುವಂಥ ಕೇರಿ, ಹಳ್ಳಿ, ನಗರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸಾರ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಆರೋಗ್ಯಮಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಪ್ರಸಕ್ತ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಗರದ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು, ಎಂದರೆ ಪೂರಕವಾಗಿ, ಮನೆಗಳ, ಕೇರಿಗಳ ಮತ್ತು ಬಡಾವಣೆಗಳ ಉಪಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಇರಬೇಕು. ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕೊಳಾಯಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ನಗರದ ಅಪಧಮನಿಗಳಾದರೆ (ಶುದ್ಧ ನೀರಿನ ನಾಲೆಗಳು) ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆ ನಗರದ ಅಭಿಧಮನಿಗಳು (ಮಲಿನ ನೀರಿನ ನಾಲೆಗಳು).

ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು:

1 ಸಂಯುಕ್ತ ಚರಂಡಿ : ಇದರಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ನೀರು ಹಾಗೂ ಹೊಲಸುನೀರು ಎರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹರಿದು ಸಂಸ್ಕರಣವಾಗುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೀಳುವುದು.

2 ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಹೊಲಸು ನೀರು ಹಾಗೂ ಮಳೆಯ ನೀರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚರಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವ ಏರ್ಪಾಡು. ಹೊಲಸು ನೀರು ಸಂಸ್ಕರಣವಾಗುವ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದುಹೋಗುವುದು. ಮಳೆಯ ನೀರು ಸಮುದ್ರ, ನದಿ ಅಥವಾ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುವುದು.

3 ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಮನೆಗಳ ಮುಂಭಾಗದ ಅಂಗಳ ಹಾಗೂ ಮಾಡಿನ ನೀರು ಮಳೆಯ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗುವ ಚರಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಟುಮಾಡಿರಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನೆಲದ ಮೇಲಿರಬಹುದು, ನೆಲದ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿ ಇರಬಹುದು. ಮೊದಲಿನದರ ಹೆಸರು ಹೊರಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಎರಡನೆಯದರ ಹೆಸರು ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಚರಂಡಿಗಳು (ಎಂದರೆ ಹೊರಚರಂಡಿಗಳು) ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹರಿದುಹೋಗಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಸು ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕೂಡ ಹೊರಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇವನ್ನು ರಸ್ತೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳಿಗೆ ತಗುಲಿದಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಳಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಅಡಿಗಳಿಗಿಂತ ಜಾಸ್ತಿ ಆಳದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚರಂಡಿ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಯುವಾಗ ಈ ಮುಂದಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಬೇಕು. ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಬೇಕು, ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ಇಂಗಿಹೋಗಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಯಬಾರದು. ಚರಂಡಿಗಳು ಬಾಳಿಕೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಹೊಲಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಗಳು ಚರಂಡಿ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಬಾರದು. ಹೊಲಸು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದುಹೋಗುವ ಗಟ್ಟಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದ ಚರಂಡಿಯ ಒಳಮೈ ಹಾಳಾಗಬಾರದು. ಚರಂಡಿಯ ಪೈಪುಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುತವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ಹೊರೆಯ ತೂಕವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಬೇಕು. ಒಳಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಪೈಪುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ಒದಗಬಾರದು. ಒಂದು ಪೈಪನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಪೈಪಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ಬಹಳ ಬೇಗ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಆಗಬೇಕು, ಜೋಡಣೆಯ ಜಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಒಳಗಡೆ ಹರಿಯುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೊರಬರದಂತಿರಬೇಕು. ಚರಂಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ವೆಚ್ಚ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು.

ನಿರ್ಮಾಣರೀತಿ : ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾರೆ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಟ್ಟಬಹುದು; ಅಥವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುತವಾದ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಪೈಪುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೂ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಒಳಚರಂಡಿ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪೈಪುಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕ. ಈ ಪೈಪುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ: ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧ ಪೈಪುಗಳು, ಅರ್ಧಸಿದ್ಧ ಪೈಪುಗಳು, ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪೈಪುಗಳು. ಚರಂಡಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪೈಪುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ: 1. ಗಾಜಿನಂತೆ ನುಣುಪಾಗಿರುವ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪೈಪುಗಳು ಅಥವಾ ಸಿಲಿಕ ಬೆರೆಸಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪೈಪುಗಳು. 2. ಸಾಧಾರಣ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಪೈಪುಗಳು. 3. ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಪೈಪುಗಳು. (ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳುಗಳ ಒಳಮೈ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ) 4. ಕಲ್ನಾರು–ಸಿಮೆಂಟ್ ಪೈಪುಗಳು. 5. ತಾಂಡವಾಳದ ಪೈಪುಗಳು. 6. ಉಕ್ಕಿನ ಪೈಪುಗಳು.

ಚರಂಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಲೇಖ್ಯ : ಎರಡು ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳ (ಆಳುಗುಂಡಿ) ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಚರಂಡಿಯ ನಕಾಶೆಯನ್ನು ಮಾನಕಾನುಸಾರ ಮೊದಲು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತಿ ಎರಡು ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ

ಎಲ್ಲ ಚರಂಡಿಗಳ ನಕಾಶೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಚರಂಡಿಯ ಗಾತ್ರ, ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಚರಂಡಿ ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪೈಪುಗಳ ಪೂರ್ತಿ ವಿವರಗಳು ಇರಬೇಕು.

ಚರಂಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ : 1 ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಣದ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇವುಗಳ ನಿಖರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನಕಾಶೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಬೇಕು.

2 ಎರಡು ಹತ್ತಿರದ ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಒಂದು ನೀಳವಾದ ಗೆರೆಯಿಂದ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇದು ಚರಂಡಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗುವ ರೇಖೆಗೆ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕು.

3 ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರದ ಜಾಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಅನುಕೂಲತೆ ಉಂಟು. ಒಂದೊಂದು ಬಡಾವಣೆಯಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ತಿ ಆದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರದವರೆಗೆ ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬಹುದು.

4 ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಓಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಆಗಾಗ ಮೋಜಣಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಚರಂಡಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಓಟವಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಅಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಚರಂಡಿಯ ತಳಭಾಗವನ್ನು ಚರಂಡಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಓಟವಿರಬೇಕು.

6 ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುವಾಗ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಿಕ್ಕಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚರಂಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಥವಾ ಪಂಪನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹೊರಹಾಕಬೇಕು.

7 ಚರಂಡಿಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 7.5 ರಿಂದ 15 ಸೆಂ.ಮೀ. ದಪ್ಪದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಪದರವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಆದರೆ ನೆಲದಲ್ಲೇ ಬೇಕಾದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಪದರದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಪದರ ಪೈಪುಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿದ್ದು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

8 ವೃತ್ತಾಕಾರವಲ್ಲದ ಇತರ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಸರಿಯಾದ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚರಂಡಿಯ ಒಂದೊಂದೇ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು.

9 ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಲ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ದೊಡ್ಡ ಚರಂಡಿಗಳಾದರೆ ಮೊದಲು ತಳಭಾಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅನಂತರ ಪಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು.

10 ಚರಂಡಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಚರಂಡಿ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್‌ಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೇ ತಯಾರಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಿಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

11 ಚರಂಡಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ ಅವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬಿಡಬೇಕು. ಆಗ, ಜೋಡಿಸಿದ ಭಾಗಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಹೊರಬರದಂತೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದು.

12 ಚರಂಡಿಗಾಗಿ ತೋಡಿದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಮೊದಲು ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪೈಪುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ ಭಾಗಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಇವೆಯೇ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲದ ಪೈಪುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಅವನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೇರೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಪೈಪುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬಹುದು.

13 ಈ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ತೋಡುವಾಗ ತೆಗೆದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ಆ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಗುಂಡಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ರಸ್ತೆಯ ಸಮಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಇರಬೇಕು.

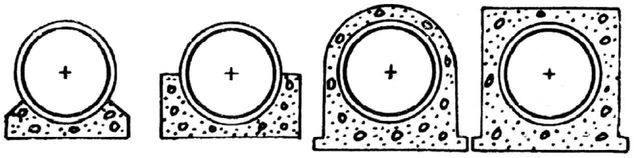

ಚಿತ್ರ 1. ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚರಂಡಿಗಳು

ಚರಂಡಿಯ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು. 1 ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚರಂಡಿಗಳು: 150–1200 ಮಿಮೀ ವ್ಯಾಸದವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಸರಳುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2. ವರ್ತುಲಾಕೃತಿಯ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚರಂಡಿಗಳು : ಬಹಳ ಆಳದಲ್ಲಿ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ತೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಕಡೆ ಈ ರೀತಿಯ ಚರಂಡಿಗಳು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ. ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮಣ್ಣಿನ ತೂಕವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಪದರಗಳ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಮಾನನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಆವರಣದಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕು.

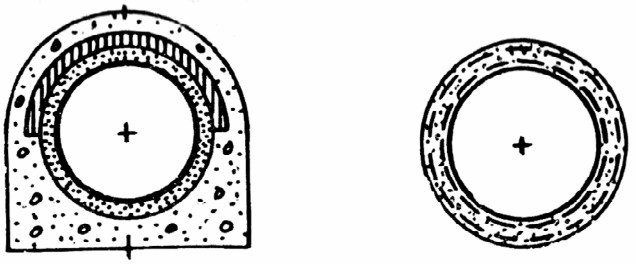

ಚಿತ್ರ 2. ವರ್ತುಲಾಕೃತಿಯ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚರಂಡಿಗಳು

3. ಅಂಡಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ : ಇದನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುವರು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೊಚ್ಚೆನೀರು ಹಾಗೂ ಮಳೆನೀರು ಎರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

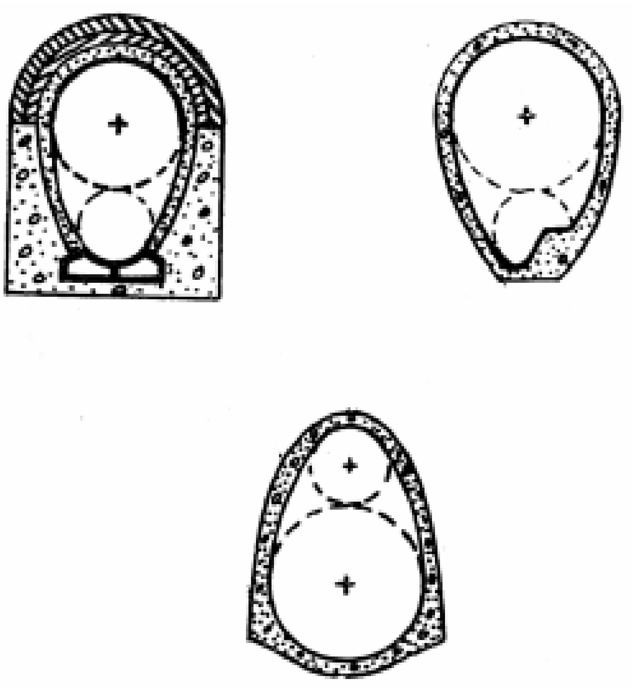

ಚಿತ್ರ 3. ಅಂಡಾಕಾರದ ಚರಂಡಿಯ ಮೂರು ಬಗೆಗಳು

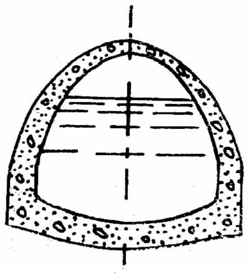

ಚಿತ್ರ 4. ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ

ಕೆಲವು ಸಲ ಅಂಡಾಕಾರದ ಚರಂಡಿಗಳ ತಳದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಳವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗುವುದು. ಈ ಭಾಗ ಒಣ ಹವೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಕೊಚ್ಚೆ ನೀರು ಹರಿಯಲು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತ.

4. ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ: ಚರಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿಗಳು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಳ ಬಹಳ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ದೊಡ್ಡ ಚರಂಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಳಾಕಾರದ ಹಾಗೂ ಅಂಡಾಕಾರದ ಚರಂಡಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ದೊಡ್ಡ ಚರಂಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕಾರದವು ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುವು.

5 ಆಯಾಕಾರದ ಮತ್ತು U ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿಗಳು : ನೀರಿನ ಓಟವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಡೆಹಿಡಿಯಲು ಚರಂಡಿಗಳು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾದವು. ತಳಭಾಗವನ್ನು U ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ನೀರಿನ ಓಟಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು.

6 ಅರ್ಧವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ : ಇದರ ತಳ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾರ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ.

7 ಪರವಲಯದ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ : ಈ ರೀತಿಯ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲ.

8 ಬುಟ್ಟಿಯ ಹಿಡಿಯ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ: ಇದು ಮಳೆನೀರು ಹಾಗೂ ಹೊಲಸು ನೀರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಆಳವಾಗಿರುವ ಇದರ ತಳದ ಭಾಗ ಒಣ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಹೊಲಸು ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತ.

9 ಅತಿ ಮೆದುವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಚರಂಡಿಗಳಿಗೆ ಬಲವಾದ ಅಡಿಪಾಯವಿರಬೇಕು. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿವೆ.

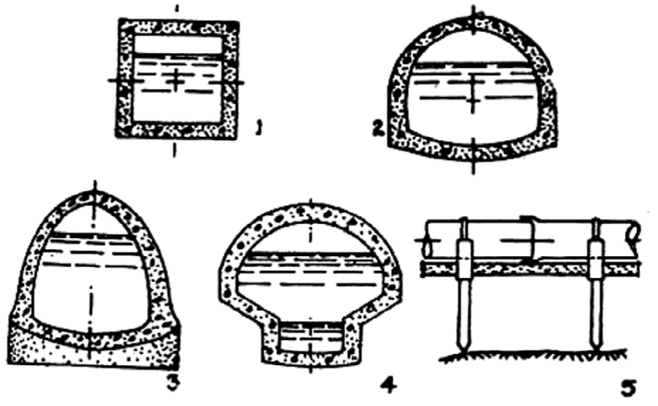

ಚಿತ್ರ 5. ವಿವಿಧ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿಗಳು : 1. ಆಯಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ, 2. ಅರ್ಧವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ, 3. ಪರವಲಯದ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ, 4. ಬುಟ್ಟಿಯ ಹಿಡಿಯ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ, 5. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಒಡ್ಡುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಚರಂಡಿ

ಮಳೆನೀರಿನ ಚರಂಡಿಗಳು : ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಮೊತ್ತವನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 76 ಸೆಂ.ಮೀ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಸು ನೀರು ಮತ್ತು ಮಳೆನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಒಂದೇ ಚರಂಡಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಡಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ, ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಚರಂಡಿ, ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕಾರದ ಚರಂಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ನಕಾಶೆ ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 70 ಸೆಂ.ಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಸು ನೀರು ಹಾಗೂ ಮಳೆನೀರು ಹರಿದುಹೋಗಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಈ ಹಿಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಯಾವ ಚರಂಡಿಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸಬಹುದು. ಮಳೆ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಹೊರಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸ್ತೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು.

ಚಿತ್ರ 6ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಚರಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 4 ರವರೆಗೆ ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆಯಿರುವ ಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚರಂಡಿಗಳು. 5, 6 ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ ಬರುವ ಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಚರಂಡಿಗಳನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಸೈಜು ಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ರಸ್ತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮಳೆ ನೀರು ಚರಂಡಿಗೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಮ್ಯಾನ್‌ಹೋಲ್ ಮೂಲಕ ಒಳಚರಂಡಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹರಿದುಹೋಗುವ ಮಳೆಯ ನೀರು

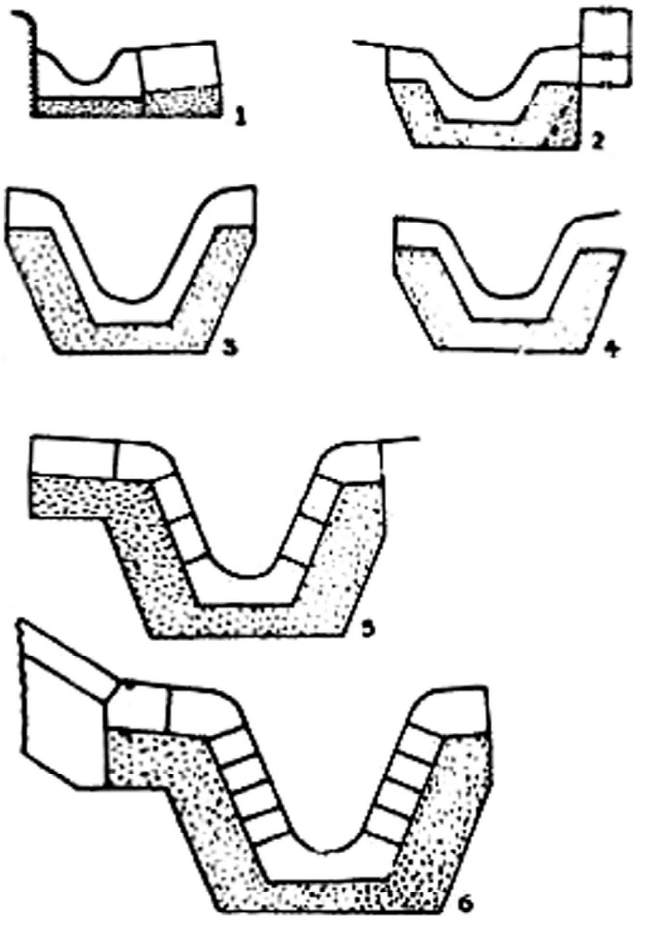

ಚಿತ್ರ 6. ಮಳೆಯಿರುವ ಕಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚರಂಡಿಗಳು

ಸಮುದ್ರ, ನದಿ, ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಊರಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. **(ಕೆ.ಎ.ಆರ್.; ಜಿ.ಟಿ.ಜಿ.)**

ಚರಕ[1] **:** ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯನೊಬ್ಬನ ಹೆಸರು. ಈತ ರಚಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಇವನ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಅದನ್ನು ಚರಕಸಂಹಿತೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರಕ ಎಂಬ ಪದ ವೃತ್ತಿಸೂಚಕವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಶಾಖೆಯ ವೈದಿಕರು, ಸಂಚರಣಶೀಲ ಶಾಸ್ತ್ರಬೋಧಕರು, ವ್ಯಾಯಾಮನಿಪುಣರು, ಗೂಢಚಾರರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಚರಕರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಆಯುರ್ವೇದ, ಧನುರ್ವೇದ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿಮುನಿಗಳನ್ನು ಚರಕಾಚಾರ್ಯರೆಂದೇ ಕರೆದಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದಶಾಸ್ತ್ರದ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದಾತ ಒಬ್ಬ ಚರಕಾಚಾರ್ಯ. ಇವನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ, ವಂಶವೃತ್ತಾಂತ, ಕಾಲ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳಾವುವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪುರಾಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಆದಿಶೇಷನ ಅವತಾರವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾವಮಿಶ್ರರು ಇವನನ್ನು ಮುನಿ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೇಲಿನ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದ ಕರ್ತೃವಾದ ಪತಂಜಲಿ ಋಷಿಯೇ ಚರಕಾಚಾರ್ಯನೆಂದೂ ಪತಂಜಲಿ ಆದಿಶೇಷನ ಅವತಾರವೆಂದೂ ವಿಜ್ಞಾನಭಿಕ್ಷು ಮತ್ತು ಭೋಜ ಎಂಬುವರು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಕ್ರಪಾಣಿ ದತ್ತನೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಚರಕಸಂಹಿತೆಗೆ ಪತಂಜಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಭಾಷ್ಯಕಾರನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚೀನದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಬೌದ್ಧ ತ್ರಿಪಿಟಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡೋಸಿಥಿಯನ್ ದೊರೆ ಕಾನಿಷ್ಕನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚರಕನೆಂಬ ವೈದ್ಯಾಚಾರ್ಯನಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ಆಂತರಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ಭಾಷಾಶೈಲಿ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುಂತಾದ ಆಧಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾ

ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃವೂ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದ ಕರ್ತೃ ಪತಂಜಲಿಯೂ ಭಿನ್ನವ್ಯಕ್ತಿಗಳು; ಕಾನಿಷ್ಕನ ಆಸ್ಥಾನದ ವಸುಮಿತ್ರ ಅಶ್ವಘೋಷ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಮೊದಲಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂಥ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯ ವಿಷಯಗಳು ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ಶೈಲಿಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ಕರ್ತೃವೂ ರಾಜವೈದ್ಯ ಚರಕನೂ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ಕಾಲ ಪ್ರಶ. ಪೂ. 1 ಅಥವಾ 2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೇ ಸರಿಯಾಗಬಲ್ಲುದು. ಭಾರತದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇನ್ಸ್‌ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ) ನಡೆಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ರಚನೆಯ ಕಾಲ ಪ್ರಶ. 100 ಎಂದಿದೆ. ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯ ಕರ್ತೃ ಚರಕಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿ : ಇವನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ (ಪ್ರಶ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೋಹವಿಜ್ಞಾನಿ) ಪತಂಜಲಿ ಎಂಬಾತ, ಕನಿಷ್ಕನ (ಪ್ರಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನ) ರಾಜವೈದ್ಯ ಚರಕನ ನಾಮಸಾದೃಶ್ಯವುಳ್ಳ ಅನಂತರಕಾಲೀನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈಗ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ.

ಚರಕಸಂಹಿತೆ ಚರಕಾಚಾರ್ಯನ ಸ್ವತಂತ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಹರ್ಷಿ ಕೃಷ್ಣಾತ್ರೇಯ ಬೋಧಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಆತನ ಶಿಷ್ಯೋತ್ತಮವಾದ ಅಗ್ನಿವೇಶ ಋಷಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದ. ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ಲಾಘಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಅಗ್ನಿವೇಶಸಂಹಿತೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆ, ಪರಕೀಯರ ಆಕ್ರಮಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಅಗ್ನಿವೇಶ ಸಂಹಿತೆ ಪ್ರಶ. ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ದುಷ್ಪ್ರಾಪ್ಯವೂ ಅಸಮಗ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಚರಕಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕಾರಾನಂತರ ಈ ಗ್ರಂಥ ಚರಕಸಂಹಿತೆಯೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳು ಕಳೆಯುವುದರೊಳಗೆ ಇದು ಕೂಡ ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಂಚನಪುರವೆಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಪಿಲಬಲನೆಂಬವನ ಪುತ್ರನಾದ ದೃಢಬಲನೆಂಬಾತ ಚರಕಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಅಂತ್ಯದ 41 ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ತಾನೇ ರಚಿಸಿ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ. ಇದೇ ನಮಗೆ ಇಂದು ದೊರೆತಿರುವ ಚರಕಸಂಹಿತೆ–ಮಹರ್ಷಿ ಕೃಷ್ಣಾತ್ರೇಯನ ಬೋಧನೆಗಳುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿವೇಶ ಋಷಿಪ್ರಣೀತವಾದ, ಚರಕಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ದೃಢಬಲನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥ.

ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 30 ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ನಿದಾನ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಶಾರೀರಸ್ಥಾನಗಳು, 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನ, 30 ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ಥಾನ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಿಸ್ಥಾನಗಳು– ಹೀಗೆ 120 ಅಧ್ಯಾಯಗಳುಳ್ಳ ಎಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಆಯುರ್ವೇದದ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು, ಔಷಧ ಹಾಗೂ ಆಹಾರದ್ರವ್ಯಗಳ ಗುಣಧರ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥವೃತ್ತ ಮುಂತಾದವು ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನದ ವಿಷಯ. ರೋಗಕಾರಣ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿದಾನಸ್ಥಾನವೂ ಷಡ್ರಸಗಳ ಗುಣಕರ್ಮ, ರೋಗಿಪರೀಕ್ಷೆ, ವೈದ್ಯನೀತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ವಿಮಾನಸ್ಥಾನವೂ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನಾನುಸಾರ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ, ಶರೀರರಚನೆ, ಅಂಗಾವಯವಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಶರೀರಸ್ಥಾನವೂ ಮರಣಸೂಚಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನವೂ ಹೊಂದಿವೆ. ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮ ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕಲ್ಪಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂಬ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಚರಕಸಂಹಿತೆಯೇ ಆಧಾರಗ್ರಂಥ. ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿ ಉಂಟು. ಉದರದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿ (ಇದಕ್ಕೆ ಜಠರಾಗ್ನಿ, ಕೋಷ್ಠಾಗ್ನಿ, ಔದಾರ್ಯ ತೇಜಸ್, ಪಾಚಕಪಿತ್ತ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಉಂಟು) ನಾವು ಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರವನ್ನು ಪಾಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಸ, ರಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಗ್ನಿಗಳು ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬಲವನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಆಹಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಪಾಕಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೋಷ್ಠಾಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಧಾತ್ವಗ್ನಿಗಳು ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿರುವಾಗ ಶರೀರ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದೇ ರೋಗನಿವಾರಣೆಯ ಕ್ರಮ. ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂದರೆ ಕಾಯಾಗ್ನಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ವಿಭಾಗದ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತ. ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ದೀಪನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಔಷಧಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗ. ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದವು. ನಿರುಪದ್ರವಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಚರಕಸಂಹಿತೆಗೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಋಷಿಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಸಂಹಿತೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದರ ಸುಮಾರು 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪ್ರಶ. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈಶಾನದೇವ, ಭಟ್ಟಾರ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ವಾಷ್ಪಚಂದ್ರ, ಬಕುಳತರ, ಭೀಮದತ್ತ, ನರದತ್ತ, ಜೇಜ್ಜಟ, ಗುಣಾಕಾರ, ಚಕ್ರಪಾಣಿದತ್ತ, ಸ್ವಾಮಿಕುಮಾರ, ಶಿವದಾಸಸೇನ, ಗಂಗಾಧರರಾಯ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯೋಗೇಂದ್ರನಾಥ ಸೇನರ ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಗೌಡದೇಶದ ರಾಜ ನಯಪಾಲನ ಆಸ್ಥಾನವೈದ್ಯನೂ ಪಾಠಶಾಲಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಆಗಿದ್ದ ಚಕ್ರಪಾಣಿದತ್ತ ರಚಿಸಿರುವ ಆಯುರ್ವೇದದ ದೀಪಿಕಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಚರಕ ಚತುರಾನನ ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈಗ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಚರಕಸಂಹಿತೆಯ ಖ್ಯಾತಿ ಅನ್ಯದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿದ್ದು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಇದರ ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವಂತೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದರ ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾನುವಾದವೂ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಚರಕ : ಹತ್ತಿಯಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಧನ. ಇದನ್ನು ರಾಟೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕೈಯಿಂದ ತಿರುಗಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

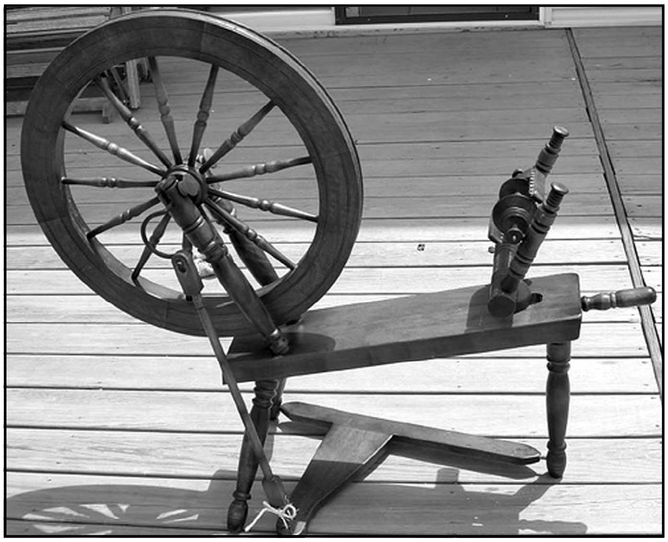

ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗ ನೂಲು; ನೂಲನ್ನು ಮಾಡಲು ಮನುಷ್ಯ ರಾಟೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಆಚೆ ಈಚೆ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ, ಎರಡು ಮರದ ತುಂಡುಗಳ ನಡುವೆ, ದುಂಡಗಿರುವ ಒಂದು ಮರದ ಚಕ್ರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಾರವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕದರಿಗೆ ಲಗತ್ತಿಸಿ ಹಿಡಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದರಿಂದ ಕದರಿನಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಧನವೇ ರಾಟೆ. ಅದರ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ಅವತಾರವನ್ನು ಇಂದಿನ ಗಾಡಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಂಜಿ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ನೂತು ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಲುವುದು ಗೃಹಿಣಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರು ಅದನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕುಶಲಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಧನಿಕರ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿ ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಲುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ನೂಲದವನ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರನೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಟೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಊಟಕ್ಕೆ ಕಾಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ, ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ನೂಲುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಟೆಗೆ ಕುಂಟಾರು ಎಂಬ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರೊಂದುಂಟು. ಎಂಟಾರು ಇದ್ದರೂ ಕುಂಟಾರು ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ನಾಣ್ನುಡಿ ಇದೆ. ಕೋಟಿ ವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ರಾಟೆ ವಿದ್ಯೆ ಮೇಲು ಎಂಬುದು ಸರ್ವಜ್ಞನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಂತ್ರಯುಗ ಬರುವವರೆಗೆ–ಜನತೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಸುಬು ಆಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಟೆ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಕುಶಲಕಲೆಗಳು ತುಂಬ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಗೇರಿದ್ದವು. ರಾಮಾಯಣ ಭಾರತಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ದೇಶದ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರರ ವಸ್ತ್ರರಚನಾನೈಪುಣ್ಯ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಲುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯರು– ಈಚಿನ ಕಾಲದ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಮೀರಿಸಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ನೂಲುಕಾರರಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ನೂಲುಗಾರಿಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿ, ಆ ನೂಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಢಾಕಾ ಮಸ್ಲಿನ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೂ ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ರಾಜಮಹಾರಾಜರೂ ಆ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೇ ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ತೆಳವೂ ಆಗಿದ್ದುವೆಂದರೆ ಇಡೀ ಒಂದು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ಉಂಗುರದ ಒಳಗೆ ತೂರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಢಾಕಾ ಮಸ್ಲಿನ್ನಿನ ನವಿರನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಔರಂಗಜೇಬನ ಮಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯಿದೆ. ಒಂದು ಸಲ ಔರಂಗಜೇಬನು ಮಗಳನ್ನು ನೀನು ಮೈತುಂಬ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು ಗದರಿಸಿದನಂತೆ. ಆಕೆ 'ನಾನು ಏಳು ಢಾಕಾ ಮಸ್ಲಿನ್ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೂ ಮೈ ಬಣ್ಣ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ'– ಎಂದಳಂತೆ.

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅನಂತರ, ಇತರ ಎಲ್ಲ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ಭಾರತದ ಕೈನೂಲು ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮೂಲೆಗೆ ಬಿದ್ದವು. ಲ್ಯಾಂಕಷೈರಿನ ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಗಿರಾಕಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತದ ನೇಕಾರರನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿಸಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಿಂಸೆ ಸಹ ಮಾಡಿ ಆ ಕಸಬನ್ನೂ ಅದನ್ನು ನಡೆಸುವವರನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದು ವಿಜೃಂಭಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅರವತ್ತು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಟೆಯು ದೇಶದಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು. ಮತ್ತದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲು ಗಾಂಧಿಯವರ ಅವತಾರವಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಭಾರತೀಯರ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೂ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರನಾಗರಿಕತೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದರು ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ, ಸ್ವದೇಶೀ–ಇವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸತೊಡಗಿದರು. ರಾಟೆ ಎಂಬ ಉಪಕರಣವಿದೆಯೆಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ 1905ರಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು 1915ರವರೆಗೆ ರಾಟೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಅನಂತರದ ಅವರ ಸ್ವದೇಶಿ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ನೂಲು ಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಿರಣಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದರೆ ಅವರು ನೂಲುವ ರಾಟೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ನೂಲು ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು ; ಗಾಂಧೀಜಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಟೆಗಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರೋಚ್‌ನಲ್ಲಿ, ಗಂಗಾಬಹನ್ ಎಂಬುವರ ಮೂಲಕ ರಾಟೆಯನ್ನೂ ನೂಲುವವರನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದರು. ರಾಟೆಯನ್ನು ಅವರು ಚರಕ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಅನಂತರ ಚರಕ ಸ್ವದೇಶಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಕೇತವಾಯಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಚರಕ, ಖಾದಿ–ಇವು ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನದ ಪುನಶ್ಚೇತನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ, ಉಪಕರಣಗಳು. ಅದೊಂದು ಬರಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಖಾದಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಜೀವನಕ್ರಮ. (ರಾಟೆ ಅಥವಾ ಚರಕದಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೂತ ದಾರದಿಂದ ಕೈಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ನೆಯ್ದ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಖಾದಿ ಅಥವಾ ಖದ್ದರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.) ಇದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಒಂದು ಆಯುಧವೂ ಆಯಿತು. ಖಾದಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ದೊಡ್ಡ ಅಸ್ತ್ರವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಖಾದಿ ಧರಿಸುವುದನ್ನೂ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಮೇಲೆ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿ ತಮ್ಮ ಕಸುಬು ಯಾವುದು ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ನೆಯ್ಗೆ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನವರು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚರಕವನ್ನೂ ಖಾದಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ, ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಚರಕ ಸಂಘ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪಂಡಿತ್ ಜವಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರು ಖಾದಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಚರಕದ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಅದು ಚಕ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಚರಕ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾದ ಉಪಕರಣ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಚರಕ ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ಚಕ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಮೇಲೆ, ಅದನ್ನು ಸಾಬರಮತಿ ಚರಕ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಅನಂತರ ಅದರ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವೇ ಸೇವಾಗ್ರಾಮ ಚರಕವೆಂದಾಯಿತು. ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಚರಕಕ್ಕೆ ಯರವಾಡಿ ಚರಕ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾರಿಸ್ ಫ್ರೆಡ್‌ಮನ್ ಎಂಬುವರು ಚರಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಒಂದು ಸಲ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಚರಕ ಸಂಘದವರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚರಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವರಿಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆ ಪೈಪೋಟಿಗಾಗಿ ತಯಾರಾದ ಚರಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುದರ್ಶನ ಚರಕವೆಂಬುದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಈಚೆಗೆ ಅಂಬರ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಚರಕ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈಚಿನ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಒಂದಿದ್ದ ಕದರು ಒಂಬತ್ತು ಆಯಿತು. ಈಗ ಮೂವತ್ತಾರು ಕದರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದರೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಲಗತ್ತಿಸುವ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಶಲಕಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ಅಸ್ತ್ರವಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ಚರಕ ಈಗ ಜನತೆಯ ನಿರುದ್ಯೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತಿದೆ. ಸರಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇದು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜನತೆಯ ಪಾಲಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕಾಮಧೇನುವಾಗಬಲ್ಲುದು. **(ನೋಡಿ–ಖಾದೀ)** (ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಚರಣದಾಸಿಗಳು : ಭಾರತೀಯ ವೈಷ್ಣವಮಾರ್ಗಾನುಯಾಯಿಗಳ ಒಂದು ಪಂಥ. ಚರಣದಾಸನೆಂಬಾತ ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರವರ್ತಕ (1703–83). ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಚರಣದಾಸಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಚರಣದಾಸನ ಬಾಲ್ಯನಾಮ ರಣಜೀತ್. ಮೇವಾತ್‌ಗೆ (ರಾಜಾಸ್ಥಾನ) ಸೇರಿದ ಡೆಹರಾ ಗ್ರಾಮ ಈತನ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳ. ತಂದೆ ಮುರಲೀಧರ್. ತಾಯಿ ಕುಂಜೊ. ಇವರು ಬನಿಯಾ ಜಾತಿಯ ಢೂಸರ್ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಚರಣದಾಸನ ದಾರ್ಶನಿಕ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಆತನಿಗೆ ಪೈತೃಕವಾಗಿ ಬಂದುದೆನ್ನಬಹುದು. ಮುರಲೀಧರ ದೈವಭಕ್ತ. ಸದಾ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಗಿರಿ, ವನ, ಕಂದರಾದಿಗಳ ರಮಣೀಯತೆಗೆ ಮಾರುಹೋಗಿದ್ದ ಇವನು ಎಷ್ಟೋ ದಿನ ಮನೆಗೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಆತ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕಂಗಾಲಾದ ತಾಯಿ ಚೊತ್ತಗಾಲಿನ, 19 ಪ್ರಾಯದ ಮಗನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ತಂದೆ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೆಹಲಿಗೆ ನಡೆದಳು. ದೆಹಲಿ ಚರಣದಾಸನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಮೊದಲೇ ದೈವಭಕ್ತನಾದ ಈತನಿಗೆ ಶುಕದೇವದಾಸ್ ಎಂಬ ಗುರು ಸಿಕ್ಕು ಆತನಿಂದ ರಾಮಮಂತ್ರ ಜಪದ ಉಪದೇಶ ದೊರೆಯಿತು. ಬಾಲಕ ರಣಜೀತ್ ಸಿದ್ಧಿಮಾರ್ಗದ ಭಾವುಕ ಪಥಿಕನಾದ. ರಣಜೀತ್ ಚರಣದಾಸನಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ದೆಹಲಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಗವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ರಾಮನಾಮಜಪ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ.

ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಬಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಔರಂಗಜೇಬ್ ಗತಿಸಿ ಹೋಗಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಕಿತ್ತಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಾದಿರ್‌ಷಹನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ (1739) ರಾಕ್ಷಸೀ ಪರಿಣಾಮ ಉತ್ತರಭಾರತದ ಜನತೆಯ ಮನಃಪಟಲವನ್ನು ಕೆಂಡೂಳಿನಿಂದ ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಹತಬಲನಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಬಾಲಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯನನ್ನು ಪಾಣಿಪಟ್ಟದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (1976) ಸೋಲಿಸಿದ್ದ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಆಗ್ರ, ಅಯೋಧ್ಯೆಗಳ ಕಡೆ ಒತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರು ಕಡೆಯ ಇಂಥ ಒತ್ತಡ, ಔರಂಗಜೇಬನ ಹಿಂದೂ ಮತ ದ್ವೇಷ, ರಾಜಕೀಯ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ, ಅಪರಿಚಿತ ಭಯಂಕರ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳ ವಿಜೃಂಭಣೆ– ಇವು ಹಿಂದೂಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದವು. ದೆಹಲಿ ಇಂಥ ಕೋಲಾಹಲದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಲೌಕಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ನಾನಕ್, ಕಬೀರ್, ರಾಮಾನಂದರೇ ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಬೋಧಕರ ಬೋಧನೆಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಾಸಿಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚರಣದಾಸ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗಾಲಾದ ಜನರು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಈತನ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಹೀಗೆ ಆದ ಐವತ್ತೆರಡು ಜನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಗದ್ದೀ, ಯುಕ್ತಾನಂದ ಎಂಬುವರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಸಹಜೂಬಾಯಿ, ದಯಾಬಾಯಿ ಮುಂತಾದವರು ಶಿಷ್ಯೆಯರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಭಾವುಕ ಕವಯಿತ್ರಿಯರೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದರು.

ಚರಣದಾಸ ಎಷ್ಟೋ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಈತ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಭಗವದ್ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ನಾದಿರ್ ಷಹ ಈತನನ್ನು ಹಿಡಿಸಿ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಬಂಧಿಸಿ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದರೂ ಹೇಗೋ ಎಂತೋ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ನಾದಿರ್‌ಷಹ ಮಲಗಿದ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಬಲವಾದ ಒದೆತ ಕೊಡಲು ನಾಮದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ದೇಶದೇಶಗಳನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಷಹ ಈ ಬಡಕಲು ಸಾಧುವಿನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಲಂಗೀರನ ಮರಣವನ್ನೂ (1759) ಈತ ಮೊದಲೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದನಂತೆ.

ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ, ಗುರುವಿಗೆ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ, ಭಗವನ್ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮತ್ತು ತಾರಕಮಂತ್ರಜಪ ಇವು ಚರಣದಾಸಿ ಪಂಥದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳು. ಮೋಕ್ಷವೆಂದರೆ ಭಗವತ್‌ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಅದು ಅನಂತ, ಆನಂದಮಯ. ಆದರೆ ಜನ್ಮಾಂತರ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಗುರು ಒಂದು ಕೈಯಿಂದ ಧರ್ಮಬಾಹಿರವಾದ ಜೀವಾತ್ಮವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಿಂದ ಭಗವತ್ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗುರುವೇ ಹರಿ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ನರಸಿಂಹ. ಅವನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಗವಾನ್ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಗುರು ಉಪದೇಶಿಸುವ, ತಾರಕಮಂತ್ರ ಸೀಮಾತೀತವಾದುದು (ಅನ್‌ಹದ್). ಅದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ, ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರತಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವಿಶ್ವ. ಅದು ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಗಮ್ಯ. ಅಂಥ ತಾರಕಮಂತ್ರವನ್ನು ನಿಂತಾಗ, ಕುಳಿತಾಗ, ಚಲಿಸುವಾಗ ಜಪಿಸಿದರೆ ಸಕಲಕರ್ಮಫಲವೂ ದಗ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಚರಣದಾಸಿಗಳ ನೈತಿಕ ಭಾವನೆ ಇತರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳು ಹೇಳಿರುವಂಥದೇ. ಆದರೆ ನಿಷ್ಠುರ ಆಚರಣೆ ಮುಖ್ಯ. ಅಸತ್ಯ, ಪರನಿಂದೆ, ಕಾಠಿಣ್ಯ, ವಿತಂಡವಾದ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಿಷಿದ್ಧ. ನಿರಹಂಕಾರಿತ್ವ, ಅನಸೂಯೆ, ಅಸ್ತೇಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಸದಾಲೋಚನೆ, ಸತ್ಸಂಗ, ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ತನ್ನ ಮಾಮೂಲು ಜೀವನಕ್ರಮದ ಪಾಲನೆ ಮುಂತಾದವು ವಿಧಿನಿಯಮಗಳು. ಜಾತಿಭೇದ, ವರ್ಣಭೇದ, ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವುಂಟು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಪಂಥದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಹೋಗಿದೆ. ಈಗಿನ ಹರಿಯಾಣ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಮಣಿ ಇವರ ಪೂಜಾದೈವ. ತುಳಸೀ ವೃಂದಾವನಪೂಜೆಯೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ವೇದ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾದಿ ಬಾಹ್ಯ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆ ಇಡದೆ ಗುರುಭಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿ ನವ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿತೋ ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಈ ಪಂಥ ಇಂದು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪಂಥದ ಸಾಧುಗಳು ಹಳದಿ ಪತ್ತಲ ಉಟ್ಟು, ಗೋಪೀಚಂದನ ಧರಿಸಿ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ತುಳಸೀಮಾಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಶಂಖದಂಥ ಟೋಪಿಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದರ ಮೇಲೆ ರುಮಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಡ್ಡಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಕ್ತಿಸಾರ, ಜ್ಞಾನಸರ್ವೋದಯ, ಸಂದೇಹಸಾಗರ, ನಚಿಕೇತೋಪಾಖ್ಯಾನ, ಚರಣದಾಸವಾಣಿ–ಮುಂತಾದುವು ಈ ಪಂಥದ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು. ಅಚ್ಚನ್ನು ಕಾಣದೆ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಚರಣವ್ಯೂಹ : ಆಯಾ ವೇದದ ಶಾಖೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ–ಇವನ್ನು ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸರಿಸಿ ಬಂದ ಚರಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ರಚನೆಯೇ ಚರಣವ್ಯೂಹ. ಉದಾ: ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಂದು ಚರಣವ್ಯೂಹ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಾಕಲ, ಬಾಷ್ಕಲ, ಆಶ್ವಲಾಯನ, ಶಾಂಖಾಯನ, ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆ ವೇದದ ಐದು ಶಾಖೆಗಳ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ವೇದವನ್ನೂ ಮಂತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್ಮಕವಾದ ಆಯಾ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕಲಿಯುವ ಗುರುಶಿಷ್ಯರ ಗುಂಪಿನ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯೇ ಚರಣ (ಚರಣ ಶಬ್ದಃ ಶಾಖಾವಿಶೇಷಾಧ್ಯಯನಪರೈಕತಾಪನ್ನ ಜನಸಂಘ ವಾಚೀ–ಜಗದ್ಧರನ ಮಾಲತೀಮಾಧವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ). ಸಂಹಿತೆಗಳಿಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವೇದಾಂಗಗಳಿಗನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಚರಣಗಳಿವೆ. ಶಾಖೆ ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟೆ, ಒಂದು ವೇದದ ಮಂತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುರುಗಳಿದ್ದು, ಅಂಥ ಭಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪಾಠಾದಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತೋರಿಬಂದು ಒಂದೊಂದು ಪರಂಪರೆಯೂ ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೈಕದೇಶೋ ಮಂತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್ಮಕಃ ಶಾಖೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ– ಮಹಾದೇವನ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಭಾಷ್ಯ). ಆಯಾ ವೇದದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಬಾಹ್ಯವೇ ಹೊರತು ಮೂಲಭೂತವಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಹಿತೆಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು, ಆರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಕ್ಷಾದಿ ವೇದಾಂಗಗಳು ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯಷ್ಟೆ. ವೇದಾಂಗಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಚಿತವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಬಂಧಗಳಂತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗಳು ಮಂತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಪಟ್ಟಿಗಳಾದ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ವೇದಶಾಖೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚರಣವ್ಯೂಹಗಳು ವೇದವಿವರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚರಣಸಿಂಹ, ಚೌಧುರಿ : (1902–1987). ಭಾರತದ ಮಾಜಿಪ್ರಧಾನಿ. 1902ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಮೀರತ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೂರ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ರೈತಕುಟುಂಬ. 1923ರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಪದವೀಧರರಾಗಿ, 1925ರಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿಗಳಿಸಿದರು. ಜತೆಗೆ ವಕೀಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿ ಗಾಸ್ಸಿಯಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1929ರಲ್ಲಿ ಮೀರತ್‌ಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು, ಅಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಸಂಸದೀಯ ಪಟು, ವಿಚಾರವಂತ ರಾಜಕಾರಣಿ, ರೈತನಾಯಕ ಸರದಾರ್ ಪಟೇಲರ ನಂತರ ಭಾರತದ ಗೃಹಮಂತ್ರಿ ಹುದ್ದೆಗೆ ಮಹಿಮೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟವರು ಚೌಧುರಿ ಚರಣಸಿಂಹರು. 1977ರಲ್ಲಿ

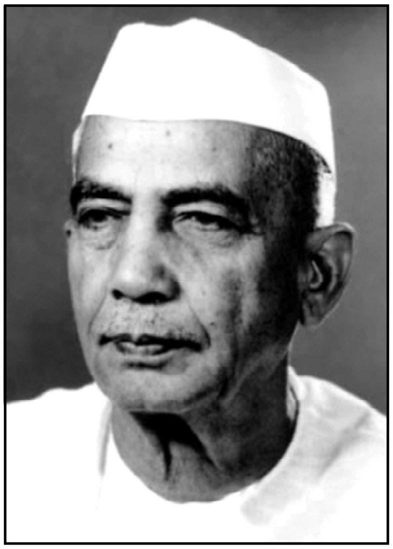

ಮೊರಾರ್ಜಿ ನೇತೃತ್ವದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸಚಿವ, ಅನಂತರ ಉಪಪ್ರಧಾನಿ. ಜನತಾಪಕ್ಷ ವಿಭಜನೆಯ ಹಂತ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಮೊರಾರ್ಜಿಯವರ ಅನಂತರದ ಅಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ನೀಲಂ ಸಂಜೀವ ರೆಡ್ಡಿ, ಚರಣಸಿಂಹರನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದರು. ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸಮತ ಸಾಬೀತುಪಡಿಸುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸಂಸತ್ತನ್ನು ಎದುರಿಸದೆಯೇ ಪ್ರಧಾನಿ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿ, ಲೋಕಸಭೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಚುನಾವಣೆ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಹೀನಾಯ ಸೋಲುಂಡರು. ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರು ಪುನಃ ಗದ್ದುಗೆಗೆ ಮರಳಿ. ಭಾರತೀಯ ಲೋಕ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಹೀಗೆ. ಆದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ನಾಡಿಮಿಡಿತ ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ಚರಣಸಿಂಹರಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬದುಕನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ತಹತಹ ಸದಾಕಾಲ ಇತ್ತು. ಇವರ ಪರಿಶುದ್ಧ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನ, ನೇರನಡೆ, ನೇರನುಡಿ. ಹಿಂದಿ ಮಾತನಾಡುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ಪ್ರಭಾವದ ಛಾಪಿದೆ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 1937ರಲ್ಲಿ ಛತ್ರೌಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಆದರು. ಅನಂತರ 1946, 1952, 1962 ಹಾಗೂ 1967ರಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ್ದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ್ ಗೋವಿಂದವಲ್ಲಭ ಪಂತ್ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದರು. ಕಂದಾಯ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಕಾನೂನು, ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತಿತರ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. 1951ರಲ್ಲಿ ಸಂಪುಟ ಸಚಿವರಾಗಿ ವಾರ್ತಾ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಖಾತೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. 1952ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದ್ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಸಚಿವರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು, 1959ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದಾಗ ಕಂದಾಯ ಹಾಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1960ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಭಾನುಗುಪ್ತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದರು. 1962–63ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಚೇತಾ ಕೃಪಲಾನಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಖಾತೆ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಇವರು 1965ರಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಖಾತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. 1966ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಖಾತೆಯ ಸಚಿವರಾದರು. 1969ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿಭಜನೆಯಾದ ನಂತರ 1970ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು. ಆಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. ಆದರೆ 1970ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2ರಂದು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಲೋಕದಳ ಕಟ್ಟಿದರು. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದಾಗ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಸ್ವಜನಪಕ್ಷಪಾತ, ಅದಕ್ಷತೆಗಳ ಕಡು ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿ, ವಾಸ್ತವವಾದಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಇವರು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಿ. ಇವರಿಂದಾಗಿಯೇ ಸಚಿವರ ಸಂಬಳ–ಸವಲತ್ತುಗಳು ಕಡಿತಗೊಂಡವು. ಇಂತಹ ಜನನಾಯಕರು ಅಪರೂಪ. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೈತರ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ್ದ ಇವರು ರೈತನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು.

1975ರಲ್ಲಿ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೇರಿದಾಗ, ಸೆರೆವಾಸ. 1977ರಲ್ಲಿ ಲೋಕನಾಯಕ ಜೆ. ಪಿ. ಕಟ್ಟಿದ ಜನತಾಪಕ್ಷದ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರಸ್ತಂಭ. ಜನತಾ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸಚಿವ ಹುದ್ದೆ. ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅತಿರೇಕಗಳ ತನಿಖೆಗೆ ಷಾ ಆಯೋಗ ನೇಮಕ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ಕ್ರಮ. ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಜೈಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು

ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಜನತಾ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಕ್ಕಾಟದಿಂದಾಗಿ ಮೊರಾರ್ಜಿ ಬಹುಮತ ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ, ಅಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ನೀಲಂ ಸಂಜೀವರೆಡ್ಡಿ ಚರಣಸಿಂಹರನ್ನು ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ, ಪ್ರಮಾಣವಚನ ಬೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿಶ್ವಾಸಮತ ಸಾಬೀತುಪಡಿಸುವ ಬದಲು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆ ಸಾರಿದರು; ಸೋತರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬೆಂಬಲ ನಂಬಿ ಅತಂತ್ರರಾದರು. ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರೆಂಬ ಆರೋಪ ಹೊರುವಂತಾಯಿತು.

ಸಾದಾ ಬದುಕಿನ ಚರಣಸಿಂಹರು ವಿರಾಮವೇಳೆಯನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕ-ಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 'ಜಮೀನ್ದಾರಿ ರದ್ದು', 'ಸಹಕಾರಿ ಬೇಸಾಯ-ಕ್ಷಕಿರಣ', 'ಭಾರತದ ಬಡತನ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ', ರೈತ ಒಡೆತನ ಅಥವಾ ಶ್ರಮಿಕರಿಗೆ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಹಂತದ ಕೆಳಗೆ ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿ ತಗ್ಗಿಸುವುದನ್ನು ತಡೆಯುವುದು – ಇವರ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಳು.

ಚೌಧುರಿ ಚರಣಸಿಂಹರು ತಮ್ಮ 85ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1987ರ ಮೇ 5ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎ)

ಚರಮಗೀತೆ : ಶೋಕ, ದುಃಖ, ಅಳಲುಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಹಾಡು, ಗೀತೆ(ಎಲಿಜಿ). ಇದಕ್ಕೆ ಸಾವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕವನವೆಂಬ ಅರ್ಥ ಬಂದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾಳಿದಾಸ-ಭೋಜರಾಜ, ಕಂತಿ-ಹಂಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಟ್ಟುಕಥೆ ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥಾತ್ ಮರಣಗೀತೆಯೆಂದೇ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಇದು ಅಸಮಗ್ರ ; ಚರಮಗೀತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನದು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಚರಮ ಛಂದಸ್ಸು (ಎಲಿಜೈಯಕ್ ಮೀಟರ್) ಎಂಬುದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು ; ಆರು ಗಣಗಳ ಒಂದು ಪಂಕ್ತಿಯೂ ಐದು ಗಣಗಳ ಇನ್ನೊಂದೂ ಸೇರಿ ಆದ ದ್ವಿಪದಿಯೇ ಅದು. ಒಂದು ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೇ ದ್ವಿಪದಿ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಳಿದವರನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಸಮಾಧಿಲೇಖ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕೈಕ ದ್ವಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

'ಈ ಬಳಿ ನಡೆವ ದಾರಿಗ, ಸ್ಪಾರ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಹೇಳು ನೀ ಹೋಗಿ ;
ನಾವಿಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಹೆವು ಅವರ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ'

'ಎನ್ನನೆಂದೆಂದಿಗು ಕನ್ಯೆಯೆಂದೇ ಕರೆಯುವರು ಅಂತು:
ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮದುವೆಯ ಬದಲು ಆ ಹೆಸರು ಬಂತು'

ಕೊಳಲನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಚರಮ ದ್ವಿಪದಿಗೆ ಮರಣ ಮಾತ್ರ ವಿಷಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಗ್ರಾಮ, ಪ್ರೇಮಶೋಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಒಳ್ಳೆಯ ಗುರಾಣಿ ಹಿಡಿದು ಈಗೊಬ್ಬ ಥೇಸಿಯ
ದವಗೆ ಅಹಂಕಾರ ;
ಅದು ನನ್ನದು, ಸೋತ ನಾನು ರಣರಂಗದಲಿ
ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆ ಅದನ್ನ,
ಒಳಿತಾಯ್ತು, ನಾನೆನ್ನ ತಲೆಯ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೆ ;
ಹೋಗಲಿ ಆ ಅಲಂಕಾರ,
ಹೊಸದೊಂದ ಹೇಗೊ ಸಂಪಾದಿಸುವೆ, ಹಳೆಯ
ದರಷ್ಟೇ ಅದು ಚೆನ್ನ'
'ಕೇಳಿದೆ ಮಂದಿಗಾಗಿ ಕೊಕ್ಕರೆ ಎಬ್ಬಿಸಿದ
ಒಸಗೆ ಕೂಗ ;
ಹೊತ್ತಾಯ್ತು ಏಳಿ, ನೇಗಿಲ ಹೂಡಿ ಎಂದದರ
ಕಲಕಲ
ಓ ಗೆಳೆಯ, ನನ್ನ ಕೊರಗುವೆಡೆಗೆ ಅದು ತಂದಿತು
ತಳಮಳ ;
ನನ್ನ ಫಲವತ್ತು ಜಮೀನೆಲ್ಲ ಅನ್ಯರ ಕೈವಶ
ಈಗ ;
ಕುದುರೆ ಎತ್ತು ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಕುಂಚ ಹಿಡಿದು ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲ
ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ
ದೇವರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂತೆ ;
ಸಿಂಹ ಎತ್ತು ಕುದುರೆ ದೇವರು!'

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಥಿಯೋಕ್ರಿಟಿಸ್ ಎಂಬ ಶಕ್ತ ಕವಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪದ್ಧತಿ (ಪ್ಯಾಸ್ಟೊರಲ್ ಪೊಯಟ್ರಿ) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತನಾದ. ಅವನು ಹೊರತಂದ ಅದರ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ರೋದನ (ಡರ್ಜ್) ಎಂಬ ಚರಮಗೀತೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ, ಆಮೇಲಣ ಅಂಥ ಕವಿತ್ವವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಾಹಿಗಳೇ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ, ದುಃಖ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಗಾನಗೈಯುವ ಪಾತ್ರವರ್ಗ ; ಅತಿ ಪುರಾತನ ಮೂಲ ಕಥಾವಳಿಯ ಆಡೊನಾಯಿಸ್, ಡಾಫ್ನಿಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರೇಮಸಂತಪ್ತರ ವಿರಹವಿಷಾದದ ಕಥನವೇ ಸಾಮಗ್ರಿ. ನಿರೂಪಣೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಕುರುಬ, ಉತ್ತರ ಹೇಳುವ ಕುರುಬ, ಮರುಕ ತೋರಲು ಆಗಮಿಸುವ ನಿಸರ್ಗದೇವಿಯರು ಗಿಡ ಮರ ಗಾಳಿ ನೀರುಗಳ ಸಹಶೋಕ, ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ದುಷ್ಟತನದ ಮೇಲೆ ಶಾಪ ಎರಚುವಿಕೆ, ಕೊನೆಗೆ ಸಂತಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ತರ್ಕ- ಇವೆಲ್ಲ ಬರುತ್ತವೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಮೃತನು ನಿಜವಾಗಿ ಸತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಸಂತಸಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಿರುತಿರುಗಿ ಬರುವ ಪಲ್ಲವಿ ಉಪಮಾನ ರೂಪಕ ಕಟಕಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು, ಪ್ರೌಢ ಭಾಷೆ-ಇವು ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಮುಂದೆ ಶತಮಾನಗಟ್ಟಲೆ ಅವು ಶೋಕಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಾಗದ ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟವು ; ಈಗಲೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಬಹಳ ದಿವಸ ಚರಮಗೀತೆಯೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಶೋಕಪದ್ಯವೆಂದೇ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಥಿಯೋಕ್ರಿಟಿಸ್ ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು ಎಲಿಜಿ ಎಂದಲ್ಲ. ಇಡಿಲ್ ಎಂದು. ಅದರ ಅರ್ಥ ಸುಖಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ನೆಮ್ಮದಿ ಹಾಡು.

ರೋಮನ್ನರ ಭವ್ಯ ಕವಿ ವರ್ಜಿಲನ ಕೈಗೆ ಇಡಿಲ್ (ಅಥವಾ ಎಲಿಜಿ) ಬಂದಾಗ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಾರ್ಪಾಟು ಆಯಿತು. ಆತ ಪಟ್ಟಣದ ಕವಿ, ಪೌರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಬದುಕು ನಡೆಸಬೇಕಾದವ, ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾದವ. ಅವನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಸರಳವೂ ಗಲಭೆಯಿಲ್ಲದ್ದೂ ಮನುಷ್ಯಸಹಜ ಲಾಭನಷ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೂ ಆದ ಜೀವನಮಾರ್ಗ ರಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಆದರ್ಶದಂತೆಯೂ ಕಂಡುಬಂತು. ಅವನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವತೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ, ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆ ತಾನೇ ತಾನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಕೇಡಿಗರ ಅವಹೇಳನೆ, ಒಳ್ಳೆಯವರ ಪ್ರಶಂಸೆ, ಕಾಲ ಇಳಿಗತಿಗೆ ಬಂತು ಎಂಬ ದುಗುಡ-ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳೂ ಕವಿತ್ವದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದವು. ವರ್ಜಿಲನ ಸಾರಸ್ವತ ಅಧಿಕಾರ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತಾಗಿ, ಅವನ ಜಾಡನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಉತ್ತಮ ಕವಿಗೂ ಕೃತಕವೆಂದೆನಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಥಿಯೋಕ್ರಿಟಿಸನ ಪಂಥದವರಾಗಿ ಚರಮಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಬ ಪಾತ್ರಗಳು, ಗಾಯನದ ಪೈಪೋಟಿ, ಮೃತನಿಗಾಗಿ ಗೋಳಾಟ, ಭೌತಪ್ರಕೃತಿದೇವಿಯರು, ಅಂತ್ಯದ ಸಾಂತ್ವನ-ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಡ್ಮಂಡ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಇಂಥದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಉದಾಹರಣೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದವನಾದ ಜಾನ್ ಮಿಲ್ಟನ್ ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಕಿಂಗ್ ಎಂಬುವನ ಅಕಾಲಮರಣದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಶೋಕಗೀತೆಯ ಹೆಸರು ಲಿಸಿಡಾಸ್ : ಅದು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಸರು. ಕ್ಲುಪ್ತಾಂಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಟು ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಮಿಲ್ಟನ್ನನು ರೋಮನ್ ಕವಿಗಳಂತೆ ತಂದು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವಾವುದೂ ಯಥಾರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಲಿಸಿಡಾಸ್ ಪಕ್ಕಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಂಥ ಮಹೋನ್ನತ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ; ಚರಮಗೀತೆಯ ಕಿರೀಟ ಅದು, ದಿಟವಾಗಿ. ಅಷ್ಟೇಕೆ, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಷೆಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಚರಮಗೀತೆಯ ಹೆಸರು ಆಡೊನಾಯಿಸ್. ಕೀಟ್ಸ್ ಯೌವನದಲ್ಲೇ ಮೃತ್ಯುಮುಖನಾದ. ಅವನ ಸಾವಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಕ್ರೂರ ಖಂಡನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಷೆಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಆಗ್ರಹವನ್ನೂ ಕನಿಕರವನ್ನೂ ತನ್ನ ಆ ಕವನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗ್ರೇ, ಯಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಶ್ಮಶಾನಪಂಥ (ದ ಗ್ರೇವ್‍ಯಾರ್ಡ್ ಸ್ಕೂಲ್) ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತು. ರುದ್ರಭೂಮಿ, ಗೋರಿಗಳು, ಸಮರಾತ್ರಿ, ಕತ್ತಲು, ಎದೆಯನ್ನು ಅವುಕುವ ದುಮ್ಮಾನ, ಜೀವನದ ಕ್ಷಣಿಕತೆ ಮುಂತಾದ ಆಲೋಚನೆಗಳೇ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಸರಕು. ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರ ಅಳಿವೇ ಚರಮಗೀತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಸಂಕುಚಿತ ಸೂತ್ರ ಅನಾವಶ್ಯಕ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಇಹಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಶಾಲ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತ ಅಸೌಖ್ಯದ ಪ್ರಕಟನೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ. ಆ ಕಾಲದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಎಲಿಜಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾವಿಗಾಗಿ ಶೋಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತೆಗಳುವ ಕಾವ್ಯ-ವಿಡಂಬನೆ, ಆದರ್ಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು

ಬಣ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯ–ಇಡಿಲ್. ಘನವಾದ ಧ್ಯೇಯವು ಲೋಕವನ್ನು ಆಳಬೇಕು, ಆದರೆ ಆಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಸನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಾವ್ಯ ಚರಮಗೀತೆ (ಎಲಿಜಿ). ಈ ಭಾವನೆ ಕವಿಗಳಿಗೂ ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೂ ಗುರುತಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಲೊ ಎಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಮರ್ಶಕ ಚರಮಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವೂ ಮರಣವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರೂ ಇತರ ಮೃದು ಸಂಗತಿಗಳೂ ಅಸ್ಫುಟ ದುಗುಡವೂ ಅದರೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದುವು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸತ್ತವನ ಸ್ನೇಹಿತ ಅವನಿಗಾಗಿ ಮಾನವನಂತೆಯೇ ಮಾನವಿಕತೆಯ ಸಂಕಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಲ್ಲವೆ, ಕುರಿಗಾಹಿ, ಕೊಳಲು ಬಾಜನ, ಅಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸೋಗಿಗೆ ಏನು ಅಗತ್ಯ–ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಚರಮಗೀತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು; ಇಂದೂ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಟ್ಮನ್ ಕವಿ ಏಬ್ರಹಾಂ ಲಿಂಕನ್ನನ ಮೇಲೂ ಟೆನಿಸನ್ ಕವಿ ವೆಲಿಂಗ್ಟನ್ನನ ಮೇಲೂ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಗಾಥಗಳೂ ಅಮರಕಾವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಟೆನಿಸನ್ನನ ಇನ್ ಮೆಮೋರಿಯಂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶೋಕಗೀತಾಶತಕವೆಂದು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈಚಿನ ತನಕ. ಈಗ ಅದರ ಭಾವಾತಿರೇಕ ಅನೇಕ ಓದುಗರಿಗೆ ಅರುಚಿಯಾಗಿದೆ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ ನಿಧನಕ್ಕಾಗಿ ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಕಟ್ಟಿದ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನೂ, ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ನಿಧನಕ್ಕಾಗಿ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಗಾಥವನ್ನೂ ನೆನಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಚರಮಗೀತೆ ಎದುರಿಸಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಾತಿರೇಕ (ಸೆಂಟಿಮೆಂಟಲಿಸಂ) ಒಂದು ; ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು. ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಮಹಾಶಯನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ ಭಾಷಣ (ಫ್ಯೂನರಲ್ ಆರೇಷನ್), ಮರಣವಾರ್ತೆ (ನೆಕ್ರೋಲಜಿ), ವಿಷಾದಗೀತೆ ಮೊದಲಾದ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಲೇಖನವಾಗಲಿ ಚಿಕ್ಕದಿರಲಿ ದೊಡ್ಡದಿರಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚದೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯಿಸದೆ ಸತ್ಯವೊಂದಕ್ಕೇ ಶರಣಾಗಿ ನಿಷ್ಠುರ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಅಂಥ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಮೆಚ್ಚುವ ಸಮಾಜ ಎಲ್ಲಿದೆ? ಸಮಾಧಿಗೀಡಾದವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಡಬೇಕಾದರೆ ಒಂದೆರಡು ಒಳ್ಳೆಯ ನುಡಿಯನ್ನೇ ಆಡಿ ಮುಗಿಸು ; ವಿರೋಧ ವೈಷಮ್ಯ ಏನಿದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮರಣದವರೆಗೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿವೆ. ದುಃಖವನ್ನು ಒಳಗೇ ನುಂಗಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು, ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈಗಿನ ಯುಗಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಪುರುಷಗೌರವ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಪ್ಪತಕ್ಕ ಚರಮಗೀತೆ ಹೇಗೆ ಒಡಮೂಡಬೇಕು? ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳ ನಡುವೆಯೇ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ನರವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಕಠಿಣವಾದರೂ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಸಿಕ್ಕುವಂಥಾದ್ದೆ. ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ದೂರಮಾಡಿ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಚಿತ್ರಣ ಅನ್ನಿಸುವ ಸೌಹಾರ್ದಯುತ ದುಃಖಗೀತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕವಿಗಡಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಸುಳ್ಳಾದೀತು. ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗದೆ, ನಿರ್ದಯೆಯನ್ನು ಅತ್ತ ನೂಕಿ, ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಚತುರಮತಿಯಾದ ಕವಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಚರಮಗೀತವನ್ನು ತಾವೇ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಫ್ರಾಸ್ಟ್, ಪಿರಾಂಡೆಲೊ, ಸ್ಟೀವನ್ಸನ್ ಮೊದಲಾದವರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅವರ ಋಜುತ್ವಕ್ಕೂ ವ್ಯಕ್ತಿವರ್ಚಸ್ಸಿಗೂ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿವೆ ; ಇತರರಾರೂ ಬರೆಯಲಾರದಂಥ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಚರಾಪೂಂಜಿ : ಭಾರತದ ಮೇಘಾಲಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯಾ ಬೆಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಉ.ಅ. 25^{0} 15' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 91° 44' ಮೇಲೆ, ಶಿಲಾಂಗಿಗೆ 50 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಶಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 357 ಮೀ. ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಚಿರಾಪೂಂಜಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 428". ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 1861ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 905"– ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲೇ 366"– ಮಳೆಯಾಯಿತು. 1876ರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ 41" ಮಳೆಯಾದ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಳ ಚಿರಾಪೂಂಜಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾವ್ಸಿನ್ರಾಮ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 550". ಈ ಸ್ಥಳ ಮಾನ್ಸೂನಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ, ವರ್ತುಲ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿದೆ.

ಮೊದಲು ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯಾ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಶಿಲಾಂಗಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಂದರವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಬಂಗಲೆಗಳೂ 1897ರ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಹಾನಿಗೊಳಗಾದುವು. ಅತಿಶಯವಾದ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ 1971ರಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಖಾಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರೋಟೋ–ಆಸ್ಟ್ರಲಾಯಿಡ್ ಗುಂಪಿನವರು. ಇವರದು ಮಾತೃಯಾಜಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಮಾಜ.

ಇಲ್ಲಿ ಝುಂ (ಸರದಿ ಬೆಳೆ) ಮತ್ತು ಮೆಟ್ಟಲು ನೆಲ ವ್ಯವಸಾಯ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ, ಬಾಳೆ, ಪ್ಲಂ, ಅನಾನಾಸ್ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚಹ ತೋಟಗಳೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಚರಿತ್ರೆಯ ಬೋಧನಕ್ರಮ: ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಚರಿತ್ರೆಯ ಬೋಧನೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಜೀವನ ಹೇಗಿದೆ, ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು; ಇನ್ನೊಂದು, ಹಾಗಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಹೇಗೆ ಕೆಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು. ಒಂದು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ; ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಗಿರಬಾರದು ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ.

ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಇತಿಹಾಸ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಅಡಿ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಅಥವಾ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ತಮ ಬೋಧನೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕು. ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಆಲೋಚನೆ, ವಿವೇಚನೆ, ಕಲ್ಪನೆ ಈ ಮನಶ್ಶಕ್ತಿಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ, ಪೌರತ್ವದ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಇವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಬೋಧನಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ;

1. ಕಥನಕ್ರಮ : ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಯಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಕಥನಕ್ರಮದಿಂದ ಜನಜೀವನವನ್ನೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅವರ ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ರುಚಿಸುವಂಥ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ತಕ್ಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು. ಕಥೆಗಳು ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಆಸಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆ ಕೇಳುವ ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ ವಿಷಯಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಬೇಕು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥನಕ್ರಮ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು.

2. ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ಕ್ರಮ : ಚರಿತ್ರೆಯ ಘಟನೆಗಳು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಅವರ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ಮೂಲಕ ಇತಿಹಾಸಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕ್ರಮ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮಕ್ಕಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ, ಸರ್ಕಾರದ ರೀತಿನೀತಿಗಳು, ಆದರ್ಶಗಳು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನೈತಿಕ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ದೇಶಭಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು.

3. ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ರಮ : ಉಪನ್ಯಾಸ ಕ್ರಮ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನುರಿತ ವಿದ್ವಾಂಸನೊಬ್ಬನ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಫಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು ಈ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ. ಇತಿಹಾಸದ ಅನೇಕ ಜಟಿಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಇದು ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ ವಿಧಾನ. ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿಷಯದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಬಲ್ಲದು. ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಧ್ವನಿ, ಮುಖಭಾವಗಳು ಮತ್ತು ನಟನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾಗಿರುವ ನೀರಸ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ಜೀವ ತುಂಬಿ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳು ನೇರವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಬೋಧನೆಯ ವಿಷಯ ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿನಂದನೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು

ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೇಳಿ ಕಲಿಯುವ ಮಕ್ಕಳ ಶಕ್ತಿ ಕುದುರುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ಕಲಿಕೆಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ.

4. ಚರ್ಚಾಕ್ರಮ : ಸಾಮಾಜಿಕ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕ್ರಮ ಸಮಸ್ಯಾಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾನುಮತದ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಒಂದು ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯ ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಆಲೋಚನೆಗೂ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಯುಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುವ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಮನೋಭಾವ, ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ಅವಕಾಶ, ಭಾಷಾಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಈ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಕ್ರಮ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷಕರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಬೇಕು. ಚರ್ಚೆ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು ; ಕೇವಲ ಒಬ್ಬನೇ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತಾಗಬಾರದು. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಬೋಧನಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಅನೇಕ ಸಂದೇಹಗಳು ಇದರಿಂದ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಬಲ್ಲವು. ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಆಗಲೇ ಬೋಧನೆಯಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಅಭ್ಯಸಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು.

5. ಮೂಲಾಧಾರ ಕ್ರಮ : ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಮೂಲಾಧಾರ ಕ್ರಮ. ನೋಡದ, ಪರಿಚಯವಲ್ಲದ ಗತಕಾಲದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮೂಲಾಧಾರಗಳು ಆವಶ್ಯಕ. ಸರ್ಕಾರದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಪತ್ರಗಳು, ಸನ್ನದುಗಳು, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟನೆಗಳು ಸಹಜವೆಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನವರು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಗತಕಾಲದ ಗುರುತುಗಳು ಚರಿತ್ರೆಯ ಹಳೆಯ ನೆನಪನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಚರಿತ್ರೆಯ ಘಟನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರಿಯಾದ ಆಲೋಚನೆ, ಕಲ್ಪನೆ, ತುಲನೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ನಿರ್ಧಾರ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೂಲಾಧಾರಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗತ್ಯ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪಾಠಗಳಿಗೂ ಹುಡುಕುವುದು ಕಷ್ಟ ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೃಂದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬೋಧಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಶೋಧನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಬಹುದು.

ಇತರ ಕ್ರಮಗಳು : ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಜ್ಞರು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ್ನು ಮುಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು:

1. ಅಭಿನಯ ಕ್ರಮ : ಚರಿತ್ರೆಯ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆಸಕ್ತಿ ಕುದುರುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂದಿನ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಭಿನಯದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಚರಿತ್ರೆಯ ಬೋಧನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೂರಕ ಕ್ರಮ.

2. ಕಾಲಾನುಗುಣ ವಿಧಾನ : ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳ ನೆನಪು ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿಯೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿಯೂ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

3. ಉದ್ಯಮ ವಿಧಾನ (ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್ ವಿಧಾನ) : ಮಕ್ಕಳ ಅನುಭವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಸಮಾಜಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಲು ಈ ಉದ್ಯಮ ವಿಧಾನ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಇದು ಉತ್ತಮ ವಿಧಾನ.

4. ಸಮಾಜ ವಿಕಸನ ಕ್ರಮ : ಸಮಾಜದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದೇ ಈ ಕ್ರಮದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ವರ್ಗ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನವರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವಾಭಿಮಾನಗಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ.

5. ಡಾಲ್ಟನ್ ಯೋಜನೆ : ಇತಿಹಾಸ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕ, ಭೂಪಟ, ಚಿತ್ರ ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿಸುವುದು ಈ ಕ್ರಮದ ಅಂತರಾತ್ಮ. ದಾಖಲೆಗಳು, ಪುಸ್ತಕಗಳು, ನಕ್ಷೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಾವಲಂಬನಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಕಷ್ಟ.

6. ಏಕಕೇಂದ್ರೀಯ ವೃತ್ತ ಯೋಜನೆ : ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಠ್ಯಭಾಗದ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತ ಬೋಧಿಸುವುದು ಈ ಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಲೂ ಬೋಧಿಸುವುದು ಈ ಕ್ರಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೋಧನಕ್ರಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಇದು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

7. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೋಪಾನ ಕ್ರಮ : ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದಾಗ ಅವರ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ವಯೋಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವುದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೋಪಾನಕ್ರಮ (ಕಲ್ಚರ್ ಈಪೋಕ್). ಚರಿತ್ರೆ ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂಡದಿದ್ದರೂ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹೇಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಹುದು.

8. ಪೂರ್ವಾನ್ವಯ ವಿಧಾನ (ರೆಟ್ರಾಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್ ಪ್ಲ್ಯಾನ್) : ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಹೋದ ಘಟನೆಗಳೊಡನೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬೋಧಿಸುವುದೇ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯ ವಿಧಾನದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಹಿಂದಿನವರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಯತ್ನದಲ್ಲಿನ ಲೋಪದೋಷಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಇವಿಷ್ಟೂ ಬೋಧನಕ್ರಮಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಮಾತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಕೆಲವು ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಮಾನವಜೀವನವೇ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಒಳಗೊಳ್ಳದ ವಿಷಯವಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ಭೂಪಟಗಳು, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ವಸ್ತುಗಳು, ದಾಖಲೆಗಳು, ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಾದಿಗಳ ವಾಚನ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಪ್ರವಾಸ– ಈ ಮೊದಲಾದವು ಯಾವ ಪಾಠಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿಗಳೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. (ಎಂ.ಬಿ.ವಿ.)

ಚರ್ಚ್ : ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಸಭೆಗೂ ಅದು ಇರುವ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ಹೆಸರು. ಚರ್ಚ್ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಹಾಲ್ ಎಂಬ ಹೀಬ್ರು ಪದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಕ್ಲೇಸಿಯಾ ಎಂದಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚ್ ಎಂದಾಯಿತು. ಕಾಹಾಲ್ ಎಂದರೆ ದೇವರ ಜನತೆಯ ಒಂದು ಸಭೆ. ದೇವರು ಕರೆ ನೀಡಿದುದರಿಂದ ಈ ಜನತೆ ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿರುವುದು. ಈ ಜನತೆಯ ಐಕ್ಯ, ಉದ್ದೇಶ, ದೇವರ ಉಪಾಸನೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಅರ್ಥಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಹಾಲ್ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

ಈ ಲೇಖನದ ವಿನ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ:

1. ಚರ್ಚ್ (ಧರ್ಮಸಭೆ)ಪದದ ಅರ್ಥ
2. ಚರಿತ್ರೆ
3. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ತಿರುಳು
4. ಚರ್ಚ್ ವಾಸ್ತು.

1. ಚರ್ಚ್ (ಧರ್ಮಸಭೆ) ಪದದ ಅರ್ಥ: ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ, ಏಕೈಕವಾಗಿರುವ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಸಭೆ ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಾಗಿ ಹಲವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಂಥಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಐಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಗಾತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ನಿಲ್ಲಬೇಕು, (ಇದರ ಪರಮ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ರೋಮ್‌ನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇತರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚರ್ಚುಗಳಿಂದ ಇದು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ರೋಮನ್ ಪದ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಜನಾಂಗದವರು ಈ ಚರ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯರಾಗಬಹುದು, ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಎಂದರೆ ಇದೇ ಅರ್ಥ). ಅನಂತರ ಪೋಪ್ ಗುರುವಿನ ಅಧಿಕಾರ ಪಾರಮ್ಯವೊಂದನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಧರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ನಿಲುವನ್ನು ತಳೆದ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಆರ್ಥೋಡಾಕ್ಸ್

ಚರ್ಚ್. ಇನ್ನು ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ನಿಲುವಿನೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳಿವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿನ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸನಾತನ ಕ್ರೈಸ್ತ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರದ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ.

ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಇತರ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿ ಪ್ರಾಯವಾದ ಎರಡು ನಂಬಿಕೆಗಳೆಂದರೆ 1 ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ. ಅವನಲ್ಲಿ ಮೂವರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಐಕ್ಯರು–ಪಿತನಾದ ದೇವರು, ಸುತನಾದ ದೇವರು ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರಾತ್ಮನಾದ ದೇವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ದೇವರೇ. ಆದರೆ ದೇವರು ಮೂವರಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೇ. 2. ಸುತನಾದ ದೇವರು ಪತಿತ ಮಾನವಕುಲದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿಜವಾದ ದೇವರೂ ನಿಜವಾದ ಮನುಷ್ಯನೂ ಆಗಿ ಕಷ್ಟಸಾವುಗಳನ್ನಪ್ಪಿ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಎದ್ದ. ಇವನೇ ನಜರೇತಿನ ಯೇಸು–ಯೇಸು ಕ್ರಿಸ್ತ.

ನಂಬಿಕೆ, ಆಚಾರ, ನೀತಿ, ನಡತೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ವರೂಪಿ ಹಾಗೂ ವಿಧಾಯಕ ಮೂಲವೆಂದರೆ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾದ ಬೈಬಲ್ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈ ಮೂಲಕ ದೇವರು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾನವನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸು ಮತ್ತು ನಿನ್ನಂತೆ ಪರರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಕ್ರೈಸ್ತರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. (ವೈಯಕ್ತಿಕ ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಇದೆ) ಈ ಆರಾಧನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಿವ್ಯ ಬಲಿಪೂಜೆಯ (ಹೋಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ರಿಫೈಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಮಾಸ್) ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರಿಗೆಂದು ಧರ್ಮಸಭೆ ದೇವರ ಮಾತಿನ ಬೋಧನೆಯನ್ನೂ ಕೃಪಾವಾಹಿನಿಯಾದಂಥ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಏಳು.

ಬಲಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಕ್ರಮ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಗೆಗಿರುವ ಕಡ್ಡಾಯಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ವಿವಿಧ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪವಿಲ್ಲ.

ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಸದಸ್ಯರು ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕಂಥ ಗೌರವ, ಪೂಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ, ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದೇ ತಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಲೌಕಿಕ–ಧಾರ್ಮಿಕದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕದ ಪಾರಮ್ಯ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಮಾನವ ಪ್ರಾಣ, ಶರೀರವನ್ನು ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ಕಾಣುವುದು, ಪರರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ನೀತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಲೌಕಿಕ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ನೀತಿ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು.

ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರ (ಬಿಷಪ್) ಸಭೆ ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರನನ್ನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡನೆಂದು ನೇಮಿಸಿದ. ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ರೋಮ್ ನಗರದ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಪೋಪ್ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು, ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪಾದ್ರಿಹೋಬಳಿ(ಪ್ಯಾರಿಷ್) ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಧರ್ಮಗುರುಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಧರ್ಮಸಭೆ ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ, ನೀತಿ ಆಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ಇತರರಿಗೂ ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಕ್ಷಣ, ದಲಿತೋದ್ಧಾರ, ಸಮಾಜಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮೂಲಕ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕ ಮಂಡಲವನ್ನು ಪೂತಗೊಳಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನತ್ತ ಒಯ್ಯುವ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಮಾನವೀಯ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತ ನ್ಯಾಯ ಪಕ್ಷಪಾತವುಳ್ಳ ಶಾಂತಿ ಸೌಹಾರ್ದಪರವಾದ, ಸಹೋದರಭಾವ ತುಂಬಿದ ವಿಶ್ವ ಸಮಾಜದತ್ತ ಸರಿಯುವ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕರು ಎನ್ನಲಾದ ಸಂನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಪುರುಷರ ಸಂಘಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಘಗಳು ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿವೆ; ಲೌಕಿಕ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಬಡತನ, ವಿಧೇಯತೆ ಎಂಬ ಮೂರೂ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಿಂದ ಬದ್ಧರಾಗಿ ಧ್ಯಾನ, ಪರೋಪಕಾರ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಲೋಕಹಿತದ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕಭಾವದಿಂದ ಇವರು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಪಂಗಡಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಕ್ತಿಪರಂಪರೆ, ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

2. ಚರಿತ್ರೆ : ವಿಶ್ವದಾದಿಯಿಂದ ಇದ್ದ ಸಜ್ಜನರ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ದೇವರು ತನ್ನ ಜನತೆಯೆಂದು ಆರಿಸಿದ ಯೆಹೂದ್ಯ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಧರ್ಮಸಭೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನ, ಬೋಧನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಮರಣ ಮತ್ತು ಪುನರುತ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಉಗಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಬಳಿಕ ಐವತ್ತನೆಯ ದಿನ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ವಚನವಿತ್ತಂತೆ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮ ತುಂಬುಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯೇಸುವಿನ ತಾಯಿ ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಯೇಸುವಿನ ಶಿಷ್ಯರ ಮೇಲೆ ಇಳಿದ. ಧರ್ಮಸಭೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಲೋಕ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ದಿನವಿದು. ಅಂದು ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಘಟಕ ಈ ಶಿಷ್ಯರ ಸುತ್ತ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಈ ಶಿಷ್ಯರು ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂದಿನ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ–ಕ್ರಿಸ್ತನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹರಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ ತಾಮಸ್ ಎಂಬಾತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂಬ ಬಲವಾದ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ.

ತನ್ನ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಡಿದ ಧರ್ಮಸಭೆ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಶತಕಗಳವರೆಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಉಗ್ರಹಿಂಸೆಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಶ. 312ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೆ ಧರ್ಮ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟುದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ನಂಬಿಕೆಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಹಲವು ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ತಪ್ಪು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಲು ಸನಾತನ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಮೂದಿಸಲು ಸರ್ವಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಮಹಾಸಭೆಗಳು ಅಧಿವೇಶನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದುದು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಸಿರಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಯುರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಕ್ರಮದ ಮಠಗಳು ಮತ್ತು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಧರ್ಮಸಭೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾದುವಲ್ಲದೆ ನಾಗರಿಕತೆ, ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನ ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಯೂರೋಪು ಖಂಡ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು.

ಇತ್ತ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಗ್ರೀಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೂ ರೋಮ್ ನಗರದ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೂ ಉಂಟಾದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ 1054ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಡಕಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಂಡಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಕೆಥೊಲಿಕ್–ಆರ್ಥೋಡಾಕ್ಸ್ ಒಡಕು ಇದೇ. ಕೆಥೊಲಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆ ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆಯಾದರೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಈ ಒಡಕಿನಿಂದಾಗಿ ಅಪಾರ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂಬ ಮಾತಂತೂ ನಿಜ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಧರ್ಮಸಭೆ ವೈಭವದ ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿದುದು ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಭಾವ, ಸಮೃದ್ಧಭಕ್ತಿ, ಭವ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು, ದೈವಶಾಸ್ತ್ರಸಂಬಂಧಿ ಸಂಹಿತೆಗಳು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠಗಳು, ಜೊತೆಗೆ ಧರ್ಮಯುದ್ಧಗಳು ಇನ್‌ಕ್ವಿಸಿಷನ್, ಪೋಪ್ ಅರಸುಗಳ ನಡುವೆ ಪೈಪೋಟಿ ಇವು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದವು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಜನಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿತು. ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತಿತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರ, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನವಚೇತನ ಕಂಡುಬಂತು; ಅಸಿಸಿಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್, ತಾಮಸ್ ಆ್ಯಕ್ವಿನಸ್ ಇಂಥ ಮಹಾತ್ಮರ ಹೊಸ ಸಂನ್ಯಾಸಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರು ಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿ, ಆಯುಧ ಬಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮಸಭೆಗೆ ಕೀರ್ತಿ ತರುವಂಥ ವಿಚಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯಯುಗದ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ತುಂಬುಜೀವನಕ್ಕೆ ತಡೆಯೊಡ್ಡಿದ ಪ್ರಭಾವವೆಂದರೆ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನ ಕಾಲದ ಬುದ್ಧಿಪಾರಮ್ಯವಾದ. 1517ರಲ್ಲಿ ಲೂತರ್, ಕ್ಯಾಲ್ವಿನ್, ಜ್ವಿಂಗ್ಲಿ–ಇವರು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಸಭೆಯೊಡನೆ ಹಲವು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಳೆದು, ಪೋಪ್ ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಜಗತ್ತೇ ಘೋರವಾಗಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಸಭೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಬಂದ ಈ ವಿಘ್ನವನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿತು. ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ಪ್ರಚಾರಗಳನ್ನು ಆಗತಾನೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಹೊಸ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಭೆಗಳು ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ

ಭರದಿಂದ ಕೈಗೊಂಡವು (ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಜೇವಿಯರ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ) ; ಅನುಭಾವಿ ಸಂತರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ಕುರುಹಾಗಿ ಮೆರೆದರು. ಟ್ರೆಂಟ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ (1545–63) ನಂಬಿಕೆ, ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಬಗೆಗಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮೇಲಂತೂ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ಆತ್ಮಪರಿಷ್ಕಾರ, ಧರ್ಮವಿಕಾಸ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನ ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಹೊಸ ಹುರುಪಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಯುಗ. ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಕೆಥೊಲಿಕ್, ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಇಬ್ಬರ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದವು.

ವಿವಿಧ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಏಕೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ಆಂದೋಲನ ಪರಸ್ಪರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಗೌರವಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಕ್ರೈಸ್ತ ಘಟಕಗಳು ಹತ್ತಿರ ಸರಿದು ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂಬ. ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೆಥೊಲಿಕರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಸಭೆಯನ್ನು ನವೀಕರಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಚರ್ಚುಗಳ ಏಕೀಕರಣ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಆಂತರಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೊಸ ಮತ್ತು ಆಳವಾದ ಪರಿಜ್ಞಾನ, ಅನ್ಯಧರ್ಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ನಿಲುವು, ಇಂದಿನ ತುರ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಶಾಂತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ–ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಮಹಾಸಭೆ ಒತ್ತಿಹೇಳಿತು.

3. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ತಿರುಳು : ಧರ್ಮಸಭೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಮೂಲಭೂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕು. ತ್ರೈಕ ದೇವರು ; ಸುತನಾದ ದೇವರು, ಮಾನವ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಪುನರುತ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಧರ್ಮಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದು ; ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವರ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಏಕೈಕ ಮಧ್ಯಸ್ಥ –ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ ; ಇವನು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಧರ್ಮಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶಿರೋಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದು , ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂವಹಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ ; ಧರ್ಮಸಭೆ ತನ್ನ ಬೋಧನೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ದೇವರ ಜನತೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯತ್ತ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೂಲಭೂತ ನಂಬಿಕೆಗಳು.

ಧರ್ಮಸಭೆಯೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಮೂಲಕವಾಗಿ ದೇವರ ದಿವ್ಯ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವವರ ಒಂದು ಸಂಘಟಿತ ಸಮೂಹ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯನ್ನು ದೇವರ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಮಾನವಿಕ ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲದೆ, ದಿವ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ, ಕ್ರಿಸ್ತನ ವಧು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ದೇವರೂ ಮನುಷ್ಯರೂ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಡೆ ಇಲ್ಲ).

ದೇವರ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೃಪೆ (ಗ್ರೇಸ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ವರವಿದು. ಕೃಪೆಯಿಂದಾಗಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರು ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪುತ್ರರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಮತ್ತು ಪಾಪಗಳ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೃಪೆಯಿಂದಾಗಿ ನಂಬಿಕೆ, ಭರವಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿ ಎಂಬ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ನಂಬಿಕೆ ಎಂದರೆ ದೇವರು ತನ್ನ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಸತ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಕೊಡುವ ಜವಾಬು. ದೇವರ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಭರವಸೆ ಎಂದರೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ದೇವರನ್ನು ದೃಢಚಿತ್ತದಿಂದ ಎದುರು ನೋಡುವುದು. ದೇವರನ್ನು ತನುಮನ ಧನಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸುವುದು. ಪರರನ್ನು ತನ್ನಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸುವುದೇ ಪ್ರೀತಿ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಪರಮಗುಣ. ನಂಬಿಕೆ, ಭರವಸೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಸ್ವತಃ ಅನುಭವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆ ಅನೇಕ ಲೋಕಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇದೇ ಪ್ರೀತಿ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ–ಯೇಸು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಣತಿಯಲ್ಲದೆ–ಎಲ್ಲ ಜನರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಒಂದು ಬಲವಾದ ಕಾರಣ.

ಕ್ರಿಸ್ತ ತಾನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಧರ್ಮಸಭೆಯೊಡನೆ ಇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವವನ್ನು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ ಸಭೆ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈಗ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಶರೀರ. ಕ್ರಿಸ್ತ ಈ ಶರೀರದ ಶಿರ. ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರು ಪರಸ್ಪರ ಒಂದೇ ಶರೀರದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಂತೆ ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ; ಕ್ರಿಸ್ತನೊಡನೆ ಜೀವಂತ ಸಂಬಂಧ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರು. ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದುಹೋಗಿ, ಆ ಸದಸ್ಯನ ಆತ್ಮ ಮೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮಸಭೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ (ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃಪೆ ಲಭಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿಶೇಷ ನೆರವೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.) ಮತ್ತು ದೇವರ ಮಾತನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರ (ಬೈಬಲಿನ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ದೇವರು ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಹಾಜರಾಗುತ್ತಾನೆ) ಮೂಲಕ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ದೇವರ ಜೀವ ವರ್ಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೃಪೆ ವರ್ಧಿಸಿ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಗುರಿ. ಈ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡು, ಮಾನವ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಪರಮ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಧರ್ಮಸಭೆ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪೂರೈಸಿ ತನ್ನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. (ಈಗಾಗಲೆ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಭೆ ಈ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದೆ).

ದೇವರ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಫಲ ದೇವರೊಡನೆ 'ಐಕ್ಯ' ವಾಗುವುದು. ಆದರೂ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನ ಪಾಲಿನ ಸಹಕಾರವೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕೃಪೆಯ ಪರಮ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುವುದು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಈ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಇಹದಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಊನಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಮಾನವ ಸಹಜ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, ನಡೆವಳಿಕೆ, ಗುರಿಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸ್ವಭಾವದವು ಎಂದೇ ಧರ್ಮಸಭೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪವಿತ್ರವಾದುದು.

ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮ ಅದು ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಷ್ಟೆ. ಸೇವಾಮನೋಭಾವದಿಂದ ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಭಕ್ತಸಮೂಹ ಕೃಪಾಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಯಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗದವರು ಮಾತ್ರ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರು, ಅಷ್ಟೆ.

ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಮಸ್ತ ಮಾನವ ಕುಲ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ದೇವರು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಲು ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಧರ್ಮಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯ ; ಸಂಬಂಧದ ಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. (ಇ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಚರ್ಚ್ ವಾಸ್ತು : ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚರ್ಚ್ ಎಂದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮೀಯರು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಸ್ಥಳ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು ಅರಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಕಂಬಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಸಭಾಂಗಣವನ್ನು (ಬಸಲಿಕ) ಇಂಥ ಸ್ಥಳವಾಗಿ

ಇಸ್ತಾಂಬುಲ್‌ನ ಹಾಜಿಯ ಸೋಫಿಯ ಚರ್ಚು. ಎತ್ತರದ ಮಿನಾರುಗಳು ಇದು ಮಸೀದಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದಂಥವು

ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗುರುವಾದ ಬಿಷಪ್ಪನ ಪೀಠವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕಥೀಡ್ರಲ್ ಕೂಡ ಒಂದು ರೀತಿ ಚರ್ಚ್ ಅನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡದ ಆರಂಭ ಹೇಗಾಯಿತೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮೂಲತಃ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಭಾವಣೆಯಿರುವ ಮುಖಮಂಟಪ, ಹಾಗೂ ಪಕ್ಕದ ಅಡ್ಡಸ್ನಾಯು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಇಕ್ಕೆಲದ ಹಜಾರಗಳನ್ನುಳ್ಳ

ರೋಮನರ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿನ ರೂಪವಿನ್ಯಾಸಗಳೇ ಅನಂತರದ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೂಲವಾದುವೆನ್ನಬಹುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಜನ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಇಂಥ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ಸಿರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಎರಡು ಕಂಬ ಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಸಭಾಂಗಣದಂಥ (ಬಸಿಲಿಕ) ಕಟ್ಟಡ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಇಟಲಿ ದೇಶಕ್ಕೂ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಆರಂಭದ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಪುರೋಹಿತರು ಅಥವಾ ಗಾಯಕರು ಕೂಡುವ ಸ್ಥಳದವರೆಗೆ ಒಂದು ಮಧ್ಯಾಂಗಣ, ಎರಡು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಇಕ್ಕೆಲದ ಹಜಾರಗಳು, ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲುಬೆಯಾಕಾರದ ಅಷ್ಟಭಾಗ, ದೇವಾಲಯದ ಮುಖಮಂಟಪದ ತೊಟ್ಟಿಯ ಬಳಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೇಲೆ ಮರದ ಮಾಳಿಗೆಗಳು. ಆದರೆ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಛಾವಣಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ರೋಮ್ ದೇಶದ ಕೆಸ್ಮೆಡಿನ್‌ನಲ್ಲಿನ ಸಂತ ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಕ್ಲಾಸೆಯಲ್ಲಿನ ಸಂತ ಅಪೋಲ್ಲನರ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ರೋಮನ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದ ಶೈಲಿ (ರೋಮನೆಸ್ಕ್) ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟ. ಆದರೆ ಈ ಶೈಲಿಯ ಮೂಲರೂಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಮತ್ತಾವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಲೀ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಲೀ

ಸಂತ ವಿತಾಲೆ ಚರ್ಚಿನ (547) ಹೊರನೋಟ. ಬಿಜಾಂಟಿನ್ ಶೈಲಿಗೆ ನಿದರ್ಶನ

ಇಲ್ಲದ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿ, ಸಮರೂಪ ದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ. 500 ರಿಂದ 1000ದ ವರೆಗಿನ ಐದು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಗರಿಕ, ರೋಮನ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಒಂದುಗೂಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗದೆ ಉಳಿದುದು ಚರ್ಚ್ ಒಂದೇ. ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಮಿಲಾನ್ ನಗರದ ಸಂತ ಅಮ್ರಿಗೊ ಕಟ್ಟಡವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಛಾವಣಿಯಿರುವ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡು ಕಂಬಸಾಲುಗಳ ಸಭಾಂಗಣದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆ ಅಡ್ಡನ್ನಾಯು ಹಜಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಛಾವಣಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಕೂಡಂಚುಗಳನ್ನು (ಉಬ್ಬು) ನಾವು ಮೊದಲು ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಸಭಾಂಗಣದ ಮೇಲಿನ ಮಾಳಿಗೆಗೆ ಉಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ರೋಮ್, ಗ್ರೀಸ್ ಹಾಗೂ ಸಿರಿಯ ಮುಂತಾದ ಸಮೀಪ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗದಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಶೈಲಿ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಬಿಷಪ್ಪಿನ ಪೀಠವಿರುವ ಗಾತಿಕ್ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರದ ಮಧ್ಯಾಂಗಣ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಗಾಂಭೀರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮರದ ಛಾವಣಿಯ ಉಪಯೋಗ ಆರಂಭದ ಬಸಿಲಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂತು. ಪೀಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಕೂಡುಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಂಥ ಛಾವಣಿ ಅನಂತರದ್ದು. ಬಿಜಾಂಟಿನ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಲೋಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಎಂಟು ಮೂಲೆಯ ಗೋಪುರಗಳ ಅಡ್ಡಕಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಘಟ್ಟ.

ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ನವೀನ ವಾಸ್ತುರೀತಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ತೆರೆದ ಕಮಾನುದಾರಿಗಳು, ಕಲಾತ್ಮಕ ದ್ವಾರಮಂಟಪಗಳು, ಚಿತ್ರಕೊರೆತ ಹಾಗೂ ಕುಂದಣ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಮೋಡನ ಆರಾಧನಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ರೋಮನ್ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಾನುದಾರಿಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುವು. ಸರಳವಾದ ನಯವಿಲ್ಲದ ಬಸಿಲಿಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಇಟಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಜ್ಞಾನಸ್ನಾನಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಕಮಾನುದಾರಿಗಳೂ ಕಲಾತ್ಮಕ ದ್ವಾರಗಳೂ

ಸಂತ ಸರ್ಜೀಯಸ್ ಮತ್ತು ಸಂತ ಬಾಕಸ್‌ರ ಚರ್ಚಿನ (527–536) ಒಳನೋಟ. ಬಿಜಾಂಟಿನ್ ಶೈಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನ

ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೋನಾಕಾರದ, ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯ ಮುಂಭಾಗ ಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲೂಕ್ಕಾದ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರವಾದ ಸ್ಯಾನ್ ಮಿಷೆಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತೆರೆದ ಕಮಾನುದಾರಿ ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಕಂಬಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಕಮಾನಿನ ಮೂಲೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಂಗಣದ ಸುತ್ತಲಿನ ಛಾವಣಿಯ ಹಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ರೇಖೆಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತುಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ನಾರ್ಮನ್ ಜನ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ದೀರ್ಘ ಚತುರಸ್ರದ ಗೋಪುರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಕಟ್ಟಿದರು. ಡರ್ಹಾಂದಲ್ಲಿನ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರ ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಆದರೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗುಣಿತ ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಸದ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಬ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದಿದೆ (1185–1274).

ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿ ಮೊದಲು ಒರಟಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಷೇಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಹಗುರಾಗಿ ಆಡಂಬರಯುತವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನೈಸರ್ಗಿಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಶೈಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದುದು ಆರಾಧನ ಮಂದಿರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ. 1150–1550ರ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಭವ್ಯವಾದ ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳು

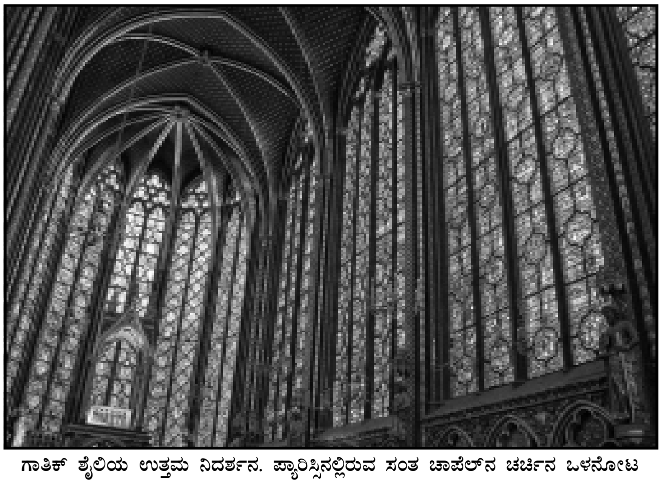

ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಂತ ಚಾಪೆಲ್‌ನ ಚರ್ಚಿನ ಒಳನೋಟ

ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಲೌಕಿಕತೆಯನ್ನು ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಕೊಡುಗೆ.

ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಮಧ್ಯದ ಗುಮ್ಮಟವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ಕಡೆಗಿರುವ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಕಂಬಗಳ

ಮುಖಮಂಟಪಗಳ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯ ರಚನೆ, ಅಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈ ಕಟ್ಟಡಗಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗ ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿಡಿದಾದ ಮಧ್ಯಾಂಗಣ, ಮುಂಭಾಗದ ಜೋಡಣೆ, ಬೋದಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಂಬಸಾಲುಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಿಂದ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಅಸಮರೂಪ ರಚನೆ ಒಂದು ಶೈಲಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. (ಎಂ.ಡಿ.ಎಸ್.; ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ : ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ವೆಸ್ಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್ ಚರ್ಚುಗಳೇ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ಚರ್ಚ್ (ಪ್ರ.ಶ.1882) ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ ಚರ್ಚ್ (ಪ್ರ.ಶ. 1882), ಆನೇಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುವ ದಿ ಸೇಕ್ರೆಡ್ (ಪ್ರ.ಶ. 1895), ವೆಸ್ಲಿಯನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಡ್ಸನ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಚರ್ಚುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥದವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿನ ಸಣ್ಣ ಚರ್ಚನ್ನು ಕೋಲ್ಕತ್ತೆಯ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಟರ್ನರ್ ಪ್ರಶ. 1830ರಲ್ಲಿ ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರು.

ಸಂತ ಫಿಲೋಮಿನ ಚರ್ಚು, ಮೈಸೂರು

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ ಚರ್ಚು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಶಿಲುಬೆಯ ಆಕಾರದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೊದಮೊದಲಿನ ಚರ್ಚುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭಕಾಲದ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಪ್ರ.ಶ. 12 ಮತ್ತು 15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಯುರೋಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಬಗೆಯ ಚರ್ಚುಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಬದಿಯ ಒತ್ತುಗೋಡೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಒತ್ತುಗೋಡೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಾತ್ರದ ಮೇಲು ಫಲಕಗಳನ್ನೂ ಒಂದರ ತರುವಾಯ ಒಂದರಂತೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಮುಖವಾಡದ ಮುಂಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಾಂಗಣ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬದಿಯ ಹಜಾರಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕಮಾನು ಛಾವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವೆಂದು ತೋರುವ ಛಾವಣಿಗೆ ಆಸರೆಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ವೇದಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಡೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆತ್ತನೆಯ ಲಂಬರೇಖೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡದ ರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಜಿಗೆ ಆವರಣವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಈಚಿನ ಚರ್ಚ್‌ಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಫಿಲೋಮಿನಾ ಚರ್ಚ್. ಇದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲು ನಾಲ್ವಡಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ತಂಬೂ ಚೆಟ್ಟಿಯವರೂ ಹಾಗೂ ಫಾದರ್ ಫ್ಲ್ಯೂಗ ಅವರ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಗಳೇ ಕಾರಣವಾದವು. ಈತ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ ಮೊದಲ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ. ಪ್ರ.ಶ. 1933ರಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಚರ್ಚಿನ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಒಟ್ಟಾರೆ 50.3 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಜೋಡಿಗೋಪುರಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. 1938ರಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಫ್ಲ್ಯೂಗ ಅವರು ಮೈಸೂರಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾದಾಗ (1941) ಕಟ್ಟಡ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. ಇದು ಮೈಸೂರಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಚರ್ಚ್. ಇದರ ನೆಲಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಧಿ ಗುಹೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರ : ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಹರಡುವ ಮುನ್ನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪಂಥಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನರು ತಾವು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ್ಯದ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಮತಧರ್ಮ ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಅಂಗ ಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಯೆಹೂದ್ಯರ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿದಿತವಾದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಅವರ ಕಾನೂನುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಮಾತುಗಳು ಆಧಾರವಾದವು. ಸೀಸರನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೀಸರನಿಗೆ ಕೊಡಿ, ದೇವರಿಗೆ ದೇವರದನ್ನು ನೀಡಿ ಎಂಬ ನುಡಿಯಿಂದಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನವಾದ, ಆದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೇರೆಯಲ್ಲದ, ಎರಡು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಸೂತ್ರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಆಧಾರವಾಯಿತು.

ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಗುರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪಂಥೀಯರು, ಆಡಳಿತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಮತ್ತು ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ ಒಳ್ಳೆಯವನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಗೌರವ ನೀಡಬೇಕೆಂದೇ ಅವರು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಾನವನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ದೇವರಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿರುವುದು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಜನ ಭಾವಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮಾನವಜೀವನದ ಒಂದು ಭಾಗ–ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗ–ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರತಾದ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ, ನ್ಯಾಯನಿಯಮಗಳಿಂದ ಬದ್ಧವಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಮುಖಂಡರು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆಗೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಭೀರುಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವೇ ರಾಜ್ಯದ ಮತಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದವರು. ಇವರು ಧರ್ಮಪೀಠದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಐಹಿಕವಾದಿಗಳ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ತೀರ್ಪು ನೀಡಲು ಧರ್ಮಪೀಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಐಹಿಕವಾದಿಯೂ ಚರ್ಚಿನ, ಎಂದರೆ ಧರ್ಮದ, ಮಗನಲ್ಲವೆ? ಬಾಹ್ಯಜೀವನ, ಮಾನವನ ವಿಧಿ. ಇಂದಿನ ಜೀವನವು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲ; ಇದು ಮುಂದೆ ಬರಲಿರುವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ.

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಯಮಗಳು ಮಾನವರೂಪಿತ ಕಾನೂನು ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಮಿಗಿಲಾದವು. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಟ್ಟಳೆ ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದದ್ದು, ದೈವದತ್ತವಾದದ್ದು. ಮಾನವರನ್ನು ಎರಡು ನಿಯಮಗಳು ಆಳುತ್ತವೆ: ಒಂದು ದೈವನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು; ಮತ್ತೊಂದು ಮಾನವಕೃತ.

ಮಧ್ಯಯುಗ : ಪಶ್ಚಿಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ಪೌರ ಆಡಳಿತ ಬಂತು ; ಉಳಿದ ಒಂದೇ ಶಿಕ್ಷಿತವರ್ಗವಾದ ಚರ್ಚ್‌ಜನರ ಕೈಸೇರಿತು. ಇದು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಲ್ಲ ; ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಮಾನವೀಯ ಬೋಧನೆಗಳು ಅನಾಗರಿಕಜನರ ಒರಟುತನವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿದವು. ಪ್ರಾಚ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೌರ ಆಡಳಿತ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪೋಪ್ ಧರ್ಮಗುರುವೂ ಆಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸಾರಸಂಗ್ರಹಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಪ್ರ.ಶ.800ರಿಂದ ಷಾರ್ಲಮೇನನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅನಂತರವೂ ಶಿಕ್ಷಿತ ವರ್ಗವಾದ ಚರ್ಚ್ ಜನರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ಸಲಹೆಗಾರರನ್ನಾಗಿ ಪೌರ ಆಡಳಿತ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರಾಜರೂ ಸಾಮ್ರಾಟರೂ ತಮ್ಮ

ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಷಪ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಅಬಟ್‌ಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರು. ಪೌರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಲು ಬಯಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಅವರನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿಡುವ ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೇಳತೊಡಗಿದರು. 10ಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಅನೇಕ ರಾಜರು ಎರಡು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಚರ್ಚ್ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಇದು ಸಂತೋಷಪ್ರದವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚಿನೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಅಪಾತ್ರರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಸಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ ಸುಧಾರಣೆಯ ಮನೋಭಾವದ ಕೆಲವು ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳು–7ನೆಯ ಗ್ರೆಗೊರಿಯೇ ಮುಂತಾದವರು–ತೀವ್ರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. 7ನೆಯ ಗ್ರೆಗೊರಿ ಇಂಥ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ 4ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ವಿರೋಧ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಗ್ರೆಗೊರಿಯನ್ನು ಹೆನ್ರಿದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಸಿದ.

ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಟರಿಗೂ ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೂ 12 ಮತ್ತು 13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಪರ ಅಧಿಕಾರವೇ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ರೋಮನ್ ಕಾನೂನುಗಳು ಮತ್ತೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಜನಾಂಗಪ್ರಭುತ್ವ ಪೌರ ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಿ, ಪೋಪರಿಗಿಂತ ಮೇಲ್ಮೈಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಮಹಾ ಪಂಡಿತ ಸೇಂಟ್ ಥಾಮಸ್ ಅಕ್ವೈನಸ್ ಪೌರ ಆಡಳಿತದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ. ರಾಜ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಮಾಜ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಒಳಿತು, ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಒಳಿತು–ಎಂದು ಸಾರಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ರೀತಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಯೂರೋಪಿನ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ಬಲಯುತವಾಗಿದ್ದವು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಅನೇಕರು ಪಂಡಿತರಾದರು. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತಾಯಿತು.

14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಫಿಲಿಪ್‌ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗ 8ನೆಯ ಬಾನಿಫೇಸ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿ ಪೋಪ್ ಆಗಿದ್ದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ವೈಷಮ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚರ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಲು ರಾಜನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವುಂಟೆ?– ಎಂಬುದು ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಗಾದ ವಿಷಯ. ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ಯಾನನ್) ಇದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿವಾದ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಪರಸ್ಪರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಎಲ್ಲ ಹಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಎಳೆತಂದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ ಅಧಿಕಾರವೂ ಚರ್ಚಿನಿಂದಲೇ ಬಂದದ್ದೆಂಬ ವಾದವನ್ನು ರೋಮಿನ ಜೈಲ್ಸ್ ಮುಂದೊಡ್ಡಿದ. ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳಿಗಿಂತ ರಾಜರ ಅಧಿಕಾರವೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಷಾಹಿಯನ್ನೇ ನೆಚ್ಚಿದ್ದ ಪಿಯರಿ ಡುಬ್ವಾ ವಾದಿಸಿದ. ಈ ಎರಡೂ ವಾದಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕರು ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳೆರಡೂ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ದೇವರಿಂದಲೇ ಪಡೆಯುವುವೆಂದು ವಾದಿಸಿ, ಎರಡಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗುರಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚರ್ಚಿಗೆ ಘನತೆಯ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯುಂಟೇ ವಿನಾ ಅಧಿಕಾರದ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಇಲ್ಲ. ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವೂ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಸಭೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದದ್ದು ಎಂದು ಪ್ಯಾಡುವದ ಮಾರ್ಸಿಲಿಯಸ್ ವಾದಿಸಿದ. ಚರ್ಚ್ ಕೂಡ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂಬುದು ಅವನ ವಾದ.

ಈ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಪೋಪನ ನಿರ್ಗಮನದೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಂಡವು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒತ್ತಾಯದ ಮೇರೆಗೂ ಭಿನ್ನಮತೀಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಪೋಪನನ್ನು ಆವಿನ್ಯಾನ್‌ಗೆ ಹೊರದೂಡಲಾಯಿತು. ಚರ್ಚಿನ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಭಂಗ ಬಂತು. ಅದರ ಘನತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾನೂನುಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡವು.

ಸುಧಾರಣೆ : ಸುಧಾರಣೆಯ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಪ್ರಭಾವವೆಂದರೆ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರದ ಹೆಚ್ಚಳ. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ರಾಜರು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಕೇಳತೊಡಗಿದರು. ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಲೂತರ್, ಕ್ಯಾಲ್ವಿನ್–ಇಬ್ಬರೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ದೇವರ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಈ ವಿಧೇಯತೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಿನೀವಾದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಅಂಗಗಳಾಗಿದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ರೋಮಿನೊಡನೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನೂ ತೊಡೆದುಹಾಕಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಚರ್ಚಿನ ಮುಖ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಮುಖ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. 6ನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. 1ನೆಯ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿದಳು. ಪ್ಯೂರಿಟನ್ನರು ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಬಯಸಿದರೂ ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರ ಬೇರೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ.

ಸ್ಟೂಯರ್ಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಚರ್ಚ್ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಪ್ಯೂರಿಟನರು ವಾದಿಸತೊಡಗಿದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ತಾಟಸ್ಥ್ಯನೀತಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯ ಹೊಸದಾಗಿತ್ತು.

ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು ಧರ್ಮದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಜೇಮ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಲವು ಪ್ಯೂರಿಟನ್ನರು ಆ ದೇಶವನ್ನು ತೊರೆದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಸಭೆ ಯಾವ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂವಿಧಾನ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿತು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ನಿಯಮ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ತಾಟಸ್ಥ್ಯ, ಮತೀಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಸಹಿಷ್ಣುತೆ–ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧದ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)

ಚರ್ಚ್‌ಯಾರ್ಡ್, ಥಾಮಸ್ : 1520–1604. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಷ್ರೂಸಬರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಆರನೇ ಎಡ್ವರ್ಡನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಮೊದಲನೇ ಜೇಮ್ಸ್ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅನಂತರವೂ ಈತನ ಬರೆವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಮತೀಯ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದಿಂದ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈತನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನರಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು ಉಪೇಕ್ಷೆ. ಬಹುಶಃ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈತನ ಮುದ್ರಿತ ಕೃತಿಗಳು ದೊರಕುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ತಾನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳಂತೂ ಅಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಮೊದಲು ಈತ ಸರೆಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಹೆನ್ರಿ ಹೊವಾರ್ಡ್‌ನ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಯುರೋಪಿನ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು, ಹಣ ಗಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಪಡೆಯದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಕೃಪೆ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಯಶಸ್ಸು ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. 1579ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಜನರಲ್ ರಿಹರ್ಸಲ್ಸ್ ಆಫ್ ವಾರ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ರಾಣಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ ಥಾಮಸ್ ಮೂರು ವರ್ಷ ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. 1584ರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ರಾಣಿಯ ಕೃಪೆ ದೊರೆತು, ಸಣ್ಣ ಮೊಬಲಗಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿವೇತನ ಲಭ್ಯವಾದರೂ ಈತ 1604ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದಾಗ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ದೂರವೇ ಉಳಿದಿದ್ದ.

ಈತ ಬರೆದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುತೂಹಲಕರ ಎನ್ನಬಹುದು. ದಿ ಲೆಜೆಂಡ್ ಆಫ್ ಷೋರ್ಸ್ ವೈಫ್ ಎನ್ನುವುದು ಈತನ ಅತಿ ಖ್ಯಾತ ಕವನ ; ಇದು ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನ್‌ನ ಮಿರರ್ ಫಾರ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಚರ್ಚ್‌ಯಾರ್ಡ್ ಚಿಪ್ಸ್ (1575 ಮತ್ತು 1578) ಈತನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ದೀರ್ಘಕವನ. ಚರಿತ್ರೆಕಾರರ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಕರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವ ದಿ ವರ್ದೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ 1587ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. (ಡಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಚರ್ಚ್, ರಿಚರ್ಡ್ : 1893–1972 . ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ವಿಮರ್ಶಕ, ಪ್ರವಾಸಲೇಖಕ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳ ಕಥೆಗಾರ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಡಲೆಜ್ ಹ್ಯಾಮ್‌ಲೆಟ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿದ. ತನ್ನ 16ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲೋಕಸೇವಾ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿ 40ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ. ದಿ ಫ್ಲಡ್ ಆಫ್ ಲೈಫ್ (1917) ಈತನ ಮೊದಲ ಕವನ ಸಂಕಲನ. ಅನಂತರ ಈತನ ಹತ್ತು ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಗ್ಲಾಸ್ಸ್ ಬ್ಯಾಕ್‌ವರ್ಡ್(1930), ನ್ಯೂಸ್ ಫ್ರಂ ದಿ ಮೌಂಟನ್(1934), ದಿ ಸಾಲಿಟರಿ ಮ್ಯಾನ್(1941)

ಪ್ರಮುಖವಾದವು. 1948ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಗ್ರ ಕವನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ದಿ ಪ್ರಾಡಿಗಲ್(1953), ದಿ ಇನ್‌ಹೆರಿಟರ್ಸ್(1957) ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಆಲಿವರ್ಸ್ ಡಾಟರ್(1930), ಹೈ ಸಮರ್(1931), ದಿ ಪ್ರಾಡಿಗಲ್ ಫಾದರ್(1933), ಆ್ಯಪಲ್ ಆಫ್ ಕನ್‌ಕಾರ್ಡ್ (1935), ದಿ ಪೋರ್ಚ್(1937), ದಿ ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್‌ಹೋಲ್ಡ್(1939), ದಿ ರೂಮ್ ವಿದಿನ್(1940), ದಿ ಸ್ಯಾಂಪ್ಲರ್ (1942), ಗ್ರೀನ್ ಟೈಡ್(1944), ದಿ ಡೇಂಜರಸ್ ಯಿಯರ್ಸ್(1956)–ಇವು ಈತನ ಪ್ರಮುಖ ಕಾದಂಬರಿಗಳು.

ಮೇರಿ ಷೆಲ್ಲಿ(1928), ಎಯ್ಟ್ ಫಾರ್ ಇಮ್ಮೊರಾಲಿಟಿ(1941), ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಥರ್ಸ್(1943), ದಿ ಗ್ರೋತ್ ಆಫ್ ದಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾವೆಲ್(1950)–ಇವು ಈತನ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥಗಳು. 1945ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಂ. ಬೊಜ಼್‌ಮನ್ನನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಪೊಯೆಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಅವರ್ ಟೈಮ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ. 1955ರಲ್ಲಿ ಓವರ್ ದ ಬ್ರಿಜ್ ಎಂಬ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇದು ಸಂಡೆ ಟೈಮ್ಸ್‌ನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿತು. ಇದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ದಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಸಾವರಿನ್ 1957ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಈತನ ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನಾನುಭವಗಳ ಯಥಾರ್ಥಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. 1957ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಸಿ.ಬಿ.ಇ. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂತು. *

ಚರ್ಚಿಲ್, ಚಾರಲ್ಸ್ : 1731–64. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಡಂಬನಕಾರ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಡಂಬನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪೋಪನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದ್ದಾನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ವಿಡಂಬನಕವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ ಹಾಗೂ ಹಿಂಬಾಲಕ ಹೊಗಳುಭಟ್ಟ ಕವಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಲಾಯ್ಡ್‌ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿತ, ಹಾದರಗಳ ಸಡಿಲ ಜೀವನವನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಚರ್ಚಿಲ್‌ಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ನೈತಿಕ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲೂ ನಂಬಿಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಈತ ಪಾದ್ರಿ. ಈತನ ಮೋಜಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡು ಜುಗುಪ್ಸೆಗೊಂಡ ಜನ ಇವನಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಲೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಲಾಯ್ಡ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ತೋರಿದ ಚರ್ಚಿಲ್ ಆತ ಸತ್ತ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಮಿತಿ ಮೀರಿದ ಕುಡಿತದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಚರ್ಚಿಲ್ ಕಟುವಾದ ಬರೆವಣಿಗೆ, ಹರಿತವಾದ ವಿಡಂಬನೆ, ಇರಿಯುವ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು, ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನರನ್ನು ನೋಯಿಸುವಂಥ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಬರೆವಣಿಗೆಯೇ ಇವನ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೊಡತಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಂತೆ ವಿಡಂಬನದ ಏಟು ಬೀಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅದರಲ್ಲಿ ನಯಗಾರಿಕೆ ಸಲ್ಲದೆಂದು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೂರ್ಖರೇ ವಿಡಂಬನೆಗೆ ಗುರಿ – ಎಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಲೇ ಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಿದ ಚರ್ಚಿಲ್ 1761ರಲ್ಲಿ ದಿ ರೋಸಿಯಡ್ ಎಂಬ ವಿಡಂಬನಕಾವ್ಯ ಬರೆದು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ಇದು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪೋಪನ ಡನ್ಸಿಯಡ್‌ನ ಅನುಕರಣೆಯಾದರೂ ತನ್ನದೇ ಹರಿತ, ಚೂಪುಮಾತು, ಚುಚ್ಚುನುಡಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಜನರಿಗೆ ತುಂಬ ಆನಂದ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದು ಆ ಕಾಲದ ನಾಟಕಕಾರರು ಹಾಗೂ ನಟರ ಮೇಲಿನ ಅದ್ಭುತ ವಿಡಂಬನೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ನಟರನ್ನೂ ಈಗ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ನಟ ನಟಿಯರ ಹಾವಭಾವಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ರೀತಿ, ಕಲೆಯನ್ನು ಅವರು ಕೊಲೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಗಳನ್ನು ವಿಡಂಬನೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅವನ ಓರೆಕೋರೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿದ್ವೇಷ, ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೂ ಕೃತಿಕಾರ ಕಾರಿರುವ ಕಹಿ ಸಮದರ್ಶಿ ಓದುಗರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿರೇಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅವಹೇಳನವೇ ಉದ್ದೇಶವಾದ ರೋಸಿಯಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಸಾಲುಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿಮರ್ಶಕರು

"ಬಡಪಾಯಿ ಬಂಟರು
ತಪ್ಪುಗಳ ಕಾಣದೆಯೆ ಗುಣವನೇ ಹೊಗಳುವರು
ಹಳಬರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕುರುಡು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು
ಗ್ರೀಸಿಗಪ್ಪಟಭಕ್ತಿ, ನಿಯಮಗಳಿಗಂಥ ಗುಲಾಮ"

ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಚರ್ಚಿನ ವ್ಯಕ್ತಿದ್ವೇಷದ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಅವಹೇಳನಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡುವ ಒಂದು ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ದಿ ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ರೆವ್ಯೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಈ ಲೇಖನಕ್ಕುತ್ತರವಾಗಿ 'ದಿ ಅಪಾಲಜಿ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಡಂಬನಕಾವ್ಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಲ್ ರಚಿಸಿದ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ನಟರನ್ನು ಕುರಿತುದೇ ಆದರೂ ಮೊದಲ ಕೃತಿಗಿಂತ ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಂದೆ ಹಾಗೂ ಕಹಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ವಿಡಂಬನೆಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೊಗಳುಬಂಟನಾಗದ ಜಂಬ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಮೆಚ್ಚಿಸಲಾರದ ನೇರತನ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಮೆ ಗಳಿಸಲಾಗದ ನಿಷ್ಠೆ–ಇವೇ ತನ್ನ ಗುಣಗಳೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ತೋರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಿಗೆ ಸದಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿಬರಲಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಎ.ಎನ್.)

ಚರ್ಚಿಲ್, ವಿನ್‌ಸ್ಟನ್ : 1871–1947. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಅನ್ನಪಾಲಿಸ್‌ನ ನೌಕಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದ (1894). ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆರ್ಮಿ ಅಂಡ್ ನೇವಿ ಜರ್ನಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ ಕಾಸ್ಮೊಪಾಲಿಟನ್ ಮ್ಯಾಗಜ಼ೀನಿನ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. 1900–1905ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್‌ನ ಗವರ್ನರ್ ಪದವಿಗೆ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಸೋತ.

ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಚರ್ಚಿಲ್ ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿಯಾದ 'ದಿ ಸೆಲೆಬ್ರಿಟಿ' 1898ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ರಿಚರ್ಡ್ ಕಾರ್‌ವಾಲ್ (1899) ಕ್ರಾಂತಿಗೊಳಗಾದ ಮೇರಿಲ್ಯಾಂಡನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಪ್ರತಿಗಳು ಖರ್ಚಾದುದು ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ದಿ ಕ್ರೈಸಿಸ್' (1901), 'ದಿ ಕ್ರಾಸಿಂಗ್' (1904) ಮೊದಲಾದವು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗುಳ್ಳ, ಕೆಂಟಕಿ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಥೆಗಳು. ಕ್ರೈಸಿಸ್ ಪ್ರಕಟವಾದೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಲ್ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ಕಾನಿಸ್ಟನ್ (1906), ಮಿಸ್ಟರ್ ಕ್ರೂಯಿಸ್ ಕೆರಿಯರ್ (1908) ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳಂಥವು. ದಿ ಇನ್‌ಸೈಡ್ ಆಫ್ ದಿ ಕಪ್ (1913), ಎ ಫಾರ್ ಕಂಟ್ರಿ (1915) ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಎ ಮಾಡರ್ನ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್ (1910), ದಿ ಡ್ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ ಪ್ಲೇಸ್ ಆಫ್ ಲೈಟ್ (1917), ದಿ ಅನ್‌ಚಾರ್ಟೆಡ್ ವೇ (1941) ಎಂಬುವು ಇವನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು. ಅಮೆರಿಕದ ಗತಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ನಾಡಿನ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಕೆಲವೇ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಒಬ್ಬ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚರ್ಚಿಲ್, ವಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಲೆನರ್ಡ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ : 1874–1965. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ; ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶವನ್ನು ವಿಜಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದ ಮಹಾನಾಯಕ. 1874ರ ನವೆಂಬರ್ 30ರಂದು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಷೈರ್‌ನ ಬ್ಲೆನ್‌ಹೀಂ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಲಾರ್ಡ್ ರ್‍ಯಾಂಡಾಲ್ಫ್ ಚರ್ಚಿಲ್, ತಾಯಿ ಜೇನೆಟ್ ಜೆರೋಂ, ಅಮರಿಕದ ಉದ್ಯಮಿಯೊಬ್ಬನ ಮಗಳು. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಚರ್ಚಿಲ್ ಹ್ಯಾರೊದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ತಂದೆ ಇವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಸ್ಯಾಂಡ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್‌ನ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದರು (1893). 1894ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದರು. ಮರುವರ್ಷ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಚರ್ಚಿಲರು ಆ ವರ್ಷ 4ನೆಯ ಹುಸ್ಸಾರ್ ಪಡೆ ಸೇರಿ, ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿದ್ದು ಲಂಡನ್‌ನ ಡೇಲಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಆ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ಕುರಿತು ವರದಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1896ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರೆಜಿಮೆಂಟಿನೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕುರಿತ ವರದಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಇತಿಹಾಸ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ–ಇವನ್ನು ಇವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಇವರ ವರದಿಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ಚರ್ಚಿಲರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಲೇಖನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1899ರಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ ಚರ್ಚಿಲರು ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ಪರವಾಗಿ ಓಲ್ಡ್ ಹ್ಯಾಂನಿಂದ ಉಪಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚರ್ಚಿಲ್ ನಿರಾಶರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಲಂಡನ್‌ನ 'ಮಾರ್ನಿಂಗ್ ಪೋಸ್ಟ್' ಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಯುದ್ಧದ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಬೋಯರರಿಗೆ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ್ದು, ಶಿಬಿರದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಚರ್ಚಿಲರು ವೀರರೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದರು. 1900ರಲ್ಲಿ ಓಲ್ಡ್ ಹ್ಯಾಂ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಇವರು ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು.

ಚರ್ಚಿಲ್ ಟೋರಿ ಪಕ್ಷದವರಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪಕ್ಷದ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೋಯೆರರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರದು ಉದಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿತ್ತು. 1904ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದರು. 1906ರಲ್ಲಿ ಓಲ್ಡ್‌ಹ್ಯಾಂ

ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತಾದರೂ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರಿನಿಂದ ಅವರು ಜಯ ಗಳಿಸಿದರು. ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಲಿಬರಲ್ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಸಾಹತುಗಳ ಕೆಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಅವರು 1908ರಲ್ಲಿ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಆ ವರ್ಷ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಸೋತರು. ಆದರೆ ಡಂಡೀಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಚರ್ಚಿಲರಿಗೆ ವಿವಾಹ ವಾದ್ದು ಆ ವರ್ಷವೇ. ಪತ್ನಿ ಕ್ಲೆಮೆಂಟೇನ್. ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅವರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಂದರು. 1910ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲರು ಗೃಹಸಚಿವರಾದರು. ಕಾರಾಗೃಹ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಆಗ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರದಿಂದ ತೀವ್ರವಾದಿಗಳನೇಕರ ಬೆಂಬಲ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. 1911ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಡ್ಮಿರಲ್ಟಿಯ ಮುಖ್ಯರಾದರು. ನೌಕಾದಳವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಅವರು ನೌಕಾಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ನಿರ್ದೇಶನದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತರು. ಡಾರ್ಡನಲ್ಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ವಿಫಲವಾಗಿ, ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ ಅವರು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಯೋಧರಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1915ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. 1917ರಲ್ಲಿ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿ ಸಚಿವ ಹುದ್ದೆ ದೊರಕಿತು. 1919ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಯುದ್ಧ ಸಚಿವರಾದರು. ರಷ್ಯನ್ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಬಾಲ್ಶೆವಿಕರ ವಿರುದ್ಧ ಬಿಳಿಯ ರಷ್ಯನರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. 1920ರಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡ್ ಯುಕ್ರೇನಿನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದಾಗ ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಅವರು ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷ ಅವರನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿತು. 1921ರಲ್ಲಿ ವಸಾಹತು ಕಚೇರಿಯ ಮುಖ್ಯರಾಗಿ ಅವರು ಐರ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ನೀಡುವ ಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು.

ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಲ್ (ವಯಸ್ಸು 2)

ಶಾಲಾಬಾಲಕ (1889)

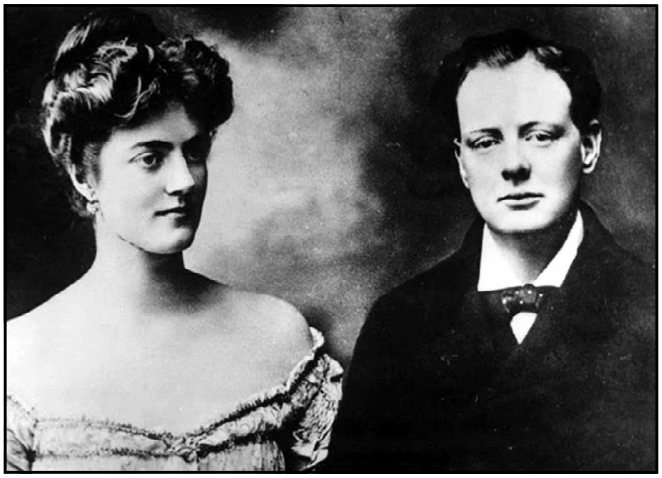

ಮುಂದೆ ಮದುವೆಯಾಗಲಿದ್ದ ಮನದನ್ನೆಯೊಡನೆ

1922ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಅನುಸರಿಸಿದ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅದರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಲರೂ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ನಡೆದ ಮಹಾ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲರೂ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಅಪೆಂಡಿಸೈಟಿಸ್‌ಗಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ತಾವು ಅಧಿಕಾರರಹಿತರೂ ಸ್ಥಾನರಹಿತರೂ ಪಕ್ಷರಹಿತರೂ ಅಪೆಂಡಿಕ್ಸ್‌ರಹಿತರೂ ಆಗಿರುವುದಾಗಿ ಅವರೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಆಗಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉದಾರವಾದದಿಂದ ಇವರು ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷೀಯರು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು. 1923ರ ಚುನಾವಣೆಯ ಅನಂತರ ಅವರು ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಆಗ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರಿಗೆ ಸಮಾಜವಾದದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನ್ ಗೆದ್ದುಬಂದರು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರೂ ಸಂವಿಧಾನವಾದಿಯಾಗಿ ಎಸೆಕ್ಸ್‌ನ ಎಪಿಂಗ್ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಜಯ ಗಳಿಸಿದರು. ಲಿಬರಲ್ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು ಇವರು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಇವರು ಅದುವರೆಗೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರನೀತಿಯನ್ನೂ ತೊರೆದರು. ಇವರಿಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಚಿವ ಪದವಿ (ಚಾನ್ಸೆಲರ್ ಆಫ್ ದಿ ಎಕ್ಸ್‌ಚೆಕರ್) ದೊರಕಿತು. ಇವರು ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪುನರಾಗಮಿಸಿದರು. ಹಣಕಾಸಿನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೇನೂ ಕೌಶಲವಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣ ಪ್ರಮಿತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಇವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ದೊಡ್ಡ ಅವಿವೇಕದ ಕ್ರಮವೆಂದು ಟೀಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಇವರಿಗಿಂತ ಇವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರಣ. ಆ ಕ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಗಳು ಇಳಿದವು. ಉತ್ಪಾದನೆ ತಗ್ಗಿತು, ನಿರುದ್ಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭಾರಿ ಸಂಪು ಹೂಡಿದರು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಳೆದ ನಿರ್ದಯೆಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗದ ವಿರೋಧ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

1929ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಹುಮತ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚರ್ಚಿಲ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಲ್ಲದ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಭಾರತ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಇವರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ತರುವುದರಿಂದ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಮಣಿದಂತಾದೀತೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಗಾಂಧಿಯವರು ಅರೆನಗ್ನ ಫಕೀರ–ಎಂದು ಇವರ ತಾತ್ಸಾರ. ಎಂಟನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ತೊರೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಪ್ರಧಾನಿ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನರ ನೀತಿಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಲ್ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಹಿಟ್ಲರನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಚರ್ಚಿಲ್ ಈ ಅಪಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಲೇ

ಇದ್ದರು. ಹಿಟ್ಲರ್‌ಅನ್ನು ತಣಿಸುವ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ ಇವರ ಮಾತನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ಪುನಶ್ಶಸ್ತ್ರೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ನೀಡಿದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಗ ಇವರ ಪಕ್ಷದವರೇ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಸಾರಿದರು. ನಾಟ್ಸಿಗಳೂ

ಪ್ರಧಾನಿ ಡೇವಿಡ್ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್‌ರೊಂದಿಗೆ-ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಚಿವರಾಗಿ (1916)

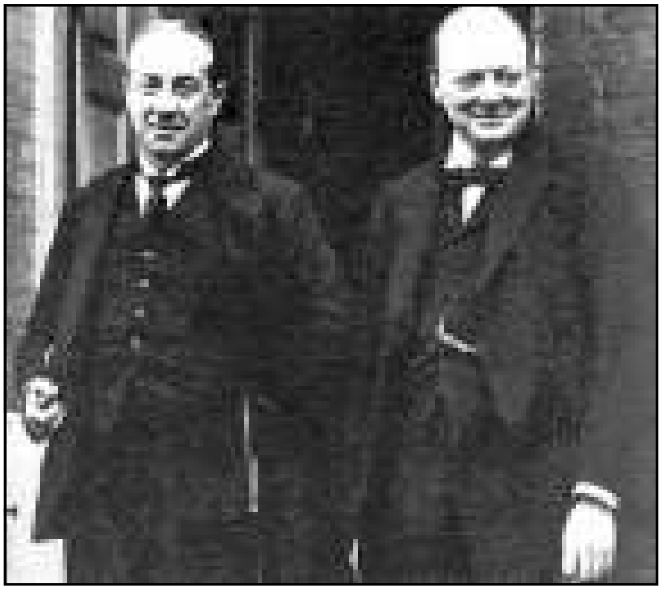

ಪ್ರಧಾನಿ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನರೊಂದಿಗೆ (1920)

ಇವರನ್ನು ಅವಹೇಳನಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಇವರನ್ನು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಹುತೇಕ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಸುಡೆಟನ್‌ಲ್ಯಾಂಡನ್ನು ಹಿಟ್ಲರ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಿಟನ್ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯದ ಅರಿವು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ರಷ್ಯ-ಅಮೆರಿಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಟ್ಲರನ ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ತಡೆ ಒಡ್ಡಬೇಕೆಂಬುದು ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. 1939ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 3ರಂದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚರ್ಚಿಲ್

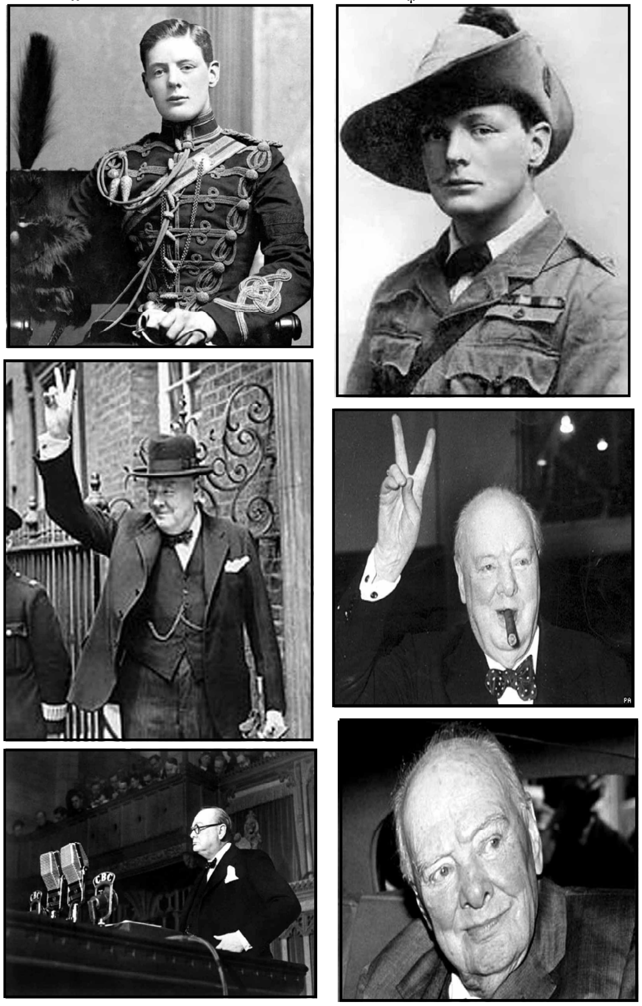

1. ಸ್ಯಾಂಡ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್‌ನ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕಾಡಮಿಯಲ್ಲಿ –ಸೈನಿಕ ಸಮವಸ್ತ್ರಧಾರಿ; 2. ಬೋಯರ್ ಯುದ್ಧ ಬಾತ್ಮೀದಾರ–1899 ; 3. 1940ರಲ್ಲಿ ; 4. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ–1953 ; 5. ಭಾಷಣಕಾರ–1941 ; 6. 1964ರಲ್ಲಿ

ಮತ್ತೆ ನೌಕಾಬಲದ ಪ್ರಥಮ ಲಾರ್ಡ್ ಆಗಿ ನೇಮಕವಾದರು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವರ ಖ್ಯಾತಿ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆಗ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು, ದುರ್ಬಲ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್‌ರ ಖ್ಯಾತಿ ತಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್‌ರ ನಾರ್ವೇ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್‌ಗೆ ಆದ ಪರಾಭವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ಆಗ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಏಕೈಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಚರ್ಚಿಲ್. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಶಾಖೆಗಳ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದ ಅವರು 1940ರ ಮೇ 10ರಂದು–ಹಿಟ್ಲರ್‌ನ ಸೇನೆಗಳು ಹಾಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ರಮಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಂದು–ಪ್ರಧಾನಿಯಾದರು. ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ತೀರ್ಮಾನಗಳೇ ವಿವೇಕಪೂರ್ಣವಾದ ತೀರ್ಮಾನಗಳು ಎಂಬುದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. 'ವಿಜಯ, ಏನೇ ಆಗಲಿ ವಿಜಯ' ಎಂಬುದು ಇವರ ಧ್ಯೇಯವಾಕ್ಯ. ಆಗ ಇವರಿಗೆ 65ರ ಹರೆಯ. ಅವರ ದೃಢನಿಲುವು, ದಿಟ್ಟತನ, ನಾಯಕಗುಣ–ಇವು ಆಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಂದೂ ಬಾರದಿದ್ದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಗಂಡಾಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಆಗ ಸಿಲುಕಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ನೇತಾರರಾಗಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಪತನ ಹೊಂದಿತು. ಡನ್‌ಕರ್ಕ್‌ನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ವಾಪಸಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅಂಥ ದುರ್ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲರ ಬಿಚ್ಚುಮಾತೂ

ದಿಟ್ಟತನವೂ ಅಸಾಧಾರಣವಾದಂಥವು. ಯಾವ ಸೇನೆಯೂ ಮಾಡದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರ ಮಾತುಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸಿದುವು. ವಾಗ್ಮಿಯಾಗಿ, ಲೇಖಕರಾಗಿ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ಬಾನುಲಿಯ ಪ್ರಸಾರ ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಖ್ಯಾತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಇವರ ಮಾತುಗಳು ಕೋಟ್ಯಂತರ ದಲಿತ ಜನರಿಗೆ ಆಶಾವಾದದ ಸಂದೇಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಜನಕ್ಕೆ ಆ ಮಾತುಗಳು ಧೈರ್ಯ ತುಂಬಿದುವು.

ರಹಸ್ಯದ ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಕೃತಿಗಳು ವಿಜಯದ ಅಸ್ತಿಭಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದುವು. ತಮ್ಮ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಹುರುಪು ತುಂಬಿದರು. ಕೆಂಪು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದ ಯಂತ್ರದ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಇವರ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಯೂ ಶಕ್ತಿಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಭೂ, ವಾಯು, ಜಲ, ಸೇನಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಸಂಪರ್ಕ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟವಾದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಚರ್ಚಿಲರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಅವರು ಆಗಾಗ ಸಹನೆಯ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದುಂಟು.

ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ಚರ್ಚಿಲರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ. ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಮನೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಾಗ (1930)

ಅಮೆರಿಕವೂ ರಷ್ಯವೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಹೊಂದಿದ್ದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ. 1941ರಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಲರ್‌ನ ಸೇನೆ ರಷ್ಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ, ಜಪಾನ್ ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರಿನ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವೆರಡೂ ದೇಶಗಳು ಯುದ್ಧಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುವು. ಕಮ್ಯೂನಿಸಮನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದ ಚರ್ಚಿಲ್ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಈಗ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಚಕಾರವನ್ನೂ ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ನೆರವನ್ನೂ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಆ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಯುದ್ಧಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ವಿಜಯ ಸಿದ್ಧವಾದಂತೆಂದು ಚರ್ಚಿಲ್ ಬಗೆದರು. ಆದರೂ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳು ಪೂರೈಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚಿಲ್ ಪದೇ ಪದೇ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕನ್ನು ಕಾಡಿ ಅಮೆರಿಕ ಕೆನಡಗಳಿಗೆ, ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಹಕಾರಗಳಿಗಾಗಿ, ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪರಾಜಯದ ಘಟನೆ ಕಾದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಚರ್ಚಿಲ್ ಟೀಕೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಆದರೆ ಇವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವಂಥ ವಿರೋಧವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚಿಲ್ ಎರಡು ಬಾರಿ ನ್ಯೂಮೋನಿಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರೂ ಛಲ ಬಿಡದೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

1942ರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಸೇನೆಗಳು ಮೇಲುಗೈ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್–ಅಮೆರಿಕಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರಷ್ಯನರು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಇನ್ನೊಂದು ಯುದ್ಧಮುಖವನ್ನು ತೆರೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ರಷ್ಯದ ಕೇಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನಾರಂಭಿಸಲು ಚರ್ಚಿಲ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 1944ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ಮಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಸೇನೆಗಳ ಆಕ್ರಮಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1945ರ ಏಪ್ರಿಲ್ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಪತನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಶರಣಾಗತವಾಯಿತು. ಚರ್ಚಿಲರ ಕೀರ್ತಿ ಆಗ ಗರಿಷ್ಠ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು.

ಆಗ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಹುಮತ ಬರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಜನತೆ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಘ್ನತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿತೆಂದೇನೂ ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಇವರ ಪಕ್ಷ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದಿಂದ ನೊಂದ ಜನಕ್ಕೆ ಆಗ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದ್ದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಚರ್ಚಿಲರಿಗೆ ಶಾಂತಿಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ದಕ್ಷತೆ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಜನ ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷದ ಸರ್ಕಾರ ಬಂತು. ಭಾರತವೇ ಮುಂತಾದ ಅಧೀನ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ನಾನು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಲಾರೆ–ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ತಮ್ಮ ಮುಂದೆಯೇ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕರಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಅಸಹಾಯಕರಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಲೇಬರ್ ಸರ್ಕಾರ ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು.

1951ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷ ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿತು. ಚರ್ಚಿಲ್ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದರು. 1953ರಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಚರ್ಚಿಲ್‌ರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕವೂ ನೈಟ್ ಪದವಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ (ಗಾರ್ಟರ್) ಗೌರವವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪ್ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇವರು ಕಾರಣರು. 1955ರಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕ ಬಾಂಬಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ಆದೇಶ ನೀಡಿದರು. ನಾಲ್ಕು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಶೃಂಗ ಸಭೆ ನಡೆಸಿ ವಿಶ್ವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಯೋಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರೇ ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. 1955ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 5ರಂದು ಇವರು ಪ್ರಧಾನಿ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ವಯಸ್ಸು ಅವರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿತ್ತು.

ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಜಿಸಿದರೂ ಇವರು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ಸಭೆಯ ಪಿತೃ ಎನಿಸಿದರು.

1959ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲೂ ಇವರು ಜಯ ಗಳಿಸಿದರು. 1963ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಗೌರವ ಪ್ರಜೆಯೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿತು. 1965ರ ಜನವರಿ 24ರಂದು ಚರ್ಚಿಲ್ ತೀರಿಕೊಂಡರು.

60ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾಸಕ್ತ (1955)

ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಸ್ಥಾನ ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು. ಎಲ್ಲ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳಂತೆ ಅವರಲ್ಲೂ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇವರು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು, ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ರೂಸ್ವೆಲ್ಟರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಷ್ಯದೊಂದಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರು. ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್‌ನಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನರು ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ತಣ್ಣಗಾಗತೊಡಗಿತು. ರಷ್ಯನರು ಚರ್ಚಿಲರ ಹಿಂದಿನ ನಡತೆ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ರೂಸ್ವೆಲ್ಟರು ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ರೊಂದಿಗಿನ ಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ವಸಾಹತುಗಳ ಜನರ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಇವರು ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಆದರೂ ಚರ್ಚಿಲರ ಯುದ್ಧ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ, ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸ ಅಸದೃಶವಾದಂಥವು. ಇವರು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವಿಜಯಶಿಲ್ಪಿ ಎನಿಸಿದರು. ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ವಿಶೇಷ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಬರವಣಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ, ವಾಗ್ಮಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಬರ್ಕನಿಗೆ

ಸಮಾನರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಉಳಿದಿರುವವರೆಗೂ ಜನ ಇವರ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಾರೆ, ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರಿಗೆ ಸೋಮಾರಿತನವೆಂದರೆ ಆಗದು. ಜೀವನ ಅಂಧಕಾರಮಯವಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವರು ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೆಮ್ಮಿದರು; ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ. ಕೆಂಟಿನ ಹೊಲಮನೆಯಲ್ಲಿ ದನ ಸಾಕುವುದರಲ್ಲೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇವರು ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿದರು.

ವೈಮಾನಿಕ ಚರ್ಚಿಲ್ (1942)

ಚರ್ಚಿಲ್ ಬಹುಬೇಗ ಭಾವಪರವಶರಾಗುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಇವರಿಗೆ ಕೋಪ ಬರುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಬಲು ಬೇಗ. ಆದರೆ ದಯೆಯೂ ಇತ್ತು. ನಾಟಕೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವವರಿಲ್ಲ. ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರೆ ಇವರು ಉತ್ತಮ ನಟರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ಮಾಗಿತ್ತು. ಯುವಕರ ನಡುವೆ ಇವರು ಖುಷಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ನಯ-ನಾಜೂಕುಗಳಿಂದ ಯುವಕರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ವಿವಾಹಜೀವನ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಗ; ಪುತ್ರಿಯರು ಮೂವರು. (ಜಿ.ವಿ.ಎನ್.)

ಚರ್ಚಿಲ್ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯೋಧ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಕಾರಣಿ, ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕ ಆಗಿದ್ದ ವಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿಯೂ ಹೌದು. ಆತ್ಮಕಥೆ, ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರೂ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ತಾವು ಕಂಡ ಸಮಕಾಲೀನ ಜಗತ್ತಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ತಮ್ಮ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳ ನಡುವೆ, ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟದ ಮಧ್ಯೆ ಇವರು ಆಗಾಗ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಬಿಡುವು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಗಂಭೀರ ವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯದ ಅಗಚಾಟಲಿನ ನಡುವೆಯೂ ಇವರು ಎಂದೂ ಓದುಬರೆಹದ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಮರೆತವರಲ್ಲ. ಇವರ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಇವರ ಬದುಕಿನ ನಾಡಿಮಿಡಿತವಿದೆ. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯ ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಇದೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಚೆಲುವನ್ನೂ ಬೆಡಗನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರಮದಿಂದ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳ ಸೊಬಗನ್ನೂ ಪದಬಂಧಗಳ ಸಮ್ಮಿತಿಯನ್ನೂ ಮಾತಿನ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಕರಣದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ತಮಗೆ ಅರೆದು ಹೊಯ್ದರು ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಆಫ್ರಿಕ, ಭಾರತ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾವರದಿಗಾರರಾಗಿ ಪಡೆದ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರೂ ಇವರ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. 1953ರಲ್ಲಿ ನೊಬೆಲ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಾರಿತೋಷಕ ಗಳಿಸಿದ ಚರ್ಚಿಲ್ ಆಧುನಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗದ್ಯಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಾಮಯಿಕ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಚರ್ಚಿಲ್ (1941

ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಸೈನಿಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕನಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಇವರಿಗೆ 23 ವರ್ಷ. ಅಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅವರು 1898ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ದಿ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ದಿ ಮಲಾಕಾಂಟ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಆತ್ಮಕಥನದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಸಾಧಾರಣ ಧೈರ್ಯಸಾಹಸಗಳ ಅನುದ್ವಿಗ್ನವಾದ, ನಿರಾಡಂಬರವಾದ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. 1900ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸವರೋಲ ಒಂದು ಮನೋರಂಜಕ ರಮ್ಯಕಥೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಉಲ್ಲಾಸಕರ ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನದ ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಇವರು ಲಾರ್ಡ್ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಕಿಚನರ್ ಎಂಬಾತನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ

ಆಲ್ಜಿಯರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಐಸನ್‌ಹೌವರ್ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ (1943

ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೈಲ್ ನದಿಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕದನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರಷ್ಟೆ. 1899ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ದಿ ರಿವರ್ ವಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆ ಯುದ್ಧದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಘಟನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯ ನಡುವೆ ಪುಟಿದೇಳುವ ಅಲ್ಲಿನ ನವಿರಾದ ಹಾಸ್ಯ, ಚಿತ್ರಯುಕ್ತವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣಗಳು ಮನಸೆಳೆಯುವಂತಿವೆ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಲಾರ್ಡ್ ರ್ಯಾಂಡಾಲ್ಫ್ ಚರ್ಚಿಲರ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಗೌರವ ಪ್ರೀತಿಗಳಿದ್ದುವು. ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಗನಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಅವರ ತೀವ್ರ ಕಾಳಜಿ. 1906ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸರ್ ರ್ಯಾಂಡಾಲ್ಫ್ ಚರ್ಚಿಲ್ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ. ಇದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪುನಃ 1952ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು.

ಚರ್ಚಿಲ್ ಮತ್ತು ಡ ಗಾಲ್ (1944)

ಐಸನ್‌ಹೌವರ್ ಮತ್ತು ಚರ್ಚಿಲ್

ಚರ್ಚಿಲ್ 1922–24ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾಜಯ ಗೊಂಡಾಗ ಇವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ವಿರಾಮ ದೊರೆಯಿತು. ಆ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ಪಟ್ಟಾಗಿ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮ ಉದ್ಗ್ರಂಥ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಕ್ರೈಸಿಸ್ ಎಂಬ ಆರು ಸಂಪುಟಗಳ, ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪುರವಣಿ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಬರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರು. ಆ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲೇ ಇವರು ಮೈ ಅರ್ಲಿ ಲೈಫ್ ಎಂಬ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹ್ಯಾರೋ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಾದ ಬಾಲ್ಯದ ಒಡನಾಡಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಂಗ್ಯಹಾಸ್ಯಭರಿತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. 1932ರಲ್ಲಿ ಬಂದ 'ಥಾಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಅಡ್ವೆಂಚರ್ಸ್' ಬಹುಕಾಲ ಮನೆಮಾತಾಗಿ ಉಳಿದ ಸೊಗಸಾದ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯುಗಪುರುಷರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಲೆನಿನ್ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುರಿತ ರೋಚಕವಾದ ನುಡಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಧೋರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಸಂಕೋಚಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಅವರ ಮಾತಿನ ಸಮತೂಕ, ವಿಚಾರಗಳ ಹರವು ಮನಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಯಾಲ್ಟದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಸಮ್ಮೇಳನ (1945) : ಚರ್ಚಿಲ್, ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟ್, ಸ್ಟಾಲಿನ್

ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡ ಮತ್ತೊಂದು ದೀರ್ಘ ಗ್ರಂಥ–ಮಾರ್ಲ್‌ಬರೋ ಅಂಡ್ ಹಿಸ್ ಟೈಮ್ಸ್ (1933–38). ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಂಧು ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ಮಾರ್ಲ್‌ಬರೋ ಮಹಾಶಯನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಇದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಮಕಾಲೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಲ್‌ಬರೋವನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ತಮಗೆ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರಿದ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಈ ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಹೋದಾಗ ಇವರು ನಾಲ್ಕು ಸಂಪುಟಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಬರೆದರು. ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಿ, ನಾಯಕ ಹೇಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಯುರೋಪಿನ ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಾನೆಂಬುದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಯಾವುದೇ ದೇಶಕಾಲಗಳ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನ ಹೇಗೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರ ಸಂಹಿತೆ, ಈ ಗ್ರಂಥ.

ಚರ್ಚಿಲ್ ರಚಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಮೇರುಕೃತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾದದ್ದು–ಆರು ಸಂಪುಟಗಳ 'ಸೆಕೆಂಡ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ವಾರ್'. ಇದನ್ನು ಇವರು 1948–54ರ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ

ನೈಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದಾಗ (1954)

ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ರಾಜಕಾರಣಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಬಿಡುವು ಪಡೆದರೂ ಸಾಹಿತಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ವಿಶ್ರಾಂತನಾಗಲಿಲ್ಲ. 1956–58ರ ನಡುವೆ ಅವರು 'ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ಪೀಕಿಂಗ್ ಪೀಪಲ್ಸ್' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬೃಹತ್ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದರೂ ಇವರಿಗೆ ಉನ್ನತ ಕೀರ್ತಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಗ್ರಂಥ–ಸೆಕೆಂಡ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ವಾರ್. ಈ ಗ್ರಂಥವೊಂದರಿಂದಲೇ ಇವರ ಸಾರಸ್ವತ ಸಾಧನೆಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸದ ಗಂಡಾಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಮಹತ್ತರವಾದ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರೇ ನೇರವಾಗಿ ಆಯಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವರದಿ ಮಾಡುವಾಗ ಅಂಥ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲವಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೇವಲ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾದ ಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಆಕರಗ್ರಂಥಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಅಜ್ಞಾತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಂಶೋಧಕರ ಪಾಲಿಗೆ

ಜಪಾನಿನ ವಿರುದ್ಧ ಜಯಘೋಷಣೆ : ರಾಜಕುಮಾರಿ ಎಲಿಜಬೆತ್, ರಾಣಿ ಎಲಿಜಬೆತ್, ಚರ್ಚಿಲ್, ಜಾರ್ಜ್ VI, ರಾಜಕುಮಾರಿ ಮಾರ್ಗರೆಟ್

ಮಾತ್ರ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಚರ್ಚಿಲರ ಗ್ರಂಥ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆನ್ನಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸಜ್ಞನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತು, ಜೀವನಾನುಭವದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಖಚಿತವಾದ ಒಳನೋಟ ಸೀಳನೋಟಗಳು, ನಿರೂಪಣೆಯ ನಾಟಕೀಯತೆ, ಶೈಲಿಯ ಹಾಸುಬೀಸು–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಚರ್ಚಿಲರ ಗ್ರಂಥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸುಮಾರು 50 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಸೈನ್ಯ ಸಂಚಲನೋಪಾಯಗಳು, ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು, ರಾಜಕಾರಣ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು–ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಕಟ ಅನುಭವವಿದ್ದ ಚರ್ಚಿಲ್ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಂಡ ಅನುಭವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲ ಸಂಪುಟದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇದು ಅವರು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ. ಈ ಒಂಬತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ 1914ರಿಂದ 1945ರ ವರೆಗಿನ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷದ ಯುದ್ಧದ ಕಥೆ ಇದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಇವರು ಡೇನಿಯಲ್ ಡಫೊ ತನ್ನ ಮೆಮ್ವಾರ್ಸ್ ಆಫ್ ಎ ಕ್ಯವೆಲಿಯರ್ ಎಂಬ ಬಖೈರಿನಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ರೀತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಮೂಲಕ ಲೋಕದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸುವ

ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನೇತಾರರಾಗಿದ್ದುದು ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಒಂದು ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಇದೆ; ಇತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ನೂರೆಂಟು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸುಳಿದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಗತಿಯನ್ನೇ ತಿರುಗಿಸಿದ, ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ನೂರೆಂಟು ಪ್ರಮುಖ ತೀರ್ಮಾನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನೂ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವಾಗ ನಿರೂಪಣೆ ನಾಟಕೀಯತೆಯಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮರಸ್ಯವಾಗಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಧೋರಣೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು-ಎಂದು ಚರ್ಚಿಲ್ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಚರ್ಚಿಲ್ ಕುಟುಂಬ

ಭಾಷಣಕಾರ ಚರ್ಚಿಲ್ಲರ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ ನೀಡುತ್ತ ಸಿ. ಪಿ. ಸ್ನೋ ಚರ್ಚಿಲರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಚೇತನಶಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ (ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್) ಅವರು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕುರಿತು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತಾವೊಬ್ಬರೇ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಕಲ್ಪನೆ ತಳೆದಾಗ, ಅದನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ಮಹದಭಿಲಾಷೆಗೆ ಪಕ್ಕಾದಾಗ, ಅವರು ಅದು ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯವೆಂದೇ ನಂಬಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು,

ಲೇಖಕ ಚರ್ಚಿಲ್ (1930)

ಸರಿ. ಆಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅನನ್ಯ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ವಾಗ್ವೈಖರಿಯಿಂದ, ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಅಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯನಾದವನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಮನವೊಲಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಬದುಕಿನ ಕಠೋರ ವಾಸ್ತವಾಂಶಗಳು ಅವರ ಶ್ರೋತೃಗಳಷ್ಟು ಮೆದುವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಸುನಮ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಭಾವುಕ ಗೀಳುಗಳು ಅವರ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದಾಗ, ಯುದ್ಧಕಾಲ ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿಕಾಲಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಚರ್ಚಿಲ್‌ರು ಘೋರವಾದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೈಕೊಂಡ ನಿಲುವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ ಸ್ನೋ ಅವರು ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾರೆ : ನಾನು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿರುವುದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವಿಸರ್ಜನೆಯ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಲ್ಲ-ಎಂಬ ಚರ್ಚಿಲರ ಘೋಷಣೆ ಮಹೋನ್ನತ ಶೈಲಿಯ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯಾದರೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೊಳ್ಳುಮಾತಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಈ

ಅಂತಿಮಯಾತ್ರೆ

ತೆರನಾದ ಅತಿಭಾವುಕತೆಯಿಂದ ಚರ್ಚಿಲ್ ಗಾಂಧೀಜಿ, ನೀಲ್ಸ್ ಬೋರ್ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ತೆರನಾದ ಭಾವುಕತೆಯೇ ಚರ್ಚಿಲ್‌ಗೆ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರವಾಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರ ವಿಪತ್ತಿನ ವಿರುದ್ಧ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅವರ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಸಂಜೀವಿನೀ ಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಚರ್ಚಿಲ್‌ರ ಬಖೈರುಗಳು, ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳು ಎಷ್ಟೇ ದೋಷಪೂರಿತ ವಾಗಿರಲಿ, ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವು ಉದಾರ ಹೃದಯಿಯೊಬ್ಬನು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚರ್ಟ್ : ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನಂಥ (ನೋಡಿ) ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಧಗಳ ಬಳಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಚರ್ಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್, ಪ್ಯಾಲೆಸ್ಟೀನ್, ಸಿಂಧ್, ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜಾಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಮಸ್ಕಿ (ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲು ಅಲ್ಲದೆ ಜಾಸ್ಪರ್ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಚಾಲ್ಸಿಡೋನಿ ಸಹ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವಂತೆ. ಟಿ.ನರಸೀಪುರ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಟನ್ನು ಕೊರೆದು ತೆಗೆದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಚರ್ಟಿನ ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕ ಅಸ್ಫಟಿಕ ಸಿಲಿಕ. ಆದರೆ ಚರ್ಟ್ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇತರ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು, ಕಂದು, ಕಪ್ಪು ಯಾವುದೂ ಆಗಬಹುದು. ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅಧಿಕ ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಚರ್ಟ್‌ಗೆ ಜಾಸ್ಪರ್ (ನೋಡಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚರ್ಟ್ ಕಲ್ಲು ನುಣುಪಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಹೊಂದಿದ್ದು ಆಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಉಜ್ಜಿ ಅದನ್ನು ಹೂದಾನಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಶ್ಯದ ಡಬ್ಬಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಚಕಮಕಿಕಲ್ಲನ್ನು ನೇಗಿಲಸಾಲನ್ನು ತಯಾರಿಸಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎಲ್.ಎಸ್)

ಚರ್ಮ : ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ಅಂಗ (ಸ್ಕಿನ್). ಇದು ದೇಹದ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ಹೊರಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ನೀರುಲವಣಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಹೋಗದಂತೆಯೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೀರು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಒಳನುಗ್ಗದಂತೆಯೂ ತಡೆದು ದೇಹದ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಲು ಇದು ಸಹಾಯಕ. ಬೆಳಕಿನ ವಿಕಿರಣಗಳ ಪೈಕಿ ?-ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಒಳಹಾಯದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಗಾಯಗೊಂಡ ಹೊರತು ರೋಗಾಣುಗಳು ಅದನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಒಳಹೊಗಲಾರವು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸರದ ವಿರುದ್ಧ ದೇಹಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಚರ್ಮದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನಕ್ರಿಯೆ. ಪರವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಘರ್ಷಿಸಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಅಂಗಗಳು ಜರ್ಝರಿತವಾಗದಂತೆಯೂ ಚರ್ಮ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪೈಕಿ ಚರ್ಮ ಒಂದು. ಅದರಲ್ಲಿ ನೋವು, ಸ್ಪರ್ಶ, ಒತ್ತಡ, ಕಡಿತ, ಬಿಸಿ, ಶೈತ್ಯ-ಇವುಗಳ ಅರಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ನರಗಳ ತುದಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಚರಿಗಳೇ

ಆಗಿರುವ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜೀವಸತ್ತ್ವ D ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಯ ಚರ್ಮದ ಜೀವಕೋಶ ಮತ್ತು ಊತಕಗಳು ಅದರ ಅನುಬಂಧಿತಗಳಾದ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿ. ರೋಮಮತುಪ್ಪಳಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತಲೂ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಈ ಮುಂದಿನ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

1. ಮಾನವ ಚರ್ಮದ ರಚನೆ
2. ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧಗಳು
3. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಕ್ರಿಯೆ
4. ಸ್ತನಿಗಳ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಾತ್ರ
5. ಚರ್ಮದ ಇತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು
6. ಚರ್ಮದ ರಸಾಯನವೃತ್ತಾಂತ

1. ಮಾನವ ಚರ್ಮದ ರಚನೆ : ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಸುಮಾರು 2 ಮಿಮೀ. ದಪ್ಪವಿರುವ ಹೊದಿಕೆ. ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆ, ಶಿಶ್ನ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಲು ತೆಳು. (1ಮಿಮೀ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ) ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಅಂಗೈ, ಅಂಗಾಲು, ಬೆನ್ನು, ಉದರಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ (3ಮಿಮೀ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು) ಮತ್ತು ಒರಟಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪುಟಿತತೆ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಮೃದು ಮತ್ತು ಬೇಕಾದ ರೀತಿ ಬಳುಕುವಂತಿರುವುದು. ಇದರ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗೆರೆಗಳು ಇರುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಗೆರೆಗಳಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಬೆರಳಚ್ಚಿನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುರುತು ಹಚ್ಚಲು ಇವು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ (ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ) ದ್ವಾರಗಳಾದ ಅತಿ ಸಣ್ಣರಂಧ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಾನವಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೊರತ್ವಚೆ (ಎಪಿಡರ್ಮಿಸ್), ನಿಜತ್ವಚೆ (ಡರ್ಮಿಸ್) ಮತ್ತು ತ್ವಚದ ಅಡಿ ಊತಕ (ಸಬ್‌ಕ್ಯುಟೇನಿಯಸ್ ಟಿಷ್ಯೂ) ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:

ಹೊರತ್ವಚೆ : ಇದು ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಹೊರಕವಚ. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಳಹದಿ ಪದರದ (ಬೇಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಮೆಂಬ್ರೇನ್) ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಏಳೆಂಟು ವರಸೆಗಳಿಂದ ಹೊರತ್ವಚೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೊರತ್ವಚೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬೆರಳಿನಾಕಾರದ ಬೇರುಗಳಂತೆ ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವಂತೆಯೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ನಿಜತ್ವಚೆ ಹೊರತ್ವಚೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬೆರಳಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೂ ಕಾಣುವುದು. ತಳಹದಿಪದರ ನಿಜತ್ವಚೆಗೆ ಹೊರತ್ವಚೆಯನ್ನು ನಿಕಟವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ಸಕಲಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ಹಾಗೂ ವಸ್ತುಗಳ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೆಲಸ. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳವರಸೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳ ನಿರಂತರ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಈ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೋಶಗಳು ಅದರ ಹೊರಪದರದಿಂದ (ಎಕ್ಟೋಡರ್ಮ್) ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಮೇಲುವರಸೆಗಳು ಹಳೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದಾದವು; ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲು ವರಸೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾದ ನಿರ್ಜೀವ ಹಾಗೂ ಗಡಸುಪದರ ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಹೊರತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ತೋರುವ ನಾಲ್ಕು ವರಸೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅಡಿಕೋಶಗಳ ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕಾರು ಕೋಶ ದಪ್ಪದ ವರಸೆ ಮುಳ್ಳು ಜೀವಕೋಶಗಳ (ಪ್ರಿಕಲ್ ಸೆಲ್ಸ್) ವರಸೆ. ಈ ಕೋಶಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಅಂಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರುಂಟು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಗಂಟುಗಳಿರುವುದೂ ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಕಿ ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಇರುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಕೋಶದೊಳಗೆ ಗಂಟಿನಿಂದ ಗಂಟಿಗೆ ತಂತುಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮುಳ್ಳುಕೋಶಗಳ ಮೇಲಿರುವುದು 2–3 ಕೋಶ ದಪ್ಪವಾದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿರುವ ಕಣಕೋಶಗಳ (ಗ್ರ್ಯಾನ್ಯುಲರ್ ಸೆಲ್ಸ್) ವರಸೆ. ಕೋಶಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಇಲೇಯ್ಡಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಕಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಹಳೆಯದಾದಂತೆ ಇಲೇಯ್ಡಿನ್ ಕಿರಾಟೋಹೈಯಲಿನ್ ಆಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಿರಾಟಿನ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟ್ಟಗಳೇ ಇನ್ನೂ ಹೊರಗಿನ ಎರಡು ವರಸೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಕಣಕೋಶಗಳ ಹೊರಗೆ ತಿಳಿಪದರ (ಸ್ಟೇಟಮ್ ಲ್ಯುಸಿಡಮ್) ಇದೆ. ಜೀವಕೋಶಗಳು ತಮ್ಮ ಜೈವಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ತಿಳಿಪದರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಹಳೆಯವಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಕೋಶಗಳ ಜೀವ ಪೂರ್ಣ ನಾಶವಾಗಿ ಅವು ಕಿರಾಟಿನ್

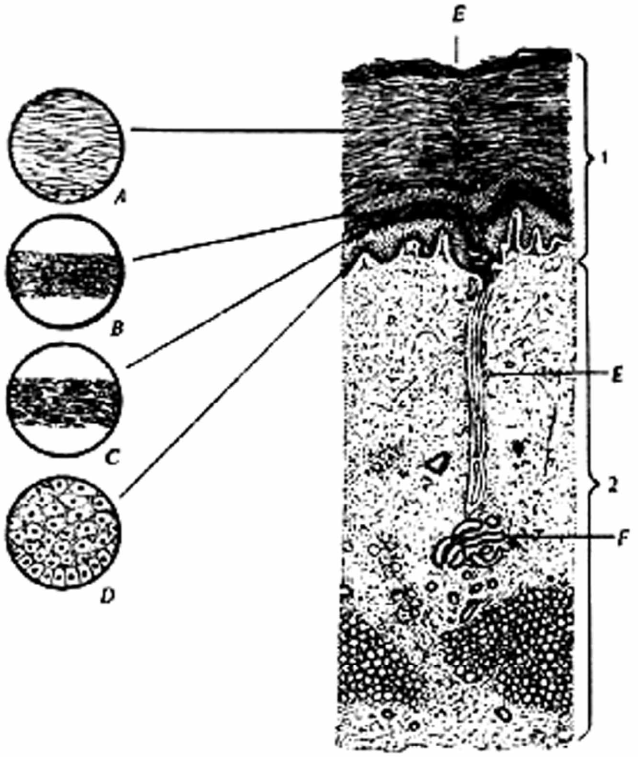

ಚಿತ್ರ 1. ಅಂಗಾಲಿನ ರೋಮರಹಿತ ಚರ್ಮದ ಕೊಯ್ತ : A. ಹೊರಗಿನ ಗಡಸುತಟ್ಟೆಗಳು, B. ತಿಳಿಪದರ, C. ಕಣ ಜೀವಕೋಶಗಳು, D. ಅಡಿಜೀವಕೋಶ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಜೀವಕೋಶ, E. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿನಾಳ, F. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿ; 1. ಹೊರತ್ವಚೆ, 2. ನಿಜತ್ವಚೆ

ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಗಡಸುತಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಮ್ಯೂಕೊಪಾಲಿಸ್ಯಾಕರೈಡುಗಳಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಗಾರೆಹಾಕಿದಂತೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಪೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪದರಗಳಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುಲಿದೂ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕೆರೆದರೆ ಬರುವ ಹುರುಪೆ ಇದೇ. ಅಡಿಕೋಶದ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಹೊಸ ಕೋಶ ಹೊರಕ್ಕೆ ನೂಕಲ್ಪಡುತ್ತ ಸುಲಿದುಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ತಿಂಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಸೊರೈಅಸಿಸ್(Psoriasis) ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ತೀವ್ರವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಕೋಶಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೊರದಬ್ಬಲ್ಪಟ್ಟು ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಿರುವ ಕೋಶಗಳೇ ಸುಲಿದು ಹೋಗುವುವು. ಮಾರಕ ಪೆಂಫಿಗಸ್ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಕೋಶಗಳ ಕೂಡಿಕೆ ಕಡಿದುಹೋಗಿ ಕೋಶಕೋಶಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬೊಬ್ಬೆಗಳೇಳುತ್ತವೆ.

ಚರ್ಮದ ನಿರಂತರ ಸುಲಿಯುವಿಕೆ ರೋಗಾಣುಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಹೊದಿಕೆಯ ಕೇವಲ ನಿರ್ಜಲ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅವ್ಯಕ್ತ ಕಾರಣಗಳು ಕೆಲವು ರೋಗಾಣುಗಳಿಗೆ ನಿರೋಧಕವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಇದು ನಿರ್ಜೀವ ಪೊರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಹೊದಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಅಂಗೈ ಅಂಗಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಎಲ್ಲ ಪದರಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ (ಸುಮಾರು 1 ರಿಂದ $1\frac{1}{2}$ ಮಿ.ಮೀ.) ತಿಳಿಪದರ ಮತ್ತು ನಿರ್ಜೀವ ಹೊರಪದರ ಬಹು ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ತುಟಿ, ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಇರುವ ಅತಿತೆಳುವಾದ ಹೊರತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರು 0.1ಮಿ.ಮೀ.) ತಿಳಿಪದರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೋಪವಾಗಿರಬಹುದು ; ನಿರ್ಜೀವ ಪದರ ಬಹು ತೆಳು.

ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಮೆಲನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ನೀಗ್ರೋಗಳಂತೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಂತೆ ತಿಳಿವರ್ಣವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಡಿಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳೆಂಬ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದ ಮೆಲನಿನ್

ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಭ್ರೂಣದಲ್ಲಿ ನರದ ಉಬ್ಬೇಣಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಭ್ರೂಣದ ಹೊರಪದರದ (ಎಕ್ಟೋಡರ್ಮ್) ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಅಡಿಕೋಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಣೆಗಳಂತೆ ತೂರಿಕೊಳ್ಳುವುವಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಅಡಿಕೋಶ ಮುಳ್ಳುಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಚಾಚುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚದರ ಮಿಲಿಮೀಟರಿನಲ್ಲಿ 1000–3000 ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳಂತೆಯೇ ಕಾಣುವ ಲ್ಯಾಂಗರ್‌ಹ್ಯಾನ್ಸಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಮೆಲನಿನ್ನನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಡೋಪ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ವರ್ಣೀಕರಿಸಿದರೆ ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ವರ್ಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲ್ಯಾಂಗರ್‌ಹ್ಯಾನ್ಸಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೂ ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳಿಗೂ ಏನಾದರೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯದು. ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಟೈರೊಸಿನೇಸ್ ಎಂಬ ಎಂಜೈಮ್ (ಕಿಣ್ವ) ಟೈರೋಸಿನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಕಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಲನಿನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆ; ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಚಾಚುಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಳ್ಳುಕೋಶಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಮುಳ್ಳುಕೋಶಗಳೊಳಗೂ ಮೆಲನಿನ್ ಕಣಗಳು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋಶಗಳೊಳಗಿರುವ ಮೆಲನಿನ್ ಕಣಗಳು ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಿನ ಸುತ್ತ ಕುಲಾವಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯಲ್ಲಿನ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟು ಬಿಳುಪು ಚರ್ಮವಿರುವ ಆಲ್ಬಿನೊಗಳೆಂಬ ಬಿಳಿಚುತನದ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮುಗಳ ದೋಷದಿಂದ ಟೈರೊಸಿನೇಸ್ ಎಂಜೈಮ್ ಲೋಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೆಲನೊಸೈಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಲನಿನ್ ತಯಾರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಿಜತ್ವಚೆ : ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಇನ್ನೂ ಒಳಗಿರುವ ತ್ವಚೆಯ ಅಡಿ ಊತಕದೊಂದಿಗೆ ಮಿಲನವಾಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಿಜತ್ವಚೆ ಬಂಧಿಸುವ ಊತಕದಿಂದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಊತಕದ ನೆರವಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳು, ದುಗ್ಧರಸನಾಳಗಳು ಮತ್ತು ನರಗಳು ಪಸರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರಲೂ ಅನುವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಹೊರತ್ವಚೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿರುವ ಬೆರಳಿನಾಕಾರದ ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಳಗಳ ಹಾಗೂ ನರಗಳ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಚಾಚುಗಳು 1ಮಿಮೀ. ಚದರದಲ್ಲಿ 40–140ರಷ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಬಂಧಿಸುವ ಊತಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಎಳೆಗಳು ಘನವೂ ಅಲ್ಲದ, ದ್ರವವೂ ಅಲ್ಲದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಳೆಗಳು ಕೊಲಾಜೆನ್ ಎಂಬ ನಾರಿನಂತಿರುವ ಪ್ರೋಟೀನಿನಿಂದ ಆದವು. ಇವು ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದು ತಂತುಗಟ್ಟು, ಸ್ನಾಯುಹುರಿಗಳಲ್ಲಿ (ಲಿಗಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಟೆಂಡನ್) ಅವುಗಳ ಒಣತೂಕದ 75ರಷ್ಟು ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಿಂದ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಸಿನ್, ಪ್ರೋಲಿನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಪ್ರೋಲಿನುಗಳೆಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಇದರ ಅಣುಗಳು ಅತಿಲಂಬವಾಗಿಯೂ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗೆರೆಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಿಂದಾದ ಈ ಬಿಳಿಹುರಿಗಳು ಎಳೆದರೆ ಉದ್ದವಾಗಲಾರವು. ಇವು ಅಗಾಧ ಎಳೆತವನ್ನು ತಡೆಯುವಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲಾಸ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರೋಟೀನಿನಿಂದಾದ ಹಳದಿ ಎಳೆಗಳು ಹುರಿಮಾಡಲ್ಪಡದೆ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಲಾಸ್ಟಿನ್ ಮಾಸಲು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಹಳದಿ ಎಳೆಗಳು ಎಂದೂ ಪುಟಿತತೆ ಇದ್ದು ಎಳೆದರೆ ಉದ್ದವಾಗಿ, ಬಿಟ್ಟರೆ ಪುನಃ ಮೊದಲಿನಂತಾಗುವಂತಿರುವುದರಿಂದ ಪುಟಿತ (ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್) ಎಳೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಡೆಸ್ಮೋಸೀನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಎಳೆಗಳ ಪುಟಿತತೆಗೆ ಕಾರಣ. ಮೂರನೆಯ ರೀತಿಯ ಎಳೆ ರೆಟಿಕ್ಯುಲಿನ್ ಎಂಬ ಪ್ರೋಟೀನಿನಿಂದಾದುದು. ಈ ಎಳೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ನಿಕಟ ಹೆಣಿಗೆಯಿಂದ ಬಲೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ರೆಟಿಕ್ಯುಲರ್ ಎಳೆಗಳು, ಅಂದರೆ ಜಾಲಂಧ್ರ ಎಳೆಗಳು, ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲವಣಗಳನ್ನು ಕೂಡುವ ಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಲವಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬಣ್ಣಕೊಟ್ಟು ಇವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮಾಧ್ಯಮವಸ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಅಡಿಪಾಯದ ವಸ್ತು (ಗ್ರೌಂಡ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು] ಮ್ಯುಕೋಪಾಲಿಸ್ಯಾಕರೈಡುಗಳೆಂಬ ಜಾತಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಯಲ್ಯುರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಡರ್ಮಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ಎರಡು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಸೇರಿದ ಹೊರದ್ರವವಸ್ತು ಅಥವಾ ಅಣುಗಳು ಹರಡಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಅದೇ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವುದು ಹಯಲ್ಯುರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಕ್ರಿಯೆ.

ರಕ್ತನಾಳಗಳು : ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುರಕ್ತನಾಳಗಳಿವೆ. ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತ ದೇಹದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಒದಗುವಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಧಮನಿಗಳು ಮೂರು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣಿಲುಗಳು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾದದ್ದು ತ್ವಚೆಯ ತಳ ಊತಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮಧ್ಯದ ಹೆಣಿಲು ತಳಊತಕ ಮತ್ತು ನಿಜತ್ವಚೆಗಳು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದು ನಿಜತ್ವಚದ ಬೆರಳಿನಂತಿರುವ ಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಧಮನಿಗಳಿಂದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸ್ನಾಯುತಂತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಿರುಧಮನಿಗಳೂ ಅವುಗಳಿಂದ ತೆಳುಭಿತ್ತಿಯ ಲೋಮನಾಳಗಳೂ ಕವಲುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಲೋಮನಾಳಗಳ ಭಿತ್ತಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವ ಕಲಾಯ್ಡ್ ಅಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ತೂರಿಹೋಗುವಷ್ಟು ಜಾಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲು ಮತ್ತು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಮನಾಳಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಂಕುಚನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಇರುವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನುವೇದನನರಗಳು (ಸಿಂಪಥೆಟಿಕ್ ನರಗಳು) ಕಿರು ಧಮನಿಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅವು ಅತಿಯಾಗಿಯೋ ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೋ ಕುಗ್ಗುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ರಕ್ತನಾಳಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಬಲ್ಲುವು ಅಥವಾ ಕುಗ್ಗಿಸಬಲ್ಲುವು. ಅಡ್ರಿನಲಿನ್ ಮತ್ತು ಪಿಟ್ರೆಸಿನುಗಳು ಕಿರುಧಮನಿಗಳನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಸ್ಟಮಿನ್, ಕೈನಿನ್ ಮತ್ತು ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಲಿನುಗಳು ಕಿರುಧಮನಿಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಶೈತ್ಯ ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಪೆಟ್ಟು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ದ್ರವ ತುಂಬಿದ ಹೊಪ್ಪಳೆಯನ್ನು ಏಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂರು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ತೋರಿಸಿದಾತ ಲೆವಿಸ್. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಲೆವಿಸನ ತ್ರಿವಳಿಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ (ಟ್ರಿಪಲ್ ರೆಸ್ಪಾನ್ಸ್ ಆಫ್ ಲೆವಿಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಮೊದಲು ಪೆಟ್ಟು ತಾಕಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಮನಾಳಗಳು ಹಿಗ್ಗಿ ಪೆಟ್ಟಿನ ಆಕಾರದ ಕೆಂಪುಗೀರು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಣ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ನರಗಳ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಆ ಸ್ಥಳದ ಧಮನಿ ಹಿಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಂಪಾದ ಬಾಸುಂಡೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ನರಗಳ ಅಖಂಡತೆ ಇರಬೇಕು. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಮಿನಿಟುಗಳ ಬಳಿಕ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ–ಕೆಂಪುಗೆರೆ ಕಂಡ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿದ ಲೋಮನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ದ್ರವಸ್ರಾವ–ಆಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿದ ದದ್ದು ಏಳುವುದು.

ಅಪಧಮನಿಗಳಿಂದ ಅಭಿಧಮನಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ತವು ಲೋಮನಾಳಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಪಧಮನಿ ಅಬಿಧಮನಿಗಳನ್ನು ಜಂಟಿಸುವ ನಾಳಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಳಗಳ ಬಲವಾದ ಸ್ನಾಯು ಸಡಿಲಗೊಂಡಾಗ ರಕ್ತ ಅಪಧಮನಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಅಭಿಧಮನಿಗೆ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಬಹುದು. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಧಿಸುವ ಊತಕದಲ್ಲಿಯೂ ದುಗ್ಧರಸದ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಳಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅನಂತರ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ.

ನರಗಳು : ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನರಗಳೂ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿವೆ. ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಕ್ರಿಯಾವಾಹಿ ನರಗಳು ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಬಿಳಿಯ ಜ್ಞಾನವಾಹಿ ನರಗಳೇ. ಇವು ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೆಳಗೆ ಹೆಣಿಗೆಗೊಂಡಿವೆ. ಹೆಣಿಲಿನಿಂದ ಹೊರತ್ವಚೆಗೂ ನಿಜತ್ವಚೆಗೂ ನರಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಕೊನೆಗಳು–ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವು ಜ್ಞಾನವಾಹಿ ನರಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು–ಬಿಳಿ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಟ್ಟೆಗಳ ಆಕಾರವಾಗಿ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳ ನಡುವೆಯೂ ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಕೆಲನ ತಟ್ಟೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮೀಸ್ನರನ ಕಣಗಳು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಕೈಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ನರತಂತುಗಳು ಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಬಂಧಿಸುವ ಊತಕದಲ್ಲಿ ನಗ್ನವಾಗಿವೆ. ಇವು ನೋವಿನ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಮಿಕ್ಕ ನರತಂತುಗಳು ಪೆಸಿನಿಕಣಗಳು, ಕೌಸನ ಕೊನೆಬುಡ್ಡೆಗಳು, ರೂಫಿನಿಯ ನರಾಂತ್ಯಾಂಗಗಳು ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕೊನೆಗಳು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಒತ್ತಡ, ಶೈತ್ಯ, ಉಷ್ಣಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ. ಉಷ್ಣ ಶೈತ್ಯ, ನೋವು ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಅರಿವೇ ಅಲ್ಲದೆ ತುರಿಕೆ ಅಥವಾ ಕಡಿತ, ತಿನಿಸು ಇದೂ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಅರಿವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕಾರಣ ಉಂಟು. ಟ್ರಿಪ್ಸಿನ್, ಪ್ಯಾಂಕ್ರಿಯಾಟಿನ್ ಮುಂತಾದ ಎಂಡೋಪೆಪ್ಟಿಡೇಸ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಎಂಜೈಮುಗಳು ಹೊರತ್ವಚೆಯನ್ನು

ಸೇರಿದರೆ ತುರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದು. ನಸುಗುನ್ನಿ ಗಿಡದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯುಕಾನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವೂ ಕಡಿತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಎಂಜೈಮುಗಳು ಹುಳುಕಡ್ಡಿ, ಇಸಬು ಇತ್ಯಾದಿ ಚರ್ಮರೋಗಗಳ ತುರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣ. ಹಿಸ್ಟಮಿನ್, ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಲಿನ್ ಇವುಗಳೂ ತುರಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ದದ್ದನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ತುರಿಕೆಗೂ ದದ್ದಿಗೂ ಇರಬಹುದಾದ ಸಂಬಂಧ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಜೀವಕೋಶಗಳು : ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳು ವಿರಳವಾಗಿ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ತಂತುಜನಕ ಕೋಶಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ಅಥವಾ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಎಳೆಗಳೊಡನೆ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಬಹುಶಃ ತಂತುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೂ ಮಾಧ್ಯಮ ವಸ್ತುವೂ ಇವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಒದಗುತ್ತವೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಸ್ಟ್ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ರವೆಯಂಥ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇವು ಹೊರಬಂದಾಗ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಮತ್ತು ಹೆಪಾರಿನ್ ಆಗುತ್ತವೆ. ರಕ್ತಕಣಗಳಾದ ಮಾನೋಸೈಟ್, ಲಿಂಫೋಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪಾಲಿಮಾರ್ಫುಗಳೂ ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಮಧ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಹಿಸ್ಟಿಯೋಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಮಾ ಕೋಶಗಳೆಂಬವೂ ಇವೆ. ಈ ಕೋಶಗಳು ವಿಷಾಣುಗಳ ಸೋಂಕಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹಾಗೂ ರೋಗನಿಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುವು.

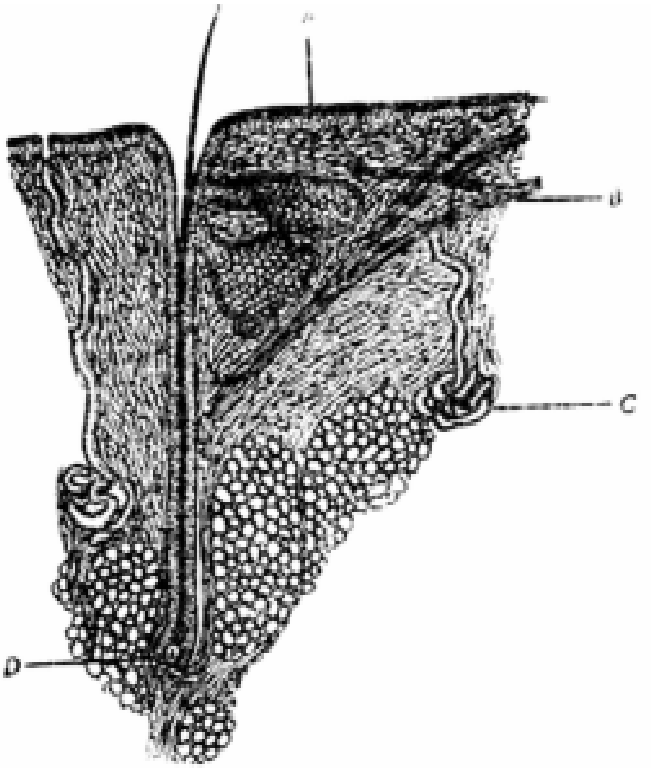

ಚಿತ್ರ 2. ನೆತ್ತಿಚರ್ಮದ ನೇರಕೊಯ್ತು : A. ಸ್ನೇಹಗ್ರಂಥಿ, B. ರೋಮಕೂಪದ ಸ್ನಾಯು, C. ಸ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಿ, D. ರೋಮದ ಕೊನೆ ಬುಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಮಾತೃಕೆ

ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಬೆವರುಗ್ರಂಥಿಗಳು) : ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ರವಿಸುವ ಭಾಗ ಮತ್ತು ವಾಹಕಭಾಗ (ನಾಳ)ಇವೆ. ಸ್ರವಿಸುವ ಭಾಗ ಒಂದೇ ವರಸೆಯ ಲಂಬಕೋಶ (ಕಾಲಮ್ನರ್ ಸೆಲ್ಸ್) ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿದ ಕೊಳವೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಅನೈಚ್ಛಿಕಸ್ನಾಯುಗಳೂ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ತೆಳುವಾದ ತಂತುಗಳೂ ಬುಟ್ಟಿಯಂತೆ ಆವರಿಸಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಧಾರಾಳ ರಕ್ತಪೋಷಣೆ ಉಂಟು. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಯ ನಾಳ ಇಷ್ಟೇ ಗಾತ್ರದ ಕೊಳವೆ ಆದರೂ ಎರಡು ಮೂರು ಕೋಶಗಳ ವರಸೆಯಿಂದಾದ ಭಿತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ರಂಧ್ರ ಬಹು ಕಿರಿದು. ಈ ನಾಳ ನಿಡುಸುರುಳಿಯಾಗಿ ಹೊರತ್ವಚೆದೆಡೆ ನೇರ ಸಾಗಿ ಅದರ ಜಾಚಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಯುವ ಸ್ಕ್ರೂ ಆಕಾರದ ಸಂದಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಿಯೂ ಅದರ ನಾಳವೂ ಹೊರತ್ವಚೆಯಿಂದ ಇಳಿಬಿದ್ದ ಬೆಳೆತಗಳು. ಗೋಚರ ಮತ್ತು ಅಗೋಚರವಾಗಿ ದಿವಸದ 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 600ಮಿ.ಲೀ. ನೀರು ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 80% ಅಗೋಚರವಾಗಿ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಯ ರಂಧ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಮೂಲಕ ಆವಿಯಾಗಿ ಕಳೆಯುವ ನೀರು. ಇದು ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸ್ರಾವವಲ್ಲ. ಇದರ ಪ್ರಮಾಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಮೈಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದ್ರವ ಬೆವರು. ಇದು ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಬಾಷ್ಪೀಭವಿಸಿ ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗೋಚರ ಬೆವರಿನ ಪರಿಮಾಣ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುವ ಅನುವೇದನೆ ನರಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಹಜಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿಸಲು ಇಂಥ ನರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಬೆವರು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಯ ನರಗಳು ಅನುವೇದನ ನರಗಳಾದರೂ ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ನಡುವರ್ತಿ ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಲಿನ್. ಬೆವರು ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ದ್ರವ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗ ಶೇ. 99% ಭಾಗ ನೀರು. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉಪ್ಪು, ಅಮೋನಿಯ, ಯೂರಿಯ, ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಕೊಬ್ಬುಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಗುದ, ಹೊರ ಪ್ರಜನನಾಂಗಗಳ ದ್ವಾರ, ಕಂಕುಳು, ಸ್ತನಾಗ್ರ ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ವಿಶೇಷ ತೆರನಾದ ಸ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಅಪೋಕ್ರೈನ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕೋಶಗಳ ಭಾಗಗಳೇ ಕಳಚಿ ದ್ರವವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಬಿಳಿಯ ಜನರಿಗಿಂತ ಕಪ್ಪು ಜನರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಿಣಿಯರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಸ್ರಾವ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ. ಇವುಗಳ ಸ್ರಾವ ಅತಿ ನೀರಾಗಿರುವ ಹಾಲಿನಂತೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುವ ಏಕಾಣುಗಳಿಂದ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಒಂದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಬಹುಶಃ ಒಂದೊಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಾರೀರಿಕಗಂಧ ಇದಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಚೋದಕ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದೂ ಲೈಂಗಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವವಾಗುವುದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಬಂಧ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸ್ತನಗಳು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಅಪೋಕ್ರೈನ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು.

ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಅಡಿ ಊತಕ : ಇದು ಚರ್ಮಕ್ಕೂ ಅದರ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ಕೊಬ್ಬಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಲಯ. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಬಂಧಿಸುವ ಊತಕ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಕೊಬ್ಬುಶೇಖರಣೆ ಆಗಬಲ್ಲ ಊತಕವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆಗುವುದು ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾರೆಳೆಕೋಶಗಳೂ ಕೊಬ್ಬಿನ ಕೋಶಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವಕಭಾಗವೂ ಕೆಲವು ರೋಮಕೂಪಗಳೂ ಅಡಿಊತಕದಲ್ಲಿವೆ.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು : ಸ್ತನಿಗಳ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳು ಮಾನವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಅಡಿ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಂಡಭಾಗದಲ್ಲಿ–ಒಂದು ತೆಳುವಾದ ಅನೈಚ್ಛಿಕಸ್ನಾಯು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉಂಟು. ಇದರಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ನಡುಗಿಸಬಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಈ ರಚನೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಕಾಸದ ಯಾವುದೋ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಹೋಗಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಒಂದು ಅವಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ರೋಮಗಳಿದ್ದು ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೂ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ತೊಯ್ದಾಗ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ಇರುವ ಅನುಕೂಲತೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಉಡುವ ಬಟ್ಟೆ ವಗೈರೆಗಳಿಂದ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮೈ ಕೂದಲು ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಸದಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ತಿಮಿಂಗಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಕೂದಲು ಮಿತಿಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆನೆ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಬಹು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಒರಟಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಾಡಿನ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳ ನಡುವೆ ನೋವಿನಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗದಂತೆ ಓಡಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆರ್ಮಡಿಲೊದಲ್ಲಿ (ಚಿಪ್ಪು ಹಂದಿ) ಚರ್ಮದ ಹೊರಗೆ ಮೂಳೆಗಳಿಂದಾದ ಕವಚ ಉಂಟು.

ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು ತೆಳುವಾಗಿ ಉಂಟು. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೈಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಂದು ಚೂರು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೂದಲು ಇರುವಂತೆ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆಪುಕ್ಕಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕಶೇರುಕಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಉಳ್ಳವಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಬಾಹ್ಯಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವರ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ರಚನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರತ್ವಚೆಯು ಕೊಂಬಿನಂಥ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಗಡುಸಾಗಿಯೂ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆಗಿಂದಾಗ ಇದು ಪೊರೆ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ವಿಸರ್ಜನೆ ಆಗುವುದೂ

ಉಂಟು. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಟ್ಟೆಯಾದ ಮೂಳೆಯ ಚೂರುಗಳೂ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೆಲನಿನ್ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಂಪು, ಹಸಿರು, ಹಳದಿ, ನೀಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಸ್ತುಗಳೂ ವಿಶೇಷ ಬೀಜಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗಿ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಗೋಸುಂಬೆಯಲ್ಲಿ (ಕವೂಲಿಯನ್) ಇರುವಂತೆ ರಕ್ಷಣಾಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ವರ್ಣ ಬದಲಾಗುವಂತೆಯೂ ಇರಬಹುದು.

ದ್ವಿಚರಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಒದ್ದೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ವಾಯು ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಹೋಗುವಂತಿದೆ. ಈ ಅನುಕೂಲತೆ ಅವುಗಳ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ. ಎಲ್ಲ ಭೂಚರ ಕಶೇರುಕಗಳಂತೆಯೇ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರತ್ವಚೆ ನಿರ್ಜೀವ ಗಡಸುಪೊರೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪೊರೆ ಉಜ್ಜಿದಂತೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಪಿಟ್ಯುಟರಿ ಮತ್ತು ಥೈರಾಯ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ನೆಲಗಪ್ಪೆಗಳ (ಟೋಡ್ಸ್) ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಂಟುಗಳೂ (ವಾರ್ಟ್ಸ್) ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಗಡಸುಭಾಗಗಳು. ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದಾದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಲೋಳೆಯಂಥ ದ್ರವವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಒದ್ದೆಯಾಗಿಟ್ಟು ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇತರ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಿಷವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಸ್ತು ಕಣ್ಣಿಗಾಗಲಿ ಮೂಗಿಗಾಗಲಿ ತಾಕಿದರೆ ಬಹುವಾಗಿ ಉರಿಯಾಗುವುದಾದರೂ ಮಾನವನ ಕೈಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಏನೂ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷವಸ್ತುವಿನ ಭಯದಿಂದ ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ನುಂಗುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಟೋಡುಗಳನ್ನು ನುಂಗವು. ಅನೇಕ ಕಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತಾನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೆಲನಿನ್ ಕಣಗಳು ಜೀವಕೋಶಗಳೊಳಗೆ ಗುಂಪುಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೋಶದೊಳಗೆಲ್ಲ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕಣಗಳ ಈ ಚಲನೆ ಪಿಟ್ಯುಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗುವುದು.

ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು ಟೀಲಿಯಾಸ್ಟ್ ಗುಂಪಿನವು. ಇವುಗಳ ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಯ ಚೂರುಗಳಿದ್ದು ಅವು ಹೊರತ್ವಚೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂಳೆಯ ಚೂರುಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುವು. ವೃಕ್ಷಗಳು ದಪ್ಪವಾಗುವಾಗ ಕಂಡುಬರುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಉಂಗುರಗಳಂತೆ ಈ ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಗುರಗಳು ಕಂಡುಬಂದು ಮೀನಿನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೊರತ್ವಚೆ ಅಧಿಕ ಕೆರಾಟಿನ್ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದ ಕೊಂಬಿನಷ್ಟು ಗಡುಸಾದ ಪದರ. ಆವರಣದ ಜಲವು ದೇಹದ ಒಳಹೊಗದಂತೆ ತಡೆಯಾಗಿರುವುದು ಇದೇ. ಷಾರ್ಕ್ ಅಂದರೆ ಚೊರೆ ಮೀನುಗಳಂಥ ಕೆಳದರ್ಜೆ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಬಹುಮಂದ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆರಾಟಿನ್ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಹೊರತ್ವಚೆಯೇ ಕಾರಣ. ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ರಚನೆಯುಳ್ಳ ಪ್ಲಕಾಯ್ಡ್ ಹುರುಪೆಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇವೆ. ದುಂಡುಬಾಯಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ನುಣ್ಣಗೆ ಮತ್ತು ತೆಳ್ಳಗೆ ಇದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊರ ಮತ್ತು ನಿಜತ್ವಚೆಗಳೆರಡೂ ಇವೆ. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ತ್ವಚೆಯ ಅಡಿ ಊತಕದಿಂದ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಕೋಶಗಳು ಮತ್ತು ನಾರೆಳೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

2 ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧಗಳು (ಅಪೆಂಡೇಜಸ್) : ಕೂದಲು ಮತ್ತು ಉಗುರು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧಗಳು. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದು ರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವ ಪಂಜಗಳು ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಉಗುರುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಮಾತ್ರ ಇವು ಸಾಧಕಗಳು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಂಬುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಘೇಂಡಾಮೃಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬು ಮೂಗಿನ ಮೇಲಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನೆಲ ಮತ್ತು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಗೊರಸುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧಗಳೇ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ರೆಕ್ಕೆಪುಕ್ಕಗಳು ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ. ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿನೊಡನೆ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿ (ಸೆಬೇಷಿಯಸ್ ಗ್ಲಾಂಡ್) ಉಂಟು. ಆದರೆ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಕ್ಕಗಳೊಡನೆ ಇಂಥ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪಕ್ಷಿಯ ತೋಕೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಪ್ರೀನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿ ಉಂಟು. ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹುವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಡ್ಡಾದ ಇದರ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ತೆಗೆತೆಗೆದು ಹಕ್ಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ರೆಕ್ಕೆಪುಕ್ಕಗಳ ಬುಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ದೇಹ ಮಳೆ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಆವರಣದ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ತೋಯದಂತಿರುವುದು. ರೆಕ್ಕೆಪುಕ್ಕಗಳು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹಾರಾಟಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಲೈಂಗಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಗೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೊಕ್ಕು, ಕಾಲುಗುರುಗಳು ಕೂಡ ಚರ್ಮದ ಅನುಬಂಧಗಳೇ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪರಿಸರ ಜೀವನಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಬಹುರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆಹಾರವಿತರಣೆಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಈ ಅನುಬಂಧಗಳು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೂದಲು : ಇದು ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ರೋಮಕೂಪದಲ್ಲಿ (ಹೇರ್ ಫಾಲಿಕಲ್) ನೆಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಭಾಗ ಕೂದಲಿನ ಬೇರು. ರೋಮಕೂಪ ಮತ್ತು ಕೂದಲು ಎರಡೂ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೋಶಗಳಿಂದಾದವೇ. ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಒಂದು ಗುಳಿ ನಿಜತ್ವಚೆದೊಳಗೆ ಇಳಿಬಿದ್ದು ಆಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ರೋಮಕೂಪವಾಗುವುದು. ಇದರ ಕೊನೆ ಬುಡ್ಡೆ (ಬಲ್ಬ್) ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಊತಕ ಸ್ತನಾಗ್ರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ವರಸೆಯಾಗಿ ಅಳವಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುವ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಗುಳಿಯ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಮಾತೃಕೆ ಜೀವಕೋಶಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗಾಯದಿಂದ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ನಾಶವಾದಾಗ ಹೊಸ ಹೊರತ್ವಚೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ರಿಪೇರಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಜತ್ವಚೆಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ರೋಮಕೂಪದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪದರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೂಪದ ಒಳವರಸೆ ನಿರ್ಜೀವಪದರದಿಂದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೊರಗೆ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಎರಡು ಪದರಗಳನ್ನೂ ಇವನ್ನು ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಊತಕದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ತಳಹದಿಪದರವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೂದಲ ಬುಡ್ಡೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಕೂದಲು ಟೊಳ್ಳಿಲ್ಲದ ತಂತು. ಇದರಲ್ಲೂ ಮೂರು ವರಸೆ ರಚನೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದರ ಹೊರವರಸೆ ನಿರ್ಜೀವಪದರ. ಕೂದಲಿನ ಹೊರವರಸೆ, ರೋಮಕೂಪದ ಒಳವರಸೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಣ್ಣ ಮುಳ್ಳುಗಳಂತಿರುವ ಚಾಚುಗಳು ಕೆಳಮುಖವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಇವು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೂದಲು ಕೂಪದೊಳಗೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಿತ್ತಾಗ ಇದು ಛಿದ್ರಿಸಿ ಬರುವುದೇ ಹೊರತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬುಡಮೂಲವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೂದಲ ಹೊರವರಸೆ ಕೂಪದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಮಾತ್ರ ಕೂದಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವರಸೆಯ ಒಳಗಿರುವುದು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಮೆಲನಿನ್ ಕಣಗಳಿರುವ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದಾದ ಕೂದಲ ರಗಟೆ (ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸ್). ಕೂದಲಿನ ಬಣ್ಣ ಈ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೆಲನಿನ್ ಕಣಗಳ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕೂದಲಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು ಕೂದಲಿನ ತಿಳ್ಳು (ಮೆಡುಲ). ಇದು ಸಹ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದಾದುದಾದರೂ ಕೂದಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಮಾತ್ರ ಈ ಕೋಶಗಳಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅನಿಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಿಲ ಪರಿಮಾಣದ ಆಧಿಕ್ಯವೂ ಕೂದಲಿನ ರಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಲನಿನ್ನಿನ ಅಭಾವವೂ ಕೂದಲು ಬೆಳ್ಳಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಕೂದಲ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಅನಂತರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ತಟಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕೂದಲುಕೂಪದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾತೃಕೆ ಕೋಶಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಗ ಅದು ಸತ್ತ ಕೂದಲು. ಆದರೂ ಅದು ಇನ್ನೂ ಕೂಪದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕೂಪದ ಭಿತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕ್ರಮೇಣ ಸಡಿಲಗೊಂಡು, ಕೂದಲು ಬುಡ್ಡೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆ ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹೊಸ ಕೂದಲು ಅದೇ ಕೂಪದಿಂದ ಹೊರಬಂದಂತೆ, ಈ ಸತ್ತ ಕೂದಲು ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬುಡ್ಡೆಯಿಂದ ಪುನಃಪುನಃ ಕೂದಲು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಉದುರುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಈ ಕ್ರಮದ ಕಾಲಮಿತಿ ದೇಹದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಕಾಲು ಮತ್ತು ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದು ಉದುರುವುದಕ್ಕೆ ಬಹುಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ತೀವ್ರವಾದ ಜ್ವರ, ಅಧಿಕ ರಕ್ತಸ್ರಾವ, ಭಾರಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮುಂತಾದ ತೊಡಕುಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ಕೂದಲು ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಂತುಹೋಗಿ ಅದು ಮಾತೃಕೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೂದಲೂ ತಟಸ್ಥಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂಥ ತೊಡಕು ಉಂಟಾದ 2–4 ತಿಂಗಳ ಬಳಿಕ ಇನ್ನೊಂದು ಕೂದಲು ಎಲ್ಲ ರೋಮಕೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟಲು ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹಳೆಯ ಕೂದಲು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ಉದುರಿಹೋಗುವುದು. ಹೆರಿಗೆಯ ತುರುವಾಯ ಬಾಣಂತಿಯರಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಕೂದಲು ಉದುರುತ್ತದೆ.

ರೋಮಕೂಪವು ಚರ್ಮದ ತಲಕ್ಕೆ (ಪ್ಲೇನ್) ಲಂಬವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಸ್ವಲ್ಪ ಓರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಓರೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಓರೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರದ ಸ್ನಾಯು ರೋಮಕೂಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಭಿತ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ತಳಭಾಗವನ್ನೂ

ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನೈಚ್ಛಿಕಸ್ನಾಯು. ರೋಮಾಂಚನವಾದಾಗ ಕೂದಲನ್ನು ನಿಮಿರಿಸುವ ಸ್ನಾಯು ಇದೇ. ಸಂಕುಚಿಸಿದಾಗ ಇದು ರೋಮಕೂಪದ ಓರೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಂತಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಂಕುಚನೆ ನರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಮಾಂಚಕ ಸ್ನಾಯುಗಳಿಗೆ (ಎರೆಕ್ಟೊರಿಸ್ ಪೈಲೋರಮ್) ನರಪೂರೈಕೆ ಅನುವೇದನ ನರಗಳಿಂದಾಗುವುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಡ್ರಿನಲಿನ್ ಬಿಡುಗಡೆ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೋಮಕೂಪಕ್ಕೂ ರೋಮಾಂಚಕ ಸ್ನಾಯುವಿಗೂ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಸ್ನೇಹಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಸಬೇಷಿಯಸ್ ಗ್ಲಾಂಡ್ಸ್) ಇವೆ. ಜಿಡ್ಡಾದ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಇವು ತಮ್ಮ ನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ರೋಮಕೂಪದೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಕೂದಲು ನಿಮಿರಿದಾಗ, ರೋಮಾಂಚಕ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸಂಕುಚನದಿಂದ ಒತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ನೇಹಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಹೀಗೆ ಸ್ರಾವ ರೋಮಕೂಪವನ್ನು ಸೇರುವುದಲ್ಲದೆ, ಕೂಪಚಲನದಿಂದ ಅದರ ಹೊರಗೂ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರೋಮಕೂಪವನ್ನು ಸೇರಿದ ಈ ಸ್ನಿಗ್ಧಪದಾರ್ಥ ಕೂಪದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವ ಕೂದಲನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೊರಬೀಳುವುದು. ಇದು ಸುತ್ತಲೂ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಕೂದಲ ಮೇಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಚರ್ಮವನ್ನೂ ಕೂದಲನ್ನೂ ಮೃದುವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಯ ಸ್ರಾವ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯ ಜೀವಕೋಶ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದು ಜಿಡ್ಡುಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾದುದು. ಇದು ಕೊಬ್ಬು ಮತ್ತು ಮೇಣದ ಮಿಶ್ರಣ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೊಬ್ಬಿನ ಆಮ್ಲಗಳು, ಕೊಲೆಸ್ಟಿರಾಲ್ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನುಗಳೂ ಇವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಚರ್ಮಕೂದಲುಗಳು ಒದ್ದೆಯಾದರೂ ನೀರು ಅವುಗಳ ಒಳಸೇರದಂತೆಯೂ ಒಣ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ಒರಟಾಗಿ ಬಿರಿಯದಂತೆಯೂ ಕೂದಲು ಒರಟಾಗದಂತೆಯೂ ಕಾಪಾಡುವುದು ಈ ಸ್ರಾವದ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ವಿಷಾಣುಗಳನ್ನೂ ಬೂಷ್ಟುಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಖ ಎಣ್ಣೆ ಬಳಿದಂತೆ ಕನುಗಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅಡಚಣೆಯಾಗಿ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಊತ ಉಂಟಾದರೆ ಮೊಡವೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೈಬೋಮಿನ ಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ ಜಾತಿಗೇ ಸೇರಿದವು. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೋಮಕೂಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಇರುವುವಾದರೂ ತುಟಿಗಳ ಕೆಂಪಂಚು ಮುಂತಾದ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಂಗೈ ಅಂಗಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತುಪ್ಪುಳವಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪುಳಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಿಡ್ಡುಗ್ರಂಥಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ತುಪ್ಪುಳದ ಅಧಿಕ ಜಿಡ್ಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಉಗುರುಗಳು : ಕೈಕಾಲು ಬೆರಳುಗಳ ತುದಿಯ ಬೆನ್ನುಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಮದ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಗಡಸು ಹೊರಪೊರೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿ ಉಗುರಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರಾಟಿನ್ ತುಂಬಿದ ಹೊರಪೊರೆಯ ತಟ್ಟೆಕಣಗಳು ಸುಲಿದುಹೋಗದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಒತ್ತಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಉಗುರು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಉಗುರಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮಡಿಕೆಯ ಹೊದಿಕೆ ಉಂಟು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗುರಿನ ಕೆಳಗಿರುವ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಉಗುರಿನ ಮಾತೃಕೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನಿರಂತರ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕೆರಾಟಿನ್ನನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ನಿರ್ಜೀವ ಉಗುರುವಸ್ತುವಾಗುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಮುಂಚೆ ಇದೇ ರೀತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಉಗುರನ್ನು ಅದರ ಹಾಸಿಗೆ (ನೇಯ್ಲ್‌ಬೆಡ್) ಭದ್ರವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉಗುರು ಹಾಸಿನಲ್ಲಿರುವ ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಚಾಚುಗಳು ಉಗುರಿನ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಕಂಡುಬರುವ ಉದ್ದವಾದ ಸಾಲುಗಳು. ಹೊಸತಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಉಗುರು ಬೆಳೆದು ಉಗುರಿನ ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 5–6 ತಿಂಗಳುಗಳು ಬೇಕೆಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹವಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಂತೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಮಧ್ಯದ ಬೆರಳಿನ ಉಗುರು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿಯೂ, ಕಿರುಬೆರಳಿನದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಕಾಲಿನ ಉಗುರು ಕೈಬೆರಳಿನ ಉಗುರಿಗಿಂತ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಲುಗುರಿನ ಅಣಬೆರೋಗವನ್ನು ಅಣಬೆ ನಿರೋಧಕ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯ. ಯಾವೊಂದು ವಿಷಮ ರೋಗದಿಂದಲಾದರೂ ನರಳಿದಾಗ ಉಗುರುಗಳ ಪೋಷಣೆ ತಗ್ಗಿ ಮಾತೃಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಗ್ಗಿ ಉಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಜಾಡುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉಗುರುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಉಗುರುಹಾಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೋಶಗಳು ಗಾಯಗೊಂಡು ಕೆರಾಟಿನ್ನನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. (ಡಿ.ಪಿ.ಜೆ.; ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

3 ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಕ್ರಿಯೆ : ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ನರತಂತುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ; ಮತ್ತು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಒಂದು ಎಂದು ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಚರ್ಮದ ನೆರವಿನಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಿಕಜ್ಞಾನ (ಜನರಲ್ ಸೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಜ್ಞಾನ ದೇಹದ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಎಲ್ಲ ನೋವಿನ ಅರಿವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜೀವಿಗೆ ತನ್ನ ಮೈಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲೂ, ಅದು ಅಪಾಯಕರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಪಡೆಯಲೂ, ತಿಳಿದಂತೆ ಮತ್ತು ತಿಳಿಯದಂತೆ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ನೋವಿನ ಅರಿವು ನಗ್ನನರಾಗ್ರಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಪರ್ಶ, ಒತ್ತುವಿಕೆ, ಥಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಿಸಿ ಇವುಗಳ ಅರಿವು ವಿಶಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರಗಳಾದ ಮೆಕ್ಕೆಲನ ತಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಮೀಸ್ನರನ ಕಣಗಳು, ಪೆಸಿನಿಯ ಕಣಗಳು, ಕ್ರೌಸನ ಅಂತ್ಯ ಬುಡ್ಡೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಫಿನಿಯ ನರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಮಾತ್ರ ನಾಶವಾಗಿ ಇತರ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ಹೊರ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳ ಸ್ವಭಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲದೆ ನರಾಗ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾಗುವ ನರಪ್ರಚೋದನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ವಿವಿಧಸಂವೇದನೆಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರಿವು ಮೂಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿದಾಗ (ಆಸ್‌ಫಿಕ್ಸಿಯ) ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಮೊದಲು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಾದ ಚಳಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಥಂಡಿ, ಆಮೇಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶ, ನೋವು, ಬಿಸಿ–ಇವು ತಿಳಿಯದಂತಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೇ ಕೊಕೇನ್ ಎಂಬ ಸಂವೇದನಹಾರಿ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೊದಲು ತಂಡಿಯ ಅರಿವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ನರದ ಸುತ್ತ ಆಲ್ಕೊಹಾಲನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ರೀತಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದು ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಸಂವೇದನೆ. ಸ್ಪರ್ಶ ನೋವುಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರಗಳ ರಚನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ನಡುಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿರುಳಿನಂತೆ ನಗ್ನನರಾಗ್ರ ಉಂಟು. ಮೃದುವಾದ ಜೀವಕೋಶಗಳೂ ಅವುಗಳ ಹೊರಗೆ ಪದರಪದರವಾಗಿರುವ ಬಂಧನಾಂಗಾಂಶದ ಕವಚವೂ ಇದನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ವಿವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ನರಾಗ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅನೇಕವೇಳೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೆಕ್ಕೆಲನ ತಟ್ಟೆಗಳು ಬೆರಳುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಟಿ ಬಾಯಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೆಳಭಾಗದ ಜೀವಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಇವು ಕಂಡುಬರುವುವು. ಮೀಸ್ನರನ ಕಣಗಳು ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಹೊರಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಅಂಡಾಕಾರದ ಮೊಗ್ಗುಗಳಂತೆ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ತಳದಿಂದ ಜ್ಞಾನವಾಹಿ ನರತಂತು ಹೊರಟು ಇತರ ತಂತುಗಳೊಡಗೂಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಮಿದುಳ ಬಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಮಿದುಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿನಿಯ ಕಣಗಳು ಆಕಾರ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುಳ್ಳಿಯ ಲಂಬಕೊಯ್ತವನ್ನು ಹೋಲುವುವು. ಇವು ಇನ್ನಿತರ ನರಾಗ್ರಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ದಪ್ಪ ಸಾಸಿವೆಕಾಳಿನ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳ ಚರ್ಮದ ಅಡಿ ಊತಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನಾಯುಹುರಿ, ಕೀಲುಕವಚ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯೂ ಪೆಸಿನಿಯ ಕಣಗಳು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಒತ್ತುವಿಕೆಯಿಂದ ಆಗುವ ರೂಪಪಲ್ಲಟದಿಂದ ಇವು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಒತ್ತುವಿಕೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಕ್ರೌಸನ ಅಂತ್ಯಗೋಳಗಳು ತುಟಿ, ನಾಲಗೆ, ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಜನನಾಂಗಗಳ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಇವು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸ್ಪರ್ಶಕಣಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಚರ್ಮ ತಣ್ಣಗಾದಾಗ ಇವು ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಂಡು ತಂಡಿಯನ್ನು ಅರಿವಿಗೆ ತರುವುವು. ರೂಫಿನಿಯ ಅಂತ್ಯಾಂಗಗಳು ಚರ್ಮ ಬಿಸಿಯಾದಾಗ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಸಣ್ಣವಾದ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರಗಳು ಇರುವ ಬಿಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ (ಸ್ಪಾಟ್) ಆಯಾ ಪ್ರಾಯಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು 70–80 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಅದು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗಿ ಈ ನರಾಗ್ರಗಳ ರಚನೆ ಇರುವುದೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅರಿವನ್ನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ. 6 ಚ.ಸೆಂಮೀ. ಚರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಉಷ್ಣತೆ 25^0 ಸೆಂ. ಇದ್ದಾಗ 17 ಥಂಡಿ ಬಿಂದುಗಳು (ಕೋಲ್ಡ್ ಸ್ಪಾಟ್ಸ್) ಇದ್ದುದನ್ನೂ ಅದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 33°ಸೆ. ಆದಾಗ 93 ತಂಡಿ ಬಿಂದುಗಳು ಇದ್ದುದನ್ನೂ ಬಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕೌಬಿ ಎಂಬವರು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೋರಿಸಿದರು (1949). ನಿಜವಾಗಿ 17 ಬಿಂದುಗಳಿರುವುವೋ 93 ಬಿಂದುಗಳಿರುವುವೋ ಇಲ್ಲವೇ ಈ ಬಿಂದುಗಳಿರುವುದೇ ಸುಳ್ಳೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಬರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಅಲ್ಲದೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಅಧಿಕವಾದ ಥಂಡಿ ತಟ್ಟಿದರೂ ಅದರ ಅರಿವೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ವೆಂಬುದೂ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೇ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಯಿಕಜ್ಞಾನ ಇರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನರಾಗ್ರವಿರುವುದು ಖಚಿತವಾದರೂ ಥಂಡಿಯ ಅರಿವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರವಂತೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರಕಿವಿ, ಉದರದ ಕೂದಲಿರುವ ಚರ್ಮದ ಭಾಗ, ಕೈಬೆರಳುಗಳ ಬೆನ್ನುಭಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ನೋವಿನ ಅರಿವುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನರಾಗ್ರಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದರೂ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಥಂಡಿ ಬಿಸಿಗಳ ಅರಿವು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ನರಾಗ್ರ ಇಂಥ ಅರಿವಿಗೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾದೀತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಚರ್ಮದ ನರತಂತುಗಳು ಪೂರೈಕೆ ಆಗುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ. ಒಂದು ನರತಂತುವಿನ ಕವಲುಗಳು ಅನೇಕ ಬಿಂದು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನರತಂತುಗಳನ್ನು ಸೇರುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಈ ರೀತಿಯ ಪರಸ್ಪರ ಅಧಿವ್ಯಾಪನೆಯಿಂದ (ಓವರ್‌ಲ್ಯಾಪಿಂಗ್) ಒಂದೆರಡು ನರಗಳು ನಾಶವಾದರೆ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂವೇದನೆಯೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂವೇದನಗಳ ಅರಿವಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವ ನರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕವಲುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಮಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನರಾಗ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ನರಾಗ್ರಗಳಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಚೋದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಯವಾದರೆ ಅತಿ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನವೂ ತಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಖದಂತೆ ಬಹುನರಗಳು ಪೂರೈಕೆ ಆಗುವ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅಷ್ಟೇ ಗಾಯ ಆದಾಗ ನೋವು ಇಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನರಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಆಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಪ್ರಜನನಾಂಗಗಳಾದ ಶಿಶ್ನಭಗಲಿಂಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಿಂದುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯಾಗಲಿ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯಾಗಲಿ ಹೆಚ್ಚೇನಿಲ್ಲ. ಕೊಯ್ದ ಗಾಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಗಾಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ನರಾಗ್ರವಾದರೂ ಅತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಚೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ನೋವುಂಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ಶೀತೋಷ್ಣ, ಒತ್ತಡ ಇವುಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನರಾಗ್ರಗಳ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದಲೇ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಂವೇದನೆ ನೋವು ಎನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು. ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರೋಮಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ವೇಗ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲುಗಾಡಿಸಿದರೂ ಸ್ಪರ್ಶಾನುಭವವಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ನೋವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೋವಿನ ಅರಿವಿಗೆಂದೇ ನರಾಗ್ರಗಳಿರುವುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ. ವೇದನಾಶಾಮಕ ಔಷಧಿಗಳು(ಅನಾಲ್ಜೆಸಿಕ್ಸ್) ನೋವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿವಿಗೆ ಬರದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಶಿತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವು ಇಂಥ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ನಗ್ನನರಾಗ್ರಗಳು ನೋವಿನ ಅರಿವಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರ್ನಿಯ ಎಂಬ ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಯ ಪಾರಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಇಂಥ ನರಾಗ್ರಗಳೇ ಇದ್ದರೂ ಸ್ಪರ್ಶ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದಲೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ್ದೇನೆಂದರೆ ಚರ್ಮದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶಶೀತೋಷ್ಣಗಳು ನೋವು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವ ಬಿಂದುಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನರಾಗ್ರಗಳಿರುವುವೆಂದೂ ಅವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುವೆಂದೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅನೇಕ ನರಾಗ್ರಗಳು ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಳ್ಳುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ನರಾಗ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂಥ ಮಿಶ್ರಪ್ರಚೋದನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಪ್ರಚೋದನೆ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂವೇದನೆಯ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಪರ್ಶ: ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಅಳತೆ ಆಕಾರಗಳು, ನಯ, ಒರಟು, ದೃಢತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದಂತೆಯೇ ಮೀಸ್ನರನ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಮೆರ್ಕೆಲನ ತಟ್ಟೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕೈಬೆರಳ ತುದಿ, ತುಟಿ, ಸ್ತನಾಗ್ರಗಳು ಮತ್ತು ದೇಹದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ದ್ವಾರಗಳು ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಗೈ, ಗಲ್ಲ, ಹಣೆ, ಕೈತೋಳಿನ ಒಳಭಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಕಡಿಮೆ. ತೊಡೆಯ ಮಧ್ಯದ ಮುಂಭಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಾನುಭವ ಬಹುಮಂದ. ಕೂದಲಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನರಾಗ್ರಗಳು ಬುಟ್ಟಿಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಕೂದಲು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿ ಅಲುಗಿದರೂ ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕೂದಲು ಸನ್ನೆಗೋಲಾಗಿ (ಲಿವರ್) ವರ್ತಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಕೂದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಳತೋಳಿನ (ಫೋರ್ ಆರ್ಮ್) ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಯ ಎಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಹಗುರವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ ಸ್ಥಳ ಇಂಥದೇ ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಕಣಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ನಾವು ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಕಾಯಂ ಸ್ಪರ್ಶ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಪೆಸಿನಿಯ ಕಣದಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ (ಡಿಸ್ಕ್ರಿಮಿನೇಷನ್) ನಾಲಿಗೆ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ 3 ಬಿಂದುಗಳು ಇಲ್ಲಿ 1ಮಿಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಿಳಿಯುವುದು. ಬೆರಳು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತರ 2ಮಿಮೀ. ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ತೋಳು (ಆರ್ಮ್), ತೊಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳು 6–7ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಂತರದೊಳಗೆ ಇದ್ದರೆ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನರಗಳು ರೋಗಪೀಡಿತವಾದಾಗ ಸ್ಪರ್ಶತಾರತಮ್ಯ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಪರ್ಶತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವಾನ್ ಫ್ರೇ ಎಂಬುವನ ರೋಮಸಂವೇದನಾಮಾಪಕ (ಹೇರ್ ಈಸ್ತೀಸಿಸಿಯೋಮೀಟರ್) ಎಂಬ ಸಲಕರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವು : ದೇಹೋಷ್ಣತೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳು ಥಂಡಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಸಿಬಿಂದುಗಳಿರುವ ಚರ್ಮಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಶೈತ್ಯ ಅಥವಾ ಉಷ್ಣಗುಣವೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತನಾಗ್ರಗಳು, ಎದೆ, ನಾಸಿಕ, ತೋಳಿನ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಉದರ–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವು ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಬಿಸಿಲುಗಾಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಡ್ಡಲ್ಪಡುವ ಮುಖ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅರಿವು ಮಂದ. ಒಂದು ವಸ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ತಣ್ಣಗಿರುವುದು ಅಥವಾ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು 27° ಸೆಂ. ನಿಂದ 32° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ 0.2° ಸೆಂ. ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ವಸ್ತುಗಳ ಉಷ್ಣತಾಮಟ್ಟ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಷ್ಣತಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪರ್ಶ, ಒತ್ತುವಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಚರ್ಮ ಉಷ್ಣತೆಗೂ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಸುಲಭ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರು, ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಉಗುರುಬೆಚ್ಚಗಿನ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು; ಒಂದು ಕೈಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಇಟ್ಟು ಬಳಿಕ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ಉಗುರುಬೆಚ್ಚಗಿನ ನೀರಿನಲ್ಲಿಡುವುದು; ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗೆ ಬೆಚ್ಚಗಾದ ಅನುಭವವೂ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗೆ ತಣ್ಣಗಾದ ಅನುಭವವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕೈ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ತರುವಾಯ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಬಿಸಿಯ ಅನುಭವ ಉಂಟಾದರೂ ಆಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ತಣ್ಣಗಿರುವಂತೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುವುದು. ತೂಕದ ಬಟ್ಟು ತಣ್ಣಗೆ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದೇ ತೂಕದ ಬಿಸಿಯಾದ ಬಟ್ಟಿಗಿಂತ ಭಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಂಜಿನ ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಕಿಸಿದ್ದು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟಮೇಲೂ ಕೆಲವು ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಕಾಲ ತಣ್ಣಗೆ ಕೊರೆಯುವ ಅನುಭವ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಮೆಂಥಾಲ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿರುವ ಶುಂಠಿ ಪೆಪ್ಪರ್‌ಮಿಂಟನ್ನು ತಿಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡಿದರೆ ತಣ್ಣಗಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವ. ಬಹುಶಃ ಮೆಂಥಾಲ್ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಥಂಡಿಯ ಅರಿವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ನರಾಗ್ರದ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡುವ ವಾಯುವೂ ತಣ್ಣಗಿರುವಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ತಂಪಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು ಅಥವಾ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ. ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿದ ಚರ್ಮ ತಣ್ಣಗಾಗುವುದರಿಂದ ಚಳಿಯೂ ಬಿಸಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸೆಖೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದು ತಿರುಗುಮುರುಗಾಗುವುದುಂಟು. ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ದೇಹೋಷ್ಣ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಳೆದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಸಹಜ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ತಾವು ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದೇವೆಂಬ ಅನುಭವವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಮದ್ಯಸಾರದಿಂದ ಚರ್ಮದ ಧಮನಿಗಳು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ತಸಂಚಾರದಿಂದ ಚರ್ಮ

ಶಾಖಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುವುದಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಲೇರಿಯ ಜ್ವರದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವವರ ಚರ್ಮ ಅಧಿಕ ಜ್ವರದಿಂದ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದಷ್ಟು ಚಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಅರಿವು ಹೀಗೆ ಎಂದೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಖಚಿತವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ನೋವು : ಈ ಅನುಭವ ಸ್ಪರ್ಶಶೀತೋಷ್ಣಗಳಿಗಿಂತ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸ್ಪರ್ಶಶೀತೋಷ್ಣಗಳು ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಂವೇದನೆಗಳು. ಆದರೆ ನೋವು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ಒಳ ಅಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಸ್ಪರ್ಶಶೀತೋಷ್ಣಗಳು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಹಿತಕರವಾಗಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೇ ಅಹಿತಕರ ವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನೋವು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಹಿತಕರವೇ. ಸ್ಪರ್ಶಶೀತೋಷ್ಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಇವು ಗಮನದಿಂದ ಅಳಿಸಿಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ನೋವು ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂವೇದನೆ ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನೋಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮುಳ್ಳು ಇರುವಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ಬಿಡದೆ ನೋಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅನುಭವವಿಲ್ಲದಿರುವವರಿಗೆ ನೋವಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನೋವಿನ ತೀವ್ರತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನೋವಿನ ಮಾಪನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತತ್‌ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವ, ಬೆವರುವ, ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ, ಗುಂಡಿಗೆಯ ಮಿಡಿತ ವೇಗವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನೋವಿನ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಳೆಯಬಹುದು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಘಾಸಿಯಾದಾಗ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರಕ್ಷಣಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಜೊತೆಗೂಡಿರುವ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯೇ ನೋವು ಎಂದು ಷೆರಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಅದರ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ರಕ್ಷಣಕ್ರಮ ನೋವಿನಿಂದ ಖಾತರಿಯಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಘಾಸಿಯಾಗಬಹುದಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅಪಾಯ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸೂಜಿ ಚುಚ್ಚಿದಾಗ, ಬಿಸಿ ತಗುಲಿದಾಗ ನೋವು ಉಂಟಾಗಿ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಆ ಭಾಗ ಅನೈಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ (ವಿತ್‌ಡ್ರಾಯಲ್ ರಿಫ್ಲೆಕ್ಸ್) ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಗಾಯ ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಗುಂಡಿಗೆಯ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಶ್ರಮಕೆಲಸಗಳಿಂದ ತೀವ್ರ ಎದೆನೋವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ನೋವಿನಿಂದ ಇಂಥ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಾರದು ಎನ್ನುವ ಅರಿವು ಹಾಗೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಊತಗೊಂಡಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವುದು ದೇಹಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವೆಂದು ಮನಗಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ನೋವು ಇಂಥ ರಕ್ಷಣೆಯ ನಿಶ್ಚಯತೆಗೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸಂವೇದನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಏಡಿಗಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾತೀತ ಮಟ್ಟ ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ನೋವೇ ಕಾಣಬರದೆ ಅಗಾಧ ಹಾನಿಯಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನಂತರ ಕಾಣಬರುವ ತೀವ್ರ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ನೋವು ರೋಗಿಗೆ ಯಾವ ಅನುಕೂಲತೆಗೋಸ್ಕರ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ನೋವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾನಸಿಕ ಸೌಖ್ಯನಾಶ ಹಾಗೂ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕ್ರಮಗಳ ಏರುಪೇರುಗಳು ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗುಂಡಿಗೆ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು, ಟೊಳ್ಳು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶೂಲೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಅಡಿ ಊತಕಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನಿರಂತರ ಯಾತನೆಗಳು ಚರ್ಮದ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವ ನೋವಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಚರ್ಮದಿಂದ ಅನುಭವವಾಗುವ ನೋವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ, ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ, ಜಜ್ಜಿದಂತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂದೂ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತುಡಿತ, ಉರಿ, ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿರುವ ನೋವು ಏರಿಳಿತವಿಲ್ಲದ ನಿರಂತರ ಯಾತನೆ, ಮೂಗುನೋವು, ಕಿವಿನೋವು ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನೋವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನರಾಗ್ರಗಳು ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನರಾಗ್ರಗಳು, ಎರಡೂ ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಉರಿನೋವು (ಬರ್ನಿಂಗ್ ಪೇನ್) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯದಿಂದ ಊತ ಉಂಟಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಧಮನಿಗಳು ಹಿಗ್ಗಿ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯೂ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನಾಡಿಮಿಡಿತ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಡಿಮಿಡಿತದೊಡನೆ ರಕ್ತಾಧಿಕ್ಯವಾಗಿ ಗಾಯಗೊಂಡ ಭಾಗ ಹಿಗ್ಗಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಕಣಗಳೂ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಅಂಥ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲೂ ನೋವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ತುಡಿತ. ಬಹುಶಃ ನೋವಿನ ನರಾಗ್ರಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯೂ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಅದರ ಮೊನೆ ಚರ್ಮದೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ನೋವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಚುಚ್ಚುನೋವಿನ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ನೋವು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕ್ಷಣಗಳಾದ ಬಳಿಕ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋವಿನ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಕಾಲಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ವೇಗಯಾತನೆಗೂ (ಫಾಸ್ಟ್ ಪೇನ್) ಅನಂತರದ ನಿಧಾನ ಯಾತನೆಗೂ (ಸ್ಲೋ ಪೇನ್) ಇರುವಷ್ಟು ಕಾಲಾಂತರ ಕೈಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊಕೇನ್ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ವೇಗಯಾತನೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಧಾನಯಾತನೆ ತೀವ್ರವಾಗಿಯೂ ಬಹುಕಾಲಿಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಕಿರಣ ಅಥವಾ ವಿಸರಿತ ಉಷ್ಣ (ರೇಡಿಯಂಟ್ ಹೀಟ್) ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಗಿದರೆ ಮೊದಲು ಚುರುಕ್ ಎಂಬ ನೋವು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನುಭವವಾಗಿ ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉರಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಕೇನ್ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಈ ಉರಿಯ ಅನುಭವ ಆಗಲಾರದ್ದರಿಂದ ವಿಸರಿತ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಬಹುದು. ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ನೋವು ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವು ಉಂಟಾದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ನೋವಾದಾಗ ಭದ್ರವಾಗಿ ತುಟಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕೈಕೈಹಿಸುಕಿಕೊಂಡು ಮುಷ್ಟಿ ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ನೋವು ಶಮನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನೋವಿನ (ಕೌಂಟರ್ ಇರಿಟೇಷನ್) ಗುಟ್ಟು ಇದೇ.

ನರಗಳ ಭೌತ ಅಥವಾ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳಿಂದ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಭೌತವಾಗಿ ಅಗಾಧ ಉಷ್ಣಶೀತಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ, ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಚೋದನೆ, ವಸ್ತುಗಳ ಘರ್ಷಣೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಗಾಯದಿಂದ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊಣಕಾಲಿನ ಮೇಲೆಯೋ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೋ ಏಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಕೂದಲನ್ನು ಎಳೆದು ಚರ್ಮವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿದಾಗ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಷಣಿಕ ನೋವಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೋವಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರಣಗಳು ಇರುತ್ತವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಾಸುಂಡೆ ಬರಿಸುವ ಬಿರುಸಾದ ಏಟು, ಬೊಬ್ಬೆ ಬರಿಸುವಂಥ ಸುಡುಗಾಯ ಇಂಥ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲಿಕವಾಗಿಯೂ ನೋವು ಇರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲಿಕವಾದ ನೋವಿಗಂತೂ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಕಾರಣವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಮತ್ತು ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸುಟ್ಟಗಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಣಗಳು ತಾಕಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಚರ್ಮದ ಅಡಿ ಊತಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೇ ಇದಕ್ಕೂ ಕಾರಣ. ಶಕ್ತಿಯುತ ಆಮ್ಲಗಳು, ಕ್ಷಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮ್ ಇವು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೋಕಿದರೂ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಇವು ನಾಶಪಡಿಸುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಶರೀರ ದ್ರವದ (ಬಾಡಿ ಫ್ಲೂಯಿಡ್) ಲವಣಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಲವಣಾಂಶವಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಮತ್ತು ಪಾದರಸದ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ರೀತಿ ಚರ್ಮದೊಳಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ತುರುಚೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಯಂಥ ಸಸ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನ ಸ್ಪರ್ಶ, ಜೇನು, ಕಣಜ ಚೇಳುಗಳ ವಿಷ ಇವು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅಥವಾ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮುಖ್ಯ-ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೊಬ್ಬೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಒಡೆದು ಹಸಿಗಾಯದ ಮೇಲೆ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಸೋಕಿಸಿ ಅವು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಗ 1ಮಿಲೀ.ನಲ್ಲಿ 10 ಮೈಕ್ರೋಗ್ರಾಮಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಅಸಿಟೈಲ್‌ಕೋಲಿನ್, 10 ಮೈಕ್ರೋಗ್ರಾಮಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಹಿಸ್ಟಮಿನ್, 0.1 ಮೈಕ್ರೋಗ್ರಾಮಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಸೀರೋಟೋನಿನ್, 3 ಮಿಲಿಗ್ರಾಮಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅಥವಾ 30 ಮಿಲಿಗ್ರಾಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್, 100 ಮಿಲಿಗ್ರಾಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಇರುವ ದ್ರವಗಳು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೊಬ್ಬೆಯೊಳಗಿನ ದ್ರವ, ಊತಗಾಯಗಳ ಸ್ರಾವ, ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಇವನ್ನು ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯೊಳಗಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅವೂ ವೇದನಾಕಾರಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೇದನಾಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳ ಗಾಜಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಾತೃರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ (ಮದರ್ ಸಬ್‌ಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ಲಾಸ್ಮಕೈನಿನುಗಳೆಂಬ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಡಿಕೈನಿನ್, ಲೆವಿಸ್ಸಿನ P ಎಂಬ ವಸ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಯಗೊಂಡಾಗ ಸ್ರವಿಸಿದ ರಕ್ತದಿಂದ ಇವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವಲ್ಲದೆ ರಕ್ತಕಣಗಳು ಛಿದ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಮತ್ತು ಸೀರೋಟೋನಿನುಗಳೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ನಸುಗುನ್ನಿ, ತುರುಚೆ, ವಗ್ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೇದನಾಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಲಿನ್, ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಮತ್ತು ಸೀರೋಟೋನಿನುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕಣದ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಸೀರೋಟೋನಿನುಗಳೂ ಪ್ಲಾಸ್ಮಕೈನಿನ್ನಿನಂಥ ವಸ್ತುವೂ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್, ಸೀರೋಟೋನಿನ್ ಪ್ಲಾಸ್ಮಕೈನಿನುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಅತ್ಯಂತ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವೇದನಾಕಾರಕ.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅರಿವಾಗುವ ನೋವು ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ನೋವು ಕೂಡ (ರೆಫರ್ಡ್ ಪೇನ್) ಆಗಿರಬಹುದು. ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ನೋವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೇಹದ ಒಳ ಅಂಗದ ಘಾತದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಿರುವ ಚರ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ (ಡರ್ಮಟೋಮ್) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. (ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ನೋವು ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವೇದನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಮೂಲ ನೋವು ಶಮನವಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡದ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇದನಾಕಾರಿಗಳು ಅತೀವವಾಗಿ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅತೀವ ಸಂವೇದನೆ (ಹೈಪರ್ ಆಲ್ಜೀಸಿಯ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗಾಯದಿಂದ ಊತ ಉಂಟಾಗಿ ಊದಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಇಂಥ ಸಂವೇದನೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಕಡಿತ : ಇದನ್ನು ನವೆ, ತಿನಸು ಎಂದೂ ಧಾರವಾಡದ ಕಡೆ ತಿಂಡಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಇಚ್). ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂವೇದನೆ. ಹೊರತ್ವಚೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದರೆ ಬೇರೆ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಇರಬಹುದಾದರೂ ಕಡಿತವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಡಿತವೂ ನೋವೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ನರತಂತುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ನೋವಿನೊಡನೆ ಕಡಿತವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಚೋದನೆ, ಅಲ್ಪ ಉಷ್ಣ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಡಿತವನ್ನೂ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ನೋವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಕಡಿತ ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನೋವು ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಸಂವೇದನೆ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕಡಿಯುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಹಿರಂಗಿಸಿ ಕಡಿತವನ್ನು ಶಮನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೋಯುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸುವುದು. ಕೆರೆದರೆ ನೋವು ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಉಗುರುಬೆಚ್ಚಗಿನ ಶಾಖದಿಂದ ಅದು ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ. ನೋವು, ಅದರಲ್ಲೂ ಉರಿನೋವು ಶಾಖದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಫಿನ್ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನಿಂದ ನೋವು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಕಡಿತ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ನಸುಗುನ್ನಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಮೊದಲು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು ಕಡಿತ, ಅನಂತರ ಉರಿನೋವು. ಪ್ರಚೋದನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಬರೀ ಕಡಿತದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಬಹುದು. ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ನರಗಳನ್ನು ಛಿದ್ರಿಸಿದರೆ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ನಿನಿಂದ ನೋವಾಗುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಡಿತವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಕಡಿತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂವೇದನೆಯೋ ನೋವು ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಮಿಶ್ರಿತ ಸಂವೇದನೆಯೋ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿಲ್ಲ (ಕಾಮಾಲೆ, ಮಧುಮೇಹ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಡಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು).

ಕಚಗುಳಿ : ಬಹು ಹಗುರವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ ವಸ್ತು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಚಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂವೇದನೆ. ಇದರ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನರಗಳೂ ಕಡಿತದ ನರಗಳಂತೆಯೇ ನೋವು ನರಗಳ ಜೊತೆಯೇ ಕ್ರಮಿಸಿ ಮಿದುಳನ್ನು ತಲಪುತ್ತವೆ. ಕಡಿತದಂತೆಯೇ ಕಚುಗುಳಿ ಆದಾಗಲೂ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಹುಶಃ ಕಡಿತದಂತೆಯೇ ಕಚಗುಳಿಯೂ ಸ್ಪರ್ಶನೋವುಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂವೇದನೆ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.) ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ನರಗಳನ್ನು ಕಡಿದರೆ ಕಚಗುಳಿ ಉಂಟಾಗುವುದು ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುವ ರಕ್ತವನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಮಂದವಾಗಿ ಕಚಗುಳಿ ಉಂಟಾಗುವುದೂ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೋವು ಇದರಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನೋವಿನ ಸಂವೇದನಾ ಲೋಪಸ್ಥಿತಿ (ಅನಾಲ್ಜೆಸಿಯ) : ಇದು ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಆಜನ್ಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ಥಿತಿ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿದರೆ, ಸುಟ್ಟರೆ, ಸ್ನಾಯುಗಳ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿದರೆ, ವೃಷಣಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಅವುಕಿದರೆ, ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ನನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ನೋವು ಉಂಟಾಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ವೃಷಣಗಳನ್ನು ಅಮುಕಿದಾಗ ಹೊಟ್ಟೆತೊಳಸು, ವಾಕರಿಕೆಗಳುಂಟಾದುವೇ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೆವರುವುದಾಗಲಿ, ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡದ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಲಿ, ಗುಂಡಿಗೆಯ ಮಿಡಿತ ಶ್ವಾಸಕ್ರಮದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಈತನಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಸಂವೇದನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಬಹುಶಃ ನೋವಿನ ನರಾಗ್ರಗಳು ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಗೊಳ್ಳದೆ ಸಂವೇದನೆಯ ಅರಿವು ನಾಶ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರುವುದು.

4 ಸ್ತನಿಗಳ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಾತ್ರ : ಸ್ತನಿಗಳ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಹೊರಾವರಣದ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳದೆ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟ ದಲ್ಲಿರುವುದು ಅವುಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ. ಇದು ಸತತ ದೇಹಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾಗುವ ಉಷ್ಣೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ತಂಪಾಗಿರುವ ಬಾಹ್ಯಾವರಣದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಭೌತ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಆಗುವ ಉಷ್ಣ ನಷ್ಟ ಇವುಗಳ ಸಮತೋಲದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿ. ಬಾಹ್ಯಾವರಣವು ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ತಂಪಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಉಷ್ಣನಷ್ಟ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಈ ಸಮತೋಲ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುವಂಥ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಬಾಹ್ಯಾವರಣ ಅತಿ ಶೀತವಾಗಿದ್ದರೆ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವಂಥ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಚರ್ಮ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಚರ್ಮದ ರಕ್ತವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಎರಡನೆಯದು ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿ ರೋಮಗಳು ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಚರ್ಮದಿಂದಲೇ ಒದಗುವ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ಅಲ್ಪತೆ ಆಧಿಕ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನರಗಳ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹೊರಗಡೆ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇಹದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ ನಷ್ಟವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಚಳಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನರಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಚರ್ಮದ ಧಮನಿಗಳು ಕುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ರಕ್ತ ಅಭಿಧಮನಿಗಳಿಂದ ಅಪಧಮನಿಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರಕ್ತಶೀತಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಉಷ್ಣನಷ್ಟವೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದೇ ನರಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಚಳಿಯಾದಾಗ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವುದರಿಂದ ನಿಮಿರಿದ ಕೂದಲುಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ವಾಯು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದೇ ಹೊದಿಕೆಯಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ದೇಹದಿಂದ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಆಗಬಹುದಾದ ಉಷ್ಣ ವರ್ಗಾವಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚಳಿಯಿಂದ ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯೂ ನರಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಂಡು ಅಡ್ರಿಲಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ ಉಷ್ಣನಷ್ಟವನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಾಹ್ಯಾವರಣದ ಉಷ್ಣಮಟ್ಟ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ದೇಹದಿಂದ ಉಷ್ಣನಷ್ಟವಾಗಲಾರದೆ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ನರತಂತುಗಳಿಂದ ಇದರ ಅರಿವುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ನರಪ್ರಚೋದನೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳು ಬೆವರನ್ನು ಸ್ರವಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಬೆವರು ಹೊರಬಂದು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆವಿಯಾಗುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಉಷ್ಣ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಒದಗುವುದರಿಂದ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ಸಹಜ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವುದು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಳಿಯ ವಿರುದ್ಧ ದೇಹದ ಉಷ್ಣನಷ್ಟವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾನವ ಬಟ್ಟೆ ಬರೆ ಮುಂತಾದ ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಸೆಖೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಇಂಥ ಸುಲಭೋಪಾಯಗಳಿಲ್ಲ. ಬೀಸಣಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರೂ ಅದೂ ಸಹಜ ಜೈವಿಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಬೆವರನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ. ಆವಿಯಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ತಂಪಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಾಗ ಗಂಟೆಗೆ ಒಂದು ಲೀಟರಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಬೆವರು ಸ್ರಾವವಾಗಿ ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆವರನ್ನು ಸ್ರವಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆ ಖಾತರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಡಿಕೈನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಅದು ಸ್ಥಳೀಯ ಕಿರುಧಮನಿಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ತ ಹರಿಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

5. ಚರ್ಮದ ಇತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು : ಚರ್ಮದ ಹೊರತ್ವಚೆ ವಿಷವಸ್ತುಗಳಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಅಖಂಡವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಷವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾವು ನಿರ್ಯೋಚನೆಯಿಂದ ಕೈ ಆಡಿಸಬಹುದು. ಅದೇ ವಿಷಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಗಾಯವಿದ್ದರೂ ಅಪಾಯಕರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಚರ್ಮ ಬೆವರನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವುದು ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿಯಾದರೂ ಅದು ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾರ್ಗವೂ ಹೌದು. ಯೂರಿಯ, ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಸರ್ಜನ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡೂ ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ವಿಸರ್ಜನೆ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಆಗುವುದು ಅಗಣನೀಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಕಪ್ಪೆಯ ಪುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದರೂ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಪೂರೈಕೆಯೂ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ವಿಸರ್ಜನೆಯೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಆಗಿ ಕಪ್ಪೆ ಜೀವಂತವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಚರ್ಮದ ವಿಸರ್ಜನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಕಾಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ (ಜಾಂಡೀಸ್) ಪಿತ್ತರಸ ವರ್ಣಗಳು (ಬೈಲ್ ಪಿಗ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್) ಚರ್ಮದಿಂದ ವಿಸರ್ಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ತೊಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆ ಹಳದಿ

ಯಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಮಧುಮೇಹರೋಗಿಗಳ ಬೆವರಿನಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಇರುವುದೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಯುರೀಮಿಯ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಯೂರಿಯ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗಿ ರೋಗಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೂದಲು ನಿಮಿರುವುದು ಉಷ್ಣತಾನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ರಕ್ಷಣಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೂದಲು ನಿಮಿರಿದ್ದಾಗ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಕಾರಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಪಗೊಂಡಾಗಲೂ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿ ತನ್ನ ಕೋಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ.

ಚರ್ಮದ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಮರೆಯಾಗಲೂ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಂಹದ ಮೈಬಣ್ಣ, ಹುಲಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳು, ಶೀತವಲಯದ ಕರಡಿಯ ಮೈಬಿಳುಪು, ಗೋಸುಂಬೆಯ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಅನೇಕ ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವುಗಳು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎನ್ನಿಸುವಂತೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗಾಢವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಉಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನಿರುಪದ್ರವಿ ಹಾವುಗಳು ಇವುಗಳಂತೆಯೇ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಪಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಬಲ್ಲ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹೊರಕಿವಿನಾಳದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗುಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಸ್ರವಿಸುವ ಗುಗ್ಗೆಯ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಮತ್ತು ಅಣುನಾಶಕ. ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಕಿವಿಯ ಒಳಗೆ ಹಾನಿ ಮಾಡುವುದರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಗ್ಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊರ ಪ್ರಜನನಾಂಗ ಮತ್ತು ಗುದದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ. ಇವುಗಳ ಸ್ರಾವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಂಪು ಉಂಟು. ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇದ್ದು ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳು ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ಸಂಗಾತಿಗಳನ್ನು ಅರಸಲೂ ತಾವು ಲೈಂಗಿಕಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಿದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಪುನುಗಿನ ಬೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಸರುವ ಪುನುಗಿಗೂ ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗದ ಕಸ್ತೂರಿಗೂ ಬಹುಶಃ ಇಂಥ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೇ ಇರುವುದಾದರೂ ಮಾನವ ಅವುಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಅಖಂಡ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಕ್ತಗತ ಮಾಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಸಾಧ್ಯವೇನಲ್ಲ. ನೀರು ಮತ್ತು ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ದ್ರಾವಕ ಎರಡರಲ್ಲೂ ವಿಲೀನವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ರಕ್ತಗತವಾಗಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದರಲ್ಲೇ ವಿಲೀನವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಬಲ್ಲವು. ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ವಿಲೀನವಾಗದ ವಸ್ತುಗಳು ಅಖಂಡ ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಹೊಗಲಾರವು. ಸ್ಯಾಲ್‌ವರ್‌ಸಾನನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪರಂಗಿ ರೋಗಕ್ಕೆ (ಸಿಫಿಲಿಸ್) ಪಾದರಸ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ದೇಹದೊಳಹೊಗಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಡ್‌ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನೀವಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಟೆಸ್ಟೋಸ್ಟಿರೋನ್ ಎಂಬ ಪುರುಷರ ಲೈಂಗಿಕ ಹಾರ್ಮೋನನ್ನು ಮುಲಾಮಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಚರ್ಮದ ಬಂಧನಾಂಗಾಂಶ (ಕನೆಕ್ಟಿವ್ ಟಿಷ್ಯೂ) ದ್ರವ, ಮೇದಸ್ಸುಗಳ ಜಮಾವಣೆಗೆ ಬಹು ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಳ. ನೀರು, ಲವಣ ಮತ್ತು ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಸೇವಿಸಲಾಗದಾಗ ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 50ಮಿಲೀ. ಗಳಷ್ಟು ದ್ರವವನ್ನು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದಪ್ಪವಾದ ಉಬ್ಬನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯೊಳಗೆ ಅದು ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಉಬ್ಬು ಇಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ದ್ರವವನ್ನು ಚರ್ಮದ ಊತಕಕ್ಕೆ ಸೂಜಿಮದ್ದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಅದು ರಕ್ತಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ದ್ರವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಯಲ್ಯೂರೋನಿಡೇಸ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವ ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಹುದುಗಿಸಿದ ದ್ರವ ಇದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಊತಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಆಹಾರ ದೊರಕಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಹಾರ ಮೇದಸ್ಸಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದು. ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಜಮಾವಣೆ ಆದಲ್ಲಿ ಬೊಜ್ಜು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಮಾಯಿಸಿದ ಮೇದಸ್ಸಿಗೆ, ಆಹಾರ ಲಭಿಸದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಅಡಿ ಅಧಿಕ ಮೇದಸ್ಸು ಜಮಾವಣೆ ಆಗಿ ನಿರಾಹಾರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತಿರುವುದು ಚಳಿ ನಿದ್ರೆ (ಹೈಬರ್‌ನೇಷನ್) ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ಕಂಧಾಸ್ಥಿಗಳ (ಸ್ಕ್ಯಾಪುಲ) ಮಧ್ಯ ಬೆನ್ನುಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶೈಶವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಸಲು ಬಣ್ಣದ ಮೇದಸ್ಸು (ಬ್ರೌನ್ ಫ್ಯಾಟ್) ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶಿಶುಗಳ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

6. ಚರ್ಮದ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ: ರಾಸಾಯನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡರ್ಮಾಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ಬಹುಶರ್ಕರವೂ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಪ್ರೋಟೀನೂ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೂ ಇವೆ. ಡರ್ಮಾಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಅಥವಾ ಕಾಂಡ್ರಾಯಿಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್

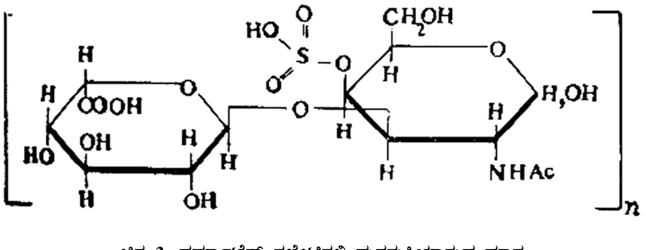

ಚಿತ್ರ 3. ಡರ್ಮಾಟೆನ್ ಸಲ್ಫೇಟಿನಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗುವ ಮಾನ

B ಎಂಬ ಬಹುಶರ್ಕರದಲ್ಲಿ N–ಅಸಿಟೈಟ್ D–ಕಾಂಡ್ರಾಸಮೀನ್ (2–ಅಸಿಟಮಿಡೋ–2 ಡೀ ಆಕ್ಸಿ ಗ್ಯಲಾಕ್ಟೋಸ), ಹೆಕ್ಸ್ ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಸಮಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಕ್ಸ್ ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಕೃತಿ ಇಡ್‌ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಅಂಶ ಇಡ್‌ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಡ್ರಾಸಮೀನ್ ಮತ್ತು ಇಡ್‌ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಅಂಶಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಇಂಗಾಲ, ಕಾಂಡ್ರಾಸಮೀನಿನ ಮೂರನೆಯ ಇಂಗಾಲಕ್ಕೆ ಗ್ಲೈಕಾಸಿಡಿಕ್ ಬಂಧಗಳ ಮೂಲಕ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.(**ಚಿತ್ರ 3**). ಕಾಂಡ್ರಾಯಿಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವೆಂದರೆ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಂತಲ್ಲದೆ ಇದು ಯಾವುದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಪಡೆದ ಹಯಾಲ್ ಯೂರೋನಿಡೇಸ್ ಕಿಣ್ವದಿಂದ ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಆದ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಪಶುವರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಮಾನವನೂ ಸೇರಿದಂತೆ) ಪ್ರಮುಖವಾದ ರಚನಾತ್ಮಕ (ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್) ಪ್ರೋಟೀನ್. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸುಮಾರು 10^{12} ಕಿಲೋಗ್ರಾಮುಗಳಷ್ಟು ಕೊಲಾಜೆನ್ ಇರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಚರ್ಮ, ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೊಲಾಜೆನ್ ತಂತುಗಳು ಬೆಳ್ಳಗಿವೆ. ಇವು ಪಾರಕಗಳಲ್ಲ. ವ್ಯಾನ್ ಗೀಸನ್ನಿನ ಆಮ್ಲೀಯ ಫುಕ್ಸಿನ್ನಿನಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ರಂಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಎಳೆದರೆ ಉದ್ದವಾಗದ ಗುಣ, ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದಾಗ ಉಬ್ಬುವ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಕುಗ್ಗುವ ಗುಣ ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಇಲಾಸ್ಟಿನ್ನಿನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ವಿವರ್ತನ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕಗಳಿಂದ ಕೊಲಾಜೆನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ ವಿಧಾನ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳ (ಫೈಬ್ರಿಲ್ಸ್) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆಗಳಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ನೀರು, ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು, ಮ್ಯೂಕೋ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಅಣುಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಸೇರಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತರ ಊತಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಾಗಿ ಉಂಟು. ಕೊಲಾಜೆನ್ ತಂತುಗಳು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರ್ಯಂತ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಲಂಬವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿತವಾಗಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳ ಸಮುದಾಯ. ಇದರ ಅಡ್ಡಳತೆ ಆಕರವನ್ನು (ಸೋರ್ಸ್) ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ತಂತುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ, ಗೊತ್ತುಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸ್ನಾಯು ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿರಬಹುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳಲ್ಲಿ 700 Å ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಣುಮಾನಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ

ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಲಾಜೆನ್ನನ್ನು ಆಮ್ಲೀಯ ಬಫರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನ ಮಾಡಿ ಪಡೆದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಣುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಅಣು ಸುಮಾರು 3000 Å ಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅಣುವಿನ ಅಸಮಪಕ್ಷತೆ ಅಧಿಕ. FLS ಎಂಬ ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಒಂದು ಮಾರ್ಪಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಅಣುವಿನ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 2800 Å.

ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ರಚನೆ : ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ರಚನೆಯ ನಾನಾ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಗ್ಲೈಸಿನ್, ಪ್ರೋಲಿನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಪ್ರೋಲಿನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಬಾಹುಳ್ಯ. ಗ್ಲೈಸಿನ್ನಿನ ಪರಿಮಾಣ ಒಟ್ಟು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಪರಿಮಾಣದ ಸುಮಾರು 1/3 ರಷ್ಟು, ಪ್ರೋಲಿನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಪ್ರೋಲಿನುಗಳ ಪರಿಮಾಣ ಸುಮಾರು ¼ ರಷ್ಟು.

1 ಮಾದರಿ ಅನುಕ್ರಮ.

–ಗ್ಲೈಸಿನ್–X-Y–ಗ್ಲೈಸಿನ್–ಪ್ರೋಲಿನ್–Y–ಗ್ಲೈಸಿನ್–X-..ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಪ್ರೋಲಿನ್–ಗ್ಲೈಸಿನ್–ಪ್ರೋಲಿನ್–ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಪ್ರೋಲಿನ್.

2 ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯೂ α–ಕುಂಡಲಿನಿ(α–ಹೆಲಿಕ್ಸ್) ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ.

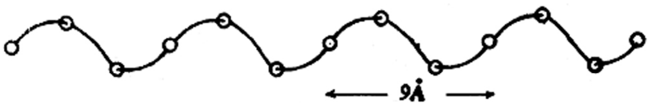

ಚಿತ್ರ 4. ಮೂಲಭೂತ ಕುಂಡಲಿನಿ

3 ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಮುಪ್ಪುರಿಯಾದ ಒಂದು ಅತಿ α–ಕುಂಡಲಿನಿ(ಸೂಪರ್ α–ಹೆಲಿಕ್ಸ್) ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

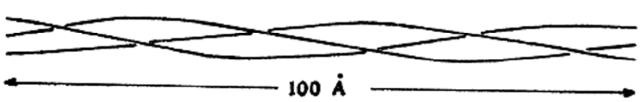

ಚಿತ್ರ 5. ಅತಿ α – ಕುಂಡಲಿನಿ

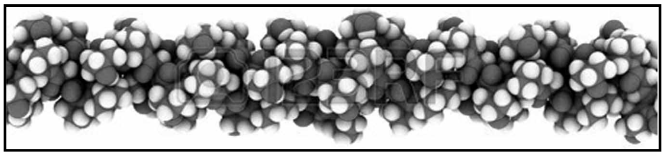

ಚಿತ್ರ 6. ಅಣ್ವಕ ಪ್ರತಿರೂಪವೊಂದರ ಚಿತ್ರ

4 ಅಣು: ಈ ಅಣುವನ್ನು ನೀಳವಾದ ದಂಡದಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಂಡದ ಉದ್ದ 3000 Å. ಅಗಲ 11 (ಚಿತ್ರ 7). ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು α–ಕುಂಡಲಿನಿಗಳಿದ್ದು ಅವು ದಂಡದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿವೆ. ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಅನುಕ್ರಮದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ (α_1 ಮತ್ತು α_2) ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಅಭ್ಯಸಿಸಿರುವ ಕೊಲಾಜೆನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು α_2

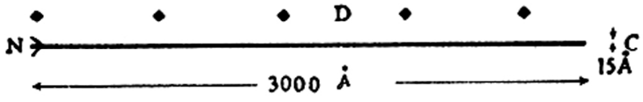

ಚಿತ್ರ 7

ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಂದು α_2 ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಇವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಅಣು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ α–ಕುಂಡಲಿನಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ N–ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ (C) ಈ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿರಬಹುದು. ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಬಂಧಗಳು (ಬಾಂಡ್ಸ್) ಅಣುವಿಗೆ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ತ್ರಿವಳಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಬಂಧಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ N–ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಕೊಂಡಿಗಳು (ಕ್ರಾಸ್ ಲಿಂಕೇಜಸ್) ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

5 ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ ಅಣುಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದ ತಂತುಗಳಂತೆ ಇದೆ. ಅಣುಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರ 8ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಣುಗಳನ್ನು ಬಾಣದಂತೆ ತೋರಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಅತಿವ್ಯಾಪನೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅಣುವನ್ನು ಏಕಮಾನಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಏಕಮಾನವನ್ನು D ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಉಂಟು. ಒಂದೊಂದು ಅಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ 4.4 ಏಕಮಾನಗಳಿವೆ. ಇವು ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪನೆ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ರಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

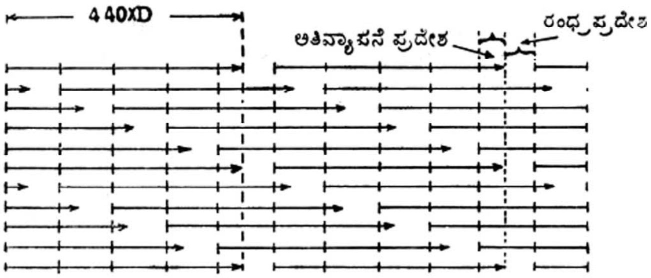

ಚಿತ್ರ 8

ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಅನುಕ್ರಮ ಈವರೆಗೆ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿರುವ ಆರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಿವು :

1 N–ಅಂತ್ಯದಿಂದ 9ನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲೈಸಿನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲದ ಅಂಶ ಉಂಟು. ಇದು ಭಾಗಶಃ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಲೈಸಿನ್ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೈಸಿನ್ನಿನ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಇದು ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಡ್ಡ ಕೊಂಡಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

2 ಇಲಿಯ ಚರ್ಮದ ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ N–ಅಂತ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ 15 ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರತಿ ಮೂರನೆಯ ಅಂಶ ಗ್ಲೈಸಿನ್ನಿನದು. ಈ ಸಂಗತಿಯಿಂದಲೇ ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿಗೆ ಮುಪ್ಪುರಿ ಕುಂಡಲಿನಿಯ ರೂಪ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

3 ತ್ರಿವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಸಿನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಎಣಿಸಿದರೆ ಗ್ಲೈಸಿನ್ ಅಮೈನೋ ಅಂಶದಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಪ್ರೋಲಿನ್ ಇದೆ. ಇದು ಪ್ರೋಲಿನ್ನಿನ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಲಿನ್ ಇದ್ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಪ್ರೋಲಿನ್ ಒದಗಿ ಬಂತು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರೋಲಿನ್ನುಗಳೂ ಈ ರೀತಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಪರಿವರ್ತನೆ ಶೇ.10 ರಿಂದ ಶೇ.20, ಶೇ.30, ಶೇ.50, ಶೇ.100ರಷ್ಟಿರಬಹುದು.

ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳು ಏರ್ಪಡುವ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಲೈಸೈಲ್ ಅಥವಾ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಲೈಸೈಲ್ ಅಂಶಗಳು ಆಲ್ಡಿಹೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಶ್ರೇಣಿ–CH_2-CH2. CH2. NH_2 ಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಶ್ರೇಣಿ–CH_2. CH_2. CH_2. CHO ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳು ಎರಡು ಅಣುಗಳ ನಡುವೆ (ಎಂದರೆ ಅಣ್ವಂತರವಾಗಿ) ಹಾಗೂ ಒಂದೇ ಅಣುವಿನ ಎರಡು ಕುಂಡಲಿನಿಗಳ ನಡುವೆ (ಎಂದರೆ ಅಂತರಾಣುವಾಗಿ) ಏರ್ಪಡಬಹುದು. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ N–ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲೈಸಿನ್ ಅಂಶಗಳು ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಕುಂಡಲಿನಿಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳು ಎರಡು ಲೈಸಿನ್ ಅಂಶಗಳ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ (-CHO) ಪುಂಜಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಡಾಲ್ ಸಂಘನನದಿಂದ ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಪೆಪ್ಟೈಡ್ – CH_2– CH_2– CH_2– CH – CH. CH_2. CH_2. ಪೆಪ್ಟೈಡ್
(CH ಗೆ OH, CH ಗೆ CHO)
OH CHO

ಕೊಲಾಜೆನ್ ಅಣುಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಡೀ ಹೈಡ್ರೋಲೈಸಿನ್ ಮತ್ತು ನಾರ್‌ಲ್ಯೂಸಿನುಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದು. ಎಲಾಸ್ಟಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಬಂಧಗಳಿವೆ. ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೈಸಿನ್ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಅಥವಾ NH_2 ಪುಂಜದೊಂದಿಗೆ (ಅಮೈನೋ ಪುಂಜ) ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು.

ಪೆಪ್ಟೈಡ್ – CH_2– CH_2– CH – CH_2. N = CH. CH_2. CH_2.CH_2.CH_2OH
OH

ಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಕೊಲಾಜೆನ್ ತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಣು ಹಾಗೂ ಅಣ್ವಂತರವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಬಹುದಾದ ಅಡ್ಡಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 10ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂತರಣ್ವಕ ಬಂಧಗಳು N–ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಣ್ವಂತರವಾಗಿ ಏರ್ಪಡುವ ಬಂಧಗಳು ಒಂದು ಅಣುವಿನ N–ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಅಣುವಿನ α–ಕುಂಡಲಿನಿ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗದ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡಬಹುದು.

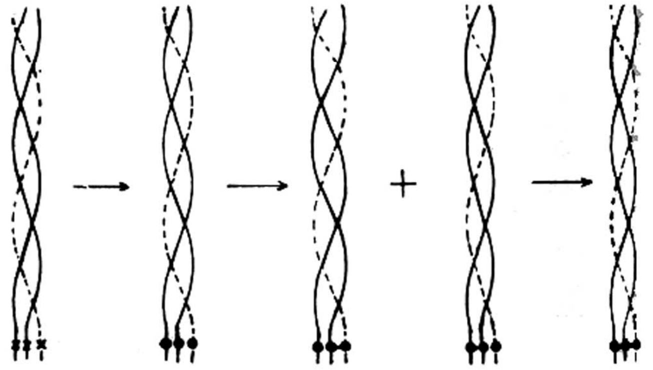

ಚಿತ್ರ 9

ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಶರ್ಕರಾಂಶವಾದ ಗ್ಲೂಕೋಸಿಲ್ ಗ್ಯಲಾಕ್ಟೋಸ್ α_1 ಶ್ರೇಣಿಯ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೈಸಿನ್ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. α_2 ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಶರ್ಕರಾಂಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಾನವಿನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

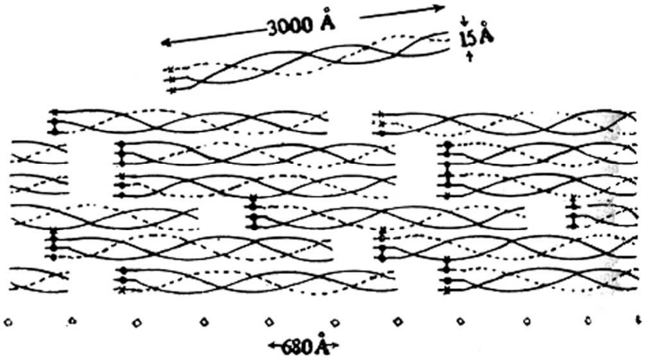

ಚಿತ್ರ 10

ಕೊಲಾಜೆನ್ನಿನ ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ವೃತ್ತಾಂತ, ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ: ಕೊಲಾಜೆನ್ನು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಚರ್ಮ, ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಊತಕಗಳಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನ ಇತರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯದರಂತೆಯೇ. ರೈಬೊಸೋಮುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾದ ತರುವಾಯ ಪ್ರೋಲಿನ್ ಮತ್ತು ಲೈಸಿನ್ನುಗಳ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಲೀಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಕುಂಡಲಿನಿಯ ರೂಪ ಒದಗುವುದು. ಶರ್ಕರಾಂಶಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮುಂದಿನ ಕ್ರಿಯೆ. ಅನಂತರ ಕೋಶದಿಂದ ಕೊಲಾಜೆನ್ ಸ್ರವನವಾಗಿ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ತಂತುವಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಜೆನ್ ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಬೇಕು. ಕೊಲಾಜೆನ್ ಬಹುಶಃ ಅದರ ಪೂರ್ವಜ (ಪ್ರಿಕರ್ಸರ್) ಪ್ರೋಕೊಲಾಜೆನ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಲೈಸಿನ್ನಿನ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಪುಂಜಗಳು ರೂಪಿತವಾಗಿ ಕೊಲಾಜೆನ್ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು.

ಜೈವಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ : ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜರಗುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 100ಗ್ರಾಮಿಗೆ (ಒದ್ದೆ ತೂಕ) 47ರಿಂದ 82ಮಿ.ಗ್ರಾಮ್ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಶೇಖರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೂ ರಕ್ತದಲ್ಲಿನ ಅದರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಮಟ್ಟ ಏರುವುದು. ಆದರೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಮಟ್ಟ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಇಳಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ; ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಳಿಕೆ ನಿಧಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚರ್ಮ ದೇಹದ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿರಬಹುದು.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ನಾನಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ–ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ತೈಲಾಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಟೆರಾಲುಗಳಾಗಿ–ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಗ್ಲೈಕೋಜಿನ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಕಿಣ್ವ ಸಮೂಹಗಳೂ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಾನವನ ಚರ್ಮ ತೈಲಗಳ ತೆಳುವಾದ ಒಂದು ಪೊರೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೆವರು ಅಥವಾ ನೀರು ಇವನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವುದು ಸೆಬೇಷಿಯಸ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿಡುವುದು ಇವುಗಳ ಕೆಲಸ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ತೈಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳಿಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಗುಣ ಉಂಟು ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಾಲ್ಬೆರಳಿನ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಸೋಂಕಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಟ್ರೈಕೋಫೈಟಾನ್ ಮೆಂಟಗ್ರೋಫೈಟಸ್ ಮತ್ತು ಟಿ.ರುಬ್ರಮ್ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸೀಬಮ್ಮಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಿಡಿ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ಸೀಬಮ್ಮಿನ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ತೈಲಗಳು (ಲಿಪಿಡ್ಸ್) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಟ್ರೈಗ್ಲಿಸರೈಡುಗಳನ್ನು(ಶೇ.20–ಶೇ.44), ಬಿಡಿ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳನ್ನು (ಶೇ.2–30), ಮೇಣ ಮತ್ತು ಸ್ಟೆರಾಲ್ ಎಸ್ಟರುಗಳನ್ನು (ಶೇ.23–ಶೇ.25) ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ವಾಲೀನನ್ನು (ಶೇ.8–ಶೇ.12) ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಡೈಗ್ಲಿಸರೈಡುಗಳು (ಶೇ.5–ಶೇ.14), ಮಾನೋಗ್ಲಿಸರೈಡುಗಳು (ಶೇ.2) ಮತ್ತು ಬಹುಶಃ ಫಾಸ್ಫೋತೈಲಗಳು (ಶೇ.2–ಶೇ.8) ಅಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ನಾಲ್ಕು ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ : 1. ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಗಂಧ ತೈಲಗಳು, 2. ಸೆಬಾಷಿಯಸ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು, 3. ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೊಡುಗೆ, 4. ಕೆರಾಟಿನ್ನುಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ತೈಲಗಳು ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳ ಪರಿಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚು. ದೀರ್ಘ ಸರಣಿಯ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳ ಬಾಹುಳ್ಯವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟೆರಾಲುಗಳು ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಜೀವಸತ್ತ್ವದ ಪೂರ್ವಜಾತ ವಸ್ತುಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಜೀವಸತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೈಲಾಮ್ಲಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯೂ ಜರಗುವುದು. ಸಿಹಿಮೂತ್ರ ರೋಗಿಯ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ಸುಲಿನ್ನಿನಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದಿನಂತೆ ನಡೆಯುವುದು. ಆಹಾರದ ಕೊರತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆರಾಲುಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆಯುವುದು ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ. ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಲ್ಯಾನೋಸ್ಟೆರಾಲಿನಿಂದ ಕೊಲೆಸ್ಟೆರಾಲ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತವಾಗುವ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಉಂಟು. ಬ್ಲಾಕ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಡೆಸ್ಮೋಸ್ಟೆರಾಲ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಕೊಲೆಸ್ಟೆರಾಲಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವಾಗ ಅಂತ್ಯಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವ ಸರಣಿಯ ದ್ವಿಬಂಧ ಅಪಕರ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಟೆರಾಲಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ರೂಪಿತವಾದ ಅನಂತರವೇ ನಡೆಯುವುದು. ರಸೆಲ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆರಾಲಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ರೂಪಿತವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ದ್ವಿಬಂಧ ಅಪಕರ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ 7–ಡೀಹೈಡ್ರೋ ಕೊಲೆಸ್ಟೆರಾಲ್ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ D ಜೀವಸತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯಾಪಥದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳು ಕೊಲೆಸ್ಟೆರಾಲಿನ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುತ್ತವೆ. ಟೆಸ್ಟೋಸ್ಟೆರೋನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಜೆಸ್ಟೆರೋನುಗಳು ಕೊಲೆಸ್ಟೆರಾಲಿನ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಮಾನವ ಜಾತಿಯ ಉಗಮದಿಂದಲೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಚರ್ಮದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದಿಮಾನವ ತನ್ನ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ. ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿಂದ ಬಳಿಕ ಉಳಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಡುಪಾಗಿ ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಚರ್ಮ

ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರತೊಡಗಿತು. ಬಾಯಾರಿದ ಆದಿಮಾನವ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲು ಚರ್ಮದ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವನ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮ ಹೊದಿಕೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೂ ಚರ್ಮದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸುಮಾರು 3,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಂಥ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ನಮೂನೆಯ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಅಪೂರ್ವ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಉಂಟು. ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಕಲೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಯವನದೇಶದ ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವುದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವ ಮಾನವನಿಗೂ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ರೋಮನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಪ್ಲೈನಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಂತೂ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಕಲೆ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಅನೇಕ ನಮೂನೆಯ ಚರ್ಮದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮೂರ್ ಜನರ ಮೂಲಕ ಯುರೋಪಿಗೆ ಬಂತು. ಒಂದು ದಾಖಲೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲು ಈಜಿಪ್ಷಿಯನರು ಹೀಬ್ರೂಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಬಳಸುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಡುಪು ತಯಾರಿಸಲು, ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸಲು ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಪ್ರವಾದಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ದಾಖಲೆಗಳಂತೂ ಚರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಇತಿವೃತ್ತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ದಾಖಲೆಗಳು ಸುಮಾರು 5,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಮಧ್ಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊರಾಕೊ ಚರ್ಮ ಎಂಬುದು ಇಡೀ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಸುಮಾರು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹಲವಾರು ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಜನಿಸಿದ್ದುವು. ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಟ್ಯಾನಿನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಕರಣಗಳು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ರಾಸಾಯನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯ ಅಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಓಕ್ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಸೂಮಾರ್, ವೆಲೋನಿಯಾ, ಹೆಮ್ಲೊಕ್ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಚರ್ಮದ ತಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ರಸಾಯನ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮಸಂಬಂಧವಾದ ಇತರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಕ್ರೋಮ್ ಲವಣಗಳ ಉಪಯೋಗ. ವಾರಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಲ ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದಾಗಿ ದಿನಗಳಿಗೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರ ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಚರ್ಮದ ತಯಾರಿಕೆ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ದೊರಕುವೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಚರ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಕಿನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ಕಿನ್ ಪದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಡು, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಕರು)ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹೈಡ್ ಪದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಸು, ಕುದುರೆ, ಒಂಟೆ) ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತುಪ್ಪಳದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಫರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಚ್ಚಾ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಲವೆಡೆ ಪೆಲ್ಟ್ ಎಂದೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಲೆದರ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು.

ಚರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಗಳು : ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಡೇಪಕ್ಷ ಹತ್ತಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಮನ್ವಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪ ಚರ್ಮ ಅಥವಾ ತೆಳು ಚರ್ಮಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವವರ ಸಮಿತಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿರುವ ಪದಕೋಶವೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಕಚ್ಚಾಚರ್ಮವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿರುವಂತೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು: 1. ದನಕರು ವಿಭಾಗ, 2. ಕುರಿ ಮೇಕೆ ವಿಭಾಗ, 3. ಆಡು ವಿಭಾಗ, 4. ಕುದುರೆ ವಿಭಾಗ, 5. ಹಂದಿ ವಿಭಾಗ, 6. ಜಿಂಕೆ ವಿಭಾಗ, 7.ಎಮ್ಮೆ ವಿಭಾಗ, 8.ಕಾಂಗರೂ–ವಲಾಬಿ ಕಾಂಗರೂ ವಿಭಾಗ, 9. ಜಲಚರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು 10. ಗೌಣ ವಿಭಾಗ.

ಹಸು, ಹೋರಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಅಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ, ಕುದುರೆಗಳ ಜೀನು, ಲಗಾಮು, ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಚೀಲಗಳು, ಸೂಟ್‌ಕೇಸುಗಳು, ಬ್ರೀಫ್‌ಕೇಸುಗಳು, ಕೈಗವಸುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳ ಬೆಲ್ಟುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಳಸುವುದಲ್ಲದೆ ವಾಹನ ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮುಂತಾದ ಸಜ್ಜುಗಾರಿಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕೂಡ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕರಣ ಚರ್ಮ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಪುಸ್ತಕದ ರಕ್ಷಾಕವಚ, ಕ್ರೀಡಾಸಾಮಗ್ರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಮುದ್ರಣಕಲೆಯಲ್ಲೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರ್ಮದ ಪಾತ್ರ ಉಂಟು. ಚಿಕ್ಕ ತಳಿಯ ದನಕರುಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು (ಇದಕ್ಕೆ ಕಿಪ್‌ಸ್ಕಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು) ಬೂಟುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ, ಪ್ರಸಾಧನ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೈಗವಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕರುಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಅನಿಲಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಬಳಸುವ ತಲೆಮುಚ್ಚುಗೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕೈಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಿಗೂ ಸಾರಿಗೆ ಚೀಲಗಳಿಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ತೆಳುಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರಿಮೇಕೆಗಳ ಚರ್ಮ, ಉಣ್ಣೆಚರ್ಮ, ತುಪ್ಪಳ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಹಾಗೂ ಖೇಚರರ ಉಡುಪುಗಳು, ಹ್ಯಾಟುಗಳು ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಒಂಟೆ, ಲಾಮ, ಅಲ್ಪಾಕ ಮತ್ತು ಯಾಕ್ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾಧನ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲ್ಲಿ, ಉಡ, ಹಾವು, ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಚರ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಒದ್ದೆಯಾದ ಚರ್ಮ ಕ್ರಮೇಣ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೊಳೆಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಚರ್ಮವನ್ನು ಟ್ಯಾನಿಂಗ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಹಾಗೂ ಕೊಳೆಯದಂಥ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ಯಾನಿಂಗ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ನಮ್ಯತೆ, ಪುಟಿತತೆ, ಘರ್ಷಣನಿರೋಧ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಧಿಕೋಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲೂ ಕರಗಿ ಹೋಗದಂಥ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ. ಹದಮಾಡದ ಚರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 140^0ಫ್ಯಾ ಉಷ್ಣತೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹದಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಚರ್ಮಗಳು ಮರಳುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕರಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಗುಣವೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿರುವ ನೀರಾವಿ ಪಾರಗಮ್ಯತಾಗುಣ. ಅದರ ಎಳೆಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಲೋಮನಾಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಈ ಗುಣ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಮಯವಾಗಿರುವ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣವಹನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಚರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಿಕೆ : ಪ್ರಾಣಿಯ ಹತ್ಯೆ ನಡೆದ ಬಳಿಕ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆದು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕ್ಯೂರಿಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತರುವಾಯ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಕರಿತ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಮಾಡಲು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಭಾರಿ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಚರ್ಮ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಒಂದು ಹೊಸ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ (i) ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತ ಹಾಗೂ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವುದು; (ii) ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾಂಸ, ಕೊಬ್ಬು, ಬಂಧಕ ಊತಕಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೆರೆದುಹಾಕುವುದು; (iii) ಸಂತೃಪ್ತ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ 24–48 ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿರುವುದು; (iv) ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಪ್ಪನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸವರುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಚರ್ಮ ಮೂರು ದಿವಸಗಳಷ್ಟು ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡು ಸಾಗಣೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗುತ್ತದೆ.

ಚರ್ಮದ ಊತಕ ಜ್ಞಾನ : ಚರ್ಮವನ್ನು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಲು ಚರ್ಮದ ಊತಕಜ್ಞಾನವನ್ನು (ಹಿಸ್ಟಾಲಜಿ) ತಿಳಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಘಟಕಗಳಿವೆ: ಜೀವಂತ ಕೋಶಗಳು, ತಂತುಗಳು ಹಾಗೂ

ಮೃತಕೋಶಗಳು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪದರಗಳಿವೆ; ಹೊರತ್ವಚೆ, ನಿಜತ್ವಚೆ ಮತ್ತು ಒಳತ್ವಚೆ. ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದು ತೆಳ್ಳನೆಯ ಪೊರೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಪ್ಪವಾದ ನಿಜತ್ವಚೆ

ಸುಲಿದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು

ಉಂಟು. ಚರ್ಮದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪದರವಾಗಿ ಕೊಬ್ಬಿನ ಊತಕಗಳಿವೆ (ಇದನ್ನೇ ಮಾಂಸ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ). ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಹೊರತ್ವಚೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಿಜತ್ವಚೆಯನ್ನೇ ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಎಳೆಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚರ್ಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಿಳಿಯ ಎಳೆಗಳು ಕುಂದಿಲ್ಲದಂತೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆರ್ಪಟ್ಟಿರುವುವೊ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚರ್ಮ ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿಜತ್ವಚೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಧಕ ಊತಕಗಳಿದ್ದು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಕೊಬ್ಬಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಲಾಜಿನ್ ಎಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೊಬ್ಬಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಚರ್ಮ ಮೃದುವಾಗಿ ಸ್ಪಂಜಿನಂತಾಗುವುದು. ಕೊಲಾಜಿನಿನ ಬಿಳಿಯ ಎಳೆಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಘಟನೆಯುಳ್ಳ ಹಳದಿ ಎಳೆಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಇವು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಎಲಾಸ್ಟಿನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇವು ಚರ್ಮದ ಗುಣಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವು.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ – ನೀರು, ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು, ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶ, ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಹಾಗೂ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವಿಗಳ ವಯಸ್ಸು, ಲಿಂಗ, ಆಹಾರಪದ್ಧತಿ, ಪರಿಸರದ ವಾಯುಗುಣ ಇವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವಗಳೂ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ದನಕರುಗಳ ಒಳತ್ವಚೆಯಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಂಶದ ಶೇ.35 ಭಾಗ ಕೊಲಾಜಿನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಗ್ಲಿಸರೈಡುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿವೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರೀಸಿನ ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸುಣ್ಣ ಸಾಬೂನುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅವು ತೇಲಿಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಸ್ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚರ್ಮದಲ್ಲೂ ಅದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಖನಿಜಾಂಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ (NaCl) ಇದ್ದು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್‌ಗಳ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟುಗಳ ಪೈಕಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗ್ಲೈಕೊಜಿನ್ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತುರ್ತುಬೇಡಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಶೈತ್ಯಾಗಾರದಲ್ಲಿ 30° ಫ್ಯಾ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಚ್ಚಾ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಐದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗಾದರೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಕಲೆಗಳಾಗಬಹುದಷ್ಟೆ.

ಹದಮಾಡುವಿಕೆ (ಟ್ಯಾನಿಂಗ್): ಹದಮಾಡುವ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ನೆನೆಹಾಕುವುದು. ಚರ್ಮವನ್ನು ಸೀಳುಗುಂಡಿಯಿರುವ ತೆರೆದ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಟೊಳ್ಳು ಇರಚಿಯಿಂದ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆಯೆ ಇದನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಳಗದ ತೆರೆದ ಜಾಗಗಳಿಂದ ಕೊಳೆ ನೀರೆಲ್ಲ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು. ತಿರುಗಣೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಹಳ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತೇವವಾಗಿಲ್ಲದ ಚರ್ಮದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರಚಲನೆಯಿಂದ ಒಡಕುಗಳುಂಟಾಗಿ ಚರ್ಮ ಬಿರಿದು ತನ್ನ ಗುಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಳ್ಳಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ತೊಳೆತದ ಅನಂತರ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಹುಟ್ಟು ಇರುವಂಥ ಕೊಳಗಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣಿವು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮ ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಒಣಗಿಹೋಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೆದುಮಾಡಲು ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೈಡ್, ಸೋಡಿಯಮ್ ಪಾಲಿಸಲ್ಫೈಡ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಾ ಬೂದಿಯಂಥ ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸುವರು. ತೂಕರೀತ್ಯಾ ಒಂದು ಭಾಗ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ತೇವವಿದ್ದರೆ ಚರ್ಮ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಕುರಿ, ಆಡಿನಂಥ ಒಣಗಿದ ಚರ್ಮಗಳಿಗೆ 1:8 ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಚರ್ಮ ಅನೇಕ ವಿಧದ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂತಿನಾಶಕವನ್ನು ನೆನೆಹಾಕುವ ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ತೊಳೆತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಲವಣದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಗುವುದು; ಆದರೆ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಎಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬಹುದಾದ ಗೋಳೀಯ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು ಉಪ್ಪಿನ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಹೋಗಿ ಚರ್ಮದ ಹೊರಲಕ್ಷಣಗಳು ಚೆನ್ನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುವು. ನೇರವಾಗಿ ಉಪ್ಪಿನ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ನೆನೆಹಾಕುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅನಂತರ ನಡೆಸುವ ಕೂದಲು ತೆಗೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬಾಧಕವಾಗದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೆನೆಹಾಕುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಹೊಸದಾದ ಕಚ್ಚಾ ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಸಂಸ್ಕರಣವಾದ ಬಳಿಕ ಸುಣ್ಣದ ದ್ರಾವಣದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅದನ್ನು ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರು.

ನೆನೆಹಾಕಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತುಳಿಯುವುದು

ಫರ್ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ನಮೂನೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕೂದಲು ತೆಗೆದು ಹದಮಾಡಲಾಗುವುದು. ನೆನೆಹಾಕಿದ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೂದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಚರ್ಮದ ತೂಕವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇದರ ಶೇ.10 ರಿಂದ ಶೇ.12ರಷ್ಟು ಜಲೀಯ ಸುಣ್ಣದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟಲ್ಲಿ 5–8 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕೂದಲುಗಳೂ ಸಡಿಲವಾಗುವುವು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಕ್ರಿಯೆ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಲ್ಫೈಡ್, ಅಮೈನ್ ಅಥವಾ ಸಯನೈಡುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಈ ಸುಣ್ಣ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ 70° –75°F. ಇರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಸುಣ್ಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೂದಲನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಡಿಲಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಹೆರೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಯಂತ್ರದಿಂದಲೇ ಬಹಳಷ್ಟು ಕೂದಲೆಲ್ಲ ಉದುರಿಹೋಗುವುದು, ಉಳಿದವನ್ನು ದಂಡದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೂದಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ತೂಕಮಾಡಿ ಒಂದು ಉಪೋತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಇರುವ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ದ್ರಾವಣದ

ಜೊತೆ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವರು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೂದಲು ನಾಶಗೊಂಡು ಒಳ್ಳೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊರಬರಲಾರದು. ಕೂದಲಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಹಾಳಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಹದಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಚರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. 60°–70°F. ಉಷ್ಣತೆಯ ಹರಿವ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಮೇಲಣ ತಲದ ಸುಣ್ಣವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪ್ರೋಟೀನ್ ವಿಭಜನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲೀಯ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಭಾಗವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಹದಮಾಡಬೇಕಾದ ಮೊದಲಿಗೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ ಲಘು ಆಮ್ಲ ಸಮತೋಲನೆ ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರಬರಬೇಕಾದ ಚರ್ಮದ ಗುಣಮಟ್ಟಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಇರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಣ್ಣ ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ PH ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಟ್ಟೆಗಳು, ಬೆಲ್ಟುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಳಕೆಯ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕ್ಷಾರದ ಅಂಶವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿದರಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಹಗುರವಾದ ಚರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಅಡ್ಡಛೇದಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯ pH ಇರುವಂತೆ ಆಮ್ಲೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುವುದು. ಸುಣ್ಣಹಾಕುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತಮಗೆ ತಾವೇ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಕ್ಷಾರೋದಕದಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕುವ (ಬೇಟಿಂಗ್) ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು

ಸುಣ್ಣದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಹರಡಿಕೊಂಡು ಹತ್ಯಾರೊಂದನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಜ್ಜುಗೊಂಡ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಳಿಕ ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ

ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಅಥವಾ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಹಾಗೂ ಆರಿಸಿ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳಿರುವ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಕ್ಷಾರೋದಕದಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕುವುದರಿಂದಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲಣ ಭಾಗದ ನ್ಯೂನತೆಗಳೆಲ್ಲ ನಾಶಹೊಂದಿ ಎಲಾಸ್ಟಿನ್ ಎಳೆಗಳು ಜಲಸಂಯೋಜನಗೊಳ್ಳುವುವು. PH ಬೆಲೆಗಳು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಂಡು ಚರ್ಮದಿಂದ ಸುಣ್ಣ ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುವಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ನಮೂನೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಕ್ಷಾರೋದಕದಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಗಲಬರಿಸಿದ ಅನಂತರ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಹದಮಾಡುವೆಡೆಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುವರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹದಮಾಡಬೇಕಾದ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು, ಆಮ್ಲದ್ರಾವಣ ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕೆ(ಪಿಕ್ಲಿಂಗ್) ಗುರಿಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಾರತೆಯ ಲವಣದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯ ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಣ ಉಂಟಾಗಿ ಚರ್ಮ ಇನ್ನೂ ಶುದ್ಧಿಗೊಂಡು ಮೃದುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಹದಮಾಡುವರು (ಟ್ಯಾನಿಂಗ್). ಮೊದಲಿಗೆ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಟ್ಯಾನಿನ್ ಅಥವಾ ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಚರ್ಮದ ತಯಾರಿಕೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ

ಚರ್ಮದ ದಪ್ಪವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಹಾಗೂ ಏಕರೀತಿ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರ

ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಸ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಈ ವಿಧವೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕ್ರೋಮ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪರಿಮಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಆಧುನಿಕ ಹದ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಫೀನಾಲ್ ಹಾಗೂ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ನುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಫೀನೊ–ಸಲ್ಫಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಿಂಟಾನುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಹದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹದಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹದಮಾಡಲು ಸಿಂಟಾನುಗಳನ್ನು ಸಹಾಯಕ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ ಬಣ್ಣ, ಗ್ರೀಸಿನ ಇಳಿತ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಸಿಂಟಾನುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ರೆಸಿನ್ ಅಥವಾ ರಾಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಅಷ್ಟು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ.

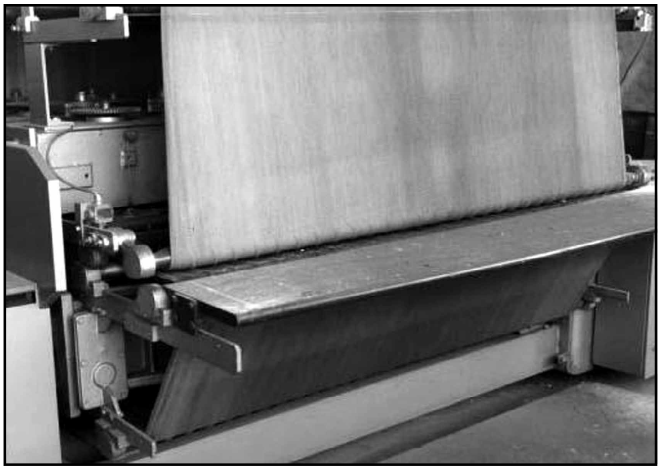

ಒಣಗಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಯಮಾಡಿ ಹದಗೊಳಿಸುವುದು

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡಬಹುದು: 1. ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ; 2. ಖನಿಜ ಸಂಜಾತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ (ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ); 3. ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ; 4. ವಿಲೇಯಕದಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ.

1. ಮೊದಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಹೊಂದಿರುವ ಮರದ ಕಾಂಡ ಅಥವಾ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟು ಮಾಡಲು ಬಿಡುವರು. ಟ್ಯಾನಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫೀನಾಲ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಗುಚ್ಛಗಳು ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗುವುವು. ಸಸ್ಯಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾನಿನ್‌ಅನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಓಕ್ ಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಟ್ಯಾನಿನ್‌ಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು.

ದಪ್ಪ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಹದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಾರರಿಕ್ತ ದ್ರಾವಣಗಳ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗುಹಾಕಿ ಬಣ್ಣ ಕೊಡುವರು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಆಂದೋಲಿಸುವ ಪೀಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸಾರತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಾರ ದ್ರಾವಣಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಲಾಗುವುದು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸಾರ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಪೀಪಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಘನ ಟ್ಯಾನಿಂಗ್ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಡಿಸಿಬಿಡುವರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿನ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡಾವರ್ತಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಸುವರು. ಹೀಗೆಯೇ ಕೆಲವು ಉಪಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಅವು ಟ್ಯಾನಿನ್ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿರ್ಮೊಸಾ ತೊಗಟೆಯ ಪುಡಿಯನ್ನೊ ವಲೋನಿಯಾ ಪುಡಿಯನ್ನೊ ಸಿಂಪಡಿಸುವರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೆ ಚರ್ಮ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹದಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಉಪಯೋಗವಾಗದ ಟ್ಯಾನಿನ್ ದ್ರಾವಣದ ಉಳಿಕೆಯಿಂದಾದ ಸಾರ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಓಕ್ ತೊಗಟೆಯ ಸಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಇಡಲಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ವಾರಗಳಿಗೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರತೆಯ ದ್ರಾವಣ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಅನಂತರ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು, ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಯುವಿಗೆ ಒಡ್ಡಿ, ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬೇಡವಾದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕೆರೆದು ತೆಗೆದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ–ಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದುಂಟಾದ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಸ್ಯಸಂಜಾತ ಸಾರಗಳಿಂದ ಪುನಃ ಹದ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳ ಗುಣಗಳೂ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತ ಹದಮಾಡುವಿಕೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದ ಉಜ್ಜುವಿಕೆ ನಿರೋಧ ಗುಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಸಾರ ವಿಧಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಪ್ಪ ಎರಡೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

2. ಖನಿಜ ಸಂಜಾತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಅಥವಾ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಬೈಕ್ರೋಮೇಟುಗಳಂಥ ಖನಿಜ ಲವಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತೆಳು ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಹದ ಮಾಡಬಹುದು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಮೇಲಣ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಖನಿಜಲವಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಆಲಮ್ ವಿಧಾನ. ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಕೈಗವಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆ್ಯಲಮ್, ಲವಣ, ಹಿಟ್ಟು, ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯ ಲೋಳೆ ಇವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಆಮ್ಲೀಕರಿಸಿದ ಸಾರರಿಕ್ತ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಿಯಮ್ ಬೈಕ್ರೊಮೇಟ್ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವರು. ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಚರ್ಮ ಹೀರಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಸೋಡಿಯಮ್ ಥಯೊಸಲ್ಫೇಟ್ (ಹೈಪೊ) ಇರುವ ಬಾನೆಗೆ ರವಾನಿಸುವರು. ಅಪಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವರು. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಸ್ ಆಮ್ಲ ಬೈಕ್ರೊಮೇಟ್ ದ್ರಾವಣದ ಮೇಲೆ ಆಮ್ಲದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕ್ರೋಮಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಣಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಅಥವಾ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಅಪಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಥಯೊಸಲ್ಫೇಟ್ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಂಡು ಸೋಡಿಯಮ್ ಟೆಟ್ರಾ ಥಯೊನೇಟ್ ಹಾಗೂ ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಅದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಎಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಮೇಲೆ ಸಲ್ಫರ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪದಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಮ್ ಬೈಕ್ರೊಮೇಟ್ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವರು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ರೋಮಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಚರ್ಮ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೀರುವುದೋ ಅದು ಅಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಹೊರಬರುವುದು. ಕ್ರೋಮಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಹೀರಿದ ಚರ್ಮ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಲೆ ಹಳದಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಕನಿಷ್ಠ 24 ಗಂಟೆಗಳವರೆಗಾದರೂ ಒಣಗಿಸುವರು. ಅನಂತರ ಯಂತ್ರವೊಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲ ಹೋಗುವಂತೆ ನೇರ ಮಾಡುವರು. ಕರುವಿನ ಚರ್ಮದಂಥ ತೆಳುಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಹದಮಾಡಲು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧದ ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾದುದು. ಅನಿಷ್ಟಪ್ರ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರಲಾರವು. ಈ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಮೊದಲ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್‌ನ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಲವಣದ ಪ್ರಭಾವ ಚರ್ಮದ ಎಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮಿಯಮ್‌ನ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಲವಣದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಒಳಹೊಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಸ್ಯಸಾರಗಳ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹದ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರಂತೂ ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕೆಲವು ವಾರಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಅಥವಾ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹದ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಸಬಹುದು. ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮಗಳು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವಂಥವು. ಅವುಗಳ ತನನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರತಿವರ್ತಕಗಳಿಗೆ ನಿರೋಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶೀತ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆದು ಬರುವಂಥದಾಗಿರುತ್ತವೆ.

3. ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಕೊಬ್ಬಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಚ್ಚಾ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಬಹಳ ಹಳೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮದ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೇವಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಮೊದಲು ಚರ್ಮವನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಒತ್ತಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ತೇವವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಣಗುವಂತೆ ಅವನ್ನು ನೇತು ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಅದು ತುಂಬ ಒಣಗಿ ಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೀರಲಾರದು. ಅನಂತರ ಯಂತ್ರವೊಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಡಿದು ಪುನಃ ತೇವ ತೆಗೆದು ಮೀನೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಿಂಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ತೇವವೆಲ್ಲ ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಎಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎಣ್ಣೆಯ ಅಂಶವನ್ನು ಅದು ಚರ್ಮಗತವಾಗುವಂತೆ ವಿಭಜಿಸಲಾಗುವುದು. ಈಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ ತೆಗೆದ ಕುರಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನೂ ಜಿಂಕೆ, ಚಿಗರೆಯಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನೂ ಹದ ಮಾಡಲು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

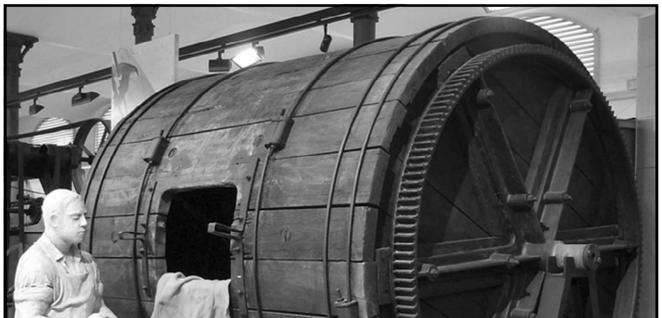

ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು

4. ಹದ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳ ಜಲೀಯ ದ್ರಾವಣಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಸಿಟೋನಿನಂಥ ವಿಲೇಯಕಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಚರ್ಮದ ಎಳೆಗಳ ಒಳಗೆ ವಿಲೇಯಕ ಸರಾಗವಾಗಿಯೂ ನೇರವಾಗಿಯೂ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಬೇಗ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಲೇಯಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೂಡ ಅಂಥ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೇ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಚರ್ಮದಿಂದ ತೇವವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಹಂತಗಳ ಅನಂತರ ವಿಲೇಯಕದ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಹದ ಮಾಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಹದ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಅನಂತರದ ಪೂರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು : ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳು ನಡೆದಮೇಲೂ ಚರ್ಮ ಕಚ್ಚಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮೆರುಗನ್ನು ಕೊಡಲು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಪೂರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ನಮ್ಯತೆ ದೊರೆತು, ನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ತೈಲಗಳು ಒಳಸೇರುವುವು. ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಈ ಹಂತಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಒಣಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲುಭಾಗದ ಎಳೆಗಳು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗುವುದು. ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಕಂಬಿಗಳಿಗೆ ನೇತುಹಾಕಿ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹರಿಯಬಿಡುವರು. ಅವು ಮಿತಿಮೀರಿ ಒಣಗದಿರಲೆಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಎಣ್ಣೆಯ ಲೇಪನವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಣಗಿಸುವುದರ ಮೇಲೆಯೇ

ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದ ಉಗ್ರಾಣ

ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಹದ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪ ಚರ್ಮವನ್ನು ತೆಳು ಚರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಣಗಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಸಸ್ಯಸಾರಗಳಿಂದ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕ್ರೋಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಚರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಒಣಗಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಆರ್ದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿರುವ ಕೊಳಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅತಿರಕ್ತ ದೀಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಒಣಗಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದುಂಟು. ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಅದು ಒರಟಾಗಿಯೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನಮ್ಯತೆ, ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ, ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೃದುತ್ವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಕೆಲವು ಮಿಶ್ರಿತ ತೈಲಗಳನ್ನೂ ಗ್ರೀಸನ್ನೂ ಬಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚರ್ಮ ಮೃದುವಾಗಿ ಅದರ ಬಾಳಿಕೆ, ತಡೆತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದು ಬೇಗ ಸೀಳು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಣ್ಣೆ ಎಮಲ್ಷನುಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅವು ಚರ್ಮದ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಒಳಹೊಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಣ್ಣೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದಿರುವುದರಿಂದ, ಎಮಲ್ಷನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಬೂನುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ನಮಗೆ ಯಾವ ನಮೂನೆಯ, ಎಂಥ ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮ ಬೇಕೊ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು. ಕೆಲವು ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರೀಸ್ ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆಯ ಪೂರೈಕೆ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಗ್ರೀಸ್ ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ನಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರಗಳ ಬೆಲ್ಟುಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಹಗುರವಾದ ಚರ್ಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಅನಮ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಜಲನಿರೋಧಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಗ್ರೀಸುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಗಿ ತುಂಬಿ ಅದುಮಬೇಕು. ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಭಾರವಾದ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಯಾರಫಿನ್ ಮೇಣದ ಗ್ರೀಸ್‌ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಅದ್ದುವರು. ಚರ್ಮಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಮೇಲಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಲೇಪನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವರ್ಣಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಮೊದಲು ಮೂಲವರ್ಣವೊಂದರ ಸಂಯೋಜನ ನಡೆಸಿ ಅನಂತರ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮದ ಮೆರುಗು ಹೆಚ್ಚಿ ಬಣ್ಣ ಗಾಢವಾಗಿ ಕೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನಿಲಿನ್ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳುಂಟು. ಒಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಯಬಿಟ್ಟು ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವರು. ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ನಮೂನೆ ಹಾಗೂ ದರ್ಜೆಯ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಮ್ಲೀಯ ಇಲ್ಲವೆ ಕ್ಷಾರೀಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂತುರು ತುಂತುರಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಸಿಂಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕರಗಿ ಹೋಗದಂತಿರುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನ ಮಾಡಲೂ ಸಿಂಪಡಿಕೆ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಿಗೆ ಕೆಸೀನ್, ಷೆಲಾಕ್, ಲಾಕ್ವೆರ್ ಮುಂತಾದ ಬಂಧಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದು. ದಪ್ಪವಾದ ಚರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕುಂಚದಿಂದ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಉಂಟು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆದ ಮೇಲೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಮೊದಲು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಅಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹದಮಾಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಳಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒತ್ತಡ ಹೇರುವರು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತೇವವಾಗಿರುವ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಬಾರಿ, ಒಣಗಿದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಒತ್ತಡ ಹೇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹೇರಲು ವಾಯುರಂಧ್ರಗಳುಳ್ಳ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದನಕರುಗಳ ದಪ್ಪ ಚರ್ಮವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಸೀಳಿ ತೆಳು ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ತಾಳಿಕೆ, ಬಾಳಿಕೆ, ಬಿಸಿಲಿನ ತಡೆತ, ಘರ್ಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ ತಡೆತ ಇವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವರು. ಕೆಸಿನ್, ಆಲ್ಬುಮಿನ್, ಮೇಣಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ರೆಸಿನ್ನುಗಳವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು. ಅತ್ಯಂತ ಹೊಳಪಿನ ಚರ್ಮ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗಾಜಿನ ಉರುಳೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾಯುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚರ್ಮ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನಂತೆ ಮಿರಮಿರನೆ ಮಿನುಗತೊಡಗುವುದು. ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರ ಇಲ್ಲದೆ ಆಕೃತಿ ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ ತಟ್ಟೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಒತ್ತುವರು. ಅಗತ್ಯವಾದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಕೃತಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಯೂರೆಥೇನ್ ಪೂರಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಬಹುದಾದ ಸವೆತವನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಅಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಒತ್ತಡ ಕೊಡುವುದು

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹುಶಃ ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಮ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ರಾಜ್ಯ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 33 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ತಾನ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಚರ್ಮ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಬಹಳಷ್ಟು ಚರ್ಮವನ್ನು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಚೆನ್ನೈ, ಕಾನ್ಪುರ, ಕೋಲ್ಕತ ಹಾಗೂ ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಬೃಹತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಹದ ಮಾಡುವ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸುಮಾರು 730ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಇವೆ. ಕ್ರೋಮ್ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ, ಆಮ್ಲ ಸಂಸ್ಕರಿತ ಆಡಿನ ಚರ್ಮ. ಹದ ಮಾಡಿದ

ಉರಗವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ, ಆಡುಗಳ ಕೂದಲು ಹಾಗೂ ಹದಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಫ್ತಿನಿಂದ 1968–69 ರಲ್ಲಿ 5,379.56 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಆದಾಯ 2011–12 ರಲ್ಲಿ 971811 ಲಕ್ಷ ಆಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಪತ್ತು ಸುಮಾರು 20 ಕೋಟಿ (ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮೂರರಷ್ಟು). ಇದರಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಸುಮಾರು 7.5 ಕೋಟಿ ಆಡುಗಳು ಹಾಗೂ 4 ಕೋಟಿ ಕುರಿಗಳಿಂದ 3.5 ಕೋಟಿ ಆಡಿನ ಚರ್ಮಗಳೂ 1.7 ಕೋಟಿ ಕುರಿಯ ಚರ್ಮಗಳೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವಿಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಗ್ಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡಲು ಮುಂಬಯಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಕೊಲ್ಕತ್ತ, ರಾಜಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಜಲಂಧರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಲೆದರ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1953). ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳ ಚರ್ಮ ತಯಾರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ, ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಇನ್ನಿತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೋಲ್ಕತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಶಿಕ್ಷಣಗಳೂ ಚೆನ್ನೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟು. *

ಚರ್ಮಪತ್ರ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಚರ್ಮಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆ ಪರ್ಗ್‌ಮಮ್ ಯೊಮನಸ್ ಎಂಬಾತ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಚರ್ಮಪತಗಳನ್ನು ಬಳಸತೊಡಗಿದ. ಇದರ ಪರಿಚಯ ಜನರಿಗೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಇತ್ತೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಾದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆತ ಚರ್ಮಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಸತೊಡಗಿದ. ಪಾಪಾಯಿರಸ್ ಆಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆಡು, ಹಂದಿ, ಕುರಿಗಳ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಆಗ ಇದನ್ನು ಚಾರ್ಟರ್ ಪರ್ಗ್‌ಮಮ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚರ್ಮಪತ್ರಗಳ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಕೃತಕ ಚರ್ಮಪತ್ರಗಳ ಬಳಕೆಯುಂಟು. ಇವನ್ನು ವನಸ್ಪತಿ ಚರ್ಮಪತ್ರ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕಾಗದವಷ್ಟೆ. ಇದನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಮುರಬ್ಬ ಮೊದಲಾದ ಖಾದ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಎಣ್ಣೆಯಾಗಲಿ, ನೀರಾಗಲಿ ಒಳಹೊಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮದ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಕೂದಲು, ಮಾಂಸಲವಾದ ಭಾಗಗಳು ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಮಾಂಸಲ ಭಾಗದಿಂದ ಜಿಲೆಟಿನ್ ಎಂಬ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಪದಾರ್ಥ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜಮಖಾನೆ, ಫೆಲ್ಟ್, ಕಂಬಳಿಗಳು ಧ್ವನಿ ಅವಾಹಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕೂದಲನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ಪ್ರಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಸಾಬೂನುಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಘರ್ಷಕ ತೈಲಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಚೂರುಪಾರು ಚರ್ಮ ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಚರ್ಮರೋಗಗಳು : ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮರೋಗಗಳನ್ನು ಮಹಾಕುಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕ್ಷುದ್ರಕುಷ್ಠಗಳೆಂದು ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ (ಅಲೋಪತಿ) ಚರ್ಮರೋಗಗಳನ್ನು ರೋಗಮೂಲ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಿವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

1. ಆಜನ್ಮರೋಗಗಳು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೀನ್ದೊಗಲು (ಇಚ್ಥಿಯೋಸಿಸ್), ಪಾಂಡುರೋಗ ಅಥವಾ ತೊನ್ನು (ವಿಟಲಿಗೊ, ಲ್ಯೂಕೊಡರ್ಮ), ಎಪಿಡರ್ಮೊಲೈಸಿಸ್ ಬುಲ್ಲೋಸ, ಡಾರಿಯರಿನ ರೋಗ, ಸ್ಕ್ಲೀರೋಡರ್ಮ ಪಿಗ್ಮೆಂಟೋಸ ಮತ್ತು ಇತರ ವರ್ಣವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತೋರುವ ರೋಗಗಳು – ಇವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಈ ರೋಗಗಳು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೈಯೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮಾರಕ ರೋಗಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

2. ವಿಷಾಣುಕೃತ ರೋಗಗಳು (ವೈರಲ್ ಡಿಸೀಸಸ್): ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬು (ಸ್ಮಾಲ್ ಪಾಕ್ಸ್), ಸೀತಾಳೆಸಿಡುಬು (ಚಿಕನ್‌ಪಾಕ್ಸ್) ಮತ್ತು ದಡಾರಗಳ ವಿವರ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಹರ್ಪಿಸ್ ಸಿಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್, ಹರ್ಪಿಸ್ ಸಾಸ್ಟರ್, ಮೊಲಸ್ಕಮ್ ಕನ್‌ಟೇಜಿಯೋಸಮ್, ಕಾಲು ಬಾಯಿರೋಗ (ಫುಟ್ ಅಂಡ್ ಮೌತ್ ಡಿಸೀಸ್) ಹುಲ್ಲುರಿ(ವಾರ್ಟ್), ಬೆಕ್ಕು ಕೆರೆತದ ರೋಗ ಇವು ಇನ್ನಿತರ ಮುಖ್ಯ ರೋಗಗಳು. ಇವು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ದೇಹಬಾಧೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಲ ರೋಗದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುನಃ ರೋಗ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ.

3. ಏಕಾಣುಕೃತ ರೋಗಗಳು (ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಲ್ ಡಿಸೀಸಸ್) : ಉರಿಯೂತ, ಬಾವುಗಳಿಂದ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗಗಳಿವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೀವುಕುರುಗಳು, ರಕ್ತಕುರುಗಳು ಇಂಥವು. ಕ್ಷಯರೋಗ, ಕುಷ್ಠರೋಗ, ಸಿಫಿಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಡಿಫ್ತೀರಿಯಾ ರೋಗಕ್ರಿಮಿಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕುರು ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

4. ಅಣಬೆ ಬೂಷ್ಟುಕೃತ ರೋಗಗಳು (ಫಂಗಲ್ ಡಿಸೀಸಸ್) : ಮಧುರಾ ಪಾದ (ಮಧುರಾ ಫುಟ್) ಎಂಬುದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಅಂಗಾಲು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳಾಗಿ, ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಡೆದು ಕಂಡಿಬಿದ್ದು ವಿಕಾರವಾಗುವುದು ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಹುಳುಕಡ್ಡಿಯೂ (ರಿಂಗ್‌ವರ್ಮ್) ಒಂದು ತರಹದ ಬೂಷ್ಟಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗವೇ.

5. ಪರಾವಲಂಬಿ ರೋಗಗಳು (ಪ್ಯಾರಾಸೈಟಿಕ್ ಡಿಸೀಸಸ್) : ತುರಿ (ಸ್ಕೇಬೀಸ್), ಕಜ್ಜಿ (ಇಂಪೆಟಿಗೊ), ಇಸಬು (ಎಕ್ಸಿಮಾ), ಸರ್ಯೆಅಸಿಸ್ (Psoriasis) ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಜಿಡ್ಡುಗ್ರಂಥಿಗಳ ಊತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೊಡವೆ (ಪಿಂಪಲ್ಸ್), ಏಡಿಗಂತಿ ಮತ್ತಿತರ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು, ಮಚ್ಚೆಗಳು (ಮೋಲ್ಸ್), ನೀಲಿಗಟ್ಟುವಿಕೆ (ಪರ್ಪುರ), ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆ ರೋಗಗಳು (ಪೆಂಫಿಗಸ್), ರೋಮರೋಗಗಳು, ಉಗುರು ರೋಗಗಳು, ಜೀವಸತ್ವ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಚರ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಚರ್ಮರೋಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಅವ್ಯಕ್ತ ಕಾರಣದಿಂದ ಚರ್ಮ ಶೈಥಿಲ್ಯಗೊಂಡೂ ಚರ್ಮರೋಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಕ್ರಮಾಗತ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಅನುಭವದಿಂದ ಚರ್ಮರೋಗಪ್ರವೀಣ ಸರಿಯಾಗಿ ರೋಗನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಕೆ.ಎಂ.)

ಮೀನ್ದೊಗಲು : ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೊಂಬಿನಂಥ ಪದರ ಅತಿಯಾಗಿ ಶುಷ್ಕ, ಒರಟು ಹಾಗು ಕಾಂತಿಹೀನವಾದ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೀಳಿ, ಪೊರೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹುರುಪೇಳುತ್ತಿರುವ ಚರ್ಮರೋಗ, ಮುಂಡ ಮತ್ತು ಕೈಕಾಲುಗಳ ಹಿಂಭಾಗದ ಚರ್ಮ ರೋಗದಿಂದ ಆವೃತವಾಗುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ರೋಗ ತಗುಲಿದ ಚರ್ಮ ಮೀನಿನ ಚರ್ಮದಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ರೋಗಗ್ರಸ್ತ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳಾಗಲಿ ಜಿಡ್ಡುಗ್ರಂಥಿಗಳಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಗದ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಬರುವುದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ಜೀನುಗಳ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಾದರೂ ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ರೋಗವಿದ್ದು ಹುಟ್ಟುವುದೂ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ರೋಗ ಹೊಮ್ಮುವುದೂ ಉಂಟು. ರೋಗ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಗು ಸತ್ತು ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಚಕ್ಕಳದಂಥ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳ ತುಟಿ, ಕಣ್ಣು, ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಹೀಗಾಗಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಗು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರೋಗ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಕಡಿತ ಬಿರುಕುಗಳಿಂದಾಗುವ ಬಾಧೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ದೇಹದ ಇತರ ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕುಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೆತುಗೊಳಿಸುವ ಲೇಪನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಣದೊಗಲು (ಸ್ಕೀರೊಡರ್ಮ), ಮೊಸಳೆ ಚರ್ಮ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ.

ತೊನ್ನು : ಇದು ಆನುವಂಶಿಕವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಚರ್ಮರೋಗ. ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಕಾಣಬರದಿದ್ದರೂ ಆಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಮವು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ವಿಕಾರ ಕಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಖ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೆಲನಿನ್ ಎಂಬ ಬಣ್ಣದ ಕಣಗಳು ತಯಾರಾಗದಿರುವುದೇ ತೊನ್ನಿಗೆ ಕಾರಣ. ತೊನ್ನು ಅಂಟುರೋಗವಲ್ಲ. ಸೊರೇಲಿನ್ ಎಂಬ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಸೊರೇಲಿನ್ ಮುಲಾಮನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಬಿಳಿಯ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಮಚ್ಚೆ (ಮೋಲ್) : ಚರ್ಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ನ್ಯೂನತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ, ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಹೊರದೋರಬಹುದು. ಮಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ಪೊರೆಯ ಮಚ್ಚೆಗಳು, ರಕ್ತನಾಳದ ಮಚ್ಚೆಗಳು, ವರ್ಣಕದ ಮಚ್ಚೆಗಳು.

ಮೇಲ್ಪೊರೆಯ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಹೊರತ್ವಚೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೂಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಚರ್ಮವರ್ಣದ ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದೆ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುವು. ಇವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತನಾಳದ ಮಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ಒಂದು

ಕಗ್ಗೆಂಪು ಮಚ್ಚೆ, ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲಮುಳ್ಳಿ ಮಚ್ಚೆ. ಕಗ್ಗೆಂಪು ಮಚ್ಚೆಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಖ ಮತ್ತು ಎದೆಯ ಮೇಲಿರುವುವು. ಇವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ನೆಲಮುಳ್ಳಿ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಉಬ್ಬಿರುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲವೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೆ ಇವು ಗೋಚರಿಸಬಹುದು. ಇವು ನೇರಿಳೆ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಖ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸುವುವು. 6–10ರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮಚ್ಚೆಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಳಿ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ತೊನ್ನೆಂದು ತಪ್ಪು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನಗತ್ಯ. ವರ್ಣಕದ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು, ತೊಟ್ಟು ಗಾಲಿಕೆಯಾಗಿರಬಹುದು, ದೇಹದ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಕಪ್ಪಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಮಂದಿಗೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವರ್ಣಕದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ನಿರುಪದ್ರವಿಯಾಗಿದ್ದು ಇವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿಷಮ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗುವುದು, ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ, ನೋವು, ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ಒಡೆದು ಹುಣ್ಣಾಗುವುದು ಇವು ವಿಷಮ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಸರ್ಪಸುತ್ತು : ಸರ್ಪಸುತ್ತು ಮತ್ತು ಸೀತಾಳೆಸಿಡುಬು (ಚಿಕನ್‍ಪಾಕ್ಸ್) ಒಂದೇ ವಿಷಕಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮ ವಿಷಕಣ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಸೀತಾಳೆಸಿಡುಬು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ತರುವಾಯ ವಿಷಕಣಗಳು ನರಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ (ನರ್ವ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯ) ಚೇತನರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದುರ್ಬಲತೆ, ಏಡಿಗಂತಿ, ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಕಾರ್ಟಿಕೋಸ್ಟೀರಾಯ್ಡ್ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿರಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ (ಇಮ್ಯುನೋ ಸಪ್ರೆಸಿವ್) ಔಷಧ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಂದ ಎದುರುಬಲ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ವಿಷಕಣಗಳು ಚೇತನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಂಪು ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ನರಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೋಗಿ ನರದುರಿಯ ಬೇನೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಾನೆ. ಕೆರಟೈಟಿಸ್ ಬೇನೆ ವಿಕಸಿಸಬಹುದು. ಈ ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು 2–4 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ನರುದುರಿ ಬಹಳ ಕಾಲವಿರುತ್ತದೆ.

ಹುಲ್ಲುರಿ (ವಾರ್ಟ್): ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು, ಪ್ರಾಯದವರಲ್ಲೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಚರ್ಮಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ವಿಷಕಣಗಳು ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ನವಿರೆಳೆಯ, ಕಾರಳ್ಳಾದ (ವಾರ್ಟಿ) ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದುಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಚರ್ಮದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಅಂಗಾಲುಗಳ ವಿನಾ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುರಿಯಿಂದ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಉಂಟು.

ಮೆಲುಗಂತಿ (ಮೊಲಸ್ಕಮ್ ಕಂಟೇಜಿಯೋಸಮ್). ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಇದರ ವಿಷಕಣಗಳು ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಅರೆಗುಂಡಾಕಾರದ ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಮುಸುಕು ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದೆಗಳು ಮೆಲುಗಂತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಕಜ್ಜಿ (ಇಂಪೆಟಿಗೊ): ಸ್ಟ್ಯಾಫಿಲೋಕಾಕ್ಕೈ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕ್ಕೈ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಂಟುಜಾಡ್ಯವಿದು. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಜಾಡ್ಯ. ಚರ್ಮದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೀವ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಒಡೆದು ಕೀವು, ರಸಿಕೆ ಸುರಿದು ಒಣಗಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬಣ್ಣದ ಹೆಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಜೀವಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳ ಸೇವನೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಲಾಮುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದೇ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ತುರಿ (ಸ್ಕೇಬೀಸ್): ಸಾರ್ಕಾಪ್ಟಿಸ್ ಸ್ಕೇಬಿ ಎಂಬ ಕೀಟದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ. ಇದರಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಇದು ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ. ತುರಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಂಟಬಹುದು, ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದು ಅಸ್ವಚ್ಛ ಮಕ್ಕಳ ರೋಗ. ತೀವ್ರ ಕಡಿತ ಅದರಲ್ಲೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಮೈಮೇಲೆ ಡೊಗತೆಗಳು, ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು, ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದೆಗಳು, ಹೆಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆರೆದ ಗುರುತುಗಳು ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಬೊಕ್ಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಟ್ಟುಗಳ ಸಂದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮಣಿಕಟ್ಟು, ಮೊಣಕೈ, ಕಂಕಳು, ಮೊಲೆಗಳು, ಸೊಂಟ, ಬಾಹ್ಯಜನನಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲು ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಏಳುತ್ತವೆ. ಬೊಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೀವಾಣುಗಳು ಬೆಳೆದು ಕೀವು ತುಂಬಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗಗಳ ಉರಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದು.

ನಾಪಿತನ ವ್ರಣ (ಬಾರ್ಬರ್ಸ್ ಇಚ್): ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆಗಳ ಕೂದಲ ಕೋಶಿಕಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಮಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬೂಜು ಆವರಿಸುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಚರ್ಮದ ಬದಲಾವಣೆ. ಕ್ಷೌರ ಅಥವಾ ಕ್ಷೌರಿಕನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಬೂಜೂ ಕ್ರಿಮಿಗಳೂ ಕೂದಲ ಕೋಶಿಕದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಗ್ಗದ ಉರಿಯೂತವಾಗಿಸುವುವು. ಸೋಂಕು ಹತ್ತಿದ ಕೂದಲ ಕೋಶಿಕದಲ್ಲಿ ಕೀವು ಸೇರುತ್ತ ಬರುವುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕೆಂಪು ಮೊಡವೆಯಂತೆ ಕಂಡು ಅನಂತರ ಕೀವುಗುಳ್ಳೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಕೂದಲು ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು. ಸಾಕಷ್ಟು ನೋವು ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇಂಥ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚುವ ಔಷಧಿಗಳು ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ತಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಸಾಬೂನು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಚೊಕ್ಕಗೊಳಿಸಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಶಾಖ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಉರಿಯೂತವೂ ನೋವೂ ತಗ್ಗುವುವು. ಜೊತೆಗೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಇಸಬು: ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅರ್ಧಪಾಲಿನಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ಉರಿತದಿಂದಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗೊತ್ತಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಾದರೂ ಇಸಬು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣಗಳು ಅನೇಕ. ಚರ್ಮದ ಕೋಶಗಳಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಕಿಣ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಆಗುವ ಚರ್ಮದ ಉರಿತದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಸಬು ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವೈದ್ಯನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಹೇಳುವನು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ತೆರನ ಬೇರೂರಿದ ಚರ್ಮದ ಉರಿತಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರಿದು. ಇದನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬಳಕೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಸುಗೂಸುಗಳ ಬೇರೂರಿದ ಚರ್ಮದ ಉರಿತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಇಸಬಿನಲ್ಲಿ ಒಳಜನಿತ ಮತ್ತು ಹೊರಜನಿತವೆಂಬ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಒಳಜನಿತ ಇಸುಬಿಗೆ, ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತಲೆದೋರುವ ಏಟೋಪಿ ಎಂಬ ಒಗ್ಗದಿರುವಿಕೆಯ (ಅಲರ್ಜಿಯ) ತೊಂದರೆ, ಮೈಜಿಡ್ಡುಸುರಿತ, ನಿಲುವಿನ ಚರ್ಮದುರಿತ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಹೊರಜನಿತ ಇಸಬಿಗೆ, ಸೋಂಕು, ಸ್ಪರ್ಶದುರಿತ (ಕಾಂಟ್ಯಾಕ್ಟ್ ಡರ್ಮಟೈಟಿಸ್) ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಸ್ಪರ್ಶದುರಿತ, ಕುಂಕುಮ, ಕನ್ನಡಕ, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಿಂದ, ಹಾಗೂ ಮನೆಗೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಸಾಬೂನು, ಪುಡಿಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆನುವಂಶಿಕ ಇಸಬು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಜಿತ ಇಸಬು ಕೆರಳಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಉಸಿರಾಡುವುದರಿಂದ, ಕುಂಕುಮ, ಕನ್ನಡಕ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಇಸಬು ಬರಬಹುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹಾನಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಕಗಳೇ ಆದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇಸಬು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಸಬು ದೀರ್ಘಕಾಲವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಪದರು ಪದರಾಗಿ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗಿ ಒರಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಚರ್ಮದ ಉರಿತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ರೂಪವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇತರ ಚರ್ಮ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದವು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ : ಕೆಂಗಂದೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಊತದೊಂದಿಗೆ ಮೊದಲಾಗುತ್ತವೆ ; ಕೆಲತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ತರುವಾಯ ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ರಸಿಕೆ ಸುರಿವುದು ; ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಿಪ್ಪೆಗಟ್ಟುವುದು–ಇದಿಷ್ಟೂ ಕೂರಾದ ಚರ್ಮದ ಉರಿತದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು. ಆದರೆ ಉರಿತ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಕೆರೆತದಿಂದಲೋ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದಲೋ ಚರ್ಮ ಮಂದವಾಗಿ ಕಲೆಯ ಗುರುತು ಕಾಣಿಸುವುದು. ಬಣ್ಣವೇರುತ್ತ ಬಂದು ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದುಗಳೆದ್ದು ಚರ್ಮ ಮಂದಗಟ್ಟುವುದು. ಉರಿತ ಬೇರೂರಿದಂತೆಲ್ಲ ಈಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಸಬು ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಉರಿತಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸುವುದಾಗದು. ಆದರೂ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆದವನ್ನು ಅವುಗಳ ಚಿಹ್ನೆ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ, ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಕೊನೆಗಾಣಬಹುದೆಂದು ಮುಂಗಾಣಬಹುದು.

ಚರ್ಮದ ಉರಿತದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯರೂಪಗಳು : 1 ಕೂರಾದ ತಾಕು ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಕುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಯೋ ಚರ್ಮವನ್ನೇ ಕೆರಳಿಸುವುದರಿಂದಲೋ ತಾಕಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿತವೇಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿತದ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಕಾರಣ ತಪ್ಪಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಸುಲಭ, ತೃಪ್ತಿಕರ.

2. ಹಸುಗೂಸುಗಳ ಇಸಬು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಟೋಪಿಯ ಚರ್ಮದುರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಟೋಪಿ ಎಂದರೆ, ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಒಗ್ಗದಿರುವಿಕೆ (ಅಲರ್ಜಿ)ಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುವುದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಚರ್ಮ, ಶ್ವಾಸನಾಳ, ಮತ್ತು ಮೂಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳು

ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಸಂವೇದಕತೆ ಪಡೆದಿದ್ದು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಸಬಾಗಿಯೋ ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಗೂರಲು ಕೆಮ್ಮಾಗಿಯೋ ಮೂಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಉರಿತದಿಂದ ನೆಗಡಿಯಾಗಿಯೋ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರ ತೋರಬಹುದು. ಇಂಥ ಇಸಬಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಕಾಟ ಬಹುಕಾಲದ್ದು. ಹಸುಗೂಸಿನ ಇಸಬು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆನ್ನೆ, ಕುತ್ತಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ತುರಿಸುವ ಕೆಂಪು ಕಲೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು, ಮೂರು ತಿಂಗಳು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು, ಮಕ್ಕಳ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಮಕ್ಕಳ ಹಂತವೇ ಮೊದಲು ಬರಬಹುದು. ಇದು, 2 ರಿಂದ 12 ವರ್ಷಗಳವರೆಗಿರುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಣಕೈ ಮೊಣಕಾಲುಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಸಬು ಸಾಮಾನ್ಯ. 12 ರಿಂದ 23 ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕ ಹಂತ–ಇಲ್ಲಿ, ಚರ್ಮ ಒರಟಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ತುರಿಸುವಿಕೆ, ಒಣಗುವಿಕೆ ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯ.

3. ಮೈ ಜಿಡ್ಡು ಸುರಿವ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ಮೈಜಿಡ್ಡುಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸುರಿಕೆ ಅತಿಯಾಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಅಣುಜೀವಿಗಳ ಸೋಂಕಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಈಡಾಗುವ ಬೇನೆಯಿದು.

4. ನಾಣ್ಯರೂಪ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ಇದರಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ ಗುಂಡುಗುಂಡಾಗಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

5. ಬೇರೂರಿದ ಮಂದಗಟ್ಟಿದ ಚರ್ಮ ಉರಿತ : ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳು ಜಗ್ಗದೆ ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿರುವ ಚರ್ಮದ ಉರಿತದಿಂದ ಚರ್ಮ ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ರೂಪ.

6. ನಿಲುವಿನ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ಕಾಲಿನ ಉಡಿಕಟ್ಟಿದ ಸಿರಗಳ ನಿರ್ಬಲತೆಯಿಂದ ರಕ್ತದ ಹರಿವು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗದ ಕಾರಣ, ಕೋಲಾಣುಗಳ ಸೋಂಕಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಈಡಾಗಿ ಆಗುವ ಉರಿತವಿದು.

7. ಬೇರೂರಿದ ಇಸಬಿನ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ಗೊತ್ತುಮಾಡಲಾಗದ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾದ ಬೇರೂರಿದ ಚರ್ಮದ ಉರಿತವಿದು.

8. ಕೈಕಾಲುಗಳ ಬೇರೂರದ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ : ಬೆವರು ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದಲೂ ಅಣುಜೀವಿಗಳಿಂದಾಗುವ ಮರುಚಲದ ಸೋಂಕಿನ ಚರ್ಮದ ಉರಿತ ಇಲ್ಲವೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮದ್ದುಗಳಿಂದಲೂ ಆಗುವ ತಾಕು ಚರ್ಮದ ಉರಿತವಿದು.

ಚರ್ಮತವೆ : ಚರ್ಮ ಸವೆದುಹೋಗುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಆಗಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು :

1. ಸಾಮಾನ್ಯ ಚರ್ಮತವೆ; 2. ಕೆಂಗಂದೆ ಚರ್ಮತವೆ.

1. ಸಾಮಾನ್ಯ ಚರ್ಮತವೆ: ಮೈಗೆ ಹತ್ತಿದ ಕ್ಷಯರೋಗ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹರಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳಾಗಿ ಬರಬರುತ್ತ ಅವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಹುಣ್ಣಾಗಿ, ಮಾಯುವಾಗ ತೀವ್ರ ವಿಕಾರ ಮಾಡುವ ಬೇರೂರಿದ ಚರ್ಮರೋಗವಿದು. ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಮುಖ ಮತ್ತು ಕತ್ತನ್ನು ಆವರಿಸುವುದು. ಚರ್ಮತವೆಯ ಗಂಟುಗಳು ನಿಜತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸಗಂಟುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ ಒಳಪೊರೆ ಕೋಶಗಳೂ ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವೇ ಲ್ಯಾಂಗರ್‌ಹ್ಯಾನನ ಭೂತಕೋಶಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಬಾಹ್ಯಾವರಣದಲ್ಲಿ ಉರಿತದ ದುಗ್ಧರಸತೆರನ ಮಂಡಲವಿರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಮನಾಳಗಳು ಕಾಣದಂತಾಗಿ ಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಟುಜನಕ ಪೂರ್ತಿ ಕಳಲಾಗಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಯಾಸ್ಟಿನ್ ಬಲ ತಗ್ಗಿ ನುಚ್ಚುನೂರಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹುಣ್ಣಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಗಂಟು ಕರಗಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಗಂಟುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪದೆ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಮೆತುವಾದ ಕಲೆ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಈ ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕೆನ್ನೆ, ತುಟಿ, ಬಾಯಿ, ಮೂಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಕುರಿಸುವುದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗಂಟುಗಳು ಹರಡುತ್ತ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂಗುತ್ತ ಕಲೆ ಬೀಳುವುದು. ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ರೋಗದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಡಿಗಂತಿ ಏಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗಿ ಪ್ಯಾರ ಅಮೈನೋ ಸ್ಯಾಲಿಸಿಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಹೈಡ್ರೋಸೈಡ್ ಮದ್ದುಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಹೋದಮೇಲೂ 6 ತಿಂಗಳು ಕೊಡಬೇಕು.

2 ಕೆಂಗಂದೆ ಚರ್ಮತವೆ : ಇದು ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಂದ ಉಲ್ಬಣಿಸುವ ರೋಗ. ಕಾರಣ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಮೂಗು, ಕೆನ್ನೆ ಮತ್ತು ನೆತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೂರಿದ ಚರ್ಮತವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಕಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಹುರಕು ಅಗಲಿಸಿದ ಕೂಪಗಳ ಬಾಯಿಗಳೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ. ಮಾದು ನಿಂತ ಕಲೆಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಮಲೇರಿಯ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೃತಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮದ್ದುಗಳಾದ ಅಟೆಬ್ರಿನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೋಕ್ವಿನ್ ಈ ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೂ ವಿಷಮವಾದ ರೂಪವೆಂದರೆ ಕೂರಾದ ಚರ್ಮತವೆ. ಇದು ದೇಹದಾದ್ಯಂತ ಇರುವ ಕೂಡಿಸುವ ಊತಕ ಮತ್ತು ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇರುವ ಅಂಟುಜನಕದ ರೋಗ. ಊತಕಗಳಿಂದಾಗಬಹುದಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದ ಜ್ವರ, ಕೀಲುನೋವು ಮುಂತಾದವು ಮುಖ, ಎದೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಳ ಮೇಲೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಕಲೆಗಳೂ ಕಾಣಬಹುದು. ರೋಗ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಮಾರಕ ವಾಗುವುದುಂಟು. ಕಾರ್ಟಿಕೋ ಸ್ಟೀರಾಯಿಡ್ ಗುಂಪಿನ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶಮನಮಾಡಬಹುದು.

ಮೊಡವೆ : ಇದು ಹರೆಯದ ಕಾಯಿಲೆ. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಿನಾಳದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಡ್ಡುಕೂಡಿ ಕಪ್ಪಾದ ಕಲೆಯಂತಿರುವುದೇ ಮೊಡವೆ (ಮಡಮೆ). ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದೆ ಮತ್ತು ಕುರುಗಳು ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಖ, ಎದೆ ಮತ್ತು ತೋಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಏಳುತ್ತವೆ. ಮೊಡವೆಯುಳ್ಳವರ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಜಿಡ್ಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೈ ಜಿಡ್ಡಿನ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಜನನ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳಿಗೆ ಹರೆಯದಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿರುವುದೇ ಮೊಡವೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಮೂವತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದರೆ ಇತರರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಒಡೆದು ಗಂಟಾಗಿ ಕಲೆಗಳು ಉಳಿದು ಮುಖವನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಬಹುದು. ನೀರು ಮತ್ತು ಸಾಬೂನಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಮೊಡವೆಯ ಪೂಸುದ್ರವವನ್ನು (ಲೋಷನ್) ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ನೀರ್ಗುಳ್ಳಿಕ : ಇದು ಬೇರೂರಿದ ಮರುಕಳಿಸುವ ಮಾರಕರೋಗ. ಇದರ ಕಾರಣ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ತಾಮರವಣೆ ರೋಗವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳಿವೆ– ಪೆಂಫಿಗಸ್ ವಲ್ಗೇರಿಸ್, ಪೆಂಫಿಗಸ್ ವೆಜಿಟಾನ್, ಪೆಂಫಿಗಸ್ ಫೋಲಿಯೇಸಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಪೆಂಫಿಗಸ್ ಎರಿಥಿಮೆಟೋಸಸ್. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಂಫಿಗಸ್ ವಲ್ಗೇರಿಸ್ ಅತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪಿಲ್ಲದೆ ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಡೆಯಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಒಡೆದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಬಹುದು. ಒಣಗಿದಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಕಲೆಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮರುಕಳಿಸುತ್ತವೆ. ನುಂಗುವಾಗ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಲ್ಲಿನ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಾರಕವಾಗಬಹುದು. ರಗಟೆ ಸ್ಟೀರಾಯ್ಡ್ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಏಳುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಬಿರಿತ : ಮೇಲ್ಚರ್ಮದ ಕೋಡಿನ ಪದರ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಚರ್ಮ ಬಿರಿಯುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ತೇವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕೋಡಿನ ಪದರದಿಂದ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊರಬರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರು ಸಾಬೂನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಚರ್ಮ ಬಿರಿಯುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ಒಡೆದು ಪೊರೆಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿತವಾಗುವುದು.

ಆಣಿ : ಹೊರತ್ವಚೆಯ ಕೋಡಿನ ಪದರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಹೆಬ್ಬೆಳೆತವಿದು. ಕೋಡಿನ ಪದರ ದಪ್ಪಗೆ ಶಂಕಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ತುದಿ ಒಳಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಆಣಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಗಿಯಾದ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಾರದು. ಸ್ಯಾಲಿಸೈಲಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಮುಲಾಮು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಆಣಿ ಮೆತ್ತಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇದನ್ನು ಸುಲಿಯಬೇಕು.

ದ್ಯುತಿಸಂವೇದಕತೆ (ಫೋಟೋಸೆನ್ಸಿಟಿವಿಟಿ): ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮದ ಅಸಹಜ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ ದ್ಯುತಿಸಂವೇದಕತೆ. ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇವು ಉಂಟಾಗಬಹುದು : 1 ಇಯೋಸಿನ್ (ಲಿಪ್‌ಸ್ಟಿಕ್), ಬೆರ್ಗಮೆಟ್ ಎಣ್ಣೆ (ಸೆಂಟುಗಳು, ಯು–ಡಿ–ಕಲೋನ್), ಡಾಂಬರ್ ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುವುದರಿಂದ ; 2 ಸಲ್ಫನಮೈಡ್ ಟೆಟ್ರಸೈಕ್ಲಿನ್, ಶಾಮಕ (ಟ್ರಾಂಕ್ವಿಲೈಸರ್) ಮುಂತಾದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ; 3 ಪಾರಫೀರಿಯ, ಪೆಲಗ್ರಾ ಎಂಬ ಚಯಾಪಚಯೀ ರೋಗಗಳಿಂದ. ಈ ರೋಗಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿಗಾಗಲಿ ಕೃತಕ ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಗಾಗಲಿ ಮೈ ಒಡ್ಡಿದರೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಇಸಬು ಮಿಟ್ಟಿದದ್ದೆಗಳು, ನೀರ್ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮತ್ತು ತುರಿದದ್ದೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು. (ಕೆ.ಎಂ.ಆರ್.; ಡಿ.ಪಿ.ಜಿ.)

ಚಲನಚಿತ್ರ : ಆಧುನಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು (ಮೋಷನ್ ಪಿಕ್ಚರ್). ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಯೊಸ್ಕೋಪ್ ಎಂದೂ ಅನಂತರ ಸಿನಿಮಾ, ಫಿಲ್ಮ್, ಪಿಕ್ಚರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಮೂಕಚಿತ್ರವಾಗಿ (ಸೈಲೆಂಟ್ ಪಿಕ್ಚರ್) ತೆರೆಕಂಡ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರವಾಗಿ (ಟಾಕಿ) ವರ್ಣರಂಜನೆ ಪಡೆದು ಹೇಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು ಎಂಬ ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ

ಆದಿಯವರೆಗೂ ಪ್ರದರ್ಶನ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ (ಷೋ ಬಿಸನೆಸ್) ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿದ್ದ ನಾಟಕ, ಅಪೇರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಸರಿಸಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು ಎಂಬ ವಿಷಯ ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕವೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ವಿನ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ:

I ಚಲನಚಿತ್ರದ ಚರಿತ್ರೆ
- (A) ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಮೊದಲ ದಿನಗಳು
- (B) ಬೆಳೆವಣಿಗೆ 1914–18
- (C) ಬೆಳೆವಣಿಗೆ 1919–29
- (D) ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳು: 1930–40; 1940–60; 1960 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ

II ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳು
1 ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳು
2 ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳು
3 ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು
4 ಪ್ರಚಾರ ಚಿತ್ರಗಳು
5 ಶುದ್ಧ ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳು
6 ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳು
7 ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳು

III ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ತಂತ್ರ

I ಚಲನಚಿತ್ರದ ಚರಿತ್ರೆ

(A) ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಮೊದಲ ದಿನಗಳು : ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣ ಇದೆ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಚಿತ್ರಣ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಅರೆಕ್ಷಣವಾದರೂ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಘಟನೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಯಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸಕ್ರಮವಾಗಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಘಟನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ನಡೆದಂತೆ ಭಾಸ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲವನ್ನು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ, ಮಕ್ಕಳಾಟದ ಗಿರ್ರನೆ ತಿರುಗುವ ಬುಗುರಿ–ಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ 1830ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಕ್ಕಳಾಟದ ವಸ್ತುವಾದ ಝೋಯಿಟ್ರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣ ಬಹುದು. ವಿಲಿಯಂ ಹಾರ್ನರ್ ಎಂಬಾತ ರೂಪಿಸಿದ ಡೀಡಲಿಯಮ್ ಎಂಬುದು ಇಂಥದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಕರಣ. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಇದೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದೆ.

ವಿಲಿಯಮ್ ಹಾರ್ನರನ ಡೀಡಲಿಯಮ್ ಉಪಕರಣ

ಮುಂದೆ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣದ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಾಯಾಲಾಂದ್ರದ ಮುಖಾಂತರ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮ್ಯೂಬ್ರಿಜ್ ಎಂದಾತ ಭಗೀರಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ. 1872ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣದ ಶೀಘ್ರ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, 1880ರಲ್ಲಿ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆಗಳ ಓಡಾಟವನ್ನೂ ಜಟ್ಟಿಗಳ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದ. ಲೋಕದಲ್ಲೇ ಇವು ಮೊದಲ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಛಾಯಾ–ಗ್ರಹಣಕ್ಕೂ ಛಾಯಾಪ್ರತೀಕಕ್ಕೂ ಗಾಜಿನ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ಈ ಸಾಧನೆ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಬಹಳ ಗಡುಸಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಮುಂದೆ 1890ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಛಾಯಾ–ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಗಾಜಿನ ಬದಲು ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡಿನ ಪಟಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ–ವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದ ಮೇಲೆ, ಎಡಿಸನ್, ಮಾರೇ, ರೈನೋ, ಫ್ರೀಸೀಗ್ರೀನ್, ಟೂರ್ನಿಯರ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮ್ಯೂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ಅಸ್ತಿವಾರ ಹಾಕಿದರು. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಮುಂದಿನ 70 ವರ್ಷಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಕೂಡಿ ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ದುಡಿದುದರ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಬೆಂಕಿ ಶೀಘ್ರವೇ ತಗಲುವ ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡಿನ ಪಟಲದ ಬದಲು ಬೆಂಕಿ ತಗಲದ ಪಟಲದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ (1910) ಹಿಡಿದು, ಈಗಿನ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ, ವರ್ಣಚಿತ್ರ, 3 ಆಯಾಮಗಳ ಚಿತ್ರ (3ಡಿ ಚಿತ್ರ), ಅಗಲ ಪರದೆ ಚಿತ್ರ (ಸಿನಿಮಾಸ್ಕೋಪ್), ಸಿನೇರಮ (ವಿಸ್ಟಾವಿಷನ್), ಪರ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟಾ–ಸ್ಟೀರಿಯೊಫೋನಿಕ್ ವಿಧಾನ, ಅಲ್ಟ್ರಾಫೆಕ್ಸ್– ಇತ್ಯಾದಿಗಳವರೆಗೆ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಡೆದಿದೆ.

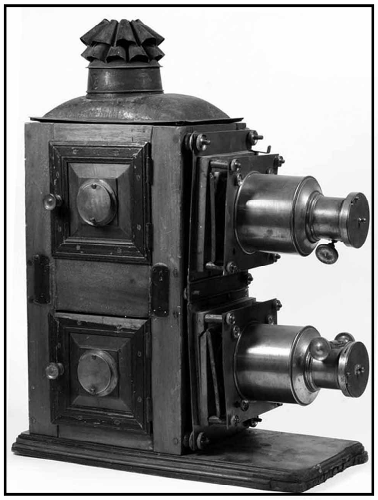
ಮಾಯಾಲಾಂದ್ರ

ಅಮೆರಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ತಾಯಿನಾಡೆಂಬ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಚಲನ ಚಿತ್ರದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ 1905ರ ವರೆಗೆ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1896ರಲ್ಲೇ ಸಿಸಿಲ್ ಹೆಪ್‌ವರ್ತ್ ಎಂಬಾತ ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸಮಾಚಾರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ–ನಾಗಿದ್ದ. 1904ರಲ್ಲಿ ಆತ 7 ಮಿನಿಟು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೋರ್ಜಸ್ ಮೆಲಿಯ ಎಂಬಾತ 1896ರಲ್ಲೇ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ ಚಮತ್ಕಾರಭರಿತ ವಾದ ಛಾಯಾ–ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಹಾಗೂ ಮನೋರಂಜಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ–ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ, ಸೈತಾನನ ವಿನೋದಲೀಲೆಗಳು, ಧ್ರುವವಿಜಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾ–ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೂ ತೋರಿದ ಮೊದಲ ನಿರ್ಮಾಪಕನೆಂದರೆ ಇವನೇ.

ಎಮೀಲ್ ರೇನಾಡನ ಪ್ರಾಕ್ಸಿನೋಸ್ಕೋಪ್ ಉಪಕರಣದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪ

ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವುಗಳ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಇವೆರೆಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1896ರಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಲುಮಿಯೇರ ಸಹೋದರರು ಕಾರಣರಾದರು. ಭಾರತಕ್ಕೂ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಮೊದಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇವರೇ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. 1896ನೆಯ ಜುಲೈ 13ರಂದು ಇವರ ಸಹಾಯಕರು ಮುಂಬಯಿಯ ವ್ಯಾಟ್‌ಸನ್ಸ್ ಹೊಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನೆಲ್ಲ ದಂಗುಬಡಿಸಿದರು. ಒಂದೆರಡು ದಿನಕ್ಕೆಂದು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಜನರ ಆಗ್ರಹದ ಮೇರೆಗೆ ಏಳೆಂಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಆರಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳ ಓಡಾಟ, ಹರಿವ ನೀರಿನ ಓಟ, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಜನರ ಅಲೆದಾಟ, ರೈಲುಬಂಡಿ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯಗಳಿದ್ದುವು.

ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ತಪ್ಪದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಾವೆ ದಾದಾ (ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಸಖಾರಾಮ ಭಟ್ವಾಡೇಕರ್) ಅದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, 1897ರಲ್ಲೇ ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಒಂದು ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಮೂಲಕ ಜಟ್ಟಿಗಳ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನೂ, ಕೋತಿಗಳ ತರಬೇತು ಎಂಬ ಹಾಸ್ಯಮಯ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನೂ ತೆಗೆದು, ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ್ನು ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ವರ್ಷ ಕೊನೆಯಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿಯೇ ಅವನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಲ್ಯುಮಿಯೇರ್ ಸಹೋದರರು ಒದಗಿಸಬಹುದಾದ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡರು. ಮುಂದೆ 1901ರಲ್ಲಿ, ದೇಶದ ಮೊದಲ ಸೀನಿಯರ್ ರ್‍ಯಾಂಗ್ಲರ್ ಆದ ಆರ್. ಪಿ. ಪರಾಂಜಪೆಗೋಸ್ಕರ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಸತ್ಕಾರ ಸಮಾರಂಭದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದರು. ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ದಾದಾ ಮೊದಲಿಗರಾದರು. ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಫಾಲ್ಕೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ 11 ವರ್ಷಗಳ ಮೊದಲೇ ಇದು ನಡೆದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು.

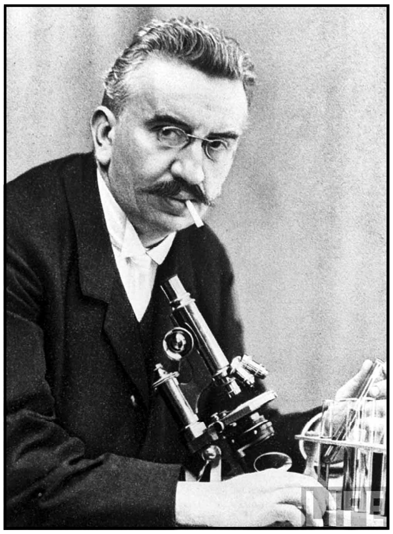

ಲುಮ್ಯೇರ್ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವನಾದ ಲೂಯಿ ಲುಮ್ಯೇರ್. ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮೈಕ್ರೋಸ್ಕೋಪಿಯಲ್ಲೂ ಈತನಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿ ಇತ್ತು

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಚಲನ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮ 1905ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ರಭಸದಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. ಆಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಚಲನೆಯೇ ಆಗಿನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮೂಲಕಥೆ ಸತ್ವಹೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ನೀರಿನ ಹರಿದಾಟ, ರೈಲುಬಂಡಿಯ ಓಟ, ಜನರ ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚು ಹಾರಾಟ, ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು, ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೊಬ್ಬರು ಕಡುಬನ್ನು ಎಸೆಯುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವು ಪೋಷಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಹಣ ಬಿಸಿಲಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ, ಮಾಡುಗಳಿಲ್ಲದ ದೊಡ್ಡ ಪಡಸಾಲೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ಯಾಮರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರಪಟಲವನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ತಿರುಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಸಿಕ ಜನರೆಲ್ಲ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಈ ನೂತನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಹು ಹೀನಾಯವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂತು. ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರು ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದು, ಜನತೆಯನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರಗಳತ್ತ ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಿಸಿದರು. ಕ್ಯಾಮರಾದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದಲ್ಲಿಯೂ (ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟರ್) ತಾಂತ್ರಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಹೀಗಾಗಿ 1910ರೊಳಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದವರೂ ಅವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ಷಿಕಾಗೋದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವಾರಕ್ಕೆ 10ರಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. 1913ರ ಒಳಗೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 30,000ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿಕಲೋಡೀಯನ್‌ಗಳು (ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನಮಂದಿರಗಳು) ಇದ್ದುವು. ಈ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಟ್ರ್ಯಾಫಿಕ್ ಇನ್‌ಸೋಲ್ಸ್, ವಿಟಾಗ್ರಾಫ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ದಿ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್, ಎಕ್ಲರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಯೋಧನ ಮಕ್ಕಳು– ಇತ್ಯಾದಿ. ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಥೆಗಾರರನ್ನೂ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರನ್ನೂ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿ ಅವರಿಂದ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆಸಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದ ಚಲನಚಿತ್ರದ ಭವಿಷ್ಯ ಕಳೆಯೇರಿತು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲದೆ, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ, ಸ್ವೀಡನ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆದು, ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಭಿನಯಗಾರ್ತಿ ಸಾರಾಬರ್ನ್‌ಹಾರ್ಟಳು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ರಾಣಿ ಎಲಿಜ಼ಬೆತ್ (4 ರೀಲು) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು (1912). ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಕೋ ವಾಡಿಸ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರ (8 ರೀಲುಗಳು) ವಿಶೇಷ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಪಾಲ್ ವೆಗೆನರ್ 1913ರಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ದಿ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ ಆಫ್ ಪ್ರಾಗ್ ಎಂಬುದು ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಸ್ಥಾನವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ತೋರಿಸಿತು. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ 5ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಅರಸನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವರ್ಣಚಿತ್ರ (ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಪ್ರದರ್ಶನಕಾಲ 3 ತಾಸು) ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹು ಜನಾದರವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

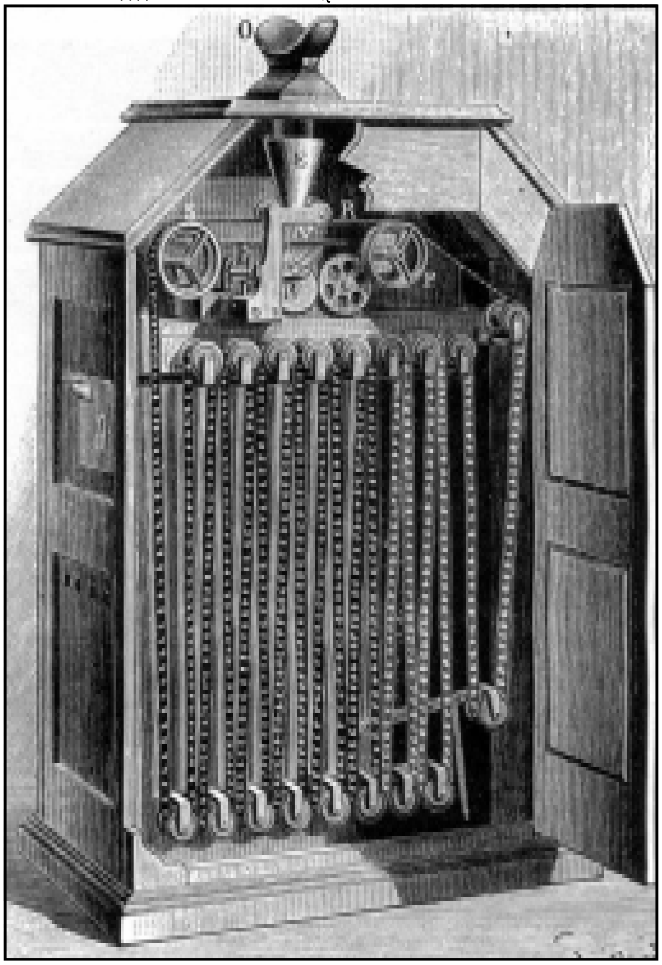

ತಾಮಸ್ ಆಲ್ವ ಎಡಿಸನನ ಕೈನೆಟೊಸ್ಕೋಪ್ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ 1912ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಚಲನಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಫಾಲ್ಕೆ ಭಾರತದ ಮನೋರಂಜಕ ಚಲನಚಿತ್ರೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷನೆನ್ನಬಹುದು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರೊಬ್ಬರ ಮಗ. ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ, ಚಿತ್ರ ಕೆತ್ತುವ ಕಲೆಗಳ ನೈಪುಣ್ಯ ಪಡೆದವರು. 1912ರಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸ್ಟುಡಿಯೋವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, 18 ತಿಂಗಳು ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ದುಡಿದು 1913ರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅವರು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು.

(B) ಬೆಳವಣಿಗೆ (1914–18) : ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹತ್ತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧದ ಅವಾಂತರದಿಂದಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭ ಅಮೆರಿಕದ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಚಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಷಿಕಾಗೋದಿಂದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಹಾಲಿವುಡ್ **(ನೋಡಿ)** ಆಯಿತು. ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ಉಲ್ಬಣ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣತೊಡಗಿತು. ತಾರೆಯರು, ನಿರ್ದೇಶಕರು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಬಡಕಲಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು ಅರಮನೆಗಳಾದವು.

ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಹಾಸ್ಯನಟ ಚಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ, ಫ್ಲೋರ್ ವಾಕರ್, ಟೆಲ್ಲೀಸ್ ಪಂಕ್ಚರ್ಡ್ ರೊಮಾನ್ಸ್ ದಿ ಟ್ರ್ಯಾಂಪ್, ಕಾರ್ಮನ್, ದಿ ಪಾನ್‌ಷಾಪ್ ಷೋಲ್ಡರ್, ಆರಮ್ಸ್–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಅವನ ಆಗಿನ

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಳು (1918ರ ನಂತರ ಅವರ ದಿ ಗೋಲ್ಡ್‌ರಷ್, ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿಕ್ಟೇಟರ್ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ತಯಾರಾದವು). ಆಗ್ಗೆ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಗಿರುವಂತೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಉದ್ದವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಥೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ರೀಲಿನಿಂದ ಐದು ರೀಲುಗಳವರೆಗೆ ಅವುಗಳ ಉದ್ದವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳೂ ಅನುಕ್ರಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವು ಜನತೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಲ್ ಹ್ವೈಟ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಪೆರಿಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಪಾಲಿನ್ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆಯಿತು. ವಿನ್ಸರ್ ಮೆಕೇಯ ಗರ್ಟಿ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಜಾನಿ ವೀಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಮೊದಲಿನ ಟಾರ್ಜಾನ್ (**ನೋಡಿ**) ಚಿತ್ರವೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನೇ ಪಾತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ತೆಗೆದ ಅವರ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ ಕಾಮೆಡೀಸ್ ಎಂಬ ಒಂದೊಂದು ರೀಲಿನ ಹಾಸ್ಯಮಯ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು.

ಆದರೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ, ಚಲನಚಿತ್ರಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆರಿಸುವ ಕಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಡಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಗ್ರಿಫಿತ್(ನೋಡಿ)1915ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ದಿ ಬರ್ತ್ ಆಫ್ ಎ ನೇಷನ್ ಮತ್ತು 1916ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಇನ್‌ಟಾಲರೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾದವು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಫಲವಾಗುವಂತೆ, ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಸಾಧಿಸದಿರುವ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಗ್ರಿಫಿತ್ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಲೋಸ್ ಅಪ್ ಪದ್ಧತಿ. ಹತ್ತಿರದಿಂದ ತೆಗೆದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಬೃಹದಾಕಾರ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಅವಧಾನ ಚಿತ್ರದ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೋ ಆ ವಸ್ತುವಿಗೇ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿನ ರಂಜಕತೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಅಂದಿನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಲೋಸ್‌ಅಪ್ ರೀತಿ ಸರ್ವತ್ರವಾಗಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಗ್ರಿಫಿತ್‌ನ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಯೋಗ ಯಾವುದೆಂದರೆ, ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಭಾವನೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಕನಿಕರ, ವ್ಯಾಕುಲ, ಉತ್ಸುಕತೆ, ಉದ್ವೇಗ, ಆವೇಶ ಮೊದಲಾದ ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಚಿತ್ರಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಧಿಸಿದ ಅದ್ಭುತ ಚಾತುರ್ಯ. ಗ್ರಿಫಿತ್ ದಾರಿ ತೋರಿಸಿದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಮುಂದೆ 1925–30ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರಾದ ಪುಡೊವ್‌ಕಿನ್, ಐಸೆನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಮೊದಲಾದವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಚಿತ್ರಸಂಪಾದನೆಯ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಗೆ ಮಾಂಟೇಜ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕ್ಯಾಮರದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದವನ್ನು ಆರಿಸಿ, ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ–ಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪುನಃ ಜೋಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೇ ಇದು.

ಡಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು ಗ್ರಿಫಿತ್

ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನಾರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಿಫಿತ್ ಇತರರಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ತನ್ನೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಗರಾದರು.

ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಫಾಲ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1918ರೊಳಗೆ 23 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜನರ ಪ್ರೀತಿಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಜನ್ಮ, ಭಸ್ಮಾಸುರಮೋಹಿನಿ, ಸತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ, ಕಾಳೀಯಮರ್ದನ–ಮೊದಲಾದವು ತುಂಬ ಆದರಣೀಯವಾದುವು. ಇವೆಲ್ಲ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕಾರದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಹಣವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಫಾಲ್ಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಿ ಹಣವಂತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಚಲನಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತಾದರು. ಕೊಲ್ಕತದ ಶ್ರೀಮಂತ ಜೆ. ಎಫ್. ಮದನ್ ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಬಂಡವಾಳವಿರುವ ಮದನ್ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕಂಪನಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಲಂಕ, ಬರ್ಮ (ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್), ಮಲಯ, ಸಿಂಗಪುರದವರೆಗೂ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಈ ಕಂಪನಿಯ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರ ನಳದಮಯಂತಿ.

ಡಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಗ್ರಿಫಿತ್‌ನ ದಿ ಬರ್ತ್ ಆಫ್ ಎ ನೇಷನ್ (1915) ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಬ್ರಹಂ ಲಿಂಕನ್ನನ ಕೊಲೆಯ ದೃಶ್ಯ

ಹೀಗೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಫಾಲ್ಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರೀ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೆ. ಎಫ್. ಮದನ್ ಇವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಾಕಿದರು.

(C) ಬೆಳವಣಿಗೆ (1919–29) : 1920ರ ಒಳಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚ ಇಡೀಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಮನೋರಂಜನೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಛಾಯಾಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿಯೂ ಛಾಯಾಪ್ರಕ್ಷೇಪಣದಲ್ಲಿಯೂ (ಪ್ರೊಜೆಕ್ಷನ್) ಮತ್ತಷ್ಟು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳುಂಟಾಗಿ, ಹೊರಬಿದ್ದ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳು ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಬಹು ಉತ್ತಮವಾದುವು. ಚಲನಚಿತ್ರ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ ಕೂಡ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠಕಲೆಯೆಂದು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡುದು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಚಿತ್ರಗಳ ದೃಶ್ಯಸಂವಿಧಾನಕಲೆಯೂ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕಥಾವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾದ ನಾವೀನ್ಯ ಬಂದು, ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರೂ ನಿರ್ದೇಶಕರೂ ಕೂಡಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೀತಿ, ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಹುತರವಾದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಈ ದಿಶೆ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವುದರೊಳಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ವಾಕ್ ಚಿತ್ರಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು.

ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲಿವುಡ್‌ನಿಂದ, ಎಂದಿನಂತೆ, ಶುಭ್ರವಾದ, ಸುಂದರವಾದ, ಉತ್ತಮ ತಂತ್ರವುಳ್ಳ ಬಹಳ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹೊರ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಮೆಟ್ರೋ ಗೋಲ್ಡ್‌ವಿನ್–ಮೇಯರ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ್ಸ್, ಯೂನಿವರ್ಸಲ್, ಫಸ್ಟ್ ನ್ಯಾಷನಲ್, ವಾರ್ನರ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಫಾಕ್ಸ್,ಪ್ಯಾರಮೌಂಟ್, ಕೊಲಂಬಿಯ–ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ತುಂಬ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುವು. ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಚಿತ್ರಣಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೇರಳ ಹಣವನ್ನು ಸುರಿದುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನದೇ ಆದ, ಜನಪ್ರಿಯ ತಾರಾಗಣ ಸಮೂಹವೊಂದನ್ನು ನಂಬಲಾಗದ ವೇತನದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು. ಈ ತಾರಾಗಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಖ್ಯಾತ ನಟಿ ಗ್ರೇಟಾ ಗಾರ್ಬೊ (ನೋಡಿ) ಎದುರು ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಾನ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾರಕ್ಕೆ 10,000 ಡಾಲರ್ ವೇತನ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ಇತರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳೂ ಇದೇ ಅದ್ದೂರಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಹಾಲಿವುಡ್ಡೆಂಬುದು ಇಂದ್ರಲೋಕವೊ ಚಂದ್ರಲೋಕವೊ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಲೋಕದಾದ್ಯಂತ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳು ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ಚಿತ್ರಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲಬಹುದೆಂದು ಭೀತಿಗೊಂಡೋ ಇಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳು

ಐರೋಪ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೆಂದೊ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿರ್ದೇಶಕರನ್ನೂ ನಟನಟಿಯರನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ವೇತನದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಬಳಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. ಈ ರೀತಿ ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿಗೆ ಆಗಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ಪಾಲ್ ಲೆನಿ, ಲೂಯಿಸ್ ಮೈಲ್‌ಸ್ಟೋನ್, ಎರಿಕ್ ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರೊಹೈಮ್, ಅರ್ನ್‌ಸ್ಟ್ ಲ್ಯೂಬಿಚ್ ಮೊದಲಾದವರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟನಟಿಯರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಟಾ ಗಾರ್ಬೊ, ಮಾರ್ಲೀನ್ ಡೀಟ್ರಿಕ್, ಕಾನ್ರಾಡ್ ಹ್ವೈಟ್, ಎಮಿಲ್ ಜೆನಿಂಗ್ಸ್, ಮೊರಿಸ್ ಷವಲ್ಯ-ಮೊದಲಾದವರೂ ಇದ್ದರು.

ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ 10-12 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮೇಲಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಹೀಗಿವೆ:

1 ಹಾಸ್ಯಚಿತ್ರಗಳು : ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಲಾಯ್ಡ್‌ನ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಮಾಸ್ ಬಾಯ್, ದಿ ಫ್ರೆಷ್ ಮೆನ್, ಸೇಫ್ಟಿ ಲಾಸ್ಟ್, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಚಲ ಮುಖಭಂಗಿಯ ಬಸ್ಟರ್ ಕೀಟನ್, ಕೂಸುಮುಖದ ಎಚ್. ಲ್ಯಾಂಗ್‌ಡನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳು. 2. ಚಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನನ ಮಹೋತ್ತರವಾದ ಹಾಸ್ಯಕರುಣರಸಭರಿತ ಚಿತ್ರಗಳು-ದಿ ಕಿಡ್, ದಿ ಪಿಲ್ಗ್ರಿಮ್, ದಿ ಗೋಲ್ಡ್ ರಷ್, ದಿ ಸರ್ಕಸ್-ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವನೇ ಬರೆದು, ಅಭಿನಯಿಸಿ, ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು.

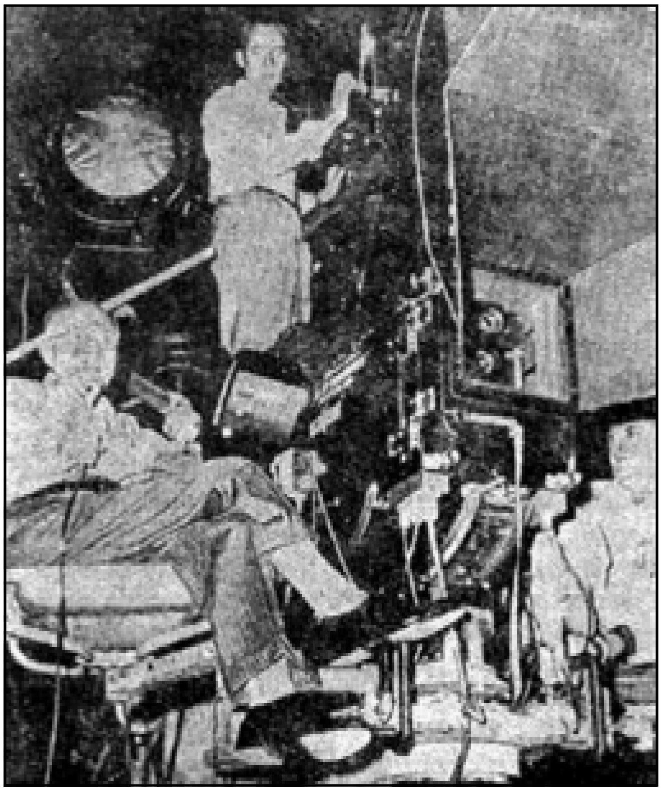

ದಿ ಟೆನ್ ಕಮ್ಯಾಂಡ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್‌ನ ಚಿತ್ರೀಕರಣದ ಸಮಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಪಕ-ನಿರ್ದೇಶಕ ಸೆಸಿಲ್ ಬಿ. ಡಿಮಿಲ್-ವಿಸ್ಟಾವಿಷನ್ ಕ್ಯಾಮರದೊಂದಿಗೆ. ಸೌಂಡ್‌ಮನ್ ಕ್ಲ್ಯಾರೆನ್ಸ್ ಸೆಲ್ಫ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಮರ ಆಪರೇಟರ್ ಪಾಲ್ ಹಿಲ್ ಇವರನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು

3 ಗ್ರಿಫಿತ್‌ನ ಬ್ರೋಕನ್ ಬ್ಲಾಸಮ್ಸ್, ದಿ ಆರ್ಫನ್ ಆಫ್ ದಿ ಸ್ಟಾರಮ್, 4 ದೃಶ್ಯದೇಖಾವೆಗಳ ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು-ಡಗ್ಲಾಸ್ ಫೇರ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ದಿ ಮಾರ್ಕ್ ಆಫ್ ಝೋರೊ, ದಿ ಸನ್ ಆಫ್ ಝೋರೊ, ರಾಬಿನ್‌ಹುಡ್, ತೀಫ್ ಆಫ್ ಬಾಗ್ದಾದ್; ರೇಮನ್ ನೊವಾರೋ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಬೆನ್‌ಹರ್, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿರ್ದೇಶಕ ಸಿಸಿಲ್ ಡಿ. ಡಿ ಮಿಲ್ ಅವರ ಟೆನ್ ಕಮ್ಯಾಂಡ್ಮೆಂಟ್ಸ್, ದಿ ಕಿಂಗ್ ಆಫ್ ಕಿಂಗ್ಸ್-ಇತ್ಯಾದಿ. 5 ಅರ್ನಸ್ಟ್ ಲೂಬಿಚ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸರಳ ವಿಡಂಬನೆಯ, ಹರ್ಷಚಿತ್ರಗಳು-ದಿ ಫರ್ಬಿಡನ್ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್, ದಿ ಮ್ಯಾರೇಜ್ ಸರ್ಕಲ್, ಲೇಡಿ ವಿಂಡರ್‌ಮಿಯರ್ಸ್ ಫನ್, ದಿ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ ಪ್ರಿನ್ಸ್- ಇತ್ಯಾದಿ. 6 ವಾಲ್ ಡಿಸ್ನಿಯ ಮಿಕ್ಕಿ ಮೌಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕಾರ್ಟೂನುಗಳು. 7 ಸಾವಿರ ಮುಖದವ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಲಾನ್ ಚಾನಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಫ್ಯಾಂಟಮ್ ಆಫ್ ದಿ ಆಪೆರ, ದಿ ಹಂಚ್‌ಬ್ಯಾಕ್ ಆಫ್ ನಾಟ್ರಡೇಮ್, ಲಾಫ್ ಕ್ಲೌನ್, ಲಾಫ್-ಇತ್ಯಾದಿ. 8 ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟರಾದ ಎಮಿಲ್ ಜೆನಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾನ್ರಾಡ್ ಹ್ವೈಟ್‌ರ ಚಿತ್ರಗಳು. 9 ಗ್ರೀಟ ಗಾರ್ಬೊ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಕೂಡಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು. 10 ಕಿಂಗ್ ವಿಡೋರ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ದಿ ಬಿಗ್ ಪರೇಡ್, ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದರಹಿತ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಇದೇ ನಿರ್ದೇಶಕನ ದಿ ಕ್ರೌಡ್. 11 ಎರಿಕ್ ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರೋಹೈಮ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಗ್ರೀಡ್ ಮತ್ತು ದಿ ವೆಡಿಂಗ್ ಮಾರ್ಚ್. 12 ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿನ ದಾಸ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ ಅಂಕಲ್ ಟಾಮ್ಸ್ ಕ್ಯಾಬಿನ್ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾದಂಬರಿಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ರೂಪಾಂತರ. 13 ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳಾದ ವೆಸ್ಟರ್ನರ್ಸ್. 14 ಒಂದೆರಡು ರೀಲಿನ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಚುಟುಕಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುವು. ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸೆಂಚುರಿ ಕಾಮಿಕ್ಸ್, ಸ್ನೂಕಮ್ಸ್, ಬಸ್ಟರ್ ಬ್ರೌನ್ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು.

1919ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನ್ರಾಡ್ ಹ್ವೈಟ ಅವರ ಅದ್ಭುತ ಅಭಿನಯದಿಂದಾಗಿ ರಾಬರ್ಟ್ ವಿಯೆನ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದಿ ಕ್ಯಾಬಿನೆಟ್ ಆಫ್ ಡಾ ಕ್ಯಾಲಿಗಾರಿ ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿತು. ಈ ಚಿತ್ರದ ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮುಖ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ-ಪಾಲ್ ಲೆನಿಯ ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ವರ್ಕ್ಸ್(1924), ಮರ್ನೊನ ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ಲಾಫ್ (1925), ಡೂಪೊಂಟನ ವಾದವಿಲ್ (1925), ಗೆಲೀನನ ದಿ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ ಆಫ್ ಪ್ರಾಗ್ (1926), ಪೆಬ್ಸ್ಟನ ಸೀಕ್ರೆಟ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೋಲ್ (1926), ಫ್ರಿಟ್ಸ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ ಅವರ ಮೆಟ್ರೋಪೋಲಿಸ್ (1926) ಮೊದಲಾದವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉಫಾದ(UFA) ತಯಾರಿಕೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಟೇಜ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೃಶ್ಯಸಂವಿಧಾನ ಕಲೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ದೇಶನದಿಂದಲೂ ನಟವರ್ಗದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಭಿನಯದಿಂದಲೂ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿವೆ.

1919 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಹಳೆಯ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪೂರ್ಣ ಅಳಿದುಹೋಗಿ ಪ್ರಜಾಸ್ವಾಮ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಏರ್ಪಡತೊಡಗಿತು. ಹೀಗಾಗಿ 1919ರಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಹೊಸ ಆಡಳಿತ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆಲ್ಲ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ವಿಹರಿಸಲು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರು ಕಲೆಯ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು. ವರ್ಟೊಫ್ ಎಂಬಾತ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರದ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ನೋಡಿದ. ಕುಲೆಶೋಫ್ ಚಿತ್ರಸಂಪಾದನೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಶೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ಗ್ರಿಫಿತ್ ಸೂಚಿಸಿದ ಮಾಂಟೇಜ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಎಷ್ಟೋ ನವೀನ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಈ ತೆರನ ಮಾಂಟೇಜ್ ವಿಧಾನವೇ ರಷ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಯಿತು.

ಇಂಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ರಷ್ಯದ ಮೊದಲ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿರ್ದೇಶಕ ಐಸೆನ್‌ಸ್ಟೈನನ ದಿ ಬ್ಯಾಟಲ್‌ಷಿಪ್ ಪೊಟೆಮ್‌ಕಿನ್ (1925). ಇದು ರಷ್ಯದ 1905ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಒಂದು ಚಿತ್ರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಡೆಸ್ಸಾ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆರು ಮಿನಿಟಿನ ದೃಶ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ 'ಆರು ಮಿನಿಟುಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಐಸೆನಸ್ಟೈನರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ (1928) ಮತ್ತು ದಿ ಓಲ್ಡ್ ಅಂಡ್ ನ್ಯೂ (1929), ಕೂಡ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ರಷ್ಯದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಿ. ಐ. ಪುಡೋಕಿನ್. ಇವರ ಮದರ್ (1926), ದಿ ಎಂಡ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ (1927), ಸ್ಟಾರ್ಮ್ ಓವರ್ ಏಷ್ಯ (1929) ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಇವರು ಫಿಲ್ಮ್ ಟೆಕ್ನಿಕ್ ಮತ್ತು ಫಿಲ್ಮ್ ಆಕ್ಟಿಂಗ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ರಷ್ಯದ ಮೂಲಕ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಇನ್ನಿತರ ನಿರ್ದೇಶಕರೆಂದರೆ ವರ್ಟೊಫ್, ಕುಲೆಶೋಫ್, ಡೊವ್‌ಜೆಂಕೊ, ಟೂರಿನ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರೊಫ್, ಆರ್ಮ್ಲರ್ ಟ್ರೊಬರ್ಗ್ ಮೊದಲಾದವರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1919ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬಾಬುರಾವ್ ಪೆಯಿಂಟರ್ ಕೊಲ್ಹಾಪುರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಫಿಲ್ಮ್ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಸೈರಂಧ್ರಿ, ಸಿಂಹಗಡ (ಶಿವಾಜಿಯ ವೀರಸಾಹಸಗಳ ಚಿತ್ರ), ಸತೀ ಪದ್ಮಿನಿ, ಸಹಕಾರದ ಪಾಶ ಇತ್ಯಾದಿ 16 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇವೆಲ್ಲ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಚರಿತ್ರೆಯ ವೀರಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅವು ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿದವು. ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಬಾಬುರಾವ್ ಇತರ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದ: ಕಥೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ

ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳ ಪೋಷಾಕು ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೃಶ್ಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬಣ್ಣದ ಪರದೆಗಳ ಬದಲು ಕಟ್ಟಿದ ಆವರಣಗಳ ಉಪಯೋಗ, ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ಜನರ ಗುಂಪಿನ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಉಪ ಅಭಿನಯಕಾರರ ಉಪಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈತನಿಂದ ತರಬೇತು ಪಡೆದ ವಿ.ಶಾಂತಾರಾಮ್, ಬಾಬುರಾವ್ ಪೆಂಡಾರ್‌ಕರ್, ಷೇಕ್‌ಫತೇಲಾಲ್ ಮತ್ತು ದಾಮ್ಲೆ ಇವರು ಮುಂದೆ 1929ರಲ್ಲಿ ದಿ ಪ್ರಭಾತ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಹಾಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ಚಂದ್ರ ಸೇನಾ, ಉದಯಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ಶಿವಾಜಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಾರಾಮ್. ಮೂಕಚಿತ್ರ – ಉದಯಕಾಲ್ (1930)

ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಮುಂಬಯಿ, ಕೊಲ್ಕತ, ಲಾಹೋರ್ ಮೊದಲಾದ ಶಹರಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. 1925ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಲಾಹೋರಿನ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಎಮೆಲ್ಕಾ ಫಿಲ್ಮ್ ಕಂಪನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಲೈಟ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇದು ಎಡ್ವಿನ್ ಆರ್ನಲ್ಡರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬುದ್ಧನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚಿತ್ರ 10 ವಾರ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಆ ವರ್ಷದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಚಿತ್ರವಿಮರ್ಶಕರಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಂಶುರಾಯ್ ಸಹನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಬುದ್ಧನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಆದರೆ ಇಷ್ಟರೊಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಭಾರತೀಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲಕ್ಷಿಸಿ, ಶೀಘ್ರ ಲಾಭಗಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೈಗೆ ಎಟಕಿದ ಘಟಕಾಂಶಗಳ ತ್ವರಿತ ಬಳಕೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಉಚ್ಚ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಹೋದುವು.

ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರೆಹಗಾರರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಯತ್ನ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಆತುರ, ಇವುಗಳ ಫಲವಾಗಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಕತೆಯೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಲಿದಾನ, ಹಾಗೆಯೇ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಕತೆಯೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಂಧಾರೆ ಆಲೋ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

1926ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಧೀರೇಂದ್ರನಾಥ ಗಂಗೋಪಾಧ್ಯಾಯ 'ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ರಿಟರ್ನ್ಡ್' ಎಂಬ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 1928ರೊಳಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಪದೇಶಗಳು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದವು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಆಗ್ಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮುಂಬಯಿಯ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಕಂಪನಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಆರಿಸಿ, ಕ್ರೋಧ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರಭಾತ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ತೋರಣ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದುವು.

ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಹನ ಭವನಾನಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕವನ್ನು ವಸಂತಸೇನಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಕಾರ ಟಿ. ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂ ಸಂಸ್ಥಾನಕನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಭಿನಯ ನೀಡಿದರು. ಚಿತ್ರ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬ ಜನಾದರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

(D) ವಾಕ್ ಚಿತ್ರಗಳು : 1930ರಿಂದ 1940ರ ವರೆಗೆ : 1923ರ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಲಿ. ಡಿ. ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಪಟಲದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಜೋಡಣೆಯ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಮೂಕ ಹಾಲಿವುಡ್ ಇನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾತಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ದೋಷರಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಹಾಲಿವುಡ್‌ನ ವಾರ್ನರ್ ಸಹೋದರರು ಈ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ವಿಟಾಫೋನ್ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, 1926ರ ಆಗಸ್ಟ್ 6ರಂದು ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಬ್ಯಾರಿಮೋರನ ಡಾನ್‌ವಾನ್ ಚಿತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಂಗೀತ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು.

ಮುಂದಿನ ಎರಡು ವರ್ಷ, ಹಾಲಿವುಡ್ ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ, ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಲಾರದೆ, ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿತು. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಪ್ರಗತಿಯ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ, 1929 ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೆ ಮೂಕ ಹಾಲಿವುಡ್‌ಗೆ ಪೂರ್ಣ ಮಾತು ಬಂದು, ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಪೂರ್ಣ ನಿರತವಾಯಿತು.

ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅನೇಕ ನಟನಟಿಯರು ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಮಾತಿನ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಮಾತಿನ ಸ್ವರ ಮೈಕಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗದೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರರಂಗದಿಂದ ಅದೃಶ್ಯರಾದರು. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಲಾಯ್ಡ್, ಬಸ್ಟರ್ ಕೀಟನ್, ಜಾನ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್, ಗ್ಲೋರಿಯಾ ಸ್ವೊನ್‌ಸನ್, ಗ್ರೀಟಾ ಗಾರ್ಬೊ(ಒಂದೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳ ಅನಂತರ), ಲೋರಾ ಲಾ ಪ್ಲಾಂಟ, ಸಾವಿರ ಮುಖಗಳ ಲಾನ್ ಚಾನಿ (ನಾನು ಸಾವಿರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಧರಿಸಬಲ್ಲೆ, ಆದರೆ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಮಾತನಾಡಲಾರೆ) ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಮೊದಲೇ ನಾಟಕರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಭವವಿದ್ದವರು ಮಾತ್ರ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳ ನಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರು. ಚಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್‌ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮೂಕ ನಟನೆಯ ಕಲೆಯೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಗಳ ಆಗಮನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕಲೆಗೆ, ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಬಳಸಲು ಶಕ್ತರಾದರು.

ಮೂಕಚಿತ್ರ ನಾಟಕವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಗ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ ತನ್ನ ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ ನಾಟಕ ರಂಗವನ್ನೇ ಮರೆಹೊಗಬೇಕಾಯಿತು. ನಾಟಕರಂಗದ ಅಭಿನಯಕಾರರೇ ಅದರ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ನಾಟಕರಂಗದ ನಾಟಕಗಳೇ ಅದರ ಆಹಾರವಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕಲೆಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ವಿಶೇಷ ಕೆಡುಕೇ ಉಂಟಾಯಿತು. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನ ಮಾಯವಾಗಿ ಅವು ಬರೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳಾದವು. ಹೀಗಾಗದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ನಿರ್ದೇಶಕರಾದರೂ ಪ್ರಯಾಸಪಟ್ಟು ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕವಾಗದೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ನಾಟಕವಾಗಲು ದುಡಿದರು.

ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದದ ಜೋಡಣೆ ಬಂದೊಡನೆ ಸಂಗೀತವೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ರಭಸದಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಸಂಗೀತಪ್ರಧಾನವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವು ಸಹಜವಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹದವಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ನಾಲ್ಕೈದು ಹಾಡುಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಥೀಮ್‌ಸಾಂಗ್ ಅಥವಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಹಾಡು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. ಇದೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಮಾಯವಾಗಿ, ಚಿತ್ರ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾವಗಳಿಗೆ ರಸಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು–ಅಂದರೆ, ಸಂಗೀತ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. ಸಹಜವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಆಗಬೇಕಾದುದೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರಥಮತಃ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯೇ.

ಈ ದಿಶೆಯ 10 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲಿವುಡ್ 2,000ಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 1,000 ಚಿತ್ರಗಳಾದರೂ ತುಂಬ ಜನಾದರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿರಬೇಕು. ನೂರಿನ್ನೂರು ಆದರೂ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದ ಬಂದ ಅನಂತರ, ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿದ್ದು ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬಹುತರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಹುಮುಖತೆ ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲಾದರೂ ವಿದಿತವಾಗಲಿ ಎಂದು ಕೆಲವೇ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಲೂಯಿಸ್ ಮೈಲ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಅವರ ಆಲ್ ಕ್ವಯಟ್ ಆನ್ ದಿ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಫ್ರಂಟ್ (1930ರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಈ ಅಮೋಘ ಚಿತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ಯುದ್ಧಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಚಿತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ). ಅವರದೇ ಆದ ಫ್ರಂಟ್ ಪೇಜ್ (1931) ಮತ್ತು ಆಫ್ ಮೈಸ್ ಅಂಡ್ ಮೆನ್ (1940), ವೆಸ್ಲಿ ರಗ್ಗಲ್ಸರ ಸಿಮರನ್ (1930). ಚಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನರ ಸಿಟಿ ಲೈಟ್ಸ್ (1931), ಮಾಡರ್ನ್ ಟೈಮ್ಸ್ (1936) ಮತ್ತು ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿಕ್ಟೇಟರ್ (1940), ಅರ್ನಸ್ಟ್ ಲೂಬಿಚ್‌ರ ಲವ್ ಪೆರೇಡ್ (1930), ವನ್ ಅವರ್ ವಿದ್

ಯೂ (1932), ಟ್ರಬಲ್ ಇನ್ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ (1932) ಮತ್ತು ದಿ ಮೆರಿ ವಿಡೊ (1934), (ಇವೆಲ್ಲ ಕೆಲವು ಜೀವನರೀತಿಗಳ ಲಘು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಹರ್ಷದಾಯಕ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ). ಗ್ರೆಗರಿ ಲಾ ಕಾವಾ ಅವರ ಗೇಬ್ರಿಯಲ್ ಓವರ್ ದಿ ಹ್ವೈಟ್ ಹೌಸ್ (1932). ಮರ್ವಿನ್ ಲ ರಾಯ್ ಅವರ ಐ ಆ್ಯಮ್ ಎ ಫ್ಯೂಜಿಟಿವ್ ಫ್ರಮ್ ಎ ಚೇನ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ (1932). ರೊಬೆನ್ ಮೆಮೌಲಿಯನ್ ಅವರ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜೆಕಿಲ್ ಅಂಡ್ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೈಡ್ (1933). ಫ್ರಾಂಕ್ ಕಾಪ್ರಾ ಅವರ ಲೇಡಿ ಫಾರ್ ಎ ಡೇ (1933), ಇಟ್ ಹ್ಯಾಪನ್ಡ್ ಒನ್ ನೈಟ್ (1934), ಮಿಸ್ಟರ್ ಡೀಡ್ಸ್ ಗೋಸ್ ಟು ಟೌನ್ (1936) ಮತ್ತು ಲಾಸ್ಟ್ ಹೊರೈಸನ್ (1937). ಸಿಸಿಲ್ ಡಿ ಮಿಲ್ಸ್‌ನ ಸೈನ್ ಆಫ್ ದಿ ಕ್ರಾಸ್ (1932) ಮತ್ತು ದಿ ಪ್ಲೇನ್ಸ್‌ಮನ್ (1937), ಮೈಕೆಲ್ ಕರ್ಟಿಸ್ ಅವರ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಫ್ಯೂರಿ (1935). ವಿಲಿಯಂ ಡಿಯೆಟರ್ಲನ ಲ್ಯೂಯಿ ಪಾಸ್ಚರ್ (1936). ಮತ್ತು ಎಮಲಿ ಜ್ಹೋಲ (1937). ಫ್ರಿಟ್ಸ್ ಲ್ಯಾಂಗನ ಫ್ಯೂರಿ (1936). ಸಿಡ್ನಿ ಫ್ರಾಂಕ್ಲಿನ್ನನ ಗುಡ್ ಅರ್ತ್ (1937). ಎರಿಕ್ ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರೋಹಿಮನ ಗ್ರೀಡ್ (1923), ಕಿಂಗ್ ವಿಡೋರನ ಅವರ್ ಡೇಲಿ ಬ್ರೆಡ್ (1934) ಮತ್ತು ದಿ ಸಿಟಡಲ್ (1938). ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಸಹೋದರರ ನೈಟ್ ಎಟ್ ದಿ ಆಪೇರ (1936) ಮತ್ತು ರೂಮ್ ಸರ್ವಿಸ್ (1938). ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆಯ ಸ್ನೊ ವೈಟ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಸೆವೆನ್ ಡ್ವಾರ್ಫ್ಸ್ (1938) ಮತ್ತು ಪಿನೋಕಿಯೊ (1940). ಈ ನಿರ್ದೇಶಕರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದರು.

ಅಮೆರಿಕದ ಯುನಿವರ್ಸಲ್ ಕಂಪನಿಯ ಮೆಲಡಿ ಆಫ್ ಲವ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ಮೊದಲ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1929ರಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ ಜೋಡಿಸಿದ್ದು ಕೊಲ್ಕತದ ಮದನ್ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಅವರು. 1931ನೆಯ ಫೆಬ್ರುವರಿ 4ರಂದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಎಂಪೈರ್ ಸಿನೆಮ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಯಕಿ ಮುನ್ನಿಬಾಯಿ ಹಾಡಿದ ಅಪ್ನಾ ಮೌಲಾ ಕಿ ಜಗನ್ ಬನಿ ಎಂಬ ಹಾಡೂ ಮಾಸ್ಟರ್ ಮೋಹನ್, ಮಾಸ್ಟರ್ ನಿಸ್ಸಾರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹಾಡಿದ ಹಾಡುಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ನೃತ್ಯಗಳು, ನಾಟಕ ದೃಶ್ಯಗಳು. ತಬಲವಾದನ, ಸಿತಾರ್‌ವಾದನ ಮೊದಲಾದುವೂ ಇದ್ದುವು.

ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ದದ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲು ತಯಾರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1931ರ ಮಾರ್ಚ್ 14ರಂದು ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಸೌಂಡ್ ಸಿಸ್ಟಮನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ತನ್ನ ಮೊದಲ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರವಾದ ಆಲಂ ಆರಾವನ್ನು ಮುಂಬಯಿಯ ಮೆಜಸ್ಟಿಕ್ ಸಿನೆಮ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ ಝುಬೇದ ಮಾಸ್ಟರ್ ವಿಠಲ್, ಪೃಥ್ವಿರಾಜ್, ಜಿಲ್ಲೂಬಾಯಿ, ಜಗದೀಶಶೇಠಿ ಮೊದಲಾದವರು ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಛಾಯಾಗ್ರಹಣವನ್ನು ಆದಿ ಇರಾನಿ, ಶಬ್ದಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅರ್ದೇಶಿರ್ ಇರಾನಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಹುರುಳಿಲ್ಲದಿದ್ದು, ಬರೀ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಮೊದಲ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರವಾದುದರಿಂದ ಅದು ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಹಣವನ್ನೂ ಗಳಿಸಿತು. ದೇಶದ ಹೊರಗೂ ಹೋಗಿ ನೆರೆದೇಶಗಳ ಜನರ ಆದರವನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಆಲಂ ಆರಾವನ್ನು ಶೀಘ್ರವೇ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಮದನ್ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಅವರ ಮೊದಲ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ದದ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರ ಷಿರಿನ್ ಫರ್‌ಹಾದ್ ಬಂತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ ಜಹಾನರಾ ಕಜ್ಜನ್ ಮತ್ತು ಮಾಸ್ಟರ್ ನಿಸ್ಸಾರ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಕಥೆ ಪರ್ಷಿಯದ ಪುರಾತನ ಪ್ರಣಯಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ; ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ 42 ಹಾಡುಗಳಿದ್ದವು. ತಾಂತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಆಲಂ ಆರಾಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿಳಂಬವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಬಯಿ, ಕೊಲ್ಕತ, ಲಾಹೋರ್, ಚನ್ನೈ, ಪುಣೆ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಸೇಲಂ ಮೊದಲಾದ ಶಹರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಮೊದಲು ಬಂದ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ–ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾತ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಯೋಧ್ಯಾಚಾ ರಾಜಾ, ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನರಸೀ ಮೆಹತಾ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯಾ ಮೂವಿಟೋನ್ ಅವರ ಸತೀ ಸುಲೋಚನಾ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾಳಿದಾಸ, ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮದನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜಮಾಯ್ ಶಷ್ಟಿ, ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದ್ ಮಾತಾ ಸಿನೆಟೋನ್‌ರವರ ಮಿರ್ಝಾ ಸಾಹಿಬಾ.

ವ್ಯಾಪಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಅನೇಕ ಹೊಸ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಸ್ಟೂಡಿಯೋಗಳೂ ಪ್ರದರ್ಶನ–ಮಂದಿರಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. 1934ರೊಳಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದುವು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಹಿಮಾಂಶು ರಾಯ್ ಬಾಂಬೆ ಟಾಕೀಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 25 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಬಂಡವಾಳ ಹಾಕಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1931ರಲ್ಲಿ 28 ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು; ಅವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು 400 ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳಾದುವು. 1935ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 233 ಮತ್ತು 700ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಯಾವ ವರ್ಷವೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧ್ಯೇಯ ಅಥವಾ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಿಗಿತದಿಂದ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿ ಮೇಲಂತಸ್ತಿಗೆ ಕೊಂಡು ಹೋದವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರು ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್, ದೇವಕಿ ಬೋಸ್, ಪಿ. ಸಿ ಬರುವ ಮತ್ತು ನಿತಿನ್ ಬೋಸ್.

ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್ 1934ರಲ್ಲಿ ಅಮೃತ್ ಮಂಥನ್ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಭಾರತದ ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನೋವು ಕಾವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿಸಿ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. 1936ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಮರ್‌ಜ್ಯೋತಿ, 1937ರ ದುನಿಯಾ ನ ಮಾನೆ, 1939ರ ಆದ್ಮೀ, 1940–41ರ ಪಡೋಸಿ–ಇವು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು. ಶಾಂತಾರಾಮ್‌ನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ದಾಮ್ಲೆ ಮತ್ತು ಫತೇಲಾಲ್ 1936ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ್ ಸಾಧುಸಂತರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ದಾಮ್ಲೆ ಮತ್ತು ಫತೇಲಾಲ್ 1940ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಾಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಸಂತ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ್.

ಕೆ.ಎಲ್. ಸೈಗಲ್

ಬಂಗಾಳದ ದೇವಕಿ ಬೋಸ್ 1932ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಡೀದಾಸ್, 1933ರಲ್ಲಿ ಪೂರಣ್ ಭಗತ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಅವನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆತ 1934ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸೀತಾ ಪೌರಾಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆನಿಸಿತು. ಅವನ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರವೆಂದರೆ, 1937ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ವಿದ್ಯಾಪತಿ 1939ರಲ್ಲಿ ಸಪೇರಾ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ ಹಾವಾಡಿಗರ ಜೀವನ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಿ. ಸಿ ಬರುವ 1935ರಲ್ಲಿ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಕಾದಂಬರಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇವದಾಸ್ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡರು. ಅವರ ಇತರ ಚಿತ್ರಗಳಾದ ಜ಼ಿಂದಗಿ, ಮುಕ್ತಿ, ಮಂಜ಼ಿಲ್ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ್ ಭಾರತದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದುವು. ದೇವದಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಇತರ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಹಾಡಿದ ಸೈಗಲ್ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನುಪಮ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು.

ದೇವಕಿ ಬೋಸ್ ಮತ್ತು ಬರುವರವರ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ನಿತಿನ್ ಬೋಸ್ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದರು. 1935ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಹಿಂದೀ ಚಿತ್ರ ಚಂಡೀದಾಸ್ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ಕ್ಷಯರೋಗದ ಭೀಕರತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಜನಾದರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು.

ಮಾಸ್ಟರ್ ವಿನಾಯಕನ ಹಂಸ ಪಿಕ್ಚರ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಛಾಯಾ (1936), ಜ್ವಾಲಾ (1938), ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಂಡಿ ಚಿ ಬಾತಲ್ (1939) ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇದೇ ಸಮಯ ಕೊಲ್ಕತದ ನ್ಯೂ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರುಣ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕೋಟ್ಯಾಧಿಪತಿ ಮತ್ತು ಅನಾಥಾಶ್ರಮ, (ಹೇಮಚಂದ್ರ, 1937), ಬಡಿ ದೀದಿ, (ಅಮರ ಮಲ್ಲಿಕ್ 1939) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಸಿಂಗರ್ (ಪಿ. ಮಜುಂದಾರ್, 1938) ಎಂಬ ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಬಾಂಬೆ ಟಾಕೀಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ 1936ರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತ್ ಕನ್ಯಾ ಎಂಬ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರ ಹೊರಬಂತು.

ವ್ಯಾಪಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕುಶಲರಾದ ಕೆಲವರು ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರಿದ್ದು, ಅವರಿಂದಲೂ ತುಂಬ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಾಗಿ ಮೆಹಬೂಬ್ ಖಾನ್ 1940ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಔರತ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ

ಭಾವೋದ್ರೇಕದ ಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಭಿನಯಕಾರನಾದ ಸೊಹ್ರಾಬ್ ಮೋದಿ 1939ರಲ್ಲಿ ಪುಕಾರ್ ಎಂಬ ಮಹತ್ತರವಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ. ಎ. ಆರ್. ಕಾರ್ದಾರ್ ಕೂಡ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳು 1940–1960 : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಂದೊಡ್ಡಿದ ಅಪ್ರತಿಮ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕೊಂಚ ಸಮಯಕ್ಕಾದರೂ ಮರೆಯಲು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಹಾತೊರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜನ ನೋಡಿದಷ್ಟು ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತಾವಾಗಲೂ ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೇವಲ ಲಘು ವಿನೋದ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ ಜನದಾರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತಾದುವು. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಬಡ್ ಅಬಟ್ ಮತ್ತು ಲೂ ಕಾಸ್ಟೆಲೊ, ಬಾಬ್ ಹೋಪ್, ಮಿಕ್ಕಿ ರೂನಿ ಮೊದಲಾದವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿನೇತರಾದರು. 1943ರೊಳಗೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿನಯಕಾರರು ಸೇನೆಯನ್ನು ಸೇರುವಂತಾದರು. ಆದರೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲಿವುಡ್ ಅನೇಕ ಮೊದಲ ಶ್ರೇಣಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು : 1 ಜಾನ್ ಫೋರ್ಡ್ ಅವರ ಗ್ರೇಪ್ಸ್ ಆಫ್ ರಾತ್ (1940), ಮತ್ತು ಹೌ ಗ್ರೀನ್ ವಾಸ್ ಮೈ ವ್ಯಾಲಿ (1942), 2 ಆರ್ಸನ್ ವೆಲ್ಸ್‌ನ ಸಿಟಿಜ಼ನ್ ಕೇನ್ (1941), 3 ವಿಲಿಯಂ ವೆಲ್‌ಮನನ ದಿ ಆಕ್ಸ್‌ಬೊ ಇನ್ಸಿಡೆಂಟ್ (1943), ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ವಿರುದ್ಧ ಇರುವ ಲಿಂಚಿಂಗ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿ ವೈಲ್ಡರ್ ಅವರ ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ವೀಕ್‌ಎಂಡ್ (1945. ಕುಡಿತದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂದ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರ). 5 ಜೆನಿಫರ್ ಜೋನ್ಸ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಸಾಂಗ್ ಆಫ್ ಬರ್ನಡೆಟ್. 6 ಪಾಲ್ ಲ್ಯುಕಾಸ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ವಾಚ್ ಆನ್ ದಿ ರೈನ್. 7 ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಹೆಮಿಂಗ್ ವೇ ಕೃತಿಯಾದ ಫಾರ್ ಹೂಮ್ ದಿ ಬೆಲ್ ಟೋಲ್ಸ್. 8 ಫ್ರಾಂಕ್ ಕಾಪ್ರಾ ಅವರ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಎಂಡ್ ಓಲ್ಡ್ ಲೇಸ್ (1944). 9 ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಲೂಬಿಚ್ ಅವರ ಹೆವನ್ ಕ್ಯಾನ್ ವೇಯ್ಟ್ (1943). 10 ಜೇಮ್ಸ್ ಡನ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಎ ಟ್ರೀ ಗ್ರೋಸ್ ಇನ್ ಬ್ರೂಕ್‌ಲಿನ್ (1945). 11 ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆಯ ಫ್ಯಾಂಟಾಸಿಯ (1941), ಬ್ಯಾಂಬಿ (1942), ಡಂಬೊ (1942), ದಿ ತ್ರೀ ಕೆಬೆಲೆ ರೋಸ್ (1945) 12 ಗ್ರೀರ್ ಗಾರ್ಸನ್ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಮಿಸೆಸ್ ಮಿನಿವರ್.

ನರ್ಗೀಸ್

ಮೀನಾಕುಮಾರಿ

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರಲ್ಲದೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ನಟರ ಹೆಸರುಗಳಿವು : ಗ್ಯಾರಿ ಕೂಪರ್, ಬೆಟಿ ಡೇವಿಸ್, ಡೊರೊತಿ ಲ್ಯಾಮರ್, ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಟ್ರೇಸಿ, ಬಿಂಗ್ ಕ್ರಾಸ್‌ಬಿ, ರೇ ಮಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಡ್ಯಾನಿ ಕೇ, ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಗೇಬಲ್, ಫ್ರಾಂಕ್ ಸಿನಾತ್ರ.

ಭಾರತ 1941ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿತು.

1941ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ದೇವಕಿ ಬೋಸ್ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಪ್ನಾ ಘರ್ ಮತ್ತು ಸೊಹ್ರಾಬ್ ಮೋದಿಯವರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಚಿತ್ರ ಸಿಕಂದರ್ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದುವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ದೆಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ಯಾವ ಚಿತ್ರದ ಉದ್ದವಾದರೂ 11,000 ಮೀರಬಾರದೆಂದು ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವೇ ಆಯಿತು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಾಸು ಚಿತ್ರ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ದುರಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರು ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ, ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಿಗುಪು, ತೀಕ್ಷತೆ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ 1940ರಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರವೂ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ಕಾರ ಆಗತಾನೇ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಫಿಲ್ಮ್ ಅಡ್ವೈಸರಿ ಬೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಇನ್‌ಫರ್ಮೇಷನ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ತಯಾರಿಸಿದ ಯುದ್ಧಪ್ರಚಾರ ಚಿತ್ರಗಳ 2,000ಅಡಿ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನಾದರೂ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಕಾನೂನು ಮುಂದೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತುಂಬ ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. 1943ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ಚಿತ್ರತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾನೆ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದರೂ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರದ ಚಿತ್ರವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಸರ್ಕಾರ ಕಟ್ಟಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿತು.

ಕಿಶೋರ್ ಸಾಹು

ವಾಹಿನಿಯವರ ಪೋತನ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಸೀಮಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದುವು. 1944ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಪರವಾಗಿ ಬಿಮಲ್ ರಾಯ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಹಮ್‌ರಾಹೀ ಮುಂಬೆಳಗಿನ ಒಂದು ಆಶಾಕಿರಣವಾಗಿ ಮೂಡಿತು. ಪ್ರಭಾತ್ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ರಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರೀ ಚಿತ್ರವೂ ವಿಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಾನವಕೃತ ಭೀಕರ ಕ್ಷಾಮವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಧರ್ತಿ ಕೆ ಲಾಲ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರ IPTA ಅವರ ಹೊಣೆ–ಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 1946ರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಚೇತನ್ ಆನಂದರ ನೀಚನಗರ್ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ಆ ವರ್ಷದ ಕ್ಯಾನ್ ಚಲನ–ಚಿತ್ರೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಗಾನ್ ಪ್ರಿ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಭಾರತದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಣ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪೌರಾಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಭಟ್ಟ ಅವರ ಭರತ್ ಮಿಲಾಪ್, ರಾಮರಾಜ್ಯ ಮೊದಲಾದುವು ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣದ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿ ಕಥೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಿಗಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ ಹಾಲಿವುಡ್ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರ ಹೆಸರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು: ಲೀವ್ ಹರ್ ಟು ಹೆವನ್ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಕ್ ಪಿಟ್. ಮೊದಲನೆಯ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಂಗಸಿನ ಕೆಟ್ಟತನವನ್ನೂ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮನೋಭಾವವನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಉನ್ಮಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಎಳೆದೊಯ್ಯುವ ಮಾನಸಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಭೀಕರ ಚಿತ್ರಣವಿತ್ತು. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಹಾಲಿವುಡ್ ಇತರ ಜಾತಿಯ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನ್ ವಿತ್ ದಿ ವಿಂಡ್, ದಿ ಬೆಸ್ಟ್ ಇಯರ್ಸ್ ಆಫ್ ಅವರ್ ಲೈವ್ಸ್, ಅನಾ ಅಂಡ್ ದಿ ಕಿಂಗ್ ಆಫ್ ಸಯಾಮ್, ದಿ ಯೀರ್ಲಿಂಗ್, ದಿ ಔಟ್‌ಲ್, ಬೆಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ, ಫರ್ ಎವರ್ ಅಂಬರ್–ಮೊದಲಾದುವು ತುಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡವು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲಿವುಡ್‌ನ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಂತೂ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸರಿದೊರೆಯಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಉದ್ಯಮ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅಮೆರಿಕ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಕೆಗೆ ತರಬೇಕಾಯಿತು. ಹೊರಗಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದ್ಯಮ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹಾಲಿವುಡ್ ಭಗೀರಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಅಗಲಪರದೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ (ಸಿನೆರಮಾ, ವಿಸ್ಟಾವಿಷನ್, ಸಿನೆಮಾಸ್ಕೋಪ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಹಾಲಿವುಡ್ ಸಾಧಿಸಿದುದನ್ನು–ಇತರ ದೇಶಗಳೂ ಸಾಧಿಸಲು ತೊಡಗಿದುವು. ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅಗಲಪರದೆಯ ಚಿತ್ರ ಈಗ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬಂತೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ 10–12 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳು ವಾಕ್‌ಚಿತ್ರಗಳಾದೊಡನೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ತುಂಬಿಹೋದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಐದಾರು ಹಾಡುಗಳಿರುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮೊದಮೊದಲು, ಹಾಡಲು ಬರುವ ನಟನಟಿಯರೇ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಅಭಿನಯ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ರೂಪಲಾವಣ್ಯ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಬರುವುದು ಅಪರೂಪವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿನ ಹಾಡಿನ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದೇ ಪ್ಲೇಬ್ಯಾಕ್ ವಿಧಾನ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ನಿತಿನ್ ಬೋಸ್ ಸೂಚಿಸಿದರು; ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕ ಆರ್.ಸಿ. ಬೊರಾಲ್ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದ. ಕೂಡಲೇ ಈ ವಿಧಾನ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕರ ಕೂಟವೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಜನಾದರಣೆಯ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವರು ಯಾರೆಂದರೆ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಘಟನೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಲತಾ ಮಂಗೇಷ್ಕರ್. ದೇಶದ ಆದ್ಯಂತ ಈಕೆಯ ಕೋಕಿಲ ಸ್ವರವನ್ನು ಕೇಳದವರಿಲ್ಲ. ಸಾಧಾರಣ ಈಕೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಾಡುಗಾರ್ತಿ ಗೀತಾದತ್ (ಮೊದಲು ಗೀತಾ ರಾಯ್). ಸರಸ್ವತಿ, ಪಿ.ಲೀಲಾ, ಮಹಮ್ಮದ್ ರಫೀ, ಪಂಕಜ್ ಮಲ್ಲಿಕ್, ಮುಖೇಶ್, ತಲತ್ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಇವರು ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು.

ಲತಾ ಮಂಗೇಶ್ಕರ್

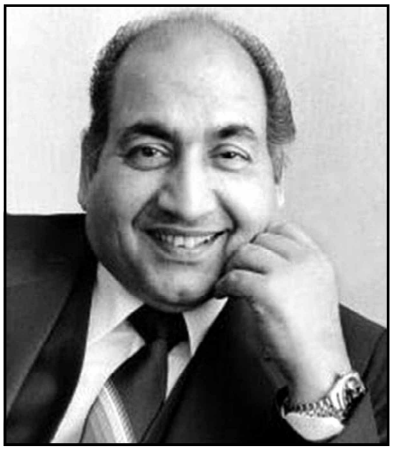

ಮಹಮ್ಮದ್ ರಫೀ

ಆಶಾ ಭೋಂಸ್ಲೆ

1949ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಇದು ಎರಡು ವರ್ಷ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ, ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1951ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಹಲವು ಸಲಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು: 1 ಉದ್ಯಮದ ಸರ್ವ–ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಚಲನ ಚಿತ್ರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು. 2 ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರಿಗೆ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೂಡಿ, ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಬಂಡವಾಳವಿರುವ ಹಣಕಾಸಿನ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. 3 ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಹೊರ ಮಾರಾಟ–ವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹೊರ ಮಾರಾಟದ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. 4 ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಕಚ್ಚಾ ಫಿಲ್ಮ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಆಗುವಂತೆ ಸರ್ಕಾರ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಬೇಕು. 5 ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಿತಿಯನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಮತ್ತು 6 ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ತಂತ್ರಜ್ಞರನ್ನೂ ಕಲೆಗಾರರನ್ನೂ ತರಬೇತು ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಸಲಹೆಗಳು ಮನೋರಂಜನೆಯ ತೆರಿಗೆ, ಪರವಾನೆಯ ತೆರ, ಚಿತ್ರಗಳ ಉದ್ದ, ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು–ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಡನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು.

ರಾಜ್‌ಕಪೂರ್, ನರ್ಗೀಸ್ – ಜಾಗ್‌ತೇ ರಹೋ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ

1955ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 27ರಂದು ದೆಹಲಿಯ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರು, ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕಲಾವಿದರು, ಶಾಸ್ತ್ರತಂತ್ರಜ್ಞರು, ಪ್ರದರ್ಶನಕಾರರು, ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮಾಲಿಕರು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾ ಸಭೆಯನ್ನು ಏಳು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಜರುಗಿಸಿ, ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆ ಹೊರಡಿಸಿದ ಸುಮಾರು 350 ಪುಟಗಳ ವರದಿ ಭಾರತದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ವಿಶದಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

ಈ 10–12 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮುಖ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನರ್ತಕ ಉದಯಶಂಕರ್ ನೃತ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದ ಕಲ್ಪನಾ (1948) ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ನಮಗೆ ಮೊದಲು ಕಾಣಬರುವುದು. ಸಾಧಾರಣ ಇದೇ ಸಮಯ ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಹೋನಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಅಮರ ಭೂಪಾಲಿ ಎಂಬ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ಹಲವಾರು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯಗಾಂಭೀರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೆಮಿನಿಯ ಚಂದ್ರಲೇಖಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಚಿತ್ರದ ಅನುಕರಣದಿಂದ ಮುಂದೆ ಮೆಹಬೂಬ ಅವರ ಆನ್ ಮತ್ತು ಫಿಲ್ಮಿಸ್ತಾನದ ಶಬ್ನಂ ಹುಟ್ಟಿದುವು.

ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರ ಬೈಸಿಕಲ್ ತೀಫ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ಅಂಥ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ, ಸತ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಆ ಬೈಸಿಕಲ್ ತೀಫ್‌ನಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಬದಲು, ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯ ಒಂದು ಕೃತಕ ಆವರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅವು ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಸಮಯ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಲೈಂಗಿಕ ರಂಜನೆಯ ಮತ್ತು ದುಷ್ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದವು. ಹಮ್ ಲೋಗ್,

ಘುಟ್‌ಪಾತ್, ಹಮ್‌ಸಫರ್, ಸಂಸಾರ್, ಬೂಟ್ ಪಾಲಿಷ್, ಟ್ಯಾಕ್ಸಿ ಡ್ರೈವರ್, ರಿಕ್ಷಾವಾಲಾ, ಬಾಜೀ, ಜಾಲ್ ಮೊದಲಾದುವು ಇವೆರಡು ಜಾತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಹಜವಾದ ಜೀವನವನ್ನೂ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ, ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮನಃಪೂರ್ವಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಜ್‌ಕಪೂರರ ಜಾಗ್ ತೇರ ಹೋ, ಕೆ. ಎ. ಅಬ್ಬಾಸ್ ಅವರ ರಾಹೀ ಮತ್ತು ಮುನ್ನಾ, ಗುರುದತ್ತ ಅವರ ಚೌದ್‌ವಿನ್ ಕಾ ಚಾಂದ್ ಮತ್ತು ಬಿಮಲ್ ರಾಯ್ ಅವರ ದೋ ಬಿಘಾ ಜಮೀನ್. ಗುರುದತ್ತ ಅವರ ಕಾಗಜ್ ಕೆ ಫೂಲ್, ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಸಿನಿಮಾಸ್ಕೋಪ್ ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಕಾಗಜ್ ಕೆ ಫೂಲ್ ಸಿನಿಮಾಸ್ಕೋಪ್ ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುದತ್

ಅನೂರಾಧಾ, ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್ ಅವರ ದೋ ಆಂಖೇ ಬಾರಾ ಹಾತ್, ರಾಜ್‌ಕಪೂರ ಅವರ ಜಿಸ್ ದೇಶ್ ಮೇ ಗಂಗಾ ಬೆಹತೀ ಹೈ– ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿತ್ರವಲ್ಲವಾದರೂ ಬಹು ಉತ್ತಮ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಚಿತ್ರವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿರ್ದೇಶಕ ಸೊಹ್ರಾಬ್ ಮೋದಿಯ ಝಾನ್ಸಿ ಕೀ ರಾಣಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸದೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರವಾಗಿ (ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್) ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಜನಾದರಣೆ ಪಡೆಯಿತು.

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ 1955ರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್ ಬಂಗಾಲಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಥೇರ್ ಪಾಂಚಾಲಿ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮವನ್ನೇ ತನ್ನ ಅಪ್ರತಿಮ ಕಲಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿತು. 1956ನೆಯ ಕ್ಯಾನ್ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಸಾರಿದರು. ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪರಭಾಷೆಯ ಯಾವ ಚಿತ್ರವೂ ಅಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪ್ರದರ್ಶನಯೋಗ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ರೈತಕುಟುಂಬದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಚಿತ್ರ ದೋ ಬಿಘಾ ಜಮೀನ್ (1953). ನಿರೂಪ ರಾಯ್, ರತನ್ ಕುಮಾರ್, ಬಲರಾಜ್ ಸಾಹನಿ ಮತ್ತು ನಾನಾ ಫಾಲ್‌ಸೇಕರ್ ಉತ್ತಮ ಅಭಿನಯ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ

ಪಥೇರ್ ಪಾಂಚಾಲಿ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್‌ನ ಮೊದಲನೆಯ ಚಿತ್ರವಾದ ಕಾರಣ ಆತನ ಪರಿಚಯ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಆತ ಹೇರಳ ಹಣವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯಾಗಲಿ, ಲೈಂಗಿಕ ರಂಜನೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನೃತ್ಯ, ಒಂದು ಹಾಡು ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಅಭಿನಯ–ಕಾರರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಭಿನಯಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದುದು. ಅಭಿನಯಕಾರರಿಗೆ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಾಧನಗಳ (ಮೇಕ್ ಅಪ್) ಉಪಯೋಗ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ನೈಜ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಎಂದಿನ ಪೋಷಾಕಿನಲ್ಲೇ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಕೂಡ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದು, ಬಂಗಾಳದ ಒಂದು ಬಡ ಕುಟುಂಬದ ನೈಜ ಜೀವನದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣವಷ್ಟೆ. ಛಾಯಾಗ್ರಹಣದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿತ್ರವೂ ಅಭಿನಯಕಾರರ ಬಾಹ್ಯಾಭಿನಯನವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವರ ಆಂತರಿಕವನ್ನೇ ಸೀಳಿ ತೆರೆದು ತೋರಿಸುವಂತಿತ್ತು. ರವಿಶಂಕರರ ಸಂಗೀತ, ಇತರ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಿಸ್ತೇಜವಾಗಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರದೆ, ಚಿತ್ರದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್ ತಮ್ಮ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ಚಿತ್ರತ್ರಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದರು. 1956ರ ತಮ್ಮ ಅಪರಾಜಿತೋ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿ 1959ರಲ್ಲಿ ಅಪೂರ ಸಂಸಾರ್ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಚಿತ್ರತ್ರಯವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದರು.

ದೋ ಆಂಖೇ ಬಾರಾ ಹಾತ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾ – ನೃತ್ಯಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ

ಅಶಿತ್ ಸೇನ್, ತಪನ್ ಸಿನ್ಹ, ರಿತ್ವಿಕ್ ಘಾಟಕ್ ಮುಂತಾದವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಹೊಸ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಚಲಾಚಲ್, ಕಾಬೂಲಿವಾಲಾ, ಅಚಾಂತ್ರಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಭಾರತದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿವೆ. ಈಗ ದೇಶದ 13–14 ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ದಿನೇದಿನೇ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತ ಹಿಂದೀ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಥೇರ್ ಪಾಂಚಾಲಿಯ ಮೊದಲೇ ಅನೇಕಾನೇಕ

ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ್, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ಅಮರ ಭೂಪಾಲಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವುಗಳ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದುವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಹನೀಂಚ್ಯಾ ಬಾಂಗ್ಡ್ಯಾ, ಸೇವ್ಯ್ಯಾ ಚಾ ಶೇಂಗಾ, ಶಾಮ್‌ಚೀ ಆಯೀ, ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆ ಮೊದಲಾದುವು ಬಹು ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಆಶಾಜನಕವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ, ಸ್ಕೂಲ್ ಮಾಸ್ಟರ್, ಭಕ್ತ ಕನಕದಾಸ, ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮೊದಲಾದುವು ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಲಯಾಳಿಯಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಭರದಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೆಲುಗು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಈ ಮೊದಲೇ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ.

1. ಇಟಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದಲೇ ಚಲನಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. 1912ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳು ಎರಡು ಮೂರು ರೀಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಇಟಲಿ 8 ರೀಲಿನ ಕೋ ವಾಡಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತ್ತು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಉದ್ಯಮ ಮೆಲ್ಲಗೆ ತಲೆಯೆತ್ತಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಈಗ ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ, ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸರಿದೊರೆಯಾಗಿ

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ನಿರ್ದೇಶಕ ವಿಟ್ಟೋರಿಯೊ ಡಿ ಸಿಕನ ದಿ ಬೈಸಿಕಲ್ ತೀಫ್ (1949) ಎಂಬ ಚಿತ್ರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ನಿಂತಿದೆ. 1960ರಲ್ಲಿ ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಬೈಸಿಕಲ್ ತೀಫ್ ಅಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯಮದ ಒಂದು ಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಆ ಮುಖ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಯವಾಗಿ, ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಮುಖವನ್ನು ತಾಳಿತು. ಬೈಬಲ್ ಕಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಅದ್ದೂರಿ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಸಿಸಿಲ್ ಬಿ. ಡಿ ಮಿಲೆ ಅವರ ಸಾಹಸಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದೆ. ರೋಮನ್ನರ ಹಳೆ ಖಡ್ಗಮಲ್ಲರ ಸಾಹಸಗಳು, ಟ್ಯೂಟಾನ್ ಜನಾಂಗದವರ ಅನಾಗರಿಕ ಕೃತ್ಯಗಳು, ಮಧ್ಯಯುಗದ ದರೋಡೆಕೋರರ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳು, ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಣಿಯರ ವೈಭವಗಳು, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಅರಸರ ಕಾರುಬಾರುಗಳು, ಮಂಗೋಲಿಯ, ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವಗಳು, ಗ್ರೀಕರ ಆರ್ಗೋನಾಟರ ಮತ್ತು ಫಿನೀಷಿಯನ್ನರ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು, ಅಲ್ಲಿಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅಗಲ ಪರದೆ ಮತ್ತು ವರ್ಣ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು. ಆದರೆ ವಿಷಯವೇನಿದ್ದರೂ ಕಥೆಯೇನಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ರೂಪಾಕೃತಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ–ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದಾಟ, ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಸಂಭ್ರಮದ ದೃಶ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಥಾನಾಯಕಿಗೆ ಒಂದಾದರೂ ಹಾಲಿನ ಸ್ನಾನ (ಆಕೆಯ ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿಯಲ್ಲ ಅಂಗಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ) ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದವು. ಚೆಲೊ ಅಲೆನ್ಸೊ ಎಂಬಾಕೆ ಇಂಥ 14 ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದಿದ್ದ ಉದ್ಯಮ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಹೊಂದಿತು. ಹರ್ಕ್ಯುಲಿಸ್, ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಾಳ ಸೈನ್ಯಗಳು, ರಾತ್ರಿ– ಮೊದಲಾದವು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿತ್ರವಾಗಿ, ವಿಮರ್ಶಕರ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ವಿಶೇಷ ಆದರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು.

ದೇವದಾಸ ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಜಯಂತಿಮಾಲಾ ಮತ್ತು ದಿಲೀಪ್‌ಕುಮಾರ್. ನೃತ್ಯದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ

2. ಮಾನವತೆ ಮತ್ತು ಯಥಾರ್ಥತೆಗಳ ಯೋಗ್ಯ ಮಿಲನದಿಂದ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೊದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರು ಯಾರೆಂದರೆ, ಜಾನ್ ಬೆನ್ವಾ ಲೆವಿ, ಜಾನ್ ರೆನ್ವಾರ್, ಮಾರ್ಸೆಲ್ ಕಾರ್ನೇ, ರೆನೆ ಕ್ಲೇರ್, ಜೂಲಿಯಾ ದುವಿವಿಯೆ, ಜಾಕ್ ಪ್ರೆವರ್ ಮೊದಲಾದ ಮೇಧಾವಿ ನಿರ್ದೇಶಕರು. ಮತ್ತು ರ್‍ಯಾಮೂ, ಲೂವಿ ಜುವೇ, ಜಾನ್ ಲೂವಿ ಬಾರೋಮಿಶೆಲ್ ಸಿಮೊ, ಜಾನ್ ಗಾಬೇ, ಹೆರ್ರಿಬೋರ್, ಪಿಯರ್ ಬ್ರಾಸರ್ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಅಭಿನಯಕಾರರು.

ಕಾರ್ನೇ ಮತ್ತು ಜಾಕ್ ಪ್ರೆವರ್ ಇವರ ಕೆ ದೆ ಬ್ರೂಮ್, ಲಜಾರ್ ಸಲೆವ್, ಲೆ ಜಾಂಘಾ ದ್ಯೂ ಪಾರಾದಿ ಮತ್ತು ಲೆವಿಸೀತರ್ ದ್ಯೂ ಸ್ವಾರ್, ರೆನ್ವೊರನ ಲಾ ಗ್ರಾಂಡ್ ಇಲ್ಯೂಸೊ ಮತ್ತು ದುವಿವಿಯೇ ಅವರ ಲಾ ಬೆಲ್ ಎಕ್ವಿಪ್–ಮೊದಲಾದವು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸ್ ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ. ಕಾಳಿದಾಸನಾಗಿ ಭರತ್‌ಭೂಷಣ್

3. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ: ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದ ಮೊದಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. 1940ರ ಅನಂತರ ಉದ್ಯಮ ಸರಿಯಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೊದಲೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಕೆಲವು ನಿರ್ದೇಶಕರು– ಆಂತೋನಿ ಆಸ್ಕ್ವಿತ್, ಆಲ್ಬರ್ಟೊ ಕ್ಯಾವಲ್ಕ್ಯಾಂಟಿ, ಲೆಸ್ಲೀ ಹೊವಾರ್ಡ, ಮೈಕೆಲ್ ಬೊಲ್ಕನ್, ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಹಿಚ್‌ಕಾಕ್ ಮೊದಲಾದವರು–ಹೊಸ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಮೈಕೆಲ್ ಪೊವೆಲ್,

ಕೆರೊಲ್ ರೀಡ್, ಡೆವಿಡ್ ಲೀನ್, ಜಾನ್ ಮತ್ತು ರಾಯ್ ಬೌಲ್ಟಿಂಗ್, ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಲಾಂಡರ್ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸೇರಿ, ಅದರ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

4. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ: ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕಲೆ ಎಲ್ಲ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂದು ಲೆನಿನ್ ಹೇಳಿದ. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕಲೆ, ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಶಕ್ತಿಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಟ್ಯಾಲಿನ್ ಹೇಳಿದ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಬರೇ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಒಂದು ಸಾಧನವಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ; ಜನರ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು

ಮೊಗಲ್-ಎ-ಆಜûಮ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿರಾಜ ಕಪೂರ್ (ಅಕ್ಬರ್) ಮತ್ತು ದಿಲೀಪ್‍ಕುಮಾರ್ (ಸಲೀಮ್)

ಸಾಧಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಚಾರಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಯಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಸ್ವತ್ತಾಗಿದೆ. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ನಿರ್ಮಾಪಕರು, ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಅಭಿನಯಕಾರರು, ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆಲ್ಲ ತರಬೇತು ಕೊಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಈ ತರಬೇತನ್ನು ಕುಶಲರಾದ ತರುಣ ತರುಣಿಯರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದಲ್ಲದೆ, ತರಬೇತಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇತನವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ತರಬೇತಿಯ ಅನಂತರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನೂ ಆಡಳಿತ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾದ ಕುಶಲ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಮಂಡಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

5. ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ : ಸ್ವೀಡನ್ ತನ್ನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಮೀರಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಉದ್ಯಮ ಅಲ್ಲಿ 1912ರಲ್ಲೇ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1925ರ ವರೆಗೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ಸ್ಯೊಬರ್ಗ ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶಕ ಫ್ರೆಂಜಿ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿಯುತ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಉದ್ಯಮ ಪುನಃ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅವರು ಬಾರಬ್ಬಾಸ್, ಕಾರಿನ್ ಮಾನ್ಸ್ ಡೊಟರ್, ಮಿಸ್ ಜ್ಯೂಲಿ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಲೋಕದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿಗೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಇವನ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಮಾರ್ ಬರ್ಗ್‍ಮನ್ ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ. ಬರ್ಗ್‍ಮನ್ ರಚಿಸಿದ ಸೆವೆನ್ತ್ ಸೀಲ್, ದಿ ಫೇಸ್ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಮಾನವನ ಆಂತರಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಅವನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶೋಧನೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬರ್ಗ್‍ಮನ್ನನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಒಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕದ ಒಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರದ ರೀತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಗೊಸ್ಟಾ ವರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಆರ್ನೆ ಸ್ಯಾಕ್ಸ್‍ಡಾರ್ಫ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಸ್‍ಡಾರ್ಫ 1950ರಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ನದಿ (ಕಾಶ್ಮೀರದ ಚಿತ್ರ) ಮತ್ತು ಹಿಂದೂದೇಶದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರೀಕರಿಸಿದರು. ಇಂಥ 17 ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಂತರ ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರವಾದ 'ಮಹತ್ತರ ಸಾಹಸ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಲೋಕಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅವರ 'ಒಂದು ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಭಾರತದ ಬಸ್ತಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮರಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ಮುರಲಿ ಮತ್ತು ಬಾಣ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇದು ಅನುಕಂಪವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಬಹು ಸುಂದರವಾದೊಂದು ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳು:

1 ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು : ನೀಲಿ, ಹಸುರು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು-ಈ ಮೂರು ಮೂಲವರ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಎಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ನೈಜಬಣ್ಣವಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯಮದ ಮೊದಲ ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ : ಒಂದು-ಸಂಕಲನ ವಿಧಾನ, ಇನ್ನೊಂದು-ವ್ಯವಕಲನ ವಿಧಾನ. ಸಂಕಲನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ಕ್ಯಾಮರದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ಮಸೂರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ಮಸೂರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಕಲನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಚಿತ್ರಪಟಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ವಿಧಾನ ಬಹು ಜಟಿಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಈಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ರೀತಿ ಬಹು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. 1913 ರಿಂದ 1933ರವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಡಿ. ಎಫ್. ಕೊಮ್‍ಸ್ಟೊಕ್, ಎಚ್. ಟಿ. ಕಾಲ್ಮಸ್ ಮತ್ತು ಡಬ್ಲ್ಯು. ಬಿ. ವೆಸ್ಕಾಟ್ ನಡೆಸಿದ ಶೋಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಇವರು ಈ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್ ಟೆಕ್ನಲಾಜಿಕಲ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು 1933ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೊಂದು ಬಣ್ಣದ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು.

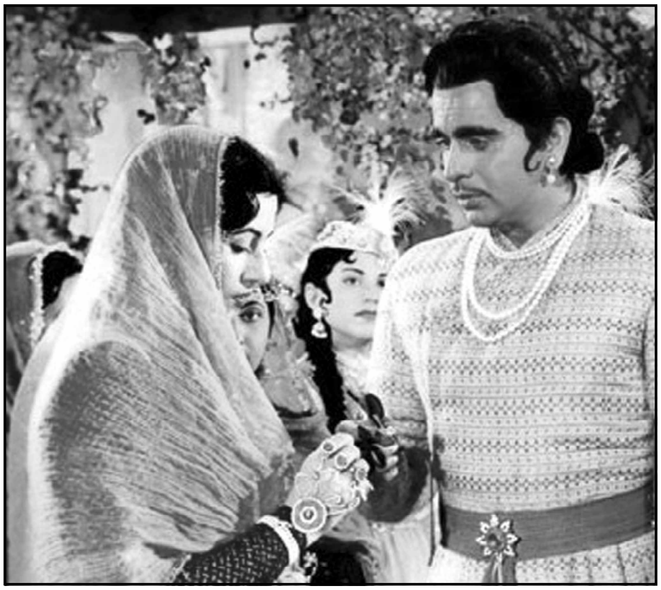

ಮೊಗಲ್-ಎ-ಆಜûಮ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧುಬಾಲಾ ಮತ್ತು ದಿಲೀಪ್‍ಕುಮಾರ್

ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಕ್ಯಾಮರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಬಂಗಾರದ ಒಂದು ಅರೆಪಾರದರ್ಶಕ ಪ್ರಿಸ್ಮ್ ಕ್ಯಾಮರದೊಳಗೆ ಹೋಗುವ ಕಿರಣಜಾಲವನ್ನು ವಕ್ರೀಭವನಗೊಳಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ವಕ್ರೀಭವನಗೊಂಡ ಕಿರಣಜಾಲಕ್ಕೆ ಮೂರು ಫಿಲ್ಮ್ ಪಟಲಗಳು ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಡ್ಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಪಟಲ ನೀಲಿವರ್ಣಸಮೂಹವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟಲ ಹಸಿರುವರ್ಣ ಸಮೂಹವನ್ನೂ ಮೂರನೆಯದು ಕೆಂಪುವರ್ಣ ಸಮೂಹವನ್ನೂ ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈ ಮೂರು ಪಟಲಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಗೊಂಡ ವರ್ಣಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಟಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಚಿತ್ರ ಮೂಲದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸುವುದು. ಟೆಕ್ನಿಕಲರಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ರೂಢಿಯಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ

ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ಕ್ಯಾಮರಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಸ್ಕರಣ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

2 ಅಗಲ ಪರದೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು :

(a) ಸಿನೆರಾಮಾ : ದೃಶ್ಯವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಕ್ರಾಕೃತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಪರದೆ ಇದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಕ್ಯಾಸಿನೊ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದಲ್ಲಿನ ವಕ್ರಾಕೃತಿಯ ಪರದೆ 19.5. ಮೀ. ಅಗಲ 7 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿದೆ. ಮಂದಿರದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೂ ಕಣ್ಣಿನ ದೃಶ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಈ ದೊಡ್ಡ ಪರದೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಿಕಂಡು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೇ ದೃಶ್ಯದೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದ ಘನನಾದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಪರದೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಸತಕ್ಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರ ಸಾಕಾಗದೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಫ್ರೆಡ್ ವ್ಯಾಲರ್ ಎಂಬ ತಂತ್ರಜ್ಞ ಸಾಧಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಾಗಿ, ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಸೂರಗಳ ಮೂಲಕ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಟಲಗಳ ಮೇಲೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಮಸೂರಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು 48^0 ಅಂತರದಲ್ಲಿದ್ದು ದೃಶ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನಷ್ಟೇ ಒಂದೊಂದು ಮಸೂರವು ತೆಗೆಯುವುದು. ನಮ್ಮ ಎಡದಿಕ್ಕಿನ ಮಸೂರವು ದೃಶ್ಯದ ಎಡಭಾಗವನ್ನೂ, ನಮ್ಮ ಬಲದಿಕ್ಕಿನದು ದೃಶ್ಯದ ಬಲಭಾಗವನ್ನೂ, ಮಧ್ಯದ್ದು ದೃಶ್ಯದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವುದು.

ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳು ಬೇಕಾಗುವುವು. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ ಚಿತ್ರದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸಿ, ಮೂರು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳೂ ಕೂಡಿ ಪೂರ್ಣದೃಶ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುವು. ಪರದೆಗೆ ವಕ್ರಾಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಚಿತ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯೆಯನ್ನು ಬೀರಿ, ಇಡೀ ಚಿತ್ರದ ಪರಿಣಾಮ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಗದ ಹಾಗೆ ಈ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಪರದೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾಡದೆ, ಸಾಲುರಂಧ್ರಗಳಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಕಿರಿ ಅಗಲದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರತಿ ಚ್ಛಾಯೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಹಾರಿಹೋಗಿ, ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದೂರದಿಂದ ಇಂಥ ಪರದೆ ಒಂದೇ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪರದೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮೇಂದ್ರ

ಪ್ರವಾಸ ದೃಶ್ಯಗಳಂಥ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಿನೇರಾಮಾ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋಸ್ ಅಪ್ ರೀತಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಿಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ತೊಂದರೆ ತೊಡರುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುವುದು ಅಸಂಭವ.

(b) ಸಿನೆಮಾಸ್ಕೋಪ್: ಈ ಅಗಲ ಪರದೆಯ ವಿಧಾನ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಟ್ವೆಂಟಿಯತ್ ಸೆಂಚುರಿ ಫಾಕ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪರದೆಯ ದರ್ಶನ ಪ್ರಮಾಣ 1.33:1 ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಪರದೆಯ ಎತ್ತರ 12 ಅಡಿ ಇದ್ದರೆ, ಅದರ ಅಗಲ 1.33 x 12. ಅಂದರೆ 16 ಅಡಿ ಆಗುವುದು. ಸಿನೆಮಸ್ಕೋಪ್ ದೃಶ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ 2.55:1 ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪರದೆಯ ಎತ್ತರ ಅದೇ 12 ಅಡಿಯಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಅಗಲ 2.55 x 12 ಅಂದರೆ 30 ಅಡಿ 7 ಇಂಚು ಆಗುವುದು. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ 35 ಮಿಮೀ. ಪಟಲವನ್ನೇ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕೂ ಛಾಯಾಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಿಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ತೊಂದರೆ ತೊಡಕುಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಗಲಪರದೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಪರದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಯದ್ದೇ ಆಗಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಒಂದು ಲೇಪವನ್ನು ಸವರಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಇರಬಹುದಾದ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗಿಸಲು, ಪರದೆಗೆ ಲೋಹದ ಒಂದು ತೆಳ್ಳನೆಯ ಉಬ್ಬುಲೇಪವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಛಾಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾದರೂ ಕ್ಯಾಮರದೊಳಗೆ ಒಂದು ಅನಮಾರ್ಫಿಕ್ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗೋಳಾಕಾರದ ಮಸೂರವಾಗದೆ, ವರ್ತುಲ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೆನ್ರಿ ಕ್ರೆಟಿಯೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಈ ಮಸೂರ ವಿಶಾಲದೃಶ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತು ಗುಂಪಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸಂಕೋಚಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, 7 ಅಡಿ ಎತ್ತರ 3 ಅಡಿ ಅಗಲವಿರುವ ಒಂದು ಬಾಗಿಲು ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಈ ಮಸೂರ 7 ಅಡಿ ಎತ್ತರ 1ಅಡಿ ಅಗಲದ ಬಾಗಿಲಾಗಿ ಚಿತ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಶಾಲವಾದ ದೃಶ್ಯಗಳ ಅಂಚು ಕೂಡ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿಲ್ಲದೆ 35 ಮಿಮೀ.ನ ಪಟಲದೊಳಗೆ ಸೇರಿಬಿಡುವುದು. ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ, ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದೊಳಗೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಅನಮಾರ್ಫಿಕ್ ಮಸೂರ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂಕೋಚ ಸ್ಥಿತಿಗೊಂಡಿರುವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಿರುವ ನೈಜ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಿಶಾಲ ದೃಶ್ಯ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೇ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಈಗೀಗ ಸಿನೆಮಾಸ್ಕೋಪ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ 35 ಮಿಮಿ. ಪಟಲದ ಬದಲು 55.625ಮಿಮಿ. ಅಗಲದ ಪಟಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪರದೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತಷ್ಟು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಶುಭ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು.

ರೆಹನಾ ಸುಲ್ತಾನ್

(c) ವಿಸ್ಟಾವಿಷನ್ : ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ಯಾರಮೌಂಟ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೊದಲು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿತು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕದಲ್ಲಿಯೂ ಛಾಯಾಪ್ರಕ್ಷೇಪಕದಲ್ಲಿಯೂ 35 ಮಿಮೀ.ನ ಪಟಲವನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ, ಸಮತಲವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ 2ಪಾಲಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಮಾಣ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಮಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ವಿಸ್ತರಣೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ, ಪರದೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಶುಭ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈಗೀಗ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ 55.625 ಮಿ.ಮೀ. ಅಗಲದ ಪಟಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಗಲ ಪರದೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪಟಲ ಸಮತಲವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವಂತೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕಗಳೂ ಛಾಯಾ–ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳೂ ಬೇಕಾಗಿವೆ.

(d) ಟಾಡ್–K N (Todd-AO) : ಇದು ಅಗಲ ಪರದೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ 65 ಮಿಮೀ ಅಗಲದ ಪಟಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿನೆಮಾಸ್ಕೋಪ್ ಮತ್ತು ವಿಸ್ಟಾವಿಷನ್ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕ್ಯಾಮರ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 65 ಮಿಮೀ. ಅಗಲದ ಪಟಲ ಹಾದು ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪರದೆ ಸಿನೇರಾಮಾದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ವಕ್ರಾಕೃತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದು 25 ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಅಗಲ, ಒಂದು ಬದಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ 56 ಅಡಿ ಇರುತ್ತದೆ. ವಕ್ರಾಕಾರದ ರೇಖೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅದರ ಅಗಲ 65 ಅಡಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 15 ಅಡಿ ಆಳವಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಣಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಈಸ್ಟ್‌ಮನ್ ಧನ ಮತ್ತು ಋಣ ವರ್ಣ ಪಟಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಘನನಾದದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಲುಗಳು ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ 70 ಮಿಮಿ.ನ ಪಟಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಶುಭ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

3. 3–ಡಿ ಚಿತ್ರಗಳು : ಇವು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು. ನಾವು ಬಲಗಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಒಂದು ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಆಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಎಡಗಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ನಮ್ಮ ಬಲಗಣ್ಣಿಂದ ಆ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು. ಈ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮಧ್ಯವಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಅಂತರವನ್ನಷ್ಟೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡು ಮಸೂರಗಳ ಮೂಲಕ ಆ ದೃಶ್ಯದ ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ನಮಗೆ ಆ ದೃಶ್ಯದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು ದೊರಕುವುವು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾವು ಎಡಗಣ್ಣಿಂದ ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬಲಗಣ್ಣಿಂದ ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದಂತೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವನ್ನು ಎರಡು ಮಸೂರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಒಂದೊಂದು ಕಣ್ಣಿಗೂ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಲೆನ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾರ–ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳೂ ಮಿಲನವಾಗಿ, ಆ ದೃಶ್ಯ ನೈಜದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳುಳ್ಳ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾದ ಸ್ಟೀರಿಯೋಸ್ಕೋಪ್ ಅಥವಾ ಘನರೂಪದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವೀಟ್‌ಸ್ಟೋನ್ 1838ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುಹಿಡಿದ.

ಈ ಸ್ಥಾಯೀ ದೃಶ್ಯದಂತೆಯೇ ಚಲಿಸುವ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರವಷ್ಟನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡು ಮಸೂರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಎರಡು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಛಾಯಗ್ರಾಹಕಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರರೂಪವಾಗಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದಾಗಿ ಬೀಳಿಸಿದರೆ, ಅದೊಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮುದ್ದೆ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಮುದ್ದೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುವ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಅವು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯನ್ನು ತಾಳಿ ನಮಗೆ ಘನರೂಪದ ಒಂದೇ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಘನರೂಪವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ, ಪರದೆಯ ಮೇಲಿನ ಮುದ್ದೆಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೊಂದು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅನಗ್ಲಿಫ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರಗಳಿಂದ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೆಗೆದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಪಟಲದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು, ಆಮೇಲೆ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಎರಡು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳ ಮೂಲಕ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದೊಂದು ಕೆಂಪು, ಹಸುರು ಮಿಶ್ರಿತ ಒಂದು ಮುದ್ದೆಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಸಿರು ವರ್ಣದ ಮಸೂರ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕೆಂಪು ವರ್ಣದ ಮಸೂರ ಇರುವ ಕನ್ನಡಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದೇ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಚಿತ್ರ ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಶುಭ್ರವಾಗಿ, ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಘನರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಇದೇಕೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಕದ ಎಡದಿಕ್ಕಿನ ಹಸಿರುವರ್ಣ, ಮುದ್ದೆಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹಸುರುಭಾಗವನ್ನು ಸೋಸಿಬಿಡುತ್ತದಾಗಿ ಎಡದಿಕ್ಕಿನ ಕ್ಯಾಮರ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ನಾವು ಕಾಣುವೆವು. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಕದ ಬಲ ದಿಕ್ಕಿನ ಕೆಂಪುವರ್ಣ, ಆ ಕೆಂಪುವರ್ಣದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸೋಸಿಬಿಡುತ್ತದಾಗಿ ಬಲದಿಕ್ಕಿನ ಕ್ಯಾಮರ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಮುದ್ದೆಚಿತ್ರದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಲ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ನಾವು ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಂತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದು, ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಘನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು.

ಹೃಷೀಕೇಶ್ ಮುಖರ್ಜಿ

ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಹಸುರು ವರ್ಣಗಳ ಅನಗ್ಲಿಫ್ ವಿಧಾನದ ಬದಲು ಈಗೀಗ 3–ಡಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಪೋಲರೈಸ್ಡ್ ಬೆಳಕನ್ನು, ಅಂದರೆ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳ ತರಂಗಕಂಪನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯರೀತಿಯನ್ನು, ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೃಶ್ಯದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸುವಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಬೆಳಕಿನ ತರಂಗಕಂಪನಗಳು ಪರದೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಲದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಎಡಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಹಾಯುವಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದರ ಬೆಳಕಿನ ತರಂಗಕಂಪನಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಪರದೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಎಡದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಹಾಯುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಲರೈಸಿಂಗ್ ಸೋಸಕಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ತರಂಗಕಂಪನಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಸೂರಗಳಿರುವ ಕನ್ನಡಕವನ್ನು (ಪೋಲರೈಸ್ಡ್ ಗ್ಲ್ಯಾಸಸ್) ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಮಿಲನಗೊಂಡಿದ್ದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಮಯ ಕಾಣಬಂದು ಅವು ಘನರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡ ಒಂದೇ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಹಳೆಯ ಅನಗ್ಲಿಫ್ ವಿಧಾನ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶುಭ್ರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅನಗ್ಲಿಫ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ

ರಾಜೇಶ್ ಖನ್ನಾ

ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದ ಇತರ ಯಾವ ಸುಧಾರಣೆಯೂ ಸಾಧಿಸದಿರುವ ತೀರ ಬೆಡಗಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು 3–ಡಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಷ್ಟು ನೈಜವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆಯೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಾವು ಇಲ್ಲವೆ ಓಡುವ ಕುದುರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಕಡೆಗೆ ಬರುವಂತಾದರೆ, ಅವರು ಹೆದರಿಕೊಂಡು ಚೀರಿ, ಕುಳಿತಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ಹೋಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ; ಈ 3–ಡಿ ವಿಧಾನವೇನೂ ಹೊಸತಲ್ಲ. 70–80 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ನೋಡಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೆ ಆ ಹಸುರು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಲೆನ್ಸುಗಳಿರುವ ಇಲ್ಲವೆ ಪೋಲರೈಸ್ಡ್ ಮಸೂರಗಳಿರುವ ಕನ್ನಡಕವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವಿಪರೀತ ತೊಂದರೆಯ ಕೆಲಸವಾಗಿ ಈಗ 3–ಡಿ ಚಿತ್ರಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಾಧಿಸುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈಗಿನ ಅಗಲ ಪರದೆ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿವೆ.

4. ಪರ್ಸಪೆಕ್ಟಾ–ಸ್ಟೀರಿಯೊಫೋನಿಕ್ ಸೌಂಡ್ : ನಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಾವೊಂದು ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಆ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಘನರೂಪ ಬರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕಿವಿಗಳು ಒಂದು ಸದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಆ ಸದ್ದಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪುಷ್ಟಿ ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪಟಲದ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಜಾಡಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸದ್ದನ್ನು ಒಂದು ಕೃತಕ ಮೂಲದಿಂದ ಎರಡು ಪ್ರವಾಹಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಹಾಗೆಯೇ ಪರದೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಎರಡು ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸದ್ದು ವಿಶೇಷ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಾಳುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸದ್ದಿನ ಪ್ರವಾಹ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದು ನಮ್ಮ ಬಲಕಿವಿಯ ಆಚೆಯಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ನಮ್ಮ ಎಡಕಿವಿಯ ಆಚೆಯಿಂದಲೂ ಬರುವಂತಾಗುವುದು. ಈ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳ ಅಂತರ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಪಟಲದ ಶಬ್ದಜಾಡಿನ ಕೃತಕ ಮೂಲದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರವಾಹಮಾರ್ಗ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಪರದೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸದ್ದಿಗೆ ಸ್ಟೀರಿಯೋಫೋನಿಕ್ ನಾದ ಅಥವಾ ಘನನಾದವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬರೇ ದೊಡ್ಡ ಸದ್ದು ಅಥವಾ ಗಟ್ಟಿ ಶಬ್ದವಲ್ಲ; ಇದು ಪುಷ್ಟಿಹೊಂದಿದ ಸದ್ದು, ಘನ ಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದ ಸದ್ದು. ಸದ್ದಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಿ ಬರುವಂತೆ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮೇಲ್ಗಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳನ್ನಿಡುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೂಕಂಪ, ಯುದ್ಧ, ಜಂಝಾವಾರುತ, ಕೋಲಾಹಲ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಗಲ ಪರದೆ ಬಂದಾಗ ಶಬ್ದವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಪರದೆ ಸಣ್ಣದಿರುವಾಗ ಚಿತ್ರದ ಯಾವ ಭಾಗದಿಂದ ಒಂದು ಸದ್ದು ಬಂದರೂ ಅದು ಆ ಭಾಗದಿಂದಲೇ ಬರುವಂತಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗಲಪರದೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಈ ರೀತಿ

ಭ್ರಮೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಅಗಲಪರದೆಯ ಚಿತ್ರದ ಬಲದಿಕ್ಕಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸದ್ದು ಅಥವಾ ಮಾತು ಬರುವಂತಾದರೆ, ಅದು ಚಿತ್ರದ ಆ ಕಡೆಯಿಂದಲೇ ಬರುವಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಚಿತ್ರದೊಳಗಿನ ಆ ಸದ್ದು ಬಂದ ಹಾಗೆ ನಮಗೆ ಕಂಡರೆ, ಚಿತ್ರದ ಇಡೀ ಪರಿಣಾಮ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈಗ ಅಗಲಪರದೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುಂಚಿನ ಚಿತ್ರಪಟಲಗಳಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡು ಶಬ್ದ ಜಾಡುಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು 4 ರಿಂದ 7ರ ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದೊಂದು ಜಾಡೂ, ಪರದೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಗೃಹದೊಳಗೆ ಇರಿಸಿದ, ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವ, ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚೇತನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದ ಯಾವ ಕಡೆಯಿಂದ ಸದ್ದು ಬರಬೇಕಾಗುವುದೋ ಅದೇ ಕಡೆಯಿಂದ ಅದು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರದ ನೈಜತೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಸದ್ದನ್ನು ಪರ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟಾ ಸದ್ದು ಎಂತಲೂ ಡೈರೆಕ್ಷನಲ್ ಸದ್ದು ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿನ ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ. ಡಾಲ್ಬಿ, ಡಿ.ಟಿ.ಎಸ್ ವ್ಯಾಪಾರಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಡಿಜಿಟಲ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಉಪಕರಣಗಳು.

5. ಅಲ್ಟ್ರಾಫೆಕ್ಸ್ : ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸುಧಾರಣೆ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ (1951–52ರಿಂದ) ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಟೆಲಿವಿಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೃಶ್ಯಗಳು ತೀರ ಚಿಕ್ಕ ಪರಿಮಾಣಗಳುಳ್ಳವು. 1951–52ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ವಾಷಿಂಗ್ಟನಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿದ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಸ್ಟೂಡಿಯೊ ತನ್ನದೊಂದು ಇಡೀ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಶಬ್ದಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೊ ಪೂರ್ಣ–ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ತಯಾರಾಗುವ ಸ್ಟೂಡಿಯೋಗಳಿಂದಲೇ ಅವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಈ ಪ್ರಯೋಗ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಇನ್ನೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರದಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುದೊಂದು ಹೆಸರಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಟ್ರಾಫೆಕ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಾರಷ್ಟೇ. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆದು ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳಾದರೂ ಅದು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರವ ಕಾರಣ ಇಷ್ಟೇ–ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಈ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಈಗ ಕೈಕೊಂಡರೆ, ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಕದ ಸಾವಿರಾರು ಚಿತ್ರ ಹಂಚಿಕೆಗಾರರ ಗತಿಯೇನು? ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗಳ ಗತಿಯೇನು? ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಈ ಸುಧಾರಣೆ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಯಾಗಿ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ನಾವೆಯನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸಲೇಕೆ? ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಲೇ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ 1924–25 ರಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಚಿತ್ರದ ಆಗಮನವನ್ನು ಐದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅದುಮಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಏನಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಯ ರೇಖಾರೂಪವನ್ನು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶರ್ಮಿಳಾ ಟಾಗೋರ್

1960 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ: 1960ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೊಂದೂ ಕಾಣದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡುಗಳ ಜೊತೆ ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಫ್ರಾನ್ಸು, ಇಟಲಿ, ಜರ್ಮನಿ, ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ, ಸ್ವೀಡನ್, ಸ್ಪೇನ್, ಗ್ರೀಸ್, ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್, ಹಂಗರಿ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಮೊದಲಾದವೂ ಜಪಾನ್, ಕೆನಡ, ಭಾರತ, ಬ್ರಜಿಲ್ ಮೊದಲಾದವೂ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮುಂಬಯಿ ಭಾರತದ ಹಾಲಿವುಡ್. ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಈಗ ಬಾಲಿವುಡ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬಲ್ಲ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಚೆನ್ನೈ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇಂದಿನ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಮುಖ್ಯ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಲೈಂಗಿಕ ವಿಷಯಗಳು, ಗೂಢಚರ್ಯೆ, ಕೊಲೆ ದರೋಡೆಗಳು, ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ನಿಗೂಢ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಸುಪ್ತಮಾನಸದ ವಿಚಿತ್ರ ವರ್ತನೆಗಳ ಚಿತ್ರಣ, ನಿರಂಕುಶಾಧಿಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ– ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಚಿತ್ರ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಚಾಲನೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅಗಲಪರದೆ, ಟೆಕ್ನಿಕಲರ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಪಾರ ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಗ್ನತೆ, ಪ್ರಣಯ, ಸಂಭೋಗ, ವಿಕೃತರತಿ, ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೌರ್ಯ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ–ಇವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಜನಚಾಪಲ್ಯವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಚಲನಚಿತ್ರ ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಬಗೆಯ ಹೊಸ ಚಿತ್ರವನ್ನು, ತಂತ್ರವನ್ನು ಹುಡುಕುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

ಪದ್ಮಿನಿ ಪಿಕ್ಚರ್ಸ್‌ರವರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರ್

II ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳು

ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಂತೆ ಬಲು ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಅದು ಈ ವರೆಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಮತ್ತು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ, 2 ದಾಖಲೆ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು 3 ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯೋಗ. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ವಾಹಕದ ಮೊದಲ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ : 1 ವಾರ್ತಾ–ಚಿತ್ರಗಳು, 2 ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳು, 3 ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು, 4 ಪ್ರಚಾರ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು 5 ಶುದ್ಧ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳು. ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ರೀಲು ಇರುತ್ತವೆ; ತಪ್ಪಿದರೆ, ಮೂರು ರೀಲು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ದದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ 8 ರಿಂದ 12 ರೀಲುಗಳವರೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದು; ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಂದೆರೆಡು ರೀಲು ಮಾತ್ರ ಇರುವುವು. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ 6 ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ 8 ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇವೆರೆಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಪರಿಮಾಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿನ ಆರು ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೇ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಕ ಚಿತ್ರಗಳು (ಟಾಪಿಕಲ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್) ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಇಲ್ಲವೇ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂದೂ

ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಪದವಾಗಿ ದಾಖಲೆ ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ.

1 ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳು : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮ 1896 ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದುದೇ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಿಂದ. ಮೊದಮೊದಲು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು–1897ರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 60ನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ, 1901ರಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ–ಇತ್ಯಾದಿ. 1910ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಾತೆ ವಾರದ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ನ್ಯೂಸ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನ್ಯೂಸ್, ಪಾತೆ ನ್ಯೂಸ್, ಫಾಕ್ಸ್ ಮೂವಿಟೋನ್ ನ್ಯೂಸ್, ಪ್ಯಾರಮೌಂಟ್ ನ್ಯೂಸ್ ಮೊದಲಾದ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕ್ಲುಪ್ತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1940ರ ವರೆಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. 1940ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಆಗಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಫಿಲ್ಮ್ ಅಡ್ವೈಸರಿ ಬೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಇನ್ಫರ್ಮೆಷನ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾಗಳು ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಯುದ್ಧಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸರ್ಕಾರದ ಶಿಫಾರಸು ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲಿ, 200 ಅಡಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ತೋರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಮರುವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಸಮಾಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಇಲಾಖೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು.

ಅಂದಿನಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ಈ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಅಂಗ ವಾರಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ ಎರಡರಂತೆ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿ, ದೇಶದ 4,500 ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಗ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದ ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆ ಕೂಡ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ.

2. ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳು : ಇವು ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರಾಮರ್ಶೆಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ರೂಪದಲ್ಲಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುವ ಚಿತ್ರಗಳು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳು ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳೇ. ಆದರೆ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಕ್ಷಣಿಕ (ದೈನಂದಿನ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಯಂತೆ), ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ. 1910ರ ಸುಮಾರಿಗೇನೇ ಡಾ. ಡಾಯೆನ್ಸ್ ತೆಗೆದ ಕೆಲವು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ 1924ರಿಂದ ಡಾ. ಆರ್. ಜಿ. ಕಾಂಟಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕವನ್ನು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ತೆಗೆದ ಜೀವಂತ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ತೆಗೆದ ಎದೆರೋಗದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭಾಗವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ ರಾಕೆಟ್ ತನ್ನ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ತೆಗೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ರಷ್ಯದವರ ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಬಹು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ತೆಗೆದು ಭೂಮಿಗೆ ಮರುಕಳುಹಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳೂ–ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲಾಗಿ, ರಷ್ಯದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸಾಹಸಗಳ ಫಲವಾಗಿ ನಮಗೆಂದೆಂದಿಗೂ ವಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಧಭಾಗದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳೂ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಡಾ. ಕಾಂಟಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದೊಂದಿಗೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 16 ಮಿ.ಮೀ.ಚಿತ್ರಗಳದ್ದು) ಜೋಡಿಸಿ ಅಗೋಚರವಾದರೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿರುವ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಗೋಚರವಾದರೂ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ತೆಗೆಯುವ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳೂ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳು. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳೂ ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಹೊಸತಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿವೆ. ಒಬ್ಬ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವಿನ ಓಡಾಟದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಇಲ್ಲವೇ ತನ್ನ ಮಗಳ ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ– ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ 16 ಮಿ.ಮೀ. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅವು ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳಾವುವು–ಮುಂದಿನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ರೂಢಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ ಅನೇಕ ಅಂಥ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂರವರ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರವಾಸಚಿತ್ರಗಳು, ಹಾಗೂ ಅವರ ಚೀನಾದೇಶ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಸೋವಿಯೇತ್ ಒಕ್ಕೂಟ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಾಸದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಿತ್ರಗಳು, ಹೊರದೇಶಗಳ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಪ್ರವಾಸಚಿತ್ರಗಳು, ಜಯಪುರದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಚಿತ್ರ, ಏರ್ ಇಂಡಿಯ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬೆಂಗಾಲ್ ಪ್ರಿನ್ಸೆಸ್ ಎಂಬ ವಿಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಟೋಕಿಯೊ ಪ್ರಯಾಣದ ಚಿತ್ರ, ಭಾರತ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದ ಜನಕರಾದ ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಫಾಲ್ಕೆಯವರ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರೇ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಆಧಾರದಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂಕಚಿತ್ರದಿಂದ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂಬ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರ–ಮೊದಲಾದವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1901ರಲ್ಲೇ ಸಾವೆ ದಾದಾ ತೆಗೆದ ಒಂದು ದಾಖಲೆಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದರು. 1920ರಲ್ಲಿ ಸುಚೇತ ಸಿಂಗ್ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಶವಸಂಸ್ಕಾರದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದ. ಅದೇ ಸಮಯ ಪಾಟಣಕರ್ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪಾಟಣಕರ್ ಮತ್ತು ದೇವಾರೆಯವರು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮದನ್ ಥಿಯೇಟರ್ಸಿನ ಜೆ.ಎಫ್.ಮದನ್, ಮದ್ರಾಸಿನ ಡಾ. ಪಿ.ವಿ.ಪತಿ., ಆರ್ ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ರಂಗಯ್ಯ ಇವರೂ ಅನೇಕ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತಮ್ಮ ಬಳಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಈ ಎಲ್ಲ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಡಾ. ಪಿ.ವಿ.ಪತಿ ಮತ್ತು ಎ.ಕೆ. ಚೆಟ್ಟಿಯಾರರು 1945ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಶೇಖರಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು 11 ರೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಘನೀಕರಿಸಿ, ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇದರಂತೆಯೇ 1947ರಲ್ಲಿ ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರ ಸಂಘ ತೆಗೆದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೋಸರು ಬರ್ಮಾದಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೈನ್ಯದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಿತ ದಾಖಲೆಗಳು ಅನುಪಮವಾಗಿವೆ.

3. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು : ಕಲಿಯುವವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪಾಕವಿಧಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಟಾಮಿಕ್ ರಿಯಾಕ್ಟರ್‌ವರೆಗಿನ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿತ್ರಗಳಿವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಯಂತ್ರದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ, ಅವುಗಳ ಬಿಡಿಯಾದ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ, ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಂಘಟನೆ, ಇಡೀ ಯಂತ್ರದ ಕಾರ್ಯಗತಿ, ಯಂತ್ರ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಚಯ. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಯಾಯ ಕಸಬಿನವರಿಗೆ ರುಚಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸದು. ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರ ಕೊಟ್ಟ ಅನುಭವವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ತಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಯುದ್ಧಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ತರಬೇತಿಗಾಗಿಯೂ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ತರಬೇತಿಯ ಅವಧಿ ಅರ್ಧಕ್ಕರ್ಧ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದಂತೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಸೈನ್ಯದ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ತರಬೇತಿಯ ಅವಧಿಯನ್ನು 10 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಇಳಿಸಲಾಗಿದೆಯಂತೆ.

ವಿಷಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮಾಹಿತಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅನೇಕಾನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇವು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಇವನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸಲು ಇವು ಸುಲಭ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಾರತದ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ ತಯಾರಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುವಿನ ಬಾಳಿನ ಗುಟ್ಟು ಲಾಕ್ಷಾದಿಂದ ಲಕ್ಷ (ಅರಗಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ). ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ (ತೆಂಗಿನ ಮರದ ವಿಷಯ), ಕೊಡವರ ಬೀಡು (ಕೊಡಗಿನ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು), ಪವಿತ್ರ ಹಿಮಾಲಯ, ಸುವರ್ಣನದಿ (ಕಾವೇರಿ ನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು), ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮೈಸೂರು, ಹೆಂಗಸರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು–ಇತ್ಯಾದಿ. ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ ತಯಾರಿಸಿದ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಉತ್ತಮ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದು ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ.

ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ. ಇವು ಕೇವಲ ಅವರ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ 16 ಮಿ.ಮೀ. ನ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ನೆರವಾಗಬಲ್ಲವೇ ಹೊರತು ಶಿಕ್ಷಕನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಹೇಳುವ ಪಾಠವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕ ಅನಿವಾರ್ಯ ವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶಿಕ್ಷಕರ ಬಳಿ ಕರಿಹಲಗೆ ಮತ್ತು ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದ ಕಡ್ಡಿ ಇದ್ದಂತೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಾಲ 10–12 ಮಿನಿಟುಗಳಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ಆಯಾಯ ಪಾಠಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಆರಿಸಿ, ಆಯಾಯ ಪಾಠದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ ಮುಂತಾದ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಆಯಾಯ ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಸರ್ಕಾರದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾಠಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಹಂತದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಗಳು ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಲು ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕೇಂದ್ರ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಾಲಯ, ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ನಿನ ಚಿತ್ರಾಲಯ, ಯು. ಎನ್. ಓ. ಚಿತ್ರಾಲಯ, ದೇಶದ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಶಹರುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಇನ್‌ಫರ್ಮೇಷನ್, ಬರ್ಮಾ ಷೆಲ್ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ತೀರ ಮಿತ ಬಾಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೂಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧವಿವೆ.

4. ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳು : ಬರೆದ ಇಲ್ಲವೆ ಹೇಳಿದ ನೂರು ಮಾತುಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಲೇಸು ಎಂದು ಚೀನಿಯರ ಒಂದು ಹಳೆಯ ನಾಣ್ಣುಡಿ ಇದೆ. ಇದು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಷರಶಃ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಒಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಜನಜೀವನದ ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನರಿತೇ ಲೋಕದ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಸಮಾಜಹಿತೈಷಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲವು: ಒಂದು–ನೇರವಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದು–ಗಮ್ಯವಾಗಿ. ನೇರವಾದ ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ನೇರವಾದ ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ತಂದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಗಮ್ಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಂಥ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ ಅದು ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರಗಳು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು–ರಾಜಕೀಯ ; ಇನ್ನೊಂದು–ಸಾಮಾಜಿಕ., ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಈಸ್ ಕಮಿಂಗ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ಇಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಜಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಬಲ ಪರಿಣಾಮದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸಂ ಆಫ್ ಫೈರ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ರಿಟನ್ ಕೆನ್ ಟೇಕ್ ಇಟ್ ಎಂಬುವು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಶಾಂತದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಬೇಸಾಯ, ಜಾನುವಾರುಗಳ ಆರೈಕೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆರೋಗ್ಯಪಾಲನೆ, ರೋಗನಿವಾರಣೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ದೇಶದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತು, ಸಾಹಚರ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ಮೆ, ನದೀ ಯೋಜನೆಗಳು, ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳೂ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿವೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಶಾಖೆಯ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಯುವಕರು ಸೇನೆಯ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರುವಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದೆ.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ನಮ್ಮ ಜಾನುವಾರು ಸಂಪತ್ತು, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ನಳಿಗೆ ಬಾವಿಗಳು, ಸಮೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಾಧನೆ, ವೈರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿ(ಕ್ಷಯರೋಗ ನಿವಾರಣೆ), ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು (ಕುರುಡರಿಗೆ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ), ನಮ್ಮ ನೌಕಾಬಲ, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಅಕಾಡಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸರ್ಕಾರವಲ್ಲದೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ–ಬರ್ಮಾ ಷೆಲ್, ಆರ್ಟ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯ, ಹನ್ನಾರ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವು–ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗು, ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಾಥೆಯರು, ಲಾರಿ ಡ್ರೈವರ್ (ಬರ್ಮಾ ಷೆಲ್ಲಿನ ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಚಾರ), ತಾಯಿ (ಮದುವೆಯಾಗದೆ ತಾಯಿಯಾದ ಮಹಿಳೆಯ ಜೀವನ), ನೇಯ್ಗೆ ಉದ್ಯಮ, ಸಂತಪುರುಷ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲಿಗ (ಭೂದಾನ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋದಯವನ್ನು ಕುರಿತು) ಮೊದಲಾದುವು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಿರುವಷ್ಟು ಪ್ರದರ್ಶನ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಚಾರಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಅಂಥ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಸರಕು ನಿರ್ಮಾಪಕರೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ ; ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜನ ಸಿನೆಮಾ ನೋಡುತ್ತಾರೆಂದು ಎಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಒಂದರ್ಧ ನಿಮಿಷದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಜಾಹೀರಾತಾದರೂ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಭಾವೀ ಗಿರಾಕಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು.

ಇಂಥ ಚತುರ ಜಾಹೀರಾತು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆ, ದೈಹಿಕ ಅಲಂಕಾರ, ಗೃಹಾಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸರಕುಗಳ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ತಾರಾಗಣದ ಆಕರ್ಷಕ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮುಂದೆ ತಾಂಡವಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಆಗಬೇಕಾದುದೇ. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟಿದೆ. ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಒಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂಥ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಅವು ಎಂಥ ಕೀಳಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಒಂದು ಜನಾಂಗವನ್ನು ಇಳಿಸಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಇದೆ.

5. ಶುದ್ಧ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರಗಳು : 1922ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಫರ್ ಕಂಪನಿಯೊಂದರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಬರ್ಟ್ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ (**ನೋಡಿ–ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ,–ರಾಬರ್ಟ್**) ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ನಾನೂಕ್ ಆಫ್ ದಿ ನಾರ್ತ್ ಎಂಬ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಚಿತ್ರ ಉತ್ತರದ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಎಸ್ಕಿಮೋ ಕುಟುಂಬ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಡುವ ಪಡಿಪಾಟಲನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಅದೊಂದು ಬರೇ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರವೊ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರವೊ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷಯಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ನಾವೀನ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಇತರ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೌತುಕಗೊಳಿಸಿತ್ತು. ಚಿತ್ರವಿಮರ್ಶಕರು ಅದೊಂದು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಹೊಸಮುಖವೆಂದು ಹೊಗಳಿದರು. ಕಾರಣವಿಷ್ಟೇ. ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಕುಟುಂಬದ ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಕ್ರಮಾನುಗತಿಯ ವಿವರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಇತ್ತು.

ಒಂದು ವಾರ್ತೆ ಅಥವಾ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಈ ನಾನೂಕ್ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದವಿಷ್ಟೆ–ಎರಡೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ ; ಆದರೆ ವಾರ್ತೆ ಅಥವಾ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರ ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ದಾಖಲೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಾನೂಕ್ ಒಂದು ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಂಗತಿಯ ಜೀವಾಳವನ್ನೇ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತರೆದಿಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲು, ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ಎರಡು ವರ್ಷ ಮೊದಲೇ ರಾಬರ್ಟ್ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ ಆ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರೊಡನೆ ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರೊಡನೆ ತೀರ ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಕಲೆತು, ಅವರೊಡನೆ ಅವರಂತೆಯೇ ದುಡಿದು, ಅವರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಾಗಿಯಾಗಿ, ಅವರ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲಾ ಮುಖಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಾಹಸದ ಫಲವೇ ನಾನೂಕ್ ಆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ ಭಾರತದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ನಿಂತಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಟಾಬೂ ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ನಿರೂಪಿಸಿದರು. 1934ರಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಂಪನಿಗಾಗಿ ಮೆನ್ ಆಫ್ ಆರಾನ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದೇ ಕಂಪನಿಯ ಪರವಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಮೈಸೂರಿನ ಸಾಬೂ ಎಂಬ ನಟನನ್ನು ತಮ್ಮ ಎಲಿಫೆಂಟ್ ಬಾಯ್ ಚಿತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ ನಡೆಸಿದ ಈ ಸಾಹಸಗಳು ಶುದ್ಧ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜಾನ್ ಗ್ರೀಯರ್ಸನ್ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರಗಾರ. ಅವರು 1929ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಯಾದ ಡ್ರಿಫ್ಟರ್ಸ್ (ಕೊಚ್ಚುಬಲೆ ಹಾಕಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ದೋಣಿಗಳು) ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಂಪೈರ್ ಮಾರ್ಕೆಟಿಂಗ್ ಬೋರ್ಡಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇದು ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವವರ ಸಾಹಸದ ಚಿತ್ರ. ಇದೊಂದು ಕೇವಲ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರವಾಗಿರದೆ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ ಮೀನುಗಾರರ ಒಂದು ಆತ್ಮೀಯ ಚಿತ್ರಣವಾಗಿದ್ದು, ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಂಟಾಜ್ ರೀತಿಯನ್ನು ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಚಿತ್ರದ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಬಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಚಿತ್ರ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಾರ್ಕೆಟಿಂಗ್ ಬೋರ್ಡಿನ ಪರವಾಗಿಯೂ ಹಲವಾರು ಉತ್ತಮ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 1933ರಲ್ಲಿ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿದ.

ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹಲವರು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ವಾಸ್ತವತೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಚಿತ್ರವೇ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ, ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿಲ್ಲದ ವಾಸ್ತವದ ಚಿತ್ರ ಕೇವಲ ದಾಖಲೆಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ–ಎಂದು ಸಾರಿದರು. ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರತಯಾರಿಕರೂ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಆದ ಪಾಲ್ ರೋತ (ನೋಡಿ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಫೇಸ್ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಷಿಪ್‌ಯಾರ್ಡ್ ಕಾಂಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟ್–ಮೊದಲಾದವು ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಫ್ಲ್ಯಾಹರ್ಟಿ ಗ್ರೀಯರ್ಸನ್, ಪಾಲ್ ರೋತ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಇತರ ಕೆಲವು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕರು ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳಿಗೆ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳ ಉತ್ಸುಕ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಪಾಲ್ ಜಿಲ್ಸ್. ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಬಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವರು. ದೇಶದ ಆದಿ ದಾಖಲೆ ಚಿತ್ರಗಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತವೆನಿಸಿದ ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ಪತಿಯ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ನೌಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಇಂಡಿಯದ ಸಾಹಸ ಎಂಬ ಅರ್ಧ ತಾಸು ಪ್ರದರ್ಶಕಾಲದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಿಂಧಿಯಾ ಸ್ಟೀಮ್ ನ್ಯಾವಿಗೇಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇದು 1947ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಜವಹಾರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಮತ್ತು ಇತರ ಧುರೀಣರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಿತು. 1949ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮೀನೂ ಮಸಾನಿಯವರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥವಾದ ಅವರ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಚಿತ್ರಣಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ದದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಜಿಲ್ಸ್ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಅನಂತರ ಆರ್ಟ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯ (AFA) ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿ, ಯು.ಎನ್.ಓ.ದ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ವಿಭಾಗದ ಪರವಾಗಿಯೂ ಬರ್ಮಾ ಷೆಲ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ತಾವೇ ಸ್ವಂತವಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್‌ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಭದ್ರ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಮಗು, ಕುರವಂಡಿ ರಸ್ತೆ, ಒಂದು ಅಲ್ಪಜೀವಿಯಿಂದ ಮರಣ (ಮಲೇರಿಯ ರೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು), ಉಜಲ (ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ನೃತ್ಯನಾಟಕ), ನೇಯ್ಗೆ ಉದ್ಯಮ, ತಾಯಿ, ಸ್ಥಾನಾಂತರಗೊಂಡ ಅನಾಥರು, ಶಾಲೆ, ಅಳಿದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಜನ (ನೀಲಗಿರಿಯ ತೋಡರು), ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ–ಮೊದಲಾದವು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಲೋಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಾಗುವ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಿತೋಷಕಗಳನ್ನೂ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಕೊರ್ಕ್ ಶಹರದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ 1956ರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಯೆಂದು ಪಾರಿತೋಷಕ ಸಿಕ್ಕಿದೆ.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ 1949ರಿಂದ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅದು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ನಮ್ಮ ಜನಜೀವನ, ಪ್ರಕೃತಿಜೀವನ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನಗಳ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳು ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಉಚ್ಚರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳಾಗಿವೆ; ಲೋಕದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರಿತೋಷಕಗಳನ್ನೂ ಜನಾದರಣೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು : ಅಮ್ಮೆಂಬಳ ಭಾಸ್ಕರರಾಯರ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಮತ್ತು ಧರ್ತಿ ಕೀ ಝುಂಕಾರ್, ಟಿ.ಎ. ಏಬ್ರಹಾಂರ ದಿ ಸಿಂಫೊನಿ ಆಫ್ ಲೈಫ್ (ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಭಾಷ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ), ರವಿಪ್ರಕಾಶರ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ವಸಂತಾಗಮನ, ಎಂ. ವಾಧ್ವಾನಿಯವರ ಖಜುರಾಹೋ ಮತ್ತು ಕಥಕಳಿ, ಎಂ. ಭವನಾನಿಯವರ ಖೆಡ್ಡಾ ಆಪರೇಷನ್, ಹಿಮಾಲಯನ್ ಟೇಪೆಸ್ಟ್ರಿ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ನೇಕಾರರ ಕೌಶಲ ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ ; ಜೆ. ಎಸ್, ಭವನಾಗ್ರಿಯವರ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ (ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಜಪೂತ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಪೋಣಿಸಿದ ಕಥೆ), ಅರುಣಕುಮಾರ ಚೌಧುರಿಯವರ ಬೆಟ್ಟದ ಕರೆ, ಮುಶೀರ್ ಅಹಮ್ಮದ್‌ರ ತಾಜ್‌ಮಹಲ್, ಎಫ್. ಆರ್. ಎಸ್. ಪಿಳ್ಳೆಯವರ ಮಲಬಾರಿನ ಸಮರ ನೃತ್ಯಗಳು–ಮೊದಲಾದವು. ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವವರಿಗೆ ಉದ್ಯಮದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಯಮದ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಯಥಾವತ್ತಾದ ಅರಿವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು. ಅವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದಲೂ ವಿವೇಚಿಸಬಲ್ಲವು. ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ದೇಶದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲವು, ಮಾತಿನಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲವು. ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಭಾವಗೀತೆಯಂಥ ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು, ಜನಜೀವನದ ಪ್ರಕೃತಿಜೀವನದ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಅಂಶವನ್ನು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಹೀಗಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಚಲನಚಿತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಚಿತ್ರಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಸುದ್ದಿಚಿತ್ರಗಳು, ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳು, ಕಥಾಚಿತ್ರಗಳು ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ, 8000 ಉಪಯುಕ್ತ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಕೆಲವು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು, ವಿಡಿಯೋ ಹಾಗೂ ಅಡಕಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿ ಫಿಲ್ಮ್ ಮತ್ತು ವಿಡಿಯೋ ಚಿತ್ರಗಳ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ 26ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ನಗದು ಬಹುಮಾನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಸುದ್ದಿ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನೀಡುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಮೊತ್ತ 2ಲಕ್ಷ 60ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ.

ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳು : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದಾದರೂ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ನೋಟಕ್ಕೆ ಅದೊಂದು ತೀರಾ ಸರಳವಾದ, ಸುಲಭವಾದ, ಹರ್ಷದಾಯಕ ಚಿತ್ರವಾದರೂ ಅದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಶ್ರಮವನ್ನೂ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನೂ ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಪ್ರದರ್ಶನಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ 6" x 8" ಅಳತೆಯಿರುವ 12,000– 16,000 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಉಪಯೋಗವಿದ್ದರೂ ಈ 12,000–16000 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪಾರದರ್ಶಕ ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡಿನ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ರೇಖಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಚಲಿಸುವ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ 80–100 ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೃಶ್ಯಗಳು ಸ್ಥಾಯಿಕವಾಗಿರುತ್ತವಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುವ ಬಣ್ಣದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾವ ಆವರಣದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡ್ ಚಿತ್ರಪ್ರತಿಯ ಕೆಳಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರವನ್ನಿಟ್ಟು, ಈ ರೀತಿ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡ ಚಿತ್ರದ ಛಾಯಾಪ್ರತೀಕವನ್ನು ಕಾರ್ಟೂನ್ ಕ್ಯಾಮರದ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಪಟಲದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಈ ಕ್ಯಾಮರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಒಂದೊಂದೇ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿಟ್ಟು, ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿದ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದರ ಮುಂದೆ ಹಾದುಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅವನಿಗೆ 6 ತಿಂಗಳ ಕಾಲಾವಕಾಶವಾದರೂ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಒಮ್ಮೆ ಕ್ಯಾಮರದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಪಟಲದಲ್ಲಿ ಈ 12,000–16,000 ಚಿತ್ರಗಳ ಛಾಯಾಪ್ರತೀಕಗಳು ಬಂದುವೆಂದಾದರೆ, ಅನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಇತರ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ

ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಆಗಬೇಕು. ಶಬ್ದಬಂದ ಅನಂತರ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಮಾತನ್ನೂ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಬ್ದ, ಮಾತು, ಸಂಗೀತ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಬಳಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಠಿಣ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೇವಲ 10 ನಿಮಿಷಗಳೊಳಗೆ ಸಾಗಿಹೋಗುವುದು.

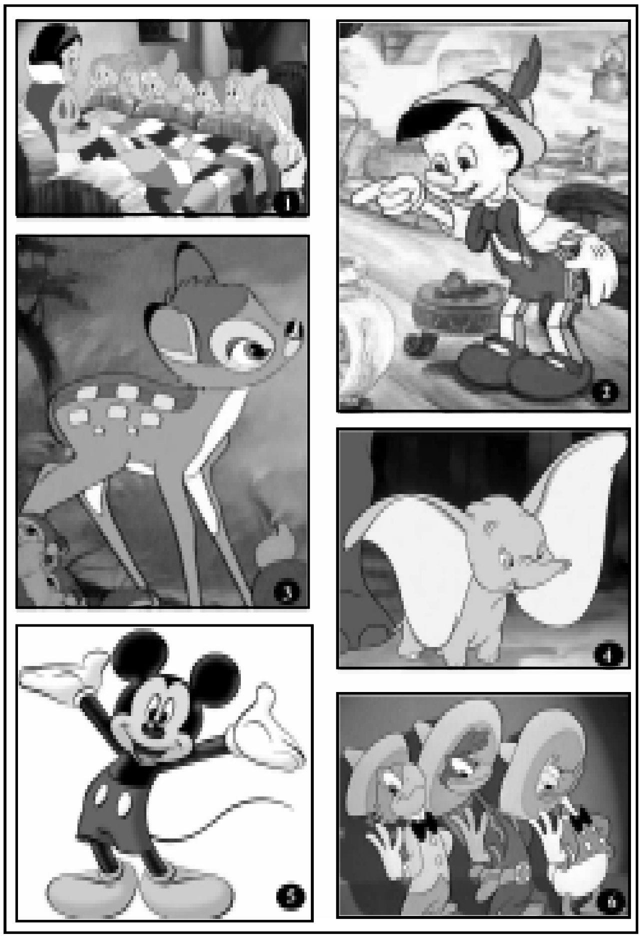

ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆಯ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಆಯ್ದವು : 1. ಸ್ನೋ ಹ್ವೈಟ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಸೆವೆನ್ ಡ್ವಾರ್ಫ್ಸ್‌ನ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ, 2. ಪಿನೋಕಿಯೊ, 3. ಬ್ಯಾಂಬಿ, 4. ಡಂಬೊ, 5. ಮಿಕ್ಕಿಮೌಸ್, 6. ದಿ ತ್ರಿ ಕೆಬೆಲ್ಲರೋಸ್

ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಎಮಿಲ್ ಕೊಹ್ಲ್ 1904ರಲ್ಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು. ಮೂರು ನಿಮಿಷದ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಬೇಕಾದವು. ಆಗ ಚಿತ್ರವೂ ತುಂಬ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು, ಶಬ್ದರಹಿತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಈಗ ಒಂದು ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರ ಸ್ಟೂಡಿಯೋದಲ್ಲಿ 20 ರಿಂದ 40ರ ರಷ್ಟು ಚಿತ್ರಗಾರರೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗ-ಕಥೆ, ಚಲಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಚಲನೆಯ ರೀತಿ, ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುವಿಕೆ, ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡಿನ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿ ತೆಗೆಯುವಿಕೆ, ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಯೋಗ, ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೃಶ್ಯಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ಛಾಯಾಪ್ರತೀಕ, ಶಬ್ದಜೋಡಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ-ಆಯಾ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಕಲೆಗಾರರ ವಶದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಈಗ 10 ನಿಮಿಷದ ಚಿತ್ರವನ್ನು 2-3 ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಮುಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 3-4 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವಿನ್ಸರ್ ಮೆಕೆ ಎಂಬಾತ 1911ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಗರ್ಟೀ ಎಂಬ ಕಾರ್ಟೂನ್ ನಾಯಕವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು. ಅನಂತರ ಈ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಮಿಕ್ಕಿ ಮೌಸ್ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆ. ಇವರು ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರರಿಂದ ಏಳನೆಯ ದಶಕದವರೆಗೂ ಈ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಕಲೆಗಾರರಾಗಿ ಮೆರೆದರು. 1914-18ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಹುಚ್ಚು ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಮಿಕ್ಕಿ ಮೌಸಿನ ಹುಚ್ಚು ಲೋಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತು. ಡಿಸ್ನೆ 1938ರಲ್ಲಿ ಸ್ನೋವೈಟ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಸೆವೆನ್ ಡ್ವಾರ್ಫ್ಸ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಲೋಕದ ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲ (ಜೊತೆಗೆ ವಯಸ್ಕರನ್ನೂ) ಸಂತಸಗೊಳಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ 1940ರಲ್ಲಿ ಪಿನೋಕಿಯೊವನ್ನೂ 1941ರಲ್ಲಿ ರಿಲಕ್ಟೆಂಟ್ ಡ್ರ್ಯಾಗನ್ ಅನ್ನೂ 1942ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಬಿ ಮತ್ತು ಡಂಬೊ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ತರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. 1941ರಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಫ್ಯಾಂಟಾಸಿಯ ಚಿತ್ರ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಲಾಸಾಹಸವೆನಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು 'ಸಂಗೀತವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ, ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.' ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡಿಸ್ನೆ ಪ್ರವಾಸಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ (ಉದಾ : ದಿ ಲಿವಿಂಗ್ ಡೆಸರ್ಟ್), ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ, ಉತ್ತಮವಾದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು ಡಿಸ್ನೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಪಕನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ 50-60 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕೆಲವು ಸಾಹಸಗಳು ನಡೆದವು. ಆದರೆ ಅವು ಯಾವುವೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಶಾಖೆಯೊಂದು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೋದಪತಿ, ವಿಟ್ಲ ಮೋಹನ್ ರಾವ್ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿದ 15-20 ಮಂದಿ ಕಲೆಗಾರರ ಉತ್ಸಾಹೀ ತಂಡವೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ನಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳಿಗೂ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ಈ ಶಾಖೆಯವರಿಗಿತ್ತು. ಈಗ ಈ ಶಾಖೆ, ಈ ಕೆಲಸದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡು ರೀಲಿನ ಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಈವರೆಗೆ ಅಂಥ ನಾಲ್ಕಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ: 1 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪದ್ಧತಿ, 2 ಆಲದ ಮರ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆ (ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಾತಕ ಕಥೆ), 3 ಕನಸುಗಳು ನನಸಾದಾಗ (ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು) ಮತ್ತು 4 ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ (ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು).

ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಯುಗ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ, ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಬಂದಿದೆ. ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಬಳಸಿದ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹಾಲಿವುಡ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಆನಿಮೇಷನ್ ತಂತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರೇ ಅರ್ಧ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಮೊದಲು ತಯಾರಾದ ಅನಿಮೇಷನ್ ಚಿತ್ರ ಹನುಮಾನ್.

7. ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳು : ಇವು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲ, ಮಕ್ಕಳ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು. ದೊಡ್ಡವರು ಆನಂದ ಪಡುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಕ್ಕಳ ರಂಜನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಥೆಯೂ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೆ, ಅವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೇಸರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ದೊಡ್ಡವರ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತುಂಬ ಹಾನಿಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಂಜನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲ ದೇಶವಾಗಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕನೂ ಪ್ರದರ್ಶನಕಾರನೂ ಆಗಿರುವ ಜೆ. ಆರ್ಥರ್ ರ್‍ಯಾಂಕ್ 1944ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಶಾಖೆಯನ್ನು ತೆರೆದು, ಅದರ ಮೂಲಕ ಹೊರಡುವ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ 400 ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಫೀಲ್ಡ್ ಈ ಶಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿ, ಈ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ, 181 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 27 ನಾಟಕಗಳೂ, 27 ಧಾರಾವಾಹೀ ಕಥೆಗಳೂ, 9 ಮಾಹಿತಿ ಚಿತ್ರಗಳೂ, 60 ಚಿತ್ರಸಂಕೀರ್ಣಗಳೂ, 17 ಪ್ರವಾಸ ಚಿತ್ರಗಳೂ, 27 ಪ್ರಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

1951ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥರ್ ರ್‍ಯಾಂಕನ ಮಕ್ಕಳಚಿತ್ರಗಳ ಶಾಖೆ ರದ್ದುಗೊಂಡು, ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ಸ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಫೌಂಡೇಷನ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಲಾಭನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು, ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಹಂಚಿಕೆ, ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ,

ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪೂರ್ಣ ಹೊಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಷ್ಟಪಡದಂತೆ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಫಂಡ್ ಇದಕ್ಕೆ ಧಾರಾಳ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ 4 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 15 ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ, 12 ಎರಡೆರಡು ರೀಲುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವಾಸಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ, 12 ಒಂದೊಂದು ರೀಲಿನ ಚಿತ್ರಸಂಕೀರ್ಣಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕಾರರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧವಿದೆ.

ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ರಭಸದಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಉದ್ಯಮ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರುಚಿಸುವಂಥ ಇಲ್ಲವೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಯೋಗ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ.

ದೆಹಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ (ಇದೊಂದು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆ) 1952ರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳ ಒಂದು ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮೊದಲು ನೆರವೇರಿಸಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ದೆಹಲಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟರಿಗಳೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ). ಅನಂತರ ಇನ್ನೆರಡು ಮಕ್ಕಳ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆದುವು. ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಡಿವಿಷನ್ ಕೈಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದರ ಕಾರ್ಯವಿಸ್ತಾರ ಆಗಲೇ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರ 1955ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಲಚಿತ್ರಸಮಿತಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಫೀಲ್ಡ್‌ರನ್ನು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರಿಂದ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಬಾಲಚಿತ್ರಸಮಿತಿ ಈಗ 6 ರಿಂದ 11 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ 11ರಿಂದ16 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದೆ. ಈವರೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ–ಚಾರ್ ದೋಸ್ತ್ (ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗರೂ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರೂ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಕರಡಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಮಮತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು), ಬಾಲರಾಮಾಯಣ (ದೊಡ್ಡವರ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ರಾಮಾಯಣಕಥೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿದ ಚಿತ್ರ), ರಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರೀ ಕಾ ನ್ಯಾಯ್ (ಒಬ್ಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗ ಬೆಳೆದು ಪೇಶ್ವೆಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ವಿವರಿಸುವ ಚಿತ್ರ. ಇದು ವೆನಿಸಿನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದಿದೆ), ಮತ್ತು ಸ್ಕೌಟ್ ಕ್ಯಾಂಪ್, ಅಕ್ಬರನ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಗುಲಾಬ್ ಕಾ ಫೂಲ್ ಚಿತ್ರ, ಮತ್ತು ಹರಿಯಾ, ಗಂಗಾ ಕೀ ಲಹರೇ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಿದ್ಧವಿವೆ. ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್ ಅವರೂ ಫೂಲ್ ಔರ್ ಕಲಿಯಾ (ಹೂ ಮತ್ತು ಮೊಗ್ಗೆಗಳು) ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಬ್ಬನ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಬಾಲಭವನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಪಿ.ಆರ್‌ಎ.)

III ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ತಂತ್ರ

ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1 ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ ಉಳ್ಳವು, 2 ಕಥೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಇರುವಂಥವು. ಸಾಕ್ಷಿಚಿತ್ರಗಳು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು, ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳು ಇಂಥವು ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು.

ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯುಳ್ಳ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ ಮನರಂಜನೆಯಾದರೆ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ. ಉದ್ದೇಶಭಿನ್ನತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ರಚನಾತಂತ್ರದಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಕಥಾಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ – ಅದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ – ಕಥೆಯು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣ. ಇಂಥ ಚಿತ್ರದ ಕಥೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ವಪ್ರಚಲಿತ ಕಥೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಪರಂಪರಾಗತ ಪುರಾಣ, ದಂತಕಥೆಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಪ್ರಕಟಿತ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಕಥನಕವನ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಯಾವ ವರ್ಗಕ್ಕೇ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿರಲಿ ಅದು ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗಬಹುದು. ಈ ಆಕರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಥೆಯ ಹಂದರವನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಒದಗುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ಆಯ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟ. ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಥೆ ಇಂಥ ರೀತಿಯದೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಾನು ನಿರ್ಮಿಸಲಿರುವ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು–ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಥಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಲಾಭಾರ್ಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಇದು ಸಹಜವೇ. ಕಾರಣ ಇಂಥ ಚಲನಚಿತ್ರದ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣ–ದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹೂಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಆ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಲಾಭ ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಜನರ ಅಭಿರುಚಿ, ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ, ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಅಂಶಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಬಹುದಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮವಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆನಿಸುವಂಥ ಕಥೆಗಳ ಆಯ್ಕೆಯೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು.

ಜ಼್ಹಕ್ಕ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಶರಾಜ್.
ಟಾರ್ಜಾನ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯ ಅದನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುವುದು. ಈ ಅಳವಡಿಕೆಯನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರನಾಟಕ (ಸ್ಕ್ರೀನ್ ಪ್ಲೇ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ಥಾನ – ಒಂದು ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀಲನಕಾಶೆಗೆ ಇರುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು. ಅಂತಿಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದರ ಸ್ಪಷ್ಟನಿರೂಪಣೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಾಗ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಬಹುದಾದ ಒಟ್ಟು ಬಂಡವಾಳದ ಮೊತ್ತ; ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ–ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಬಹುದಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು; ಹಾಗೆಯೇ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ನಟನಟಿಯರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯ.

ಚಲನಚಿತ್ರನಾಟಕ ರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಹಂತ. ಅಂದರೆ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಥೆಯ ಕ್ರಿಯೆ, ಘಟನಾವಳಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಚಲನಚಿತ್ರನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪ – ಇವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಹಂತ – ಈ ರೂಪರೇಖೆಯ ವಿವರವಾದ ನಿರೂಪಣೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರ ಯಾವ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಮುನ್ನೋಟ ಇದರಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಹಂತವೇ ಸಿದ್ಧ ಚಲನಚಿತ್ರನಾಟಕ. ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಶಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದರ ವಿವರವೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯ ವಿಭಜನೆ, ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಾನಗಳ ವಿವರ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳು, ಆ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆ, ರಂಗಚಲನೆ, ಪಾತ್ರಗಳ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೂಚನೆಗಳು, ಚಿತ್ರೀಕರಣದ ಸ್ವರೂಪ, ಘಟನೆಗಳ ಭಾವಪೋಷಣೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಅಂಶಗಳು ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಅಂಶಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖ ಇದರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗೆಗೆ ಅದರ ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ

ಸೂಚನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಪಿಡಿ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಸೂಚಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದರ ರಚನೆ ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಕಲ್ಪನಾಶೀಲ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ. ಸಂಭಾಷಣೆ, ಅಭಿನಯ, ಚಲನೆ, ಕ್ರಿಯಾಕ್ಷೇತ್ರ ಸಜ್ಜಿಕೆ, ದೀಪ್ತಿ, ಚಿತ್ರೀಕರಣ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಚಲನಚಿತ್ರ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವವನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಕಲೆ, ತಂತ್ರಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಹತೆಗಳು ಇದ್ದರೂ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸುವವನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ-ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಪಕ, ನಿರ್ದೇಶಕ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಖೆಗಳ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಥಾಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ, ಚಲನಚಿತ್ರ ನಾಟಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಆದರೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ವೈಖರಿಯೇ ಬೇರೆ. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕ, ನಿರ್ದೇಶಕ, ತಂತ್ರಜ್ಞರು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತಾವು ಕಂಡ ದೃಶ್ಯ, ಸನ್ನಿವೇಶ, ಜನಜೀವನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುವ ಧ್ವನಿ, ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ತಮಗೆ ದೊರೆತ ಎಲ್ಲ ಸರಕನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧ ನೈಜತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ.

ಕಥಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಥಾನಕವನ್ನು ಅಥವಾ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುವಾಗ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಎಂದರೆ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು, ಕಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಧಾಟಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಎರಡು ಅಂಶಗಳು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರಲು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

'ಬೂತಯ್ಯನ ಮಗ ಅಯ್ಯು' ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದ ಹೊರಾಂಗಣ ಚಿತ್ರೀಕರಣ

ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ಕೇಂದ್ರವ್ಯಕ್ತಿ, ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವನು ಚಲನಚಿತ್ರಬ್ರಹ್ಮ. ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದಾಗ ತನ್ನ ಚಿತ್ರ ಯಾವ ಅಂತಿಮ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅವನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಖಚಿತವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಿತ್ರ ಖಂಡ ಖಂಡವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಇಡೀ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಖಂಡದ ಸ್ಥಾನವೇನು, ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವೇನು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಅವನಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರಖಂಡವನ್ನೂ ಧ್ವನಿಖಂಡವನ್ನೂ ತನ್ನ ಇಡೀ ಚಿತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ರೂಪಿಸುವುದು ಅವನ ಕೆಲಸ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇಡೀ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ, ಅದರ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ನಿರ್ದೇಶನ, ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರ ನಾಟಕ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ಅದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ನಟನಟಿಯರನ್ನು ಆರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಪಕನೂ ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾನೆ.

ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಟನಟಿಯರಿಗೆ ಆಂಗಿಕ ವಾಚಿಕಾಭಿನಯಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುವುದು; ಚಿತ್ರಕಥೆಯ ಕಾಲ ಸ್ಥಳ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಸಜ್ಜಿಕೆ, ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುವುದು, ಹೊರಾಂಗಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಚುನಾವಣೆ, ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಧರಿಸಬೇಕಾದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ, ಆಭರಣ, ಅಲಂಕಾರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವಿವರಗಳ ನಿರ್ಣಯ-ಇವೆಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು.

ಹಾಗೆಯೇ ಚಲನಚಿತ್ರದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮೇಲೆ ತಾನು ಉಂಟುಮಾಡಬಯಸುವ ಪರಿಣಾಮ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ನಟನಟಿಯರಿಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ ಅವರು ಅಂಥ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ಹಲವಾರು ಜನ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ತಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಚಾಕಚಕ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಿಗೆ ಇರಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ತಂಡದ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರ, ಸಾಮರಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ದಕ್ಷತೆಗಳು ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದದ್ದು ಅಗತ್ಯ.

ನಿರ್ದೇಶಕ ತನ್ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಹಲವಾರು ಜನರಿರುತ್ತಾರೆ : ಕ್ಷೇತ್ರಸಜ್ಜಿಕೆ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಜ್ಜಿಕೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಕಲಾನಿರ್ದೇಶಕ, ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಮರಮ್ಯಾನ್, ಸಂಗೀತನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕ ; ಪ್ರಸಾಧನ ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಕಪ್ ಮ್ಯಾನ್, ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟ್ಯೂಮ್ ಮ್ಯಾನ್-ಹೀಗೆ. ಆದರೂ ಇವರೆಲ್ಲರ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಲಹೆಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವುದು ಕೂಡ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಹೊಣೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣದ ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಹೇಗೆ ಆಗಬೇಕು ಎಂಬುದರ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಖಚಿತ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಾನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೂ ನಿರ್ದೇಶಕನಿಗಿರಬೇಕು.

ಚಿತ್ರಣ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣಗಳು ನಡೆಯುವಾಗ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಖಂಡಗಳ ಸಂಕಲನ ನಡೆಯುವಾಗ, ಧ್ವನಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಪುನರ್‌ಧ್ವನಿಲೇಖನ ನಡೆಯುವಾಗ ನಿರ್ದೇಶಕ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವುದೂ ಅವಶ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದೂ ಅಗತ್ಯ.

ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸುವುದರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿರ್ದೇಶಕನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ದೇಶಕನದು ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವನು ಸೃಜನಶೀಲ ಕಲಾವಿದ. ಈ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ತಾನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾದ ಚಿತ್ರದ ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಪಷ್ಟಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಲನಚಿತ್ರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೂರ್ತರೂಪ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅವನು ಹರಿತವಾದ ವಿಮರ್ಶಕಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ರಸಜ್ಞನಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ; ಚಲನಚಿತ್ರದ ಭಾವೀಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಈ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಚಿತ್ರದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು, ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದಾದ ಪರಿಣಾಮವೇನು, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಅದು ತನ್ನ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆಗೆ, ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿದೆಯೇ, ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಸಮರ್ಪಕವೆನಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಿರ್ದೇಶಕನನ್ನು ಕುರಿತು ಈವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಅವನು ಬಹುಶ್ರುತನೂ ಕಲಾಭಿಜ್ಞನೂ ವಿಮರ್ಶಕ ಮನೋವೃತ್ತಿಯವನೂ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷನೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಚಿತ್ರೀಕರಣ ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರನಾಟಕದ ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಕ್ಯಾಮರದ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು-ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತುಗಳ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರಗ್ರಹಣ ಯಂತ್ರ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಲು ಮಾಡಿದಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫಿಲ್ಮ್ ಸುರುಳಿಗಳು ಏಕವೇಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಟನಟಿಯರು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ತುಟಿಗಳ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಮಾತುಗಳ ಉಚ್ಚಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಮರಸ್ಯ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಇವೆರಡು ಫಿಲ್ಮ್‌ಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಂಲಗ್ನಪ್ರತಿಯನ್ನು ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಮಾತನಾಡಿದಂತೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟನಟಿಯರು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ಓಡಾಡುತ್ತ ಹಾಡುವುದನ್ನೂ ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಸಂಭಾಷಣಾ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಭಾಷಣಾ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಟನಟಿಯರ ಮಾತು ಅಭಿನಯ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನುಳ್ಳ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ, ಪಾತ್ರಧಾರಿ ಅಥವಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಗಾಯಕರಿಂದ ಹಾಡನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಹಾಡಿಸಿ ಅದರ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ನಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಾತ್ರಧಾರಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ಆ ಹಾಡನ್ನು, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯ ಅಭಿನಯದ ಚಿತ್ರಣ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಹಾಡಿನ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಚಿತ್ರಣಗಳ ಸಂಲಗ್ನಪ್ರತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ದೃಶ್ಯಚಿತ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಯಂತ್ರ, ಸಿನಿ ಕ್ಯಾಮರ, ಅದರ ಚಾಲನೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕನ ಕೆಲಸ. ಈ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ನಿರ್ದೇಶಕನ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರಣ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತ.

ಒಂದು ದೃಶ್ಯದ ಕಥಾಭಾಗ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅದು ಶ್ರೀಮಂತರೊಬ್ಬರ ಮನೆಯ ಕೊಠಡಿ; ಶ್ರೀಮಂತನ ಮಗನಾದ ಕಥಾನಾಯಕನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದದ್ದು ಎನ್ನಿ.

'ಬೃಂದಾವನ' ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದ ಚಿತ್ರೀಕರಣದ ದೃಶ್ಯ

ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರದ ವಿಶಾಲ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ – ಚಿತ್ರಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಕೊಠಡಿಗೆ ಸೂರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂರು ಭಾಗದ ಗೋಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋಡೆ ಇರಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳ ತೆರವಾಗಿದ್ದು ಆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮರವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅಭಿನಯವನ್ನು ಆ ಬದಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಇಂಥ ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜಿಕೆ (ಸೆಟ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೊಠಡಿಯದಾಗಿರಬಹುದು, ನಾಟ್ಯಗೃಹದ್ದಾಗಿರಬಹುದು, ಉದ್ಯಾನದ ಒಂದು ಭಾಗದ್ದಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮತ್ತಿನ್ನಾವುದಾದರೂ ಸ್ಥಳದ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು – ದೃಶ್ಯದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ.

ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಜ್ಜಿತ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬೆಳಕನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕಥಾಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಕಾಲ (ಹಗಲು, ರಾತ್ರಿ ಹೀಗೆ), ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳಕಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಸಜ್ಜಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಕಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೆನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದೇಶಕ ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ನಟನಟಿಯರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಚಿತ್ರಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಣ ಆರಂಭವಾಗುವಾಗ ಎಲ್ಲಿರಬೇಕು, ಹೇಗೆ ಚಲಿಸಬೇಕು, ಹೇಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕು, ತಮ್ಮ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ನುಡಿಯಬೇಕು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ಅವರಿಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಆ ಸೂಚನೆಗಳಂತೆ ನಡೆಯುವರೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ

ಹಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರ

ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಎನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಣ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರೀಕರಣ (ಷೂಟಿಂಗ್) ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಶ್ಯವಾದ ದೀಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಿಸಿ, ಕ್ಯಾಮರ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಕ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ದೃಶ್ಯಾಭಿನಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಚಿತ್ರಣ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ ಸುಮಾರು ಎರಡು ನಿಮಿಷದಷ್ಟು ಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಇದಿಷ್ಟನ್ನೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೀರ್ಘದೃಶ್ಯವನ್ನು ಉಪದೃಶ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಖಂಡ ಖಂಡವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಒಂದೇ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಿಲುವಿನಿಂದ, ಕೋನದಿಂದ, ಹತ್ತಿರದಿಂದ ದೂರದಿಂದ, ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅತಿಸಮೀಪದಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ಪಾತ್ರದ ಭಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ ; ದೂರ ಮತ್ತು ನಡುವಣ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಚಿತ್ರಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದಾಗ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇಡೀ ದೃಶ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ; ಕ್ಯಾಮರ ದೂರದಿಂದ ದೃಶ್ಯದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ನಡೆದಾಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ತಾನೇ ದೃಶ್ಯದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಭಾವನೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ ; ಇದು ದೃಶ್ಯದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರದ ಚಿತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏಕತಾನವೂ ಬೇಸರವೂ ತಲೆದೋರದಂತೆ ಮಾಡಲು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಣ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಹಕಾರಿ.

ಈವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಗಳಿಂದ, ಒಂದು ಚಲನಚಿತ್ರ ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಸಾವಿರಾರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ–ಚಿತ್ರಖಂಡ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ–ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಖಂಡಗಳು ಇರುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ ಏನು, ಸಂಭಾಷಣೆ ಏನು ಅವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಈ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಖಂಡದ ಚಿತ್ರಣ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು, ಚಿತ್ರದ ಹೆಸರು, ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಲಗೆಗೆ ಕೀಲಿನಿಂದ ಜೋಡಿಸಿದ ಒಂದು ಮರದ ತುಂಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಲಗೆಯ ಅಂಚಿಗೆ ಬಡಿದಾಗ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಯಾಮರ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳ ಚಾಲನೆಯಾದೊಡನೆಯೇ ಈ ಶಬ್ದಫಲಕವನ್ನು ಆ ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ ಉಪದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ

ಅಭಿನಯಿಸಲಿರುವ ನಟ ಅಥವಾ ನಟಿಯ ಮುಂದೆ ಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಬಡಿದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಫಲಕದ ಚಿತ್ರಣ ಹಾಗು ಅದನ್ನು ಬಡಿದ ಶಬ್ದದ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಎರಡೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಫಲಕವನ್ನು ಕ್ಯಾಮರ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ನಟನಟಿಯರು ಅಭಿನಯನವನ್ನಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿತ್ರಣ ಯಾವ ದೃಶ್ಯ, ಉಪದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲೂ ತುಟಿಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಜೋಡಿಸಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಾದರೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅದನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಆಭಾಸಗಳು ತಲೆದೋರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಇಂಥ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಹೇಗೆ ಏರ್ಪಡಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯರ ನಡುವೆ ಬಿರುಸಾದ ಮಾತು ನಡೆದು, ಆಕೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಕೊಠಡಿಯಿಂದ ಸರ್ರನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ; ಅನಂತರ ಗಂಡ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೊಠಡಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿದಾಗ ಹೆಂಡತಿ ಮನೆ ಮುಂದಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನಾಮಗ್ನಳಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಮನ್ನಾಡೇ – ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕ

ಇಲ್ಲಿ ಕಥಾಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಆದರೂ, ಅದು ಎರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ–ಕೊಠಡಿಯೊಳಗೆ ಮತ್ತು ಕೈದೋಟದಲ್ಲಿ. ಈ ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಕ್ರಿಯಾಚಿತ್ರಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೊಠಡಿಯ ಸಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಾದರೂ–ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಕೊಠಡಿಯ ಸಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೈದೋಟದ ಇಲ್ಲವೆ ಹೊರಾಂಗಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ– ಅದು ಬೇರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ, ಎನ್ನೋಣ. ಆದರೆ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕೊಠಡಿಯ ಘಟನೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೇ ಕೈದೋಟದ ಘಟನೆ. ಅವೆರಡು ಘಟನೆಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಗತಿಸಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಉಡುಪು, ಅಲಂಕಾರ ಬದಲಾವಣೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಪಾತ್ರಗಳು ಕೊಠಡಿಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೋ ಕೈತೋಟದ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲೂ ಅದೇ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಸಹಜ, ಅವಶ್ಯಕ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಲ್ಲಿ ಅಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಗಂಡ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಿಳಿ ಅಂಗಿ ಕೋಟು ಕೊಠಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ದಾಟಿದೊಡನೆಯೇ ಥಟ್ಟನೆ ಚೆಕ್‌ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಗಿ ಆಗುವುದನ್ನೂ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೆರಳಾಗಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿಯ ಕೇಶಾಲಂಕಾರ ಕೈತೋಟದಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ ತುರುಬಾಗಿ ಬದಲಾಗುವುದನ್ನೂ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡಾಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ನಗುತ್ತಾರೆ. ಇದು ರಸಾಭಾಸಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಟನಟಿಯರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಟ್ಟೆಬರೆ, ಆಭರಣ, ಗಡ್ಡ, ಮೀಸೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿವರಗಳನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಫೋಟೋ ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕ ಕಿಶೋರ್ ಕುಮಾರ್

ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ಕಥಾಸರಣಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವವನು ಚಿತ್ರಸಂಪಾದಕ. ಇವನ ಕೆಲಸ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದುದಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ. ಇವನು ಅದಕ್ಷನಾಗಿದ್ದು, ಇವನ ಕೆಲಸ ಅಸಮರ್ಪಕವಾದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ಮತ್ತು ನಟನಟಿಯರ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನೆ ವಿಫಲವಾಗಬಹುದು. ಇವನು ಪ್ರತಿಭಾವಂತನೂ ತಂತ್ರಕುಶಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಚಿತ್ರಣ, ಅಭಿನಯಗಳು ಕೂಡ ಇವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕೇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಒಂದು ಚಲನಚಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಯ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಹದಿಮೂರು ಸಾವಿರ ಅಡಿಯಷ್ಟು ಇದೆಯೆಂದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಈ ಚಿತ್ರದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಉದ್ದ ಅದಕ್ಕಿಂತ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅದು ಪ್ರದರ್ಶನ ಚಿತ್ರದ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟಾದರೂ ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಂದು ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ ಉಪದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ತಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ ಎನಿಸಿದಾಗ ನಿರ್ದೇಶಕ ಅದೇ ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ ಉಪದೃಶ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಸೂಚಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ ಉಪದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪರಿಣಾಮ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಕನಿಗೆ ಅನಿಸಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವನು ಪುನಃ ಚಿತ್ರೀಕರಣ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ತೆಗೆದ ಎಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಧ್ವನಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳು ಸಂಪಾದಕನ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದೇಶಕನ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅಭಿನಯ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ತೋರುವ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮೂಡಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು ಸಂಪಾದಕನ ಕೆಲಸ. ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಸೂಚಿಯಿಂದ ಸಂಪಾದಕನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ದೊರೆಯುತ್ತಾದರೂ ಅವನ ರಸಜ್ಞತೆ, ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆ, ವಿಮರ್ಶಕನ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಅವನ ಕೆಲಸ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ತೀರ ಸಪ್ಪೆ, ಪರಿಣಾಮಹೀನವೆನಿಸುವಂಥ ಅಭಿನಯವುಳ್ಳ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆ ಕೂಡ ಅವನ ಸಂಸ್ಕರಣ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಚಿತ್ರಖಂಡಗಳ ಜೋಡಣೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವನು ತೋರುವ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ, ಪುಷ್ಟಿ, ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ, ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುದ್ದೆ ಮುದ್ದೆಯಾದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾಚಾತುರ್ಯ, ಕೈಚಳಕಗಳಿಂದ ಶಿಲ್ಪಿ ಸುಂದರವಿಗ್ರಹವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತನೂ ತಂತ್ರಕುಶಲನೂ ಆದ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಂಪಾದಕ ಕಚ್ಚಾ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಸುಂದರ ಚಲನಚಿತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಬಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಂಗೀತ ಎರಡು ಬಗೆಯದು. ಒಂದು ಪಾತ್ರಗಳ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಎರಡನೆಯದು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತ: ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಾದ್ಯಸಂಗೀತ. ಪಾತ್ರಗಳ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳುವಳಿ. ಪಾತ್ರಧಾರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಕಂಠಸಂಪತ್ತಿ, ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನ ಇದ್ದರೆ ಆತ ಅಥವಾ ಆಕೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಹಾಡಬಹುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚಲನಚಿತ್ರದ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಸೂಚನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇವರು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಅದರ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯೇ ಹಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ ರಸಪೋಷಣೆ ಹಾಗು ಕಥಾಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿ ಔಚಿತ್ಯವರಿತು ಜೋಡಿಸುವ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಭಾವಪ್ರಚೋದನೆ ಮಾಡಲು ಸಹಕಾರಿ. ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಕೂಡ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ. ಹಿನ್ನಲೆ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರಸಂಯೋಜನೆ, ವಾದ್ಯವೃಂದದ ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳು ಅವನ್ನು ಹೇಗೆ, ಯಾವಾಗ, ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ನುಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರದ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕೋ ಆ ಭಾಗದ ಸಂಪಾದಿತ ಚಿತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣಶಾಲೆಯ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾದ್ಯವಾದಕರು ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೃಶ್ಯದ ವಾತಾವರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಹಿನ್ನಲೆ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಾಧಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವಂತೆ ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಂಡ ಧ್ವನಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಧ್ವನಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆಸಂಗೀತ ಹಾಗು

ಶಬ್ದವಿಶೇಷದ(ಕಾರು ಬಂದ ಸದ್ದು, ನಾಯಿ ಬೊಗಳಿದ ಸದ್ದು, ಗುಂಪುಗಳ ಗದ್ದಲ, ಕೋಲಾಹಲ ಇತ್ಯಾದಿ) ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಅಗತ್ಯ. ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧನೆ ಈ ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಧ್ವನಿಖಂಡ ಎಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರ ಘಾತ ಎಷ್ಟಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಈ ಪರಿಷ್ಕರಣವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಒಂದು ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತ ಎರಡೂ ಇರಬೇಕು ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದಾದರೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತ, ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸದಂತೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಧ್ವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಇರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಧ್ವನಿಪರಿಷ್ಕರಣ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಷ್ಕೃತ, ಸಂಪಾದಿತ ಧ್ವನಿವಾಹಿನಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಅನುಕ್ರಮ ಚಿತ್ರಮಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಚಿತ್ರ, ಧ್ವನಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಉಳ್ಳ ಸಂಲಗ್ನ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿ. ಇದನ್ನು ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗಳ ಮೂಲಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು (ನೆಗೆಟಿವ್) ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ತೋರಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ದೋಷವಿಮರ್ಶನ ಮಂಡಳಿಯ (ಸೆನ್ಸಾರ್ ಬೋರ್ಡ್) ಮುಂದೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವು ಭಾರತದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿತ್ರದ ಯಾವ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಮಾತು ಅಸಭ್ಯ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಷಿದ್ಧ ಎಂದು ಮಂಡಳಿ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದ ವಸ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ ಭಂಗ ತರುವಂಥದಾದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಡೀ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಂಡಳಿ ನಿಷೇಧಿಸಬಹುದು.

ಚಲನಚಿತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ. ಪ್ರತಿಭೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾದಾಗ ಉತ್ತಮ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಚಲನಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ : ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ (ಎಫ್.ಟಿ.ಐ.ಟಿ) : ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಚಿತ್ರಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಲಾವಿದರು ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅಭಿನಯವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ, ಸಂಕಲನ, ನಿರ್ದೇಶನ, ಚಿತ್ರನಾಟಕ ರಚನೆ ಮತ್ತಿತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅನೇಕ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಪದವೀಧರರಾದವರು.

ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ಪದವೀಧರರಾಗಿ ಬಂದ ಹಲವರು ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನೆಗಳ ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಗಿರೀಶ್ ಕಾಸರವಳ್ಳಿ, ಕೆ.ಎಂ.ಶಂಕರಪ್ಪ, ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕರಾದ ಯು.ಎಂ.ಎನ್.ಷರೀಫ್, ಎಸ್ ರಾಮಚಂದ್ರ, ತಾರೆ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸಂಕಲನಕಾರ ಉಮೇಶ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪದವೀಧರರಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಮೌಲ್ಯ ವರ್ಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ, ನಿರ್ದೇಶನ, ಸಂಕಲನ, ಅಭಿನಯ, ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ ಮತ್ತಿತರ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಮಾಧ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಒಂದು ವರ್ಷದವಧಿಯ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳಿವೆ.

2004–05 ಸಾಲಿನಿಂದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಕೋರ್ಸ್‌ನ್ನು ಅಭಿನಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು ವರ್ಷದವಧಿಯ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಕೋರ್ಸ್, ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ಚಿತ್ರನಾಟಕ ರಚನೆಯ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳು ಈ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನಲ್ಲಿವೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಸುಮಾರು ಐದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ದೂರದರ್ಶನದ ಶಿಬಿರಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಆರ್ಕೈವ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳವಧಿಯ ಫಿಲಂ ಅಪ್ರಿಸಿಯೇಷನ್ ಕುರಿತ ಬೇಸಿಗೆ ಕೋರ್ಸ್ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸತ್ಯಜಿತ್ ರೇ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆ : ಪುಣೆಯ ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನಂತೆಯೇ ಕೊಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರೇ ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ 1995ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಸಚಿವಾಲಯದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಂದಾಯಿತಗೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ದೇಶನ, ಚಿತ್ರನಾಟಕ ರಚನೆ, ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ, ಫಿಲಂ ಹಾಗೂ ವಿಡಿಯೋ ಸಂಕಲನ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 3 ವರ್ಷಗಳವಧಿಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ "ಸುಂದರ್ ಜೀಬಾನ್"–ಡಿಪ್ಲೊಮ ಫಿಲಂ 50ನೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಚಿತ್ರ "ಖೋಜ್" 8ನೇ ಮುಂಬೈ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಆಹ್ವಾನಿತ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಂಡಿವೆ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ : ಪುಣೆಯ ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದು ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವು ಮಂದಿ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಫಿಲಂ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತ ಚಲನಚಿತ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯಮಂಡಳಿಯೂ ಫಿಲಂ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟೊಂದನ್ನು ತೆರೆಯಿತು. ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕಲಾವಿದರು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇನೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ. ತಮಿಳಿನ ಸೂಪರ್‌ಸ್ಟಾರ್ ಎನಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗ ರಜನೀಕಾಂತ್ ತರಬೇತಿಪಡೆದುದೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಕನ್ನಡ ನಟ ಅಶೋಕ್, ನಟಿ ಹೇಮಾಚೌಧರಿ, ನಿರ್ದೇಶಕ ರವೀಂದ್ರನಾಥ್ ಮತ್ತು ಅನೇಕರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದರು. ಕನ್ನಡದ ಜನಪ್ರಿಯ ನಟ ಶಿವರಾಜಕುಮಾರ್ ಕೂಡ ಈ ಶಾಲೆಯ ಹಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ : ಬೆಂಗಳೂರು ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಏಳೆಂಟು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಆಕ್ಯುಪೇಷನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್–ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆ ಎಸ್.ಜೆ.ಪಿ.ಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಹಲವರು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಷಾ ಚಿತ್ರರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರಜಗತ್ತಿನ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಛಾಯಾ ಗ್ರಾಹಕ ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ, ಡಿ.ವಿ.ರಾಜಾರಾಂ, ಆರ್.ಎನ್.ಕೆ.ಪ್ರಸಾದ್, ಗೌರೀಶಂಕರ್, ಆರ್. ಮಂಜುನಾಥ್, ಎಸ್.ಜಿ.ರಾವ್ ಮತ್ತಿತರರು ಈ ಶಾಲೆಯ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವೀಧರರು. ಚಿತ್ರನಿರ್ದೇಶಕ ಹಾಗೂ ಆರ್.ಎನ್.ಜಯಗೋಪಾಲ್ ಈ ಶಾಲೆಯ ಸೌಂಡ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪಡೆದರು. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಆಕ್ಯುಪೇಷನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಶ್ರೀ ಜಯ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಎಂದಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರವು "ಚಿತ್ರನಗರಿ" ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆಂದು ಹೆಸರಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ವಿಭಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೆಸರಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರವಾಯಿತು. ಇದೀಗ ಅಲ್ಲಿ "ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್" ರೂಪುಗೊಂಡು, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸುಚಿತ್ರ ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟಿ : ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಲೆಯ ಯುಗ ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಸುಚಿತ್ರ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಚಿತ್ರಸಮಾಜವೆನಿಸಿದೆ. ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಚಿತ್ರ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನಮಂದಿರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಸೆನ್ಸಾರ್ ಮಂಡಳಿಯವರೂ ಆ ಥಿಯೇಟರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸಂವಾದ–ಪರಿಚಯ ಮತ್ತಿತರ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಸುಚಿತ್ರಾ ತನ್ನದೇ ಆದ, ಇನ್ ಹೌಸ್ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಲಾವರು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಗಣನೀಯವಾದುದೇನಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿಗಳು ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮೂಲಭೂತ ಕಾರ್ಯಗಳು : ಚಲನಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳು, ರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ರೀರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳೂ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಏಳು ಫ್ಲೋರುಗಳ ಬೃಹತ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋವೆನಿಸಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದ ಪ್ರಿಮಿಯರ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಇದೀಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಉದ್ದಿಮೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ)

ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳು (Film Socities) : ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ, ಒಲುಮೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛೆಯಿರುವ ಸ್ನೇಹಿತರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ, ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ನಮಗೆ

ಬೇಕಿನಿಸಿದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಮಾಡುವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆವಶ್ಯಕತೆ : 1920ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಪಾರೀ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಲಾಭಗಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಮನರಂಜನೆಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನಾವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ, ಮನರಂಜನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು ಇಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಪ್ರದರ್ಶನಾವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕದೆ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಯಾರುಮಾಡಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಬ್ಯಾಟಲ್‌ಷಿಪ್ ಪೊಟೆಂಕಿನ್ ಅಂತಹ ಅದ್ಭುತ ರಷ್ಯನ್ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇದ್ದಾಗ, ಈ ಚಿತ್ರದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ, ತಮ್ಮನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜದ ಸದಸ್ಯರು ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಇಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಒಂದು ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಚಾಲನೆಗೆ ಬಂತು. 1925ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 25ರಂದು, ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಚಲನಚಿತ್ರಸಮಾಜ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಂಥೊನಿ ಅಸ್ಕಿತ್, ಸಿಡ್ನಿ ಬರ್ನ್ಸ್ ಸ್ಟಿನ್, ಎಚ್.ಜಿ.ವೆಲ್ಸ್, ಜಾರ್ಜ್ ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾ, ಆಗಸ್ಟಸ್ ಜಾನ್, ಮೈನಾರ್ಡ್ ಕೇನ್ಸ್ ಇವರುಗಳು, ಈ ಚೊಚ್ಚಲು ಚಿತ್ರಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರುಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಈ ಒಂದು ಹವ್ಯಾಸ, ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಚಳವಳಿಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು, 1930ರ ವೇಳೆಗೆ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಉದ್ಭವಗೊಂಡು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾದವು. ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯದ್ಧದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ಚಳವಳಿ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡು, ಯುದ್ಧದ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಶುಲ್ಕ ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ, ಹಾಗೂ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವೇಳೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ತೊಂದರೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಶಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಕಾಸದ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ 35.ಮಿಮೀ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು 16.ಮಿಮೀ. ಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, 16 ಮಿಮೀ. ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲನೆಮಾಡಿ ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡುವ ತಂತ್ರ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಈ ಒಂದು ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದಮೇಲೆ, ಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶತಕಗಳಿಂದ, ಸಾವಿರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. 16.ಮಿಮೀ. ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಚಿತ್ರಸಮಾಜದ ಹವ್ಯಾಸ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ಹರಿಯಿತು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಂದು 16.ಮಿಮೀ.ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟರ್‌ನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೋ ಅಥವಾ ಕೊಂಡೋ, ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಚಾಲನೆ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪರಿಪಾಠ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಒಂದು ಚಳವಳಿ ಯೂರೋಪಿನ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. 1925ರಲ್ಲೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಚಳುವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಅತಿವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ, ಅವುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, 1937ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟೀಸ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ 1937ರಲ್ಲಿ ಆ್ಯಮಚೂರ್ ಸಿನಿ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು, ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳ (Documentary films) ತಯಾರಕರ ತಂಡವೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರ ತಯಾರಕರಾದ ಪಿ.ವಿ.ಪತಿ, ಅಂಬಾಲಾಲ್, ಬಿ.ಬಿ.,ಯೋಧ್, ಎಜ್ರ ಮೀರ್, ಭವನಾನಿ, ಫೆರೆನೆಕ್ ಬೊರ್ಕೊ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿದ್ದರು. ಈ ಸೊಸೈಟಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದು, ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು, ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು.

1943ರಲ್ಲಿ, ಫೆರೈಕೊ ಬೊರ್ಕೊ, ಎಂಬ ಹಂಗರಿಯ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕರು ಬಾಂಬೆ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಚಿತ್ರಸಮಾಜ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಧಿಕೃತ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಚಿತ್ರಸಮಾಜ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 12 ರೂಪಾಯಿ ಶುಲ್ಕ ವಿಧಿಸಿ, ಎರೋಸ್ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಉತ್ಸಾಹಕರ ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. In which we serve, Blithe Spirit, Citizen Kane, Miracle at Milan, The River, Heera Moti ಮುಂತಾದ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿತು. 1960ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು 60 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ, ಆರ್.ಇ.ಹಾಕಿನ್ಸ್, ಜಗಮೋಹನ್, ಕೆ.ಎಲ್. ಖಾಂಡಪುರೆ, ಎಮ್.ವಿ.ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಮುಂತಾದ ಗಣ್ಯರು ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು.

ಕಲ್ಕತ್ತ ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟಿ : ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿ ಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯ, 1947ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್, 5 ರಂದು, ಕೊಲ್ಕತದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಜರುಗಿತು. ಭಾರತದ ಚಲನಚಿತ್ರದ ಮೇರು ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್, ಹೆಸರಾಂತ ವಿಮರ್ಶಕ ಚಿದಾನಂದದಾಸ್ ಗುಪ್ತ, ಹಿರಣ್ ಕುಮಾರ್ ಸನ್ಯಾಲ್, ಬನ್ಸಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ, ಹರಿ ದಾಸ್ ಗುಪ್ತ, ಮೋಹನ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಫಿಲಂ ಇನ್ಸಿಟ್ಯೂಟ್ ಸಹಾಯದಿಂದ ತರಿಸಿ, ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಆದರೂ 1952 ರವರೆಗೆ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಸಂಖ್ಯೆ 60 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಏರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಕುಂಟುತ್ತಲೇ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. 1952ರಲ್ಲಿ ರಾಯ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ಪಥೇರ್ ಪಾಂಚಾಲಿ ಚಿತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರಸಮಾಜ ಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿತು. 1956ರ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದ ಮೇರಿ ಸೀಟನ್ ಎಂಬ ಮಹಿಳೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೊಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ, ಪಥೇರ್ ಪಾಂಚಾಲಿ ಚಿತ್ರದ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು, ಮತ್ತೆ ಕೊಲ್ಕತ್ತ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ, ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಈ ಒಂದು ಚಳುವಳಿಗೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಕಲ್ಕತ್ತ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಮತ್ತೆ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಮೃಣಾಲ್ ಸೇನ್, ಋತ್ವಿಕ್ ಘಟಕ್, ಬಿ.ಎನ್.ಸರ್ಕಾರ್, ಆರ್.ಸಿ.ಬೋರಾಲ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು, ಈ ಚಳುವಳಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಕೊಲ್ಕತದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ಇನ್ನಿತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ ದಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಪಟ್ನಾ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಂ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಫಿಲಂ ಫೋರಂ, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು.

ಚಲನಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ, 1959 ರ, ಡಿಸೆಂಬರ್, 13 ಒಂದು ಸ್ಮರಣೀಯ ದಿವಸ. ಅಂದು, ಕಲ್ಕತ್ತ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ದೆಹಲಿ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ದಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ರೂರ್ಕಿ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಬೊಂಬಾಯಿ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಹಾಗೂ ಪಟನಾ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಈ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು, ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ, ಭಾರತದ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ (Federation of film societies of India), ಎಂಬ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅಂದು ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೊಂದಾಯಿಸಿದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು : ಶ್ರೀಮತಿ ವಿಜಯ ಮೂಳೆ (ದೆಹಲಿ), ಅರುಣಾ ರಾಯ್ ಚೌಧುರಿ (ಪಟನಾ), ತ್ರಿಯಂಬಕ ಪಾಠಕ್ (ರೂರ್ಕಿ), ರಾಬರ್ಟ ಹಾಕಿನ್ಸ್, (ಮುಂಬಯಿ) ಸಾಮ್ಯುಎಲ್ (ಚೆನ್ನೈ), ಹಿರಣ್ ಕುಮಾರ್ ಸನ್ಯಾಲ್ ಮತ್ತು ಚಿದಾನಂದ ದಾಸ್ ಗುಪ್ತ (ಕೊಲ್ಕತ). ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರಸಮಾಜ ಹುಟ್ಟಿದ 17 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಂದಿನಿಂದೀಚೆಗೆ 1959 ರಲ್ಲಿ 6, 1964 ರಲ್ಲಿ 24, 1971 ರಲ್ಲಿ 111, 1980 ರಲ್ಲಿ 216, ಮತ್ತು 2000 ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ 253, ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿತು.

ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಮನ್ನಣೆಯೂ ದೊರಕಿದೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಅನುದಾನವೂ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಡೆ ತಯಾರಾಗುವ, ಹಾಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ತಯಾರಾಗುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿವಿಜೇತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ, ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ, ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳು, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳು, ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ

ಈ ಚಳುವಳಿ, ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಂತೆ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ ಕ್ಲಬ್ ಆಫ್ ಕೊಲ್ಕತ್ತ, ಸಿನಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಲ್ಕತ್ತ, ಸಿನಿ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಕೊಲ್ಕತ್ತ, ಬರ್ಧ್ವಾಂಪುರ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಕಲ್ಕತ್ತ, ಪ್ರಭಾತ್ ಚಿತ್ರ ಮಂಡಲಿ, ಮುಂಬೈ, ಸಿನಿ ಸೊಸೈಟಿ ಮುಂಬೈ, ಆಶಯ್ ಫಿಲಂ ಕ್ಲಬ್, ಪುಣೆ, ದಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಐ.ಸಿ.ಎ. ಫೋರಂ, ಚೆನ್ನೈ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಫಿಲಂ ಕ್ಲಬ್, ಕರೀಂನಗರ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ನ್ಯೂ ಲುಕ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ತಿರುಪ್ಪೂರ್, ಯಥಾರ್ಥ, ಮಧುರೈ, ತಮಿಳುನಾಡು ತಿರುಪ್ಪಾದ ಇಯಕ್ಕಮ್, ಚೆನ್ನೈ, ಚಲಚಿತ್ರ, ತಿರುವನಂತಪುರ, ಸುಚಿತ್ರ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕಲೆಕ್ಟಿವ್ ಕೇಆಸ್ (collective chaos) ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿತ್ರ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಧಾರವಾಡ, ದೆಹಲಿ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ದೆಹಲಿ, ದೆಹಲಿ ಮಲಯಾಳೀ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ, ದೆಹಲಿ, ಚಂದಿಗರ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಚಂದಿಗರ್, ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಜೋಧಪುರ್– ಜೋಧಪುರ, ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ,

ಈ ಒಂದು ಚಳವಳಿಗೆ 1970 ಹಾಗೂ 80ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಲವಲವಿಕೆ, ಹುರುಪು, ಟಿವಿ ಛಾನೆಲ್‌ಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. 2000 ದಿಂದೀಚೆಗೆ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತೆ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಗಳು ಈಗ ಡಿ.ವಿ.ಡಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳಿಗೆ ಎಲ್.ಸಿ.ಡಿ ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಮುಂಚಿನಂತೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ದುಂಬಾಲು ಬಿದ್ದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಿದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳು ತಪ್ಪಿದೆ, ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಬೆಳೆಯಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಹೊಸ ಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿ, ಚಲನಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ತೇಜನ, ಪೋಷಣೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ (FFSI) ಈಗ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿದೆ. ಈ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ 1959 ರಿಂದ 1992 ರವರೆಗೆ, ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್‌ರವರು ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಾಲಿನಿಂದ ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರನಿರ್ದೇಶಕ ಶ್ಯಾಮ್ ಬೆನೆಗಲ್ ರವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯದಿಂದ ಎಚ್.ಎನ್.ನರಹರಿ ರಾವ್, ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಕಿರಣ ಶಾಂತಾರಾಂ, ಉತ್ತರದಿಂದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮಹೇಶ್ವರಿ, ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವದಿಂದ ತಪನ್‌ರಾಯ್‌ರವರುಗಳು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅಜಯ ಸೇನ್ ಗುಪ್ತ, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್, ಸುಧೀರ್ ನಂದಗಾಂವ್ಕರ್, ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶ್ ರೆಡ್ಡಿ ಅವರುಗಳು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒಕ್ಕೂಟದ ಬಗ್ಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ಬೇಕಿದ್ದಲ್ಲಿ www.ffsico.org ವೆಬ್‌ಸೈಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಎಚ್.ಎನ್. ನರಹರಿರಾವ್ ರಚಿಸಿರುವ Film Society Handbook ಮತ್ತು My Days with the Film Society Movement, ಈ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಚಳುವಳಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಸುಮಾರು 5 ದಶಕಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರುವ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇದುವರೆಗೆ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳೇನು? ಎಂಬುದು ಸಂಗತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ಒಂದು ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅಂಶಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ:

1. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿರುವುದು ಒಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ನಮಗೆ ತಲುಪುವ ಯಾವ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ನಮಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಫೆಲ್ಲಿನಿಡಿಸಿಕ, ಬರ್ಗ್‌ಮನ್, ರೆನ್ವಾರ್, ಟ್ರುಫಾ, ಗೊಡಾರ್ಡ್, ಹರ್ಜೋಗ್, ಫಾಸ್ ಬಿಂಡರ್, ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್, ಜಾನುಸಿ ವಾಜ್ಡ, ಕೈಸ್ಲೋವ್‌ಸ್ಕಿ, ಕುರೋಸಾವ, ಓಜು, ಜಾಬೊ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಕರುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ತರಿಸಿ ತೋರಿಸಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊರದೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಗಳೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದು ಅಮೆರಿಕದ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ, ಟಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಮೆರಿಕಮಯವೇ. ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಮಾತ್ರ ಯೂರೋಪ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಏಷಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿವೆ.

2. ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಸದಸ್ಯರುಗಳಾದ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್, ಮೃಣಾಲ್ ಸೆನ್, ರಿತ್ವಿಕ್ ಘಟಕ್, ಶ್ಯಾಮ್ ಬೆನಗಲ್, ಬಸು ಚಟರ್ಜಿ, ಬಸು ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ, ಅಡೂರ್ ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣನ್, ಗಿರೀಶ್ ಕಾಸರವಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವರು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ನಂತರ ಉತ್ತಮಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

3. ಚಿತ್ರವಿಮರ್ಶೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ.

4. ಭಾರತದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವ, ತಿರುವನಂತಪುರ, ಕೋಲ್ಕತ, ಮುಂಬೈ, ಪುಣೆ, ಚೆನ್ನೈ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಮಾಜಗಳ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಸಮಾಜಗಳು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪ್ರಶ್ನೆ.

(ಎಚ್.ಎನ್.ಎನ್.)

ಚಲನಚಿತ್ರೋದ್ಯಮ, ಪೂರಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1912–13ರಿಂದಲೂ ಕಥಾ (ಫೀಚರ್ ಫಿಲಂ) ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆರ್.ಜಿ.ತೋರ್ನೆ ಮತ್ತು ಎನ್.ಜಿ. ಚಿತ್ರ ಅವರು ತಯಾರಿಸಿದ ಪುಂಡಲೀಕ ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ. ಅನಂತರ ದುಂಡಿರಾಜ್ ಗೋವಿಂದ್ ಪಾಲ್ಕೆ ರಾಜಾಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಭಾರತೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಶಕಪುರುಷರೆನಿಸಿದರು. ದಾದಾ ಸಾಹೇಬ್ ಪಾಲ್ಕೆಯವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿನ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಏಕೈಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಮೇರು ನಟ ರಾಜಕುಮಾರ್. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೂಕಿಯಾಗಿದ್ದ ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗ ಆರ್ದೇಶಿಕ್ ಇರಾನಿಯವರ ಆಲಂ ಆರಾ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಮಾತನಾಡುವ ಚಲನಚಿತ್ರವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತವು ಫೀಚರ್ ಫಿಲಂಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಫಿಲಂಸ್ ಡಿವಿಜನ್: ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲದೆ ಚಲನಚಿತ್ರ ವಿಭಾಗವೂ 1948ರಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲಾಯ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು ಈ ಫಿಲಂ ಡಿವಿಷನ್‌ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಜನತೆ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಮಧ್ಯೆ ಸೇತುವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಆಂದೋಲನವನ್ನೇ ನಡೆಸಿರುವ ಈ ವಿಭಾಗವು ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳು, ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಟೂನ್ (ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್) ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಭಾರತದಾದ್ಯಂತವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಿಶ್ವದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಥೆಯನ್ನಾಧಾರಿಸಿದ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ವಿವಿಧ ಸಚಿವಾಲಯಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾಹಿತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಟೂನ್ ಫಿಲಂ ಯೂನಿಟ್ ಒಂದನ್ನು ಡಿಸ್ನಿ ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದು ರಂಜನೀಯ– ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಂತರಿಕ್ಷಯಾನದವರೆಗೆ ಫಿಲಂ ಡಿವಿಷನ್ ಇದುವರೆಗೆ 7000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ತಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳ ಅಡಕಮುದ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಡಿಯೋ ಕ್ಯಾಸೆಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೀಯರಿಗೂ ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಾಖಾ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ವಿಭಾಗವು ಫಿಲಂ ಆರ್ಕೈವ್‌ಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಕ್ಷ್ಯ, ಕಿರು ಹಾಗೂ ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ 1990ರಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಈ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಡಾ. ವಿ. ಶಾಂತಾರಾಂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಸೆನ್ಸಾರ್ ಮಂಡಳಿ : 1952ರ ಸಿನಿಮಾಟೋಗ್ರಾಫ್ ಕಾಯ್ದೆಯಡಿ ರಚಿತವಾದ ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಫಿಲಂ ಸೆನ್ಸಾರ್ ಬೋರ್ಡ್‌ನ್ನು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಫಿಲಂ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಷನ್ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಹ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಪಡೆದ ಅನಂತರವೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ

ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಬೇಕು. ಆಮದಾದ ವಿದೇಶೀ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸೆನ್ಸಾರ್ ಆದ ನಂತರವೇ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಬೇಕು. ಈ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಿಯಮಿತರಾದ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ 12ರಿಂದ 26ರ ಒಳಗಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಾರೇತರ ಸದಸ್ಯರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಮಂಡಳಿ ಇದ್ದು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುಂಬೈ, ಕೊಲ್ಕತ್ತ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಚೆನ್ನೈ, ತಿರುವನಂತಪುರಂ, ನವ ದೆಹಲಿ, ಕಟಕ್ ಹಾಗೂ ಗುವಾಹಟಿ–ಈ ಒಂಬತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಂಡಳಿಗಳು ಕಾರ್ಯಮಗ್ನವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 14 ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಕೇವಲ 9 ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಂಡಳಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಜರಾತಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷಾ ಚಿತ್ರಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ತಜ್ಞರು ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು, ಪತ್ರಕರ್ತರು, ಸಮಾಜಸೇವಕರು, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ತಜ್ಞರು, ಪ್ರಮುಖರುಗಳ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಶಾಖಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವರು. 1952ರ ಸಿನಿಮಟೋಗ್ರಾಫ್ ಕಾಯಿದೆ ಹಾಗೂ 1983ರ ಸಿನಿಮಟೋಗ್ರಾಫ್ (ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಷನ್) ರೂಲ್ಸ್ (ನಿಯಮಾವಳಿ) ಈ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಮಂಡಳಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಂಡಳಿಯ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶನ ಸಮಿತಿಯ ಮೊರೆಹೋಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೊಸ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ 1984ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿರುವ "ಫಿಲಂ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಷನ್ ಅಪೆಲೇಟ್ ಟ್ರಿಬ್ಯೂನಲ್"ನ ಮೊರೆಹೋಗಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಲಿ.: ಮೊದಲು ಫಿಲಂ ಫೈನಾನ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಿಗಮವು ಸದಭಿರುಚಿಯ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ (ಎಲ್ಲಾ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ) ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. (ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಎಫ್. ಎಫ್. ಸಿ ಯಿಂದ ಸಾಲ ಪಡೆದಿದ್ದವು). 1975ರಲ್ಲಿ ಎಫ್.ಎಫ್.ಸಿ.ಯನ್ನು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫಿಲಂ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಎಂದು ಬದಲಿಸಲಾಯಿತು. 1980ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಯಾತ ನಿಗಮ(ಇಂಪೆಕ್)ವನ್ನು ಎನ್.ಎಫ್.ಡಿ.ಸಿ.ಯೊಂದಿಗೆ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ದೃಶ್ಯ ಶ್ರವಣ ಮಾಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸಿನಿಮಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದ ಎನ್.ಎಫ್.ಡಿ.ಸಿ. ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ, ತಾನೇ ಅಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಮಾಣೋತ್ತರ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಗತ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಹತ್ತು ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಫಿಲಂ ಸರ್ಕಲ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಸಪ್ತಾಹ, ಭಾರತೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪನೋರಮಾ ಹಾಗೂ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಭವ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆಸುವುದು ಈ ನಿಗಮದ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ, ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಅಲ್ಪ ವೆಚ್ಚದ ಚಿತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಯೋಜನೆಗೆ ನೆರವಾಗುವುದೂ ಎನ್.ಎಫ್.ಡಿ.ಸಿ.ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಮಾಣೋತ್ತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ 16 ಮಿಮೀ. ಫಿಲಂ ಸೆಂಟರ್, ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಎಂಬ ವೀಡಿಯೋ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಹಾಗೂ ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ಲೇಸರ್ ಸಬ್ ಟೈಟಲಿಂಗ್ ಯೂನಿಟ್‌ನ್ನು ಎನ್.ಎಫ್.ಡಿ.ಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಚಲನಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದ ಈ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿನಿ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ್ಸ್ ವೆಲ್‌ಫೇರ್ ಫಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಡೈರೆಕ್ಟೊರೇಟ್ ಆಫ್ ಫಿಲಂ ಫೆಸ್ಟಿವಲ್:

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು, ಆ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು 1973ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ ಡೈರೆಕ್ಟೊರೇಟ್ ಆಫ್ ಫಿಲಂ ಫೆಸ್ಟಿವಲ್. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯ ಹಾಗು ಗೆಳೆತನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲು ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಏಷಿಯನ್ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಶ್ವದ ಸಿನಿಮಾ, ಸಿನಿಮಾ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರವಿಭಾಗವೂ ಇದ್ದು, ಟೆಕ್ನಿಕಲ್ ರೆಟ್ರಾಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ. ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವದ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಂಡಾರ: ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಭಂಡಾರವು 1964ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಸಚಿವಾಲಯದಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮ ಯೂನಿಟ್ ಆಗಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಈ ಫಿಲಂ ಆರ್ಕೈವ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಭಾರತೀಯ ಸಿನಿಮಾ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಡುವುದು ಹಾಗೂ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಸಿನಿಮಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಸಿನಿಮಾದ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುವುದಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಒದಗಿಸುವುದೂ ಇದರ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಬಳಿಗೇ ಭಾರತೀಯ ಸಿನಿಮಾವನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಗುರುತರ ಹೊಣೆಯೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯದಾಗಿದೆ. ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಫಿಲಂ ಆರ್ಕೈವ್‌ನ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಭಂಡಾರವಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು, ಹಾಡಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಭಿತ್ತಿಪತ್ರಗಳು, ಕರಪತ್ರಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರಚಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟು ದಾಖಲಿಸುವ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯದು. ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟಿಗಳು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿತರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನವೇರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜಾಗತಿಕ ಸಿನಿಮಾದ ಮೌಲ್ಯ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳ ಅವಧಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ರಸಗ್ರಹಣ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಫಿಲಂ ಅಂಡ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಿನಿಮಾ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರ ಸಮಾಜ : 1955ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸೆಂಟರ್ ಆಫ್ ಫಿಲಂಸ್ ಫಾರ್ ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ ಅಂಡ್ ಯಂಗ್ ಪೀಪಲ್ (ಎನ್.ಸಿ.ವೈ.ಪಿ) ಯೇ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರ ಸಮಾಜ (ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ಸ್ ಫಿಲಂ ಸೊಸೈಟಿ–ಸಿ.ಎಫ್.ಎಸ್.ಐ) ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಶಾಖೆಗಳು ಹೊಸ ದೆಹಲಿ ಹಾಗೂ ಚೆನ್ನೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಖಾಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿತರಣೆ, ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಡಿಯೋ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಡಕಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದೆ. ವಿವಿಧ ಕಿರುತೆರೆ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹಲವಾರು ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ತನ್ನದನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಶಾಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಸಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಹವ್ಯಾಸಿ ಬಾನುಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ, ಮಕ್ಕಳ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆ್ಯನಿಮೇಷನ್ ತಂತ್ರ ಕುರಿತಂತೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದವು ಭಾರತೀಯ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಸಮಾಜದ ಇತರೆ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. (ಎಸ್.ಕೆ)

ಚಲನಶಕ್ತಿ : ಒಂದು ವಸ್ತು ತನ್ನ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಶಕ್ತಿ; ಮತ್ತು ಇದರ ಅದಿಶ ಮಾಪನ(ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ) ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದು?ಸ್ಥಾನ, ಸ್ಥಿತಿ, ಚಲನೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ತನ್ನ ಚಲನೆಯ ಕಾರಣ ವಸ್ತು ಪಡೆದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಚಲನಶಕ್ತಿ. ಇದರ ಅಳತೆ ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. M ತೂಕದ ವಸ್ತು v ಜವದಿಂದ ಚಲಿಸತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಚಲನಶಕ್ತಿ $\frac{1}{2}Mv^2$ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಶೂನ್ಯ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. v ಜವದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿ T ಆಗಿರಲಿ. ಚಲನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ F ಬಲ ವರ್ತಿಸಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದರೆ

ಆಗ ವಸ್ತು ಬಲಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಸ್ತು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಅದರ ಮೊದಲಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿ T ಗೆ ಸಮ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು ನಿಶ್ಚಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಮುನ್ನ ದೂರ ಚಲಿಸಿದರೆ ಅದು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ Fs ಆಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕ Mಮತ್ತು ಬಲ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವೇಗಾಪಕರ್ಷ a ಆಗಿದ್ದರೆ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ $F=Ma$ \T=F_S=Mas

ಈಗ $V^2-u^2=-2fx$ ¸ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ,

$V=0, u=v, f=a, x=s \quad \therefore \; -v^2=-2as$

$as=\frac{v^2}{2}$ ಬೆಲೆಯನ್ನು $T=Mas$ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ $T=\frac{1}{2}Mv^2$ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ(ರೊಟೇಟಿಂಗ್) ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆವರ್ತನಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮೊಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇನರ್ಷಿಯ) I ಮತ್ತು ಕೋನವೇಗ ω ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿ $\frac{1}{2}I\omega^2$.

ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇತರ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಪರಿವರ್ತನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತ್ವ ನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅದರ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದು ಅದೇ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದರ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚಲನಶಕ್ತಿಗಳ ಮೊತ್ತ ನಿಯತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶಕ್ತಿ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನವಾದಾಗಲೂ ಅದರ ಒಟ್ಟು ಪರಿಮಾಣ ನಿಯತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತುವಿನ ವೇಗ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ c ಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಾಗ ಚಲನಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ $T=\frac{1}{2}Mv^2$ ಸೂತ್ರ ಸಿಂಧುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ವಸ್ತುವಿನ ವೇಗ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಾಟಿಯಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಸಂಧರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ವಸ್ತುವಿನ ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (ರೆಸ್ಟ್ ಮಾಸ್) Mo ಆಗಿದ್ದರೆ

$$T=M_oc^2\left[\frac{1}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c2}}}-1\right]$$

$v<<c$ ಇದ್ದಾಗ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣ $T=\frac{1}{2}Mv^2$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು $T=\frac{M_o}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}}c^2-M_oc^2$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ವಸ್ತು ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ $M=\frac{M_O}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}}$ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ $T=Mc^2-M_oc^2=(M-M_o)c^2$ ಅಥವಾ $M-M_0=\frac{T}{c^2}$ ಆದ್ದರಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿವರ್ತನೀಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ-ಶಕ್ತಿ ಸಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಿಸಿ ಶಕ್ತಿಯ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ $E=(M-M_o)c^2=\Delta Mc^2$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್.ಐ.)

ಚಲನೆ : ಭೌತಕಾಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥಾನವಿನ್ಯಾಸ ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆ 4ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುವ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ವಿದ್ಯಮಾನ. ಮಾನವಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಚಲನೆಯ ಪರಿಚಯ ಹೊಸತೇನಲ್ಲವಾದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಗೆಲಿಲಿಯೋ ಗೆಲಿಲೀ (1564–1642), ಯೋಹಾನ್ ಕೆಪ್ಲರ್ (1571–1630) ಮತ್ತು ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ (1642–1727) ಇವರ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಿರುವು ದೊರಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಕಾಯಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವರ್ತನೆ ಎಂದೂ ಈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕಾಯವೊಂದನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶಕ್ತಿಯ ನಿರಂತರ ಸರಬರಾಜು (ಕಂಟಿನ್ಯುವಲ್ ಸಪ್ಲೈ ಆಫ್ ಎನರ್ಜಿ) ಆವಶ್ಯಕ ಎಂದೂ, ಶಕ್ತಿಪೂರೈಕೆ ನಿಂತರೆ ಚಲನೆಯೂ ಕ್ರಮೇಣ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಆ ಮುನ್ನ ಜನ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅಂದಿನ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಕಾಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಹಜವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹ ಮುಂತಾದ ಕಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಶಕ್ತಿಯ ಸರಬರಾಜು ಆಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಆಧಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಕಾಯಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಚಲನೆ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದೇನಲ್ಲ. ಕಾಯಗಳು ಸದಾ ಚಲಿಸುತ್ತಲೂ ಇರಬಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಪ್ರಥಮ ಚಲನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಈ ಹೊಸ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾದಿ ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ಇತ್ತ ನಮ್ಮ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವ ವಾಹನಗಳಂಥ ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರ ಕಾಯಗಳಿಗಾದರೂ ನಿಶ್ಚಲತೆಯೆಡೆಗೆ ತೆರಳುವ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಗೆಲಿಲಿಯೋ ಒದಗಿಸಿದ್ದ. ಚಲನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ರಸ್ತೆ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಒಡ್ಡುವ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪ್ರತಿರೋಧವೇ ಪ್ರಾಣಿ/ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಾಹನಗಳು ಭೂ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಹೋಗಲು ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ. ಇಂಥ ಚಲನಪ್ರತಿರೋಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಚರಕಾಯಗಳ ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು (**ನೋಡಿ**) ಅಪಹರಿಸಿ ಅನ್ಯವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿತರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಭೂಮೇಲ್ಮೈಯ ಬಳಿ ಕೂಡ ರಸ್ತೆ, ವಾಯು, ಜಲರಾಶಿ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರ ಕಾಯಗಳು ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆ ನಿರಂತರ ಶಕ್ತಿ ಪೂರೈಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ, ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆಯಂತೆ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಬಲ್ಲದು ಎಂದಾಯಿತು. ಇಂದಿನ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿವೆ. ಇನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಲ್ಲದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್, ಫ್ರೋಟಾನ್, ಫ್ರೋಟಾನು–ಗಳಂಥ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ (ಇವು ಆಕಾಶಕಾಯಗಳೇನೂ ಆಗಬೇಕಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ) ಇವು ಸಹ ತಮ್ಮ ನಡುವಣ ಪರಸ್ಪರ ಚಲನೆಗಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ಯಾವ ಬಾಹ್ಯ ಆಕರಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಮೂಲಕಣಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಚಲನೆ ಗ್ರಹಚಲನೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಶ್ವತ. ಎಂತಲೇ ಚಲನೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಸಮಸ್ಯೆ ಅದರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲಿ, ಪೋಷಣೆಯ ವಿಧಾನವಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ಚಲನೆಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಪೋಷಣೆಗಳು ಅನಗತ್ಯ. ಕಾಯಗಳು ಚಲಿಸುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಅವಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ನೆರೆಯ ಆಕಾಶಕ್ಕೂ (ಸ್ಪೇಸ್) ನಡುವೆ ಶಕ್ತಿಯ ವಿನಿಮಯಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಕ್ತಿವಿನಿಮಯಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವಸ್ತು. ಕಾಯಗಳು ಚಲಿಸುವ ವೈಖರಿಯಾದರೂ ಮೂಲತಃ ಆ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ (ಆದಿಮರೂಪ) : ನ್ಯೂಟನ್ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ (ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಮೆಕ್ಯಾನಿಕ್ಸ್) ಚಲನೆಯ ರಹಸ್ಯಭೇದನೆಗಾಗಿ ಬಲ (ಫೋರ್ಸ್) ಎಂಬೊಂದು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹ ಚತುರತೆಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ನ್ಯೂಟನ್ನಿನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಗೆ ಮುನ್ನ, ಕಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕಾರಕ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಜನ ಬಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ತಿರಸ್ಕರಣೀಯವೆಂದು ಮೇಲೆ ಮನಗಂಡಿದ್ದೇವೆ. ವಾಸ್ತವತಃ ಬಹುತೇಕ ಕಾಯಗಳಿಗೆ ಚಲನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ವಿನಾ ಹೊಸದಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯಮಾನವಲ್ಲ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಂದಿನ ಬಲದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಭೇದ್ಯ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿತ್ತು. ಇಂಥ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕೂ ಚರಕಾಯಗಳ ವೇಗಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗ ಫಲಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಬಲ ಬೇಕೆಂಬ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವೇಗದ ಬದಲಾಗಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷದೊಂದಿಗೆ (ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಂವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ

ದೊಂದಿಗೆ) ಬಲವನ್ನು ಸಂಬಂಧಗೊಳಿಸಿದ್ದೇ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಧಾನ ಸಾಧನೆ. ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಚಲನ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಬಲದ ಪಾತ್ರ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದೇ ವಿನಾ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಚರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲ. ಈ ಬಲ ಕಾಯಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲೂ ಬಲ್ಲದು, ತಗ್ಗಿಸಲೂಬಲ್ಲದು ; ಚರಕಾಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಲಸ್ಥಿತಿಗೂ ಬೇರೊಂದು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬಲದ ಪಾಲಿಗೇ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಚರ ಕಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಚರ ಹಾಗೂ ನಿಶ್ಚಲ ಕಾಯಗಳು ಬೀರಬಹುದಾದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದೇ ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಿತವಾದ ಬಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬಲಗಳಿಗೇ ಸಮಾನವಾದ (ಆದರೆ ಬಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಐಕ್ಯವಾಗದ) ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು (ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಷನ್ ಫೀಲ್ಡ್ಸ್) ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾಲಾವಧಿಯೊಳಗೆ ಕಾಯವೊಂದರ ರಚನೆ, ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ ಇವಾವುವೂ ಬದಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಆದಷ್ಟು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಯ ಒಂದು ದೃಢಕಾಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ರಿಜಿಡ್ ಬಾಡಿ). ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢಕಾಯಗಳಿಗೇ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅನ್ಯತಃ ತಿಳಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾಯವೆಂದರೆ ದೃಢಕಾಯವೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸರಳತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಕಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪರಸ್ಪರ ಗಿರಕಿಗಳೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ (ಆ್ಯಬ್ಸೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಮ್ಯೂಚುವಲ್ ಸ್ಪಿನ್ಸ್) ಕೇವಲ ಒಂದು ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೊಳ್ಳಿತು. (ಚಿತ್ರ 1) ಅಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಾಯಗಳೊಂದೊಂದರ ಮೇಲೂ ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತವಾದ A_0, A_1, A_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದರೆ ಆ ಬಿಂದುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸದಾ ಸರಳರೇಖಸ್ಥವಾಗಿಯೇ (ಕೊಲಿನಿಯರ್) ಇರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಚಲಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಕಾಯದ ಭಂಗಿಯೂ (ಓರಿಯೆಂಟೇಷನ್) ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಗಳ ಪೈಕಿ

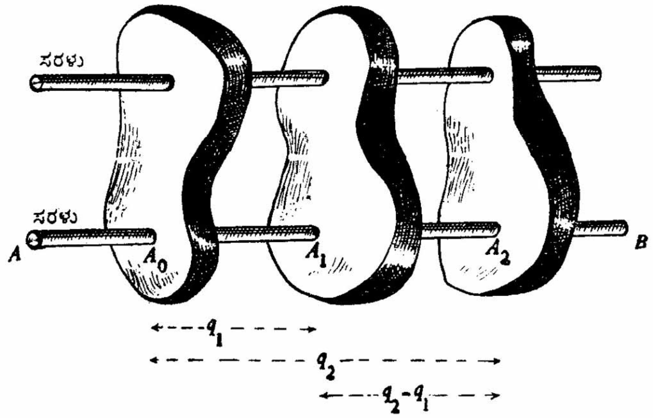

ಚಿತ್ರ 1. ಗಿರಕಿರಹಿತ ಸರಳರೇಖಾ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆಗಾಗಿ ಕಾಯಗಳು ಸೂಜಿಗಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ ವಿಕರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಗಿರಕಿ ಚಲನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಪರಿಪೂರ್ಣ ನುಣುಪಿನ ಎರಡು ದೃಢ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಸರಳುಗಳಿಗೆ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದರ ಮೇಲಿರುವ A_0 ಗುರುತನ್ನು ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ಉಳಿದ ಕಾಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಗುರುತುಗಳು A_0 ಯಿಂದ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ದೂರಗಳಲ್ಲಿವೆಯೆಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಕಾಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥಾನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಲ್ಲದಷ್ಟೆ ಎಂತಲೇ $A_0A_1 = q_1$ ದೂರವನ್ನು A_1 ಕಾಯದ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಕೋಆರ್ಡಿನೇಟ್ : ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತನಾಮ ಸ್ಥಾನ ; ಎಡಬಲಗಳ ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ತಪ್ಪಲು ಈ q_1 ನಿರ್ದೇಶಕ ಚಿಹ್ನಾಯುಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು: A_1 ಬಿಂದು A_0 ಯ ಎಡಗಡೆ q_1 ಇದ್ದರೆ ಋಣಾತ್ಮಕ, ಬಲಗಡೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಧನಾತ್ಮಕ). ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆ A_1 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಬಹುದಾದ ಕಾರಣ ಕಾಲವನ್ನು tಯಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದಾದರೆ t ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲ A_1 ರ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ q_1 ಸಹ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ A_1 ರ ಚಲನೆ q_1ನ್ನು tಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಾಗಿ (ಫಂಕ್ಷನ್) ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದಾಯಿತು. $q_1=q_1(t)$. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ A_1ರ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕ q_1 ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ ದರವನ್ನು $q_1(t)$ ಉತ್ಪನ್ನದ ಪ್ರಥಮ ಅವಕಲನಾಂಕ $\dot{q}1 = \dot{q}1^{(t)} = \frac{dq_1}{dt}$ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಈ ಏರಿಕೆಯ ದರವೇ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ ದರವನ್ನು ಆ ಉತ್ಪನ್ನದ ದ್ವಿತೀಯ ಅವಕಲನಾಂಕ $\ddot{q}1 = \ddot{q}1(t) = \frac{d\dot{q}}{dt} = \frac{d^2q}{dt^2}$ ಸೂಚಿಸುವುದು. (ಫಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಸೆಕೆಂಡ್ ಡಿರೈವೆಟಿವ್ಸ್). $\dot{q}1$ ಮತ್ತು $\ddot{q}1$ ಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ A_1 ಕಾಯದ ವೇಗ ಮತ್ತು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಎಂದು ಹೆಸರು (ವೆಲಾಸಿಟಿ ಅಂಡ್ ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಷನ್). ಸ್ಥಾನ, ವೇಗ ಹಾಗೂ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು (ಪ್ಯರಾಮಿಟರ್ಸ್) A_1ಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ A_2, A_3 ಮುಂತಾದ ಇತರ ಕಾಯಗಳಿಗೂ ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. A_k ಕಾಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $qk, \dot{q}k, \ddot{q}k$ ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ($k = 0, 1, 2$ ಇತ್ಯಾದಿ ; A_0 ಮೂಲಬಿಂದುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ $q_0 = \dot{q}_0 = \ddot{q}_0 = 0$ ಆಗುವುವು; ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ಆಯ್ಕೆಯಂತೆ A_0 ಕಾಯ ಸದಾ ನಿಶ್ಚಲವೆಂದಾಯಿತು). ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ತರ್ಕಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೂಲತಃ ಎರಡು ಎಣಿಕೆಗಳು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಯದ ಮೇಲೂ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಲ ಹಾಗೂ ಚರ ಕಾಯಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಲಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯದು ; ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲ ಕಾಯಗಳ ಚಲನಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯದು. ಈ ಎಣಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ A_1 ಕಾಯವೊಂದನ್ನೇ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ಚಲಿಸುವ ವೈಖರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಯೂ ಗೋಚರಿಸದೆ ಆ ಕಾಯದ ನಡೆವಳಿಕೆ ಒಂದು ಒಗಟಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಬಲ್ಲದು. A_1ರ ಮೇಲೆ A_2ರಂಥ ಇತರ ಕಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. A_1, A_2 ಎರಡು ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. A_1, A_2 ಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗಲೂ ಚಲನೆಗಳು ಕ್ರಮರಹಿತವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಇವೆರಡೂ A_3ರಂಥ ಮತ್ತಿತರ ಕಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಹೀಗಾದಾಗ A_3ಯನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಪರಿಶೀಲಿತ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಒಂದು ನಮೂನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಷ್ಟೆ. ಆ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಕಾಯಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಮುದಾಯ ಒಂದು ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಐಸೊಲೇಟೆಡ್ ಸಿಸ್ಟಮ್) ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಕಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನ ಕಾಯಗಳು ಬೀರಬಹುದಾದ ಪ್ರಭಾವ ಉಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಎಂದಾಯಿತು. (ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಒಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕಾಗಲಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಳಕ್ಕಾಗಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರವಹನವಿಲ್ಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೇ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಾನ ನಿಜಕ್ಕೂ ಬಲು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ; ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ (ರಿಲೆಟಿವಿಟಿ) ಹಾಗೂ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅಭಿಜಾತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ದೂರ ಸಿಡಿದುಹೋಗಿರುವಂತೆ ತೋರಲು ಸಂವೃತತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸದಿರುವುದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಸಂವೃತವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ ಕಾಯಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವ A_0ಯಂಥ ಎಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಲ ಕಾಯಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ A_k ಕಾಯದ ಚಲನೆ ಅದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಯಗಳೂ ಸೇರಿ A_kಯ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಚಲವನ್ನು ಏಕೈಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಹಾಗೆ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುವ ಪ್ರಾಚಲ ಯಾವುದು? ಚಲನೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ದೃಷ್ಟಿಗೂ ಮೊದಲು ನಾಟುವ ಪ್ರಾಚಲವೆಂದರೆ ವೇಗ. ಆದರೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ವೇಗ ಅಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದೇ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಟ್ಟ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ದಿಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಯಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಯಾವುದೇ ಬಿಡಿ ಕಾಯದ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಾಚಲ ನಿಜಕ್ಕೂ ಆ ಬಿಡಿ ಕಾಯದ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷವೇ ವಿನಾ ವೇಗವಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿರುವಂತೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಈ ಸತ್ಯಾಂಶ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಚಲನ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ A^0, A^1, A^2 ಮೊದಲಾದ

ಕಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ A_kಯ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ $\ddot{q}_k$ ಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ ಎಂದಾಯಿತು. A_0, A_1, A_2 ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕೆಲವಷ್ಟು ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು $\ddot{q}_k$ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಹ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿಬಿಡಬಹುದು ಎಂಬುದೇ ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ. $\ddot{q}_k$ಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾಗುವ A_0, A_1, A_2 ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ನ್ಯೂಟನ್ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಯಾದಂತೆ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳ (q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ) ಹಾಗೂ ವೇಗಗಳೇ (q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ) ಆ ಪ್ರಾಚಲಗಳು ಎಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅಂದ ಮೇಲೆ

$$\dot{q}_k = \alpha_k(q_0, q_1, q_2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ; } q_0, q_1, q_2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}) \quad k = 0, 1, 2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ} \qquad \ldots [1]$$

ಇಲ್ಲಿಯ α_k ಗಳು $q_0, q_0, q_1, q_1, q_2, q_2$ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ $\dot{q}_k$ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವಿಧಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಸೂಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು (ನೋನ್ ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್). α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳೇ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿನ ಬಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲ ತಿರುಳು. ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚರಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಉತ್ಕರ್ಷ ಘಟಕಗಳು (ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಷನ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಕಾಂಪೊನೆಂಟ್ಸ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯೋಣ. ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ a_0, a_1, a_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಕರ್ಷ ಘಟಕಗಳ ಒಟ್ಟು ಗುಂಪು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಕರ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರ (ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಷನ್ ಫೀಲ್ಡ್) ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಉತ್ಕರ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರವಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳು [1] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಚರಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಬಂಧನೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಾದರೋ ಚಲನೆಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹೊರಗಿರುವ ಕಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವ ಕಾರಣ ಒಳಕಾಯಗಳ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಒಳಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ, ವೇಗಗಳಿಂದಲೇ ಲೆಕ್ಕಹಾಕುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ.

[1] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಿಡಿ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಇಡೀ ಕಾಯ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ವೇಗಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಾಲ tಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಒಂದು ಸಮುದಾಯ (ಸಿಸ್ಟಮ್ ಆಫ್ ಸೆಕೆಂಡ್ ಆರ್ಡರ್ ಡಿಫರೆನಿಯಲ್ ಈಕ್ವೇಷನ್ಸ್) ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಯಾವುದಾದ ರೊಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ [$t=t_0$] ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳೂ $[q_0(t_0), q_1(t_0), q_2(t_0)]$ ಇತ್ಯಾದಿ ಜೊತೆಗೆ ವೇಗಗಳೂ $[\dot{q}_0(t_0), \dot{q}_1(t_0), \dot{q}_2(t_0)]$ ಇತ್ಯಾದಿ ತಿಳಿದಿರುವುದಾದರೆ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಏಕೈಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿ (ಯುನೀಕ್ ಸೊಲ್ಯೂಷನ್) q_kಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ tಯ ಪ್ರಕಟ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು: $q_k = q_k(t)$, [k=0, 1, 2, ಇತ್ಯಾದಿ]. ಇದರಿಂದ ಭೂತಕಾಲ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳ ಎಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಯಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ (ಹಾಗೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವೇಗಗಳಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ) ಎಂಬುದನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಃ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಇದೇ ಅಭಿಜಾತ ಚಲನಸಿದ್ಧಾಂತದ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವ (ಡಿಟರ್ಮಿನಿಸಮ್). ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವದ ಫಲವಾಗಿ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಸ್ವಂತೇಚ್ಛೆಯ ಚಲನೆಗೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಅವಕಾಶ ಉಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವಿಂದಲೂ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ಮರಳಿಸಲು ಆಧುನಿಕ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ನೆರವೂ ಸಾಲ ದಾಗುವುದು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ನಿದರ್ಶನದಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತತಾತತ್ತ್ವದ ಅನ್ವಯಿಕತೆಗೆ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶವಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇನ್ನೂ ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಖಚಿತ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಅಭಿಜಾತ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಉದ್ದೇಶತಃ ಭಂಗವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನಿಂತಿದೆ ಎಂಬುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವದ ಮೇರೆಗೆ ತ್ರಿಕಾಯ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಲ t ಆಗಿರುವಾಗ A_0, A_1, A_2 ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $q_0(t) \equiv 0, q_1(t) = 1+t_2, q_2(t) = -(1+t_2)$ ಆಗಿರಬಹುದು. (ಎಂದಿನಂತೆ ಮೂಲ ಬಿಂದುವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ A0 ಕಾಯ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿರನಿಶ್ಚಲ; ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು A0 ಯ ಪ್ರಾಚಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ). ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚರ ಕಾಯಗಳ ವೇಗಪ್ರಾಚಲಗಳು $\dot{q}_1(t) = 2t, \dot{q}_2(t) = -2\text{t}$ ಆಗಿಯೂ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲಗಳು $\ddot{q}_1(t) = 2, \ddot{q}_2(t) = -2\text{ t}$ ಆಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗಳನ್ನು [1] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ q_0, q_1, q_2 ಮತ್ತು ಕಾಯಗಳ ವೇಗ $\dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2$ ಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಹಾಗೂ ಅಂಥ ಮಾರ್ಗಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡನ್ನು ನಿದರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದು ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ:

[ಮಾರ್ಗ 1] : $$\ddot{q}_1 = \alpha_1(q_0, q_1, q_2; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2) \equiv 2$$

$$\ddot{q}_2 = \alpha_2(q_0, q_1, q_2; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2) \equiv -2$$

[ಮಾರ್ಗ 2] : $$\ddot{q}_1 = \alpha_1(q_0, q_1, q_2; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2) \equiv -2\frac{1}{2}(q_1 + q_2)$$

$$\ddot{q}_2 = \alpha_2(q_0, q_1, q_2; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2) \equiv -2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2)$$

α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ (ನ್ಯಾಯವಾಗಿಯೇ) ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರವೇ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾರಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗಗಳ α_kಗಳಿಗೂ $\ddot{q}_k$ಗಳಿಗೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಕೇವಲ ಕಾಕತಾಳೀಯ ಎಂದಾಯಿತು. ಇಂಥ ಕಾಕತಾಳೀಯತೆಗಳ ವಿವರ ತನಿಖೆಗಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಅನುರೂಪ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.[ಇಲ್ಲಿ $q_k(t_0)$ ಮತ್ತು $\dot{q}_k(t_0)$ ಪ್ರಾಚಲಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು t=t0 ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳು : k = 1, 2]:

(ಪರಿಹಾರ 1) :

$$q_k = q_k(t) = q_k(t_0) + (t - t_0)\dot{q}_k(t_0) + (-)l^{k+1}(t - t_0)^2$$

(ಪರಿಹಾರ 2) :

$$q_k = q_k(t) = (-1)^{k+1}\ (t - t_0)^2 + \frac{1}{2}\{(-1)^k$$

$$[q_2(t_0) - q_1(t_0)] + (-1)^k\ (t - t_0)[\dot{q}_2(t_0)$$

$$\dot{q}_1(t_0)] + [\cos(t - t_0)]\ [q_2(t_0) + q_1(t_o)]$$

$$+ [\sin\ (t - t_0)]\ [\dot{q}_2(t_0) - \dot{q}_1(t_0)]\}$$

ಆದಿಯಲ್ಲೇ ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವ ದತ್ತಾಂಶಗಳಂತೆ

$q_1(t_0) = 1 + t_0{}^2$, $q_2(t_0) = -1(1 + t_0{}^2)$.

$\dot{q}_1(t_0) = 2t_0$, $\dot{q}_2(t_0) = = -2t_0$

ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮೇಲಿನ ಪರಿಹಾರಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಐಕ್ಯವಾಗಿ ಎರಡೂ $q_1 = 1 + t^2, q_2 = -(1 + t^2)$ ಎಂಬ ಫಲಗಳನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಯಗಳು ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತ ವೈಖರಿಯಲ್ಲೇ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾರ್ಗ 1 ಕಾಕತಾಳಿಯವೋ ಮಾರ್ಗ 2 ಕಾಕತಾಳೀಯವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಲು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ $\ddot{q}_k$ಗಳಂತೆಯೇ $\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಕೂಡ q_kಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ [ಉದಾ:ಗೆ $2t = \dot{q}_1 = q_1 + q_2 + 2\sqrt{q1^{-1}}; -2t = \dot{q}_2 = q_1 + q_2 - 2\sqrt{q1^{-1}}$] ಚಲನೆಗಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕಾಕತಾಳೀಯತೆಯನ್ನೂ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಿಡಿ ಕಾಯದ ಮೇಲೆ ಕಾಯಗಳ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು ಆ ಬಿಡಿ ಕಾಯದ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ $\ddot{q}_k$ ಯಲ್ಲೇ ವಿನಾ ವೇಗ $\dot{q}_k$ ಯಲ್ಲಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಕಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ಮಾರ್ಗ 1 ಸೂಕ್ತವೋ ಮಾರ್ಗ 2 ಸೂಕ್ತವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ನಿಜಕ್ಕೂ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನಿಂದ ಕದಲಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಚಲನೆಯ ಪ್ರಕಾರ $t_0 = \pi$ ವೇಳೆಗೆ $q_1(\pi) = 1 + \pi^2, q_2(\pi) = -(1 + \pi^2), \dot{q}_1(\pi) = 2\pi,\ \dot{q}_2(\pi) = -2\pi$ ಎಂಬ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿರುವ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ $q_1(\pi) = 1 + 3\pi^2, q_2(\pi) = -(1 + 3\pi^2), \dot{q}_1(\pi) = 6\pi, \dot{q}_2(\pi) = 0$ ಆಗುವಂತೆ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸದಿರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ (ಅಂದರೆ $t \geq \pi$ ಆದಾಗ) ಪರಿಹಾರ 1 ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರ 2 ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಭಿನ್ನ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ (ಇವನ್ನು ತಾಳೆನೋಡಲು ಹಿಂದಿನ ಪರಿಹಾರೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ $t_0 = \pi$ ಬೆಲೆ ಆದೇಶಿಸಬೇಕು):

(ಪರಿಹಾರ 1) : $q_1 = q_1(t) = 1 + t^2 + 4\pi t - 2\pi^2$

$q_2 = q_2(t) = -(1 + t^2 - 2\pi t + 4\pi^2)$

(ಪರಿಹಾರ 2) : $q_1 = q_1(t) = 1 + t^2 - 3\pi \sin t + \pi t + \pi^2$

$q_2 = q_2(t) = -(1 + t^2 + 3\pi \sin t + \pi t + \pi^2)$

ಈಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಲ್ಲಟೋತ್ತರ ನಡೆವಳಿಕೆ ಪರಿಹಾರ 1ಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ಪರಿಹಾರ 2ಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೋ (ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದಾದರೂ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದೋ) ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಎಂತಲೇ ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಆ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನೇ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶದ ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗದೆಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಂತೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಬಲ್ಲ ಎಲ್ಲ (ಸಜೀವ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಜೀವ) ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಇವು ಮೊದಲೇ ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಪಲ್ಲಟ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಂಬಿದ್ದಂತೆ ಕೇವಲ ಕೃತಕವಾದ ಹೊರಗಿನ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪಗಳ ಫಲವಾಗುವ ಬದಲು ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಆಂತರಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನವೇ ಆಗಿರಬೇಕಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ. ನಿಸರ್ಗವಾದರೂ ಇಂಥ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಯೇ ಇದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಸೂಚ್ಯ ಪುರಾವೆಗಳಾಗಿವೆ. ನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹೀಗೆ ಸಡಿಲಗೊಂಡಾಗ [1] ಸಮೀಕರಣಗಳು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು (ಮೋಸ್ಟ್ ಪ್ರಾಬಬಲ್ ವ್ಯಾಲ್ಯೂಸ್) ಮಾತ್ರವೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾತ್ತದೆ. ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವಾಗಲೂ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ α_k ವಾಸ್ತವ ನಡೆವಳಿಕೆಗೂ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಪರಿಹಾರಗಳಿಗೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೇ ತಲೆದೋರುತ್ತಲಿದ್ದು ಆಯ್ದ α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ ಕಾಕತಾಳೀಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೇ ಜೈವಿಕ ಕಣಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಿತ ಸ್ವಂತೇಚ್ಛೆಯ ಚಲನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು.

ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು (ಕೋಆರ್ಡಿನೇಟ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮೇಷನ್ಸ್) ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನಪ್ರಾಚಲಗಳಿಂದಲೂ $\dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2$ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇಗಪ್ರಾಚಲಗಳಿಂದಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು q_k , $\dot{q}_k$ ಗಳಷ್ಟೇ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಇತರ ಪ್ರಾಚಲಗಳೂ ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಮನಗಾಣಲು $\bar{q}_0, \dot{\bar{q}}_0, \bar{q}_1, \dot{\bar{q}}_1, \bar{q}_2, \dot{\bar{q}}_2$ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನ. ವೇಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಚರಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸೂಕ್ತ $\bar{f}_k$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು

$$\bar{q}_k = \bar{f}_k(q_0, q_1, q_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}); \ (\dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})\ k=0,1,2 \ \text{ಇತ್ಯಾದಿ} \ \ldots\ldots (2)$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಪ್ರಾಚಲ $\bar{q}_k$ ಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಕಾಲ t ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅವಕಲಿಸಿದರೆ (ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯೇಟ್)

$$\dot{\bar{q}}_k = \frac{d\bar{q}_k}{dt} = \frac{dq_0}{dt}\frac{\partial \bar{f}_k}{\partial q_0} + \frac{dq_1}{dt}\frac{\partial \bar{f}_k}{\partial q_1} + \text{ಇತ್ಯಾದಿ} + \frac{d\dot{q}_0}{dt}\frac{\partial \bar{f}_k}{\partial \dot{q}_0} + \frac{d\dot{q}_1}{dt}\frac{\partial \bar{f}_k}{\partial \dot{q}_1} +$$

$$\text{ಇತ್ಯಾದಿ} = \sum_{(l)} \left(\dot{q}_l \frac{\partial \bar{f}_k}{\partial q_l} + \ddot{q}_l \frac{\partial \bar{f}_k}{\partial \dot{q}_l} \right)$$ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ $\alpha l\,(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ};\ \dot{q}_0, \dot{q}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ) ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕವನ್ನು α_l ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷೇಪ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಾಗ (1) ಸಮೀಕರಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ $\ddot{q}_l = \alpha_l$ ಆಗುವುದರಿಂದ

$$\dot{\bar{q}}_k = \sum_{(l)} \left(\dot{q}_l \frac{\partial \bar{f}_k}{\partial q_l} + \alpha_l \frac{\partial \bar{f}_k}{\partial \dot{q}_l} \right) = \bar{g}_k\ (q_0, q_1, q_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ};\ \dot{q}_0, \dot{q}_1,$$

$\dot{q}_2$,ಇತ್ಯಾದಿ) q_0, q_1, q_2, ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗಲಿ ....[3]

$\bar{f}_k$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಕವಿರುವಾಗ [2], [3] ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಹಳೆಯ q_k, $\dot{q}_k$ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಹೊಸ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$, ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು:

$$q_k = f_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ};\ \dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2\ \text{ಇತ್ಯಾದಿ});$$

$$\dot{q}_k = g_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ};\ \dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2\ \text{ಇತ್ಯಾದಿ});$$

k=0,1,2 ಇತ್ಯಾದಿ .... 4]

[2], [3], [4] ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ $q_l, \dot{q}_l$ ಕೊಟ್ಟಾಗ $\bar{q}_k$, $\bar{q}_k$ ಗಳನ್ನೂ, ವಿಲೋಮತಃ $\bar{q}_1, \dot{\bar{q}}_1$ ಕೊಟ್ಟಾಗ qk, $\dot{q}$ k ಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಬಹುದಾದ ಕಾರಣ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು $\bar{q}_k$, $\dot{\bar{q}}_k$ ಗಳು ಸಹ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳಷ್ಟೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂತಲೇ $\bar{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಂದೂ $\dot{\bar{q}}_k$ಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ವೇಗನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಂದೂ (ಜನರಲೈಸ್ಡ್ ಕೋಆರ್ಡಿನೇಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ವೆಲಾಸಿಟೀಸ್) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಮ್ಮ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೇವಲ ಚಿತ್ರ (1) ರಿಂದಲೇ ಉಗಮಿಸುವಾಗ A0 ಕಾಯವೊಂದರ ಸ್ಥಾನ ಗೊತ್ತಾದ ಬಳಿಕ A1ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು ಒಂಟಿ ನಿರ್ದೇಶಕ q_1=A0A2 ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಕು, A2ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು q_2=A0A2 ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಕು ಎಂದೆಲ್ಲ ಅನ್ನಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಾದರೋ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬೇಕಾದುದೇನಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ A2ರ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಪ್ರಾಚಲ $\bar{q}_2$ರ ಜೊತೆಗೆ $\bar{q}_0, \dot{q}_0, q_1, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2, q_3, \dot{\bar{q}}_3$, ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಬಹುದು. (ನಿಜಕ್ಕೂ A2ಕ್ಕೂ $\bar{q}_2$ಕ್ಕೂ ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು.) ಅಂದಮೇಲೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದಾಯಿತು. ಈಗ (3) ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅವಕಲಿಸಿ $\ddot{q}_l$ಗೆ aℓನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದರೆ

$$\ddot{\bar{q}}k = \sum_{(l)} \left(\dot{q}l \frac{\partial \bar{g}_k}{\partial ql} + \alpha\, l \frac{\partial \bar{g}_k}{\partial \dot{q}l} \right)$$

ಎಂದಾಗುವುದು. (4) ಸಮೀಕರಣಗಳು ನೀಡುವ ql, $\dot{q}l$ ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೊನೆಯ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ $\ddot{\bar{q}}_k$ ಪ್ರಾಚಲ (ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು) $\bar{q}_0, \dot{q}_0, \bar{q}_1, \dot{\bar{q}}_1$, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ :

$$\ddot{\bar{q}}_k = \bar{\alpha}_k\ (\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ; } \dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ} \quad ......[5]$$

(1) ಹಾಗೂ (5) ಸಂಬಂಧಗಳಿಗಿರುವ ಸಾದೃಶ್ಯ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗಳು ಕೂಡ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕ್ಕೃತ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ವೇಗಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. $\bar{\alpha}_0, \bar{\alpha}_1, \bar{\alpha}_2$ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಉತ್ಕರ್ಷ ಘಟಕಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಗುಂಪಿಗೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಪ್ರಾಚಲ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಗಾಗಿ ಈಗ ಒಂದು ಸರಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತ್ರಿಕಾಯ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಮೂಲ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳು ಕೆಳಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿರುವಂತೆ ಇವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. :

$$\dot{q}_0 = \alpha_0 \equiv 0\ ; \ddot{q}_1 = \alpha_1 \equiv 2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0$$

$$\ddot{q}_2 = \alpha_2 \equiv -2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0$$

(q_0=0 ಆದೇಶಿಸಿದರೆ ಇವು ಹಿಂದೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ ತ್ರಿಕಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವರ್ಣನಾಮಾರ್ಗ 2ಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತವೆ.) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲ ಪ್ರಾಚಲ qk, $\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಕೆಳಗಿನ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ:

$$\bar{q}_0 = \bar{f}_0 \equiv q_0 + \dot{q}_1 ; \bar{q}_1 = \bar{f}_1 = q_1 + \dot{q}_1 ; \bar{q}_2 = \bar{f}_2 = q_2 + \dot{q}_1 \quad ...(2)$$

ಇವನ್ನು ಅವಕಲಿಸಿ $\ddot{q}_1 = \alpha_1$ ಆದೇಶಿಸಿದರೆ

$$\bar{q}_0 = \bar{g}_0 \equiv \dot{q}_0 + 2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0$$

$$\dot{\bar{q}}_0 = \bar{g}_1 + \dot{q}_1\ 2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0 \quad ....(3)$$

$$\dot{\bar{q}}_2 = \bar{g}_2 + \dot{q}_2\ 2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0$$

qk, $\dot{q}_k$ ಗಳಿಗಾಗಿ [2’] [3'] ಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಲ್ಲಿ

$$q_0 = f_0 \equiv 2 + 2\bar{q}_0 - \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2) - \dot{\bar{q}}_1$$

$$q_1 = f_1 \equiv 2 + \bar{q}_0 + \frac{1}{2}(\bar{q}_1 - \bar{q}_2) - \dot{\bar{q}}_1$$

$$q_2 = f_2 \equiv 2 + \bar{q}_0 - \frac{1}{2}(\bar{q}_1 - \bar{q}_2) - \dot{\bar{q}}_1$$

$$\dot{q}_0 = g_0 \equiv -2 - \bar{q}_0 + \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2) + \dot{\bar{q}}_0$$

$$\dot{q}_1 = g_1 \equiv -2 - \bar{q}_0 + \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2) + \dot{\bar{q}}_1$$

$$\dot{q}_2 = g_2 \equiv -2 - \bar{q}_0 + \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2) + \dot{\bar{q}}_2$$

ಪುನಃ [3’]ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಅವಕಲಿಸಿ ಅನಂತರ $\ddot{q}_l = \alpha_l$ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ [4] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ qk, $\dot{q}_k$ ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ಆದೇಶಿಸಿದರೆ ಪರಿವರ್ತಿತ $\bar{\alpha}_k$ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ:

$$\ddot{\bar{q}}_0 = \bar{\alpha}_0 \equiv \dot{\bar{q}} - \frac{1}{2}(\dot{\bar{q}}_1 + \dot{\bar{q}}_2)$$

$$\ddot{\bar{q}}_1 = \bar{\alpha}_1 \equiv 2 + \bar{q}_0 + \dot{\bar{q}}_0 - \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2 + \dot{\bar{q}}_1 + \dot{\bar{q}}_2)$$

$$\ddot{\bar{q}}_2 = \bar{\alpha}_2 \equiv -2 + \bar{q}_0 + \dot{\bar{q}}_0 - \frac{1}{2}(\bar{q}_1 + \bar{q}_2 + \dot{\bar{q}}_1 + \dot{\bar{q}}_2) ......[5']$$

ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕ akಗಳು qk ಸ್ಥಾನಪ್ರಾಚಲಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದವೇ ಹೊರತು ವೇಗಪ್ರಾಚಲ $\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಿವರ್ತಿತ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕ $\bar{\alpha}_k$ ಗಳಾದರೋ ಸ್ಥಾನಪ್ರಾಚಲ, $\bar{q}$ k ವೇಗಪ್ರಾಚಲ $\dot{\bar{q}}_k$ ಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನು ಮುಂಚೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರ್ಯಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನು ಸರಳತರ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಲ್ಲ ಅದೃಷ್ಟಕರ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳೂ ಇರಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೂ ಯೂಕ್ಲಿಡೀಯ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ (ಯೂಕ್ಲೀಡಿಯನ್ ಇಂಟರ್ಪ್ರಿಟೇಷನ್) ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಅಪವಾದವಾಗುವ ಕೆಲವೇ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲಿನ [2] ಕೂಡ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು A0 ಗುರುತಿನಿಂದ $\dot{q}_1$ 1 ದೂರದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ A ಎಂಬ ಬಿಂದುವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಚಿತ್ರ 1) ಆಗ ಹಳೆಯ qk=ಸಚಿಹ್ನ ದೂರ A_0A_k ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರಕಾರವೇ ಹೊಸ $\bar{q}$ k=ಸಚಿಹ್ನದೂರ AA_k ಆಗುವುವು (k=0,1,2). ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿನ A ಬಿಂದು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವೆಂಬುದನ್ನು

ಮರೆಯಲಾಗದು. A ಬಳಿ ಯಾವ ಕಾಯವೂ ಇರಬೇಕಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ Aಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ A_0 ಕಾಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ $A_k A_l$ ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೂರದ ಬೆಲೆ ಹಳೆಯ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದಾಗ ಯಾವ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೋ ಹೊಸ ಪ್ರಾಚಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದಾಗಲೂ ಅದೇ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು:

$$\text{ದೂರ} \quad A_k \ A_l = |q_k - q_l| = |\overline{q}_k - \overline{q}_l|$$

ಈ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಐಸೊಮಾಪನಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಐಸೋಮಿಟ್ರೀಸ್). ಐಸೋಮಾಪನಗಳಿಗೆ [2'] ಒಂದು ಸರಳ ನಿದರ್ಶನ. ಆಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ $\overline{q}\,k$ಗೂ A_k ಕಾಯಕ್ಕೂ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಐಸೊಮಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ $\overline{q}\,k$, A_k ಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. (A_0ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ $\overline{q}$'ನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಾಗ A_1ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ; ನಿಜಕ್ಕೂ (4') ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ A_1ರ ಸ್ಥಾನ ತಿಳಿಯಲು $\overline{q}\,1$ರ ಜೊತೆಗೆ $\overline{q}_0, \overline{q}\,2$ ಹಾಗೂ $\dot{\overline{q}}\,1$ ಇವಿಷ್ಟೂ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ).

ಇದುವರೆಗಿನ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಉತ್ಕರ್ಷ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಅದರೊಳಗಿನ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಒಂದಷ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ರಚನೆ (ಆರ್ಬಿಟ್ರರಿ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್) ಇರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸ್ಫುರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವೇನೂ ಹಿಡಿದಿರಲಾರದು. ಹಾಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ನಿಸರ್ಗಮಾನ್ಯ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳ ರಚನೆ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಸಹ ನ್ಯೂಟನ್ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ವಿಚಾರಸರಣಿಯ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವ (ಸೂಪರ್ಪೊಸಿಷನ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕವನ್ನೂ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಕಾಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಏಕೈಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ವೇಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಪ್ರಾಚಲ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಲು ದೂರವಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವದ ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಐಸೊಮಾಪನಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಹೊಸ ಪ್ರಾಚಲ $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಬಂಧನೆಯುನ್ನೂ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. q_k ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವಾಗ A_0 ಕಾಯವನ್ನು ಮೂಲ ಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ದ ಕಾರಣ $q_0 = 0$ ಆಗಿ A_0 ಚಿರನಿಶ್ಚಲವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ A_0ಗೆ ನಿಶ್ಚಲತೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ್ದೇ $q_k, \dot{q}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ದೋಷವೆಂದೂ ಸಂಸ್ಕರಿತ $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳಾದರೋ ನಿಜವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ A_0ಗೂ ಇರಬಹುದಾದ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆಯನ್ನು (ಆ್ಯಬ್ಸಲ್ಯೂಟ್ ಮೋಷನ್) ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಬಲ್ಲವೆಂದೂ ನ್ಯೂಟನ್ ಬಗೆದ. A_0ಯಂಥ ಕಾಯಗಳಾವುವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸದಿರುವ ನಿಜವಾದ ಆಕಾಶವೊಂದಿದೆ. $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳು ಆ ನೈಜ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀಕಗಳು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಆಕಾಶದ ನಿರಪೇಕ್ಷತಾ ತತ್ತ್ವ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಆ್ಯಬ್ಸಲ್ಯೂಟ್ ಸ್ಪೇಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ತತ್ತ್ವ ಕೇವಲ ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ (1879–1955) ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳಾದರೂ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಿತವಾಗುವ ಕಾರಣ (ಸಮೀಕರಣ) [2], [3]ಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು) $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೂ ಕಾಯಗಳ ಆಸರೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸೂಕ್ತ $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವವೂ, ಜೊತೆಗೆ ನಾವು ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ನಿರೂಪಿಸಲಿರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ಹಾಗೂ ದೂರಸಂವೇದನಾತತ್ತ್ವಗಳೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅರ್ಹತೆ ಇದೆ. ಈ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದಬಲ್ಲ $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಗಳನ್ನು ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಂದೂ ಅವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಜಡತಾಕಾಶವೆಂದೂ (ಇನರ್ಷಿಯಲ್ ಕೋ ಆರ್ಡಿನೇಟ್ಸ್/ಸ್ಪೇಸ್) ಹೆಸರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸೂಕ್ತ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಕಾಯದ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕ $\overline{\alpha}_k$ ಯನ್ನು A_0, A_1, A_1 ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಕಾಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, $\overline{\alpha}_{k0}, \overline{\alpha}_{k1}, \overline{\alpha}_{k2}$ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಭಿನ್ನಪದಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಹುದು ಹಾಗೂ $\overline{\alpha}_{kl} = \alpha_{kl}\ (\overline{q}_k ; \overline{q}_l)$ ಪದ (ಇದನ್ನು Akಯ ಮೇಲೆ Al ನ ಪ್ರಭಾವದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಗಣಿಸಬೇಕು) ಎಲ್ಲ ವೇಗ ಪ್ರಾಚಲಗಳಿಂದಲೂ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು A_k, A_l ಎರಡು ಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನಾವು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿರುವಂಥ ಗಿರಕಿರಹಿತ ಸರಳರೇಖಾಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವದ ನಿಖರ ನಿರೂಪಣೆ: ಅಂದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪ್ರಕಾರ

$$\overline{\alpha}_k \equiv \overline{\alpha}_{k0}(\overline{q} ; \overline{q}_0) + \overline{\alpha}_{k1}(\overline{q}_k ; \overline{q}_1) + \overline{\alpha}_{k2}(\overline{q}_k ; \overline{q}_2) + \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}$$

$$= \sum_{(l)} \overline{\alpha}_{kl} (\overline{q}_k ; \overline{q}_l) ; k = 0, 1, 2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ} \qquad ....[6]$$

ಆಗುವಂತೆ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳ ಒಂದು ಐಸೊಮಾಪನ $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_k$ ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬೇಕು ಎಂದಾಯಿತು. ನ್ಯೂಟನ್ ವಿಚಾರಸರಣಿಯ ಎರಡನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ತತ್ತ್ವ (ರಿಆ್ಯಕ್ಷನ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್) ಅಥವಾ ತೃತೀಯ ಚಲನ ನಿಯಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. $\overline{q}_k, \dot{\overline{q}}_l$ ಗಳ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ (ಆ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ¸ÁÜÁ¬ÀÁÃè A_k, A_l ಕಾಯಗಳಿರಲಿ, ಬಿಡಲಿ)

$$m_k \overline{\alpha}_{kl} (\overline{q}_k ; \overline{q}_l) + m_l \overline{\alpha} l_k (q_l ; \overline{q}_k) = 0 \qquad ....[7]$$

ಆಗುವಂತೆ m_0, m_1, m_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಅಶೂನ್ಯ ನಿಯಂತಾಂಕಗಳನ್ನು (ನಾನ್‌ಜೀರೋ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟ್ಸ್) ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ತೃತೀಯ ಚಲನ ನಿಯಮದ ನಿರೂಪಣೆ. ನಿಯತಾಂಕ m_K ಗೆ A_K ಕಾಯದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ (ಮ್ಯಾಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಯೋಗಕಾರನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ಕದಲಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವಾಗ A_Kಯನ್ನೂ ಶಿಷ್ಟರಚನೆಯ ಇತರ ಕೆಲವು ಕಾಯಗಳನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಮೂಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಸಂವೃತ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ರೂಪಿತ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಂದ A_Kಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ m_K ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪತ್ತೆಯಾಗಿಬಿಡುವುದುಂಟು. m_K ಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದಾದ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂವೃತ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ತ್ರಾಸು ಅಥವಾ ತಕ್ಕಡಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಬ್ಯಾಲನ್ಸ್/ಸ್ಕೇಲ್ಸ್). ಸೌರವ್ಯೂಹದಂಥ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಬೃಹತ್ಕಾಯಗಳನ್ನಾದರೋ (ಸೂರ್ಯ, ಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದವು) ಇಚ್ಛೆ ಬಂದಂತೆ ಕದಲಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ; ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಮೂಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಅದರೊಳಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಒದಗಿಬರಬಹುದಾದ ಕೆಲ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಮಿ, ಚಂದ್ರ) ಸಂಕೀರ್ಣ ತ್ರಾಸುಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು m_K ಗಳನ್ನು [6] [7] ರಂಥ ಸಮೀಕರಣ ಗಳಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬೇಕಾಗುವುದು. (ಸೌರವ್ಯೂಹ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂಥ ಸರಳರೇಖಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಗಿರಕಿರಹಿತ ಸರಳರೇಖಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಾವು ಇದುವರೆಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸಿರುವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮಪಡುವುದೇ ಆದರೆ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ (ತ್ರೀ ಡೈಮೆನ್ಷನಲ್ ಸ್ಪೇಸ್)

ಚಲಿಸುವ ಗಿರಕಿಸಹಿತವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.) ಸಮೀಕರಣ [7] ರ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಪದಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಕ್ರಿಯೆ (ಆ್ಯಕ್ಷನ್) ಎಂದೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ (ರಿಆ್ಯಕ್ಷನ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಿಮಾಣತಃ ಸಮ, ಆದರೆ ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ : $m_k \bar{\alpha}_{kl} = -m_l \bar{\alpha}_{lk}$. ನಿಸರ್ಗಮಾನ್ಯ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿಮ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಇಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯೇ ದೂರ ಸಂವೇದನಾ ತತ್ತ್ವ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಡಿಸ್ಟನ್ಸ್ –ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಫೋರ್ಸಸ್). ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ A_K ಕಾಯದ ಮೇಲೆ A_l ಕಾಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ $\bar{\alpha}_{kl}(\bar{q}_k;\bar{q}_l)$ ಉತ್ಪನ್ನ A_K, A_l ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೂರವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. (ಚಿತ್ರ1)ರ ಪ್ರಕಾರ ದೂರ $A_kA_l=q_k-q_l$ (ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಚಿಹ್ನಾಯುಕ್ತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ), ಹಾಗೂ ಐಸೋಮಾಪನಗಳ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ $q_k - q_l = \pm(\bar{q}_k;\bar{q}_l)$ ಆಗುವ ಕಾರಣ ದೂರ ಸಂವೇದನಾ ತತ್ತ್ವದ ಗಣಿತೀಯ ನಿರೂಪಣೆ

$$\bar{\alpha}_{kl}(\bar{q}_k;\bar{q}_l) \equiv \bar{\beta}_{kl}(\bar{q}_k - \bar{q}_l) \text{........[8]}$$

ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು. $\bar{\beta}_{kl}$ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನ (ಫಂಕ್ಷನ್ ಆಫ್ ಒನ್ ವೇರಿಯಬಲ್); $\bar{\alpha}_{kl}$ ಆದರೋ $\bar{q}_k;\bar{q}_l)$ ಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆದಿಮ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ [6], [7], [8] ಸಮೀಕರಣಗಳು ನಿಸರ್ಗಮಾನ್ಯ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆಂದಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ದೂರಸಂವೇದನಾತತ್ತ್ವಗಳು ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲೇಬೇಕಾದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿಸರ್ಗ ನಿಯಮಗಳೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸೌರವ್ಯೂಹದಂಥ ಮಿತವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ಇದುವರೆಗೆ ಮಾನವನ ಕೈಗೆಟುಕಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಈ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸಿರುವ ಯಶಸ್ಸು ನಿಜಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅದ್ಭುತವೆಂದರೆ ಇಂಥ ಅನ್ವಯಗಳ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವೇ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮೇಲಿನ [6], [7], [8], ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಗತಿಗೂ ದಾರಿದೀಪಗಳಾದ ಮೂರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಹಂಗಾಮಿ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸುತ್ತೇವೆ:

$$\bar{V} = \bar{V}(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$\equiv -\frac{1}{2}\sum_{(k)} m_k \left\{ \sum_{(l)} \int \bar{\beta}_{kl}(\bar{q}_k - \bar{q}_l)\, d(\bar{q}_k - \bar{q}_l) \right\}$$

$$\bar{T} = \bar{T}(\dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \equiv \frac{1}{2}\sum_k m_k \dot{\bar{q}}_k^{\,2}$$

$$\bar{E} = \bar{E}(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$\equiv V(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ಇತ್ಯಾದಿ } + \bar{T}(\dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \dot{\bar{q}}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}) \text{ ....[9]}$$

ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಭವೋತ್ಪನ್ನ, ಚಲನೋತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್, ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ ಫಂಕ್ಷನ್, ಟೋಟಲ್ ಎನರ್ಜಿ ಫಂಕ್ಷನ್), $\bar{q}$ kಯನ್ನು ಕುರಿತು ($-\bar{V}$)ಯನ್ನು ಅಂಶತಃ ಅವಕಲಿಸಿದರೆ (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯೇಷನ್)

$$-\frac{\partial \bar{V}}{\partial \bar{q}_k} = \frac{1}{2}\sum_{(l)} m_k \bar{\beta}_{kl}(\bar{q}_k - \bar{q}_l) - \frac{1}{2}\sum_{(l)} m_l \bar{\beta}_{lk}(\bar{q} - \bar{q}_k)$$

ಎಂದಾಗುವುದು. [8], [7], [6] ಸಂಬಂಧಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇದರ ಬಲ ಪಾರ್ಶ್ವವನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಿದಾಗ

$$-\frac{\partial \bar{V}}{\partial \bar{q}_k} = \frac{1}{2}\sum_{(l)} m_k \bar{\alpha}_{kl}(\bar{q}_k;\bar{q}_l) - \frac{1}{2}\sum_{(l)} m_l \bar{\alpha}_{lk}(\bar{q}_l;\bar{q}_k)$$

$$= m_k \sum_{(l)} \bar{\alpha}_k(\bar{q}_k;\bar{q}_l) = m_k \bar{\alpha}_k \qquad \text{.........[10]}$$

ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. $-\frac{\partial \bar{V}}{\partial \bar{q}_k} = m_k \bar{\alpha}_k$ ಗೆ A_k ಕಾಯದ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುವ (ಅಭಿಜಾತ) ಬಲ ಎಂದು ಹೆಸರು(ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಫೋರ್ಸ್). ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಅಣು ಪರಮಾಣುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳ ಚಲನಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಕದಲಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರದ ಕಾಯವೊಂದರ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕ

$$\bar{\alpha}_k = \bar{\alpha}_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ }; \dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು}$$

($\bar{\alpha}_k$ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವಷ್ಟು $\bar{q}$, $\dot{\bar{q}}$ ಪ್ರಾಚಲಗಳು ಪ್ರಾಣಿಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾದವು) ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗಡೆ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಇಡೀ ಪರಿಸರದ ಚಲನೆಗಳ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳ ಸ್ನಾಯುಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಸಂವೇದಿಸುವುದು $m_k\bar{\alpha}_k$ ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನೇ ವಿನಾ $\bar{\alpha}_k$ ಯದನ್ನಲ್ಲ. (ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿ ಸರಿಸುವುದು ಸುಲಭ, ಕಲ್ಲುಬಂಡೆ ಕದಲಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.) ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಬಲದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೂಲಸ್ಫೂರ್ತಿ ಒದಗಿ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಅನಂತರ ಬಲವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೂ ಈ ಜೈವಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಿನ್ನೆಲೆ. (ಎಂತಲೇ ಗ್ರಹಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಂಥ ನಿರ್ಜೀವ ಕಾಯವೊಂದು ಬಲಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬ ರೂಢಿಯ ರೂಪಕೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಗ್ರಹಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ $m_k\bar{\alpha}_k$ ಪದ $\bar{\alpha}_k$ ಯಂತೆಯೇ ಕೇವಲ ಒಂದು ಗಣಿತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲವೆಂದು ಕರೆದಾಗ್ಯೂ ಸೂರ್ಯನಾಗಲಿ ಬೇರಾವುದೇ ಕಾಯವಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ಸಂವೇದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಸಂವೇದಿತ ಬಲ ಅನಗತ್ಯ.) ಈಗ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಭವೋತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಚಲನೋತ್ಪನ್ನದತ್ತ ಹೊರಳಿಸಿದಲ್ಲಿ $-\frac{\partial \bar{V}}{\partial \bar{q}_k} = m_k \bar{\alpha}_k$ ಆದಂತೆಯೇ $\frac{\partial \bar{T}}{\partial \dot{\bar{q}}} = m_k \dot{\bar{q}}$ ಆಗುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು; $\frac{\partial \bar{T}}{\partial \dot{\bar{q}}_k}$ ಆಂಶಿಕಾವಕಲನಾಂಕಕ್ಕೆ A_k ಕಾಯದ (ಅಭಿಜಾತ) ಸಂವೇಗ (ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಮೊಮೆಂಟಮ್= $m_k \dot{\bar{q}}$ k =ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ X ವೇಗ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ A_kಯ ಸಂವೇಗ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ $\frac{d(m_k \dot{\bar{q}}_k)}{dt}$ ದರವೇ A_k ಕಾಯದ (ಅಭಿಜಾತ) ಸಂವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ (ರೇಟ್ ಆಫ್ ಇನ್‌ಕ್ರೀಸ್ ಆಫ್ ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಮೊಮೆಂಟಮ್). ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ತತ್ತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ m_k ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕವಾಗಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಈ ಸಂವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ $m_k \frac{d\dot{\bar{q}}_k}{dt} = m_k \ddot{\bar{q}}_k$ ಗೆ ಸಮವಾಗುತ್ತದೆ. A_k

ಕಾಯ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ [5] ಸಮೀಕರಣಗಳ $\ddot{\bar{q}}_k = \bar{\alpha}_k$ ಎಂಬ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಚಲಿಸುವುದಾದರೆ $m_k \ddot{\bar{q}}_k = m_k \bar{\alpha}_k$ ಆಗಬೇಕಷ್ಟೆ. ಸಂವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ=ಬಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಸಮೀಕರಣ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ದ್ವಿತೀಯ ಚಲನ ನಿಯಮ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಕಾಯಗಳೂ ನಿಶ್ಚಿತತೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದಾದರೆ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\bar{E}$ ನ ಕಾಲ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಅವಕಲನಾಂಕ

$$\frac{d\bar{E}}{dt} = \frac{d\bar{V}}{dt} + \frac{d\bar{T}}{dt} = \sum_{(k)} \frac{d\bar{q}_k}{dt}\frac{\partial \bar{V}}{\partial \bar{q}_k} + \sum_{(k)} \frac{d\dot{\bar{q}}_k}{dt}\frac{\partial \bar{T}}{\partial \dot{\bar{q}}_k}$$

$$\sum_{(k)} \dot{\bar{q}}_k (-m_k \bar{a}_k + \sum_{(k)} \ddot{\bar{q}}_k m_k \dot{\bar{q}}_k$$

$$= -\sum_{(k)} \dot{\bar{q}}_k m_k \ddot{\bar{q}}_k + \sum_{(k)} \ddot{\bar{q}}_k m_k \dot{\bar{q}}_k = 0 \qquad \ldots(11)$$

ಆಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\bar{E}$ ನ ಬೆಲೆ ಸದಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ $\bar{E}$ ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಯತ ಬೆಲೆಗೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿ (ಎನರ್ಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ $\bar{V}$ ಮತ್ತು $\bar{T}$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಚರ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚಲನಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ (ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ ಎನರ್ಜಿ, ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ).

ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲದ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ತತ್ತ್ವ, ದೂರ ಸಂವೇದನಾ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ತಡವರಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿದ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ನಿಸರ್ಗದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯಮಾನದ ಇಣುಕುನೋಟವನ್ನು ಕಡೆಗೂ ಶಕ್ತಿಯ ಅವಿಷ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿಯೇ ಗಳಿಸಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂವೃತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ $\bar{E}$ ನಂಥ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ವಾಸ್ತವ ಬೆಲೆಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಆ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆ ಸದಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಿಯತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತೆಯ ನಿಯಮ (ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಎನರ್ಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತೆಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಆದಿಮ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ನೆರವಿನಿಂದಲೂ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಯಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಖರವಾಗಿ [1], [5] ರಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಚಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ಮನೋಭಾವದ ಆಸರೆಯಿಂದಲೂ ಸಾಧಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವಿಪರ್ಯಾಸ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವೇನೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿ ನಿಯಮ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ಅಪರಿಪೂರ್ಣ ಹಂಗಾಮಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಒಂದು ಮೂಲ ಸತ್ಯ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದಾದರೂ ಹಿಂದೆಯೇ ನಾವು ಸೂಚನೆ ನೀಡಿರುವಂತೆ [1], [5] ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೂ ಕಾಯಗಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತಲೆದೋರಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಇಂಥ ಅನಿಶ್ಚಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಂತೂ ಶಕ್ತಿನಿಯಮದ ಮೇಲಿನ ಸಾಧನೆ ಒಂದು ಅಣಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸದಿರದು. ಆದರೆ ಸಾಧನೆ ಕುಸಿದರೂ ನಿಯಮ ಕುಸಿಯದಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಚ್ಚರಿ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಬಹಳಷ್ಟು ಸಲ ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವುಗಳ ಕೈಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿಯೇ ಉಲ್ಲಂಘಿಸುತ್ತವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ (ಕೇವಲ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿಗೆಂದರಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಲ್ಲ ಮಾಯಾ ಚಾಪೆಗಳು, ಪೆಟ್ರಲ್ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ನೀರು ತುಂಬಿದರೂ ದ್ವಿಗುಣಿತ ವೇಗದಿಂದ ಧಾವಿಸುವ ಕಾರುಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕನಸಿನ ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸಗಳ ಹೊರತಾಗಿ) ಶಕ್ತಿನಿಯಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಅವು ಎಂದೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಶಕ್ತಿನಿಯಮ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂದಾಯಿತು. ಹಿಂದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ತ್ರಿಕಾಯದ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಈಗ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಮೂಲ q_k ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳು

$$\ddot{q} = \alpha_0 \equiv 0; \ddot{q}_l = \alpha_l \equiv (-1)^{l+1} 2 - \frac{1}{2}(q_1 + q_2) + q_0, l = 1,2\ldots\ldots[12]$$

ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. $q_0 \equiv 0$ ಆದಕಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಾವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ವರ್ಣನಾಮಾರ್ಗ 2ಕ್ಕೆ ಇವು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ; ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕ $\bar{q}$ 7 ಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಈ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಪದ q_0 ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಐಸೊಮಾಪನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು:

$$\bar{q}_k = q_k - x(q_1 + q_2), k = 0,1,2 \qquad \ldots\ldots\ldots..[13]$$

$x \neq \frac{1}{2}$ ಆದಾಗ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ q_k ಗಳನ್ನು $\bar{q}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. $\bar{q}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವು

$$\ddot{\bar{q}}_0 = \bar{a}_0 \equiv x\left\{(\bar{q}_1 - \bar{q}_0) + (\bar{q}_2 - \bar{q}_0)\right\}$$

$$\ddot{\bar{q}}_1 = \bar{a}_1 \equiv (2x-1)(\bar{q}_1 - \bar{q}_0) + \left\{2 + (x\frac{1}{2})(\bar{q}_2 - \bar{q}_0)\right\}$$

$$\ddot{\bar{q}}_2 = \bar{a}_2 \equiv (2x-1)(\bar{q}_2 - \bar{q}_0) + \left\{2 + (x\frac{1}{2})(\bar{q}_2 - \bar{q}_1)\right\} \qquad \ldots(14)$$

ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. A_0, A_1, A_2 ಕಾಯಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $m_0 = (1-2x)/x, m_1 = 1, m_2 = 1$ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ $\bar{q}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಫಲವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ಹಾಗೂ ದೂರ ಸಂವೇದನಾ ತತ್ತ್ವಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಅಂಶ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವುದು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ $\bar{q}_k$ ಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಂದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪರಿವರ್ತನ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ x ಅಜ್ಞಾತ (ಅನ್‌ನೋನ್) ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ A_0ಯ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ M_0ಯೂ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿ ಉಳಿದು ಹೋಗಿದೆ. (A_0, A_1 ಇಲ್ಲವೆ A_0, A_2, ಎರಡು ಕಾಯಗಳನ್ನೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸಂವೃತ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೋ ಕೃತಕವಾಗಿಯೋ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಉಪವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಂದ M_0ಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸಾಧ್ಯತೆ ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಇದೆ; ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ದೃಗ್ಗೋಚರ ಕಾಯಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅದು ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ತ್ರಾಸುಗಳಿಂದ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ; ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದರೋ ಮೇಲಿನ [12] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಲಾರದೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ.) ಹೀಗಾದ್ದಾಗ್ಯೂ $m_0 = (1-2x)/x$ ಎಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ [9], [14]

ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\overline{E}$ ನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದು:

$$\overline{E} = (x-\frac{1}{2})\{\frac{1}{2}(\overline{q}_2-\overline{q}_1)^2-(\overline{q}_1-\overline{q}_0)^2-(\overline{q}_2-\overline{q}_0)^2\}$$

$$+2(\overline{q}_2-\overline{q}_1)+(1/2x)\{(1-2x)\dot{\overline{q}}_0{}^2+x\dot{\overline{q}}_1{}^2+x\dot{\overline{q}}_2{}^2\}$$

[13] ಸಮೀಕರಣಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಇದೇ ಉತ್ಪನ್ನ $\overline{E}$ ನ್ನುಮೂಲ q_k, $\dot{q}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ q0=0 ಬೆಲೆಯನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಅದು

$$E = \frac{1}{4}(1-2x)(q_1+q_2)^2+2(q_2-q_1)$$

$$+\frac{1}{2}(1-x)(\dot{q}_1{}^2+\dot{q}_2{}^2)-x\dot{q}_1\dot{q}_2 \qquad ....[15]$$

ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಲ್ಲಟಪೂರ್ವ ಚಲನೆ $q_l=(-1)^{l+1}(1+t^2)$, $l=1,2$ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ಚಲನೆಯ ಈ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ E=-4 ಆಗುವುದು. ಕಾಯಗಳು ಹೀಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು $q_l=(-1)^{l+1}(1+3\pi^2), l=1, 2$; $\dot{q}_1=6\pi$, $\dot{q}_2=0$ ಆಗುವಂತೆ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸುವ ಆಲೋಚನೆ ನಮ್ಮ ಚರ್ಚೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಮೂಡಿಬಂದದ್ದನ್ನು ಈಗ ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಪಲ್ಲಟದ ಫಲವಾಗಿ $E=6\pi^2(1-3x)-4$ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತೆಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಿತ ಪಲ್ಲಟ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಬೇಕಿದ್ದರೆ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆ ಪಲ್ಲಟದ ಬಳಿಕವೂ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದಷ್ಟೇ ಇರಬೇಕು. ಅಂದ ಮೇಲೆ $x=\frac{1}{3}$ (ಹಾಗೂ ತತ್ಫಲವಾಗಿ m_O=1) ಆಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸ್ತಾವಿತ ಪಲ್ಲಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನಿಂದಲೇ ಸಂಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಾಳೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಕಾಯಗಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಕದಲಿಕೆಗಳು ಆವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. $x=\frac{1}{3}$ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ನಾವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಆಂತರಿಕ ಪಲ್ಲಟ ಅನಿಶ್ಚಿತ, ಆದರೆ ಸಾಧ್ಯ; ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ

$$q_l=(-1)^{l+1}(1+3\pi^2), l=1,2; \dot{q}_1=5\pi, \dot{q}2=0$$ ಎಂಬ

ಆಂತರಿಕ ಪಲ್ಲಟ($x=\frac{1}{3}$ ಆಗಿರುವಾಗ) ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರು ಭಾಗ ಅಸಾಧ್ಯ. ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಕದಲಿಕೆ ಕೇವಲ ಹೊರಗಿನ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದೇ ಬಗೆದ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದವಾದರೋ (ಆ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕದಲಿಸಬಹುದಾದ ಕಾರಣ) ಇಂಥ ಎರಡು ಪಲ್ಲಟಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭೇದವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಿತತಾ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿನಿಯಮದಷ್ಟೇ ಮಟ್ಟದ (ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ) ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ್ದು ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ದೋಷವಾಯಿತು ಎನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿನಿಯಮ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಷ್ಟೇನೂ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದೇ ಬಂದ ಒಂದು ಉಜ್ಜ್ವಲ ಸತ್ಯ ಎಂದು ನಮಗೆ ಸ್ಫುರಿಸದಿರದು.

ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ (ಸಂಪಾದಿತ ರೂಪ) : ಇದುವರೆಗಿನ ನಮ್ಮ ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತ ಆಸರೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂಥ ಗಿರಕಿರಹಿತ ಸರಳರೇಖಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ವಿಶಿಷ್ಟತಃ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ.. ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಂದ ಪರಿವೃತವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಯಾವ ಲಾಭವನ್ನು ತಾನೇ ಗಳಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಸಂಶಯ ತಲೆದೋರುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಬಲು ಸರಳವಾದ ಒಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಕೃತಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳ ಇಡೀ ತೆರೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಡಗಿರುವ ಪೂರ್ಣ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆಯ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇವಲ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಈ ಸುಲಭ ತಂತ್ರ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ A_0, A_1, A_2 ಇತ್ಯಾದಿ (ದೃಢ) ಕಾಯಗಳು ಒಂದೇ ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಿ (AB) ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಆ ರೇಖೆಯ ಸುತ್ತ ಗಿರಕಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾದಾಗ ಚಿತ್ರ(1)ರ q_0,

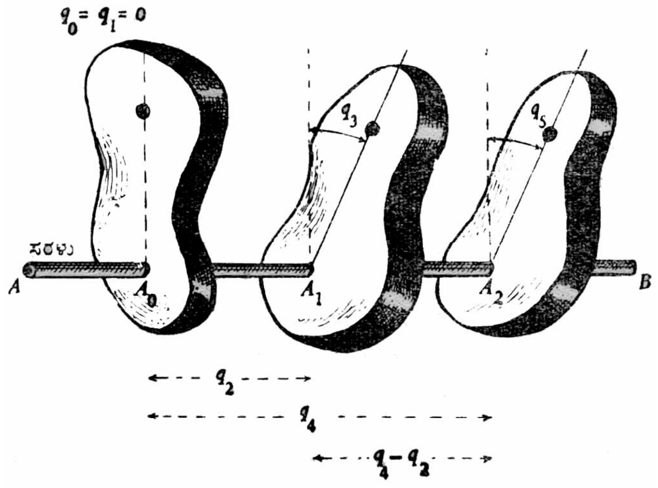

ಚಿತ್ರ 2. ಈಗ ಮೇಲಿನ ಸರಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಯಗಳು ಕೆಳಗಿನ ಸರಳಿನ ಸುತ್ತ ಗಿರಕಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು

q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ದೂರನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಕಾಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥಾನವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲಾರದೆ ಹೋಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ 2) A_0A_1, A_0, A_2, A_0, A_3 ಮೊದಲಾದ ದೂರಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ q_2, q_4, q_6 ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿಯೂ A_0 ಕಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ AB ರೇಖೆಯ ಸುತ್ತ A_1, A_2, A_3 ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಯಗಳು ತಿರುಗಿರುವ ಕೋನಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ q_3, q_5, q_7 ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಈಗ ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಕ್ಕೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಎರಡೆರಡು ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. A_l ಕಾಯದ ದೂರ ನಿರ್ದೇಶಕ $q2l$, ಕೋನ ನಿರ್ದೇಶಕ $q2l+1'$ $(l=0,1,2,$ ಇತ್ಯಾದಿ; ಮೂಲ ಕಾಯವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ A_0 ಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ $q0^oq1^o0$). ಈ q_0, q_1, q_2 q_3,;q_4, q_5, ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (ಅಥವಾ ಇವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದಾದ ಇಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಇತರ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು) ಚಿತ್ರ(2)ರ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾನವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಲ t ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಕ q_k ಗಳೂ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುವ ಕಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆ ಒಂದೊಂದು q_kಯನ್ನೂ tಯ ಒಂದೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತದೆ: $q_k=q_k(t)$. ಎಂದಿನಂತೆ $\dot{q}_k=\dot{q}_k(t) \quad =d\dot{q}_k/dt$ ಗಳನ್ನು ವೇಗ ಪ್ರಾಚಲಗಳೆಂದೂ $\ddot{q}_k=\ddot{q}_k(t)=d\dot{q}_k/dt \quad =d^2q_k/dt^2$ ಗಳನ್ನು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ($\dot{q}_k$ ಹಿಂದೆ A_k ಕಾಯದ ವೇಗವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಈಗ ಒಂದೊಂದು ಕಾಯ A_l ಗೂ ಎರಡೆರಡು ವೇಗಗಳಿರುತ್ತವೆ: ರೇಖೀಯ ವೇಗ $\dot{q}_{2l}$, ಕೋನೀಯ ವೇಗ $\dot{q}_{2l+1}$; ಕಾಯಗಳ ಮಾತನ್ನು ಮರೆತು $\dot{q}_k$ ಯನ್ನು q_k ನಿರ್ದೇಶಕದ ವೇಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು; ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ $\ddot{q}_k$ ಯ ವಿಚಾರವೂ ಹೀಗೆಯೇ.) ಚಿತ್ರ(1)ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ $q_0, \dot{q}_0, q_1, \dot{q}_1, q_2, \dot{q}_2$ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ವೇಗ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಬೆಲೆಗಳಿಂದ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾಚಲ $\ddot{q}_k$ ಗಳ (ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ) ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದಿತ್ತಷ್ಟೆ:

$$\ddot{q}_k = \alpha_k(q_0, q_1, q_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \ldots\ldots\ldots [1]$$

ಇಂಥ ಸಾಧ್ಯತೆ ಚಿತ್ರ(1)ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖತಃ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ನಮ್ಮ ದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಕಾಲದ ಅಪವ್ಯಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ [1] ಸಮೀಕರಣಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಸಾಧ್ಯತೆ ಗಿರಕಿಸಹಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕೂಡ ಅನ್ವಯಿಸಿಯೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. (ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಯೂ ಇದೇ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.) ಅಂದ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತ α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿರುವಂಥ (ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆಯ ಯಾವುದೇ) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲೂ $\dot{q}$k ಗಳನ್ನೂ $q, \dot{q}_0, q_l, \dot{q}_1, q_2, \dot{q}_2$ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದೆಂದಾಯಿತು. ಎಂತಲೇ ಗಣಿತೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂಥ ಸರಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವಂಥ ತುಸು ಸಂಕೀರ್ಣತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೂ ಜಟಿಲ ರಚನೆಯಿರಬಹುದಾದ ಇತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭೇದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. (ಆದಾಗ್ಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿರುತ್ತವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು; ಚಿತ್ರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ α_k ಗಳು ಎಷ್ಟು ಚರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೋ ಅದರ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಚರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ(1)ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ α_k ಗಳು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.) ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ α_k ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಗುಂಪನ್ನು ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ (1) ಸಮೀಕರಣಗಳ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳು ಎಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಿರಲಿ, ಅವೆಲ್ಲ ವೈಖರಿಯ ಚಲನೆಗಳಿಗೂ (1) ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒಂದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಗಣಿತೀಯ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯದ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ A_0, A_1, A_2 ಮುಂತಾದ (ದೃಢ) ಕಾಯಗಳು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವಂಥ AB ಸರಳರೇಖೆಗೆ ಪೋಣಿಸಿಕೊಂಡೇ ಚಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಸಹ ಈಗ ತೆಗೆದುಬಿಡಬಹುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಯಗಳ ಮೇಲಿರುವ A_0, A_1, A_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಗುರುತುಗಳು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಡ, ಬಲ, ಹಿಂದೆ, ಮುಂದೆ, ಮೇಲೆ, ಕೆಳಗೆ, ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಕದಲಬಲ್ಲವು, ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಯದ ಒಟ್ಟು ಭಂಗಿ ಸಹ ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಬಲ್ಲದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಕ್ಕೂ ಆರು ಆರು ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. [ಉದಾಹರಣೆಗೆ l ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾಯದ ಮೇಲಿರುವ A_l ಗುರುತು ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂರು $q_{6l}, q_{6l}+1, q_{6l}+2$ ದೂರ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು, ಆ ಕಾಯ ಯಾವ ಭಂಗಿಯನ್ನು ತಾಳಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂರು $q_{6l}+3', q_{6l}+4', q_{6l}+5$ ಕೋನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (ℓ=0,1,2 ಇತ್ಯಾದಿ; ಮೂಲ ಕಾಯ A_0ಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ $q_0=q_1=q_2=q_3=q_4=q_5\equiv 0$)]. ಆದರೆ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ [1] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಆನ್ವಯಿಕತೆಗೆ ಕುಂದು ಬಾರದಿರುವ ಕಾರಣ ದೃಢ ಕಾಯಗಳ ಇಂಥ ಪೂರ್ಣ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಅದೇ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಗಳಂಥ (ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪುಟಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ಕಾಯಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಸಹ (ಇಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಬಾಡೀಸ್) [1] ಸಮೀಕರಣಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದು. ಚಿತ್ರ(1)ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಚರ್ಚೆ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ತೀರ ಪರಿಮಿತವೆಂದೆನಿಸಿರಬಹುದಾದರೂ ಸತ್ತ್ವತಃ ಅದು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡೇ ಇದ್ದಿತೆಂಬ ಸೋಜಿಗಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪರಿಶೀಲನೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಚಲನೆಯನ್ನು [1] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಕನಿಷ್ಠ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಯಾಮಾಂಕ ಎಂದು ಹೆಸರು (ಡೈಮೆನ್ಷನ್ ಆಫ್ ಕಾನ್‌ಫಿಗರೇಷನ್ ಸ್ಪೇಸ್/ನಂಬರ್ ಆಫ್ ಡಿಗ್ರೀಸ್ ಆಫ್ ಫ್ರೀಡಮ್). ಚಿತ್ರ(1)ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ A_0, A_1, A_2 ಮೂರೇ ಕಾಯಗಳಿರುವುದಾದರೆ ಅದನ್ನು q_1, q_2 ಎಂಬ ಎರಡೇ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದು ($q_0\equiv 0$ ಆದಕಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ q_0 ನಿರ್ದೇಶಕ ಅನಗತ್ಯ); ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಯಾಮಾಂಕ 2. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಚಿತ್ರ 2ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಾಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವಾಗ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಯಾಮಾಂಕ 4 ಆಗುತ್ತದೆ. [ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವರ್ಣನೆಗಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚಿತ್ರ 1ರ ಮಾದರಿಯ ತ್ರಿಕಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ [14] ಸಮೀಕರಣಗಳ ರಚನೆಗಾಗಿ $\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2$ ಎಂಬ ಮೂರು (ಜಡತಾ) ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಪ್ರಸ್ತಾವಿತ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಧಿತ ಆಯಾಮಾಂಕವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. [13], [14] ಸಮೀಕರಣಗಳ $\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2$ ಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ $(1-2x)\bar{q}_0 + x(\bar{q}_1 + \bar{q}_2) = (1-2x)q_0 \equiv 0$ ಎಂಬ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆಯೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಾಳೆ ನೋಡಬಹುದು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲ.] ದ್ರವ ಹಾಗೂ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ವಿತರಣೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಕಂಟಿನ್ಯುಯಸ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಟರ್) ಇಂಥ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಾನವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಅನಂತ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ (ಆಯಾಮಾಂಕ ಅನಂತ); ಆದರೆ ಸರಳತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಸಾಂತ ಆಯಾಮಾಂಕಗಳಿರುವ (ಫೈನೆಟ್ ಡೈಮನ್ಷನಲ್ ಕಾನ್‌ಫಿಗರೇಷನ್ ಸ್ಪೇಸ್) ಸಂವೃತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವನ್ನು ದೂರಗಳೆಂದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವನ್ನು ಕೋನಗಳೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ದೂರ ಹಾಗೂ ಕೋನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಚಯದ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ. ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಕಾಯವೊಂದರ ದೂರವನ್ನಾಗಲಿ, ಕೋನೀಯ ಭಂಗಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ನಿದರ್ಶನವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ (A_0, A_1, A_2) ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈಗ ಭೂಮಿ, ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು) qk ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಮೂಲತಃ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೇಯೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ದೂರದರ್ಶಕ ಮುಂತಾದ ವೀಕ್ಷಣೋಪಕರಣಗಳ (ಅಥವಾ ಅವುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳ) ಕೆಲವಷ್ಟು ವಾಚನಗಳಾಗಿರಬಹುದೇ ವಿನಾ (ಇನ್ಸ್ಟ್ರುಮೆಂಟ್ ರೀಡಿಂಗ್ಸ್) ಟೇಪಿನಿಂದ ಅಳೆದ ಅಂತರಗ್ರಹ ದೂರಗಳಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ಉಪಕರಣವಾಚನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಧಿಗಳ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ([2]–[5] ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು) ಫಲಿಸುವ ಹೊಸ $\bar{q}_k$ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಗಳ ದೂರ ಹಾಗೂ ಕೋನೀಯ ಭಂಗಿಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅಂಗೀಕೃತ ದೂರ ಹಾಗೂ ಕೋನ $\bar{q}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿರುವ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಯಾವುದೇ ಚಲನೆಯನ್ನು (ಸಮೀಕರಣ ಸಮುದಾಯ [5]) ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳ ಮೂಲ $\bar{q}_k$ ವಾಚನಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿಬಿಡಬಹುದು (ಸಮೀಕರಣ ಸಮುದಾಯ [1] ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಅರ್ಥ ನಿಜಕ್ಕೂ ಯಾವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗಬಲ್ಲದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲ್ಪನೆ ನಮ್ಮ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದಿತ ರೂಪವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲು ಅವಶ್ಯ ಸಿದ್ಧತೆ ಮೇಲಿನ ಪೀಠಿಕೆಯಿಂದ ಇದೀಗ ನಮಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಸಾಂತ ಆಯಾಮಾಂಕದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದಲ್ಲಿ (ಇವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೂಪಗಳಾಗಿರಬಹುದು) qk ನಿರ್ದೇಶಕದ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ $d^2q_k/'dt^2 = \ddot{q}_k$ ಯ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು [1] ಸಮೀಕರಣಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವಷ್ಟೆ. (ಪರಿಶೀಲಿತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಗ [1] [2] ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂಥ ಸರಳರೇಖಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಬೇಕಾದುದೇನಿಲ್ಲ.) ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳು ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ $\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2$

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ಕರ್ಷ ಘಟಕಗಳೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಇವೆಲ್ಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಎಣಿಕೆ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದಿತ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಆದಿಮ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ದೂರ ಸಂವೇದನಾತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಾದರೆ [9] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ (ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಹಾಗೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗದ) ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\bar{E}$ ನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಅರಿತಿದ್ದೇವೆ:

$$\bar{E} = \bar{T} + \bar{V} = \frac{1}{2}\sum_{(k)} m_k \dot{\bar{q}}_k^{\,2} - \frac{1}{2}\sum_{(k)} m_k$$

$$\{\sum_{(l)} \int \bar{\beta}_{kl}(\bar{q}_k - \bar{q}_l) \times d(\bar{q}_k - \bar{q}_l)\} \text{.......[16]}$$

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲಾದ (ಅಭಿಜಾತ) ಸಂವೇಗ $\partial\bar{T}/\partial\dot{\bar{q}} = m_k \dot{\bar{q}}_k$ ಯನ್ನು ಈಗ $\bar{p}_k$ ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$\bar{p}_k = m_k\ \dot{\bar{q}}_k ; \dot{\bar{q}}_k = \bar{p}_k / m_k,\ \ k = 0,1,2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ ....[17]}$$

ಈ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಚರಗಳ ಒಂದೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ $\bar{q}_k, \bar{p}_k$ ಚರಗಳ ಒಂದೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಚರಗಳ ಒಂದೊಂದು ಸಮಾನ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗುವುದು. ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\bar{E} = \bar{T}(\dot{\bar{q}}_0, \dot{\bar{q}}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ) + $\bar{V}(\bar{q}_0, \bar{q}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ)ಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ $\bar{q}_k, \bar{p}_k$ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ರಚಿಸಬಹುದಾದ ಸಮಾನ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು $\bar{H}$ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$\bar{H} = \bar{H}(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \bar{q}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } ; \bar{p}_0, \bar{p}_1, \bar{p}_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$= \bar{T}(\bar{p}_0/m_0, \bar{p}_1/m_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } + \bar{V}(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$= \frac{1}{2}\sum_{(k)} (\bar{p}^2 k / m_k) - \frac{1}{2}\sum_{(k)} m_k \{\sum_{(l)} \int \beta_{kl}(\bar{q}_k - \bar{q}_l)$$

$$\times d(\bar{q}_k - \bar{q}_l)\} \text{ ....[18]}$$

ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಆರ್.ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ (1805–1865) ಎಂಬಾತನ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ $\bar{H}$ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಪರಿಶೀಲಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಈ ನಾಮಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಚರಗಳ $\bar{E}$ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಕಾರ್ಲ್ ಗೂಸ್ಟಫ್ ಯಾಕೋಪ್ (1804–1852) ಎಂಬಾತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜೆಕೊಬಿಯನ್ ಅನುಕೂಲವೆಂದೂ ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಉಂಟು (ಜಾಕೊಬಿಯನ್ ಇಂಟೆಗ್ರಲ್). [18]ಸಮೀಕರಣಗಳ ನೇರ ಆಂಶಿಕ ಅವಕಲನದಿಂದ

$$\partial\bar{H}/\partial\bar{p}_k = \bar{p}_k/m_k = \dot{\bar{q}}k, \partial\bar{H}/\partial\dot{\bar{q}}_k = \partial\bar{V}/\partial\bar{q}_k$$

ಎಂಬ ಫಲಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮೇಲಾಗಿ [10], [5] ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ

$$\partial\bar{V}/\partial\bar{q}_k = -m_k\,\bar{a}_k = -m_k\,\ddot{\bar{q}}_k \ = -d(m_k\,\dot{\bar{q}}_k)dt$$

$= -d - p_k / dt = -\dot{\bar{p}}_k$ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಬದ್ಧ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ

$$\dot{\bar{q}}^{\,k} = \frac{\partial\bar{H}}{\partial\bar{p}_k},\ \dot{\bar{p}}_k = \frac{\partial\bar{H}}{\partial\bar{q}_k}; k = 0,1,2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \text{.......[19]}$$

ಅಂದವಾದ ಈ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳು (ಕನಾನಿಕಲ್ ಈಕ್ವೇಷನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. $\bar{H}$ ಉತ್ಪನ್ನ ಜ್ಞಾತವಿರುವಾಗ ಈ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ (ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ) ಚಲನ ವೈಖರಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ವಿಶೇಷತಃ

$$\bar{\alpha}_k = \ddot{\bar{q}}_k = \frac{d}{dt}\left(\frac{\partial\bar{H}}{\partial\bar{p}_k}\right) = \sum_{(l)}\left(\frac{d\bar{q}_l}{dt}\frac{\partial^2\bar{H}}{\partial\bar{q}_l\ \partial\bar{p}_k} + \frac{d\bar{p}_l}{dt}\frac{\partial^2\bar{H}}{\partial\bar{p}_l\ \partial\bar{p}_k}\right)$$

$$= \sum_{(l)}\left(\frac{\partial\bar{H}}{\partial\bar{p}_l}\frac{\partial^2\bar{H}}{\partial\bar{q}_l\ \partial\bar{p}_k} - \frac{\partial\bar{H}}{\partial\bar{q}_l}\frac{\partial^2\bar{H}}{\partial\bar{p}_l\ \partial\bar{p}_k}\right)$$

ಆಗುವುದರಿಂದ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಕರ್ಷಘಟಕ $\bar{\alpha}_k$ ಗಳನ್ನು $\bar{H}$ ಉತ್ಪನ್ನವೊಂದರಿಂದಲೇ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಲೂಬಹುದು. ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಿಲ್ಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸಹ (ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಾಗದಿರುವ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳಿಗೆ ಕೂಡ) ಸೂಕ್ತ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಅನ್ವಯಿಸಿಯೇ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಇಂತಿವೆ: ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಒಂದು ದತ್ತ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವೇಗ ನಿರ್ದೇಶಕ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಚರಗಳನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ (ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗದ)ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ E ಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬೇಕು:

$$E = E(q_0, q_1, q_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } E = E(q_0, q_1, q_2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

[16] ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ರೂಪವೇ Eಗೂ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆಯೇನಿಲ್ಲ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವೇಗ $\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಚಲನೋತ್ಪನ್ನ T ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನ q_k ಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಭವೋತ್ಪನ್ನ V ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನಾಗಿ Eಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇರಬಹುದು); ಎರಡನೆಯದಾಗಿ H($q_0, q_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ); p_0, p_1 ಇತ್ಯಾದಿ) =E ($q_0, q_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ; $\dot{q}_0, \dot{q}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ) ಎಂಬ ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ Hನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದಾಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಹಿತ

$$\dot{q}k = -\frac{\partial H}{\partial q_k},\ k = 0,1,2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } \text{....[20]}$$

ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸಿಂಧುವಾಗುವಂತೆ p_0, p_1, p_2 ಮುಂತಾದ (ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ) ಸಂವೇಗಗಳನ್ನು $q_l, \dot{q}_l$ ಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬೇಕು (ಜೆನರಲೈಸ್ ಮೊಮೆಂಟ);

$$p_k = p_k(q_0, q_1, q_2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \dot{q}_2 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}) ; k = 0,1,2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ} \quad ....[21]$$

(ಇಂಥ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ $p_k = m_k q_k$ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಲ್ಲ ನಿಯತ ತೂಕ m_k ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಸಂವೇಗ ತೂಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿಲ್ಲ; p_k ಸಂವೇಗ ನಿಜಕ್ಕೂ ಕೇವಲ $\dot{q}$k ಒಂದು ವೇಗವನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ವೇಗ $\dot{q}\ell$ ಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕ q_l ಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳಬಹುದು); ಕೊನೆಯದಾಗಿ [21] ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ವೇಗ $\dot{q}$k ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನ q_l ಮತ್ತು ಸಂವೇಗ p_t ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು; ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಫಲಿಸುವ ನಿತ್ಯ ಸಮತೆಗಳೇ ಪ್ರಥಮ ವಿಹಿತ

$$\dot{q}k \equiv \frac{\partial H}{\partial p_k}, k = 0,1,2, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ} \quad ....[22]$$

ಸಮೀಕರಣಗಳಾಗಬೇಕು. [21], [22] ಸಂಬಂಧಗಳ ಫಲವಾಗಿ ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು q_k, p_kಗಳೂ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳಷ್ಟೇ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂತಾಗುವುದು. q_k, p_k ಗಳಿಗೆ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ವಿಹಿತ ಸಂಯುಗ್ಮಿ ಚರಗಳು (ಕನಾನಿಕಲಿ ಕಾಂಜುಗೇಟ್ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈಗ F, G ಎಂಬವು q_k, p_k ಚರಗಳ ಯಾವುದೇ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದಲ್ಲಿ

$$(F, G) \equiv \sum_{(k)} \left(\frac{\partial F}{\partial q_k} \frac{\partial G}{\partial p_k} - \frac{\partial F}{\partial q_k} \frac{\partial G}{\partial q_k} \right) \quad ....[23]$$

ಎಂಬ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಎಸ್.ಡಿ.ಪ್ವಾಸಾಂವ್ (1781–1840) ಇಂಥ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ. (F,G)ಗೆ F,G ಗಳ ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಆವರಣವೆಂದು (ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಬ್ರ್ಯಾಕೆಟ್) ಹೆಸರು. $(F,G)=-(G,F)$, $(F,F)=0$ ಎಂಬ ನಿತ್ಯಸಮತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಆವರಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಈ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ ದರ dF/dt ಯನ್ನು ಕೇವಲ q_k, p_k ಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಆಂಶಿಕಾವಕಲನಾಂಕಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಹುದು:

$$\frac{dF}{dt} = \sum_{(k)} \left(\frac{dq_k}{dt} \frac{\partial F}{\partial q_k} + \frac{dp_k}{dt} \frac{\partial F}{\partial p_k} \right) = \sum_{(k)} \left(\frac{\partial H}{\partial p_k} \frac{\partial F}{\partial q_k} - \frac{\partial H}{\partial q_k} \frac{\partial F}{\partial p_k} \right) = (F, H)$$

ಈ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ $dH/dt=(H,H)=0$ ಆಗುವುದರಿಂದ ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ Hನ ಬೆಲೆ (ಹಾಗೂ ತತ್ಸಮವಾದ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನ Eಯ ಬೆಲೆ) ಒಮ್ಮೆ ಎಷ್ಟಿರುತ್ತದೋ ಸದಾ ಕಾಲವೂ ಅಷ್ಟೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಕದಲಿಕೆಗಳು ಸಹ $H=E$ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸಲಾರವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. $H=E$ಯ ಬೆಲೆಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು; ಇದು ನಿಯತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವವೇ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಶಕ್ತಿನಿತ್ಯತೆಯ ನಿಯಮ (ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಎನರ್ಜಿ).

[20], [22] ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಸಿಂಧುಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆ (21)ಸೂತ್ರಗಳ p_k ಸಂವೇಗೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಏಕೈಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆಂದು ¨ sÁ«¸ÀÄÁUÀÄvÀÛªÉ(£Ámï AiÀiÁ¤æPÀ). ¤dPÀÌ $F(q_0,q_1)$ ಎಂಬುದು ದತ್ತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಯಾವುದೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೂ p_kಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ p_k+F/q_kಗಳನ್ನು ಸಹ ಸಂವೇಗೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಂವೇಗೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಗಣಿತೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಅದೇ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಸಂವೇಗೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಆಯ್ಕೆಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ

$$M \equiv M(q_0, q_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}; \ p_0, p_1, \ \text{ ಇತ್ಯಾದಿ}) = -H + \sum_{(k)} p_k \frac{\partial H}{\partial p_k}$$

ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿ [21],[22] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ Mಗೆ ಸಮವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನ ∝ನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾನ q_k ಮತ್ತು ವೇಗ $\dot{q}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಬಹುದು:

$$L \equiv L(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ \dot{q}_0, \dot{q}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}) = M \ (q_0, q_1, \ \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ p_0, p_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})$$

ದತ್ತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೀಗೆ ರಚಿಸಿದ L ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ (p_k ಸಂವೇಗಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ) ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೋಸೆಫ್ ಲೂಯಿ ಲಗ್ರಾಂಜ್ (1736–1813) ಎಂಬಾತ ಇದೇ L ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ H ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿಯೇ ರಚಿಸಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿದ್ದ. ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಸಂವೇಗಗಳನ್ನು $\overline{p}_k = m_k \dot{\overline{q}}_k$ (ಅಂದರೆ ಸಂವೇಗ=ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ X ವೇಗ) ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಾಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನುರೂಪ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ ಚಲನೋತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ವಿಭವೋತ್ಪನ್ನಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು: $\overline{L} = \overline{T} - \overline{V}$. ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ $q_k, \dot{q}_k$ ಚರಗಳಿಗೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಏರಿಕೆ $dq_k, d\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದಾಗ (ಆರ್ಬಿಟ್ರರಿ ಇನ್‌ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ ಇನ್‌ಕ್ರಿಮೆಂಟ್ಸ್) p_k, M ಹಾಗೂ L ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೆಲೆಗಳು dpk,dM ಹಾಗೂ dL ಗಳಷ್ಟು ಏರುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಆಗ L=M ಆದಕಾರಣ dL=dM ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು:

$$\sum_{(k)} \left(dq_k \frac{\partial L}{\partial q_k} + d\dot{q}_k \frac{\partial L}{\partial \dot{q}_k} \right) = dL = dM$$

$$= -dH + d \sum_{(k)} p_k \frac{\partial H}{\partial p_k} = -\sum_{(k)} \left(dq_k \frac{\partial H}{\partial q_k} + dp_k \frac{\partial H}{\partial p_k} \right)$$

$$+ \sum_{(k)} dp_k \frac{\partial H}{\partial p_k} + \sum_{(k)} p_k \ d\left(\frac{\partial H}{\partial p_k} \right)$$

$$= \sum_{(k)} \left\{ dq_k \left(\frac{-\partial H}{\partial q_k} \right) + (d\dot{q}_k) p_k \right\}$$

ಈ ಸಮೀಕರಣ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸಮತೆಯಾದ ಪ್ರಥಮ ವಿಹಿತ ಸೂತ್ರ $\dot{q}_k = \partial H / \partial p_k$ ಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಚಲನೆಯ ಜಾಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಹಿತ ಸೂತ್ರ $\overline{p}_k = -\partial H / \partial q_k$ ಯನ್ನಲ್ಲ; ಎಂತಲೇ ಸರಣಿಯ ಆದಿ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯಪದಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದಾಗ

$$\frac{\partial L}{\partial q_k} = -\frac{\partial H}{\partial q_k}; \frac{\partial L}{\partial \dot{q}_k} = p_k$$

ಎಂಬ ನಿತ್ಯಸಮತೆಗಳು ಫಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈಗ $\dot{p}_k = dp_k/dt$ ಆದಕಾರಣ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಹಿತ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನವೈಖರಿ

$$\frac{d}{dt}\left(\frac{\partial L}{\partial \dot{q}_k}\right) = \frac{\partial L}{\partial q_k}, \qquad k = 0,1,2, \text{... ಇತ್ಯಾದಿ}$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಇವಕ್ಕೆ ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. $p_k = \partial L/\partial \dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಸಂವೇಗಗಳೆಂದು ಕರೆದಂತೆಯೇ $\dot{p}_k = \partial L/\partial q_k \equiv -\partial H/\partial q_k$ ಗಳನ್ನು ಆ ಸಂವೇಗಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಬಲಗಳೆಂದೂ (ಜನರಲೈಸ್ಡ್ ಫೋರ್ಸಸ್) ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ಉಂಟು. ಈ ಪರಿಭಾಷೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳೂ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳೂ ನ್ಯೂಟನ್ ದ್ವಿತೀಯ ಚಲನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಸಂವೇಗದ ಏರಿಕೆಯ ದರ ಅನುರೂಪ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಬಲಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಆದಿಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವರ್ಣನೆಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಅವನ್ನು ಸಿಂಧುಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ವಿಶೇಷ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೂ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತವಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಆಸರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆದಿಮ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ನಿರೂಪಣೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದಾಯಿತು. ಸಂಪಾದಿತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕುರಿತ ನಮ್ಮ ಈವರೆಗಿನ ನಿರೂಪಣೆಯಾದರೂ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ನಿರ್ದೇಶಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕತರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂಪಾದಿತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳನ್ನು (ಹಿಂದಾಗಲೇ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿರುವಂತೆ [2],[3],[4] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಅನುಸಾರ) ಹೊಸ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದಾಗ (ಈಗಿನ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಗಳನ್ನು ಜಡತಾ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಕೂಡದು) [20], [22] ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಹಿತತೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಸಂರಕ್ಷಿತವಾಗಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇದೀಗ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಹೊಸ $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಸಂವೇಗೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು $\bar{H} = \bar{H}(q_0, q_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ; $\bar{p}_0, \bar{p}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ) ಹಾಗೂ

$$\bar{p}_k = \bar{p}_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ \bar{p}_0, \bar{p}_1, \ \text{ಇತ್ಯಾದಿ}) \qquad ....[24$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು

$$\dot{\bar{p}}_k = -\frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{q}_k} \qquad ....[25]$$

$$\dot{\bar{q}}_k \equiv \frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{p}_k} \qquad ....[26]$$

ಎಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೊಸ ಹಾಗೂ ಹಳೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನಡುವೆ

$$\bar{H}(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ \bar{p}_0, \bar{p}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}) = H(q_0, q_1, \text{ ಇತ್ಯಾದಿ } p_0, p_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}) \qquad ....[27]$$

ಎಂಬ ಅಚರತೆ (ಇನ್‌ವೇರಿಯನ್ಸ್) ಏರ್ಪಡಬೇಕಾದುದೇನಿಲ್ಲ; ಆದಾಗ್ಯೂ [27] ಸಮತೆಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸರಳತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಇಂಥವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿ ಇವನ್ನು ಸರಳ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. [2], [3], [4], [21], [22], [24], [26] ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ $\bar{q}_k, \bar{p}_k$ ಗಳನ್ನು q_l, p_l ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೂ ವಿಲೋಮತಃ q_k, p_k ಗಳನ್ನು $\bar{q}_l, \bar{p}_l$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದು:

$$\bar{q}k = \bar{Q}k(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ p_0, p_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$\bar{p}_k = \bar{P}_k(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; p_0, p_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}) \qquad ....[28]$$

$$q_k = Q_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \bar{p}_0, \bar{p}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})$$

$$p_k = P_k(\bar{q}_0, \bar{q}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \ \bar{p}_0, \bar{p}_1 \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

(ಇಲ್ಲಿ $\bar{Q}_k, \bar{P}_k, Q_k, P_k$ ಜ್ಞಾತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು). ಇನ್ನು ಮುಂದೆ [2], [3], [4] ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಮರೆತು [28]ನ್ನೇ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಿವರ್ತನ ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. x, y ಅಕ್ಷರಗಳು $\bar{q}_0, \bar{q}_1$ ಇತ್ಯಾದಿ $\bar{p}_0, \bar{p}_1$ ಇತ್ಯಾದಿ ಚರಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು x, y ಚರಗಳ ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಆವರಣವೆಂದು (ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಬ್ರ್ಯಾಕೆಟ್) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ:

$$[x, y] = \sum_{(j)}\left(\frac{\partial Q_j}{\partial x}\frac{\partial P_j}{\partial y} - \frac{\partial Q_j}{\partial y}\frac{\partial P_j}{\partial x}\right) = -[y, x] \qquad ....[29]$$

ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ

$$[x, y] = \sum_{(j)}\left\{\frac{\partial}{\partial y}\left(P_j \frac{\partial Q_j}{\partial x}\right) - \frac{\partial}{\partial y}\left(P_j \frac{\partial Q_j}{\partial y}\right)\right\} \qquad ....[30]$$

ಸಹ ಆಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. X, Y ಗಳು $\bar{Q}_0, \bar{Q}_1$ ಇತ್ಯಾದಿ, $\bar{P}_0, \bar{P}_1$ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಲ್ಲಿ [23] ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಆವರಣ (X, Y) ಗಳಿಗೂ [29] ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಆವರಣ $[x, y]$ ಗಳಿಗೂ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಾನೆಕರ್ ಡೆಲ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ δ_{kl} ಪ್ರತೀಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು $k \neq l$ ಆದಾಗ $\delta_{kl} = 0$ ಎಂದೂ $k = l$ ಆದಾಗ $\delta_{kl} = 1$ ಎಂದೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು):

$$\sum_{(j)}\{[\bar{q}_l, \bar{q}_j](\bar{P}_k, \bar{Q}_j) + [\bar{q}_l, \bar{q}_j](\bar{P}_k, \bar{P}_j) \ \} = 0$$

$$\sum_{(j)}\{[\bar{q}_l, \bar{q}_j](\bar{Q}_k, \bar{Q}_j) + [\bar{q}_l, \bar{q}_j](\bar{Q}_k, \bar{P}_j)\}$$

$$= \sum_{(j)}\{ \ [\bar{p}_l, \bar{q}_{j]}(\bar{P}_k, \bar{Q}_l) + [\bar{p}_l, \bar{p}_j](\bar{P}_k, \bar{P}_j) \ \}\partial_{kl}$$

$$k, l = 0, 1, 2. \quad \text{ಇತ್ಯಾದಿ} \qquad ....[31]$$

ಈಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನ ಚಲನೆ ಹಳೆಯ q_k, p_k ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ [20], [22] ವಿಹಿತ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವಷ್ಟೆ ಈ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂಥ ಚಲನೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ [27] ಅಚರತೆಯಂತೆ $\bar{H} = H$ ಆದಾಗ)

$$\dot{\bar{q}}_k = \sum_{(l)}\{(\bar{Q}_k, \bar{Q}_l)\frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{q}_l} + (\bar{Q}_k, \bar{P}_l)\frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{p}_l} \ \}$$

$$\dot{\bar{p}} = \sum_{(l)}\{(\bar{P}_k, \bar{Q}_l)\frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{q}_l} + (\bar{P}_k, \bar{P}_l)\frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{p}_l} \ \}$$

k=0,1,2, ಇತ್ಯಾದಿ.....

ಆಗಬೇಕೆಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೊರೆಯುವ $\dot{\bar{q}}_k, \dot{\bar{p}}_k$ ಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತ [25] [26] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿದರೆ

$$\sum_{(l)} \left\{ (\overline{Q}_k, \overline{Q}_l) \frac{\partial \overline{H}}{\partial \bar{q}_l} + (\overline{Q}_k, \overline{P}_l) \frac{\partial \overline{H}}{\partial \bar{p}_l} - \partial_{kl} \frac{\partial \bar{H}}{\partial \bar{p}_l} \right\} = 0$$

$$\sum_{(l)} \left\{ \partial kl \frac{\partial \overline{H}}{\partial \bar{q}_l} + (\overline{P}_k, \overline{Q}_l) \frac{\partial \overline{H}}{\partial \bar{q}_l} + (\overline{P}_k, \overline{P}_l) \frac{\partial \overline{H}}{\partial \bar{p}_l} \right\} = 0$$

$k = 0, 1, 2,$ ಇತ್ಯಾದಿ ....[32]

ಅಲ್ಲಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನೆಯ ಯಾವುದೇ ನಿಶ್ಚಿತಜಾಡಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ [32] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸಿಂಧುವಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ [28] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒಂದು ಸರಳ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವಂತಾಗಲು ಬೇಕಾದ ಮತ್ತು ಸಾಕಾದ ನಿರ್ಬಂಧ (ನೆಸಸರಿ ಅಂಡ್ ಸಫಿಷೆಂಟ್ ಕಂಡಿಷನ್) ಎಂದಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಕದಲಿಕೆಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗದಿರಬೇಕಾದರೆ [32] ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ $\bar{q}_j, \bar{p}_j$ ಗಳೂ ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿರುವ ತನಿಖೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ $H=\overline{H}$ನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುರಿತಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವರ್ಗದ ಸರಳ ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾದರೋ ಎಲ್ಲ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಯೂ ಚಲನಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಹಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಇಂಥ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ (ಕಾಲ ನಿರವಲಂಬಿ) ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು (ಟೈಮ್–ಇಂಡಿಪೆಂಡೆಂಟ್) ಕನಾನಿಕಲ್/ಕ್ಯಾಂಟ್ಯಾಕ್ಟ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ್ಮೇಷನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗವಾದಂತಾಯಿತು. [32] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ $\overline{H}$ ಉತ್ಪನ್ನ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದರೆ (ಆರ್ಬಿಟ್ರರಿ)

$$(Q_k, Q_l) = (P_k, P_l) = 0; (Q_k, P_l) = \partial_{kl},$$

$k, l = 0, 1, 2,$ ಇತ್ಯಾದಿ

ಎಂಬ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಫಲಿಸುತ್ತವೆ. [28] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒಂದು (ಕಾಲ ನಿರವಲಂಬಿ) ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂತಾಗಲು ಸಾಕಾದ ಮತ್ತು ಬೇಕಾದ ನಿರ್ಬಂಧವೇ ಈ [33] ಸಮೀಕರಣ ಸಮುದಾಯ. ಇದರಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಆವರಣಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು [31] ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಆದೇಶಿಸಿದರೆ ಲಗ್ರಾಂಜ್ ಆವರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇದೇ ನಮೂನೆಯ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಸಿದ್ಧಪಡುತ್ತವೆ :

$$[\bar{q}_k, q_l] = [\bar{p}_k, \bar{p}_l] = 0; [\bar{q}_k, \bar{p}_l] = \delta_{kl} \quad ....[34]$$

ಈಗ $X_k = -\bar{p}_k + \sum_{(j)} P_j \; \partial Q_j / \partial \bar{q}$ ಹಾಗೂ $Y_k = \sum_{(j)} P_j \; \partial Q_j / \partial \bar{p}_k$ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದರೆ [30] ಹಾಗೂ [34] ಸಂಬಂಧಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲ k, lಗಳಿಗೂ

$$\frac{\partial X_k}{\partial \bar{q}_l} = \frac{\partial X_l}{\partial \bar{q}_k}; \frac{\partial Y_k}{\partial \bar{p}_l} = \frac{\partial Y_l}{\partial \bar{p}_k}; \frac{\partial X_k}{\partial \bar{p}_l} = \frac{\partial Y_l}{\partial \bar{q}_k} \quad ....[35]$$

ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. $\sum_{(k)} (X_k \; dq_k + Y_k \; d\bar{p}_k) = dF$ ಆಗುವಂತೆ $\bar{q}_k$, $\bar{p}_k$ ಚರಗಳ ಒಂದು F ಉತ್ಪನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ [35] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಗಣಿತೀಯ ಸಾರಾಂಶ. ಆದರೆ X_k, Y_k ಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಂತೆ $\sum_{(k)} (X_k \; d\bar{q}_k + Y_k \, d\bar{p}_k) = \sum_{(k)} (P_k \; dQ_k - \bar{p}_k \; d\bar{q}_k)$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ [28] ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒಂದು ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬೇಕಾದರೆ

$$dF = \sum_{(k)} (P_k \; dQ_k - \bar{p}_k \; d\bar{q}_k) \quad .... [36]$$

ಆಗುವಂತೆ $F = F(\bar{q}_0, \bar{q}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ; $\bar{p}_0, \bar{p}_1,$ ಇತ್ಯಾದಿ) ಎಂಬ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ವಿಲೋಮತಃ [36] ಪರಿಪಾಲಿತವಾದಾಗ [34] ಹಾಗೂ ಆ ಮೂಲಕ [33] ಸಹ ಪಾಲಿತವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿತ ಪರಿವರ್ತನೆ ಒಂದು ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. F ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಜನಕ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು (ಜೆನರೇಟರ್) ಹೆಸರು. ಜನಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ದತ್ತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ ಯಾವುದೇ ಆಗಿರಲಿ, ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಎಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನಸಮೀಕರಣಗಳು [20], [22], [25], [26] ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಹಿತ ನಮೂನೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಹಿತತಾ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ನಾವು [27] ಆಚರತೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೇ ಚರ್ಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬದಲಿಸುತ್ತವೆಯೇ ವಿನಾ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲಾಗಿರುವ (ಕಾಲ ನಿರವಲಂಬಿ) ವಿಹಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಸಂವೃತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅನುರೂಪ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಬೆಲೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸಬಹುದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವುದೊಳ್ಳಿತು. ಅಂದರೆ $\bar{q}_k, \bar{p}_k$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ $\bar{L} = -H + \sum_{(k)} p_k \, \partial \bar{H} / \partial \bar{p}_k$ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ (ಇದನ್ನು $\bar{q}_k, \dot{\bar{q}}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬೇಕು). q_k, p_k ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ $L = -H + \sum_{(k)} \bar{p}_k \, \partial \overline{H} / \partial \bar{p}_k$ ಗೆ ಸಮನಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ (Lನ್ನು $q_k, \dot{q}_k$ ಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬೇಕು). (28) ಪರಿವರ್ತನ ಸಮೀಕರಣಗಳ Q_l ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಎಲ್ಲ $\bar{p}_k$ ಗಳಿಂದಲೂ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿರುವುದಾದರೆ $\bar{p}_k = \sum_{(l)} p_l \; \partial Q_l / \partial \bar{q}_k$ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿ $\bar{L} = -\overline{H} + \sum_{(k)} \bar{p}_k \, \dot{\bar{q}}_k = -H + \sum_{(k)} p_k \, \dot{q}_k = L$ ಆಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದು ಅಪವಾದವೇ ವಿನಾ ನಿಯಮವಲ್ಲ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೊಳಗೆ ಸ್ಥಾನ q_k, ವೇಗ $\dot{q}_k$ ಸಂವೇಗ p_k ಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲಚರ t ಯನ್ನು ಸಹ ಅಳವಡಿಸುವ ರೂಢಿ ಇರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇವೆ; ಈ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು L^*, H^* ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$L^* = L^*(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \; \dot{q}_0, \dot{q}_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; t)$$

$$H^* = H^*(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; p_0, p_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; t)$$

t ಚರವನ್ನು L^*, H^* ಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಅಗತ್ಯತೆ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ q_0, q_1, q_2 ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕ ಹಾಗೂ p_0, p_1, p_2 ಸಂವೇಗ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ (ಆಯಾಮಾಂಕ 3) ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಒಂದು ಭಾಗವಷ್ಟನ್ನೇ q_0, p_0, q_1, p_1 ಇವೆರಡು ಜೊತೆ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಿರ್ದೇಶಕವೂ tಯ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದಷ್ಟೆ: $q_k = q_k(t), \; p_k = p_k(t), \; k = 0,1,2,$ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ $H = H(q_0, q_1, q_2; p_0, p_1, p_2)$ ರಲ್ಲಿ q_2, p_2 ಗಳಿಗೆ $q_2(t), p_2(t)$ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ

$$H^*(q_0, q_1; p_0, p_1, (t) \equiv H(q_0, q_1, q_2(t); p_0, p_1; p_2, (t)$$

ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು q_0, p_0, q_1, p_1 ಎರಡು ಜೊತೆ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೇ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಸಂವೃತ

ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಯೂ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸಿಂಧುವಾಗಲೇಬೇಕಷ್ಟೆ

$$\dot{q}k = \frac{\partial H^*}{\partial p_k}; \dot{p}_k = -\frac{\partial H^*}{\partial q_k}, k = 0,1,$$

ಈ ವಿಹಿತತೆಯ ಫಲವಾಗಿ

$$\frac{dH^*}{dt} = \sum_{(k)}\left(\dot{q}_k \frac{\partial H^*}{\partial q_k} + \dot{p}_k \frac{\partial H^*}{\partial p_k}\right) + \frac{dH^*}{dt} = \frac{dH^*}{dt}$$

$f=f(t)$ ಎಂಬುದು ಕಾಲಚರ tಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಲ್ಲಿ H^* ಕ್ಕೆ ಬದಲು $H^{**}=H^*+f(t)$ ಯನ್ನು ಸಹ ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದಕಾರಣ ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್‌ಗಳು t ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೊಳಗೆ ಅಡಕವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬೇಕಾದುದೇನಿಲ್ಲ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಅಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗಡೆಗಾಗಲಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಒಳಕ್ಕಾಗಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಬಲ್ಲುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯ ಆಗಮನ ನಿರ್ಗಮನಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಇದೇ ಕಾರಣ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿನ ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಚರ tಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಲ್ಲ.

ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರ್ತ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಸಂಪಾದಿತ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕುರಿತ ನಮ್ಮ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ. $H_1 = (p_0^2/2m) + (\mu q_0^2/2)$ ಎಂಬುದು ಸ್ಥಾನ q_0 ಮತ್ತು ಅನುರೂಪ ಸಂವೇಗ p_0ಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗುವ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಚರಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ವರ್ಣಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಯಾಮಾಂಕ 1. H_1 ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ರೇಖೀಯ ಸರಳ ಸಂಗತ ಆಂದೋಳಕ (ಲೀನಿಯರ್ ಹಾರ್ಮಾನಿಕ್ ಆಸಿಲೇಟರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಲ್ಪ ಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಲಕ ಇಂಥ ಆಂದೋಳಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ (ಸಿಂಪಲ್ ಪೆಂಡ್ಯುಲಮ್ ಆಫ್ ಸ್ಮಾಲ್ ಆಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್); ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ $\mu=mg/\lambda$, m= ಲೋಲಕದ ಗುಂಡಿನ ತೂಕ, λ=ಲೋಲಕದ ಉದ್ದ, g= ಗುರುತ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ, q_0= ಮಧ್ಯ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಗುಂಡು ಚಲಿಸಿರುವ (ಸಚಿಹ್ನ) ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ದೂರ (ಹಾರಿಸ಼ಾಂಟಲ್ ಡಿಸ್‌ಪ್ಲೇಸ್‌ಮೆಂಟ್) ಮತ್ತು $p_0 = m\dot{q}_0$ ಅಭಿಜಾತ ಸಂವೇಗ. ವಿಹಿತ ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ $dp_0/dt = -\partial H_1/\partial q_0 = -\mu q_0; dq_0/dt = \partial H_1/\partial p_0 = p_0/m;$ ಹಾಗೂ $d^2q_0/dt^2 = dp_0/(m\ dt) = -\mu q_0/m$. ಕೊನೆಯ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣದ ಪರಿಹಾರ $q_0 = A\sin(\mathrm{B}+ \mathrm{t}\sqrt{\mu}/\sqrt{m}$ ಎಂದಾಗುವುದು (A,B ಸೂಕ್ತ ನಿಯತಾಂಕಗಳು). ಇದು Aಯಷ್ಟು ಪಾರದ ನಿಯತಕಾಲಿಕ $2\pi\sqrt{m}/\sqrt{\mu}$ (=ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಲಕದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ $2\pi\sqrt{l}/\sqrt{g}$ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಂದೋಳನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ (ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಆಸಿಲೇಷನ್ಸ್). $p_0 = mdq_0/dt = A\sqrt{\mu m}\cos(\mathrm{B}+t/\sqrt{\mu}\sqrt{m}$ ಆಗುವ ಕಾರಣ H_1 ರಲ್ಲಿ p_0, q_0ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ ಆಂದೋಳನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಕ್ತಿ = H_1ರ ಬೆಲೆ $g=A_2/(2^{.00})$ [=ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಲಕದ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ $A^2mg\ /(2l)$]) ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಆಂದೋಲನಗಳ ಪಾರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಈ ಶಕ್ತಿ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಎರಡನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮದ ಅನುಸಾರ ಸ್ಥಿರತಲವೊಂದರಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಒಂದು ದೃಢ ಸೂರ್ಯ ಹಾಗೂ ಒಂದು ದೃಢ ಗ್ರಹ (ರಿಜಿಡ್ ಸನ್, ರಿಜಿಡ್ ಪ್ಲ್ಯಾನೆಟ್) ಇವೆರಡು ಕಾಯಗಳಿಗೆ ರಚಿತವಾಗುವ ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕಾಯಗಳಿಗೆ ಇರಬಹುದಾದ ಗಿರಕಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನ $H_2 = H_2(q_0, q_1; p_0, p_1) = \frac{1}{2}\left(\frac{1}{m}+\frac{1}{\mu}\right)$ $\left(p_0^2 + \frac{p_1^2}{q_0^2}\right) - \frac{\gamma\mu m}{q_0}$ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಅಧ್ಯಾರೋಪಣಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ g ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯತಾಂಕ (=6.67x10^{-11} newton meter^2 kg^{-2}) m, μ ಸೂರ್ಯ, ಗ್ರಹಗಳ ತೂಕಗಳು; q_0 ಇವೆರಡು ಕಾಯಗಳ ನಡುವಿನ ದೂರ; q_1 ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಗ್ರಹದ ಚಲನೆಯ ಕೋನ ನಿರ್ದೇಶಕ; p_0, p_1 ಗಳು q_0, q_1 ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಸಂವೇಗಗಳು; q_k, p_k ಗಳು ಜಡತಾನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲ. ಮೇಲಿನ H_2 ಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ H_2ರ ಬೆಲೆ ಋಣಾತ್ಮಕವಾದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಗ್ರಹದ ಚಲನಕಕ್ಷೆ ($\gamma\mu m/$ H_2ರ ಬೆಲೆ) ಯಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನಾಕ್ಷದ (ಮೇಜರ್ ಆ್ಯಕ್ಸಿಸ್) ಒಂದು ದೀರ್ಘವೃತ್ತ (ಎಲಿಪ್ಸ್) ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು (ಪ್ರಥಮ ಕೆಪ್ಲರ್ ನಿಯಮ). ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ H_2 ಉತ್ಪನ್ನ q_1 ಚರದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಎಂತಲೇ H_2ರಲ್ಲಿ q_1 ಒಂದು ಸುಪ್ತ ನಿರ್ದೇಶಕ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಇಗ್ನೋರೆಬಲ್/ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕೋಆರ್ಡಿನೇಟ್). ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಅಥವಾ $dp_1/dt = -\partial H_2/\partial q_1 = 0$ ಅಥವಾ p_1= ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕ ಎಂದಾಗುವುದು. ಇದೇ ಕೋನೀಯ ಸಂವೇಗ p_1ರ ನಿತ್ಯತಾನಿಯಮ (ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಆಫ್ ಆ್ಯಂಗ್ಯುಲರ್ ಮೊಮೆಂಟಮ್). $\dot{q}_1 = \partial H_2/\partial p_1 = (m^{-1}+\mu^{-1})p_1/q_0^2$ ಆದಕಾರಣ p_1 ಸಂವೇಗ $q_0^2\dot{q}_1$ ಗೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುವುದು. $q_0^2\dot{q}_1$ ಆದರೋ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಗ್ರಹಚಲನೆಯ ಸಲೆವೇಗಕ್ಕೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಏರಿಯಲ್ ವೆಲಾಸಿಟಿ). ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಗ್ರಹದ ಕಕ್ಷಾಚಲನೆಯ ಸಲೆವೇಗ ಒಮ್ಮೆ ಎಷ್ಟಿರುತ್ತದೋ ಸದಾ ಅಷ್ಟೇ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು (ದ್ವಿತೀಯ ಕೆಪ್ಲರ್ ನಿಯಮ). ಇದೇ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹದ ಕಕ್ಷಾಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿಯ ವರ್ಗ

$$\frac{\pi^2\gamma^2\mu^3m^3}{2(\mu+m)(-H^2\text{ರ ಬೆಲೆ})^3} = \frac{\pi^2(\text{ಕಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಧಾನಾಕ್ಷ})^3}{2\gamma(\mu+m)}$$

ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಎಂತಲೇ ಭಾರಿ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಒಂದು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಹಗುರ ಗ್ರಹಗಳು ಸುತ್ತುತ್ತಲಿರುವಾಗ ಆ ಗ್ರಹಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿಗಳ ವರ್ಗಗಳು ಆಯಾ ಕಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರಧಾನಾಕ್ಷಗಳ ಘನಗಳಿಗೆ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ (ತೃತೀಯ ಕೆಪ್ಲರ್ ನಿಯಮ).

ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಯಾವುದಾದರೊಂದು ದತ್ತ ವೇಳೆ t ಯಲ್ಲಿ ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ವಿಹಿತ ಸಂಯುಗ್ಮಿ ಚರಗಳಾದ ಸ್ಥಾನ q_k ಹಾಗೂ ಸಂವೇಗ p_k ಗಳ ನಿಖರ ಬೆಲೆಗಳು ಗೊತ್ತಾದರೆ ಸೂಕ್ತ ಚಲನಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಇತರ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚರಗಳು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಅಣು ಪರಮಾಣುಗಳಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿಹಿತ ಸಂಯುಗ್ಮಿ ಚರಗಳ ಏಕಕಾಲೀಯ ನಿಖರ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವುದು ತತ್ತ್ವಶಃ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ವರ್ನರ್

ಹೈಸೆನ್‌ಬರ್ಗ್ 1927ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ. ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು 1925ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಮಾತೃಕೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ್ದ (ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಫಾರ್ಮ್ಯುಲೇಷನ್). ಉಷ್ಣ ನಿಸ್ಸರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಪ್ಲ್ಯಾಂಕನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ 1900ರಲ್ಲೇ ಜನಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹಂಗಾಮಿ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲೇ ಸಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹೈಸೆನ್‌ಬರ್ಗನ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಯಕಟ್ಟನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ಫೋಟಾನುಗಳಂತೆ ದ್ರವ್ಯಕಣಗಳಿಗೆ ಸಹ ಕಣ ಸ್ವರೂಪದ ಜೊತೆಗೆ ಅಲೆ ಸ್ವರೂಪ ಕೂಡ ಇರಬೇಕೆಂದು 1924ರಲ್ಲಿ ಲೂಯಿದ್ ಬ್ರಾಗ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದ (ಪಾರ್ಟಿಕಲ್–ವೇವ್ ಡ್ಯುಯಾಲಿಟಿ). ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಡೇವಿಸನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮರ್ 1927ರಲ್ಲೂ, ಜಿ.ಪಿ.ಥಾಮ್ಸನ್ 1928ರಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. 1926ರಲ್ಲಿ ಎರ್ವಿನ್ ಶ್ರೋಡಿಂಗರ್ ಮಂದಗಾಮಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಹೊಸ ಯಶಸ್ವಿರೂಪವನ್ನು ಇಂಥ ಅಲೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೂ ಹೈಸೆನ್‌ಬರ್ಗನ ಮಾತೃಕಾ ನಿರೂಪಣೆಗೂ ಇರುವ ಸಮಾನತಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಶ್ರೋಡಿಂಗರ್ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಚಲನ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು (ವೇವ್ ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್) ಕರೆಯಲಾಗುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆಗಳು ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಲಗ್ರಾಂಜಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ನೈಜಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ (ರಿಯಲ್ ನಂಬರ್ ಫೀಲ್ಡ್) ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ (ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ನಂಬರ್ಸ್) ಆಗಿರಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಈ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕ q_k ಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲಚರ t ಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೇ ವಿನಾ ವೇಗ $\dot{q}_k$ ಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಂವೇಗ p_k ಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನದ ಪ್ರತೀಕ ψ ಆದರೆ $\psi = \psi$ ನೈಜಭಾಗ $+ \, i\psi$ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭಾಗ $= \psi\,(t; q_0, q_1, q_2$ ಇತ್ಯಾದಿ), $\left(i = \sqrt{-1}\right)$

ψ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಯುಗ್ಮಿಯನ್ನು (ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಕಾಂಜುಗೇಟ್) $\bar{\psi}$ ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ (ಈಗಿನ ತಲೆಗೀಟು ನಿರ್ದೇಶಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಲ್ಲ):

$\bar{\Psi} = \psi$ ನೈಜಭಾಗ $- \, i\psi$ ಕಾಲ್ಪನಿಕಭಾಗ; $\Psi\bar{\Psi} = \psi^2$ ನೈಜಭಾಗ$+ \, \psi^2$ ಕಾಲ್ಪನಿಕಭಾಗ =ಒಂದು ನೈಜ ಉತ್ಪನ್ನ.

ದತ್ತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನ ψ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವಿದ್ಯಮಾನ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದೇ ವಿನಾ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನಲ್ಲ (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟೀಸ್). ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ, q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಬೆಲೆಗಳು t ಕಾಲದಲ್ಲಿ

$Q_k - \frac{1}{2}dQ_k < q_k < Q_k + \frac{1}{2}dQ_k$, ($k = 0,1,2,$ಇತ್ಯಾದಿ) ಅಂತರಗಳ ಒಳಗಡೆ ಇರಬಹುದಾದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ

$\bar{\bar{\Psi}}(t; Q_0, Q_1$ ಇತ್ಯಾದಿ) X $\Psi(t; Q_0 - Q_1$ ಇತ್ಯಾದಿ) X $dQ_0 - dQ_1$ ಇತ್ಯಾದಿ).....[37]

ಆಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ (ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬಾರ್ನ್, 1926–27). ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭಾವಗಳ ಪೈಕಿ ವೀಕ್ಷಕನೊಬ್ಬ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಮಾಡಿರಬಹುದಾದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ; ಈ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು ಬದಲಾದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳೂ ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳ ವರ್ಣನೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೇ ಅವಶ್ಯವಾಗುವುವು. ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ $H=H(q_0, q_1$, ಇತ್ಯಾದಿ, p_0, p_1 ಇತ್ಯಾದಿ,) ಎಂಬುದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಂದಿನ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಈHನ್ನು q_k, p_k ಗಳ ಒಂದು (ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನಂತ) ಘಾತ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನಾಗಿ (ಪವರ್ ಸೀರೀಸ್) ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿ ಆ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು pk^j ಘಾತವನ್ನೂ $(h/2\pi i)^j \, \partial^j / \partial q^j$ ಎಂಬ ಆಂಶಿಕ ಅವಕಲ ಪರಿಕರ್ಮಿಯನ್ನಾಗಿ (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ಡಿಫರೆನ್ಷಲ್ ಅಪರೇಟರ್) ಮಾರ್ಪಡಿಸಬೇಕು; ಇಲ್ಲಿ h(=6.626 x 10^{-34} ಜೌಲ್/ಸೆಕೆಂಡ್) ಎಂಬುದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ಲ್ಯಾಂಕ್ ನಿಯತಾಂಕದ ಪ್ರತೀಕ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಒಟ್ಟು H ಉತ್ಪನ್ನವೇ ಒಂದು ಪರಕರ್ಮಿ H ಆಗಿ ರೂಪಾಂತರಿತವಾಗುವುದು: $H=H(q_0, q_1$, ಇತ್ಯಾದಿ; $(h/2\pi i)\,\partial/\partial q_0$, $(h/2\pi i)\partial/\partial q_1$ ಇತ್ಯಾದಿ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ H ಪರಿಕರ್ಮಿಗೆ $(h/2\pi i)\,\partial/\partial t$ ಎಂಬ ಮತ್ತೂ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು; ಈ ವಿಧಿಯಿಂದ ಫಲಿಸುವ ಪರಿಕರ್ಮಿಯನ್ನು S ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ:

$$S \equiv H + \left(h/2\pi i\right)\partial/\partial t = H\left(q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}; \frac{h}{2\pi i}\frac{\partial}{\partial q_0},\right.$$

$$\left.\frac{h}{2\pi i}\frac{\partial}{\partial q_1}, \text{ಇತ್ಯಾದಿ}\right) + \frac{h}{2\pi i}\frac{\partial}{\partial t}$$

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ

ಶ್ರೋಡಿಂಗರ್ ಅಲೆ ಸಮೀಕರಣ :$S\Psi = 0$

ಎಂಬ ಆಂಶಿಕ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಹೀಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಪರಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ದತ್ತವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವ Ψಯನ್ನು ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಏಕ ಆಯಾಮಾಂಕದ ಸರಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟೋನಿಯನ್ $H = \frac{4\pi^2 {p_0}^2}{a^2 h^2}$ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ (ಇಲ್ಲಿ a ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕ; q_0 ಸುಪ್ತ ನಿರ್ದೇಶಕ; p_0 ವಿಹಿತ ಸಂಯುಗ್ಮಿ ಸಂವೇಗ); ಬೇರೆ ಕಾಯಗಳ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಲ್ಲದೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಕಣವನ್ನು ಈ H ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಿ H ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು $H = -\left(1/a^2\right)\partial^2/\partial {q_0}^2$ ಪರಿಕರ್ಮಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ವಿಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ $\mathbf{S} = -(1/a^2)\partial^2/\partial q_0^2 + (h/2\pi i)\partial/\partial t$ ಆಗಿ $S\psi = 0$ ಅಲೆ ಸಮೀಕರಣ $(1/a^2)\,\partial^2\psi/\partial {q_0}^2 = (h/2\pi i)\partial\psi/\partial t$ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು. ಇದರ ಪರಿಹಾರಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲು $\psi\ (t;q_0)=f(t)g(q_0)$ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ

$$\frac{1}{g}\frac{d^2 g}{d{q_0}^2} = \frac{a^2 h}{2\pi i f}\frac{\partial f}{\partial t} = \frac{a^2 h}{2\pi i}\frac{d \log f}{dt}$$

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯ ಸಮೀಕರಣಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿಪದ ಕೇವಲ q_0 ಯನ್ನೂ – ಅಂತಿಮ ಪದ t ಮಾತ್ರವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಒಂದೇ ನಿಯತಾಂಕಕ್ಕೆ ಸಮವಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ನಿಯತಾಂಕವನ್ನು $-a^2b^2h^2$ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ $g(q_0)=A \sin abhq_0 + B \cos abhq_0$, $f(t)=\exp(-2pib^2ht)$ ಎಂಬ ಸಂಬಂಧಗಳು ಲಭಿಸಿ ಅಲೆ ಸಮೀಕರಣ $S\psi=0$ಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು:

$\psi A, B, b=(a \sin abhq_0+b \cos abhq_0) \exp(-2\pi ib^2ht)$ (*A, B, b* ನಿಯತಾಂಕಗಳು). ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ $S\psi=0$ಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರೂಪದ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಇಂಥವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಲ್ಲ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಲ್ಲದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿರುವ q_0 ನಿರ್ದೇಶಕ $-Q<q_0<Q$ ಅಂತರದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿರುವುದಾದರೆ (ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕಣ q=$^{238}_{93}$Q ಎಲ್ಲೆಗಳಾಚೆಗೆ ಚಲಿಸದಂತೆ ಆ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಬಳಿ ದೃಢ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು) $\psi(t, \pm Q)=0$ ಮತ್ತು $\int_{-Q}^{Q} \overline{\psi}(t, Q_0)\cdot$ $\psi(t, Q_0)\, d\,Q_0 +$[q_0ಯ ಬೆಲೆ $\pm Q$ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ]=1 ಆಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ψ ಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಸೂತ್ರ [37]ನ್ನೂ ಯಾವುದೇ ಖಚಿತ ವಿದ್ಯಮಾನದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 1 ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ). ಇಂಥ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ

$$\psi(t, Q_0) = \frac{1}{5\sqrt{Q}}\{3 \sin\frac{\pi q_0}{Q}\exp(-2i\pi^3 t/hd^2Q^2) + 4\cos\frac{\pi q_0}{2Q}\exp(-i\pi^3 t/2\,\mathrm{h}\,a^2Q^2)\} \quad ....[38]$$

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಇತರ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ರಚಿಸಬಹುದು. [38] ಸಮೀಕರಣ $-Q<q_0<Q$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ψ ಬೆಲೆಗಳ ಒಂದು ಅಲೆ ಪ್ರರೂಪವನ್ನು (ವೇವ್ ಪ್ಯಾಟರ್ನ್)ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ; ಈ ಸಮೀಕರಣ ಪರಿಶೀಲಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಾಸ್ತವತಃ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದೇ ಆದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ, ಬ್ರಾಗ್ಲಿ ತರಂಗವನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂವೇಗ, ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಅಳತೆಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವ ವಿಧಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಚಲ y ಯ ಅಳತೆಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅವಕಲ ಪರಿಕರ್ಮಿ **Y**ಯನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಕ್ತಿ r ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರಿಕರ್ಮಿ **R**=(-h/2πi)∂/∂^t, ಸಂವೇಗ *pk*ಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಪರಿಕರ್ಮಿ $\boldsymbol{P_k = (h/2\pi i)\partial/\partial q_k}$. ಈಗ 2)21 ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿಯತಾಂಕವೂ $\phi=\phi(t; q_0, q_1, \text{ಇತ್ಯಾದಿ})$ ಎಂಬುದು ಸೂಚಿತ ಚರಗಳ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಆಗಿರಲಿ. ಒಂದು ಪ್ರಾಚಲ yಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರಿಕರ್ಮಿ **Y**ಯನ್ನು ಈ ϕ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ $\psi\phi$ 2)21ϕ ಆಗುವುದಾದರೆ ϕಯನ್ನು **Y** ಪರಿಕರ್ಮಿಯ ಒಂದು ಐಗೆನ್ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದೂ 2)21ವನ್ನು ಈ ϕಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ **Y**ಯ ಐಗೆನ್ ಬೆಲೆಯೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಕಾಶದ ಪರಿಶೀಲಿತ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಬಳಿ $\phi=0$ ಹಾಗೂ ಆ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ

$$\int\int_{\text{ಇತ್ಯಾದಿ}} \bar{\phi}\phi dq_0\; dq_1 \;\text{ ಇತ್ಯಾದಿ} = 1$$ ಆಗುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ϕ ಉತ್ಪನ್ನ ψ ಈ ಪರಿಕರ್ಮಿಯ ಒಂದು ಏಕಾನುಕಲ ಐಗೆನ್ ಉತ್ಪನ್ನ (ನಾರ್ಮಲೈಸ್ಡ್ ಐಗೆನ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. [ಎಲ್ಲೆಗಳ ಬಳಿ $\phi=0$ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಸೀಮಾ ನಿಬಂಧನೆ (ಬೌಂಡರಿ ಕಂಡಿಷನ್) ಇದೇ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಬಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ψ ಆಗಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಈ ಸೀಮಾನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ನಮೂನೆಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲೂಬಹುದು; $\bar{\phi}$ ಎಂಬುದು ϕ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಯುಗ್ಮಿ]. ದತ್ತ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಯಾವುದಾದರೊಂದು y ಪ್ರಾಚಲವನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡಿದಾಗ ಲಭಿಸುವ ಫಲ ಈ **Y** ಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ **Y** ಪರಿಕರ್ಮಿಯ ಐಗೆನ್ ಬೆಲೆಗಳ ಪೈಕಿಯೇ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಆಗಿರಬೇಕು (ಅಳತೆಗೆ ಎಟುಕುವ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪರಿಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ನೈಜ ಐಗೆನ್ ಬೆಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ) ಎಂಬುದು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಸೂಕ್ತ ನೈಜ ಅಥವಾ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಗುಣಾಂಕ μ_k ಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ (k=0,1,2 ಇತ್ಯಾದಿ) ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ ψ ಯನ್ನು $\psi = \mu_0\phi_0 + \mu_1\phi_1 + \mu_2\phi_2 +$ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಬುದಾಗಿ **Y** ಪರಿಕರ್ಮಿಯ ಹಲವಷ್ಟು ಏಕಾನುಕಲ ϕ_k ಐಗೆನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಅಪವರ್ತ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದಲ್ಲಿ *t* ವೇಳೆಗೆ ಎಸಗಬಹುದಾದ ಅನುರೂಪ *y* ಪ್ರಾಚಲದ ಅಳತೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ϕ_k ಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಐಗೆನ್ ಬೆಲೆ 2)21*k* ಆಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ $\overline{\mu_k}\;\mu_k$ ಯಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ

$$\phi_0 = \frac{1}{\sqrt{Q}}\sin\frac{\pi q_0}{Q}\exp(-2i\pi^3 t/ha^2Q^2)$$

$$\phi_1 = \frac{1}{\sqrt{Q}}\cos\frac{\pi q_0}{2Q}\exp(-i\pi^3 t/2ha^2Q^2)$$

ಇವೆರಡೂ $R = (-h/2\pi i)(\partial/\partial t)$ ಶಕ್ತಿಪರಿಕರ್ಮಿಯ ಏಕಾನುಕಲ ಐಗೆನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. $q_0 = \pm Q$ ಎಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾಗುವ ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ Rನ ಐಗೆನ್ ಬೆಲೆಗಳು

$$\lambda_0 = \frac{\pi^2}{a^2Q^2}, \lambda_1 = \frac{\pi^2}{4a^2Q},$$

ಆಗುತ್ತವೆ. ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೇಲಿನ (38) ಸಮೀಕರಣದ ಅಲೆ ಉತ್ಪನ್ನ, ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೇಲಿನ [38] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನ

$$\psi(t; q) = (3/5)\phi_0 + (4/5)\phi_1$$

ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಾದರೆ ಇದರ ಶಕ್ತಿಯ ಅಳತೆ 2)210, 2)211 ಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಆಗಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಳೆದಾಗ 4)122/(a^2 Q^2) ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರಕುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ $\overline{\mu}_0\mu_0 = (3/5)^2 =$ ಶೇಕಡ 36 ಭಾಗ; ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ 4)122/(4a^2 Q^2) ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರಕುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ $\overline{\mu}_1\mu_1 = (4/5)^2$ ಶೇಕಡಾ 64 ಭಾಗ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಅಲೆಉತ್ಪನ್ನ Ψ ನಿಂದ ವರ್ಣಿತವಾಗುವ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು Y ಪ್ರಾಚಲವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಲಭಿಸಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ ಫಲ $\iint_{\text{ಇತ್ಯಾದಿ}} \overline{\psi}\; \mathrm{Y}\; \psi\; dq_0 dq_1$ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಕಲನವನ್ನು (ಇಂಟೆಗ್ರೇಷನ್) ಆಕಾಶದ ಪರಿಶೀಲಿತ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು; y ಎಂಬುದು ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂವೇಗಗಳಂಥ ಪ್ರಾಚಲವಾದರೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ Y ಅದಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಅವಕಲ ಪರಿಕರ್ಮಿ ಆಗುವುದು; ಆದರೆ y ಕೇವಲ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಾಚಲವಾದಾಗ (ಅಂದರೆ *y*=*qk*ಗಳಲ್ಲೊಂದು) **Y**$^4_8$y ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ ಬೆಲೆಗಳ ನಡವಳಿಕೆ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ವಿಹಿತ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ (ಅಥವಾ ತತ್ಸಮಾನವಾದ ಇತರ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ) ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸೌರವ್ಯೂಹದಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಚಲನೆ ಈ ಬಗೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಜಾಡಿನಿಂದ ಅಳೆಯಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ

ಕದಲುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಬೃಹದ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ಅನವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಣುಪರಮಾಣುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಶತಮಾನದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಾದ್ಯಂತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಬಲವಿಜ್ಞಾನವಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ರಿಲೆಟಿವಿಟಿ ಥಿಯರಿ; ವಿಶೇಷ ಸಿದ್ಧಾಂತ 1905, ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ಸಿದ್ಧಾಂತ 1915). (ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಹ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತರೂಪವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ). ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ q_k ಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣತಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿತವಾದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಚರ tಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಚರಗಳ ನಡುವಿನ ಇಂಥ ಭೇದಕಲ್ಪನೆ ಕೇವಲ ಕೃತಕವೆಂಬ ಅರಿವು ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹೆಜ್ಜೆ. ಗಡಿಯಾರಗಳ ನಿದರ್ಶನವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ನಾವು ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಚರ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಮುಳ್ಳಿನ ಸ್ಥಾನವೇ ಹೊರತು ಬೇರೇನಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಚಾರ ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಇಂದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಅಚ್ಚರಿಪಡಬೇಕಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಹೋಗಿದೆ. ಗಡಿಯಾರಗಳ ಉಪಜ್ಞೆಗೆ (ಇನ್‌ವೆನ್ಷನ್) ಮುನ್ನ ಕಾಲವನ್ನು ಜನರು ಸೂರ್ಯಾದಿ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರಷ್ಟೆ; ಬಹುಶಃ ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಳಗೆ ಕಾಲ ಕೂಡ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕವೇ ಎಂಬ ಅಭಿಮತಕ್ಕೆ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಷ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಧ್ವನಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಚರ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ q_k ಗಳ ಪೈಕಿಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು $q_n{}^4_8 t$ ಯನ್ನು ಆ ಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಲಚರವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗಿಕರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ t ಚರ ದತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಕಾಲಚರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥದೊಂದು ಆಂತರಿಕ ಕಾಲಚರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ನೇರವಾಗಿ $\dot{q}k = dq_k / dt$ (ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವ್ಯ) ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು:

$$\dot{q}_k = \alpha_k(q_0, q_1, q_2)\text{ಇತ್ಯಾದಿ } q_n(\equiv t), k = 0,1,2\text{ಇತ್ಯಾದಿ}....(39)$$

q_0, q_1, q_2 ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ $\overline{q}_0, \overline{q}_1, \overline{q}_2$ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆ ಆಗಲೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದೇವೆ; ಆದರೆ ಈಗ q_k ಗಳ ಪೈಕಿ $t \equiv q_n$ ಆಂತರಿಕ ಕಾಲಚರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ nನೆಯ ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕ $\overline{q}_n \equiv \overline{t}$ನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿವರ್ತಿತ ಆಂತರಿಕ ಕಾಲಚರವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲ ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೂ ಹಳೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದಲ್ಲಿ $\overline{t}$ ಕಾಲಚರ ಹಳೆಯ $t[\equiv q_n]$ ಕಾಲಚರವೊಂದನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶಕ q_k ಗಳನ್ನೂ (k=0,1,2, ಇತ್ಯಾದಿ) ಅವಲಂಬಿಸಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ $B, A, \overline{A}$ ಎಂಬ ಮೂರು ದೃಢಕಾಯಗಳು ಒಂದು ಸಂವೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆಂದೂ $A, \overline{A}$ ಕಾಯಗಳು ಗಿರಕಿರಹಿತವಾಗಿ ಒಂದೇ ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. $A, \overline{A}$ ಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸವಾಗಿರುವ ವೀಕ್ಷಕರು B ಕಾಯದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಆ ಸ್ಥಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವರವರಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಆಂತರಿಕ ಕಾಲ $t, \overline{t}$ ಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. $A, \overline{A}$ ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಘಟನೆ (ಈವೆಂಟ್) A ವೀಕ್ಷಕನ ಅಳತೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ A ಯಿಂದ $\overline{A}$ ದಿಕ್ಕಿಗೆ q ನಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ t ವೇಳೆಯಲ್ಲೂ $\overline{A}$ ವೀಕ್ಷಕನ ಅಳತೆಗಳಂತೆ $\overline{A}$ ನಿಂದ A ದಿಕ್ಕಿಗೆ $\overline{q}$ ನಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ $\overline{t}$ ವೇಳೆಯಲ್ಲೂ ಜರುಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ ($q, \overline{q}$ ಚಿಹ್ನೆಯುಕ್ತ). ಹೀಗಿದ್ದಲ್ಲಿ $\overline{q}$, $\overline{t}$ ಗಳನ್ನು q, t ಗಳ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಫಲಗಳೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು:

$$\overline{q} = \overline{f}_0(q,t); \qquad \overline{t} = \overline{f}_1(q,t)$$
$$\overline{q} = f_0(\overline{q},\overline{t}); \qquad t = f_1(\overline{q},\overline{t}) \quad ....[40]$$

A ವೀಕ್ಷಕನ ಶೋಧನೆಗಳಂತೆ ಯಾವುದಾದರೂ t_0, t_1 ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ $A, \overline{A}$ ಕಾಯಗಳ q ಅಳತೆಗಳು (ಇವೆರಡು ಕಾಯಗಳು ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇ ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿನ ಅನುರೂಪ ಘಟನೆಗಳು) ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ

$q_0 \equiv q_0(t_0) = AA \equiv 0; q_1 \equiv q_1(t_1) = A\overline{A}$ ಆಗಿರಲಿ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ $\overline{A}$ ವೀಕ್ಷಕನ ಪ್ರಕಾರ $\overline{t}_0, \overline{t}_1$ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ $A, \overline{A}$ ಕಾಯಗಳ ಅನುಕ್ರಮ $\overline{q}$ ಅಳತೆಗಳು

$$\overline{q}_0 \equiv \overline{q}_0(\overline{t}_0) = \overline{A}A \quad \equiv ; \overline{q}_1 \equiv \overline{q}_1(\overline{t}_1) = \overline{A}\,\overline{A} \equiv 0$$

ಆಗಿರುವುವು. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ $B, A, \overline{A}$ ಕಾಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನು $q_0, q_1, \overline{t}$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ಪರ್ಯಾಯತಃ $\overline{q}_0, \overline{q}_1, \overline{t}$ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿಂದಾಗಲಿ ($t, \overline{t}$ ಗಳು ಉಗಮಿಸುವುದು B ಕಾಯದ ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು) ವರ್ಣಿತವಾಗುವ ಒಂದು ಸಂವೃತ ಚಲನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಹುದು. ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು [40] ಸಮೀಕರಣಗಳ ನಮೂನೆಯಂತೆ

$$\overline{q}_k = \overline{f}_0(q_k, t_k); \overline{t}_k = \overline{f}_1(q_k, t_k);$$

$$q_k = f_0(\overline{q}_k, \overline{t}_k); t_k = f_1(\overline{q}_k, \overline{t}_k), [k = 0,1]$$

ಎಂಬ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳಾದರೋ [39] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ A ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ

$$\frac{dq_0}{dq_0} \equiv 0; \frac{dq_1}{dq_1} = \alpha(q_0, q_1, q_2).....(41) \quad f_k, \overline{f}_k$$

ಆಗಿಯೂ $\overline{A}$ ವೀಕ್ಷಕನ ಪಾಲಿಗೆ

$$\frac{d\overline{q}_0}{d\overline{t}_0} \equiv \overline{\alpha}(\overline{q}_1, \overline{q}_0, \overline{t}_0); \frac{d\overline{q}_1}{dt_1} \equiv 0 \quad ....[42]$$

ಆಗಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. [40] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ $f_k, \overline{f}_k$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ (k=0,1) [41], [42] ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ $\alpha, \overline{\alpha}$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ ಒಂದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದಾದರೆ ಚಲನೆಯ ನಿಸರ್ಗ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸ್ವರೂಪದ ದೂರಚರ $q, \overline{q}$ ಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಚರ $t, \overline{t}$ ಗಳನ್ನೂ $A, \overline{A}$ ವೀಕ್ಷಕರೀರ್ವರೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಖಚಿತಪಡುವುದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗುವ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು $f_k, \overline{f}_k$ ಗಳು ರೇಖೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿಯೂ (ಲೀನಿಯರ್ ಫಂಕ್ಷನ್) $\alpha, \overline{\alpha}$ ಗಳು ನಿಯತಾಂಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು (ವಿಶೇಷ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ):

$$\overline{q} = \overline{f}_o(q,t) = aq + bt; \overline{t} = \overline{f}_1(q,t) = a'q + b't$$

$$q = f_o(\overline{q}, \overline{t}) = \frac{b'\overline{q} - b\overline{t}}{ab' - a'b}; t = f_1(\overline{q}, \overline{t}) = \frac{a\overline{t} - a'\overline{q}}{ab' - a'b} \qquad [43]$$

ಹಾಗೂ

$$\frac{dq_0}{dt_0} = \frac{d\bar{q}_1}{d\bar{t}_1} = 0; \frac{dq_1}{dt_1} = \frac{d\bar{q}_0}{d\bar{t}_0} = v$$

(a,b,a',b',v ನಿಯತಾಂಕಗಳು). $f_k, \bar{f}_k$ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಅವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ರೂಪವಿರಲು $b'=-a$ ಹಾಗೂ $a'=-(a^2-1)/b$ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ $\bar{q}_0 = aq_0 + bt_0$, $\bar{t}_0 = a'q_0 + b't_0$ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಅವಕಲನದಿಂದ

$$V = d\bar{q}_0/d\bar{t}_0 = [a(dq_0/dt_0)+b]/[a'(dq_0/dt_0)b'] = b/b'/$$

ಅಥವಾ $b=b'v$ ಎಂದಾಗುವುದು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ

$b = -av$; $a' = (a^2-1)/av$; $b' = -a$ ....[44]

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಪರಿವರ್ತನ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುಣಾಂಕ (a) ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. a ನಿಯತಾಂಕಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ $A, \bar{A}$ ವೀಕ್ಷಕರು ಆವಿಷ್ಕರಿಸುವ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒಂದೇ ಸ್ಥಿರ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ $a=-1$ ಎಂಬ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ $b = v, a' = 0, b' = 1, \bar{q} = bt - q, \bar{t} = t$ ಆಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ (ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಗೆಲಿಲಿಯನ್ ಪರಿವರ್ತನ ಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು). ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಾದರೋ a ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಾರದ ಒಂದು ಹೊಸ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೈಕೆಲ್‌ಸನ್–ಮಾರ್ಲೆ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ (1881) ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಶ್ರುತಪಟ್ಟ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗದ ಅವ್ಯತ್ಯಸ್ತತೆಯೇ ಈ ಹೊಸ ತತ್ತ್ವ. ಇದರ ಮೇರೆಗೆ ನಿರ್ವಾತದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವನ್ನು $A, \bar{A}$ ವೀಕ್ಷಕರ ಪೈಕಿ ಯಾರೇ ಅಳೆದರೂ ಒಂದೇ ಬೆಲೆ ಲಭ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಆ ಬೆಲೆಯನ್ನು c ಪ್ರತೀಕದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ A ಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು $dq=c\,dt$ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ $\bar{A}$ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. $\bar{A}$ ವೀಕ್ಷಕನ ಅಳತೆಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾದ A ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರವಹನ $\bar{A}$ ವೀಕ್ಷಕನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಲ್ಲಿ $d\bar{q} = -cd\bar{t}$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. $d\bar{q} = -cd\bar{t}$ ನ್ನು [43] ಸಮೀಕರಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ dq, dt ಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದಾಗ ಅದು $(a + ca')dq = -(b + cb')dt$ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ; ಇದನ್ನು dq=cdt ಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ

$$a = \pm 1/\sqrt{1-(v^2/c^2)} \qquad ....[45]$$

ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ [45], [44] ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ a, b, a′, b′ ಗುಣಾಂಕಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು [43] ಪರಿವರ್ತನ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆದೇಶಿಸಿದರೆ

$$\bar{q} = \frac{vt - q}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}}; \qquad \bar{t} = \frac{t - vq/c^2}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}}$$

$$q = \frac{v\bar{t} - \bar{q}}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}}; \qquad t = \frac{\bar{t} - v\bar{q}/c^2}{\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}} \qquad [46]$$

ಎಂಬ ಗಮನಾರ್ಹ ಸೂತ್ರಗಳು ಫಲಿಸುತ್ತವೆ. $q, \bar{q}$ ಅಳತೆಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸುವಾಗ [45] ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಋಣ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. [46] ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಲೊರೆನ್ಸ್ ಪರಿವರ್ತನ ಸೂತ್ರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಗಲೇ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿರುವಂತೆ ಘಟನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ $A, \bar{A}$ ವೀಕ್ಷಕರು ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲಗಳೂ ದೂರಗಳೂ ಈ ಸೂತ್ರಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕೂಡ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶಕ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ಇಂಥ ವಿದ್ಯಮಾನ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವೆನಿಸಲಾರದು.

$dq_1/dt_1 = d\bar{q}_0/d\bar{t}_0 = v$ ಎಂಬ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ v ನಿಯತಾಂಕ $A, \bar{A}$ ಕಾಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವೇಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ c ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ $A, \bar{A}$ ಕಾಯಗಳ ಈ v ವೇಗ ತೀರ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ $v/c=0$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ $a=-1$ ಹಾಗು $\bar{t} = t$ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನದ ದೋಷ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವುದು. ಬೆಳಕಿನ ವೇಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಲ್ಲ ವೇಗಗಳಿಂದ ಕಾಯಗಳು ಚಲಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಾದರೊ $t, \bar{t}$ ಕಾಲಚರಗಳ ಅಸಮತೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಲ್ಬಣಿಸಿ ಅಭಿಜಾತ ಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮಂದಗಾಮಿ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಅಭಿಜಾತ ಬಲವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಕು, ಕ್ಷಿಪ್ರಗಾಮಿ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಬೇಕು ಎಂದಾಯಿತು. ಈಗ

$$ds^2 = c^2\, dt^2 - dq^2$$

$$d\bar{s}^2 = c^2\, d\bar{t}^2 - d\bar{q}^2$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ds ಹಾಗೂ $d\bar{s}$ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ಲೊರೆನ್ಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಫಲವಾಗಿ $ds = d\bar{s}$ ಎಂಬ ಅವ್ಯತ್ಯಸ್ತತೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅವ್ಯತ್ಯಸ್ತತೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶೇಷ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು $dt \neq d\bar{t}$ ಕಾಲಾವಧಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ $ds = d\bar{s}$ ಮಿಶ್ರಾವಧಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಲೊರೆನ್ಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಂದ ರೂಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. $A, \bar{A}$ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಭೌತ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಾದರೆ ವಿಶೇಷ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳ ಮೂಲ ಚಲನವೈಖರಿಯನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕದಲಿಸದೆ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ ಕಿರಿದಾದ ಕಾಯಗಳಿಗೆ (ಅವುಗಳ ವೇಗ ಎಷ್ಟೇ ಅಧಿಕವಿರಲಿ) ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಚಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾಯದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವೆಂದೂ m ಪರಿಮಾಣದಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗೆ mc^2 ಪರಿಮಾಣದಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಕಾಯಗಳ ವೇಗವರ್ಧನೆಯಿಂದ ಶಕ್ತಿವರ್ಧನೆಯೂ ಆಗಿ ಅವುಗಳ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವುದೆಂದೂ ತರ್ಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಈ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರಕಿದೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ $dq_1/dt_1=v$ ಯಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡುವ $A, \bar{A}$ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳ ಚಲನೆ ಇತರ ಕಾಯಗಳ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಕದಲಬಾರದೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ಸಹ ವರ್ಜಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ $A, \bar{A}$ ಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವೇಗ v ನಿಯತವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಹಾಗೂ $A, \bar{A}$ ಗಳು ಗಿರಕಿಸಹಿತವಾಗಿ ವಕ್ರಪಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕೃತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ $A, \bar{A}$ ಗಳಂಥ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚರ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೂ ಗುರುತ್ವಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಎಂತಲೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗುರುತ್ವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಹೌದು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಗ್ರಹಕಕ್ಷೆಗಳು (ಪ್ಲಾನೆಟರಿ ಆರ್ಬಿಟ್ಸ್) ಸರಳ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಕಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಭಿನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನ್ಯೂಟನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಬುಧ ಗ್ರಹಕಕ್ಷೆಯ ನೀಚ ಬಿಂದುವಿನ ಮುನ್ಸರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು (ಅಡ್ವಾನ್ಸ್ ಆಫ್ ಪೆರಿಹಿಲಿಯನ್) ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಗುರುತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ

ಲೆಕ್ಕಹಾಕಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಗುರುತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಆವಿಷ್ಕೃತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನಂಥ ಬೃಹತ್ಕಾಯಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುವಾಗ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳ ವೇಗ ತುಸು ತಗ್ಗಿ ಅವು ವಕ್ರೀಭವನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು. ಪೂರ್ಣ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ನಕ್ಷತ್ರಸ್ಥಾನಗಳ ಅಳತೆಗಳಿಂದ ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಹ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ತಾಳೆ ನೋಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ಚಲನೆಯ ನರಳಿಕೆ : ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಜನರಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಬರಬಹುದಾದ ದೈಹಿಕ ಸಂಕಟ (ಮೋಷನ್ ಸಿಕ್‌ನೆಸ್), ಹಡಗು, ವಿಮಾನ, ಮೋಟಾರು ಇಲ್ಲವೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಚಲಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ನೇರ ಇಲ್ಲವೇ ವಕ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವೇಗವರ್ಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಒಳಗಿವಿಯ ಪಡಸಾಲೆಯೊಳಗಿರುವ (ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್) ಅರ್ಧವೃತ್ತ ನಾಳಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಹಕಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪದೇ ಪದೇ ಉರುಳುವ, ತಿರುಗುವ ಇಲ್ಲವೇ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಚಲನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುವುದು, ಅಪ್ಪಾಲೆತಿಪ್ಪಾಲೆ ತಿರುಗುವುದು, ಜಾತ್ರೆ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ರಂಕರಾಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಚಲಿಸುವುದು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಿವುಡ–ಮೂಗರಿಗೂ ಕಿವಿಯ ಪಡಸಾಲೆ ನಾಶ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವರಿಗೂ ಈ ರೋಗ ಬರಲಾರದು. ತೀರ ಎಳೆಯರು ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರು ಚಲನೆಯ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತೀವ್ರತೆರನಾದ ಅರೆತಲೆನೋವಿರುವವರು ಈ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅನುಭವಿಸತೊಡಗುವರು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಭೀತಿ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಚಲನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನರಳಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತಲೆದೋರಿ ತೀವ್ರತೆ ಏರಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡು ಬೆವರುತ್ತಾನೆ. ವಿಪರೀತ ಜೊಲ್ಲು ಬರುತ್ತ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ನುಂಗುತ್ತ ಓಕರಿಕೆ ಉಂಟಾಗಿ ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗದೆ ಅವನಿಗೆ ಪದೇ ಪದೇ ವಾಂತಿ ಬಂದಂತಾಗುವುದು. ವಾಂತಿ ಮಾಡಲೂಬಹುದು. ವಿಪರೀತ ತಲೆ ಸುತ್ತುವಿಕೆ ತಲೆದೋರಿ ಮಂಪರು ಕವಿಯುವುದು, ತಲೆನೋವು ಕೂಡ ಬರುವುದು. ನರಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಓಕರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಂತಿ ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರಬಲ್ಲದು. ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಕೂಡ ಉಳಿಯಬಲ್ಲದು. ಚಲನೆಯ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಈ ತೊಡಕಿನಿಂದ ಬಳಲುವಾತ ಕ್ರಮೇಣ ಚಲನೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಚಲನೆಯ ನಿಲುಗಡೆಯಾದಾಗ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಮಾಯವಾಗುವುವು.

ಈ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವರು ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಹೆಚ್ಚು ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದು. ಪ್ರವಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದನೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಬಂದರೆ ತಲೆಯನ್ನು ದಿಂಬಿಗಾನಿಸಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ವಾಂತಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು; ಅಥವಾ ದೂರದ ವಸ್ತುವಿನತ್ತ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿ ಉಸಿರಾಡುವುದರಿಂದ ಬಳಲಿಕೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣನ್ನು ಮೂಸುವುದರಿಂದ, ಅದರ ರಸವನ್ನು ನೇರ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಓಕರಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಕೋಪಾಲಮೀನ್ ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸದ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲವೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೇವಿಸಿ ಚಲನೆಯ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಹೈಯೊಸೀನ್, ಡಿ–ಆಂಫೆಟಮಿನ್, ಮೆಕ್ಲಿಜಿನ್, ಸೈಕ್ಲಿಜಿನ್, ಡೈಮೆನ್ ಹೈಡ್ರಿನೇಟ್, ಸಿನಾರಿಜಿನ್, ಪ್ರೊಮೆಥಜಿನ್ ಮುಂತಾದ ಗುಳಿಗೆಗಳು ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಜನರಲ್ಲಿ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ : ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಅವುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ನೂಲುಗಳು ಮತ್ತು ತಯಾರಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಸಹಜ ಕಂದು, ಕಪ್ಪು, ಹಳದಿ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಬ್ಲೀಚಿಂಗ್). ಹೀಗೆ ಬಿಳಿಚಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿ ನೂಲು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ನೂಲುಗಳನ್ನು ಚಲುವೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ.

ಹತ್ತಿ ನೂಲುಗಳು : ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 6 – ಶೇ 11 ಭಾಗ ಕಶ್ಮಲ ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥ, ಲವಣಗಳು, ಮೇಣಗಳು, ರಾಳ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಿರುವುವು. ಕೆಲವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವನ್ನು ಕ್ಷಾರದ್ರವದಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವನ್ನು ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಮೇಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಕ್ಷಾರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕದಡಿ ಇವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಚಲುವೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸ್ಕೋರಿಂಗನ್ನು (ಅಂದರೆ ತೊಳೆಯುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು) ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೂಲನ್ನು ಮೊದಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ, ತೊಳೆದು ಪುನಃ ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ತೊಳೆದು ಮತ್ತೆ ಬಿಸಿ ಕ್ಷಾರದ್ರವದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಬೇಕು. ಕ್ಷಾರದ್ರವವನ್ನು ವಾಯುಸಂಪರ್ಕರಹಿತವಾಗಿ ನೂಲಿನ ಮೂಲಕ ಪುನಃಪುನಃ ಹಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯು ಬೆರೆತರೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಎಂಬ ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಪದಾರ್ಥ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾದ ಲೋಹದ ಸಂಪರ್ಕವಾದರೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಸುಟ್ಟ ಕಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ಬಳಿಕ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತೊಳೆದಿಡಬೇಕು.

ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ: ಹತ್ತಿ ನೂಲನ್ನು ಬಿಳುಪು ಮಾಡಲು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು. ಕ್ಲೋರಿನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸುಣ್ಣ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದಾರ್ಥ ಪುನಃ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿದಾಗ ಸುಣ್ಣಗಷ್ಟಿನಂತೆ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ವಿಲೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಲುವೆ ಮಾಡಲು ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸೋಡವನ್ನು ಸೋಡಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಬೆರೆಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸೋಡವನ್ನು ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉಪ್ಪುನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪ್ರವಹಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ರಾಸಾಯನಿಕವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕ್ಲೋರೀನ್ ಧನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡ್ ಬಳಿಯೂ, ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಋಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡ್ ಬಳಿಯೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಬೆರೆತು ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟ್ ಈ ಎರಡು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೂ ನೀರಿನ ಜೊತೆ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರಸ್ ಆಮ್ಲ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಷಾರವಿದ್ದರೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ತಡವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನೊಡನೆ ಸಂಯೋಗವಾದಾಗ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ನೂಲು ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಬರುವುದು ಹೈಪೋಕ್ಲೋರಸ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ. ಇದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಒಟ್ಟು ದ್ರವದ ಆಮ್ಲತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಮ್ಲತ್ವ PH 5 ರಿಂದ 9 ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ನೂಲಿನ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ PH7ರಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಚಲುವೆ ಸಂಸ್ಕರಣವನ್ನು PH 7ರ ಕೆಳಗೆ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಪದಾರ್ಥ ಎರಡೂ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನಿಂದ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡರೆ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ನೂಲು ಕೆಟ್ಟು ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲೇ ಆಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಒಂದು ಉಪಾಯವೆಂದರೆ ಚಲುವೆ ಸಂಸ್ಕರಣ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವ ಮೊದಲೇ ನೂಲನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಆರಲು ತೂಗುಹಾಕುವುದು. ಆಗ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸೋಡ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಆಮ್ಲದಿಂದ ವಿಭಜನೆಯಾಗುವುದನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಸಿಟೇಟ್ ರೇಯಾನ್ ನೂಲು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರದಿಂದ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ PH 4.5ರಿಂದ 5.5ರ ಒಳಗಿರಬೇಕು.

ಕ್ಲೋರೈಟನಿಂದ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ : ಹತ್ತಿನೂಲಿಗೆ ಚಲುವೆ ಮಾಡಲು ಸೋಡಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕ್ಲೋರಿನ್ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಅಮ್ಲತ್ವ (ಕಡಿಮೆ PH), ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಅಂದರೆ ಬಿಸಿ ಆಮ್ಲ ದ್ರವದಲ್ಲೂ ನೂಲಿನ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೆರಾಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ಚಲುವೆ ಕ್ರಮ: ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ಚಲುವೆ ಮಾಡುವುದು ದಿನೇ ದಿನೇ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ನೂಲುಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ರಾಸಾಯನಿಕವನ್ನು ಸೋಡಿಯಮ್ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ನೀರು ಬೆರೆಸಿ ಸಾರರಿಕ್ತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಸೋಡಿಯಮ್ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ಬೆಂಕಿ ಅನಾಹುತವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಇದನ್ನು 10–20–100–130 ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ದ್ರವದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. 100 ಘನಗಾತ್ರ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ದ್ರವವೆಂದರೆ ಒಂದು ಘನ ಅಳತೆಯ ದ್ರವದಿಂದ ಅದರ ನೂರುಪಟ್ಟು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ದ್ರವವನ್ನು ತಂಪಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕುತಾಕದಂತೆ ಇಡಬೇಕು. ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ದ್ರವ ಕೆಟ್ಟು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಪೆರಾಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ನಡೆಸುವ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 80°-85° ಸೆಂ. ಇರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ವರ್ತನೆ ನಿಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಬೇಗ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಕ್ಷಾರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ವಿಭಜಿಸುವುದನ್ನು ನಿಧಾನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳಿಗೆ, ತಾಮ್ರ ಅಥವಾ ಅದರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಇದ್ದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ ಅಥವಾ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಒಂದು ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಶೇ.0.5%-1% ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರವವನ್ನು ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಕ್ಷಾರದ (NaOH)ಜೊತೆಗೆ ಬೆರೆಸಿ 85°ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಲುವೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ನೂಲನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದರೆ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕುಂದೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ನೆನೆಸಿ ಚಲುವೆ ಮಾಡುವುದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮೊದಲು ಶೇ.3% ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ಅದ್ದಿ, ಹಿಂಡಿ, ಅನಂತರ 100° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹಬೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಈಗ ನೂಲನ್ನು 0.5 ಘನಗಾತ್ರ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಪುನಃ 100°ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸುವರು.

ಉಣ್ಣೆ ನೂಲು: ಹತ್ತಿನೂಲಿಗಿಂತ ಉಣ್ಣೆ ನೂಲಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಚಲುವೆ ಕ್ರಿಯೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾದದ್ದು. ಹೈಪೊಕ್ಲೋರೈಟ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ನೂಲು ಹಳದಿಯಾದಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು ಕೂಡ. ಉಣ್ಣೆ ನೂಲಿನ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು: ಸಲ್ಫರ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಥವಾ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡುಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು. ಸಲ್ಫರ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಟೋವಿಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ತೇವವಿರುವ ಮಾಲನ್ನು ಮರದ ಗೂಟಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಲಾಗುವುದು. ಗೂಟಗಳನ್ನು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ತುಂಬಿದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಣೆಯ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಲ್ಫರನ್ನು ಉರಿಸಿ ಅನಲವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು 12 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಮುಚ್ಚಿರಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೂಲಿನಲ್ಲಿರುವ ತೇವ ಹೆಚ್ಚಾಗಕೂಡದು. ತೂಗಹಾಕಿದ ನೂಲಿನ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೇವ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಬಿಳಿಚುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಹೊಳಪಿನ ಬಿಳಿಬಣ್ಣ ಕಂಡರೂ ಅದು ಬೇಗ ಹಳದಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಪೆರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಷ್ಟು ಬಿಳುಪು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ತಿಳಿ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳಿಬಣ್ಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಬೈಸಲ್ಫೇಟ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದರೆ ಬಣ್ಣ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ಚಲುವೆ ಕ್ರಮವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕ್ಷಾರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಪೆರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕ್ಷಾರತ್ವ 7.2–9ರ ವರೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ 1–2 ಘನಗಾತ್ರ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಬರುವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. 50ಲಿಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಹಾಗೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪೆರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ (4 ಘನ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು) ಉಣ್ಣೆ ನೂಲು ಜೆಲಟಿನನಂತೆ ಅಂಟಂಟಾಗಿ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 50ಸೆಂ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ನೂಲು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ವೈ.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಚಷ್ಟನ : ಪ್ರಶ.ಸು. 125–135 ಕಾರ್ದಮಕ ವಂಶದ ಸಾಮಂತ ಅರಸು. ಕುಷಾಣ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ. ಕಾರ್ದಮಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರದೇಶವಾಚಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಈತನ ತಂದೆ ಝಾಮೋತಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಚಷ್ಟನ ಮೊದಲು ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಪ ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನೂ ರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದ. ಮುಂದೆ ಮೇಲಿನ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಪ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನ ವಂಶದ ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಊರ್ಜಿತನಾಗಿ, ಶಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಪರಕೀಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಜರ ಮೇಲೆ ಸಮರ ಹೂಡಿ, ಕ್ಷಹರಾತ ಕುಲದ ನಹಪಾನ ಎಂಬ ನಾಯಕನನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿ ವಧಿಸಿದ. ಬಳಿಕ ಚಷ್ಟನನಿಗೆ ನಹಪಾನನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲಧಿಕಾರವನ್ನೂ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಚಷ್ಟನ ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ಸಾತಕರ್ಣಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಆತ ಶಕರಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಕರ, ಅವಂತಿ, ಅನೂಪ, ಅಪರಾಂತ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಆನರ್ತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆದ. ಈತನ ರಾಜಧಾನಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಆಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಕ್ಷತ್ರಪ ರುದ್ರದಾಮನ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದ. ಚಷ್ಟನ ತನ್ನವೇ ಆದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದ. ಅವುಗಳ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೋರೆಚಂದ್ರ ಚಿತ್ರವಿದೆ. (ಐ.ಬಿ.ಡಿ.)

ಚಹಾ : ತೀಯೇಸೀ (ಟರ್ನ್‌ಸ್ಟ್ರೋಮಿಯೇಸೀ) ಕುಟುಂಬದ ತೀಯ ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಅಥವಾ ಕೆಮೆಲಿಯ ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಉಷ್ಣವಲಯ ನಿವಾಸಿಯಾದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಪುಟ್ಟ ಮರ. ಇದರ ಎಳೆಚಿಗುರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಪಾನೀಯಕ್ಕೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 45 ಬಗೆಗಳಿವೆ.

ಚಹಾ ಗಿಡ

ಚಹಾ ಗಿಡದ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳಿವೆ. ಜಪಾನೀಯರ ದಂತಕಥೆಯೊಂದು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬೋಧಿದರಿನ ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಸನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಆಕಸ್ಮಾತ್ ತಪಸ್ಸಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆ ಹೋದನಂತೆ. ಇದರಿಂದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗೊಂಡ ಈತ ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಎಸೆದನಂತೆ. ಈ ರೆಪ್ಪೆಗಳೇ ಚಹಾಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದವಂತೆ.

ಇಂದು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚಹಾಗಿಡದ ತವರು ಚೀನ. ಸುಮಾರು 2000–3000 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಇದು ಅಲ್ಲಿ ಪಾನೀಯಸಸ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಇದನ್ನು ಬಹುಶಃ ಔಷಧಿಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಉಂಟು. ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಇದು ಜಪಾನಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚಹಾಗಿಡ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ ಇಂದು ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಫಾರ್ಮೋಸ, ಜಾವ,

ಚಹಾ ಗಿಡದ ಹೂಗಳು

ಸುಮಾತ್ರ, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳ ಬೆಳೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸುಮಾರು 2150 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಇದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಕಣಿವೆ, ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್, ರಾಂಚಿ, ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್, ಕಾಂಗ್ರಾ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಅಣ್ಣಾಮಲೈ, ಕೇರಳದ ತಿರುವಾಂಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ವೈನಾಡು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಚಹಾಗಿಡವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವರಣೆ : ಚಹಾ ಗಿಡ ಸುಮಾರು 15ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರ. ಚಹಾ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅಗಾಗ್ಗೆ ಸವರಿ ಇದು 0.5–1.5ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೊದೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ. ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆ–ಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದಂತೆ; ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತಿದೆ. ಎಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ರೋಮರಹಿತ ಹಾಗೂ ಹೊಳಪುಳ್ಳದ್ದು; ತಳಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎಲೆಗಳ ಗಾತ್ರ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಚಾರ್ ಸ್ಥಳೀಯ ಬಗೆಯ ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 30–35 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ 15–18 ಸೆಂ.ಮೀ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 15–18 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ 5–9 ಸೆಂ.ಮೀ. ಮಣಿಪುರಿ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಬಗೆಯ ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 15–20 ಸೆಂ.ಮೀ.. ಅಗಲ 8–10 ಸೆಂ.ಮೀ. ಚೀನೀ ಬಗೆಯ ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 5–8 ಸೆಂ.ಮೀ. . ಅಗಲ 1 ಸೆಂ.ಮೀ.. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಚಹಾ ಎಲೆಗಳೂ ನಿತ್ಯಹಸಿರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಹಾಗಿಡದ ಹೂಗಳು ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ 2–4 ಹೂಗಳ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ 5 ಪುಷ್ಪ ಪತ್ರಗಳು, 5 ದಳಗಳು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೇಸರಗಳು, 3 ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳ ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ 3 ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲೂ 4–6 ಅಂಡಕಗಳುಂಟು. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಇದರ ಗಾತ್ರ 1.5–2 cm.; ಬಣ್ಣ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು. ಕಾಯಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ 3 ಮುಖ್ಯ ಉಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾಯ ಒಳಗೆ 3–6 ಬೀಜಗಳಿವೆ.

ಚಹಾ ಗಿಡದ ಹಣ್ಣುಗಳು

ಚಹಾ ತೋಟ

ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಬಗೆಗಳು : ಚಹಾಗಿಡದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಚೀನ ಚಹಾ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಚಹಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಚೀನ ಚಹಾ ಬಗೆಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂದು. ಇದು ಬಲು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯು–ವಂಥದು. ಗಾತ್ರವೂ ಕುಳ್ಳ, ಎಲೆಗಳು ಸಣ್ಣವು; ಕಿರಿದಾಗಿ ತುಂಬ ದಂತಿತವಾಗಿ ಇವೆ. ಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ. ಚಳಿಯನ್ನೂ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲದು. ಆದರೆ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ.

2. ಅಸ್ಸಾಮ್ ಚಹಾ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿಕ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕ್ರೊಫಿಲ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ರೀತಿಯದು. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು; ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು 2–4ರ ಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ತಿಳಿ ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಅಸ್ಸಾಮ್ ತಳಿ ಹಾಗೂ ಕಡು ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮಣಿಪುರಿ ತಳಿ ಎಂಬ ಎರಡು ತಳಿಗಳಿವೆ. ಮ್ಯಾಕ್ರೊಫಿಲ ಎಂಬುದು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವಂಥದು. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದವು. ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಕಷಾಯ ಬಲು ಕಹಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚೀನ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಗುಂಪುಗಳ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕಸಿಮಾಡಿ ಪಡೆಯಲಾದ ಕೆಲವು ಅಡ್ಡತಳಿಗಳೂ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್‍ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತಳಿಗಳು ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ತೋಟಗಾರಿಕೆ : ಕಾಫಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಚಹಾಗಿಡದ ಬೇಸಾಯವೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯಗಳ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1250–2200 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ 60–75 ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ದ್ರತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಉತ್ತಮ. ಹವೆ ತಂಪಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹೀಗೆ ತಂಪು ಹವೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ) ಬೆಳೆದ ಚಹಾದ ಗುಣಮಟ್ಟ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ 55°F ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೀ 85^{0}Fಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಲೀ ಇರಬಾರದು. ಚಹಾಗಿಡ ಕಡು ಚಳಿಯನ್ನು ತಡೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಚಹಾ ತೋಟದ ಮಣ್ಣು ಪಾರಗಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಮಳೆಯ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವಂಥದೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಗೋಡು ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯದು. ಮಣ್ಣು ಆಮ್ಲೀಯವಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಧಾತುವನ್ನು ಕೂಡ ಪಡೆದಿರಬೇಕು.

ಚಹಾ ಗಿಡವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದೇ ಇಳುವರಿ ಹಾಗೂ ಗುಣಮಟ್ಟದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮ ಎನಿಸುವ ಕೆಲವು ಗಿಡಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಕರೆಗೆ 70–100 ಗಿಡಗಳ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ಕ್ರಮ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಸಿದ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ $1\frac{1}{2}$ ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, $\frac{1}{2}$ ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು $\frac{1}{2}$ ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಮ್ಯೂರಿಯೇಟ್ ಆಫ್ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೆರನ ಕಳೆಯೂ ಬೆಳೆಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಾಕಿದ ಗೊಬ್ಬರದ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶಗಳೆಲ್ಲ ಚಹಾಗಿಡಗಳಿಗೆ ಒದಗುವುವಲ್ಲದೆ ಕಾಯಿಗಳು ಬಲಿತು ಬಿರಿದಾಗ ಸಿಡಿಯುವ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನರ್ಸರಿಗಳ ಮರಳುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಬಿಸಿಲು ಹಾಗೂ ಗಾಳಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿದ ಗೋಣಿತಾಟನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು ಹೊರಬರುವ ಎಳೆಯ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬಿದಿರಬುಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಪಾಲಿತೀನ್ ಚೀಲಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 6–12 ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಈ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಸಿ ಸತ್ತುಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಲ ಸಸಿಗಳನ್ನು 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗುವವರೆಗೂ ನರ್ಸರಿಯಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅನಂತರ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದುಂಟು. ಸಸಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಮೊದಲು ತೋಟಕ್ಕೆ ಆರಿಸಲಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಕಾಡು ಕಡಿದು ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಸ್ಥಳವೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದರೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯವೇ. ಹುಲ್ಲನ್ನಾಗಲಿ, ಕಾಡುಗಿಡಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆಯಬೇಕೇ ವಿನಾ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಹಾ ಗಿಡ ಬೂದಿಯಿರುವಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯದು. ನೀರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಹರಿಗಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಸಣ್ಣ ದಬ್ಬೆಹುಲ್ಲು, ಹೊಂಬಾಳೆಹುಲ್ಲು, ಶುಂಠಿಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಗೆಡ್ಡೆಗಳಿರುವ ಹುಲ್ಲು ಕಳೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ತು ಹದಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ೧ಮೀ. ಸುತ್ತಳತೆಯ ಹಾಗೂ 1/3ಮೀ . ಆಳದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಂಡಿಗಳು ಮೀ. ಅಂತರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ $1\frac{1}{4}$-$1\frac{1}{2}$ ಮೀ. ಅಂತರವಿರುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೆರಳು ಚಹಾಗಿಡಗಳಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲವಾದರೂ ಗಿಡಗಳು ಎಳೆಯವಿರುವಾಗ ಸಾಕಷ್ಟು ನೆರಳು ಆವಶ್ಯಕ. ಸಸಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಜರೀ ಗಿಡಗಳನ್ನು, ಕ್ರೊಟಲೇರಿಯ,

ಟೆಫ್ರೋಸಿಯ, ಕಾಡುಜೋಳ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆರಳೀಯುವ ಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಗಿಡಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದಂತೆ ಬಾಗೆ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಹಾಲುವಾಣ, ಗ್ಲಿರಿಸಿಡಿಯ, ನಾಟಿ ಓಕ್ ಮರ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೆರಳುಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ನೆರಳು ಸಿಗುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಚಹಾಗಿಡ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಗಾಳಿಯ ರಭಸವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಅನುಕೂಲವೂ ಇದೆ. ಚಹಾ ತೋಟದಲ್ಲಿ ನಿಯತ ರೀತಿಯ ಅಗೆಯುವಿಕೆ, ಕಳೆ ಕೀಳುವಿಕೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಆದರೆ ಆಳವಾಗಿ ಅಗೆಯುವುದು ಸಲ್ಲದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರಬಹುದಾದ ಚಹಾಗಿಡದ ಬೇರುಗಳು ಹಾಳಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಕಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆದರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಳೆನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಹಾ ತೋಟಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊತ್ತದ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದೂ ಅಗತ್ಯ. ಚಹಾ ತೋಟದಲ್ಲಿ ನೆರಳುಗಿಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಎಲೆ ಮುಂತಾದವು ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಾವಯವ (ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್) ವಸ್ತುಗಳ ಅಗತ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಹಸಿರು ಗೊಬ್ಬರ, ಕಾಂಪೋಸ್ಟುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಸಿರು ಗೊಬ್ಬರವೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಚಹಾ ತೋಟಗಳಲ್ಲೂ ಟೆಫ್ರೋಸಿಯ, ಕ್ರೋಟಲೇರಿಯ, ಸೆಸ್ಬೇನಿಯ (ಮುಳ್ಳುಜೀನಂಗಿ) ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕ್ರಮ ಉಂಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚಹಾಗಿಡಗಳಿಗೆ ಸೇಂಗಾ ಹಿಂಡಿ, ಅಮೋನಿಯಮ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮುಂತಾದ ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ. ಚಹಾಸೊಪ್ಪಿನ ಇಳುವರಿಗೂ ಗಿಡದ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೂ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಒದಗಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಕುಡಿ ಚಿವುಟುವುದು ಮತ್ತು ಸವರಿಕೆ : ಚಹಾ ಗಿಡವನ್ನು ಅದರ ಎಳೆಚಿಗುರಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಕುಡಿಗಳು ಹೊಮ್ಮುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕೈಯಿಂದ ಚಿವುಟಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅದರ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದೂ ಆವಶ್ಯಕ. ಇವನ್ನು ಸವರಿಕೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲ ಸವರಿಕೆಯನ್ನು ಚಹಾಗಿಡ 2/3–1ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದಾಗ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷ ಮುಖ್ಯ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಕವಲುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು 1/2 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿಯೂ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ 7ಮೀ. ಹೆಚ್ಚು ಬಿಟ್ಟೂ ಸವರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿವರ್ಷ 3–7ಸೆಂ.ಮೀ. ಬಿಟ್ಟು ಸವರುತ್ತಾರೆ. ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ನೆಲದಿಂದ 30–45 ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಂಬು ಸವರಿಕೆ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮ.

ಚಹಾ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಚಹಾ ಎಲೆ ಬಿಡಿಸುವುದು ಗಿಡಕ್ಕೆ 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಲಘು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿವುಟುವುದುಂಟು. 3 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಗಿಡ 1ಮೀ. ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ 1ಮೀ. ಅಗಲ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಿಸಿ ಹವೆಯಿದ್ದು ಆಗಾಗ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಚಿವುಟಬಹುದು. ಕುಡಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಎರಡು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಚಿವುಟಿ, ಕೆಳಗಿನ ಹಳೆಯ 2–3 ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಬೇಕು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 10 ರಿಂದ 15 ಸಲ ಹೊಸ ಚಿಗುರು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಚಿಗುರುಗಳೂ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 30ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಎಲೆ ಚಿವುಟುವುದುಂಟು.

ಚಹಾ ಇಳುವರಿ : ಚಹಾ ಎಲೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಕೆಲಸದ ಪ್ರಾರಂಭ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಾಂಡತುಂಡುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರೆ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ 2 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರವೂ ಬೀಜಗಳ ಮೂಲಕ ವೃದ್ಧಿಸಿದ್ದರೆ ಗಿಡಕ್ಕೆ 4 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಅನಂತರವೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವಾಗಿರುವಾಗಲೂ ಉನ್ನತಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳು ಕೊಂಚ ದೊಡ್ಡವಾದ ಮೇಲೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲೆ ಚಿವುಟುವ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರದ್ದು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ದೊಡ್ಡ (ಸುಮಾರು 7–8 ಕೆ.ಜಿ. ಹಸಿ ಎಲೆ ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ) ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಮತ್ತು ತೋರುಬೆರಳುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತುದಿಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಚಿವುಟಿ ತೆಗೆಯುತ್ತ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 15–40ಕೆ.ಜಿ, ಹಸಿಎಲೆಯನ್ನು ಇವರು ಬಿಡಿಸುವುದುಂಟು. ಎಲೆ ಬಿಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಉಷ್ಣ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ 7–10 ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಚಳಿ ಹವೆಯಲ್ಲಿ 14 ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎಲೆ ಚಿವುಟಿ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಚಹಾ ಎಲೆಗಳು ಅದುಮದ ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದರೆ ಶಾಖ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ತೇವವಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಚಹಾಸೊಪ್ಪಿನ ಆಖ್ಯೆರು ಗುಣ ಇಳಿಯುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಚಹಾ ಗಿಡದ ವಯಸ್ಸು, ಬಗೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಡ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನದಾಗಿದ್ದಾಗ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಏರುತ್ತ ಹೋಗಿ ಗಿಡಕ್ಕೆ 6–7 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಗರಿಷ್ಠ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅನಂತರ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಯಸ್ಕ ಗಿಡದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 1ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಹಸಿ ಎಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸುಮಾರು 2 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಎಲೆಗಳಿಂದ 0.5 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಸಿದ್ಧ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಲೆಕ್ಕದಂತೆ ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ ಸುಮಾರು 500 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಸಿದ್ಧ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿನ ಇಳುವರಿ ಎಕರೆಗೆ 225 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಆದರೆ ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಎಕರೆಗೆ 550–1000 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಇದೆ. ಇಳುವರಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಹಾ ಗಿಡದ ಆಯಸ್ಸು 30–50 ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಲಂಕಾಗಳಲ್ಲಿ 70–100 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಗಿಡಗಳಿಂದಲೂ ಚಹಾ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 100–200 ವರ್ಷದ ಗಿಡಗಳೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಿಡಗಳು ಮುದಿಯಾದಂತೆಲ್ಲ ಅವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬೇರೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಕ್ರಮ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಬದಲಿಸಲು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಚಹಾ ತೋಟಗಳಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲೆಂದು ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿನ ದರ್ಜೆಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಣ : ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿನ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಚಿವುಟಿ ತೆಗೆಯುವ ಎಲೆಯ ಬಗೆ. ಚಿವುಟಿದ ಭಾಗ ತುದಿ ಮೊಗ್ಗನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಚಹಾಸೊಪ್ಪು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯದು. ತುದಿಮೊಗ್ಗಿನೊಂದಿಗೆ 3 ಎಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ಉನ್ನತ ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯದು. ತುದಿಮೊಗ್ಗು ಹಾಗೂ 4 ಎಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನ ಒರಟು ದರ್ಜೆಯದು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿಗೆ 'ಪೆಕೋಸ್' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಫ್ಲವರಿ ಮತ್ತು 'ಆರಿಂಜ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪದರ್ಜೆಗಳುಂಟು. ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಒರಟುದರ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಸೂಚಾಂಗ್ಸ್' ಮತ್ತು 'ಕಾಂಗೂಸ್' ಎಂಬ ಉಪದರ್ಜೆಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ಚಹಾಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ್ನು 'ಬ್ರೋಕನ್ಸ್' 'ಡಸ್ಟ್' ಹಾಗೂ 'ಫ್ಯಾನಿಂಗ್ಸ್' ಎಂಬ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದುಂಟು.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು : ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕುಡಿ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಅವನ್ನು ಚಹಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಚಹಾ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಚಹಾ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಊಲಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಚಹಾ ಎಂಬೆರಡು ಬಗೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಕಪ್ಪು ಚಹಾ : ಕಪ್ಪು ಚಹಾಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಾಡಿಸುವುದು, ಅರೆಯುವುದು, ಹುಳಿಸುವುದು, ಒಣಗಿಸುವುದು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಿವೆ.

1. ಬಾಡಿಸುವುದು : ಗಿಡದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿ ಒಣಗಲು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಅವು ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗ ತೇವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಬಿಸಿಗಾಳಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 18 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಬಾಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವವಿದ್ದರೆ ಅರೆಯುವಾಗ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹರಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲು ದೊಡ್ಡ ಕೊಠಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಅಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಗೋಣಿಚೀಲ ಹಾಕಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು $2\frac{1}{2}$–$7\frac{1}{2}$ ಸೆಂ.ಮೀ. ದಪ್ಪವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಅರೆಯುವುದು : ಬಾಡಿಸಿದ ಚಹಾಸೊಪ್ಪನ್ನು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಚಕ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅರೆಯುವುದು ಈ ಹಂತದ ಕೆಲಸ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅರೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಆಲಿಕೆಗಳು, ತಿರುಗುವ ಚಕ್ರಗಳು ಮತ್ತು

ಅರೆಯಲಾದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಲು ಬಾಗಿಲುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಚಕ್ರಗಳ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು. ಎಲೆಗಳ ಕೋಶಗಳು ಒಡೆದು ಒಳಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾದ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊರಬಂದು ಎಲ್ಲ ಭಾಗವನ್ನೂ ಆವರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಹಂತವಾದ ಹುಳಿಸುವಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರೆಯುವಾಗ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹುಳಿಸುವಿಕೆ ಅಪಕ್ವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅರೆಯುವುದನ್ನು 10–30 ಮಿನಿಟುಗಳ ಕಾಲ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಜರಡಿ ಹಿಡಿದು ಮೇಲುಳಿಯುವ ಒರಟು ಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಅರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಹುಳಿಸುವುದು : ಅರೆಯುವ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್, ಉಕ್ಕು, ಇಲ್ಲವೆ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ $2\frac{1}{2}$–10 ಸೆಂ.ಮೀ. ದಪ್ಪವಿರುವಂತೆ ಹರಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ತಂಪಾಗಿಟ್ಟಿರಲು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನೀರು ಸಿಂಪಡಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಕೊಠಡಿಯ ಉಷ್ಣತೆ 75–80° ಈ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4–6 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎಲೆಯ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಾಸನೆಯಿಂದ ಹುಳಿಸುವುದು ಮುಗಿದಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಎಲೆಗಳು ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ತಾಮ್ರ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹುಳಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಎಲೆಗಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚಹಾದ ಗುಣ, ಬಣ್ಣ, ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ, ಬಲ ಮತ್ತು ಸುವಾಸನೆ ಈ ಹಂತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ.

4. ಒಣಗಿಸುವುದು : ಹುಳಿಯುವಿಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಈ ಕಾರ್ಯ ಆವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಣ್ಣೆ ಆವಿಯಾಗದ ಹಾಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು 230–280° F. ವರೆಗೆ ಮಿತಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರಬರುತ್ತ 200° F. ಗೆ ಇಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲೆ ಒಣಗಲು ಸುಮಾರು 30–40 ಮಿನಿಟುಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ ತೇವಾಂಶ 3%–6% ಇರುತ್ತದೆ. ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳು ಗರಿಗರಿಯಾಗಿ, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಹುಡಿಯಾಗುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಶುಚಿಮಾಡಿ, ಜರಡಿ ಹಿಡಿದು ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಚಹಾವನ್ನು ಪ್ಲೈವುಡ್ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಸಗಟು ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಅಳತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 60x47. 5x47.5 ಸೆ.ಮೀ. ಒಳಗೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪದರದ ಆವರಣವೊಂದಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸುವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪೊಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದುಂಟು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಹಾದ ಗುಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಚಹಾದ ರುಚಿನೋಡುವವರಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಪ್ರತಿರಾಶಿಯಿಂದಲೂ ತೆಗೆದ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಚಹಾ ಮಾಡಿ ರುಚಿ ನೋಡಿ ಅನಂತರ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಹಸುರು ಚಹಾ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ, ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಬಹಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಸುರು ಚಹಾ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಡಿಸುವ ಮತ್ತು ಹುಳಿಸುವ ಹಂತಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅರೆಯುವಾಗ ಎಲೆಗಳ ಕೋಶಗಳು ಒಡೆದು ಅದರೊಳಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಚಹಾ ಸೊಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದರಿಂದ ಚಹಾ ಪಾನೀಯ ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಊಲಾಂಗ್ ಚಹಾ : ಇಲ್ಲಿ ಚಹಾ ಅರ್ಧ ಹುಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಫಾರ್ಮೋಸಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಟ್ಟಿಗೆ ಚಹಾ : ಇದನ್ನು ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಬೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇಟ್ಟು ಅನಂತರ ಫ್ಯಾನ್ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಮೃದುವಾಗಿ, ಆಲಿವ್ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ 1/2 ಗಂಟೆಯ ಕಾಲ ಇವನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅರೆದು ಸಿಮೆಂಟ್ ನೆಲ ಅಥವಾ ಚಾಪೆಗಳ ಮೇಲೆ 15 ಸೆಂ.ಮೀ. ಇಲ್ಲವೆ 5–7.5 ಸೆಂ.ಮೀ. ದಪ್ಪವಾಗಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಟಾರ್‌ಪಾಲಿನ್ ಮುಚ್ಚಿ 4–5 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಆರಿಸಿ ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ $1\frac{1}{2}$ ಮಿನಿಟ್ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಹಾದಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಚಹಾದ ಹಸಿರು ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ : ಒರಟು ನಾರು 24.00%, ಪಾಲಿಫಿನಾಲ್ (ಟ್ಯಾನಿನ್) 22.00%, ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು (ಪ್ರೋಟೀನ್) 17.00%, ಕೊಬ್ಬು 8.00%, ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ 7.00%, ಪೆಕ್ಟಿನ್ 6.50%, ಬೂದಿ 5.00%, ಕೆಫೀನ್ 4.00%, ಸಕ್ಕರೆ 3.00%, ಆರ್ಸನಿಕ್ ಆಮ್ಲ 3.00%, ಪಿಷ್ಟ 0.50%, ಅಲ್ಲದೆ ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್, ಕ್ಯಾರೊಟೀನ್, ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಪ್ಯಾಂಟೋಥಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಆಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಕೂಡ ಇವೆ.

ಚಹಾ ಗಿಡದ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳು : ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಸೊಳ್ಳೆಮಚ್ಚೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಜೇಡ. ಸೊಳ್ಳೆ ಮಚ್ಚೆ ಹಾಲೋಪೆಲ್ಟಿಸ್ ಎಂಬ ತಿಗಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹುಳು ಹಾರುವಾಗ ಸೊಳ್ಳೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸೊಳ್ಳೆಮಚ್ಚೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವಯಸ್ಕ ತಿಗಣೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಡಿಂಭಗಳು ಎಲೆಯ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡವಾದಂತೆ ಎಲೆಯ ಹೊರಪದರವನ್ನು ತೂತು ಮಾಡಿ ರಸ ಹೀರ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ತೂತುಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಸುರುಟಿಕೊಂಡು ಕಪ್ಪಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಔಷಧಿಗಳಿಲ್ಲ. ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾದರೂ ಇವು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ತಿಗಣೆಗಳು ಬೀಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಮಳೆಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಾಕಿದ ನಾಶಕ ತೊಳೆದುಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೌಢ ತಿಗಣೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿವರೆಗೆ ಸವರಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಚಿಗುರು ಬೇಗ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ತಿಗಣೆಗಳ ಕಾಟ ತಡೆಯಬಹುದು.

ಕೆಂಪು ಜೇಡ(ಟೆಟ್ರಾನಿಕಸ್ ಬಯೋಕ್ಯುಲೇಟಸ್) : ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಜೇಡ. ಎಲೆಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗೂಡುವುದರಿಂದ ಎಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಮಳೆ ಬೀಳುವವರೆಗೆ ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ಅಪಾರ. ಅನಂತರ ಜೇಡಗಳು ಕಾಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜೇಡಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಗಿಡಗಳು ಬಲಹೀನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಬೂದಿಮಿಶ್ರಿತ ಗಂಧಕದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕೀಟವನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಬಹುದು. ದೂಳು ಹಾಕುವ ಮೊದಲು ಗಿಡಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿದರೆ ಧೂಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇವೆರಡು ಕೀಟ ಪಿಡುಗುಗಳಲ್ಲದೆ ಚಹಾಗಿಡಗಳಿಗೆ ನುಸಿ, ಹಸುರು ನೊಣ, ಪಿಂಕ್ ಜೇಡ ಮತ್ತು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳಗಳ ಹಾವಳಿಯೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟು ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳಲ್ಲ. ಚಹಾ ಗಿಡದ ಬೇರು, ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಬೇರಿಗೆ ಬರುವ ಮೋಟು ಕೊಳೆತ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಒಣಗಿ ಗಿಡಗಳು ಬಹು ಬೇಗ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ರೋಗಪೀಡಿತ ಗಿಡದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ನೋಡಿದರೆ ಅವು ಮರಳು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ರೋಗ ಉಸ್ಟುಲೂನ ಜೊನೇಟ ಮತ್ತು ರೋಸೆಲಿನಿಯ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಗಿಡಗಳ ಮೋಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗಪೀಡಿತ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸುಡಬೇಕು. ಚಹಾಗಿಡದ ಇನ್ನೊಂದು ರೋಗವಾದ ಕಾಂಡ, ರೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಕೆಂಪು ತುಕ್ಕುರೋಗ ಬಹಳ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದುದು. ಇದು ಸೆಫಲ್ಯೂರಸ್ ಮೈಕಾಯ್ಡಿಯ ಎಂಬ ಪರೋಪಜೀವಿ ಪಾಚಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಕಾಲ ಉಪೇಕ್ಷ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಗಿಡಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸವರಿದ ಅನಂತರ ಬೋರ್ಡೊ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಂದುಮಚ್ಚೆ ರೋಗ ಮತ್ತು ದಾರಮಚ್ಚೆ ರೋಗಗಳೂ ಚಹಾ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸವರುವುದರ ಮೂಲಕ ಎರಡನೆಯದನ್ನೂ ತಡೆಯಬಹುದು.

ಚಹಾ ಪಾನೀಯ : ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚಹಾ ಪುಡಿಯಿಂದ ಚಹಾಪಾನೀಯ ತಯಾರಿಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದದ್ದೇ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕರೆ, ಹಾಲು ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಸಕ್ಕರೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸೇವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಚಹಾ ಪಾನೀಯಕ್ಕೆ ಸುಗಂಧಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಪುಡಿಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು 'ಟೀಬ್ಯಾಗ್' ಮಾರುವುದುಂಟು. ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಕುದಿಯುವ ನೀರು ಹಾಕಿ, ಇಂಥ ಒಂದು ಚೀಲವನ್ನು, ಮುಳುಗಿಸಿ, ಕೆಲವು ಕಾಲದ ನಂತರ ಚೀಲ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ

ಪಾನೀಯ ಬಳಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಸೋಸುವ ಕೆಲಸ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಈಗೀಗ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಚಹಾವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುದಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಈ ಪುಡಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಹಾಲು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಪಾನೀಯ ಕುಡಿಯಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಹಾಪುಡಿಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗುಣಗಳು : ಚಹಾ ಪಾನೀಯದಂತೆ ಬಳಸಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ತೀಯೀನ್ (ಆಲ್‌ಕಲಾಯ್ಡ್ ಕೆಫೀನ್). ಒಣಗಿದ ಚಹಾದಲ್ಲಿ 2–5% ತೀಯೀನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೃದಯದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಚಹಾಕ್ಕೆ ಬಂಧಕ (ಅಸ್ಟ್ರಿಂಜೆಂಟ್) ಗುಣ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ತೀಯೀನ್ ಸಣ್ಣ ಮಿದುಳಿಗಿಂತ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಹಾವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ದೇಹದ ದಣಿವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಹಾ ಮೂತ್ರಸ್ರಾವವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳನ್ನು ಘಾಸಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಚರ್ಮದ ಊತ ಬಾಧೆ ನಿವಾರಿಸಲು ಚಹಾ ಎಲೆಯ ಕಷಾಯವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.ಎ.; ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಎ.)

ಚಳ್ಳಕೆರೆ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಅದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 792.2 ಚ.ಮೈ. (2.067.4 ಚ.ಕಿಮೀ) 161 ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ 2 ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,24,822 (2001).

ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಮಠ

1882 ರವರೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1825 ರಿಂದ 1866ರವರೆಗೆ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ, ಪರಶುರಾಮಪುರ ಮತ್ತು ತಳಕು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹೋಬಳಿಗಳಿವೆ.

ಎತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಯಾವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಚದರಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಮಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮೈದಾನ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಅಮೃತಮಹಲ್ ಕಾವಲುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣ ತೊರೆಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆರೆಯಂಗಳ ಮತ್ತಿತರ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರದ ಗಿಡಗಳುಂಟು. ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿದು, ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಘಟಪರ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳು ಗರಣಿ ಮತ್ತು ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿ. ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನಂದಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಹೇರಳವಾದ ನೀರು ಒದಗುವ ಭರವಸೆಯುಂಟು. ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಉಪನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒದಗಿಬಂದಿರುವ ನದಿ ಹಗರಿ. ಇದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯದ ಎಲ್ಲೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಉಲ್ಲವರ್ತಿಕಾವಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉರುಳೆಯಾಕಾರದ ಹರಳುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾಟಲವರ್ಣದ ಕುರುಂದ ಶಿಲೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ಚಳ್ಳಕೆರೆ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 455.5 ಮಿಮೀ. ಮೇ, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆ.

ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂಮಿ ವಿನಾ ಉಳಿದ ನೆಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಲವಣಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಬೆಂಗಳೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ಬಾಟಾಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ಬರುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದು ಇದನ್ನು ಚಳ್ಳಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯಿಂದ ಪಾವಗಡ ಮತ್ತು ಜಗಳೂರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣವೆಂದರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಂಗಳೂರು–ಬಳ್ಳಾರಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಗೆ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉ.ಅ.14° 18' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76° 43' ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 49,065 (2001). ಇಲ್ಲೊಂದು ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂತೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಮಾರು 5,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನೆಲಗಡಲೆ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ಸರಕುಗಳು. ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಉಂಟು. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ದೇವತೆ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಅಮ್ಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಹಳೆಯದು. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಹತ್ತಾರು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳುಂಟು. ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಹತ್ತಿ ಕೈಮಗ್ಗಗಳುಂಟು. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಳ್ಳಾಗುರ್ಕಿ : ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅನಂತಪುರ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯಿಂದ 26 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಎರ್ರಿತಾತ ಎಂಬ ಮಹಾಪುರುಷನ ಜೀವಸಮಾಧಿ ಇಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಮಹಾಪುರುಷ ಬಡಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆದು ಉತ್ತಮ ಸಾಧಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಧುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ. 1897ರಲ್ಲಿ ಈತ ಚೆಳ್ಳಾಗುರ್ಕಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ. 25 ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ. 1922ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾದ. ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನೂ, ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಮೆರೆದ ಖ್ಯಾತಿ ಈತನದು. ಈಗಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪೂಜೆಸಲ್ಲಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಸಮೂಹ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿ ರಥೋತ್ಸವದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಊಟವಸತಿಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗಾಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಚಾಂಗ್‌ಷಾ : ಚೀನದ ಒಂದು ನಗರ, ಹೂನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಷಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ. 28° 12' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 112° 59' ರಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1819 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 7,044,118(2010). ಮಧ್ಯ ಯಾಂಗ್ಸ್ ಟೀ ಕಣಿವೆಯ ಮಹಾದ್ವಾರದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಯಾಂಗ್ಸ್‌ಟೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಿ ಜಹಜುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಚೀನದ ಚಹಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಈ ಸುತ್ತಿನ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ರೇಷ್ಮೆ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ರೇಷ್ಮೆ ಕಸೂತಿ ಚಿತ್ರಗಳು,

ಬೆಣ್ಣೆ ಕಾಗದದ ಕೊಡೆಗಳು, ಲಿನನ್, ಕುಂಚ ಲೇಖನಿಗಳು, ಬೊಂಬಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಚಿತ್ರಗಳು – ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಚಾಂಗ್‌ಷಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅಕ್ಕಿಗಿರಣಿ, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ದೋಣಿ ರಚನೆ, ಆಂಟಿಮೊನಿ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುವುದು – ಇವು ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸರಕುಗಳು ಬಹುತೇಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ ಸಲಕರಣೆ, ಔಷಧ, ರಸಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈಚೆಗೆ ಆರಂಭವಾಗಿವೆ. ಚಾಂಗ್‌ಷಾದಿಂದ ಚೀನದ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೂಜಲ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಪೀಕಿಂಗ್, ಕ್ವಾಂಗ್‌ಜೋ (ಕ್ಯಾಂಟನ್), ಜಜಿಯಾಂಗ್, ಗ್ವೇಜೋಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಸ್ತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಚಾಂಗ್‌ಷಾ–ಸಿಚ್ವಾನ್ ಹೆದ್ದಾರಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು.

ಚಾಂಗ್‌ಷಾ ಹಿಂದೆ ಚು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಚು ರಾಜ್ಯ ಹ್ಯಾನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾದ ಅನಂತರವೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನೊಬ್ಬನಿಂದ ಆಳಲ್ಪಡುವ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಚಾಂಗ್‌ಷಾ ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.3 ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಸಮಾಧಿಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿಯ ತಂಪುಗುಣದಿಂದ ಮರ ಮತ್ತು ಅರಗಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ನಾಶಗೊಳ್ಳದೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಅವಶೇಷಗಳು ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಸೈಬೀರಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಯೂರಲ್ ಅಲ್ಟಾಯಿ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ಮರದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು. ಮಾನವನ ತಲೆ, ಉದ್ದ ನಾಲಗೆ ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡೆಗಣ್ಣುಗಳಿರುವಂತೆ ಇವನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೃತರ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಕರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಅರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಹ್ಯಾನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದವೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಧಾರಗಳುಂಟು. ಸಮಾಧಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಬರೆಯುವ ಕುಂಚ ದೊರೆತಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಚಾಂಗದೇವ : ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಠಯೋಗಿ. ರಾಜಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲೀನ, ಮುಕ್ತಾಬಾಯಿಯಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದವ. ಒಮ್ಮೆ ಚಾಂಗದೇವ ಬರಹವಿಲ್ಲದ ಕಾಗದ ಒಂದನ್ನು ಪತ್ರವೆಂಬಂತೆ ಜ್ಞಾನದೇವನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ 'ಚಾಂಗದೇವ ವಾಸಷ್ಟಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಚಾಂಗದೇವನ ಗರ್ವಹರಣವಾಯಿತು. ಹಠಯೋಗವನ್ನು ತೊರೆದು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ನೇರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೇ ಮೇಲೆಂದು ನಂಬಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ. ಸಂತರಿಗೆ ತಾನು ಶರಣು ಬಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ತನ್ನ ಅಭಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಂಗದೇವ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: 'ಜ್ಞಾನದೇವ ಹರಿವಾಣದ ತುಂಬ ಮುತ್ತಿನ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ತೇಗಿದ. ನಿವೃತ್ತಿನಾಥ ಮೋಡಗಳ ನೆರಳನ್ನೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ನಡೆದ. ಸೋಪಾನದೇವ ಹೂವುಗಳ ಹುಡಿಯ ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ. ಮುಕ್ತಾಬಾಯಿ ಹೀರಕದ ಹುಗ್ಗಿಯನ್ನು ಉಂಡು ತೇಗಿದಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಮರ್ಮವನ್ನು ಚಾಂಗದೇವ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. 'ಚಾಂಗದೇವ ಶಾಂತಿಸತಿಯನ್ನು ವರಿಸಲು ನಡೆದಾಗ ಮುಕ್ತಬಾಯಿ ಕಳಸಗಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಅರಿಸಿಣ ಹಚ್ಚಿದಳು. ಇದು ಜೀವ ಆತ್ಮರ ಮದುವೆಯೇ ಸರಿ– ಎಂದೂ ತಂಗಳಿಲ್ಲದೆ ನಾನು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡೆ– ಎಂದೂ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಚಾಂಗದೇವ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುವುವೇ ಹೊರತು ದೇವದೇವ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾವಾಗಲೂ ಝುಣ ಝುಣ ಝುಣವೆಂದು ಕಿನ್ನರಿಯ ನಾದ ಹೊರಡುವುದು, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಾಂಗದೇವ ಆನಂದದಿಂದ ಮೈಮರೆಯುವನು– ಎಂದು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗಸಿದ್ಧಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ಎ.)

ಚಾಂಡ್ಲರ್, ರೇಮಾಂಡ್ ಥಾರನ್‌ಟನ್ : 1888–1959. ಅಮೆರಿಕದ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾಂದಬರಿಕಾರ, ಷಿಕಾಗೊದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೆನೆಡಿಯನ್ ಸೈನಿಕರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ 1919ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಹಲವು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದ. ದಿ ಬಿಗ್ ಸ್ಲೀಪ್ (1939), ಫೇರ್‌ವೆಲ್, ಮೈ ಲವ್ಲೀ(1940) ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಭಯಾನಕ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಹೆಸರಾದ. ಅನಂತರ ದಿ ಹೈ ವಿಂಡೊ (1942), ದಿ ಲೇಡಿ ಇನ್ ದಿ ಲೇಕ್ (1943), ದಿ ಲಿಟ್ಲ್ ಸಿಸ್ಟರ್ (1949) ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಈತನ ಎಲ್ಲ ಕಾಂದಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಫಿಲಿಪ್ ಮಾರ್ಲೊ ಎಂಬ ಖಾಸಗಿ ಪತ್ತೆದಾರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ದರೋಡೆ, ಸುಲಿಗೆ, ಕೊಲೆ ಮೊದಲಾದ ಅಪರಾಧಗಳೆಲ್ಲ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಲವಾರು ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಚಾಂಡ್ಲರ್ ಸಂಭಾಷಣೆ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1518ರಲ್ಲಿ ಕಲಬುರ್ಗಿಯ ಬಹುಮನೀ ರಾಜ್ಯ ಪತನವಾದಾಗ ಉದಯವಾದ ಐದು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಾದ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ರಾಜಪುತ್ರಿ. ಈಕೆಯನ್ನು ವಿಜಾಪುರದ ಅಲಿ ಅದಿಲ್‌ಷಹನಿಗೆ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅಲಿ ಅದಿಲ್‌ಷಹ ಆದರ್ಶ ಅರಸ. ಆತನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಜಾಣ ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿತ್ತು.

ಅಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಹ ನಿಧನನಾದಾಗ, ರಾಣಿ ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿ ತನ್ನ ಗಂಡನ ತಮ್ಮನ ಮಗನಾದ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಷಹನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿ ತಾನೇ ಆಡಳಿತಸೂತ್ರ ವಹಿಸಿದಳು. ಈಕೆಯ ಆಳ್ವಿಕೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ತನ್ನ ವಜೀರ ಪುಂಡನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ವಜೀರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಆತ ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೈಸೆರೆ ಮಾಡಿ, ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಜನರು ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿ ಇವಳನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಈಕೆಯ ಸೋದರನಾದ ಬುರ್ಹಾನ್ ಉಲ್ ಮುಲ್ಕ್ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ. ಆತ ತನ್ನ ಮಗ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್‌ನನ್ನು ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ನೇಮಿಸಿದಾಗ, ಆ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಅವನ ಸೇನಾನಾಯಕ ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವರ ನಡುವೆ ತೀವ್ರ ಹೋರಾಟಗಳುಂಟಾದುವು. ಬುರ್ಹಾನನ ಮರಣಾನಂತರ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯಾದ ಚಾಂದ್‌ಬೀಬಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢನಾದರೂ ವಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲ್‌ಷಹನೆ ನಡೆದ ಒಂದು ಕದನದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ (1595). ಈತನ ಮಗ ಬಹದೂರನನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ವಾರಸುದಾರನೆಂದು ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿ ಘೋಷಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತಳು. ಆದರೆ ಅಹಮದ್ ಎಂಬಾತ ಇದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದ. ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಈ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದು ಮೊಗಲ್ ರಾಜಕುಮಾರ ಮುರಾದ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋದ. ಆಗ ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿ ಸ್ವತಃ ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿದಳು. ಕಲಿತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮೊಗಲ್ ಸೈನ್ಯದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಶತ್ರುಗಳು ಹೂಡಿದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದಳಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ನಂಬುಗೆಯ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾದ ಷಾ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಅಭಂಗ್ ಖಾನರ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದಳು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ವಿಜಾಪುರದ ಸೈನ್ಯವೂ ಈಕೆಯ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿತು. ಇನ್ನು ಕದನ ಹೂಡಿ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದ ಮುರಾದ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಹಾತೊರೆದ. ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಬ್ಬರ ನಡುವಣ ಹೋರಾಟಗಳು ಕೊನೆಗೊಂಡವು. ಬೀರಾರ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಈಕೆ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಶತ್ರುವಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ರಾಜಮನೆತನದವರ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನಿಂತಿದ್ದುವಾದರೂ, ಈ ಕದನ ನಿಲುಗಡೆ ಒಪ್ಪಂದವೇರ್ಪಟ್ಟ ಕೂಡಲೇ ಹಳೆಯ ವೈಮನಸ್ಯಗಳು ಪುನಃ ತಲೆ ಎತ್ತಿದುವು. ಮೊಗಲರ ಕಾಟದಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಈಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಜುನ್ನಾರ್‌ಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಬಯಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅಹಮದ್‌ನಗರವನ್ನು ಈಕೆ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂದು ಈಕೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳು ಅಪಪ್ರಚಾರ ಆರಂಭಿಸಿ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಇವಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದ ನಂಬುಗೆ ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ನೆಹಂಗ್ ಖಾನ್ ಎಂಬ ಈಕೆಯ ವಿರೋಧಿ ನಾಯಕ ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ, ಇವಳ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ಬೀರಾರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಆದರೆ ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿತು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಚಾಂದ್‌ಬೀಬಿಯ ವಿರೋಧಿಗಳು ಇವಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬ ಇವಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈಕೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳು ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. 1600ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರನ ಸೈನ್ಯ ಅಹಮದ್‌ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ, ಈಕೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಇವಳ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಲು ಇವಳು ಎಲ್ಲ ಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನೂ ವಹಿಸಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಈಕೆಯ ಪಕ್ಷದವನೇ ಆದ ಜಿಲ್ಲಾ ಖಾನನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಇವಳನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಂದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ನಗರ ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿತು. (ಬಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಾಂದ್ರಮಾನ : ಚಂದ್ರನ ಗತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇರುವ ಒಂದು ವಿಧದ ಕಾಲಗಣನೆ; ಚಾಂದ್ರ, ಸೌರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಸಾವನ, ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯವೆಂಬ ಐದು ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ನಮಗೆ ಒಂದೇ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ದಿನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗಳ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಾಂದ್ರಮಾನವರ್ಷ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಥಮೆಯ

ದಿವಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚೈತ್ರ, ವೈಶಾಖ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ, ಆಷಾಢ, ಶ್ರಾವಣ, ಭಾದ್ರಪದ, ಆಶ್ವಯುಜ, ಕಾರ್ತಿಕ, ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ, ಪುಷ್ಯ, ಮಾಘ, ಫಾಲ್ಗುಣ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಚೈತ್ರಮಾಸ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನವರ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಭವ, ವಿಭವ ಮೊದಲಾದ ಅರುವತ್ತು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕವಾದ ಒಂದು ತಿಂಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನ ರಾಶ್ಯಂತರ ಸಂಕ್ರಮಣವಿರಬೇಕು. ಯಾವ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಸಂಕ್ರಮಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಮಾಸ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂರ್ಯ ಸಂಕ್ರಮಣಗಳು ಬಂದಲ್ಲಿ ಆಗ ಆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸವನ್ನು ಕ್ಷಯಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಕ್ಷಯ ಮಾಸಗಳು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 360 ತಿಥಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ 354 ದಿವಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕಮಾಸ ಬಂದಾಗ 390 ತಿಥಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ 384 ದಿವಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಾರಂಭದಿಂದಲೇ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ತಿಥಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಾದ ಮರುದಿವಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣಿಮ ತಿಥಿ ಪೂರ್ತಿ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪೂರ್ಣಿಮಾ ತಿಥಿಯ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸದಿಂದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆವರೆಗೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಶೌಕ್ಲ ಕುಂದುತ್ತ ಕಪ್ಪು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸವನ್ನು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ ಗಣನೆ ಮಾಡುವುದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮಾಸಗಣನೆ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸ ಗಣನೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರದರ್ಶನವೇ ಅವರ ಮಾಸಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಚಂದ್ರದರ್ಶನದವರೆಗೆ ಒಂದು ಮಾಸದ ಅವಧಿ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಚಂದ್ರದರ್ಶನವಾದ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಒಂದನೆಯ ಚಂದು ಎಂದರೆ ಮಾಸಾರಂಭದ ಮೊದಲ ದಿವಸ. ಹಿಂದೂ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಥಿಗಳಿಂದ ಮಾಸವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದರೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರದರ್ಶನಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಾಂದ್ರಮಾನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಮಾಸ ಮತ್ತು ಕ್ಷಯಮಾಸಗಳ ಗಣನೆ ಇಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ : ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ರೂಪುರೇಖೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಸುಸಂಗತವಾಗಿರುವ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಇತರ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಸೀಳಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಧಾರವಾಡ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೋಲಾರದ ಶಿಸ್ಟ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಎಳೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಅನೇಕ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಸಾಲುಗಳ ಪೈಕಿ ಸಿರವೂ ಒಂದು. ಸಿರದ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಪರಿಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳೂ ಚಿನ್ನ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಭಾಗಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಚಿನ್ನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಎಡೆಗಳಿಗೆ, ಎಂದರೆ, ಎಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕೆಲಸ ಲಾಭದಾಯಕವೋ ಆ ಎಡೆಗಳಿಗೆ ಅದಿರಿನ ಪ್ರರೋಹಗಳೆಂದು (ಓರ್ ಷೂಟ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಅದಿರಿನ ಪ್ರರೋಹಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾದಕ ಗಣಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಸಿರದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಚಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್ ಮೈನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪುನೀಲಿ. ಇದು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಮುದುರುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ರಚನಾದೋಷಗಳಿಗೆ ಇದರ ರೂಪ ಈಡಾಗಿ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪಟ್ಟಿಗಟ್ಟಿದ ಅಥವಾ ಪದರಗಟ್ಟಿದ ರಚನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ರಿಬ್ಬನ್ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು.

ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದಲ್ಲಿ, ಚಿನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಣುಗಳಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉಂಡುಂಡೆಯಾಗಿಯೂ ಫಲಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಚಿನ್ನದ ತುಣುಕುಗಳು ಕೆಲವು ಸಲ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ಚಿನ್ನ ಶುದ್ಧವೇ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅದಿರನ್ನು ಅಗೆದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಬಂದು ಶಿಸ್ಟ್‌ಬಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಭೂದ್ರವದಿಂದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಚಿನ್ನ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಖನಿಜಗಳೂ ತಂಗಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ತನಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಬಂಡೆ ಅಥವಾ ಶಿಲೆಯ ನಮೂನೆಯನ್ನೇ ಇದೂ ಅನುಸರಿಸಿತು. ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದ ಅಗಲ ಸಹ ಬಿರುಕಿನ ಪರಿಣಾಮದಂತೆಯೇ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಅಗಲ ಕೆಲವು ಅಂಗುಲಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 9–12 ಮೀಗಳವರೆಗೂ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ಸಿರದ ಹರಿವುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದ ಅದಿರಿನ ಪ್ರರೋಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಟನ್ ಅದಿರನ್ನು ಅರೆದು ಶೋಧಿಸಿದರೆ ಸರಾಸರಿ ಒಂದು ಔನ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೂ ಇದು ಪುಷ್ಕಳವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಚಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದ ಮೇಲೆ ತೋಡಿದ ಗಣಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದದ್ದು (–3230ಮೀ). (ಎಂ.ಎಸ್.ಯು.)

ಚಾಕ್ : ಮೃದುವಾದ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸರಂಧ್ರ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫೊರಮಿನಿಫೆರ, ಕೋಕೊಲಿತ್ ಮುಂತಾದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ ಚೂರು ಚೂರಾದ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರುವುದು. ಶುದ್ಧ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಶೇ. 99 ಭಾಗ ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಖನಿಜ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಈ ಖನಿಜ ನೇರವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಇದನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೂಡ ರೇಡಿಯೋಲೇರಿಯ, ಸ್ಪಾಂಜ್ ಮುಳ್ಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಆದುದು. ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಅಥವಾ ಓಪಲ್ ಉಂಡೆಗಳಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಜೇಡು ಬೆರಕೆಯಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಜೇಡಿನ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚಾಕ್ ಮಾರಲ್ ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ಲಾಕೊನೈಟ್ ಮರಳು ಮತ್ತು ರಂಜಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಸಂಯೋಜನೆ, ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ರಚನೆಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಣ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಚಾಕ್‌ಶಿಲೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತೋಮದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಡಾರ್ಸೆಟನಿಂದ ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರ್ ವರೆಗೆ ಸಂಚಯಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಭಾಗಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿನೊಮೇನಿಯನ್, ಟುರೋನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಿನೋನಿಯನುಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಾಕ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸರಿದೂಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಾಗರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಪ್ಪು ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವ ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು, ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆ ಗುರುತನ್ನು ಹಾಕಲು, ದರ್ಜಿಗಳು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಗುರುತು ಮಾಡಲು, ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳು ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಬೆವರನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು, ಚಾಕ್ ಅನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಣ್ಣ, ಸಿಮೆಂಟು, ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಚಾಕನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು, ಬಂದ ಹಸನಾದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ವೈಟ್ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರಬ್ಬರ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಗಟ್ಟಿ ಜಾತಿಯ ಚಾಕನ್ನು ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಡಿ.ಆರ್)

ಚಾಚು ಏಣಿನ ಜೋಡಣೆ : ಎರಡು ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಏಣು ಮತ್ತೊಂದರ ಏಣನ್ನು ದಾಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಾಚಿರುವಂತೆ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ರಿವೆಟ್‌ಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ಬಂಧಿಸಿ ಮಾಡಿದ ರಚನೆ (ಲ್ಯಾಪ್ ಜಾಯಿಂಟ್) ರಿವೆಟ್‌ಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ರಂಧ್ರದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ರಿವೆಟ್ಟಿನ ವ್ಯಾಸದಷ್ಟಾದರೂ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಅರುಗು ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮ. ಫಲಕದ ಏಣಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ರಿವೆಟ್‌ಗಳ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನಡುವಿನ ದೂರಕ್ಕೆ 'ಅಂತರಾಲ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ರಿವೆಟ್‌ನ ವ್ಯಾಸದ ಮೂರರಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಜೋಡಣೆಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಬಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಲಿನ ರಿವೆಟ್‌ಗಳಿಂದ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವಾಗ, ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಸಾಲುಗಳ ರಿವೆಟ್ಟುಗಳ ಎದುರುಬದುರಾಗೇ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಪಣಿ ಅಥವಾ ಸಮ್ಮುಖೀ ರಿವೆಟನ್ ಎಂದೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಸಾಲುಗಳ ರಿವೆಟ್ಟುಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಎದುರಿಸದೆ ತಪ್ಪಿಸಿದಂತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಂಕಿ ಅಥವಾ ಅಸಮ್ಮುಖಿ ರಿವೆಟನ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು.

ಹೀಗಿರುವ ಎರಡು ರಿವೆಟ್ ಸಾಲುಗಳ ಅಂತರ ಅಸಮ್ಮುಖೀ ರೀತಿಯದರಲ್ಲಿ ರಿವೆಟ್ ವ್ಯಾಸದ ಎರಡರಷ್ಟೂ ಸಮ್ಮುಖೀ ರೀತಿಯದರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ 6. ಮಿಮೀ.ರನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಚಾಚು ಏಣಿನ ಜೋಡಣೆಗಳು ಎಳೆತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟರೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸರೇಖವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಜೋಡಣೆಯ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಗುತ್ತವೆ. ಒತ್ತಡದ ದ್ರವವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜೋಡಣೆಯಿದ್ದಾಗ ದ್ರವ ಸ್ರವಿಸುವುದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಫಲಕದ ಅಂಚಿನ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ರಿವೆಟ್ ಶಿರದ ಕೆಳಭಾಗದ ಸುತ್ತಲೂ ಗಿಡಗಿ ಕಾಕನ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಫಲಕಗಳ ಅಂಚನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿರದೆ ತಲಕ್ಕೆ 80° ಇರುವಂತೆ ಹೆರೆದಿರಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

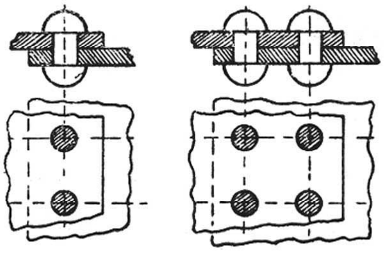

ಚಾಚು ಏಣಿನ ಜೋಡಣೆಯ ಎರಡು ಪ್ರರೂಪಗಳು : ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಎದುರು ನೋಟವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಚಾಚು ತೊಲೆ : ಒಂದು ಕೊನೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊರಲು ಅಥವಾ ತೂಗು ಹೊರೆಯನ್ನು ಧರಿಸಲು ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ ತೊಲೆ (ಕ್ಯಾಂಟಿಲಿವರ್). ಕಿಟಕಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಚಜ್ಜ, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ರೈಲ್ವೆ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಾವಣಿ, ವಿಶಿಷ್ಟ ನಮೂನೆಯ ಸೇತುವೆಗಳು, ತುಲಾಯಂತ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಚಾಚುತೊಲೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

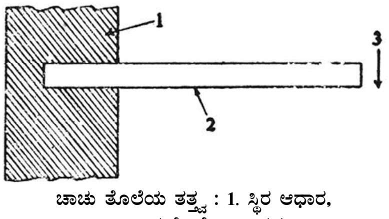

ಚಾಚು ತೊಲೆಯ ತತ್ತ್ವ : 1. ಸ್ಥಿರ ಆಧಾರ, 2. ಚಾಚುತೊಲೆ, 3. ಒತ್ತಡ

ಕ್ವಿಬೆಕ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಸೇತುವೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಉದ್ದದ ಚಾಚು ತೊಲೆ ರಚನೆ (1918). ಇದರ ಹರವು (ಸ್ಪ್ಯಾನ್) 548.64ಮೀ. ಜನ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ವಾಹನಗಳ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಪ್ರವೇಶ, ನಿರ್ಗಮನ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಂಥ ರೈಲ್ವೇನಿಲ್ದಾಣ, ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣ, ಗೋದಾಮುಗಳು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಚಾವಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ, ಗಡಿಯಾರಕಂಬ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೂಡ ಊರ್ಧ್ವ ವಿನ್ಯಾಸದ ಚಾಚುತೊಲೆಗಳು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. (ವಿ.ಡಿ.ಪಿ.)

ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : ಎರಡು ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ತೊಲೆಗಳ ಮುಕ್ತ ಕೊನೆಗಳು ಭದ್ರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಏರ್ಪಡುವ ಸೇತುವೆ (ಕ್ಯಾಂಟಿಲಿವರ್ ಬ್ರಿಜ್). ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟ ತೂಕಗಳನ್ನು ಚಾಚು ತೊಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಪದರದ ಬಾಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಹೊರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಸೇತುವೆ ಹೊರಬೇಕಾದ ತೂಕವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಸ್ತಬ್ಧತೂಕಗಳನ್ನು ಚಾಚು ತೊಲೆಗಳ ಭದ್ರ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಚಾಚು ತೊಲೆಗಳು ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಒಳ ಚಾಚಿದಾಗ ಆಧಾರರಹಿತ ಕೊನೆಗಳು ಕಮಾನಿನ ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಜಾರುವ ಕೀಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ (**ಚಿತ್ರ 1**).

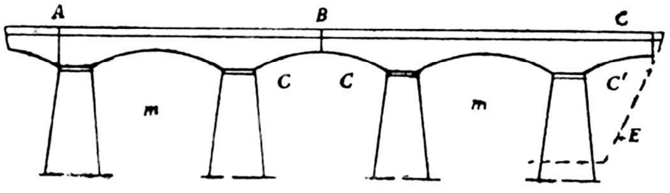

ಚಿತ್ರ 1. ಚಾಚುತೊಲೆ ವಿಸ್ತರಣೆ : *m*, *m*–ಪ್ರಧಾನ ಕಮಾನುಗಳು, *C*, *C*– ಚಾಚುತೊಲೆ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳು, *C*–ದಡದ ಕಮಾನು, *E*– ದಂಡೆಯ ಇಳಿಜಾರು

ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಚಾಚು ತೊಲೆಗಳು, ಚಿಕ್ಕ ತೂಗುಸೇತುವೆಯಂಥದರಲ್ಲಿ, ಸಾಧಾರಣ ಆಧಾರದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಮುಕ್ತ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧರಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ (**ಚಿತ್ರ 2**). ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಗ್ಗುವ ಹೊರೆ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಚಾಚುತೊಲೆಗಳ ಆಳ ಆಧಾರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರ ಸೇತುವೆ ಕಮಾನು ಇರುವೆಡೆ, ಮಧ್ಯಂತರ ಕಮಾನಿನ ಆಳ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿರುವೆಡೆ, ಕೃತಕ ಜೋಡಣೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದೆಡೆ, ಮಿಥ್ಯಾ ಅಡಿಪಾಯದ ಸಂದರ್ಭವಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ಒಂಟಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ; 2 ಜೋಡಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ; 3 ವಿಸ್ತೃತ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ.

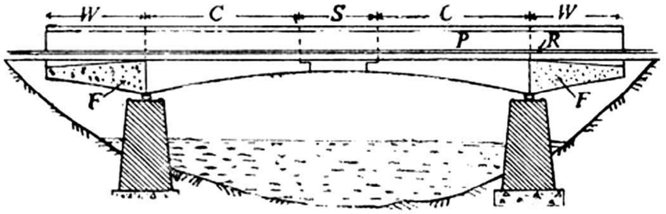

ಚಿತ್ರ 2. ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಒಂಟಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : *C*–ಚಾಚುತೊಲೆ, *W*–ಅಡಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೇತುವೆ ಕಮಾನು, *F*–ತುಂಬುವಿಕೆ, *S*–ಮಧ್ಯಾಂತರ ತೂಗು ಕಮಾನು, *R*–ರಸ್ತೆ, *P*–ಕೈಪಿಡಿ

1. ಒಂಟಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : ಒಂಟಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ ಒಂದೇ ದಡದಿಂದ ಆಧಾರಿತವಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಭದ್ರ ದಡಗಳಿಲ್ಲದಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ತೂಕವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಚಾಚುತೊಲೆಯ ಮುಂದುವರಿದ ಬಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಮಣ್ಣು ತುಂಬಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಅಡಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೇತುವೆ ಕಮಾನು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಒಂಟಿ ಕಮಾನು ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಬಹುದು. ಎರಡು ಒಂಟಿ ಚಾಚುತೊಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಎದುರು ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೊನರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು.

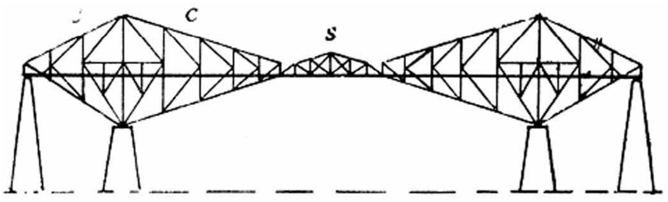

ಚಿತ್ರ 3. ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಜೋಡಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : *C*–ಚಾಚುತೊಲೆ, *S*–ಮಧ್ಯಾಂತರ ತೂಗು ಕಮಾನು

2. ಜೋಡಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : ಜೋಡಿ ತೊಲೆಗಳು ಹೊರ ಚಾಚಲ್ಪಟ್ಟು ಸ್ತಬ್ಧತೂಕವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಸೇತುವೆ ಕಮಾನು ಅಂತರವನ್ನು ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ತುಂಬುತ್ತವೆ. ಸರಿದೂಗದ ಜೀವ ಹೊರೆ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಹೊಂದುವ ಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ (ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ದಡಗಳ ಬಳಿ) ಸೂಕ್ತವಾದ ಲಂಗರು ಹಾಕುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಮತೋಲನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತರಹ ಸೇತುವೆಗಳು ಅಧಿಕ ಕಮಾನು ಸೇತುವೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವವು ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರ ಕಮಾನು ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವುವು. ಜೋಡಿ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆಗಳು ಸ್ವಯಂ ಅಂತರ್ಗತವಾದವಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ರಚನೆ ಮಿತವ್ಯಯದ್ದು.

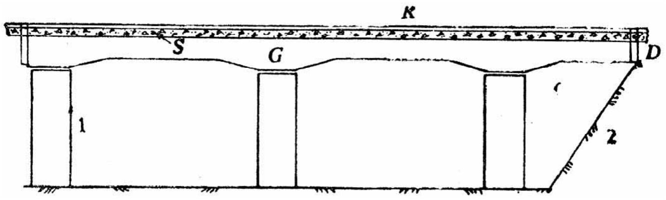

ಚಿತ್ರ 4. ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಚೆಲ್ಲಿಕಲ್ಲು ನಿರಂತರ ಸೇತುವೆ : 1, 2–ಚಾಚುತೊಲೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಇಲ್ಲದ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆ ಇರುವ ಭಾಗ, *G*–ತೊಲೆ, *S*–ಚಪ್ಪಡಿ, *C*–ದಡದ ಕೈ, *R*–ರಸ್ತೆ, *D*–ತಡೆಗೋಡೆ

3. ವಿಸ್ತೃತ ಚಾಚುತೊಲೆ ಸೇತುವೆ : ಚಾಚುತೊಲೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಆನಿಸಿರಬಹುದು. ಬಹುಶಃ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿಯೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. (ಚಿತ್ರ (1ರಲ್ಲಿ AB ಭಾಗ, ಚಿತ್ರ (4)ರಲ್ಲಿ C ಭಾಗ) ಅಥವಾ ವಿಸ್ತರಣೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಇರಬಹುದು (ಚಿತ್ರ 1 ರಲ್ಲಿ

C ಭಾಗ). ಈ ವಿಧವಾದ ಸೇತುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಿತವ್ಯಯಕಾರಿ ಮತ್ತು ದೃಢ. ಈ ತರದ ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಡದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಾಚುವಿಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದಾಗ ದಡದ ಕೈ (ಚಿತ್ರ 4 ರಲ್ಲಿ C ಭಾಗ) ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸೇತುವೆಯ ಆನಿಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಜಿ. ಆರ್)

ಚಾಟರ್‌ಟನ್, ಥಾಮಸ್ : 1752–70. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿ. ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೊಬ್ಬನ ಮಗ. ಕೇವಲ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷದಲ್ಲೇ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಸೂಚಿಸುವಂಥ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಕಾಲಮರಣವನ್ನು ಅಪ್ಪಿದ. ಈತನ ಪೂರ್ವಜರು ಹಲವಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿ ರ‍್ಯಾಡ್‌ಕ್ಲಿಫ್ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಪಾರುಪತ್ತೆಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಕಲ್ಪನಾಶೀಲನೂ ನಿಶಿತಮತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಈ ಬಾಲಕ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಆ ಅಗಾಧ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೂ ಹಾಗೂ ಅದರೊಳಗಿನ ಪತ್ರಾಗಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಓಬೀರಾಯನ ಕಾಲದ ದಸ್ತಾವೇಜುಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟುಕಥೆ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ರಮ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಜಾನ್ ಲ್ಯಾಂಬರ್ಟ್ ಎಂಬ ವಕೀಲನ ಬಳಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೂ ಈತನಿಗೆ ಅದೇ ಯೋಚನೆ. ವಿರಾಮ ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾತತ್ತ್ವ ವಸ್ತುಗಳ ಗೀಳಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. 1769ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಅವನ್ನು ಥಾಮಸ್ ರೌಲೆ ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಬರೆದುವೆಂದೂ ಅವನ್ನು ತಾನು ಹೊರತೆಗೆದಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕಥೆಕಟ್ಟಿದ. ಆ ಕವನಗಳ ಕಟ್ಟನ್ನು ಅಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾತಿಕ್ ಸಾಹಿತಿ ಹಾರಸ್ ವಾಲ್‌ಪೋಲ್‌ನ ಬಳಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದಾಗ ಆತ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅದನ್ನು ನಿಜವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಅವಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋದ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಕವಿ ಥಾಮಸ್ ಗ್ರೇ ಮತ್ತು ಮೇಸನ್‌ರ ಜತೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ರೌಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಿರಬೇಕು ಎನಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾರದ ಚಾಟರ್‌ಟನ್ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವಾಲ್‌ಪೋಲನ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ತನಗೆ ಅವನ ಸಲಹೆ ನೆರವುಗಳು ಬೇಕೆಂದು ಅಂಗಲಾಚಿದ; ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಕವನಗಳ ಕಟ್ಟನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದ ವಿನಂತಿಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದ.

1770 ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಾಟರ್‌ಟನ್ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಿಂದ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ತೆರಳಿದ. ರಿಕ್ತಹಸ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬರೆಹಗಳಿಂದಲೇ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಕಡುತರ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಳಲಿದ. ಅತೀವ ಮಾನಸಿಕ ವೇದನೆಯಿಂದ 1770 ಏಪ್ರಿಲ್ 24ರಂದು ಹಾಲ್‌ಬರ್ನಿನ ಬ್ರೂಕ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಟ್ಟದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ ಕುಡಿದು ಸತ್ತ. ಕೇವಲ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಅಪಕ್ವ ವಯಸ್ಸಿನ ಈ ಬಾಲಕ ಉಗ್ರವಾದ ಅಹಂಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ನಿರಾಶಾವಾದಿ ಆಗಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ.

ಚಾಟರ್‌ಟನ್ ಸತ್ತ ಕೂಡಲೇ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೋಲಾಹಲವೇ ಉಂಟಾಯಿತು. ರೌಲೆ ಕವನಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ ಚಾಟರ್‌ಟನ್ನನೇ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದವರದು ಒಂದು ಪಕ್ಷವಾಗಿ, ಅವು ಅಸಲೀ ಪುರಾತನ ಕೃತಿಗಳೇ ಎಂಬುವರದು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಎದ್ದಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಮರಣಾನಂತರ ಈ ಕವಿ ಅಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಗಳ ಅತಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಭಾಜನನಾದ. ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಈತನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಶೋಕಗೀತೆ ರಚಿಸಿದ. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ತನ್ನ ಲೀಚ್ ಗ್ಯಾದರರ್ ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಬಾಲಕನೆಂದು ಕರೆದ. ಷೆಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಅಡೋನೈಸ್ ಕವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನೇ ಈತನಿಗೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಕೀಟ್ಸ್ ತನ್ನ ಎಂಡಿಮಿಯನ್ ಕವನವನ್ನು ಈತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಈತನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಾಟರಟನ್ನನನ್ನು ಕುರಿತ ಅತಿರೇಕದ ಆಪೆರಗಳೂ ರಚಿತವಾದವು.

ರೌಲೆ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಕವನಗಳಲ್ಲದೆ ಈತ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ತೀರ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂ ಗಾರ್ಡನ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿಡಂಬನ ಕವನವೂ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಎಕ್ಲೋಗ್ಸ್ ಎಂಬ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸದ ದ್ವಿಪದಿಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಕಾವು ಕಡಿಮೆ, ಅನುಕರಣೆಯ ಕೃತಕತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಈತನ ಪುರಾತನ ಶೈಲಿಯ ಕವನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಯೆಲ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಎಂಬ ನಾಟಕೀಯ ಕವನಗಳು, ಉಪನಾಟಕಗಳು, ದಿ ಬ್ಯಾಟಲ್ ಆಫ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಥನಕವನ, ಬ್ರಿಸ್ಟೊವ್ ಟ್ರ್ಯಾಜಡಿ, ಬ್ಯಾಲಡ್ ಆಫ್ ಚ್ಯಾರಿಟಿ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಲಡ್ ಮಾದರಿಯ ನೀಳ್ಗವನಗಳೂ ಈತನ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಈತ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಅಜ್ಞಾತ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿದ ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಮಾತಿನ ತಿರುವು, ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆ, ಅಚ್ಚರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಿವೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಭೂತ ಸರಣಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬದುಕಿನ ರಮ್ಯಕಥೆಯಿಂದಲೇ ಚಾಟರ್‌ಟನ್‌ಗೆ ಅಪಾರಕೀರ್ತಿ ಒದಗಿತೆಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ. ಈತನೊಬ್ಬ ಅಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈತನ ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸದೆ ಹೋದರೂ ಈತನ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈತ ಬೀರಿದ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದ ಛಂದಸ್ಸು, ಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಚಾಟರ್‌ಟನ್ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಉದಾ: ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನ 'ಕ್ರಿಸ್ಟಬೆಲ್' ಕಥನ ಕವನದ ಎಂಟು ಸಿಲಬಲ್‌ಗಳ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಚಾಟರ್‌ಟನ್ ಬಳಸಿದ್ದ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚಾಟಿ ಹಾವು : ಎಲ್ಯಾಪಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 8 ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ವ್ಹಿಪ್ ಸ್ನೇಕ್). ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಕಾಫಿಸ್ ಫ್ಲಾಜೆಲಮ್ ಎಂಬ ಹಾವಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೆಣೆದು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಟಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಾವಿನ ಹುರುಪೆಗಳು ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಹಾವು ತೆಳುವಾಗಿ ಉದ್ದವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಟಿ ಹಾವು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಚ್‌ವ್ಹಿಪ್, ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಸ್ನೇಕ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಮೂಲ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಹಾವು ಸು.8 ಅಡಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಮರಿಹಾವುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಸಿರು, ಕಪ್ಪು ಇಲ್ಲವೆ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಸಾಂದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಷಿಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ ಈ ಹಾವು, ಗಿಡಗಂಟೆ, ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಗಂಟೆಗೆ ಸರಾಸರಿ 8 ಮೈಲಿ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಓತಿ ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸ್ತನಿಗಳನ್ನೂ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. (ಕೆ.ಎಂ.ವಿ.)

ಚಾಟು ಕವಿತ್ವ : ಚಾಟು ಎಂದರೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪ್ರಿಯವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳು ಚಮತ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಪಂಡಿತರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಅವರು ಇತರರಿಗೂ ಹೇಳಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅವು ಒಬ್ಬರಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಪದ್ಯ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಚಾಟು ಕವಿತ್ವವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಟು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಸುಭಾಷಿತಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮ ಪದ್ಯಗಳೆಂದು ಆ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಂಥ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಆಶುಕವಿತೆಗಳು. ಕವಿಗಳು ಯಾವುದೋ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಸರಸವಾದ ಪದ್ಯಗಳು ಇವು. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದ ತೀವ್ರ ಸಂತೋಷ, ದುಃಖ, ಕೋಪ, ತಿರಸ್ಕಾರಾದಿ ಭಾವಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಹಲವು ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಕವಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಸಂವೇದನೆ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವು ಕೇಳುಗರ ಹೃದಯವನ್ನು ನಲಿಸುತ್ತವೆ; ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಾಟು ಪದ್ಯಗಳು ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕವನಗಳಿಗೆ ಕರ್ತೃಗಳು ಯಾರೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಮಾತ್ರ ರಸಿಕ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಹೃದಯಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳ ಕವಿಗಳು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಮಹಾಕವಿಗಳೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಾಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಭವವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ತೆಲುಗಿನ ಶ್ರೀನಾಥ, ಅಲ್ಲಸಾನಿ ಪೆದ್ದನ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ತೆನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯ ಕವಿಗಳು ಸಮಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಹಲವು ಆಶುಕವಿತೆಗಳು ತೆಲುಗು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿವೆ. ಇವು ಆ ಕವಿಗಳ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ ಮೇಲೂ ಕೊಂಚಕಾಲ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಪೆದ್ದನಾರ್ಯ ಹೇಳಿರುವ ಎರಡು ಸೀಸಪದ್ಯಗಳು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವು ಚಾಟುಪದ್ಯಗಳ ಜಾತಿಗೇ ನಾಯಕರತ್ನಗಳಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವರ ನಿಕಟ ಸ್ನೇಹದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶನ ಆ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಧಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟ ಶ್ರೀನಾಥನ ಕ್ಲೇಶ ಆತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಚಾಟುಕವಿತೆಗಳು ಕವಿಗಳ ಆತ್ಮಕಥೆಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ಕವಿಗಳು ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಶ್ರೀಮಂತ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಮನ್ನಣೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂತೋಷಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಹೇಳಿದ ಪದ್ಯಗಳು ಈ ಚಾಟು ಕವಿತಾಭಂಡಾರದ ಒಂದು ಭಾಗ. ತಾವು ಬಯಸಿದ ಪುರಸ್ಕಾರ ಲಭಿಸದೆ ನಿರಾಶೆಗೊಂಡ ಕವಿಗಳು ಕೋಪದಿಂದ ರಾಜಾದಿಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಬೈದು ಹೇಳಿದ ಪದ್ಯಗಳದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬೈಗಳ ಕವಿತ್ವ (ತಿಟ್ಟು ಕವಿತ್ವ) ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ವೇಮುಲವಾಡ ಭೀಮಕವಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೇಟಿಯಾದವ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಈ ಬಗೆಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬೈಗುಳ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಯ ಉಕ್ತಿಚಮತ್ಕಾರ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಬಗೆಯ ಪದ್ಯಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಗಳು. ಪ್ರಬಲರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುವುದು ದುರ್ಬಲನಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ದುಷ್ಟರ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜನ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯೊಬ್ಬ ನೀಚನಾಗಿ ಸಜ್ಜನಕಂಟಕನಾದಾಗ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಅವನನ್ನು ಒಂದು ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಹೂವಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಹೂವು ಶಿವಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜ್ಯತೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಮೋಹಿಸುವವರು ಯಾರು? ಅದರಲ್ಲೇನು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಪರಿಮಳವೇ, ವರ್ಣಶೋಭೆಯೇ, ಏನಿದೆ? ಯಾವ ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲದ ಈ ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಹೂ ತಾನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಜಂಬ ಪಡಬಹುದೆ? ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನನ್ನು ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವೆಂದು ಹೊಸರಿಟ್ಟು ದೂರ ಎಸೆಯುವರೆಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇರಬೇಡವೇ? ಧನ್ಯಾನಿ ಸ್ಥಲವೈಭವೇನ ಕತಿಚಿದ್ವಸ್ತೂನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂಥ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಇನ್ನು ಕವಿಗಳು ತಾವು ಕಂಡ ದೇಶ, ನಗರಗಳನ್ನೂ ಜನರನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಪದ್ಯಗಳು ಹಲವು ಚಾಟುಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ದೇಶವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಕವಿತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶ್ರೀನಾಥಕವಿ ಪಲ್ನಾಡು, ರೇನಾಡು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಬೊಡ್ಡುಪಲ್ಲಿ (ಕಾಟ್ರಾವುಲಪಲ್ಲಿ) ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಾಧೀಶನ ಮುತ್ತಿನ ಓಲಗ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟಚಿತ್ರ ಮೂಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಲೋಕಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಚಾಟುಕವಿತೆಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಯಸಾಧಕರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಒಂದು ಪದ್ಯ ನೀರೆತ್ತುವ ಏತದ ಉಪಮಾನ ಕೊಟ್ಟು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತ ತಾನು ಕೈಗೊಂಡ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಗ್ಗಿ ಬಗ್ಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಅಲ್ಪನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏತದ ಮರ ಬಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಪಾತಾಳದ ನೀರನ್ನು ಬಯಲಿಗೆ ತಂದು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಕವಿಗಳು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಗಸ, ಕಜ್ಜಿ, ತಿಗಣೆ, ಇಲಿ, ಬೆಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಪದ್ಯ ಕಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಭಾವ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಲೋಕವಿಡಂಬನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹುಟ್ಟಿ ಆಶುವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಹುಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಅಷ್ಟಾವಧಾನ, ಶತಾವಧಾನಗಳಂತೂ ಆಶುಕವಿತೆಯ ಹಬ್ಬಗಳು. ಇಂದಿಗೂ ತೆಲುಗು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ 'ಅವಧಾನ' ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಆಶುಕವಿತೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಕಾರಣವಿದೆ. ಆಶುಕವಿನಿಟಿಲಾಕ್ಷನೆಂಬ ಬಿರುದು ಹೊತ್ತ ಒಬ್ಬ ಮಲ್ಲಿದೇವ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ಶಿಕಾರಿಪುರದ ಶಾಸನ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಕವಿಗೆ ಚಾಟುವಿಠಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಾಟುಕವಿತ್ವ, ಆಶುಕವಿತೆರಚನೆ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಿತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ವಿ.ಇ.)

ಚಾಟು ವಿಠಲನಾಥ : ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಹನ್ನೊಂದು, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ಕಂಧಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿ. ಚಾರುವಿಠಲನೆಂದೂ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ 36 ಸಂಧಿಗಳ 1542 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ 12ನೆಯ ಸ್ಕಂಧದ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಒಟ್ಟು 88 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಕವಿ ಆಯಾ ಸ್ಕಂಧದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತವನ್ನು, 'ಕನ್ನಡಿಸಿದನು ಸತ್ಕವಿ ಚಾಟುವಿಠಲನಾಥನರ್ಥಿಯಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಭಾಗವತದ ಹನ್ನೆರಡು ಸ್ಕಂಧಗಳನ್ನೂ ಚಾಟುವಿಠಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಯೇ ಬರೆದನೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಚಾಟುವಿಠಲನಾಥನೆಂಬ ಹೆಸರು ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಇನ್ನಾವ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. 'ಇದು ಸದಾನಂದಾಖ್ಯಯೋಗಿಯ ತೊದಲು ನುಡಿ, 'ಗೋಪಿನಾಥನು ಮಂಗಳವನೀವನು ಸದಾನಂದಾಖ್ಯಮುನಿವರೆಗೆ', 'ಯೋಗೀಂದ್ರ ನಖಿಳೋದಿತ ಸದಾನಂದ ಮುದರೊಳಭಿವರ್ಣಿಸಿದಂ'– ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತಕಾರನ ಹೆಸರು ಸದಾನಂದನಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿ, ಯೋಗೀಂದ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈತ ಯತಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈತನ ಗುರು ಅಚ್ಯುತಾರಣ್ಯನೆಂಬ ಯತಿ. ಆತನ ಸ್ತೋತ್ರ ಭಾಗವತದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಪ್ರತಿ ಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿತ್ಯಾತ್ಮನೆಂಬ ಅಂಕಿತವಿದೆ. ನಿತ್ಯಾತ್ಮ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕವಿ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಯ ಅಂಕಿತ ನಿತ್ಯಾತ್ಮನೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸದಾನಂದನಿಗೇ ನಿತ್ಯಾತ್ಮನೆಂಬ ಅಂಕಿತವಿದ್ದು ಭಾಗವತ ರಚನೆ ಪೂರೈಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಚಾಟು ವಿಠಲನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದೇ? ಅಥವಾ ಸದಾನಂದ ಕವಿ ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಭಾಗವತದ ಕಡೆಯ ಎರಡು ಸ್ಕಂಧಗಳನ್ನು ಅವನ ಶಿಷ್ಯನೋ ಭಕ್ತನೋ ಆದ ಚಾಟುವಿಠಲನೆಂಬ ಕವಿ ಬರೆದಿರಬಹುದೇ? ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಈಗ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಾಟು ವಿಠಲನ ಹೆಸರಿರುವ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸದಾನಂದ ಯೋಗಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯಿದೆ. ಗೋಪೀನಾಥ ಮಂಗಳವನೀವನು ಸದಾನಂದಾಖ್ಯಮುನಿವರೆಗೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಚಾಟುವಿಠಲ, ಸದಾನಂದ ಮುನಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿರಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸದಮಳಾಚ್ಯುತ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಹೃದಯವೆನಿಸುವ ಭಾಗವತಶಾಸ್ತ್ರ– ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು 12ನೆಯ ಸ್ಕಂಧದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಚಾಟುವಿಠಲನಾಥ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆನಿಸಿದ ತಾಳೆಗರಿ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಶಾಲಿವಾಹನಶಕ 1441ರಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ 1519ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ನಕಲು ಮಾಡಿದುದೇ 1519ನೆಯ ವರ್ಷವಾದರೆ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಆ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ 9ಸ್ಕಂಧಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅಷ್ಟಾದರೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು.

ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತಕಾರ ಬೇರಾವ ಕವಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. 12,000 ಪದ್ಯಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯನ್ನು ಬೇರಾರೂ ಹೆಸರಿಸದಿರುವುದು ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಕವಿಗೆ ಹರಿಗುಣಸ್ತುತಿ, ಹರಿಪಾದಭಕ್ತರ ಚಾರಿತ್ರಕಥನ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗನಿರೂಪಣೆ– ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರಿಗಳು. ಅಖಿಲಭವರೋಗಹರವೆನಿಸಿದ ಭಾಗವತದರ್ಥವನು ಬಲ್ಲಂದದಲಿ ಹೇಳುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಕವಿ ಲಲಿತವಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಸ್ಕಂಧಗಳು ಪೀಠಿಕಾರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಭಾಗವತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಸರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಭಾಗವತವನ್ನು ಶುಕಮಹರ್ಷಿ ಪರೀಕ್ಷಿತನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕೇಳಿದ ಸೂತಪುರಾಣಿಕ ಯಾಗಕಾರ್ಯವಿಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನೈಮಿಷಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಎರಡು ಸ್ಕಂಧಗಳು ಮುಗಿಯುತ್ತವೆ. 3ನೆಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕಲ್ಪಾವಸಾನ ಕಥೆಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು, ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷರ ಚರಿತ್ರೆ, ಕಪಿಲ ದೇವಹೂತಿಯರ ಕಥೆ, ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವೃತ್ತಾಂತ, ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ, ಧ್ರುವ, ಪೃಥು, ಪುರಂಜನರ ಕಥೆಗಳು, ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಯ, ಜಡಭರತರ ಕಥೆಗಳು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆಗೆ 5ಯ ಸ್ಕಂಧ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಆರು ಏಳನೆಯ ಸ್ಕಂಧಗಳು ಅಜಾಮಿಳ, ವೃತ್ರಾಸುರ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. 8ನೆಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಮನುಮುನಿಗಳ ವರ್ಣನೆ, ಗಜೇಂದ್ರೋಪಾಖ್ಯಾನ, ಸಮುದ್ರಮಥನ ವೃತ್ತಾಂತ, ಮೋಹಿನಿಯ ಅವತಾರ, ವಾಮನ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರಗಳ ಕಥೆ ಬಂದಿವೆ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸ್ಕಂಧ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶದ ಕಥೆ, ಪರಶುರಾಮ ವೃತ್ತಾಂತ, ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತ್ರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಕಂಧದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಯಾದವ ವಂಶವರ್ಣನೆ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಯಾದವಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ರೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಭಾಗವತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘವೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಸ್ಕಂಧ. ಭಾಗವತವೆಂದೊಡನೆ ಜನರಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಚರಿತಾಮೃತವೇ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. 11ನೆಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ವೃತ್ತಾಂತವಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ಕಂಧ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸ್ಕಂಧಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯನ್ನರಪಾಲರ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಶುಕಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಭಾಗವತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪರೀಕ್ಷಿತ ಮಹಾರಾಜ ಸದ್ಗತಿ ಹೊಂದಿದ ಕಥೆ ಈ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತಕಾರ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಗವತವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಏಕಧಾರೆಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕುಂಟದೆ ನಡೆದಿದೆ. ಕವಿಯು ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು ಕಥೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುವ, ಮರೆಯುವ, ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕಿಲ್ಲ. ಅನಗತ್ಯವಾದ, ಸಮಯೋಚಿತವಲ್ಲದ ವರ್ಣನೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾತಿನ ಧೋರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕವಿ ತಡೆದಿಲ್ಲವೇ ಹೊರತು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಸೆಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕವಿಯ ಆಶಯವಲ್ಲ. ಹರಿಕೀರ್ತನೆಯೇ ಆತನ ಪರಮ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕವಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಕೆ.ವಿಇ.)

ಚಾಟೆಲ್‌ಪೆರಾನಿಯನ್ : ಯುರೋಪಿನ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇದು ಮಧ್ಯಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅಲಿಯರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಾಟೆಲ್‌ಪೆರ‍್ರಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪಕರಣವೆಂದರೆ ಕಲ್ಲು ಚಕ್ಕೆಯಿಂದ ಅದರ ಒಂದು ಅಂಚನ್ನು ಚೂಪಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಚನ್ನು ಮೊಂಡಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಚಾಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೊರೆಯುವ ಉಳಿ, ಹೆರೆಯುವ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಮೊನೆಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಧುನಿಕ ಮಾನವ (ಹೊಮೋಸೇಪಿಯನ್) ರೂಢಿಗೆ ತಂದ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ಮೂಳೆ, ದಂತ ಮತ್ತು ಕೊಂಬಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಉಪಕರಣಗಳ ಉಪಯೋಗವೂ ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗಕಾಲದ ಕಲೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಯೂರೋಪಿನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಬಲವಾದ ಮತ್ತು ಚೂಪಾದ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಬ್ಯೂರಿನ್ ಎಂಬ ಕೆತ್ತುವ ಆಯುಧ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚಾಟಲ್‌ಪೆರಾನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾನವನ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಯುಂಟಾಯಿತು. ರೇಡಿಯೋಕಾರ್ಬನ್ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಗ್ರೋಟ್ ಡ್ಯು ರೆವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ 31,690±250 ಮತ್ತು 31,550±400. ಇದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ 35,000–34,000 ದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದಿರಲೂಬಹುದು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

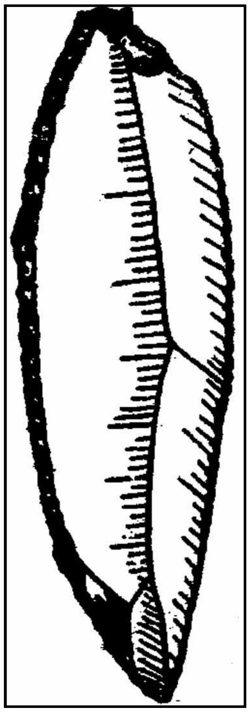

ಚಾಟೆಲ್‌ಪೆರಾನಿಯನ್ ಚಾಕು

ಚಾಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯ : ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉ.ಅ. 80°–24° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 14°–24° ನಡುವೆ ಇದೆ. ಚಾಡ್‌ನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ನೈಜರ್, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಯ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,84,000 ಚ.ಕಿಮೀ (4,95,000 ಚ.ಮೈ.) ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,279,921 (1993). ರಾಜಧಾನಿ ಫಾರ್ಲ್ಯಾಮೀ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಸಹರ ಪ್ರರೂಪಿ ಮರುಭೂಮಿ. ಈ ಮರುಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಸ್ಟಿ ಮತ್ತು ಎನ್ನೆಡಿ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಎತ್ತರ 1200–1400 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಪದರಗಳಿರುವ ಬಂಡೆಗಳೂ ಎತ್ತರ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳೂ ಇರುವ ಚಾಡ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಶಾರಿ ಮತ್ತು ಲೋಗೋನ್. ಜುಲೈ–ನವೆಂಬರ್ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಇವು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವನತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತೊರೆಗಳು (ಬಾಹ್ರ್) ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಸಂಚಾರ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಚಾಡ್‌ನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶ.

ವಾಯುಗುಣ : ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹಾರಾ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ; ಎನ್ನೆಡಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 2"ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು, ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಅತಿ ಮಳೆಯಾಗುವ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವಿನದು ಸಾಹೀಲಿಯನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ಅರೆಮರುಭೂಮಿ ವಾಯುಗುಣ.

ಸಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನ : ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಾಹೀಲಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖರ್ಜೂರ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಸೂಡಾನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆನೆ, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ ಮತ್ತು ಕಾಡೆಮ್ಮೆ. ಆಮ್ ಟಿಮನ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಕೌಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನ ಮಧ್ಯಆಫ್ರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಅಭಯಾರಣ್ಯ.

ಜನಜೀವನ : ಜನರ ಹಂಚಿಕೆ ಸಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಕುರುಬರು. ಟಿಬೆಸ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಟೇಡ ಮತ್ತು ಎನ್ನೆಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಡಾಜ ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಾಹೆಲ್‌ವರೆಗೂ ಅರಬರು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಒಂಟೆ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಗಂ ಜೋಳವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೀನು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಶೇ.80ರಷ್ಟು ಜನ ಬಡತನ ರೇಖೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಏಳನೆಯ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರ.

ಇತಿಹಾಸ : ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಜನಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನೆಗ್ರಾಯಿಡ್ ಗುಹಾವಾಸಿ ಜನರಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. 1950ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಚಾಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಸೂಡಾನಿನ ವಿಶಾಲ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಹಾರದಿಂದ ಬಂದ ಬರ್ಬರರು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಸೆಫಾವಾ ರಾಜವಂಶದ ಕಾನೆಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ. ಇದು ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದಲೂ ಅದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಫಿಟ್ರಿಯ ಬುಲಾಲ ರಾಜ್ಯದ ಒತ್ತಡದಿಂದಲೂ ನಾಶವಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೈ ಇಡ್ರಿಸ್ ಎಂಬ ಬುಲಾಲ ದೊರೆ ಮತ್ತೆ ಗೆದ್ದ. ಕಾನೆಂ–ಬಾರ್ನು ಪರಮೋನ್ನತಿಯ ದೆಶೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಮೈ ಇಡ್ರಿಸ್ ಅಲೂಮನ (1580–1603) ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾನೆಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಸೂಡಾನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

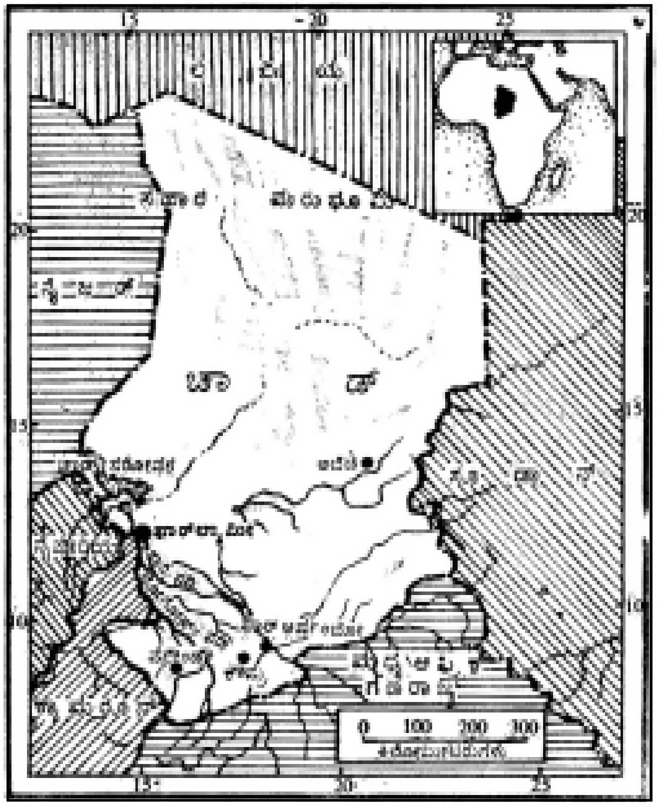

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಗ್ವಿರ್ಮಿ ಮತ್ತು ಉವಾದೈ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದುವು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉವಾದೈ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು, ಇದೂ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದ್ದುವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದುವು. ರಾಬಾ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಪರಕೀಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1891ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಫ್ರೆಂಚ್ ನಿಯೋಗ ಚಾಡ್‌ಗೆ ಬಂತು. 1900ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ರಾಬಾ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ಹಳೆಯ ಕಾನೆಂಬು ಮನೆತನದವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಫ್ರೆಂಚರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಡ್ ವಸಾಹತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. 1958ರಲ್ಲಿ ಇದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯದೊಳಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿ, ಆಗಸ್ಟ್ 11ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಅದು ಈಗಲೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ.

ಆಡಳಿತ : ಚಾಡ್‌ನ ಆಡಳಿತಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಇವನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ 7 ವರ್ಷ. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸರ್ಕಾರದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಚಿವಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಇವನೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾವಣೆ. ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು 2008 ರಿಂದ 22ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಪಪ್ರಾಂತ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ, ಕ್ಯಾಂಟನ್, ಕಮ್ಯೂನ್ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಂದ ನೇಮಿತನಾದ ರಾಜ್ಯಪಾಲ (ಗವರ್ನರ್) ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ : 1966ರಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಅಭಾವದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರ ಆಫ್ರಿಕದೊಳಗೇ – ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂಗೋ, ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ನೈಜೀರಿಯಗಳೊಡನೆ. ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತು : ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ನೆಲಗಡಲೆ. ಆಮದು : ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಬಟ್ಟೆ, ಉಕ್ಕು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಚಹ ಮತ್ತು ಕಾಗದ. ಶೇ 80ರಷ್ಟು ಜನ ಬಡತನ ರೇಖೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಏಳನೆಯ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರ.

ಸಮುದ್ರದಿಂದ ದೂರ ಇರುವ ಚಾಡ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ತೊಂದರೆ. ಕೆಲವು ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಹಲವು ತೊರೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಚಾಡ್‌ನಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರ ಸು.12,067 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದೂರದ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಫಾರ್ಲ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಫಾರ್ಲ್ಯಾಮೀ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಸಾರ್ (43,700) ಮಂಡೌಲ್ ಅಬೆಚೆ ಮತ್ತು ಕೌಮ್ರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 637086 (2009). (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಾಡ್ ಸರೋವರ : ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಸರೋವರ. ಉ.ಅ.12°–15'–14°–10' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 13°–15° ನಡುವೆ ಇದೆ. ನೈಜೀರಿಯ, ನೈಜರ್, ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಮತ್ತು ಚಾಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 280 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮರುಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಸವಾನ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳ ನಡುವೆ ಸರೋವರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಹಲವು ನದಿಗಳು ಸರೋವರದೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಬೆ, ಶಾರಿ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ನದಿಗಳು ಸೇರುವೆಡೆ ತೀರಗಳು ಸಮತಲವಾದ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಚಾಡ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎರಡು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ದಿಬ್ಬವುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಲೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಸರೋವರ ಯಾವಾಗಲೂ ತುಂಬಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದರೂ ಅದು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಬತ್ತಿಹೋಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸರೋವರದ ನಡುವಣ ದಿಬ್ಬದಿಂದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದ ನೀರು ಆ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ಬರಲು ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದೆ. ಬಾಷ್ಪೀಭವನದಿಂದ ಹಾಗೂ ಮರಳು ಬಂದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ಸರೋವರವೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬತ್ತಿಹೋಗುವ ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಶಾರಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಬಹುಶಃ ಹಾಗಾಗದು.

ಈ ಸರೋವರದ ಆಳ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 10.ಮೀ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಭಾಗವೂ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಒಣಗಿ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಶಾರಿ ನದಿಯ ಮುಖಪ್ರದೇಶ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಇರವನ್ನು ಅವರಿವರ ವರದಿಗಳಿಂದ ಟಾಲಮಿ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಬಿಳಿಯರು ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡದ್ದು 1823ರಲ್ಲಿ. ಇವರು ಟ್ರಿಪೊಲಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸರೋವರವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. 1850ರಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ರಿಚರ್ಡ್‌ಸನ್ ತನ್ನಿಬ್ಬರು ಸಂಗಾತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ. ಚಾಡ್ ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ (1851) ನಾವಿಕ ಓವರ್‌ವೆಗ್. ಅನಂತರ 1855 ಮತ್ತು 1870ರಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ವೊಗೆಲ್ ಮತ್ತು ಗುಸ್ತಾವ್ ಸ್ಯಾಕ್ಟಿಗೆಲ್ ಈ ಸರೋವರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ಸ್ಯಾಕ್ಟಿಗೆಲ್ ಈ ಸರೋವರದ ಜಲಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತು ಇದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಒಡೆತನಕ್ಕಾಗಿ ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪೈಪೋಟಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1890–93ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿಗಳು ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಇದರ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡವು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಈ ಭಾಗದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಯಿತು.

ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯೆಡಿನೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಬೆಸ್ತರು. ದೋಣಿ ತಯಾರಿಸುವುದೂ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕುವುದೂ ಇವರ ಕಸುಬುಗಳು. ಮರಳಿನ ದಿಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕರೂ ಗೊಲ್ಲರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಚಾಡ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಲೆಗಳೂ ಜಲಸಸ್ಯಗಳೂ ಅಡಚಣೆಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಾಡ್ವಿಕ್, ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್ : 1891–1974. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಖ್ಯಾತ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. 1891ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 20ರಂದು ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಜನನ. ಅಲ್ಲಿನ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ 1908ರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದ. ಅದೇ

ಸುಮಾರಿಗೆ (1910) ಆ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೌತ–ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೋಧಕನಾಗಿದ್ದ ರುದರ್‌ಫರ್ಡನ (1871–1937) ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಂದೆ ರುದರ್‌ಫರ್ಡನ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಈತನಿಗೆ 1913ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನಿನ ಚಾರ್ಲೆಟನ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಶೋಧನೆ ವೇತನ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಿ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಗೈಗರನ (1882–1945), **(ನೋಡಿ – ಗೈಗರ್, ಹ್ಯಾನ್ಸ್)** ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವು (1914–18) ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಬಿರಿ ಹಾಕಿತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷ್ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರುದರ್‌ಫರ್ಡನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ದೊರೆಯಿತು (1921).

ರುದರ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಜೋಡಿ α– ಕಣಗಳನ್ನು ತಾಡಿಸಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುವ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮ್ಯುಟೇಷನ್) ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ಲಭಿಸಿತು. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರುದರ್‌ಫರ್ಡ್ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಆದ ಪ್ರೋಟಾನನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ ಹಾಗೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಧಾತುಗಳ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ರೋಹಿತದ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಗೆಗಿನ ನಿಗಮನಗಳನ್ನು (ಡಿಡಕ್ಷನ್ಸ್) ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ.

ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ 1923ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಪನ್ಯಾಸಕನಾಗಿಯೂ ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷ್ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದ ಸಹನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿಯೂ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಫೆಲೋ ಆಗಿ 1927ರಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ.

ಜರ್ಮನಿಯ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ವಾಲ್ಟರ್ ಬೋಹ್‌ತೂ (1891–1957) 1930ರಲ್ಲಿಯೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ ಜ್ಹೋಲಿಯೊ ಮತ್ತು ಐರೀನ್ ಜ್ಹೋಲಿಯೊ (ನೋಡಿ– ಜೋಲಿಯೋ–ಕ್ಯೂರಿ ದಂಪತಿಗಳು) 1932ರಲ್ಲಿಯೂ ಹಗುರ ಲೋಹ ಬೆರಿಲಿಯಮನ್ನು –ಕಣಗಳಿಂದ ತಾಡಿಸಿ ನಡೆಸಿದ್ದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಚಾಡ್‌ವಿಕ್‌ನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದುವು (1932). ಹೀಗೆ ಬೆರಿಲಿಯಮನ್ನು –ಕಣಗಳಿಂದ ತಾಡಿಸಿದಾಗ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ತೂರಬಲ್ಲ ತೀಕ್ಷ್ಣಶಕ್ತಿಯುತ ಕಣಗಳ ಸಮೂಹ ವಿಕಿರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಹೊರಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣದ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಪ್ರೋಟಾನಿನಷ್ಟೇ ಇದ್ದು, ಅದರ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಮಾತ್ರ ತಟಸ್ಥವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಕೆಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ರುದರ್‌ಫರ್ಡ್ ಊಹಿಸಿದ್ದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಇದೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಪರಮಾಣುವಿನ ಮೂರನೆಯ ಕಣದ ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಪರಮಾಣು ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ ಚಾಡ್‌ವಿಕ್‌ನಿಗೆ ಹಗ್ಸ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೂ (1932) ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೂ (1935) ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ ಮತ್ತು ಎಂ. ಗೋಲ್ಡಾಬರ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಡ್ಯುಟೀರಿಯಮ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್‌ನ್ನು ಕಿರಣಗಳಿಂದ ತಾಡಿಸಿ ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸಬಹುದೆಂದು 1934ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.

ಚಾಡ್‌ವಿಕ್ 1935 ರಿಂದ 48ರ ವರೆಗೆ ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. 1950ರಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಲೆ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೂ, 1951ರಲ್ಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ಲಿನ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೂ ಪಡೆದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ

ಬರ್ಕ್‌ಷೈರ್ ಡಿಡ್‌ಕಾಟನ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಸಂಶೋಧನಾಕೇಂದ್ರದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1948ರಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಗಾನ್‌ವಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಬೋಧಕನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಮ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿನ ವಿದಳನದ ಸರಪಳಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಪರಮಾಣುಬಾಂಬನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಈತ ವಿಕಿರಣ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರುದರ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಲ್ಲೆಸ್ ಇವರೊಡಗೂಡಿ ವಿಕಿರಣಪಟು ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ವಿಕಿರಣಗಳು ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದ (1930). ಅಲ್ಲದೆ ರುದರ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಸನ್ ಇವರುಗಳ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ (1962). ಈತ 1974ರ ಜುಲೈ 24 ರಂದು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. (ಸಿ.ಟಿ.ಎಸ್.)

ಚಾಣಕ್ಯ: ನೋಡಿ–ಕೌಟಿಲ್ಯ.

ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ : ಆಷಾಢಮಾಸದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ವ್ರತ. ಈ ವ್ರತನೇಮಗಳ ಪಾಲನೆಯಿಂದ ನಿದ್ರಾಸಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣು ಸಂತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆಷಾಢ ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶೀ, ದ್ವಾದಶಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಮಣ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ದಿವಸ ಈ ವ್ರತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ರತಸಮಾಪ್ತಿಯ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ದ್ವಾದಶಿಯೇ. ಶೈವ–ವೈಷ್ಣವರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವ್ರತದ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳು ಸಮಾನ. ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರಲ್ಲೂ ಇದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವ್ರತದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾಮ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ.

ತರಕಾರಿ, ಮೊಸರು, ಹಾಲು, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಒಂದೊಂದು ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸದಿರುವುದು ನಿತ್ಯವ್ರತ. ಈ ವ್ರತ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ 'ನಿನ್ನ ನಿದ್ರೆಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿದ್ರೆ, ನಿನ್ನ ಎಚ್ಚರವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎಚ್ಚರ. ಎಲೈ ಅಚ್ಯುತನೇ, ನೀನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಫಲಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಬೆಲ್ಲ, ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸದಿರುವುದು, ಒಂದು ಹೊತ್ತು ಅಥವಾ ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ದಿನ ಊಟಮಾಡುವುದು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿಯಮಗಳಿಂದಿರುವುದು ಕಾಮ್ಯವ್ರತ.

ಹೊಸತಾಗಿ ವ್ರತ ಹಿಡಿಯುವವರು ಗುರ್ವಸ್ತ, ಶುಕ್ರಾಸ್ತ ಮತ್ತು ಸೂತಕ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ರತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಕೂಡದು. ಆಷಾಢಮಾಸ ಅಧಿಕಬಂದಾಗ ನಿಜ ಆಷಾಢಮಾಸದಲ್ಲೇ ಈ ವ್ರತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಶ್ರಾವಣ, ಭಾದ್ರಪದ, ಆಶ್ವಯುಜ ಮಾಸಗಳಲ್ಲೊಂದು ಅಧಿಕ ಬಂದರೆ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ನಿಜ ಈ ಎರಡು ಮಾಸಗಳಲ್ಲೂ ಆ ತಿಂಗಳಿನ ನಿಯಮವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ವ್ರತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮುಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೃತನಾದರೂ ಆತನಿಗೆ ವ್ರತವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಿಸಿದ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯದ ಕಾಲ ಮಳೆಗಾಲ. ಆಗ ಅನೇಕ ಜಂತುಗಳು ಹಾದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಕಾಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಯಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಕಷ್ಟಕರವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಒಂದೆಡೆ ತಂಗುತ್ತಾರೆ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಯತಿಗಳಾದವರು ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುವುದಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಕಾರರನ್ನು ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಪೂಜಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಾದಿ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲೇ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದವರು ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಕಾಲವಾದರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆಷಾಢಮಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡದವರು, ಅಶಕ್ತರು, ಆಶ್ವಯುಜಮಾಸ ಶುಕ್ಲ ದ್ವಾದಶೀ ದಿವಸ ವ್ರತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ದ್ವಾದಶೀ ದಿವಸ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸರು ಮದುವೆಯಾದ ವರ್ಷದಿಂದ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪದ್ಮ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ವ್ರತಗಳಲ್ಲದೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವಂತೆ ಫಾಲ್ಗುಣ ಅಥವಾ ಚೈತ್ರ, ಆಷಾಢ, ಕಾರ್ತಿಕ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ ವೈಶ್ವದೇವ, ವರುಣಪ್ರಘಾಸ, ಸಾಕಮೇಧ ಮತ್ತು ಶುನಾಸೀರೀಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಯಾಗಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ : ನೋಡಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳು.

ಚಾಪೆಹೆಣಿಗೆ : ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಗೆಯೂ ಒಂದು. ಎಲ್ಲ ದೇಶದ ಆದಿವಾಸಿಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ನೀಗ್ರೊಗಳು, ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು, ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಇದರಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅತಿ ಹಳೆಯ ಉದ್ಯಮವಾದರೂ ಇದು ಇಂದಿಗೂ ನಶಿಸಿಲ್ಲ. ಬಡವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯದ ವಸ್ತುವಾಗಿ, ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಭೋಗದ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಚಾಪೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳ, ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಜಿತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡಕೊಳ, ಸೋಮೇಶ್ವರಪುರ, ಚಿಕ್ಕಜೋಗಿಹಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

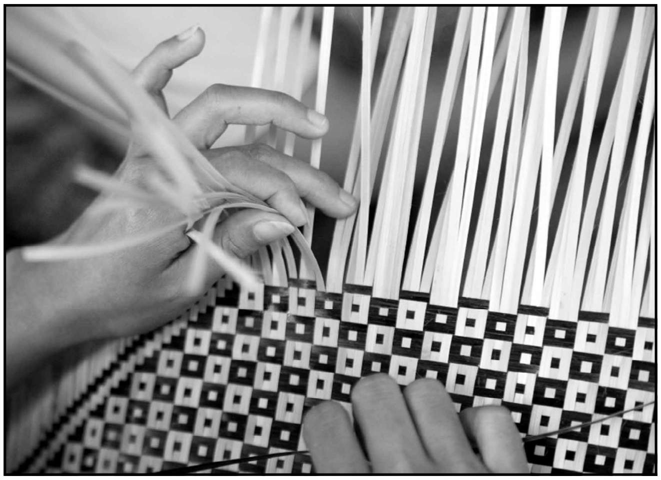

ಚಾಪೆ ಮಗ್ಗ

ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಚಾಪೆಗಳು

ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಬಿದಿರು, ಕಡ್ಡಿಹುಲ್ಲು, ಈಚಲಗರಿ, ತೆಂಗಿನಗರಿ ಮತ್ತು ಓಲೆಗರಿಗಳಿಂದ ನೇಯುವರು. ಹಾಸುವ ಚಾಪೆ, ಪಂಕ್ತಿ ಚಾಪೆ, ಮೇಜುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ ಚಾಪೆ, ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹಾಕುವ ಚಾಪೆಯ ಪರದೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚಾಪೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಚಾಪೆಯಿಂದ ಹಣದ ಚೀಲ, ಹ್ಯಾಟುಗಳು, ಕೈಚೀಲ ಮುಂತಾದ ನಯ ನಾಜೂಕಿನ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ದೈನಿಕ ಉಪಯೋಗದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ

ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣ ತರದ ಈಚಲ ಚಾಪೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಚಾಪೆ ಜಮಖಾನೆಗಿಂತ ಉತ್ತಮ. ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಗ ಮಾಸುವುದಿಲ್ಲ. ತೊಳೆಯುವುದು ಸುಲಭ. ಶೀತವನ್ನು ಹೀರದು.

ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಉಪಕರಣಗಳೆಂದರೆ ಮಗ್ಗ, ಬಿದಿರು ಸಲಾಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಹುಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು. ಚಾಪೆಯ ಅಂದ ಅದರ ಮೂಲವಸ್ತು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೇಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಬೇಕಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೇಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಬಹುದು.

ಚಾಪೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಕಡಿಮೆ ಕ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮನೆ ಮಂದಿಯೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನೇ ನಂಬಿದವರ ಜೀವನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವಂಥದು. ಆದರೆ ಚಾಪೆಗಳಿಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಅಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಲಾಭದ ದೊಡ್ಡ ಅಂಶ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಕೈವಶವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಜನ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕ ತಮಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ತಾವು ಹೆಣೆದ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಮಾರುವುದರ ಮೂಲಕ ಯುಕ್ತ ಲಾಭ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಜಪಾನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಂದವಾಗಿ ಚಾಪೆ ಹೆಣೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಒತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಚಾಪೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಟ್ಟದ ಸುಂದರ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈಚೆಗೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಉದಾರ ಸಹಾಯ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಸಿ)

ಚಾಪ್‌ಮನ್ – ಕಾಲ್ಮೊಗೊರಾಫ್ ಸಮೀಕರಣ : $\{X_n, n=0,1,2,\ldots\}$ ಒಂದು ಮಾರ್ಕಫ್ ಸರಪಣಿಯಾಗಿರಲಿ (ಚೇನ್). X_n ನ ಬೆಲೆಗಳು ಅಥವಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳು $(1, 2, \ldots)$ ಆಗಿರಲಿ. i ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ j ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವ ಸ್ತಬ್ಧ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟೀಸ್) $(i, j=1, 2, \ldots\ldots)$

$$pij = Pr[x_n = j \mid x_{n-1} = i] = Pr)[x_n = j \mid x_{n-1} = i_1, \\ x_{n-2} = i_2 \ldots\ldots, x_1 = j_{n-1}] \qquad \ldots\ldots\ldots(1)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣ ಮಾರ್ಕಫ್ ಸರಪಣಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. **(ನೋಡಿ – ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ)**

$$pij^{(n)} = P[x_n = j \mid x_0 = i]$$

ಇದು n ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ಒಟ್ಟು ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕಫ್ ಸರಪಣಿಯ ಗುಣದಿಂದ

$$P\left[X_{n+m} = j \mid X_m = i\right] = \sum_{k=1}^{\infty} P\left[X_{n+m} = j,\, X_{m+r} = k \mid X_m = i\right]$$

$$= \sum_k P\left[X_{n+m} = j \mid X_{m+r} = k, X_m = i\right] P\left[X_{m+n} = k \mid X_m = i\right]$$

$$= \sum_k P\left[X_{n+m} = j \mid X_{m+r} = k\right] P\left[X_{m+r} = k \mid X_m = i\right] \qquad \ldots\ldots\ldots(2)$$

ಆಗಿರುವುದು. ಇದನ್ನು $pij^{(n)} = \sum_{(K)} \mathrm{Pik}^{(r)}\, \mathrm{Pkj}^{(s)}, \mathrm{r+s=n}$ ....(3)

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಸಮೀಕರಣ (2)ಕ್ಕೆ ಚಾಪ್‌ಮನ್–ಕಾಲ್ಮೊಗೋರಾಫ್ (ಚಾ–ಕಾ) ಸಮೀಕರಣವೆಂದು ಹೆಸರು. $(pij^{(n)})$ ಮಾತೃಕೆಯನ್ನು $\underset{\sim}{P}(n)$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಮಾತೃಕಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು

$$\underset{\sim}{P}(n) = \underset{\sim}{P}(r)\, \underset{\sim}{P}(s, 0 \le r \le n, r+s=n \qquad \ldots\ldots.(4)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಈ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ $\underset{\sim}{\mathrm{P}}(\mathrm{o}) = \underset{\sim}{\mathrm{I}}$ ಮತ್ತು $\underset{\sim}{\mathrm{P}}(\mathrm{I}) = \underset{\sim}{\mathrm{P}} = (\mathrm{pij})$ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ $\underset{\sim}{\mathrm{P}}(\mathrm{n}) = \underset{\sim}{\mathrm{P}}\,\mathrm{n}$ ....(5) ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ n– ಹಜ್ಜೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ಮಾತೃಕೆಯನ್ನು ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ಮಾತೃಕೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಮಾರ್ಕಫ್ ಸರಪಣಿಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುವು $P[Xn=j \mid Xm=j]$ಯು $i.\, j, m, n$ಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು $pij\,(m,n)$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಗ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ಸ್ತಬ್ಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ (***n-m***ನ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ). ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಣ(2)ನ್ನು

$$Pij(m,n) = \sum_{(K)} pik(m,r)\, pkj(\mathrm{r,n})\, m \angle r \angle n \ \ldots\ldots (6)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣ ಮಾರ್ಕಫ್ ಸರಪಣಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು. ಆ ಸರಪಣಿಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ಈ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುವಾದರೂ, ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಒಂದು ಸರಪಣಿಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದರೆ ಆ ಸರಪಣಿ ಮಾರ್ಕಫ್‌ನ ಸರಪಣಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳುಳ್ಳ ಮಾರ್ಕಫ್‌ನ ಸರಪಣಿಯೊಂದು ಇರುವುದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

ಒಂದು ಮಾರ್ಕಫನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ಥಿತಿಸಮೂಹ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ವಿರತವಾಗಿರಬೇಕಿಲ್ಲ ; Xnನ ಬೆಲೆಗಳು R ಬಿಂದುಗಳಾಗಿರಲಿ ˜ ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರಲಿ, ಮಾರ್ಕಫ್ ಗುಣವನ್ನು

$$P[Xn \in \Gamma \mid X_1 = x_1, \ldots\ldots, x_{n-1} = x_{n-1}] = P[X_n \in \Gamma \mid \\ X_{n-1} = x_{n-1}] \qquad \ldots(7)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಇದು nನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರದಿದ್ದರೆ ಈ ಅಧಿಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸ್ತಬ್ಧ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. (1)ರ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದನ್ನು $P^{(1)}(x_{n-1,}\Gamma) = P(x_{n-1,}\Gamma)$ ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಒಟ್ಟು ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಮಾರ್ಕಫ್ ಗುಣವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಮೀಕರಣ (2) ರ ಅನುಗುಣವಾಗಿ

$$P[X_n \in \Gamma \mid X_0 = x] = P^{(n)}\ (x, \Gamma) \\ = \int P^{(r)}(x, dy)\, P^{(s)}(y, \Gamma) \qquad \ldots\ldots.(8)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ $P^{(r)}(x, dy)$ ಎಂಬುದು x ನಿಂದ ಹೊರಟು r ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ $(y, y+dy)$ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ಈ y ಬೆಲೆ r ನ ಯಾವುದೇ ಬೆಲೆ ಯಾಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ y ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅನುಕಲಿಸಿ (8) ನ್ನು ಪಡೆದುದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸ್ವರೂಪ.

ಒಂದು ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸತತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಆಗ n ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಬದಲಾಗಿ t ವೇಳೆಯಲ್ಲಾಗಬಹುದಾದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. Xt ಯು t ವೇಳೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಬೆಲೆಯಾಗಿದ್ದರೆ Xt ವಿರತವಾಗಿ (1,2,.....) ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು; ಅಥವಾ Xt ಸತತವಾಗಿ Rನಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. Xt ವಿರತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಣ (2)ರ ಅನ್ವಯ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು

$$pij\ (t+\tau) = \sum_{k=1}^{\infty} pik\ (t)\, pkj\ (\tau) \qquad \ldots\ldots(9)$$

ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. i ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಹೊರಟು t ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ k ಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಂದೆ τ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ j ಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ k ಯು (1,2.....)ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿತಿ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದೂ (9) ಹೇಳುವುದು. Xt ಯ ಬೆಲೆಗಳೂ ಸತತವಾಗಿದ್ದರೆ $P(t)(x,\Gamma\Gamma)$ ವು xನಿಂದ ಹೊರಟ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ t ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ Γದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ (9) ಮತ್ತು (8) ರ ಅನ್ವಯ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣ

$$P^{(t+\tau)}(x, \Gamma) = \int P^{(t)}(x, dy)\, P^{(\tau)}(y, \Gamma) \qquad \ldots(10)$$

ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.

$u_o(X_t)$ಯು X_t ಯ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರಲಿ. xನಿಂದ ಹೊರಟ ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ $u_o(X_t)$ಯ ನಿರೀಕ್ಷಿತಬೆಲೆ ಏನು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ

$$u(t,x) = \int P^{(t)}(x,dy)\,u_o(dy) \quad ...(11)$$

ಎಂಬುದನ್ನು ಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ (11)ನ್ನು $p(t)uo(x)$ಎಂದು ಪರಿಕರ್ಮಿ (ಆಪರೇಟರ್) ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ $p(t)$ಪರಿಕರ್ಮಿ

$$P(t+\tau) = p(t)\,p(\tau) = p(\tau)\,p(t), t, \tau > 0 \quad ...(12)$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಕರ್ಮಿಗಳು ಒಂದು ಅರೆತಂಡದ (ಸೆಮಿಗ್ರೂಪ್) ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುವು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈ ಪರಿಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ಆಕುಂಚನ ಪರಿಕರ್ಮಿಗಳು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಧಾರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅರೆತಂಡದ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಇದೇ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ.

ಒಂದು ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು, ಸ್ಟುದ್ಧ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ, ಉತ್ತರಿಸಲು ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು. $pij\ (\tau, t)$ ಯು ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ, ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣ ಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು :

$$\frac{\partial pij(\tau,t)}{\partial t} = -C_i(t)p_{ij}(\tau,t) + \sum_{(K)} p_{ik}(\tau,t) \times C_k\ (t)_{pkj}\ (t) \quad ...(13)$$

ಇಲ್ಲಿ h ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದಂತೆ

$$\frac{1 - P\,ii\,(t, t+h)}{h} \rightarrow C_i\ (t) \geq 0$$

$$\frac{P\,ij\,(t, t+h)}{h} \rightarrow C_i\ (t)\ pij\ (t), i \neq j \quad ..(14)$$

ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಕಾಲ್ಮೊಗೊರಾಫ್–ಫೆಲ್ಲರರ ಮುಮ್ಮುಖ (ಫಾರ್ವರ್ಡ್) ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ $pij\,(\tau, t)$ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. h ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಆದಂತೆ $pij\,(t-h,t)/h$ನ ಮತ್ತು $[1 - pii\,(th,t)/h$ನ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಿಮ್ಮುಖ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಮುಮ್ಮುಖ ಮತ್ತು ಹಿಮ್ಮುಖ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಫೆಲ್ಲರ್ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜನನ ಮರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಪೋಸೋನ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಕವಲೊಡೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಕಫ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಮೇಲಿನ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವರು.

ಸಮೀಕರಣ (10) ಮತ್ತು (11)ರಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ Xನ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ $Pt\,(x, \Gamma)$ಈ ಕೆಳಗಿನ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಆಗ $u(t,x)$

$$\frac{\partial u}{\partial t} = \tfrac{1}{2}\,a\,(x)\frac{\partial^2 u}{\partial x} + b\,(x)\frac{\partial u}{\partial u} \quad ...(15)$$

ಎಂಬ ಹಿಮ್ಮುಖ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು. ಈ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ, t ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದಂತೆ

$$(i)\ \frac{1}{t}\int P_t\,(x, dy) \rightarrow 0$$

$$|y - x| \geq \delta$$

$$(ii)\ \frac{1}{t}\int (y-x)\,P_t\,(x_j, dy) \rightarrow b(x)$$

$$|y - x| < \delta$$

$$(iii)\ \frac{1}{t}\int (y-x)^2\,P_t\,(x\ , dy) \rightarrow a(x) > 0 \quad ...(16)$$

$$|y - x| < \delta$$

ಸಮೀಕರಣ (15)ರಲ್ಲಿ $b(x) = 0$ ಆಗಿದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆಯ (**ನೋಡಿ**) ಸಮೀಕರಣ ದೊರೆಯುವುದು. $b(x) = \rho\,x$ ಆಗಿದ್ದು $(\alpha)x = c$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಓರ್ನಸ್ಟೈನ್ – ಉಲ್ಲೇನ್‌ಬೆಕ್ಕರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಮೀಕರಣ ದೊರೆಯುವುದು.

X_0ಯ ಬೆಲೆಗಳು $v_0(x)$ ಸಂಭಾವ್ಯತಾವಿತರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, Xt ಯ ವಿತರಣೆ

$$v\,(t, y) = \int v_o\,(x)\,P_t\,(x, dy) \quad ...(17)$$

ಆಗಿರುವುದು. ಆಗ $v\,(t,y)$ ಉತ್ಪನ್ನ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮುಮ್ಮುಖ ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು:

$$\frac{\partial v(t,y)}{\partial t} = \tfrac{1}{2}\frac{\partial^2[a\,(y)\,v\,(t,y)]}{\partial y^2} - \frac{\partial[b\,(y)\,v\,(t,y)]}{\partial y} \quad ...(18)$$

ಈ ಸಮೀಕರಣ ಫೋಕ್ಕರ್–ಪ್ಲಾಂಕ್ ಸಮೀಕರಣವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮೂಲ ಚಾ–ಕಾ ಸಮೀಕರಣ. (ಬಿ.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚಾಪ್‌ಮನ್, ಜಾನ್ ಜಾ : 1862–1933. ಅಮೆರಿಕದ ಕವಿ, ಪ್ರಬಂಧಕಾರ ಮತ್ತು ವಕೀಲ. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ. 1884 ರಲ್ಲಿ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವೀಧರನಾಗಿ 1888ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ವಕೀಲ ಸಂಘಕ್ಕೆ ದಾಖಲಾದ. 1898ರ ವರೆಗೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಬರೆಯಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ. ಈತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದುವು. ಎಮರ್‌ಸನ್ ಅಂಡ್ ಅದರ್ ಎಸ್ಸೇಸ್ (1898) : ಕಾಸಸ್ ಅಂಡ್ ಕಾನ್‌ಸಿಕ್ವೆನ್ಸ್ (1898) : ದಿ ಮೇಯ್ಜ್ಸ್ ಫರ್‌ಗಿವ್‌ನೆಸ್ (ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕ –1908) ; ಲರ್ನಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಅದರ್ ಎಸ್ಸೇಸ್ (1910) ; ದಿ ಟ್ರೀಸನ್ ಅಂಡ್ ಡೆತ್ ಆಫ್ ಬೆನೆಡಿಕ್ಟ್ ಆರ್ನಲ್ಡ್ (ನಾಟಕ –1910) : ವಿಲಿಯಮ್ ಲಾಯ್ಡ್ ಗ್ಯಾರಿಸನ್ (1913) : ನೋಟ್ಸ್ ಆನ್ ರಿಲಿಜನ್ (1915) : ದಿ ಗ್ರೀಕ್ ಜೀನಿಯಸ್ (1915) : ಎ ಗ್ಲಾನ್ಸ್ ಟುವರ್ಡ್ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ (1922) : ಲೆಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ರಿಲಿಜನ್ (1924) : ಡಾಂಟೆ (1927)–ಇವು ಈತನ ಕೃತಿಗಳು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಾಪ್‌ಮನ್, ಜಾರ್ಜ್ : 1559–1634. ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ, ನಾಟಕಕಾರ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಂತರಕಾರ. ಬೈಬಲ್ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಪುರಾತನ ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಮಹತ್ತರವಾದ ಆ ಭಾಷಾಂತರಯುಗದಲ್ಲಿ ಈತ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾಷಾಂತರಕಾರನೆನಿಸಿದ್ದ. ಇಂದಿಗೂ ಈತನ ಹೆಸರು ಉಳಿದಿರುವುದು ಹೋಮರನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಭಾಷಾಂತರದಿಂದ.

ಹರ್ಟ್‌ಫರ್ಡ್‌ಷೈರಿನ ಹಿಚಿನ್ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಥಾಮಸ್ ಚಾಪ್‌ಮನ್ನನ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾಗಿ ಈತ ಜನಿಸಿದ. ತಾಯಿ ಜೋನ್ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವಳು. ಇವರೆಲ್ಲ ಉತ್ಕಟ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಕ್ರೈಸ್ತರು. ಈತ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿದನೆಂಬ ವಿಚಾರ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಪದವೀಧರ ನಂತೂ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಖಚಿತ.

ಈತನ ಮೊದಲ ಕೃತಿ, ದಿ ಷ್ಯಾಡೊ ಅಫ್ ನೈಟ್ 1593ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾರೂಪವಾದ ಹಲವಾರು ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ದಿ ಬ್ಲೈಂಡ್ ಬೆಗರ್ ಆಫ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ 1598ರಲ್ಲಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದ ಮೊದಲ ನಾಟಕ. ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಮಾರ್ಲೋ, ಬೆನ್ ಜಾನ್ಸನ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳ ಸ್ನೇಹವೂ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ (ಹೆನ್ರಿ), ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ಸಾಮರ್‌ಸೆಟ್ ಇವರ ಕೃಪಾಶ್ರಯವೂ ಈತನ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟವು. ಮಾರ್ಲೋನ ಹೀರೊ ಅಂಡ್ ಲಿಯಾಂಡರ್ ಎಂಬ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಈತ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನಿಗೂ ಈತನಿಗೂ ತುಂಬ ವೈಮನಸ್ಯವಿತ್ತು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ತನ್ನ ಸಾನೆಟ್ಟೊಂದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಕವಿ ಈತನೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತ.

ಚಾಪ್‌ಮನ್‌ಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗಿಂತ ವಿರೋಧಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹೋಮರನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟವರಿಲ್ಲ, ಚಾಪ್‌ಮನ್‌ಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಾದವರಿಲ್ಲ ಎಂದು ಜನ ಒಂದು ಗಾದೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಟೈಮನ್ ಆಫ್ ಅಥೆನ್ಸ್, ಎ ಲವರ್ಸ್ ಕಂಪ್ಲೇಂಟ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದವನು ಚಾಪ್‌ಮನ್, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಕ ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್ನನ ಅಭಿಮತ.

ಈತನ ನಿಜವಾದ ಮಾಧ್ಯಮ ನಾಟಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಾಟಕ ಬರೆದಿರಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಅದರಂತೆ ಈತನೂ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ನಾಟಕಗಳೂ ರಚಿತವಾದುವು. ವಿಷಾದಾಂತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬುಸ್ಸಿ ಡ ಅಂಬೋಯ್, ದಿ ರಿವೆಂಜ್ ಆಫ್ ಬುಸ್ಸಿ ಡ ಅಂಬೋಯ್, ದಿ ಕಾನ್ಸ್‌ಪಿರಸಿ, ಟ್ರ್ಯಾಜಿಡೀಸ್ ಆಫ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್, ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ಬೈರನ್, ದಿ ವಿಡೋಸ್ ಟಿಯರ್ಸ್–ಇವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿವೆ.

ಹರ್ಷನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಜಂಟ್ಲ್‌ಮನ್ ಅಷರ್, ದಿ ಬಾಲ್, ದಿ ಮೇ ಡೇ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಶಬ್ದಾಡಂಬರದ ವಿಷಾದಾಂತ ನಾಟಕಗಳೇ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ. ಈತನ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈತ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕಕಾರನೆಂದು ಇವನ ಸಮಕಾಲೀನ ಜನತೆ ಭಾವಿಸಿತ್ತು.

ಕವಿಯಾಗಿ ಈತ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅಷ್ಟೇನೂ ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸ್ತೋತ್ರಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕವನಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ (ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್) ಕಾವ್ಯಪಂಥಕ್ಕೆ ಈತನನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಈತನ ತತ್ತ್ವಬೋಧಕವಾದ ಸೂತ್ರಶೈಲಿಯ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವತೀವ್ರತೆಯಾಗಲೀ, ಗೇಯಮಾಧುರ್ಯವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದರೂ ಅದು ಬುದ್ಧಿಜನ್ಯವಾದ ಔನ್ನತ್ಯ ಮಾತ್ರ.

ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಕವಿಗಳಾದ ಪೆಟ್ರಾರ್ಕ್, ಜ್ಯುವನೆಲ್, ಹೆಸಿಯಡ್ ಇವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಹೋಮರನ ಇಲಿಯಡ್ ಮತ್ತು ಒಡಿಸಿ ಎಂಬೆರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದುದೇ (1616) ಈತನ ಕಾವ್ಯಜೀವನದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸಾಧನೆ. ಈ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಜನ್ಮೋದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಯಿತು, ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿ ಕವಿಗೆ ಬಂತು. ಮೂಲದ ಸರಳತೆ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಖಚಿತತೆ, ಚುರುಕಾದ ಓಟ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬಾರದೆ ಹೋದರೂ ಹೋಮರನ ನಯಗಾರಿಕೆಯ ಮುಂದೆ ಅನುವಾದ ಬಹಳ ರೂಕ್ಷ ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಮರೆಸುವಂಥ ಸತ್ತ್ವ, ತೇಜಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಈ ಭಾಷಾಂತರಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪೋಪ್, ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೀಟ್ಸ್ ಕವಿಯಂತೂ ಚಾಪ್‌ಮನ್ನನ ಈ ಭಾಷಾಂತರಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಂದು ಸಾನೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈತನ ಭಾಷಾಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನೇಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ನಿರ್ವ್ಯಸನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಚಾಪ್‌ಮನ್ನನ ಬದುಕು ಚೊಕ್ಕವಾಗಿತ್ತು. ಹಣಕ್ಕಿಂತ ಕೀರ್ತಿಯೇ ಈತನಿಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯಿತು. ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಈತ ಯಾವ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಭಾಗಿಯಾಗದೆ ದೂರದೂರದಲ್ಲೇ ಕೇವಲ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಾಗಿ ನಿಂತ. ಆದರೂ ಈಸ್ಟ್‌ವರ್ಡ್ ಹೋ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನವರನ್ನು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬ ಆರೋಪ ಹೊತ್ತು, ದೊರೆಯ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸೆರೆಮನೆವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಜೀವಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡತನದ ಕಹಿಯಿಂಡ ಈತ ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ. ಸೇಂಟ್ ಗೈಲ್ಸ್ ಇನ್ ದಿ ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಚರ್ಚ್‌ಯಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಾಧಿ ಇದೆ.

(ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಚಾಪ್‌ಮನ್, ರಾಬರ್ಟ್ ವಿಲಿಯಂ : 1881–1960. ಆಧುನಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸ; ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದಕನಾಗಿ ಹೆಸರಾದವ. ಸೇಂಟ್ ಆ್ಯಂಡ್ರ್ಯೂಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಆನರ್ಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಓರಿಯಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಶ್ರೇಣಿಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ. 1915–1919ರವರೆಗೆ ರಾಯಲ್ ರಕ್ಷಣಾಸೇನೆಯ ಫಿರಂಗಿದಳದಲ್ಲಿ ಹಂಗಾಮಿ ದ್ವಿತೀಯ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಈ ಅವಧಿಯ ಕೊನೆಯ 3 ವರ್ಷ ಸಲೋನಿಕಾದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಸಹ ಆಗಿದ್ದ. 1920–42ರವರೆಗೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ನಿಯೋಗವೊಂದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಿಘಂಟು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಈ ನಡುವೆ, 1931–47ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲಿನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಫೆಲೊ ಆಗಿದ್ದು 1948ರಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ದತ್ತಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಅನಂತರ 1950ರಲ್ಲಿ ಯೇಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲೇ ಮಾಂಟ್ ದತ್ತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಬೋಡ್ಲಿಯನ್ ಮಿತ್ರಬಳಗದ ಹಾಗೂ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಈತನ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳಿಂದರೆ: ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯೆಲ್ ಜಾನ್ಸನ್ನನ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು, ಸಂಪಾದನೆಯ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದು; ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್‌ಳ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದು.

ಟೈಮ್ಸ್ ಲಿಟರರಿ ಸಪ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ನಿಯತವಾಗಿ ನೋಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ವೆರೀಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶನ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನೂ ಅವಲೋಕನಗಳನ್ನೂ ಈತ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಈತನಿಗೆ ಸೇಂಟ್ ಆ್ಯಂಡ್ರ್ಯೂಸ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಕೆಡಮಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ. 1955ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಸಿ.ಬಿ.ಇ. ಪದವಿ ಲಭಿಸಿತು.

ಈತನ ಕೃತಿಗಳು: ದಿ ಪೋರ್ಟ್ರೇಟ್ ಆಫ್ ಎ ಸ್ಕಾಲರ್ (1920) ; ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ಸ್ ನಾವೆಲ್ಸ್ (ಸಂಪಾದಿತ–1923) ; ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ಸ್ ಲೆಟರ್ಸ್ (1932, 1952) ; ಜಾನ್ಸನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಬಾಸ್ವೆಲ್ಸ್ ಟ್ಯೂರ್ ಟು ದಿ ಹೆಬ್ರಿಡಿಸ್ (1924) ; ಕ್ಯಾನ್ಸೆಲ್ಸ್ (1930); ಸೊಸೈಟಿ ಫಾರ್ ಪ್ಯೂರ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟ್ಸ್ ಆನ್ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ (1932) ; ನೇಮ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಡೆಸಿಗ್ನೇಷನ್ಸ್ (1936) ; ಅಡ್ಜೆಕ್ಟಿವ್ಸ್ ಫ್ರಂ ಪ್ರಾಪರ್ ನೇಮ್ಸ್ (1939) ; ರಿಟ್ರಾಸ್ಪೆಕ್ಟ್ (1948) ; ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್ : ಫ್ಯಾಕ್ಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರಾಬ್ಲಮ್ಸ್ ; ಜಾನ್ಸನ್ಸ್ ಲೆಟರ್ಸ್ (1952); ಜಾನ್ಸೋನಿಯನ್ ಅಂಡ್ ಅದರ್ ಎಸೇಸ್ (1953) ; ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನ್–ಎ ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ಬಿಬ್ಲಿಯೋಗ್ರಫಿ (1953).

(ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಚಾಪ್ಲಿನ್, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ : 1889–1977. ಆಂಗ್ಲ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಟ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶಕ. ಚಾರ್ಲಿ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಾಸ್ಯಪಾತ್ರವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ಮೆರೆದ ಕಲಾವಿದ. ಈತ ಸೌತ್ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ 1889ರ ಏಪ್ರಿಲ್

16ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ಈತನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹೆನ್ನ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನರು. ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ನಟರೇ. ಆದರೆ ಇವರು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಹಣ, ಸೌಖ್ಯ ಎರಡೂ ಕಡಿಮೆ. ಜೊತೆಗೆ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನನ ತಾಯಿ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಿ. ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಹೊಕ್ಕು ಬರುವುದು ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಅನಾಥಾಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೋರ್ಡಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ತನ್ನ ಮಲ ಅಣ್ಣನ ಜೊತೆ ವಿವಿಧ ವಿನೋದಾವಳಿ ಕಂಪನಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯನಟನಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಈತನ ಕೀರ್ತಿಯ ಕತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. 1910ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನೊ ಕಾಮೆಡಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಮುಖ್ಯ ಹಾಸ್ಯನಟನಾದ.

ಈ ಕಂಪನಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಇಲ್ಲೇ ಈತ ತನ್ನ ಜೀವನದ ನಿರ್ಣಾಯಕ ತಿರುವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು. ಹಾಸ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಕೀಸ್ಟೋನ್ ಕಂಪನಿ ಈತನನ್ನು ವಾರಕ್ಕೆ 150 ಡಾಲರ್ ವೇತನದ ಮೇಲೆ ನಟಿಸಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. ಚಲನಚಿತ್ರ ಜೀವನ ಆರಂಭವಾದ ಅನಂತರ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಎಂದೂ ರಂಗನಾಟಕಗಳತ್ತ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಕೀಸ್ಟೋನ್ ಕಂಪನಿಯೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ವರ್ಷದ (1914) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ. ಮೇಕಿಂಗ್ ಎ ಲಿವಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಕಿಡ್ ಆಟೊ ರೇಸಸ್ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಈತ ಬಹುವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದ. 1915ರಲ್ಲಿ 1250 ಡಾಲರಿನ ವೇತನದ ಮೇಲೆ ಎಸ್ಸಾನ್ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ. ಈ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಚಾರ್ಲಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಚಾರ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಲೆಮಾರಿ. ತೆಳ್ಳನೆಯ, ಸಣ್ಣನೆಯ, ಆರ್ದ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ಮನುಷ್ಯ; ಹಿಟ್ಲರ್ ಮೀಸೆ, ದೇಹಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಚಿಕ್ಕದು ಅನ್ನಿಸುವ ಕೋಟು, ದೊಗಳೆ ಷರಾಯಿ, ಡಾರ್ಬಿ ಹ್ಯಾಟು,

ಕೈಲಿ ಬೆತ್ತ, ಕಾಲಿಗೆ ತುಂಬ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೂಟು–ಹೀಗೆ ಅಲಂಕೃತನಾದ ಚಾರ್ಲಿ ಅನುಕಂಪಶೀಲ, ಮನುಷ್ಯಪ್ರೇಮಿ. ಆದರೆ ಭಾವುಕನಲ್ಲ. ಬಡತನ ಕಲಿಸಿದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಚಾಲಾಕು ಅವನಲ್ಲಿದೆ; ಹಾಗೆ, ಅವಮಾನದಿಂದ ಬರುವ ಅಹಂಕಾರ ಕೂಡ. ಚಾರ್ಲಿ ನಗುನಗುತ್ತಲೇ ಬಾಳಿನ ವಿಷಮತೆಗಳನ್ನು, ದುರಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಕಣ್ಣು ಹನಿಗೂಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಚಾರ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿ

ಚಾರ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನನ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು; ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ ವರಮಾನವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ದಿ ಮ್ಯೂಚುಅಲ್ ಕಂಪನಿಯೊಡನೆ ಹನ್ನೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಬಂದ ಹಣ 6ಲಕ್ಷದ 70ಸಾವಿರ ಡಾಲರು. ದಿ ಫಸ್ಟ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಂಪನಿಯೊಡನೆ ಎಂಟು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಾಗ ಅದು 10ಲಕ್ಷ ಡಾಲರಿಗೆ ಏರಿತು. ಇದಾದ ಅನಂತರಯಾವಕಂಪನಿಯೂ ಈತನನ್ನು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. 1920ರಲ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಹಾಲಿವುಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಸ್ಟುಡಿಯೊವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ.

1930ರ ವೇಳೆಗೆ ವಾಕ್ಚಿತ್ರಗಳು ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರೂ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಮಾತ್ರ ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಂಭಾಷಣೆ ಇಲ್ಲದ ಮೂಕಚಿತ್ರಗಳನ್ನು 1930ರ ಅನಂತರವೂ ತಯಾರಿಸಿದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಟಿ ಲೈಟ್ಸ್ (1931) ಮತ್ತು ಮಾಡರ್ನ್ ಟೈಮ್ಸ್ (1936) ಚಿತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. 1940ರಲ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್‌ನ ಮೊದಲ ವಾಕ್ಚಿತ್ರ 'ದಿ ಡಿಕ್ಟೇಟರ್' ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಮೆಸ್ಯರ್ ವರ್ಡೊ (1947) ಮತ್ತು ಲೈಮ್ ಲೈಟ್(1952)–ಇವು ಚಾರ್ಲಿಯನ್ನು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ವಿವಾದಾಸ್ಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿದುವು. 1952ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಮತ್ತೆ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ಸಾದದ್ದು ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಅನಂತರ. ಎ ಡಾಗ್ಸ್ ಲೈಫ್ (1918); ಷೋಲ್ಡರ್ ಆರಮ್ಸ್ (1918); ಸನಿ ಸೈಡ್ (1919); ಎ ಡೇಸ್ ಪ್ಲಷರ್ (1919); ದಿ ಕಿಡ್ (1921); ದಿ ಐಡ್ಲ್ ಕ್ಲಾಸ್ (1920); ಪೇ ಡೇ (1922); ದಿ ಪಿಲ್‌ಗ್ರಿಂ (1923); ಎ ವುಮನ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ (1923); ದಿ ಗೋಲ್ಡ್ ರಷ್ (1925); ದಿ ಸರ್ಕಸ್ (1928); ಸಿಟಿ ಲೈಟ್ಸ್ (1931); ಮಾಡರ್ನ್ ಟೈಮ್ಸ್ (1936); ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಡಿಕ್ಟೇಟರ್ (1940); ಮೆಸ್ಯರ್ ವರ್ಡೊ (1947); ಲೈಮ್ ಲೈಟ್ (1952), ಎ ಕಿಂಗ್ ಇನ್ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ (1957)– ಇವು ಈತನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಚಾಪ್ಲಿನ್ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಮದುವೆಯಾದ. ಮಿಲ್ಡ್ರೆಡ್ ಹ್ಯಾರಿಸ್ (1918), ಲಿಟಾ ಗ್ರೆ (1924), ಪಾಲೆಟ್ ಗೊಡಾರ್ಡ್ (1936) ಮತ್ತು 1943ರಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ನಾಟಕಕಾರ ಓನೀಲ್‌ನ ಮಗಳು ಊನಾ ಓ ನೀಲ್. ಚಾಪ್ಲಿನ್ ತನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು 1964ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇದು ಎಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದೇ ವರ್ಷ ಮೊದಲ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮುಗಿಯುವ ಒಳಗೆ ಅದು ಮೂರು ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಬಹು ಸುಲಭವಾದ ಲಘು ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತಾನು ಕಂಡ ಮಹಾಪ್ರಭೃತಿಗಳೊಡನೆ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1972ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಗರ ಮತ್ತು ಲಾಸ್ ಏಂಜಲಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಗೌರವಿಸಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ

'ಲೈಮ್‌ಲೈಟ್' ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ (1952)

ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನು. ಇದೇ ವರ್ಷ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಗೌರವ 'ಆಸ್ಕರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. 1975ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಣಿ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ಳು ನೈಟ್‌ಹುಡ್ ಗೌರವ ಪದವಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದಳು. ಇವನು 25 ಡಿಸೆಂಬರ್, 1977ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದನು.

(ಡಿ.ಎ.ಎಸ್)

ಚಾಮ್ ಜನ : ಪ್ರಾಚೀನ ಚಂಪಾರಾಜ್ಯದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ. ಆಸ್ಟ್ರೋನೇಷಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಂಪಾರಾಜ್ಯ ಟಾಂ ಕಿನ್ ಮತ್ತು ಕೊ ಚಿನ್ ಚೀನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗಿನ ಅನ್ನಾಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು 180 ರಿಂದ 100 ವರೆಗೆ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿತ್ತು. ಹಿಂದು ವಸಾಹತು ರಾಜ್ಯವಾದ ಚಂಪಾದಿಂದಲೇ ಈ ಜನಕ್ಕೆ ಚಾಮ್ ಜನ, ಚಾಮರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಹಿಂದುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳಸುವ ಮುನ್ನ ಇವರನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಸಂಸ್ಕೃತರಾದ ಇತರರನ್ನು ಈ ಜನ ಕಿರಾತ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಚಾಮರು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ವ್ಯಾಂಗ್ ನಾಮ್‌ವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ದಕ್ಷ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಚೀನದ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾದ ತಮ್ಮ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರ ನೆರವು ಹಾಗೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ. 100ರಲ್ಲಿ ಸಿಯಾಂಗ್ ಲಿನ್ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಾದ ಚಾಮ್ ಜನ ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಎದುರುಬಿದ್ದು ಬಹಿರಂಗ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿ, ಚೀನದ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಚೀನಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರ ಕೈ ಮೇಲಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರು. ಪ್ರ.ಶ. 137ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಚಾಮರು ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತದ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿ ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ, ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದರು. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗರಿಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುಮಾರು ಪ್ರ.ಶ. 192ರಲ್ಲಿ ಸಿಯಾಂಗ್ ಲಿನ್ ವಾಸಿಯಾದ ಕ್ಯೂ ಲಿನ್ ಎಂಬಾತ ನಗರದ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದ ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ತಾನೇ ರಾಜನೆಂದು ಸಾರಿದ. ಕ್ವೆಂಗ್ ನಾಮ್‌ಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರಾಕ್ಯು ನಗರವನ್ನೇ ಚೀನೀಯರು ಸಿಯಾನ್ ಲಿನ್ ಎಂದೂ ಚಾಮರು ಚಂಪಾ ನಗರೀ ಚಂಪಾಪುರ ಹಾಗೂ ಚಂಪಾ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕ್ವ್ಯಾಂಗ್ ನಾಮ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಾಮರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ

ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭವ್ಯ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾದ ಮಿಸೋನ್ ಮತ್ತು ಡಾಂಗ್–ಡುಆಂಗ್ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯೇ ಚಾಮರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಚಂಪಾರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ, ಚೀನೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಚಾಮರು ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿ ಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದರೆಂದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.15ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇವರು ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರು ಭಾರತದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೀತಿನೀತಿ, ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಮತೀಯ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಭಾರತದ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತು ತಮ್ಮ ಎರಡೂ ವರ್ಗಗಳೊಳಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೊಡುಕೊಳೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು.

(ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಚಾಮರಸ : ಸು. 1430. ನಡುಗನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಕರ್ತೃ. ವೀರಶೈವ ಕವಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿ ಗಣನೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಶೈವಾಚಾರ ಮಾರ್ಗ ಸಾರೋದ್ಧಾರ, ಅನ್ಯಮತಕೋಳಾಹಳ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಈತನ ಸ್ಥಳ ಗದಗು ಇಲ್ಲವೆ ನಾಗಣಾಪುರ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರ ತರುವಾಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾವ್ಯ ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. 25 ಗತಿಗಳು ಮತ್ತು 1111 ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಕಾವ್ಯ. ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ, ಎಂದರೆ ಪ್ರಭುವೇ ಲಿಂಗಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆದುದು ಎಂಬ ಭಾವ ಬರುವಂತೆ ಹೆಸರಿಸಿ, ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಅಲ್ಲಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕವಿ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯಾವ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಗದಿದ್ದರೂ ಆತ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಅಲ್ಲಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಊಹಿಸುವುದಾದರೆ ಚಾಮರಸನೂ ತನ್ನ ಕಥಾನಾಯಕನಂತೆ ವಿರಕ್ತನೂ ಸಂಯಮಿಯೂ ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವಕುಲದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಶಿವಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಜ್ಞಾನನಿಧಿಯಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಧಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಸಾಧಕರ ಲೋಪದೋಷಗಳ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿ ಅವರನ್ನು ಒರೆದು, ಕೆಡೆನುಡಿದು, ದಾರಿ ತೋರಿ ಸಮಸ್ತಜಾತಿಯ ಜಾಲವನ್ನು ಸರ್ವವನು ಕರುಣಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಈ ಕಾವ್ಯ ಅಪೂರ್ವವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬರೆದ ಹರಿಹರ ತನ್ನ ಪ್ರಭುದೇವರ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮ ಕಾಮಲತೆಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ವಿರಹದಿಂದ ಬೆಂದು ವೈರಾಗ್ಯ ಪಡೆದಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದರೆ 'ಲಲಿತನಿರ್ಮಲ ಚಂದ್ರಕಾಂತದ ಶಿಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಲತೆಯ ದಾವಾನಳನು ಕೊಳಲಾಜ್ವಾಲೆಯಾ ಶಿಲೆಯೊಳಗೆ ತೋರ್ಪಂತೆ ತಿಳಿಯದಜೆಯದ ಜನಕೆ ಮಾಯೆಯ ತಳಿತ ಕಾಮಜ್ವಾಲೆಯಲ್ಲಮನೊಳಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದುದಾತನೆ ಕಾಮಿಯೆಂಬಂತೆ'–ಎಂದು ಚಾಮರಸ ಅಲ್ಲಮನ ಗುರುಗುಹೇಶ್ವರ ಸ್ವರೂಪದ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ 'ಸತ್ತವರ ಕಥೆಯಲ್ಲ ಜನನದ ಕುತ್ತದಲ್ಲಿ ಕುದಿ ಕುದಿದು ಕರ್ಮದ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸಿಲುಕುವರ ಸೀಮೆಯ ಮಾತು ತಾನಲ್ಲ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿ 'ಸತ್ಯಶರಣರು ತಿಳಿವುದೀ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನು' ಎಂದಿರುವುದು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

'ಮಲಯಜದ ಮರ ಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿನಲುಳಿದ ಮರ ಪರಿಮಳಿಸುವಂತೆ' ಅಲ್ಲಮನ ದಿವ್ಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಬಸವಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಗೊಗ್ಗಯ್ಯ, ಗೋರಕ್ಷ, ಮಾಯಾದೇವಿ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಮೊದಲಾದವರು ಕಣ್ಗೆಸೆದರೂ ಆಯಾ ಪಾತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸತ್ತ್ವದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದು, ತಂತಮ್ಮ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅಲ್ಲಮನ ಪಾದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾರ್ವತಿಯ ತಾಮಸಕಳೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಮಾಯೆ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ವಿಮಳೆ, ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಕಳೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಸುಜ್ಞಾನಿ ನಿರಹಂಕಾರರ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಲ್ಲಮ–ಈ ಮುಂತಾದ ಕಥಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಧ್ವನಿಯ ಏಕತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 'ಶಿವನ ನಟ ನಾಟಕದ ಮಹಿಮೆ'ಯನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರಿಸುವ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಜೀವಕಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಶಿವಕಳೆಯನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತವೆ.

ತಿಳಿಗನ್ನಡದ ತುಂಬಿದ ತೊರೆಯಂತೆ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಚಾಮರಸನ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇವನ ಭಾಷೆ ನಯಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಕವಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವನ ವಾಣಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಉಪಮೆ ರೂಪಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ದೇಶೀಯ ಬೆಡಗಿನ ಪರಿಣಾಮದ ಉತ್ಕಟತೆಯಿಂದಲೂ ಇವನ ಶೈಲಿ ಇವನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕವಿತಾಮಾರ್ಗದ ಮುಖಬಿಂಬದಂತಿದೆ.

ಚಾಮರಸನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು ಹಾಗೂ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನ ಹೊಂದಿ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದ ಏಕಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

(ಸಿ.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು : ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳಿದ ಚಾಮರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರ ಸಂತತಿಯ ಹತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂತತಿಯ ದೊರೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಹೆಸರಿನ ರಾಜರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಂದನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಈ ಸಂತತಿಯ ಎರಡನೆಯ ರಾಜ. ಒಂದನೆಯ ಚಾಮರಾಜನನ್ನು ಹಿರೇ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಒಡೆಯರ ವಂಶಾವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಆಧಾರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಹಿರೇ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ ಯದುರಾಯನ ತರುವಾಯ 1423–58ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಯದುರಾಯ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಎಂಬ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಹೋದರರು ಯಾದವ ವಂಶದವರೆಂದೂ ಅವರು ದ್ವಾರಕೆಯಿಂದ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಯದುರಾಯ ಅಥವಾ ವಿಜಯನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಹಿರೇ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ (1ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ) ಹಿರೇ ಚಾಮರಾಜ ಅಥವಾ ಆರುಬೆರಳು ಚಾಮರಾಜ (2ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ 1478–1513) ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ (3ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ, 1513–52) ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜನಿಗೆ ತಿಮ್ಮರಾಜ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮತ್ತು ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜ ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ ತನ್ನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿದ್ದ. ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಿರಿಯನಾದ ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜನಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ತಿಮ್ಮರಾಜ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಹೆಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಬಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜನಿಗೇ ಸೇರಿದುವು.

ಹಿರಿಯ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ II

ಚಾಮರಾಜ IV : ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಅಥವಾ ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜ 1571 ರಿಂದ 1576ರವರೆಗೆ ಆಳಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 1565ರ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಕದನಾನಂತರ ಸಾಮಂತರ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಸಡಿಲಗೊಂಡಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪೊಗದಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳೆ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ನೆಪವೊಡ್ಡಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಅನಂತರ ಪೊಗದಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಂದಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿ ಕೆರಳಿ ಚಾಮರಾಜನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ಹಂಚಿಕೆ ಹೂಡಿದ. ಒಮ್ಮೆ ಚಾಮರಾಜ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ವಿಜಯನಗರದ ಅಧಿಕಾರಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಂಚು ನಡೆಸಿದ್ದ ಸುಳಿವನ್ನು ತಿಳಿದ ಚಾಮರಾಜ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಪೊಗದಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ.

ಚಾಮರಾಜ V : ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ. ಬೋಳ ಚಾಮರಾಜನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ. ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ರಾಜನಾಗಿ 1576 ರಿಂದ 78ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ. 5ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆಡಳಿತಚತುರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿರಿಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಿರಿಯನಾದ ಐದನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿರ ಬಹುದು. ಇವನ ಅಣ್ಣನೂ ಒಡೆಯರ ಸಂತತಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಭುಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನೂ ಆದ ರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ.

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ VI : ಆಳ್ವಿಕೆ 1617–1637. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ, ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ ಕೊಟ್ಟು ಧರ್ಮ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರಾಜ ಒಡೆಯರ ಮೊಮ್ಮಗ. 6ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ತನ್ನ ತಾತನ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಅವನು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಜಗದೇವರಾಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಜೈನಮತಕೇಂದ್ರವಾದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನ ದೇವಾಲಯದ ಆರಾಧನೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅನೇಕ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇವನು 1637ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಾಮರಾಜ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಎರಡು : 1 ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಟೀಕೆ, 2 ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ ಖಂಡ ಟೀಕೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಚಾಮರಾಜೋಕ್ತಿವಿಲಾಸ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ರಾಮಾಯಣವನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಥಮ ಗದ್ಯಕೃತಿ. ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬ ಪಂಡಿತ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಎರಡನೆಯ ಗ್ರಂಥ ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರಖಂಡಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ 22 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಮಣಿಪ್ರಕಾಶ ಎಂದೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಚಾಮರಾಜ ಇತರರಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದ. ಈತನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಮಚಂದ್ರನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಪದ್ಮಣಪಂಡಿತ ಹಯಸಾರಸಮುಚ್ಚಯ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಟೀಕೆ ಗದ್ಯರೂಪದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬರಲು ಚಾಮರಾಜನಿಂದ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. **(ನೋಡಿ– ಒಡೆಯರ–ಕಾಲದ–ಕನ್ನಡ–ಸಾಹಿತ್ಯ)** (ಎಂ.ಆರ್.ಕೆ.)

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ VII : (ಆಳ್ವಿಕೆ 1731–34). ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ದತ್ತು ಪುತ್ರ. ಮೂಕರಸು ಅಥವಾ ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ದಳವಾಯಿಗಳು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತ ಬಂದರು. ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಂಧುವರ್ಗದ ಚಾಮರಾಜನನ್ನು ದತ್ತುವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಇಮ್ಮಡಿ ಕಂಠೀರವನ ಅನಂತರ ಚಾಮರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. 7ನೆಯ ಚಾಮರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಳವಾಯಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಉನ್ನತಿಗೇರಿ, ನೆಪಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಉಳಿಯಿತು. ದೇವರಾಜಯ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಬಂಧಿ ನಂಜರಾಜಯ್ಯ ಎಂಬ ದಳವಾಯಿಗಳು ಆಡಳಿತ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಬಲವಾದ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 7ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ದಳವಾಯಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದನಾದರೂ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸಿದ್ದಾಗ ಉದಾರತೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟ. ಅಧಿಕಾರಚ್ಯುತರಾದ ದಳವಾಯಿಗಳು ರಾಜನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಚಾಮರಾಜ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದ ಗೊಂದಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ದಳವಾಯಿಗಳು ಪುನಃ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಸೇಡಿನ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ದಳವಾಯಿಗಳು 7ನೆಯ ಚಾಮರಾಜನನ್ನೂ ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಅವರ ಆಪ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಅವನು ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಚಾಮರಾಜ VIII : (ಆಳ್ವಿಕೆ 1770–76). ಇವನಿಗೆ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರು. ನಂಜರಾಜನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಹೈದರ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ತಾನೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ನೆಪಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಚಾಮರಾಜನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿದ್ದ.

ಚಾಮರಾಜ IX : ಎಂಟನೆಯ ಚಾಮರಾಜನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ. ಎಂಟನೆಯ ಚಾಮರಾಜನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸಂಬಂಧಿಯೂ ಕಾರುಗಳ್ಳಿಯ ಕುಟುಂಬವೊಂದರ ಬಾಲಕನೂ ಆದ ಈತನನ್ನು 1776ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಹೈದರನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ ರಾಜಮನೆತನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವಾದರೂ ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ. 9ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ 1796ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅವನ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಗೃಹಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟ.

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ X : ಆಳ್ವಿಕೆ 1881–1894. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ದತ್ತು ಪುತ್ರ. 1831ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಮೀಷನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಆಡಳಿತವನ್ನು ಒಡೆಯರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕೊನೆಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೇಶೀಯ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು. ಬಾಲಕರಾಗಿದ್ದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದೆಂದೂ ನಿಗದಿಯಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ 186ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1881ರ ಮಾರ್ಚ್ 25ರಂದು ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಚಾಮರಾಜ, ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಮಾಡಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಗಾರ್ಡನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟಾಗಿಯೂ ಸಿ. ರಂಗಾಚಾರ್ಲು ದಿವಾನ್ ಆಗಿಯೂ ನೇಮಕವಾದರು.

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್, ಮೈಸೂರಿನ
ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ
ಒಂದು ಕೃತಿ

ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಅದುವರೆಗೂ ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಮಹಾರಾಜರು ಮತ್ತು ದಿವಾನ್ ರಂಗಾಚಾರ್ಲು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರು. ಭಾರತದ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. 1883ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಆ ಸಭೆ ಒಟ್ಟು 144 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ದಸರಾ ಸಮಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಯವ್ಯಯವನ್ನು ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಮಂಡಿಸಿ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು.

1883ರಲ್ಲಿ ಸಿ. ರಂಗಾಚಾರ್ಲು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಕೆ. ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯರನ್ನು ದಿವಾನರಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಪ್ರಜಾಹಿತದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ದಿವಾನರ ವಿವೇಕ ಹಾಗೂ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಆರೋಗ್ಯ, ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಮೊದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯವೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ನೆಮ್ಮದಿಯೂ ಇಮ್ಮಡಿಸಿದುವು. ಆಡಳಿತ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನ್ನು ಆರಿಸಲು ಸಿವಿಲ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 1892ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸ್‌ಡೌನ್ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುವಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಇಂಥ ಮಧುರಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆದಿರುವುದೂ ಇಂಥ ಸರ್ಕಾರವೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೂ ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮವೇ ಸರ್ಕಾರದ ಪರಮಾದರ್ಶವೆಂಬ ಘನತತ್ತ್ವ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿರುವುದೂ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ 1894ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ಮುಂಬಯಿ, ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮುಖಾಂತರ ಕಲ್ಕತ್ತ ನಗರವನ್ನು ತಲುಪಿ, ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದಾಗಿ 1894 ನವೆಂಬರ್ 28ರಂದು ಅಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಾಮರಾಜನಗರ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. 1997ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಮರುವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಮತ್ತು ಯಳಂದೂರು– ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5,685ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,64,775.

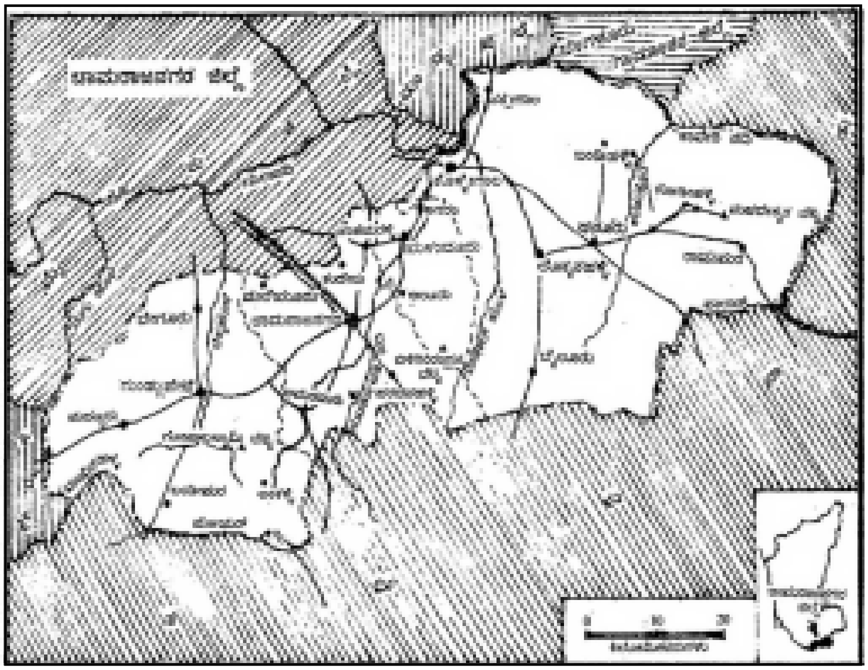

ಭೂಲಕ್ಷಣ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕವಲುಗಳು ಇದರೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸರಾಸರಿ 800ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂರು ಕಡೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (976 ಮೀ), ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟ (1,279ಮೀ.), ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಬೆಟ್ಟ (1,468ಮೀ.) ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಪುಣಜೂರು (1252.7ಮೀ.), ಮತ್‌ಫೋಡ್ (1515.5ಮೀ), ಹೊನ್ನನೆತ್ತಿಕಲ್ (1773.2ಮೀ.), ಕತ್ತರಿ (1816ಮೀ.), ಹೊನಬೆಟ್ರ (1646ಮೀ.) ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ.

ಮಹದೇಶ್ವರಬೆಟ್ಟ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆನೆಮಲೆ, ಕಾಡುಮಲೆ, ಜೇನುಮಲೆ ಮೊದಲಾದ 77 ದಟ್ಟಡವಿಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು ಬಂಡೀಪುರದವರೆಗೂ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇವು ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ದೊಡ್ಡ ಅಭೇದ್ಯ ಗೋಡೆಗಳಂತೆ ನಿಂತಿವೆ. ಕೇರಳದ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿಮವದ್ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಬೆಟ್ಟದ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಇಡೀ ಅರಣ್ಯರಾಶಿಯ ನಡುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಆದರೆ ತಮಿಳುನಾಡು, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಂಚಿನ ನೆಲಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರಣ್ಯ ಆವರಿಸಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಗುಡ್ಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಶಿಲಾರಚನೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾ ರಚನೆ ಕಾಣದಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಇದರ ಬದಲು ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್, ಪೈರಾಕ್ಸೈಟ್ ಮಾನ್ಯೆಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಹೊಡೆಸಾಲುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ತೆರಕಣಾಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಶಿಲೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂಡೆ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಯನೈಟ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಮನೈಟ್ ಖನಿಜಗಳಿವೆ. ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪವುಂಟು. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕುರಂಗದ ಕಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವಡೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಗಣನೀಯವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಲೋಹನಿಕ್ಷೇಪವೂ ಇದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಮನೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು ಕೆಲವೆಡೆ ಉಂಟು. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಯಂತೆ ಹೊಳಪಾದ ಊದಾಬಣ್ಣದ ಚಂದ್ರಶಿಲೆ ಇದೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಲ್ಲು ತೆಗೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು, ಹಸುರು ಮತ್ತು ಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಜಪಾನ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಜಪಮಣಿ, ಗುಂಡಿಗಳು, ಆಭರಣ ಹರಳುಗಳು, ಮಸಿಕುಡಿಕೆ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನದಿಗಳು: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾವೇರಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಕಪಿಲಾ ಅಥವಾ ಕಬಿನಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲೇ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿ ಇದು ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಕಪಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುವ ಹಲವಾರು ಉಪನದಿಗಳು ಮತ್ತು ತೊರೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಾವಿನಹಳ್ಳ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನುಗುಹೊಳೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗುಂಡ್ಲುಹೊಳೆ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನಂಜನಗೂಡು ಬಳಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸುವರ್ಣಾವತಿ (ಹೊನ್ನುಹೊಳೆ), ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಬರುವ ಗುಂಡಾಲ್ ಹೊಳೆ, ಹನೂರು ಸಮೀಪದ ಉಡುತೊರೆ ಹಳ್ಳ–ಇವು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದರೆ ಮೋಯರ್ ಹಾಗೂ ಪಾಲಾರ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಗಜಹಗಟ್ಟಿ ಕಣಿವೆಯ ಬಳಿ ದಿಂಬಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಯಳಂದೂರು ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ತಲಕಾಡಿನ ಸಮೀಪ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ಇದರ ಉಪನದಿ. ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದ ಗುಳಿಯಾತನೂರು ಹಳ್ಳ, ಯೇಲಕ್ಕಿಯಾತು ಹಳ್ಳ, ಮೆದುಗನಾಳು ಹಳ್ಳ, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಉಲಿಕೊಪ್ಪ ಹಳ್ಳ, ತಟ್ಟಿನ ಹಳ್ಳ – ಇವು ಇತರ ತೊರೆಗಳು. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವೂ ಹೊಳೆತೊರೆಗಳು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಲಸಂಪತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮಳೆಯಾದಾಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತದೆ. ನೀರಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸು.1/3 ಭಾಗವನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಆವರಿಸಿದೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಂತೆ ಇವು ದಟ್ಟವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಿವೆ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಗಂಧ, ನಂದಿ, ಹೊನ್ನೆ, ಮತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕರಿ ಮರಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಿದಿರು, ಅರಗು, ಮರಗೋಂದು, ನೆಲ್ಲಿ, ಹುಣಿಸೆ, ಮಾವು, ಸೀಗೆ –ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,75,610 ಹೆಕ್ಟೇರ್ (1998–99). ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ, ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ, ಕಾಡುಕೋಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊಲ, ನರಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಅಳಿಲು ಮುಂತಾದವೂ ಉಂಟು. ನವಿಲು ಇಲ್ಲಿನ ಕಾಡುಗಳಿಗೆ ಶೋಭೆ ತಂದಿರುವ ಪಕ್ಷಿ. ಬಂಡೀಪುರ (ನೋಡಿ) ಅಭಯಾರಣ್ಯ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ತಾಣ. ಕಾಡುಗಳ್ಳರ ಹಾವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ವೃಕ್ಷಸಂಕುಲ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಕುಲಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರ

ವ್ಯವಸಾಯ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಒಂದು ಹಿಂದುಳಿದ ಜಿಲ್ಲೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಹರಳು, ಹತ್ತಿ, ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ – ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 751ಮಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಜಲಾಶಯಗಳಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ, ಉಡುತೊರೆ ಹಳ್ಳ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ, ಗುಂಡಾಲ್ ಹೊಳೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಬಿನಿ ಮತ್ತು ನುಗು ಜಲಾಶಯಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಬರುತ್ತಿದೆ. ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ 5,69,901 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ (1998–99). ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 11,192 ಹೆಕ್ಟೇರ್, ಕೆರೆಗಳಿಂದ 5,591, ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಬಾವಿಗಳಿಂದ 18,799 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಮೀನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಜೋಳ, ಕಡಲೆ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಮರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಮೀನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ 1508 ಟನ್. ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಾನುವಾರನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಗಾಗಿ 11 ಕೃತಕಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. 4 ಸಂಚಾರಿ ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೋಳಿ ಫಾರಂಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಅಧಿಕ ಮಾಂಸೋತ್ಪನ್ನ ಸಾಧಕಗಳಾದ ಮಿಶ್ರತಳಿ ಕೋಳಿಗಳ ಸಾಕುವಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹಳೆ ಆಲೂರಿನ ಅರ್ಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ನೋಟ

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮ, ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ರೇಷ್ಮೆ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಳಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಬೀಜದ ಕೋಠಿಯೊಂದು ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಗೂಡಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳೂ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲು ಸುತ್ತುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಮಾಂಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಸುತ್ತುವ ಮತ್ತು ನೇಯುವ ಕೇಂದ್ರವೂ ಸಂತೆಮರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲು ಸುತ್ತುವ ಘಟಕವೂ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕುವವರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಬೆಳೆಯುವುದು ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳು ಸಾಕಣೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉಪ ಉದ್ಯಮ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ 12, 738 ಹೆಕ್ಟೇರ್. ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ಪನ್ ಹತ್ತಿಯ ಕೈಮಗ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಳಿಯ ಅಂಕಣಸೆಟ್ಟಿಪುರದಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ.

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹದೇಶ್ವರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವೆಡೆ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಖಂಡಸಾರಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸತ್ತೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಘಟಕವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಠೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳೂ ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳೂ ಖಾದಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಸುಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಗ್ರಿಲ್ ಕೆಲಸ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕುಂಡ, ಗಾಡಿ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಒಟ್ಟು 19 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, 1 ಕೈಗಾರಿಕಾ ಎಸ್ಟೇಟ್, 24 ಕೈಗಾರಿಕಾ ಷೆಡ್ಡುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಒಟ್ಟು 3,482 ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿವೆ (2001). ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ 1962–63ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಕಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಗೆಲಸ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (1987). ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಪೆ ನೇಯುವ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರವೂ, ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಉದ್ಯೋಗಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೆರಡು ಉದ್ಯಮಗಳು.

ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 119 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ 32 ಕಿರಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ (2000–01). ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ (ಎಂ.ಎ.) ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ (2002).

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. 1998–99ರ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 160 ಕಿಮೀ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 106ಕಿಮೀ. ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 658ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು 209ಕಿಮೀ ಇತರ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 337ಕಿಮೀ. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ರಸ್ತೆಗಳು 449ಕಿಮೀ ಪುರಸಭೆಗಳ ರಸ್ತೆಗಳು 951ಕಿಮೀ. ಪಂಚಾಯತಿ ರಸ್ತೆಗಳು, 72ಕಿಮೀ. ಮೈಸೂರು–ಊಟಿ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಮೈಸೂರು–ಸುಲ್ತಾನ್‌ಬತೇರಿ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ–ಗೂಡಲೂರು–ಊಟಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ–ಸತ್ಯಮಂಗಲ ಘಾಟಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ–ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ–ಭವಾನಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುವ ಅಂತಾರಾಜ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ–ಪುಣಜೂರು ಘಾಟಿ, ಹನೂರು–ರಾಮಪುರ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ–ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ರಸ್ತೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು.

ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಚಾಮರಾಜನಗರ–ಸತ್ಯಮಂಗಲಂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಬಹಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ನೆನೆಗುದಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪದ್ಮಾವತಿ, ಹರವೆ

ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸರಹದ್ದಿನ ಕಪಿಲಾ, ಕಾವೇರಿ ನದಿ – ಇವು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಲು ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದವು. ಸುತ್ತಲ ಅರಣ್ಯಗಳು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟಪಂಗಡಗಳ ಜನರ ನೆಲೆಸುವಿಕೆಗೆ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು ಹಲವೆಡೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಹನೂರು, ಬೆಳ್ತೂರು, ಚಿಕ್ಕಯಲಾಪುರ, ಕನ್ನಿಕೆರೆ, ತೆಲ್ಲೂರ್, ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯರಗಂಬಳಿ, ಗುಂಬಳ್ಳಿ, ಶಿವಕಳ್ಳಿ, ದೇವರಹಳ್ಳಿ, ಯರಿಯೂರು, ಗಾಣಿಗನೂರು, ಮಲ್ಲಾರಪಾಳ್ಯ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಲೂರು, ಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಚಂದಕವಾಡಿ, ಹೊಂಗನೂರು ಮತ್ತು ನಲ್ಲೂರು, ಹೊಸಹಳ್ಳಿ, ಬೂದಿತಿಟ್ಟು, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಳಲೆ, ಪಂಜನಹಳ್ಳಿ, ವೀರನಪುರ, ಹೊಸಹಳ್ಳಿ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದ ನೆಲೆಗಳ ಶಿಲಾ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮತ್ತು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರ ಆಯುಧಗಳೂ ಸಮಾಧಿಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವೆನಿಸಿದ ಪುನ್ನಾಟ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಿತ್ತೂರು (ಕೀರ್ತಿಪುರ) ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಪುಂಟ್' ಎಂಬುದು ಪುನ್ನಾಟವಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಜೈನಸಂಘವೊಂದು ಭದ್ರಬಾಹುವಿನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಪುನ್ನಾಟ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಹರಿಷೇಣನ ಬೃಹತ್ಕಥಾಕೋಶದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಳಕಾರ ಟಾಲೆಮಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಪೌನ್ನಟ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶ ಪಚ್ಚೆಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ವಲಯವು ಪಚ್ಚೆ, ಹರಳು ಮತ್ತು ಪದ್ಮರಾಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಪೊನ್ನಿನವಾಡು ಎಂಬುದು ಪುನ್ನಾಡು, ಪುನ್ನಾಟು, ಪುನ್ನಾಟ ಆಗಿರಬಹುದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಪುನ್ನಾಟದ ಅರಸರು ಕದಂಬ ಮತ್ತು ಗಂಗ ಮನೆತನಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ವಿಷಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗಂಗ ದುರ್ವಿನೀತ ಪುನ್ನಾಟ ರಾಜಮನೆತನದ ವಧುವಿನ ಮಗನಾಗಿದ್ದ, ತಾಯಿಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪುನ್ನಾಟ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಂಗರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು (6ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಈ ರಾಜಮನೆತನದವರ ಬಗ್ಗೆ ದೊರೆಯುವ ಕೆಲವೇ ಶಾಸನಗಳು ಯಳಂದೂರು, ನಂಜನಗೂಡು, ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಗಳ ಬಳಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರು ಗಂಗರು ಮತ್ತು ಕದಂಬರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಗ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತರಣೆಯಿಂದ ಇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯುಂಟಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜವಂಶದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಂಗ–ಕದಂಬ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನ್ನಾಟ ರಾಜ್ಯ ಕಾವೇರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಿರ ಬಹುದು.

ತಲಕಾಡನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳತೊಡಗಿದ ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರು ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಂಗರು 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ಆಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಆಳಿದವರೆಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಂಶದ ದುರ್ವಿನೀತನ (ಸು.529–79) ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಪುನ್ನಾಟ ರಾಜ್ಯ ಗಂಗರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಗಂಗರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಈ ವಂಶದ ದುರ್ವಿನೀತ, ಭೂವಿಕ್ರಮ, ಶ್ರೀಪುರುಷ, ಎರಡನೆಯ ಬೂತುಗ, ಎರಡನೆಯ ಮಾರಸಿಂಹ –ಇವರು ದಕ್ಷ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈಗಿನ ತಮಿಳನಾಡಿನ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಪ್ರದೇಶ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಗಂಗರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕೊಂಗುದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅತ್ತ ಹರಡಿ, ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ ತಮಿಳು ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಗಂಗರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಕದಂಬರು, ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಗಂಗರೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರ ರಾಜ್ಯದ ಹೃದಯಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿಗಿಂತ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ನಷ್ಟವಾಗಿವೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಮಾರ್ಪಾಟ್ಟಿವೆ. ಅವರ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆದದ್ದು ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಇದರ ತಳಹದಿ ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನದು. ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಡ ಇಟ್ಟಿಗೆಯದು. ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಹತ್ತಾರು ಸಣ್ಣ ನಿರ್ಮಾಣಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ.

ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅಖಂಡವಾಗಿದ್ದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ಏರುಪೇರುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಚೋಳರ ರಾಜರಾಜನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಚೋಳರ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಆಡಳಿತ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ನಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಮುಂದೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1116) ಚೋಳರು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಸೋತರು. ತಲಕಾಡು ಹೊಯ್ಸಳರ ವಶವಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕ ಗಂಗರಾಜ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ

ಮುಂದೆ ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಕಂಡಿತು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳು, ಕಾಲುವೆಗಳು, ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ ಪುಣಿಸಮಯ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಬಸದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದು 1116ರ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈತ ಗಂಗವಾಡಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಸದಿಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ. ಪುಣಜನೂರಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಅವನು ಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳ ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯರಿಯೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಯ ಬಿಟ್ಟ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದ್ದು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಮೂರನೆಯ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ದಂಡನಾಯಕ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಯ ಗೋಪೀನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಿದ.

ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದವರದೊಂದು ಮನೆತನ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹದಿನಾಲ್ಕುನಾಡು ಅಥವಾ ಕುಡುಗುನಾಡನ್ನು ಮುಕ್ಕಾಲು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಆಳಿತು. ಇದರ ಮೂಲಪುರುಷ ಹೊಯ್ಸಳ ಮೂರನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಸೇನಾನಿ ಪೆರುಮಾಳೆ ದಂಡನಾಯಕ. ಇವನು ನೀಲಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕೊಂಗುನಾಡುಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದ ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿ ಗೋಪಿನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು 1315ರಲ್ಲಿ ಪೆರುಮಾಳೆಯ ಮಗ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಪತನಾನಂತರ ಈ ಅರಸು ಮನೆತನ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಇದರ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದರು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. 1350ರ ದಶಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಶಾಸನಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಾಮಗೆರೆಯ ಬಳಿ ದೊರೆತಿರುವ 1354ರ ಶಾಸನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ ಬುಕ್ಕಣ್ಣ ಒಡೆಯನ ಮಗ ಕಂಪಣ್ಣ ಒಡೆಯ ಹಾಕಿಸಿದ ಶಾಸನ ಇದು. ಕಂಪಣ್ಣನ ಮಗ ಕುಮಾರ ನಂಜಣ್ಣ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಯ ರಾಮನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ಕಂಪಣ್ಣನ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟ ವಿಚಾರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 1380ರವರೆಗೂ ನಂಜಣ್ಣ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹತ್ತಾರು ಶಾಸನಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ, ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯ, ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮೊದಲಾದವರ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು.

1467–82ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಯಕರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರ ಹನುಮಪ್ಪ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿರಾಯ ಅಥವಾ ಸೋಮಯ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವರು ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯ ಮುಳ್ಳೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಮಯ್ಯನ ಮಗ ದೇವರಾಯ ಒಡೆಯನೂ ತೆರಕಣಾಂಬಿಯಿಂದ ಕುಡುಗು ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕುಡುಗು ನಾಡು ಸುಮಾರಾಗಿ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಹರವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಮನೆತನದ ಇಮ್ಮಡಿ ಚಿಕ್ಕರಾಜನೆಂಬವನು ಹದಿನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆತ ಸಾಲೂರು ವೀರಶೈವ ಮಠಕ್ಕೆ ದತ್ತಿನೀಡಿದ.

ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ನಾಯಕರ ವಂಶಾವಳಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಸಮಗ್ರವಾದ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥ ಮತ್ತು ಭುಜಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗೆ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನವರೆಗೂ ಇವರು ಆಧಿಪತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಕಳಲೆ ಒಡೆಯರಿಗೂ ಇವರಿಗೂ ತೀವ್ರವಾದ ಹಗೆತನವಿದ್ದಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲವಾದ ಈ ನಾಯಕರು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಡೇಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಆಗ (1512ರಲ್ಲಿ) ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೇ ದಂಡನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಇಳಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಾಳುವ ಗೋವಿಂದರಾಜನನ್ನು ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಯ 29ನೆಯ ಶಾಸನ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಒಡೆಯರು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಮರಾಯನ ಸೇವಕ, ಊಳಿಗದ ಬಸವಪ್ಪ ಒಡೆಯ ಇಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ 216ನೆಯ ಶಾಸನ (1562) ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ವಡಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಯಳಂದೂರಿನ 182ನೆಯ ಶಾಸನ 1582ರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಅದು ವಿಜಯನಗರದ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಹದಿನಾಡ ಅರಸರು ವಿಜಯನಗರದ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮನೆತನದ ಸಿಂಗಪದೇವನೆಂಬವನು ಯಳಂದೂರಿನ ಗೌರೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

1565ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನ್ಯ ಶಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸೈನ್ಯದೆದುರು ಸೋತಾಗ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದುರ್ಬಲವಾಗತೊಡಗಿತು. ಮುಂದೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಾಮಂತರು, ತುಂಡರಸರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದವರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು (**ನೋಡಿ**) ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 33 ಗ್ರಾಮಗಳ ಒಡೆತನದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಲಾರಂಭಿಸಿದ ಇವರು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆರೆಯ ಹದಿನಾಡಿನ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಈ ಮನೆತನದವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಜ ಒಡೆಯ (1578–1617) ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ತಿರುಮಲರಾಯನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿ ತಾನೇ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ. ಆತ ಮುಂದೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡಿ ತಲಕಾಡು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮತ್ತು ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಸೇರಿದಂತೆ ಈಗಿನ ಮಂಡ್ಯ, ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವನು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯನೆಂದೇ ಪರಿಚಿತನಾದ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಡೆಯರ ರಾಜ್ಯದ ಖಾಯಂ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಈಗಿನ ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಭು ಎಂಬ ಸ್ಥಾನಿಕ ಅಧಿಕಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ತಮಿಳುನಾಡಿನತ್ತಲೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತು ಹತನಾದ ಮೇಲೆ

(1799) ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮದರಾಸು ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಒಡೆಯರ ರಾಜಮನೆತನ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಅರಿಕುಠಾರವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ತಂದೆ ಎಂಟನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಜನಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು 1818ರಲ್ಲಿ ಅರಿಕುಠಾರಕ್ಕೆ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಮತ್ತು ಅವರ ರಾಣಿವಾಸದವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಛತ್ರಗಳೂ ಅಗ್ರಹಾರಗಳೂ ಇವೆ.

ಈಗಿನ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರದೇಶ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆನಿಸಿದ್ದ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ 1939ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಯಿತು.

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. 1926ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಚಾಮರಾಜನಗರದವರೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇದು ಈ ಭಾಗದ ಸಾರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆಯಾಯಿತು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದ ಜನರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. 1928ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಥಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಅದು ಈ ಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರೇರಕವಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸರಹದ್ದಿನ ತಗಡೂರು, ಬದನವಾಳು ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡುಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾಷಾನುಗುಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ರಚನೆಯಾದಾಗ (1956) ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತು.

ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅಗರಂ, ಅಮಚವಾಡಿ, ಗಾಣಿಗನೂರು, ಹರದನಹಳ್ಳಿ, ಹೊಳೆ ಆಲೂರು, ಹೊಂಗನೂರು, ಕಂದಗಾಲ, ಕೆಸ್ಲೂರು, ಕೋಟೆಕೆರೆ, ಕುದೇರು, ಕುಂತೂರು, ಮದ್ದೂರುಗಳು ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಕೊಂತಿ ಪೂಜೆ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಜಾತ್ರೆ, ಬಸವನ ಓಕಳಿ, ಅತ್ತಿಗುಳಿ ಹಬ್ಬದಂತಹ ಜನಪದ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಜಾತ್ರೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜನರು ಮಲೆಯ ಮಹದೇಶ್ವರ, ನಂಜನಗೂಡು, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಾರೆ. ಮಲೆಯೂರು ಜೈನ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ.

*

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂಜನಗೂಡು ಹಾಗೂ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಮತ್ತು ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೇರೆಗಳಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಹರದನಹಳ್ಳಿ, ಹರವೆ, ಸಂತೇಮರಳ್ಳಿ, ಚಂದಕವಾಡಿ ಹೋಬಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಒಟ್ಟು 189 ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1235.9ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,36,893.

ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ದಟ್ಟವಾದ ಪರ್ಣಪಾತಿ ವೃಕ್ಷಗಳಿರುವ ಕಾಡಿದೆ. ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಹುತೇಕ ಮೈದಾನ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಹೊನ್ನುಹೊಳೆ ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣಾವತಿ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯ ಆಚೆ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ದಿಂಬಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ರಾಮಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಆಲೂರುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಯಳಂದೂರಿನತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಹೊಳೆ ಇದರ ಉಪನದಿ.

ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶ ಚಾರ್ನೋಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಣಶಿಲೆಯೇ ತಳಶಿಲೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ನುರುಜು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ ಇದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಸುವರ್ಣಾವತಿಯ ಬಳಿ ಚೌಳು ಮಣ್ಣು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಭಾಗದ ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ಅಧಿಕ. ಹೊನ್ನುಹೊಳೆ ಕಣಿವೆಯ ಮಣ್ಣು ತುಂಬ ಉತ್ತಮ. ಸುವರ್ಣಾವತಿಗೆ ಅಟುಗುಳಿಪುರದ ಬಳಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. 26ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ ಸು.1158ಮೀ. ಇದರ ಬಲನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 23ಕಿಮೀ. ಎಡನಾಲೆ 6.5ಕಿಮೀ. 1971 ರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು 1,000 ಎಕರೆ. ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆಗೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ 8ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳುಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಒಣಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 667.59ಮಿಮೀ.

ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ರಂಗನಾಥ ದೇವರ ರಥೋತ್ಸವ

ಜೋಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ರಾಗಿ, ಹುರುಳಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಇರುವಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ವ್ಯವಸಾಯವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರೇಷ್ಮೆಹುಳು ಸಾಕುವುದು, ಎಳೆ ತೆಗೆಯುವುದು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಹೊನ್ನುಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು ತೋಟಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿತೋಟಗಳೂ ಉಂಟು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವೈದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಸುತ್ತಲ ಯಳಂದೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ, ನಂಜನಗೂಡುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಮೈಸೂರುಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಇದೆ. ಅಮಚವಾಡಿ, ಬಾಗಳಿ, ಬದನಗುಪ್ಪೆ, ಚಂದಕವಾಡಿ, ಗಣಗನೂರು, ಹೊಂಗನೂರು, ಹರದನಹಳ್ಳಿ, ಹರವೆ, ಜ್ಯೋತಿಗೌಡನಪುರ, ಕಾಗಲವಾಡಿ, ಕೊತ್ತಲವಾಡಿ, ಕಡಲೂರು, ಕುದೇರು, ಮಂಗಲ, ನಾಗವಳ್ಳಿ, ರಾಮಸಮುದ್ರ, ಸರಗೂರು, ಸಂತೇಮರಳ್ಳಿ, ತಮ್ಮಡಹಳ್ಳಿ, ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳು. ಸಂತೇಮರಳ್ಳಿಯ ಸಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಕುದೇರು ಮತ್ತು ಮರಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಚಾಮರಾಜ ನಗರಕ್ಕೆ 10ಕಿಮೀ

ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹಳೇ ಆಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವಾದ ಅರ್ಕೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯುಂಟು. ಹರದನಹಳ್ಳಿ (ನೋಡಿ) ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗರ ಗುರುವಾದ ಗೋಸಲ ಚೆನ್ನಬಸವರು ಇದ್ದ ಗ್ರಾಮವಿದು. ನರಸಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯೊಂದಿದೆ. ಚಾಮರಾಜ ನಗರಕ್ಕೆ 3ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಮಣಿಪುರದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮಲೆಯೂರು ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರಕ್ಕೆ 16ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡು ಯಳಂದೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಪಟ್ಟಣ: ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 61 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ 35ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 60,810.

ಬಂಡೀಪುರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ

ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣವಿದು. ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನ ಕಡೆಗೆ ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿಯಿದೆ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ–ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ ರಸ್ತೆ ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಸಭಾಡಳಿತವಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ (1826) ಇಲ್ಲಿನ ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಕಾರ, ಎತ್ತರವಾದ ಮಹಾದ್ವಾರ ಗೋಪುರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲೂ ಕೈಸಾಲೆ ಇರುವ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯ. ಒಳಗೆ ಮೂರು ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಇದು ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ. ಎಡಗಡೆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪನಂಜಾಂಬಾ ವಿಗ್ರಹವೂ ಬಲಗಡೆಯದರಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ವಿಗ್ರಹವೂ ಇವೆ. ನವರಂಗದ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಲಿಂಗಗಳೂ ನವರಂಗದ್ವಾರದ ಒಳಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹಲವು ಲಿಂಗಗಳೂ ಅರುವತ್ತು ಮೂರು ಪುರಾತನರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಶಿವನ ಕೆಲವು ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ, ಅವರ ನಾಲ್ವರು ರಾಣಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಊರಿನ ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಯೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಮೂರ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಭದ್ರಕಾಳಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳು ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಮತ್ತು ಹರಳಕೋಟೆಯಿಂದ ತಂದವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಜನನ ಮಂಟಪ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಣ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಅರಸಿನಕೊಳ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು.

*

ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೃತ್ತಿ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೆಸರಾದ, ಕಲಾಕೇಂದ್ರ. ಕಾವಾ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅನೇಕ ಮೇಧಾವಿ ಕುಶಲಕೈಗಾರಿಕಾಪಟುಗಳನ್ನು, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಈ ಶಾಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಗಣ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳು ಬಂದಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಕಲಾ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಇದೆ.

ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1906ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಸಯ್ಯಾಜಿರಾವ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಭವ್ಯಕಟ್ಟಡದ ಸ್ಥಳ ಹಿಂದೆ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಬೀದಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನವನ್ನು ನೀಡಿ ಈ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಉಚಿತ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ನೂತನ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ ನಜರಬಾದಿನ ಪುಟ್ಟ ಕಟ್ಟಡವೊಂದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ, ಗಂಧದ ಕೆತ್ತನೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಬೆತ್ತದ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ರಟ್ಟು ಕಟ್ಟುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕರಕುಶಲ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಈ ಪುಟ್ಟ ಕಲಾಶಾಲೆಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಈಗಿನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ

ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸರ್.ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯನ್ನು 1910ರಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿತು. ಸಮಿತಿಯ ಸಲಹೆಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗೂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ನಜರಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಾಲೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿ ಶ್ರೀಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು (1913). ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತ ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಾಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅನಂತರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಇಲಾಖೆಗೆ 1920–21ರಲ್ಲಿ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತಲ್ಲದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಮಾದರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮರಗೆಲಸ, ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ, ಲೋಹಗೆಲಸ, ಕೆತ್ತನೆ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವಂತೆಯೂ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಎನ್‌ಗ್ರೇವಿಂಗ್, ಪ್ಲೇಟಿಂಗ್, ಗಂಧ, ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು.

ಲೋಹದಿಂದ ವಿಗ್ರಹ ನಿರ್ಮಾಣ

ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರಿಗೆ ನಿಯಮಿತ ವೇತನ ಕೊಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಲೆಯ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದು ಕಲಾವಿದರು ರೂಪಿಸಿ ತಂದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಾರಾಟದ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯದಲ್ಲಿರಿಸುವ ಅವಕಾಶವೂ ಇದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಇಂಥ ಕಸಬುದಾರರಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ದರದಲ್ಲಿ ಗಂಧದ ಮರ, ದಂತ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ನೂತನ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ಕರಕುಶಲಿಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಶಾಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈ ತನಕ ದುಡಿದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸೇವೆ ಸ್ಮರಣೀಯ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಸುಬ್ಬಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯರ್. ಇವರ ಅನಂತರ 1917ರಲ್ಲಿ ಜೆರಾಲ್ಡ್

ಆಲಫಿರ್‌ಟನ್ ಅವರು ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಬಂದು ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬಂಗಾಲದ ಕಲಾವಿದ ಎಸ್.ಕೆ.ದೇವಾಲ್ ಅವರು ಕಲಾವಿಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರ್.ಟಿ.ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ಆರ್.ವೇಣುಗೋಪಾಲ್ ನಾಯುಡು, ಡಿ.ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ, ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಕೆ.ಕೇಶವಯ್ಯ, ಎಸ್.ಜಿ.ಟಂಕಸಾಲಿ ಮುಂತಾದವರು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯ ಕಲಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದರು. ಎಸ್.ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎನ್.ಜಿ.ಪಾವಂಜೆ, ಎಂ.ವೀರಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರೂ ಶಾಲೆಯ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಿ ತಿನ್ನಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಇವರ ಸಹೋದರರು, ಖ್ಯಾತ ದಂತಶಿಲ್ಪಿ ಎಚ್.ವೆಂಕಪ್ಪ, ಎಸ್.ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ, ವೈ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು, ಬಸವಯ್ಯ, ಸೂಫಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕಲಾಕೋವಿದರ ಕರಕುಶಲತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ದೊರೆಯಿತು.

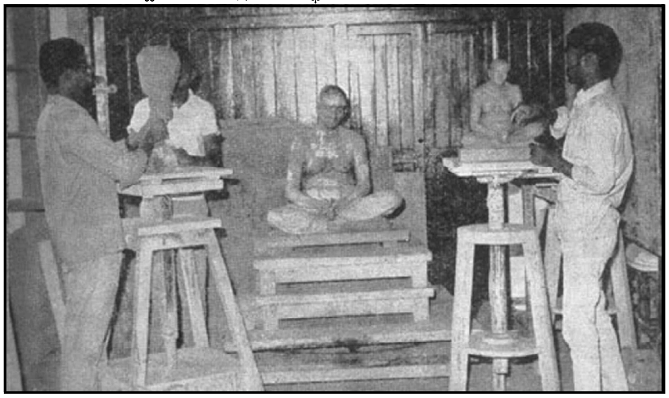

ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆಕೃತಿ ರಚನೆ

ಮರಗೆಲಸದಲ್ಲೂ ಈ ಶಾಲೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಯು.ಜಿ.ಎಕ್ಸರ್ ರಂಥ ನಿಪುಣರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಶಾಲೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಆಶೀರ್ವಾದಂ ಮೊದಲಾದವರು ಆ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು.

ಶಾಲೆಯ ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಅವಕಾಶ ಇದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಆಗಾಗ ಮೃಗಾಲಯಕ್ಕೂ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೂ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

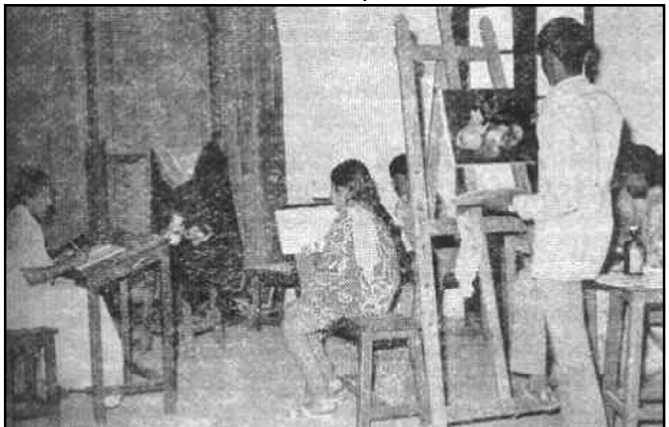

ಚಿತ್ರಕಲಾ ತರಗತಿ

ಈಗ್ಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸು.35,000 ಮಂದಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಹಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್, ಎಸ್.ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ, ಎಸ್.ಎ.ಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ವೀರಪ್ಪ, ವೈ.ನಾಗರಾಜು, ವೈ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು, ಎಸ್.ಆರ್. ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಮೀರ್ ಶೌಕತ್‌ಆಲಿ, ಸೂಫಿ, ಬಿ.ಎಚ್.ರಾಮಚಂದ್ರ, ಎನ್.ಹನುಮಯ್ಯ, ರುಮಾಲೆ, ಶುದ್ಧೋದನ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಸೋಮಸುಂದರ, ಕುಕ್ಕೆ, ಎಂ.ಟಿ.ವಿ.ಆಚಾರ್ಯ, ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಕಾಳಪ್ಪ, ಶೆಣೈ, ಮರಿಸ್ವಾಮಿ, ಗೋವಿಂದಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಲ್.ವೆಂಕಟೇಶ್ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

1970ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ತನ್ನ ಅರುವತ್ತು ವರ್ಷದ ವಜ್ರ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಇದರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಆರು ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ಅಂದಾಜಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ನೂತನ ಕಟ್ಟಡದ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಶಾಲೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ನೆರವೇರಿಸಿದರು (1970). ತರುವಾಯ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿಭಾಗವು ಬೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡು ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ದೃಶ್ಯ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಹೊಂದಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಕಾವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ.

ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕರಕುಶಲ ಕಸಬನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿ, ತರಬೇತಿ ನೀಡಿ ಅವರ ಕಸಬನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕರು ಸ್ವಂತ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹಿಂದೆ 12 ವಿವಿಧ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಮರಗೆಲಸ, ಯಂತ್ರಾಗಾರ, ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ, ಮಾಡಲಿಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಧುನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಂಜೂರಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಕರಕುಶಲಕಲೆ, ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತರಬೇತಿ, ಅಪ್ಲೈಡ್ ಡಿಸೈನ್ ಕ್ರಾಫ್ಟ್, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಆಭರಣಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ ಅಧಿಕಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಾಮರ್ಸ್, ಜಾರ್ಜ್ : 1742–1825. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನಾನ್ವೇಷಕ ಇತಿಹಾಸಕಾರ, ರಾಜಕೀಯ ಬರೆಹಗಾರ. ಜನಿಸಿದ್ದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಮರಿ ಕೌಂಟಿಯ ಫೊಕಾಬರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ. ಅಬರ್‌ಡೀನ್ ಮತ್ತು ಎಡಿನ್‌ಬರೊಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ, 1763ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೇರಿಲ್ಯಾಂಡಿಗೆ ವಲಸೆಹೋಗಿ ವಕೀಲಿವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಅನಂತರ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಅನಲ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಪ್ರೆಸೆಂಟ್ ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಾಲೊನೀಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ (1780). ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ್ದು ಕ್ಯಾಲೆಡೋನಿಯ: ಆರ್ ಎನ್ ಅಕೌಂಟ್, ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಅಂಡ್ ಟೋಪೊಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಆಫ್ ನಾರ್ತ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಇದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ವಸ್ತು, ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹೆಬ್ಬೊತ್ತಗೆ. 1807 ರಿಂದ 24ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸರಣಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಡಫೋ (1785), ಅಲನ್ ರ್‍ಯಾಮ್‌ಸೇ (1800), ಸರ್ ಡೇವಿಡ್ ಲಿಂಡ್‌ಸೇ (1806), ಮತ್ತು ಮೇರಿ, ಕ್ವೀನ್ ಆಫ್ ಸ್ಕಾಟ್ಸ್ (1818)–ಇವು ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳು. 1786ರಿಂದ ಸಾಯುವ ತನಕ ಚಾಮರ್ಸ್ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮ ಸಮಿತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕರಣಿಕನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. (ಎ.ಎಂ.ಪಿ.)

ಚಾಮರ್ಸ್, ಥಾಮಸ್ : 1780–1847. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಪಾದ್ರಿ, ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಮತ್ತು ಮಾನವಪ್ರೇಮಿ. ಫೈಫ್‌ನ ಅನ್‌ಸ್ಟ್ರುತರ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಕ್ರೈಸ್ತ ಬೋಧಕರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪಾದ್ರಿಯಾಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಕಿಲ್ಮನಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತ. ಈತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಈತನನ್ನು ಗ್ಲ್ಯಾಸ್ಗೋ ನಗರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಈತ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೇ ಉತ್ತಮ ಕ್ರೈಸ್ತ ಬೋಧಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಬಡಜನತೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. 1823ರಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. 1828ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೋ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. 1834ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯಗಳ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ತದಂಗವಾಗಿ 7 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 3,00,000 ಪೌಂಡು ಹಣ ಕೂಡಿಸಿ 220 ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ, ದೇಶ ಮತ್ತು ಚರ್ಚಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಮಾನ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಾದವಿವಾದಗಳೆದ್ದವು. ಇದು 1843ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಚಾಮರ್ಸ್‌ನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 470 ಚರ್ಚುಗಳ ಪಾದ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿ ಮಹಾಸಭೆಯಿಂದ ದೂರ ಸರಿದು ಸ್ವಾಯತ್ತ ಚರ್ಚಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಚಾಮರ್ಸ್ ಇದರ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅನಂತರ ಎಡಿನ್‌ಬರೋದ ವೇದಾಂತ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಥಮ ನಿಯಂತ್ರಕ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳನ್ನು

ಚರ್ಚುಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ. ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಬರೆಹಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆಹಾಕಿ 34 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ. ಅವು–ಪ್ರಾಕೃತ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ–ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಈತನಿಗೆ ಹಲವಾರು ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಗಳು ದೊರೆತವು.

ಈತನ ಧರ್ಮಬೋಧೆ ಹರಿತವಾದುದು. ಈತನ ಉಪದೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದುದೇ ಹೊರತು ದೇವರು ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನಲ್ಲ. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ನೀತಿಯುತ ಜೀವನವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಈತನ ಅಭಿಮತ. (ಎ.ಎಂ.ಪಿ.)

ಚಾಮಲದೇವಿ : ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (1044–68) ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲೊಬ್ಬಳು. ಬರ್ಮನ ಮಗಳು. ಈಕೆಯ ಹೆಸರು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನ್ವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಲ್ಲಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಈಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ–ತುಂಗಭದ್ರಾ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಪಟೆಮಲೆ ಎಂಬ ನೆಲೆವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಭಾಸ್ಕರಶೆಟ್ಟಿ ಎಂಬಾತ ಭೂದಾನಮಾಡಿದನೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಈ ಶಾಸನದ ಉಲ್ಲೇಖ.

ಹಾನಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಕದಂಬಕುಲದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ (ಸು. 1099–12) ಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರೂ ಚಾಮಲದೇವಿ. (ಜಿ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಚಾಮೀರಾಪ್ಸ್ : ಅರೆಕೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಮೀರಾಪ್ಸ್ ಎಂದರೆ ಕುಳ್ಳಾದ ಪೊದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ತೆಂಗು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಲು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದುದು. ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂಡದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ನಾರಿನಿಂದ ಜಮಖಾನ, ಕಾಲೊರಸಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು 1ರಿಂದ 7ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಗಿಡ. ಕಾಂಡ ಒಂಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕವಲೊಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ತೆಂಗಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೆ ಎಲೆಗಳು (ಗರಿಗಳು) ಕಾಂಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟದಂತೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಯೂ ಬೀಸಣಿಗೆಯಾಕಾರದ್ದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಉದ್ದನೆಯ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು, ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಬೆರಳುಗಳಂತೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಕವಚಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು; ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಹಣ್ಣು ಗೋಳಾಕಾರದ್ದು. ಹಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಂಪು. ಚಾಮೀರಾಪ್ಸ್ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯೂಮಿಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಸೆಲ್ಸ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಮೋಸುಗಳಿಂದ (ಸಕರ್ಸ್) ವೃದ್ಧಿಸಬಹುದು. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಾಮುಂಡಿ : ಶಿವನ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಭಾರತೀಯ ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಕಥೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವಳಿಗೆ ಆದಿಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಮಾಹೇಶ್ವರಿ, ಕಾಳಿ, ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ, ಚಂಡಿ, ಅಂಬಾ, ಈಶ್ವರಿ, ಭಗವತಿ, ದುರ್ಗಿ, ಮಹಾದೇವಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವಯುಜ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ನವರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ದುರ್ಗಾರಾಧನೆ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಈ ದಿನಗಳನ್ನು ದಸರಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಸರೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ದಿನವಾದ ವಿಜಯದಶಮಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಮಹಿಷನೆಂಬ ರಕ್ಕಸನನ್ನು ದುರ್ಗಿ ಸಂಹರಿಸಿದ ದಿನ. ಈ ದುರ್ಗಾರಾಧನೆ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸುರರು ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಾಮುಂಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಪುರಾಣ, ಕಾಲಿಕಾಪುರಾಣ, ಶ್ರೀದೇವಿಭಾಗವತ, ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣ, ವರಾಹಪುರಾಣ, ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರಪುರಾಣ, ಸನತ್ಕುಮಾರ ಶಿಲ್ಪರತ್ನ, ಚತುರ್ವರ್ಗಚಿಂತಾಮಣಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥಚಿಂತಾಮಣಿ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಮೂಲ ಆಶಯ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪಜಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನೇರಿ, ಶಿಷ್ಟರಿಗೆಲ್ಲ ಕಂಟಕ ಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದ ಮಹಿಷಾಸುರನ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇವಾಧಿದೇವತೆಗಳ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ತೇಜಃ ಪುಂಜವಾಗಿ ಹೊರಟು ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯಾದ ದೇವಿಯಾಗಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ದೇವಿ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಮಹಿಷನನ್ನು ವಧಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಚಂಡ–ಮುಂಡರನ್ನು ವಧಿಸಿ ಚಾಮುಂಡಿಯಾದಳೆಂಬ ಕಥೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ \ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಅವತಾರದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ರಾಕ್ಷಸನ ಸಂಹಾರ, ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ. ಈ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಯಾವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ ವರ್ಣರಂಜಿತವೂ ಆಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ–ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ

ಜನಪದ ಮೂಲಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ದೇಶದ ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನಿಗೆ ಏಳು ಜನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಉರಿಮಸಣಿ ಹಿರಿಯವಳು, ಚಾಮುಂಡಿ ಕಿರಿಯವಳು. ಈ ಏಳು ಜನವೂ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳವಾಡಿಕೊಂಡು ಉತ್ತರದಿಂದ ಹೊರಟು ದಕ್ಷಿಣದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡರು. ಕಿರಿಯವಳಾದ ಚಾಮುಂಡಿ ತಾನು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಭೂಮಿ ಮಹಿಷಮಂಡಲ ಅವಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಇದೇ ತನ್ನ ನೆಲೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬಂದಾಗ ಈ ಮಂಡಲವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಿಷನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ಅವಳನ್ನು ಇದಿರಿಸಲು ಬಂದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ವರಬಲದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಚಾಮುಂಡಿ ಇದಿರಿಸಲು ನಿಂತಾಗ ಅವಳ ಬೆವರಿನಿಂದ ಉತ್ತುನಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಈಕೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಾಮುಂಡಿ ಮಹಿಷನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಮಹಿಷಮಂಡಲವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಿಷನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಿಷಮಂಡಲವೇ ಮಹಿಷಪುರಿಯಾಗಿ ಮಹಿಶೂರಾಗಿ ಈಗ ಮೈಸೂರಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ನಗರದೇವತೆಯೇ ಚಾಮುಂಡಿ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಯನ್ನು ಚಾಮರಾಯರ ಮಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 'ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರ' ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ದೊರೆಯ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಪಾರ್ವತಿಯೂ ಅವನೊಡನೆ ಕೈಲಾಸದಿಂದ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮಹಿಷನನ್ನು ವಿಕಾರರೂಪದಿಂದ ಮರ್ದಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಮಾದೇಶ್ವರ ಅವಳ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ನೋಡಲಾರದೆ ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಕ್ಕೆ

ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಬೆಂಬಿಡದೆ ಬಂದ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ತಡೆದು, ತನ್ನ ಅಂಶ ನಂಜುಂಡನಾಗಿ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆ ಭೋಗನಂಜುಂಡನನ್ನು ಆಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದ ಮೇಲಿನ ನಂಜುಂಡ–ಚಾಮುಂಡಿಯರ ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗದ ರಸವತ್ತಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ದೇವರಗುಡ್ಡರು, ನೀಲಗಾರರು, ತಂಬೂರಿಯವರು, ಹೆಳವರು ಹಾಗೂ ಹೆಂಗಸರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಲಿಖಿತ ಇತಿಹಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರೆ ಏಳುಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರನಿಗೂ ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೂ ಚಾಮುಂಡಿಗೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಮುಂಡಿ ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರನ ತಂಗಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಮಾದೇಶ್ವರ ಮಾದಿಗರವನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಚಾಮುಂಡಿಯನ್ನು ನಂಜುಂಡನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ದೇವೀರಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಸೋಮಾಜಮ್ಮರು ಕೋಳಿ ಕುರಿ ತಿನ್ನುವ ಮುಂಡೆಯೆಂದು ಬಯ್ಯುವುದರಿಂದಲೂ ಚಾಮುಂಡಿ ಮಾದಿಗ ಕುಲದವಳು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಾಯತರವನಾದ ನಂಜುಂಡ ಕುಂತೂರು ಮಠದಲ್ಲಿ ಮಾದೇಶ್ವರನ ಸಹಪಾಠಿ. ಮಾದೇಶ್ವರ ಶ್ರವಣ ದೊರೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಹದಿನಾಡನ್ನು ನಂಜುಂಡನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ನಂಜುಂಡ ಮಾದೇಶ್ವರನ ತಂಗಿಯಾದ ಚಾಮುಂಡಿಯೊಡನೆ ಗುಪ್ತಪ್ರಣಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಬ್ಬರ ಮುಖದರ್ಶನವೇ ನನಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಮಾದೇಶ್ವರ ಕಂಪಣ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಡ್ಲುಮಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಏಕಾಂಗಿವಸ್ತು'ವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂವರೂ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯ ಸತ್ಯವಾದುದಾದರೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಾದೇಶ್ವರನ ಕಾಲವೇ ನಂಜುಂಡ, ಚಾಮುಂಡಿಯರ ಕಾಲವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಚಾಮುಂಡಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಪರವಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ವೀರವನಿತೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಲಾವಣಿ, ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಮೈಸೂರರಸರ ಪರವಾಗಿ ನಂಜುಂಡನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳ ವರ್ಣನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ತೋರಿಸಿದ ಭಕ್ತಿ ಇವರನ್ನು ದೇವರನ್ನಾಗಿಸಿವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳ ಪವಿತ್ರಾವರಣದಿಂದ ಪುರಾಣವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಿರಳವೇನಲ್ಲ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್‌ಎ.)

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ : ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅದರ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ನಿಂತಿರುವ ಬೆಟ್ಟ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1063 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಮನೆದೇವರಾದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಾಲಯ ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಆ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಬಯಲಿದ್ದು, ಒಂಟಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಈ ಬೆಟ್ಟ ಬಹುದೂರದವರೆಗೂ ಗೋಚರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡಿದಾಗ ಮೈಸೂರಿನ ಹರವು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ತುಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಒಂದು ನೋಟ

ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮಬ್ಬೆಲದ ತೀರ್ಥ ಅಥವಾ ಮರ್ಬಳದ ತೀರ್ಥ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 1128ರಲ್ಲಿ ಈ ಮರ್ಬಳದ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಮುಂದಿನ ಮಂಟಪವನ್ನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಅದರ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳು

ಮೈಸೂರರಸರು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದ್ದ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯನ್ನು ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನೆದೇವರಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮರ್ಬಳ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಿಯ ಆಲಯಕ್ಕೆ

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ನಂದಿ

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ದೇವಾಲಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 700ನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಬಂಡೆಗಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಕಡೆದು ಮಾಡಿದ

ಬೃಹದಾಕಾರದ ನಂದಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದರು. ತಲೆ ಎತ್ತಿ ಮಲಗಿರುವ ಈ ನಂದಿಯ ಮೂರ್ತಿ 4ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ; ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗಂಟೆಸರ, ಗೆಜ್ಜೆಸರ, ಗವುಸುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಸಹಜ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ನಂದಿ ತನ್ನ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಾಲಯ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ದೇವಾಲಯ. ಮೂಲ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈಗ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇದನ್ನು ನವೀಕರಿಸಿ ಇದರ ಮಹಾದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ನಂಜನಗೂಡು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಗೋಪುರಗಳಂತೆಯೇ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗೋಪುರವೂ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕಿರಿದಾಗುವ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ. ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲೂ ಕಿರುಗೋಪುರಗಳು ತುಂಬಿದ್ದು, ನಡುವಿನ ದ್ವಾರಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೂ ಗೋಪುರದ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 7 ಕಳಶಗಳುಳ್ಳ ಶಿಖರವೂ ಇವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಮತ್ತು ಇವರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ದೇವಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿ, ಚೆಲುವಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿಯವರ ಭಕ್ತವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇವು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಸುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ನವರಂಗಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿಸಿರುವ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತಗಡುಗಳು, ಸಿಂಹವಾಹನವೇ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ವಾಹನಗಳು, ದೇವಿಯ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಭರಣಗಳು–ಮುಂತಾದವು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಇವರೂ ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ಮಾಡಿಸಿರುವ ಸೇವೆಗಳು.

ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ

ಆಶ್ವೀಜ ಶುದ್ಧ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ನಡೆಯುವ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ರಥೋತ್ಸವವೂ, ಅದಾದ ಎರಡು ದಿವಸಗಳಿಗೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯುವ ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವವೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಭಕ್ತರೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಟ್ಟದ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆಯೇ, ಲಲಿತಾದ್ರಿ ಎಂಬ ತಗ್ಗಾದ ಮೊರಡಿಯಿದೆ. ಪ್ರಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಗಿಡಮರಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹವಿದೆ. ಲಲಿತಾದ್ರಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ವಾಹನಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ರಾಜರು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಟ್ಟವೇರುತ್ತಿದ್ದ ಸವಾರಿ ದಾರಿಯೊಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಅರಮನೆಯುಂಟು. ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ 4ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಮಹಿಷಾಸುರ ವಿಗ್ರಹ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಊರೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್. ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಾರ್ ಮೀನು : ಸಾಲ್ಮೊನೀಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಸ್ಯಾಲ್ಮಾನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಾಗರವಾಸಿ ಮೀನು. ಯುರೋಪಿನ ಮೂಲ ಸ್ಯಾಮನ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೌಟ್ ಮೀನುಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇದು ಅವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಾರ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಸೀರಿಕಾಸ್ಥಿಯ ಮೇಲೂ (ವೋಮರ್) ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಉಳಿದೆರಡರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಇಲ್ಲ. ಚಾರ್ ಮೀನು ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ, ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗರವಾಸಿಯಾದರೂ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡಲು ಮಾತ್ರ ಸಿಹಿನೀರಿನ ನದಿ, ಸರೋವರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಲುವರ್ಣಮಯವಾದ ಮೀನಿದು. ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗ ಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್ ಇಲ್ಲವೆ ಟೀನಾಯಿಡ್ ಮಾದರಿಯ ಶಲ್ಕಗಳಿವೆ.

ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಶಲ್ಕಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಈ ಮೀನಿನ ವಿಚಿತ್ರ ಲಕ್ಷಣ. ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯೊಂದಿದೆ. ಗಂಟಲಿನ ಬಳಿ ಹೊರತೆರೆಯುವ ಸರಳರೀತಿಯ ವಾಯುಚೀಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ. ಚಾರ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪೈರೆಕಲ್, ಕೋನಸ್ ಆರ್ಟೀರಿಯೋಸಸ್, ಆಪ್ಟಿಕ್ ಕಯಾಸ್ಮ್‌ ಮತ್ತು ಕರುಳಿನ ಸ್ಪೈರಲ್ ಗೋಡೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂಡಾಶಯಗಳು ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಮರಿಗಳು ಅರ್ಧ ಬೆಳೆದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಚಾರ್ ಮೀನು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರಮೀನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಎಂ.)

ಚಾರಣ ವಿದ್ಯೆ : ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರಣರು (ಮಿನ್‌ಸ್ಟ್ರೆಲ್) ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಯನ, ವಾದ್ಯವಾದನ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕೌಶಲಗಳು (ಮಿನ್‌ಸ್ಟ್ರೆಲ್ಸಿ). ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಪಾದಚಾರಿಗಳಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಚಾರಣರು ತಮ್ಮ ಆಕರ್ಷಕ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯವಲ್ಲದೆ ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಯೂರೋಪಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಚಾರಣರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವರು ರಾಜಸಭೆಗಳಿಗೂ ವರಿಷ್ಠವರ್ಗದವರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದರು. ಆಗ ಇವರು ಗಾಯನ, ವಾಚನ, ವಾದ್ಯವಾದನ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷ ಕೌಶಲ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಉನ್ನತವರ್ಗದವರ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲೂ ಬಹಳ ಗೌರವ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನತಿಯುಂಟಾಗಿ ಸಂತೆ, ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ದೊಂಬರಾಟ, ಕೈಚಳಕದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಯಕ್ಷಿಣಿ ಇಂದ್ರಜಾಲಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕುಣಿತಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ನಡೆಸಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನೋಪಾಯ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

1469ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ದೊರೆ ಚಾರಣರ ಸಂಘವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಇದರ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶ ರಾಜಸಭೆಗಳಿಗೋ, ವರಿಷ್ಠರ ಸೌಧಗಳಿಗೋ ಇವರು ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ನುಗ್ಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದರಿಂದ ಇವರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲೆಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಮೊದಲನೆಯ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ವೃತ್ತಿ ಬಹು ಕೀಳುಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪುಂಡುಪೋಕರಿಗಳು, ಗೂಂಡಾಗಳು, ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಮುಂತಾದವರೊಡನೆ ಚಾರಣರನ್ನೂ ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಒದಗಿತು.

1656ರಲ್ಲಿ ಆಲಿವರ್ ಕ್ರಾಮ್‌ವೆಲ್ಲನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಮೂಲಕ ಚಾರಣರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಡೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಚಾರಣವೃತ್ತಿಗೇ ಬಹುಶಃ ಕೊಡಲಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಿನ್‌ಸ್ಟ್ರೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಜಾಗ್ಲರ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ವೇದಗಳು, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರೆಂಬ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಭಾರತದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದಚಾರಿಗಳಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಗಾಯನ, ವಾಚನ, ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮ, ನೀತಿ ಮುಂತಾದ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಆಗಾಗ ರಾಜ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಂದಿನ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ, ಅವನ್ನು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಚಾರಣರು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸ ಮರೆಯಲಾಗದಂಥದು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ : ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೊಂದು (ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್); ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ(ಡಿಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟಿವ್ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್). ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಸಮಗ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅದರ ಪರಿವಾರದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಲಕ್ರಮದಂತೆ ವಿವರಿಸುವುದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೌಲನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದು. ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾವುದೇ ಜೀವಂತ ಭಾಷೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ

ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣ ಎನಿಸುವ ಅಂಶ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಕೆಲಸ. ಒಮ್ಮೆ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಭಾಷೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಒಡೆದು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಮೂಲಭಾಷೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು, ಕೆಲವೇಳೆ ರಚಿಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸ. ಇಂಥ ಸಾಧನೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಮೊದಮೊದಲು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸದ ತಳಹದಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಆವರಿಸಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅದೇ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿ ಎನಿಸಿದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಕಾಲದ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಉದ್ದೇಶ. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಿತಿ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ, ತುಲನೆ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ತುಲನೆ ಬಂದೊಡನೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ರೀತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಕೇವಲ ಭಿನ್ನ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಬಹುದು. ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನವೆಂದೂ, ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೌಲನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳಿವು. ಭಾಷೆಯ ಬದಲಾವಣೆ, ಬದಲಾವಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯ, ತಂತ್ರಗಳು, ಸ್ವೀಕರಣ, ಅದರ ಆವಶ್ಯಕತೆ, ಸಾದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ, ಧ್ವನಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮ, ಭಾಷಿಕ ಭೂಗೋಳ, ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆ, ಕೃತಕ ಭಾಷೆಗಳು, ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರಸಾರ, ತೌಲನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಭಾಷೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಅವುಗಳ ಆನುವಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧ, ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಪುನಾರಚನೆ, ಭಾಷಾ ಕಾಲಕ್ರಮವಿಜ್ಞಾನ, ಜಗತ್ತಿನ ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಭಾಷೆ ಮೊದಲಾದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಸಮಗ್ರ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಹತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಷ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಭಾಷೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಆಧಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾರಣಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಬದಲಾವಣೆ ಭಾಷೆಯ ಜೀವಾಳ. ಜಗತ್ತಿನ ಇಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದು ಬರುವಾಗ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹಾಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಭಾಷೆಯ ಬದಲಾವಣೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಂತೆ ನಿರಂತರ. ಭಾಷೆಯ ಆರಂಭದ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆ: ಕನ್ನಡವನ್ನು ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡವೆಂದು ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳು, ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಿದರ್ಶನ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಈ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಿಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳು ಬದಲಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗಿವೆ. ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ ಕಾರ ಹ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ವ ಕಾರ ಬ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳು ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಹೊಸ ರೂಪಗಳು ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಱ ಮತ್ತು ೞ ವರ್ಣಗಳು ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪದಗಳು ಸ್ವೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ–ಜವಾಬು, ಲಡಾಯಿ, ಪಿಂಚಣಿ, ಕುಂಪಣಿ, ಲಡ್ಡು ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಾಲದ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಹಿಂದಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಷ್ಟೂ ಅರಿವಿನ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ನಿತ್ಯ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲದ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಈ ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರಲು ಆಯಾ ಭಾಷೆಗಳ ಲಿಪಿ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಹಂತಹಂತಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಗುಣಿತದ (ಸ್ಪೆಲಿಂಗ್) ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಹಾಗೂ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬರೆದಂತೆ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಕನ್ನಡದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. (ಬ್ರಹ್ಮ, ಆಹ್ಲಾದ–ಇಂಥ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ)

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ನಿರಂತರ ನಿಶ್ಚಿತ ಲಕ್ಷಣ. ವೈಯಾಕರಣರು ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಸ್ವರಾಂತಗಳಾದುವು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಂತ್ಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋದವು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥದೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಲಕ್ಷಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಳಗನ್ನಡದ ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಪದಗಳು ಸ್ವರಾಂತಗಳಾದುವು. ಉದಾ : ಒರಲ್>ಒರಳು, ಕೊರಲ್>ಕೊರಳು, ಬೆರಲ್>ಬೆರಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ವಿಫಲ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಕೆಲವೇ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಫಲವಾಗುವುದು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪದಗಳು ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಹೀಬ್ರು ಭಾಷೆಗಳು ಈ ಸಂಗತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಭಾಷೆ ಬದಲಾಗುವುದು ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಘಟನೆ, ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಭಿನ್ನತೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಟ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲವನ್ನು ತಾಯಿಭಾಷೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಸಂಬಂಧಿತ ಭಾಷೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಅವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲ ಉರುಳಿದಂತೆ ಸಾಮ್ಯಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದು. ಹೊಸ ಅಂಶಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲಂತೂ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ತಲೆದೋರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಬಂಧ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹೂಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅದು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಭಾಷಾರಚನೆಯ ಒಂದೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ. ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಆ ವಿಭಾಗದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಕೊಡುವ ರೂಢಿಯುಂಟು. ಹೀಗೆ ಭಾಷಾರಚನೆಯ ವಿಭಾಗಗಳು ತಮ್ಮ ಬದಲಾವಣೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಬದಲಾವಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾಷಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಭಾಷಾರಚನೆಯ ಉಪವಿಭಾಗಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಧ್ವನಿ, ಧ್ವನಿಮಾ, ಆಕೃತಿಮಾ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ–ಇವು ಭಾಷಾರಚನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉಪವಿಭಾಗಗಳು. ಈ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವೇ ಕೇಂದ್ರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ವಿಭಾಗ. ಕೇಂದ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಧ್ವನಿಮಾ, ಆಕೃತಿಮಾ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯರಚನಾ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಬಾಹ್ಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಧ್ವನಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಕೇಂದ್ರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವು ನೇರವಾಗಿ ಭಾಷಾರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ವಿಭಾಗಗಳು ಬೇರೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ತಳಹದಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾಷಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

ಧ್ವನಿಮಾ ಬದಲಾವಣೆ : ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಒಟ್ಟು ಧ್ವನಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಧ್ವನಿಮಾ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಧ್ವನಿಮಾ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನುವರು. ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಳ್ ಮತ್ತು ೞ್ ಧ್ವನಿಮಾಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ (ಳ್) ಧ್ವನಿಮಾ ಆಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ರ್ ಮತ್ತು ಱ್ ಕೂಡಿ ರ್ ಆಗಿದೆ. ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಅದರೊಡನೆ ಹ್ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಪಲ್ಲಿ>ಹಲ್ಲಿ, ಪಗ್ಗ>ಹಗ್ಗ–ಹೀಗೆ ಧ್ವನಿಮಾ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದದ್ದು ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಕರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬದಲಾವಣೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಪದಕೋಶಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಈ ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ವರ್ಗ, ವಾಕ್ಯಖಂಡ ಮತ್ತು ರಚನೆಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ –ಇಸು ಪ್ರತ್ಯಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧಾತುರೂಪಗಳಿಗೆ ಹತ್ತುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ

ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೂ ಹಚ್ಚುವ ರೂಢಿ ಬಂದಿದೆ. ಉದಾ: ರಚಿಸು, ರಮಿಸು, ವಚನಿಸು, ಸಮರ್ಪಿಸು, ಕವನಿಸು–ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇದೂ ವ್ಯಾಕರಣದ ಬದಲಾವಣೆಯೇ.

ಪದಕೋಶ ಬದಲಾವಣೆ: ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಪದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪದಕೋಶ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನುವರು. ಪದಕೋಶಗಳ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ವೀಕರಣದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಒಂದು ಭಾಷೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದ ಪದಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ತಮಿಳು, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್, ಪಾರಸಿ, ಹಿಂದೀ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಾಗ ಹಳೆಯ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಸ ಸಮಾಸಪದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಉದಾ : ಸೀಮೆಯೆಣ್ಣೆ. ಕೆಲವೇಳೆ ಅನ್ಯಭಾಷಾ ಪದದ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಉದಾ : ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಬ್ಯಾಗ್=ಕೈಚೀಲ.

ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುವ ಸಾದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪದಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡು. ಆ ಭಾಷೆಯ ಪದಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ : ಕೆಲವು ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ –ಇಸು ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಅಂಥ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾ: ಕತ್ತಲು–ಕತ್ತಲಿಸು, ಗಾಳಿ–ಗಾಳಿಸು. ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆಕೃತಿ ಧ್ವನಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ವಿಕಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಮೊದಲಿದ್ದ ಆಕೃತಿಮಾ ರೂಪಗಳು ಬದಲಾದರೆ ಅದು ರೂಪ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳಗನ್ನಡದ ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಪದಗಳು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಂತಗಳಾದುವು. ಉದಾ : ನಾನ್>ನಾನು, ಅವನ್>ಅವನು, ಅವಳ್>ಅವಳು. ವಿಕಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾದ ರೂಢಿಮೂಲಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರೂಪದ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ರೂಪ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಎರಡೂ ರೂಪಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಸಿಗು, ಸಿಕ್ಕನು, ಸಿಕ್ಕಿದನು.

ಅರ್ಥ ಬದಲಾವಣೆ : ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅರ್ಥ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನುವರು. ಕನ್ನಡದ ಪದಗಳಾದ ತಣಿ, ಗೆಳೆಯ, ಯಜಮಾನ ಮೊದಲಾದವು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಅರ್ಥದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ತಣಿ=ತೃಪ್ತಿಗೊಳ್ಳು; ದಣಿ, ಗೆಳೆಯ=ಸ್ನೇಹಿತ; ಗೆಣೆಯ = ವಿಟ. ಯಜಮಾನ=ಯಜ್ಞದೊಡೆಯ ; ಒಡೆಯ.

ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕ ಪದಕೋಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟಾಗುವುದು. ಬಾಹ್ಯ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಬದಲಾವಣೆಯೂ ಒಂದು. ಉಚ್ಚಾರ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಪಾಡು>ಹಾಡು. ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ ಮಹಾಪ್ರಾಣವಾಗುವಿಕೆಯೂ ಧ್ವನಿಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಕೆಲವು ತಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ‘ಪ್ರಮುಖತಂತ್ರ’ ಗಳೆಂದೂ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ‘ಗೌಣತಂತ್ರ’ಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಪ್ರಧಾನ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಬದಲಾವಣೆ, ಸ್ವೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದರೆ, ಗೌಣ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೂಷಣೆ. ಅಧಿವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಸದೃಶಾಕ್ಷರಲೋಪ, ವರ್ಣಪಲ್ಲಟ, ಸಮರೂಪಧಾರಣೆ ಮೊದಲಾದುವು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಧ್ವನಿ ಬದಲಾವಣೆ ತಂತ್ರವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಹಳಗನ್ನಡದ ಪ್, ವ್ ಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹ್ ಮತ್ತು ಬ್ ಗಳಾದುವು.

ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಕಂಡುಬರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುವುದು ಸಹಜ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಷೆಗೆ ಧ್ವನಿ/ಪದಗಳ ಸ್ವೀಕರಣೆ ನಡೆಯುವುದು; ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮರಾಠಿ, ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಸ್ವೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಭಾಷೆಗೆ ಈ ಸ್ವೀಕರಣ ಉಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವಕ್ಕೆ ಸಾದೃಶ್ಯವಾದ ಹೊಸ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಾದೃಶ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಿಗು–ಸಿಕ್ಕನು, ಹೋಗು–ಹೊಕ್ಕನು, ನಗು–ನಕ್ಕನು, ಒಂದು ಪದದ ಸತತ ಸಾಹಚರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದ ರೂಪ ಬದಲಾಗುವುದಕ್ಕೆ ದೂಷಣೆಯೆಂದೂ ಹಳೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ಬಳಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಉದಾ: ನಾನ್–ನಾನುಂ, ನೀನ್–ನೀನುಂ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪುರುಷಸರಸ್ವತಿ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸರಸ್ವತಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪದವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬನ ಅಗಾಧ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅದು ಸರಿಯೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅದು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಸದೃಶ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಸದೃಶಾಕ್ಷರಲೋಪವೆಂದೂ ಒಂದು ಆಕೃತಿಮಾದಲ್ಲಿಯ ಧ್ವನಿಮಾಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ವರ್ಣಪಲ್ಲಟವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಉದಾ: ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೃದಯ>ಹಿಯಯ>ಹಿಯ; ವಾರಾಣಶೀ>ವಾಣಾರಸೀ. ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಒಂದು ಅಂಶದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವಾಗುವುದು ಸಮರೂಪ ಧಾರಣೆ. ಕನ್ನಡ ಗರ್ದೆ>ಗದ್ದೆ. ಕಳ್ದನು>ಕದ್ದನು, ಪಕ್ಷಿ>ಪಕ್ಕಿ>ಹಕ್ಕಿ.

ಭಾಷಾಬದಲಾವಣೆ ಸ್ವೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ನಡೆಯುವ ಸ್ವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಸ್ವೀಕರಣ ಅಥವಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವೀಕರಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ವಿಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನ್ಯಭಾಷೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ಅನ್ಯಭಾಷಿಕರು ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯೊಳಗಿಂದ ತಮಗೆ ಹೊಸವೆನಿಸುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ : 1 ಪದ ಸ್ವೀಕರಣ, 2 ಸ್ಥಾನಾಂತರ ಸ್ವೀಕರಣ, 3 ಮಿಶ್ರ ಸ್ವೀಕರಣ.

ಧ್ವನಿಸ್ವೀಕರಣೆ ಪದಕೋಶ, ರೂಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ವಿಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಮಾಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, ಸ್ಥಾನಾಂತರ ಸ್ವೀಕರಣೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಸ್ವೀಕರಣೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ರೂಪಾಂತರ ಸ್ವೀಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಮ್ಮ ಪದವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪರಭಾಷೆಯದಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮಿಶ್ರವೆನ್ನುವರು. ಉದಾ: ಅಣುಬಾಂಬು, ರೈಲುಗಾಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸ್ವೀಕರಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಅತಿಯಾದಲ್ಲಿ, ಕೃತಕ ಭಾಷೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೃತಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಭಾಷೆಗಳು ಮೂರು ತೆರನಾಗಿವೆ: 1 ವ್ಯವಹಾರ ಭಾಷೆಗಳು, 2 ಕ್ರಿಯೋಲಗಳು, 3 ಕೃತಕ ಭಾಷೆಗಳು. ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಭಾಷೆಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಭಾಷೆಯೆಂದೂ ಈ ವ್ಯವಹಾರಭಾಷೆಯೇ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಓದು–ಬರೆಹದ ಭಾಷೆಯಾದಾಗ ಕ್ರಿಯೋಲವೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾದ ಭಾಷೆಗೆ ಕೃತಕ ಭಾಷೆಯೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. **(ನೋಡಿ–ಕೃತಕ ಭಾಷೆಗಳು)**

ಒಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆ ಒಬ್ಬನಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಭಾಷಾಗುಂಪಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಷಾಗುಂಪಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅದರ ವರ್ಗ, ವೃತ್ತಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರೀತಿನೀತಿಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತಾರವಾದಷ್ಟೂ ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳನ್ನು ಭಾಷಾ ಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭಾಷಾಭೂಗೋಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಭಾಷೆ, ಪ್ರಭೇದ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಬದಲಾವಣೆಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರಸಾರ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಭಾಷಾಭೂಗೋಳದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ವ್ಯಕ್ತಿ ಭಾಷೆ, ಪ್ರಭೇದ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆ–ಇವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯ ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾನುಗತವಾದ ಭಿನ್ನತೆ ಕಾಣದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರದೇಶಾನುಗತವಾದ ಭಿನ್ನತೆ ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳೂ ಉಂಟು. ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ಮೂಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕದ ಮೂಲಕ ಭಾಷಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗುವುದುಂಟು.

ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಕಾರಣ. ಇಂಥ ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆಯ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಾಷಾಭೂಪಟಗಳ ಮೇಲೆ

ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಸಂಬಂಧಿತ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಬಂಧರಹಿತ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪದ್ಧತಿ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಗಳ ಸ್ವೀಕರಣವೇ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿರುವುದು.

ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಿನ ಆನುವಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಪುನಾರಚನೆ ಪದ್ಧತಿ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಪುನಾರಚನೆಗಳೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಉಪಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಿನ ಆನುವಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಆಂತರಿಕ ಪುನಾರಚನೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ, ಭಾಷೆ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಿನ ಆನುವಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಬಾಹ್ಯ ಪುನಾರಚನೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ತುಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ಅವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಉಪಭಾಷೆಯ ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಆ ಭಾಷೆಯ, ಅದರ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಭಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೊದಲು, ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ನಿವೇದಕನ ಮುಖಾಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಭಾಷಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತೌಲನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಈ ತೆರನಾದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮೂರು ಇವೆ: ಆನುವಂಶಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಪ್ರರೂಪ ಪದ್ಧತಿ, ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪದ್ಧತಿ. ಆನುವಂಶಿಕ ಪದ್ಧತಿ ಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳ ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ನಡುವಿನ ಸಾಮ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರರೂಪ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಆನುವಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರರೂಪವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ತೌಲನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಭಾಷೆಗಳ ಆನುವಂಶಿಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಉಪವಿಭಾಗೀಕರಣ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಭಾಷೆಗಳು ವಿವಿಧ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 1 ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಕುಟುಂಬ (ಹಿಂದಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಗುಜರಾತಿ, ರಾಜಸ್ಥಾನಿ, ಮರಾಠಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ಬಿಹಾರಿ, ಒರಿಯ ಇತ್ಯಾದಿ)2 ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬ (ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳಂ, ತುಳು, ತೊದ, ಕೊಡವ ಇತ್ಯಾದಿ). 3 ಮುಂಡಭಾಷಾಕುಟುಂಬ (ಸಂತಾಲಿ, ಸೋರ). 4 ಟಿಬೆಟೋ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬ (ನಾಗಾ, ಗಾರೋ, ಬೋರೋ ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳ ಉಪವಿಭಾಗೀಕರಣ ಮಾಡುವುದೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯ. ಒಂದು ಭಾಷಾವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳು ಮೂಲದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು, ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಯಾವ ಯಾವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅಂಶ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಆ ಅಂಶವನ್ನು ಭಾಷಾಕುಟುಂಬದ ಮೂಲ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ, ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದ್ರಾವಿಡಗಳೆಂದು ಮೂರು ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸೋದರವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ, ಮೂಲಭಾಷೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋದರ ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವುಗಳ ಆಕೃತಿಮಾಗಳ ತುಲನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ತುಲನೆ ಮಾಡುವುದೇ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪದ್ಧತಿ. ಇದಕ್ಕೆ ವಂಶವೃಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮೂಲಭಾಷೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಈ ವಂಶವೃಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿ ತೋರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಿನ್ನಭಾಷಿಕ ಅಂಶಗಳು ಭಿನ್ನಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತರಂಗಗಳಂತೆ ಹಬ್ಬುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಯೋಹಾನ್ಸ್ ಷ್ಮಿಟ್ ತನ್ನ ತರಂಗಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು.

ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು: 1. ಆಂತರಿಕ ಪುನಾರಚನೆಯ ಪದ್ಧತಿ, 2. ಬಾಹ್ಯ ಪುನಾರಚನೆಯ ಪದ್ಧತಿ. ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆ ಅದುವೇ ಬಾಹ್ಯ ಪುನಾರಚನೆ. ಒಂದು ಭಾಷೆ ಒದಗಿಸುವ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ರಚಿಸುವುದೇ ಆಂತರಿಕ ಪುನಾರಚನೆ.

ಭಾಷಾ ಕಾಲಕ್ರಮ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಾಷೆಯ ಹಳಮೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಭಾಷೆಗಳ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸುವಾಗ ಕಲೆಹಾಕಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಶಾಬ್ದಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಿನಾಂಕಗಳ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ-ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬ ಅತಿ ವಿಶಾಲವೂ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್, ಕೆಲ್ಟಿಕ್, ರೋಮಾನ್ಸ್, ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಫಿನ್ನೋ-ಅಗ್ರಿಕ್, ಆಲ್ಟಿಕ್, ಕಕೇಷನ್, ಬಾಸ್ಕ, ಆಫ್ರೋ-ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್, ದ್ರಾವಿಡ-ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬ-ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಭಾಷಾಕುಟುಂಬಗಳನ್ನೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ ಹಿಗ್ಗಿದಷ್ಟೂ ಅದರ ಭಿನ್ನತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭಿನ್ನತೆಯ ಕಾರಣ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಮಾತು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶದವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಪ್ರಮಾಣ ಭಾಷೆಯೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹೀಗೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ವ್ಯಾಪಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.ಬಿ.)

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನ : ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿರುವ ಮೂಲಮಾತೃಕೆಯನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಂಚಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಉದ್ದೇಶಿತವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿದು (ಹಿಸ್ಟಾರಿಕ್ ಜಿಯೋಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸ್ಕೂಲ್). ಆದರೆ ಜಾನಪದದ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದರ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಲೂಬಹುದು. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಅರ್ಧಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೂಲಿಯಸ್ ಕ್ರೋಹ್ನ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಲೆ ಕ್ರೋಹ್ನ (ತಂದೆಮಕ್ಕಳು) ಅವರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದುದು ತೀರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜೂಲಿಯಸ್ ಕ್ರೋಹ್ನ ಅವನ್ನು ಅಂಶ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ಮತ್ತು ಈ ಅಂಶಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮತಃ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಾರ್ಲೆ ಕ್ರೋಹ್ನ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ. 1880ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇವನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸೂತ್ರೀಕರಣದ ದಿವಸದಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಧಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿಸಿದವ ಆಂಟಿ ಆರ್ನೆ. ಅತ್ಯಂತ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದವ ಸ್ಟಿತ್ ಥಾಂಪ್ಸನ್. ಆಗಲೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಐತಿಹ್ಯ, ಆಟ, ಒಗಟು, ಲಾವಣಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದ್ದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯೂ ತನ್ನದೇ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ, ಯಾವುದೇ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೆ, ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವನೀಯ ಗುರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ಉಗಮದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ತಲುಪಲು ಹತ್ತಿರದ ಹಾದಿ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ಪ್ರತಿ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಪಾಠಾಂತರಗಳೊಡನೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾದ ವಿಚಾರ ಹೊರಬೀಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಈ ವಿಧಾನ ತಿಳಿಸಿತು. ಹಲವು ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಕಥೆಯ ಪೂರ್ಣಚರಿತ್ರೆಯ ಪುನಾರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಾಠಾಂತರಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಜನಪದಕಥೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಥೆಯ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯೇ ಇದರ ಗುರಿ. ಅದರ ಹುಟ್ಟಿನ ನಿಜವಾದ ಮಾಹಿತಿಯೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಪಾಠಾಂತರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ

ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಆದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅದರ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಆ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪಾಠಾಂತರಗಳಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಹಾಗೆ ಆಗುವಾಗ ನಡೆದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಥೆಯ ಉಗಮದ ಸ್ಥಳ, ಪ್ರಸಾರ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಕೂಡ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ ಭಿನ್ನಪಾಠಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಅದರ ಮುಂದಿನ ಹಂತ ದೊರೆತ ಪಾಠಾಂತರಗಳ ಕಾಲಾನು ಕ್ರಮವಾದ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಈ ಮೂಲಭೂತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಕಥೆಯನ್ನೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಡ್ಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಕಥೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ ಮೂಲಪ್ರತಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮುಖ್ಯವಷ್ಟೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಂಟಿ ಆರ್ನೆ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ: 1 ಇದರ ಬರುವಿಕೆಯ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆವೃತ್ತಿ; 2 ಇದರ ವಿತರಣೆಯ ಹರವು; 3 ಪ್ರಸಾರದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವರ್ಗದೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಇದರ ಒಪ್ಪಂದ; 4 ಸುರಕ್ಷಿತ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಹಾಜರಿ; 5 ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿಡುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಇದರ ಗಮನಾರ್ಹ ಗುಣಗಳ ; 6 ಇದರಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಗೂ ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಗೂ ಇರುವ ವೈದೃಶ್ಯ. 7 ಕಥನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ. 8 ಏಕಮಾತ್ರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬರುವಿಕೆ. 9 ಇದರಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಬಹುದಾದ ರೂಪಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆ. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯಾವ ರೂಪಗಳು ಮೂಲಪ್ರತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು, ಯಾವುವು ಅನಂತರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದವು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ, ವಾಚಿಕ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಂಯೋಜಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಥೆಯ ಮೂಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ಪ್ರಸಾರದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವುದರ ಮೂಲಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಮೂಲಪ್ರತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಅಥವಾ ಅರ್ವಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ, ಅವುಗಳ ಕಾಲ ಗೊತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಲಾರದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ, ಕೆಲವು ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದು, ಮೂಲಪ್ರತಿಗೆ ಇವು ಸಂಬಂಧಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಉಪಮಾತೃಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಈ ಉಪಮಾತೃಕೆಗಳಿಂದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮೂಲಮಾತೃಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೊರಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪಮಾತೃಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಲಮಾತೃಕೆ ಊಹನಾತ್ಮಕ ರಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಕಥೆಯೊಂದು ಪ್ರಸಾರವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ತುಂಬ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತವಾದಂತೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅದರ ಪಾಠಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಜಾನಪದ ಆಶಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಆಶಯಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಆವರಣದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅವುಗಳ ರೂಪಾಂತರ ಪಾಠಾಂತರಗಳ ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ನೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ–ಮೂಲತಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಶಯವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಥೆಯೊಂದರ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಇತರ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲ ಕಥೆಯಿಂದಲೇ ಇದು ಬಂದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಆಶಯಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಥನಗಳೂ ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಅತಿರೇಕವೆನ್ನದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಆಶಯಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಆವರಣವನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಿಧಾನ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಥನವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ವಾಕ್‌ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಶೇಷ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ದೊರಕಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ತಂತ್ರ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ವಿಧಾನ ಕೊಡುವ ಫಲಿತಾಂಶಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿ ದೊರಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಗಳಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಲಿಲ್ಲ; ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಹಕದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತಾತ್ಸಾರ ಮಾಡಿತು; ಕಥೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಭಾಷಿಕ ಮೂಲಕದ ಸಂಬಂಧದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಕೆಲವರು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದುದು.

ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಜಾನಪದದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳತ್ತ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಶೈಲಿಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಗೊತ್ತಾದ ಪಾಠಕ್ಕೂ ಅದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನದೇ ಸೀಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಷ್ಪಕ್ಷ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏನೇ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿರಲಿ, ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿಯೂ ಇದು ಜಾನಪದದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಗಂಭೀರ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಧಾರವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ; ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ, ಪ್ರಸಾರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ರಾಜಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದೀಪಸ್ತಂಭವಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಜಿ.)

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದ : ಈ ವಾದ (ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಮಟೀರಿಯಲಿಸಮ್) ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಭೌತವಾದದ (ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕಲ್ ಮೆಟೀರಿಯಲಿಸಂ) ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅನ್ವಯ. ಇದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೂ ಹೌದು. ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಭೌತವಾದದ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಇರವಿನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಇರವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಭೌತವಾದದ್ದು. ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಚೇತನವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು ಕೂಡ ಭೌತವಾದುದರಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಅದರ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದು. ನಮ್ಮ ಅರಿವೇ, ನಮ್ಮ ಚೇತನವೇ ಭೌತವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಿಳಿವು ನಿಜವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಆಯಾ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಕಬ್ಬು ಸಿಹಿ, ಬೇವು ಕಹಿ ಎಂಬ ತಿಳಿವು ಸತ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದು. ಅದರದರ ಅಂದರೆ ಕಬ್ಬಿನ, ಬೇವಿನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿರುವುದು. ನಾವು ತಿಳಿಯುವುದು ಕೇವಲ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ದೇಹವೂ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿನ ವಸ್ತು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲವೂ ಭೌತವೇ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಹಳೆಯದಾದರೂ ಮಾರ್ಕ್ಸನ ಭೌತತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಭೌತವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಭೌತವಸ್ತು ಕೇವಲ ಜಡವೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಪರಿಮಾಣಭೇದಗಳೇ ಹೊರತು, ಗುಣಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಜಡವಸ್ತು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು, ರಚನಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು, ನಿರಂತರವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಯಾವುದೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಚಿರವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ, ವೈವಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ತಟಸ್ಥವಾಗಿ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಇರಲಾರದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ವಿಧವಿಧವಾದ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಗಳೂ ಘರ್ಷಣೆಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದರೊಡನೆ ಒಂದು ಸೆಣಸಾಡಿ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಳೆಯದು ಹೋಗಿ ಹೊಸದು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಒಂದಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದು ಹೊಸದು ಬೆಳೆಯುವುದೇ ವಿಶ್ವದ ಚರಿತ್ರೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಹೊಸದು ಬೆಳೆಯುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ತತ್ತ್ವವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೆಗಲ್ ಎಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು, ಚೇತನವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಎಣಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ. ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಆದರೋ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭೌತಶಕ್ತಿಯೇ ಮೂಲಾಧಾರವೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿದ.

ಹಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆ ತಲೆದೋರಿ ಹೊಸದು ಹುಟ್ಟುವ ವಿಧಾನ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ಸಂಘ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ತತ್ತ್ವ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅರಿತು ಅದರ ಮೂಲಕ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ, ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಯಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದದ್ದೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದದ ವಸ್ತು.

ಈ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದ ಪಾಸಿಟಿವಿಸಂ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಭೌತವಾದವಲ್ಲ. ಆ ಹಿಂದಿನ ಭೌತವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಭೌತವಸ್ತು ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕಕ್ರಿಯೆ, ಅದು ಕೇವಲ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಪುನಶ್ಚರಣ. ಕೇವಲ ಪುನಶ್ಚರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಸ್ವ ಎಂದು ಆ ಪಂಥದವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದಿಗಳಾದರೋ ತತ್ತ್ವದ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಸ್ವ ಎಂದು ಎಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವದ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದ ವಿಜ್ಞಾನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಲ್ಲ. ಅದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜೀವನದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧಕವಾಗಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತಿ ಜಡವಲ್ಲ, ಅದು ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲದ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಸಮಾಜವೂ ಜಡವಲ್ಲ; ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲದ ನಿಸ್ತೇಜಕ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಅದರ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ಹೊಸಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅದರ ಜೀವಾಳ. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಅರ್ಥ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಜೀವನವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ತನ್ನ ಗುಲಾಮನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸಹಕಾರದಿಂದ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ, ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು ಮಾನವನ ಪ್ರಥಮ ಧರ್ಮ. ಆ ಆರ್ಥಿಕ ಧರ್ಮ ಜೀವನದ ಮೂಲಾಧಾರ. ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸದಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ, ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದು. ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಳ್ಳದ ಸಮಾಜ ಪೊಳ್ಳು ಸಮಾಜ. ಆ ಧರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಮಾನವನ ಮೊದಲ ಕರ್ತವ್ಯ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ ಮಾನವನ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಒರೆ ಹಚ್ಚಿ ನೋಡುವಂತೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ನೋಡಲಾರದು. ಸಹನೆ, ಸೌಜನ್ಯ, ಸತ್ಯ, ಧೈರ್ಯ, ವೀರ್ಯ, ಪರಸ್ಪರಾನುಕಂಪ, ಅನುರಾಗ, ಶಾಂತಿ – ಈ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳು ಮೊಳಗುವುದು ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ. ಇದು ಪ್ರಥಮ ತತ್ತ್ವ; ಪ್ರಥಮ ಧರ್ಮ; ಸೌಂದರ್ಯ; ಸತ್ಯ. ಮತ್ತು ಇತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಅನಂತರದವು. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೆಳೆಯುವಂಥವು.

ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಪ್ರಥಮ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರಿಗೂ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದವರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದಿದೆ. ಡಿಮಾಕ್ರಿಟಸ್ ಹೆರಾಕ್ಲೈಟಸ್ ಎಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಈ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ನಡೆಸಿದವರು. ಬೇಕನ್, ದಿದೆರೊ, ಹೆಲ್ವೆಟಿಯಸ್, ಸ್ಪಿನೋಜಾ–ಇವರು ಅನಂತರ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿದರೆಂದೂ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಟೋ ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಹೆಗಲ್ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾದ ವಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿದರೆಂದೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದಿಗಳು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಇವುಗಳ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ (1818–83) ಮತ್ತು ಎಂಗೆಲ್ಸ್ (1820–95) ಹೊಸ ಭೌತವಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಜೀವಿಸುವವರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ, ದುಡಿಯದೆ ಜೀವಿಸುವ ಜನ ಅವರನ್ನು ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆ ಈ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳ ಹೋರಾಟದ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ, ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಫ್ಯೂಡಲ್ ಭೂಮಾಲೀಕರಿಗೂ ಅವರ ಜೀತಗಾರರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ, ಫ್ಯೂಡಲ್ ಸಮಾಜ ಶಿಥಿಲವಾದ ಅನಂತರ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಸಮಾಜ ರೂಪುಗೊಂಡು ಕೂಲಿಗಾರರಿಗೂ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದುವು. ಈ ಘರ್ಷಣೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡು ಬಂಡವಾಳ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕಣ್ಣುಕುಕ್ಕುವಂತೆ ಅವರ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ಅವರು ಬಂಡವಾಳಗಾರರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದು ಕ್ರಾಂತಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಈ ಜನರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗಿಗೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಂಗೆಲ್ಸ್ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು, ಅವರ ಅಂತರಂಗದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಹೊರಗೆಡಹಿದರು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದ ಕೂಲಿಗಾರವರ್ಗದ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಾದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕ್ರಾಂತಿವಾದ. ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಕೆಲಸಗಾರರ ವಿಮೋಚನೆಗೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ದಾರಿ ಎಂದು ಅವರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಹೋರಾಡುವುದೇ ಚರಿತ್ರೆಯ ಆದೇಶ. ಹೀಗೆ ಸಂಘನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಂಗೆಲ್ಸ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರೆ, ಬಂಡವಾಳ ಸಮಾಜವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲು ಅನುವಾದರೆ, ಧ್ವಂಸಕ್ಕೊಳಗಾದ ಜನರನ್ನು ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸಂಘದ ಮೂಲಕ ಕಟ್ಟಲು ಲೆನಿನ್ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ; ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಇಂದಿನ ರಷ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ. ಈಗ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪಕ್ಷವಿಲ್ಲ; ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಜವೂ ಪಕ್ಷವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ಪಂಗಡಗಳು ಹೋಗಿ ಸಮಾಜವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಪಂಗಡವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು ಕಮ್ಯೂನಿಸಮ್ಮಿನ ಗುರಿ ಎಂದು ನುಡಿದ ಕ್ರೊಪೊಟ್‌ಕಿನ್ ಎಂಬ ಸಮಾಜವಾದಿಯ ಭವಿಷ್ಯ ಇಂದು ಕೈಗೊಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಸದಾ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಸಮಾಜದ ಸ್ವಭಾವವಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಮತಭೇದಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜದ ಹೊಸ ಬೆಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಸೋವಿಯೆತ್ ರಷ್ಯದ ಜನ ಭಿನ್ನ ಮತಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾದುವೆಂದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಭಾವಿಸದೆ, ಅವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭೌತವಾದ ಗೊಡ್ಡು ಬೀಳದೆ ಫಲಪ್ರದವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಧ್ಯೇಯವಾದಕ್ಕೂ ಭೌತವಾದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಧ್ಯೇಯವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಭೌತವಾದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಜೀವನದ ಜೀವಾಳವೆಂಬ ತತ್ತ್ವ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈಗ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಎಂಗೆಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಲೆನಿನ್ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರು. ಇದು ಅವರ ತತ್ತ್ವದ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಎಚ್.ಆರ್.; ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ : ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲು ಕೊಡುವ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ (ಕ್ಯಾರೆಕ್ಟರ್ ಎಜುಕೇಷನ್). ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುಣ, ಶೀಲ, ನೀತಿ, ನಡೆವಳಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಮನೋಧರ್ಮ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅವನ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದು ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಂಥ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ದೊರಕುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶೀಲವಂತರನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಭರತಖಂಡದಂತೆ ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲೂ ಗುಣಶೀಲಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ನಗರ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಅಥೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪಾರ್ಟ, ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ, ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಪದ್ಧತಿ–ಇವು ಶೀಲ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಿದ್ದುವು. ಅಥೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪಾರ್ಟಗಳು ಕೇವಲ ನಗರ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಅವುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಲ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಶಾಲವಾದಂತೆ ಅದರ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣ ಕಾರ್ಯ ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟವೂ ಆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಶೀಲವಂತರೂ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಪಡೆದವರೂ ಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂತು. ಪ್ಲೇಟೋವಿನ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ವಿಶಾಲಗೊಂಡಂತೆ ಅದರ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದೇ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿತು. ಚೀನದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ–ಎಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿ, ಅಂಥವರು ಮಾತ್ರ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ದಕ್ಷರು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದುದು ಅದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅದು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಸ್ತು, ಸಂಯಮ, ಮುಖಂಡತ್ವ ಮುಂತಾದ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ರೂಪಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗುರುಕುಲ ಪದ್ಧತಿ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗುಣಶೀಲ ರೂಪಣೆಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹತ್ತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂತು. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕು. ಗುರುವಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು. ನೀತಿವಂತನಾಗಬೇಕು, ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ತ್ಯಾಗ, ಔದಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಉದಾತ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕು, ಗುರುಸೇವೆ ಮಾಡಿ ದೈಹಿಕ ತಪದಿಂದ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಬೇಕು, ದೇವತಾರಾಧನೆ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರ ವ್ರತಗಳಿಂದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತ. ಇದು ಗುರುಕುಲ ಪದ್ಧತಿಯ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ರಾಜಮಹಾರಾಜರೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗುರುಕುಲಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ವಿದ್ಯೆ ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭಗವಾನ್ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಸಾಂದೀಪನಿ ಋಷಿಗಳ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಕಳೆದನಲ್ಲವೆ. ವಿದ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾದ ಬಡಮಕ್ಕಳಿಗೂ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯುವ ಅರ್ಹತೆಯಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ

ಕುಚೇಲನೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಗುರುಕುಲದಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಮುಗಿಸಿ ಹೊರಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ, ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿ, ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದವನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗುರುಕುಲ ಪದ್ಧತಿ ಈಗ ಕಣ್ಮರೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅದು ಹೊಸ ಯುಗದಲ್ಲಿ, ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಇಂದಿನ ಕಾಲದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ರೂಪಿಸಿದ ಜೀವನಶಿಕ್ಷಣ ಅಥವಾ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವ ಪಡೆದು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. (**ನೋಡಿ-ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಿಕ್ಷಣ**).

ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 1 ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅನುವಂಶೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು, 2 ಸನ್ನಿವೇಶ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮೂಡಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, 3 ಸಾಮಾಜಿಕ, ನೈತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಅನುವಂಶೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ, ದೇಹಾರೋಗ್ಯ, ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ ಗುಣಗಳು ಸೇರಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನವು. ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ರೀತಿನೀತಿಗಳು, ಇತರರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು, ಇತರರಿಂದ ತಾನು ಕಲಿತು ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಗುಣ ವಿಶೇಷಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಇತರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಬಲ್ಲ ನಾಯಕತ್ವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ನಾಯಕನಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೀತಿ, ಶೀಲ, ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥಭಾವನೆ ಸಮಾಜದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಮತಾಚರಣೆ, ಪೂಜಾವಿಧಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅರಿವು-ಇವೆಲ್ಲ ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಈ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ಸರಳವಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ, ಅದು ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಸಮಗ್ರವೂ ಆದ ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಂದಾಯಿತು. ತಂದೆ, ತಾತ, ಮುತ್ತಾತಂದಿರಿಂದ ಬಂದ ಅನುವಂಶೀಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅಥವಾ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ದೊರೆತ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಭ್ಯಾಸ, ನಂಬಿಕೆ, ಮನೋಧರ್ಮಗಳೂ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಫಲಿತವಾದದ್ದು.

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಆತನ ಶಕ್ತಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೈಹಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಅವನ ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರಿಪಾಕಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಅವನ ಮಾತು, ಚಿಂತನೆ, ನಡತೆ, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ, ಆದರ್ಶ, ಸಾಧನೆ, ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರರು ಆತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುವ ಭಾವನೆ, ಇಟ್ಟಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಆತನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಕಂಡುಬಂದು ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಧಾಟಿಯಿಂದ ಆತನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ದುರ್ಜನರು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಪರಿಪಾಟ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಧೀರೋದಾತ್ತ-ಖಳ, ಶಾಂತ-ಕೋಪಿ, ಕಲಹಪ್ರಿಯ-ಸೌಹಾರ್ದಯುತ, ಕರುಣಿ-ಕ್ರೂರಿ ಆತುರಗಾರ-ನಿಧಾನಿ, ವಿನಯಸಂಪನ್ನ-ಒರಟ, ಉದಾರಿ-ಜಿಪುಣ ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲು ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಧುನಿಕ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆ ವಿಂಗಡಣೆಗಳು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಒಬ್ಬನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಖಳನಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧೀರೋದಾತ್ತನಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಎಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ತಯಾರುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುವ ಬದಲು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸದ್ಗುಣ ಮತ್ತು ಮನೋಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ರೂಪಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ.

ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೆಂಬುದು ಮಾನವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ; ಅದು ಜಾತಿ, ಕುಲ, ವಂಶ, ಪಂಗಡ, ದೇಶಕಾಲಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವಂಥದಲ್ಲ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಮಾನವಪಂಗಡಗಳೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನಾಗಲಿ, ಗುರಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರ ಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಾರಿತ್ರ್ಯಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸ-ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ದೇಶ ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು, ಜೀವನಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೇ ಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಒದಗಿದರೂ ಅವನ್ನು ಕೈಬಿಡದೆ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಆ ಆದರ್ಶಗಳ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅದು ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಸೈನಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಮತೀಯ ದಾಳಿ ಮತ್ತು ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಬಲಗೊಂಡು ಇನ್ನೂ ಭಾರತೀಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆ ಆದರ್ಶ, ಜೀವನಮೌಲ್ಯ, ತತ್ತ್ವ ಹೀಗಿವೆ:

1 ಸತ್ಯ : ಸತ್ಯಮೇವ ಜಯತೇ, ನಾನೃತಮ್. ಇದು ಭಾರತೀಯರ ಮೂಲ ಮಂತ್ರ. ಸತ್ಯವೆಂದರೆ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತನಗೂ ತಾನಿರುವ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗುವಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ನುಡಿಯುವುದು ಸತ್ಯ ಮಾರ್ಗ; ಸತ್ಯವೇ ಧರ್ಮ, ಧರ್ಮ ಬಹುಜನ ಹಿತಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ಸತ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಛಲ, ಹಂಬಲ, ನಿಷ್ಠೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯಬೇಕು.

2 ಅಹಿಂಸೆ : ದೈಹಿಕವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಇತರರಿಗೆ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡದಿರುವುದು ಅಹಿಂಸೆ. ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯರ ಜಪ. ಅಹಿಂಸೆ ಎಂದರೆ ಬಲಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಎಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಆಚರಿಸಕೂಡದೆಂಬುದಲ್ಲ. ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಹಿಂಸೆಯಾಗಬಾರದು, ಇಲ್ಲ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆ ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬೇಕು, ಎಂಬುದು ಅಹಿಂಸೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕು. ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬರಬೇಕು.

3 ಸಹಕಾರ : ಇತರರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಸೌಹಾರ್ದಗಳಿಂದ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಸಹಬಾಳುವೆ ನಡೆಸುವ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಕಲಿಯಬೇಕು, ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕು. ಇತರರ ಮೇಲೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹೂಡಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತುಳಿದು ತಾನು ಗೆದ್ದು ಉನ್ನತಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಆದಿಮಾನವನ ಆದರ್ಶ. ಇಂದಿನ ನಾಗರಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಬಾಳುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾನವ ಕುಲವೇ ವಿನಾಶ ಹೊಂದಬಹುದು. ಈ ಸಹಕಾರ ತತ್ತ್ವ ಈಗ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

4 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವೈಕ್ಯ : ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು, ಒಂದು ತಾಯ ಮಕ್ಕಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದು ಬರಬೇಕು. ಭಾಷೆ, ಆಹಾರ, ವಿಹಾರ, ಉಡುಪು, ಮತಧರ್ಮ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ತಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಈ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಪರದಾಳಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಪರದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬಹು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಈಗ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

5 ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋದೃಷ್ಟಿ : ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವೈಕ್ಯತೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉನ್ನತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವಕುಲದ ಉಳಿವಿಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಇದನ್ನು ಅರಿತಂತೆ ಈಗೀಗ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಸಹಕಾರ ಸೌಹಾರ್ದಗಳೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಅವರು ಪ್ರಬುದ್ಧರಾದ ಮೇಲೆ ಇಡೀ ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೇ ಹಿತವಾಗುವ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಅವರಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

6 ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ : ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟು ಭಕ್ತಿಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಪೂಜಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇದು ಶುದ್ಧಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಆದರೆ ಇದು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಮತೀಯ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸದೆ ವಿಚಾರ ಪೂರಿತವಾದ ಅಂತರಾತ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ತೀರ ಆವಶ್ಯಕ. ಶಿಕ್ಷಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅಂತರಾತ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸು ವಂತಾಗಬೇಕು. ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಶೀಲನಿರೂಪಣೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಅದೇ ಶಿಕ್ಷಣದ ಏಕೈಕ ಗುರಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ಯಾವುದೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅದರ ತಳಹದಿಯಾಗಿ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಶಿಕ್ಷಣ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಏಕಮುಖವಾಗಬಾರದು, ಬಹುಮುಖವಾಗಬೇಕು.

ಶೈಶವದ (ಆರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಪೂರ್ವದ) ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಸಹನೆ, ತ್ಯಾಗ, ಸೇವೆ, ವಿನಯಪರತೆ, ಸಹಬಾಳುವೆ ಮುಂತಾದ ಸುಗುಣ,ಸೌಶೀಲ್ಯಗಳು ಶೈಶವದಿಂದಲೇ ಮೂಡಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಶಿಶುವಿಹಾರ ತನ್ನ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ವಾತಾವರಣಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ, ಸಮವಯಸ್ಕರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸಂತೋಷ ಸಂಭ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ವಿನಯಪರವಾದ ಮತ್ತು ಸಹನೆ ಸೇವಾಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರುವರು. ಆಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಲ್ಲಿ ತಮಗಿರುವಷ್ಟೇ ಅಧಿಕಾರ, ಹಕ್ಕುಗಳು ಇತರ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಇವೆ ಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ತಾವೂ ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇತರರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಹಬಾಳುವೆಯ ಸರಳ ಪಾಠವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸಮಾಜಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ದೊರೆತಂತಾಗುವುದು.

ಇನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ವಯಸ್ಸು 6–12ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಓದುಬರಹ ಕಲಿಯುವರು. ಸರಳವಾದ ಸಮಾಜ ಪರಿಚಯ, ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳು, ಸರಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು–ಇವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವರು. ಇವು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು. ಅವಕಾಶ ದೊರೆತ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ನೀತಿಯುತವಾದ ನಿಯಮ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜ ಪರಿಚಯ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಮಹಾಪುರುಷರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಬಾಲಕರಾಗಿದ್ದಾಗಿನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕತೆ, ಅವರ ಸಾಹಸ, ಅವರು ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮ, ಅದರಿಂದ ಮಾನವ ಸಮಾಜಕ್ಕಾದ ಲಾಭ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವೆನಿಸುವುವು. ಓದುಬರೆಹದ ಪಾಠದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಪಠ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆದರ್ಶಗುಣಗಳ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪದ ಪರಿಚಯವಾದಂತಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಸುಗುಣಗಳನ್ನು ತಾವೂ ದೈನಂದಿನ ನಡೆವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕರಿಸುವರು. ಈ ವಯೋಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ನಾಯಕಪೂಜೆಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಉದಾತ್ತ ಪುರುಷರ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಪರಿಚಯ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೌಶೀಲ್ಯಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುವುದು.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂರನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಾವು ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಭಾವಾನುರಾಗಪ್ರೇರಿತ ಜ್ಞಾನ ಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾಗಿ, ನಿಖರವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ವೈಶಾಲ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುವರು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಜ್ಞಾನಕೌಶಲಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಮನಗಾಣುವರು. ಅವರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಗುಣಶೀಲಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಹೊಳೆದು, ಅವುಗಳಿಂದ ತನಗೂ ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನವರಿಗೂ ಹಿತವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕಲಿಯುವ ಪಾಠಗಳ ನೀತಿಬೋಧೆಯನ್ನು ಅಮೂರ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಅವುಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆ, ಊರುಕೇರಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ದೇಶ, ನೆರೆಹೊರೆ ದೇಶಗಳ ಅರಿವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನ ಕೌಶಲಗಳು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ತಾರ್ಕಿಕ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುವು. ಈಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಅರಿವು ವಿಶಾಲವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ತಾನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನಕೌಶಲಾದಿ ಗುಣಶೀಲಗಳು ಸಂಕುಚಿತವಾದುವಲ್ಲ, ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳು ಎಂಬುದು ಅರಿವಾಗುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಭೂಮಿಯು ಮಾತ್ರವೇ ಮಾನವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲ, ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಅನಂತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಹ ತಾರಾ ಜ್ಯೋತಿಪುಂಜಗಳೂ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂಬುವ ಅರಿವಾಗುವುದು. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ, ಮನಸ್ಸು ನೇರವಾಗಿ ಅರಿತು ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾದ ಅನುಭವಗಳು, ಎಂದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಗಳೂ ತನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಜೀವನದ ಅಂಶಗಳೆಂಬುದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಮನೋದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವುದು. ಈ ಚಿಂತನೆ, ಭಾವನೆ, ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬರುವುದು. ಸೌಶೀಲ್ಯ, ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯಗಳು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳಾಗುವುವು. ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾದುದೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗುಣಶೀಲಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಠ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಾಲಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿ ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆ ಪಠ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಕರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವರ್ಚಸ್ಸುಗಳ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಕಲಿಯುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗುರುವಿನ ಪಾತ್ರ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಗುರುವಿನಂತೆ ಶಿಷ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಸುತ್ತಣ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸ್ವಂತ ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣಗಳು, ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರ ಧೋರಣೆಗಳು–ಇವೂ ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವಾಗಿ, ಒಟ್ಟು ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ, ಆದರ್ಶರೂಪದ್ದಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಕೆಟ್ಟಿರುವಾಗ ತರುಣ ಜನಾಂಗ ಶೀಲವಂತರಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಮಕ್ಕಳ ಆದರ್ಶ ಇಡೀ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತಿರಬೇಕಾದದ್ದು ತೀರ ಅಗತ್ಯ. (ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.ಎ.)

ಚಾರುಹಾಸನ್ : ತಮಿಳಿನ ಹೆಸರಾಂತ ನಟ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಚಾರುಹಾಸನ್ ಹುಟ್ಟು ಕಲಾವಿದರು. ಇವರ ಇಡೀ ಕುಟುಂಬವೇ ಕಲಾಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಿರಿಯ ಸಹೋದರ ಕಮಲಹಾಸನ್ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಮೇರುನಟ. ಪುತ್ರಿ ಸುಹಾಸಿನಿ ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದೆ. ಅಳಿಯ ಮಣಿರತ್ನಂ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ನಿರ್ದೇಶಕ. ತಮಿಳು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದರೂ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳಂ, ಹಿಂದಿ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳಿನ 'ಉದರಿ ಪೂಕ್ಕಳ್' ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರರಂಗ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಚಾರುಹಾಸನ್ ಸಹಜಾಭಿನಯದಿಂದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 1986ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ 'ಸ್ವರ್ಣಕಮಲ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಗಿರೀಶ್ ಕಾಸರವಳ್ಳಿ ನಿರ್ದೇಶನದ 'ತಬರನ ಕಥೆ' (ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿ) ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತಬರನ ಪಾತ್ರ ಮಾಡಿದ ಚಾರುಹಾಸನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸ್ವರ್ಣಕಮಲ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಅವರಿಗೆ 1986–87ನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎನ್.ಪಿ)

ಚಾರ್ಟೆರಿಸ್, ಲೆಸ್ಲೀ: 1907–1993. ಅಮೆರಿಕದ ಹೆಸರಾಂತ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಜನಪ್ರಿಯ ಕೌತುಕ ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವ. ಈತನ ಕತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಜಾಣ್ಮೆಯ ಕಥಾನಕಕ್ಕೂ ನಾಯಕನ ಆಕರ್ಷಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸಿಂಗಪುರದಲ್ಲಿ, ತಾಯಿ ಒಬ್ಬ ಆಂಗ್ಲ ಮಹಿಳೆ–ಬೋಯರ್ ಮನೆತನದವಳು. ತಂದೆ ಚೀನೀ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ವೈದ್ಯ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ. ಈತನ ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರು ಲೆಸ್ಲೀ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬೋಯರ್ ಯಿನ್. 10 ವರ್ಷದವನಿದ್ದಾಗಲೇ ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. 12ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಂದೆತಾಯಿಯರೊಂದಿಗೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿ ಬಂದ. 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕತೆ ಬರೆದು ಹಣ ಗಳಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. 1925ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದ. 1928ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಲೆಸ್ಲೀ ಚಾರ್ಟೆರಿಸ್ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡ. ಹಲವು ಕಾಲ ಮಲಯ ಹಾಗೂ ಸಿಂಗಪುರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಾರ, ತವರದ ಗಣಿ ಕೆಲಸಗಾರ ಮತ್ತು ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಆಯುವ ಮುಳುಗುಕೆಲಸಗಾರ, ಚಿನ್ನದ ಅನ್ವೇಷಕ, ನಾವಿಕ, ಹೋಟೆಲ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ ನಿರ್ವಾಹಕ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದು ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಿದ. 1930ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಅದೃಷ್ಟದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಿತು; ಅದ್ಭುತ ಕೌತುಕ ಪತ್ತೇದಾರಿ ನಾಯಕನಾದ ಸೇಂಟ್ ಎಂಬ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರನ್ನುಳ್ಳ ಸೈಮನ್ ಟೆಂಪ್ಲರ್ ಎಂಬ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಸೇಂಟ್ ಪಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿ–ಎಂಟರ್ ದಿ ಸೇಂಟ್ (1930). ಇದು ಲೆಸ್ಲಿಗೆ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಹಣವನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತಂದಿತು. ಸೈಮನ್ ಟೆಂಪ್ಲರ್ ಸಭ್ಯಗೃಹಸ್ಥನಾದರೂ ಸಮಾಜಘಾತುಕರನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ತನ್ನದೇ ಆದ ದರೋಡೆಗಳನ್ನು, ಕೊಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಈ ಸಭ್ಯ–ಕಳ್ಳ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೆರಿ ಮೇಸನನ ಅನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಪತ್ತೇದಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ಸಿನಿಮಾ ನಟಿ ಆಡ್ರಿ ಲಾಂಗ್‌ಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನಾಲ್ವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ.

1932ರಲ್ಲಿ ಲೆಸ್ಲೀ ಚಾರ್ಟೆರಿಸ್ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿ 1941ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಪೌರತ್ವ ಪಡೆದ. ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಅಲಿಯಾಸ್ ದಿ ಸೇಂಟ್ (1931), ದಿ ಸೇಂಟ್ ಇನ್ ಮಿಯಾಮಿ (1941), ದಿ ಸೇಂಟ್ ಅರೌಂಡ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್.

ಸು. 40 ಇಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ. ಈತನ ಸೇಂಟ್ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ 20 ಭಾಷೆಗಳ ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇವನ ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆತ ಪೆಲೋನಿಯೊ ಎಂಬ ಚಿತ್ರದ ಸಂಕೇತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಈತ ಬರ್ಕ್‌ಷೈರ್‌ನಲ್ಲಿ 15 ಏಪ್ರಿಲ್ 1993 ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಎಸ್.ಎ.ಎನ್.)

ಚಾರ್ನಕೈಟ್ : ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಎಂಬ ಖನಿಜದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಿಲೆ. ಭಾರತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಥಾಮಸ್ ಹಾಲೆಂಡ್ ಮದರಾಸಿನ ಪಲ್ಲವರಮ್ ಸಮೀಪದ ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ; ಕಲ್ಕತ್ತ ನಗರದ ಸ್ಥಾಪಕ ಜಾಬ್ ಚಾರ್ನಾಕನ ಸಮಾಧಿಗೆ ಇದೇ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದ ಕಾರಣ ಆತನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ (1893). ಇದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ, ಭಾರತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಔಕ್‌ಟರ್ಲೋನಿ (1849), ಎಚ್. ಎಫ್. ಬ್ಲಾನ್‌ಫರ್ಡ್ (1858), ಸಿ.ಎ. ಓಲ್ಡ್ ಹ್ಯಾಮ್ (1864), ಕಿಂಗ್ (1875) ಮತ್ತು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ (1873) ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಶಿಲೆಗೆ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕೃತ ನಾಮಕರಣವಾದದ್ದು ಹಾಲೆಂಡ್‌ನಿಂದಲೇ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಿಶೇಷ ಶಿಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯನ್ನೇ ಈತ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಶೇಷ ವರದಿಯೊಂದು 1900ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವೂ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿನ ವಿವರಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಆ್ಯಸಿಡ್), ಮಧ್ಯವರ್ತಿ (ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್) ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಬೇಸಿಕ್) ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಜನ್ಯಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾದುದೇ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್. ಅಂದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವವೊಂದರ ಆರುವಿಕೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾರಣ ಇವು ಉಂಟಾದುವೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಶಿಲಾಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಅಧಿಕಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಹಾಲೆಂಡ್ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಆತನೇ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ಮೈಕ್ರೋಕ್ಲೀನ್ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು–ಈ ಖನಿಜಗಳಿಂದಾದ ಶಿಲೆಯೇ ಚಾರ್ನಕೈಟ್, ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಆಶಯವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪಾಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗುರುತಿಸಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಯ ಹೆಸರು ಕೇವಲ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅಧಿಕಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟ್, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂಬ ಶಿಲಾ ಹೆಸರುಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದು ಅವುಗಳ ಜನಕ ಹಾಲೆಂಡನ ಆಶಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನೂ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಶಿಲಾಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಬೇರಾಗಿಸಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಶಿಲೆ ಕಣರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನೀಲಿಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಅಥವಾ ಹಸಿರುಛಾಯೆಯನ್ನು ತಳೆದು ನೋಡಲು ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಅವು ತಮ್ಮ ಹೊಳಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಂಕಾಗುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಹಾಗಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ (ಬೆಣಚು) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳುಪಾಗಿರುವ ಬದಲು ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರುಗಳೂ ಇದೇ ತೆರನಾದ ನೀಲಿ ಅಥವಾ ನೀಲಿಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇವು ಕಂದುಛಾಯೆಯನ್ನು ತಳೆದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ತಿಳಿಯಾದ ಬಣ್ಣದಿಂದಿರ ಬೇಕಾದ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ನೀಲಿಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವರ್ಣ ಖನಿಜಗಳು ಸಹ ವರ್ಣಖನಿಜಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುವುದು ಈ ಶಿಲೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣ. ಹೀಗೆಯೇ ಶಿಲೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಉಂಟು. ಸಮಕಣರಚನೆಯೇ ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗೀರುರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ರೂಪಾಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳು ಹೀಗಿವೆ :

ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ : ಇದನ್ನೇ ಹಾಲೆಂಡ್ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದು. ಇದೊಂದು ಸಮಕಣ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತಳೆದಿರುವ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್. ಶಿಲೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಛಾಯೆಯ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರುಗಳು ಅಧಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ. ವರ್ಣಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಬಹು ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬಯೊಟೈಟ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದವೂ ಇರಬಹುದು. ಗಾರ್ನೆಟ್, ಜಿರ್ಕಾನ್, ಅಪಟೈಟ್, ರೂಟೈಲ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು–ಇವು ಅಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣ ಗಳಲ್ಲಿರುವುದುಂಟು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬೆಟ್ಟಗಳೋಪಾದಿ ಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟ,ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ : ಇವು ಸಹ ಸಮಕಣರಚನೆಯನ್ನು ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್, ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರುಗಳು, ಅಗೇಟ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್, ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್–ಇವೇ ಪ್ರಮುಖಘಟಕಗಳು. ವರ್ಣ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವರ್ಣ ಖನಿಜಗಳು ಸಮಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಸಹ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಡೈಕುಗಳಂತಿವೆ. ಉದಾ: ಸೇಲಮ್ ಬಳಿಯ ಷೆವರಾಯ್ ಬೆಟ್ಟ.

ಅಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ : ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಕಣವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಅಗೇಟ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳಾಗಿದ್ದು ವರ್ಣಖನಿಜಗಳ ಪರಿಮಾಣವೇ ಅಧಿಕ. ಗಾರ್ನೆಟ್ ಸಹ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡೈಕುಗಳಂತಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕಡಕೊಳ ಮತ್ತು ಕುಶಾಲನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ : ಇಲ್ಲೂ ಕಣವಿನ್ಯಾಸವೇ ಪ್ರಧಾನ. ಶಿಲೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಗೇಟ್ ಇರುವುದುಂಟು. ಆಲಿವೀನ್, ಸ್ಪಿನೆಲ್ ಅಪಟೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಇದ್ದರೂ ಗೌಣ. ಇವು ಸಹ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಡೈಕುಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ತೆಳುಪದರುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಶಿಲೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಖನಿಜಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬಹು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿನಂತೆ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ರೂಟೈಲಿನ ಎಳೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಖನಿಜ ಹಾಗೂ ಶಿಲೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ನೀಲಿ ಛಾಯೆಗೆ ಈ ರಚನೆಯೇ ಮೂಲವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಖನಿಜದ ಮೈಕ್ರೋಕ್ಲೀನ್, ಆರ್ಥೋಕ್ಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೇಜಿಯೊಕ್ಲೇಸ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಖನಿಜ ಕಣಗಳು ಪರ್ಥಿಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಪರ್ಥಿಟಿಕ್ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹೆಣಿಗೆ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಳೆದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ವರ್ಣಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದೇ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್. ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಟಲ ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಧ್ರುವೀಕೃತ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಯನಮನೋಹರವಾದ ವರ್ಣಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಣಖನಿಜವಾದ ಡಯಾಪ್ಸೈಡ್ ಬಹುಚೆಲುವಾದ ತಿಳಿಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಕಡುಹಸಿರುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಸೂಸುತ್ತವೆ. ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡಿನ ವರ್ಣವರ್ತನೆಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾಟಲವರ್ಣದ ಗಾರ್ನೆಟ್, ಆಲಿವೀನ್, ಅಪಟೈಟ್, ಜಿರ್ಕಾನ್ ಮುಂತಾದ ಗೌಣ ಖನಿಜಗಳು ಬಹುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಶಿಲೆ ದೊರೆತ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಇಡೀ ನೀಲಗಿರಿಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿ ಸು. 1813 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಬಹುತೇಕ ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಮದರಾಸಿನ ಪಲ್ಲವರಮ್, ಸೇಂಟ್ ಥಾಮಸ್ ಮೌಂಟ್ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಲಿಪುರಮ್, ಸೇಲಮ್ ಬಳಿಯ ಷೆವರಾಯ್, ಪಳನಿ, ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚಾರ್ನಕೈಟ್‌ಮಯ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ, ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಕನಕಪುರ ಸಾತನೂರು–ಹಲಗೂರು ಪ್ರಾಂತದ ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಕೊಡಗಿನ ಕುಶಾಲನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಜಯವಾಡ–ಗುಂಟೂರು, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಸ್ತರ್ ಹಾಗೂ ಬಿಹಾರದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಶಿಲಾವರ್ಗ. ಇದಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಲಂಕ, ಆಫ್ರಿಕದ ಅಂಗೋಲ, ಕಾಂಗೋ, ಕೀನ್ಯ, ನೈಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಮೇರುಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕೆನಡ, ಚೀನ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು,

ಯುರೋಪಿನ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ನಾರ್ವೆ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯದ ಸೈಬೀರಿಯ, ಯುಕ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ಕೋಲಾ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ–ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟು ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಹಾಲೆಂಡ್ ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಿಲೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ನಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೀಳಾಕಾರವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ನಾನಾ ಗಾತ್ರದ ಹಾಗೂ ಆಕಾರದ ಕಪ್ಪುಮಚ್ಚೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವು ಸಹ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಮಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯ ವರ್ಣಖನಿಜಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳು ಗೀರುವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದುಂಟು. ನೀಳಾಕೃತಿಯ ಖನಿಜಗಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆ,ಗಾಳಿಗಳ ಹಾವಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಮಾಸಲಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಚನೆ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇವು ತಮಗಿಂತ ಹಳೆಯದಾದ ನೈಸ್(ಗೀರು)ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹಾಲೆಂಡ್ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ತುಯ್ತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾದ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚಾರ್ನಕೈಟು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ–ಅಂದರೆ ಮಾತೃಶಿಲಾ ದ್ರವದ ಆರುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೂಲಶಿಲೆ–ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹಾಲೆಂಡ್ ಸೂಚಿಸಿದ. ಆತನ ಅನೇಕ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವ್ರಿಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯಾಗಿರದೆ ರೂಪಾಂತಶಿಲೆಯಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮೈಸೂರು ಭೂಶೋಧನ ಇಲಾಖೆಯ ಬಿ. ಜಯರಾಮ್ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ 1901ರಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾತನೂರು ಬಳಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದರು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದಾತ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಫ್.ಸ್ಮಿತ್, 1904ರಲ್ಲಿ. ಈತ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಲೆಗಳ ವೀಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿ ಅವುಗಳಿಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1906–1907ರಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಕೆ. ಸ್ಲೇಟರ್ ಮಳವಳ್ಳಿ–ಕನಕಪುರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸು.300 ಕಿಮೀಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ. ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಧಿಕಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ತೂರಿಬಂದ ವಿವರಗಳೂ ಇವೆ. ಬಿ.ಜಯರಾಮ್ ಅವರು ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಶೋಧನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮ್ಯಾಗ್ಮೀಯ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಜನ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿ ಒಂದೇ ಮೂಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಿಥ್ಯಾಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅದು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೂ ಚಾರ್ನಕೈಟನ್ನೇ ಹೋಲಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಕಾಣಬರದ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಿ.ಸಂಪತ್ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್‌ಅವರು ಹಾಸನ–ಕೊಡಗು ಸರಹದ್ದಿನ ಸಕಲೇಶಪುರ, ಮಂಜರಾಬಾದ್, ಅರಕಲಗೂಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಡೈಕುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳು. ಇವರೂ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳು ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವವೊಂದರ ಮ್ಯಾಗ್ಮ ಆರುವಿಕೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳೆಂಬ ಹಾಲೆಂಡ್‌ನ ವಾದವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ–ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟ, ಶಿವನಸಮುದ್ರ, ನಂಜನಗೂಡು–ಭೂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಈ ಶಿಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಧಿಕಸಿಲಿಕಾಂಶ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳಿಗೂ ನೈಸುಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮಿಲನ ಹೊಂದುವ ಅಂಶವೂ ಹೊರಪಟ್ಟಿತು. ಹಲವೆಡೆ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಶಿಲೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ತಲೆದೋರಿರುವ ಅಂಶವೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಇವಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿಯವೆನಿಸಿದ ರಾಮನಗರದ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟುಗಳು ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಜನನದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿವೆ ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳ ಜನನ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರದೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುತಳೆದಿರುವ ಹೊಸ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದರು. ಅದುವರೆಗೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಾಲೆಂಡ್‌ನ ವಾದವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಮೋದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಒಂದೇ ಶಿಲಾಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲವೆಂದೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಜನ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನ ಗುರುತಿಸಲಾಗದೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳು ನಾಡಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳ್ಳೂರು ರಾಮರಾಯರ ಪಾಲಿನದು. ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಿದ್ದು, ಇದೇ ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ತಜ್ಞರೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರೆಂಬ ಅಂಶ ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಸಿ.ಎಸ್.ಪಿಚ್ಚಮುತ್ತು ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಈ ಶಿಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನಗರದ ಗ್ರಾನೈಟಿನ ಪಾತ್ರವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಹೊಸ ಅಂಶವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೈಸ್‌ಶಿಲೆಗಳು ಚಾರ್ನಕೈಟೀಕರಣವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಇವು ಉಂಟಾದುವೆಂಬ ಹೊಸ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಸ್. ಸದಾಶಿವಯ್ಯನವರು ಮಳವಳ್ಳಿ, ಸಾತನೂರು, ಹಲಸೂರು, ಶಿವನಸಮುದ್ರ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಇವು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವೆಂದೂ ಈ ಕಾರಣ ಚಾರ್ನಕೈಟೀಕರಣಕ್ರಿಯೆ ಅಸಮಂಜಸವೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಚಾರ್ನಕೈಟನ್ನು ಕುರಿತ ಕೊನೆಯ ಮಾತು ಸಲ್ಲ. ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಮದರಾಸಿನ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಶಿಲೆ ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ಮಯಕರ. ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ ಅಧ್ಯಾಯ. (ಬಿ.ವಿ.ಜ.)

ಚಾರ್ಲಿಯರ್ ತಾಳೆ : ಆವರ್ತಾಂಕ ವಿತರಣೆಯ ಪ್ರಘಾತಗಳನ್ನು (ಮೊಮೆಂಟ್ಸ್) ಗಣಿಸುವಾಗ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳ ತಾಳೆ ನೋಡಲು ಬಳಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ. ಸೂಚಿಸಿದಾತ ಸ್ವೀಡನನ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿ.ವಿ.ಎಲ್. ಚಾರ್ಲಿಯರ್. ಈಗ ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೆಳಗಿನ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿರುವ ವಿತರಣೆಯ ಮೊದಲು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಘಾತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ.

ದತ್ತಾಂಶಗಳು		ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು						
ಚರದ ಮೌಲ್ಯ x	ಆವರ್ತಾಂಕ f	$u=\frac{x-54.5}{10}$	fu	fu^2	fu^3	fu^4	$(u+1)^4$	$f(u+1)^4$
34.5	5	–2	–10	20	–40	80	1	5
44.5	11	–1	–11	11	–11	11	0	0
54.5	18	0	0	0	0	0	1	18
64.5	12	1	12	12	12	12	16	192
74.5	9	2	18	36	72	144	81	729
ಮೊತ್ತಗಳು	55	–	9	79	33	247	–	944

ಚಾರ್ಲಿಯರ್ ತಾಳೆ ಒಂದು ನಿತ್ಯಸಮೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ: $\Sigma f(u+1)^4 \equiv \Sigma fu^4+4\Sigma fu^3+6\Sigma fu^2+4\Sigma fu+\Sigma f$. ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿರುವ ದತ್ತಾಂಶಗಳಿಗೆ $\Sigma f(u+1)^4=944$; ನಿತ್ಯಸಮೀಕರಣದ ಬಲಬದಿಯ ಪದಗಳ ಮೊತ್ತ $247+4(33)+6(79)+4(9)+55$. ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದಾಗ ಇದು ಕೂಡ 944. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು ಚಾರ್ಲಿಯರ್ ತಾಳೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಪ್ರಘಾತಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುವಾಗ ಇದೇ ರೀತಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ನಿತ್ಯಸಮೀಕರಣಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂತಿವೆ:

$$\Sigma f(u+1)\equiv \Sigma fu+\Sigma f$$

$$\Sigma f(u+1)^2\equiv \Sigma fu^2+2\Sigma fu+\Sigma f$$

$$\Sigma f(u+1)^3\equiv \Sigma fu^3+3\Sigma fu^2+\Sigma fu+\Sigma f$$

ಇನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ದರ್ಜೆಯ ಪ್ರಘಾತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಅನುರೂಪವಾದ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ನಿತ್ಯಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಳಸುವ ನಿತ್ಯಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಬದಿಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ

ದೋಷಗಳು ನುಸುಳಿಕೊಂಡರೆ ಅವುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಚಾರ್ಲಿಯರ್ ತಾಳೆ ಸೂಚಿಸಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತಾಳೆ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಖಾತರಿಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೋಷಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿರುವುದು ಅಪರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ತಾಳೆ ಸರಿಹೊಂದಿದಾಗ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು ಸರಿಯಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಂಬಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಭರವಸೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ತಾಳೆ ಸರಿಹೊಂದದಿರುವಾಗ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ದೋಷ ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಖಚಿತ. ಆವರ್ತಾಂಕ ವಿತರಣೆಯ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದು ಗಣಕಯಂತ್ರಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಘಾತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಾಳೆಯ ಬಳಕೆ ಹಿತ. (ಎಂ.ವಿ.ಜಿ.; ಎಸ್.ಟಿ.)

ಗ್ರಾಮ್ –ಚಾರ್ಲಿಯರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು. 1 A ತರಹದ ಶ್ರೇಣಿ; ಯಾವುದೇ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರ x ನ ವಿತರಣೆಯ ಆವರ್ತಾಂಕ ಉತ್ಪನ್ನ $f(x)$ನ್ನು, ಮೊದಲ ಪದ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಆವರ್ತಾಂಕ ಉತ್ಪನ್ನ $\phi(x)=\left(1/\sqrt{2\pi}\right)\times\exp(-x^2/2)$ ಆಗಿರುವಂತೆ, ಉಳಿದವು $\phi(x)$ನ ಅನುಕ್ರಮ ಅವಕಲನಾಂಕಗಳಿಗೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿದ್ದು, ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿರುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ಒಂದು ಯತ್ನ ;

$$f(x)=C_0\phi(x)+C_0\phi'(x)+\dots\dots\dots+C_n\phi(n)(x)+\dots\dots$$

x ಶಿಷ್ಟೀಕೃತರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಮಧ್ಯಕ 0, ಚಲನೀಯ 1. ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಘಾತಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ α_3, α_4 ಮತ್ತು $\gamma_1=\alpha_3$, $\gamma_2=\alpha_4-3$ ಎಂದಿರಲಿ. ಆಗ $C_0=1.\ C_1=C_2=0, C_3=-\gamma_1/6, C_4=\gamma_2/24$ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸ್ವೀಡನಿನ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಜೆ.ಪಿ. ಗ್ರಾಮ್ (1883) ಮತ್ತು ಸಿ. ವಿ. ಎಲ್ ಚಾರ್ಲಿಯರ್ (1905) ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಆ ಅಂಕಿತ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅನಂತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೊಕಲ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಚಿಸಿ ಬಳಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅನುಕ್ರಮ ಪದಗಳು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಳಿಮುಖ–ವಾಗಿರಲೇಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ $f(x)$ಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರ ಅಂದಾಜನ್ನು ಕೊಡದಿರಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಜ್‌ವರ್ತ್ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಪರ್ಯಾಯರೂಪದ A ತರಹದ ಶ್ರೇಣಿ

$$f(x)=\phi(x)-\frac{\gamma_1}{3!}\phi^{(3)}(x)+\left[\frac{\gamma_2}{4!}\phi^{(4)}(x)+\frac{10\gamma_1{}^2}{6!}\phi^{(6)}(x)\right]$$

ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ತೃಪ್ತಿಕರ : ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಡೆಗಣಿಸಿದ ಇದರ ಮೊದಲ ಪದ ಮತ್ತು ಶೇಷಪದಗಳು ಸಮದರ್ಜೆಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2 B ತರಹದ ಶ್ರೇಣಿ : ಪ್ರಾಚಲ λಆಗಿರುವ ಪ್ವಾಸಾಂವ್ ಚರದ ಆವರ್ತಾಂಕ ಉತ್ಪನ್ನ $f(x)=\exp(-\lambda).\lambda^x/x!$ನ λ ವನ್ನು ಕುರಿತ ಅವಕಲನಾಂಕಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ವಿರತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧೀಕರಿಸಲು ಚಾರ್ಲಿಯರ್ 1905ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಗಣಿತೀಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿದ್ದರೂ ಇದರ ಬಳಕೆಗೆ ಹಲವು ಅಡಚಣೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಅಪರೂಪ.

3 *C* ತರಹದ ಶ್ರೇಣಿ : *A* ತರಹದ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಋಣ ಆವರ್ತಾಂಕಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಚಾರ್ಲಿಯರ್ 1928ರಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿದ. $f(x)$ನ್ನು ಇದು, $f(x)=exp\left[\sum_r \gamma_r H_r(x)\right]$, [Hr($x$) ಬಹುಪದಿಗಳು, γrಪ್ರಘಾತಗಳು] ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಅನುಭವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬಳಕೆಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

(ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ದೊರೆಗಳು) : ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡನ್ನಾಳಿದ ದೊರೆಗಳು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ 1 : 1600–1649. ಸ್ಟೂವರ್ಟ್ ಮನೆತನದ ಎರಡನೆಯ ದೊರೆ. ಈತ 1ನೆಯ ಜೇಮ್ಸನ (ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ 6ನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್) ಮಗನಾಗಿ 1600ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. 1616ರಲ್ಲಿ ವೇಲ್ಸ್ ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿ ಅಭಿಷಿಕ್ತನಾದ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಟ್ಟವೇರುವ ಮೊದಲು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಸ್ಪೇನಿನ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ವರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದೊಂದೇ ಈತನ ಆ ಕಾಲದ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಕಾರ್ಯ. ಈ ಯಾತ್ರೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಂದೆಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಿದ. ಮುಂದೆ 1624ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಹೆನ್ರಿಯೆಟ್ಟ ಮರೀಯಳನ್ನು ವರಿಸಲು ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. 1625ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. 1625ರಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್‌ನ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಯೂರಿಟನರೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ದೊರೆ

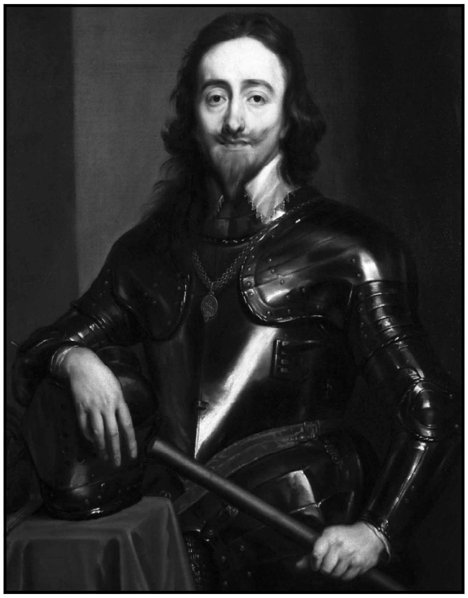

ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ವರಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸ್ಪೇನ್ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧದ ಕುರಿತು ತಮಗೆ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅವರು ಕ್ರುದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜನಿಗೆ ಟನ್ನೇಜ್ ಮತ್ತು ಪೌಂಡೇಜ್ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು (ಸುಂಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ) ನೀಡಲು ಅವರು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. 1626ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕರೆದ ಎರಡನೆಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕ್ರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಪೇನಿನೊಡನೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಡಿಸ್‌ನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಲಾದ ನೌಕಾಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಸೋಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾರಣವೆನ್ನಲಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆಪಾದನೆಗಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ದೊರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ 30 ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ (1618–48) ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಧರ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ್ತು ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧವದು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಹಣದ ತೊಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬಲವಂತದ ಸಾಲ ವಿಧಿಸಿದ. ಇದು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವೆಂದು ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳು ತೀರ್ಪಿತ್ತರು. ದೊರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನನ್ನೇ ವಜಾ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದ 70 ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನೈಟ್‌ಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಸ್ಪೇನ್ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ತನ್ನ ಭಾವ ಫ್ರೆಡರಿಕ್‌ಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಉತ್ಸುಕನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಆತ 1628ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದ. ದೊರೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ ಕೂಡಲೇ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಹಕ್ಕುಗಳ ಮನವಿಯಲ್ಲಿ (ಪೆಟಿಷನ್ ಆಫ್ ರೈಟ್ಸ್) ತನ್ನ ದೂರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿತು. ಈ ಮನವಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಲು ದೊರೆ ಇಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಖಾಸಗಿ ವಿಧೇಯಕದಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಇದು ಮ್ಯಾಗ್ನಕಾರ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಾರಗಳ ಪುನರ್ಘೋಷಣೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಾದೊಡನೆ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮನನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ವಜಾ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದಾಗ ದೊರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಮುಂದೂಡಿದ. ಅನಂತರ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ.

1629ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಕರೆದ. ಟನ್ನೇಜ್ ಮತ್ತು ಪೌಂಡೇಜನ್ನು ದೊರೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ವಿರೋಧಿಸಿತು. ಅವನು ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಆಪಾದನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ. ಅವನ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿತು. ದೊರೆ ಆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನೂ ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದ. ಅದು ಸಭಾಪತಿಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅವನ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಮೂರು ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಈ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಹಕ್ಕುಗಳ ಮನವಿಯ ಸಿಂಧುತ್ವವನ್ನು ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿತು. ದೇಶದ ಧರ್ಮವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುವವನು ದೇಶದ ಶತ್ರು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ನಿರ್ಣಯ.

ಮುಂದೆ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1629–40) ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ, ಅದನ್ನು ಕರೆಯದೆ ಆಳಿದ. ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಪೀಡಕ ಪ್ರಭುತ್ವ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಗ ಅಂಥ ದುರಾಡಳಿತವೇನೂ ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಪಥದಲ್ಲಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ 1630ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಕೌಲುಗಳಾದುವು. ಪ್ಯೂರಿಟನ್ನರೂ ಕೆಥೊಲಿಕರೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಮ್ಯಾಸಚೂಸೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮೇರಿಲ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವಿದೇಶಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ 1638ರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ಸಂಭವಿಸಿತು. ದೊರೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಕಾಚ್ ಜನ ಮಾಡಿದ ಬಿಷಪ್‌ಗಳ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ (1639, 1640) ದೊರೆಗೆ ಸೋಲಾಗಿ ಆತ ಕದನವಿರಾಮಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಧನಸಹಾಯ ಕೇಳಲು 1640ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಕರೆದ. ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾದ ಈ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ರಾಜ 12 ಬಗೆಯ ಕರಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದ. ಜನರ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಜಾನ್ ಪಿಮ್ ಎಂಬ ನಾಯಕ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಜೊತೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಆರಂಭಿಸುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ದೊರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಷಿಪ್ ಮನಿ ಎಂಬ, ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಕರದ ಸ್ವೀಕರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಜೊತೆ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಸೋಲನ್ನುಂಡ. ತಿರುಗಿ ನವೆಂಬರ್ 1640ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಕರೆದ ದೀರ್ಘ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಎಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಷಿಪ್ ಮನಿಯ ವಸೂಲಿಯನ್ನು ಅದು ಖಂಡಿಸಿತು. ದೊರೆಯ ಧರ್ಮನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸ್ಟ್ರಾಫರ್ಡನ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ ಮುಂದಿಟ್ಟಿತು. ಸ್ಟ್ರಾಫರ್ಡ್ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ. ಅವನ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಲುವು ದೊರಕದೆನಿಸಿದಾಗ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಸರ್ವನಾಶದ ಮಸೂದೆಗೆ (ಬಿಲ್ ಆಫ್ ಅಟೆಯ್ಂಡರ್) ಮಂಜೂರಾತಿ ನೀಡಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಸದ್ಯದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ನಿರ್ಣಯದ ವಿನಾ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗಲಾರದು ಎಂಬ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿ ದೊರೆಯ ಸಹಿಗಾಗಿ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿತು. ದೊರೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದ. ಸ್ಟ್ರಾಫರ್ಡ್ ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ.

1641ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ ಮತ್ತೆ ಸೇರಿ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಟ್ಟವೇರಿ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಅದುವರೆಗಿನ ಅವನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ರೆಮಾನ್‌ಸ್ಟ್ರನ್ಸ್ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು 159 ಪರ, 148 ವಿರುದ್ಧ ಮತಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವಾಯಿತು. ದೊರೆ ತನ್ನ ಸೇನಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಕೇಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಣಿಯನ್ನೂ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಪಡಿಸುವುದು ಅದರ ಯೋಜನೆ. ಇದನ್ನರಿತ ದೊರೆ, ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನೇ ಬಂಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಬಂದ. ಆದರೆ ಆ ಸದಸ್ಯರು ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯಾಯಿತು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಸೇನೆಗಳು ದೊರೆಯ ಪಡೆಗಳನ್ನು ಹಲವು ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದುವು. 1649ರಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ವಿಶೇಷ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದು ಅವನನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ, 1649 ಜನವರಿ 27ರಂದು ಅವನಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿತು. ದೊರೆಯನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾರದೆಂದು ವಾದಿಸಿದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ತಾನೊಬ್ಬ ಹುತಾತ್ಮನೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದ. ಕುಳ್ಳನಾಗಿದ್ದ, ಕೊಂಚ ಉಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಆರಾಧಕನಾಗಿದ್ದ. ವ್ಯಾನ್ ಡೈಕ್, ರೂಬೆನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಆತ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದ. ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯಲ್ಲೂ ಬೇಟೆಗಳಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II: 1630–85. ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ದೊರೆ (1660–85). 1ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ಮಗ. ಈತ ಬ್ರಿಟನಿನ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು, ರಕ್ಷಕ ಶಾಸನ (ಪ್ರೊಟೆಕ್ಟೊರೇಟ್) ಕೊನೆಗೊಂಡು ರಾಜತ್ವ ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ 1660ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ತಂದೆ 1ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತ ದೇಶತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿ 1646ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ. ತಂದೆಯ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಇವನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಮನವಿಗಳೂ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇವನನ್ನು ರಾಜಪಕ್ಷದವರು ದೊರೆಯೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರಾದರೂ ಇವನು ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದ. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯೆಂದು ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಆಲಿವರ್ ಕ್ರಾಮ್ವೆಲ್ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೂ ಜಗಳವಾಡಿದ. ಕ್ರಾಮ್ವೆಲನ ರಾಜ ತಂತ್ರಕುಶಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಪೇನಿನ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತ. ಕ್ರಾಮ್ವೆಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಇವನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ಆಳಬೇಕೆಂದು ಆಮಂತ್ರಿಸಿತು. ಮೇ 1660ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊರೆಯೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಏಪ್ರಿಲ್ 1661ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆಯಾಯಿತು. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಕ್ಯಾದರಿನ್ ಬ್ರಗಾಂಜಳನ್ನು ಈತ ವರಿಸಿದ. 3 ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳ ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮುಂಬೈ, ಟಾಂಜಿಯರ್‌ಗಳು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಬಂದವು. ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಹೈಡನನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ತನ್ನ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಕ್ಲ್ಯಾರೆಂಡನನ ಅರ್ಲ್ ಆಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಆದರೆ ರಾಜನಿಗೂ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೂ ನಡುವೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ತೀವ್ರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದುವು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಇನ್ನೆಲ್ಲ ಪಂಥಗಳನ್ನೂ ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ವಿಚಾರ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು 1662ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1673ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಆಂಗ್ಲಿಕನರಲ್ಲದವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿತು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ 1665ರಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಂಡಿನ ವಿರುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿ ಸೋಲನ್ನುಂಡಿತು. ಡಚ್ ನೌಕಾದಳ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಲಂಡನ್ನಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿತು. ಈ ಸೋಲಿಗಾಗಿ ರಾಜನನ್ನು ಆತನ ಸೋದರನೂ ಬ್ರಿಟನಿನ ನೌಕಾ ಸೇನಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಜೇಮ್ಸ್‌ನನ್ನೂ ಟೀಕಿಸಲಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ಲೇಗ್ ಪಿಡುಗು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸತ್ತರು. ಮರುವರ್ಷ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭಾರಿ ಬೆಂಕಿ ಆಕಸ್ಮಿಕದಿಂದಾಗಿ ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ಸ್ ಕಥೀಡ್ರಲೂ ಸೇರಿ ಲಂಡನ್ನಿನ ಬಹುಭಾಗ ನಾಶವಾಯಿತು. ಜನ ತೀರ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡರು. ಡಚ್ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದಾಗ ಕ್ಲ್ಯಾರೆಂಡನನನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ರಾಜ 1670ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವೈರಿಯಾದ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆ 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಜೊತೆ ಡೋವರ್ ಗುಪ್ತ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈ ಕೌಲಿನಂತೆ ಕೆಥೊಲಿಕರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಲು ರಾಜ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ; ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಿದೇಶ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದ. ಲೂಯಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಲು ಮುಂದಾದ. ಇದರಿಂದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದೇಶಘಾತಕ ಒಪ್ಪಂದವೇ 2ನೆಯ ಜೇಮ್ಸನ ಕಾಲದ ಅಪಾಯಕರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಒಬ್ಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 1772ರಲ್ಲಿ ಲೂಯಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಹಾಲೆಂಡಿನ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಜನ ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಡೋವರ್ ಕೌಲಿನ ಗೌಪ್ಯ ಶೀಘ್ರವೇ ಬಯಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಪಕ್ಷದವರು ರಾಜನ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆದ್ದರು. ಕೆಥೊಲಿಕರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡುವ ರಾಜನ ಯತ್ನವನ್ನು ಅವರು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿದರು. ಕೆಥೊಲಿಕರ ವಿರುದ್ಧ ಅಪಪ್ರಚಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಲಂಡನ್ನಿನ ಅಗ್ನಿಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಕೆಥೊಲಿಕರೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾರಂಭವಾಯಿತು.

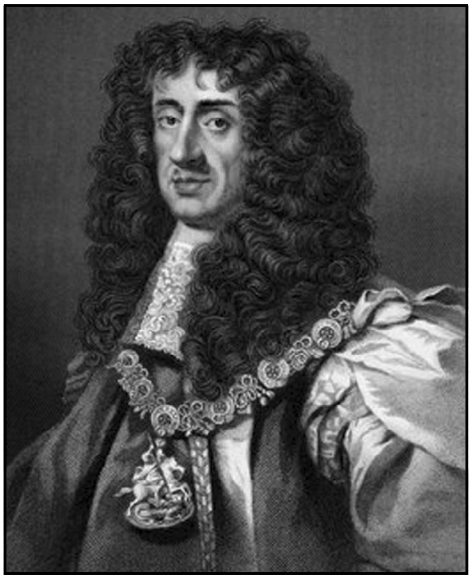

ಟೀಟಸ್ ಓಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಆಂಗ್ಲಿಕನ್ ಪಾದ್ರಿ ಪೋಪನ ಪಿತೂರಿ ಎಂಬ ವದಂತಿಯೊಂದನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ. ರಾಜನನ್ನೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಜೆಸುಯಿಟರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಕೆಥೊಲಿಕರು (ಪೋಪನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು)ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಆಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಸೋದರನೂ ಸಿಂಹಾಸನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಕೆಥೊಲಿಕನೂ ಆದ ಜೇಮ್ಸನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ಲೂಷನ್ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. 1679ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ಈ ಮಸೂದೆ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಜೂರಾದರೂ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಮಸೂದೆಯ ಸಮರ್ಥಕರನ್ನು ವಿಗ್‌ಗಳೆಂದೂ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಟೋರಿಗಳೆಂದೂ ಹೀಗಳೆಯಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಮುಂದಿನ ಪಕ್ಷಪದ್ಧತಿಗೆ ತಳಹದಿ. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದ (1681). ತನ್ನ ಜೀವನದ ಉಳಿದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಆಳಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲೂಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಪಡೆದ. ಈ ನಡುವೆ ಪೋಪನ ಪಿತೂರಿ ಕಟ್ಟುಕತೆಯೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿ ವಿಗ್ ಪಕ್ಷದವರು ಗೌರವ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ರಾಜನ ಪರವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕಾಭಿಪ್ರಾಯ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. 1685ರಲ್ಲಿ ಆತ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಸೋದರ ಜೇಮ್ಸ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಸ್ವಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವನ ಉಪಪತ್ನಿಯರ ಮೂಲಕ ಅವನಿಗೆ 14 ಜನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಎತ್ತರದ ಆಕಾರದ, ಸುಂದರನಾದ ಮತ್ತು ವಿನೋದಪರನಾದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಿಲಕ್ಷಣ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸ್ಟುವರ್ಟ್ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೇ ಈತ ಸಮರ್ಥನಾದವನು. ಟ್ಯೂಡರ್ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ (1662). ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪನೆಗಳು ಭರದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದುವು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ನೇಪಲ್ಸ್, ಸಿಸಿಲಿ ದೊರೆಗಳು): ಚಾರ್ಲ್ಸ್ I : 1265–85ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿಗಳ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 8ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಮಗ; 9ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ತಮ್ಮ. ಜನನ 1226. ಅಂಜುವಿನ ಕೌಂಟ್ ಆಗಿದ್ದ ಈತ 1248ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೋದರನ ಜೊತೆ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಇವನೂ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದ. ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ 1257ರಲ್ಲಿ ಮರ್ಸಾಯನ್ನು ಗೆದ್ದಾಗ ಇವನಿಗೆ ಖ್ಯಾತಿ ಬಂತು. ಪೋಪ್ 4ನೆಯ ಕ್ಲೆಮೆಂಟನ ಆಮಂತ್ರಣದಂತೆ ಈತ ನೇಪಲ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ಹಾಹೆನ್‌ಸ್ಟಾಫೆನ್ ಮನೆತನದ ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ 1265ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸಿನ ದೊರೆಯಾದ. ಪೋಪನ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಯುರೋಪಿನ ಆಗಿನ ಪ್ರಭಾವಿ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಒಬ್ಬ. ಆದರೆ ಈತ ಕ್ರೂರಿ. 1282ರಲ್ಲಿ ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವಾಯಿತು; ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಮೊದಲೇ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡ. ನೇಪಲ್ಸಿನಿಂದ ಸಿಸಿಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿತ್ತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II : ನೇಪಲ್ಸಿನ–ಮತ್ತು ನಾಮಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಿಸಿಲಿಯ–ದೊರೆ (1289–1309). ಜನನ 1250. 1ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಮಗ. 1284ರಲ್ಲಿ ಸಿಸಿಲಿಯ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತನಾದ. 1288ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಪೋಪ್ 5ನೆಯ ಮಾರ್ಟಿನ್ 1289ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ನೇಪಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಸಿಲಿಗಳ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದ. ಪೋಪನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಸಿಸಿಲಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಈತ ಮಾಡಿದ ಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದುವು. 1302ರಲ್ಲಿ ಸಿಸಿಲಿಯ ಮೇಲೆ ಆರಗಾನ್ ಮನೆತನದವರ ಹಕ್ಕನ್ನು ಈತ 1302ರಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗ ರಾಬರ್ಟನಿಗೆ ನೇಪಲ್ಸಿನ ದೊರೆಯ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಗಳು) : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ I : ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II. (ನೋಡಿ– ಚಾರ್ಲ್ಸ್–(ಪವಿತ್ರ–ರೋಮನ್–ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು).

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II: ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ III. (ನೋಡಿ– ಚಾರ್ಲ್ಸ್–(ಪವಿತ್ರ–ರೋಮನ್–ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು).

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ III : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದಿ ಸಿಂಪಲ್ ಎಂದು ಇವನ ಹೆಸರು. 893–923ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಮರಣೋತ್ತರ ಪುತ್ರ. ಜನನ 879. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ದಿ ಫ್ಯಾಟ್) ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಂಡಾಗ (887) ಈತ ತೀರ ಎಳೆಯವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಆಡೊನ ಆಡಳಿತ ನಡೆದಾಗ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರು ರೇಮ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದರು. ಸಮ್ರಾಟ ಆರ್ನೆಲ್ಫನ ಬೆಂಬಲವೂ ಈತನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆಡೊ ಇವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. 898ರಲ್ಲಿ ಆಡೊ ಸತ್ತಾಗ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈತ ದೊರೆಯಾದ. ನಾರ್ಮನರ ಜೊತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದು ಇವನ ಹಿರಿಯ ಸಾಧನೆ. (911). 922ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು ರಾಬರ್ಟನನ್ನು ದೊರೆಯಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಅವನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದನಾದರೂ ಅನಂತರ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕ. ಬಂಧನದಲ್ಲೇ ಆತ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ IV : 1322–28ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಈತನಿಗೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದಿ ಫೇರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದೊರೆ 4ನೆಯ ಫಿಲಿಪನ ಮೂರನೆಯ ಮಗ. 1322ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣ 5ನೆಯ ಫಿಲಿಪ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಹಕ್ಕನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. 1324 ರಿಂದ 27ರವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಜೊತೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದೊರೆಯ ಜಹಗೀರಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡ. 1328ರಲ್ಲಿ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಕಪೇಷಿಯನ್ ವಂಶದ ನೇರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರದ ಕೊನೆಯಾಯಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ V : 1364–80ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ಸಮರ್ಥ. ದೊರೆ 2ನೆಯ ಜಾನನ ಮಗ. 1337ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ 1356ರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರು ಜಾನನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಒಯ್ದಾಗ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಈತ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನೊಬೆಲ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ನಾಯಕರಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇವನ ತಂದೆಯ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದು, ಅವನಿಂದ ಬಂಧಿತನಾಗಿದ್ದ ನವಾರ್‌ನ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಅನ್ಯ ನಾಯಕರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಅವನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಮಾಡಿದ್ದ. ಎಸ್ಟೇಟ್ಸ್–ಜನರಲ್ 1358ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಕರ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಿ, ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಇದ್ದ ಹಣದ ಅಡಚಣೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿತು. ಜಾನ್ 1359ರಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಎಸ್ಟೇಟ್ಸ್–ಜನರಲ್ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿತಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಿ ಹಣ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತು. 1359 ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 3ನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. ಮುಂದೆ 1360ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಒತ್ತೆ ಹಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. 1360ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನಾದ ಜಾನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಮರಳಿ 1364ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆಯಾಯಿತು. 1371ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನದು ಮೇಲುಗೈಯಾಯಿತು. ಗಾರೊನ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. 1380ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ಐದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಟ್ಟಣಗಳಷ್ಟೇ ಅವರ ವಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುವು.

ಚಾರಿತ್ರ್ಯವಂತನೂ ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತದವನೂ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯವನೂ ಆದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಲಹೆಗಾರರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ. ಆಡಳಿತ, ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಿದ. ಆತನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ಆತ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ VI : 1380–1422ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದವ. ಐದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಮಗ. 1368ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇನ್ನೂ ಎಳೆಯನಾಗಿದ್ದ. ರಾಜನ ಸಂಬಂಧಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಗಣ್ಯ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅನೇಕ ನಗರಗಳು ಭಾರಿ ಕರಭಾರದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಂಡೆದ್ದುವು. ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸಿನ ನಗರಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ನೆರವು ಕಳುಹಿಸಿತು. 1392ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತು. ಬರ್ಗಂಡಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಲಿಯನ್ಸಿನ ಡ್ಯೂಕರ ನಡುವಣ ಈರ್ಷೆಯು ಅಂತಃಕಲಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಬರ್ಗಂಡಿಯ ಡ್ಯೂಕನಾದ ಜಾನ್ ಈ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನೆರವು ಕೇಳಿದ. 1407ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಲಿಯನ್ಸ್ ಡ್ಯೂಕನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಅರ್ಮಾನ್ಯಾಕ್ ಎಂಬ ಪಕ್ಷ ಕಟ್ಟಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 5ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. ಎಜಿನ್‌ಕೋರ್ಟ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಇಬ್ಬರು ಹಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳು ತೀರಿಕೊಂಡರು (1415). ಬರ್ಗಂಡಿಯವರು ರಾಜನ ಮಿತ್ರರಾದ ಅರ್ಮಾನ್ಯಾಕ್ ಪಕ್ಷದವರ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರಾಣಿ ಇಸಬೆಲ್ಲಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ 1418ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು. 5ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ನಾರ್ಮಂಡಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದ. 1420ರಲ್ಲಿ ರಾಣಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಟ್ರೂವ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹೆನ್ರಿಯನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಕನೆಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದಳು. ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಹುಚ್ಚು ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹುಚ್ಚ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಂದೇ ಇವನಿಗೆ ಹೆಸರಾಯಿತು. 1422ರಲ್ಲಿ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ VII : 1422–61ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆರನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಐದನೆಯ ಮಗ. 1403ರಲ್ಲಿ ಜನನ. 1416ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ 1418ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಕನಾಗಿಯೂ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. 1420ರ ಟ್ರೂವ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಅವನು ಪಟ್ಟದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ಲ್ವಾರ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಈತ ಬೂರ್ಜ್ ನಗರದ ದೊರೆಯೆಂದೇ ಹೆಸರು ಹೊಂದಿದ್ದ. ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಲಹಗಳಿಂದಾಗಿ ಈತ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಬೆಡ್‍ಫರ್ಡ್ ಡ್ಯೂಕ್ ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿ ಆರ್ಲಿಯಯನ್ಸನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಾಗ ಜೋನ್ (ಆಫ್ ಆರ್ಕ್) ಎಂಬ ದೇಶಭಕ್ತೆ ನಗರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಳು (1428). ಮುಂದೆ ಅದೇ ವರ್ಷ ರೀಮ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‍ಗೆ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆಯಾಯಿತು. 1435ರಲ್ಲಿ ಬೆಡ್‍ಫರ್ಡ್ ಡ್ಯೂಕ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಚಾರ್ಲ್ಸನೊಂದಿಗೆ ಬರ್ಗಂಡಿಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. 1436ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ವಶವಾಯಿತು. ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ತರಲು ಯತ್ನಗಳಾದುವು. ಆದರೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರಾಜವಂಶದವರೂ ರಾಜಪುತ್ರ ಲೂಯಿಯೂ ಬಂಡಾಯದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು (1440). ಆದರೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಕೆಲವು ನಾಯಕರನ್ನು ದಾನನೀತಿಯಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. 1444ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಅಟ್ಟಿದ. ಕ್ಯಾಲೆ ಪಟ್ಟಣವೊಂದೇ ಅದರ ವಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. 1446ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರ ಲೂಯಿ ಮತ್ತೆ ಬಂಡೆದ್ದು ಡಾಫಿನಾದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನಂತೆ ಇರತೊಡಗಿದ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಾವಿನ ತನಕ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಲೂಯಿ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಅಟ್ಟಿದ್ದು ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಹಿರಿಯ ಸಾಧನೆ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ VIII : 1483–98ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಮಗ. 1470ರಲ್ಲಿ ಜನನ. ಇವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕೇವಲ ಬಾಲಕ ಈತ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಇವನ ಸೋದರಿ ಆನ್ ಇವನ ಅಧಿಕಾರ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಳು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಆ್ಯನಳೊಂದಿಗೆ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಮದುವೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಕಾನ್‍ಸ್ಟ್ಯಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗಬೇಕೆಂದು ಕನಸು ಕಂಡ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಆರಗಾನ್‍ಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಘಾತಕವೆನಿಸುವ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು (1494) ಇಟಲಿಯ ನೇಪಲ್ಸ್‍ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಹಾತೊರೆದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ (1495). ನೇಪಲ್ಸಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದಂಡೆಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿತು. ಈತ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಮರಳಿ ಮತ್ತೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ IX : 1560–74ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಮಗ. ಜನನ 1550. ತನ್ನ ಅಣ್ಣ 2ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ 1560ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಈತನನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಕ್ಷಯ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಪೀಡಿಸಿದುವು. ಇವನ ತಾಯಿ ಕ್ಯಾದರಿನ್ ಮೆಡಿಚಿ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡಳು. ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಮ್ರಾಟ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ಮಗಳು ಎಲಿಜ಼ಬೆತಳನ್ನು ಇವನು ವರಿಸಿದ (1570). ಬಾರ್ತೊಲೋಮ್ಯೂ ದಿನದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಉಗುನಾಟ್‍ಗಳ ಭಾರಿ ಕೊಲೆಗೆ (1572) ಇವನ ತಾಯಿ ಕಾರಣಳಾದಳು. ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಸ್ಥೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೇಟೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಅಭಿರುಚಿಯಿತ್ತು. ವಿವಾಹಿತ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ X : ಇವನು 1824–30ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. 15ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಮೊಮ್ಮಗ. ಜನನ 1757ರಲ್ಲಿ. ಈತ ಆರ್ಟ್ವಾದ ಕೌಂಟ್ ಆಗಿದ್ದ. ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಕ್ರಾಂತಿಯಾದಾಗ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟರಾದ ಶ್ರೀಮಂತರೊಂದಿಗೆ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ರಾಜಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲಗಳಿಸಲು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿದ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಪತನಾನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಮರಳಿ, ತನ್ನ ಸೋದರ 18ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ರಾಜಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ; ಲೂಯಿಯ ನಿಧನಾನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನೇರಿದನಾದರೂ ಶೀಘ್ರವೇ ಇವನ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. 1789ರ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆಯಲೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಆಳಲು ಯತ್ನಿಸಿ, 1830 ಜುಲೈ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಪದಚ್ಯುತನಾದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿ 1836ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಈತ ಬೂರ್ಬೊ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು) : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ I : ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ನೋಡಿ– ಷಾರ್ಲ್‍ಮನ್.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II : ಷಾರ್ಲ್‍ಮೇನ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಒಡೆದಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜನಾಗಿ (843–77), ತನ್ನ ಆಡಳಿತದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದವ (875–77). ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದ ಬಾಲ್ಡ್ (ಬೋಳ ಚಾರ್ಲ್ಸ್) ಎಂದು ಪರಿಚಿತ. ಷಾರ್ಲ್‍ಮೇನನ ಮಗ 1ನೆಯ ಲೂಯಿಗೆ ಅವರ ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಜುಡಿತಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ (823). ಈತನಿಗೆ ತಂದೆಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ನೀಡುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸೋದರರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ವೆರ್ಡನ್ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ (843) ಈತ ಪಶ್ಚಿಮ ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆಯಾದ. 864ರ ವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಂಗಡದವರ ಬಂಡಾಯ, ನಾರ್ಮನ್ ವೈಕಿಂಗ್‍ಗಳ ಸತತ ದಾಳಿ–ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಕಟಗಳು. ಅಕ್ವಿಟೇನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವೈಕಿಂಗ್‍ಗಳ ದಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಗ ಚಾರ್ಲ್ಸನನ್ನು ರಾಜನಾಗಿ ಮಾಡಿದ (855). 856ರ ಅನಂತರ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಶ್ರೀಮಂತರೇ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಈತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದ. ಚರ್ಚ್ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚು ಹಳೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಪುನಃಪ್ರತಿ, ಶಾಲೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಗಾಢ ಅಭ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತ್ತು. 875ರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಟ 2ನೆಯ ಲೂಯಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಪೋಪ್ 8ನೆಯ ಜಾನ್ ಈತನಿಗೆ ಸಾಮ್ರಾಟ ಪದವಿ ನೀಡಿ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಲೂಯಿಗೆ ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು(879).

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ III : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಫ್ಯಾಟ್ (ಬೊಜ್ಜ ಚಾರ್ಲ್ಸ್) ಎಂದು ಪರಿಚಿತನಾದ ಈತ 881–88ರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಷಾರ್ಲ್‍ಮೇನನ ಮೊಮ್ಮಗ ಲೂಯಿ ಜರ್ಮನನ ಮಗ (839). 876ರಿಂದ ಸ್ವಾಬಿಯದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದು, 879ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ರಾಜನಾದ. 881ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನ ಸಾಮ್ರಾಟನೂ, 882ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸನೂ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡ ಈತನಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆ ಕಾರ್ಲೊಮನ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ (884) ಷಾರ್ಲ್‍ಮೇನನ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ (ಬರ್ಗಂಡಿ ವಿನಾ) ಒಡೆತನ ಬಂತು. ವೈಕಿಂಗ್‍ಗಳ ದಾಳಿಯನ್ನು ಇವನು ಎದುರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಣ ತೆತ್ತು ಅವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈತನಿಗೆ ಅಪಸ್ಮಾರ ರೋಗ ಇದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಅದು ಒಡೆದುಹೋಯಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ IV : 1316–78. ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಟ ಹಾಗೂ ಬೊಹೀಮಿಯದ ದೊರೆ. ಬೋಹೀಮಿಯದ ದೊರೆ ಜಾನ್ ಆಫ್ ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗನ ಮಗ, ಮೊದಲು ಇವನಿಗೆ ವೆನ್ಸೆಸ್ಲಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1323ರಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಯೂ ಆಗಿದ್ದ 4ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 6ನೆಯ ಫಿಲಿಪನ ಸೋದರಿಯನ್ನು ಈತ 1324ರಲ್ಲಿ ವರಿಸಿದ. 1333ರಲ್ಲಿ ಮೊರೇವಿಯದ ಮಾರ್ಗ್ರೇವ್‍ಗೂ 1346ರಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೂ ರಾಜನಾದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ರೆನ್ಸ್‍ನಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಟನೆಂದು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಇವನ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಯಾದ್ದು 1355ರಲ್ಲಿ. ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ನಿಬಂಧಿಸುವ ಏಳು ಜನ ಆಯ್ಕೆದಾರರನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಗೋಲ್ಡನ್ ಬುಲ್ ಎಂಬ ಸ್ವರ್ಣಮುದ್ರಾಂಕಿತ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದು ಇವನ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾದ ಕೆಲಸ (1356). ತನ್ನ ಬೊಹೀಮಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಪ್ಪರ್ ಪ್ಯೊಟಿನೇಟಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು 1355ರಲ್ಲಿ ಈತ ಖರೀದಿ ಮಾಡಿದ. ವಿಟ್ಟೆಲ್ಸ್ ಬಾಕ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‍ಬರ್ಗ್ ಮನೆತನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಈತನ ಮಗ ವೆನ್ಸೆಸ್ಲಸ್ ಬ್ರಾಂಡೆನ್‍ಬರ್ಗಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು (1373). ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಮೂರನೆಯ ಮದುವೆಯಿಂದಾಗಿ ಸೈಲೀಷಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಈತ 1377ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆನುವಂಶಿಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಹಿರಿಯ ಮಗ ವೆನ್ಸೆಸ್ಲಸ್‍ಗೆ ಬೊಹೀಮಿಯ, ಸೈಲೀಷಿಯ, ಲಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್‍ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಕಿರಿಯ ಮಗ ಹೆನ್ರಿಗೆ ಗಾರ್ಲಿಟ್ಜ಼್‍ನ ಡಚಿ ದೊರೆಯಿತು. ಮೊರೇವಿಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸೋದರನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಇವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಈತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಮತೀಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈತ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ V : ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮ್ರಾಟ (1519–56) ಹಾಗೂ ಸ್ಪೇನಿನ 1ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆ (1516–56). ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 8ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್, ಪೋಪ್ 10ನೆಯ ಲಿಯೊ ಹಾಗೂ ತುರ್ಕಿಯ ಸುಲೇಮಾನ್

ಮುಂತಾದ ಘನವಂತರ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಘನತೆ ಮೆರೆದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮನೆತನದ 1ನೆಯ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ಮಗನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನ ದೊರೆ ಫಿಲಿಪ್ ಈತನ ತಂದೆ. ಆರಗಾನಿನ ದೊರೆ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಸ್ಟಿಲಿನ ರಾಣಿ ಇಸಬೆಲ್ಲಳ ಹಿರಿಯ ಮಗಳಾದ ಜೋನ್ ಇವನ ತಾಯಿ. 1500ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಫಿಲಿಪ್ಪನ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಬರ್ಗಂಡಿ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್. ಜೋನಳ ರಾಜ್ಯವಾದ ಆರಗಾನ್‌ಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲ್‌ಗೂ ಅವುಗಳ ಆಶ್ರಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವವನಿದ್ದ. 1506ರಿಂದಲೇ ಬಾಲಕ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ರಾಜಮುಕುಟಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ಬಂತು. 1506ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಈತ ಬರ್ಗಂಡಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲ್‌ಗಳ ದೊರೆಯಾದ. 1516ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಅಜ್ಜ (ತಾಯಿಯ ತಂದೆ) ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನು ಆರಗಾನ್ ಸಹಿತ ಇಡೀ ಸ್ಪೇನಿನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ. ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಟ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ 1519ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮನೆತನದ ಆನುವಂಶಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈತನಿಗೆ ಬಂದುವು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ರೋಮ್‌ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಇವನು ಬಯಸಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 8ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನೂ ಆ ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಇವನೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರೂ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದ ರಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಫಗ್ಗರ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮನೆತನ ಆಯ್ಕೆದಾರರಿಗೆ ಲಂಚಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ ಚಾರ್ಲ್ಸನೇ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗಿ 1520ರಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ತೀರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವನ ತೊಂದರೆಗಳೂ ಅಗಾಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ಅವನು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಾನವಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ, ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳ ನಿಯಮ, ಪರಂಪರೆಗಳಂತೆ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನೆದರ್‌ಲೆಂಡಿನ 17 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಆಡಳಿತವಿತ್ತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ನಾಮಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಬರ್ಗಂಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಫ್ರಾನ್ಷ್‌ಕಾಂಟೇ ಕೂಡ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲ್‌ಗೆ ಸೇರಿದ್ದ, ಹೊಸದಾಗಿ ಗೆದ್ದಂಥ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನವಸತಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದ, ಗ್ರನಾಡಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರವೇ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿದ್ದುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲ್‌ಗೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚದುರಿದ ನೆಲಗಳೂ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಆರಗಾನ್‌ನಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಮಿತಿಗಳಿದ್ದುವು. ನೇಪಲ್ಸ್, ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡೀನಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಆಡಳಿತ ವಿಧಾನಗಳಿದ್ದುವು. ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಸ್ಟಿರಿಯ, ಟಿರೋಲ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದುವು. 1521ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೋದರ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್‌ಗೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟದ್ದು ಈ ಭಾಗವನ್ನೇ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಆಗರವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ನೊಬೆಲ್‌ಗಳ, ನಗರಗಳ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಸದಾ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಲೂಥರ್ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಕೂಡ ಈತ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲೂ ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯಗಳು ನಡೆದುವು. ಈತ ಮೂಲತಃ ಬರ್ಗಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನು, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಅಲ್ಲ–ಎಂದು ಜನರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಇವನು ಫ್ಲೆಮಿಕ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೇಮಿಸಿದ್ದೂ ಬಂಡಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು, ಸಮಾನವಾದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪಿಸಲು, ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜನರ ಸಮಗ್ರ ಪುರೋಗಮನ ಸಾಧಿಸಲು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಹಲವು ಹಿರಿಯ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನೂ ಈತ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಇಟಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿತ್ತು. ಚಾರ್ಲ್ಸನೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನೂ ಸಾಮ್ರಾಟ ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್–ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಬಂತು. ನೇಪಲ್ಸ್ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿ, ಮಿಲಾನ್‌ಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ. ನೆದರ್ಲೆಂಡನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂಬುದೂ ಫ್ರಾನ್ಸ್–ಸ್ಪೇನ್ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನವಾರ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲಣ ಹಕ್ಕು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದೂ ಇವನ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. 1522ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಯುದ್ಧ 1529ರಲ್ಲಿ ಕಂಬ್ರಾಯ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೆರವಿದ್ದರೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಸೋತು ಇಟಲಿ ಹಾಗೂ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಒಪ್ಪಂದ ತಾತ್ಪೂರ್ತಿಕವಾದ್ದಾಯಿತು. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ತುಂಡು ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಟೊಮನ್ ತುರ್ಕರ ನೆರವಿನಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 1533–35ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1542–46ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಚಾರ್ಲ್ಸನೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನೂ ತೀರಿಕೊಂಡ ಅನಂತರವೂ ಈ ಕಲಹ ಮುಂದುವರಿದು 1559ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. 1521ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ದೊರೆ ಸುಲೇಮಾನನ ಸೇನೆ ಹಂಗರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಬೆಲ್ಗ್ರೇಡನ್ನು ಗೆದ್ದು, 1529ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ರಾಜಧಾನಿ ವಿಯೆನ್ನವನ್ನೂ ಅಪಾಯಕ್ಕೀಡುಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಚಾರ್ಲ್ಸನೂ ಫರ್ಡಿನಾಂಡನೂ ತುರ್ಕರನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ಅವರ ಜೊತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹಂಗರಿಯ ಮೇಲೆ ತುರ್ಕರ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ವಾರ್ಷಿಕ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡಲು ಕೂಡ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಿದ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ತುರ್ಕರನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸದಾದ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಸೇನೆ ತನಗೆ ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಸಂಬಳ ಸಂದಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 1527ರಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ, 4,000 ಜನರನ್ನು ಕೊಂದು ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 8ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ನಿಷ್ಠ ಕೆಥೊಲಿಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆ ದೇಶದ ದ್ವೇಷ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಹೆನ್ರಿಯ ಪತ್ನಿ ಕ್ಯಾದರಿನಳು ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಪೋಪನ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದ. ಸಾಮ್ರಾಟ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಭಯದಿಂದ ಪೋಪ್ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸರ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರಂಗು ಬಂತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಚಾರ್ಲ್ಸನ ವಿರುದ್ಧ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿತು. ಕ್ಯಾದರಿನಳನ್ನು ಹೆನ್ರಿ ತ್ಯಜಿಸಿದ; ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ. ಸಾಮ್ರಾಟನ ಅಧಿಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ಸರ ತಳೆದಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿಯ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಉದಯದಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು; ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೇಳಲು ಸುಸಂಧಿ ಒದಗಿಬಂತು. ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ನೆರವಿನಿಂದ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ವಿರುದ್ಧ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಯುದ್ಧ ನಡೆಸಿದುವು. ಮೆಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಸೇನೆ 1552ರಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ 1555ರಲ್ಲಿ ಆದ ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು.

1556ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನು ಸ್ಪೇನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಫಿಲಿಪ್ಪನಿಗೂ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೋದರ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ ನಿವೃತ್ತನಾದ; 1558ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಪೋಪನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕೊನೆಯ ಸಾಮ್ರಾಟನಾದ ಇವನ ಅನಂತರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಂದಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಡಳಿತ ಭವ್ಯವಾದ ಪರಾಜಯವೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಣೆ ಹೊಂದಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನ ಸ್ಪೇನಿನ ಪ್ರಭಾವದ ಕಾಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಚಾರ್ಲ್ಸನೂ ಅವನ ಮಗ ಫಿಲಿಪ್ಪನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮನೆತನದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು ಇವನೇ. ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥ ರಾಜಕಾರಣಿಯಾದ ಈತ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಭಾರಿ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ, ತನ್ನ ಹಿರಿಮೆಯ ನೈಜಚಿತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಲಾಗದೆ ಹೋದ ದುರ್ದೈವಿ. ಇವನು ವಿದ್ಯೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಖ್ಯಾತ ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿ ವಿಸೇಲಿಯಸ್ ಇವನ ಖಾಸಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸಕ. ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿಯಾಯಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ VI : ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (1711–40), ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಾಮ್ರಾಟ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗಿದ್ದ 2ನೆಯ ಲಿಯೊಪೋಲ್ಡನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ. 1685ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆ 2ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಈತನ ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಲಿಯೋಪೋಲ್ಡ್ ಮುಂದೊಡ್ಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಯುದ್ಧ (1701–14) ನಡೆಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 14ನೆಯ ಲೂಯಿ ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗ ಫಿಲಿಪ್ಪನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಮುಂತಾದವು ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದುವು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ 1704ರಲ್ಲಿ ಲಿಸ್ಬನ್‌ಗೆ ಹೋದ. ಆದರೆ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕುದಾರನಾಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣ ಜೋಸೆಫ್ 1711ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಅದರ ಸಾಮ್ರಾಟನಾದನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಟನೂ ಆದ. ಆದರೆ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1714ರಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊನೆಗೊಂಡಾಗ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಫಿಲಿಪನನ್ನು ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆಯೆಂದು ಇವನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿ

ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್, ಮಿಲಾನ್, ಸಾರ್ಡೀನಿಯ ಮತ್ತು ನೇಪಲ್ಸನ್ನೂ ಟಸ್ಕನಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದ. ಪೂರ್ವದ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ 1722ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಒಂದು ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ 1731ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು. 1733–35ರ ಪೋಲೆಂಡ್‌ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವನು ಭಾಗವಹಿಸಿ, ನೇಪಲ್ಸ್ ಸಿಸಿಲಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಮೂರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಇವನ ಅನಂತರ ಹಿರಿಯ ಮಗಳು ಮರಿಯ ತೆರೇಸ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದಳು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ VII : ಚಾಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಎಂದೂ ಈತನ ಹೆಸರು. ಬವೇರಿಯದ ಆಯ್ಕೆದಾರ (ಇಲೆಕ್ಟರ್) ಆಗಿದ್ದ (1726–45). 1742–45ರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗಿದ್ದ. 1697ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ವಿರುದ್ಧ ಐರೋಪ್ಯರು ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (1717) ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮರಿಯ ತೆರೇಸಳ ಪತಿಯಾದ ಲಸ್ಕನಿಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಸಮ್ರಾಟ್ ಪದವಿ ಗೆದ್ದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (1740–48) ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ವಿರೋಧಿಗಳ ಕೈಗೊಂಬೆಯಂತಿದ್ದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯ ಇವನ ಕೈತಪ್ಪಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ವಶವಾದರೂ 1744ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇವನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆಗಳು) : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ I : 1500–1558. 1516ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆಯಾದ ಈತ 1519ರಿಂದ 1556ರವರೆಗೆ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಆಗಿ 5ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆದ. ಇವನನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಗಳಿಗೆ – (ನೋಡಿ– ಚಾರ್ಲ್ಸ್– (ಪವಿತ್ರ–ರೋಮನ್–ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು).

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ II : 1661–1700. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. ಸ್ಪೇನಿನ 4ನೆಯ ಫಿಲಿಪ್ ಮತ್ತು ಮೆರ್ಯಾ ಇವರ ಪುತ್ರ. ಮೆರ್ಯಾ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಾಮ್ರಾಟ ಮೂರನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನ ಮಗಳು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ದುರ್ಬಲ. ಇವನ ಅನಂತರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಯಾರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಾದವಿವಾದ ನಡೆದು, ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗರ ಹಕ್ಕಿನ ವಿರುದ್ಧ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಲೂಯಿಯ ಮೊಮ್ಮಗ ಫಿಲಿಪನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಗಬೇಕೆಂದು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಿದ. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ಪೇನ್‌ನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಿಟ್ಟಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ III : 1716–1788. ಸ್ಪೇನಿನ 5ನೆಯ ಫಿಲಿಪನ ಮಗ. 1716ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಈತ 1732ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಪಾರ್ಮಾದ ಡ್ಯೂಕನಾಗಿಯೂ 1734ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸ್–ಸಿಸಿಲಿಗಳ ರಾಜನಾಗಿಯೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. 1759ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಲಸೋದರ, ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆ, 4ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ನೇಪಲ್ಸ್ ಪಟ್ಟವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸ್ಪೇನಿನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಬೂರ್ಬೊ ಕುಟುಂಬದ ಬಗ್ಗೆ ಇವನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪರವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಪೇನನ್ನು ಸಪ್ತವಾರ್ಷಿಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಸಿದ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿರೋಧಿ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಒಳಾಡಳಿತದಿಂದಾಗಿ ಅರಿವಿನ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದ. ಕೆಥೊಲಿಕನಾದರೂ ಜೆಸುಯಿಟರನ್ನು ದೇಶದಿಂದ ಹೊರದೂಡಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ IV : 1748–1814. 3ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ. 1748ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಅಣ್ಣ ದುರ್ಬಲನೂ ರೋಗಿಷ್ಠನೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು (1788). ರಾಣಿ ಮರಿಯಾ ಲುವಿಸಾ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಕರ ಗೊಡಾಯನ ನೆರವಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದಳು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆ ರಾಜಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಸ್ಪೇನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ 1808ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಈತನನ್ನು ಇವನ ಮಗನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂಧಿಸಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಒಯ್ದ. ಈತ 1814ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. 1812ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಗ 7ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಸ್ವೀಡನಿನ ದೊರೆಗಳು) : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ IX : 1550–1611. ಸ್ವೀಡನ್ ದೊರೆ ಗಸ್ಟೇವಸ್ ವಾಸನ ಮಗ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನೂ ಇವನ ಅನಂತರ ದೊರೆಗಳಾದ ಎರಡನೆಯ ಗಸ್ಟೇವಸ್, 10ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಇವರೂ ಸ್ವೀಡನನ್ನು ಘನತೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ತಂದೆಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಈತ ಸಾಡರ್ಮನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಮಲ ಅಣ್ಣ 14ನೆಯ ಎರಿಕನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದ ಅವನನ್ನು ಇಳಿಸಿ ಅಣ್ಣ 3ನೆಯ ಜಾನನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಜಾನನಿಗೂ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೂ ಕ್ರಮೇಣ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವನ ಮಗ ಸಿಗಿಸ್‌ಮಾಂಡ್ ರಾಜನಾದಾಗಲೂ ಈ ವಿರಸ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದ. 1595ರಲ್ಲಿ ಈತ ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಕನೆಂದು ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಮುಂದೆ 1604ರಲ್ಲಿ ರಾಜನೆಂದು ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ. ಪೋಲೆಂಡಿನ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವೀಡನ್ ನಡೆಸಿದ ದೀರ್ಘ ಯುದ್ಧ (1600–60) ಆರಂಭವಾದ್ದು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ರಷ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಇವನು ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳೆಲ್ಲ ಅಪಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುವು. ಆದರೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಒಂದು ಬಲಶಾಲಿ ಹಾಗು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ X : 1622–1660ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ಗಸ್ಟೇವಸ್ ಅಡಾಲ್ಫಸನ ಸೋದರಿಯ ಮಗ. ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ರಾಣಿ ಕ್ರಿಸ್ಟಿಯಾನ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು 1649ರಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿದಳು. 1654ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ಟಿಯಾನ ಕಿರೀಟತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಈತ ರಾಜನಾದ. ತನ್ನ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಸಿ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಮುಂದೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗಾಬರಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ XI : 1660ರಿಂದ 1697ರ ವರೆಗೆ ಸ್ವೀಡನ್ನನ್ನಾಳಿದ ಈತ 10ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ಜನನ 1655. ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಈತ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಬಾಲಕ. 10ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ರಾಣಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಮಂತ್ರಿಗಳ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಾ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಬಾಲ ರಾಜನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸ್ವೀಡನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಉಸುತ್ತುವಾರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1675ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಈ ಎಳೆಯನೇ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ (1678). ಮುಂದೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯ ಸೋದರಿ ಆಲ್ರಿಕಾ ಲಿಯೊನಾರಾಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಬ್ರಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಜೊತೆಗೂ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಒಳಾಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳನ್ನೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿಗೆ ಹೊಸ ರೂಪ ಕೊಟ್ಟ. ವೀರನೂ ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಆಡಳಿತಗಾರನೂ ಆದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಗಣ್ಯ ದೊರೆ. 42ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನ ಮಗ 12ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ XII : 11ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. 1697–1718ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನನ್ನಾಳಿದ. ಜನನ 1682. ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇವನಿಗೆ ಕೇವಲ 15 ವರ್ಷ. ಈತನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಲು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಷ್ಯಗಳು ಸಂಚು ನಡೆಸಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡುವು. ಎಳೆಯ ರಾಜ ಈ ದೇಶಗಳ ಸಂಚನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಅವರೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚರಿಪಡುವಂತೆ 1799ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆದ. ಮುಂದೆ ನಾರ್ವದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಲಿವೋನಿಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ ಪೋಲರನ್ನೂ ಲಿತುವೇನಿಯದಿಂದ ರಷ್ಯನ್ನರನ್ನೂ ಹೊರದೊಡಿದ. 1702ರಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ವಾರ್ಸಾವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿ ಸ್ಟಾನಿಸ್ಲಸ್ ಲಿಸ್ಜಿನ್‌ಸ್ಕಿ ಎಂಬ ಕೈಗೊಂಬೆ ರಾಜನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ (1704). ಮುಂದೆ ರಷ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾಸ್ಕೋವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿ, ರಷ್ಯದ ಭೀಕರ ಚಳಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೇನೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಪೋಲ್ಟಾವದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ನರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸೋತು (1709), ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತುರ್ಕಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಸ್ವೀಡನ್ನಿಗೆ ಮರಳಿದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ರಷ್ಯ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಮುರಿಯಲು ನಾರ್ವೆಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ನಡೆದು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗುಂಡು ತಗುಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ XIII : 1810–1818ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ, ಅಡಾಲ್ಫಸ್ ಫ್ರೆಡರಿಕನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ, ವಾಸ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ದೊರೆ 3ನೆಯ ಗಸ್ಟೇವಸ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ (1789) ರಾಜರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಏಳು ವರ್ಷ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಮುಂದೆ 1810ರಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ಗಸ್ಟೇವಸನ ಅನಂತರ ರಾಜನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ವೀಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಸೇನಾನಿ ಬರ್ನಾಡಾಟನನ್ನು ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. 1814ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ–ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜನಾದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರ್ನಾಡಾಟನೇ ಆಡಳಿತ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಈತ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ XIV : 1818–1844ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಮೂಲದ ನೇಕಾರರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನನ(1763). 1780ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮುಂದೆ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯಾದ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸೇನೆಯಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ

ಕೈಕೆಳಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1810ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಆಡಳಿತ ಗಾರನಾಗಲು ಕರೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಿದ. ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ 13ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ. ಬರ್ನಾಡಾಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈತ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಜಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದ. ಶೀಘ್ರವೇ ಈತನಿಗೂ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಶತ್ರುಗಳಿಗೂ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆದು, ಈ ಸ್ನೇಹ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಸೋಲಿಗೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು. 1814ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಸ್ವೀಡನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿತು. 1818ರಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನು ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆ ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳ ಆಡಳಿತ ಸುಧಾರಿಸಿತು, ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭದ್ರವಾಯಿತು, ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ನಾರ್ವೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ, ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಜನಭರಿತವಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಈತನ ವಂಶಜರು ಅಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ XV : ಸ್ವೀಡನ್ ಹಾಗೂ ನಾರ್ವೆಯ ದೊರೆ (1859–72). ನಾರ್ವೆಯ ದೊರೆ 1ನೆಯ ಆಸ್ಕರನ ಮಗ. ಬಹುಮುಖವಾದ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘಗಾಮಿಯಾದ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವನ ಆಡಳಿತ ಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಈತ ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಶಾಸನಸಭೆ ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡಿತು. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಚಿತ್ರಕಾರನೂ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಹಂಗರಿಯ ದೊರೆ) : ಚಾರ್ಲ್ಸ್ I: 1288–1342. ಹಂಗರಿಯ ದೊರೆ (1301; 1309–42). ನೇಪಲ್ಸಿನ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮಾರ್ಟೆಲ್ ಇವನ ತಂದೆ. ಈತನ ತಾಯಿ ಕ್ಲೆಮೆನ್ಸಿಯ. ಈಕೆ 1ನೆಯ ರುಡಾಲ್ಫ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗಳು. 1301ರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಹಂಗರಿಯ ದೊರೆಯಾದ. ಐದನೆಯ ಸ್ಟೀಫನನ ಮರಿಮಗನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನ ದಕ್ಕಿತು. ಚರ್ಚು ಇದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿತು. ಆದರೆ ಬೊಹೀಮಿಯದ 2ನೆಯ ವೆನ್ಸೆಸ್ಲಾಸ್ ತಕರಾರು ಹೂಡಿದ್ದರಿಂದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಅವನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. 1305ರಲ್ಲಿ ವೆನ್ಸೆಸ್ಲಾಸ್ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೆಳ ಬವೇರಿಯದ ಆಟೋಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಹಂಗರಿಯನರು ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು 1309ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸನಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದರು. ಈತ ಒಳ ಜಗಳಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಪೋಲೆಂಡ್ ಜೊತೆಗೆ ರಕ್ಷಣಾ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು (1335) ಹಂಗರಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಯುರೋಪಿನ ಹಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ತಂದ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಕಾರಣಿಯಾದ ಈತ ಹಂಗರಿಯನ್ನು ನಾಗರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಚಾರ್ಲ್ಸ್, ಜಾಕ್ವಿಸ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಸೀಜರ್: 1746–1823. ಫ್ರೆಂಚ್ ಭೌತ ಮತ್ತು ಗಣಿತ ವಿಜ್ಞಾನಿ. 12 ನವೆಂಬರ್ 1746ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ಹಣಕಾಸಿನ ಸಚಿವಖಾತೆಯಲ್ಲಿ

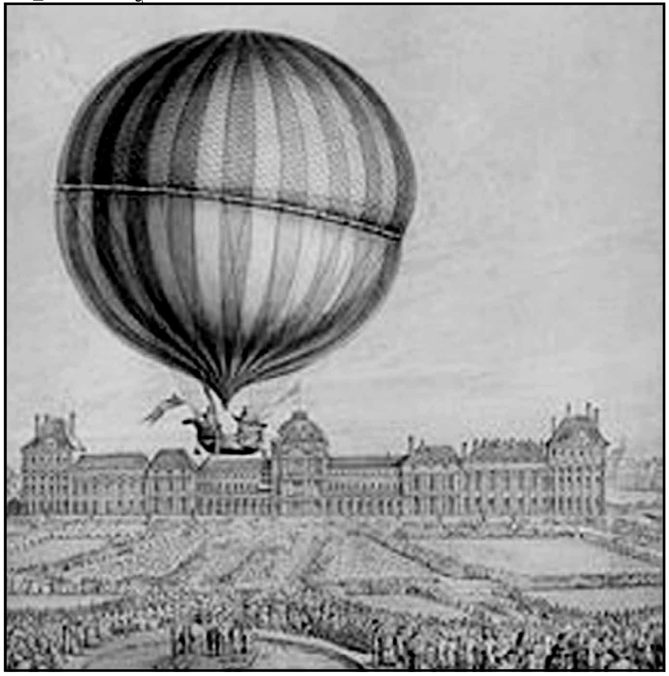

ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ತುಂಬಿದ ಹಾರುಬಲೂನಿನ ಪ್ರಯೋಗ

ಗುಮಾಸ್ತನಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕೆಲಸದಿಂದ ವಜಾ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಬೇರೇನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಈತ ಫ್ರಾಂಕ್ಲಿನನ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಜನರ ಮುಂದೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಈ ರೀತಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಜೂಕೇ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಸಕ್ತಿ ಗಣಿತ ಹಾಗೂ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಹಾರುವ ಬಲೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಿಸಿಗಾಳಿಯ ಬದಲಿಗೆ ಹಗುರಾದ ಹೈಡ್ರೊಜನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸಿದ (1783). ಮುಂದೆ 1787ರಲ್ಲಿ, ಇಂದು ನಾವು ಚಾರ್ಲ್ಸನ ನಿಯಮವೆಂದು ಕರೆಯುವ, ಸ್ಥಿರ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಅನಿಲಗಳ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಘನಗಾತ್ರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಬಳಿಕ ಗ್ರೇವ್ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಹೀಲಿಯೋಸ್ಟ್ಯಾಟ್, ಫ್ಯಾರನ್‌ಹೈಟ್ ಏರೋಮೀಟರ್ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಥರ್ಮಾಮಿಟ್ರಿಕ್ ಹೈಡ್ರೋಮೀಟರ್, ಪ್ರತಿಫಲನತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ಗೋನಿಯೋಮೀಟರ್ ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ಭೌತ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಡೆ ಸೈನ್ಸ್‌ಸಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ 1785ರಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಇವನು 7 ಏಪ್ರಿಲ್ 1823 ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಎ.ವಿ.ಜಿ.)

ಚಾರ್ವಾಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ನಾಸ್ತಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೊದಲನೆಯದು ಮತ್ತು ಸರ್ವ ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಯಾದುದು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಲುಪ್ತವಾಗಿಹೋಗಿವೆಯಾದ ಕಾರಣ ಇದರ ವಿರೋಧಿಗಳು ಇದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಾಗ ಉದಾಹರಿಸುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಉದ್ವೇಗ ಮತ್ತು ಕಾಳಜಿಗಳಿಂದಲೇ ಈ ದರ್ಶನದ ಮಹತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವಿಷಯಗಳು ಜಾಬಾಲಿ, ಪರಾಶರ ಮೊದಲಾದ ಉಪನಿಷದ್ ಋಷಿಗಳ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮಾಯಣ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದ ಇತ್ತೀಚಿನ ದರ್ಶನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರೇ ಸೂತ್ರಕಾರರಾಗಿದ್ದ ಈ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನ ಚಾರ್ವಾಕರೆಂಬುವರ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಬುದ್ಧಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತತ್ತ್ವಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಕಂಬಲಾಶ್ವತರ ಎಂಬ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದುದು ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತಪ್ರವರ್ತಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಶಬರ, ಪ್ರಭಾಕರ, ಪತಂಜಲಿ, ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಚಾರ್ವಾಕದರ್ಶನ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಚಾರ್ವಾಕಮತದ ಖಂಡನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾರ್ವಾಕ ಮತದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರಭಾವವಾದರೂ ಇತರ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಮೇಲೆ ಆದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ 'ನಾಯಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರವಚನೇನ ಲಭ್ಯಃ ನ ಮೇಧಯಾ, ನ ಚ ಬಹುಧಾ ಶ್ರುತೇನ', ಅರ್ವಾಚೀನವಾದ 'ಸ್ವರ್ಗನರಕ ಬೇರಿಲ್ಲ ಕಾಣಿರೊ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಆಸ್ತಿಕರ ಮಾತುಗಳು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಆಚಾರಗಳ, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಾದಿ ಲೋಕಗಳ ಸಾಫಲ್ಯ ವೈಫಲ್ಯಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಂಶತಃ ಚಾರ್ವಾಕರ ವಾದಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಾರು + ವಾಕ್ = ಚಾರ್ವಾಕ ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವ ಮಾತು ಎಂದರ್ಥ. ಲೋಕಾಯತ, ಲೋಕಾಯತಕ, ಲೌಕಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಈ ಮತವನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಇದು ನಾಸ್ತಿಕ ಮತ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಪ್ಪುವರಾದ ಕಾರಣ ಅವರೆಲ್ಲ ಆಸ್ತಿಕರು. ಚಾರ್ವಾಕರು ದೇಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರದು ಶುದ್ಧ ಭೌತಿಕವಾದ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ವಸ್ತುಗಳೇ ವಸ್ತುಗಳು. ಅವು ನಾಲ್ಕು; ಪೃಥಿವಿ, ನೀರು, ಅಗ್ನಿ, ಗಾಳಿ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಂಬಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವೇ ಕಾರಣ. ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ ಸಂಯೋಗವೇ ದೇಹರೂಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಯೋಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿಯೇ ಬುದ್ಧಿ, ಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿ ಭೌತಶಕ್ತಿಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಶರೀರವಿರುವವರೆಗೆ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಿದ್ದು ಶರೀರದೊಂದಿಗೆ ಅದು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಾರ್ವಾಕರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಪ್ರಮಾಣ. ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಅನುಭವಗಳು ಕೇವಲ ಸಂದೇಹ ಮತ್ತು ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಕಾರಣ ಖಚಿತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರದೆಂದು ಇವರ ಅಭಿಮತ. ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವೇ ಕಾರಣಶಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವುದಾದ ಕಾರಣ ಇವರು ಸ್ವಭಾವವಾದಿಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಿಣಾಮ ಪರಂಪರೆ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ

ಬಯಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಅನುಭವ ಬರುವ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಚಾರ್ವಾಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಂಗಡದವರು ನೇತಿವಾದಿಗಳು ಅಂದರೆ ನಿಹಿಲಿಸ್ಟರು ಅಥವಾ ನೆಗೆಟಿವಿಸ್ಟರು. ಪ್ರಪಂಚ ನಿತ್ಯವಲ್ಲ, ಸತ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇವರ ಮತ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕರು, ನಾಸ್ತಿಕರು, ಅದ್ವಯವಾದಿಗಳು–ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧ ವಿಭಾಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಸ್ತಿಕರಿಗೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸ್ತಿ, ನಾಸ್ತಿ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮೊದಲೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆಸ್ತಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಮತದ ಖಂಡನೆಯೂ, ನಾಸ್ತಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕ ಮತದ ಖಂಡನೆಯೂ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಇದ್ದುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೊಂದೇ (ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ) ಪ್ರಮಾಣ; ಅನುಮಾನವೆಂದರೆ ಸಂದೇಹ; ಆಗಮವೆಂಬುದು ಕೇಳಿದುದು, ನೋಡಿದುದಲ್ಲ ಎಂಬ ಚಾರ್ವಾಕವಾದವನ್ನು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮತಾಚಾರ್ಯರೂ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆಭಾಸವಾಗುವುದು, ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಸಾಗಲಾರದು–ಎಂದು ವೇದಾಂತಿಗಳ ವಾದ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಚಾರ್ವಾಕರೆಂಬ ಕೆಲವರು ಅನುಮಾನ ಆಗಮಗಳನ್ನು ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನ (ಯುಕ್ತಿ) ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಾರ್ಕಿಕರು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ನಂಬಿದರೆ ವೈದಿಕರು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಅಂಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಚಾರ್ವಾಕೇತರ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಸ್ಪರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಚಾರ್ವಾಕರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರಗಳಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಾರ್ವಾಕಮತಕ್ಕೆ ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳಿರುವ ಕೊನೆಯ ಸಮಾಧಾನ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ: ಜೀವಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮರನ್ನೂ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನೂ ನಂಬಿರುವ ನಮಗೆ ಅವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಏನೂ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವು ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದ್ದುದಾದರೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸುವ ನಿಮ್ಮ ಗತಿ ಏನು? ಆದುದರಿಂದ ಸಂದೇಹ ಮಾರ್ಗವಾದರೂ ಆಸ್ತಿಕಮಾರ್ಗವೇ ಯುಕ್ತ.

ಚಾರ್ವಾಕಮತದ ಗುಣಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮೂಲತಃ ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳುಂಟಾಗುವ ಕಾರಣ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುರುಷನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಪರರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪರರಲ್ಲಿನ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರ್ಶನೋದ್ದೇಶ ಯಾವುದು? ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕುವಂತೆ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕು ಎನ್ನುವ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ? ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಷಿದ್ಧವಾದುದೇನಿದೆ? ಇವು ಚಾರ್ವಾಕ ಮತ ನಮ್ಮೆದುರಿಗಿಟ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು. ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗದ ಕಾಮನೆಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂಬ ಮಾತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮರಾಜ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ಅನಂತರ ಒಂದು ದಿನ ಚಾರ್ವಾಕನೆಂಬಾತ (ಈತನೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ) ತುಂಬಿದ ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬಂದು ರಾಜನನ್ನು ದೂಷಿಸುವ ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. ಕೇವಲ ರಾಗಾಂಧನಾಗಿ, ರಾಜ್ಯಭೋಗದ ಲಾಲಸೆಯಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀ ಬಾಲಶೇಷವಾಗಿ ಲಕ್ಷಾನುಗಟ್ಟಲೆ ಜನರ ನಾಶಮಾಡಿ, ಸತ್ತವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ ಬರುವುದೆಂದು ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಮಹಾಪಾಪಿಷ್ಠನೆಂದು ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಆ ಚಾರ್ವಾಕ ದೂಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಈ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಶಾಪದಿಂದ ಕೊಂದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆ. ಇದರಿಂದ ಎರಡು ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸುಖವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಾವೂ ಸುಖವಾಗಿರಬೇಕು. ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಪಂಚಾನುಗ್ರಹ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಚಾರ್ವಾಕಮತದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದೊಂದು. ಇನ್ನೊಂದು, ಮತೀಯ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅಸಹನೆ, ಅವುಗಳ ದಮನ, ನಾಶಗಳಂಥ ಅವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿಯಾದರೂ ಅವಕಾಶವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಷ್ಟ ಚಾರ್ವಾಕ ದರ್ಶನದಂಥ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು.

ಚಾರ್ವಾಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹವಿದು : ಯಾವಜ್ಜೀವೇತ್ ಸುಖಂ ಜೀವೇತ್ ಋಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಘೃತಂ ಪಿಬೇತ್ ಭಸ್ಮೀಭೂತಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ಪುನರಾಗಮನಂ ಕುತಃ(ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಬದುಕುತ್ತೇವೂ ಅಷ್ಟು ದಿವಸ ಸುಖವಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕು, ಸಾಲ ಮಾಡಿ ತುಪ್ಪ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ಶರೀರ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಎಲ್ಲಿಂದ?) (ಜೀ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಚಾಲಕ ತಿಮಿ : ಸಿಟೇಷಿಯ ಗಣ, ಒಡಾಂಟೊಸೀಟೈ ಉಪಗಣಗಳ ಡೆಲ್ಫಿನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ತಿಮಿಂಗಿಲ (ಪೈಲಟ್ ಹ್ವೇಲ್). ಡಾಲ್ಫಿನುಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಕಪ್ಪು ಮೀನು (ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಫಿಷ್), ಕಾಯಿಂಗ್ ತಿಮಿ ಮುಂತಾದುವು ಇದರ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಗ್ಲೋಬಿಸೆಫಲ. ಮೆಲೀನ, ಮ್ಯಾಕ್ರೊರಿಂಕ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ಯಾಮೋನ್ನೈ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಚಾಲಕ ತಿಮಿ ಸಂಘಜೀವಿ; ನೂರಾರು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕನನ್ನು ಎಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಕುರುಡಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಇದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಗುಣಚಂದಾಗಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಲಕ ತಿಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇದು ಸುಮಾರು 6 ರಿಂದ 9 ಮೀ. ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಗರವಾಸಿ ಸ್ತನಿ. ತೂಕ ಸುಮಾರು 700ಕಿಗ್ರಾಂ. ಇದರ ತಲೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಉಬ್ಬಿ

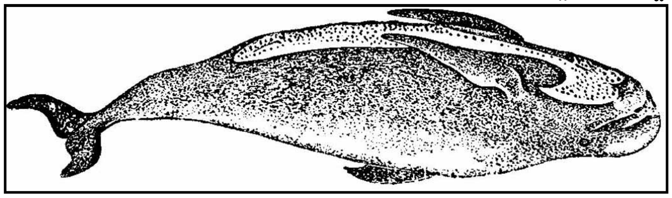

ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಣೆ ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಲೆ ಗೋಳಾಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ಲೋಬಿಸೆಫಲ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಅಚ್ಚಕಪ್ಪು. ಗದ್ದದ ಬಳಿ ಮಾತ್ರ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಯೊಂದಿದೆ. ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ 0.3 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯೂ ತಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹ ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಈಜು ಅಂಗವೂ ಇವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದವಡೆಯಲ್ಲೂ 14–22 ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಈಜುವಾಗ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಎಲ್ಲ ತಿಮಿಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತ ಏಳುತ್ತ ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾಲಕತಿಮಿಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಉಂಟು. ಋತುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶೀತ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಾಗರಗಳ ನಡುವೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು, ಸ್ಕ್ವಿಡ್ಡುಗಳು ಮತ್ತು ಕಟಲ್ ಮೀನುಗಳು ಚಾಲಕ ತಿಮಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಇವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಚಳಿಗಾಲ. ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮರಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ. ಆಗತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿಗಳು 2–3 ಮೀ. ಉದ್ದವಿರುವುದುಂಟು. ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಕಾಲ ತಾಯೊಡನೇ ಇದ್ದು ಅನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನ ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ 6 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗಲೂ ಗಂಡಿಗೆ 13 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಚಾಲಕ ತಿಮಿಗಳ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 50 ವರ್ಷಗಳು. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಎಣ್ಣೆಗೋಸ್ಕರ ಚಾಲಕ ತಿಮಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಿದೆ. ನ್ಯೂಫೌಂಡ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 3000–4000 ತಿಮಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದುಂಟು. ಒಂದು ತಿಮಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು 200 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಎಣ್ಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಚಾಲಕ ಮೀನು: ಪರ್ಕೊಮಾರ್ಫಿ ಅಥವಾ ಪರ್ಸಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣ, ಪರ್ಕಾಯ್‌ಡಿಯ ಉಪಗಣ, ಕೆರಾಂಜಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಾಗರವಾಸಿ ಮೀನು (ಪೈಲಟ್ ಫಿಷ್). ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ನಾಕ್ರೇಟಸ್ ಡಕ್ಟರ್. ಜಾಕ್ ಮತ್ತು ಕುದುರೆ ಮ್ಯಾಕರೆಲುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಚಾಲಕ ಮೀನುಗಳು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಶಾರ್ಕ್ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ದಾರಿ

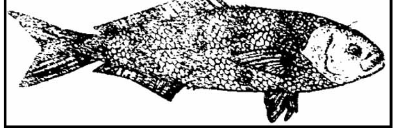

ತಪ್ಪಿದ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಈ ಮೀನುಗಳು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಅವರು ಬಂದರನ್ನು ಸೇರಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು ನಂಬಿದ್ದರು. ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಕೂಡ ಇತ್ತು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಚಾಲಕ ಮೀನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಶಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಡಾಲ್ಫಿನುಗಳು ತಮ್ಮ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುವಾಗ ತುಂಡರಿಸಿದ ಅಳಿದುಳಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಾಗಿ ಚಾಲಕ ಮೀನುಗಳು ಅವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಹಡಗಿನಿಂದ ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಎಸೆಯಲ್ಪಡುವ ಬೇಡದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇವು ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಇವು ತಮ್ಮ ಆಹಾರವಾದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತವೆ.

ಚಾಲಕ ಮೀನು ಸುಮಾರು 70 ಸೆಂ.ಮೀ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ನೀಲಿ. ದೇಹದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನಿಂದ ಉದರದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದಂತೆ ಗಾಢ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ, ಅಗಲವಾದ 5 ಅಥವಾ 7 ಉದ್ದ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಬಾಲದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಡಿಗಟ್ಟಿನಂಥ

(ಕೀಲ್) ಒಂದು ಚೂಪಾದ ರಚನೆಯಿದೆ. ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಣ್ಣ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಉಂಟು. ಹಲ್ಲುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಅನೇಕ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ. ಚಾಲಕ ಮೀನುಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಮರಿ ಮೀನುಗಳಿಗೂ ಪ್ರೌಢ ಮೀನುಗಳಿಗೂ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಿ ಮೀನುಗಳ ದೇಹ ಬಲು ಗಿಡ್ಡ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು; ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮರಿಮೀನುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ಕಳೆ, ಜೆಲಿ ಮೀನಿನ ದೇಹದ ತಳಭಾಗ ಅಥವಾ ಪೈಸೇಲಿಯದ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಮರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಪೂರಿತ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಾಲಕ ಮೀನುಗಳು ಆಳವಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಬಲೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಾಜಾ ಮತ್ತು ಒಣಗಿಸಿದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಚಾಕ್ಯಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ : ತಾಮ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಅದಿರು; ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ $CuFeS_2$. ತಾಮ್ರದ ಪೈರೈಟಿಸ್ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ಹಳದಿ ಅದಿರು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಕಾರಣ ಹೆನ್‌ಕೆಲ್ ಎಂಬ ಖನಿಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಇದನ್ನು ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆದ (1725). ಗ್ರೀಕ್‌ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ಕೊ ಎಂದರೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಖನಿಜ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಮೂಲ ಖನಿಜಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಮಾನ್‌ಜೋನೈಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಮಾನ್‌ಜೊನೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪೆಗ್ಮಟೈಟ್ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾಲರೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಒಡ್ಡುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ರೂಪಾಂತರಿತಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಡಪ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಗಂತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಷಿಸ್ಟ್ (ಪತ್ರಶಿಲೆ) ಮೊದಲಾದ ತೀವ್ರಬಗೆಯ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೊಳಗಾದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದು ಹುದುಗಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯವರ್ಗದ ಸರ್ಪೆಂಟೈನ್ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪೈರೈಟಿಸ್, ಬೋರ್ನೈಟ್, ಚಾಲ್ಕೊಸೈಟ್, ಟೆಟ್ರಹೀಡ್ರೈಟ್, ಮ್ಯಾಲಕೈಟ್, ಅಸ್ಯುರೈಟ್, ಕ್ಯುಪ್ರೈಟ್, ಸ್ಫ್ಯಾಲರೈಟ್, ಗ್ಯಲಿನ ಕ್ಯಾಸ್ಸಿಟರೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಖನಿಜಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಖನಿಜವಿರುವ ಮೂಲಶಿಲೆಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಶಿಥಿಲವಾಗಿಯೋ ಇತರ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಯೋ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ಬೇರಾಗಿ ಆನುಷಂಗಿಕ ಖನಿಜವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಖನಿಜ ಚತುಷ್ಫಲಕೀಯ (ಟೆಟ್ರಾಗೊನಲ್) ವರ್ಗದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಈ ಸ್ಫಟಿಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅವಳಿ ಹರಳುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಒಳರಚನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿಯೋ ದ್ರಾಕ್ಷಿಗೊಂಚಲಿನಂತೆಯೋ ತಿಂಗಳವರೆ ಬೀಜಾಕಾರವಾಗಿಯೋ ತೋರಿಬರುವುದೂ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸೀಳುಗಳಿವೆ. ಸೀಳಿನ ಜಾಡುಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಸಮ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಬಿರಿತವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆದು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಖನಿಜದ ಕಾಠಿಣ್ಯಾಂಕ 3.5ರಿಂದ 4. ಅಂದರೆ ಪ್ರಯಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಚಾಕಿನಿಂದ ಗೀರು ಮಾಡಬಹುದು. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 4.1 ರಿಂದ 4.3ರ ವರೆಗೆ ಉಂಟು. ಲೋಹದ ಹೊಳಪನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಆಗತಾನೆ ಬಿರಿತಕ್ಕೊಳಗಾದ ಖನಿಜ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಹೊಳಪು ಕ್ರಮೇಣ ಮಾಯವಾಗಿ ಖನಿಜದ ಹೊರಮೈ ಮಂಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಖನಿಜದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದು.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲ್ಫೈಡ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 35 ಗಂಧಕ. ಶೇ. 34.5 'ತಾಮ್ರ' ಮತ್ತು ಶೇ. 30.5 'ಕಬ್ಬಿಣ' ಇವೆ. ಹಲವು ವೇಳೆ ಪೈರೈಟೀಸ್ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಣಮಕ್ಷಿಕಾ ಇದರೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುವುದುಂಟು. ಆಗ ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಮುಖ್ಯ ಧಾತುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೆಲೆನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಥ್ಯಾಲಿಯಮ್ ಲೋಹ ಧಾತುಗಳು ಕೂಡ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಖನಿಜದ ಅದುರನ್ನು ಒಪ್ಪಮಾಡಿದಾಗ ಉಪವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಲಾಭದಾಯಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದುಂಟು.

ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಫ್ಲಾಗೆನ್‌ವಾಲ್ಡ್, ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ಷೆಂನಿಟ್ಸ್. ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರೀಬರ್ಗ್ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ಹರಳುಗಳಾಗಿಯೂ ಹಾರ್ಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೈರೈಟಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡೂ ಇದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಪೇನ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ, ಮಿಸೂರಿ, ಕಾಲರಾಡೋ, ಅರಿಜೋನ, ಮಾಂಟ್ಯಾನ, ಯೂಟಾ, ನೆವಾಡ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕೆನಡದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಆಂಟೇರಿಯೋ ಮತ್ತು ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಖೇತ್ರಿ ಮತ್ತು ದರಿಬಾ, ಬಿಹಾರಿನ ರಾಖಾ ಮತ್ತು ಮೊಸಬಾನಿ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಅಗ್ನಿಗುಂಡಲ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಾಮಂದೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸೀಕೆರೆ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಲ್ಯಾಡಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಗಳದಹಾಳಿನಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ಕೊಪೈರೈಟಿಸ್ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಾಮ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕಾಪರ್ ಕಂಪೆನಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಯಿತು. (ಬಿ.ವಿ.ಜ.)

ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಗಳು : ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಯೆಂದರೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಗದಾಗಿಸಬಹುದಾದ ಆಸ್ತಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸರಕುಗಳು, ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಾಲಗಾರರು, ಪಾವತಿಬರುವ ಬಿಲ್ಲುಗಳು, ಹೂಡಿಕೆಗಳು, ಪೂರ್ವಪಾವತಿಯಾದ ವೆಚ್ಚಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಗಳು ನಗದಾಗಿಸಲು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಾವಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದಾದ ಆಸ್ತಿಗಳು ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಸ್ಥೆ ಪಡೆದಿರುವ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ನಗದು ಸಮಾನವಾದ ಆಸ್ತಿ. ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗದಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಇತರ ಆಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಆಸ್ತಿಗಳು, ಉಪಯುಕ್ತ ಸರಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳು (ಕರೆಂಟ್ ಅಸೆಟ್ಸ್). ಇವನ್ನು ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳು (ಫ್ಲೋಟಿಂಗ್ ಅಸೆಟ್ಸ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ನಗದಾಗಿ ಅಥವಾ ನಗದಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಇತರ ಆಸ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಕೆಲವು ಆಸ್ತಿಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಅವಧಿ ಇನ್ನೂ ದೀರ್ಘವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ನಗದು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಿನಿಯೋಜನೆಗಳು (ಇನ್ವೆಸ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್), ಪ್ರಾಪ್ಯ ಬಾಕಿಗಳು, ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಅರ್ಧ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಸಿದ್ಧ ಸರಕುಗಳು–ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಮೂರ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳು ಅಥವಾ ಬಂಡವಾಳ ಆಸ್ತಿಗಳು (ಉದಾ : ಕಟ್ಟಡ, ನಿವೇಶನ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ).

ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳು ಯಾವುವು, ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳು ಬೇರೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳೆನಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗೆ ಅದರ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳಾದರೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅವು ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳು. ಹೈನು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವಾಹನಗಳು ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳಾದರೆ ವಾಹನಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅವು ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳು.

ಆಸ್ತಿ–ಜವಾಬ್ದಾರಿ ತಃಖ್ತೆ (ಬ್ಯಾಲೆನ್ಸ್ ಷೀಟ್) ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಚರ ಆಸ್ತಿಗಳ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಧಾರ ವಿಧಾನ ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಗಳ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧಾರ ವಿಧಾನಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ಅದರ ಅಸಲಿನಲ್ಲಿ ಸವಕಳಿಯ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಅದರ ಪ್ರಚಲಿತ ಮೌಲ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಗಳ (ನಗದು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ) ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಆಯಾ ಆಸ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಾಮಗ್ರಿ, ಸರಕುಗಳು ಮತ್ತು ಹೂಡಿಕೆಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲೆಯನ್ನು, ಇಲ್ಲವೇ ಅಸಲು ಮತ್ತು ಖರ್ಚುಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು–ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಕಡಿಮೆಯೋ ಅದನ್ನು–ಅವುಗಳ ಪ್ರಚಲಿತ ಮೌಲ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಪ್ಯ ಬಾಕಿಗಳ ಮೌಲ್ಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಡುವಾಗ ಅವು ಎಷ್ಟು ಕಾಲದಿಂದ ಬಾಕಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಾದ ಮೊಬಲಗು ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನಗದಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಎಷ್ಟು ಮೊಬಲಗು ಬರಬಹುದೆಂಬುದು ಇವುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಆಸ್ತಿ–ಹೊಣೆ ತಃಖ್ತೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ

ತಜ್ಞರು ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ಚಾಲ್ತಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳ ಅನುಪಾತವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಾಲ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾಲ–ಮುಂಗಡಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಕೆಆರ್.; ಸಿ.ಎಂ.ಎಂ)

ಚಾಲ್ತಿ ಕ್ರಯ : ಚಾಲ್ತಿ ಕ್ರಯ (ಕರೆಂಟ್ ಕಾಸ್ಟ್) ಎಂದರೆ ಒಂದು ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನೀಡಲಾದ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಮಾಡಲಾದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚದ ಇಂದಿನ ಬೆಲೆಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು ಆಧಾರವಾಗಬಹುದು.

ಕಂಪನಿಯ ಆಸ್ತಿಗಳ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಸರಿಹೊಂದಿಸುವ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸಮಾಡುವುದೇ ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯು– ಅದೇ ರೀತಿಯ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆ ಹೊಸದರ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಬೆಲೆಯನ್ನರಿತು ದಾಖಲಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಒಂದು ಆಸ್ತಿಯ (ಅಥವಾ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ) ಬೆಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಹಣದುಬ್ಬರದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಇರುವ ಕಟ್ಟಡ ಅಥವಾ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಯ ಉಪಯೋಗ ಮತ್ತು ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡ ಅಥವಾ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಅಥವಾ ಉತ್ಪಾದಿಸುವಾಗಿನ ಚಾಲ್ತಿ ಕ್ರಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಮಾಡುವುದೇ ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಅಥಾವು ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಬೆಲೆಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾದ ಕ್ರಯ (ಕರೆಂಟ್ ಕಾಸ್ಟ್). ಒಂದು ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನೀಡಲಾದ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಮಾಡಲಾದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚದ ಇಂದಿನ ಬೆಲೆಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು ಆಧಾರವಾಗಬಹುದು; ಅಂಥದೇ ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆಯ ಚಾಲ್ತಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹಳೆಯ ಬೆಲೆಯ (ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕ್ರಯ) ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಸಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿ : ಠೇವಣಿದಾರ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನಿಗೆ ವಾಪಸು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ಷರತ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಅವನಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಹಣದ ಠೇವಣಿ (ಕರೆಂಟ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್). ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಠೇವಣಿ ಇಡುವವನೇ ಕಾನೂನು ರೀತ್ಯಾ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಗ್ರಾಹಕ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಠೇವಣಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕು. ಗ್ರಾಹಕ ಇಟ್ಟ ಠೇವಣಿ ಹಣದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ಎಂದಾದರೂ ಆತ ಹಿಂಪಡೆಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಬಂಧ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಪೂರ್ವಭಾವಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ನೀಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಿಲ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಗ್ರಾಹಕ ನೀಡುವ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆದರಿಸಲೇಬೇಕು. ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿ ಲೆಕ್ಕ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾರಾವಾಹಿ ಲೆಕ್ಕ. ಅದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಹಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಣ ತುಂಬುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ; ಅದರಿಂದ ಹಣ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಬಡ್ಡಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ; ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿದಾರ ತನ್ನ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಯಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಶಿಲ್ಕು ಇಟ್ಟಿರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಈ ಕನಿಷ್ಠ ಶಿಲ್ಕಿನ ನಿಯಮ ಎಲ್ಲಾ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಶಿಲ್ಕಿನ ನಿಯಮವಿರುತ್ತದೆ. ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿ ಲೆಕ್ಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದೇ ಉದ್ಯಮಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ. ಈ ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಯನ್ನು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ, ಜಂಟಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಏಕ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ ಸಂಸ್ಥೆ, ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕೂಡುಬಂಡವಾಳ ಸಂಸ್ಥೆ (ಕಂಪನಿ), ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳು, ವಿಶ್ವಸ್ಥ (ಟ್ರಸ್ಟ್) ಮಂಡಳಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರೇತರ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಹಿವಾಟು ಇರುವವರಿಗೆ ಇದು ಬಲು ಸೂಕ್ತವಾದ ಖಾತೆ. ಹಣ ಪಾವತಿ ಹಾಗು ಹಣ ಸಂದಾಯ ವಹಿವಾಟಿಗೆ ಯಾವ ಮಿತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬ್ಯಾಂಕು ಈ ಖಾತೆದಾರರಿಗೆ ಸೇವಾಶುಲ್ಕ ವನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದುಂಟು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ಶಿಲ್ಕನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಖಾತೆಗಳಿಗೆ ಸೇವಾಶುಲ್ಕದ ವಿನಾಯಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಈ ರೀತಿಯ ಉಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಯನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವವನು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಗ್ರಾಹಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಿಂದ ಅಥವಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಪರಿಚಯಸ್ಥನಾದವನೊಬ್ಬನಿಂದ ಪರಿಚಯಪತ್ರ ತರಬೇಕು. ಪರಿಚಯಪತ್ರ ನೀಡುವವನು ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆಯ ಗ್ರಾಹಕನಾಗಿರಬಾರದು. ಅವನು ಚಾಲ್ತಿಖಾತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನಾಗಿರಲೇ ಬೇಕು ಅಥವಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿಯಾಗುವಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಪ್ರಬಂಧಕರೇ ಪರಿಚಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಜಿದಾರ ತನ್ನ ಹೆಸರು, ವಿಳಾಸ, ವೃತ್ತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೀಡಿ ಅರ್ಜಿ ಕೊಡಬೇಕು. ತನ್ನ ಮಾದರಿ ಸಹಿಯನ್ನೂ ನೀಡಬೇಕು. ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಖಾತೆ ತೆರೆಯಲು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬ್ಯಾಂಕು ಅವನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಠೇವಣಿ(ಇನಿಷಿಯಲ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್) ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿ ಖಾತೆ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಖಾತೆದಾರನಿಗೆ ಚೆಕ್ ಪುಸ್ತಕ, ಜಮಾ ಮಾಡಲು ಚಲನ್ ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಪಾಸ್ ಪುಸ್ತಕ ಇವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಕಂಪನಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಖಾತೆ ತೆರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಪರವಾಗಿ ವಹಿವಾಟು ನಡೆಸುವ ಪಾಲುದಾರ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮಾದರಿ ಸಹಿ ಪಡೆಯುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕ ತೆರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಒಪ್ಪಂದದ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕಂಪನಿಯ ಲೆಕ್ಕ ತೆರೆಯಬೇಕಾದಾಗ ಕಂಪನಿಯ ಷರತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಘದ ವಿಧಿಗಳು, ಕಂಪನಿಯ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಖಾತೆ ತೆರೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಇದರ ವಹಿವಾಟು ಯಾರು ನಡೆಸುವರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕಂಪನಿಯ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ಠರಾವು ನಿರ್ಣಯದ ಪ್ರತಿಯನ್ನೂ ಬ್ಯಾಂಕು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಪಾಲುದಾರರು ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃತ ಎಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಕರೂ ಸಹಿ ಮಾಡಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಈ ಖಾತೆಯ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೇವಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. (ಕೆ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕ : ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಇರುವ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಎರಡು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ, ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ನಗದು, ಸರಕು ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ವಹಿವಾಟುಗಳ ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚಾಲೂ ಆಗಿರುವ ಖಾತೆ; ಒಂದು ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪಾಲುದಾರ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಹಣದ ಸೆಳೆತವೇ ಮುಂತಾದ ವಹಿವಾಟುಗಳ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಖಾತೆಯನ್ನೂ ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ (ಕರೆಂಟ್ ಅಕೌಂಟ್). ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ನಡುವಣ ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕದ ಸಿಲ್ಕನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಚುಕ್ತಾ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುದಾರರು ಹೊಂದಿರುವ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವರ ಬಂಡವಾಳ ಖಾತೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪಾಲುದಾರನಿಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗಬೇಕಾಗಿರಬಹುದಾದ ಸಂಬಳ, ಬಂಡವಾಳದ ಮೇಲಣ ಬಡ್ಡಿ, ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಾಲು, ಸ್ವಂತ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ನಗದು ಸರಕು ಮುಂತಾದವು, ಇವುಗಳ

ಮೊಬಲಗಿನ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಬಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವನ ಚಾಲ್ತಿಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲೆಕ್ಕದ ವರ್ಷದ ಅಥವಾ ಅವಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಖಾತೆಯ ಶಿಲ್ಕನ್ನು ಅವನ ಬಂಡವಾಳ ಖಾತೆಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಬಹುದು; ಪಾಲುದಾರರ ಬಂಡವಾಳಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಾಲುದಾರರ ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಗಳ ಶಿಲ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವರ ಬಂಡವಾಳ ಖಾತೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಗ ಮಾಡುವ ಬದಲು ಮುಂದಿನ ಅವಧಿಯ ಆರಂಭ ಸಿಲ್ಕುಗಳಾಗಿ ಅವರ ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಚಾಲ್ತಿ ಠೇವಣಿ ಖಾತೆಗಳನ್ನೂ ಚಾಲ್ತಿ ಲೆಕ್ಕಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು **(ನೋಡಿ– ಚಾಲ್ತಿ–ಠೇವಣಿ)** (ಕೆ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಚಾಲ್ತಿ ಹೊಣೆ : ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಋಣ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ, ಇದಕ್ಕೂ ಮೀರಿದರೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯವಹಾರ ಆವರ್ತ ವರ್ಷದೊಳಗೆ, ಚಾಲ್ತಿ ಆಸ್ತಿಗಳಿಂದಲೋ ವರಮಾನಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿಯೋ, ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿಯೋ (ರಿಕನ್ಸೈಲ್) ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಹೊಣೆ (ಕರೆಂಟ್ ಲಯಬಿಲಿಟಿ). ಚರ ಹೊಣೆ ಅಥವಾ ಸಾಲ (ಫ್ಲೋಟಿಂಗ್ ಲಯಬಿಲಿಟಿ ಅಥವಾ ಡೆಟ್) ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಲ್ತಿ ಹೊಣೆಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇವು : 1 ಪದಾರ್ಥ, ಸೇವೆಗಳ ಸರಬರಾಜುದಾರರೊಂದಿಗಿನ ವಹಿವಾಟುಗಳಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಭವವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಾಲದಾತರ ಲೆಕ್ಕಗಳು ಮತ್ತು ಪಾವತಿಸಬೇಕಾದ (ದೇಣಿ) ಹುಂಡಿಗಳು; 2 ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ತೀರಿಸಬೇಕಾದ ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲಗಳು ; 3 ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಪಾವತಿಗೆ ಬರುವ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಸಾಲದ ಕಂತುಗಳು ; 4 ಗ್ರಾಹಕರಿಂದ ಬಂದ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಠೇವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಂಗಡಗಳು; 5 ಘೋಷಿಸಲಾದ–ಆದರೆ ಪಾವತಿಯಾಗದಿರುವ–ಲಾಭಾಂಶಗಳು ; 6 ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಬಡ್ಡಿ, ತೆರಿಗೆ, ಸಂಬಳ, ಕಮಿಷನ್, ಸ್ವಾಮ್ಯ ಶುಲ್ಕಭಾಗ (ರಾಯಲ್ಟಿ), ಬೋನಸ್ಸು, ಹಂಚಿಕೆಯಾದ ಲಾಭ ಮುಂತಾದವು.

ಚಾಲ್ತಿ ಹೊಣೆಗಳು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಸ್ತಿ–ಹೊಣೆ ತಃಖ್ತೆ (ಬ್ಯಾಲೆನ್ಸ್ ಷೀಟ್)ಯ ಹೊಣೆಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಮೂದಾಗುತ್ತವೆ. ರೂಢಿಯಂತೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಸ್ಥಿರಹೊಣೆಗಳದು. (ಸಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಚಾವಣಿ : ಕಟ್ಟಡ, ಮನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುವ ಮೇಲುಭಾಗ; ಮಾಡು (ರೂಫ್). ಗುಹೆಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಚಪ್ಪಡಿಯೋ ಗಟ್ಟಿಮಣ್ಣಿನ ಕೊರೆದ ಭಾಗವೋ ಚಾವಣಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅನಂತರದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಾದ ಗುಡಿಸಲು ಗುಡಾರಗಳಿಗೆ ಮರ, ಬಿದಿರು, ಹಂಬು, ಎಲೆ, ಹುಲ್ಲು, ಸೋಗೆ, ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಯುಕ್ತ ಬಳಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಹಗುರವಾದ ಹೊದಿಕೆ ಚಾವಣಿಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೇ– ನಿಸರ್ಗದ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಏರುಪೇರುಗಳಿಂದ ಬಿಡಾರದೊಳಗಿನ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಅವರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುವುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾದರಿಯ ಚಾವಣಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಹವಾಗುಣ, ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಟ್ಟಡದ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಕಾಸ ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣಗಳು. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಚಾವಣಿಗಳು ಮಟ್ಟವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಇಳುಕಲಾಗಿರಬಹುದು, ಮಾಡನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಹಿಮ, ಸೆಕೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವಂತೆ ಇರಬೇಕಲ್ಲದೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟುವ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಟ್ಟವಾದ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಮೇಲೆ ಆಸ್ಫಾಲ್ಟನ್ನು ಬಳಿದು ನೀರು ಒಳಗೆ ಇಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಮಾಡುಗಳ ಮೇಲುಭಾಗ ಮಳೆಯ ನೀರು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಹಾಗೆ ಕೊಂಚ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರಬೇಕು. ಉಕ್ಕಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಳ ಬೇಕಾದಾಗ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮ್ಯಾನ್‌ಸರ್ಡ್ ಮಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಸೀಸ, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಫಲಕಗಳು, ಹೆಂಚುಗಳು

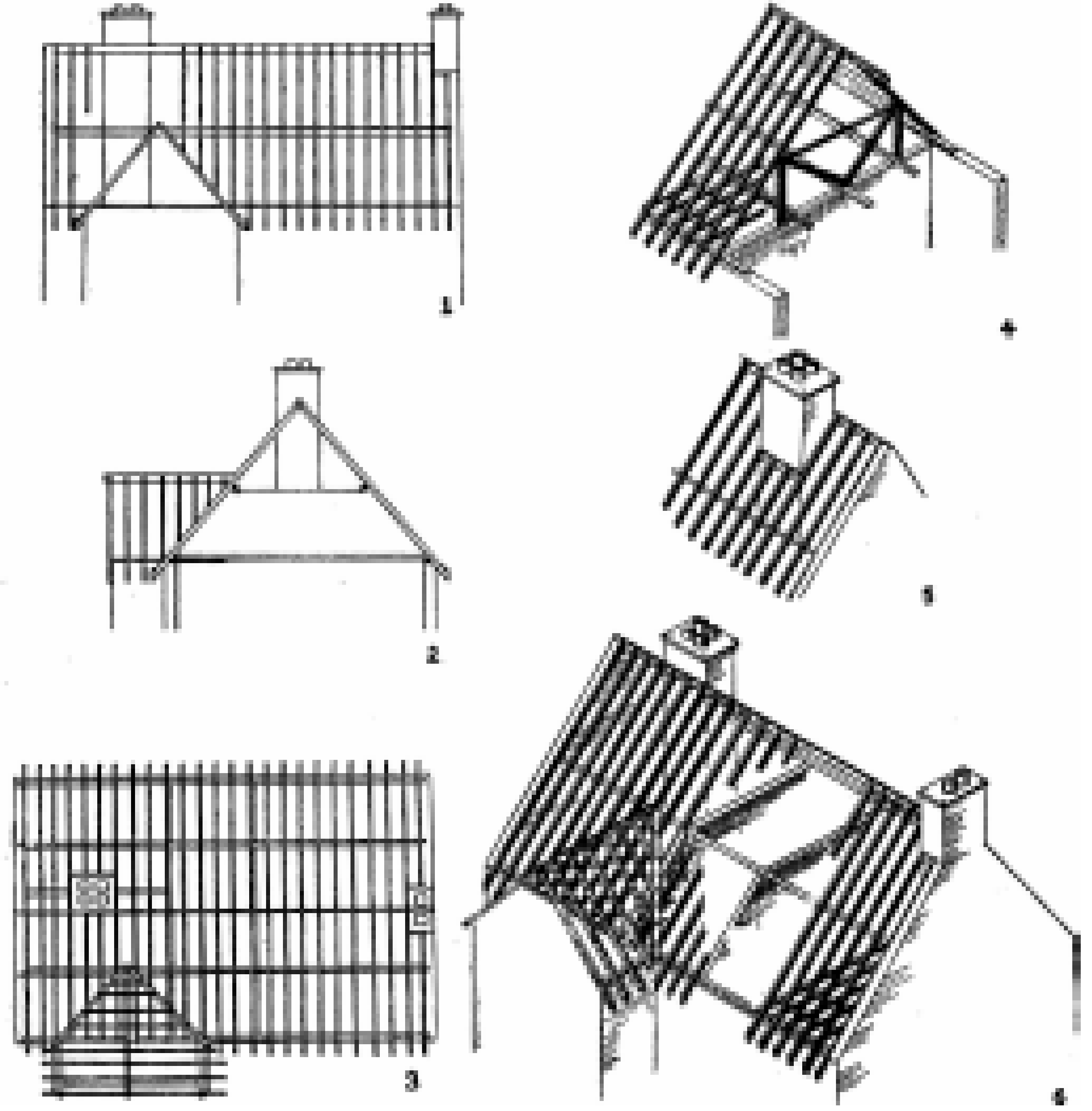

ಮನೆಯೊಂದರ ಪ್ರರೂಪಿ ಇಪ್ಪಾರು ಚಾವಣಿಯ ರಚನೆ : 1. ಚಾವಣಿಯ ಮುಂಭಾಗದ ಉನ್ನತಿನಕ್ಷೆ, 2. ಅಡ್ಡ ನೋಟ, 3. ನಕಾಸೆ (ಪ್ಲಾನ್), 4. ಆಸರೆಕಟ್ಟುಗಳಿರುವ ಪಕಾಸುಗಳು, 5. ಚಿಮ್ನಿಯ ಸುತ್ತ ಚಾವಣಿಯ ಅಳವಡಿಕೆ, 6. ಚಾವಣಿಯ ಸಮಪರಿಮಾಣ ನೋಟ

ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರು–ಸಿಮೆಂಟು ತಗಡುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಾಡಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಹಿಂದೆ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬೇಗ ಕಟ್ಟಬಹುದಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಸರಕಟ್ಟುಗಳು ಈಚೆಗೆ ಮರದ ತೊಲೆಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ವಾಸದ ಮನೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಬಣ್ಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಬಟ್ಟೆಯ ಚಲುವೆಯ ಮನೆಗಳು– ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈಗಲೂ ಮರವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಾವಣಿಯ ಮಾದರಿಗಳು : 1 ವಾರ್ಚಾಟು ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಇಳಿಜಾರಿನ ಮಾಡು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ಮಾದರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಇಳಿಕಲು ದೊಡ್ಡ ಮಳೆ ಬಂದಾಗಲೂ ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಈ ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಂಚುಗಳು, ಫಲಕಗಳು, ಸತುವಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಕಲ್ನಾರಿನ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಹೊದೆಸಬಹುದು.

2 ಎರಡು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿರುವ ಮಾಡುಗಳನ್ನು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿನ ತೀರುಗಳು ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಗೋಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಒಂದು ತೊಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ತೀರುಗಳ ಕೆಳಭಾಗಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಮಟ್ಟವಾದ ತೊಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಕೊಂಚ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳದ ಹಾಗೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿನ ತೂಕ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಮೂನೆಯ ಮಾಡನ್ನು 3.5ರಿಂದ 5.0 ಮೀ. ಅಗಲದ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

3 ಗೋಡೆಯಿಂದ ಗೋಡೆಗೆ ಎಳೆಯುವ ಮಟ್ಟವಾದ ಮರದ ತೊಲೆಗಳು ವಾಸದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಮೂನೆ. ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲುಭಾಗ ಮಳೆಯ ನೀರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಕೊಂಚ ಇಳಿಕಲಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು.

4 ಹಜಾರದ ಅಗಲ 6ಮೀ ಇದ್ದರೆ ಸುಮಾರು 3ಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ತೊಲೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಟ್ಟವಾದ ಒಂದು ಮರದ ತುಂಡಿನಿಂದ ಬಿಗಿದು ಈ ತುಂಡಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಲಂಬವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ತುಂಡನ್ನು ಚಾವಣಿಯ ಬೆನ್ನು ತೊಲೆಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಹಾಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

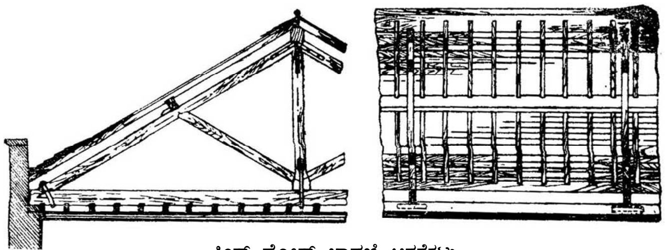

ಕಿಂಗ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಚಾವಣಿ ಆಸರೆಕಟ್ಟು

5 ಹಜಾರದ ಅಗಲ 6–10ಮೀವರೆಗೂ ಇದ್ದಾಗ ಕಿಂಗ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಆಸರೆಕಟ್ಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಕಂಬ ತಳದಲ್ಲಿ ತೊಲೆಗೆ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ತಳದಿಂದ ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಓರೆಯಾದ ತುಂಡುಗಳು ಮಾಡಿನ ಕೆಳಗಿನ ತೊಲೆಗೆ ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಬೋಲ್ಟುಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಗಿದಿರುತ್ತಾರೆ.

6 ಹಜಾರದ ಅಗಲ 10ರಿಂದ 15ಮೀ ವರೆಗೂ ಇದ್ದಾಗ ಕ್ವೀನ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಸರಕಟ್ಟನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಳದ ತೊಲೆಯಿಂದ ಲಂಬವಾದ ಎರಡು ಕಂಬಗಳು ಮಾಡಿನ ಕೆಳಗಿನ ತೊಲೆಗೆ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡು ಕಂಬಗಳನ್ನೂ ಮೇಲುಗಡೆ ಒಂದು ಮಟ್ಟವಾದ ತೊಲೆಯಿಂದ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ಕ್ವೀನ್–ಪೋಸ್ಟಿನ ತಳದಿಂದಲೂ ಓರೆಯಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ತುಂಡು ಹೊರಟು ಮಾಡಿನ ಕೆಳಗಿನ ತೊಲೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚಕಬ್ಬಿಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಬೋಲ್ಟುಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಗಿದಿರುತ್ತಾರೆ.

7 ಹ್ಯಾಮರ್ ಬೀಮ್ ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು 10 ರಿಂದ 16ಮೀ ಅಗಲದ ಮಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ತೀರುಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ಹಿಂದಿನ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ತೊಲೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ಮಾಡಿನ ಎರಡು ತೊಲೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಟ್ಟವಾದ ಕಾಲರನ್ನೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೊಲೆಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುಜ್ಜುಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಗಿಪಟ್ಟಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಒದೆತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿನ ನಮೂನೆ ಮತ್ತು ಚಾಚುಪೀಠದ ನಮೂನೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಚಾಚುಪೀಠ ಗೋಡೆಯ ತಲೆಮಟ್ಟದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ, ಕೊಂಚ ಕೆಳಗಡೆ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಬೋದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ ಈ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಒಪ್ಪುವ ಹಾಗಿತ್ತು.

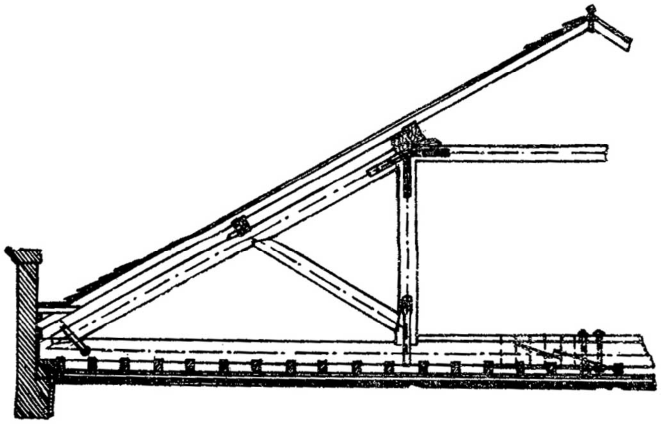

ಕ್ವೀನ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಚಾವಣಿ ಆಸರೆಕಟ್ಟು

ಮ್ಯಾನ್‌ಸರ್ಡ್ ಮಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಎರಡು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನದು 70°ಗಳಷ್ಟು ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಮೇಲಿನದು 30°ಗಳಷ್ಟು ಓರೆಯಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಒಳಗಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳಗಡೆ ಕ್ವೀನ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಿಂಗ್–ಪೋಸ್ಟ್ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಇಡುವುದು ರೂಢಿ. ಈ ಮಾಡುಗಳನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಮ್ಯಾನ್‌ಸರ್ಡ್ (1598–1666) ಮೊದಲ ಬಾರಿ ವರ್ಸೇಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಕಟ್ಟಡದ ಮುಂದುಗಡೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಒಂದು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಮೀರಿರಬಾರದೆಂಬ ಕಾನೂನಿತ್ತು. 24ಮೀ ಉದ್ದ 12ಮೀ ಅಗಲದ ಹಜಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

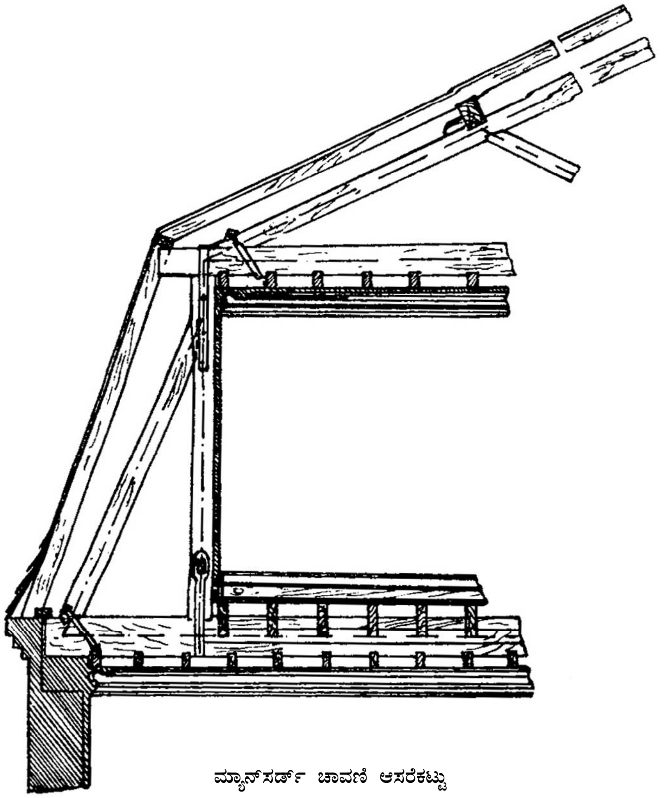

ಮ್ಯಾನ್‌ಸರ್ಡ್ ಚಾವಣಿ ಆಸರೆಕಟ್ಟು

ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾಡುಗಳು : ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನೂ ಮರವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ನಮೂನೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಗುಜ್ಜುಗಳನ್ನು ಮರದಿಂದಲೂ ಎಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ದೂಲಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದಲೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈಗ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಸರಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು (**ನೋಡಿ– ಆಸರೆಕಟ್ಟು**) ತಯಾರಿಸುವುದೇ ವಾಡಿಕೆ. ಇವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಂತೂ ಈ ಮಾದರಿ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷಣವಾದ ನಾಟಕಶಾಲೆ, ನಗರ ಸಭಾಮಂದಿರ ಮೊದಲಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೂ ಸರಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಗುಜ್ಜುಗಳಿಗೆ T ಆಕಾರದ ತೊಲೆಯನ್ನೂ ಎಳೆತದಲ್ಲಿರುವ ದೂಲಗಳಿಗೆ ಗುಂಡಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಎಲ್ಲ ಆಕಾರಗಳನ್ನೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕೋನಗಳಿಂದ ರಚಿಸುವುದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ತೊಲೆ ಮತ್ತು ದೂಲಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಎರಡು ಉಕ್ಕಿನ ಕೋನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂಟಿ ಮೂಲೆ ಕಟ್ಟಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ರಿವೆಟ್ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ಚಾವಣಿಯ ಒಳನೋಟ. ಆಸರೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು

ಸರಕಟ್ಟುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ತಪಶೀಲುಗಳು ಸರಳವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಮಾಡಿನ ಅಗಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ಜೋಡಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆಸರೆಕಟ್ಟುಗಳ ಕೆಲವು ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಪುಟ 307ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕ್ವೀನ್‌ರಾಡ್ ಸರಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೂಲಗಳು ಲಂಬವಾಗಿವೆ. ಗುಜ್ಜುಗಳು ಓರೆಯಾಗಿವೆ. ಸರಕಟ್ಟಿನ ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುಜ್ಜುಗಳು ತೊಲೆಗೆ ಸಮಕೋನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಉಕ್ಕಿನ ಆಕಾರಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಸರಕಟ್ಟನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

ಮೋಟಾರ್ ಗ್ಯಾರೇಜುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೇಯ್ಗೆಯ ಷೆಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಳಗಡೆ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಾಗ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 45ಮೀ. ವರೆಗಿನ ಅಗಲದ ಅಂಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಚುತೊಲೆಯ ಸರಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಮಾಡಿನ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗರ್ಡರುಗಳನ್ನು ಚಾವಣಿಯ ಏಣಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಾಚುತೊಲೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರಕಟ್ಟುಗಳ ನಡುವೆ ನೀರಿನ ದೋಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗರ್ಡರುಗಳನ್ನು 10ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರೆ 45ಮೀ ಉದ್ದ 10ಮೀ ಅಗಲದ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಜಾರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು : 1. ಕೈ(ನಾಡ) ಹೆಂಚು, 2. ಮಂಗಳೂರು ಹೆಂಚು, 3. ಜಿಂಕ್ ಷೀಟುಗಳು, 4. ಕಲ್ನಾರು–ಸಿಮೆಂಟು ತಗಡುಗಳು, 5 ಸ್ಲೇಟುಗಳು, 6 ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ತಾರಸಿಗಳು.

1 ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರ ವಾಸದ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಊರಿನ ಕುಂಬಾರ ಮಾಡಿದ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹದವಾಗಿ ಸುಟ್ಟ ಕೈಹೆಂಚುಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ ದಂಬೆ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು) ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಹಿಂದೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಾಡಿನ ಮರದ ತೀರುಗಳನ್ನು ಬೆನ್ನುತೊಲೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿನವರೆಗೂ ಬೀಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾದ ಗುಂಡು ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಮೇಲೆ ನಾಡಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಹೊದೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನುಕೂಲವಿದ್ದವರು ಗುಂಡುಬಿದಿರುಗಳ ಬದಲು ಮರದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಮೂನೆಗೆ ಇದ್ದ ತೊಂದರೆಯೆಂದರೆ ಮಂಗಗಳ ಹಾವಳಿ. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸಿ ಒಡೆದ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೊಸ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ದಂಬೆ ಹೆಂಚುಗಳಿಗೂ ಕಾಸಿಲ್ಲದ ಬಡ ರೈತರ ಗುಡಿಸಲುಗಳಿಗೆ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಮುಳಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹೊದೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದುಂಟು. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಡಿಕೆ ಮರದ ಸೋಗೆಗಳನ್ನು ಹೊದೆಸುವ ಕ್ರಮ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

2 ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ನಿನವರು 1835ರಲ್ಲಿ ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಮನೆಗಳ ಮಾಡುಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳೂರು ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಹೊದೆಸುವುದು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವಾಯಿತು. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಈ ಮಾದರಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

3 ಉಬ್ಬುತಗ್ಗಿನ (ಕಾರುಗೇಟಡ್) ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮೋಟಾರು ಷೆಡ್ಡುಗಳು, ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಾಸದ ಮನೆಗಳು, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು–ಇವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕರಗಿ ನೀರಾದ ಸತುವಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಬಿಳಿಯ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ರೂಢಿ. ಇವು ಬಹಳ ಹಗುರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮಾಡಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮರದ ಆಧಾರ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಜಿಂಕ್‌ಷೀಟುಗಳ ಉಪಯೋಗ ದೊಡ್ಡ ಷೆಡ್ಡುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 1.6 ರಿಂದ 3.0ಮೀ ವರೆಗೂ ಅಗಲ 10.5–1ಮೀ–ವರೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು ಈ ತಗಡುಗಳಿಗೆ ಮಂದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. 16ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ತಗಡು ಬಹಳ ದಪ್ಪವಾದದ್ದು. ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಮಾಡು ಆವಶ್ಯಕವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. 18 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಮಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, 22ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ತಗಡನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಷೆಡ್ಡುಗಳಿಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ತಗಡನ್ನು ಮಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸುವಾಗ ಅವು ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಷ್ಟು ಸೇರಿರಬೇಕು. ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ 15 ಸೆಂಮೀ ಸೇರಿರಬೇಕು. ಒಂದು ತಗಡನ್ನು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಗ್ಯಾಲ್ವನೀಕರಿಸಿದ ಬೋಲ್ಟುಗಳನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪಕ್ಕಾ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಗುಬ್ಬಿ ಮೊಳೆಗಳಿಂದ ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ರಿವೆಟ್ಟುಗಳು ತಗಡಿನ ಉಬ್ಬಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನೀರು ಒಳಕ್ಕೆ ಸೋರುತ್ತದೆ. ತಗಡುಗಳನ್ನು ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವಾಗಲೂ ಗುಮ್ಮಟದ ಆಕಾರದ ಬಿಗಿ ಬಿಲ್ಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಗ್ಯಾಲ್ವನೀಕರಿಸಿದ ತಿರುಪಿನ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು. ಉಕ್ಕಿನ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳ ಮೇಲೆ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಾಗ ಕೊಂಡಿಯ ಆಕಾರದ ಬೋಲ್ಟುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸೀಸದ ತಗಡುಗಳು ಗ್ಯಾಲ್ವನೀಕರಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡುಗಳಿಗಿಂತ ತೂಕ ಜಾಸ್ತಿ. ಆದರೆ ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರದ ತಗಡುಗಳು ಹಗುರವಾಗಿರುತ್ತವಾದರೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡುಗಳಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರದೆ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚ ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡುಗಳಿಗೆ ಕಾದ ತವರದ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಳದಲ್ಲಿ ಫೆಲ್ಟನ್ನಿಟ್ಟು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

4 ಕಲ್ನಾರು ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಗಡುಗಳು : ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ನಾರು ಸಿಮೆಂಟಿನ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಜಾರಿನ ಮಾಡುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಾಸದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದರ ಚಾವಣಿಯ ಹೊರನೋಟ

ಸ್ಲೇಟುಗಳು: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕಡಪದ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿವೆ, ಚಪ್ಪಡಿಯ ಮೂಲಕ ನೀರು ಒಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಈ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದರು. (ಈಗ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಹರಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ). ಸಾಕಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಮರದ ತೀರುಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿಗೆ ಈ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ನೀರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಷ್ಟು ಇಳಿಕಲಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಳಿಜಾರಾದ ಮಾಡುಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮರದ ಚಾವಣಿಗಳು : ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಹೆಂಚಿನ ಹಾಗೆ ಚಾವಣಿಗೆ ಹೊದೆಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇವನ್ನು ಸೀಡರ್ ಇಲ್ಲವೆ ಸೈಪ್ರಸ್ ಮರದಿಂದ 0.3 ರಿಂದ 0.6ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 0.30ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾದರಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ಅಪಾಯ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಈಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡ : ಮಾಡುಗಳು 20°ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳಿಕಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಚದರಡಿಯ ಮೇಲೆ 28 ಪೌಂಡುಗಳ ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮಾಡುಗಳು ಮಾಡಿನ ತೂಕವನ್ನಲ್ಲದೆ ಚದರ ಅಡಿಗೆ 56 ಪೌಂಡುಗಳ ವಾಯು ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆಯುವಂತೆ ಕೂಡ ಇರಬೇಕು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿನ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ತೂಕವನ್ನೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ವಾಯು ಒತ್ತಡವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬೇಕು.

ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭದ್ರವಾದ ಮಾಡುಗಳು ಬಿದ್ದು ಜನಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಗೂ ಹೆಂಚು, ತಾರಸಿ, ಫಲಕ, ಲೋಹ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ನಿಸುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿನ ಕೊನೆಯ ಅಲಂಕಾರದ ಹಲಗೆಯನ್ನೂ ಮರದಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಮಾಡು 9ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಗಡಂಗುಗಳ ಮಾಡಿನ ಇಳಿಕಲು ಒಂದು ಮೀ. ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೀಟರು ಲಂಬಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇರಬಾರದು. ಗೋಪುರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಮನೆಗಳ ಮಾಡುಗಳು 18ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದರೆ ಹೊತ್ತದೆ ಇರುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೇ ಮಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬೆಂಕಿಯೇನಾದರೂ ಬಿದ್ದರೆ ಒಳಗಿರುವ ಜನರು ಬೇಗ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು.

ಆರ್.ಸಿ.ಸಿ. ಚಾವಣಿ

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಮನೆಗೆ ಮೂರು ಮಹಡಿಗಳಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು ಎತ್ತರ 12ಮೀ ಮೀರಿದ್ದು ಮಾಡು 60°ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ತೀರುಗಳಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಒಳಗಡೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಇಲ್ಲವೆ ಉಕ್ಕಿನ ಅಂಚಿದ್ದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು 75ಮಿಮೀ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತುಂಬಬೇಕು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿನ ಹೆಂಚನ್ನೋ ಫಲಕವನ್ನೋ ಹೊದೆಸಬಹುದು.

ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡದ ಮಾಡು : ಒಂದು ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಮಾಡನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಾಗ ಅದರ ಅಗಲ, ತೂಕ, ಕೆಳಭಾಗದ ಸೌಂದರ್ಯ, ತಗಲುವ ಖರ್ಚು, ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ದುರಸ್ತು ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯ ಇವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಮರ, ಹೆಂಚು, ಫಲಕ, ಕಲ್ನಾರು-ಸಿಮೆಂಟು ಇವುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಾಡಿನ ಇಳಿಕಲು 2। ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1। ಲಂಬಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರಬಾರದು. ಇಳಿಜಾರಾದ ಮಾಡುಗಳಿಗೆ ಮರ ಇಲ್ಲವೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಮಾಡಿನ ಅಟ್ಟಕ್ಕೆ ಉದ್ದ ಸರಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ತೀರುಗಳಿಂದ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ತೀರುಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಕೊನೆಗಳು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮರದ ಜಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂರುತ್ತವೆ. ಉದ್ದ ಸರದ ಕೊನೆಗಳು ಮಾಡಿನ ಸರಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮಾಡು ಗೋಡೆಯಿಂದ ಗೋಡೆಗೆ ಹಾಕಿದ ಉಕ್ಕು ಇಲ್ಲವೆ ಮರದ ದೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಅಟ್ಟದ ಹಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತೆಳುವಾದ ಕವಚದ ಮಾಡು ಒಂದು ಬಿಗಿಯಾದ ಮತ್ತು ಬಾಗಿದ ಪೊರೆ. ಅದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ರಭಸವನ್ನು ಎಳೆತದ ಮತ್ತು ಕುಗ್ಗುವ ಒತ್ತಡಗಳ ಮೂಲಕ ಎದುರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕವಚಗಳು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ: 1 ಗೋಳಾಕಾರ-ಗುಮ್ಮಟ, 2 ಪೀಪಾಯಿಯ ಆಕಾರ, 3 ಪರವಲಯಕಲ್ಪ (ಪ್ಯರಬೊಲಾಯಿಡ್).

ತೆಳುವಾದ ಕವಚದ ರಚನೆಗೆ ಅತಿಪರವಲಯಕ ಪರವಲಯಕಲ್ಪದ (ಹೈಪರ್ಬಾಲಿಕ್ ಪ್ಯರಬೊಲಾಯಿಡ್) ಆಕೃತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಹೊರ ಮೈಯನ್ನು ಸರಳ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕತ್ತರಿಸುವ ಈ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಈ ಆಕೃತಿಗಳ ಖಂಡಗಳನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಾಚುತೊಲೆಗಳ ಹಾಗೆ ನೂಕಿದರೆ ಈ ರಮ್ಯವಾದ ಸಂವಿಧಾನದ ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿರುವ ಅಥವಾ ಪಕ್ಕಗಳೂ ಕೊನೆಗಳೂ ಬಾಗಿರುವ ಚಾವಣಿ ಮತ್ತು ಮಡಚಿದ ಅಥವಾ ತಗಡಿನ ಚಾವಣಿ-ಇವು ವಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಕವಚಗಳಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತೆಳುವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಮಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಬರುವ ತ್ರಾಸ: ಮಾಡಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಗರಿಷ್ಠ ತ್ರಾಸವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಂವಿಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಲೆ ಬರುವ ತೂಕದ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ವಾಯುವಿನ ತೂಕ ಮಾಡಿನ ಇಳುಕಲಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗುಮ್ಮಟದ ಆಕಾರದ ಮಾಡುಗಳು : ಮರದ ತೊಲೆಗಳಿಂದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಣ್ಣ ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ ಕೆಥೀಡ್ರಲ್ಲಿನ ಹೊರಗಿನ ಗುಮ್ಮಟವನ್ನು ಒಳಗಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಗುಮ್ಮಟದ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸೀಸದಿಂದ ಮೇಲುಗಡೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಮರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈಗ ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟು, ಗುಮ್ಮಟಗಳ ರಚನೆಗೆ ಹೇಳಿಸಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನ್‌ಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇಗರ್ಜಿಗೆ ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಮಾನು ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಸ 18ಮೀ. ಚಿಮ್ಮುವ ಕಡೆ ಕಮಾನಿನ ಮಂದ 0.90ಮೀ. ಇದ್ದು ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ $32\frac{1}{2}$ ಸೆಂಮಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗುಮ್ಮಟವನ್ನು ಮೇಲುಗಡೆ 7.5 ಸೆಂಮೀ ಮಂದದ ಕೃತಕವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಕಮಾನಿನ ಮೇಲೆ 12.5ಸೆಂ.ಮೀ ಆಳದ ಅರೀಯ ಬೆನ್ನುಪಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ಬೆನ್ನುಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೂ ಚಪ್ಪಡಿಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ 5 ಸೆಂ.ಮೀ ವಾಯು ಆಡುವ ಜಾಗವಿದೆ. ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಒಳಗಡೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಮ್ಮಟದ ಕೆಳಗಿನ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರದ ಮೇಲುಗಡೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಮ್ಮಟವಿದೆ.

(ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಚಾವುಂಡರಾಯ[1] : ಸು. 978. ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಪಡೆದವ; ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣಮಹಾಪುರಾಣವೆಂಬ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದವ. ಈತ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಂಗವಂಶದ ರಾಜರಾದ ಮಾರಸಿಂಹ II (961-74) ಮತ್ತು ರಾಚಮಲ್ಲ IV (974-77) ಇವರಲ್ಲಿ ಯೋಧಾಗ್ರಣಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದವ. ಈತನನ್ನು ಚಾಮುಂಡರಾಯ (ನಮಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಯಕ್ಷಿಯಾದ ಚಾಮುಂಡಿ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು) ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗೊಮ್ಮಟ ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಈತ ಕಡೆಸಿದ ಬಾಹುಬಲಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಈತ ಜೈನ, ಬ್ರಹ್ಮ ಕ್ಷತ್ರಕುಲೋತ್ಪನ್ನನೆಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯದು. ಈತನಿಗೆ ಜಿನದೇವಣ ಎಂಬ ಮಗನಿದ್ದನೆಂಬ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಶಾಸನಾಧಾರವಿದೆ. ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಈತನ ಗುರುಗಳು. ಈತ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾರಸಿಂಹನ ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಆತನ ನೆಚ್ಚಿನ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿ ಅವನ ಪರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ವಿಷಯ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಾಲ್ವಡಿ ರಾಚಮಲ್ಲನಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು 'ಸ್ಥಿರ ಜಿನಶಾಸನೋದ್ಧರಣರಾದಿಯೊಳಾರನೆ ರಾಚಮಲ್ಲ ಭೂವರ ವರಮಂತ್ರಿ ರಾಯನೆ...' ಎಂಬ ಶಾಸನವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ ಗುಣರತ್ನಭೂಷಣಂ,

ಕವಿಜನಶೇಖರಂ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಮರಧುರಂಧರ, ವೀರಮಾರ್ತಾಂಡ, ರಣರಂಗಸಿಂಗ, ವೈರಿಕುಲಕಾಲ ದಂಡ, ಭುಜವಿಕ್ರಮ, ಚಲದಂಕರಂಗ, ಸಮರ ಪರಶುರಾಮ, ಪ್ರತಿಪಕ್ಷರಾಕ್ಷಸ, ಭಟಮಾರಿ, ಸುಭಟಚೂಡಾಮಣಿ-ಎಂಬ ಶೌರ್ಯಮೂಲವಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ಈತನ ಕಲಿತನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣ ಮಹಾಪುರಾಣ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂಬುದರ ಮೇಲೂ ಇದರ ಹಿರಿಮೆ ನಿಂತಿದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ದೊರೆತು ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಮೊದಲು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಗದ್ಯಕೃತಿ ಎಂದು ಇದು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಇದರ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹವೂ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರನ್ನನ ಕೈವಾಡವಿದೆಯೆಂದು ಕೆಲವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಮಹಾಪುರಾಣ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯ, ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಲಾಕಾಪುರಷರಾದ ತೀರ್ಥಂಕರರು 24, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು 12, ಬಲದೇವರು 9, ವಾಸುದೇವರು 9, ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವರು 9– ಹೀಗೆ 63 ಜನರ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಮಹಾಪುರಾಣದ ವಸ್ತು. ಈತ ಮೂಲವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ತೀರ್ಥಂಕರಾದಿ ಮಹಾಪುರುಷಸಂಬಂಧವಾದ ಕಥಾಸಾರವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಥಾವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿ-ಗುಣ-ವಸ್ತು ವಿಶೇಷಣಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅಲಂಕಾರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೀತಿಪರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಸಮುಚ್ಚಯಗಳನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಸಂಗ್ರಾಹಕತೆ ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ಆದಿಪುರಾಣದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಚರಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಗಳ ವ್ಯಾಯೋಗ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಜಿನಸೇನರು ಪೂರ್ಣಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಪರ್ವಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲೂ ಪಂಪಕವಿ 133 ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಕೇವಲ 27 ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಕಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಕುಶಲಸಂಗ್ರಾಹಕನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ನಿಷ್ಠುರ ಸಂಗ್ರಾಹಕನೆನ್ನದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಗ್ರಾಹಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ತೀರ್ಥಂಕರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸೆಳೆಯುವ ಕಥಾಂಶ, ವಿವರಗಳು ಇಲ್ಲ. ತೀರ್ಥಂಕರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಮೂಲಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬಾರದಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸಾಧನೆ.

ತ್ಯಾಗದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಮೂರ್ತಿ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರಾಣ ತುಂಬ ಪುರಾತನವಾದುದಾದರೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅದನ್ನು ತಂದವ ಚಾವುಂಡರಾಯನೇ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹಾಪುರಾಣ ಇದೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜೈನಪರಂಪರೆಯ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಆಕರಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕದ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳ ಕವಿಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಚಾವುಂಡರಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ, ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣ ಅಧಿಕೃತ ದಾಖಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು 978ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದುದಾಗಿ ಕವಿಯೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಆದಿ, ಅಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯ, ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಈತ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಈತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ರಚಿತವಾದ ಇತರ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ತನ್ನ ಗುರು ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬರೆದ ಗೊಮ್ಮಟಸಾರಕ್ಕೆ ವೀರಮತ್ತಂಡೀ (ವೀರಮಾರ್ತಂಡೀ) ಎಂಬ ದೇಸೀವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ (ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡ) ಬರೆದಂತೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದು ಆತ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಇಂದ್ರಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಬಾಹುಬಲಿ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ. ಬಾಹುಬಲಿಮೂರ್ತಿಯ ಬಲಭಾಗದ ಪಾದಗಳ ಬಳಿಯ 'ಶ್ರೀ ಚಾಮುಣ್ಡರಾಜಂ ಮಾಡಿಸಿದಂ' ಎನ್ನುವ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ತಮಿಳು ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಅದೇ ಅರ್ಥದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಡೆಸಿದ್ದು ಈತನೇ ಎನ್ನುವುದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಬಹುಶಃ 983ರಲ್ಲಿ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೊಪ್ಪಣಪಂಡಿತನ ಗೊಮ್ಮಟ ಜಿನೇಂದ್ರ ಗುಣಸ್ತವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿವರ ಬಂದಿದೆ. ಭರತ ಪೌದನಪುರದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿಯ 525 ಬಿಲ್ಲುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಮಹಾತಿಶಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಅದರ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ಹಂಬಲಿಸಿದನಂತೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳ ದೂರವೂ ದುರ್ಗಮವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳಿದಾಗ ಅಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಾನು ಕಡೆಸುವುದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನಂತೆ. ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರ್ಯ ಜನರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಯಿತು. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಥೆಗಳು ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಪವಾಡಸದೃಶಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ ಚಾವುಂಡರಾಯನಿಗೆ ರಾಯ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟು ರಾಚಮಲ್ಲ ಗೌರವಿಸಿದ. ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದಾಗಿಯೇ ಬಹುಶಃ ಇತರರು ಆತನನ್ನು ಅಣ್ಣ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿರಬೇಕು.

ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕವಿ ರನ್ನ ಈತನ ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅನಂತರವೂ ಈತ ರನ್ನನಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದಲೇ ರನ್ನ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ರಾಯನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನೂ ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಂತೆ ತನ್ನ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆಯು.)

ಚಾವುಂಡರಾಯ[2] : ಸು. 1025. ಲೋಕೋಪಕಾರ ಎಂಬಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಕಾಶ್ಯಪಗೋತ್ರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ತಂದೆ ಭಟ್ಟಪಾರ್ಯ, ತಾಯಿ ಮಲ್ಲಿಕಬ್ಬೆ. ಚಾವುಂಡರಾಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಜಯಸಿಂಹನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಆತನಿಂದ 'ಮಹಾಬಳಿಯ ಗ್ರಾಹಕತನ' ಪಡೆದನೆಂದೂ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಚಳಿತವಚನ, ಶಿಷ್ಟಕಲ್ಪದ್ರುಮ, ಜಯಬಂಧುನಂದನ, ದಾನವಿನೋದ, ಕಾವ್ಯವಿಳಾಸ–ಮೊದಲಾದುವು ಈತನಿಗಿದ್ದ ಬಿರುದುಗಳು.

ಲೋಕೋಪಕಾರ 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಗ್ರಂಥ. ಪಂಚಾಂಗಫಲ, ನವಪಟಲ, ವಾಸ್ತುವಿಚಾರ, ಉತ್ಪಾತಶಾಂತಿ, ಉದಕಾರ್ಗಳ, ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದ, ಸುಗಂಧವಾದ, ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯ, ವಿಷತತ್ತ್ವ, ಲಕ್ಷಣ, ಶಕುನ-ಇವು ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ವಿಷಯಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೆಲ್ಲ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಮಾತ್ರ. ಕವಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಗನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೃಹವಿಶ್ವಕೋಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅನಂತರ ಬಂದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ, ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ಈತನ ಪುಸ್ತಕವೇ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಥಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕೃತಿ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆಯು.)

ಚಾಸರ್, ಜೆಫ್ರಿ : 1340–1400. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದ ಜನಕನೆಂದೂ ಕಥನಕವನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯನೆಂದೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಕವಿ. ಜನನ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಮದ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಧನಿಕನಾಗಿದ್ದ. ಚಾಸರನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವನಿಗೆ ಫ್ರೆಂಚ್, ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿ ಬರೆಯುವಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮವಿತ್ತೆಂದೂ ಸಾಹಿತ್ಯ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣವಿತ್ತೆಂದೂ ಇವನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಯುವಕನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಅಲ್‌ಸ್ಟರ್ ಕೌಂಟೆಸ್ ಆಗಿದ್ದ ಎಲಿಜಬೆತ್‌ಳ ಪರಿಚರನಾಗಿದ್ದು ಆಸ್ಥಾನದ ಅಂದಿನ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ರಾಯಭಾರಿ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದ. 1359ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ

ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ರೀಮ್ಸ್ ಬಳಿ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ. ರಾಜನೇ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿದ. 1366ರಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯ ಪರಿಚಾರಿಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಫಿಲಿಪ್ಪಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. 1367ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಯೋಮನ್ ಆಫ್ ದಿ ಚೇಂಬರ್ ಆಗಿಯೂ, ಮರುವರ್ಷವೇ ಎಸ್ಕ್ವೈರ್ ಆಗಿಯೂ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಆ ಕಾರ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತ ಈತ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳಿಂದ, ಹಾಡುಗಳಿಂದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ರಂಜಿಸುವುದೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತು, 1368, 69, 70ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರ್ಯದ ಮೇಲೆ ವಿದೇಶಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬಂದ. 1372ರಲ್ಲಿ ಜಿನೋವ ಜೊತೆಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಒಪ್ಪಂದದ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ನಿಯೋಜಿತರಾದ ಮೂವರು ಕಮಿಷನರುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿ

ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಟೇಲ್ಸಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿರುವ (15ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಚಾಸರನ ಚಿತ್ರ

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಹಾಗೆಯೇ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿಗೂ ಭೇಟಿಯಿತ್ತ. ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾಂಟೆ ಮತ್ತು ಬೊಕ್ಯಾಚಿಯೊಗಳ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. 1373ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸುಂಕದ ಖಾತೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಹೊಸ ಹುದ್ದೆ ದೊರಕಿತು. ಮುಂದಿನ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಈ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಲ್ಲದೆ ವಿದೇಶ ರಾಯಭಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯ ಮದುವೆಯ ಸಂಧಾನದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಒಮ್ಮೆ ಇಟಲಿಗೂ ಭೇಟಿಯಿತ್ತ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮ್, ದಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಫೌಲ್ಸ್, ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ರೆಸೀಡ ಎಂಬ ಸ್ವಂತ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಬಾಯ್‌ಥಿಯಸ್‌ನ ದಿ ಕಾನ್ಸೊಲೇಷನ್ ಆಫ್ ಫಿಲಾಸಫಿಯ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. 1386ರಲ್ಲಿ ಕೆಂಟಿನ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಪೀಸ್ ಆಗಿಯೂ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸಭೆಗೆ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಹಾಜರಾಗಲು ನೈಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಷಯರ್ ಆಗಿಯೂ ನೇಮಕಗೊಂಡ. 1389ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ರಿಚರ್ಡ್ ದೊರೆ ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಾಸರಿಗೆ ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಅರಮನೆ, ಟವರ್ ಆಫ್ ಲಂಡನ್ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವೂ ನಾರ್ತ್ ಪೇಥರ್‌ಟನ್‌ಗೆ ಸೇರಿದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವೂ ದೊರೆತವು. 1400ರಲ್ಲಿ ಚಾಸರ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವನನ್ನು ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಅಬೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಇವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅಪೂರ್ವ ಗೌರವ. ಇವನ ಸಮಾಧಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಅನಂತರ ಪೊಯೆಟ್ಸ್ ಕಾರ್ನರ್ ಎಂದು, ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳ ಸಮಾಧಿ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು.

ಬಹುಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕ ಕವಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಕವಿಯ ಸ್ವಂತ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸೂಚನೆಗಳು ದೊರಕುವುವು. ದಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮ್‌ನಲ್ಲಿ ವಸಂತಕಾಲ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪುಸ್ತಕಪ್ರೇಮಿಯೆಂದೂ ಲೆಜೆಂಡ್ ಆಫ್ ಗುಡ್ ವಿಮೆನ್, ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಟೇಲ್ಸ್, ಪ್ರೋಲೋಗ್ ಆಫ್ ಸರ್ ಥೋಪಾಸಿನ ಪೀಠಿಕಾ ಕವನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮೌನ ಸ್ವಭಾವದ, ಸಂಕೋಚದ, ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದ ವಿಚಿತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದೂ ತನ್ನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಚಾಸರ್ ಬರೆದದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಡಿನ ಗಣ್ಯರೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ ಆದ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು. ಇವನ ಕವನಗಳು ಮೊದಲು ಆಸ್ಥಾನದ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ವಾಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅನಂತರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಗರದ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿಯ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡವು. ಇವನು ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಿನಗಳನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವ ಇವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ದಿ ರೋಮಾನ್ಸ್ ಆಫ್ ರೋಸ್, ದಿ ಕಂಪ್ಲೇಂಟ್ಸ್ , ದಿ ಬುಕ್ ಆಫ್ ದಿ ಡಚೆಸ್, ದಿ ಮೈನರ್ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್–ಮುಂತಾದುವು. ಮುಂದೆ ಚಾಸರ್ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಡ್ಯಾಂಟೆ ಮತ್ತು ಬೊಕ್ಯಾಚಿಯೊ ಕಥೆಗಳಿಂದ, ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು– ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ರೆಸೀಡ ಮತ್ತು ದಿ ನೈಟ್ಸ್ ಟೇಲ್. ಚಾಸರನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಟೇಲ್ಸ್ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಶುದ್ಧಾಂಗವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೆಲದ ಸೊಗಡನ್ನು.

ದಿ ಬುಕ್ ಆಫ್ ದಿ ಡಚೆಸ್ : 1369ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕನಸು ರೂಪಕಕವನ (ಡ್ರೀಮ್ ಅಲಿಗೊರಿ). ಚಾಸರನ ಪೋಷಕನಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಆಫ್ ಗಾಂಟ್‌ನ ಹೆಂಡತಿ ಬ್ಲಾಂಚಿ ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದಾಗ ಬರೆದ ಶೋಕಗೀತೆ. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಂಚಿಯ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ಅವಳ ಸಾವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಸಂತಾಪವೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಂಗಮಿಸಿವೆ. ಕವಿ ತನ್ನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಪ್ಪುಬಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಂದ ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ ಕಥೆಯನ್ನು, ಅವಳ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ಅವಳು ಮೃತಿಹೊಂದಿದಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕವಿ ಒಬ್ಬ ಮಂದಬುದ್ಧಿಯ ಶ್ರೋತೃವಾಗಿ ನಟಿಸಿ ಬ್ಲಾಂಚಿಯ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಅವಳ ಗಂಡನ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಹೇಳಿಸುವುದು ಇದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಕಥೆಯ ಓಟ ಚುರುಕಾಗಿದೆ. ಕನಸಿನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಕಥೆಯಾದರೂ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಒಳನೋಟವಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದದ್ದಾದರೂ ಪ್ರಾಸ, ಛಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೃತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ದಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮ್ : 1374–80 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಾಲುಗಳ ಅಪೂರ್ವ ಕವನ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಡಾಂಟೆಯ ಮತ್ತು ಓವಿಡ್ಡರ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಕಥೆ ಕನಸಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕನಸಿನ ಲೋಕದಿಂದ ಹೊರಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಕವನ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲ ಭಾಗ ಕನಸುಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಒಂದು ಕನಸಿನ ವರ್ಣನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕವಿ ಗಾಜಿನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ ಈನಿಯಡ್ ಕಥೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೀಡೋ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಚಾಸರ್ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು 140 ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದವರ ಪಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರೇಮವಂಚಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಘಟನೆಗಳು ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಾಗಿಲಿನ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಕವಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಬಂಗಾರದ ಹದ್ದು. ಹದ್ದು ಹಾರಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಮೊನೆಯುಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟ್ಟದಿಂದ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಾಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಡುಮಾತಿನ ಸೊಗಸು ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಹದ್ದು ತನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವಾಗ ಕವಿ ದಿಗಿಲುಪಡುವುದೂ ಆಗ ಅವನನ್ನು ಆ ರಣಹದ್ದು ಸಂತೈಸುವುದೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಸ ತಂತ್ರವಾಗಿ, ಚತುರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಜ್ಞನಾದ ಕವಿಗೆ ಹದ್ದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರೇಮದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳುವನೆಂದೂ ಮಾನವರ ಅಸೂಯೆ, ಭಯ, ಠಕ್ಕುತನದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಪಡೆಯುವನೆಂದೂ ಹದ್ದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿಯನ್ನು ಜಫ್ರಿ ಎಂದು ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತ ಹದ್ದು ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂಥ ಜಟಿಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಮೂಢವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸರಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಲ್ಲೆನೆಂದು

ಹದ್ದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಬವಣೆ ಹೇಳತೀರದು. ಅವನ ಬಾಯಿ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ, ಹದ್ದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನನ್ನು ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮಿನ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸುವವರೆಗೂ ಹದ್ದು ತನ್ನ ನೀತಿಬೋಧಕ ಮಾತಿನ ಹೊಳೆಯನ್ನೇ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮ್ ನಿಂತಿರುವುದು ದಟ್ಟ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಕವಿದ ಬಂಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ. ಅದನ್ನು ಕವಿ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಹತ್ತಬೇಕು. ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತಿವಂತರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆತ್ತಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೆಸರಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಅಕ್ಷರಗಳು ಕರಗಿಹೋಗಿವೆ. ಆದರೆ ಬಂಡೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಕೀರ್ತಿವಂತರ ಹೆಸರುಗಳು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ನಿಂತಿವೆ. ಮುಂದೆ ಪಚ್ಚೆ ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಭವ್ಯ ಕೋಟೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಮರ್, ವರ್ಜಿಲ್, ಓವಿಡ್, ಲೂಕಾನ್, ಸ್ಟಾಟಿಯಸ್, ಫ್ರಿಜಿಯಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ಜನರ ಗುಂಪುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಕೀರ್ತಿದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕವಿಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ, ಅವನ ಹೆಸರೇನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಅವನೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವನೇ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಗೆಯ ಯಾವ ಆಶೆಯೂ ತನಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನು ಬಂದಿರುವುದು ಹೊಸವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗೆಂದೂ ಕವಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕವಿಯನ್ನು ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮಿನಿಂದ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ರೂಮರ್‌ಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹೌಸ್ ಆಫ್ ರೂಮರ್ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡ. ಈ ಪಂಜರದಂಥ ಕಟ್ಟಡ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವದಂತಿಗಳ ಸದ್ದಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಶಬ್ದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತೂತುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಳಗೆ ಜನ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ವದಂತಿ ಹರಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ ಕವಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರಿತ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಘೋಷಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಕವಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಕವಿತೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಕೃತಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ಅಂಶಗಳು ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡ ವಿಚಿತ್ರ ಕವನವಾಗಿದೆ. ಕನಸು, ಅಂತರಾರ್ಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹಳಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದುವರೆವಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಚಾಸರ್ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ತೆರನಾದ ಹಾಸ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಎನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾವ್ಯತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು–ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಕನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತನೆಯಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಥನದ ಧ್ವನಿ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಹೆಣೆದಿರುವ ಚತುರತೆ ಈ ಕವನದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ದಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಫೌಲ್ಸ್ : 1382 ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ 699 ಸಾಲುಗಳ ಈ ಕವನವೂ ಕನಸಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದ ಸುಸಭ್ಯ ಪ್ರೇಮಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಅವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಸಮರ್ಥತೆಯನ್ನೂ ಕುರಿತಂತೆ ಈ ಕವಿತೆ ಒಂದು ವಿಡಂಬನೆ ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕವನ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದದ್ದೇ. ಆದರೆ ಇಟಲಿಯ ಡ್ಯಾಂಟೆ ಮತ್ತು ಬೊಕ್ಯಾಚಿಯೊ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಡ್ಯಾಂಟೆಯ ಗಂಭೀರ ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಬೊಕ್ಯಾಚಿಯೋನ ಚಿತ್ರಮಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಚಾಸರ್‌ನ ಕವಿಚೇತನ ಕವಿತೆಯ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದೆ. ಕವಿ ಬಳಸಿರುವುದು 7 ಸಾಲುಗಳ ಪದ್ಯ (ರೈಮ್ ರಾಯಲ್). ಕಥೆಯನ್ನು ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದ್ದೇ ಚಾಸರ್ ಮೂಲಕ.

ಸೋಮ್ನಿಯಂ ಸಿಪಿಯೋನಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರೇಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕವಿ ಓದಿಮುಗಿಸಿ ಸಂಜೆಗತ್ತಲು ಕವಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹಾಗೆಯೇ ನಿದ್ದೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನು, ತನ್ನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನದಿಯ ಪಕ್ಕದ ತೋಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕಾಮ, ಸಂತೋಷ, ವಿನಯ, ಆಹ್ಲಾದ, ಸಭ್ಯತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಯೌವನ, ಹೊಗಳಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಪಾತ್ರಗಳು ಅವನ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕವಿ ವೀನಸ್ಸಿನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಹಚ್ಚ–ಹಸಿರು ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗದೇವತೆ ಹೂವಿನ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮಹಾಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅಂದು ಸಂತ ವ್ಯಾಲನ್‌ಟೈನನ ದಿನಾಚರಣೆಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೂಟಸಂಗಾತಿಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ದೇವತೆಯ ಮಣಿಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಹದ್ದನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಬಯಸಿ ಮೂರು ಹದ್ದುಗಳು ತಮ್ಮ ಅರ್ಹತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಾದಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೂ ಸಭ್ಯ ಪ್ರಣಯಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಥಾನೋಚಿತ ಪ್ರೇಮದ ಅತಿ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಹನೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರೇಯಸಿ ಪ್ರೀತಿಸದಿದ್ದರೆ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯ ಮಾತು ತರುವುದು ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವೆಂದು ಹೆಬ್ಬಾವಿನ ವಾದಸರಣಿ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಯುವ ವಾದವಿವಾದ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿ ಅವರ ಸದ್ದನ್ನಡಗಿಸಿ ತನ್ನ ತೀರ್ಪನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಹೆಣ್ಣುಹದ್ದು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಯ್ದು ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದೇ ದೇವಿಯ ತೀರ್ಮಾನ. ತೀರ್ಮಾನವಾದ ಮೇಲೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾರಿ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಸೇಂಟ್ ವ್ಯಾಲನ್‌ಟೈನನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕವಿ ಕನಸಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೇಮಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಹದ್ದುಗಳು, ನೀತಿ ಬೋಧಿಸುವ ಹೆಬ್ಬಾವು, ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಬಾತುಕೋಳಿ, ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಪಾರಿವಾಳ ಹಾಗೂ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವ ಕೋಗಿಲೆ ಚಾಸರನ ಶಕ್ತಿಗೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿವೆ.

ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ರೆಸೀಡ : 1380ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಚಾಸರನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕೃತಿ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯ ಚಾಣ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಪರಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ, ನಿಜವಾದ, ಕಾದಂಬರಿಯೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಬೊಕಾಚಿಯೋವಿನ ಇಲ್‌ಫಿಲೊಸ್ಟ್ರೇಟೊ ಎಂಬ ಕಥೆಯೇ ಇದರ ಮೂಲ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ದ್ರೋಹದ ಸರಳ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನೇ ಚಾಸರ್ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾತ್ರವಿಶ್ಲೇಷಣವೂ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಟ್ರಾಯ್ ಯುದ್ಧದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ದುರಂತ ಪ್ರೇಮದ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬೊಕಾಚಿಯೋವಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ಲೋಕಾನುಭವ, ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಬಂದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ಪರಿಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಾದ ಡಾಂಟೆ, ಪೆಟ್ರಾರ್ಕ್, ಓವಿಡ್, ಬಯ್‌ಥಿಯಸ್ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಓದಿ ಅವನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿದಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾಸ್ಯವೂ ವ್ಯಂಗ್ಯವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಈ ಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ನಾವು ಮೊದಲು ನೋಡುವುದು ಪ್ರೇಮದ ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಿದ್ದ ಉಲ್ಲಾಸ ಸ್ವಭಾವದ ತರುಣ ವಿಧವೆ ಕ್ರೆಸೀಡಳನ್ನು. ಒಂದು ಹಬ್ಬದ ದಿನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದ್ದ ಕ್ರೆಸೀಡಳನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಮೋಹಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪ್ರೇಮಾಕರ್ಷಣೆಯ ಸೆಳೆತದಿಂದ, ಪ್ರೇಮಿಯ ಸರ್ವ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ ಯಾತನೆಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೆಸೀಡಳು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತನಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳೆಂದೂ ತನ್ನ ಕೈಗೆ ಎಟುಕದವಳೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಲಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್‌ನನ್ನು ಕ್ರೆಸೀಡಳ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ಪಾಂಡರೆ ನೋಡಿ ಅವನ ದುಃಖದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕ್ರೆಸೀಡಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಭರವಸೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕ್ರೆಸೀಡಳ ಸ್ಥಿತಿ ಬಿಗಡಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅವಳ ತಂದೆ ಗ್ರೀಕರ ಕಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇಶದ್ರೋಹಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರೆಸೀಡ ತುಂಬ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಬೇಕು. ಪಾಂಡರೆ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುವ ಸನ್ನಾಹದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಗ್ರೀಕರ ವಿರುದ್ಧ ತನ್ನ ಸಾಹಸ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೆಸೀಡಳ ಹೃದಯ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್‌ನ ಪ್ರೇಮಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪಾಂಡರೆ ಸಕಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವಳನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ, ಅವಳ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಅವಳಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೆಸೀಡ ಮರುಕವಿಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಸಾಕು, ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಆನಂದಭರಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರೇಮದ ಕಾತರ ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ಕ್ರೆಸೀಡ ಅವನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ ಅವನು ಸಾಯುವುದಂತೂ ಖಂಡಿತ. ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಒಂದು ವೇಳೆ ಸತ್ತರೆ ತಾನೂ ಸಾಯುವುದು ಖಚಿತ ಎಂದು ಪಾಂಡರೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಕ್ರೆಸೀಡ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಲೋಕನಿಂದೆಯ ಹೆದರಿಕೆ. ವಿಧವೆಯಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬಳೇ ಹೇಗೆ ಬೇಕೋ ಹಾಗೆ ಇರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಭಯ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ. ಈ ಪ್ರಣಯಯಾಚನೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಇತ್ತರೆ ಅದು ಅವಳನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೋ ಎಂಬ ಆತಂಕ. ಆದರೂ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗ್ರೀಕರೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿ ಜಯಪ್ರದವಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕ್ರೆಸೀಡಳ ಕೊಠಡಿಯ ಕಿಟಕಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಸುಂದರ ಮುಖವನ್ನು, ಧೀರ ನಿಲುವನ್ನು ನೋಡಿ ಕ್ರೆಸೀಡ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೂ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್‌ನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಲು ಏನೋ ಅಳುಕು, ಹಿಂಜರಿತ. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಬರೆದ ಪ್ರೇಮಪತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕಳುಹಿಸಲೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾಳೆ. ಪಾಂಡರೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಕ್ರೆಸೀಡಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ ಟೇಲ್ಸಿನ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಒಂದು ಪುಟ.
ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಲಂಡನಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿದೆ

ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ತನ್ನನ್ನು ಕ್ರೆಸೀಡಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವಳೂ ಅವನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧ–ತನ್ನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರದಂತೆ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ. ಮಳೆ ಬರುವ ಸೂಚನೆಯಿರುವ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಪಾಂಡರೆ ಕ್ರೇಸಿಡಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾರಿ ಮಳೆ ಬಂದು ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳು ತಂಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ–ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೆಸೀಡ ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೋ ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದಾಳೆಂದು ತನ್ನ ಕಳವಳ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಕ್ರೆಸೀಡ ಅವನನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಮೂದಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ತಕ್ಷಣವೇ ಮೂರ್ಛೆಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವಂತೆ ಕ್ರೆಸೀಡಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ಪಾಂಡರೆ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಸುಖವಾಗಿ ಕಳೆದು ಮರುದಿನ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಿಯರು ಪರಸ್ಪರ ಅಗಲುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಗುಪ್ತ ಪ್ರಣಯ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಧಿವಿಲಾಸದಿಂದ ಪ್ರಣಯಿಗಳು ಅಗಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧಬಂದಿಗಳ ವಿನಿಮಯವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರೆಸೀಡಳನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಅವಳ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಣಯಿಗಳು ಅಗಲಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತ, ಕ್ರೂರವಿಧಿಯನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತ ತಾವು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೆಸೀಡ ಕಡೆಯ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾವಿಬ್ಬರೂ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ನನ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕ್ರೆಸೀಡ ಅವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೆಂದು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಅಪವಾದದ ಭಯ. ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಾನು ಹೊರಟ ಹತ್ತನೆಯ ದಿವಸ ಟ್ರಾಯ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಾಗಿ ಆಕೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಅವಳನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದ ಡಯವಿಡಿ ಎಂಬಾತ ಅವಳನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಪ್ರೇಮಚತುರ, ರೂಪವಂತ, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹೇಸದವ. ಹೆಂಗಸರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತವ. ಕ್ರೆಸೀಡಳ ನಿಸ್ಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಳನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಪರಿಚಿತರ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದ ಕ್ರೆಸೀಡ ಡಯಮಿಡಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒತ್ತಡ ಒಂದು ಕಾರಣವಾದರೆ, ಅವಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಇಷ್ಟು ಬೇಗ ಅವಳು ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ಸಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ಹೇಗೆ ಮರೆತಳು? ಅವಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಸದ್ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಗಟ್ಟಿ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತಕಡೆ ವಿರಹತಾಪದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಟ್ರಾಯಿಲಸ್‌ನು ಕ್ರೆಸೀಡ ಬರುವಳೆಂದು ಕಾದುಕಾದು ನಿರಾಶನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದುನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕ್ರೇಸೀಡಳ ಉತ್ತರ ಪ್ರೇಮಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ಜಾರಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದ್ದು. ಟ್ರಾಯಿಲಸ್ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ ಡಯಮಿಡಿ ಧರಿಸಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾನು ಕ್ರೆಸೀಡಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಆಭರಣವನ್ನು (ಪದಕಸೂಚಿ) ನೋಡಿ ಹತಾಶನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೆಸೀಡ ತನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಿದಳೆಂಬ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಆಸೆ ಬಿಟ್ಟು ಅಕಿಲಸನೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿ ಮಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಟ್ರಾಯಿಲಸ್‌ನ ಆತ್ಮ ಮೇಲಿನ ಲೋಕದಿಂದ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯರ್ಥ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುತ್ತದೆ.

ದೇವರ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕೊಡುವ ಕರೆಯೊಡನೆ ಕವಿತೆ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮೂಲಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾಗಿದೆ.

ದಿ ಲೆಜೆಂಡ್ ಆಫ್ ಗುಡ್ ವಿಮೆನ್ : 1386–95 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಥೆ. ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ಕೆಲವು ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಕವಿಯನ್ನು ಅವನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದೇವತೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡ ಹೆಂಗಸರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದರೂ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವುವು ಒಂಬತ್ತೇ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕವಿಯೇ ಬೇಸತ್ತು ಅರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಕೈಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಡುವ ವಿವರಗಳೇ ಅದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯಭಾಗ.

ಟೇಲ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿ : ಚಾಸರನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಮೇರುಕೃತಿ. ದೇವರು ನೀಡಿರುವ ಸಮೃದ್ಧಿ ಇಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಡ್ರೈಡನ್ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಚಾಸರ್ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಸೌತ್‌ವಾರ್ಕಿನ ಟ್ಯಾಬಾರ್ಡ್ ಪ್ರವಾಸಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರ ಗುಂಪೊಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂತ ತಾಮಸ್ ಬೆಕೆಟ್ಟಿನ ಸಮಾಧಿಗೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಕವಿಯೂ ಪ್ರವಾಸಿಗೃಹದ ಯಜಮಾನನೂ ಸೇರಿ ಮೂವತ್ತು ಜನ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕ್ಯಾಂಟರ್‌ಬರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಎರಡು ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತ ಎರಡು ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವಂತೆ ಯಜಮಾನ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮ ಕಥೆ ಹೇಳಿದವರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಭರ್ಜರಿ ಔತಣವನ್ನು ಇತರರು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಒಪ್ಪಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಕಥೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಅಂತಸ್ತಿನ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರೆಲ್ಲರ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಕಥೆಗಳ ನಡುವೆ ಯಜಮಾನ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಹರಟೆ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತದೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನಂತೆಯೇ ಚಾಸರ್ ಕೆಲವೇ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ನುಡಿಚಿತ್ರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಬರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ನೈಟ್. ಮಧ್ಯಯುಗದ ವೀರಸಾಹಸವೇ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತಂತಿದ್ದ ಸಿಪಾಯಿ. ಆಗತಾನೆ ಹೀದನ್ನರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ವಿನಯ ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಭಾವಿತ. ಅವನ ಮಗ 'ಸ್ಕ್ವಯರ್' ಉಲ್ಲಾಸ ಸ್ವಭಾವದ ಸಾಹಸಿ ತರುಣ. ಇವನ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಮಿಲ್ಟನ್ ಇಲ್ ಪೆನ್ಸೊರೋಸೋ ಕವನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಅದು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.

ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ, ವಕೀಲ, ನಾವಿಕ, ಲಂಡನ್ನಿನ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರೂ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಶ್ರೀಮಂತ ಪಾದ್ರಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇಟೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಫ್ರಯರ್ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾನೆ – ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರಯೋಜನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಅವನಿಗೆ ಬಡವರ ಗೊಡವೆಯೇ ಬೇಡ. ಚರ್ಚಿನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಗೆ ಪಾಪಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿರುವವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಮನರ್ ಮತ್ತು ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಪಾರ್ಡನರ್ ಇಬ್ಬರೂ ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವರು. ಇಬ್ಬರೂ ಮೋಸಗಾರರು. ಅವರು ಹೇಳುವ ಕಥೆಗಳು ಅವರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಅವರಿಗೆ ವಿದೃಶವಾಗಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ ಬಡವನೂ ಆದ ಪಾರ್ಸನ್ ಇದ್ದಾನೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನು ಜನಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತಳೂ ಕೋಮಲಹೃದಯಳೂ ಆದ ಪ್ರಯರೆಸ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ ಇಬ್ಬರೂ ಹುತಾತ್ಮರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಅಡಿಗೆಯವನೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಬೇಸಾಯಗಾರನೂ ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ದಿ ವೈಫ್ ಆಫ್ ಬಾತ್ ಎಂಬ ಹರಟೆಮಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಹಾಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಅವಳು ತನ್ನ ಐದು ಗಂಡಂದಿರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಕನ್ಯಾತ್ವದ ಪವಿತ್ರ ಆದರ್ಶವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆದು ತನ್ನ ಭೋಗಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಂತಿದೆ. ದಾಂಪತ್ಯದ ಸುಖವಿರುವುದು ಹೆಂಡತಿಯ ಯಜಮಾನಿಕೆಗೆ ಗಂಡ ತಲೆ ಬಾಗಿದಾಗ–ಎಂಬ ಅವಳ ವಾದವೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕೋರ್ಟಿನ ಒಬ್ಬ ಅಮೀನ, ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆಯ ಪಾರುಪತ್ಯಗಾರ ಮುಂತಾದವರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಂದಿನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಇಡೀ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ಸಮಾಜದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಡಂಬನ ಮಾಡುವುದೂ ತನ್ನ ಹಾಸ್ಯದ ಚಟಾಕಿಯಿಂದ ಮಾನವನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೂ ಅಸದೃಶವಾಗಿವೆ. ಸೊಗಸಾದ ನುಡಿಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ಪರಿಪಕ್ವ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನೂ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೂ ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಾಸರ್ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪಗಳಾದ ನೈಟ್ ಹೇಳುವ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಾಹಸದ ಕಥೆ, ಸರ್ ಥೋಪಾಸಿನ ಅಣಕುರೂಪದ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆ, ಮಿಲ್ಲರ್, ರೀವ್ ಮತ್ತು ನಾವಿಕರು ಹೇಳುವ ವರ್ಜಿನ್ ಮೇರಿಯ ಪವಾಡ ಕಥೆ, ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಹೇಳುವ ಜನಪದ ಕಥೆ, ಪಾರ್ಸನ್ನನ ಉಪದೇಶ ಕಥೆ, ಪಾರ್ಡನರ್ ಹೇಳುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಥೆ–ಈ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಚಾಸರ್ ತನ್ನ ರಸಮಯ ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸೊಗಸನ್ನೂ ಭಾಷೆ ಛಂದಸ್ಸು ಪ್ರಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ತಾಯ್ನುಡಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಕಾವ್ಯಪ್ರವರ್ತಕನೆಂಬ ಶಾಶ್ವತ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚಾಳಮೀನು : ಕ್ಲೂಪಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಕ್ಲೂಪೀಯಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾರ್ಡೀನ್ ಜಾತಿಯ ಒಂದು ಮೀನು. ಸಾರ್ಡಿನೆಲ ಫಿಂಬ್ರಿಯೇಟ ಅಥವಾ ಕ್ಲೂಪಿಯ ಫಿಂಬ್ರಿಯೇಟ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಪೇಡಿ, ಎರೆಬೈ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಸಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜನವರಿವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಹಿಡಿವಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೀನನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಇದರಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆಯುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಬಳಸುವುದೂ ಇದೆ. (ಎನ್.ಎಂ.)

ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜಮನೆತನ. ಈ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ಸತ್ತ್ವಯುತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ ರೂಪಿಸಿ ಅಜೇಯವಾದ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಅಮಿತವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಈ ಅರಸು ಮನೆತನ ಭಾರತದ ಪ್ರಬಲ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತವಲ್ಲದೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮನೆತನದ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ, ಕಲ್ಯಾಣ, ವೆಂಗಿ, ವೇಮುಲವಾಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಈ ಶಾಖೆಗಳ ಅರಸರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗೂ ಆಳಿದರು.

ಈ ವಂಶದ ಹೆಸರು ಬಾದಾಮಿಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಳುಕ್ಯ ಎಂದೂ ಕಲ್ಯಾಣದ ಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಎಂದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚಲ್ಕಿ, ಚಲುಕಿ, ಚಲುಕ್ಯ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಎಂಬ ರೂಪಗಳೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಮೂಲಪದದ ಅರ್ಥವೇನು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮ ವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ದ್ರಾವಿಡರ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಜನಾಂಗದ ಹೆಸರಾಗಿರಬಹುದು. 3ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಖಂದಚಲಿಕಿ ರೆಮ್ಮಣಕನೆಂಬ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇವನಿಗೂ ಚಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗದಾದರೂ ಚಳುಕ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪವಿದು ಎಂಬ ಒಂದು ಊಹೆ ಇದೆ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಾಸನಗಳು ಈ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದಿವೆ. ಚುಲುಕ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದಿಂದ ಚಲುಕ್ಯ ಬಂತೆಂಬುದು ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಚುಲುಕ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಅಂಗೈಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬೊಗಸೆ. ಬಿಲ್ಹಣ ತನ್ನ ವಿಕ್ರಮಾಂಕ ದೇವಚರಿತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿತು ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ನಾಡಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಂಥ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಇಂದ್ರ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಘ್ಯ ಬಿಡುವಾಗ ತನ್ನ ಚುಲುಕದಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಆಗ ಬೊಗಸೆಯಿಂದ ವೀರನೊಬ್ಬ ಉದಯಿಸಿದ, ಚುಲುಕದಿಂದ ಬಂದವನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನೇ ಚಲುಕ್ಯ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ.

ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಇವರು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದವರು. ಈ ವಂಶದ ಹದಿನಾರು ಅರಸರು ದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಇವರು ಸತ್ತ್ವಹೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದ ಜಯಸಿಂಹ ಪುನಃ ಬಲಸಂವರ್ಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನದ ಕೃಷ್ಣನ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಅಂಥವರಾರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಹಿಂದೆ, ಚಾಳುಕ್ಯರು ಸತ್ತ್ವಹೀನರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು 16 ಜನ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ಆಳಿದರೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ನಂಬುವುದಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ಇವರ ಆಳಿಕೆ ಸು. 130ರ ವೇಳೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನಂಬಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೂಲನಾಮ ಚಲುಕಿ, ಚಲ್ಕಿ, ಸಲುಕಿ ಅಥವಾ ಸಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಪದ ಎಂದು ಊಹಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸ. ಇದು ಹಾರೆಯಂಥ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣದ ಹೆಸರು. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಕಿತನಾಮವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರ ಬೇಕು. ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣದ ಹೆಸರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಅಪ್ಪ ಎಂಬ ಗೌರವ ಪದ ಜೋಡಿಸಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ (ಉದಾ: ಸಲ್ಕೆಪ್ಪ, ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ), ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮೂಲತಃ ಬಾದಾಮಿಯ ಕೆಲಬಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಬಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಿರಬೇಕು. ಬರಬರುತ್ತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ದಾಗ ಇವರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಪೌರಾಣಿಕತೆಯನ್ನೂ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಂತಕತೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಥೆಗಳಾವುವೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರು ಮೂಲತಃ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಅವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕದಂಬರಂತೆ ಇವರೂ ಹಾರೀತಿ ಪುತ್ರರು, ಮಾನವ್ಯಸ ಗೋತ್ರರು. ವರಾಹ ಇವರ ಲಾಂಛನ. ಈ ಅರಸರ ಪುಲಕೇಶಿ, ಬಿಟ್ಟರಸ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಗೆಲ್ವೋಂ, ಪ್ರಿಯಗಳ್ಳ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಆ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇವರಿಗೆ ಆ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಲಿಪಿಯ ಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಒಲವು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಸಾಹಿತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೌಢವಾಗು ತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆಸುವ ರೂಢಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಇವರ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಬಲ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರು. ಪಾಂಡ್ಯ ವಂಶದ ನೆಡುಂಜಡೈಯನ ಅಜ್ಜನಾದ ಶಡೈಯನನ್ನು ಮಧುರ ಕರುಣಾಟಕನ್ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಪಾಂಡ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದವ ರೊಡನೆ, ಚಳುಕ್ಯರೊಡನೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಮಧುರವಾದ ಸಂಬಂಧದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡ ರೂಪವಾದ ಬಿಟ್ಟರಸ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದ

ಮೊಹರಿನ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಂಶದ ಬುದ್ಧರಸನ ಬಿರುದು ಮದನಂಗಾಶ್ರಯ ಎಂದಿತ್ತು ಎಂಬ ವಿಷಯ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಇದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಬಿರುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮೂಲತಃ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಎಂಬುದೂ ಇವರು ಉತ್ತರದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಬಂದವರೆಂಬುದು ಅನಂತರ ಹೆಣೆಯಲಾದ ಕಥೆಯೆಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರು: ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ: 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾತಾಪಿ ಅಥವಾ ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಇವರು ಸು.2 ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಭಾರತದ ನಾನಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಚಳುಕ್ಯ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಶಾಖೆಯೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರನ್ನು ಹಾರೀತಿಪುತ್ರರು, ಮಾನವ್ಯಸ ಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಿಂದ ಪೋಷಿತರು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಆರಾಧಕರು, ನಾರಾಯಣ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ವರಾಹಲಾಂಛನರು ಎಂದು ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

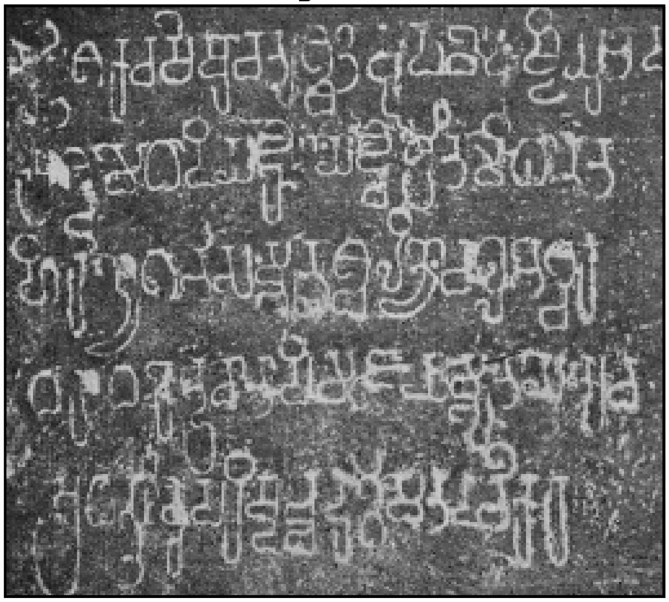

ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಶಾಸನ, ಬಾದಾಮಿ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿರುವ ಮೊದಲ ಚಳುಕ್ಯ ದೊರೆ ಜಯಸಿಂಹ, ಈತ ಕದಂಬರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯೋ ಮಾಂಡಲಿಕನೋ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಯಪುರ ಶಾಖೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಮಾಂಡಲಿಕ ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬುವನ ಹೆಸರು ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವನೇ ಚಳುಕ್ಯ ಜಯಸಿಂಹನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಖಚಿತವಾದ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಜಯಸಿಂಹ 500–520ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿರಬಹುದು. ಇವನ ಮಗ ರಣರಾಗ (ಸು. 520–40). ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳೇನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ರಣರಾಗನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ (540–66). ಈತ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕ, ಕದಂಬರನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿದ. ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ಚಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಒಂದನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ (566–96) ಚಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಭದ್ರ ಗೊಳಿಸಿದ. ನಳ, ಮೌರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕದಂಬರಿಗೆ ಕಾಳರಾತ್ರಿ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದು, ಸೇಂದ್ರಕರನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಧೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ.

ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಲು ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ತಮ್ಮ ಮಂಗಲೀಶ (596–619) ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಸು.602ರಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿ ಬುದ್ಧರಾಜ, ಕೊಂಕಣದ ರೇವತೀ ದ್ವೀಪದ ಸ್ವಾಮಿರಾಜ ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದಿಂದ ಈತನ ಸೈನ್ಯ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಪರ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನದಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಕ್ಕುದಾರನಾದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ವಯಸ್ಕನಾದಾಗಲೂ ಅವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ ರಾಜ್ಯ ತನ್ನವಶದಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನಾಗಿ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ವಿರಸ ಮೂಡಿ ಕೊನೆಗೆ ನಡೆದ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಲೀಶ ಸತ್ತ (ಸು.610).

ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ (610–42): ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಕಂಡುಬರುವ ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾರ್ವಭೌಮರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾತೃವಿನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ರಾಜಕೀಯ ನೈಪುಣ್ಯ, ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ದಕ್ಷತೆ ಹಾಗೂ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಇವನಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆಯ ಲಾಭವನ್ನು ಹೊಂದಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಪ್ಪಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಗೋವಿಂದ ಎಂಬುವರನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಭದ್ರವಾಗಿಸಿ, ಅನಂತರ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ. ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ರುವ ಇವನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ವಿವರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲು ಕದಂಬ ರಾಜಧಾನಿ ಬನವಾಸಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಇವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಳುಪರು ಹಾಗೂ ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರು ಇವನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

ಅನಂತರ ಕೊಂಕಣದತ್ತ ಮುಂದುವರಿದು ಮೌರ್ಯರನ್ನು ನೌಕಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸದೆಬಡಿದ. ಮುಂದೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟು ಲಾಟ, ಮಾಳವ ಮತ್ತು ಗೂರ್ಜರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮಾಹೀ ನದಿಯವರೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಪುಲಕೇಶಿಯ ಈ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಹರ್ಷನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನರ್ಮದಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಪುಲಕೇಶಿ ಜಯಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಶತ್ರು ಎಂಬುದನ್ನು ಹರ್ಷ ಮನಗಾಣಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನ ಗಜಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವುಂಟಾಯಿತು. ಈ ವಿಜಯದ ನೆನಪಾಗಿ ಪುಲಕೇಶಿ ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ (ಸು.612). ಈ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಪುಲಕೇಶಿ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ತ್ರಯಗಳ ಪ್ರಭುವಾದ. ಅನಂತರ ಪುಲಕೇಶಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಹೊರಟ. ಕೋಸಲ ಮತ್ತು ಕಳಿಂಗದ ಅರಸರು ಪುಲಕೇಶಿಯ ಸೈನ್ಯಾಗಮನದಿಂದಲೇ ಭೀತರಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ ಪುಲಕೇಶಿ ಪಿಷ್ಟಪುರವನ್ನು (ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಿಠಾಪುರಂ) ವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಕುನಾಲ (ಎಲ್ಲೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕೊಲ್ಲೇರು) ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ. ಮತ್ತೆ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಮುಂದುವರಿದು ಪಲ್ಲವ ಒಂದನೆಯ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಪಲ್ಲವ ರಾಜಧಾನಿ ಕಂಚಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಲೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ಅರಸ ಸೋತ. ಪಲ್ಲವ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳು ಪುಲಕೇಶಿಯ ವಶವಾದವು. ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಾಗೂ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಅರಸರ ವೈಷಮ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಘಟನೆಯೇ ನಾಂದಿಯಾಯಿತೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಕಾತುರರಾಗಿದ್ದ ಚೋಳ, ಪಾಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೇರಳದ ಅರಸರು ಚಳುಕ್ಯರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಜಯಗಳನ್ನ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪುಲಕೇಶಿ ವಾತಾಪಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಲೋಹನೇರ ಶಾಸನ ಇವನನ್ನು ಪೂರ್ವಾಪರಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪುಲಕೇಶಿ ತಾನು ಗೆದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ನಾಸಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಧರಾಶ್ರಯ ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬ ಸೋದರನನ್ನು ಮತ್ತು ವೆಂಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸೋದರನಾದ ಕುಬ್ಜ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನನ್ನು ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ.

ಪುಲಕೇಶಿ ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ಯೋಧ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಿಗ್ವಿಜಯಿ, ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರ. ಆದರೆ ಇವನಿಗೆ ಒದಗಿಬಂದ ಅಂತ್ಯ ಮಾತ್ರ ದುರದೃಷ್ಟಕರವಾದುದು. ಪಲ್ಲವ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ನರಸಿಂಹ ಪುಲಕೇಶಿಯಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಒದಗಿದ್ದ ಸೋಲಿನ ಅವಮಾನದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಅಪಾರ ಸೈನ್ಯ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಾತಾಪಿಯತ್ತ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ತನ್ನ ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡ; ವಾತಾಪಿಕೊಂಡ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ. ಈ ಘಟನೆ ಸು.642ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುಲಕೇಶಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿರಬೇಕು.

ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ಸು.13 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗಿನ ಕಾಲ ಚಳುಕ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆಯ ಕಾಲ. ಸು.655ರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ವಶವಾಗಿದ್ದ ಚಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಳಿಸಿ ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಚಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದುರ್ದೆಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹಲವಾರು ಸಾಮಂತರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗತೊಡಗಿದರು.

ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಪುನಃ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಪರಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವನ ವಿಜಯಗಳ ವಿವರಗಳು ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ದತ್ತಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ನೆಲ್ಲೂರು ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಜಯಿಸಿದ. ಪುಲಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಚಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆ ಆರಂಭವಾದಂತೆ, ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಶಾಖೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇವನು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಧರಾಶ್ರಯನ ನವಸಾರಿ ಶಾಸನವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 670–71ರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕಂಚಿಯ ಸಮೀಪದ ಮಲ್ಲಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. 674ರಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದ ಚೋಳಿಕ ವಿಷಯದ ಉರಗಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ. 674ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೆರುವಳನಲ್ಲೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವರಿಗೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಶ್ರಮಿಸಿ ಸಫಲನಾಗಿದ್ದ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೊಮ್ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಗಮನೀಯವಾದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

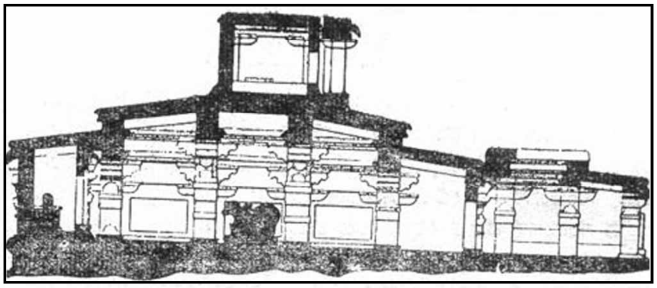

ಲಾಡಖಾನ್ ದೇವಾಲಯದ ಸೀಳುನೋಟ

681ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಳಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು, ಅನಂತರ ಯುವರಾಜನಾಗಿದ್ದ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದವು. ಕ್ರಮೇಣ ಪಾರಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಳದ ಅರಸರನ್ನು ಈತ ಜಯಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆಳುಪರು ಹಾಗೂ ಸೇಂದ್ರಕರು ಇವನಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ರಾಜನೊಬ್ಬನನ್ನು, ಬಹುಶಃ ಕನೌಜಿನ ಯಶೋವರ್ಮ ಅಥವಾ ವಜ್ರಟನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ ಹಾಗೂ ಪಾಳಿಧ್ವಜದ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಇವನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದು ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

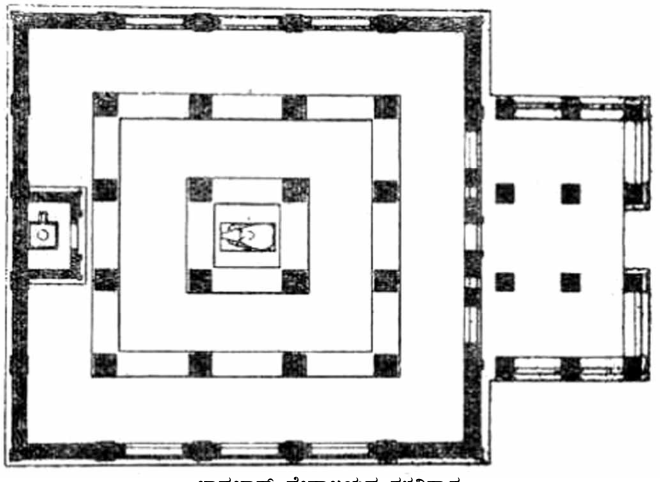

ಲಾಡಖಾನ್ ದೇವಾಲಯದ ತಳವಿನ್ಯಾಸ

ಮುಂದೆ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ (696–733) ರಾಜನಾದ. ಇವನ ಆಳಿಕೆ ದೀರ್ಘವೂ ಶಾಂತಿಯುತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪಲ್ಲವರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಉಳ್ಳಾಲ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಯುವರಾಜ ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯ ಸೈನ್ಯ ಕಾಂಚೀಪುರಕ್ಕೆ ಧಾಳಿ ಇಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ಪರಮೇಶ್ವರ ವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದವನು ಇವನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (733–45). ರಾಜ್ಯ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಅನತಿ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವನು ಅರಬ್ಬರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ತಾಜಿಕರು ಅಥವಾ ಅರಬ್ಬರು ಸೈಂಧವ, ಕಚ್ಛೇಲ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಮೌರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮಗೊಳಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಪೇಕ್ಷಿಸಿ ನವಸಾರಿಕಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆಯ ಅವನಿಜನಾಶ್ರಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಅರಬ್ಬರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಅವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಕುಲವೈರಿಗಳಾದ ಪಲ್ಲವರೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧ ಈ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆ. ಇವನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಕಂಚಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದನೆಂದು ಇವನ ಪತ್ನಿ ಲೋಕಮಹಾದೇವಿಯ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನು ಒಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಟುಮುಖವಾದಿತ್ರ, ಸಮುದ್ರಘೋಷ ಹಾಗೂ ಖಟ್ವಾಂಗಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಪಲ್ಲವರರಸನಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ. ಪಲ್ಲವರಸನ ಗಜಸೈನ್ಯವೂ ಅಪಾರ ಧನಸಂಪತ್ತು ಇವನ ವಶವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿದ್ದವನು ಎರಡನೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿ ತನ್ನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ ದೈವಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ಪಲ್ಲವ ನರಸಿಂಹವರ್ಮ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ತಮಿಳು ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಂಚಿಯ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ತಂಭವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ. ಕಂಚಿಯುಂಗೊಂಡ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ (745–57) ಆಳಿದ. ಇವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಯುವರಾಜನಾಗಿದ್ದು ಕಂಚಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ವೀರ. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯೂ ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಳುಕ್ಯ ಬಲ ಕುಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗ 754ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜನೆಂದೂ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮಗೊಳಿಸಿದ ವೀರನೆಂದೂ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನಿಗೆ ದಂತಿದುರ್ಗನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 757 ರವರೆಗೂ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಅರಸನಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಆ ವರ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಅಂತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಆಳಿಕೆ ಮುಕ್ತಾಯ ಹೊಂದಿತು. ಇವರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು.

(ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ **ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು** ಈ ರೀತಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು:

ಜಯಸಿಂಹ (ಸು.500–20)
|
ರಣರಾಗ (ಸು.520–40)
|
ಪುಲಕೇಶಿ (ಸು.540–66)
- ಪೂಗವರ್ಮ
- ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ I (566–96)
  - ಪುಲಕೇಶಿ II (610–42)
    - ಆದಿತ್ಯವರ್ಮ
      - ಅಭಿನವಾದಿತ್ಯ
    - ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯ
    - ರಣರಾಗ
    - ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ I (655–81)
      - ವಿನಯಾದಿತ್ಯ (681–96)
        - ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ (696–733)
          - ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (733–45)
            - ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ II (745–57)
    - ಜಯಸಿಂಹ
  - ಕುಬ್ಜವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ
  - ಧರಾಶ್ರಯ ಜಯಸಿಂಹ
  - ಬುದ್ಧವರಸ
- ಮಂಗಲೀಶ (596–610)

ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆ: ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಸ್ವತಃ ಪಾಲುಗೊಂಡು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಜ್ಯ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ತಂದೆಯಿಂದ ಹಿರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ರಾಜ್ಯದ ಹೊಣೆ ಅರಸನ ತಮ್ಮನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂಗಲೀಶ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ಪರವಾಗಿ ಆಳಿದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಅಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾಗ ರಾಜ್ಯ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾದವನ ವಶವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಅನಂತರ ಕುಸಿದಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಪುನಃ ಶಕ್ತಿಯುತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದುದು ಸಹಜವೆಂದೆನಿಸಿತು. ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ, ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ, ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ – ಇವು ಈ ಅರಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದ ಬಿರುದುಗಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪರಮಮಾಹೇಶ್ವರ, ಪರಮಭಾಗವತ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ಎಂಬುದು ಈಗಿನ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿರಿದಾದ ಆಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ. ಬಾಣರಾಜ ವಿಷಯ, ಚೋಳಿಕ ವಿಷಯ, ಬೆಳ್ವಲ ವಿಷಯ, ಪಳಯಟ್ಟಾಣ ವಿಷಯ, ಪೆಡೆಕಲ್ಲು ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಬಾಣರಾಜ ವಿಷಯ, ಚೋಲಿಕ ವಿಷಯ, ನಳವಾಡಿ ವಿಷಯಗಳು ಬಾಣ, ಚೋಳ, ನಳ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಂತರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಗಳಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ವಿಷಯಾಧಿಪತಿ, ವಿಷಯಾಧಿಕರಣ, ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಮಂಡಲ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳು.

ಕೇಂದ್ರಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸ ತಾನು ಮಾಡಿದ ದಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಷಯಪತಿ, ಸಾಮಂತ, ಗ್ರಾಮಭೋಗಿಕ, ಮಹತ್ತರ ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ, ಮಹಾಕ್ಷಪಟಲಾಧಿಕೃತ ಮೊದಲಾದವರು ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಇವರು ಅರಸರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿದ ದಾನಗಳನ್ನೂ ಬರೆಹರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಇವರದಾಗಿತ್ತು. ಪುಣ್ಯವಲ್ಲಭರೆಂಬ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಂಥ ನಾಲ್ವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಶ್ರೀರಾಮ, ಅನಿರವದ್ಯ, ಅನಿವಾರಿತ, ಧನಂಜಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರು. ಮಹೇಂದ್ರ ಪಲ್ಲವಾಚಾರಿ, ಸಿಂಗುಟ್ಟಿ, ಈಶಾನ ಮೊದಲಾದವರು ಇಂಥ ಲೇಖಕರು. ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೊಂದಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಲಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೋ ಅಥವಾ ಲುಪ್ತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿಯೋ ನೀಡಲಾದ ದಾನಶಾಸನಗಳಿವೆ.

ಆಡಳಿತದ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಣ್ಣದು ಗ್ರಾಮ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಗಾಮುಂಡ. ಕರಣ (ಗ್ರಾಮಭೋಗಿಕ) ಎಂಬುವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ. ಈತ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ವಹಿವಾಟನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅರಸನಿಗೂ ಇತರ ಹಿರಿಯ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಇವರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕೊಂಡಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅಗ್ರಹಾರ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿದ ಮಹಾಜನ ಎಂಬ ಒಂದು ಸಮುದಾಯ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ, ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಹಿಸುವ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾಪಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಹಾಜನರದು. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದೆ ಅರಸರೂ ದಾನಧರ್ಮಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು.

ಆರ್ಥಿಕ–ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ವ್ಯವಸಾಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವು ಪಡೆದಿದ್ದ ನೀರಿನ ಆಸರೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನವಣೆ, ಸಾಮೆ, ಗೋದಿ ಅಂದಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದು ದೇಶ ದವಸಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅರಸರು ತಟಾಕುಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೇಕಾರಿಕೆ ಕಸುಬುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾತಾವರಣ ವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೇಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಗಾಣರ ಉಲ್ಲೇಖ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆಂತರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವಲ್ಲದೆ ಪರದೇಶಗಳೊಡನೆ, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪರ್ಷಿಯ ದೇಶದೊಡನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಘಗಳಿದ್ದವು. ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಐನೂರ್ವ್ವರದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಣಿಕ ಸಂಘ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಗರ ಎಂಬ ವರ್ತಕರ ಶ್ರೇಣಿ ಸಹ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಂಚುಗಾರರು, ತೆಲ್ಲಿಗರು ಇತ್ಯಾದಿ ಇತರ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ದವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಿದ್ಯಾವಿನಯಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದು ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಅರಸರಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಗೆ ನಾಗವರ್ಧನಾಚಾರ್ಯನೆಂಬಾತ, ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸುದರ್ಶನಾಚಾರ್ಯನೆಂಬಾತ ಗುರುವಾಗಿದ್ದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ವೇದವೇದಾಂಗ ಪಾರಂಗತನೂ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಶಾರದನೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೋರ್ವ ಮಹೋಪಕಾರಕನಾಗಿದ್ದ.

ಅರಸನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚಿತವಾದ ಉತ್ತಮವಾದ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂಗಲೀಶ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಳಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನೆಂದು ಮಹಾಕೂಟದ ಶಾಸನ ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆ. ತನ್ನ ಮಗನಾದ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೊಮ್ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸೂಕ್ತ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ವಾತಾಪಿ ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯೋಪಲಸಿತರಾದ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ದ್ವಿಜರಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತೆಂಬ ಶಾಸನದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅಂದು ಅಂಥ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಗಣ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಅವರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ವಿಜಯ ಭಟ್ಟಾರಿಕಾ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು. ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಪತ್ನಿ ವಿನಯವತಿ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳು. ಲೋಕತಿನಿಮ್ಮಡಿ ಎಂಬಾಕೆ ಕುರ್ತಕೋಟಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗಳಾದ ಕುಂಕುಮ ಮಹಾದೇವಿ ತನ್ನ ಸೋದರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನೊಡನೆ ಕುಹುಂಡಿನಗರವೆಂಬ ಸ್ಕಂಧಾವಾರದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಅವಕಾಶಗಳು ಇದ್ದವು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಉತ್ತಮ ಗೃಹಿಣಿಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕಲಾಜೀವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿನಾಪೋಟಿ ಎಂಬ ಸೂಳೆ ಮಕುಟೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ರತ್ನ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪೀಠಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಈಕೆ ಕೂಚಿಪೋಟಿಯ ಮಗಳು. ಬಾಲಬ್ಬೆ ಮೊದಲಾದ ಇತರ ವಾರಾಂಗನೆಯರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು.

ಮಾಲೆಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯ, ಬಾದಾಮಿ

ಲಲಿತಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಗಾಂಧರ್ವಕಲೆ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಐಹೊಳೆ, ಬಾದಾಮಿ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಮಹಾಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಐಹೊಳೆ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರದಂತಿತ್ತು. ಅನಿವಾರಿತಾಚಾರಿ ಗುಣ್ಡನೆಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಪೃಥ್ವಿಯ ಬಿನ್ನಾಣಿಗಳು ತ್ರಿಭುವನಾಚಾರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರ್ಯ ಎಂಬವ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಲೋಕೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಸೂತ್ರಧಾರಿ. ಅನೇಕ ರೂಪ ವಾಸ್ತು ಪಿತಾಮಹನೆಂದೂ ವಾಸ್ತು ಪ್ರಾಸಾದಯಾನಾಸನಶಯನ ಮಣಿಮಕುಟರತ್ನ ಚೂಡಾಮಣಿಯೆಂದೂ ಶಾಸನ ಇವನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈತ ಹಲವಾರು ನಗರಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿದನೆಂದೂ

ಅರಮನೆಗಳು ಸಿಂಹಾಸನಾದಿ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದನೆಂದೂ ಊಹಿಸ ಬಹುದು. ಈತನ ಚಟ್ಟ ರೇವಡಿವಜ್ಜರ್. ಈತನನ್ನು ತೆಂಕಣ ದಿಶೆಯ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವವದ್ದನ ಮಾನ, ಆತನ ಮಗ ಶಿವ, ಮೊಮ್ಮಗ ಶುಭದೇವ ಮೂವರು ಈ ಕಾಲದ ಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ಬಲದೇವ, ಆರ್ಯ, ಪುಲ್ಲಪ್ಪನ್ ನಿರ್ಮಾಣದೇವನ್, ಆರ್ಯಮಿಞ್ಚಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಏರಂಡರ ಗಣಚ, ದೋಣಸಾಮಿ, ಅಯ್ಯಸಾಮಿ, ಕುಲ್ಕುಟ್ಟೆ, ಕೊಟ್ಟಮಞ್ಚಿ ಎಂಬ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ.

ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿ ಗುಡಿ, ಐಹೊಳೆ

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿ ನರಸೊಬ್ಬನಿಗೆ ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸರಿಸಮಾನರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಒಂದು ಶಾಸನದ ಉದ್ಗಾರ. ಗಂಧರ್ವದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಚಲನೆಂಬ ನಟನ ಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ನಟರು ತಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಪೋಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳು ಸಹ ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಗನ್ನಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಂಗಲೀಶನ ಮಹಾಕೂಟಸ್ತಂಭ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ ಹಾಗೂ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನೂ ಪದಪುಂಜಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಗದ್ಯ ಬಾಣನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ

ಪಾಪನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು

ಪುಲಕೇಶಿಯ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದ ಕರ್ತೃ ರವಿಕೀರ್ತಿ. ತಾನು ಕಾಳಿದಾಸ ಭಾರವಿಗಳಷ್ಟೇ ಖ್ಯಾತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೆನಿಸಿದರೂ ಅವರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ಪತ್ನಿ ವಿಜಯ ಭಟ್ಟಾರಿಕೆಯು ವಿಜ್ಜಿಕಾ ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಯಾವುವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ವಿಮಲ, ಉದಯ (ವಿಮಲೋದಯ), ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಜಯಬಂಧು, ದುರ್ವಿನೀತರೆಂಬ ಗದ್ಯಕವಿಗಳು, ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಕವೀಶ್ವರ ಪರಮ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಅಥವಾ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಕವೀಶ್ವರ ಪಂಡಿತ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಲೋಕಪಾಲ ಎಂಬ ಪದ್ಯಕವಿಗಳನ್ನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ತನಗೂ ಹಿಂದಿನವರೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ಲಭಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳು ಬಾದಾಮಿ, ಐಹೊಳೆ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ತ್ರಿಪದಿಯ ವೃತ್ತಗಳ ಉಪಯೋಗ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಚತ್ತಾಣ, ಬೆದಂಡೆ, ಗದ್ಯ ಕಥೆಗಳಂಥ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಪದ, ಮೆಲ್ವಾಡು, ಪಾಡು ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಕಗಳು, ಪಗರಣವೆಂಬ ದೃಶ್ಯವಿಧಾನಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದಿರಬಹುದು. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು

ಚಿತ್ರಕಲೆ: ಈ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಬಾದಾಮಿಯ 3ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. 578ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಗುಹೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕ ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವುವು ಕಪೋತದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ತುಣುಕುಗಳು ಮಾತ್ರ. ಈ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಅಜಂತದ ಚಿತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅಜಂತದ ಚಿತ್ರಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಕಲಾಭಿಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಮಾಸಿ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಜರಾಣಿಯರು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ಮತ್ತು ಭೃತ್ಯವರ್ಗದೊಡನೆ ನೃತ್ಯವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು, ಇಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದಂತಿವೆ. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವು ಉಳಿದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಹು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯದ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇವೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಶಾಸನಗಳು: ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳು. ಇವುಗಳ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಲಿಪಿ ಕನ್ನಡ. ಆಲಂಪುರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ನಾಗರೀ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನ ಇಂಥ ಒಂದೆರಡನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವಾಕ್ಯ, ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿ, ದಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳು ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಪರೂಪದ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ವರಾಹಾವತಾರದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಜಯತ್ಯಾವಿಷ್ಕೃತಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ವಾರಾಹಂ ಕ್ಷೋಭಿತಾರ್ಣವಂ ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಚಳುಕ್ಯರು ಮಾನವ್ಯಸ ಗೋತ್ರದವರು ಹಾರೀತಿಪುತ್ರರು ಸಪ್ತಮಾತೃಗಳಿಂದಲೂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕಲ್ಯಾಣವಂತರಾಗಿ ಭಗವನ್ನಾರಾಯಣನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ವರಾಹಲಾಂಛನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದವರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷಯವನ್ನು ಚುಟುಕಾಗಿ ಹೇಳುವ ಸಣ್ಣ ಶಾಸನ ಗಳಿವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ರಾಜನ ಆಳಿಕೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದ್ದು ಅರಸನ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಅನಂತರ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಇವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲನಿರ್ದೇಶನವಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿವರ್ಮರ ಬಾದಾಮಿಯ ಶಾಸನಗಳು, ಮಂಗಲೀಶನ ಮಹಾಕೂಟದ ಶಾಸನ, ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಐಹೊಳೆಯ ಶಾಸನ ಮುಂತಾದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಕವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಅರಸರ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲ ಅರಸರ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ, ಶಕವರ್ಷದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ರಾಜನ ಆಳಿಕೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಈ ಶಾಸನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿವೆ. ಸಂವತ್ಸರದ ಹೆಸರುಗಳು

ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ತಿಂಗಳು, ಪಕ್ಷ, ತಿಥಿಗಳ ವಿವರಗಳಿದ್ದರೂ ವಾರ ದಿನದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ದಾನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದತ್ತಿಯಾನಮಿದೋನ್ವಾರಣಾಸಿಯೊಳ್ ಸಾಸಿರ್ವಪಾರ್ವ್ವರುಮಾನ್ ಸಾಸಿರ ಕವಿಲೆಯುಮಾನ್ಕೊನ್ದಲೋಕಕ್ಕೆ ಸನ್ದೋನಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಅದೇ ಭಾಷೆಯ ಶಾಪ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ದಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾಗದು. ಶಾಸನ ಬರೆದ ಆಚಾರಿಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ)

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ) ದೇವಾಲಯ (ವೇಸರ ಮಾದರಿಯದು)

ನಾಣ್ಯಗಳು: ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಲಾಂಛನ ವರಾಹವಾಗಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ವರಾಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಬರೆಹವಿಲ್ಲದಿರುವ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸು.50–60 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕದ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ವರಾಹ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ತೂಕದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ವರಾಹ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ತೂಕದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ವರಹ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ವರಹ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈನ ದೇವಾಲಯ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಚ್ಚಿನಿಂದ ಮಾಡಿದವುಗಳು. ಇವರ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಈವರೆಗೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು 117 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿವೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಸ 0.76. ಇವುಗಳ ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಲಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ವರಾಹವಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೀಪಸ್ತಂಭ ಇವೆ. ವರಾಹದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಬರೆಹವಿದೆ. ಈ ನಾಣ್ಯದ ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರವೂ ಸಣ್ಣ ವರಾಹವೂ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮ ಎಂಬ ಬರೆಹವೂ ಇವೆ. ಇದೇ ರಾಜನ ಚಿನ್ನ (ಶೇ.30) ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ (ಶೇ.70) ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ನಾಣ್ಯವೂ ದೊರಕಿದೆ. ಇದರ ತೂಕ 153 ಗ್ರೇನ್, ಇದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಕೆಲ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಕ್ರಮರಾಜ ಎಂಬ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿದೆ. ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮ ಮಹಾರಾಜ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಬರೆಹವೂ ನವಿಲುಗರಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರವೂ ಇವೆ. ಈ ಎರಡು ನಾಣ್ಯಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಸೇರಿದವು. 50–60 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕಕ್ಕಿಂಥ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ತೂಕ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಈ ತೂಕ ಗುಪ್ತರ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆ.

ಎಂ.ಎಚ್.ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯವೊಂದನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ತೂಕ 57.2 ಗ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸ 0.55". ಇದರ ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತ ವರಾಹವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ, ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಳ ಪದ್ಮವಿದೆ. ಈ ಪದ್ಮ ಕದಂಬರ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕದಂಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದರ ನೆನಪಾಗಿ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪುಲಕೇಶಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಖಚಿತತೆಯಿಲ್ಲ. ಎಲಿಯಟ್ ಅವರು 66 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕದ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ನಾಣ್ಯದ ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾದ ವರಾಹವಿದೆ. ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ದಳದ ಪದ್ಮದ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ವರಾಹ, ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದ ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವು ಯಾವ ರಾಜರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವರಾಹ ಚಿತ್ರವಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಶ್ರೀರಣವಿಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಪೃಥಿವೀ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಕೃತರಾಜ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿರುವ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಈಚೆಗೆ ಎಲಿಫೆಂಟ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಎಂಬ ಬರೆಹ ಹಾಗೂ ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ವೃಷಭ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀ ವಿಕ್ರಮ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿರುವ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಜಂಬುಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು

ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ: 543 ರಿಂದ 757ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಚಳುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮೀಪದ ಮಹಾಕೂಟ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಐಹೊಳೆ, ನಾಗರಾಳ ಹಾಗೂ ಕೆಲೂರು ಅಲ್ಲದೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮೆಹಬೂಬ ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಲಂಪುರ, ಕೂಡವೇಲಿ, ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸತ್ಯವೋಲು ಮತ್ತು ಮಹಾನಂದಿ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಮುಖ್ಯ ವಾಸ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇವರ ಕಾಲದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷಾತ್ರವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಸ್ತು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಕ್ಷಾತ್ರವಾಸ್ತು: ಕ್ಷಾತ್ರವಾಸ್ತುವಿನ ಅವಶೇಷಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಉತ್ತರ ಕೋಟೆಯ ಮೂಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಚಳುಕ್ಯರೇ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಅದು ಸಾಕಷ್ಟು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಂಡಿದೆ. ಮೂಲ ಕೋಟೆ ಗಿರಿದುರ್ಗದಂತಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಬೃಹತ್ ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ಘನಾಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿ ತುಂಬಲಾಗಿದೆ. ಗೋಡೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಬಳಕೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಲಿನಿಂದಲೂ ಕೆಳಗಿನಿಂದಲೂ ಬಾದಾಮಿಯ ದುರ್ಗ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕೋಟೆಗೆ ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸುತ್ತುಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಟೆಯ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ಮೂಲತಃ ಚಳುಕ್ಯರ

ಕಾಲದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಈಗಿರುವ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದು 9–10ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು. ಇದನ್ನೂ ಯಾವುದೇ ಬಂಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸದೇ ಆಯತಾಕಾರ / ಚೌಕೋನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಬುರುಜುಗಳಿವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಕಂದಕವಿದ್ದಿರಬೇಕು.

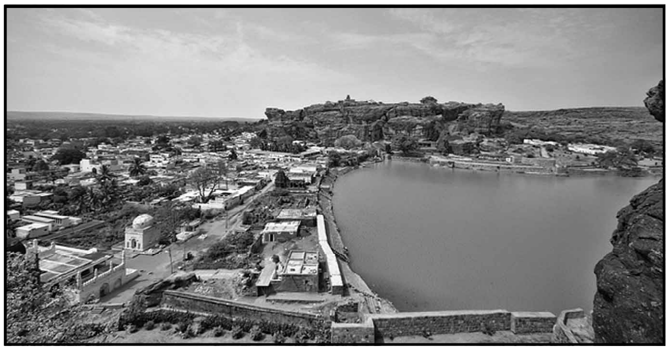

ಬಾದಾಮಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ

ದೇಗುಲ ವಾಸ್ತು: ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಸ್ತು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅಪಾರ. ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಕಲಾಪ್ರೇಮಿ ಗಳ ಮನಸೆಳೆದಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗುಹೆಗಳು (ಲಯಣಗಳು, ಕಲ್ಮನೆಗಳು) ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಗುಹಾಲಯಗಳು: ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಣಬಸ್ತಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾದೇಗುಲಗಳು ಹಾಗೂ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಳಫಡಿ ಶೈವಗುಹೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೆರಡು ಜೈನಗುಹೆಗಳು ಇವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗುಹೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಗುಹೆಗಳ ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಮೇಗುಟಿ ಬೆಟ್ಟದ ಉತ್ತರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಭಾಗಶಃ ಕಟ್ಟಡರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಸುಗೆಂಪು ಮರಳುಗಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳ ಕಡಿದಾದ ಮುಖದೊಳಕ್ಕೆ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಶೈವ, ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯವು ವೈಷ್ಣವ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖಿವಾಗಿವೆ. ಇವು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿವೆ. ಮುಖಮಂಟಪ, ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ತುಸು ಎತ್ತರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಗರ್ಭಗೃಹ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಬಾದಾಮಿಯ ಮೊದಲ ಮೂರು ಗುಹೆಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಪೂರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಭಾಮಂಟಪವಿಲ್ಲ; ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಖಮಂಟಪದಷ್ಟೇ ಅಗಲವುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಅಂತರಾಳ ಇದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಗುಹೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾ–ಗಣೇಶ–ಕಾರ್ತಿಕೇಯರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಕೋಣೆಯನ್ನುಕೊರೆದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಮುಖಮಂಟಪದ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತುಸು ಮುಂಚಾಚಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳ ಗೋಡೆಗಳು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಂಬಗಳ ಮುಖಗಳು, ಬೋದಿಗೆಗಳು, ಚಾವಣಿಗಳು ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೇವದಂಪತಿಗಳ, ಮಿಥುನಗಳ ಬೋದಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವುದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಗುಹಾಲಯಗಳ ಜಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಥನ, ಕೃಷ್ಣಚರಿತ, ಪಾರ್ವತೀ ಕಲ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಈ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕ ಅಂಶಗಳು.

ಲಾಡಖಾನ್ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪ, ಐಹೊಳೆ

ಒಳಚಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಾರ್ತಿಕೇಯ. ಹುಚ್ಚುಮಲ್ಲಿ ಗುಡಿ, ಐಹೊಳೆ

ಬಾದಾಮಿಯ ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲನಿರ್ಣೀತವಾಗಿರುವದೆಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ವೈಷ್ಣವ ಗುಹೆ ಮಾತ್ರ. ಇದು ಮುಂದುಗಡೆ ವಿಶಾಲ ಅಂಗಳವನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಕಾರ, ದ್ವಾರವಿರುವ ಏಕಮೇವ ಗುಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 12ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಂಗಲೀಶನು ಕೊರೆಸಿರುವ ಶಾಸನವನ್ನು 578ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ಗುಹಾಲಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುಗೃಹ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಮಂಗಲೀಶ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣನೆಯನ್ನನುಲಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವಾಗ ಆಗಲೇ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇತರ ಗುಹಾಲಯಗಳಿದ್ದವೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿರುವ ಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ವೈವಿಧ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಲಯಗಳು 1, 2, 3 ಮತ್ತು 4 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು 3ನೆಯ ಗುಹಾಲಯವೇ ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು 4, 3, 2, 1 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಗುಹಾವಾಸ್ತು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಚಳುಕ್ಯ ಗುಹಾಲಯಗಳೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದವುಗಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ರಾವಳಫಡಿ ಶೈವಗುಹೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ಬೇರೆ ರೀತಿಯದು. ಮೆಟ್ಟಿಲು ಏರಿದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಚೌಕ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎಡ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಅಂತರಾಳ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ದ್ವಾರದ ಎದುರುಗಿದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿ ಮತ್ತು ಭೂವರಾಹ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಮಧ್ಯಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಗಂಗಾಧರ, ಹರಿಹರ, ಶಿವದ್ವಾರಪಾಲ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ವತೀಸಹಿತನಾಗಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರೊಂದಿಗೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ದಶಭುಜ ನಟರಾಜನ ಶಿಲ್ಪ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಚಾವಣಿಯ ಅಲಂಕಾರವು ಹಂದರದ ಚಾವಣಿಬಟ್ಟೆಯ ಚಿತ್ರವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಶೈಲಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಗುಹಾಲಯದ ಮುಂದುಗಡೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯಿದ್ದು ಅದಾದನಂತರ ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಮಂಗಲೀಶನು 597ರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ (ಈಗ ಬಿಜಾಪುರದ ಗೋಳಗುಮ್ಮಟದ ಮುಂದಿರುವ ಪುರಾತತ್ತ್ವವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ) ಧರ್ಮಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಹೋಲುವ ಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ಜೈನಗುಹೆ ಮೂಲತಃ ಮುಂಭಾಗ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮುಖಮಂಟಪ, ಚೌಕ ಮಧ್ಯಮಂಟಪ, ಅದರ ಎಡ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮೇಲಿರುವ ಮಂಟಪಗಳು, ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮೇಲಿರುವ ಗರ್ಭಗೃಹ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಖಮಂಟಪದ ತೆರೆದ ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ಕಟೆದ ಘನಾಕೃತಿಯ ದೊಡ್ಡ

ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೇರಿಸಿ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ ಮತ್ತು ಕಮಠೋಪಸರ್ಗ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಮಂಟಪದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಯಾಣದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ (ಗಂಧಕುಟಿಯಲ್ಲಿ) ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜಿನಶಾಸನವನ್ನರುಹುವ ಜಿನನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಗುಹೆಯ ಚಾವಣಿಯ ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕಾರವೂ ಹಂದರದ ಚಾವಣಿಬಟ್ಟೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಈ ಜಿನಾಲಯದ ವಿನ್ಯಾಸ ರಾವಳಫಡಿ ಶೈವಗುಹೆಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಮಹಾದಿವ್ಯ ಉತುಣ ಎಂಬವನು ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಸ್ಥಪತಿ-ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಈ ಪರಿಸರದ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮವಿಗ್ರಹ, ಕೊಂತಿಗುಡಿ, ಐಹೊಳೆ

ಐಹೊಳೆಯ ಮೇಗುಟಿ ಬೆಟ್ಟದ ಉತ್ತರಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಬೌದ್ಧಚೈತ್ಯಾಲಯ ಅರೆಗುಹಾಮಾದರಿಯ ರಚನೆ. ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಬಂಡೆಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎರಡು ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಬೌದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಸಮೀಪ, ಮತ್ತೊಂದು ಐಹೊಳೆಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಮೇಲ್ಮಹಡಿಯ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಸನ ಸ್ಥಿತ, ಮುಕ್ಕೊಡೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪರ್ಯಂಕಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಬುದ್ಧನ ಅಪರೂಪದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಚೈತ್ಯಾಲಯದ ದ್ವಾರಬಂಧದ ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜೀವನದ ಘಟನೆಗಳು, ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಚಿಕಣಿಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಸಮಸ್ಯಾದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ರಾವಳಫಡಿ ಗುಹೆಯ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದು, ಬಹುಶಃ ಇದು ಬಾದಾಮಿಯ ಶೈವಗುಹೆಯಷ್ಟೇ ಹಳೆಯದಿರಬಹುದು; ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚಳುಕ್ಯ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಜೈನಗುಹೆ ಮಾತ್ರ ಸು.7-8ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದಿರಬೇಕು. ಬೌದ್ಧಚೈತ್ಯಾಲಯ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಾವಧಿಯದಿರಬೇಕು.

ನರ್ತನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವ, ರಾವಣಫಡಿ ಗುಹೆ

ಗುಹಾಲಯಗಳಂತೆ ಕಟ್ಟಡ ದೇಗುಲಗಳಿಗೂ ಚಳುಕ್ಯ ಸ್ಥಪತಿಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನಸುಗೆಂಪು ಮರಳುಗಲ್ಲನ್ನೇ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕುಶಲಕರ್ಮ ನೀಡಿರುವ ಚಪ್ಪಡಿಯಂತಹ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಂಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಒಂದರಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಪೇರಿಸಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ದಪ್ಪನೆಯ ಒಂದೊಂದೇ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಚೌಕಾಕಾರದ (ರುಚಕ) ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ತೊಲೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಾವಣಿಗಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಕವುಚಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಈ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ತಂತ್ರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂಚೆ ಗುಹಾವಾಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇಗುಲ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಕ್ರಮವಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಮರ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾರೆಯ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ದಪ್ಪವಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಭದ್ರತೆಗೋಸ್ಕರ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಶಿಲಾ ಕಟ್ಟಡ ಕಲೆಯ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯ ಕುರುಹೆಂದು ಇವರ ಭಾವನೆ. ಅದೇನಿದ್ದರೂ ದೇಗುಲ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಬಳಕೆ, ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳ ದೇಗುಲ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅವುಗಳ ಶೈಲಿ ಮಿಶ್ರಣ ಪ್ರಯೋಗ ಗಳು ಚಳುಕ್ಯರ ದೇಶ-ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿ ತೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಳ್ಳ ದೇಗುಲ ಶೈಲಿಲಕ್ಷಣ ಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ.

ವಿಷ್ಣು-ದುರ್ಗ ದೇವಾಲಯ, ಐಹೊಳೆ

ಚಳುಕ್ಯರ ಕಟ್ಟಡ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು: 1. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಮಾದರಿಯ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿ ದೇವಾಲಯಗಳು, 2. ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮಾದರಿಯ ಅಥವಾ ನಾಗರ ರೇಖಾ (ಲತಿನ) ಮಾದರಿ ದೇವಾಲಯಗಳು, 3. ಫಾಂಸನ ಮಾದರಿಯ (ಮುಂಚೆ ಕದಂಬ ನಾಗರ ಶೈಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ) ದೇವಾಲಯಗಳು, 4. ಮಂಟಪ ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು, 5. ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಥವಾ ಗಜಪೃಷ್ಠ ಪ್ರಕಾರದ ದೇವಾಲಯಗಳು.

1. ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು: ವಾಸ್ತುಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗ ವಿಮಾನ. ಇದು ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರ ನೋಟ. ಊರ್ಧ್ವ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ (ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ)

ಸ್ವರ್ಗ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಆಲಂಪುರ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಆರು ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ: ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಪಾಯ), ಪಾದ (ಗೋಡೆ), ಪ್ರಸ್ತರ (ಛತ್ತಿನ ಮಟ್ಟದ ರಚನೆ), ಗ್ರೀವ (ಕುತ್ತಿಗೆ), ಶಿಖರ (ಗಂಟೆಯಂತಿರುವ ರಚನೆ) ಮತ್ತು ಸ್ತೂಪಿ (ಕಲಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತುದಿ). ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ತೀರ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರ ಉಪಾನ. ಉಪಾನದಿಂದ ಸ್ತೂಪಿಯವರೆಗಿನ ರಚನೆಯೇ ವಿಮಾನ. ಈ ಆರು ಭಾಗಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದ್ರಾವಿಡ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಷಡ್ವರ್ಗ ದೇವಾಲಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅನೇಕ ಮಡಿಕೆಗಳುಳ್ಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಅಥವಾ ಪೀಠ), ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳು, ಕಪೋತ, ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲಿನ ಹಾರ, ಇವು ಇನ್ನಿತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕೋನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಂಚಾಚು ಕರ್ಣಭದ್ರ. ಕರ್ಣಭದ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮುಂಚಾಚುಗಳು ಭದ್ರಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಹಿಂಚಾಚು ಸಲಿಲಾಂತರ. ಭದ್ರಗಳ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮುಂಚಾಚು ಹಿಂಚಾಚುಗಳು ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ತರದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕರ್ಣಭದ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಹಾರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆ ಇಳಿಜಾರಾದ ಛಾವಣಿಯಿ ರುವ (ಶಿಖರ) ಚೌಕ ಗುಡಿಸಲಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಕೂಟವಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಪಾದ, ಪ್ರಸ್ತರ, ಗ್ರೀವ, ಕೂಟಶಿಖರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇದು ಸರಳ ಏಕತಲ (ತಳದ) ಕೂಟಾಕಾರದ ಗುಡಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇರೀತಿ ಕೂಟಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಕಮಾನಿನಾಕಾರ ಛಾವಣಿಯಿರುವ ಆಯತಾಕಾರದ ಗುಡಿಸಲಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಶಾಲವಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಪಾದ, ಪ್ರಸ್ತರ, ಗ್ರೀವ, ಶಾಲಶಿಖರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇದು ಸರಳ ಏಕತಲ ಶಾಲಾಕಾರ ಗುಡಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ತುಸು ವಿಕಸಿತ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲ ಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ ಗಜಪೃಷ್ಠಾಕಾರದ (ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳ) ಗುಡಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಪಂಜರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಾಲ–ಕೂಟ–ಪಂಜರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಹಾರವು ಆಯಾಯ ಮಹಡಿಯ ಅಂತ್ಯದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಡಿಗೆ ಪಾದ, ಪ್ರಸ್ತರ, ಹಾರ ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಹಡಿಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಕಸಿತ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮಹಡಿಗೆ ಹಾರದ ರಚನೆ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮಹಡಿಯ (ತಲಗಳ) ರಚನೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕುತ್ತಿಗೆಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಗ್ರೀವವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಘಂಟಾಕಾರದ ಶಿಖರವಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಖರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಶ ಮತ್ತು ಸೂಚಿ ಇರುವದು.

ಶಿಖರದ ವಿನ್ಯಾಸ ಚೌಕ, ಅಷ್ಟಕೋನ ಇಲ್ಲವೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಚೌಕಾಕಾರವಿದ್ದರೆ ಆ ಗುಡಿಯನ್ನು ನಾಗರ ವಿಮಾನವೆಂದು, ಅಷ್ಟಕೋಣಾಕಾರವಿದ್ದರೆ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಮಾನವೆಂದು, ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ವೇಸರ ವಿಮಾನವೆಂದು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೆಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರೂ ಪ್ರಕಾರದ ಶಿಖರವುಳ್ಳ ದ್ರಾವಿಡ ದೇವಾಲಯಗಳು ಚಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಇದಲ್ಲದೇ ತಳದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಆಯತ, ವೃತ್ತ, ಅರ್ಧವೃತ್ತ (ಚಾಪಾಕಾರ) ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ರಚನೆಯೂ ಸಾಧ್ಯ. ಆಯತವಾಗಿರುವದನ್ನು ಶಾಲ ವಿಮಾನ, ವೃತ್ತ ಅಥವಾ ಚಾಪಾಕಾರ (ಗಜಪೃಷ್ಠ) ವಿರುವುದನ್ನು ವೇಸರ ವಿಮಾನ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಿಸಿರುವುದಿದೆ.

ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಬರಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಸಾಂಧಾರ ವಿಮಾನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅದು ನಿರಂಧಾರ ವಿಮಾನವಾಗುವದು. ಚಳುಕ್ಯರು ನೇರವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗುಡಿಗಳು ಸಾಂಧಾರ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿವೆ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತರರು ನಿರ್ಮಿಸಿದವುಗಳು ನಿರಂಧಾರವಾಗಿವೆ. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಮಾದರಿಯ ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಕೋಟೆಯ ಬೆಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯ ಮೂಲತಃ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯ. ಮೊದಲನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೋಟೆಯ ಒಳಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಳುಕ್ಯ ಅರಸರಿಗೋಸ್ಕರ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದು ವಾಸ್ತವ. ಅದರ ಸಾಂಧಾರ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಇದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳುಕ್ಯರು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪರಮಭಾಗವತರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಈ ವಿಷ್ಣುದೇವಾಲಯ ಕೋಟೆಯೊಳಗಡೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಂಧಾರ ತ್ರಿತಲ ನಾಗರ ವಿಮಾನ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಕಸಿತವಲ್ಲದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ಗುಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ (ಆದಿ) ತಲಕ್ಕೆ ಹಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಇದು ವಿಮಾನ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗೂಢ ಮಂಟಪದ ಮೇಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಈಗ ಭಾಗಶಃ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ತಲವು ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ತಲ ಅದರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕುಳ್ಳದಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ತಲಗಳ ಕಪೋತದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ವ್ಯಾಳಮಾಲಾ ಮತ್ತು ವೇದಿ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಶಾಲ–ಕೂಟಗಳ ಹಾರ ರಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಶಿಖರ ಚೌಕ (ನಾಗರ) ಪ್ರಕಾರದ್ದಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಾಸಿ ಅಲಂಕಾರವಿದೆ. ಸ್ತೂಪಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ಗಲ (ಕಂಠ), ಕಪೋತಗಳಿವೆ. ಗಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆಯ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳು, ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋವರ್ಧನಧಾರಿ ಕೃಷ್ಣ, ಕಾಲಿಯದಮನ ಕೃಷ್ಣ, ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನೊಂದಿಗೆ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನರಸಿಂಹ ಮುಂತಾದವು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ.

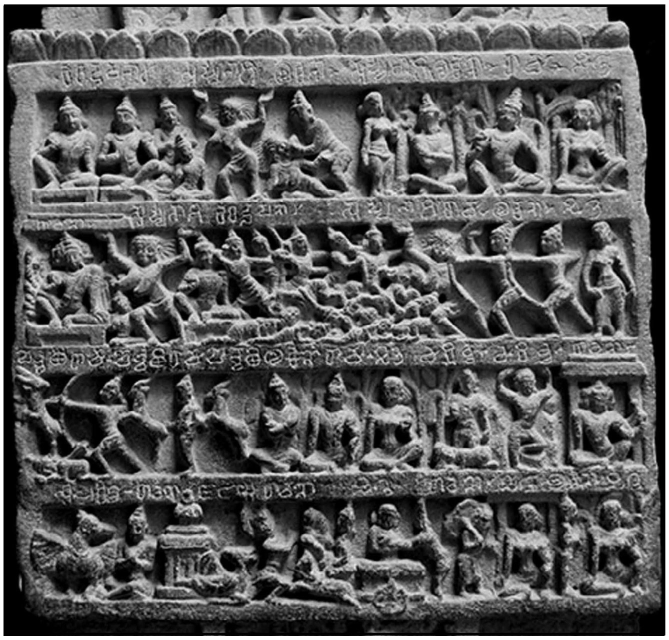

ಕಥಾನಕ ಶಿಲ್ಪ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು

ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರಬಂಧದ ಶಾಖೆಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ, ಉಳಿದ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಗರುಡ–ನಾಗಶಾಖಾ ಅಲಂಕಾರ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಂಬಗಳು ಈಗ ಉಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವು ರುಚಕ (ಚೌಕ, ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ) ಮಾದರಿ ಯವಾಗಿದ್ದವೆಂಬುದರ ಸೂಚನೆ ಇದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣವಿರಬಹುದು.

ಅದೇ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ, ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಚಿತ ವಾಗಿರುವ ಕೆಳಗಣ ಶಿವಾಲಯದ ವಿಮಾನ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರದ ಅಂದರೆ, ದ್ರಾವಿಡ ಶಿಖರವಿದೆ. ಇದು ಸಾಂಧಾರ ದ್ವಿತಲ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಮಾನ. ಹೊರಗೋಡೆ ನಶಿಸಿಹೋಗಿರುವದರಿಂದ ಆದಿ ತಲದ ವಿವರಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ತಲದ ಪಾದದ ಕರ್ಣ–ಭದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಹಾರದ ವಿವರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಎರಡನೆಯ ತಲವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರವನ್ನು ಅಷ್ಟಕೋನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀವ ಶಿಖರಗಳ ಮುಖ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಸಿ ಅಲಂಕಾರವಿದೆ. ಉಪದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಟಗಳನ್ನು ಶಿಖರದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ರಚಿಸಿರುವದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಮಹಾಕೂಟದ ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮರುಕಳಿಸಿದೆ. ಶಿಖರದ ಮೇಲಿರುವ ಸ್ತೂಪಿ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ್ದು. ಶಿಖರದ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೂಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗಾರೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದವು. ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ವಿವರಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಗಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆಯ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿದ್ದವು. ಇವು ಈಗ ಬಾದಾಮಿಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ದ್ವಾರಬಂಧದ ಶಾಖೆಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಗರುಡ–ನಾಗಶಾಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲ. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪದ್ಮಪೀಠವಿದೆ. ಮೂಲದೇವತೆ ಯಾವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿಲ್ಲವಾದರೂ ವೈಷ್ಣವ ದೇಗುಲವಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಅನಂತರದ, ಬಹುಶಃ ಮಂಗಲೀಶನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಬನ್ನಿಗೋಳ ಶಾಸನ

ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯ. ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಇದು ಆರ್ಯಮಞ್ಚಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೆಂಬ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಿರಂಧಾರ ಸೂರ್ಯ ದೇಗುಲ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಚಿಕ್ಕ ಅಂತರಾಳ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಇದರ ತಲವಿನ್ಯಾಸದ ಅಂಗಗಳು. ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಗಣಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ–ಭದ್ರಗಳಿದ್ದು ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳು ಗಮನೀಯವಾಗಿವೆ. ಕಪೋತದ ವಲಭಿಯಲ್ಲಿ ಗಣ–ಹಂಸಗಳ ಮಾಲೆ ಇದೆ. ಆದಿ ತಲದ ಹಾರವು ಗೂಢಮಂಟಪದ ಮೇಲೂ ಸಾಗಿದೆ. ತಲಗಳ ರೂಪು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀವ–ಶಿಖರದ ಉಪದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕೂಟಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಶಿಖರವು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ ಇದು ನಿರಂಧಾರ ದ್ವಿತಲ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಮಾನ.

ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರಬಂಧದ ಅಲಂಕೃತ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಗರುಡ–ನಾಗಶಾಖಾ ವಿನ್ಯಾಸವಿರುವದು ಹೊಸ ಲಕ್ಷಣ. ಅಂತರಾಳದಂತೆ ಕಾಣುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಡಗಡೆ ಸೂರ್ಯನು ಛಾಯಾದೇವಿಯನ್ನು ದಂಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಗರುಡಾರೂಢ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಗೂಢಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಕ ಶಿವ (ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕು) ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಕ ವಿಷ್ಣು (ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕು) ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದವು. ಗುಪ್ತರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಗರುಡ–ನಾಗಶಾಖಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಇವೆರಡೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ದೇಶದ ವಾಸ್ತು ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ನುಸುಳುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಅದೇ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮೂಲ ಕೋಟೆಯ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಅಗಸ್ತ್ಯತೀರ್ಥ ಹೊಂಡದ ಪೂರ್ವ ತಟದಲ್ಲಿ ಭೂತನಾಥ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಭೂತೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮುಡುಪಾಗಿರುವ ಇದು ಇಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಕೊನೆಯದು. ನಿರಂಧಾರ ಪ್ರಕಾರದ ಈ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಇವೆ. ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು 11–12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾದ ತೆರೆದ ಮಂಟಪ ವನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ತ್ರಿತಲ ನಾಗರ ವಿಮಾನ; ಇದನ್ನು 700–30ರ ಅವಧಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಣಂತಿ ಗುಡಿ, ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ಬಾಣಂತಿ ಗುಡಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಏಕತಲ ರಚನೆ. ಇದನ್ನು ನಿರಂಧಾರ ಪ್ರಕಾರದ ನಾಗರ ಅಲ್ಪ ವಿಮಾನ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಲ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವಿರಬಹುದು.

ಶಿವದೇವಾಲಯ, ಮಹಾಕೂಟ

ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲಗಳು ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ದ್ವಿತಲ ಸಾಂಧಾರ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಮಾನಗಳು. ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಕಂಠವು ಎತ್ತರವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆ ರಥರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರ–ಉಪಭದ್ರಗಳಾಗಿ ಮುಂಚಾಚಿದೆ. ಸುಭದ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ತಲದ ನಿರೂಪಣೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಮಂಗಲೇಶನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತ ಮಕುಟೇಶ್ವರನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಇದೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಇದರ ಕಾಲ 597ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಗುಟಿ ಜಿನೇಂದ್ರಭವನ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಇದರ ಮೇಲಣ ತಲಗಳ ವಿವರಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಶಾಲ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥವುಳ್ಳ ಸಾಂಧಾರ ವಿಮಾನ. ಮೂಲ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಂಧಾರ ಗರ್ಭಗೃಹ, ವಿಮಾನಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಕಿರಿದಾದ ಮಂಟಪ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದವು. ಅನಂತರ, ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖಚತುಷ್ಕಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಮುಖಚತುಷ್ಕಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ವಿಶಾಲ ತೆರೆದ ಮಂಟಪವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ವಿಮಾನದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ತ್ರಿಪಟ್ಟಕುಮುದ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಕಪೋತ ಇವೆ. ಎರಡನೆಯ ತಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ ವಿದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಹಳ್ಳೂರು, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಕೆಲವು ಜಿನಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ಇತರ ಭಾಗ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ರವಿಕೀರ್ತಿ ಯಿಂದ ರಚಿತ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನ ಈಗ ಜಿನಾಲಯದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರವಿಕೀರ್ತಿ ಇದರ ನಿರ್ಮಾತೃ. ಜಿನಾಲಯದ ಮೂಲ ಭಾಗಗಳು ಶಾಸನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ 634ಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಖಚತುಷ್ಕಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತೆರೆದ ಮಂಟಪ ಅನಂತರದ ಕಾಲದವು.

ಚಳುಕ್ಯರ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಗಮನಾರ್ಹ ದೇಗುಲಗಳು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ (696–733) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಈ ದೇಗುಲ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ

ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತ ವಿಜಯೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮುಡಿಪಾದ ಈ ದೇಗುಲ ಸಾಂಧಾರ ದ್ವಿತಲ ನಾಗರ ವಿಮಾನ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥ, ತೆರೆದ ಅಗ್ರಮಂಟಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಗುಡಿಯ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳಿರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇವು ಗಣೇಶ (ದಕ್ಷಿಣ) ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಭಗವತಿ (ಉತ್ತರ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಪಾಗಿವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಯಶಃ ಶೈವಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಾದ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕುರುಹಾಗಿದೆ.

ಶೈವಲಯಣ–ಪಾರ್ವತಿ, ಶಿವ, ಭೃಂಗಿ, ಬಾದಾಮಿ

ಚಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಬಹು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಬಹುಶಃ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಪೂರ್ತಿಯಾದವು. ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಇಬ್ಬರು ಹೈಹಯವಂಶೀಯ ರಾಣಿಯರಾದ ಲೋಕಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಹಾದೇವಿ ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಲೋಕೇಶ್ವರ. ಇದು ಸಾಂಧಾರ ಚತುಸ್ತಲ ನಾಗರ ವಿಮಾನ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥ, ಪೂರ್ವ,

ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಲಕ್ಕುಂಡಿ

ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಮುಖಮಂಟಪಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶವಿರುವ ವಿಶಾಲ ಗೂಢಮಂಟಪ ಇದರ ಭಾಗಗಳು. ಗೂಢ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಗಣೇಶ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಗಾಗಿ ಎರಡು ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚಾಚಿರುವ ಶುಕನಾಸವಿದೆ. ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಲದ ವೇದಿಯ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿದೆ. ಶುಕನಾಸ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ; ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣ. ಅದರಂತೆ ಮುಖಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾಸನ ಇರುವದನ್ನೂ ಗಮನಿಸ ಬೇಕು; ಇದೂ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣವೇ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ದೇಗುಲ ಮಾದರಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಬೆಸೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯ ಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದುಗಡೆ ನಂದಿಮಂಟಪವಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಕಾರವಿದ್ದು ಅದರ ಒಳ ಮುಖದಪೂರ್ತಿ ಪರಿವಾರ ದೇಗುಲಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕ ಶಾಲಾ ಗೋಪುರವುಳ್ಳ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಪ್ರಾಕಾರ, ಗೋಪುರ, ನಂದಿಮಂಟಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪಲ್ಲವ ರಾಜಸಿಂಹನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡ ಕಾಂಚಿಯ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ (ಕೈಲಾಸನಾಥ) ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕಾಂಚಿಯನ್ನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಗೆದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಧನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಮರಳಿ ಆ ದೇವರಿಗೇ ಕೊಟ್ಟನೆಂಬ ವಿಚಾರ ಅವನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಗೂಢಮಂಟಪಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ನೇರ ಹೋಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಲಿಂಗೋದ್ಭವ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಭೈರವ, ನಟೇಶ, ರಾವಣಾನುಗ್ರಹ ಮುಂತಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ರಾಮಾಯಣದ ಆಯ್ದ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ದೃಶ್ಯಗಳು, ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ, ವರಾಹ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಮುಂತಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗ್ರಹ ಗಳು ಇವೆ. ಒಳಗಡೆ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಪಂಚತಂತ್ರ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದ ಆಕರ್ಷಕ ಕಥಾನಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗೋಡೆಯ ಗುಂಟದ ಅರ್ಧಗಂಬಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ದಂಪತಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಗುಂಡ ಅನಿವಾರಿತಾ ಚಾರಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರಿ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳು. ಅವರ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಅವರಿಗೆ 'ಪೆರ್ಜೆರಪು' ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತಲ್ಲದೆ, ತ್ರಿಭುವನಾಚಾರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರಿ ಲೋಕೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಸೂತ್ರಧಾರಿ. ಗುಂಡ ಅನಿವಾರಿತಾಚಾರಿ ಬಹುಶಃ ಆ ಗುಡಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ ಕರ್ನಾಟಕ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲುಗಲ್ಲು.

ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರ

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತುಸು ಕಡಿಮೆ ಗಾತ್ರದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯೇಶ್ವರ. ನಿರ್ಮಿಸಿದಾಕೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಹಾದೇವಿ. ತಲವಿನ್ಯಾಸವು ವಿರೂಪಾಕ್ಷದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕಾರವೂ ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಶಿಖರ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಾಂಧಾರ ತ್ರಿತಲ ವೇಸರ ವಿಮಾನದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗೆ ಚಳುಕ್ಯರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಉದಾಹರಣೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿದ ಸುಕನಾಸದ ರಚನೆಯಿರುವದು ಗಮನೀಯ. ಸ್ಪಷ್ಟ ಪುರಾವೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗುಂಡ ಅನಿವಾರಿತಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರಿ ಈ ದೇಗುಲದ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲವೂ ಸು.733–44.

2. ನಾಗರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದಗಳು (ಲತಿನ ಪ್ರಾಸಾದಗಳು): ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ ನಾಗರ ರೇಖಾ ಅಥವಾ ಲತಿನ ಪ್ರಾಸಾದಗಳು. ಒಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ದೇಗುಲ ಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಬಾಹ್ಯ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಊರ್ಧ್ವ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ಪೀಠ), ಜಂಘಾ (ಗೋಡೆ), ಶಿಖರ, ಗಲ (ಕುತ್ತಿಗೆ), ಆಮಲಸಾರಕ (ಆಮಲಶಿಲಾ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಅಂಗ) ಮತ್ತು ಕಲಶ ಇವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಇವುಗಳ ಪೀಠ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಪದ್ಮ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಕಪೋತ ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳು. ಆದರೆ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಗುಡಿಗಳ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಡಿಕೆಗಳಿವೆ. ಪದ್ಮ, ಕುಂಭ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಕಪೋತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ; ಕೆಲವು ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಭದ ಸ್ಥಾನ ಕುಮುದದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿತವಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ಪ್ರಾಸಾದದ ಪೀಠ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂಚಾಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ

ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಸರಳ ಗೋಡೆಯ (ಜಂಘಾ) ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಂಚಾಚು (ರಥ) ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಳುಕ್ಯರ ಎಲ್ಲ ನಾಗರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದಗಳು ತ್ರಿರಥ ವಿನ್ಯಾಸ ವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಇದನ್ನು ಕೇವಲ ದೇವಕೋಷ್ಠದ ರಚನೆಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವ ಜೋಡು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಖರ ಚೌಕ ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ

ದೊಡ್ಡ ಬಸಪ್ಪ ದೇವಾಲಯ, ಡಂಬಳ

ಕ್ರಮೇಣ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ರೇಖಾ ನಾಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಖರದ ನಾಲ್ಕೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ರಥ ಮುಂಚಾಚಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಗವಾಕ್ಷ, ಅರ್ಧಗವಾಕ್ಷಗಳಿಂದಾದ ಲತಾ ಅಲಂಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಶಿಖರದ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು (ಮಹಡಿಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವ ಕರ್ಣ ಆಮಲಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಂತರಾಲ (ಕಪಿಲಿ) ಇದ್ದರೆ, ದೇವಾಲಯ ಮುಖಮಾಡಿರುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಂಚಾಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಕನಾಸಿ. ಸುಕನಾಸಿಯ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗವಾಕ್ಷವಿದ್ದು ಅದರ ನಡುವೆ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತ ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಶಿವ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದರೆ,

ಮಹಾದೇವ ದೇವಾಲಯ, ಇಟ್ಟಗಿ

ಸುಕನಾಸದ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಟರಾಜ ವಿಗ್ರಹವಿರುವದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಂತರಾಲವಿರದಿರುವ ದೇಗುಲಗಳ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಶುಕನಾಸವಿರಬೇಕಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಇರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಉದಾ: ಐಹೊಳೆಯ ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿ ಗುಡಿ). ಶಿಖರದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಲವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ದುಂಡುಗಲ್ಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಮಲಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಲಶ ಇರುತ್ತವೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಪಾರ್ಶ್ವ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಕ್ಷಾಸನ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಲತಿನ ಪ್ರಾಸಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಂಧಾರ ಮತ್ತು ನಿರಂಧಾರ ರಚನೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಾಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳು ರಾಜ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಈ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಲಾದೇಗುಲಗಳು ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಸಾಂಧಾರ ರೀತಿಯ, ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಮುಖಮಂಟಪವ ನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಖಮಾಡಿರುವ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ. ಇದರ ಪೀಠ ಸಾಕಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿದ್ದರೂ ಪದ್ಮ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಕಪೋತ ಅಂಗಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಜಂಘಾ ಭಾಗವು ಸರಳವೂ ನಿರಲಂಕೃತವೂ ಆಗಿದ್ದು ಗರ್ಭಗೃಹವಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥಕ್ಕೆ ಬೆಳಕು ಒದಗಿಸಲು ಜಾಲವಾತಾಯನಗಳಿವೆ. ಶಿಖರದ ರೇಖಾ ರಚನೆ ಅಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣಾಮಲಕಗಳು ದುಂಡಾಗಿವೆ. ಅಂತರಾಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶಿಖರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಟರಾಜನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿರುವ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯನ್ನಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂಚೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದ್ದ ಆಮಲಶಿಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕಲಶವನ್ನು ಈಗ ಪುನಸ್ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾಸನಗಳಿವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳು ಚೌಕವಿದ್ದು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಎದುರುಬದಿರಾಗಿರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಗಳು ಚಾಚಿರುವಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ. ಬೋದಿಗೆ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಛತ್ತು (ವಿತಾನ) ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮತಲವಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾಹನಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಎತ್ತರಿಸಿದ ವಿತಾನದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಿಂಡಿಗಳಿದ್ದು ವಿತಾನದ ಶಿಲ್ಪಗಳಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಛತ್ತುಗಳು ಇಳಿಜಾರಾಗಿವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಹೊರಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನ ರಾಜಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ವಿತಾನದಲ್ಲಿರುವ ತಾರಕಾಸುರ ನನ್ನು ವಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಶಿಲ್ಪ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿಗುಡಿಯನ್ನು 7ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಐಹೊಳೆಯ ಚಕ್ರಗುಡಿ ನಿರಂಧಾರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಉದಾಹರಣೆ. ಮೂಲ ಪ್ರಾಸಾದ ತ್ರಿರಥ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ ಒಳಗಡೆ ಆಯತ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಇದು ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ಗುಡಿ ಇರಬೇಕು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗುಡಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಯುವರಾಜ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಗುಡಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಮದನಿಕೆಯ ವಿಗ್ರಹ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯ, ಕುರುವತ್ತಿ

ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯಗುಡಿ ನಿರಂಧಾರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದದ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಇದು ಶಿವಾಲಯ. ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಕಕ್ಷಾಸನಸಹಿತ ಮುಖಮಂಟಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಂಬಗಳು ಸರಳ ರುಚಕ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಬೋದಿಗೆಗಳೂ ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ದ್ವಾರಬಂಧಗಳು ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಔತ್ತರೇಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಎನ್ನುವಂತೆ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಶಾಲಾ ಶಿಖರ ಮಾದರಿಯ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಗರ್ಭಗೃಹದ

ದ್ವಾರದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬಗಳ ಪೂರ್ವಮುಖದಲ್ಲಿ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲರಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಂಬದ ಉತ್ತರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಂಬದ ದಕ್ಷಿಣಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಉತ್ತರಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವರಾಹ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಮುಂತಾದ ಚಿಕಣಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ದ್ವಾರದ ಒಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸುಂದರ ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಹೊರ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥುನಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಜಂಘಾ ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಕಂಬಗಳ ಜೋಡಿಯನ್ನು ದೇವಕೋಷ್ಠ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸುವ ಮೂಲಕ ಮೂಲಪ್ರಾಸಾದದ ತ್ರಿರಥ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂಗೋಡೆಯ ದೇವಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಶಿಖರದ ಪೂರ್ವಮುಖದಲ್ಲಿ ನಟರಾಜನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿರುವ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯಿದೆ. ಈ ದೇಗುಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ನರಸೊಬ್ಬ. ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಇವನು ಬರೆದಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಪ್ರಾಸಾದ ನಿರ್ಮಾಣಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನರಸೊಬ್ಬನನ್ನು ಮೀರಿಸುವಾತ ಹಿಂದೆ ಆಗಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗಳಿದೆ. ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯ ಗುಡಿಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿ ಗನಸೊಬ್ಬ. ಇವರು ಕನ್ನಡ ನೆಲದವರೆಂದು ಅವರ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಔತ್ತರೇಯ ಶೈಲಿಯ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಇವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಶ್ಲಾಘನೀಯ; ಕೆಲವು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಈ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿರುವದು ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ, ಲಿಪಿ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಸ್ತುವಿವರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಗುಲ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ್ದು.

ಐಹೊಳೆಯ ತಾರಬಸಪ್ಪ ಗುಡಿಯು ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದದ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಹುಚಪ್ಪಯ್ಯ ಗುಡಿಯಂತೆ ಇದು ಕೂಡ ನಿರಂಧಾರ ಶಿವಾಲಯ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ, ಮುಖಚತುಷ್ಕಿ ಇದರ ತಲವಿನ್ಯಾಸದ ಅಂಗಗಳು. ಮೂಲಪ್ರಾಸಾದದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಬಳಕೆ, ಜಂಘಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳಿರುವದು, ಮುಖಚತುಷ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾಸನ ಇಲ್ಲದಿರುವದು, ಈ ದೇಗುಲದ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ವಿಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ನೆಲದ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯ ಕೈಚಳಕ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೂಡ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ದೇಗುಲ.

ಗೌಡರಗುಡಿ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ತುಸು ಆಯತ ವಿನ್ಯಾಸದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ವಿಗ್ರಹವಿತ್ತು. ದ್ವಾರಬಂಧ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಸುತ್ತಲೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವ ತೆರೆದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥವಿದ್ದು, ಅಂಚಿನಗುಂಟ ಕಕ್ಷಾಸನವಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಚಾವಣಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಮೂಲತಃ ರೇಖಾ ಶಿಖರವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ದಾನವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಜಂತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು. ದೇಗುಲವಾದರೂ ಅದೇ ಕಾಲದ್ದು.

ನಾಗರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದದ ಬಹು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಯ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ನಿರಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಗಳಗನಾಥ ಮತ್ತು ಪಾಪನಾಥ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಸಾಂಧಾರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಳಗನಾಥ ದೇಗುಲ ಶುದ್ಧ ನಾಗರ ರೇಖಾ ಮಾದರಿಯ ಅದ್ಭುತ ನಿರ್ಮಾಣ. ಇದರ ಮಂಟಪ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿವೆಯಾದರೂ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿರುವ 'ಕುಂಭ' ಮಡಿಕೆ, ರಥ ಭಾಗದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ತುಲಾಪೀಠ ವಿನ್ಯಾಸ, ಸರಳ ಅಲಂಕಾರರಹಿತ ಜಂಘಾ, ಶಿಖರದ ಮನಮೋಹಕ ಬಾಗುರೇಖೆ, ಚೌಕ ದಿಂಬಿನಂತೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕರ್ಣಾಮಲಕಗಳು, ಲತಾ ಭಾಗದ ಗವಾಕ್ಷ ಅಲಂಕಾರದ ಕ್ರಮ, ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಆಮಲಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಲಶ, ಘನದ್ವಾರದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಘಟಪಲ್ಲವ ಅಲಂಕೃತ ಚೌಕ ಕಂಬಗಳು, ಸಂಹಾರಮೂರ್ತಿ ಶಿವನ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಗರ್ಭಗೃಹದ ಟಿ–ಆಕಾರದ ದ್ವಾರಬಂಧ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನೋಡುಗನ ಮೇಲೆ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವುದಲ್ಲದೇ ಸೂತ್ರಧಾರನು ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದದ ಒಳಹೊರ ವಿವರಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸುಕನಾಸಿ ಈಗ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ದೇಗುಲ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಮೆಹಬೂಬನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡ ಆಲಂಪುರದ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ಆಲಂಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಪತಿ–ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ, ಅಂದರೆ ಸು.720–33ರ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಪಾಪನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಸಾಂಧಾರ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ, ಇನ್ನೊಂದು ನಂದಿಸಹಿತ ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಹೊರ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮಡಿಕೆಗಳಿವೆ. ಜಂಘಾದಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಆದಿತಲದ ಮೇಲಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಟ–ಶಾಲೆಗಳ ಹಾರವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದರೆ ಜಂಘಾದ ಕೋಷ್ಠ ಪಂಜರಗಳ ಉದ್ಗಮಗಳು ಔತ್ತರೇಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೂಲಪ್ರಾಸಾದದ ಮೂರು ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಘನದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಖರ ಮಾತ್ರ ರೇಖಾ ನಾಗರ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಹೀಗೆ ಈ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಔತ್ತರೇಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಿಶ್ರಣ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಮನಮೋಹಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ, ಇಂತಹ (ಔತ್ತರೇಯಕ್ಕೆ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ) ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದ (ಶಾಸನ ಸಹಿತ) ಮತ್ತು ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯದ ಕಥಾ ನಿರೂಪಕ ದೃಶ್ಯಗಳು ಜಂಘಾ ಭಾಗವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿವೆ. ಇದರ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರಿಯ ಶಿಷ್ಯ ರೇವಡಿ ಓವಜನು ಪ್ರಮುಖ. ಬಲದೇವ ಮೊದಲಾದವರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಇತರ ಔತ್ತರೇಯ ರೇಖಾ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಅಂಶಗಳು (ಉದಾ: ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪಟ್ಟಕುಮುದ, ಜಂಘಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳು, ಕಪೋತದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಲವರಿಯ ರಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ನುಸುಳಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕೋ ಅಥವಾ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸ್ಥಪತಿಗಳಿಗಿದ್ದ ಔತ್ತರೇಯ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ ವಾಸ್ತು ಅಂಗಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದು.

3. ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು: ಮುಂಚೆ ಕದಂಬನಾಗರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಾಸ್ತು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಈಗ ಫಾಂಸನ ಮಾದರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಐಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿರುವ ಈ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲ ಬಹುಶಃ ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಮೂಡಿದಂತಿದೆ; ಅಥವಾ, ರೇಖಾ ನಾಗರ ಶೈಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ರೂಪವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ, ಮುಖಮಂಟಪ ಇದರ ಭಾಗಗಳು. ಎಲ್ಲವೂ ನಿರಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳು. ಊರ್ಧ್ವ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ, ಕಂಠ, ಕಪೋತ ಮಡಿಕೆಗಳುಳ್ಳ ಸರಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಜಂಘಾ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಶಿಖರ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಸಾಗುವ, ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕಪೋತ ಮತ್ತು ಕಿರಿದಾದ ಜಂಘಾಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದಾದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಖರದ ಈ ಜಂಘಾಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡು ಕಂಬಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಖರಾಂತ್ಯ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಗಲ, ಆಮಲಶಿಲಾ, ಕಲಶಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ದೇವಾಲಯ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಗವಾಕ್ಷ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವುಳ್ಳ ಮುಖಪಟ್ಟಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾದ ಗುಡಿ. ಇದು ಫಾಂಸನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಫಾಂಸನಾ ಮಾದರಿಯ ಗಮನೀಯ ಗುಡಿಯೆಂದರೆ ಐಹೊಳೆಯ ಗಳಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ. ಇದರ ಶಿಖರದ ಕೊನೆಯ ಭೂಮಿಯ ಕರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಆಮಲಕಗಳನ್ನಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿಯು ರೇಖಾ ಪ್ರಾಸಾದ ಶೈಲಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ವಿತಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಗರುಡಾರೂಢ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಿಲ್ಪ ಔತ್ತರೇಯ ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ.

ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಕಲ್ಪಿಸಲಾದ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಮಾನದಂತೆ ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿಯೂ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಪರಿಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಮಿಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಮಲಶಿಲಾದ ಬದಲಿಗೆ ಘಂಟಾಕಾರದ ಚೌಕ ಭಾಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಅನೇಕಾನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಈ ಪರಿವರ್ತಿತ ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

4. ಮಂಟಪ ಗುಡಿಗಳು: ಮಂಟಪ ಗುಡಿಗಳು ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ತುಸು ವಿಶಾಲ ರಚನೆಗಳಿವು. ಮಂಟಪ ಚೌಕ ಇಲ್ಲವೇ ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಗರ್ಭಗೃಹ ಹಿಂಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಮಂಟಪದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಮಂಟಪ ಇರುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶಿಖರವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯದ ಚಾವಣಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಸುತ್ತಲೂ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ಲಾಡಖಾನ ಗುಡಿ ಮಂಟಪ ಮಾದರಿಯ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ವಿಶಾಲವಾದ ಚೌಕ ಮಂಟಪ ಸುತ್ತ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಜಾಲವಾತಾಯನಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮುಖಮಂಟಪವೂ ಇದೆ. ಆಯತಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಹಿಂಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಮಂಟಪದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಗ ಲಿಂಗವಿದೆಯಾದರೂ ಮೂಲತಃ ಸೂರ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹ ಇದ್ದಿರ ಬಹುದು. ಮಂಟಪದ ಚಾವಣಿ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು, ಸುತ್ತ ನಾಲ್ಕೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ನಡುವೆ ದೊಡ್ಡ ನಂದಿಯನ್ನಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಬಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಒಂದು ಚೌಕ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯವಿಗ್ರಹವಿತ್ತು. ಇದರ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಷ್ಠಗಳು ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರ ಚಾವಣಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಗರ್ಭಗೃಹವನ್ನು ತಲುಪಲು ಮುಖ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಏಣಿಯಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಅಂಚಿನಗುಂಟ ಕಕ್ಷಾಸನವಿದೆ. ಇದರ ಕಂಬಗಳ ಹೊರಮುಖಗಳು ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ಮಿಥುನ ಮುಂತಾದ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಕಂಬದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಚಲುಕ್ಯ ರಾಜರ ವರಾಹ ಲಾಂಛನವಿದೆ. ಚಾವಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಗಳು ಸೇರುವಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಟ್ಟಡದೊಳಕ್ಕೆ ಒಸರದಂತೆ ಕೊರಡಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಲ್ಲಿನ ದಿಂಡುಗಳನ್ನಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಗುಡಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತ ಆದಿಮ ಸಂತಾಗಾರವನ್ನು (ಹಳ್ಳಿಯ ಚಾವಡಿ) ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಸೆನ್ಸ್, ಪರ್ಸಿ ಬ್ರೌನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಇದೊಂದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡವೆಂದೂ 450ರ ಸುಮಾರಿನ ರಚನೆಯಿರಬೇಕೆಂದೂ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕಂಬ, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಇದು ಸು.7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಟ್ಟಡವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈಚಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ವರೂಪ ಬಹುಶಃ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಬ ಮತ್ತು ಬೋದಿಗೆಗಳು ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ 699ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಜಂಬುಲಿಂಗ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಲಾಡಖಾನ ಗುಡಿಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಉಪನಯನ, ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಣವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ–ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಸೇರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಲಾಡಖಾನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಶಾಲ ಮುಖಮಂಟಪ ಸಹಿತವಾಗಿ ಮಂಟಪ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವದು ಸಾಧ್ಯ.

ಮಂಟಪ ಮಾದರಿಯ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕೊಂತಿಗುಡಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಗುಪ್ತೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಗುಡಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ್ದು. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಗುಡಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಚಾಚಿರುವ ಆಯತಾಕಾರದ ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪವಿದೆ. ಎರಡು ಸಾಲು ಕಂಬಗಳು ಮಧ್ಯದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಛತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವೊದಗಿಸಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಕಂಬಗಳ ಸಾಲಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂಭಾಗ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಿಂಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಆಯತಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮಂಟಪದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಮತಟ್ಟಾದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ ಮತ್ತು ಅನಂತಶಯನ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮುಂದುಗಡೆಯ ಕಂಬಗಳ ಹೊರಮೈ ಶಿಲ್ಪಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಈ ದೇಗುಲದ ವಿವರಗಳು ಸು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿವೆ. ಇದಾದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಾಗಿ (ಬಹುಶಃ ಶಾಲೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸಲು) ಅಪರೂಪದ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

5. ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಗಜಪೃಷ್ಠ ದೇವಾಲಯಗಳು: ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾಪಾಕಾರವಾಗಿರುವ (ಅಂದರೆ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹೋಲುವ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಯು–ಆಕಾರದ) ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಗುಡಿಗಳು ಐಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿವೆ. ಆಯತಾಕಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವೃತ್ತವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಈ ವಿನ್ಯಾಸ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೊರ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಈ ವಿನ್ಯಾಸದ ದೇಗುಲಗಳು ಹಿಂಭಾಗವಾಗಿ ನಿಂತ ಆನೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಗಜಪೃಷ್ಠ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸದ ದೇಗುಲವೆಂದರೆ ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಾ ಗುಡಿ. ಇದರ ಪ್ರತೋಲಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ್ದಾಗಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯ ಆದಿತ್ಯಭಟನಿಗೆ (ಸೂರ್ಯ ದೇವತೆ) ಮುಡುಪಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದವನು ಕೊಮರಸಿಂಗನೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಮೂಲತಃ ಸೂರ್ಯನ ಗುಡಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿವೆ. ಒಳಗಡೆ ಚಾಪಾಕಾರದ ಗೂಢಮಂಟಪ ದಲ್ಲಿರಿಸಿರುವ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕೃತಿಯ ಸಾಂಧಾರ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪದ ಮುಂದುಗಡೆ ಕಕ್ಷಾಸನಸಹಿತ ಮುಖಮಂಟಪ. ಈ ಇಡಿ ಸಮೂಹ ಎತ್ತರ, ವಿಶಾಲವಾದ ಇದೇ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತಿದೆ. ಮುಖ ಮಂಟಪದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಲು ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗ ಳಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿರುವ ದ್ವಿರದ ಸೋಪಾನ ವಿದೆ. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯ ಚಾವಣಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಇಳಿಜಾರಾದ ಚಾವಣಿ ಇದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ತುಸು ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುವ ರೇಖಾ ಶಿಖರವಿದೆ. ವಾಸ್ತುಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚಾಪಾಕಾರದ ಗುಡಿಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಆಕಾರದ ಇಲ್ಲವೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಶಿಖರವಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ರೇಖಾ ಶಿಖರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದು ಪ್ರಯೋಗ ವೆಂದು ಭಾವಿಸ ಬಹುದು. ವಾಸ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮನಮೋಹಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಕಂಬ, ಉದ್ಗಮಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿವೆಯಾದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಔತ್ತರೇಯ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಪ್ತಾನಂತರದ ಮಾಲವ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉತ್ತರ ದಖ್ಖನಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿವೆ. ಜಿನಾಲಯನೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಶಿಲ್ಪಿ, ಸುರೇಂದ್ರಪಾದನೆಂಬ ಬಹುಶಃ ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ರೇಖಾ ಶಿಖರ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ದುರ್ಗಾ ಗುಡಿ ಇದರ ಆಕಾರ, ಶಿಲ್ಪಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾಗಿ ಐಹೊಳೆಯ ಚಳುಕ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕ ವಾಗಿದೆ. ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವರು ಇದು ಮೂಲತಃ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಚಾಪಾಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸವು ಹಲವು ವಾಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದು.

ಐಹೊಳೆಯ ಚಿಕ್ಕಿಗುಡಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುವ ಚಾಪಾಕಾರದ ಶಿವ ದೇವಾಲಯದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ದುರ್ಗಾ ಗುಡಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಇದಾದರೂ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ತಲವಿನ್ಯಾಸ, ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪೀಠಸಹಿತ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಮುಂದುಗಡೆ ಒಂದು ಜೋಡು ಅರೆಗಂಬಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಗಜಪೃಷ್ಠ ದೇಗುಲವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ತಲವಿನ್ಯಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಳುಕ್ಯರ ದೇಗುಲಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಲದಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತೀರ ಸರಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ–ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಹಾಕೂಟದ ಬಾಣಂತಿಗುಡಿಯಲ್ಲಿ–ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ತುಸು ದೊಡ್ಡ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಇವೆ. ಸಾಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಟಪವನ್ನು ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ರಚಿಸಿ, ಗರ್ಭಗೃಹವನ್ನು ಅದರೊಳಗೆ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದೆ. ಬಹುದೊಡ್ಡ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶವಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನಿಂದ 699ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಬಾದಾಮಿಯ ಜಂಬುಲಿಂಗ ಗುಡಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಮಹೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಡುಪಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ತ್ರಿಕೂಟ ಪ್ರಕಾರದ ತಲವಿನ್ಯಾಸವಿರುವದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವಿಶಾಲ ಮುಖಮಂಟಪ, ವಿಶಾಲ ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಇದರ ಮೂರು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಇದರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಭಾಗಗಳು. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಮೂಲ ಶಿಖರಗಳು ನಶಿಸಿವೆ. ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಗಾರೆಯ ಶಿಖರ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ್ದು. ಗೂಢಮಂಟಪದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊದಲ ತ್ರಿಕೂಟ ದೇವಾಲಯವೆಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇದಕ್ಕಿದೆ.

ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡ ದೇಗುಲಗಳು: ಮೊದಲನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ (566–91) ತುಂಗಭದ್ರ–ಕೃಷ್ಣ ಹರಿದಿರುವ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲು–ಮೆಹಬೂಬ್‌ನಗರ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಚಳುಕ್ಯರ ನೇರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ

ಬಂದಿದ್ದವು. ಇದನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಷಯ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲಾದೇಗುಲಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಆಲಂಪುರ, ಕೂಡವೇಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ಮಹಾನಂದಿ, ಸತ್ಯವೋಲು ಮುಂತಾದವು ಪಾಶುಪತ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನೇರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಯಿತು.

ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇಗುಲಗಳು: ಈ ಪ್ರದೇಶ ನಾಗರ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಗಮನೀಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆಲಂಪುರದ ನವಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ದೇಗುಲಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ತಾರಕಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಶಿಥಿಲವಾದ ದ್ವಿತಲವಿಮಾನವಿದೆ. ಮರಳು ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಈ ಗುಡಿಗೆ ಚೌಕ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ ಸಹಿತ ಮುಖಮಂಟಪ ಇವೆ. ಈ ದೇಗುಲವನ್ನು ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಲತಿನ ದೇಗುಲಗಳು: ಚಳುಕ್ಯ ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇಗುಲಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಲಂಪುರ, ಕೂಡವೇಲಿ, ಕಡಮಾರ ಕಾಳವ, ಪಾಣ್ಯಂ, ಮಹಾನಂದಿ, ಸತ್ಯವೋಲು (ಮೆಹಬೂಬ ನಗರ, ಕರ್ನೂಲು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ) ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಈ ಕಾಲದ ನಾಗರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ದೇಗುಲಗಳು ಚಳುಕ್ಯ ಅರಸರ ಅಥವಾ ಅವರ ಪರಿವಾರದವರ ನೇರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಿವೆ. ಶಾಸನಗಳು ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದ ದೇಗುಲಗಳನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯವು. ಆಲಂಪುರದ ಕುಮಾರ ಬ್ರಹ್ಮ, ತಾರಕಬ್ರಹ್ಮ, ವೀರಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲಗಳು, ಕೂಡವೇಲಿಯ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇಗುಲ ಹಾಗೂ ಕಡಮಾರ ಕಾಳವದ ಶಿವನಂದೀಶ್ವರ ದೇಗುಲ ಇವು ಮೊದಲ ಹಂತದವು. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ದೇಗುಲಗಳು ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ, ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಹಾಗು ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಇವರ ಕಾಲದವು.

ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೊದಲ ಹಂತದ ದೇಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲ ಮೊದಲನೆಯದು. ಸಾಂಧಾರ ಪ್ರಕಾರದ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮುಖಚತುಷ್ಕಿ, ಗೂಢಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹ ಇವೆ. ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಐಹೊಳೆಯ ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿಗುಡಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಿಗುಡಿಯನ್ನು ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಗುಲದ ನಾಗರ ರೇಖಾ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ವೇಣುಕೋಶ ಹಾಗೂ ಲತೆ ಇದ್ದು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಬಾಲಪಂಜರ ಇದೆ. ಲತೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರಶಾಲಾಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಪಂಜರ ವಿಲ್ಲ. ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಆಮಲಕ ಇವೆ. ಶುಕನಾಸವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ದ್ವಾರಬಂಧದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಎಂಟು ಕಿರೀಟಧಾರಿ ಮುಖಗಳಿದ್ದು ಅಷ್ಟಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಗೂಢ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಚತುಷ್ಕಿಯ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಮಂಡಲ ಮತ್ತು ನಾಗರಾಜ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರಬಂಧದ ಪೇದ್ಯಾಭಾಗ ದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ–ಯಮುನೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಲಂಕಾರ ವಿನ್ಯಾಸವು ಗುಪ್ತ–ವಾಕಾಟಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅರ್ಕಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ್ದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದೇಶದ ಗುಪ್ತ–ವಾಕಾಟಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಈ ಸಾಂಧಾರ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಗೂಢಮಂಟಪ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಕಪೋತಾಲಿಯು ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ್ದು. ಈ ದೇಗುಲದ ಶಿಖರ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಪುನಾರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೀರಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲ ಇದೇ ತಲವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ನಾಗರ ರೇಖಾ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಗಳಿದ್ದು ಶುಕನಾಸವಿದೆ. ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳ ಅರ್ಧಗಂಬಗಳು ಘಟಪಲ್ಲವ ಪ್ರಕಾರದವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಉದ್ಗಮಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದವೆ. ಭದ್ರಾವಲೋಕನ ಹಾಗೂ ವಾತಾಯನಗಲ ಜಾಲಿಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವೀರಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ದೇಗುಲದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಎರಡು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಿವಾರದೇಗುಲಗಳು ಮೂಲ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಂಗವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಗುಡಿಗಳು ತದನಂತರ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಕುಮಾರಬ್ರಹ್ಮ, ಅರ್ಕಬ್ರಹ್ಮ, ವೀರಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಲಂಪುರವು ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದ ಶಿಲಾವಸ್ತು ಕಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಡವೇಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮೊದಲನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಸುಂದರ ಸೃಷ್ಟಿ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಆಲಂಪುರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಂಧಾರ ರೀತಿಯ ಈ ದೊಡ್ಡ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಗೂಢಮಂಟಪ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹ ಇವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಮಂಚಬಂಧ ರೀತಿಯದು. ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲರುವಂತೆಯೇ ಇದೆಯಾದರೂ ಶುಕನಾಸವಿಲ್ಲ.

ಮೂಲ ದೇವಾಲಯದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಆಯತ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಾಲಾಕಾರ ವಿಮಾನ ಮಾದರಿಯ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿ. 4.5 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೀಠ, ಭಿತ್ತಿ, ಹಾರಗಳಿವೆ. ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರರು, ದಿಕ್ಪಾಲರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಗಜಗಳು, ತಾಯಿ–ಮಗು, ಗಣಗಳು, ಮಿಥುನಗಳು, ಗಣೇಶ, ಶಿವನಟೇಶ, ವೀಣಾಧರ ಶಿವ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಕೂಟ, ಶಾಲ, ಪಂಜರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಾರವಿದೆ. ಗೋಪುರ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನೀಯವಾಗಿದೆ, ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ದೇಗುಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

ಕಡಮಾರಕಾಳವದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನಂದೀಶ್ವರೇಶ್ವರ ದೇಗುಲ ಅರ್ಕಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಈ ದೇಗುಲದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಒಂದು ತ್ರಿಭೂಮಿ ಲತಿನ ಪ್ರಾಸಾದವೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಐದು ಫಾಂಸನ ಗುಡಿಗಳೂ 20 ಕಿರು ದೇಗುಲ ಮಾದರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವು ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದವು.

ಆಲಂಪುರದ ಸ್ಥಪತಿಗಳ ಹೊಸ ವಾಸ್ತು ರೂಪಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ರಾಣಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಂಧಾರ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಮುಖಚತುಷ್ಕಿ, ಗೂಢಮಂಟಪ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರ ಗವಾಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಗಳಗನಾಥ ಮತ್ತು ಪಾಪನಾಥ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದೇಶದ ಗುಪ್ತ–ವಾಕಾಟಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ವೇದಿಬಂಧ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ತುಲಾಪೀಠವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದೆ.

ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಗಳಿರುವ ರೇಖಾ ಶಿಖರ ಸಹ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಲತೆಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕಟೆದಿದ್ದು ತಳದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಾಲಪಂಜರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸುಕನಾಸ ಎರಡನೆಯ ಭೂಮಿಯವರೆಗೆ ಮೇಲೇರಿದೆ. ಶಿಖರದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಗ್ರೀವ, ಆಮಲಕ, ದ್ವಿಕಲಶ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶ ಲಿಂಗಗಳಿವೆ. ಶುಕನಾಸದ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಟೇಶ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಮುಖಚತುಷ್ಕಿ ಮತ್ತು ಗೂಢಮಂಟಪಗಳಿಗೆ ಘಟಪಲ್ಲವ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಬಗಳ ತಳ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಘಟಗಳಿದ್ದು ಕಾಂಡದ ಮಧ್ಯವು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇವು ತಾಲಪತ್ರ ಬೋದಿಗೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದೊಳಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವರ್ಗಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯ ಚಳುಕ್ಯ ಕಾಲೀನ ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಾಸ್ತು ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪಾಣ್ಯಂನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಣಿಕೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಮಹಾನಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ (ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆ) ಮಹಾನಂದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹವಿರುವ ಸಾಂಧಾರ ರಚನೆ, ಇದರ ತಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಗವಾಕ್ಷದ ಮುಂಚಾಚು ಇದೆಯಾದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಶಿಖರ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಗಳಿಂದಾಗಿದ್ದು ಆಲಂಪುರದ ಬಾಲಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲದ ಶಿಖರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ನಾಗರ ಮಾದರಿಯ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ರೂಪ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ್ದು.

ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಲಂಪುರದ ಗರುಡಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವೀರಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯ ಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸತ್ಯವೋಲುವಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭೀಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲಗಳೂ ಇವನ ಕಾಲದವೇ ಆಗಿವೆ. ಗರುಡಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲ ಸ್ವರ್ಗಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಗೋಡೆಗೆ ಆಳವಾದ ಮುಂಚಾಚು ಹಿಂಚಾಚುಗಳಿರುವುದು, ವಿಶಾಲವಾದ ಗೂಢಮಂಟಪ ಇವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ ವೇದಿಬಂಧ ಮಾದರಿಯದು.

ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೋಷ್ಠಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಿರುಗಂಬಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಚಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿದೆ. ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಲಿ ಉದ್ಗಮಗ ಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಘಂಟಾಮಾಲೆ–ವಿದ್ಯಾಧರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ. ರೇಖಾ ನಾಗರ ಶಿಖರ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಸ್ವರ್ಗಬ್ರಹ್ಮ

ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಗೂಢಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲು ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬೆನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಸಿಂಹಗಳ ಪೀಠವಿರುವುದು ಚಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪೂರ್ವವೆನಿಸಿದೆ. ಚಳುಕ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಇಲ್ಲ. ಅಜಂತದ 17ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಇದು ಬಹಳ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಸತ್ಯವೊಲುವಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭೀಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಸಾಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳನ್ನು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ ಇತರ ದೇಗುಲಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಂಬಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಹೊಸ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಒರಟು ರೀತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕುಶಲತೆಯ ಕೊರತೆ, ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ಕೊರೆದಿರುವ ರೀತಿ ಹಾಗೂ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯದೆಡೆಗೆ ಒಲವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕರ್ನೂಲು ಪ್ರದೇಶದ ದೇಗುಲವಾಸ್ತುವಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಭೀಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಭೂಮಗಿಗಳಿರುವ ರೇಖಾ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಶುಕನಾಸ ವಿದ್ದು, ಇದು ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಳವರಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದು ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವವೆನಿಸಿದೆ.

ಆಲಂಪುರದ ಪದ್ಮಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ವಿವರಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ತಲವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶ್ವಬ್ರಹ್ಮ ದೇಗುಲದಂತೆ ಇದೆ. ಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಚಳುಕ್ಯ ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇಗುಲಗಳು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಂಧಾರ ವಿನ್ಯಾಸ, ಜಗತಿ, ಭದ್ರಾವಲೋಕನ, ಇಳಿಜಾರಿನ ಪಾರ್ಶ್ವಭಾವಣಿಗಳು, ರುಚಕ ಕಂಬಗಳು, ಅಲಂಕೃತ ದ್ವಾರಬಂಧಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕವಾಗಿ ಐಹೊಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಆಲಂಪುರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕೆಲವು ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಷ್ಠಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ, ಉದ್ಗಮಗಳು, ಘಂಟಾಮಾಲೆ, ಘಟಪಲ್ಲವ ರೀತಿಯ ಕಂಬಗಳು, ತಾಲಪತ್ರ ಬೋದಿಗೆಗಳು, ತುಲಾಪೀಠಗಳು, ವೇದಿಬಂಧದ ಬಳಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶುದ್ಧಲಕ್ಷಣ ಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸಿರುವದು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಆಲಂಪುರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾಲಯ ದಂತಹ ಅದ್ಭುತ ವಾಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾದರು. ಶುದ್ಧ ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವರು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೈಚಳಕವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದರು.

ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡ ವಾಸ್ತು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹಲವು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾದೇಗುಲ ಗಳು. ವಿವಿಧೆಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ತಂಡಗಳು ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿವೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ದೇಗುಲ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ, ರೇಖಾನಾಗರ ಮತ್ತು ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಗಲೇ ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಚಳುಕ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ–ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಆದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿ ಕೆಲವು ಔತ್ತರೇಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ, ದೋರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕರ್ನಾಟಕ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಗೆ ಪಾಯ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಫಾಂಸನ ಶೈಲಿ ಕೂಡ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿ ಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

2. ಶಿಲ್ಪಕಲೆ: ಗುಹಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪ: ಚಳುಕ್ಯ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕ ಘಟಕಗಳೆಂದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ, ಶಿಲ್ಪತಂತ್ರ, ಶೈಲಿ, ರೂಪಕರ್ಮ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಇವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಶೈವ ಗುಹಾಲಯದ ಮುಂದುಗಡೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಶಿವನಟರಾಜನ ಅಪೂರ್ವ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಚೀನ ನಟರಾಜನ ವಿಗ್ರಹ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಕಲಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿಯೆಂದು ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪರಿಧಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿದೆ. ಬಲಗಾಲನ್ನು ಪದ್ಮಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಊರಿ ಚತುರ ನಾಟ್ಯ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಟಾಧಾರಿ ನಟರಾಜ–ಶಿವನ ಕೈಗಳು ಏಕಕೇಂದ್ರೀಯ ವಾಗಿ ಗಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಬಲ ಕೈಗಳು ಅಕ್ಷಮಾಲೆ, ಪಾಶ (?) ಹಾಗೂ ಡಮರುಗಳನ್ನು, ಮೇಲೆತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಬಲ ಎಡ ಕೈ ಬಿಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸರ್ಪವನ್ನು, ಒಂದು ಎಡಕ್ಕೆ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಹಾಗೂ ಇನ್ನೆರಡು ಎಡ ಕೈಗಳು ತಂತುವಾದ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿದಿವೆ; ಇನ್ನುಳಿದ ಕೈಗಳು ಅಭಯ ಹಸ್ತ, ತ್ರಿಪತಾಕ, ವಿಸ್ಮಯ (?) ಮುಂತಾದ ನಾಟ್ಯ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸು ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ನಟರಾಜನ ಭಂಗಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಳ ಆಯುಧ, ವಸ್ತು, ಮುದ್ರೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನ ಭಾವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ನಟರಾಜನ ಹಿಂದಿರುವ ನಂದಿಯಮುಖ ದ್ವಿಭುಜ ಬಾಲಗಣೇಶ ಶಿವನ ನಾಟ್ಯವನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮೃದಂಗ ಬಾರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಸೀಮಿತ ಆಭರಣ, ಶಿರದ ಹಿಂದಿರುವ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ, ಆಕರ್ಷಕ ಭಂಗಿ ಮುಂತಾದವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಜಾಲಂಧ್ರ, ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ದೇವಾಲಯ, ಬೆಳಗಾಂವಿ

ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀ–ಪಾರ್ವತೀ ಸಹಿತ ಹರಿಹರ ಶಿಲ್ಪ ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಕಲಾಕೃತಿ. ಹರಿಹರನ ಬಲ ಅರ್ಧಭಾಗ ಶಿವನ ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೂ ವಾಮಾರ್ಧ ಭಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೂ ಮೂಡಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪ ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಮೇರು ಕೃತಿ. ಉಳಿದವುಗಳಂತೆ ಇದು ಕೂಡ ವೃತ್ತ ಪರಿಧಿಯನ್ನನು ಸರಿಸಿ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಲ ಶಿವನದು ಹಾಗೂ ಎಡ ಭಾಗ ಪಾರ್ವತಿಯದು. ಬಲಗಡೆ, ಶಿವನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ ಚಾಚಿರುವ ಬಸವ ಜೀವಕಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ನಿಂತಿದೆ. ಅದರ ಬಲಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿ ಪಂಜರದಂತೆ ಕೃಶದೇಹದ ಭೃಂಗಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಧಮ್ಮಿಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೇಶಾಲಂ ಕಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾಧನ ಪಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಾದಿತೆ (ಪಾರ್ವತಿಯ ಸೇವಕಿ) ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಮೇಲ್ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಗುರವಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತ ಸಾಗಿವೆ. ನೋಡುಗನ ದೃಷ್ಟಿ ನೇರವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರದ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ

ಮೂರ್ತಿಯೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಉಳಿದ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಮುಮ್ಮುಖದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯದು. ದೇವಿಯನ್ನು ಹಸನ್ಮುಖಳಾಗಿಯೂ ದುಂಡುದುಂಡಾದ ಅಂಗಾಂಗ ಹಾಗೂ ತುಂಬು ಕುಚದ್ವಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೂ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಹೆಡೆಯ ನಾಗರಾಜ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಥಾ ನಿರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪಪಟ್ಟಿಕೆ ಮುಖಮಂಟಪದ ಜಂತಿಯ ಒಳಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಕಲ್ಯಾಣ, ಕಾಮಕೇಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು, ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಗಣಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಹಿರಿಗಾತ್ರದ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿವಿಧ ಭಾವಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗಣರ ಶಿಲ್ಪಪಟ್ಟಿಕೆ ಇರುವುದು; ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯತಾಕಾರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ವೃತ್ತ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿರುವುದು; ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದು; ರೂಪಕರ್ಮ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುಬ್ಬುಗಳು, ತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟಗೆರೆಗಳಿಂದ ಮೀನಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣೆವೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಮುಖಮಂಟಪ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಹುಬ್ಬು ಹಾಗೂ ಮುಚ್ಚು ಕಣ್ಣುಗಳಿರುವುದು ಎರಡನೇ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಾಗಿ ಇವು ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗೆ ಸಾಮ್ಯ ಹೊಂದಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮೆತ್ತೆಯಂತಹ ಕಲಶ ಭಾಗವುಳ್ಳ ಕಂಬಗಳು, ಸರಳ ಅನಲಂಕೃತ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಾಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ, ಕಥಾವಸ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಈ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆನ್ನಬಹುದಾದ ಅಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ, ಕಲ್ಕುಟ್ಟಿ, ದೋಣಸಾಮಿ, ನಾಕೆಯ್ದ, ಮಾರುತಿಸಾಮಿ, ಶ್ರೀಸೋಪಕಾರಿ, ಉಮಾಭಟ, ಅಜ್ಕ, ಗಣಸಾಮಿ, ಮಲ್ಲಿಸಾಮಿ, ಕೋಳಿಮಞ್ಚೆ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿವೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಗುಹೆಯ ಪಕ್ಕದ ಬಿಲದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇದೇ ಕಾಲದ ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಮೂಹ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಆಂಧ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಕೆಲವೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಈ ಗುಹಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಎರಡನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂತಗಣಗಳ ಸಾಲುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ದ್ವಾರಪಾಲರು, ವರಾಹ, ವಾಮನ–ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ–ಇವು ಹಿರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ದ್ವಾರಪಾಲರು ದ್ವಿಭುಜರಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸೇವಕಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಭಂಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತ್ತರಿ ಹಸ್ತರಾಗಿ ದ್ವಾರಪಾಲರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೂವರಾಹದ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ವರಾಹನು ಚತುರ್ಭುಜನಾಗಿದ್ದು, ಎಡಗೈಯಿಂದ ಪದ್ಮದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಭೂದೇವಿಗೆ ಆಧಾರವೊದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವಳ ಬಲಗೈ ವರಾಹನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಎಡಗೈ ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ವರಹಾನ ಬಲಗೈ ಕಟಿಬಂಧದ ಮೇಲಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ವರಾಹನ ಶಿರದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಪೂಜಕ ಮುನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಮನಾವತಾರದ ಕಥಾರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ವಿರಾಟರೂಪದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನ ಎಡಬದಿಗೆ ಕೆಳಗಡೆ ಅಸುರ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪುರೋಹಿತ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನು ವಟುರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವಾಮನರೂಪಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಚೌಕಾಕಾರದ ಈ ದೃಶ್ಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸದೆ ಉಳಿದ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುವಂತೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕೀಯ ಭಾವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಜಂತಿಗಳ ಒಳ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದೆರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅನಂತಶಾಯಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಯುಧಗಳಾದ ಖಡ್ಗ (ನಂದಕ), ಗದೆ (ಕೌಮೋದಕಿ), ಶಂಖ (ಪಾಂಚಜನ್ಯ), ಚಕ್ರ (ಸುದರ್ಶನ) ಇವುಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಆಯುಧಪುರುಷರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಧುಕೈಟಭ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಗಮನೀಯ. ಉಳಿದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಥನ, ಭಾಗವತ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಥಾನಕಗಳಿವೆ.

ಈ ವೈಷ್ಣವ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೊದಲ ಗುಹಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವೆ. ಭಂಗಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮಕುಟ, ಆಭರಣ, ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ರಚನೆ, ಮುಖಭಾವ, ರೂಪಕರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಿರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಧಿಕತರ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಒಂದೇ ಶೈಲಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಿರಿಕಿರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಶಿಲೆಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ದ್ವಾರಪಾಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೂ ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ ಎಲ್ಲೋರ, ಎಲಿಫಂಟದ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಶೈಲಿ, ಭಾವ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಮೂರ್ತಿ, ದುಟ್ಟೋಜ, ದೋಣ, ಗೊಟ್ಟೆಮೂರ್ಕ, ನಿದ್ದೆಗ, ಬುರು, ವಚ್ಯ, ಅಳಗೆರೆಯ, ಕೇಸವ, ದ್ವಿತ, ಭೀಮ, ದುರ್ವಿಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ–ತೆಲುಗು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವಚ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರತಚಂದ್ರ, ಶರಣಚಂದ್ರ, ಭಮಚಂದ್ರ, ಸಿವಪುತ್ರ, ಯಶದೇವ, ದೇವದಾಸ, ಗಂಗೋಸ್ವಾಮಿ, ಮಹಾರಾಟೆ ಮೊದಲಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಗುಹಾಲಯದ ಪಕ್ಕದ ಬಿಲದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯ ಬಳಕೆ ಉತ್ತರ ದಖನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಭುಜ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಸಮಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣು ತನ್ನ ಬಲ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ, ಗದೆ, ಬಾಣ, ಚಕ್ರವನ್ನೂ, ಎಡಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಡಾಲು, ಬಿಲ್ಲನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತ ಹಸ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಿರೀಟಮಕುಟದ ಮೇಲೆ ನರಸಿಂಹನು ಚಕ್ರ, ಶಂಖಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮುಂದಣ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಶಿರಶ್ಚಕ್ರವು ಬಿಚ್ಚಿದ ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತಿದೆ. ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಗದ್ದವನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಮನಾವತಾರ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ಅದ್ಭುತ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನ ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲೆ ವಟುರೂಪದ ವಾಮನ, ವಿಷ್ಣು, ಮಡದಿ ಸಮೇತನಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಪುರೋಹಿತ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನ ಮೂಲಕ ದಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಬುದ್ಧನಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಂಯೋಜನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಸ್ತು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ರೂಪ ತಾಳಿರುವ ಅಷ್ಟಭುಜ ವಿಷ್ಣು: ಖಡ್ಗ, ಗದೆ, ಬಾಣ, ಚಕ್ರ, ಶಂಖ, ಬಿಲ್ಲು, ಢಾಲು ಧರಿಸಿ, ಎಡಗೈಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿರುವ ಎಡಗಾಲಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಬೆರಳನ್ನು ಮುಖವಾಡದಂತಹ ರಾಹುವಿನ ಮುಖದೆಡೆಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಿಲಿಂಡರಿನಾಕಾರದ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದ ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತೆ ತೋರಿಸಿದೆ. ಹುಬ್ಬು, ಕಣ್ಣೆವೆಗಳು, ಗದ್ದ, ಆಭರಣಾದಿಗಳು ಸ್ಫುಟವಾಗಿವೆ. ಬಲಿಯ ಮಗ ನಮುಚಿ ಬಲಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನ ಕಾಲನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವನನ್ನು ತಡೆಯುವ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಜಾಂಬವನ್, ಗರುಡ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರರನ್ನು ಪತಾಕಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಕೈಯೆತ್ತಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆ ನಾಟಕೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಅದ್ಭುತಾಶ್ಚರ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಗೊಳಿಸು ವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಪೂರ್ವ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಾಸೀನ ವಿಷ್ಣು ಶಿಲ್ಪ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನಾಗಿರುವ ಗಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಸುಖಾಸೀನನಾಗಿ ಐದು ಹೆಡೆಗಳ ಸರ್ಪದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಚತುರ್ಭುಜ ವಿಷ್ಣು, ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಎಡಗೈಯನ್ನು ತೊಡೆಯಮೇಲಿರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಣ ಕೈಗಳು ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಶಂಖ ಧರಿಸಿವೆ. ತಲೆಯ ಹಿಂದೆ ಸರಳವಾದ, ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ ವಿದೆ. ಕಣ್ಣುಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವನ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಕನ್ನಿಕೆಯರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ಪಾಸನದ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗರುಡನು ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಆದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯ್ದು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು ಆತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ವಿವರಗಳುಳ್ಳ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧತೆ, ದೈವೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ನಿರೂಪಣೆ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂಯೋಜನಾಚಾತುರ್ಯ, ರೂಪಕರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮನಸೆಳೆಯುವ ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿ. ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ದುಂಡುಶಿಲ್ಪದ ಅಭಾಸ ನೀಡಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕಿದೆ.

ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ, ಬೃಹದಾಕಾರದ ಭೂವರಾಹ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಸಾಗರದಾಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸರ್ಪದ ದೇಹದ ಸುರುಳಿಯ ಮೇಲೆ ಎಡ ಕಾಲಿರಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಭೂವರಾಹನು ಚತುರ್ಭುಜನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಲಗೈ ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತ ವಾಗಿದೆ. ಎಡಗೈ ಪದ್ಮದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಭೂದೇವಿಗೆ ಆಧಾರವೊದಗಿಸಿದೆ. ಪೃಥ್ವಿವಲ್ಲಭರಾದ ಚಲುಕ್ಯರ ರಾಜಲಾಂಛನವೆನಿಸಿರುವ ವರಾಹನಿಗೆ ರಾಜಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯೆನಿಸುವ

ಈ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಹದಾಕಾರದ ಸ್ಥಾನ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚತುರ್ಭುಜ ಸ್ಥಾನಕ ನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ನರಸಿಂಹನ ಮುಖ್ಯ ಬಲಗೈ ಕಟಕಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದೆ; ಎಡಗೈ ಗದೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಮೇಲಣ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಪುರುಷರು ಸುದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಶಂಖ ಇದ್ದಾರೆ. ಸಿಂಹಮುಖದ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮವಿದೆ. ನರಸಿಂಹನ ಬಲ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜಾಕಾರದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿದ್ದಾನೆ. ಅಸುರನೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ಇವನ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಗುಂಗುರು ಗುಂಗುರಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗದೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತನಾಗಿ ಗರುಡ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮಾಲಾವಾಹಕರಾಗಿ ಎರಡು ಜೋಡಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳು ತೇಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಬಲಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ, ಪರಶು ಹಾಗೂ ಎಡಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಮತ್ತು ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತ ಹಸ್ತವಿರುವ ಈ ದೇವತೆಯ ಮಕುಟ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ; ತಲೆಯ ಹಿಂದಿರುವ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರ ಬಿಚ್ಚಿದ ಬೀಸಣಿಕೆಯಂತಿದೆ. ಕಣ್ಣ ಹುಬ್ಬನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣೆವೆಗಳನ್ನು ಏರಿಳಿತಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತುಟಿ, ಗದ್ದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇತರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳು ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿವೆ.

ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಾಸೀನ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ವರಾಹ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮಾತ್ರ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹಗ ಳೆಂದೂ ಉಳಿದವುಗಳು ತದನಂತರ ಪಲ್ಲವ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ಬಾದಾಮಿ ಯನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾಗ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ ಯೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿ ದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಸು ಸಂಸ್ಕಾರ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮನಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಇತರ ಶಿಲ್ಪಗ ಳೆಂದರೆ ಕಂಬಗಳನ್ನ ಲಂಕರಿಸಿರುವ ಬೋದಿಗೆ ವಿಗ್ರಹಗಳು. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವು ದರಿಂದ ಇವು ಹಾಳಾಗದೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ತುಸು ಎತ್ತರವಾದ ನೀಳ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರು ತ್ತಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಕಂಬಗಳ ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥುನಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಕರನಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತ ನಿಂತಿರುವ ನಾಯಿಕೆಯರು ರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗ–ನಾಗಿಣೀ ದಂಪತಿ, ಕಾಪಾಲೀ ಶಿವ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಿ, ಅರ್ಧನಾರೀ, ಕಾಮ–ರತಿ, ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿ, ದರ್ಪಣಸುಂದರಿ, ಪ್ರಿಯಕರನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಲು ಉದ್ಯುಕ್ತಳಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿರುವ ನಾಯಿಕೆ, ಕಾಮಸೂತ್ರದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮಿಥುನಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರ–ಪ್ರತೀಹಾರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

ಕಪೋತದಲ್ಲಿರುವ ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಮುಖ ಮಾಡಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗರುಡನ ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿ. ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನೇರಿಸಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಕುಬ್ಜ ಮೈಕಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಾವನ್ನು ಹಿಡಿದು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗರುಡನ ಇಬ್ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ–ಢಾಲು ಹಿಡಿದು ಕಂಠಾಶ್ಲೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ನೆಲವರ್ಕೆ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕೃತಿ. ಕಪೋತದ ಒಳಮುಖದುದ್ದಕ್ಕೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಈಗ ಹಾಳಾಗಿವೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ತೊಲೆಗಳ ಒಳಪಾರ್ಶ್ವಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಮಹಾಭಾರತ, ಹರಿವಂಶ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾನಿರೂಪಕ ಶಿಲ್ಪಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಥನದ, ಪಾರಿಜಾತಾಹರಣ, ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಗೂ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ವಧೆ, ಕೃಷ್ಣಚರಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯಗಳಿವೆ.

ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಾಗಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಮಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತ ರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತಾಸೀನ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ವರಾಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೂಪಕರ್ಮ ವಿವರಗಳು ಎರಡನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯ ಸೂಚನೆ ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಷ್ಟಭುಜ ವಿಷ್ಣು, ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೊದಲ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿವ–ದ್ವಾರಪಾಲನ ಶಿಲ್ಪ ರೀತಿಯನ್ನು ನೆನೆಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅನಂತಾಸೀನ ವಿಷ್ಣು, ವರಾಹ, ಅಷ್ಟಭುಜ ವಿಷ್ಣು, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ನರಸಿಂಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮುಖಗಳಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರನೀಡಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಆಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಈ ಗುಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಕಪೋತ ದಲ್ಲಿಯ ಗರುಡನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ನೆಲವರ್ಕೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ. ಕೊಣ್ಣಿಮಞ್ಚಿ, ವಸುದೇವ, ಶಕುಲ ಅಯ್ಯ, ಪಞ್ಚಿಣ, ಚೋಳ ದೇವರೆಯ ಕಲ್ಕುಟ್ಟಿಗ, ಗುಣಪಾಲ, ಅಜ, ಆಚಾರಸಿದ್ಧಿ, ರೂಪಶೇಖರ, ಅರ್ಯ್ಯಚಟ್ಟ, ಕೋಳಿಮಞ್ಚಿ, ಪಲಮಞ್ಚಿ, ವಿಮಲ, ದೋಣ, ಕೊಟ್ಟಲ, ಕಾನ್ತಿಮಞ್ಚಿ, ಸಾಮಿಚನ್ದ, ಬಿಜಯ ಓವಜ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲದೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಹಾಲಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಬಹುದಾದ ಇನ್ನಿತರರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವಮೂರ್ಧ್ನ (ಶಂಕು) ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಓದುವುದಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಪ್ರಮನೋಹರ ಎಂಬಾತನು ಈ ಗುಹೆಯ ಕೆಲವು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಾತ; ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬರೆದಿರುವ ಈತನ ಹೆಸರು ಕಪೋತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜೈನಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾದವುಗಳು ಮೂರು ಮಾತ್ರ: ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ಜಿನ; ಮುಖಮಂಟಪ ದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಹಾಗೂ ಬಾಹುಬಲಿ: ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಜಿನನ ಕೈಗಳು ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿವೆ. ತಲೆಯ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವಿದೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮುಕ್ಕೊಡೆ ಹಾಗೂ ಅಶೋಕವೃಕ್ಷದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದೆ. ಇದು ಮಹಾವೀರನು ಸಮವಸರಣ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಧ್ವನಿಯಿಂದ ಪ್ರಥಮೋಪದೇಶ ನೀಡುವ ಸಂದರ್ಭವಾಗಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಪೂರ್ವಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ (ಗೊಮ್ಮಟ) ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಕೂದಲುಗಳು ಜಡೆಗಟ್ಟಿವೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಮಾಧವೀಲತೆಗಳು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕಾಲ ಹತ್ತಿರ ಬೆಳೆದಿರುವ ಹುತ್ತಗಳಿಂದ ನಾಗರಹಾವುಗಳು ಹೊರಬಂದಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಧರಿಯರು ಅವನ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿ ರುವ ಮಾಧವೀಲತೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಮಠೋಪಸರ್ಗ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನು ಐದು ಹೆಡೆಯ ಹಾವಿನ (ಧರಣೇಂದ್ರ ಯಕ್ಷನ) ಕೆಳಗೆ ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಬಲ ಮತ್ತು ಎಡ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಬಲಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಮಾವತಿ ಯಕ್ಷಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಮೇಲಿನ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತೆ ವಜ್ರಕೊಡೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ವೈರಿಯಾಗಿದ್ದ ಉಗ್ರಮುಖದ ಕಮಠನು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಎಸೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಕೆಳಗಡೆ ಸೋತ ಕಮಠನು ಬಲಗೈಯನ್ನು ವಿಸ್ಮಯಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವೇ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಹಾಲಯದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಕಾನ್ತಿಮಞ್ಚಿ, ಕಣ್ಣು, ಪೆಲಮಞ್ಚಿ, ಸಿಗಮಞ್ಚಿ, ಹರಿಕೆ, ಭವಸ್ವಾಮಿ ಆರ್ಯ್ಯ, ಉದಗ್ರ, ಕೇಸವ, ಪಞ್ಚಿಣ, ವಿಜಾಮ್ಮ, ಪ್ರಸನ್ನ ಬುದ್ಧಿ, ಆರಿಕ್ಕೆ, ಭಾದುಕ್ಕೆ, ಸಿರಿಗೆರೆಯ, ಕೋಳಿಮಞ್ಚಿ, ಕದ್ರೆಸ್ವಾಮಿ, ಮಾರ್ಗಜ, ಶ್ರೀನಿಧಿದೇವ, ಅನತ್ತಮಞ್ಚಿ ಮುಂತಾದವು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ.

ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ತ್ರಿಶೂಲ, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕುರುಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಜ ಲಾವಣ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ವೇಷಭೂಷಣ ಹಾಗೂ ದೇಹ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಿ ಭಾಗಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲದ ಕೆಳಗಡೆ ಶಿವಗಣನನ್ನು ಹಾಗೂ ನಾರೀ ಭಾಗದ ಕೆಳಗಡೆ ಸಿಂಹವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಮಕುಟವು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಶಿರದ ಹಿಂಗಡೆ ಬಿಚ್ಚಿದ ಬೀಸಣಿಕೆಯಂತಹ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರವಿದೆ. ಮೈಮಾಟ ಮುಖಭಾವ ಮತ್ತು ಭಂಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ.

ಆಗ್ನೇಯ ಬದಿಯ ದ್ವಾರಪಾಲನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಸಮಪಾದನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಈತನ ಬಲಗೈಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆ ಹಾಗೂ ಸರ್ಪ ಇವೆ; ಎಡ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನದು ಶಂಖವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು, ಕೆಳಗಿನದನ್ನು ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ನೈರುತ್ಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಧರ ಶಿವನ ಅಪರೂಪದ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಚತುರ್ಭುಜನಾಗಿ ಸಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಶಿವನ ಮುಖ್ಯ ಬಲಗೈ ಕಟಕಹಸ್ತದಲ್ಲಿದೆ; ಎಡಗೈ ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದೆರಡು ಮೇಲಣ ಕೈಗಳಿಂದ ಆತ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಗಂಗೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಲ್ಲಿ, ತ್ರಿಪಥಗಾಮಿನಿಯಾಗಿ ಕೈಮುಗಿದು ಇಳಿದುಬರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಶಿವನ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಒಂಟಿಗಾಲ ಮೇಲೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಭಗೀರಥನಿದ್ದಾನೆ. ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಗದ್ದದ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

ಸಭಾಮಂಟಪದ ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನಟರಾಜ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ದಶಭುಜ ನಟರಾಜ ಶಿವ ಸಮಚತುರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರೊಂದಿಗೆ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಣ ಎರಡು ಕೈಗಳು ಸರ್ಪವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬಿಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿವೆ. ಬಲಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಶು ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಡಮರುಗ ಧರಿಸಿವೆ. ಉಳಿದ ಕೈಗಳು ವಿವಿಧ ನಾಟ್ಯಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಶಿವನ ಬಲಬದಿಗೆ ಕುಳ್ಳ ಬಾಲ ಗಣೇಶ ಮೂಲಕನ್ದ ಹಾಗೂ ಮೋದಕ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ; ಎಡಗಡೆ ಕುಮಾರನಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನ ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬಲಗೈಯನ್ನು ಭುಜದ ಹತ್ತಿರ ಇರಿಸಿ ಎಡಗೈಯನ್ನು

ಲೋಲಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಾಲಮಂಡಿಯವರೆಗೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪಾದದವರೆಗೆ ವಸ್ತ್ರ ತೊಟ್ಟಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾದ ಮಕುಟ ಮತ್ತು ಬೀಸಣಿಕೆಯಾಕಾರದ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತರಾಳದ ಉತ್ತರ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೂವರಾಹನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ವರಾಹನು ಎಡಗೈಯನ್ನು ಮಡಿಚಿ ಎತ್ತಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಭೂದೇವಿ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ವರಾಹನ ಇನ್ನೊಂದು ಎಡಗೈ ಅವಳ ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವೊದ ಗಿಸಿದೆ. ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಬಾದಾಮಿಯ ವರಾಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು.

ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಅಂತರಾಳದ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಅಷ್ಟಭುಜಳಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿತಳಾಗಿರುವ ದೇವಿ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಣಿರೂಪದ ಮಹಿಷದ ಮೋರೆಯನ್ನು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಒತ್ತಿಹಿಡಿದು, ಮಡಚಿದ ತನ್ನ ಎಡಗಾಲ ಮುಂಡಿಯಿಂದ ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಅದುಮಿ, ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಶೂಲದಿಂದ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ತಿವಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಉಳಿದ ಬಲಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ, ಲೀಲಾ ಶುಕ (ಗಿಳಿ), ಚಕ್ರವನ್ನೂ ಎಡಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕ, ಖೇಟಕ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲನ್ನೂ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪರೂಪಣ ಮತ್ತು ರೂಪಕರ್ಮ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ರಾವಳಫಡಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಎತ್ತರವಾದ ನೀಳ ಜಾಡಿಯಾಕಾರದ ಮಕುಟ, ಬಿಚ್ಚು ಬೀಸಣಿಕೆಯಂತಹ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರ, ತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಸ್ಪಷ್ಟ ಹುಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಣ್ಣೆವೆಗಳು, ಕಟಿವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಂಡಿಯವರೆಗೆ ಧೋತರದಂತೆ ಬಿಗಿದಿರುವುದು, ವಸ್ತ್ರದ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದ ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವುದು, ಚರ್ಮಾಂಬರದ ಅಂಚನ್ನು ತರಂಗ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು, ಮುಕ್ತಾಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಲೇ ಹೊರಟು ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಪಾದದವರೆಗೆ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ಶೃಂಖಲಾ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಮೈಕಟ್ಟು, ಮುಖ–ದೇಹಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಒಂದನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲ, ಮೂರನೆಯ ಗುಹಾಲಯದ ಹರಿಹರ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಅಷ್ಟಭುಜ ವಿಷ್ಣು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮ್ಯಹೊಂದಿವೆಯಾದರೂ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ವರಾಹ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶಂಖವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಸ್ಥಳೀಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ವರಾಹ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ವರಾಹನ ಮೊಣಕೈ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಭೂ–ವರಾಹ ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿಯ ದ್ಯೋತಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ದೇವತೆಗಳ ಎತ್ತರೆತ್ತರವಾದ ಮಕುಟಗಳು ಅವರ ದೇಹದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ತುಸು ಹೆಚ್ಚೆನಿಸಿದರೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೊದಗಿಸಿವೆ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಪಲ್ಲವ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ. ಆದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಾಸನಗಳು ರಾವಳಫಡಿ ಗುಹಾಲಯದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಟರಾಜ ಮಂಟಪದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ರಣವಿ(ಕ್ರಾನ್ತ) ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಇದು ಒಂದನೆಯ ಅಥವಾ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಬಿರುದು ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ಜೈನ ಗುಹಾಲಯದ ಪೂರ್ವ ಪಾರ್ಶ್ವಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿಯ (ಗೊಮ್ಮಟನ) ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ್ಶ್ವಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಿಗಂಬರನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಇವನ ಶಿರದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಐದು ಹೆಡೆಯ ಹಾವಿನ ಆಸರೆಯಿದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಬಲಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಿರದ ಮೇಲೆ ನಾಗ ಹೆಡೆಯಿರುವ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬಳ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮವಿದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಪದ್ಮಾವತಿ. ತನ್ನೆರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ವಜ್ರಕೊಡೆಯ ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಎಡಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನೆತ್ತಿ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಎಸೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಮಠನಿದ್ದಾನೆ. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ತಪೋಭಂಗಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದ ಕಮಠನನ್ನು ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಂಜಲಿ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ತೀರ್ಥಂಕರನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂಗಡೆ ದಿಂಬಿನ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳನ್ನು ಮಕರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ.

ರಾವಳಫಡಿ ಶೈವ ಗುಹಾಲಯವನ್ನು ತಲವಿನ್ಯಾಸ, ಭಿತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪ ವಿವರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜೈನ ಗುಹಾಲಯ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಶಿಲ್ಪನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ರೂಪಕರ್ಮ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಜೈನ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶೈಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಗುಹಾಲಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅ(ಜ)ವಿಕ್ಕರಕ, ಶ್ರೀ ಅಜಕಸಿ, ಶ್ರೀ ಪದ್ಮಸ್ವಾಮೀ ಮಹಾದಿವ್ಯ ಉತುಣನ್, ಪ್ರಿಯತ್ತಮ ಉತ್ತಣನ್ ಎಂಬ ಸು.7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದರಂತೆ ಮೇಗುಟಿಯಿಂದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಈ ಗುಹಾಲಯಕ್ಕೆ ತಲುಪುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯನ್, ಮನವಶನ್, ಚಿತ್ರನ್, ಶ್ರೀಮಾರ್ಗನ್, ಸುರತನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಚಿತ್ರನ್, ಮಾರ್ಗನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಈ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಿಕಲ್ಕುಟ್ಟಿಗರ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಗುಹಾಲಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿಯ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ರೂಪಕರ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡ ಗಮನಿಸಲಾಯಿತು. ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿ ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ ಮತ್ತು ಅದರಾಚೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಲಿಪಿ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುಹಾವಾಸ್ತು ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಶ. ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಶಿಲ್ಪ–ಶೈಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿಯ 2ನೆಯ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋರ–ಎಲಿಫಂಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಗುಹಾ ವಾಸ್ತುರಚನಾ ಪರಂಪರೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಅಥವಾ ಕರೆಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಸ್ತು–ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಇರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆಯೆಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು; ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಈ ವಿಶಾಲ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಅರಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಮಜ್ಚಿ ಎಂದು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಕೋಳಿಮಜ್ಚಿ, ಸಿಂಗಮಜ್ಚಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಗಮನೀಯ. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೇಶ್ವರಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಾಲದ 'ಮಜ್ಚಿ' ನಾಮಾಂತ್ಯವುಳ್ಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದಿಗೂ 'ಮಜ್ಚಿ' ಎಂದು ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೂ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದ ರೂವಾರಿ ಸೂತ್ರಧಾರಿಗಳು ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಲಯ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮರಾವತಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಕೊಂಡದ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯ ಛಾಯೆ ಗುಹಾಲಯದ ಅನೇಕ ಅಲಂಕರಣ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾ: ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಮುಖಮಂಟಪದ ಎದುರುಗಂಬಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಪದ್ಮವಿನ್ಯಾಸ, ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಮಿಥುನಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಂಡುಬರುವುದೆಂಬುದು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಕಟ್ಟಡ ದೇಗುಲಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ: ಗುಹಾಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿ, ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ದೇಗುಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಯ (ವಿಷ್ಣುದೇವಾಲಯ) ಹಾಗೂ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯ (ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯ) ಚಳುಕ್ಯರ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಚನಿಕ ಶಿಲಾದೇಗುಲಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗೋವರ್ಧನಧಾರಿ ಕೃಷ್ಣನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಾಳಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಬಹು ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಅಪರೂಪದ ಕೃತಿ. ಇದೇ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರ ಗೋಡೆಯ ನರಸಿಂಹ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪು ನರಸಿಂಹನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಲೀ ಅವನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಲೀ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಹಿರಣ್ಯ ಕಶ್ಯಪುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ನರಸಿಂಹನು ಬಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಭಗವಂತನ ಲೀಲಾ ನಾಟಕ ಇಲ್ಲಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನೀಯವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚತುರ್ಭುಜ ಸಮಸ್ಥಾನಕ ಶಿವನ ಶಿಲ್ಪ ಬಹು ಸುಂದರ ಕಲಾಕೃತಿ. ಫಲ, ಸರ್ಪ, ತ್ರಿಶೂಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತ ಹಸ್ತನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಶಿವನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಂತೆ ಋಷಿಗಳು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸರಳ ಹಿತಮಿತ ಆಭರಣಾದಿಗಳಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪಕರ್ಮ ರೀತಿ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಜಟಾಭಾರದ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಮುಖೀಭಾವ ಮಾಲವ ಪ್ರದೇಶದ ಗುಪ್ತರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ, ಕೊಂಕಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ (ಎಲಿಫಂಟ–ಎಲ್ಲೋರ) ಗುಹಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರ ಗೋಡೆಯ ಸಮಸ್ಥಾನಕ ಚತುರ್ಭುಜ ವಿಷ್ಣು ಶಿಲ್ಪ ಕೂಡ ಇಂತಹುದೇ ಶೈಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದೆ. ಫಲ, ಚಕ್ರ, ಶಂಖ ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಯವಲಂಬಿತನಾಗಿ, ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಭಾವದೊಂದಿಗೆ ನಿಂತಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬಲ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಗದಾ ಕೌಮೋದಕೀ ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ. ಎಡಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳ ಗರುಡನಿದ್ದಾನೆ. ಗದಾದೇವಿ

ನಿಂತಿರುವ ರೀತಿ ದೇವಗಡದ (ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ) ಗುಪ್ತರ ಅಂತ್ಯಕಾಲೀನ ದಶಾವತಾರ ದೇವಾಲಯದ ಅನಂತಶಯನ ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ಗದಾದೇವಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಆಯುಧ ಪುರುಷರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದ ಬಳುವಳಿಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಾಲವ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಗುಪ್ತಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡವರಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಭಾವ, ಸುಂದರ ಆಕರ್ಷಕ ಮೈಮಾಟ, ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಕದ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಗಣ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು, ಹಿತಮಿತ ಅಲಂಕರಣ, ನಗ್ನಾಭಾಸ ಮೂಡಿರುವ ರೂಪಕರ್ಮ ರೀತಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯದ ಹಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ದೇಗುಲ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯದಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ಆರ್ಯಮಿಞ್ಚಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ. ಈ ಹೆಸರು ಆಂಧ್ರದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಗೋಡೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಾಲವ–ಕೊಂಕಣ–ಉತ್ತರ ಡೆಕ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಗಮನಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು 650ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನವು. ಐಹೊಳೆಯ ಚಿಕ್ಕಿಗುಡಿಯ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದೇ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನಂತಶಯನ ಮತ್ತು ವಾಮನ–ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿವೆ. ವೈಖಾನಸಾಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಭೋಗಶಯನ ಮೂರ್ತಿಯ ವಿವರಕ್ಕೆ ಇದು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಚಳುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕನ್ವಯಿಸುವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಐಹೊಳೆಯ ಮಹಾಕೂಟ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕೆಲ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿವೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿಗುಡಿಯ ಮುಖಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ನವಿಲೇರಿರುವ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಮುಖಭಾವ ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯ ಮುಖಮಂಟಪದ ಛತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾಗರಾಜನನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹುಚ್ಚಿಮಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ಶಿಲ್ಪದ ನಿರ್ಮಾತೃ 'ಕೃಚುಜ್ಜ'.

ಐಹೊಳೆಯ ಲಾಡಖಾನ್, ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠ ಹಾಗೂ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯ ಗುಡಿಗಳ ಮುಖಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ಮಿಥುನ, ಕಾಮರತಿ, ಅಶ್ವಮುಖಿ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಟೆದಿದೆ.

ಈ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯ ಕೆಲವು ಸ್ತಂಭ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ದೇಗುಲದ ವಿಪುಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನು ಛಾಯಾದೇವಿಯನ್ನು ದಂಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಅಶ್ವಮುಖಿ ಯಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಯಕ್ಷಿ, ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಲಾಡ್‌ಖಾನ್ ಮುಖ ಮಂಟಪದ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯ ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥುನಗಳ ಶೈಲಿ ಬೇರೆಯದು, ಇವುಗಳ ಅಲಂಕರಣ ರೀತಿ, ವೇಷಭೂಷಣ, ಕೇಶಾಲಂಕಾರ, ಕಿರೀಟ ಸ್ವರೂಪ, ಭಂಗಿ, ಅಂತರ್ಯದೊಳಕ್ಕೆ ನೋಡುವ ಮುಚ್ಚುಗಣ್ಣುಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಔರಂಗಾಬಾದ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಣ್ಮುಂದೆ ತರುತ್ತವೆ. ಅಂತಾಗಿ ಇದು ಉತ್ತರ ದಖನ್ನಿನ ಶೈಲಿಯ ಕುರುಹು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲ. ದೇಗುಲದ ಈ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಂಬವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರ ಪಾದಃ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಹೆಸರು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ.

ದುರ್ಗಾಗುಡಿಯ ದೇವಕೋಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಶೈಲಿ ವೈವಿಧ್ಯದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ವೃಷಭಾಂತಿಕ ಶಿವ, ಸ್ಥಾನಕ ಕೇವಲ ನರಸಿಂಹ, ಕರಿವರದ ವಿಷ್ಣು, ನೃವರಾಹ, ದುರ್ಗಾಮಹಿಷಮರ್ಧಿನಿ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ–ಇವು ಆಕರ್ಷಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಈಗ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಿಕ್ಷಾಟನ ಶಿವನಮೂರ್ತಿ ಕೂಡ ಮೂಲತಃ ಈ ದೇಗುಲದ ದೇವಕೋಷ್ಠಶಿಲ್ಪವೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೃಷಭಾಂತಿಕ ಶಿವ, ಕರಿವರದ ವಿಷ್ಣು, ದುರ್ಗಾಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒಂದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ಅಲಂಕರಣ ಮತ್ತು ರೂಪಕರ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ.

ಇದೇ ಶೈಲಿಯ ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಶಿಲ್ಪಿ ರಚಿಸಿರಬಹುದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯದು. ಅಷ್ಟಭುಜೆಯಾದ ದೇವಿ ತನ್ನ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಧೃಢವಾಗಿ ಊರಿ ಖಡ್ಗ, ವಜ್ರ, ಪ್ರಯೋಗ ಚಕ್ರ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಘಂಟಾ, ಶಂಖ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಕೋಣನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸನ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ರಭಸಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಳಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಕೋಣದ ಕುತ್ತಿಗೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಕ್ಕಿರುವ ತ್ರಿಶೂಲದ ಮೊನೆ ಆಕ್ರಂದನದೊಂದಿಗೆ ಅದು ಮೋರೆ ಮೇಲೆತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಬಲಗಡೆ ಸಿಂಹ ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದೆ. ಹಲವು ಆಭರಣಗಳೊಂದಿಗೆ, ದುಂಡು ಕುಚದ್ವಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಜಯಶೀಲದೇವಿ ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಭಾಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಪುಷ್ಪ, ಶಿರಶ್ಚಕ್ರ ಕರಿವರದ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಚಳುಕ್ಯ ಕಾಲದ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿ.

ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ (ಲೋಕೇಶ್ವರ) ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ) ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಸ್ತು ವೈವಿಧ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ಶಿಲ್ಪ ರೂಪಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಚಳುಕ್ಯರ ಕೊನೆಯ ಹಂತದವು. ಶೈಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟ ಕಲಾಶೈಲಿ ಹರಳುಗಟ್ಟುವೆಡೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾಂಚಿಯ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ (ಕೈಲಾಸನಾಥ) ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಈ ಜೋಡು ದೇಗುಲಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜ ಸಂಗತಿ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ–ಶೈಲಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಆಲಂಪುರದ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ) ದೇಗುಲಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಲಂಪುರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೊಂಡ ಶೈಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರೌಢವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಸರಿ. ಶೈವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಯಾದರೂ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಚೆಂಗಮ್ಮ, ಪುಲ್ಲಪ್ಪ, ಬಲದೇವ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ.

ಕುರುವತ್ತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಗ್ರಹ. ಶಿಲ್ಪಿ ಚೌಕೋಜ. ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಅಪಸ್ಮಾರನ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧನಾಟ್ಯ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವ ನಟರಾಜ ಶಿವನ ಬಿಂಬಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ನಟರಾಜ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಡಿ ಅಪಸ್ಮಾರ ಪುರುಷನಿರುವುದು ಗಮನೀಯ. ಗುಹಾಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮುಖಮಂಟಪದ ಕಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿರುವ ರಾವಣ ಕೈಲಾಸವನ್ನೆತ್ತುವ ಶಿಲ್ಪ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಕರ್ಷಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೊಂದು. ದಶಾನನ ರಾವಣ ಆಲೀಢ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಾಹುಗಳಿಂದ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ ಬಹು ನಾಟಕೀಯವಾಗಿದೆ. ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೈಲಾಸದ ಮೇಲೆ ಭಯವಿಗಳಿತಳಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿ ಶಿವನ ಆಸರೆಯನ್ನು ಬಯಸಲುದ್ಯುಕ್ತಳಾಗಿರುವ ರೀತಿ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕಲ್ಪನಾ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇಗುಲದ ಪೂರ್ವ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೋದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪ ವಸ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪರೂಪದ್ದು. ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಲಂಪುರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ ಹಾಗೂ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಯೋಗ ಚಕ್ರದೊಂದಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಗಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಗ್ರಾಹದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇಗುಲಗಳ ಉತ್ತರ ಮುಖಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹವನ್ನು ಆಮೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ರೂಢಿ ದಖನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿತ್ತು.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿರುವ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ದುಂಡುಶಿಲ್ಪ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟಭುಜೆಯಾದ ಸುಂದರ ಮೈಮಾಟದ ದೇವಿ ತನ್ನ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಮನುಷ್ಯರೂಪದ ದೈತ್ಯದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮಿತ ವೇಷಭೂಷಣ,

ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಂಗಿ, ಸಮತೋಲನ, ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣ ರೂಪಕರ್ಮ–ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ದುರ್ಗಾಭಗವತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇದನ್ನು ಅತೀ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿವೆ.

ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಈ ದೇಗುಲಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಹತ್ತ್ವದವು. ಮುಖಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಳೆತ್ತರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಭಾರವಾದ ಗದೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟ, ಸಹಜ, ಅನುಕೂಲಕರ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಕಾರ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೋರೆಗಳು ನೋಡುಗರ ಮನ ನಡುಗಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಶಿವನ ಆಯುಧ ಪುರುಷ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಈ ಭೀಕರ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಬಿಂಬಗಳು ಕೆಲವು ಸಲ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪಕರ್ಮ ಪಡೆದಿವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಮೊದಲ ಶೈವ ಗುಹಾಲಯದ ಸೌಮ್ಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ದಾಗ ಈ ರೌದ್ರರೂಪದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಬದಲಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ನೋಡಿದಾಗ, ಚಳುಕ್ಯ ರಾಚನಿಕ ದೇಗುಲಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಶೈಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ ಗುಹಾಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಮನಿಸ ಬಹುದು. ಮೊದಮೊದಲು ಔತ್ತರೇಯ, ಉತ್ತರ ದಖನ್ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿದೆ ಯಾದರೆ, ಕ್ರಮೇಣ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಶೈಲಿ ರೂಢವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಚಾತುರ್ಯ ಅಡಿಗಡಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾಗು ತ್ತಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ದೇವಾಲಯ ರೂಪಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಗುಣ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಸಾದ ಲಕ್ಷಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಾಗಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.)

ನಾಟ್ಯ ಶಿವ ಶಿಲ್ಪಗಳು: ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಮಗ್ರ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ನೃತ್ಯಶಿವನನ್ನು ರೂಪಿಸುವಾಗ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕಾಂಶಗಳು ಹೃದ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ನೃತ್ಯಶಿವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಶಿವನು ನಾನಾ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನರ್ತನಗೈಯ್ಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಗು ತ್ತದೆ. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ರೂಪಿತವಾಗುವ ಪರಶಿವನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಸೃಜನಶೀಲ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೈ ಚಳಕದಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾದ ನೃತ್ಯಶಿವನ ಪ್ರತಿರೂಪ ಮುಂದೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಆ ಭಂಗಿಗಳಿಂದಲೇ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಶಿವನ ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ವಿನೂತನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿತವಾದ ಈ ಶಿವನ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲಾರಂಗದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿವೆ. ಶಿವನನ್ನು ದಿವ್ಯ ನರ್ತಕನಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಸತ್ತ್ವಯುತ ಚಲನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮಾರ್ದನಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿ ತನ್ನ ಮನ ಮತ್ತು ಕೈ ಚಳಕವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನ ನೃತ್ಯ ವ್ಯೋಮಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಚಿರಂತನ ನರ್ತನದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯದ ಸಾಧನೆ, ಮಾಯೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆ, ಅನಂತದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಲೀನವಾಗುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಂದೇಶಗಳು ಮಾರ್ದನಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಲಯಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಸೆಯುತ್ತಾ ಶಿವನು ತನ್ನ ಈ ಅಗೋಚರ ನರ್ತನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಿ ಸಂಸಾರವನ್ನೇ ಲೀನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರಾಣಗಳ ದಾರ್ಶನಿಕ ರೂಪಕಗಳು ಶಿವನ ಇಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದ ಲಯಬದ್ಧ ದಿವ್ಯರಚನೆಗಳು.

ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಕಥಾನಕಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಸಾದೃಶ್ಯಗೊಂಡಿವೆ. ಭಾರತದ ಇನ್ಯಾವ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಷ್ಟು ಶಿವನ ನೃತ್ಯಭಂಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ರೂವಾರಿಗಳ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಅವರ ರಚನಾ ಕೌಶಲ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ– ಈ ಅಂಶಗಳು ಶಿವನ ನೃತ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಆರಾಧನೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ನೂರಾರು ಮಹಾನ್ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪಿಯಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುವ ಶಿವ ಅದೇ ದೇವಾಲಯದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಲವು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ಆಧಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಇನ್ನು ಹಲವು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಆಧಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಿವನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ಪರಿಚಯ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಘಟನೆಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಸತ್ಯದೆಡೆಗೆ ಯೋಚಿಸಲು ಹಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಶೈವಪುರಾಣಗಳು ರಚಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಶೈವ ಪಂಗಡಗಳ, ಕೃತಿಗಳ, ಆಗಮಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಯಾ ನೆಲೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಾಸ್ತುರಚನೆ ಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಚಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ, ನೊಳಂಬ ಹಾಗೂ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯ ಶಿವನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಬೇರೆಲ್ಲಾ ನಾಟ್ಯಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತತೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸುವಾಗ ಶಿಲ್ಪಿ ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಮೂಲ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಮೇರುಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ನಟೇಶ ಶಿಲ್ಪ ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾಂತರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ನಾಟ್ಯಾಗಮವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ನಟೇಶನ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅರಿವಿನ ಕೊರತೆ ಯಿಂದ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಚೋಳನಾಟ್ಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೇ (ನಟರಾಜನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ) ಪ್ರಥಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಗಿನಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಆಧರಿಸಿರುವ ಸಾಕ್ಷಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು.

ಕಲಾವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಎಲ್ಲ ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಚನಾ ತಂತ್ರದ ಅಂಶಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧತೆಯ ನೈಪುಣ್ಯದೆಡೆಗೆ ಬೆರಳುಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಯೋಜನಾ ತಂತ್ರದ ವಾಸ್ತವಿಕಾಂಶಗಳಾದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸ, ಅಂಗಾಂಗಳ ಸಮತೋಲನ, ಲಂಬತೆ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡ ಅವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ 18 ಕೈಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವ ರೀತಿ, ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಗಾರನ ಚಿತ್ರಣ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಅರ್ಧ ಉಬ್ಬು ತಂತ್ರವನ್ನು ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದ ರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಗುಹಾಂತರ ವಾಸ್ತುವಿನ ತಂತ್ರತೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಐಹೊಳೆಯ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯ ಮಠ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಪಾಪನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಜಾನು, ಚತುರ, ಅರ್ಧ ಮತ್ತಲಿ, ರೇಚಿತ ನಿಕುಟ್ಟಿತ, ಅರ್ಧಸೂಚಿ, ಪೃಷ್ಠಸ್ವಸ್ತಿಕ ಮುಂತಾದ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ ಶಿವನ ನಾಟ್ಯಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲೋರದ ದಶಾವತಾರ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪೌರುಷಯುತವಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಸಭರಿತ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಮಾನವಾಕೃತಿಗೆ ಮೀರಿ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಆಲೀಢಸ್ಥಾನ, ಊರ್ಧ್ವಜಾನು ಮತ್ತು ಭುಜಂಗ ತ್ರಾಸಿತ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಇಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ನಾಟ್ಯಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಒಂದು ಕರಣದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಗುವ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಸುವ ರಚನೆಗಳು. ಲಕ್ಕುಂಡಿ, ಇಟಗಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಪರೂಪದ ನಾಟ್ಯ ಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ನರ್ತನಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಸತ್ತ್ವ ಕಾಣದೆ ಆಭರಣಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಜಗ್ಗಿ ನರ್ತಿಸುವ ಭಾವ ತೋರುವುವು. ಹಳೇಬೀಡಿನ ಜೋಡಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲಲಾಟ ಬಿಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಜಾನು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುವ ಶಿವನ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶಿವನ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿರಳವಾಗುತ್ತವೆ. ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಟರಾಜನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ನಾದಾಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಟರಾಜ ಶಿವನ ಮೂರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದ್ದು ದೇವಾಲಯ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಆನಂದ ತಾಂಡವ ಮೂರ್ತಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕನೆಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಒಂದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಮೇರು ರಚನೆ ಈ ನಟರಾಜ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.)

ಕುಬ್ಜಗಣ ಶಿಲ್ಪಗಳು: ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮೂರು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು 1. ಅತಿಎತ್ತರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು. 2. ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು. 3.ಅತಿಕುಳ್ಳಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ರಚನೆಗಳಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. 1. ಉತ್ತಮ ದಶತಾಲ. 2. ಮಧ್ಯಮ ದಶತಾಲ. 3. ಅಧಮ ದಶತಾಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಶತಾಲಪ್ರಮಾಣದ ಅನ್ವಯ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಮೂರ್ತಿಗಳ

ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ: ಉತ್ತಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರ, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ಬುದ್ಧ, ಅರ್ಹಂತ, ವಾಸುದೇವ, ಭಕ್ತಮೂರ್ತಿಗಳ (ಸಾಯುಜ್ಯ) ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಉಮಾ, ದುರ್ಗೆ, ಭೂದೇವಿ, ನೀಳಾದೇವಿ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಭಕ್ತಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶ್ರೀರಾಮ ಪರಿವಾರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು (ಸಾರೂಪ್ಯ) ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಧಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವರುಣ, ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳು, ಸ್ಕಂದ, ವೀರಭದ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲಕ, ಈಶಾನ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಯಮ, ವಾಯು, ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರ, ಆದಿತ್ಯರು, ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರು, ಮಹರ್ಷಿಗಳು, ಭೃಗು, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಆರ್ಯಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭಕ್ತಮೂರ್ತಿ (ಸಾಮೀಪ್ಯ) ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಉತ್ತಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿವಿಧ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಶಿವನ ನೃತ್ಯಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಉಮಾ, ದುರ್ಗೆ, ಭೂದೇವಿ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅಧಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕಾದಶರುದ್ರರು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವೀರಭದ್ರ, ಸ್ಕಂದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧರ್ವರು. ಅಧಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ 33ದೇವತೆಗಳ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ: 33 ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಸ್ಥಾನೀಯ ದೇವತೆಗಳು, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾನೀಯ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ದ್ಯುಸ್ಥಾನೀಯ ಆಕಾಶ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಮೂರು ರೀತಿಯ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಮಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟವಸುಗಳು (8 ಭೂದೇವತೆಗಳು) ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏಕಾದಶರುದ್ರರು (11 ರುದ್ರರು) ಮತ್ತು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶ ಆದಿತ್ಯರು (12 ಆದಿತ್ಯರು) ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಅದಿತಿ ಮತ್ತುಪ್ರಜಾಪತಿ ಎಂಬ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಥಾನೀಯ ದೇವತೆಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ 33 ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನೇ ಅಧಿಪತಿ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಏಕಾದಶರುದ್ರರ ಅಧಿಪತಿ ರುದ್ರ. ಅಗ್ನಿಯ ಎರಡು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶಿವ ಮತ್ತು ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಅನುಚರರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನರನ್ನಾಗಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ ಇವರು ಇಂದ್ರನ ಆತ್ಮೀಯರಾಗಿ ಮಹಾದೇವನ ಅನುಚರರಾಗಿ, ವರುಣನ ನಿಕಟವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ವಿವಿಧ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಮುಂದೆ ಪುರಾಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಗಂಧರ್ವರು (ಕಿನ್ನರರು, ಕಿಂಪುರುಷರು), ಗಣಗಳು, ಯಕ್ಷರು ಭಾರವಾಹಕರು ಎಂದೂ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನೀಡುವವರಾದ್ದರಿಂದ ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿ ಬಹು ವಿಧವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ 11 ಅಂತರಿಕ್ಷ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಪೂಜಿಸಿದಾಗ ಬಹು ಬೇಗ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುವರೆಂದೂ ಸಂಪತ್ತು, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಸುಖಭೋಗಗಳನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ–ಪ್ರತೀತಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ಇವರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಸ್ಮರಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಂಡು ಜೈನ–ಬೌದ್ಧಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಯಕ್ಷಶಿಲ್ಪಗಳು ನಮಗೆ ಬಾರ್ಹುತ್ ಹಾಗೂ ಸಾಂಚಿಸ್ತೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಶಿವನ ಅನುಚರರಾದ ಶಿವಗಣಗಳಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಾನ್ಯತೆ ಇದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟ (ಉದಾ: 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಭೂಮಾರ ದೇವಾಲಯ). ಈ ಎಲ್ಲ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾನ್ಯತೆಗೊಳಗಾದ ಏಕಾದಶರುದ್ರರು ಮತ್ತು ಅನುಚರರನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಂಧರ್ವರಾಗಿ, ಗಣಗಳಾಗಿ, ಯಕ್ಷರಾಗಿ, ರಾಕ್ಷಸ ಗಣಗಳಾಗಿ, ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕುಬ್ಜಶಿಲ್ಪಗಳು: ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಅಧಮ ದಶತಾಲದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿ ಅಂದರೆ ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಇಳಿಸಿ ರೂಪಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಧಮ ದಶತಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ಸ್ಕಂದ ಹಾಗೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಯಕ್ಷ, ಕಿನ್ನರ, ಕಿಂಪುರುಷ, ಗಣ, ರಾಕ್ಷಸಗಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಇನ್ನೂ ಕುಂಚಿಸಿ, ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಕುಬ್ಜಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಮಾತ್ರ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವಾಗಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆಯಾಗಲಿ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಮತ್ತು ದೇಹ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸಂಕುಚಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿರೂಪಣೆಗಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಹಂತದ ರಾವಳಫಡಿ ಗುಹಾದೇವಾಲಯದಿಂದ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗಳಗನಾಥ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ, ಕಂಬಗಳ ಮಣಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ದ್ವಾರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಛತ್ತಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಇವರನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿಲ್ಪ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜವೂ ಸ್ಥೂಲವೂ ಆದ ದೇಹ, ಮೋಟಾದ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಅಗಲವಾದ ಮುಖ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ವೇಷಭೂಷಣದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾದ ಲಂಗೋಟಿಯಂತಹ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸೊಂಟದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕಚ್ಚೆಯಾಗಿ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವಂತೆ, ಭಾರದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ಸೊಂಟದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಡಗ, ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡಗ, ದುಂಡಾದ, ದಪ್ಪ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಕೆಯಂತಹ ಆಭರಣ, ಅಗಲವೂ ನೀಳವೂ ಆದ ಬಳೆಯಂತಹ ಕಿವಿಯೋಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಲಂಕರಣಗಳಾಗಿವೆ. ತಲೆಗೂದಲು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ, ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಳಿಬಿದ್ದಂತೆ, ಮಧ್ಯೆ ಬೈತಲೆ ತೆಗೆದು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟಂತೆ, ಎಲ್ಲ ಕೂದಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಜಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರರೀತಿಯ ಕೇಶವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಅಗಲವಾದ ದುಂಡು ಮುಖ, ಅಗಲವಾದ ಕಣ್ಣು, ತುಂಬುಗೆನ್ನೆ ಅಗಲವೂ ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನೀಳವೂ ಆದ ಕಿವಿ, ದಪ್ಪನೆಯ ಕೆಳದುಟಿ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧಮಂದಹಾಸ; ಇವು ಕುಬ್ಜಗಣಗಳ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಕುಬ್ಜಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಕ್ಷಣ ಪುಟ್ಟ ಮುಗ್ಧ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿನ ಮುಗ್ಧಸ್ಮಿತ ನೋಡುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುಬ್ಜಗಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಐಹೊಳೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಶೈಲಿ, ಆಕಾರ, ಅಳತೆ, ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೊಂಡು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿರುವ ವಿಷಯ–ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಬ್ಜಗಣಗಳಿಗೂ ಒಳಗಿನ ಕುಬ್ಜಗಣಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಹೊರಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವ ಹಾಗೂ ಸಂಭ್ರಮದ ವಾತಾವರಣವಿರುವ ನರ್ತನವು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಒಳಗಿನ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದನ್ವಯದಂತೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ, ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇಶೀ ಕರಣವೆಂಬ ಅನೇಕ ನೃತ್ಯ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯ ವೈಷ್ಣವ ಗುಹೆಯ ಹೊರ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದಿಂದ ಬಲಭಾಗದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕರಣಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯದವರು ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯದ ನಾಲ್ವರು ನರ್ತಕರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ನಗು, ಭಾವ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯಗುಹೆ (ವೈಷ್ಣವಗುಹೆ) ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕುಬ್ಜಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೊರಗೋಡೆಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಒಂದು ಚೌಕದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಂತೆ ಬಹಳ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಇದ್ದರೂ ನರ್ತನದ ಓಘವಾಗಲಿ ಶೈಲಿಯಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸಕಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸ ಗಣಗಳೇ ನಿರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಳಗೆ ದೇವಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಣ್ಣವರಾಗಿ ಭಾರವಾಹಕರಾಗಿಯೂ ನರ್ತಕರಾಗಿಯೂ ವಾದ್ಯಗಾರರಾಗಿಯೂ ಬಿಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಗುಹಾದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳ ಬೋದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲಭಂಜಿಕೆಯರ

ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ (ಅವರ ಕಾಲ ಹತ್ತಿರ) ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಂಬಗಳ ಮಣಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಿರೂಪಣೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊರಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದ ದೇಶೀ ನರ್ತನ, ವಾದನಗಳಲ್ಲದೇ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ, ದೊಂಬರಾಟ, ಹಾವಾಡಿಗರಾಗಿಯೂ (ಆ ಕಾಲದ) ದೇಶೀಯ ಶೈಲಿಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಗುಡಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಗಣಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕಂಬಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಸೈನಿಕ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಂತೆ ಕತ್ತಿ, ಗುರಾಣಿ ಹಿಡಿದು ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಳಭಾಗದ ಒಟ್ಟು 38 ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣ ಮಣಿಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ನಿರತರಾಗಿ, ಸರ್ವಾಲಂಕೃತ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭದ್ವಾರದ ಬಲಭಾಗದ ದೊಡ್ಡ ಕಂಬದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ತನ ನಿರತರಾದ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳ (6–8ಸೆಂಮೀ) ಸಮುಚ್ಚಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ತುಂಬ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ.

ಪಾಪನಾಥ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ದೇವಾಲಯದ ಚಾವಣಿಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಭಾರವಾಹಕರಾಗಿ ಬಿಂಬಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಕೂಟದ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಕುಬ್ಜಗಣಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯವಿದೆ. ಇವರು ಸಹ ನೃತ್ಯವಾದನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಇಡಿಯ ಕುಬ್ಜಗಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಈ ಒಂದು ಜಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಜಂಬುಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯದ ಚಾವಣಿಯ ತೋರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದೇವತೆಗಳಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಗಳಗನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ದ್ವಾರಬಂಧಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ನೃತ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದಂತೆ ರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ 30–60 ಮೀ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ 1.50–3.30ಮೀ ಉದ್ದ–ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸು.3ರಿಂದ ಹಿಡಿದು 17–20 ಗಣಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿತವಾದ ಶಿಲ್ಪಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ವೈಭವವನ್ನು ಸಾರಲು ತವಕಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ನೃತ್ಯ, ನರ್ತನ, ಸಂಗೀತ, ವಾದ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದ ತರಬೇತಿ, ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ, ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಜನಜೀವನ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ವಿ.)

ಚಳುಕ್ಯ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲುಗಣಿ: ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಧಾರವಾಡ ವೃತ್ತ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಶೋಧಿಸಿದ ಆದಿ ಚಳುಕ್ಯ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು. ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಶಂಕರಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಮೋಟಾರ್ ಮರಡಿ ಎಂಬ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗುಣ ಮಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆ. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆದ ಕಾರಣ ಈ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಸಮತಟ್ಟುಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಸವೆದ ಮೇಲ್ಮೈಯ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಕಲ್ಲು ತುಂಡುಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲು ತುಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಬೆಣೆ ಗುಳಿಗಳು, ಕಲ್ಲೊಡ್ಡರ/ಮೇಸ್ತ್ರಿಯ ಗುರುತುಗಳು ಹಾಗೂ ಹಾಜರಾತಿ ಗುರುತುಗಳು, ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ವಿವಿಧ ವಾಸ್ತುಭಾಗಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆ–ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಪುಟ್ಟಪುಟ್ಟ ಶಾಸನಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ 8ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲೊಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಬ್ಬಿದ ಚಕ್ಕೆ ಚೂರು ಮತ್ತು ಅನುಪಯೋಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಗುಡ್ಡದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಲಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆಗಳ ಕಲ್ಲುತುಂಡುಗಳು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ 2.9x0.9x0.3 ಮೀ, 2.5x0.85x0.3 ಮೀ, 2x1.2x1.2 ಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಕಂಬ, ಜಂತಿ, ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ, ತೊಲೆ, ಚಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಅಳತೆಗೆ ಸಮನಾಗಿವೆ. ಸಿದ್ಧ ಕಲ್ಲುಗಳ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೇಕಾದ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಒಡೆದು ತೆಗೆಯಲು ಮರದ ಗೂಟ/ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಚಿಕ್ಕ ಗುಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಗೂಟಗಳನ್ನು ಹುಗಿದು ಇವನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ನೀರಿನಿಂದ ನೆನೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೆನೆದಾಗ ಗೂಟಗಳು ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಗುಳಿಗಳ ಸಾಲಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಸೀಳುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಮೂಡಿರುವ ಬೆಣೆ ಗುಳಿಗಳ ಅಳತೆ (10×6 ಸೆಂಮೀ: 8–10 ಸೆಂಮೀ ಆಳ) ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬೆಣೆಗಳ ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಶಿಲ್ಪಿ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲಕಾರರ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಐದು ಸಣ್ಣ ಶಾಸನಗಳು ಶಂಕರಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಮೋಟಾರ್‌ಮರಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೀಗಿವೆ. 1. ಶ್ರೀ ಧರ್ಮ ಸಂಘಟನ ಕಣಿ, ಪಾಪಕೋ/ಅಂಜುವೋ ಪರಮಹೇಶ್ವರ (ಧರ್ಮ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿ, ಪಾಪಕೋ ಮತ್ತು ಅಂಜುವೋ ಇವರು ಶೈವ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸದಸ್ಯರು). 2. ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ನಿಧಿ ಪುರು(ಶಮ್?) ಶ್ರೀ ಒವಜರ (ಸ)ನ್ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಮುಖ್ಯ ಕರಕುಶಲಕಾರರ ಹೆಸರು). 3. ಶ್ರೀ–ಇದರೊಂದಿಗೆ ಎರಡು ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳ ಗಣೇಶನನ್ನು ರೇಖೆಯಿಂದ ಮೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 4. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಮರುಳನ್ (?) ಶ್ರೀ ಗುಣ ವಿಕ್ರ(ಮನ್). ಕಲ್ಲುನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಸ್ತ್ರಿ ಅಥವ ಕಲ್ಲೊಡ್ಡರ ಗುರುತುಗಳು ಹಲವು ಬಗೆಯವು–ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಹೋಲುವ ಶೈಲೀಕೃತ ಭರ್ಜಿ, ವೃತ್ತದೊಳಗಿರುವ ಕೂಡುವ ಚಿನ್ಹೆ, ಉದ್ದ ಅಥವಾ ಅಡ್ಡ ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಛೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವೃತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಗುರುತುಗಳು ಏನನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗಿಲ್ಲ. ಇವು ಕಂಬ, ತೊಲೆ, ಜಂತಿ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ವಾಸ್ತುಭಾಗಗಳಿಗಾಗಿ ಸಿಡಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಗುರುತುಗಳಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೂ ಇಂತಹ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವ ಚಿನ್ಹೆಯ ಗುರುತಿದೆ. ಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಗುರುತುಗಳು ನೇರ ಅಥವಾ ಅಡ್ಡಲಾದ ಚಿಕ್ಕ ಸರಳಗೆರೆಗಳ (2.5–3.5 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ) ಗುಂಪುಗಳು. ಪ್ರತಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಗೆರೆಗಳಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವು ಹಾಜರಾತಿಯ ಲೆಕ್ಕವಿದ್ದಿರ ಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಗೆರೆಗಳ ಗುಂಪು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಲ್ಲುಗಣಿಗಳಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಣೇಶ, ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ, ಒಂಟೆ–ನವಿಲುಗಳಲ್ಲದೆ ವಾಸ್ತುಭಾಗಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಕಲ್ಲುಗಣಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಸುತ್ತಿಗೆ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿವೆ. (ಎಂ.ವಿ.ವಿ.)

ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು: ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯವಂಶದ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದಾಗ ಪಿಷ್ಟಪುರ (ಇಂದಿನ ಪೀಠಾಪುರಂ) ಪ್ರದೇಶ ಬಹುಶಃ ವಿಷ್ಣುಕುಂಡಿ ಅರಸರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪುಲಕೇಶಿಯು ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ದಿಗ್ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಇವನ ತಮ್ಮ ಪೃಥ್ವಿ ದುವರಾಜ (ಯುವರಾಜ) ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಅವನಿಗೆ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ್ದ. ಪುಲಕೇಶಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಗೆದ್ದ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಇವನೇ ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷನೆನಿಸಿದ. ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅತ್ಯುಚ್ಛ್ರಾಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಳಿಂಗದ ಮಹೇಂದ್ರಗಿರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ಸಮೀಪ ಮನ್ನೇರು ನದಿಯವರೆಗೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರದ ಕರಾವಳಿಗುಂಟದಿಂದ ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿವರೆಗೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳವರೆಗೆ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಹೊಂದಿದ್ದರು.

617ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಯುವರಾಜ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡತೊಡಗಿದ್ದ. ಆಂಧ್ರದ ಮೇಲೆ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತೆ ತೀವ್ರಗೊಂಡಾಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ನೆಲದುರ್ಗವಾಗಿದ್ದ ಪಿಷ್ಟಪುರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಜಲದುರ್ಗವಾಗಿದ್ದ ಕುನಾಲ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಟ್ಟ. ಈ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ವಿಷಮಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಇವನ ವಿಧೇಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಇವನನ್ನು ಆಂಧ್ರದ ಪೃಥ್ವೀಯುವರಾಜನಾಗಿ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿದ. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಈತನನ್ನು ಪರಮಭಾಗವತ (ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ), ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿವೆ. ಸು.631ರಲ್ಲಿ ಆತ ಮಹಾರಾಜ ಪದವಿಗೇರಿದ. ಇವನು 18 ವರ್ಷ ದಕ್ಷವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಕಳಿಂಗ, ಚಜ್ಜೇರ್ಲ, ಗುಂಟೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು

ಇವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇವನ ರಾಣಿ ಅಯ್ಯಣಮಹಾದೇವಿ ವಿಜಯವಾಡದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಬಸದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು. ತೆಲುಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಉಲ್ಲೇಖ.

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಜಯಸಿಂಹವಲ್ಲಭ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಭಟ್ಟಾರಕ ಎಂಬುವರು ಆಳಿದರು. ಜಯಸಿಂಹ 33 ವರ್ಷ (641–73) ಆಳಿದ. ಇವನು ಆಸನಪುರದಲ್ಲಿ ಘಟಿಕೆಯನ್ನು (ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಇವನಿಗೆ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ತೆಲುಗು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಹೊರಡಿಸಿದ ವಿಪ್ಪರ್ಲ ಶಾಸನವೂ ಸೇರಿದೆ. ಜಯಸಿಂಹನ ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಭಟ್ಟಾರಕ 7 ವರ್ಷ ಆಳಿದ. ತ್ಯಾಗಧೇನು ಎನಿಸಿದ್ದ ಇವನನ್ನು ಅಧಿರಾಜನೆಂಬುವನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನ ತರುವಾಯ ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು 9 ವರ್ಷ ಆಳಿದ. ವಿಷಮಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಇವನಿಗಿದ್ದವು. ಇವನ ಮಗ ಮಂಗಿ ಯುವರಾಜನು 682–706 ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಜಯಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು.

ವೆಂಗಿ ಯುವರಾಜನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನು 706–718 ರವರೆಗೆ (13 ವರ್ಷ) ಆಳಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಮಲತಮ್ಮಂದಿರ ನಡುವೆ ಒಳಜಗಳವಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದ ಕೊಕ್ಕಿಲಿ 6 ತಿಂಗಳು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ತನ್ನಣ್ಣ ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಕೊಕ್ಕಿಲಿಯ ವಂಶಜರು ಕಳಿಂಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲಮಂಚಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಸು. 4 ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಕೊಕ್ಕಿಲಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ 719–755 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಇವನು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ. ವಿಷಮಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಭುವನಾಂಕುಶ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಇವನಿಗಿದ್ದವು. ಇವನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ನಿಷಾದ ಬೋಯ ಪೃಥ್ವೀವ್ಯಾಘ್ರನು ಪಲ್ಲವ ಸೇನಾಪತಿ ಉದಯ ಚಂದ್ರನೊಂದಿಗೆ ಘರ್ಷಣೆ ಗಿಳಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರಿಗೆ ಜಯವಾಗಿ, ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನೆಲದ ಕೆಲಭಾಗ ಪಲ್ಲವರ ಪಾಲಾಯಿತು. ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯವಾಡದ ಜೈನ ಬಸದಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ. ಇವನ ರಾಣಿ ವಿಜಯ ಮಹಾದೇವಿ. ಇವನ ತಂಗಿ–ಮಂಗಿ ಯುವರಾಜನ ಮಗಳು–ಪೃಥ್ವೀ ಪೊರಿಯು ದಾನಿಯಾಗಿ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮಗ ವಿಜಯಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ 772ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾಗಿದ್ದರು. 769ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಯುವರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ಇದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ 36 ವರ್ಷ (772–808) ಆಳಿದ. ಇವನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ ಮತ್ತು ಅವನ ತಮ್ಮ ಧ್ರುವನ ನಡುವಿನ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದನ ಪರ ವಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವ ವಿಜಯಿಯಾದ. ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಮಾಡಿದ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಸೋತು ಧ್ರುವನೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಗಳು ಶೀಲಮಹಾದೇವಿ ಯನ್ನು ಧ್ರುವನಿಗೆ ಧಾರೆ ಎರೆದು ಕೊಟ್ಟ. ಇವಳು ಅವನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದಳು. ವೆಂಗಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿ ಯಿತು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಭೀಮಸಲುಕಿ ಸಿಂಹಾಸನ ಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಹಕ್ಕಿಳಿದರು. ಮೂರನೆಯ ಮಗ ರುದ್ರನು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಪರ ವಹಿಸಿದ.

ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮಹಾಯೋಧನಾಗಿದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮತ್ತು ಅವರ ಮಿತ್ರಬಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ. ಇವನು ನರೇಂದ್ರ ಮೃಗರಾಜ, ಚಾಳುಕ್ಯರಾಮ, ವಿಕ್ರಮಧವಲ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 40 ವರ್ಷಗಳು (808–47) ಯುದ್ಧ, ಕಲಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಇವನನ್ನು ದಂಗೆಕೋರನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇವನ ತಮ್ಮ ಭೀಮ ಸಳುಕಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿದರು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ 814ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾಗುವವರೆಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಹಿಡಿತ ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಒಂದನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಅವನು ಗಂಗರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಭೀಮನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿ, ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೇಲೂ ದಿಗ್ವಿಜಯಿಯಾದ.

ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ಐದನೆಯ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಶೀಲಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅವನ ಆಳಿಕೆ ಕೇವಲ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಮಾತ್ರ ಸಾಗಿತು. ಅವನ ಮಗ ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರಲ್ಲಿಯೇ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ. ಇವನು 44 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿ (840–892). ಇವನಿಗೆ ಗುಣಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಗುಣಕೆ ನಲ್ಲಾತ, ಪರಚಕ್ರರಾಮ, ತ್ರಿಪುರಮರ್ತ್ಯಮಹೇಶ್ವರ, ವಲ್ಲಭ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯ ಅವಧಿ ಯನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು: ಒಂದನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇವನು ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೇನಾಪತಿ ಪಂಡರಂಗನ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಂಧ್ರದ ನೆಲ್ಲೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಬೋಯ ಸಮುದಾಯದವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಅವರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ತದನಂತರ ರಾಹಣ ಎಂಬ ಅರಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ.

ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಒಂದನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೊಂದಿಗೆ ಕದನಕ್ಕಿಳಿದ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ತಂಭಪುರ ವನ್ನು (ಇಂದಿನ ಕಂಬಂ) ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಧಾಳಿಮಾಡಿ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದ. ಅಮೋಘವರ್ಷ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ವಿಂಗಾವಳ್ಳಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಸೋತು ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪರವಾಗಿ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ನೊಳಂಬ ಮಂಗಿರಾಜನನ್ನೂ ಗಂಗ ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ.

ಅಮೋಘವರ್ಷ 880ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಅರಸನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಎರಡು ಬಾರಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ. ಕೃಷ್ಣನು ಚೇದಿ ಸಂಕಿಲನ (ಶಂಕರಗಣ) ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡು ಕಳಿಸಿದ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸೈನ್ಯ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೋತಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಡಾಹಲಕ್ಕೆ ಮರಳಬೇಕಾಯಿತು. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ವೆಂಗಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಸೇನಾನಿ ಪಂಡರಂಗನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಕಳಿಂಗದ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣ ಕೋಸಲ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣ ಸೋತು ಸಂಧಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ. ಅವನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಪಾಲಿಧ್ವಜ, ಗಂಗಾ–ಯಮುನಾ ಮುಂತಾದ ರಾಜಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ವಲ್ಲಭ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ. ತ್ರಿಕಲಿಂಗ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ. ಸ್ವತಃ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ಬೇಟಿ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಅಧೀನತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವನ ಆಯುಧಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಮರಳಿಸಿ ವೆಂಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ.

ವೆಂಗಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ ಅರಸರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗುಣಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಹೇಂದ್ರಗಿರಿಯಿಂದ ಪುಲಿಘಾಟಿನವರೆಗಿನ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಇವನ ಹಿಡಿತವಿತ್ತು. ಸೇನಾಪತಿ ಪಂಡರಂಗನ ಧೀಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಗಳು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಏಳ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದವು. ವೆಂಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ ಕ್ಕೇರಿಸಿದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ 892ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದ. ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ತಮ್ಮ ಭೀಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ. ಅವನ ದಾಯಾದಿ ಒಂದನೆಯ ಯುದ್ಧಮಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದ. ಯುದ್ಧ ನಡೆದು ವೆಂಗಿಯು ಯುದ್ಧಮಲ್ಲನ ವಶವಾಯಿತು. ಭೀಮನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಾಯಿತಾದರೂ ಅವನು ಬಹುಬೇಗ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಯಶಸ್ಸು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣನ ತರುವಾಯದ ವೆಂಗಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯೂ ವಿಫಲವಾದುದರಿಂದ ಭೀಮನು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಭೀಮನು ಶಿವಾರಾಧಕನಾಕಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಚಾಳುಕ್ಯ ಭೀಮವರಂ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಾಮಗಳಲ್ಲಿ (ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆ) ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ.

921ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಪಟ್ಟಕೇರಿದ. ಇವನು ಕೇವಲ ಆರು ತಿಂಗಳು ಆಳಿದನಾದರೂ ಕಳಿಂಗದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಸಾಧಿಸಿದ. ಇವನು ಕಾಲವಾದ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಕೇವಲ 12 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರು ಜನ ಅರಸರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ವೆಂಗಿಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿಸಿತು. ಒಂದನೆಯ ಅಮ್ಮ ರಾಜಮಹೇಂದ್ರ (921–27) ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಪುರ (ಇಂದಿನ ರಾಜಮಂಡ್ರಿ) ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿಸಿದ. ಇವನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಸಿನ ಮಗ ಐದನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ (ಬೇಟ ಅಥವಾ ಕಂಠಿಕಾ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ) ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದ. ಆದರೆ ಅವನು 15 ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಂಹಾಸನ

ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪೀಠಾಪುರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆಯೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಮಲ್ಲನ ಮಗ ಮೊದಲನೆಯ ತಾಳನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವೆಂಗಿಯ ರಾಜನಾದ. ಆದರೆ ಕೆಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಅವನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಕೊಂದ. ಕೇವಲ 11 ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಳಿದ ಇವನು ತ್ರಿಕಲಿಂಗವನ್ನು ಮರಳಿ ವೆಂಗಿಗೆ ಗೆದ್ದುಕೊಟ್ಟ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಮ್ಮನ ಮಗ ಭೀಮ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದ. ಭೀಮನನ್ನು ತಾಳನ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧಮಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಂದ್ರನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಟ್ಟದಿಂದಿಳಿಸಿ ತಾನೇ ಅರಸನಾದ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವೆಂಗಿಯ ಆಡಳಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧಮಲ್ಲ 7 ವರ್ಷ ಆಳಿದ. ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಭೀಮ ಮಾರ್ತಾಂಡ ಅರಾಜಕತೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ವೆಂಗಿಯಿಂದ ಹೊರದೂಡಿದ. ಇವನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಅವನು ಊರ್ಜಪಾ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಗಂಗ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದ. ಇವಳಿಂದ ದಾನಾರ್ಣವ ಎಂಬ ಮಗನೂ ಲೋಕಾಂಬಾ ಎಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಅಮ್ಮ ಎಂಬ ಮಗನೂ ಜನಿಸಿದ. ಇಮ್ಮಡಿ ಅಮ್ಮನು ವೆಂಗಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ.

ಇಮ್ಮಡಿ ಅಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿದ್ದವು (945). ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದಾಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಯುದ್ಧಮಲ್ಲನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಬಾದಪ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ತಾಳರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯ ದೊಂದಿಗೆ ಬಾದಪನು ವೆಂಗಿಗೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಅಮ್ಮನು ರಾಜ್ಯ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾದಪನು ತಾನೇ ವೆಂಗಿಯ ಅರಸನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ. ಅವನ ತರುವಾಯ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ತಾಳ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದ.

ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪಲಾಯನಗೈದಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಅಮ್ಮನು ತನ್ನ ಮಾವನಾದ ಕೋಲ, ಅರಸ ನೃಪಕಾನ ಮತ್ತು ಶುಭಚಿಂತಕರ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ವೆಂಗಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ತಾಳನನ್ನು ಕೊಂದು ಮರಳಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಕೆಲಕಾಲ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಆಳಿದ ಅಮ್ಮನು ಮತ್ತೆ 956ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೊಂದಿಗೆ ಘರ್ಷಣೆಗೆ ಇಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಜಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಳಿದ. 949–50ರಲ್ಲಿ ಚೋಳ ಪರಾಂತಕನನ್ನು ತಕ್ಕೋಲಂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಕಾಂಚೀ ತಂಜಾವೂರು ಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಂಡೈಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಅಮ್ಮನ ತಮ್ಮ ದಾನಾರ್ಣವನೊಂದಿಗೆ ಸಖ್ಯ ಬೆಳೆಸಿ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ಅಮ್ಮನು ಕಳಿಂಗಕ್ಕೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ದಾನಾರ್ಣವನನ್ನು ವೆಂಗಿಯ ಪಟ್ಟಕೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲ ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಅಮ್ಮನು ಮತ್ತೆ ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿ 970ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಆದರೆ ದಾನಾರ್ಣವ ಮತ್ತೆ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ರಾಜ್ಯ ಗಳಿಸಿದನಾದರೂ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೇವಲ ಮೂರು ವರ್ಷ ಸಾಗಿತು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿ ಪೆಡಕಲ್ಲಿನ (ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆ) ತೆಲುಗು–ಚೋಡ ಅರಸ ಜಟಾ ಚೋಡ ಭೀಮನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೆ ಕಳೆಯಲಾಯಿತು. ಜಟಾ ಚೋಡ ಭೀಮ ಬಹುಶಃ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಭೀಮ ಅಥವಾ ರಾಜ ಭೀಮನ ಮೊಮ್ಮಗನೆಂದು ಹಾಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಅಮ್ಮನ ಭಾವನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವನು ಅಮ್ಮ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ದಾನಾರ್ಣವನ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿ 973ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದ.

ತೆಲುಗು ಜಟಾ ಚೋಡ ಭೀಮನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. 27 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜಟಾ ಭೀಮನು ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಆಳಿದ.

ದಾನಾರ್ಣವನಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕ ಮಗ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳನ ಮಗಳಾದ ಕುಂದವ್ವೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಜಟಾ ಚೋಡ ಭೀಮ ವೆಂಗಿಯನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ಚೋಳ ರಾಜರಾಜನು ಮೊದಲನೆಯ ಶಕ್ತಿವರ್ಮನ ಪರವಾಗಿ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚೋಳ–ಚಾಳುಕ್ಯ ಮೈತ್ರಿಗೆ ವಿಜಯವಾಯಿತು. ಚೋಡ ಭೀಮನು ಕಳಿಂಗದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡ. ಶಕ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚೋಳ ಸೈನ್ಯ ತನ್ನ ನಾಡಿಗೆ ಮರಳಿತು. ಆಗ ಚೋಡ ಭೀಮ ಮತ್ತೆ ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ತೊಂಡೈಮಂಡಲದವರೆಗೂ ದಂಡ ಯಾತ್ರೆಗೈದ. ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳ ಅವನನ್ನು ಹೊರದಬ್ಬಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಆಂಧ್ರದ ಕರಾವಳಿಗುಂಟ ಹಾಗೂ ಕಳಿಂಗದವರೆಗೂ ಸೈನ್ಯಕಳುಹಿಸಿ 1002–03ರಲ್ಲಿ ಜಟಾ ಭೀಮನನ್ನು ಕೊಂದು, ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಂದ.

ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ ಅನಂತರ ವೆಂಗಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚೋಳರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆದದ್ದರಿಂದ ವೆಂಗಿರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟು, ಚೋಳರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ದಖನ್ ರಾಜಕೀಯ ಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಚೋಳರ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವೆಂಗಿಯು ಮುಂದಿನ ಸು. 135 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಂಜಾವೂರಿನ ಚೋಳರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ರಂಗಮಂಚವಾಯಿತು. ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಇತಿಹಾಸ ನಿಜವಾಗಿ ವೆಂಗಿಯ ಹಿಡಿತಕ್ಕಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚೋಳರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಕಲಹಗಳ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿದೆ.

ಶಕ್ತಿವರ್ಮ 12 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ 1006ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಮಗ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ. ಅವನ ಸೇನಾನಿ ಬಯಲನಂಬಿ ವೆಂಗಿಯನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ಧರಣೀಕೋಟ ಮತ್ತು ಯನಮದಲ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವೆಂಗಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ಸೈನ್ಯ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲುಕೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಸಂತಾನ ವಿಲ್ಲದೆ ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ. ಅವನ ತಮ್ಮ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ 1011ರಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ. ಇವನು 1018ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಮೂಲತಃ ಶೈವನಾಗಿದ್ದ ಇವನು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ ಒಂದನೆಯ ಚೋಳ ರಾಜರಾಜನ ಮಗಳು ಕುಂದವ್ವೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ ಜಟಾ ಚೋಡ ಭೀಮನ ಮಗಳಾದ ಮೇಲಮ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದ. ಕುಂದವ್ವೆಯ ಮಗ ರಾಜರಾಜನನ್ನು ಯುವರಾಜನೆಂದು ಮಾನ್ಯಮಾಡಲಾಯಿತು.

ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ 1018ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದಾಗ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಅಂತರ್ ಕಲಹವುಂಟಾಯಿತು. ಮೇಲಮಳ ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜರಾಜನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಗಟ್ಟಿದ. ರಾಜರಾಜನು ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ ಸಹಾಯ ಯಾಚಿಸಿದ. ರಾಜೇಂದ್ರ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಶೋಳಿಯವರಶನ್ ಎಂಬ ಸೇನಾನಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ರಟ್ಟಪಾಡಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಯಿಟ್ಟ. ಸೇನಾನಿ ಶೋಳಿಯ ವರಶ ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡು ಗಂಗಾ ಬಯಲಿನ ವರೆಗೂ ಸಾಗಿದ. ಅವನು ಮರಳುವಾಗ ಉತ್ಕಲದ ಅರಸರಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಉತ್ಕಲರನ್ನು ದಂಡಿಸಿದ. ರಾಜರಾಜ ನನ್ನು ಮತ್ತೆ 1022ರಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು.

ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರ ತನ್ನ 42 ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸರಮಾಲೆಯನ್ನೇ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಸಲ ರಾಜ್ಯ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗ ಬೇಕಾಯಿತು. ಸಿಂಹಾಸನ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಹಾಯ ದೊಂದಿಗೆ 1031ರಲ್ಲಿ ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತಾನೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ. 1035ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ರಾಜರಾಜ ಮತ್ತೆ ವೆಂಗಿಯ ಅರಸನಾದ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ. ಚೋಳರ ಸಹಾಯ ಬಯಸಿದ ರಾಜರಾಜನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಮಹಾರಾಜ ಎಂಬ ಚೋಳ ಸೇನಾನಿಯ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಲದಿಂಡಿ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘೋರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಚೋಳ ಸೈನ್ಯ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿತು. ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಚೋಳ ಒಂದನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ ಅನಂತರ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಸಾಧಿಸಲೆಂದು ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ರಾಜರಾಜನು ಮತ್ತೆ ವೆಂಗಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರುವಂತಾಯಿತು. 1047ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲನು ವೆಂಗಿ ಕಳಿಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯಶಾಲಿಯಾದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ವೆಂಗಿಪುರವರೇಶ್ವರ ಎಂಬುದಾಗಿ 1049–54 ಶಾಸನ ಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಿಗೆ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಕುಂದಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ವೆಂಗಿಯ ರಾಜರಾಜನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ. ಆಹವಮಲ್ಲನ ಪ್ರಧಾನಿ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ. ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿಯ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ. ರಾಜರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯೂ ಪುರೋಹಿತನೂ ಆಗಿದ್ದ ನನ್ನಯಭಟ್ಟನಿಗೆ ತೆಲುಗು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಇವನು ಸಹಕರಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂಪ್ರೀತನಾದ ರಾಜರಾಜ 1051ರಲ್ಲಿ ನಂದಮಪೂಂಡಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಜರಾಜನು ಚೋಳ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗಳು ಅಮ್ಮಂಗೈಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವಳಿಂದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಎಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದ.

ರಾಜರಾಜ 1061ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅದುವರೆಗೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ವೆಂಗಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ವಾರಸುದಾರನಾದ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಆಡಳಿತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಶಕ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ವೆಂಗಿಯ ಅರಸನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಚೋಳ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಆಕ್ರಮಣದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ಏಳನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಮಗ ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಕಾಲವಾದಾಗ ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಚೋಳರಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯಭಾಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ನೊಳಂಬವಾಡಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಅವನನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚೋಳರ ಮೇಲೂ ಅವನು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡ. ಆದರೆ ಚೋಳ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಚೋಳರ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಧಾರಾದ ಜಗನ್ನಾಥನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿ ವಿಜಯವಾಡದಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಡಿಸಿದ. ಚೋಳರ ದಾಳಿ ತಡೆಯಲೆಂದು 1064ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಚೋಳರ ವಿರುದ್ಧ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪಮಾಡಿದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚೋಳರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದ.

1070ರಲ್ಲಿ ಚೋಳ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಮಡಿದ ಕೆಲಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ಮಗ ಅಧಿರಾಜೇಂದ್ರ ಹತನಾದ. ವೆಂಗಿಯ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ ಒಂದನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ತಾಯಿ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಚೋಳರ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ವಾರಸುದಾರನಾದ. ಕಳಿಂಗದ ಪೂರ್ವಗಂಗ ದೊರೆ ರಾಜೇಂದ್ರ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದ. ರಾಜೇಂದ್ರನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ. 1073ರಲ್ಲಿ ಡಾಹಲದ ಚೇದಿ ರಾಜ ಯಶಃಕರ್ಣದೇವನು ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಮಾಡಿದ. ಇದಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಗಂಗ ಅರಸ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಸೇನಾಪತಿ ಬನಪತಿಯು ವೆಂಗಿಯ ಅರಸನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸೋಲಿಸಿದ್ದಾಗಿ 1075ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಏಳನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. 1074–75ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ–ಅವನು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಪಲ್ಲವಾನ್ವಯ, ಕಾಂಚೀಪುರವರೇಶ್ವರ, ಪಲ್ಲವ ಪೆರ್ಮಾನಡಿ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳು ಅವನಿಗಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ನೊಳಂಬ ವಾಡಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿತವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸು. 1075ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಮರಣಹೊಂದುವುದ ರೊಂದಿಗೆ ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಂತಾಯಿತು. ವೆಂಗಿ ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು.

ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ: ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಗುಹಾವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ರಾಚನಿಕ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಕಾಲದ ಗುಹಾ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಜಯವಾಡದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಉಂಡವಳ್ಳಿಯ ಮೂರು ಮಹಡಿಯ ಗುಹಾಲಯ ಹಾಗೂ ವಿಜಯವಾಡ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕಣ್ಣ–ಮಾದಣ್ಣ ಗುಹೆಗಳು, ಮೊಗಲ್ರಾಜಪುರಂ ಗುಹೆಗಳು, ಭೈರವಕೊಂಡದ ಗುಹಾಲಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪೊಂಡಗುಳ, ಬಿಕ್ಕವೊಲು ಮುಂತಾದೆಡೆ ರಾಚನಿಕ ದೇಗುಲಗಳಿವೆ.

ಗುಹಾಲಯಗಳು: ಶಿವರಾಮಮೂರ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿಜಯವಾಡದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಕುಂಡಿ ವಂಶೀಯರ ನಿರ್ಮಾಣಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆ.ವಿ.ಸೌಂದರರಾಜನ್ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರರು ಇವು ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇದನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಜಯವಾಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಗಲ್ರಾಜಪುರಂನಲ್ಲಿರುವ 5 ಗುಹಾದೇಗುಲಗಳು ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದವುಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮುಖಮಂಟಪವುಳ್ಳ ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಈ ಐದರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಗುಹೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೆ ತೆರೆದ ಮೊಗಸಾಲೆಯಿದ್ದು, ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮಂಟಪದ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಇವೆ. ಮಧ್ಯದ ಗರ್ಭಗೃಹ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ಪಾರ್ಶ್ವದ ಉಳಿದೆರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ತುಸು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿವೆ. ತೆರೆದ ಮೊಗಸಾಲೆ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು, ಎಡ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಠಡಿಯಿದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಗುಹಾವಾಸ್ತು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಹಾಲಯದ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾದಬಂಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಎರಡು ಕಂಭಗಳು, ಕಪೋತ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಲವರಿ ಇವೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಸು ಹಿಂದೆ ಸರಿದಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ನಟರಾಜನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಕಂಭಗಳು ಭಾರಿ ಗಾತ್ರದವು. ಇವುಗಳ ತಳ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳು ಚೌಕವಿದ್ದು ನಡುವಿನ ಭಾಗ ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ, ಕೃಷ್ಣಚರಿತ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಕಪೋತದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ನಾಸಿಕಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು–ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಒಳಗಡೆ ಈ ನಾಸಿಕಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಯಾಗಿರುವ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ವೇದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೊಂಡಿಲೆತ್ತಿದ ಆನೆ ಮತ್ತು ಗುಂಗುರು ಬಾಲವುಳ್ಳ ಸಿಂಹದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

ವಿಜಯವಾಡದ ಇಂದ್ರಕೀಲಾದ್ರಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕಣ್ಣ–ಮಾದಣ್ಣ ಗುಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಗುಹಾಲಯಗಳೂ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ಮೇಲಣ ಗುಹೆಯು ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಪಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ಮೂಲತಃ ಸು.2–3 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ದೇಗುಲವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಂಟಪ ಹಾಗು ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಇವೆ. ಮೂರು ಸಾಲು ಕಂಭಗಳಿದ್ದು ಮಂಟಪವನ್ನು ಅಂಕಣಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿವೆ. ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿಯ ಕಂಬಗಳು, ಪಾದಬಂಧರೀತಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯನ್ನಿರಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಜಂತ–ಎಲ್ಲೋರದ ವಾಸ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ.ವಿಜಯವಾಡದಿಂದ ಸು.12 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಉಂಡವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಗುಹಾಲಯ ಸಂಕೀರ್ಣವಿದೆ. ಈ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮೊದಲೇ ಗುಹಾಲಯವು ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹವನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿದೆ. ಮಂಟಪದ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರುಚಕ ಕಂಭಗಳು ಹಾಗೂ ಇನ್ನೆರಡು ಅರ್ಧಗಂಭಗಳು ಇವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿಭುಜ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದಾರೆ. ಗದೆಯ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಊರಿ ನಿಂತಿರುವ ಶೈಲಿ ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಎಲ್ಲ ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯದು ಅನಂತಶಯನ ಗುಡಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಮಹಡಿಗಳಿರುವ (ನೆಲ ಮಹಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ 4 ಮಹಡಿಗಳಿರುವ) ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಹಾಲಯ. ನೆಲ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಟಪವು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕಂಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮಂಟಪವಿದ್ದು ಅದರ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಮಂಟಪವನ್ನು ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಾತ್ರದ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಘಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲು ಕಂಭಗಳು ಹಾಗು ಉಳಿದೆರಡು ಪಾರ್ಶ್ವ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಸಾಲು ಕಂಭಗಳು ಇವೆ. ಇದು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ರಚಿತವಾದುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಡಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ ಹಾಗು ಉತ್ತರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಯೋಗಶಯನ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣಗಳು ಪಲ್ಲವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಹಾಬಲಿಪುರದ ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಶಯನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿಕಟವಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಟಪವಿರುವ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಮಹಡಿಯ ಅಪೂರ್ಣವಿದ್ದು ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರುಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಅನಂತಶಯನ ಗುಡಿಯ ಕಂಬಗಳು ಮೊಗಲ್ರಾಜಪುರದ ಎರಡನೆಯ ಗುಹೆಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾದಬಂಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ದೊಡ್ಡ ನಾಸಿಕಗಳುಳ್ಳ ಕಪೋತ, ಶಾಲಕೂಟಗಳಿಂದಾದ ಹಾರ, ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ದ್ವಾರಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮಕರತೋರಣ ವಿರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ, ಲಿಂಗೋದ್ಭವಮೂರ್ತಿ, ಭೂವರಾಹ, ವಾಮನ – ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತ, ನರಸಿಂಹ, ಮುಂತಾದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಉತ್ತರಾರ್ಧದವು ಗಳಾಗಿವೆ (650 ನಂತರ).ವಿಜಯವಾಡ ಮತ್ತು ಉಂಡವಳ್ಳಿಯ ಗುಹಾಲಯಗಳ ನಿಖರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀ ಉತ್ಪತ್ತಿಪಿಡುಗು ಎಂಬ ಸು. 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇದು ಮಾಹೇಶ್ವರ–ಕಾಲಾಮುಖ ಮತದ ಮುನಿಯ ಬಿರುದೆಂದು ಈಚೆಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕಾಂತವಾಸಿಗಳಾ ಗಿದ್ದ ಶ್ರಮಣ ಪರಂಪರೆಯ ಕಾಲಾ ಮುಖರು ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸು ತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ತುಸು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಳಾ ಮುಖ ಪಂಥವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು

ಭೈರವಕೊಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುಹಾಲಯಗಳು ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದವು. ಪಲ್ಲವರ ತೊಂಡೈ ಮಂಡಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಗುಹಾಲಯಗಳು ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿ ಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಗರ್ಭಗೃಹ ವುಳ್ಳವುಗಳು. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ವಿದ್ದು ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ ಮೂರ್ತಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಗದೆಯಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ವಿಶ್ರಾಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಮಾಮಲ್ಲ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಂಬಗಳು ಕುಳಿತ ಸಿಂಹಪೀಠದ ಮೇಲೆದ್ದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಉತ್ಪತ್ತಿ

ಪಿಡುಗು ಶಾಸನ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಂತಾಗಿ ಭೈರವಕೊಂಡದ ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

ರಾಚನಿಕ ದೇಗುಲಗಳು: ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಗುಲಗಳ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಒಳಿತು. ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲಾ ದೇಗುಲಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ತೊಂಡೈಮಂಡಲದ (ತಮಿಳುನಾಡಿ ನಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಕೇಂದ್ರಪ್ರದೇಶ) ದೇಗುಲಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ವಾಸ್ತುವಿವರಗಳಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ಒತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭಿತ್ತಿಯ ಆಲಂಕಾರಿಕ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ. ಚೌಕ ಶಿಖರ, ಭಾರವಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ, ಶುಕನಾಸ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ಕೋಷ್ಠಪಂಜರಗಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಬಳಕೆ, ಪಾದಬಂಧ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮಾದರಿಗಳ ಜಂಟಿ ಬಳಕೆ ಇವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳು. ಕರ್ಣ, ಭದ್ರ, ಸಲಿಲಾಂತರಗಳ ಮುಂಚಾಚು ಮತ್ತು ಹಿಂಚಾಚುಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಸಮಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ದೇಗುಲಗಳಿಂದ ಇವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸಿವೆ. ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ ಗಿಡ್ಡವಾಗಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಚೌಕ (ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ನಾಗರ) ಶಿಖರಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿರುವುದು ಕೂಡ ವಿಶೇಷವೇ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿರಂಧಾರ ದೇಗುಲಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರು ವಂತೆ ಮುಖಮಂಟಪದ ಮೇಲೆ ಹಾರದ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿವಾರ ದೇಗುಲಗಳಾಗಲಿ, ಪ್ರಾಕಾರಗಳಾಗಲಿ, ಗೋಪುರಗಳಾಗಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಬಲಿಪೀಠವನ್ನು ದೇಗುಲದ ಎದುರು ಇರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಹುತೇಕ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರು ಆಳಿದ ಕೃಷ್ಣೆ–ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಿಕ್ಕವೊಲು ಗೋಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗಣೇಶ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ, ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ, ದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ಸೂರ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು.

ಕೃಷ್ಣಾ ತೀರದ ಪೊಂಡುಗುಳದಿಂದ (ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಜಲಪೇಶ್ವರದೇವಾಲಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಚನಿಕ ಶಿಲಾದೇಗುಲದ ಪ್ರಥಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಮುಖಮಂಟಪ ಇದರ ಭಾಗಗಳು. ಮುಖಮಂಟಪ ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮಾನಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಭದ್ರ, ಕರ್ಣ, ಸಲಿಲಾಂತರ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪಾದಬಂಧ ಮಾದರಿಯದು. ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ತ್ರಿಪಟ್ಟ ಕುಮುದಗಳ ಪಾದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಂಠ, ಪಟ್ಟಿಕಾ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಇವು ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮಡಿಕೆಗಳು. ಭಿತ್ತಿಯ ಕರ್ಣ ಮತ್ತು ಭದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿವೆ. ಸಲಿಲಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಷ್ಠಪಂಜರಗಳಿವೆ. ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ಮಕರತೋರಣಗಳು ಅಲಂಕರಿಸಿವೆ. ವಿಮಾನದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡವು ಎರಡು ತಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿದೆ. ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಚೌಕ ಶಿಖರ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಮುಖಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಳದ ಬಾಹ್ಯ ವಿವರಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಮುಖಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಲತಾಶಾಖೆ, ಪತ್ರಶಾಕೆ, ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಗಳುಳ್ಳ ತ್ರಿಶಾಖಾ ಮಾದರಿಯ ದ್ವಾರಬಂಧವಿದೆ. ಪೇದ್ಯಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಬಗಳ ಕಾಂಡವು ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಕವಿದ್ದು ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಕೋಣವಾಗಿವೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಶುನ, ಕುಂಭ, ವೀರಕಂಠ ಹಾಗೂ ತರಂಗ ಬೋದಿಗೆ ಇವೆ.

ಬಿಕ್ಕವೊಲು (ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗುಣಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ ಗೋಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ದೇಗುಲಗಳ ಗುಂಪು ಇದೆ. ಇವು ಪೊಂದುಗುಲದ ಜಲಪೇಶ್ವರ ದೇಗುಲದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅನುಸುರಿಸಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಳಿಂಗ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯು ದೊಡ್ಡದು; ಉಳಿದವು ಚಿಕ್ಕವು. ಗೋಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಮುಖಮಂಟಪ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹ ಇವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಕರ್ಣ, ಭದ್ರ, ಸಲಿಲಾಂತರಗಳ ಮುಂಚಾಚು ಮತ್ತು ಹಿಂಚಾಚುಗಳು ತೀರ ಸ್ಫುಟವಾಗಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಪಾದಬಂಧ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾದರಿಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿತವಾಗಿವೆ. ಉಪಾನ, ಪದ್ಮ–ಜಗತಿ, ವೃತ್ತ–ತ್ರಿಪಟ್ಟ ಕುಮುದ, ಕಂಠ, ಕಂಪ, ಪಟ್ಟಿಕಾ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಗಳು ಇದರ ಅಡ್ಡ ಮಡಿಕೆಗಳು. ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳು ಹಾಗೂ ಕೋಷ್ಠಪಂಜರಗಳು ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಲಂಬರೇಖೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿವೆ. ಕೋಷ್ಠಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಮಕರತೋರಣಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಶಿವ–ಭಿಕ್ಷಾಟನ, ಬ್ರಹ್ಮ, ನಾಗಿಣಿ, ಕುಮಾರ, ಶಿವ–ಏಕಪಾದ, ಚಾಮುಂಡಿ, ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ, ಅರ್ಧನಾರೀ ಶಿವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ವಲಭಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಸ ಮತ್ತು ಭೂತಗಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಿರುವ ಮಾಲೆಯಿದೆ. ಕಪೋತದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖವಿರುವ ನಾಸಿಕಗಳಿವೆ. ವಿಮಾನದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಲಗಳಿವೆ. ತುಸು ಕುಳ್ಳವಾಗಿ ಅದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರವಾದ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ನಿಂತಿರುವ ಶಾಲ, ಕೂಟ ಮತ್ತು ಪಂಜರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಾರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀವ, ಚೌಕ ಶಿಖರ ಹಾಗೂ ಮಹಾನಾಸಿಕ ಇವು ಸ್ಫುಟ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕಂಡಿವೆ.

ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಇದ್ದು, ಭಿತ್ತಿ ವಿವರಗಳು ಗೋಲಿಂಗೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಅಷ್ಟಾಶ್ರ ಕುಮುದದ ಹಾಗು ವಲಭಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಂಸಮಾಲಾ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಚೌಕ ಶಿಖರವೇ ಮುಂತಾದವು ವೆಂಗಿದೇಶದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿವೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ದೇವಾಲಯವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ರೀತಿಯ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ವೆಂಗಿದೇಶದಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಫಾಂಸನಾ ಮಾದರಿಯ ದೇಗುಲಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ತೇರಾಲದಲ್ಲಿರುವ (ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ಶಿವದೇವಾಲಯ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಮುಖಮಂಟಪ ಇರುವ ಈ ದೇಗುಲದ ಫಾಂಸನ ಶಿಖರದ ಭೂಮಿಗಳ ಕಪೋತಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸ ಮತ್ತು ಮಕರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಾಸಿಕಗಳಿವೆ. ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಆಮಲಕವಿದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಗಳಗನಾಥ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮುಂತಾದ ದೇಗುಲಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.)

ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರು: ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವನ್ನಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತಲ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಹುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಆಳಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ವಂಶದವರ ಆಳಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 973ರಲ್ಲಿ. ಆ ವರ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಖೊಟ್ಟಿಗನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 2 ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಳಿಕೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅನಂತರ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರೆಯಾಯಿತು.

ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ: ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶದವರು ಸು.2 ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೂ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ಅರಸರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಕೊಂಡು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಪುರಾತನ ವೈಭವದ ನೆನಪನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ನಡುವೆ ಏಳು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಜನ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದರೆಂದೂ ಖೊಟ್ಟಿಗನನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪ ಸೋಲಿಸಿ ಮಾನ್ಯಖೇಟವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಪುನಃ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದರೆಂದೂ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಗದಾಯುದ್ಧದ ಕರ್ತೃ ರನ್ನ ಸಹ ಇಜೆವಬೆಡಂಗ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ವಂಶಾಳಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರಿಗೂ ತೈಲಪನಿಗೂ ನಡುವಣ ಆ ವಂಶಜರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ **ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ** ಹೀಗಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ:

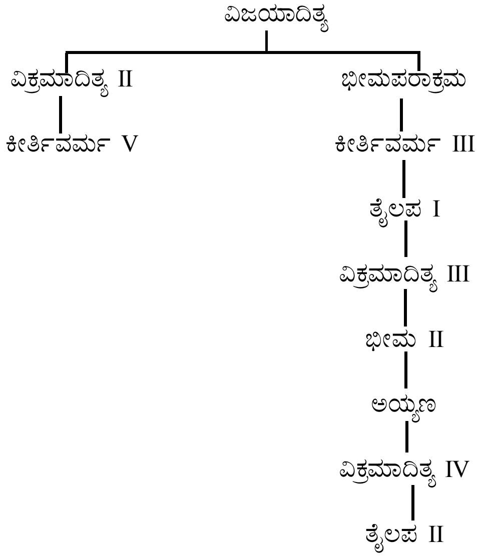

ಆದರೆ ರನ್ನನ ಗದಾಯುದ್ಧ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಂಶಾವಳಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ತೈಲಪನ ಮಗ ಮುಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಕವಿ ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಭೀಮನ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿ ಭೀಮನನ್ನು 1ನೆಯ ತೈಲಪನ ಮಗನೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತೈಲಪನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಶ್ರೀ ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಮಹಾರಾಜ ತೈಲ ಮಹಾಧಿರಾಜ ಎಂದಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ತೈಲ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ (ಶ್ರೀ ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ) ಆಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಮಹಾರಾಜ, ಮಹಾಧಿರಾಜ ಎಂಬವು ಆತನ ಬಿರುದುಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಲಿಪಿಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಈ ತೈಲಪ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಮಗನಾದ 1ನೆಯ ತೈಲಪನೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಭೀಮನನ್ನು ಮುಕುಂದಿಯ ಕೊಂದ ಭೀಮ ಎಂದು ಕವಿ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಮುಕುಂದಿ ಯಾರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಕೃಷ್ಣನ ಮಗಳನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಅಜ್ಜನಾದ ಅಯ್ಯಣ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕೃಷ್ಣ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ.

ಅಯ್ಯಣನ ಮಗ ನಾಲ್ವಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ. ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನದ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಬೊಂಥಾದೇವಿಯನ್ನು ಈತ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಚಾಳುಕ್ಯರು ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ದಿಗ್ವಿಜಯಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಕಳಚುರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೊಡನೆ ಕಳಚುರಿಗಳು ಬಾಂಧವ್ಯ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನೂ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪ ಹೊರದೂಡುವ ಮುನ್ನ ಅವರ ಸಾಮಂತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. 957ರ ಕಾರ್ಜೋಳ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನರದೇವನ (ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ) ಪಾದಪದ್ಮೋಪಜೀವಿ ಎಂದು ತೈಲಪನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 8 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ 965ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಕುಲತಿಲಕ, ಚಾಲುಕ್ಯರಾಮ, ಆಹವಮಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಮಹಾಸಾಮಂತರ ತೈಲಪರಸ ತರ್ದವಾಡಿಸಾಸಿರದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಮಹಾಸಾಮಂತನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿದ್ದುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ಇನ್ನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳೊಳಗಾಗಿ ಈತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಮಳಖೇಡದಿಂದ ಹೊರದೂಡಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅನಂತರ ಅಶಕ್ತ ಅರಸರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುದನ್ನೂ ಪರಮಾರ ಸೀಯಕ ಹರ್ಷ ಮಾನ್ಯಖೇಟವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಕೆಡವಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಈತ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ. ಕೃಷ್ಣನ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಆಗ ತೈಲಪನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮುಖ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ (974) ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕಕ್ಕನನ್ನು ತೈಲಪ ಸೋಲಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅನಂತರ 24 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದನೆಂದು ಗದಗದ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ವಾರಂಗಲ್ ಬಳಿಯ ಹನುಮಕೊಂಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಭೀಮನ ಕಾಜಿಪೇಟ್ ದರ್ಗಾ ಶಾಸನ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಬಯಲಿನ ವಿವಿಧೆಡೆ ಆಳಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರಿಗೆ ಏತಗಿರಿ, ಪೊಟ್ಟಳಕೆರೆ, ಕೊಳ್ಳಿಪಾಕೆ, ಪೈಠಣ ಕಲ್ಯಾಣ, ಜಯನ್ತಿಪುರ, ಸೆಲೆಹಳ್ಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ ರಾಜಧಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ನೆಲೆವೀಡುಗಳು ಇದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕಕ್ಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ತೈಲಪ ಮಾನ್ಯಖೇಟವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವಿಧೇಯ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಗಂಗ ಮಾರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಗೋವಿಂದ, ಪಾಂಚಾಲದೇವ ಇವರು ತೈಲಪನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರೂ 977ರ ವೇಳೆಗೆ ಗಂಗ ಮನೆತನದ ಈ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ತೈಲಪ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅವನತಿಯೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಚೋಳವಂಶದವರು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆ ವಂಶದ ರಾಜರಾಜ ಗಂಗವಾಡಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದಾಗ ತೈಲಪ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಚೋಳ ಅರಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ (1992). ಪರಮಾರ ವಂಶದ ಸೀಯಕ ಹರ್ಷನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಮುಂಜ ಚಾಳುಕ್ಯ ತೈಲಪನನ್ನು 16 ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದು ಮೇರುತುಂಗ ತನ್ನ ಪ್ರಬಂಧ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಜ ತೈಲಪನಿಗೆ ಸೋತು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕು, ಬಹುಶಃ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಯುವರಾಜನಾದ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಸುಮಾರು ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು.

ತೈಲಪನ ಮರಣಾನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇವನ ಮಗ ಇರಿವ ಬೆಡಂಗ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ (997–1008) ಚೋಳ ರಾಜರಾಜ, ಅನಂತರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಇವರೊಡನೆ ಕದನಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಚೋಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಗಂಗವಾಡಿ ಮತ್ತು ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅವರ ವಶವಾದವು. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಬಲ ಕುಂದಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಕೊಂಕಣದ ಮಾಂಡಲಿಕ ಶಿಲಾಹಾರ ಅಪರಾಜಿತನನ್ನು ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಸೋಲಿಸಿದ. ಗುಜರಾತಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯಶಾಖೆಯ ಆಳಿಕೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ.

ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನೊಂದಿಗೆ ಅವನ ತಮ್ಮ ದಶವರ್ಮನೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಯಲಬುರ್ಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಲ್ಲೂರಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನ ತಮ್ಮ ದಶವರ್ಮನ ಮಗನಾದ 5ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (1008–15) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ದಕ್ಷಿಣದ ಚೋಳರೂ ಉತ್ತರದ ಪರಮಾರ ಅರಸ ಭೋಜನೂ ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವನು ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಅನಂತರ 1015ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಇವನ ಸೋದರ ಅಯ್ಯಣ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಂಶಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ.

ಅಯ್ಯಣನ ಬಳಿಕ ಇವನ ತಮ್ಮ ಒಂದನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ (ಜಯಸಿಂಹ II, 1015–44) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದಂದಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ರಾಜಧಾನಿಯೊಂದನ್ನು ಆರಿಸುವ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ತರುಣದಲ್ಲೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚೋಳರ ನಡುವಣ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾನ್ಯಖೇಟ ಶತ್ರುಗಳ ವಶಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅವರು ಅದನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಏತಗಿರಿ ಈಗಿನ ಯಾದಗಿರಿ, ಹೊ(ಪೊ)ಟ್ಟಳಕೆರೆ (ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪಟನ್‌ಚೆರು ಅಥವಾ ಪೊಟ್ಲಚೆರುವು) ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳಿಪಾಕೆ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ 72 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಈಗಿನ ಕೊಲನುಪಾಕ–ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜಯಸಿಂಹನ ನೆಲೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದವನು ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗನಾದ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ.

ಜಯಸಿಂಹ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಮೇರೆಗಳಲ್ಲೂ ಶತ್ರುಗಳು ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಪರಮಾರ ಭೋಜ, ಕಳಚುರಿ ಗಾಂಗೇಯ ದೇವ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ ಇವರು ಕಲೆತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಎರಗಿದರು. ಭೋಜ ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸುಟ್ಟ. ಆದರೆ ಕೂಡಲೇ ಚೇತರಿಕೊಂಡ ಜಯಸಿಂಹ ಭೋಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿದ. ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಪುನಃ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸಪ್ತಕೊಂಕಣಾಧೀಶ್ವರರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡ. ಸೇವುಣರ 3ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಆತನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಅವ್ವಲ್ಲದೇವಿಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೊದಗಿದ್ದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಹೀಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಂಡ ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ, ಉತ್ತರದ ಅರಸರಿಂದ ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗ ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಆಕ್ರಮಣ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ವೆಂಗಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚೋಳ ಯುದ್ಧಗಳು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. ಈ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಆತನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸೇನಾನಿಗಳೂ ಆದ ಕುಂದಮರಸ ಮತ್ತು ವಾವಣರಸ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದರು. ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಜಯಸಿಂಹ ಸು. 1044ರಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ.

ಜಯಸಿಂಹನ ಬಳಿಕ ಇವನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಜಯಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈತ ಆಳಿದ 25 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ರಣರಂಗವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ನಡುವೆ ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಮೆಗಾಗಿ ತೀವ್ರವಾದ ಪೈಪೋಟಿಯುಂಟಾಯಿತು.

ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಮತ್ತು ಸೋಮೇಶ್ವರ ಇವರ ನಡುವೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೆಂಗಿ ಪ್ರದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕಾಗಿ ಐದು ಬಾರಿ ಘರ್ಷಣೆ ಉಂಟಾದವು. ಸು. 1044ರಲ್ಲಿ ದನ್ನಾಡದಲ್ಲಿ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಧಾನ್ಯಕಟಕ ಅಥವಾ ಅಮರಾವತಿ) ಪುನಃ ಪುಣ್ದಾರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನಂತರ

1054ರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಂನಲ್ಲಿ (ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ) ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಯುದ್ಧಗಳು ಅನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಚೋಳ ಶಾಸನಗಳು ಅವರವರ ಬಲ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಯುವರಾಜ ಜಯಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಸತ್ತರೆಂಬ ಅಂಶಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ವರೆಗೂ ಶತ್ರುಸೇನೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದ. ಈತ ಅಲ್ಲಿ ಜಯಸ್ತಂಭವೊಂದನ್ನು ನೆಡಿಸಿದನೆಂದು ಹಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ. ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಮೇಶ್ವರ ತಡೆದು ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಕುಮ್ಮಟದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನೆಂದೂ ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ನೆರವಿಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಧಾವಿಸಿ ಕುಮ್ಮಟದ ಕೋಟೆಯಂ ನಿಷ್ಕಂಟಕಂ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಈಚೆಗೆ ದೊರೆತ ಬನ್ನಿಗೊಳದ ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ 1059ರಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಮೇಶ್ವರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಬಣಗಳ ನಡುವೆ ಹೋರಾಟಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೂ ಯಾರಿಗೂ ಖಚಿತವಾದ, ಅಂತಿಮವಾದ ಯಶಸ್ಸು ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ವೆಂಗಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ (ಸು.1061). ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚೋಳ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಪುನಃ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕೂಡಲಸಂಗಮವೆಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ. ವೆಂಗಿಯ ಆಂತರಿಕ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲವು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ತಡೆದವು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳಿಕೆಯ ಅಂತಿಮ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಘಟನೆಗಳ ವಿವರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದುವರೆಗೂ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಹಕ್ಕನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದ ಚೋಳರೂ ಆ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮತ್ತು ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ನಡುವಣ ಬಾಂಧವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಯಿತು.

ಸೋಮೇಶ್ವರ ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಚೋಳರೊಡನೆ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದರೂ 1051ರಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ ವಂಶದ ಭೋಜನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ಧಾರಾನಗರವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಮಾಂಡವದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ಭೋಜ ಇವನ ಮೇಲೇರಿ ಬಂದಾಗ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅವನನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಭೀಮ ಮತ್ತು ಕಳಚುರಿ ಕರ್ಣರೊಡಗೂಡಿ ಕದನದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಭೋಜ ಹತನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ದಂಗೆಯ ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸಿದ್ದ ಶಿಲಾಹಾರ ಮನೆತನದ ಕೊಂಕಣದ ಮುಮ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಕರಹಾಡದ ಮಾರಸಿಂಹರನ್ನೂ ಸೇವುಣರ 3ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. 1068ರಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಡಿದ. ಆಗ ಸಿಂಹಾಸನ ವೇರಿದವನು ಆತನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ (1068–1076). ಇವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇವನ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಮಾಡಿದ ಚೋಳ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ ಉದಯಾದಿತ್ಯನಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದ. ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದಕ್ಷನಾದ ಅರಸನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಚೋಳರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ್ದು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಸಕ್ತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದ ವೆಂಗಿದೇಶ ಚೋಳರ ವಶವಾಗಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು ಮೊದಲಾದ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿದ್ದ ಇವನ ತಮ್ಮ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಸಂಶಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ವಿರಸ ಮೂಡಿತ್ತು.

ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ. ಇವನ ತಮ್ಮ 3ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ ಗೋವೆಯ ಕದಂಬ ಜಯಕೇಶಿ, ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿ ತಾನೇ ರಾಜನಾಗಿ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ (1076–1127) ಆಳಿಕೆ ನಡೆಸಿದ. ಯುವರಾಜ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸದಾ ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧ ನಾಗಿ, ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಂಡಿದ್ದ ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಂತಿಯುತ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೂ ಸಮಾನ ಶೂರರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ಅರಿತಿದ್ದ ಈ ಅರಸರು ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸುಭಿಕ್ಷೆ ನೆಲಸಿತ್ತು. ನಾಡು ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡಿತು.

ಆದರೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು. ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಇವನ ಸೋದರನಾದ 3ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ ದಂಗೆ ಎದ್ದ. ಆದರೆ 1082ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಕರಹಾಡದ ಶಿಲಾಹಾರ ಭೋಜ ಬಹುಶಃ ಸುಮಾರು ಒಂದು ದಶಕಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ (1089–1100) ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡು ಹೂಡಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಸೋತ. ಅಂತೆಯೇ ಆಳುಪರ, ಹೈವೆಯ ನಾಗವರ್ಮನ ಹಾಗೂ ಗೊಗ್ಗಿಯ ಬಂಡಾಯವನ್ನೂ ಅರಸ ಮುರಿದ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರರ ವಿರುದ್ಧ ದಂಡೆತ್ತಿ ಉದಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ (1088) ಆ ವಂಶದ ಜಗದ್ದೇವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಗೂರ್ಜರ ಸಿಂಧುರಾಜನನ್ನೂ ರತ್ನಪುರದ ಕಳಚುರಿ ಜಾಜವಲ್ಲದೇವನನ್ನೂ ತ್ರಿಪುರಿಯ ಯಶಃಕರ್ಣನನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ ಸೋಲಿಸಿದ. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಭಾಗಗಳೂ ಸು.1118ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಶವಾದವು.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ವಿರೋಧ ಎದುರಾಯಿತು. ಹೊಯ್ಸಳ ಒಂದನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳ ಮತ್ತು ಅವನ ತಮ್ಮ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಇವರು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮಂತರಾದ ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬರನ್ನೂ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕೆಣಕಿ ಅವರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕುಂದುಂಟುಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮೊದಮೊದಲು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇದನ್ನು ತೃಣೀಕರಿಸಿದನಾದರೂ ಅವರ ಕಿರುಕುಳ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಧಾರಾನಗರದಿಂದ ತನ್ನೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪರಮಾರ ಜಗದೇವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ಆದರೆ ಆತ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಸೋತ (ಸು.1090). ಪುನಃ 1117–18ರಲ್ಲಿ, ಕಣ್ಣೇಗಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸೇನಾನಿ ಗಂಗರಾಜ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಈ ಸೋಲಿನಿಂದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಹಲಸೂರು ಮತ್ತು ಹೊಸವೀಡು ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸೊಕ್ಕು ಇದರಿಂದ ಮುರಿದಂತಾಗಿ ಅವನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸಾಮಂತರನ್ನು ಆಜ್ಞಾಧಾರಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ, ಪ್ರಜಾರಂಜಕನಾಗಿ, ಕಲಾಪೋಷಕನಾಗಿ, ಕವಿಗಳಿಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿ, ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ 1127ರಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದ.

ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದವನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ (1127–39). ಚಾಳುಕ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇವನ ಕಾಲ ಶಾಂತಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಕಾಲ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಾಳುಕ್ಯಬಲ ಇಳಿಮುಖಗೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭವಾದುದೂ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ವೆಂಗಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕೈಬಿಟ್ಟಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ದಿನೇ ದಿನೇ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೊಯ್ಸಳಾಧೀನವಾಗಿದ್ದ ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುನಃ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ (ಸು.1136). ಇದೊಂದೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಗಮನಾರ್ಹ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಧನೆ.

ಮುಂದಿನ ರಾಜ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಗ ಪೆರ್ಮ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ (1139–49). ಅಶಕ್ತ ದೊರೆಯಾದ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಕುಚಿತಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಇವನ ಹತೋಟಿಯಿಂದ ಜಾರಿತು. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮತ್ತೆ ದಂಗೆ ಎದ್ದು ಕದಂಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಹಾನಗಲ್ಲು ಬಂಕಾಪುರಗಳು ಅವನ ವಶವಾದುದಲ್ಲದೆ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಧಿಪತ್ಯ ಕೆಲಕಾಲ ಅವನದಾಯಿತು. ಆದರೆ 1143ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಬಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹೊರಗಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪೆಟ್ಟುಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ ಗಳಿಸದಿದ್ದರೆಂಬುದೇ ತತ್ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಅತ್ತ ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನದ ಬಿಜ್ಜಳ ಸಹ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಬಳಿಸಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಮೃತನಾದಾಗ ಅವನ ಸೋದರ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪ (1149–62) ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದ. ಅಶಕ್ತ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿ ಬಿಜ್ಜಳ ದಂಗೆ ಎದ್ದ, 1153ರ ವೇಳೆಗೆ ತಾನೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡ. ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅಂಕೆ ತಪ್ಪಿತು. ಶಿಲಾಹಾರರೂ ಕಾಕತೀಯರೂ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಳತೊಡಗಿದರು. ತೈಲಪನ ವಿರುದ್ಧ ಕಾಕತೀಯ ರುದ್ರ ಕದನ ಹೂಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಈ ತೈಲಪನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬನವಾಸಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಬನವಾಸಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು.

ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ತೈಲಪ ತನ್ನ ಮಗ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ 4ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದನಾದರೂ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ರಾಜಕುಮಾರರಾದ 3ನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲರು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅನಂತಪುರ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಡುಗಲ್ಲಿನ ಚೋಳರು, ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರು, ಸಾಂತರರು ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತರು. ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರೂ ಇವರಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳಚುರಿಗಳ ವಶವಾಯಿತು. 20 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಸು.1182ರಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ತನ್ನ ನಂಬುಗೆಯ ದಂಡನಾಯಕರ ನೆರವಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದ. ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸೇವುಣರೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಕಾಕತೀಯರೂ ಪ್ರಬಲಿಸಿ ಅವರ ನಡುವಣ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಸು. 1189ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರಗಿಹೋಯಿತು.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನರ್ಮದೆಯ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಅನಂತಪುರ, ಕಡಪ, ಕರ್ನೂಲು ಮುಂತಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇವರ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿ ಇದ್ದುವು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಅಧಿಕಾರವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅರಸನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಗುರುತರವಾಯಿತು.

ಅರಸನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವೊಂದಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಮನೆವೆರ್ಗ್ಗಡೆ, ಇಬ್ಬರು ತಂತ್ರಪಾಲರು, ಒಬ್ಬ ತಂತ್ರದ ಸೇನಬೋವ, ಒಬ್ಬ ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಹಡಪದ ಇವರು ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದೂ ಪ್ರಧಾನರು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ಖಿಲವಾಗಿದ್ದ ನೀತಿ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರೆಂದು ಸೂಡಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ತಂತ್ರದ ಸೇನಬೋವ ಬಹುಶಃ ಆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ತಂತ್ರಪಾಳರಧಿಷ್ಠಾಯಕ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಸಹ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಒಬ್ಬ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದರೂ ಈತ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾವುದಾಗಿತ್ತು, ಆಡಳಿತದ ಯಾವ ಶಾಖೆಗೆ ಅವರು ಮುಖ್ಯರಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತಃಪುರ ವೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಎಂಬಾತ ಬಹುಶಃ ರಾಜನ ಅರಮನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆಯ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಕಡಿತವೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳ ಅಧಿಕಾರಿ. ಭಂಡಾರಿ, ಹೆಸರೆ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಬೊಕ್ಕಸದ ಅಧಿಕಾರಿ. ವಡ್ಡರಾವುಳದ ಅಧಿಕಾರಿ ಆ ಹೆಸರಿನ ಸುಂಕವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊಂದಿದ್ದನೆನ್ನಬಹುದು. ಸೇನಾಧಿಪತಿ, ದಂಡನಾಯಕ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ, ಹೆರಿಲಾಳ ಕನ್ನಡ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ, ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಅಂತಃಪುರಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಬಾಹತ್ತರ ನಿಯೋಗಾಧಿ ಪತಿ, ಪಟ್ಟಸಾಹಣಿ, ಪಟ್ಟಸಾಹಣಧಿಷ್ಠಾಯಕ, ಪಸಾಯಿತ, ಶ್ರೀಕರಣ, ಬಾಣಸವೆರ್ಗ್ಗಡೆ, ಚೂಲಾಯ್ತ, ಪಡಿಹಾರ–ಇವು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರವರ್ಗಗಳು. ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಹಲವಾರು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಆಡಳಿತ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆ ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಈಗ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ ಘಟಕಗಳಿದ್ದುವು. ಬನವಾಸಿ 12000, ನೊಳಂಬವಾಡಿ 32000, ಗಂಗವಾಡಿ 96000, ಸಿಂದವಾಡಿ 1000, ಹಲಸಿಗೆ 12000, ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕೆ 5000, ಕೊಂಕಣ 900, ಪಾನುಂಗಲ್ಲು 500, ಬೆಳ್ವೊಲ 300, ಪುರಿಗೆರೆ 400,ಸಬ್ಬಿ 30, ಹೈವೆ 50 ಇತ್ಯಾದಿ ಘಟಕಗಳು ಇದ್ದವು. ರಾಜನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಂತರೇ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಬಹುಶಃ ಅವರ ಮೇಲಿನ ಉಸ್ತುವಾರಿಗಾಗಿ ಅರಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಅಂಥ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ. ಯುವರಾಜ ಹಾಗೂ ಅರಸನ ಇತರ ಸಂಬಂಧಿಕರು ಸಹ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗ್ರಾಮ ಆಡಳಿತದ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಘಟಕ. ಇದರ ಆಡಳಿತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಮಹಾಜನರದು, ಪ್ರಜೆ ಗೌಡುಗಳದು ಆಗಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೆರೆಗಳು, ಕಾಲುವೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸಗಳು, ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ, ಅನ್ನಸತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸಗಳೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಆಡಳಿತ ಕಕ್ಷೆಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಗ್ರಹಾರ, ಗ್ರಾಮಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಮಹಾಜನರದು. ಗ್ರಾಮದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮಹಾಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಹ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಾಜನರೆಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಾದವಿದೆಯಾದರೂ ಅನ್ಯವೃತ್ತಿಕಾರರಿಗೂ ಗ್ರಾಮದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ತಂಬುಲಿಂಗ, ತೆಲ್ಲಿಗ, ಮುಮ್ಮರಿದಂಡ ಮೊದಲಾದವರ ವೃತ್ತಿಸಂಘಗಳು (ಶ್ರೇಣಿ) ಇದ್ದುವು. ವರ್ತಕರು ನಕರಗಳೆಂದೊ ಸೆಟ್ಟಿಗಳೆಂದೋ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾವುಂಡ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ಅಧಿಕಾರಿ, ಈತ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ. ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಗಾವುಂಡನೇ ಇದ್ದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದರೆನ್ನಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಗಾವುಂಡನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಲೆಕ್ಕಿಗ (ಕರಣ) ಅಥವಾ ಸೇನಬೋವ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳು ಕೂಡಿದ ನಾಡಿಗೆ ನಾಳ್ಗಾವುಂಡನೆಂಬಾತ ಅಧಿಕಾರಿ.

ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಿತ ತಲುಬನ್ನು ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಅವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನೇ ಅದರ ಆದಾಯವನ್ನು ಅವರು ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ ಬಳಸಲೆಂದು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಣಿಯರು, ರಾಜಕುಮಾರರು, ಅರಸನ ಇತರ ಸಂಬಂಧಿಕರು ಸಹ ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಬೀಳವೃತ್ತಿ, ಪತ್ತುಲವೃತ್ತಿ, ಕುಮಾರವೃತ್ತಿ, ಅಣುಗಜೀವಿತ ಮುಂತಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪದಗಳು ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕ–ಸಾಮಾಜಿಕಸ್ಥಿತಿ: ರಾಜ್ಯ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದಿತು. ಪ್ರಜೆಗಳು ತೆರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಗಳು ಬಹುವಿಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಪನ್ನಾಯ, ದಸವಂದ, ಕುಳಿಯ ಸುಂಕ, ದವಸಾಯದ ಸುಂಕ, ಭತ್ತಾಯ, ಸದ್ದಾಯ, ಅರುವಣ, ನೀರುಣಿಸುಂಕ, ತಿಪ್ಪೆಸುಂಕ, ಮನ್ನೆವಣ, ತಳಾಜಿ ಗೂಲಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತೆರಿಗೆಗಳು. ಇವುಗಳು ಬಹುಪಾಲು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೆರಿಗೆಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಲೀ ಅರ್ಥವಾಗಲೀ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ಭೂಕಂದಾಯ ದಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಪೆರ್ಜುಂಕ, ಸಂತೆವಣ, ಮನೆವಣ, (ಮನೆದೆಜೆ), ಕಿಱುದೆಜೆ, ಹೊಸತಿಲುವಣ, ಸೂಲವಾಣಪಣ, ಕನ್ನಡಿವಣ, ವಡ್ಡರಾವುಳ, ದೊಂಬದೆಜೆ, ಘಾಣದೆಜೆ, ನಾವಿದವಾರಿ, ಬಿಲ್ಕೊಡೆ ಮುಂತಾದ ತೆರಿಗೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಸಾಮಾಜಿಕ ತೆರಿಗೆಗಳೆನ್ನಬಹುದಾದ ಮದುವೆಯ ಸುಂಕ, ದಂಡಾಯ ಎಂಬುವುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಹಬ್ಬ, ಮದುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ತೆರಿಗೆ ತೆರಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ದಂಡಾಯ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಪಟ್ಟ ಸಮಾಜ ಘಾತುಕರಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೋ, ಕೇಂದ್ರಾಧಿಕಾರಿಗಳೋ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೊತ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಆಯವಾಗಿತ್ತು. ಅತಿಕ್ರಮ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ 12 ಗದ್ಯಾಣ, ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಸದವರಿಗೆ 12 ಪಣ, ಮುರಿದಲ್ಲಿ 12 ಗದ್ಯಾಣ ದಂಡವೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆಜ್ಞೆಯನ್ನುಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ 52 ದ್ರಮ್ಮ, ದುರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ 12 ದ್ರಮ್ಮ, ಕತ್ತಿಯನ್ನೆಳೆದರೆ 1000 ದ್ರಮ್ಮ, ಇರಿದರೆ 97 ದ್ರಮ್ಮ ದಂಡ ತೆರಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಅಂದಿನ ಆಡಳಿತವರ್ಗ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲಸಲು ಎಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ರಮ್ಮ, ಗದ್ಯಾಣ, ಪಣ, ಪೊನ್, ಸುವರ್ಣ, ಸಾಹಣಿಕಾಟಿ, ಸಲಿಕೆ, ಗುಲಿಕೆ, ಕಾಗಿಣಿ, ಮಾಡ, ವೀಸ, ಪ್ರತಾಪ, ಧರಣ ಮುಂತಾದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಗದ್ಯಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುಶಃ ಅದರ ತೂಕ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ದುಸರ ಗದ್ಯಾಣ, ಕಟಕ ಗದ್ಯಾಣ, ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಗದ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಣ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಲು ಕಮ್ಮಟಗಳಿದ್ದುವು. ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳ್ಳಿಗಮ್ಮಟವಿತ್ತು. ಕುಡತಿನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕೇಯದೇವರ ನವಿಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್ನನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಣಿಕಾಱ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಇಂಥ ಕಮ್ಮಟದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಜನರು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕರಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಅರಸರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚಲು ಬೇಕಾದ ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೋ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಪುಣ್ಯಪ್ರದ ಕಾರ್ಯವೆಂದೋ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು.

ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿದರೆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಗೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದು ಅವಿಭಕ್ತಸ್ವಾಮ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಲುಬಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೊಡಲಾದ ಭೂಮಿಯ ವೃತ್ತಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಲಾದ ವೃತ್ತಿಗಳು, ನೆತ್ತರುಗೊಡಗೆ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಆಸ್ತಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅವರಿಗೆ ಸಹ ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರಭಾರೆ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯ ಯಜಮಾನಿಕೆ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಮಹಾಜನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುವು; ಕರಗಳನ್ನೂ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಭೂಮಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಅಪರೂಪ, ಆದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿ ಕೊಂಡು ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಕೆರೆಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸುವ, ಕಾಲುವೆ ತೋಡಿಸುವ, ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಎಂತಲೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದವರು ಈ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹೀಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗವೊಂದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದರೂ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ವಿತರಣೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದಲಿತವರ್ಗದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತಾದುದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೂ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಅನಂತರ ತಲೆಎತ್ತಿದ ವೀರಶೈವ ಕ್ರಾಂತಿ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಎದ್ದ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ ಹೌದು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅರಸರ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾ ಗಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಇತರ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಈಗ ಖಚಿತ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಜಾತಿನಿಯಮಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನೇಕರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಂತೆ ಯುದ್ಧಕರ್ಮಿಗಳಾಗಿದ್ದು ದಂಡನಾಯಕ, ಸೇನಾಪತಿ ಮುಂತಾದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಅರಸನಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣ. ಅವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬಾರದು.

ದೇವಾಲಯ ಈಗ ಕಿರಿದಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದೊಂದು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಂದು ಮಠ ಮತ್ತು ಅನ್ನಸತ್ರ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಠದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಊಟೋಪಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು. ತಪೋವನ, ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡಿಯೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಮೊಡಿಗೆರೆ, ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ನಾಗಾಯಿ, ಬಿಜಾಪುರದ ಕಡಲೆವಾಡ– ಇವು ಇಂಥ ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಘಟಿಕಾಪ್ರಹಾರಿಗಳು (ಕಾಪಿನ ಘಟಿಯಾರಿ), ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆ ಇವರದಾಗಿತ್ತು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದವರು ಘಟಿಕಾಸಾಹಣಿಗಳೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವಾಸಸ್ಥಳಗಳು. ವೇದಾಧ್ಯಾಯಿಗಳೂ ಷಟ್ಕರ್ಮನಿರತರೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂಥ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅವರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿಸುವುದು ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಲಲಿತಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಾಜಾಶ್ರಯ, ಜನಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿತು. ದೇವಾಲಯಗಳು ನೃತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದವು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಅರಸನಾದ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಕರ್ತೃ. ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಣಿಯರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಾಗಿದ್ದರು. ನೃತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧರಿ, ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಧರಿಗಳೆನಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತೆನ್ನ ಬಹುದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಗುರುತುಗಳು ಉಳಿದಿಲ್ಲ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾರವಾದ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತ ಕಾರಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾದಿರಾಜ ಎಂಬ ಜೈನಕವಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಚರಿತ, ಪ್ರಮಾಣ ನಿರ್ಣಯ, ಯಶೋಧರ ಚರಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ದಯಪಾಲ ರೂಪಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಬಿಲ್ಹಣನ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವಚರಿತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯ. ಈ ಕವಿ ಕಾಶ್ಮೀರವಾಸಿ. ದೇಶಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದು ವಿದ್ಯಾಪತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಾರುಪಂಚಾಶಿಕ ವೆಂದು ಹೆಸರಾಂತ ಬಿಲ್ಹಣ ಕಾವ್ಯ ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥ ಮಿತಾಕ್ಷರಾ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ. ಕಾನೂನು ನೀತಿ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವಿದು. ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಅಥವಾ ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಕರ್ತೃ. ಜಗದಾಚಾರ್ಯ ಪುಸ್ತಕವೆನಿಸಿದ ಇದು ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಿದೆ. ಈತನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯ ಹೆಸರು ವಿಕ್ರಮಾಂಕಾಭ್ಯುದಯ. ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವಚರಿತವನ್ನೇ ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ ಹಾಗೂ ಛಂದೋಂಬುಧಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ 1ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ಈ ಕಾಲದವನು. ಅಜಿತತೀರ್ಥಂಕರಪುರಾಣತಿಲಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಸಭೀಮ ವಿಜಯಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ರನ್ನ ಸಹ ಇದೇ ಕಾಲದವನು. ದುರ್ಗಸಿಂಹನಿಂದ ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾಳವೀಮಾಧವದ ಕನ್ನವಯ್ಯ, ಮನಸಿಜ, ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ, ಗಜಾಂಕುಶ ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ಹೆಸರಿಸಿದ ವತ್ಸರಾಜ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗವರ್ಮ, ಸುಲೋಚನಾಚರಿತದ ನಾಗದೇವ, ಶಂಖವರ್ಮ, ಹರಿಪಾಲ ಮತ್ತು ಕೇಶಿರಾಜ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಹಂಸರಾಜ ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು. ಲೋಕೋಪ ಕಾರದ ಕರ್ತೃ ಎರಡನೆಯ ಚಾವುಂಡರಾಯ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಪಂಚತಂತ್ರದ ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಮತ್ತು ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ, ಜಾತಕತಿಲಕದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ, ದಿವಾಕರಣಂದಿ, ಸುಕುಮಾರಚರಿತದ ಶಾಂತಿನಾಥ, ಗೋವೈದ್ಯದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ, ಚಂದ್ರಚೂಡಾಮಣಿ ಶತಕದ ನಾಗವರ್ಮಾಚಾರ್ಯ, ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ನಾಗಚಂದ್ರ, ಧರ್ಮಾಮೃತದ ನಯಸೇನ, ಮೇಘಚಂದ್ರ, ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಕವಯಿತ್ರಿಯಾದ ಕಂತಿ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳಿಂದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಶಾಸನಗಳು: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳು ಇದುವರೆಗೆ ಮೊದಲು ಆಳಿದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳವರ ಶಾಸನಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳದೇ ಮೇಲುಗೈ. ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿ ಕನ್ನಡ. ನಾಗರೀ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳು ವಿರಳ, ಆ ಲಿಪಿಯನ್ನು ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವರ್ತುಲಾಕಾರ ವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವು ಕಿರಿದು. ಶಿಲಾಶಾಸನ ಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಮೊದಲು ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರ ಆಳಿಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳು ಸರಳವಾದ ಕಿರುಶಾಸನಗಳು. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾದರೂ ಅದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತ ವಾದುದು. ದಾನ ಶಾಸನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿನವಾದರೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರರ, ಆತ್ಮ ಬಲಿಗೈದ ಯೋಧರ, ಸತಿಗಳ, ಸಲ್ಲೇಖನ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಬಾಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಜೈನ ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳೂ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಲವು ಶಾಸನಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಈ ಶಾಸನಗಳು ರಾಜಶಾಸನಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅರಸನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಆತನ ಸಾಹಸಗಳ ವರ್ಣನೆ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ವಂಶಾವಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಆತನ ಸಾಮಂತರಿಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿ ಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳು, ಅವರ ವರ್ಣನೆಗಳು ಇದ್ದು ಆ ಬಳಿಕ ತೇದಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ದಾನದ ವಿವರಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಅರಸನನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಭುವನಾಶ್ರಯ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಕುಳತಿಳಕ ಚಾಳುಕ್ಯಾಭರಣ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅರಸನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅರಸರ ವೈಯಕ್ತಿವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಆಹವಮಲ್ಲ, ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ, ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ, ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ, ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳು ಹೆಸರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ತೇದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಶಕವರ್ಷವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಂವತ್ಸರದ ಹೆಸರು, ತಿಂಗಳು, ಪಕ್ಷ, ತಿಥಿ ಮತ್ತು ವಾರ, ದಿನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯವಿಕ್ರಮ ಶಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ

ದಾಗಿನಿಂದ ಈ ನೂತನ ಶಕೆಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಸಹ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಪೆರ್ಮಾಡಿ, ಮುಮ್ಮಡಿ ತೈಲ ಮತ್ತು ನಾಲ್ವಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಳಿಕೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ವರ್ಷ, ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ವರ್ಷ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವ ವರ್ಷ ಮತ್ತು ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲಸೋಮೇಶ್ವರದೇವ ವರ್ಷ ಎಂಬ ಈ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ಇವು ಅವರ ಆಳಿಕೆಯ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸ ಬೇಕು. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ಶಕೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಕಾಲ. ಐವತ್ತನೆಯ ವರ್ಷದ ಬಳಿಕ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾನ ನೀಡಿದವರ ಹಾಗೂ ಪಡೆದವರ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ, ಗ್ರಾಮಗಳ, ಮಹಾಜನರ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲಿನ ಗದ್ಯಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಮಿಶ್ರಿತ ಚಂಪೂ ಶೈಲಿಯ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಶಾಸನಗಳು ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆಯ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದೇ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅನ್ಯತ್ರ ತಿಳಿದುಬಾರದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಕವಿಗಳು ಈ ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಮಳಾದಿತ್ಯ, ಕಂದರ್ಪ, ಕಪ್ಪಣಭಟ್ಟ, ನಾಗಮಯ್ಯ, ನಾಗವಾರ, ಜಿನವರ್ಮ ಪಂಡಿತ, ಕವಿರಾಜವಲ್ಲಭ, ಗೋವಿಂದ, ಮಲ್ಲಿನಾಥ, ಬಸವಣಯ್ಯ, ರಾಜವಲ್ಲಭ ಕನ್ನಪಯ್ಯ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಹರಿಯಣ್ಣ, ವೈಜನಾಥ, ನಾಗದೇವ, ಕರ್ಪರಸ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ದಾಮರಾಜ, ಮಾಳಪಯ್ಯ, ಮಾಧವಭಟ್ಟ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತ, ಮಲ್ಲ, ಚಂದ್ರಭಟ್ಟ, ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಭಟ್ಟ, ಆಚರಾಜ, ಮಲ್ಲಿದೇವ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಾರಣದೇವ, ಚಟ್ಟಪಾರ್ಯ, ಶಾಂತಿನಾಥ, ಮರ್ದ್ದಿಮಯ್ಯ, ಭಾಸ್ಕರ, ಮಾಕಣ ಪಂಡಿತ, ಸಾಂತ ಮಹಂತ, ಬಲದೇವ, ಸೋಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ, ರೇಚಣಭಟ್ಟ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಪಟ್ಟವರ್ಧನ, ಸೂರಿಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಂಡಿತ, ಕಲಿದೇವ ಪಂಡಿತ, ಉದಯ ಕಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ಈ ಕಾಲದವರು.

ನಾಣ್ಯಗಳು: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ದ್ರಮ್ಮ, ಗದ್ಯಾಣ, ಪೊನ್, ಪಣ, ಸುವರ್ಣ, ಸಾಹಣಿಕಾಟಿ, ಸಲಿಕೆ, ಗುಲಿಕೆ, ಕಾಹಿಣಿ, ಮಾಡ, ವೀಸ, ಅಡ್ಡ, ಪ್ರತಾಪ, ಧರಣ ಮುಂತಾದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದುಸರ ಗದ್ಯಾಣ, ಕಟಕಗದ್ಯಾಣ, ಪೆರ್ಗ್ಗಡೆ ಗದ್ಯಾಣ ಇವುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲೂ ಸೂಡಿಯಲ್ಲೂ ಬೆಳ್ಳಿಗಮ್ಮಟವಿತ್ತು (ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳ ಕಮ್ಮಟ). (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಗದ್ಯಾಣವೆಂಬುದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ. ಗದ್ಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಿದ್ದುವು. ಟಂಕಶಾಲೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಗದ್ಯಾಣದ ಜೊತೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಲೊಕ್ಕಿ ಅಥವಾ ಲೊಕ್ಕಿಗುಂಡಿ ಗದ್ಯಾಣವೆಂಬುದು ಲೊಕ್ಕಿಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಟಂಕಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದ ಗದ್ಯಾಣ. ಕಟಕ ಗದ್ಯಾಣ, ಕಟಕ ಪ್ರಿಯ ಗದ್ಯಾಣ, ವರ್ತಕ ಲೊಕ್ಕಿ ಗದ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನವಿಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್, ಲೊಕ್ಕಿ ಪೊನ್ ಮುಂತಾದ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಖಚಿತ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸೂಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟಂಕಸಾಲೆ ಇತ್ತು. ಕಮ್ಮಟ, ಕಮ್ಮಟದ ಆಣಿ, ಅಚ್ಚು, ಅಚ್ಚಿನ ಮೊಳೆ, ಉಂಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಡೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯರಾಶಿಯೊಂದು ಬಹು ಶ್ರೀಮಂತವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾಣ್ಯಗಳು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದವು. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿವೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವು ಮೊಳೆಯಿಂದ ಒತ್ತಿದ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ಪಂಚ್ ನಾಣ್ಯಗಳು. ದುಂಡನೆಯ ಆಕಾರದ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರೆಹವುಂಟು. ಹಿಮ್ಮುಖ ಖಾಲಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರ, ರಾಜನ ಹೆಸರು, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಆನೆ, ಸಿಂಹ ಮುಂತಾದವು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತೆಳುವಾದ ನಾಣ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಪಂಚ್‌ಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಬಟ್ಟಲಾಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಸುಮಾರು ಒಂದಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದವು. ಇವುಗಳ ತೂಕ 58ಗ್ರೇನ್‌ಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಪಂಚ್ ಮುದ್ರಿತ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ. ಐದು ಸಿಂಹ, ಎರಡು ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರ, ಮಿಕ್ಕೆರಡು ತ್ರೇಲೋ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹ. ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂಬತ್ತು ಪಂಚ್‌ಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಸಿಂಹ, ಎರಡು ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂವು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಭುವನೈಕ ಎಂಬ ಬರೆಹ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಸು. 58 ಗ್ರೇನ್ ತೂಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 0.6 ರಿಂದ 0.8. ಒಂದು ನಮೂನೆಯ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಪಂಚ್‌ಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಸಿಂಹ, ಎರಡು ಶ್ರೀ ಅಕ್ಷರ, ಜಯ ಮತ್ತು ದೇವ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹಗಳಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳಿವೆ ಬದಲಾಗಿ ಹಂದಿ ಅಥವಾ ಆನೆ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. 2ನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕೋಡೂರು ನಾಣ್ಯರಾಶಿಯಲ್ಲಿ 67–69 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕದ ನಾಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಗ, ಜಗದೇ ಅಥವಾ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಬರೆಹಗಳು ಪಂಚ್ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಾಣ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರದ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಇದರ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವಿದೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ತಿಕ, ಚೌರಿ, ಶಂಖಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಕೋಡೂರು ನಾಣ್ಯರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ನಾಣ್ಯವೊಂದು ಅಯ್ಯಣನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಣ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹವಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದಶವರ್ಮ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿದೆ. ಈ ನಾಣ್ಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರ ದಶವರ್ಮನದ್ದಿರ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಾದೇವಿಯದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಇವು ಚಾಳುಕ್ಯ ನಾಣ್ಯಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂವು. ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ, ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಲಷುಮಾ ಎಂಬ ಬರೆಹ ಮತ್ತು ಶಂಖ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಭುಜಬಲ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿರುವ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ರಾಜಗಜಕೇಸರಿ ಮತ್ತು ದಾಯಗಜಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹವುಳ್ಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಇವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮಂತರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಮದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಬರಮಭೂಪಾಲನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನಿಗಲಂಕಮಲ್ಲ ದಂಡಿನಗೋವ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿದೆ. ಇವನು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮಂತ. ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಲ್ಯೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹವಿರುವುದ ರಿಂದ– ಇವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮಂತರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ: ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳು: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಸು. 140 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಲೇಖನ, ವರದಿ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಅಧ್ಯಯನದ ಪರಿಕ್ರಮಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು–ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ ಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನೀಡಿದ್ದು, ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಫಿಗಸ್, ನೈಲ್ ಮತ್ತು ಬಿಗ್ಸ್ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿ ಕಾಣುವರು (1866). ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಟೇಲರ್ ಮತ್ತು ಜೇಮ್ಸ್ ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್ (1876). ಈ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಫರ್ಗ್ಯೂಸನ್. ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ವಾಸ್ತುತಜ್ಞ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ರಿ (1896), ಹೆನ್ರಿ ಕಸಿನ್ಸ್ (1900–26) ಇವರು ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಪಿ.ಕೆ.ಆಚಾರ್ಯ (1918), 1931ರ ಅನಂತರ ಗುಲಾಮ್ ಯಾಜ್ದಾನಿ (1941), ಎಂ.ಎಚ್.ಕೃಷ್ಣ (1928–1947), ಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕ್ರಾಮರಿಷ್ (1946) ಇವರುಗಳದ್ದು ಅಮೋಘ ಕೊಡುಗೆ. ಈ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕ್ರಾಮರಿಷ್ ಅವರು ವೇಸರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಎಂ.ಎ.ಧಾಕಿ (1946, 1977), ಅ.ಸುಂದರ (1974–2007), ದೆಗಲೂರಕರ್ (1974), ಪಿ.ಕೆ.ಶರ್ಮ, ಸೌಂದರರಾಜನ್, ಸಿ.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ (1992), ಆಡಂ ಹಾರ್ಡಿ (1995), ಎಸ್.ರಾಜಶೇಖರ, ರು.ಮ.ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ (1985–2007), ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪಾಡಿಗಾರ (1986–2007), ಗೆರಾಲ್ಡ್ ಫಾಕಿಮಾ (2004) ಮುಂತಾದವರ ಕೊಡುಗೆ ಅಮೂಲ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಎಂ.ಎ.ಧಾಕಿ ಇನ್ನಿತರರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕರ ಪ್ರಯತ್ನ ದಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ನೂರು ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಒಂದೆಡೆ ಬರಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ತಳಪಾಯ, ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ, ಅಗಲದ ರಚನೆಯ ವಿಸ್ತಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೃತಿ

ಗೆರಾಲ್ಡ್ ಘಾಕಿಮಾ ಅವರದು. ಅ.ಸುಂದರ, ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ, ಭಟಸೂರಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪಾಡಿಗಾರ, ರಮೇಶ, ಕೆ.ಎಂ.ಸುರೇಶ, ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ, ಬಿ.ಜಯಮ್ಮ, ಮಹಾದೇವ, ವಾಸುದೇವ, ಉಷಾ ಬೆಂಡೆ, ಸಿ.ಎಸ್.ಹಸಬಿ, ಕೋಟಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮುಂತಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರತಂದಿರುವರು.

ಶಿಲೆ: ಈ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ: (1) ಇಟ್ಟಿಗೆ, (2) ಕೆಂಪು ಉಸುಕು ಶಿಲೆ (3) ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ನೀಲಿಛಾಯೆಯ ಡಾಲರೈಟ್ ಅಥವಾ ಕ್ಲೋರೇಟ್ ಶಿಷ್ಟ್ ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲೆ.

ತಳವಿನ್ಯಾಸ: ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅರ್ಧಮಂಟಪ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳ ಅಥವಾ ಸುಕನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಅಥವಾ ಸಭಾಮಂಟಪ, ಮಹಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕೂಟಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹವುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ಏಕಕೂಟ ಮತ್ತು ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ತ್ರಿಕೂಟ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದು ಇವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉಳಿದ ಮಾದರಿಯವು ವಿರಳವಾಗಿವೆ. ದ್ವಿಕೂಟ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳನ್ನು ಏಕಸಾಲಿನಲ್ಲಿ (ಮುಧೋಳದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ) ಅಥವಾ ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಸವಡಿಯ ನಾರಾಯಣ, ಮಕುಟ ದೇವಾಲಯ). ತ್ರಿಕೂಟ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳನ್ನು ಏಕಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳನ್ನು ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಲಾ ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರ್ಧಮಂಟಪ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳ ಅಥವಾ ಶುಕನಾಸಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಡುವೆ ಏಕ ಸಭಾಮಂಟಪವಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ನಡುವೆ ಅಂದರೆ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ (ದೇಗಾವಿಯ ಕಮಲನಾರಾಯಣ). ತ್ರಿಕೂಟ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ನಡುವೆ ತೆರೆದ ಸಭಾಮಂಟಪವಿರುವ ಮಾದರಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಒಂದೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಮೇಲೆ (ಅಬ್ಬಲೂರಿನ ಬಸವೇಶ್ವರ) ಚತುಷ್ಕೂಟ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನಾಲ್ಕುಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿದ್ದು ತಲಾ ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಂತರಾಳ ಅಥವಾ ಅರ್ಧಮಂಟಪವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಭಾಮಂಟಪವಿದೆ (ನೀಲಗುಂದ ಭೀಮೇಶ್ವರ). ಪಂಚಕೂಟ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು, ತಲಾ ಒಂದಕ್ಕೆ ಅಂತರಾಳ, ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳು ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೌಕೋನದ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ (ಶಿರವಾಳದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲೂರಿನ ಬಸವೇಶ್ವರ). ಮೂಲ ಗರ್ಭಗೃಹ–ಅಂತರಾಳದ ಮುಂದಿನ ಸಭಾಮಂಟಪದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಒಂದು ಕಡೆ ಎರಡೆರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ (ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧ). ಇನ್ನೊಂದು ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಮುಂದಿನ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ (ಹುಂಚದ ಪಂಚಕೂಟ ಬಸದಿ). ಷಟ್‌ಕೂಟ ಮಾದರಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ವಿರಳವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಆರು ಗರ್ಭಗೃಹ–ಅಂತರಾಳದ ಮುಂದಿನ ಸಭಾಮಂಟಪದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಡುವೆ ಮೂಲ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ (ಇಂಗಳ್ಗಿ), ನವಕೂಟ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ನವಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮೂರ್ತಿಯಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಏಕ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ವಿರಳ (ನಾಗಾವಿ ತ್ರೈಪುರುಷ ಇತ್ಯಾದಿ). ಆಯತಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪದ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಅಪರೂಪ (ಬೇವೂರಿನ ತ್ರೈಪುರುಷ). ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಒಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿರುವುದು ವಿರಳ (ನಾಗಾವಿ ತ್ರೈಪುರುಷ, ಕುರವತ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಇತ್ಯಾದಿ). ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳು, ನಡುವೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥವಿರುವ ಅಪರೂಪದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸರ್ವತೋಭದ್ರವೆನ್ನುವರು (ಉಣಕಲ್ಲು ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ, ಕಾಳಗಿ).

ಬೇವೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 32 ಸ್ತಂಭಗಳುಳ್ಳ ಸಭಾಮಂಟಪದ ನಡುವೆ 1ಮೀ ಆಳದ ಚೌಕಾದ ಗುಂಡಿಯಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಯಜ್ಞಕುಂಡ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ನಾಗಾವಿಯ ತ್ರೈಪುರುಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ 64 ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂಬನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾದರಿಯ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಭಾಮಂಟಪ ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಳ್ಳ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ನಡುವಿನ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ 12 ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಒಂದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿರುವುದು ವಿರಳ (ತಿಳವಳ್ಳಿಯ ಕಾಂತೇಶ್ವರ). ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರ ತಳಪಾಯ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ (ಡಂಬಳದ ದೊಡ್ಡ ಬಸವಣ್ಣ), ಅರೆ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರ (ನೀಲಗುಂದದ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ, ಮಹೇಶ್ವರ ಮಹಾದೇವ, ಚಟ್ಟರಕಿಯ ದತ್ತಾತ್ರೆಯ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ) ದಲಿವೆ. ಬಿರ್‍ರಾಪುರದ ಕೊಪ್ಪೇಶ್ವರದ ಎದುರಿನ ಮಂಟಪ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನೀಯ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಹಾ ಮಂಟಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ನರೇಗಲ್ಲಿನ ಶಾಂತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಾಮಂಟಪವು ಸಭಾಮಂಟಪದ ಮುಂದಿದೆ. ಈ ಮಹಾಮಂಟಪದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರದ ವಿಶಾಲ ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದು ತಲಾ ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತಲಾ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ 24 ತೀರ್ಥಂಕರರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪೀಠಗಳಿವೆ.

ಪ್ರವೇಶ: ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಥವಾ ಬಸದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುಖವಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಇರುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ದ್ವಾರ ಬಂಧ: ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು, ಐದರಿಂದ ಹನ್ನೊಂದು ಊರ್ಧ್ವ ಶಾಖೆಗಳುಳ್ಳ ದ್ವಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಾರಶಾಖೆಗಳ ಅಲಂಕರಣೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ: ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಪರಿವರ್ತನ ಹಂತ; ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಹಂತ. ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಾರ ಶಾಖೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಹರಿದಿರುತ್ತವೆ. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಗಳು ಅಥವಾ ಗಂಗ–ಯಮುನೆಯರು ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಾಂಗ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹಂಸಗಳ ಸಾಲಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದರ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖೆಗಳು, ತಲಾ ಒಂದರ ಪದದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು ಆಯತಾಕಾರದ ಗೂಡು ಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ, ಕಾಮ, ರತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಚಾರಕರ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕರಣೆಯಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಾರ ಬಂಧದ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಎತ್ತರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಒಂದೊಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಸ್ತಿಲಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಹೊರ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಬಸದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಜಿನಬಿಂಬವಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅರ್ಧಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ತೋರಣ ಶಿಲ್ಪಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯು ಈ ಪೂರ್ವದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಲಲಾಟ: ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ನಡುವೆ ತೀರ್ಥಂಕರ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳನ್ನು (ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣದ ಸದಾನಂದ ಮಠದ ಬಾವಿ ಶಿಲ್ಪ), ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು (ಜಲಸಂಗಿಯ ಮಹದೇವ), ನಟರಾಜನನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖ ಶಿವನನ್ನು (ಗದುಗಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ), ಯತಿಗಳನ್ನು (ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮರುಳ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ), ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿವೆ (ಕೋಗಳಿಯ ಮಾರುತಿ ಗುಡಿ). ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಿಗಳ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿವೆ. ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದ ಹಿಂದಿನ ಕೈಗಳನ್ನು ಕೈ ಮುಗಿದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೋಹಮುದ್ರೆ ಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಮೋಹಿಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೈಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳು ಮೋಹ ಮುದ್ರೆ ಅಥವಾ ಕೈಮುಗಿದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿವೆ. ದ್ವಾರಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಲಂಕಾರ, ಲತಾಸುರುಳಿ, ದಂಪತಿಗಳು, ನೃತ್ಯಗಾರರು, ಸಿಂಹ, ವಾದ್ಯಗಾರರಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭ ಮಾದರಿಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ (ಗದಗಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ).

ಉತ್ತರಾಂಗ: ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಕಪೋತದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯೆ ಉತ್ತರಾಂಗ. ಈ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಮಹೇಶ್ವರ (ನಟರಾಜ) ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಕರತೋರಣಗಳ ನಡುವೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳ, ನೃತ್ಯಮೇಳ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿಯರ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಮತ್ತು ಕಾರ್ತಿಕೆಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮರುಳ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ನೀಲಗುಂದ ಭೀಮೇಶ್ವರ, ಕಾಳಗಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರನ್ನು (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ), ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಗಣೇಶ್ವರ ನಡುವೆ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರನ್ನು (ಹಾವೇರಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ನಾರಾಯಣಪುರದ ಶಿವ ದೇವಾಲಯ) ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮೂರು ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಶಿಖರಗಳ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿರು ತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಖರ ಮಾದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದ್ರಾವಿಡ, ರೇಖಾನಾಗರ ಮತ್ತು ಫಾಂಸನದ್ದಾಗಿದೆ.

ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಭೂವರಾಹ ಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆನೆಗಳನ್ನು ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕುಂಭೇಶ್ವರ). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯತಿಗಳನ್ನು

ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಉಷಾ-ಪ್ರತ್ಯುಷಾ ಚಾಮರಧಾರಿಗಳು, ಸೂರ್ಯ, ಪ್ರತ್ಯುಕ್ಷಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ).

ಸ್ತಂಭತೋರಣಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧಮಂಟಪದ ತೆರೆದ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಮಕರ ಶಿಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಕರ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯು ಈ ಕಾಲದ ಆರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ (ಹರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ಕುರುವತ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಮುದನೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥದ ಹತ್ತಿರ ಇತ್ಯಾದಿ). ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿವನ ಬದಲು ನಟರಾಜನನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಕರ ತೋರಣದ ನಡುವೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ನಿಡಗುಂದಿಯ ಸೂರ್ಯ ನಾರಾಯಣ).

ಚಂದ್ರಶಿಲಾ: ಚಂದ್ರಶಿಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಕನಾಸಿಯ ಬಾಗಿಲ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಹೊಸ್ತಿಲ (ಉಡಂಬರ) ಮುಂದೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸಿದ ಉಡುಂಬರ ಅಥವಾ ಭುರಂಗಮ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಶಿಲಾ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಚಂದ್ರಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳ ಅಲಂಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಉಬ್ಬು ಇದ್ದು ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸುರಳಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸುರಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ ಮತ್ತು ನವಿಲುಗಳಿವೆ. ಡಂಬಳದ ದೊಡ್ಡ ಬಸಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮುಳಗುಂದದ ಬಸದಿಯ ಚಂದ್ರಶಿಲೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ಜಾಲಂಧ್ರಗಳು: ಗರ್ಭಗೃಹ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳ (ಸುಕನಾಸಿ) ದ್ವಾರ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮತ್ತು ಅರೆ ಗಂಬಗಳ ನಡುವೆ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜೊತೆ ನಾಗ-ನಾಗಿಣಿಯರದೇ - ಹೆಣೆದು ಗಂಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ದೇಹ ಭಾಗ, ವಾದ್ಯಗಾರರ, ನರ್ತಕಿಯರು, ಸುರಳಿಗಳು, ಕೀರ್ತಿಮುಖ, ಪುಷ್ಪಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮರುಳ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನವರಂಗದ ಗೋಡೆಗಳು (ಒಳಭಾಗ): ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ (ನಾಗಿನಿಯ ತ್ರೈಪುರುಷ, ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಇತ್ಯಾದಿ). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಂತರಾಳದ ಹೊರಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಭಾಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿದ್ದು ವಿವಿಧ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಭಾಮಂಟಪದ ಬಲಬದಿಯ ಹಿಂದಿನ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿಯ ದೇವಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ಧಿನಿ, ಭೈರವ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ದ್ವಾರದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಥಾನಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅತಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಬ್ಬಲೂರಿನ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತರಾಮಯ್ಯನ ಪವಾಡದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿಗೆ ಈ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಭಿತ್ತಿ, ಪ್ರಸ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿದ್ದು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯ ದಂತಿರುತ್ತವೆ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಅಂಕಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ನಡುವಿನ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಚಚೌಕ ಅಥವಾ ವರ್ತುಲ ವೇದಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಂಬವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರ ಕಂಬಗಳು ಭತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮೂಲೆ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿ ಅರೆ ಗಂಬಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮುಖಮಾಡಿ ನಂದಿಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಇಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತಂಬೂರಿನ ದೊಡ್ಡ ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ತೆರೆದ ಕಕ್ಷಾಸನವಿರುತ್ತದೆ. ಕಕ್ಷಾಸನದ ಒರಗು ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು/ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಖರ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥುನ, ನರ್ತಕಿ, ಇನ್ನಿತರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ (ಉಮಾಪುರದ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ). ನವರಂಗದ ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಮುಖ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅನೇಕ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಹಾಮಂಟಪವಿರುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಮಹಾಮಂಟಪಗಳು ತದನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇಟಗಿಯ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಾಮಂಟಪ (ಸಭಾಮಂಟಪ)ವು ತೆರೆದಿದೆ.

ವಿತಾನ (ಭುವನೇಶ್ವರಿ): ನವರಂಗದ ನಡುವಿನ ಅಂಕಣದ ಛತ್ತಿನ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರನ್ನು ನಡುವಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಆಯಾಯ ದಿಕ್ಕಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಟರಾಜನ ಇಲ್ಲವೆ ನರಸಿಂಹನ ಮೂರ್ತಿ ಸುತ್ತಲೂ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಈ ಛತ್ತು ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ್ದಾಗಿವೆ. ಈ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅರಳಿದ ಕಮಲದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಇಳಿಬಿದ್ದ ಕೇಸರಿಯಿರುತ್ತದೆ (ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ) ಅಥವಾ ಶಿಲೆಯ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ (ಹಾನಗಲ್ಲು ತಾರಕೇಶ್ವರ 32 ಸುತ್ತಳೆಯದ್ದು). ಈ ಗುಮ್ಮಟದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿ ವಾಹನ ಸಮೇತ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಆನವಟ್ಟಿಯ ಕೈಟಭೇಶ್ವರ). ಆದರೆ, ಉಜ್ಜಯನಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಗೊಮ್ಮಟ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಪಾದ ಹಂತದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ 100ಕ್ಕೂಹೆಚ್ಚು ಚಿಕಣಿ ಯತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದು ಅಪರೂಪವೆನಿಸಿದೆ. ಇಟಗಿಯ ಮಹಾದೇವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ವೃತ್ತಪಟ್ಟಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಹಾದೇವ ದಂಡನಾಯಕನ ವಂಶಸ್ಥರ ಶಿಲ್ಪ ಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇದರ ನಡುವೆ ನಟರಾಜ, ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ) ಜೈನ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ 24 ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮತ್ತು ಬಸದಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದವರ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ (ಸೇಡಂ).

ಕಕ್ಷಾಸನ: ತೆರೆದ ನವರಂಗದ ಅಥವಾ ಸಭಾಮಂಟಪ ಅಥವಾ ಮಹಾಮಂಟಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಅಥವಾ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾಸನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಕ್ಷಾಸನದ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಛತ್ತಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರುಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಭದ್ರಕ ಸ್ತಂಭಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಕ್ಷಾಸನದ ಒರಗು ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಥುನ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಶಿಖರ ಮಾದರಿಗಳ ಸಾಲನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಜಿನಾಲಯ, ನಾರಾಯಣಪುರದ ಶಿವದೇವಾಲಯ, ಕಾಳಿಗ ಜೈನಬಸದಿ ಇತ್ಯಾದಿ). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೂರ್ಣಕುಂಭ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಹೂಗಳಿವೆ. ಅಥವಾ ಸಿಂಹಯಾಳಿ, ರಾಮಾಯಣದ, ಸೇತುಬಂಧನ, ಸಮುದ್ರೋಲಂಘನ, ವಾಲಿ-ಸುಗ್ರೀವ ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಕಂಬಗಳು: ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಧಮಂಟಪ, ನವರಂಗ (ಸಭಾಮಂಟಪ), ಮಹಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಠಸ್ತಂಭ, ಶ್ರೀಕಾರಸ್ತಂಭ ಬಹುಕೋನಾಕಾರ ಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ತಂಭಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಂಡಭಾಗದ ಪಾದಚೌಕಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯಿವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ, ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ). ಇಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಹಂಸ, ಪದ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗದಗ, ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಕ ಸ್ತಂಭಗಳೆನ್ನುವರು. ಈ ಕಂಬಗಳನ್ನು ತಿರುಗುಣಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಇವು ದುಂಡಾಗಿ, ನಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮೆರುಗುಳ್ಳ ಘಂಟಾಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ವೃತ್ತ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಕುಂಡಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕುಂಭ ಮತ್ತು ಫಲಕಗಳಿವೆ (ಡಂಬಳದ ದೊಡ್ಡ ಬಸವೇಶ್ವರ, ಗದಗಿನ ಸರಸ್ವತಿ ಇತ್ಯಾದಿ).

ಮೂರನೆಯ ಮಾದರಿಯ ಕಂಬಗಳು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಹುಕೋನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿವೆ (ಗದುಗಿನ ಸರಸ್ವತಿ, ನೀಲಗುಂದ ಭೀಮೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ). ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳ ಪಾದ ಭಾಗದ ಚೌಕ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನಾಸಿಯುಕ್ತ ಪಂಜರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಠಕಂಬಗಳೆನ್ನುವರು (ಗದುಗಿನ ಸರಸ್ವತಿ ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಲಕ್ಷಣ ಹೊಯ್ಸಳರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಂಬಗಳ ಕಾಂಡದ ಕೆಳಗಿನ ಚೌಕಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಂಬಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿ ಮತ್ತು ನೀಳವಾಗಿವೆ (ನಾರಾಯಣಪುರ ಶಿವದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚಾಚಿದ ಬೋದಿಗೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಮದನಿಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ (ಕುರುವತ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ನಾರಾಯಣಪುರ ಶಿವ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಲಕ್ಷಣವೂ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಾಂಡದ ಚೌಕ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಥಾನಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಪೌರಾಣಿಕ, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪಂಚತಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಥಾನಕ ಚಿತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಕ್ರಿ.ಶ.11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಜೈನಬಸದಿಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಕಾರ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳ ಪೀಠಭಾಗದಲ್ಲಿ ದರ್ಪಣ ಸುಂದರಿ, ನರ್ತಕಿ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಗು (ಅಂಬಿಕ), ಕೊಳಲ ನುಡಿಸುವ

ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಜಿನಾಲಯ). ದೇವಾಲಯದ ತಳದಿಂದ ಶಿಖರದ ತುದಿಯ ಕಲಶದವರೆಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಭಿತ್ತಿ, ಕಪೋತ, ಪ್ರಸ್ತಾರ, ಹಾರ ಮತ್ತು ಸ್ತೂಪಿ ಎಂದು ಶಿಲ್ಪಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನ: ಈ ಕಾಲದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. 1. ಎತ್ತರದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (90ರಿಂದ 1.20 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ), 2. ಎತ್ತರದ ಜಗತಿ, ಇದರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂಚಾಚು ಮತ್ತು ಮುಂಚಾಚುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವು ತಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುಂಚಾಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಳವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತ್ರಿರಥ, ಪಂಚರಥ, ಸಪ್ತರಥ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ಭಿತ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತ್ರಿರಥ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ಪಂಚರಥ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಹಿಂಚಾಚು-ಮುಂಚಾಚು ಅಧಿಷ್ಠಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಭಿತ್ತಿ ಹಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಶಿಖರದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಏರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರಮೈಯಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಲಕ್ಷಣವು ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ಸಭಾಮಂಡಪದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ-ಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ಕಂಪ, ಕಂಠ, ಕಪೋತ ಜಟ್ಟಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಖುರಕ, ಪದ್ಮ, ಅಂತರೀತ, ತ್ರಿಪಟ್ಟಕುಮುದ, ವಲ್ಲಿ, ಕುಂಭ, ಕಪೋತ ಮತ್ತು ವೇದಿಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ನಿಖರವಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವುದು. ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರದ ನಮೂನೆಯನ್ನು ಈಗ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಪಟ್ಟಿಕೆ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

ಈ ಕಾಲದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಆರಂಭಿಕಹಂತ (ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ-ಕಲ್ಯಾಣಚಾಳುಕ್ಯರ ಪರಿವರ್ತನ ಹಂತ) ಮೊದಲ ಹಂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೊದಲು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಪುಷ್ಪ ಅಲಂಕರಣವಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಜಗತಿಯಿರುವುದು ವಿರಳ. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಖುರಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಲತಾ ಸುರಳಿ (ಚೌದದಾನಪುರದ ಮುಕ್ತೇಶ್ವರ), ಪದ್ಮ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಶಿಖರಗಳು ಅಥವಾ ನಾಸಿ, ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ (ನಾರಾಯಣಪುರದ ಶಿವ, ಕಾಳಗಿಯ ರೇವಣಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ), ಕಪೋತ ಬುಡದ ದಂತಪಂಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಮಕರ ಪಂಕ್ತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಳ, ಕೀರ್ತ ಮುಖ, ದೇವ-ದೇವತೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಲಾಂಕಾರಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ (ಮಾಗಳದ ವೇಣುಗೋಪಾಲ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಶಂಖ ಬಸದಿ, ಇತ್ಯಾದಿ). ಖುರಕ, ಪದ್ಮ ಪತ್ರ, ಅಂತರೀತ, ಕುಮುದ ಮತ್ತು ಗಜತರ, ಅಶ್ವತರ ಮತ್ತು ಯಾಳಿಯಂಥ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ (ಗದಗಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಡಂಬಳದ ದೊಡ್ಡ ಬಸಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಪೆಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಔತ್ತರೇಯ (ನಾಗರ) ಮಾದರಿ ಎನ್ನುವರು (ನಾರಾಯಣಪುರ ಶಿವ, ಕಾಳಗಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಇತ್ಯಾದಿ). ಈ ಮಾದರಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗಜಪೀಠದ ಲಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿರಳ. ಇದರ ಉಗಮ ಗುಜರಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಜಗತಿಗಳಿವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಜೈನ ಬಸದಿ). ಜಗತಿಯನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಅಪರೂಪದ ನಿದರ್ಶನ ಕಾಳಗಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಿತ್ತಿ: ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿ ಮತ್ತು ಸಭಾಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದ ಹೊರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಭದ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎಡ-ಬಲ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ, ಸ್ತಂಭಪಂಜರ ಮತ್ತು ಕೋಷ್ಠ ಪಂಜರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮುಂಚಾಚುತಳ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಸಲಿಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಹಿಂಚಾಚುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಪಂಜರಗಳಿವೆ. ಮೇಲೆ ಲವನ ಮಾದರಿಯ ಶಿಖರ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾನಕ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ಕಾಶೀವಿಶ್ವೇರ). ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಈ ಕಾಲದ ಈ ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ: ಸರಳ ಮಾದರಿ, ಹಿಂಚಾಚು ಮುಂಚಾಚುಗಳ ಮಾದರಿ, ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರ ಮಾದರಿ ಮತ್ತು ಅರೆನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರ ಮಾದರಿ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕಾಲಮಾನಗಳ ಹಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ-ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಂತ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಹಂತ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿರಥ, ಪಂಚರಥ ಮತ್ತು ಷಟ್ ರಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹ ಭಿತ್ತಿ ತುದಿಯ ಕಪೋತದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಾಲಿದೆ. ಕೆಲ ಭಿತ್ತಿಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ ಯಾವ ಸ್ತಂಭಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೂರು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಖರವುಳ್ಳ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸರಳ ಭಿತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಕಿರುಪಟ್ಟಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ತಂಬೂರಿನ ಬಸವೇಶ್ವರ, ಕುಪಟೂರಿನ ರಾಮೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆಳವಾದ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳ ಬದಲು ಕೇವಲ ಪಂಜರದಂತಹ ಎತ್ತರದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಭವ್ಯವಾದ ಶಿಖರವಿರುತ್ತದೆ. ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಹಿಂಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಈ ಶಿಖರಗಳು ದ್ರಾವಿಡ, ನಾಗರ, ರೇಖನಾಗರ, ಶಾಲ ಮತ್ತು ಫಾಂಸನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥಹ ಕೆಲವು ನಮೂನೆಗಳಿರುವುದನ್ನು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಣ್ಣರಿನ ಬಸದಿ, ಕೋಟುಮಚಗಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ನವಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಸ್ತಂಭ ಶಿಖರಗಳ ಮೇಲೆ ಉದ್ದವಾದ ಮಕರ ತೋರಣದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖಗಳಿವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ ನಾಗನಾಥ). ಕೆಲವೆಡೆ ಕಥಾನಕ ಅಥವಾ ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿ, ಗದಗ, ಚೌಡದಾಮಪುರ).

ಮೂರನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಚಾಚು-ಮುಂಚಾಚುಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಮುಂಚಾಚುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರು ಪೆಟ್ಟಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮುಂಚಾಚು ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅನಂತರ ಅಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಏಕಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಆದರೆ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳು ಕಿರು ದೇವಾಲಯದಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿದೆ. ಈ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳ ಮುಂಚಾಚು (ಭದ್ರಭಾಗ)ದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಕ್ಕೆಲ ಭಾಗದ ಮುಂಚಾಚು ಹಿಂಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾನು ದೇವತೆಗಳು, ಆಲಸ ಕನ್ಯೆಯರು, ಅಪ್ಸರೆಯರು ಇತ್ಯಾದಿ ಪೀಠವುಳ್ಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಮಾದರಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಔತ್ತರೇಯ ಅಥವಾ ಶೇಖರಿ ಮಾದರಿಯ ಸೂಚನೆಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿವೆ (ನಾರಾಯಣ ಶಿವದೇವಾಲಯ). ಆದರೆ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆಗಂಬಗಳು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಮುಂಚಾಚು ಹಿಂಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಂಜರ, ಕೋಷ್ಠಪಂಜರ, ಸ್ತಂಭ ಶಿಖರಗಳಿವೆ (ಕುರುವತ್ತಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಕುಬಟೂರು ಇತ್ಯಾದಿ). ಕೆಲವೆಡೆ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳ ಹಿಂಚಾಚು-ಮುಂಚಾಚುಗಳಿದ್ದು ದೇವಕೋಷ್ಠದ ಬದಲು ಕೇವಲ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಖರವುಳ್ಳ ಅರೆಗಂಬಗಳು ದಪ್ಪವಿದೆ (ಶಿರೂರಿನ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ). ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭಿತ್ತಿಯ ಪಂಜರದ ನಡುವೆ ಆನೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ (ಮುಳಗುಂದದ ಜೈನ ಬಸದಿ). ಕೆಲವೆಡೆ ಸರಳ ಭಿತ್ತಿಯ ಅರೆಗಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಂತರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿದ್ದು ನಡುವಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಲತೆಯಿದೆ (ಮುತ್ತಿಗಿಯ ವಿಠಲ ಇತ್ಯಾದಿ).

ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆ, ಜೈನ ಪೌರಾಣಿಕ ಅಂಶಗಳು ಇದ್ದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭಕ್ತರು ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ನೀಲಗುಂದದ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಅನೇಕ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೋಲು ಮತ್ತು ಗಿಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ, ಕೋಟನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಗಡ್ಡಧಾರಿಯ ಶಿಲ್ಪವಿರುತ್ತದೆ. ಸಭಾಮಂಟಪದ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳಿವೆ (ಕಾಳಗಿ ಬಸದಿ, ಮೊಗಳ ವೇಣುಗೋಪಾಲ). ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಪೋತವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಭಿತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂಚಾಚಿದ ಮಾಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಒಳಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಪೋತ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಾಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಮಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಅಂಚಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಶಾಲಾ-ಕೂಟ-ಸಲಿಲಾಂತರಗಳ ಕಟಾಂಜನವಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಾರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಪೋತ ಹಾರದ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡ ಫಲಕವಿರುತ್ತದೆ.

ಶಿಖರ: ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ರಚನೆಗಳು ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳು ದ್ರಾವಿಡ, ನಾಗರ, ವೇಸರ, ಫಾಂಸನ, ಭೂಮಿಜ, ರೇಖಾನಾಗರ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಕಿರುದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಗರ್ಭಗುಡಿ ಮಾದರಿಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಎರಡು ಮೂರು ತಳಗಳು (ಮಹಡಿಗಳು) ಇರುತ್ತವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತೂಪಿ ಇಲ್ಲವೆ ಶಿಖರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಘಂಟಾಕೃತಿಯ ಚೌಕೋನ ಇಲ್ಲವೆ ಅಷ್ಟಕೋನ ಇಲ್ಲವೆ ವೃತ್ತಾಕೃತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಸಲಿಲಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಕಪಿಗಳು-ಹಂಸಗಳು). ಇನ್ನುಳಿದ ಮಹಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮುಂದುವರಿದಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಿಳಿಮೂಗಿನಂಥ ಸುಕನಾಸಿಯೆಂಬ ಗೂಡಿನ ಅಲಂಕರಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ದೇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾದರಿ ಶಿಖರವು ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಭೂಮಿಜ ಶೈಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರು ತ್ತವೆ

(ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ). ಇದರ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು ಕೇವಲ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ (ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಿನಾಲಯ). ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದ ಬಸದಿಯ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ. (ಆರ್.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಇತರ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆಗಳು: ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಆಳಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳಿಕೆ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗ ಈ ಮನೆತನದ ಹಲವಾರು ಶಾಖೆಗಳು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ವೆಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯ, ವೇಮುಲವಾಡ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಗುಜರಾತಿನ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಗಳು ಸಹ ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಕನಾಟಕದ ಹೊರಗೆ ಆಳಿದ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ಶಾಖೆಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪರಹಿತರಾಜನೆಂಬಾತ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸನದ ಕಾಲ ಸು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಪ್ರಭೂತವರ್ಷನ 812ರ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯನೆಂಬಾತ ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ತಂದೆ ರಾಜನ್ ಎಂದು ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಯಶೋವರ್ಮ; ತಾತ ಬಲವರ್ಮ ನರೇಂದ್ರ. ಗಂಗಮಂಡಲದ ಅಧಿರಾಜನೆನಿಸಿದ ಚಾಕಿರಾಜ ಈತನ ಸೋದರಮಾವ. ಈತ ಕುಣುಂಗಿಲ ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ 951ರ ಹಿರೇಕೋಗಿಲೂರಿನ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅರಸನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ಕದಂಬಳಿಗೆ 1000 ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಾದಿತ್ಯನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ: ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಕಾಕಲವರ್ಷನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನೆಂದಿದೆ. ಈತ ಮೇಡೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಯೋಗಿ ನನ್ನಿಚಳುಕಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಜಾದಿತ್ಯನಾಗಿರಬಹುದು. ಹೀರೇಕೋಗಿ ಲೂರಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ನನ್ನಿಕೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆ ಹೇಳಿದೆ. ದ್ರೋಣನ ಮಗನಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಪೂತವಾದ ಗಂಗಾಜಲವನ್ನು ಬೊಗಸೆಯಿಂದ ಚೆಲ್ಲಿದಾಗ ಚಳುಕಿ ಎಂಬ ವೀರಹುಟ್ಟಿದನೆಂದೂ ಅವನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಬಲ್ಲವನಾದ ಕಾರಣ (ಚಾಳಯತಿ)ಅವನಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವರಾಹದ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವರುಣ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಾಮಂತ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಲಲಾಮನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಈತನ ಪತ್ನಿ ಗಾವಿಲಬ್ಬರಸಿ. ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗೊಗ್ಗಿ ಎಂಬಾತನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಪಂದಿಗನ ವಂಶಾವಳಿ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ:

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ನೃಪ
|
ಪಿಳ್ಳಿಮಯ್ಯ
|
ಕೀರ್ತಿಯುತ — ಕಲಿ ಕೊಂಕಣದೇವ
|
ರೇವಣ
|
ರಾಜಭೂಭುಜ
|
ಚಿಕ್ಕಿಯಣ್ಣ
|
ಗೊಗ್ಗಿ
|
ಶೂದ್ರಕಾಂಕ
|
ಪಂದಿಗ (ಪತ್ನಿ: ಜಕ್ಕಿ ಸುಂದರಿ)

ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇನ್ನೂ 3–4 ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪಂದಿಗನ ಹೆಸರು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಚಿಂಚಿಲ : ರಾಡೆನ್ಷಿಯ ಗಣದ ಚಿಂಚಿಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸ್ತನಿ. ಚಿಂಚಿಲ ಲ್ಯಾನಿಗರ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಪೆರು, ಚಿಲಿ, ಬೊಲೀವಿಯಗಳ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಲಾಮಯ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ರೇಷ್ಮೆಯಂಥ ಹಾಗೂ ಬಲು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವಂಥ ತುಪ್ಪುಳಿನಿಂದಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲೂ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಕಾರದಲ್ಲೂ ಅಳಿಲನ್ನು ಹೋಲುವ ಪ್ರಾಣಿಯಿದು. ತಲೆಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇದರ ದೇಹದ ಉದ್ದ 22–38 ಸೆಂ.ಮೀ; ಇದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 7–15 ಸೆಂ.ಮೀ ಉದ್ದದ ಬಾಲವೊಂದಿದೆ. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ 2 ಸೆಂ.ಮೀ ದಪ್ಪದ ಅತ್ಯಂತ ಮೃದುವಾದ ತುಪ್ಪುಳ ಇದೆ : ಅದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತ ಮುತ್ತಿನಂತೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ಮಾತ್ರ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳಿ. ಬಾಲದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ಒರಟಾದ ಉದ್ದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ತನ್ನ ಅಗಲವಾದ ಮೂತಿ, ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಕಿವಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಚಿಂಚಿಲ ಬಲು ಮುದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೂತಿಯ ಮೇಲೆ ಉದ್ದವಾದ ಹಾಗೂ ಬಿರುಸಾದ ಕೂದಲುಗಳ ಮೀಸೆಯಿದೆ. ಕೆನ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯ ಸಂಚಿಗಳಿವೆ. ಮುಂಗಾಲಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ 4 ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾಲಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ 3 ಬೆರಳುಗಳಿವೆ.

ಚಿಂಚಿಲ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಡೊಗರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ; ಬೀಜಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಕಾಳು, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟಗಿಡಗಳ ಚಿಗುರು, ಹಾವಸೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಚಿಂಚಿಲ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 2–6 ಮರಿಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯ ಅವಧಿ 110 ದಿವಸಗಳು. ಒಂದು ಗಂಡು ತನ್ನ ಜೀವಮಾನವಿಡೀ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿಂಚಿಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಸೋಜಿಗವೆಂದರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಂಡಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಿರುವುದು. ಅಂತೆಯೇ ಪ್ರಣಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನದೇ ಮೇಲುಗೈ. ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡತೊಡಗುವುವಲ್ಲದೆ ಘನರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಲೂ ಸಮರ್ಥವಾಗುವುವು. 5–8 ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಂಚಿಲದ ಆಯುಸ್ಸು ಸುಮಾರು 10 ವರ್ಷಗಳು.

ಚಿಂಚಿಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:

1. ಪೆರುವಿನ ಅಥವಾ ರಾಜ ಚಿಂಚಿಲ–ಪೆರು ದೇಶದ ಪರ್ವತಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ತುಪ್ಪುಳು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದುದೂ ಭಾರಿ ಬೆಲೆಯದೂ ಆಗಿದೆ.
2. ಬೊಲೀವಿಯದ ಚಿಂಚಿಲ–ಬೊಲೀವಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅರ್ಜಂಟೀನಗಳ ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.
3. ಚಿಲಿಯ ಚಿಂಚಿಲ–ಚಿಲಿ ದೇಶದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪುಳಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಚಿಂಚಿಲಗಳ ಬೇಟೆ ಇಂಕಾಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿಂಚಿಲಗಳು ಬಲು ಚುರುಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಅತಿಪ್ರಯಾಸದ ಕೆಲಸ. ಆದರೂ ತುಪ್ಪಳಕ್ಕಾಗಿ ಇವನ್ನು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ನಿರ್ವಂಶವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತ್ತು, ಆದರೆ 1920 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಚಿಲಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಕಿ.ವಿ.)

ಚಿಂಚೋಳಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಿದರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಮನಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಬಿದರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೇಡಂ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ

ಚಿತ್ತಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 608.6 ಚ.ಮೈ. (1576.21ಚ.ಕಿಮೀ.); ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,23,477 (2001), ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂಚೋಳಿ ಪಟ್ಟಣವಲ್ಲದೆ 133 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಚಿಂಚೋಳಿ, ಐನಾಪುರ, ಕೋಡ್ಲಿ, ಸುಳೇಪೇಟೆ–ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂದಾಯ ವಲಯಗಳು.

ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 300–600 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನೆಲ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ. ಇದು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಚಿಂಚೋಳಿ ಪಟ್ಟಣದವರೆಗೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹರಿದು ಕಾಗಿಣಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. 70,087 ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇಡೀ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗ ಇಲ್ಲಿದೆ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಕರಿಮತ್ತಿ, ಹುರಗಲು ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು, ಇಲ್ಲಿಯದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ. ಲಂಗೂರ್ ಕೋತಿ, ಜಿಂಕೆ, ನರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಚಿರತೆಗಳೂ ಕರಡಿಗಳೂ ಇವೆ. ಹಿಂದೆ ಹುಲಿಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಅವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ತೋಳ, ಕಿರುಬ, ಕಾಡುನಾಯಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದುಳಿದ ತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿದ್ದ ಚಿಂಚೋಳಿ ಈಗ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಮುಗಿಯುವ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರಂಪಳ್ಳ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ 140 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತಗುಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ 12,000 ಎಕರೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಗೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಲಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ ಚಿಂಚೋಳಿ, ಇದು ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,158 (2001). ಗಿರಿಕಾನನ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿಂಚೋಳಿಯದು ರಮ್ಯವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ. ಹಿಂದೆ ಇಡೀ ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ನವಾಬ್ ಅಲಂ ಅಲಿ ಖೈರೋಜನ ಜಹಗೀರಾಗಿತ್ತು. ಚಿಂಚೋಳಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದರಗಾ ಒಂದುಂಟು. ರಾಜನ ಅರಮನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಕಟ್ಟಡ. ರಾಯಿಮಾನ್‌ಘಡ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಚಿಂಚೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. 1953ರವರೆಗೂ ಚಿಂಚೋಳಿ ಪೌರ ಸಮಿತಿ ಅಲ್ಲಿಯ ತಹಸೀಲ್ದಾರರ ಆಡಳಿತ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ಅದಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಣ ಪೌರಸಭೆಯ ಸ್ಥಾನ ಲಭಿಸಿತು. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಸರಬರಾಯಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು.

ಚಿಂಚೋಳಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ನದೀನಾಲೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈಗಿರುವ ಊರಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನಗರ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಕದ ಚಂದಾಪುರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು 310 ಎಕರೆ ಜಮೀನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಪಟ್ಟಣದ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 8,000 ಜನರಿಗೆ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಉದ್ಯಾನ, ಆಟದ ಮೈದಾನ, ಬಯಲು ನಾಟ್ಯಮಂದಿರ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರದ ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ ನದಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಚಿಂಚೋಳಿ ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ ತಾಂಡೂರು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಸ್ ಮೂಲಕ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು 30ಕಿಮೀ. ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಸೇಡಂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ನೇರವಾದ ರಸ್ತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ವಿ.)

ಚಿಂತಾಮಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 909.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಒಟ್ಟು 334 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವೂ ಇರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗ, ಕಸಬಾ, ಕೈವಾರ, ಮುರಗಮಲ್ಲ, ಮುಂಗಾನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿಲಕಲನೇರ್ಪು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,71,246 (2001)

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 690 ಮಿ.ಮೀ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 45 ದಿನಗಳು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ದಿನದ ಸರಾಸರಿ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 29.6^0ಸೆಂ. ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 18.6^0 ಸೆಂ. ಮೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು; ಜನವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳು.

ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣುಳ್ಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ 2,14,232 ಎಕರೆಗಳು. 59,802 ಎಕರೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ. 5,450 ಎಕರೆಗಳು ಕಾಡಿನಿಂದಲೂ 90,647 ಎಕರೆಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ (1965–66).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಪಾಪಘ್ನಿ ನದಿ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 3,210 ಕೆರೆಗಳೂ, 2,000 ಬಾವಿಗಳೂ ಇವೆ (1965–66). ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ದಾಳಿಂಬೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು.

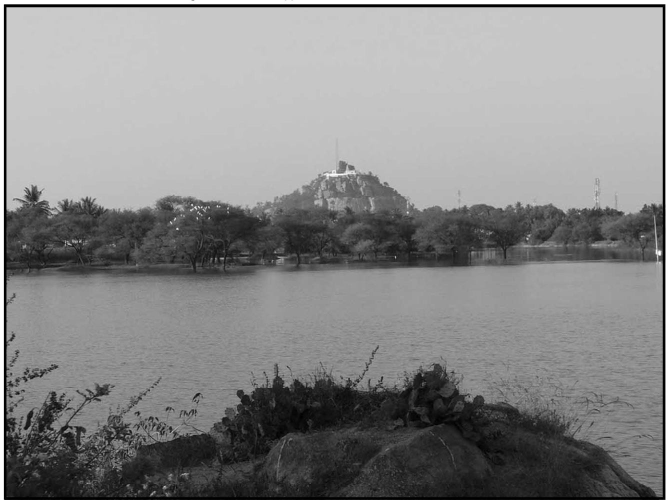

ಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಊರ ಮಧ್ಯದ ಬೆಟ್ಟ

ಇಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಬಟ್ಲಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಬುರುಡಗುಂಟೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆಯುಂಟು. ಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಪಶುಗರ್ಭಧಾರಣ ಕೇಂದ್ರವೂ, ಹಂದಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ಚಿಂತಾಮಣಿಗೆ 12ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗ.ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1340 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಟೀಪು ಸುಲ್ತಾನ್ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. 1791ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈಗ ಅಂಬಾಜಿದುರ್ಗ ಚಿಂತಾಮಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿಂತಾಮಣಿಯಿಂದ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮುರುಗಮಲೆ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಕ್ತೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ದೊರಕಿವೆ.

ಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಬಿಳಿಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಪಿಂಗಾಣಿ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ, ಅಗರಬತ್ತಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಮರ ಕುಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಉಂಟು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಇವೆ. ಚಿಂತಾಮಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿಂಗ್ರಪಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ, ಕೋನಕುಂಟ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಆಷಾಢ ಶುದ್ಧ ಪೌರ್ಣಿಮಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ, ಆಲಂಬಗಿರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ಪೌರ್ಣಮಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಬುರುಡಗುಂಟೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರ ಬಹುಳ ತ್ರಯೋದಶಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆ–ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಜಾತ್ರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪಟ್ಟಣ ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 43 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಯಶವಂತಪುರ–ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ನ್ಯಾರೋ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,456 (2001). ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11.14 ಚ.ಕಿಮೀ ಚಿಂತಾಮಣಿ ರಾವ್ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ನಾಯಕ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆತನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪೌರಸಭಾ ಪಟ್ಟಣ. ನಗರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಂಪಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ, ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಗಳೂ, ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜೂ

ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅಗರಬತ್ತಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಥಮ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮತ್ತು ಹೊರಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಫ್.ಕೆ.)

ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಚಿರ್ರವೂರಿ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರ : 1880–1941. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ರಾಜಕಾರಣಿ, ಲೇಖಕ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಜಯನಗರಂನಲ್ಲಿ ಜನನ, ಅಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ. ಕೇವಲ 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೈಜಾಗ್ ಸ್ಪೆಕ್ಟೇಟರ್ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ಅಲಹಾಬಾದಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯನ್ ಪೀಪಲ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲೇ 1909ರಲ್ಲಿ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ಅಂಗವಾಗಿ ಲೀಡರ್ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. 1910ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ, ಮಧ್ಯೆ ಅವರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎರಡು ವರ್ಷ ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು.

ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ರಾಜಕೀಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದರು. ಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ಮದನ ಮೋಹನ ಮಾಲವೀಯ ಹಾಗೂ ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹ್ರು ಅವರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಾಗ ಅವರೊಂದಿಗೂ ಸೆಣಸಿ, ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ಧೋರಣೆಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಒಮ್ಮೆ ಅವರು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಂದನೆಯ ಆಪಾದನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ, ವಿಧಿಸಲಾದ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನು ತೆತ್ತರೇ ವಿನಾ ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾತನಾಮರಾದರು. 1916–1923ರಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು 1927–36ರಲ್ಲಿ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ(ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ) ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. 1921–1923ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. 1918–1920ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಲಿಬರಲ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ 1920ರಲ್ಲೂ 1931ರಲ್ಲೂ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದರು. 1930–31ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು ಭಾರತದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಅಸಾಧಾರಣ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸ, ತಾವು ನಂಬಿದ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅತೀವ ನಿಷ್ಠೆ, ಯಾವ ಪ್ರಲೋಭನಕ್ಕೂ ಒಲಿಯದ, ಯಾವ ಸೆಳೆತಕ್ಕೂ ಮಣಿಯದ ಕೆಚ್ಚೆದೆ, ಇವುಗಳಿಂದ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲ ಭಾಷಣಕಾರರೂ, ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಲೇಖಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: ಇಂಡಿಯನ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ರಿಫಾರ್ಮ್ (1901), ಇಂಡಿಯನ್ ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ಸಿನ್ಸ್ ದಿ ಮ್ಯೂಟಿನಿ (1937). ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ಮೆಹ್ತಾರವರ ಭಾಷಣ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ (1905).

1939ರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ನೈಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು. (ಟಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ : 1940–2010. ಸುಮಾರು ಎಂಟು ದಶಕಗಳ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿನಾಟಕ ಮಂಡಲಿಯ ಒಡತಿ. ಶತಮಾನೋತ್ಸವ, ಸಹಸ್ರಮಾನೋತ್ಸವ ಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿದ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಅಭಿನೇತ್ರಿ, ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸರಿಗಟ್ಟಲಾಗದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸಾಹಸಿ. ಜನ್ಮ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ 1941ರಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗಾಯಕರು, ನಟರು. ತಾಯಿ ಶಾಂತಮ್ಮ ಗೃಹಿಣಿ. ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀಗುರು ಕರಿಬಸವ ರಾಜೇಂದ್ರ ನಾಟಕಮಂಡಲಿ (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ಡ್ರಾಮ ಕಂಪನಿ) ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಲೇಬಕಾವಲಿ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಮಾಯಣ, ಗುಣಸಾಗರಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ವೀರಪ್ಪನವರ ಅಭಿನಯ ಗಾಯನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ 'ಗಾಯನ ಗಂಧರ್ವ' ಎಂಬ ಬಿರುದು, ಚಿನ್ನದ ತೋಡಾ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದ್ದರು. 'ಚಿನ್ನದ ತೋಡಾ' ತೊಟ್ಟ ವೀರಪ್ಪ, ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. 'ಚಿಂದೋಡಿ' ಮನೆತನದ ಹೆಸರಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು.

ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪನವರ ಐದು ಮಂದಿ ಗಂಡು, ನಾಲ್ಕು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಲೀಲಮ್ಮ ಕೊನೆಯವರು; ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಕಂಪನಿಯ ನಟರು. ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ವೀರಶೈವ

ಕುಟುಂಬ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ನಾಟಕ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದು ನಿಷಿದ್ಧ ವಾಗಿತ್ತು. ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪನವರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರ ಮಕ್ಕಳೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ತಮ್ಮ 5ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. 'ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಾಲಸಿದ್ಧರಾಮನ ಪಾತ್ರ ಬಾಲನಟಿಯ ಅಭಿನಯ ಜನಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಯಿತು. ಪುರುಷರೇ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ; ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಬಾರದೇಕೆ? ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದದ್ದೇ ತಡ. ಲೀಲಮ್ಮ ತಮ್ಮ 14ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 'ಹಳ್ಳಿಹುಡುಗಿ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಚೂಟಿಯಾದ ಚೆಲುವಿನ ಕಿಶೋರಿಯ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವತ್ರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

1960 ರಿಂದ 1975ರವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ಡ್ರಾಮ ಕಂಪನಿ ಗುಣಸಾಗರಿ, ಲಂಕಾದಹನ, ಚಿತ್ರಾಂಗದ, ಶಾಕುಂತಲ, ಹಳ್ಳಿಹುಡುಗಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು, ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಪಾತ್ರ – 'ಹಳ್ಳಿ ಹುಡುಗಿ' ಪಾತ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆ ಪಾತ್ರ ಮನೆ ಮಾತಾಯಿತು. ಲೀಲಾ ಅವರನ್ನು 'ಹಳ್ಳಿ ಹುಡುಗಿ' ಎಂದೇ ಅಭಿಮಾನಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಜಯಭೇರಿ ಬಾರಿಸುವ ಬಯಕೆ, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಪ್. ಅಭಿನಯಿಸಿದ ನಾಟಕಗಳೆಲ್ಲಾ ಶತದಿನೋತ್ಸವ ಆಚರಿಸಿದವು. ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ 2000 ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಎ.ಎನ್ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವವೇ ನಡೆಯಿತು. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಕಲಾಸೇವೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಸರ್ಕಾರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ರಂಗಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಜಮೀನನ್ನೇ 30 ವರ್ಷಗಳ ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ನೀಡಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಈಗ 'ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ರಂಗಮಂದಿರ' ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು, ಸದಾಶಿವನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೇಂದ್ರ ರಂಗಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1950–60ರ ದಶಕದ ನಂತರ ಹಿರಣ್ಣಯ್ಯ ಮಿತ್ರಮಂಡಲಿಯಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ವೃತ್ತಿಪರ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅದೃಷ್ಟಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲೆಂದು 1995ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹೃದಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ 'ಪೊಲೀಸನ ಮಗಳು' ನಾಟಕ ಸತತ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ನಡೆಯಿತು. ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಪ್ರದರ್ಶನ. ಒಂದೇ ನಾಟಕ, ಒಂದೇ ತಂಡದಿಂದ. ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮೂರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ 1135 ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಾದವು. ಈ ಯಶಸ್ಸಿನ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು, ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರಧಾರಿ ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಯಶ ಸಾಧಿಸಿದ 'ಪೊಲೀಸನ ಮಗಳು' ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 3340 ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಂಡ ನಾಟಕ, ಗಿನ್ನೆಸ್ ದಾಖಲೆಗೆ ಸೇರಲಿರುವ ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಾಟಕ. ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಟಕ 'ಧರ್ಮದ ದೌರ್ಜನ್ಯ' ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ

ಶತದಿನೋತ್ಸವ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡ ನಾಟಕ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಪೋಲೀಸ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡ್ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿ ಹುಡುಗಿಯಂತೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾತ್ರ. ಶಾಕುಂತಲ, ಚಿತ್ರಾಂಗದ, ಲಂಕಾದಹನ, ಮಹಾರಾವಣ, ಸಿಂಡಿಕೇಟ್–ಇಂಡಿಕೇಟ್, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಮಗ–ಇವು ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಅಭಿನಯದ ನಾಟಕಗಳು–ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳು.

ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪ 1928ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ಡ್ರಾಮ ಕಂಪನಿ, ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತ. ಕುಟುಂಬದ ಮೊದಲ 'ಬಂಗಾರ ತೋಡಾ'ಧಾರಿಯಾದ ವೀರಪ್ಪ ನಿಧನಾನಂತರ, ಅವರ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಎರಡನೇ ವೀರಪ್ಪನವರ ನಿಧನಾನಂತರ, 1978ರಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕವಲಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಯಿತು. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಆ ಮೂರು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದವು. ಈಗ ಅವು ಮೂರು ಮತ್ತೆ ಒಂದಾಗಿವೆ; ಲೀಲಾ ಸಾರಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿವೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾದ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ 'ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ' ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ರಂಗಮಂದಿರ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿಪರ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಿಚಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂಗವಾಗಿ 'ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಕಾಶಿಯವರೆಗೆ' ರಂಗಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಂಗಯಾತ್ರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣ ನಡೆಸಿ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ 'ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮ', 'ಟಿಪ್ಪೂ ಸುಲ್ತಾನ್', 'ಜಗಜ್ಯೋತಿ ಬಸವೇಶ್ವರ' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರವಲ್ಲದೆ ಖಾಸಗಿ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಗುರುಮಠಗಳೂ ಸನ್ಮಾನಿಸಿವೆ; ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1985), ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1994), ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2003)–ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರಾಗಿರುವ ಈ ಕಲಾವಿದೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ 'ಪದ್ಮಶ್ರೀ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1988) ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ (1987) ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷೆಯಾಗಿ(1991) ಚಿಂದೋಡಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಗಣನೀಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ, ನಾಟಕರಂಗದಲ್ಲೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸೋದರಳಿಯ ಬಂಗಾರೇಶ್ (ಅಣ್ಣ ಚಿಂದೋಡಿ ವೀರಪ್ಪನ ಮಗ) ನಿರ್ದೇಶನದ ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲಾ ನಿರ್ಮಿಸಿದ 'ಗಾನಯೋಗಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಗವಾಯಿ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳ ಸ್ವರ್ಣಕಮಲ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ 'ಗಾನಯೋಗಿ' ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ 1995–96ರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರಪ್ರಶಸ್ತಿ (ನಿರ್ದೇಶಕ: ಚಿಂದೋಡಿ ಬಂಗಾರೇಶ್), ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪೋಷಕ ನಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡ್), ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕ (ಹಂಸಲೇಖ) ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ.

(ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ)

ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ : ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಒಂದು ವಾನರ. ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣದ ಪಾಂಜಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಒರಾಂಗುಟಾನ್, ಗಿಬನ್, ಗೊರಿಲಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಇದಕ್ಕೂ ಬಾಲವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಪ್ಯಾನ್; ಇದರಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಗ್ಲೊಡೈಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾನಿಸ್ಕಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ಪ್ಯಾನಿಸ್ಕಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಕಳುಬಗೆಯದು. ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪ್ರಭೇದವೇ ಅಲ್ಲ, ಟ್ರಾಗ್ಲೊಡೈಟೀಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಒಂದು ಉಪಪ್ರಭೇದ ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ಯಾನಿಸ್ಕಸ್ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಪ್ಯಾನ್ ಜಾತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತು ಬಾನ್‌ಬೊ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಾತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಉಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ಯಾನ್ ಸೇಟಿರಸ್ ವೀರಸ್, ಪ್ಯಾ. ಸೇಟಿರಸ್ ಸೇಟಿರಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾ. ಸೇಟಿರಸ್ ಶ್ವೈನ್‌ಫುರ್ಥಿಯೈ ಎಂಬ ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೊರಿಲದಂತೆಯೇ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಕೂಡ ಆಫ್ರಿಕದ ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ದಟ್ಟಕಾಡುಗಳ ವಾಸಿ, ಆದರೆ ಗೊರಿಲಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಗಾತ್ರ, ಸ್ವಭಾವ ಮುಂತಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು.

ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಮುಖ, ಕಿವಿ, ಹಸ್ತ ಹಾಗೂ ಪಾದಗಳು ರೋಮರಹಿತ. ಮೈಯ ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಒರಟಾದ, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಮುಖದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಇಲ್ಲವೆ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ನಸುಗೆಂಪು. ಮೂಗು, ಕಿವಿ, ಕೈ ಹಾಗೂ ಪಾದಗಳು ಮಾತ್ರ ನಸುಗೆಂಪು ಮಾಂಸದ ಬಣ್ಣದವು. ಪೃಷ್ಠಭಾಗ ಮಾಸಲು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿದೆ. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಮುಖ, ಉಳಿದ ವಾನರಗಳ ಮುಖಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಮುಖವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹಣೆ ದೊಡ್ಡದು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಮುಂಚಾಚಿದ ಹುಬ್ಬಿನಿಂದಾಗಿ ಆಳವಾಗಿ ಹುದುಗಿದಂತಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಕಂದು. ಮೂಗು ಅಗಲ

ಮರಿ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ

ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆ. ಮೂತಿ ಗುಂಡಗಿದೆ. ತುಟಿಗಳು ತೆಳುವಾಗಿರುವವಲ್ಲದೆ ಮುಂಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹಲ್ಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ 32. ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದವು. ಕಾಲುಗಳಿಗಿಂತ ಕೈಗಳು ಬಲು ಉದ್ದ; ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ನಿಂತಾಗ ಅದರ ಮಂಡಿಗೂ ಕೆಳಗೆ ಜೋಲು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಕೈಯ ಇತರ ಬೆರಳುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಬಲುಮೋಟು. ಪಾದದಲ್ಲೂ ಹಸ್ತದಲ್ಲೂ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಉಳಿದ ಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲ.

ವಯಸ್ಕ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಎತ್ತರ 1 ರಿಂದ 1.7 ಮೀ. ತೂಕ 56–80 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಗಂಡುಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು.

ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಸಮಾಜಜೀವಿ; ಎರಡರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳುಳ್ಳ ಗುಂಪು ಇಲ್ಲವೆ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಗುಂಪಿಗೆ ಒಂದು ಬಲಿಷ್ಠ ಗಂಡು ನಾಯಕ. ಗುಂಪಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೆಲ್ಲ ನಾಯಕ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯದೇ ಆದರೂ ಗುಂಪಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸದಸ್ಯಪ್ರಾಣಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಅಧೀನ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು 26 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಯಷ್ಟಿರಬಹುದು. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೇ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಖುಷಿಯಾಗಿ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಿಗಿಯುತ್ತ, ತೊನೆಯುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲದಮೇಲೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಕೈಕಾಲುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕೊಂಚ ಬಗ್ಗಿಸಿ, ದೇಹವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿಸಿ ಕೈಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮಡಿಚಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಮ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಬರಿಯ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆಯೇ

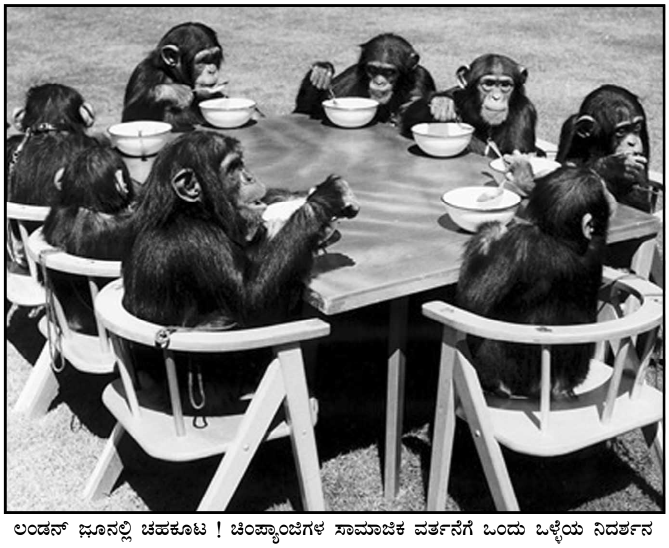

ಲಂಡನ್ ಝೂನಲ್ಲಿ ಚಹಕೂಟ ! ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ತನೆಗೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ

ನಡೆಯುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಪಾದಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಇಡುತ್ತದೆ. ಹಗಲೆಲ್ಲ ಆಹಾರವನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಮರದಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪುಸದೆಯ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಗುಂಪಿನ ಎಲ್ಲ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮಲಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಹಗಲಿನಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮರದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುವ ರೂಢಿ ಉಂಟು, ಕೆಲವು ಸಲ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲಿದ್ದರೆ ಗೂಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ತೆರನ ಒರಟು ಚಾವಣಿಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟುವುವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲೇ ಕಳೆಯುವುವಾದರೂ ಬೆಳದಿಂಗಳಿದ್ದರೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಏನಾದರೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಬೆಳಗಿನ ಝಾವ ಎದ್ದು ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದು, ಅನಂತರ ತಿನ್ನುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ,

ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವೇಳೆಗೆ ಕೊಂಚ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಜೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗಣನೀಯ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರವನ್ನೇರಿ ಮಲಗುವುದು ಇವುಗಳ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಹಣ್ಣುಹಂಪಲು, ಚಿಗುರು, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು ಮುಂತಾದವೇ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ, ಕೀಟಗಳನ್ನೂ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬುಷ್‌ಬಕ್ ಮುಂತಾದ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು.

ವಾನರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಅಪಾರ. ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಬಲು ಚುರುಕು. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ಇದು. ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ನಿಖರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಪ, ಆಶ್ಚರ್ಯ, ದುಃಖ, ಸಂತೋಷ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಪ್ರೈಮೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಪರ ವಿವೇಚನಶಕ್ತಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯಲ್ಲಿ. ಜೊತೆಗೆ ಕೋಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಆಯುಧಗಳಾಗಿ ಉಪಕರಣಗಳಾಗಿ ಬಳಸುವ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಕೊನೆಯಪಕ್ಷ 32 ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಬಹುಶಃ ಇದು ಒಂದು ನಿಮ್ನ ರೀತಿಯ ಭಾಷೆಯಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ತುಟಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚುವುದು, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುವುದು, ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುವುದು, ತುಟಿ ಚಪ್ಪರಿಸುವುದು ಮುಂತಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದರ ಮೂಲಕವೂ ತನ್ನ ಇಂಗಿತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲದು. ಜೊತೆಗೆ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಬಲು ತುಂಟ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಹೌದು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರದೆ ಏನಾದರೂ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಾನರ ಜಗತ್ತಿನ ಬಹಿರ್ಮುಖಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಲಿನಿಂದ ನೆಲವನ್ನೊ, ಮರಗಳ ಕಾಂಡವನ್ನೊ, ಟೊಳ್ಳಾದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನೊ, ಬಡಿದು ಒಂದು ರೀತಿಯ 'ಸಂಗೀತ'ವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಂತೆ. ಇದು ಸಂಗೀತವಿರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮದ್ದಳೆ ತಾಡನದ ಮೂಲಕ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಳಿಸುವಂತೆ, ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗಳು ಕೂಡ ಸುದ್ದಿಸಾಗಣೆಗೆ ಬಳಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರಬಹುದು. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಬಲು ಸ್ನೇಹಪರ ಜೀವಿ ಕೂಡ. ಕರುಣೆಯಿಂದ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಇದನ್ನು ಬಹುಸುಲಭವಾಗಿ ಪಳಗಿಸಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಚಳಕಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯ ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿದೆ. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗಳಲ್ಲಿ ರಜೋಚಕ್ರ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ. ಈ ಅವಧಿಯ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಭಾಗ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಆಗ ಸಂಭೋಗ ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಕೂಡ ಮದವೇರಿದಾಗ ಸಂಭೋಗ ಬಯಕೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು, ಕೈಗಳನ್ನು ಮರಕ್ಕೆ ಬಡಿಯುತ್ತಲೋ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟುತ್ತಲೋ ಅಥವಾ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ನೆಗೆದಾಡುತ್ತಲೋ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯ ಕಾಲವೂ ದೀರ್ಘವೇ–ಸುಮಾರು 8 ತಿಂಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಒಂದೇ ಮರಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅವಳಿ ಮರಿಗಳೂ ಹುಟ್ಟುವುದುಂಟು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ತಾಯಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಈ ಮರಿ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಯ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು.

ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂಪ್ಯಾಂಜಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಕಾರಣ, ಇದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಮಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಂಗರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜೀವರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಂಕಾಲ ಮನುಷ್ಯನ ಕಂಕಾಲವನ್ನು ಹೋಲುವುದೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರಾಂಶವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎ.)

ಚಿಕನ್‌ಗುನ್ಯ : ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈರಸ್ಸಿನಿಂದ ಬರುವ ರೋಗ. ಎರಡರಿಂದ ಐದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಜ್ವರವಿದ್ದು, ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕೀಲುನೋವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಈ ನೋವು ಕೆಲ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ರೋಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಳ್ಳೆಗಳಿಂದ (ಅಲ್ಬೊಪಿಕ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಏಜಿಪ್ಟಿ) ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕೆರಿಬಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಕೋತಿಗಳು ಮತ್ತು ದಂಶಕಗಳು ಈ ವೈರಸ್ಸುಗಳ ಭಂಡಾರವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹಾಗೂ ವೈರಸ್ಸು ತಗುಲಿದ ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜ್ವರಹಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಔಷಧೋಪಚಾರದ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹಾಗೂ ದ್ರವ ಆಹಾರ ಒಳ್ಳೆಯದು. (ಬಿ.ವಿ.ಎಸ್‌ಆರ್‌ಐ.)

ಚಿಕಲ್ : ಸಪೋಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಪೋಟ (ಚಿಕು) ಗಿಡದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ಹಾಲ್ನೊರೆಯನ್ನು (ಲೇಟೆಕ್ಸ್) ಗರಣೆಗಟ್ಟಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತು. ಪಲೇಕ್ವಿಯಮ್ ಗಟ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಗಟಪರ್ಚದಂತೆಯೇ (ನೋಡಿ) ಚಿಕಲ್ ಕೂಡ ಇದೆಯಾಗಿ ಇದನ್ನೂ ಚೂಯಿಂಗ್ ಗಮ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಪೋಟ ಗಿಡದ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ವಂಕಿವಂಕಿಯಾದ ಸೀಳುಗಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಾಲ್ನೊರೆಯನ್ನು ಜಿನುಗಿಸಿ ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ರಬ್ಬರ್‌ಲೇಪಿತ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಿ ಇದರ ನೀರಿನ ಅಂಶ ಶೇ. 33 ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹಾಲ್ನೊರೆ ಅರೆಘನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಮರದ ಧಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಲಾ 10–11 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ತೂಕದ ಕೊರಡುಗಳಾಗಿ ಎರಕ ಹುಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕೊರಡುಗಳಿಗೆ ಮಾರಿಸೆಟಾಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಗಣೆಯ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಕೊರಡುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುದುಂಟು. ಚೂಯಿಂಗ್ ಗಮ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುವಾಗ ಮಾರಿಸೆಟಾಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತುಣುಕುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಪ್ರಬಲ ಕ್ಷಾರದಿಂದಲೂ ಸೋಡಿಯಮ್ ಆ್ಯಸಿಡ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಿಂದಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅಂತಿಮ ಉತ್ಪನ್ನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದು; ಬಿಸಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಬಲು ಅಂಟುಅಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಕಲ್‌ನ ಬಳಕೆ ಅತಿಹೆಚ್ಚು. (ಎಂ.)

ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ : ಮನುಷ್ಯನ ಮಾನಸಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ, ವರ್ತನಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ (ಕ್ಲಿನಿಕಲ್ ಸೈಕಾಲಜಿ). ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ. ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಬರಲಾರದಾದುದರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಲು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ನರವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ.

ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೋಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೊದಲ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಮಕ್ಕಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡದೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಕೆಲವರು ಚಂಡಿಗಳಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಳುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಇರಲಾರರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ರಗಳೆ ಮಾಡುವರು.

ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯದೆ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಮಕ್ಕಳು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವನಾ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವರು. ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ಬಹಳ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಕೆಲ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಂತೂ ಕಲಿಕೆ ಎಂಬುದು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಲಿ ಕೈಚಳಕವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ನ್ಯೂನತೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಎಳೆಯರಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ನ್ಯೂನತೆ (ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯತೆ) ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 2 ಜನರಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬುದ್ಧಿ ಕುಂಠಿತವಾದ ಮಕ್ಕಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೂ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೂ ಹೊರಗಡೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವರು. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನ್ಯೂನತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳು ಎಷ್ಟು ಶ್ರಮಪಟ್ಟರೂ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕಸಬನ್ನಾಗಲೀ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಿಯಲಾರರು. ಇನ್ನು ಕೆಲಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಚಕ್ಕರ್ ಹಾಕುವರು. ಕೆಲಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಪಾಠವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸದೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಹಿಂದುಳಿಯುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮವಯಸ್ಕರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಗಳವಾಡುವುದನ್ನೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವರು. ಇಲ್ಲವೆ ಏನಾದರೊಂದು ಅಪರಾಧ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುವರು. ಕದಿಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ದುರಭ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವವರೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗಬಹುದು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಬೀಡಿ, ಸಿಗರೇಟು. ಗಾಂಜಾ, ಸಾರಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಮಾದಕಗಳ ಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ

ತೊಡಗಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಆಶೆ, ಕೋಪಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇಲ್ಲದ ಕೆಲವರು ಖೂನಿ ಮಾಡಬಹುದು, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂಥವನ್ನು ನಡವಳಿಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ವರ್ತನಾಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಇರುವ ಹಾಗೆ, ತರುಣರಲ್ಲಿ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಇರುವ ಹಾಗೆ, ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಶೇಕಡ 25 ರಿಂದ 30 ರಷ್ಟು ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಹಿಂಜರಿಯುವಿಕೆ (ಕೀಳರಿಮೆ), ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಮಣಿಯುವುದು, ಹೆದರಿಕೆ, ಉದ್ವೇಗ, ಸಿಟ್ಟು, ದುಃಖ, ಔದಾಸೀನ್ಯ–ಮುಂತಾದ ಮನೋಭಾವಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಾಮ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಕ್ವತೆ, ಅನನುಭವಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತ ವ್ಯಾಕುಲಚಿತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಸ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವರು. ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳೋ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೋ ಸಮಾಜಸೇವಕರೋ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಗುರುತು ಮಾಡುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ವರ್ತನೆಯ ಯಥಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯತ್ನಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಪರರ ಹೇಳಿಕೆಗಿಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಕಡೆಯದಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಬೇಕಾಗಬಹುದು.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಯಾವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಬಾಲ್ಯ ಹಾಗೂ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ನಡವಳಿಕೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೋಷಕರ ಮತ್ತು ಮಗುವಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಮಗುವಿನ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದೇ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯಗುರಿ. ಅಂದರೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮತ್ತಿತರರು ಮಗುವಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಗುವಿನ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮೇಣ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಬಾಲಕನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷಗಳಿದ್ದಾಗ ವರ್ತನಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳುಂಟಾಗುವುವು, ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಪರೀಕ್ಷಣದಿಂದ ಬಾಲಕನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನಳೆದು ತಾಯಿತಂದೆಯರಿಗೂ ಪೋಷಕರಿಗೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಬೇಕು.

ನಡತೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮನೆಯ ಸ್ನೇಹಿತವರ್ಗಗಳ ಆವರಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಂದ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಪ್ರೇಮ ಲಭಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಮಗುವಿನ ನಡತೆ ವಿಕೃತವಾಗುವುದು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ದೊರೆಯದೆ ಹೋದರೆ ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡಿ ಸ್ನೇಹವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮಗು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಮತ್ತು ಇತರ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳು ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು ಸಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರುವುದು, ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಆಸರೆ ನೀಡುವುದು, ಜೀವನಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು.

ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಲೋಪದೋಷಗಳಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸರಿಯಾಗಲು ಅವನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು, ಅವನ ಸುತ್ತಲಿನ ಜನ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.)

ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯ : ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಒದಗಿಸುವ ಸ್ಥಳ (ಕ್ಲಿನಿಕ್). ರೋಗಿಗಳು ದಿನವೂ ಮನೆಯಿಂದ ಬಂದು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಔಷಧಿ ಪಡೆದು ಹಿಂತಿರುಗಬಲ್ಲ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಹೆಸರಿದು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ, ರೋಗಿಗಳು ಅಲ್ಲೇ ಆಸರೆ ಪಡೆದು ಸಾಕಷ್ಟು ದಿವಸ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆ ಪಡೆಯಬಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಕ್ಲಿನಿಕ್ ಎಂಬುದು ರೋಗಿಯ ಹಾಸಿಗೆ ಅಥವಾ ರೋಗಿಯ ನೆಲೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಬ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಲಿನಿಕ್ ಎಂದರೆ ಹಾಸಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಮಲಗಿದ ರೋಗಿಯನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸಿಸುವ ಸ್ಥಳವೇ ಸರಿ. ಅಂದರೆ ಇದು ಸರ್ಕಾರದ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬಡಜನಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇಲ್ಲ. ವಿಧಿಸಿದ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸೂಕ್ತಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾತ್ರ. ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈದ್ಯರು ತಕ್ಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗಳ ವಿಚಾರವಾದ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಗಮನವೀಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೋಗಿಗಳನ್ನೇ ಚಿಕಿತ್ಸಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳನ್ನು ಆಂಬ್ಯುಲೆಂಟ್ ಕ್ಲಿನಿಕ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿನಿಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಗಮನವೀಯುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಕ್ಲಿನಿಕ್‌ಗಳೆಂದು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಡೈಯಾಬಿಟಿಕ್ ಕ್ಲಿನಿಕ್, ಕಾರ್ಡಿಯ ಕ್ಲಿನಿಕ್) ಹೆಸರುಂಟು. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯ : 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ. ಮೈಸೂರು ರಾಜ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ (1672–1704) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕಾಗ್ರೇಸರನಾಗಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಪತಿ ಎಂಬುದು ಇವನ ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರಾಗಿರಬಹುದು. ತ್ರಿಕದಂಬಪುರ ಅಥವಾ ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಈತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಯಾಚಕಜನಸಾರಥೇನು. ಸ್ವಜನ ಪರಜನ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಅಧೀತಸಕಲವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣ ನಾನಾವಿಧ ವಿದ್ಯನಾಗಿ ಕವಿತಾವಾಕ್ಪತಿಯಾಗಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ ರಸಾಸ್ವಾದನಪರನಾಗಿ ಇದ್ದವ. ಪಟ್ಟೂರಾಭಿದಾನ ಸತ್ಕುಲದೀಪ ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಮಾಘ, ಬಾಣ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಪೋಷಕ ದೊರೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ವಂಶಾವಳಿ ಹಾಗೂ ವಿಜಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಗ್ರಂಥರಾಶಿ ಅಪಾರ. ಚಂಪೂ, ಸಾಂಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ ಟೀಕುಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬೇರಾವ ಕವಿಯೂ ಈತನಷ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರಲಾರನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವನ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು . 1 ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, 2 ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಚರಿತೆ, 3 ಯದುಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, 4 ಕಮಲಾಚಲ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, 5 ಹಸ್ತಿಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, 6 ದಿವ್ಯಸೂರಿ ಚರಿತೆ, 7 ಸಾತ್ವಿಕಬ್ರಹ್ಮ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ, 8 ಅರ್ಥಪಂಚಕ.

ಸಾಂಗತ್ಯ : 1 ಯಾದವಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ 2 ಪಶ್ಚಿಮರಂಗ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ 3 ರಂಗಧಾಮಸ್ತುತಿ ಸಾಂಗತ್ಯ 4 ಶೃಂಗಾರಶತಕದ ಸಾಂಗತ್ಯ 5 ಪಶ್ಚಿಮ ರಂಗ ಸಾಂಗತ್ಯ 6 ಅಕ್ಷರಮಾಲಿಕಾ ಸಾಂಗತ್ಯ 7 ರಂಗಧಾಮನೀತಿಶತಕದ ಸಾಂಗತ್ಯ 8 ರಂಗಧಾಮಪುರಷವಿರಹದ ಸಾಂಗತ್ಯ 9 ಚಿತ್ರಶತಕ ಸಾಂಗತ್ಯ 10 ರಂಗನಾಯಕರಂಗನಾಯಕೀಸ್ತುತಿ ಸಾಂಗತ್ಯ.

ಗದ್ಯ : 1 ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ 2 ವೆಂಕಟಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, 3 ಶ್ರೀರಂಗ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ 4 ಶೇಷ ಧರ್ಮ 5 ಕಾಮಂದಕ ನೀತಿ 6 ಶುಕಸಪ್ತತಿ.

ಹಾಡು ಮತ್ತು ಟೀಕುಗಳು : 1 ರಂಗಸ್ವಾಮಿಯ ಶೃಂಗಾರಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆ, 2 ಶೃಂಗಾರದ ಹಾಡುಗಳು, 3 ವೈದ್ಯಾಮೃತ ಟೀಕೆ 4 ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿ ಟೀಕೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾದವಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, ಸಾತ್ವಿಕ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ, ಅರ್ಥಪಂಚಕದ ಟೀಕೆ, ರಹಸ್ಯತ್ರಯ ಟೀಕೆ, ಭಾರದ್ವಾಜ ಸಂಹಿತೆ, ಅರ್ಥಪಂಚಕ ತತ್ತ್ವತ್ರಯ, ಮತ್ತು ದಿವ್ಯಸೂರಿ ಚರಿತೆ–ಇವು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತವಿವರಣ ರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಶ್ರೀರಂಗಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ, ಯಾದವಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ (ಗದ್ಯ), ವೆಂಕಟಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ–ಇವು ಸ್ಥಳ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಶೇಷ ಧರ್ಮ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ (ಗದ್ಯ), ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ (ಚಂಪು), ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಚರಿತೆ (ಚಂಪು)–ಇವು ಪುರಾಣಗಳ ಅನುವಾದಗಳು. ಚಿತ್ರಶತಕ, ನೀತಿಶತಕ, ಶೃಂಗಾರಶತಕ, ಪುರುಷ ವಿರಹ, ರಂಗಸ್ವಾಮಿಯ ಶೃಂಗಾರ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆ (ಗದ್ಯ)–ಇವು ಕವಿತಾ ಚಮತ್ಕಾರ ಪ್ರದರ್ಶಕ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕಾಮಂದಕ ನೀತಿಸಾರ, ಶುಕಸಪ್ತತಿ–ಇವು ನೀತಿಬೋಧಕ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ರಂಗಧಾಮ ಸ್ತುತಿಸಾಂಗತ್ಯ ಗ್ರಂಥ ರಂಗನಾಥನ ಪಾದಾದಿಕೇಶಾಂತ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಂಗಧಾಮ ಪುರಷವಿರಹ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥ ದೇವರ ವಿರಹಸೂಚಕವಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿ ಇದೆ. ನೀತಿಶತಕ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದೆ. ಅಕ್ಷರಮಾಲಿಕಾಸಾಂಗತ್ಯ ರಂಗನಾಥ ದೇವರ ಮೇಲೆ ಕಕಾರದಿಂದ ಕ್ಷ ಕಾರ ಪರ್ಯಂತ ಅಕ್ಷರ ಮೊದಲಾಗಿಯೂ ಗುಣಿತದಿಂದಲೂ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಸೂರಿ ಚರಿತೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಪ್ರಭುಗಳು ಶ್ರೀರಂಗಾದಿ ದಿವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಸಮುಚಿತ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ದಿವ್ಯಸೂರಿಗಳ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೇಳುವ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರನ್ನು ಕುರಿತು, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆ ಮಹಾಮಹಿಮರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲು

ಕೇಳಿಕೊಂಡರೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ತಾನು ಒಪ್ಪಿ ಹರಿಕೃಪೆಯಿಂದ ಅಂಥ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದೆನೆಂದೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದ ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಆಳ್ವಾರರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಗುರುಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನದು. ಪಂಡಿತ ಎಂ.ಎ. ರಾಮಾನುಜ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ (1911).

ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಮಯವಾಗಿ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಂಗತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದೇಶೀಯ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸುಲಲಿತವಾಗಿವೆ. ಈತನ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯ ತುಂಬ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತತತ್ತ್ವ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಚರಿತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸವೆಂಬ ಕೃತಿಯಂತೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು 'ರಾಮಾನುಜ ಮತಕೋಶ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕವನರಚನಾಶಕ್ತಿ ನಿರ್ವಿವಾದದ್ದಾದರೂ, ಕವಿತ್ವದ ಮಟ್ಟ ಉನ್ನತವಾದುದುದಲ್ಲ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಚಿಕೋರಿ : ಆಸ್ಟರೇಸಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಸಕೋರಿ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಸಿಕೋರಿಯಮ್ ಇಂಟಿಬಸ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಚಿಕೋರಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದರ ಬೇರಿಗೋಸ್ಕರ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕೋರಿಯ ಎಳೆಯ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕ್ಯಾರಟ್ ಗೆಡ್ಡೆಯಂತೆ ಬೇಯಿಸಿ ಮೊಸರು, ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದರ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ, ಹುರಿದು, ಪುಡಿಮಾಡಿ ಕಾಫಿಪುಡಿಯ ಜೊತೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ಕಾಫಿಯ ಬಣ್ಣ, ದಟ್ಟತೆ ಹಾಗೂ ರುಚಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಚಿಕೋರಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಇದೆ. ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ತವರು ಯೂರೋಪ್. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇದರ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಸಾಯ ಉಂಟು.

ಚಿಕೋರಿ 1–2 ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ. ಇದರ ಬೇರು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಎಲೆಗಳು ಅಗಲ, ಆಯತಾಕಾರ ಅಥವಾ ಭರ್ಜಿಯಾಕಾರ, ಪ್ರತಿ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಾಲೆಗಳಿವೆ. ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಹೂಗಳು ಹೊಳೆಯುವ ನೀಲಿಬಣ್ಣದವು. ಚಿಕೋರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಟ್‌ಲೂಫ್, ಕ್ರಿಸ್‌ಮಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಾಲಡ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ.

ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಕ್ಯಾರಟ್ ಬೇಸಾಯದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ತರದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದಾದರೂ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಉತ್ತಮ. ಚಿಕೋರಿಯನ್ನು ಅದರ ಸೊಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ತು, ಹೆಂಟೆಗಳನ್ನು ಒಡೆದು, ಕಸಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಟ್ಟಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕೂರಿಗೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕೈಯಿಂದ ಬಿತ್ತಬಹುದು. ಎಕರೆಗೆ 3–5 ಕಿಲೋಗ್ರಾಂ ಬಿತ್ತನೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಸಿಗಳಿಂದ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಬೆಳೆ 5–10 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಿಕೋರಿಯನ್ನು ಬೇರಿಗೋಸ್ಕರ ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಬೀಜಗಳನ್ನು 22 ಅಂತರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ 9–12ಕ್ಕೆ ಒಂದರಂತೆ ನೆಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ನೆಡಲು ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ $1\text{–}1\frac{1}{4}$ ಪೌಂಡ್ ಬಿತ್ತನೆ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಬೇರುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತಮೇಲೆ ಅಗೆದು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಅಗೆಯುವುದು ತಡವಾದಲ್ಲಿ ಬೇರುಗಳು ನಾರಿನಂತಾಗಿ ತೂಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಕರೆಯ ಸರಾಸರಿ ಇಳುವರಿ 10–11 ಟನ್ನುಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ. ಬೇರಿಗೋಸ್ಕರ ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಬೀಜವಾಗಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರುಗಳನ್ನು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಶಾಖದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಣಗಿಸಬಹುದು. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇರುಗಳು ನೋಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಪಿ.)

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ್ : 1645–1704. ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಪ್ರತಿಮವೀರ, ತೆಂಕಣರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಇವರು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ, ವ್ಯವಹಾರಚತುರ, ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತಗಾರ, ದೂರದರ್ಶಿಯಾದ ರಾಜಕಾರಣಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿ, ಸ್ವತಃ ಕವಿ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಟರ ವಾರಸುದಾರರು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸೋದರರ ಪುತ್ರರು. ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸೋದರರ ಪುತ್ರರು. ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಇವರು 1645ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದರು. 1673ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 28ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಸಿಂಹಾಸವನ್ನೇರಿದರು.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ, ಮರಾಠರ ನಾಯಕ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಅವರ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಜಟಿಲಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಸ್ಥಾನವೇ ಭದ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಪಿತೂರಿ ಒಂದು ಕಡೆ ; ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ; ಇವರ ವೈರದ ಜೊತೆಗೆ ಮರಾಠರ ದಾಳಿಗಳು–ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಧ್ಯೇಯ ಹೊಂದಿ, ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಕೀರ್ತಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರದು.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ತರುಣದಲ್ಲೇ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಬಳಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರು ಅನೇಕ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ಮಧುರೆಯ ನಾಯಕ ಚೊಕ್ಕನಾಥನ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಜಯಗಳಿಸಿದರು. 1674ರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಅರಸನ ಸೊಲ್ಲಡಗಿಸಿದರು.

1675 ರಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ರಣದುಲ್ಲಾಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕೇತಸಮುದ್ರ, ಕಂಡಿಕೆರೆ, ಹಂಡಾಲಕೆರೆ, ಗೂಳೂರು, ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆ. ಇದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪ್ರಭಾವ ಸಡಿಲವಾಗತೊಡಗಿತು. 1677 ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದೊದಗಿದ್ದ ಮರಾಠರ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಇವರು ನಿವಾರಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ 1682ರಲ್ಲಿ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದ ಸೇನಾನಾಯಕರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಎರಡು ಬಾರಿ ಸೋತ ಮರಾಠರು ಮತ್ತೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸನ್ನಾಹ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದೊದಗಿದ ವಿಷಮ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಇವರು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಭವ್ಯ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. 1687 ರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಸೇನಾನಿ ಖಾಸಿಮ್‌ಖಾನನಿಂದ ಕೊಂಡ ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಲಕಪ್ರಾಯವಾಯಿತು.

ವ್ಯವಹಾರಚತುರರಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಜ್ಯದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತರಾದರು. ಪ್ರಾರಂಭದ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸುವತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರು. ಅಂದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕಾದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಾಳಿ ಮಾಡದಂತೆ ತಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಮೊಗಲರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು, ಲಿಂಗಪ್ಪಯ್ಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಯಭಾರವೊಂದನ್ನು ಅಹಮದ್‌ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮರಾಠರ ಮುತ್ತಿಗೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಮೊಗಲ್ ದಳಪತಿ ಖಾಸಿಮ್‌ಖಾನನ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಮೊಗಲರಿಂದ ಒದಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಮೈಸೂರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು, ಮೈಸೂರು(ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ)ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು–ಇವು ರಾಯಭಾರದ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಔರಂಗಜೇಬ್ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದನಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಜಗದೇವರಾಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತ. ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೂ ಈ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರಕಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮರಾಠರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿ, ಅವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುವ ಅವನ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಅನಂತರ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಕುಮಾರಯ್ಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ ಸೈನ್ಯ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಹೀಗೆ ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಉದಾತ್ತ ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ತಳೆದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾದರು. ಮೈಸೂರು(ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ)ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಮತ್ತ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜರು ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮಪಟ್ಟಿದ್ದು ನಿಜವಾದರೂ, ಅದನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಗೊಳಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಇವರ ಆಡಳಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು(ಕರ್ನಾಟಕ) ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ಮತ್ತು ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇಲಂನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬೇಲೂರು ಮತ್ತು ಕೊಡಗಿನವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಇವರು ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿದರು. ಅಪ್ರತಿಮವೀರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರು.

ವೀರಯೋಧರಾಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಆಡಳಿತಪರಿಣಿತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಸಚಿವ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಿಚಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದರು. ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಂದಾಯ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿದರು. ದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತೆ ಅಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಸರ್ಕಾರದ ಕೆಲಸ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತವನ್ನು 18 ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡುವಂತೆ ಇವರು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮಗೆ ಬರುವ ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡದಂತೆ ಕಟ್ಟಳೆ ಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ನೀಡದೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾ ಬಾಬುಗಳಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಆದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮ, ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದುವು. ಮಿತವ್ಯಯ ನೀತಿಯಿಂದ, ಸಮರ್ಥ ಆರ್ಥಿಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಅಪಾರ ಧನಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಅವರು ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು.

ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಿಗುವಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರು ವರ್ತಕರ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮೀಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮತಸಹಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಇವರು ತಟಾಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿತು. ಅವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ತಿರುಮಲಾರ್ಯ, ಮಲ್ಲರಸ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳೂ, ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿಯರೂ ಇದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಾದ (1673–1704) 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಯುಗವೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರೇ ಕಥಾನಾಯಕ. ಅವರ ವಂಶದ ಗೌರವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಒಡನಾಡಿ ಒಡೆಯನ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು, ಶೌರ್ಯವನ್ನು, ದಿಗ್ವಿಜಯ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು, ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, ಪ್ರಜಾಪರಿಪಾಲನ ನೀತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಬಿನ್ನಪ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸುಂದರ ಕೈಪಿಡಿಯಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ **(ನೋಡಿ- ಒಡೆಯರ-ಕಾಲದ-ಕನ್ನಡ-ಸಾಹಿತ್ಯ)** **(ಎಚ್.ಡಿ.)**

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಚಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿ, ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೌರವಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, 1704ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 76ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. **(ಕೆ.ಟಿ.ಆರ್.)**

ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 132ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ, ತುಮಕೂರಿನಿಂದ 67ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಶಿರಾ ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು – ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಶೆಟ್ಟಿಕೆರೆ, ಕಂಡಿಕೆರೆ, ಹಂದನಕೆರೆ, ಹುಳಿಯಾರ್ ಹೋಬಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರುವ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 208. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯೊಂದೇ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಣ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,083.9 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,09,539 (2001). ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ತಿಪಟೂರು ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿರುವ ತಗ್ಗಿನ ನಗ್ನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆನೀರು ಹರಿದು ಶಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವೇದವತಿ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸಿನ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಯ ಕಾವಿ ಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಯ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಮತ್ತು ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಸೆಟ್ಟಿಕೆರೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹುಳಿಯಾರಿನ ಕಡೆಗೂ ಯಳನಾಡಿನಿಂದ ಬೂದಿಹಾಳಿನ ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ವೇದವತಿಯನ್ನು ಸೇರಲು ಹೊಳೆಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಡೆಗೂ ಎರಡು ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳೆಗಳು ರಾಗಿ, ಹುರುಳಿ, ಜೋಳ, ತೊಗರಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ.

ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಉ.ಅ. 13^{0} 25' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76^{0} 4' ಮೇಲೆ, ತುರುವೇಕೆರೆ–ಹುಳಿಯಾರ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ರಸ್ತೆಗೆ 13 ಕಿ.ಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಬಾಣಾವರ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸು. 18 ಕಿಮೀ. ದೂರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,360 (2001). ಇಲ್ಲೊಂದು ಪುರಸಭೆ ಇದೆ. ಹಾಗಲವಾಡಿ ಮನೆತನದ ಪಾಳೆಯಗಾರನಾಗಿದ್ದ

ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಿಂದ ಊರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪರಶುರಾಮರಾಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಪಟ್ಟಣ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ತೆಂಗು, ಅಡಕೆಗಳ ಬೇಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕಂಬಳಿ ನೇಯುವುದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕಸಬು. ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತವೆ. ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಳಿಯಾರು ಆಂಜನೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ಆಂಜನೇಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಆಂಜನೇಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ದೊಡ್ಡದು. ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಸ್ಥಾನ ರಾಮೇಶ್ವರನದು. ಇದನ್ನು ಹಾಗಲವಾಡಿ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಊರಿನ ದೇವತೆ ಹಿರಿಮಾ ವರದಾ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಅಥವಾ ರೇಣುಕಾದೇವಿ. ಈಕೆಯ ಪ್ರತಿಮೆ ಮರದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಡೆಯಲಾದ ಮುಖವಿದೆ. ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ಪರಶುರಾಮನದು. ಇವನು ರೇಣುಕೆಯ ಮಗ. ರೇಣುಕೆಯ ಗಂಡನಾದ ಜಮದಗ್ನಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ ಆಕೆಯ ಬಲಕ್ಕೆ ಇದೆ. ತಾತಯ್ಯನ ಗೋರಿ ಎಂಬುದು ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂತನದು. ಇವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ಭಕ್ತರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಉರುಸ್ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ದಬ್ಬೆಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂರು ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳೇಶ್ವರ, ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮಾದೇಶ್ವರ ಲಿಂಗಗಳುಂಟು. ದೊಡ್ಡ ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾತಾಳ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ 100 ಲಿಂಗಗಳಿವೆ. ಯಳನಾಡು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ವೀರಶೈವಗುರು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ. ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾಮೂರ್ತಿ ಲಿಂಗಾಕೃತಿಯ ಹುತ್ತ. ಹೊನ್ನೆಬಾಗಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಹುಳಿಯಾರ್ ಇನ್ನೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರು ಹುಲಿಯೇರು ಎಂದಿತ್ತು. ಇದು ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಗೆ 23 ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ್ದು. ಕಂಡಿಕೆರೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಇದು ಈಗ ಪಾಳು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯ ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣನದು. ಮರುಳೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳೂ ಶೆಟ್ಟಿಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಮಾಧವ ಮತ್ತು ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಹುಳಿಯಾರ್ ಆಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿ, ಯಳನಾಡು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಗೋಡೆ ಕೆರೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಕೆರೆಹಳ್ಳಿಯ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಸವಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.; ಆರ್.ಎಂ.ಆರ್.)

ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕೋಲಾರಕ್ಕೆ 58 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11.65 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54,938. ನಗರ ಪೌರಸಭೆ ಆಡಳಿತಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಪಟ್ಟಣದ ಬಹುತೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಈಚಿನವು. ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾವತಿ ಎಂಬ ಕೊಳವಿದೆ. ಇದೊಂದು ತೀರ್ಥ. ಇದರ ಸುತ್ತಲ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹಲಸಮ್ಮನ ಬಾವಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಹಲಸಮ್ಮ ಪಾಳೆಯಗಾರನೊಬ್ಬನ ಮಗಳು. ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಚೆನ್ನಪ್ಪನ ಗದುಗೆಯಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕೋಲಾರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಮಂಡಿಕಲ್, ನಂದಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಎಂಬ ಮೂರು ಹೋಬಳಿಗಳೂ 210 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 646.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,84,226. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಬಂಡೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಳೆ ಸು. 87 ಸೆಂಮೀ. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಎರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಪಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನೆತ್ತಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾವು, ಹುಣಸೆ, ಹೊಂಗೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವೆ ತೋಪುಗಳುಂಟು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಜನರ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ ನಂದಿದುರ್ಗ (1480 ಮೀ) ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಚನ್ನರಾಯನಬೆಟ್ಟ (1450 ಮೀ) ಸ್ಕಂದಗಿರಿ 14480, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (1420 ಮೀ) ಮತ್ತು ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1256 ಮೀ) ಇವು ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ನಂದಿಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಗುಂಡಲಗುರ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಾಪಘ್ನಿ ನದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ಮುಖಾಂತರ ಮದನಪಲ್ಲಿಯತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ದೇವನಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಸಾಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾಪಘ್ನಿ ನದಿ ಕಮಲಾಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 21 ಸಹಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಗಳುಂಟು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜು, ಖಾಸಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರ, ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಗಳು, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಸಂಘ ಮುಂತಾದವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಕಬ್ಬನ್ ಹೌಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಯ ಭೋಗನಂದೀಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ, ಚಿತ್ರಾವತಿಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಜಾತ್ರೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಯು.)

ಆವತಿ ಪ್ರಭು ಮಲ್ಲಭೈರೇಗೌಡ ತನ್ನ ಮಗ ಮರಿಗೌಡನೊಡನೆ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಕೋಡಿಮಂಚನಹಳ್ಳಿ ಸಮೀಪದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೊಲವು ಬೇಟೆ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಹೆದರದೆ ಎದುರಾಗಿ ನಿಂತದ್ದನ್ನು ಕಂಡನಂತೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಂಡು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ಅಲ್ಲೊಂದು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಬೆಳೆದು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ವಾಯಿತು. ಅವನ ವಂಶದವರು ಬಹಳ ಕಾಲ ಈ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳಿದರು. ಬೈಚೇಗೌಡನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮೈಸೂರು ಸೇನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆ ಮುತ್ತಿತು. ಮರಾಠರ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ಪ್ರಭುಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೈಚೇಗೌಡನ ಅನಂತರ ಬಂದ ದೊಡ್ಡಬೈರೇಗೌಡ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 1762ರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾಯಕ ಹೈದರನಿಗೆ 5,00,000 ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದುದರಿಂದ ಹೈದರ್ ತನ್ನ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಹೈದರನ ಸೇನೆ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಾಯಕ ಗುತ್ತಿಯ ಮುರಾರಿರಾಯನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಬಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅವನ ಸೇನೆಯ ವಶಕ್ಕೆ ದುರ್ಗವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ನಾಯಕನೂ ಅವನ ಸಂಸಾರದವರೂ ನಂದಿದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ಹೈದರ್ ಒಡನೆಯೇ ತನ್ನ ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರವನ್ನೂ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಾಯಕನನ್ನೂ ಅವನ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನೂ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ನಾಯಕ ಬಂಧನದಲ್ಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರವಂಶದಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ನಾರಾಯಣಗೌಡನಿಗೆ ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಈ ಸಮಾಚಾರ ಟಿಪ್ಪುವಿಗೆ ತಿಳಿದಾಗ ಅವನು ಹಠಾತ್ತನೆ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 1791ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಂದಿದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ನಾರಾಯಣಗೌಡನಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಟಿಪ್ಪುವಿಗೂ ಶಾಂತಿ ಕೌಲು ಆದಾಗ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಟಿಪ್ಪುವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಯಿಸಿದಾಗ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರವೂ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಈಗ ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. *

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ.

ಜಿಲ್ಲೆ : ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು–ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇರೆಗಳು. ಕಡೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು,

ಕೊಪ್ಪ, ಮೂಡಿಗೆರೆ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಶೃಂಗೇರಿ ಮತ್ತು ತರೀಕೆರೆ – ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಏಳು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 32 ಹೋಬಳಿಗಳೂ 1113 ಗ್ರಾಮಗಳೂ 226 ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ 10 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಇವೆ. ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗರಿಷ್ಠ ಉದ್ದ 138ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 88ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 7,199ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,01,021 (2001).

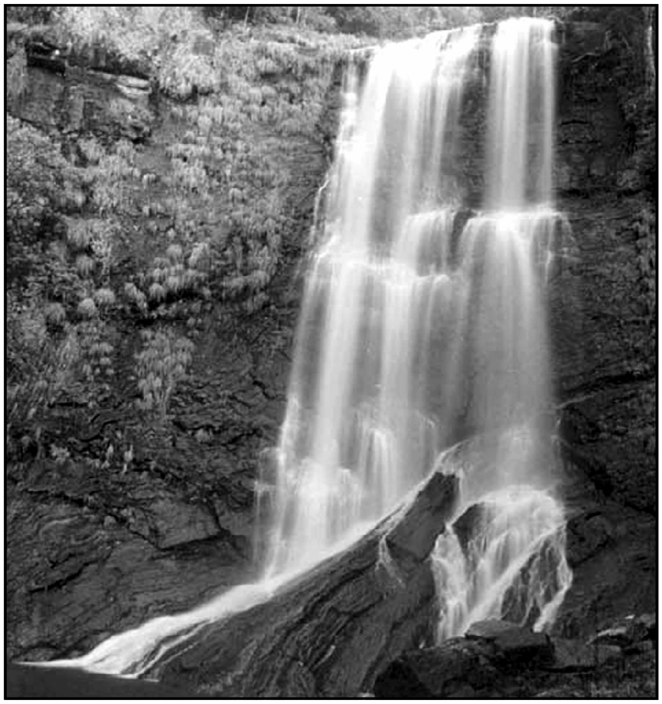

ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ ಸಮೀಪದ ಹೆಬ್ಬೆ ಜಲಪಾತ

ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಪರ್ವತಮಯ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೂ ನೀಲಗಿರಿಗೂ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದಂಥವು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಒಳಚಾಚಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ, ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ, ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿಯ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1925ಮೀ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1894ಮೀ. ಮತ್ತು 1876ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಕುದುರೆಮುಖ ಶಿಖರ 1894ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆಮುಖದಂತೆ ತೋರುವ ಈ ಶಿಖರ ಕಡಲ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗ (1505ಮೀ.), ಗಂಗಾಮೂಲ (1454ಮೀ.), ಒಡ್ಡಿನಗುಡ್ಡ (1526ಮೀ.), ಮೈತ್ರಿಗುಡ್ಡ (1661ಮೀ.), ಲಕ್ಕೆಪರ್ವತ (1421ಮೀ.), ಶಕುನಗಿರಿ (1418ಮೀ.) ಕಂಚಿಕಲ್ ದುರ್ಗ (1220ಮೀ.) ಮೊದಲಾದ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿ ಗುಡ್ಡ, ಸಿಸಲುಕುಡಿ ಇವು ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು.

ಕಡೂರು, ತರೀಕೆರೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ಬಯಲುಗಳಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ, ಸು.1400ಮೀ. ಮೇಲೆ, ಕಾಡು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕುರುಚಲು ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೋಳು ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರರ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಬಯಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಥಟ್ಟನೆ ಭೂಮಿಯ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಎತ್ತರ 1061ಮೀ. ಆದರೆ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡೂರು 788ಮೀ., ತರೀಕೆರೆ 681ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗ್ನೇಯದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪವಿರುವ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ನದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ವರಾಹ ಪರ್ವತದ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದರೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಂಗಾಡಿಯ ಜಾವಳಿಯ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು ಅವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಗಾ ನದಿ ಶೃಂಗೇರಿಯವರೆಗೂ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಅನಂತರ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಭದ್ರಾ ನದಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಹರಿದು ಕಳಸ, ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಮತ್ತು ಖಾಂಡ್ಯಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಹೆಬ್ಬೆಯ ಬಳಿ ಜಾಗರ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಬರುವ ಸೋಮ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ಮೂಲಕ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲೇ ಸೋಮಾವತಿ ಹೊಳೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದೇ ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡಹಳ್ಳ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದ ತೊರೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ನದಿ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿಯ ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಯಗಚಿ ನದಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರನ್ನು ದಾಟಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗೊರೂರು ಬಳಿ ಹೇಮಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಗೌರಿಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ಆವತಿಹಳ್ಳ ಎಂಬ ಎರಡು ತೊರೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಸಕ್ಕರೆಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 6ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಹಳ್ಳದಿಂದ ಆಗಿರುವ ಅಯ್ಯನಕೆರೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ನೀರೇ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ವೇದಾನದಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಆವತಿ ಹಳ್ಳದಿಂದಾದದ್ದು ಮದಗಕೆರೆ. ಇದರಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ನೀರು ಕಡೂರಿನ ಬಳಿ ವೇದಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನದಿ ವೇದಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.; ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗ ಧಾರವಾಡ ಭಿನ್ನಸ್ತರ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ, ಗಂಗಾಮೂಲ, ಮೈತ್ರಿಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಕುದುರೆಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳಿರುವುದು ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಪದರಗಳು ಒತ್ತಾದ ಏಣುಗಳಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದಿರನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಭದ್ರಾವತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತು ಶೃಂಗೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಭಿನ್ನಸ್ತರ ಶಿಲೆಗಳುಂಟು. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ತೆಗೆಯುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ.

ಭಿನ್ನಸ್ತರ ಶಿಲೆಗಳಿಲ್ಲದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳೂ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಕಡೂರು ಮತ್ತು ಬೀರೂರುಗಳ ಬಳಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ಬಳಿಯ ಕುದುರೆಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಾಳೆಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಡ, ಸೇತುವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳವಾಡಿಯಲ್ಲೂ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗೇರಿಗೆ 6ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಬಂಗಾರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ತರೀಕೆರೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಂದ ಶಿಲೆಯಿದೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ.

ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿಯ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಬಯಲುಗಳದು ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕಡೂರಿನವರೆಗೂ ಇದು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇವು ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು. ಇದು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ್ದು ಮರಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮಿಶ್ರಿತ ನೆಲ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಹೇಮಾವತಿ ನದಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಹುಯಿಗಲು ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ಮರಳುಮಣ್ಣು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದೀಬಯಲುಗಳು ಫಲವತ್ತಾದವು. ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಮಣ್ಣು ಈ ಪ್ರದೇಶದ್ದು.

ವಾಯುಗುಣ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು, ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ. ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅಧಿಕ ಮಳೆ. ಜುಲೈ

ತಿಂಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಮಳೆಯ ಸುಮಾರು 1/3ರಷ್ಟು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ; ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ. ಕೊಪ್ಪ, ಮೂಡಿಗೆರೆ, ಶೃಂಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ 2500ಮಿಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಳೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಳ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೈರಾಪುರ. ಅಲ್ಲಿ 8369ಮಿಮೀ. ಮಳೆಯಾದ ದಾಖಲೆ ಇದೆ. ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ 2000ದಲ್ಲಿನ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಶೃಂಗೇರಿ 3571ಮಿಮೀ., ಕೊಪ್ಪ 2835ಮಿಮೀ., ಮೂಡಿಗೆರೆ 2435ಮಿಮೀ., ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ 1500ಮಿಮೀ., ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು 1029ಮಿಮೀ., ತರೀಕೆರೆ 874ಮಿಮೀ., ಕಡೂರು 623ಮಿಮೀ.

ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,00,485 ಹೆಕ್ಟೇರ್. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಹಲಸು, ದಬ್ಬೆ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ನೇರಳೆ, ಸಾಗವಾನಿ. ಮುಂತಾದ ಮರಮುಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ್ದು. ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಬಂದು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಬಿದಿರು ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಲು ಬೊಂಬುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅಂಟುವಾಳ, ಸೀಗೆಕಾಯಿ, ಕಾಡುಮೆಣಸು ಮೊದಲಾದವು ವಾಣಿಜ್ಯ ಫಸಲುಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಕಡಿಮೆ. ಈಚಲು ಮರಗಳು

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸೇನಾನಿ ರಾಯಣ ದಂಡನಾಥ ಕಟ್ಟಿಸಿದ (1130) ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ, ಮರ್ಲೆ

ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಮೀಸಲು ಕಾಡುಗಳೆಂದರೆ ಮುತ್ತೋಡಿ, ಗಂಗಗಿರಿ, ಹೆಬ್ಬರಗಿರಿ, ಸಿಂದಗೆರೆ, ಉದುಗೆರೆ, ದಕ್ಷಿಣಭದ್ರ, ತಳಾವರ, ಬಾಳೂರು, ತುಂಗಭದ್ರ, ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ, ನರಸಿಂಹ ಪರ್ವತ, ತೇಗೂರ್ ಗುಡ್ಡ, ಹೊಸಹಳ್ಳಿ, ಕಿತ್ತಲೆಖಾನ್, ಆರಂಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕುಸ್‌ಗಲ್. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅರಣ್ಯಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಒತ್ತುವರಿ ಮಾಡಿರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಯಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕ್ಷೀಣಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಎಮ್ಮೆದೊಡ್ಡಿ ಕಾವಲು, ಚುರ್ಚೆ ಗುಡ್ಡ ಮೊದಲಾದ ಮೀಸಲು ಜಮೀನುಗಳಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಸು, ನೇರಳೆ, ಈಚಲು, ಚೊಟ್ಟೆ, ಸೀಬೆ, ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳ ಮರಗಳಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬಗನಿ ಮರದಿಂದ ಸೇಂದಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಹಂದಿ, ಕಡವೆ, ಸಾರಂಗ, ಜಿಂಕೆ, ಮುಸಿಯ, ಕೆಂಜಳಿಲು, ಕರಡಿ, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಉಡ, ಪುನುಗು, ಬೆಕ್ಕು, ಬರ್ಕ, ಮೊಲ, ನರಿ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳೂ ಬಾವಲಿ, ರಣಹದ್ದು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ನವಿಲು, ಕೋಗಿಲೆ, ಗವುಜುಗ, ಗಿಡುಗ, ಕಾಜಾಣ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ, ಕೆಂಭೂತ –ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಬಾತುಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚರ್ಲೆ, ಕುಂಡಿಮುಳುಗ ಮೊದಲಾದ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಹೆಬ್ಬಾವು, ಮಂಡಲ, ಕಟುಗ, ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ, ನಾಗರ, ಕೇರೆ ಮುಂತಾದ ಹಾವುಗಳೂ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಡಿ, ಮುರುಗೊಡವ, ಬಾಳೆ, ಅವಲು, ಕೊಚ್ಚಲು, ಕೊರೆ, ಮಳಲಿ, ಅರ್ಜು ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಕಾಡುಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಶಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ ವನ್ಯಮೃಗಗಳು ನಶಿಸುತ್ತಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಹಸುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವು. ಕಡಿಮೆ ಹಾಲು ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಿಳಿಯ ದೊಡ್ಡ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ವಾಯುಗುಣ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಮ್ಮಿಟಿಗೆಯ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (1733)

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್. ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,590ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಎಂಬವನು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ತಂದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟನೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಈ ಗಿರಿಗೆ ಅವನ ಹೆಸರೇ ಬಂತೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. 1820ರ ತರುವಾಯ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಬೆಳೆಗಾರರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಬೆಳೆಗಾರರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದುದರಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕೊಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದಲ್ಲಿ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಎಂಬ ತಳಿ 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆದು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಅಷ್ಟು ಫಲಪ್ರದವಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹೊಸ ತಳಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪನ್ನ 77,700 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್, ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ 80,818 ಹೆಕ್ಟೇರ್ (2000).

ಏಲಕ್ಕಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಲಕ್ಕಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಈಗ ಏಲಕ್ಕಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಎಲೆ ಮಡ್ಲು ಹಾಗೂ ಕಳಸಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ.

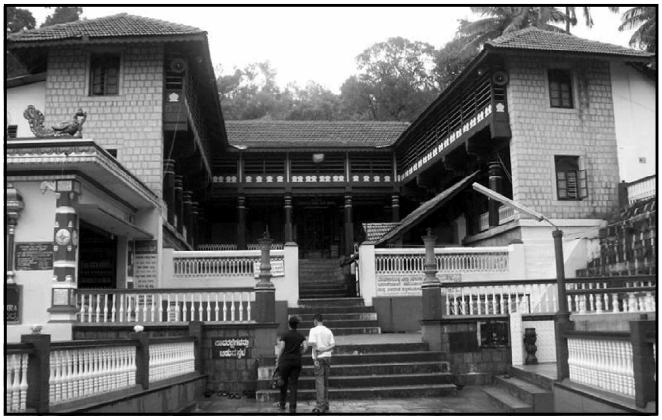

ಕಳಸೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕಳಸ

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಳಸದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಶುಂಠಿಗಳನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೆನಿಲಾ ಬೆಳೆಯಲು ಒಲವು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ, ಬೆಳವಾಡಿ

ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಒಟ್ಟು 53200 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಸುತ್ತಣ ಬಯಲಿಗೆ ಹೊಂಜೇವಣಿಗೆ ಸೀಮೆ ಅಥವಾ ಚಿನ್ನ ಹರಿಯುವ ಬಯಲು ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಬತ್ತದ ಬಯಲೇ ಕಾರಣ. ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಬಯಲು ನಾಡಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಬತ್ತದ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬಯಲುಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯೂ ಅತಿಯಾದ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಭೂಮಿಯೂ ಕಾರಣ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಯ್ಯನಕೆರೆ ಮತ್ತು ಮದಗಕೆರೆಗಳು ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ 30,365 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳು. ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜಂಬದಹಳ್ಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು 50 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು 55,819 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಂಗು 30,161; ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು 26,699; ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು 1,19,027 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ, (1999–2000). ಕಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತರೀಕೆರೆ ವೀಳೆಯದೆಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಮುಖದ ಬಳಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆ ಇದ್ದು, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮವಿದ್ದು ನೂರಾರು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಹದಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರನ್ನು ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಸರ ಹಾನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿ ನಡೆದಿದ್ದು ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸದ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 1917ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಯನ್ನೂ 1920ರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಹದಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ

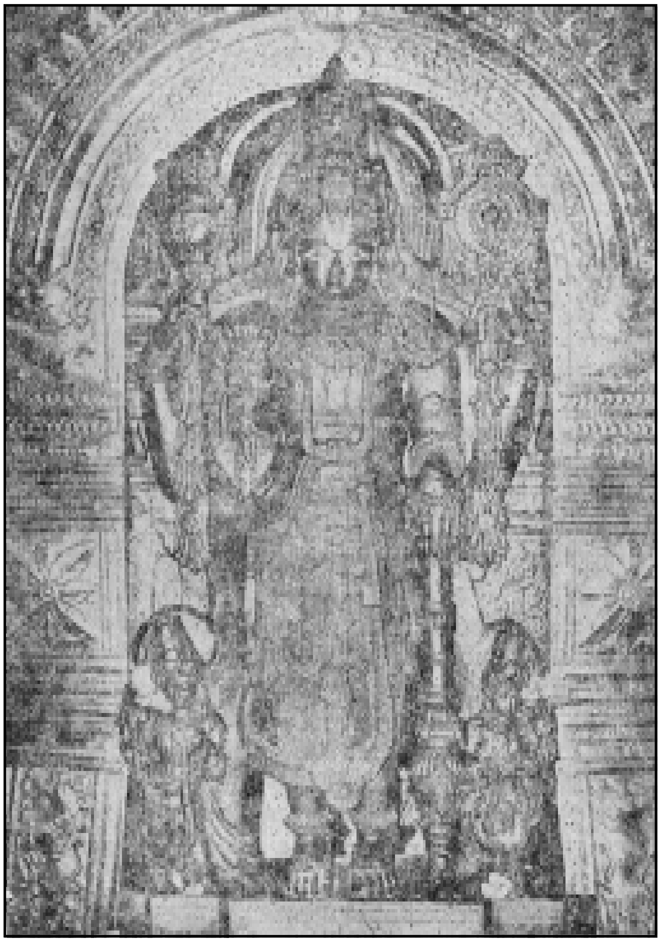

ಕಡೂರಿನ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲವಿಗ್ರಹ

ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿವೆ. 1911ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಒಂದು ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ತರೀಕೆರೆ, ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತಿತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಅಜ್ಜಂಪುರ, ಶಿವನಿ, ಬೀರೂರುಗಳಲ್ಲಿ ನೂಲಿನ ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಸುವ ಮಗ್ಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗಗಳೂ, ಕಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾ ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ, ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಳಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಹ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಸಾಕುವ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಬಿದಿರಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಗಾಡಿ ಕೂಡಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 269 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದು 1171 ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗೌಣ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವೃತ್ತಿ ತರಬೇತು ಶಾಲೆಗಳುಂಟು.

ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ: ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕಡೂರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕವಲಾಗಿ ಬೀರೂರಿನಿಂದ ತರೀಕೆರೆಯ ಮೂಲಕ ಶಿವಮೊಗ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 97ಕಿಮೀ. ಕಡೂರು–

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯ, ಶೃಂಗೇರಿ

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಡೂರು–ಮಂಗಳೂರು ಹೆದ್ದಾರಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು – ಹೊನ್ನಾವರ ಹೆದ್ದಾರಿ ಕಡೂರಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಮಡಿಕೇರಿ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹರಿಹರ, ಉಡುಪಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಬಸ್ಸು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಆಲ್ದೂರು – ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು – ಉರುವಿನಖಾನ್ – ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರ ಹೆದ್ದಾರಿ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಜೈಪುರ – ಶೃಂಗೇರಿ ಮಾರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಮಲ್ಲಂದೂರು – ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ಮಾರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ರಸ್ತೆ, ಮಲ್ಲಂದೂರು – ಮತ್ತೋಡಿ – ಕೊಳಗಾವೆ – ಗಿರಿ ರಸ್ತೆ, ಮೂಡಿಗೆರೆ – ಸಕಲೇಶಪುರ ರಸ್ತೆ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರ – ಕಳಸ ರಸ್ತೆ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರ – ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ರಸ್ತೆ ಮೂಡಿಗೆರೆ – ದಾರದಹಳ್ಳಿ – ದೇವವೃಂದ ರಸ್ತೆ, ಮೂಡಿಗೆರೆ – ಗೆಂಡೆಹಳ್ಳಿ – ಬೇಲೂರು ರಸ್ತೆ, ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು ಕೊಪ್ಪ –

ರಂಭಾಪುರೀ ಮಠ, ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು

ಆಗುಂಬೆ ರಸ್ತೆ, ತರೀಕೆರೆ – ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ – ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ ರಸ್ತೆ ಇವು ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು. ಕಡೂರು – ಬೀರೂರು – ಅಜ್ಜಂಪುರ ರಸ್ತೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು – ಮಾಗಡಿ – ಜಾವಗಲ್ಲು ರಸ್ತೆ, ತರೀಕೆರೆ – ಶಾಂತವೇರಿ – ಬೀರೂರು – ಕಡೂರು ರಸ್ತೆ; ತರೀಕೆರೆ – ಹೊಸದುರ್ಗ ರಸ್ತೆ – ಇವು ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 34 ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗಳಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ಈಗ ಈ ರಸ್ತೆಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಿದೆ. ಒಟ್ಟು ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 7,547ಕಿಮೀ; ಪಕ್ಕಾ ರಸ್ತೆಗಳು 4,781ಕಿಮೀ (2000).

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಕ್ಷರತೆ 64.27% (ಪುರುಷರಲ್ಲಿ 71.30%, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ 57.13%). 53 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ 46 ಪದವಿಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 14 ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕಾ ಕಾಲೇಜಿದೆ; 3 ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್‌ಗಳಿವೆ (2000–01). ಮೂಡಿಗೆರೆ ಮತ್ತು ಶೃಂಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ಸಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ.

ಜನ–ಜೀವನ : ವ್ಯವಸಾಯ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ಪ್ರಧಾನ ಕಸಬಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಬೆಳೆ ಕುಯ್ಲಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಕ್ಕಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಹೊಸ ಬೆಳೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗದ್ದೆ ಕುಯಿಲು, ಒಕ್ಕಣೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕಣದ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಕಾಫಿ ಫಸಲಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವ ವೃಂದದಲ್ಲಿ ಉಗಾದಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ರಾಮೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ ಈ ನಾಡಿನ ಹಬ್ಬ. ಫಲ್ಗುಣಿ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ ಮುಕ್ಕಂದ ನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಸವ. ಒಂದೇ ಊರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಗಿ ಹಬ್ಬ ನಡೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ದಾರದಹಳ್ಳಿಯ ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬ ಇಂಥದು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪ, ಶೃಂಗೇರಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಗೆ ಪಂಟಿಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಕಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟ ನಡೆಯುವುದು. ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಕರಡೆಮಜಲು, ಕರಪಾಲಮೇಳ, ಕೀಲುಕುದುರೆ ನರ್ತನ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಜನಪದ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು.

ಕಡೂರಿನ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಕಂಬ

ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ದೇವರ ದರ್ಶನಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೆಸವೊಳಲಿನ ಮಹಾರುದ್ರ ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: ನಿರ್ವಾಣಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ), ಸೀತಾಳ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಸ್ವಾಮಿ ತೇರು (ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು), ಲಕ್ಷ್ಮೀರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ತೇರು (ಸಕ್ಕರೆ ಪಟ್ಟಣ), ಕಾಲಭೈರವ ತೇರು (ಬೀರುವದೇವರು), ಕಳಸೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆ (ಕಳಸ), ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಶಾರದಾಂಬ ನವರಾತ್ರಿ ಮಹೋತ್ಸವ (ಶೃಂಗೇರಿ) ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಸ್ವಾಮಿ ತೇರು (ಪುರ). ಶ್ರೀ ರಾಮೇಶ್ವರ ತೇರು (ದೇವವೃಂದ) ಬೆಳವಾಡಿ, ಬೀರೂರು, ಕಲ್ಮರಡಿ ಮಠ ಬುಕ್ಕಾಂಬುಧಿ, ಪಟ್ಟಣಗೆರೆ, ಆಸಂದಿ, ಹಿರೇಮಗಳೂರು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಪೀಠ, ಅಮೃತಾಪುರ, ಅಂಗಡಿ, ದೇವನೂರು ಮೊದಲಾದೆಡೆ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಿಂಹನಗದ್ದೆ ಜೈನರಿಗೆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ.

ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ – ಬಾಬಾ ಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯೇ ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದ ಚಂದದ್ರೋಣ ಪರ್ವತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹೇರಿಕೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಂಡವರ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಥಳಪುರಾಣ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಅವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ತುಂಗಾನದಿಯ ಅಂಬುತೀರ್ಥ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಭೀಮನಕಲ್ಲನ್ನು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಇಟ್ಟರೆಂದು ಮೂಡಿಗೆರೆಯ 89ನೆಯ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಶೃಂಗೇರಿ ನಿಸರ್ಗದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಭಾಪುರಿ ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಮಠವಿದೆ. ಕಳಸ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇದು ಭೈರವರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯೂ

ಆಗಿತ್ತು. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೊರನಾಡು ದೇಗುಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಖಾಂಡ್ಯ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಡೂರು – ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಕ್ಕರೆಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳ. ಕಡೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಇರುವ ಹೇಮಗಿರಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಸ್ವಾಮಿ

ಶ್ರೀ ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ, ಹೊರನಾಡು

ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದನದ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಸಂದಿ ಗ್ರಾಮ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1733ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ತರೀಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಅಮೃತಾಪುರದ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ್ದು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಸ್ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಮತ್ತು ರಾಜಮಂತ್ರಿ ಸಮಾಲೋಚನೆಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾದವು. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಘಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಗುಂದದ ಬೆಟ್ಟದ ಭೈರವೇಶ್ವರ, ಭೈರಾಪುರದ ನಾಣ್ಯದ ಭೈರವೇಶ್ವರ, ದೇವರಮನೆಯ ಕಾಲಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಗೆ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶ 4–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆದ್ಯ ಕದಂಬರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 7,8,9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಆಳಿದ ಆಳುಪರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹುಂಚದ ಸಾಂತರರ ರಾಜ್ಯ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಗಂಗರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು.

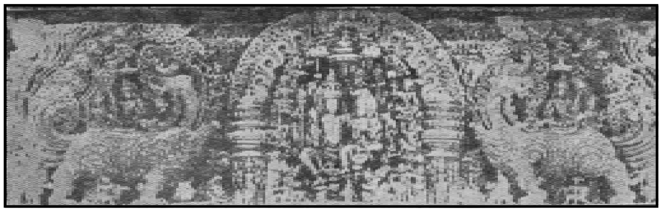

ಬ್ರಹ್ಮಸಮುದ್ರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯದ ಅಲಂಕಾರ ಶಿಲ್ಪ

ಹೊಯ್ಸಳರ ಮೂಲಪುರುಷನಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಳ ಇದ್ದುದು ಮೂಡಿಗೆರೆಗೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೊಸವೂರು ಅಥವಾ ಈಗಿನ ಅಂಗಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ. 11–14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಕಾರ್ಕಳದ ರಾಜರಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮಂಜರಾಬಾದ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಳೆಯಗಾರರಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಇವರೆಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಕ್ಕರೆಪಟ್ಟಣ, ಬೇಲೂರು ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ. 1690–94ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಇಕ್ಕೇರಿಗಳ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ, ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರು ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಐಗೂರು ಮತ್ತು ವಸ್ತಾರೆ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ತರೀಕೆರೆ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. 1763ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಇಕ್ಕೇರಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೈಸೂರಿನ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಪತನಾನಂತರ ಮತ್ತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1830ರಲ್ಲಿ ತರೀಕೆರೆಯ ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕ ಬಂಡೆದ್ದು ಕಾಳದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಕಾಮನದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಮೈಸೂರಿನ ಸೇನೆ ಮರುವರ್ಷ ಮತ್ತೆ ಇವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮೈಸೂರಿನ ಆಡಳಿತವು ಕಮಿಷನರಿಗೆ ವರ್ಗವಾದಾಗ (1831) ಈ ಭಾಗವನ್ನು ನಗರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1863ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕಡೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಇದಕ್ಕೆ ಆಗ ಕಡೂರೇ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. 1865ರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆ, ಬೇಲೂರು, ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಮಂಜರಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಾಸನ ವಿಭಾಗ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಇಂದಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

(ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.;ಎಚ್.ಪಿ.ಕೆ.)

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಸಾಗುವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ಅನೇಕ ಐರೋಪ್ಯ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗಾರರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿದರು. ದೇಶೀಯರು ಸಹ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸತೊಡಗಿದರು. 1881ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಮಾಲೀಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೊರರಾಜ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯ ಏಳುಬೀಳಿನೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲಸಿದರು. 1914ರಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಮಲೆನಾಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗೆ ಆಗಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಮಲೇರಿಯಾ ರೋಗ ಹರಡುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು, ಬಾಣಂತಿಯರ ಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲು, ರಸ್ತೆ, ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ದೊಡ್ಡದು. ಜನ್ನ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಇವರನ್ನು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲದವರೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೃಂಗೇರಿ, ಕಳಸ, ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರು, ದೇವನೂರು ಇವು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಶರಣ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವರಗಳು ದಾಖಲಾಗಿವೆ. ಯಳ್ಳಂಬಳಸೆ ವೈ. ಸುಬ್ಬರಾವ್‌ರವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅದ್ವೈತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ' ಸಹಿತ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವತ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದವರು. ಇವರು ಶ್ರೀ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೇಂದ್ರ ಸರಸ್ವತೀ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂದು (1880–1975) ಉತ್ತರಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ ಎ.ಆರ್.ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಹಿರಿಯರು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಬಳೆಯವರು. ಮಹಾಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಕೊಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಗೌರವಾರ್ಥ ಸಂದೇಶ ಮಂಟಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರರೂ ಪಂಪಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತರೂ ಆದ ಕೆ.ಪಿ.ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿಯವರು ಮೂಡಿಗೆರೆ ಬಳಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. 'ಬುದ್ಧ ಚರಿತ ಮಹಾಮಥು' ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ ಕಾಶಿ ವಿಶ್ವನಾಥಶೆಟ್ಟರು ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಬಾಗಮನೆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಕಡಿದಾಳ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಶ್ರೀ ವಿವೇಕಾನಂದ ವಿಜಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಕೃತಿಯನ್ನು (ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪುಟಗಳು) ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಣೂರ, ಗೌ.ಮ.ಉಮಾಪತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ, ದಾಶರಥಿ ದೀಕ್ಷಿತ್, ತ.ಪು.ವೆಂಕಟರಾಂ, ಯಳ್ಳಂಬಳಸೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶರ್ಮ, ತಿಮ್ಮರಸಯ್ಯ, ಮಾಕೋನಹಳ್ಳಿ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಗೌಡ, ಕಾರೇಹಳ್ಳಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧಪ್ಪ, ಸವ್ಯಸಾಚಿ, ವೇಣುಗೋಪಾಲರಾವ್, ಕೆ.ಎಸ್.ಮಲ್ಲೇಗೌಡ ಇವರೆಲ್ಲ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಹಿರಿಯರು. ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಿರಿಯ ಕಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಸಂಶೋಧಕರು ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹವರಲ್ಲಿ ಸುಮತೀಂದ್ರನಾಡಿಗ, ಅಜ್ಜಂಪುರ ಜಿ.ಸೂರಿ, ಎಂ.ಪಿ.ಮಂಜಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ, ಡಿ.ಎಸ್.ಜಯಪ್ಪಗೌಡ, ಎ.ಎನ್.ಸ್ವಾಮಿ, ಚಂದ್ರಯ್ಯನಾಯ್ಡು, ಕೆ.ಓಂಕಾರಪ್ಪ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚನೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಹಿರೇಮಗಳೂರು ಕಣ್ಣನ್, ಎಂ.ಆರ್. ನಾಗಭೂಷಣ, ಶೃಂಗೇರಿ ಸುಬ್ಬರಾಯಾಚಾರ್, ಸು.ಅಮೃತಾಪುರ, ಹಳೇಕೋಟೆ ರಮೇಶ್, ಬಿ.ಪುಟ್ಟಯ್ಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಸೌಕೂರು ಸುಬ್ಬಹ್ಮಣ್ಯ ಅಡಿಗ, ಫನಿ ಅಕ್ಮಲ್, ಅಕ್ಮಲ್ ಆಲ್ದೂರಿ, ಗೌ.ರು.ಓಂಕಾರಯ್ಯ, ರಹಮತ್

ತರೀಕೆರೆ, ಬೆಳವಾಡಿ ಮಂಜುನಾಥ, ಕೆ.ಎಂ.ರೇವಣ್ಣ, ಯಲಗೊಡಿಗೆ ಮಂಜಯ್ಯ, ಬಾಣೂರು ಚನ್ನಪ್ಪ, ಹು.ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಕರಗುಂದ ರಾಮಣ್ಣ, ಟಿ.ಎಂ.ಬಾಲಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿ.ಟಿ.ಲಲಿತಾನಾಯಕ್, ಲಲಿತಾಂಬ ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ, ಕೆದಂಬಾಡಿ ಎಂ.ದೇವಕಿ, ಸೀತಮ್ಮ ನಂಜೇಗೌಡ, ಮಾಲತಿ ರಾಮದಾಸ್, ಟಿ.ಕೆ.ಶಕುಂತಳ, ಸುಕನ್ಯ ಕಳಸ ಇವರು ಗಮನಾರ್ಹರು.

ಹಿರೇಮಗಳೂರಿನ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಜಡೆಮುನಿ ವಿಗ್ರಹ

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಹೆಸರು ಗೊ.ರು. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪನವರದು. ಇವರು 1967ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ತರೀಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಕೋಗಿಲೆ ಕೆ.ಆರ್.ಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ತರೀಕೆರೆಯವರು. 1921ರಲ್ಲಿ ಕೆ.ಸಿ.ಪುಟ್ಟಣ್ಣಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಜರುಗಿತ್ತು. 1981ರಲ್ಲಿ 53ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಪು.ತಿ.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಹತ್ತಾರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಜರುಗಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ 1932ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪಿ.ಚಿದಂಬರ್, ಪಂಡಿತ್, ಕೆ.ಎನ್.ಪ್ರಭುದೇವ್, ಎಂ.ಕೆ.ಗೋಪಾಲಸಿಂಗ್, ಎಂ.ವಿ.ಗುರುಬಸಪ್ಪ ಆದ್ಯರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಕೃ.ನ.ಮೂರ್ತಿ, ಜನಮಿತ್ರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು 1962ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದರು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ದಿಗಂತ, ಮಲೆನಾಡು ಸಂಗತಿ, ಗಿರಿವಾರ್ತಾ, ಶಿರೋರತ್ನ, ಯುವಲೋಕ, ಜಿಲ್ಲಾ ಲೇಖನ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. ಎಂ.ಎನ್.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಜಿ.ವಿ.ಚೂಡನಾಥ ಐಯ್ಯರ್, ಎಸ್.ಗಿರಿಜಾಶಂಕರ್, ಎಚ್.ಎಸ್.ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ಕಡೂರು, ಸಮುದ್ರವಳ್ಳಿ ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಎಸ್.ಎನ್.ಶ್ರೀಕಂತ, ಎಚ್.ಎನ್.ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಿ, ಜಿ.ವಿ.ರಮೇಶ್, ಕಮಲಾಶ್ರೀಕಂತ, ದಿನೇಶ್ ಪಟವರ್ಧನ, ಕಂ.ಕ.ಮೂರ್ತಿ, ಗಿರೀಶ್ ಮಾವಿನಕಾಡು, ಎ.ಎಚ್.ರಾಮಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಸಿ.ಶಿವಾನಂದಸ್ವಾಮಿ, ಸಿ.ಬಿ.ಸತೀಶ್, ಎಚ್.ಎಸ್.ಸುಂದರೇಶ್, ಜಿ.ಹಿರೇನಲ್ಲೂರು ಶಿವು ಮೊದಲಾದವರು ಜಿಲ್ಲಾ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ದುಡಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮುಖಂಡರು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಸಕೊಪ್ಪ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ಹುಚ್ಚೇಗೌಡ, ತರೀಕೆರೆ ಟಿ.ಸಿ.ಶಾಂತಪ್ಪ, ಎಸ್.ಅಣ್ಣಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ, ಯಳ್ಳಂಬಳಸೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಮಾಕೋನಹಳ್ಳಿ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಗೌಡ, ಡಿ.ಎಸ್.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪಗೌಡ, ಕೆ.ಆರ್.ನಾರಾಯಣಶೆಟ್ಟಿ, ಜಿ.ಟಿ.ಸತ್ಯನಾರಾಯಣಶೆಟ್ಟಿ ಮಾರ್ಗದ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಬಿ.ಕೆ.ಲೋಕಪ್ಪಗೌಡ, ಸಿ.ವಿ.ಧ್ರುವರಾವ್, ವಾಸುದೇವರಾವ್, ಜಿ.ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಿ, ಹಂಜಿ ಶಿವಣ್ಣ, ಬಿ.ಎಲ್.ಸುಬ್ಬಮ್ಮ, ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಹುಚ್ಚೇಗೌಡ, ಮುದಿಯಪ್ಪ, ಕೆ.ಎನ್.ವೀರಪ್ಪಗೌಡ, ಡಿ.ಎಚ್. ರುದ್ರಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಂ.ತಮ್ಮಯ್ಯ, ಬಾಗಮನೆ ದೇವೇಗೌಡ, ಹಾಲೂರು ಗಿಡ್ಡಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಡಿದಾಳು ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೃಂಗೇರಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಜನ ಶಾಸಕರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಮತ್ತಿತರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಜಿ ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರು 1978ರಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಭೆಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ವಿಜೇತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ಅವರಿಗೆ ಲೋಕಸಭಾ ಸ್ಥಾನ ತೆರವು ಮಾಡಿದ್ದ ಡಿ.ಬಿ.ಚಂದ್ರೇಗೌಡರು 1983–85ರಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಸಭಾ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಬಿ.ಎಲ್.ಶಂಕರ್ ಅವರು (2002–04) ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಭಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಡಿ.ಕೆ.ತಾರಾದೇವಿಯವರು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಚಿವೆಯಾಗಿದರು.

ತಾಲ್ಲೂಕು: ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡೂರು, ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ, ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ – ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಬಳೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಲಕ್ಯ, ವಸ್ತಾರೆ, ಆವತಿ, ಜಾಗರ, ಆಲ್ದೂರು ಮತ್ತು ಖಾಂಡ್ಯ ಹೋಬಳಿಗಳೂ, 231 ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,94,445. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಒಳಚಾಚಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 93,973 ಎಕರೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನೆ, ಬೀಟೆ, ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಹಲಸು, ದಬ್ಬೆ, ಸಾಗುವಾನಿ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುತ್ತೋಡಿ ಮೀಸಲು ಕಾಡು ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಸವನ ಕೋಟೆ, ಸಾರುಗೋಡ್, ಮತ್ತಾವರ, ಗಂಧದ ಕಾಡು, ಗಂಗಗಿರಿ, ಹೆಬ್ಬಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಚುರ್ಚೆಗುಡ್ಡ, ಕಾಮನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಸಲು ಜಮೀನು ಇದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 803.08 ಮಿಮೀ. ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವೂ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ.

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸೀತಾಳಪ್ಪನ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಯಗಚಿ ಹೊಳೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಮೂಲಕ ಬೇಲೂರು ಕಡೆ ಹರಿದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಣೂರು ಬಳಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬೆರಂಜಿ ಹಳ್ಳ ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗೌರಿಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ಆವತಿ ಎಂಬ ಹೊಳೆಗಳು ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಡೂರಿನ ಬಳಿ ಒಂದುಗೂಡಿ ವೇದಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾಗರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಸೋಮವಾಹಿನಿ ಎಂಬ ಹೊಳೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಭದ್ರಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಲೆ, ಮೆಣಸು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಆಲ್ದೂರು ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಂದೂರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಿತ್ತಲೆಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ ಯಾಗಿದ್ದವು. ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಅಡಕೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಬೆಳೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ರಾಗಿ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಹುರುಳಿ, ಗೆಣಸು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ ಮೊದಲಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಸಾವಿರಾರು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇವೆ. ಮಲ್ಲಂದೂರು, ಹಿರೇಮಗಳೂರು, ಕೈಮರ, ಕಳಸಾಪುರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ವಸ್ತಾರೆ, ಆಲ್ದೂರು, ಇಂದಾವರ, ಜೋಳದಾಳು, ಶಿರವಾಸೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳುಂಟು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾರದ ಸಂತೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಗಿರಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮೂಡಿಗೆರೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತಾರೆ 1875ರವರೆಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹೆಸರು ವಸುಧಾರಾ ಅಂದರೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದು

ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ವಸ್ತಾರೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹುಂಚದ ರಾಜರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಸಿಸುಕಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕಳ ದೊರೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತಾವರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿ ಬಹು ಪುರಾತನವಾದ್ದು. ಮರಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 2ಕಿಮೀ ದೂರವಿರುವ ಹಿರೇಮಗಳೂರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಕಳಸಾಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ ಆಕರ್ಷಕ. ಬೆಳವಾಡಿಯ ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪಾದಪೀಠವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಗ್ರಹದ ಎತ್ತರ 2 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಾಲಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನದು. ಇದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಲಾಂಛನವಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ನವರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ದೇವದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆ ಊರು ವಸ್ತಾರೆ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳುಂಟು.

ಪಟ್ಟಣ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಹೋಬಳಿ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,01,022. 40 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಕಡೂರೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ.

ಇಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಸೆಷನ್ಸ್ ಕೋರ್ಟೂ ಇವೆ. ಕಾಫಿ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಇದ್ದು ಇವು ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವುದು, ಬೆತ್ತ ಹೆಣೆಯುವುದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಕರಣಗಳ ರಿಪೇರಿ, ಗಾಡಿ ಕೂಡಿಸುವುದು, ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ–ಇವು ಕೆಲವು ಉಪಕಸಬುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಸಭೆಯನ್ನು 1870ರಲ್ಲೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ರತ್ನಗಿರಿ ಒಂದು ಎತ್ತರದ ದಿಬ್ಬ; ಸಂಜೆಯ ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಂಧದ ಕೋಟೆ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಅನೇಕ ನಾಗರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಕನ್ನಿಕಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ, ಭವ್ಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು, ಒಂದು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್, ಎರಡು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇವೆ. ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಶ್ಮಶಾನ (ಮುಕ್ತಿಧಾಮ)ವಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬರಲು ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದನೆನ್ನಲಾದ ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರನ್ನೂ ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಿರೇಮಗಳೂರನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದ. ಆ ಊರುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳ ಊರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಮಗಳ ಊರು ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದುವು ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆದರೆ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆನ್ನಲಾದ ಕೋಟೆ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಿರಿಯ ಮುಗುಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮುಗುಳಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂ ಬಿಡುವ ಗಿಡ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದು ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ 1ನೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (1257) ಇದು ದೇವಳಿಗೆ ನಾಡಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ : ಸು. 1160, ವಚನಕಾರ, ನಿಜಲಿಂಗ ಚಿಕ್ಕಯ್ಯನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನ ವಚನಗಳಿಂದ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಒಂದು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತ ರಾಘವಾಂಕನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ರಾಘವಾಂಕನೇ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆಯ ಮೊದಲಿಗನೆಂಬ ಮಾತು ಆಗ ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆ ರಾಘವಾಂಕನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರೂ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾದುದು ರಾಘವಾಂಕನಿಂದ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈತ ಉಳಿಯುಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ : ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶದ ಮಾಂಡವ್ಯಪುರದ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಚರಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಸವಣ್ಣ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಒಯ್ದನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕೊಂದುಬರುವಂತೆ ಇಬ್ಬರು ಭಟರನ್ನು ರಾಣಿ ಮಹಾದೇವಿ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಕಪಟ ಜಂಗಮ ವೇಷದಿಂದಿದ್ದ ಆ ಭಟರು ಬಸವಣ್ಣನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ನಿಜಜಂಗಮರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚೋರಚಿಕ್ಕಯ್ಯ, ನಿಜಲಿಂಗ ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ನಿಜಲಿಂಗ ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ಓಲೆಗರಿಯನ್ನು ಮಾರುವ ಕಾಯಕ ನಡೆಸಿ ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಈತನನ್ನು ಗಂಗಯ್ಯನೆಂಬ ತಳವಾರ ಶಿವಪೂಜೆಗೆಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿರಲು ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಚೆನ್ನಾಜಿ ಆ ಜಂಗಮನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ರತಿಸುಖಕ್ಕೆ ಕರೆದಳು. ಆತನು ಒಪ್ಪದಿರಲು ಆತನ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಭರಣಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ಆತ ಕೆಡಸಬಂದನೆಂದೂ ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡಿರುವನೆಂದೂ ಗಂಡನಿಗೆ ಚಾಡಿ ಹೇಳಿದಳು. ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಗಂಡ ಒಪ್ಪದಿರಲು ದೂರನ್ನು ದೊರೆಯತನಕ ಒಯ್ದಳು. ಚಿಕ್ಕಯ್ಯನ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಆಭರಣಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ದೊರೆ ಆತನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕಯ್ಯನ ತಲೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಗೆದು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರಲು ಬಸವಣ್ಣ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿಸಿದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಿವಶರಣರ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈತನ ಒಂದು ಪದ್ಯ:

ಭವಪಾಶಬಂಧದಿಂ ಬಿಗಿದು ಕವಿಲೆಯ ಹುಲಿಯ
ಗವಿಯೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾದೆ ಸಂಸಾರವೆಂ
ಬವಿಚಾರಸರ್ಪ ಸರ್ವಗ್ರಾಸಗೊಂಡುದಿದನೊಮ್ಮೆ ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ
ಅವಿರಳ ಶ್ರೀಪಾದದೊಳು ಮಗ್ನನಾಗಿ ಮ
ತ್ತವಿಕಲ್ಪ ಸಮಸುಖಾನಂದದೊಳಗೆಂದಿಹೆನೊ
ಭವರಹಿತ ಪರಮೇಶ ಪಾಲಿಸೈ ಸದ್ಗುರುವೆ ಉಳಿಯುಮೇಶ್ವರಲಿಂಗವೇ

ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಈತನ ಮೂರು ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವೆಂದೂ ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು 15 ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. *

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ್, ಗೋಕಾಕ್ ಮತ್ತು ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳಸಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 840 ಚ.ಮೈ. ಇಲ್ಲಿ 141 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,61,671 (2001).

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳು ಬಹಳ. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಗಿಡಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಉಬ್ಬುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಳು ಆವರಿಸಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 24 ಕಿಮೀ ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಘಟಪ್ರಭಾ–ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಾಲು ಸಾವಂತವಾಡಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಘಟಪ್ರಭಾ–ಕೃಷ್ಣಾ ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಾಳಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಿರಿಅಡವಿಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಡಿಯಿಂದ ಮುಡಿಯವರೆಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಬೆಳೆಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡ ನಾಗರಾಳದ ಗುಡ್ಡ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡ, ಜೋಗೀಗುಡ್ಡ, ನಿರ್ವಾಣೆಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹುಲ್ಲು, ಗೋದಿ, ಜೋಳಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೂಧಗಂಗಾನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವೇದಗಂಗೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬೋಜದ ಹತ್ತಿರ ದೂಧಗಂಗೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ದೂಧಗಂಗೆಯೂ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಲ್ಲೋಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊಳೆಗಳ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿದೆ. ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಕಪ್ಪು ಭೂಮಿ. ಉಸುಬು ಕೂಡಿದ ಕೆಂಪು ನೆಲ ಕಪ್ಪು ನೆಲದಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ 508 ಮಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೂನ್ 5ನೆಯ ದಿನಾಂಕ, ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಆರ್ದ್ರ ಹವೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಅಜೀರ್ಣ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ನೆಗಡಿ ಕೆಮ್ಮು ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳ ಭಯವೂ ಬಹಳ.

ಹಳ್ಳಗಳಿಂದಲೂ ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಕರೋಸಿ ಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಹಳ್ಳಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಪ್ರತಿ 55 ಎಕರೆ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾವಿಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಸಲು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನವಣೆ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಜವೆಗೋದಿ, ಹುರುಳಿ, ತಡೆಗುಣಿ, ಅಗಸೆ, ಉದ್ದು, ಎಳ್ಳು, ಹತ್ತಿ, ಪುಂಡಿ, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಚಂದನ, ಜಾಲಿ, ಈಚಲು, ಕಳ್ಳಿ, ಮುಳ್ಳುಗಳ್ಳಿ, ಬೇವು, ಬಸಿರೆ, ಹುಣಸೆ, ಅರಳೆ, ಮಾವು, ಮಸಿವಾಳ, ಹುಲಗಲಿ, ದಿಂಡಲ, ಅತ್ತಿ, ಬಣವರಿ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕಿರುಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳಾದ ಹೊನ್ನಾವರಿಕೆ, ಮದುಗುಣಕೆ, ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಬಳ್ಳಿ, ಬಾಳೆ, ತರಕಾರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತು, ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕೋಣ, ಕುರಿ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಲಾಭವೂ ಉಂಟು. ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂದಿ, ಮೊಲ, ನರಿ, ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಅಡವಿಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳ ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅದರಿಂದ ಲಾಭ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಗೋಮೇದಿಕವೆಂಬ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳು ದೋರೆಯುತ್ತವೆ. ಸರವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಬಂಗಾರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ಒಕ್ಕಲುತನ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಸಾಧಿಸಿವೆ. ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಸೀರೆ, ಕುಪ್ಪಸ, ರುಮಾಲು, ಹಚ್ಚಡ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೇಯುವ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಉದ್ಯಮ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಇರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಬಡಿಗತನ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಚಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಉಪ್ಪಾರಿಕೆ, ಗಾಣಿಗತನ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಒಕ್ಕಲುತನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ. ಹತ್ತಿ, ಬೆಲ್ಲ, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಿಂದ ಕೊಂಕಣ, ಕಲಾದಗಿ, ಪುಣೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಲಕ್ಕಿ ಮೆಣಸುಗಳು ಕೊಂಕಣದಿಂದ ಆಯಾತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 19 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಆಡುವವರು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರು.

ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಇವು:

1 ಅಕ್ಕೀವತ: ಇದು ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ, ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 695ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಅಳಿದುಳಿದ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲಗಳಿಂದ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಊರು. 1777 ರಲ್ಲಿ ತಾಸಗಾವಿಯ ಪರಶುರಾಮ ಭಾವೂ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದ. 1827'ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದವರಿಂದ ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಊರನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

2 ಭೋಜ : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 568 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟರ ಒಂದು ಶಾಸನವಿದೆ.

3 ಚಿಕ್ಕೋಡಿ : ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಉ.ಅ. $16^{0}25'$, ಪೂ.ರೇ. $74^{0}.38'$ ಮೇಲೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾದ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ 64 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಮುದ್ರಪಾತಲಿಯಿಂದ 638 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 32,820 (2001). ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಲೂ ಮಣ್ಣಿನ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳಿವೆ. ಊರಿನಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಮೊದಲು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ನೇಯ್ಗೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಸಬುಗಳು. 1680ರಲ್ಲಿ ಈ ಊರು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂದೂ ಅಕ್ಕಿ, ಬೇಳೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತಂಬಾಕು, ಕಿರಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಕಂಬಳಿಗಳೂ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. 1720ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಮೂರ್ ಎಂಬುವನು ಈ ಊರನ್ನು ಬಹಳ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುವಾರ ಸಂತೆಯೆಂದೂ, ಇದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ನೇಯ್ಗೆಯ ಕೆಲಸ ಗಮನಾರ್ಹವೆಂದೂ ಜನರೂ ಗೌರವಾಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಿ, ಈ ಊರಿನ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂದವಾಗಿ ನಾಲಗೆಗೆ ರುಚಿಯಾಗಿರುವ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ತೋಟಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆಯೆಂದೂ ಅವು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಲೇಜೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆಯಿದೆ.

4 ಕಬ್ಬೂರು : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 12 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 618 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತೋಟಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನವಿದೆ.

5 ಕರೋಸಿ : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಿಂದ 6.5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 695 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಗಂಟೆ ಬಸವನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

6 ಕೊಂಗನೊಳ್ಳಿ : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗುರುವಾರ ಸಂತೆ ನೆರೆದು, ಅಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಉಪ್ಪು, ಬಟ್ಟೆ, ಕಂಬಳಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1877ಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಳು ಕಿಲ್ಲೆಯೂ ಇದೆ.

7 ನಿಪ್ಪಾಣಿ : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ನಗರಪಾಲಿಕೆ, ಧರ್ಮಶಾಲೆ, ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ, ಕಾಲೇಜುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 58,061 (2001). ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಅಡಕೆ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಕಿರಾಣಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಳು, ವಸ್ತ್ರ, ಪಾತ್ರೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚು. ತಂಬಾಕಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಈ ಊರಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಊರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರಲು ದೇಸಾಯಿ ಸಿದೋಜಿರಾವ್ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ನಿಂಬಾಳಕರ್ ಎಂಬವನು ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1812ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟನಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ ಫಿನ್ ಸ್ಟನ್ ಸಾಹೇಬನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಾಪುರುದ ಅರಸಮನಗೋಳಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಪರಗಣೆಗಳನ್ನು ಪುನ: ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಅರಸನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. 1839ರಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಅವನ ಮೊದಲಿನ 15000ದ ದೇಸಗತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸೀಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಸಮುದ್ರಪಾತಳಿಯಿಂದ 697 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಜ್ವಲ ಭವಿಷ್ಯವುಳ್ಳ ಊರಿದು.

8 ಯಮಕನ ಮರಡಿ : ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಊರು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳು, ವಸ್ತ್ರ, ತೆಂಗು, ಉತ್ತತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವಾರ ಸಂತೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ.

9 ಎಡೂರು: ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 12 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿ ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ವೀರಭದ್ರದೇವರ ಜಾತ್ರೆ ಜರಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಂಕಲಿ, ಬಂಬಲವಾಡ, ಬೆಡಕಿಹಾಳ, ಬೆಳಕೂಡ, ಬೋರಗಾವ, ಚಿಂಚಣಿ, ಗಳತಿಗಿ, ಹತ್ತರವಾಟ, ಹಿರೇಕೋಡಿ, ಕಲ್ಲೋಳ, ಕೆರೂರ, ನಾಗರಮನೋಳಿ, ಸದಲಗಿ, ಎಕ್ಸಂಬ, ಮಾಂಜರಿ, ಶಮನೇವಾಡಿ, ಕರಗಾವ–ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳು. (ವಿ.ಕೆ.ಯುಎಸ್.)

ಚಿಗಟ : ಸೈಫೋನಾಪ್ಟರ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಬಳಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ಲೀ). ಇವು ಮಾನವನ ಹಲವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ವಾಹಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಪಟಳವೆನಿಸುವ ಪಿಡುಗುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟು. ಪ್ರೌಢಜೀವಿಗಳು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಡಿಂಭಗಳು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲೊ ಸ್ತನಿಗಳ ವಾಸಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊ ಇರುವುವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಚಿಗಟ ಬಹು ಸಣ್ಣ ಕೀಟ; ಅತಿದೊಡ್ಡದೆಂದರೆ 1/4" ಉದ್ದವಿದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಇದರ ದೇಹ ಬಲು ಹಗುರವಾಗಿದೆ. ಕೆನ್ನೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುಳ್ಳುಹಣಿಗೆಗಳಿವೆ. ಚಿಗಟದ ಕಾಲುಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ, ದೃಢವಾಗಿ, ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಬಲಯುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಿಗಟ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 13" ನಷ್ಟು ದೂರ ಜಿಗಿಯಬಲ್ಲದು. ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಬಾಯಿಯ ಉಪಾಂಗಗಳು ಆಶ್ರಯಜೀವಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ರಕ್ತಹೀರಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಜೋಡುದವಡೆಗಳು ಲೇಬ್ರಮ್ ಎಂಬ ನಿಡಿದಾದ ತುಟಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಚುಚ್ಚುವ

ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಜೋಡುದವಡೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಗರಗಸದ ಅಲಗುಗಳಂತಿವೆ; ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಉಪಾಂಗಗಳಿವೆ. ಸರಳ ಕಣ್ಣುಗಳು, ದಪ್ಪವಾದ ಹಾಗೂ ಮೋಟಾದ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳು ಇವೆ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಚಿಗಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕ್ಷೀಣಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು.

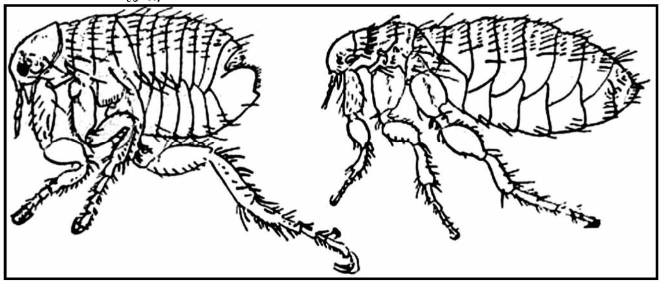

ಎಡಗಡೆಯದು ಪ್ಯೂಲೆಕ್ಸ್ ಇರಿಟನ್ಸ್ ಚಿಗಟ; ಬಲಗಡೆಯದು ನೋಸೋಫಿಲಸ್ ಫ್ಯಾಸಿಯೇಟಸ್ ಚಿಗಟ (ಪ್ಲೇಗ್ ಚಿಗಟ)

ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಒಂದೊಂದು ಹೆಣ್ಣುಚಿಗಟ ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯ ಗರಿಗಳ ಅಥವಾ ರೋಮಗಳ ನಡುವೆ ಕೆನೆಬಣ್ಣದ ನೂರಾರು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಅವು ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉದುರಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದಾಗ ಹೊರಬರುವ ಅಪಕ್ವಾವಸ್ಥೆಯ ಮರಿಗಳು ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದರಿಂದ ಅನುಕೂಲ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಒಡೆದು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನಂಥ ಮರಿಗಳು ಹೊರಬಂದು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಾವಯವ ಕಸದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಮರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ರೇಷ್ಮೆಗೂಡನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಮುಂದೆ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರೌಢಚಿಗಟಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜೀವನಚಕ್ರ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಚಿಗಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹದಿನೇಳು ದಿನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಒಂದು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು.

ಚಿಗಟಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೇ 209 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ 63 ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸುಮಾರು 500 ಪ್ರಭೇದಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಂದಾಜು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಮಾನವನ ಪಿಡುಗಾಗಿ ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕವು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ವನ್ಯಸ್ತನಿಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಅವಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಇಷ್ಟ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿನ ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿ ದೊರೆಯದಾಗ ಮಾನವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುವು. ಅಂಥ ಚಿಗಟಗಳು ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉಗ್ರ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದುಂಟು.

ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗೆಡ್ಡೆ ಪ್ಲೇಗು ಮತ್ತು ಮ್ಯೂರೈನ್ ಟೈಫಸ್ ಮುಂತಾದ ಅಂಟುರೋಗಗಳನ್ನು ಚಿಗಟಗಳು ಮಾನವರಿಗೂ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಸ್ಲೀನೋಫಿಲ ಕಿಯೋಪಿನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಗಟಗಳು ಪೌರಸ್ತ್ಯದೇಶಗಳ ಇಲಿಗಳಲ್ಲೂ ನೋಸೋಫಿಲಸ್ ಫ್ಯಾಸಿಯೇಟಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಗಟಗಳು ಯೂರೋಪಿನ ಇಲಿಗಳಲ್ಲೂ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಪ್ರಭೇದ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವಿಸುವುದಾದರೂ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಮಾನವನನ್ನು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಕಡಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇಲಿಗಳಂತೆ ಅಳಿಲು, ಮೊಲ ಮುಂತಾದ ದಂಶಕಗಳಿಗೂ ಪ್ಲೇಗು ಅಂಟುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೋಗವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹರಡುವುದರ ಮೂಲಕ ರೋಗಾಣುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಚಿಗಟಗಳು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಉಪಟಳವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಮೇಲಿನ ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ವಿಷಹಾಕುವುದು, ಅವು ವಾಸಿಸುವ ಬಿಲಗಳಿಗೆ ವಿಷಾನಿಲವನ್ನು ತುಂಬುವುದು, ಅವು ಬಿಲಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸಲು ವಾಸದ ಮನೆಗಳ ಬಳಿ ಅವಕಾಶವಿರದಂತೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ನೆಲ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಗಟಗಳು ಉಗ್ರರೀತಿಯ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪಿಡುಗಾಗಿಯೂ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಟೀನೊಸಿಫ್ಯಾಲಿಡೀಸ್ ಕ್ಯಾನಿಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಾಯಿ ಚಿಗಟ, ಟೀನೊಸಿಫ್ಯಾಲಿಡೀಸ್ ಫೀಲಿಸ್ ಎಂಬ ಬೆಕ್ಕಿನ ಚಿಗಟ, ಪ್ಯೂಲೆಕ್ಸ್ ಇರಿಟನ್ಸ್ ಎಂಬ ಮಾನವನ ಚಿಗಟ–ಈ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮಾನವನಿಗೆ ಕೆಲವೆಡೆ ತೀವ್ರರೀತಿಯ ಪಿಡುಗಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿಗಟ ಅಂಟಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಬರುವ ಮರಿ ಮತ್ತು ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಚಿಗಟಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯನ ವಾಸದ ಮನೆಯ ಬಳಿ ಜೀವಿಸುವ ಅಥವಾ ಓಡಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೀಟನಾಶಕ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಚಿಗಟಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನೆಯ ಬಳಿ ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳ ದೂಳು ತುಂಬಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂದಿಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಗಟಗಳಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯೊಸೋಟ್ ಎಣ್ಣೆ ಚಿಮುಕಿಸಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಹಿತವೆನಿಸದಿದ್ದರೆ ನ್ಯಾಫ್ಥಲೀನ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡಬಹುದು.

ಎಕಿಡ್ನಾಫೆಗಾ ಗ್ಯಾಲಿನೇಸೀ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಗಟ ನಮ್ಮ ಕಾಲ್ನಡೆಗಳಿಗೆ ತೀರ ಮಾರಕವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಲವಾಗಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು "ಸ್ಟಿಕ್ ಟೈಟ್" ಚಿಗಟ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದು ಕೋಳಿಗಳ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಂಟಿ ಅವುಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಯಿ, ಬೆಕ್ಕು ಮತ್ತು ಮಾನವನಲ್ಲೂ ಇದು ಕಾಣುವುದುಂಟು. ಡೆರಿಸ್ ಪುಡಿಯನ್ನೋ ಕಾರ್ಬೊಲೇಟೆಡ್ ವ್ಯಾಸಲೀನನ್ನೋ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಚಿಗಟಗಳ ಕಡಿತ ಮಾನವನಿಗೆ ಅಂಥ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆಂಥಲೇಟೆಡ್ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಬೊಲೇಟೆಡ್ ವ್ಯಾಸಲೀನನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಉರಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಚಿಗಟೇರಿ : ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯಿಂದ 13ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಈ ಗ್ರಾಮ ಹಿಂದೆ ಚಿನ್ನ ತೊಳೆಯುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜಾಜಿಕಲ್ ಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲುಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೆಂಗುಳು ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಚಿಗಟೇರಿ ಮೇಲಣ ನಾಲಾ, ಚಿಗಟೇರಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕತೊರೆ, ಬೋವಿಹಳ್ಳಿ ನಾಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಒಂದು ತೊರೆ ಮತ್ತು ಜಾಜಿಕಲ್ ಗುಡ್ಡದ ಈಶಾನ್ಯದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೊಂಗನಹೊಸೂರು ನಾಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗು ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಧಿಸುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಗನ ಹೊಸೂರು ನಾಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಫಲದಾಯಕ, ಉಳಿದವು ಉತ್ತಮವೆಂಬುದು ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಐ.)

ಚಿಗರೆ : ನೋಡಿ – ಜಿಂಕೆ

ಚಿಚೇನ್ – ಇಟ್ಸಾ : ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ, ವ್ಯಾಲಡೊಲಿಡ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಯೂಕಟಾನ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪ.ರೇ 88^0 30' ಮತ್ತು ಉ.ಅ. 20^0 30' ಮೇಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಪುರಾತನ ಮಾಯ ನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಚಿಚೇನ್–ಇಟ್ಸಾದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ನೆಲ. ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಸತಿಯಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಕವಚ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದಿರುವ ಕೆಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಚಿಚೇನ್–ಇಟ್ಸಾದಲ್ಲಿಯ ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲೊ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಸರ್ಪಗಳು

ಇದನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಯ ಜನ ಸೆನೋಟ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸೆನೋಟ್‌ಗಳಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಗರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನೆಲಸಿದ್ದ ಮಾಯನ್ ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರು ಇಟ್ಸಾ. ಮಾಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಚೇನ್ ಎಂದರೆ ಬಾವಿಗಳ (ಚೇನ್) ಬಾಯಿಗಳು (ಚಿ). 530ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರ ಮೊದಲ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಮಾಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಮಾಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಒಂದು

ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣದ ಹಳೆಯ ಮಾಯ ನಗರಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಾಗ ಇಟ್ಸಾ ಗುಂಪಿನ ಜನರು ಚಿಚೇನ್–ಇಟ್ಸಾವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿ (668), ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಈಗಿನ ಕ್ಯಾಂಪೀಚೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಾಕನ್‌ಪುಟನ್ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದು 944ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ಇಟ್ಸಾ ಗುಂಪಿನ ಪುರೋಹಿತರು ತಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಚಿಚೇನ್–ಇಟ್ಸಾಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು; ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ದೇಗುಲಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವದು. ಆಗ ಮಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಪ್ರ.ಶ. 11–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಚಿಚೇನ್ – ಇಟ್ಸಾ ಆಗ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನಗರವೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬೀಡೂ ಮಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಭವ್ಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ ಕಾಸ್ಟಿಲೊ ಮತ್ತು ಹುಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕರಕೋಲ್ ಎಂಬ ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಣಸ್ತಂಭ, ಸಾವಿರ ಕಂಬಗಳ ಸಭಾಂಗಣ (ಬಹುಶಃ ಹಿಂದಿನ ಸಂತೆಕಟ್ಟೆ) ಮತ್ತು ಬಾವಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಮಾಯನ್ ಜನರು ಯುವತಿಯರನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಮಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಈ ನಗರ ಹಾಳಾಯಿತು. (ಎ.ಎಸ್‌ಯು.)

ಚಿಟ್ ಮೇಳ : ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಡಿ ಮಜಲು ಮೇಳವನ್ನು ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಕಿರಿದು, ಚಿಕ್ಕದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ. ಕರಡಿ ಮಜಲಿಗಿಂತ ಇದು ಚಿಕ್ಕದು ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಆಧಾರ ಸಾಲದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕರಡಿ ಮಜಲಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ

ಚಿಟ್ ಮೇಳ : ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾರ್ನಹಳ್ಳಿಯ ವಾದ್ಯದ ಚೆಲುವಯ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗಡಿಗರು

ಅಷ್ಟೇ ಮಂದಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಮೇಳವಿದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನುಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಡಿವಾದ್ಯವನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಅದನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತ ಹಾಡಿನ ಗತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ನಡುವೆ ಒಬ್ಬ ಸಮೇಳವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜಲ್ಲರಿಯನ್ನೂ ಬಡಿಯುತ್ತ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ನಾಗಸ್ವರ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಊದುವವರು ಮಾತ್ರ ನರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಯಲಾಟದ ಭಾಗವತರಂತೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಗೀತೆಯನ್ನು ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ಇರುವುದು ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಮೇಳದ ಸಂಗೀತ ಭಾಗವನ್ನು ವಾದ್ಯ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನುಕರಿಸುವುದು ಚಿಕ್ಕ ಮೇಳ ಅಥವಾ ಚಿಟ್ ಮೇಳ.

ನಿಲುವಂಗಿ, ವೀರಗಾಸೆ, ನಡುಪಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಯ ರುಮಾಲು ಚಿಟ್ ಮೇಳದ ಕಲಾವಿದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಡುಪು. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ನಾಗಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮೇಳಗಾರ ತರುತ್ತಾನೆ. ತಾಳವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಉಳಿದವರು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಮೂಲದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ನಾಗಸ್ವರ ಊದುವವನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಧಾರ. ಉಳಿದವರು ಅವನ ನಾದದಂತೆ ನರ್ತಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಕರಡಿ, ಸಮೇಳಗಳನ್ನು ನಡುವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಕಿವಿಬಿರಿಯುವಂತೆ ಬಡಿಯುತ್ತ ಕುಣಿಯುವ ಚಳಕ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದುದು. ಕರಡಿ ಮಜಲಿಗಿಂತಲೂ ವೇಷಕಟ್ಟಿ ಕುಣಿಯುವ ಬಯಲಾಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಚಿಟ್ ಮೇಳ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕ. ಜನಪದ ವಾದ್ಯಸಂಗೀತ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ ಇದರಲ್ಲುಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಚಿಟ್ ಮೇಳ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಜಾತ್ರೆ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ರಾತ್ರಿ ಜನರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಆಕರ್ಷಣೆ ಈ ಮೇಳಕ್ಕಿದೆ. ಕುಣಿತದವರಲ್ಲಿ ಕುರುಬ ಜನಾಂಗದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗಸ್ವರ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಇತರರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾರ್ನಹಳ್ಳಿಯ ಮೇಳ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಮೇಳದ ಒಂದು ತಂಡವಿದೆ. ಈ ಮೇಳದ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಹೆಗಡೆ : (1935–) ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ಎಂಬ ಮೂರಕ್ಷರದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಚೆಂಡೆ ಮದ್ದಳೆಗಳ ನಿನಾದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಬಡಗುತಿಟ್ಟಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇರು ನಟರಾದ ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಹೆಗಡೆಯವರು ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರು. ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕಲಿಕೆ, ಆನುವಂಶೀಯತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಸ್ವಂತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದವರು. ಕೆಲವು ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವರೇ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದೆನಿಸುವಷ್ಟು ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೃಂಗಾರರಸದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಂತೂ ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಬರೆದ ಅಪ್ರತಿಮ ಕಲಾವಿದ, ಕೀಚಕ, ಭಸ್ಮಾಸುರ, ಸಾಲ್ವ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ, ಕೌರವ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳ ರಂಗವೈಭವದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದು ಅರ್ಧಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಯಕ್ಷಗಾನ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳಿದ ನಟ ಸಾಮ್ರಾಟರು ಅವರು. ರಂಗಪ್ರವೇಶದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಕೊನೆಯ ದೃಶ್ಯದವರೆಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ರಂಗವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿರಿಸಬಲ್ಲ ರಸ ಚೈತನ್ಯ ಅವರದು. ಮಿಂಚುನಡೆ, ಅದ್ಭುತ ಲಯಸಿದ್ಧಿ, ಆಕರ್ಷಕ ನೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸತನಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗೆಮೊಗೆದು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಪ್ರತಿಭೆ. ಎಪ್ಪತ್ತರ ಇಳಿಹರೆಯದಲ್ಲಿ ದಣಿವರಿಯದ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಅದಮ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಅವರದು.

ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಹೆಗಡೆಯವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಡಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1935ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊನ್ನಾವರ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಸಕುಳಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗಡೆ, ತಾಯಿ ಗಣಪಿ ಅಮ್ಮ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಆ ಕಾಲದ ಮಹಾನ್ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದರಾದ ಮೂಡ್ಕಣಿ ನಾರಾಯಣ ಹೆಗಡೆ, ಕೊಂಡದಕುಳಿ ರಾಮ ಹೆಗಡೆ, ಕೆರೆಮನೆ ಶಿವರಾಮ ಹೆಗಡೆ ಮೊದಲಾದವರ ವೇಷ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ತಾನೂ ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕನಸು ಕಂಡರು. ಪುರೋಹಿತ ವಂಶದ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂದರೆ ತುಸು ಮೈಲಿಗೆಯೇ. ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗೇರುಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಬಾಲಕ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯನ್ನು ಅವರ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಕರ್ಕಿ ಭಟ್ಟ ಮಾಸ್ತರರು ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಬಾಲಕ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಗೆ ಬಾಳೆಗದ್ದೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ವೇಷ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಅನಂತರ ಮೂಡ್ಕಣಿ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಪಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಜನಮನ ಸೆಳೆದರು. ಗುಂಡಬಾಳಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲಂತೂ ಹದಿಹರೆಯದ ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ಬೇಡಿಕೆಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದರು. ಮೂರೂರು ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಪಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಜನಮನ ಸೆಳೆದರು. ಮೂರೂರು ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ 'ಭೋಜ ಕಾಳಿದಾಸ' ಪ್ರಸಂಗದ ಕಲಾಧರನ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅನಂತರ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅವರನ್ನು 'ಕಲಾಧರ ಹೆಗಡೆ' ಎಂದೇ ಜನ ಗುರುತಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಅವರ ವೃತ್ತಿಜೀವನ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹತ್ತಾರು ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮೂರೂರು ಮೇಳ (1957), ಗುಂಡಬಾಳಾ ಮೇಳ (1962), ಇಡಗುಂಜಿ ಮೇಳ (1965), ಕೊಳಗಿಬೀಸ್ ಮೇಳ (1967), ಅಮೃತೇಶ್ವರ ಮೇಳ, ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಮೇಳ (1984), ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮೇಳ, ಬಚ್ಚಗಾರ ಮೇಳ (1989), ಮಾರಿಕಾಂಬಾ ಮೇಳ, ಪೆರ್ಡೂರ ಮೇಳ–ಹೀಗೆ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರ ವೃತ್ತಿಮೇಳದ ವ್ಯವಸಾಯ ಐದು ದಶಕಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ನಿಂತಿದೆ. ಈಗಲೂ ಅವರು ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮಗನೇ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ 'ಬಂಗಾರಮಕ್ಕಿ' ಎಂಬ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಕಲಾವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾದ ನರಸಿಂಹ ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಚಿಟ್ಟಾಣಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಉತ್ತಮ ವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಗೇರುಸೊಪ್ಪ ಹತ್ತಿರದ ಅಳ್ಳಂಕಿಯ ಗುಡ್ಡೆಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಅವರು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟಾಣಿತನವೆಂಬುದು ಮೇಳೈಸಿರುತ್ತದೆ. ದಿ. ಕೆರೆಮನೆ ಶಿವರಾಮ ಹೆಗಡೆಯವರ ಬಳಿಕ ರಂಗಪ್ರವೇಶದಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಲಗ್ಗೆಯಿಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದು ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಗದಾಯುದ್ಧದ ಕೌರವ, ಭೀಷ್ಮ,

ವಿಜಯದ ಸಾಲ್ವ, ಚಂದ್ರಾವಳೀವಿಲಾಸದ ಕೃಷ್ಣ, ಚಂದ್ರಹಾಸಚರಿತ್ರೆಯ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ಅವರ ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ಸೃಷ್ಟಿ. ಜರಾಸಂಧ, ಕೀಚಕ, ಭಸ್ಮಾಸುರ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರನಿರ್ಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಧನೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಬಡಾಬಡಗುತಿಟ್ಟು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ದಿ. ಮೂಡ್ಕಣಿ ನಾರಾಯಣ ಹೆಗಡೆ ಮತ್ತು ದಿ. ಕೆರೆಮನೆ ಶಿವರಾಮ ಹೆಗಡೆಯವರ ಹಸ್ತಾಭಿನಯ, ನೃತ್ಯ, ರಂಗಚಲನೆಗಳು, ಒಂದು 'ಘರಾನಾ' ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರು ಈ ಇಬ್ಬರು ಕಲಾವಿದರ ಉತ್ತಮಾಂಶಗಳನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸೃಜನಶೀಲತೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸಮೆರುಗನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ. ಅವರ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರದೇ ಆದ ಭಾಷೆ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿವೆ. ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಲಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಅದರ ಜೀವಧಾತು. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ವಿನೂತನವಾದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಪಾತ್ರಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಅವರ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಅವರದ್ದೇ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಈಗ ಅವರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಹೊರಟವರ ಸೊತ್ತಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಕಟು ವ್ಯಂಗ್ಯ. ಅವರ ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬು, ತುಟಿ, ಕಣ್ಣು, ಗಲ್ಲ, ಹಸ್ತ, ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಸಮರಸದಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಶೃಂಗಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಂತೂ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರ ಅಭಿನಯ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಅನನ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ, ಅದು ಕೇವಲ ಅನುಭವೈಕ್ಯವೇದ್ಯ. ಸಾವಿರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಣ್ಣ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಅವರ ಆಂಗಿಕಾಭಿನಯಕ್ಕೆ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಗೆ ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯೇ ಸಾಟಿ. ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅವರನ್ನು 'ಶೃಂಗಾರರಾಜ' ಎಂದೇ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವೀರರಸದ ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದವರಲ್ಲ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು, ರಾವಣ, ಕಂಸ, ಬಲಿ, ಪರಶುರಾಮ, ದುರ್ಜಯ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಂಚಿದ್ದಾರೆ. ಚುರುಕಿನ ನಡೆ, ರಭಸದ ರಂಗಪ್ರವೇಶ, ಆಕರ್ಷಕ ಯುದ್ಧ ಕ್ರಮಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕರುಣ, ಶೋಕರಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೋತಂತೆ ಕಂಡರೂ ಗದಾಯುದ್ಧದ ಕೌರವನ ಪಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರ ಆಳ್ತನವೂ ಅವರ ವೇಷದ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರಣ. ಹಿತಮಿತವಾದ ಎತ್ತರ, ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ, ಜ್ವಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಕಣ್ಣು, ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬಳುಕುವ ಶರೀರ ಹಾಗೂ ಎಷ್ಟು ಕುಣಿದರೂ ಸೋಲದ ಕಾಲುಗಳು ಅವರಿಗೆ ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದ ಬಳುವಳಿ. ಅವರ ಸ್ವರ ದಪ್ಪವೆನಿಸಿ ತುಸು ಒಡಕು ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ಅದು ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಸವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಬದ್ಧತೆಯ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನತೆಯಿದೆ. ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಣದ ಕೊರತೆಯಿದ್ದರೂ ದೇಸೀಶೈಲಿಯ ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಅವರು ಜನಮನವನ್ನು ಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹಭಾವದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವ, ಕಹಿಘಟನೆಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮರೆತುಬಿಡುವ, ಇಡೀ ರಂಗಕೃತಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಂದದಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಅದರ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ದುಡಿಯುವ ತಪಸ್ಸು ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರದು. ಪಾತ್ರವೊಂದರ ಎಲ್ಲ ಪದ್ಯಗಳಿಗೂ ಉದಾಸೀನ ಮಾಡದೆ ನರ್ತಿಸಿ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮುದನೀಡುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಅವರ ಗೆಲುವಿನ ಗುಟ್ಟು.

ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರಿಗೆ ಅವರ ಅಸಂಖ್ಯ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ನೀಡಿದ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಹಾಪೂರದ ಎದುರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಕುಬ್ಜವಾಗುತ್ತವೆ. ರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವಾದೊಡನೆ ಕೇಳಿ ಬರುವ ಕಿವಿಗಡಚಿಕ್ಕುವ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಅವರ ಮೇಲಿನ ತುಂಬು ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಚಿಟ್ಟಾಣಿಯವರೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಿರೀಟ ತೊಡಿಸಿ ಆನಂದಪಟ್ಟಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಯಕ್ಷರತ್ನ, ರಸಿಕರ ರಾಜ, ನಟಸಾಮ್ರಾಟ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಹಲವಾರು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸನ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವರ ಆತ್ಮಕಥನ 'ನಿಮ್ಮ ಚಿಟ್ಟಾಣಿ' ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಆತ್ಮೀಯರು ಸೇರಿ 'ರಸರಾಜ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರದ ರಾಜ್ಯಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಗೌರವ ಕೂಡ ಲಭಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಜಾನಪದಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿಂದಲೂ (2003) ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿರುವುದು ಅವರ ಸುದೀರ್ಘ ಕಲಾವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂದ ನಿಜವಾದ ಗೌರವವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಪಿ)

ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಪತಂಗಗಳು : ಇವುಗಳು ಆರ್ತ್ರಾಪೊಡ ವಿಭಾಗದ, ಹೆಕ್ಸಾಪೊಡ ಅಥವಾ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ ವರ್ಗದ, ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟೆರಾ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು. ಕೀಟ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವಾದ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾದಂತಹ ಕೀಟಗಳು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 140,000 ಜಾತಿಯ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಪತಂಗಗಳಿವೆ. ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ 350,000 ಪ್ರಭೇದಗಳ ನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಾಗೂ ಕೋಲಿಯೋಪ್ಟೆರಾ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೀರುಂಡೆಗಳದು (ಬೀಟಲ್ಸ್).

ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಹಾಗೂ ಪತಂಗಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ –

1) ದೇಹವನ್ನು ತಲೆ, ಎದೆ ಹಾಗೂ ಹೊಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.
2) ಎರಡು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು
3) ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಹಾಗೂ ಉಪಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಹುರುಪೆಗಳು (ಸ್ಕೇಲ್ಸ್)ಹೊದಿಕೆ ಇದೆ.
4) ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೀರುಕೊಳವೆ (ಪ್ರೊಬೋಸಿಸ್) ಅಥವಾ ಸೊಂಡಿಲು.
5) ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ರೀತಿಯದು.(ಕಂಪ್ಲೀಟ್ ಮೆಟಮಾರ್ಫಸಿಸ್)

ಕವಲುತೋಕೆ ಚಿಟ್ಟೆ (ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೊ ಟ್ರಾಯ್ಲಸ್)

ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪತಂಗಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಪವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಹ ಕೀಟಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪತಂಗಗಳು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವಾದರೂ, ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಚುರುಕಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪತಂಗಗಳು ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಬರುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ವಿಕಾಸದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವು–"ಕೆಲವು ಪತಂಗ ಪ್ರಭೇದಗಳು, ಬಾವಲಿ ಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು, ದಿನದಲ್ಲಿ ಹಾರಲು ಶುರುಮಾಡಿ ನಂತರ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದವು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗಳಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ವಿಕಸನದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟರ್‌ಫ್ಲೈ–ಮಾತ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಪತಂಗ ಹಾಗೂ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಡ್ರೀಮಿ ಡಸ್ಕಿ ವಿಂಗ್ ಸ್ಕಿಪರ್ ಚಿಟ್ಟೆ (ಎರಿನಿಸ್ ಇಸೆಲಸ್)

ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪತಂಗಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೆಂದರೆ–

1) ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಮೀಸೆ ಅಥವಾ ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗ (ಆ್ಯಂಟೆನಾ) ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಡೊಂಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪತಂಗಗಳ ಮೀಸೆ ಅಥವಾ ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗ ಕೂದಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಗಿರದೆ ಸಣ್ಣ ಎಳೆಗಳಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

2) ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೂರುತ್ತವೆ; ಪತಂಗಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹರಡಿಕೊಂಡು ಕೂರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳೂ ಸಹ ಕೂರುವಾಗ ರೆಕ್ಕೆ ಅಗಲಿಸಿ ಕೂರುವ ಕಾರಣ, ಈ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಪತಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

3) ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಹೊಟ್ಟೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದು, ಸೊಂಟವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಪತಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯು ದಪ್ಪದಾಗಿದ್ದು, ಸೊಂಟವನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

4) ಸುಮಾರು ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ದಿನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಪತಂಗಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ರಾತ್ರಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಹೆಸ್ಪರಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಪತಂಗಗಳಿಗೆ ಹೋಲುವ ಕಾರಣ, ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಪತಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.

ನಾಕ್ಟುಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಒಂದು ಪತಂಗ, ಹೂವಿನಿಂದ ಮಕರಂದವನ್ನು ಹೀರುತ್ತಿದೆ

ನಾವು ಮೊಟ್ಟೆ, ಕಂಬಳಿಹುಳ ಹಾಗೂ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು:

1. ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ದುಂಡಗೆ, ಬಾಟಲಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗೋಪುರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಪತಂಗಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ದುಂಡಗೆ ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳು ಮೂರು ಜೋಡಿ ನಿಜವಾದ ಪಾದಗಳು (ಟ್ರೂ ಲೆಗ್ಸ್ – ಇವೆ, ಮುಂದೆ ಕಾಲುಗಳಾಗುವುದು) ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಜೋಡಿ ಪ್ರೋಪಾದಗಳನ್ನು (ಪ್ರೋಲೆಗ್ಸ್) ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಪತಂಗಗಳ ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜೋಡಿ ನಿಜವಾದ ಪಾದಗಳಿದ್ದು, ಪ್ರೋಪಾದಗಳು ಒಂದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಜೋಡಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

3. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಕೋಶವನ್ನು (ಪ್ಯೂಪ) ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪತಂಗಗಳು ಮೊಟ್ಟೆ ಆಕಾರದ ಕಕೂನ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲೇ ವಯಸ್ಕ ಪತಂಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಟ್ಟೆಯ ಜೀವನಚಕ್ರ : ಚಿಟ್ಟೆಯ ಜೀವನಚಕ್ರವು 4 ಹಂತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ಆ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳೆಂದರೆ ಮೊಟ್ಟೆ, ಕಂಬಳಿಹುಳ, ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಚಿಟ್ಟೆ.

ಮೊಟ್ಟೆ : ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊರಗಡೆ ಇಡದೆ ದೇಹದೊಳಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಸಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಟೊಂಗೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಹೂಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಹಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು

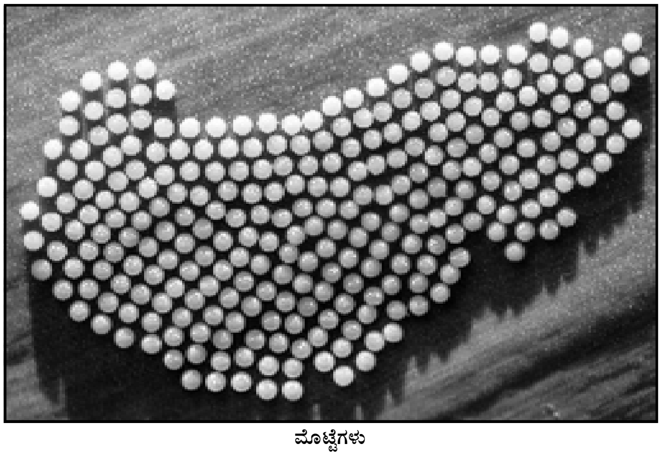

ಮೊಟ್ಟೆಗಳು

ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದೇ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು 10ರಿಂದ 50 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ವಯಸ್ಕ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಅಂಡನಾಳದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಯೋನಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಕೂಡಿದಾಗ ಗಂಡಿನ ಶುಕ್ರಾಣುಗಳು ಆಸ್ಟಿಮಮ್ ಬರ್ಸೀ ಎಂಬ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಹೆಣ್ಣಿನ ದೇಹದೊಳಗೆ ಬಂದು ಬರ್ಸ ಕೌಪ್ಯುಲೇಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಶುಕ್ರಾಣು ಸಂಗ್ರಹ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಾಣುಗಳು ಅನೇಕ ವಾರ ಅಥವಾ ತಿಂಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ಈ ಶುಕ್ರಾಣುಚೀಲದಿಂದ ಯೋನಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಳವೊಂದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಇಡುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಅವು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಯೋನಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬರುವಾಗ ಶುಕ್ರಾಣುಸಂಗ್ರಹ ಚೀಲದಿಂದ ಶುಕ್ರಾಣುಗಳು ಸಾಗಿಬಂದು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿಷೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಆಕಾರ ವಿವಿಧ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಕಂದು ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪತಂಗಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕವಚವನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೂದಲುಗಳು ವಿಷಪೂರಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ತಿನ್ನಬಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ತುರಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಒಡೆಯಲು ಎರಡರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳು ಬೇಕು.

ಪತಂಗವೊಂದರ ಸೊಂಡಿಲು

ಕಂಬಳಿಹುಳ : ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳಿಗೆ ಡಿಂಭಗಳು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ದೇಹವು ತಲೆ, ಎದೆ ಹಾಗೂ ಉದರ ಎಂಬ 3 ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಎದೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 3 ಖಂಡಗಳು ಹಾಗೂ ಉದರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 11 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ತಲೆಯು 5 ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ, ಈ ಖಂಡಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ರಚನೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಲೆಯ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ 6 ಸರಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸ್ಟೆಮಾಟ ಅಥವಾ ಆಸಿಲ್ಲೈ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಮೂತಿಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಬಲವಾದ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗಗಳಿವೆ. ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್ಲುಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ತುಟಿಯಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಲೇಬ್ರಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್ಲುಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲೀ, ಲೇಬಿಯಮ್ ಹಾಗೂ ಹೈಪೋಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ರಚಿತವಾದ ಕೆಳದುಟಿಯಿದೆ.ಇದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿನರೆಟ್ ಎಂಬ ಅಂಗವಿದೆ. ಕೋಶರಚನೆಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಎದೆಯ ಭಾಗದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿದ್ದು, ಇವಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಪಾದಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದರ ಭಾಗದ 3,4,5 ಮತ್ತು 6ನೆಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿದ್ದು, ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರೊಲೆಗ್ಸ್‌ಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದರದ 11ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸ್ಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ಅಂಗವಿದ್ದು, ಅದು ಕೋಶರಚನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿಹುಳುವು ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ನೇತಾಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಜೋಡಣಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡ ಬಿರುಗೂದಲುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಬಿರುಗೂದಲುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೂಡ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅನೇಕ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು

ಹಸಿರು ಹಾಗೂ ಕಂದು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ದೇಹ ರಚನೆ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಟೊಂಗೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಟೊಂಗೆಗಳ ಮೇಲೇರಿ ಸೆಟೆದು ನಿಂತು, ಮುರಿದ ಟೊಂಗೆಗಳ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಕಪ್ಪು, ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಹಕ್ಕಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಪರಿಸರದ್ದೇ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು

ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳು

ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿಷಪೂರಿತ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ತಮ್ಮ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಹಾವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. "ಲೈಸಿನಿಡೇ" ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಮೈಮೇಲೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಿಹಿದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಕೆಲವು ಇರುವೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು, ಇಂತಹ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಕಣಜ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೀಟಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಷಪೂರಿತ ರೋಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ರೋಮವು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಕಿದರೆ ತುರಿಕೆ ಉಂಟಾಗಿ, ಆನಂತರ ಉರಿಯುವ ಗುಳ್ಳೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು, ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಹ್ಯಕರ ಘಾಟು ವಾಸನೆ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ತಮ್ಮ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಮಯವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಲೇ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಂಬಳಿಹುಳವು ತನ್ನ 'ಆಹಾರ ಸಸ್ಯ'ವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು, ಬೇರೆಬೇರೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. "ಮಿಲಿಟಿನೇ" ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ "ಏಪ್‌ಫ್ಲೈ" ಚಿಟ್ಟೆಯ ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಹಾವುಗಳಂತೆ ಕಂಬಳಿಹುಳುಗಳು ಪೊರೆ ಕಳಚುತ್ತವೆ. ಅವು ಕೋಶ ರಚಿಸುವ ಮುನ್ನ 5 ಬಾರಿ ಪೊರೆ ಕಳಚುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪೊರೆ ಕಳಚುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಂದಿನ ಪೊರೆ ಕಳಚುವಿಕೆಯ ನಡುವಿನ ಹಂತವನ್ನು "ಇನ್‌ಸ್ಟಾರ್" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳೂ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಲು ರೇಷ್ಮೆಯು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ತಾವು ಎಲೆಗಳ ಹಾಗೂ ಟೊಂಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡುವಾಗ ದಾರಿಯನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಕೂಡ ಈ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ರೇಷ್ಮೆಯು ಕಪ್ಪು, ಹಸಿರು, ಹಳದಿ, ಕಂದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಈ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ಅವುಗಳು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರದಲ್ಲಿನ ಫ್ಲೇವೋನ್, ಕ್ಯಾರೋಟಿನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಸ್ಯಾಂತೋಫಿಲ್‌ಗಳು. ಕಂಬಳಿಹುಳವು ಸುಮಾರು 15 ರಿಂದ 40 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ : ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಂಬಳಿಹುಳವು, ಆಹಾರಸೇವನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳ ಹುಡುಕಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಪತಂಗಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಶ(ಕಕೂನ್) ರಚಿಸಿದರೆ, ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಿಡಗಳ ಟೊಂಗೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. "ಹೆಸ್ಪರಿಡೇ" ಅಥವಾ ಜಿಗಿತಗಾರ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ಎಲೆಯನ್ನು ಮಡಚಿ ಅದನ್ನೇ ಕೋಶವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಭೇದದ ಕೋಶವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ, ಕೋಶದ ಮೂಲಕ ಕೂಡ ಚಿಟ್ಟೆಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಂಬಳಿಹುಳವು ಕೋಶದಲ್ಲಿ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೀಸೆ, ಸೊಂಡಿಲು, ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾಲುಗಳು ಕೋಶದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣುಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಕೋಶವು ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಕೋಶಗಳು ವಿವಿಧ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಕೋಶಗಳು, ಮುಳ್ಳುಗಳು ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾದ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೋಶದ ರಚನೆಯಾದೊಡನೆ ಕಂಬಳಿಹುಳವು ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಶದೊಳಗೆ ಚಳಿಗಾಲ ಪೂರ್ತಿ, ಅದೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು, ನಂತರ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರ ವಾತಾವರಣ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಂಬಳಿಹುಳವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆ (ಡಯಾಪೋಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆಯ ಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರ ಬಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ರೀತಿಯದು. ಚಿಟ್ಟೆಯ ತಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತೊರಾಕ್ಸಿನಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ರಸಗ್ರಂಥಿ ವಾತಕಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳಿಂದ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳಿಂದ ಮಿದುಳಿನ ಕೆಲವು ನರಸ್ರಾವಕ (ನ್ಯೂರೋಸೆಕ್ರೇಟರಿ) ಕೋಶಗಳು ಉತ್ತೇಜಿತವಾಗಿ, ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಸ್ರಾವಗಳು ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವು ರಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಬಂದು ಪ್ರೋತೊರಾಕ್ಸಿನ ರಸಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ತಲುಪಿ ನಂತರ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆಯ ಅವಧಿ ಹೊರಗಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶ, ತೇವಾಂಶ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಂತರ್ಮುಖಿ. ಅಂದರೆ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕುವುದಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎದೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಪೈರಕಲ್ಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೋಶವು ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವಿಸರ್ಜನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾರಜನಕಯುಕ್ತ ನಿರುಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ

ದ್ರವಕ್ಕೆ ಮಿಕೋನಿಯಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರೌಢ ಚಿಟ್ಟೆ ಕೋಶದಿಂದ ಹೊರ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಮಿಕೋನಿಯಮ್ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮೀಸೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಲೇಬಿಯಲ್ ಪಲ್ಪ್ ಎಂಬ ಅಂಗದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೋಶವನ್ನು ಒಡೆದು ಹೊರಬಂದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮಿಕೋನಿಯಮ್ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೋಶ ಒಡೆದಾಗ ಹೊರ ಬರುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮೃದುವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಳಾಗುವಂತಹ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆಯು ಕೋಶದಿಂದ ಹೊರಬರುವುದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಕೆಲವು ಪತಂಗಗಳ ಕೋಶದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಳ ಇರುವುದುಂಟು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪತಂಗಗಳು 'ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಪೊಟಾಷ್" ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಿ ಕೋಶದ ತುದಿಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಕೋಶದಿಂದ ಮೊದಲು ತಲೆ ಮತ್ತು ಎದೆಯು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ, ನಂತರ ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಚಾಚುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಉದರವು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ಯೂಪ ಮತ್ತು ಆಗತಾನೇ ಹೊರಬಂದಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆ

ಮಿಕೋನಿಯಮ್ ದ್ರವದಿಂದ ಚಿಟ್ಟೆಯ ದೇಹವು ಪೂರ್ತಿ ಒದ್ದೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಹೊರಬಂದ ತಕ್ಷಣ ಹಾರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ತಮ್ಮ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗುವ ಸಂಭವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಚಿಟ್ಟೆಯು ಕೋಶದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ನಂತರ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಕೆಳಮುಖ ವಾಗಿರುವಂತಹ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗಿಬಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ಒಣಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ತವು ನುಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು, ಸಾಕಷ್ಟು ಗಾಳಿಯನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸ್ನಾಯುಗಳು ಸಂಕುಚಿಸಿ, ದೇಹದ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿ, ರಕ್ತವು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತಲುಪಿ, ರೆಕ್ಕೆಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ನಂತರ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚಿಟ್ಟೆಯು ಹಾರಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು ಸುಮಾರು 15 ರಿಂದ 60 ನಿಮಿಷ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಿಹುಳವು ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಲು 10 ರಿಂದ 20 ದಿನಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಹಲವು ತಿಂಗಳುಗಳೇ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೌಢ ಚಿಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆ : ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಎಂದ ತಕ್ಷಣ ಬಹುಶಃ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಹೂವುಗಳು. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಮಕರಂದ ಹೀರುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳು ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ದೇಹ ರಚನೆ : ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಜೋಡಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಆ್ಯಂಟೆನಾ ಇದ್ದು ಇದು ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ 3 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿದ್ದು, ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಹಾರ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶಲ್ಕಗಳಿದ್ದು, ಇವು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕೂಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭೇದದ ಹೆಣ್ಣು ಅಥವಾ ಗಂಡನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಣಕಿಸುವಿಕೆ : ಚಿಟ್ಟೆಯ ಅಣಕಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಷವಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೋಲುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಮುಲೇರಿಯನ್ ಅಣಕಿಸುವಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ವಿಷವಿರದ ಚಿಟ್ಟೆಯು, ವಿಷವಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಣಕಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಟೇಷಿಯನ್ ಅಣಕಿಸುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆಹಾರ ಸೇವನೆ : ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತಹ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಹಾಗೂ ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳು ಅವುಗಳು ಕಂಬಳಿಹುಳದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದರೆ, ಎಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ದೊರಕಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾರಲು ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್‌ಗಳು ದೊರಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹೂಗಳ ಮಕರಂದವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸೊಂಡಿಲಿನ ಮೂಲಕ ಹೀರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹೂಗಳ ಬಳಿ ಹೋಗದೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂತ್ರದ ಮೇಲೆ, ಮರಗಳಿಂದ ಸೋರುತ್ತಿರುವ ಅಂಟಿನ ಮೇಲೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಳೇಬರಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ. ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಯು ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೂಡಿದಾಗ ತಾನು ಶೇಖರಿಸಿದಂತಹ ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಈ ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲ್ಪದರ ರಚನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಬಿಸಿಲು ಕಾಯಿಸುವುದು : ನಾವು ಹಲವು ಬಾರಿ ಟಾರ್ ರಸ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಬಟ್ಟ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿಕೊಂಡ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುತ್ತೇವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಯ ರೆಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಹಾರಬೇಕಾದರೆ ರಕ್ತವು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿಯಬೇಕು. ರಕ್ತವು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಕ್ತದ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಬಿಸಿಲು ಕಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಬಹುಕಾಲ ಎಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ನೇತುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಪೂರ್ತಿ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೇಸಿಗೆ ಶುರುವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೋಶದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ.

ಸಂಗಾತಿ ಆಯ್ಕೆ : ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪರ್ಚಿಂಗ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಗಸ್ತು ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಗಂಡುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ.

ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆ : ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಯು ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ತಳ್ಳಿ ಅದು ಹಾರದಂತೆ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಕೂಡುವಾಗ ಗಂಡಿನ ಕೊಕ್ಕೆಯಂತಿರುವ ಅಂಗವು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಜನನಾಂಗವು ಹೆಣ್ಣಿನ ಒಳಗೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆ ಹಲವು ನಿಮಿಷಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದು. ಇವುಗಳು ಕೂಡಿರುವಾಗ ತೊಂದರೆ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರುತ್ತದೆ.

ಬಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ : ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಶಾಖವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಬಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1. ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡಿನಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮಾಸಿದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕೂರಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾದ ತುತ್ತಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಜಾಸ್ತಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ.

2. ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಗುವ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ : ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಬಣ್ಣವನ್ನು, ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಸೆರೆಲಿಮನ್‌ಗಳು, ಈವನಿಂಗ್ ಬ್ರೌನ್‌ಗಳು, ರಿಂಗ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ "ಒಣಕಾಲ" ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವುಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಉಂಗುರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟೆಗಳು ಮಾಸಿ ಅವು ಬೂದಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇದು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿ ದೇಹದ ಶಾಖವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು "ತೇವಕಾಲ" ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವುಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಉಂಗುರಗಳು ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಇದು ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

3. ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ) ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ಹಲವು ರೂಪಗಳು : ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ 'ಕೌಮನ್ ಮಾರ್ಮನ್'. ಈ ಪ್ರಭೇದದ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅವೆಂದರೆ ಗಂಡನ್ನು ಹೋಲುವ ರೂಪ, "ಕ್ರಿಮ್‌ಸನ್ ರೋಸ್" ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಅಣಕಿಸುವ ಒಂದು ರೂಪ ಮತ್ತು ಕೌಮನ್‌ರೋಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಅಣಕಿಸುವ ರೂಪ.

ಆ) ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳು : ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ "ಇಂಡಿಯನ್ ವೈಟ್ ಅಡ್‌ಮಿರಲ್". ಇವು ಒಟ್ಟು 5 ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಒಂದೊಂದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

4) ವೈಯಕ್ತಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿರದೆ ಅದು ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಕೇವಲ ಆ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರುವ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದರೆ "ಬ್ಲೂ ಓಕಾಲೀಫ್" ಮತ್ತು "ಈವನಿಂಗ್ ಬ್ರೌನ್‌ಗಳು"

ಹಾರುವ ಕೌಲಗಳು : ಹಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ವರ್ಷದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಾರುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಒಂದು ಸಮಯಕ್ಕೆ "ಹಾರುವ ಕೌಲ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮೊಟ್ಟೆಯು ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಲು ಬೇಕಾದಂತಹ ಸಮಯ. ಚಿಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಸುಮಾರು ಮೂರರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರ ವಾತಾವರಣ ಬರುವವರೆಗೆ ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ರೋಗಗಳು ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಲು ಸುಮಾರು 8 ರಿಂದ 9 ತಿಂಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಬಾರಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯೂನಿವೋಲ್ಟೀನ್ ಮತ್ತು ಬೈವೋಲ್ಟೀನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ನಾವು ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿ ಪ್ರೌಢ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. "ಹಾರುವ ಕಾಲ"ಗಳು ಹಾಗೂ ಮೊಟ್ಟೆ ಹಾಕುವ ಸಮಯ ಹಲವು ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವೆಂದರೆ "ಆಹಾರ ಸಸ್ಯ ಲಭ್ಯತೆ" ಶಾಖ ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶ.

ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯ : ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಎರಡು ತೆರನಾದುದು. ರಾಚನಿಕ ಮತ್ತು ವರ್ಣಕೀಯ. ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೈಯ ರಿಫ್ರೇಕ್ಷಣಾಂಶಕ್ಕೂ ಗಾಳಿಯ ರಿಫ್ರೇಕ್ಷಣಾಂಶಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಳಕು ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೈಯಿಂದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯುವಾಗ ತನ್ನ ಘಟಕ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದರಿಂದ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೈ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರಾಚನಿಕ ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣ, ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನೀಲಿ, ಬಿಳಿ, ಚಿನ್ನ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ವರ್ಣಕೀಯ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಹುರುಪೆ ಹಾಗೂ ಕೂದಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ವರ್ಣಕಗಳು ಕಾರಣ. ಅನೇಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ, ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಪತಂಗಗಳು ವಲಸೆಹೋಗುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಭೇದವೆಂದರೆ "ಮೊನಾರ್ಕ್" ಚಿಟ್ಟೆಗಳು. ಇವುಗಳು ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೇರಿಕ ನಡುವೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವಲಸೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಕ್ರಮಿಸುವ ದೂರ ಸುಮಾರು 5100ಕಿ.ಮೀ ಗಳು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಯಲುಗಳ ನಡುವೆ ವಲಸೆಹೋಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಲಸೆಹೋಗುವ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದರೆ ಡಾರ್ಕ್ ಬ್ಲೂ ಟೈಗರ್ ಮತ್ತು ಡಬಲ್ ಬ್ರಾಂಡೆಡ್ ಕ್ರೋ ಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಎಮಿಗ್ರೆಂಟ್‌ಗಳು ಪೀ ಬ್ಲೂಗಳು ಮತ್ತು ಲೈಮ್ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಕೂಡ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಡಾರ್ಕ್ ಬ್ಲೂ ಟೈಗರ್ ಹಾಗೂ ಡಬಲ್ ಬ್ರಾಂಡೆಡ್ ಕ್ರೋ ಗಳ ವಲಸೆಯನ್ನು ಅಕ್ಟೋಬರ್, ನವೆಂಬರ್, ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಮೇಲುಕೋಟೆ, ಮೈಸೂರು, ಬಂಡೀಪುರ ಹಾಗೂ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಲವು ನೀಲಿ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು, ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹೊತ್ತು ಹಾರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಾವು ಅದನ್ನು ವಲಸೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ವಲಸೆ ಹೋಗಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ "ಆಹಾರ ಸಸ್ಯದ ಲಭ್ಯತೆ" ಹಾಗೂ ಋತುಮಾನದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆ. ಸರಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯದ ಕಾರಣ ಭಾರತದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ವಲಸೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರೌಢ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹಲವು ದಿನಗಳಿಂದ ಹಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲವು. ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ತನ್ನ ವಂಶವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು.

ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು : ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 17 ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ 1,501 ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕೇವಲ ಹಿಮಾಲಯ, ಸಿಕ್ಕಿಮ್, ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರೀಶ್ ಗಾಂವಕರ್ ಎಂಬ ಚಿಟ್ಟೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬರು ಸುಮಾರು 331 ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 5 ಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. ಅವೆಂದರೆ

1. ಉಬ್ಬಿರುವ ಬಾಲ ಹೊಂದಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು
(ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೋನಿಡೆ ಆರ್ ಸ್ವಾಲೋಟೇಲ್ಸ್)
2. ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು
ಪೈರಿಡೇ: ವೈಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಯೆಲ್ಲೋಸ್
3. ಬ್ರಷ್‌ನಂತೆ ಪಾದವುಳ್ಳ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು
(ವಂಫಾಲಿಡೇ ಆರ್ ಬ್ರಷ್ ಫೋಟೆಡ್)
4. ನೀಲಿಗಳು
(ಲೈಕಾನಿಡೇ ಆರ್ ಬ್ಲೂಸ್)
5. ಜಿಗಿತಗಾರ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು,
(ಹೆಸ್ಪಿರಿಡೆ ಆರ್ ಸ್ಕಿಪ್ಪರ್ಸ್)

ಉಬ್ಬಿರುವ ಬಾಲವುಳ್ಳ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು : ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ತುದಿ ಉಬ್ಬಿದ ಬಾಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾರಣ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಉಪಕುಟುಂಬ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 700 ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ 107 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 19 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಚಿಟ್ಟೆಯಾದ ಸದರ್ನ್ ಬರ್ಡ್‌ವಿಂಗ್ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಿಟ್ಟೆಯ ರೆಕ್ಕೆಯ ಅಗಲ 140 ರಿಂದ 190 ಮಿ.ಮೀ. ಇದ್ದು ಹಾರುವಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ "ಲೈಮ್" ಚಿಟ್ಟೆಯು ಹತ್ತಿರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 2 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಮಾರು 109 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 35 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹೆಸರೇ

ಹೇಳುವಂತೆ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ "ಎಮಿಗ್ರೆಂಟ್" ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಹತ್ತಿರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್‌ಬಟ್ರೋಸ್ ಎಂಬ ಚಿಟ್ಟೆಯೂ ಸಹ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವಿಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಕಾರಣ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ, ಉರಗಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜೇಡಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗಿವೆ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಟರ್‌ಫ್ಲೈ ಎಂಬ ಪದ ಬಂದಿರುವುದು ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಂದಲೇ. ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಟರ್" ಎಂದರೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಬಟರ್‌ನಂತೆ ಬಣ್ಣ ಹೊಂದಿರುವ ಹಾಗೂ ಹಾರುವ ಕೀಟಗಳಿಗೆ "ಬಟರ್‌ಫ್ಲೈ" ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಗುಂಪಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶವಿರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಲವಣಾಂಶವನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ರೀತಿ ಮಣ್ಣು ಮುಕ್ಕುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಂಡು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಷ್‌ನಂತೆ ಪಾದವಿರುವ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 8 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 520 ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 109 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಜೋಡಿ ಕಾಲುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳದೆ ಬ್ರಷ್‌ನಂತೆ ಇರುವ ಕಾರಣ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದರೆ ರಿಂಗುಗಳು, ನವಾಬುಗಳು, ರಾಜಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ಟರ್‌ಗಳು, ಫ್ಯಾನ್ಸಿಗಳು, ಇತರೆ "ಡಾನೈನೆ" ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ "ಟೈಗರ್‌ಗಳು' ಹಾಗೂ 'ಕ್ರೋ'ಗಳು ವಲಸೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ.

ನೀಲಿಗಳು : ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಮಾರು ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣವಿದ್ದು ಇವಕ್ಕೆ ನೀಲಿಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 5 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದು, 450 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಚಿಟ್ಟೆಯಾದ "ಗ್ರಾಸ್ ಜ್ಯುಯೆಲ್" ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪೀ ಬ್ಲೂ ಎಂಬ ಚಿಟ್ಟೆಯು ಹತ್ತಿರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದರೆ ಪೈರೋಗಳು, ಸಿಲ್ವರ್‌ಲೈನ್‌ಗಳು, ಓಕ್‌ಬ್ಲೂಗಳು, ಗ್ರಾಸ್‌ಬ್ಲೂಗಳು, ರಾಯಲ್‌ಗಳು, ಲೈನ್ ಬ್ಲೂಗಳು ಇತರೆ.

ಜಿಗಿತದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು : ಈ ಕುಟುಂಬದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದೆಯ ಭಾಗವು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ಕೂರದೆ ಒಂದು ಗಿಡದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರುವ ಕಾರಣ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 3 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದು, 320 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 95 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ.

ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಮಹತ್ವ : ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಇತರ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವೆಂದರೆ ಆಹಾರ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಪರಿಸರದ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು. ಉರಗಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಲವು ಕೀಟವರ್ಗಗಳು ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಮೆಲೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಕೇವಲ ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಆಹಾರವಾಗಿವೆ. ಹಲವು ಬಗೆಯ ನೊಣಗಳು, ಕಣಜಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ತಾವು ಇರುವ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಒಡೆದು ಹೊರಬಂದು ನಂತರ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕಣಜಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಒಡೆದು, ಕಣಜದ ಮರಿಗಳು ಕಂಬಳಿಹುಳವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ, ನಂತರ ಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿಹುಳವು ತಕ್ಷಣ ಸಾಯದೆ, ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಣಜಗಳು ಕಂಬಳಿಹುಳುವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರಿ ಹೋಗಿ, ಅದನ್ನು ಸಾಯಿಸದೆ ತನ್ನ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಟ್ಟು ಗೂಡನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಮೊಟ್ಟೆ ಒಡೆದು ಕಣಜದ ಮರಿಗಳು ಜೀವಂತ ಇರುವ ಕಂಬಳಿಹುಳುವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಬೀ–ಈಟರ್‌ಗಳು, ಬುಲ್‌ಬುಲ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಹಲವು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ವಯಸ್ಕ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೋಸುಂಬೆಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪತಂಗ ಹಾಗೂ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಯಾವುದೇ ಪಕ್ಷಿಯು ಇಂತಹ ಪ್ರಭೇದಗಳ ತಂಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರದ ಕೆಲವು ಮರಿಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಂತಹ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನಲು ಹೋಗಿ ಆನಂತರ ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಷ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ತಾವು ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಆಹಾರ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಷಕಾರಿಯಾದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ವಿಷಕಾರಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಇತರ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ತಾವು ವಿಷಕಾರಿಯಾದ ಬಣ್ಣದ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಜೇಡ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇಂತಹ ವಿಷಕಾರಿ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ತುಂಬ ದೊಡ್ಡ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಜೇಡಗಳು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿರುವ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಶೇಕಡಾ ಐದರಷ್ಟು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರೌಢ ಹಂತ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕಾಗಿ ಕೇವಲ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಮಾರ್ಗಡೆ ಅಥವಾ ಕೆಗ್ಗಣಿಕೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಮಕರಂದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ, ಅವುಗಳ ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಲೇಬಿಯಲ್ ಪಲ್ಪ್ ಎಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಪರಾಗವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಚಿಟ್ಟೆಯು ಅದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹಲವು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪತಂಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಜೀವವಿಕಸನ ಬಗೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ತಮ್ಮ ಆಹಾರಸಸ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಒಂದು ಜಾಗದ ಸಸ್ಯರಾಶಿ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಥೈಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಕೋಸ್ಟರೀಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಂದಿ ಚಿಟ್ಟೆ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜನರು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೈಸೂರು ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪತಂಗಗಳ ಕೋಶದ ರೇಷ್ಮೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು. ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾಗಿ ಕದ್ದೊಯ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಆಹಾರಸಸ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಆಹಾರ ಸಸ್ಯಗಳು ಮಾಯ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳ ಜೀವನದ ಹಂತಗಳು ಹೊರಗಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಬಿಸಿಲು ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೂ ಸಹ ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ವಲಸೆಹೋಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸುಪ್ತತೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ.

ಹಲವು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಕಣಿವೆ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಶೋಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶೋಲಾಗಳ ಮಹತ್ವ ಅರಿಯದ ಹಲವರು, ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಲು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಶೋಲಾಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಹೋಗಿ ಹಾಳುಮಾಡದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿಂದ ಕಂಬಳಿಹುಳಗಳು ತಕ್ಷಣ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಹಲವು ಟೀ ಮತ್ತು ಕಾಫೀ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಚಿಟ್ಟೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು ದಿನೇ ದಿನೇ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿವೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕಸದ ಪ್ರಮಾಣ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಡುಗಳಿಗೆ ಮೋಜಿಗಾಗಿ ಹೋಗುವ ಜನರು, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾರಾಯಿ ಬಾಟಲಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಚೀಲಗಳನ್ನು ತಿಂದ ಹಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಚೀಲಗಳು ಗಿಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುಂದಿಸುತ್ತವೆ. ಗಿಡಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಕುಂಠಿತವಾದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಕೀಟಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಕೆಲಸಗಳೆಂದರೆ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ನೀರನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಅನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಬಳಸುವುದು ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಮೋಹಗಳನ್ನು ಹದ್ದುಬಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸುವುದು.

ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಕೆ.ಆರ್.ಕಿಶನ್‌ದಾಸ್

ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು : ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ವರ್ಣರಂಜಿತ ದೇಹದ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಸಮುದ್ರವಾಸಿ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಬಟರ್‌ಫ್ಲೈ ಫಿಷ್). ಆಸ್ಪಿಯೋಗ್ಲಾಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ಯಾಂಟೊಡಾನ್ ಬುಕ್‌ಹೋಲ್ಟ್ಸೈ (ಆಫ್ರಿಕದ ಚಿಟ್ಟೆಮೀನು). ಕೀಟೋಡಾಂಟಿಡೆ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟೊಡಾನ್ ಆರ್ನೇಟಿಸಿಸಮ್ (ವಿದೂಷಕ ಚಿಟ್ಟೆಮೀನು), ಫಾರ್ಸಿಪೈಜರ್ ಲಾಂಜಿರಾಸ್ಟ್ರಿಸ್ (ಉದ್ದಮೂತಿಯ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು), ಹೆನಿಯೋಕಸ್ (ಇಂಡೊ–ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು)ಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಚಿಟ್ಟೆಮೀನು ತುಂಬ ಚಿಕ್ಕದು; ಇದರ ಉದ್ದ 5.” ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಕೆಳಗೆ ಚಲಿಸದೆ ತೂಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಗಾಗ ನೀರಿನಿಂದ 2 ಮೀ. ದೂರಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯಬಲ್ಲದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗಾಜಿನ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುವಾಗ ತೊಟ್ಟಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವ ಅಥವಾ ನೀರಿಗೆ ಬಂದು ಬೀಳುವ ಚಿಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಟೊಡಾಂಟಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನುಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಮುದ್ರಗಳ ಹವಳದ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಬಲು ವರ್ಣರಂಜಿತ. ಇವುಗಳ ಬೆನ್ನಿನ, ಬಾಲದ ಮತ್ತು ಗುದದ್ವಾರದ ಬಳಿಯ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಳ್ಳುಗಳ ಮೃದುವಾದ ರೇಖೆಗಳು ಬಾಲದ ರೆಕ್ಕೆಯ ಬಳಿ ದೇಹದ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಚಾಚಿವೆ. ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಬಣ್ಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಮೀನುಗಳ ಮೂತಿ ಉದ್ದವಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

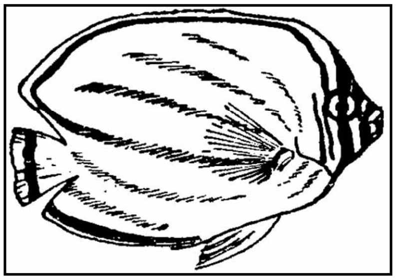
ವಿದೂಷಕ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು

ವಿದೂಷಕ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೂತಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದುಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಫಾರ್ಸಿಪೈಜರ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳ ಮೂತಿ ವಿಪರೀತ ಉದ್ದ. ಇದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊನೆಯಾದ ಮೂಗೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಬಾಯೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನುಗಳ ಹಲ್ಲುಗಳು ಉಳಿಯಂತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೀನುಗಳು ಹವಳದ ಕುಡಿಗಳನ್ನು ಚಿವುಟಿಕೊಂಡು ಕಬಳಿಸುತ್ತವೆ. ಲಾಂಜಿರಾಸ್ಟ್ರಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಚಿಟ್ಟೆಮೀನು ತನ್ನ ನೀಳವಾದ ಮೂತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹವಳದ ಗೂಡಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಕ್ಕಿರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಠಿಣಚರ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹೆನಿಯೋಕಸ್ ಜಾತಿಯ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಮುಳ್ಳು ನೀಳವಾದ ದಾರದಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

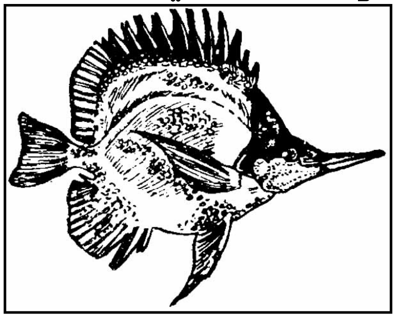
ಉದ್ದ ಮೂತಿಯ ಚಿಟ್ಟೆ ಮೀನು

ಚಿತ್ : ತಾನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂಥ ತೇಜೋಧಾತು ಎನ್ನುವ ಮುಖ್ಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲಿಸಿಕೊಂಡೇ ಚಿತ್ ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಪ್ರಾಣ, ವಿವೇಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಾದರೆ ಇದು ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಮೂಲವೆಂಬಂತೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಾಗೆ ತಾನೇ ಚಿದ್ವಸ್ತು ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸತ್ ಚಿತ್ ಆನಂದವೆಂತಲೂ ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಅನಂತಂ ಎಂತಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಮಾರ್ಥ ತತ್ತ್ವವಾದ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲದರ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲದರ ಇರವನ್ನೂ ಆಗಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸತ್‌ತತ್ತ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ಇದು ನಿತ್ಯ, ನಿರಂತರ, ಅಕ್ಷರ ಆಗಿರುವಂಥ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣ. ಇಂಥ ಸದ್ವಸ್ತು ಏಕೆ ಜಡಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ಅಚೇತನಾತ್ಮಕವಾಗಿರಬಾರದು–ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದು ಚಿದ್ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿವೆ. ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಜಡ ಅಥವಾ ಅಚೇತನ ವಸ್ತುವಿನ ಲಕ್ಷಣ ಪರಪ್ರಕಾಶ್ಯವಾದದ್ದು, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾದ, ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಾದ ಚಿದ್ವಸ್ತು ಜ್ಞಾತೃ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥದು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಆತ್ಮ ಎನ್ನುವುದು. ಅದು ಬೆಳಕಿನ ಬೆಳಕು. ಎಲ್ಲ ಹೊರಗಿನ ಬೆಳಕುಗಳೂ ನಂದಿಹೋದಾಗ ನಮ್ಮನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಈ ಅಂತರಂಗದ ಬೆಳಕು ಎಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬೆಳಕಿನಿಂದಲೇ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬೆಳಕನ್ನೂ ನೀಡುವ ವಸ್ತುಗಳೂ ತಮ್ಮ ಬೆಳಕನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಮುಂಡಕ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾನತತ್ತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವ ಈ ವಿವರಣೆ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಬಂದ ತತ್ತ್ವಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಅವೈದಿಕ ದರ್ಶನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ, ಆತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಿತ್ ವಿಷಯಕವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮ (ಅಥವಾ ಆತ್ಮ) ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಎರಡನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ. ಚಿತ್ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಎಂಬುವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಇವು ಆತ್ಮತತ್ತ್ವದ ಮೂಲಭೂತ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದ್ರವ್ಯರೂಪವೇ ಅಥವಾ ಆತ್ಮದ ವಿಶೇಷಣ ರೂಪವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಗುಣವೇ ಅಥವಾ ಆತ್ಮದ ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬಂತೆ ಆಗಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಆಗಂತುಕ ಅಂಶವೇ, ಅಥವಾ ನಿತ್ಯತತ್ತ್ವವಾದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವದಂತೆಯೇ ಇದೂ ನಿತ್ಯ ವಿಶೇಷವೇ ಅಥವಾ ಬಂದು ಹೋಗುವ ಅನಿತ್ಯ ಅಂಶವೇ, ಆತ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಜ್ಞೇಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ–ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಮುಖವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಾರ್ವಾಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಭೌತಿಕ ದೇಹದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುವ ಒಂದು ಅಂಶ–ತಾಂಬೂಲಚರ್ವಣದಿಂದ ಕೆಂಪು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ, ಕಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ. ದೇಹದ ಅಂತ್ಯವಾದರೆ ಅದೂ ಅಂತ್ಯವಾದಂತೆಯೇ.

ಬೌದ್ಧರ ಅನಾತ್ಮವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದು ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಬದಲಾಗುವ ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಪಂಚಸ್ಕಂಧಗಳ ಸಂಘಾತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನ ವೃತ್ತಿ. ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಅದೂ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೈಯಾಯಿಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಆಗಂತುಕವಾಗಿ ಆತ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬೋಧ. ಆತ್ಮ, ಮನಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ಇವುಗಳ ಸನ್ನಿಕರ್ಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವಂಥದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಆತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ, ಅಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯವಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಆತ್ಮನ ಇರವಿಗೂ ಅರಿವಿಗೂ ಅಗತ್ಯ ಸಂಬಂಧವೇನಿಲ್ಲ.

ಮೀಮಾಂಸಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆತ್ಮ ಪ್ರಥಮತಃ ಜಡನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಅರಿಯತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಅನುವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಮೀಮಾಂಸಕರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಎರಡನೆಯ ಅರಿವಿನ ಅಗತ್ಯ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವಭಾವತಃ ಆತ್ಮನ ಗುಣವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದಾಗ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಆತ್ಮ ತನ್ನನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅರಿಯುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅರಿವು ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣ ಆತ್ಮ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಜಡ ಎಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರ ವಾದ. ಹಾಗಾದರೆ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ, ಅದೊಂದು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಜ್ಞಾನಕರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉಂಟಾದಾಗ ಆತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾತೃವೆಂದೂ ಅರಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಜ್ಞೇಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಆತ್ಮ ಕೂಡ ಜ್ಞೇಯವಸ್ತುವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದು ಮೀಮಾಂಸಕರ ನಿಲವು. ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎನ್ನುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸತ್ಯ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಮೀಮಾಂಸಕರು.

ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವ ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನತತ್ತ್ವವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಗಣಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯರು ಮೊದಲಿಗರು. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಪುರುಷ ಚಿದ್ವಸ್ತು ; ಪ್ರಕೃತಿ ಜಡಾತ್ಮಕ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ‘ವಿಕಾರ’ ವಾದ ‘ಬುದ್ಧಿ’ ಎನ್ನುವುದು ಚಿತ್ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕರಣ ಮಾತ್ರ. ಪುರುಷನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಹೊಳೆಯುವ ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸುಗಳು (ಅಂತಃಕರಣಗಳು) ಪ್ರಾಕೃತಿಕವೇ ಹೊರತು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವಂಥ ಚಿದ್ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಸಾಂಖ್ಯರು. ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಲಕ್ಷಣನಾದ ಪುರುಷ ನಿತ್ಯ, ಅನೇಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ತತ್ತ್ವ ಕೂಡ ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕ.

ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಿಗೂ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

ದ್ವೈತ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಚಿತ್ತೆನ್ನುವುದು ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಗುಣ ; ಅಹಂಕಾರದೊಡನೆ ಸದಾ ಇರುವಂಥದು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಆಗಂತುಕವಾಗಿ ಆತ್ಮನೊಡನೆ ಸೇರುವ ಗುಣವಲ್ಲ. ಅದು ಗುಣವಾದರೂ ಆತ್ಮನಂತೆಯೇ ನಿತ್ಯವಾದುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ದ್ವೈತ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಗಳು ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದೂ ಇದೆ. ಇದು ಬಾಹ್ಯವಸ್ತು, ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ನಡುವೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅನಿತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದೇನಲ್ಲ. ಈ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನ ಮಾನವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನ ಬೇರೊಂದಿದೆ. ಅದು ಈಶ್ವರನಿಗೆ, ದೇಹದಂತೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳೂ ಜ್ಞೇಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನತತ್ತ್ವದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈಶ್ವರನೂ ತನಗೆ ತಾನೇ ಜ್ಞಾತೃವಾಗಿರುವಂತೆ ಜ್ಞೇಯನೂ ಆಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ.

ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದು ಆತ್ಮನ ವಿಶೇಷಣ; ಆತ್ಮನಂತೆಯೇ ನಿತ್ಯ. ನಿತ್ಯ–ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಚಿದ್ರೂಪ ಅಥವಾ ಚೈತನ್ಯಗುಣಕ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ಆತ್ಮ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಜ್ಞೇಯ ಕೂಡ. ಭೂಮಿಗೂ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಗಂಧಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷ್ಯವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದರ್ಶನದ ಪ್ರಕಾರ ಕೇವಲವಾದ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸದಾ ಅರ್ಥವಿಷಯಕ; ಜ್ಞಾತೃ–ಜ್ಞೇಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸದಾ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನೊಡನೆ ನಿತ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಇರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಜಡವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗದು ಎಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ನಿಲವು.

ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಆತ್ಮ (ಈ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಪರ್ಯಾಯ ತತ್ತ್ವಗಳು) ಚಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಆತ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ. ಅದು ನಿತ್ಯ, ಏಕ, ಅಖಂಡ, ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಿಷಯಕ. ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಇದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸತ್ಯ, ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞಾತೃಜ್ಞೇಯಗಳೆಂಬ ತ್ರಿಪುಟೀ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದದ್ದು ; ಜೀವಾತ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವಂಥದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಂತಃಕರಣವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಜ್ಞೇಯ ವಸ್ತುವಾಗುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಸತ್ ಒಂದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಸದ್ವಸ್ತುವಾದ ಆತ್ಮ ಅಖಂಡವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಅರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ತಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಜ್ಞೇಯವಸ್ತು ಸಿಗುವ ಹಾಗೆ, ಅದೇ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಿಗುತ್ತದೆಯೇ? ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಜ್ಞೇಯವಾಗಬಲ್ಲುದೇ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮೂರು ತೆರನಾದ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಬಹುದು; ಹೇಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 1. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾವು ಅರಿತೆವೆಂದಾಗ, ಈ ಅರಿವಿನ ಜ್ಞಾನ ನಮಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 2. ಈ ಅರಿವಿನ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. 3. ಈ ಅರಿವಿನ ಜ್ಞಾನ ತತ್ ಕ್ಷಣ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಯಾವ ಮಾಧ್ಯಮದ ಉಪಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲ ಉತ್ತರ ಸರಿಯಾದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಅಸಂಗತ ಅಥವಾ ಅಯುಕ್ತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಿಲುಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಸಿಗದ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ, ಅರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯದು ನಿಜವಾದಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನ, ಅದನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮಗದೊಂದು ಜ್ಞಾನ ಹೀಗೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎರಡು ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೂರನೆಯ ನಿಲುವು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವಂಥ ಜ್ಞಾನ, ತನ್ನ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾಯಬೇಕು ಎನ್ನುವಂತಾದರೆ ಅದು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಜಡವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅದು ಪರಪ್ರಕಾಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಲ್ಲ. ಇದು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕತ್ತಲಿನ ಮೂಟೆ ಎಂದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಈ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವದ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಬೆಳಕಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮದ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ಆಚೆಯೇ ಹುಡುಕುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹುಡುಕುವಿಕೆಗೆ ಅಂತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂದಿಗ್ಧ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ : ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥವಾದ ಆತ್ಮ ಜಗತ್ತನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಅದು ಜಡವೇ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮ ಜಡವಾದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯದನ್ನು ಅರಿಯುವುದಂತಿರಲಿ, ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾರದಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಇರವನ್ನೇ ಅರಿಯದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ದೀಪ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುವಂತೆ – ಯಾವ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ–ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾಗಿ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಆತ್ಮವು ಅಸ್ತಿ , ಭಾತಿ ಎನ್ನುವ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಜಡ ವಸ್ತುವಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವ ಅಂಶವೂ ಅಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಸ್ವವೇದ್ಯ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ, ನಿರಂತರ, ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧ, ಮತ್ತು ಅಖಂಡ.

ಈ ಉತ್ತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮದ ಪರಮಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಚಿತ್ತಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. **(ನೋಡಿ–ಆತ್ಮ)** (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಿತಾಲ್ : ನೋಟಾಪ್ಟರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಿಹಿನೀರು ಮೀನು. ನೋಟಾಪ್ಟರಿಸ್ ಚಿತಾಲ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ದೇಹದ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 0.3 ಮೀ. ಕೆಲವು 1 ಮೀ. ಅನ್ನೂ ಮೀರುವುದುಂಟು. ಇದು ಭಾರತದ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಾದ ಗಂಗಾ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿತಾಲ್ ಒಂದು ಚಪ್ಪಟೆ ಮೀನು. ಬೆನ್ನು ಗೋಪುರದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿದೆ. ಬಹಳ ಸಣ್ಣ ತಲೆ; ಗುದದ ಉದ್ದನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ; ಈ ರೆಕ್ಕೆ ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಚೀಚೆ ಪಟ್ಟಿಯಾಕಾರದ ಗುರುತುಗಳು ಇರುವುದು, ತಾಮ್ರಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣ, ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಬಳಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವುದು–ಈ ಮೀನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪ್ರೌಢ ಚಿತಾಲ್ ಮೀನಿಗೆ ಇತರ ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳೇ ಆಹಾರ. ಸಣ್ಣ ಮರಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾರ್ಪು ಮರಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಡಿಂಬಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಚಿತಾಲ್ ಮೀನು ನಿಂತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದಾದರೂ ಕೆಲವು ಸಲ ಗೂಡನ್ನು ರಚಿಸುವುದುಂಟು. ಚಿತಾಲ್ ಬಲು ರುಚಿಯಾದ ಮೀನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ : ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಾವನಾಶಕ್ತಿಗಳ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ (ಡಿಮೆನ್‌ಷಿಯ). ಮಿದುಳಿನ ಅಂಗಾಂಶದ ನಶಿಸುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ರಾಚನಿಕ (ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್) ಏರುಪೇರುಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಮಿದುಳಿನ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ರೋಗಿಯ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ.

1 ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುಬರುವುದು ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯೇ.

(ಅ) ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ (ಸೆನೈಲ್ ಡಿಮೆನ್‌ಷಿಯ) : ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 60 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ರೋಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ಮುಂಭಾಗ (ಫ್ರಾಂಟಲ್ ಲೋಬ್) ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗಗಳು (ಪರೈಟಲ್ ಲೋಬ್) ನಶಿಸಿರುತ್ತವೆ.

(ಆ) ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಬರುವಂಥವು : (1) ಆಲ್‌ಜೈಮರನ ರೋಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ತೂಕ ಎರಡೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. (2) ಪಿಕ್ಸನ ರೋಗ : ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗದ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗದ ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸುಗಳು ಹಾನಿಗೀಡಾಗಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. (3) ಜೇಕಬ್ ಕ್ರೆಂಟ್ಸ್ ಫೆಲ್ಡ್‌ನ ರೋಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೆರಿಬ್ರಲ್ ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸ್, ಸಬ್‌ಕಾರ್ಟಿಕಲ್ ಗ್ರೇ ಮಾಸಸ್, ಸೆರಿಬೆಲಮ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಯ್ನ್ ಸ್ಟೆಮ್ ನ್ಯೂರೋನ್‌ಗಳ ತೀವ್ರವಾದ ನಶಿಸುವಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ರೋಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುವ ಮಿದುಳಿನ ನಶಿಸುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯದು.

2 ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲದ ಸೋಂಕು : ಕ್ಷಯ, ಸಿಫಿಲಿಸ್, ಕ್ರಿಪ್ಟೋಕಾಕಲ್ ಮೆನಿನ್‌ಜೈಟಿಸ್ ಮತ್ತಿತರ ಮಿದುಳಿನ ಪೊರೆಗಳ ಉರಿಯೂತ, ಸಿಫಿಲಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಮಸ್ತ ನರಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಲೂ (ಜನರಲ್ ಪೆರಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಇನ್‌ಸೇನ್) ವರ್ನಿಕ್ಸನ ಎಂಕೆಫಲೋಪತಿಯಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಎನ್‌ಸೆಫಲೈಟಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ನರ ಕಣಗಳ ನಷ್ಟದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಕೊರತೆ : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿ6, ಬಿ12, ಥಯಾಮಿನ್, ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಸಾರಜನಕಗಳ ಕೊರತೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

4. ಮಾದಕವಸ್ತುಗಳ ಸೇವನೆ (ಬ್ರಾಂದಿ, ಹೆಂಡ), ಅಫೀಮು ಮತ್ತು ಭಂಗಿಯ ಚಟ, ಅಮಲಿನ ಔಷಧಗಳ ಚಟ (ಬ್ರೋಮೈಡ್ಸ್, ಬಾರ್ಬಿಟ್ಯುರೇಟ್, ಪೆಥಿಡಿನ್, ಮಾರ್ಫಿನ್, ಹೆರಾಯಿನ್, ಎಲ್ ಎಸ್ ಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ).

5. ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ ಮತ್ತು ಪುಪ್ಪುಸಗಳ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲದ ಅಮಲೇರಿಕೆ, ಥೈರಾಯ್ಡ್ ಅಡ್ರಿನಲ್ ಪಿಟ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ.

ಮೇಲಿನವೆರಡರಲ್ಲೂ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕವಾಗಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷಕಗಳ ಮತ್ತಿತರ ವಸ್ತುಗಳ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಗಳ ಏರುಪೇರುಂಟಾಗಿ ಇವುಗಳಿಂದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ವಿಷಮತೆಯುಂಟಾಗಿ (ಕ್ರಾನಿಕ್ ಇನ್‌ಟಾಕ್ಸಿಕೇಷನ್) ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

6. ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಳಗೆ ರಕ್ತದ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಿಕೆ, ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಊತ ಮತ್ತಿತರ ರೋಗಗಳು, ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಳಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವ.

7. ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಳಗೆ ಗೆಡ್ಡೆ (ಟ್ಯೂಮರ್).

8. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯ ದ್ರವಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ.

ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಳಗಿನ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತಿತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಿದುಳಿನ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

9. ಮಿದುಳಿಗೆ ತಗಲುವ ಪೆಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅಪಸ್ಮಾರದಿಂದ (ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗ) ಆಗುವ ರಾಚನಿಕ ನಷ್ಟದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

10. ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಗೆ ಒಳಗಾದ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು : (ಅ) ನರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಗೆ ಒಳಗಾದವರು; (ಆ) ನರಮಂಡಲದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗಿ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಗೆ ಒಳಗಾದವರು.

ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಉಂಟಾದ ರೋಗಿಗಳ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಚಟುವಟಿಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನವರು ಅವರ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಮಗೆ ಈಚೆಗೆ ಮರೆವು ಜಾಸ್ತಿ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಇಂಥ ರೋಗಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು, ವಾಕ್ ಶಕ್ತಿನಾಶ, ದೇಹಾರ್ಧಸಂವೇದನೆಯ ನಾಶ, ಅಪಸ್ಮಾರ ಮುಂತಾದವು ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ರೋಗಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆರೋಗ್ಯ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೋಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲು ಆತನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಆವರಣದ ಅರಿವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗಿ ಸಂಶಯ, ಕೋಪ, ಭಯ, ಭ್ರಾಂತಿ ಕ್ಲೇಶಗಳಿಂದ ಆತನ ನಡವಳಿಕೆ, ಮಾತುಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾವನಾಪರವಶತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ತನಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದವರು ಸತ್ತರೂ ದುಃಖಪಡದೆ ಇರಬಹುದು. ನಿತ್ಯದ ವೇಷಭೂಷಣ ಶುಚಿತ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬಹುದು. ರೋಗಿ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಿದುಳಿನ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ದೇಹದ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿವರ್ತನಾತ್ಮಕ (ರಿಫ್ಲೆಕ್ಸಿವ್) ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ ನಿಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಶಾರೀರಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಒತ್ತಡಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆವು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಗೊಂದಲ, ತಪ್ಪುನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲಾದವು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಉಲ್ಬಣವಾಗಿ ತೀರ ಹತ್ತಿರದ ಘಟನೆಗಳ ಮರೆವು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿಗೆ ಅಸ್ಥಿರ ನಡಿಗೆ, ನಡುಕ, ಕ್ಷೀಣಧ್ವನಿ. ಮಂದಚಲನೆ ಮುಂತಾದ ಚಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಏರುಪೇರುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಚಲಿಸಲಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ತೊಡಕುಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಅವನು ಮರಣವನ್ನಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆಲ್‌ಜೈಮರಿನ ರೋಗ ಸುಮಾರು 40ರಿಂದ 70 ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಕಂಡುಬರುವುವಲ್ಲದೆ ಮೂರ್ಛೆ, ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ, ತೊದಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಪಿಕ್ಸನ ರೋಗ 50– 60 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಮೇಲಿನ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಗಳೂ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಜೇಕಬ್ ಕ್ರೆಂಟ್ಸ್ ಫೆಲ್ಡನ ರೋಗ ಮಧ್ಯ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಲ್ಲದ ಮತ್ತು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೋಗ. ತೀವ್ರವಾದ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆ ಹಾಗೂ ಅಪಸ್ಮಾರದಿಂದ ರೋಗಿ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲೇ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಪತ್ತೆ : ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ರೋಗಿಯ ಮುಂಚಿನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಕೆಲವು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು–ಲೆಕ್ಕಮಾಡುವುದು, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಮುಂತಾದವು – ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (i) ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬ್ರೋಮೈಡುಗಳು, ಬಾರ್ಬಿಟ್ಯುರೇಟುಗಳು ಮತ್ತು ಥೈರಾಯ್ಡ್ ರಸಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು. (ii) ಎದೆ ಮತ್ತು ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇರಬಹುದಾದ ಸೋಂಕು ಗಂಟು ಮತ್ತು ನ್ಯೂನತೆ ವಿಕಲತೆಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವುದು, (iii) ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ, ಬಣ್ಣ, ಸಸಾರಜನಕಾಂಶ ಮತ್ತು ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಮಿದುಳಿಗೆ ತಗುಲಿರಬಹುದಾದ ಸೋಂಕು, ಪೆಟ್ಟು ಅಥವಾ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. (iv) ಮಿದುಳಿನ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೂಪಣಯಂತ್ರದಿಂದ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋ ಎನ್‌ಸೆಫಲೋಗ್ರಾಮ್) ಅಪಸ್ಮಾರ, ಮಿದುಳಿನ ಗೆಡ್ಡೆ ಔಷಧಗಳ ಅಮಲೇರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ರೋಗಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಚಯಾಪಚಯ ವೈಷಮ್ಯ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಅಥವಾ ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಬಹುದಾದ ಮಿದುಳಿನ ಪೆಟ್ಟುಗಳು–ಇವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು. ಮಿದುಳಿನ ನಶಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಚಿತ್ತಕ್ಷೀಣತೆಗೆ ಇಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪರಿಚಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು, ನುರಿತ ದಾದಿಯರ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೋಷಿಸಬೇಕು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸೋಂಕು ತಲೆದೋರಿದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಸೋಂಕು ನಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ನೋವು ನಿವಾರಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. (ಜೆ.ಇ.ಸಿಎಚ್;ಜೆ.ಸಿ.ಎಸ್)

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ : ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಉ.ಅ.22° 2' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 91°, 50' ಮೇಲೆ, ಕರ್ನಫೂಲಿ ನದೀಮುಖದಿಂದ 19 ಕಿಮೀ. ಹಿಂದೆ, ಅದರ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.5 ಮಿಲಿಯನ್ (2008). ಹಸಿರು ತುಂಬಿದ ಗುಡ್ಡ ಬಯಲುಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ನಗರ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಆರೋಗ್ಯಕರ ವಾಯುಗುಣ. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಹವ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. 1/3 ಇಲ್ಲಿಂದ ಢಾಕಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಕೋಮಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಢಾಕಾ, ಕಾಕ್ಸ್ ಬಜಾರ್, ರಂಗೂನ್, ಕೋಲ್ಕತ್ತಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರು ಉತ್ತಮವಾದ್ದು. ಇದೊಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರು. ಚಹ, ಸೆಣಬು, ಸೆಣಬು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ, ಚರ್ಮದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 20,000 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಸರಕು ಸಾಗಣೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲುದು. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲಲು ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು.

ಪಟೆಂಗ ಬೀಚ್

ಬಂದರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಕೋಟೆ ಇದ್ದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ. ಜುಮಾ ಮಸೀದಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಗವರ್ನರಾಗಿದ್ದ ಷಯಿಸ್ತಾಖಾನ್ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದೊಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಕಾಲೇಜು, ಸರ್ಕಾರಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಮಹಿಳೆಯರ ಕಾಲೇಜು, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲೇಜು–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿಗೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಫೌಜ್‌ದರ್ಹತ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಕಾಲೇಜೊಂದಿದೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಲಯ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಣಬು ಗಿರಣಿಗಳೂ ಚಹ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವಿದೆ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಬತಾಲಿ ಗುಡ್ಡ ಒಂದು ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ. ಚಿತ್ತಗಾಂಗೆ 13 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಯಾಜಿದ್ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ.

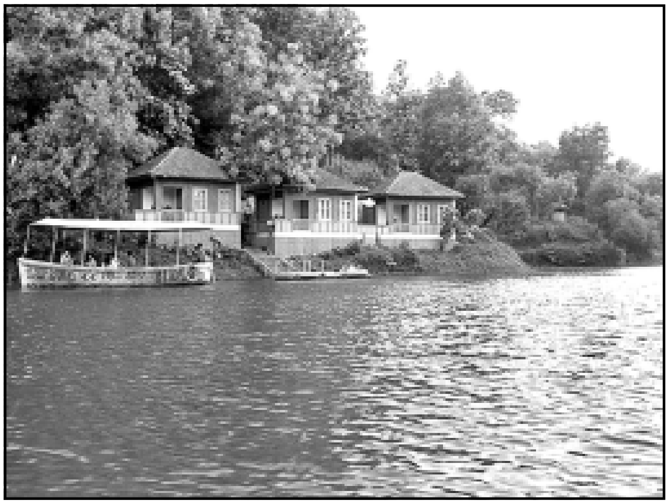

ಫೋಯ್ಸ್ ಸರೋವರ

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ನಗರದ ಇತಿಹಾಸ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಇದು ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅರಕಾನೀಸರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಅರಬ್ ನಾವಿಕರು ಈ ರೇವಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಟ್ಸಿಟಗಾಂಗ್, ಚಾತಿಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಚಾತ್ ಗಾಂವ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಇದನ್ನು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (1338) ಮುಸ್ಲಿಮರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಅರಕಾನೀಸರು ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು.

1512ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಅಲಾ-ಅಲ್-ದೀನ್ ಹುಸೇನ್ ಷಾ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಅರಕಾನೀಸರಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಪಥಾಬಾದ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಅರಕಾನೀಸರು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದರು. 1638ರಲ್ಲಿ ಅರಕಾನೀಸರ ಮತಕ್ ರಾಜ ಎಂಬುವನು ಆರಕಾನೀಸ್ ದೊರೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆದ್ದು ಮೊಗಲರ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೋರಿದ. ಮೊಗಲ್ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದ ನವಾಬ್ ಷಯಿಸ್ತಾಖಾನ್ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ 1666ರಲ್ಲಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಸ್ಲಾಮಾಬಾದ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಮೊಗಲರ ವಶವಾಯಿತು.

ಈ ರೇವು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಕಡಲುಗಳ್ಳ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ವೆನಿಷಿಯನ್ ನಾವಿಕ ಜೊವೊ ಡಿ ಬಾರೋಸ್ 1552ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ನಗರ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ. 1685ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಅಡ್ಮಿರಲ್ ನಿಕೋಲ್ಸನ್ನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್‌ನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲಗೊಂಡಿತು. 1760ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಗಾಂಗನ್ನು ನವಾಬ್ ಮೀರ್ ಕಾಸಿಂ ಅಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ.

1864ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪೌರಸಭಾ ನಗರವಾಯಿತು. ಅಸ್ಸಾಂ-ಬಂಗಾಲಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ (1947) ಇದು ಪೂರ್ವ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ವಿಮೋಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಆ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ: ಇದು ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ತಗ್ಗಾದ ಸಮಾಂತರ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಕಿರಿ ಅಗಲದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ $\frac{1}{3}$ ಭಾಗ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5282 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,509,000 (2011). ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೇಡಿ ಮರಳು, ಜೇಡಿಪದರ ಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಳೆ 100" ಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದುಂಟು. ಸೆಣಬು, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು,ಚಹ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಚಹ ತೋಟಗಳು ತಗ್ಗು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜಿಲ್ಲೆ: ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಲುಷೈ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1965 ಚಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,85,079 (1961). ಕಿಯೊ ಕರಾದಂಗ್ (1230 ಮೀ.) ಮತ್ತು ಪಿರಮಿಡ್ (919ಮೀ)ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು; ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಅಧಿಕ. ನದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು. ಕರ್ಣಫೂಲಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ತಾಯ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು, ಬಿದಿರುಗೆಲಸ ಮುಖ್ಯ ಗುಡಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಚಹ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಕಬ್ಬು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ವಿಭಾಗ: ಇದು ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶದ ನಾಲ್ಕು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್, ನೌಖಾಲಿ, ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ಗುಡ್ಡಗಾಡು, ಕೊಮಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ಹೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಚಿತ್ತಗಾಂಗ್ ನಗರ. ಈ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6570 ಚ.ಕಿಮೀ. **(ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)**

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ : ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂವೇಗಶೀಲತೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂವೇಗಶೀಲತೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ (ಟೆಂಪರಮೆಂಟ್). ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಆಲ್ಪೋರ್ಟ್ ಎಂಬುವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ : ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕ ಸ್ವಭಾವದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಘಟನೆಯೇ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ. ಅಂದರೆ, ಒಂದು ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಳಗಾಗುವ ಪ್ರವಣತೆ (ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ), ಆತ ತೋರಿಸುವ ಅನುಕ್ರಿಯೆಯ ಬಲ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ; ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯ (ಮೂಡ್) ಗುಣ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತೆಗಳ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳು- ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಪೋರ್ಟನ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಜನ್ಮಜಾತ ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸುವುದಾದರೂ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಬದಲಾಗದ ಗುಣವಾಗಲಾರದು. ದೇಹಸ್ವರೂಪ (ಮೈಕಟ್ಟು) ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ ಇದೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವುದು ನಿಜ. ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸವಾದಂತೆಲ್ಲ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಯುಂಟು.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ : ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವನಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳೇ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದಭರಿತನಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಣ್ಣನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಭಾವನಾ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಚಾಂಚಲ್ಯಗಳು ದಿನವೂ ತೋರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಆಗಾಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವೆನಿಸುವ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅವು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂತೋಷ- ಸಂತಾಪಭಾವಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಭಾವಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಕೇವಲ ಅಲ್ಪಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸಿದರೆ, ಅವುಗಳೇ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವೆನಿಸಿದಾಗ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಾಸಶೀಲತೆ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ, ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಶೀಲ ಅಥವಾ ಉಲ್ಲಾಸಶೀಲ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಣ್ಣ ಶೀಲತೆಯನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಪಡೆದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಉಲ್ಲಾಸಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಅಂಥ ಭಾವಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಉಲ್ಲಾಸ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆಯೇ ಹೊರತು ಉಲ್ಲಾಸಶೀಲತೆ ಅಥವಾ ಉಲ್ಲಾಸ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಂವೇಗಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಅಪಜಯಗಳನ್ನು ವಿನೋದಪ್ರದ

ಸವಾಲುಗಳು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ ಅಪಜಯಗಳಿಂದ ಆತನಲ್ಲಿ ಕೋಪೋದ್ರೇಕ ಮತ್ತು ಹತಾಶೆಗಳು ಮೂಡಬಹುದು.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ದೈಹಿಕ ನೆಲೆಗಳು : ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ನೆಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅನುವಂಶೀಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣಾತ್ಮಕ ಕಾರಣಾಂಶಗಳ ನಿರಂತರ ಸಾಹಚರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರಕಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದ್ದಾಗ, ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಂತೆ, ಇದು ಮೂಲತಃ ಅನುವಂಶೀಯ ಹಾಗೂ ದೇಹಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ.

ಶರೀರಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ : ಶರೀರದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾದ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಧಾತುಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರೂ ಗ್ರೀಕರೂ ಈ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. ರಕ್ತ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಕಫಗಳೆಂಬ ಧಾತುಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾದದ ಸಾರ. ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಆಹಾರಾಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೂ ಶರೀರಧಾತು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದು.

ಶರೀರಧಾತುಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಶ ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ವಿಚಾರವಂತನಾದ ಎಂಪೆಡೋಕ್ಲೀಸನ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿ ಆತನ ಪ್ರಕಾರ ವಾಯು, ಭೂಮಿ, ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಜಲಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಮೂಲಾಂಶಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಭೂತ ಸಂಕಲ್ಪನೆಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಿಕಟಸಾಮ್ಯವಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾದ ಮೂಲಾಂಶಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಅಣುವೆನಿಸಿದ ಮಾನವನಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಮೂಲಾಂಶಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರಬೇಕಾದುದು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಸಂಗತಿ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರ್ಕಿಸಿದವನೆಂದರೆ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಪಿತನೆನಿಸಿದ ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸ್. ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ, ಅಂತಃಸ್ರಾವ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂಕುರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾದ ಮೂಲಾಂಶಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ, ಧಾತುರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿವೆ ಎಂಬ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಕ್ಕಲ್ಪನೆಯ ಉದಯವಾಗಿತ್ತು.

ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸ್ ಹೇಳಿದ ಧಾತುಗಳೆಂದರೆ–ರಕ್ತ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಕಫ (ಶ್ಲೇಷ್ಮ). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಧಾತು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆತನ ಊಹೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಊಹೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೆಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ.2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ರೋಮಿನ ವೈದ್ಯ ಗೇಲನ್. ಆತನ ಪ್ರಕಾರ, ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸ್ ಹೇಳಿದ ಧಾತುಗಳು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ರೋಗಿಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಿತ್ತರಸ ಅಧಿಕವಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜ್ವರದಿಂದ ನರಳಿದರೆ, ವಾತ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷಯಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವ ಮೂಲಾಂಶಗಳು, ಶರೀರ ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು :

ವಿಶ್ವಮೂಲಾಂಶಗಳು	ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳು	ಅನುಗುಣವಾದ ಶರೀರ ಧಾತುಗಳು	ಅನುಗುಣವಾದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು
ಗಾಳಿ (ವಾಯು)	ಶಾಖ ಮತ್ತು ಶೈತ್ಯ	ರಕ್ತ	ಉಲ್ಲಾಸ
ಮಣ್ಣು (ಭೂಮಿ)	ತಂಪು ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ	ವಾತ	ವಿಷಣ್ಣತೆ
ಬೆಂಕಿ (ಅಗ್ನಿ)	ಶಾಖ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ	ಪಿತ್ತ	ಸಿಡುಕುತನ
ನೀರು (ಜಲ)	ತಂಪು ಮತ್ತು ಶೈತ್ಯ	ಕಫ(ಶ್ಲೇಷ್ಮ)	ಅಲಸತೆ(ಜಡತೆ)

ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಾಸಿಗಳು – ಆಶಾವಾದ, ಪುನರ್ವರ್ತನಶೀಲತೆ, ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ನಿರಾಳ ಭಾವನೆಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷಣ್ಣರು–ಮಂಕು, ಚಿಂತೆ, ರೋಗಭಯ, ಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಖಿನ್ನತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಿಡುಕರು– ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವರೂ, ಆಲಸಿಗಳು–ಜಡತೆ, ಶೀತಲಭಾವ ಮತ್ತು ಸೋಮಾರಿತನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶರೀರಧಾತುಗಳು ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳು ಹಲವು– ಎಂಬುದನ್ನು ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕ ತಳಹದಿ ಎನಿಸಿರುವ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ದೇಹದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಊಹೆ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುವಲ್ಲದೆ, ಪುರಾತನರು ವಿವರಿಸಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರರೂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ನವ್ಯರೀತಿಯವಾಗಿದ್ದು, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವಂಥ ಯಾವುದೇ ಆಧುನಿಕ ಆಯಾಮಕ್ಕಾದರೂ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಆಲ್ಪೋರ್ಟನ ಅಭಿಮತ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಾರ್ಕಿಕ ಹಾಗೂ ಪಾರಿಮಾಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾದ ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರರೂಪಗಳು, ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕತೆಯ (ವೇಗ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತೆ) ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಆಲ್ಪೋರ್ಟ ಮುಂದಿನ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ (**ಚಿತ್ರ 1**) ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಶರೀರಧಾತುಸಿದ್ಧಾಂತ ಮೊದಲಿಗೆ ಗೇಲನ್ನನಿಂದ ಸುಧಾರಿತವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ರೋಸನಫ್, ಕ್ರೆಷ್ಮರ್,ಷೆಲ್‌ಡನ್ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ನಾನಾ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಉದಾ: ಹೆಮನ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೆಯ್ಸ್‌ಮನ್‌ರ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎಂಟು ವಿಧವಾದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವು: ಅಪರಿಪಕ್ವತೆ, ಜಡತೆ, ದುರ್ಬಲತೆ, ಭಾವಾತಿರೇಕ, ಉಲ್ಲಾಸ, ಉದಾಸೀನತೆ, ಸಿಡುಕು ಮುಂತಾದ ಅತಿರಾಗಭಾವಗಳು. ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಗೇಲನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ರೋಸನಫನ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಮನೋರೋಗಲಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿವೆ: ಸಮಾಜಬಾಹಿರತನ, ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತಾತ್ಮಕತೆ (ಸೈಕ್ಲೊತೈಮಿಯ), ಸ್ವಲೀನತನ ಮತ್ತು ಅಪಸ್ಮಾರತನ. ಐದನೆಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶ್ರಾಂತಭಾವ.

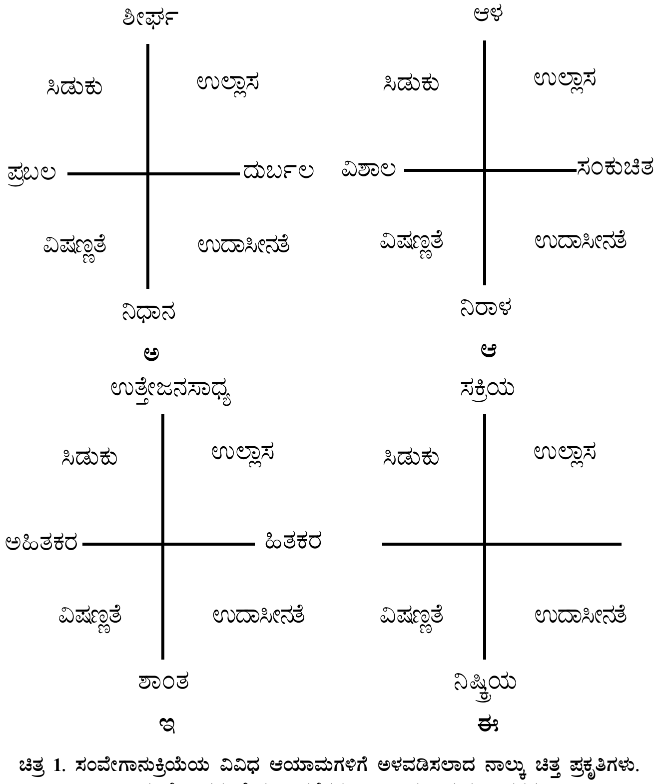

ಚಿತ್ರ 1. ಸಂವೇಗಾನುಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು. ಅ–ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕ ವೇಗ ತೀವ್ರತೆಗಳ ; ಆ–ಅಗಲ ಮತ್ತು ಆಳಗಳ; ಇ–ಉತ್ತೇಜಕತೆ ಮತ್ತು ರಾಗಭಾವಗಳ ಮತ್ತು ಈ–ಕ್ರಿಯಾಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾದಿಸೆಗಳ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ. ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಪ್ರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಶೋಧಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕ್ರೆಷ್ಮರ್ ಮತ್ತು ಷೆಲ್‌ಡನ್.

ಕ್ರೆಷ್ಮರ್ ಮತ್ತು ಅಂಗರಚನಾತ್ಮಕ ಪ್ರರೂಪಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮನೋವೈದ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದ ಕ್ರೆಷ್ಮರ್ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೂ ದೇಹರಚನೆಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದೇ ರೀತಿಯ, ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯಲ್ಲದೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಬಾಹ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ – ಎಂಬುದು ಕ್ರೆಷ್ಮರನ ಅಭಿಮತ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಕ್ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಆತನ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ರೋಗಿಗಳ ದೇಹರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾನಸಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರೆಷ್ಮರನದು ನೈದಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರಧಾನ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು ಆತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಮನೋವಿದಳನಶೀಲತೆ (ಸ್ಕಿಜೊತೈಮಿಯ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಂಡುಕಾಯದ (ಪಿಕ್‍ನಿಕ್) ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತಶೀಲ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ನೀಳಕಾಯದ (ಆಸ್ತೆನಿಕ್) ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮನೋವಿದಳನ ಶೀಲಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರೆಷ್ಮರ್ ತನ್ನ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಂಡುಕಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರೂ ಮನೋವಿದಳಿತ ರೋಗಿಗಳು ನೀಳದೇಹಧಾರಿಗಳೂ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ನೈದಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಕಾರ್ಯಪ್ರರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕೇವಲ ನೈದಾನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಆತನ ಪ್ರಕಾರ ಮನೋವಿದಳನಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಮಾನಸಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ರೂಪಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ (ಫಾರಮ್ ರಿಆ್ಯಕ್ಟಿವಿಟಿ), ಅಮೂರ್ತತೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಶೀಘ್ರತರದ ವೈಯಕ್ತಿಕಗತಿ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಕಾರ್ಯಲಯಬದ್ಧತೆ (ವರ್ಕ್ ರಿದಮ್) ಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಸ್ನಾಯುಸಂಘಟನೆ ಇದ್ದರೂ ಅಧಿಕಮಟ್ಟದ ಸ್ನಾಯು ಆಕರ್ಷಣೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅತಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧರೂ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅತಿಯಾದ ರಾಗಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯತ್ತ ತಂತುಕ್ರಿಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತಶೀಲರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಣಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಶೀಲರೂ (ಕಲರ್ ರಿಆ್ಯಕ್ಟಿವಿಟಿ) ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯವರೂ ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ವೃತ್ತಿಯವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರದು ನಿಧಾನ ಸ್ವಭಾವ, ಲಯಬದ್ಧ ರೀತಿನೀತಿ. ಇಂಥ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಗಶೀಲರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೆಷ್ಮರ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಹಲವು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದದ್ದುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ನೈದಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ತಥ್ಯಾಂಶಗಳು ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಲಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನೈದಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ, ವೆಸ್ಟ್‌ಫಲ್ ಎಂಬಾತ 8,000 ಮನೋರೋಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಂಡುಕಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಉನ್ಮಾದ ವಿಷಣ್ಣತಾ (ಮೇನಿಕ್ ಡಿಪ್ರೆಸಿವ್) ಮನೋವಿಕ್ಷಿಪ್ತಿಯಿಂದಲೂ ನೀಳದೇಹಧಾರಿರೋಗಿಗಳು ಮನೋವಿದಳನ ರೋಗದಿಂದಲೂ ಆಯತದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ (ಅಥ್ಲೆಟಿಕ್) ರೋಗಿಗಳೂ ಅಪಸ್ಮಾರ ರೋಗದಿಂದಲೂ ನರಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ವಿವಿಧ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯಲು, ಕ್ರೆಷ್ಮರನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾದುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

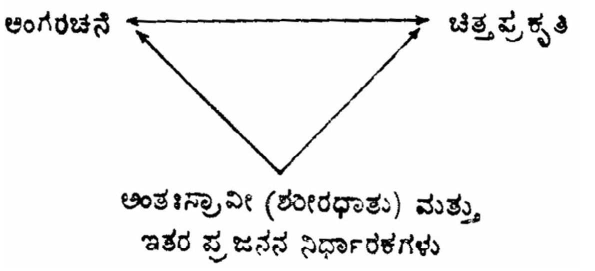

ಚಿತ್ರ 2. ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಅಂಗರಚನೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಕಾಯಪ್ರರೂಪ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಸುಧಾರಿತ ಕ್ರೆಷ್ಮರ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾಯಪ್ರರೂಪಗಳ (ಫಿಸಿಕಲ್‌ಟೈಪ್ಸ್) ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶೆಲ್‌ಡನ್ 1943ರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಕಾಯಪ್ರರೂಪದ ಮುಮ್ಮುಖ(ಟ್ರೈಪಾರ್ಟೈಟ್) ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂಗರಚನೆಗೂ ಆತನ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ಈ ವಿಚಾರಧೋರಣೆಯ ತಾರ್ಕಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಅಂಗರಚನೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸರಳ ತರ್ಕವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಜೀವರಸಾಯನಿಕ ನಿಯೋಗಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಯಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದಾದರೆ, ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ವಾತಾವರಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ (ಇಂಟರ್ನಲ್ ಕ್ಲೈಮೇಟ್), ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಸಂಕೇತಾತ್ಮಕ ಮಟ್ಟಗಳು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಾದರೆ, ಕಾಯಪ್ರರೂಪದಿಂದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕಾಯರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತರ್ಕಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಮೂರು ರೀತಿಯ ಕಾಯಪ್ರರೂಪಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಅಭಿಮತ. ಆತ ಹೇಳುವ ಮೂರು ಕಾಯಪ್ರರೂಪಗಳೆಂದರೆ ಗುಂಡಾಕಾರ (ಎಂಡೊಮಾರ್ಫಿಕ್) ಕಾಯ, ಆಯತಾಕಾರ (ಮೀಸೋಮಾರ್ಫಿಕ್) ಕಾಯ ಮತ್ತು ನೀಳಾಕಾರ (ಎಕ್ಟೊಮಾರ್ಫಿಕ್) ಕಾಯ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಂತರವಯವ ಪ್ರಧಾನತೆ (ವಿಸರಟೋನೀಯ) ಕಾಯಪ್ರಧಾನತೆ (ಸೊಮ್ಯಾಟೊಟೋನಿಯ) ಮತ್ತು ಪ್ರಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಪ್ರಧಾನತೆ (ಸೆರೆಬ್ರೊಟೋನೀಯ) ಎಂಬ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗುಂಡಾಕಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ಥೂಲದೇಹಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಕರುಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಂತರವಯವಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಬೊಜ್ಜು ಅಂತರವಯವಗಳ ಪ್ರಧಾನತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಧಿಕ ಕೊಬ್ಬು ಇರುವುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯತಾಕಾರಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಕ್ರೀಡಾಪಟು. ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆ ಮತ್ತು ಬಾಹುಗಳೂ, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಟಿ ಮತ್ತು ತರಂಗಿತ ಸ್ನಾಯುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ನೀಳಕಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾದ ಚರ್ಮ, ಉತ್ತಮತರ ಕೂದಲು ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೇದಿ ತಂತುಮಂಡಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆತ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಇರುವನಲ್ಲದೆ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ಭುಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥವನನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರೊಡನೆ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ.

ಶೆಲ್‌ಡನ್ ಮೂರು ಸ್ಪಷ್ಟ ದೇಹಪ್ರರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಶುದ್ಧಪ್ರರೂಪಗಳು ಅಪರೂಪವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮೂರೂ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಾಯಪ್ರರೂಪವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಮೂರೂ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೆಲ್‌ಡನ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಪ್ರರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರರೂಪಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಕಾಯಪ್ರರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು

ಕಾಯಪ್ರರೂಪ	ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ	ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು
ಗುಂಡಾಕಾರ (ದುಂಡಗೆ ಮೃದುವಾಗಿರುವ)	ಅಂತರ ವಯವ ಪ್ರಧಾನತೆ	ಆಹಾರಪ್ರಿಯತೆ, ಅತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಶಂಕಾಭಾವ, ಅರಕ್ಷಿತಭಾವ, ಸೌಜನ್ಯಶೀಲತೆ, ಸುಖನಿದ್ರೆ , ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆ.
ಆಯತಾಕಾರ (ಸ್ನಾಯು ಮತ್ತು ಮೂಳೆಗಳ ಪ್ರಾಧಾನತೆ)	ಕಾಯ ಪ್ರಧಾನತೆ	ಸಾಹಸಪ್ರಿಯತೆ, ಆಯಾಸಕರ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮತ್ತು ತಣ್ಣೀರಿನ ತುಂತುರುಸ್ನಾನದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟ, ಉಡುಪಿನತ್ತಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಇಷ್ಟಪಟ್ಟು ನೋವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು.
ಲಂಬಾಕಾರ (ದೇಹ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತೆ) ಮತ್ತು ದಂಡಾಕಾರ	ಪ್ರಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಪ್ರಧಾನತೆ	ಅಸಂಗಶೀಲತೆ, ಅಸೌಜನ್ಯ ಶೀಲತೆ, ವ್ಯಾಯಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾಸಕ್ತಿ, ಸಾಹಸ ಪ್ರಿಯತೆಯ ಲೋಪ, ಸುಲಭವಾಗಿ ನೋವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದಿರುವುದು.

ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಕಾಯಪ್ರರೂಪಗಳು, ಕ್ರೆಷ್ಮರ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಮ್ಯವೆನಿಸುವುದಾದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶೆಲ್‌ಡನ್ನನ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕವೂ ಪಾರಿಮಾಣಿಕವೂ

ಆಗಿದ್ದರೂ ಆತ ನಡೆಸಿದ ಅಂಕಿಅಂಶಾತ್ಮಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕರೀತಿಯ ದೋಷಗಳಿದ್ದುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲೆಂದು ನಡೆಸಲಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ತಥ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಳವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗ್ಲುಯೆಕ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲುಯೆಗ್‌ವಿಲೋಪಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ವಾಕರ್ ಮಕ್ಕಳ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪರಿಪೋಷಕವಾದ ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತರೂ ಮೂಲ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳ ಮಟ್ಟದ ಗುಣಾಂಕಗಳು ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜಿನ ಹೊಸಬರ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಲಾದ ಅಧ್ಯಯನವೊಂದರಲ್ಲಿ, ದೇಹಪ್ರರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಹಸಂಬಂಧ ಅತ್ಯಲ್ಪವಿದ್ದುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂತು. ಆದರೂ ದೈಹಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಅನುವಂಶೀಯತೆಗೆ ವಿಪುಲ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ದೇಹಪ್ರರೂಪಗಳು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗೆಳೆಯಲು ಬಹುಶಃ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅನುಭವಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು : ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದು ನಡೆಸಿರುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವೆಂದರೆ ಯೋಗ್, ಗಿಲ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಐಸೆಂಕರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು. ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರರೂಪಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸೆಳೆದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಲ್ ಜಿ. ಯೂಂಗನ ಅಂತರ್ಮುಖತೆ–ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳು ಆತ್ಮನಿಷ್ಠರೂ ಮೃದುಸ್ವಭಾವದರೂ ಆದರ್ಶವಾದಿಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಚಾರಗಳು, ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗ ಜೀವನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಏಕಾಂಯಾಗಿಯೂ ಓದುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಚದುರಂಗದಂಥ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಬಹಿರ್ಮುಖಿಗಳು ಹೊರಗಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳತ್ತ ತಮ್ಮ ಗಮನಹರಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲತಃ ಅವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ವಾಸ್ತವವಾದಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆಯಲ್ಲದೆ ಏಕಾಂಗಿಗಳಾಗಿರಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂತಮುರ್ಖತೆ ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಮುಖತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಡಲಾದ ಮೇಲಿನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಪ್ಪಟ ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಹಾಗೂ ಬಹಿರ್ಮುಖಿ ಜನ ಯಾವುದೇ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಉಭಯಮುಖತೆ (ಆ್ಯಂಬಿವರ್ಷನ್) ಎಂಬ ಒಂದು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುಜನರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದನ್ನು ಯೂಂಗ್ ಕಡೆಗಣಿಸಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮುಂದಿಡಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಪಿತಭಾವಗಳನ್ನು ಐಸೆಂಕನ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

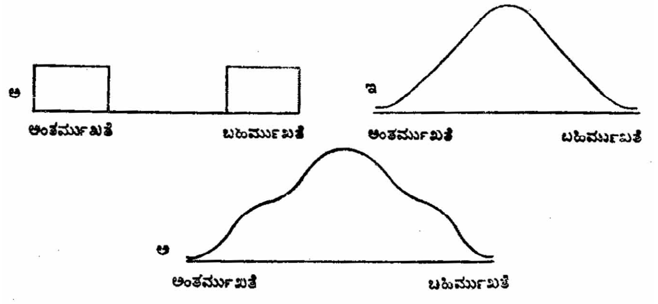

ಚಿತ್ರ 3. ಪ್ರರೂಪ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂರು ಸಂಕಲ್ಪನೆಗಳು

ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರದ (ಅ) ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು ದ್ವಿ–ಪ್ರರೂಪ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಈ ಸಂಕಲ್ಪನೆಗೆ ಯಾವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಮು–ಪ್ರರೂಪ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಮುಖತೆ, ಉಭಯಮುಖತೆ (ಚಿತ್ರದ ಶೃಂಗ) ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಮುಖತೆಗಳೇ ಈ ಮು–ಪ್ರರೂಪಗಳು. ಈ ಸಂಕಲ್ಪನೆಯೂ ಹಲವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳಿರುವುದು ಅಸಂಭವ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅಂತರ್ಮುರ್ಖತೆ–ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ, ಈ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗೆ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಮಿಶ್ರಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವವರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಮುಖತೆ ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು, ಒಂದೇ ಸಾಂತತ್ಯಕದ (ಕಂಟಿನ್ಯೂಯಮ್) ಅಂತ್ಯಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜನತೆಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಈ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟಪ್ರರೂಪಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರದೆ, ಅಂತಮುರ್ಖತೆ–ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಸಾಂತತ್ಯಕದಾದ್ಯಂತ ವಿತರಣೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಭಾವ್ಯ ವಕ್ರರೇಖೆಯನ್ನು (ನಾರ್ಮಲ್ ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ ಕರ್ವ್) ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಗಿಲ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಐಸೆಂಕ್ ಮುಂತಾದವರು ನಡೆಸಿದ ಕಾರಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಅನ್ಯಾಲಿಸಿಸ್) ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ತಥ್ಯಾಂಶಗಳೂ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಅಂತಮುರ್ಖತೆ ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳೂ ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಐಸೆಂಕನ ಅಭಿಮತ. ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಅಂತಃಸ್ರಾವೀ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ, ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು, ಐಸೆಂಕ್ ಒಂದು ರೇಖಾಮಾದರಿಯ ಮೂಲಕ, ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ವಿಶೇಷಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೊಂದಿಗೆ (ಟ್ರೇಟ್ ತಿಯರೀಸ್) ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಮುಖತೆ–ಬಹಿರ್ಮುಖತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆ–ಅಸ್ಥಿರತೆ ಆಯಾಮಗಳು.

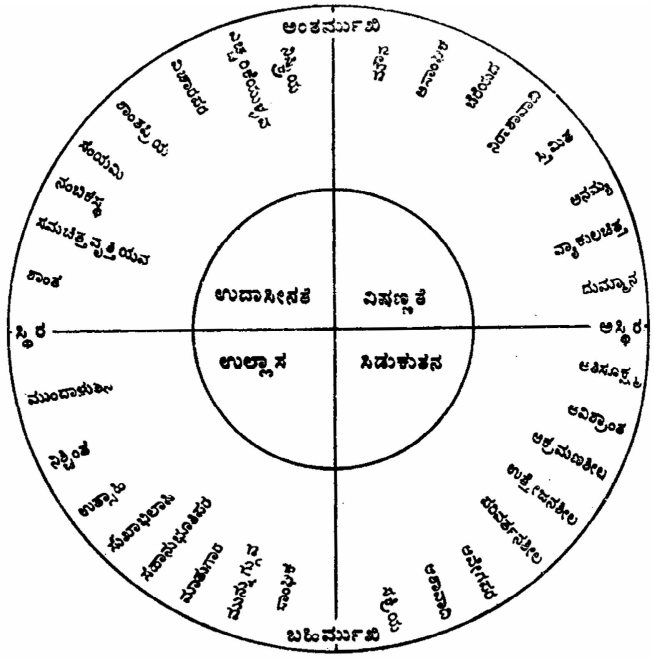

ಚಿತ್ರ 4. ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವ ಐಸೆಂಕನ ಆಯಾಮಗಳು. ಒಳಗಿನ ವೃತ್ತ ಗ್ರೀಕರು ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಐಸೆಂಕನ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಅಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾದ ವಿವಿಧ ವಿಶೇಷಕಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ

ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಳಗಿನ ವೃತ್ತ ಗ್ರೀಕರು ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನ ವೃತ್ತ ಐಸೆಂಕನ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಅಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾದ ವಿವಿಧ ವಿಶೇಷಕಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರರೂಪಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷಕಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಐಸೆಂಕನ ಚಿತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲದು.

ಅದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಹಲವು ವಿಶೇಷಗಳ ಒಂದು ಸಮಾವೇಶ. ಒಂದೊಂದು ವಿಶೇಷಕವೂ ಹಲವು ಅಭ್ಯಸ್ಥ ಅನುಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಗಮವೆನಿಸಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ಅಭ್ಯಸ್ಥ ಅನುಕ್ರಿಯೆಯೂ ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅನುಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದು

ಹೀಗೆ ಒಂದು ಅನುಕ್ರಮ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ವರ್ತನಾವಿನ್ಯಾಸ (ಉದಾ: ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ) ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರರೂಪಗಳೆನಿಸುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಐಸೆಂಕ್ ಸ್ಥಿರ ಬಹಿರ್ಮುಖಿ, ಸ್ಥಿರ ಅಂತರ್ಮುಖಿ, ಅಸ್ಥಿರ ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರ ಬಹಿರ್ಮುಖಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ತ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಐಸೆಂಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅಂಶಮಾಲೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅಂಶಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗಿಲ್‌ಫೋರ್ಡ್–ಜಿಮ್ಮರ್‌ಮನ್ ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಮೀಕ್ಷಣೆ, ಕೃಷ್ಣನ್ ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆ–ಮನೋವಿದಳನಶೀಲತೆ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ–ಇವು ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಾಪನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದರೆ, ಎಂ.ಎಂ.ಪಿ.ಐ (ಮಿನೆಸೋಟ ಮಲ್ಟಿಫೇಸಿಕ್ ಪರ್ಸನ್ಯಾಲಿಟಿ ಇನ್ವೆಂಟರಿ), ಎಂ.ಪಿ.ಐ.(ಮೈಸೂರ್ ಪರ್ಸನ್ಯಾಲಿಟಿ ಇನ್ವೆಂಟರಿ) ಮುಂತಾದ ಬಹು ಆಯಾಮೀ ಅಂಶಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಆಯಾಮವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

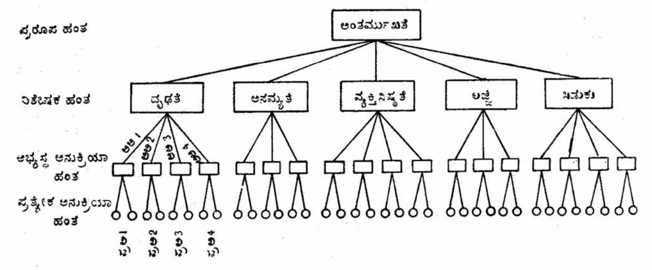

ಚಿತ್ರ 5. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅನುಕ್ರಮ ಶ್ರೇಣಿ

ಕೃಷ್ಣನ್ ಚಕ್ರವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆ–ಮನೋವಿದಳನಶೀಲತೆ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ದೃಢತೆ, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯಶೀಲತೆ, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ರೋಷಾಕ್ ಅನುಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮುಂತಾದ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಗಿಲ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಜಿಮ್ಮರ್‌ಮನ್ ಚಿತ್ತಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಖಾನ್ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಂ.ಎಂ.ಪಿ.ಐ ಅಂಶಮಾಲೆಯನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಲವರು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಇತರ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೂ ಅಳತೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿ : ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ವಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ಇಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ, ಅದು ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪ ಅಥವಾ ಪರಿಪಾಟ ಎಂಬುದು. ಅದು ಮೂಲತಃ ದೇಹಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣದ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಮತ್ತು ನಡೆಯುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯೇ ಆಗಿ ದೇಹಪ್ರಕೃತಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ (ಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನಲ್ ಸೈಕಾಲಜಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ತಾಳಿದೆ.

ಆಲ್ಪೋರ್ಟ್ ಹೇಳುವಂತೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಒಂದು ಮೂಲವಸ್ತುವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಮೂಲತಃ ದೇಹದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಾತಾವರಣ ಇಲ್ಲವೆ ಆಂತರಿಕ ವಾಯುವಿನ್ಯಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಕಾಸ, ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಲಾಂಶದ ಪಾತ್ರವೂ ಅನುಪಮವಾದುದು. ದೇಹದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಾತಾವರಣ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಂತಃಸ್ರಾವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರ ಪ್ರಕಾರ, ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳೇ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವ ದೈಹಿಕನೆಲೆಗಳು.

ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ತೈಮಸ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಜ್ಞಾನ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ತೈಮಿಕ್ ಕೊರತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಸ್ನಾಯುದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಅಸ್ಥಿಗಳು ಗಡುಸಾಗುವುದರಲ್ಲಿನ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆ–ಇವು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಲ್ಪವೆನಿಸಿದರೂ ಅವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಿಂದ ಲೈಂಗಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಆಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಂತಃಸ್ರಾವೀ ಗ್ರಂಥಿಗಳ 'ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕ' ಎನಿಸಿರುವ ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ ಹಲವು ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳ ಜನಕನೆನಿಸಿದ್ದು, ಇತರ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಂಬದಿಯ ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಇದರ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಶೈಶವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಿದರೆ, ಇದರ ಕ್ರಿಯೆ ಅತಿಯಾದಾಗ ಎಲುಬುಗಳ ಹಾಗೂ ಲೈಂಗಿಕ ಅಂಗಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ತೈರಾಯಿಡ್ ಗ್ರಂಥಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವಮಾನಪರ್ಯಂತ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಜಡಕುಬ್ಜತೆ (ಕ್ರೆಟನಿಸಮ್) ಮತ್ತು ಮಿಕ್ಸಿಡೀಮ ಎಂಬ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ಯಾರತೈರಾಯಿಡ್ ಗ್ರಂಥಿ ಕರುಳಿನ ಜೀವಾಣುವಿಷಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಸುಣ್ಣ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರಪಿಂಡಸ್ಥ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸಿದ ಅಡ್ರಿನಲಿನ್ ಸಂವೇಗಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ತಂತುಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ, ಶಕ್ತಿನೀಡಿ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತೆ, ಶರಣಾಗತಿಶೀಲತೆ ಚಂಚಲ ವೃತ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗ್ರಂಥಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ವೀರ್ಯಾಶಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆನುಷಂಗಿಕ ಲಿಂಗಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಲೈಂಗಿಕ ಪರಿಪಕ್ವತೆ ಉಂಟಾದರೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳುವುದು ಸತ್ಯದ ಸಂಗತಿ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಅಂತಃಸ್ರಾವಕಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಅಂತಃಸ್ರಾವಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿಯಾದರೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಗತ್ಯ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಮಾನವ ಪ್ರಜನನ ವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ, ತಂತುಮಂಡಲ ವಿಜ್ಞಾನ, ಅಂತಃಸ್ರಾವೀಗ್ರಂಥಿವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ನೆಲೆ ಏನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಧಾನ ರೂಪಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ನೆರವಾಗಬಲ್ಲವು.

ಚೋದನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸತ್ತ್ವ–ಇವುಗಳೂ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯ ನೆಲೆಗಳಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಅಡಕಾಕ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಇವನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುವ ದೇಹಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಅಧಿಕಮಟ್ಟದ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಬಲ ತೈರಾಯಿಡ್ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರಬಹುದು.

ಅಂತಃಸ್ರಾವೀ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು

ಗ್ರಂಥಿ	ನಿಯಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳು
ಪಿಟ್ಯುಇಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ: ಮುಂಬದಿ– ಹಿಂಬದಿ–	ವೃದ್ಧಿ (ಕುಬ್ಜತೆ, ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರ) ಪ್ರಭು ಗ್ರಂಥಿಯೆನಿಸಿ, ತೈರಾಯಿಡ್, ಮೇದೋಜೀರಕ, ಮೂತ್ರ ಪಿಂಡಸ್ಥ ಮತ್ತು ಜನನಗ್ರಂಥಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಜಲ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ.
ತೈರಾಯಿಡ್ ಗ್ರಂಥಿ	ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ವೇಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ದಣಿವಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ.
ಪ್ಯಾರ ತೈರಾಯಿಡ್ ಗ್ರಂಥಿ ತೈಮಸ್ ಗ್ರಂಥಿ	ಸುಣ್ಣ ಚಯಾಪಚಯ ಮತ್ತು ತಂತುಮಂಡಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉತ್ತೇಜಕತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಲಿಂಫಾಯಿಡ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ದೇಹದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು.
ಮೂತ್ರಪಿಂಡಸ್ಥ (ಅಡ್ರಿನಲ್) ಗ್ರಂಥಿ) ವಲ್ಕುಟ (ಕಾರ್ಟೆಕ್ಸ್)	ಜೀವನಿರ್ವಹಣೆಯ ನಿಯಂತ್ರಕಗಳನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಮನೋರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಸಂವೇಗ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಮೆಡ್ಯುಲ	ಎಪಿನೆಫ್ರೈನ್ ಮತ್ತು ನಾರೆಪಿನೆಫ್ರೈನ್‌ಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿರುತ್ತದೆ.
ಜನನ ಗ್ರಂಥಿಗಳು	ಶಾರೀರಿಕ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿಸುವಂಥ ಅನುಷಂಗಿಕ ಲಿಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡುಬರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ದೈಹಿಕ ನೆಲೆಗಳಿರುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದ ವಿಚಾರ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅಂತಃಸ್ರಾವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಊಹೆಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ತಥ್ಯಾಂಶಗಳೂ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸೀಮಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣದ ಕಾರಕಗಳು ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಬಲ್ಲವು. (ಡಿ.)

ಚಿತ್ತರಂಜನ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಬರ್ದ್ವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಸನ್ಸೋಲ್ ಉಪವಿಭಾಗದ ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣ. ಉ.ಅ.23^{0} 33’ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.87^{0}54’ ಮೇಲಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಿಂಜುರಿ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಜಯ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಾಮಕೇಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಉಪರಕೇಶಿಯಾ ನದಿಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಕೇಬಲ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿವೇಶನ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 19.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 45925 (2001).

ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ತಗ್ಗು–ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪಟ್ಟಣದ ಭೂಭಾಗ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಅಜಯ, ಬಾರಾತಾರ್, ದಾಮೋದರ ಮತ್ತು ಭಾಗೀರಥಿ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಸಿರು ಗಿಡಮರಗಳು ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವಸೀಮೆಯುದ್ದಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಅಜಯ ನದಿಯ ಉದ್ದ 288 ಕಿ.ಮೀ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ 5–6 ಮೀ ಆಳವೂ ಆಗಿದ್ದು ಪಟ್ಟಣದ ತಗ್ಗು–ದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೋಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹತ್ತಿರದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನರು ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯೊಂದರ ಶಿಫಾರಸಿನ ಮೇರೆಗೆ 1947ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1950ರ ನವೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1954ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.90 ರಷ್ಟನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯೇ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1954ರ ಜನವರಿ 6ರಂದು ತನ್ನ ನೂರನೆಯ ಎಂಜಿನನ್ನು ಭಾರತದ ರೈಲ್ವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. 1961ರಲ್ಲಿ ಇದು ವಿದ್ಯುತ್ ಚಾಲಿತ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿತು. 1972ರಿಂದ ಉಗಿಯ ಎಂಜಿನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. 1950ರಿಂದ 1972ರ ವರೆಗೆ ಒಟ್ಟು 2,351 ಉಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್‌ಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ತದನಂತರ ದೇಶದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ತ್ವರಿತಗತಿಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಚಾಲಿತ ಎಂಜಿನ್‌ಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈಗ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ 13,000 ಜನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದಾರೆ: ಮತ್ತು ಇದು ಬಹುಶಃ ಭಾರತೀಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಘಟಕ. ದೇಶದ ಯೋಜಿತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತರಂಜನ್ ಒಂದು. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್)

ಚಿತ್ತಾಪುರ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಚಿಂಚೋಳಿ, ಸೇಡಂ, ಯಾದಗಿರಿ ಮತ್ತು ಜೀವರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ 448 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1790 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,66,524 (2001).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಕಪ್ಪುನೆಲ. ಆದರೆ ನಾಲವಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಉಸುಬಿನ ನೆಲವಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಭೀಮಾ, ಕಾಗಿಣಾ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆತೊರೆ. ಈ ನದಿಗಳಿಂದಲೂ ಕುಂಬಾರವಾಡಿಕೆರೆ, ಆಲಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಮುಗಳ ನಾಗಾವಿಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ಚಿಕ್ಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿಸಿದ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರು ಒದಗುತ್ತದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 33.22” ಜೂನ್‌ನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ನೆಲಗಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಗೋದಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶೇ.90ರಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ಒಕ್ಕಲತನವೇ ಕಸುಬು. ಕೆಲವರ ಕಸುಬು ನೇಯ್ಗೆ. ಶಹಾಬಾದಿ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸುವುದಕ್ಕೂ ಚಾವಣಿಗೆ ಹೊದಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಚೌಕವಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದರಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಮಿಂಚುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪ ಹಾಕುವುದರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ನಿಷ್ಣಾತರು. ಈ ಉದ್ದಿಮೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಡ್ಡರೂ ಲಂಬಾಣಿ ಜನರೂ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಜನ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿವೆ. ಶಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದಿದೆ.

ಚಿತ್ತಾಪುರದ ಕೋಟೆ

ಶಹಾಬಾದಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ನೀರು ತುಂಬುವ ಕೇಲುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ, ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಒಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನೂ ವೃಂದಾವನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜೋಳ, ಕುಸುಬಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಮೊದಲಾದ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿರೂರಿನಲ್ಲಿ ದನದ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ದೀಪಸ್ತಂಭ

ಧೋತ್ರ, ಅಂಗಿ, ರುಮಾಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡಸರ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ; ಸೀರೆ, ಕುಪ್ಪಸ, ಮಣಿ ಸರಗಳು, ಕಾಲುಂಗುರ, ನತ್ತು, ಪಿಲ್ಲಿ– ಇವು ಹೆಂಗಸರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಸರಳರು; ಸೌಜನ್ಯಶೀಲರು. ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 145 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 15 ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಗಳೂ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಲೇಜೂ ಇವೆ.

ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ; ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಂಟು. ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇತರ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳು ಇವು:

1. ಚಿತ್ತಾಪುರ ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ವಾಡಿ–ಹೈದರಾಬಾದ್ ರೈಲುರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31185(2001). ಇಲ್ಲಿ ಶಹಾಬಾದಿ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾದ ಚಿತಾವಲಿ ದರ್ಗಾ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಫರ್ಲಾಂಗ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

2. ಶಹಾಬಾದ್ ಮುಂಬಯಿ–ಮದ್ರಾಸ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ವಾಡಿ ಜಂಕ್ಷನ್‌ನಿಂದ 13 ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 66,040 (2001). ಸಿಮೆಂಟು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ದೊಡ್ಡ ಸಲಕರಣೆಗಳಿವೆ. ಈ ಊರಿನ ಬಳಿ ಕುರುಬರಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಬೀರಪ್ಪನ ಮಂದಿರ ಒಂದು ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಅದನ್ನು ಬೀರಪ್ಪನ ಬೆಟ್ಟವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಳೆಯ ಶಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಯಿದೆ.

3. ನಾಗಾಯಿ : ಚಿತ್ತಾಪುರದಿಂದ 3 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಊರು. ಪ್ರಾಕ್ತನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಭಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಕಾಳಿದಾಸ ದಂಡನಾಥನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಾದರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 200 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ 50 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಇವನ್ನೂ ನ್ಯಾಯ ಮೀಮಾಂಸಾದಿಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಲು ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಘಟಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಂಖ್ಯೆ 257. ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರವನ್ನೂ ಅವನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರವಿರುವ ಜ್ಞಾನಪೀಠವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನ ಪ್ರಮಾಣ ನುಡಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅವನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳವನೂ ಸೈನ್ಯ ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನೂ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೂ ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡನೂ ಆಗಿದ್ದು ನಾಗಾಯಿ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದೂ 2ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ. ಈ ಅಗ್ರಹಾರದ ಶಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಕಾಳಿದಾಸ ನಾಗಾಯಿಯ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನಿರಬೇಕೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನು ಮಧುಸೂದನನ ಮಗ. ಎರಡನೆಯ ಕಾಳಿದಾಸ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ, 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ, 4ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇವರ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಕುಂತಳದೇಶದ ಏಯಲು 300 ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿ ನಾಗಾಯಿಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಅಥವಾ ನಾಗಲಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯ ಶಕ್ತಿಪೀಠವುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಭಕ್ತರು ಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಹಸಿರು ಬನದಂತಿದೆ. ಮುಕ್ಕಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಜಿನಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ನಂದಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ದೇವಾಲಯದ ಮುರಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಚೆಲ್ಲಾಡಿವೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಂದಿರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುವ ನಂದಿ ಬಾವಿ ಹಾಗೂ ಸಿಡಿಲುಬಾವಿಗಳ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ನಾಗಾಯಿಯಲ್ಲಿ 61 ಕಂಬಗಳ ದೇವಾಲಯವೊಂದಿದೆ. ಇದು ಜೈನ ಶೈಲಿಯದು. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆ ಇರುವ 7 ಎತ್ತರದ ದೀರ್ಘ ಚತುರಸ್ರಾಕಾರದ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

4. ಕಾಳಗಿ : ಚಿತ್ತಾಪುರ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಿನವೂ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಬಾಣ ಮನೆತನದವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿಗೆ ಮಾನ್ಯದಡಿ ಸಾಸಿರವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬಸ್ಸುಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತವೆ.

5. ಯರಗೋಳ : ಚಿತ್ತಾಪುರದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಊರು. ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಜಯತೀರ್ಥರು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಗುಹೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅವರು ನ್ಯಾಯಸುಧಾವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

6. ಇಂಗಳಗಿ : ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಚಾಕಲಾದೇವಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಆನೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

7. ಭಂಕೂರು : ಶಹಾಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಅರ್ಧ ಕಿ.ಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಿನಾಲಯಗಳೂ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಊರನ್ನು ಭೂಮುಕುರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಊರಿನ ಹೊರಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ವರ್ಧಮಾನನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಬತ್ತಲೆಯ ಗೌರಮ್ಮನೆಂದೂ, ಸಿಂಹಪೀಠವನ್ನು ಅಣಕಿಸುವ ಕಲ್ಲು ಎಂದೂ ಅರಿಯದ ಜನ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಊರಿಗೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಗಣಪತಿಯ ವಿಗ್ರಹವೊಂದುಂಟು. ಇದು ಸ್ವಯಂಭೂ ಗಣಪತಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಇದರಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿರಿದಾಗಿರುವ ಗಣಪತಿಯ ವಿಗ್ರಹ ಶಹಾಬಾದಿನಿಂದ ಗುಲ್ಬರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಅಡವಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡೇ ಇದೆ.

8. ಸನ್ನತಿ (ಸಂತಿ) : ಮುಂಬಯಿ–ಮದ್ರಾಸ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ನಾಲ್ವಾರ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಪುರಾತನವಾದ ಚಂದ್ರಲಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾದ ಈ ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶಲಿಂಗಗಳೂ, ಮಹಾಕಾಳಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಸರಸ್ವತಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಚಂದ್ರಲಾಂಬೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಳೆಂದೂ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯೆಂಬುದು ಈಕೆಯ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಭೀಮಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಪುರಾತನವಾದ ಚಂದ್ರಲಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ

ಈ ದೇವತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಅವತಾರವಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯೆಂದೂ ಜನ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಷ್ಟೋತ್ತರವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತ, ಲಿಂಗಸುಗೂರಿನ ಮುದ್ದುರಂಗ ಪ್ರಾಣೇಶ ವಿಠಲ ಇವರು ಈಕೆಯ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು. ಬಲೂಚಿಸ್ಥಾನದ ಹಿಂಗಳಾದೇವಿಯ ಪೀಠದಿಂದ ಈ ಭಾಗದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಈಕೆ ಬಂದಳೆಂದು ಈ ದೇವಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಪದ್ಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ದೇವಾಲಯ, ಭೈರವತೀರ್ಥ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಂಭರ ದೀಕ್ಷಿತರ ಸಮಾಧಿ ಇವೆ. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಳ 3,4ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಪೀಠವೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

9. ವಾಡಿ : ಗುಲ್ಬರ್ಗದಿಂದ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್. ಮುಂಬಯಿ–ಮದ್ರಾಸ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೂ ಹೈದರಾಬಾದ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ವಿಶಾಲ ರೈಲ್ವೆ ಅಂಗಳವೂ ಲೋಕೊ ಷೆಡ್ಡೂ ಇವೆ. ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸತಿಯಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ನೌಕರರೇ ಹೆಚ್ಚು. ವಾಡಿಯಲ್ಲೊಂದು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಬಲವಡಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಕೊಂಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೇವರು. ದಂಡಗುಂಡದಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರ, ರೇವಾಯಿಯಲ್ಲಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಹೆಬ್ಬಾಳದಲ್ಲಿ ಅಣುವೀರಭದ್ರೇಶ್ವರ, ಹುನಗುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಗಿನಾಭೀಮಾ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಲಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ, ಹಲಕರಟಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರೇಶ್ವರ, ಕೋರವಾರದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ದೇವರು, ಸೂಗೂರಿನಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳವು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಕೆ.ಯುಎಸ್)

ಚಿತ್ತೂರು : ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಪುರ, ಕಡಪ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣ ನೈರುತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟ್ ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಬಳಸಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15,359 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 22,67,769(1991). ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಬೆಟ್ಟಮಯ. ಪೂರ್ವಘಟ್ಟದ ಕವಲುಗಳಿಂದ, ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಘಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ, ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಿರುಮಲೈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕಾಳಹಸ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿವದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ ಚಿತ್ತೂರು. ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಮದ್ರಾಸಿಗೆ 128 ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,20,567(2011). ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆಯಿದೆ; ತಿರುಪತಿ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲೇಜು. ಶಿಕ್ಷಕರ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಕಾಕಂಬಿ, ಮಾವಿನಹಣ್ಣು, ನೆಲಗಡಲೆಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ತೂರು ಪ್ರಮುಖ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ. ಬಿಸ್ಕತ್, ಮುರಬ್ಬ, ಮಿಠಾಯಿ, ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ದೈನಿಕಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಚಿತ್ತೂರಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ಬಳಿ ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಚಂದನದ ಮರಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಷರಾಬು ತಯಾರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಮದ್ರಾಸು ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ನೇರ ಬಸ್ ಹಾಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. 1782ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮೃತನಾದ್ದು ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ.

ಕೇರಳದ ತ್ರಿಚೂರಿನಿಂದ 60 ಕಿ.ಮೀ. ಪೂರ್ವ–ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ, ಪಾಲಕ್ಕಾಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ತೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 31,884(2000)

(ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಿತ್ತೋರ್ (ಚಿತ್ತೋಡ್‌ಗಢ) : ರಾಜಾಸ್ಥಾನ ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದಯಪುರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10445 ಚ.ಕಿ.ಮೀ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 18,02,524 (2001).

ಚಿತ್ತೂರು ಅಥವಾ ಚಿತ್ತೋಡ್ ಗಢ ಪಟ್ಟಣ ಉದಯಪುರಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ, 105 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಇಳಿಜಾರಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಅರ್ಧ ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತೂರು ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್ ಇರುವುದು 1 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 116530 (2011). ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆ ಯಾವಾಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಭೀಮ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. 734ರಲ್ಲಿ ಬಾಪಾ ರಾವಲ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಕೋಟೆ ಎಂಬುದು ಚಿತ್ತೂರಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು. ಮೋರಿ ರಜಪೂತ ಸಂತತಿಯ ಚಿತ್ರಾಂಗ ಎಂಬುವನಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂತತಿಯವರು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತೆನ್ನಲಾದ ತಟಾಕ ಮತ್ತು ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕೋಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮೈದಾನದಿಂದ 152ಮೀ, ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 5.5 ಕಿ.ಮೀ.

ಚಿತ್ತೂರು ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕೀರ್ತಿಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಜಯಸ್ತಂಭ. ಕೀರ್ತಿಸ್ತಂಭವನ್ನು 12 ಅಥವಾ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಘೇರ್‌ವಾಲ್ ಮಹಾಜನ ಎಂಬವನು ಜೈನ ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಆದಿನಾಥನ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮಾಳವ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ಸುಲ್ತಾನರ ಭಾರಿ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮಹಾರಾಣಾ ಕುಂಭ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು 1442–1449ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಸ್ತಂಭ 36.5 ಮೀಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಭೂಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದರ ವ್ಯಾಸ 9 ಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ 9 ಹಂತಗಳಿವೆ. ತುದಿಯವರೆಗೂ ಹತ್ತಲು ಗೋಳದ ಕೇಂದ್ರ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಯಸ್ತಂಭದ ತಳಭಾಗದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ದೇವ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರ್ ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದರೂ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅದು ಜಯಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸಲಾರದೆಂಬುದು ಕರ್ನಲ್ ಟಾಡ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 1448ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಶೃಂಗಾರ್ ಚೌರಿ ಆಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದು. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯವೆಂದರೆ ಕಾಳಿಕಾದೇವಿಯದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸೂರ್ಯದೇವನಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧಸ್ತೂಪಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಸಮಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಮಂದಿರ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣಾ ಮಂದಿರ, ಮೀರಾ ಮಂದಿರ–ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಚಿತ್ತೂರಿನ ಸುತ್ತ ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮೋರಿ ಸಂತತಿಯ ಕೊನೆಯ ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆ 734ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಅದು ಬಾಪಾ ರಾವಲನ ವಶವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಮಾಳವದ ಪರಮಾರ ಸಂತತಿಯ 2ನೆಯ ಮುಂಜರಾಜ ಹಲವು ಕಾಲ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ. 1567ರ ವರೆಗೂ ಚಿತ್ತೂರು ಮೇವಾಡ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಉದಯಪುರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾರಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. 1303ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ, ಚಿತ್ತೂರಿನ ರತನ್ ಸಿಂಗ್ ರಾವಲನ ಪತ್ನಿ ರಾಣಿ ಪದ್ಮಿನಿಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅವನು ಮರುಳಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ರಜಪೂತವೀರರು ಅಸದಳ ಪರಾಕ್ರಮ ತೋರಿ ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಕಾದಿದರೆಂದೂ ರಜಪೂತ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಜೋಹ್ ಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಖಿಜರ್‌ಖಾನನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಖಿಜರಾಬಾದ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರು ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತುಘಲಕನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೀಡಾಯಿತು. 1534ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಬಹದ್ದೂರ್ ಶಹ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ. ಕೋಟೆ ರಜಪೂತರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯಿತು. ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಉದಯಸಿಂಹನನ್ನು 1567ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಸೋಲಿಸಿ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ದೊಡ್ಡ ನಗಾರಿ, ಕಾಳೀಮಾತೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಮೋಂಬತ್ತಿ ಕರಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಅವನು ಆಗ್ರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಣಾ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದರೂ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ವಿರುದ್ಧ ಹಲವು ಬಾರಿ ಕದನ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಅವನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಕೂಡಲೇ ಅಜಿತ್‌ಸಿಂಹ ಮೇವಾಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದ.

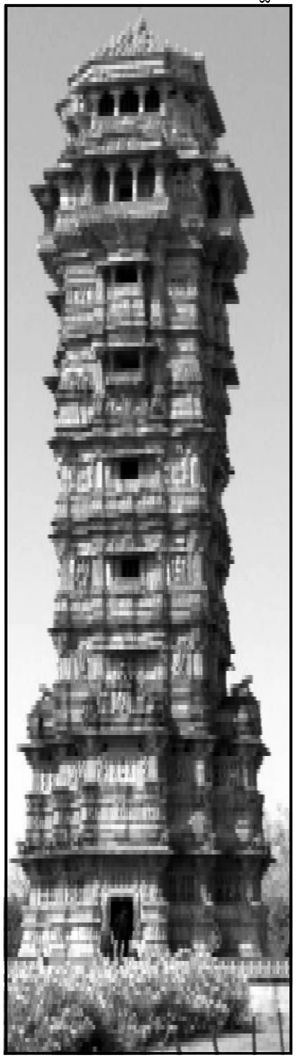
ಜಯಸ್ತಂಭ

(ಚಿ.ಆರ್.ಆರ್.; ಟಿ.ಆರ್.ಪಿ.; ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ. ಬಣ್ಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡುವ ಕಲೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಬಣ್ಣದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಬಣ್ಣಗಳು ಎಂಬ ಲೇಖನ ನೋಡಿ. ಚಿತ್ರಕಲೆ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳಷ್ಟೇ ಹಳೆಯದು. ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಆದಿಮ ಜನರ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಆದಿಮಾನವ ಕಲೆ ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. ಗ್ರೀಕ್ ಕಲೆ, ರೋಮನರ ಕಲೆ, ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಕಲೆ, ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮೊದಲಾದ ಲೇಖನಗಳು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದವರೆಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಲೇಖನವಿನ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ :

I ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ (ಹೊಸಹುಟ್ಟು, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ) ಯುಗ

II ಬರೋಕ್ ಯುಗ

III ಆಧುನಿಕ ಯುಗ

ಪೋಸ್ಟ್ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಮ್

ಇಂಟಿಮಿಸಮ್

ಫ್ರಾವಿಸಮ್
ಕ್ಯೂಬಿಸಮ್
ಫ್ಯೂಚರಿಸಮ್
ಆರ್ಫಿಸಮ್
ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್
ಡಾಡಾಯಿಸಮ್
ಸರಿಯಲಿಸಮ್

1. ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ (ಹೊಸಹುಟ್ಟು ; ಪುನರುಜ್ಜೀವನ) ಯುಗ : ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ವಿಶೇಷವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದವ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದವನಾದ ಇಟಲಿಯ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದ, ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಜಾರ್ಜ್ ವಸ್ಸಾರಿ. ಈತ ಇಟಲಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ದಿ ಲೈವ್ಸ್ ಆಫ್ ಫೇಮಸ್ ಪೇಂಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಗೊಂಡ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಟಲಿಯ ಕಲಾವಿದ ಜಾಟೋನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋವರೆಗಿನ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಸ್ಸಾರಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾಪರಂಪರೆ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತು–ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಅನಂತರ ಬಂದ ಮಿಚಲೆ, ರಸ್ಕಿನ್, ಬರ್ಕ್‌ಹಾರ್ಡ್ಟ್, ಆರ್ಥರ್ ಸೈಮಂಡ್ಸ್, ವಾಲ್ಟರ್ ಪೇಟರ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಏನೇ ಇರಲಿ, ಆ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮೌಲ್ಯವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಯುಗದ ಮಾನವತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನೇ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪಾಲಿಸಿದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಈ ಚಿತ್ರಕಾರರಿಗೆ ರೋಮನ್ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಮಾದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರಾದ ಜ್ಯೂಕ್ಸಿಸ್, ಅಪೆಲಿಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವಿಷಯ ಅನೇಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಪ್ಲಿನಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗ್ರೀಕ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಅಮೋಘ ವರ್ಣನೆಗಳು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಲಾವಿದರ ಹಾಗೂ ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಗಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ್ದವು. ಗ್ರೀಕ್ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಕಲಾವಿದರು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಹಜವಾಸ್ತವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುಚಿತ ಪ್ರಮಾಣದ ರೂಪವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಅಂಶಗಳು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸೆಳೆದವು. ಆದರೆ ಈ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲೂ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ 15ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನುವುದುಂಟು. ಇಟಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಾಗ ಹೊಸ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ತೆರನ ಹೊಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವ ಜಾಟೋ. ನಶಿಸಿಹೋಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಸಿದವ ಅವನೇ ಎಂಬುದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಮತ. ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಇವನ ಪೂರ್ವಜರ ಪೈಕಿ ದಾಂತೆಯ ಮೂಲಕ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚಿಮಾಬೂನ ಹೆಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದವ ಜಾಟೋ. ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ (ತ್ರಿ–ಡಿ) ಶೈಲಿಯ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದು ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಅವನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪರಂಪರೆ, ವಸ್ಸಾರಿ ಹೇಳುವಂತೆ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಮೈಕಲೇಂಜಲೋವಿನ ಅನ್ಯಾದೃಶ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಟೋವಿನ ಅನುಪಮ ಕೃತಿಗಳು, ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಯೆನ್ನಾಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಾದ ಸಿಮೋನಿ ಮಾರ್ಟಿನಿ, ಆಂಬ್ರೋಜಿಯೋ ಲೊರೆಂಜೆಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದವರ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಗಾತಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹೊಸಪದ್ಧತಿಗಳು ರೂಪಗೊಂಡುದೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಇಟಲಿಯ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿ ಸಮಗ್ರ ಯುರೋಪಿನ ಕಲಾಪರಂಪರೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಂತಾಗಲು ಸಿಮೋನಿ ಮಾರ್ಟಿನಿಯೇ ಕಾರಣಕರ್ತ.

ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ದೊರೆತದ್ದು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ – 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಾಸಾಚೋವಿನ (ಜನನ–1425) ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ. ಬ್ರೂನಲೆಸ್ಕಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳು, ಡೊನಾಟೆಲ್ಲೋವಿನ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳು ರೂಪಗೊಂಡದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಎಂಬುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿ. (ನೋಡಿ– ಇಟಾಲಿಯನ್–ಕಲೆ) ಬ್ರೂನಲೆಸ್ಕಿಯ ಅನನ್ಯ ಗಣಿತ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಶಾಸ್ತ್ರರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೆಲೆ ತಂತ್ರವನ್ನು (ಪರ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್) ರೂಪಿಸಿದವ ಮಾಸಾಚೋ. ಇವನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನೂತನ ವಿಧಾನ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಾಯಿತು. ಅವರೆಗೆ ಕಲಾಕಾರರು ಕೇವಲ ಉದ್ದ ಅಗಲಗಳೆಂಬ 2ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಾಸಾಚೋ ಘನಾಕೃತಿಯ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ನೋಡುವ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಚಿತ್ರದ ಚೌಕಟ್ಟೇ ಹೊಸ ಲೋಕವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕಿಟಕಿಯಾಯಿತು. ಆ ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದ, ಅಸೀಮ ಬೃಹತ್ ಲೋಕವೇ ಎದ್ದು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಹೊಸದಾದ ತಂತ್ರವೊಂದು ಸಿಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ಚಿತ್ರಕಾರರು ಪರ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ರೇಖಾಗಣಿತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದರು. ಮನುಷ್ಯನ ಆಕಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಲು ಅವರು ಮಾನವ ಅಂಗರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮಾಸಾಚೋವಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೂಪರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲಾವಿದರ ಮೇಲೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. (ವಿ.ಎಸ್.; ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಮೈಕಲೇಂಜಲೋನ ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಚಿತ್ರ. 1541 ವ್ಯಾಟಿಕನ್‌ನ ಸಿಸ್ಟೈನ್ ಚಾಪೆಲ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. ಹೈ–ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟದ ಕಲೆಯನ್ನಿದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ

ಈ ಕಾಲದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮಾಂಟೆನಾನ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ರೋಮನ್ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ದಿ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಾಗ ಆತ ಅದರಲ್ಲಿನ ಮಾನವಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ರೋಮನ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನಿರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಟ್ರಯಂಫ್ ಆಫ್ ಸೀಸರ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ರೋಮನ್ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್) ಇತಿಹಾಸದ ವಾಸ್ತವಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕಳೆದುಹೋದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಯುಗದ ಜೀವನವನ್ನು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಮಾನವತಾವಾದಗಳ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿ ಪುರಾತನ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೌಲ್ಯಗಳತ್ತ ಅವರ ಗಮನ

ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ವಾಸ್ತು–ಶೈಲಿಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಚಿತ್ರಕಾರ ಕ್ಯಾಸೊನಿ ಓವಿಡ್ ಕವಿಯ ಮೆಟಮಾರ್ಫಸಿಸ್ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ವಸ್ತುವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡರೆ, ಬಾಟಿಚೆಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವೀನಸ್ ದೇವತೆಯ ಜನನ, ದಿ ಪ್ರೈಮವೇರ (ದಿ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್) ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯಾದೃಶ ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ.

ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ ಅವರು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ವೆನಿಸ್ ಪಟ್ಟಣದ ಕಲಾವಿದರದ್ದೇ ಮೇಲುಗೈ. ಜೋವನಿ ಬೆಲ್ಲಿನಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂದೃಶ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಭಾವಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು (ಮೂಡ್) ಸೊಗಸಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನು ಆಂಟೊನೆಲ್ಲಾ ಡ ಮೆಸ್ಸಿನ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ತೈಲವರ್ಣವನ್ನೂ ಟೆಂಪರಾ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೆರಳು ಬೆಳಕಿನ ಅದ್ಭುತವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ. ಅವನ ಚಿತ್ರಗಳು ವೆನಿಸ್ ನಗರ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದ ಕಣ್ಣು ಎನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು.

ವಸಾರಿ ಹೇಳುವ ಹೈ (ಉಜ್ವಲ) ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಾವು ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ ಡ ವಿಂಚಿ, ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋ, ರಾಫೆಲ್, ಟಿಷನ್ ಮುಂತಾದ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಲೆಯ ನಿಖರತೆ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು, ಸಾವಯವ ಸಮಗ್ರೀಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಜಾಟೋವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಕಲಾವಿದರೂ ಕಲೆಯ ಯಾವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೋ ಆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಹದವಾದ, ಪರಿಪಕ್ವವಾದ, ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈ ಮಹಾಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆ ಹಿಂದಿನ ಕಲಾವಿದರುಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆರನಾದ ಒರಟಾದ, ಶಿಲ್ಪಸದೃಶವಾದ, ರಚನೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೈ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರಸ್ಯ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋವಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಮ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಮಾದರಿ ರಚನೆ ಇದೆ. ರಾಫೆಲ್‍ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥ ಸಮಪ್ರಮಾಣವೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವೂ ಆದ ಉನ್ನತಾಕೃತಿಗಳ ಅದ್ಭುತ ವಿನ್ಯಾಸ ಇದೆ. ಚಿತ್ರಕಾರ ಯಾವುದೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಯ ಅಂಧಾನುಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗದೆ ಆತ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹರಿಯಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋ ಸಿಸ್ಟೈನ್ ಮಂದಿರದ ಮೇಲುಚಾವಣಿಯೊಳಗೆ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಮಹೋನ್ನತಾಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಂಥ ಮೇರುಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದಂಥವು. ಜೌರ್ಜೋನಿಯ ದಿವ್ಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಚಿತ್ರಣಗಳೂ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ : ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ವಿಮರ್ಶಕರು, ಆ ಯುಗದ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರು ಲೇಖನ ಹಾಗೂ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಉನ್ನತಮಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

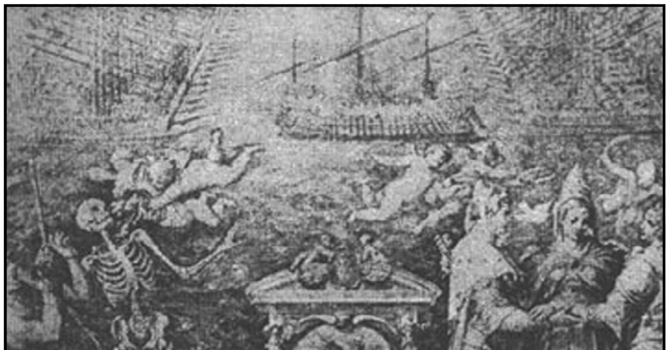

ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಶೈಲಿಯ ಮೂಲವನ್ನು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರೋಮಿನ ವ್ಯಾಟಿಕನ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದ ವಸಾರಿಯದು. ಮಸೀನ ಬಂದರಿನಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕ್ರೈಸ್ತ ನೌಕೆಯ ಈ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ

ಟಸ್ಕನಿ ಪಂಥದವರ ರಚನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಹಾಗೂ ರೇಖನ ಶೈಲಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋ ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಂಪರೆಯ ಬ್ರಾಂಸಿನೋ, ವಸಾರಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದ ವಸಾರಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅಕಾಡಮಿಯನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈ ಅಕಾಡಮಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹೊಸಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ನಗ್ನ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೇ ಒಂದು ಸ್ಥಾಯೀ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಕಲಾಶೈಲಿಯ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಮಾರ್ದವತೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಮಸುಕಾದವು. ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಟಿಷನ್ನರಂಥ ವೆನಿಸ್ಸಿನ ಕಲಾವಿದರು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿದರು. ಅವನ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ, ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯ ಕರೆಜೋ ಮುಂತಾದವರು ಉಜ್ವಲವಾದ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನೆಳಲು ಬೆಳಕಿನ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ವರೋನಾ, ಟಸ್ಕನಿ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತರ ಇಟಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ತರುಣ ಪೀಳಿಗೆಯ ಪಾರ್ಮಜಾನ್ ಟೆಂಟರೆಟೌ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಪಂಥದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಟಲಿಯಿಂದಾಚೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೂ ಡ್ಯೂರರ್‍ನಂಥ ಕೆಲವರು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಇಟಲಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯಲು ಬಯಸಿದರು. ಇಟಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪರ್ಸ್‍ಪೆಕ್ಟಿವ್ ತಂತ್ರ ರೇಖಾವಿಧಾನ ಪರಿಮಾಣಸಾಧನೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದೇ ಡ್ಯೂರರ್ ಎರಡು ಬಾರಿ ಇಟಲಿಗೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತ. ಇಟಲಿಯ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ (ಅಭಿಜಾತ) ಸೌಂದರ್ಯದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಆತ ಹಲವು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅವನು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳು ತೀರ ವಿರಳ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಫೋರ್ ಅಪಾಸಲ್ಸ್, ಆತ್ಮಚಿತ್ರಣ (ಸೆಲ್ಫ್ ಪೋರ್ಟ್‍ರೇಟ್), ವಿಯನ್ನಾದಲ್ಲಿರುವ ದಿ ಅಡೋರೇಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಟ್ರನಿಟಿ–ಇವು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲಿನಿಯ ಪ್ರಭಾವ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಪಡಿಮೂಡಿದೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕ್ರಾನಾಖ್ ಎಂಬಾತ ರಚಿಸಿದ ಪೌರಾಣಿಕ ನಗ್ನಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಬಾಸೆಲ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ (ಕಿರಿಯ) ಹಾಲ್‍ಬೈನ್ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಪಂಥಕ್ಕೇ ಮಾರುಹೋದ. ಅವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಡಚ್ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಪಂಡಿತ ಇರಾಸ್ಮಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಥಾಮಸ್ ಮೋರ್ ಮುಂತಾದವರ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೇ ಕಳೆದ. ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಲೆಯ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದವ ಅವನೇ. ಆತ ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳಿಗೆಂದು, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆಂದು ರೂಪಿಸಿದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ, ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಲೆಯ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲೂಕಾಸ್‍ವಾನ್ ಲೈಡನ್ ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋವಿನ ಪ್ರಭಾವ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಪಂಥವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಅಷ್ಟಾಗಿ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.

2 ಬರೋಕ್ : ಬರೋಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದವರು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನಿಯ ಬರ್ಕ್‍ಹಾರ್ಡ್ಟ್ ಮತ್ತು ವುಲ್ಫ್‍ಲಿನ್ ಎಂಬ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೂರು ತೆರನಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಪಂಥ ಮತ್ತು ರೊಕೊಕೊ ಯುಗದ ನಡುವೆ ಬರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಶತಮಾನವನ್ನೇ ಬರೋಕ್ ಯುಗವೆನ್ನುವುದುಂಟು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಬರೋಕ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಅಸಮರೂಪವುಳ್ಳ, ವಕ್ರ, ವಿಕೃತ, ವಿಚಿತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಯ, ಅತ್ಯಲಂಕಾರದ, ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿಯೂ ಬಳಸಿದ್ದುಂಟು. ಈ ಕೊನೆಯ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಈಗ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು, ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಮೇಳೈಸಿ ಸಮರಸವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂಥದ್ದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬರೋಕ್ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತು ಬೀಳುವುದು ಅದರ ಸಮರಸದ ಅಂಶದ ಮೇಲೆ. ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳು ಸಮ್ಮಿಳನಗೊಂಡು

ಸಮಗ್ರ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗುವುದು ಬರೋಕ್ ಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಹೈ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಲೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ರಚನೆಯ ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಸಮತೋಲನಗೊಂಡು ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧಿಸುವಂತಿರುತ್ತವೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಗಿಂತ ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾದುದೇನಲ್ಲ. ಬರೋಕ್ ಕಲೆ ಸಾಧಿಸುವ ಪರಿಣಾಮ ನೋಡುವವನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನೋಡುವವನಿಗೆ ಕಲೆಯ ವಸ್ತು ವಾಸ್ತವತೆಯ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ನಿಜದ ತೋರ್ಕೆಯೇ ಅದರ ಜೀವಾಳ, ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು. ನಿಜವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೋಲುವಂಥ ಆಕಾರ, ಬಣ್ಣ, ರಚನೆ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅದು ಒಂದು ಕಾಲದ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದ ವಿಸ್ತಾರದ ಭವ್ಯಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ನೋಡುವವರ ನಡುವೆ ಭಾವುಕ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ತುರ್ತುಗತಿಯನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ಬರೋಕ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ನೆಳಲು ಬೆಳಕಿನ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೃಢವಾದ ಕರ್ಣರೇಖೆ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳಿಂದ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ವೈದೃಶ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

1732–33ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಚರ್ಚಿನ ಒಳನೋಟ. ಜರ್ಮನ್ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಗೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ

ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತೆನ್ನುವುದು ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆ. 1580 ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ವಿಧಾನ ಜಡವಾದಾಗ ಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಹೊಸತನದ ಬಯಕೆ ಮೂಡಿತು. ಉತ್ತರ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನರಿಸಮ್ ಹಾಗೂ ಬರೋಕ್ ವಿಧಾನಗಳು ಒಂದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಇದರಿಂದ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್ ಪಂಥವೆನ್ನುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು.

(ಎ) ಅದರಲ್ಲಿ ಕರೆವಾಜೋ (ಸು. 1591–2) ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಗಳು ಕಲೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆದರ್ಶದ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವ ಜೀವನದ ನಾನಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ, ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ, ಪಡಿ ಮೂಡಿಸಲು ಕರೆವಾಜೋ ಬೆಳಕು ನೆರಳುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ.

(ಬಿ) ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಕಾರರು ಹೈ–ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದತ್ತ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿ ಕ್ಲಾಸಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಫಲ್, ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋ, ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ರೋಮ್‌ನ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ರೋಮಿನ ಅಭಿಜಾತ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಅನಿಬಾಲೆ ಕರಾಚಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ಡೊಮೆನಿಚಿನೋ ಪ್ರಮುಖರು.

ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಮೆಡಿಚಿ–ರಿಕಾರ್ಡಿ ಭವ್ಯಭವನದಲ್ಲಿನ ಬರೋಕ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಒಂದು ಪಡಸಾಲೆ. ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ

ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಬರೋಕ್ ಕಲೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಬೇರೆ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತಿಯನ್ನು ವೆನಿಸ್ ಪಂಥದ ಟಿಷನ್ನನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಕಲೆ ವೆನಿಸ್ ಪಂಥದಿಂದ, ಕರೆವಾಜೋವಿನ ಕಲೆಯಿಂದ ವರ್ಣ ಹಾಗೂ ಬೆಳಕಿನ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಕಣ್ಣುಕೋರೈಸುವಂಥ ಉಜ್ವಲ ಆಡಂಬರಯುತ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ಸಮಗ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಾವು (1608ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನಿಂದ ಆಂಟ್‌ವರ್ಪ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ) ರೂಬನ್ಸ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, 1620ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರೋಮ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಇಟಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇಟಲಿಯ ಬರೋಕ್ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1565–1625ರ ನಡುವಣ ಪ್ರಾರಂಭಯುಗ ಅಥವಾ ಸಂಕ್ರಮಣಯುಗ, 1625–1675ರ ಸುಮಾರಿನ ಹೈ (ಉಜ್ವಲ)ಬರೋಕ್‌ಯುಗ, 1675–1715 ಅವಧಿಯ ಅಂತಿಮ ಬರೋಕ್‌ಯುಗ.

ಸಂಕ್ರಮಣ ಯುಗದ ಬರೋಕ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಲಡೊವಿಕೊ ಕರಾಷಿಯನ ದಿ ಕನ್‌ವರ್ಷನ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ, ಫಾರ್ನಿಸ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಅನಿಬಾಲೆ ಕರಾಷಿ ಮಾಡಿದ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ರೂಬನ್ಸನ ಗ್ರಿಗರಿ ಅಂಡ್ ಡಾಮಿಟೆಲ್ಲಾ ಎಂಬ

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಡೊಮಿನಿಚೆನೋವಿನ ಲಾಸ್ಟ್ ಕಮ್ಯೂನಿಯನ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಜೆರೋಮ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ವರ್ಣವೈಭವ, ಮಾನವದುರಂತದ ಮಾರ್ದವ ಕಲ್ಪನೆ, ಬೆಳಕಿನ ವಿನ್ಯಾಸ ಇವು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಉಜ್ಜ್ವಲ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದು ರೋಮಿನಲ್ಲಿ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಕ್ಯಾಸಿನೋ ಲೂಡೋವಿಚಿ ಮಂದಿರದ ಮೇಲುಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾರ ಗರ್‌ಸಿನೋ ಮಾಡಿರುವ ಚಿತ್ರಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ, ಸೇಂಟ್ ಆ್ಯಂಡ್ರಿಯ ಮಂದಿರದ ಗುಮ್ಮಟದೊಳಗೆ ಲಾನ್ ಫ್ರಾಂಕೊ ಎಂಬಾತ ರಚಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನೆಂದರೆ ಕೌರ್ಟೊನಾ. ಅವನ ದಿ ರೇಪ್ ಆಫ್ ದಿ ಸ್ಯಾಬೈನ್ಸ್ ಎನ್ನುವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ (1629ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಕೃತಿ ಕ್ಯಾಪಿಟೋಲಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿದೆ) ಸಂಯಮಪೂರ್ಣ ರೋಮನ್ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಹಾಗೂ ಮನೋಹರವಾದ ವೆನೀಷಿಯನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನು ವೆನಿಸ್ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಚಾವಣಿ ಚಿತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಇಟಲಿಯ ಹಲವು ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ರೋಮಿನಿಂದಾಚೆ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಪರಂಪರೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದರೂ ಅದರ ಉಜ್ಜ್ವಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರ ಬೆಲ್ಜಿಯಮಿನ ರೂಬನ್ಸ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ. ವ್ಯಾನ್ ಡೈಕ್ ಮತ್ತು ಯೌರ್ಡೌನ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರುಗಳ ಮೇಲೆ ರೂಬನ್ಸ್ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ. ರೋಮಿನಿಂದಾಚೆ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ವೆಲಾಸ್ಕ್ವೆಸ್ ಮುಖ್ಯನಾದವ. ಇವನ ದಿ ಮೇಡ್ ಆಫ್ ಆನರ್, ಸರೆಂಡರ್ ಆಫ್ ಬ್ರೆಡಾ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ಉನ್ನತ ಕೃತಿಗಳು.

ಹಾಲೆಂಡಿನ ವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರ ರೆಮ್‌ಬ್ರ್ಯಾಂಟ್ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದರೂ ಅವನ ದಿ ನೈಟ್ ವಾಚ್, ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಎಟ್ ದಿ ಕಾಲಮ್ ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ಗಂಭೀರವಾದ ಚಿಂತನೆಯೂ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಭಾವುಕತೆಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬರೋಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅತ್ಯಾಡಂಬರದಿಂದಾಗಿ ಅವನತಿಗೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅದು ರೊಕೊಕೊ ಸಂಪ್ರದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಯಿತು.

ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನ ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಕಲಾಭವನದಲ್ಲಿರುವ ಈ ತೈಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರ ಪಾಲ್ ಗಾಗಿಯದು. ದಿ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಆಫ್ ಡಿಲೈಟ್ ಎಂದು ಇದರ ಹೆಸರು. ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಂನ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

3. ಆಧುನಿಕ : ಪೋಸ್ಟ್–ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ : ಚಿತ್ರಕಲೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನೂರೆಂಟು ಪಂಥಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು, ಹಲವಾರು ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಯಾಡೆಮಿಕ್ ಹಾಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಜಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೀರ ವಿರೋಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಚಳವಳಿಗಳು ಇಂದು ಮೈದೋರುತ್ತಿವೆ. ಇವತ್ತಿನ ಹಲವಾರು ಚಳವಳಿಗಳಿಗೆ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪುಗಳು ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರವಂತೂ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

1900ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಅಥವಾ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ ಎಂಬ ಚಳವಳಿ ತಣ್ಣಗಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೂಲಸೂತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸುವ ಹೊಸಚಳವಳಿಯೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಹೊಸ ಚಳವಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಾಲ್ ಸಿಜ್ಞಾನ್, ಗಾಗಿ, ಮ್ಯಾಟೀಸ್ ಮುಂತಾದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಗುಂಪನ್ನು ಪೋಸ್ಟ್ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ ಇವರು ಪರಿಣಾಮವಿಧಾನದ ಚಿತ್ರಕಾರರಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಹೊಸ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಭದ್ರವಾದ ರೂಪ ಹಾಗೂ ರೇಖೆಗಳು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜಾರ್ಜ್ಸ್ ಸ್ಯೆರ ಪಾಯಿಂಟಿಲಿಸಂ

ಕಲಾವಿದ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ವಾನ್ ಗೋನ ಒಂದು ಚಿತ್ರ. ಉಜ್ಜ್ವಲ ವರ್ಣಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೆಲ್‌ಸಿಂಕಿಯ ಅತನೀಯಂ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು

ಎಂಬ ಹೊಸ ಚಿತ್ರವಿಧಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಪುಟ್ಟ ಗೀಟುಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿದ. ಚುಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಗೀಟುಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿಸಿ ಬರೆದ ಅವನ ದಿ ಸರ್ಕಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಪರಿಷ್ಕಾರವೂ ಅದ ರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

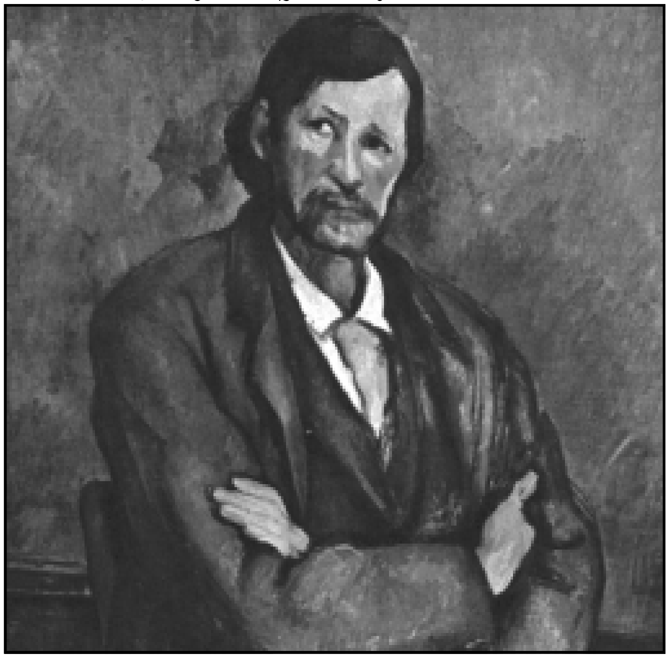

ಘನಾಕೃತಿ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತ ಪಾಲ್ ಸಿಜ್ಞಾನನ (1839–1906) ಒಂದು ಚಿತ್ರ. ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸಿನ ಮೇಲೆ ತೈಲವರ್ಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದೆ.

ನೆದರ್‌ಲೆಂಡಿನ ವಾನ್ ಗೋ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಗ್ರವಾದ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ವಾದವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಉಜ್ಜ್ವಲವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ. ತಿರಿಚಿಹೋದ ಸೊಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಇವನ ಕುಂಚ ಲಂಗುಲಗಾಮಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಇವನು ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಂಯಮವನ್ನೂ ಹಿಡಿತವನ್ನೂ ತೋರಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವನ ಸನ್‌ಫ್ಲವರ್ ಎಂಬ ವರ್ಣಚಿತ್ರವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಚಿತ್ರಕಾರರಿಗಾಗಿ ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು

ಬಳಸಿ ಸೂಚ್ಯವೂ ಸಾಂಕೇತಿಕವೂ ಆದ ಕಾಣ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ. ಅವನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಆಫ್ ದಿ ನೈಟ್ ವಾಚಸ್ ಎಂಬುದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕೃತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಐರೋಪ್ಯ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ತಾಹಿತಿ ದ್ವೀಪದ ಜೀವನದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪಂಥದ ಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಪ್ರಮುಖನೆಂದರೆ ಪಾಲ್ ಸಿಜ಼ಾನ್. ಇವನದು ಭವ್ಯವೂ ಉನ್ನತವೂ ಆದ ಕಲ್ಪನೆ. ಉಜ್ವಲ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕ ಗಂಭೀರವೂ ಚಿಂತನಶೀಲವೂ ಆದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಬಹುತೇಕ ಕ್ಯೂಬಿಸಂ (ಅಮೂರ್ತವಾದ) ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾದವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ, ಜಗತ್ತಿನ ವಿಖ್ಯಾತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪದರಪದರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿನ ಅಮೂರ್ತವಾದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಡಿಮೂಡಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಅವನ ತತ್ತ್ವ. ನೇರವಾದ, ಸರಾಗವಾದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೂ ಅಂಥ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸಿದ ಅವನು ತನ್ನ ಪಟ್ಟ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಎಮಿಲಿ ಬರ್ನಾರ್ಡ್‌ಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಉಪದೇಶ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ: ಸಿಲಿಂಡರು, ಗೋಳ, ಶಂಕು–ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಗಳ ಒಂದೊಂದು ಪಕ್ಕವೂ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಿನೆಡೆಗೆ ಸರಿಯುವಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಣ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸು. ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಆದರ್ಶಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡರೂ ಸಿಜ಼ಾನ್ ಕ್ಯೂಬಿಸಂ ತಂತ್ರವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಲಂಬರೇಖೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ದೃಶ್ಯದ ಅರ್ಥಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ಆಳ ಅಗಾಧತೆಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಇವನ ತಂತ್ರದಿಂದಾಗಿ ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು, ಸ್ತಬ್ಧಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗೆ ಸಿಜ಼ಾನನೇ ಮೂಲ ಪುರುಷನೆನ್ನುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಪರಿಣಾಮ ವಿಧಾನದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಿಜ಼ಾನ್ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಚಳವಳಿಯೇ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಹೊಸ ನೆಲೆ ಬೆಲೆಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು.

ಇಂಟಿಮಿಸಮ್ : ಈ ಹೋಸ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾವಿದರೂ ಆದ ಬೌನಾ ಹಾಗೂ ವೀಯಾರ್ ಪರಿಣಾಮ ವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದರೆಂಬುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಸಂಗತಿ. ಉಜ್ಜ್ವಲ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಉರಿಯುವ ಅವರ ಭೂದೃಶ್ಯಗಳೂ ರಸಬಿರಿಯುವ ಹಣ್ಣುಹೂವುಗಳ ಚಿತ್ರಣಗಳೂ ಈ ಹೊಸ ವಿಧಾನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪರಿಣಾಮವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಭೂದೃಶ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ರಚನಾತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಇವರು ಮಧುರವಾದ, ಸ್ನಿಗ್ಧ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ, ಕಾಂತಿಯಿಂದ, ಬೆಳಗುವ ಒಳಮನೆಯ (ಇನ್‌ಡೋರ್) ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತೋಟ, ದಿವಾನಖಾನೆ ಮುಂತಾದ ಚಿರಪರಿಚಿತ ಪರಿಸರಗಳನ್ನು ರಾಗರಂಜಿತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ತಮ್ಮನ್ನು ನಾಬಿಸ್ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾದಿಗಳು ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆದುಕೊಂಡರು.

ಫಾವಿಸಮ್ : 1905ರಲ್ಲಿ ನವ್ಯಚಿತ್ರಕಾರರ ಮುಖಂಡತ್ವ ನಾಬಿಸ್ ಗುಂಪಿನವರಿಂದ ಫಾವಿಸ್ ಅಥವಾ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನವರ ಕೈಗೆ ಹೋಯಿತು. ಪರಿಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಹೀಗೆ ಕರೆದರೂ ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಮ್ಯಾಟೀಸ್‌ರಂಥ ಮಹಾಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಿದ್ದರು. (ಇವರು ಸಿಜ಼ಾನ್ ವಾನ್ ಗೋ, ಗಾಗಿ– ಇವರಿಂದಲೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದರು) ಈ ಪಂಥದವರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ವರ್ಣರೇಖೆಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಬೇಕು. ಅದು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಥಾರ್ಥತೆಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರವಿರಬೇಕು. ಉಜ್ಜ್ವಲ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಫಾವಿಸ್ ಪಂಥದವರು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ನಮೂನೆ (ಪ್ಯಾಟರ್ನ್)ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಕೊಂಡೊಯ್ದರೆಂದರೆ ಚಿತ್ರದ ಮಾದರಿ ರಚಿಸುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಕಣ್ನೆಲೆಯನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಚಿತ್ರದ ಮೂರನೆಯ ಆಯಾಮ ಕೃತಕವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ಇರುವುದು ಎರಡೇ ಆಯಾಮಗಳು. ಮೂರನೆಯ ಆಯಾಮ ಸುಳ್ಳು ಕಲ್ಪನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಫಾವಿಸ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಥವಾ ಮೇಲಿಂದ, ನೋಡುವ ಕಣ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಫಾವಿಸ್ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಮಟ್ಟಸವಾದ ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ವಿರಳ, ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ನೋಟಕ್ಕೆ ಅಸಂಗತವೆನಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಸೊಟ್ಟಾಗಿ ತಿರಿಚಿ, ವಕ್ರರೂಪಣಗಳಿಂದಲೇ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಸೊಟ್ಟಾದ ಆಕೃತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಡರಾನ್ ಮತ್ತು ವ್ಲಾಮಂಕ್ ಎಂಬುವರ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಢವಾಗಿದ್ದು ಚಿತ್ರಗಳು ಅತಿ ವಕ್ರವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಈ ನವ್ಯ ಪಂಥದವರು ಮೊದಲಿನ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಉಗ್ರ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದ (ಸಹಜ ವಿಧಾನ)ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. 1910ರಿಂದ 1916ರ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರ ಪ್ರಭಾವ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಡರಾನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲೆಂದೋ ಎಂಬಂತೆ ಮತ್ತೆ ಹಳೆಯ ಜಾಡನ್ನೇ ಹಿಡಿದರು.

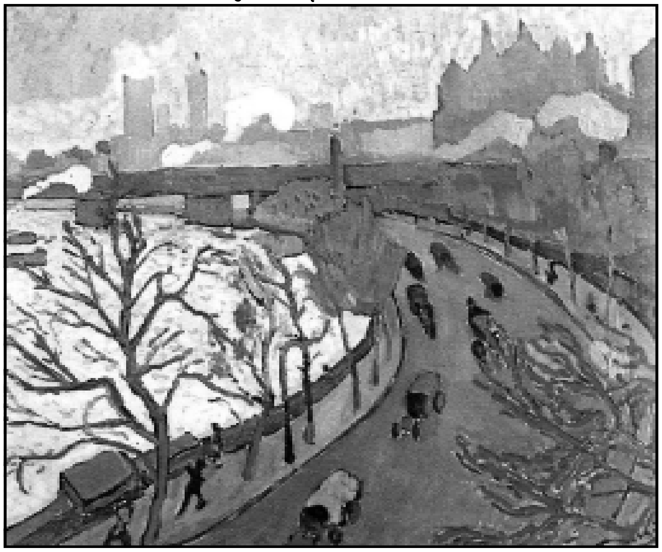

ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್ಸ್ಟರ್ ಬ್ರಿಜ್, 1907. ಆಂದ್ರೆ ಡರಾನನ ಒಂದು ತೈಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರ. ಫಾವಿಸಮ್ ಶೈಲಿಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

ಕ್ಯೂಬಿಸಮ್ : ಸಿಜ಼ಾನನ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ಪಿಕಾಸೊ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಕ್ ಕ್ಯೂಬಿಸಮ್ (ಜ್ಯಾಮಿತಿ ಆಕಾರಗಳ ವಿಧಾನ) ಎಂಬ ಹೊಸ ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಗಳ ಮುಖಚಹರೆ ಹಾಗೂ ಅವಯವಗಳು ಅತಿ ಸರಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಅವರು ಸಿಜ಼ಾನನ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಘನಾಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯೊಳಗಿನ ವಿವಿಧ ಘಟಕಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಭಜನಾತ್ಮಕ ಕ್ಯೂಬಿಸಮ್ ಎನ್ನುವ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಗಳು, ವಸ್ತುಗಳು, ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುಂತಾದವು ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆದು ಅರೆಯುಬ್ಬು ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟರು ಫಾವಿಸ್ ಪಂಥದವರಂತೆ ಉಜ್ಜ್ವಲ ರಂಗುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಬೂದು, ಕಂದು, ಮತ್ತು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಸೆಳೆಯುವ ಬಣ್ಣ ಆಕಾರಗಳಿಲ್ಲದ, ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಹೊಸ ವಿಧಾನವೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಂತಾಯಿತು. ಕಠಿಣವಾದ, ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ, ಚಿತ್ರದೊಳಗಿನ ಆಕೃತಿಗಳು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಅಮೂರ್ತವಾದವು. ಆದರೆ ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅಮೂರ್ತವೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡು ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಹೋಲುವಂತಿದ್ದುವು. 1913ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ವಿಧಾನ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡು ಪಿಕಾಸೊ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಕ್ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಅಂಟಿಕೆಗಳನ್ನು (ಕೊಲೇಜಸ್) ಅಂದರೆ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯ ತುಂಡುಗಳು, ಭಿತ್ತಿಪತ್ರದ ಚೂರುಗಳು, ಸಿಗರೇಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಮೆತ್ತೆ ಹಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 1909–14ರ ನಡುವೆ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಗುಂಪು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸದಸ್ಯರು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸೈನಿಕವೃತ್ತಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಪಿಕಾಸೋನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿದೇಶಿ ಕಲಾವಿದರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. 1914–19ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಕಾಸೊ ಅಮೂರ್ತ ರಚನೆಯ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೂರನೆಯ ಆಯಾಮವಿಲ್ಲದ ತೀರ ಅಸಹಜವಾದ ಮಟ್ಟಸ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕೆಲವರು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೊರಗಡೆಯೇ. ಹಾಲೆಂಡಿನ ಮಾವಂಡ್ರೀಆನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ನಿಯೋಪ್ಲಾಸ್ಟಿಸಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರು ಆಯಾಕಾರದ ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಪರಸ್ಪರ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿರುವ ಸರಳರೇಖೆಗಳಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರರಚನೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು.

ರಷ್ಯನ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ಮಾಲೆವಿಚ್ ಅಮೂರ್ತ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯಕರವಾದ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಬಿಳಿಯ ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಚೌಕವನ್ನು ಬಳಿದು ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರವೆಂದು ಕರೆದ.

ಕ್ಯೂಬಿಸಂ ಶೈಲಿಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಪಾಬ್ಲೊ ಪಿಕಾಸೋನ ಒಂದು ಚಿತ್ರ, ತೈಲವರ್ಣ ರಂಜಿತ. ಬೀಸಣಿಗೆ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ. ಮಾಸ್ಕೋದ ಪುಷ್ಕಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿನಲ್ಲಿದೆ

ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ಮುಖದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಫಕ್ಕನೆ, ಒಮ್ಮೆಲೇ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅವರು ಏಕಕಾಲಿಕತೆಯ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಾವು ಪಿಕಾಸೋನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರ ದಿ ಲೇಡೀಸ್ ಆಫ್ ಅವಿಗ್ನಾನ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಸೆಲ್ ಡೂಷಾಂಪ್‌ನ ಮಹಡಿ ಮೆಟ್ಟಲು ಹತ್ತುತ್ತಿರುವ ಬೆತ್ತಲೆ ಆಕೃತಿ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ತ್ವರಿತಗತಿಯ ಚಲನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಚಲನಚಿತ್ರ ತಂತ್ರ ಸಚೇತನ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಫ್ಯೂಚರಿಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಆ ತಂತ್ರವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಷಯ.

ಫ್ಯೂಚರಿಸಮ್ : 20ನೆಯ ಶತಮಾದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಪಂಥ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಈ ಪಂಥ ಇಟಲಿಯ ನೆಲದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಮಗ್ರ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಈ ಪಂಥದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ವೈದ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಾರ ಮ್ಯಾರಿನೆಟ್ಟಿ (1876–1914) ಮತ್ತು ರುಸೊಲೊ (1865–1947), ಬಲ್ಲ, ಸೆವೆರೆನಿ–ಇವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಇವರು ಅಶಾಂತಿ, ವಿಪ್ಲವ, ಯುದ್ಧ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಎಂಬ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ವೈಚಾರಿಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪುರಾತನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾದ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರಗಳು, ಅಕಾಡೆಮಿಗಳು, ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು

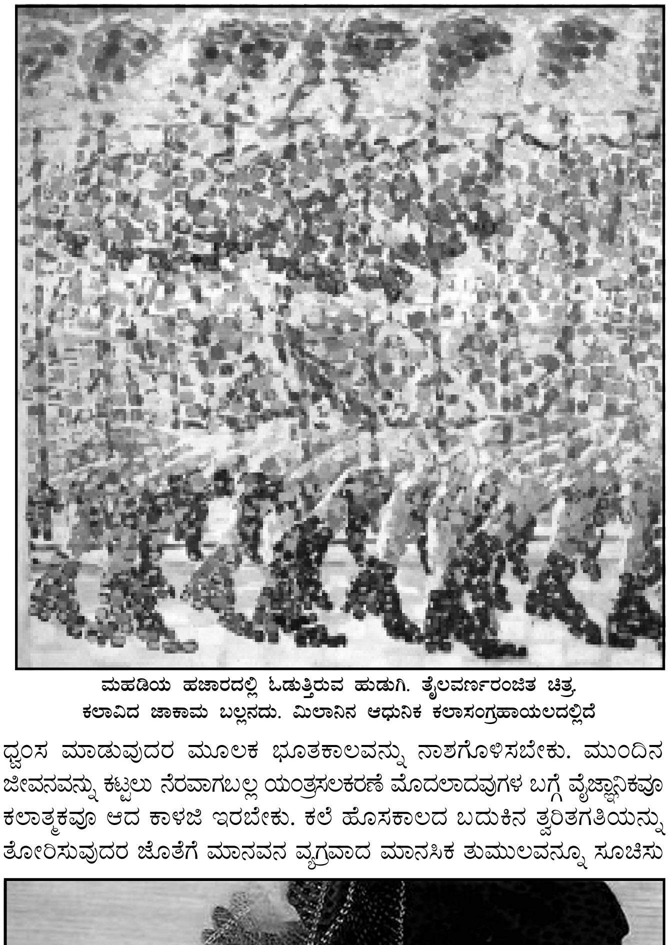

ಮಹಡಿಯ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಹುಡುಗಿ. ತೈಲವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರ. ಕಲಾವಿದ ಜಾಕಾಮ ಬಲ್ಲನದು. ಮಿಲಾನಿನ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಯಲದಲ್ಲಿದೆ

ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಭೂತಕಾಲವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ನೆರವಾಗಬಲ್ಲ ಯಂತ್ರಸಲಕರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಕಲಾತ್ಮಕವೂ ಆದ ಕಾಳಜಿ ಇರಬೇಕು. ಕಲೆ ಹೊಸಕಾಲದ ಬದುಕಿನ ತ್ವರಿತಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವನ ವ್ಯಗ್ರವಾದ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸು

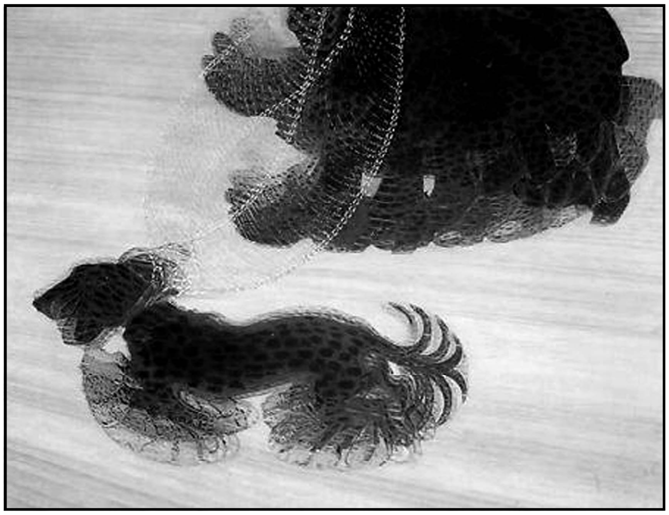

ಬಲ್ಲನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ. ಓಡುತ್ತಿರುವ ನಾಯಿಯದು 1912

ವಂತಿರಬೇಕು ಎನ್ನವುದು ಫ್ಯೂಚರಿಸ್ಟರ ವಾದ. ಆ ಪಂಥದ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ವಸ್ತುಗಳ ಧಡೂತಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತುರ್ತಾದ ವೇಗ ಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಬಲ್ಲಾ ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಯಿ ವೇಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಯಿಯ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಬಾಲವನ್ನು ಅದು ಚಲಿಸುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಇಪ್ಪತ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ (ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿರುವ ಫಿಲ್ಮ್ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಂತೆ) ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಫ್ಯೂಚರಿಸಮ್‌ವಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಆದರ್ಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಟಲಿಯ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್

ಪ್ರಭುಗಳ ಕೃಪೆಗೂ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಸಾರ್ವಲೌಕಿಕವಾದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕತೆಯಿಂದ ತ್ವರಿತಗತಿಯ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು–ವಸ್ತುಗಳ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಂತೆ ಬೆಳಕಿನ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು–ಎಂಬುದು ಫ್ಯೂಚರಿಸ್ಟರ ಘೋಷಣೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಚಳವಳಿ 1918ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸುಮಾರಿಗೆ ಡಾಡಾಯಿಸಮ್, ವಾರ್ಟಿಸಿಸಮ್ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ನವ್ಯತರ ವಾದಗಳು ಕೋಲಾಹಲವೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದವು.

ಆರ್ಫಿಸಮ್ : 1912ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ಡೆಲಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಹೊಸ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು ಆರ್ಫಿಸಮ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಆರ್ಫಿಯಸನ ಸಂಗೀತದಂತೆ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಶೈಲಿ ಎಂಬುದು ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೈಮಲ್ಟೇನಿಯಸ್‌ನೆಸ್ ಅಥವಾ ಏಕಕಾಲಿಕತ್ವ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ

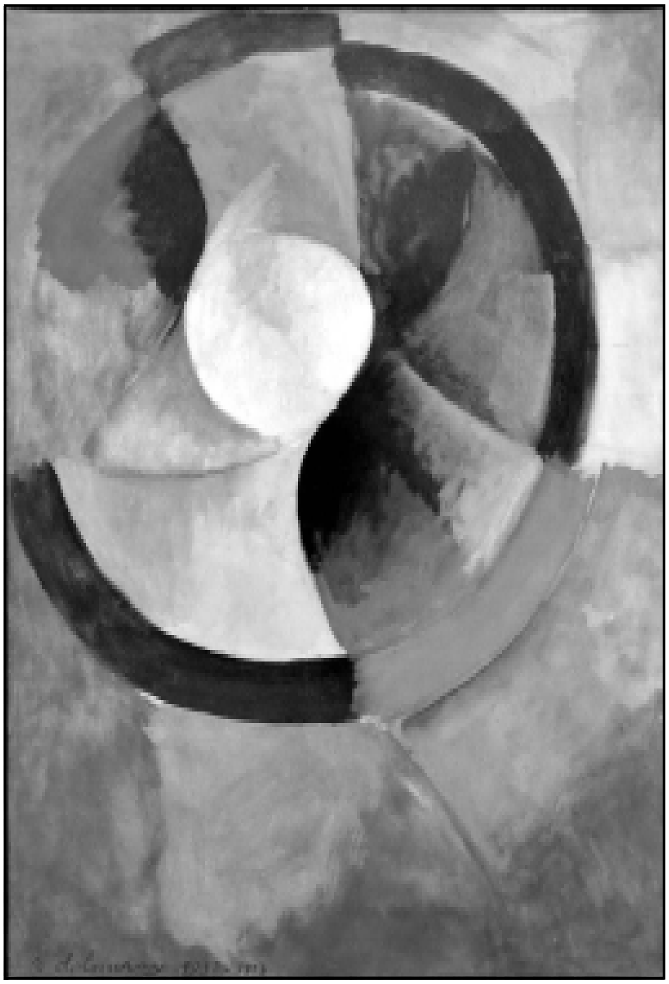

ಆರ್ಫಿಸಮ್ ಶೈಲಿಯ ಒಂದು ಚಿತ್ರ, ರಾಬರ್ಟ್ ಡೆಲಾನೆಯದು ತೈಲವರ್ಣರಂಜಿತ–ವರ್ತುಲೀಯ ಆಕೃತಿಗಳು. ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೋನಿಯ ಡೆಲಾನೆ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದೆ

ಡಲಾನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅವನು ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸಿನ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಪರಸ್ಪರ ವೈದೃಶ್ಯ ಬೀರುವ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟೆಪಟ್ಟೆಯ ಸುಳಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಪ್ಯಾಚುಗಳನ್ನೂ ಬಳಿದು ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಸ್ತ್ವೇತರ ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ನಾನ್–ಆಬ್ಜೆಕ್ಟಿವ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್ ಎಂಬ ಕೇವಲ ವರ್ಣಪ್ರಧಾನವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವ ಡಲಾನೆಯೇ. ಈ ತೆರನಾದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬಣ್ಣದ ಬೆರಕೆ, ನಿರೂಪಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನ ಆಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಿತ್ರ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ವಿಮರ್ಶಕರು ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ, ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕ ಎಂದೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣಿಸುವುದುಂಟು. 1914ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಮರ್ಶಕ ವಿಂಡ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಲೂಯಿಸ್, ವಾರ್ಟಿಸಿಸಮ್ ಎಂಬ (ಜರ್ಮನ್ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡ), ಹೊಸ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ಫ್ಯೂಚರಿಸ್ಟರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ, ಕಲಬೆರಕೆಯ ಶೈಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಹಲವು ಚಿತ್ರಕಾರರು ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡರೂ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಈ ಪಂಥ ಬಹು ಬೇಗ ನಶಿಸಿತು.

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದ (ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್): 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕದ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ಯೂಚರಿಸ್ಟ್ ಪಂಥ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ, ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದವೆಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮಂಕ್‌ನ ಒಂದು ತೈಲವರ್ಣಚಿತ್ರ–ಬೈ ದಿ ಬೆಡ್, 1906. ಆಸ್ಲೋದ ಸ್ಟೆನರ್‌ಸನ್ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದೆ

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹಾಗೂ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಿಂದಾಚೆಯೂ ಈ ಚಳವಳಿ ತನ್ನ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜೀವನದ ಸಮೃದ್ಧಿ, ಪುಷ್ಕಳತೆಗಳು ಬುದ್ಧಿಜೀವನವನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಲು ವಿಶೇಷ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಯಂತ್ರಯುಗದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗದ ಭಾವುಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ, ಕಲೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜೀವನವನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಪಡಿಮೂಡಿಸಬಾರದುಜಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪದರಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಹಾಯಿಸಿ, ಅದು ಅಂತರಂಗದ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಹೊಸ ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಗ್‌ಸನ್ನರ ತತ್ತ್ವಗಳು ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಕೊಟ್ಟವು. ಇವರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಲಿ ಕಾಂಡಿನ್‌ಸ್ಕಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮಾರ್ಕ್, ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮಂಕ್ ಇವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಅಂತರಂಗದ ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಕ್ರೀಕರಣ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ವರ್ಣರೇಖೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಲೌಕಿಕ ಸೆಳವುಗಳ, ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಈ ಪಂಥದ ಕಲಾವಿದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ವಿಧಾನದವರು ಅನುಸರಿಸುವ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಇವರು ಸಾಧಿಸದಿದ್ದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಡಿತ ಬಡಿತಗಳನ್ನು ಪಡಿಮೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟರು ತುಂಬ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ಬಾಗು ಮತ್ತು ವಕ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಸ್ತುವನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ, ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಕಲೆಗಾರ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೇ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ–ವಸ್ತುವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅನಂತರ ಅದು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಂಥ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ–ಎನ್ನುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿಧಾನಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ.

1930ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದದ ಸೆಲೆ ಬತ್ತಿಹೋಗಿ, ಆ ಪಂಥದ ಅವನತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಟ್ಲರನ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ನೀತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹಲವು ಕಲಾವಿದರು ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋದರು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಂಥವರು ಏನೊಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ವಸ್ತುಶೂನ್ಯ (ನಾನ್–ಆಬ್ಜೆಕ್ಟಿವ್) ವಿಧಾನಗಳು: ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ಪಂಥ ಆವಿರ್ಭಾವವಾದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನೂರೆಂಟು

ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಮೂರ್ತ ಚಿತ್ರಣ ರೀತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಲಾವಿದನೂ ಹಲವು ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಬೌಹೌಸ್ ಪಂಥದವರ ಗಂಭೀರ ಕೃತಿಗಳು ಸಹ ಡಾಡಾಯಿಸಮ್, ಕ್ಯೂಬಿಸಮ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದುವು. 1910ರಿಂದ 1912ರವರೆಗಿನ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೆಯಾನಿಸಮ್, ಸೂಪ್ರಿಅೃಟಿಸಮ್, ಕನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟಿವಿಸಮ್ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ವಸ್ತುಶೂನ್ಯವಿಧಾನಗಳು ಬಂದು ಹೋದವು. ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಬಹುದೆನ್ನುವ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಃ ಪಾಲಿಸಿದವ ರಷ್ಯನ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ವಾಸಿಲಿ ಕಾಂಡಿನ್‌ಸ್ಕಿ. ಅವನು ಅಮೂರ್ತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರ ಜತೆಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿದ. ರೆಯಾನಿಸಮ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಲ್ಯಾರಿಯೊನಾವ್ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿರಳಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳಕಿನ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ನೀಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಸೂಪ್ರಿ ಮ್ಯಾಟಿಸಮ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ರಷ್ಯದ ಪೋಲಿಷ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ಮಾಲೆವಿಚ್ ಕೇವಲ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ರಚನೆ, ಆಕಾರಗಳಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ವೈಟ್ ಆನ್ ವೈಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಚೌಕದೊಳಗಿನ ತ್ರಿಕೋನದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟ ಇನ್ನೊಂದು ಬಿಳಿಯ ಚೌಕವಿದೆ. ಇವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಅಚ್ಚುಮೊಳೆ ತಯಾರಿಸುವವರಿಗೆ ವಿಧವಿಧವಾದ ಡಿಸೈನುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟಿವಿಸ್ಟ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮರ, ತಂತಿ, ಲೋಹದ ರೇಕು, ಗಾಜು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಈ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳೆನ್ನಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅವು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಡಾಡಾಯಿಸಮ್ : ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ ವಿಧಾನದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಗುಂಪು ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕರಗುತ್ತ ಬಂತು. ಕಾಂಡಿನ್‌ಸ್ಕಿ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ. ಮಾರ್ಕ್ 1916ರಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಆರ್ಪ್, ಜ್ಯೂರಿಕ್‌ಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಡಾಡಾಯಿಸಮ್ ಚಳವಳಿಯ ನೇತಾರನಾದ. ಡಾಡಾ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾದ ಗೀಳು, ಹವ್ಯಾಸ ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಡಾಡಾಯಿಸಮ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನೂ ತನಗೆ ಖುಷಿ ಬಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾದ ಗೀಳಿನ ಜಾಡು ಹಿಡಿದು ನಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂದೊಂದು ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಅರಾಜಕತೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪ್ರಚೋದನೆಯೆಂದರೆ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಉಂಟಾದ ಮನೋವೇದನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಪ್ಲವ. ಡಾಡಾ ಪಂಥೀಯರು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾದ ಎಲ್ಲ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಕಲೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಲು ಹೊರಟರು. ವಿವೇಚನೆಗೆ, ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಚಿತ್ತಲಹರಿ ನಡೆಸಿದ ಹಾಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದು ಡಾಡಾ ಪಂಥದವರ ಮೂಲ ಮಂತ್ರ. ಅವರ ಒಂದು ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಮಾತುಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ನಮಗೆ ಏನೂ ಬೇಡ, ಏನೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಬೇಕಿಲ್ಲ'. ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಡಾಷಾಂಪ್ ಬರೆದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಮೋನಾ ಲೀಸಾ ಆಕೃತಿಗೆ ಮೀಸೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕೆಳಗಡೆ ಅಶ್ಲೀಲವಾದ ಆಲೇಖ್ಯ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬ ನುಡಿದಂತೆ, ಕಲಾವಿದ ಉಗುಳಿದ್ದೇ ಕಲೆ ಎನ್ನುವ ಕೆಟ್ಟ ಕಾಲಬಂತು.

ಡಾಡಾಯಿಸಮ್ ಪಂಥ, ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ ಚಳವಳಿ ಖಿಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹುಟ್ಟಿ ಅನಂತರ ಬಂದ ಸರ್ರಿಯಲಿಸಮ್ ಅಥವಾ ಅತಿವಾಸ್ತವಿಕತಾ ವಾದಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟರು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಗಿಂತ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಡಾಡಾ ಪಂಥದವರು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಏನೂ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಏನು ಗತಿ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಚಿಂತಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ರಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದವರು ಇದನ್ನೇ ತಮ್ಮ ತಾರಕ ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು.

ಅತಿ ವಾಸ್ತವಿಕತಾವಾದ (ಸರಿಯಲಿಸಮ್) : 1922ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಡಾಡಾಯಿಸಮ್, ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಮ್ ಮತ್ತು ಪಿಕಾಸೋವಿನ ಅತಿಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವ, ಚಿರಿಕೋವಿನ ಫ್ಯಾಂಟಸಿ ಚಿತ್ರಣ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸರಿಯಲಿಸಮ್ ಎಂಬ ಕಲಬೆರಕೆ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಸರಿಯಲಿಸಮ್ ಎಂಬ ಮಾತು ಕೇವಲ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದುದಲ್ಲ–ಅದು ಬದುಕಿನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ಅತಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ವಾದಿಗಳು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಮನಸ್ಸಿನ ಅಜಾಗೃತ ಸ್ಥಿತಿ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲುದು ಎಂಬ ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಸರಿಯಲಿಸಮ್ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 1922ರ ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನದ ವಕ್ತಾರನಾದ ಆಂದ್ರೆ ಬ್ರೆಟನ್ ಪಂಥದ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ. ಸರಿಯಲಿಸಮ್ ಎಂದರೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯಾರೂ ಸಮಂಜಸವಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬ್ರೆಟನ್ ಕೊಟ್ಟ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ : ವಿಚಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಲವಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ಮೀರಿದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಚಿತ್ತವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅದರ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬರೆಹದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇನ್ನಾವುದೇ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳ ಶುದ್ಧ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಯಂಚಾಲಕತೆಯೇ ಅತಿ ವಾಸ್ತವಿಕತಾವಾದ.

ಈ ಪಂಥದವರು ಸುಪ್ತ ಚೇತನದಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಬೌದ್ಧಿಕ ಅಥವಾ ಸೌಂದರ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಕಲ್ಪನೆಯ, ಕನಸಿನ ಚಿತ್ರಣಗಳೇ ಹೊರತು ಯಥಾರ್ಥತೆಯ, ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಚಿತ್ರಣವಲ್ಲ. ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಾನೆಯ ಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು, ಬಾಸ್ಕ್, ಗೋಯ, ಬ್ಲೇಕ್ ಮುಂತಾದ ಹಿಂದಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲ ಪುರುಷರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸುಪ್ತ ಚೇತನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲಾವಿದರು ರೂಪಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಮೆ, ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ವಾದಿಸಿದರು. ಈ ಪಂಥದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ನಾವು ಈ ವಿಧಾನದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಸಾಲ್ವಡಾರೊ ಡಾಲಿ, ಜೊನ್ ಮಿರೋ ಮುಂತಾದವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅವರು ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಚಿರಪರಿಚಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಲೌಕಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ವಿಚಿತ್ರ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ ನಮಗೆ ಷಾಕ್ ಕೊಟ್ಟು ಅಸಾಧಾರಣ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಡಾಲಿಯ ದಿ ಪರ್‌ಸಿಸ್ಟೆನ್ಸ್ ಮೆಮೊರಿ ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಯ್ದು ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಜೋಲಾಡುವ ಗಡಿಯಾರಗಳ ಆಕಾರವನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವ ವಿಸ್ಮೃತತೆ ಹಾಗೂ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಗಡಿಯಾರದ ದ್ರವರೂಪ–ಇವು ಕನಸಿನ ಷಾಕ್ ಅನುಭವವನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತವೆ. 1939ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ವಿಧಾನ ಹಳತಾಗಿ ಹೋದರೂ ಪಿಕಾಸೋನಂಥ ಅನನ್ಯ ಕಲಾವಿದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳು : ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಯುರೋಪಿನ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿ ಸರ್ಕಾರ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ ಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇಟಲಿಯ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಫ್ಯೂಚರಿಸಮ್ ವಿಧಾನ ಬೆರೆಸಿದ ವಾಸ್ತವ (ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್) ಶೈಲಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಜನಾಂಗ ಧೋರಣೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಸಾಧನೆಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಸಿ ಪ್ರಭುಗಳು ನವ್ಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಅವನತಿಯ ಚಿಹ್ನೆ ಎಂದು ಖಂಡಿಸಿದರು. ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ನಾಟ್ಸಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನೂ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆತರೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನವ್ಯ ಕಲೆಯು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಎಟುಕದೆ ನಿತ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೂರಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನವ್ಯಶೈಲಿ ತನ್ನ ಜಟಿಲತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಾದರಣೆ ಗಳಿಸುವಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನಿಜ. ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗಿ, ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲ ವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಅಮೂರ್ತ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ವೈಚಾರಿಕ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಾಗಿ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಲಾವಿದರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವೈಯಕ್ತಿಕವೂ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವೂ ಆದ ಶೈಲಿಯ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಕಲಾವಿದರೂ ತಮ್ಮ ದಂತಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿಲ್ಲದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇನೂ ಆದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜದ ಕಲಾವಿದರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಮೂಲಭೂತ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಕಲಾವಿದರು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬೋಧನೆ : ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಿರುವುದರ ಉದ್ದೇಶ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳ ಅರಿವು ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವರಿಗೆ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಅಭಿನಯ, ವಾಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಸಹಜವಾದ ಅಭಿರುಚಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರೂ ಸುಲಭವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಕಲೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರ ಹಾಗಿರಲಿ, ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವರು ನೆಟ್ಟಗೆ ಬರೆಯಲಾರರು. ಆದರೆ ಇತರರು ಬಹು ಬೇಗ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮಗಿರುವ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಗೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು

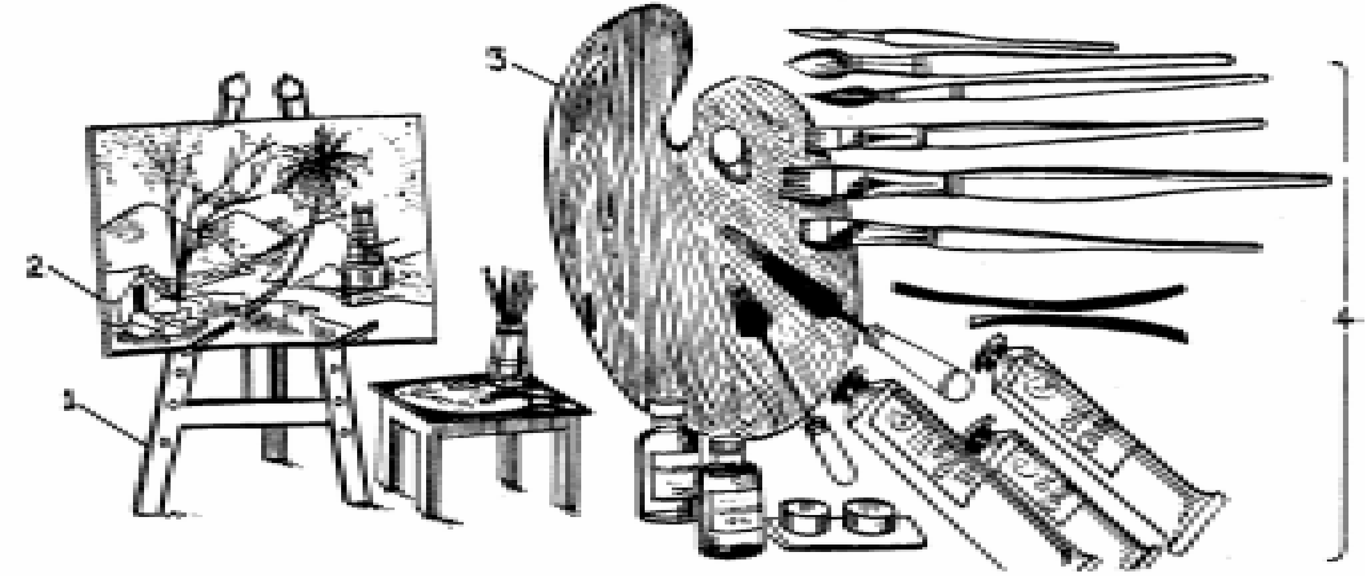

ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು : 1. ಈಸಲ್, 2. ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್ ಬೋರ್ಡು, 3. ಪ್ಯಾಲೆಟ್, 4. ಕುಂಚ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಧನಗಳು

ಆ ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಅವರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಶು ಗಿಡಮರ ಹಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸ್ಥೂಲರೂಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು, ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನವರು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೂಲವಸ್ತುವನ್ನು ಅವರು ವಿವರವಾಗಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಅದರ ಆಕಾರವನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಸುವುದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬುವ ವರಿಗಂತೂ ಇಂಥ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪಾಠಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಹಾಯ, ಪ್ರಚೋದನೆ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ.

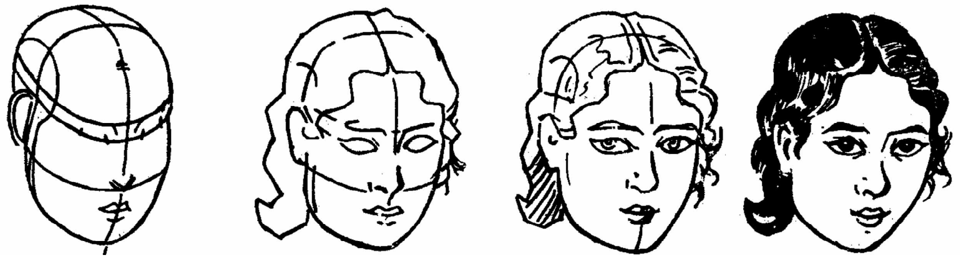

ಮುಖರೂಪಣೆಯ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳು

ಕಪ್ಪುಹಲಗೆ ಮತ್ತು ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ, ಸ್ಲೇಟುಬಳಪ, ಕಾಗದ, ಸೀಸದಕಡ್ಡಿ, ರಬ್ಬರು ಇವನ್ನು ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು, ಕೈ ಓಡಿದಂತೆ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ಸರಿ ಎನಿಸಿದಾಗ ಅಳಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಜಲವರ್ಣ, ತೈಲವರ್ಣ, ಕ್ರೇಯಾನ್ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ ಅವರ ಕೈಗೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಮೊದಮೊದಲು ಮಕ್ಕಳು ಕೈ ಮೈ ಮಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಅವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕೇವಲ ಕಲಾವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವಾಗದೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುವುದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದ ಒಂದು ಹವ್ಯಾಸ. ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬೇಸರ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಕೆಲಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದಾಗ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೃಪ್ತಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳೂ ಚಿತ್ರಕಾರರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಹಾಗೂ ಪೋಷಕರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ.

ಮಕ್ಕಳು ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾಗುವ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲಿ, ಮಕ್ಕಳದ್ದೇ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ ಎಂಬುದು ಈಚಿನ ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಲಯನ್ಸ್ ಕ್ಲಬ್, ರೋಟರಿ ಕ್ಲಬ್, ಜೂನಿಯರ್ ಚೇಂಬರ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಮುಂತಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ದೆಹಲಿಯ ಶಂಕರ್ಸ್ ವೀಕ್ಲಿ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯವರು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಜಾಗತಿಕ ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸ್ಪರ್ಧೆ ವಿಶೇಷ ಖ್ಯಾತಿಯದಾಗಿದೆ. ಆ ಸಂಸ್ಥೆ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಭಾವ, ವಿಚಾರ, ಚೇತನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಗಮನ ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು. ಶಿಶುಚಿತ್ರಗಳಂತೆ, ಜೈಮನಿರಾಯ್, ಪಾವುಲ್ ಕ್ಲೀ, ಮ್ಯಾಟಿಸ್ಸೆ, ಪಿಕಾಸೊ ಮೊದಲಾದ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡಲು ಆಶಿಸಿದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೋಧನೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗುವುದು ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಶುವಿಹಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬೋಧನೆ ಅತಿ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದೆನಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅಂಗವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ತುತ್ಯವಾದುದು. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶದಂತೆ ಚಿತ್ರಕಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗೆಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಲು ನೇಮಕವಾದ ಸಮಿತಿ 1967ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿತು. ಆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರಕಲಾಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರ್ಕಾರದವರು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಲಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ

ಪಾಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷ ತರಬೇತಿಯ ಉಚ್ಚಕಲಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ದಾವಣಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿರುವುವಲ್ಲದೆ, ಖಾಸಗಿ

ಪ್ರತಿರೂಪ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಡಾಂಕಿ ಪೀಠೋಪಕರಣ

ವಲಯದಲ್ಲೂ 13 ಉಚ್ಚಕಲಾಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಿ ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅದನ್ನು ಒಂದು ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಯ್ದಿದೆ.

(ಆರ್.ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಚಮತ್ಕಾರ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಕಸರತ್ತುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿ. ಕ್ರಿಸ್ತ ಶಕಾದಿಯಿಂದಲೂ ಶಬ್ದಚಮತ್ಕಾರಾಂಶದ ವಿಶೇಷ ಕೃಷಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅಶ್ವಘೋಷ, ಭರತ, ಪಿಂಗಲ, ಸಂಸ್ಕೃತ–ಪ್ರಾಕೃತ ಶಿಲಾಶಾಸನಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಪದವಿಗೆ ಆಸೆ ಪಡುವವರೆಲ್ಲರೂ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಶ್ವಘೋಷ ಕಾಳಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿಯೂ ಭಾರವಿ ಮಾಘಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಪಂಡಿತ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯತರವಾಗುತ್ತ ಹೋದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ,

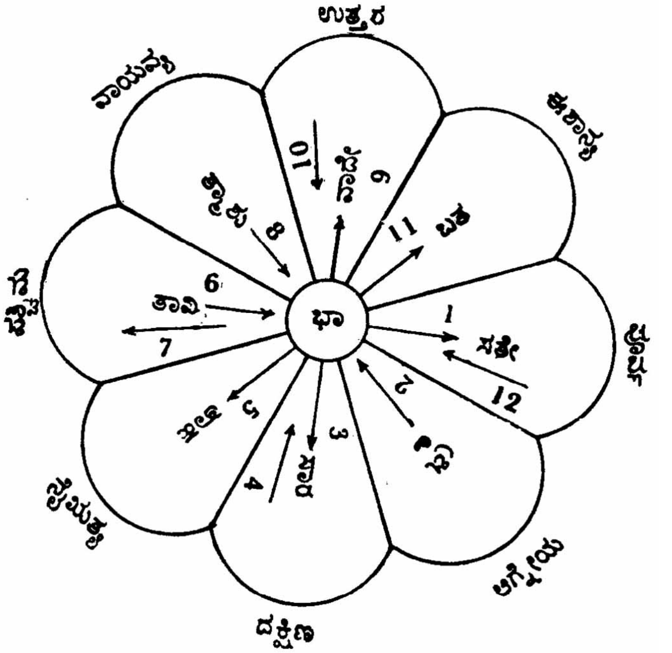

ಪದ್ಮಬಂಧ

ಬಾಣಮಯೂರಾದಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಶತಕಗಳಲ್ಲಿ, ಘಟಕರ್ಪರಾದಿ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಬಂಧು ಮುಂತಾದವರ ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಡೆಗೆ ನಲಚಂಪೂ ಮುಂತಾದ ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಮುರಾರಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯವ್ಯಾಮೋಹ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಮರ್ಶಕ ಆನಂದವರ್ಧನ ಈ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದರೂ ಪೂರ್ವದ ಆಲಂಕಾರಿಕರಾದ ದಂಡಿವಾಮನಾದಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಇತ್ತುದೇ ಪಂಡಿತಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದ ಸೆಳೆತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಕೃತ್ರಿಮ ಶಬ್ದಪರಿಷ್ಕಾರದ ಒಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶ ಆವರಣವನ್ನು ತಳೆದಿದೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪೀಠದ ಮರ್ಯಾದೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಚಿತ್ರ ಕವಿಚತುರನಿಗೇ ಹೊರತು ಸರಸಕವಿಗಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಚಿತ್ರ ಎಂದು ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ; ಅನುಪ್ರಾಸ ಯಮಕಾದಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಶಬ್ದಚಿತ್ರ. ಉಪಮೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿ ಊಹಾತ್ಮಕ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅರ್ಥಚಿತ್ರ. ಚಿತ್ರಕವಿತೆಯ ಕೆಲ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

1. ಕತ್ತಿ, ತೆಕ್ಕೆಹಾವು, ಮದ್ದಲಿ, ಪದ್ಮ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಿಂದ ಪದ್ಯಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತುಂಬುವಂತೆ ಬರೆಯುವ ಮಾದರಿ ಒಂದು ಬಗೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಖಡ್ಗಬಂಧ, ನಾಗಬಂಧ, ಮುರಜಬಂಧ, ಪದ್ಮಬಂಧ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಇಂದಿನ ಚಕ್ರಬಂಧ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಚಿತ್ರಾಕೃತಿಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

ಭಾಸತೇ ಪ್ರತಿಭಾಸಾರ ರಸಾಭಾತಾಹತಾ ವಿಭಾ ।
ಭಾವಿತಾತ್ಮಾ ಶುಭಾವಾದೇ ದೇವಾಭಾ ಬತ ತೇ ಸಭಾ ॥

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕವಿಯ ಬುದ್ಧಿಬಲಕ್ಕೇ ಬೆಲೆ. ಉದಾ : ಪದ್ಮಬಂಧ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರದ ಅಕ್ಷರದೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ (1, 2, 3 ಇತ್ಯಾದಿ 12ರ ವರೆಗೆ) ಓದಿದರೆ ಶ್ಲೋಕವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಸ್ಥಾನನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕವಾದ ಸರೂಪ ಶ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ಆವೃತ್ತಿ ಯಮಕಾಲಂಕಾರವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಶಬ್ದಚಿತ್ರದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಇದರ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದಾಹರಣೆ :

ಯದಾನತೋಽಯದಾನತೋ ನ ಯಾ ತ್ಯಯಂ ನ ಯಾತ್ಯಯಮ್
ಶಿವೇ ಹಿತಾಂ ಶಿವೇಹಿತಾಂ ಸ್ಮರಾಮಿತಾಂ ಸ್ಮರಾಮಿ ತಾಮ್ ॥

ಯಾವಾಕೆಯ ಅಭಯದಾನದಿಂದ (ಅಯದಾನತಃ) ಆನತನಾದ ಈ ಭಕ್ತ (ಅಯಂ, ಯದ್+ಆನತೋ) ಯಾವಾಗಲೂ ಧರ್ಮದೆಲ್ಲೆಯನ್ನು (ನಯಾತ್ಯಯಂ) ಮೀರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಶಿವನ ಮನೋವಲ್ಲಭೆಯಾದ (ಶಿವೇಹಿತಾಂ), ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣನಿರತನಾದ (ಶಿವೇ ಹಿತಾಂ), ಮನ್ಮಥನಿಂದಲೂ ಅಳೆಯಲಾರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನುಳ್ಳ (ಸ್ಮರ+ಅಮಿತಾಂ), ದೇವಿಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತೇನೆ.

3. ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಓದಲಿ ; ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ ಓದಲಿ, ಒಂದೇ ಸಮವಾದ ಪದ್ಯವಾಗುವುದು ಗತ–ಪ್ರತ್ಯಾಗತ ಅಥವಾ ಅನುಲೋಮ–ಪ್ರತಿಲೋಮ–ಸಮ ಎನಿಸುವ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ. ಭಾರವಿಯ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಮಚರಣಗಳು ಉದಾಹರಣೆ:

ನನು ಹೋ ಮಂಥನಾ ರಾಘೋ ಘೋರಾ ನಾಥಮಹೋನು ನ
ತಯ ದಾತವದಾ ಭೀಮಾ ಮಾಭೀದಾ ಬತ ದಾಯತ ॥

4. ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ಇಡಿಯ ಪದ್ಯಚರಣದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೆ ಏಕಾಕ್ಷರ :

ಸ ಸಾಸಿಃ ಸಾಸುಸೂಃ ಸಾಸೋ ಯೇಯಾಯೇಯಾಯಯಾಯಯಃ

ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೆ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಃ

ಚಾರಚಂಚುಶ್ಚಿರಾರೇಚೀ ಚಂಚಚ್ಚೀರರುಚಾ ರುಚಃ ।
ಚಚಾರ ರುಚಿರಶ್ಚಾರು ಚಾರೈರಾಚಾರ ಚಂಚುರಃ ॥

5. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲ ಮೊದಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವುದು ಗೂಢ ಚತುರ್ಥ. ಉದಾ:

ದ್ಯುವಿಯದ್ಗಾಮಿನೀ ತಾರಸಂರಾವವಿಹತಶ್ರುತಿಃ ।
ಹೈಮೀಷುಮಾಲಾ ಶುಶುಭೇ ವಿದ್ಯುತಾಮಿವ ಸಂಹತಿಃ ॥

6. ಓಷ್ಠ್ಯವರ್ಣಗಳು (ಪವರ್ಗ) ಒಂದೂ ಇಲ್ಲದ ರಚನೆ ನಿರೋಷ್ಠ್ಯ. ದಂಡಿಯ ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯ (ವಿಶ್ರುತ ಚರಿತೆ) ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಕೇವಲ ಶ್ಲೇಷಯಮಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಶಬ್ದವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರುಂಟು.

ನಿಚಿತಂ ಖಮುಪೇತ್ಯ ನೀರದೈಃ
ಪ್ರಿಯಹೀನಾ ಹೃದಯಾವನೀರದೈಃ

ಎಂದಾರಂಭವಾಗುವ ಘಟಕರ್ಪರಕಾವ್ಯವನ್ನೂ

ಹೃದಯ ಸದಾ ಯಾದವತಃ
ಪಾಪಾಟವ್ಯಾ ದುರೌಸದಾಯಾ ದವತಃ

ಎಂದಾರಂಭವಾಗುವ, ನಲೋದಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಮುಂದೆ ರತ್ನಾಕರನ ಹರವಿಜಯ ವಾಸುದೇವನ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ವಿಜಯ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆ.

ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲೂ ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಒಗಟೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಚತುರೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ಅರ್ಥಚಮತ್ಕಾರ ಇರುತ್ತದೆ. ಜಿನಸೇನನ ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ (ಸು. 900) ಇವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವೇ ಇದೆ.

ಕ್ವ ಕೀದೃಕ್ ಶಸ್ಯತೇ ರೇಖಾ ? (ರೇಖೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದರೆ ಶುಭ ?). ಕರಿಣೀಂ ಚ ವದಾನ್ಯೇನ ಪರ್ಯಾಯೇಣ (ಹೆಣ್ಣಾನೆ ಮರಿಯ ಹೆಸರೂ ಅದೇ ಆಗಬೇಕು). ಒಂದು ಉತ್ತರವುಳ್ಳ ಇಂಥ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಒಗಟಿಗೆ ಏಕಾಲಾಪಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕರೇ(s)ಣುಕಾ ಎಂಬುದು ಉತ್ತರ.

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ಊಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಳೆಯುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ವರಾಶನೇಷು ಕೋ ರುಚ್ಯಃ ? (ಮೃಷ್ಟಾನ್ನದಲ್ಲಿ ರುಚಿಕರ ಯಾವುದು ?) ಕೋ ಗಂಭೀರೋ ಜಲಾಶಯಃ? (ಆಳವಾದ ಜಲಾಶಯ ಯಾವದು ?) ಕಃ ಕಾಂತಸ್ತವ ತನ್ವಂಗಿ ? (ಚೆಲುವೆಯೆ, ನಿನ್ನ ಕಾಂತ ಯಾರು ?) ಪದಾದಿ ವ್ಯಂಜನೈಃ ಪೃಥಕ್ (ಆದಿಯ ವ್ಯಂಜನ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯಾಗುವಂತೆ ಉತ್ತರಿಸು). ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರ– ಸೂಪಃ (ತೊವ್ವೆ), ಕೂಪಃ (ಬಾವಿ), ಭೂಪಃ

ಆಪಾತತಃ ಅರ್ಥ ಹೊಂದುವ ಒಗಟಿಯೇ ಪ್ರಹೇಲಿಕಾ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಟವೃಕ್ಷಃ ಪುರೋಽಯಂ ತೇ ಘನಚ್ಛಾಯಃ ಸ್ಥಿತೋ ಮಹಾನ್ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತೋಽಪಿ ನ ತಂ ಘರ್ಮೇ ಶ್ರಿತಃ ಕೋಽಪಿವದಾದ್ಭುತಮ್ ॥

ನೋಡು ನಿನ್ನ ಮುಂದೆಯೇ ದೊಡ್ಡ ಆಲದಮರದ ನೆರಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೂ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವನೂ ನೆರಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸೋಜಿಗವನ್ನು ವಿವರಿಸು–ಇದು ಒಗಟೆ, ವಟವೃಕ್ಷಃ = ವಟೋ (ವಟುವೇ) + ಋಕ್ಷಃ (ಕರಡಿ) ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿದರೆ ಒಗಟೆ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಟು ಕಪ್ಪು ಕರಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆಯೇ ಬಿಂದುಚ್ಯುತಕ, ಮಾತ್ರಾಚ್ಯುತಕ, ಬಿಂದುಮತೀ ಮುಂತಾದ ಒಗಟೆಗಳು, ಬಿಂದು (ಅನುಸ್ವಾರ)ವೇ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹಾಕುವ, ಇಲ್ಲವೆ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಬಿಡಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆಶುಕವಿತೆ, ಸಮಸ್ಯಾಪೂರಣ ಇವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಈಚಿನವರೆಗೂ ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಚಾಮರಾಜನಗರದ ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸೀತಾರಾವಣಸಂವಾದ–ಝರೀ ಎಂಬ ಶತಕಾರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಸೀತೆಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತು, ಅದಕ್ಕೆ ಸೀತೆಯ ಉತ್ತರ, ಎರಡೂ (ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಣವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ) ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮೂಡುವಂತೆ ರಚನೆಯಿದೆ:

ಜುಷ್ಟೋ ಮಂತ್ರಿಜನೇನ ಸಂಗತಧಿಯಾ ಮದ್ವನ್ನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಪ್ರಭುಃ
ಪ್ರಾಪ್ತಾತ್ಯುಜ್ವ್ವ ಲ ಕೀರ್ತಿಸಂಹತಿರಹಂ ತೈಸ್ತೈಶ್ಚರಿತ್ರೈರ್ನಿಜೈಃ ।
ರಾಮೋ ನಾರ್ಹತಿ ತುಲ್ಯತಾಂ ಜನಕಜೇ ಸಂಗ್ರಾಮಸಿಂಹಸ್ಯ ಮೇ
ಸರ್ವಂ ಸತ್ಯಮರೇ ಪರಂ ತ್ವನುಚಿತಸ್ಸನ್ನ್ಯಾಸ ಏಕಸ್ತವ ॥

ನನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ನನ್ನಂಥ ಪ್ರಭುಗಳೇ ಇಲ್ಲ, ನನ್ನ ಸಾಹಸಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕೀರ್ತಿ ಬಂದಿದೆ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರನಾದ ನನಗೆ ರಾಮನೆಂತು ಸರಿಯಾದಾನು ?–ಇದು ರಾವಣನ ಮಾತಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸೀತೆಯ ಉತ್ತರ–ಎಲೋ ರಾವಣ, ನಿನ್ನ ಮಾತೆಲ್ಲ ಸರಿ; ನಿನ್ನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವೇಷ ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಾಯಿತು; ನಿನ್ನ ಸಂ ಎಂಬ ಉಪವರ್ಗ ಸೇರಿಸಿದ್ದೂ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇರುವ ಅರ್ಥವಿದು.

ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನನ್ನಂಥ ಪ್ರಭು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಹಾನಿ ಬಂದಿದೆ, ನಾನು ಗ್ರಾಮಸಿಂಹ ಎಂದರೆ ನಾಯಿ.

ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಒಂದು ಪಂಡಿತಪ್ರಿಯ ವಿನೋದವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ : ರುದ್ರಟನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಾಗವರ್ಮ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದಾನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಮುಂತಾದ ಧ್ವನಿವಾದಿಗಳಂತೆ ಆತ ಚಮತ್ಕಾರಪ್ರಧಾನವಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ರೇಖಾಚಿತ್ರದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡುವಂತೆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕವೇ ಚಿತ್ರ ; ಅದು ಶರ, ಶೂಲ, ಚಾಪ, ಚಕ್ರ, ಅಸಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥ, ಮುರಜ, ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆ, ಪದ್ಮ ಮುಂತಾದ ರೇಖಾಚಿತ್ರವಿರಬಹುದು (ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ) ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುವಾಗ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವಿರುವ ಕಂದವೃತ್ತಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರವಿಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕನ್ನಡ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಶರಚಿತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆ :

ಸುಂದರಾಕಾರಸಂಪನ್ನ
ನೆಂದುಮೀ ನೃಪನಂದನಂ ।
ನಂದನಂ ಬುಧಕೀರಾಳಿ
ವೃಂದಕ್ಕೆ ಸಕಲರ್ತುಕಂ ॥

ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮನೆಗಳು, ಹೇಗೆ ರಚನೆ, ಎಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿವರಣೆಗಳು ಇಂದು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಮಹಾಕವಿಗಳಾದರೂ ಈ ಚಿತ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರೂ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಚಿತ್ರಾಯತನ ಅಥವಾ ಚತ್ತಾಣವೆಂಬ ಹಾಡುಗಬ್ಬದ ಉಲ್ಲೇಖ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಛಂದೋನುಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರ ಎಂಬ ತ್ರಿಪದಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಲಕ್ಷಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರ ಕಥಕರು ಷಟ್ಪದೀಕಥನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಚಿತ್ರಶತಕ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಗಟೆಯಂಥ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ ; ಮುತ್ತಿರೆ ನರೆಯೆಂಬ... ಕತ್ತಿಯ ಕಂಡು ಗೇಣಿಂಬ, ಪತ್ತಿಯ ನೂಲೆಂಬ ಕನ್ನಡದೊಳು ರಂಗಮುತ್ತಿನ ಮಾತು ಪಾಸಟಿಯೇ II (ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ). (ಕೆ.ಕೆ.)

ಚಿತ್ರಕೂಟ : ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಪರ್ವತ ; ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಝಾನ್ಸಿ–ಮಾಣಿಪುರ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಎಂಬ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣ ಈ ಪರ್ವತದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪಯೋಷ್ಣೀ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಅವರ ಮೊದಲ ನಿಲ್ದಾಣವಾದದ್ದು ಈ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಪರ್ವತ. ಇಲ್ಲಿಯವರು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಭರತ ಬಂದು ದಶರಥನ ಮರಣವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ರಾಮನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತು ಕೊನೆಗೆ ಅಣ್ಣನ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ರಾಮನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ತಾನು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಕಾಕಾಸುರನ ಪ್ರಕರಣ ನಡೆದದ್ದೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಪರ್ವತ ಶ್ರೀರಾಮಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ರಾಮಾಯಣವಲ್ಲದೆ ಮಹಾಭಾರತ, ಬೃಹತ್‌ಸಂಹಿತೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಕೂಟದ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಜ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ. ನಳ ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಕಳೆದುಹೋದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆದ.

ಪ್ರಮೋದವನ, ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲಾ, ಕಾಮತಾನಾಥ, ಗುಪ್ತಗೋದಾವರಿ, ಜಾನಕೀಕುಂಡ, ಭರತಕೂಪ, ಹನುಮಾನ್‌ಧಾರಾ, ರಾಮಶಯ್ಯಾ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಹನುಮಾನ್‌ಧಾರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಪರಿಹಾರ ವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ರಾಮನವಮಿ, ದೀಪಾವಳಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ತಿಕ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಯಂದು ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ[1] : ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಒಬ್ಬ ರಾಜ. ಈತನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಚಿತ್ರ. ಶುದ್ಧಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯದೇವನನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಆರಾಧಿಸಿ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಯಮ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಲೇಖಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ತಾನು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಿಂಕರರ ಮೂಲಕ ಸಶರೀರವಾಗಿ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಲೇಖಕನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ–ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಡುವುದು ಈತನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಮರಣಾನಂತರ ಜೀವಿಗಳು ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಈತನ ವರದಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗ ಅಥವಾ ನರಕಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಯಂತೆ.

ಯಮನನ್ನೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ.

ಯೆಹೂದ್ಯರು ಕ್ರೈಸ್ತರು ಮತ್ತು ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಕೂಡ ಇಂಥ ಒಂದು ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ (ರಿಕಾರ್ಡಿಂಗ್ ಏಂಜಲ್) ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

(ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ 2 : ಕನ್ನಡದ ಒಂದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1928ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಮುದ್ರಕರು ಎಚ್. ಕೆ. ವೀರಣ್ಣಗೌಡ. ಆರ್ಕಾಟ್ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಗ್ರಾಮಸೇವಾ ಪ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಕೇವಲ 3 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದರೂ ನಿರ್ಭಯ, ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಧ್ಯೇಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದೇಶಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಿವಾನ್ ಮಿರ್ಜಾ ಇಸ್ಮೈಲರ ಆಡಳಿತದ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರದವರು ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಮೊದಲು ಸಂಪಾದಕರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಿರ್ಜಾ ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರ ಮುಖಾಂತರ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದರು. ಒಮ್ಮೆ ಸತ್ಕಾರಕೂಟವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕರಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅವರಾಗಿ ಬಂದು, ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರ ವಿಚಾರಿಸಿ, ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲು ಬರಬೇಕೆಂದು ಸ್ವತಃ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ದಿವಾನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ತಾವೆಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳಬೇಕಾಗುವುದೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಕರು ಎಂದೂ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಸರ್ಕಾರದ ಆಗ್ರಹ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು ನಿಂತವು. ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದ ಸಾಲವನ್ನು ನಿಂತ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ತಗಾದೆ ಬಂತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ದಿವಾನರು ಕುಪಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಲ ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಸಲಹೆ ಬಂತು. ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಅಗತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಂಪಾದಕರ ಉತ್ತರ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳು ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 1929ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗಣಪತಿ ಗಲಭೆಯ ಸಂಬಂಧ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದ್ದ ವಿಚಾರಣಾ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯವಿಧಾಯಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರೂ ಸರ್ಕಾರ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರದ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ವರದಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತದ ಸಂಪಾದಕರು ಹೇಗೋ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ಅನಂತರ ಸರ್ಕಾರ ವರದಿಯನ್ನು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಅದೇ ರೀತಿ 1928–29ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡು ಕಬ್ಬನ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿ ದುಂದುವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ತನಿಖೆ ಶಾಖೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ವರದಿಯನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ವರದಿಯೂ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಆ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಗಲಭೆಯ ನಿಜಾಂಶಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬಾರದೆಂದು ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿಜಾಂಶಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಈ ಬಗೆಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ಕಿರುಕುಳ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬಾರದೆಂಬ ಸರ್ಕಾರದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು; ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ನ್ಯಾಯಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಕೀಲರುಗಳು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಬೇರೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿತು. ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡದೆ ತೊಂದರೆ ನೀಡಿದರು. ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳ ಮೇಲಿದ್ದ ಸಾಲಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಲಿಗರು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವೆ ಹೂಡಿ ಡಿಕ್ರಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಉಜ್ವಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕನ್ನಡ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ, ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕೋಟಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ 1931ರ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಸಂಪಾದಕರು ಭಾರಿ ಸಾಲದ ಹೊರೆ ಹೊರಬೇಕಾಯಿತು.

1947ರಲ್ಲಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಜನ ಸೇರಿ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪುನಃ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ವೀರಣ್ಣಗೌಡರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಅದೂ ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ನಡೆದು ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಂತಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉಪಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಎಂ. ಎಸ್. ಭಾರದ್ವಾಜರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅದೂ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. (ಎಚ್.ಕೆ.ವಿ.)

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕು ; ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. 13^0 34'–$15^0$02' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ 75^0 37'–77^0 01' ನಡುವೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಉ.ಅ. 15^0 02' ವರೆಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಉ.ಅ. 14^0 40' ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗರಿಷ್ಠ 137 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 160 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದ ಚಾಚು ಸು. 51 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 10–20 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ–ಇವು ಮೇರೆಗಳು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,802,6 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,17, 896 (2001).

ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ವೇದಾವತಿ ಅಥವಾ ಹಗರಿ ನದೀಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶ. ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ–ಆಗ್ನೇಯದಿಂದ ಉತ್ತರ–ವಾಯವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ತಗ್ಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಗ್ನಶಿಲಾಮಯ. ಇವುಗಳ ನಡುನಡುವೆ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಪೂರ್ವಸಾಲು ಹಿರಿಯೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದವರೆಗೆ (984) ಹಬ್ಬಿ, ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಬಿಟ್ಟು ಕಣಕುಪ್ಪ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಲಿನ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಗಿಮರಡಿ ಒಂದು ; ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಶ್ರೇಣಿ ಹೊಸದುರ್ಗದಲ್ಲಿ (983) ಆರಂಭವಾಗಿ ಮಾಯಕೊಂಡದ ಮೂಲಕ ಅಣಜಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರಿನ ಬಳಿ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನುಂಕೆಭೈರವ ಬೆಟ್ಟ (921), ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ (1,05 ಮೀ) ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗುಡ್ಡ (791 ಮೀ) ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಬ್ರೂಸ್‌ಫೂಟ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಮೈದಾನ. ಅಂಥ ವೈವಿಧ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 2,000' ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಔನ್ನತ್ಯ 726 ಮೀ, ಹಿರಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ 1965 ಮೀ, ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ 558 ಮೀ, ಕಣಕುಪ್ಪೆ ಬೆಟ್ಟ 829 ಮೀ ಇದೆ. ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲರಾಮೇಶ್ವರ ಗುಡ್ಡ (1181 ಮೀ) ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಜೋಗಿಮರಡಿ ಪ್ರದೇಶದ ಬೀರನದುರ್ಗದ (ಬೀರನಗುಟ್ಟ) ಎತ್ತರ 1177 ಮೀ ಎಚ್ಚಲುಗುಡ್ಡ (1159 ಮೀ), ಜೋಗಿಮಟ್ಟಿ (1160 ಮೀ) – ಇವು ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು.

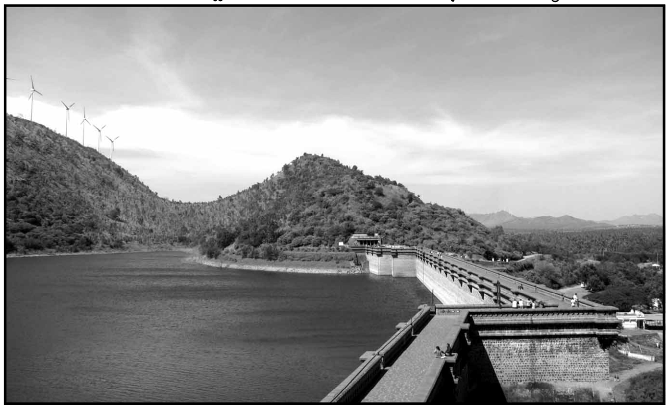

ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರ, ಹಿರಿಯೂರು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ 47 ಕಿಮೀ ದೂರ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಕಡಿದಾದ ಬಲದಂಡೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಚು. ಏತದ ಮೂಲಕ ನೀರಾವರಿ ಸಾಧ್ಯ. ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ತೋಡಿರುವ ಎರಡು ನಾಲೆಗಳು ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 333 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ದುರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮಾರಿಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ವಾಣಿವಿಲಾಸಸಾಗರ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯ ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ನದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯೂರಿನ ಬಳಿ ಹರಿದು

ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಘಟಪರ್ತಿಯ ಬಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಗನಹಳ್ಳ (ಚಿಕ್ಕಹಗರಿ) ಎಂಬುದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಜಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ವೇದಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತೊರೆಯ ಉದ್ದ 129 ಕಿಮೀ ಭಟ್ಟರ ಹಳ್ಳಿ, ದೇವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಳ್ಳಿ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗುವುದು ಇದರಿಂದ, ಸ್ವರ್ಣಮುಖಿ ನದಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಕ್ಕನೂರು ಬಳಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ 7 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ವೇದಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ ; ಕರಿಯಾಲದ ಬಳಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಅದರ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊಳಲ್ಕೆರೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 72 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು, ಹರಿಹರದ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ತೊರೆ ಸ್ಯಾಗಲಹಳ್ಳ. ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಈ ತೊರೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗರಣಿ ಮತ್ತು ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ತೊರೆಗಳು ಹಿರಿಯೂರಿಗೆ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವೇದಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಬೇಸಿಗೆಯ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚು ; ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರ. ಚಳಿಗಾಲದ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27.9^{0} ಸೆಂ.(82.3ಲಿ ಫ್ಯಾ.) ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ 36.2^{0} ಸೆಂ.(97.2^{0} ಫ್ಯಾ.)–41ಸೆಂ.(106^{0}ಫ್ಯಾ). ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 379.3 ಮಿಮೀ (22.81").

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣಸೆ, ಮಾವು, ಹಿಪ್ಪೆ ಮರಗಳು, ಜಾಲಿ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು ಮತ್ತು ಸೀತಾಫಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತಂಪು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಅಮೃತ ಮಹಲ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಅಚ್ಚ ಹಸಿರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸದುರ್ಗ ಬಳಿಯ ವೇದಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಸಸ್ಯಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ್ದು. ಜೋಗಿಮಟ್ಟಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬಳಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ಉಂಟು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಣ್ಯ ಭಾಗ 2,13,813 ಎಕರೆಯಲ್ಲಿ ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಮ್ಮರ, ಸೋಮೆ (ಸ್ವಾಮಿ ಮರ) ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಖೈರ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇತರ ಬಗೆಯ ಮರಗಳು ದಿಂಡಿಗ, ಬೇವು, ಕಕ್ಕೆ, ಚುಜ್ಜಲು. ತಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಬಂದರಿಕೆ ಗಿಡಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರತೆ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬ, ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿಗಳಿವೆ. ಹುಲಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಿಂಕೆಗಳು ಹಿರಿಯೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅಳಿಲು ಮತ್ತು ಮಂಗಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಉರಗ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಹಾವು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು ಹೆಚ್ಚು. ಮಂಡರಗಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಚೇಳುಗಳುಂಟು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆಗಳಿವೆ. ಕಾಡು ಕಾಗೆ, ಮೈನ, ಮರಕುಟಿಗ, ಕಾಡು ಪಾರಿವಾಳ, ಹಸುರು ಪಾರಿವಾಳ, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಕವುಜಗ, ನೀರು ಕೋಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ, ಬಾನಾಡಿ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಗಾಯಿತ್ರಿ ಜಲಾಶಯ, ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಂಡೆ, ಕೊಳಸ, ಕೆಮ್ಮೀನು, ಮಚಲು, ಬಾಳೆಮೀನು, ಮೀಸೆಗಿರಲು, ಹೂಮೀನು, ಕುಚ್ಚು, ಕೊರಚ, ಹಾವುಮೀನು, ಸೀಗಡಿ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳುಂಟು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 40 ಕಿಮೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು ಕಲ್ನಾರು, ಆ್ಯಂಟಿಮೊನಿ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಗಲ್ಲು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು, ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆ, ಹಾಸುಗಲ್ಲು (ಕಡಪಕಲ್ಲು).

ಕಮಿಷನರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಒಡೆಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. 1863ರಲ್ಲಿ ಆ ವಿಭಾಗವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಗರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಂದಿದುರ್ಗ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರದ್ದಾಯಿತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗವನ್ನು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಉಪವಿಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪಾವಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಭಾಗದ ಅಂಗವಾಯಿತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪವಿಭಾಗಗಳೂ 9 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಇವೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ಹಿರಿಯೂರು, ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ದಾವಣಗೆರೆ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ದಾವಣಗೆರೆ, ಜಗಳೂರು, ಹೊಸದುರ್ಗ, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ, ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸೇರಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರಿಯ ಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಜೋಳ, ತೊಗರಿ, ಬತ್ತ, ನವಣೆ, ಗೋದಿ, ಸಾಸುವೆ, ತಂಬಾಕು, ಬಾಳೆ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು. ಕೆರೆಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಆಶ್ರಯ. ಹಿರಿಯೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಣಿವಿಲಾಸಸಾಗರದ 28,000 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ, ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಗಾಯಿತ್ರಿ ಜಲಾಶಯ 3,000 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

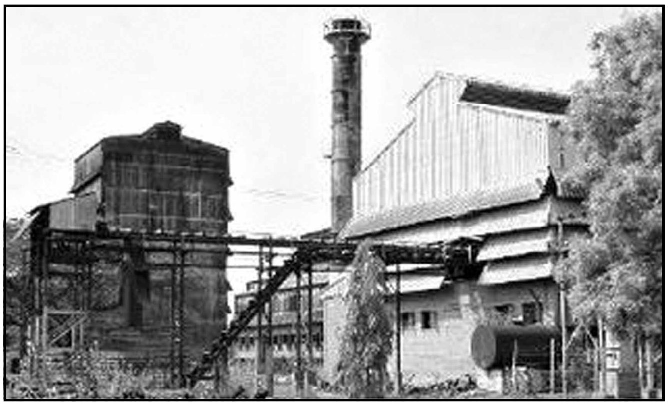

ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಹಕಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಿರಿಯೂರು

ಹೊಸದುರ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಜಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳುಂಟು. 1965ರಲ್ಲಿ 39,245 ಟನ್ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಯಿತು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಅದುರು 2,09,398 ಟನ್. ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕು ಯಂತ್ರಪುರದ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳುಂಟು. ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಹರಿಹರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಜಗಳೂರು ಮತ್ತು ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 2090ಕಿ.ಮೀ ರಸ್ತೆಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 180 ಕಿಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ 328 ಕಿಮೀ ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದ 98 ಕಿಮೀ; 11 ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಅವು ಶಿವನಿ, ಹೊಸದುರ್ಗ ರೋಡ್, ರಾಮಗಿರಿ, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಜಾಜೂರು, ಸಾಸಲು, ಮಾಯಕೊಂಡ, ಕಡಗನೂರು, ತೊಳಹುಣಸಿ, ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರ, ಚಿಕ್ಕಜಾಜೂರಿನಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು.

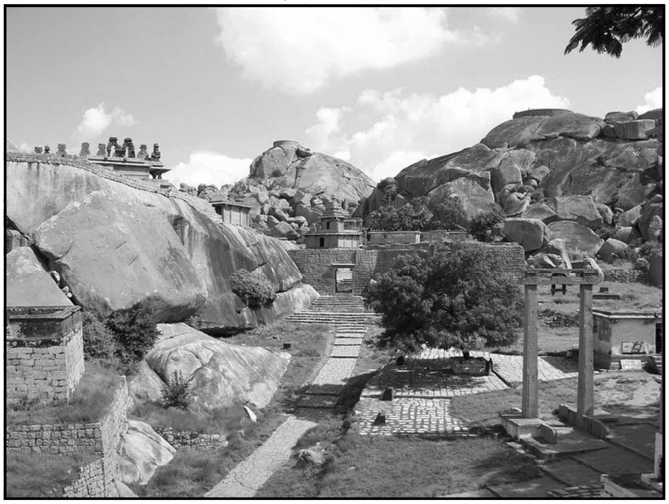

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಕೋಟೆ–ಒಂದು ನೋಟ

ತಾಲ್ಲೂಕು : ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 527.7 ಚ. ಮೈ. (1,366.7 ಚ.ಕಿಮೀ) ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹಿರೇಗುಂಟನೂರು, ಭರ್ಮಸಾಗರ, ತುರುವನೂರು– ಇವು ಇದರ ಹೋಬಳಿಗಳು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 161 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣ : ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಇದು ಚಿಕ್ಕಜಾಜೂರು ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 203 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 122594 (2001). ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಹೆಸರುಗಳು ಹಿಡಿಂಬಾ ಪಟ್ಟಣ, ಚಿನ್ನಮುಲಾದ್ರಿ, ಬೆಮ್ಮಟ್ಟನಕಲ್ಲು, ಸೂಳಗಲ್, ಪೆರುಮಾಳೆಪುರ, ಚಿತ್ರಕಲ್‌ದುರ್ಗ, ಮಲ್ಲರಾಯನದುರ್ಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಟೀಪು ಸಲ್ತಾನ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು ಫರೂಕಾಬಾದ್. ನಗರದ ಇತಿಹಾಸ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳ ಹಾಗೂ ಈ ಭಾಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಇತಿಹಾಸದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದೆ.

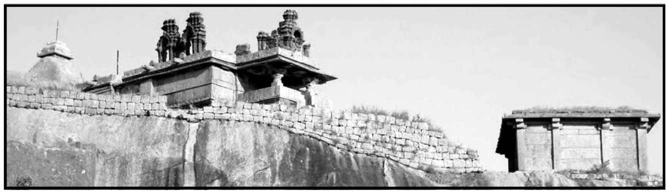

ಭೀಮನ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣ ಒತ್ತಾದ ಬಂಡೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಕೋಟೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಏಳು ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸುತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಇವೆ. ಹೊರಗಿನ ಕೋಟೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬಾಗಿಲುಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗಯ್ಯನ ಬಾಗಿಲು (ಸಿರಾದರ್ವಾಜ಼ಾ) ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಸಂತೆ ಬಾಗಿಲು (ಸಿದ್ಧಯ್ಯನ ಬಾಗಿಲು) ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಇವೆ. ನೈಋತ್ಯಕ್ಕಿರುವುದು ಛತ್ರಿ ಬಂಡೆ. ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡರ ದೇವತೆ ಓಬಳಾದೇವಿಯ ಗುಡಿಯಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 19 ದ್ವಾರಗಳು, 38ದಿಡ್ಡಿ ಬಾಗಿಲುಗಳು, 35 ಗುಪ್ತದ್ವಾರಗಳು, 4 ಸುರಂಗಮಾರ್ಗಗಳು ಇದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಅರಮನೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟೀಪು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 14 ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಸಂಪಿಗೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರ, ಏಕನಾಥಮ್ಮ, ಫಲ್ಗುಣೇಶ್ವರ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ಆಂಜನೇಯ, ಸುಬ್ಬರಾಯ, ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ

ಸಂಪಿಗೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಗುಡಿ

ಹಿಡಿಂಬಾಸುರನ ಹಲ್ಲು ಮತ್ತು 2 ಮೀ.ಗಳ ಭೀಮನ ಭೇರಿ ಇವೆ. ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟೀಪು ಫಿರಂಗಿ ಮದ್ದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳುಂಟು. ಹೈದರನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಓಬವ್ವ ಸದೆಬಡಿದ ಒನಕೆ ಕಿಂಡಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಮ್ಮ (ಉತ್ಸವಾಂಬ) ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ದೀಪದ ಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಉಯ್ಯಾಲೆ ಮಂಟಪ ಇವೆ. ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದಿರುವುದು ರಥದ ಬೀದಿ. ಅದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡಪೇಟೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಣದ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆ ಕೋಟೆಗೆ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳು ಇರುವುದು ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ. ಕಛೇರಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜ್ ಇವೆ.

ನಗರದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 5ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಮಠ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಅಂಕ್ಲಿ ಮಠ ಇವೆ. ಅಂಕ್ಲಿ ಮಠ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬಸ್ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಚಿಕ್ಕಜಾಜೂರಿನಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಇತಿಹಾಸ : ಇಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವದ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದಲೂ ಜನವಸತಿ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿರುವ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ ಮತ್ತು ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೌರ್ಯರ ಅನಂತರ ಶಾತವಾಹನರು ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ಅವರ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಅನೇಕ ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಡಕಣಲಾಯ, ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ವಿಳಿವಾಯಕುರ, ಮುಂಡಾನಂದ, ಯಜ್ಞಶ್ರೀ ಶಾತಕರ್ಣಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದ ಚುಟುಕುಲದ ಅರಸರು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. 1–2ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ರೋಂ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಬೀರಿಯಸ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ರೂಲೆಟ್ ಮಣ್ಣಿನ ತಟ್ಟೆಗಳೂ (ಗಟ್ಟಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ, ಒಳಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉರುಳುಹಲ್ಲುಚಕ್ರದಿಂದ ಕಿರುಗೆರೆ ಅಥವಾ ಬಿಂದುಗಳ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಅಂಚುಗಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವಂತೆ ತಯಾರಿಸಿದ ತಟ್ಟೆ–ರೂಲೆಟೆಡ್ ವೇರ್) ದೊರೆತಿವೆ. ಮುಂದೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಕದಂಬ ಮಯೂರವರ್ಮ ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಅವನ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕದಂಬ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮನಿಗೂ ಸಣಕ್ಕಸ ಪಲ್ಲವನಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮ ಸೋತ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಶಿವಾನಂದವರ್ಮ ಅಣಜಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ. ಕದಂಬರು ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದಲೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಅಧೀನರಾದರು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಬಹುಭಾಗ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿತ್ತು; 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಾಜಮನೆತನ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವರದು. ಇವರ ರಾಜಧಾನಿ ಹೆಂಜೇರು. ಮೊದಲು ನೊಳಂಬಳಿಗೆ ಸಾವಿರವಾಗಿದ್ದ ಇವರ ರಾಜ್ಯ ಮುಂದೆ ನೊಳಂಬವಾಡಿ 32000 ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಗಂಗರ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಧೀನವಾಗಿಯೂ ನೊಳಂಬರು ಆಳಿದರು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಂದ 300 ಪ್ರಾಂತ್ಯವಿತ್ತು. ಇದೂ ನೊಳಂಬರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೆಮಧುರೆಗಳು ಇವರ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಹೊಂಡ

10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪ್ರಬಲರಾದ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಈ ಭಾಗ ಸೇರಿತು. ನೊಳಂಬವಾಡಿ 32000ವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಚಾಳುಕ್ಯ ಯುವರಾಜ ಜಯಸಿಂಹ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವ ಆಳಿದ. ನಿರ್ಗುಂದ 300ನ್ನು ಗೋವಿಂದ, ಚಟ್ಟ, ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಂತರಾಜರು ಮೊದಲು ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಅನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗಿ ಹುಳಿಯಾರಿನಿಂದ ಆಳಿದರು. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ನೊಳಂಬವಾಡಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ, ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ, ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಇವರು ಮುಖ್ಯರು. ಪಾಂಡ್ಯರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಪಾಂಡ್ಯಮಂಡಲವೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಸುಮಾರು 1220ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಸೋಲಿಸಿ ಪಾಂಡ್ಯನಾಡನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ನೊಳಂಬವಾಡಿ, ನಿರ್ಗುಂದ 300 ಇವು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದುವು.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗವನ್ನು ಚೋಳಮನೆತನವೊಂದು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಹಾ ಮಂಡಲೇಶ್ವರರಾಗಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿಡಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಆಳಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇರುಂಗೋಳ ಚೋಳ ಮಹಾರಾಜ, ಮಲ್ಲಿದೇವ ಚೋಳ ಮಹಾರಾಜ, ಗೋವಿಂದರಾಯ, ಇರುಂಗೋಳದೇವ ಇವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಸು. 1270ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಬಳಿಯ ಬೇತೂರಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ 1287ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಈ ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಮ್ಮತ್ತನಕಲ್ಲು (ಈಗಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣ) ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಾನಂತರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಲೂ ಬೆಮ್ಮತ್ತನಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮುಂದೆ 15, 16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ನಿಡುಗಲ್ ದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಕಾಮಗೇತಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದು, 1564ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಆಧಿಪತ್ಯ ನಡೆಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮದಕರಿನಾಯಕ, ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕ, ಕುಮಾರ ಬರಮಪ್ಪ ನಾಯಕ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಬಲರು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಹೈದರನೊಂದಿಗೂ ಇವರು ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ 1779ರಲ್ಲಿ ಹೈದರನಿಗೆ ಸೋತು ಈ ವಂಶ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟೀಪು ಬಲಪಡಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಟೀಪುವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೈಸೂರರಸರಿಗೆ ಸೇರಿ ಚಿತ್ರಕಲ್ ಫೌಜ್‌ದಾರಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮೀಷನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸೇರಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ವಿಭಾಗವಾಗಿ, ತುಮಕೂರು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 1865ರಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾದುವು. ನಗರವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಸೇರಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗಗಳು ರದ್ದಾದುವು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ 1882ರಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು. ಈಗಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 1886ರಲ್ಲಿ.

ತೇರು ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹಿರಿಯೂರು

ಪುರಾತತ್ತ್ವ : ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಶೋಧನೆ ನಡೆದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕುರುಹು ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಯಂಥ, ಉಜ್ಜಿ ನಯ ಮಾಡಿದ ಆಯುಧಗಳು. ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಕೆಲವು ಆಯುಧಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇದರ ಅನಂತರ ಬಂದದ್ದು ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ದಪ್ಪ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ದುಂಡಗೆ ಜೋಡಿಸಿ ಕಲ್ಲಿನ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲೋ ಆಳವಾದ ಕುಳಿಯಲ್ಲೋ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಹೊಳಪಿನ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತು. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪುರೇಖೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಹಾಯಕಲ್ಲು, ಚಿಕ್ಕಮಧುರೆ,

ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ನೀರ್ತಡಿ

ತುರುವನೂರು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭಕಾಲದ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ. ಪೂ. ಸು. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಗುಡ್ಡದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಚೈತ್ಯಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದ ಬಳಿಯೇ ದೊರೆತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ ಮತ್ತು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಳವಾಗಿಯೂ ದಪ್ಪನಾಗಿಯೂ ಕೊರೆದಿರುವ ಅಶೋಕನ ಮೂರು ಶಾಸನಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಪ್ರಮುಖವೂ ಆದ ಶಾಸನಗಳು, ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಸಿಲಾ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವಿದ್ದದ್ದು ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾತವಾಹನರ ಸೀಸದ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ನಾಣ್ಯಗಳು, ರೋಮಿನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು, ಕಪ್ಪು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೊಳಪಿನ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಡಕೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು, ರೂಲೆಟ್ ತಟ್ಟೆಗಳು, ಜಾಡಿ ಮತ್ತು ಹೂಜಿಗಳು, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಲಾದ ಹುಲಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಕೋಣಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೂ ನೋಡಬಹುದು.

ಅಂಕಲೆಮಠದ ಪರದೇಶಪ್ಪನ ಗವಿ, ಧವಳಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಫಲ್ಗುಣೇಶ್ವರ, ಮತ್ತು ಏಕನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಗವಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು.

ಮದರಿಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೊಂದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವಾಧಿರಾಜನ ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವ ಮಲ್ಲನ ತಾಯಿ ಗವಗಣಬ್ಬೆ 790 ರಲ್ಲಿ ಗವಗಣೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಈಗ ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಸರಳವಾದ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚೌಕನಾದ ಕಂಬಗಳೂ ತೆಳುವಾಗಿ ಉಬ್ಬಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ನೊಳಂಬರ ಮೊದಮೊದಲ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕಮಧುರೆ ಮತ್ತು ಹಿರೆಮಧುರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬರ ಕಾಲದ ಹಲವು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಕತ್ತಿ ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತ ಭವ್ಯಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಭಾಕರದಾಸ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವೀರರ ಹೆಸರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದುಂಟು. ತಮಟ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಡೆದಿರುವ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದಿದೆ. ಇದು ಮಾಸಿಕ್ಕಾಪುರಾಧಿನಾಥನಾಗಿದ್ದ ಗುಣಮಧುರನೆಂಬ ವೀರನನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಗೋವನೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ, ಈಗ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಗವಗಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವು ನೊಳಂಬರ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ.

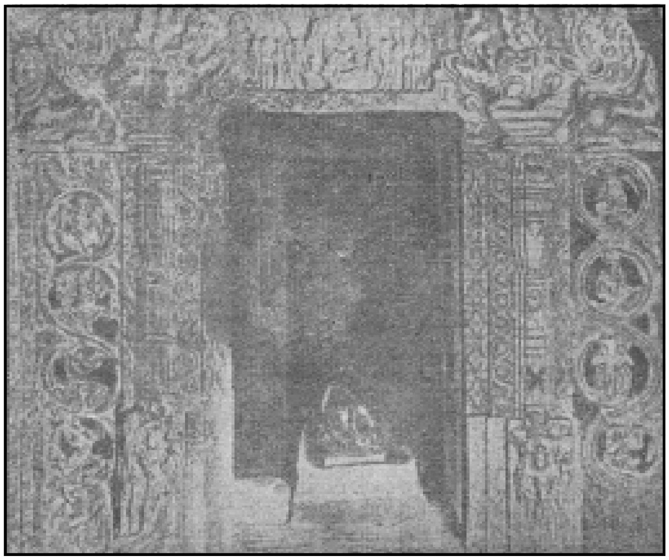

ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸುಕನಾಸೀ ದ್ವಾರ, ನಂದೀಗುಡಿ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ನಂದ ಗುಡಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವೇ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಹೊರಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ನಂದಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ಮಧ್ಯದ ಅಂಕಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನವರಂಗದ ಕಂಬಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಕಂಡರಿಸಿರುವ ಸುಕನಾಸಿಯ ಬಾಗಿಲುವಾಡ, ಅದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸುವರ್ಣವರ್ಷನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗನೆಂಬ ವೀರ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಸಾವಿನಿಂದಾಗಿ ಕೀಮಿಣಿಯಾಗಿದ್ದದನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಇರುವ ವೀರಗಲ್ಲೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಂಟಿಗರಾಮೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದಿದೆ. ಅದು ಜಟಾಯುವನ್ನು ರಾವಣ ವಧಿಸಿದ ತಾಣವೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದುದಾಗಿಯೂ ಈ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದ ಬಳಿಯೇ ಇರುವ ಈ ದೇವಾಲಯ ಬಹುಶಃ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಚೈತ್ಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಮೇಲಿನ ಪ್ರತೀತಿ ಹರಡಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಹರಿಹರದ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಅಥವಾ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೂಲಮೂರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಗಿನ ದೇವಾಲಯ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇರುವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಮಂತ್ರಿ ಪೋಲಾಳ್ವ ದಂಡನಾಥ 1224 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು 1268ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ದಂಡನಾಯಕ ಸೋಮನಾಥ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ದೇವರಿಗೆ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು, ಕಲಚೂರ್ಯ ಬಿಜ್ಜಳ, ಯಾದವರು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ದೇವಾಲಯ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು 5 ಮೀ.ಗಳಿಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ.

ಒಂಟಿಕಾಲು ಬಸವಣ್ಣನ ದೀಪದ ಗೂಡು, ಚಿತ್ರಗುರ್ಗ ಕೋಟೆ

ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಹಾನೆಯದ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರ ಗುಡಿ, ಕೊಡಗನೂರಿನ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯ(1113), ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ(1101), ಕಬ್ಬೂರಿನ ಅವಿಮುಕ್ತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (1114), ಮಳಲಕೆರೆಯ ಲಿಂಗ, ಜನಾರ್ದನ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ನಾರಾಯಣರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತ್ರಿಕೂಟಾಚಲ (1071), ಕಂದಗಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಲೋಕೀಕೆರೆಯ ಕೇತೇಶ್ವರ, ಮತ್ತು ಕೋಡಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಆನೆಕೊಂಡದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಹಾಳಾಗಿದೆ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹಾಕಿದೆ. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಬರಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಒಳಹೊಕ್ಕಾಗ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಿಲ್ಪದ ಸುಂದರ ಪರಿಚಯ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆನೆಕೊಂಡದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನವರಂಗದ ಕಲ್ಲುಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕಂಡರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬೇಲೂರಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮತ್ತು ಲೋಕೀಕೆರೆಯ ಕೇತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೆ ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು, ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಹೊರನೋಟ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕೀಕೆರೆಯ ಕೇತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವರು ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರೆಂಬುದು ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿದ್ದ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹರಿಹರಕ್ಕೆ 13ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿತಾವರೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಅಧಿಕಾರಿ ಮಾಣಿಕಣ್ಣ 1220ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಅಮೃತಲಿಂಗ ಮಾಣಿಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಇದರ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಅಲಂಕರಣಗಳು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಹೊರ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ 6ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಾಲಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಳ್ಳಿವಿತಾನಗಳಿಲ್ಲ. ನವರಂಗದ ಚಾವಣಿಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ನಡುವಿನ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಮೂರ್ತಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಗಾಯಕರು, ನರ್ತಕರು, ವಾದ್ಯಗಾರರು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ತುಂಬಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಬಹಳ ಅಪರೂಪವಾದ್ದು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ನೀರ್ತಡಿಯಲಿ, ಇವರು ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಶಿಲ್ಪದ ಅನುಕರಣೆ.

ಇದರ ಉನ್ನತವಾದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಶಿಲಾಗೋಪುರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಾದ ಕಲ್ಲುಮೊರಡಿಯೊಂದರ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೊರೆದು, ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಹಜಾರದಂಥ ಗವಿಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ,

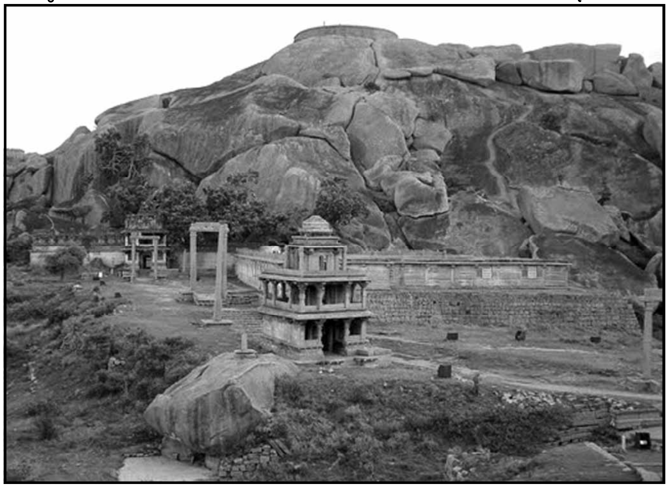

ತುಪ್ಪದ ಕೊಳದ ಬೆಟ್ಟ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆ

ಕಂಬಗಳ, ಚಾವಣಿಯ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ನವುರಾದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ನಾಯಕರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಮಾದರಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಲವು ಸುತ್ತುಗಳ ಅಭೇದ್ಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹೈದರನೂ ಟೀಪುವೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದರು. ಅದು ಈಗಲೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

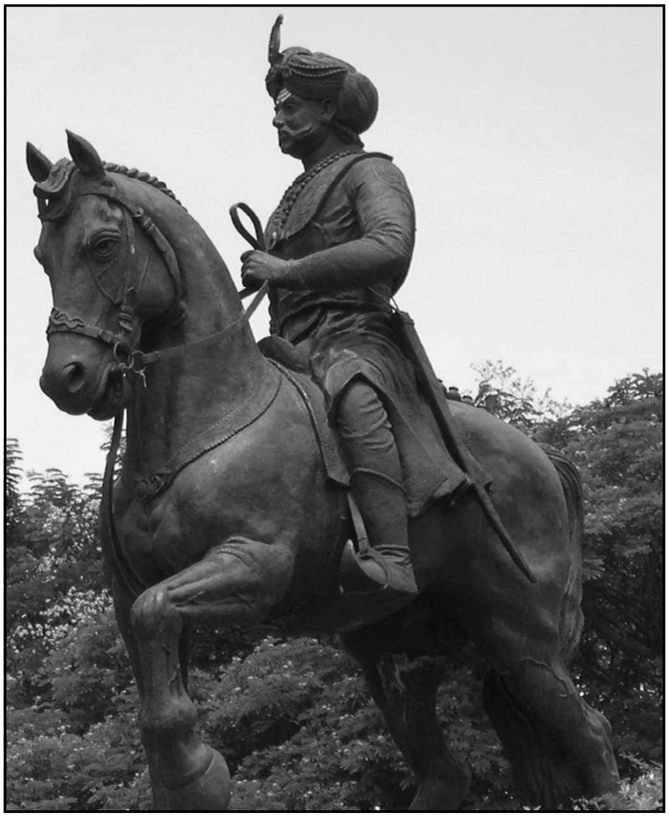

ವೀರ ಮದಕರಿನಾಯಕ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಟ್ಟಣ ಈಗ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಇದೆಯಾದರೂ ಹಿಂದೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆಯೇ ಇತ್ತು; ಹಲವು ಸಾಲು ರಕ್ಷಣಾಕೋಟೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂಳ್ಗಲ್ಲು ಎಂದೂ, ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಮ್ಮಾತ್ತನಕಲ್ಲು, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಿರಿ, ಪೆರುಮಾಳೆಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಹಿಡಿಂಬಪಟ್ಟಣ, ಚಿನ್ಮೂಲಾದ್ರಿ ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಹೆಸರುಗಳೂ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲ್ದುರ್ಗ, ಚಿತ್ತನಕಲ್‍ದುರ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವು. ಹೈದರ್ ಇದಕ್ಕೆ ಫರೂಕ್ ಯಾಬ್ ಹಿಸ್ಸಾರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಈ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೋಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಚಾಚುಬಂಡೆಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಫಲ್ಗುಣೇಶ್ವರ ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪುರಾತನವಾದವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಾಳುಕ್ಯರೀತಿಯ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನವರಂಗ, ಮುಖಮಂಟಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲವಾದರೂ ಇವು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ. ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಹಿಡಿಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮುಂದೆ, ಹಿಡಿಂಬ ರಥ, ಭೀಮರಥಗಳೆಂದು ಜನ ಕರೆಯುವ ಮೂರಂತಸ್ತಿನ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರ ಗೋಪುರಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಮಗ ಮಲ್ಲಣ್ಣ ಒಡೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇಡೀ ಬೆಟ್ಟವನ್ನೇ ಬಳಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಐದು ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಗಳು. ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ ಗೋಡೆಗಳು, ದುರ್ಗಮವಾದ ದ್ವಾರಗಳು, ಈ ಕೋಟೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಎಣ್ಣೆಕೊಳ, ತುಪ್ಪದ ಕೊಳ ಎಂದು ಕರೆಯುವ – ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೊರೆದು ಮಾಡಿರುವ–ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ತೊಟ್ಟಿಗಳು, ಮದ್ದನ್ನರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರಿಯಾದ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ನಾಯಕರ ಕಾಲದ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ 12ಮೀ.ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಕಂಬ, ಉಯ್ಯಾಲೆಕಂಬಗಳು, ಬೆಟ್ಟದತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು, ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯ, ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಳಕೋಟೆ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದವು ನಾಯಕರ ಕಾಲದ ಸಾಧನೆಗಳು. ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟೀಪು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟೂ ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಊರು ಈಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಚಿತ್ರಭಾನು : ನೋಡಿ–ಸಂವತ್ಸರಗಳು

ಚಿತ್ರಮೂಲ : ಪ್ಲಂಬ್ಯಾಜಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಪ್ಲಂಬ್ಯಾಗೊ ಜೀಲ್ಯಾನಿಕ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಚಿತ್ರಮೂಲ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಕೆಂಪು ಚಿತ್ರಮೂಲ (ಪ್ಲಂಬ್ಯಾಗೋ

ಇಂಡಿಕ) ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆಂದು ಬೆಳೆಸಲಾಗುವ ನೀಲಿ ಚಿತ್ರಮೂಲ (ಪ್ಲ. ಆರಿಕ್ಯುಲೇಟ) ಎಂಬುವೂ ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಉಷ್ಣದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇವು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರಮೂಲ ಸುಮಾರು 1 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ. ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ರೋಮರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಕದಿರು–ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶ–ಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಅಂಟು ದ್ರವವೊಂದನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಚಿತ್ರಮೂಲ ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧ

ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಲಂಬ್ಯಾಜಿನ್ ಎಂಬ ಅಂಶವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇದರ ಬೇರು ವಿಷಯುಕ್ತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಳಸುವಾಗ ಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಅನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಚರ್ಮ-ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವರು. ಇದರ ಬೇರುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಕಷಾಯವನ್ನು ತುರಿಕೆರೋಗ ನಿವಾರಿಸಲು ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗರ್ಭನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ರಸವನ್ನು ಬಿಕ್ಷುಕರು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೊಬ್ಬೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ನೈಜೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇರಿನ ರಸವನ್ನು ಬೆಂಡೇ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದಿದೆ. ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ ಬಂದಾಗ ಮೈ ಬೆವರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಚಿತ್ರಮೂಲವನ್ನು ಬೇರಿನ ಕಂದುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕಾಂಡತುಂಡುಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.; ವಿ.ಎಸ್.ವೈ.)

ಚಿತ್ರಲಿಪಿ : ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ ಲಿಪಿಚಿಹ್ನೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಲಿಪಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಪಿಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್). ಇದನ್ನು ಅನಕ್ಷರ ಲಿಪಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಗೀಚಲ್ಪಟ್ಟ, ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಲಿಪಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಕೇವಲ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲ. ಅವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಸಂದೇಶ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮ. ಪರಿಮಿತ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಬರವಣಿಗೆ (ಪೆಟ್ರೋಗ್ರಾಮ್) ಅಥವಾ ಕೊರೆದ ಬರವಣಿಗೆ (ಪೆಟ್ರೋಗ್ರ್ಯಾಫ್) ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಹು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಲಿಪಿಯ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯೇ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಲಿಪಿ ತನ್ನ ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾವಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಪದಸೂಚಕಲಿಪಿಗಳೆರಡನ್ನೂ (ಲೋಗೋಗ್ರಫಿ) ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯೇ ಬರವಣಿಗೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಂತ. ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಬರವಣಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲೇಖನಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಭಾಷೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಕಾಣದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರ. ಕನ್ನಡಿಗ ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆನೆ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದವ ಗಜ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಇದು ಮಾತಿನ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸದೆ ಭಾವನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಭಾಷೆಗೂ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಇದನ್ನೇ ಭಾವಲಿಪಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗೂ ಭಾವಲಿಪಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಬಹಳ ನಿಕಟವಾದದ್ದು. ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಲಿಪಿಗೂ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗೂ ಮಧ್ಯದ ಹಂತವೇ ಭಾವಲಿಪಿ. ಭಾವಲಿಪಿಯೂ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಚಿತ್ರಗಳೇ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಚಿತ್ರಿತ ವಸ್ತುವಿನ ಬಾಹ್ಯ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಭಾವಲಿಪಿ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವೃತ್ತ ಸೂರ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ವೃತ್ತ ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಶಾಖ, ಬಿಸಿಲು, ಹಗಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳು ಕೇವಲ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವುದು, ನಡೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಭಾವಲಿಪಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗಿಂತ ಮುಂದುವರಿದ ಲಿಪಿ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವಲಿಪಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಷ್ಟು ಸರಳವಾದುದಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಿರುವ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಕೈ ಮತ್ತು ಬೆರಳುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಪರಿಚಯವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನೃತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕರನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಭಾವಲಿಪಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ವರ್ಣಕ್ಕೆ (ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಚಿರೋಕಿ ಎಂಬ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೂ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಉಂಟು. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ, ಕರಿಯ ಬಣ್ಣ ಸಾವನ್ನೂ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ವಿಜಯವನ್ನೂ, ನೀಲಿ ಬಣ್ಣ ಸೋಲನ್ನೂ ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ರಾಜರ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು, ಒಬ್ಬನ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಬಣ್ಣ ನೀಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ರಾಜನ ಚಿತ್ರ ಗೆದ್ದ ರಾಜನದ್ದೆಂದೂ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ರಾಜನ ಚಿತ್ರ ಸೋತ ರಾಜನದ್ದೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾವಲಿಪಿಗಳಿಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನಾಲ್ಕಾರು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚಿತ್ರ ಎಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವುಂಟು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದರೆ, ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರು ಸಿಂಹ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಿಂಹವನ್ನು ಅವನ ಎದುರಿಗೆ ಬರೆದರೆ ಅವನು ಸಿಂಹದೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಿಂಹವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಬರೆದರೆ ಸಿಂಹ ಅವನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂದೇಶದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿರತೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದರೆ, ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಚಿರತೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದರೆ ಅದು ಅವನ ಹೆಸರಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಎರಡು ಹಂತಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತವೇ ಪದಸೂಚಕಲಿಪಿ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಬಲ್ಲವು. ಇದನ್ನು ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ವಿಶದಪಡಿಸಬಹುದು. ರಾಜ ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಕಿರೀಟ ಅಥವಾ ರಾಜಚಿಹ್ನೆ ಧರಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರ, ಅವನು ಆಯುಧದಿಂದ ಆನೆಯನ್ನು ಇರಿಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿರುವ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರ-ಈ ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಿಂದ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮಾತನಾಡುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯದು ರಾಜನ ಚಿಹ್ನೆ, ಎರಡನೆಯದು ಆನೆಯದು ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲು ಎನ್ನುವ ಪದದ್ದು. ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಕೊಂದನು ರಾಜನು ಆನೆಯನ್ನು ಎಂದು ನಾವು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಾಗಲೂ ಪದಸೂಚ್ಯಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಬರೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪದಸೂಚ್ಯಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥಗಳು ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಸೂರ್ಯನ ಚಿತ್ರ ಹಗಲು, ಹೊಳೆಯುವುದು, ಶುದ್ಧವಾದುದು, ಬೆಳ್ಳಗಿರುವುದು ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಪದಸೂಚ್ಯಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರ್ಥಗಳು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಏಳು ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಚೀನೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡೇ ಅರ್ಥ- ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಹಗಲು ಎಂದು. ಸುಮೇರಿಯನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೂರ್ಯನ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಿತ್ರದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪದಸೂಚಕಲಿಪಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಸುಧಾರಿತ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

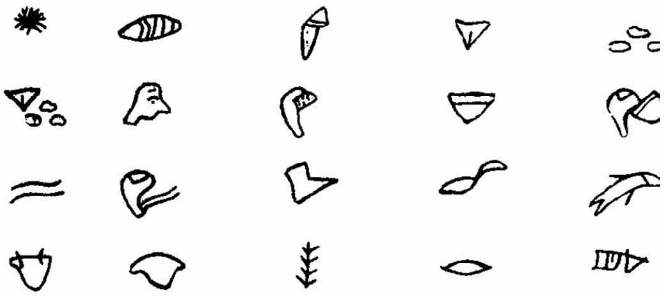

ಬೆಣೆಲಿಪಿಗೂ ಅಭಿಜಾತ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗೂ ಮೂಲವೆನಿಸಿದ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ

ಈ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಫಿನೀಷಿಯ, ಕ್ರೀಟ್, ಸ್ಪೇನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಚೀನ, ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ, ಸೈಬೀರಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ-ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೆಸಪೊಟೋಮಿಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಣೆಲಿಪಿ (**ನೋಡಿ- ಲಿಪಿ**) ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸರಳ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ಒಂಬೈನೂರು ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ಈ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಉರುಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ IV B ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಿಸ್ತರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಈ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಭಾವಲಿಪಿ ಕಂಡುಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಸುಮಾರು ಪ್ರಶ ಪೂ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ, ಗಂಡಸು, ಹೆಂಗಸು, ಬೆಟ್ಟ, ಎತ್ತು,

ಸೂರ್ಯ, ಹಸು, ಮೀನು ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾವಲಿಪಿಯಾಗಿ, ಈ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಬೆಣೆಲಿಪಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಬರವಣಿಗೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

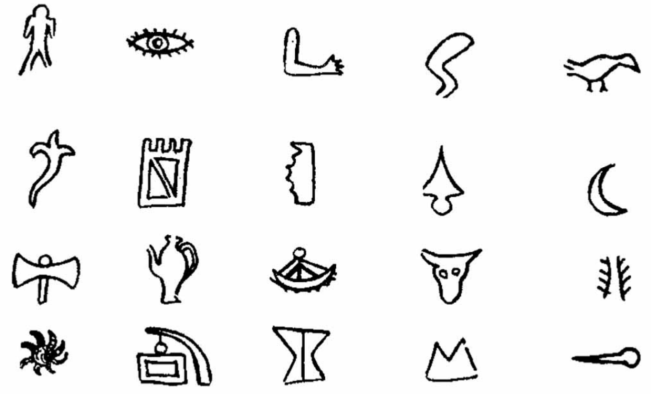

ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರೀಟ್ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಸಂಕೇತಗಳು

ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೇವಲಿಪಿಯಾದ ಹೈರೋಗ್ಲಿಫಿಕ್ ಬರೆವಣಿಗೆ ಪ್ರಶ. ಪೂ. ಸುಮಾರು 3 ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಆದಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಈ ಲಿಪಿಯೂ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಿಂದಲೇ ಉಗಮವಾಯಿತೆನ್ನುವ ವಾದವನ್ನೇ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ನಾರ್ಮರ್ ಪಾಲೆಟ್ ಎಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲಿರುವ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಸೈನ್ಯವೊಂದು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರ, ಆ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜನೊಬ್ಬ ಶತ್ರುರಾಜನನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಮುಂದಿನ ಹಂತದ ಲಿಪಿಯಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರೀಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಿನೋವನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೊದಲ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸುಮಾರು2800ಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸರಳವಾದ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಯವಿಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮಧ್ಯ ಮಿನೋವನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2000–1850 ಕಾಲದವರೆಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲೀನಿಯರ್ A ಲಿಪಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ 1500ಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಹೈರೋಗ್ಲಿಫಿಕ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮೂಲವಿನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೂ ಕ್ರೀಟನ್ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿರುವುದು ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹಿಟ್ಟೈಟ್ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 600 ರವರೆಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಭಾವಲಿಪಿಗಳ ಮಿಲನವಿರುವುದೇ ವಿಶೇಷ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ ಎರಡನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಚೀನೀ ಲಿಪಿ ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಇದ್ದಿರ ಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ನಮಗೆ ಇನ್ನೂ ದೊರಕಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂಧೂ ಲಿಪಿ ಗೋಪ್ಯ ಲಿಪಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಸಹಸ್ರ ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರೈವತ್ತು ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ. ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾವಲಿಪಿ ಎಂದಿದನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲು ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಇನ್ನೂರೈವತ್ತು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಾಲವು. ವರ್ಣಾತ್ಮಕ ಲಿಪಿಯೆನ್ನಲು ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವು ವರ್ಣಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಭಾವಲಿಪಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವೆಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇದು ಕೇವಲ ಪದಸೂಚಕ ಲಿಪಿಯೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಲಿಪಿತಜ್ಞರು, ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ದಂಡಧರ ಅಥವಾ ಯಮ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿರುವ ಶಿಕಾರಿಪುರದ ರಂಗನಾಥರಾಯರು ಸಿಂಧೂಲಿಪಿ, ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಅಥವಾ ಭಾವಲಿಪಿಯಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಸಿಂಧೂ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ 52 ಸಂಕೇತಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 12 ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅವು ಕೀಟಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಚೇಳು, ನಾಯಿ, ಮರ, ಮೀನು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ. ಮಿಕ್ಕವು ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳು. ಇವು ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತದವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಈ ಲಿಪಿಯ ಉಗಮ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಿಂದಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಗರಿಕ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಸೇತುವೆಗಳು, ತಿರುವುಗಳು, ಶಾಲೆಯ ಸಮೀಪದ ಸ್ಥಳಗಳು, ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಶಬ್ದ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮದ ಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಮಪಾನ ನಿಷೇಧ ಚಿತ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಅಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ತಲೆಬುರುಡೆ ಚಿತ್ರ – ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡವು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.; ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.ಬಿ.)

ಚಿತ್ರಲೀನ ಬಳ್ಳಿ : ಅಪೋಸೈನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಿತ್ಯಸಿರಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ದಾರುಮಯ ಬಳ್ಳಿ. ಅಗ್ಯಾನೋಸ್ಮ ಸೈಮೋಸ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಭಾರತದ ಮೂಲದ್ದು ಇದು. ಮಲಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ಕೆಲವು ಬೇನೆಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಜ್ವರ ಬಂದಾಗ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳು : ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಬಳಸುವ ಪ್ರತೀಕಗಳು (ಪಿಕ್ಟೋಗ್ರಾಫ್). ಇವು ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಕ್ಯಾಮರವನ್ನು ಬಗಲಲ್ಲಿ ತೂಗುಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳು. ದೇಶದ ನೌಕಾಬಲದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳ ಆಕೃತಿಗಳು. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಕ್ಕಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಅಕ್ಕಿಮೂಟೆಗಳ ಆಕೃತಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೋಷ್ಟಕ 1 ಮತ್ತು ಕೋಷ್ಟಕ 2ರಲ್ಲಿರುವ ದತ್ತಾಂಶಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

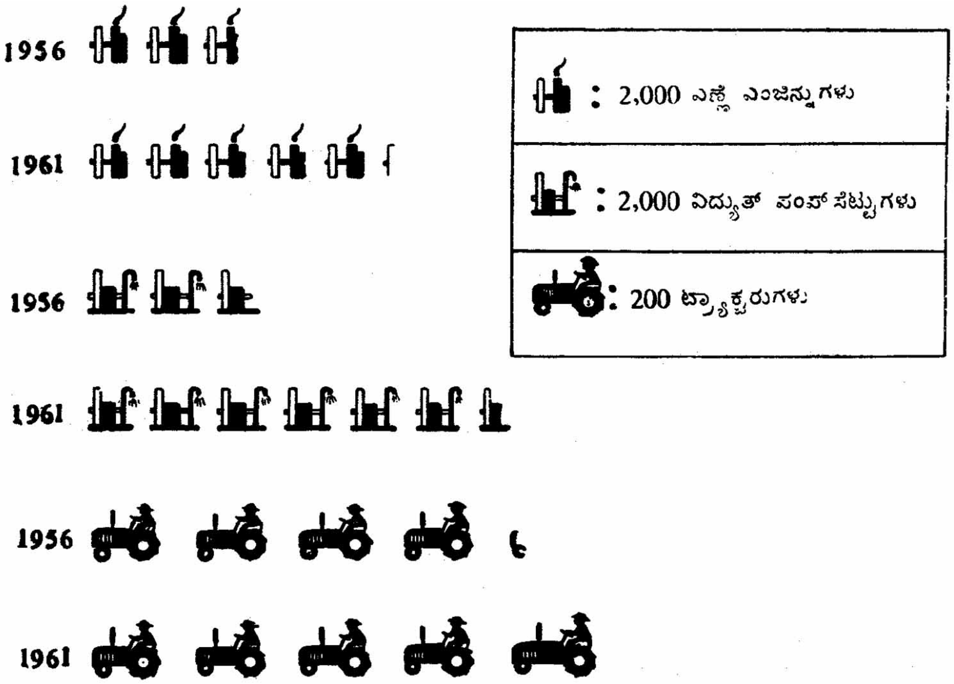

ಚಿತ್ರ 1

ಕೋಷ್ಟಕ 1 : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಅಂದಾಜು ಸಂಖ್ಯೆಗಳು

ವರ್ಷ	ಎಣ್ಣೆ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು	ವಿದ್ಯುತ್‌ಪಂಪ್ ಸೆಟ್ಟುಗಳು	ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರುಗಳು
1956	5628	5481	807
1961	10,087	12,433	982

ಒಂದು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿ 50 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಆಗ 250 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು 5 ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರಾಯಿತು. 50 ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನರನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕದ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ಭಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ, 275 ದಶಲಕ್ಷ ಜನರನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ 5 ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಒಂದು ಅರ್ಧ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ

ಕೋಷ್ಟಕ 2 : ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ

ಜನಗಣತಿ ವರ್ಷ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ
1941	318.7 ದಶಲಕ್ಷ
1951	361.1 ದಶಲಕ್ಷ
1961	439.2 ದಶಲಕ್ಷ
1971	547.4 ದಶಲಕ್ಷ
2011	1.2 ಬಿಲಿಯನ್

ಪ್ರತೀಕ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂರ್ಯನ ಗುರುತು ಹಗಲು ಅಥವಾ ಶುಭ್ರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸ್ಥೂಲವಿವರಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಮಾಣಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳು ವೀಕ್ಷಕನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇಗನೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವಿಧಾನ ನೋಡುವವನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನ, ಪ್ರಚಾರ, ಜಾಹಿರಾತು ಮತ್ತು ಜನರಿಗೆ, ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ.

ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳು ಮೂಲತಃ ಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ನೇರವಾಗಿ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅದನ್ನು ಬರೆದವನ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿವರಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 250 ದಶಲಕ್ಷ ಮತ್ತು 250.23 ದಶಲಕ್ಷ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ನಡುವಿನ ಭೇದವನ್ನು ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವುದು, ತೋರಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳ ರಚನೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರವಿಧಿಗಳಿವೆ:

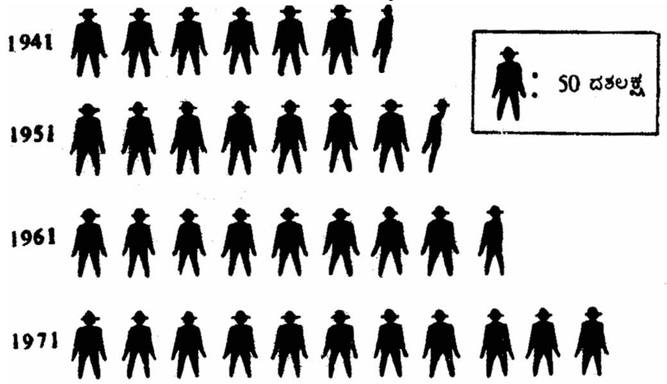

ಚಿತ್ರ 2

1. ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತೀಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೋಲಿಸಲಾಗುವುದು, ಪ್ರತೀಕಗಳ ಗಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಗಾತ್ರಗಳು ಏರಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದು ವೀಕ್ಷಕನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಏರಿಳಿತದ ನಿಖರ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅನುರೂಪ ಗಾತ್ರದ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೋಲಿಸುವುದು ಅಪರೂಪ. ಒಂದೇ ಗಾತ್ರದ ಅವಶ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು (ಅಥವಾ ಪ್ರತೀಕದ ಭಾಗವನ್ನು) ರಚಿಸುವುದು ರೂಢಿ.

2. ಪ್ರತೀಕಗಳು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿದ್ದು ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ಇಲ್ಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಸ್ವಯಂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು.

3. ಏಕಾಂಗಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1970ರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಲೇಖದ ಮೂಲಕ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡಲಾರದು. ಬದಲು ಐದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ತುಲನೆಯನ್ನು ಅನುರೂಪ ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಬಹುದು.

4. ತುಲನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪರಿಮಾಣಗಳ ಸರಿಸುಮಾರು ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ; ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿವರಗಳನ್ನು ಅವು ತೋರಿಸಲಾರವು.

ಬಹುಶಃ ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ರಲೇಖನ (ಪಿಕ್ಟೋಗ್ರಾಮ್) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶಾಲ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದು, ಬರೆದಿರುವ, ಬಣ್ಣಹಚ್ಚಿರುವ, ಗೀರಿರುವ, ಕೆತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ಕೊರೆದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾನವನ ಭಾವ ಪ್ರದರ್ಶನ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಗಳ ಸಮಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿದ್ದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿನಿಮಯದ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಹದ ಪೂರ್ವಗಾಮಿಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ಸಂಕುಚಿತ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲೇಖನವು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಗ್ರಾಮ್ಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೊರೆಯಲಾಗಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೊಗ್ಲಿಪ್ಸ್ ಎಂದೂ, ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ. ಸರಳ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರತೀಕಗಳ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಆಧುನಿಕ ಆದಿ ಜನಾಂಗದವರು ಈಗಲೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಕೆಲವು ಕೋಮುಗಳ ಜನರು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕೌಶಲದಿಂದ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಸ್ಪೇನಿನ ವಸಾಹತು ಆಗುವ ಮೊದಲಿನ ಹಲವು ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಚಿತ್ರಲೇಖನ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡಕೋಟಾದ ಇಂಡಿಯನ್ ಪಂಗಡದವರು ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ (ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ (ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಅಥವಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಎಂದರೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೋ ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೋ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಡ ಆಗಬಹುದು.

ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಎಂದರೆ ಮ್ಯೂಸಸ್ ಅಥವಾ ಕಲಾದೇವಿಯರ ದೇವಾಲಯ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವತ್ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಪಿಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವಿತ್ತು. 2ನೆಯ ಟಾಲಮಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದುದು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಉಗಮವನ್ನು ಪಾಲಿಗ್ನೋಟಸ್ ಎಂಬಾತನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಥೆನ್ಸಿನ ಆಕ್ರೊಪೊಲಿಸ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಬಳಸಿದ ಪಿನೋಕೊತಿಕಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈಗಲೂ ಪಿನೋಕೊತಿಕಾ ಎಂದರೆ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪುರಾತನ ರೋಮ್ ನಗರದ ಭವ್ಯ ಕಂಬಸಾಲುಗಳ ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು.

ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ, ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತು. ರೇನೆಸಾನ್ಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಎಂದರೆ ಹ್ಯೂಮನಿಸ್ಟ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮಂತರು ಕೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಪುರಾತನ ನಾಣ್ಯಗಳು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಮಣಿರತ್ನಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಶಾಲೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಚಿತ್ರಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಗೋಸ್ಕರವೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ. ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ರೇನೆಸಾನ್ಸ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಸೂತ್ರಗಳೇ ಆಯ್ಕೆಯ ಮಾನದಂಡಗಳೆಂದು ಅನಂತರ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ರೇನೆಸಾನ್ಸ್ ಕಾಲದ ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಹಣಾಲಯಗಳೇ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮಂತರ

ಖಾಸಗಿ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು (ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರೀಸ್) ಕುರಿತ ವಿವರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ : ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿರುವ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಪ್ರಶ 1190ರಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಪ್ ಅಗಸ್ಟಸ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅರಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಶ. 1400ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಇದರಿಂದ ಬಿಬ್ಲಿಯೋತೀಕ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕೆಡವಿಸಿ ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲೂವರ್ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಅರಸರಂತೆ ಅವನೂ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ರಾಜಮನೆತನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿದ. ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ, ಆಂದ್ರಿಯಾ ದೆಲ್ ಸಾರ್ಟೋ, ಪ್ರೈಮಾಟೀಚೋ ಮತ್ತು ಚೆಲ್ಲಿನಿ ಮುಂತಾದ ಮಹಾನ್ ಕಲಾವಿದರು ಅವನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳೆಂದರೆ, ಲಿಯನಾರ್ಡೊವಿನ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ಮೋನಾಲಿಸ, ರ್‍ಯಾಫಲ್‌ನ ಬೆಲ್ಲಾರ್ಡಿನೀರ್ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಲೂವರ್ ಅರಮನೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾದದ್ದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಅರಮನೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು. 1641ರಲ್ಲಿ ಪೌಸಿನ್ ಎಂಬಾತ (ಮುಂದೆ ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ) ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಣಗೊಳಿಸಿದ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಾಲ್ಬರ್ಟ್ ದೊರೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇನ್ನೂರು ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದಿದ್ದ ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ. ಅವನು 1661ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡಿನಲ್ ಮಸರಿನ್ನನ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಖರೀದಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ದಾನಮಾಡಿದ. ಅವನು ಜಬಾಕ್ ಎಂಬ ಹಣವಂತನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೈಕಲ್ ಡಿ ಮರೋಲ್ಸ್ ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳ ನೂರಾರು ಪ್ರತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ತಂದು ಸೇರಿಸಿದ. 1661ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗಾಗಿ ತೆರೆದಿಡಲಾಯಿತು. 1673ರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. 1664ರಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಬರ್ಟ್ ದೊರೆ ಬರ್ನಿನಿ ಎಂಬ ಕಲಾವಿದನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ನವೀಕರಣದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ವಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗಾಗಿ ತೆರೆದರು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಪತನದ ತರುವಾಯ ಆಯಾ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದರೂ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ 'ವೀನಸ್ ಡಿಮಲೋ'ದಂಥ ಕೆಲವು ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

1806ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಸಿಯರ್ ಮತ್ತು ಫಾಂಟೈನ್ ಎಂಬುವರು ಲೂವರ್ ಅರಮನೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರು. ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಕಲಾಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವ ಮೂರನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್. ಅವನು ಲುಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಮೆಡಿಚಿ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಲೂವರ್‌ಗೆ ರವಾನಿಸಿದ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಲುಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1929ರ ವರೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅನುಮತಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಅಂದಿನ ವೈಚಾರಿಕ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ : ಇಟಲಿಯ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೊರೆಂಜೊ ಡಿ ಮೆಡಿಚಿ ಮನೆತನದವರು ಉಫಿಟ್ಜೀ ಅರಮನೆಯ ಮಹಡಿ ಮೇಲಿನ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂಲದ್ರವ್ಯವಾದವು. ಈ ಗ್ಯಾಲರಿಯನ್ನು ಪ್ರ.ಶ. 1560–74ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ಸಾರಿ ಎಂಬಾತ ಮೊದಲನೆಯ ಕೋಸೆಮೋ (ಟಸ್ಕನಿ ರಾಜ್ಯದ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಡ್ಯೂಕ್) ಎಂಬುವನಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ. 1565ರಲ್ಲಿ ವಸ್ಸಾರಿ ಪಾಂಟವೆಚಿಯೋ ಎಂಬ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಮೊಗಸಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಉಫಿಟ್ಜೀ ಮತ್ತು ಪಿಟ್ಟಿ ಅರಮನೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ. ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಕೋಸೆಮೋ (1642–1723) ರಚಿಸಿದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆತ್ಮಚಿತ್ರಣಗಳು(ಸೆಲ್ಫ್ ಪೋರ್ಟ್‌ರೇಟ್ಸ್) ಇಂದಿಗೂ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಮೆಡಿಚಿ ಮನೆತನದ

ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಟ್ರೈಬ್ಯೂನ್ ವಿಭಾಗ. ಮೆಡಿಚಿ ಕುಟುಂಬದವರ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಗ್ರಹವೆಲ್ಲ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ

ಶ್ರೀಮಂತರು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಭಿಜ್ಞರೂ, ರಸಿಕರೂ ಆಗಿದ್ದ ಆ ಮನೆತನದ ಡ್ಯೂಕರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಇಟಲಿಯ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಕಲಾವಿದರ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಿದುಹೋಗಿ ನಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಗಿದ್ದ ಮೆಡಿಚಿ ಅರಮನೆಯ ಅನ್ಯಾದೃಶ ಕಲಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಕೋಸೆಮೋ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಮೆಡಿಚಿ ಗಾರ್ಡರೋಬಾ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಸಮುದಾಯವನ್ನು ಉಫಿಟ್ಜೀ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿದ. ಈ ವೈಭವಯುತ ಕಲಾಶ್ರೀಯನ್ನು ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ದೊರೆಗಳು ಮೂರನೆಯ ಕೋಸೆಮೋ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಕಾರ್ಡಿನಲ್ ಲಿಯೋಪಾಲ್ಡೋನ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಿಂದ ಪಡೆದ ಆತ್ಮಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನೂ, ಡಚ್ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಇಟಲಿಯ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಂದು ಸೇರಿಸಿದ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿ, ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಪಡೆಯಲು ಅವಿರತ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಉಫಿಟ್ಜೀಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಮತ್ತು ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಾರ್ಗೆಲ್ಲೋ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಇಟಲಿಯ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಮಠಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಸಾವಿರಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಂದು ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ಕೊಡಿಸಲಾಯಿತು. 1919ರಲ್ಲಿ ದಿ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್‌ನ್ನು ಉಫಿಟ್ಜೀಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಇಟಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹೇಗೆ ವಿಕಾಸವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ನಾವು ಇಂದಿಗೂ ಉಫಿಟ್ಜೀ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ರೋಮಿನ ಹಲವು ಪೋಪ್ ಪ್ರಭುಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ತಮಗೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೇರಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (1870 ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣವಾಗುವವರೆಗೆ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳೇ ರೋಮಿನ ಪೇಗನ್ ಅವಶೇಷಗಳ ಪಾಲಕರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗಾಗ ತಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ) ಪುರಾತನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದ

ಪೋಪ್ 1420ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪದವಿಯ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೆಲವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇವರಿಗೆ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನವರಂತೆ ತಾವೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದ ನಗರಗಳನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪಯಸ್, ಐದನೆಯ ಮಾರ್ಟಿನ್‍ರಂಥ ಪೋಪ್ ಪ್ರಭುಗಳು ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಷ್ಟೇ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. 1476ರಲ್ಲಿ ಪೋಪ್ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಿಕ್ಸಟಸ್, ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಪುಸ್ತಕಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಿಸ್ಟೈನ್ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದ. ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕಾಲದ ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಎರಡನೆಯ ಜೂಲಿಯಸ್ (1505–1613) ಸಿಸ್ಟೈನ್ ಮಂದಿರದ ಒಳಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಕಲ್ ಏಂಜಲೋವಿನ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದ ರಾಫೆಲ್‍ನಿಂದ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ಹಾಗೂ ಸಂದರ್ಶನ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ವೈಭವಯುತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿಸಿ ತನ್ನ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಾಚ್ಯಸಂಶೋಧಕರು ಅಗೆದು ತೆಗೆದಿದ್ದ ಲಾವೋಕೂನ್, ಅಪಾಲೋ ಬೆಲ್ವಡಿಯರ್, ವೀನಸ್ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ. ಐದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ರೋಮ್ ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದಾಗ ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟುಬಿತ್ತು. ಆದರೂ ಪುರಾತನ ರೋಮ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜಲೋ ಸಿಸ್ಟೈನ್ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ಜಡ್ಜ್‍ಮೆಂಟ್

ಲಂಡನಿನ ಟ್ರಫಾಲ್ಗರ್ ಚೌಕದಲ್ಲಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ನವಾಭಿಜಾತ ಮುಂಭಾಗ ಮುಖಮಂಟಪದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು

ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಕೌಂಟರ್ ರೆಫರ್ಮೇಷನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕುಂಠಿತವಾದವು. ಬೆಲ್ವೇಡಿಯರ್ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವವರಿಲ್ಲದೆ ಅವು ಸುಮಾರು 700 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಂದಿರದೊಳಗೆ ಧೂಳುಹಿಡಿದು ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ಈ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕ್ಯಾಪಿಟೋಲಿನ ಅರಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಬಂದ ಪೋಪ್ ಪ್ರಭುಗಳು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನವೀಕರಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಯಾರೂ ಕದ್ದು ಒಯ್ಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಪೋಪ್ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ ತಾನು (ಕಾರ್ಡಿನಲ್ ಆಲ್ಬನಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ) ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಇಡಲು ಹೊಸ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಮ್ಯೂಸಿಯೋ ಕ್ಲೆಮೆಂಟಿನೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ 1773ರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗಾಗಿ ತೆರೆದಿಡಲಾಯಿತು. ಏಳನೆಯ ಪೋಪ್ ಪಯಸ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರೊಮಾಂಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಬೆಲ್ವೆಡಿಯರ್ ಕಟ್ಟಡವನ್ನೂ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಮಂದಿರವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾವಿರಾರು ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗ್ಯಾಲರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮ್ಯೂಸಿಯೋ ಗ್ರಿಗೋರಿಯಾನ ಎಟ್ರುಸ್ಕೋ ಎಂಬ ಕಡೆ ಎಟ್ರುಸ್ಕನ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಇಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೊಗಸಾದ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತೀರ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಫೆಲ್‍ನ ಟ್ರಾನ್ಸ್‍ಫಿಗರೇಷನ್‍ನಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗತಿ. 1909ರಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ (ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿ ಹರಡಿಹೋಗಿದ್ದ) ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆದು ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿರಿಸಲಾಯಿತು. ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದ ಹಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮೂಲಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೂವರ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ; ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇಲ್ಲಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿಯ ಮೋನಲಿಸವೂ ಒಂದು.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ನಂತರ ಖಾಸಗಿ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸರ್ಕಾರಗಳೇ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಮುಂದೆಬಂದುವು. ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳ ಪುರಾತನ ಪರಂಪರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮೂಡಿದ ಹೆಮ್ಮೆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಅವು ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದವು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರಗಳ ವಶಕ್ಕೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದ್ದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುವ ಸಾಧನಗಳಾದವು. ಅಂಥ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪಿತವಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ರಿಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್: ಇದು ಆ್ಯಮ್‍ಸ್ಟರ್‍ಡ್ಯಾಮ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಹಾಲೆಂಡಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ. ಇದು ಉಗಮವಾದ್ದು ಹಾಲೆಂಡಿನ ದೊರೆ ಲೂಯಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ 1808ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ರಾಯಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿನಲ್ಲಿ, ಜೋವಾನ್ ಮೀರ್‍ಮನ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಗ್‍ನಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಿಂದಲೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆ್ಯಮ್‍ಸ್ಟರ್‍ಡ್ಯಾಮ್ ನಗರದವರು ರೆಮಬ್ರ್ಯಾಂಟ್‍ನ ದಿ ನೈಟ್ ವಾಚ್, ದಿ ಗವರ್ನರ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಕ್ಲಾತ್ ಗಿಲ್ಡ್ ಮುಂತಾದ ಲೋಕೋತ್ತರ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಹ ರಿಕ್ಸ್ ಚಿತ್ರಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಹಾಲೆಂಡಿನ ಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದರು ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಟ್ರಿಪ್ಪನ್‍ಹ್ಯೂಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 1817ರಲ್ಲಿ ರಿಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಮನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ಥಳಸಂಕೋಚದಿಂದಾಗಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 1885ರಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಂಡಿನ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಮಿಷನ್ ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸಜೀವ ಬಂತು. ಒಂದು ಚಿತ್ರದ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುವುದು ಅದರ ಕಲಾಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲೇ ವಿನಾ ಅದರ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆ, ಪ್ರಾಚೀನಪರಂಪರೆ, ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಲ್ಲ ಎಂಬ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡ ಯುವಕರ ಪೀಳಿಗೆ ರಿಕ್ಸ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಡಚ್ ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಲವು ಅಪೂರ್ವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು (ಡಚ್ ಪ್ರಿಮಿಟಿವ್) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. 1972 ರ ನಂತರ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸಿ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಂದಿಡಲಾಯಿತು. ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ದಿ ಫೌಂಡೇಷನ್ ಫಾರ್ ನೆದರ್‍ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಆರ್ಟ್ ಪೊಸೆಷನ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ರಿಕ್ಸ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಮಿಯರ್, ರೆಂಬ್ರ್ಯಾಂಟ್ ಮುಂತಾದವರ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಡಚ್ ಪ್ರಿಮಿಟಿವ್ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಇದು ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರೆರಾ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ : ಇಟಲಿಯ ಮಿಲಾನಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ 1809ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಅದು ತೀರಾ ಇತ್ತೀಚಿನದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬ್ರೆರಾ ಅರಮನೆ ಜೆಸೂಯಿಟ್ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಮರೆಯಾ ತೆರೆಸಾ

ಈ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಳು. ಮಿಲಾನ್ ನಗರದ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಗೊಳಿಸಲಾದ ಧರ್ಮ ಮಂದಿರಗಳಿಂದ ತಂದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಾಫೆಲ್‌ನ ದಿ ಮ್ಯಾರೇಜ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಜಿನ್, ಪಿಯರೋ ಡೆಲ್ಲಾ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋನ ದಿ ಮೆಡೋನಾ ವಿತ್ ದಿ ಏಂಜಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ವಿತ್ ದಿ ಡ್ಯೂಕ್ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದಾಮ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ವೆನೀಷಿಯನ್ ಪಂಥದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬ್ರೆರಾ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಂತಾಯಿತು.

ವೆನಿಸ್ ನಗರದ ಅಕಾಡೆಮಿಯಾ ಡಿ ಬೆಲ್ಲ ಆರ್ಟಿ ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿನ ನಗರಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ. 1807 ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್‌ನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ, ಗ್ಯಾಲರಿಯಾ ಡಗೆಸ್ಸಿಯಿಂದ ಸಂಚಯಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಪತನದ ಅನಂತರ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯಲಾದ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದವರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ವೆನೀಷಿಯನ್ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಹಳೆಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಾದ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಒಂದು ನೋಟ

ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ: ಲಂಡನ್ನಿನ ಈ ವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದೇಶದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ದೇಶದವರು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಜಾನ್ ವಿಲ್ಕಿಸ್ ಒಂದು ಉಗ್ರ ಚಳುವಳಿಯನ್ನೇ ಹೂಡಿದ. ಸರ್ ರಾಬರ್ಟ್ ವಾಲ್ಪೋಲ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಷ್ಯದ ರಾಣಿ ಕ್ಯಾತರಿನಳಿಗೆ ಮಾರಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ಜಾನ್ ವಿಲ್ಕಿಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮುಂದಿಟ್ಟ. ತಾವೇ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗ ಈ ಚಳುವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರಾದ ಸರ್ ಜೋಷುವ ರೆನಲ್ಡ್ಸ್, ಬೆಂಜಮಿನ್ ವೆಸ್ಟ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಬ್ಯಾರಿ, ಜಾನ್ ಓಪಿ ಮುಂತಾದವರು ವಿಲ್ಕಿಸನ ನಿಲುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಫಾರ್ ಪ್ರಮೋಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬೋಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಜೂಲಿಯಸ್ ಆಂಗರ್‌ಸ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತರ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಮತ್ತು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐರೋಪ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ಹಲವು ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ : ಲಂಡನ್ನಿನ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಥದ ಕಲಾವಿದರುಗಳು ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. 1890ರಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಟೇಟ್ ತಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಆಧುನಿಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿಕೊಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದ. 1790ರ ಪೂರ್ವದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿರಬೇಕೆಂದೂ ಹೊಸ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರಾತನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆಧುನಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. 1937ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಕಲಾವಿದರ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. 1949ರಿಂದೀಚೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಭಾರಿ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಥ್ಯು ಸ್ಮಿತ್, ಸ್ಟಾನ್ಲೆ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್, ವಿಂಡ್ ಹ್ಯಾಮ್ ಲೂಯಿಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ದಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ : ಇದರ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ (ಲಂಡನ್) ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲ ದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳ ಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿ ಜನತೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು, ಕಲೆಯಲ್ಲಿನ ಆನ್ವಯಿಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ, ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು–ಎಂದರೆ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಕಲೆಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದು, ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಎಕ್ಸಿಬಿಷನ್ ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಐದು ಸಾವಿರ ಪೌಂಡುಗಳಿಗೆ ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಡು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ದಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕೆನ್‌ಸಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಲಾಯಿತು. 1909ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಅದು ಕೇವಲ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇರೊಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚಿನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಿರು ಚಿತ್ರಗಳು, ಜಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸದ ಕೃತಿಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕುಂಭ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಂತೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು ಎನ್ನುವುದುಂಟು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ವಿಜ್ಞಾನ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಂದರೆ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಮೆಲ್ಲೋನ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ದಿ ಫ್ರಿಕ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾವೊ ಪಾಲೋ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಮೊದಲಾದವು. ಈ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಕಲಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೀಡಿದ ಉದಾರ ಕೊಡುಗೆಯ ಫಲಗಳಾಗಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ: ಮೊದಲು ಮೊಗಲ್ ಮತ್ತು ರಜಪೂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಪಾಟವಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಎಂಬ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸು.19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲಾರ್‌ಜಂಗ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಉತ್ತಮ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಮುಂಬಯಿನ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಹಲವು ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗಳ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿವೆ. ದೆಹಲಿಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಆರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ವಿವಿಧ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಮದ್ರಾಸಿನ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಕೊಲ್ಕೊತ್ತೆಯ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ, ತಂಜಾವೂರಿನ ಸರಸ್ವತಿ ಮಹಲ್, ತಿರುವನಂತಪುರದ ಶ್ರೀ ಚಿತ್ರಾಲಯಂ, ಬರೋಡದ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ–ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು.

ಭಾರತದ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲದೆ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಲಾಹೋರಿನ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಅಸದೃಶ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಪೆಷಾವರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೆಲುವಿನ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಕರಾಚಿಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಕಲಾವಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. *

ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆ : ಚಿತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು, ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವರು ಕಲಾಪ್ರೇಮದಿಂದ ವಿವೇಚಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಸಿರಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸಲು, ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಇಂಥ ಸ್ವಂತ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳಿಂದ ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿ ಅದರಿಂದ ಕಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಕ್ಕರೆ– ಆಸ್ಥೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ನೆರವಾದವೆಂಬುದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಉಗಮವನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು; ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಯುಗದಷ್ಟು ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಶ..ಪೂ 138ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ಗಮಮ್ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಟಲಿಸನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಸೈರಾಕ್ಯೂಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದಾಗ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೋಚಲೆಂದೇ ಹಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುದ್ದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅಟಿಕಸ್, ಲುಕಲ್ಲಸ್, ಪಾಂಪೆ, ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್, ವೆರ್ರಿಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ನೀರೋ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಳಿ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿದ್ದವಂತೆ. ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಕಾಣಿಸದೆ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಪ್ಲಿನಿ ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರಾತನ ಚೀನಾದ ರಾಜರು ಇಂಥ ಹೇರಳವಾದ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಪಾನಿನ ನಾರಾದಲ್ಲಿನ ರಾಜಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ನೂರಾರು ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇದ್ದವು. ರಾಜಮನೆತನಗಳು ನಾಶವಾದಾಗ ಇಂಥ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳೂ ನಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾದವು.

ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ರಾಜರುಗಳ ಆಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಚರ್ಚುಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಹಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಹಲವು ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಪವಿತ್ರ ಅವಶೇಷಗಳು, ಕಂಚಿನ ಹಾಗೂ ದಂತದ ಆಕೃತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರರಿಗೆ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ವಾದ ಕಲಾಪ್ರೇಮವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರತ್ನ, ಮಣಿ, ವಜ್ರ, ವೈಡೂರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಾಶಿ ಹಾಕಿದುದನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಲಲಿತ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸ್ಥೆಯಿತ್ತೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಾನವತಾವಾದದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾದ ಅಭಿರುಚಿ–ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ ಆಫ್ ಹೋಹೆನ್ ಸ್ಟಾಫನ್ (1220–50) ರಿಯೆಂಜ್ಹೋ, ಪೆಟ್ರಾರ್ಕ್, ಪ್ರಾಗ್‌ನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್ (1552–1612) ಮುಂತಾದವರ ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಶಾಲೆಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು.

ಇಟಲಿಯ ಹ್ಯೂಮನಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದ ರಾಜರುಗಳು ಮೆಡಿಚಿ, ಎಸ್ತ್, ಗೊಂಜಾಗೋ ಮುಂತಾದ ಮನೆತನದ ಶ್ರೀಮಂತ ಅರಸರುಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಲಾರುಚಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಹಿರಿಮೆ–ಗರಿಮೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ನೂರಾರು ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಹಲವು ವರ್ಷ ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳು ಜನರ ಕಣ್ಣನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಾದವು. ಅದೇ ಕಾಲದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಪುರಾತನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆ ಮ್ಯಾಂಟುವ ಡ್ಯೂಕರುಗಳ ಮನೆತನದ ಇಡೀ ಖಾಸಗಿ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನೇ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಡಂಬರದ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲೆಂದೇ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಏನೊಂದು ಅಭಿರುಚಿಯಿಲ್ಲದ ಇಂಥ ಮೂಢರು ಕಲೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗಳಹುತ್ತಾ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ವಿಡಂಬನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಲೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಮೆಡಿಚಿ ಮನೆತನದ ಕಟ್ಟ ಕಡೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಆನ ಲುಡೋವಿಕ ಎಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿ 1747ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದಳು. ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಮರೆಯಾ ತೆರೆಸಾ ತನ್ನ ಲುಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್ ಅರಮನೆಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಳು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಇಂಥ ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸ್ಥೆ ಮೂಡಿಸಲು ನೆರವಾದವು.

ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಖಾಸಗಿ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ತಮ್ಮ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕಲೆಯ ಗಂಧವೇ ಇಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹುಚ್ಚು ಕಾರುಬಾರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಲೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡವರು ಕಲಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು.

ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸಿದವು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಅಭಿರುಚಿಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿ ನವ್ಯಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಆದಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ (ಆವಾಂತ್ ಗಾರ್ಡ್) ನವ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಾವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಬೇಕಾದರೆ ಬಹುಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚಿತ್ರಗಳು ಮೊದಲು ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಹತ್ತು ಜನರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಯುರೋಪಿನ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಪೋಸ್ಟ್ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಹೀಗೆಯೇ (**ನೋಡಿ– ಚಿತ್ರಕಲೆ**). ಜಪಾನಿನ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಿಂಟುಗಳು, ಆಫ್ರಿಕದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಪುರಾತನ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಲೆ, ಓಷಿಯಾನಿಯಾದ ಲಲಿತಕಲೆಗಳು, ಇಂಡೋಚೀನ, ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೇಶೀಯ ಕಲೆಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಇಟಲಿಯ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅವು ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದವು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಸರ್ಕಾರಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ ಹ್ಯೂಲೇನ್, ಮಿಸೆಸ್ ಡೇವಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರರು ಆ ಕಾಲದ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ದುಬಾರಿ ಬೆಲೆ ತೆತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದರೆ, ಅವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಲೋಕದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಅವುಗಳತ್ತ ಸೆಳೆದ ಉತ್ಸಾಹಿ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರರ ಖಾಸಗಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಿಷಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು ಜನರ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸರ್ಕಾರವು ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣಕಾರರು ಅನನ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ 1930ರ ಅನಂತರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವು ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಣಾಲಯಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಮೇಲೆ ಅಂಗೀಕಾರದ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚಿತ್ರಸೇನ : ಈ ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವ ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವ; ವಿಶ್ವಾವಸುವಿನ ಮಗ. ಈತ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಗಂಧರ್ವವೇದವನ್ನು ಕಲಿಸಿದ. ಅರ್ಜುನ ಇಂದ್ರಕೀಲದಿಂದ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಚಿತ್ರಸೇನ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಲು ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ.

ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಅವರ ಮುಂದೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಾನಷ್ಟೆ. ಆಗ ಇಂದ್ರನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಚಿತ್ರಸೇನ ಆ ವನಕ್ಕೆ ಬಂದು ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿ ಇಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲುಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ತನ್ನ ವಂಶದವನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಆದ ಅಪಮಾನ ಸಹಿಸದೆ, ಅವನನ್ನು ಚಿತ್ರಸೇನನ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅರ್ಜುನ ಚಿತ್ರಸೇನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇತರ ಚಿತ್ರಸೇನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಭಿಸಾರ ದೇಶದ ದೊರೆ. ಈತ ರಾಜಸೂಯಯಾಗ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದ. ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಪಾಂಡವರ ಪರವಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದವರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರಸೇನ ಕರ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದ್ರುಪದನ ಮಗ. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬುವನು ಒಬ್ಬ. ಇವರೆಲ್ಲ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾದರು.

ಭಾಗವತದ ಇಬ್ಬರು ಚಿತ್ರಸೇನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ 13ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಸಾವರ್ಣಿ ಮನುವಿನ ಹಿರಿಯ ಮಗ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವೈವಸ್ವತ ಮನುವಿನ ಮಗನಾದ ನರಿಷ್ಯಂತ ರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಮಗ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ : ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯಲೊ, ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೊ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿಯೋ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಹಿಂಸೆ (ಟಾರ್ಚರ್). ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಂಡನೆ ಮತ್ತು ಕಾಯದೆಯ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೋಮನ್ ಕಾಯದೆ ತಜ್ಞರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವ ಒಂದು ವಿಧಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವೆಂಬ(ಆರ್ಡಿಯಲ್) ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದಿವ್ಯಗಳೂ ಕಠೋರವಾದುವೇ. ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆದೂ ಕಾಲು ಸುಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದೂ ಕೈ ಸುಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧದ ಗುಮಾನಿ ಇದ್ದವನು ನಿರಪರಾಧಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಡುವುದು ಮುಂದೆ ವಾಡಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಕೆಲವು ನಿರಪರಾಧಿಗಳೂ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ವಿಧಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಸೀರಿಯನರಲ್ಲಿ, ಈಜಿಪ್ಷಿಯನರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ್ಯೂ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಚೀನಿಯರ, ಹಿಂದುಗಳ ಮತ್ತು ಜ್ಯೂ ಜನರ ಕಾಯಿದೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದ ಕೆಂಡವನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಡುವ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಇತ್ತು. ಅಥೆನ್ಸಿನ ಗುಲಾಮರನ್ನು ಬಂಡಿಗಳ ಗಾಲಿಗಳ ಕೆಳಗೆ ತುಳಿಸಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಡುವ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾಕಿ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರೋಮ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಗುಮಾನಿ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಲ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ನಿರಪರಾಧಿಗಳು ಸಹಿತ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ತಾವೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಆಗ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ, ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ 1215 ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಈ ಅನಾಗರಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಕೊನೆ ತಂದಿತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಂತೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳು ಇದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಸರುಗಳು ಇದ್ದುವು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಟೀಫನ್ ಅರಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಬೈಗುಳದ ಶಬ್ದವಾಗಿತ್ತು. ಜಾನ್ ಅರಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂ ಜನರಿಂದ ಸಂಪತ್ತು ಸೆಳೆಯುವ ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದುಂಟು. 13 ಮತ್ತು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಕಾಲದ ಇನ್ನುಳಿದ ನಾಟಕಕಾರರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗುಪ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಗುಪ್ತ ನ್ಯಾಯ ದಂಡನೆಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿತ್ತಿವೆ. ಗುಪ್ತ ನ್ಯಾಯ ದಂಡನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆತಿದೆ. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯದೆ ಸ್ವರೂಪ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1542ರಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಅಪರಾಧ ನಿಜವಾದುದಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಮಾಟವಿದ್ಯೆ ಭೂತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಜನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಾಟಗಾರರು ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಅಪರಾಧೀ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಈಗಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕದ್ದು ದೇವಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡುವ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡನಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದಂಥವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ನೂರೆಂಬರ್ಗ್‌ದಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಿಲ್ಯಾಂಡಸ್ ಎಂಬ ಪಂಡಿತ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಕೇವಲ ಬೆದರಿಕೆ, ಎರಡನೆಯದು ತೂಗುಹಾಕುವುದು, ಮೂರನೆಯದು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೂಗುಹಾಕುವುದು, ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಅನೇಕ ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ತೂಗುಹಾಕುವುದು, ಐದನೆಯದು ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಭಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತೂಗುಹಾಕುವುದು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗಳಿಗೆ ಜನ ಹೇಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ. ಇಂಥವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಎದುರಿಗೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಷಯ. ಗ್ರಿಲ್ಯಾಂಡಸ್ ತನ್ನ ಪೀಸಾ ಮತ್ತು ರೋಮ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಕಳ್ಳ ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ತಾಯತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯು ದಂಡನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಮಂತ್ರಪಠಣ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಕೌಟಿಲ್ಯ ತನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳೊಡನೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದ, ದಂಡ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೈರಿರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ತರಹದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವೈರಿ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ಹಾಕಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಬಾರದು ಎಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಔರಂಗಜೇಬ್ ಭಾರತದ ಸಾರ್ವಭೌಮನಿದ್ದಾಗ ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗ ಸಂಬಾಜಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ರಾಜರು ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರನ್ನು ಕತ್ತಲ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಂದುದು (ಅದು ನಿಜವಾದಲ್ಲಿ) ಒಂದು ತರಹದ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯೇ. ಬಡತನ ಮತ್ತು ಬರಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮಿಗಳು ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ನಾಟಕಕಾರರು ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ನಿದರ್ಶನ. ಈಚೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನೀಯರು ನಡೆಸಿದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ವಿಧಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ವಿವಸ್ತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ನಿರಪರಾಧಿಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆಗರೆಯುವುದು-ಇವು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನರಕಯಾತನೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿವೆ. ಪಾಪ ಮಾಡಿದವರು ನರಕವನ್ನು ಸೇರಿ ಅನೇಕ ತರಹದ ಹಿಂಸೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಡುವುದು, ಹಾವು ಚೇಳುಗಳಿಂದ ಕಡಿಸುವುದು, ಗರಗಸದಿಂದ ತಲೆ ಕೊರೆಯುವುದು, ಭರ್ಜಿಯಿಂದ ಬೆನ್ನು, ಹೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಿವಿಯುವುದು-ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗನರಕಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿವೆ.

ಚರ್ಚುಗಳು ಧರ್ಮಬಾಹಿರರನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರ ಕೂಡ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕುರಾನ್- ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿತು.

ನವಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅನಾಗರಿಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಗಸ್ಟಾಯಿನ್, ಉಲ್ಪಿಯನ್, ಕ್ವಿಂಟಿಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಟೇನ್ ಇವರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಡೆಮಾಸ್ತನೀಸ್, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ಬೋಡಿನ್ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಯರ್-ಇವರು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ

ನ್ಯಾಯದಂಡನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಮೊಟಕು ಮಾಡಲಾಯಿತು (1708). ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ 1740ರಲ್ಲಿ, ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ನಲ್ಲಿ 1776ರಲ್ಲಿ, ಸ್ವೀಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ 1786ರಲ್ಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1789ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ 1801ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಆದರೆ 1906–07ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ಕ್ರೂರಯಾತನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದರೆಂದು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿನ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಪಾದವನ್ನು ಸುಡುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಿತ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಈಗ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಪುರಸ್ಕಾರಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಅಮಾನುಷವೆಂದೂ ಅನಾಗರಿಕವೆಂದೂ ಬಗೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧಗಳ ತನಿಖೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೇ ವಿನಾ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯಿಂದಲ್ಲ. (ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.ಟಿ.)

ಚಿತ್ರಾಂಗದ : ಶಂತನು ಮತ್ತು ಸತ್ಯವತಿಯರ ಹಿರಿಯ ಮಗ. ಭೀಷ್ಮನ ಬಲತಮ್ಮ, ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನ ಅಣ್ಣ. ಈತ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ಸತ್ಯವತಿಯ ವಿವಾಹದ ಮುಂಚಿನ ಕರಾರಿನಂತೆ ಭೀಷ್ಮ ಈತನಿಗೇ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದ. ಈತ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ, ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ. ದೇವ, ಮಾನವ ಮತ್ತು ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ದರ್ಪ ಇವನಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿತ್ತು. ಶತ್ರು ಭಯಂಕರನಾಗಿದ್ದ ಈತನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಿಸದ ಚಿತ್ರಾಂಗದನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವ ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಮಿತಿಮೀರಿದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಚಿತ್ರಾಂಗದ ಆತನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಕುರುಸೇನೆಗೂ, ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ ಸುಮಾರು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರೂ ಸಮಬಲದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರು. ಚಿತ್ರಾಂಗದ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಗಂಧರ್ವರ ಮಾಯಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದರೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೋತು ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಹತನಾದ. ಗೆದ್ದ ಗಂಧರ್ವನಾದರೋ ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ ಹೆದರಿ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಓಡಿದ. ಅನಂತರ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಯಿತು.

ಮಂಗರಸನ ನೇಮಿಜಿನೇಶಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದ ಬೇರೆ ರಾಜರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಮಡಿದ ಎಂದಿದೆ. ಹರಿಷೇಣನ ಬೃಹತ್‌ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ, ವಿಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರಾಂಗದ ಈ ಮೂವರೂ ಶಂತನು ಸತ್ಯವತಿಯರ ಮಕ್ಕಳು ಎಂದಿದೆ. (ಡಿ.ವಿ.)

ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ : ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ಉದಾತ್ತ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ. ಈಕೆ ಮಣಲೂರಿನ ರಾಜ ಚಿತ್ರವಾಹನನ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ. ಪುತ್ರರಿಲ್ಲದ ಆ ರಾಜ ಇವಳನ್ನೇ ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಸಿದ. ಈಕೆ ಪುರುಷೋಚಿತವಾದ ಬಿಲ್ಲುವಿದ್ಯೆ, ಕತ್ತಿವರಸೆ ಮೊದಲಾದ ರಣವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಹೆಣ್ಣಿನ ಲಾಲಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಗಂಡಿನ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಮತ್ತು ಒರಟುತನಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟಳು. ಮುಂದೆ ಅರ್ಜುನ ಇವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಬಭ್ರುವಾಹನ ಇವರ ಮಗ. ಅಶ್ವಮೇಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ದಿಗ್ವಿಜಯ ಹೊರಟ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಬಭ್ರುವಾಹನ ಕೊಲ್ಲಲಾಗಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಬಹಳ ದುಃಖಪಟ್ಟು ಉಲೂಪಿಯ ಮೂಲಕ ಸಂಜೀವನ ರತ್ನವನ್ನು ತರಿಸಿ ಪತಿಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದಳು. ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಪಾಂಡವ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಬಳಿಕ ಈಕೆ ಮತ್ತೆ ಮಣಲೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಳು. ಇಷ್ಟು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈಕೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ.

ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ ಕಥೆ ವ್ಯಾಸಮಹಾಭಾರತದ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬಿಂದುಮಾತ್ರವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಮಿಂಚಿ ಮಿನುಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಜೀವನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಗೂರರ ಚಿತ್ರಾನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ ಪೂರ್ವಜೀವನದ ಶೃಂಗಾರಪೂರ್ಣ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮಹಾಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ಎಂಬ ಖಂಡಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ ಪೂರ್ಣ ಬದುಕಿನ ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಂ.ಪಿ.ವಿ.)

ಚಿತ್ರಾಲ್ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಲಕಂಡ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ; ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ; ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು 483 ಕಿಮೀ ಸಾಗಿ ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಒಂದು ನದಿ. ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಿಲ್ಗಿಟ್, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಡಿರ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ವಾಕಾನ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1524–4572 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14833 ಚ. ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 300,000 (2006). ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ, ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷಗಳ ಕಾಡುಗಳಿಂದ, ರಮಣೀಯವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿತ್ರಾಲ್ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಕಣಿವೆಗಳು ತುಂಬ ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಉಪ್ಪುನೇರಿಳೆ–ಇವು ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸೀಸ, ತಾಮ್ರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಆ್ಯಂಟಿಮನಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜಮಾಖಾನೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬುಗಳು. ಚಿತ್ರಾಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನ ಬಹುತೇಕ ಖೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು. ಇವರ ಭಾಷೆ ಖೋವಾರ್ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಾಲಿ. ಇವರು ಆಕ್ಸಸ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ವಾಸಿಗಳು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದರಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ಚಿತ್ರಾಲ್. ಇದು ಪೆಷಾವರಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 206 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಚಿತ್ರಾಲ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ. 3. ಕಿಮೀ. ಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20,000 (2006) ನೌಷೇರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮರ್ದಾನ್, ಮಾಲಕಂಡ್, ಡಿರ್ ಮತ್ತು ಲೋವರಾಯ್ ಕಣಿವೆ ದಾರಿಯ ಮೂಲಕ ರಸ್ತೆಯಿದೆ. ಈ ರಸ್ತೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ. ಚಿತ್ರಾಲ್‌ಗೂ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‌ಗೂ ಷಂಡೂರ್ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯ. ಚಿತ್ರಾಲ್‌ಗೂ ಪೆಷಾವರಿಗೂ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಚೀನೀಯರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂದೂ ಅನಂತರ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ದೊರೆ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಾಬರನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಬಾಬಾ ಅಯೂಬನ ವಂಶದವನೆಂದೂ ಬಾಬಾ ಅಯೂಬ್ ಇಲ್ಲಿಗೆ 17 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದನೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಬಾಬಾ ಅಯೂಬನ ಮರಿಮಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಧಿಪತಿಯಾದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು 1889 ರಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‌ನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೊರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. 1947 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಸಂಸ್ಥಾನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು.

ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು : ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಇಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ಮ್ಯಾನ್ಯುಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್). ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇ ಸಾಲಂಕೃತವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ಪುಟಪುಟಕ್ಕೂ ಸುಂದರ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಮುಖಪುಟವನ್ನು ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಯ ರಟ್ಟನ್ನು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುವುದು, ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಗ್ರಂಥದ ಒಳಗಡೆ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು–ಹೀಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಾಲಂಕರಣ ಕಲೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡು ಲಿಪಿಕಾರರ ಕಲಾಕೌಶಲಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ದೇಶಕ್ಕೆ, ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ದೊರೆಯುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ದೇಶದ, ಆಯಾ ಕಲೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವಂತೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಬೈಜಾಂಟೀಯನ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕಲೆಗಳೇ ಪುರಾತನವಾದುವು. ದೊರೆಯುವ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವಾದುವೆಂದರೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಪೈರಸ್ ಸುರುಳಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 7,000 ವರ್ಷಗಳು. ದಿ ಬುಕ್ ಆಫ್ ದಿ ಡೆಡ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಗಳು ಹಲವು ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪಪೈರಸ್ ಸುರುಳಿಗಳೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಜಲವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ಇಂಥ ಯಾವ ಪ್ರತಿಗಳೂ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಪ್ರ.ಶ. 400ರ ರೋಮನ್ ಪ್ರತಿ ಹೋಮರನ ಇಲಿಯಡ್ ಕಾವ್ಯ ಅಮ್ಬ್ರೋಸಿಯಾನ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 58 ಉಜ್ವಲಾಲಂಕೃತ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಇದೇ ಕಾಲದ ರೋಮನ್ ಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ವರ್ಜಿಲ್ ಆಫ್ ದಿ ವ್ಯಾಟಿಕನ್.

ಇದೇ ರೀತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈಗ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವಂತೆ ಓಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ, 1962ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದ

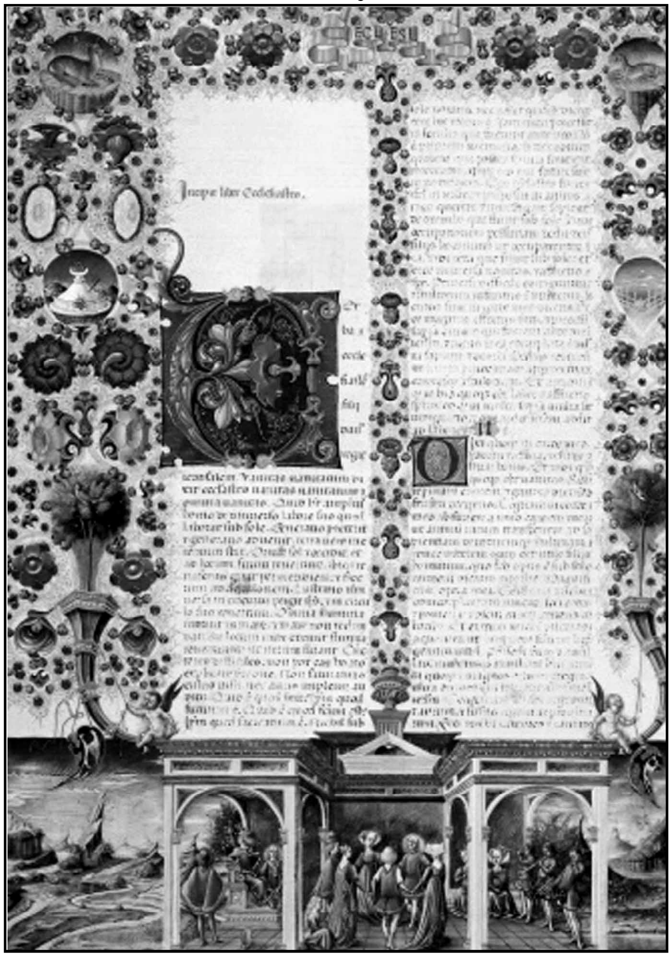

ಬೈಬಲಿನ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ. ಕಾಲ 15ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಜಂತ ಕಲೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ದೊರೆಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ಧವಳ ಮಹಾಗ್ರಂಥ. ಇದರ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 11ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಇದು ಅರ್ಧಮಾಗಧಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

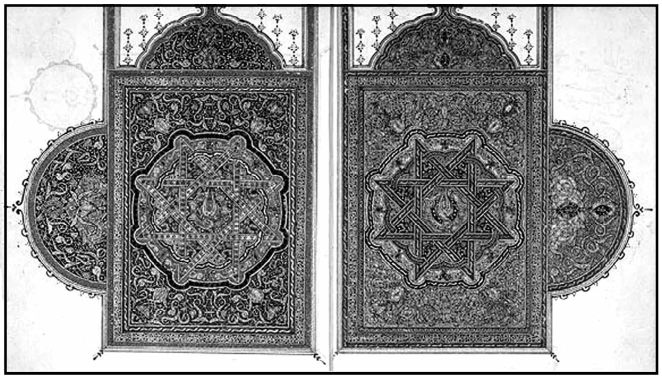

ಕುರಾನಿನ ಒಂದು ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ

ಜೈನತತ್ತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಡಬಿದರೆ ಜೈನಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಓಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡರಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮೈಸೂರಿನ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾಸಂಶೋಧನಾಲಯಗಳಲ್ಲಿವೆ.

14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದು ಓಲೆ ಮತ್ತು ಭೂರ್ಜಪತ್ರಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಕಾಗದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ತಯಾರಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ 1550 ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ, ಜೈನ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಾರತ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಕಾಲದ ದಶರಥನಂದನ ಚರಿತೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಾಲಂಕರಣ

16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದುವಾಗಿವೆ. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಕ್ಬರ್ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿದ. ಇವರಿಂದ ಹಲವಾರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದುವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 36 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, 1595ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರನಿಗಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹೀಮ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದು ಬಾಬರನ ಜೀವನ ಘಟನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಾರಸಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಯ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಮರಗಿಡಗಳು, ಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. 1567ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಕಾರ ಪಾಯಣ್ಣನಿಂದ ಕಂಡರಿಸಲಾದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣದ ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ 1850ರಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವನಿಧಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 40,000 ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೂ ಹಲವಾರು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ನವನಿಧಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಚದುರಂಗಚಕ್ರವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇದೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆಟಗಳಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಶ್ವವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವೂ ಚಿತ್ರಸಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಧವಳದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ

ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ ಓಲೆಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣದ ಕಾಗದದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪುಟವನ್ನೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣದ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ತುಂಬಾ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಹೊರಗಣ ಎರಡು ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿವೆ.

ಅರ್ಧನೇಮಿ ಪುರಾಣದ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ

ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗಲೂ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಿಂದ ಬರೆದ ಲಿಪಿಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಧವಳ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವ 4ನೆಯ ಪತ್ರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಜನೀತಿ ಪದ್ಯಗಳಿರುವ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಾಲು ಜೋಡಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಓದಬಹುದಾದ ಈ ಬರಹ ಚಮತ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲಿಪಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇವೀ ಸ್ತೋತ್ರ ಮತ್ತು ಸುಂದರಕಾಂಡ ಓಲೆಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ದೇವೀಸ್ತೋತ್ರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಎರಡೂವರೆ ಅಂಗುಲ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ 25 ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ $1\frac{1}{2}$ ಅಗಲದಲ್ಲಿ 23 ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದು ತೆಲುಗು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸುಂದರಕಾಂಡ ಗ್ರಂಥಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿದೆ. $3\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2}$ ಬರವಣಿಗೆಯ ಅಳತೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 47 ಅಕ್ಷರಗಳೂ 21–25 ಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ, ಹೆಸರು ತಿಳಿಯದ ಯಾವುದೋ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಪತ್ರಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿದೆ. ಅದರ ಅಳತೆ 18" x $1\frac{1}{4}$. ಅದರ ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ 22 ಪಂಕ್ತಿಗಳೂ, ಪ್ರತಿ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ 420 ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಇವೆ ಎಂದಾಗ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದಲಂಕೃತವಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಹಲವಾರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೆಂದರೆ ಡಯಾಸ್ಕೋರಿಡಿಸ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಯನ್ನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಕಲೆಗೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದ್ದು ಮೂಲಪ್ರತಿಯೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಲವಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳು ಮೂಲದ ಮರುಪ್ರತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದವು.

ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಕಲಾಚಿತ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ರೆನೇಸಾನ್ಸ್ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಪೂರ್ವ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮರುಪ್ರತಿಗಳಾಗಿದ್ದು. ಕೆಲವು ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಕಾರ್ಪಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಅಗಸ್ಟಿನ್ಸ್ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ಸ್ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಬಿಬ್ಲಿಯೋತಿಕ್ ನ್ಯಾಷನಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಆಷ್‌ಬರ್ನ್ ಹ್ಯಾಮ್ ಪೆಂಟಾಟೆಂಚ್ ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿನ 19 ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ 7 ಮತ್ತು 8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಕೆಲವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಚಿತ್ರಾಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 675 ರ ಡರೊ ಎಂಬುದು 7 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಐರಿಷ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಲೋಹಕಲೆಯನ್ನು ಹೋಲುವುದಾಗಿದೆ. ಲಿಂಡಿಸ್ ಫಾರ್ನ್ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ಸ್ ಎಂಬುದು 258 ಪತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು 7 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯದಾಗಿದ್ದು ಇದುವರೆಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸುಂದರ ಅಲಂಕೃತ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಈಡ್ ಫ್ರಿತ್ ಎಂಬ ಕಲೆಗಾರನಾಗಿವೆ. ಈತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೊದಲ ಕಲೆಗಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲ್ಸ್ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ವೆಲ್ಲಮ್ ವಸ್ತುವಿನದಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದವುಗಳಂತೆಯೇ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಲೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತವಾದುದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಳೆಗಳು ಉಜ್ವಲಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವರ್ಣರಂಜಿತ ವಾಗಿವೆ.

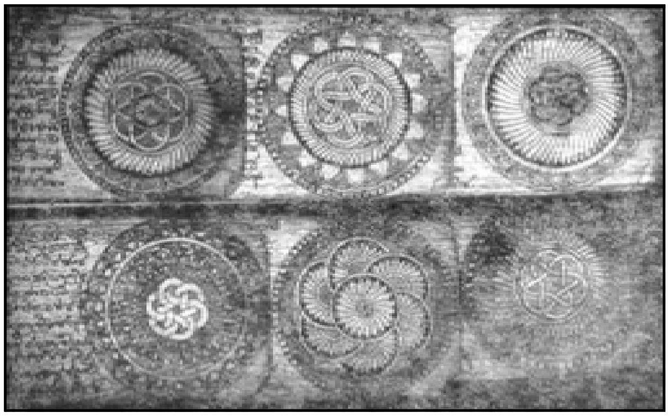

ಓಲೆಯ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು

ಹೀಗೆಯೇ ಕ್ಯಾರೋಲಿಂಜಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದುವಾಗಿವೆ. 9 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವಿವಿಯನ್ ಬೈಬಲ್ ಎಂಬುದು ಟೂರ್ಸ್ ಕಲಾಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದ್ದು ಲಿಪಿ ಹಾಗೂ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣಾ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಲೀಬನದ ಬೀಟಸ್ ಎಂಬ ಸ್ಪೇನಿನ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಿಂದ 770 ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾಮೆಂಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ಅಪೋಕಲಿಪ್ಸ್ ಎಂಬುದರ ಮರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಮೂಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಅನಂತರ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ನಕಲುಗಳು ತಯಾರಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಯುರೋಪು ಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮೇಲೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ 24 ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಕಾಲ 926 ರಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಸುಂದರವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುವಾಗಿವೆ.

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿನ ಸಾಧನ ಬಂದು, ಅದರ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗೆಲಸ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

(ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಚಿತ್ಸುಖ : ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕಾ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಅದ್ವೈತದ ವಾದಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಈತ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಗುರು ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮ. ಈತನ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕಾ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ಸುಖೀ ಎಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವನ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಆನಂದಬೋಧಾಚಾರ್ಯರ ನ್ಯಾಯ ಮಕರಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಖಂಡನಖಂಡಖಾದ್ಯ ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲಿನ ಭಾಷ್ಯಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಭಾಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಮಂಡನಮಿಶ್ರರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿ ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈತನ ಸ್ವತಂತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೆ–ವಿವರಣತಾತ್ಪರ್ಯದೀಪಿಕಾ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕರಣಮಂಜರೀ ಎನ್ನುವವು.

ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಖಂಡನಖಂಡಖಾದ್ಯ ಚಿತ್ಸುಖನಿಗೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ ಆತನ ವಾದಸರಣಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದ್ವೈತ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ವಾದಗಳನ್ನು ಈತ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ. ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಮರ್ಶೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮತತ್ತ್ವದ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈತನದು ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯಾಗಿ ಇಂದೂ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕೆ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಪ್ರಕರಣ ಗ್ರಂಥ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಚೈತನ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧಾಂತವಿಮರ್ಶೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಬಗೆ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಅದರ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷದ ವಿಚಾರವಿದೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಿದಂಬರಂ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಚೆನ್ನೈನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 196 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವೆಳ್ಳಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊಲರೂನ್ ನದೀಮುಖಗಳ ನಡುವಣ ಬತ್ತದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಲವೇ ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 82,458 (2011). ಊರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ, ಪುರಾತನ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, 1929ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿದೆ. ಚಿದಂಬರಂನಲ್ಲಿ ನೇಕಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಮ್ ಮತ್ತು ಮಧುರೈಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ನಟರಾಜನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಶೈವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಕೋಯಿಲ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಆಸ್ತಿಯಾಗಲಿ, ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ದೀಕ್ಷಿತರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದ ಗುಂಪಿಗೆ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಒಡೆತನವೂ ಇದರ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಗರ್ಭಗೃಹದವರೆಗೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕೆಲವೇ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು

ಸಂಗಮ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿದಂಬರದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದ್ದರೂ 7–10 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಶೈವ ಸಂತರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಿಟ್ರಂಬಲಮ್ (ಸಣ್ಣ ಆಲಯ ಅಥವಾ ಸಭಾಮಂಟಪ), ತಿಲ್ಲೈ (ತಿಲ್ಲೈ ಮರಗಳ ತೋಪು), ಪೊನ್ನಂಬಲಮ್ (ಸ್ವರ್ಣಾಲಯ), ಪೆರುಂಬಟ್ರಪುಲಿಯೂರ್ (ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಹುಲಿಯ ಊರು) ಎಂದೆಲ್ಲ ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಸಂತರು ಚಿದಂಬರವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಲಯವೂ ಒಂದು ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ತಿರುಮಂಗೈ ಆಳ್ವಾರರೂ ಕುಲಶೇಖರರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಚಿತ್ರಕೂಟಮ್ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡೂ ಆಲಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಮಾಣಿಕ್ಯ ವಾಚಕರೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಲಯವನ್ನು ಮಾಣಿಕ್ಯವಾಚಕರು ಗೋವಿಂದರಾಜ ಸನ್ನಿಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪತಂಜಲಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಘ್ರಪಾದಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಹವರ್ಮನೆಂಬ ಅರಸ ಕುಷ್ಠರೋಗಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದು ಚಿದಂಬರಂ ದೇವಾಲಯದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಸ್ವರ್ಣದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂಬುದೊಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕತೆ. ಪಲ್ಲವರ ಅರಸನೊಬ್ಬ ಚಿದಂಬರದ ಶಿವನ ಭಕ್ತನೆಂದು ಶೈವಸಂತರಾದ ಸುಂದರರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲವ ಅರಸನೊಬ್ಬ ದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿರುಮಂಗೈ ಆಳ್ವಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚೋಳರ 1ನೆಯ ಆದಿತ್ಯ (871–907) ಮತ್ತು 1ನೆಯ ಪರಾಂತಕರು (907–955) ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನ ಮುಲಾಮನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜರಾಜ ಚೋಳನ (955–1016) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದ್ದ ತೇವಾರಮ್‍ನ ತಾಡವೋಲೆ ಪ್ರತಿ ನಂಬಿ ಅಂಡಾಲ್ ನಂಬಿಗೆ ದೊರೆಯಿತಂತೆ. ಚೋಳರ 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸಮೀಪದ ಗಂಗೈಕೊಂಡಚೋಳಪುರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಚೋಳ ಅರಸರು ಚಿದಂಬರದ ದೇವಾಲಯದೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ (1070) ಚಿದಂಬರದ ಇತಿಹಾಸ ಚೋಳರ ಇತಿಹಾಸವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಮಾಣಿಕ್ಯ ವಾಚಕರ ತಿರುವಾಚಕಂ ತಿರುಚಿಟ್ರಂಬಲಮ್‍ಗಳು ಚಿದಂಬರದ ತಿಲ್ಲೈಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಶೇಕ್ಕಿಳಾರ್‍ರವರ ತಿರುತ್ತೊಂಡರ್ ಪುರಾಣಂ (ಪೆರಿಯ–ಪುರಾಣಂ) ಚಿದಂಬರದ ಸಾವಿರ ಕಂಬಗಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ(1133–1150) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ನಟರಾಜ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರದ ಗೋಪುರ

ದೇವಾಲಯ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿತು. ಮೊದಲಿನ ಚೋಳರ ಶಾಸನಗಳು ಕೆಲವು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಮೊದಲಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಇರದೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಯಾವುವು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಮಧುರೆಯ ನಾಯಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಯಾವ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡವು ಕಟ್ಟಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ಗೋಪುರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕಳಿಂಗದೇಶದ ತನ್ನ ವಿಜಯದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಗೋಪುರದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅದರ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಕುಕೋಟಿ ಚೆಟ್ಟಿಗಳು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ವಿನ್ಯಾಸವೇ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗರ್ಭಗೃಹವು ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಇತರ ಎಲ್ಲ ದ್ವಾರಗಳೂ ಅದರ ಮುಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದ ಗೋಪುರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ದೇವಾಲಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹಿಂದೆ ಹರಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಚಿತ್ಸಭೆ ಮತ್ತು ಕನಕಸಭೆ. ಚಿತ್ಸಭೆಯ ಮೂರು ಕಡೆ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಗಳಿವೆ. ನಟರಾಜವಿಗ್ರಹವೂ ಆಕಾಶಲಿಂಗವೂ ಇರುವುದು ಇದರೊಳಗಡೆಯ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ದೇವರಿಗೆ ಉತ್ಸವಗಳೂ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳೂ ನಡೆಯುವುದು ಕನಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ.

ದೇವಾಲಯದ ನಾಲ್ಕುಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಗೋಪುರದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪಾಂಡ್ಯರ ದೊರೆ ಜಟಾವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಜಟಾವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಅದು ಆರಂಭವಾದ್ದು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ.

ದೇವಾಲಯದ 3ನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವಗಂಗಾ ಕೊಳ, ನೂರು ಕಂಬಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾವಿರ ಕಂಬಗಳ ಮಂಟಪಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಿಯ ಗುಡಿಗಳು ಇವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊದಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಸಭೆ, ನೃತ್ಯಸಭೆ, ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ನಾಚ್ಚಿಯಾರ್ ಸನ್ನಿಧಿಗಳಿರುವುದು ಈ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ.

(ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.; ಎಂ.ಎಲ್.ಎಸ್.)

ಚಿದಂಬರಯ್ಯ ಹೊಸಕೆರೆ : 1870–1938. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು. ಅಂದಿನ ಲೋಯರ್ ಸೆಕಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ, ದಾವಣಗೆರೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ತುಂಬ ದೈವಭಕ್ತರು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಗಳು, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಸಾಧುಗಳಾದ ಗೋಂದಾವಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಮತ್ತು ಕುರ್ತುಕೋಟಿ ಮಹಾಭಾಗವತರಲ್ಲಿ ಸೇವಾನಿರತರಾದರು. ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪರಿಶ್ರಮವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ತರುಣರನ್ನು ಪರಧರ್ಮ, ಪರಭಾಷಾ ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿಸಿ ಸ್ವಧರ್ಮ ಸ್ವಭಾಷಾ ಪ್ರೇಮಿಗಳನ್ನಾಗಿಸಲು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ನೇಮಕ ಗೊಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಧರ್ಮಬೋಧೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವಿರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಿ ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದ ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ಭಾಷಾಂತರಗಳು, ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳು. ಗೀತೆ, ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಉಪಕತೆಯೊಂದಿಗೆ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳ, ಕಾವ್ಯಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಬಾಲವೃದ್ಧರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂಥದು. ಶೈಲಿ ಸರಳ, ಗ್ರಂಥರಚನೆ, ಪ್ರಕಾಶನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪರಮಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಬಂಧು ಎಂಬ ಎರಡು ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಇವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸಿ, ಕೀರ್ತನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಹಲವು ಕೀರ್ತನಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯ ಇವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿರತ್ನ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿತದ್ದು ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಸ್ವಂತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನದಾನದಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಬಹುಭಾಗ ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆದ ಇವರು ತಮ್ಮ 68ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥರಚನೆ ನಡೆಸುತ್ತ 1938ರಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಗಳಾದರು.

ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರ, ಅಂತೆಯೇ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ, ನಾಟಕ, ಟೀಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವರು ಕೈಯಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಯ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು, ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಃ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬೋಧನ ಸ್ವಭಾವ, ಬೋಧನಕ್ರಮ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು, ಗಣಿತಾಬ್ಜ ಭಾಸ್ಕರ – ಇವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಕುರ್ತಕೋಟಿ ಮಹಾಭಾಗವತರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಭಗವದ್ಗೀತಾಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಮರಾಠಿಯ ಮನಾಚೇ ಶ್ಲೋಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿಗುಪದೇಶವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀತಿಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟು, ಗುಣನಿರೂಪಣೆ, ಭರತನ ಬಂಧುಪ್ರೇಮ–ಮುಂತಾದ ನೀತಿಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸುಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವ, ಕಲಿಸಂಕರಣ, ಕೃಷ್ಣಮಹೇಶ್ವರಿ, ನವೀನಕಲ್ಪ, ಚೂಡಾಲೆ–ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕಾವ್ಯ, ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ತುತಿ, ಗುರುಸ್ತುತಿ–ಮುಂತಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಭಕ್ತಿಗೀತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಹರಿಕಥೆ ನಡೆಸುವವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಗುವಂತೆ ಕೀರ್ತನೆ ಕಂಠಾಭರಣ ಮುಂತಾದ ಕೀರ್ತನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನವಾದ ಗೀತಾರ್ಥಚಂದ್ರಿಕೆ, ಪಂಚದಶೀ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ, ವೇದಾಂತ ರೂಪರೇಖೆ, ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ಸಂವಾದ, ವೇದಾಂತಜೀವನ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಭವಾಮೃತಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಶನೀ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಮಲ್ಲಾರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭರತಖಂಡದ ಜೀವಜ್ಯೋತಿಗಳು. ಮಕ್ಕಳ ಗೀತೆ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ, ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಪ್ರದೀಪ, ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ತೇಜಸ್ಸು–ಮುಂತಾದವೂ ಇವರ ಕೃತಿಗಳೇ.

ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಪ್ರದೀಪ ಇವರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಸುಮಾರು 550 ಪುಟಗಳ ಈ ಗ್ರಂಥ 1924ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮುದ್ರಣಗೊಂಡು ಈಗಾಗಲೇ 3 ಬಾರಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ. ದೇವರು, ಜಗತ್ತು, ಧರ್ಮ, ಅವತಾರ ಮತ್ತು ಜನ್ಮಾಂತರ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೃತ್ತಿ, ಕರ್ಮಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ–ಇವನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ, ಹಲವು ಆಕರ್ಷಕ ಕಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪರಮ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ವೇದಗಳು, ವೇದಾಂಗಗಳು, ಮೀಮಾಂಸೆ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಮತಭೇದಗಳಾದ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ , ವೀರಶೈವ, ದ್ವೈತ, ಸಿಖ್ ಮತಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆರ್ಯಸಮಾಜ, ಯೆಹೂದಿ, ಪಾರ್ಸಿ, ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸ್ಥೂಲ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

1929ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಗೀತಾರ್ಥ ಚಂದ್ರಿಕೆ ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಗ್ರಂಥ. ಗೀತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದರೂ ನೂತನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಗೀತೆಯ ಒಂದೊಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ತ ಅರ್ಥ ನೀಡಿ, ವಿವರಣೆ, ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಗೀತೆಯನ್ನು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೀರ್ತನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಕಂಠಾಭರಣ–ರಾಮಾಯಣ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ. ಸುಮಾರು 225 ಪುಟಗಳ ಈ ಗ್ರಂಥ 1928ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಕೈದೀಪವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕವಿಗಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಹಲವು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ, ವಚನಕಾರರ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಕೆಲವು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಸಾಕಿ, ದಿಂಡಿ ಛಂದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರು ಮಾಡಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃಷಿ ಅಪಾರವಾದುದು. ಓದು ಬಲ್ಲವರೆಲ್ಲರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನತ್ತ ವಾಲಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಸರ್ಕಾರಿ ಹುದ್ದೆಗಳತ್ತ ಹಂಬಲಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಗೂ ರಾಜೀನಾಮೆಯಿತ್ತು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯತ್ತ ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಸಿದರು. (ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಚಿದಾನಂದ : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರು ಕವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಚಿದಾನಂದನ ಕಾಲ ಸು. 1680. ಈತ ಜೈನಕವಿ. ಮೈಸೂರು ದೊರೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನನ್ನು (1672–1704) ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈತ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನೂ ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಕೃತಿ ಮುನಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 16 ಸಂಧಿ ಮತ್ತು 2530 ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜೈನ ಮುನಿಗಳ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂಲ ಸಂಘದ ದೇಶೀಯ ಗಣದ ಕೊಂಡ ಕುಂದಾನ್ವಯದ ಮುನಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕವಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ, ಶ್ರುತಕೇವಲಿಯಾದ ಭದ್ರಬಾಹು ಬೆಳ್ಗೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆಯೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಂತೆಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜನೀತಿ, ಆತ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಿನಸ್ತುತಿ ಇದೆ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚಿದಾನಂದನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 1675. ಈತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಜ್ಞಾನಸಿಂಧುವನ್ನು ಬರೆದ ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತನ ಗುರು. ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊನ್ನಾವರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೈಲೂರು ಈತನ ಸ್ಥಳ. ಚಿದಖಂಡಾನುಭವಸಾರ, ಹರಿಭಕ್ತಸಾರ ಈತನ ಕೃತಿಗಳು. ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಚಿದಾನಂದರ ಕೋರಡೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ.

ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚಿದಾನಂದನ ಕಾಲ ಸು. 1234. ಈತನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಈತ ಪರಮ ಪ್ರಕಾಶ ಯೋಗೀಶ್ವರನ ಮಗನೆಂದೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವೇತ್ತನೆಂದೂ ಸತ್ಯವೀಶ್ವರನೆಂದೂ ಈತನ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಗೋತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂಡ್ಯದ 121,122ನೆಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಎಂ. : 1931–. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕ, ಲೇಖಕ. ಈಗ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಕೋಗಲೂರಿನಲ್ಲಿ 1931 ಮೇ 10ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕೊಟ್ಟೂರಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮ. ಇವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳು ಕೋಗಲೂರು, ಸಂತೆ ಬೆನ್ನೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಟರ್ ಶಿಕ್ಷಣ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲೂ ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್), ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಎ.ಮತ್ತು ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ನಡೆದುವು. ಇಂಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ರ್‍ಯಾಂಕನ್ನೂ ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್) ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ರ್‍ಯಾಂಕನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ ಇವರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದರು.

ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಇವರು 1957ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, 1968ರಲ್ಲಿ ರೀಡರ್ ಆದರು. ಬಳಿಕ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ 1990ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 10ರಂದು ಸ್ವಯಂ ನಿವೃತ್ತಿ ಪಡೆದರು. 1967–68ರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಂದರ್ಶಕ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ 1979ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಶಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಲುವಾಗಿ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬರ್ಕ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ವಾರ್ಷಿಕಾಧಿವೇಶನ, ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಏಷಿಯನ್ ಸೆಮಿನಾರ್, ಸ್ಟಾನ್‌ಫೋರ್ಡ್ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ – ಈ ಮೊದಲಾದ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಬಂಧ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

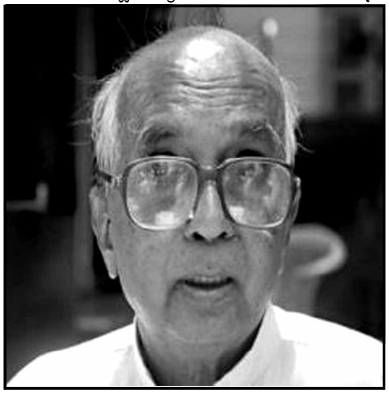

ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ನಾನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಸ್ಥಳನಾಮ, ಛಂದಸ್ಸು, ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆ, ಜಾನಪದ, ಶಾಸನ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಇವರದು ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ, ಬಹುಮುಖ ಸಂಶೋಧನೆ. ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಪಾರವಾದ ಪರಿಶ್ರಮ, ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರತಿಭೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳು ಹೊಸಸಂಗತಿಗಳ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಶೋಧಕರಾಗಿ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು (1965) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. 'ವಾಗರ್ಥ' (1981) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಪದ, ಗೋದಾವರಿ ತೀರದ ಕನ್ನಡ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಥಳನಾಮ – ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಶಿಷ್ಟಕನ್ನಡದ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ 25 ಬರೆಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ. ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿ 'ಛಂದೋತರಂಗ' (1984). ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆ, ಒನಕೆವಾಡು, ಲಯಗ್ರಾಹಿ ಲಯೋತ್ತರ, ಅಂಶಷಟ್ಪದಿ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ 25 ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಹೊಸ ಪರಿಭಾಷೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಒಳನೋಟಗಳನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

'ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ' ಎಂಬುದು ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರನ್ನು ಕುರಿತ ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ಪ್ರಶಂಸೆ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆ ಎಂಬಂತೆ ಇವರು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನಿಂದ ಮುದ್ದಣನವರೆಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಶೋಧನತರಂಗ (1,2), ಹೊಸತು ಹೊಸತು (1993) ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇವರು ಅಪಾರವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ (1964), ಲಿಂಗಾಯತ ಅಧ್ಯಯನಗಳು (1986), ವಚನಶೋಧ (1994) ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ, ಅಜಗಣ್ಣನ ವಚನಗಳ ಅಭಿಜ್ಞೆ, ಅನಿಮಿಷನ ಗುಹೆ, ಹರಿಹರನ ವಾಸಸ್ಥಾನ, ಚಾಮರಸನ ಆಶ್ರಮ, ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಇವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ (1985) ಎಂಬ ಇವರ ಪುಸ್ತಕ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿವೇಚನೆ. ದಲಿತದನಿಯನ್ನು, ದಲಿತ ಜೀವನವನ್ನು ದಲಿತವರ್ಗದ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಚಿತ್ರವತ್ತಾಗಿ ಆಧಾರಸಹಿತವಾಗಿ ಈ ಕೃತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಲಿತ ಹೋರಾಟದ ಪುನಾರಚನೆಗೆ ಇದೊಂದು ಆಕರ ಗ್ರಂಥ. ಇವರು ಕುರ್ಕ್ಯಾಲ ಶಾಸನದ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಆದಿಪುರಾಣದ ಪ್ರಭಾವ, ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆಯ ರಚನಾಕಾಲ, ಹಂಪಿಯ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ನಗರ ಮಾದರಿಯದು ಎಂಬುವು ತುಂಬ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಶೋಧಗಳು.

ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರಿಗೆ ತುಂಬ ಹೆಸರು ತಂದುಕೊಟ್ಟದ್ದು ಇವರ ಶಾಸನದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲೋಕವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸು.450ರಿಂದ ಸು.1150ರವರೆಗಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಇವರ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದೀಪಸ್ತಂಭ. ಅಪಾರ ಪರಿಶ್ರಮ, ವಿಶಾಲ ಅಧ್ಯಯನ, ತರ್ಕಬದ್ಧ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನೂರಾರು ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲಾಗಿದೆ. ವೇಳೆವಾಟಿ, ಲೆಂಕವಾಟಿ, ಸಹಗಮನ, ಸಮಾಧಿಮರಣ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ, ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನ, ತುರುಗೋಳ್, ಪೆಣ್‌ಪುಯ್ಯಲ್, ಊರಳಿವು, ಕಾಳಾಮುಖ, ಕಾಪಾಲಿಕಾ, ಕಾಳ, ಲಾಕುಳಶೈವ ಮುಂತಾದ ನೂರಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ (1982) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಸಮಾಜೋ – ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊತ್ತಗೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ (1977), ಪಗರಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಪ್ರಬಂಧಗಳು ಎಂಬ ಸಂಕಲನಗಳ ಬರೆಹಗಳು ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಉಪಕ್ರಮ ನೀಡಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳು. ಶೂಲದಹಬ್ಬ, ನಾಗಬೆತ್ತ, ಕುಪ್ಪಕುಜಿ, ಪಗರಣ, ಕರಪಲ್ಲವ, ದಂತಕತೆ, ಬೈಗುಳ, ಹಳ್ಳಿ, ಜೋಕುಮಾರ, ಮೈಲಾರ ಮಾಳಚಿಯರನ್ನು ಕುರಿತ ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾನಪದ ಲೋಕ.

ಕನ್ನಡ–ಕನ್ನಡಿಗ–ಕರ್ನಾಟಕಗಳ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಹೋರಾಟ ಒಂದು ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿದೆ. ಗೋಕಾಕ್ ಚಳವಳಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕಲಾವಿದರ ಬಳಗವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತಂದರು; ಮತ್ತೆ 'ಕನ್ನಡ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರ' ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾದವರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಲು ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆ(1987), ಕನ್ನಡ–ಕನ್ನಡಿಗ–ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಆಗಿವೆ. ತಾವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜಾಗೃತಿ ಆಗದಿದ್ದುದರಿಂದ ವ್ಯಥೆಗೊಂಡು ಇವರು ಜಲಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಯೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡರು.

ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಬಹುಮಾನ, ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ, ದೇವರಾಜ ಬಹಾದ್ದೂರ್ ಬಹುಮಾನ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ. ಸ್ಮಾರಕ ಬಹುಮಾನ, ಹೊಸತು ಹೊಸತು ಕೃತಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1997) ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವದ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1978), ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1984), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1985), ಭೂಸನೂರಮಠ ಸ್ಮಾರಕ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1992), ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1993), ಬಸವಸೇವಾಸಮಿತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಅನಕೃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1999), ಸೇಡಿಯಾಪು ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2000) ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವರಿಗೆ 2002ರಲ್ಲಿ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ನಾಡೋಜ ಗೌರವ ನೀಡಿದೆ(2004). ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು, ಮಿತ್ರರು, ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚಿದಾನಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಇದನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತ : ಸು. 1750. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಕವಿ. ಇದು ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನ ಅನುಭವಾಮೃತವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ತಟದ ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ಚಿದಾನಂದ ಈತನ ಗುರು. ಪಂಚೀಕರಣ, ತತ್ತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿ, ನವಚಕ್ರಕುಲ ರೇಖಾಲಕ್ಷಣ, ದೇವೀಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ಬಗಳಾಂಬಾಸ್ತೋತ್ರ, ಚಿದಾನಂದವಚನ ಮತ್ತು ಕಾಮವಿಡಂಬನ– ಇವು ಈತನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು .

ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 49 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿದ್ದು 3621 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಶಿವ ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಬೋಧೆಯೇ ಇದರ ವಸ್ತು. ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗಾಗಿ ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೃತಿ ಇದು. ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವುದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ದಾರಿಯಿನ್ನರುಹುವುದು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪಂಚೀಕರಣ ಹದಿನೈದು ವಚನಗಳ ಗದ್ಯ ಕೃತಿ. ಚಿದಾನಂದ ಸದ್ಗುರುವೇ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಪ್ರತಿವಚನವೂ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಳಯ್ಯ ದೇಹ ಬೀಟಲು ಪೃಥ್ವಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಕೂಡಿತು ; ಅಪ್ಪು ಅಪ್ಪ ಕೂಡಿತು ; ತೇಜ ತೇಜವ ಕೂಡಿತು ; ವಾಯು ವಾಯುವ ಕೂಡಿತು ; ಆಕಾಶ ಆಕಾಶವ ಕೂಡಿತು ; ಪಂಚಭೂತ ತತ್ತ್ವಗಳು ಆಯಾ

ಭೂತತತ್ತ್ವಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದವು. ತತ್ತ್ವದ ಗುಣಂಗಳು ತತ್ತ್ವವ ಹೊಂದಿದವು. ನೀನು ಅಂಗರಹಿತನು, ನೀನು ನಿರ್ವಿಕಾರನು, ನಿರ್ವಯಲುಕಣಾ ಚಿದಾನಂದ ಸದ್ಗುರವೆ–ಎಂಬ ಇದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಚನದಿಂದ ಕವಿಯ ಮನೋಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನಪರತತ್ವ ವಿಶ್ವವಿರಾಟ್ಪುರುಷವಿವರ, ಜೀವೇಶ್ವರೈಕ್ಯ ವಿಚಾರ, ಪ್ರಣವನಾದ ಬಿಂದುಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತಿತರ ವಿವರಗಳು ತತ್ತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವೇದಾಂತ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನವಚಕ್ರ ಕುಲರೇಖಾಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಸಂವಾದ ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಟೀಕೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ದೇವೀಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯ ಭಾಷಾಂತರ. 18 ಸಂಧಿ, 769 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಗಳಾಂಬಾ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ 101 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಹತ್ತು ಮಹಾವಿದ್ಯಾಧಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಬಗಳಾಂಬ ದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯೇ ಇದರ ವಸ್ತು. ಇದು ಮಾತ್ರಾಗಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ಛಂದೋವಸಂತ ಎಂಬ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಚಿದಾನಂದ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿದೆ. ಚಿದಾನಂದವಚನದಲ್ಲಿ ರಾಗತಾಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಲವು ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಮವಿಡಂಬನದಲ್ಲಿ 110 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಹೋಳಿಪದಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ನೀತಿ, ತತ್ತ್ವ ಇವುಗಳೇ ಇಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಜೆ.ಎ.)

ಚಿದ್ದಣ ಚೋಳ ಮಹಾರಾಜ : ತೆಲುಗು ಚೋಳ ವಂಶದ ಒಂದು ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಅರಸ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸಾಮಂತ. 1073ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನೆ 300, ಪೆಡೆಕಲ್–800, ನಳವಾಡಿ–500, ಅಯಜೆ–500 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ತೆಲುಗು ಚೋಳ ವಂಶಸ್ಥರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚರಣಸರೋರುಹವಿಹಿತ ವಿಲೋಚನ ತ್ರಿಲೋಚನಪ್ರಮುಖಾಖಿಳಪೃಥ್ವೀಶ್ವರ ಕಾರಿತಕಾವೇರೀ ತಿಲ್ ಕರಿಕಾಲಕುಲರತ್ನಪ್ರದೀಪ ಕುಮಾರಾಂಕುಸ ಕಾಂಚೀಪುರತ್ರಿಪುರ ಸಂಹರಣ ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಈತನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥದೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಇರುಗಣ ಚೋಳನೆಂಬೊಬ್ಬ ಈತನಿಗೂ ಮೊದಲು ಒಂದನೇಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (1044–1068) ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಬೂಬ್‌ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಇವನು ಚಿದ್ದಣ ಚೋಳನಿಗೆ ಹಿರಿಯನಾಗಿರಬಹುದು.

ಚಿದ್ದಣ ತನ್ನ ಅರಸನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದ. ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೂ ನಡುವೆ ದ್ವೇಷ ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಈತ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸಾಮಂತನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದನಲ್ಲದೆ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದುರ್ಲಾಭ ಪಡೆಯಲು ದಂಗೆ ಎದ್ದಿದ್ದ ಸೇವುಣ ವಂಶದ ಸೇಗುಣವನ್ನು (ಇಮ್ಮಡಿ ಸೇಉಣ ಚಂದ್ರ) ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತರ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಈತ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಎಳರಾಮತೀರ್ಥದ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಬೀಪಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಆಳತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಚಿದ್ದಣ ಬಹುಶಃ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚಿನಾಬ್ : ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಒಂದು ಉಪನದಿ, ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ಉಭಯ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವಾದ ಪಂಚನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಭಾರತದ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಬಾರಾಲಾಚಾ ಕಣಿವೆ ಹಾದಿಯ (4,891ಮೀ.) ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಗಮಿಸುವ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಭಾಗಾ ನದಿಗಳು ಟಂಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ಅಥವಾ ಚಿನಾಬ್ ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿ ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 161ಕಿ.ಮೀ ದೂರ ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಿಷ್‌ವಾರ್ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೊರಕಲೊಂದರ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ದಾಟಿ, ಅಖ್ನೂರ್ ಬಳಿ ಮೈದಾನಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಾರಾ ಲಾಚಾದಿಂದ ಅಖ್ನೂರ್‌ವರೆಗಿನ 608ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನದಿ 4,724 ಮೀ. ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.ಇದರ ನದಿಯ ಉದ್ದ 960 ಕಿ.ಮೀ

ಜಮ್ಮು ನಗರದ ಬದಿಯ ಜವಿ ಜಂಕ್ಷನ್‌ನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಪಂಜಾಬನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಟಿಮ್ಮು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಝೇಲಂ ನದಿಯೂ ಸಿಂಧುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾವೀ ನದಿಯೂ ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಇವು ತ್ರಿಮಾಬ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಿಯಾಸ್ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸಟ್ಲಜ್ ನದಿ ಮಾಡ್ವಾಲಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಿನಾಬನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದು ಪಂಜನದ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿಂದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರವಾಹ ಜುಲೈ–ಆಗಸ್ಟ್ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ. ನವೆಂಬರ್–ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಮಟ್ಟ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ನೀರು ಆವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಡಗಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ದೂರ ಅದರ ತೇವ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ. ಇದು ತಂದು ಎಸೆಯುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮರಳು ಹೆಚ್ಚು. ಪಂಜಾಬಿನ ಇತರ ನದಿಗಳ ಮಣ್ಣಿನಷ್ಟು ಇದು ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಈ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 28,980.78 ಘನ ಮೀ. ನೀರು ಹರಿಯುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಇತರ ನದಿಗಳಂತೆ ಈ ನದಿಯೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರ ಬದಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ನದೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಜಿತ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಚಿನಾಬ್ ಕೆಳದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ (1882) ಮತ್ತು ಚಿನಾಬ್ ಮೇಲು ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ (1912–15)–ಇವೂ ಇತರ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಸಾಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಗಜ್ರನ್‌ವಾಲ, ಝುಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಾಂಟ್ಗೋಮರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸೇರಿ 1892ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಚಿನಾಬ್ ನದೀ ವಸತಿ ಚಿನಾಬ್ ಮತ್ತು ರಾವಿ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ರೇಚನಾ ದೋಅಬ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವಸತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ 25 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಜಮೀನು ಚಿನಾಬ್ ನದೀ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನದಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಾರ್ ಮರಳುಗಾಡು ಸಸ್ಯಾಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದೆ. 1912ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಚಿನಾಬ್ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 5 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ನೆಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಚಿನಾಬ್ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಲಯಾಲ್‌ಪುರ. ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹತ್ತ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ.

ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಲವಾರು ರೈಲ್ವೆ ಬ್ರಿಡ್ಜು ಹಾಗೂ ರಸ್ತೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ರೈಲ್ವೆ ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ನ್ನು ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಚೀನಾಬ್‌ಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಚೀನಾಬ್ ಬಿಡ್ಜ್. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಚಿನಿವಾರ ಉದ್ಯಮ : ನೋಡಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ ಉದ್ಯಮ

ಚಿನ್ನ : ಆವರ್ತಕೋಷ್ಟಕದ ಆರನೆಯ ಆವರ್ತದ ಒಂದನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಂಕ್ರಾಂತಿ (ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್) ಲೋಹಧಾತು (ಗೋಲ್ಡ್). ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಕೇತ Au. ಪರಮಾಣುಸಂಖ್ಯೆ 79, ಪರಮಾಣು ತೂಕ 196.967. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಯಾನಿಕ್ $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 3d^{10} 4s^2 4p^6 4d^{10} 4f^{14} 5s^2 5p^6 5d^{10} 6s^1$. ಅಯಾನಿಕ್ ತ್ರಿಜ್ಯ $Au+1.37A^0$. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಇದರ ಏಕಮಾತ್ರ ಐಸೊಟೋಪಿನ ಪರಮಾಣು ತೂಕ 197.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಹೊಳಪಿನಿಂದಾಗಿ ಮಾನವ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳುಂಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ವೇದಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳು ಇವೆ. ಯುರೋಪಿನ ರೋಮನ್ನರಿಗೂ ಗ್ರೀಕರಿಗೂ ಇದರ ಪರಿಚಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಇದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳನ್ನು ರಸವಾದದ ರೀತ್ಯಾ ಪರುಷದಿಂದ (ಫಿಲಾಸಫರ್ಸ್ ಸ್ಟೋನ್) ಚಿನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಜೀವಾಮೃತವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು–ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಧ್ಯಯುಗದ ರಸಸಿದ್ಧರ (ಆಲ್‌ಕೆಮಿಸ್ಟ್) ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನವೀನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಹಿಂದೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅನೇಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದದ್ದುಂಟು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್, ಮಿನೋವನ್, ಅಸೀರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಎಟ್ರುಸ್ಕನ್ ನಾಗರಿಕತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಜನರ ಕರಕೌಶಲ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಳತೆಗೋಲಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲೋಸುಗ ನಡೆದ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 77ರಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಬಹು ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ 1300ರ ತನಕ ಅಂದರೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಶಕೆ ಆರಂಭವಾಗುವವರೆಗೆ ಸಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ 1600 ರವರೆಗೆ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. 1800ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 1848ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವವರೆಗೆ ಇದು ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಮಾರು 1905ರ ವರೆಗೆ ಈ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ತನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಗಣಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಗಣಿಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಚಿನ್ನದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲಿನ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವೃತ್ತಾಂತ : ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ರೀತ್ಯಾ ನೋಡಿದಾಗ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದ ಪ್ರಿಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ (600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದವರೆಗೂ ಹರಡಿರುವ ನಾನಾ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಹುದುಗಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಚಿನ್ನದ ಪರಿಮಾಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ–1,00,000,000 ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ ಅದಿರನ್ನು ಒಪ್ಪ ಮಾಡಿ 1,100 ಟನ್ ಅಂದರೆ 30 ಮಿಲಿಯನ್ ಔನ್ಸುಗಳಷ್ಟು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದು. ಒಂದು ಘನಮೈಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 6,00,000 ಔನ್ಸುಗಳಷ್ಟು ಚಿನ್ನವಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿನ್ನ ಪಡೆಯುವುದು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮುಂದುವರಿದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಪಡೆಯುವ ಕೆಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯೋಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ : (i) ಮೂಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು (ii) ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಚಿನ್ನದ ಸಿರಗಳು ಮತ್ತು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲಾರೂಪಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಲಾರೂಪ ನಾಡಶಿಲೆಯನ್ನು (ಕಂಟ್ರಿ ರಾಕ್) ಸೋಕುವ ಕಡೆ ಲೋಹದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪರಿಸರವಿರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿನ ಬೆಣಚು, ಗಂಧಕಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳು, ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಖನಿಜಗಳೊಡನೆ ಚಿನ್ನ ಬೆರೆತಿರುವುದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಣಚಿನ ಸಿರಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು. ಎಳೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ನರಗಳಂತೆ, ಕಣಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೇಕುಗಳಂತೆ ಚಿನ್ನ ಬೆಣಚಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ಈ ಜಾತಿಯದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ, ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕಾಲೋರ್ಯಾಡೋ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಈ ಬಗೆಯವು.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಗಾತ್ರದ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಗಳು ಇವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಅದೂ ನದಿಯ ತೀರ, ಸಮುದ್ರದ ಕರೆ ಮುಂತಾದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ರ್‍ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇತರ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವುದೂ ಇದೆ. ಅಲಾಸ್ಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸಮುದ್ರ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇವೆ. ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನ ದೊರೆತಿದೆ. ಪಾಲಾರ್ ಮತ್ತು ಪೊನ್ನಾರ್ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆಯಂತೂ ಒಂದು ಟನ್ ಮೆಕ್ಕಲಿಗೆ 12.5 ಗ್ರೇನುಗಳಷ್ಟು ತೂಕದ ಚಿನ್ನ ಒದಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜಾಗಿದೆ. ಮರಳು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲನ್ನು ಸೋಸಿ ಜಾಲಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗುಳ್ಳವರು ಭಾರತದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 75 ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕಡೆ ಹರಡಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1,000,000,000 ಔನ್ಸುಗಳಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು ಎಂದು ಅಂದಾಜು. ಇಂಥವಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಬಹು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ 500,000,000 ಔನ್ಸ್ ಚಿನ್ನ ಲಭಿಸಬಹುದು. 1944ರ ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 69,000,000 ಔನ್ಸ್ ಚಿನ್ನ ದೊರೆತೀತೆಂದು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಕೋಲಾರ, ಹಟ್ಟಿ, ವೈನಾಡು, ಛೋಟಾನಾಗಪುರ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಅನಂತಪುರ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವು. ಈ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ನಡೆದ ಕುರುಹುಗಳು 1802ರಲ್ಲೇ ಪತ್ತೆಯಾದರೂ 1871ರ ವೇಳೆಗೆ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ದೊರೆತು ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1961 ಮಾರ್ಚ್ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಈ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ 23 ಮಿಲಿಯನ್ ಔನ್ಸುಗಳಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ದೊರೆತಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು 800 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಈವರೆಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಕೋಲಾರ ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಾರ್‍ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಬೆಣಚಿನ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಚಿನ್ನ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೂದು ಅಥವಾ ತೆಳು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಬೆಣಚಿನ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ ಲಭಿಸುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಜಾಡು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 80 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಹರಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾತನರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಕೈಬಿಟ್ಟ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳು ಇವೆ. 1885ರಲ್ಲಿ ಮೆಸರ್ಸ್ ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಚಿನ್ನ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ 6 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 1 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿರುವ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದು ಮೈಸೂರು, ಛಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್, ಉರಿಗಾಮ್ ಮತ್ತು ನಂದಿದುರ್ಗ ಈ ಗಣಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸಿರ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ 450–600 ಇಳಿವೋರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿದಾಗುತ್ತ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದುರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಹಲವು ಕಡೆ ಇವು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಗಣಿಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಇವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೂರಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ಈಚಿನ ಭೂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗಣಿಗಳು 3230ಮೀ. ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೇ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಗಣಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1956ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು(ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ) ಸರ್ಕಾರದವರು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಪರಿಹಾರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಗಣಿಗಳ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿತು. **(ನೋಡಿ– ಕೋಲಾರ–ಚಿನ್ನದ–ಗಣಿ–(ಪ್ರದೇಶ)**.

ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಆಳದಿಂದ ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ ಬಹಳ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯದ್ದು. ಒಂದು ಟನ್ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು 100,000 ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅದಿರನ್ನು ತೆಗೆದು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಒಪ್ಪ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತೆಗೆದ ಚಿನ್ನ ಬೆರೆತಿರುವ ಶಿಲಾಚೂರುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕುಟ್ಟುವ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಪುಡಿಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಲೋಹದೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಪಾದರಸ, ಸಯನೈಡ್ ಮೊದಲಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒಪ್ಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕುಲಮೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲವೆ ಗಟ್ಟಿಗಳಾಗಿವೆಯೋ ಎರಕ ಹುಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ಚಿನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವಾದ ಲೋಹಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 15.6–19.3 (ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನ). ಹೊಂಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒರೆ ಹಚ್ಚಿದಾಗಲೂ ಅದೇ ಹೊಂಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಹೊಳಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೆದುವಾದ ಲೋಹವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹು ನವುರಾದ ತಗಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ತಟ್ಟಬಹುದು; ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತಂತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಎಳೆಯಬಹುದು.

ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ : ಚಿನ್ನ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಾನಾ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಮರಳು ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆಯೂ (ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು) ಇದು ಬೆರೆತಿರುವುದುಂಟು. ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊಂಗಲ್ಲು (ಆರಿಫೆರಸ್ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ನೆರೆಮಣ್ಣು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು (ಅಲ್ಯೂವಿಯಲ್ ಡಿಪಾಸಿಟ್ಸ್) ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಿರೈಟೀಸ್ ಮುಂತಾದ ಗಂಧಕಯುಕ್ತ ಅದಿರುಗಳಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿನ್ನವಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಖನಿಜಗಳುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಲ್ವನೈಟ್ ($AgAuTe_2$) ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ.ಅದಿರನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ ಹೊರತು ಅದರಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆಯುವಂತಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಲಾಗಿದೆ:

(1) **ಬಾಣಲೆ ವಿಧಾನ :** ಸುಮಾರು 0.3ಮೀ. ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಣಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆಮಣ್ಣು ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಕದಡಿ ಸುತ್ತು ಸುಳಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದರೆ ಹಗುರವಾದ ಮರಳು ಮುಂತಾದವು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಭಾರವಾದ ಚಿನ್ನ ಕಣಗಳು ಬಾಣಲೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವುವು. ಸಣ್ಣ ಉದ್ದಿಮೆದಾರರಿಗೆ ಈ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ.

(2) ಹೂಳೆತ್ತುವ ಕ್ರಮ : ನದಿಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕ್ರಮವಿದು. ಬಕೆಟ್ಟುಗಳ ಅನಂತಸರಣಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಾಗುಪಟ್ಟಿ ವಾಹಕವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಯ ದೋಣಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಕೆಟ್ಟುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ನದಿಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತುತ್ತವೆ. ಈ ಮರಳು ಜಾಲರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಣ್ಣ ಮರಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಶೇಷವಸ್ತು ಮತ್ತೆ ನದಿಗೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಮರಳನ್ನು ವಿಲ್‌ಫ್ಲೇ ಮೇಜುಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ

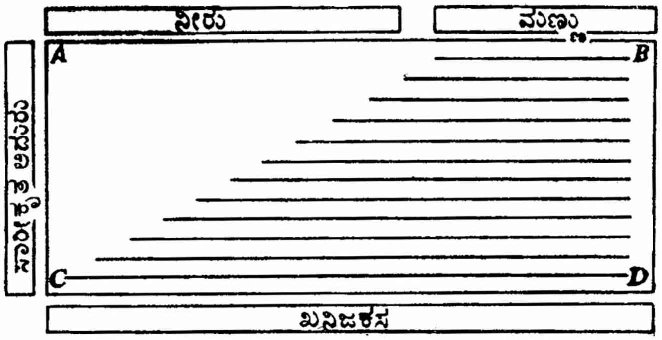

ಚಿತ್ರ 1. ವಿಲ್‌ಫ್ಲೆ ಮೇಜುಗಳ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣಾ ತತ್ತ್ವ

ತೊಳೆಯಲಾಗುವುದು. ಈ ಮೇಜುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾದ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ–1 ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ.: ಇವು ಸೋಪಾನದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ **(ಚಿತ್ರ 1)**. ನೀರು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು. ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳು ಭಾರವಾದ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಗುರವಾದ ಮರಳು ಮುಂತಾದವು ಕೊನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲ ಬಳಿ (CD) ಶೇಖರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಜು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಟ್ಟೆಗಳು ತಡೆಹಿಡಿದಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಪುಡಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಬಂದು ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವುದು. ತೀರ ದಪ್ಪವಾದ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಚಿನ್ನದ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳು ನೀರಿನೊಡನೆ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ಚಾಪೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿರುವ ಇಂಥದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

(3) ದ್ರವಚಾಲಿತ (ಹೈಡ್ರಾಲಿಕ್) ವಿಧಾನ : ಚಿನ್ನಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಮರಳು ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದಾಗ ಈ ವಿಧಾನದ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. ಒತ್ತಡದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಎರೆದರೆ ಚಿನ್ನಮಿಶ್ರಿತ ಮರಳು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುದು. ಬಗ್ಗಡವನ್ನು ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಇರುವ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಗಳು ಭಾರವಾದ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಹಗುರವಾದ ಮರಳು ಮುಂತಾದ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಕಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲುವೆ ನೀರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಾದರಸವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಕಟ್ಟೆಗಳ ಬಳಿ ನಿಂತ ಪಾದರಸ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಅಮಾಲ್ಗಮ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಮಾಲ್ಗಮನ್ನು ಸೋಸಿ ಕಾಸಿದರೆ ಪಾದರಸ ಆವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಪುನಃ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲವಾದರೂ ಶುಚಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

(4) ಕೊಟ್ಟಣ ವಿಧಾನ : ಹೊಂಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಈ ವಿಧಾನ ಯೋಗ್ಯ. ಹೊಂಗಲ್ಲನ್ನು ಮೊದಲು ದವಡೆ ಗಿರಣಿಗಳಿಗೆ (ಜಾ ಕ್ರಷರ್ಸ್) ಕೊಟ್ಟು ಒಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ಕುಟ್ಟುವ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೊಟ್ಟಣದಲ್ಲೂ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಐದು ಒರಳುಗಳೂ ಐದು ಹಾರೆಗಳೂ ಇವೆ **(ಚಿತ್ರ 2)** ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಕೊಟ್ಟಣಗಳು ಕಲ್ಲನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆಯುವುವು. ಕಲ್ಲು ಪುಡಿಯಾದಂತೆಲ್ಲ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಹಾಯುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನ ಧಾರೆ ಅದನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಗ್ಗಡ ಹೊರಬೀಳುವ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ತಂತಿಯ ಬಲೆಯನ್ನು ಹೆಣೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಒರಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ.

ಈ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾರೀಕರಿಸಿದ ಚಿನ್ನಮಿಶ್ರಿತ ಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಪುಡಿಯಿಂದ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯಲು ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ:

(a) ಅಮಾಲ್ಗಮೇಷನ್ ವಿಧಾನ : ಇಳಿಜಾರಾದ ಒಂದು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ತಾಮ್ರದ ಅಮಾಲ್ಗಮಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಹಾಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಚಿನ್ನದ ಪುಡಿಯುಳ್ಳ ಬಗ್ಗಡ ಇದರ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಚಿನ್ನ ಅಮಾಲ್ಗಮ್ ಆಗಿ ತಗಡಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಜತನದಿಂದ ಕೆರೆದು ತೆಗೆದು ಚರ್ಮದ ಚೀಲಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಹಿಸುಕಿದರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಪಾದರಸದ ಆವಿಯನ್ನು ತಣಿಸಿ ದ್ರವ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದು ಪುನಃ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅದುರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದರ್ಧ ವೇದಿಕೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ (ಟೇಲಿಂಗ್ಸ್) ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸಯನೈಡ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು.

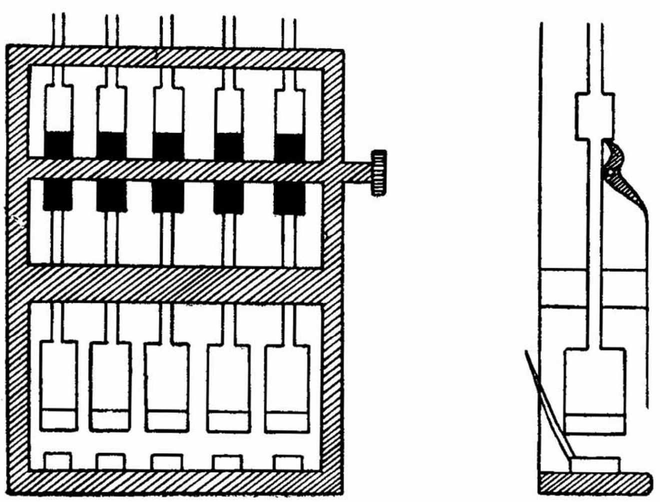

ಚಿತ್ರ 2. ಕೊಟ್ಟಣದ ಎದುರು ನೋಟವನ್ನು ಎಡಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟವನ್ನು ಬಲಚಿತ್ರದಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿದೆ

(b) ಸಯನೈಡ್ ವಿಧಾನ : ಇನ್ನೂರನೆಯ ನಂಬರ್ ಜರಡಿ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಹೊಂಗಲ್ಲು ಅಥವಾ ಅಮಾಲ್ಗಮ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ದೊರೆತ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟ ಅಥವಾ ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಇವನ್ನು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಸುರಿ (ಪಲ್ಪ್) ಮಾಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು 0.03–0.1% ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಯನೈಡ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಿಶ್ರಣವಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಯ ತಳದಿಂದ ಗಾಳಿ ಹಾಯಿಸಿ 4–5 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕಲಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಚಿನ್ನ ಮಾತ್ರ ವಿಲೀನವಾಗಿ, ಸೋಡಿಯಮ್ ಆರೊಸಯನೈಡಿನ ದ್ರಾವಣವಾಗುವುದು. ಕ್ಷಾರೀಯ ಮಾಧ್ಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ.

$$8NaCN + 4Au + 2H_2O + O_2 \rightarrow 4Na[Au(CN)_2] + 4NaOH \downarrow$$

ಅದುರಿನಲ್ಲಿರುವ ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಆಂಟಿಮೊನಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಧಾತುಗಳ ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ರಾವ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇಗ ತಳವೂರುತ್ತವೆ. ಒತ್ತರವನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಯನೈಡಿನ ಸಾರರಿಕ್ತ (ಡೈಲ್ಯೂಟ್) ದ್ರಾವಣದಿಂದ ತೊಳೆದರೆ ಅದು ಗ್ರಹಿಸಿರಬಹುದಾದ ಚಿನ್ನವೂ ವಿಲೀನವಾಗುವುದು. ಆರೊಸಯನೈಡಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸೋಸಿ ನಿರ್ವಾತ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದರೆ ವಾಯುವರ್ಜಿತ ತಿಳಿಯಾದ ದ್ರಾವಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸತುವಿನ ತುರಿ ತುಂಬಿರುವ ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಚಿನ್ನ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸೀಸದ ನೈಟ್ರೇಟನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಸತು–ಸೀಸದ ಜೋಡಿಯುಂಟಾಗಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

$$2Na[Au(CN_2)] + 4NaOH + Zn \rightarrow Na_2ZnO_2 + 4NaCN + 2H_2O + 2Au \downarrow$$

ಒತ್ತರಿಸಿದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮತ್ತು ಇದ್ದಲುಗಳೊಡನೆ ಕರಗಿಸಿದರೆ ಸತುವಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಕಳೆಯಬಹುದು. ಅದಿರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಶೇಕಡ 90–95 ಭಾಗವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಸತು, ಸೀಸ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವುವು.

ಕ್ಲೋರಿನೇಷನ್ ವಿಧಾನ : ಸುವರ್ಣಯುಕ್ತ ಪಿರೈಟಿಸಿನಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಇದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಿಧಾನ. ಮೊದಲು ಅದಿರನ್ನು ಹುರಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗಂಧಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನಿಕ್‌ಗಳ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಾಗಿ ಹೋಗುವುವು. ಚಿನ್ನದ ಹೊರತು ಎಲ್ಲ ಲೋಹಗಳೂ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದಿರು ಸರಂಧ್ರವಾಗುವುದು. ಹುರಿದ ಅದುರನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತೋಯಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಮರದ ಬಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೀನಿನ ವರ್ತನೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಚಿನ್ನ ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಾಗುತ್ತದೆ. $2Au + 3Cl_2 \rightarrow 2AuCl_3$

24 ಗಂಟೆಗಳ ಅನಂತರ ರಾಶಿಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿದರೆ ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮಾತ್ರ ವಿಲೀನವಾಗುವುದು. ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಲು ಫೆರಸ್ ಸಲ್ಫೇಟ್‌ನಿಂದ ಅಪಕರ್ಷಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

$$AuCl_3 + 3FeSO_4 \rightarrow FeCl_3 + F_2(SO_4)_3 + Au \downarrow$$

ಒತ್ತರಿಸಿದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸಿ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಕರಗಿಸಿದಾಗ ಗಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಕ್ಲೋರೀನಿನ ಬದಲು ಬ್ರೋಮೀನನ್ನು ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಬ್ರೋಮೀನ್ ಚಿನ್ನದೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸರಾಗವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಶೇಕಡ 95 ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದೆಂಬುದು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರದಿ. ಆದರೆ ಬ್ರೋಮೀನ್ ಬೆಳ್ಳಿಯೊಡನೆ ವರ್ತಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಬಿಡುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನಾನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಚಿನ್ನ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಶ್ಮಲಗಳ ಪೈಕಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚು, ತಾಮ್ರ, ಸತು ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕರಣ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಲಾಗಿದೆ :

(I) ಉತ್ಕರ್ಷಣ : ಅಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒಂದು ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹಾಯಿಸುವರು. ಆಗ ಕೀಳು ಲೋಹಗಳೆಲ್ಲ ಉತ್ಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಸದಂತೆ ತೇಲುವುವು. ಇದನ್ನು ಗೋರುಸೌಟುಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿ ಹಾಕಬಹುದು.

(ii) ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ವಿಚ್ಛೇದನ : ಲೋಹಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಅಂಶ 33% ಮೀರಿದಾಗ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಚಿನ್ನದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 25% ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಕ್ವಾರ್ಟೇಷನ್ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಇಂಥ ಲೋಹಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿ ತರಿತರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಾರಯುತ (ಕಾನ್ಸೆಂಟ್ರೇಟೆಡ್) ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಕುದಿಸಿದರೆ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಕೀಳುಲೋಹಗಳು ವಿಲೀನವಾಗಿ ಆಯಾ ಸಲ್ಫೇಟುಗಳಾಗಿಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ನೈಟ್ರೇಟುಗಳಾಗಿಯೋ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತವೆ. ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ 0.002%. ಕಂದು ಪುಡಿಯನ್ನು ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಬೋರ್ಯಾಕ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಕರಗಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಲ್ಫೇಟ್ ದ್ರಾವಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಸಾರರಿಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ವಿಲೀನವಾಗಿದ್ದ ಬೆಳ್ಳಿಯೂ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ಸ್ವಲ್ಪ ದುಬಾರಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

(iii) ವಿದ್ಯುದ್ವಿಧಾನ : ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೀಗೂ ಸಂಸ್ಕರಿಸಬಹುದು. 4% ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು 5% ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಮಿಶ್ರಣವೇ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷ್ಯ. ಅಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಗಳೇ ಧನಧ್ರುವಗಳು. ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ತೆಳುವಾದ ತಗಡುಗಳೇ ಋಣ ಧ್ರುವಗಳು. ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನ ಋಣಧ್ರುವಗಳ ಮೇಲೆ ಶೇಖರಿಸುವುದು. ಧನಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯದ ಬೆಳ್ಳಿ ಅದರ ಕ್ಲೋರೈಡಾಗಿ ಆ್ಯನೋಡ್ ಮಣ್ಣಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶೇಖರವಾಗುವ ಆ್ಯನೋಡ್ ಮಣ್ಣು ಧನಧ್ರುವದ 20% ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಹೊರಹಾಕದಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭಜನೆಯ ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದಾದರೂ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಲೋಹ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಡಗಿ ಅಲಭ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಲ್ಲ.

(iv) ಕ್ಲೋರಿನೇಷನ್ : ಈ ವಿಧಾನ ದುಬಾರಿಯಲ್ಲ. ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಅಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೋರ್ಯಾಕ್ಸ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹರಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂಸೆಯ ತಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂತಿರುವ ಒಂದು ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಕ್ಲೋರೀನನ್ನು ಹಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಚಿನ್ನ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತದೆ. ಕೀಳುಲೋಹಗಳು ಆಯಾ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಬೋರ್ಯಾಕ್ಸ್ ಸಹಿತ ಕಸವಾಗಿ ತೇಲುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉಳಿದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಅವಧಿ 2–3 ಗಂಟೆಗಳು.

ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮಾಲ್ಗಮೇಷನ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನೂ ಸಯನೈಡ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಶೇಷಾಂಶವನ್ನೂ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚಿನ್ನ ಆಕರ್ಷಕ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಲೋಹ. ಅದರ ತೆಳುವಾದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರಿತ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಹಸಿರು ಅಥವಾ ನೀಲಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ದ್ರವಿತ ಲೋಹವೂ ಅಷ್ಟೆ. ದ್ರವನ ಬಿಂದು 1064°C, ಕುದಿಬಿಂದು 2610°C. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 19.30. ಇದು ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಹಕ. ಕುಟ್ಯ(ಮ್ಯಾಲಿಯಬಿಲಿಟಿ) ಮತ್ತು ತನ್ಯತೆಗಳಲ್ಲಿ (ಡಕ್ಟಿಲಿಟಿ) ಇದನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಬಲ್ಲ ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಹವಿಲ್ಲ. 0.00002 ಸೆಂ. ಮೀ ನಷ್ಟು ತೆಳ್ಳನೆಯ ಚಿನ್ನದ ರೇಕನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಪುಸ್ತಕಗಳ ಹೊದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಆಲಂಕಾರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ.

ಚಿನ್ನ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಪಟುವಾದ ಲೋಹವಲ್ಲ. ವಾಯು ಅಥವಾ ಆಮ್ಲಜನಕ, ನೀರು ಅಥವಾ ಹಬೆ, ಕ್ಷಾರಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಚಿತ ಆಮ್ಲಗಳು ಚಿನ್ನದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದ್ರಾವಣ, ಬಿಸಿಯಾದ ಸೆಲೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಅಥವಾ ಫಾಸ್ಫಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಮಿಶ್ರಿತ ಟೆಲ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಕ್ಷಾರೀಯ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮತ್ತು ಥಯೊಸಲ್ಫೇಟುಗಳು, ಪರ್‌ಕ್ಲೋರೇಟ್ ಪರ್‌ಬ್ರೋಮೈಡ್ ಮತ್ತು ಪರ್‌ಅಯೊಡೈಡುಗಳು, ರಾಜಾಮ್ಲ ಮತ್ತು ವಾಯುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರೀಯ ಸಯನೈಡ್ ದ್ರಾವಣಗಳುಃಇವು ಮಾತ್ರ ಚಿನ್ನದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಚಿನ್ನ ರಾಜಾಮ್ಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾದಾಗ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಉಂಟಾಗುವುದು. ರಾಜಾಮ್ಲವೆಂಬುದು ಸಾರಯುತ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾರಯುತ ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ 3.1 ಗಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಿಶ್ರಣ. ಚಿನ್ನ, ಪ್ಲ್ಯಾಟಿನಮ್ ಮೊದಲಾದ ಘನಲೋಹಗಳನ್ನು ವಿಲೀನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು.

$$2Au + 3HNO_3 + 11HCl \rightarrow 2HAuCl_4 + 6H_2O + 3NOCl$$

ಸುಮಾರು 200° C ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೀನೊಡನೆ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡು ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಣವಾಗಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಘನೀಭವನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಏಕ ಪರಮಾಣು ಅಣುಗಳಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದೂ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚೊಕ್ಕ ಚಿನ್ನ ಅತಿ ಮೆದುವಾದುದರಿಂದ ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಇದರ ಸಲುವಾಗಿ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಇಂತಿಷ್ಟು ಕ್ಯಾರೆಟುಗಳು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ಟಿನದು ಪರಿಶುದ್ಧ, ಅಪ್ಪಟ ಬಂಗಾರ. 14 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಚಿನ್ನವೆಂದರೆ 14 ತೂಕಭಾಗ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು 10 ಭಾಗ ಇತರ ಲೋಹಗಳು ಕೂಡಿವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ 18 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ 75%. ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 90% ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು 10% ತಾಮ್ರವೂ ಒಡವೆ ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಲೋಹದಲ್ಲಿ 84% ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು 16% ತಾಮ್ರವೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣದ ನೋಟುಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಇಂತಿಷ್ಟು ಭಾಗ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ಠೇವಣಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿಯಮವಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗದಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಹೀಗೆ ಗಟ್ಟಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ವಿದ್ಯುಲ್ಲೇಪನ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ತಾಮ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೇಪವಿದ್ದ ಹೊರತು ಚಿನ್ನ ಅಂಟದು. ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಾಜು ಮತ್ತು ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯದಲ್ಲೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿತವಾಗಿರುವ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ದ್ರವಬಂಗಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುವ ಚಿತ್ರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇದು ಅಗತ್ಯ. ಆಭರಣ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. **(ನೋಡಿ– ಚಿನ್ನ,–ಬೆಳ್ಳಿ,–ಕೆತ್ತನೆ)** ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಚಿನ್ನ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ. ಕ್ಷಿಪಣಿ ಮತ್ತು ರಾಕೆಟುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹದ ಅತಿ ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆಯುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಅತಿರಕ್ತ ಕಿರಣಗಳ ಪ್ರತಿಫಲನಕ್ಕೆ ಬಹು ಅನುಕೂಲ. ಚಿನ್ನದ ಪಾರಕ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪೊರೆ ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಕಿಟಕಿಗಳ ಗಾಜಿನ ಬಾಗಿಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಇಂಥ ಗಾಜುಗಳನ್ನು ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಮಂಜು ಕವಿದಿರುವಾಗಲೂ ವಾಹನ ನಡೆಸುವುದು ಸುಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನದ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

ಚಿನ್ನದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಆರಸ್ ಮತ್ತು ಆರಿಕ್. ಆರಸ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ವೇಲೆನ್ಸ್ 1. ಆರಿಕ್ ಸಂಯಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ 3. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲ ಅಸ್ಥಿರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು, ಕಾಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಾದಾಗ ಇವು ಚಿನ್ನವಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆಕ್ಸೈಡ್‌ಗಳ ಪೈಕಿ ಆರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು (Au_2O) ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಒತ್ತರಿಸಿದ ಆರಸ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು 200°C ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾಸಿದರೆ ಸಾಕು.

$$2AuOH \rightarrow Au_2O + H_2O$$

ಇದು ನೇರಿಳೆ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ. ಕಾಸಿದರೆ ವಿಭಜಿಸಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಜನ್ನುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕಾಸಿದರೆ ಆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (Au_2O_3) ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಚಿನ್ನದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಎನ್ನುವುದು. ಇದು ಕಂದು ಕಪ್ಪು ಪುಡಿ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ. ಸುಮಾರು 160^0C ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾಸಿದರೆ ಆರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಕೊಡುವುದು

$$Au_2O_3 \rightarrow Au_2O + O_2 \uparrow$$

ಆಂಫೊಟೆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಎಂದರೆ ಆಮ್ಲೀಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಗುಣಗಳೆರಡನ್ನೂ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಕ್ಸೈಡ್. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದು ಸಾರಯುತ ಆಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿ ಆಯಾ ಲವಣಗಳನ್ನೂ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿ ¥ÉÆmÁå¹AiÀÄA ªÀÄ DgÉÆÃ£ÉÃmï ($KAuO_2$) ಕೊಡುವುದು. ಕೃತಕ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಉಪಯುಕ್ತ. ತಣ್ಣನೆಯ ಸಾರರಿಕ್ತ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣದೊಡನೆ ಆರಸ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಅಥವಾ ಆರಸ್ ಬ್ರೋಮೈಡ್ ದ್ರಾವಣ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಆರಸ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಇದರ ಬಣ್ಣ ದಟ್ಟ ನೇರಿಳೆ. ಅತಿ ಸಾರರಿಕ್ತ ಕ್ಷಾರ. ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ $[Au(OH)_3]$ ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಇದು ಹಳದಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ. ಬಿಸಿಮಾಡಿದರೆ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನಂತೆ ಇದಕ್ಕೂ ಆಂಫೊಟೆರಿಕ್ ಗುಣ ಉಂಟು. ಅಮೋನಿಯದೊಂದಿಗೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಆಲಿವ್ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಫಲ್ಮಿನೇಟಿಂಗ್ ಗೋಲ್ಡ್ (ಸಿಡಿಯುವ ಚಿನ್ನ) ಎಂಬ ಈ ವಸ್ತುವಿಗೆ ತೀವ್ರ ಸ್ಫೋಟಕ ಗುಣವಿದೆ. ಆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಲೇಪ ಕೊಡುವುದು, ಕೃತಕ ದಂತಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ 170_0C ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾಸಿ ಆರಸ್ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ತಿಳಿಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಈ ವಸ್ತು ಅಸ್ಥಿರ. ಕಾಸಿದರೆ ವಿಭಜಿಸುವುದು. ಕ್ಲೋರೀನ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

$$Aucl_3 \rightarrow AuCl + Cl_2 \uparrow$$

ನೀರಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಭಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಬರುವುದು ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ.

$$3Aucl \rightarrow AuCl_3 + 2Au$$

ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಚಿನ್ನದ ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತ. ಇದನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಲಯುಕ್ತ ಲವಣದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರ $AuCl_3.2H_2O$. ಚಿನ್ನವನ್ನು ರಾಜಾಮ್ಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನ ಮಾಡಿ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದರೆ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ($HAuCl_4.4H_2O$) ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹರಳುಗಳು ಬೇರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು 120_0C ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾಸಿದರೆ ಚಿನ್ನದ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಕೆಂಪು ಹರಳುಗಳು ದೊರೆಯುವುವು.

$$HAuCl_4.4H_2O \rightarrow AuCl_3.2H_2O + HCl + 2H_2O$$

ನಿರ್ಜಲ ಚಿನ್ನದ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ. ನೀರು, ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಈಥರುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ. 170_0–180_0C ಉಷ್ಣತಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದರೆ ಆರಸ್ ಕ್ಲೋರೈಡೂ ಈ ಮಿತಿಮೀರಿದರೆ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೀನುಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಅಣು ಸೂತ್ರ Au_2Cl_6 ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಆವಿಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಸ್ಟ್ಯಾನಸ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ($SnCl_2$) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳ ($SnCl_4$) ಸಾರರಿಕ್ತ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಊದಾಬಣ್ಣದ ಚಿನ್ನ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಸಿಯಸನ ಪರ್ಪಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚಿನ್ನದ ಲವಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಇದೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಯೋಗ. ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಟೋನ್ ಮಾಡಲು, ಹಾವು ಕಚ್ಚಿ ಬಾಧೆಗೊಳಗಾದವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ, ಕೆಂಪುಗಾಜು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಮಸಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಚಿನ್ನದ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. (ಬಿ.ವಿ.ಜ; ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಹ ಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನದ ಲವಣಗಳು ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಧಿವಾತ, ಉರಿಯೂತ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಔಷಧವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ನೋವು ನಿವಾರಣೆ, ಉರಿಯೂತ, ಕ್ಷಯ ಹಾಗೂ ಸಂಧಿವಾತ ಖಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ದಂತಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃತಕ ಹಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನಮಿಶ್ರಿತ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯ ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ, ಔಷಧಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತೆಳುವಾದ ಚಿನ್ನದ ರೇಕುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಖಾದ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ತೋರಲು ಅಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ರೇಕು ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿನ್ನವು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಚಿನ್ನವು ದೇಹಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವು ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆತ್ತನೆ : ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮಾನವನಿಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಲೋಹಗಳಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನವನು ಆಭರಣಗಳಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ; ಹಣವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅವು ಅವನ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಮಾಪನಗಳಾಗಿವೆ.

ಗಣೇಶ ವಿಗ್ರಹ, ಜೈಪುರ, ರಾಜಸ್ಥಾನ

ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಗೋಲಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭಾಕಾರದ ಚಿಕ್ಕ ಮಣಿಗಳು ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಚಿನ್ನದ ಮಣಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮುಚ್ಚಳಗಳು ರಚನಾಕೌಶಲದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಕವಾಗಿವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ನಾನಾ ಆಭರಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕರ್ಣಶೋಭನ, ಕುಂಭ, ಖಾಡಿ, ರುಕ್ಮ, ಸೃಜ ರಸನ, ನಿನಭಗಳೆಂಬ ಆಭರಣಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಕಿವಿ, ತಲೆ, ಪಾದ, ಕೈ, ಕೊರಳು, ಟೊಂಕ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಧರಿಸುವಂತವು ಆಗಿದ್ದವು. ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಕೌಶಲ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ತಕ್ಷಶಿಲೆ, ಸಿತ್ರಪ, ಭೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ದೊರಕಿದ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಂಚಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಕೊರಳಸರ, ಗೆಜ್ಜೆ–ಟಿಕ್ಕಿಗಳು ಅನುಪಮ ನಕ್ಷೆಯಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಅಜಂತ, ಬೇಲೂರುಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆಭರಣಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳು ಆಧುನಿಕವೂ

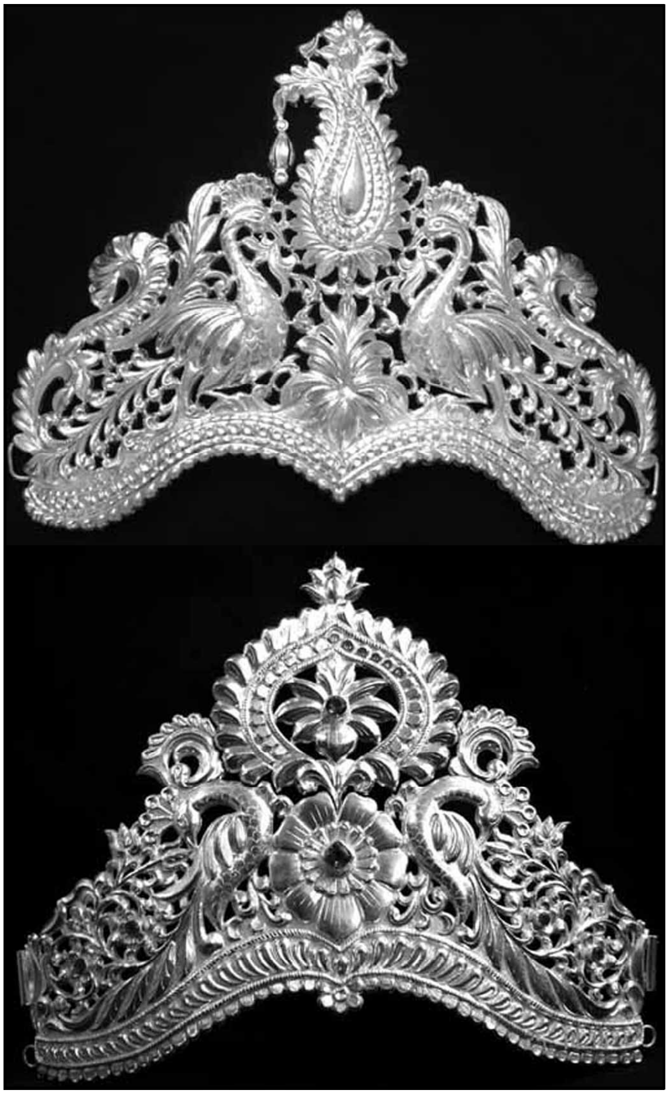

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಿರೀಟಗಳು

ಶಿರಸಿಯ ಶ್ರೀ ಮಾರಿಕಾಂಬಾ ದೇವಿಯ ರತ್ನಖಚಿತ ಚಿನ್ನದ ಕಿರೀಟ. ವಜ್ರ, ಕೆಂಪು, ಪಚ್ಚೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿರೀಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಶಾಯಿಯ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗೆ ನವಗ್ರಹ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರ $22\frac{1}{2}$", ತಯಾರಕರು : ದಿ. ಗುರುರಾವ್ ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾಯಕರ, ಶಿರಸಿ

ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಚಿನ್ನದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಹುಮಾನ ಗೊಂಡೆ, ಮಂಗಳೂರಿನ ಶಿಲ್ಪ

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಬರೇಶ್ವರಿ, ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ($1\frac{1}{2}$')
ತಯಾರಕ : ನರಸಿಂಹ ಶೇಟ, ಸಿದ್ದಾಪುರ

ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿವೆ. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಪ್ರಿಯತೆ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಜಮ್ಮು ಎಂಬ ಕಿವಿಯ ಆಭರಣವಂತೂ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಮುಕುಟ, ನೆತ್ತಿಮಣಿ, ನತ್ತು, ಚಿತ್ತಾಣ, ಬುಗುಡಿ, ಬುಲಾಕು, ಕಂಠಿ(ಸರ), ಕಂಕಣ, ವಂಕಿ ಜೂರಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಭರಣಗಳು ಕಾಲಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಆಕಾರ, ಅಳತೆಗಳಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕದ್ರಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಥ

ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಬಹುತೇಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಉದ್ಯೋಗ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವರು ದೇವರಪೂಜೆ, ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆ, ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಧರಿಸುವ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಕಾಲದ ರುಚಿ, ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮರು, ವಿಶ್ವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ದೈವಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಪಾಂಚಾಲಿಯರು, ಪತ್ತಾರರು, ಸೋನಾರರು, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು, ಚಿನಿವಾರರು, ಅರ್ಕಚಾರಿಗಳು, ಆಚಾರಿಗಳು, ಪಂಚಾನನರು, ಸುವರ್ಣಕಾರರು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರಾಗಿ ಚಿನಿವಾರರು, ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಕೆಯ ಜ್ಞಾನ ಸಾಕಾಗದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರಗಿನ ನೌಕರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿ ಈಚೀಚೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಒಳದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗನ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಹುತೇಕ ಮನೆಯ ಹೊರಭಾಗ. ಅವನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಐರಣಿ, ಸುತ್ತಿಗೆ, ಚಿಮ್ಮಟಿಗೆ, ಊದುಗೊಳವೆ, ಅಗ್ನಿಕುಂಡ, ಕುದ್ದಾಲಿ, ಕೆತ್ತನೆಯ ಚಾಣಗಳು, ಬೈರಿಗೆ, ಕರಗಸ, ತರತರದ ಅಚ್ಚುಗಳು, ಪಂಕ, ಅರಗಳು, ಕಂಪಾಸು, ತ್ರಾಸ, ತೂಕ-ಅಳತೆಗಳು, ಗುಂಜಿಗಳು-ಇವು ಅವನ ಕೆಲವು ಹತ್ಯಾರುಗಳು. ಚಿಮಣಿ, ಇಕ್ಕಳ, ತಂತಿ ಪಿಟ್ಟಾಡಾಯ್ ಯಂತ್ರಗಳು-ಇವು ನಯಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ, ಬಂಗಾರವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ನೈಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು, ಆಭರಣದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅವನ ಬಳಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ನವರತ್ನ ಕಿರೀಟ

ಚಿನ್ನ-ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕೇವಲ ಕೈಕಸುಬಲ್ಲ. ಅದು ಕಲೆ, ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕೈಕಸಬುಗಳ ಕೌಶಲದಲ್ಲಿ ಈ ವೃತ್ತಿ ಲಾಭದಾಯಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಈ ವೃತ್ತಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕರ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಾಲಿ ಮಾಡುವ ಸರಾಫರು ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಂಧೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಕುಶಲತೆ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ.

1962ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸುವರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾನೂನು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದಾಯಿತು. 14 ಕ್ಯಾರೆಟ್ಟುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಂದ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟು ಧಾತು ಗಟ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತು. 1967ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯದೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಮಾರ್ಪಾಡು ನಡೆಯಿತಾದರೂ ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಈ ಉದ್ಯೋಗ ಲಾಭದಾಯಕವೂ ಸುಲಭವೂ ಆಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ **ನೋಡಿ-ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ-ಉದ್ಯಮ.** (ಆರ್.ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಚಿನ್ಮಯ ವಿಶ್ವತತ್ತ್ವ : ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಾರಣವಾದ ಪರತತ್ತ್ವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಇರುವ ಅನೇಕ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ವಸ್ತು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಮಹಾ ಚೈತನ್ಯ ಎಂದು ಈ ವಾದ (ಪ್ಯಾನ್‌ಲಾಜಿಸಂ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಗಮ್ಯವಾದುದು ಮಾತ್ರ ವಾಸ್ತವಿಕ. ಚೈತನ್ಯ ತಾರ್ಕಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವಾದದ್ದು ಯುಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೆಗಲ್ ಈ ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ **(ನೋಡಿ-ಆಧುನಿಕ-ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯತತ್ತ್ವದ-ಮುನ್ನಡೆ).** (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚಿನ್ಸುರ : ಕೋಲ್ಕತ್ತದ ಬಳಿ ಹೂಗ್ಲಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಡಚ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಸಾಹತುವಾಗಿತ್ತು (1653). ಡಚ್ಚರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಚ್ಚಾ ರೇಷ್ಮೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನದ ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಚಿನ್ಸುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಡಚ್ಚರ ಅಸೂಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವರು ಬಂಗಾಳದ ನವಾಬ ಮೀರ್ ಜಾಫರನೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಪ್ತ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಡಚ್ಚರು ಜಾವದಿಂದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕರೆಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ರಾಬರ್ಟ್ ಕ್ಲೈವನ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನದಿಂದ ಡಚ್ಚರ ಯೋಜನೆ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಡಚ್ಚರ ಸೈನ್ಯ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಕ್ಲೈವ್ ಬಿದೆರಾ ಕದನದಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ (ನವೆಂಬರ್, 1769). ಡಚ್ಚರು ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಎಡ ಚಿನ್ಸುರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಕ್ಲೈವ್ ನಿರ್ಬಂಧ ಹಾಕಿದ. ಚಿನ್ಸುರ ಪಟ್ಟಣ ಡಚ್ಚರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು 1825ರ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ. ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿನಿಮಯ ನಡೆದಾಗ ಚಿನ್ಸುರವನ್ನೂ ಡಚ್ಚರು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು.

ಬಂಗಾಳದ ಪ್ರಥಮ ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಪ್ಪು ಸಂಗ್ರಹಣೆ : ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೆಲವು ಜೀವಿಗಳ ಮೈಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಕಠಿಣವಾದ ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ಚಿಪ್ಪು ಎನ್ನುವರು. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರೀಸೃಪ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಆಮೆ, ಚಿಪ್ಪು ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಕಶೇರುಕಗಳ ಹೊರಮೈಯನ್ನೂ ಆವರಿಸಿವೆ. ಪೊರಾಮಿನಿಫೆರ, ಕಠಿಣಚರ್ಮಿ, ಕಂಟಕಚರ್ಮಿ, ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೋಪೊಡ, ಮೃದ್ವಂಗಿ (ಮಾಲಸ್ಕ) ಮುಂತಾದ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಂಗಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಮೃದ್ವಂಗಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮನಮೋಹಕವಾದುದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ, ಆಕಾರ, ಪ್ರರೂಪ, ಮಿರುಗುವ ಮೈರಚನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಡಲಿನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುವುದರಿಂದಲೂ ಇವು ಮಾನವನನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದೆ ಜನ ಇವನ್ನು ಆಭರಣ, ಸಲಕರಣೆ ಮತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಿನಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಾತನ ಪಾಂಪೆ ಕಟ್ಟಡದ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯೂಕಟಾನ್‌ನ ಮಯೂನ್ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನ ಒಂದು ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಉಳಿಕೆಗಳು ಇವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಮೃದ್ವಂಗಿ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಆಂಫಿನ್ಯೂರ ವರ್ಗದ ಕೈಟಾನಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಸ್ಕ್ಯಾಫೊಪೋಡ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆನೆಕೊಂಬಿನಂಥ ಕೊಳವೆ ರೀತಿಯ ಒಂದೇ ಒಂದು ಚಿಪ್ಪು ಇದೆ. ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಪೊಡ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಂಖಾಕಾರದ ಒಂದು ಚಿಪ್ಪೂ ಹೊರಕವಚವಿರುವ ಶಿರೋಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ (ಸೆಫಲಾಪೊಡ) ಕೋಣಗಳಿರುವ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಇವೆ. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ ಮೆತು ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸಿ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ ದೇಹದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಮ್ಯಾಂಟಲಿನ ಹೊರಪದರದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಚಿಪ್ಪನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುವು. ಚಿಪ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದು. ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಪೆರಿಯಾಸ್ಟ್ರಕಮ್, ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಿಸ್ಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ ನೆಕ್ರಿಯಸ್ ಪದರಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದರಗಳ ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಒಳರಚನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುವಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಅದರ ಚಿಪ್ಪಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಚಿಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವಿಸಲಾರದು. ಪ್ರಾಣಿ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಅದರ ಖಾಲಿ ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗೂಡನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಏಡಿಯು ಶಂಖವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಗೂಡನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆ ಸಹಚರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವ ಕುಟುಕುಕಣವಂತ ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುವು.

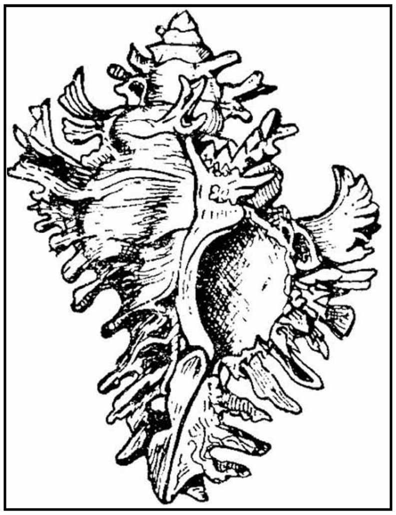

ಮ್ಯೂರೆಕ್ಸ್

ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯು ನಾಣ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂಚೆಚೀಟಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಹವ್ಯಾಸದಂತೆ ಬಹಳ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಇವುಗಳ ಶೇಖರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಹೊಸ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಹೊಸ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಾಯಿತು. ಅವನ್ನು ಸಿರಿವಂತ ವರ್ತಕರು ತಮ್ಮ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಮಾದರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕೊಂಡರು. 1850–60ರಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪುಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಹವ್ಯಾಸ ವಿಪುಲವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಹರಾಜೂ ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅಪರೂಪದ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಲೆ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಿಪ್ಪುಸಂಗ್ರಹಕಾರರು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅಪರೂಪದ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬರತೊಡಗಿ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಒಂದು ಚಿಪ್ಪಿಗೆ 50–60 ಪೌಂಡು ಮೌಲ್ಯವಿದ್ದ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ವೊಲುಟ ಜುನೋನಿಯ ಎಂಬ ಚಿಪ್ಪಿನ ಬೆಲೆ ಅದರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಮೇಲೆ 5 ಪೌಂಡಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಇದರಂತೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಬೆಲೆಯೂ ತಗ್ಗಿತು. ಆದರೂ ಅವುಗಳ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಆಕಾರ, ಮೈರಚನೆ ಬಹು ಮೋಹಕವಾದುದರಿಂದಲೂ ಬಹುಮುಖ ಉಪಯೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಜಲ ಮತ್ತು ನೆಲವಾಸಿಗಳೆರಡೂ ಹೌದು. ಆದರೆ ಜಲವಾಸಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು, ಅದರಲ್ಲೂ ಬಹುಪಾಲು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಕಡಲಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹು ಅಪರೂಪದ, ಅಂದದ, ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಚಿಪ್ಪುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಡಲಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುವು. ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಕುಟುಂಬಗಳೆಂದರೆ ಸೈಪ್ರಿಡೀ (ಕವಡೆಗಳು), ಕೋನಿಡೀ (ಶಂಖಗಳು), ವಲ್ಯೂಟಿಡೀ (ವಲ್ಯೂಟ್‌ಗಳು) ಮತ್ತು ಮ್ಯೂರಿಸಿಡೀ (ಬಂಡೆಚಿಪ್ಪುಗಳು); ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಪೊಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಅತಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವೆಂದರೆ ಕಡಲ ಶೋಭೆ (ಗ್ಲೋರಿ ಆಫ್ ದಿ ಸೀ) ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಕೋನಸ್ ಗ್ಲೋರಿಯ ಮಾರಿಸ್ ಎಂಬ ಚಿಪ್ಪು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಹು ಮೋಹಕವಾದ ಈ ತೆರನ ಸುಮಾರು 30ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. 1957ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಪ್ಪಿನ ಬೆಲೆ 1250 ಡಾಲರ್ ಇತ್ತು.

ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ವಿವಿಧ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಆಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಅಪರೂಪ, ಕೆಲವು ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಲು ಹೇರಳ. ಮರಳಿರುವ ಅಥವಾ ಬಂಡೆಗಳಿರುವ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರ ಪೂರ್ತಿ ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ. ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಂದದ ಕೆಲವು ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಿಗುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಯವಾದ ಹೊಳಪು ರಂಗಿನ ಆಲಿವಿಡೀ (ಆಲಿವ್ ಚಿಪ್ಪುಗಳು), ನಾಟಿಸಿಡೀ (ಚಂದ್ರ ಚಿಪ್ಪುಗಳು), ಸ್ಟ್ರಾಂಬಿಡೀ (ಸ್ಟ್ರೌಂಬ್‌ಗಳು), ಟೆರೆಬ್ರಿಡೀ (ಶಕುನ ಚಿಪ್ಪುಗಳು) ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಜೋಡಿಚಿಪ್ಪು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳು. ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗೆ ಲಿಟೋರಿನಿಡೀ (ಪೆರಿವಿಂಕಲ್), ಟರ್ಬೊ (ರುಮಾಲು ಚಿಪ್ಪು) ಮತ್ತು ಲಿಂಪೆಟ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಸುರುಳಿಸುತ್ತುವ ಕೈಟಾನಿಡೀ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಕನಿಷ್ಠ ರೇಖೆಯಾಚೆಯ ನೆರಿಟಿಕ್ ವಲಯದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಬಿರುಗಾಳಿ ಎದ್ದಾಗ ತೀರಕ್ಕೆ ಒಗೆಯಲ್ಪಡುವುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿಗಿಂತ ಅಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಅಮೂಲ್ಯ. ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಬೆಲೆಯ ವಲ್ಯೂಟ್‌ಗಳು, ಶಂಖಗಳು, ಕವಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಂಡೆಚಿಪ್ಪುಗಳು ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ತರಲು ವಿಶೇಷ ಹಡಗುಗಳು ಮತ್ತು ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಷ್ಟಕರವಾದುದು ಮತ್ತು ದುಬಾರಿ ಖರ್ಚಿನದು ಕೂಡ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಕಾರನಿಗೆ ಇವು ಸಿಗುವುದು

ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸೀಗಡಿ ಅಥವಾ ಮೀನುಬಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೂಲಂಗಿ ಆಕಾರದ ಚಿಪ್ಪಿರುವ ಬ್ಯೂಸಿಕಾನ್ ಕೊಯಾರ್ಕ್‌ಟೇಟಮ್.

ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಈ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚಿಪ್ಪು ಬಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಭೂವಾಸಿಗಳೂ ಹೌದು. ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿವೆ.

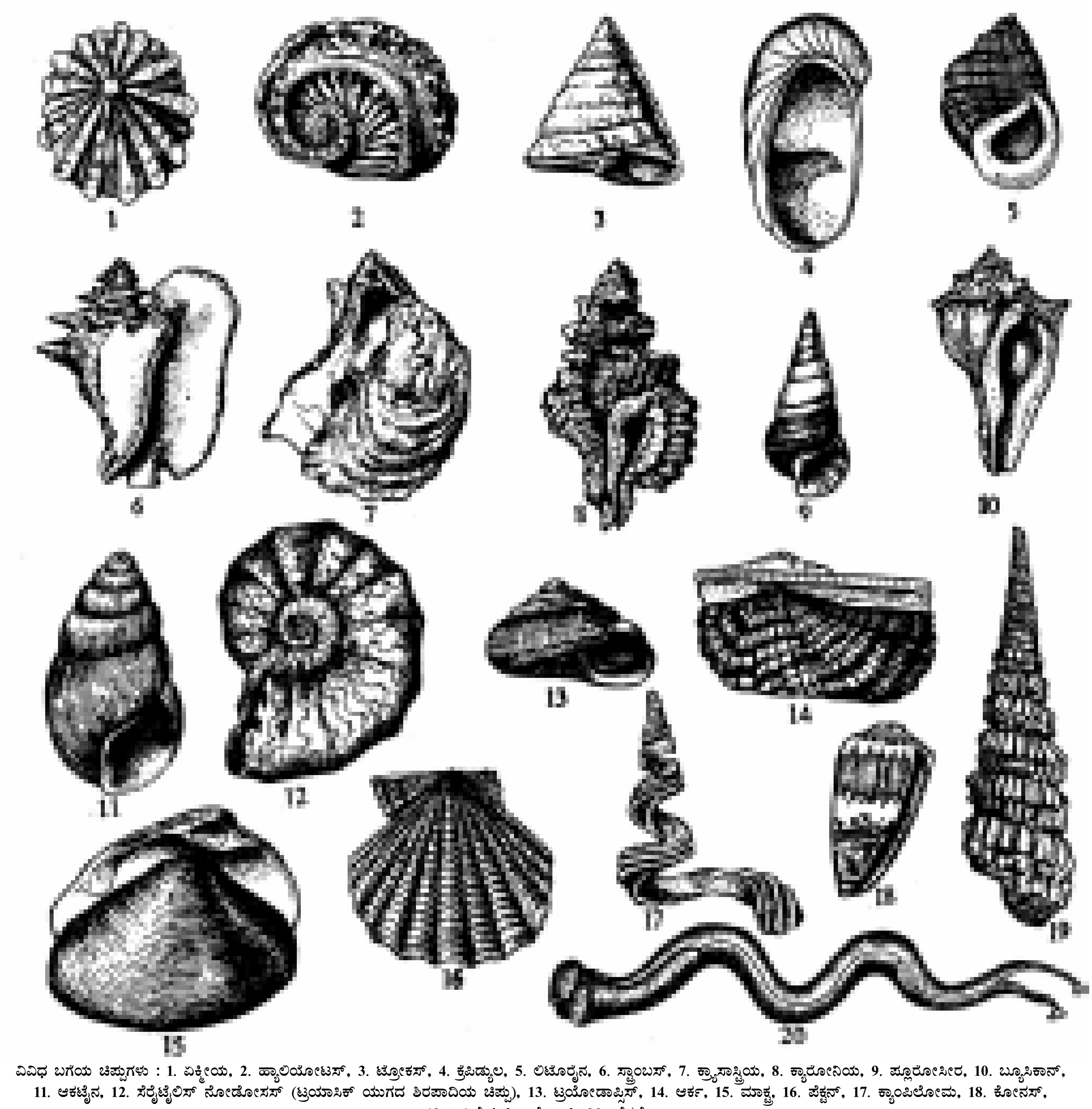

ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳು : 1. ಏಕ್ಮೀಯ, 2. ಹ್ಯಾಲಿಯೋಟಸ್, 3. ಟ್ರೋಕಸ್, 4. ಕ್ರೆಪಿಡ್ಯುಲ, 5. ಲಿಟೊರೈನ, 6. ಸ್ಟ್ರಾಂಬಸ್, 7. ಕ್ಯಾಸಾಸ್ಟ್ರಿಯ, 8. ಕ್ಯಾರೋನಿಯ, 9. ಪ್ಲೂರೋಸೀರ, 10. ಬ್ಯೂಸಿಕಾನ್, 11. ಆಕಟೈನ, 12. ಸೆರೈಟೈಲಿಸ್ ನೋಡೋಸಸ್ (ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿರಪಾದಿಯ ಚಿಪ್ಪು), 13. ಟ್ರಯೋಡಾಪ್ಸಿಸ್, 14. ಆರ್ಕ, 15. ಮಾಕ್ಟ್ರ, 16. ಪೆಕ್ಟನ್, 17. ಕ್ಯಾಂಪಿಲೋಮ, 18. ಕೋನಸ್, 19. ಟರಿಲೈಟಿಸ್ ಕಾಸ್ಟೇಟಸ್, 20. ಟೆರಡೊ

ಆಳನೀರಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮೃದ್ವಂಗಿ ಭಕ್ಷಕ ಮೀನುಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ ಶೇಖರಿಸಬಹುದು. ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನುಗಳಾದ ಹ್ಯಾಡಕ್ ಮತ್ತು ಕಾಡ್ ಮೀನುಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆಯದ ಹಾಗೂ ಶುಭ್ರವಾದ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಫುಲ್ಟನ್ ಕವಡೆ (ಸೈಪ್ರಿಯ ಫುಲ್ಟೋನಿ) ಮುಂತಾದ ಅಪರೂಪದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧದಿಂದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಹವಳದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತರುತ್ತಾರೆ. ಶಿರೋಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಿಲಸ್ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ನೆರಳು, ತೇವ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ಭೂಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಸಣ್ಣವು ಮತ್ತು ಸರಳ. ಇವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದುವಲ್ಲ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹಾಗೂ ಹವ್ಯಾಸಿ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ. ಕೆಲವು ಹೊಳೆಯುವ ಬಣ್ಣದ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ಲಾರಿಡ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಗ್ವಸ್ ಎಂಬ ಮರಶಂಖು ಪಾಮುವದ ಪಾಪೈನ,

ಫಿಲಿಪೀನ್ಸಿನ ಹೆಲೆಕೊಸ್ಪೈಲ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಅಖಾಟಿನ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಸಂಗ್ರಹಕಾರರು ಅನೇಕ ಅನನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನೂ ಅಪಾಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಫ್ಲಾರಿಡದ ಮರಶಂಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳಾದ ಕಾಟನ್ ಮೌತ್ ಹಾವು, ಬುಡುಬುಡಿಕೆ ಹಾವು ಮುಂತಾದ ವಿಷಸರ್ಪಗಳೂ ಸೊಳ್ಳೆಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಚಿಪ್ಪಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಬಲುಕಷ್ಟ. ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿರುವ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿರುವುದು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೆಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜೋಡಿ ಚಿಪ್ಪುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಒಳಮೈ ಮುತ್ತಿನ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗಂತಿ ಮತ್ತು ಅಲೆಯಂತಿರುವ ಏಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇವನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಸಿಹಿನೀರಿನ ಶಂಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯದ ರೋಗತಜ್ಞರಿಗೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮನುಷ್ಯನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತವಾಗಿವೆ.

ಬಹುತೇಕ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚು ಮೌಲ್ಯದ ಚಿಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತಿ. ಇವರು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಪರಿಸರ, ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವರು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂಗ್ರಹಕಾರರು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶೇಖರಿಸುವರು. ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಜಗತ್ತಿನ ಯಥಾರ್ಥದರ್ಶನವನ್ನೂ ನೀಡುವುದು. ಜಲಚರಮೃದ್ವಂಗಿತಜ್ಞರ ಹಾಗೆ ಭೂಚರಮೃದ್ವಂಗಿ ತಜ್ಞರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಭೂಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಕಡಲ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಿಗಿಂತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಸುಲಭ. ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ಅಥವಾ ಜಾತಿಯ ಎಲ್ಲ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಅನೇಕ ಅಭಿರುಚಿಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿ ಆಗಬಹುದು. ಅಂಚೆ ಚೀಟಿ ಮತ್ತು ನಾಣ್ಯಗಳು ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಾಗುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುವುವು. ಆದರೆ ಯಾವ ಎರಡು ಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಒಂದೇ ತರಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪ್ರಭೇದದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿಪರೀತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಭೇದದ ಬಹುರೂಪಗಳೆಂದು ಅವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಚಿಪ್ಪುಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹವ್ಯಾಸ ಮಿಕ್ಕ ಹವ್ಯಾಸಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಮೊದಲು ಮೋಜಿಗಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅನೇಕರು ಈಗ ಚಿಪ್ಪು ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚಿಪ್ಪು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ತೊಂದರೆ ಕಡಿಮೆ. ಕೀಟಗಳಾದ ಚಿಟ್ಟೆ ಜೀರುಂಡೆ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಜಾಗರೂಕತೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಖನಿಜಗಳಷ್ಟು ಭಾರವಿಲ್ಲ. ಇವಕ್ಕೆ ಕೀಟಗಳ ಅಥವಾ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಕಾಟವಿಲ್ಲ. ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶುಚಿಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಗುರುತಿನ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿ ಮೇಜಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಬೀರುವಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಇಟ್ಟರೆ ವರ್ಷಾನುಕಾಲ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಡದೆ ಇರುವುವು. (ಎಸ್.ವಿ.ಎ.)

ಚಿಪ್ಪುಹಂದಿ : ಫಾಲಿಡೋಟ ಗಣದ ಮ್ಯಾನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಬಗೆಯ ಸ್ತನಿ (ಸ್ಕೇಲಿ ಆ್ಯಂಟ್ ಈಟರ್, ಪ್ಯಾಂಗೋಲಿನ್). ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಚಿಪ್ಪಿನ ರೀತಿಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಶಲ್ಕ ಅಥವಾ ಹುರುಪೆಗಳಿರುವುರಿಂದಲೂ ಇದು ಇರುವೆ, ಗೆದ್ದಲು ಮುಂತಾದ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಕೇಲಿ ಆ್ಯಂಟ್ ಈಟರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಮ್ಯಾನಿಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆಯಿಂದ ಎರಡು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದದ ಪ್ರಾಣಿ. ತಲೆ ಚಿಕ್ಕದು; ಅದರ ಆಕಾರ ಶಂಕುವಿನಂತೆ. ಕಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಕಿವಿಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇಹದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮನೆಗೆ ಹೊದಿಸುವ ಹೆಂಚುಗಳಂತೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಹುರುಪೆಗಳ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಕೊಂಬಿನಂಥ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಹುರುಪೆಗಳು ಬಹುಶಃ ಕೂದಲುಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟಿ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹುರುಪೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಚಿಪ್ಪುಹಂದಿಯ ಮುಂಗಾಲುಗಳು ಹಿಂಗಾಲುಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಉದ್ದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲೂ ಉದ್ದವಾದ ಹಾಗೂ ಬಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಮೊನಚಾದ ಉಗುರುಗಳುಳ್ಳ 5 ಬೆರಳುಗಳಿವೆ. ಮುಂಗಾಲಿನ ಉಗುರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ. ಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು

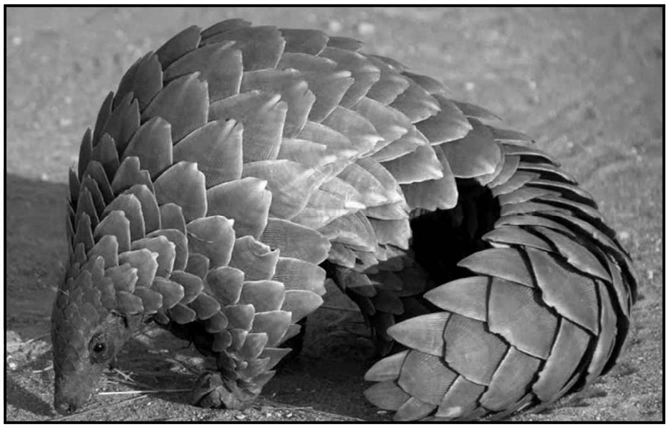

ಚಿಪ್ಪುಹಂದಿಯ ಸೋಜಿಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ಚಾಚಬಲ್ಲದು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಲಗೆ ಬಹಳ ಅಂಟಂಟಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಘ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹುತ್ತ ಮತ್ತು ಇರುವೆಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮೂಸುತ್ತ ಕೀಟಗಳ ಇರವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ, ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕೆದಕಿ ತನ್ನ ಉದ್ದನಾಲಗೆಯನ್ನು ಒಳಚಾಚಿ ಅಲುಗಾಡಿಸಿ, ನಾಲಗೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಇರುವೆಗಳನ್ನು ಬಾಯೊಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಾಸವೆಲ್ಲ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ರಚಿಸಿದ ಬಿಲಗಳಲ್ಲಿ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿನ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುವುದುಂಟು. ಹಗಲೆಲ್ಲ ಬಿಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಚೆಂಡಿನಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ರಾತ್ರಿಯವೇಳೆ ಇರುವೆಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗಲೂ ಹೀಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಚೆಂಡಿನಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿಪ್ಪುಹಂದಿಯು ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಹುರುಪೆಗಳ ಜೋಡಣೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚಿಪ್ಪುಹಂದಿಯಲ್ಲಿ 7 ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಭೇದ ಮ್ಯಾನಿಸ್ ಪೆಂಟಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲ.

(ಎನ್.ವಿ.ಎ; ಜಿ.ಆರ್.ವಿ.)

ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೆಕ್ : 1887-1975. ಚೀನೀ ಯೋಧ, ರಾಜಕಾರಣಿ; 1928 ರಿಂದ 1949ರ ವರೆಗೆ ಚೀನೀ ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು 1949ರಿಂದ ಫಾರ್ಮೋಸ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ.

ಜೆಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪೆಂಗ್ಹಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕೋವ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ವರ್ತಕ ಕೃಷಿಕಾರ ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ 1887ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 31ರಂದು ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೆಕ್ ಜನಿಸಿದರು. 1906ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಪೋಟಿಂಗ್ ಸೈನಿಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲೂ, 1907-1911ರವರೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ಟೋಕಿಯೋ ಸೈನಿಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. 1909-1911ರವರೆಗೆ ಜಪಾನಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಅವರ ಸಹಪಾಠಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ಚಿಯಾಂಗ್ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾದರು. ಚೀನವನ್ನು ಮಂಚು ವಂಶದ ಆಡಳಿತದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸುವ ಸಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಸುನ್ ಯಾಟ್-ಸೆನ್ನರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು.

1911ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಚಿಯಾಂಗ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರು. ಮಂಚುಗಳ ಪತನವಾಯಿತಾದರೂ ಯುವಾನ್ ಷಿ-ಕೈ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ, ನಿರಂಕುಶಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಆಳತೊಡಗಿ, ತನ್ನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಂದ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿ ನಡೆಸಿ ವಿಫಲರಾದರು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಜಪಾನಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ 1915 ರವರೆಗೂ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಯುವಾನ್ ತಾನೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಜನವಿರೋಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಚಿಯಾಂಗ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಗಣರಾಜ್ಯ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಯುವಾನನ ಆಶೆ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿತು.

ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೆಕ್ 1916-17ರಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್‌ಹೈನಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ ಎಂಬ ಗುಪ್ತ ಸಂಘವೊಂದರಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಕೈವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿತ್ತು. 1918ರಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದರು. ಕ್ವೊಮಿನ್ ಟಾಂಗ್‌ನ (ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷ) ನಾಯಕ ಸುನ್ ಯಾಟ್-ಸೆನ‌ರ ಅನುಯಾಯಿಯಾದರು. ಯುವಾನನ ಅನಂತರ ಸೇನಾ ಸತ್ರಪರಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಚೀನವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಲು ಸುನ್ ಯಾಟ್-ಸೆನ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿ, ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸುನ್ ಯಾಟ್-ಸೆನ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅವರಿಗೆ ಪರಕೀಯರ ಸಹಾಯ ಆವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದರು. ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಸೈನ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಚಿಯಾಂಗ್ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತರು. ಸೋವಿಯೆತ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಕ್ಯಾಂಟನ್ನಿನ ಹತ್ತಿರದ ವಾಂಪೋವದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸ್ಥಾಪಿತ ವಾಯಿತು. ಚಿಯಾಂಗರೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ.

ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಲಹೆಗಾರರು ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಗೆ ಬಂದರು. ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಗೂ ಕ್ವೊಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಬಾಂಧವ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಚಿಯಾಂಗರು ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಲೆನಿನರ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಲೆನಿನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಸುನ್ ಯಾಟ್-ಸೆನ್ನರ ಮರಣಾನಂತರ (1925) ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಗೂ ಚಿಯಾಂಗರಿಗೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಾಂಪೋವ ಸೈನ್ಯ ಪಡೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿಯಾಂಗ್ ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ಶಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಸೌಮ್ಯನೀತಿಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಸೋವಿಯೆತರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. 1927ರ ವರೆಗೂ ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಸಹಾಯ ಅವರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. 1927ರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಾಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಸೇನೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಅವರು ಯುದ್ಧನಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧ 1928ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಅವರು ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಚಿಯಾಂಗರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಅವರು ಸೂಂಗ್ ಕುಟುಂಬದ ಕೊನೆಯ ಪುತ್ರಿ ಮೈ-ಲಿಂಗಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಆ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಾದರು. ಆದರೂ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಕ್ಕಿಂತ ಜಪಾನೀ ಹಾಗೂ ಲೆನಿನ್ ಪ್ರಭಾವವೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

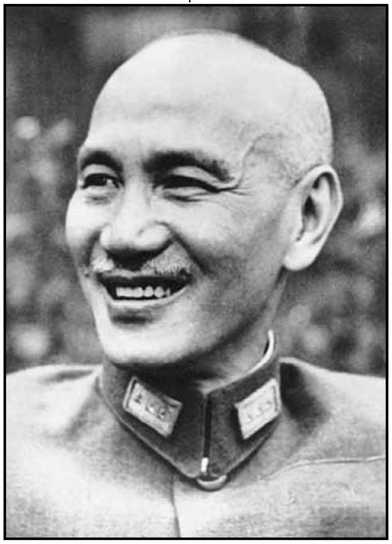

1931ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಆ ದೇಶದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿ ಅನಂತರ ಜಪಾನನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಚಿಯಾಂಗರ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆಂತರಿಕ ವಿರೋಧ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದಂತಾಯಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಐಕ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವರು ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

1936ರಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಪಾನೀ ಆಕ್ರಮಣದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಚಿಯಾಂಗರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದವು.

1937ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಇಡೀ ಚೀನೀ ಪಡೆಗೆ ಚಿಯಾಂಗ್ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾನಿಯಾದರು. ಅನಂತರ 1941ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 8 ರಂದು ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚೀನ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿತು. 1942ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನವಲೋಕಿಸಿ, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತದ ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮೂಲಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ಅದಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಚೀನವೂ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂಬ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಿತು. 1948ರ ಮೇ 20ರಂದು ಚಿಯಾಂಗ್ ಚೀನದ ಪ್ರಥಮ ಸಂವಿಧಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಚನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಚಿಯಾಂಗರ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಷೀಣಿಸಲಾರಂಭವಾಗಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರೊಡನೆ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1949ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಫಾರ್ಮೋಸ (ಟೈವಾನ್) ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ, ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಚಿಯಾಂಗರು 1958ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1966ರಿಂದ 1972ರವರೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಪುನರಾಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದರು.

ಚಿಯಾಂಗರ ಪತನಕ್ಕೆ ಅವರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಲಂಚರುಷುವತ್ತುಗಳೂ, ಅವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದೂ, ಬದಲಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ನೀತಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋದದ್ದು ಕಾರಣಗಳು. ಚಿಯಾಂಗ್ ದಕ್ಷತೆಗಿಂತ ನಿಷ್ಠೆಗೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಿಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೆಕರನ್ನು ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸದ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅನಿಶ್ಚಯತೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರತೀಕವೆನ್ನಬಹುದು. ಇವರು ಏಪ್ರಿಲ್ 5, 1975 ರಂದು 87 ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಹೃದಯಾಘಾತ ಹಾಗೂ ಮೂತ್ರಪಿಂಡ ವೈಫಲ್ಯಗಳಿಂದ ನಿಧನರಾದರು. (ವಿ.ಕೆ.)

ಚಿಯಾ-ಸಿಯಾಂಗ್ ಸೀನ್ : ಚೀನದ ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವು ವಂಶೀಯರ ಸಮಾಧಿಗಳು (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 147-168) ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಹ್ಯಾನ್ ರಾಜವಂಶದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಂಥ ಕುಲಸಮಾಧಿಗಳು ಹೋಪೇ, ಷಾಂಟಂಗ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳೆಲ್ಲ ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟದಂಥವು. ಆದರೂ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡ, ಕಮಾನು, ಅರೆಪೀಪಾಯಿ ಚಾವಣಿ ಮುಂತಾದ ವಾಸ್ತುವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ, ಹಬ್ಬಿರುವ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕೋಣೆಗಳೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೆ ತೆರೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಕೋಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಒಳಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಮುಂತಾದವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮೃತನಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದ ಕಿರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸೇವಕರು, ಆ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ದೋಣಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಅಥವಾ ಅಲ್ಪ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯ, ಟಾವೊ ಮುಂತಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಹ್ಯಾನ್ ರಾಜವಂಶಕಾಲದ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಚಿರತೆ : ಕಾರ್ನಿವೊರ ಗಣ, ಅಲ್ಯುರಾಯ್ಡಿಯ ಉಪಗಣ, ಫೀಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬ-ಇವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಸ್ತನಿ (ಲೆಪರ್ಡ್). ಇದನ್ನು ಕಿರುಬ, ಹೊನಿಗ, ಮೊಟಗ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದು ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಬಹು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟವಾದ ಭಾರಿ ಕಾಡುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುರುಚಲುಗಿಡಗಳ ಸಾಧಾರಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಬಂಡೆ ಅಥವಾ ಬಯಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಮರವನ್ನು ಹತ್ತಬಲ್ಲುದು. ಚಂಗನೆ ಹಾರಿ ಗುರಿತಪ್ಪದಂತೆ ತನ್ನ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಹಗಲು ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಳೆಗಳ ಅಥವಾ ಬಂಡೆಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲೋ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೋ ಅಡಗಿದ್ದು ರಾತ್ರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹಳದಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮರ ಹತ್ತಿದಾಗ ಎಲೆಗಳ ನಡುವೆ ತೂರುವ ಬಿಸಿಲು-ನೆರಳುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮೈ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗಿ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೈ ಚುಕ್ಕೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ಚಿರತೆಯೂ ಉಂಟು.

ಚಿರತೆಯು ಹುಲಿಗಿಂತಲೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜನ ವಾಸಿಸುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ಅವರ ದನ ಕರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂದು ತಿನ್ನುವುದು. ಇದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಯಾದರೂ ಬಲು ಚುರುಕು. ಇದರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅತಿ ಪಟುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವಾಗ ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಉರಗಗಳು, ಮೊಲ, ಜಿಂಕೆಮರಿ, ನಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದನ, ಕುರಿ, ಜಿಂಕೆ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಂದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು.

ಚಿರತೆಯು ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಮರಿಹಾಕಬಹುದು. ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರು ವಾರಗಳು, ಮರಿಗಳಿಗೆ ಎರಡೂವರೆ ವರ್ಷಗಳ ಸುಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಿರತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಪ್ಯಾಂತರ್ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿರತೆ, ಹಿಮಕಿರುಬ ಎಂಬುದು ಮೈಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಚಿರತೆ. ಇವೆರಡೂ ಪ್ಯಾಂತೆರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಕ್ಲೌಡೆಡ್ ಲೆಪರ್ಡ್ ಎಂಬುದರ ಮೈ ಮೇಲೆ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ; ಇದು ನಿಯೋಫಿಲಿಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಬೇಟೆ

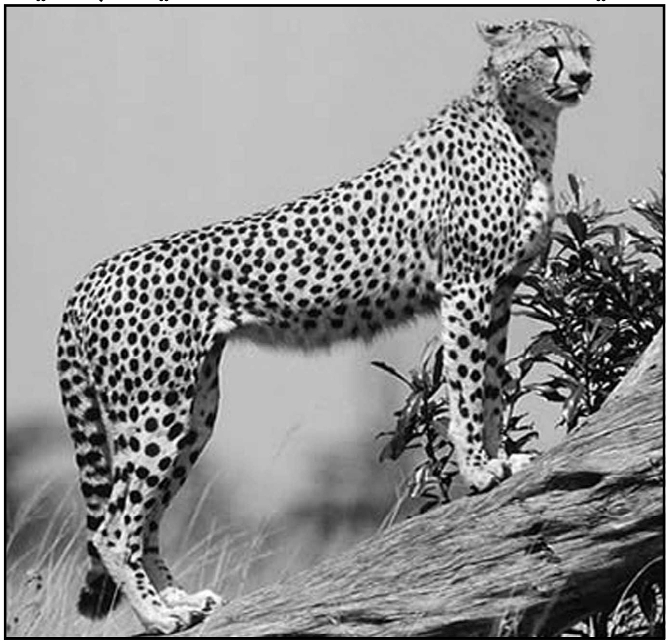

ಚಿರತೆ (ಹಂಟಿಂಗ್ ಲೆಪರ್ಡ್) ಎಂಬುದು ಆ್ಯಸಿನೋನಿಕ್ಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದನ್ನು ಸಾಕಿ ಪಳಗಿಸುವುದುಂಟು. ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಎಂಬ ಭಾರತೀಯ ಚಿರತೆಯ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಫುಸ್ಕ, ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಪೆರಿಗ್ರಿ, ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಮಿಲರ್ಡ್ ಇವೇ ಆ ಮೂರು ಬಗೆಗಳು. ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಫುಸ್ಕ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೊಳಪಾದ ಮೈಮೇಲೆ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಸಿಕ್ಕಿಂ, ನೇಪಾಳ, ಕುಮಾಂವ್, ಗರ್ವಾಲ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಪೆರಿಗ್ರಿ ಎಂಬ ಬಗೆಯ ಮೈಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕೂದಲು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೈಬಣ್ಣ ಅಷ್ಟು ಹೊಳಪಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್ ಮಿಲರ್ಡ್ ಎಂಬುದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ; ಇದರ ಕೂದಲು ಅಷ್ಟು ಹೊಳಪಾಗಿಲ್ಲ; ಒತ್ತಾಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ಯಾಂತೆರ ಊನ್ಸಿಯ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ (ಹಿಮಗಿರುಬ) ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಸಿಕ್ಕಿಂವರೆಗಿನ ಹಿಮಾಲಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈ ನಯವಾಗಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ಮಚ್ಚೆಗಳಂತಿವೆ. ಇದರ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಬೆಲೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಚಿರತೆಯನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು.

ನಿಯೋಫಿಲಿಸ್ ನೆಬ್ಯುಲೋಸ (ಕ್ಲೌಡೆಡ್ ಲೆಪರ್ಡ್) ಎಂಬ ಚಿರತೆ ನೇಪಾಳ, ಭೂತಾನ, ಸಿಕ್ಕಿಂ, ಅಸ್ಸಾಂ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹು ನಿಡಿದಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಇದರ ಮೈಬಣ್ಣ ನರೆ, ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಸಲು ಬಿಳಿ. ಉದರಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ್ದು. ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಬಾಯಿಯವರೆಗೂ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ಉದ್ದವಾದ ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಗಳು ಇದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹದ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾದ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಬಯಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಬೇಟೆಗಾರರು ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಕೊಂದು ಹಾಕುವರು. ಇದನ್ನು ಸಾಕಿ ಪಳಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈಚೆಗೆ ಇದು ನಿರ್ವಂಶವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಬೇಟೆಚಿರತೆ (ಹಂಟಿಂಗ್ ಲೆಪರ್ಡ್) ಎಂಬುದರ ಕಾಲುಗಳ ಉಗುರಿನ ಮೇಲೆ ಇತರ ಚಿರತೆಗಳಿಗಿರುವಂತೆ ಮಾಂಸದ ಪೊರೆಯಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಬೇಟೆ ಚಿರತೆಗಳೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಭಾರತದ ಬೇಟೆ ಚಿರತೆಗೆ ಆಫ್ರಿಕದ ಚಿರತೆಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ತೆಳುವಾದ ತುಪ್ಪಳದ ಚರ್ಮವಿದೆ. ಕತ್ತಿನ ಬಳಿ ಗಂಡು ಚಿರತೆಗೆ ಕೇಸರವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೈ ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಬಿಳಿ. ಉದರಭಾಗ ಬಿಳಿ, ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಬಾಯಿಯವರೆಗೆ ಕಂದು ಮಚ್ಚೆಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಬಳಸುವರು. (ಎ.ಜಿ.ಆರ್.ವಿ.)

ಚಿರಲ್, ಇಗ್ನೇಷಿಯಸ್ ವ್ಯಾಲೆಂಟೈನ್ : 1852–1929. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪತ್ರಕರ್ತ. ಇವನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಸಾರ್ಬಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ (1872–1876) ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಕೂನನಾಗಿದ್ದ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ, ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿದ (1876–1892). ಅನಂತರ 1892ರಿಂದ 1896ರ ವರೆಗೆ ಬರ್ಲಿನ್‍ನಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಟೈಮ್ಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಾತ್ಮೀದಾರನಾಗಿ, 1899–1912ರಲ್ಲಿ ಟೈಮ್ಸ್‍ನ ವಿದೇಶ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ, 1908–1912ರಲ್ಲಿ ಟೈಮ್ಸ್ ಪ್ರಕಟಣ ಕಂಪನಿಯ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಇದ್ದ. ಟ್ವಿಕ್ಸ್ಟ್ ಗ್ರೀಕ್ ಅಂಡ್ ಟರ್ಕ್ (1881), ದಿ ಫಾರ್ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಕ್ವೆಶ್ಚನ್ (1896), ದಿ ಮಿಡ್ಲ್ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಕ್ವೆಶ್ಚನ್ (1903), ಇಂಡಿಯನ್ ಅನ್‍ರೆಸ್ಟ್ (1910), ದಿ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಪ್ರಾಬ್ಲಮ್ (1920), ದಿ ಆ್ಯಕ್ಸಿಡೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಓರಿಯೆಂಟ್ (1924)–ಇವು ಅವನು ಬರೆದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು.

ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ ದೆಹಲಿ ದರ್ಬಾರಿನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ವರದಿಮಾಡಲು 1908ರಲ್ಲಿ ಚಿರಲನನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿ ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದದ್ದೇ ಅಥವಾ ಸಹಜವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾದದ್ದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲೂ ಅದನ್ನು ಉಪಶಮನಗೊಳಿಸಲು ಸುಧಾರಣಾಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆ ಅಥವಾ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಲೂ ಅವನನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು (1910). ಅವನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ; ಅನಂತರ ಅದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಂಡಿಯನ್ ಅನ್‍ರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅವನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯನೀತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿ ನಗರವಾಸಿಗಳಾದ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮಧ್ಯಭಾರತ, ಬಂಗಾಳ, ಪಂಜಾಬುಗಳಿಗೂ ಸೀಮಿತವಾದದ್ದೆಂದೂ, ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕು ನೀಡುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಲ್ಲವೆಂದೂ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಅವನು ವರದಿ ನೀಡಿದ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಮಾಹಿತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಅನ್ಯಾಯವಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಅವನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ತಿಲಕರು ಅವನ ಮೇಲೆ ಮಾನನಷ್ಟ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದರು. ಕೆಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿರಲ್‍ಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ತೀರ್ಪು ಹೊರಬಂತು. ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಚಿರಲ್ ಮೇಲ್ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಚಿರಲ್‍ಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ತೀರ್ಪಾಯಿತು. ಅವನು ಅನಂತರ ಇಂಡಿಯ ಓಲ್ಡ್ ಅಂಡ್ ನ್ಯೂ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ. ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ ನಾಯಕರ ವಿಷಯವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅವನು ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾದ ನಿಲುವು ತಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಚಿರಲ್‍ಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದೊರೆಯಿಂದ ಸರ್ ಪದವಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಅಕ್ಟೋಬರ್ 22, 1929 ರಂದು ಲಂಡನ್‍ನಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚಿರಾಯತ : ಜೆನ್ಸಿಯನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಸ್ವರ್ಷಿಯ ಚಿರೆಟ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1,220–3050 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೂಗಳು ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದವು. ಅಂಡಾಶಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೂವಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 4 ಇಲ್ಲವೆ 5 ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೋಶವಿದೆ. ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಅಸಂಖ್ಯ ಬೀಜಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಚಿರಾಯತಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವುಂಟು. ಕಾಂಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಸ್ಯದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳು ಕಹಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧವನ್ನು ಮಧುಮೇಹ ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 'ಡಯಾಬಿಕಾನ್' ಎಂಬ ಔಷಧಿ ಚಿರಾಯತದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಔಷಧ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಒಫೆಲಿಕ ಮತ್ತು ಚಿರಾಟಿನ್ ಎಂಬ ಆಮ್ಲಗಳು. ಜ್ವರ, ಶೀತ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಈ ಗಿಡ ಒಳ್ಳೆಯ ಔಷಧಿ ಎನಿಸಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಚಿಲಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೇಶ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೆರು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಜೆಂಟೀನ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ದ.ಅ. 17^0 30' ನಿಂದ ದ. ಅ. $55^0 59'$ ವರೆಗೆ 4264 ಕಿ.ಮೀ. ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಅಗಲ ಕೇವಲ 177 ಕಿ.ಮೀ. ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ದೂರ

ಹಬ್ಬಿರುವ, ಜನ ವಾಸವಿರುವ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿಲಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 756096.3 ಚ.ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ವಾನ್ ಫರ್ನಾಂಡಿಸ್, ಈಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಚಿಲಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,116,435 (2002).

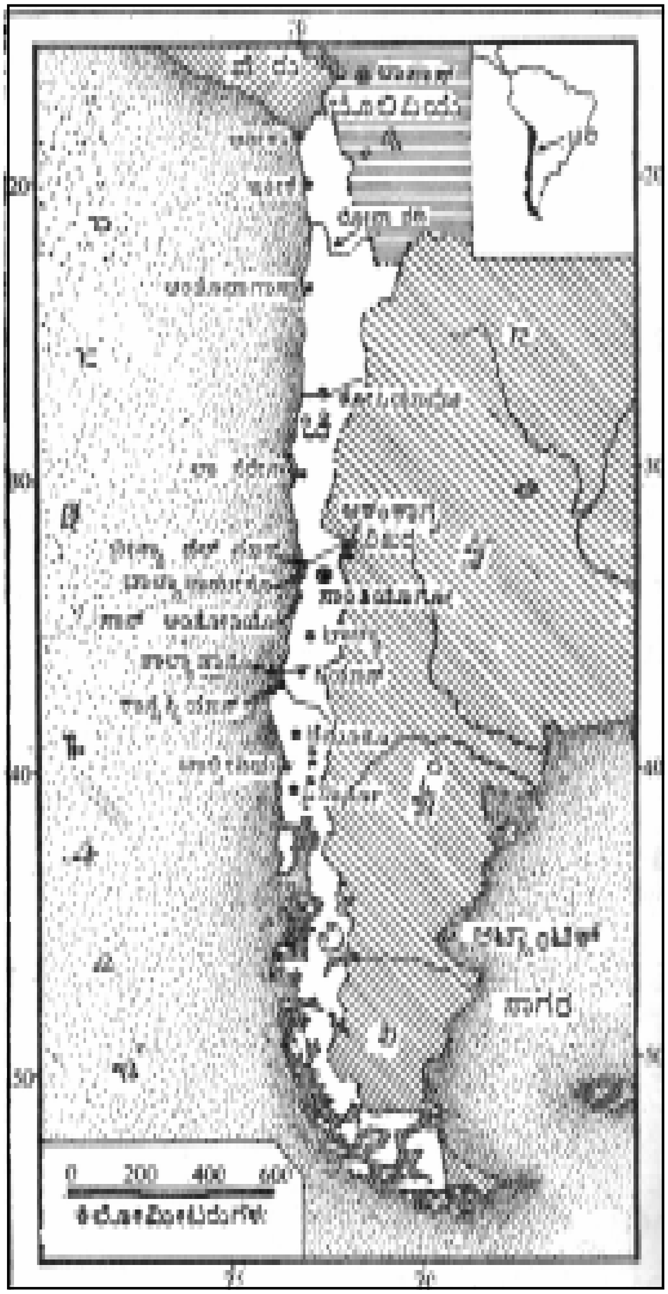

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಚಿಲಿ ದೇಶ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಪೂರ್ವದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗಗನಚುಂಬಿ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರ, ಹೀಗೆ ಅತಿ ಎತ್ತರ, ಅತಿ ಆಳ-ಇವೆರಡರ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶವೇ ಚಿಲಿ ದೇಶ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ಭೂಕಂಪಗಳ ದಾಖಲೆ ಇದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಸುಮಾರು 100 ಬಲು ಭಯಂಕರ ಭೂಕಂಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ಅಪಾರ. 20ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ 1906, 1928, 1939, 1960 ಹಾಗೂ 1973ರ, ಭೂಕಂಪಗಳ ಹಾವಳಿಯಂತೂ ಬಹು ಭಯಾನಕ. ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಯುಗಗಳ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್, ಪದರುಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಪಂಕ್ತಿ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇಡೀ ದೇಶದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಮಹಾ ತಗ್ಗು ಅಥವಾ ಕಣಿವೆ. ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು (ಇನ್‍ಟ್ರೂಸಿವ್ಸ್) ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನಶಿಲಾಕಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದು ಹಲವೆಡೆ ಇವು 90 ಮೀ.ಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಮಂದವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯ ಆ್ಯಂಟೊ ಫ್ಯಾಗಸ್ಟಾದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟಗಳೋಪಾದಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಜಾಡು ಹಾರ್ನ್ ಭೂಶಿರದವರೆಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೂರ್ತಿ ಇವೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪೇಲಿಯೊಜೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಕಡೆ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಹಾಗೂ ನೆಲಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಮಯೋಸೀನ್ ಅಥವಾ ಪ್ಲಿಯೋಸೀನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಟಿರಡೆಲ್‍ಫ್ಯೂಗೋ ದ್ವೀಪದ ಇಡೀ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದಾದುದು. ಚಿಲಿಯ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲದ ಜಲಜಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೇ ಹರಡಿರುವ ಮೀಸೋಝೋಯಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಸಮಾಂತರ ಮಡಿಕೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಗ್ನಿಶಿಲಾಸ್ವರೂಪಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಚಿನ ಭೂಯುಗಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಕೂಪಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯ ಕೋಪಿಯಾಪೋ ಬಳಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇವು ಕಿರಿಯ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ರ್ಹೇಟಿಕ್ ಕಾಲದವು. ದೇಶದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಮರಳುಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು. ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಜ ಟುಫ್ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಫಿರಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರೈಟುಗಳಿಂದಾದ ಕದಂಬಶಿಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ಫಿರೈಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಜೀವಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಬೆರೆತಿರುವ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿವೆ. ಇವು ಯಾವ ಒಂದು ಭೂಯುಗದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯ ಹಂತಕ್ಕೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಇಡೀ ಜುರಾಸಿಕ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಗೋಚರವಾಗಿವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅದೇ ಕಾಲದ ನೈಜ ಸಮುದ್ರೀಯ ಸ್ತರಗಳೊಡನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಸೇರಿಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಉಂಟು. ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳಿಂದಾದುದು. ಪರ್ವತಗಳ ಭವ್ಯಶಿಖರಗಳೇ ಈ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು. ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಪಾರೈಟ್, ಡೇಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಆ್ಯಂಡಿಸೈಟುಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ಈಚಿನ ಜ್ವಾಲಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆಲಿವೀನ್-ಹೈಪರ್‌ಸ್ತೀನ್ ಆ್ಯಂಡಿಸೈಟ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಚಿಲಿಯನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಉತ್ತರ ಚಿಲಿ (ದ. ಅ. 18^0–ದ.ಅ. 30^0), 2 ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ (ದ. ಅ. 30^0–ದ. ಅ. 42^0). 3 ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿ (ದ. ಅ. 42^0 –ದ. ಅ. 56^0). ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಚಿಲಿ ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುಕಲಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2,333 ಮೀ.–7,333 ಮೀ. ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ್ಯಂಡೀಸಿನ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯಾದ ಪುನ್ನದ ಅಟಕಾಮ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 4570 ಮೀ. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಗರಿಷ್ಠ ಎತ್ತರ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಆಕಂಕಾಗ್ವ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 7,610 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾದ ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊಗೂ ಅರ್ಜಂಟೀನದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಬ್ವೆನಸ್ ಏರಿಸ್‌ಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಖಂಡಾಂತರ ರೈಲ್ವೆಯ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ ಇರುವುದು ಈ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಕವಲೊಡೆದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಳಿದು ತೀರವನ್ನು ಅಂಕುಡೊಂಕುಗೊಳಿಸಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಹಲವು ಶಿಖರಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು.

ಅವು ನೋಡಲು ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಚಿಲಿ ಮರುಭೂಮಿ. ಇದು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಮುಖ ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನ. ಇಲ್ಲೇ ಚಿಲಿಯ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಗ್ಲ್ ಚ್ಯಾನಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮನದಿ

ಆ್ಯಂಡೀಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 30. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಲೋವಾ ಎಂಬುದು ಚಿಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ನದಿ (379 ಕಿಮೀ). ಇದು ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಕೋಪಿಯಾಪೋ (180 ಕಿಮೀ). ಈ ನದಿಯ ನೀರೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಯಥೇಚ್ಛ. ಇವು ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಸರೋವರಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಯೊ-ವೀಯೊ ನದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮಾನಿ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾಂಗ್‌ಕೀವೆ (852 ಚ.ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ರಾಂಕೊ (407 ಚ.ಕಿಮೀ) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಸತತ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಚಿಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಶುದ್ಧ ಮರಳುಗಾಡು. ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮಳೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಷ್ಟು ಮಳೆ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹೊರಗಿರುವ ಬೇರಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ದ. ಅ. 30ಲಿ ಯ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಉನ್ನತ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶ

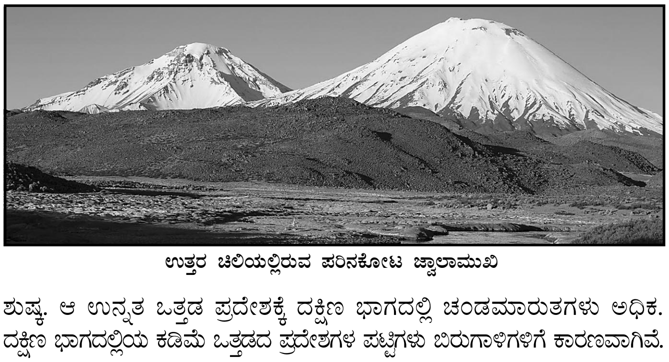

ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಿನಕೋಟ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ

ಶುಷ್ಕ. ಆ ಉನ್ನತ ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆ ತರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 1-5ಮಿಮೀ. ನಷ್ಟು (0.06") ಕಡಿಮೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಲಾ ಸೆರೇನಾದಲ್ಲಿ (ದ. ಅ. 30°) 141 ಮಿಮೀ. (5.6"), ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊದಲ್ಲಿ (ದ. ಅ. 33°) 500 ಮಿಮೀ. (19.7"). ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಾಲ್ಡೀವಿಯದಲ್ಲಿ (ದ. ಅ. 39° 50') 2,707 ಮಿಮೀ (107"). ದ. ಅ. 53° ಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಯೀಯಾ ಫೆಲಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 5,379 ಮಿಮೀ. (216") ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಆ್ಯಂಡೀಸಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅಧಿಕ.

ಪೆರು ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹ ಚಿಲಿಯ ತೀರವನ್ನು ದ. ಅ. 40°ಯ ಬಳಿ ಮುಟ್ಟಿ ತೀರದಲ್ಲೇ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಆರೀಕಾದಲ್ಲೂ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 24°C ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಕೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕ ಉಷ್ಣತೆ 19°C ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೋದಲ್ಲಿ 14°C 519 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಂತಿಯಾಗೋದಲ್ಲಿ 35° ಫ್ಯಾ.-25° ಫ್ಯಾ. ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಲ್ಡೀವಿಯದಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣ ಮಾಸ (16.5°ಫ್ಯಾ.) ಜುಲೈ ಅತಿ ಶೀತ ಮಾಸ (45° ಫ್ಯಾ). ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾದ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ.

ಪೈನೆ ಜಲಪಾತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 30,940 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪೈನೆ ಶಿಖರ

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಚಿಲಿಯ ಶೇ. 70 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 6100 ಮೀ.ಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ನಾನಾ ಎತ್ತರಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಮಳೆಯೇ ಆಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, 200"ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಆಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳವರೆಗೆ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯವಲಯಗಳಿವೆ. ಪೆರುವಿನ ಎಲ್ಲೆಯಿಂದ ದ. ಅ. 20° ವರೆಗಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿ. ದ. ಅ. 20° ಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೀರದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಶ್ರಾಯಿಣ. ದ. ಅ. 24° -ದ. ಅ. 26° 50' ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಮಂಜು ಪಟ್ಟಿಯ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಡೆ ಶುಷ್ಕ ವಿರೋಧಿ ಪೊದೆಗಿಡಗಳೂ ಮಂಜುಪಟ್ಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಳ್ಳಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು. ದ. ಅ. 20° 50'-ದ. ಅ. 37° ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಾಯುಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಾಯುಗುಣಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಸಂಬಂಧಿ ಸೋಲೇನಂ, ಮೆರಿಟಿಯಂ ಸಾಮಾನ್ಯ. 762ಮೀ. ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಕ್ರೈನೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಪಟಗ್ವ ಎಂಬ ವೃಕ್ಷ, ಸದೃಶ ಲಿಲಿಗಳೂ, ಬೆಲೊಟ ಮೈಯಸೈಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬಳಿ ಮುಂತಾದ, ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯದ ಮರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪರ್ವತ ಇಳಿಜಾರಿರುವ ಕೆಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಟುವಾಳ, ಲಿತ್ರಿಯಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. 1372ಮೀ. ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಲೆನ್ಸೀಲಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೊದೆಗಳುಂಟು. ಹಿಮರೇಖೆಯ ಕೆಳಗೆ (ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ 4267ಮೀ.)ಮೆತ್ತೆ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂಬಿಡುವ ಅನೇಕ ಗಿಡಗಳು ಇವೆ. ದ. ಅ. 37₀ -ದ. ಅ. 56₀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ರೇಖಾಂಶಗಳ ಒತ್ತಾದ ಮಳೆಕಾಡುಗಳು ವಿಶೇಷ. ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕುಪರ್ಣಿಗಳ ಹಲವು ಬಗೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಳು, ಪೊದೆಗಳು, ತೆರ್ಮೆಗಳು, ಹಾವಸೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ತೆರೆದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಹಲವು ಸಸ್ಯಗಳು ಆ್ಯಂಡಿಯನ್ ಮತ್ತು ಉಪ ಅಂಟಾರ್ಕ್ಟಿಕ್ ಮೂಲ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧ ಉಳ್ಳವು.

ಆ್ಯಂಡೀಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಚಿಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ಯೂಮ, ಗ್ವಾನಾಕೊ, ಆ್ಯಂಡಿಯನ್ ತೋಳ, ಹ್ಯೂಮಲ್, ಚಿಲ, ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕುಗಳು-ಇವು ಚಿಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ

ಸ್ತನಿಗಳು. ಬಹುತೇಕ ನಷ್ಟಜೀವಿಯಾದ ಕಾಡು ಚಿಂಚಿಲವೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಪರ್ವತ ದಂಶಕಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉದರಸಂಚಿಗಳೂ ಡಾರ್ವಿನ್ ನರಿಗಳೂ, ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಕ್ಕಿಗಳು ತುಂಬ ಉಂಟು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಮುಖ್ಯ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಬಗೆಗಳು ಹಲವು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಗೂಳಿಗಪ್ಪೆಗಳೂ, ಕಪ್ಪೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಶುದ್ಧಜಲಮೀನುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಸಾಂತಿಯಾಗೋ ನಗರದ ಒಂದು ನೋಟ

ಜನಜೀವನ : ಚಿಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,248,450 (2011). ಅವರಲ್ಲಿ ಶೇ 90ರಷ್ಟು ಜನ ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೇಕಡ 85 ಜನ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ ಸಾಂತಿಯಾಗೋ ಚಿಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 5428,590. ಇತರ ನಗರಗಳು ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ (2002ರಲ್ಲಿ 6,66,381), ಕಾನ್ಸೆಪ್ಸಿಯಾನ್ (803,683), ಆನ್ತೊಫಾಗಾಸ್ತಾ (285,255), ಟೆಮೂಕೊ, ಟಾಲ್ಕಾ, ಷೀಯಾನ್, ಒಸಾರ್ನೊ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ದೀವಿಯ. 1990ರಿಂದ ಚಿಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದೆ. 2050ರ ಹೊರಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 20.2 ಮಿಲಿಯನ್ ಆಗಬಹುದು.

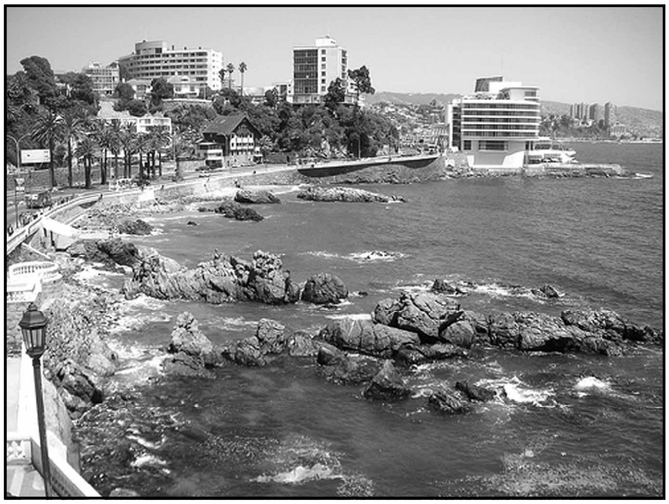

ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೋ ಬಳಿಯ ಸಮುದ್ರತೀರ ನಗರ ಬೀನ್ಯಾದೆಲ್ ಮಾರ್, ಚಿಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೇಸಗೆ ವಿಹಾರಧಾಮ

ಚಿಲಿಯದು ಬಹುಜನಾಂಗೀಯ ಸಮಾಜ; ಬಹುಭಾಗ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮೂಲದ್ದು; ಜರ್ಮನ್, ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್, ಐರಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಸ್ವಿಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೊಏಷಿಯನ್ ಮೂಲದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಚಿಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ ಆಸ್ಪಿಲಿಯಾನ್ . ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಆಡುವವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರುಂಟು. ಆರಾಕೇನಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಪಾನಿಷನ್ನೂ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಶೇ. 89.5 ಜನ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕರು. ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆ. ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು–ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಜನರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಅರಣ್ಯಗಾರಿಕೆ : ಚಿಲಿಯ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯವಾದ ನೆಲದ ಭಾಗ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಚಿಲಿಯ ಜನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೂ, ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೆಲದ ಬಹುಭಾಗ ಇರುವುದು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೂ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೊರತೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ. ಆಹಾರ ಆಮದಿನಿಂದಾಗಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಉಲ್ಬಣಿಸಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕೃಷಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸದಿರುವುದು, ಅನೇಕ ಕೃಷಿಕರು ಇತರರ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದು – ಇವು ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಚಿಲಿಯ ನೆಲ ಈಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ರೈ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಹುರುಳಿ, ಲೆಂಟಿಲ್. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗೋದಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹತ್ತಿ ಇವನ್ನು ಚಿಲಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ವೈನ್ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ಊಟದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವೈನನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು ಚಿಲಿಯನರ ಪದ್ಧತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಇದು ರಫ್ತೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ದನ, ಕುರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ, ಆಡು ಇತರ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಚಿಲಿಯನರಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಮಾಂಸ ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಲಿಯ ಅಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 35 ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಿಲಿಯ ಒಟ್ಟು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳಿವೆಯೆಂಬುದಾಗಿ 1946ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಒಂದು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಇರುವುದು ಸಂಚಾರ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಗಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಮೆದು ಮರಗಳೂ ಇವೆ. ರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಭಾರವಾದ ಮರಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಚೌಬೀನೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅದಕ್ಷವೂ ಅಪವ್ಯಯಕಾರಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಅರಣ್ಯರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಈಗ ಚೌಬೀನೆ ಆಮದು ಬಹುತೇಕ ನಿಂತಿದೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ಮರದ ತಿರುಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ.

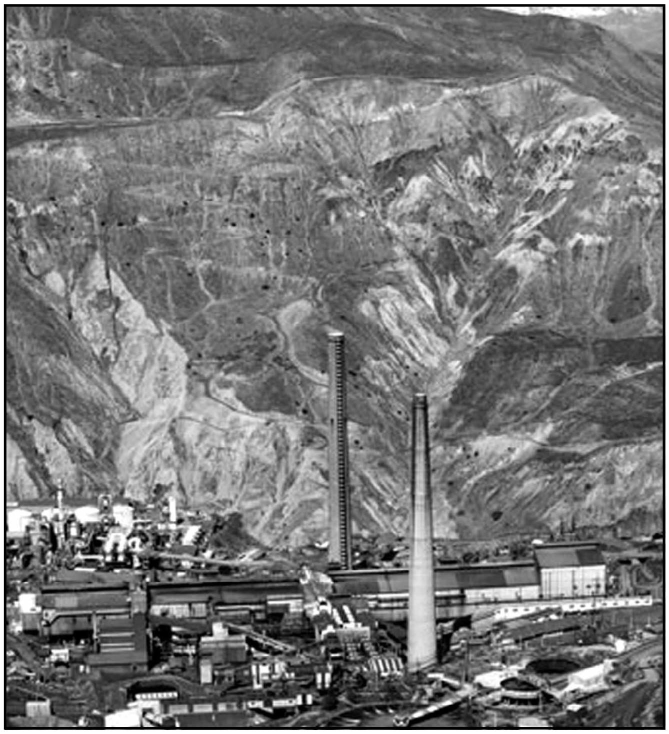

ಓಹಿಗ್ಗಿನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಎಲ್‌ಟೆನಿಯೆಂಟೆ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ. ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ತಾಮ್ರದ ಅದುರು ಇಲ್ಲಿಯದು

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಪ್ರಮುಖ ಖನಿಜಗಳು. ಇವು ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ನೈಟ್ರೇಟಿನಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯದು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ. ತಾಮ್ರ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು.

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಗಂಧಕದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸತು, ತವರ, ಬಂಗಾರ, ಬೋರ್‍ಯಾಕ್ಸ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ, ತೈಲ ಮುಂತಾದವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅಮೆರಿಕನರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಚಿಲಿಯ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆರಂಭವಾದ್ದು 1930ರಲ್ಲಿ. ಟ್ಯೂನ, ಕಾಂಗ್ರಿಯೊ, ಕಾರ್‍ವಿನ, ಸಾರ್ಡಿನ್, ಹೇಕ್, ಸೀರ-ಇವು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಜನ ಮೀನು ತಿನ್ನುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅವರ ಆಹಾರಾಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಲು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೇಯ್ಗೆ, ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದು, ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ಮದ್ಯ, ನೂಲಿನ ಗಿರಣಿ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಎರಕ, ಲೋಹೋದ್ಯಮ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಕಾಗದ, ಹೆಂಚು, ಗಾಜು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು-ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಚಿಲಿಯ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಾಂತಿಯಾಗೋ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ ಸುತ್ತ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾನ್ಸೆಪ್ಸಿಯಾನ್ ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾವಲಯ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ತೈಲ, ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ : ಚಿಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು ಬಹುತೇಕ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಚಿಲಿಗೆ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚಿಲಿಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು,ಮಾಂಸ, ಉಣ್ಣೆ, ಮುಂತಾದುವು ಮಧ್ಯ ಚಿಲಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರ, ನೈಟ್ರೇಟ್, ಮದ್ಯ, ಹಣ್ಣು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉಣ್ಣೆ, ಒಣಗಿದ ಮತ್ತು ಡಬ್ಬಿಗೆ ತುಂಬಿದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಚರ್ಮ, ಮಾಂಸ ಇವು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ಸರಕುಗಳು. ತೈಲ, ಯಂತ್ರ, ರೈಲ್ವೆ ಸಲಕರಣೆ, ಹಡಗು, ವಾಹನ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಚಹ, ದನದ ಮಾಂಸ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಆಯಾತ ಸರಕುಗಳು.

ಸ್ಯಾಂಟಿಯಾಗೊ ಮೆಟ್ರೊ - ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಮೆಟ್ರೊವ್ಯವಸ್ಥೆ

ದೇಶದಲ್ಲಿ 43,642 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು 9,857 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಚಿಲಿ ಪರ್ವತಮಯವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಸಾರಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳು ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಪಿಸಾಗ್ವಾ-ಪ್ವೆರ್ಟೊ ಮಾಂಟ್, ಆರೀಕಾ-ಲಾ ಪಾಸ್, ಲೊಸ್ ಆಂಡೆಸ್-ಮೆಂಡೋಸಾ (ಆರ್ಜೆಂಟೀನ), ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ-ಸಾಂತಿಯಾಗೊ, ಆನ್ತೊಫಾಗಾಸ್ತಾ-ಸಾಲ್ತಾ (ಆರ್ಜೆಂಟೀನ)-ಇವು ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು. ವಿವಿಧ ಗೇಜುಗಳಿಂದಾಗಿ, ಹಲವು ರೈಲ್ವೆ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಹಳೆಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರದ ಕೆಲವು ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಗಣಿ ಕಂಪನಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆರೀಕಾ, ಆನ್ತೊಫಾಗಾಸ್ತಾ, ಕೊಕೀಂಬೊ, ಬಾಲ್ಪಾರಾಯೀಸೊ, ಸಾನ್ ಆಂತೋನಿಯೊ, ಮತ್ತು ಪ್ವೆರ್ಟೊ ಮಾಂಟ್ ಆಧುನಿಕ ಬಂದರುಗಳು. ಸುಮಾರು 125 ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳುಂಟು. ಚಿಲಿಯ ನಾಣ್ಯ ಪೇಸೋ (Peso).

ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ವಸಾಹತು ಕಾಲದ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚುಗಳು ದೇಶದ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಶಾಲಾ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. 1920ರ ವೇಳೆಗೆ 7-15ರ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಾಯಿತು. ಆಂದ್ರೆ ಬೆಲೊ ಎಂಬ ವೆನಿಜ್ವೇಲದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಯುದ್ಧಾನಂತರ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.

ಚಿಲಿ ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಶಾಸನದತ್ತವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅದು ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯದ ಮೂಲಕ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. 1925ರ ರಾಷ್ಟ್ರ ಘಟನೆಯ 10ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದ ಬೋಧನಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೇವಾವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ.

ಚಿಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಡಳಿತ ಶಾಖೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ-ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಚಿಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಶಾಲಾ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಡಲಿ, ಚಿಲಿ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಚಿಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಕುಲಪತಿಗಳ ಮಂಡಲಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಆಯೋಗ-ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರ ಸೂಚಿಸುವ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಬೋಧನ ವಿಧಾನ, ಪರೀಕ್ಷಾ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಅನುದಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

1865ರಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 3ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 17ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ 1960ರ ವೇಳೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 19.7ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವಂತಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 83.6ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಗ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಸಮಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವರು. ಆದರೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದರ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಆರಂಭವಾದುವು. ಯೋಜನೆಯ ಅಭಾವ, ವಿದ್ಯಾಸೌಲಭ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆ-ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಳೆಯ ಬೋಧನಕ್ರಮದ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಆಯೋಗವೊಂದು 1945ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರಯೋಗಾದಿಗಳು ನಡೆದು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದುವು. 1962ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಖೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ, ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಲಿ-ಇವು 1964ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಗುಣಮಟ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಂಖ್ಯೆ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣ : 1970ರಲ್ಲಿ ಶಾಸನವೊಂದರ ಮೂಲಕ 1 ರಿಂದ 6 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಿಶುಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ನಡೆಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿತು. ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಲಿಯೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಈಗ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಸುಮಾರು 16 ಲಕ್ಷ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿರುವರು. ರಾಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಹಣದಿಂದ ಅವರ ಆಹಾರ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈದ್ಯಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಇದು 6ರಿಂದ 15 ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ 8 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ್ದಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ವೃತ್ತಿಪರ

ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭಾಷೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ಕೆಲಸಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗಬಹುದು, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಾದರೂ ಸೇರಬಹುದು. ಒಟ್ಟು 7,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ 10 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರುವರು.

ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ : ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪೌರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನಾಯಕರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ತರಬೇತು ಮಾಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಪರ ಎಂದು. ಮೊದಲ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುವರು. ಎರಡನೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡವರು ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸೇರುವರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಓದಲಾಗದವರಿಗೆ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲು ಉಮೇದುವಾರಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯದು ಮೂರು ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣ. ಆ ಅವಧಿಯ ಶೇ. 70ರಷ್ಟನ್ನು ವೃತ್ತಿಯ ತರಬೇತಿಗೂ ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಜ್ಞಾನಬೋಧನೆಗೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವರು. ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಕೃಷಿ, ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿವಿಷಯಗಳು. ಒಟ್ಟು 400ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ 2 ಲಕ್ಷದಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇರುವರು.

ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ರಾಷ್ಟ್ರವು ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಗಮನಕೊಡುತ್ತಿದೆ. 1965ರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೂರು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದೆ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ವಯಸ್ಕರಿಗಾಗಿ ಸಾಕ್ಷರ ಪ್ರಚಾರ, ಸುಮಾರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಮುನ್ನಡೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಅವರವರ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ 1960ರಲ್ಲಿದ್ದ ಶೇ. 16.4 ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಪ್ರಮಾಣ ಈಗ ಶೇ. 5 ಅಥವಾ 6 ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ: 25 ಸರ್ಕಾರಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ 50 ಖಾಸಗಿ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ಒಟ್ಟು 75 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. 20 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವಿ.ವಿ ನಿಲಯಗಳಿಗೆ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಅನುದಾನ ದೊರಕುತ್ತದೆ, ಉಳಿದ ಹಣವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಶುಲ್ಕವಾಗಿ ಪಡೆಯಲಾಗುವುದು. ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂವರ್ಧನ–ಅವುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಸ್ಯಾಂಟಿಯಾಗೋದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1842) ಈ ದೇಶದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಇದು 23,400 ಸ್ನಾತಕಪೂರ್ವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು 4.108 ಸ್ನಾತಕೋತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 16 ಅಧ್ಯಯನ ಶಾಖೆಗಳೂ 13 ಕ್ಯಾಂಪಸುಗಳೂ ಇವೆ.

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣ : ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಬಯಸತಕ್ಕವರು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗತಕ್ಕವರು ನಾರ್ಮಲ್ ಸ್ಕೂಲಿನ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗತಕ್ಕವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಐದು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗತಕ್ಕವರು 3 ಅಥವಾ 5 ವರ್ಷಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು, ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು.

ವೃತ್ತಿನಿರತ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ (ಸ್ಥಾಪನೆ : 1967) ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಬಡ್ತಿಗೂ ಸಿದ್ಧತೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲೂ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಇತಿಹಾಸ : ಸ್ಪೇನಿನವರ ಆಕ್ರಮಣ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮುನ್ನ–ಎಂದರೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದ ವರೆಗೆ–ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 5 ಲಕ್ಷ ಇಂಡಿಯನರು ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಭಾಷೆ–ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೌಲೆ ನದಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು. ಇನ್‌ಗ್ಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಕ್ವೆಚುವಗಳ ಮತ್ತು ಪೆರುವಿನ ಚಿಂಚರ ಪ್ರಭಾವ ಅವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು.

1536–37ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಚಿಲಿಯ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಡೀಗೊಡ ಆಲ್ಮಾಗ್ರೊ ಎಂಬುವನು ಮೌಲೆ ನದಿಯ ವರೆಗೂ ತನ್ನ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುನ್ನಡೆದ. ಪೆರುವಿನಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಡನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ನಿರೀಕ್ಷೆ ನಿಜವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಲ್ಮಾಗ್ರೊನ ಜೊತೆಗಾರ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಪಿಜಾರೊ. ಆಲ್ಮಾಗ್ರೊ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಪಿಜಾರೊ 1540–41ರಲ್ಲಿ ಪೆಡ್ರೊ ಡ ವಾಲ್ಡೀಯ ಎಂಬುವವನಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ವಸಾಹತಾಗಿ ಮಾಡಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ. ಇವನು ತನ್ನ ಅನುಚರರೊಂದಿಗೆ ಚಿಲಿಯನ್ನು 1540ರ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, 1541ರಲ್ಲಿ ಸಾಂಟಿಯಾಗೋವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯನರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಿರುಕುಳದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿಗರ ಜೀವನ ಅಪಾಯಕರವಾಗಿತ್ತು. ನೆಲಸುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾ ಭರವಸೆ ಮೂಡುವ ಮೊದಲೇ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಿರಾಸ್ತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಬೀವೊ–ವೀವೊ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು 1550ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಡೀವಿಯ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ತಮ್ಮ ನೆಲವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಇರವಿಗೇ ಮುಳಿವಾಗಿದ್ದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಇಂಡಿಯನರು ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದರು. ಕದನವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಡೀವಿಯ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿ ಸತ್ತ. ಇಂಡಿಯನರ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಇತರ ದೇಶಗಳವರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಡ್ರೇಕ್, ಥಾಮಸ್ ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷ್ ಮುಂತಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಳ್ಳರೂ ದರೋಡೆಕೋರರೂ ಡಚ್ ಸಾಹಸಿಗಳೂ ಇದರ ತೀರದ ಬಳಿ ಪದೇಪದೇ ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು.

ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನೆಲೆಸಿಗರು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಬೆಳೆದ ದವಸಧಾನ್ಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿದ್ದುವೇ ವಿನಾ ರಫ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಈ ವಸಾಹತು ಲಾಭಪ್ರದವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಸ್ಪೇನ್ ಸರ್ಕಾರ ಸಹಾಯದ್ರವ್ಯ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನೆಲಸುಗಾರರು ಸ್ವತಃ ಬೇಸಾಯನಿರತರಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರದೇಶ ನೀಗ್ರೋಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಡಿಯನರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 5,000 ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು.

ಚಿಲಿಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವರ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿತ್ತು. ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ನೇಮಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯವರು. ಸ್ಪೇನಿನ ದೊರೆ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲಸುಗಾರರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ನೆಲಸಿಗರಿಗೆ ಆಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ.

1600ರ ಅನಂತರ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಇಂಡಿಯನ್–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮಿಶ್ರ ತಳಿಯ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವೃದ್ಧಿ. ಇವರಿಗೆ ಮೆಸ್ಟಿಜೊ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಸಾಹತು ಕಾಲದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಾದ 5,00,000ದಲ್ಲಿ 3,00,000 ಮೆಸ್ಟಿಜೊಗಳು 1,50,000 ಮಂದಿ ಕ್ರಿಯೋಲ್‌ಗಳು (ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಐರೋಪ್ಯ ವಂಶೀಯರು). ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದವರು (ಪೆನಿನ್ಸುಲರ್ಸ್) 20,000 ಮಂದಿ. ಸುಮಾರು 10,000 ನಿಗ್ರೋಗಳಿದ್ದರು. ಚಿಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಸಾಂಟಿಯಾಗೋದಿಂದ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಸಿಯಾನ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಇದು ಚಿಲಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲೆನಿಸಿತು.

ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕರ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ವರೆಗೂ ಚಿಲಿ ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿತ್ತು. 1818ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪರ್ಕವೇ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಚಿಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆನಿಸಿದರೂ ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿ, ಅಮೆರಿಕದ ನೆಲದಿಂದ ಸ್ಪೇನಿನ ಹಿನ್ನಡೆ, ಚಿಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿಷಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ–ಇವು ಚಿಲಿಯನರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವು. 1808ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಸ್ಪೇನಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದಾಗ ಚಿಲಿಯ ಜನ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರು ಆಗ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟರು. ಬಹಿರಂಗ ಪುರಜನ ಸಭೆಯೊಂದು 1810ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 18ರಂದು ಸೇರಿ, ಚಿಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ–ರಾಜ್ಯಪಾಲನ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಸಭೆಯೊಂದನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿತು.

ಮೊದಲ ಮೂರು ವರ್ಷ ಚಿಲಿಯನರ ಹೋರಾಟ ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಸಡಿಲವಾದವು. ಗುಲಾಮಗಿರಿಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ದೇಶಭಕ್ತರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಲು ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಉತ್ತೇಜನಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ಸ್ಟಿಟೂಟೋ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಆದರೆ ಆಂತರಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಬೆಳೆದವು. ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರಿಯೋಲರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತೆ ಚಿಲಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು (1814). ಸೋತ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಅರ್ಜೆಂಟೀನಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದರು. ಅವರು 1817ರಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಆ್ಯಂಡೀಸನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದು, ಚಾಕಲಾಂಕೊ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಸ್ಪೇನಿನ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕದನ ನಡೆಸಿ (ಫೆಬ್ರವರಿ 12, 1817) ಅದನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಅವರು ಸಾಂತಿಯಾಗೋ ಕಡೆಗೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದರು. ಓ ಹಿಗಿನ್ಸ್ ಚಿಲಿಯ ಮಹಾನಿರ್ದೇಶಕನಾದ. 1818ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 12ರಂದು ಚಿಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆಯಾಯಿತು. 1818ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 5ರ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ಪೇನಿನ ರಾಜಭಕ್ತರ ಸೇನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತಿತು.

ಆದರೆ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಓ ಹಿಗಿನ್ಸ್‌ಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಜೋಸ್ ಮಿಗ್ವೆಲ್ ಕಾರೆರಾನ ಸೋದರರಿಬ್ಬರು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು (1818). ಕಾರೆರಾನಿಗೂ 1821ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಗತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಚಿಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಡುತ್ತ ಬಂತು. ಓ ಹಿಗಿನ್ಸನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜನರ ಅಸಮಾಧಾನ ಅತಿಯಾದಾಗ ಅವನು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು (1823) ಪೆರುವಿಗೆ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದ.

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮೊನ್ ಫ್ರೆಯರ್ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ನೀಗ್ರೋ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯನ್ನು ಅವನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದ. ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಸಂವಿಧಾನ 1826ರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ 1827ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಯೆರನ ಅಧಿಕಾರ ಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಯೆರನಿಗೆ ಪರವಾಗಿದ್ದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೂ ಆಯ್ಕೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು.

1828ರಲ್ಲಿ ಉದಾರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಲುಕೋನ್ಸ್ (ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಯಾತೊಲಿಕರು) ಮತ್ತು ಪಿಪಿಯೊಲೋಸ್ (ಉದಾರವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಾದ್ರಿವಿರೋಧಿಗಳು) ಎಂದು ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಾದುವು. ಈ ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಕದನ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಪಿಲುಕೋನ್ಸ್ ಗೆದ್ದರು (1830).

ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು 1831 ರಿಂದ 1861ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1830ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದಾತ ಜೋಕ್ವಿನ್ ಪ್ರೀಟೊ. ಆದರೆ ಡೀಗೊ ಪೋರ್ಟೇಲ್ಸ್ ಪ್ರಬಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿರಲಿ, ಸರ್ಕಾರದ ಹೊರಗೇ ಇರಲಿ, ಅವನ ಮಾತೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. 1837ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ. ಅವನಿಗೆ ಬಡಜನರಲ್ಲೂ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲೂ ತುಚ್ಛಭಾವವಿತ್ತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಗಿದ್ದ ಚರ್ಚ್‌ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅವನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ. ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವನು ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿದ. ವರಿಷ್ಠರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡುವ ಸಂವಿಧಾನ 1833ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಇದು ಕೆಲವು ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೊಡನೆ 1825ರ ವರೆಗೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವನು ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ. ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಬೊಲಿವಿಯದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪೆರು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಇದರಿಂದ ಚಿಲಿಗೆ ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಪೋರ್ಟೇಲ್ಸ್ ಬಗೆದು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದ (1836–39). ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿದ. ದಂಗೆಯೆದ್ದ ಸೈನಿಕರು 1837ರ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಚಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯ ಸಾಧಿಸಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಪೋರ್ಟೇಲ್ಸನ ಅನಂತರ ಚಿಲಿ ಶಾಂತಿ–ಪ್ರಗತಿಗಳತ್ತ ಮುನ್ನಡೆಯಿಟ್ಟಿತು. ಅಶಾಂತಿ ಅರಾಜಕತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸುಭದ್ರವಾಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಇದೊಂದೇ. ನೂತನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಬುಲ್ನಿಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1841–1851) ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ಚಿಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟಿತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಲಾಯಿತು. ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾರಿಗೆಗಾಗಿ ನೌಕೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಅಮೂಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಲೋಹಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1843ರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಸಂಗೀತ, ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಶಾಲೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಚಿಲಿಯ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಿಗೆ ವಾದಸಾಧನವಾದುವು.

ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಬುಲ್‌ನಿಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವನಿಗಿದ್ದ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಮಾಂಟ್ ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ (1851–1861). ಅವನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದನಲ್ಲದೆ, ರೈಲ್ವೆ, ತಂತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ. ಚಿಲಿಯ ಕಾನೂನುಗಳು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಪರಿಣಿತ ಕುಶಲಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಅವನು ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿದ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ಇವನೊಂದಿಗೆ ಚಿಲಿಯ 30 ವರ್ಷಗಳ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಉದಾರವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಒಂದಾಗಿ ಜೋಸ್ ಜೋಕ್ವಿನ್ ಪಿರಜ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಗೆ (1861–1871) ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದರೆ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ವ್ಯಾಪಕತೆ. ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕಿತು.

ಫೆಡರಿಕೊ ಎರಾಝುರಿಝ್ ಜ಼ನಾರ್ಟು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ (1871–76) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾರ್ಯ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಚರ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡುವಂತಾಯಿತು. ಚಿಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಸಾಂತಿಯಾಗೋ ಆಧುನಿಕ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಅನಿಬಾಲ್ ಬಂಟೊ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ವಿಶ್ವ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಪರಿಣಾಮ ಚಿಲಿಯ ಮೇಲೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಪೆರುವಿನೊಂದಿಗೆ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಾದವುಂಟಾಗಿ ಅದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (1833) ಜಯ ಗಳಿಸಿದ ಚಿಲಿಗೆ ಪೆರುವಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಹತೋಟಿ ಸಿಕ್ಕಿತಲ್ಲದೆ ಅದರ ಆದಾಯವೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು.

1881ರಲ್ಲಿ ಡೊಮಿಂಗೊ ಸಾಂತ ಮರಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ವೀಟೊ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು $\frac{2}{3}$ ಮತಗಳಿಂದ ಬದಿಗೊತ್ತುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಡೆಯಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ಅರಾಕೇನಿಯನ್ ಇಂಡಿಯನರನ್ನು ಅವನು ದಮನಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಜೋಸ್ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಬಾಲ್ಮಸೀಡನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯ ಜನರ ಕಷ್ಟಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಅವನಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಬೆಂಬಲ ತಪ್ಪಿತು. ಅವನು ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನೇ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದಾಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ನೌಕಾಸೇನೆಯ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದು, ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡುವ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪರವಾದ ನೌಕಾಪಡೆ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಗಣಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಜಯಗಳಿಸಿತು. ಬಾಲ್ಮಸೀಡ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

1891–1918ರ ಕಾಲವನ್ನು ಸಂಸತ್ತಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಬಲಿಷ್ಠ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಜಾಗವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಆಗಮನ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಮನ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಬದಲಾವಣೆ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುವು. ರಾಜಕೀಯ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖ ಕಂಡುಬಂತು. ನೈತಿಕ ಶಿಸ್ತು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಪಕ್ಷಗಳ ರೀತಿ ಹೊಲಸಾದುವು. ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯವೇ ಕಸುಬಾಯಿತು.

ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ, ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಹಾಗೂ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ತೇಜನ, ನಗರಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧನ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ–ಇವು ಈ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಕೂಡದೆಂಬ ಒತ್ತಾಯವಿತ್ತು.

1912ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಅರ್ಹ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ನೇಮಕ, ಪತ್ರಿಕಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ–ಇವು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1818ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿತ್ತು.

ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದವನು ಆರ್ಟುರೊ ಅಲೆಸಾಂಡ್ರಿ ಪಾಲ್ಮ. ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತ ಹಳೆಯ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳೇ ಮೇಲ್ಮನೆಯಿಂದ ಸೆನೆಟಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಅಲೆಸಾಂಡ್ರಿಗೆ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದ. 1925ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಜನರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು.

ಇದರಿಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರ ಸಿಕ್ಕಿದುವು. ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಚರ್ಚ್ ಬೇರ್ಪಟ್ಟುವು. ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಾರದೆಂಬುದು ಆಗ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದ್ದ ನೀತಿ.

ಅಲೆಸಾಂಡ್ರಿಯ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಇಬಾನೆಜ್ ಅವನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಳಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅವನದು ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಸಂತುಷ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯದ ಮೂಲ ಇಂಗಿತು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕಳವಳ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ರಾಜೀನಾಮೆಯಿತ್ತ. (1831).

1932ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ಷಿಪ್ರಾಕ್ರಮಣದ ಅನಂತರದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅಲೆಸಾಂಡ್ರಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಅವನು ಸುಧಾರಣೆಯ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದ ತೀವ್ರವಾದಿ ಪಕ್ಷ ತನ್ನ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅನಿಶ್ಚಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. 1936ರ ವೇಳೆಗೆ ಅದರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ವಾಮ ಗುಂಪುಗಳ ಸಹಯೋಗ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯರಂಗ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅದರ ಮುಂದಾಳು ಪೇಡ್ರೊ ಅಗ್ವಿರೆ ಸೆರ್ಡ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ (1938).

ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. 1941ರಲ್ಲಿ ಸೆರ್ಡ ತೀರಿಕೊಂಡ. ವಾಮಪಂಥೀಯ ಉದಾರವಾದಿಗಳಿಗೂ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರಿಗೂ ನಡುವೆ ಕಲಹಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ವಾನ್ ಆಂಟೋನಿಯೊ ರೀಯೋಸ್ ಚಿಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ (1942–46). ಅಮೆರಿಕದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. 1946ರಲ್ಲಿ ರೀಯೋಸ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸಂದಿತ್ತಾದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಗೇಬ್ರಿಯೆಲ್ ಗೊಣ್ಥಾಲೆಜ್ ವಿಡೆಲ ಕೂಡ ಜನರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಸರ್ಕಾರ ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿತು. 1958ರ ವರೆಗೂ ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1952ರಲ್ಲಿ ವೆಡೆಲನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲೋಸ್ ಇಬಾನೆಜ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಹಿಂದೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತನ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. 1958ರಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಅಲೆಸಾಂಡ್ರಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅಮೆರಿಕದೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿತು. ಜನರ ಒಲವು ವಾಮಪಕ್ಷಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಲುತ್ತಿತ್ತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಎಡ್ವರ್ಡೊ ಫ್ರೈ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ.

1970ರಲ್ಲಿ ವಾಮಪಕ್ಷಗಳ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಸಾಲ್ವಡಾರ್ ಅಲೆಂಡೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. ಅವರು ಚಿಲಿಯ ಪ್ರಥಮ ಸಮಾಜವಾದಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯುನಿಸಮ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕ. ಅಮೆರಿಕದ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಚಿಲಿಯನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಲು ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನದ ಏರಿಕೆ, ಸಮಾನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ವೇತನ, ಕೆಲಸ–ವೇತನಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯದ ಅಂತ್ಯ, ಆಹಾರ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಗಾಗಿ ಭೂಸುಧಾರಣೆ. ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಮೂಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಅಮೆರಿಕನ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಭದ್ರರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಕಿರುಕುಳವಿತ್ತು. 1973ರ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 11 ರಂದು ಅಗಸ್ಟೊ ಪಿನೊಚೆಟ್ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸೇನಾಬಂಡಾಯ ಅವರ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಉರುಳಿಸಿತು. ಅಲೆಂಡೆ ಸಾವನಪ್ಪಿದರು. ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ ಪಿನೋಚೆಯನ್ನು 1989ರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾಟಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅವನನ್ನು ಅಕ್ಟೋಬರ್ 98ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮಾರ್ಚಿ 2000ದಲ್ಲಿ ಆತ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಅವನನ್ನು ಗೃಹಬಂಧನದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಜುಲೈ 2001 ರವರೆಗೆ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು.

(ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಚಿಲಿಯನ್‌ವಾಲಾ ಕದನ : ಎರಡನೆಯ ಸಿಖ್ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ 1849ರ ಜನವರಿ 13ರಂದು ಚಿಲಿಯನ್ ವಾಲಾ ಬಳಿ ನಡೆದ ಕದನ. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆ ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗನ (1780–1839) ಮರಣಾನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಿತ್ತಾಟ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಸೈನ್ಯಾಡಳಿತ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗನ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಆರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ದಲೀಪ್‌ಸಿಂಗ್ ಹೊಸ ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿತನಾದರೂ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಖಾಲ್ಸಾ ಸೈನ್ಯದ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. 1845ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಬಲ ಇಮ್ಮಡಿಗೊಂಡಿತು. ರಾಜಾ ಲಾಲ್‌ಸಿಂಗ್ ವಜೀರನಾಗಿಯೂ ಸರ್ದಾರ್ ತೇಜ್‌ಸಿಂಗ್ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿಯೂ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಸಿಖ್ಖರ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸಂಶಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವರು ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಿಖ್ಖರು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಮೊದಲು ಕೇವಲ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧವೆಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಾಗೂ ಸಿಖ್ ಸೈನಿಕರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. 1845–46ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸೋಲುಂಟಾಯಿತು. ಲಾಹೋರ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಜಲಂದರ್ ದೋಆಬ್ ಪ್ರದೇಶ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ 15 ಲಕ್ಷ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗುಗಳನ್ನು ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಸಿಖ್ಖರು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಸಿಖ್ ದರ್ಬಾರು ಹಣ ಕೊಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ದಲೀಪ್ ಸಿಂಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಹೆನ್ರಿ ಲಾರೆನ್ಸನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಡಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಲ್ತಾನಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ಮುಲ್‌ರಾಜನಿಗೂ ಸಿಖ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಮನಸ್ತಾಪ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರ್ದಾರ್ ಖಾನ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ಲಾಹೋರಿನ ದರ್ಬಾರು ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಅವನು ಮುಲ್ತಾನಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹತರಾದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಮುಲ್ತಾನಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ವ್ಯಾಪಕ ಸಿಖ್ ಬಂಡಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ದಲೀಪ್ ಸಿಂಗನ ತಾಯಿ ರಾಣಿ ಝಿಂದಾನಳ ಕಲಾಪಗಳೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುವು. ಎರಡನೆಯ ಸಿಖ್–ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

1849ರ ಜನವರಿ 13ರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾನಂತರ ಲಾರ್ಡ್ ಗಾಫನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯನ್‌ವಾಲಾ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡ ಸಿಖ್ ಸೈನಿಕರು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಗಂಟೆ ಕಾಲ ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ಷೇರ್ ಸಿಂಗ್ ಸಿಖ್ ಸೈನ್ಯದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದ. ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿಖ್ಖರು ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚದುರಿಕೊಂಡರು. ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೂ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ ಸೈನಿಕರು ಬಹು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರು. 132 ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ 2,446 ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರು ಗಾಯಗೊಂಡರು, ಇಲ್ಲವೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. ನಾಲ್ಕು ಬಂದೂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರು ಠಾಣ್ಯಗಳು ಸಿಖ್ಖರ ಕೈವಶವಾದವು. ಸಿಖ್ಖರಿಗೂ ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಿಖ್ಖರು ತಮ್ಮ ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಕುಶಾಲುತೋಪುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮಗೇ ವಿಜಯವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ನಿಜಸಂಗತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಗಾಫನ ವರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ತೀವ್ರ ನಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬ ಅಸಮಾಧಾನವುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಚಿಲಿಯನ್‌ವಾಲಾ ಕದನ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಮರೆಯಲಾಗದ ಕಹಿ ಅನುಭವವಾಗಿತ್ತು.

(ಎಚ್.ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚಿಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಚಿಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಪೇನಿನವನಾದ ಅಲೋನ್ಸ ದ ಎರ್ಸಿಲ್ (1553–1594) ಲಾ ಆ್ಯರಕಾನ ಎಂಬ ಕವನವನ್ನು ಬರೆದ. ಇದು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಿಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಾರದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಎರ್ಸಿಲ್ಲನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರೆಂದರೆ ಆ್ಯರಕೊ ದಮಾದೊ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಪೆದ್ರೊ ಲೆ ಓನಾ (1570–1643). ಪ್ಯುರೇನ್ ಇಂದೋಮಿತೊ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಆಲ್ವಾರೆಜ್ ದ ಟೊಲೆಡೋ ಮತ್ತು ಆಂತೋನಿಯೊ ದ ಕ್ವಿನೋನೆ, ಮೆಲ್ಬೋರ್ ಜೂಫ್ರೆದ ಅಗಿಲ್ಲ, ದಿಯೇಗೊ ಸಾಂಟಿಸ್ಟೆಬಾನ್ ಓಸಾರಿಯೋ–ಮೊದಲಾದವರು.

ಹೀಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೂ, ಏಕೋ ಏನೋ, ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮರುಹುಟ್ಟು ಪಡೆಯಿತು. ವಿದ್ವಾಂಸ ಹಾಗೂ ಕವಿಯಾದ ಆಂದ್ರೆ ಬೆಲ್ಲೊ (1781–1864) ಮತ್ತು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿದ್ದ ಆರ್ಜಂಟೀನದವರಾದ ದೊಮಿಂಗೊ ಫಾಸ್ಟಿನೊ ಸಾರ್ಮಿಂಟೊ, ಜಾನ್ ಬತೀಸ್ತ ಅಲ್ಬೆರ್ಡಿ ಮತ್ತು ವಿಸೆಂಟೆ ಫೈಡಲ್ ಲೋಪೆಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. 1842ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಚಳವಳಿಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಸೊಸಿಯದಾದ್ ಲಿಟರೇರಿಯ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು, ಕವಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಜೋಸೆ ವಿಕ್ಟೋರಿನೊ ಲಾಸ್ಟಾರಿಯ (1817–1888), ಕವಿ ಸಾಲ್ವಾದೊರ್ ಸಾನ್ ಫುಯಂಟೆ (1817–1860) ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಜೋಸೆ ಜೋಕ್ವಿನ್ ವಲ್ಲೆಜೊ (1809–1858) (ಈತನನ್ನು ಜೊಟಬೆಚೆಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ), ಇವರು ಈ

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸದಸ್ಯರು. ಜೊಟಬೆಚೆಯ ಅನುಯಾಯಿಯೆಂದು ಡೇನಿಯಲ್ ಬರೋ ಗ್ರೇಜ್‌ನನ್ನು (1834–1904) ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಈತ ತುಂಟರ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ತತ್ತ್ವವಾದಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಿಲಿ ಲೇಖಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದ ಆಲ್ಬರ್ಟೊ ಬ್ಲೆಸ್ಟ್ ಗಾನನೂ (1830–1920) ಮುಖ್ಯನಾದವ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಲಿ ಸಮಾಜದ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಈತ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಬರವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ್ದು. ಚಿಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರುಬೇನ್ ದರೀಯೋನ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂವರು ಮಹಾಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಇದೆಯೆನ್ನುವರು : ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳ ವಿಸೆಂಟೆ ಹ್ಯುದೋಬ್ರೊ (1893–1948), ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿವಿಜೇತ ಗಾಬ್ರಿಯೇಲ ಮಿಸ್ತ್ರಲ್ (1889–1957) ಹಾಗೂ ಪಾಬ್ಲೊ ನೆರುದ (1904–1973). ಇತರ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವವರು ಪಾಬ್ಲೊ ದೇರೋಖ (1894–1968), ಜುವೆನಿಕೊ ವಲ್ಲೆ (1900–1999) ಮತ್ತು ಆಂತೋನಿಯೊ ದ ಅಂದರ್ರಗ (1911–).

ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರವೂ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಶತಮಾನದ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಗಸ್ಟೊ ದ ಹಾಮರ್ (1880–1950), ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್‌ನ ಮನೋಭಾವವನ್ನೇ ತನ್ನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಡ್ಯುಯಾರ್ಡೊ ಬ್ಯಾರಿಯೋಸ್ (1884–1963), ಜೆನಾರೊ ಪ್ರಿಯೆಟೊ (1889–1946), ಮರಿಯಾನೊ ಲತೋರೆ (1886–1946) ಮೊದಲಾದವರೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮರಿಯಾನೊ ಲತೋರೆಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಲಿಯ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಾಡುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ರೋಜಸ್ (1896–) ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಗರಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈತನ ಹಿಜೊ ದ ಲಾದ್ರೊನ್ (1951) ಕಾದಂಬರಿ ತುಂಟರ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಚಿಲುಮೆ : ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ಶೇಖರಗೊಂಡ ಭೂಗತ ನೀರು ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದಾಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ನೀರಿನ ಊಟೆ (ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್). ಇಂಥ ಒಂದು ಚಿಲುಮೆಯಿಂದ ನೀರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಜಿನುಗುತ್ತಲೋ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಲೋ ಸತತವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವುದೂ ಉಂಟು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಭಾಗ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹತ್ತಿರದ ತೊರೆಯನ್ನೋ ನದಿಯನ್ನೋ ಕೆರೆಯನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಮರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ನೀರು ತನಗೆ ಅಡ್ಡಬಂದ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಜಿನುಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರೇ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವಗಳು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಂಧ್ರ, ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಳುಶಿಲೆ, ಕಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದವು ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳು. ಅವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ರಂಧ್ರಗಳಾಗಲೀ ಸೀಳುಗಳಾಗಲೀ ಇರದೆ ದ್ರವ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಹೀಗೆಯೇ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸರಂಧ್ರ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಆರಂಧ್ರಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಂಧ್ರಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ವಿರಳ. ಈ ಕಾರಣ ನೀರಾಗಲೀ ಇತರ ದ್ರವವಾಗಲೀ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲಾರದು. ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಶಿಲೆ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಸರಂಧ್ರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಸರಣ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಳಗೆ ಇರುವ ನೀರಿನ ಜಿನುಗುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲ ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ಒಂದೇ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮುವುದಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಧಾನಾಗಿ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುವುದು. ಹಲವಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರತಿ ಮಿನಿಟಿಗೆ 450 ಗ್ಯಾಲನುಗಳಷ್ಟು ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ದೇಶದ ಫಾಂಟೀನ್ ಡಿ ವಾಕ್ಲೂಸ್ ಎಂಬ ಚಿಲುಮೆ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ 4,000 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. (1 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ=7.48 ಗ್ಯಾಲನ್/ಸೆಕೆಂಡ್). ಆದರೆ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು 500 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುವುದು. ಚಿಲುಮೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೆಯಿನ್‌ಜರ್ ಎಂಬಾತ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವರ್ಗ	ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆ
1	100ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ– ಅಡಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕ
2	10–100ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕ
3	1–10 ಅಥವಾ ಅಧಿಕ ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ
4	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ 100ಗ್ಯಾಲನ್–1 ಸೆಕೆಂಡ್–ಅಡಿ
5	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ 10–100 ಗ್ಯಾಲನ್
6	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ 1–10 ಗ್ಯಾಲನ್
7	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ 1 ಪೈಂಟಿನಿಂದ 1 ಗ್ಯಾಲನ್ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದಿವಸ 4ರಿಂದ 40 ಬ್ಯಾರಲುಗಳು
8	ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ ಒಂದು ಪೈಂಟಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ.

ಚಿಲುಮೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪರಿಮಾಣ, ಶಿಲೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಲಾರಚನೆ ಅಥವಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಈ ಅಂಶಗಳು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟಾಲ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಆರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ : 1. ತೆಳುವಾದ ಶಿಲಾ ಹೊರಹೊದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, 2. ಮಂದವಾದ ಶಿಲಾ ಹೊರ ಹೊದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, 3 ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, 4. ಶಿಲಾರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಚಿಮ್ಮುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು, 5. ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು. 6, ಶಿಲಾ ಸೀಳುಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು,

ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತ್ವ ಚಿಲುಮೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಉಂಟಾಗಲು ಭೂಗುರುತ್ವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವಿನ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಯಿರುವುದು. ಜಲವಾಹಕಶಿಲೆ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಲಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಅಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎತ್ತರದ ಚಿಲುಮೆ, ತಪ್ಪಲು ಚಿಲುಮೆ, ಬಂಡೆ ಚಿಲುಮೆ, ದಂಡೆ ಚಿಲುಮೆ ಈ ಮುಂತಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವು.

ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಜಲಮಟ್ಟ ಭೇದಿಸುವ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಜಲಮಟ್ಟದ ಚಿಲುಮೆಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಲವಾಹಕ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೆಕ್ಕಲುಭೂಮಿ, ನದಿ ಮರಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಮರಳು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ನದಿ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಕಣಿವೆಚಿಲುಮೆಗಳು, ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಕೊರಕಲು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಇವು ಕೂಡ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಜಲವಾಹಕ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮಂದ ಮತ್ತು ಜಲಮಟ್ಟದ ಇಳಿವೋರೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸುಕೊಳ್ಳುವ ಜಲವಾಹಕಶಿಲೆ ಪ್ರಸ್ತರೀ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ತರ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಾಲಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದೂ ಉಂಟು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಭಂಗವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಜಲವಾಹಕಗಳು ಹೊರದೋರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವನ್ನು ಕಣಿವೆಗಳು, ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಅಥವಾ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಜಲವಾಹಕದ ಅಡಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಜಲವಾಹಕ ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರವನ್ನು ಸೋಕುವ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಚಿಲುಮೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಇವು ತೋರಿಬರುವ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರದೆ

ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಬಾಗು ಚಿಲುಮೆ, ಕೆಳಮಡಿಕೆಯ ಚಿಲುಮೆ, ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆಯ ಚಿಲುಮೆ, ಸಂಚಯನ ವಿಳಂಬ ಚಿಲುಮೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಏಕಪ್ರವಣ ಚಿಲುಮೆ (ಬಾಗು ಚಿಲುಮೆ) : ಜಲವಾಹಕ ಎರಡು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಇಡೀ ಶಿಲಾಸಮೂಹ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾಲಿರುತ್ತದೆ. ಜಲವಾಹಕದ ಅಡಿಯಿಂದ ಓರೆಯಾಗಿರುವ ಕಡೆ ನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಳಮಡಿಕೆ ಚಿಲುಮೆ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದಿದ್ದು ಬಾಣಲೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಹರಡಿದ್ದು ಶೇಖರವಾದ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀರಿನ ಶೇಖರಣೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಒತ್ತಡವೂ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತೆರನಾದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಸವೆತದಿಂದ ಮೇಲಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸವೆದು ಕಣಿವೆಯೊಂದು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ಹುದುಗಿದ್ದ ಜಲವಾಹಕ ಕಣಿವೆಯ ತಳ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರದೋರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ನೀರು ಚಿಲುಮೆಯಂತೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಶೇಖರಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಒತ್ತಡವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆ ಬಹು ರಭಸವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾರಚನೆ ಹೊರದೋರದೆ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೇ ಹುದುಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿದ ಬಾವಿ ಜಲವಾಹಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ನೀರು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತದೆ. ಬತ್ತಿಹೋಗುವುದು ಬಹು ಅಪರೂಪ. ಇವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಆರ್ಟಾಯ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ, ಈ ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಚಿಲುಮೆ ಅಥವಾ ಬಾವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊರಟಗೆರೆ, ಪಾವಗಡ, ಮಧುಗಿರಿ ವಲಯದಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿಚೆರಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೇಲ್ಮಡಿಕೆ ಚಿಲುಮೆ : ಚಿಲುಮೆ ಮಡಿಕೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ತಾಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾ ಹೊದಿಕೆ ನಶಿಸಿಹೋದಲ್ಲಿ ಚಿಲುಮೆ ಉಂಟಾಗಲು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ಸನ್ನಿವೇಶವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಚಯನ ವಿಳಂಬ ಚಿಲುಮೆ : ಎರಡು ಅನನುರೂಪಶೀಲ (ಅನ್‌ಕನ್‌ಫಾರ್ಮಬಲ್) ಶಿಲಾರಚನೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಡಿಯ ಶಿಲೆ ಅವ್ಯಾಪ್ಯವಾಗಿಯೂ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರ ಜಲವಾಹಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಈ ಬಗೆಯ ಚಿಲುಮೆಗಳ ರಚನಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಗದ ರಂಧ್ರಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕರಗಿ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕರಗಿರುವ ಕಡೆ ಗುಳಿಬಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಶೇಖರವಾದ ನೀರು ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಸಂಧರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಅಲ್ಲೇ ಶೇಖರವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಸರೋವರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಫ್ಲಾರಿಡ, ಜಾರ್ಜಿಯ ಮತ್ತು ಅಲಬಾಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಲವಾಹಕಗಳ ಮೇಲೆ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸೀಳು, ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಐದನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಇಡಾಹೋ, ಓರೆಗಾನ್, ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಮತ್ತು ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಲಾವಾಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಈ ದರ್ಜೆಯವು.

ಆರನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಶಿಲಾಸೀಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಬರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: 1. ವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸುವ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲೂ ಸೀಳುಗಳಲ್ಲೂ ತೋರಿಬರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು ;2. ಅವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲಾ ಹೊದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸೀಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಲವಾಹಕದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಖನಿಜ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಹಲವು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಗೈಸರು (ನೋಡಿ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಚಿಮ್ಮುವಿಕೆ ಸದಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ತೋರಿಬರದೆ ಕೇವಲ ನಿಯತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಯೆಲ್ಲೊ ಸ್ಟೋನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಉತ್ತಮ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗಂತೂ ರಾಮಬಾಣ. ಬಿಹಾರ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಹಲವಾರು ಚಿಲುಮೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಉತ್ತಮ ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳಗಳು ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮಗಳು ಕೂಡ. ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳ ನೀರು ವಿಕಿರಣಪಟುತ್ವವನ್ನು ಸಹ ಹೊಂದಿರುವುದುಂಟು. ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳ ದ್ವಾರದ ಸುತ್ತ ಟ್ರಾವರ್‌ಟೈನ್, ಸಿಕತದ ಸಿಂಟರ್, ಗಂಧಕ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆ. ಖನಿಜಪೂರಿತ ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ದ್ರಾವಣಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು : ಭಾರತದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಪ್ರಕಾರ (1882) ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ 300 ಚಿಲುಮೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಪರಿಶೀಲನಾನಂತರ 1918ರಲ್ಲಿ 43 ಹೊಸ ಚಿಲುಮೆಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1939–41ರಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿಲುಮೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ: 1. ಬಿಹಾರಿನ ರಾಜಗೃಹ ಮತ್ತು ಮಾಂಘೀರ್ ಜಾಡು ; ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂಚಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುವ ಜಾಡು; 2. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ರತ್ನಗಿರಿ, ಥಾನಾ, ಕೊಲಾಬ ಮತ್ತು ಸೂರತ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಾಡು; 3 ಸಿಂಧ್, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಪ್ರದೇಶ (ಈಗಿನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ); 4 ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಮುಖ್ಯ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಬೀರ್‌ಭೂಮ್ ಮತ್ತು ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಅಸ್ಸಾಮ್, ಸಿಕ್ಕಿಂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದರಿದಂತೆ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಪಂಚದ ಹೆಸರಾಂತ ಖನಿಜ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾಗುವಂಥವು. ಬಿಹಾರಿನ ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟಾಲ್‌ಸೂರ್ ಮತ್ತು ಪರಾಶ್‌ನಾಥ್ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಇವಯಾನ್ ಚಿಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿವೆ. (ಬಿ.ಎಜಿ.)

ಕೃತಕ ಚಿಲುಮೆ : ಒತ್ತಡದ ನೀರನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುವಾಗ ಕೃತಕ ಚಿಲುಮೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಗರಗಳ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಸಾಧಾರಣ ದೃಶ್ಯಗಳು. ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ವರ್ಣವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳಿಂದ ಇವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಕೂಡ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

(ಜಿ.ಟಿ.ಜಿ.)

ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಗಿಡದ ಬೀಜಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಉಳಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಲ್ಲದು ಎಂದು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಸಿದ್ದಪಡಿಸಿವೆ. ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧಿತ ಪ್ರಮಾಣದ "ಆಂಟಿಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್ಸ್ 'ಗಳು ಇದೆ ಎಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿದೆ. ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಸಸ್ಯವು ವಾತ,ಪಿತ್ತ, ಮಲ ಬದ್ಧತೆ, ರಕ್ತ ಹೀನತೆ, ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿ ತೊಂದರೆ, ದೃಷ್ಟಿ ಕುಂದುವಿಕೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ತೊಂರೆಗಳನ್ನು ಶನಬ ನಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಸಸ್ಯವನ್ನು ತಯಾರಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಸೊಪ್ಪು : ಅಮರ‍್ಯಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಸೊಪ್ಪು ತರಕಾರಿ. ದಂಟು ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಅಮರ‍್ಯಾಂತಸ್ ಗ್ಯಾಂಜಟಿಕಸ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ. ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲದ್ದು. ಇದರ ಕೃಷಿ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾನ್ಸಿಯೋಲೇಟಸ್, ಲಿವಿಡಸ್, ಪಾಲಿಗ್ಯಾಮಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಿಸ್ಟಸ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಇದರ ಕಾಂಡದ ಬಣ್ಣ ಹಸಿರು ಅಥವಾ ಕಡುಗೆಂಪು. ಎಲೆಗಳು ದಟ್ಟ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದವು. ಕೆಲವು ಸಲ ಊದಾಬಣ್ಣದ ಛಾಯೆಯಿರುವುದುಂಟು. ಹೂಗಳು ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರೇಸೀಮ್ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಬೀಜಗಳು ರಾಗಿಕಾಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹೊಳೆಯುವ ಕಪ್ಪು.

ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ನೀರು ನಿಲ್ಲದಂಥ ಎಲ್ಲ ತರದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು 3–4 ಸಾರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ತು ಹೆಂಟೆ ಒಡೆದು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕಸಕಡ್ಡಿ ಆರಿಸಿ ಮಟ್ಟಮಾಡಬೇಕು. ಅಗತೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 6" ಆಳಕ್ಕೆ ಅಗೆದು ಹದ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ 20–25 ಗಾಡಿ ಕೊಳೆತು ಪುಡಿಯಾಗಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಾತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಒಂದು ಹೆಕ್ಟೇರಿಗೆ 1.5–2.4 ಕೆ.ಜಿ. ಬೀಜ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಬೀಜ ಚಿಕ್ಕದಾದ್ದರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬಿತ್ತಬೇಕು. ಬೀಜದಷ್ಟೇ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಮರಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಿತ್ತುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಬಿತ್ತನೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತೇವಾಂಶವಿರಬೇಕು. ಬಿತ್ತನೆ ಅನಂತರ ಲಘುವಾಗಿ ನೀರು ಹಾಕಬೇಕು. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ 4 ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ

ನೀರು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದು, ಮಧ್ಯ ಮಧ್ಯ 3–4 ಬಾರಿ ಕಳೆ ಕೀಳಬೇಕು. ಬಿತ್ತನೆಮಾಡಿದ 4–5 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪು ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಯ್ಯಬೇಕು. ಒಂದು ಹೆಕ್ಟೇರಿನಿಂದ 90–100 ಕ್ವಿಂಟಾಲ್ ಸೊಪ್ಪನ್ನೂ 1.8–2.8 ಕ್ವಿಂಟಾಲ್ ಬೀಜವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಚಿಲ್ಕರಿವೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಿತ್ತನೆಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಸಿ ನಿತ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಮನೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪಲ್ಯಕ್ಕೆ, ಸೊಪ್ಪು ಸಾರಿಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ರಕ್ತ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎ, ಬಿ ಮತ್ತು ಸಿ ವಿಟಮಿನ್ನುಗಳೂ ಕಬ್ಬಿಣ, ರಂಜಕ, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರ : ಭಾರತದ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸರೋವರ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಉ.ಅ. 19° 28'–19° 56' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 85° 6'– 85° 86' ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಸರೋವರದ ಬಹುಭಾಗ ಇರುವುದು ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ. ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಗಂಜಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಳಿವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 64–72 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಸರಾಸರಿ 8 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1 ರಿಂದ 2 ಮೀ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನೀರು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿಂದ, ಮಹಾನದಿ ಭಾರ್ಗವೀ, ದಯಾ ಅಥವಾ ದೇವಿ ನದಿಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜೂನ್‌ವರೆಗೆ ನೆರೆಯ ಸಮುದ್ರದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಹೊಸ ನೀರಿನಿಂದಾಗಿ ಅದರ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೀರದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಉಪ್ಪಿನ ಪಾತಿಗಳುಂಟು. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೇರ್ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯವಾದ ಸರೋವರವಿದು. ಚಿಲ್ಕಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮುಲ್ಲೆಟ್, ಪ್ರಾನ್ಫ್ರೆಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾನ್ ಮೀನುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಬಾತುಕೋಳಿಯ ಬೇಟೆಗೆ ಮತ್ತು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಸರೋವರ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ತಿಂಗಳುಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ : ಅಂತಿಮ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಸ್ವಂತ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ, ಸರಕನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ವರ್ತಕ (ರೀಟೇಲರ್). ಈ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ (ರೀಟೆಲಿಂಗ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸರಕಿನ ವಿಕ್ರಯವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಬಳಸುವಂತಾಗಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಬಗೆಯ ಸೇವೆಗಳ ವಿಕ್ರಯವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಆದರೆ ಸೇವೆಗಳನ್ನೇ ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಅನುಭೋಗಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಈತ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಬಂಡವಾಳದಿಂದ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಯಿಂದ ಸರಕನ್ನು ಕೊಂಡು ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ಬಿಕರಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕನ್ನು ದಾಸ್ತಾನಿಟ್ಟು ಬಿಕರಿ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಸರಕನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತೋ, ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟೋ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ, ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರೂ ಉಂಟು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದುಂಟು. ನಿಗದಿಯಾದ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಯಂತ್ರದ ಸೀಳುಗಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗುಂಡಿ ಒತ್ತಿದರೆ ಸರಕು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ : ಒಂದು ದೇಶದ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ವ್ಯಾಪಕತೆ ದೇಶದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಂಟು. ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಉತ್ತೇಜಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು. ಜನರ ಅನೇಕ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ನೇರ ಮಾಧ್ಯಮ ಅದು. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟಗಳ, ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಸರಕುಗಳು ನ್ಯಾಯವಾದ ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅದು ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ : ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಮತ್ತು ಬಹುಶಃ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ. ಇತಿಹಾಸದ ದಾಖಲೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆ ಕಾಲದ ಉಪಕರಣಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಆಭರಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಕೆಲವು ಸೀಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಅಸ್ತ್ರಗಳೂ ಆಭರಣಗಳೂ ಇಡೀ ಖಂಡಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಎಂದರೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಿಯೋ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿಯೋ ಶಾಂತಿಯುತ ವಿನಿಮಯ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಲೋ ಅವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ವಿನಿಮಯವೇ ಇವುಗಳ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2000ದ ವೇಳೆಗೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಖಚಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಗಳಿದ್ದುವು. ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಿಂದೆ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಆಯಾತ–ನಿರ್ಯಾತ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಕೃಷಿ, ರಾಜಕಾರಣ, ಯುದ್ಧವೃತ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ವ್ಯಾಪಾರವೃತ್ತಿ ಕೀಳೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕರ ಯುದ್ಧದೇವತೆ ಹರ್ಮಿಸ್ ಕಳ್ಳರ, ದರೋಡೆಕೋರರ ದೇವತೆ ಕೂಡ. ಗ್ರೀಕ್ ನಗರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಕಲೆ, ಅಂಗಡಿ ಅಲಂಕರಣ, ಅನುಭೋಗಿಯ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ–ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು. ರೋಮಿನ ಅಂಗಡಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ನಾಗರಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಫ್ಯಾಷನ್ನಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅಂಚೆ ಆದೇಶ, ಸರಪಣಿ ಅಂಗಡಿ, ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಕಿನ ಅಂಗಡಿ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬಗೆಗಳು ಆಗಿನ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಹೊಂದಿದುವು. ಪ್ರಾಚೀನಭಾರತದಲ್ಲೂ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿತ್ತು.

ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. 500–900ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಷೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನೇಕರು ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಅಲೆಯುತ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ವಿದೇಶೀ ಆಕ್ರಮಣವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಂಗಡಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಚಿಲ್ಲರೆ ಅಂಗಡಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪರಮಾವಧಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಕುಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಅಂಗಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಮಾಂಸ, ಮೀನು, ದರ್ಜಿ, ಒಡವೆ, ಊದುಬತ್ತಿ ಅಂಗಡಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಂದ ತಾವು ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸರಕು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಯಾಂಪಲುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅಂಗಡಿಗಾರರಿಂದ ಸರಕಿಗೆ ಆದೇಶ ಪಡೆಯುವ ಸಂಚಾರಿ ವಿಕ್ರಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಉದ್ದರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು, ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ. ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸರಪಣಿ ಅಂಗಡಿಗಳು, ಒಂದೇ ಮಾಳಿಗೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳ ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆದವು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾದ್ದು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇವೆ.

ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳು : ಚಿಲ್ಲರೆವ್ಯಾಪಾರಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೂರಾರು ಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರಕನ್ನು ಸಗಟುವ್ಯಾಪಾರಿಯಿಂದಲೋ ಉತ್ಪಾದಕರಿಂದಲೋ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕೊಂಡ ಸರಕುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯವಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಗಿರಾಕಿಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿನೀಡುವುವಾಗಿರಬೇಕು. ಅನೇಕ ಸಲ ಉತ್ಪಾದಕರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಂದ ಕೊಂಡ ಸರಕನ್ನು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ಯಾಕ್ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾದಕರ ಸರಕನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಸರಕನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಜೋಡಣೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಉದಾಹರಣೆ : ಬೈಸಿಕಲ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ವ್ಯಾಪಾರಿ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದ ಅಭಾವ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಂಡ ಸರಕೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವನು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲೇ ಇಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಆತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸರಕನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಂಚ ಸಾಮಾನನ್ನು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವೆಂದರೆ ಸರಕನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ

ಗ್ರಾಹಕರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಇರುವ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇವನು ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ವಿಕ್ರಯಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಈತನಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಆವಶ್ಯ. ಈತ ನಮ್ರನಾಗಿ, ಕೌಶಲದಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡಿದರೆ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದಕನಿಗೂ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗೂ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಉದ್ದರಿಯ ಮೇಲೆ ಸರಕನ್ನು ಮಾರಿ, ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ತಾರೀಖಿನಂದು ಹಣವನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಉದ್ದರಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ತಾನೂ ಸರಕನ್ನು ಉದ್ದರಿಯ ಮೇಲೆ ತಂದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಲದ ಮೇಲೆ ಬಡ್ಡಿ ವಿಮೆ ಮಾರಾಟ ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಹ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಕಯುತವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಆತನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾದ ಕೆಲಸ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಅನೇಕ ಸಲ ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ಥಿತಿ. ಗ್ರಾಹಕರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಇಲಿ, ಹೆಗ್ಗಣಗಳು ತಿಂದು ನಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಫ್ಯಾಷನ್ನಿನ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಹಲವು ಸರಕುಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗದೆ ಉಳಿದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಆತ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೂ ಅವನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ.

ಸೇವೆಗಳು : ಈತ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸರಕನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಯಿಸುವುದರಿಂದ ಸಣ್ಣ ಉತ್ಪಾದಕರ ಮತ್ತು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಹಕರೊಂದಿಗೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಅಭಿರುಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೂ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಕರು ಗ್ರಾಹಕರ ಬೇಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿರುಚಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸರಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ದಾಸ್ತಾನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೊಸ ಸರಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಾಹಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಮನವೊಲಿಸಿ ಹೊಸ ಸರಕುಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸಬಹುದು. ಗ್ರಾಹಕರ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಅದು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ ಸಾಧ್ಯ.

ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕನ್ನು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಿ, ಅವರು ಕೇಳಿದಾಗ ವಿಕ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಸರಕನ್ನು ಗ್ರಾಹಕರ ಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಡಲು ಸಹ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳು. ಅವನು ಉದ್ದರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಕ್ರಯಿಸಿದ ಸರಕು ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಬೇಡವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಬೇರೆ ಸರಕನ್ನು ನೀಡಲು ಅವನು ಸಿದ್ಧ. ಸರಕು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸದಾ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರು ಹೆಚ್ಚು ಸರಕನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಗೆಗಳು : ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆ: 1 ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮತ್ತು 2 ಸ್ಥಿರ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು, ಸರಕನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೋ ಕೈಗಾಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೋ ಬೀದಿಯಿಂದ ಬೀದಿಗೆ ಹೋಗಿಯೋ ಸಂತೆಗೆ ಹೋಗಿಯೋ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು. ಇವರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಇವರ ಬಂಡವಾಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ. ಹಾಲು, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ, ಹೂವು, ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು– ಮುಂತಾದವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು ಇಂಥವರು. ಅಗ್ಗದ ಅಂಗಡಿಕಾರ (ಚೀಪ್ ಜಾಕ್) ಬೀದಿಯಿಂದ ಬೀದಿಗೆ ತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿ ಹೂಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಲಾಭಕರವಲ್ಲವೆನಿಸಿದಾಗ ತಳ ಕಿತ್ತು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಜನಸಂದಣಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಸರಕಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರು ಬೀದಿ ಬಿಕರಿದಾರರು. ಇವರು ಕೂಡ ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಥಿರ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣವು, ದೊಡ್ಡವು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಅಂಗಡಿ, ಹಳೆಸರಕುಗಳ ಅಂಗಡಿ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಕುಗಳ (ಸ್ಪೆಷಾಲಿಟಿ) ಅಂಗಡಿ, ಹಲವು ಸರಕುಗಳ ಅಂಗಡಿ–ಇವು ಸಣ್ಣವು. ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆ, ಬಹು ಶಾಖಾ ಅಂಗಡಿ, ಅಂಚೆ ಆದೇಶ ಗೃಹ, ಸಹಕಾರಿ ಭಂಡಾರ–ಇವು ದೊಡ್ಡವು.

ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆ : ಒಂದೇ ಸೂರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇಲಾಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡುವ ಅಂಗಡಿ ಇದು (ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟಲ್ ಸ್ಟೋರ್ಸ್). ಒಂದೊಂದು ಇಲಾಖೆ ಅಥವಾ ವಿಭಾಗ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಉದಾಹರಣೆ: ಬಟ್ಟೆ ವಿಭಾಗ, ದಿನಸಿ ವಿಭಾಗ, ಪಾತ್ರೆಗಳ ವಿಭಾಗ, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ವಿಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಗಳಂಥ ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಕಂಪನಿಯ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಮಳಿಗೆಯ ಆಡಳಿತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕ ಅಥವಾ ಮಹಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆದಾರರು ಕೇಳುವ ಸಕಲ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಸೂರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವುದು ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಉದ್ದರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಸರಕನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದು, ಗ್ರಾಹಕರು ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಸರಕನ್ನು ಮಾರುವುದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕರು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂಗಡಿಯು ಊರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ನಿಲುಕುವಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸರಕನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಅಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗಿ ಅವರು ಸರಕನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮಳಿಗೆ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಯಂತೆ ಉತ್ಪಾದಕರಿಂದ ಸರಕನ್ನು ಕೊಂಡು, ಚಿಲ್ಲರೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಮಾರುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರಕನ್ನು ಕೊಂಡಾಗ ದೊರಕುವ ಲಾಭ ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಗೂ, ತನ್ಮೂಲಕ ಬಳಕೆದಾರನಿಗೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸೇವೆಯೂ ಇದರ ಧ್ಯೇಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಳಿಗೆಗೆ ಬರುವ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹ ಮಳಿಗೆಯ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಳಕೆದಾರರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅದೇ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಉಪಾಹಾರ ಗೃಹ, ಕ್ರೀಡಾಗೃಹಗಳು, ವಾಚನಾಲಯಗಳು ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಂಡವಾಳ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಳಕೆದಾರರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ನುರಿತ ಕೆಲಸಗಾರರುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಸಂಸ್ಥೆ ಒಂದೇ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ನಷ್ಟದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಒಂದರ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಭಾಗ ತುಂಬಿಕೊಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಸಂಸ್ಥೆ ದೊಡ್ಡದಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಿಂದ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಖರ್ಚನ್ನು ಬಳಕೆದಾರರೇ ಭರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸರಕಿನ ಬೆಲೆ ಏರುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾಲೀಕನಿಗೂ ಬಳಕೆದಾರನಿಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅಂಗಡಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಭರಿತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಊರಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೂರದ ಅನೇಕ ಬಳಕೆದಾರರು ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಬಹುಶಾಖಾ ಅಂಗಡಿಗಳು : ಒಬ್ಬನೇ ಮಾಲಿಕ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳು ಇವು (ಮಲ್ಟಿಪಲ್ ಷಾಪ್ಸ್). ಇಂಥ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಊರಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಸರಪಣಿ ಅಂಗಡಿಗಳು (ಚೇನ್ ಸ್ಟೋರ್ಸ್) ಎಂದು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಸರಕು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಅಥವಾ ಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಚಿಲ್ಲರೆಯಾಗಿ ಮಾರುವುದು. ಇವು ಮಾರುವ ಸರಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಹುಶಾಖಾ ಅಂಗಡಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಸರಕನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರ. ಈ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದರಿ ವ್ಯವಹಾರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸರಕನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅಥವಾ ಉತ್ಪಾದಿಸುವಾಗ, ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಖೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸರಕು ಬೇಗ ವಿಕ್ರಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಉದ್ದರಿ ವ್ಯವಹಾರ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಋಣದ ಬಾಕಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ನಷ್ಟಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಶಾಖೆಯಿಂದ ಶಾಖೆಗೆ ಸರಕಿನ ವರ್ಗಾವಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸರಕು ಪೋಲಾಗುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಶಾಖೆಯ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಉಳಿದ ಶಾಖೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳೂ ಉಂಟು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾಲೀಕನ ಮುಖವನ್ನೇ ಬಳಕೆದಾರ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಭಾವನೆ ಬರದೆ ಇರಬಹುದು. ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತಯಾರಕನ ಸರಕು ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಳಕೆದಾರ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಉತ್ಪಾದಕರ ಸರಕನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಬೇರೆ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಖೆಯೂ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಳಕೆದಾರನ ಹಿತಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ದೊರಕದೆ ಹೋಗಬಹುದು.

ಅಂಚೆ ಆದೇಶ ಗೃಹ : ಗ್ರಾಹಕರಿಂದ ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಆದೇಶ ಪಡೆದು, ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಸರಕು ವಿಕ್ರಯಿಸುವುದು ಇದರ ವಿಧಾನ. ಗ್ರಾಹಕರಿಗೂ ಬಿಕರಿದಾರರಿಗೂ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಬೇಕಾದರೆ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿರಬೇಕು.

1. ಅವು ಹಾಳಾಗುವ ಸರಕುಗಳಾಗಿರಬಾರದು. 2. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಶ್ರೇಣೀಕರಿಸಲು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಬೇಕು. 3. ಸರಕುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಗಾತ್ರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇರಬಾರದು ; ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಇರಬೇಕು. 4. ಅಂಚೆ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಿರಬೇಕು.

ಸರಕನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಯಮೌಲ್ಯ ಅಂಚೆಯ (ವಿ.ಪಿ.ಪಿ.) ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುವುದು. ಸರಕನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪೂರ್ತಿ ಹಣವನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಳಕೆದಾರ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕನ್ನು ಕಾಲವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಹಣವ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆ ಪಡೆಯುವುದು ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗದ ಸರಕನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೂರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಂಚೆ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೂ ಇದು ಅನುಕೂಲಕರ. ಅವರು ಇದ್ದಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದು ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಸಣ್ಣ ಬಂಡವಾಳ ಸಾಕು. ಸರಕನ್ನು ಒಂದು ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಹಾಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದೇಶ ಬಂದ ನಂತರ ಸರಕನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು.

ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳೂ ಉಂಟು. ಬಳಕೆದಾರ ಸರಕನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅನಂತರ ಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಮೋಸ ಹೋಗಬಹುದಾದ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಉದ್ದರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲು ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಓದು ಬರಹ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಓದುಬರಹ ಬಲ್ಲವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು.

ಬಳಕೆದಾರರ ಸಹಕಾರಿ ಮಳಿಗೆ : ಬಳಕೆದಾರರು ತಾವೇ ಮಾಲೀಕರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಿತ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದು. ಇದರಿಂದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಯನ್ನು ಸರಕು ವಿಕ್ರಯದ ಸರಪಣಿಯಿಂದ ಹೊರದೂಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಅನೇಕ ಜನಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಷೇರು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಹಕಾರ ಸಂಘವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಆಡಳಿತ ಹೊಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಷೇರುದಾರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವಂತೆ, ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಯಾವ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಸಹಕಾರ ಸಂಘವೂ ಸರಕನ್ನು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ದರದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡು ಚಿಲ್ಲರೆಯಾಗಿ ಮಾರುತ್ತದೆ. ಲಾಭ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ನ್ಯಾಯವಾದ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸರಕನ್ನು ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು ಧ್ಯೇಯ. ಬರುವ ಲಾಭ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೇ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಾಭದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮತ್ತು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಸರಕನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವುದರಿಂದ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಸರಕಿನ ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅತಿಯಾದ ಲಾಭವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಮತ್ತು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸವಾಲು. ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯದ ಮನೋಭಾವ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಸ್ಥೆ.

ಆದರೆ ಅನುಭವ ಇಲ್ಲದಿರುವವರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇದರ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಸದಸ್ಯರು ಸಂಘದ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು. ಸದಸ್ಯರ ಗುಂಪುಗುಳಿತನದಿಂದಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಹುದು.

ಸೂಪರ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ : ಇದರ ಜನನ 1930ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಹಣದ ಉಳಿತಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಕರಿದಾರರಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಹಕರೇ ಒಳಗಡೆ ಸುತ್ತಾಡಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸರಕನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಗುಮಾಸ್ತನಿಗೆ ಸರಕಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಸರಕುಗಳೂ ಪ್ಯಾಕ್ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಖರ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸರಕನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ವಿಕ್ರಯಿಸಬಹುದು. ಸ್ವಯಂಸೇವೆಯೇ ಸೂಪರ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಧ್ಯೇಯ. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದರಿ ವ್ಯಾಪಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಾದ ತರಕಾರಿಗಳು, ದಿನಸಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸಹ ಮಾರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಜನ ಸರಕನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸರಕಿನ ಉಪಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಕ್ರಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಂಗಡಿಗಳು ಹರಟೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಹುದು.

ಸಂಬಳ, ಕೂಲಿ, ಬಾಡಿಗೆ, ಜಾಹೀರಾತು, ನೀರು, ದೀಪ, ತೆರಿಗೆ, ವಿಮೆ, ಪ್ರಯಾಣಭತ್ಯ – ಇವು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಖರ್ಚುಗಳು. ಸಂಬಳ, ಕೂಲಿ, ಬಾಡಿಗೆ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದೊಡ್ಡ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ವೆಚ್ಚಗಳು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏರುತ್ತಿವೆ. ಸಗಟಿನಲ್ಲಿ ಸರಕು ಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಉಳಿತಾಯವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಈ ವೆಚ್ಚಗಳು ಏರುತ್ತಿವೆ. ವಿಕ್ರಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದ–ಯಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೇ ವಿಕ್ರಯಮಾಡುವ–ಅನೇಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಎಂದಿನಂತೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಜಿ.ಆರ್.; ಜಿ.ಕೆ.ಐ.)

ಚಿವ್ : ಲಿಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಲಶುನ ಸಸ್ಯ. ಅಲಿಯಮ್ ಷೀನೋಪ್ರೇಸಮ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ತರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸುಂದರವಾದ ಸಸ್ಯವೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಚಿವ್ ಔಷಧಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಸಹ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರ ತವರು ಯೂರೋಪ್. ಇದು ನೋಡಲು ಹುಲ್ಲಿನಂತಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 6"–8". ಕಾಂಡ ಬಲ್ಬ್ ಮಾದರಿಯ ಗೆಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದ್ದನೆಯ ಹುಲ್ಲಿನ ಎಸಳುಗಳಂತಿವೆ. ಹೂಗಳು ತಿಳಿ ಕೆನ್ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದವು ; ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು ಗುಂಡನೆಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಚಿವ್ ಗಿಡವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದಲೂ ಕಿರುಲಶುನಗಳಿಂದಲೂ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವ ಕಾಲ ಏಪ್ರಿಲ್. ಕಿರುಲಶುನಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಿನಿಂದ ಸಾಲಿಗೆ 12" ಮತ್ತು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಸಿಯಿಂದ ಸಸಿಗೆ 6" ಅಂತರ ಕೊಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇದು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ವಿರೋಧಕ್ಕ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಈ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಕೆಮ್ಮು, ಗಂಟಲು ನೋವು ಮುಂತಾದ ಖಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿತ್ತದೆ. ಇದರ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅಜೀರ್ಣದ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ಸಸ್ಯವು ವಿಟಮಿನ್ "ಎ' ವಿಟಮಿನ್ "ಸಿ' ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗಂಧಕ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಸ್ಯವು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳನ್ನು ದೂರವಿಡುವ ಗುಣ ಹೊಂದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಪಿ.)

ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆ : ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಆಧಾರಭಾವನೆಗಳ ವಿತರಣಮುಕ್ತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ (ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್–ಫ್ರೀ ಟೆಸ್ಟ್ಸ್) ಬಳಕೆಗೆ ಸರಳ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾದ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ (ಸೈನ್ ಟೆಸ್ಟ್). ಬಳಸುವ ನಿದರ್ಶಜದ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್) ಸಂಭಾವ್ಯತಾವಿತರಣೆ ಆಧಾರಭಾವನೆ ಸೂಚಿಸುವ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರದಿದ್ದರೆ ಆ ಪರೀಕ್ಷೆ ವಿತರಣಮುಕ್ತ.

ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು : (1) X, Y ಎರಡು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರಗಳು. ಅವುಗಳ ಮಾಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಮೀಡಿಯನ್ಸ್) ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

X: ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಮೊದಲಿನ ರಕ್ತದೊತ್ತಡ.

Y: ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಬಳಿಕದ ರಕ್ತದೊತ್ತಡ.

ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. $(X_1, Y_1), (X_2, Y_2), \ldots\ldots (X_n, Y_n)$ ಇವು n ಜೊತೆ ಅವಲೋಕನಗಳು. ಮೂಲ ಆಧಾರಭಾವನೆ

$H_0 : P(X\text{-}Y>0) = P(X\text{-}Y<0) = \frac{1}{2}$

[X, Y ನಿರಪೇಕ್ಷ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರಗಳಾಗಿರುವಾಗ $P(X\text{-}Y=0)=0$]. ಪರ್ಯಾಯ ಆಧಾರಭಾವನೆ.

$$H_1 : P(X\text{-}Y=0) > P(X\text{-}Y<0)$$

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರ Z_i ಯನ್ನು

$Z_i = 1, \quad X_i - Y_i > 0$ ಆಗಿರುವಾಗ ಮತ್ತು

$Z_i = 0, \quad X_i - Y_i < 0$ ಆಗಿರುವಾಗ

ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದರೆ n ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಧನವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರ $Z = \sum_{i=1}^{n} Z_i$ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. H_0 ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ Z ನ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮೌಲ್ಯ $n/2$.

$Z - n/2 > Z_\alpha$ ಆದಾಗ ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆ H_1ಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ H_0ಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಧಿಸ್ಥ ಮೌಲ್ಯ (ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ವ್ಯಾಲ್ಯು) Z_αವನ್ನು

$$P\left(Z - n/2 > c \mid H_0 \text{ ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ}\right) = P(Z > C'/H_0) \le \alpha$$

$C' = n/2 + c$ ಎಂಬ ಅಸಮತೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ c'ನ ಕನಿಷ್ಠ ಪೂರ್ಣಾಂಕಮೌಲ್ಯವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. H_0 ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಗರಿಷ್ಠ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯಾದ α ಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹತೆಯ ಮಟ್ಟ (ಲೆವೆಲ್ ಆಫ್ ಸಿಗ್ನಿಫಿಕೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. H_0 ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ Z ದ್ವಿಪದ ವಿತರಣೆಯನ್ನು (**ನೋಡಿ– ಮೂಲಭೂತ ವಿತರಣೆಗಳು**) ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ

$$P(Z - \tfrac{n}{2} > c \mid H_0) = \left[\binom{n}{\frac{n}{2}+c+1} + \binom{n}{\frac{n}{2}+c+2} + \cdots + \binom{n}{n}\right]\left(\frac{1}{2}\right)^n$$

ಪರ್ಯಾಯ ಆಧಾರಭಾವನೆ

$H_2 : \quad P(X - Y > 0) < P(X - Y < 0)$ ಅಥವಾ

$H_3 : \quad P(X - Y > 0) \ne P(X - Y < 0)$

ಎಂದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

$P(X - Y = 0) \ne 0$ ಆದಾಗ Z_1, Z_2, Z_3, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಧನ, ಋಣ ಮತ್ತು ಸೊನ್ನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವ ಜೊತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿರಲಿ.

$Z_1 - \frac{1}{2}(n - z_3) > C(z_3)$ ಆದಾಗ H_1ಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ H_0 ಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ C ಯ ಮೌಲ್ಯ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ Z_3ರ ಮೌಲ್ಯ Z_3 ನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸೊನ್ನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ಜೊತೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಅವಲೋಕನಗಳು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಚಿಹ್ನೆಪರೀಕ್ಷೆ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ಆದರೂ ಸರಳ ಪರೀಕ್ಷೆ.

(2) X ಒಂದು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರ. ಅದರ ಮಾಧ್ಯ M. $X_1, X_2, \cdots\cdots, X_n$ ಪರಸ್ಪರ ನಿರವಲಂಬಿ ಅವಲೋಕನಗಳು

$H_0 : M = M_0, \quad M_0$ ಒಂದು ದತ್ತ ಮೌಲ್ಯ.

$H_1 : M > M_0$

$X_1 - M_0, \quad X_2 - M_0, \cdots\cdots X_n - M_0$ ಗಳಲ್ಲಿ ಧನವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ Z ಆದರೆ H_0 ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ Z ನ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮೌಲ್ಯ $n/2$. $Z - n/2 > Z_\alpha$ ಆದಾಗ H_1ಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ H_0ಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕು.

$$P(Z - n/2 > C \mid H_0) = P(Z > C' \mid H_0) \le \alpha,$$

$C' = n/2 + C$, α ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹತೆಯ ಮಟ್ಟ ಎಂಬ ಅಸಮತೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ C'ನ ಕನಿಷ್ಠ ಪೂರ್ಣಾಂಕ ಮೌಲ್ಯ Z_α. ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ Z ದ್ವಿಪದವಿತರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರ X ನ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ವಿತರಣೆ

$$f(x;\theta) = \frac{1}{2}\exp[-|x-\theta|] \quad -\infty < X, \theta < \infty$$

ಆಗಿದ್ದರೆ $H_0 : \theta \le 0$ ಯನ್ನು $H_1 : \theta > 0$ ಯ ವಿರುದ್ಧ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಕೂಡ ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. t–ಪರೀಕ್ಷೆ(ನೋಡಿ) ಮೇಲಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದಾದ ಪ್ರಾಚಲ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಭಿಗೃಹೀತಗಳೂ ಸಿಂಧುವಾಗಿರುವಾಗ ತಪ್ಪು H_0 ಯನ್ನು t–ಪರೀಕ್ಷೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಚಿಹ್ನೆಪರೀಕ್ಷೆಗಿಂತ ಸಮರ್ಥವಾದುದು. ಅವಲೋಕನಗಳು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಎರಡು ಪ್ರತಿಚಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಎರಡು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಗಳ ಚಲನೀಯಗಳು ಸಮವಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಗೃಹೀತಗಳನ್ನು t–ಪರೀಕ್ಷೆ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅವಲೋಕನಗಳಿಗೆ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗದಾಗಲೂ ಯಾವುದೋ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ಆಗ ಚಿಹ್ನೆಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಆದರೆ t–ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. H_0 ಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು A, B ಎರಡು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿದ್ದು n_A ಅವಲೋಕನಗಳಿದ್ದಾಗ A ಯು B ಗಿಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು A ಯಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಲು B ಗೆ nB ಅವಲೋಕನಗಳು ಬೇಕಾಗುವುದಿದ್ದರೆ ಆಗ $(n_A/n_B) \times 100$ ನ್ನು A ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ B ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ–ದಕ್ಷತೆ (ಪವರ್–ಎಫಿಷಿಯೆನ್ಸಿ) ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲಾಗಿದೆ. n=6 ಆಗಿರುವಾಗ t–ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಚಿಹ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಕ್ಷತೆ 95%. n ಚಿಕ್ಕದಿರುವಾಗ (25 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ) ದ್ವಿಪದ ವಿತರಣೆಯ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಬಳಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹತೆಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಚಿಹ್ನೆಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಂಧಿಸ್ಥಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. n ಚಿಕ್ಕದಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಕೇಂದ್ರಾಭಿಮಿತಿ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು (**ನೋಡಿ**) ಅನ್ವಯಿಸಿ $W = [Z - n/2]/\sqrt{n/4}$ ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ (H_0 ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ).

Z_α

$H_1 : \quad P(X - Y > 0) > P(X - Y < 0)$ ಆದರೆ, ಚಿಹ್ನೆಪರೀಕ್ಷೆ $W > w\alpha$ ಆದಾಗ H_0 ಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ.

$$P(W > c \mid H_0) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_c^\infty exp\left(-w^2/2\right) dw \le \alpha$$

ಎಂಬ ಅಸಮತೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ c ಯ ಕನಿಷ್ಠ ಮೌಲ್ಯ = $w\alpha$ (α ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹತೆ ಮಟ್ಟ). ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹತೆಯ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಲವು ವಿತರಣಮುಕ್ತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಎಂ.ಎ.)

ಚೀಕಲಪರವಿ : ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖರಾದ ವಿಜಯದಾಸರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಪ್ರಶ. 1687ರಲ್ಲಿ ಈ ಊರಿನ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರು ಜನ್ಮತಾಳಿದರು. ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಅನಂತರ 25,000 ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯದಾಸರದು. ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಗೂ ವಿಜಯದಾಸರೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಚೀಕಲಪರವಿ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ವಿಜಯದಾಸರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಮಗಳ ಮನೆಯೊಂದು ಈಗ ಚೀಕಲಪರವಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಗಂಧ ತೇಯುವ ಸಾಣೆಕಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಇದೆ. ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಹತ್ತಿರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಒಂದು ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಚೀಕಲಪರವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರ ಆರಾಧನೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಚೀನ : ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶ. ಪ್ರಪಂಚದ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಉ.ಅ. 18°–54° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 73°–135° ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ದೇಶ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 4828 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 4023 ಕಿಮೀ ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು 9640821 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. 6468 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರವಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,339,724,852 (2010). ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.70 ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು ಶೇ. 30 ನಗರವಾಸಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಜ಼ಕಿಸ್ತಾನ್, ತಜಕಿಸ್ತಾನ್, ಭಾರತ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ಮಂಗೋಲಿಯ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್, ಲಾವೋಸ್ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್, ಭಾರತ, ನೇಪಾಲ, ಭೂತಾನ ದೇಶಗಳು ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ, ತೈವಾನ್, ಚೀನಸಮುದ್ರವಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಾರಕೋರಮ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳು ಇದರ ಗಡಿಯಾಗಿವೆ.

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ :

I ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ ವೃತ್ತಾಂತ
- i ಭೂವಿಜ್ಞಾನ
- ii ಭೌತಲಕ್ಷಣ
- iii ವಾಯುಗುಣ
- iv ಸಸ್ಯಗಳು
- v ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ

II ಜನ, ಸಂವಿಧಾನ, ಆಡಳಿತ
- i ಜನಜೀವನ
- ii ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು
- iii ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ
- iv ರಕ್ಷಣೆ

III ಆರ್ಥಿಕತೆ
- i ವ್ಯವಸಾಯ
- ii ಅರಣ್ಯ
- iii ಗಣಿಗಳು
- iv ಕೈಗಾರಿಕೆ
- v ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ
- vi ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ
- vii ನಗರಗಳು

IV ಇತಿಹಾಸ
- i ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ
- ii ಇತಿಹಾಸ

V ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಚೀನ–ಜಪಾನ್–ಯುದ್ಧಗಳು, ಚೀನದ–ಮಹಾಗೋಡೆ, ಚೀನ–ಸಮುದ್ರ, ಚೀನೀ–ಕಲೆ, ಚೀನೀ–ಕುಂಭಕಲೆ, ಚೀನೀ–ತತ್ತ್ವ, ಚೀನೀ–ನಾಟಕ, ಚೀನೀ–ನ್ಯಾಯ, ಚೀನೀ–ಪುರಾಣ, ಚೀನೀ–ಭಾಷೆ, ಚೀನೀ–ಯಾತ್ರಿಕರು–(ಭಾರತದಲ್ಲಿ), ಚೀನೀ–ವಾಸ್ತು, ಚೀನೀ–ಶಿಲ್ಪ, ಚೀನೀ–ಸಂಗೀತ, ಚೀನೀ–ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ.

i ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಬಹು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಚೀನ ಒಳಗಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ನಾನಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿ ವಿವಿಧ ಭೂಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮಡಿಕೆಗಳು, ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಮುಂತಾದ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ವಿವಿಧ ಯುಗಗಳ ಶಿಲೆಗಳು ಇಡೀ ದೇಶದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿವೆ. ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ (ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್), ಉತ್ತರ ಸೈಲೂರಿಯನ್ (ಪೋಸ್ಟ್ ಸೈಲೂರಿಯನ್), ಉತ್ತರ ಡಿವೋನಿಯನ್ (ಪೋಸ್ಟ್ ಡೀವೋನಿಯನ್), ಮೇಲಿನ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್, ಮಧ್ಯ ಪರ್ಮಿಯನ್, ಉತ್ತರ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್, ಉತ್ತರ ಜ್ಯುರಾಸಿಕ್, ಉತ್ತರ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್, ಅಂತ್ಯ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಮತ್ತು ನವೀನ ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಜುರಾಸಿಕ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಕಾಲಗಳ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದಂಥವು. ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇ ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಭೂಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಪೂರ್ವ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ (600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಟೈಷಾನ್ (ಆರ್ಕಿಯನ್), ವುಟಾಯ್ ಮತ್ತು ಸಿನಿಯನ್ ಎಂದು ಮೂರು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಟೈಷಾನ್ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೈಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ), ಗ್ರಾನೈಟ್ ಷಿಸ್ಟ್ (ಪದರುಶಿಲೆ), ಕಣಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳು ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು ಭೇದಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವುಟಾಯ್ ಹಂತದ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ಈ ಸ್ತರಗಳು ಭೂಸವೆತ ಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವ ಟೈಷಾನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಸಹ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹಾಗೂ ಬೇಸಿಕ್ ಶಿಲೆಯ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳು ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಪದರುಶಿಲೆ, ಗೀರುಶಿಲೆ, ಫಿಲೈಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉತ್ತರ ಹೋಪೇ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಿನಿಯನ್ ಹಂತದ ಸ್ತರಗಳು ಉತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟ್ ಸ್ಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಾಂಶಯುಕ್ತ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಗಿಯನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಹಲಕೆಲವು ರಚನೆಗಳನ್ನು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಳಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಚೀನದ ವಾಯವ್ಯ, ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಹುತೇಕ ಕೆಂಪು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಯುಗದ ಹಲವಾರು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೆಡ್‌ಲಿಕಿಯ ಎಂಬ ತ್ರಿಖಂಡಿಯ (ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ್) ಅವಶೇಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಊಲಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಆದಂಥವು. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲ ಮೇಲಿನ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಸ್ತರಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಳ ಆರ್ಡೊವಿಷಿಯನ್ ಸ್ತರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಡಾಲೊಮಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಪ್ಟೊಲೈಟ್ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಅಷ್ಟು ಆಳವಿರದ ಜಲಭಾಗಗಳ ಜನ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಜೇಡುಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಸೂಸುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಆರ್ಡೊವಿಷಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಮಹಾಭಿನತಿಗಳಲ್ಲಿ (ಜಿಯೊಸಿನ್‌ಕ್ಲೈನ್ಸ್) ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇವೇ ಇಂದಿನ ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಭಿನತಿಯ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಕ್ಟಿನೊಸಿರಾಸ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಥೋಸಿರಾಸ್ ಎಂಬ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಗ್ರಾಪ್ಟೊಲೈಟ್ ಅವಶೇಷಗಳು ಹುದುಗಿರುವ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಆರ್ಡೊವಿಷಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಹೂಪೇ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆನ್‌ಹ್ವೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚದುರಿಹೋಗಿವೆ.

ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಆರ್ಡೊವಿಷಿಯನ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಳ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಯುಗದ (440 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಶಿಲೆಗಳು ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಪ್ಟೊಲೈಟ್ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೇ ಬಲು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಶ್ರೇಣಿಯ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಪೆಂಟೆಶಿಲೆಯ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾರಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೇಕಿಯೊಪಾಡ್ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಇವೆ. ಮಧ್ಯ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಸ್ತರಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಸಿನ್ಲಿಂಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ನೈಋತ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೀನಿನ ಅವಶೇಷಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಚೀನದ ಇಡೀ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಖಂಡಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಿಸಿದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದ (350–400 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಬಲು ವಿರಳ. ಮಧ್ಯ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಮೇಲಿನ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದ ಮರಳುಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿವೆ.

Z_α

ಕೆಳ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ (350 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಹೂನಾನ್, ಗ್ವೆಝೋ, ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಹಾಗೂ ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಮಂದವಾದ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಾಗಿದೆ. ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೂನಾನ್ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆರ್ಡೊವಿಷಿಯನ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮರಳುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಫ್ಯೂಸಿಲೈನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದಾದ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ (280 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ಯೂಸಲೈನ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು, ಟೈಯುವಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮರಳುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುವ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಸಮುದ್ರೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರುವ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕೆಳ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಫ್ಯೂಸಲೈನ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಷಾನ್‌ಸಿ ಸ್ತರಗಳು, ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಮಹಾಭಿನತಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಜನ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದು ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಸ್ತರಭಂಗಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟುವು. ಕಾದ ಶಿಲಾರಸ ನೆಲದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹರಿದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿತು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು

ಮೇಲಿನ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮರಳುಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೈಗ್ಯಾಂಟಾಪ್ಟರಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷ ಉಂಟು. ಇದೇ ಭೂಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೆಷ್ವಾನ್ ಕೆಂಪು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಡಾಲೊಮಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ನಡುವೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಲವಣಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಗ್ವೇಜೋ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರೀಯ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಮಂದಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರೆಯುವ ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಯುಗದ (190–225 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆಲಭಾಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಥಿರೊಮಾರ್ಫ್ ಎಂಬ ಸರೀಸೃಪದ ಅವಶೇಷಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಜೂರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ (135–190 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವು ನೆಲಭಾಗ ಅಥವಾ ಸಿಹಿನೀರು ಪ್ರದೇಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಳೆದಿರುವ ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಪೆಂಟೆಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದಾದವು. ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಉಂಟು.

ಕಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ (55–135 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಹಸಿರು ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮಂಗೋಲಿಯ, ಷೆನ್‌ಸೀ ಹಾಗೂ ಜೆಕ್ವಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಸರೀಸೃಪಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಡೈನೊಸಾರ್ ಎಂಬ ಪೆಡಂಭೂತದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳು ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟ್ ಅಂತಸ್ತರಣಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ದೇಶದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಇಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ (60 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿ) ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಬಹುವಾಗಿ ಇವು ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ, ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣ ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಜಿಪ್ಸಮ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮಂಚೂರಿಯದ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಿಟ್ಯುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪ್ಲಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ (1–11 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಕೆಂಪುಜೇಡು ಹಾಗೂ ಜೇಡುಮರಳಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ದೇಶದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ (11–25 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ನುರುಜುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಜೇಡು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೌಕಟೀನ್ ಎಂಬ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಇವು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ (1 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಸೇರಿದ್ದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನಾನ್‌ಥ್ರೋಪಸ್ ಪೆಕಿನೆನಿಸ್ ಎಂಬ ಆದಿಮಾನವನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಚೀನದ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಮೆಕ್ಕಲು ಧೂಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು (ಲೋಯೆಸ್), ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಮತ್ತು ಇತರ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಳದಿ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವು.

II ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ಚೀನವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ವತಭಾಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಚೀನದ ಬಯಲುನಾಡು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 645 ಕಿಮೀ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಷಾನ್‌ಸೀ, ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ನಾಡು. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಮೆಕ್ಕಲುಭೂಮಿ. ಬಿರುಗಾಳಿಗಳಿಂದ ತೂರಿಬಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪದರ 15 ರಿಂದ 75 ಮೀ ವರೆಗೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಹರಡಿ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲ ಇರುವ ಕಡೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ; ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲುನಾಡು ಫಲವತ್ತಾದ್ದು; ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಸ್ತ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ತೀರಮಾರ್ಗ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಜೆಹೊಲ್ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆ ದಾರಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ನದಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1125 ಕಿಮೀ ದೂರ ಡೂಂಗ್‌ಟಿಂಗ್ ಸರೋವರದ ವರೆಗೆ ಇಳುಕಲು ನೆಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್ ನದಿ ಪ್ರದೇಶವೂ ಇದೇ ರೀತಿ ತಗ್ಗಾದ್ದು.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳು : ಚೀನವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ 10 ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. : 1. ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ: ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇದರ ಎತ್ತರ 3660 ಮೀ. ರಾಜ್ಯದ ಸು. ಕಾಲುಭಾಗ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ. 2. ಇಡೀ ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ವೀಗುರ್ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿ: ಟಿಯೆನ್‌ಷಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ಜುಂಗಾರಿಯ ; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಡಾರೀಮ್ ನದೀ ಬಯಲು. 3. ಮಂಗೋಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ : ಈ ಪ್ರದೇಶ ಈಶಾನ್ಯದ ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. 4. ಮೆಕ್ಕಲು ಭೂಮಿ : ಇದು ಮಂಗೋಲಿಯ ಬಯಲುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ : ಷಾನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 183 ಮೀ.ಗಳಷ್ಟು ಆಳದ ಅನೇಕ ದರಿ ಮತ್ತು ಕಮರಿಗಳುಂಟು. 5. ಸಚ್ವಾನ್ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ : ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಚ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳು ನೆರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. 6. ಯುನ್ನಾನ್ ಗ್ವೇಜೋ ಮಲೆನಾಡು : ಇಲ್ಲಿ ಕಮರಿ ಹಾಗೂ ದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭೂಮಿಯ ಬಹುಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. 7. ಈಶಾನ್ಯ ಬಯಲುನಾಡು : ಸುಂಗಾರೀ ಮತ್ತು ಲಿಯಾೌ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 965 ಕಿಮೀ ; ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 402 ಕಿಮೀ. 8 ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲುನಾಡು : ಚೀನದ ದೊಡ್ಡ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು ; ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. 9 ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ನಡುವಿನ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದ ಭಾಗ : ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಇದೆ. 10 ಆಗ್ನೇಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ : ಇದು ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಮಧ್ಯ ಹರಿವಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಪರ್ವತಗಳು : ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಕಡೆ ಹವಾಗುಣದ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಚೀನದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅದರ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶ ಸಮತಲವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ; ಈ ಪರ್ವತದ ಕಡೆ ಕಿರುಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲು, ಇಳಕಲು ಭೂಮಿ, ಬಯಲುಗಳು ಇವೆ.

ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಸಾಲು ಬೇಸಗೆ ಮಳೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಇನ್‌ಷಾನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಮಂಗೋಲಿಯವನ್ನು ಉತ್ತರ ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಟೈಹಾಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲು ನಾಡಿಗೂ ಲೂಯೆಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ ಇವೆ. ಉತ್ತರಚೀನ ಬಯಲು ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿರುವುದು ಒಳಮಂಗೋಲಿಯದ ಮಲೆನಾಡಿನಿಂದಾಗಿ, ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತ ಚೀನವನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹವಾಗುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ನೆಲ ಬಹುತೇಕ ಬಂಜರು. ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಸಮತಲವಾಗಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಆನ್‌ಹ್ವೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತ ಬಂದು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆ ಚಹ ಮತ್ತು ಬತ್ತ. ಮಧ್ಯ ಚೀನದ ವೂಷಾನ್ ಪರ್ವತ ಪೂರ್ವ ಚೀನವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ನಾನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಸಾಲೂ ವಾಯುಗುಣ ನಿರ್ಧಾರಕವಾದ್ದು ; ಮಧ್ಯ ಚೀನ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳಲು ಅದು ಕಾರಣ, ಅದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗು ಫಲವತ್ತಾದ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಪರ್ವತದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಮಳೆಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆ. ಕುನ್‌ಲುನ್ ಮತ್ತು ಸಚ್ವಾನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಚಿಂಗ್‌ಹೈ–ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್–ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಅಂಚುಗಳು, ಅದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಾಮೀರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕುನ್‌ಲುನ್, ಅಲ್ಟಿನ್‌ತಾಗ್, ನಾನ್‌ಷಾನ್, ಮಿನ್ಷಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಯುನ್ನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ಇಳಿದು ಸಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ವೃತ್ತಿ ಪಶುಪಾಲನೆ. ಹುಲ್ಲು ಬಯಲುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಟಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತದ ಟೆಂಗ್ರಿಕಾನ್‌ನ ಎತ್ತರ 7200 ಮೀ. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 3658 ಮೀ. ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಶಿಖರ 7620 ಮೀ.

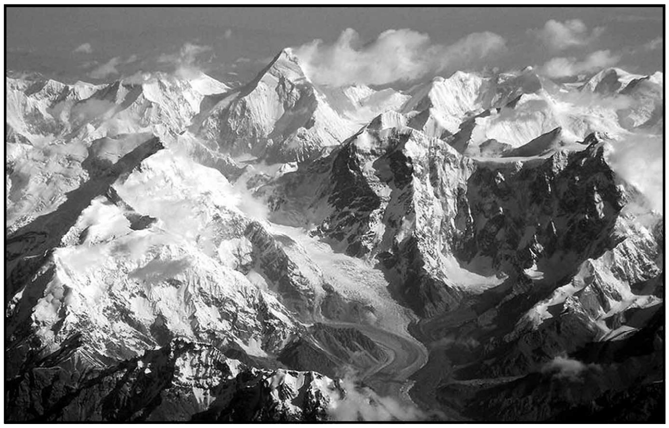

ಟೀಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಚೀನದ ಪರ್ವತಗಳು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವಂತಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಾಗಿ ಚೀನದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಚೀನದ 5 ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೂ 2 ಭೂಮಾರ್ಗಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. 1. ತುಂಗ್ ಕ್ವಾಂಗ್: ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಇದು ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲುನಾಡಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ದ್ವಾರ. 2. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆ ದಾರಿ: ವೂಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಸಚ್ವಾನ್ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಗೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. 3. ನನ್‌ಲಿಂಗ್ ತೆರಪು : ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಕಣಿವೆಯಿದು. ನಗರದಿಂದ ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಹ್ಯಾಂಕೌ ವರೆಗಿನ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ. 4. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು: ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಎಂಟು ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 5 ಮಂಗೋಲಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲುನಾಡಿಗೂ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸಿರುವ ಕಲ್ಗನ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗ. 6 ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮುಖ್ಯಮಾರ್ಗ: ದಕ್ಷಿಣದ ಚಿಲನ್, ಉತ್ತರದ ಹೋಲಿ ಪರ್ವತಗಳ (ಟಿಬೆಟ್–ಮಂಗೋಲಿಯ) ನಡುವಣ 1610 ಕಿಮೀಗಳ ಹಿರಿಯ ಮಾರ್ಗ. 7 ಲಿಯೌಸಿ ಮಾರ್ಗ : ಕಡಲತೀರದಲ್ಲಿ ಬೋ–ಹೈ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಚೀನ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯ ಬಯಲುನಾಡುಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ದಾರಿ.

ನದಿಗಳು : ಚೀನದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ, ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಮತ್ತು ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಇಳುಕಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ), ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾಲುಭಾಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಒಂದು ಕಮರಿ

ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ (ಉದ್ದ 4840ಕಿ.ಮೀ.) ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ಚೀನದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯದ ಆರ್ಡಸ್ ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕುಣಿಕೆಯ ಆಕಾರ ತಾಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಅರೆಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವಾದ ಚೀನ ಬಯಲಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಯಿನ್‌ಷಾನ್ ಮತ್ತು ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನದಿ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಭಾರಿ ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಿರಿಯ ಹಡಗುಗಳು ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾವ್‌ಟೌ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಲಾಂಜೋ–ಫು ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋಗೆ ಚೀನದ ದುಃಖದ ನದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕಳೆದ 3,000 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು 15,000 ಬಾರಿ ಒಡೆದಿವೆ; 26 ಸಲ ಅದರ ಹರಿವು ಬದಲಾಗಿದೆ. ಚೀನ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಲುವೆ, ಅಣೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ನದಿಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹನಿಯಂತ್ರಣ ಚೀನದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ (1953–57) ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೂ ಉಂಟು. ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12,45,131 ಚಕಿ.ಮೀ.

ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿ (5150ಕಿ.ಮೀ.) ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಚೀನದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನಭೂಮಿ 1314794.82 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ನದಿ. ಅದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುವ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಷೀಯಾಂಗ್, ವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಕೂಡುವ ನದಿಗಳು ಹಾನ್, ಜಿಯಲಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಿನ್. ಈ ಉಪನದಿಗಳ ಮೇಲೂ ಚೀನೀ ಸರಕುಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ 1008 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹ್ಯಾನ್‌ಕೌ ವರೆಗೆ ಕಡಲನೌಕೆಗಳು ಸಂಚರಿಸ ಬಹುದು. ಅವರ ಉಳಿದ 32,200 ಕಿಮೀಗಳ ವಿವಿಧ ಜಲಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ಜಹಜುಗಳು ಮತ್ತು ನಾವೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮದ ನದಿ (2127 ಕಿಮೀ) ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಮತ್ತು ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ (10,062,00 ಚ.ಕಿಮೀ). ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ನಗರದಿಂದ ಒಳನಾಡಲ್ಲಿ 400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಜಹಜುಗಳ ಸಂಚಾರವುಂಟು. ಆದರೆ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀಯ ಉಪನದಿಗಳಂತೆ ಈ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಮಂಚೂರಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸುಂಗಾರೀ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಲಿಯೌ (ಉದ್ದ 1430 ಕಿಮೀ) ಒಣ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ಶೀತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹ್ವೈಹೋ (1000 ಕಿಮೀ) ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ.

ಚೀನದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದರೂ, ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ನದಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸರಕು ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದವು. ಚೀನದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ನದೀದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ಅಧಿಕ.

ಕಡಲತೀರ : ಚೀನದ ಕಡಲತೀರ ಚೀನ-ಕೊರಿಯ ಗಡಿ ಬಳಿಯ ಯಾಲೂ ನದಿಯ ಮುಖಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಚೀನ-ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್ ಗಡಿಯ ಪೈಲನ್ ನದಿಯ ಮುಖದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹ್ವಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಲಂಚು ಹೆಚ್ಚು ಡೊಂಕಿಲ್ಲ ; ಇದು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ತೀರದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಇದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಷ್ಯಾನ್‌ಟಂಗ್, ಲಿಯೌಡಂಗ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳುಂಟು. ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಕಡಲ ತೀರ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಖಾರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಡೊಂಕಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ.

ಚೀನೀ ತೀರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

iii ವಾಯುಗುಣ : ಚೀನದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.90 ಭಾಗ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ದೂರದ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೈಬೀರಿಯ ವಾಯುಗುಣವಿದೆ. ಮಂಚೂರಿಯದ ಹೇಲುಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ-47೦ ಫ್ಯಾ. ವರೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶೀತಗಾಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಯುನ್ನಾನ್-ಗ್ವೇಜೋ ಮೇಲ್ನಾಡಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ಉಷ್ಣತೆ 40೦ಫ್ಯಾ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 32° ಫ್ಯಾ.

ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಚೀನದ ವಾಯುಗುಣ ಋತುವಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿತ. ವಾಯುವಿನ ಈ ಚಲನೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲಿಕ ಮಳೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.50 ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜುಲೈಯಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗೆ ತಲೆದೋರುವ ತೂಫಾನೂ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ.

ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಹೈನಾನ್‌ಗಳ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 203ಸೆಂ.ಮೀ. ಮಂಗೋಲಿಯದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಿಂಜಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 26 ಸೆಂ.ಮೀ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ 8 ಪ್ರಮುಖ ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ : 1. ಉತ್ತರ ಮಂಚೂರಿಯ: ಈ ಭಾಗ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತಿ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶ. ಬೇಸಗೆ ಕಡಿಮೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಮಗಾಲ ಹೆಚ್ಚು. ಬೇಸಗೆ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50.6ಸೆಂ.ಮೀ. 2. ವಾಯುವ್ಯ ಚೀನ: ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಕ್ಯಾನ್ಸೂ, ಉತ್ತರ ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಒಳಮಂಗೋಲಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 50.6ಸೆಂ.ಮೀ. ಕೆಲವು ಕಡೆ 25.3ಸೆಂ.ಮೀ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. 3. ಉತ್ತರ ಚೀನ: ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಂಚೂರಿಯ ಬಯಲುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಜೆಹೋಲ್ ಮತ್ತು ಟೈಹಾಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳು, ಲೊಯೆಸ್ ಮೇಲ್ನಾಡಿನ ಬಹುಭಾಗ ಸೇರಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಾಲ 150-225 ದಿನಗಳು. ಮಧ್ಯ ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಜೆಹೋಲ್ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 75.9ಸೆಂ.ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 36ಸೆಂ.ಮೀ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ. ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೆಳೆ ಉತ್ತಮ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಷ್ಟ. 4. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ

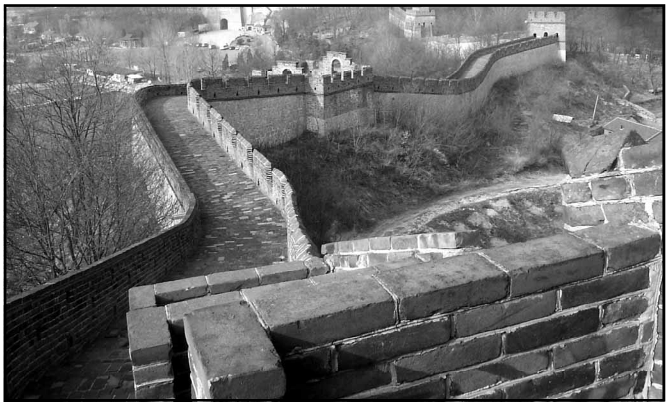

ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಕಣಿವೆ: ಮಧ್ಯಚೀನದ ಈ ಭಾಗ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ 225-240 ದಿನಗಳು ಅನುಕೂಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ, ಹಿಮ; ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲ ತಾಪ. ಜೂನ್-ಜುಲೈಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರುಮಳೆ. ವಾರ್ಷಿಕಮಳೆ 114-203ಸೆಂ.ಮೀ. 5. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ : ಈ ವಲಯದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ತಗ್ಗುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇಡೀ ವರ್ಷ ಅನುಕೂಲ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ದೀರ್ಘ: ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು. ಮೇಲ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ತಂಪು ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೇ, ಜೂನ್, ಜುಲೈಗಳಲ್ಲಿ 126-203ಸೆಂ.ಮೀ. ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ವಸಂತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ತುಫಾನು ವಿನಾಶಕಾರಿ. 6. ಸಜ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಗ್ವೇಜೋ ಪ್ರದೇಶ: ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಬೇಸಾಯ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತ ಉತ್ತರದ ಶೀತಮಾರುತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆದು ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರ, ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಸೂರ್ಯ ಕಾಣಿಸಿದಷ್ಟು ಮೋಡ. ಬೇಸಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 75ಸೆಂ.ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 132ಸೆಂ.ಮೀ.

7. ನೈಋತ್ಯ ಚೀನ : ಗ್ವೇಜೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಹಾಗೂ ಯುನ್ನಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾದ ಹವಾಗುಣವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇಡೀ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧ್ಯ. ಚಳಿಗಾಲ ಹಿತಕರ ; ಬೇಸಗೆ ತಂಪು. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 100ಸೆಂ.ಮೀ.; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ 132ಸೆಂ.ಮೀ. ಮೇಘಸಾಲು ಮತ್ತು ನೀಲಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಯುನ್ನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಘನಾಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 8 ಉಷ್ಣೀಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರ: ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಈ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಎಲ್ಲ ತಿಂಗಳೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇ-ಆಗಸ್ಟ್ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 114-215ಸೆಂ.ಮೀ. ಇಡೀ ವರ್ಷ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯಬಹುದು.

ಸಸ್ಯಗಳು : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದ ಮಳೆಗಾಡುಗಳವರೆಗೆ, ಬಂಜರುನಾಡ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮರುಭೂಮಿಯ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹವಳ ದ್ವೀಪೀಯ ಸಸ್ಯಗಳವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗಿಡಮರಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಚೀನವನ್ನು ಎರಡು ಸಸ್ಯಗಾವಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ದೇಶದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ಮರಳ್ಗಾಡಿನ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಚೀನದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆ : 1. ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು ಲಿನ್‌ಡನ್ ಮತ್ತು

ಬರ್ಚ್. ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಪೈನ್, ಓಕ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ರೋಟ (ವಾಲ್‌ನಟ್) ಮರಗಳಿವೆ. 2. ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳು : ಇಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ಆಷ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬೀಮ್, ಎಲ್ಮ್, ಅಕ್ರೋಟ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಕ್‌ಬೆರಿ. ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಪೈನ್ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳ. ಇಳಿಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು, ಪೊದರುಗಳು, ಕಾಡುಗುಲಾಬಿ

ನೈಋತ್ಯ ಚೀನದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಲಪಾತ

ಮತ್ತು ಲಿಲಾಕ್ 3. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಗಿಡಗಳಿವೆ. 4. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಟೈವಾನ್ ಮತ್ತು ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಹಸಿರಿನ ಓಕ್ ಮರಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು. 5. ಯುನ್ನಾನ್ ಭಾಗದಿಂದ ಹೈನಾನ್ ಮತ್ತು ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಡುಗಳಿವೆ. 6. ಷಿಂಗಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಕೊರಿಯ ಗಡಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಫರ್ ಮರಗಳ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಟಿಯೆನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳವರೆಗೆ ವಿಶಾಲ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ; ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು, ಕಲ್ಲು ಭೂಮಿ, ಮರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳು, ಮರಳ್ಗಾಡ ಊಟೆಗಳಿರುವ ಕಡೆ ಎಲ್ಮ್ ಗಿಡಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳು ಇವೆ.

V ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಹಿರಿಯ ರೆಕ್ಕೆ ಮೀನು, ಮಧ್ಯಚೀನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕಿರು ಜಾತಿಯ ಮೊಸಳೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನದ ಅಗ್ನಿ ಮಕರ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಟಿಬೆಟ್ ಅಂಚಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಪಂಡ ಇದೆ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ–ಜಿಂಕೆ, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವೆ. ಕಾರ್ಪ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟ್‌ಫಿಷ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಚೀನ ತವರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

ಚೀನದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಮಂಗೋಲಿಯ ಮರಳ್ಗಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉತ್ತರಚೀನದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಪ್ರಪಂಚದ (ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದ ಉತ್ತರಭಾಗದ) ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕುರುಹುಗಳುಂಟು.

ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಉರಗಗಳು, ಉಭಯಚರ ಜೀವಿ ಕಶೇರುಕಗಳು, ಬಗೆಬಗೆಯ ಡೇಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿಗಳಿವೆ. ಒಳ ಮಂಗೋಲಿಯ, ಕ್ಯಾನ್ಸೂ, ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್, ಜಿಂಗ್‌ಹೈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೌರಿಮೃಗ ಮತ್ತು ಒಂಟೆ ಹೆಚ್ಚು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸು. ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಒಂಟೆಗಳಿವೆ. ಒಂಟೆ ತುಪ್ಪಟ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮುಖ್ಯ.

II ಜನ, ಸಂವಿಧಾನ, ಆಡಳಿತ

ಜನಜೀವನ : ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾನವ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು ಹನ್ (ಹೂಣ) ಮೂಲಚೀನಿ ಬುಡಕಟ್ಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ 45 ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಮೂಲಚೀನೀಯರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ, ಚೀನದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ $\frac{1}{3}$ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ರಷ್ಯದಂತೆ ಸಮತಾವಾದಿ ಚೀನವೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆ ಧರಿಸಿರುವ ಚೀನೀ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನ

ಚೀನೀ ಜನರ ಮೂಲ ನೆಲೆ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ಕಣಿವೆ ; ಅದರಲ್ಲೂ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ, ಷೆನ್‌ಸೀ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಮಹಾಬಯಲು. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ, ಚೂ ಮತ್ತು ಮಿಂಗ್ ನದಿಗಳ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಯೌ ಜನರಿದ್ದರು. ಕೌಷಾನ್‌ಗಳು ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಲೀಗಳು ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಇದ್ದರು. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರ ದಾಳಿಗಳಿಗೆ ಚೀನ ಪದೇಪದೇ ತುತ್ತಾಗಿದೆ. 13 ಮತ್ತು 14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ಚೀನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಂಗೋಲರು ಗೆದ್ದರು. ತರುವಾಯ 1664 ರಲ್ಲಿ ಮಂಚು ಜನ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಷ್ಟು ನಾಗರಿಕರಲ್ಲದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಚೀನೀಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತರೂ ಮೂಲಚೀನೀಯರು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ನೆಲೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಚೀನೀಯರು ಅಪ್ಪಟ ಚೀನೀ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ದೇಶದ ಪರಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಘಟಿತ ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಣ್ಣ ತಂಡಗಳಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

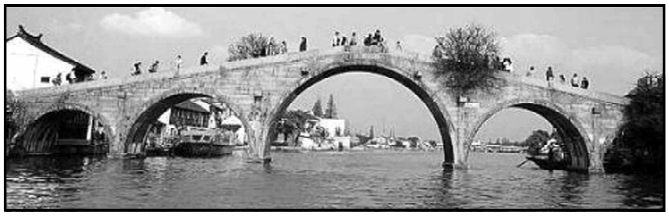

ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪುರಾತನ ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಮಾನುಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ದೋಣಿಗಳು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು.

ದೇಶದ ಪರಿಧಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಹೊರಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ತರಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಮೀಗರ್ ಜನ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಹರಡಲು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು ; ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಕರಬೂಜ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೌತೆ, ಗಜ್ಜರಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿದರು. ಇವರ ನೆಲೆ ಚೀನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ರಸ್ತೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಬೆಸೆದವು. ಭಾಗಶಃ

ಅರಬ್ಬಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹುಯೀ ಜನರು ಚೀನದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞರು. ಇವರು ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವೀಗುರ್ ಜನರ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಷಿಯುಂಗ್‌ನು ಜನ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ–ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಟಾಯಿಕ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷಾ ಕುಲಗಳಿವೆ. ಚೀನೀ–ಟಿಬೆಟ್ ಕುಲವೇ ದೊಡ್ಡದು.

ಮಂಚೂರಿಯದ ಫ್ಯೂಷನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳ ಒಂದು ನೋಟ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮಂಚೂರಿಯ ಚೀನದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನೆಲೆಯಾಯಿತು

ಚೀನದ ಜನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ, ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ನದಿ ಬಯಲು ಮತ್ತು ತಗ್ಗುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 2.5 ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 180. ಪಶ್ಚಿಮ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ 2.5 ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 91. ಜಿಂಗ್‌ಹೈ ಮತ್ತು ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 2.5 ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 4.7–6.3 ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 2.5 ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 1,560 ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಿಕರ ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಈಗ ಜನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈಶಾನ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ಒಳಮಂಗೋಲಿಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಚೀನೀಯರು ಮಲಯ, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್, ಜಾವ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. 2010ರಲ್ಲಿ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚೀನೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ : ಜಪಾನ್ 655,377, ಯು.ಕೆ. 500,000, ದ.ಆಫ್ರಿಕ 350,000, ಆರ್ಜೆಂಟೀನ 320,000, ಇಟಲಿ 209,000, ಭಾರತ 196000, ಬ್ರೆಜಿಲ್ 156,000, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ 669,861.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 22 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು (Provinces), 4 ಪುರಸಭೆಗಳು, 5 ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು (autonomous regions) ಮತ್ತು 2 ವಿಶೇಷಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು (special administrative regions) ಇವೆ.

ಕ್ರ.ಸಂ	ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು	ರಾಜಧಾನಿ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ
1	ಸಿಂಜಿಯ್ಯಾಂಗ್ ಉಯುಗುರ್	ಉರುಂಕಿ	21,813,33411,	660,400
1(a)	ಜಿಯಾಂಗ್ಸು	ನಂಜಿಂಗ್	78,659,903	102,600
2	ಜಿಯಾಂಗ್ಸಿ	ನಂಚಂಗ್	44,567,475	167,000
3	ಹೆಬೈ	ಷಿ ಆ್ಯಜೌಂಗ್	71,854,202	187,700
4	ಹೆನನ್	ಜೆಂಗ್‌ಷಾ	94,023,567	167,000
5	ಜಿಜಿಯಾಂಗ್	ಹ್ಯಾಗ್‌ಷಾ	54,426,891	102,000
6	ಹೈನನ್	ಹೈಕಾ	8,671,518	34,000
7	ಹ್ಯುಬೈ	ವುಹನ್	57,237,740	185,900
8	ಹುನನ್	ಚಂಗ್ಷಾ	65,683,722	210,000
9	ಮಕೌ	ಮಕೌ	552,300	29
10	ಗನ್ಸು	ಲನ್ಸೌ	25,575,254	454,300
11	ಫುಜಿಯನ್	ಫುಜೌ	36,894,216	121,300
12	ಸಿಯಾಂಗ್	ಲ್ಹಾಸ	3,002,166	1,228,400
13	ಗುಯಿಷೌ	ಗುಇಯಾಂಗ್	34,746,468	176,000
14	ವೈಲನಿಂಗ್	ಷೆನ್ಯಾಂಗ್	43,746,323	145,900
15	ಚಾಂಗ್‌ಕ್ವಿಂಗ್	ಚೋಂಗ್‌ಕ್ವಿಂಗ್	28,846,170	82,300
16	ಷಾಂಕ್ಸಿ	ಸಿಅನ್	37,327,378	205,600
17	ಕ್ವಿಂಗೈ	ಸಿನಿಂಗ್	5,626,722	721,200
18	ಸಿಯಾಂಗಾಂಗ್	ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್	7,061,200	1,104
19	ಷಾಂಗೈ	ಷಾಂಗೈ	23,019,148	6,341
20	ಯುನಾನ್	ಕುನ್ಮಿಂಗ್	45,966,239	394,000
21	ಇನ್ನರ್ ಮಂಗೋಲಿಯ	ಹಾಹಾಟ್	24,706,321	1,183,000
22	ಪೀಜಿಂಗ್	ಪೀಜಿಂಗ್	19,612,368	16,800
23	ತೈವಾನ್	ಟೈಪೇ	23,140,000	35,581
24	ಜಿಲಿನ್	ಚಾಂಗ್‌ಚುನ್	27,462,297	187,400
25	ಸಿಚುವನ್	ಚೆಂಗ್ಡು	80,418,200	485,000
26	ತಿಯಾನ್‌ಜಿನ್	ತಿಯಾನ್‌ಜನ್	12,938,224	11,305
27	ನಿಂಗ್ಜಿಯಾ ಹುಯಿ	ಯಿಂಚುಅನ್	6,301,350	66,400
28	ಆನ್‌ಹುಯಿ	ಹೆಫೇ	59,500,510	139,700
29	ಷಾಂದಾಂಗ್	ಜಿನನ್	95,793,065	153,800
30	ಷಾಂಸಿ	ತೈಯುವನ್	35,712,111	156,300
31	ಗ್ವಾಂಗ್‌ದಾಂಗ್	ಜುಅಂಗ್‌ಜೌ	104,303,132	180,000
32	ಗುವಾಂಗ್ಸಿ ಝುಅಂಗ್	ನ್ಯಾನಿಂಗ್	46,026,629	236,000

ವಿಶೇಷ ಆಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು : ಸಂಖ್ಯೆ 9, 18

S.A.R ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು : ಸಂಖ್ಯೆ 1, 12, 21, 27, 32

ಪುರಸಭೆಗಳು : 15, 19, 22, 26

ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಚೀನ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಸರಕುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸಮತಾವಾದಿ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಜನಜೀವನ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ನಿಯಮಗಳು ಬದಲಿಸಿವೆ. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಸ್ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕುಟುಂಬದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯತೆ, ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳ

ಬಗ್ಗೆ ಹಳೆಯ ಆಚರಣೆಗಳು, ಪಿತೃಪೂಜೆ, ನಿಯತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಸದಸ್ಯರ ಮಿಲನ–ಇವೆಲ್ಲ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿವೆ; ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಹಾಗೂ ಸಮುದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಸಮಾಜವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿವೆ. ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದ ಚೀನೀ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪುರುಷರೊಡನೆ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದು ಚೀನೀ ಗಾರುಡಿ ಪ್ರದರ್ಶನ

ರಾಜಕೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿವೆ. ಸಾಮ್ಯವಾದದ ಪ್ರಸಾರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ಚೀನ ಈಗ ವಿಶ್ವದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗುವ ಗುರಿ ಹೊಂದಿದೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

iii ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ : ಚೀನದಲ್ಲಿ 1949ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಜನತಾ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಸಮಾಜವಾದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಚೀನದ ಸಂವಿಧಾನ ಸಭೆಯಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1954ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 20ರಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಈ ಲಿಖಿತ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಹಾಗೂ 106 ವಿಧಿಗಳು ಇವೆ. 1 ರಿಂದ 20 ವಿಧಿಗಳಿರುವ

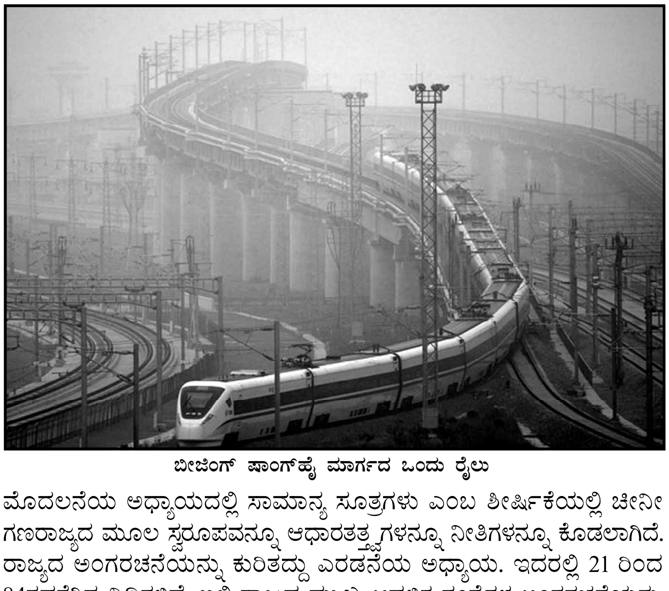

ಬೀಜಿಂಗ್ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ರೈಲು

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಆಧಾರತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ನೀತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಂಗರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ. ಇದರಲ್ಲಿ 21 ರಿಂದ 84ರವರೆಗಿನ ವಿಧಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಂಗರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಪೌರರ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ (ವಿಧಿಗಳು 85–103). ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ, ರಾಷ್ಟ್ರಚಿಹ್ನೆ, ರಾಜಧಾನಿ ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಧಿಗಳಿವೆ (104–106).

ಮೂಲಸೂತ್ರಗಳು : ಚೀನೀ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೂಲ ಸೂತ್ರಗಳೆಂದರೆ 1 ಸಮಾಜವಾದ, 2 ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಜನತಾಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ, 3 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು 4 ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚೀನದ ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಏಕಪಕ್ಷೀಯ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವವೆಂದೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರೈತಜನರ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ನಾಯಕತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಜನತಾ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಏಕಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯ. ಇಡೀ ಚೀನಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸರ್ಕಾರವಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲ ಆಡಳಿತವೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕಾನೂನು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅಧಿಕಾರಪ್ರತ್ಯೇಕತಾಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಚೀನದ ಸಂವಿಧಾನ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ಚೀನದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಾಸಕಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲದೆ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳ ಅಧಿಕಾರವೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ–ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಕ್ಕೆ–ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಾಂಗವಾದ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚೀನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಅಥವಾ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಇಲ್ಲ. ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತನ್ನ ಸ್ಥಾಯೀ ಸಮಿತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಅದು $\frac{2}{3}$ರಷ್ಟು ಸದಸ್ಯರ ಬಹುಮತದಿಂದ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು–ಕೊಂಡಿರುವ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವೇ ಚೀನೀ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ, ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದಿದೆ.

ಆಡಳಿತದ ಅಂಗಗಳು : ಸಂವಿಧಾನದನ್ವಯ ಚೀನೀ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು : 1. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, 2. ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ, 3. ರಾಜ್ಯ ಸಮಿತಿ, 4. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನತಾ ಸಮಿತಿಗಳು, 5. ಸ್ವಾಯತ್ತತಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು 6. ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಜನತಾ ಕಾನೂನು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

ಉನ್ನತ ಸಭೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಾವೋ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೇ ಚೀನದ ಏಕ–ಸದನ ಸಂಸತ್ತು. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖ ನಗರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಬರುವ ಈ ಸಂಸತ್ತು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯಲ್ಲದೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತ ಸಂಸ್ಥೆ. ಚೀನದ ಚುನಾವಣಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ 18 ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಕರಾದ ಮತದಾರರು ನೇರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳೀಯ ಮೊಹಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಯೋಜನೆ, ಆಯವ್ಯಯ, ಯುದ್ಧ, ಶಾಂತಿ ಮುಂತಾದ, ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಸರ್ವಶಕ್ತ ಸಭೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯರುಳ್ಳ ಈ ಸಭೆ ವಿರಳವಾಗಿ–ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಾರಿ–ಸೇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿಲ್ಲದಾಗ ಇದರ ಸ್ಥಾಯೀ ಸಮಿತಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಬರುವ ಚೀನೀ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಂತೆ ನಾಮಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಯಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಕ್ಷಣಾ ಸಮಿತಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಹತೋಟಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಧಿಕಾರ

ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಉಪರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಚೀನೀ ರಾಜ್ಯಸಮಿತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನ ಸಲಹೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‍ನಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿಯೂ ಉಪ ಪ್ರಧಾನಿಗಳೂ ಆಡಳಿತ ಆಯೋಗಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಿತಿಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯಾಂಗವಾದರೂ ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ರಾಜ್ಯಸಮಿತಿ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾಯೀ ಸಮಿತಿಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಸಮಿತಿ ಅನೇಕ ಆಡಳಿತ ಆಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಹ್ವೈ ನದಿಯ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲೊಂದು

ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನವನ್ನು 21 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ, 5 ಸ್ವಾಯತ್ತತಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ, ಅಲ್ಲದೆ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ಅನೇಕ ನಗರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿ ನಗರಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಮೊಹಲ್ಲಗಳಾಗಿಯೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಆಡಳಿತ ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಶಾಸನಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‍ಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಾಂಗಗಳ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಸಾರಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಗೋಲಿಯನರು, ಟಿಬೆಟನರು, ಕಜ಼ಕರು ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ, ಚೀನೀ ಸಂವಿಧಾನದ ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಆಯಾ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ನಿರ್ಧಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೀನ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಇರಬೇಕು.

ಸಿ.ಆರ್.ಎಚ್. ಹಾರ್ಮೋನಿ ಬುಲೆಟ್ ರೈಲು

ಚೀನದ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇದೆ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ ಹಲವು ವಿಶೇಷ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‍ಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಡುವ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ನೀತಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜನರೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಜನತಾ ಕಾನೂನು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ಪೀಪಲ್ಸ್ ಪ್ರೊಕ್ಯುರೇಟೋರೇಟ್ಸ್) ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾನೂನು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ತರುವುದು ಇವುಗಳ ಕೆಲಸ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ನಾಮಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹಲವು ಇತರ ಪಕ್ಷಗಳಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಅದರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಏಕೈಕ ಪ್ರಬಲ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿ. ಸ್ಥಾನಗಳ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳ, ನೀತಿಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಮೂಲಕ ಇಡೀ ಚೀನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪಕ್ಷ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವೇ ಚೀನೀ ಆಡಳಿತದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಧಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸೋವಿಯತ್ ಪ್ರಭುತ್ವದಂತೆ ಏಕಪಕ್ಷೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವವಾಗಿದೆ.

ಷಾಂಗ್‍ಹೈ ನಗರ

iv ರಕ್ಷಣೆ : ಚೀನವನ್ನು 13 ಸೈನಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ 23 ಸೈನಿಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಭೂನೌಕಾ ವಾಯುಸೇನೆಗಳ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ದಂಡನಾಯಕ. 1955ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೈನ್ಯ ಸೇವೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. 18ನೆಯ ವಯಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೇವೆಯ ಕಾಲ ಭೂಸೇನೆಯಲ್ಲಿ 4 ವರ್ಷ, ನೌಕಾಸೇನೆಯಲ್ಲಿ 6 ವರ್ಷ, ವಾಯುಸೇನೆಯಲ್ಲಿ 5ವರ್ಷ. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಧರ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ದರ್ಜೆಗಳು 1965ರಲ್ಲಿ ರದ್ದಾಗಿ, ಕಾರ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರ ದರ್ಜೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಚೀನದ ಬಿಹುಅ ಕಾಲೇಜು

ಚೀನೀ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪಡೆಯನ್ನು ಪೀಪಲ್ಸ್ ಲಿಬರೇಷನ್ ಆರ್ಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 2009 ರಲ್ಲಿ ಸೇನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆ 2.3 ಮಿಲಿಯನ್ ; ರಕ್ಷಣಾ ಖಾತೆಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಮೊತ್ತ 532.1 ಬಿಲಿಯನ್ ಯುವಾನ್ (ಸು.70.8 ಬಿಲಿಯನ್ (ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರುಗಳು) (2010).

III ಆರ್ಥಿಕತೆ

I ವ್ಯವಸಾಯ : ಚೀನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿ ದೇಶವಾಗಿದೆ ಆಹಾರಧಾನ್ಯ, ವಾಣಿಜ್ಯಫಸಲು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳ ಬೆಳೆ ಪ್ರಧಾನ. ಹಂದಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

1950ರಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾಗಿ ಭೂಮಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಶವಾಯಿತು. ಕೃಷಿ ಸಮಾಜೀಕರಣ 1958ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡಿತು. ಸುಮಾರು 50 ಕೋಟಿ ರೈತಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳು 74,000 ಕಮ್ಯೂನ್‍ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾದವು. ಪ್ರತಿ ಕಮ್ಯೂನ್‍ನಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳು ಸೇರಿವೆ ; ಅದರಲ್ಲಿ 6,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕುಟುಂಬಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಚೀನವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕೃಷಿ ವಲಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು : 1. ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯಾಗುವ ವಲಯ. ಇದು ತೀರ ಚಳಿ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಸಂತ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 2. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೆಳೆಯಾಗುವ ವಲಯ. ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ

ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ ಮತ್ತು ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದೆ. 3. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಆಗುವ ವಲಯ. ಹ್ವೈ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ, ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಟಯುಲಿಂಗ್, ಚಿಯುಲಿಂಗ್‌ಷನ್ ಮತ್ತು ಟಂಗ್‌ಅನ್‌ಲಿಂಗ್ ಪರ್ವತಗಳ

ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯ ನೋಟ

ಉತ್ತರದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. 4. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೆಳೆ ಆಗುವ ವಲಯ. ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚುಕ್ಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಮಿನ್‌ಕ್ಯಾಂಗ್ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ, ಫೂಕೈನ್ ಕಡಲ ತೀರ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀ–ಚ್ವಾಂಗ್ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಗೋಧಿ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಇವು ದೇಶದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 32,60,00000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ, ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲು, ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ (ಮಂಚೂರಿಯ) ಮತ್ತು ಸಚ್ವಾನ್ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಕವೊಲಿಂಗ್ ಎಂಬ ಒರಟು ಧಾನ್ಯ, ಬಾರ್ಲಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್. ಕವೊಲಿಂಗ್ ಧಾನ್ಯ ಈಶಾನ್ಯ ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ, ಜನರ ಆಹಾರ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇವು. ಇದರ ಬೆಳೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ ಸಾಕು. ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಸಹ

ಚೀನದ ಒಂದು ಚಹ ತೋಟ

ಈ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಹೋಪೇ, ಹೋನ್ಯಾನ್, ಷಾನ್‌ಟುಂಗ್, ಷೇನ್ಸೀ, ಸಚ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಯುನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು. ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ ಎರಡನೆಯದು. ಮಿಲೆಟ್ ಧಾನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಚೀನ ಬಯಲು, ಈಶಾನ್ಯ ಚೀನ ಮತ್ತು ಲೊಯೆಸ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಾರ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇವಾಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸೋಯಾ ಬೀನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಅರ್ಧಭಾಗದಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೋಯಾಬೀನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೇ.80 ರಷ್ಟು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ನೆಲಗಡಲೆಯು, ಶ್ಯಾನ್‌ಟಂಗ್, ಹೋಪೇ, ಹೋನ್ಯಾನ್, ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೂ, ಸಚ್ವಾನ್, ಫೂಕೈನ್, ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್, ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೇಪ್ ಬೀಜ, ಸಾಸುವೆ, ಗಸಗಸೆ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಸಣಬು, ರ‍್ಯಾಮಿ ನಾರು, ಅಗಸೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಚೀನದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಚಹ. ಚೀನದ 15 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಜಜಿಯಾಂಗ್, ಫೂಕೈನ್, ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆ ಹೇಲುಂಗ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಯುನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರಪಂಚದ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ ಎರಡನೆಯದು. 2,76,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಂಬೆಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಬಾಳೆ, ಅನಾನಾಸ್ ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಫಲಗಳು. ಚೀನದ ದಕ್ಷಿಣದ

ದಕ್ಷಿಣ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬೇಸಾಯ, ಅಕ್ಕಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ

ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಚೀನಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಕಡಲ ಕರೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ.24 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಚೀನದಲ್ಲಿದೆ. ನದಿ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಮೀನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಚೀನದ ಮೀನಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಹಿಡಿತ 28 ಲಕ್ಷ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 70 ಲಕ್ಷ ಜನ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ರೇಷ್ಮೆಗೂಡು ಸಾಕಣೆ

ii ಅರಣ್ಯ : ಚೀನದ ಮೂಲನಾಡು ಮತ್ತು ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ನಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಚೌಬೀನೆಗಾಗಿ ಬಹುಭಾಗ ಅರಣ್ಯ ನಾಶವಾಯಿತು. ಈಗ ಅರಣ್ಯ ಬೆಳೆಸುವ ಯೋಜನೆ ಇದೆ. ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯಗಳಿರುವ ಭಾಗ ಹೇಲುಂಗ್, ಜಿಯಾಂಗ್ ಸಚ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಯುನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು. ಟಂಗ್ ಮರ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ; ಅದರಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ತೇಗದ ಮರ ಹೇರಳ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ.

iii ಗಣಿಗಳು : ಚೀನದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕೈಲುವಾನ್, ಫೂಷಿನ್, ಹ್ಯನ್ಯಾನ್, ಟಾಟುಂಗ್ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ಷಾನ್‌ಸೀ, ಹೂಪೇ, ಶ್ಯಾನ್‌ಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳ. ಮಂಚೂರಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮಂಚೂರಿಯದ ಆನ್‌ಷ್ಯನ್, ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವೂಹಾನ್, ಒಳಮಂಗೋಲಿಯದ ಪವೋಟಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಎಣ್ಣೆ ಗಣಿಗಳು ಕ್ಯಾನ್ಸು ಮತ್ತು ಷೆನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಯುನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತವರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಹ್ಯೂನಾನ್, ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್, ಯುನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

iv ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಚೀನದ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆ ಪುರಾತನವಾದ್ದು. ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಫಿಲೇಚರ್, ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ತಯಾರಿಕೆ. ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸರಕು, ಲಾರಿ, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ಮೊದಲಾದವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. 2009–10ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ :

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು	2.96 ಬಿಲಿಯನ್ ಟನ್
ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು	234 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್
ಕಚ್ಚಾತೈಲ ದಿನಕ್ಕೆ	3.79 ಮಿಲಿಯನ್ ಬ್ಯಾರಲ್
ಸಿಮೆಂಟ್	1.63 ಬಿಲಿಯನ್ ಟನ್
ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ	5747ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್
ಉಪ್ಪು	20, ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ (2010)
ಸಕ್ಕರೆ	12.7 „ „ಎಂ.ಎಂ.ಟಿ (2010)
ಕಾಗದ	50 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್
ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ	3.6430 ಟ್ರಿಲಿಯನ್ ಕಿವ್ಯಾ. (ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ 2ನೆಯದು)

v ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗಿಂತ ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಷಾಂಗ್‌ಹೈ, ಫೂಷಿನ್, ಫೂಷುನ್ ಮತ್ತು ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿವೆ. 2000ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ 315 ಗ.ಡ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ 77 ಗ.ಢ, ಆದರೆ ಉಷ್ಣವಿದ್ಯುತ್ 235ಘ.ಢ

ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣದ ತಯಾರಿಕೆ

ಚೀನದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ, ಸುಂಗಾರಿ, ಹಾನ್, ಆರ್ಗುನ್ ನದಿಗಳ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಸಹ ಇದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 1958ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಾಲಿನ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರ ಒಂದು.

2000ದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ 315 GW. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ 77 GW ಆದರೆ, ಉಷ್ಣವಿದ್ಯುತ್ 235 GW, ಬೈಜಿಕ ವಿದ್ಯುತ್ 2 GW.

vi ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ : ಚೀನದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕು ಕಚ್ಚಾ ರೇಷ್ಮೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಗೂಡು. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಚಹ, ಲೋಹಗಳ ಅದುರು, ಮರದ ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಇದ್ದಿಲು, ಸೋಯಾಬೀನ್. ಚೀನ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸರಕು ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಉಣ್ಣೆ, ರಬ್ಬರ್.

ಚೀನದ ಪ್ರಥಮ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ವೂಸುಂಗ್ (ಷ್ಯಾಂಗ್‌ಹೈ) ಮಾರ್ಗ (1876) 70ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ 32,000 ಕಿಮೀನಷ್ಟು ಇದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗ 2010ರ ವೇಳೆಗೆ 91000 ಕಿಮೀ ಆಗಿದೆ. ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆ, ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ಮಂಚೂರಿಯ ರೈಲ್ವೆ–ಇವು ಚೀನದ 3 ಬೃಹತ್ ರೈಲ್ವೆ ವಲಯಗಳು. ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆಮಾರ್ಗಗಳಿವು ; 1. ಪೀಕಿಂಗ್–ಷೆನ್‌ಯಂಗ್ ಮಾರ್ಗ; 2. ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್–ಪೂಕೋ ಮಾರ್ಗ; 3. ಪೀಕಿಂಗ್–ವೂಹಾನ್ ಮಾರ್ಗ; 4. ಗ್ವಾಂಗ್‌ಜೋ–ವೂಹಾನ್ ಮಾರ್ಗ 1100ಕಿಮೀ. ; 5 ಹಾರ್ಬಿನ್ ಮಾರ್ಗ; ಇದು ಮಂಚೂರಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ ; 6. ಲುಂಗ್ ಹೆ ಮಾರ್ಗ ಮೈ. ಮತ್ತು 7. ಷ್ಯಾಂಗ್‌ಹೈ–ಚೂಚೌ ಮಾರ್ಗ: ಲಾಂಚೋ. ಉರೂಮ್‌ಚಿ, ಟ್ಯಾನ್ ಕಿಯಾಂಗ್–ಹೌ, ವೂಹಾನ್, ಗ್ವೇಯಾಂಗ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು; ಮತ್ತು ಆನ್‌ಹ್ವೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಹ್ವಾ–ಘೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ. 1968ರಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಭಾರಿ ರೈಲ್ವೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು.

ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್ ನಗರದ ಬಳಿಯ ಬಂದರು

ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ನದಿ, ಸರೋವರ, ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಮಾರ್ಗ 101168 ಕಿಮೀ. ಅದರಲ್ಲಿ 37892 ಕಿಮೀ ಜಹಜುಗಳ ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ. ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಕ್ ಹಡಗುಗಳ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ನೌಕೆಗಳ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ನೌಕಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ನದಿಗಳು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ, ಷೀ ಕ್ಯಾಂಗ್, ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ) ಮತ್ತು ಸುಂಗಾರಿ. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ (5760 ಕಿಮೀ) 2670 ಕಿಮೀ ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಚೀನದ ಸರಕುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲುವೆಗಳ ಪೈಕಿ ಚೀನ ಮಹಾಕಾಲುವೆ ದೊಡ್ಡದು (1768 ಕಿಮೀ). ಅದು ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದಿಂದ ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ ನಗರದವರೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮಹಾಕಾಲುವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗ. ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಸಂಚಾರ ಹಡಗುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್, ಷ್ಯಾಂಗ್‌ಹೈ, ಚಿಂಗ್‌ಡೌ, ಲೂಟ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ.

ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 1.871 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ. (ಇದರಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್ ಪ್ರೆಸ್ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು 65,000 ಕಿಮೀ) (2009) ಆಧುನಿಕ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಹಲವಿದೆ. 1964ರಿಂದ ಪೀಕಿಂಗ್, ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಷ್ಯಾಂಗ್‌ಹೈ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ 20 ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಮತಾವಾದಿ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಮಾಯನ್ಮಾರ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ–ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವಿದೆ.

vii ನಗರಗಳು : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ 160 ನಗರಗಳಿವೆ. 23 ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನಗರಗಳು ಆರು, ಅವು ಹ್ವಾಂಗ್‌ಹೋ (ಹಳದಿ ನದಿ) ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಲೋಯಾಂಗ್,

ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ನಗರದ ಕಡಲಂಚು

ಷೀಯಾನ್, ಕೈಫಂಗ್, ಪೀಕಿಂಗ್ ; ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಣ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್, ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ, ಈಗಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಪೀಕಿಂಗ್. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ನದೀತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಡಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು, ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಟಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ, ಕುಬ್ಲೈಖಾನನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಚುಂಗ್–ಟು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಮಿಂಗ್ ರಾಜಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1421) ಅದಕ್ಕೆ ಪೀಕಿಂಗ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. 2010ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ನಗರಗಳ

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೀಗಿದೆ: ಬೀಜಿಂಗ್ 19,612,368, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ (ಜಿಯಾಂಗ್‌ಗಾಂಗ್). 7,103,300, ಟಿಯಾನಿಜನ್ 12,938,224, ವೂಹನ್ 9,785,392, ಗ್ವಾಂಗ್ 12,700,800, ಷೆನ್ಜೆನ್ 10,357,938, ಷೆನ್ಯಾಂಗ್ 8,106,171, ಟೈಪೇ.. 6900,273, ಹಾರ್ಬಿನ್–10,635,971, ಸಿಆ್ಯನ್ 8467,837, ಚಾಂಗುನ್..7,459,005, ಜಿನಾನ್ 6,814,000, ಡ್ಯಾಲಿಯನ್–6,170,000 ಜೆಯುಆನ್..6,201,591, ಸೆಂಗ್ ಸೌ–2,280,000, ಕ್ವಿಂಗ್‌ಡೇ–2,160,000, ಸಿಯಮೆನ್ 1,896,000.

iv ಇತಿಹಾಸ

ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ : ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : 1929ರಲ್ಲಿ ಪೀಕಿಂಗಿನ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 45 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಜೋಕೋಟೈನ್ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡದ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳ ಪದರುಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳು ದೊರೆತವು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ 45 ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಸ್ಥಿ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ 15 ಮಕ್ಕಳುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಮಾನವನ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಕೆಲವೇ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವೂ ಆದುದರಿಂದ, ಈ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಈಗ ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಅವಶೇಷಗಳು

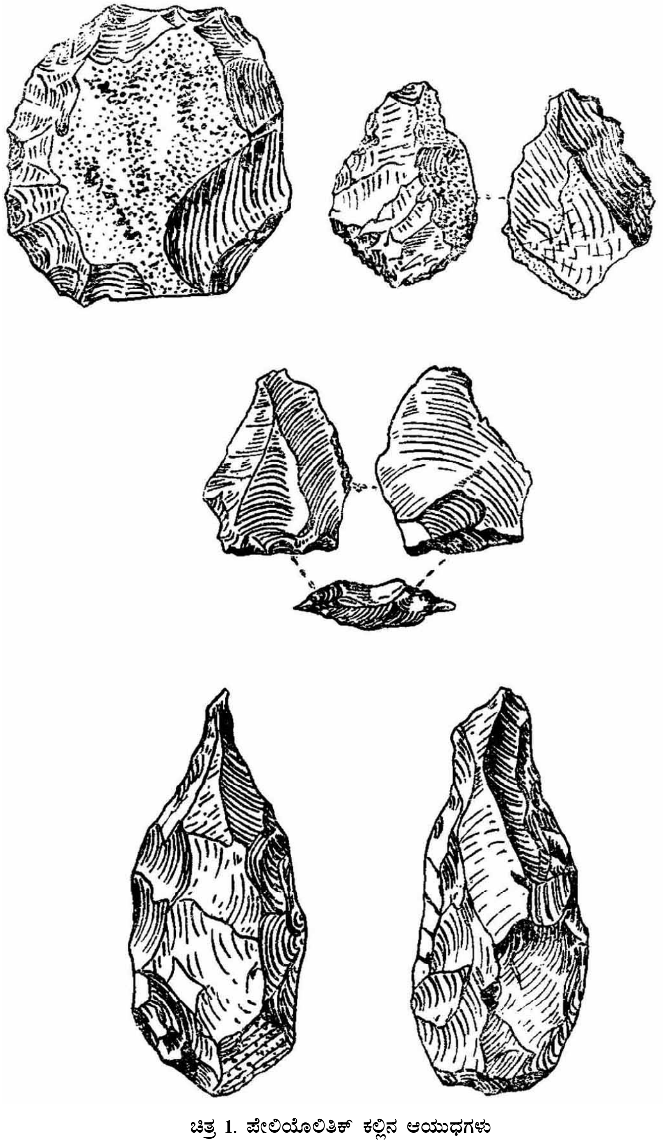

ಚಿತ್ರ 1. ಪೇಲಿಯೊಲಿತಿಕ್ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು

ಮಧ್ಯ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸಿನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು, ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು 5 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವೆಂದು, ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಮಾನವನನ್ನು ಪ್ರಾಕ್ತನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸಿನಾಂಥ್ರೋಪಸ್ (ಪಥಕಾಂತ್ರೋಪಸ್ ಪೇಕಿನೆಸಿಸ್) ಅಥವಾ ಪೀಕಿಂಗ್ ಮಾನವ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವನು ಸುಮಾರು 1,56 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುವಂಥವನಾಗಿದ್ದ. ಇವನಿಗೆ ತಗ್ಗಿದ ಹಣೆ, ಉಬ್ಬಿದ ಹುಬ್ಬು, ಬಲವಾದ ದವಡೆ ಇದ್ದುವು. ಇವನು ಪ್ರಾಯಶಃ ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು

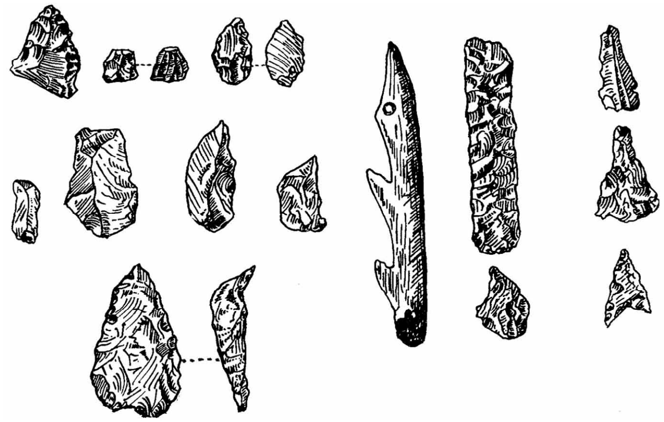

ಚಿತ್ರ 2. ಮೆಸೋಲಿತಿಕ್ ಆಯುಧಗಳು

ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಈ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಸ್ಥಿ ಅವಶೇಷಗಳು, ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳು, ಸುಟ್ಟ ಎಲುಬುಗಳು, ಅಗ್ನಿಕುಂಡಗಳ ಕುರುಹುಗಳು ಕೂಡ ದೊರೆತಿವೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಸುರು ಮರಳುಗಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವು. ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಥವಾ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಆಯುಧಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿಯಂಥ ಆಯುಧಗಳು ದುಂಡಾಗಿಯೋ, ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲೋ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದವಾಗಿದ್ದವು. ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಆಯುಧಗಳು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನವು; ಮತ್ತು ಹೆರೆಯಲನುಕೂಲವಾದಂಥವು.

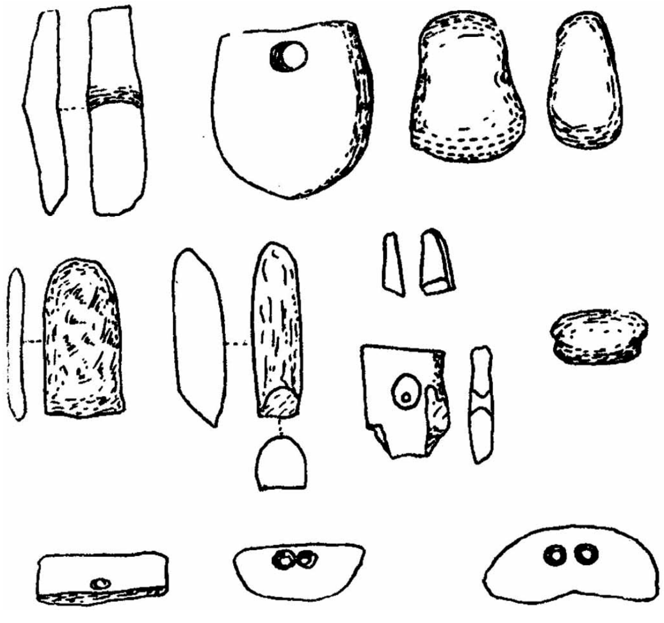

ಚಿತ್ರ 3. ನಿಯೋಲಿತಿಕ್ ಕೊಡಲಿ ಮತ್ತು ಚಾಕುಗಳು

ಈ ಮಾನವ ಇದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ನೀರೆಮ್ಮೆ, ಎಮ್ಮೆ, ಜಿಂಕೆ, ಕುರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಒಂಟೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿದ್ದವು. ಈತ ಬೇಟೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ಜಿಂಕೆಯ ಮಾಂಸವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವನ ಆಹಾರ. ಅಸ್ಥಿಯೊಳಗಿನ ಮಜ್ಜೆಯನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವನು ನರಭಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಟಿಂಗ್–ಟ್ಸುನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಅಸ್ಥಿ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂಥವು. ಇವು

ಸಿನಾಂತ್ರೋಪಸ್ ಮಾನವನಿಗೂ ಆ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಈಗಿನ ಮಾನವನಿಗೂ ನಡುವಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾನವನವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂತದಿಂದ ಮುಂದಿನ, ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದವರೆಗಿನ, ಚೀನೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಷುಯಿ–ತುಂಗ್–ಕಾವ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ 12ಮೀ. ಕೆಳಗೆ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳೂ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಸ್ಥಿ ಅವಶೇಷಗಳೂ ರಾತ್ರಿ ಬಿಡಾರದ ಅಗ್ನಿಷ್ಟಿಕೆಯ ಕುರುಹುಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ಕಾಡುಕತ್ತೆ, ಜಿಗರಿ, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನರವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಾರು–ಆಸೊ–ಗೋಲ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ 50 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜನರ ವಸತಿ ನೆಲೆಗಳಿದ್ದ ಗುರುತುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೊನೆಗಳು, ಹೆರೆಯುವ ಚಕ್ಕೆಗಳು, ಗಟ್ಟಿಗಳು ಮತ್ತು ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಮೇಕೆ, ಘೇಂಡಾಮೃಗ, ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಸ್ಥಿಗಳು ಇದ್ದುವು. ಗಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ನೀಳವಾದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುದರಿಂದುಂಟಾದ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲಬಹುದು.

ಚೌಕೊ–ಟೀಯೆನ್ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀಳ ಚಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರನ್ನು ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಹೋಲುವಂಥ ಸುಮಾರು 20 ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳು, ಎಲುಬು ಕೋಡುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಸವರಲಾದ, ಉಜ್ಜಿದ ತೂತುಳ್ಳ ಮಣಿಗಳು, ಅಸ್ಥಿಪದಕಗಳು, ತೂತುಳ್ಳ ಹೊಳಪು ಮಾಡಿದ ಶಂಖಾಭರಣಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರಿಗಿಂತ ಬಹುವಿಧದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸುಧಾರಿತರಿದ್ದರೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು.

ಒಂದು ಅಸ್ಥಿಪಂಜರದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶವಸಂಸ್ಕಾರದ ಗುರುತು. ಮುಂದೆ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರ ಶವಸಂಸ್ಕಾರದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣಿನ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 170 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಲಂಗ್ ಕುವಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಶಂಖದ ವಸ್ತು ಸು. 185 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೂರಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಈ ಜನ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇವರು ಮಂಗೊಲಾಯ್ಡ್ ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ಎಸ್ಕಿಮೊ ಮತ್ತು ಮಲನೇಷಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 30000–20000 ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ, ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಧ್ಯ ಚೀನದಲ್ಲಿಯ ಮಂಗೋಲಿಯ, ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಒರ್ಡೋಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಳದಿ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಬಂದ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತವಾದ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದೇ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದಿದ್ದು, ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಇವೆರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲಾವಧಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುಮಾರು 327 ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ–ಸ್ವೀಡಿಷ್ ತಂಡದ ಅನ್ವೇಷಕರು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಕಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಧಗಳು, ಉಜ್ಜಿ ನಯಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಚೂರುಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮತ್ತು ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟು. 1922–30ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್–ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯನ್ ತಂಡದ ಅನ್ವೇಷಕರು ಶೋಧಿಸಿದ 180 ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಷಬರಖ್ ಉಸು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ನೆಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯವು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದುಂಡಾಗಿವೆ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಚೌಕೋನ ವಾಗಿಯೂ ಉಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ಉಜ್ಜಿದ, ಉದ್ದನೆಯ, ಚೌಕೋನ ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಚಾಕುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಗಡಿಗೆ ಮಡಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡಿದಂಥವು. ಈ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಬಟ್ಟಲುಗಳು, ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಗಾಳ, ಹೆಣೆದ ಕಡ್ಡಿಗಳ ಬಲೆ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೊಡಲಿಗಳಿಗೆ ಕಾವುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಿರ ಬಹುದಾದ ಎರಡು ಜಿಂಕೆ ಕೊಂಬುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಪೂರ್ವ ಮಂಗೋಲಿಯ, ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಗೋಬಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಈ ಜನರು ಸತ್ತವರನ್ನು ತಮ್ಮ ವಸತಿನೆಲೆಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು, ಅಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಪರೂಪವಾಗಿ ನಾಯಿಯನ್ನು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಲಿನ್–ಹ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇನ್ನೂ ಸುಧಾರಿಸಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಡಿಗೆಗಳು ಚಕ್ರದ ತಿಗರಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದವಾಗಿವೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಗುಳಗಳು, ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡುವ ಕತ್ತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : 1922ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಯಾಂಗ್‌ಶಾವೊ ಬಳಿ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಬೂದು ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ದಪ್ಪನೆಯ, ದುಂಡನೆಯ ಅಥವಾ ಚೌಕೋನದ ಉಜ್ಜಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಗಳು, ಕುಯ್ಲು ಮಾಡುವ, ತೆಳ್ಳನೆಯ ಚಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ, ಉದ್ದನೆಯ ಕುಡುಗೋಲುಗಳು, ತಕಲಿಗಳು ಬಾಣದ ಮೊನೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇಂಥ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ನೆಲಗಳು ಹಳದಿ ನದಿ ಬಯಲಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ , ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮತ್ತು ವೈ ನದಿಗಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪನ್–ಪೊ–ಟ್ಸುನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮಾಡಲಾದ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಥೂಲ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿದಿದೆ.

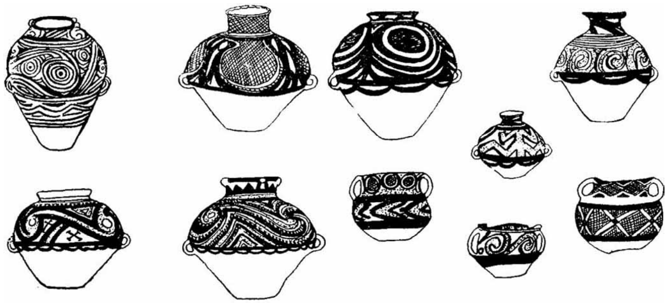

ಚಿತ್ರ 4. ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿರುವ ಗಡಿಗೆ–ಮಡಕೆಗಳು

ಈ ಜನ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಚೌಕೋನದ ಅಥವಾ ದುಂಡಾದ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಿಗೆ ತಡಿಕೆಗೋಡೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಳಗಡೆ ಧಾನ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಒಲೆಗಳಿಗೂ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ಬದಿಗಳಿಗೆ ನುಣುಪು ಮಣ್ಣು ಬಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಧಾನ್ಯಸಂಗ್ರಹದ ಗುಂಡಿಗಳು ಮನೆಯ ಹೊರಗಡೆಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವು ಸುಮಾರು 6 ಮೀ. ಆಳವಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹಳ್ಳಿಯ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಬಟ್ಟಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡಾಣಗಳು, ಬುಡ ದುಂಡಾದ ಅಥವಾ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಟ್ಟಲುಗಳು (ಮರಿಗೆಗಳು), ಮೂರು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಬಟ್ಟಲುಗಳು, ಚೂಪಾದ ಬುಡವೂ ಸಣ್ಣ ಬಾಯೂ ಉಳ್ಳ ಹೂಜಿಗಳು–ಇವು ಗಡಿಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬೂದು. ಕೆಂಪು ಗಡಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿರು ತ್ತಿದ್ದವು. ಮನುಷ್ಯಮುಖದ ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಒರಟು ಮಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದ ಗೆರೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ, ಹೆಣೆದ ಹಗ್ಗಗಳ, ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ವರ್ಣಚಿತ್ರಿತ ಅಸ್ಥಿಪಾತ್ರೆಗಳು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಚಿತ್ರ 4 (ಎ). ಮನುಷ್ಯಮುಖವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಗಡಿಗೆಯೊಂದರ ಶಿರೋಭಾಗ

ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮತ್ತು ಯಾಂಗ್‌ಷಾವೊ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ, ದೇಹವನ್ನು ಬಲ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ, ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದು ಮಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶವವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಕೆಲವು ಸಮಯದ ಅನಂತರ ಅದರ ಅಳಿದುಳಿದ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಮಾಡಿ ಹುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಚೌಕೋನದ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಶವವನ್ನು ಅಂಗಾತ ಮಲಗಿಸುವುದು ಯಾಂಗ್‌ಷಾವೊ ಪ್ರದೇಶದ ಪದ್ಧತಿ. ಕೆಲವು ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬದಿಗಳಿಗೆ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಈ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲ ಯಾವುದೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಯಾಂಗ್‌ಷಾವೊ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಆದಿಭಾಗವೆಂದೂ ಶಾನ್ಸು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ, ಹೋನ್ಯಾನ್‌ಗೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ, ಲಂಗ್‌ಷಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ, ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿತ್ತು. ಇದು ಯಾಂಗ್‌ಷಾವೊ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನಂತರದ್ದು. ಇದರ ಮಣ್ಣು ಪಾತ್ರೆಗಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವು. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಉದ್ದನೆ ಹೂಜಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಚೀನದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಾಡು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂದು ಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು, ಬಿರುಸಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಬಾಹು ಚತುರ್ಭುಜದ ಸುತ್ತುಗಳಂಥ, ಹೆಣೆದ ಹಗ್ಗದ, ಚಾಪೆಯ, ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. (ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವಿದ್ದ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಅಥವಾ ಚೌಕೋನಾಕೃತಿಯ, ಉಜ್ಜಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಕುಡುಗೋಲು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಚೀನದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ). ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಅನ್ಯಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್‌ಷಾವೊ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಧ್ಯದ ಪದರುಗಳಲ್ಲಿ ಲುಂಗ್‌ಷಾನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೇಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ನಾಗರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ : ಷಾಂಗ್ ವಂಶ. 1929–37ರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಂಗ್ ಹತ್ತಿರದ ಹ್ಸಿಯ ತುನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಆ ನೆಲೆ ಷಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂತು. ಕೊರೆದ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಅಸ್ಥಿ ತುಂಡುಗಳು ಇಲ್ಲಿ 1902ರಿಂದಲೂ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಎಲುಬಿನ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿ ಬರೆಯುವುದು ಷಾಂಗ್ ವಂಶದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಎಲುಬುಗಳ ಮೇಲಿನ ಬರೆವಣಿಗೆ ಆ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂತು. ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಗರಿಕ ಷಾಂಗ್ ಮನೆತನದ ಅವಶೇಷಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಇದ್ದುವು. ಹೊನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಗ್‌ಷಾನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ಹಾಳುಮಣ್ಣಿನ ಪದರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಷಾಂಗ್ ನಾಗರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ಮಣ್ಣಿನ ಪದರಗಳಿದ್ದವು. 1953ರಿಂದ ಚೆಂಗ್‌ಚೌ ನಗರದ ಸಮೀಪದ ಕೆಲವು ಷಾಂಗ್ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಹ್ಸಿಯೊತುನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1500–1026 ಎಂಬುದೂ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಐದು ಹಂತಗಳಿರುವುದೂ ಈ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1300 ವರೆಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ.

ಷಾಂಗ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ 19–20 ಮೀ. ಅಗಲದ ಬೃಹತ್ ಪೌಳಿ ಗೋಡೆಗಳೂ ಮುದ್ದೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಅವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ಮಾನವರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶವಕುಣಿಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಕಮಾನುಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಕಮಾನುಚಾವಣಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕಟ್ಟದೆ, ಕೇವಲ ಜಂತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದೂಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯ ಸಾಲುಮನೆಗಳನ್ನು, ನೆಲದಲ್ಲಿಯ ಸುಮಾರು 2 ಮೀ. ಆಳದ ಮತ್ತು 3–5 ಮೀ. ವ್ಯಾಸದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಮಾಡಲಾದ ಗುಂಡಿ ವಸತಿಗಳು, ಅಗಲವಾದ ಬೀದಿಗಳು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು

ಚಿತ್ರ 5. ಷಾಂಗ್ ಕಾಲದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು

ಮಾಡಿದ ಆಳದ ಹಗೇವುಗಳು, ರಾಜಮನೆತನದ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಗೋರಿಗಳು, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಿತ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರಗಳು ಬಾಣದ ಮತ್ತು ಈಟಿಯ ಮೊನೆಗಳು, ಚಾಕುಗಳು, ಕತ್ತಿಗಳು, ಕೊಡಲಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ತಾಯಿತಗಳು ವರ್ಣಚಿತ್ರರಹಿತ ಮಣ್ಣುಪಾತ್ರೆಗಳ, ಎಲುಬಿನ ಕಡ್ಡಿಮೊನೆಗಳು, ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಎಲುಬುಗಳು–

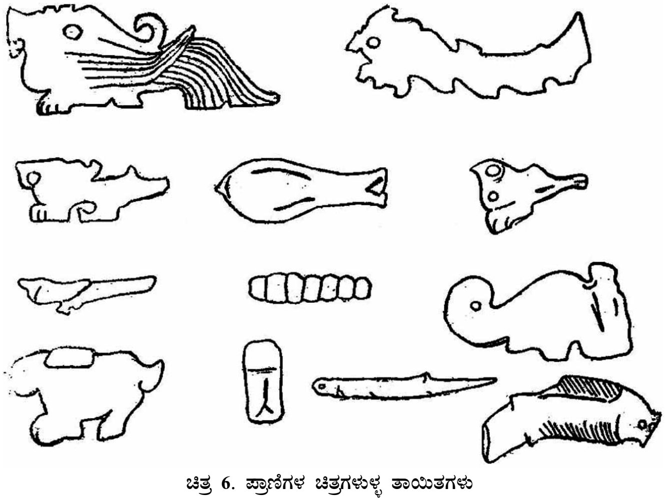

ಚಿತ್ರ 6. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ತಾಯಿತಗಳು

ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹ್ಸಿ–ಪಿ–ತಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜರುಗಳ ಗೋರಿಗಳಿಗೆ ಮರದ ಚಾವಣಿಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ನಾಯಿ, ಮಂಗ, ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ, ಚಾಲಕಸಹಿತವಾದ ರಥಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಗಳು, ಕಂಚಿನ ಚಾಕುಗಳು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ

ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಯಾರ ಶವಸಂಸ್ಕಾರವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶೌರ್ಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾದ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಶಸ್ತ್ರ ಮಾನವರ, ಬಿಲ್ಲುಗಳ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡ್ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳು,

ಚಿತ್ರ 7. ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅನ್ಯಾಂಗ್ ಬಳಿ ದೊರೆತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಅವಶೇಷಗಳು. ಕುದುರೆಗಳ ಮತ್ತು ಸಾರಥಿಯ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಥದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಗುರುತುಗಳೂ ಇವೆ.

ಮಾಂತ್ರಿಕ ತಾಯತಗಳು, ಎತ್ತಿನ ಅಸ್ಥಿಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಅಸ್ಥಿಗಳ ಮೇಲಣ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಪಿಗಳಿವೆ. ಷಾಂಗ್ ವಂಶದ ರಾಜರಲ್ಲಿ 22ನೆಯವನಿಂದ 29ನೆಯವನ ವರೆಗಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಈ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹಗಳು ಅವರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಾಡುಜನರು, ಗುಲಾಮಗಿರಿ, ದೇವರಾಜ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳು ಮುಂತಾದವು ತಿಳಿದಿವೆ.

ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ಉತ್ತರ ಭಾಗ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1027ರಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್ ರಾಜರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದ ಚೌ ಮನೆತನದವರು ಷಾಂಗ್ ಮನೆತನವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಕಂಚಿನಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಷಾಂಗ್ ರಾಜ ಜನರ ಸುಖವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ನಿರಂಕುಶನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಚೌ ಮನೆತನದವರು ಅವನನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರೆಂಬುದು ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಷಾಂಗ್ ದೊರೆಗಳ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಯ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೌ ಮನೆತನದ ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂರನೆಯ ರಾಜನ ಕಾಲದ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ) ಶಾಸನ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಚೌ ಮನೆತನದವರ ನೈತಿಕ ಗೆಲುವು, ರಾಜ ನೀಡಿದ ದತ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನೇಮಕ, ಕೊಡಲಾದ ದೇಣಿಗೆಗಳು–ಈ ವಿಷಯಗಳಿವೆ. ಯೆನ್–ತುನ್–ಷಾನ್ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಚೌ ರಾಜನದು ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಶಾಸನ. ಇವನು ತನ್ನ ತಂದೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಬಲಿಕರ್ಮ, ಷಾಂಗ್ ಮನೆತನದವರ ಮೇಲೆ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿಜಯ, ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ ನೀಡಿದ ಸಂದರ್ಶನ–ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಂತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 950ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. 671ರ ಅನಂತರದ ಶಾಸನಗಳು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಂತರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ.

ಜಪಾನೀಯರು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ಸಿಯನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸು. 7ಕಿಮೀ. ಸುತ್ತಳತೆಯ 7ಮೀ. ಎತ್ತರದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ 10 ಮೀ. ವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾದ ಕೋಟೆಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಹಾನ್–ತಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಚೌಕೋನದ ಪೌಳಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ.

ಚಿತ್ರ 8. ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ

ಹ್ಯೂ ಹ್ಸಿಯದ ಚೌ ಗೋರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸ್ವರೂಪ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಚೌ ರಾಜವಂಶದ ಗೋರಿಗಳು ಹಿಂದಿನ ಷಾಂಗ್ ವಂಶದವರ ಗೋರಿಗಳ ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 6. 5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿನ ವೇಳೆಗೆ, ಶವಕುಣಿಗಳ ಬದಿಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ರಚಿಸತೊಡಗಲಾಯಿತು. ಮರದ ಬದಲು ಕಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಷಾಂಗ್ ಮನೆತನದವರಂತೆ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ ಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಾಂಗ್‌ಷಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 4–3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗೋರಿಯೊಂದು ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮರದ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಇವೆ. ಈ ಗೋರಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ್ದು. ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು, ಕತ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಆಯುಧಗಳನ್ನು, ಗಡಿಗೆ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಗೋರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲು ಕೂಡ ಇತ್ತು.

ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಶೋಧನೆಯೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬಿಲ್ಲು. ಸುಧಾರಿಸಿದ ರಥಗಳು, ಹಿಡಿಯುಳ್ಳ ಕಂಚಿನ ಕತ್ತಿಗಳು, ಈಟಿ ಮೊನೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಹ್ಯೂ ಹ್ಸಿಯನ್ ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಸಲಿಕೆ, ಕೊಡಲಿ ಬಾಯಿ ಹಾಗೂ ಕುಳ, ಚೌಕೋನದ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಕುಡುಗೋಲುಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳ ವ್ಯವಸಾಯದ ಮುಟ್ಟುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆ ಆರಂಭವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಇದರಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕ್ರಿ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಕಂಚಿನ ಉಪಯೋಗವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಕಲೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಜೇಡ್ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದ ಭಯಂಕರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು, ಕಂಚಿನ ಮುಖವಾಡಗಳು, ಹೆಣೆದ ವಜ್ರಾಕೃತಿಯ ಚೌಕುಳಿ ಆಭರಣಗಳು, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ, ಕೊಕ್ಕೆಗಳು, ಅರಗಿನ ಮೆರುಗುಳ್ಳ ಅಲಂಕಾರ ಪಟ್ಟಿಗಳು, ಗಡಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದವು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. (ಎ.ಎಸ್.ಯು.)

ii ಇತಿಹಾಸ : ಚೀನದ ಪೂರ್ವಚರಿತ್ರೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದಾದರೂ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಆಧಾರಗಳು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಪುರಾವೆಗಳಿಂದ, ಚೀನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ

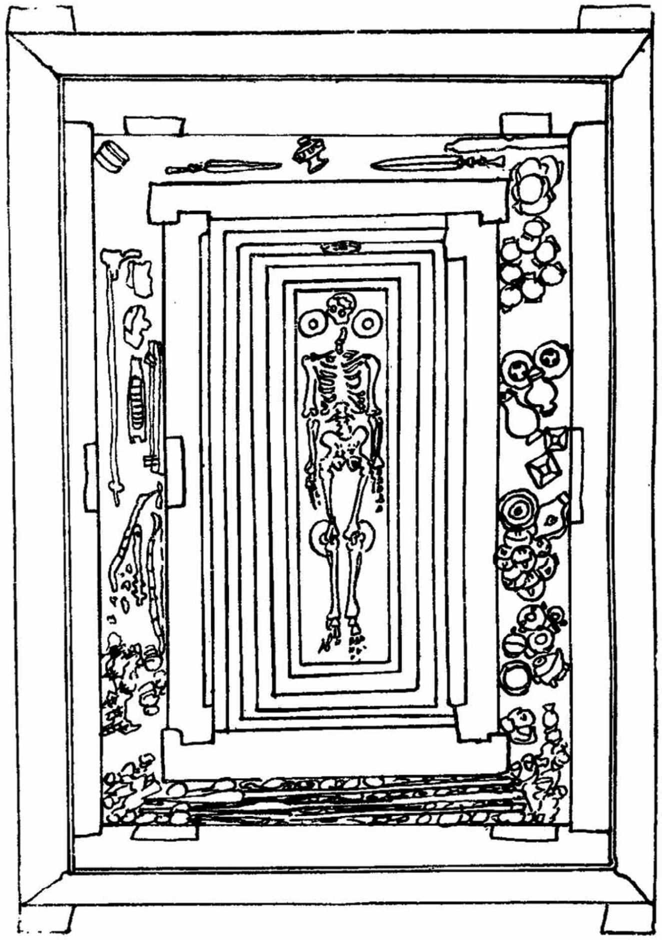

ಚಿತ್ರ 9. ಮರದ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆ

ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಇದರ ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭಕಾಲದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

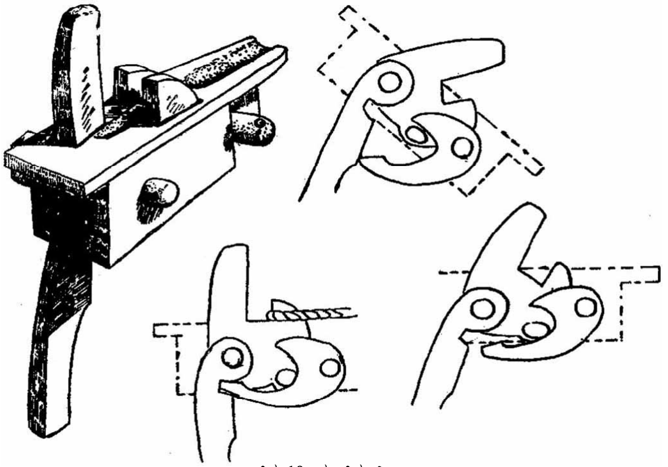

ಚಿತ್ರ 10. ಕಂಚಿನ ಬಿಲ್ಲು

ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 5000ದ ವೇಳೆಗೆ ಚೀನದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಮಳೆಯ ಕೊರತೆಯಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಅಭಾವ ಉಂಟಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರ ಪೈಕಿ ಕೆಲವರು ಪಶ್ಚಿಮದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಹೋ ನದಿಯ ಬಯಲಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರೇ ಚೀನೀಯರ ಮೂಲಪುರುಷರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಪೈಕಿ ಹಿರಿಯನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ರಾಜರಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಯಾವೋ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಮುಂಖಡನನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಇವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಂಶಾನುಗತವಾಗಿ ಆಳುವ ಅಧಿಕಾರ ಲಭಿಸಿತು. ಅರಸುತನ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2356ರಲ್ಲಿ. ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವಂಶಗಳು ಚೀನವನ್ನಾಳಿದವು.

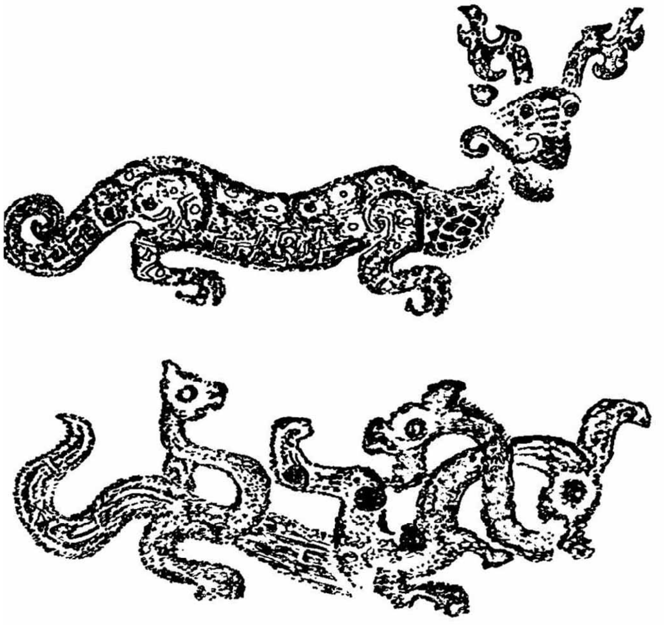

ಚಿತ್ರ 11. ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಲಾದ ಡ್ರೇಗನ್ ಚಿತ್ರಗಳು

ಅರಸಾಳ್ವಿಕೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ ಯಾವೋಗಳು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಯೋಗ್ಯರೆನಿಸಿದ್ದರು; ಉತ್ಸಾಹಿಗಳೂ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ದೇಶವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ನ್ಯಾಯವಾಗಿಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೂ ಆಳಿ ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಷಾಂಗ್ ವಂಶ : ಮುಂದೆ ಆಳಿದ ಮುಖ್ಯ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಷಾಂಗ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1766–ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1123). ಆದರೆ ಆ ವಂಶದವರಾರೂ ಅರ್ಹರೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಆ ವಂಶ ಕೊನೆಗೊಂಡದ್ದು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ. ಕೊನೆಯ ಅರಸ ತುಂಬ ಕ್ರೂರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಶತ್ರುವಿಗೆ ಸೋತು, ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಂಕಿಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ. ಈ ದುರಂತದಿಂದ ಆ ವಂಶ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು.

ಆ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಿತ್ಸೆ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ಅರಸನಿಲ್ಲದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ ಸಾವಿರಾರು ಹಿಂಬಾಲಕರೊಡನೆ ಕೊರಿಯಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚೋಸನ್ ಎಂದು ಕರೆದ. ಕ್ರಮೇಣ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಚೀನೀಯರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಿತ್ಸೆ ಅರಸನಾದ. ಅವನ ವಂಶದವರು ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ಚೀನದ ನಾಗರಿಕತೆ ಕೊರಿಯಾಕ್ಕೂ ಹರಡಿತು.

ಜೋ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1122 ಪ್ರಶ.ಪೂ. 256. ಈ ವಂಶದ ಅರಸರು ದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದರು. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಬೆಳೆದವು. ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಚರ್ಮಗೆಲಸ, ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆ, ಒಡವೆ ಮುಂತಾದ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳೂ ಬೆಳೆದವು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದವು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಗತಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಳಜಗಳಗಳು ಮೊದಲಾದವು. ದೇಶದ ಸುರಕ್ಷತೆಗೆ ಅಪಾಯ ಒದಗಿತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 256ರಲ್ಲಿ ಜೋ ವಂಶ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಚೀನದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಲಾವೊ ಟ್ಸೆ ಈ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದರು. ಇದು ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಚೀನದ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದಂಥ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟು ಮಾಡಿದರು.

ಚಿನ್ ವಂಶ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 221–207. ಇದು ಅನಂತರ ಬಂದ ವಂಶ. ಈ ವಂಶದ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಚೀನಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 221ರಲ್ಲಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಗಳಿಸಿದ ದೊರೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿಯೆಂದು (ಷಿರ್ ಹ್ವಾಂಗ್ ಟೀ) ಕರೆದುಕೊಂಡ. ಇವನು ಸ್ವಾರ್ಥಿ, ಮಹತ್ತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ತನ್ನ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕು, ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯೇ ಆದಿ ಎನಿಸಬೇಕು– ಎಂಬುದು ಇವನ ಬಯಕೆ. ಹೀಗಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಹಿಂದಿನವರ ನೆನಪೇ ಸಿಗಬಾರದು; ದಾಖಲೆಗಳಿರಬಾರದು; ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಳಿದಿರಬಾರದು – ಎಂದು ಇವನು ಯೋಚಿಸಿದ. ಹಿಂದಿನ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶ ಪಡಿಸಲು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಹಿಂದಿನವರ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಯಾವುದೂ ಇರಬಾರದೆಂದು ನಿರೂಪ ಹೊರಡಿಸಿದ. ಅಂತೆಯೇ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಾಶಗೊಂಡವು. ಇವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಹಿಂಜರಿದವರು ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ನಾನೂರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜೀವಸಹಿತ ಸಮಾಧಿಯಾದರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತ್ರ ಹೇಗೋ ಉಳಿಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ದೊರೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ, ಸಮರ್ಥ, ಉತ್ತರದಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹೂಣರನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ. ಹೊರಗಿನ ಶತ್ರುಗಳ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸುಮಾರು 2410 ಕಿ.ಮೀ. ಉದ್ದದ ಮಹಾಗೋಡೆಯನ್ನು ಜೀತದ ಆಳುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದವನು ಇವನೇ (ನೋಡಿ– ಚೀನದ–ಮಹಾಗೋಡೆ) ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆ ಎಂದು ಇದು (ಗ್ರೇಟ್ ವಾಲ್ ಆಫ್ ಚೈನ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವನು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನಡಗಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಏಕತೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವನು ದೇಶವನ್ನು 36 ಆಡಳಿತವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಆಡಳಿತ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಏಕರೀತಿಯ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಈತ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 210ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಕೂಡಲೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನಾಯಕತೆ ತಲೆದೋರಿತು.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಯೂ : ಷಿಯಾ ರಾಜವಂಶದ ಪ್ರಥಮ ದೊರೆಯಾಗಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ರಾಜವಂಶ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದವ ಈತನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 23ನೆಯ ಶತಮಾನ)

ಹಾನ್ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 202 ಪ್ರಶ. 221 ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಹಾನ್ ಎಂಬ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಷಿಯಾವೋ ವೂ ಟೀ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 141 ರಿಂದ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 87ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಇವನ ಅಧಿಕಾರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಆರಂಭವಾದ್ದು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಟಾರ್ಟರರನ್ನು ಇವನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ. ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಸಾಮಂತ ರಾಜರನ್ನೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ದಂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಲಂಚ, ಸ್ವಜನಪಕ್ಷಪಾತ, ಮುಂತಾದ ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಯೋಗ್ಯರನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿದ್ದು ಇವನ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಕ್ರಮಗಳು. ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಇವು ಬೆಳೆದುವು. ಹಿಂದೆಂದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಂಥ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ರೋಮ್‌ನೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದದ್ದು ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲೇ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದಿದ್ದರು. ಹಾನ್ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಷಿಯಾವೋ ವೂ ಟೀ ತರವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ ವಾಂಗ್ ಮಾಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅರಸರು ಅವನ ಆಡಳಿತದ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರಲ್ಲದೆ, ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು, ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಭಾಗಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಬಡತನವಿರುವುದು ಅನ್ಯಾಯ ಎಂಬ ನೀತಿಯ ಅನುಸಾರ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಮತಾವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದ ದೇಶ ಚೀನ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಚೀನದ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಮ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಹೊರಗಿನ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತು.

ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಕುಶಾನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹಾನ್ ವಂಶ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹರಡಲು ಅವಕಾಶವಾದ್ದು ಈ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದಾಗಿ. ಅನೇಕ ದೊರೆಗಳು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನಪ್ಪಿದರು. ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಫಾ ಷಿಯೆನ್. ಪ್ರಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಉಪಜ್ಞೆಯಾಯಿತು. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಇದರಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಪ್ರಶ. 100ರಲ್ಲಿ ಷೂ ಯೋ ವೆನ್ ಎಂಬ ನಿಘಂಟು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿಘಂಟು. ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ನುಸ್ಸುಮ ಚಿನ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಚೀನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಕೂಡ ಬೆಳೆದದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಗ್ರಹಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಜನರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿ, ಸರಿಯಾದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾಯಿತು. ಸರಾಸರಿ 180 ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ, 41–42 ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜರುಗುವ ಘಟನೆಗಳು. ರಾಜಕೀಯ ಕರ್ಮಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸಂಭವಿಸತಕ್ಕವಲ್ಲ–ಎಂದು ವಾಂಗ್ ಚುಂಗ್(27–100) ಹೇಳಿದ.

ದೊರೆ ಫುಷಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಒಬ್ಬ ಪುರಾಣ ಪುರುಷ)

ಹೀಗೆ ಸಕಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯೂ ಖಿಲವಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ 221ರಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಗೊತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಂದೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಒಳಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದುವು. ದೇಶ ಛಿದ್ರವಾಯಿತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಳಿ ಅಳಿದವು. ಹೂಣರೂ ತುರುಕರೂ ಪದೇಪದೇ ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೀನದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಭಾರತದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀನದ ಗಣಿತ, ಔಷಧಿ, ಸಂಗೀತ, ಶಿಲ್ಪ, ಕಲೆ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆದುವು.

ಟಾಂಗ್ ವಂಶ : 618–906. ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಟಾಂಗ್ ವಂಶ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಇದು ಚೀನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಸುವರ್ಣದಶೆಯ ಅವಧಿಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಅವಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿದೆ. ತಾವು ಟಾಂಗ್ ಜನಾಂಗದವರು ಎಂದು ಅನೇಕ ಚೀನೀಯರು ಇಂದಿಗೂ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು.

ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಅರಸ ಟೈ ಡ್ಸೂಂಗ್. ಇವನು ಚೀನದ ಒಬ್ಬ ಘನವಂತ ಅರಸ. ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ತರಿಮ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದ. ಅನೇಕ ಆಡಳಿತ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು.

ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯಗಳು ಏರ್ಪಡದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಇವನು ಶಾಸನ ಮಾಡಿದ. ರೈತರು ನಾಡಿನ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಕಂದಾಯವನ್ನೂ ದೇಹಶ್ರಮವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ. ಜನ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸುವಂತಾಯಿತು. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದರಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯೆಹೂದಿ, ಅರಬ್ಬಿ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಂತಾದ ಎಂಟು ಸಾವಿರ ಕುಟುಂಬಗಳು ರಾಜಧಾನಿಯೊಂದರಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದವು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಂದು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷದಷ್ಟಿತ್ತು.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಟೈ ಡ್ಜುಂಗ್

8ನೆಯ ಶತಮಾನ ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಯುಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅರಸರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲೀ ಬಾ ಮತ್ತು ಡೂ ಫೂ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಅಸಾಧಾರಣ ಕವಿಗಳಿದ್ದರು. ಲೀ ಬಾ ಜನತಾ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಿಗೂ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಅಪಾರವಾಗಿ ದೊರೆಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರು ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದರು. ಮುದ್ರಣಕಲೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಆಗಲೇ. ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಚೀನದ ಉದಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪರಕೀಯರ ದಾಳಿ, ದೇಶದೊಳಗಿನ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ, ಜನರ ಅತೃಪ್ತಿ, ಅಸಂತುಷ್ಟಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ-ಇವುಗಳಿಂದ ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕುಂದಿತು. 906ರಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಸುಂಗ್ ವಂಶ : 960-1279. ಟಾಂಗ್ ವಂಶ ಕೊನೆಗೊಂಡಾಗ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅನಾಯಕಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. 907ರಿಂದ 960ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ರಾಜವಂಶಗಳು ಆಳಿದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು ಸುಂಗ್ ವಂಶ. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳುಳ್ಳ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಆಧುನಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಇದರದು. ಆದರೆ ಇದೂ ಹಲವಾರು ಎಡರು ತೊಡರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಟಾರ್ಟರುಗಳ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ವಂಶದ ಅರಸರು ಅವರಿಗೆ ವರ್ಷೇವರ್ಷೇ ಕಪ್ಪ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅಹಿತವಾಯಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಂಚೂರಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಗಡಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಶತ್ರು ಗುಂಪು ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಟಾರ್ಟರುಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಈ ಗುಂಪು ಅರಸನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ 1126ರಲ್ಲಿ ಸುಂಗ್ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನೇ ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿತು. ಸುಂಗರಿಗೆ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ತಪ್ಪಿತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಂಗ್ ಕಾಲ ದುರಂತದ ಕಾಲ. ಆದರೆ ಇತರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಲೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಲೆಯಂತೂ ಇಂದಿಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿದೆ.

ಸುಂಗ್ ವಂಶ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮಂಗೋಲರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೆಂಘಿಸ್‌ಖಾನ್ ಎಂಬುವನು ಮಂಗೋಲರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಇಡೀ ಮಂಗೋಲಿಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಕ್ರಮೇಣ ಇವನ ದೃಷ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಮೊದಲು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜುರ್‌ಚೆನ್ನರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನುಗ್ಗಿಸಿದ. 1215ರಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಪೀಕಿಂಗಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದ. 1234ರ ವೇಳೆಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. 1279ರಲ್ಲಿ ಸುಂಗ್ ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನು ನಾಮಾವಶೇಷಮಾಡಿದ. ಯುಆನ್ ಎಂಬ ಮಂಗೋಲ್ ವಂಶದ ಅರಸರು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದರು. ಮಂಗೋಲ್ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚೀನ ಈ ತೆರನಾಗಿ ಪರಕೀಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಇದೇ ಪ್ರಥಮ.

ಯುಆನ್ ವಂಶ : 1280-1368. ಯುಆನ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲ್ ದೊರೆ ಜೆಂಘಿಸ್‌ಖಾನ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದ ಅರಸರ ಪೈಕಿ ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜೆಂಘಿಸ್‌ಖಾನ್ ಉತ್ತರ ಚೀನವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪೀಕಿಂಗಿನಿಂದ ಆಳತೊಡಗಿದ. ಅಂದು ದೇಶದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಇವನು ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಆದರೂ ಚೀನೀಯರು ತಲೆ ಎತ್ತುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಖಾನ್ ದೂರದರ್ಶಿತ್ವ ತೋರಿ, ಚೀನೀಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಹನೆ ವಿವೇಕಗಳಿಂದ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಕೂಲಸ್ಥಿತಿ ನೆಲೆಸಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆದುವು. ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ದೇಶ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಇಡಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಣಜಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನಲ್ಲದೆ, ದೇಶದ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದ ರಾಜಧಾನಿ ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ ಖಾನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಟ್ಟದ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಅವನು 1275ರಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಂದೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನೊಡನೆ 17 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ. ಕುಬ್ಲೈ ಖಾನನ ತರುವಾಯ ಏಳು ಯುಆನ್ ಅರಸರು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ ಯಾರೂ ಅವನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅರಸರು ಸ್ವಕಾರ್ಯಸಾಧಕರಾದರೇ ವಿನಾ ತಾವು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಕುಬ್ಲೈಖಾನನ ಅನಂತರ ಮಿಂಗ್ ವಂಶ 1368-1644 : ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಉಂಟಾಯಿತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಷ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರೈತರ ಬಡತನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಡೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಒಬ್ಬ ಮಾಜಿ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ನಾಯಕನಾದ. ಇವನ ಹೆಸರು ಹಂಗ್‌ವು. ಇವನ ಸೇನೆ 1368ರಲ್ಲಿ ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಗೋಲರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸಿತು.

ಮಂಗೋಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಗುರುತೇ ಇರಬಾರದೆಂದು ಈತ ಯೋಚಿಸಿ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಚೀನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತಂದ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕೇವಲ ಕಂದಾಚಾರದವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಕಡೆಗೆ ಇವನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಉಂಟಾದುವು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಬಂದವರು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಮರ್ಥರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು.

ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಚೀನದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಯೂರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದುವು. ಆದರೆ ಅವು ನಡೆದುಕೊಂಡ ಬಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದುವು. ದುರಹಂಕಾರದಿಂದಲೂ ಕ್ರೂರತನದಿಂದಲೂ ವರ್ತಿಸಿದುವು. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಅಂತೂ ತುಂಬ ಧೂರ್ತತನದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲದವರ ಬಗ್ಗೆ ದುಷ್ಟತನ ತೋರಿತು. ಅವರ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ಕಡೆ ವಕ್ರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಿತು. ಇದರಿಂದ ಚೀನೀಯರು ಕೋಪಗೊಂಡರು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿದೇಶೀಯರು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ವ್ಯಾಪಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೆ ಮಾಕಾವ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರಲು 1557ರಲ್ಲಿ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಹಲವು ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ತರುವಾಯ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಜೇವಿಯರ್. ಇವನು ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇವನ ಶಿಷ್ಯರು ರಾಜಮನೆತನದವರನ್ನೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನೂ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದರು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಗಳಿಸಲು ಅನಂತರ ಹೆಣಗಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಯಿತು. ಚೀನ, ಕೊರಿಯಗಳ ಆಕ್ರಮಣವೇ ಅದರ ಗುರಿ. ಮುಂದೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು

ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿಳಿಸಿತು. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯನರಿಗೂ ಚೀನಿಯರಿಗೂ ಪರಾಭವವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರದ ಓಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರು ಹತೋಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಕೊರಿಯದ ನಾವಿಕರು ಅವರ ನೌಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದರು. ಈ ನಿಮಿತ್ತ ಜಪಾನರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು.

ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ದಾಳಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಮ್ಯಾಂಚುಗಳಿಗೆ ಚೀನ ಮಣಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಮಿಂಗರಿಗೆ ಆಪತ್ಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ದೇಶದೊಳಗೆ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. 1644ರಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಾಯಕ ಅರಸನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿ ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಬಲಾಢ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಮ್ಯಾಂಚೂಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಈ ನಾಯಕ ಹತನಾದ. ಆ ವರ್ಷವೇ ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

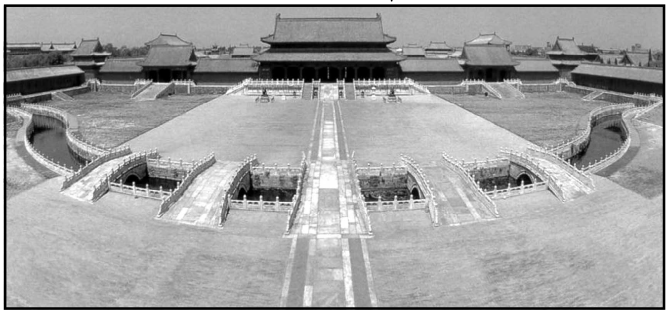

ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ರಾಜವಂಶಗಳ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು : ಟೈ ಹೋ ಟೇನ್

ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಕಲಾಕೌಶಲ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ವೈಖರಿ, ಅದರ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ, ಸೊಬಗು, ಹೊಳಪು ಅನುಪಮವಾದ್ದು. ದುರ್ಭೇದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ.

ಮ್ಯಾಂಚೂ : 1644–1912 ಮ್ಯಾಂಚೂಗಳು ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರ ಮೇಲೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಈ ವಂಶದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದವನೆಂದರೆ ಕಾಂಗ್‌ಷೀ(1661–1722). ಈತ ವಿದ್ಯಾಪರಿಣತನೂ ದಕ್ಷ ಸೇನಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ನಿಘಂಟು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಟಿಬೆಟ್ ಚೀನಕ್ಕೆ ಸೇರುವಂತೆ ಆದದ್ದೂ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ದೇಶ ಸುಭಿಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರಿ ಭೂಕಂಪವೊಂದು ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿ, ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಜನ ಸತ್ತರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿದೇಶೀ ಪ್ರಭಾವ : ವಿದೇಶಗಳೊಡನೆ ಚೀನ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಅದು ಮುಂದೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿತೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅದು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಬೇಕಾಯಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದೊಡನೆ ಚೀನ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ರಿಯಾಯಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಲವಾರು ವಿದೇಶೀ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಚೀನವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದೂ ಆಗಲೇ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಬ್ರಿಟನ್. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ರಂಗಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಚೀನ ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೇರಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಆ ಕಂಪನಿ ಒತ್ತಾಯ ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಹಿಂದಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಚೀನಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಂಪನಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ತಕರಂತೆ ಎಂಬುದು ಅದರ ನಿಲುವು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ತಪ್ಪಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗ ನಡೆದದ್ದು 1834ರಲ್ಲಿ. ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರಸವುಂಟಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಚೀನೀ ಅರಸ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಒತ್ತಾಯಗಳಿಗೂ ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿಲ್ಲುವಂತಾಯಿತು.

ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ಕಟವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ್ದು ಅಫೀಮಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಅಫೀಮಿನ ವಿಚಾರ ತಿಳಿದಿತ್ತು. 18–19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಫೀಮು ಸೇವನೆಯ ಚಟ ಚೀನಿಯರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅಫೀಮನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಭಾರತದಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇಡಿಕೆ ಬಹಳ. ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಮದು ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದರ ಆಮದನ್ನೂ ಉಪಯೋಗವನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಿ ಅರಸ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1800ರಲ್ಲಿ ಅಫೀಮಿನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಕಠಿಣವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದರು. 1833ರಲ್ಲಿ ಅರಸ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಕ್ಯಾಂಟನ್ನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಅಫೀಮು ನಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದ. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಸ್ಥಳದ ಜನರಿಂದಲೂ ವಿದೇಶೀಯರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳು ಬಂದುವು. ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ನೇಮಕಗೊಂಡ ದೋಣಿಗಳೇ ಕಳ್ಳತನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಂದು ಹಂಚುವುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದುವು. 1839ರಲ್ಲಿ ಬೇರೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ನೇಮಕನಾದ. ಈ ಅಧಿಕಾರಿ ಕಠಿಣಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಫೀಮನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಧಿಕಾರಿ ನಿರೂಪ ಹೊರಡಿಸಿ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹಾಕಿದ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವರ್ತಕರ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಅಫೀಮುನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಇದು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಡಲಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವರ್ತಕರು ಮುಂದೆ ಅಫೀಮು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ. ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದವರಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶ. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಿತಿ ಕೆಡುತ್ತ ಬಂತು. ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಾಗೂ ಚೀನೀ ಹಡಗುಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಗುಂಡಿನ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ನೌಕೆಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದುವು. ಆದರೂ ಕದನ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ. ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳೂ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ರೇವುಪಟ್ಟಣವೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾದುವು. ಪೀಕಿಂಗ್, ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ನಗರಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅರಸ ರಾಜಿಗೆ ಬಂದ.

1842ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಕೌಲಿಗೆ ಸಹಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದರೊಡನೆ ಕೌಲಿನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚೀನ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಇದೇ ಪ್ರಥಮ. ಈ ಕೌಲಿನಂತೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಚೀನ ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಗಳೂ ಯುರೋಪಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೆರೆದವು. ಜೊತೆಗೆ ಚೀನವು ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಎರಡು ಕೋಟಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಡಾಲರುಗಳಷ್ಟು ತಪ್ಪು ಕಾಣಿಕೆ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಅಮೆರಿಕ, ಫ್ರಾನ್ಸುಗಳೂ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳೂ ಬ್ರಿಟನ್ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುವು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. 1856ರಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನೊಡನೆ ಕಾದಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತು. ಈ ಬಾರಿ ಬ್ರಿಟನ್ನನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿತು. ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀಯ ಚೀನೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಪಾದ್ರಿಯನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ಪಾದ್ರಿ ದೊಂಬಿ ಎಬ್ಬಿಸಲು ಸಂಚು ಹೂಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದನೆಂಬುದು ಆಪಾದನೆ. ಇದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. 1860ರ ತನಕ ಯುದ್ಧ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದುವು. ಈ ಯುದ್ಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಲಭೆ ಎದ್ದಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದವನು ಹುಂಗ್ ಷಿಯೂ ಚ್ಯೂಆನ್. ಇವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಾರರು ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಇದನ್ನೇ ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆದರೂ ವಿದೇಶೀಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಯಿತು. ಇದು ಟೈಪಿಂಗ್ ಬಂಡಾಯವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಚೀನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ 1894ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ಅದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊರಿಯದ ಮೇಲೆ ಚೀನ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಈ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮನಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿತು. 1895ರಲ್ಲಿ ಆದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಚೀನ ಜಪಾನಿಗೆ ಫಾರ್ಮೋಸ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಲಿಯಾಔಡುಂಗ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಪರಿಹಾರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಲಿಯಾಔಡುಂಗನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಯೂರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿತ್ತು. ಅದು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ಭಾರಿ ಒತ್ತಡ ತಂದಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಪಾನು ಲಿಯಾಔಡುಂಗ್ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಫರ್ಮೋಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಲಿಯಾಔಡುಂಗನ್ನು ಮುಂದೆ ಚೀನದಿಂದ ರಷ್ಯ ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಹಲವಾರು ಘರ್ಷಣೆಗಳು ವಿದೇಶೀಯರ ದುರಾಶೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕುಟಿಲತನಗಳೂ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚೀನದ

ಹೆಣಗಾಟವೂ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಆದರೆ ಚೀನ ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪರಸ್ಪರ ಅಸೂಯೆಯ ಪರಿಣಾಮದ ಕುಟಿಲೋಪಾಯಗಳಿಗೆ ಅದು ಮಣಿಯ ಬೇಕಾಯಿತು. ಇತರ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಲವು ರಿಯಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿತು. ಒಂದೊಂದು ವಿದೇಶೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉದ್ದಿಶ್ಯವೂ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆ. ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ. ಜರ್ಮನಿಗೆ ಕಯೋಚೌವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಇಷ್ಟ. ಜೊತೆಗೆ ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದೂ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರು ಜರ್ಮನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಕೊಲೆಯಾದ್ದನ್ನು ನೆಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನಿ ಧಾಳಿ ಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕಯೋಚೌ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು 90 ವರ್ಷಗಳ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಅದು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ 518ಚ.ಕಿ.ಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ರೈಲ್ವೆ ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ತಂತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದುವು. ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮಂಚೂರಿಯದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ ಲಭಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ನೌಕಾ ನೆಲೆಯೊಂದು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಹೀಗೇ ವಿದೇಶೀ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಂತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುತ್ತ ಚೀನವನ್ನು ದುರ್ಗತಿಗೆ ತಂದುವು. ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯಗಳು ರಷ್ಯದ ಅಧೀನದಲ್ಲೂ ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಬಹುಭಾಗ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು.

1899ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಹೇ ಎಂಬವನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುವು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಚೀನ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಸಮವಾದ ಅವಕಾಶಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುವು. ಈ ನೀತಿಯನ್ನೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ 1941ರ ವರೆಗೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ಜಪಾನ್ ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಮೆರಿಕ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿತು. ಈ ನೀತಿಯಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನ ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಸಾಹತಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಯಿತು. ಬಗೆಬಗೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಯಿತು.

ಆಗ ಚೀನ ಎಚ್ಚೆತ್ತುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮುಂದಿದ್ದ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿತು. ಜಪಾನಿನಿಂದ ಚೀನ ಪರಾಭವಗೊಂಡದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಯುವಕ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ರೋಷ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಅವರು ಹಾತೊರೆದರು. ಅರಸನೂ ಇದನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಕಂಡು ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ. ನೂರು ದಿನಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಎಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕಯುಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ–ಇವು ಅವನು ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳು. ಆದರೆ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಅರಸನ ಗುಂಪಿನವರೇ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಗುಂಪೊಂದು ರಾಜಮಾತೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅವಳು ಅರಸನನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ಕೂಡಿಸಿ ತಾನೇ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಪ್ರಮುಖ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದಳು.

ಬಾಕ್ಸರ್ ದಂಗೆ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಬಂಧದ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಗಳಿದ್ದುವು. ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ ಮೇಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡಿದುವು. ಬಾಕ್ಸರ್‌ಗಳೆಂಬುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಈ ಸಂಘದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು. ರಾಜಮಾತೆಯ ಪ್ರತಿಗಾಮಿತನವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಗುಂಪು ಮೊದಮೊದಲು ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿತು. 1899ರಲ್ಲಿ ಇದು ವಿದೇಶೀ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಹಗೆತನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಯಿತು. ಈ ಗುಂಪಿನವರು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಚಳವಳಿಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಚೀನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನೂ ವಿದೇಶೀ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಘೋಷಣೆ. ಅನೇಕ ವಿದೇಶೀಯರು ಹತರಾದರು. ಜರ್ಮನ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಸತ್ತ. ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ರಾಯಭಾರ ವಸತಿಗಳು ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಒಳಗಾದುವು. ಇಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ವಿದೇಶೀಯರು ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಅಪಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಳ್ಳಿಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಕ್ರೈಸ್ತರು ರಾಜಧಾನಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಕೊಲೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರೂ ಬಂಡಾಯ ಎದ್ದರು. ಈ ಘಟನೆಗಳು ಜರುಗಿದ್ದು 1900ರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ. ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಚಕಾರ ವುಂಟಾಯಿತೆಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಸೇನಾಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದುವು. ರಾಯಭಾರ ವಸತಿಗಳಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ಪಾರಾದರು. ವಿದೇಶೀ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸೇನೆ ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಗರದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿತು. ರಾಜಪರಿವಾರವೆಲ್ಲ ಪರಾರಿಯಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಲಿ ಹಂಗ್ ಚಂಗ್ ಮತ್ತು ರಾಜಕುಮಾರ ಚಿಂಗ್‌ನೊಡನೆ ಸಂಧಾನ ಜರುಗಿ ಕಡೆಗೊಂದು ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. (1901). ಅರಸ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನೌಕರರ ಕೊಲೆಗಾಗಿ ಚೀನ ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಬೇಡತಕ್ಕದ್ದು ; ಪೀಕಿಂಗಿನ ಸುತ್ತಲೂ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪಹರೆ ನಡೆಸತಕ್ಕದ್ದು ; ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ 33 ಕೋಟಿ ಡಾಲರುಗಳಷ್ಟು ನಷ್ಟ ಕಟ್ಟಿಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ; ಚೀನ ಅಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ತರಿಸುವುದಾಗಲಿ ತಯಾರಿಸುವುದಾಗಲಿ ಕೂಡದು ; ವಿದೇಶೀಯರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ಏಳುವವರಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಇವು ಕೌಲಿನ ಕೆಲವು ಷರತ್ತುಗಳು. ಹೀಗೆ ಅಪಮಾನಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಹೊರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ತನಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗಬೇಕಿದ್ದ ನಷ್ಟದ ಹಣವನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಚೀನೀ ಯುವಕರು ಅಮೆರಿಕನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಲು ಈ ಹಣವನ್ನು ಚೀನ ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿತು.

ಅದೇ ವರ್ಷ ವ್ಯಚಂಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗಲಭೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದನ್ನಡಗಿಸಲು ದೇಶದ ಸೇನೆ ಹೊರಟಿತು. ಮ್ಯಾಂಚೂಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಏಳಲು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಿಗೆ ಇಂದೊಂದು ಅವಕಾಶ. ರಾಜವಂಶವನ್ನುಳಿಸಲು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಧಾನಿ ಯುಯಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರೊಡನೆ ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಹಾಕಿ ವಿಫಲನಾದ. ರಾಜವಂಶದವರೂ ಮ್ಯಾಂಚೂ ಪ್ರಮುಖರೂ ಪೀಕಿಂಗಿನಿಂದ ಓಡಿಹೋದರು. ಕಡೆಗೆ 1912ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶದವರು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶದ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಗುಂಪು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳೇ ಚೀನದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನ ಎಂಬುದು ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬರುಬರುತ್ತ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬಲಗೊಂಡು ಹಳೆಯ ಭಾವನೆಗಳು ಮಾಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ಚೀನೀ ತರುಣಜನಾಂಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಗಾಮಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಚೀನೀಯರೂ ಮ್ಯಾಂಚೂಗಳೂ ಉಳಿದಿರುವ ತನಕ ದೇಶ ಪ್ರಗತಿಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮ್ಯಾಂಚೂ ಅರಸರು ಹಲವಾರು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಸಂವಿಧಾನದ ರಚನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಭರವಸೆ ಇತ್ತರು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಇವೆಲ್ಲ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳ ತಂಡ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯುವಕ ಚೀನ ಪಕ್ಷದ ಕ್ರಾಂತಿಶಕ್ತಿ ಬಲಗೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿ ಸಮಾಜದ ಒತ್ತಾಸೆ ದೊರಕಿತು. ಚೀನದ ಭವಿಷ್ಯ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಾಣಬಂದುವು.

ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ : ಇಲ್ಲಿಗೆ ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾದ್ದು ಈ ಸಮಯದಲ್ಲೇ. ನವ ಚೀನದ ನಾಯಕ ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್. ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶ ನಾಮಾವಶೇಷವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದ. 1911ರಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದ ವಿದೇಶೀ ಸಾಲದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಹರಡಿತು. ಕೆಲವೇ ವಾರಗಳೊಳಗಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರೆಲ್ಲ ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೇನನನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. 1911ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 28ರಂದು ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಈತ ಹೊರಗಿದ್ದ. ಇವನು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಅಂದಿನ ಪ್ರಬಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸೈನಿಕ ಮುಖಂಡನೂ ಆಗಿದ್ದ ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈನೊಡನೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶದ ಅಂತಿಮ ಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತೆಂದು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವನಾಗಿದ್ದ ಅರಸನಿಗೆ ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ ರಾಜಿಗೆ ಬರಲು ಸಿದ್ಧನಾದ. ಅರಸ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು 1912ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 12ರಂದು. ಷಿರ್‌ಕೈ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ನಿರೂಪ ಹೋಯಿತು. ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಗುಂಪಿನೊಳಗೇ ಒಡಕುಂಟಾಗದಂತೆ ನೋಡುವುದೇ ಅವನ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಬಲಾಢ್ಯ. ಅವನ ಬಳಿ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆ ಇತ್ತು. ಗಣರಾಜ್ಯವಾದಿಗಳ ಬೆಂಬಲವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಉದಾತ್ತ ಧ್ಯೇಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗ ಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಬಯಕೆ. 1912ರ ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲಾದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪಂಥದವರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತಲೆದೋರಿ ತೊಡಕುಗಳುಂಟಾದುವು. 1913ರಲ್ಲಿ ಯೂವಾನ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೊಡನೆ ಸಾಲದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಗಡಿಬಿಡಿಯೇ ಆಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನವರನ್ನೇ ಅವನು ಸೈನಿಕ ಮುಖಂಡರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಅತೃಪ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಂಡಾಯ ಬಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸುನ್ ಯಾಟ್ ಸೇನ್ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ಇತ್ತು. ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಈ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದ. ಸುನ್ ಯಾಟ್ ಸೇನ್ ಜಪಾನಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ. ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಬಲನಾದ. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ವೊಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಬರ್ತರ್ಫ್ ಮಾಡಿದ. ಕಡೆಗೆ 1914ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟೇ ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡಿತು. 1915ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿ ತಾನೇ ಅರಸನೆಂದು ಘೋಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ. ಆದರೆ ಬಂಡಾಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಪ್ರಭಾವ ಅಳಿಯಿತು. ಅವನು 1917ರಲ್ಲಿ ಮೃತಪಟ್ಟ.

ಈ ಘಟನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶದೊಳಗಿನ ತಿಕ್ಕಾಟ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಗಣರಾಜ್ಯ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಿಟನ್ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದರಿಂದ ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಚೀನ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ (1914–18) ಸಂಭವಿಸಿತು. ಚೀನ ತಟಸ್ಥ ದೇಶವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದುವು. ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಅನಂತರ ಲುಯಯಾನ್ ಹಂಗ್ ಮತ್ತು ಫಂಗ್‌ಕ್ವೊ ಚಂಗ್ ಎಂಬುವರು ಒಬ್ಬರಾಗುತ್ತಲೊಬ್ಬರು ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರು. 1918ರಲ್ಲಿ ಹುಸ್ಯು ಷಿ ಚಂಗ್ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಚೀನ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಟಸ್ಥನೀತಿ ತಾಳಿದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಮಿತ್ರ ಪಕ್ಷದವರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಷಾಂಟಂಗನ್ನು ಜಪಾನ್ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಜಪಾನು ವಿಶ್ವದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಅದನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು.

ಚೀನದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಂಚು ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊರಿಯ ಅದರ ವಶವಾದ್ದು 1910ರಲ್ಲಿ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಗಳಿಕೆಗಳಾದವು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ್ದೆಂದರೆ ಅದು 1914ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಲ್ಲಿ 21 ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಇತ್ತಾದರೂ ಜಪಾನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು 16 ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಜಪಾನಿನ ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯೂರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿದುವು. ಅಮೆರಿಕ ಮಾತ್ರ ಇವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸದಿದ್ದರೂ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಇರುವುದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅದರ ವಾದ. ಚೀನ ಮಿತ್ರಪಕ್ಷದವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಭಾಗಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅವು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಬರುಬರುತ್ತ ಜಪಾನಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಂಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡುವು. ಚೀನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರ ಇವನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕೆಂದು 1922ರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅದರ ನೀತಿಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಯೂವಾನ್ ಷಿರ್‌ಕೈ ಅಧಿಕಾರಚ್ಯುತಿಯ ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ದೇಶ ಇಬ್ಭಾಗವಾಯಿತು. ಎರಡು ಆಡಳಿತಗಳೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಡಳಿತವೂ, ಕ್ಯಾಂಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದೂ ಇದ್ದುವು. 1921ರಲ್ಲಿ ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್‌ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ದುರ್ಬಲವಾಯಿತು. ಗುಂಪುಗುಳಿತನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮುಖರೇ ಕಚ್ಚಾಡುವಂತಾಯಿತು.

ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್ ಸಮರ್ಥ ಪ್ರಚಾರಕ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕಾರಿಯಾದುವು. ಪೀಕಿಂಗ್ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಉರುಳಿಸಲು ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್ 1923ರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಫಲಗೊಂಡ. ಆಗ್ಗೆ ಅವನು ರಷ್ಯದ ಕೆಲವು ನಾಯಕರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತು. ರಷ್ಯದ ಈ ನಾಯಕರ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗ್ವೊಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ರಷ್ಯದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅದರ ನಿಲವೇ ಮಾರ್ಪಾಟಾಯಿತು. ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್ 1925ರಲ್ಲಿ ಮೃತಪಟ್ಟ. ಅವನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಉಯಿಲು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾದುವು. ಈ ಪೈಕಿಯ ಗ್ರಂಥವೊಂದು ಆಡಳಿತದ ಗೀತೆಯಂತಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಹೀಗಿವೆ : 1. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ–ವಿದೇಶೀಯರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಚೀನದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟುವುದು.; 2. ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ–ಸರ್ಕಾರ ಜನರಿಂದ, ಜನರಿಗಾಗಿ ; 3. ಜೀವನ–ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸುರಕ್ಷತೆ.

1926ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇನೆಗಳು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನುಗ್ಗಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದುವು. ಇದರ ನಾಯಕರು ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೇಕ್. ಇವರ ಸೇನೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. 1927ರ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಷಾಂಗ್‌ಹೈನಂಥ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಇದರ ವಶವಾದುವು. ಆದರೆ ಈ ಸರ್ಕಾರದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಳಜಗಳಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಮಂದಗಾಮಿಗಳು, ತೀವ್ರಗಾಮಿಗಳು ಎಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾದುವು. ಚಿಯಾಂಗರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂದಗಾಮಿಗಳು ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವಾಮಪಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಚಿಯಾಂಗ್ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸಂಬಂಧ ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ಉಗ್ರಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಕ್ಯಾಂಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಸಾವಿರ ಜನ ಬಲಿಯಾದರು. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸಲಹೆಗಾರರು ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ತೀವ್ರಗಾಮಿಗಳನೇಕರು, ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್‌ನ ಹೆಂಡತಿ ಕೂಡ, ದೇಶದಿಂದ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಗೊಂಡರು. ಆದರೆ ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹಣದ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಷಾಂಗ್‌ಹೈನ ವಿದೇಶೀ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ನೆರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

1927ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಒಡಕು ಚೀನದ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಚಳವಳಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಯಿತು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ವಾಮ ಪಕ್ಷದವರ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತೆತ್ತ ಬೆಲೆ ಅಲ್ಪವಲ್ಲ. ಕೇವಲ ತೀವ್ರಪಂಥದವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನ್ಯಾಯವಾದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಮಂದಗಾಮಿಗಳೂ ವಿರೋಧಿಗಳಾದರು. 1927ರ ತರುವಾಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಡಳಿತ ಕಂದಚಾರದ ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅದು ಪಟ್ಟಣಿಗರ, ಉದ್ಯಮಿಗಳ, ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಗುಂಪಿನ ಕೈಗೊಂಬೆ ಯಾಯಿತು.

1927ರಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೆಕ್ ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್‌ನ ಹೆಂಡತಿಯ ತಂಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಪಕ್ಷದ ಸೇನೆಗಳು ಪುನಃ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಪೀಕಿಂಗನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು. ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ರಾಷ್ಟ್ರೈಕ್ಯದ ಸಾಧ್ಯತೆ ತೋರಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದರೋಡೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮವುಂಟಾಗಿ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಜನ ಸತ್ತರು. 1929ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ನೀತಿ ಕುರಿತು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಹೊರಬಿದ್ದು ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಜಯಿಸಿ ಭದ್ರವಾಯಿತು.

1927ರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಗುಂಪು ಮತ್ತೆ ತಲೆ ಎತ್ತತೊಡಗಿತು. ಅವರು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. 1931ರ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಸೋವಿಯೆತ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಪಕ ಕ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹಲವು ನಾಯಕರು ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು. ಅಂದಿನ ಸರ್ಕಾರದ ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಈ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಲು

ಅನುವಾದರು. ಚೀನದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದವರು ಚೀನವನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರಾದರೂ ಅವರ ಗಮನವೆಲ್ಲ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಕಡೆಗೇ ಇದ್ದದ್ದು ಬಾಧಕವೆನಿಸಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾವೊ ತ್ಸೆ–ಡುಂಗ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೈತರ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನನಮಾಡಿದರು. ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿದರು. ಇದರಿಂದ ರೈತರಲ್ಲಿ ನವಚೇತನವುಂಟಾಯಿತು. ಆಶೆ ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾವೊ ಯಶಸ್ವಿಯಾದಾಗ ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಣ್ಕೆರೆಯಿತು. 1931ರ ಆರಂಭದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಐದು ಸಾರಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಸೈನಿಕರು ನುಗ್ಗಿದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಸೋತು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಚೆದುರಿದರು. ಮಾವೊ ಮತ್ತು ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು, ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲಿಗಳ ದೂರ ನಡೆದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೈನಿಕ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ, ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಕಡೆಗೆ ಅಳಿದುಳಿದಿದ್ದವರು 1935ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಷೆನ್ಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ಯನ್ನಾನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಈ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿತು. ಚೀನದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಅಪಾರವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದು ಜಪಾನೀ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಆಗಿದ್ದುದು ಜಪಾನಿನ ಆಕ್ರಮಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

1931ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡದೆ ಮಂಚೂರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಜಪಾನಿನ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟಕ್ಕೆ (ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್) ಚೀನ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಜಪಾನನ್ನು ಖಂಡಿಸಿತಾದರೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರರಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಜಪಾನೀ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟಿತು (1932). ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ನಗರಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಂಚುಕೋ ಎಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಿತು. ಸಿಂಹಾಸನತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದ ಮ್ಯಾಂಚೂ ಅರಸ ಹೊಸ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಥಮ ದೊರೆಯಾದ. ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ತೀರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿತು. ಚೀನ ಜಪಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನಗಳ ಮೇಲೆ ಜಪಾನು ನಡೆಸಿದ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಅದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು.

1933–1936ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳ ನಡುವೆ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಚೀನದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಚಿಯಾಂಗರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಚೀನದ ಎರಡು ಪ್ರಬಲ ಗುಂಪುಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಚಿಯಾಂಗ್ ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಲು ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೇಕ್‌ರಿಗೂ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಗೂ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಘರ್ಷಣೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಆರ್ಥಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಚಿಯಾಂಗ್ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಚಿಯಾಂಗರು ದೇಶೀಯರ ವಿರುದ್ಧ ಕಾದಾಡಲು ನಿಂತಿರುವರೇ ವಿನಾ ಜಪಾನೀ ದಾಳಿಕೋರರ ವಿರುದ್ಧ ಸೆಣಸಲು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

1935ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಮುಖರು ಜಪಾನರನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಐಕ್ಯರಂಗವಾಗಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರು. 1936ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 12ರಂದು ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೆಕರನ್ನು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಎರಡು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ದಿಗ್ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು, ಶತ್ರುವನ್ನೆದುರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಐಕ್ಯರಂಗವೇರ್ಪಡಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ಅದರ ನಾಯಕರಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಚಿಯಾಂಗ್ ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದವರು ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಸಹವರ್ತಿಸಿ ಜಪಾನಿನ ಮುಂದಿನ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ತಯಾರಾದರು.

ಹೊರಗಿನ ದಾಳಿಕಾರರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಮಾವೊ ಬಗೆದು, ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಲು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯಕ್ಕೂ ಆಸ್ಪದವಿರಬಾರದೆಂಬುದು ಅವರ ಆಶಯ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಜಪಾನಿನ ವಿರುದ್ಧ ಕಾದಾಡಲು ತಮ್ಮ ಸೇನೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಮಿಲನಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಸಾರಿದರು.

ಜಪಾನ್ ಪುನಃ ಜುಲೈ 7ರಂದು ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಕದನ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗಳು ಷಾಂಗ್ ಹೈಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಹಿಡಿಯಲು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಕಣಿವೆಯವರೆಗೆ ರಭಸದಿಂದ ನುಗ್ಗಿದರು. ಚೀನೀಯರು ಶರಣಾಗತರಾಗದೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಚುಂಗ್‌ಕಿಂಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರು. ಕಡೆಗೆ ಜಪಾನೀಯರ ಸರ್ಕಾರ ಪೈಪಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1941ರ ವೇಳೆಗೆ ಚೀನದ ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್ ಮತ್ತು ಪೀಕಿಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಲ್ಲ ಜಪಾನಿನ ವಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ, ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಚೌ, ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ರೇವುಗಳೂ ರೈಲ್ವೆಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳೂ ಅದರ ವಶವಾದುವು. ಗಣರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿತು. ಜಪಾನು ನ್ಯಾನ್ಕಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಂಗ್ ಚಿಂಗ್ ಎಂಬುವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಬೆ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು.

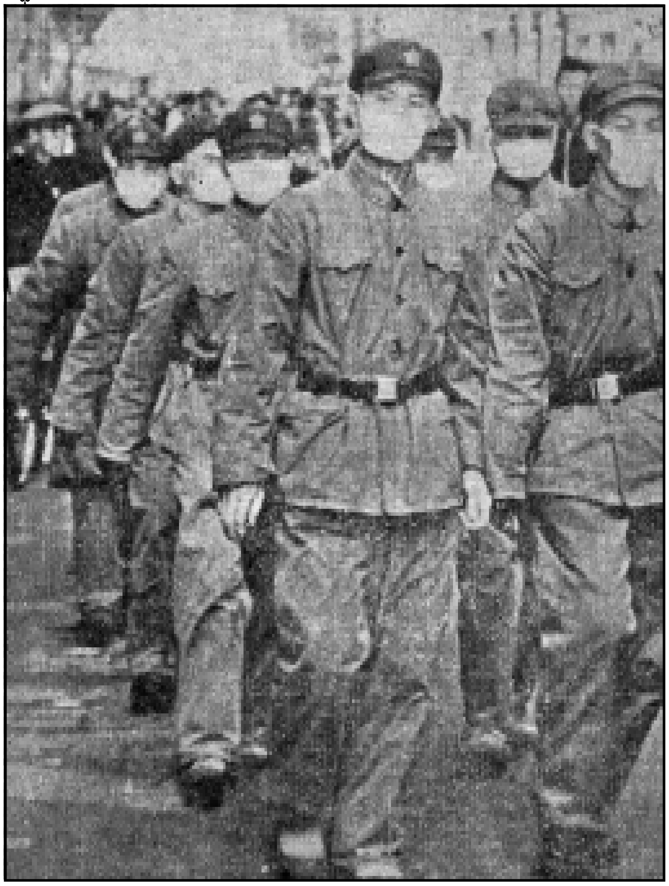

ಪ್ರತಿಜೀವಿರೋಧಕ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಜನತಾ ವಿಮೋಚನಾ ಸೇನೆಯ ಸಮವಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳು

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಚೀನ ಧೃತಿಗೆಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲ ಭೇದಭಾವಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರದವರೂ ಕಲೆತು ಜಪಾನನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಆಗ ಚೀನಕ್ಕಿದ್ದದ್ದು ಜನಬಲ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಬಲ ಮಾತ್ರ. ಈ ಬಲದಿಂದ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ಬಲವಾಗಿ ಕಾದಾಡಿತು. ಚುಂಗ್‌ಕಿಂಗ್ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸುತ್ತ ಹೊಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿತು. ವಾಂಗ್ ಚಿಂಗ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕ ಅಂಗೀಕಾರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಚೀನದಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂದು ಜಪಾನಿಗೆ ಅದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಸೋಲುತ್ತ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣಾಯಿತು.

ಜಪಾನಿನ ಪರಾಜಯದಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. 50 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದಿಂದ ಜಪಾನು ಗಳಿಸಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚೀನ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಲು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ

ವಿಫಲವಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ಮತ್ತೆ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದುವು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಆಡಳಿತ ದಕ್ಷವೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಕೈ ಮೇಲಾಗಿ 1849ರಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೆಕ್ ಫಾರ್ಮೋಸಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆ ವರ್ಷ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಚೀನೀ ಮೂಲ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. (ಎಂ.ವಿ.ಕೆ)

ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದುವು. 1950ರಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ಉತ್ತರ ಕೊರಿಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಚೀನೀ ಸೇನೆ ಟಿಬೆಟನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಬಾಂಡುಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಏಷ್ಯ-ಆಫ್ರಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟಿನಲ್ಲಿ ದಲೈ ಲಾಮಾರನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರದ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. 1959ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರ ವಿರುದ್ಧ ಟಿಬೆಟನಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಚೀನೀಯರು ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದರು. ದಲೈ ಲಾಮಾ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದರು. ಪಂಚೆನ್ ಲಾಮಾ ಚೀನೀಯರ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. 1965ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. 1962ರಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಗಡಿ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹದಗೆಟ್ಟುವು. 1954ರಿಂದ 1972ರ ವರೆಗೆ ನಡೆದ ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನ ಉತ್ತರ ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್‌ಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಡೆಗಳಿಗೂ ಚೀನೀಯರ ನೆರವು ದೊರಕಿತು. 1949ರಿಂದ 1971ರ ವರೆಗೆ ಚೀನೀ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನಕ್ಕೆ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿ, ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದವು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನೀ ಸರ್ಕಾರದ ಬದಲಾಗಿ ಫಾರ್ಮೋಸ (ಟೈವಾನ್) ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭದ್ರತಾ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಸದಸ್ಯತ್ವವಿತ್ತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಧೋರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ್ದು 1971ರಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನದ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಅದು ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. 1971ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಭದ್ರತಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು.

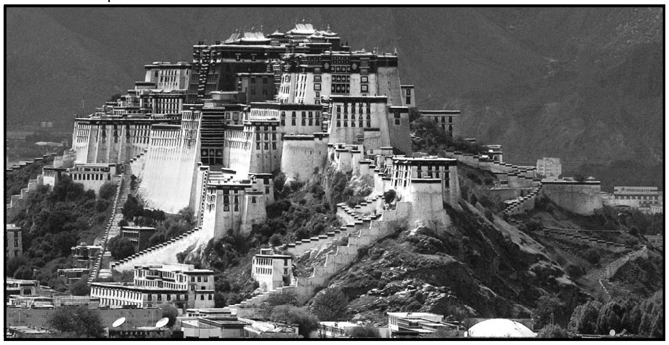

ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಲಾಸ ನಗರದ ಪೋಟಾಲ ಅರಮನೆ

1950-1960ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನ-ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಂಬಂಧಗಳು ಸೌಹಾರ್ದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ ಚೀನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನೂ ನೀಡಿತು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ತೋರಿಸಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಬಾಂಧವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಸವುಂಟಾಯಿತು. ಸೋವಿಯೆತ್ ನೀತಿಯನ್ನು ಚೀನ ವಿರೋಧಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಏಷ್ಯ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಹತ್ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಚೀನದ ಹವಣಿಕೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹಿತಕರವಾಗಿಲ್ಲ. 1950-1971ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನ ಅಮೆರಿಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನಿಕ್ಸನರು ಪೀಕಿಂಗಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರು. ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚೀನ ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ತಾನೂ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿತು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಮಾವೋ ತ್ಸೆ ಡುಂಗ್ ಚೀನದ ಮಹಾನಾಯಕ. ಅವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಕಷ್ಟಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾದವು. ಮಾವೋ ಅಧಿಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು 1966ರಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆಯಿತು. ಮಾವೋ ಪರವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರೆಡ್ ಗಾರ್ಡ್‌ಗಳೆಂಬ ಸಂಘ ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾವೋ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದರು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. (ಎಂ.ವಿ.ಕೆ.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

V ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಚೀನದ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಇತಿಹಾಸ 1842ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಆ ವರ್ಷ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದ ಅಫೀಮನ್ನು ಚೀನದೊಳಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇದರಿಂದ ಚೀನ ಹೊರಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಚಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಅಫೀಮಿನ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಭದ್ರತೆಯ ಬುಡವೇ ಅಲುಗಾಡುವಂತಾಯಿತು. ದೇಶ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅದು ಅರೆವಸಾಹತಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿದಿತ್ತು. ಇದು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಸುಗೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವರ್ಗಭೇದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದಿಂದ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕುಗ್ಗಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸವಾಲು ಚೀನದ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದುವು. ಚೀನೀಯರು ಆಧುನೀಕರಣದೆಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ಒಲವು ತೋರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ನಿಧಾನವಾಗಿಯಾದರೂ ಪ್ರಗತಿ ನಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು 1911ರಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್‌ಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆ ವರ್ಷ ಮ್ಯಾಂಚೂ ಮನೆತನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಹೊಸ ಶಕೆಯೊಂದನ್ನು ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹದಗೆಡಿಸಿತು. ಸನ್ ಯಾಟ್‌ಸೆನ್ ಕಟ್ಟಿದ ಗ್ಯೋಮಿನ್ ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 1929ರ ವೇಳೆಗೆ ಒಡಕುಂಟಾಯಿತು. ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲವರಿಗೆ ರಷ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕವಾಗಲಿ ಸಮಾಜವಾದದ ಪ್ರಚಾರವಾಗಲಿ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಪ್ರಬಲರಾಗುವರೆಂದು ತಿಳಿದ ಇವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರನಿರ್ಮಾಣದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಗ್ಯೋಮಿನ್ ಟಾಂಗ್ ಸಾಮ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಜಯ ಗಳಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ 1931ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಸೈನ್ಯ ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಇಡೀ ಚೀನವನ್ನು ಕಬಳಿಸುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದನ್ನರಿತ ಚೀನೀಯರು ಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಮರೆತು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರು. ಆದರೆ ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೇಕರ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮನೋಭಾವದಿಂದಾಗಿ, ಜಪಾನೀಯರನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಚೀನದ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶ ಜಪಾನೀಯರ ವಶವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸಿತು.

ಚೀನ-ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧ 1939ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಂತೆ ಚೀನದಲ್ಲೂ ಆಶೆಬಡಕತನ, ಲಂಚ, ಸ್ವಜನಪಕ್ಷಪಾತ, ಅಧಿಕ ತೆರಿಗೆ, ಅಗಾಧ ಪ್ರಾಣನಷ್ಟ, ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಗೌರವ ಹಾಗೂ ತಿರಸ್ಕಾರ - ಇವು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. 1945ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಸೋತು ಶರಣಾಯಿತು. ಆದರೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಐಕಮತ್ಯ ಮಾತ್ರ ಬಹುದೂರದ ಮಾತಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಜನರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸರ್ಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದು ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಮತಾವಾದ ಸ್ವರೂಪದ ಹೊಸ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಚೀನ-ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಿಂದಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಛಿದ್ರಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿರತೆಯ ಭರವಸೆ ಹೊಂದಲು ಒಂದು ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಶಕ್ತಿಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಆಗ ಇದೊಂದು ಸವಾಲು.

ಚೀನ-ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧಾರಂಭದಿಂದ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯವರೆಗಿನ (1937-1949) ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತುಂಬ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿತ್ತು. ಚೀನ ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ

ನಾಡಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಶಕ್ತಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಸೊಯಾ ಬೀನ್ಸ್ ಬೆಳೆದರೆ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಹ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್, ಜಜಿಯಾಂಗ್, ಷಾಂಗ್‌ಹೈ, ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಪೈಕಿ ಚಹ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಚಹ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಚೀನದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಬಣಗೊಳಿಸಿತು. ಚೀನದ ರೈತ ಇತರ ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ದೇಶಗಳ ರೈತರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರೂ ಸರಾಸರಿ ಹಂಚಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೈತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಅರೆಹೊಟ್ಟೆ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತ್ತು. ಅಧಿಕ ದರದ ತೆರಿಗೆ, ಗೇಣಿ ಮತ್ತು ಬಡ್ಡಿ ತೆತ್ತು ಬದುಕುವುದೇ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುಗಳು ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರ ಮತ್ತು ವರ್ತಕವರ್ಗದವರ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿದ್ದುವು. ಇದರಿಂದ ಗೇಣಿದಾರರು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಗುಲಾಮರಂತೆಯೇ ಬಾಳಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಭೂ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಕೃಷಿಕ ಮತ್ತು ಗೇಣಿದಾರರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದು ಕೇವಲ ಕಾಗದದ ಮೇಲಿನ ಯೋಜನೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ರೈತವರ್ಗದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ತುಂಬ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದ್ದುವು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು ಅಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಸಕ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1936ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಒಟ್ಟು ಕೇವಲ 16,000 ಕಿ.ಮೀ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು. ಚೀನ–ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಇದು ಅಪಾರನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ, ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೀನವನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಏಕಪಕ್ಷೀಯ ವ್ಯಾಪಾರನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದುವು. ಇದರಿಂದ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳೂ ಇದ್ದದ್ದು ವಿದೇಶೀ ಒಡೆತನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ. 1931ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇಕಡ 49, 24, 19 ಮತ್ತು 8ರಷ್ಟು ಪಾಲು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಸಹ ತೀರ ಅತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ತುಂಬ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿತ್ತು.

ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚೀನ ರಜತ ಪ್ರಮಿತಿ ಹಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಗ ಒಂದು ಖಚಿತ ಹಣಪದ್ಧತಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ತೂಕ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ನೋಟು ಮುದ್ರಣ ಪದ್ಧತಿಯೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶೀ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ನೋಟುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದುವು. 1935ರ ವೇಳೆಗೆ ರಜತ ಪ್ರಮಿತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಪ್ರಮಿತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಚೀನ–ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧ ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳಿಸಿತು. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಗುರುತರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆಯಾಯಿತು.

ಆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಜನ ನಾನಾ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಂಡವಾಳಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಜೊತೆಗೆ ಹಣದುಬ್ಬರ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಮತೆಯನ್ನು ಉಲ್ಬಣಾವಸ್ಥೆಗೇರಿಸಿತ್ತು. ಆದರೂ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರೋದ್ಯಮಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಈ ಸಹಕಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೆಲಕಾಲ ಗ್ವೊಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರೂ ನವ ಚೀನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ವಿಮೋಚಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೈತವರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಇತರ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಜನರ ಆಶೆಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ರೈತರಿಗೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಒಡೆತನ ನೀಡಿದರು. ಇದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇಡೀ ಚೀನದ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು.

ಹೊಸ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಸಹಕಾರ ಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಸಹಕಾರ ತತ್ತ್ವಗಳು ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾರಿಗೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ನಿಯಮ ಪಾಲನೆಯ ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರ, ಅಧಿಕಾರಿ, ನೌಕರ, ಕಾರ್ಮಿಕ, ರೈತ–ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದುಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಾವೋ ತ್ಸೆ ಡುಂಗ್ ಆದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದನಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ರೂಪ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ 1949ರಿಂದ 1952ರ ವರೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್‌ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಯುದ್ಧದ ಹಿಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆ. ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹಿಡಿತ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ (1953–57) ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ರಷ್ಯದ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಲಾಯಿತು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ್ದು ಇದರಿಂದ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ನೀಡದಿದ್ದರೂ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಹಿಡುವಳಿಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ, ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯ, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇವು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆದ ಕೆಲವು ಸಾಧನೆಗಳು.

ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಆರ್ಥಿಕಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಶಕ್ತಿಸಮತೋಲವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರ್ಥಿಕಾಧಿಕಾರದ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಯನ್ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದ್ದು ಆಗ. ಹಳೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಸಂಘಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಘಟಕ ಮತ್ತು ಜನತಾ ಕಮ್ಯೂನ್‌ಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೀರಿದ ಪ್ರಗತಿ, ಫಲಗಳು ಗೋಚರಿಸಿದುವು. ಇದು ಚೀನದ ಆರ್ಥಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಜಿಗಿತ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾ ಜಿಗಿತದ ಮುಖ್ಯ ದೋಷವೆಂದರೆ ತೀವ್ರ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಇದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮನವರಿಕೆಯಾದದ್ದು 1959ರ ವೇಳೆಗೆ. ಇದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. 1962ನೆಯ ವರ್ಷ ಶುಭ ಸೂಚಕವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮೂರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ 1966ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಜಿಗಿತದ ಕಹಿ ಅನುಭವದ ಫಲವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ನಿಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸೇನಾ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಇದರ ಫಲ. ಸರ್ಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಯಿತು. ಆದರೆ 1966ರ ವೇಳೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಇವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಚೀನೀ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಇಂದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಸಿದರೂ ಪಕ್ಷದ ತೀರ್ಮಾನವೇ ಕೊನೆಯದು. ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರ, ನೀತಿನಿರ್ಣಯ ಎಲ್ಲ ಹೊಣೆಯೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಕ್ಷದ್ದೇ. ಚೀನದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ

ಉತ್ಪಾದನೋದ್ಯಮ ಒಡೆತನವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ : 1. ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನ, 2. ಸಹಕಾರಿ ಅಥವಾ ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಡೆತನ, 3. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನ, 4. ಬಂಡವಾಳ ಒಡೆತನ.

1. ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ಹೀಗಿದೆ : ಚಿಯೆಹ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುಂಗ್ಸ್‌ಜೆ ಎಂಬ ಮಹಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ನೇರ ಹತೋಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವೇತನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಲಾಭ ಖಜಾನೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ತನ್ನ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೂ ಇದೆ. ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ಗಣನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

2. ಸಹಕಾರ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಡೆತನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಬೇಸಾಯ ಘಟಕ. ಇದು ಕರಕೌಶಲ, ಸರಬರಾಯಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಲೇವಾದೇವಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ ಹಾಗೂ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಖರ್ಚನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಆದಾಯದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನೌಕರರಿಗೆ ವೇತನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಮನೆ, ರೈತರ ಖಾಸಗಿ ಗೃಹ, ಕುಶಲ ಕೆಲಸ, ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನ. ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೂರು ಜನ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಂಥ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ–ಖಾಸಗಿ ಜಂಟಿ ಉದ್ಯಮಘಟಕ ಅಥವಾ ತಯಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ

ಊರ್ಜಿತಪಡಿಸುವುದನ್ನು 1966ರಲ್ಲಿ ರೆಡ್ ಗಾರ್ಡ್‌ಗಳು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ್ದರು.

4. ಬಂಡವಾಳ ಒಡೆತನದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ 1954ರ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ–ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. **(ಕೆ.ಆರ್.ಎನ್.)**

ಚೀನ–ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧಗಳು : 1894–95ರಲ್ಲೂ, 1937–45 ರಲ್ಲೂ ಚೀನಕ್ಕೂ ಜಪಾನಿಗೂ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳು. ಕೊರಿಯದ ಮೇಲಣ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯದಿಂದಾಗಿ 1894–95ರ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಕೊರಿಯ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಚೀನದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಅಧೀನತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. 1880ರಿಂದ ಚೀನ ಅದರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹತೋಟಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದ ಜಪಾನು ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅದರ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದಾಗಿಯೂ ಜಪಾನಿಗೆ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬಂತೆ ಅದರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಕೊರಿಯ ತನಗೆ ಪೊಗದಿ ಕೊಡುವ ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನ ಇದನ್ನು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಆಗ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದುವು. ಒಂದು ಗುಂಪು ಚೀನೀ ಪರ, ಇನ್ನೊಂದು ಜಪಾನೀ ಪರ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಚೀನ–ಜಪಾನ್‌ಗಳೆರಡೂ ಕೊರಿಯಕ್ಕೆ ತಂತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿದುವು. ಚೀನೀಪರವಾದ ಗುಂಪಿನದು ಮೇಲುಗೈ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ (1887). ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಶಾಂತಿ ಕೌಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು.

1894ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಒದಗಿತು. ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿದ್ದ ಭಾರಿ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಕೊರಿಯದ ದೊರೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಚೀನ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜಪಾನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿತು. ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಸೈನ್ಯಗಳು ವಾಪಸಾಗಬೇಕೆಂಬ ಚೀನೀ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಜಪಾನ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆಮ್ಮದಿ ನೆಲೆಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕೊರಿಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಿತು. 1894ರ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಹಡಗುಗಳ ಮೇಲೆ ಚೀನೀ ನೌಕೆಗಳು ಗುಂಡುಹಾರಿಸಿದುವು. ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯ ಗಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಚೀನಕ್ಕೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಸಂದೇಹವಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ದಕ್ಷವಾದ ಜಪಾನೀ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅದು ಎದುರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆರೇ ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಚೀನ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. 1895ರ ಮಾರ್ಚ್ ವೇಳೆಗೆ ವೈ–ಹೈ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯಗಳು ಜಪಾನಿನ ವಶವಾದುವು. ಪೀಕಿಂಗಿಗೆ ವಿಪತ್ತು ಹತ್ತಿರವಾಗಿತ್ತು. ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕಾರಣಿ ಲಿ ಹಂಗ್–ಚಾಂಗ್ ಜಪಾನಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಶಾಂತಿಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದ. 1895ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 17ರಂದು ಚೀನ–ಜಪಾನುಗಳ ನಡುವೆ ಷಿಮೊನೊಸೆಕಿ ಕೌಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಚೀನ ಜಪಾನಿಗೆ 20,00,000,000 ಟೇಲುಗಳನ್ನು (ಚೀನೀ ನಾಣ್ಯ) ಪರಿಹಾರದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಕೊರಿಯವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಫಾರ್ಮೋಸ ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಮಂಚೂರಿಯದ ಲಿಯಾಔಡುಂಗ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಜಪಾನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೂ, ಚೀನದ ನಾಲ್ಕು ರೇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೂ ಕೌಲಿನ ಇನ್ನೆರಡು ಷರತ್ತುಗಳು. ಈ ಕೌಲು ತುಂಬ ಕಠಿಣವೆಂದು ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳು ಭಾವಿಸಿ, ಇದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಿದುವು. ಜಪಾನು ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇದರ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಚೀನ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯ ಗಳಿಸುವುದೆಂಬ ಪಶ್ಚಿಮದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸುಳ್ಳಾಯಿತು. ಚೀನದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಅವಕ್ಕೆ ಅರಿವಾಗಿ, ಅವು ಅಬಾಧಿತವಾಗಿ ಚೀನದ ಮೇಲಿನ ಶೋಷಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದುವು. ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಚಳವಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿ, ಮ್ಯಾನ್‌ಚೂ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಪತನದ ದಿನಗಳು ಹತ್ತಿರವಾದುವು. ಜಪಾನೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣ ಮುಂದುವರಿಸಿತು.

ಚೀನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರತೆಗೆ ಜಪಾನ್ ಒಂದು ಸವಾಲಾಗಿತ್ತು. ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಚೀನೀ ಜನ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಜಪಾನೀಯರು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯದ ಬಹುಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಜಪಾನೀ ರೈಲ್ವೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ, ಜಪಾನೀಯರ ಹತೋಟಿಯಿಂದ ವಿಮುಕ್ತರಾಗುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಚೀನೀಯರೂ ಅಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಮಂಚೂರಿಯದ ದೊರೆ ಚಾಂಗ್ ಷುಯೆಲ್ಯಾಂಗ್ ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ.

1931ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಒಂದು ಆಸ್ಫೋಟನೆಯ ನೆವದಿಂದ ಜಪಾನೀಯರು ಮ್ಯೂಕ್‌ಡೆನ್ ನಗರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವರು ಮಂಚೂರಿಯದ ಇತರ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಚಾಂಗ್ ಷುಯೆಲ್ಯಾಂಗ್‌ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ನಾಯಕರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. 1932ರಲ್ಲಿ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಘಟಿಸಿ ಮ್ಯಾನ್ ಚೂಕೌ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಚೀನದ ಕೊನೆಯ ಮ್ಯಾನ್‌ಚೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಪ್ಯು–ಇ ಯನ್ನು ಅದರ ದೊರೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ (ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್) ಮೊರೆಹೊಕ್ಕಿತು. ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ವಿಚಾರಣಾ ಆಯೋಗವೊಂದನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಜಪಾನಿನದೇ ತಪ್ಪೆಂದು ಆಯೋಗ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿತು. 1933ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟ ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಜಪಾನು ಕೂಟವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಿತು.

ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಜಪಾನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಘರ್ಷಣೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ನಗರದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಜಪಾನ್ ನಾಶಪಡಿಸಿ, ಚೀನೀ ಸೇನೆಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅನಂತರ ಹೋರಾಟ ನಿಂತಿತು.

ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ವಿರುದ್ಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಮ್ಯಾನ್‌ಚೂಕೌಗೆ ಜೆಹೋಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಜಪಾನ್ ಇಚ್ಛಿಸಿತು. 1933ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಮಹಾಗೋಡೆಯವರೆಗೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿತು. ಚೀನೀಯರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರು. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಶಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೇನೀಕೃತ ವಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ನಡೆದರೂ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಈ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮ್ಯಾನ್‌ಚೂಕೌ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಪಾನ್, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್ ಮಾತ್ರ ಮಾನ್ಯ

ಮಾಡಿದ್ದುವು. ಜಪಾನು ಹೆಚ್ಚು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೊರಿಯಾಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1934ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯು–ಇ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಜಪಾನು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಚೀನ ತನಗೆ ಮೀಸಲೆಂದೂ ತನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇಶವೂ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲೂ ತೊಡಗಕೂಡದೆಂದೂ ಜಪಾನ್ 1934ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಟಣೆ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಚೀನದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಜಪಾನು ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿತು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೇಕ್‌ಗೆ ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ.

1937ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸಿತು. ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ–ಷೇಕ್ ಸರ್ಕಾರ ತಮಗೆ ಮಣಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದ ಜಪಾನೀಯರು ಅದನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಅವರು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ.

1937ರ ಜುಲೈ 7ರಂದು ಚೀನೀ–ಜಪಾನೀ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಘರ್ಷಣೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ 1941ರ ವರೆಗೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಲಿಲ್ಲ. 1937ರ ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದರು. ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ನಗರ ಅವರ ವಶವಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ನವೆಂಬರ್ ವೇಳೆಗೆ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಜಪಾನೀ ಸೇನೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿತು. ರೈಲುದಾರಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ನಗರಗಳು ಅದರ ಕೈವಶವಾದುವು. 1937ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಪತನವಾಯಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವೇಳೆಗೆ ಕ್ಯಾಂಟನ್, ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಕೌ ಅದರ ವಶವಾದುವು. ಆಗ ಜಪಾನೀಯರನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಲಗಳು ಎರಡು – ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇನೆ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸೇನೆ. ಜಪಾನನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರದ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಚೀನೀಯರು ಶರಣಾಗತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಪತನದ ಅನಂತರ ಹ್ಯಾಂಗ್‌ಕೌಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿದ್ದ ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ, ಆ ನಗರವೂ ಪತನವಾದಾಗ ಚುಂಗಕಿಂಗ್‌ನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಚೀನೀ ನಾಯಕರು ಸಸ್‌ವಾನ್ ಮತ್ತು ಯುನ್ನಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಹೋದರು. ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಜಪಾನೀ ಯೋಜನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಗಣ್ಯರ ನೆರವು ದೊರೆಯದಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜಪಾನಿನ ಹತೋಟಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ವಿರೋಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಜಪಾನೀ ಸೈನ್ಯದ ಹಿಂದೆ, ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಗ್ರಾಮರಕ್ಷಣಾ ತಂಡಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಜಪಾನೀಯರು ರೇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಚೀನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಒದಗದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಾಯನ್ಮಾರ್‌ನಿಂದ (ಹಿಂದಿನ ಬರ್ಮ) ಯುನ್ನಾನಿನ ಕುನ್‌ಮಿಂಗಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಜಪಾನು ಬ್ರಿಟನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು.

ಜಪಾನು ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರ್ ಮೇಲೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಿಗೂ ಜಪಾನಿಗೂ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಜಪಾನು ಚೀನದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಮಾಯನ್ಮಾರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಗಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

1944 ರ ವೇಳೆಗೆ ಯುದ್ಧವು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಘಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಚೀನ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಜಪಾನೀ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಪ್ರಬಲರೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಜಪಾನು ತನ್ನ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಚೀನದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಜಪಾನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲೊಪ್ಪಿ ಶರಣಾಗತವಾದಾಗ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಕ್ರಮಣದ ತೆರವಾಯಿತು. ಚೀನ–ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸೇನೆಗಳಿಗೂ ಚಿಯಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇನೆಗಳಿಗೂ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿದು, 1949ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಂದ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆ : ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚೀಲೀ ಖಾರಿಯಿಂದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ–ಸುಮಾರು 2400 ಕಿಮೀ ದೂರ–ಹಬ್ಬಿದ ಬೃಹತ್ ರಕ್ಷಣಾ ಗೋಡೆ, ಮಾನವ ಇದುವರೆಗೂ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಚೀನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಿನ್ ಷಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಅವನಿಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ, ಕನಿಷ್ಠ 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಚೀನದ ದೊರೆಗಳು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಗಳ ಬಳಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಚಿನ್ ಇಂಥ

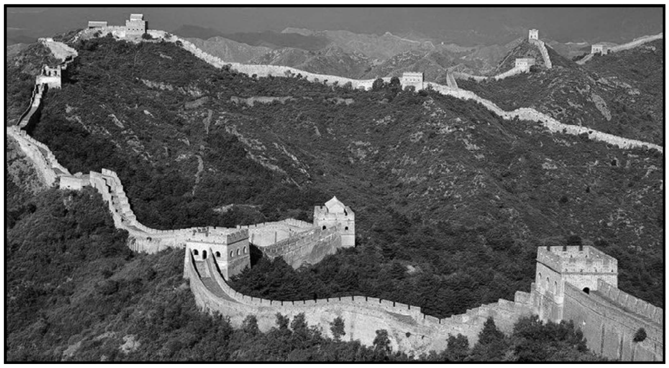

ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಒಂದು ನೋಟ

ಹಲವಾರು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಹಾಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಉತ್ತರದ ಹೂಣರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೇ ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳು ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 15 ಮತ್ತು 16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಆವರಣವನ್ನು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. 1220ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೂ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಘಟಸರ್ಪದ ಹಾಗೆ ಬಳಸಿ ಸಾಗುವ ಈ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 9ಮೀ. ಇದು ಕೆಳಗೆ 7.5ಮೀ. ಮತ್ತು ಮೇಲೆ 4.5ಮೀ. ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಸೈನಿಕರ ಸಾಲು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ರಸ್ತೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿ 230ಮೀ. ದೂರಕ್ಕೆ ಒಂದರಂತೆ 12ಮೀ. ಎತ್ತರದ 25,000 ಕಾವಲು ಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ, ಇವಲ್ಲದೆ 15,000 ಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ, ಬಹಿರ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ 2ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕೋಟೆತೆನೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗೋಡೆಯ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಮೂರು ಕಂದಕಗಳಿದ್ದುವು.

ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ 30 ಕೋಟಿ ಸಲೆಗಜ ಕಲ್ಲು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೇರಾವ ಕಾಲದ ಯಾವುದೇ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿ ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಗಾಡಿಗಳ ಓಡಾಟ, ಕಾವಲು ಠಾಣ್ಯಗಳು, ಸೈನಿಕ ನೆಲೆ, ಅಪಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಂದಕಗಳು, ಉಪಗೋಡೆಗಳು, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿ ಕೋಠಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಇದು ಕೂಡಿತ್ತು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೀನ ಸಮುದ್ರ : ಚೀನದ ತೀರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಜಪಾನಿನಿಂದ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಸಮುದ್ರ. ಟೈವಾನ್ ದ್ವೀಪದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಡಲು ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3568246 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ : ಡುಂಗ್‌ಹೈ ಎಂಬುದು ಇದರ ಚೀನೀ ಹೆಸರು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಚೀನ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಟೈವಾನ್, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳು; ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀಯೂಷೂ ದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಇವೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1249158 ಚ.ಕಿಮೀ. ಹಳದಿ ಸಮುದ್ರ ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ಫಾರ್ಮೋಸ ಜಲಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಹಲವು ಜಲಸಂಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ಫಿಲಿಪೀನ್ ಸಮುದ್ರದೊಂದಿಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗದೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪೂರ್ವಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ಬಹುಭಾಗ ಖಂಡೀಯ ದಿಣ್ಣೆಯಿಂದ (ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಷೆಲ್ಫ್) ಕೂಡಿದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಆಳ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ 30.5 ಮೀ. ಯಿಂದ 183ಮೀ. ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳ

ಬಳಿಯಲ್ಲಿ 2782ಮೀ. ಆಳದ ಕಮರಿಯೊಂದು ಇದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಶುಷ್ಕ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಬೀಸುವುದುಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾರಿ ಇವುಗಳ ಆಗಮನ. ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 40೦ ಫ್ಯಾ.ನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 60೦ಫ್ಯಾ.ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 80೦ಫ್ಯಾ. ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪತನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 45", ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 90". ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದ ಉತ್ತರದ ಕವಲು ಈ ಕಡಲಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಲವಣತೆ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 34.5. ಆದರೆ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ 10%–5%ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್ ಟ್ಸೀ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ಚೀನ, ಟೈವಾನ್, ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಡೀನ್, ಹಾಲುಮೀನು, ಟ್ಯೂನಾ, ಕಡಲ ಬ್ರೀಮ್, ಕ್ರೋಕರ್, ಚಿಪ್ಪುಮೀನು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು ಫೂಚೌ, ವೆಂಚೌ, ನಿಂಗ್‌ಪೊ, ಷಾಂಗ್‌ಹೈ, ಸಿನ್‌ಹೇಲಿನ್, ಟ್ಸಿಂಗ್‌ಟೋ, ಟನ್‌ಟ್ಸಿನ್, ಚಿನ್–ಹ್ಯಾಂಗ್–ಟೋ, ಡೇರೆನ್, ಚಿನ್ನಾಂಪೊ, ಚೆಮುಲುಪ್ಪೊ, ನಾಗಸಾಕೀ ಮತ್ತು ಚಿ–ಲುಂಗ್.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ : ನಾನ್ ಹೈ ಎಂಬುದು ಇದರ ಚೀನೀ ಹೆಸರು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2319088 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬೋರ್ನಿಯೊ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಫಿಲಿಪೀನ್ಸಿನ ಪಲಾವನ್, ಮಿಂಡೋರೋ ಮತ್ತು ಲೂಜ಼ಾನ್, ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಟೈವಾನ್, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚೀನೀ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಷೀ ಚೀಯಾಂಗ್, ಉತ್ತರ ವಿಯಟ್ನಾಮಿನ ಕೆಂಪು ನದಿ, ಲಾಹೋಸ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯಟ್ನಾಮಿನ ಮೇಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡಿನ ಮೆನಾಮ್ ಚಾವೊ ಫ್ಯಾ ಈ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು. ಸಮುದ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಭೂತೀರ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿಲ್ಲ. ಟಾನ್‌ಕಿನ್ ಮತ್ತು ಸೈಯಾಮ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ. ಸಮುದ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರದ ಬಹುಭಾಗದ ತಳ 150ಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಇದು ಖಂಡೀಯ ದಿಣ್ಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ 4600ಮೀ. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರ ತಳ ಅನೇಕ ಭೂಕಂಪಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಸ್ಫೋಟಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಇದೂ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವಿತ. ಆದರೆ ಇದು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ (60೦ಫ್ಯಾ.–80೦ಫ್ಯಾ). ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಪತನ 100". ಇಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಹೆಚ್ಚು (ವರ್ಷದ ಸರಾಸರಿ 15). ಟ್ಯೂನ, ಚಾನ್–ಚಿಯಾಂಗ್, ಹೈಫಾಂಗ್, ಬ್ಯಾಂಗ್‌ಕಾಕ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳು. ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಸಿಂಗಪುರದ ಮುಖಾಂತರ ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಯಾನಮಾಡುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಚೀನ ಸೋಂಪು : ಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಬಾರ ಸಸ್ಯ(ಸ್ಟಾರ್ ಆನಿಸ್, ಚೈನೀಸ್ ಆನಿಸ್). ಚಕ್ರಮೊಗ್ಗು ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಇಲಿಸಿಯಮ್ ವೇರಮ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಚೀನ, ಇಂಡೊ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು 8–15ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಮತ್ತು ಸದಾ ಹಸಿರಾಗಿರುವ ಮರ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅಂಡಾಕಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಭರ್ಜಿಯಾಕಾರದ ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 10–15ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ 2.5–5ಸೆಂಮೀ. ಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಅರಳುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಿನಿಂದ ಬಿಳಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲ ನಕ್ಷತ್ರದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ 8 ಫಾಲಿಕಲ್ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಚಕ್ರಮೊಗ್ಗು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಾಲಿಕಲಿನಲ್ಲೂ ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಬೀಜಗಳು ಬಲುಗಟ್ಟಿ, ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಂದು. ಚೀನಸೋಂಪನ್ನು ಬೀಜದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು ಬೆಳೆಯುವ ಸಸಿ ನಾಲ್ಕು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಮೇಲೆ ನರ್ಸರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ 3 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ನಾಟಿಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 10 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಮರಗಳು ಫಲ ಬಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಮರದ ಆಯುಸ್ಸು ಸುಮಾರು 80 ರಿಂದ 100 ವರ್ಷಗಳು. ಫಲಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದ, ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸಿಹಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಮಧುರವಾದ ವಾಸನೆ ಇವೆ. ಖಾರದ ತಿಂಡಿ, ಮಿಠಾಯಿ, ಚೂಯಿಂಗ್‌ಗಮ್, ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಕೆಗಳು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮಾದಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಆವಿ ಆಸವೀಕರಣಗೊಳಿಸಿ ಪಡೆಯಲಾಗುವ

ತೈಲವನ್ನೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಸುವಾಸನಾಕಾರಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದಿದೆ. ಕಾಯಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪಚನಕಾರಿ. ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕಷಾಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಇದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚೀನೀ ಕಲೆ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ, ಎಂದರೆ ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ, ಚೀನೀಕಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆ, ಅಸ್ಥಿಕಳಸ, ಮುಂತಾದ ದಿನನಿತ್ಯ ಬಳಸುವ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು ಎಂದು ಆ್ಯಂಡರ್‌ಸನ್ ಮುಂತಾದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸಂಶೋಧಕರ ಶ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲೇ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ಮಾಡಿದ ಮುತ್ಥಳಿಗಳು ರೂಪತಳೆದುವು. ಈ ಕಲಾಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ 1558ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಷಾಂಗ್–ಇನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಯಿತು. ಲೋಹಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ತಪ್ರಾಪಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದವು. ಷಾಂಗ್ ಯುಗದ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕೊರೆತಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಹಾಲುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಈ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನೆಫ್ರೈಟ್ ಲೋಹಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಜೇಡ್ (ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯ್ಯುಯ್) ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ಬಿಡಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನಯುಗದಿಂದಲೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1027ರಿಂದ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 221ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದ ಚೌ ರಾಜವಂಶದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿಕಾಸಗೊಂಡುವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿಗಾಗಿ ಪೂಜಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಕಲಾವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಬಂದುವು. ಬಿಳಿಜೇಡಿಮಣ್ಣು (ಸೆರ್‍ಯಾಮಿಕ್) ಕಲೆಗಾಗಿಯೂ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗದ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಯಾವನೊಬ್ಬ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ತೀರಿಕೊಂಡರೆ ಅವನ ಸಮಾಧಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಕಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುವುದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾಧಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಯೊಂಗ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೋನ್ಯಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕೈಗಳೆರಡನ್ನೂ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಇಂಥ ಸ್ಥಾನಕಮೂರ್ತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ಇವೆ. ಥಾಂಗ್–ಶ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕುಂಚ ದೊರೆತಿದ್ದು ಇದು ಚೌ ಯುಗದ್ದೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಜಿನ್–ಫಿಯು–ತ–ಶನ್ ಎಂಬ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದ ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರದ ತುಂಡೂ ದೊರೆತಿತು. ಭೂತಗಳಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳ ಚಿತ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಚೀನೀ ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹಾನ್‌ಯುಗ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 206ರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 221) ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಊರ ಹೊರಗಿನ ಸಮಾಧಿಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಮನುಷ್ಯರ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ಯುಗದ್ದು. ಶ್ಮಶಾನಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶೆನ್–ತವೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಈ ಬೃಹನ್ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಧಿಯ ಒಳಗೆ ಪ್ರೇತದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆಂದು ಇಡಲು ಪಾತ್ರೆ, ಆಟದ ಸಾಮಾನು, ನಿತ್ಯದ ಪರಿಕರಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಣ್ಣ

ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದು ಬಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ತುಂಬ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದು, ಅದ್ಭುತಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಸಮಾಧಿಮಂಟಪಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ದಿನದಿನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ತುಂಬ ನೈಜವಾಗಿ ಬಿಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಈ ಕಾಲದವೇ. ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳೂ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳೂ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ತಾವೊ ಪಂಥ, ಕುಂಗ್–ಫು–ತ್ಸೆಯ ಬೋಧನೆಗಳು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು.

ಹೆನ್ ವು–ಟಿ (140–87 ಪ್ರಶ.ಪೂ) ಎಂಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿದ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಂಭಾಗದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ನಾಜೂಕಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವೂ ಬಂತು. ಬಿಳಿ ಹುಲಿ, ನೀಲಿ ನಾಗದೈತ್ಯ (ಡ್ರ್ಯಾಗನ್) ಇವುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ತಾವೊ ಪಂಥದ ದೇವತೆಗಳೂ (ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ರಾಜ ತುಂಗ್–ವಾಂಗ್–ಕುಂಗ್, ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಗ್ಭಾಗದ ರಾಣಿ ಹ್ಸಿ–ವಾಂಗ್–ಮು ಮುಂತಾದವರು) ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಂದೆ ಮೂಡಿಬಂದುವು. ಛು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಾಕ್ಷಾಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಶ. 220 ರಿಂದ 589ರವರೆಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಆರು ರಾಜವಂಶಗಳೂ ಆಗಿಹೋದುವು. ಈ ಯುಗವನ್ನು ಆರು ರಾಜವಂಶಗಳ ಯುಗವೆಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಚೀನ ದೇಶ ಒಂದು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದರೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕಾಲುದಾರಿಯಾದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಕಲೆಯನ್ನೂ ತಂದಿತು. ಪ್ರ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಭಾರತೀಯವಾದುದಾದರೂ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಾರತಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಚೀನೀಕಲೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೈದಳೆದಿದ್ದುವು. ಕಲೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಭಾರತೀಯವಾದರೂ ಕಲಾಶೈಲಿ ಚೀನೀ ಆಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಕಲೆಗೂ ಚೀನೀಕಲೆಗೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಬಾಂಧವ್ಯವಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎರಡರ ಮೂಲಭೂತ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದುವು.

ಮೂರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಬುದ್ಧ, ಅಪ್ಸರೆಯರು ಮೈತ್ರೇಯ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ–ಇವರ ಚಿತ್ರಣವೇ ಬೌದ್ಧ ಚೀನೀಕಲೆಯ ಆರಂಭದೆಶೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ತಾವೊ ಪಂಥದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೇ ಬೌದ್ಧಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಮೆರಗುಹಾಕಿದ ಹಿತ್ತಾಳೆ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಬುದ್ಧಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿ ರೂಪ ತಳೆದುವು. ಪ್ರಶ. 300 ರಿಂದ 501ರ ವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಐವತ್ತೈದು ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಐದು–ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ತುನ್‌ಹು ಆಂಗ್‌ನಿಂದ ಮಂಚೂರಿಯದವರೆಗೂ ಇಂಥ ಗುಹಾ ದೇಗುಲಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇಂಥ ವಿಹಾರ–ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಕಲೆ ಭಾರತೀಯ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳ (ಅಜಂತ, ಬಾಗ್ ಮುಂತಾದ) ಕಲಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿಂತಿದೆಯೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಚೈತ್ಯಗಳ, ಸ್ತೂಪಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಹಾದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ಬುದ್ಧಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಜೀವನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಕಡೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರಶೈಲಿಯ ಅಥವಾ ಗುಪ್ತ ಶೈಲಿಯ ಸಂವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕಿಸಿಲ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧಕಲೆ ಚೀನೀಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ, ಮಂಜುಶ್ರೀ, ಪ್ರಭೂತ ರತ್ನ ಮುಂತಾದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವರು ಚೀನೀ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ; ಚೀನೀ ಮೈಕಟ್ಟು, ಚೀನೀ ಮುಖಚಹರೆ, ಚೀನೀ ಉಡಿಗೆ, ಚೀನೀ ನಿಲುವು; ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರ ಭಾರತೀಯ; ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇನೋ ಚೀನೀ.

ಪ್ರಶ. 580ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಹೊಪೈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಲಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ತಿಂಗ್–ಚೌ ಮತ್ತು ಪವೋಟಿಂಗ್ ಎಂಬ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ಮಿರುಗುವ ಹಾಲುಗಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈಗ ಲಂಡನ್ ನಗರದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುವ ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಈ ಕಾಲದ್ದು; ಅದು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲ್ಪ. ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಷಾಂಟೂಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲೆ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಾದ ತೋ–ಷಾನ್, ಯುಅನ್–ಮೇನ್–ಷಾನ್, ಯೂಯ್–ಹಾನ್ ಷಾನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಚಾರ. ಈ ಯುಗದ ಅವಸಾನವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕಲೆಗಾರರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ–ಪ್ರತಿಭೆ–ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅಧಿಕರಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮೈದಳೆಯಿತು. ಚೀನೀ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವೆನಿಸಿದ ಕು–ಹುಯು–ಪಿ ಇನ್–ಲು (ಕಲೆಗಾರರ ವರ್ಗಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿರೂಪಣೆ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಚೀ–ಹೊ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಆರು ನಿಯಮ (ಷಡಂಗ)ಗಳನ್ನು ನಿದರ್ಶನಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ಆಧಾರವಾಯಿತು. ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೇ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಚೀನೀ ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ. 345 ರಿಂದ 405ರ ವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಕು–ಕೈ–ಛಿ ಎಂಬ ಕಲಾವಿದನೇ ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ, ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಷೀ–ಹೊ ಈ ಕಲಾವಿದನನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕು–ಕೈ–ಛಿಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ನೂರಾರು ಕಲೆಗಾರರು ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಪಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ ಮೂಲ ಕೃತಿಗಳು ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಚಿತ್ರಸುರುಳಿ (ಸ್ಕ್ರಾಲ್) ಕು–ಕೈ–ಛಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕುಂಚದಿಂದ ದೃಢವಾಗಿ ಮೃದುವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಈ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಈ ಕಲೆಗಾರ ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಇದೇ ಯುಗದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲೆಗಾರನೆಂದರೆ ಚಾಂಗ್–ಸೆಂಗ್–ಯು. ಇವನ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಮುಂದೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. 581 ರಿಂದ 906ರ ವರೆಗೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಸುಯ್ ಮತ್ತು ಟ ಆಂಗ್ ರಾಜವಂಶಗಳು ಕಲೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನಿತ್ತುವು. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಆ ಯುಗದ ಬರಹಗಾರರೇ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಕಲಾಪಕ್ಷಪಾತಿ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದವ ಯೆನ್–ಯುಆನ್ (ಸುಮಾರು ಪ್ರಶ. 847). ಇವನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ನೂರಾರು ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವ ವು–ತವೋ–ತ್ಸು (ಪ್ರಶ. 700–770). ಇವನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಉದಂತಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಕುಂಚದ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ ಇವನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದವರು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಚೀನೀ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ ನಗರದ ಲಲಿತಾಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯೆನ್–ಲಿ–ಪೆನ್ (630–670) ಎಂಬ ಕಲೆಗಾರನ ಚಿತ್ರಸುರುಳಿಯೊಂದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವೇನ್–ಟಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಸುಯ್ ರಾಜವಂಶದ ಯಾಂಗ್–ಟಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರೆಗೆ ಚೀನದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಹದಿನಾರು ಅರಸರ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಚೀನೀ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ನಿಸರ್ಗವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅನುರಕ್ತಿ. ಆದರೆ ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ, ನಿಸರ್ಗದ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಚೀನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಿಂತ, ಪ್ರಸಂಗಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿಗಿಂತ, ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಣ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಈ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ನಿಸರ್ಗಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಚೀನೀಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಲಿ ಸ್ಸ್ಯೂ–ಷುಯ್‌ನ್ (651–716) ಎಂಬುವನೂ ಅವನ ಮಗ ಲಿ ಚವೋ–ಟವೊ (675–730) ಎಂಬುವನೂ ಪ್ರಮುಖರಾದರು. ಇವರು ಹೊಸದೊಂದು ಸಂವಿಧಾನವೊಂದನ್ನೂ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ತುಂಬ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನೀಲಿ, ಹಸಿರು ಪ್ರಧಾನವಾದ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ ಈ ಸಂವಿಧಾನ ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟ ನಿಸರ್ಗಗಳ ಬಣ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದರು; ಇವರ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವರ ಕಲಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉತ್ತರಾದಿ ಶಾಖೆಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಶಾಖೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ವಾಂಗ್–

ವೈ (699–759) ಎಂಬ ಕಲೆಗಾರ; ಇವನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇವನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಹುವರ್ಣದವಾಗಿರದೆ, ಒಂದೇ ಬಣ್ಣದವು, ಅದೂ ಕಾಡುಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೇ ಎಳೆ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಆದರೆ ಇವನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳೇನೋ ಇವೆ.

ಮಿಂಗ್ ಹುಆಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (712–756) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನಾಗಿದ್ದ ಹಾನ್ ಕಾನ್ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮ. ಈತ ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಕುದುರೆ ಲಾಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಕಳೆದು ಕುದುರೆಗಳ ಆಕಾರವನ್ನೂ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದ. ಇವನ ಕೃತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಆ ಕಾಲದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವೆಂದರೆ ತುನ್ ಹುಆಂಗ್ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಪುರುಷಚಿತ್ರಣಗಳಿವೆ, ಹಲವಾರು ದೇವತಾಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಬುದ್ಧ, ಅಮಿತಾಭರಲ್ಲದೆ ಜಾತಕದ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ, ಅಮಿತಾಭನ ಸ್ವರ್ಗವಾದ ಸುಖಾವತಿ ಮತ್ತು ಭೈಷಜ್ಯಗುರು, ಮೈತ್ರೇಯ ಇವರ ಸ್ವರ್ಗಗಳನ್ನೂ, ವಿಮಲಕೀರ್ತಿ ನಿರ್ದೇಶ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ನೈಜವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ.

ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ತಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶದವರ ಪತನವಾದ ಅನಂತರ ಐದು ರಾಜವಂಶದ ಯುಗ (902–960) ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚೆಂಗ್‍ಟು ಮತ್ತು ನ್ಯಾನ್‍ಕಿಂಗ್ ನಗರಗಳು ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದುವು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಮುದ್ರಣಕಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ, ತತ್ರಾಪಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಈ ಕಾಲದ ಹಲವು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲೆಗಾರರ ಜೀವಿತಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನವ್ಯವಾದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಈ ಜೀವಿತಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನ್ (ಜಪಾನಿನ ಜೆನ್, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಧ್ಯಾನ) ಬೌದ್ಧ ಪಂಥ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಒಂದು ಕಲಾಪ್ರಕಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ, ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಅಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ನಿಸರ್ಗದ ಸಾರವನ್ನೂ ಸಂಬೋಧಿಯ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನೂ ಶಾಂತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸುವ ಉತ್ಸುಕತೆ ಕಾಣತೊಡಗಿತು. ಈ ಪಂಥದ ಮಡಿಲಿನಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಯ ಶಾಂತಿ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾಗಿ ಅರ್ಹನ್ (ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಹನ್), ಅಥವಾ ಬುದ್ಧನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆದ ಶಿಷ್ಯರು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳಾದರು. ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಂಡೆಗಳಂತೆಯೇ ಕಾಣುವ ಹದಿನಾರು ಲೋಹನ್‍ಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹವ್ಯಾಸ. ಇದೇ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹುಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಲೋಹನ್‍ಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಷಿಹ್–ಕೊ (ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗ) ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಹೂವುಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪರ್ವತಗಳು, ಅದೂ ಬಿದಿರು ಕಡ್ಡಿ, ಎಲೆ ಮುಂತಾದವು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳು. ನಿಸರ್ಗವೆಂದರೆ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಬಾಹ್ಯ ವಾತಾವರಣವಲ್ಲ; ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲೇ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವ ನಿಸರ್ಗದ ಸಾರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದೇ ಕಲೆಗಾರನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಮತ. ಚಿಂಗ್–ಹೊ, ಕುಅನ್–ತುಂಗ್, ಲಿ–ಚೆಂಗ್, ತುಂಗ್ ಯೂವಾನ್, ಚುಯ್–ಜಾನ್, ಫಾನ್‍ಕುಆನ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರು ಈ ನಿಸರ್ಗದ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದವರು ಒಂಬತ್ತು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು ಚೀನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಅವರ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಲೆಮಾರಿನ ಕಲಾವಿದರೂ ಅನುಕರಿಸಿದರು.

ಮುಂದೆ ಕಾಣುವ ವಸ್ತು ದೂರದ ಮಂಜುಮುಸುಕಿದ ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಕಾಣದಾಗುವಂತೆ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಶೈಲಿ ಉತ್ತುಂಗದೂರ ಶೈಲಿಯಾದರೆ (ಹೈಡಿಸ್ಟನ್ಸ್ ಸ್ಟೈಲ್), ಮುಂದೆ ಕಾಣುವ ಬೆಟ್ಟ ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ನದಿಯ ಆಚೆ (ಈಚೆ) ಇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಸಮದೂರಶೈಲಿ(ಲೆವೆಲ್ ಹೈಡಿಸ್ಟನ್ಸ್ ಸ್ಟೈಲ್). ಚೆಂಗ್ ಹೊ, ಕುಅನ್ ತುಂಗ್ ಇವರು ಮೊದಲ ಶೈಲಿಯವರಾದರೆ ಲಿ ಚೆಂಗ್ ಎರಡನೆಯ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕ. ಇವನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಕುಓ–ಷೀಯ (1025–1075) ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದು. ಚೀನಿ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವನಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕಲೆಗಾರ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ. ಇವನಿಂದಲೇ ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಯಿತು. ಹು ಆಂಗ್ ತಿ ಇಂಗಾ ಚಿಎನ್, ಸು ಷೀ ಮತ್ತು ಮಿಫೈ (1052–1107) ಇವರು ಕೂಡ ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕಲೆಗಾರರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ (ಲಿಟರ್ಯಾಟಿ ಪೇಂಟಿಂಗ್) ವೆನ್ ಜೆನ್ ಹುವ ಶೈಲಿ ಶುರುವಾಗಿ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಂದಲಿಪಿ ಲೇಖನಕಲೆಯ (ಕ್ಯಾಲಿಗ್ರಫಿ) ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಲಾವಿದ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇವರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಕಾಣುವ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಅದನ್ನು ಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ; ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲಾಕೃತಿ ದೃಶ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಲುವು ಸಲ್ಲದೆಂದು ಇವರು ವಾದಿಸಿದರು. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕರು ಚೈತನ್ಯ ಅನುರಣನ (ಸ್ಪಿರಿಟ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್) ಎಂಬ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಯೋಗ್ಯವಾದಂಥ ಧರ್ಮ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಧರ್ಮವೂ ಕಲೆಗಾರನಲ್ಲಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ತತ್ತ್ವ. ಸಹಜವಾಗಿ ಕಲೆಗಾರನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದ ಈ ಕಲೆಗಾರರು ಕಲಾಸಂವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡರು. ಇದು ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಲೆಗಾರರು ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಕಲೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ ಕೇವಲ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಾಗಿ ಇವರನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು ಕಲಾವಿಲಾಸಿಗಳು (ಡಿಲೇಟಂಟ್ಸ್) ಎಂದು ಮೂದಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲೆಗಾರರ, ಇವರ ಶೈಲಿಯ ಗುಣಾವಗುಣಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಇವರಿಂದ ಬಿದಿರು(ವಂಶ)ನಾಳ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶವಾಯಿತು. ಸುಷಿ (1063–1101) ಬಿದಿರು ನಾಳಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಾಗರ ಕಲೆಗಾರ ಮಿ ಯು–ಜೇನ್ (1086–1165) ಮತ್ತು ಅವನ ತಂದೆ ಮಿ ಫೈ ಇಬ್ಬರೂ ಇದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಸೂಂಗ್ ರಾಜವಂಶದ ಅರಸರು ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಕಾರಣ ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ತುಂಬ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕಲೆಗಾರರು ಚಿತ್ರಕರ್ಮ ಅಕಾಡೆಮಿಯೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. 1101 ರಿಂದ 1126ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹುಯ್–ತ್ಸುಂಗ್ ಸ್ವತಃ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದ ಕಲೆಗಾರನಾಗಿದ್ದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಚೀನೀಕಲೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಲಿ ಕುಂಗ್–ಲಿನ್ (ಅಥವಾ ಲಿ ಲುಂಗ್ ಮೈನ್ 1040–1106) ಎಂಬವನು ಬೌದ್ಧಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಿ ಒಂದೇ ಬಣ್ಣದ ಮೈಗೆರೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪಾಯ್–ಮಿಯವೊ (ಕಾಂಟೂರ್) ಚಿತ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ತಾನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕವೋ–ತ್ಸುಂಗ್ (1127–1162) ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಈ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ವೃದ್ಧಕಲಾವಿದನಾಗಿದ್ದ ಲಿ ತಾಂಗ್ ನೇಮಿತನಾದ. ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಈತ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡಲಿ ಸುಕ್ಕು (ಬಿಗ್ ಆ್ಯಕ್ಸ್ ರಿಂಕಲ್ಸ್) ಎಂಬ ಕುಂಚಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ. ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಾಗ ಕಲ್ಲುಪದರಗಳು ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಪೇರಿಸಿಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಇವನ ಸಂವಿಧಾನ. ನೀರೆಮ್ಮೆಗಳನ್ನೂ ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗರನ್ನೂ ಇವನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಲಿ ಟಿ ಎಂಬ ಕಲೆಗಾರನೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಮಂಜು, ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚತುರನಾದ ಲಿಆನ್–ಚುಂಗ್, ಮತ್ತು ಬೆಕ್ಕು ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಮಾವೋ–ಇ (1170 ಸು.) ಇವರೂ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ.

ಚೀನಾದ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾ ಮನೆತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಈ ಮನೆತನದ ಐದು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಲಾವಿದರು ಚೀನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕವೊ–ತ್ಸುಂಗ್ ರಾಜನಾಗಿದ್ದಾಗಲೆ ಸೂಂಗ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾ–ಫೆನ್ ಇವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವ. ಕವಿ ಲಿ–ಪೊ ಮತ್ತು ತಪಸ್ವಿ ಯಓ–ಷಾನ್ ಇವರ ಸಂವಾದವನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಚಿ ಕುಂಗ್–ಷಿಎನ್ ಇವನ ಮಗನೇ. ಮಾ–ಫೆನ್ನನ ಮೊಮ್ಮಗ–ಮಾ–ಯೂವಾನ್ ಆ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾದ ಕಲೆಗಾರ; ಅವನ ಮಗ ಮಾ–ಲಿನ್ ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ಕುಶಲ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿ ಚಿತ್ರಫಲಕದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕಾಶದಿಂದ ತುಂಬಿಸುವ ಶೈಲಿ ಮಾ–ಯೂವಾನನದು. ಇವನ ಮೇಲೆ ಲಿ–ತಾಂಗನ ಪ್ರಭಾವವೂ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಮಾ–ಯುವಾನನೊಂದಿಗೇ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಷಿಯ ಕುಯ್ಯೆನ (1200 ಸುಮಾರು) ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆ ತುಂಬ ನಾಜೂಕಾದುದು. ಇವನ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಇವನ ಮತ್ತು ಮಾ–ಯುವಾನನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸಾಮ್ಯವಿದ್ದರೂ ಷಿಯಾ ಕುಯ್ಯೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಇವನ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಫಲಕದ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಬೌದ್ಧಪಂಥ ಬೇರೂರಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲೆಗಾರ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಿಯಾಂಗ್‌ಕೈ ತನ್ನ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಂಗ್‌ಚೌನ ಲಿಯ-ತುಂಗ್-ಸ್ಸೂ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಮೇಲೆ ಈ ಧ್ಯಾನ ಚಿತ್ರಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವಿಹಾರದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಸರಳವಾದ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಧ್ಯಾನಪಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯತಿಗಳು, ಗೃಹಸ್ಥರು, ಆಶ್ರಯದಾತರು ಇವರ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು. ಬೌದ್ಧಪಂಥದ ದೇವದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ವ್ಯವಧಾನದಿಂದ ಅತಿಮಹತ್ತ್ವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಾತರ ಈ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಇದ್ದಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಯಶಸ್ವಿಗಳೂ ಆದರು. ಲಿಯಾಂಗ್ ಕೈನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅತಿವಿರಳ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂವಿಧಾನ (ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕುಂಚಕರ್ಮ, ಚಿಎನ್-ಪಿ) ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಈ ಪಂಥದ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಹಂಗ್‌ಚೌನ ಲಿಯ-ತುಂಗ್-ಸ್ಸೂ ವಿಹಾರವೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜಪಾನೀ ವಿಮರ್ಶಕರು ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಇವರ ಸಂಗ್ರಹವೇ ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಲಿಯಂಗ್ ಕೈ, ಮು-ಚಿ, ಲೋಚುಅಂಗ್, ಲಿ-ಚುಎ, ಯೂಯ್ ಚಿಎನ್ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲೆಗಾರರು. ಇವರು ಅಕಾಡೆಮಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನವ್ಯವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಭಾವನೆಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಧ್ಯಾನಚಿತ್ರದಂಥ ಬಹುಮುಖವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಳೆದರು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂದಿನ ಚೀನೀ ಕಲೆಗಿಂತ ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು.

ಮಂಗೋಲ ಅಳರಸರು ಚೀನೀ ರಾಜವಂಶವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಯೂಆನ್ ವಂಶವನ್ನು 1260ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ 1368ರ ವರೆಗೂ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಈ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನಿ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿತು; ಈ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಂಗ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಚಿಎನ್ ಹ್ಯುಯಾನ್ (1235–1301) ಚೀನದ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಪತಂಗಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲನಾದ ಇವನು ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ. ಸುನ್ ಚುಯ್‌ನ್-ತ್ಸೆ (14ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ) ಮುಂತಾದವರೂ ಸೂಂಗ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸಹೊಸ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದ ಚಯೋ ಮೆಂಗ್-ಫು (1254–1322), ಮೆಂಗ್ ಯುಯ್, ಚವೊಯಂಗ್, ಮುಂತಾದವರೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಧ್ಯಾನಪಂಥದ ಭಿಕ್ಷುಕಲೆಗಾರರೂ ತಮ್ಮ ಕಲಾಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಮುಂಗೋಲ್ ಅರಸರ ಬಳಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಿ ಕಅನ್ (1245–1320) ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಲಿ ಷಿಹ್-ತ್ಸಿಂಗ್ (1282–1328) ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರು. ಬಿದಿರು, ಮೆಳೆಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿದರು. ಈ ಯುಗದ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಪೂರ್ವದ ಅಕಾಡೆಮಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಒದಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರಣ ಬಂದರೂ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಮನುಷ್ಯ ಗೌಣವಾಗಿ ಉಳಿದ. ಪರತಂತ್ರವಾದ ಚೀನ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಹೀಗೆ ಹೊಸ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಯೂಅನ್ ಯುಗದ ನಾಲ್ವರು ಆಚಾರ್ಯರು ಎಂದು ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಲ್ವರು ಯಾರೆಂದರೆ ಹುವಾಂಗ್ ಕುಂಗ್-ವಂಗ್, (1268–1354), ವು ಚೆನ್ (1280–1354), ನಿ ತ್ಸಾನ್ (1301–1384) ಮತ್ತು ವಾಂಗ್ ಮೇಂಗ್ (1308–1385). ಇವರಲ್ಲದೆ ಫಾಂಗ್ ತ್ಸುಂಗ್ ಇ (1310–1380), ತ್ಸವೋಚಿಪೊ (1277–1360) ಮತ್ತು ಷೇಂಗ್ ಮೌ (1310–1361), ಇವರೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲೆಗಾರರಾಗಿದ್ದವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುರಕ್ತರಾದರು; ಅದೂ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು. ಕವೊ ಕಟ-ಕುಂಗ್ (1248–1310 ಅನಂತರ) ಎಂಬುವನಂತೂ ಅದ್ಭುತ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ರಮಣೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ತುರ್ಕಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ಈತ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ. ಹಳೆಯ ಮ.ಫೈ ಕಲೆಗಾರನ ಪ್ರಭಾವ ಇವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಯುಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಬಿಳಿಮಣ್ಣಿನ ಕಲೆಯೂ ಮರಗೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸವೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದುವು. ಬೌದ್ಧಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಶಿಲ್ಪ ಬೆಳೆಯಿತು. ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್‌ನ ಬಳಿ ಇರುವ ಚಿ-ಸಿಯಾ-ಸು ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಹಿತ್ತಾಳೆಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಬುದ್ಧನ ಬಾಳುವೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, ಲೋಹನ್, ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಸೊಗಸಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೂಡ ಈ ಯುಗದ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕುಅನ್-ಯಿನ್, ಸಮಂತಭದ್ರ, ಶಾಕ್ಯಮುನಿ, ಭೈಷಜ್ಯಗುರು, ಅಮಿತಾಭ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಕುಆನ್-ಯಿನ್ ಎಂಬ ಕಾರುಣ್ಯದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರಣಗಳಂತೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ, ಕೂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ, ಮೀನುಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಂತೆ, ಮಹಾ ರಾಜಲೀಲೆಯಲ್ಲಿಹೀಗೆ ನಾನಾಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ, ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆಕೆ ಮೈದಳೆದಳು. ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರನ ಚೀನೀ ರೂಪಾಂತರ ಈ ಕುಅನ್-ಯಿನ್. ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಎರಕಹೊಯ್ದು ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆಗಳೂ ಈ ಯುಆನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಚಿಎನ್-ಪೊ-ಕೋ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಪರದೇಶದವರಾದ ಮಂಗೋಲ ಜನರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು 1368ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮಿಂಗ್ ರಾಜವಂಶದ ಯುಗ 1644ರ ವರೆಗೂ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಅಮಿತವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಮೊದಲ ಮಿಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೂಂಗ್ ಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದ. ಯೂಆನ್ ಯುಗದ ನಾಲ್ವರು ಆಚಾರ್ಯರ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಾಂಗ್ ಫು ನ ಶಿಷ್ಯ ತು-ಚಿಯುಂಗ್ (1396–1474), ಲಿಯು ಚಾಯ್‌ಹೆ (1410–1472) ಮತ್ತು ಷಿಯಾ-ಚುಆಂಗ್ (1388–1470) ಇವರು ಆ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲೇ ಬಂದವರು. ಮೊದಲ ಇಬ್ಬರು ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಕಾರರು; ಮೂರನೆಯವ ವಂಶನಾಳಗಳ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದ. ದಕ್ಷಿಣದ ಪುಕಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹಲವಾರು ಕಲಾವಿದರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿ ತಾವು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಮಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಷಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹರಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಈಗ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಕಾರ ಲಿ-ತ್ಸಾಯ್, ಚೆ-ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕನೆನಿಸಿದ ತಾಯ್-ಚಿನ್, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸುಆನ್-ತೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಚೆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ವು-ವೈ (1459–1508) ಇಬ್ಬರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸನ್ಮಾನಿತನಾದವ. ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ, ಹಾಸ್ಯರಸವನ್ನು ಸೂಸುವ ಇವನ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವನನ್ನು ಹೊಸದೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯ, ಚಿಯಾಂಗ್-ಸಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪದ್ಧತಿಯ, ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದೂ ಕೆಲವು ಚೀನೀ ವಿಮರ್ಶಕರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾದ, ಅನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ, ಸ್ಥೂಲವಾದ ಮತ್ತು ಲವಲವಿಕೆಯ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆ ಈ ಯುಗದ ಅಕಾಡೆಮಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚೆ-ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಚಾಂಗ್-ಲು (1464–1538), ಚಿಯಾಂಗ್-ಸೂಂಗ್ (ಸು.1500). ಲಿನ್-ಲಿಯಾಂಗ್ (ಅದೇ ಸುಮಾರು) ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಈ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಲಿನ್-ಲಿಯಾಂಗನ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ವು-ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಈ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಜಿಯಾಂಗ್ ಸೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ 'ವು' ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳೆಯ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತ್ತು; ಅರಸರ ಅಕಾಡೆಮಿಯೊಂದಿಗೆ ಇದು ಯಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೂ-ಚೌ ನಗರದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಭಿಧಾನವನ್ನೇ ತಳೆದು ವು-ಪದ್ಧತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಷೇನ್-ಚೌ (1427–1509) ಎಂಬಾತ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈತ ಅರಸರ ಬಳಿ ಯಾವ ಹುದ್ದೆಯನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಕರ್ಮ, ಕವಿತೆ, ಅಕ್ಷರಲೇಖನ ಕಲೆ ಮುಂತಾದ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆದ. ಇವನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹಳೆಯ ಕಲೆಗಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯ ಕುಂಚಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಈತನೇ ಆರಂಭಿಸಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವನದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕೆಲವು ಒರಟು ಚಿತ್ರಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಷೇನ್-ಚೌಗೆ ಹಲವಾರು ಶಿಷ್ಯರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವೇನ್-ಚೇಂಗ್_ಮಿಂಗ್ (1470–1559) ಎಂಬುವನು ಪ್ರಮುಖ. ಗುರುವಿನಂತಲ್ಲದೆ ಇವನದು ನಾಜೂಕು ಕೆಲಸ. ಇವನ ಮಗ ವೇನ್ ಚಿಯ (1501–1583) ಮತ್ತು ಸೋದರಳಿಯ ವೇನ್ ಪೋ-ಜೇನ್ (1502–1580) ಇವನ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಲು-ಚಿ (1496-1576) ಎಂಬ ಹೂಗಳ ಚಿತ್ರಕಾರ, ಚ್ ಎನ್-ಶುನ್ (1483-1514), ಮತ್ತು ಚ್ಎನ್-ಕು (1508-1572) ಇವರೂ ಇವನ ಶಿಷ್ಯರೇ. ಮಿಂಗ್ ಯುಗದ ನಾಲ್ವರು ಆಚಾರ್ಯರು ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ತ್ಆಂಗ್-ಯಿನ್ (1470-1524), ಚಿಯು-ಯಿಂಗ್ (16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ), ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಷೇನ್-ಚೌ ಮತ್ತು ಚೇಂಗ್-ಮಿಂಗ್ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸೂಚೌ ನಗರದಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಇರುವವರೆಗೆ ನಾಗರಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದೆ ಬಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ನಾಲ್ವರು ತೀರಿಕೊಂಡ ಅನಂತರ ಸುಚೌ ನಗರದಲ್ಲೂ ಯಾಂಗ್ಟ್ಸೆ ನದಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ನಾಗರಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಈ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದವರು ಮಾ ಷಿ -ಲುಂಗ್ ಅವನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಅವಧಿ (1570-1600), ಚ್-ಎನ್ ಚಿ-ಜು (1558-1639), ತುಂಗ್ ಚುಇಚಾಂಗ್ (1555-1636). ಇವರು ಚೀನೀ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಾದಿ, ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಎಂದು ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಾರರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ತನೆಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಆಸಕ್ತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಸರ್ವಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ವೇನ್-ಜೇನ್-ಹುವಾ ಎಂಬ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೇರೂರಿತು. ಇವರ ಸಮಕಾಲಿಕರಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗಿಡಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮಾಷೌ-ಚಿನ್ (16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗ) ಮತ್ತು ಸುಯ್ಎ-ವು (1564-1637).

ಮಿಂಗ್ ಯುಗದ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೂಯ್-ವೈ (1521-1593). ಈ ವಿಚಿತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉದ್ದಂಡವರ್ತನೆಯಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಉನ್ಮತ್ತನೆಂದೇ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಕ್ರೂರಿ ಹಾಗೂ ಅನಿಯಂತ್ರಿತ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯವನಿವನು. ಇವನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಬೀಭತ್ಸವಾಗಿವೆ. ಮಿಂಗ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಉದ್ಯಾನ, ವನ, ಪರ್ವತ, ನದಿ, ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳು, ಗಿಡಗಂಟೆ, ಪತಂಗಭೃಂಗಗಳು ಇವೇ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುವು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧಪಂಥ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದೆಡೆ ಬುದ್ಧ, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, ಅರ್ಹನ್ (ಲೋಹನ್), ಬೌದ್ಧ ದೇವತೆಗಳು ಇವರ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಮೂಡಿಬಂದುವು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು ಯುಆನ್-ಪ್-ಎಂಗ್ (ಸು. 1600) ಮತ್ತು ಚ್ಎನ್-ಹುಂಗ್-ಷು (1599-1652). ಇವರ ಪ್ರಭಾವವೇನೋ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಮಿಂಗ್ ಯುಗದ ಕಲೆ ಸೂಚೌ, ಹಾಂಗ್ಚೌ, ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ತುಂಗ್ ಚ್-ಇ-ಚ್ ಯಾಂಗನ ಕಲೆ ಸುಂಗ್ಚಿಯಾಂಗ್‌ನಲ್ಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಸೂಚೌ ಪ್ರಮುಖವಾದಷ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವ ನಗರವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಸು-ಸುಂಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಸರಿನ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಪ್ರವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರವರ್ತಕ ಚಾಓತ್ಸೋ (ಸು. 1600) ಎಂಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ. ಇವನು ಸು-ಪದ್ಧತಿ, ಮತ್ತು ಸೂಂಗ್ ಪದ್ಧತಿ ಎರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನಂತೆ. ಸು-ಪದ್ಧತಿ ಸೂಚೌ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದು, ಹಾಂಗ್ಚೌನಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಚೀ ಪದ್ಧತಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿತು.

ಮಿಂಗ್ ಯುಗದ ಅನಂತರ ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಚ್ಇಂಗ್ ರಾಜವಂಶ (1644-1912). ಈ ಅವಧಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುವವರೆಗೂ ಉಳಿದು ಬಂತು. ಈ ರಾಜರು ಮಂಚು ಜನಾಂಗದವರಾದರೂ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಲೆಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇಂಗ್ -ತ್ಸು (ಆಳ್ವಿಕೆ 1662-1722), ಷಿ-ತ್ಸುಂಗ್ (ಆಳ್ವಿಕೆ 1723-1735) ಮತ್ತು ಕಓ-ತ್ಸುಂಗ್ (1736-1795) ಇವರು ಕಲೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಹಳೆಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಕಲೆಗಾರರ ಜೀವಿತವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿದರು. ಇವರು ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆವಹಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದೂ ಹೊಸಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಶ್ಲಾಘ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಇವರು ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಮುಖರಾದ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪೀಕೀಂಗ್ ನಗರದಿಂದ, ಎಂದರೆ ಚ್ಇಂಗ್ ರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ, ದೂರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಲೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ತಾವು ಹಳೆಯ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಲೌ-ತುಂಗ್ (ಅಥವಾ ತಾಯ್-ತ್ಸಂಗ್) ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು ಪ್ರಮುಖರು. ವಾಂಗ್ ಷಿ-ಮಿನ್(1592-1680), ಮತ್ತು ವಾಂಗ್ ಚಿಎನ್ (1598-1677) ಇವರು ಈ ಶಾಖೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ರೆನ್ನಬಹುದು. ಇವರ ಅನಂತರ ವಾಂಗ್ಷಿ-ಮಿನ್ನನ ಶಿಷ್ಯ ವಾಂಗ್ ಹುಯ್ (1632-1717) ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗ ವಾಂಗ್-ಯುಆಂಗ್ ಚ್ಇ (1642-1715) ಇವರಿಬ್ಬರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು. ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ನಾಲ್ವರು ವಾಂಗ್‌ಗಳು ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ಹುಆಂಗ್ ಕುಂಗ್-ವಾಂಗ್ ಮತ್ತು ನಿ-ತ್ಸನ್ ಈ ಇಬ್ಬರು ಕಲೆಗಾರರನ್ನೂ ಆದರ್ಶಗಳೆಂದು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ತುಂಬ ಶ್ರಮ ವಹಿಸಿದರು, ಮತ್ತು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲೂ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಈ ನೈಜ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ನಾಲ್ವರು ವಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಯುಆಂಗ್-ಚ್ಇ 1708ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ವಿಶ್ವಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಈ ವಾಂಗ್‌ಗಳಿಗೆ ರಾಜಸನ್ಮಾನ ದೊರೆತರೂ ಅವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ ಷಿನ್‌ನಾನ್‌ನ ನಾಲ್ವರು ಕಲೆಗಾರರೂ ಯಾಂಗ್‌ಚೌನ ಎಂಟು ಮಂದಿ ವಿಚಿತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಚಿನ್ ಲಿಂಗ್‌ನ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಇದೇ ಯುಗದವರು. ಷಿನ್ ನಾನ್ ಅನ್‌ವೈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಊರು. ಈ ಊರಿನ ಚ್ಅ-ಷಿ-ಪಿಅಓ (1615-1698) ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಹುಂಗ್ ಜೇನ್ (ಸುಮಾರು 1663) ಎಂಬ ಬೌದ್ಧಬಿಕ್ಷುವೂ ಒಣಕುಂಚದ (ಡ್ರೈ ಬ್ರಷ್) ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಚಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಎಂಬುದು ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನದಿಗಳನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಫಾನ್-ಚಿ (1616-1692) ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಸಂವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಕುಂಗ್ ಷಿಎನ್ (1625-1698ರ ಅನಂತರ) ಇನ್ನೊಬ್ಬ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯ ವಾಂಗ್-ಕೈ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಿಶ್ವಕೋಶವೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ. ಯಾವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ-ಕುಉನ್-ತ್ಸಾನ್ (ಶಿ:-ಛಿ) ಮತ್ತು ಶಿ-ತಓ ಇವರಿಬ್ಬರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರು. ಇಬ್ಬರೂ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳಾದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಬಾಹ್ಯರು. ಧ್ಯಾನಪಂಥದ ಆದರ್ಶ ಇಬ್ಬರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಪ್ರಕೃತಿಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠುರವಾದ ಏಕಾಂತ, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಶಾಂತಿ ಇವು ಮುಖ್ಯಗುಣಗಳು; ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರಣ ತೀರ ಗೌಣವಾಗಿ ನಿಸರ್ಗವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರಣವೇ ಹೆಚ್ಚು; ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರು ಯಾವೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸದೇ ಇದ್ದುದು. ಚು-ಟ ಎಂಬ ಕಲಾವಿದ ಮಿಂಗ್ ಅರಸರ ನೆಂಟನಾಗಿದ್ದರೂ ಏಕಾಂತ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದು, ಹಲವಾರು ರಮ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಕ್ಕಿ, ಮೀನು, ಹೂವು, ಬೆಟ್ಟ ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತುಮುಖಗಳು; ಉದ್ವೇಗದ, ಆವೇಶದ ಭರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದವು. ಆನ್‌ಹ್ವೇ ಜಿಲ್ಲೆಯವನಾದ ಮೈ-ಚಿಂಗ್ (1623-1697) ತನ್ನ ಊರಿನ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಇಡೀ ಚೀನದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ. ಇವನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ.

ಕುಂಚಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೆರಳನ್ನೇ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಚು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ಆರಂಭಿಸಿದಂತೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವ ಕಓ-ಚ್ಇ-ಪ್ಐ (1672-1734). ಕುಂಚಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಮಲದ ದಂಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಇವನು ಮಾಡಿದ್ದ. ಇವನೂ ಇವನ ಸೋದರಳಿಯ ಚು ಲುನ್-ಹಾನ್ ಎಂಬುವನೂ ಬೆರಳುಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಂವಿಧಾನವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಶೈಲಿ ಮುಂದೆ ಕೊರಿಯ ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಬಳಕೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಹೊಸ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಹೊರಗಿನ ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿತ್ತು. ಚ್-ಇಎನ್ - ಲುಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ದೇಶದವನಾದ ಗ್ಯುಸೆಪ್ ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಗ್ಲಿಯೋನ್ (1688-1766) ಎಂಬುವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದನಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಚೀನೀ ಹೆಸರು ಲಾಂಗ್ ಷಿ-ನಿಂಗ್ ಎಂದಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಐರೋಪ್ಯ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿತಾದರೂ ಈ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾವಿದ ಜನಪ್ರಿಯನಾದ ಕಾರಣ ಈ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರೌಢವಾಯಿತು, ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಇವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಚ್-ಇಎನ್-ಲುಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ (1736-1795) ಕಲಾಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಗ್ರಾಹಕನೂ ಸ್ವತಃ ಕಲಾವಿದನೂ ಆಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಹವ್ಯಾಸ ಅವನಿಗಿತ್ತು.

ಯಾಂಗ್ ಚೌನ ಎಂಟು ವಿಚಿತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಚಿನ್-ನುಂಗ್ (1687-1764), ಚೆಂಗ್ ಹ್ಷಿಎ (1693-1765) ಲೋ ಪ್ಇಂಗ್ (1733-1799), ಹುಆ ಯೆನ್ (1682-1760) ಮತ್ತು ಹುಯಾಂಗ್ ಷೇನ್ (1687-1768)

ಇವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಚಿನ್-ನುಂಗ್‌ನ ಬರೆಹ ಸುಂದರ. ಬೌದ್ಧಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಈತ ತನ್ನ ಕೈಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಲಾಶೈಲಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ್ದು. ಈ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಕಲಾವಿದರು ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರು. ಇವರ ಅನಂತರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚೀನೀ ಕಲೆ ಕಳೆಗುಂದಿತು; ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಕಲಾವಿದರು ಯಾರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಯುಗವೂ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉನ್ನತಿಯ ಯುಗ ಎನ್ನುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕೈಕೆಲಸದ ಕಲೆಗೂ ಅವನತಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಪೋರ್ಸಲಿನ್ (ಬಿಳಿಮಣ್ಣು) ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮೈದಳೆದು ಕಲಾತ್ಮಕಸೃಷ್ಟಿ ಹಿಂದೆಬಿದ್ದಿತು. ರಫ್ತು ಮಾಡಲೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿ ಊನವಾಗಿರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜನರ ಅಗತ್ಯ, ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಪೋರ್ಸಲಿನ್ ಸಾಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತದೇವತೆಗಳ, ಸಂತರ ಚಿತ್ರಣ ಪ್ರಚುರವಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ, ಒಗ್ಗಿದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಪರದೇಶದ ಕಲ್ಪನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆಂದೇ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಈ ಅವನತಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಚೀನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ತುಂಬ ಇತ್ತು. ಈ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು ತಮ್ಮ ಕಲೆ ರುಚಿಸಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಅದು ಅರ್ಥವಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಉಳಿದವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಹಣಕ್ಕಾಗಲಿ ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದರ ಹೆಮ್ಮೆ. ಇದನ್ನು ದುರಭಿಮಾನ ಎಂದು ನಿಂದಿಸಿದ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಚೀನೀ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ಮನೋಧರ್ಮ. ನಿ-ತ್ಸನ್ (1301-1374) ಎಂಬ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದನಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಈ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕಲೆ ಸ್ವಾಂತಃಸುಖಾಯ. ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಕಲೆ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅನುವರ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಅಗತ್ಯ ಈ ಮಾರ್ಪಾಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದೇ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಅವನತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಲಲಿತಕಲೆಗೆ ಒದಗಿದ ಆತಂಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಮಿಂಗ್ ರಾಜವಂಶದವರು ಭವ್ಯವಾದ ಸೌಧಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಅಲಂಕೃತ ಸಮಾಧಿಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಆಸಕ್ತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಮಂಚು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಈ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. 1625ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೂಕ್‌ಡೆನ್ ನಗರವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿನ ಅರಮನೆ ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದುದು. ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪೀಕಿಂಗಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ ಅನಂತರ ಈ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪೀಕಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ನಗರದ ಹೊರಗೆ ಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಸುಂದರನಿಸರ್ಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪೈ-ಟ್‌ಆ (1654) ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ನವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಲ್ಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಲಾಯ್ ಲಾಮನ ಪೋತಾಲಕ ಅರಮನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪುತೋ-ತ್ಸುಂಗ್-ಚೆಂಗ್ ಭವನ ಮೈದಳೆಯಿತು. ಟಿಬೆಟ್ ಕಲೆಯನ್ನು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚೀನೀಯರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬುದ್ಧಗಯಾದ ಮಹಾಬೋಧಿ ದೇವಾಲಯದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಿಹಾರದೇವಾಲಯಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಸ್ವರ್ಗದೇವಾಲಯವೆಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣ ದೇವಾಲಯ 1896ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ಹಲವಾರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದೆ. ಮಂಚು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ವಿದೇಶದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರಾಗಿ ಆಯಾ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತೆನ್ನುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿರುದ್ಧ ವಿವರಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶೈಲಿ ರೂಪತಳೆಯಿತು. ಅಂತೂ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಲಾಪ್ರಕಾರ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಕಮ್ಯುನಿಸಂ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ನೈಜವಾದ, ಶುದ್ಧವಾದ, ಮಾನವೀಯತೆಯ ಕಲೆ ತನ್ನ ತವರೂರಾದ ಚೀನ ದೇಶದಿಂದ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುರ್ದೈವದ ಸಂಗತಿ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚೀನೀ ಕುಂಭಕಲೆ : ಇಂದು ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವರಾದರೂ ಚೀನದ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ 1100 ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ತುಂಬ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚೀನೀಯರು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ 17ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಚೀನದಿಂದ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಗುಣಮಟ್ಟಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೂರಾರು ವಿಧದ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕ್ರಮವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ಮತ್ತು ಭೋಜನಕಾಲೋಪಯೋಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ.

ಚಿತ್ರಾಲಂಕೃತ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಟ್ಟೆ

ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಅಪಾರದರ್ಶಕ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪಾರದರ್ಶಕ ಪಿಂಗಾಣಿ ಬಳಕೆ ಅತಿ ವಿರಳ. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು 1250°C 1300°C ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಮೊದಲ ವರ್ಗದವು. ಇದಕ್ಕಿಂತ 1100°C -1200°C ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವವು ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದವು.

ಬಹುಪಾಲು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆಯಾದರೂ, ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳು ಇಂದೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಮದಾಗುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿರುವ ಶ್ರೀಮಂತರು ಎಷ್ಟದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಚೀನದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನೇ ತರಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಭೋಜನಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಇಂಥ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಹೊಗಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ, ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೀನೀಯರಾದರೋ ಜಾಡಿಯನ್ನು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ (ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾಯಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ) ಮೆರುಗು ನೀಡುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ ಅಂದರೆ 1350°C -1480°C ಉಷ್ಣತೆಯಲೂ ಕಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಯಿಸುವಾಗಲೇ ಹಸಿ ಜೇಡಿಯ ಮೈಕಟ್ಟು, ಮೆರುಗು ಕವಚ ಎರಡೂ ಹದಗೊಂಡು ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಕ್ವವಾದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದಾಗ ಘಂಟಾನಾದದ ಧ್ವನಿ ಅನುರಣಿಸಬೇಕು.

ಪಿಂಗಾಣಿ ತಟ್ಟೆ, ಪಾತ್ರೆ, ಕುಂಭಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಚೀನೀ ಜೇಡಿ (**ನೋಡಿ- ಚೀನೀ-ಮಣ್ಣು**). ಈ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಕುಂಭತಜ್ಞರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಕಲ್ಮಷಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೇಡಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಒಂದು ಮೂಲಜೇಡಿ. ಇದು ಎಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಜನಿತ ಅಥವಾ ಅಪ್ರಮುಖ ಜೇಡಿ. ಇದು ಮೂಲ ಶಿಲಾಸ್ಥಾವರಗಳು, ಕೊರೆತ ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಮೂಲಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬಹುದೂರ ಹೋಗಿ ನೆಲಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಗ್ಗುವ ಗುಣವುಳ್ಳ ಈ ಅಪ್ರಮುಖ ಜೇಡಿಯನ್ನೇ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೂಲವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಜೇಡಿಯಿಂದ ಯಾವ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಒರಟು ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಮೂಲ

ಜೇಡಿಗೆ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆರಾಮಿಕ್ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಈ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಚೀನೀ ಜೇಡಿ ಅಥವಾ ಮೂಲ ಜೇಡಿ ಅಥವಾ ಪಿಂಗಾಣಿ ವರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶುದ್ಧ ಜೇಡಿ ಅಥವಾ ಕೆಯೊಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೇ.40 ರಿಂದ ಶೇ.50 ಚೀನೀ ಜೇಡಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಜೇಡಿಯಿಂದ ಪಾರದರ್ಶಕ ಹಾಗೂ ಅಪಾರದರ್ಶಕ ಬಿಳಿಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಡ್ಡಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೂಲ ಜೇಡಿಯೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೂ ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗುಣದಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಚೀನೀ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೈಕಟ್ಟು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವುದು. ಬೆಂದು ಪಕ್ವವಾದಾಗ ಈ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿ ತನ್ನ ಬಿಳುಪನ್ನು ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬಿಳಿ ಜೇಡಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ತುಂಬ ಹಿಂದೆಯೇ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಚೀನೀಯರು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಬಿಳಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿನ ತೆರದ ಗಣಿಗಳು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇಶಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪ, ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲೂ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬಿಳಿ ಜೇಡಿಯ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಸುದ್ದೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಚೀನೀ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲೀನ, ಜಾರ್ಜಿಯ ಮತ್ತು ಫ್ಲಾರಿಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಜೇಡಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಮುದ್ದೆಜೇಡಿ ಶೇ.10ರಿಂದ ಶೇ.15ರಷ್ಟು ಚೀನೀ ಜೇಡಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ರಚಿಸಲು ಜಲಜ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಕುಲುಮೆ ಜೇಡುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಮೂಲಜೇಡಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಿಗುಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಲ ಜೇಡಿಯ ವಿವಿಧ ಮಿಶ್ರಣಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಗಾಜಿನಂಥ ಹೊಳಪು ತರಲೂ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಗಡಸು ತಂದುಕೊಡಲೂ ಇದು ಅಗತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡ ಮುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಕೆನೆಹದಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಶೇ.15ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೇರಿಸಬಾರದು. ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಜೇಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳುಪು ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಾಗ ನಾಶವಾಗದಂತೆ ಅಥವಾ ಮಸುಕಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಬೇಕು. ಈ ಮುದ್ದೆಜೇಡಿ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಗಿಂತ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಡೆವನ್‌ಷೈರ್, ಡಾರ್‌ಸಿಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಕೆಂಟುಕಿ, ಟೆನಿಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಗಣಿಗಳಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಹಲವು ಪೌಂಡುಗಳ ಮುದ್ದೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಮುದ್ದೆ ಜೇಡಿಯೆಂದೇ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಶುದ್ಧ ಸಿಕತ ಅಥವಾ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಮರಳುಧಾತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉಂಡೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳಗೆ ಉಕ್ಕಿನ ಬೂದು ಬಣ್ಣವೂ ಹೊರಗೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ಚೀನೀ ಜೇಡಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಿಶ್ರಣ ಇದೇ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಮೂಳೆ ಜೇಡಿಗೆ ಇದನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇದು ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಿಶ್ರಕ. ಇದು ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸುವಾಗ ಅದು ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೆಂದ ಪಿಂಗಾಣಿಗೆ ಗಡಸನ್ನೂ ಬಲವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹರಳೀಕೃತ ಬೆಣಚು ಅಥವಾ ಮರಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಇಲಿನಾಯ್, ಪಶ್ಚಿಮ ವರ್ಜೀನಿಯ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುರಮಠಕಲ್, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಪುಣೆ, ನಾಗಪುರ, ಚಿಂದವಾರಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಎಂಬುದು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ನಸುಗೆಂಪು ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಖನಿಜ ವಿಶೇಷ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಾರ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲ ಚೀನೀ ಜೇಡಿಯ ಮಿಶ್ರಣಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ಅಭಿವಹನ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಬೇಯಿಸುವಾಗ ಇದು ಮೊದಲು ಕರಗಿ, ಉಳಿದ ಮಿಶ್ರಣಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸುತ್ತದೆ; ಬೆಂದು ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತಿರುವ ಪಿಂಗಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಗಡಸಾಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ಮಿಶ್ರಣಗಳನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ, ಮೂಲ ಮಿಶ್ರಣ ಹೆಚ್ಚು ಗಡಸಾಗುವಂತೆಯೂ ಪಾರದರ್ಶಕ ವಾಗುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಯಸುವವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಅಥವಾ ಕ್ಷಾರೀಯ ಸ್ಪಾರ್‌ಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಸ್ಪಾರ್‌ಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್‌ಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಕೆರೊಲೀನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸ್ಪಾರ್‌ಗಳನ್ನು ಗೊಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಅರ್ಜುನಹಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ತರುತ್ತಾರೆ.

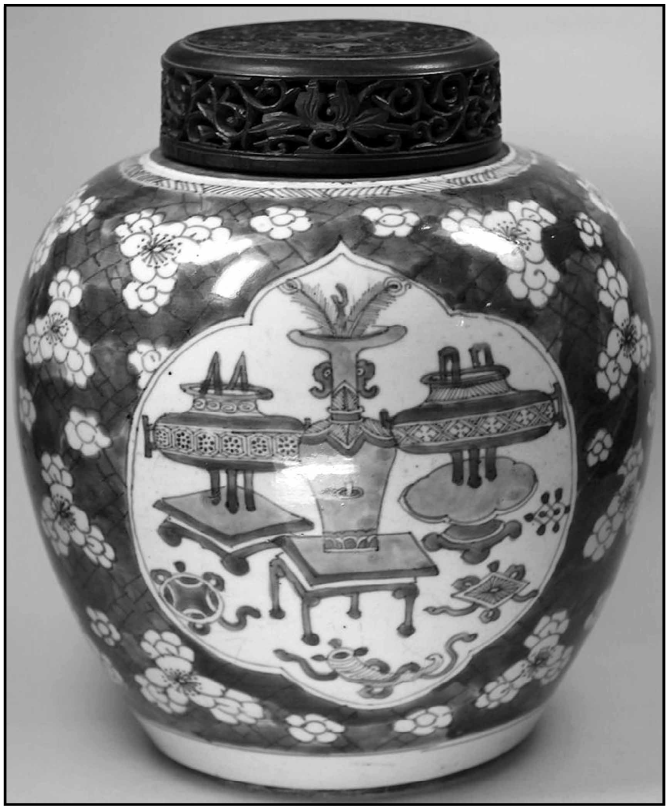

ಚೀನೀ ಕುಂಭಕಲೆಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ

ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿ ಅಥವಾ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಶಿಲೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.20 ರಿಂದ ಶೇ.30 ರಷ್ಟು ಎಲುಬು ಭಸ್ಮವಿದೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಅಭಿವಾಹಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದನಕರುಗಳ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಅಂಶ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ಉರಿಸಿ ಅಥವಾ ಸುಟ್ಟು, ನುಣುಪಾಗುವಂತೆ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿಮಾಡಿದಾಗ ಎಲುಬು ಭಸ್ಮ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಎತ್ತಿನ ಮೂಳೆಗಳು ಈ ಭಸ್ಮ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳೆಂಬುದು ಕುಂಭತಜ್ಞರ ಮತ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ. 25–40 ರಷ್ಟು ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಮೂಲ ಜೇಡಿಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಭಿವಾಹಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಿದ್ಧ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾರದರ್ಶಕತೆಯನ್ನೂ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿಗೆ ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮೈಕಟ್ಟು ಬೇಯುವಾಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ವಿರೂಪ, ವಕ್ರತೆಗಳು ತಪ್ಪುತ್ತವೆ.

ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪೂರಕ ಮಿಶ್ರಣಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಜೇಡಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಡಾಲೊಮೈಟ್, ಬೆಂಟೊನೈಟ್ ಜಿಗುಟನ್ನು ತರುವ ಟಾಲ್ಕ್ ಅಥವಾ ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ನೆಫಲಿನ್ ಸಯೋನೈಟುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸುದ್ದೆ ಜೇಡಿ ಶೇ.4 ಮುದ್ದೆ ಜೇಡಿ ಶೇ.10 ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಶೇ.30, ಫ್ಲಿಂಟ್ ಶೇ.18, ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಶೇ.2 ಈ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು 1270°C ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೆರುಗು ಕೊಡುವಾಗ 1100°C –1200°C ವರೆಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭೋಜನಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಈ ಮಿಶ್ರಣಸೂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಸುದ್ದೆಜೇಡಿ 29.5%, ಮುದ್ದೆಜೇಡಿ 13%, ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ 21%, ಫ್ಲಿಂಟ್

35%, ಸುಣ್ಣ 1.5% ಇದರ ಹಸಿ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು 1270° C ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ, ಮೆರುಗನ್ನು 115°C ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬೋಪ್ ಜೆಲ್‌ಸಿ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಉದ್ಯಮ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಮೈಕಟ್ಟು ತಯಾರಿಕೆ : ತಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಿಶ್ರಣಸೂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಮಿಶ್ರಣಮಾಡಿ, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪೂರಕ ಘಟಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಬೇಕು. ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕರಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅಗತ್ಯ ಪಾತ್ರೆಗಳ ರೂಪ ಕೊಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸುಸಂಗತಗೊಳಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಹಲವು ಮಜಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ತಯಾರಾಗುವ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾವರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಾವರಕ್ಕೆ ತಯಾರಿಕಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮೊದಲು ಪಿಂಗಾಣಿ ಜೇಡಿ ಅಥವಾ ಮೂಲ ಜೇಡಿಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ತಿರುಗುಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿರುವ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನುಣುಪುಗೊಳಿಸಲು ಅರೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆಮೇಲೆ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಜರಡಿಗಳನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸಿ ಮಿಶ್ರಜೇಡಿಯನ್ನು ಜರಡಿಯಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರೆಯುವ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಬಹುದಾದ ಕಲ್ಮಷಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮಿಶ್ರಣ–ದಲ್ಲಿರುಬಹುದಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಿದ್ಯುತ್–ಕಾಂತವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಉಳಿದುಹೋದರೆ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸಿದಾಗಲಿ, ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲಾಗಲಿ ಸಿದ್ಧ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಮೂಡಿ ಅಂದಗೆಡುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ನೀರು ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ. ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರನ್ನು ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಬಸಿಯುವ ಲೋಹದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುರಿದು ಒತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ನೀರೆಲ್ಲ ಬಸಿದು ಉಳಿದ ಜೇಡಿ ಮೆತುವಾಗಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಜಿಗುಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಗಾಳಿಗುಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಮೈಕಟ್ಟು ತಯಾರಿಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ ತೆಗೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಹಲಗೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಜೋಡಿಸಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಭರಣಿ

ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಮೊದಲು ಮಾನವ ಶ್ರಮದಿಂದಲೇ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇಂದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳೇ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಂಭ ತಯಾರಿಕೆ : ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ಕುಂಭಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ವಿಧಾನಗಳು ಹೀಗಿವೆ : 1. ಕುಂಬಾರ ಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಸನ್ನೆ ಚಕ್ರ, 2. ಜಾಲಾಟದ ವಂದರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 3. ಜಾರು ಅಚ್ಚು, 4. ಒತ್ತು ಎರಕ.

1. ಕುಂಬಾರ ಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಸನ್ನೆ ಚಕ್ರ : ಪಿಂಗಾಣಿ ಕುಂಭ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕುಂಬಾರನ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೇಡಿಯನ್ನು ತಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಯಾವ ಆಕಾರ ಬೇಕೋ ಆ ಆಕಾರವನ್ನು ಕುಶಲಿ ಕುಂಭತಜ್ಞ ರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸನ್ನೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದಲಾದರೂ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ ವಿಶೇಷ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ಪದ್ಧತಿ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲವಾದುದು. ಒಂದೇ ಆಕಾರದ ಸಹಸ್ರಾರು ಪಾತ್ರೆ ಅಥವಾ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇದು ಸೂಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲ. ಕುಂಭ ತಯಾರಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಆರಲು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮದಂತೆ (ಹಿಗ್ಗಿ ಕುಗ್ಗುವಷ್ಟು) ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ, ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕುಂಭದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಈ ಕುಂಭಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಜಾಲಾಟದ ವಂದರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ : ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಸನ್ನೆ ಚಕ್ರವನ್ನುಳ್ಳ ಈ ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಕಾರದ ಸಹಸ್ರಾರು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಬಳಸಿ, ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪಾತ್ರೆಯ ಹೊರಮೈ ಆಕಾರದ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸನ್ನೆ ಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಯಾರಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಅಚ್ಚಿನ ತುಂಬ ಹೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರೆಯ ಒಳಭಾಗದ ಆಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಅಚ್ಚನ್ನು ಯಂತ್ರದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಳೆದತ್ತ ಬರುವ ಲೋಹ ಹಸ್ತಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಕ್ರ ತಿರುಗಲು ಆರಂಭವಾದಂತೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಅಚ್ಚನ್ನು ಜೇಡಿ ತುಂಬಿರುವ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಗಿನ ಅಚ್ಚು ತಿರುಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜೇಡು ಹೊರಬಂದು ಒಳಪಾತ್ರೆಯ ಆಕಾರ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಜೇಡಿ ಈ ಎರಡು ಅಚ್ಚುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಚಕ್ರದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಲುಕುಂಭ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

ಕುಳಿ ಬಿದ್ದ ಪಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಗಳ ಮಾದರಿ ಅದಲುಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರದ ಮೇಲಿಡುವ ಅಚ್ಚನ್ನು ತಟ್ಟೆಯ ಒಳಭಾಗದ ಆಕಾರದಲ್ಲೂ ಮೇಲಿನ ಅಚ್ಚನ್ನು ತಟ್ಟೆಯ ಹೊರಭಾಗದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೂ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರದ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಷಮ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವ ಚಕ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಅಚ್ಚುಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ 240,000 ಭೋಜನೋಪಯೋಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ ದಾಖಲೆ ಇದೆ.

3. ಜಾರು ಅಚ್ಚು : ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಸಹಸ್ರಾರು ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಲಭ ವಿಧಾನ. ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇದು ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಟೀ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಬಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾರು ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವ ಕುಂಭದ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟಲಿನ ಮಾದರಿ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಿಂದ ಅವುಗಳ ಹೊರಭಾಗದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವವ ತುಂಬ ಕುಶಲಿಯಾಗಿರಬೇಕು.

ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಿನಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು, ಒಳಗೆ ಅದರ ಮೈಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರಬಹುದಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಕೆರೆದು ಹಾಕಬೇಕು. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ, ತಲೆ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದ ಕಂಠಗಳನ್ನು ಸುತ್ತು ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಕುಂಭ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಕುಂಭ ಬೇಯಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕೃತಿಗಳನ್ನೋ ಮೂರ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನೋ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಆಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ಎರಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅವು ಇನ್ನೂ ಮೆತುವಾಗಿ ಇರುವಾಗಲೇ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೋಡಿಸಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಪಡಿಸಿ ಆರಲು ಇಡುತ್ತಾರೆ.

4. ಒತ್ತು ಎರಕ : ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅತಿ ಒಣಗಿದ ಮಿಶ್ರ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್‌ವಾಹಕ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ಪದ್ಧತಿ ಒಳ್ಳೆಯದು, 1960ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ, ಇವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ.

ತಿರುಗಣೆ ಯಂತ್ರ: ಸನ್ನೆ ಚಕ್ರದ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಇದನ್ನು ಹಸಿ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಚ್ಚಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆರಿಸಿ, ಅದು ಚರ್ಮದಂತೆ ಹಿಗ್ಗುವಂತಾದಾಗ ಈ ತಿರುಗಣೆ ಚಕ್ರದ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಲೋಹದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅನಗತ್ಯ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಹೆರೆದು ಹಾಕಿ, ತಳ ಮತ್ತು ಕಂಠ ಭಾಗಗಳ ಅಚ್ಚು ದೋಷವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಳಿಸಲು ಈ ಯಂತ್ರ ಅಗತ್ಯ. ಒತ್ತುಯಂತ್ರದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ರೂಪ ಕೊಡುವಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಬಳಕೆ ಇದೆ. ಲೋಹವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಲೇತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದಾದರೂ ಕೆಲಸಗಾರ ತುಂಬ ಪರಿಣಿತನೂ ಕುಶಲಿಯೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಆದಮೇಲೆ ಕುಂಭ ಅಥವಾ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆ ಬೇಯಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಸಿ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸುವ ಕ್ರಮ : 1 ಒಲೆ ಗೂಡು ಹಾಕುವುದು; ಬೇಯಿಸಲು ತಯಾರಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಒಲೆಯೊಳಗೆ ಅಥವಾ ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಜೋಡಣೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಅಂದಗೆಟ್ಟು ವಿಕಾರವಾಗಿ,

ಅರೆ ಬೆಂದು, ಬಣ್ಣ ಕಂದಿ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ವಿಶೇಷ ತಜ್ಞರೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಸಿಕತದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಿಂಬೆ ಅಥವಾ ಪಾದುಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು, ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಕದಂತೆ, ಅಲುಗಾಡದಂತೆ ಒತ್ತೆ ಕೊಟ್ಟು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಜೂಕಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಆವಿಗೆಯ ಉಷ್ಣ ನೇರವಾಗಿ ತಾಗದಂತೆ ಮಾಡಲು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳೊಳಗಿಟ್ಟು ಹದವಾಗಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಹಿಂದೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ 1960ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವನ್ನು ಭರಿಸಬಲ್ಲವು.

ಆವಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಪೈರೋಮೀಟರ್ ಉಷ್ಣಮಾಪಕಗಳಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪೈರೋಮೀಟರ್‌ಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕುಲುಮೆ ಒಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಒಲೆಯೊಳಗಿರುವ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಯೊಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೇಯಿಸುವ ವಿಧಾನ: ಮಬ್ಬು ಬಣ್ಣದ ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಜೇಡಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಮಿರಮಿರನೆ ಹೊಳೆಯುವ ಗಾಜಿನಂಥ ಪಾತ್ರೆಗಳಾಗುವುದು. ಒಂದು ಪಾತ್ರೆ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತದೆ. ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಜೇಡಿಯನ್ನು ಬೆಂದ ಪಾತ್ರೆ ಮಾಡಲು ಒಮ್ಮೆ, ಬೆಂದ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಮೆರುಗು ಲೇಪನ ಹಾಕಿ ಮೆರಗು ಕೊಡುವಾಗ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ, ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಮಗದೊಮ್ಮೆಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಬೇಯುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಹಂತಕ್ಕೂ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಿತಿ ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕನಿಷ್ಠ 600°C ಯಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ 2,000°C ಉಷ್ಣತೆಯ ಒಳಗೆ ಈ ಮೂರೂ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಯಾರಿಸುವ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗನುಣವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು 600°C ಯಲ್ಲೂ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗನ್ ಪಿಂಗಾಣಿಯನ್ನು 1480°C ಯಲ್ಲೂ, ಕೈಗಾರಿಕಾ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು 2000°C ಯಲ್ಲೂ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆವಿಗೆ : ಆಧುನಿಕ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಆವಿಗೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಆವರ್ತನೀಯ ಆವಿಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಸುರಂಗ ಅಥವಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಆವಿಗೆ.

ತಣ್ಣಗಿನ ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟು, ಉರಿಹಾಕಿ, ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಪಕ್ವವಾಗುವ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ, ಹದವಾಗಿ ಬೆಂದ ಮೇಲೆ ಉರಿ ತಗ್ಗಿಸಿ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಆರ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೆರಗು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರು ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಈ ಆವರ್ತನೀಯ ಆವಿಗೆ ವಿಧಾನ ಉತ್ತಮ.

ಸುರಂಗ ಆವಿಗೆಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಳಮೈಯನ್ನು ಉಷ್ಣಾವಾಹಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಸುರಂಗದ ವಿವಿಧ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಯಂತ್ರನಿಯಂತ್ರಿತ ಸುರಂಗವಾಹಕ ಅಥವಾ ಚಲಿಸುವ ತಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅಣಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸುರಂಗವಾಹಕಗಳ ಮೇಲೆ ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟು ಸಂಚಲನಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುರಂಗ ಆವಿಗೆಯ ವಿವಿಧ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟದ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸುರಂಗ ಆವಿಗೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಪಾತ್ರೆಗಳು ಬೇಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸುರಂಗ ವಾಹಕಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಸುರಂಗ ಆವಿಗೆಗಳ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ 2ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ $2\frac{1}{2}$ ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದ 275'.

ಆವಿಗೆಗಳ ಇಂಧನವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಥವಾ ಸೌದೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರಾದರೂ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆ ಅನಿಲಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಲಾತ್ಮಕ ಅಲಂಕರಣ ಪಿಂಗಾಣಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಒಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಮೆರಗು ಕೊಡುವಿಕೆ : ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಗಾಜಿನಂಥ ಹೊಳಪು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಮೆರಗು ಕೊಡುವಿಕೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೆರುಗು ಗಾಜಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಬಣ್ಣವಿರುವ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಪಾರದರ್ಶಕ ಹಾಗೂ ಅಪಾರದರ್ಶಕ ಅಥವಾ ಹಾಲುಬಿಳಿ ಮೆರುಗುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.

ಪಿಂಗಾಣಿ ಮೆರಗನ್ನು ಗಾಜಿನ ಮೂಲಧಾತುವಾದ ಸಿಲಿಕದಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಲಿಕವನ್ನು ಸೋಡ ಸೀಸ, ಸುಣ್ಣ ಅಥವಾ ಬೋರ್‍ಯಾಕ್ಸ್ ಅಥವಾ ಇವುಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣ ದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಲಿಕವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಗಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮೆರುಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸೋಡ ಅಥವಾ ಇತರ ಲೋಹ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ಸಿಲಿಕದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಅಭಿವಾಹಕಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ತಾವು ಕರಗುವ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೇ ಸಿಲಿಕವನ್ನು ಕರಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೆರುಗು ದ್ರವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಮೆರುಗುಲೇಪವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಮ್ಮನ್ನೂ ಈ ಮೆರಗು ದ್ರವ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಬೇಕು. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಹೊರಮೈ ದ್ರವಬಿಂದುವೂ ಜಾರಿ ಬೀಳುವಷ್ಟು ನುಣುಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮೆರುಗು ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಸತು, ಬೇರಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್‌ನಲ್ಲಿ (ಮೆರಗು ತಯಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕಾಂಶ) ಸೋಡ, ಪೋಟ್ಯಾಷ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೆರುಗಿಗೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಮೆರಗು ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಾಂಶಗಳ ಹೆಸರೇ ಆ ಮೆರುಗಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸೋಡ ಸೇರಿದಾಗ ಸೋಡ ಮೆರಗೆಂದೂ, ಲೆಡ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಸೇರಿದಾಗ ಸೀಸದ ಮೆರುಗೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಿಗೆ ಲೆಡ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಬೋರಾನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡ ಮೆರುಗನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಪಿಂಗಾಣಿ ಮೆರುಗಿನ ಘಟಕಾಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆನಂತರ ಇದನ್ನು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿರುವ ಬಾಲ್‌ಮಿಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೆರುಗನ್ನು ಅರೆಯುವ ಮುಂಚೆಯೂ ಲೇಪನ ಮಾಡುವ ಮುಂಚೆಯೂ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆರುಗಿಗೆ ಸೇರುವ ಘಟಕಾಂಶಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದಂಥವುಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಕರಗುವಾಗ ವಿಷಾನಿಲ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡದಂಥವುಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದ ಘಟಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೆರುಗನ್ನು ಕಚ್ಚಾಮೆರುಗೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪೂರಕ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರಾವ ಸಂಸ್ಕರಣವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವಂಥ ಘಟಕಾಂಶಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತಿತರ ಅಗತ್ಯ ಘಟಕ ಲೋಹಗಳೊಂದಿಗೆ ಕರಗಿಸಿ ಗಾಜು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಫ್ರಿಟ್ ಅಥವಾ ಕಾಚು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪುಡಿಯಾಗುವಂತೆ ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮೆರಗು ದ್ರವ್ಯವಾಗಿಸಿ, ಲೇಪನ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದೇ ಕಾಚು ಮೆರಗು. ಬಹುಪಾಲು ಚೀನೀ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಿಗೆ ಈ ಮೆರಗನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಮೆರುಗು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಪಿಂಗಾಣಿಗೆ ಲೇಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. : 1. ಅದ್ದುವಿಕೆ: ಮೆರುಗು ದ್ರವ್ಯದೊಳಗೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಅನಾಮತ್ತಾಗಿ ಅದ್ದುವುದು. 2. ಚಿಮುಕಿಸುವಿಕೆ : ತಿರುಗು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಎರಚು ಬಂದೂಕದಿಂದ (ಸ್ಪ್ರೇ ಗನ್) ದ್ರವರೂಪಿ ಮೆರುಗನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಂದೂಕದಿಂದ ಮೆರಗನ್ನು ಬಯಸಿದಷ್ಟು ಮಂದವಾಗಿ ಅಥವಾ ತೆಳುವಾಗಿ ಕೊಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನವೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಣ್ಣ ನೀಡುವಾಗಲೂ ಕೊರೆದ ಅಚ್ಚು ಕಾಗದವನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಿಗೂ ಈ ಬಂದೂಕದಿಂದಲೇ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತಾರೆ. 3. ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವಿಕೆ : ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂದೂಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಮುಕಿಸಿದಾಗಲೂ ಬಣ್ಣ ಬೀಳದಂಥ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕುಂಚವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ಬಣ್ಣ ಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಒಡಲು, ಕಂಠ, ತಳ ರಚನೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಇದು ಉತ್ತಮ ವಿಧಾನ.

ಮೆರುಗುಲೇಪನ ಮಾಡಿ ಆವರ್ತನೀಯ ಅಥವಾ ಸುರಂಗ ಅವಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಪಿಂಗಾಣಿಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಹೊರಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿರುವ ಮೆರುಗು ದ್ರವ್ಯ ಕರಗಿ, ಗಾಜಿನಂಥ ಹೊಳಪುಬಂದು ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಹೊರಮೈಗೆ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಕವಚವಾಗಿ ಬೆಸದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆವಿಗೆಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗುಲಿ, ಕರಗಿದ ಮೆರುಗ ಪರಸ್ಪರ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಬೇಕು. ಕಾವು ಜೇಡಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು, ಪಿನ್ನುಗಳು, ಚೋದಕಗಳು, ಸುತ್ತುಕಟ್ಟು, ಪೀಠ ಮುಂತಾದ ಆವಿಗೆ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೆರಗು ಕೊಟ್ಟ ಪಿಂಗಾಣಿಗೆ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಮೆರುಗಿನ ಹೊರಗೆ ಅಥವಾ ಮೆರುಗು ಕವಚದೊಳಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕರಣ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣದ ಅಲಂಕರಣವೆಲ್ಲ ಮೆರುಗು ಕವಚದಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಂಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೆರಗು ಕೊಡಲು ಕೊಡುವ ಉಷ್ಣತೆಯ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಅಲಂಕರಣವನ್ನೂ ಬೆಸೆಯ ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಬಣ್ಣಗಳು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಕಾಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಒಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ಆಕ್ಸೈಡ್‌ಗಳನ್ನು ಬೆಸುಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಾಹಕ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಬಣ್ಣ ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒಳಗೆ ಮೂಡಿ ಬರುವ ಬಣ್ಣಗಳು ಕರಗಿ ಹರಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಮಬ್ಬುಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟು ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನ ಅಲಂಕರಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಎನಾಮೆಲ್ ಅಥವಾ ಗಾಜುಲೇಪನ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಜುಲೇಪ ಕೂಡ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮೆರುಗೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೆರುಗಿನ ಘಟಕಾಂಶಗಳೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಮೆರುಗು ಮೃದುವಾಗುವ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿ, ಮೆರುಗು ಕವಚದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೆರುಗಿನ ಒಳಕ್ಕೂ ಇಳಿಯುವುದುಂಟು. ಈ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಬ್ಬಾದ ಹಾಲುಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಅರೆಮಬ್ಬು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇಡಿ, ಗಾಜು (ಫ್ರಿಟ್), ಟಿನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತರುವ ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಕ್ರೋಮ್, ನಿಕಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಅರೆದು, ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಲಂಕರಣ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾವಣೆ ಅಲಂಕರಣ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೇ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ್ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್) ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಡಿಕಲ್‌ಕಮೇನಿಯ ವಿಧಾನವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ನಕ್ಷೆ ಮೂಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೆತುಪಾಕವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಕ್ಷೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕೊರೆದು, ಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂದು, ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳ ಒಳ ಅಥವಾ ಹೊರ ಮೈಗೆ ವಾರ್ನಿಷ್ ಅಥವಾ ಗಟ್ಟಿ ಅಂಟನ್ನು ಸವರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಡಿಕಲ್ ಕಮೇನಿಯ ಕೊರೆದ ಕಾಗದದ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ಪಾತ್ರೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಅಂಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒರಟು ಉಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಬಿರುಸಾದ ರಬ್ಬರ್ ಚೌಕಗಳಿಂದ ನಕ್ಷೆ ಎತ್ತುವ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಿ ಉಜ್ಜುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉಜ್ಜಿದಾಗ ನಕ್ಷೆ ಎತ್ತುವ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಬಣ್ಣಗಳು ಪಾತ್ರೆಯ ವಾರ್ನಿಷ್ ಮೇಲೆ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ನಕ್ಷಾ ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು 850₀C ಯಷ್ಟು ಉಷ್ಣತೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ನಿಷ್ ಕರಗಿಹೋಗಿ ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣಗಳು ಮೆರುಗಿನ ಹೊರಕವಚದ ಮೇಲೆ ಬೆಸೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಡಿಕಲ್ ಅಥವಾ ವರ್ಗಾವಣೆ ನಕ್ಷಾ ಕಾಗದವನ್ನು ಮೆರಗುಕವಚದ ಒಳಗಿನ ಅಲಂಕರಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಬೇಕು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅದು ಕೈಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದುದೇ ಅಥವಾ ವರ್ಗಾವಣೆ ಅಲಂಕರಣವಿಧಾನ ರೀತಿ ಮಾಡಿದುದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೈಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿದ್ದುದಾದರೆ ಕುಂಚದ ಗೆರೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವರ್ಗಾವಣೆ ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಂಚು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ನಕ್ಷಾ ಕಾಗದವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಮಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಡಿಸಿದ ಗುರುತು ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ.

ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದ ಮೆರುಗು ಕವಚದ ಮೇಲೂ ಒಳಗೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಬಣ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ, ಪುಡಿ ಮಾಡಿ, ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್, ಲಿನ್‌ಸೀಡ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ಎಣ್ಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಂಚದಿಂದ, ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದೇ ಪಾತ್ರೆಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ನಕ್ಷಾ ಕಾಗದ ಮುದ್ರೆ ಮುದ್ರಿಸಿಯೂ ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಬಣ್ಣ ರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಉಂಟು. ಮೊದಲು ನಕ್ಷಾ ಕಾಗದದಿಂದ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸಿ, ಎಲೆ, ಹೂ, ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ನೀರು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣ ತುಂಬಿ ಅಲಂಕರಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವರ್ಣಲೇಪ: ಎನಾಮೆಲ್ ಬಣ್ಣಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚಿನ್ನದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಣ ಲೇಪನದ ಹೊಳಪು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ, ಬೇಯಿಸಿ ಆದ ಮೇಲೆ ಉಜ್ಜಿ ಮೆರುಗು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ ಅಲಂಕರಣ ಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಜಾಜ್ವಲ್ಯ ಹೊಳಪು ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಚಿನ್ನಾಂಶವಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಣಲೇಪ ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಣಲೇಪನದ ಹೊಳಪು ಎನಾಮೆಲ್ ಬಣ್ಣಗಳಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಳದೆ ಬಹುಭಾಗ ಮಂಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ಗುರುತು : ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಹೆಸರು, ದೇಶಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, ಕೂಡಕ್ಷರ (ಮಾನೋಗ್ರಾಮ್), ಮುದ್ರೆ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಮೆರುಗಿನ ಮೇಲೂ ಒಳಗೂ ಹಾಕಬಹುದು: ಕೈಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲೂ ಬಹುದು.; ಅಚ್ಚು ಮಾಡಲೂ ಬಹುದು; ಕೆಲವು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿ ಪಿಂಗಾಣಿಗೇ ಈ ಮುದ್ರೆ ಅಚ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮುದ್ರೆಯಿರುವಂತೆ, ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಿಗೂ ಈ ಮುದ್ರೆ ಮುಖ್ಯ. ಕೆಲವು ಪಿಂಗಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೆಲಸಗಾರನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿದ ದಿನವನ್ನೂ ವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಯಾಗಾರದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರು ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಬಲ್ಲರು.

ಪಿಂಗಾಣಿಗಳನ್ನು ಭಾರತವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಉದ್ಯಮದ ಒಂದು ಅಂಗವಾದ ಇದರಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಿನಬಳಕೆಗೂ ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ್ಕೂ ಬಳಸುವುದಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಚೀನೀ ಜಾನಪದ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಹಾಗೂ ಜೀವಂತವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತ ಪದ್ಧತಿ, ನಂಬಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಚೀನೀ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೃತ್ಯ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಚೀನೀ ಜಾನಪದ ಶ್ರೀಮಂತರ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥಗಳ ಉಗಮ, ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ – ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಚೀನೀ ಜಾನಪದ ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಏಷ್ಯದ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳ ಆಧಾರವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಚೀನಾ ಈವರೆಗೂ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಚೀನಾ ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ; ಚೀನದ ಇಂದಿನ ಜನರ ಮೂಲಪುರುಷರು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರ ದಾಖಲೆಗಳು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ವಿವಿಧ ಜಾನಪದಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲುವುದಕ್ಕೆ ಅವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿವಾದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸುವ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಚೀನೀಯರ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾದರಿಗಳನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚೀನೀ ಜಾನಪದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅದು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಯಾವುದು, ಅದರ ಗಾತ್ರವೇನು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ, ಚೀನದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆ, ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು

ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಗೌರವಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಪಂಡಿತವರ್ಗದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ, ಜಾನಪದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿರುವ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಲುವು–ಮುಂತಾದವು ಚೀನೀ ಜಾನಪದದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಿರುವ ಅಡಚಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಚೀನೀಯರ ಲಿಖಿತ ಭಾಷೆಯ ಒಡೆತನ ಪಂಡಿತ ವರ್ಗದವರದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಶುದ್ಧ ಜಾನಪದವನ್ನು ಶಿಷ್ಟಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇತರರ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಲು ಮತಪ್ರಚಾರಕರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಸ್ತು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಚೀನದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅದು ತೋರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಚೀನಿ ಜಾನಪದದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದ ವಿವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1100–221 ರ ಅವಧಿಯ ಮೊದಲು ಚೀನೀ ಚರಿತ್ರೆ ಚೌ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 206–ಪ್ರಶ.ಶ. 221 ರ ಚಿನ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಊಹಾಪೋಹಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ ; ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಅವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗಿವೆ. ಹಾನ್ ಸಂತತಿಯ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಸುಮಚೈಯೆನ್ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಲೋಕದ 12 ಜನ ಸಮ್ರಾಟರು ವಿಶ್ವದ ಮೊದಲ ಅರಸರು. ಅವರು ತಲಾ 18,000 ವರ್ಷಗಳಂತೆ ಒಟ್ಟು 1,98,000 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು. ಭೂಲೋಕದ ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಸಮ್ರಾಟರು 45,000 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಾನವಕುಲವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಸುಮಚೈಯೆನ್ ತಿಳಿಸುವ ಉಳಿದ 16 ಮಂದಿ ಸಮ್ರಾಟರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಇವರ ತರುವಾಯ ಸಾಹಸವೀರರೂ ಲಲಿತಕಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಫೂಷಿ ಮತ್ತು ಷೆನ್ ನುಂಗ್ ಎಂಬಿಬ್ಬರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸರ್ಪಶರೀರ ಹಾಗೂ ಮಾನವ ಶಿರಗಳಿದ್ದವು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಉತ್ತವ ಷೆನ್‌ನುಂಗ್. ಹ್ವಾಂಗ್‌ಡೀ ಎಂಬಾತ ಮಾನವ; ಇವನು ಅನಾಗರಿಕ ಜನರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ, ಕುಶಲಕಲೆ, ನಡೆನುಡಿ, ದೇವತೆ, ಪರ್ವತ, ನದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಬಲಿ ನೀಡುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟ.; ಯು ಎಂಬಾತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಷೈಯಾ ಸಂತತಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 2205–1557) ಬಹುಶಃ ಪೂರ್ವ ಚೀನೀ ಸಂತತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಯು 13 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಕಾರ್ಯನಿರತನಾದ. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಸಂಸಾರದ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಕಡೆಗೂ ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಅವನೊಬ್ಬ ನಿಷ್ಠ ಅರಸ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಚೀನೀಯರು ಪ್ರಾಚೀನ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅವನ ಯಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಭವಿಷ್ಯ ಜ್ಞಾನ 'ವೂ' ಪಂಥಗಳು, ಪುರೋಹಿತ ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ದೇವಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪಿತೃಪೂಜೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದವು. ಯಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಭವಿಷ್ಯಜ್ಞಾನ ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾಓ ಪಂಥದವರಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು ; ಸಮತೋಲನ ಜೀವಿತದ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಚೀನಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಅದು ಬಂದದ್ದು; ಈ ನಂಬಿಕೆ ಸೈನ್ (ಜ್ಯಾ) ವಕ್ರರೇಖೆಯಿಂದ ದ್ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವೃತ್ತ. ಅದು ವಿಶ್ವದ ವಾಸ್ತವ ಮತ್ತು ಅವಾಸ್ತವ ಬಲಗಳ ನಡುವಣ ಸಮತೋಲನ; ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸಂಕೇತ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶ; ಹೀಗೆ ಸಂಕೇತಗೊಂಡ ತತ್ತ್ವ ಲಾಮಾವಾದದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭೋಗ ಅತ್ಯಂತ ಗರಿಷ್ಠ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಮತೋಲನ. ತಾಓ ಪಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಕಲ್ಪನೆ ಇದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಶುಭ ಮತ್ತು ಅಶುಭ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಬಹುದೆಂಬ ಪದ್ಧತಿ ಸಹ ಈ ಸಮತೋಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು.

ಷಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯಜ್ಞಾನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೋಯಿಸರು ಮೂಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಆಮೆಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಭಾವಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬಂದ ಸೀಳುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯಜ್ಞ, ಪ್ರಯಾಣ, ಯುದ್ಧ –ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಸಂಕೇತಗಳೆಂದರೆ ಈಗಲೂ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಭವಿಷ್ಯದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಮೂಳೆಗಳ ಮೇಲಣ ಭಾವಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ಚೀನೀ ಪುರೋಹಿತರ ಕೆಲಸ.

ವೂ ಪುರೋಹಿತರು ಶ್ರೀಮಂತ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದ ಪಂಥಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರವೀಣರು. ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯೋಗ ಸಮಾಧಿ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ–ಇವು ಅವರ ಮತಾಚರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇವು ಚೀನೀ ನಾಟಕ ಕಲೆಗೆ ಬುನಾದಿಯಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಂಗೋಲಿಯ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಯಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಕಲ್ಪನೆ ಭವಿಷ್ಯಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿನಿರತ ವೂ ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗ–ಇವೆಲ್ಲ ಷಾಂಗ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1000 ದಲ್ಲಿ ಅರಸ ಪುರೋಹಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪುರುಷ ವಂಶೀಕರ ಪೂಜೆ, ತಾರಾಮಂಡಲದ ಪೂಜೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದವು.

ಪುರೋಹಿತ ಅರಸರು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡುವ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಪುತ್ರನಾದ ಸಮ್ರಾಟ ಮಾತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಅರ್ಹತೆ ಹೊಂದಿದ್ದ, ಸಾಮಂತರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾಗವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ದಿನ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಾಂದ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ವಸಂತಕಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನ. ಈ ಉತ್ಸವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟನ ಅಧಿಕೃತ ಪಂಚಾಂಗ ಹೊರಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯವಸಾಯ, ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ, ಗೃಹಕೃತ್ಯ ವಿಚಾರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಮ್ರಾಟನ ಮಳಿಗೆಯಿಂದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಂಚಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಬೆಳೆಗಳ ಸಮ್ರಾಟನೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ; ಅವನು ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಪಿತೃಪೂಜೆ ಆಧುನಿಕ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿರುವ ಸಂಸ್ಕಾರ. ಮಾನವನಿಗೆ ಎರಡು ಆತ್ಮಗಳಿವೆ ಎಂದು ಚೀನೀಯರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಮೊದಲನೆಯದು ಪೊ ಆತ್ಮ (ಪ್ರಾಣಿ ಆತ್ಮ) ; ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಹನ್ ಆತ್ಮ ; ಶಿಶು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಅದರ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆ. ಭೌತಿಕ ಆತ್ಮವಾದ ಪೊ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ತವನ ವಂಶಜರ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅದು ಸಂತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ಆತ್ಮವೂ ನಶಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ವಂಶಜನ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಬಲಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಈ ಆತ್ಮ ಪ್ರೇತವಾಗಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವೆಸಗಬಹುದು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆತ್ಮವಾದ ಹನ್ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ತನ್ನ ವಂಶಜರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಂಶವೇ ನಾಶವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ಪೂಜೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ದೆಸೆಗೆಟ್ಟು ಅಲೆದಾಡಬಹುದು.

ಚೀನಿಯರು ಬಲಿ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಬಲಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಶ್ರೀಮಂತನ ಹಿಂದೆ ಅವನ ಪರವಾಗಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ಅವನ ಮಡದಿಯರ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರದವರ ಆತ್ಮಗಳೂ ಅವನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಧುನಿಕ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನರಬಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಸತ್ತವನ ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಿವಾರದವರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸುಂದರ ಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಆಕೆಯನ್ನು ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಶೃಂಗರಿಸಿ ನಿಷೇಕ ಶಯ್ಯೆಯೊಡನೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನದಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಬೇಕಾದವರನ್ನು ಉಳಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೇ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಈಗಲೂ ಚೀನಿಯರು ಅಂಜುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ವನದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಚೀನದಲ್ಲಿತ್ತು.

ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡದೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದಾರ್ಶನಿಕರು, ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚೌ ಸಂತತಿಯ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಪುರೋಹಿತರ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಘಟನೆಯಿಂದ ನಡೆನುಡಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ನೂರಾರು ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮೂಡಿದವು, ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ತಾಓ ಧರ್ಮಪಂಥಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದವು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಬೋಧಿಸಿದ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ, ಐತಿಹ್ಯ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಹಿತೆ–ಇವು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐದು ಅಭಿಜಾತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಭವಿಷ್ಯವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿಂಗ್ ಗ್ರಂಥ, ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಷು ಚಿಂಗ್, ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಲೀ ಚಿ ಮತ್ತು ಚೌ ಲಿ, ಷಿಚಿನ್ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಲೂ ಇತಿಹಾಸ–ಈ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳು

ಚೀನೀ ಜಾನಪದದ ಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನೀಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳ ಮೂಲ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‌ನ ಪಂಥ 2,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿವೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞನಿಗೆ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಪಂಥಕ್ಕಿಂತ ತಾಓ ಪಂಥ ಚೀನೀ ಜಾನಪದದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದೆ. ಈ ಪಂಥ 2,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾನುಷ ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಾಮರಸ್ಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ದೈಹಿಕ ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ ; ಭವಿಷ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಮಂತ್ರಿಸಿದ ತಾಯಿತದಿಂದ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ವಾದವಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರೆಗೆ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಈ ಪಂಥದ ಬೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಪಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿದೇಶೀ ಧರ್ಮವಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನೂ ಚೀನೀಯರು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನನ್ನು ಭಗವಂತನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು.

ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಪಂಥ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರ ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ವಿವರಣೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಮೂರ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಲಾಯಿತು. ಉಳಿದವರನ್ನು ಪುರಾಣಾವರಣದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುರೋಹಿತ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ರಮ ಅತಿಮಾನುಷ ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಆರ್ಷೇಯ ಪುರಾಣಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದವು ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ, ಲೌಕಿಕ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವೊಂದು ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಹಲವಾರು ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಸೇರುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಚೀನದ ಪೌರಾಣಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ ಮಾದರಿಯ ಪುರಾಣ ಆಶಯಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮರ್ತ್ಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ 'ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ತತ್ತಿ'ಯ ಆಶಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸೃಷ್ಟಿಪೂರ್ವದ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರವಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮರ್ತ್ಯಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಲತಃ ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮರ್ತ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ ಮಾನವರು ಪರಸ್ಪರ ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಮಾಂತ್ರಿಕರ ಮತ್ತು ದೈವಿಕರ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಮಾನವರು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ, ದೇವತೆಗಳು ಮರ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೊನೆಯುಂಟಾದುದು ಅಧಿದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಶಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಿಂದ ಮತ್ತು ಅವನ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ನೆರವಾದ ಭ್ರಷ್ಟ ಮಾನವಜೀವಿಗಳಿಂದ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಮಾನವರು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ದೇವತೆಗಳು ಮರ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಬರದಂತಾಯಿತು.

ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಇತರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿವೆ. ಮಾನವ ಮುಖವೂ ಸರ್ಪಶರೀರವೂ ರಕ್ತವರ್ಣವೂ ಆದ ಚೂ-ಎನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಪೌರಾಣಿಕ ಜೀವಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದಾಗ ಹಗಲಾಗುವುದೆಂದೂ ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಇರುಳಾಗುವುದೆಂದೂ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಗಳು ಅದರ ಉಸಿರಾಟದ ಭಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಪನ್-ಕು ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮರ್ತ್ಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಪನ್-ಕು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದಂತೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹತ್ತು ಅಡಿ ಅಂತರವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಪನ್-ಕು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಅವನ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡವು. ಅವನ ಉಸಿರು ಗಾಳಿಯಾಯಿತು; ಅವನ ಧ್ವನಿ ಗುಡುಗಾಯಿತು; ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಾದರು; ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಪರ್ವತಗಳು, ನದಿಗಳು, ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣು, ಗಿಡಮರ, ಲೋಹ ಮುಂತಾದವುಗಳಾದವು; ಅವನ ದೇಹದ ಹೇನುಗಳು ಮಾನವ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದವು.

ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಪುರಾಣ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ರಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಪೆಡಂಭೂತ (ಡ್ರೇಗನ್) ಅದನ್ನು ಎಳೆಯುಂವತೆಯೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಮೂರು ಕಾಲಿನ ಡೊಂಬ ಕಾಗೆ ಕೂಡ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಎಂಬ ಪುರಾಣವೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ದಶಸೂರ್ಯರ ಕಲ್ಪನೆ. ಈಗ ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ: ಒಮ್ಮೆ ದಶಸೂರ್ಯರೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ರಾಜಕುಮಾರ ಒಂದನೆಯ ಆರ್ಚರ್ ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನಂತೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಗಂಡಸೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಪುರಾಣಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆಂದರೆ ದ್ವಾದಶಚಂದ್ರರ ಕಲ್ಪನೆ. ಆದರೆ ಏಕಾದಶಚಂದ್ರರು ಕಾಣದಾದ ಬಗೆಗೆ ಏನೊಂದು ವಿಚಾರವೂ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಳಿದಿರುವ ಚಂದ್ರ ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಮೈದೋರಿರುವುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಕ ವಿಚಾರ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕೆಲವು ಆದಿವಾಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಪುರುಷ ಚಂದ್ರದೇವತೆಯ ನಿದರ್ಶನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇತರ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಡಂಭೂತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು. ಚೀನೀ ಪೆಡಂಭೂತ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪುರಾಣ ಪರಂಪರೆಯ ಪೆಡಂಭೂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ವಿಧಿಪಾಲಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ದೈವಿಕ ಅಥವಾ ಅತಿಮಾನುಷ ಪ್ರಯಾಣಸಾಧನವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗೌರವ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಷಾಂಗ್ ಟಿ ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತಿ ; ಅವನು ಭೌತಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಡೆಯ. ಅವನ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ನಗರದೇವತೆಗಳ ವಿಭಾಗವು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ನಗರಗಳ ಜೀವಿತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ ; ಸ್ಥಳದೇವತೆಗಳ ವಿಭಾಗ ದೇಶವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಕಶಾಸ್ತ್ರದೇವತೆ ಗೃಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ನರಕ ಅಥವಾ ಪಾತಾಳಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವಿಚಾರಣೆಗೆ ಹತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ ಅಧಿಕಾರಿ. ತೀವ್ರ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಸಿಡಿಲ ದೇವತೆ ಲೀ ಕುಂಗ್ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರ್ಗದೇವತೆ ಮಾನವನ ಮರಣಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮೃತನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಐದನೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ದೊರೆ ಯೆನ್ ಹೊ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮ ವಿಧಿಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಯಾಗಿರುವ ಮೇರೆಗೆ, ಅವನ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದು. 128 ಅಗ್ನಿನರಕಗಳು, 8 ಶೀತಲನರಕಗಳು, 8 ಅಂಧಕಾರಮಯವಾದ ನರಕಗಳು, 84,000 ಇತರ ನರಕಗಳಿವೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುರಾಣಗಳ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರ ಕ್ರಮಾನುಕರಣೆಗೆ ಆರೋಪಿತವಾದವು. ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಚರಿತ್ರಾಧಾರವಿದೆಯೆಂದೂ ಮಾನವನ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಐತಿಹ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ವಿಷಯಗಳಾದ ಬೇಟೆ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದು, ಬೇಸಾಯ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೊಂದೊಂದರಂತೆ ಹೊರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ನೈಜ ಪೌರಾಣಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿರುವಂತೆ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಪುರಾಣಗಳೂ ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿವೆ. ವೀರಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದನೆಯ ಆರ್ಚರ್‌ನನ್ನು ಕುರಿತ ಪುರಾಣ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶದವಾಗಿದೆ. ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿದ್ದ ಸಾಹಸದ ಜೊತೆಗೆ ಅವನು ಅನೇಕ ವೀರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಾಯಕನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಖಳನಾಯಕನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ.

ಜಲಪ್ರಳಯದ ಪುರಾಣಗಳು ಚೀನಿಯರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಜಲಪ್ರಳಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾನವ ಪಾಪದ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗದೆ ಅಥವಾ ಮಾನವಕುಲದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರದೆ, ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಆದಿ ಸ್ಥಿತಿಯದಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜಲಪ್ರಳಯ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವಿಮೋಚನಾ ವೀರನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಜಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಜಲಪ್ರಳಯ ಪುರಾಣ ಚೀನಿಸಮಾಜದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುರಾಣವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ಬಗೆಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಳಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ವಿಶೇಷ ಗಮನವನ್ನು ಹರಿಸುವಷ್ಟು ಜನಪದಕಥೆಗಳ ಶ್ರೀಮಂತ ಕಣಜ, ಚೀನ, ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳು ಕೂಡಿಸಿರುವ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಿಂತ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಜನಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ; ಅವು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ಪಂಡಿತರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ ಅವು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕಥೆಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಕಥನಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ವಿಷಯಗಳು ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಚೀನೀ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಂತೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಸಿಂಡ್ರೆಲ ಮಲಮಗಳೊಬ್ಬಳು ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಕಥೆ, ಅದರ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ 700 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ತಾಂಗ್ ರಾಜಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟು ಅನ್ ಚುಂಗ್ ಷಿ ಎಂಬಾತನ ಯೂ ಯಾಂಗ್ ಟ್ಸಾ ಟ್ಸು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು, ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಎರಚಿದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಚುಕ್ಕೆಗಳ ಗುರುತುಗಳಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ ನುಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರವೀಣರು. ವರ್ಷ, ದಿನ ಮತ್ತು ಗಳಿಗೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನ್ಮಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಜನ್ಮೋತ್ಸವ, ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪಂಚಾಂಗ ನೋಡಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಆಹಾರಗಳ ಸೇವನೆ ಮತ್ತು ಸಂಭೋಗ ಇವುಗಳಿಗೂ ಶುಭಕಾಲಗಳು ಕ್ಲುಪ್ತವಾಗಿವೆ.

ಚೀನೀಯರ ಪಂಚಾಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಜಾನಪದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚೀನೀವರ್ಷ ಚಾಂದ್ರಮಾನವರ್ಷ ; ಅವರ ಪಂಚಾಂಗ ಸೂರ್ಯಪಂಚಾಂಗ. 12 ಚಾಂದ್ರಮಾನಮಾಸಗಳು; ಪ್ರತಿಮಾಸಕ್ಕೂ 28 ದಿನಗಳು. ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯೇ ಯುಗಾದಿ. ಇದು ಸರಿಸುಮಾರು ಚೈತ್ರಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಗೃಹದೇವತಾರಾಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿಯ ಮೂರನೆಯ ದಿನ, ಶ್ರೀದೇವತೆಯನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ತಿಂಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಡಗರದ್ದು. ಆದರೆ ಮೊದಲ ದಿನ ಹಕ್ಕಿಗಳ ದಿನ, ಎರಡನೇ ದಿನ ನಾಯಿಗಳ ದಿನ, ಮೂರನೆಯದು ಹಂದಿಯದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಿನಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇದೆ. ಬಾತುಗಳ ದಿನವಾದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಶ್ವದ ದಿನವಾದ ಏಳನೆಯ ದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ವರ್ಷವಿಡೀ ರೋಗಸಂಭವಿಸದಂತೆ ಕೆಂಪು ಅವರೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷ 7 ಬೀಜಗಳನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀ 14 ಬೀಜಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು. ವಸಂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಲೀ ಚುನ್) ದನ ಅಥವಾ ಕೋಣವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ತಿಂಗಳ 15ದಿನ ದೀಪೋತ್ಸವ ಜರುಗುತ್ತದೆ. 19ನೆಯ ದಿನ ಇಲಿಗಳ ಮದುವೆ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಬೇಗ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಭೂದೇವಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳು ಪಿತೃಗಳ ಸಮಾಧಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಂಗಳು ಗೌತಮನ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬ; ಆರನೆಯ ತಿಂಗಳು ಸರ್ಪರಾಜ ಲುಂಗ್‌ವಾಂಗನಿಗೆ ಪೂಜೆ; ಏಳನೆಯ ತಿಂಗಳು ಹಸಿದ ಪ್ರೇತಗಳ ತಿಂಗಳು. ಆ ದಿನ ಸಣ್ಣ ಕಾಗದದ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎಂಟನೆಯ ತಿಂಗಳು ಸುಗ್ಗಿ; ಈ ತಿಂಗಳ 25ನೆಯ ದಿನ ನಗರದೇವತೆಯಾದ ಚೆಂಗ್ ಹುವಾಂಗನ ಹಬ್ಬ. ಒಂಬತ್ತನೇ ತಿಂಗಳು ಮೃತರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ತಿಂಗಳು; ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ತಿಂಗಳು ಮದುವೆಗಳ ಕಾಲ; ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತಿಂಗಳು ಮುಂಬರುವ ಹೊಸವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ತಿಂಗಳ 23ನೆಯ ದಿನ ಪಾಕಶಾಲೆಯ ದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಕಾಗದವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಆ ವರ್ಷ ನಡೆದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದ ಜನರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರದಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರೆಗೆ ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಜಾನಪದ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಳ್ಳವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ; ಕೆಲವು ಜೀವಿತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಧೈರ್ಯತಂದುಕೊಡುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಗಾದೆ ಮತ್ತು ನಲ್ನುಡಿಗಳನ್ನು ಚೀಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಟಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇತ್ತು.

ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನ ಕುಟುಂಬದ ಪುರೋಹಿತ ಹಾಗೂ ಮುಖಂಡ. ಉಳಿದವರು ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನ. ಪರಲೋಕವೈದಿದ ಪೂರ್ವಜರು ಜೀವಂತ ವಂಶಜರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕುವಾನ್‌ಯಿನ್ ದೇವತೆಯೇ ಅವರ ಮಹಾಮಾತೆ. ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವಳ ದೇಗುಲದಿಂದ ಹಳೆಯ ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಸದನ್ನು ಇಟ್ಟುಬರುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಇದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ. ಮಕ್ಕಳಾಗದವರು ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪವಿತ್ರ ಪರ್ವತದ ಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರ್ವತರಾಣಿಯ ಹೆಸರು ಟೈಷನ್. ಆಕೆಯ ಸಖಿಯರು ಸಂವೃದ್ಧಿಯ ದೇವಿಯರು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವವರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಚರಣೆಗಳಿವೆ. ಬರೀ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾಗುವ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಹುಡುಗನ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಾಗದಂತೆ ತಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಗರ್ಭಿಣಿ ಚಿನ್ನದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಭೂತಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಬಹುದು. ಹುಟ್ಟುವ ಮಗು ಹೆಣ್ಣೊ ಗಂಡೋ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆರಿಗೆ ಸುಗಮವಾಗಲು ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಕಾಗದವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾರೆ; ಅಥವಾ ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಚೂರು ಮಾಡಿ ಚಹದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗರ್ಭಿಣಿಯರು ಸಣ್ಣ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಭೂತಗಳು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿ ಗರ್ಭಿಣಿಯರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಓಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಚೀನಿಯರದು. ಸೂತಿಕಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಉರಿಸಿದರೆ ಭೂತಗಳು ಮಗುವಿನ ಒಡಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ವಿವಾಹಪದ್ಧತಿಯೂ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ದಳ್ಳಾಳಿಯ ಮೂಲಕ ಮದುವೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದಮೇಲೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಗದದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ತರುವಾಯ ವಿವಾಹ ಸಾಧ್ಯವೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿವಾಹಗಳು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಲ್ಲ. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಧು ಮೃತಪಟ್ಟರೆ ಅವಳ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವರನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ವಿವಾಹ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ವಧುವಿಗೆ ತಾಯಿತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಆಕೆ ಅತ್ತೆಯ ಕಾಟದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಸತ್ತವನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೇರಿಸುವ ಸಮಾರಂಭ ಅತ್ಯಂತ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅವಸಾನ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದವನನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತಂದು ಮಲಗಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರೇತ ಗೃಹಪ್ರವೇಶ ಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಅವನ ತಲೆದಿಂಬನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಮೆರವಣಿಗೆ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಶವವನ್ನು ಸ್ಥಳದೇವತೆಯ ಗುಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪರಲೋಕದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಆಹಾರ, ಹಣ ಮೊದಲಾದವು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಟುಟಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಡೆದ ತರುವಾಯ ಶವವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾದೇವತೆಯ ಗುಡಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ವಂಶೀಕರ ಸಮಾಧಿಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಶುಭದಿನದಲ್ಲಿ ಮೃತನ ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು ಹಾಗೂ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸಮಾಧಿಶಿಲೆಯನ್ನು ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರರಿಗೆ ಸಂತಾಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗಿರುವ ಜನ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ರೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೃತನ ಸೂಳೆಯರ ಹಾಗೂ ಸೇವಕರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಲೋಕದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಣ, ಆಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಬಳಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಮೃತನ ಆತ್ಮಶಾಂತಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಈಗಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಚೀನೀ ಜಾನಪದ ಚೀನೀಯರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಚೀನೀಯರು ಹೊಸದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರು, ಉದಾರಿಗಳು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಗೂ ಅವರು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರೀಕರ ಇಲ್ಲವೆ ಭಾರತೀಯರ ಪುರಾಣಕಥೆ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾನಕಗಳು ಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಚೀನೀಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಅಪಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ, ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತೊಡಕುಗಳಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಪಾತಾಳಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದ ದೇವತೆಗಳು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ನಭೋಮಂಡಲದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ

ಭೂತ ಪ್ರೇತಗಳಿವೆ. ತಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ, ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ, ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಚೀನೀ ಪರಂಪರೆ, ನಂಬಿಕೆ, ರೂಢಿಗಳು ಸಮುದಾಯದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ಚೀನೀಯರ ಭಯ-ಭೀತಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಆಸೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಮಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಚೀನೀ ಜಾನಪದದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್‌ಎ.)

ಚೀನೀ-ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ : ಚೀನ, ಟಿಬೆಟ್, ಬರ್ಮ(ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್), ಥೈಲೆಂಡ್, ಸಯಾಮ್, ಇಂಡೋ-ಚೀನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿ ಆದ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರ ಹದಿನೈದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚೀನೀ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವೆಂತಲೂ ಚೀನೀ-ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರವೆಂತಲೂ, ಏಕಾಕ್ಷರ ಪರಿವಾರವೆಂತಲೂ, ಸೈನೋ-ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರವೆಂತಲೂ, ಇಂಡೊ-ಚೀನೀ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವೆಂತಲೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇವನ್ನು ಸಿನೋ-ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ಪರಿವಾರ ಜಗತ್ತಿನ ಹಿರಿಯ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.; ಈ ಪರಿವಾರದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇಂಡೋ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಇಂಡೋಚೀನ, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚೀನೀ-ಟಿಬೆಟನ್ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗ; ಮತ್ತೊಂದು ಟಿಬೆಟೊ-ಚೀನೀ ವರ್ಗ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಸೈನೋಟಿಬೆಟನ್ ಪರಿವಾರವೆಂದು ಕರೆದು ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ, ಟಿಬೆಟೊ-ಚೀನೀ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಮಿ-ಥೈ ಎಂದು ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಚೀನೀ ಭಾಷಾಪರಿವಾರವೆಂದು ಕರೆದು ಇದನ್ನು ಚೀನೀ, ಸ್ಯಾಮಿ, ಟಿಬೆಟಿನ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲಿನ ವರ್ಗೀಕರಣ ಏನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಟಿಬೆಟೊ-ಚೀನೀ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟೋ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ಎರಡಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

1. ಟಿಬೆಟೊ-ಚೀನೀ ಭಾಷಾವರ್ಗ: ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಚೀನಿ-ಸ್ಯಾಮಿ, ಮತ್ತು ಚೀನೀ-ಥಾಯ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಷಾಸಮುದಾಯಗಳು ಇವೆ. ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಮಿ, ಶಾನ್, ಕರೆನ್, ಚೀನಿ, ಲಾವೋ, ಅಹೋಮ್, ಖಾಮ್ತಿ, ಅನಾಮಿ, ಮುಅಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಷೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಯಾಮ್ ಚೀನ, ಇಂಡೋಚೀನ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಇವು ಆಯೋಗಾತ್ಮಕ ವರ್ಗದ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಒಂದೇ ಪದ ಹತ್ತಾರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪದಗಳು ಸೇರಿ ವಿವಿಧ ವಾಕ್ಯಗಳಾಗುವ ಪರಿಪಾಟ ಈ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪದ ಇಲ್ಲಿ ನಾಮಪದ, ಕ್ರಿಯಾಪದ, ವಿಶೇಷಣ, ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲದು. ಈ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಒಂದು ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ವ್ಯಾಕರಣವಿದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು ಇವೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ನಿಯಮ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕ ಧ್ವನಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ಟಿಬೆಟೋ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗದ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇವು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಚೀನಿ-ಸ್ಯಾಮಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ವರ್ಗದ ಮಂಡರಿನ್, ಪೊಂಚೊ ನಿಂಗ್‌ಪೊ ಸ್ವತೊವೆಂಚೊ, ಮೆಹಸ್ಸೀನ್ ಮುಂತಾದ ಚೀನಿ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

2. ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗ: ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.; ಟಿಬೆಟೊ ಹಿಮಾಲಯನ್ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯ, ಉತ್ತರ ಅಸ್ಸಾಮಿ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯ, ಅಸ್ಸಾಮಿ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯ. ಭಾರತ, ಚೀನ, ಬರ್ಮ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೀನೀ-ಸ್ಯಾಮಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆಯಾದರೂ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಇತರ ಭಾಷಾ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮತ್ತು ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಲಿಪಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲವಿರಬಹುದೆಂದೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಚೀನ, ಸಯಾಮ್, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳು ಕೂಡ ಈ ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು:

(ಅ) ಟಿಬೆಟೊ-ಹಿಮಾಲಯನ್ ಭಾಷಾಸಮುದಾಯ :

1. ಪಶ್ಚಿಮೀ ವರ್ಗ : ಮಂಚಾಟಿ, ಛಂಭಾ, ಲಾಹುಲಿ, ಬುನ್ನ, ರಂಗ್ ಲೋಯಿ, ಕನಾಶೀ, ಕಸೌರಿ, ರಂಗ್‌ಕಾಸ್, ದರ್ಮಿಯಾ, ಚೌದಂಗ್‌ಸೀ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು.

2. ಪೂರ್ವೀವರ್ಗ : ಧೀಮಾಲ್, ಥಾಮೀ, ಲಿಂಬೂ, ಯಾಖಾ, ಖಂಬು, ಜಿಮ್‌ದಾರ್, ಚೆಪಾಂಗ್, ಗುರುಂಗ್, ಮರ್ಮೀ, ಸುನ್ವರ್, ನೇವಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷೆಗಳು.

(ಆ) ಉತ್ತರೀ ಅಸ್ಸಾಮಿ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯ : ಅಕ್, ಧಫ್‌ಲಾ, ಅಬೋರ್ ಮಿರಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು.

(ಇ) ಅಸ್ಸಾಮಿ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯ :

1 ಬೋಡೋನಾಗಾ : ಕಛಾರಿ, ಲಾಲುಂಗ್, ದಿಮಾಸಾ, ಗಾಕೋ, ರಾಭಾ, ತ್ರಿಪುರ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು.

2 ಅಂಗಾಮಿ-ನಾಗಾಭಾಷಾವರ್ಗ ;

(a) ಪಶ್ಚಿಮೀ ವರ್ಗ: ಅಂಗಾಮೀ, ಸೇಮಾ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

(b) ಮಧ್ಯ ವರ್ಗ: ಅ ಓ, ತೆನ್‌ಸ್ವಾನಾಗ, ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಇವೆ.

(c) ಪೂರ್ವೀ ವರ್ಗ: ಅಂಗ್‌ವಾಂಕ್, ತಮ್ಲು, ಬಗ್‌ಪರಾ, ಮುತೋನಿಅ, ನಮ್ ಸಂಗೀಯ, ಚಾಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

3 ನಾಗ ಕುಕಿ-ಚಿನ್ ಭಾಷಾ ವರ್ಗ : ಕುಕಿ, ಚಿನ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಗುಣಗಳು ಈಗ ಮಾಯವಾಗಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಲಿಪಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯನ್ ಭಾಷಾಸಮುದಾಯದ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಂಡೋಆರ್ಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ-ಟಿಬೆಟನ್ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಡುಬರುವ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀಭಾಷೆಯನ್ನು, ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಕಿ, ಚಿನ್, ಅಂಗಾಮಿ, ಸೇಮಾ ಕಛಾರಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತ್ರಿಪುರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಿ, ರಾಭಾ, ಆಕ್, ಮಿರಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹಿಮಾಲಯನ್ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಂಬಾ, ಲಾಹುಲಿ, ಕಸೌರಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನೇಪಾಳ, ಭೂತಾನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು-ಆಡುವ ಜನ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಂಗ್ಲಾ, ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಳ, ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ಮೀಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಜನರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವ : ಚೀನೀತತ್ತ್ವ ಭಾರತದ ತತ್ತ್ವದಂತೆಯೇ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವ ಚೀನಕ್ಕೆ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲಿನ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಗೊಂಡ ಮೇಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಪ್ರಶ. ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧನಾದ ಪರಮಾರ್ಥ ಭಾರತೀಯ ನ್ಯಾಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. ಪ್ರಶ. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ಯುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ತರ್ಕಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಹ್ಯುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗನ ಶಿಷ್ಯ ಕ್ವೈ-ಚಿ ಶಂಕರಸ್ವಾಮಿ 'ನ್ಯಾಯಪ್ರವೇಶ'ದ ಮೇಲೆ ಆರು ಸಂಪುಟಗಳ ಮಹಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು

ಬರೆದ. ಇದು ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ತರ್ಕವಿಚಾರವಾಗಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವವೆಂದರೆ ನಾವು ತಿಳಿದಿರುವುದು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಮತ್ತು ಲಾವೋಟ್ಸು ತತ್ತ್ವವೆಂದೇ. ಅವೆರೆಡು ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ತತ್ತ್ವಗಳಾದರೂ ಅವು ಬಹು ರೂಪಾಂತರ ಪಡೆದಿವೆ. ನವೀನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಪ್ರ.ಶ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚು ಷೀ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ತಾಳಿ ನೋಡಿದ್ದರೆ ಬಹುಶಃ ಅದು ತನ್ನದೆಂದು ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನೂತನ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವವೂ ಹಿಂದಿನ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಬಹುದೂರ ಸಾಗಿದೆ.

ಚೀನೀತತ್ತ್ವದ ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳು ಇವು ; ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3000ದಿಂದ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1800ದ ವರೆಗಿನದು. ಈ ತತ್ತ್ವ ಪೌರಾಣಿಕ ಸಂತ ದೊರೆಗಳದು. ಇದು ಕತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕತೆಗಳು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1800ರ ಆಚೆ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1766 ರಿಂದ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1123ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲ ಷಾನ್‍ವಂಶದ ಅರಸರ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದ್ದು ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳ ತತ್ತ್ವ. ನಿಜವಾಗಿ ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಚೌ ವಂಶದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1100 ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಪೂ. 256) ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ, ತಾಓ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಯಾಂಗ್ ಚು, ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ಪಂಥದ ಮೆನ್ಸಿಯಸ್, ನಾಮತತ್ತ್ವ ಪಂಥದ ಟೆಂಗ್ ಷೀ, ಹ್ಯೂಯಿ ಷಿಷ್ ಮತ್ತು ಕುಂಗ್ ಸುಂಗ್ ಲಂಗ್, ತಾಓ ತತ್ತ್ವದ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಲಾವೋ ಟ್ಸು, ತಾಓ ತತ್ತ್ವದ ತೃತೀಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು, ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಅನುಯಾಯಿಯಾದ ಹುಸನ್ ಟ್ಸು, ಕಾನೂನಿನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಹ್ಯಾನ್ – ಫೈ – ಟ್ಸು ಈ ಕಾಲದವರು. ಪ್ರಶ. 221–589 ರವರೆಗೆ ಹಾನ್ ವಂಶದ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಪ್ರಶ. 590–617 ರ ಸೂಯಿ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪ್ರಶ. 618–906ರವರೆಗಿನ ಟಾನ್ ಸಂತತಿಯವರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಚೀನದ ತುಂಬ ಪ್ರಬಲ ತತ್ತ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಅದು ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಪ್ರಶ. 960–1279ರವರೆಗೆ ಸೂಂಗ್ ಮನೆತನದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವ ಹೊಸ ರೂಪ ತಾಳಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಪ್ರಶ. 1280–1367ರ ವರೆಗಿನ ಯೂಅನ್ ಎಂಬ ಮಂಗೋಲಿಯ ವಂಶದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. 1368ರಲ್ಲಿ ಮಿಂಗ್ ವಂಶದವರು ಚೀನದ ಪ್ರಭುಗಳಾದಾಗ ಕೂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವ 'ವಿಶ್ವಚೇತನ ತತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಹೊಸ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಶ. 1544–1611ರವರೆಗೆ ಚೀನಾ ಪರಕೀಯರಾದ ಮ್ಯಾಂಚೂ ವಂಶದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪ್ರಶ. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಜೆಸ್ಯುಯಿಟ್ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿತರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಟಾನ್ ಸು–ಟ್ಸುಂಗ್ ಎಂಬಾತ ಕುಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಭಾವನೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ. ಎನ್‍ಫೂ ಎಂಬಾತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಕ್ಸ್ಲೀ. ಆ್ಯಡಮ್ ಸ್ಮಿತ್, ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್, ಜೆ. ಎಸ್. ಮಿಲ್ ಮುಂತಾದವರ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅವರ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು 1864–1895ರ ವರೆಗೆ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. ಆದರೂ ಚೀನೀಯರಿಗೆ 1919ರ ವರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞರ ಪರಿಚಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1919ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಡ್ಯೂಯಿ ಮತ್ತು ಬರ್ಟ್ರಂಡ್ ರಸೆಲ್ ಅವರು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರೇ ಹೊರತು, ಉಳಿದವರ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ; ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವಚರಿತ್ರೆಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಅದರ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರೂ ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಫೂಂಗ್ ಯು–ಲಾನ್ ಎಂಬುವನು ಚೀನಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಚೀನೀತತ್ತ್ವದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ತಾತ್ತ್ವಿಕರನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದುಂಟು. ಇಹದಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದವರು ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರು. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ಹೊರಚ್ಚಾಗಿ ನಿಂತು, ಲೋಕಾತೀತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವವರು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನವರು. ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನವರು ಲೋಕಾಯತರು, ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನವರು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ತತ್ತ್ವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಲು ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಹದಲ್ಲಿ ಪರವನ್ನೂ ಪರದಲ್ಲಿ ಇಹವನ್ನೂ ಕಾಣಬಯಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಯಸುವವರನ್ನು ಚೀನೀಯರು ಮಹಾಪ್ರಜ್ಞರೆಂದು, ಅಂದರೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಒಳಗೆ ಪ್ರಾಜ್ಞಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಹೊರಗೆ ಲೌಕಿಕ ಸಾರ್ವಭೌಮನಂತೆ ಲೋಕಹಿತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರು. ಇಂಥ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಚೀನೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕರ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯ. ಚೀನೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಕುಟುಂಬಿ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವ ಕುಟುಂಬಿ. ಬರಿಯ ಕುಟುಂಬಿಯಾದವ ಸ್ವಾರ್ಥಿ. ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬಿಯಾದವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬಿಯಾದವ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಲೇಬೇಕು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಜನ ಜೀವನವನ್ನು ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಜೀವನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಅವನ ತತ್ತ್ವ ಕೇವಲ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಪವಿತ್ರ ತತ್ತ್ವವಾಗಿರದೆ ಅದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಇಳಿದು, ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಇಹದ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಜೀವನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೀನೀತತ್ತ್ವ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾದದ್ದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಚೀನೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕನೂ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾದ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಚೀನೀಯರ ನಾಮತತ್ತ್ವ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಮಾತಿನ ಮೋಡಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಕುಂಗ್–ಸನ್–ಲುಂಗ್ ರಾಜ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿವಿಧ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವ ಕೇವಲ ಒಣತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಅನುಭವ ತತ್ತ್ವ, ಜ್ಞಾನ ವಿವೇಕವಾಗಿ ಸದ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕು. ಒಬ್ಬನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಒರೆಗಲ್ಲು. ಕೆಲವು ತಾತ್ತ್ವಿಕರಲ್ಲಿ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯೇ ಅವನ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳಂತೆ, ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ, ಪ್ರಮಿತಿ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳೆಂಬ ಚತುರಂಗಸಮೇತವಾಗಿ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ಚೀನೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕರ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಉಕ್ತಿಗಳು, ಉದಾಹರಣೆಗಳು, ಉಪಮಾನಗಳು ಕತೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆ ಉಕ್ತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಅಪೂರ್ಣವಾದರೂ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥ ಅಪಾರವಾದದ್ದು, ಚೀನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧ್ವನ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ತತ್ತ್ವದ ಉಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಮಾತು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಅದರ ಇಂಗಿತ ಮುಖ್ಯ. ಅದು ತಿಳಿದಾಗ ಅರ್ಥ ಮುಂದಾಗುತ್ತದೆ, ಮಾತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಚೀನೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಕೇವಲ ಮೌನದಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ತಾಓ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಂತೂ ಈ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ. ತಾಓ ಮಾತಿನಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ್ದು. ಮೌನದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಧ್ವನಿಸಬೇಕು. ತಾವೋ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾವಿರ ಪುಟಗಳ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ಅದು ಲಾವೋಟ್ಸುವಿನ ಕಾರಿಕೆಗಳ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾರದು.

ಚೀನೀತತ್ತ್ವ ತುಂಬ ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದು, ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದವರು ಅದರಲ್ಲಿ ನೂರು ಶಾಖೆಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಮೊದಲ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಸ್ಸು–ಮಾ ಟ್ಯಾನ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಅವನ್ನು ಆರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಲುನ್–ಯಾಂಗ್ ಶಾಖೆ. ಅದು ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುಂ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಗಮ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವತತ್ತ್ವ. ಎರಡನೆಯದು ಜೂಚಿಯ ಶಾಖೆ. ಈ ಶಾಖೆಯವರು ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೋಧಕರು. ಈ ಶಾಖೆಯ ಮುಖಂಡ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ. ಮೂರನೆಯದು ಮೋ–ಚಿ ಅಥವಾ ಮೋಹಿಶಾಖೆ. ಅದರ ಮುಖಂಡ ಮೋಟ್ಸು. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಮಿಂಗ್–ಚಿಯ ಅಥವಾ ನಾಮತತ್ತ್ವ ಶಾಖೆ. ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೇ ಇವರ ತತ್ತ್ವದ ವಿಚಾರ ವಿಷಯ. ಐದನೆಯದು ಫಾ ಚಿಯ ಅಥವಾ ಕಾನೂನಿನ ಶಾಖೆ. ಈ ಶಾಖೆಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾನೂನೇ ಆಧಾರ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನೀತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಆರನೆಯದು ತಾಓ–ಟಿ–ಚಿಯ ಶಾಖೆ. ತಾಓ ಎಂದರೆ ಪಥ. ಈ ಶಾಖೆಯವರ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ದಾರಿಗೆ, ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮುಖಂಡ ಲಾವೋ ಟ್ಸು.

ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಲ್ಯೂ ಹಸಿನ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 46) ಎರಡನೆಯವ. ಇವನು ನೂರು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವ ಆರು ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವು (1) ತ್ಸೂಂಗ್–ಹೆಂಗ್ ಚಿಯ ಅಥವಾ ರಾಯಭಾರಿ ಶಾಖೆ, (2) ಟ್ಸುಚಿಯ ಅಥವಾ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಶಾಖೆ, (3) ನುಂಗ್ ಚಿಯ ಅಥವಾ ಭೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಶಾಖೆ ಮತ್ತು (4) ಹಷಿಯೋ–ಷೌ ಚಿಯ ಅಥವಾ ಕತೆಗಾರ ಶಾಖೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರುತ್ತವೆ. ಅವರ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೂ ತುಂಬ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದದ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಇಂಥ ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪಕತೆಯಿದ್ದು ಈಚಿನ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಆರ್ಥಿಕಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ ತಪ್ಪಿ ಕೇವಲ ಸಂಕುಚಿತಪರ ತತ್ತ್ವವಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಚೀನೀಯರು ಈಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆದರಿಸುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಆರ್ಥಿಕಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟ ಬೆಲೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಯಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಚಿಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತುಂಬ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 551–470. ಪೌರಾಣಿಕ ಸಂತ ರಾಜರ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ತತ್ತ್ವ ಚೀನದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯದು. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಗೆ ಮುಂಚೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯ, ನೀತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ. ಅವನು ಒಂದು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಮವಯಸ್ಕರಾದ ಮತ್ತು ತನ್ನಂತೆ ಚೀನಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪುರಾತನರ ಆರು ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಈ ಆರು ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಲಿಯು ಯಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೊದಲನೆಯ ವಿದ್ಯೆಯ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಯಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯಿ ಎಂದರೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥ. ಎರಡನೆಯದು 'ಷಿಹ್'–ಕಾವ್ಯಗಳ ಗ್ರಂಥ. ಮೂರನೆಯದು 'ಷು'–ಚರಿತ್ರೆಯ ಗ್ರಂಥ, ನಾಲ್ಕನೆಯದು 'ಲಿ'–ಮತಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಗ್ರಂಥ. ಐದನೆಯದಾದ ಯೊಚ್–ಸಂಗೀತದ ಗ್ರಂಥ. ಆರನೆಯದಾದ 'ಚುನ್ ಚಿಯು'–ಲು ಅರಸರ ವಂಶವೃತ್ತಾಂತ. ಅವನು ಈ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಗೆಡಹಿದ. ಇವನ್ನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಶಿಷ್ಯರು ಸೇರಿಸಿ ಅನಲೆಕ್ಟ್ಸ್ ಎಂಬ ವಚನಸಂಪುಟವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥ.

1. ಈ ಆರು ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪಂಡಿತರಂತೆ ಅವನು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ತಾನೇ ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ; ಹೊಸ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾಷ್ಯ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಅವನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಪದಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಒಂದು ಪದದ ಸಾರಾರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆ ಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಜದ ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ನೀತಿ, ಕಾನೂನು, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಾಕ್ರಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲೇಟೋಗಳಂತೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಆತ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಡತೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಜ, ತಂದೆ, ಮಗ, ಸೋದರ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಅಧಿಕಾರಿ) ಸಂಗತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಕಾನೂನು, ಸದ್ಗುಣಗಳು, ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳು ವಾಸ್ತವವಾದಾಗ, ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾದಾಗ, ಅವು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ; ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯರ್ಥಾಲಾಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಅವನ ಮಾತಿನ ತತ್ತ್ವ. ಅದು ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾಮ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಂಕುರಪ್ರಾಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

2. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ತುಂಬ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತ ಎಂದರೆ ಶೀಲವನ್ನೇ ತನ್ನ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಾತ, ಆ ಶೀಲ ಎರಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ:– ಒಂದು ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ, ಎರಡು ಮಾನವರೊಡನೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ. ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ತಳಹದಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವನೆ. ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದರೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಪಿತೃಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವುದು ಸ್ವರ್ಗಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ; ಗತಿಸಿದವರಿಗೆ ಗೌರವ ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ. ನೇಮನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಯಮಶೀಲ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತವನಿಗೆ ಇತರ ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ನಿಷ್ಠೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳು ಒಂದು ಹಂದಿಯನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ನೂರು ವರಹಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮನೋಭಾವ ಸರ್ಕಾರೀ ನೌಕರರ ನಡತೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ನೂರು ವರಹಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಮಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೂ ಈ ಬುದ್ಧಿ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೊಂದು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನೇ ಆಚರಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸತ್‌ಶೀಲ. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆ ಕಾಂಟನ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವನ್ನೂ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಲಾಭ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ. ಲಾಭವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸದೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅವನು 'ಯಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ.

3. ಈ ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಅವನು ತಾಓ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತಾಓ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವ ತತ್ತ್ವ. ಎಲ್ಲ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೂ ತಾಓ ಆಧಾರ. ಇದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದುದಲ್ಲ. ಇದು ಮಾನವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವಂಥದ್ದು. ತನ್ನೊಳಗಿರುವುದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ.

4. ಕರ್ತವ್ಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಸೂತ್ರಿಸಬಹುದು. ನಿನಗೆ ಬೇಡವಾದ್ದನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಮಾಡಬೇಡ. ಇದು ಅಭಾವಸೂಚಕ ಕರ್ತವ್ಯಸೂತ್ರ. ಇದೇ 'ಯಿ' ಸೂತ್ರ. ನೀನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದನ್ನು ಇತರರಿಗೂ ಲಭಿಸಲೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸು. ಇದು ಭಾವಸೂಚಕ ಕರ್ತವ್ಯಸೂತ್ರ. ತನ್ನ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದುದು ಇತರರ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಅಗತ್ಯ. ಇತರರು ಉದ್ಧಾರವಾದ ಹೊರತು ತನ್ನ ಉದ್ಧಾರವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸೌಖ್ಯ ಇತರರ ಸೌಖ್ಯ, ಇವೆರಡೂ ಅವಿಭಾಜ್ಯ. ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

5. ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆ ಒಣತತ್ತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಮಾನವಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಪರಸ್ಪರತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಶೀಲವನ್ನು ಕೂ ಫೂ ಜೆನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

6 ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಶೀಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು 'ಐ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಐ ಎಂದರ ಔಚಿತ್ಯ. ಪರಸ್ಪರತೆಯದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂತ್ರ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅದು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಟನ ಕರ್ತವ್ಯತತ್ತ್ವದಂತೆ ಅದು ತೀರ ವಿಶಾಲ ; ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ.

7. ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೂ ಉಚಿತವಾದದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದಿಂದ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ ಇದು. ನಾನು ಅನ್ನ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಳೆದೆ. ಅದರಿಂದ ನನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದರೆ ಉತ್ತಮ. ಆದರೆ ಆಲೋಚನೆ ಇಲ್ಲದ ಓದು ವ್ಯರ್ಥಾಲಾಪ. ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದ ಧ್ಯಾನ ಅಪಾಯಕರ. ಎಷ್ಟು ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಶಯ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಾವು ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದ ಅಂಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯಕರವಲ್ಲ. ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ನೀತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು ; ಪರಮನೀತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು.

ಔಚಿತ್ಯತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಬಲ ಕೊಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಹಾಯಕ ಸೂತ್ರವಿದೆ. ಅದು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಸೂತ್ರ. ಎರಡು ಅತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ನಡತೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಾಗ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಲ್ಪ ತಪ್ಪಿ ನಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವನು ಮೂರ್ಖನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ನಿನ್ನ ಎಡಕೆನ್ನೆಗೆ ಏಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಬಲಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು–ಎಂಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅವನು ಔಚಿತ್ಯಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ. ಕೇಡಿಗೆ ಕೇಡನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಡ. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಡ, ನ್ಯಾಯವಾದ ದಾರಿ ತೋರಿಸು. ಕೇಡಿಗನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ವಿವೇಕಯುತವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲವೆ?

ಶೀಲತತ್ತ್ವವೇ ಅವನಿಗೆ ಸಾರ್ವಭೌಮ ತತ್ತ್ವ. ಆದರೆ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಸೀಳುದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡುದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಅವನಂತೆ ಇಷ್ಟು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ತತ್ತ್ವ , ಕ್ರಿಸ್ತನ ಪರಸ್ಪರತೆಯ ತತ್ತ್ವ, ಕಾಂಟನ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ತವ್ಯತತ್ತ್ವ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಸೇರಿರುವುದು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯೊಬ್ಬನಲ್ಲೇ.

9. ತಾಓ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಕೇವಲ ನೀತಿಗೆ, ಶೀಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ, ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ–ಎಂದು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶೀಲಕ್ಕೆ ಅವನು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಶೀಲಾತೀತ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅವನು ನಿರಾಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶೀಲ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ಸೋಪಾನ. ಜೀವನದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಶೀಲ,

ಕಾಲುಭಾಗ ಶೀಲಾತೀತ ಬೆಲೆ. ಅದು ಶೀಲದ ಮೂಲಕ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವಂಥದ್ದು. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆದ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾನೆ : ಮೊದಲು ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದೆ. ಮೂವತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ನಾನು ಶೀಲವನ್ನು ಕುದುರಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ನಾನು ನಿಂತೆ. ನಲವತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ನನಗೆ ಸಂದೇಹ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಐವತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಪರಿಚೇತನದ (ಸ್ವರ್ಗ) ನಿಯಮ ತಿಳಿಯಿತು. ಆರುವತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಆ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದೆ. ಎಪ್ಪತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ನನಗೆ ಯಾವ ನಿಯಮವನ್ನೂ ಮೀರದೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ವರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.' ಅವನು ಎಪ್ಪತ್ತನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡ. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (ಬಿಡುಗಡೆ) ದೊರೆಯಿತು; ಶೀಲಾತೀತ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಅವನಿಗೆ ಎಪ್ಪತ್ತರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಕೂಂಗ್ ಪೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ ಮೋಟ್ಸು ಅವನ ಪ್ರೀತಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೈವಭಕ್ತಿ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ; ಕೂಂಗ್ ಪೂಟ್ಸೆ ಪುರುಷರೂಪವಾದ ದೈವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಅತೀತ ತತ್ತ್ವ, ಕೇವಲ ಚೇತನ (ಸ್ವರ್ಗ). ಅದು ಪುರುಷರೂಪವಲ್ಲ.

10. ಅವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿ ಮೆನ್ಸಿಯಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 371–289) ಶೀಲಾತೀತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ಅವನು ಅದನ್ನು 'ಹಾವೋಜಿನ್ ಚಿಃ ಚೀ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು. ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯುತವಾದದ್ದು. ಅದು ಸ್ವರ್ಗಮರ್ತ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಮಾನವರೊಡನೆ ಬಾಳುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ. ಅಂತಿಮ ಧ್ಯೇಯ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದು; ಅದು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದೊಡನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಪಡೆಯುವುದು. ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಅದು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲದರೊಡನೆ ಐಕ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಐಕ್ಯಭಾವನೆಯೇ ಜೀವನದ ಅಂತಿಮಗತಿ. ಮೆನ್ಸಿಯಸ್ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಭಾವೀ ತತ್ತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ.

11. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅನುಯಾಯಿ ಹುಸುನ್ ಟ್ಸುವಿನ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 551–479) ತತ್ತ್ವ ಮೆನ್ಸಿಯಸ್ಸನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾದದ್ದು. ಅವನದು ವಾಸ್ತವವಾದ. ಮೆನ್ಸಿಯಸ್ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ, ಹುಸುನ್ ಟ್ಸು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವತಃ ಕೆಟ್ಟವನು, ಸ್ವಾರ್ಥಿ, ವಿಷಯಲಂಪಟ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಅಂಕುರಿಸಿದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ; ತಾನು ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಾಗ ತನಗೆ ಕೇಡು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇಡಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಇತರರ ಸಹಾಯ ಅಗತ್ಯ–ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಇತರರೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಿ ಶೀಲವಂತನಾಗಿ ಬಲಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹುಸುನ್ ಟ್ಸುವಿನ ನೀತಿತತ್ತ್ವ ಉಪಯೋಗ ತತ್ತ್ವ. ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೇ, ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ಕರ್ತವ್ಯ, ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲ–ಎಂದು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಬೋಧಿಸಿದ. ಹುಸುನ್ ಟ್ಸು ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದ.

ಅವನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ನಾಮತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ. ಹೆಸರುಗಳು ಕೃತಕ ಸಂಕೇತಗಳು. ಜೀವನದ ಅಗತ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಹೊಸ ಪದಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹುಸುನ್ ಟ್ಸು ತನಗೆ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ನಾಮತತ್ತ್ವ ಪಂಥವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪಂಥದವರು ಎರಡೆರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅಸತ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವಂತೆ ವಾದಿಸಿ ಜನರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣೆರಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಸುನ್ ಟ್ಸು ಅವರ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಭಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ : (i) ಬಿಳಿ ಕುದುರೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭಾಸ. ಬಿಳಿ ಕುದುರೆಯು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯದ್ದು. ಕುದುರೆಯಲ್ಲದೆ ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆಯಾಗಲಾರದು. (ii) ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಖರಗಳೂ ಕಂದಕಗಳೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ–ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಾಸ. ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಕಂದಕ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟದ, ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಂದಕವೂ ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರಲಾರವು. (iii) ಹೇಸರಕತ್ತೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲ, ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಾಸ. ಕತ್ತೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲದಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಹೇಸರಕತ್ತೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕುದುರೆಯ ತಳಿ.

12. ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟುಬಿತ್ತು. ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವದ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಿನ್ ವಂಶದ ರಾಜ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು 20,000 ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಆದರೆ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಸಾರ್ವಭೌಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 140–87) ಆ ತತ್ತ್ವ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮತವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಗೆ ದೇವರ ಪಟ್ಟ ದೊರೆಯಿತು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವದ ಸಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಶಾಖೆಯ ಮುಖಂಡನಾದ ವ್ಯಾಂಗ್‌ಚುಂಗ್ (ಪ್ರ.ಶ. 27–100) ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ದೇವಪುತ್ರನಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಮಾನವಸಂತ ಎಂದು ಸಾರಿದ.

13. ಪ್ರಶ. ಎಂಟನೆಯ ಮತ್ತು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನ್ ಯು ಮತ್ತು ಲಿ ಆವೋ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ನೂತನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪುಸ್ತಕದ ಅನುಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಟ್ವೈ ಚಿ ಎಂಬ ಪರತತ್ತ್ವದ ಚಲಸ್ಥಿತಿ 'ಯಾಂಗ್' ಚಲನೆ ತನ್ನ ಅಂತಿಮ ಗತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಲಯಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ 'ಯಿನ್' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಲಯಸ್ಥಿತಿ ಅಂತಿಮಗತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಪುನಃ ಚಲಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಲಯವನ್ನೂ ಲಯವು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕಾರಣವಾಗಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಯಿಂಗ್ ಇವೆರಡರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳೂ ಋತುಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಯಾಂಗ್ ಪುರುಷತತ್ತ್ವ, ಯಿನ್ ಸ್ತ್ರೀತತ್ತ್ವ ಇವೆರಡರ ಕೂಡಿಕೆಯಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಉಚ್ಚ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂತನಾದವ ತನ್ನ ಶೀಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಆಸೆಯೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿ ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವರಿಗೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಅತಿಮಾನವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅತಿಮಾನವನಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನೂತನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ವಿಶೇಷ ಗಮನಕೊಟ್ಟರು. ಇವರು ಈ ಅತಿಮಾನುಷ ಸಂತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಕಲಿತರು. ಆದರೆ ಒಂದಂಶದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೂ ಬೌದ್ಧರಿಗೂ ಭೇದವಿದೆ. ಬೌದ್ಧರು ಅರ್ಹಂತನಾಗಲು ಸಂಸಾರವನ್ನು ತೊರೆದು ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇವರಾದರೊ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆಯೇ ಮುಕ್ತರಾಗಬಹುದೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಬುದ್ಧಿ, ಸಮತಾಬುದ್ಧಿ, ಸಮತಾಭಾವನೆ, ವಿವೇಕಜಿಈ ಮೂರನ್ನು ಮಾನವರ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸಿದವ ಸಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ಸಮತಾಭಾವನೆಯೂ, ಸಮತಾಭಾವನೆಯಿಂದ ವಿವೇಕವೂ ವಿವೇಕದಿಂದ ಶಾಂತಿಯೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಇಹದಲ್ಲೇ ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವ ಅತಿಮಾನುಷ ಸಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

14. ಪ್ರ.ಶ. 1011–1077 ರ ವರೆಗೆ ಬಾಳಿದ ಪಾವೋ ಯೂಂಗ್, 'ಯಂಗ್' ಮತ್ತು 'ಯಿನ್' ತತ್ತ್ವಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಅರವತ್ತುನಾಲ್ಕು ರೇಖಾಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಡುಗೆರೆ ಉದ್ದನೆಯ ಗೆರೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದರಿಂದ ಆರರವರೆಗೆ ತುಂಡುಗೆರೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದನೆಯ ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಆಕಾಶ, ನಕ್ಷತ್ರ–ಇವುಗಳ ಚಲನೆಯ ಗತಿಯನ್ನೂ ಶಾಖೋಷ್ಣಗಳನ್ನೂ ಮೆತು ಗಡುಸುಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಪರಮವಾದುದನ್ನೂ ಚಲಿಸಲಾರದುದನ್ನೂ ನಿರಾಕಾರವಾದುದನ್ನೂ ಯಾವ ಸಂಕೇತದಿಂದಲೂ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪರಮತತ್ತ್ವ ಎರಡಾದಾಗ ವಿವಿಧ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವಿವಿಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಡು ಮತ್ತು ಉದ್ದಗೆರೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಹನ್ನೆರಡು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಲಯಗಳ ಅವಧಿ 1,29,600 ವರ್ಷಗಳು.

15. ಪ್ರಶ. 1020–1077ರ ವರೆಗೆ ಬಾಳಿದ ಚಾಂಗ್ ಟ್ಸೈ ಎಂಬ ನೂತನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ವಾದಿಯ ಸೃಷ್ಟಿತತ್ತ್ವ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ದ್ರವ್ಯದ ಪರಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಜಡತೆ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಸಮಸ್ಥಿತಿ ತಪ್ಪಿದಾಗ ನಾನಾರೂಪಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುವ ಪರತತ್ತ್ವವೇ ತಾಓ. ಅದರ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದೇ ಸದ್ವರ್ತನೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಈ ಪರವಸ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾವೆಲ್ಲ ಅದರ ಭಾಗಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಸೋದರರು ಈ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಿತೃವಿನಂತೆಯೂ ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನು ಭ್ರಾತೃಗಳೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸಿದಾಗ ನಾವು ತಂದೆಯಂತಿರುವ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇವೆ ; ಈ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ಲೋಕಧರ್ಮ, ಅತೀತ ವಿಶ್ವಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವ ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಮುಕ್ತಿ, ಅದೇ ಶಾಶ್ವತ ಶಾಂತಿ.

16. ನೂತನ ಕೊಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥ ಮುಂದೆ ಪ್ರಶ. 1529ರವರೆಗೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಚೆಂಗ್ ಯಿ (1033–1108) ಎಂಬುವನಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷ ಅವನ ಅಣ್ಣ ಚೆಂಗ್ ಹಾವೋ (1032–1085) ಎಂಬುವನಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಚೆಂಗ್ ಯಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿ ಚುಹಿಸಿ (1130–1200), ಇವರಿಬ್ಬರ ತತ್ತ್ವಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ಲೇಟೋವಿನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ 'ಲಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಕಾರ ಮತ್ತು ದೇಹವಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ 'ಹಿಸಿಂಗ್ ಹಿಸಿಯ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಸಾರರೂಪವಾದ 'ಲಿ' ಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ಲಿ' ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು, 'ಹಿಸಿಂಗ್ ಹಿಸಿಯ' ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸ್ತುಗಳು. ಪ್ಲೇಟೋ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ತಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಆದರ್ಶರೂಪಗಳು. ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಅದರ ಸತ್ತ್ವವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ಆದರ್ಶರೂಪವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಆದರ್ಶ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಪ್ಲೇಟೋ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆ : ಹಾಸಿಗೆ, ಹಡಗು, ಗಾಡಿ – ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಧ್ಯೇಯರೂಪದ ಹಾಸಿಗೆ, ಹಡಗು, ಗಾಡಿ ಇವೆ. ಒಂದೊಂದು ಧ್ಯೇಯರೂಪವೂ ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು. ಈ ಧ್ಯೇಯರೂಪವಾದ 'ಲಿ'ಗೆ 'ಚಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವು. ಅವು ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳು ಧ್ಯೇಯರೂಪವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರಲಾರವು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಧ್ಯೇಯರೂಪ ಇರಬಹುದು. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಲದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಇವು ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾರ್ಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧ್ಯೇಯರೂಪಗಳು ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮುಂಚಿನವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಅನಾದಿಯಾದ ಅನಂತರೂಪಗಳು. ಈ ಧ್ಯೇಯರೂಪಗಳು ನಿರ್ಜೀವವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. 'ಲಿ' ಎಂದರೆ ಸ್ವಭಾವ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾವುದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಒಂದು ವಸ್ತು ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಅದರ ಸ್ವಭಾವ. ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬಾಳುವುದೇ ಶೀಲ. ಒಂದು ಹಡಗು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದೇ ಅದರ ಶೀಲ. ಆಗ ಅದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಡಗೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವ 'ಲಿ'ಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆದವ ಸತ್ಪುರುಷ. ಪ್ಲೇಟೋವಿನ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ 'ದಿ ಐಡಿಯ ಆಫ್ ದಿ ಗುಡ್' ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಆದರ್ಶರೂಪವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಇವನ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲೂ 'ಟೈ ಚಿ' ಎಲ್ಲ ಆದರ್ಶರೂಪಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಏಕೈಕ ಆದರ್ಶರೂಪ. ಅದು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು ; ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಭೌತವಸ್ತು ಲಿ ಯ ಒಂದು ವಾಸ್ತವರೂಪವಾದರೆ, ಮನಸ್ಸು ಲಿ ಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಸ್ತವ ರೂಪ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದಾದ ಲಿ ಅಥವಾ ಟೈ ಚಿ ಭೌತ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಬೌದ್ಧರ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಪಕ್ಷದವರು ಆ ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ನೂತನ ಕೊಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥದ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವವೂ ಪ್ಲೇಟೋವಿನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಧ್ಯೇಯರೂಪವಾದ 'ಚಿ' ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದಾಗ ಅವನು ಸಾಧು ಅಥವಾ ಸಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ಸಂತರು ರಾಜರಾದಾಗ ಒಂದು ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಉನ್ನತಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಈ 'ಚಿ' ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಅವನತಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

17 ಚೆಂಗ್ ಹಾವೋ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ನೂತನ ಕೊಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥ ವ್ಯಾಂಗ್ ಷಾ–ಜೆನ್ ತತ್ತ್ವದ ಮೂಲಕ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಚೆಂಗ್ ಯಿ ಮನಸ್ಸು ಲಿ ಯ ಒಂದು ವಾಸ್ತವರೂಪವೆಂದೂ, ಅದು ಚೇತನಾತೀತವಾದದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಚೆಂಗ್ ಹಾವೋ ಮತ್ತು ಷಾ–ಜೆನರ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ಚೇತನರೂಪವಾದದ್ದು. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಅದರ ಸಂಕುಚಿತ ಅಥವಾ ಮಲಿನ ರೂಪ. ಲಿ ಯ ಚೇತನ ಸ್ವಚ್ಛವಾದದ್ದು, ಮಿತಿ ಇಲ್ಲದ್ದು. ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗಲಿ ಈ ಚೇತನ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಸಂಕುಚಿತ ಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆ ಅಜ್ಞಾನದ ಮೋಡವನ್ನು ಚದರಿಸಿ ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು, ನದಿಗಳು, ವೃಕ್ಷಗಳು–ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಆ ಶುದ್ಧ ಚೇತನ ಅವನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಆ ಚೇತನದಲ್ಲೇ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಮಸುಕಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ತಾನು ಆ ಪರಮಚೇತನವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತಿರುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಅವನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನಿಗೆ ಆ ಚೇತನವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಸ್ಮರಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮರೆತಿದ್ದನ್ನೂ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ, ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯೇ, ಜೀವನದ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ. ವ್ಯಾಂಗ್ ಕ್ವಾ ಜೆನ್ ಪರಮಚೇತನ ಶೂನ್ಯವಲ್ಲ, ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಪಂಥದವರ ನಿರ್ಗುಣ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ, ಅದು ಭಾವಪ್ರದವಾದದ್ದು ಎಂದು ತೋರಿಸಿ, ಆ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ತಿದ್ದಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಭಾವತತ್ತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಸುನ್–ಯಾತ್–ಸೇನ್ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈಗ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡುದರಿಂದ ಅದು ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿದೆ.

II

ನಾಮ ತತ್ತ್ವಪಂಥ : ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಕೊಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತನ್ನ ಒಂದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿ ಎಣಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಹೆಸರುಗಳ ತತ್ತ್ವವೇ ಅವನ ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ಅವನಿಂದಾಚೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ತಾರ್ಕಿಕರು ನಾಮತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇವರಿಗೆ 'ಮಿಂಗ್ ಚಿಯ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು. ಮಿಂಗ್ ಚಿಯ ಎಂದರೆ ಕುವಾದಿಗಳು. ಇವರು ಗ್ರೀಕರ ಸೋಫಿಸ್ಟರನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಟೆಂಗ್ ಷೀ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 500), ಮತ್ತು ಹುಯಿ ಷಿಷ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 350–260). ಹುಯಿ ಫಿಷ್‌ನ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಾದ ಚ್ವಾಂಗ್–ಟ್ಸು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಪರಮವಲ್ಲ. ಅದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದುದು ಎಂಬುದು ಅವನ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ರೇಖಾಗಣಿತದ ಒಂದು ನೇರವಾದ ಗೆರೆಗೆ ದಪ್ಪವಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ತೆಳುವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯ ನೂಲಿಗೂ ದಪ್ಪವಿದೆ. ನೇರವಾದ ಗೆರೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣದರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಆ ಗೆರೆಗೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ದೊಡ್ಡದು. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಪವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತರವಾದುದಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಎತ್ತರವಾದದ್ದೂ ತಗ್ಗಾದದ್ದೂ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಪದಗಳು. ಎತ್ತರವೆಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅದು ತಗ್ಗಿನದು. ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅರುಣೋದಯ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಏರುವ ಸೂರ್ಯ, ಆದರೆ ಅದೇ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅಸ್ತಮಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅವನು ಇಳಿಯುವ ಸೂರ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ. ಭಿನ್ನತೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಎಲ್ಲವೂ ಇವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ; ಎಲ್ಲವೂ ಭಿನ್ನ, ಅದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಹೋಲಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪ. ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬಹುದೂರ. ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬನ ಪಿತ್ತಕೋಶಕ್ಕೂ ಮೂತ್ರಕೋಶಕ್ಕೂ ಚು ಮತ್ತು ಯುಯೆ ದೇಶಗಳಿಗಿರುವಷ್ಟು ಅಂತರವಿದೆ.

ನಾಮತತ್ತ್ವದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡ ಕುಂಗ್–ಸುಂಗ್–ಲಂಗ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 284–259) ಅವನು ಒಂದು ದೇಶದ ಗಡಿಯನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಏರಿ ದಾಟುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರು ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ ಎಂದರಂತೆ. ಕುಂಗ್–ಸುಂಗ್–ಲಂಗ್ ತನ್ನ ಕುದುರೆ ಬಿಳುಪು, ಬಿಳುಪು ಕುದುರೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹೊರಟೇ ಹೋದನಂತೆ. ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವನ ವಾದದ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಕುಂಗ್–ಸುಂಗ್–ಲಂಗ್‌ಟ್ಸು ಎಂಬ ಅವನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಬಿಳುಪು ಕುದುರೆ ಕುದುರೆಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅವನು ಈ ರೀತಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುದುರೆ ಎಂಬ ಪದ ಒಂದು ಆಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿಳುಪು ಎಂಬ ಪದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕೃತಿ ಬಣ್ಣವಲ್ಲ. ಆಕೃತಿ ಕುದುರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಳುಪು ಕುದುರೆಯೇ ಬೇರೆ, ಕುದುರೆಯೇ ಬೇರೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂದರೆ ಬಿಳುಪು ಕುದುರೆಯನ್ನೇ ತರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಣ್ಣ ಅಪ್ರಸಕ್ತ. ಇಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಎಂಬ ಪದ ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆ ಎಂಬ ಪದದ ನಿರ್ದೇಶನ ವಿಸ್ತಾರ; ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ ಎಂಬ ಪದದ ನಿರ್ದೇಶನ ಸಂಕುಚಿತ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಾಲ ನಿರ್ದೇಶನವುಳ್ಳ ಕುದುರೆ ಬೇರೆ, ಸಂಕುಚಿತ ನಿರ್ದೇಶನವುಳ್ಳ ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ ಬೇರೆ. ಕುದುರೆ ಅಶ್ವತ್ವವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ; ಬಿಳಿಕುದುರೆ ಶ್ವೇತ ಅಶ್ವತ್ವವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಭಿನ್ನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ ಕುದುರೆ ಅಲ್ಲ. ಈ ವಾದಗಳನ್ನು ತರ್ಕಾಭಾಸಗಳು ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಅವು ಹೇಗೆ ಆಭಾಸಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಹುಸೇನ್ ಟ್ಸು ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿರುತ್ತೇವೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲಲ್ಲ ಎಂದು ವಾದಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಕಲ್ಲಾಗಲು ಕಾಠಿಣ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಕಲ್ಲಾಗಲು ಅದು ಬಿಳಿಯದೇ ಆಗಿರಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಕಲ್ಲಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾಠಿಣ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯದ ವಿಷಯ. ಬಿಳುಪು ಕಣ್ಣಿನ ವಿಷಯ. ಕಣ್ಣು ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದು. ಸ್ಪರ್ಶ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ತೋರಿಸುವ ಬಿಳಿಯದೇ ಬೇರೆ, ಸ್ಪರ್ಶ ತೋರಿಸುವ ಕಲ್ಲೇ ಬೇರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗಳಿಗೂ, ಅಂದರೆ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವಂಥವು. ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ 'ಚಿಹ್' ಎಂದೂ ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು 'ವು' ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ಅಮೂರ್ತಗಳಿಗಿರುವ ಭೇದವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೂರ್ತವಾದ ಇರವಿಗೆ ರೂಪವಿಲ್ಲ. ಮೂರ್ತವಾದ ಇರವಿಗೆ ರೂಪವಿದೆ. ಮೂರ್ತವಾದವು ಕಾಲ, ದೇಶ ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವಾಸ್ತವವಸ್ತುಗಳು. ಅಮೂರ್ತವಾದ ಇರವು ರೂಪರಹಿತವಾದದ್ದು; ಕಾಲ, ದೇಶ, ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಅಮೂರ್ತವಾದದ್ದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಅಮೂರ್ತತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇವನು ಬೆಳೆಸಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಲಾವೋಟ್ಸು ಬೆಳೆಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಥಮ ತತ್ತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

III

ತಾಓ ತತ್ತ್ವ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಾಓ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಓ ಅಂದರೆ ಪಥ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯೂ ತಾಓವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ತಾಓ ಕೇವಲ ಪಥವಲ್ಲ ; ಅದು ಪರವಸ್ತು. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪರತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಪರತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ತೋರಿಸಿದ ಪಥ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಶೀಲಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಜೀವನದ ಪಥವೆಂದು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಬೋಧಿಸಿದ. ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವುದೇ ಜೀವನದ ಪಥವೆಂದು ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಸಾರಿದ. ನೂತನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥದವರೂ ನೂತನ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತಾತ್ತ್ವಿಕರಂತೆ ಬೌದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನವಾದದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ತಾಓ ಎಂಬ ಪರ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವುದೇ ಪರಮಮುಕ್ತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು.

ತಾಓ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಲಾವೋ ಟ್ಸುಗೆ ಮುಂಚಿನ ತರುಣಾವಸ್ಥೆಯ ತಾಓ ಪಂಥ, ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಲಾವೋಟ್ಸು ಪಂಥ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ತಾಓ ಪಂಥ. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಬೆಳೆದದ್ದು ನೂತನ ತಾಓ ಪಂಥ.

1 ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಎಂಬ ತಾಓ ತತ್ತ್ವಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಯಾಂಗ್ ಚುವಿನ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 470–381) ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ ಜೀವತತ್ತ್ವದಂತೆ, ಇಂದ್ರಿಯಸುಖವೇ ಜೀವನದ ಪರಮೋದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಂಗ್ ಚುವಿನ ತತ್ತ್ವ ಇದಕ್ಕೆ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಲ್ಲವೆಂದು ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸಿದೆ.

ಯಾಂಗ್ ಚುವಿನದು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವದಂತೆ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ಅವನದು ಲೋಕನಿರಾಕರಣೆಯ ತತ್ತ್ವ. ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಬಯಸುವುದೂ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಶ್ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಯಸುವುದೂ ಒಂದೇ. ಸಂಸಾರ ಒಂದು ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವನಿಗೆ ಶ್ರಮವೇ ಫಲ; ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನ ಜೀವವೇ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸಾರ ಹಳೆಯ ಎಕ್ಕಡದಂತೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ತೇಪೆ ಹಾಕಿದರೂ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸರಿದು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದಾಗಲೇ ಸಂಸಾರದ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ. ಒಬ್ಬನ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಅವನು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಹೊರಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ಕಾಲಿನ ಒಂದು ಕೂದಲನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಟ್ಟ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಲೋಕ ಉದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ನಾನು ಒಂದು ಕೂದಲನ್ನೂ ಕಿತ್ತುಕೊಡಲಾರೆ ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಪುಗಸಟ್ಟೆ ನನಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದರೂ ಅದು ನನಗೆ ಬೇಡ. ಸರ್ಕಾರದ ಸುಧಾರಣೆ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ – ಇವೆಲ್ಲ ಹಗಲುಗನಸುಗಳು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ಈ ಲೋಕದ ಲಾಭಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಬಾಳುವುದನ್ನು ಕಲಿತರೆ ಎಲ್ಲವೂ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಯದೆಗಳನ್ನು ಜನರ ಮೇಲೆ ಹೇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಸರ್ಕಾರ. ಯಾವ ಸಮಾಜ ಹೆಚ್ಚು ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಮಾಜ. ನನ್ನಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಒಂದು ರೋಮಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಲೋಕದ ನಿಧಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟರೂ ಬೇಡವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ ಸಮಾಜ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾಂಗ್ ಚು ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

2 ಲಾವೋ ಟ್ಸು (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 361–289) ಯಾಂಗ್ ಚುವಿನ ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನಲ್ಲದೆ, ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಮಾತ್ರ ತುಂಬ ಈಚಿನ ಕಾಲದ್ದಾದುದರಿಂದ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಅದರ ಕರ್ತೃವಾಗಿರಲಾರ. ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಎಂಬುವನ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಸೇರಿಸಿರಬಹುದು.

ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಪ್ರಕಾರ ತಾಓ ಅನಂತವಾದ, ನಿರಾಕಾರವಾದ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ತತ್ತ್ವ. ಈ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 'ಯು' ಎಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಇರವು; 'ವು' ಎಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಶೂನ್ಯ, ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡೂ ನಿರಾಕಾರವಾದವು, ನಾಮರಹಿತವಾದವು. ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಇವೂ ನಾಮಸಹಿತವಾದವು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಆ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಾಮಾಂತರಗಳು.

ನಾಮರಹಿತವಾದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಾಓ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ತಾಓ ಎಂಬ ಸಂಕೇತ ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅದು ಅನಾದಿನಿತ್ಯ ನಾಮ. ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ನಾಮರಹಿತವಾದುದುರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಭಾವವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಯಾವುದು ಇರಬೇಕಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಅದರ ಅಭಾವವಿರಬೇಕು. ಅಭಾವವೇ ಎಲ್ಲ ಭಾವಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ. ಅಭಾವ 'ಯು' ಭಾವ 'ವು' ; ವು ಗೆ 'ಯು' ಆಧಾರ. 'ಯು' ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಚಲ, ಆದರೂ ಅದು ಚಲನೆಯುಳ್ಳ, ಬದಲಾಯಿಸುವ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರ. ತಾಓ ಎಲ್ಲ ಚಲಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ.

ತಾಓ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ವಸ್ತುವಾಗಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಲಿ ಅತಿಯಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದುದರಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದುರಂತ ದಾರುಣವಾದಾಗ ಮಂಗಳಕರವಾದ ವಿವೇಕ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಬಡತನದ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಂದು ಐಶ್ವರ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿ ತಪ್ಪುದಾರಿ ಹಿಡಿದು ದಿವಾಳಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಪಾಯ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಅಶಕ್ತರು ಬಲಶಾಲಿಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೀತಿಮೀರಿದ್ದು ಅತಿಯಾದದ್ದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅತಿ ಸರ್ವತ್ರ ವರ್ಜಯೇತ್' ಎಂಬುದೇ ಈ ತಾಓ ನಿಯಮದ ಅರ್ಥ.

ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ವಿವೇಕ. ಈ ವಿವೇಕ ಪಡೆದವ ಉದಾರಚರಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉದಾರಿಯಾದವನಿಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತಬುದ್ಧಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಪಾತ ಬುದ್ಧಿ ತೊಲಗಿದಾಗ ಅವನು ಸರ್ವಗ್ರಾಹಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವಗ್ರಾಹಿಯಾದವ ವಿಶಾಲಹೃದಯಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ ; ಪುನಃ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆ ಸತ್ಯದಿಂದ ಜಾರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

ತಾಓವನ್ನು ಅರಿತವ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಬಲನಾಗಬೇಕೆಂಬಾತ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿನೀತಭಾವವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವರ್ಜಿಸಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಏಕಾಂಕಿಯಾದಾಗ ಅವನ ಖ್ಯಾತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ವಿವೇಕಿಯಾದವ ವಿನೀತನಾಗಿ ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪದರಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬಾಳುವುದು ಸಹಜವಾದ ತಾಓ ನಿಯಮ. ಈ ಸಹಜ ನಿಯಮ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅದೇ ಸದ್ಗುಣ. ತಾಓದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪಡೆದಿರುವ ಸದ್ಗುಣವನ್ನು ಲಾವೋ ಟ್ಸು 'ಟೆ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸದ್ಗುಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬಾಳುವವನ ಜೀವನ ಸರಳ; ಸ್ವತಃ ಪ್ರೇರಿತವಾದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಜೀವನ ಕೃತಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಾಡಂಬರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ತಾಓವಿನ ಸರಳತೆ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದು, ಸುಂದರವಾದದ್ದು ಕುರೂಪಿಯಾದದ್ದು ಎಂಬ

ದ್ವೈತಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತದೆ. ಹಸುಳೆಯ ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಬುದ್ಧಿ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಪಾಪ, ಕಳಂಕ, ಕೊಳೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 'ಟೆ' ನಿಯಮದಂತೆ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬಾತ ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಹಸುಳೆಯಂತೆ ಬಾಳಬೇಕು. ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಸರಳಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡವನೇ ಸಾಧು, ಸಂತ.

ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯಂತೆ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಕೂಡ ಸಂತರು ರಾಜರಾದಾಗ ರಾಜ್ಯ ಸುಖೀರಾಜ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಲಾವೋ ಟ್ಸುವಿನ ಸಂತ ಆಳುವ ಬಗೆ ಬೇರೆ. ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯ ಸಂತ ಆಳುವ ಬಗೆ ಬೇರೆ. ಲಾವೋ ಟ್ಸುವಿನ ಸಂತ ಆಳದೆಯೆ ಆಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾನೂನು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದೇ ಅಪರಾಧ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಅವನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಸರಳ ನೀತಿ ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಮಗುವಿನ ನೀತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ಅದು ವಿವೇಕದಿಂದ ಕೃಷಿಮಾಡಿ ಅರ್ಜಿಸಿದ್ದು ; ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ವಿವೇಕದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಆರ್ಷ(ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಆರ್ಷಜ್ಞಾನವೇ ಸರಳ ವಿವೇಕ. ಅದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ) ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

3. ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು ವಿನ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 360–286) ತತ್ತ್ವವು ತಾವೊ ತತ್ತ್ವದ ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇವನದೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ 'ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು' ಗ್ರಂಥ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಶ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುವೋ ಷಿಯಾಂಗ್ ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟ ಅನೇಕರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳ ಸಂಕಲನ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ, ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟಗಳ ತಾಓ ತತ್ತ್ವ ಸೇರಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟದ ತಾಓ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸುವಿನದಿರಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಇತರರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯ ಪಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬಾಳುವುದೇ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ: ಕೃತಕವಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರಕೃತಿಜನ್ಯವಾದದ್ದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಮಾನವನಿಂದ ಕಲ್ಪನೆಯಾದುದು ಕೃತಕ. ಲೋಕದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಶಕ್ತಿ ಭಿನ್ನ. ಆ ಭಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದೊಂದೂ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪಕ್ಷಿ ದೂರ ಹಾರಿಹೋಗಬಲ್ಲುದು; ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಮಾತ್ರ ಕುಪ್ಪಳಿಸಬಲ್ಲುದು. ಅವರೆಡೂ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಾಳಿದರೆ ಎರಡೂ ಸಮ ಸುಖ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾತುಕೋಳಿಯ ಕಾಲು ಮೋಟು. ಕೊಕ್ಕರೆಯ ಕಾಲು ಉದ್ದ. ಒಂದರ ಕಾಲನ್ನು ಉದ್ದವಾಗುವಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದರನ್ನು ಮೋಟಾಗುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದರೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಂಕಟ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ಕಾಣಬೇಕು. ಅದರ ಬದಲು ಮಾನವರಿಗೆ ನಡೆಸುವ ಆದರಾತಿತ್ಯವನ್ನು ಪಕ್ಷಿಗೆ ನಡೆಸಿದರೆ ಅವು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. ಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಮುದ್ರಪಕ್ಷಿ ಬಂದು ಇಳಿದಾಗ ಆ ಅಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತನೊಬ್ಬ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನವನಿಗೆ ಅತಿಥ್ಯ ನಡೆಸುವಂತೆ ಮೊದಲು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಲು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಒಂದು ಗೂಳಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಮಾಂಸದಿಂದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದರ ಮುಂದಿಟ್ಟ. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನು ಕುಡಿದು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಆ ಪಕ್ಷಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿತು. ಅದು ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನಲಾರದೆ ಮೂರೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿತು. ಒಂದಕ್ಕೆ ಅಮೃತವಾದದ್ದು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ವಿಷ. ಮೀನಿಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಗ ಸೌಖ್ಯ, ಮಾನವನಿಗೆ ಅದು ಮರಣ.

ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೂ ಒಂದೇ ಕಾನೂನನ್ನು ಹೇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಉದ್ದವಾದ ಕಾಲನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡಿದಾಗ ಮೊಟಕಾದುದನ್ನು ಉದ್ದವಾಗುವಂತೆ ಎಳೆದಾಗ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾನೂನುಗಳ ಕಡತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದಾಗ ಜನರ ಜೀವನದ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಕಳವು ಮೋಸ ಅಪರಾಧಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಕಾನೂನುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಆ ರಾಜ್ಯ ಸುಖೀರಾಜ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸುಖೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸುಖೀಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸೌಖ್ಯ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ್ದು. ಅದು ಪರಮಸೌಖ್ಯವಲ್ಲ. ಸರಳ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ಸರಳ ನೀತಿಯ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯುವ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಇದೆ. ಅದು ಶಾಶ್ವತ ಸೌಖ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಪರಮ ಸ್ವತಂತ್ರಜೀವನವೂ ಅಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ತಿಳಿವಿನಿಂದ ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳನ್ನು ತಡೆದಿಡುವುದು. ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮಾನವರು ಕುಡಿದವರಂತೆ ಭಾವೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸತ್ತಾಗ ವ್ಯಸನದಿಂದ ರೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ, ಅನಿವಾರ್ಯ. ಜೀವನರೀತಿಯೇ ಇದು ಎಂದು ತಿಳಿದವನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸಾವನ್ನು ಕಂಡು ಕುಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳು ವಸಂತ, ಹೇಮಂತ ಋತುಗಳಂತೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯದವನು ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಧಿನಿಯಮವೆಂದು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಾದ ಸ್ಟೋಯಿಕ್ ಪಂಥದ ಸರ್ವಸಹಿಷ್ಣುಭಾವವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಶಾಶ್ವತಸೌಖ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವನೂ ಲೋಕಸುಖಗಳನ್ನು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸುಖಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನು ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮ–ದೇಹ, ತಿಳಿಯುವವನು–ತಿಳಿವಿನ ವಸ್ತು, ನಾನು–ಪರರು ಎಂಬ ಭೇದಗಳು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವವಾದ, ಸದಾ ಒಂದೇ ಅದ ತಾಓ ಸದಾನಂದಮಯ. ಅದು ಏನನ್ನೂ ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಏನನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಆ ತಾಓದೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯವಾದಾಗ ಸರ್ವದಾ ಸುಖಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೊಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲೂ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗ,

4. ಪ್ರ.ಶ. ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಾಓ ಪಂಥ ನೂತನ ತಾಓ ಪಂಥವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ವಿಚಾರಶಾಖೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಶಾಖೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಶಾಖೆಯವರು ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಡೆದಿಡಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಶಾಖೆಯವರು ಯಾವ ತಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಅ) ನಾಮಶಾಖೆಯವರು ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗುವಂಥದ್ದು. ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದ್ದು ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರು. ವಿಚಾರಶಾಖೆಯ ನೂತನ ತಾಓ ಪಂಥದವರು ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದ್ದರ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ತಾಓ ಲೌಕಿಕವಾದ ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ತಾಓ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಆಗ್ಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಧ್ಯಮಿಕದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಪ್ರೇರಕವಿರಬಹುದು.

ತಾಓ ಪಂಥದವರಿಗೂ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥದವರಿಗೂ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಪಂಥದವರು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ. ಬದಲು ಅವರಿಗೆ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಲಾವೋ ಟ್ಸುವಿಗಿಂತ ಮೆಚ್ಚಿನವನು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಲಾವೋ ಟ್ಸುಗಿಂತ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಯೇ ತಾಓವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮುಖಂಡನಾದ ವ್ಯಾಂಗ್‌ಪಿ (ಪ್ರಶ. 226–249) ಮತ್ತು ಪೈ ಹುಯಿ ಸಂವಾದದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಂಗ್ ಪಿಯನ್ನು ಹುಯಿ ಹೀಗೆ ಕೇಳಿದ. 'ವು' ಅಂದರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದು, ಅಥವಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ್ದು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಅದರ ವಿಚಾರ ಏಕೆ ಬೆಳಸಲಿಲ್ಲ ? ಲಾವೊಟ್ಸು ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಏಕೆ ಮಾತನಾಡಿದ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ವ್ಯಾಂಗ್ ಪಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ : 'ಸಂತ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ 'ವು' ವಿನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅದು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಭಾವರೂಪವಾದ 'ಯು' ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅವನು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಭಾವರೂಪವಾದ 'ಯು' ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದ. ಆದರೆ ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿ ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಆ 'ವು' ದೊಡನೆ ಐಕ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅವರ ಜ್ಞಾನ ಕೊರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಪಲಾಪಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದವರು (ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ) ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ) ಮಾತನಾಡಿದವನಿಗೆ (ಅದು) ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಚನವಿದೆ. ವ್ಯಾಂಗ್ ಪಿ ಆ ವಚನವನ್ನು ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಮತ್ತು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ, ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತಿಳಿದವನು, ಲಾವೋ ಟ್ಸು ತಿಳಿಯದವನು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಯೆಂದು ಆಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪಂಥದವರು ಈ ವಿಶ್ವ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ತಾಓನ ಪರಿವರ್ತನೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದುದರ ಪರಿಣಾಮ. ಅದು

ವಚನೀಯವಾದುದೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವಚನೀಯವಾದುವು ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಒಂದೊಂದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವರು ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದೆ . ಹಿಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ, ಇಂದಿನ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಹಿಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ನೀತಿ ನಡವಳಿಕೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅವು ಇಂದಿನ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹೊಸ ನೀತಿ ನಡವಳಿಕೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಹಳೆಯವು ಕೃತಕವಾಗುವುತ್ತವೆ. ನಾವು ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅಂದರೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲ್ಲ, ಸರಳತೆ ಅಂದರೆ ಏನೂ ಅರಿಯದ ಶಿಶುವಿನಂತಿರುವುದಲ್ಲ. ಅಕ್ರಿಯೆಯೆಂದರೆ ಏನೂ ಮಾಡದೆ ನಿದ್ರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಭಾವೋಚಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಸರಳತೆ, ಕಾಲದ ಪ್ರವಾಹ ಸುಳಿವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋಗುವುದೂ, ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮೀರದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅಕ್ರಿಯೆ. ಕಾಲದ ಸುಳಿವನ್ನು ಅರಿತು ಸಂತ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಪಾರಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸಾವಿರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡದವನಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಶ್ರಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸಂತನೂ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಸಹಜವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಸಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ವಭಾವದಂತೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಸಂತರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಬಾರದು. ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಜನರು ಜ್ಞಾನವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ನೇರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅರಿವೇ ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನ. ಅಂಥ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದವನು ಅನುಕರಿಸುವವನಂತೆ ಹರಟುವುದಿಲ್ಲ. ಅಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಮೌನವಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೌನ ಅವನ ಒಳತಿಳಿವಿನ ಕುರುಹು. ಆ ಒಳತಿಳಿವಿರುವವನು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಇತರರು ಮಾಡಿದ ಅನುಕರಣ ಕ್ರಿಯೆಯಂತೆ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಕ್ರಿಯೆ.

ಅಂಥವನದು ಸರ್ವಸಮತಾದೃಷ್ಟಿ. ಒಂದನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೆಂದು, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟವಾದುದುದೆಂದು ಅವನು ಭೇದವೆಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭೇದಭಾವನೆ ಸಂಕುಚಿತಭಾವನೆ. ತಾನು, ಪರರು ಎಂಬ ಭೇದ ಸಂಕುಚಿತಭಾವನೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಪರಮ ವಿರಾಗಿ ಪರಮಸುಖಿ ; ತಾನು, ಬೇರೆಯವನು ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಆಗ ಯಾವುದರ ಹಂಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸದಾ ಸುಖಿ. ಸ್ವಭಾವದ ರಥವೇರಿ ಅವನು ಜೀವನದ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಭಾವದ ರಥವನ್ನೇರಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ನೋಡುವುದು., ಅನಂತವಾದುದುರ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವಲೋಕಿಸುವುದು 'ಟಿಯೆನ್'.

(ಆ) ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿತತ್ತ್ವ ಈ ವಿಚಾರಶಾಖೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾದದ್ದು. ಈ ಶಾಖೆಯ ಮುಖಂಡರು ಲಿಯು ಯಿ ಚಿಂಗ್ (ಪ್ರಶ. 403–444), ಲಿಯು ಚುನ್ (ಪ್ರಶ. 463–521). ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ವಿಚಾರಚೇತನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದಿಗಳಾದರೋ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಭಾವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದೇ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅವರು 'ಫೆಂಗ್ ಲಿಯ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟರು. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, ಕಿವಿಯಿಂದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸವಿಯುವುದು, ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯುವುದು, ಮೂಗಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ಪರಿಮಳಗಳನ್ನು ಸವಿಯುವುದು, ಬಾಯಿಮಾತಿನಿಂದ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವುದು – ಇವು ಅವರ ದಿನಚರಿಯ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ರಸಾಭಿಜ್ಞರೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಆರಾಧನೆಯೇ ಇವರಿಗೆ ಜೀವನದ ಪರಮಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ದಾರಿ. ಇವರೂ ವಿಚಾರಶಾಖೆಯವರಂತೆ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದರು.

ಈ ಶಾಖೆಯವರು ರಸಿಕರೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಇಂದ್ರಿಯಸುಖವನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಬಯಸಿದವರೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ವಿಚಾರಶಾಖೆಯವರು ಭಾವೋದ್ರೇಕವನ್ನು ವಿಚಾರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಡೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಇಂದ್ರಿಯಭಾವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತೊಡೆದುಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ಕವಿಗಳಂತೆ ಉದಾತ್ತಗೊಳಿಸಿದರು. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಎಲ್ಲ ಭಾವಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ಆಸಕ್ತರು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕವಿಯಂತೆ ಅವಲೋಕಿಸಿ ರಸಾಭಿಜ್ಞರಾಗುವುದೇ ಇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೋಹವಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯುವುದೇ ಇವರ ಉದ್ದೇಶ. 'ಷೀಮುವೋ' ಎಂಬ ಈ ಶಾಖೆಯವರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕತೆ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜುವಾನ್ ಚೂ ಎಂಬ ಈ ಶಾಖೆಯ ಒಬ್ಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ತನ್ನ ನೆರೆಯವನಾದ ಒಬ್ಬ ಮದ್ಯದ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸುಂದರಿಯಾದ ಆ ವರ್ತಕನ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮತ್ತೇರಿದಾಗ ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡತೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆ ಸುಂದರಿಯ ಗಂಡನಿಗೆ ಅನುಮಾನ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಜುವಾನ್ ಚೂ ಕೇವಲ ಸೌಂದರ್ಯಾರಾಧಕನೆಂದೂ ಶರೀರಸಂಬಂಧ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅವನು ನಿರಾಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಮದ್ಯವ್ಯಾಪಾರಿ ತುಂಬ ತಾಳ್ಮೆಯವನಾಗಿರಬೇಕು.

IV

ಮೋ ತತ್ತ್ವ: ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ. ಈ ಪಂಥದವರನ್ನು ಮೋಹಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮೋ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾದ ಮೋಟ್ಸು (ಪ್ರಶ.ಪೂ.470–381) ಎಂಬುವನಿಂದ. ಮೋ ಎಂಬುದು ಅವನ ವಂಶದ ಹೆಸರು. ಟ್ಸು ಎಂಬುದು ಅವನ ಸ್ವಂತ ಹೆಸರು. ಇವನು 'ಮೋ–ಟ್ಸು' ಎಂಬ ಐವತ್ತಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈಗಿನವರು ಆ ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ನಾಮತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದು ಅದರ ನಲವತ್ತರಿಂದ ನಲವತ್ತೈದನೆಯದರವರೆಗಿನ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು. ಇವು ನೂತನ ಮೋಹಿ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು, ಮೋಹಿತತ್ತ್ವ ಗೌತಮನ ನ್ಯಾಯದರ್ಶನವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಮೋಹಿ ತಾತ್ತ್ವಿಕರನ್ನು ಚೀನದ ನೈಯಾಯಿಕರೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಇವರು ನೈಯಾಯಿಕರಂತೆ ವಾಸ್ತವವಾದಿಗಳು. ತಿಳಿವಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕಾಗಿ ಇವರು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರುಗಳು, ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳ ಸಂವಾದ, ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂವಾದ, ತಿಳಿವಿನ ಕರಣಗಳನ್ನು, ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು, ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅನುಮಾನ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭಾವಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆಧಾರ. ಮನಸ್ಸು ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಅನುಮಾನ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ನಿಗಮನ ಮತ್ತು ಅನುಗಮನ. ಹೆಸರುಗಳು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿವೆ –ಸರ್ವನಾಮಗಳು, ಅಂಕಿತನಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಜಾತಿವಾಚಕಗಳು.

ವೈಚಾರಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಮತ್ತು ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಗಳೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸಂಶಯ ನಿವಾರಣೆ, ಸತ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ವೈಚಾರಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಏಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ವಾಸ್ತವವಿಧಾನ. ಅದು ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಊಹಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನ ಇರಬಹುದಾದುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನುಕರಣ ವಿಧಾನ ಒಂದು ವಿಷಯ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೋಲಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಂತರ ವಿಧಾನ ಎರಡು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಗತವಾಗಿವೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತರಣೆಯ ವಿಧಾನ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿದುದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ್ದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಕರಣೆಯ ವಿಧಾನ ನಿಗಮನ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ವಿಧಾನ ಅನುಗಮನ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಮೋಹಿ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಕಾರಣತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದರ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಯಾವುದು ಆಧಾರವೋ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಹಸು ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಹಸುವಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸೀಳು ಗೊರಸು ಮತ್ತು ಗಂಗೆದೊಗಲು ಉಳ್ಳ ಸಸ್ತನಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕಾರಣನಿರೂಪಣೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀತಿವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಜಾನ್ ಸ್ಟೂವರ್ಟ್ ಮಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಉಪಯೋಗವಾದಿಗಳು, ಉಪಯೋಗಕರವಾದುದನ್ನೂ ಸಂತೋಷಕರವಾದುದನ್ನೂ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅನುಪಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನೂ ಹಾನಿಕಾರಕವಾದುದನ್ನೂ ದುಃಖಕರವಾದುದನ್ನೂ ಬಿಡುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಧರ್ಮ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ಸುಖದುಃಖಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿವೇಕಿಯಾದವ ಆಗ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ದುಃಖಕ್ಕಿಂತ ಸುಖದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಿವಿಧ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಅವರು ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರಿಯಾದದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಉಪಯೋಗಕರವಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಪರೋಪಕಾರವೆಂದರೆ ಜನರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದು.

ಜನರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸಿದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲರ ಸುಖವನ್ನೂ ಬಯಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ತಾರ್ಕಿಕರು ನಾಮವಾದಿಗಳ ವಾದವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾಮವಾದಿಗಳ ವಾದ ಎಷ್ಟು ಕೃತಕವಾಗಿದೆಯೋ ಇವರದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕೃತಕ.

V

ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅದರ ಹದಿನೆಂಟು ಶಾಖೆಗಳಿದ್ದುವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡವು. ಇವುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಣೆಗೆ ವುಂಗ್ ಯು ಲನ್ನನ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲದೆ ಪಿ.ಸಿ. ಬಗ್ಚಿ, ಜಿ.ಎ. ಎಚ್. ಸುಜ಼ೂಕಿ ಅವರ ಲೇಖನಗಳು ಆಧಾರ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 240ರ ವೇಳೆಗೆ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಭೂತಾನಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದು ಪ್ರಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಇವೆರಡರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೌದ್ಧತತ್ತ ವ್ವು ಚೀನೀ ತತ್ತ್ವದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ತುಂಬ ಸಂಕುಚಿತ. ಹೆಚ್ಚು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವವು ಚೀನೀತತ್ತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ತತ್ತ್ವ. ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ತಾಓ ತತ್ತ್ವದೊಡನೆ ಬೆರೆತು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಚಾನ್ (ಧ್ಯಾನ) ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವವೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ಇದನ್ನು ಚೀನದಿಂದ ಪಡೆದ ಜಪಾನೀಯರು ಝೆನ್ ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ. ಇದಲ್ಲದೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇತರ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವಶಾಖೆಗಳಿದ್ದುವು. ತಾಓ ಹುಸು ಆನ್ (ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನ) ವಿನಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಶ. 720ರಲ್ಲಿ ಷಾನ್–ವು–ವೈ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ವಿಜ್ಞಾನವಾದವನ್ನು ಯುವಾನ್ ಚ್ವಾಂಗ್ ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಸುಖಾವ್ರತಿ ವ್ಯೂಹ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವವನ್ನು ಟನ್–ಲನ್ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅವತಂಸಕ ಬೌದ್ಧ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸದವ ಫ–ಟ್ಸಾನ್ (699–712). ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ತತ್ತ್ವದ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಕುಮಾರಜೀವನ ಇಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಹಳೆಯ ಶಾಖೆ ಪ್ರಶ. 5ನೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾದ ನೂತನ ಶಾಖೆ ಪ್ರಶ. 549 ರಿಂದ 623ರವರೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಟಿ. ಯಂಟೈ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವ ಚಿ ಕೈ (ಪ್ರಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಇದೊಂದೇ ಈಗಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಶಾಖೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಪುನರ್ಜನ್ಮ, ದುಃಖ, ವಿವೇಕದಿಂದ ದುಃಖನಿವಾರಣೆ, ನಿರ್ವಾಣ – ಇವು ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಧಾರಭಾವನೆಗಳು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪಂಥ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಪಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ವಿಜ್ಞಾನವಾದ ಶಾಖೆ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಖೆ. ವಿಜ್ಞಾನವಾದ ಎಲ್ಲವೂ ಚೇತನವೆಂದೂ ಆ ಚೇತನದೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾಗುವುದೇ ನಿರ್ವಾಣವೆಂದೂ ವಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಧ್ಯಮಿಕವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಂವೃತಿ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂವೃತಿಸತ್ಯ ಸಾಪೇಕ್ಷತತ್ತ್ವ. ಅದು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಸ್ತುಗಳು ಇವೆ (ಯು) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವು ಇಲ್ಲ (ವು) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಏಕಪಕ್ಷೀಯ ಸತ್ಯ. ಇಲ್ಲ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದೂ ಏಕಪಕ್ಷೀಯ. ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯ ಈ ಎರಡು ಭೇದಗಳನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು 'ಯು' ಅಲ್ಲ, 'ವು' ಅಲ್ಲ. 'ಯು' ಮತ್ತು 'ವು' ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿರುವಂತೆ ತಾಓ ತತ್ತ್ವದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳು. ಚೀನೀ ಮಾಧ್ಯಮಿಕರು ಮಾಧ್ಯಮಿಕತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸು ತಾಓ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಚ್ವಾಂಗ್ ಟ್ಸುನ ತಾಓ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಸೆಂಗೆ ಚಾವೋ (ಪ್ರಶ. 384–414) ಮತ್ತು ತಾಓ ಷೆಂಗ್ (ಪ್ರಶ. 401–434). ಇವರು ಕುಮಾರಜೀವನ ಶಿಷ್ಯರು. ಇವರು ಸತ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. 'ಯು' ಇದೆ. ಅದು ಭಾವರೂಪವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸತ್ಯ. 'ವು' ಅಭಾವರೂಪವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸತ್ಯ. ಸತ್ಯ 'ಯು' ಅಲ್ಲ ; ಎರಡೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸತ್ಯ. ಇದೇ ಶೂನ್ಯ. ಇದೇ ತಾಓ. ಈ ತಾಓ ಚೇತನರೂಪವಾದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಮತ್ತು ಚಾಂಗ್ ಟ್ಸು ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಪರಮಚೇತನವೆಂದು ಕುಮಾರಜೀವನ ಇಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥದವರೂ ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸಂತನ ಪ್ರಭಾವ (ಯೋ ಅಥವಾ ಷುನ್) ಇದೆ. ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತರಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳಿದರು. ನೂತನ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥದವರು ಮೆನ್ಸಿಯಸ್ಸನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧ ಚೇತನವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಸುಖವತೀ ಎಂಬ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಇಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಸಂತನೂ ನೋಡುವ ವಿಶ್ವ ಒಂದೇ. ಸಾಮಾನ್ಯ ತೋರಿಕೆಯಾದ ಇದನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂತನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಡವೆಗಳು ಚಿನ್ನದ ಭಿನ್ನರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರವೇ; ಅವು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಭೇದಗಳು ತೋರಿಕೆಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸತ್ಯ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದೂ ವಿವೇಕಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ತಾಓ ಮತ್ತು ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ ಪಂಥಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವ ಮುಂದೆ ಚಾನ್(ಧ್ಯಾನ) ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದನ್ನು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. 520 ಮತ್ತು 526ರ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವ ಬೋಧಿ ಧರ್ಮ. ಇದು ಪ್ರಶ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಶಾಖೆ, ದಕ್ಷಿಣಶಾಖೆಗಳಿಗಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು. ಷೆನ್–ಷೀಯ ಔತ್ತರೇಯ ಶಾಖೆಯ ಮುಖಂಡ. ಹುಯಿ–ಚಿಂಗ್ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಶಾಖೆಯ ಮುಖಂಡ.

ಈ ಶರೀರ ಬೋಧಿವೃಕ್ಷದಂತಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ಕನ್ನಡಿಯಂತಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಯ ಮೇಲೆ ಧೂಳು ಕವಿಯದಂತೆ ಪ್ರತಿನಿಮಿಷದಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ ಶುಚಿಗೊಳಿಸು. ಇದು ಷೆನ್–ಷೀಯ ಒಂದು ಕವನದ ಭಾವ. ಮೊದಲೆಲ್ಲ ಬೋಧಿ ವೃಕ್ಷವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಧೂಳು ಯಾವುದರ ಮೇಲೆ ಕವಿಯುತ್ತದೆ? ಇದು ಹುಯಿ–ಚಿಂಗನ ಕವನದ ಭಾವ. ಮನಸ್ಸೇ ಬುದ್ಧ ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದ ವಾದ, ಶೂನ್ಯವೇ ಸತ್ಯ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದ ವಾದ.

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಶ. ಒಂಬತ್ತು ಮತ್ತು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಾತಿನಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಮೌನವಾದ ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದದ್ದು. ಧ್ಯಾನಪಂಥದ ವೆನ್–ಯಿ ಎಂಬುವನನ್ನು ಶಿಷ್ಯನೊಬ್ಬ ಪ್ರಥಮ ತತ್ತ್ವ ಯಾವುದು ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ ಇದು : ನಾನು ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಅದು ಪ್ರಥಮ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ; ಅದು ಆ ಕೂಡಲೇ ಎರಡನೆಯ ತತ್ತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸು, ಚೇತನ ಎಂದು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಚೇತನವೆಂದು ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದು., ಅಲ್ಲೇ ನಿಂತರೆ ಪರಮಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಎತ್ತರದಿಂದ ನೆಗೆದು ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗುವುದೇ ಪರಮಾರ್ಥ. ಬುದ್ಧನ ಮಾತು ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಇವನ್ನು ದಾಟಿಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು.

ಇಂದಿನ ಚೀನೀತತ್ತ್ವ : ಇಂದು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕೂಂಗ್ ಫೂಟ್ಸೆ, ಲಾವೋ ಟ್ಸು ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿವೆ . ಅವನ್ನು ಈಗ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದು ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಎಂಗೆಲ್ಸ್, ಲೆನಿನ್ ಮತ್ತು ಮಾವೋ ತ್ಸೆ–ಡುಂಗ್ ಇವರ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವ. ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಭೌತ ವೈಚಾರಿಕತತ್ತ್ವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾವೋ ಚೀನೀತತ್ತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಚಳವಳಿ ಅದರ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ, ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಚಳವಳಿಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾವೋ ಹೊಸ ಪ್ರಜಾಸರ್ಕಾರ ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರವತ್ತಾದುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಗಸಿಯನ್ನು ಬಿಸಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಾರವತ್ತಾದ್ದು ಯಾವುದು, ಗಸಿ ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜಾಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀಮಂತರ ತತ್ತ್ವ ಗಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮತ್ತು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರ ಹಿತಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾದದ್ದು ಸಾರವತ್ತಾದ ತತ್ತ್ವ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಗ ಚೀನಿಯರು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನೋಡಿ– ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಚೀನೀ ನಾಟಕ : ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಗತಿಪರ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅನೇಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುವು ಎಂಬ ಉತ್ಸಾಹೀ ತಜ್ಞರ ಜೊತೆ ಇಂದಿಗೂ ಚೀನೀ ನಾಟಕ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಇದೆ ಎಂಬ ತಜ್ಞರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಚೀನೀ ನಾಟಕದ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಗಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಗಾಯನ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ್ನು ನಾಟಕ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಕ್ರಮೇಣ ಗಾಯನವಾಗಲೀ ನೃತ್ಯವಾಗಲೀ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಭಾರತದ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಇಲ್ಲವೆ ತರುವಾಯದ ಹರಿಕಥೆಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ನಾಟಕದ ಬೀಜವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು; ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಕುಣಿತಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಜೊತೆ ಅಂಗದ ಚಲನವಲನಗಳು, ಧ್ವನಿಯ ಏರಿಳಿತಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಯಿತು. ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರತೆ ಬಂತು.

ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ – ಇವು ಮೇಳೈಸಿರುವ ಪೀಕಿಂಗ್ ಗೇಯ ರೂಪಕದ ಒಂದು ನೃತ್ಯ

ಚೀನೀ ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇದು ರಾಜರ ಮತ್ತು ಧನಿಕರ ಕಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ರಂಗಭೂಮಿ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಗೊಂಬೆಯಾಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀ ನಾಟಕ ಬೆಳೆದದ್ದು ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲಿ. ಇಂದು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಚಿಂಗ್ ಷೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಅದರ ಅರ್ಥ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪೀಕಿಂಗಿನ ನಾಟಕ ಎಂದು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಸಮ್ರಾಟ್ ಮಿಂಗ್ ಹುವಾಂಗ್ ಎಂಬುವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಸೂಂಗ್ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ (960–1279) ರಂಗಭೂಮಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ 1250–1368ರ ಯುಆನ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ರಚಿತವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸ್ಥಿರರೂಪ ಬಂತು. ಯುಆನ್ ನಾಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ನಾಟಕ ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ (1368–1644) ಬೆಳೆದು, ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದೂಡಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು.

ಅಭಿಜಾತ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಭೇದ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಅಭಿಜಾತವಾದ ಈ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 3–4 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬೆಳೆದುವು; ಒಂದು ಉತ್ತರ (ಚೀನ)ದ ಮಾರ್ಗ, ಇನ್ನೊಂದು ದಕ್ಷಿಣ(ಚೀನ)ದ ಮಾರ್ಗ; ಉತ್ತರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಕುನ್‌ತ್ಸೂ) ನಾಟಕದ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆ, ಕತೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಮತ್ತು ಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಟರ ಕೈವಾಡ ಹೆಚ್ಚು. ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗೀತಗಳು ಛಂದೋಬದ್ಧ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಯಮಬದ್ಧ. ಸಂಭಾಷಣೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಶೈಲಿಯದು. ಕೊನೆಗೆ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗವೇ, ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಗೀತನಾಟಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಸಂಗೀತ ಚೀನೀ ನಾಟಕದ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದು. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲೂ ಅದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಗೀತನಾಟಕಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ.

ಚೀನೀ ನಾಟಕ ಎರಡು ತರದ್ದು. ಒಂದು ವೀರರ ಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದು ಚೀನೀಯರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಾಂಸಾರಿಕ ನಾಟಕ. ಅನೇಕ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಚೀನೀ ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸುಖಾಂತ (ಕಾಮೆಡಿ), ದುಃಖಾಂತ (ಟ್ರ್ಯಾಜಿಡಿ) ಎಂಬ ಭೇದವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿದ್ದಂತೆ, ನಟರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಿದ್ದುವು– ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು, ಬಣ್ಣದ ಮುಖ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯಗಾರ ಎಂದು. ಚೀನೀ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸೇ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳ ನಟರ ಚಲನ–ವಲನ; ಹಾವ–ಭಾವ, ಮಾತಿನ ಶೈಲಿ ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಗಾರನೊಬ್ಬನೇ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮಿಕ್ಕವರ ಶೈಲಿ ಗ್ರಾಂಥಿಕ. ಈ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಅದೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಟರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಒಲವನ್ನೂ ಒರೆ ಹಚ್ಚಿ ಆಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆತ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಕಠಿಣ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನಂತೆ ವಸತಿಗೃಹದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ವ್ಯಾಯಾಮ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳ ನಟರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವನು ಯೋಗ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಆಯಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ಆಯಾ ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಿ ತರಬೇತುಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೂ ನಟರಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಮಾಜಬಾಹಿರರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರೀ ನೌಕರಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸ್ಪರ್ಧಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡಲು ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟೊಂದು ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ಚೀನೀ ನಾಟಕವನ್ನು ತೀರ ಸಾದಾ ಎನ್ನಿಸುವಂಥ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಯ ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸಾದಾ ಪರದೆ, ರಂಗಸ್ಥಲದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮೇಜು ಮತ್ತು ಎರಡು ಸಾದಾ ಕುರ್ಚಿಗಳು, ನೆಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಾಸುಗೆ –ಇಷ್ಟೆ. ನಟರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ರಂಗಸ್ಥಲದ ಹಿಂತುದಿಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ. ಅವರ ಪ್ರವೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ರಂಗಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಮತ್ತು ರಂಗಸ್ಥಲದ ಕೆಲಸಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳಂತೂ ಇಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಪೂರ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ವಾದ್ಯಗಾರರು ಬೇಕಾದಾಗ ಎದ್ದು ಹೋಗಬಹುದು, ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಕೂಡಬಹುದು– ನಾಟಕ ನಡೆದಾಗಲೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಕೆಲಸಗಾರರೂ ನಾಟಕ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಬೇಕಾದಾಗ ಬಂದು ಕುರ್ಚಿಯನ್ನಿಡಬಹುದು, ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು, ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಈ ವಾದ್ಯಗಾರರಿಗಾಗಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗಾಗಲಿ ವೇಷದ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ದಿನನಿತ್ಯದ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಚೀನೀ ಜನ ಅತ್ಯಂತ ರಸಿಕರು, ವಿಲಾಸಿಗಳು ಎಂದು ಎಲ್ಲ ತಜ್ಞರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಲು ಕುಟುಂಬದ ಜನರೆಲ್ಲ ಬರುವರಲ್ಲದೆ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಯಾಡಿಸಲು (ಕಡಲೆಕಾಯಿಯಂತೆ) ಏನನ್ನಾದರೂ ತರುವರಂತೆ. ನಾಟಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ತರುವಾಯದ ತುಸುಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಗಿಯುವುದು. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ (ತಾರಾ) ನಟನ ಪ್ರವೇಶ ಮಾತ್ರ ರಾತ್ರಿ ಏರಿದ ಮೇಲೆಯೇ. ಚೀನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರದಲ್ಲೂ ಕನಿಷ್ಠ 15–20 ನಾಟಕ ಗೃಹಗಳಿರುವುವಂತೆ.

ಚೀನದೇಶದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಗಾಳಿ 20ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ಸೋಂಕಿರಲಿಲ್ಲ. ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸಂಭಾಷಣೆ – ಈ ಮೂರೂ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವೀರಯೋಧರ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಂಸಾರಿಕ (ಇದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಂತಕತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು) ಕತೆಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ, ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧ, ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳೇ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಗದ್ಯನಾಟಕ (ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಇಂದು ನಾವು ಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಡ್ರಾಮ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆಯೊ ಅದು), ತತ್ಕಾಲೀನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಾಟಕ ಒಂದೂ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇಕೆ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿಯೇ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. 1907ರಲ್ಲಿ ಲಾ ದಾಮ್ ಓ ತೆಮೆಲಿಯಾ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾಟಕದ ಮತ್ತು ಅಂಕಲ್ ಟಾಮ್ಸ್ ಕ್ಯಾಬಿನ್ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕದ ಅನುವಾದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕದ ಪ್ರಾರಂಭವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ತರದ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಇಲ್ಲವೆ

ಮಾತನಾಡುವ ನಾಟಕ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ನಾಟಕದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚೀನೀ ನಾಟಕಗಳ ಸಂಭಾಷಣಾ ಶೈಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿತ್ತು; ಗದ್ಯ ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಕರಣನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳ ಅನುವಾದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸುಮಾರು 1919–20ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಬ್ಸೆನ್ನನ ಎನಿಮಿ ಆಫ್ ದಿ ಪೀಪಲ್ ಎಂಬ ನಾಟಕದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. 1930ರ ಸುಮಾರಿಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ ಹೆಚ್ಚಿತಲ್ಲದೆ ಈ ಮಾದರಿಯ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲು ತೊಡಗಿದವು. ಇಬ್ಸೆನ್ನನ ನಾಟಕಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಾಟಕಕಾರರೆಂಬುವವರೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರತೊಡಗಿದರು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ರಂಗಭೂಮಿ ಆಧುನಿಕತೆಯ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಬದಲಾಗತೊಡಗಿತು. ಈಚೆಗೆ ನಾಟಕ ತಯಾರಿಕೆಯ ರೀತಿ ತೀರ ಬದಲಾಗಿದೆ, ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ನಾಟಕಕಾರರು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಟರು ಕಾಣತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಚೀನದ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ, ನಾಟಕಗೃಹಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನರ ರಸಿಕತೆಗೆ ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಚಾರ ನಾಟಕಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣ, ಆ ಲಕ್ಷಣ ಚೀನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. (ಎ.ಆರ್.ಎ.)

ಚೀನೀ ನ್ಯಾಯ: ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಚೀನೀಯರಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವಾಸ. ಅದೇ ಅವರ ಬಹುತೇಕ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇಶಗಳಂತೆ ಅಲ್ಲೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನ್ಯಾಯ ಖಾಸಗಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ನ್ಯಾಯಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂತೆಂದು ನಂಬಬಹುದಾದರೂ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ವಾರಸುದಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾನೂನಿನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇತ್ತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹವುಂಟು. ಚೀನೀಯರ ಪುರಾತತ್ತ್ವ 5 ಬಗೆಯ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ರಾಜ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆ, ತಂದೆ ಮತ್ತು ಮಗ, ಗಂಡ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿ, ಅಣ್ಣ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಗೆಳೆಯ ಮತ್ತು ಗೆಳತಿ. ಇವರ ನಡುವೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪಂಚಗ್ರಹ, ಪಂಚಧ್ವನಿ, ಪಂಚಲೋಹ, ಪಂಚಧಾನ್ಯ, ಪಂಚವರ್ಣಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಜಾದೂ, ಜಾತಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅವರು ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಸರ್ಗ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವರು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದಾ:– ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ದಪ್ಪ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೊಡುವುದು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಅಥವಾ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧರ್ಮ. ನಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಋತುಚಕ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿರುಗಲಾರದೆಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಅನೈತಿಕ ಅಪಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವದ ನಿಯಮ ಮತ್ತು ಕಾಲಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸ ತುಂಬಿದೆ. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜುಂಗ್ ಯುಂಗ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಇಂಥ ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಸರ್ಗನಿಯಮಗಳು ಮಾನವಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದೈವದತ್ತವಾಗಿಯೇ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೆಂಬುದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀನೀ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ ಕೂಡ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಚೀನದ ಪ್ರಥಮ ಲಿಖಿತ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕಂಚಿನ ಮುಕ್ಕಾಲ್ಮಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಪ್ರಶ. ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಜನರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಲಿಖಿತಗೊಳಿಸಿ, ದೊರೆಗಳ ಹಾಗೂ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯಪ್ರಭುಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಿತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಶಾಸಕರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಹೇಳಿದ. ಕಾನೂನುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಿನಿಂದ ತೀವ್ರವಾದ ವಿವಾದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದುವು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ, ಸರ್ವಸಮಾನವಾದ, ನಿರುಪಾಧಿಕವಾದ, ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಷ್ಟಪರಿಪಾಲನ ಮಾಡುವ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ನ್ಯಾಯಪಂಡಿತರು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 221ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ ರಾಜವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರಕಿತು. ಆ ರಾಜವಂಶ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕಾನೂನುಗಳು ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ಅಂಶ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಚೀನೀ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ರಚನೆಯಾದುವು. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಾರಾಧಕರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವೂ ಇತ್ತು. ಶಾಸಕರು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲತೊಡಗಿದುವು. ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾನೂನುಗಳ ಬದಲು ಹಿಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ರೂಢಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ ತೀರ ತೊಂದರೆ ಬರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಬರೆಹಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಗತಿಸಿದ ಚಾಣಾಕ್ಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ನ್ಯಾಯಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜವಂಶವೂ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡಂತೆ ನ್ಯಾಯಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು ಟಾಂಗ್ ಸಂಹಿತೆ (653). ಅನಂತರದ ಎಲ್ಲ ಸಂಹಿತೆಗಳಿಗೂ ಇದು ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಮಾಂಚೂ ವಂಶದವರೆಗೂ (1644–1912) ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಕೊರಿಯ, ಜಪಾನ್, ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾನೂನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಚೀನೀಯರು ದಂಡನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂದಿನ ನಾಗರಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಕೂಡ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಂಥ ದಂಡನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅವರ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಳ್ಳನ್ನು ಮುಳ್ಳಿನಿಂದಲೇ ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂಬ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಹಲ್ಲಿಗೆ ಹಲ್ಲು ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಮಾರುಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊರಿಸತಕ್ಕ, ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧವನ್ನೆಸಗಲು ನಿರುತ್ತೇಜಕವಾದ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದರು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಏನೇ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಯಾರೋ ಎಲ್ಲೋ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಕ್ಕಳು ಮೂರ್ಖರು, ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಾಣಿ–ಯಾರಾದರೂ ಸರಿ–ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದೆಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಪಾಯ, ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಭದ್ರತೆ ಮುಂತಾದ ಇಂದಿನ ಯುಗದ ವಿಚಾರಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪದಲ್ಲಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತು.

ಚೀನೀ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿವಿಲ್ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾನೂನುಗಳಾಗಲೀ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನಾಗಲೀ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳೂ ಚೀನಕ್ಕೆ ಅಧೀನವೆಂಬುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅವು ಕಪ್ಪ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದೂ ಅದರ ಧೋರಣೆ. ಇಂಥ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಬಂದುವು. ಸಿವಿಲ್ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಚಡಿ ಏಟು ಕೊಡುವುದೇ ಮುಂತಾದ ದಂಡನೆಯ ಕ್ರಮಗಳು ರದ್ದಾದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಹಾಗೂ ಜಪಾನೀ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಅದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವು ಮಾಂಚೂ ಮನೆತನದ ಕಾಲದ ನ್ಯಾಯಸಂಹಿತೆಯ ಅಧುನಿಕ ರೂಪಗಳೆನ್ನಬಹುದು.

ಅಂದಿನ ಚೀನೀ ನ್ಯಾಯ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ. ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಹಳೆಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯ ಪೂರಕವಾಗಿತ್ತು. ಹಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಿಗಳೇ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿನ ಅಭಾವವಿದ್ದಾಗ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅನುಸರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಸಿವಿಲ್ ಸಂಹಿತೆಯ 1ನೆಯ ಕಲಮಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 1912ರಿಂದ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಈ ಕಾನೂನುಗಳು 1931ರ ವರೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನೂ ರಚಿಸಲು ಗ್ವೋಮಿನ್ ಟಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ವಿಧಾಯಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಅದರೆ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜಪಾನೀ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಹೊಸ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

1949ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಆ ಸರ್ಕಾರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಜಮೀನು, ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂಲಭೂತ ಕಾನೂನುಗಳು ಬಂದುವು. ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಪರಮೋಚ್ಚ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ನಿಯೋಗಗಳೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಚೀನೀ ಪುರಾಣ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು–ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ, ತಾಓ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮ. ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಚೀನದ ಆಡಳಿತ ಧರ್ಮ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದವ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಪೃಥ್ವಿ, ಸಮರದೇವತೆ–ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಬಲಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದರಂತೆ ತಾಓ ಧರ್ಮವೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಲಾವೋಟ್ಸು ಎಂಬಾತನೇ ತಾಓ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದರೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂಗ್ ತಾಓ ಲಿಂಗ್ ಎಂಬಾತನೇ ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಇವನು ದಿವ್ಯಾಚಾರ್ಯ (ತಿಎನ್–ಷಿ) ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ; 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ದೇವತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಚೀನ ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮನೋಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯಿತು. ಚೀನೀ ಜನರ ಪುರಾಣ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿನ ವಿವರಗಳು ಕಲೆತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ತಾಓ ಧರ್ಮವೇ ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಕರವೆನ್ನಬಹುದು. ಚೀನೀ ಜನರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾಓ ಧರ್ಮದವರೇ.

ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ದೇವತೆಗಳು ಚೀನೀ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದಂತೆಯೇ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ದೇವತೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ಅಧಿಕಾರ, ಕಾರ್ಯಗೌರವ, ಸ್ಥಾನಮಾನ; ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ತಾರತಮ್ಯಗಳುಂಟು. ದೇವತೆಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪದಚ್ಯುತಿಯೂ ಉಂಟು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಯಾವೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನವೂ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ; ಆ ದೇವತೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ಶಾಶ್ವತವಾದುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಬರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಚೀನೀ ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧರಾದವರು.

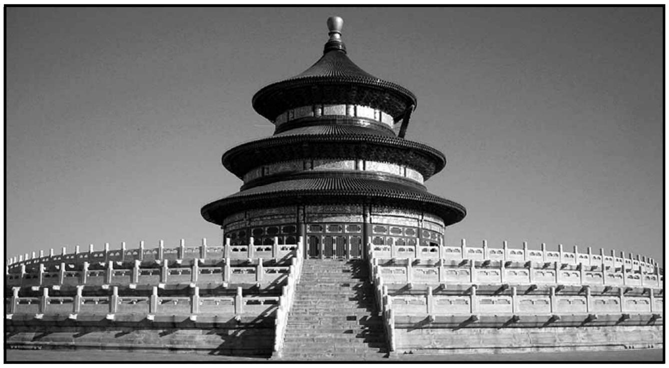

ಬೀಜಿಂಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರ್ಗದೇಗುಲ. ಮೂರು ಹಂತದ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಇದನ್ನು ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತುಂಬ ದೊಡ್ಡದು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ದೇವತೆಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆಗಳಿವೆ; ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಒಂಬತ್ತು, ಇನ್ನೊಂದರಂತೆ ಮೂವತ್ತಮೂರು ನೆಲೆಗಳು. ದೇವಾಧಿದೇವತೆ ಮೇಲಿನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗೆ ಯು–ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು; ಈ ಮಾತಿಗೆ 'ಜೇಡ್‌ನ ದಿವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಇವನನ್ನು ದಿವ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂದೂ ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ (ಲಾಓ–ತಿಎನ್–ಯೆ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವನೇ ಆದಿದೇವತೆ: ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ. ಇವನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಒಣಗಲಿಟ್ಟನಂತೆ; ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಭಾರಿ ಮಳೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಒಳಗಿರಿಸಿದನಂತೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೊಂಬೆಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಯ್ದು ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟುವು. ಕೆಲವು ಕೈಕಾಲು ಕರಗಿ ನಿಂತುವು; ಕೆಲವು ಏನೂ ಆಗದೆ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಗೊಂಬೆಗಳೇ ಮುಂದೆ ಮನುಷ್ಯರಾದರು. ಸರಿಯಾಗಿದ್ದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಅರೋಗದೃಢಕಾಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಾದುವು; ಮಳೆಗೆ ಒಡೆದುಹೋದವು ರೋಗಿಗಳು, ಅಂಗವಿಕಲರು, ಕುರೂಪಿಗಳು ಆದುವು.

ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವಾಧಿದೇವತೆಯಾದರೂ ಅವನಿಗಿಂತ ಮೇಲಿನ ದೇವತೆ ಆದಿಕಾರಣ–ಸ್ವರ್ಗೇಶ. ಇವನ ಅನಂತರವೇ ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ಮೈದಳೆದುದು. ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗದೇವತೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು, ತನ್ನದೇ ಆದ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರದೊಂದಿಗೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಇವನಿಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಇವನ ಮಗ ಎರ್‌ಲಂಗ್ ಪಾಪಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ದೇವತೆ; ಭಾರತದ ಅಘಮರ್ಷಣನಂತೆ. ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಶಕ್ತಿ ರಾಜಮಾತೆ ವಂಗ್–ಮು. ಸುರಸುಂದರಿಯಾದ ಈಕೆಗೆ ತನ್ನ ಪರಿವಾರವಿದೆ. ಅಮೃತಸಮಾರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಪ್ರಮುಖಳು; ಅಮೃತದ ಗುಣವಿರುವ ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಈಕೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಹಂಚುವವಳು. ದೇವತೆಗಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಹಣ್ಣಾಗುವ ಪೀಚ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಮೃತವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ; ಈಗಲೂ ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಪೀಚ್ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿನ ಸಂಕೇತ.

ಇವರಲ್ಲದೆ ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಕೃತಿದೇವತೆಗಳು ಇವೆ. ಇವರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಅವರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಿಗೆ ಹುಂಜದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮನುಷ್ಯನ ಮುಖವನ್ನು ಪಡೆದ ದೇವತೆ. ವರ್ಷಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಎಡೆಯಿಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಚಂದ್ರನ ಪೂಜೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಡಗರದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಚಂಗ್–ಹೋ ಎಂಬ ದೇವತೆಯಿದ್ದು ಈಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥ ಬಿಲ್ಲಾಳು ಐ ಎಂಬಾತನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹತ್ತು ಸೂರ್ಯರು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ ಕತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಈ ಬಿಲ್ಲಾಳು ತನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಒಂಬತ್ತು ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೆಳಗುರುಳಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ದೇವತೆಗಳು ಇವನಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಟ್ಟರು. ಆತ ಅದನ್ನು ಮನೆಗೊಯ್ದು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಕುಡಿದುಬಿಟ್ಟಳು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಬಿಲ್ಲಾಳು ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳಲು ಹೆಂಡತಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಬಿಟ್ಟಳು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಲ ಆಕೆಗೆ ರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಕೆಯ ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆಕೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾಳೆ. ಲೈ–ಕುಂಗ್ ಗುಡುಗಿನ ದೇವತೆ; ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಬೊಜ್ಜುದೇಹ, ಕುರೂಪ, ಉದ್ದನೆಯ ಉಗುರುಗಳು ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇರುವ ದೇವತೆ. ಬರಿಮೈಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ ಈ ದೇವತೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿ, ಸುತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಬಗಲಿಗೆ ಢಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ನೇತುಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಪಾಪಗಳೂ ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ದೇವತೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮನುಷ್ಯರ ನೆರವೂ ಇವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಗದ ಹರಿಕಾರ – ಷಿಯೆನ್ ಕ್ವಾನ್

ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಬೇಡ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತ ಕಾಡಿನ ನಡುವೆ ದಾರಿತಪ್ಪಿದ; ಸಂಜೆಯಾಗಿ ಬಿರುಗಾಳಿ, ಜಡಿಮಳೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗುಡುಗು–ಸಿಡಿಲುಗಳು ಹೊಡೆಯತೊಡಗಿದುವು. ಬೇಡನು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ನಿಂತಿದ್ದಾಗ, ಮಿಂಚೆರಗಿ ಅವನು ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡಲು ಮರದ ಮೇಲೆ ಮಗುವೊಂದು ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಗೆ ಬಾವುಟವೊಂದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಬಳಿ ಬಂದೊಡನೆ ಗುಡುಗು ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಶುಚಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ, ಕರಿಯ ನಾಯಿಯ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಸುವರೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ. ಮಗು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಕಡ್ಡಿಯೂ ಬಾವುಟವೂ ಅಶುಚಿ–ಯಾದುವೆಂದು ಬೇಡನಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ತಿಳಿದು, ದೇವತೆಗಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಗುವನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದು

ಕೆಳಗುರುಳಿಸಿದ. ಒಡನೆಯೇ ಸಿಡಿಲು ಮರಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದು, ಬೇಡ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದ. ಎಚ್ಚರ ತಿಳಿದು ಎದ್ದಾಗ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಚೀಟಿಯೊಂದು ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು; ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೆರವಾದುದಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಆಯಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಿದೆ ಎಂಬ ಬರೆಹವಿದ್ದಿತು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಬಾಣದಿಂದ ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿದ್ದ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಹಲ್ಲಿಯ ಆಕೃತಿಯೂ ಇದ್ದಿತು. ಇದೇ ಮಗುವಿನ ರೂಪ ತಳೆದು ಗುಡುಗಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಗು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಗುಡುಗಿನ ದೇವತೆಗೆ ಗುಡಿಗಳಿಲ್ಲ; ಈ ದೇವತೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವುದು ಸಾವು, ತೊಂದರೆ ಅಷ್ಟೆ. ಜನ ಇವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಮಾತ್ರ ಇವನ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕು ಇತರರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತಾರೆ. ಗುಡುಗು ದೇವತೆಯ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಮಳೆರಾಯ, ಮೋಡಗಳ ಹುಡುಗ, ಗಾಳಿರಾಯ ಇವೂ ದೇವತೆಗಳೇ. ಲುಂಗ್–ವಂಗ್ ಭಾರತದ ವರುಣನಿದ್ದಂತೆ. ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆ ಈ ದೇವತೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ನಾಲ್ಕು ಸಮುದ್ರಗಳಿದ್ದು, ಒಂದೊಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಲುಂಗ್–ವಂಗ್ (ಅಹಿರಾಜ) ಇದ್ದಾನೆ. ಇವರು ಸಹೋದರರೆಂದು ಜನರ ಎಣಿಕೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮುದ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಪ್ರಾಸಾದವಿದ್ದು, ಮೀನು, ಏಡಿ ಮೊದಲಾದ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪರಿವಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆಓ ಖುವಂಗ್, ಆಓ ಜುನ್, ಆಓ ಷುನ್ ಮತ್ತು ಆಓ ಚಿನ್ ಇವರೇ ನಾಲ್ವರು ಅಹಿರಾಜರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ನದಿಗಳ ಬಳಿ, ಕೊಳ ಬಾವಿಗಳ ಬಳಿ ಒಂದೊಂದು ಅಹಿರಾಜನ ಸನ್ನಿಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾಮ–ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವುದುಂಟು; ಇದು ಲುಂಗ್–ವಂಗ್ ದೇವತೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಳೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ.

ಐಶ್ವರ್ಯದ ಅಧಿದೇವತೆ ತ್ಸಾಯ್–ಶೆನ್

ವೆನ್–ಚಾಂಗ್ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ. ಹದಿನೇಳು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ ಬಳಿಕವೇ ಇದು ದೇವತೆಯಾದುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಂಡಿತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹವಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತಂತೆ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೆನ್–ಚಾಂಗ್ ಎಂದರೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ದೇವತೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪಂಡಿತರಾಗುವ ಮೊದಲು ಹಲವಾರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಒಂದೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಲೂ ಈ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಕೊಳಗವನ್ನು ಬಳಸುವ ಈ ದೇವತೆ ಕೂರ್ಮಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಆ ವರ್ಷದ ಆ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು, ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಹೆಸರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಚದಿಂದ ಗುರುತೊಂದನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೇವತೆ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದಾಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಪ್ರಥಮನಾಗಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದನಂತೆ. ಆದರೆ ಈತ ತುಂಬ ಕುರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇವನಿಗೆ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಲು ಹಿಂಜರಿದನಂತೆ. ಆಗ ನಿರಾಶನಾಗಿ ಈತ ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹಾರಲು ಆಮೆಯೊಂದು ಈತನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತಂತೆ. ಇದು ಕೂರ್ಮಾಸನದ ಕಥೆ.

ಮಕ್ಕಳದಾತೆಯಾದ ಕ್ವಾನ್–ಯಿನ್ ದೇವತೆಯ ಪೋರ್ಸಲಿನ್ ವಿಗ್ರಹ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಗ್ಯುಮೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ

ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೊಬ್ಬ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಬಂಧ ಅವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ತಾನು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಲಾರನೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವೆನ್–ಚಾಂಗನ ಮರೆಹೊಕ್ಕು ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದಾಗ ಅವನಿಗೊಂದು ಕನಸು. ಅದರಲ್ಲಿ ವೆನ್–ಚಾಂಗ್ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಹಲವಾರು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ; ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯದೂ ಇದ್ದಿತು. ಅನಂತರ ಒಂದು ಚಿಮ್ಮಟದಿಂದ ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿದ. ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ವೆನ್–ಚಾಂಗ್ ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಪರೀಕ್ಷಾಮಂದಿರವೆಲ್ಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಬರೆದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ.

ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಷೌ–ಹ್ಸಿಂಗ್ ಪ್ರಮುಖನಾದವ. ಬಕ್ಕ ತಲೆಯ ಮುದುಕ ಕೋಲೂರಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಚೀನೀಯನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದಂದು ಈ ದೇವತೆಯ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ ಈ ದೇವತೆ ಮೊದಲೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಬರೆದಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ದೇವತೆಯೇ ಅದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಈ ದೇವತೆ 19 ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆ ಹುಡುಗ ದೇವತೆಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸುರೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲು, ದೇವತೆ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ 19 ಎಂದಿದ್ದುದನ್ನು 91 ಎಂದು ತಿರುಗು ಮುರುಗು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ! ಸಂತೋಷದ ದೇವತೆಯಾದ ಫು–ಹ್ಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಂಬಳದ ದೇವತೆಯಾದ ಲು–ಹ್ಸಿಂಗ್ ಇಬ್ಬರೂ ಈ ಆಯುಷ್ಯದ ದೇವತೆಯ ಒಡನಾಡಿಗಳು. ಮೂವರನ್ನೂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೂವರೂ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳಾದವರು.

ದಿವ್ಯಕನ್ಯೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಚಿ-ನೈ ದೇವತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಥೆಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಪಿತೃಶ್ರೀ ಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಮಗಳಾದ ಈಕೆ ತಂದೆಗೆ ಹೊಲಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ವರನನ್ನು ತಂದೆ ಕರುಣಿಸಿದ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ; ಒಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಖಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು

ದನಕಾಯುವ ಗೊಲ್ಲನಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿಯಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಉಳುತ್ತಿದ್ದ. ಉಳುಮೆಗೆ ಒಂದು ಎತ್ತೂ ಇದ್ದಿತು. ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸಾದರೂ ಆತ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ಎತ್ತು 'ಒಡೆಯ, ಹಣದ ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಸುಂದರಿಯಾದ ಹುಡುಗಿಯೊಬ್ಬಳು ನಿನಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡು. ಈ ರಾತ್ರಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಕೊಳದ

ಮಕ್ಕಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಲಾದರೂ ಹೇಳು, ಅಂದು ನನ್ನ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಎಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಗೊಲ್ಲ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟ, ಮರುದಿನವೇ ಆಕೆ ಬಾವಿಯಿಂದ ಉಡುಪನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಗೊಲ್ಲನಿಗೆ ವಿರಹವ್ಯಥೆ ತೀರದಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಎತ್ತನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಅದು ಹೇಳಿತು "ನಿನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎರಡು ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಕಾವಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿನ್ನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಬಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಿಂಬಾಲಿಸು" ಎಂದು. ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಲು ಎತ್ತು ಅವರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಅಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಕನ್ಯೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಕರೆತಂದಿತು. ಗೊಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ತನಗೆ ದಿವ್ಯಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ದೇವತೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ ಆಕೆಯಿಂದ ಗೊಲ್ಲನ ಕಥೆ ನಿಜವೆಂಬುದನ್ನರಿತು, ಗೊಲ್ಲನನ್ನು ಅಮರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ.

ಪಿತೃಶ್ರೀ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತನಾಗಿ ಪೂರ್ವಶಿಖರಮಹಾಚಕ್ರವರ್ತಿ (ತಾಯ್ ಯುಹೇ-ಟ-ತಿ) ಎಂಬಾತ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರಗೆ ಅವನ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ನಿಯತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇವನೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಗುಡಿಗಳೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇವನದು ದೊಡ್ಡ ಪರಿವಾರ, ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ ಲೆಕ್ಕ ಇಡುವ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರು ಈ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. ಇವನ ಮಗಳು ಮೇಘಶ್ರೀಮಾತೆ (ಪಿ-ಷ್ಸಿಯು-ಯುವಾನ್-ಚುನ್) ಹೆಂಗಸರನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕಾಪಿಡುವವಳು. ಇವಳ ಪೂಜೆಯೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಇವರಲ್ಲದೆ ಚೀನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ, ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದರು. ನಗರದ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರಿಗೆ ಗೋಡೆಯ ದೇವತೆ, ಕಂದಕದ ದೇವತೆ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದುವು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರೇ; ತಮ್ಮ ಶೀಲದಿಂದ, ಸಾಹಸದಿಂದ ದೇವತ್ವ ಪಡೆದವರು. ತೀರಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಬಾರದಂತೆ ಕರುಣಿಸಿ ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು. ಇವರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಪ್ರದೇಶದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕನಸಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ದಿನದಂದು ಈತ ಅಧಿಕಾರವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒದಗಿದ್ದು, ಅಂದು ರಾತ್ರಿ

ಎಂಟು ಮಂದಿ ಅಮರರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಗ್ರಹಗಳು

ಬಳಿ ಇರು; ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹುಡುಗಿಯರು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಬಟ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ದಡದ ಮೇಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಒಂದು ಉಡುಪನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದುಬಿಡು'- ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಗೊಲ್ಲ ಅದರಂತೆಯೇ ಆ ರಾತ್ರಿ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದಡದ ಮೇಲಿದ್ದ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತನ್ನ ಮನೆಯ ಹಿಂದಿನ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟ. ಆ ಉಡುಪು ದಿವ್ಯ ಕನ್ಯೆಯದು; ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ತನ್ನ ಸಖಿಯರೊಂದಿಗೆ ಈ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಉಡುಪಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಆಗದು; ಹೀಗಾಗಿ ಆಕೆ ಗೊಲ್ಲನನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟಳು; ಅವರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಆದರು. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಆಕೆ ಗಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು "ನಾವು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾದುವು;

ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದಲ, ಮೇಳ, ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದೇವತೆ ಬಂದನೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಈ ದೇವತೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಟ್ಟು ಜನ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗೃಹದೇವತೆಗಳೂ (ತ್ಸಹಿ-ವಂಗ್) ದ್ವಾರದೇವತೆಗಳೂ (ಮೆನ್-ಶೇನ್) ಇದ್ದಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವವರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನೂ ಗೃಹದೇವತೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ; ಅದರ ಸ್ಥಾನ ಒಲೆ, ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ (ಅವರ ಪಂಚಾಂಗದಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ತಿಂಗಳ 23ನೇ ದಿನ ಈ ದೇವತೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವತೆಗೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಅಡುಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ತ್ಸಹಿ-ವಂಗ್-ನೈ-ನೈ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುದೇವತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಂಗಸರ ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತದೆ. ತ್ಸಾಯ್-ಶೇನ್ ಭಾರತದ

ಕುಬೇರನಿದ್ದಂತೆ. ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆ. ಕುವಾನ್-ಟಿ ಸಮರ ದೇವತೆ, ಇಂದ್ರನಿದ್ದಂತೆ. ಆದರೆ ತಾಓ ಧರ್ಮದ ಎಣಿಕೆಯಂತೆ ಈ ದೇವತೆಯೇ ಲೋಕಪಾಲಕ, ಜನಗಣನಾಯಕ. ಇವನನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಮೊದಲಿಗೆ ಹಾನ್ ದೇಶದ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದವ, ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ 770ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ದೇವತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿದೇವತೆಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನರಕದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಯಮನ (ಯೆನ್-ವಂಗ್) ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇದೆ. ಹದಿನೆಂಟು ನರಕಗಳನ್ನು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಳೆದು ಕ್ಷಿತಿಗರ್ಭ (ತಿ-ತ್ಸಂಗ್ ವಂಗ್-ಪುಸ) ಬೋಧಿಸತ್ವನೆಂಬ ಪರಮಕಾರುಣಿಕ ದೇವತೆ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಚೀನೀ ಜನರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತಾಗ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದ್ದಿತು. ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುವಿನಂತೆಯೇ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಮಣಿಯಿಂದ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನರಕದಲ್ಲಿ ಕಾಳಕತ್ತಲೆಯೇ.

ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನರಕದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಸ್ಸು ತೀರಿದೊಡನೆ ಯಮ ಇಬ್ಬರು ದೂತರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಜೀವಿಯ ಜೀವವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದು ನರಕದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರು ದೂತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವೃಷಭಮುಖಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಶ್ವಮುಖಿ. ಇವರಿಬ್ಬರು ಯಮನ ಆಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮನುಷ್ಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ಮನೆಯ ದ್ವಾರದೇವತೆಗಳು ಯಮನ ಆಣತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ದೂತರನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ದೂತರು ಜೀವವನ್ನು ದೇಹದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಒಯ್ದು ಗೋಡೆ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಂದುಕದ ದೇವತೆಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳು ಜೀವವನ್ನು 49 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಅನಂತರ ಅದರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೆಸರಿನ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ದೂತರು ಬೇರೊಂದು ಜೀವವನ್ನು ತಂದುಬಿಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಜೀವ ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಹಳೆಯ ದೇಹದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಚೀನೀ ಜನ ಮೃತದೇಹವನ್ನು ಹಲವಾರು ದಿನಗಳು (ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ 7, ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ 49) ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅನಂತರ ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳು 49 ದಿನಗಳು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಜೀವವನ್ನೇ ಯಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಗತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ ಜೀವಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕ್ಯುನ್ ಲುನ್ ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವ ಅಮರರ ವಿಹಾರಭೂಮಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ಸುಖಪಡುತ್ತವೆ. ಪಾಪಿಗಳು ನರಕದಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯಜೀವಗಳು ಪಾಪ ಮಾಡಿ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಸರ್ಗವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ದೃಢವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ನರಕ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ರಾಜ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವೆ, ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ, ಉದ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಮೃತನ ಜೀವ ರಾಕ್ಷಸದ್ವಾರದಿಂದ (ಕುವಿ-ಮೆನ್-ಕುವಾನ್) ನರಕದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಫೆಂಗ್-ತುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಮನ ಅರಮನೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಯಾತನಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಯಮನ ಪರಿವಾರದವರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಕ್ಷಸದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಎದುರುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೌನೈಹೋ ಎಂಬ ನದಿಯಿದ್ದು ಅದನ್ನು ದಾಟಲು ಮೂರು ಸೇತುವೆಗಳಿರುತ್ತವೆ; ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ವರ್ಣಸೇತುವೆ, ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ ಜೀವಗಳಿಗಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಸೇತುವೆ, ಪಾಪಿಗಳಿಗಾಗಿ ತುಂಬ ಉದ್ದದ ಕಟಕಟೆಯಿಲ್ಲದ ಸೇತುವೆ. ಪಾಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸೇತುವೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವಾಗ ನದಿಯೊಳಗೆ ಬೀಳದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದಾಗ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾವುಗಳೂ ನಾಯಿಗಳೂ ಅವರನ್ನು ಕಚ್ಚಿ, ಹರಿದು, ಚೂರುಚೂರು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಣವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕದಿಂದ, ಅಪಘಾತದಿಂದ, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯಿಂದ ಸತ್ತವರ ಜೀವಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಯುಸ್ಸು ತೀರುವ ಮೊದಲೇ ಸತ್ತ ಇವರು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹಸಿದ ಪಿಶಾಚಿಗಳಂತೆ ಆಯುಸ್ಸು ತೀರುವವರೆಗೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿರದು.

ಸ್ವರ್ಗ ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳ ವಿಹಾರಕ್ಷೇತ್ರ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಗ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ, ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ ಆಳುವ ಸುಖಾವತಿ ಇಂಥದೊಂದು ಸ್ವರ್ಗ. ಕ್ಯುನ ಲುನ್ ಪರ್ವತ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವರ್ಗ. ಇದು ಗ್ರೀಕರ ಒಲಿಂಪಸ್ ಇದ್ದಹಾಗೆ. ಆದರೆ ಕ್ಯುನ್ ಲುನ್ ಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಚೀನಕ್ಕೆ ತುಂಬ ದೂರ ಇರುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪರ್ವತ. ಪಿತೃಶ್ರೀಸ್ವರ್ಗ ದೇವತೆಯ ಹೆಂಡತಿ ವಂಗ್-ಮಾತೆಯೇ ಈ ಪರ್ವತವನ್ನು ಆಳುವವಳು ಪರ್ವತದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಅರಮನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೇಡ್‌ನಲ್ಲಿಯೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ವಂಗ್-ಮಾತೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ರಮಣೀಯವಾದ ಉದ್ಯಾನವಿದ್ದು ಬಗೆಬಗೆಯ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಮರತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣಿನ ಮರ ಇರುವುದು ಅಲ್ಲಿಯೇ. ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳು ಆ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ ಪೀಚ್‌ಹಣ್ಣನ್ನು ಸವಿಯಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನೆಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬದುಕು ನೀತಿಯುತವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದೇ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ಸಂದೇಶ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚೀನೀ ಭಾಷೆ : ಸೈನೋ-ಟಿಬೆಟನ್ ಅಥವಾ ಟಿಬೆಟೊ-ಬರ್ಮೀ ಅಥವಾ ಇಂಡೋ-ಸಿನಿಟಿಕ್ ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯುವ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಭಾಷೆ. ಈ ಭಾಷಾಕುಟುಂಬ ಚೀನೀ ಥಾಯ್, ಟಿಬೆಟನ್, ಬರ್ಮೀ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲದೆ ಬೋಡೋ-ನಾಗಾ-ಕಚಿನ್, ಮಿಯಾವೊ, ಕೊಲೋ ಮತ್ತು ಮಾನ-ಖ್ಮೆರ್ ಭಾಷೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಚೀನೀ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚೀನೀ ಬರವಣಿಗೆ ಸುಮಾರು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 29ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೂಹ್ಸಿ ಎಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ಹಳದಿ ನದಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದ ಪೆಡಂಭೂತದ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ರಹಸ್ಯವಾದ ಸಂಕೇತಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1500ರ ಸುಮಾರಿನದು ಎನ್ನಲಾದ ಚೀನೀ ಬರವಣಿಗೆಯ ತುಣುಕುಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದಂತೂ ನಿಜ. ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಇಂಥ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಬರಲು ಶತಮಾನಗಳ ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮಾದರಿಗಳು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

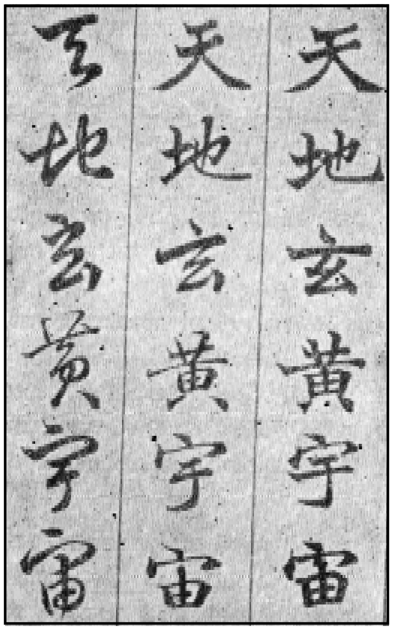

ಚೀನೀ ಬರೆಹದ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕವೊಂದರಿಂದ ತೆಗೆದ ಮೊದಲ ಆರು ಸಂಕೇತಗಳು

ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಚೀನೀಯರಲ್ಲದ ಜನಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 500ರ ವರೆಗಿನದು. ಪ್ರ.ಶ. ಸುಮಾರು 500 ರಿಂದ ಹಿಡಿದು 900 ವರೆಗಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ, ಪ್ರ.ಶ. 900 ರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 1200 ರವರೆಗಿನ ಮಧ್ಯಕಾಲ, 1200 ರಿಂದ ಈಚಿನ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ.

ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬರವಣಿಗೆಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಹೊರತು ಚೀನೀ ಭಾಷೆ ಯಾವ ಅನ್ಯಭಾಷೆಯಿಂದಲೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪದಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಅದರ ಮೂಲ ಗುಣಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿದೆ.

ಅಕ್ಷರ ಬರೆಹವುಳ್ಳ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಾದರೆ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿನ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ವಿವರಗಳು, ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಬರೆಹದಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಚೀನಿ ಲಿಪಿ ಅಂಥ ಯಾವ ಧ್ವನಿವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ತೋರುವಂಥದಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂಡುಬಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಆಡುಮಾತು ಕಿವಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ತರುವಂತೆ ಬರೆದ ಮಾತು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ತರುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚೀನೀ ಭಾಷೆ ಚೀನ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಆರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು; ಮಂಡಾರಿನ್, ವು, ಕನ್ –ಹಕ್ಕಾ, ಮಿನ್, ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಮತ್ತು ಸಿಯಾಂಗ್. ಮಂಡಾರಿನ್ ಗುಂಪನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಉಪಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು ; ಔತ್ತರೇಯ, ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ. ಔತ್ತರೇಯ (ಉಪಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಂಚೂರಿಯ, ಉತ್ತರ ಚೀನ, ಷಿನ್‌ಜಿಯಾಂಗ್, ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಮತ್ತು ಹೂಪೇ, ಅನ್‌ಹ್ವೇ) ಮತ್ತು ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೀಪಿಂಗ್ ಉಪಭಾಷೆ ಈ ಉಪಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಭಾಷೆ. ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಉಪಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆನ್‌ಹ್ವೇ, ಕಿಂಗ್‌ಸು ಮತ್ತು ಹೂಪೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ನೈರುತ್ಯ ಉಪಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸೆಚುಯಾಂಗ್, ಯುನ್ನಾನ್, ಗ್ವೇಜೋ ಮತ್ತು ಹೂಪೇ ಹಾಗೂ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಷಾಂಗ್‌ಹೈ, ವೆಂಜೋ ಮತ್ತು ಷೂಜೋ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೂ, ಜಜಿಯಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಫೂಚೌ, ಆಮಾಯ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಟು ಉಪ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಿನ್ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಫೂಕೈನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ಲೀಚೋ, ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಡುಂಗ್ ಮತ್ತು ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಷೀಯಾನ್ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೂನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆನ್‌ಹ್ವೇ, ಹೂನಾನ್ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಗ್ವಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವ ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ–ಮ್,–ಪ್,–ತ್,–ಕ್ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಥವಾ ಕೈಬಿಟ್ಟಿರುವ ಸಂದರ್ಭದ ಮೇಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಘೋಷಿತವಾದ ಬ್' ದ್' ಗ್' ದ್' ಮುಂತಾದ ಆದಿ ಘೋಷಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಮೇಲೂ ಈ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚೀನೀ ಬರವಣಿಗೆಯ ವಿಧಾನ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಂಥ ಬಹುತೇಕ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಮೂರ್ತ ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದಾದ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಭಾವಲಿಪಿ (ಐಡಿಯೋಗ್ರ್ಯಾಫಿಕ್) ಮತ್ತು ಸೂಚಕ (ಸಜೆಸ್ಟಿವ್) ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಏಳು ವಿಧಾನಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಳೆಯದಾದುದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1760–1122ರ ಕಾಲದ ಚಿಯಾಕುವೆನ್ ಬರವಣಿಗೆ (ಆರಕಲ್ ಬೋನ್ ರೈಟಿಂಗ್) ಇದರ ಅನಂತರ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1122–221 ರ ಕಾಲದ ತಚುವಾನ್ ಅಥವಾ ಮಹಾಮುದ್ರೆ ವಿಧಾನ. ಸಿಯಾವೋ ಚುವಾನ್ ಅಥವಾ ಕನಿಷ್ಠ ಮುದ್ರೆ ವಿಧಾನ ಅನಂತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಷೂ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರಿ, ಕೈ ಷೂ ಅಥವಾ ಮಾದರಿ ವಿಧಾನ. ಸಿಂಗ್ ಷೂ ಅಥವಾ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಸಾವೋ ಷೂ ಅಥವಾ ಕರ್ಸಿನ್ ವಿಧಾನಗಳು ಆಮೇಲೆ ಬಂದವು. ಚೀನೀಭಾಷೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಮಾಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರವೂ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪದಗಳಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ.

ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಕೊಟ್ಟುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಉದ್ದವಾದ ಗೆರೆ ।

ಅಡ್ಡವಾದ ಗೆರೆ –

ಎಡ ಕೊಕ್ಕೆ)

ಬಲ ಕೊಕ್ಕೆ (

ಈ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬರೆಹಗಾರನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆಯಬಹುದು. (ಐ.ಎಸ್.ಐ.)

ಚೀನೀ ಲಿಪಿ: ಮೊದಲಿನ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನಿಯರು ಕೈಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇನೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಬದಲಾಗಿ ಈ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದರು. ಉದಾಹರಣೆ, ಮಹತ್ತರವಾದುದು ಅಥವಾ ಹಿರಿದಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರವನ್ನು **(ಚಿತ್ರ 1)** ಬರೆದರು ; ಈ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರದ ತಲೆಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಒಂದು ಗೆರೆಯನ್ನು ಎಳೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ **(ಚಿತ್ರ 2)** ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮಾನವ ಎಷ್ಟೇ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದರೂ ಸ್ವರ್ಗದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬುದು ದೇವರಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದ. ಮೇಲಿನ ಈ ಗೆರೆಯನ್ನು ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ **(ಚಿತ್ರ 3)** ನೆಲೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಎಳೆದ ಗೆರೆ ನೆಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇಬ್ಬರು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ನೆಲದಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವಂಥ ಚಿತ್ರವನ್ನು **(ಚಿತ್ರ 4)** ರಚಿಸಿದರು. ಇದು ಜೊತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಈ ಶಬ್ದದ ಕೆಳಗೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ **(ಚಿತ್ರ 5)** ಜನಪ್ರಿಯ ಶಬ್ದ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. (ಸೂರ್ಯ

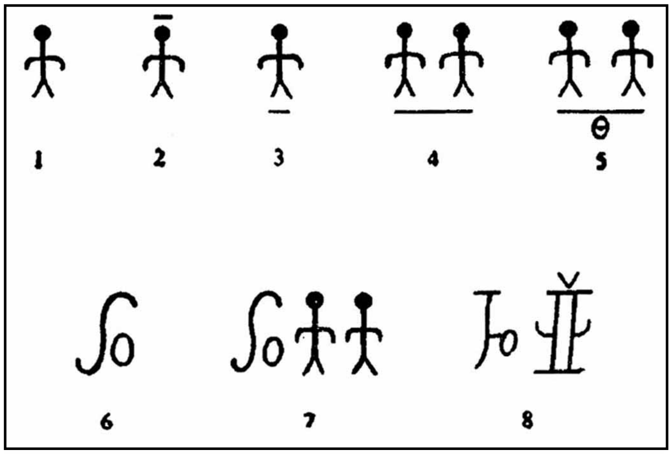

ಚೀನೀ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳು

ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರಿಗಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತರ್ಕ) ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಚಿತ್ರ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ ; ಅವು ಭಾವಲಿಪಿ–ಸಂಬಂಧಿಗಳೂ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಾವಗಳು ಅಡಕಗೊಂಡಿದ್ದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಲಿಖಿತಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸಂಕೇತಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಾಗಲೀ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರಾಗಲೀ ಭಾವಲಿಪಿ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಧ್ವನಿಸಂಕೇತಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಚೀನೀಯರು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ವರ್ಣಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಧ್ವನ್ಯಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೂ, ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೊಸಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅವರು ರೂಪಿಸುತ್ತ ನಡೆದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳು ಧ್ವನಿಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರತೊಡಗಿದುವು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪಿಂಗ್ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಲು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಕೇತವನ್ನು **(ಚಿತ್ರ 6)** ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಇದರೊಡನೆ ಸೇರಿದಾಗ ರೂಪಿತವಾಗುವ ಹೊಸಶಬ್ದ **(ಚಿತ್ರ7)** ಆಧುನಿಕ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ **(ಚಿತ್ರ 8)** ಘರ್ಷಣೆ (ಜೊತೆಯಾಗಿರುವ ಎರಡು ಕಲ್ಲುಗಳು) ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್' ಎಂಗ್ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಜನಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್' ಉ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಚಿಹ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಇದರ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ ಬಳಿಕವೂ ಇದನ್ನು ಪ್' ಉ ಎಂದೇ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರಾದರೂ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಲಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಶ ಅದರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. (ಮಾತು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲ ಪರಿಷ್ಕೃತ ನುಡಿಗಳನ್ನೂ–ಉದಾ ; ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ–ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ).

ಹೀಗೆ ವರ್ಣಮಾಲೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಚೀನಿಯರು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದವೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಧ್ವನಿ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚಾರ ಒಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಗೊಂದಲವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚೀನೀಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಸಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್' ಉ ಎಂಬ ಚೀನೀ ಶಬ್ದ ಜನಪ್ರಿಯ ಅಥವಾ ರಾಗ ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪ, ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀಯರು ಎರಡೆರಡು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು

ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್'ಉ–ತ್'–ಉಂಗ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಕೆ ಪ್ ಉ ಎಂಬುದನ್ನು ರಾಗಕ್ಕೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತಂತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನೀಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಧರ್ಮ–ಚಕ್ರ, ಮಹಾಯಾನದಂಥ ಸಮಾನಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳೂ ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾದುವು. ಎರವಲು–ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶರಣಾದ ವಿದೇಶೀ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕೆಳಗೆ ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ತಿಏನ್–ಹುಅ (ವಿದ್ಯುತ್–ಮಾತು)–ದೂರವಾಣಿ (ಟೆಲಿಫೋನ್)

ಮಿನ್–ಛು (ಜನತೆ–ಪ್ರಭು)–ಗಣತಂತ್ರ

ಯಂಗ್ ಛ್'ಇ (ಪೋಷಕ–ಅನಿಲ)–ಆಕ್ಸಿಜನ್

ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣ (ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರ), ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೂಲಘಟಕಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ (ಇವನ್ನು ನಾವು ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ), ಸಮಾಸಶಬ್ದ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಘಟಕಗಳಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಮುದ್ರಣ ಹಾಗೂ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಚೀನೀವಾಕ್ಯ ಕೇವಲ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ, ಈಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಮಾನ ಅಂತರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಸಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನೀ ಬರೆಹದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಾಗಲೀ ಕೂಡುಗೆರೆ (ಹೈಫನ್) ಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಜ್ಞಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಶಬ್ದಗಳ ನಡುವಣ ಅದೃಶ್ಯಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲವು.

ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಈ ಭಾಷೆ ಏಕಾಕ್ಷರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಳರಿಂದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಪೀಕಿಂಗಿನ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ (ಈ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯೇ ಶಿಷ್ಟ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ) ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕುನೂರು ಧ್ವನಿಗಳಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಚೀನೀ ಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ವನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ಶ್ರುತ್ಯಾತ್ಮಕ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯೊಂದೇ ಇದಕ್ಕಿರುವ ಏಕೈಕ ಪರಿಹಾರ. ಬೀಜಿಂಗಿನ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧ್ವನಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಿನ್ನ ಶೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ; ಇತರ ಉಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಶೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೊರಡಿಗಳು, ತೊರೆಗಳು ಹೇಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಭಾಷೆಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಲಿಂಗ, ಕಾಲ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಕರ್ತರೀ–ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚೀನೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಚೀನೀ ಭಾಷೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಬರೆಹಕ್ಕೆ ಎಡಗೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಧ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ವಾಕ್ಯರಚನಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂದರ್ಭಾನುಗುಣವಾಗಿ ಶಬ್ದವರ್ಗಗಳನ್ನು–ನಾಮಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಇತ್ಯಾದಿ–ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಶಬ್ದ ಒಂದೆಡೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ನಾಮಪದವಾಗಿ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಗುಣವಾಚಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ತತ್ತ್ವಾಧಾರ ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಸಾಂಗತ್ಯ ಅಡಗಿರುವುದು ಅದರ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲೇ ಹೊರತು ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಲ್ಲ.

ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದ ಏಳುಬೀಳುಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚೀನೀಭಾಷೆ ತನ್ನ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ನಾಡು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹೋಗದಂತಾಗುವಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವಲಿಪಿಭಾಷೆ ನೆರವಾಗಿದೆ ; ಈ ಭಾಷೆ ನಶಿಸಿ ಹೋದಂತಾಗುವಲ್ಲಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಈ ನಾಡು ನೆರವಾಗಿದೆ. ಚೀನೀಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಚೀನದ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ – ಇವು ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಬಾಳುವೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಚೀನದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಗತಿಗಿಂತ ತುಂಬ ಮುಂದಾಗಿತ್ತೋ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದು ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭಾಷಾ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಉಗ್ರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯ ಚೀನದ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಹಾಗೂ ಚೀನೀಭಾಷೆಯ ಹೊನ್ನಿನ ದಿನಗಳೂ ಈಚಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಈ ಭಾಷೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ ಚೀನದಲ್ಲಿನ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ತೀವ್ರ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇದು ಅಡ್ಡಗಲ್ಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಯ ಉಪಕರಣವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನದ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತುಂಬ ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೋ ಚೀನಿಯರಿಗೂ ವಿದೇಶೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಚೀನೀ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ತತ್‍ಕ್ಷಣವೇ ಲಾಭ ಪಡೆಯಲಾರದಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾವಲಿಪಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿರುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ತಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಲ ಮತ್ತು ಶ್ರಮಗಳ ಉಳಿತಾಯವಾಗುವಂತೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿರುವ ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (ಚೀನದಲ್ಲೇನೋ ತಂತಿ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಚೀನೀ ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರಗಳೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ). ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀಭಾಷೆಯನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನೀಕರಿಸುವ ತೀವ್ರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ.

(ಟಿ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಚೀನೀ ಮಣ್ಣು : ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಿಳಿಮಣ್ಣು. ಕೆಯೊಲಿನ್ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಬಿಳುಪಾದ ಬಣ್ಣ, ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕದಡಿಹೋಗುವ ಗುಣ, ಕಬ್ಬಿಣಸಂಬಂಧವಾದ ಯಾವ ಕಲ್ಮಷವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ–ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೆಯೊಲಿನ್ ದರ್ಜೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಇದು ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅಲುಮಿನಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್, $Al_2O_3\ SiO_2\ 2H_2O$. ಶುದ್ಧರೂಪದ ಕೆಯೊಲಿನಿನಲ್ಲಿ 46% ಸಿಲಿಕಾನ್, 40% ಅಲುಮಿನ ಮತ್ತು 14% ನೀರಿನ ಅಂಶ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.6, ಉಷ್ಣತೆ 1750^0 C. ಮೀರಿದ ಮೇಲೆ ಇದು ಕರಗುವ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಂಬಂಧದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಕ್ಷಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಯೊಲಿನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಯೊಲಿನ್ ದೊರೆತರೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು ಬ್ರಿಟನಿನ ಕಾರನ್‍ವಾಲ್ ಮತ್ತು ದವನ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚೆಕೋಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಕೆಯೊಲಿನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ, ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮಲ್ಲು ಬಟ್ಟೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಗದವನ್ನು ನುಣುಪು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಹೊಳಪು ಕೊಡುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಬಣ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣು ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಗದ, ಬಟ್ಟೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆ, ರಬ್ಬರ್ ಮೊದಲಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣು ಮಾತ್ರ ವಿದೇಶದಿಂದ ಆಮದಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 1972 ರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ರಾಜ್ಯ	ಪರಿಮಾಣ (ಮೆಟ್ರಿಕ್‍ಟನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ)
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	13.278
ಬಿಹಾರ	18,240
ದೆಹಲಿ	87,236
ಗುಜರಾತ್	2,320
ಹರಿಯಾಣ	10,640
ಕೇರಳ	620
ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	11,994
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	2,009
ಕರ್ನಾಟಕ	7,853
ಒರಿಸ್ಸ	1,469
ರಾಜಸ್ಥಾನ	68,179
ತಮಿಳುನಾಡು	5,963
ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ	15,045

1968 ರಿಂದ 1972ರವರೆಗೆ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ:

	ಪರಿಮಾಣ (ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳು)	ಮೌಲ್ಯ (ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ)
1968	1,77,443	18,76,000
1969	1,83,025	17,85,000
1970	1,90,994	16,95,000
1971	2,21,526	21,16,000
1972	2,80,846	29,82,000

ಗಣಿಯಿಂದ ತೋಡಿದ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೊಳೆದು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುವ ಬೆಣಚು, ಮರಳು, ಕಲ್ಮಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಳೆದು ಶುದ್ಧ ಬಿಳಿಯ ಮಣ್ಣು ಹಾಲಿನ ಕೆನೆಯಂತೆ ಕೊನೆಗೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಒತ್ತಿ ನೀರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇಶಪುರದ ಬಳಿಯೂ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ದೇವಂಗಿ ಬಳಿಯೂ ಇವೆ. ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

	ಶೇಕಡಾವಾರು
ಸಿಲಿಕ	46–48
ಅಲುಮಿನ	38–39
ಕಬ್ಬಿಣ ಆಮ್ಲ	0.4–0.6
ಟೈಟೇನಿಯಮ್ ಆಮ್ಲ	0.2–0.4
ಇತರ	0.2–0.4
ನೀರಿನ ಅಂಶ	12–14

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಮಣ್ಣಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇಶಪುರ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಲಗಿ ಬಳಿ. ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರು ಮಿನರಲ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನಿ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು	ಗೊಲ್ಲರಹಳ್ಳಿ
ಬೆಳಗಾವಿ	ಕಾರಲಗಿ, ಖಾನಾಪುರ
ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	ಭೀಮಸಮುದ್ರ
ಧಾರವಾಡ	ಮಾಸೂರು,ಶೇಷಗಿರಿ,ಅಡೂರು
ಹಾಸನ	ಬಾಗೇಶಪುರ, ನಂದೀಹಳ್ಳಿ
ಕೋಲಾರ	ಗೋಕುಂಟ, ಕರಡಿಬಂಡೆ
ಶಿವಮೊಗ್ಗ	ದೇವಂಗಿ,ಹೊಸನಗರ,ಆನಂದಪುರ
ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ	ಗುರುವಾಯನ ಕೆರೆ, ಉಳ್ಳಾಲ
ಬೀದರ್	ಕಮಥಾನ

(ಬಿ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು (ಭಾರತದಲ್ಲಿ) : ಬೌದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧರು. ಪ್ರ.ಶ. 5, 6, 7 ಮತ್ತು 8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ 162 ಮಂದಿ ಯಾತ್ರಿಕರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೂ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ತ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿ ವರದಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವರದಿಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜನಜೀವನದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅಗತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಬೌದ್ಧಮತ, ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಿಂಗನ (58–75) ಆಡಳಿತದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದ್ದ ಭಾರತ–ಚೀನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದಾಗಿ ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಎರಡು, ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಅಪಾರ ಕಷ್ಟ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷಾಂತರಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟರು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದ ಫಾಹಿಯನ್ನನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮಂದಿ ಭಾರತೀಯ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಕುಮಾರಜೀವನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾರತೀಯ ಭಿಕ್ಷು (344–413) ಚಾಂಗನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 800 ಮಂದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸ ಭಿಕ್ಷುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದ ; 300 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ.

ಚೀನವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲಿನವು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದಲೂ ಚೀನೀ ರಾಜರಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ತುರ್ತಿನ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇದು ಸಾಹಸಶೀಲರಾದ ಚೀನೀ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರೆಗಳ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇವರು ಮರಳುಗಾಡನ್ನೂ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ದಾಟಿ ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲಿಗಳ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲಾಭದ ಜೊತೆಗೆ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೂ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ದೇಶೀಯ ಟೌ ಪಂಥದ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಅತಿಯಾಗಿ ಕಲುಷಿತವಾಗಿದ್ದ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವುದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೂ ಇವರ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಮೊದಲ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನೆಂದರೆ ಚಿ–ಟೌ–ಅನ್. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಫಾಹಿಯನ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸು. 80 ವರ್ಷ ಹಿಂದೆ–ಈತ ಭಾರತಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ (ಭಾರತ) ವಿವರಣೆ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬಹುಶಃ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಚೀನೀ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವನಚರಿತೆಗಳಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಇದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಇದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚಿ–ಟೌ–ಅನ್ ಅನಂತರ ಬಂದವನು ಫಾಹಿಯನ್. ಈತನ ಫೋಎ ಕೊಉಎ ಕಿ (ಬೌದ್ಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ದಾಖಲೆಗಳು) ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಈ ಬಗೆಯ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಫಾಹಿಯನ್ ಮೂವತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ; 399–414 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಫಾಹಿಯನ್ನನ ಅನಂತರ ಸು. 100 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಹೊಎಇ–ಸೊಂಗ್ ಮತ್ತು ಸುಂಗ್–ಯುನ್ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಯಾತ್ರಿಕರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿಯೊಬ್ಬಳ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಸಂಚಾರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತರಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಉದಯನನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ಲಡಾಖ್) ಇವರು ಎರಡು ವರ್ಷ ಕಳೆದರು. 629–646 ರಲ್ಲಿ ಯುವಾನ್–ಚ್ವಾಂಗ್ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಯಾತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. ಸಿ–ಯು–ಕಿ (ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು) ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಯನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಫಾಹಿಯನನ ಕೃತಿಯ ಸು. 10–12ರಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿಷ್ಪಕ್ಷತೆ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿ ಈ ಬಗೆಯ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಬೋಧಪ್ರದವಾದ್ದು.

ಸು. ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ–671ರಲ್ಲಿ–ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಾಹಸಿ ಭಿಕ್ಷು ಭಾರತಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡ. ಈತ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದು ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ ತೆರಳಿದ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಹೊರಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಲಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈತ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾದವು. ಇತರ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ದೊರಕುವ ಪ್ರವಾಸಕಥನವೆಂದರೆ ಖಿ–ನಿಯೆ ಎಂಬುವನದು. ಇವನು ಸಮ್ರಾಟನ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿಯೋಗವೊಂದರ ನಾಯಕನಾಗಿ 964ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಿಂದ ಹೊರಟ. ಇವನ ಸಂಗ್ರಹಲೇಖಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಈ ಭಿಕ್ಷು–ಯಾತ್ರಿಕರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನಿಯೋಗಗಳೂ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಆ ನಿಯೋಗಿಗಳೂ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ತಂದರು.

ಆರೇಳು ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತೆಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಸೂಚಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 730, 788, 1011, 1037 ಮತ್ತು 1306ರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಗಳು ಹೊರಬಂದುವು. (ಬಿ.ಟಿ.)

ಚೀನೀ ವಾಸ್ತು : ಚೀನದ ನಾಗರಿಕತೆ ಬಹಳ ಪುರಾತನವಾದ್ದಾದರೂ ಅದರ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪುರಾವೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಿಂದ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಿಂಗ್ ರಾಜವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಿಂದಲೇ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಚೀನೀ ವಾಸ್ತುವಿನ ರೀತಿನಿಯಮಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪ ಪಡೆದು, ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ತಲುಪಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಅವನತಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೀನದ ಪುರಾತನ ವಾಸ್ತು ಕೃತಿಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದಲೂ, ಅವುಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ ಅವನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಪರಿಚಯ ಈಚೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳ ಆಳವಾದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಚೀನೀ ವಾಸ್ತು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಗಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಅನ್ಯಾಂಗ್ ಬಳಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್ ವಂಶದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.1300–1028) ರಾಜಧಾನಿಯ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಲುಮರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ವೇದಿಕೆಯ ಅಡಿಪಾಯದ ನಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಮರದ ಕಂಬಗಳಿಗಾಗಿ ಒದಗಿಸಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಧಾರಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಈ ವಿವರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವಂತೆ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ (27ಮೀ. ಉದ್ದ) ಆಯಾಕಾರದ ಹಜಾರವಿತ್ತು. ಈ ತಳಕಟ್ಟಿನ ನಕ್ಷೆ ಚೀನದ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ನಗರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 3.6ಮೀ. ದಪ್ಪದ ಮಣ್ಣಿನ ಪೌಳಿಗೋಡೆ, ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ವೇದಿಕೆ–ಇವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚೀನೀ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ನಿರಂತರ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿ ಇವು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗಾಗಿ ಬತೇರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನ್ಯಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಧಿಗಳು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ 12ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ, ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಿಂದಲೂ ಸೋಪಾನಗಳಿದ್ದ, ಚಚ್ಚೌಕವಾದ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗೋಡೆಗಳುಳ್ಳ, ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನೆತ್ತರದ ಕೋಣೆಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ದಕ್ಷಿಣದ ಸೋಪಾನಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು ; ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಸೋಪಾನಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮನೆಗಳ ಚಾವಣಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುಲ್ಲಿನವು.

ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಅಗೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲು–ಎಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೊಡ್ಡ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗುಂಡಿಮನೆಗಳ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೆ ಎಲೆ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಗುಂಡಿಮನೆ ಅಥವಾ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಾರೆ. ದುಷ್ಟಮೃಗಗಳ, ಹಾವುಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹಗಳ ಬಾಧೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ಮರದ ಅಟ್ಟಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು–ಎಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೊಡ್ಡ ಗೂಡುಮನೆಗಳಲ್ಲಿ (ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಹವೆಯಲ್ಲಿ) ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಚಿನವರೆಗೂ ಇಂಥ ವಸತಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಚೌ ವಂಶದ (ಪ್ರ.ಶ. ಪೂ. 1027–256) ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳ, ವೇದಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಚಾವಣಿಯ ಹೆಂಚುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಆಧಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಳು, ಪುರಾತನ ಸ್ಮಾರಕ ಮಂದಿರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಕೌಶಲಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕಂಬಗಳು, ವಿಶಾಲವಾದ ಹಜಾರಗಳು, ಪ್ರಾಂಗಣಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರ ವಾಸಗೃಹಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕಾರಯುತ ವಾಗಿಯೂ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರಾಜರ, ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ಅರಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾವಲುಗಾರ ಗೋಪುರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿಂಗ್–ಟ್ಯಾಂಗ್ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗಸದೃಶವಾದ, ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾವಣಿಯಿದ್ದ, ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕುವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಅಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದವರೂ ಮಿಂಗ್–ಟ್ಯಾಂಗ್ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸ ಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಕ್ರಿಸ್ತಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವೇಳೆಗೆ ಮಿಂಗ್–ಟ್ಯಾಂಗ್ ಒಂಬತ್ತು ಅಂಕಣಗಳ ದೊಡ್ಡ ಚಚ್ಚೌಕವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ತಳಹದಿ ಚೌಕವಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ ದುಂಡಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀನ 1937–45ರ ವರೆಗೆ ಜಪಾನೀಯರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜಪಾನೀ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದವು. ಷಾನ್‌ಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಲಿನ್–ಟುಜ ನೆಲೆ ಚಿ ವಂಶದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 2ಕಿ.ಮೀ ಮತು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 4ಕಿ.ಮೀ. ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಣ್ಣ ಆಯಾಕಾರದ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಒಳಕೋಟೆಯಿದೆ. ಅದು ಬಹುಶಃ ಅರಮನೆಯಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ. ಒಳಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆ 9 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಂಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಇ–ಹ್ಸಿಯೆನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡರಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಲ್ಲದರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಚಿನ್ ರಾಜವಂಶದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 221–206) ದೇಶದ ಏಕತೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಅರಮನೆಗಳು, ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮೊದಲ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿವು. ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಯ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲದರ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶೈಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು. ಚಿನ್ ಅರಸನ ಅರಮನೆ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮುಂಭಾಗದ ಹಜಾರ 457ಮೀ. ಚೌಕವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ವೇದಿಕೆಯ ಎತ್ತರ 15ಮೀ.ಗೂ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು.

ಹಾನ್ ವಂಶದ ಮೊದಲ ದೊರೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 200) ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಚಾಂಗ್–ಅನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವೈ–ಯಾಂಗ್ ಅರಮನೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪುರಗಳುಳ್ಳ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳು, ದರ್ಬಾರಿನ ಹಜಾರ, ಆಯುಧಾಗಾರ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಉಗ್ರಾಣಗಳು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಖ್ಯಾತ ದೊರೆ ವು–ಟಿ (ಪ್ರ.ಶ. ಪೂ. 140–87) ಅಮೋಘವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಗಳನ್ನೂ, ಪಾರಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ. 3–4ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆ ನೆಲಸಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹಾನ್ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

ಆಗಿನ ಚೀನೀ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಆಸ್ಥಾನ ಹಜಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲಿ 122ಮೀ.X33.5ಮೀX152ಮೀX46ಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯ ಟೋಡೈಜಿಯ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರ 61ಮೀ.x52ಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಆಸ್ಥಾನದ ಹಜಾರಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದೆಂದರೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಗೋಪುರಗಳು. ಮಣ್ಣಿನ ಘನವಾದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಗೋಪುರಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದರೆ ಕಾವಲುಗಾರರ ನೆಲೆಗಳಾಗಿಯೂ ಸಣ್ಣವಾದರೆ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಕಂಬಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಗೋಪುರಗಳು ಎರಡರಿಂದ ಹದಿನೈದು–ಹದಿನೇಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದುವು.

ಚೀನೀ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಅವುಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೂ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ, ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನ ದಿಂದ ಅವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ

ಸಾಹಿತ್ಯಕ ವರ್ಣನೆಗಳು, ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾದರಿ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೋಟ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಹಾನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 206–ಪ್ರಶ. 221) ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಹುಲ್ಲಿನ ಗುಡಿಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗ ಅಂಗಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಾಲ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಣದ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಣೆಗಳೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹಜಾರವೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಳಾಂಗಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಿದ್ದುವು. ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಒಳಗಿನ ಹಜಾರಗಳು ಬಹಳ ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂಕಣಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಕಣದ ಚಾವಣಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಾಲುಕಂಬಗಳ ಅಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು.

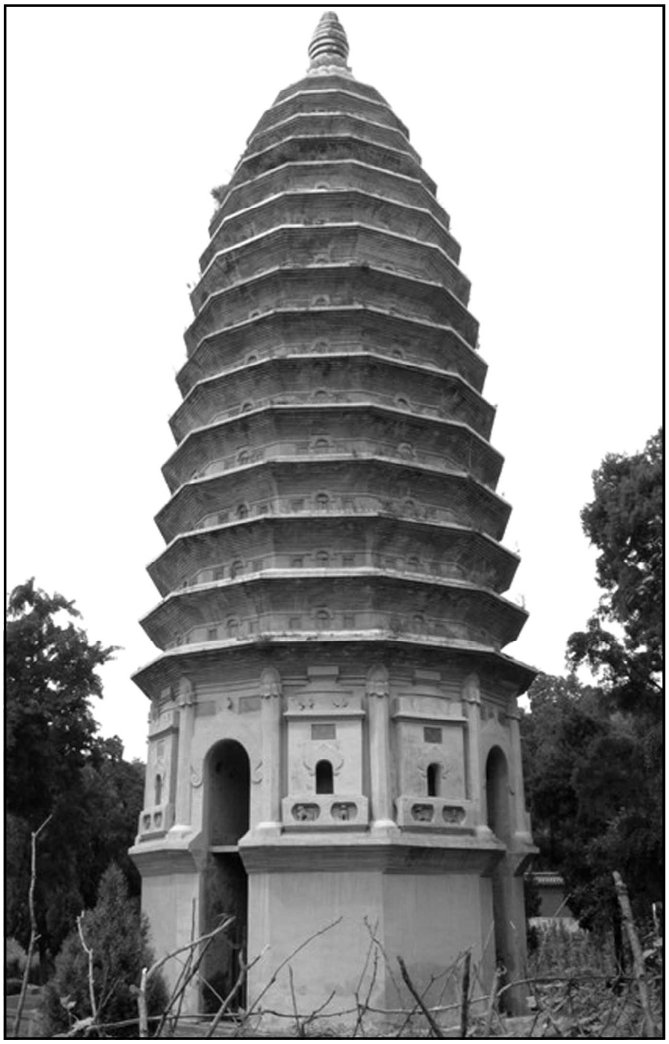

ದ್ವಾದಶಕೋನಗಳ ಪಗೋಡ, ಪ್ರಶ. 520

ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಾನ್ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (25–221) ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಚೀನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ರಾಜ್ಯ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದ, ಆ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಸು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಸ್ತೂಪಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ವಿಹಾರ ಅನಂತರಕಾಲದ ಚೀನೀ ಪಗೋಡದ ಆಕಾರದ ಪ್ರಥಮ ಹಂತ. ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮಂದಿರದ ಮೇಲೆ ಒಂಬತ್ತು ಹಂತಗಳ ಕಂಚಿನ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಹಾನ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಕಮಾನಿನ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಚಾಚು ಆಧಾರದ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಂಚೂರಿಯದ ಯಿಂಗ್–ಚೆಂಗ್–ಟ್ಸು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನೈಜವಾದ ಕಮಾನು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆರು ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (265–581)ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಹಾನ್ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಅನುಕರಣೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವುಗಳ ಚಾತುರ್ಯ, ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯ ಕಣ್ಮರೆಯಾದವು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾದಂತೆ ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಂಡು, ಉತ್ತರ ವೇ ಮತ್ತು ಲಿಯಾಂಗ್ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳಾದವು. ಲೋಯಾಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ 42 ಪಗೋಡ, ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳಿದ್ದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಲೋಯಾಂಗ್ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 500 ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳಿದ್ದುವು. ವೇ ರಾಜ್ಯದ ಚೈತ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 13,727. 570ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೌದ್ಧ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 30,000 ಕ್ಕೆ ಏರಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಧಾನ ಕಟ್ಟಡ ಸ್ತೂಪವಾದರೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪಗೋಡ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿತು. ಆ ಧರ್ಮ ಬೆಳೆದಂತೆ ಪಗೋಡಗಳ ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದುವು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲಿಯಾಂಗ್ ದೊರೆ ವು–ಟಿ (ಆಳ್ವಿಕೆ 502–549) ಐದು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಪಗೋಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ; ಅರಮನೆಯ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ 9 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಪಗೋಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. 30ಮೀ. ಎತ್ತರದ 3 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಪಗೋಡವೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. 516ರಲ್ಲಿ ಲೋಯಾಂಗ್ ರಾಜಧಾನಿ ಆದ ಅನಂತರ 9 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಸು. 122ಮೀ. ಎತ್ತರದ, ಅದರ ಮೇಲೆ 23ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕಂಬವಿದ್ದ ಮರದ ಪಗೋಡ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಕಂಬದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕಲಶವಿತ್ತು. ಪಗೋಡದ ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು 43ಮೀ. ಉದ್ದವಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಮೂರು ಬಾಗಿಲುಗಳೂ ಆರು ಕಿಟಕಿಗಳು ಇದ್ದುವು. ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ಅರಗನ್ನು ಲೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಮೊಳೆಗಳಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಅಂತಸ್ತಿನ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಂಟೆಗಳು ತೂಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪಗೋಡದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ದರ್ಬಾರ್ ಹಜಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರವಿತ್ತು. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 5.5ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಚಿನ್ನದ ಬುದ್ಧ ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಜೀವಂತ ಮಾನವ ಗಾತ್ರದ ಹತ್ತು ಸುವರ್ಣ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಅದರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗೋಪುರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ವಾಸದ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು 100ರ ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಬಾಗಿಲಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದ್ವಾರಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂರಂತಸ್ತುಗಳ ಗೋಪುರವೂ ಇದ್ದುವು. 60ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಆ ಗೋಪುರ ಅರಮನೆಯ ಹೊರದ್ವಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು.

ಚೀನೀಯರು ಕುಷಾನ್ ದೊರೆ ಕನಿಷ್ಕನ ಪೆಷಾವರ್ ಸ್ತೂಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಳಗಿನ ಅಂತಸ್ತಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೇಲಂತಸ್ತನ್ನೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಅದರ ಮೇಲಂತಸ್ತನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾದ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಛತ್ರಾವಳಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಯಾಕಾರದ ಅನೇಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಪಗೋಡವಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ಗುಪ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲದ ಮಂದಿರಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸುಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವ ಸುಂಗ್–ಯು–ಸ್ಸುನಲ್ಲಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಮೂಲೆಗಳಿರುವ 15 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಪಗೋಡ ಎತ್ತರವಾದ ಸರಳ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲೂ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಚಿಕ್ಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಛತ್ರಾವಳಿ ಇದೆ. ಅದರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಲಂಕರಣದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಪಗೋಡಗಳು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸ್ತೂಪದ ಮಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸ್ತೂಪದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ಚೀನದ ಪಗೋಡ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧ ಹಜಾರಗಳ ಮಾಲಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಸಭೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುಯಿ (581–618) ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಂಗ್ (618–906) ವಂಶಗಳ ದೊರೆಗಳು ಚೀನವನ್ನು ಪುನಃ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅನಂತರ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಗೂ ಅಮಿತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಹೊಸ ತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಪೂರ್ಣ ಶೈಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು.

ಲೋಯಾಂಗ್ ನಗರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ಯಾಂಗ್ಸ್–ಸ್ಸು ಮತ್ತು ಯು–ವೆನ್ಕಾಯ್ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಈ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ ಹೊಸ ವಾಸ್ತುಕಲಾಯುಗದ ನಿರ್ಮಾಪಕರು. ಟ್ಯಾಂಗ್ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸ

ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದು ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. 845 ರಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿ ಕಿರುಕುಳ ಉಂಟಾದಾಗ ಈ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬಹುತೇಕ ನಾಶಗೊಂಡುವು. ತರುವಾಯ ಆ ಧರ್ಮದತ್ತ ರಾಜದೃಷ್ಟಿ ಹೊರಳಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಮಂದಿರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು.

ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿ ಚಾಂಗ್–ಅನ್ ನಗರ ಆಯಾಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತು ನೇರವಾದ ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡರಸ್ತೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೃಹತ್ತಾದ ರಕ್ಷಣಾ ಕೋಟೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6 ½ X 6 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯ 2/5 ಭಾಗ ರಾಜಮನೆತನದವರ ವಸತಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಅರಮನೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಕೋಟೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಅರಮನೆ ಟಾ–ಮಿಂಗ್ ಇತ್ತು. ಈ ಅರಮನೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗಗಳೆಂದರೆ ಮೂರು ವಿಶಾಲ ಹಜಾರಗಳು. ಈ ವಿಶಾಲ ಹಜಾರಗಳು 105ಮೀ.X54ಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿಯೂ 37ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮೋಚ್ಚ ಶಿಖರ ಮುಟ್ಟಿತು. ಸುಯಿ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ

8ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಪಗೋಡ

ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಂದಿರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶೈಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈಗ ನಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಪಾನೀ ಮಂದಿರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮಧ್ಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಪಗೋಡಗಳಿಗಿಂತ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 99ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಹಾದ್ವಾರ. ವರಾಂಡ ಮತ್ತು ಹಜಾರಗಳಿದ್ದುವು.

ಈ ಶೈಲಿಯ ಎರಡು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ, ಪಗೋಡಗಳು ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಚೀನೀ ಅರಮನೆಗಳ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಜಾರವನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಿಂತ ಚೀನೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲದ ವಿದೇಶೀ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಗೋಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚುವಂತಾಯಿತು. ಟ್ಯಾಗ್ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡದ ಮಾದರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಪಗೋಡದ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧ ಹಜಾರಗಳಿಗಿಂತ ಅಲಂಕೃತ ಆವರಣಗಳು–ಕೋ–ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆವರಣವೊಂದು ಒಂಬತ್ತು ಅಂಕಣಗಳಷ್ಟು ವಿಶಾಲವೂ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ 30 ಮೀ.ಎತ್ತರವೂ ಆಗಿತ್ತು. 820ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯ ಮುಖ್ಯ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

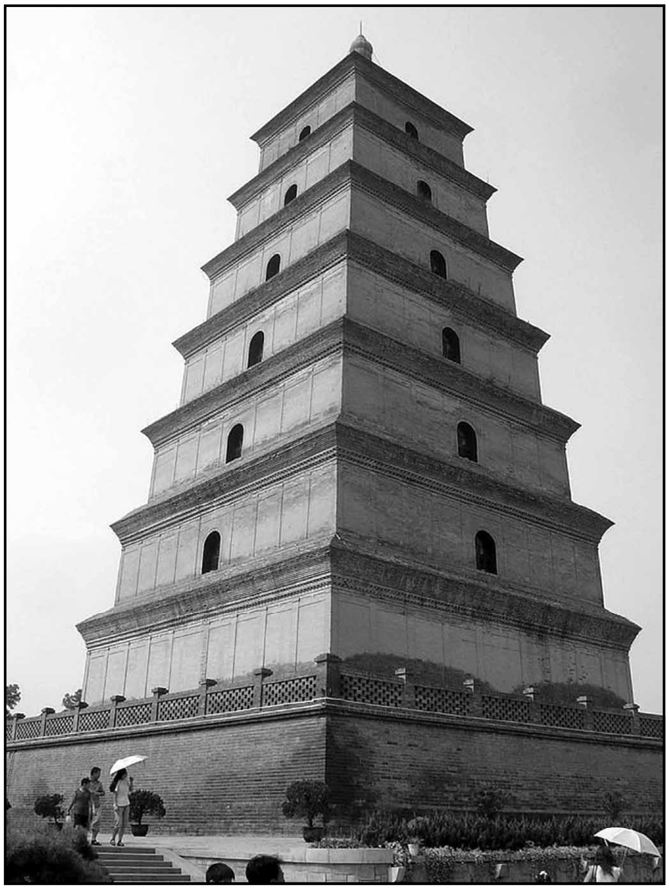

ಟ ಯೆನ್ ಟ ಪಗೋಡ (8ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಷೆನ್‌ಷೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯ

ವು ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ 688ರಲ್ಲಿ ಲೋಯಾಂಗ್‌ದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಮಿಂಗ್–ಟಾಂಗ್ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು. ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಎತ್ತರ 90ಮೀ. ಒಂದೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದ ಉದ್ದ 91 ಮೀ. ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತು ವರ್ಷದ ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳನ್ನೂ ಎರಡನೆಯದು ಹನ್ನೆರಡು ಮಾಸಗಳನ್ನೂ ಮೇಲಿನದು ವರ್ಷದ 24 ಸೌರಮಾನ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ತುದಿಯಲ್ಲಿ 3ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಪಕ್ಷಿಯ ವಿಗ್ರಹ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಡದ ಅಡಿಯಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ 10 ಗೇಣು ದಪ್ಪದ ಮರದ ಕಂಬವಿತ್ತು. ಸ್ತೂಪಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭುವನತ್ರಯದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾದ ಕಂಬದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ವು ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದರೆ ದೇವರ ಹಜಾರ. ಐದು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಗೋಪುರವಿದ್ದ ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ತಾದ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹವನ್ನಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದರೆ ಸುತ್ತುವ ಆವರಣ. ಒಮ್ಮೆಗೆ ನೂರಾರು ಅತಿಥಿಗಳು ಕೂಡಬಹುದಾದ ಈ ಭವನವನ್ನು ಅದರ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದಿಂದ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಪಗೋಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಬೌದ್ಧ ಸ್ತೂಪದ

ಚೀನೀ ಪ್ರಭೇದವಾದ ಪಗೋಡದ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಸರಳ ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ಕಪೋತ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಗೋಪುರಾಕಾರದ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಖರ–ಇವೇ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು. ಹೊನ್ಯಾನ್‌ನ ಸುಂಗ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ, 791ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಧ್ಯಾನಿ ಸಂತ ಫಾ–ಯುಆನ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಪಗೋಡ ಈ ರೀತಿಯದು. ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಆವೃತ್ತಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಹೆಂಚುಗಳ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಬಾಗಿಲುವಾಡದ ಮೇಲೆ ಚೂಪಾದ ಕಮಾನಿನಾಕೃತಿಯನ್ನೂ ಬಾಗಿಲ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಬೀಜಿಂಗಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಫ್ಯಾಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವ ಪಗೋಡ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಇದರ ಮುಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಖರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ನಿಕಟವಾದ ಏಳು ಮಾಡಗಳ ನಿರೂಪಣೆ. ಲಿಯಾವೋ ವಂಶದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ (907–1125) ಯುನ್–ಚು–ಸ್ಸು ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಪಗೋಡದ ವಿಶಾಲ ಆಯಾಕಾರದ ವೇದಿಕೆಯ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಬೋಧಗಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಬೋಧಿ ಸ್ತೂಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಮಧ್ಯದ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮತಲ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಆಕಾಶದತ್ತ ರಮ್ಯವಾದ ಡೊಂಕಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಗೋಡ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಮೃತಪತಿಯ ಸ್ಮಾರಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ 684ರಲ್ಲಿ ಚಾಂಗ್–ಅನ್ ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪಗೋಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು 18 ಮಾಡಗಳಿದ್ದುವು. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಮಾಡಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋದ ಅನಂತರ ಅದರ ಎತ್ತರ 38ಮೀ. ಯುನ್ನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಾ–ಲಿ–ಫು ನಲ್ಲಿರುವ ಹದಿನಾರು ಮಾಡಗಳ ಬೃಹತ್ ಚೌಕಾಕಾರದ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 100ಮೀ. ಇದರ ಕಾಲ ಬಹುಶಃ 9ನೆಯ ಶತಮಾನ.

10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಆಲಂಕಾರಿಕ ರಚನೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗ ಲಾರಂಭಿಸಿತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಹ್ಸಿಯಾಂಗ್–ಚಿ–ಸ್ಸುನಲ್ಲಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾಡದ ಮೇಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಮರದ ಮಾದರಿಗಳ ಅನುಕರಣೆಯೆಂಬಂತೆ ಮಾಡಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಂಬಗಳನ್ನು, ಬೋದಿಗೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹ್ಯೂ–ಎನ್–ತ್ಸಾಂಗನ ಸ್ವಂತ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಟಿಯೆನ್–ಟ ಪಗೋಡದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಗೋಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಸಣ್ಣದಾಗುವ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ಸೂರುಗಳಿದ್ದರೂ, ಉದ್ದವೂ ಚಪ್ಪಟೆಯೂ ಆದ ಗೋಡೆಗಂಬಗಳಿವೆ. ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಮೇಲೇರುವ ಆಯಾಕಾರದ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಂತೆ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಘನತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. 53ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಐದು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಟು–ಯೆನ್–ಟವನ್ನು 652 ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 701–705ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ 58ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಾದುವು.

ಇದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪಗೋಡದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೆರಡು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಆಧುನಿಕ ಹ್ಸಿ–ಅನ್–ಪು ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಹ್ಯೂ–ಎನ್–ತ್ಸಾಂಗನ ಸಮಾಧಿಗೆ ಐದು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಗೋಡೆಯನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವ ಉದ್ದ ಗೋಡೆಗಂಬಗಳು ಎಂಟು ಮೂಲೆಗಳ ಮರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಬೋದಿಗೆಗಳು ಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. 669ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಕಟ್ಟಡ 828ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ 1175ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿಮಿತವಾದಾಗ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರಬಹುದು.

ಷ್ಯಾನ್‌ಟಂಗ್‌ನ ಷೆನ್–ಟಿಂಗ್–ಸ್ಸು ಪಗೋಡದಲ್ಲಿ ಅನಂತರದ ಕಾಲದ ಸುಂಗ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಇದು ಚೀನೀ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಮುನ್ನಡೆಯ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸುಂಗ್ ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿನ ಹುಯಿ–ಷಾನ್–ಸ್ಸುದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಧ್ಯಾನಿ ಸಂತ ಚಿಂಗ್–ತ್ಸಾಂಗ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಪಗೋಡ ಮತ್ತೊಂದು. ಇದರ ಕಾಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಮರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಂಬಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟಕೋನದ ಕಂಬಗಳ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಕಿಟಕಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಅನುಸರಣೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಹ್ಯೂ–ಎನ್–ತ್ಸಾಂಗ್ ಸಮಾಧಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಕಮಲದಳಗಳ ಸೂರುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಖರದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರಗಳ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದಿಂದ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮರದ ಪಗೋಡ ಫೊ–ಕುಅಂಗ್–ಸ್ಸು ಒಂದು ಸುಂದರ ನಿರ್ಮಾಣ. ಇದು ಚೀನೀ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ಸೂರುಗಳು, ಅಷ್ಟಾಸ್ರಾಕೃತಿಯ ಶಿಖರಗಳು ಉಳ್ಳ ಒಂದಂತಸ್ತಿನ ಈ ಪಗೋಡದ ಮೂಲವನ್ನು ಭಾರತದ ಅಜಂತದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದ ಸ್ತೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಚೀನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಈ ಪಗೋಡದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವ ಅನೇಕ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 10–11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹ್ಯೂ–ಎನ್–ತ್ಸಾಂಗನ ಸಮಾಧಿ ಪಗೋಡದ ಒಂದು ಭಾಗ

ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚೆಂಗ್–ಟಿಂಗ್–ಹ್ಸಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಮಂದಿರ ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಮರದ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು ಫೊ–ಕುಅಂಗ್–ಸ್ಸು ಮಂದಿರಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ದಪ್ಪ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಗೋಡೆಗಳ ಈ ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಅಂಕಣಗಳಿವೆ. ಒಳಭಾಗಗಳ ಎತ್ತರ, ಚಾವಣಿಯ ಇಳಿಜಾರು, ಇವು ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಅನಂತರಕಾಲದ ಸುಂಗ್ ಶೈಲಿಯ ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕೆಯಂತಿರುವ ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಆ ಶೈಲಿಗೆ ಹೊರತಾದ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಅರ್ವಾಚೀನ ಶೈಲಿಗಳ ನಡುವಣ ಕೊಂಡಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ ಆ ಶತಮಾನದ ಏಳನೆಯ ದಶಕದವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಐದು ರಾಜವಂಶಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಶಾಂತಿಯುತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದು, ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಆ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಮೋಹಕ ಪಗೋಡಗಳು ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸುಂಗ್ ದೊರೆಗಳು ದೇಶದ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಹ್ಯಾಂಗ್–ಚೌ ನಗರದ ಯು–ಹಾವೊ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ಸುಂಗ್ ದೊರೆಗಳ

ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿ ಪಿಯೆನ್-ಚೆಂಗ್ (ಈಗಿನ ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೈ-ಫೆಂಗ್-ಫು) ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಆ ಮೊದಲಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಚಾಂಗ್-ಅನ್‌ಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ನಗರ ಚಚ್ಚೌಕವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ 1126ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಿನ್-ತಾರ್ತರರ ದಾಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಭಸ್ಮವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಹ್ಸಿಯಂಗ್-ಕುವೊ-ಸ್ಸು ಎಂಬುದು ಟ್ಯಾಂಗ್ ಕಾಲದಿಂದ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯ. ಸುಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡ ಈ ಮಂದಿರದ ಎರಡು ತುದಿಗಳ ಪಗೋಡಗಳು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರ, ಗಂಟೆ ಸೂತ್ರದ ಗೋಪುರಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದವು.

ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ವಿದೇಶಿ ಅಧಿಕಾರಷಾಹಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲೇ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸುಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವೇಕಯುತ ಸಮತಾಪೂರ್ಣ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 1014ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಯು-ಚಿಂಗ್-ಚಾವೊ-ಯಿಂಗ್-ಕುಂಗ್ ಮಂದಿರ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ಕಟ್ಟಡ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಜಾರಗಳೂ 2,620 ಕಂಬಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಈ ಭವ್ಯಮಂದಿರ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ ಅನಂತರ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅನಂತರದ ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದುವು.

ಸುಂಗ್ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯ, ನಯಗಾರಿಕೆ ಇವೆ. ಚಾವಣಿಯ ಸೂರುಗಳನ್ನು ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಡೊಂಕಾಗಿಸಿ ಅಂದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. 989ರಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಪಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯು-ಹಾವೆನ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪಗೋಡ ಅಷ್ಟಪ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಹನ್ನೊಂದು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅದರ ಎತ್ತರ 110ಮೀ. 1037ರಲ್ಲಿ ಅದು ಸುಟ್ಟು ಹೋಯಿತಾದರೂ 1072ರ ವೇಳೆಗೆ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಆಗ ಅದರಲ್ಲಿ 9 ಅಂತಸ್ತುಗಳಿದ್ದುವು. ಅದರ ಎತ್ತರ 67ಮೀ. ಅದರ ಒಳಭಾಗ ಪೂರ್ಣ ಟೊಳ್ಳಾಗಿತ್ತು. ಪಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗೋಪುರಗಳಿದ್ದುವು. ಹ್ಸಿಯಂಗ್-ಕುವೊ-ಸ್ಸುದ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪಗೋಡಗಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರದ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಸೇತುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೇರಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಮೂರು ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು 1072ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಜಪಾನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಜೋಜಿನ್ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಭವ್ಯ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಂಡ ಜೋಜಿನ್ ಅದು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಅಪೂರ್ವ ಮಂದಿರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಸೌಂದರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಇತರ ಮಂದಿರಗಳು ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಜೋಜಿನ್ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಮೋಘ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದರೆ ಹುಆಯಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಪು-ಚಾವೊ-ವಾಂಗ್-ಸ್ಸು. ಅದರ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಳೆಯುವ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಗಾಜಿನ ಹೆಂಚುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬುದ್ಧ ಹಜಾರದ ಚಾವಣಿ ಹಳದಿಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ತಳಭಾಗ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಪ್ರಾಕಾರದ ನೆಲಗಟ್ಟು ಅಪೂರ್ವ ಶೋಭೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಜೇಡ್ ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಹೆಂಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅಷ್ಟಪ್ರಾಕಾರಗಳ 13 ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಸು. 49ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಈ ಸುಂದರ ನಿರ್ಮಿತಿ ಸುಂಗ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಚಾತುರ್ಯದ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದು ಚೋಜಿನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿ ಅಂತಸ್ತಿನ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧ, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿವೆ. ಒಳಭಾಗದ ಪುಟ್ಟ ನಿಧಿ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅವಶೇಷಗಳ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಒಳಗಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಣಲೇಪಿತ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಸ್ಥಾನಶಿಲ್ಪಿ ಲಿ-ಚೈ 1100ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಯಿಂಗ್- ತ್ಸಾವೋ ಫಾಷೀ ಎಂಬ ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗಿಲೀಟುಮಾಡುವ ಕಲೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಸಮಗ್ರ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥ ಈಗಲೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅದೊಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ, ಸುಂಗ್ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ 13-14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಝೆನ್ ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳು ಸುಂಗ್ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಸುಂಗ್ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲ ಐದು ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ 10-12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಸು. 60 ಪಗೋಡಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಯಾಂಗ್‌ಟ್ಸೀ ನದಿಯ ಕೆಳಬಯಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಶೈಲಿಯವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸೂರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕೃತ. ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಹಸಿರು ಹೆಂಚುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಚಾವಣಿಗಳ ಮಾಡಗಳಿಗೂ ಹಸಿರು ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಕ್ರತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಪಗೋಡಗಳು ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅನುಕರಣೆಗಳು. ಅವುಗಳ ಹೆಂಚಿನ ಚಾವಣಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮರದ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಪಗೋಡಗಳಿಗಿಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಪಗೋಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ.

ಮೊನಿ-ಟಿಯೆನ್‌ನ ಹಜಾರದ ಮುಖಭಾಗ

ಸುಂಗ್ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದ ಪಗೋಡಗಳ ಶೈಲಿ ಸರಳವೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಸೂರುಗಳೂ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪಗೋಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಚಿನಿಂಗ್ ಪಗೋಡ (1105) ಹೊಸ ಬೆಳವಣಿಗೆಯತ್ತ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಯಿತು. ಸೂ-ಔನಲ್ಲಿರುವ ಔತ್ತರೇಯ ಪಗೋಡ ಅಷ್ಟಪ್ರಾಕಾರಗಳ ಬುಡ ಮತ್ತು ದುಂಡಾದ ಮೇಲ್ಭಾಗಗಳಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಸುಂಗ್ ಕಾಲದ ಮರದ ಹೊರಮೈಯುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವನ್ನು ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚೆಂಗ್-ಟಿಂಗ್-ಹ್ಸಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಟ್ಟಡ ಜೀರ್ಣವಾಗಿದೆ, ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಕಿರಿ ಅಗಲದ ಉದ್ದವಾದ ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳುಂಟು. ಆ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲಿ 971ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ 23ಮೀ. ಎತ್ತರದ, 72 ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಕುಅನ್-ಯಿನ್ ಬೋಧಿಸತ್ವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾರೆಯ ಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಮತ್ತು ಅವರ ಹಿಂಬಾಲಕರ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ 1089ರ ಒಂದು ಶಾಸನವುಂಟು. ಹಿಂಭಾಗದ ಈ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯ ಅಂಗಳಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥಾಗಾರ ಮತ್ತು ಮೈತ್ರೇಯ ಅಂಗಳಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಬಹುಶಃ ಅನಂತರದ ಚಿನ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ಇತರ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಟಾಂಗ್ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದವು.

ಇಲ್ಲಿರುವ 10ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊ-ನಿ-ಟಿಯೆನ್ ಹೊಸ ಜಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಜಾರ. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರವೇಶಮಂಟಪವುಂಟು. ವಿಶಾಲವಾದ ಈ ಹಜಾರದ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶಮಂಟಪಗಳ ಚಾವಣಿಗಳು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿವೆ.

ಸುಂಗ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ರಚನಾಚಾತುರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯತೆಯನ್ನೂ ಸಮ್ಮಿಲನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವೀನತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕಾರಣ. ತತ್ಪೂರ್ವದ ವಾಸ್ತುಸಂಪ್ರದಾಯ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಚಾತುರ್ಯಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಮೊದಲಿನ ಸರಳ ದುಂಡು ಕಂಬಗಳ ಬದಲು ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 4, 6 ಅಥವಾ 8 ಮುಖಗಳುಳ್ಳ, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದುಂಡಗಿರುವ ಕಂಬಗಳು

ಕ್ರಮೇಣ ಬಂದುವು. ಕಂಬದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬೋದಿಗೆಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುವು. ತರುವಾಗ ಬೋದಿಗೆಗಳ ಬದಲು ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದ T ಆಕಾರದ ಕಂಬಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಸುಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮಟಾಕಾರದ ಚಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಈ T ಆಕಾರದ ಕಂಬಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಜೋಡಿಸಲಾದ ಚಾಚುಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಸಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಂಬಗಳ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟು-ಲೊ-ಸ್ಸುನಲ್ಲಿರುವ ಕುಅನ್-ಉಯಿನ್-ಕೊ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಕಂಬಗಳ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಜಪಾನಿನ ತೋಷೋದೈಜಿ ಮತ್ತು ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

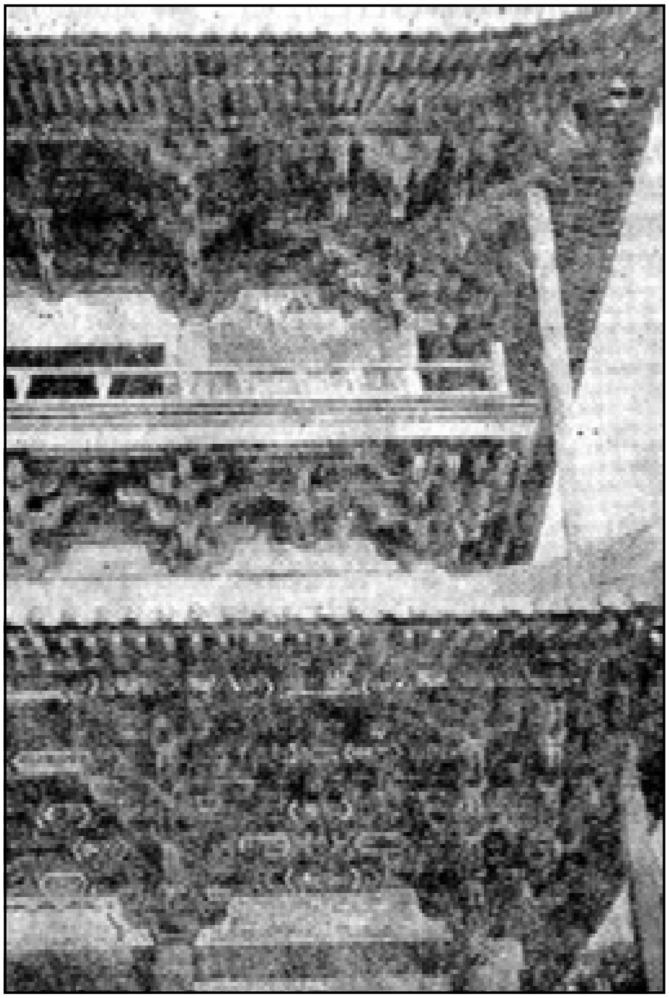

ಕುಅನ್ ಯಿನ್ ಕೊ ಮಂದಿರದ ಮುಂಭಾಗ

ದಕ್ಷಿಣ ಸುಂಗ್ ಶೈಲಿಯ, 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದರೆ ಸೂ-ಚೌ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟೌ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯುಅನ್-ಮಿಯವೋ-ಕುಅನ್. ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಹುತಿಯಾದ್ದರಿಂದ 1179ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 48ಥ25ಮೀ. ಇದರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಪಾನಿನ ಕರಾಯೊ ಈಗಲೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ದಪ್ಪ ಗೋಡೆಗಳ ಬದಲು ತೆಳುವಾದ ಮರದ ತಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ, ಮರದ ಅನೇಕ ಕಂಸ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸುಂಗ್ ವಂಶದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಲಿಯಾವೋ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಆನ್ ವಂಶಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (907-1367) ಅನಾಗರಿಕ ಟಾರ್ಟರ್ ಅಥವಾ ಮಂಗೋಲ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರು ಕಲೆ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಭವ್ಯತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರಕಿತೇ ವಿನಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯ ಮತ್ತು ರಚನಾಚಾತುರ್ಯಗಳಿಗೆ ಗಮನಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಶ್ಯ. ಯುಅನ್ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ಸುಂಗ್ ಶೈಲಿಯ ಉಪಸಂಹಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ತಂದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲಾಕಾರರಿಂದ, ತತ್ಪೂರ್ವದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮಂದಿರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಸ್ವೋಪಜ್ಞವೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಂಗೋಲ್ ಆಕ್ರಮಣಗಳು ಆ ಮೊದಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ

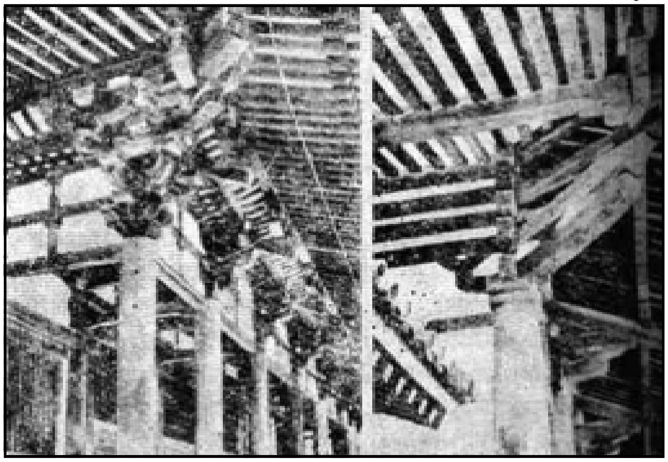

ತೋಷೋ ದೈಜಿ ಮತ್ತು ಹೋರ್ಯೂಜಿ ಮಂದಿರಗಳ ಕಂಬಗಳ ಮಾದರಿಗಳು

ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾದ ಬೀಜಿಂಗ್, ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಾ-ಟುಂಗ್-ಫು ಮತ್ತು ಹೋನ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೈ-ಫೆಂಗ್-ಫುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳು, ವೇದಿಕೆಗಳು, ಪಗೋಡಗಳು ಮತ್ತಿತರ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾಟುಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಲಿಯಾವೊ ಮತ್ತು ಚಿನ್ ವಂಶಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಏಳು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಎರಡು ವಿಹಾರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಇವೆ. ಪರಂಪರಾಗತ ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ ಆದರೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವೂ ಭವ್ಯವೂ ಆದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮಂಗೋಲರು ಕಾರಣರಾದರು.

ಪ್ಲಿಂಗ್-ಷೆಂಗ್ ಅರಮನೆಯ ರಾಣಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಶಾಲ ಭಾಗಗಳಿದ್ದುವು. 61ಮೀ.ಥ29ಮೀ. ವಿಸ್ತಾರವಿದ್ದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ಏಳು ಅಂಕಣಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮೊಗಸಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅರಸನ ಶಯ್ಯಾಗೃಹವನ್ನು ತಲುಪಬಹುದಿತ್ತು. 5 ಅಂಕಣಗಳ ಶಯ್ಯಾಗೃಹದ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ 3 ಅಂಕಣಗಳ ಅಗಲದ 23ಮೀ. ಉದ್ದದ ಸುವಾಸನಾಮಂದಿರವಿತ್ತು. ಅಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಗೇಬಲ್ ರೀತಿಯ ಹಂತಹಂತವಾದ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 24ಮೀ.ಗಳ ಚೌಕದ ಯುಅನ್ ಕಾಲದ ಕ್ರೀಡಾಗಾರದ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಶಿಲುಬೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಗಾಜಿನ ಹೆಂಚುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಲಿಯಾವೋ ಕಾಲದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಪಗೋಡಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯಸೌಂದರ್ಯಪೂರಿತವೂ ಆಗಿವೆ. ಅಷ್ಟಾಸ್ರಾಕೃತಿಯ ಈ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗ್ರಭಾಗಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೃಶ್ಯಗಳ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಂತಹಂತವಾದ 13 ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದುವು. ಕೆಳ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಚಾವಣಿಗಳು ಚೀನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಂಸಗಳಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮೇಲಂತಸ್ತುಗಳ ಸೂರುಗಳು ಹೊರಚಾಚಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಖರವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪಗೋಡಗಳ ಶೈಲಿಯ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೋಲುವ ಪಗೋಡ ಶೈಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಲಿಯಾವೋ ಪಗೋಡಗಳಿಗೆ ಅದು ನೇರ ಮೂಲವಾಗಿರಲಾರದು. ಬಹುಶಃ ಈ ಎರಡು ಶೈಲಿಗಳೂ ಭಾರತದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೌದ್ಧಪಂಥಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಲಿಯಾವೋ ಪಗೋಡ ಶೈಲಿ ಚಿನ್‌ವಂಶ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಆ ಕಾಲದ ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೆಹೊಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಾ-ಮಿಂಗ್-ಚಿಂಗ್‌ನ ದೊಡ್ಡ ಪಗೋಡ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದರ ಎತ್ತರ 82ಮೀ. ಆಗಿನ ಸಣ್ಣ ಪಗೋಡಗಳು ಕೇವಲ 18ಮೀ. ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಔನ್ನತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಸಣ್ಣ ಪಗೋಡಗಳು ಆರು ಮುಖಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 9 ಅಥವಾ 7 ಅಂತಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜೆಹೊಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಮಂದಿರಗಳು ಚತುರಸ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಟಾಂಗ್

ಪಗೋಡಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪಗೋಡಗಳ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸನದ ಮೇಲೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥದ ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ಧಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಅದರ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿವಾರವರ್ಗವನ್ನೂ ಆಚೆಗೆ ಪಗೋಡಗಳ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನೂ ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಾನುಸಾರವಾಗಿ ಎಂಟು ಮಹಾಸ್ತೂಪಗಳನ್ನೂ ಪಗೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಬುದ್ಧ ಮೂರ್ತಿಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ನಂಬಿಕೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥ ವೈರೋಚನ ಬುದ್ಧನ ಬಾಹ್ಯರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಗೋಡದಲ್ಲಿರುವ-ವೈರೋಚನನನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಯುಅನ್-ಟುಂಗ್ ಸ್ಸು ದಲ್ಲಿರುವ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಷ್ಟಸ್ರಾಕೃತಿಯ ಪಗೋಡದ ಎಂಟು ಮುಖಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಬೋಧಿಸತ್ವರನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದ್ದರೆ, ಟಾ-ಮಿಂಗ್-ಚೆಂಗ್‌ನ ಮಹಾಪಗೋಡದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಮಹಾಬೋಧಿಸತ್ವರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತ ಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವ ದಿಂದಲೂ ಸಿಂಹಮುಖಗಳು ಮುನ್ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥದ ಪ್ರಕಾರ ವೈರೋಚನ ಬುದ್ಧನ ವಾಹನ ಸಿಂಹ.

ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಬಿಳಿಯ ಪಗೋಡ, ಜೆಹೋಲ್
11-12ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತು ಅಲಂಕರಣ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕಂಬಗಳ ಬೋದಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕಂಸಗಳ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಹೆಚ್ಚು ಬಲವಾಗಿದ್ದ ಕಂಸಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ನಾಜೂಕಾದುವು. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೊಗಸಾಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಅನೇಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿದ್ದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಪಗೋಡಗಳು ಲಿಯಾವೊ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳ. ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಿಯ ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳುಂಟು. ಮರದ ಪಗೋಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಪಗೋಡಗಳ ನಾಲ್ಕು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಳ ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿರುವ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳನ್ನೂ ಮೇಲು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹೋಲುವ ಗೂಡು ಅಥವಾ ಪಗೋಡಗಳ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಡೆಯಲಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಂಗ್ ಪಗೋಡಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಂಸಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಯುಅನ್ ಕಾಲದ ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸತೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂಗ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ, ಆ ಕಾಲದ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪಗೋಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ-ಬೀಜಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡು ಪಗೋಡಗಳಲ್ಲಿ-ಲಿಯವೊ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಮಂಗೋಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಮಾ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರಕಿದ್ದರಿಂದ ಸೀಸೆಯಾಕಾರದ ಟಿಬೆಟನ್ ಸ್ತೂಪಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದಂಥ ಒಂದು ಸ್ತೂಪ ಬೀಜಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಲಿಯಾವೊ ಕಾಲದ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ, 984ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಟು-ಲೋ-ಸ್ಸು ಮಂದಿರ ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜಿ-ಹ್ಸಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಗಗಳೆಂದರೆ ಷಾನ್‌ಮೆನ್ ಅಥವಾ ಪ್ರವೇಶಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಕುಅನ್ -

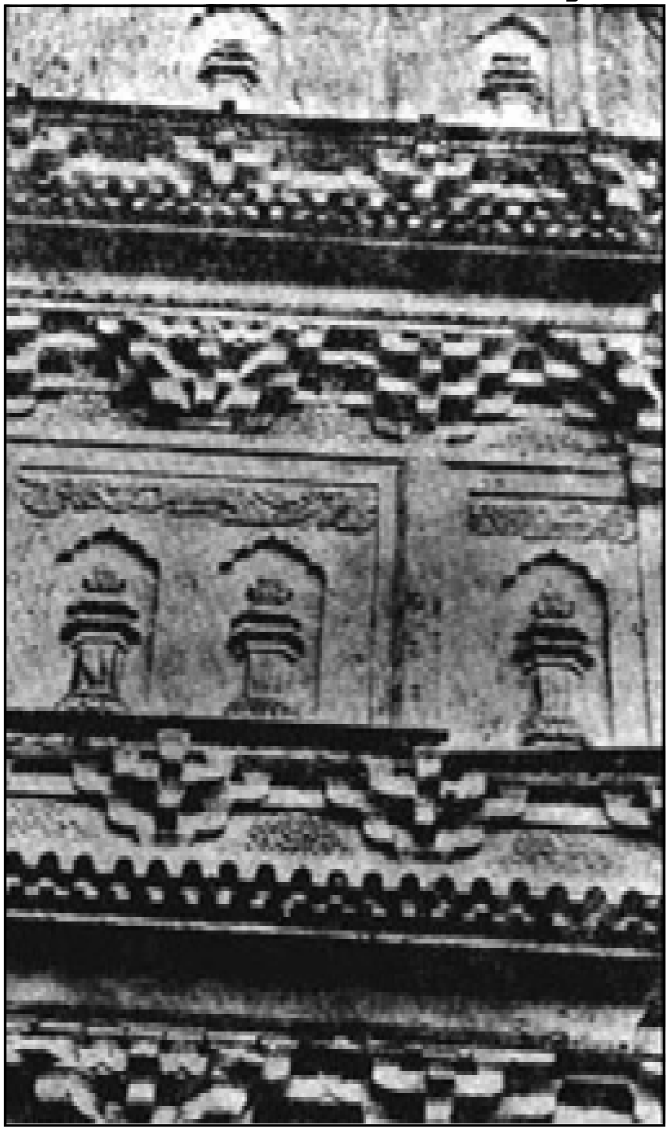

ಬಿಳಿಯ ಪಗೋಡದ ಒಂದು ಭಾಗದ ವಿವರಗಳು

ಯಿನ್-ಕೋ ಅಥವಾ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ ಮಂಟಪ. ಪ್ರವೇಶ ಮಂಟಪ 17ಮೀ.X9ಮೀ. ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಂತಸ್ತು ಇದೆ. ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ ಮಂಟಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 20X14ಮೀ. ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ 21ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಇದರ ಚಾವಣಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರನ ಪ್ರತಿಮೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಾವಣಿಯ ಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ 24 ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರೀತಿಯ ಕಂಸಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಷಾನ್ ಸೀ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲಿಯಗಳ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರದ ಟಾ-ಟುಂ ಅದು ಟಾರ್ಟನರ ರಾಜಧಾನಿಯಗಿದ್ದಾಗ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಎರಡು ಮಂದಿರಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹು-ಯೆನ್-ಸ್ಸು ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಖಿಟಾನ್ ದೊರೆಗಳ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು 1062ರಿಂದ ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾದ ಘು ಅಥವಾ ಷಾನ್-ಹುಅ-ಸ್ಸುದಲ್ಲಿ ಲಿಯಾವೊ ಕಾಲದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ, ಅನಂತರದ ಚಿನ್ ಕಾಲದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಹು-ಯೆನ್-ಸ್ಸು ಮಂದಿರ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮೇಲಣ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ ಕಾಲದ ವಿಶಾಲ ಹಜಾರವೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ 1038ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಾಗಾರವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಗ್ರಂಥಾಗಾರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 26ಮೀ.X19ಮೀ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕರ

ಕಟಕಟೆಯುಳ್ಳ ವೇದಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥಗಳುಂಟು. ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾದ ವೇದಿಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಪುಸ್ತಕ ಕಪಾಟುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ

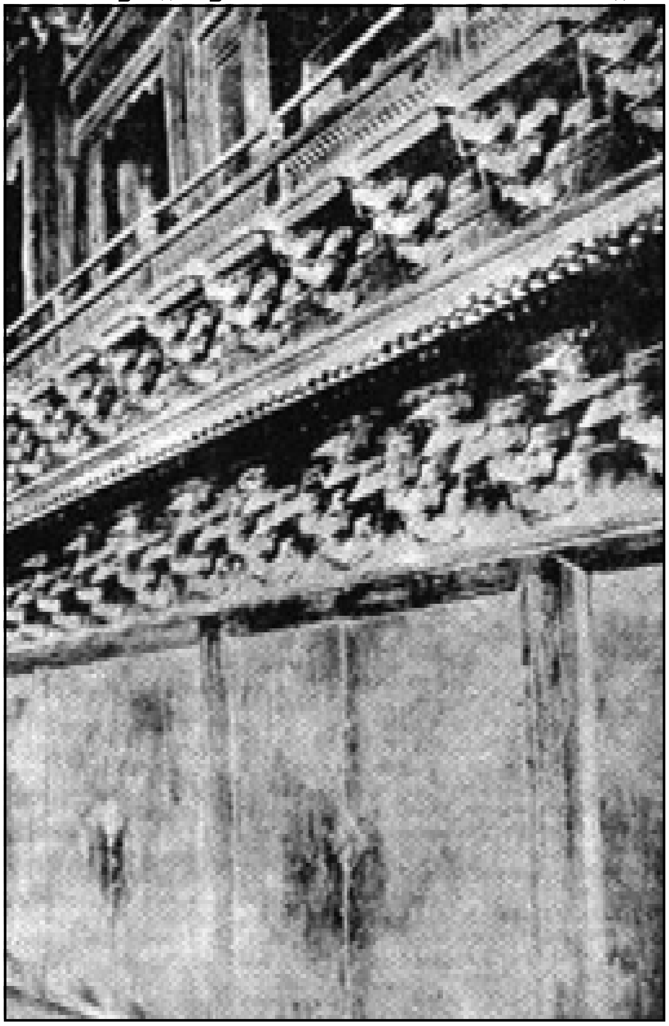

ಹು-ಯೆನ್ ಸ್ಸುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುಸ್ತಕ ಕಪಾಟು

ಮೂರು ಪೂಜಾಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೂ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಗೋಲಾಕೃತಿಯ ಗುಮ್ಮಟ ಅಥವಾ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯದಾದ ಷಾನ್-ಹುಅ-ಸ್ಸು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾದ ಮೂರು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರವೇಶ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮೂವರು ಪವಿತ್ರಾತ್ಮರ ಹಜಾರ-ಇವನ್ನು 1120ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಮಧ್ಯ ಹಜಾರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಮೂಲೆಗಳುಳ್ಳ ಸುಂದರ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಿದೆ.

ಚಿನ್ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹು-ಯೆನ್-ಸ್ಸುದಲ್ಲಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಅಂಕಣ ಉದ್ದ ಐದು ಅಂಕಣ ಅಗಲ ಇರುವ ವಿಶಾಲ ಹಜಾರ ಗಮನಾರ್ಹ. ಲಿಯಾವೊ ಶೈಲಿಯ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸುಂಗ್ ನವೀನತೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾದ ಈ ಹಜಾರದ ಒಳನೋಟ ಈಗಲೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೌದ್ಧಪಂಥದ ರಹಸ್ಯಪೂರ್ಣ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ತುಂಬಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಉಳಿದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸುಂಗ್ ಪ್ರಭಾವದವು. ಚಿನ್ ಕಾಲದ ಇತರ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಯುಆನ್ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಗಮನಾರ್ಹ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸತೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಆಗ ಅವನತಿ ಹೊಂದತೊಡಗಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇನೋ ನಡೆದುವು. ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶವಾಗಿ ಸುಂಗ್ ಶೈಲಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪ ದೊರಕಿತಷ್ಟೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಚೀನೀ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಅನೇಕ ಅರಮನೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಳ ಮತ್ತು ಮಹಾದ್ವಾರಗಳುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಹಜಾರಗಳು, ಸರೋವರಗಳ ಸುತ್ತ ಹರಡಿದ್ದ ಕ್ರೀಡಾಮಂದಿರಗಳು-ಇವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಅವನತಿಗೆ ಇವು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಲಿಯಾವೊ ಮತ್ತು ಸುಂಗ್ ಪ್ರಭಾವಗಳು 1600ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

1444 ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಿಂಗ್ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಚೀ-ಹುಅ-ಸ್ಸು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕಟ್ಟಡ. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಅದು ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾದ ಆಯಾಕಾರದ ಆ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅಳತೆಗಳ ಅನೇಕ ಅಂಗಳಗಳಿದ್ದುವು. ಮೊದಲ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಗಂಟೆ ಮತ್ತು ಕೊಳಗದಾಕಾರದ ಮಂಟಪಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಂಟಪ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಾಲಕ ದೊರೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅನಂತರ ಬುದ್ಧ ಹಜಾರ, ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಾಗಾರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾದ ಜು-ಲೈ-ಟಿಯೆನ್ ಎರಡಂತಸ್ತಿನ ಗರ್ಭಗುಡಿ ಮೂರನೆಯ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳನ್ನೂ ಭಿಕ್ಷುಗಳ

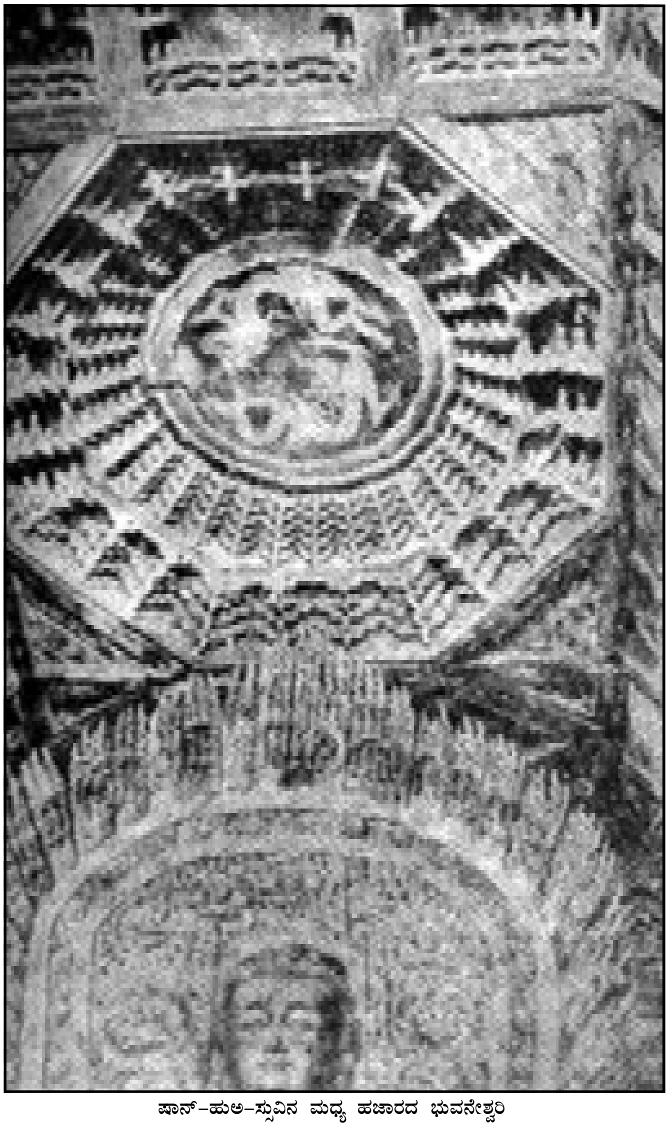

ಷಾನ್-ಹುಅ-ಸ್ಸುವಿನ ಮಧ್ಯ ಹಜಾರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ

ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಗಳವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಸಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಅವನತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದ್ದುವು. ಜು-ಲೈ-ಟಿಯೆನ್ ಕೇವಲ 18ಮೀ.X12ಮೀ. ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮ್ಯಾಂಚೂ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಲಾಮಾ ಪಂಥದ ಮಂದಿರಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದವು.

ಜು-ಲೈ-ಟಿಯೆನ್ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಂಬಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಧ್ಯ ಅಂಕಣ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಕಮಾನುಗಳು ಮತ್ತು ಕಂಸಗಳು ಬಹಳ ಗಿಡ್ಡಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅದರ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಕಮಾನುಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಒಳಭಾಗವೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಧವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಗುಮ್ಮಟವೂ ಸುಂದರವಾದವು.

ಮಂಗೋಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊ ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳು ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಓಣಿಗಳಾದುವು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೀಜಿಂಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಚಿಯೆನ್-ಲುಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬೇಸುಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕಾಲೀನ ಐರೋಪ್ಯ ವಕ್ರಶೈಲಿಯ (ಬರೋಕ್) ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜು ಲೈ-ಟಿಯೆನ್‌ನ ಗುಮ್ಮಟದ ಒಳಚಾವಣಿ

ಚೀನದ ಈ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯ, ರಚನಾಕೌಶಲಗಳು ಮರೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸುಂದರವೆನಿಸುವ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಗಮನಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅರಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಟೆ-ಮಿಯಾವೊದ ಅನೇಕ ಸುತ್ತು ಪ್ರಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಂಚೂ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಬೀಜಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂಗ್ ಅರಸರ ಅಭಿರುಚಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಟ್ಟಡದ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಳೆಯುವ ನೀಲಿಗಾಜಿನ ಹೆಂಚುಗಳಿಂದಲೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಶಿಖರವನ್ನು ಹಳದಿ, ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಗೋಡೆಗಳ ಹೊರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ದೀರ್ಘಕಾಲ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಅರ್ವಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಂಗಮ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ವಾಸ್ತುಪರಂಪರೆಯ ಕ್ರಮಾಗತ ಅವನತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಗರನಿರ್ಮಾಣದ ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಅಸಮತೆಗಳ ನಡುವಣ ತಾಕಲಾಟ ಗಮನಾರ್ಹ. ನಗರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ, 24ಕಿ.ಮೀ. ಸುತ್ತಳತೆಯುಳ್ಳ, ಟಾರ್ಟರರ ನಗರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ 8X3ಕಿ.ಮೀ. ವಿಸ್ತಾರದ ಚೀನೀ ನಗರ-ಇಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಟಾರ್ಟರ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜವಂಶದ ನಿವಾಸಗಳು, ಪ್ರಮುಖ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು, ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ವಸತಿಗಳು, ಕೃತಕ ಸರೋವರಗಳು, ಉದ್ಯಾನಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ದೇವಮಂದಿರಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಆ ಭಾಗದ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ 15ಮೀ. ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಲು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಒತ್ತುಗೋಡೆಗಳೂ ಒಂಬತ್ತು ಅಮೋಘವಾದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಚೀನೀ ನಗರದ ಕೋಟೆ ಸಣ್ಣದು. ಅದರ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ರಸ್ತೆಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಎರಡು ಮರದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತಾವ ಗಮನಾರ್ಹ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ.

ಬೀಜಿಂಗ್ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾಣ ಬಹಳ ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ರಸ್ತೆಗಳು ಸಹ ನೇರವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ನಾಲ್ಕು ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳು ಅವುಗಳ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಗೆ ಕಾರಣ. ಒಳಗಿನ ನಿಷಿದ್ಧ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚೌ ಕಾಲದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ರಾಜವಂಶದ ಪುರಾತನರ ಮಂದಿರ ಅಥವಾ ಟೈ-ಮಿಯಾವೊ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸುಗ್ಗಿದೇವತೆಗಳ ಪೂಜಾವೇದಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದು ಅರಮನೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ದೊರೆಗಳ ಪಾರ್ಥಿವ ದೇಹಗಳನ್ನು ಹೂಳಲಾಗಿದೆ. ನಿಷಿದ್ಧ ನಗರವನ್ನು ಅನೇಕ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ದರ್ಬಾರು ಹಜಾರಗಳು ಇರುವ ಭಾಗ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು. ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ವಾಸಗೃಹಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಇತರ ಪ್ರಮುಖರ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂತಃಪುರಗಳೂ ದೇವಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಕೂಟಗಳಿವೆ.

ಬೀಜಿಂಗ್ ವಾಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರು ಹಜಾರಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ಕಾಲದ ಅಲಂಕರಣ ಕಲೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಅವು. ವಿಸ್ತಾರ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಪರಿಮಿತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಎತ್ತರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವರ್ಣಸಂಯೋಜನೆಯೂ ಅದ್ಭುತ. ವೇದಿಕೆಗಳ, ಸೋಪಾನಪಂಕ್ತಿಗಳ, ಕಟಕಟೆಗಳ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಬಿಳುಪು, ಚಾವಣಿಯ ಹೆಂಚುಗಳ ಹೊಳೆಯುವ ಹಳದಿ, ಮರಗೆಲಸದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕೆಂಪು, ಸೂರುಗಳ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಚಿತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಮಿನುಗು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದು.

ಐದು ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಸಿಗುವ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಅನಂತರ 60ಮೀ. ಅಗಲದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೋಪಾನಗಳ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ ಜಗತಿ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಡಬದಿಯದು ರಾಜಪೀಠವುಳ್ಳ ದರ್ಬಾರು ಹಜಾರ ಅಥವಾ ಟೈ-ಹೊ-ಟಿಯೆನ್ (ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 60X30ಮೀ). ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರವುದು ಶ್ರೀಮಂತರು, ಆಸ್ಥಾನಿಕರು ಕಾಯುವ ಚುಂಗ್ - ಹೋ- ಟಿಯೆನ್ (ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 30ಮೀ. X 30ಮೀ). ಮತ್ತು ಬಲಬದಿಯ ದೊರೆಗಳ ಉತ್ಸವಕೂಟಗಳ ಹಜಾರ (ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 60ಮೀ. X 30ಮೀ). ಇವು ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಭಾಗಗಳು.

ಚೀನೀ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರ್ಗದ ವೇದಿಕೆ 1420ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ 1754ರಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಿಂದ ಈವರೆಗೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ವಾಸ್ತು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯ ಅಖಂಡತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಚೀನೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ಭಾರತ, ಗ್ರೀಸ್, ರೋಮ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಂತೆ ಚೀನವೂ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಎರಡೂವರೆ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 551-479ರಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದ ತತ್ತ್ವಚಿಂತಕ, ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಪ್ರಭಾವ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ವೆನ್ನಬಹುದು. ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆದರ್ಶ ಗಳಿಗೂ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರ ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ನೈತಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮಾನವತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಹಾಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಜ್ಞಾನ ಅವನಿಗೆ ನಿಸರ್ಗದೊಡನೆಯೂ ಇತರ ಮಾನವರೊಡನೆಯೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿವೇಕವನ್ನೊದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ವಿಹಿತಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಿ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನೂ ದೊರಕಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಭಾವತಃ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುವು. ನಾಯಕನ ಗುಣಶೀಲಗಳೂ ನಡೆನುಡಿ ಗಳೂ ಇತರರ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದರಿಂದ ನಾಯಕರಾಗತಕ್ಕವರು ನೈತಿಕ ಮಹಾದರ್ಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ರಾಜಮಾರ್ಗ-ಇದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಅಭಿಮತ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಅನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಅವನ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಳರಸರು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅದರಂತೆ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದು ನೈತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವರನ್ನು ಆಯ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ನೇಮಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಇಡೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನೈತಿಕ ಆದರ್ಶಸಾಧನೆಯ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಗಳಿಸಲು ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವೆನಿಸಿದ್ದು, ಶಿಕ್ಷಣವು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂದು ನಾಯಕರಾಗತಕ್ಕವರು ಶ್ರೀಮಂತ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಅವರು ಮಾತ್ರ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅರಿತವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಜಯವಾಗಿ ಅವರು ಮಾತ್ರ ಮಾನ್ಯತೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಂಭವವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಮಾಡಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನಲಂಕರಿಸಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದನು. ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನೀಡತಕ್ಕ ಗೌರವವು ಜನ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರದೆ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಾದವನ್ನು ಅವನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದನು. ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಈ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲೂ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅವನ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಚೀನಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ 19ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದವರೆಗೂ ನಡೆದು ಬಂತೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೊಪ್ಪಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಆಡಳಿತದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷರಾದವರನ್ನು ಆರಿಸಲು ಪರೀಕ್ಷಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 202ರಿಂದ ಪ್ರಶ. 220 ರವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾನ್ ವಂಶದವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಅದರ ಮೂಲಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ವಿಶಾಲ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಸಚಿವರೂ ಖ್ಯಾತವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಅರ್ಹತಾ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂದರ್ಶನ ಮತ್ತು ವಿಧಿವತ್ತಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದರು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಅವರ ನೈತಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೂ ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೇ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಯೋಗ್ಯತೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳ ನೈತಿಕ ದೃಢತೆ ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ–ಇವೆರಡರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದಿನ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಗೂ ಅನುಕರಣಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಯಲು ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹಾನ್ ರಾಜಮನೆತನದವರು ಪ್ರಶ.ಪೂ. ದಲ್ಲೇ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು (ಅಕೆಡಮಿ) ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸರ್ಕಾರ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ 3,000 ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯವೂ ಒಂದೆರಡು ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಅಂತಿಮ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ತತ್ತ್ವಪಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಸಮ್ರಾಟರು ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಅಧಿಕೃತ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಅಂದಿಗಂದಿಗೆ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪಂಡಿತರ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಆ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಶ. 175ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ವಂಶ, ಜಾತಿ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಇವುಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಅಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಪಂಡಿತರಿಗೇ ಸ್ಥಾನವೀಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಎರಡೂ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಲಭಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುತ್ತ ಬಂತು. ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ತತ್ತ್ವ ಸಮ್ರಾಟರಿಗೆ ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪರಮೋನ್ನತ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ನೀಡಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸಮ್ರಾಟರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಆ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ.

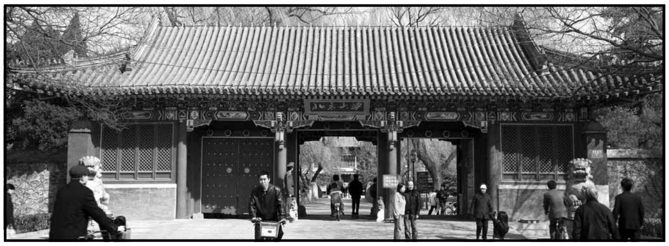

ಪೀಕಿಂಗಿನ ಅಂತರ್‌ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಭವ್ಯ ಶಾಲಾಭವನ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕುಮಾರ–ಕುಮಾರಿಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ್ದು

ಪ್ರ.ಶ. 25ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ 220ರ ವರೆಗೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ, ಹಾನ್ ಸಮ್ರಾಟರ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಆ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಲಂಚರುಷುವತ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಣಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಗೌರವ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಅದರೊಡನೆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಬಿದ್ದುವು.

ಪ್ರ.ಶ. 589ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರು ಮತ್ತೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಅದರೊಡನೆ ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರ ಅನಂತರ 618ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಧಾನ ಉಪಕರಣವಾಯಿತು. ಆ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ವೂ ಎಂಬುವಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆಗ ತಾನೆ ಗಳಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಇದ್ದ ಹಳೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬಡ್ತಿಕೊಟ್ಟು ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಗೇರಿಸುವುದಾಗಲಿ ಶಿಫಾರಸುಗಳ ಮೂಲಕ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಆಯ್ದು ಹೊಸ ಜನರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗುವುದೆಂದು ಅವಳು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಿದಳು. ನೂತನ ಪದವೀಧರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತನಗೆ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವವಿತ್ತು ಆಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯ ಹಳೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂಡಲಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಆಗ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಂಡಲಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳೂ ದೊರಕಿದುವು.

10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸೂಂಗ್ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಪರಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ, ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರ, ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿರುವ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಯ್ಕೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. ಆ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮಾಂತರಪ್ರದೇಶದ ಬಡರೈತನ ಮಗನೂ ರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆಯಾದಂತೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಪಡೆಯಲು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಜನ ಆಶಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಚೀನದ ಜನರೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ

ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು ; ಅಲ್ಲಿನವರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದವರು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದವರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಮುರಿಯಲು ಸೂಂಗ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರು ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಿಷ್ಟೆಂದು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶದವರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅವಕಾಶ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅದರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಲಾರಂಭಿಸಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮಾನತೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತ ಬಂತು.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : 1368ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೇರಿದ ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರೂ ಮೂರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಮೂರು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪದವಿನೀಡುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ಆಯಾ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡಾವರ್ತಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಥಮ ಅಂತಸ್ತಿನ ಪದವಿಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಉತ್ತೀರ್ಣ ರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಥಮ ಪದವಿ ಪಡೆದವರು ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರು ದಿನಗಳ ತನಕ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಮಾತ್ರ ಸಮ್ರಾಟರ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರನೆಯ ಪದವಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರನ್ನು ಸಮ್ರಾಟರೇ ಸ್ವತಃ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹ್ಯಾನ್‌ಲಿನ್ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪೀಹೈ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಲವಿಹಾರ. ತಾಯಂದಿರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಂಗ್ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಷಯಗಳೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಜಟಿಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ಜೂ ಷೀ ಪಂಡಿತ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ತತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅದನ್ನೇ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳೆಲ್ಲ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದುವು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಜೂಷೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಿ ಕಾ ಮಕ್ಕಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಜ್ಞಾನರಾಜ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನಮ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತ ಬಂತು. 1487ರಲ್ಲಿ 8 ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುವ ಪ್ರಬಂಧ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಪದಗಳನ್ನೂ ಪದಮಂಜಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಳೆಯ ಜ್ಞಾನದ ಕಸರತ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಜ್ಞಾನರಾಜ್ಯದ ಕುರುಡು (ಕತ್ತಲ) ಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂಗ್ ವಂಶದ ಕೊನೆಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು.

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳ ಗಳಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತ ಬಂದುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ತೀರ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೇ ಆಗಲಿ, ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಹಾನ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂತಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿಧವಿಧವಾದ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಅವುಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಸೂಂಗ್–ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಬೋಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅವು ಕೇವಲ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದವರಿಗಾಗಿ ಸಂಬಳದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು ; ಪಕ್ಕಪಂಗಡಗಳೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅವು ಅಷ್ಟು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಊರೊಟ್ಟಿನ ಶಾಲೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವು ತೀರ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಂತೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ (ಶೂಯ್ವಾನ್) ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಬೋಧಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಖ್ಯಾತ ಪಂಡಿತರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ವಂಶದ ಸಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅರೆಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಚಿಂಗ್ ಅರಸುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಆಧುನಿಕ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಇತರ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಂತೆ ಚೀನದಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗ 19ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅವರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯವೊದಗಿದಾಗ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದ ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಯತ್ನ ಆಗ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನೂತನ ಅಂಶಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದುವು. ಅದರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಬಂತು.

ಚೀನದ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲ ಘಟ್ಟ 1862ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಇಚ್ಛಿಸದೆ ಮೂರು ನೂತನ ಮಾದರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸೈನಿಕ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದುವು. ಮಿಂಗ್ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ನವೀಕೃತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ಸೇರಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಬೋಧನೆಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ನೂತನ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದಷ್ಟರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. 1895ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಚೀನವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದಾಗ ಈ ಅಂಶ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿತು. ತಮ್ಮ ಗತಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ತೇಪೆಹಾಕಿ ನೇರ

ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅರಿವಾಗಿಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿನ ತತ್ತ್ವಚಿಂತಕರೂ ಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರೂ ತಮ್ಮ ಆರ್ಷೇಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಗುರಿಯನ್ನೂ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು.

ರೈತ ಹುಡುಗಿಯರ ಚಳಿಗಾಲದ ತರಗತಿ

ಚೀನೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಧುನೀಕರಣದ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟ ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳು ಕಾಲೇಜುಗಳಾದುವು. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನೂತನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರೂ ದೇಶೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗೇ ಇತ್ತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಖಾಸಗಿ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು ತೀವ್ರವೇಗದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಅನೇಕರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ 1905ರಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಮನಗಂಡು ಆ ಪರೀಕ್ಷಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಕೈಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಂದಿಗಾಗಲೇ ಅನೇಕರು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉಳಿವಿಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನವೀಕರಣವಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಸೂಚಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಆ ಸುಮಾರಿಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಂತೆ ಚೀನದಲ್ಲೂ ನೂತನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಹೊಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪುವೆತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಜನಾಂಗವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುವುದೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೇನೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಘೋಷಿಸಿತು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವೀಯಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿತು. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಸಮ್ರಾಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ 1912ರಲ್ಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ 1916ರಲ್ಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾದ ಕುಸಿತದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಹಾ ಸೇನಾನಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೇನಾ ಶಕ್ತಿವರ್ಧನದ ಉದ್ದೇಶ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪೌರಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಗಳಿಸಿದ ಜಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ವರಿಷ್ಠ ವರ್ಚಸ್ಸು ಚೀನದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಅಂದಿಗಾಗಲೇ ಅನೇಕರು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ 'ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಶಿಕ್ಷಣ'ದ ಪೌರಜೀವನ ಶಿಕ್ಷಣ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ 1915ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ, ಜಪಾನಿನ ವಿರುದ್ಧ ಭಾವನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಮ್ಮೆಲ್ಲ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಜಪಾನಿನದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಅಮೆರಿಕದ್ದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ತೀವ್ರ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಜಪಾನಿನ ಅನುಕರಣವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರದ ಅಧಿಕಾರ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯದ ಹಿಡಿತ ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಪೌರಪ್ರಭುತ್ವದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಮುಖ ತತ್ತ್ವಚಿಂತಕರೂ ಪ್ರಧಾನ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದುವು. ಆ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಲು ಅವರು 1919ರ ಮೇ 4ರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಆ ಚಳಿವಳಿಗಾರರು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಪೌರಪ್ರಭುತ್ವ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ರಹಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲು ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಲೋಕಸತ್ತೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವುದು ಆ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ನೂತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನು ಹಾಕುವ ಅವರ ಯತ್ನ ಮಹಾಸೇನಾನಿಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಕಾಣದಂತಾಯಿತು. ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಡಲು ಆಶಿಸಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಈಗ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇದ್ದ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಪ್ರಗತಿದಾಯಕ ಅಂಶಗಳು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು. ಮೇ 4ರ ಚಳವಳಿಯ ಅಂಗವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಧಾರಣೆಯ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರು. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ, ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಚೀನದ (ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಂಥ) ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಸತ್ತೆಗೆ ಅದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದುವು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದುಬಂದು ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಬೀಜಿಂಗ್ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. 1922ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಜಪಾನಿನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಲು ಕಾನೂನು ಮಾಡಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 1922ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಧುನೀಕರಣ ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. 1927ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತೆ ಸಂಬಂಧ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಅದು ಆಡಳಿತಗಾರರನ್ನು ತನ್ನ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ಸೂನ್-ಯಾತ್-ಸೆನ್‌ನ ಜನತಾತತ್ತ್ವತ್ರಯವನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಾನೂನು ಮಾಡಿ, ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪಕ್ಷದ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗೊಳಪಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಬಲಿಷ್ಠವೆನಿಸಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಶಾಖೆ ಮತ್ತೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತೊಡಗಿತು. ಅದರಿಂದ ಜುಗುಪ್ಸೆಗೊಂಡ ಉದಾರವಾದಿಗಳನೇಕರು ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದರು. ಮಿಕ್ಕವರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ತಮ್ಮ ನೂತನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸ ತೊಡಗಿದರು.

ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಯನ್ನೇನೋ ಸಾಧಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಸರ್ಕಾರ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದೂ ಬೋಧನೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ 1937ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ದಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದ ಆಡಳಿತ ಒಳನಾಡಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ 8 ವರ್ಷಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋದುವು. ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಾಂತರವಾದುವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1922ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಯಿತು. 8 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಜಪಾನರ ದಾಳಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ದೇಶ ಮತ್ತೆ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಬೀಡಾಯಿತು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. 1949ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊಟಕುಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ತನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ

ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಗಂಟುಹಾಕಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವೇನೋ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು, ಆ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಘೋಷಿಸುವಂತಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ತತ್ತ್ವ. ಈ ತತ್ತ್ವ ಅಂದಿಗಂದಿಗೆ ತೀವ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಪಂಥವು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ವಸಾಹತು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿತ್ತೆಂದು ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿತು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು.

ಕೇಂದ್ರ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣದ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ನೀತಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಾವೊ ಧೋರಣೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 1957ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 27ರಂದು ಅವನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ನೈತಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕ, ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದು ಅವರೆಲ್ಲ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣನೀತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನ ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಜ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ, ಅದು ವರ್ಗಕಲಹ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜ್ಞಾನ ನೀಡಬೇಕೆಂದೂ ದ್ವಂದ್ವಾತ್ಮಕ ಭೌತಿಕವಾದ ಅವರ ಆಲೋಚನೆಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೆಂದೂ ಶಿಕ್ಷಣನೀತಿಗೆ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಕ್ಷ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ನೀತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರು ಅದನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. 1957–58ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವಾಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೂಲಕ ಮತಾಂತರ ಪ್ರಚಾರ (ಪ್ರಾಪಗ್ಯಾಂಡ) ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದೆ. 1958ರ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂತೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಉತ್ಪನ್ನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದೂ, ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಮ್ಯೂನುಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇದು. 1953ರಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪ್ರಥಮ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ದೊರಕಿತು. ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹುಬೇಗ ಹೆಚ್ಚಿತಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅರಾಜಕತೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಿರಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಭಾಗಶಃ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಅಂಚೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದುವು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಬಾಂಧವ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು. ಆ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಎಷ್ಟು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ ತಾನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಕಮ್ಯೂನುಗಳೂ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಪಕ್ಷ ಉತ್ತೇಜನವಿತ್ತಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ನೂತನ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉದಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಹಣದ ಬೆಂಬಲವಲ್ಲದೆ ಆ ಕಮ್ಯೂನುಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಆ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದು ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಾಗ ರಷ್ಯದ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯೂ ಸಹಾಯವೂ ದೊರಕಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿದ್ದ ರಷ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರು ಚೀನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕರು ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಶಿಕ್ಷಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಷ್ಯದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಚೀನದ ಆಧುನಿಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ವಿಶೇಷ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ಯೂಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಡ್ಯೂಯಿ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಅಮೆರಿಕದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ನಿಜವಾದ ಸಮಾಜವಾದಿ ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಭಾವ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂಯಿಯ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕನ್ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಲು ಆ ಮುಖವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಲೇಖನ, ವರದಿ, ಯೋಜನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವುದು ಭರದಿಂದ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

ಮೂಕ್‌ಡೆನ್ನಿನ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜಿನ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಂದಿರ

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಶಿಕ್ಷಣ, ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಹೊಸ ಮನ್ವಂತರವೊಂದನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿತು. ಇದು ಪಕ್ಷದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನೂ ನಿರ್ದೇಶಕನೂ ಆದ ಮಾವೊ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು, ತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕೆಂಬ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವರದೇ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಸಮಾಜವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಅಹಿತ ಪ್ರಸಂಗವೂ ತಪ್ಪುವಂತಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣದೊಡನೆ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸಮಾಜದ ಉಪಯುಕ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ 'ಅರ್ಧಕಾಲ ವ್ಯಾಸಂಗ–ಅರ್ಧಕಾಲ ಕೆಲಸ'ದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಂತೆ ಮೇಲಿನ ಉದ್ದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಈಡೇರುವಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲೂ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಬಿಡುವು ದೊರೆತು ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ, ಓದುಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಮುಂದುವರಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಇದ್ದ ಅಂತರವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲೂ ಈ ವಿಧಾನ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತು.

ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕುಸಿದುಹೋಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಮಾವೊ ತತ್ತ್ವದಂತೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವ ಯತ್ನವೂ ನಡೆದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂತೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನೂ ಆಡಳಿತಗಾರರನ್ನೂ ಅವರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬದಲು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತೂಗಿನೋಡುವುದು ಮೊದಲಾಯಿತು. 1958ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕೋನ್ನತಿ ಸಾಧಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಬೃಹತ್ ಮುನ್ನಡೆಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂತು. ಅವರು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮಟ್ಟದ ಅನೇಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಕಾಲೇಜಿನ ಮಟ್ಟದವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದುವು. 'ಕೆಲಸ–ವ್ಯಾಸಂಗ'ದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಪಾಠಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ ಆಗಲೇ ಅರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಮಟ್ಟದ ಇಳಿತಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಬೋಧನೆಯೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತವೂ ಗೊಂದಲಕ್ಕೀಡಾದುವು. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ಅದನ್ನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಳಿದರೆ ಅವರ ಬಣ್ಣ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಕಾದಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ಬೃಹತ್ ಮುನ್ನಡೆ 1960ರ ವೇಳೆಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ನಾಯಕರು ಆರ್ಥಿಕ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಆಗ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಜೊತೆಗೆ ನಿಯೋಜಿತ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧನೆಯಾಗದ ಕಾರಣ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿಗೆ ಕತ್ತರಿಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದ್ದ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು.

ಬೃಹತ್ ಮುನ್ನಡೆಯ ಆಂದೋಲನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಜಕೀಯದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ರಾಜಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿರಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತ ಬಂತು. ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುವುದು ನಿಂತು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೃಢತೆ ನೆಲೆಸುತ್ತ ಬಂತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚದೆ ಅವರು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಿರುವ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆಯಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅವರ

ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾತ್ರಿಶಾಲೆ

ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೇವೆ ಲಭಿಸುವಂತಾಗಬೇಕೆಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆತು ಸರ್ಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇಂಥ ವಿವೇಕವೂ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯುತವೂ ಆದ ಧೋರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಗತಿಯ ಯತ್ನಕ್ಕೆ 1966 ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅಡಚಣೆಯೊದಗಿತು. ಆಗ ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗೊಂದಲಕ್ಕೀಡಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಪರಿಷ್ಕರಣವಾದವನ್ನು ಜನಜೀವನದ ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಖಂಡಿಸಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ದೇಶದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಕಾಗಿ ಮಾವೊ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದನು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ 'ಕೆಂಪುಸೇನೆ' ಪಡೆಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂಡವಾಳಷಾಹಿ ಶ್ರೀಮಂತಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪರಿಷ್ಕರಣವಾದಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪುಡಿಗುಟ್ಟುವೆವೆಂದುಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶಕೊಡುವ ಯತ್ನವೆಂದು ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷಾಪದ್ಧತಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಕುಟುಂಬಗಳವರು ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿಯಲೆಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಕುತಂತ್ರವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಪರವಾಗಿದ್ದವರ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿತು. ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಈ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿತ್ತು. ಪರೀಕ್ಷಾ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತೊ ಇಲ್ಲವೊ ಅಂತೂ 1966ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಶಾಸನವೊಂದರ ಮೂಲಕ ತೊಡೆದುಹಾಕಿತು.

ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶ : ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಮಾಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದು, ಸ್ವಾವಲಂಬನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು, ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಬದಲು ಸಹಕಾರ ಮನೋಭಾವವನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಜನತೆಯ ಹಿತಕ್ಕೆಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿ ವರ್ಗರಹಿತ ಸಮಾಜವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದೂ ಇಂದಿನ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಈಡೇರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನವಚೀನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನಹಕ್ಕನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸೇ. 90 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾರ್ಯಾಲಯ, ಹೊಲಗದ್ದೆ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಅವರ ಮಕ್ಕಳ ಲಾಲನೆಪಾಲನೆಗಾಗಿ ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಶಿಶುಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಶಿಶುಗೃಹಗಳೂ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ತಂದೆ ಅಥವಾ ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾಯಂದಿರಿಗೆ 56 ದಿನಗಳ ಪ್ರಸವಕಾಲದ ರಜ ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಆನಂತರ ಅವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮಾದರಿಯ ಶಿಶುಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಸಮಾಜವಾದದ ಹಾಗೂ ವರ್ಗರಹಿತ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ಜೀವನವನ್ನೂ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶಿಶುಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೇ ರೂಢಿಗೆ ತರುವಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳು ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ವರ್ಷದವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಂದಿನಿಂದ ರೂಢಿಗೆ ತರುತ್ತಿರುವುದು ಆ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಪರಿಷ್ಕರಣವಾದಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಚಳವಳಿಯ ಬೊಬ್ಬೆಹಾಕುತ್ತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋದುವು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಖಂಡನೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರೂ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ಹಲವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಫಲ ಸಾಧನೆಯಾಯಿತೊ ಏನೋ ಅಂತೂ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳು ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದುವು. ಆದರೆ ಚೀನದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅದು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿತೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮಾವೊ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷದ ಇತರ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರತಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ಪಕ್ಷದ ತಂಡಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟು ಅವೇ ತಮ್ಮ ಸಹಪಾಠಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡತೊಡಗಿದುವು. ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, ಜ್ಞಾನಕೌಶಲ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಕ್ಷದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಅರಿತು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವನು, ವರ್ಗಕಲಹ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿರುವನು ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1950–60 ರ ತನಕ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಅಂಶ ಮತ್ತೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗುಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಯಾವುದೇ ಪದವಿಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಕೋರುವ ಮುನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಐದು ವರ್ಷಕಾಲ ಶ್ರಮಜೀವನ ನಡೆಸಿರುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾವು ಇಳಿಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ ರಾಜಕೀಯ ಹತೋಟಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಅನೇಕರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಇದು ಬಹುಶಃ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಳೆದ 25 ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಆ ಹತೋಟಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರದೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತೀವ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಟೈವಾನ್ ಶಿಕ್ಷಣ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಟೈವಾನ್ ಜಪಾನಿನ ಆಕ್ರಮಣದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ವಸಾಹತು ಆಡಳಿತವಿತ್ತು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ದೊರಕಿತು. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದುವು; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸೇರ್ಪಡೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1920ರ ಸುಮಾರಿನಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಅಮೆರಿಕದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಯತ್ನ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊಟಕಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾಲುಭಾಗ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವರು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ವಸಾಹತು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಾಗಲೀ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವುದಾಗಲೀ ಇರಲಿಲ್ಲ. 6 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು 1968 ರಲ್ಲಿ 9 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅದುತನಕ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ 6–3–3–4 ರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಗ 9–3–4 ಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ 9 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಒಂದು ಹಂತದ ಶಾಲೆಗೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡುವಂತಾಯಿತು. ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಶೇ. 97ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವಂತಾಯಿತು. ಸು. 25 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿರುವರು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ : ಇಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಮೆರಿಕದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕಪೂರ್ವದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮಾದರಿಯ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ : ಆರು ವರ್ಷದ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣದ ಮೊದಲ ಹಂತ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಧಿಗೆ ಸೇರಿಹೋದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಅದು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎರಡು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದೆ –ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರೆ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರುವರು. ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಉದ್ಯೋಗ, ಔಪಚಾರಿಕೆ, ಗೃಹಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ : ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. 1960ರ ವೇಳೆಗೆ 79 ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 13 ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 9 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರಥಮ ಪದವಿಯ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ತನಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವೈದ್ಯ, ನ್ಯಾಯ, ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್–ಇವಾವುದಾದರೂ ಮೂರು ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿರುವ ಸು. 1½ ಲಕ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 5ರಷ್ಟು ಕೃಷಿಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಓದುತ್ತಿರುವರು ಮಿಕ್ಕವರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿರುವವರು. ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸತತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತು ಬದಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 2012ರಲ್ಲಿ ಸು. 2000 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳೂ, ಒಟ್ಟು 6 ಮಿಲಿಯನ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ಘಟನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗದಿದ್ದ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ.

ಚೀನದ ಜನತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ನಾರ್ಮಲ್ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ನಾರ್ಮಲ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಅವೆರಡು ಹಂತಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಟೈವಾನಿನ ನಾರ್ಮಲ್ ಕಾಲೇಜು ಈಗ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ನಾರ್ಮಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ಪರೀಕ್ಷಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗಗಳ ಚೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು 1968ರಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಜೂನಿಯರ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಬಹುದು. 9 ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯೊಡನೆ ಜೂನಿಯರ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯನ್ನು ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು 9 ವರ್ಷಗಳ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಈಗ ರೂಪಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರು ತೊಡಗಿರುವರು.

ನೂತನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು : ಟೈವಾನನ್ನು ಜಪಾನ್ ಚೀನಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿದಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಚೀನೀ ಆಡುಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಧನಸಹಾಯವನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಗೇರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಗುಣಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಟ್ಸಿಂಗುಹಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಚಯೋಟುಂಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

(ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪ : ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ಚೀನದಲ್ಲೂ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3000ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿದ್ದ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಜನ ತಮ್ಮ ಮಡಿಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1500ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಷಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶದ ಕಾಲದಿಂದ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಸ್ಸಿಯಾ ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಷಾಂಗ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ, ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ, ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಗತಿಪರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜಮನೆತನದವರ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ರಥ, ಕುದುರೆ, ಜೀನು, ಆಯುಧ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಕಲೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಷಾಂಗ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅನ್ಯಾಂಗ್‌ನ ಭೂಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಔಪಚಾರಿಕ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯರಹಿತ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಘನಾಕೃತಿಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡದೆ ಸಮಗ್ರ ರೂಪದ ಅಂದಕ್ಕೆ ಗಮನವೀಯಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಗೂಬೆ ಮತ್ತು ಹುಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ದೀರ್ಘ ಅನುಭವದ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಗೂಬೆಯ 0.45ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣೆವೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಆಳವಾಗಿವೆ; ಕಾಲುಗಳು ದಪ್ಪವೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಆಗಿವೆ. ತಲೆಯ ಭಾಗದ ಮತ್ತು ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಗರಿಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಹುಲಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಸಹ ಇದೇ ಬಗೆಯದು. ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಶುಭಸೂಚಕ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇವಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಲಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆಂಬುದರಿಂದಲೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಗೂಬೆಯ ಶಿಲ್ಪ
(ಷಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶ ಕಾಲ)

ಷಾಂಗ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮಾನವರೂಪಗಳನ್ನು ಸಹ ಔಪಚಾರಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 5¾" ಎತ್ತರದ, ಕುಳಿತ ಮನುಷ್ಯ ವಿಗ್ರಹ ಬೇರಾವುದೋ ವಸ್ತುವಿನ ತಳಭಾಗವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ತಗ್ಗು, ದೇಹದ ಗಾತ್ರ,

ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದ ವೈಶಾಲ್ಯ, ಮುಂಚಾಚಿರುವ ತಲೆ–ಇವೆಲ್ಲ ಮೇಲಿನ ಊಹೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ದೇಹವು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ದೇಹದ ಮೇಲೆ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆಗೆ ಗಮನ ನೀಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದು ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ತುಂಬುಶರೀರದ ಆನೆ, ಒರಗಿದಂತಿರುವ ನೀರಾನೆ ಇವುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬೇರಾವುದೋ ಆಸುರೀಲೋಕದ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನೀರಾನೆಯ ದೇಹದ ಗಾತ್ರ, ಅದರ ಅಂಗಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಕೌಶಲ ಅಸ್ಖಲಿತವಾದ್ದು. ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಶಿಲ್ಪದ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ಇವೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೃತಿಗಳಾದರೂ ಷಾಂಗ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ತಂತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ, ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಷಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಆದರ್ಶಯುತವಾದಂಥವು. ಆಗಿನ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮರ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವು ಬೇಗ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವನ್ನು ಕಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವು ನುರಿತ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

ಷಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅನಂತರದ ಚೌ ವಂಶದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದುದರಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಒಂದೆರಡು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೌ ಕಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಷಾಂಗ್ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸರಳ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಚೌ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಚಲನಾತ್ಮಕವೂ ಆದಂಥವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ, ಉಪಯುಕ್ತ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೂಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹುಲಿಜೋಡಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಬೇರಾವುದೋ ವಸ್ತುಗಳ ಆಧಾರಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಂತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯುತ ಸದೃಢ ದೇಹಗಳುಂಟು. ಮೊದಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನೈಜತೆ ಕಾಣದಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಶೈಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಯ ದೌಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದೇಹದ ಮೇಲಿರುವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ದುಷ್ಟಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

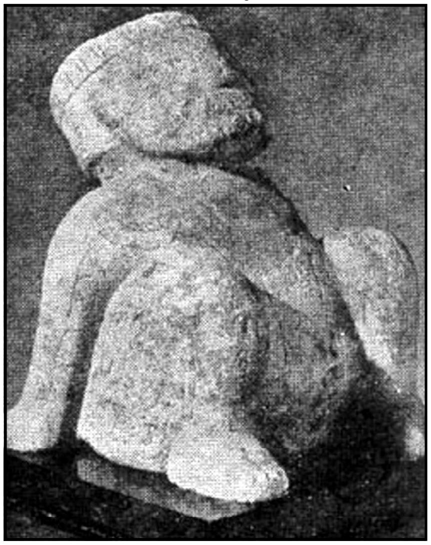

ಷಾಂಗ್ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲ್ಪ ಆಸೀನ ಮಾನವ (ಅಮೃತಶಿಲೆ)

ಚೌ ಯುಗದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 950–750) ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 600–249) ಭಯೋತ್ಪಾದಕ ಚಿತ್ರಗಳ ಬದಲು ಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಮೊದಲು ಧಾರ್ಮಿಕ, ಮಾಂತ್ರಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳಿಗೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಗಮನ ಸಂದಿತು.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಬೌದ್ಧಿಕ–ನೈತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಲೌ–ಟ್ಸುವಿನ ಟೌ ಮತದ ಧ್ಯಾನಕರ್ಮರಹಿತ ವಿರಕ್ತಿವಾದಗಳ ನಡುವೆ ಗೊಂದಲ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಚೀನದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳವರು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರು. ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಂಚು, ಪಚ್ಚೆಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅರಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವರಿಂದ ಅಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯಿತ್ತು. ಮೆರಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಂಚಿನ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಾದರಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟ ತಲುಪಿತ್ತು. ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಸೈಬೀರಿಯದ ಸಿಥಿಯನರ ಪ್ರಾಣಿಚಿತ್ರಣ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನವನ್ನು ತಲುಪಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಕಾಲೀನ ಚೌ ವಂಶದ ಅನೇಕ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ತೋರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಣ್ಣವಾದರೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಒಂದು ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಡ್ರೇಗನ್ ಕೆತ್ತನೆ ಇದೆ. ಲೋಯಾಂಗ್ ಬಳಿಯ ಚಿನ್–ಟ್ಸುನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳ ಮತ್ತು ಮಾನವರ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸರಳವಾಗಿಯೂ ದುಂಡಗೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಕೌಶಲದಿಂದಲೂ ದೇಹವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಕುಳಿತಂತೆಯೋ ಮೊಳಕಾಲೂರಿ ನಿಂತಂತೆಯೋ ಇವೆ. ತೆರೆದ ಬಾಹುಗಳು ಬರಿದಾದ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದಿವೆ. ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೇರಾವುದೋ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಮುಖ ಚಪ್ಪಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅಂಗವಸ್ತ್ರಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಅಸಹಜವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವೂ ಸುಲಲಿತವೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಆದ್ದು. ಚಲನಾತ್ಮಕವೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆದ, ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವು

ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ನೀರೆಮ್ಮೆ (ಷಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶ)

ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 12–11ನೆಯ ಶ.)

ಕೌಶಲಪೂರಿತ; ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಸತ್ತವರ ಎಡಮೇಲ್ಭಾಗ ಆತ್ಮಗಳ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂತಿಡಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದವು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೂನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚಾಂಗ್‌ಷಾದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಇವು ಚೀನದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಭಿನ್ನವಾದಂಥವು. ಉದ್ದ ನಾಲಗೆಗಳೂ ಜಿಂಕೆಯ ಕೊಂಬುಗಳೂ ಉಳ್ಳ ಮುಖಗಳ, ವರ್ಣಲೇಪಿತವಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚೌ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುವು. ವಿಶಾಲವೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವೂ ಆದ ಚು ರಾಜ್ಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂತಿಡಲೆಂದೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ಮಾನವಶಿಲ್ಪಗಳು 2.4ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ; ಇವಕ್ಕೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ತಲೆ, ಮುಖ, ವರ್ಣಮಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಚೂಪಾದ ಗಡ್ಡ ಇವೆ; ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಳ ಸಹಜ ಕತ್ತನೆ. ಈ ಶೈಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಮುಂದಿನ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಉಳಿದು ಬಂತು.

ಹಾನ್ ವಂಶದ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಮರ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಮಾಧಿಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಒಳಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಾರೆಯ ಗಿಲಾವು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಮಾರ್ಗದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಕಂಚಿನ ಹುಲಿಗಳು (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 12ನೆಯ ಶ.)

ಸಮಾಧಿಗಳ ಬಳಿ ಬಲಿಸಮರ್ಪಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಮಾರಕ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ಗುಡಿಗಳ ಗೋಡೆಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹಾನ್ ವಂಶದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಿಂದ ಷೆನ್‌ಸೀ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ದಳಪತಿ ಹೋ–ಚು–ಷಿಂಗ್‌ನ ಸಮಾಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 117) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಗಾಯಗೊಂಡು ಬಿದ್ದಿರುವ ಯೋಧನ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಸದೃಢವಾದ ಕುದುರೆಯ ಶಿಲ್ಪ. ಯೋಧನ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲೂ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗೆ ತಿವಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಭರ್ಜಿಯೂ ಇವೆ. ಹಾನ್ ದೊರೆಗಳು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಅನಾಗರಿಕ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕುದುರೆ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೋಲಿಸಿದ್ದರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರಬಹುದು. ಅದೇ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಲಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಕುದುರೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳುಂಟು. ಒರಗಿದ ನೀರಾನೆ, ಜಿಗಿಯಲುದ್ಯುಕ್ತವಾದ ಹುಲಿ, ಬೇಟೆಯನ್ನು ಕಬಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೋಣನಾಕಾರದ ದೈತ್ಯಪ್ರಾಣಿ, ಕರಡಿಯೊಂದನ್ನು ಅಪ್ಪಿ ಹಿಡಿದು ಕಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ರಾಕ್ಷಸ ಮುಂತಾದವು ಅಲ್ಲಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಹಜತೆಯಿಲ್ಲ. ಇವು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲ. ಇವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ನೂತನ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಫಲವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹದಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಸ್ತು ಬಹುಶಃ ಪಾರಲೌಕಿಕವಾದ್ದು.

ಅನಂತರದ ಕಾಲದ ಹಾನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 2–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಬೌದ್ಧಮತದ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

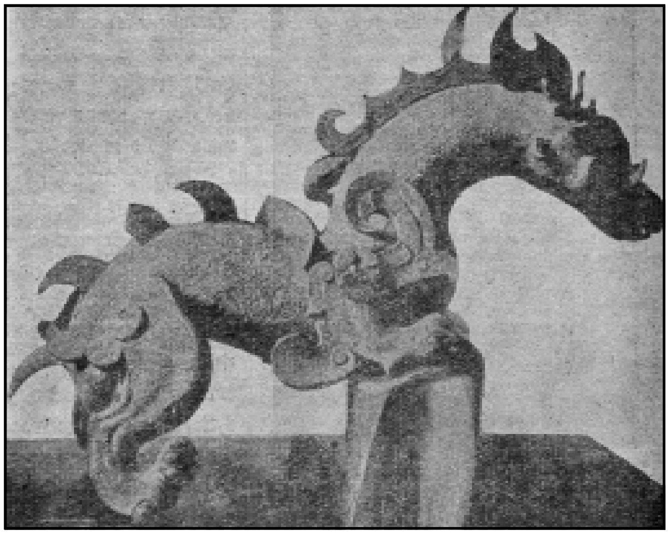

ಕಂಚಿನ ಡ್ರೇಗನ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 6–3ನೆಯ ಶ.)

ಹೋನ್ಯಾನ್, ಷ್ಯಾನ್‌ಟಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಚ್‌ವಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮಶಾನದ ಪ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಸ್ಮಶಾನಗುಡ್ಡದ ಬಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಪ್ರೇತಮಾರ್ಗಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನೆಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಬಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಚ್‌ವಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚು–ಹ್ಸಿಯೆನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಷೆನ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಸಮಾಧಿಯ ಮುಂದಿರುವ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂದರವಾದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ 2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಹುಲಿ, ದೈತ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ತೆಳುವಾದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರಗಳು. ಇತರ ಕೆಲವು ಕೆತ್ತನೆಗಳೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಇವು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಚೌ ವಂಶದ ಶಿಲ್ಪಗಳಷ್ಟು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಕರಡಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಜೀವಂತ. ಇತರ ಕಂಚಿನ ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿಡಲು ಪಚ್ಚೆಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ (ಜೇಡ್) ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೊಣಕಾಲೂರಿದ ಮಾನವ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 6–3ನೆಯ ಶ. ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ

ಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಸಿಂಹಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಷಾಂಟುಗ್‌ನವು ವಂಶದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಕಾಲ 117. ಬಹುಶಃ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜತೆ ಇಲ್ಲ. ಜಿಂಗ್‌ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನ್ಯಾನ್‌ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾನ್‌ಯಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ತಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ನಿಂತ ಸಿಂಹಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳುಂಟು. 5–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ, ನೈಜ, ಕುಶಲ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು. ಸಿಂಹದ ಮುಖ, ಆಡಿನ ದೇಹ ಮತ್ತು ಸರ್ಪದ ಬಾಲವುಳ್ಳ ಕೈಮೀರ ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3–2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಿಂದ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ

ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಕ್ರಮೇಣ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಕೈಮೀರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಹಾನ್ ವಂಶದ ಕಾಲದ ಸಮಾಧಿ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಮರ್ಣಿಸಿದ್ದರೂ ಅವು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳೆನ್ನಬಹುದು.

ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಆಡಳಿತ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನಾಯಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಕೆಲವು ಚೀನೀ ನಾಯಕರೂ ಅನಾಗರಿಕ ಜನರೂ ದೇಶದ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕಲೆ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದದ್ದು ಸಹಜ. ಆದರೆ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಭಾರತದಿಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು ಚೀನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಜನತೆಗೆ ಹೊಸ ಆಕರ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಿದುವು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮೂಲಕ ಭಾರತ-ಚೀನಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಲಮಕಾನ್ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಕುಚ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೂ ಚೀನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು. ಮತ್ತೆ ಭೂಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದ ಭಾರತದ ನೇರ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಫೊನಾನ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದವು.

ಮಾನವ ಮೂರ್ತಿ, ಮರದ ಶಿಲ್ಪ.
ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 6-3ನೆಯ ಶ.

5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರುವ (437) ಧ್ಯಾನಿ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ಮೊದಲ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧ ಕಲೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಚೀನೀ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ, ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಉಡುಪನ್ನು ಪದರಪದರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಚಲನೆಯಿಲ್ಲ. ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ದೇಹದ ತಳಭಾಗ ಸ್ತೂಪವನ್ನು ಹೋಲುವ ಶಿರೋಭಾಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ವಿರುದ್ಧ 444ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ತೀವ್ರ ಆಂದೋಲನದ ಫಲವಾಗಿ ಅವರೆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ನಾಶವಾದುವು. 452ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ, ವೇಯ ಟೊ-ಪ ವಂಶದ ಅರಸರು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಕೃತ್ಯಗಳು ನಿಂತವು. ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 35 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೆಲಸಗಾರರು ಉತ್ತರ ಷೆನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಯುನ್-ಕಾಂಗ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಮರಳ್ಗಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿದು 20 ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಈ ಮಂದಿರಗಳು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಭಾರತದಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಫಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೃಹತ್ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾಕೃತಿ. ಪದ್ಮಾಸನಸ್ಥ ಬುದ್ಧ ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಸಮತೋಲನವಾದ ದೇಹ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸೌಮ್ಯ ಮುಖ, ನಸುನಗು ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಉಡುಪು ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ; ಉಪವೀತದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಮೇಲುಡುಗೆಯ

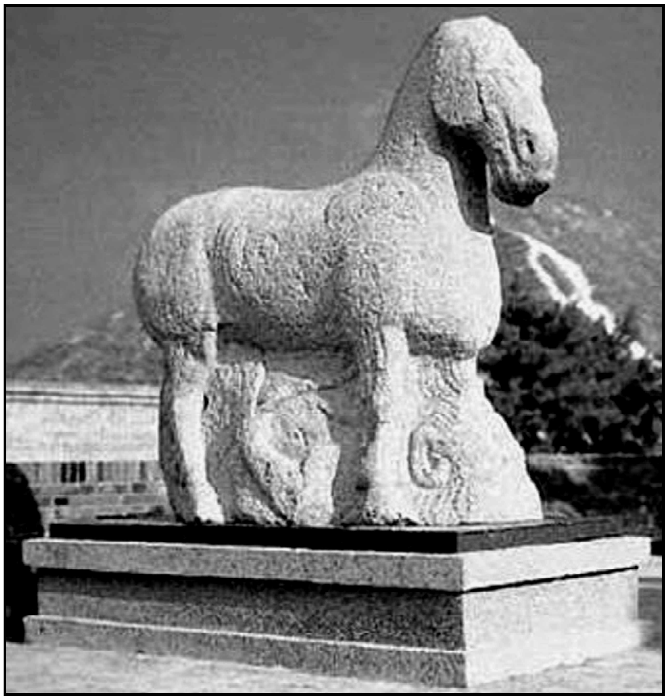

ಕುದುರೆಯೊಂದರ ಶಿಲ್ಪ ; ಪದತಲದಲ್ಲಿ ಬರ್ಬರ, ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 117

ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಇದು ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. 477ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೈತ್ರೇಯನ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನೈಜತೆ ಮತ್ತು ಚಲನೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ಯುದ್ಧಗಳಿಂದಾಗಿ ಕ್ಯಾನ್ಸೂ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವೇ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪಿಂಗ್-ಚೆಂಗ್‌ಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಯುನ್ ಕಾಂಗ್‌ನ 20ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೃಹತ್ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹ.
ಪ್ರ.ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ

ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಶೈಲಿಯ ಸಹಜತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ನಕ್ಷೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಗ್ರೀಸ್, ಗಾಂಧಾರ, ಇರಾನ್, ಭಾರತ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಚೀನದ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ ಉಗಮವಾಯಿತು.

ಯುನ್-ಕಾಂಗ್‌ನ 6ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಶಿಲ್ಪಸಮೂಹಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಕಾಲ ಸು. 491. ಹೊರಭಾಗದ ಪ್ರಾಕಾರಗಳ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಅಥವಾ ನಿಂತ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು

ಸುತ್ತುವರಿದು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, ಗಂಧರ್ವ, ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಭಾಗದ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಜೀವಿತದ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಳ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಇವು ಚೀನದ ಬೌದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದ

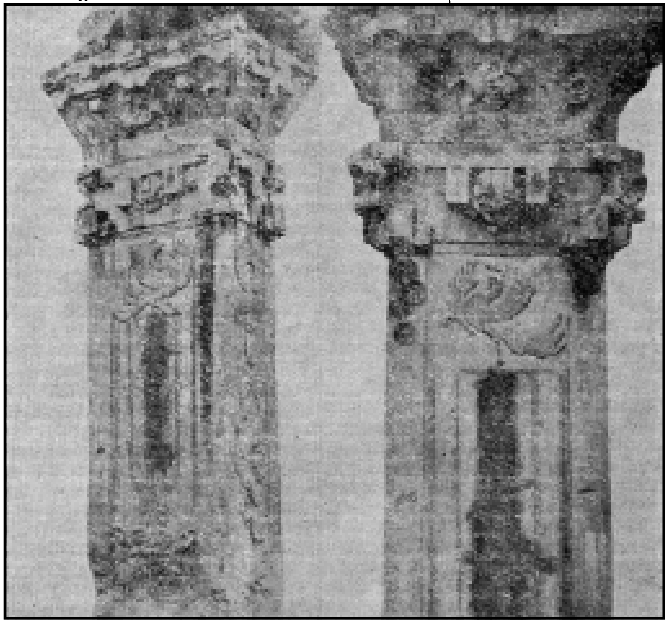

ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ಸಮಾಧಿ ಸ್ತಂಭಗಳು. ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ವೇ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾರುಣ್ಯದ ಸೌಮ್ಯತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆಂಬುದು ಒಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಕನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಹಲವು ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಮುನ್ನಡೆಯಿತು. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧಶೈಲಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಈ ಹಂತದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬುದ್ಧಮೂರ್ತಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೃಶವಾದ ದೇಹ, ಅಭಯ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಲಗೈ, ವರದ ಮುದ್ರೆಯ ಎಡಗೈ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಹಣೆ, ಚೂಪಾದ ಗಲ್ಲ, ನಸುನಗುವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಿರುವ ಬಾಯಿ, ಕಮಾನಿನಾಕಾರದ ಹುಬ್ಬು–ಇವು ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಕರ್ಷಕ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಉಡುಪನ್ನು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಉದ್ದವಾದ ಕಿರೀಟಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿವೆ. ಅವೂ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳು.

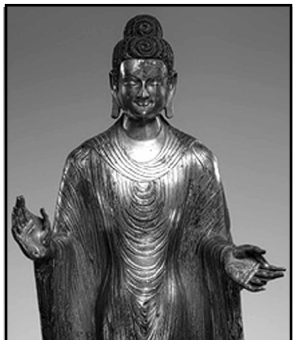

ಮೈತ್ರೇಯ. ಹೊಳಪು ಕಂಚು, ಪ್ರ.ಶ. 477

495ರ ಅನಂತರ, ವೇ ವಂಶಕ್ಕೆ ಲೋಯಾಂಗ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಬೌದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 16 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಲುಂಗ್–ಮೆನ್ ಬಳಿಯ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕುಶಲ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕುಯಾಂಗ್ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿಯ ಗೂಡುಗಳು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗೂಡನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅವು ಯುನ್–ಕಾಂಗ್ ಗುಹೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿರು ವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹ್ಯಾನ್ ವಂಶಕಾಲದ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿತ್ತು. ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಅಪ್ಸರೆಯರು, ಅಲೆಅಲೆಯಾದ ಮೋಡಗಳ ಸಮೂಹ, ಕೃಶವಾದ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು, ಇವು ಆ ಪ್ರಭಾವಗಳ ನೆನಪನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧ ಆದರ್ಶಗಳಾದ ತ್ಯಾಗ, ವೈರಾಗ್ಯ, ದೈವಿಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

523ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಪಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಗುಹೆಯ ಅಗಲ 7.6ಮೀ. ಉದ್ದ 6ಮೀ.ವಿಶಾಲ ದ್ವಾರದೆದುರು ಹಿಂದಿನ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ 5.8ಮೀ. ಅಗಲದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಆನಂದ ಮತ್ತು ಮಹಾಕಾಶ್ಯಪರಿಂದಲೂ ಇಬ್ಬರು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರಿಂದಲೂ ಆವೃತನಾದ ಬುದ್ಧ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವಸ್ತ್ರಾಚ್ಛಾದಿತ ದೇಹ, ಅಭಯ, ವರದ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಳು, ಕೃಶವಾದ ಕತ್ತಿನ ಮೇಲಿರುವ ಆಯಾಕಾರದ ಮುಖ, ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಉಷ್ಣೀಷ, ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಗಳು–ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣವೊಂದರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವಾಸ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಅಪೂರ್ವವೂ ಆಗಿದ್ದು, ತಲೆಯ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪ್ರಭಾವಲಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಚಾವಣಿಯವರೆಗೂ

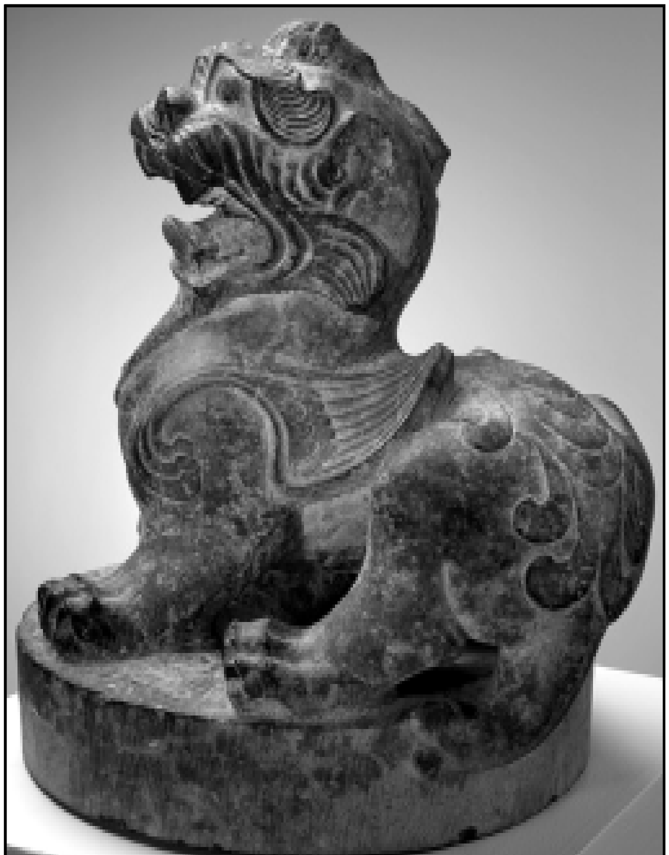

ಕಲ್ಲಿನ ಕೈಮೀರ

ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಕಿನ್ನರ–ಗಂಧರ್ವರ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಮುಖ್ಯಶಿಲ್ಪದ ಅಂದವನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಹನತೆಯನ್ನೂ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸಿವೆ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜಪಾನಿನ ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇವು ಮಾದರಿಗಳು. ಪಕ್ಕದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧನ ಮತ್ತು ಅವನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮಹಾಸ್ಥಾಮಪ್ರಾಪ್ತ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಭಕ್ತಸಮೂಹ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಸ್ವರ್ಗದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಾಗಿಲಿನ ಎಡಬಲಬದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಂದಿನ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಿಡ, ಮರ, ಗಾಳಿ, ಪರ್ವತಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಂತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಲಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಪರಿವಾರಗಳು ಈ ಗುಹೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿರಬಹುದು. ಮೂರನೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಕಕಥೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಗಡೆ ವಿಮಲಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಡಗಡೆ ಮಂಜುಶ್ರೀ. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಮಲಕೀರ್ತಿ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾದ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಘಟನೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಭೂತಲದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ–ಲೋಕದ ಜನ, ಜಾತಕಕಥೆಗಳು,

ಮತ್ತು ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ದೈವೀ ಉಪದೇಶಾಮೃತ ಮತ್ತು ದೈವೀ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವು ಕ್ರಮಾಗತ ಮುನ್ನಡೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಷಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಗುಹೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಾದ ಬುದ್ಧ–ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ–ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯರ ಮತ್ತು ಜಾತಕ–ಕಥೆಗಳ ಲೌಕಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೌಕಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತು ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಿರೂಪಣಾ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣ.

ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ (ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭಕಾಲ)

ಆ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ದತ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಳಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಶಿಲಾಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದ, ಆದರೆ ಮೇಲ್ಭಾಗ ದುಂಡಾದ, ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಆರು ಚೀನೀ ಡ್ರ್ಯಾಗನ್‌ಗಳುಂಟು. ಇದು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ–ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿನ್ಯಾಸ. ಇಂಥ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ಮಾರಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧ ಮತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ಕೈಬಿಟ್ಟು, ತೆರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ದೇವತೆಗಳನ್ನೋ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೋ ಕಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಫಲಕ ದೊಡ್ಡ ಎಲೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧಮತದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಗಳನ್ನೂ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೆತ್ತಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಚಿನ ಪ್ರಭಾ ವಲಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮರ, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿ ಅಲಂಕರಿಸು ತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಗ್ಗವಾದರೂ ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕಗಳು ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು, ಪೂಜೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಭಾವಲಯದ ಮೇಲೆ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜ್ವಾಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗಂಧರ್ವ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳು, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವುಗಳ ಅಂದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸು ತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು ಈಗ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಭೂತರತ್ನ ಮತ್ತು ಗೌತಮ ಬುದ್ಧರನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಬೆರೆನ್‌ಸನ್ನನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ ಫಲಕವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅನಂತರಕಾಲದ ಉತ್ತರ ಚೌ ವಂಶದ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗೆ ಇದು ಮಾದರಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಗಾಂಧಾರ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳತ್ತ ಚೀನೀಯರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಚೀನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾದ ಭಾರತದ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಬೀರುವಂತಾಯಿತು. ಈಗ ನೆಲ್ಸನ್ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಮೊದಲಿಗೆ ಷಾನ್‌ಸೀಯ ವಾಯವ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ, 535–40ರಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾದ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ ವರ್ಗ ದವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳ, ಉಡುಪಿನ ಮತ್ತು ಅಲಂಕರಣವಿಶೇಷಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ನಡುವೆ ಬುದ್ಧ, ಷಿನ್–ಯಾಂಗ್ ಗುಹೆ

ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹ್ಸಿಯಾಂಗ್–ಟ್ಯಾಂಗ್‌ಷ್ಯಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾತಕಕಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹಲವಾರು ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳುಂಟು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೀನಯಾನ–ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಯಾಯಿ ಗಳಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈವಿಧ್ಯ ತಲೆದೋರಿತು. ಸ್ವರ್ಗದ ಆಕರ್ಷಕ ದೃಶ್ಯಗಳು, ಅಲಂಕಾರಯುತ ಅಮಿತಾಭ, ಮೈತ್ರೇಯ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಇವರ ಸುಂದರಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು. ಫ್ರೀಯರ್ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಈ ಹೊಸ ಕಲಾನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ರತ್ನಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಛತ್ರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತ ಅಮಿತಾಭನ ಸುತ್ತ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೂಗಳು, ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳು, ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಯಕ್ಷಗಂಧರ್ವರು ಚಿತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಭವ್ಯ ಅರಮನೆಗಳು ಉನ್ನತ ಗೋಪುರಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳು ಈ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಮಲಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗುಹೆಗಳ ಬಾಗಿಲುವಾಡ, ಕಂಬ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂಬಳ್ಳಿ, ಕಮಲಪುಷ್ಪ ಮತ್ತಿತರ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಶೈಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಇವುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಮಂಗೋಲಿಯದಿಂದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಅವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಶವಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಚ ವೊಂದು ಈ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಉತ್ತರ ಲೆಯಿ ವಂಶದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿವೆ. ಇದರ ಅಲಂಕರಣ ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಬೌದ್ಧ, ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯದ ಸಸೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ; ಚೀನೀ ಮಾದರಿಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಸಮಾಧಿಗಾಗಿ ಈ ಮಂಚವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಬೌದ್ಧ ಶಿಲಾಫಲಕ – ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 535–40

ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಾಲದ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೌಶಲದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಧೂಪದ ಬಟ್ಟಲು, ವಿದೇಶೀ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೃಢಕಾಯರಾದ ತರುಣರು, ತಲೆಬುರುಡೆ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡಿರುವ ಇಬ್ಬರು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶಿಲ್ಪಕೌಶಲದ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಸರಳಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆಗಳು. ಆದರೆ ಬುದ್ಧನ ಉಡುಪಿನ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಜಡತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ವಿಮಲಕೀರ್ತಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆಯ್ದ ದೃಶ್ಯ ವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮಂಜುಶ್ರೀಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಶ್ರೀಮಂತನ ಚಿತ್ರ, ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷು ಮತ್ತು ಅಪ್ಸರೆ, ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ವೃಕ್ಷಲತಾ ಸಮೂಹ ಇವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ನೈಜವಾಗಿ ಕಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.ಇದರಿಂದ ಮೂಲಚಿತ್ರಗಳ ದೈವೀ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧನ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಪ್ರ.ಶ. 550–77

ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಿಂಗ್–ಚೌ ಮತ್ತು ಪಾವೊ–ಟಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಲವಾರು ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಬುದ್ಧಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ಕೌಶಲದಿಂದ, ಆದರೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ, ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಡುಪಿನೊಳಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಶಾಂತಿ ಸೌಮ್ಯತೆಗಳು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಭಾರತದ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಕೃತಿಗಳು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳು ನೈಜವಾಗಿವೆ. ನಿಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಹೋಲುವ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಾನವ–ದೈವೀವಸ್ತುಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ದೈವೀಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆ, ಆರ್ದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕ

ಸಮಕಾಲೀನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸರಳ, ಸೌಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಈ ಶೈಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಷೆನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚಾಂಗ್–ಆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಈ ಬೌದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಗಲವಾದ ಮುಖವನ್ನೂ ದಪ್ಪವೂ ಜಡವೂ ಆದ ಉಡುಪಿನ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಉಳ್ಳವಾದರೂ ಇವು ಭಾರತೀಯ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಅನುಕರಣೆ. ಬಾಸ್ಟನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರನ ವಿಗ್ರಹ ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದರ ಕೈಗಳು, ಪಾದಗಳು ಮತ್ತು ಮುಖ ದುಂಡಾಗಿ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಆಭರಣಗಳಿವೆ.

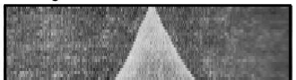

ಬೌದ್ಧ ಶಿಲಾಫಲಕ, ಪ್ರ.ಶ. 527

590ರಲ್ಲಿ ಚೀನವನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿದ ಸ್ವಿ ವಂಶದ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆಗಳಾದ ವನ್–ಟಿ ಮತ್ತು ಯಾಂಗ್–ಟಿ ಪ್ರಖರ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯರು. ವನ್–ಟಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಹೊಸ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ, 15 ಲಕ್ಷ ಹಳೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳ ದುರಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಈಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ 5.8ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿ. ಇದರ ಕಾಲ 585.

ಚೀನದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪರಮೋನ್ನತ ಕಾಲವಾದ ಈ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಲೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಕರಗಿಸಿರಬಹುದು. ಮರ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅರಗಿನ ಸಾವಿರಾರು ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಕೆಲವೇ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಗಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಮೋಘ ಸಾಧನೆಯ ನಿಜವಾದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈಗ ಬಾಸ್ಟನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ 593ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾದ, ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿ. ನಾಲ್ವರು ಶಿಷ್ಯರು, ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ, ಅಂಜಲಿಬದ್ಧ

ಮಹಾಸ್ಥಾಮಪ್ರಾಪ್ತ –ಇವರು ರತ್ನಖಚಿತ ಪದ್ಮಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಅಮಿತಾಭನನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆಸನದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಆಯಾಕಾರದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಪದ್ಮಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಭೂರತ್ನ ಮತ್ತು ಗೌತಮ ಬುದ್ಧ. ಕಂಚಿನ ಫಲಕ, ಪ್ರ.ಶ. 518

ಸ್ವಿ ವಂಶದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯ ಸಾಧಿಸಿದ ಚೀನ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಮತ್ತೆ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಯಿತು. ಟ್ಯಾಂಗ್ ವಂಶಸ್ಥಾಪಕ ಲಿಷಿ–ಮಿನ್ 618ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ಪುನಃ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಾಡು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಯಿತು. ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ರಾಜದೂತರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಿ ಕಂಡುಬರಲಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಇಂಥ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾಪ್ರಗತಿ ಆಗಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. 700ರಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲಾರಂಭಿಸಿತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮೀಯರು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ಸಂಚಯನಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದತ್ತ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನೆಂದರೆ ಹ್ಯು–ಎನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಅದರೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಬೌದ್ಧಪಂಥಗಳೂ ಬೌದ್ಧಪಂಡಿತರೂ ಚೀನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತಾಯಿತು. 719ರಲ್ಲಿ ಬಂದು 732ರವರೆಗೂ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಿದ್ದ ವಜ್ರಬೋಧಿ, 774ರವರೆಗೂ ಕಾರ್ಯನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಅಮೋಘವಜ್ರ ಇವರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಚೆನ್–ಯೆನ್ (ಜಪಾನಿನ ಷಿಂಗಾನ್) ಎಂಬ ತಂತ್ರಪ್ರಧಾನ ಬೌದ್ಧಪಂಥ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಹಿಂದೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಆ ಪಂಥೀಯರಲ್ಲಿ ಮಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಕರ್ಮನಿಷ್ಠ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುವು. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಹೊಸ ದೇವತೆಗಳೂ ಹಳೆಯ ದೇವತೆಗಳ ಹೊಸ ರೂಪಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ತಂತ್ರಪದ್ಧತಿ–ಗನುಸಾರವಾಗಿ ಧರ್ಮಗುರುಗಳು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವಿಗ್ರಹನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡ–ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಲಾಪ್ರಗತಿ ಬಹಳ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿ ಚಾನ್ (ಜಪಾನಿನ ಝೆನ್) ಪಂಥ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಬೆರೆನ್‌ಸನ್ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಚಿನ ಫಲಕ, ಪ್ರ.ಶ. 529

ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಮೊದಲ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕಂಚು, ಮರ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅರಗಿನಂಥ ಸುಲಭವಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದಾದ, ಆದರೆ ಬೇಗ ನಾಶವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ರೂಪಿಸಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದೂ ಬಹುಶಃ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಅನಂತರ ಕಾಲದ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 845ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ವಿಧ್ವಂಸ ಕೃತ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಗಿರಬಹುದು. ಟ್ಯಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಜಪಾನಿನ ಹಕುಹೊ ಮತ್ತು ಟೆಂಪ್ಯೊ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾನಿನ ಲುಂಗ್ ಮೆನ್ ಗುಹೆಗಳ ಫಂಗ್–ಸ್ಸಿಯೆನ್ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿವೆ. 650–683ರ ನಡುವೆ ಆಳಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಾವೋ–ಟ್ಸುಂಗನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧ ವೈರೋಚನ ವಿಗ್ರಹದ ದೇಹ 10.5ಮೀ. ಎತ್ತರ; ಪೀಠದ ಅಡಿಯಿಂದ ತೇಜೋವಲಯದ ತುದಿಯವರೆಗಿನ ಎತ್ತರ 15ಮೀ. ವೈರೋಚನನ ಆಸನವಾದ ಕಮಲದ ಸಾವಿರ ದಳಗಳು ಸಾವಿರ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬುದ್ಧನಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೋಕವೂ ನೂರಾರು ದಶಲಕ್ಷ ಬುದ್ಧ ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಮೂರ್ತಿಯ ಘನತೆಯನ್ನು ಈ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದುಂಡಾದ ತುಂಬುಮುಖ, ವಿಶಾಲ ಕಣ್ಣುಗಳು, ನೀಳವಾದ ಕಮಾನಿನಂಥ ಕಣ್ಣೆವೆಗಳು ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಘನತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ; ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹ ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಷಾನ್ ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಟಿಯೆನ್–ಲುಂಗ್ ಷಾನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಬೌದ್ಧ ಗುಹೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ (ಸು. 684–755) ಲುಂಗ್ ಮೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನೈಜತೆಯ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. 21ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಎರಡು ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ತಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಲಿದ್ದು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಘನತೆ ಸೌಮ್ಯತೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರ.ಶ. 593ರ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹ, ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ

ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೈಜತೆ ಇಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನ ಜಡತೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಫ್ರೀಯರ್ ಸಂಗ್ರಹದ ಹನ್ನೊಂದು ತಲೆಗಳ ಕು ಅನ್‌ಯಿನ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನೇರವೂ ಸ್ಥಿರವೂ ಆದ ದೇಹನಿರೂಪಣೆ

ಪ್ರಧಾನ. ವಿಗ್ರಹದ ಮುಖ್ಯ ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಕಿರೀಟದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ತಲೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಹನ್ನೊಂದು ತಲೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಿರೂಪಣ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿನಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರೋ-ಪಾಲಿಟನ್ ಸಂಗ್ರಹದ ಇಬ್ಬರು ಬೃಹತ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕಪ್ಪುಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ದೇಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಶಾಂತಿ, ಸೌಮ್ಯತೆ, ಘನತೆಗಳನ್ನು ಸೂಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಹಿಡಿತ ಕಾಣುತ್ತವೆ; ಅವುಗಳ ನಿಲುವು ಸರಳವೂ ಆಹ್ಲಾದಕರವೂ ಆದದ್ದು. ಈ ಶೈಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಕು ಆನ್-ಯಿನ್‌ನ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ

ನಿಜವಾದ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಟ್ಯಾಂಗ್ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಆವರೆಗಿನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುನ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹಿಂಬದಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಫ್ರೀಯರ್ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹ. ಅದರ ನೈಜ ಸರಳ ನಿಲುವು ಮತ್ತು ಉಡುಪಿನ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉತ್ತರ ಚೀ ವಂಶದ ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯದಿಂದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ಲೀವ್‌ಲೆಂಡ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ದೃಢತೆ ಮತ್ತು ಸತ್ತ್ವಯುಕ್ತ ನಿಲುವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರ ಒಟ್ಟು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೇಲಿನ ಕೃತಿಯಷ್ಟು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ವಿಗ್ರಹದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕೈಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಅವನ್ನು ಮುಂಡದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರೆಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಶಿಲಾಶ್ವ. ಗಾವೊ-ಡ್ಸುಂಗ್‌ನ ಸಮಾಧಿ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಈಗ ಫಾಗ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ, ಮೊದಲಿಗೆ ಟುನ್-ಹುವಾಂಗ್‌ನ 143ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿದ್ದ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ, ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪೂಜಾಮಗ್ನ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ವಿಗ್ರಹ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅದರ ಸುಂದರ ಸರಳ ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ಣ ಗಂಭೀರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಳೆ ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ಟ್ಯಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಸಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರೋಪಾಲಿಟನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಚಕ್ರ ಪ್ರವರ್ತನ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಆ ವಂಶದ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಈಗ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವಮೂರ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡ ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಉಡುಪಿನ ಹಲವು ಮಡಿಕೆಗಳು, ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಅನೇಕ ಆಭರಣಗಳು ಈ ಶೈಲಿಯ ಕುರುಹುಗಳು.

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, 8ನೆಯ ಶತಮಾನ

ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಅನೇಕ ಕುದುರೆ ಸಿಂಹಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಮಾಧಿಗಳ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾವೋ-ಡ್ಸುಂಗನ (628-683) ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿ ಇಂಥ ದುಂಡುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಶ್ರಮಪೂರ್ಣವಾದ, ಆದರೆ ಕೌಶಲರಹಿತವಾದ ಒರಟು ಕೃತಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಕುದುರೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ನೈಜ ಸರಳ ಸುಂದರ ಕೃತಿ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹ ಸೌಷ್ಠವವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಅವು ಟಾಂಗ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಟಿಂಗ್-ಚೌ ಮತ್ತು ಪಾವೋಟಿಂಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಸಿಂಹದ ಶಿಲ್ಪ (700-750) ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾದ ದೇಹ ಮತ್ತು ನೈಜ ಚಿತ್ರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ಕೃಶವಾದರೂ ಮಾಂಸಖಂಡಯುಕ್ತವಾದ ಶರೀರ. ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಾಯಿ, ಇವು ಸಿಂಹದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ರೌದ್ರತೆಯನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. 10-12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಟಾಂಗ್ ಆಡಳಿತ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರಿಂದ ನಾಶವಾಯಿತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಂಗೋಲರು ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಂತರಿಕ ಗಲಭೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸುಂಗ್ ದೊರೆಗಳು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯರು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅವರು ಆಕ್ರಮಣಕಾರರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಕಲೆ ಕ್ಷೀಣದಶೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೂ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಚೆಂಗ್-ಟಿಂಗ್ ದೇವಾಲಯ ದಲ್ಲಿರುವ 13.7ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕಂಚಿನ ಕುಅನ್-ಯಿನ್ ಶಿಲ್ಪ ಈ ಕಾಲದ (971) ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ಇದು ಚೀನದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ. ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಾಗ 42 ಕೈಗಳಿದ್ದ ಈ ಬೃಹತ್ಕೃತಿ ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹವೂ ಅದ್ಭುತವೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಡೆದು ವಿರೂಪಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಮೃತಶಿಲಾ ಸಿಂಹ

ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಪಂಥವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. 11–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಂಗಡಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವು ಟೈ ಷಾನ್ ಈ ಪಂಥದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಷಾನ್ಸೀ ಮತ್ತು ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಗೋಡೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಯಿತು. ಆ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶೈಲಿಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರಾಗತ ಶೈಲಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವಾದ ಯುನ್ ಕಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಅಪೂರ್ಣ ವಿಶಾಲ ಗುಹೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪದ್ಮಾಸನಸ್ಥ ಬುದ್ಧನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ ಗಮನಾರ್ಹ. ಪಾವೋ ಟಿಂಗ್‌ನ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಎರಡನೆಯ ಶೈಲಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀನದ ಆವರೆಗಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೂ, ಇದು ಆ ಶೈಲಿಯ ಅಂಧಾನುಕರಣೆಯಲ್ಲ. ಜೀವಂತ ಕಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಆಹ್ಲಾದಕರ ಸರಳ ನೈಜತೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಗಿಡ್ಡ ಕಾಲುಗಳು, ನೇರವೂ ನೀಳವೂ ಆದ ಮುಂಡ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ವಾಲಿದಂತಿರುವ ತಲೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಷಾನ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹ್ಸಿಯ-ಹುಅ-ಯೆನ್-ಸುದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ದ್ವಾರ ಪಾಲಕರಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂರು ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹಗಳು (1038). ದೊಡ್ಡ ಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮರದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಾಕ್ಯಮುನಿ ಬುದ್ಧನನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ದೇಹ, ಸರಳವೂ ಅಂದವೂ ಆದ ಉಡುಪಿನ ಮಡಿಕೆಗಳು, ಮುಖದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಇವು ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಸುಂದರವೂ ಗಮನಾರ್ಹವೂ ಆದಂಥವು

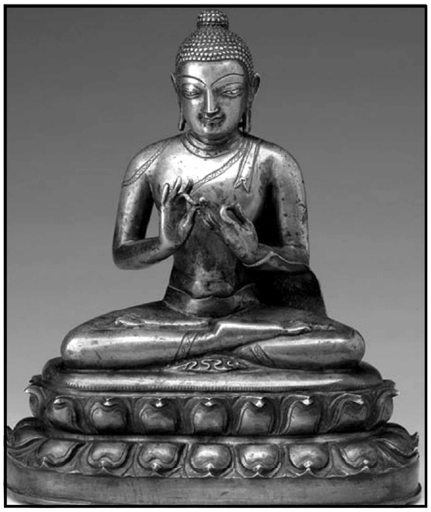

ಶಾಕ್ಯಮುನಿ ಬುದ್ಧ, ಹೊಳಪು ಕಂಚು. 11ನೆಯ ಶತಮಾನ

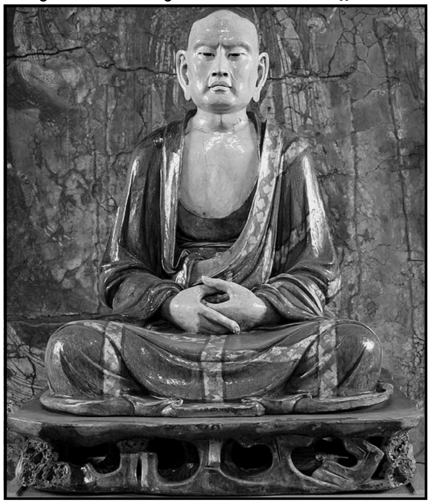

ಲೋಹನ್ ಶಿಲ್ಪ (1099)

ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್ ನಗರದ ನೆಲ್ಸನ್ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ 11–12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಂಚಿನ ಶಾಕ್ಯಮುನಿ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ದುಂಡು ಮುಖ, ಮಾಟವಾದ ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳು, ಸುಂದರವಾದ ಬಾಯಿ, ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧವಾದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಉಡುಪು – ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕುಶಲಶಿಲ್ಪವಿದು.

12–14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಮರದ ಕೃತಿಗಳೂ ಟ್ಯಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇವು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆಗಳುಂಟು. ವಿದೇಶೀ ಪ್ರಭಾವಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ, ಚೀನೀ ಶೈಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. ವಿಗ್ರಹಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಗಮನ ನೀಡದೆ, ನೈಜವಾದ ತುಂಬುದೇಹದ ಮತ್ತು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದ ನೀಡುವ ಸುಂದರರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಚಲನಾತ್ಮಕವಾದ, ಜೀವಂತ ಕಳೆಯನ್ನು ಸೂಸುವ, ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಷಾನ್ ಸೀಯ ಕುಅಂಗ್-ಸ್ಸು ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಮೇಲ್ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಮಂಜುಶ್ರೀ ಮತ್ತು ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಸಮಂತಭದ್ರ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಮಧ್ಯೆ ಕುಳಿತ ಗೌತಮಬುದ್ಧ (ಸು. 1150) ಈ ಕಲೆಯ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಆನೆಯನ್ನು ಅಂಕುಶದಿಂದ ಚುಚ್ಚಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಸೇವಕನ ಮತ್ತು ಸಿಂಹವಾಹನ ಮಂಜುಶ್ರೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯತೆಯೂ ನೈಜತೆಯೂ ಬೆರತಿವೆ. ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್ ನಗರದ ನೆಲ್ಸನ್ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ, ವಿವಿಧ ವರ್ಣಲೇಪಿತವಾದ, ಮರದ ಕುಅನ್-ಯಿನ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹವೊಂದುಂಟು. ಇದೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆ, ಪದ್ಮದ ಮೇಲೆ ಸರಳವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜ ಲೀಲಾಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಮೂರ್ತಿಯದು. ಆಸನದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟ ಬಲಗಾಲು; ಮೊಳಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಊರಿದ ನೀಳ ಬಲಗೈ; ಆಸನದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೂಗುತ್ತಿರುವ ಎಡಗಾಲು; ತಳದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ, ಥಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ಬರಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಹಲೋಕ ವಿಮುಖನಾದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಶೈಲಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗತೊಡಗಿತು. ಅಂಗಸೌಷ್ಠವವಿಲ್ಲದ, ಒರಟಾದ, ಅಕುಶಲವಾದ ದಪ್ಪ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡುಬಂದುವು.

ಕುಅನ್-ಯಿನ್, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ, ವರ್ಣರಂಜಿತ ಮರ. ಸು. 1150

ಬುದ್ಧನ ಪರಿಚಾರಕ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಟೌ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಲೋಹನ್ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಕುಶಲ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪ್ರೌಢ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಲೋಹನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು

ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಷೆನ್ ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 1099ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಲೋಹನ್ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಮರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಶೈಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕುಅನ್-ಯಿನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಯಿತು. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಂತ್ರ ಸಹ ವಿನೂತನವಾದದ್ದು. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹದ ಮೇಲೆ ಅರಗಿನಲ್ಲಿ ತೋಯಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅರಗನ್ನು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಒಳಗಿನ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊರೆದು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿಲ್ಪ ಹಗುರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಪಾನಿನ ಟೆಂಪ್ಯೋ ವಂಶದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಣ ಅರಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಹೋಪೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಐ-ಚೌ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಮೆರುಗುಗೊಳಿಸಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ, ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಂತನ ಮೂರ್ತಿ. ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾದ ಸಂತ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಕುಳಿತಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

11-14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪದ ಕೊನೆಯ ಹಂತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಲಾಮ ಪಂಥ ಅನಂತರ ಮೇಲುಗೈ ಪಡೆಯಿತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಆಚಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಈ ಪಂಥದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪನಿರ್ಮಾಣ ಆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಸದೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಚೀನೀ ಸಂಗೀತ : ಚೀನೀಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮನುಷ್ಯನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ತೃಪ್ತಿ ಮಾತ್ರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಸತ್ಯತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸುಂದರಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೂ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

3000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಿನವಾದ, ಸನಾತನ ಧರ್ಮಜನ್ಯವಾದ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಕಾಲವನ್ನೇ ಚೀನೀ ಸಂಗೀತ ಚರಿತ್ರೆಯ ಉಗಮ ಕಾಲವೆನ್ನುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಸಂಗೀತಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹೆಸರೂ ಅವನ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ನಾಮವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಫೂ (ಫೂ ಲಾಯ್ ಎಂದು ಕರೆವುದಿದೆ) ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪೂ ಷೀ ಎಂಬ ರಾಜನ ಹೆಸರನ್ನು ಅವನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತಪದ್ಧತಿಯ ಹೆಸರನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈತ ಐವರು ಪವಿತ್ರ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆನಿಸಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2852 ರಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವ.

ಚೀನೀಯರ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಫೂ ಷೀ ಹಾಕಿದ ತಳಹದಿಯೇ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಚೀನೀಯರ ಪ್ರಧಾನ ವಾದ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದ ಚಿನ್ ಮತ್ತು ಸೆ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಗೋಳಾಕೃತಿಯ ಕೊಳಲನ್ನು ಹೋಲುವ ಷ್ಯಾನ್ ಮತ್ತು ಷೆಂಜ್ ಎಂಬ ಸುಷಿರವಾದ್ಯಗಳೂ ಈತನಿಂದಲೇ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೀನದ ಪವಿತ್ರ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನಾದ ಷೆನ್‌ಯಾಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ಯೂಟೊ ಅಥವಾ ಷ್ಯಾ ಮೌ ಎಂಬ ಸಂಗೀತಪದ್ಧತಿಯೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪವಿತ್ರ ದೊರೆಯಾದ ಹ್ವಾಂಗ್ ಡೀ ಎಂಬುವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಷಿಯೆನ್ ಚಿ ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಚೀನೀ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಸ್ಥಾಯಿಯಾದ ಹ್ವಾಂಗ್ ಚೆಂಗ್ ಎಂಬ ಮತ್ತು ಲೂ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಸ್ವರಸ್ಥಾನಗಳ ಕ್ರಮಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ಪದ್ಧತಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇತರ ಪವಿತ್ರ ರಾಜರಾಜರಾದ ಷಾ-ಹೌ ಮತ್ತು ಚ್ವಾನ್ ಷ್ಯೂ ಎಂಬುವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿನ ಸಂಗೀತದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ವಿವರಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಯು ಎಂಬ ರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟಾ-ಚ್ಯಾಂಗ್ ಎಂಬ ಸಂಗೀತಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಷನ್ ರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿತು. ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವ, ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಜನ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈತ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಫೂ ಷೀ ಎಂಬುವರ ಕಾಲದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 8 ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಪ್ಯಾನ್ ಪೈಪ್ ಎಂಬ ಸುಷಿರವಾದ್ಯ, 5 ತಂತಿಗಳಿದ್ದ ಚ್ಯೂ ಎಂಬ ಸಿತಾರ್ ವಾದ್ಯ ಷನ್ ರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಈತನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಟಾ-ಷಾವೋ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈತನೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಟಾಹಿಯ ಎಂಬ ರಾಜ ಟಾಹಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಗೀತವನ್ನೇ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ.

ಷಾಂಗ್ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನದೇ ಆದ ಕು ಎಂಬ ವಾದ್ಯ ಮತ್ತು ಚೆಂಗ್ ಎಂಬ ಘಂಟೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತೆಂದೂ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವಿದ್ದು ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳವೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಭೂಸಂಶೋಧನೆಯ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾದ್ಯವಾದ ಷ್ಯುಯೆನ್ ಎಂಬ ಸುಷಿರವಾದ್ಯವೂ ಮಧುರಸ್ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ನಾದಸ್ತಂಭಗಳೂ ಇದ್ದುವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಲಾವೋ ಟ್ಸೆಯೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಂಗ್-ಟ್ಸೇ ಎಂಬುವನೂ ಚೀನದ ಸಂಗೀತಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು; ಲೌಕಿಕ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾರಿದವರಿವರು. ಚೀನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸಂಗೀತದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗಿತು. ಈಜಿಂಗ್ ಎಂಬ ಚೀನೀ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಸ್ಯೂ ಜಿಂಗ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವಗೀತಗಳೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳೂ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿವೆ. ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಷೂ ಜಿಂಗ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಕೀ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯವಿದೆ. ಸಂಗೀತದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ. ಚೀನೀ ಲಕ್ಷಣಕಾರನಾದ-ಲೂಫ್ಯೂ-ವೀ ಎಂಬುವ ಷೀ-ಚೆನ್-ಟ್ಸಿಯ ಎಂಬ ಚೀನೀಸಂಗೀತದ ಪ್ರಥಮ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚೀನೀರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯಗಳು ಋತುಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಸಾಯದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳುಜಿಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನೀ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸ ಚೌ ಮನೆತನದವರೆಗೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು, ಚಿನ್ ಮನೆತನದ ಷೀ ಹ್ವಾಂಗ್ ಟೀ ಎಂಬ ರಾಜ ಅಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಾಶ ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಆತನ ಕಾಲವನ್ನು ಚಿನ್ ಕಾಲವೆಂದೇ (ಗ್ರಂಥನಿರ್ಮೂಲನ ಕಾಲ) ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಹಾನ್ ಎಂಬ ರಾಜ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಭೂಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಗತಕಾಲದ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸ್ಟೋನ್ ಚೈಮ್ ಎಂಬ ವಾದ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಚೈಮ್ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಸೃಜಿಸಲಾಯಿತು. ಟ್ಸಿಯಾನ್-ಯೆನ್-ಷೀಯಾನ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞನೊಬ್ಬ 64 ಸ್ವರಪದ್ಧತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಗೀತ, ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಿರ ಆಧಾರಸ್ಥಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ವೂ ಎಂಬ ರಾಜ ಯೂ-ಫ್ಯೂ ಎಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಗೀತ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಫ್ಯಾಂಗ್ ಎಂಬ ರಾಜ 53 ಮತ್ತು 60 ಸ್ವರಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ. ಪಶ್ಚಿಮ ತುರ್ಕಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಹೊಸ ವಾದ್ಯಗಳು ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತ ಭಾರತದಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಸಂಗೀತದ ಜೊತೆಗೆ ಚೀನದ ವಾದ್ಯವಾದ ಚಿನ್ ಎಂಬ ತಂತೀವಾದ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಮಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ನುಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು.

ಕಚ್ ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ಚೀನವು ಪರ್ಷಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ಯಾಂಕ್ ಎಂಬ ತಂತಿವಾದ್ಯವನ್ನು ಕಂಗ್-ಹ್ಯು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಧಾನ ವಾದ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಹಲವಾರು ಅವನದ್ಧ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಘನವಾದ್ಯಗಳೂ ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಹಾಟ್‌ಚೆಂಗ್ ಟಿಯೆನ್ ಎಂಬ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದ. ಸಾಂಗ್ ವೆನ್ಲಿ ಎಂಬ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಟ್ಸಿಯೆನ್-ಯೋ-ಚೀ ಎಂಬ ತಜ್ಞ 360 ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿರುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಯಂಗ್-ಮಿಂಗ್ ಎಂಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸನ ಆಚಾರವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ

ಭಾಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 586ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ರಾಜಕುಮಾರಿಯೊಬ್ಬಳು ಚೀನದ ರಾಜಕುಮಾರ ವ್ಯೂ–ಟೀ ಎಂಬುವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಕುಚ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಸಂಗೀತಜ್ಞರನ್ನು ಮತ್ತು ಷ್ಯು–ಚಿಪೋ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಕರೆತಂದಳು. ಪರ್ಷಿಯದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ ಏಳು ರಾಗಗಳ ಪರಿಚಯ ಚೀನದಲ್ಲೂ ಆಯಿತು. ಕೋಲಿ, ಭಾರತ, ಬುಕಾರ ಮತ್ತು ಕುಚ ದೇಶಗಳ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಏಳು ವಿಧವಾದ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳನ್ನು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ಕುಚ ವಾದ್ಯಮೇಳ 20 ವಾದಕ ಗಾಯಕರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೀನದ ಸಂಗೀತ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯಕ್ಕೂ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು.

ಸುಯಿ ಮನೆತನದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳೂ ಸಂಗೀತಗಾರರೂ ಬುಕಾರ, ಸಮರ್‌ಖಂಡ್, ಕಾಷ್‌ಗರ್ ಮತ್ತು ಕುಚ ದೇಶಗಳಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಟಾಂಗ್ ಮನೆತನದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳು ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಂಡು ಮತ್ತಷ್ಟು ಶೋಭಿಸಿದುವು. ನಿರ್ದೇಶಕನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆಂದೇ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಮಿಂಗ್ ಹ್ವಾಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 6 ಮಂದಿ ನಿಂತೂ 8 ಮಂದಿ ಕುಳಿತೂ ನುಡಿಸತಕ್ಕ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 500ರಿಂದ 700ರ ವರೆಗೆ ಕಲಾವಿದರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಲೀ–ಯೂಯೆನ್ ಎಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಗೀತವಿದ್ವತ್‌ಸಭೆ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಶೋಭಿಸುವಂಥ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಪ್ರವೀಣರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸೂಂಗ್ ಮತ್ತು ಟಾಂಗ್ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಪರ್ವಕಾಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಟ್ಸೈ–ಯೂಯೆನ್–ಟಿಂಗ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞ ಲಕ್ಷಣ ರೀತ್ಯಾ 18 ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ನೂತನ 9 ಸ್ವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ನಾಟಕಗೃಹವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮಡಿವಂತಿಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಲಘು ಸಂಗೀತವೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಯೂಯಾನ್ ಅಥವಾ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂತು. ರಾಜರು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಕಲಾವಿದರನ್ನೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವಾರು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನೂತನ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಆವೇಶಪೂರಿತ ಭಾಷಣ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಗೀತ, ಮೂಕನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ನಾಟಕ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿತು. ಇದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ನಾಟಕದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ರಾಜರು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಸಂಗೀತದಿಂದಾಗಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮೆರಗು ಬಂತು.

ಟ್ಸೈ–ಯು ಎಂಬ ರಾಜ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಾನಾಂತರ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಚೀನೀ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹಲವಾರು ಅಮೂಲ್ಯ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಮನರ ದೇವಾಲಯದ ಸಂಗೀತ (ಚರ್ಚ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್) ಚೀನದಲ್ಲೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಪಾದ್ರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸಂಗೀತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸದವು. ಚಿಂಗ್ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಪೆರೇರ ಮತ್ತು ಪೇಡ್ರಿನಿ ಎಂಬ ತಜ್ಞರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾದರು. ಪೇಡ್ರಿನಿ ಎಂಬಾತ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪೆರಿ ಏಮಿಯಟ್ ಎಂಬ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚೀನೀ ಸಂಗೀತದ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಷೆಂಗ್ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಮುಖ ಕಂಡುಬಂತು. ಕಲಾವಿದರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. 1912ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಜನ್ಯ ಚೀನೀ ಸಂಗೀತದೊಂದಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತವೂ ಕೂಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮ, ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳ ರಚನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಸಂಗೀತದ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಚೀನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಕುರುಹು ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಪಾನೀ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ಥಳಜನ್ಯಸಂಗೀತ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಹ್ವಾಂಗ್ ಚಂಗ್ ಎಂಬ ಘಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವ ನಾದವೇ ಪ್ರಾರಂಭ ಸ್ವರವಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕುಂಗ್ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಪೂರ್ವ ಶೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ವಾಂಗ್ ಚಿಂಗ್ ಸ್ವರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ D ಯನ್ನು (ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ರಿ ಸ್ವರ) ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರೂ F ನ್ನು (ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀದ ಮ ಸ್ವರ) ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವರು.

12 ಲೂ ಅಥವಾ ಸ್ವರಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹ್ವಾಂಗ್ ಚಿಂಗ್ ಸ್ವರವೇ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹೀಗಿದೆ:

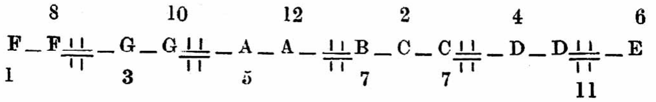

ಈ 12 ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಮಂದ್ರ (ಗ್ರೇವ್), ಮಧ್ಯಮ (ಮಿಡ್ಲ್) ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವ (ಅಕ್ಯೂಟ್) ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾಯಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಚೀನದ ಕ್ರೊಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಪುರಾತನ ಔಡವ ಶ್ರೇಣಿ "ಮ ಪ ದ ಸ ರಿ" ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಚೌ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಮತಾನುಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಆ ಶ್ರೇಣಿ "ಮ ಪ ದ ನಿ ಸ" ಎಂಬ 7 ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಔಡವ ಶ್ರೇಣಿಗೆ 4ನೆಯ ನಿ ಮತ್ತು 7ನೆಯ ಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೊಸ ಸ್ವರಗಳು ಸೇರಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಚೀನ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಯೂಆನ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿ ಯೂಆನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ 9 ಸ್ವರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸಹಾಯಕ ಸ್ವರಗಳೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಿದ ಒಂದು ಹೊಸ ಶ್ರೇಣಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು.

ಚೀನೀ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಿಗಿದ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ್ ಗ್ಲಾಸ್ ಡ್ರಮ್, ಕೆಟಲ್ ಡ್ರಮ್. ಬ್ಯಾರೆಲ್ ಡ್ರಮ್ ಮುಂತಾದವು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇವಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಸುಷಿರವಾದ್ಯಗಳೂ ತಂತಿವಾದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಚೀನದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ನಾಲ್ಕಾರು ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸಂಗೀತ (ರಿಚುಯಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್), ಗೃಹಸಂಗೀತ (ಚೇಂಬರ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್), ಗೀತನಾಟಕಗಳು(ಮ್ಯೂಸಿಕಲ್ ಡ್ರಾಮ), ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳ ಸಮೇತ ಹಾಡುವ ಸಂಗೀತ (ಮಿನ್‌ಸ್ಟ್ರೆಲ್‌ಸೀ)—ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಚೀನೀ ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವೆಂತಲೂ ಉಳಿದವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯ ಸಂಗೀತವೆಂತಲೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

(ಎಂ.ವಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ. ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಅದರ ಬಹುಮುಖ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚೀನ ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ದೇಶ; ಅದು ಗ್ರಂಥಗಳ ನಾಡು. ಹಾನ್ ಸಮ್ರಾಟ ಜುಂಗ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 32–7) ಚೀನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ಇಬ್ಬರು ಸಚಿವರಾದ ಲಿಯು ಷಿಯಂಗ್ ಮತ್ತು ಲಿಯು ಷಿನ್ (ತಂದೆ ಮತ್ತು ಮಗ) ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಾರಾಂಶಗೊಳಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಟನಿಗಾಗಿ ಗ್ರಂಥಸೂಚಿಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಹಾನ್ ಸಂತತಿಯ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 206 ರಿಂದ ಪ್ರಶ. 220) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಬಾನ್ ಗೂ (ಪ್ರಶ. 32–92) ಹಾನ್ ಸಂತತಿಯ ಹಾನ್ ಷು ಅಧಿಕೃತ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 13,269 ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಷ್ಟು ಅಪಾರ. ಮಿಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಸಮ್ರಾಟ ಜಂಗ್–ಟ್ಸು (ಪ್ರಶ. 1403–1424) ಹಾನ್ ಸಂತತಿಯ ಜಂಗನ ಆದೇಶವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಶ. 1403–1406ರ ನಡುವೆ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದ ಹೊಸ ಅರಮನೆಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದವು. ಈ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಯಂಗ್–ಲಿ–ಟ–ಟಿಯೆನ್ (ಯುಂಗ್–ಲಿ ಯುಗದ ಅಮೋಘ ಸಂಗ್ರಹ) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಶತ್ರುಗಳು ನಡೆಸಿದ ವಿನಾಶಕಾರಿ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ನಾಶವಾದವು. ಆದರೂ 1750ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ

ರಚಿತವಾದ ಅಥವಾ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಚೀನೀ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ; ಅವು ತೀರ ಹಳೆಯವೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚೀನೀಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿನ ದಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಚೀನಿಯರಿರುವ ಕಾರಣ ಅವರ ಕವನಗಳು ಹಳೆಯವೆ ಅಥವಾ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕವನಗಳು ಹಳೆಯವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಚೀನಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು.

ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆರಂಭದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂಥ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1766–1402) ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಮೂಳೆಯ ಚೂರುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಆದರೆ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಷೂ–ಜಿಂಗ್ (ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥ). ಅದು ಚೌ ಸಂತತಿಯ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1122–247) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಅನಾಮಿಕ ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಕವನಗಳ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಳ ಸಂಕಲನ. ಈ ಕವನಸಂಕಲನದ ಸಂಪಾದಕ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 551–479). ಅವನು ತನಗೆ ದೊರೆತ ಮೂರು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ 305 ಕವನಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ. ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಚಿಹ್ ಅಥವಾ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ಣಚಿಂತನೆಯ ಮೌಖಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. (1) ಘಟನೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯವಾಗಿರಲಿ, ಕೆಟ್ಟವಾಗಿರಲಿ, ಸರಿಯಾದುವಾಗಿರಲಿ, ತಪ್ಪಾದುವಾಗಿರಲಿ, ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿ ಅಥವಾ ಅಪಜಯ ಸೂಚಕವಾಗಿರಲಿ–ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುವುದು; (2) ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೂಲೋಕಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದು ದೇವದಾನವರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುವುದು; (3) ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸುವುದು, ತಾಯಿತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಪೂರ್ಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವುದು–ಇವು ಕವಿತೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇವೇ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ, ಅನಂತರ ಬಂದ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಅನುಯಾಯಿಗಳು, ಷೂ–ಜಿಂಗ್ ಸಂಗ್ರಹದ ಕಾವ್ಯನಿಯಮಗಳನ್ನು ಚೀನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದರು.

ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಅಂದು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆದರ್ಶಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕಳೆದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಲಾಸಜೀವಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸಾಧನವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲು ಕವಿಗಳು ಸಮ್ರಾಟನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು. ಚೀನೀ ಅರಸರು ಒಳ್ಳೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಟ್ಸೌ–ಟ್ಸೌ (ಪ್ರಶ. 155–220) ಟ್ಸೌ ಪೀ (ಪ್ರಶ. 187–226) ಮತ್ತು ಲೀ ಯೂ (ಪ್ರಶ.? 978)ಇವರಂಥ ಸಮ್ರಾಟರು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಚೀನಿ ಸಾಮ್ರಾಟರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಚೀನೀ ಕಾವ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅರಸರ ಹಿರಿಮೆ, ಪ್ರತಾಪ ಹಾಗೂ ವೈಭವಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನನ್ನೂ ಈ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಡಂಬರ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಟಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ (ಪ್ರಶ. 618–907) ಸಮ್ರಾಟರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯ ರಚನೆಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು. ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಶುದ್ಧ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ನಿಯಮಬದ್ಧ ಚೀನೀ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ರಚನೆ ಕ್ರಮವಾದ ಐದು ಅಥವಾ ಏಳು ಪದಗಳ ಪಾದಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯ ಕ್ರಮರಹಿತ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳದ್ದು. ಕವನದ ಪದಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರಲಿ ಕ್ರಮವಿಹೀನವಾಗಿರಲಿ, ಕವಿಗಳು ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಾಸಯೋಜನೆ, ಕ್ಲುಪ್ತ ಪದವಿನ್ಯಾಸ, ಕ್ಲುಪ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶಬ್ದಗಳು ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕ್ಲುಪ್ತ ಸ್ವರ ಸಂಯೋಜನೆ–ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಚೀನೀ ಭಾಷೆ ಕಾವ್ಯಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ಭಾಷೆ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಇಂಪನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಅಗತ್ಯ. ಇಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚೀನೀ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

ಚೀನದ ಮೊದಲ ಖ್ಯಾತ ಕವಿ ಜೂ ಯುಆನ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 340?–280?). ಅವನ ಆದರ್ಶಗಳು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿವೆ. ಅವನು ಚು ರಾಜ್ಯದ ದೇಶಪ್ರೇಮಿ ಆಸ್ಥಾನಿಕ. ದುಷ್ಟರ ಬೋಧನೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಅರಸ ಕಿವಿಗೊಡದಂತೆ ಪ್ರಭಾವಯುಕ್ತವೂ ಸುಮಧುರವೂ ಆದ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಆಸೆಗಳೆಲ್ಲ ಭಂಗವಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ದೇಶ ಅಪಮಾನಕ್ಕೀಡಾಗಲು ಅವನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಪ್ರಾಣ ನೀಗಿದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈಗಲೂ ಸಹ ಸರ್ಪ–ನೌಕೆ ಹಬ್ಬದ (ಡ್ರ್ಯಾಗನ್ ಬೋಟ್ ಫೆಸ್ಟಿವಲ್) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು ಅವನ ಜನ್ಮದಿನವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೂ ಯುಆನ್ ವಾಣಿ ಇದು :

> ವಂಚಕರ ಹೇಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನನುಸರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ
> ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುವುದೇ ಲೇಸು ಲೇಸೆನಗೆ

ಸತ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡದ ಇಂಥ ಭವ್ಯ ಭಾವನೆಗಳು ಚೀನದ ಮಾನವೀಯ ಕವಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿವೆ. ನೀತಿಗೆಟ್ಟ ಅರಸರಿಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸುವಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಗೆ ದ್ರೋಹವೆಸಗಿಲ್ಲ :

> ಹುಳಿಹೆಂಡ, ಕೊಳೆತು ನಾರುವ ಮಾಂಸ
> ಶ್ರೀಮಂತ ಭವನಗಳ ಹಿಂದೆ.
> ಮಂಜುಮುಸುಕಿ ಸೆಡೆತ ಶವಗಳು
> ಹಾದಿಬೀದಿಗಳಲಿ ರಾಶಿ ರಾಶಿ!
> ಹಿಗ್ಗಿನಾಸಿರಿ, ಕುಗ್ಗಿದಾ ಬಡತನಕೆ
> ಹಲವು ಮಾರುಗಳ ಅಂತರ!

ಮೇಲಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಡೂ–ಫೂ (ಪ್ರಶ. 712–770) ಜೂ ಯುಆನ್ ಕವಿಯ ವಾಣಿಯನ್ನು ಮರುನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಡೂಫೂ ಕವಿ ಮಾತ್ರವೇ ಲೀ ಬೋ (710–762) ಬೈ ಚು ಯೀ (772–843), ಸೂ ಷಿರ್ (1036–1101), ಲು ಯು (1125–1210) ಹಾಗೂ ಇತರ ಕವಿಗಳೊಡನೆ ಚೀನೀ ಕಾವ್ಯದ ಅಮೋಘ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇವರ ಕವನಗಳು ಮಾನವೀಯತೆ ಹಾಗೂ ಮನೋಭಾವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಕವಿಗಳು ಜನತೆಯ ಮನವೊಲಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಅವರು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಅವರು ಚೀನದ ರಾಜರುಗಳ ಆಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಂಡಿತನೂ ಉನ್ನತ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಫಲಿಸದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವನು ದೇಶದ ನೈಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಪಂಡಿತವರ್ಗ ಮಾತ್ರ ರಾಜಾಶ್ರಯದಿಂದ ಹೊರಬರಲಿಲ್ಲ. ತೀವ್ರ ಅಸಮಾಧಾನ ಮತ್ತು ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವರ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಅರೆಮನಸ್ಸಿನದಾಗಿತ್ತು. ನೈಜಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮರೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು; ಮದ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ಮೈಮರೆತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಫೂರ್ತಿಬಂದಾಗ ಅಮೋಘ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಂಗ್ಲ ಕವಿಗಳಂತೆ ಚೀನೀ ಕವಿಗಳು ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಣಯಾನುಭವವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಕವನಗಳು ಪ್ರಣಯಶೂನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅವರು ಸ್ತ್ರೀಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಅರಸಿಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಂದರಿಯರ ವರ್ಣನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ, ಚೀನೀ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ನಾಡ ಸೊಬಗಿಗೆ ಮೈಮರೆತವರು, ಮನಸೋತವರು. ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಘನವಾದ ಭಾವನೆಗಳು ಅವರ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ. ಹಳದಿ ನದಿಯ ತಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹೈನಾನ್ ದ್ವೀಪದವರೆಗಿನ ಚೀನೀ ನಾಡಿನ ಭವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅವರ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಟಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ರಾಜಸಂತತಿಯ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಸೂಂಗ್ ಸಂತತಿಯ (960–1279) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮರಸ್ಯವೂ ಸುಮಧುರವೂ ಆದ ಕವನಗಳು ರಚನೆಯಾದವು. ರಚನಾತಂತ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯತ್ತ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಾಗಿತು. ಛಂದಸ್ಸಿನ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಲ್ಲದ ಸರಳ ಧಾಟಿಯ ಸಾಲುಗಳು ಕವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅದರಿಂದ ಚೀನೀ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಂಡಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂಷಿರ್ ಮತ್ತು ಲು ಯು ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಲೀ ಟಿಂಗ್–ಚೌ (1081–1145) ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಯಿತ್ರಿ ಇದ್ದಳು. ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಮೋಘ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಆಕೆಯೂ ಒಬ್ಬಳು.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯರಚನೆ ಚೀನಿ ಕಾವ್ಯದಷ್ಟೆ ಹಳೆಯದು. ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸದ ಜನ್–ಚಿಯು (ವಸಂತ ಮತ್ತು ಮಾಗಿ) ಹಾಗೂ ಚಾನ್ ಕ್ವೊ (ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 722–247), ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು 3ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದಾರ್ಶನಿಕರನೇಕರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಲೌ–ಡ್ಸು, ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್, ಮೆನ್‌ಷಿಯಸ್, ಜು ಆಂಗ್ ಡ್ಸು, ಷನ್ ಡ್ಸ ಮತ್ತು ಮೋಡ್ಸು–ಇವರು ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಬಿಗಿಯಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಬರೆದರು (ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ). ಈ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಡ್ಸೋ ಚಿವೂ ಮಿಂಗ್ ರಚಿಸಿದ ಡ್ಸೊ ಚು ಆನ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಡ್ಸೋ–ಮಾ, ಚೀನ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 145–?) ರಚಿಸಿದ ಷಿಹಿ–ಚೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಷಿಹಿ–ಚೀ ಗ್ರಂಥ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಾದರೂ ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಉದ್ಗ್ರಂಥ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆಖ್ಯಾನಗಳು ಟೀಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಡ್ಸೋ–ಮಾ ಚೀನ್‌ನ ಶೈಲಿ ಸರಳಸುಂದರವಾದದ್ದು.

ಡ್ಸೋ–ಮಾ ಚಿನ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಪನ್ ಕು ಮತ್ತು ಇತರ ಇತಿಹಾಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗದ್ಯಪರಂಪರೆ ಬೇಗ ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನ ರಾಜಸಂತತಿಗಳ ಕಾಲದಿಂದ (ಪ್ರಶ. 386–589) ಪಿಯಿನ್–ವೆನ್ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗದ್ಯಶೈಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು; ಶಬ್ದಾಡಂಬರ ಈ ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಈ ಶೈಲಿ, ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿಪದಿಯಂತೆ ಸಮಾಂತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸರಿಸಂಖ್ಯೆಯ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಸೊಬಗನ್ನು ತರಲು ಲೇಖಕರು ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಟಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚಪಲ ಬಲವಾಗಲು ಅದನ್ನು ಹಾನ್ ಯೂ (768–824) ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಲೇಖಕರ ಸರಳವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಈ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನವಚೇತನ ತಂದನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಹಾನ್ ಯೂಗೆ ಬಂತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹಾನ್ ಯೂ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಿಂಗ್ (1368–1644) ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ (1614–1911) ಸಂತತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ–ಕು–ವೆನ್ ಅಥವಾ ಎಂಟು ಪಾದದ ಪ್ರಬಂಧವೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಶಬ್ದಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು (ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ 500 ಇತ್ಯಾದಿ) ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅಂಥ ಪ್ರಬಂಧರಚನೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಚಕ್ರಬಂಧ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಹಿಂಸೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಇಂಥ ಅಹಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ನಾವು ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವೆನ್–ಷಿನ್ ಟಯೊ–ಲುಂಗ್ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೃದಯಗೂಡಿನಿಂದ ಡ್ರೇಗನ್ ಪೆಡಂಭೂತವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬರುವುದು–ಎಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಲಿಯುಷಿಯೆನ್ (ಪ್ರಶ. 455–?) ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ಥಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು.

ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿ ಬಹುಕಾಲದ ಮೇಲೆ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡವು. ಟಾಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಚಾರಕರು ಪಿಯೆನ್–ವೆನ್ ಅಥವಾ ಪರಿವರ್ತಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಸರಳವಾದ ಹಾಗೂ ಆಡುಭಾಷೆಯ ಈ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಓದು ಬರೆಹ ತಿಳಿಯದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪಿಯೆನ್ ವೆನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು ಇಲ್ಲವೆ ಜನರ ಮುಂದೆ ಸರಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ನಾಟಕಗಳ ಅಭಿನಯ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಈ ಶೈಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು; ಅದು ಚೀನೀ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ. ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಪಂಡಿತರು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದರು.

ವಾಣಿಜ್ಯ ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಪಂಡಿತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಹೀನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಸೂಂಗ್ ಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿ ಯುಂಟಾಯಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ವರ್ಗ ಅಪಾರ ಸಿರಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಹಿಂದೆ ತಮಗೆ ದೊರಕದಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯತೊಡಗಿದರು. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಜನರ ನೇಮಕ ಮತ್ತು ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಆಡಳಿತವರ್ಗದ ಪೋಷಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ವಕೀಲಿ ಮತ್ತು ಗುಮಾಸ್ತ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಅವಿದ್ಯಾವಂತರಾದರೂ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಜಮೀನುದಾರರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸೇವೆಗೆ ನಿಂತರು. ಹಲವರು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಚೀನೀ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೀಳು ವೃತ್ತಿಯವರೆನಿಸಿದ ಕಲೆಗಾರರ ಸಹಪಾಠಿಗಳಾದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ನಡುವಣ ವಿವಾಹಗಳೂ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುವು. ಕಾವ್ಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮನರಂಜನೆಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಅದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಸಣ್ಣ ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ನಾಟಕದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ, ಸ್ವಗತ ಭಾಷಣ ಹಾಗೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಈ ರೀತಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಹುಟ್ಟಿತು. ಯುಆನ್ ರಾಜಸಂತತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1280–1368) ಗ್ವಾನ್ ಹಾನ್ ಚಿಂಗ್ ಮತ್ತು ವಾಂಗ್ ಷಿರ್ ಫು ಇವರಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತನಾಟಕರಚನಕಾರರಿದ್ದರು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಸಾಹಿತಿಗಳು ಜೀವಿಸಿದ್ದ ವರ್ಷಗಳಾವುವೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಷಿ–ಷಿಯೆಂಗ್ ಚೀ (ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೋಣೆ) ಷಿರ್‌ಫುನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕ.

ಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಚಿಂಗ್ ಸಂತತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಹೊರ ಬಂದವು.

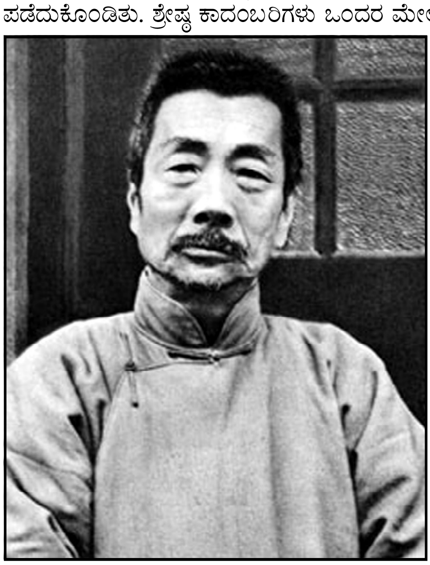

ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜನಕನೆಂದೆನಿಸಿರುವ ಸಾಹಿತಿ ಲೂ ಷನ್ (1881–1936)

ಷಿರ್ ನೈ ಆನ್ (ಪ್ರಶ. 1296?–1370?) ಬರೆದ ಷಯಿ–ಹು–ಚುಆನ್ (ನೀರಿನ ಅಂಚು); ಲೊ ಕುಅನ್–ಚುಂಗ್ (14ನೇ ಶತಮಾನ) ಬರೆದ ಸನ್–ಕುವೊ ಯೆನ್ ಈ (ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳ ರಮ್ಯ ಕಥೆ); ವೂ ಚೆಂಗ್–ಎನ್ (1500?–1582) ಬರೆದ ಷಿ–ಯು–ಚೀ (ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಯಾತ್ರಿಕ) 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಅನಾಮಿಕ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬನ ಕೃತಿ ಚಿನ್ ಷಿಂಗ್–ಮಿ ಈ (ಸುವರ್ಣ ಕುಂಡದ ಪುಷ್ಪ); ಪು ಸುಂಗ್–ಲಿಂಗ್ (ಪ್ರಶ. 1640–1715) ಬರೆದ ಜು–ಲಿನ್ ವೈಷಿಹಿ (ಪಂಡಿತರ ಕಥೆಗಳು); ಮತ್ತು ಟ್ಸೌ ಟ್ಸುಷ್ ಚೀನ್ (1723?–1764) ಬರೆದ ಹಂಗ್–ಲೌ–ಮೆಂಗ್ (ಕೆಂಪು ಕೋಣೆಯ ಕನಸು) – ಇವು ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಅವನತಿಗೆ ಬಂದ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದ ವರ್ಣನೆ; ಆಸ್ಥಾನದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾವಂತನ ಚಿತ್ರಣ; ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೀರರ ಕಥನ; ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಉತ್ಸಾಹಿ ಯೋಧರ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರ ಜೀವನ; (ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಹಾಗೂ ಅದ್ಭುತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ) ಭಾರತಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಹ್ಯುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗನ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ; ವ್ಯಭಿಚಾರಿಯ ಅಥವಾ ಕಳ್ಳರ ಕೂಟದ ಕಥೆ–ಇವನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಚೀನಿ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನು ತೋರಿಸತೊಡಗಿದ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನೀಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೌಧವೇ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ

ಕೊನೆ ಹಾಗೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಸಾಹಿತಿ ಲೂ ಷ್ಯನ್ ಆಧುನಿಕ ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜನಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 1930 ರಲ್ಲಿ ಈತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಳವಳಿ ಅಂದಿನ ಲಲಿತ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಾಟಕರಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. 1919ರ ಮೇ 4ರ ಚಳವಳಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿತು. ಆಡುಭಾಷೆಯ, ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಲದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದದ್ದು, ದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವಂಥದು ಹಾಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದದ್ದು. ಈ ನವಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಚೀನದ ಈಗಿನ ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಆದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೇವಲ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಚೀನಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಪಾನೀ ದಾಳಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸಾಹಸದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಚೀನೀ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನವು ಸ್ತಿಮಿತ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಚೀನದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ನವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. (ಟಿ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಬರಹಗಾರರು ಸಮಕಾಲೀನ ಬದುಕಿನ ದೋಷ, ಕುರೂಪಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ದುಷ್ಟತನವನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಆಯುಧವಾಯಿತು, ವರ್ಗಕಲಹದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹರಡುವ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮನೋಧರ್ಮ ಬದಲಾಯಿತು, ಆದರೆ ಪಾತ್ರಗಳು, ಘಟನೆಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಚೀನೀಯವಾಗಿ ಉಳಿದವು.

1966–78ರವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅವಧಿ, ಸಾಹಿತಿಗಳು ಕಲಾವಿದರೂ ಜನತೆಯ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂಬ ಆದೇಶದ ಕಾಲ 'ಬೂರ್ಷ್ವಾಸೀ' ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ ಕಾಲ. 1981ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಹನೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್)

ಚೀನೊಪೋಡಿಯೇಸೀ : ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡದ ಕುಟುಂಬ. ಸೆಂಟ್ರಾಸ್ಪರ್ಮೆ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 75 ಜಾತಿಗಳು, 500 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳ (ಜೀರೋಫೈಟ್ಸ್) ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಲವಣಮಿಶ್ರಿತ ನೀರಿರುವ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಲವಣದ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನಾ ಕ್ರಿಯೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುಟ್ಟಗಿಡಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಪೊದೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕ ಮರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚೀನೊಪೋಡಿಯಮ್, ಸ್ಯಾಲಿಕಾರ್ನಿಯ, ಸುಯೇಡ, ಹ್ಯಾಲೊಸೈಲಾನ್, ಬೀಟ, ಸ್ಪಿನೇಷಿಯ ಓಲರೇಸಿಯ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಸ್ಪಿನೇಷಿಯ ಓಲರೇಸಿಯ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೀನೊಪೋಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ದಪ್ಪನಾಗಿ, ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲುಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಕಾಂಡ ಪಾಪಾಸ್ ಕಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ಖಂಡಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿನೋಡಿದಾಗ ಜೀರೊಫೈಟ್ ಸಸ್ಯಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ನೋಡಬಹುದು. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಜೋಡಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು; ಏಕಲಿಂಗಿ ಅಥವಾ ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹೂವಿನ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗ ಸರಳ ರೀತಿಯದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟೆ, ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಫಲ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಎಕೀನ್ ಅಥವಾ ನಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

ಚೀನೊಪೋಡಿಯಮ್ ಆಲ್ಬಂ ಮತ್ತು ಕೀ. ಆಂಬ್ರಸಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿನ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳು, ಕೊಕ್ಕೆಹುಳು, ಜಂತುಹುಳುಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ಔಷಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ವಿನೋವ ಎಂಬ ಸಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಅದರ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿಯಂತೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೋಳಿಗಳ ಆಹಾರವಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಕ್ಕೊತಸೊಪ್ಪನ್ನು (ಸ್ಪಿನೇಷಿಯ ಓಲರೇಸಿಯ) ಹಸಿಯಾಗಿಯೊ ಬೇಯಿಸಿಯೊ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳು ಔಷಧರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಬೀಟ್‌ರೂಟ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಬೀಟಗಡ್ಡೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಚೀಬೀ ಗಿಡ : ಅಕ್ಯಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಚೀಬೀರ ಸೊಪ್ಪು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಪೆರಿಸ್ಟ್ರೊಫೆ ಬೈಕ್ಯಾಲಿಕ್ಯುಲೇಟ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 60–180 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ ಇದು. ಎಲೆ ಸರಳ ಮಾದರಿಯವು ; ಅಭಿಮುಖ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ. ಹೂಗಳೂ ಗುಲಾಬಿ, ನೇರಿಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಊದಾ ಬಣ್ಣದವು. ಪ್ಯಾನಿಕಲ್ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ರೀತಿಯದು.

ಚೀಬೀ ಗಿಡವನ್ನು ಬೀಜದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹಸಿರು ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಆವಿ ಆಸವೀಕರಣದಿಂದ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಎಣ್ಣೆಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಕ್ಷಯಕ್ರಿಮಿವಿರೋಧಿ ಗುಣ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್‌ಐ.ಎಚ್.)

ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹೋಬಳಿ; ಕುಪ್ಪೆ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ.

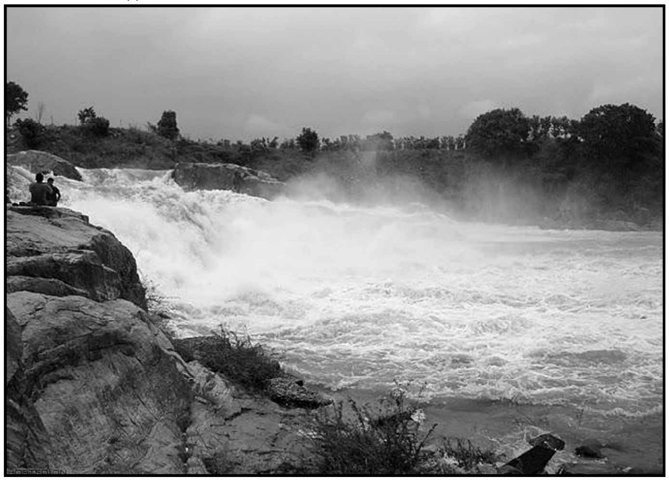

ಕಾವೇರಿ ಜಲಪಾತ

ಶ್ರೀರಾಮಭಕ್ತನಾದ ಚುಂಚ ಎಂಬ ಋಷಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದೂ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಅರಣ್ಯವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸೀತೆ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಮೇತನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದೂ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ 18–24ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಲಪಾತ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತದ ಬಳಿಯಲ್ಲೆ, ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಶ್ರೀ ಕೋದಂಡರಾಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ದೇವಸ್ಥಾನ. ಇದರ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಕಾರವನ್ನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ದೇವಾಲಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದು. ವರ್ಣರಂಜಿತ ಭಿತ್ತಿ ಪ್ರಾಕಾರದ ಒಳಗೆ 1932ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕಲ್ಯಾಣಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ದಶಾವತಾರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಎಡ ಬಲ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಬಂಧದ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಪುಟ್ಟ ಮಂಟಪಗಳೂ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಲ್ಯಾಣಮಂದಿರವೂ ಉಂಟು.

ಜಲಪಾತದ ತಲೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೇತುವೆಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು 333ಮೀ.ಉದ್ದದ ರಾಮಸಮುದ್ರ ಅಣೆಕಟ್ಟು. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ರಾಮಸಮುದ್ರ ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 60 ಕಿ.ಮೀ. ಇದು. ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದವರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು 5,808

ಎಕರೆಗಳು. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ನಾಲೆಯನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಸು. 30ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇದೆ. ಇದರ ಎಡದಂಡೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮಿರ್ಲೆ ನಾಲೆ ಒಂದು ಮೈಲಿ ದೂರ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಅನಂತರ ಮೂಲನಾಲೆ, ಹೊಸನಾಲೆ ಮತ್ತು ಅತಿಕಟ್ಟೆನಾಲೆ (10 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದ) ಎಂಬ ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಈ ಕವಲುಗಳು ಒಂದು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದು ಹಂಪಾಪುರದ ನಾಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದು 26 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರ ಮುಂದುವರಿದು ಗುಳ್ಳಿಗೆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಬಲ ದಂಡೆಯ ಕಡೆ ಚಾಮರಾಜ ನಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವರ ರಥೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ದನಗಳ ಪರಿಷೆಗೆ ನೂರಾರು ಕಿ.ಮೀ.ಗಳಿಂದ ದನಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನ ಬರುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚುಂಬನ : ತುಟಿಗಳಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ತುಟಿಗಳನ್ನೋ ಕೆನ್ನೆ ಕೈ ಕಪೋಲಾದಿಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನೋ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವುದು (ಕಿಸ್). ಪ್ರೀತಿ, ಉಚ್ಚ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಣಯ, ಭಕ್ತಿ, ಗೌರವ ಮುಂತಾದ ಮನೋಭಾವಗಳ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಚುಂಬನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಣಯಲೀಲೆಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದಾಗ ಇದು ಮನೋವಿಕಾರದ ಆವಿಷ್ಕಾರವಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ ಕಾಮೋದ್ರೇಕಕಾರಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚುಂಬನ, ಖಜುರಾಹೊ

ಕಾಮವೇ ಮುಂತಾದ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಒದಗುವ ಶರೀರಸ್ಪರ್ಶದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪವೇ ಚುಂಬನವೆಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮತ. ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪದ ಚುಂಬನ ಕಂಡುಬಾರದಿದ್ದರೂ ಉನ್ನತ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಅದು ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚುಂಬನದ ಬಳಕೆಯುಂಟೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದರ ಮೇಲಿಂದಲೇ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಉಚ್ಚನೀಚ ಭಾವವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನವರಿಗೆ ಚುಂಬನ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಸೀರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ತುಂಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು.; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆರ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಾಗಿತ್ತು.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಶನವಿರುವ ಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಮುದ್ದಿಸುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಕೋತಿಗಳಂತವು ಮಾನವರಂತೆ ಆಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತವೆ, ಚುಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಸಂಸ್ಕರಣವೇ ಮಾನವನ ಚುಂಬನ.

ಚುಂಬನದ ನೀಚ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಗನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಲಯ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ, ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೆನ್ನೆಗೆ ಮೂಗು ಬಾಯಿಗಳನ್ನೊತ್ತಿ ಆಘ್ರಾಣಿಸುವುದು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಚುಂಬನ ಪ್ರಕಾರ. ಇದು ಚೀನೀಯರಲ್ಲೂ ಯೂರೋಪಿನ ಲ್ಯಾಪ್ಪ ಜನರಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಚುಂಬನ ಪ್ರಕಾರ ಯೂರೋಪಿಯನರದು; ತುಟಿಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬನ ಮುಖದ ಅಥವಾ ಶರೀರದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒತ್ತುವುದು ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಿಂದ ಆಘ್ರಾಣಿಸದೆ ಇರುವುದೇ ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಿಗೆ ಕಚ್ಚುವ, ನಾಲಗೆಗೆ ರಸಾಸ್ವಾದ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಪಾತ್ರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚುಂಬನದ ಸವಿಯೆಲ್ಲ ತುಟಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಚುಂಬನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳೇ ಬೇರೆ. ದೇಹದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಪ್ರಣಯಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಚುಂಬನಯೋಗ್ಯವೇ ತುಟಿ ತುಟಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅಧರಾಮೃತ ಪಾನಮಾಡುವುದು, ತುಟಿಗಳನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ಕಚ್ಚುವುದು, ನಾಲಗೆಯ ತುದಿಯನ್ನು ವದನಾವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿ ಸಹಭಾಗಿಯ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಪೀಡಿಸುವುದು–ಇವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಉಂಟು.

ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಚುಂಬನದ ನಾನಾ ವಿಧಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದವು; ಮುಖ ಮತ್ತು ಕೆನ್ನೆಗಳ ಚುಂಬನಕ್ಕೆ ಆಸಕ್ಯಲಮ್ ಎಂದೂ ತುಟಿತುಟಿಗಳ ಚುಂಬನಕ್ಕೆ ಬಾಸಿಯಮ್ ಎಂದೂ, ಕೇವಲ ಕಾಮುಕಲೀಲೆಯಾದ ತುಟಿಗಳ ಚುಂಬನಕ್ಕೆ ಸಾವಿಯಮ್ ಎಂದೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗಲೂ ಯೂರೋಪಿಯನರು ಕೆನ್ನೆಯ ಚುಂಬನಕ್ಕೂ ವದನಚುಂಬನಕ್ಕೂ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಚುಂಬಿಸುವುದು, ಪ್ರಣಯಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಚುಂಬಿಸುವುದು, ಮಿತ್ರರು ಮಿತ್ರನನ್ನು ಅಥವಾ ಮಿತ್ರೆಯರನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವುದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದ ರೂಢಿ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪವಿತ್ರ ಚುಂಬನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆತಿದೆ. ಯೂಕರಿಸ್ಟ್ ಪೂಜಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಚುಂಬನಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಬರಬರುತ್ತ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರನ್ನೂ ಪುರುಷರು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಪೂಜಾಂಗವಾಗಿ ಚುಂಬಿಸುವ ರೂಢಿ ತಪ್ಪಿಹೋದರೂ ಚುಂಬನವು ವಿಶ್ವಾಸದ ಕುರುಹಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚುಂಬನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇಬ್ಬರು ರಾಜರು ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡುವಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಕಪೋಲವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವರು; ಪ್ರಜೆ ರಾಜನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವಾಗ ಹಸ್ತವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉಚ್ಚಕುಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವಾಗಲೂ ಹಸ್ತಚುಂಬನದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಪೋಪ್ ಧರ್ಮಗುರುವಿನ ಪಾದವನ್ನು ಭಕ್ತರು ಚುಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವತಾಪೂಜೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಮೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮನ್, ಅರೇಬಿಯನ್ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದಿತಂತೆ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತಸುಂದರಿ ರಮಣನ ಚುಂಬನದಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾಕಾರ ರೋಡಿನ್ (1840–1917) ಮುಂತಾದವರ ಚುಂಬನಚಿತ್ರಗಳು ತುಂಬ ರಸಿಕಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯರತದ ಅಂಗವಾಗಿ ಹತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಚುಂಬನ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ತುಟಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಹಣೆ, ಕೆನ್ನೆ, ಕಣ್ಣು, ಸ್ತನಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಚುಂಬನಸ್ಥಾನಗಳೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿತ, ಸಮ, ವಕ್ರ, ಉದ್ಭ್ರಾಂತ, ಆಕೃಷ್ಟ, ಸಂಪುಟಕ, ಜಿಹ್ವಾರೂಢ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೋಣಾರ್ಕ, ಖಜುರಾಹೊ ಮುಂತಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಚುಕ್ಕಾಣಿ : ದೋಣಿ ನಡೆಸುವಾಗ ಅದನ್ನು ಮುಂದೂಡುವುದಕ್ಕೂ ಅದರ ಚಲನದಿಶೆ ಮತ್ತು ಗತಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸುವ ಸಾಧನ (ರಡರ್). ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಹಡುಗುಗಳಲ್ಲಿ ದಿಜ್ಞಿಯಂತ್ರಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವ ಅಳವಡಿಕೆ. ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಅಗಲ, ಚಪ್ಪಟೆ ಮತ್ತು ನುಣುಪಾಗಿ ಇರುವ ಮರದ ಅಥವಾ ಉಕ್ಕಿನ ಅಲಗುಗಳ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟು, ಹಡಗಿನ ಹಿಂಬದಿಯ ಮಧ್ಯದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅದರ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಂತಿರುವ ಬೆನ್ನುಕಂಬಕ್ಕೆ, ಚುಕ್ಕಾಣಿ ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲಿನಿಂದ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೈಲಟ್ ಹೌಸ್ ಎಂಬ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚುಕ್ಕಾಣಿಚಕ್ರವನ್ನು (ಸ್ಟಿಯರಿಂಗ್ ವೀಲ್) ದಪ್ಪವಾದ ಕೇಬಲುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆ ತುಂಬಿದ ನಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಚುಕ್ಕಾಣಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಆ ಚಕ್ರವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು. ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ವೀನ್ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗಿನ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯ ತೂಕ 140 ಟನ್ನುಗಳು. ಅಂಥ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಉಗಿಯಂತ್ರ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಿರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಡಗಿನ ಅತ್ಯಂತ ತಳಭಾಗದ ಹಲಗೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಇರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುವ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಅದರ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿಸಿದರೆ, ಅದರ ಎದುರು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ನೀರಿನ ಅಸಮ ಒತ್ತಡದ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ನೀರು ತಿರುಗಣಿ ಗೂಟವನ್ನು ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದ ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ದಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹಡಗಿನ ಹಿಂಭಾಗ ತಿರುಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹಡಗಿನ ಮುಂಭಾಗ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ತಿರುಗಿದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಡಗು ಮೊದಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾದಿಯಿಂದ

ತಿರುಗಿ ಬೇರೆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚುಕ್ಕಾಣಿಗಾರ ಚಕ್ರವನ್ನು ಎಡ ಬದಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಎಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನೀರಿನ ರಭಸ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯ ಎಡಬದಿಯನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತದೆ; ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಬಲಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹಡಗಿನ ಮುಂಭಾಗ ಎಡಗಡೆಗೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಡಗಿನ ಬಲಗಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಹಡಗು ಬಲಗಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಕೆಲವು ಸಲ ನೀರಿನ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಲ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲೂ ನೀರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಸನ್ನೆಕೋಲಿನಂತೆ (ಲಿವರ್) ವರ್ತಿಸಿ, ಹಡಗು ಇತ್ತ ಕಡೆ, ಅತ್ತಕಡೆ, ಬೇಕಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಡಗು ಹಿಮ್ಮೊಗವಾಗಿ ಹೋಗಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಚುಕ್ಕಾಣಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳ ಅಲಗುಗಳಿವೆ. ಕಿಟ್‍ಚಿನ್ ಚುಕ್ಕಾಣಿಗೆ ಅರ್ಧ ವರ್ತುಳಾಕೃತಿಯ ಎರಡು ಅಲಗುಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ನೀರೊತ್ತಡದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ವಾಯುಯಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೂ ಚುಕ್ಕಾಣಿಗಳಿವೆ. ವಿಮಾನದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗಡೆಗೆ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಾಲಕ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಚುಕ್ಕಾಣಿಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಉಂಟು. ಅತ್ಯಂತ ವೇಗಯುತವಾದ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವರಹಿತ ಕ್ಷಿಪಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಚಲಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುವುದು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರ್ : ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾಹನದ ಚಲನ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನ (ಸ್ಟಿಯರಿಂಗ್ ಗಿಯರ್). ವಾಹನದ ಚಾಲಕ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ ಅದರ ದಂಡದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಪು (ವರ್ಮ್) ಮತ್ತು ಇದರ ಜೊತೆ ಕೂಡಿರುವ ವೃತ್ತಖಂಡ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಈ ವೃತ್ತಖಂಡದ ದಂಡಕ್ಕೆ ತಗುಲಿಸಿರುವ ಇಳಿತೋಳು ಎಂಬ ಸನ್ನೆ ಚುಕ್ಕಾಣಿಚಕ್ರದ ತಿರುಗುವಿಕೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಆಡುತ್ತದೆ. ಇಳಿತೋಳಿಗೂ ಚುಕ್ಕಾಣಿತೋಳಿಗೂ ಎಳೆಯುವ ಕೊಂಡಿಯ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು (**ಚಿತ್ರ 1**). ಚುಕ್ಕಾಣಿ ತೋಳು ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಚಕ್ರದ ತುಂಡು ಅಕ್ಷ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. (**ಚಿತ್ರ 2**) ಈ ತುಂಡುಚಕ್ರದ ಚಲನೆ ಕೂಡುಕಂಬಿಯ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರದ ತುಂಡು ಅಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಜೋಡಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರ ಸುತ್ತಿದಾಗ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ತಿರುಗಿ ವಾಹನದ ಚಲನೆಯ ದಿಶೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರಿಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರಬೇಕು:

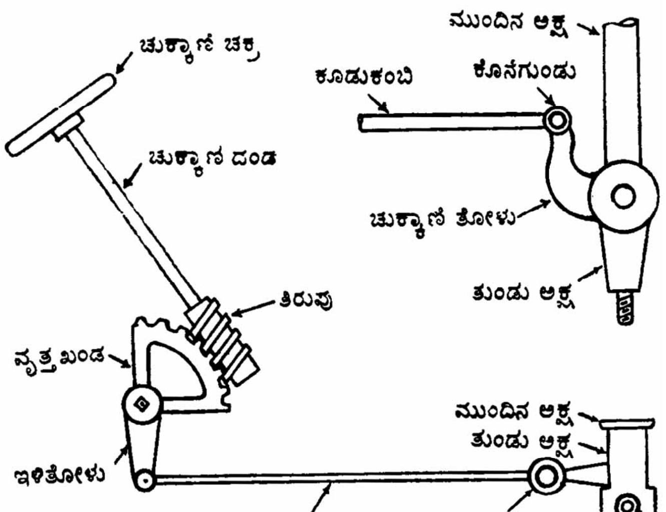

ಚಿತ್ರ 1

1. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ : ಚಾಲಕ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ವಾಹನದ ಮಾರ್ಗ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಗಿದರೆ, ಚುಕ್ಕಾಣಿಚಕ್ರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಬೇಕಾಗುವುದು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಎಡಗಡೆಯ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಬಲಗಡೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಪೂರ್ತಿ ತಿರುಗಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ವಾಹನದ ಚಕ್ರಗಳು ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.

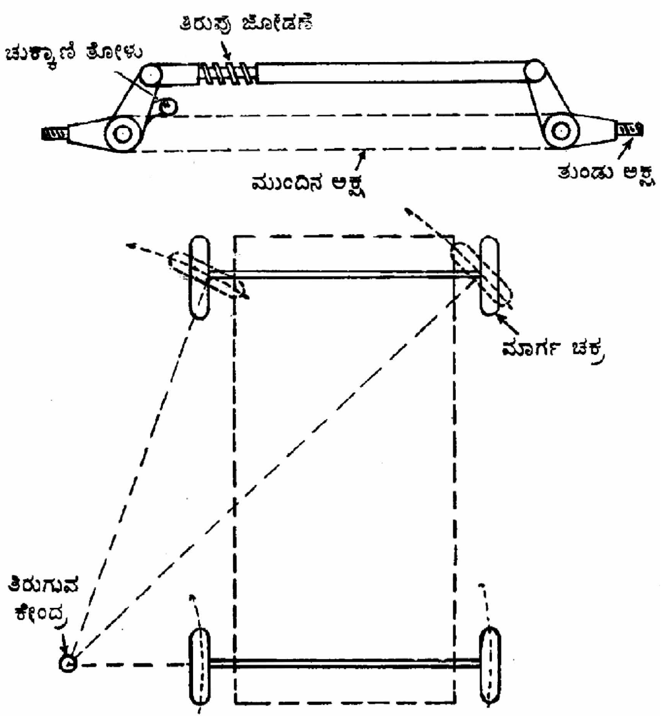

ಚಿತ್ರ 2

2. ಅರ್ಧ ವಿಪರ್ಯಯಶೀಲತೆ (ಸೆಮಿರಿವರ್ಸಿಬಿಲಿಟಿ) : ವಾಹನಗಳು ಚಲಿಸುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಆಘಾತ ನೇರವಾಗಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದರೆ ಚಾಲಕನ ಕೈಗಳಿಗೆ ಏಟು ತಗುಲಿ ಆತ ವಾಹನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ತ್ರಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೋಷವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಿಪರ್ಯಯಶೀಲ (ಇರ್ರಿವರ್ಸಿಬಲ್) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರ ತಿರುಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ತಿರುಗಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ತಿರುಗಿದಾಗ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರ ತಿರುಗಕೂಡದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಗಿಯರುಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಿಪರ್ಯಯಶೀಲ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಗಿಯರು ಬಹಳ ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಾಲಕನು ರಸ್ತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲಾರ. ಚಾಲಕನಿಗೆ ಇಂಥ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಆವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಿಯರಿನ ಜಡತೆಯಿಂದ ಕೊಂಡಿಗಳ ಸವೆತ ಹೆಚ್ಚಿ ಗಿಯರು ಬಹುಬೇಗ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುವುದು. ಈ ದೋಷವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈಗಿನ ಕಾರುಗಳನ್ನು ಅರ್ಧ ವಿಪರ್ಯಯಶೀಲತೆ ಇರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ತಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರಿನ ಕೊಂಡಿ ಮತ್ತು ಸನ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ರಿಂಗಿನ ಜೋಡಣೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಆಘಾತ ನೇರವಾಗಿ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

3. ಪೂರ್ವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಿಕೆ (ರಿಕವರಿ) : ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಚಾಲಕನು ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದರೆ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ಪುನಃ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೇರವಾಗಿ ಓಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಕೆಲವು ಓರೆಯಾದ ಕೊಂಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರಿಂಗುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಫಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ : ಇದು ಚುಕ್ಕಾಣಿಚಕ್ರದ ತಿರುಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಇಳಿತೋಳಿನ ಚಲನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಸಾಧನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ವರ್ಮ್ ಮತ್ತು ನಟ್ ಗಿಯರುಪೆಟ್ಟಿಗೆ. ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಾರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ.

ಚುಕ್ಕಾಣಿದಂಡದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚೌಕಾಕಾರದ ಸ್ಕ್ರೂ ಎಳೆಯುಳ್ಳ ತಿರುಪು ಒಂದು ನಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಚುಕ್ಕಾಣಿದಂಡ ತಿರುಗಿದಾಗ ಈ ನಟ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕೆಳಗೆ ಚಲಿಸಿ L ಆಕಾರದ ಒಂದು ಸನ್ನೆಯ ಮೂಲಕ ಇಳಿತೋಳನ್ನು ತಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಎಳೆಯುವುದು.

ಇನ್ನೂ ಸುಭದ್ರವಾದ, ಘರ್ಷಣೆ ಕಡಿಮೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ, ಬಹಳ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವ ಅನೇಕ ಗಿಯರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: 1 ವರ್ಮ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರದ ಗಿಯರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 2 ಮಾರ್ಲೆಸ್ ಕ್ಯಾಮ್ ಮತ್ತು ರೋಲರ್ ಗಿಯರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 3 ನಿರಂತರ ಬಾಲ್ ಜೀರಿಂಗ್ ವಿಧಾನದ ಗಿಯರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ.

ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರಿನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆ : ವಾಹನ ತಿರುಗುವಾಗ ನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳೂ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಜಾರದಂತೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಉರುಳಬೇಕು. ಚಕ್ರಗಳು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಜಾರಿದರೆ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಟೈರುಗಳು ಬಹಳ ಬೇಗ ಸವೆದು ಹೋಗುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಚಕ್ರಗಳೂ ಸರಾಗವಾಗಿ ಉರುಳಬೇಕೇ ವಿನಾ ಜಾರಬಾರದು. ಯಾಂತ್ರಿಕ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳ ಅಕ್ಷಗಳೂ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಬೇಕು. (ಚಿತ್ರ 2) ಆಗ ಎಲ್ಲ ಚಕ್ರಗಳೂ ಈ ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಿನ ಸುತ್ತ ಜಾರದೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಚಕ್ರಗಳ ಅಕ್ಷ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳ ಅಕ್ಷಗಳೂ ವಾಹನ ತಿರುಗುವ ವೃತ್ತದ ತ್ರಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಕರ್‌ಮನ್, ಡೆವಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರುಗಳ ಸನ್ನೆಕೊಂಡಿಗಳ ಜೋಡಣೆ ಈ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಬಳಕೆ : ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಭಾರವಾದ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಚಕ್ರಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಗಿಯರಿನ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲ ಭಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದು ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ. ಚಾಲಕನ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯುತ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ವಾಹನದ ಎಂಜಿನ್ ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಎಣ್ಣೆಯ ಪಂಪು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಒತ್ತಡದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸರ್ವೋ ಮೋಟರಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಗಿಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಜಿ.)

ಚುಕ್ಕೆಜಿಂಕೆ : ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಾಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಜಿಂಕೆ (ಸ್ಪಾಟೆಡ್ ಡಿಯರ್, ಚಿತಾಲ್, ಆಕ್ಸಿಸ್ ಡಿಯರ್). ಆರ್ಟಿಯೊಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲ ಗಣದ ಸರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಆಕ್ಸಿಸ್ ಆಕ್ಸಿಸ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು.

ಮೈದಾನಸೀಮೆಯ ಕುರುಚಲು ಇಲ್ಲವೆ ಪರ್ಣಪಾತಿಗಿಡಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು.1220ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಮ್, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಮಾಟವಾದ ಹೊನ್ನಿನ ಬಣ್ಣದ ದೇಹ, ಮೈಯ ಚೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂತೆ ಇರುವ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳು, ಕಾತರವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವಂತಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಸದ್ದುಬಂದ ಕಡೆ ನಿಮಿರಿ ತಿರುಗಿನಿಲ್ಲುವ ಕಿವಿಗಳು – ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಚುಕ್ಕೆ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಜಿಂಕೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ.

ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಜಿಂಕೆಯಿದು ; ಗಂಡು ಜಿಂಕೆಯ ಉದ್ದ 1–1.75ಮೀ. ಭುಜದ ಬಳಿಯ ಎತ್ತರ 0.6–1ಮೀ; ತೂಕ 50–90ಕಿಗ್ರಾಂ. ಗಂಡುಜಿಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೊಂಬಿನಲ್ಲೂ 3 ಕವಲುಗಳುಂಟು. ಕೊಂಬುಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 75–100ಸೆಂಮೀ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೊಂಬುಗಳು ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಚುಕ್ಕೆಜಿಂಕೆಯ ಬಾಲ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಉಳಿದ ಜಿಂಕೆಗಳ ಬಾಲಕ್ಕಿಂತ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಯಾವಾಗಲೂ 20–100 ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲೇ ಓಡಾಡುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲು, ಎಳೆ ಚಿಗುರು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ನೆಲಕ್ಕುದುರಿದ ಹೂಗಳೂ ಹಣ್ಣುಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ಕತ್ತಲಾಗುವ ಮುನ್ನ ಒಮ್ಮೆ ಹುಲ್ಲು ಮೇಯುತ್ತ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮರಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಜಬಲ್ಲ ಇದು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನೀರಿಗಿಳಿಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡುವ ಕಾಲ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್ –ಮೇ. 7–8 ತಿಂಗಳ ಗರ್ಭಾವಸ್ಥೆಯ ಅನಂತರ 2 ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಚುಕ್ಕೆ ಜಿಂಕೆಯ ಆಯುಸ್ಸು 10–15 ವರ್ಷಗಳು. ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಕುವುದುಂಟು. ಇದರ ಚರ್ಮ ಹಾಗೂ ಕೊಂಬು ಗೃಹಾಲಂಕರಣದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೊಂಬಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಮಾಂಸ ಬಲುರುಚಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎ.)

ಚುಕ್ಕೆ ಬೇನೆ : ಟ್ರಿಪೋನೀಮ ಕೆರೇಟಿಯಮ್ ಹೆಸರಿನ ಜೀವಾಣುವಿನಿಂದ ಹರಡುವ ರೋಗ (ಪಿಂಟ). ರಕ್ತಹೀರುವ ನೊಣ ಇಲ್ಲವೇ ಕೀಟಗಳು ರೋಗವನ್ನು ಹರಡುತ್ತವೆ. ರೋಗ ತೀರ ಬಲಿತಾಗ ಗುಂಡಿಗೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೂ ಹತ್ತಬಹುದು. 60% ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದಂಶ (ಸಿಫಿಲಿಸ್) ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ವಾಸರ್ಮನ್ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಧನಾತ್ಮಕ ಆಗಿರುವುದು. ಇದು ಯಾಸ್ ಬೇನೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹಸುಗೂಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. ವಯಸ್ಕ ಕರಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಕಳೆದು ಚರ್ಮ ಗಂಟು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. 6–12 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಕೆಂಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳಂಥ ದದ್ದುಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಆಕಾರ ಹೊಂದಿ ಬೇರೆ ಚರ್ಮರೋಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮದ್ದಿನಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ. **(ನೋಡಿ– ಯಾಸ್)** (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚುಕ್ಕೆ ಸೊಪ್ಪು : ಪಾಲಿಗೊನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನಪ್ರಿಯ ಸೊಪ್ಪು ತರಕಾರಿ. ಹುಳಿಬಸಳೆ ಸೊಪ್ಪು ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ರೂಮೆಕ್ಸ್ ವೆಸಿಕೇರಿಯಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ. ಇದು ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲದ್ದು. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಒರಟು ಜಾತಿಯ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ; 15–40 ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೆತುವಾದ ರಸವತ್ತಾದ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ; ಜೋಡಣೆ ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯದು. ಇದನ್ನು ಬೀಜದಿಂದ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಚುಕ್ಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ಫಲವು ಸಣ್ಣದಾಗಿಯೂ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ

ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಹದಮಾಡುವಂತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿ, ಮಡಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಪಾತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಗಿಡದಿಂದ ಗಿಡಕ್ಕೆ 8–10 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಂತರವಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಾಲಿನಿಂದ ಸಾಲಿಗೆ 30 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಂತರವಿರುವಂತೆ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿತ್ತುವ ಕಾಲ ಅಕ್ಟೋಬರ್. ವಾರಕ್ಕೊಂದಾವರ್ತಿ ನೀರನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಚುಕ್ಕೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ತಂಪುಕಾರಕವಾಗಿಯೂ ಹಲ್ಲುನೋವಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬೀಜ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳಿಗೆ ಸಹ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.; ಎನ್.ಆರ್.ವಿ.)

ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ವಿಧಾನ : ದೇಹದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಗವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸೇರಿಸುವಿಕೆ. ಸೋಂಕಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಎಂದೂ ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇನ್ಜಕ್ಷನ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಕ ವಸ್ತುವಾಗಿರಬಹುದು, ದೇಹಪೋಷಕ ವಸ್ತುವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹದೊಳಗೆ ತೂರಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೊತ್ತ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೀವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ಪ್ರಯೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶವಗಳಿಗೂ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ, ಆದರೆ ಶಕ್ತಿಗುಂದಿದ ಇಲ್ಲವೆ ಜೀವರಹಿತವಾದ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ರೀತಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಈ ಅಣುಗಳು ಪ್ರತಿರೋಧಜನಕಗಳಾಗಿ (ಆ್ಯಂಟಿಜೆನ್ಸ್) ವರ್ತಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿವಸ್ತುಗಳ (ಆ್ಯಂಟಿಬಾಡೀಸ್) ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಚೋದನೆ ಪರವಸ್ತುಗಳು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವಾರದಿಂದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪ್ರತಿವಸ್ತುಗಳು ಅದೇ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ತಗಲಬಹುದಾದ ಆಗಾಧ ಸೋಂಕುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸು. 1–100 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಮಾನ–ಪರ್ಯಂತ, ರೋಗ ಬಾರದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮೊದಲಿಗೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನನ್ನು ಸಿಡುಬು (ಮೈಲಿ ಬೇನೆ, ದೇವಿ, ಅಮ್ಮ) ರೋಗದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಿಡುಬು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರೇ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲು ಅರಿತಿದ್ದವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಿಡುಬು ಬಹುಶಃ ಗ್ರೀಕರಿಗೂ ರೋಮನ್ನರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ರೂಸೇಡುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಪಸಾದ ಸೈನಿಕರಿಂದ ಸಿಡುಬು ಏಷ್ಯದ ತುರ್ಕಿಯಿಂದ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹರಡಿತೆಂದೂ ಸಿಡುಬಿನ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಡಜನರೂ ಅನಂತರ ಧನಿಕರೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಲೇಡಿ ಮೇರಿ ವರ್ಟ್ಲಿ ಮಾಂಟೇಗ್ಯೂ ಎಂಬಾಕೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಗೆ ಭೇಟಿ ಇತ್ತಿದ್ದಳೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಆಗ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸಿಡುಬಿನ ಪಿಡುಗು ಇದ್ದಿತೆಂದೂ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮಾಡಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದಳೆಂದೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ವಾಪಸಾದ ಮೇಲೆ ಆ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಜನತೆಯಲ್ಲೂ ವೈದ್ಯವೃಂದದಲ್ಲೂ ಈ ನೂತನ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಹು ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾರಿನ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯ ಸಿಡುಬಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ರೀತಿಯಿಂದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂಕಿಅಂಶಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ (1724) ಮುಂದಿನ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜನಾದರಣೀಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಆತನ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಆದರೆ 1746ರಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬಿನ ವಿರುದ್ಧ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅವನ ಶ್ರಮ ಸಫಲವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಎಸೆಕ್ಸಿನ ವೈದ್ಯ ಸಟ್ಟನ್ ಎಂಬಾತನಿಂದ ಈ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕರವಾಗುವಂತೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು (1767). ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್‌ಪೂರ್ವ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಿಗೆ ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಆದ ಬಳಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬಿನ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚರ್ಮದ ಗಾಯದ ಮೂಲಕ ದೇಹದ ಒಳಹೊಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬು ರೋಗವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಗುಣಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪುನಃ ಸಿಡುಬು ಅಂಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ರೋಗ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪರಿಣಾಮ ಅನೇಕವೇಳೆ ಮಾರಕವೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗುವ ಬದಲು ಹಾನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿಡುಬು ನೆರೆಯವರಿಗೂ ಹರಡುತ್ತಿತ್ತು.

1780–85ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವೈದ್ಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಜೆನ್ನರ್ ಎಂಬಾತ ಸಿಡುಬಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಿಡುಬಿನಿಂದ ಪೀಡಿತವಾದ ಹಸುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅವುಗಳ ಹಾಲು ಕರೆಯುವ ಹೆಂಗೆಳೆಯರಿಗೆ ದನದ ಸಿಡುಬು ಅಂಟುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಅದು ಮಾರಕವಾಗಿರದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಗುಣಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಗಮನಿಸಿದ್ದ. ಇಂಥವರಿಗೆ ಮಾನವ ಸಿಡುಬು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಂಥ ಒಬ್ಬ ಕಾವಾಡಗಿತ್ತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟು ಅದು ನಿಜವಿರಬಹುದೆಂದು ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಜೆನ್ನರ್‌ಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ದನದ ಸಿಡುಬು ಮಾನವನ ಸಿಡುಬಿನಂತೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಏಳದೆ ಸೋಂಕುಂಟಾದ ಒಂದೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನೂ ಜೆನ್ನರ್ ತಿಳಿದಿದ್ದ. ದನದ ಸಿಡುಬಿನ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮಾಡಿ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದನದ ಸಿಡುಬು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಅವರೂ ಮಾನವಸಿಡುಬಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಬಲ್ಲರೆಂದೂ ಜೆನ್ನರ್ ತರ್ಕಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ 1796ನೇ ಮೇ 14ನೆಯ ತಾರೀಕಿನಂದು ಸಾರಾ ನ್ಯೂಲ್ಮೆ ಎಂಬ ಕಾವಾಡಗಿತ್ತಿಯ ದನಸಿಡುಬಿನ ರಸಿಕೆಯನ್ನು ಫಿಪ್ಸ್ ಎಂಬ ಹುಡುಗನ ತೋಳಿನ ಚರ್ಮದ ಗಾಯದೊಳಕ್ಕೆ ಹುಗಿಸಿದ. ಅವನ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದನದ ಸಿಡುಬು ಆ ಹುಡುಗನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಮಾಮೂಲಿ ನಂತೆಯೇ ವಾಸಿಯಾಯಿತು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಮಾನವ ಸಿಡುಬಿನ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಜೆನ್ನರ್ ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಸಿಡುಬು ಅಂಟಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು 2 ವರ್ಷಗಳು ದನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬು ಕಾಣಬರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಜೆನ್ನರ್ ಈ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1798ರಲ್ಲಿ ದನಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಿಡುಬು ತಲೆದೋರಿತು. ಆಗ ಜೆನ್ನರ್ ಪುನಃ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ತಾನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದ. ದನ ಸಿಡುಬಿಗೆ ವ್ಯಾಕ್ಸೀನಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಮಾನವ ಸಿಡುಬುರೋಗದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ತಾನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಜೆನ್ನರ್ ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆದ. ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ತರುವಾಯ ಸಿಡುಬಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಸಟ್ಟನ್ನನ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವಿಧಾನ ಕೈಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಮತ್ತು 1840ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ರೀತಿ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬು ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಕಡ್ಡಾಯ ವಿಧಾನವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ವುಡ್ ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಗೇಬ್ರಿಯಲ್ ಪ್ರಾವೆಸ್ ಎಂಬವರು 1853ರಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳು ಸೂಜಿಯನ್ನು ಉಪಜ್ಞಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನುಗಳಿಗೆ ಪಿಚಕಾರಿಯನ್ನು ಟೊಳ್ಳುಸೂಜಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಸ್ಪ್ಲೀನಿಕ್ ಜ್ವರದಿಂದ (ನೆರಡಿರೋಗ, ಆ್ಯಂಥ್ರಾಕ್ಸ್) ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸೂಜಿ ಪಿಚಕಾರಿಗಳಿಂದ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು (1881). ಕೃತಕ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಮಾಡಿ ಸಾರಗುಂದಿಸಿದ ವಿಷಾಣುಗಳನ್ನು ಪಿಚಕಾರಿ ಸೂಜಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕುರಿದನಗಳ ದೇಹದೊಳಹೊಗಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಬಹು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಅವು ಪ್ರಬಲ ಸೋಂಕಿನಿಂದಲೂ ಆಕ್ರಮಣಗೊಳ್ಳಲಾರವೆಂದು ಲೂಯಿ ಪಾಸ್ಟರ್ (1822–1895) ಖಚಿತವಾದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ (1881). ಇದೇ ರೀತಿ ನಾಯಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಾನವರಲ್ಲೂ ನಾಯಿಹುಚ್ಚನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು ಎಂದು ಕೂಡ ಪಾಸ್ಟರ್ ತೋರಿಸಿದ. ರಾಬರ್ಟ್ ಕಾಕ್ (ನೋಡಿ ಕಾಕ್, ರಾಬರ್ಟ್) ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ವೈದ್ಯ ಕೃತಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಕ್ಷಯಾಣುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಟ್ಯುಬರ್‌ಕ್ಯುಲಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಯರೋಗ ಸೋಂಕಿನ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ (1892). ಆದರೆ ಇದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರದೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರಾವಿನ ದನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯರೋಗ ಪತ್ತೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೋಗರಕ್ಷಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಅಥವಾ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನುಗಳನ್ನು ಹಳದಿ ಜ್ವರ, ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ, ಪ್ಲೇಗ್, ಕಾಲರ, ಡಿಫ್ತೀರಿಯ, ನಾಯಿಕೆಮ್ಮು ಮತ್ತು ಟೆಟನಸ್ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲೂ ಹಾವುಕಡಿತದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪಿಚಕಾರಿ ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ದೇಹದೊಳಹೊಗಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇನ್ಜಕ್ಷನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ಜಕ್ಷನ್ ಮತ್ತು ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನುಗಳಿಗೆ ಸೂಜಿಮದ್ದು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ

ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಿಚಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗಾಜಿನಿಂದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ ಗಾತ್ರ ಆಕಾರಗಳು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಪಿಚಕಾರಿಯ ತುದಿಗೆ ಟೊಳ್ಳು ಸೂಜಿಯನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಬಹುದು. ಸೂಜಿ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಕೆಲವು ಪಿಚಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯೂವರ್ ಲಾಕ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಏರ್ಪಾಡು ಉಂಟು. ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದ್ರವ್ಯದ ಮಂದತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಸೂಜಿಗಳನ್ನೂ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಮಾಡುವ ಆಳವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಉದ್ದದ ಸೂಜಿಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪಿಚಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಗುರುತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಚಿಕಿತ್ಸಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಮೂಲಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಮೂಲಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು ; ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕೇವಲ ಹತ್ತು ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನೋವು ಶಮನ ಮಾಡಿ ನಿದ್ರೆಬರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾರ್ಫೀನನ್ನೂ ಹೆರಿಗೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಗರ್ಭಕೋಶವನ್ನು ಸಂಕುಚಿಸಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಎರ್ಗಾಟ್ ಸಾರವನ್ನೂ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಪ್ರಯಾಸದ ವಮನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಅಪೋಮಾರ್ಫೀನನ್ನೂ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನುಗಳನ್ನು ಚರ್ಮದ ಕೆಳಗಾಗಲಿ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಒಳಗಾಗಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಒಳಗಾಗಲಿ ಸೂಜಿಯನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಬ್‌ಕ್ಯುಟೇನಿಯಸ್/ ಹೈಪೋಡರ್ಮಿಕ್, ಇಂಟ್ರಮಸ್ಕ್ಯುಲರ್/ ಇಂಟ್ರವ್ಯಾಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸೂಜಿಯನ್ನು ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಿ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವಕ್ಕೆ ಇಂಟ್ರೇಕಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೈನಲ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಸೂಜಿಯನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಟ್ರಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಟ್ಯುಬರ್‌ಕ್ಯುಲಿನ್ನಿನಿಂದ ರೋಗನಿದಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಚುಚ್ಚಿ ಮಾರನೇ ದಿನ ದದ್ದು ಬರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಡಿಫ್ತೀರಿಯ, ಸ್ಕಾರ್ಲೆಟ್ ಜ್ವರ ಇವುಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುವವರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಒಗ್ಗದಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳ ಪತ್ತೆ ಮೂಡುವುದಕ್ಕೂ ಇಂಥ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಇಂಟ್ರಡರ್ಮಲ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಂಟ್ರಮಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಹೈಪೋಡರ್ಮಿಕ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನಿಗಿಂತ ಬೇಗಲೂ ಇಂಟ್ರವ್ಯಾಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ (ಇಂಟ್ರವೀನಸ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್) ಇಂಟ್ರಮಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನಿಗಿಂತ ಬೇಗಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಔಷಧ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಹೈಪೋಡರ್ಮಿಕ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇನ್ಸುಲಿನ್, ಸ್ಥಳಿಕ ಸಂವೇದನಾ ನಾಶಕಗಳು ಇಂಥವು. ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರದ, ಹಳದಿಜ್ವರದ ಟೆಟನಸ್ ಡಿಫ್ತೀರಿಯಗಳ ಇನಾಕ್ಯುಲೇಷನ್ನುಗಳೂ ಇಂಥವೇ. ಮದ್ದು ಊತಕವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಂಥದ್ದಾದರೆ ಅಥವಾ ಬಹು ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತಿದ್ದರೆ ಇಂಟ್ರಮಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಅಥವಾ ಇಂಟ್ರವೀನಸ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳು, ಕ್ವಿನೀನ್ ಎಮಿಟೇನಿನಂಥ ಊತಕ ಮಾರಕವಸ್ತುಗಳು ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿನಂಥ ಜೀವಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದ ಪದಾರ್ಥವಾದರೆ ಅಥವಾ ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಇಂಟ್ರಮಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ನಾಗಿಯೇ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರೋಕೇನ್ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್, ಲೈಂಗಿಕ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಯಿಮೂಲಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದಂಥ, ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳಿಂದ ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ವಿಪರೀತ ವಾಂತಿ ಭೇದಿಗಳಿಂದ, ಇಲ್ಲವೆ ಅನ್ನನಾಳದ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಆಹಾರಸೇವನೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಅಥವಾ ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ದೇಹಕ್ಕೆ ದ್ರವ ಮತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ಔಷಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ಅಭಿಧಮನಿಯೊಳಗೆ ಸೂಜಿಯನ್ನು ತೂರಿಸಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಟ್ಟು ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್, ಉಪ್ಪು, ಔಷಧಗಳು– ಇವು ಇರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ದ್ರವಪೂರೈಕೆಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇಂಟ್ರವೀನಸ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಂಡಿಗೆ ಹಠಾತ್ ನಿಂತುಹೋದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಘೋರಘಾತದಿಂದ ಸಂಮರ್ದನನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಅಪಧಮನಿಯೊಳಗಿನ ಒಗ್ಗುವ ಪರರಕ್ತವನ್ನು ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಮೂಲಕ (ಇಂಟ್ರ–ಆರ್ಟೀರಿಯಲ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್) ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಟ್ಟು ಊತಕನಾಶದಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ರಕ್ತನಾಳ ಕುಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೊಳೆರೋಗವನ್ನು (ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ) ಕಾಲುತೊಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಉಡಿತರಕ್ತನಾಳಗಳನ್ನೂ (ವೇರಿಕೋಸ್ ವೇನ್ಸ್ (ಕೊಂಕಿದ ಸಿರಗಳು) ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುದದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಸೀಳು ಉಂಟಾಗಿ ಅತಿನೋವು ಉಂಟಾದಾಗ ನೋವು ಶಮನಕ್ಕೆ ಮದ್ದನ್ನು ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಮೂಲಕ ಗುದದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಕ್ಕೆ ಪಾರಕವಾಗಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳ ದ್ರವವನ್ನು ಅಭಿಧಮನ್ಯಂತರ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ರೀತಿ ಬಳಸಿ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ರಕ್ತನಾಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಟ್ರವೀನಸ್ ಪಯಯಲೋಗ್ರಫಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೆನ್ನುಹುರಿ ಇಂಜೆಕ್ಷನುಗಳಿಂದ ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯ ಸಂದೇಶವಾಹಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿ ಸಂವೇದನ ನಾಶವನ್ನೂ ಚಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಾಶವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶವಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡುವುದು ಎರಡು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ. ಮೊದಲನೆಯದು ಶವವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಕೊಳೆಯದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅಂಗಛೇದನೆ ವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿಧಮನಿ ಅಪಧಮನಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ.

(ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಚುಜ್ಜಲು : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಮೈಮೋಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರ. ಆಲ್‌ಬಿಜಿಯ ಅಮರ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಒಣಹವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು 2.5–3ಮೀ.ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮರ. ಕಾಂಡ ಎಳೆಯದಾಗಿರುವಾಗ ಹಳದಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ತುಪ್ಪುಳಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಗರಿರೂಪದ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಎಲೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ವೃಂತಪರ್ಣ ಉಂಟು. ಹೂಗೊಂಚಲು ಕದಿರು ಬಗೆಯದು ; ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ 19–20 ಹೂಗಳಿವೆ. ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಬ್ರ್ಯಾಕ್ಟುಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತ. ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 5 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು, 5 ದಳಗಳು, 5 ಕೇಸರಗಳು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ಫಲ ಪಾಡ್ ಮಾದರಿಯದು ; 6–8 ಬೀಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಚುಜ್ಜಲು ಮರ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಮರದ ಸಲಕರಣೆಗಳಾದ ಕೊಡತಿದಾಂಡು, ನಾರು ಹಣಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಸಿರು ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದನ್ನು ಸಾಲುಮರವಾಗಿ ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎಲೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಸೀಗೆಪುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವಾಗ ಬಳಸುವುದಿದೆ.

ಚುಜ್ಜಲು ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಚಹಾ ಪುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಲಬೆರಕೆಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಪಶುಆಹಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ರೆಂಬೆ ಹಾಗೂ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಉರುವಲು ಹಾಗೂ ಇದ್ದಿಲಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ತೊಗಟೆಯಿಂದ 'ಟ್ಯಾನಿನ್'ನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಬೀಜಗಳು ವಿಷಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮರದ ಗೋಂದನ್ನು ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ, ಬೀಜಗಳನ್ನು 'ಮಲೇರಿಯಾ' ಹಾಗೂ ಕೆಮ್ಮು ವಾಸಿಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

(ಕೆ.ಎನ್.ಜಿ.)

ಚುಟುವಂಶ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮನೆತನ. ಶಾತವಾಹನರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುಂತಲವನ್ನು, ಈ ಮನೆತನದವರು ಆಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರ ರಾಜಧಾನಿ ವೈಜಯಂತೀಪುರ ಅಥವಾ ಬನವಾಸಿ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯೂ ಇವರ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಇವರ ಹಲವಾರು ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇವರಿಗೆ ಶಾತಕರ್ಣಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನು ವಿಣ್ಹುಕಡ್ಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಶಾತಕರ್ಣಿ. ಈತನ ಶಾಸನಗಳು ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಳವಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ವಂಶದವರು ಹಾರಿತೀ ಪುತ್ರರೆಂದು ಮಾನವ್ಯಸಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದೂ ಈತನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಳವಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 2ನೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಸಹಲಾಟವಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತಕಿಂಚಿಯ ಮಗ ಕೊಂಡಮಾಣನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮಟ್ಟಪಟ್ಟಿದೇವರಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದೇಯವಾಗಿ ಬಿಡುವಂತೆ ರಜ್ಜುಕಮಹಾವಲ್ಲಭನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಣ್ಹುಕಡ್ಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದನ ಮಗಳು ಮಹಾಭೋಜಿ ಸಿವಖಡ ನಾಗಸಿರಿ ಎಂಬುವಳು ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಕಲ್ಲೊಂದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೆರೆಯನ್ನೂ ವಿಹಾರವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ನಾಗರಕಲ್ಲು ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಈಗಲೂ ನಿಂತಿದೆ. ಶಾತಕರ್ಣಿಗಳು ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕದಂಬ ಶಾಂತಿವರ್ಮನ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ಚುಟು ವಂಶದವರ ಹಲವಾರು ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ಸೀಸ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಲೋಹದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚುಟು ವಂಶದ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಮತ್ತು ಮುಡಾನಂದರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಹಲವು ಉಂಟು. ಅವುಗಳ

ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಗುಡ್ಡವೂ ಅದರ ಸುತ್ತುಲೂ ರಾಜ್ಞೋ ಚುಟುಕಲಾನಂದಸ ಎಂದೋ ರಾಜ್ಞೋ ಮುಡಾನಂದಸ ಎಂದೋ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯ ಅಂಕನವೂ ಇವೆ. ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಟಾಂಜನದೊಳಗಿನ ವೃಕ್ಷದ ಚಿಹ್ನೆ ಮತ್ತು ನಂದಿಪಾದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಸ್ತಿಕ, ನಾಗ ಮತ್ತು ತ್ರಿಕೋಣಾಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. ರಾಜನ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದಲೇ ಕೂಡಿದ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಅವೂ ಈ ವಂಶದ ರಾಜರಿಗೇ ಸೇರಿದುವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಆಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದವರೆಗೂ–ಎಂದರೆ ಕದಂಬರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಗುವವರೆಗೂ–ಈ ವಂಶದವರ ಆಡಳಿತ ಮುಂದುವರಿದಿರಬೇಕು.

(ಎಂ.ಎಚ್.)

ಚುನಾವಣೆ : ಒಂದು ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಮತದಾರರು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುಪ್ತಮತದಾನದಿಂದಲೋ ಕೈ ಎತ್ತುವುದರಿಂದಲೋ ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೋ ಆರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಇಲೆಕ್ಷನ್). ಒಂದು ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲರೂ ಅಥವಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಜನರನ್ನು ಅಥವಾ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಆ ಸಂಘಟನೆಯ ಪದಾಧಿಕಾರ ವಹಿಸಲು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವಂತೆ ತಾವೇ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ವಿಧಾನವೇ ಚುನಾವಣಾ ವಿಧಾನ.

ಇತಿಹಾಸ

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ: ಚುನಾವಣೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಐರೋಪ್ಯ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕರ ನಗರರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೋಮರನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತರಾದ ರಾಜರು ನಿರಂಕುಶಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಅವರು ರಾಜಮನೆತನದವರಾದರೂ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ತಂಡದ ಧುರೀಣರಾಗಿ (ಪೈಪೋಟಿ ಯಿಂದಾದರೂ ಸರಿ) ರೂಪುಗೊಂಡವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗಮೆಮ್ನಾನ್ ಇತರ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮುಖಂಡತ್ವ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ. ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಯುಗದ ಅನಂತರ ಕೃಷಿಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಸ್ಥಿರ ವಸತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ವಲಸೆ ಇವು ಬೆಳೆದಾಗ, ಶ್ರೀಮಂತ ಹಾಗೂ ಬಡವರ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರೀಕರ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮವಾದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಘರ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಗ್ರೀಕ್ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಹೊಸ ರೂಪ ಬಂತು. ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ, ಸಂಧಾನ–ಎರಡೂ ಮಾರ್ಗಗಳ ಬಳಕೆಯಾದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾಗರಿಕರ ಸಭೆ ಆಗ ರೂಪುಗೊಂಡ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳು ಮತದಾನದ ಮೂಲಕ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೈಯೆತ್ತಿ ಮತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಅಥವಾ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲುಗಳೇ ಮತಗಳಂತೆ (ಬ್ಯಾಲೆಟ್) ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಸಭೆಗೊಬ್ಬ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಅಧಿಕಾರಿ (ಮುಂದಾಳು) ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಪೆರಿಕ್ಲೀಸ್ (ಮ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 429) ಕ್ಲೀಯಾನ್ (ಮ.ಪ್ರಶ.ಪೂ. 422) ಡಿಮಾಸ್ತನೀಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 385–322)–ಇವರು ಇಂಥ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜನರ ನಡುವೆ ನಾಗರಿಕರು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಎಂಬ ಭೇದವಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ (ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಮುಂತಾದವರು) ಆಯ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಿಕವಲ್ಲದ, ಎಂದರೆ ವಿವಿಧ ತಂಡಗಳ (ಟ್ರೈಬ್ಸ್). ಮತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಥೀನಿಯನ್ (ಅಥೆನ್ಸಿನ) ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರೆಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿದಂತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಸಮಾನತಾ ಭಾವಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಹಳೆಯ ಪ್ರಭಾವಿ ಮನೆತನಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ ಯುವಕರಿಗೆ ನಿರಂತರ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡುವ ಅಪಾಯ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಧಾಡಸಿ (ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ) ಪ್ರವೃತ್ತಿಯವರು ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಚುನಾವಣಾ ವಿಜಯವನ್ನು ಖಾಯಂ ಆಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗಂಡಾಂತರವಿತ್ತು–ಇವು ಗ್ರೀಕ್ ದೌರ್ಜನ್ಯದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ನಾಗರಿಕರು ಪಾಳಿಯಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಆಗಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾವುಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈ ಪಾಳಿಯನ್ನು ಚೀಟಿ ಎತ್ತಿ (ಬೈ ಲಾಟ್) ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 500 ಜನರ ಸಭೆ ಚೀಟಿ ಎತ್ತುವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಗಳನ್ನೂ (ಜೂರಿ) ಆರಿಸುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 384–322) ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಹಳ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದುವು. ಚಿಕ್ಕವಾದ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಳಿಯಿಂದ ಅಧಿಕಾರವಹಿಸುವ ರೂಢಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಅಥೀನಿಯನರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಚೀಟಿ ಎತ್ತುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ತಜ್ಞ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಮತದಾನ (ಬ್ಯಾಲಟ್) ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮತದಾನದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ರೋಮನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಮತ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ಆಂತರಿಕ ಆಯ್ಕೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಮತದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತಾದರೂ ಗಣರಾಜ್ಯದ ತೀರ್ಮಾನಗಳು ಹಾಗೂ ಆಯ್ಕೆಗಳು ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ತಂಡಗಳ ಮೂಲಕ ಆಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಚರ್ಚಿನವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಚುನಾವಣಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಪೋಪ್, ಬಿಷಪ್ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಇವರಿಗಿಂತ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯರಾದವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಚುನಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆಲವೇ ಜನರಿಗೆ ಚುನಾವಣಾಧಿಕಾರವಿದ್ದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತರೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾಂಡಲಿಕರ ಸಮ್ಮತಿ, ಶಾಸನಗಳ ಮತ್ತು ರೂಢಿಗಳ ಪರಿಧಿ–ಇವಕ್ಕೆ ರಾಜಸತ್ತೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಮಾಂಡಲಿಕರು, ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಸಭೆಗಳ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಸಭೆಗಳೇ ಮುಂದೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸದೀಯ (ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ) ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾದುವು. ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಮೊದಲು ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆಸ್ತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಉದಾ: ಗ್ರೇಟ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್, ಗ್ರೇಟ್ ಕ್ಲರ್ಜಿ, ಕಡಿಮೆ ವರ್ಗದ ಲಾರ್ಡುಗಳು, ಕೃಷಿಕರು ಇತ್ಯಾದಿ). ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಾಜಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಕೊಡಲಾಯಿತು; ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಲ್ಲ. ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ (ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್) ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಷೈರ್‌ನಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಸರದಾರರನ್ನೂ ಪ್ರತಿ ಬರೋದಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಬರ್ಗೇಸ್‌ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಕಳಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಆಯಾ ಸಮಾಜದ್ದಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರ.ಶ. 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿವಂತರ ಸಭೆಗಳು ಹೋಗಿ ನಿರಂಕುಶ ಆಧುನಿಕ ರಾಜಸತ್ತೆಗಳು ಬಂದವಾದರೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಯ ಒಂದಂಶವೂ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತುಗಳೂ ಉಳಿದುವು. ಜನಸಮ್ಮತಿ, ಮತಾಧಿಕಾರ, ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತರಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡುವು. ಅವು ಆದರ್ಶಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1640–1650ರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುಖಂಡರ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಅಥೀನಿಯನ್ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯ ಅಸಮ್ಮತ ಜನಸ್ತೋಮದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅಧಿಕಾರದ ಮೂಲ. ಆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತದಾನದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಹೊಂದಿದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಮೂಲಕವೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬೇಕು. ಇದು ಇವರ ವಾದದ ತಿರುಳು.

ಮತದಾರ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಪಕ್ಷ. ಮೊದಲು ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡ ಈ ಪಕ್ಷಸಂಸ್ಥೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣೆಗೆ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾದುವು. ಈ ಪಕ್ಷತತ್ತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಈಗ ಚುನಾವಣೆ ಕೇವಲ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚುನಾವಣೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಳೇ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಿಕ ಮತದಾನವೆಂಬುದು ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಪಕ್ಷದ ಹಿತ, ಒಡಂಬಡಿಕೆಗಳು, ಆಳುವ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮತದಾನ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಚುನಾವಣೆಯೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ಔಪಚಾರಿಕ ವಿಧಿ. ಪಕ್ಷ ಆಗಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿದಂಥ, ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಲು ನಿಯೋಜಿಸಿದಂಥ ಒಬ್ಬನ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಸಕ್ರಮಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮವಾಗುತ್ತದೆ – ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಚರ್ಚಿಗೋ, ನೋಂದಣಿ ಕಚೇರಿಗೋ ಹೋದ ಭಾವೀ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೂ ನೀನು ಇವನ(ಳ)ನ್ನು

ನ್ಯಾಯಬದ್ಧ ಗಂಡ/ಹೆಂಡತಿ ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಿರುವೆಯಾ ಎಂದು ಕೇಳಿದಂತೆ. ಆಗ ಒಲ್ಲೆನೆನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಆಯ್ಕೆ ಅಥವಾ ನಿರ್ಧಾರದ ಸಮಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಮತ ಎನ್ನುವ ತತ್ತ್ವ ರೂಢಿಗೆ ಬರಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಶತಮಾನವೇ ಕಳೆಯಿತು. ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರವೂ ತಡವಾಗಿ ಬಂತು. 1832ರ ಸುಧಾರಣಾ ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಸೀಮಿತ ಮತದಾನ, ಅನೇಕ ಮತದಾನ ರದ್ದಾದ್ದು 1948ರಲ್ಲಿ. 1866ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತಿನ ಆಧಾರದ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಹೋಯಿತು. 1917ರಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ 25 ವರ್ಷದವರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಯಿತಾದರೂ ಅದು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ, ಇತರ ವಿಶಿಷ್ಟರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1789ರ ವರೆಗೂ ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆ ಇತ್ತು. ಸರದಾರರ, ಪಾದ್ರಿಗಳ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಕೊಡುವ ತೆರಿಗೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮತಾಧಿಕಾರ 1791ರಲ್ಲೂ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನ 1793ರಲ್ಲೂ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಇದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ವ್ಯಾಪಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ಬಂದದ್ದು ಅನಂತರವೇ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯೂರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಮತಾಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಆಸ್ತಿವಾದಿಗಳು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಮತ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾದ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಮರ್ಥರಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮತಾಧಿಕಾರವಿರಬೇಕು. ದುರ್ಬಲರು ಇಂಥ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸ್ವವಿವೇಕವನ್ನು ಬಳಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ–ಎಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಮತ ಚಲಾಯಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ 1901ರವರೆಗೂ, ಐಸ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1906ರವರೆಗೂ, ಹಂಗರಿಯಲ್ಲಿ 1930ರವರೆಗೂ ಇದ್ದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮಾತ್ರ 1867ರ ಅಧಿನಿಯಮವಾದ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ಗುಪ್ತಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು.

ಬಹುಮತ ತತ್ತ್ವವೆಂದರೆ ಅಂಶದ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಪೂರ್ಣದ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದಂತೆ. ಸರಳ ಬಹುಮತ ತತ್ತ್ವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದಲೇ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಇದು ಪ್ರಮಾಣಿತ ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ಖಚಿತ ಬಹುಮತ, ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆ, ಏಕಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಬಹುಸದಸ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ (ಪ್ರೊಪೋರ್ಷನಲ್ ರೆಪ್ರೆಸೆಂಟೇಷನ್) – ಇವನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 500ರಿಂದಲೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆರಂಭದೆಶೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇರದಿದ್ದರೂ ವೇದ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯವೃಂದಗಳು ತತ್ಕಾಲೀನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿಯೂ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವುಂಟು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯಜುಸ್ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವಿವರಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಜನ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಇತರ ಜಾತಿಯ–ವಿಶೇಷತಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನ ಗೌರವಗಳ ಕುತೂಹಲಕರ ವಿವರಗಳುಂಟು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರ ಬಹುದು. ಅವು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಂತಿಪರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಭೀಷ್ಮ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಸಂವಾದದಿಂದ ಅಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಆಗಿದ್ದಂತೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಮಾಂಧಾತ ಮುಂತಾದ ರಾಜರ ಉದಾಹರಣೆ ಹೇಳಿ, ಅವರಿಗೆ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ಮತ್ತು ತಜ್ಞ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಭೀಷ್ಮ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನಿಗೆ ಒಂದು ತಜ್ಞ ಸಲಹಾಮಂಡಲಿಯಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಲಹಾಮಂಡಳಿ – ರಾಜನ ಆಯ್ಕೆಯದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಜಾಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿವರಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮದ್ರ, ಕಾಂಭೋಜ, ಲಿಚ್ಛವಿ ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲರ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಅನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಜನಸಮೂಹ ಮೊದಲು ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸ್ವಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಅವು ಸಫಲವಾಗದಿದ್ದಾಗ ರಾಜತ್ವವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ರಾಜನ ಆಳುವ ಹಕ್ಕು ಭಾಗಶಃ ದೈವದತ್ತವೆಂದೂ ಭಾಗಶಃ ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನರ ಸಮ್ಮತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟದ್ದೆಂದೂ ಶಾಂತಿಪರ್ವ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದೀರ್ಘನಿಕಾಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಜನರು ಮಹಾಜನಸಮ್ಮತ ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆತ ಮಾಡುವ ಸೇವೆಗೆ–ಶಾಂತಿ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ–ಬದಲಾಗಿ ತಾವು ಬೆಳೆದ ಬತ್ತದ ಭಾಗ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮನುವನ್ನು ಸಹ ಜನರೇ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ರಾಜರ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಅನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನೇಮಗಳಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ವಿರಜ, ಕರ್ದಮ, ಅನಂಗ ಇವರೆಲ್ಲ ಇಂಥ ಸೀಮಿತ ಅಧಿಕಾರದ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ವೇನ ರಾಜನ ನಿರಂಕುಶ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಜನ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯವಿದ್ದರೂ ರಾಜಸತ್ತೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಜನಸಮ್ಮತಿಯನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ರಾಜರು ಮಹಾರಾಜರಾಗಿ, ಸಮ್ರಾಟರಾಗಿ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿರಂಕುಶರಾದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ರಾಜರ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ರಾಜರನ್ನೊಳಗೊಂಡುದೇ ಆದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಕುರು ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮದ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಜ್ಯ (ರಾಜನಿಲ್ಲದ ಪ್ರಭುತ್ವ) ಇತ್ತೆಂದು ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ವಿರಾಟ್ ಎಂಬುದು ರಾಜವಾಚಕವಲ್ಲ, ಜನವಾಚಕ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇಂಥ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ಆಗಿನ ಗ್ರೀಕ್ ಲೇಖಕರು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸಿಬಿ ಎಂಬುವು ನಗರರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದೂ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತೆಂದೂ ಗ್ರೀಕ್ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ನಗರರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಅದಕ್ಕೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡರಾಜನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಪಾಟವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕುರುಪಾಂಚಾಲ, ಶೂದ್ರಕ, ಮಾಳವ ಮತ್ತು ಲಿಚ್ಛವಿ ಮಲ್ಲರ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೇ ನಿದರ್ಶನ. ಲಿಚ್ಛವಿ ಮಲ್ಲರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 18 ಸದಸ್ಯರು–ಅವರಲ್ಲಿ 9 ಜನ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದವರು–ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧದ ಚುನಾವಣೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು.

ಸಮಿತಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವೇದಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಶಃ ಎಂದು ಆಗ ಹೆಸರಾದ ಜನಾಂಗದ ಜನರ ಸಭೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿದಥ ಎಂಬ ಮೂಲ ಜನಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳೇ ಸಮಿತಿ, ಸಭೆ, ಸೇನಾ ಮುಂತಾದವು. ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಿತು. ಸಮಿತಿ ಸಭೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ವಿವರ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಹಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಭಾ–ಎಂದು ಪಾರಸ್ಕರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಸೀಮಿತ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸಮಿತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರು ಮನಂಬುಗುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಪಾಂಚಾಲರ ಸಮಿತಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಗವಹಿಸಿದನಂತೆ. ಚರ್ಚೆ, ವಾಕ್‌ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಒಂದು ಮಟ್ಟ ತಲುಪಿದುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಿತಿಯ ಮುಖಂಡನಿಗೆ ಈಶಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮ ಎಂಬುದು ಸಹ ಕುಟುಂಬದ ಅನಂತರ ರೂಪುಗೊಂಡ ಜನಸಂಸ್ಥೆ. ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯನಿಗೆ ಗ್ರಾಮಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಗಳೇ ಸಮಿತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿದ್ದರೂ ಚುನಾವಣೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದ ಅನಂತರ ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು ವೇದಾನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ರಾಜರಹಿತ ಹಿಂದೂ ಆಡಳಿತಪದ್ಧತಿಯ ವಿವರಣೆ ಭಾರತೀಯ ಜನಾಂಗದ ವೈಧಾನಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಸಂಘ, ಜನಪದ, ಗಣ ಇವು ಈ ರಾಜರಹಿತ ರಾಜ್ಯ ಘಟಕಗಳಿಗಿದ್ದ ಹೆಸರುಗಳು. ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಇಂಥ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧನ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಜನಚಿತ್ತ ಎಂಬುದನ್ನು ಪಬ್ಲಿಕ್ ಮೈಂಡ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಮೂಹವುಳ್ಳ ಜನತೆಯೇ ಗಣ ಎಂಬುದು ಅಭಿಧಾನ ರಾಜೇಂದ್ರದ ಮಾತು. ಗಣರಾಜ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಡಳಿತ, ಸಮೂಹದ ಆಡಳಿತ ಎಂಬಂತೆ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಘವನ್ನು ಗಣ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮುಂಚಿನ ಸಮಿತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚುನಾವಣೆ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪ ತಳೆದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಘದ ಆಡಳಿತಪದ್ಧತಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬುದ್ಧನನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಗಣರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಮತಗಣನೆ, ಬಹುಮತ, ಕೋರಂ

ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಆತ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ ಹಾಕುವ ಸಾಧನಕ್ಕೆ (ಬ್ಯಾಲಟ್) ಶಾಲಾಕಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತಂತೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಪೂರಕ ಸದಸ್ಯಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾತ ಗಣಪೂರಕ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿ. ಬೌದ್ಧ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಮತದಾನ ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೂ (ಗೂಲ್ಹಕ) ಕೆಲವು ಸಲ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಉಸುರುವುದರಿಂದಲೂ (ಸರ್ಕರ್ಣಜಾಪಕಮ್) ಕೆಲವು ಸಲ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೂ (ವಿವಾಟಕಮ್) ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ ಸಂಚಯಿಸುವವನಿಗೆ ಶಾಲಾಕಾಗ್ರಾಹಕನೆನ್ನಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಇಂಥ ಚುನಾವಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂಘ ಅಥವಾ ಗಣಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಗಿದ್ದವು, ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಮನುಷ್ಯ ನಾಗರಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಗಣವಾಗಿತ್ತು. ಯೌಧೇಯ, ಶಾಕ್ಯ, ಮಾಳವ, ಲಿಚ್ಛವಿಗಳು ಇಂಥ ಗಣಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇವು ಇಂದು ನಾವು ತಿಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳುವದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವು ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರ ಎಲ್ಲ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವಾದರೂ ಕೆಲವು ಜನರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯವಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಸಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಅಥವಾ ಜನ ನೆಲಸುವಂತೆ ನೆರವಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲಸಮೂಹವೇ ಗಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು ಅಥೆನ್ಸ್, ಸ್ಪಾರ್ಟ ಮತ್ತು ವೆನಿಸ್ಸಿನ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ ಮಾದರಿಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಳುವ ವರ್ಗದ ಆಯ್ಕೆಯಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲದವರನ್ನು ಹೊರಗಿಟ್ಟ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ಐದನೆಯ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಗಳು (1971). ಮೊರಾರ್ಜಿ ದೇಸಾಯಿಯವರಿಂದ ಮತದಾನ

ಈ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸಭೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಭೌಮ ಅಧಿಕಾರ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯೌಧೇಯ ಗಣದ ಸಭಾಸದರ ಸಂಖ್ಯೆ 5,000 ಲಿಚ್ಛವಿಗಳ ಗಣದ ಸಭಾಸದರ ಸಂಖ್ಯೆ 7,707. ಶೂದ್ರಕರು ತಮ್ಮ ಗಣದ 150 ಮುಖಂಡರನ್ನು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ಹತ್ತಿರ ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಗೌರವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಭಾವಿ ವರ್ಗವಾದ ವೈಶ್ಯರಿಗೂ ಇತರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಿಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿದ್ದಿರಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಹಲವಾರು ಸದಸ್ಯರು ಬಹುಶಃ ಶ್ರೀಮಂತ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶದವರಾಗಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ದೊರಕಿಸಲು ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವೆನ್ನಲು ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಡಳಿತಾಂಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಕೇಂದ್ರ ಸಭೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗಾರಿಕೆ, ಅಧಿಕಾರ, ಪ್ರಭಾವಗಳ ಸೆಳೆತಗಳಿದ್ದ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. (ಮಹಾಭಾರತ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯ). ಈ ಗಣರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಚಾರ. ದ್ವಂದ್ವ, ವ್ಯುತ್ಕ್ರಮ್ಯ, ವರ್ಗ್ಯ, ಗೃಹ್ಯ, ಪಕ್ಷ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆಯಾ ಮುಖಂಡರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಕ್ಷಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು (ಉದಾ: ವಾಸುದೇವ ವರ್ಗ್ಯ, ಅಕ್ರೂರ ಪಕ್ಷ್ಯ). ಈ ಪಕ್ಷಗಳ ಮತ್ತು ಸಭೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ನಿಯಮಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿವರ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪುಷ್ಟವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇರುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯವುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಂತೆ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು ಮಾಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ಅಂತೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಿತಿ, ಸಭೆ, ಆಮೇಲೆ ಸಂಘ, ಜನಪದ, ಗ್ರಾಮ, ಗಣ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಮತಾಧಿಕಾರ ದೊರೆತು, ಇಂದಿನ ವ್ಯಾಪಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯತತ್ತ್ವ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ : ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲಭೂತ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಜನರು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಲೋಕಸತ್ತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಇಂದು ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕಸತ್ತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮಹದಂತರವಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಘ, ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸರ್ಕಾರ ಎಂಬಂತೆ ಅನೇಕ ಸಲ ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಗ್ರಾಮ, ನಗರ, ಮುಂತಾದ ಘಟಕಗಳು ಚಿಕ್ಕವಿದ್ದು ಸೀಮಿತ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆಗಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಕೆಲವೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ವಯಸ್ಕ ನಾಗರಿಕರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಭೆ, ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಆನುಷಂಗಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆ. ಇಂದು ವಿಶಾಲ ಕ್ಷೇತ್ರ. ದೊಡ್ಡ ಜನಸಂಖ್ಯೆ. ವಿಪುಲ ಮತ್ತು ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳುಳ್ಳ ದೇಶ, ರಾಜ್ಯಗಳು (ಕಂಟ್ರಿ, ಸ್ಟೇಟ್ಸ್) ಇರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಗಾಗಿ ಜನರೆಲ್ಲ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವುದಾಗಲಿ, ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಲಿ ವ್ಯಾವಹಾರ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆಂದೇ ಜನಮತಸಂಗ್ರಹ (ರಿಫರೆಂಡಮ್) ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲೋಕಸತ್ತೆಯೆಂದರೆ ಜನರು ತಾವೇ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರ ಪ್ರಜಾನಿಷ್ಠವಾದ್ದೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರಜೆಗಳು ಈ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಾವೇ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಗಾಗಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ಕೆಲವರನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಗಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜನ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದೆಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯದತ್ತ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವ. ಚುನಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಜನ ತಮಗಾಗಿ ತಾವೇ ಮಾತನಾಡುವ ಒಂದು ಮಹಾಘಟನೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳು ಅಯಶಸ್ವಿಯಾದರೆ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ ಸತ್ತುಹೋಗುವುದು.

ಮತದಾರನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಚುನಾವಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೊಂದು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಪಾಲು ಇದೆ ಎಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತನಗೂ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆ ಎಂಥ ದಲಿತನಿಗೂ ಇತರರಿಂದ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಿಗೂ ಬರಲು ಇದು ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಸಮಾಧಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಮಾನತೆಯಂಥ ಆದರ್ಶಸಾಧನೆಗೆ ಇಂಥ ಮನೋಭಾವ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಚುನಾವಣೆಗಳಾಗುವುದಾದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಔಪಚಾರಿಕತೆ. ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಫಲಿತಾಂಶ ಸುಮಾರಾಗಿ ತಿಳಿದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ

ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರು, ಮತದಾರರು, ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು, ಶಾಸನಸಭೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಯೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಚುನಾವಣಾ ಪದ್ಧತಿ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸದಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ (ಪ್ರೊಪೋರ್ಷನಲ್ ರೆಪ್ರಸೆಂಟೇಷನ್). ಬಹುಸದಸ್ಯ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ (ಮಲ್ಟಿ-ಮೆಂಬರ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯುಯೆನ್ಸಿ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಚುನಾವಣಾಪದ್ಧತಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿಕಾಣಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಬಹುಜನರಿಗೆ ಶಾಸನಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಸಿಗುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಮಾದರಿಯ ಸರ್ಕಾರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ತರದ ಚುನಾವಣೆ ಸರಿಯೆನಿಸದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಅಸ್ಥಿರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಚುನಾವಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡಿ ಒಂದು ದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗಬಲ್ಲಂಥ ಒಂದು ಸಮತೂಕದ ಚುನಾವಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತಾಧಿಕಾರ

ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರವಿರುವುದೋ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೆಂದು ಜನ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನದ ಪದ್ಧತಿ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ವಯೋಮಿತಿ 18-25 ವರ್ಷ. ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ 326ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಪ್ರಕಾರ 21 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನಿಗೂ, ಆತ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಅನರ್ಹವೆನಿಸದಿದ್ದರೆ (ಉದಾ: ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ, ದುರಾಚಾರ, ಅಕ್ರಮ ವರ್ತನೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮತದಾರನೆಂದು ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಲು ಹಕ್ಕು ಇರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತಾಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಈಗಿನ ವಯಸ್ಕ ಮತಾಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಅಂತರವಿದೆ. 1919ರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ನೇರ ಚುನಾವಣೆಯ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಮತಾಧಿಕಾರ ಆಸ್ತಿವಂತರಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯಿತು. ಇಂಥ ಮತದಾರರು ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 50 ಲಕ್ಷ-ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 2ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕ ಪುರುಷರ ಶೇ. 9-ಇದ್ದರು. 1935ರ ಅಧಿನಿಯಮ ಮತಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿಗೂ ಮತಾಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಮತಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆ 350 ಲಕ್ಷ. ಇದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 14. ಇದಾದ 15 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಜನರು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1838ರಲ್ಲೇ ಮತಾಧಿಕಾರದ ವಿಸ್ತರಣೆ ಆರಂಭವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ದೊರೆತದ್ದು 1928ರಲ್ಲಿ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರೂ ಸಮಾನರಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಣೆಯಾದ 65 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ 1840ರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನ ಲಭಿಸಿತು. ಮತ್ತೆ 80 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಆ ಅಧಿಕಾರ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಮಹಾಘೋಷಣೆಯಾದ 85 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ, 1875ರಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಲಭಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರ ಲಭಿಸಿದ್ದು 1944ರಷ್ಟು ಈಚೆಗೆ. ಪುರೋಗಾಮಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಿಡನ್ನಿನಂಥ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಏಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೋರಾಟವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ದೊರೆತದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಜನ ಸಮರ್ಥ ನಿರೀಕ್ಷಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಹಂತಹಂತವಾಗಿ, ಹೋರಾಟದ ಮೂಲಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಮತದ ಮೌಲ್ಯದ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಅದು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮತದಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಸ್ತಿ, ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು, ಲಿಂಗ, ಜಾತಿ, ಶಿಕ್ಷಣಮಟ್ಟ, ವಯಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಳತೆಗೋಲನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮಾತೆಂದರೆ, ನಾಗರಿಕ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ತನಗಾಗಿ ವಕೀಲನನ್ನೊ, ವೈದ್ಯನನ್ನೊ, ಶಿಕ್ಷಕನನ್ನೊ, ಯಂತ್ರವನ್ನೊ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ, ಆತನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದವನನ್ನು ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅವನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ವಿಧಾನಸಭಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು

ಮೊದಲ ಸೋವಿಯತ್ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ಯಾಲಿನ್‌ರಿಂದ ಮತದಾನ (1937)

ಆರಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಇಂಥ ಆಯ್ಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾದ್ದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಅವನು ಉಮೇದುವಾರನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ, ಅವನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಚುನಾವಣೆಗಾಗಿಯೇ ನಾಗರಿಕನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ವಾದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆಸ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ನಿರ್ಣಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮತದಾನ ವರ್ತನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮತದಾರನಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೂ ಅಸಾಧ್ಯವೇ.

ಚುನಾವಣೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮತದಾರ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ವಾದ ಮಂಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಒಂದು ಭ್ರಮೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆಗಳ ಘೋಷಣಾಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುವಾದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಕೇವಲ ಆನುಷಂಗಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಚಾರ. ಮತದಾರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮತ ಹಾಕುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ. ಧೋರಣೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಮತದಾರರ ಪೈಕಿ ಬಹಳ ಮಂದಿಗೆ ಪಕ್ಷಗಳ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಂದುವರಿದ ಮತ್ತು ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಮತದಾರರಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪಕ್ಷಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮತದಾರನಿಗೆ ಇರುವುದೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ತನಗೇ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸುವ ಯುದ್ಧ ಅಥವಾ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂಥ ಕೇಂದ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತ ಮತವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಇತರ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತದಾರ ಮತಕೊಡುವುದಾದರೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ನಡೆಯುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ಆದಕಾರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮತದಾನವಾಗುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ, ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ, ಶ್ರೀಮಂತರ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಸರ್ಕಾರ ಬೇಕೆನ್ನುವವರ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ಈ ವಿವಾದ ಇನ್ನೂ ನಡೆದೇ ಇದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನ ಒಂದು ಶಾಪವಾಯಿತೆಂದು ಮರುಗುವವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಅಶಿಕ್ಷಿತರಿರುವ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತದಾನ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮತಗಳನ್ನು ಮಾರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತಗಳನ್ನು ಖರೀದಿ ಮಾಡಬಲ್ಲಂಥ ಕೆಲವರೇ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ, ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲ್ಪಜನಾಧಿಪತ್ಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹಣ, ಜಾತಿ, ಭಾಷೆ, ಪಕ್ಷಗಳಂಥವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೆಲವೇ ಜನರೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ

ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರ ಮೇಲೆ ಜನಸಮೂಹದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಎಂದೂ ಶಕ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಧಿಕಾರದ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದವರೇ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಾಯಿಸುವರೆಂಬುದು ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಿಗಳ ವಿಚಾರ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನದಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಪಾಡು ಬರಲಾರದೆಂಬುದು ಈ ಎಲ್ಲ ವಾದಗಳ ನಿರ್ಣಯ.

ಆದರೆ ಮತಾಧಿಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸ್‌ರಾಜ್ಯ ಹೋಗಿ ಕಲ್ಯಾಣರಾಜ್ಯ ಬರುವ ಭರವಸೆಯುಂಟಾದ್ದನ್ನೂ ಅಲ್ಪಜನಾಧಿಪತ್ಯ ಬಂದರೂ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗದೆ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬದಲಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವುದನ್ನೂ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವ ಪಕ್ಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಜನನಿಯಂತ್ರಣ ಹೆಚ್ಚು ಸಫಲವಾಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಜನರ ನಡುವೆ ವರ್ಗಭೇದವಿರದ ಹಾಗೆ ಚುನಾವಣೆ ಸಮಾನತಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಂದದ್ದನ್ನೂ ಮರೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಜನರು ಮತದಾನ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸಲ ನಿರಾಶೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಮತಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಜನ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಯಶಸ್ಸಿನ ಭರವಸೆಯಾಗಿದೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದೊಡ್ಡಿದ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ, ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಮತದಾರರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕೆಲಸ. ಚುನಾವಣೆಗೆ ತಗಲುವ ಭಾರಿ ವೆಚ್ಚದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ನಿಲುಕಲಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಷಗಳ ಅಗತ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಪಕ್ಷಗಳು ಧನಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗುವಂಥ ಸೂತ್ರಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಅಪಾಯವಿದೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಯಸ್ಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ, ಯೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೂ ಅದರೊಂದಿಗೇ ಬೆರೆತು ಬಂದ ಈ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮತದಾರರು ಮತ್ತು ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳು : ನಾಗರಿಕರ ರಾಜಕೀಯ ಸಮಾನತಾ ತತ್ತ್ವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತದಾನ ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಾಧನ. ಅದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತ್ವದ ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇವೆ. ಎಲ್ಲ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಮತಾಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಲದು. ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಮೌಲ್ಯ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಮತದಾರನಿಗೆ ಒಂದು ಮತದ ಅಧಿಕಾರ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯಾದರೂ ಹಲವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಮತಾಧಿಕಾರ (19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವವರಿದ್ದರು) ಕೊಟ್ಟರೆ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಮಾನತೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತದಾನ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥ ಕೀನ್ಯದಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಆಸ್ತಿ, ವರಮಾನ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿತನ ಮುಂತಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೂ ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮತಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಸಭೆ, ಲೋಕಸಭೆಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಧಾನಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಮತಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಸ್ತಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿರುವ ಜನರು ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶಾಸನಬದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಮತಾಧಿಕಾರ ನೀಡುವುದು ಅನಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತದಾರನ ಮತಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೌಲ್ಯ ಬರಲು ಇರಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಗತ್ಯವೆಂದರೆ ಸಮಾನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರ. ಸುಮಾರಾಗಿ ಸಮಾನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತದಾರರಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ಬೀಳುವ ಮತಗಳ ಬೆಲೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆಯಿದ್ದರೆ ನೀಡಲಾದ ಮತಗಳ ಶೇಕಡವಾರು ಗಣನೆಯಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮತದಾರ, ಉಮೇದುವಾರ–ಇಬ್ಬರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅಸಾಧುವಾದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರಬೇಕು. ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ 8(2)ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಲೋಕಸಭೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಂಚುವಾಗ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹಂಚುವುದಲ್ಲದೆ, ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆಯೂ ಸಂವಿಧಾನದ 170 (2)ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಪ್ರಕಾರ ಇದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ತತ್ತ್ವಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1961ರಲ್ಲಿ ದ್ವಿಸದಸ್ಯತ್ವ ರದ್ದು ಮಾಡುವ ಅಧಿನಿಯಮ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಏಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಮಾನ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಮತದಾರರು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ 5 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮತದಾರರು ಇರುವುದುಂಟು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸೀಮಾ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ (ಡೀಲಿಮಿಟೇಷನ್) ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳಿವೆ: 1 ಆಡಳಿತಾನುಕೂಲ, 2 ಆಡಳಿತ ಘಟಕವಾದಂಥ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವ ಅಗತ್ಯ. 3. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ, 4. ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ನಗರವಾಸಿ ಮತದಾರರ ವಿಭಿನ್ನ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಗಳು. ಇಂಥ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ತರುವುದು ಶಕ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಡೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಥನೀಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮೀಸಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾಗ ಕೂಡ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ಸಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ರಚನೆ ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ, ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಅಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಮರ್ಥನೀಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಗಳ ಪರ ವಿರೋಧಿ ಮತದಾರರ ಗುಂಪುಗಳಿರುವ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನರಿತು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಆ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಚ್ಛೇದಿಸಿಯೋ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಯೋ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರ ರಚಿಸುವುದು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಅಪಾಯಕರವಾದ ಕ್ರಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಾನಿರ್ಧಾರಣ ಆಯೋಗ ಪಕ್ಷಾತೀತವಾಗಿರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಗಾಗ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸೀಮಾ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಏಕಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಸದಸ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು 1961ರಲ್ಲಿ ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅನೇಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬೇಕೆನ್ನುವವರ ವಾದ ಹೀಗಿದೆ: 1. ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದು ಅನೇಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಶಕ್ಯ. 2. ಅನೇಕಸದಸ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಉಮೇದುವಾರ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥನಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಸ್ತಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೈಪೋಟಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನೇ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೆಂಬುದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಒಂದು ಜನನುಡಿ. 3 ವಿಸ್ತಾರಕ್ಷೇತ್ರದ ಮತದಾರರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೂ ವಿಶಾಲವಾದ್ದಾಗಿ ಸ್ಥಾನಿಕ, ಸಂಕುಚಿತ ಆಸಕ್ತಿಗಳ ಸೆಳೆತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. 4 ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ವ್ಯಾಪಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಾದ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅನೇಕ ಸದಸ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ ಅವು ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗುವುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ಥಾನಿಕವಾದ ಸಂಕುಚಿತ ಸೆಳೆತಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂದು ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ಪಕ್ಷಗಳೇ ಆರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಹೊಣೆ ಪಕ್ಷಗಳದ್ದು. ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವವೇ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ಮತದಾರರ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ತರುವುದಾದರೆ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಇರುವಾಗ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಸ್ತಾರ ಸಂಕೋಚಗಳು ಅದಕ್ಕೇನೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಾರವು. ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾದರೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ತನ್ನ ಮತದಾರರ ಸಂಪರ್ಕ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದುರ್ಬಲ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರದ ವೆಚ್ಚ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ ಅಥವಾ ಐಚ್ಛಿಕ ಮತದಾನ ಇರದಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಬಲಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷಕ್ಕೇ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕಸದಸ್ಯ ಚುನಾವಣಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು.

ಏಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವು ದೋಷಗಳುಂಟು. ಏಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೋತ ಸ್ಪರ್ಧಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಮತಗಳಿಗೆ ಏನೂ ಮೌಲ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಗೆದ್ದ ಉಮೇದುವಾರನಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮತಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದಂತೆಯೇ. ಅವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮೌಲ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೋಷವೆಂದರೆ ಒಂದು ಏಕಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಜನ ಉಮೇದುವಾರರಿದ್ದಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಮತಗಳು ಹಂಚಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಈ

ರೀತಿ ಗೆದ್ದ ಉಮೇದುವಾರರು ರಚಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಮತದಾರರಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದವರ ಸರ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಇಂಥ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಒಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

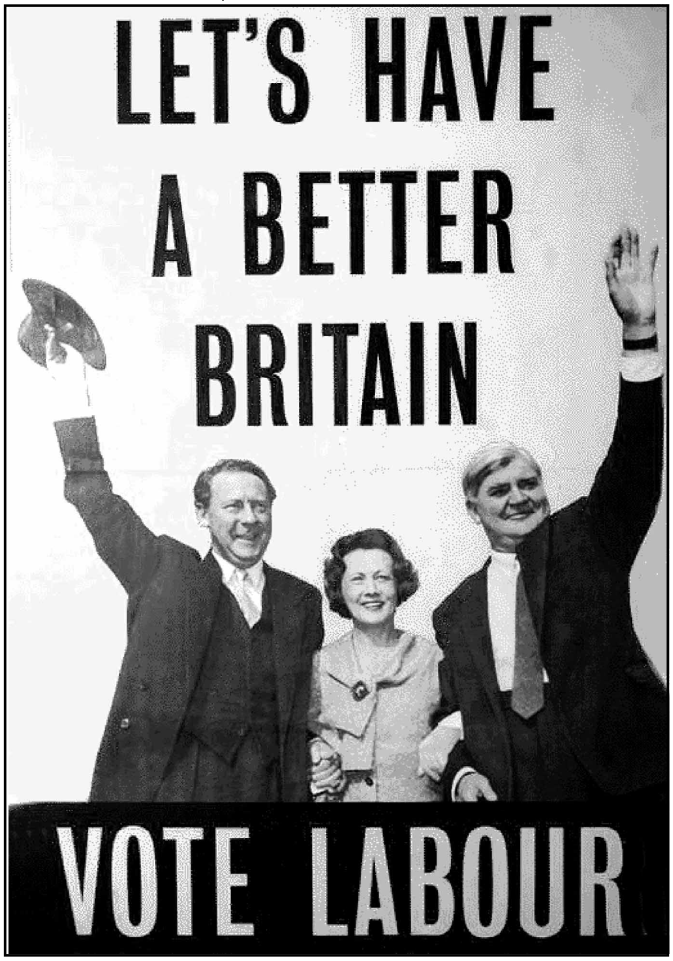

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಗಳು (1959). ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷದ ಒಂದು ಭಿತ್ತಿ ಪತ್ರ

ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ : ಇಂಥ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಪಾತೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಸದಸ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಾಕಲಾದ ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ ಇದರ ತತ್ತ್ವ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಶೇ. 45 ಮತಗಳಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶೇ. 45 ಸ್ಥಾನಗಳು ದೊರೆಯುವುವೇ ಹೊರತು ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಇತರ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಅವು ಪಡೆದ ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸದಸ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉಮೇದುವಾರರು ಗಳಿಸಿದ ಮತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸದಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರರಚನೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 3–7 ಸದಸ್ಯರಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಚಿತವಾದ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ಏಕವರ್ಗಸಾಧ್ಯ ಮತ (ಸಿಂಗಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರಬಲ್ ವೋಟ್) ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಐರ್ಲೆಂಡ್, ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ, ಮಾಲ್ಟ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಸೆನೆಟ್ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದು. ಮತದಾರರು ಮತಚೀಟಿಯ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಉಮೇದುವಾರರ ಹೆಸರುಗಳ ಮುಂದೆ–ಅವರಿಗೆ ತಾವು ನೀಡುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ–1, 2, 3 ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತಚೀಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಲಾದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ (ಅಧಿಮಾನ) ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಉಮೇದುವಾರನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಡ್ರೂಪ್ ಕೋಟ (ಎಚ್. ಆರ್. ಡ್ರೂಪ್ ಎಂಬುವನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಕೋಟ) ಎಂದರೆ –

$$\frac{\text{ಚಲಾಯಿಸಲಾದ ಕ್ರಮಬದ್ಧ (ವ್ಯಾಲಿಡ್) ಮತಗಳು ಸಂಖ್ಯೆ}}{\text{ಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ} + 1} + 1$$

ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಮತಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೋ ಅವನು ಚುನಾಯಿತನಾದನೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ಸದಸ್ಯರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೆಲ್ಲಲು ಒಟ್ಟು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 1/5 ಮತಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಆರು ಮಂದಿ ಉಮೇದುವಾರರು ಒಟ್ಟು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ 1/6 ಮತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಐವರು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಗಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಚಲಾಯಿಸಲಾದ ಒಟ್ಟು ಮತಗಳ 1/6ಕ್ಕಿಂತ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅಧಿಕ ಮತವನ್ನಾದರೂ ಯಾವನೇ ಮತದಾರ ಗಳಿಸಿದರೂ ಅವನು ಐವರು ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೋಟಗಿಂತ ಅಧಿಕಮತಗಳು ಬಂದಾಗ, ಆ ವಿಜಯಿ ಉಮೇದುವಾರನ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಾಗಿರುವ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಮತಗಳು ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ಎಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜಯಿ ಉಮೇದುವಾರನಿಗೆ ಅವನ ಕೋಟಾಗಿಂತ ಎಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಮತಗಳು ಬಂದಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇತರರಿಗೆ ಹಂಚಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೋಟಾಗಿಂತ 1/3 ರಷ್ಟು ಅಧಿಕಮತಗಳು ಅವನಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಇತರ ಉಮೇದುವಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಆದ್ಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಮತಗಳಲ್ಲಿ 1/3 ಭಾಗವನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ವಿಜಯಗಳಿಸುವ ಉಮೇದುವಾರರ ಅಧಿಕ ಮತಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ–ಅಗತ್ಯವಿರುವ ತನಕ–ಹಂಚಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಗಳಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಖಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಕನಿಷ್ಠ ಮತಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಉಮೇದುವಾರನನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಅವನ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಹಂಚಲಾಗುವುದು. ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಭರ್ತಿಯಾಗುವ ತನಕ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಮತದಾರರು ನೀಡುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಾನುಗುಣ ವಾಗಿ ಫಲಿತಾಂಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಮತವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲು ಮತದಾರನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಭೆ, ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಏಕಸದಸ್ಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ನಡೆಯುವುವಾದರೂ ರಾಜ್ಯಸಭೆ, ವಿಧಾನಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯತಾ ಮತದಾನ (ಪ್ರಿಫರೆನ್ಷಿಯಲ್ ಓಟಿಂಗ್) ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಾತೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ, ಸಮರ್ಥವಾದ ಸರ್ಕಾರಗಳಿವೆ.

ಅನುಪಾತೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳಿದ್ದರೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದಂಥ ದೊಡ್ಡ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಚುನಾವಣೆ ಅನೇಕ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ, ಭಾಷೆ, ಮತ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಚ್ಛಿನ್ನಕಾರಿ ಶಕ್ತಿಗಳಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿಕ್ಕಗುಂಪಿಗೂ ಸ್ಥಾನ, ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯಗಳ ಆಶೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅಸಮರ್ಪಕ ಒಪ್ಪಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರಗಳಿಗೆ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತೆಗೆ ಬುನಾದಿಯಂತಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಮತಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಂತಃಸತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಇದು ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಅನೇಕ ಪಕ್ಷಗಳ ಉದ್ಭವವಾಗಿ ಶಾಸನಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಮೇಲೂ ಗೊಂದಲದ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ, ಸೋಲುಗಳ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಯಾವ ಒಂದು ಪಕ್ಷದ ಮೇಲೂ ಹೊರಿಸುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗುವುದು. ಅನುಪಾತೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಏಕಸದಸ್ಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕಸದಸ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮತ್ತು ಬಲವಾದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಈವರೆಗೆ ಒದಗಿಸಿದೆ.

ಮತೀಯ ಅಥವಾ ಜಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ : ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿರಬೇಕೇ? ಅಥವಾ ಜಾತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಚಾರದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆತ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದೇ ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೊಡಮಾಡುವುದೇ ಹೊರತು, ಆತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅಂಥ ಗುಂಪುಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೂ ಇಂಥ ಗುಂಪುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವಂಥ ದೇಶಗಳ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಲಾಭಗಳ ಭಾವನೆ ಬರುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲವು

ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಥವಾ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತನ್ನದೆಂದುಕೊಂಡ ಜಾತಿ, ಗುಂಪು ತಂಡಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ, ಸಂಶಯ ಹೊಗೆಯಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಜಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ, ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿ; ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಕರ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಗೂ ಈ ಜಾತೀಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳೇ

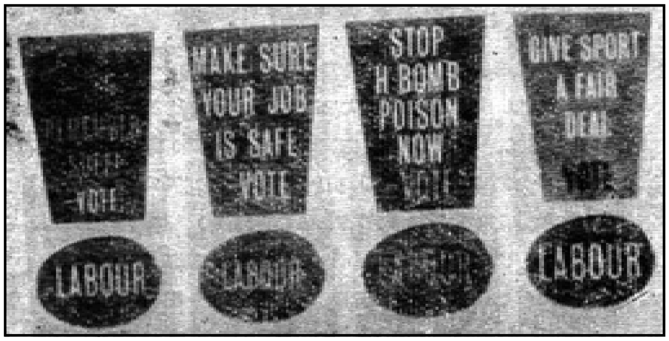

ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷದ ಕೆಲವು ಚುನಾವಣಾ ಭಿತ್ತಿಪತ್ರಗಳು (ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮಹಾ ಚುನಾವಣೆಗಳು–1959)

ಕಾರಣವಾದವು. ಇವುಗಳಿಂದ ಅನೈಕ್ಯ ಹೆಚ್ಚಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಗಣರಾಜ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅನುಸೂಚಿತ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಮೊದಲು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸುವುದೂ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ರಚಿಸುವುದೂ ಜಾತಿವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಗೀಯ ಅಥವಾ ಜಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮತದಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಯ ಅಥವಾ ಜಾತೀಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ಪೋಷಕವಾದುದಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಭೆ, ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ಮತದಾರರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸದಸ್ಯರ ಚುನಾವಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿ ಉಂಟು. ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತದಾರರಿಂದ ಮತ ಪಡೆದು ಆಯ್ಕೆಯಾದವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳದೇ ಒಂದು ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ರಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದು ನಿಲ್ಲುವಾತ ಮತದಾರರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಮತಗಳಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಮತದಾರನ ನೇರ ಹತೋಟಿ ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಮತದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂಕುಚಿತವಾದಷ್ಟೂ ಲಂಚ, ಒತ್ತಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವುದೇ ಎಲ್ಲ ದುರ್ನಡತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪಂಚಾಯಿತಿ ರಾಜ್ಯ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವರದಿ ಮಾಡಲು ನೇಮಕವಾದ ಸಂತಾನಂ ಸಮಿತಿ (1964) ವರದಿ ನೀಡಿದೆ.

ಆದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯಿತಿಯಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ವಿಧಾನಮಂಡಲದವರೆಗೆ ಐದು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವಿದೆ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತದಾರರು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಯನ್ನು, ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸದಸ್ಯರು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನು (ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲ), ಆ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯರನ್ನು, ಪರಿಷತ್ ಸದಸ್ಯರು ವಿಧಾನಸಭಾ ಸದಸ್ಯರನ್ನು, ಅವರು ಸರ್ಕಾರದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವನ್ನು–ಹೀಗೆ ಆಯ್ಕೆಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಮತ.

ಮತದಾರನಿಗಿಂತ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿವಂತನಿರುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಉಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು ನೀಡುವ ಕಾರಣ. ಇದು ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಮತದಾರನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೀಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ರಮೇಣ ಕೆಲಕೆಲವೇ ಜನರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಅದು ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸ್ಪದ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆಡಳಿತದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳ ಬಿಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮೇಲಣ ಹಂತದ ರಾಜಕೀಯ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವೂ ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆಯೂ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೋಗಲಾರವು ಎಂಬುದು ಪರೋಕ್ಷ ಚುನಾವಣೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳ ವಾದ.

ಉಮೇದುವಾರ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು

ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಇಬ್ಬರು; ಮತದಾರ ಮತ್ತು ಉಮೇದುವಾರ. ಒಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೇ ಉಮೇದುವಾರನಿದ್ದರೆ ಚುನಾವಣೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಇಬ್ಬರು ಉಮೇದುವಾರರಿರಬೇಕು. ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವನಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಆದರ್ಶ.

ಅರ್ಹತೆ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತದಾರನಿಗೆ ಅರ್ಹತಾ ವಯಸ್ಸು 21 ವರ್ಷಗಳಾದರೆ ಲೋಕಸಭೆ, ವಿಧಾನಸಭೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಬಯಸುವ ಉಮೇದುವಾರನಿಗೆ 25 ವರ್ಷಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂವಿಧಾನದ ವಿಧಿ. ಮತದಾರನಿಗಿಂತ ಅಭ್ಯರ್ಥಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಆಶಯ. 1951ರ ಜನತಾ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮದ (ರೆಪ್ರೆಸೆಂಟೇಷನ್ ಆಫ್ ಪೀಪಲ್ಸ್ ಆ್ಯಕ್ಟ್) ಬಗ್ಗೆ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಾಗ ವಯಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಹತೆಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಅರ್ಹತಾಸೂತ್ರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿ, ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳೇ ತಮ್ಮ ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆ ವಿಚಾರ ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಈ ಕರಾರು ಪೂರ್ತಿಯಾದಂತಾಗಿದೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತರಾದ 499 ಮಂದಿ ಲೋಕಸಭಾ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ 301 ಜನ ಪದವೀಧರರು, 66 ಜನ ಇಂಟರ್ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಓದಿದವರು, 60 ಜನ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ತಲುಪಿದವರು, 7 ಜನ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯವರೆಗೆ ಬಂದವರು ಇದ್ದರು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ 24 ಜನ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿದ್ದರು. 127 ಜನ ವಕೀಲರು, 38 ಜನ ಪತ್ರಕರ್ತರು, 34 ಜನ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರು, 34 ಜನ ಇತರ ವೃತ್ತಿನಿರತರು, 70 ಜನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, 122 ಜನ ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರು. ಬೇರಾವ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲ. ಉಮೇದುವಾರ ನಿಲ್ಲುವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಮತದಾರನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಇತರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳ ನಾಗರಿಕ ಯಾವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದರೂ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬಹುದು.

ಇನ್ನೊಂದು ನಿಬಂಧನೆ ಠೇವಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಲೋಕಸಭೆ, ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ಉಮೇದುವಾರರು ಠೇವಣಿಯನ್ನು ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಪತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಠೇವಣಿಯ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಸೂಚಿತ ವರ್ಗದ ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಠೇವಣಿಯ ಮೊತ್ತ ಬೇರೆಬೇರೆ. ಉಮೇದುವಾರರು ಹೊಣೆಗೇಡಿಗಳಾಗದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಠೇವಣಿ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಚಲಾಯಿಸಲಾದ ಒಟ್ಟು ಮತಗಳ 1/8ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮತ ಗಳಿಸಿದ ಉಮೇದುವಾರನ ಠೇವಣಿ ಹಣ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುಗೋಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಬಡವನಾದ ಉಮೇದುವಾರನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಠೇವಣಿಯ ಮೊಬಲಗಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮರಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕ ಸೂಚನೆಗಳು ಬರುತ್ತಿವೆ.

ಉಮೇದುವಾರರ ಅನರ್ಹತೆಗಳು : ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಚುನಾವಣಾ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲದವರು, ಮತಿವಿಕಲರು, ದಿವಾಳಿಯಾದವರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರು, ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಪಡೆದವರು–ಇವರು ವಿಧಾನಸಭೆ ಹಾಗೂ ಲೋಕಸಭೆಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಲು ಅನರ್ಹರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥವರು ಉಮೇದುವಾರರಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಲಾರರು. ಈ ಅನರ್ಹತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳೇ ಇಲ್ಲ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ಇಂಥ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೇ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಸೇವಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ವಿಧಾನಸಭೆಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಲು ಕೆಲವು ಷರತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಧಾನ ಸಭಾಸದಸ್ಯನಾದ ಅಧಿಕಾರಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಟೀಕಿಸುವ, ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ

ಬರುವುದರಿಂದ, ಆತನ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಅವಧಿ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅವನು ಮರಳಿದಾಗ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಒಂದು ವಾದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವರಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯಾಪಕವಾದಂತೆ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಆದಾಗ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಪ್ರೌಢರ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಭಾಗವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರನ್ನಾಗಿ ಇಡುವುದು ಸಾಧುವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭವಿಷ್ಯವೇ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇಂದು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರನಾಗುವ ನಾಗರಿಕನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ? ಇಂದಿನ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಚುನಾವಣೆಗೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಇವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾನೂನಿನಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ನೂರಾರು ಜನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಲಕ್ಷಾನುಗಟ್ಟಲೆ ಹಣದ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಬಲ್ಲ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಿಗುವಂತಿದೆ. ಲೋಕಸತ್ತೆಯ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚುನಾವಣೆಯ ಖರ್ಚುಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಲೋಕಸಭೆಗೆ ರೂ. 25,000, ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ರೂ. 7,000 ವರೆಗೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಮೊದಲು ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿಗಳು ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗಿ, ಈಗ ಅದು ಕ್ರಮವಾಗಿ, 40 ಲಕ್ಷ ಹಾಗೂ 16 ಲಕ್ಷ ಆಗಿದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಮೇದುವಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿ, ಅವನನ್ನು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಅನರ್ಹನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಖರ್ಚುಗಳೇ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ, ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತದಾರರನನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿಡಲು, ಅವರ ಸ್ಥಾನಿಕ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಇಡಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಖರ್ಚುಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣವಂತರು ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಖರ್ಚುಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಕಾನೂನಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಖರ್ಚಿನ ಪರಿಮಿತಿ ಸಹ ಧನವಂತ ಹಾಗೂ ಧನಹೀನರ ನಡುವಣ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಚುನಾವಣೆಯ ಎಲ್ಲ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಇದು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವಾಗ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಕ್ಷಗಳು ದುರ್ಬಲರಾದ, ಆದರೆ ಅರ್ಹರಾದ ಉಮೇದುವಾರರ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ನಿಂತು ಧನಸಹಾಯ, ಜನಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ದಾಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಬಹುದು.

ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಪಾತ್ರ : ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಂವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು. ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯವರೂ ಆದ ನಾಗರಿಕರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಕೀಯ

ಡೈಲಿ ಸ್ಕೆಚ್ ಮತ್ತು ಡೈಲಿ ಮಿರರ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಹಾಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರಚಿತ್ರಗಳು

ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಕ್ಷ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಮುಖಂಡರ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಪಕ್ಷವೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಮತದಾರರಿಗೆ ಮುಖಂಡರ ಒಂದು ಗುಂಪಿನಿಂದ ಬೇಸರ ಬಂದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಈ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಕ್ಷಗಳಿಂದಾಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ಲಾಭವೆಂದರೆ ಬಡವರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತರೂ ಸದ್ಗುಣಿಗಳೂ ಸಮರ್ಥರೂ ಆದ ಜನರು ಅಗಾಧ ಹಣ ಖರ್ಚುಮಾಡಿ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ, ಪಕ್ಷಗಳು ಅಂಥ ಯೋಗ್ಯರನ್ನು ತನ್ನ ಉಮೇದುವಾರರೆಂದು ಆರಿಸಿ, ಧನ ಜನ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ವಿಧಾನಸಭೆ, ಸಂಸತ್ತುಗಳಿಗೆ ಆರಿಸಿ ತರಬಹುದು. ಬಂಡವಾಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಅಸಮಾನ ಸಂಪತ್ತಿನ ಹಂಚಿಕೆ ಇರುವಾಗಲೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಕವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವಿಧಾನಸಭೆಗಳಿಗೆ ಆರಿಸಿ ಬಂದು ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ಇಂಥ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಉದಯ, ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮತದಾರರ ಅಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಚುನಾವಣೆ ಒಂದು ತಮಾಷೆಯಂತೆ ಹಗುರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಚುರುಕಿನ ಪ್ರಚಾರವೇ ಮತದಾರರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದೆ. ಪಂಚಾಯಿತಿ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತದಾರರಿಗೆ ಉಮೇದುವಾರನ ನೇರ ಪರಿಚಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಧಾನಸಭೆ ಹಾಗೂ ಲೋಕಸಭೆಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರನ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮತದಾರರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮತದಾರರಿಗೆ ಅವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಚಯವಿರುವುದು ವಿರಳ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪಕ್ಷಗಳು ಪ್ರಚಾರದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಿರೋಧಪಕ್ಷ, ಆಳುವ ಪಕ್ಷ–ಇವೆರಡರ ರಚನೆಗೂ ಇದು ಅಗತ್ಯ. ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಳು ಕೇವಲ ಚುನಾವಣೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ರಾಜ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ನಿರಂತರ ಉಳಿಯುವುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ತೆರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಚುನಾವಣೆ ಉಪಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರೂ ಮತದಾರರು ಅವರೇ ಆದ ಕಾರಣ, ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ರೂಪಿಸುವ ಹಾಗೂ ಮತದಾರರ ಮೆಚ್ಚಿಕೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ನಿರಂತರ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲೋಕಸತ್ತೆಯ ಚಲನಶೀಲತೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಕ್ತಿಮೂಲವಿದ್ದಂತೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷರಹಿತ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಬೇಕೆನ್ನುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮತದಾರರಿಗೆ ಪ್ರಚಾರದ ಮೂಲಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ರೂಪಿಸಲು ನೆರವಾಗುವಂಥ ಹಾಗೂ ದುರ್ಬಲ ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ಧನ, ಜನ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುವಂಥ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಂತಿಯುತ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪಕ್ಷಗಳಿಂದಾಗುವ ಲಾಭವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಂದರೆ ಪಕ್ಷವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ದೋಷಗಳೇ ಪಕ್ಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಉಮೇದುವಾರರ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನ : ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳುಂಟು: 1 ಉಮೇದುವಾರನ ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಅಥವಾ ನಾಮಕರಣ, 2 ವಾಸ್ತವ ಮತದಾನ. ನಾಮನಿರ್ದೇಶಿತವಾದ ಉಮೇದುವಾರನ ಪರವಾಗಿ ಮತ ಹಾಕುವ ಅಥವಾ ಹಾಕದಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತದಾರನಿಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಉಮೇದುವಾರರೂ ಅಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಕಂಡರೆ ಮತದಾರ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ತರಲಾರ. ಆದಕಾರಣ ನಾಮನಿರ್ದೇಶದ ಹಂತ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಕ್ಷಗಳೇ ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕೆಲವರು ನಿಂತರೂ ಹಾಗೆ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗೆ ಧನ, ಜನ, ಬಲ, ಕಡಿಮೆ. ಅಂಥವರು ಆರಿಸಿ ಬರುವುದೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದಕಾರಣ ಪಕ್ಷಗಳು ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷರಾದ ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಮೇದುವಾರರು ಕೆಟ್ಟವರಿದ್ದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಕೆಟ್ಟದಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ರಾಜಕೀಯ ತಜ್ಞರೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷವೆಂಬುದು ರಾಜನೂ ಹೌದು, ರಾಜನಿರ್ಮಾಪಕನೂ ಹೌದು.

ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ (ಕೆಲವೇ ಅಪವಾದಗಳ ಹೊರತಾಗಿ), ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕೆಲವೇ ಮುಖಂಡರು ಪಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪಕ್ಷಗಳು ಬಹುಕಾಲದವು. ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದವು ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಳುವ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದು ಮುಂದುವರಿಯುವಂಥವು ಆಗಿದ್ದರಂತೂ ತೀರಿತು. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಂಪೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಅಂಥ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪಕ್ಷದ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರೂಢಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ

ಈ ಪ್ರಭಾವಿ ಗುಂಪಿನದೇ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಣಯ. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವವರು ಬಹು ವಿರಳ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಂಪಿನ ಹತ್ತೋ ಹನ್ನೆರಡೋ ಜನರದೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮತದಾರರು ಯಾರಿಗೆ ಮತ ಹಾಕಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಈ ಗುಂಪು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾರು ದೇಶವನ್ನಾಳಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಗುಂಪಿನವರೇ ಹೇಳುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭವಿಷ್ಯವೇ ಕೆಲವರ ಕೈಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ.

ಇಂಥ ವಿಪರ್ಯಾಸ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಉಮೇದುವಾರರ ನಾಮನಿರ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಡೆದುವು. ಕೆಲವೇ ಜನರು ನಾಮನಿರ್ದೇಶದ ಅಧಿಕಾರದ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಲಾಭಕರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ, ಬಳಗದವರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿ-ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ ಜನರು ಪಕ್ಷದ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ನಾಮನಿರ್ದೇಶನದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಘಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಪಕ್ಷಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಖಾಸಗಿಯಾದು-ದಲ್ಲವೆಂದು, ಅದರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಒಳಗೇ ಕೈವಾಡ ಮಾಡುವಂಥ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಇದು ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಡೆದಿದೆಯೆಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾದ ಅಂಶ.

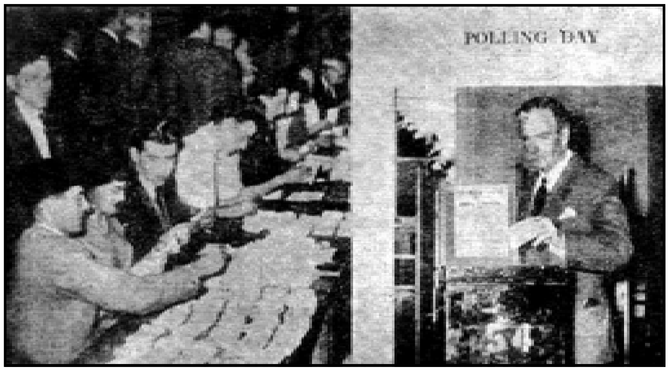

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ 1959ರ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಗಳು. ಎಡಚಿತ್ರ : ಮತಗಳ ಎಣಿಕೆ;
ಬಲಚಿತ್ರ : ಸರ್ ಆಂತೊನಿ ಈಡನರಿಂದ ಮತನೀಡಿಕೆ

ನಾಮನಿರ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯ ಗಮನವನ್ನು ಉಮೇದುವಾರನ ಗೆಲ್ಲುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗೇ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಮೇದುವಾರನ ನೈಜವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನರಿತು, ಅವನಿಗೆ ಗೆಲ್ಲುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಪ್ರಚಾರಬಲದಿಂದ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿ ಗೆಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಕಡಿಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಉಮೇದುವಾರರಾದರೆ, ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಮತದಾರರ ಜಾತಿಯವರ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯದ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ಉಮೇದುವಾರರಾಗಿ ಆರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಪಕ್ಷಪ್ರಮುಖರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವವರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿತರಾಗುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು, ಯೋಗ್ಯರಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವವರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬರುವ ಬದಲು ಎರಡನೆಯ, ಮೂರನೆಯ ದರ್ಜೆಯವರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜಾತಿಸಮಾಜಗಳ ಭಾವನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮತದಾರರನ್ನು ದೂಷಿಸುವ ಮೊದಲು, ಪಕ್ಷಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಇಂಥ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ನಾಮನಿರ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಜಿ ಕೊಟ್ಟವರೆಲ್ಲರ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸೇವೆ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಳು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಪ್ರಯತ್ನವೆನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸರಿಯಾದ ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಪಕ್ಷಗಳು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ. ಇಂಥ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯೋಗ್ಯ.

ಪಕ್ಷನಿಧಿಗಳು : ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತವಾದವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಹಣಬಲವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲ ಪಕ್ಷ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲೂ ಇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಪಕ್ಷದ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷದ ಉಮೇದುವಾರರ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಕಾಶ ಧನಬಲವಿಲ್ಲದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅಂಥ ಪಕ್ಷದ ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿಯಂತಿರುವ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಧನಸೌಲಭ್ಯ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ದೇಣಿಗೆಯಾಗಿ ಕೊಡುವವರು ಸಹ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡಲಾರರು. ಜಯವಾದ ಅನಂತರ ರಾಯಭಾರಿ ಪದವಿ, ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ತಮ್ಮ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದಂಥ ಅಧಿನಿಯಮ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇಂಥಾ ದಾನಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಿತಾಸಕ್ತ ಗುಂಪು ಹಿತ್ತಲ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಚುನಾವಣೆಗಳು : ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ಮತದಾನ

ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಬೇಕು, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಣವೂ ಬೇಕು. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಗಳ ಧನಾನುಕೂಲದ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಚುನಾವಣೆ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಬೇಕಾದ್ದು ಅಗತ್ಯ. ಪಕ್ಷಗಳು ಶೇಖರಿಸುವ ಧನದ ಮೂಲವನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಯಾವ ಪಕ್ಷ ಎಂಥ ಹಣದಿಂದ ಪೋಷಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಮತದಾರರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂಥ ಹಣದ ಬಳಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ, ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಬೇಕು. ದೇಣಿಗೆಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿ ಏರ್ಪಡಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮಕತೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಬೇಕಾಗಿದೆ. ಉಮೇದುವಾರನಾಗುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮಾನ ಅವಕಾಶ (ಧನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ), ಪಕ್ಷಗಳು ಉಮೇದುವಾರನಿ

ಗಾಗಿಯೂ ಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪಕ್ಷಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ಧನ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳೂ ಈಗ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಇನ್ನೂ ಸಿಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಅಸ್ವತಂತ್ರ, ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಲ್ಲದ ಚುನಾವಣೆ

ಚುನಾವಣೆಯೂ ಒಂದು ಕ್ರೀಡೆ. ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುವಂತೆ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚುನಾವಣೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಪ್ರಕಟಣೆ, ಅದರ ವಿವಾದಗಳೆಲ್ಲದರ ಇತ್ಯರ್ಥ–ಇವುಗಳವರೆಗೂ ಮತದಾರ, ಉಮೇದುವಾರ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪಕ್ಷಗಳು, ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸರ್ಕಾರ–ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮಗಳಿವೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರೇ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದರೂ ಚುನಾವಣೆ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಲಂಚ, ಬೆದರಿಕೆ, ಅಧಿಕಾರದ ದುರುಪಯೋಗ ಇವು ಚುನಾವಣೆಗೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡುವ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ದೋಷಗಳು. ಮತದಾರರಿಗೆ, ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ,

ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಮತಗಟ್ಟೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ

ಸ್ಥಾನಿಕ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಲಂಚ ಕೊಡಬಹುದು, ಕೊಡಿಸಬಹುದು, ಲಂಚದ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸಬಹುದು. ಪಕ್ಷದ ಧನ ಮತ್ತು ಜನ ಬಲದಿಂದ ಆಳುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಆಳುವ ಸರ್ಕಾರದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಚುನಾವಣೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ವೆಚ್ಚದ ವಿಶೇಷ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದು. ಇವು ಲಂಚ ಅಥವಾ ಅಕ್ರಮವರ್ತನೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬರದಿದ್ದರೂ, ಅಧಿಕಾರದ ದುರುಪಯೋಗದಿಂದ ಮತದಾರರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಬೀರುವ ಪ್ರಯತ್ನವಂತೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜಾತೀಯ ಉಚ್ಚನೀಚ ಭಾವಗಳನ್ನು ಉದ್ರೇಕಿಸುವ ಅಥವಾ ಪೋಷಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನು ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಮತದಾರರ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ತರಬಹುದು. ಮತದಾರರಿಗೆ ಭೋಜನ, ಮಾದಕ ಪಾನೀಯ, ವಾಹನಸೌಕರ್ಯಗಳ ಏರ್ಪಾಟು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಾಹುಕಾರರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸಾಲಗಾರರ ಮೇಲೆ, ಜಮೀನುದಾರರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗೇಣಿದಾರರ ಮೇಲೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮಾಲೀಕರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೂಲಿಗಾರರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ–ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ–ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಬಲವಾದ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮತದಾನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿಕಲರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬರುವವರು ಅನೇಕ ಸಲ ಮತದಾರರ ಇಚ್ಛೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಮತ ಹಾಕಬಹುದು. ಒಬ್ಬನ ಮತವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬಂದು ಹಾಕಿ ಹೋಗಿಬಿಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ತಮ್ಮ ಬೆಂಬಲಿಗರನ್ನೇ ಮೊದಲು ಮತಗಟ್ಟೆಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಇತರ ಮತದಾರರು ಮತಕೊಡಲು ಸಮಯ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮತಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಾಗ–ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ–ಅವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಮತಗಣನೆಯಾಗುವಾಗಲೂ ಅಕ್ರಮವಾಗಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನುಗಳಿವೆ; ವಿಚಾರಣಾಕ್ರಮವಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಚಾರಣೆಯ ವಿಳಂಬದಿಂದ ಚುನಾವಣೆಯ ಅನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಾನೂನುಗಳಿದ್ದರೂ ಈ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವುದಾಗಿಲ್ಲ. ಶಾಸನಗಳ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದ ಎಷ್ಟೋ ಅಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯಬಹುದು. ಈ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅಕ್ರಮಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ಆದಾಗ ಅವನ್ನು ಹೇಗೋ ತಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಅದರೆ ಆಳುವ ಸರ್ಕಾರದಿಂದಲೇ ಅಕ್ರಮವಾಗುವುದಾದರೆ ಅದನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಆಳುವ ಪಕ್ಷ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಾನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚುನಾವಣೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಅಪಾಯಕರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು : ಬರಾಕ್ ಒಬಾಮರವರಿಂದ ಪ್ರಚಾರ ಭಾಷಣ

ಭಾರತದ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ : ಚುನಾವಣೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆಳುವ ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರಕೂಡದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗದ ನೇಮಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಿರ್ದೇಶನ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಣವೆಲ್ಲ ಈ ಆಯೋಗದ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರೇ ನೇಮಿಸುವ ಈ ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕಮಿಷನರೂ ಸದಸ್ಯ ಕಮಿಷನರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚುನಾವಣಾ ಕಮಿಷನರುಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೇ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ

ಭಾರತದ ಐದನೆಯ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಗಳು (1971). ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಬೋಲ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕಮಿಷನರನ ನೇಮಕವನ್ನು ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಜಾ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯಾಂಗದಿಂದ ಈ ಆಯೋಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಲು ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಈ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ, ಇದರ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಒದಗಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸರ್ಕಾರದ ಹಿಡಿತದಿಂದ, ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆ? – ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸಾಧಾರಣ

ಮೆಚ್ಚದ್ದಾಗುವುದೇನೋ ನಿಜ. ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರು, ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸುವವರು–ಇವರೆಲ್ಲ ಸದ್ಯಕ್ಕಂತೂ ಜಿಲ್ಲಾ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟಗಳ ರೆವಿನ್ಯೂ ಇಲಾಖೆಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ರಾಜ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಹ ಆಡಳಿತಸೇವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ತತ್ಕಾಲೀನ ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರದಿರುವ, ಚುನಾವಣಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಂಥ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ, ಅದರಿಂದ ದೂರವಿರುವ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯಿದ್ದು, ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ತತ್ಕಾಲೀನ ಸರ್ಕಾರ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಚುನಾವಣೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ವಾಕ್‍ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪತ್ರಿಕಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಂಘಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಚಲನವಲನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಅಗತ್ಯ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಸಮಯಾನುಸಾರ ತಡೆಯುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದೂರೊಯ್ಯಬಹುದು. ಜನರೂ ಪಕ್ಷಗಳೂ ಇಂಥ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ದುರುಪಯೋಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೋ ಹಾಗೆ ಸರ್ಕಾರವೂ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಾಧಾರಣ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳೂ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಇದು.

ಮತದಾರನ ಕರ್ತವ್ಯ : ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತದಾನ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟ. ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಕ್ಷೇತ್ರ ನಿರ್ಧಾರ, ಉಮೇದುವಾರನ ನಾಮಕರಣ, ಆತನ ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಪತ್ರದ ಪರಿಶೀಲನೆ, ಮತದಾನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಕ್ಷಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಘೋಷಣೆ, ಉಮೇದುವಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರ, ಇದೆಲ್ಲ ನಡೆಯುವುದು ಮತದಾನ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಆಗಬೇಕೆಂದೇ. ನಾಗರಿಕನ ಮತ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ್ದು; ಅದರ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನರಿತು ಆತ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲ ಜರುಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತದಾರರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನ ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸದಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಲವರು ಮತ ನೀಡದಿರುವುದು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರು, ಕಡಿಮೆ ಓದಿದವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾವಂತರು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಗಿಂತ ನಗರವಾಸಿಗಳು, 33–35ರ ನಡುವಣ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸುಗಳವರು, ಕಿರಿಯರಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯರು, ಅವಿವಾಹಿತರಿಗಿಂತ ವಿವಾಹಿತರು, ಬಿಡಿಜನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯರು ಮತದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಅಮೆರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತದಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸದೆ ಇರುವವರ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಮತದಾರರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಮತದಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಮತಗಳಿಸಿದ ಪಕ್ಷಗಳು ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸುವಂಥ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರಬಹುದು. ಸಮಾಜದ ಎಷ್ಟೋ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಸಿಗದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮತದಾರರ ಅನಾಸಕ್ತಿಯೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಭಟನೆ; ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಜನ ತೋರಿಸುವ ಅಸಮ್ಮತಿ; ಪಕ್ಷಗಳು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಉಮೇದುವಾರರಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಜನ ಘೋಷಿಸಿದ ಹಾಗೆ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಸಹ 1920ರ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲವೆ?–ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆಗ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಿರವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳಿರಬಹುದಾದರೂ ಮತದಾನ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಧಾನ. ಸಂತಾನಂ ಸಮಿತಿಯವರು ಕಡ್ಡಾಯ ಮತದಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಸೂಚನೆಗೆ ಬಹಳ ವಿರೋಧವಿದೆಯಾದರೂ ಭಾರತದಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ನಾಗರಿಕನ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಮೂರು: ಮತದಾನ ಮಾಡುವುದು, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಮತದಾನ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಜಾಣತನದಿಂದ ಮತದಾನ ಮಾಡುವುದು. ಈ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಚುನಾವಣೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯ ಎನಿಸಲಾರದು. (ಜಿ.ಆರ್.ವಿ.)

ಚುನಿ ಗೋಸ್ವಾಮಿ : 1938–. ಹೆಸರಾಂತ ಭಾರತೀಯ ಫುಟ್‍ಬಾಲ್ ಆಟಗಾರ; ಹುಟ್ಟೂರು ಕಲ್ಕತ್ತ, ನಿಜನಾಮ ಸುಬೀಮಲ್ ಗೋಸ್ವಾಮಿ. ಬಂಗಾಳದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಫುಟ್‍ಬಾಲ್ ಕೋಚ್ ಬಿ.ಡಿ. ಚಟರ್ಜಿಯವರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದರು. ಚುನಿ ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಉತ್ತಮ ಫಾರ್ವರ್ಡ್ ಆಟಗಾರ. 1954ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಬಹುಬೇಗ ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ ಆಟಗಾರರಾದರು. 1958 ಮತ್ತು 1962ರ ಏಷ್ಯನ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಮತ್ತು 1960ರ ರೋಮ್ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1960ರಿಂದ ಮೋಹನ್ ಬಗಾನ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯ ತಂಡಗಳ ನಾಯಕರಾದರು. 1962ರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಫುಟ್‍ಬಾಲ್ ತಂಡದ ನಾಯಕರಾದರು.

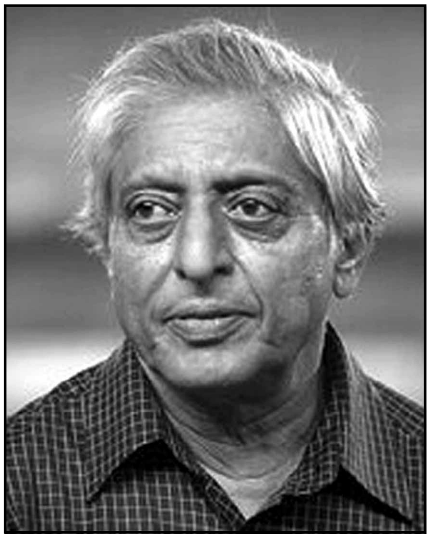

80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಚುನಿ ಗೋಸ್ವಾಮಿ 500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗೋಲುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದಿದ್ದಾರೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಅರ್ಜುನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು. 1967ರಿಂದ 1969ರವರೆಗೆ ಆಲ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೋರ್ಟ್ಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

ಇವರು ಉತ್ತಮ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಟಗಾರರೂ ಹೌದು. ರಣಜಿ ಮತ್ತು ದುಲೀಪ್ ಟ್ರೋಫಿ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1972ರ ರಣಜಿ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಂಗಾಳ ತಂಡದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. (ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಚುರುಚುರುಕೆ ಗಿಡ : ಆರ್ಟಿಕೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಕಾಡುಸಸ್ಯ (ಸ್ಟಿಂಗಿಂಗ್ ನೆಟಲ್). ಆರ್ಟಿಕ ಡಯಾಯಿಕ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸು. 1 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ ಇದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಿಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ 4 ಚಿಕ್ಕ ವೃಂತಪರ್ಣಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳರೀತಿಯವು. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ ; ಉದ್ದ 5–7.5 ಸೆಂಮೀ.; ತುದಿ ಚೂಪು ; ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ ; ಎಲೆಗಳ ಹಾಗೂ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಬಿರುಸಾದ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಇವು ಏಕಕೋಶಿಗಳು. ಇವುಗಳ ತಳಭಾಗ ಅಂಡಾಕೃತಿಯದಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲ್ಭಾಗ ಚಾವಟಿಯಂತಿದೆ. ಚಾವಟಿಯಂತಿರುವ ಭಾಗ ಮೈಗೆ ತಗುಲಿದಾಗ ಚರ್ಮದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಮುರಿಯುತ್ತದೆ. ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂಡದಂತಿರುವ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ತೀಕ್ಷ್ಣರಸವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೋಲೀನ್ ಮತ್ತು ಹಿಸ್ಟಮೀನುಗಳಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ರಸ ದೇಹದೊಳಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಚುರುಗುಟ್ಟುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಚುರುಚುರುಕೆ ಗಿಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ವೈದ್ಯರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಿಚಕಾರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು ; ಇದರ ಉದ್ದ 10 ಸೆಂ.ಮೀ. ಹೂಗಳು ಸಣ್ಣವು ; ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು ; ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಪತ್ರದಳಗಳು 4 ; ಕೇಸರಗಳು 4 ; ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಒಳಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೂ ಅರಳಿದಾಗ ಪರಾಗಕೋಶದಿಂದ ಪರಾಗ ಸಣ್ಣಮೋಡದಂತೆ ಮೇಲೇಳುತ್ತದೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು ; ಒಂದೇ ಕೋಶವಿದೆ, ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಂಡಕವಿದೆ. ಫಲ ಎಕೀನ್ ರೀತಿಯದು. ಫಲಗಳಿರುವ ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪತ್ರದಳಗಳು ಫಲದಲ್ಲೂ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ನಾರನ್ನು ನೇಯ್ದು ಬಟ್ಟೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚುರುಕೆ ಗಿಡದ ರಸವನ್ನು ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧಿ ಹಾಗೂ ಹೃದಯಸಂಬಂಧಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಟಿಂಕ್ಚರ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಕ್ತಹೀನತೆ, ಸಂಧಿವಾತ, ಜ್ವರ ಹಾಗೂ ನೋವು ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತಲೆಹೊಟ್ಟು ತಡೆಯುವ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಕಾರಿ. ರಕ್ತಸ್ರಾವವನ್ನು ತಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಟಮಿನ್ k ಯನ್ನು ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಸಸ್ಯವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಬೇಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇದರ ಚುರುಗುಟ್ಟುವ ಗುಣ

ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವು ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಡಿತಗಳನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡುವ ಮುಲಾಮುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾರು ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲೂ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಿ.ಆರ್.ಎನ್)

ಚೂಡಾಕರಣ : ಇದನ್ನು ಚೌಲಕರ್ಮ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಶುಭದಿನ, ಶುಭನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಚೂಡಾಕರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೂಡಾ ಎಂದರೆ ಕೇಶಚ್ಛೇದವಾದ ಮೇಲೆ ಶಿರದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದಿರುವ ಕೇಶ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಮವುಂಟು. 4 ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಜವೆ, ಮಾಷ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳುಗಳನ್ನಿಡಬೇಕು. ಶಿಶುವನ್ನು ತಾಯಿ ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು. ಶಮಿ, ಗೋಮಯ, ದರ್ಭೆಗಳನ್ನೂ, ಉದುಂಬರ ವೃಕ್ಷದ ಕತ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆ, ಕ್ಷೌರದ ಕತ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೋಮ ಮಾಡುವಾಗ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ತಂದೆಯಾದವ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಗುವಿನ ಶಿರೋಭಾಗದ ಕೇಶವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೇಶವನ್ನು ಶಮೀಪತ್ರದೊಂದಿಗೆ ತಾಯಿಯಾದವಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಹೀಗೆ 4 ಸಲ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಅನಂತರ ಕ್ಷೌರಿಕನಿಂದ ಸರಿಮಾಡಿಸಿ ಮಗುವಿಗೆ ಅಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೇಶವನ್ನು ಗೋಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಉದುಂಬರ ವೃಕ್ಷದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಕ್ಷೌರಿಕನಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಿ ದಾನ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೇಶಚ್ಛೇದ ಮಾಡುವಾಗ ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಉಪನಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕೇಶವನ್ನು ಅಂದರೆ ಶಿಖೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ, ಅದು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೋದರೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳಿವೆ. ಶಿಖೆಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಿಖೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ.

ಕೇಶಚ್ಛೇದನದಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಶುಚಿತ್ವ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ: ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್)

ಚೂಡಾಲಾ : ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪತಿಯ ಮಗಳು; ಮಾಲವಪುರದ ರಾಜ ಶಿಖಿಧ್ವಜನ ಪತ್ನಿ. ಕೆಲಕಾಲ ಸಂಸಾರಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಈಕೆ ಭೋಗಮಯಜೀವನ ನಶ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಸಿ ಭೋಗಜೀವನದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದಳು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಈಕೆಯ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಶಿಖಿಧ್ವಜನೂ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನನಾದ. ಇಬ್ಬರೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರೆಂದು ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದ ನಿರ್ವಾಣಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚೂಡೆ ಮೀನು : ಕ್ಲೂಪಿಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಕ್ಲೂಪಿಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಾಗರವಾಸಿ ಆಹಾರಮೀನು. ಸಾರ್ಡಿನ್ ಮತ್ತು ಹೆರಿಂಗ್‌ಮೀನುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಸ್ಪ್ರಾಟೆಲಾಯ್ಡಿಸ್ ಅಥವಾ ಕ್ಲೂಪಿಯ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಂಡಪಮ್ ಬಳಿಯ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಮೀನು. ಪೂರ್ತಿ ಬೆಳೆದಾಗ ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 13 ಸೆಂಮೀ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳಿ. ದೇಹದ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಿಗೆರೆಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಪಾರ್ಶ್ವರೇಖೆಗಳಿವೆ. ಮೂತಿ, ನೆತ್ತಿ, ಬೆನ್ನು, ಬಾಲ ಹಾಗೂ ಗುದದ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೊಂಚ ಕಪ್ಪಗಿವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ತೇಲುಸಸ್ಯಗಳು, ಸಂಧಿಪದಿಗಳು ಈ ಮೀನಿನ ಆಹಾರ. ಇದರ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ. ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3 ಲಕ್ಷ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು 3 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ 8–10 ಕಿಮೀ. ದೂರದವರೆಗಿನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡಬರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಈ ಕಾಲವೇ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ. ಹಲವಾರು ದೋಣಿಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಒಡ್ಡುವ ಕಿವಿರುಬಲೆಗಳನ್ನೊ (ಗಿಲ್ ನೆಟ್ಸ್) ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡು ದೋಣಿಗಳ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಒಡ್ಡುವ ಸಂಚಿಬಲೆಗಳನ್ನೂ (ಬೋಟ್ ಸೇನ್) ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರಮೀನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಇವನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಉಪ್ಪಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವು ಭಾರತದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.; ಎಂ.ಎನ್.ಎಚ್.ಇ.)

ಚೆಂಗಲರಾಯ ರೆಡ್ಡಿ, ಕ್ಯಾಸಂಬಳ್ಳಿ : 1902–1976. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ (1947–52). ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಜನನ 1902ರ ಮೇ 4ರಂದು, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ

ಕ್ಯಾಸಂಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಬಿ. ವೆಂಕಟ ರೆಡ್ಡಿ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಮದರಾಸಿನ ಪಚ್ಚೆಯ್ಯಪ್ಪ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೂ ಲಾ ಕಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದು ವಕೀಲವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು (1935–37). ರಾಜ್ಯಶಾಸನ ಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. ಇವರು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು (1934–40). ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ಬಿರುಸಾದಾಗ ಮಹಾರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂಡಿಸಿತು. ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಆ ಪಕ್ಷದ ಮುಂಚೂಣಿಯ ನಾಯಕರಾದರು. ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೇತನ ತುಂಬಿ, ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ತೀವ್ರಗತಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾತ್ರವೂ ಮುಖ್ಯವದ್ದು. 1937–38ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು ; ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸೇವಾಗ್ರಾಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇರುವ ಅವಕಾಶ ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತ್ತು. 1944–45ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಜಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಇವರು ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದರು. 1946–47ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮತ್ತೆ ಸಂಸ್ಥಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

1947ರ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಉಗ್ರ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 19ರಂದು ರೆಡ್ಡಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರ ಮಣಿದು, ಪ್ರಜೆಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ರೆಡ್ಡಿಯವರಿಗೂ ಆರ್ಕಾಟ್ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಿಯಾರರಿಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಒಪ್ಪಂದ ಆಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಥಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ರಚಿಸಿ 1952ರ ವರೆಗೂ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. 1952ರಿಂದ ಮುಂದೆ ರೆಡ್ಡಿಯವರು ರಾಜ್ಯಸಭೆಯ (1952–57) ಮತ್ತು ಲೋಕಸಭೆಯ (1957–64) ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು 1952–57ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನ ಸಚಿವರಾಗಿಯೂ 1957–61ರಲ್ಲಿ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಸರಬರಾಯಿ ಸಚಿವರಾಗಿಯೂ 1961–63ರಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಚಿವರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. 1963–64ರಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಉಪನಾಯಕರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಂಚಾರಮಾಡಿದರು. 1965ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 11ರಂದು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದರು. ಆ ರಾಜ್ಯದ ಗೊಂದಲಮಯ ಜಟಿಲ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸುಮುಖವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಈಗ ನಿವೃತ್ತರು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರೂ ಅನುಭವಿಗಳೂ ಆದವರೆಂದು ಹೆಸರಾಂತಿರುವ ರೆಡ್ಡಿಯವರು ದೆಹಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಶಾಲೆಯ (ಡೆಲ್ಲಿ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಕ

ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ 'ಜನವಾಣಿ' ಕನ್ನಡ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಫೆಬ್ರವರಿ 27, 1976ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಜಿ.ವಿ.ಎನ್.)

ಚೆಂಗಾಳ್ವ : ಕೊಡಗು, ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ–ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಿರಿಯ ಅರಸು ಮನೆತನ. ಈ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ ಚೆಂಗನಾಡೆನಿಸಿತು.

ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಈ ಮನೆತನದ ಮೊದಲ ಅರಸ ನನ್ನಿ ಚೆಂಗಾಳ್ವ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಈತ ಬಹುಶಃ ಚೋಳರಿಗೆ ಸೋತು, ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 1034ರಿಂದ ಸು. 45 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ. ಈತ ಹನಸೋಗೆಯ ಜೈನಬಸದಿಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ. 1090ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ನಿಗಳಂಕ ಮಲ್ಲ ಮಾದೆಯರಸ ಚೆಂಗಾಳ್ವ, ಶಾಸನದ ಮಹಾದೇವ (ಮಾಧವಣ್ಣ) ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಮುನಿವರಾದಿತ್ಯ, ಮಲ್ಲಿದೇವ ಮತ್ತು ಹರಿಹರದೇವರು ಚೆಂಗಾಳ್ವರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಮುನಿವರಾದಿತ್ಯ ಚೆಂಗಾಳ್ವನೆಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ. ಮಲ್ಲಿದೇವನನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳವೀರ ಚೆಂಗಾಳ್ವನೆಂದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಮಗ ಹರಿಹರದೇವ. ಮಲ್ಲಿದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರದೇವನೂ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯೊಡನೆ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. 1296ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಹರಿಹರದೇವ ಚೋಳದೇವನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನ (1252) ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತುಂಗಚೋಳ ವೀರ ಚೆಂಗಾಳು ಸೋಮದೇವ ಬೊಪ್ಪ ದೇವರಸರು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ತಿಳಿಯದು. ತಂದೆ–ಮಗ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದು, ಬಹುಕಾಲ ಹೊಯ್ಸಳರ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಚೆಂಗಾಳ್ವರು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಸಾಮಂತರಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಸೋಮದೇವ–ಬೊಪ್ಪದೇವರು ಈ ಸಾಮಂತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

ಅನಂತರ ಸುಮಾರು 150 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ ಇವರ ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಯದು. 1544ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶದ ಶ್ರೀಕಂಠರಸನೆಂಬೊಬ್ಬನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚೆಂಗಾಳ್ವ ನಂಜುಂಡ ಅಥವಾ ನಂಜ. ಈತನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಪಿರಿಯಣ್ಣ ರಂಗ ಮತ್ತು ನಾಗಣ್ಣರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ನಂಜರಾಜನೇ ಕೊಡಗಿನ ನಂಜರಾಜಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪೆರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ಈ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ ವೀರರಾಜಯ್ಯ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸನಾದ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯ ಸೋಲಿಸಿದ. ವೀರರಾಜಯ್ಯ ಈ ಅವಮಾನವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದು ತಾನು ವೀರಸ್ವರ್ಗ ಪಡೆದ. ಇವನೊಂದಿಗೆ ಚೆಂಗಾಳ್ವರ ಮನೆತನ ಅಸ್ತಂಗತವಾಯಿತು. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚೆಂಚಲಿ ಸೊಪ್ಪು : ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ, ಗೋಮಾಳಗಳಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಿಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಇಲ್ಲವೆ, ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಅಮರ‍್ಯಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಡೈಜೆರ ಮ್ಯೂರಿಕೇಟ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದು ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲದ್ದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. 30–60 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಇದರ ಎಳೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವೆಡೆ ಕಾಲ್ನಡೆಗಳ ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿಂದರೆ ಭೇದಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೂ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಿದೆ. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಚೆಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ : ಆಸ್ಟರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯ (ಮ್ಯಾರಿಗೋಲ್ಡ್). ಟೆಜೆಟಾಸ್ ಎಂಬುದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಿಸಸ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕುಂಡಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳ ಹೂಗಳನ್ನು ಹೂದಾನಿಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗೃಹಾಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮ್ಯಾರಿಗೋಲ್ಡ್ (ಟಪ್ಯಾಟುಲ) ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಮ್ಯಾರಿಗೋಲ್ಡ್ (ಟ.ಎರಕ್ಟ) ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸ್ವಭಾವ ಹಾಗೂ ಹೂಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಬಗೆಯದು ದೃಢಕಾಯದ್ದಾಗಿದ್ದು 1ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೂಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವು; ಹೂದಳಗಳು ಒಂಟಿ ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವಾರು ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಪುಟ್ಟಗಾತ್ರದ್ದು; 20 ಸೆಂ.ಮೀ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಂಗಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ. ಇವೆರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಳಿಗಳುಂಟು. ಎಲ್ಲ ತಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಎಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯವು; ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಅಭಿಮುಖ ರೀತಿಯದು; ಎಲೆಯ ಪತ್ರಭಾಗ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಸೀಳುಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ,

ಹೂಗೊಂಚಲು ಚೆಂಡುಮಂಜರಿ ಬಗೆಯದು. ಚೆಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಜ ಮತ್ತು ಕಾಂಡದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸುವುದುಂಟು. ಎಲ್ಲ ತರದ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿದುಹೋಗುವಂಥ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ. ಅತಿಚಳಿ ಹಾನಿಕರ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಫೆಬ್ರುವರಿ–ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಿತ್ತಬಹುದು. ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವುದು ಉತ್ತಮ. ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜಗಳು 4–6 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತು, ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ನಾಟಿ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಸಿಗಳು ಸುಮಾರು 66 ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿಯ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಗಿಡ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಮೊದಲು ಬಿಟ್ಟ ಕುಡಿಗಳನ್ನು ಚಿವುಟಿಹಾಕಬೇಕು. ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಬಾರದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಎಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದು ಹೂಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಚೆಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ತಳಿಗಳಿವು: 1 ಆಫ್ರಿಕನ್ ಬಗೆ : ಜಯಂಟ್ ಆರಿಂಜ್, ಗಿನಿಗೋಲ್ಡ್, ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆರಿಂಜ್, ಪ್ರಿಮ್‌ರೋಸ್ ಕ್ವೀನ್, ಸನ್ ಜಯಂಟ್, ಯೆಲೊ ಸುಪ್ರೀಮ್, ಕ್ರೌನ್ ಆಫ್ ಗೋಲ್ಡ್, ಗ್ಲಿಟರ್ಸ್, ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್, ಕ್ಯೂಪಿಡ್, ಹ್ಯಾಪಿನೆಸ್, ಹವಾಯ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಫ್ರೆಂಚ್ ಬಗೆ : ಲೀಜನ್ ಆಫ್ ಆನರ್, ನಾಟಿ ಮೇರಿಯೆಟ, ಸ್ಟಾರ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ, ಯೆಲೊ ಕ್ರೌನ್, ಹಾರ್ಮನಿ, ಗೋಲ್ಡನ್ ಬಾಲ್, ರಸ್ಟಿ ರೆಡ್, ಫೈರ್‌ಗ್ಲೋ, ಬ್ರೌನಿ, ಜಿಪ್ಸಿ, ಸನ್‌ಕಿಸ್ಟ್ ಟಾಮ್‌ತಮ್ ಮುಂತಾದವು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.; ಕೆ.)

ಚೆಕ್ ಭಾಷೆ : ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಭಾಷೆ ಬೊಹೀಮಿಯ, ಮೊರೇವೀಯ ಮತ್ತು ಸಿಲೇಷ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ಲೋವ್ಯಾಕ್ ಭಾಷೆ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ. ಚೆಕ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಲೋವ್ಯಾಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಮಾಡುವ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೂ ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳು ಸ್ಲೋವ್ಯಾನಿಕ್ ಉಪಗುಂಪಿನ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪದ ಭಾಷೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಗಡಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ 1918ರಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿವೆ. ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸು. 12 ಮಿಲಿಯನ್ ಜನ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಎಂದು. ಈ ಪದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೆ(ಕೆ)ಲ್ಟಿಕ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಬೋಯಿ ಜನಾಂಗದ ತೌರೂರಾದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ; ಆಧುನಿಕ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಬೊಹ್‌ಮೆನ್ ಆಗಿದೆ.

ಸಂಪ್ರದಾಯರೀತ್ಯಾ ಚೆಕ್ ಎಂಬುದು ಒಬ್ಬ ಸ್ಲೋವ್ಯಾನಿಕ್ ಮುಖಂಡನ ಹೆಸರು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಚೆಕಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚೆಕ್ ಜನರನ್ನು ಚೆಕ್ (ಏಕವಚನ) ಚೆಸಿ (ಬಹುವಚನ) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚೆಸ್ಕಿ ಎಂಬುದು ಗುಣವಾಚಕ. ಅಂತೂ ಈ ಪದದ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ವಿಂಗಡಣೆ : ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಚೆಕ್, ಸ್ಲೋವ್ಯಾಕ್, ಲುಸೇಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಪೋಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳು ಇತರ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. 6–10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಚೆಕ್ ಆವೃತ್ತಿ ಹಳೆಯ ಚರ್ಚ್ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಚರ್ಚ್ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗಿರುವ ಚೆಕ್ ಪದಗಳು ಆ ಭಾಷೆ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಚೆಕ್ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪ ಒಂದೇ ಆಗಿರದಿದ್ದರೂ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತೀಯತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಭಾಷೆಯ ಧ್ವನಿಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿವೆ.

1. ಪೂರ್ವಕಾಲ (11ರಿಂದ 14ನೆಯ ಶತಮಾನ); ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಇತರ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುವ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣವೆಂದರೆ ಅ–ಎ, ಉ–ಇ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರಗಳ ಮಾರ್ಪಾಟು (ಮ್ಯೂಟೇಷನ್), ಏ–ಈ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರಗಳ ಸಂಕೋಚನ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ವರ, ಸಾಧಾರಣವಾದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಧಾತುವಿನ ಆಖ್ಯಾತ ರೂಪದ ಮಾದರಿಯ ಮಿತಗೊಳಿಕೆ. ದ್ವಿವಚನವನ್ನು ಬಹುವಚನದ ಪರವಾಗಿ ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಇದ್ದ ಮೂರು ಭೂತಕಾಲಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಉಳಿಯಿತು. ಅನಿಶ್ಚಿತ ಭೂತಕಾಲದ ವೆದ್ ಎಕ್ ಮತ್ತು ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣವಾದ ವೆದ್‌ಎಕ್ ಪದಗಳು ವೆದ್ಲ್ ಯೆಸೆಮ್ ಎಂದು ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು.

2 ಮಧ್ಯಕಾಲ (15–16ನೆಯ ಶತಮಾನ) : ಮತೋದ್ಧಾರಕನೂ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವನೂ ಆದ ಜಾನ್ ಹಸ್ (ಸು. 1370–1415) ಎಂಬಾತ ಪದಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ. ಈತ ಬಳಸಿದ / ಮತ್ತು ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸೂಚಕವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

3 ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ : (ಸು. 1620ರಿಂದ 1918) ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಕಟಣಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನವು ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಚೆಕಾಫ್, ಅಂತೋನ್ ಪಾವ್ಲೊವಿಚ್ : 1860–1904. ರಷ್ಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕತೆಗಾರ ಮತ್ತು ನಾಟಕಕಾರ. ಈತನ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳು ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿವೆ. ಈತ ತಗಾನ್‌ರಾಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಡಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತನ ತಾತ ಜೀತದಾಳಾಗಿ ಬಹಳ ವರ್ಷ ದುಡಿದು ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಿದವ. ತಂದೆ ಪುಟ್ಟ ಅಂಗಡಿಯ ಮಾಲೀಕನಾಗಿ ಸಂಸಾರದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಂಗಡಿಯ ವರಮಾನದಿಂದ ಸಂಸಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಚೆಕಾಫ್ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸಂಸಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಬಾಲ್ಯದ ದಿನಗಳು ತನಗೂ ತನ್ನ ಸೋದರರಿಗೂ ದುರ್ಭರವಾಗಿದ್ದುವು; ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಂತೂ ಬಾಲ್ಯದ ದಿನಗಳು ಇಲ್ಲವಾದವು ಎಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಚೆಕಾಫ್ ಗ್ರೀಕ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಆದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಈತನ ತಂದೆ ಈತನನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಶಾಲೆಗೆ (ಗಿಮ್ನಾಜಿ) ಸೇರಿಸಿದ (1869). ಚೆಕಾಫನಿಗೆ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈತನ ತಂದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತುಂಬ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದ. ಇಡೀ ಸಂಸಾರ ತಗಾನ್‌ರಾಗ್ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾಸ್ಕೊಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಯಿತು (1876). ಮಾಸ್ಕೊದ ಓಣಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಚೆಕಾಫ್‌ನ ತಂದೆ ಬಿಡಾರಹೂಡಿದ. ಆದರೆ ಚೆಕಾಫ್ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪೂರೈಸುವವರೆಗೂ ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ತಗಾನ್‌ರಾಗ್‌ನಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಈತನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಇಡೀ ಸಂಸಾರ ಹಸಿವಿನಿಂದ ನರಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಚೆಕಾಫ್‌ನಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಬರೆಯುವ ಹವ್ಯಾಸ. ತಾನು ಅರೆಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಇದ್ದರೂ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ, ಸೋದರರಿಗೆ ಹಾಸ್ಯಪೂರಿತ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಸೋದರರಿಗಾಗಿ ಜ್ಹಾಯ್‌ಕ ಎಂಬ ಕೈಬರೆಹದ ಹಾಸ್ಯ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮಾಸ್ಕೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಈತನ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಪ್ರಭಾವ ಈತನ ಮೇಲೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ರಷ್ಯದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಜೀವನ ದುಸ್ಸಹವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಚೆಕಾಫನ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಣ ಪೂರೈಸಿದೊಡನೆಯೇ (1879) ಈತನಿಗೆ ಮಾಸ್ಕೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕಿತು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೆಂದು ಚೆಕಾಫ್ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಈತ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದೊಡನೆಯೇ (1884) ಚೆಕಾಫ್ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಕೆಲಕಾಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ರೈತರಿಗೆ ಓದುಬರಹ ಕಲಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಸಂಪರ್ಕ ನಿಕಟವಾಯಿತು.

1881–1887ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. 1885ರಲ್ಲಿ ಪೀಟರ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆ ಎನಿಸಿದ ನೋವಯ ವ್ರೇಮ್ಯದ (ಹೊಸಕಾಲ) ಸಂಪಾದಕ ಸವೋರಿನ್‌ನ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಪುರವಣಿಗೆ ಈತ ಕಾಯಂ ಬರೆಹಗಾರನಾದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಗಾಢವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಇಟಲಿ ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿದರು. ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. 1886ರಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಕಥಾಸಂಕಲನವನ್ನೂ 1887ರಲ್ಲಿ ಇವಾನೊ ಎಂಬ ಮೊದಲ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈತ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್‌ನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ಭೇಟಿಯಾದುದು 1895ರಲ್ಲಿ. ಅಪರಾಧಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನರಿಯಲೋಸುಗ ಈಗ ಸಹಾಲಿನ್ ದ್ವೀಪದ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಫಲವಾಗಿ ಈತ ಸಹಾಲಿನ್ ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ದೇಶದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜೆಯೂ ಹೊಣೆಯೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಟೀಕಿಸಿದ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದವು. 1901ರಲ್ಲಿ ಈತ ವೋಲ್ಗಾ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೋ ನೀಪರ್ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ.

ಚೆಕಾಫ್ ಕ್ಷಯರೋಗಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ 1892ರಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಕೊದಿಂದ 60 ಕಿಮೀ. ದೂರವಿದ್ದ ಮೆಲೀಹವ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ 6 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈತನ ಆರೋಗ್ಯ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಕೆಡುತ್ತಾ ಹೋದಾಗ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಕ್ರಿಮ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಯಾಲ್ಟಾ ಎಂಬ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ (1892). ಅಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಗಾರ್ಕಿಯ ಸ್ನೇಹ ಲಭಿಸಿತು. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಚೆಕಾಫ್, ಗಾರ್ಕಿ, ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಈ ಮೂವರನ್ನು ರಷ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯತ್ರಯರೆಂದು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

1900ರಲ್ಲಿ ಈತ ರಷ್ಯನ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ (ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗ) ಸಂಸ್ಥೆಯ ಗೌರವಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಆದರೆ ಜ್ಹಾರ್ ದೊರೆಯ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಗಾರ್ಕಿಯ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈತ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ.

ಈತನಿಗೆ ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಈತನ ಅಜ್ಜಿ ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ನಳು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿಯಿಂದ ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಕತೆಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿದ್ದ. ಯೂಕ್ರೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹರೋಲ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಈತ ಕನಸು ಕಂಡಿದ್ದುಂಟು. ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ನರ ಸರಳತೆ, ಸಜ್ಜನಿಕೆ, ಹರಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ ಈತ ತನ್ನಲ್ಲೂ ಆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ನಾಟಕರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ; ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆ; ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಈತನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈತನ ಕೃತಿಗಳು ಯೂಕ್ರೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡವು. ಇವಾನ್ ಫ್ರಾಂಕೊ, ಎಂ. ಕೊತ್ಸ್ಯುಬಿನ್‌ಸ್ಕಿ ಮತ್ತಿತರರು ಈತನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈತನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವೀಷ್ ನ್ಯೋವಿ ಸಾದ್ (ಚೆರಿ ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟ), ಜಾಜ್ಯಾವಾನ್ಯಾ (ವಾನ್ಯಾ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ), ಜಾಯಕ್ (ಕಡಲ ಕಾಗೆ), ತ್ರ್ಯೋಹ್ ಸ್ಯೊಸ್ತ್ರಿ (ಮೂವರು ಸಹೋದರಿಯರು), ಇವಾನೋ ಮುಖ್ಯವಾದುವು, ಚೆರಿಹಣ್ಣಿನ ತೋಟ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಂತೂ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಜಮೀನ್ದಾರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಓರ್ವ ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಅವಳ ಸಹೋದರನ ಕತೆಯನ್ನು ಚೆರಿ ತೋಟ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಸೆ ಕನಸುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಸಾಗುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಸೆ ಭರವಸೆಗಳ ದುರಂತ ನಾಶ ಈ ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು. ಚೆರಿತೋಟ ಈ ಆಸೆ ಭರವಸೆಗಳ ಪ್ರತೀಕ. ನಿರೂಪಣೆಯ ಸೌಮ್ಯತೆ ನಾಟಕದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಕಷ್ಟಾಂಕ ಎಂಬುದು ಸರ್ಕಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಒಂದು ನಾಯಿಯ ಕತೆ. ನಿರೂಪಣೆ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಇದು ಎಳೆಯ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿ ಕತೆ. ಈತನ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರ್ಯದ ಒಂಟಿತನ, ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಂತರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದರ ಅಸಾಧ್ಯತೆ ಇವು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಚೆಕಾಫ್‌ನ ಕತೆಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ವಿಷಾದ, ಬೇಸರ, ನಿಸ್ಸಹಾಯಕತೆಯ ಅರಿವು–ಇವು ಬೆರೆತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಈತ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ. 'ಬೇಸರದ ಕತೆ', 'ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ' ಮೊದಲಾದವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕತೆಗಳು. 'ವಾರ್ಡ್ ನಂ.6' ಪ್ರತಿಮೆಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆ.

ಈತ ತುರ್ಗ್ಯನೇಫ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೌಸ್ಕಿ ಇವರುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ಈತನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುವಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ನಿರಾಸೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಈತನ ಕೌಶಲ ಅನುಕರಣೀಯವಾದುದು. ಆಳವಾದ ಅನುಕಂಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾತ್ರನಿರೂಪಣೆ, ಪ್ರತಿಮಾವಿಧಾನದ ಬಳಕೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾತಾವರಣದ ಸೃಷ್ಟಿ–ಇವು ಈತನ ನಾಟಕಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇವು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೂ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಈತ ಒಬ್ಬ. ತಾನು ನಾಟಕವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅವನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾಟಕ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ ಜನರು ಬಂದು ಹೋಗಬೇಕು, ಊಟಮಾಡಬೇಕು, ಹವೆಯ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡಬೇಕು, ಇಸ್ಪೀಟ್ ಆಡಬೇಕು, ಆದರೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ನಾಟಕಕಾರ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಮಾಡಬಾರದು. ನಿಜಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಇದೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬದುಕು, ವಾಸ್ತವ ಬದುಕಿನಂತೆಯೇ ಇರಬೇಕು, ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜನರೂ ನಿಜಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೂ ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುವ, ಅಮುಖ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುವ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಪಾತ್ರಗಳ ಬದುಕಿನ ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಬದಲಾಗುತ್ತಿವೆ, ಹೃದಯಗಳು ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಕ್ರಿಯೆ ಬದುಕಿನ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನೂ ಸಾತತ್ಯವನ್ನೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು "ನಗೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾಮಿಡಿ, ಎದೆ ಬಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ದುಷ್ಟತನಗಳಿಲ್ಲದ ಟ್ರಾಜಿಡಿ" ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. (ಎಂದರೆ ಎದೆ ಬಡಿಯುವುದು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಭಾಗವಲ್ಲ). ಇವನ ನಾಟಕಗಳ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಕಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಒಂದು ಗುಂಪು ಇರುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ಅನಾವರಣವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕಾಮಿಡಿ ಮತ್ತು ವಿಷಾದಗಳ ಅಸಿಧಾರಾ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಇವನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಈಗ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಎಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಹ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಪ್ರ.ಶ. 863ರಲ್ಲಿ. ಆ ವರ್ಷ ಗ್ರೇಟ್ ಮೊರೇವಿಯದ ರಾಜಕುಮಾರ ರಾಸ್ಟಿಸ್ಲಾವ್ ಅಂದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಪೂರ್ವ ಬೈಜಾಂಟಿಯಮ್‌ನ ನೆರವನ್ನು ಬಯಸಿದ. ಅವನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಬೈಜಾಂಟಿಯಮ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೆಯ ಮೈಕೆಲ್ ಒಂದು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಆ ಮಂಡಳಿಯ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದವರು ಉದ್ದಾಮ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ರಾಯಭಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೀನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಹೋದರ ಮೆಥೋಡಿಯಸ್. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಕ್ರಿಸ್ತಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ಕ್ರಿಸ್ತಧರ್ಮದ ಪೂಜಾವಿಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಸ್ಲೊವ್ಯಾನಿಕ್ ದೇಶಭಾಷೆಗೆ ತುರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಸಹೋದರರಿಬ್ಬರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಸೇಂಟ್ ವೆನ್‌ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಅಜ್ಜಿ ಲುಡ್‌ಮಿಲರನ್ನು ಕುರಿತ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ. ಅನಂತರ ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಾಧು ಸಂತರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಬೊಹೀಮಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಆರಂಭದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಭರವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಅಂದಿನ ಸ್ತೋತ್ರಗೀತೆಗಳು ನಿರಾಡಂಬರ ಶೈಲಿಯ ಕವನರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನ ಮುಗಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರಿತವಾದ ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನವಿಲ್ಲ.

14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಭಾವಗೀತೆ, ನಾಟಕ, ಗದ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಆ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಜೆಂಡ್ಸ್ ಎಂಬ ಕವನಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ (ಗ್ರಂಥಕರ್ತ ಒಬ್ಬನೋ ಒಂದು ಗುಂಪೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ) ಕಾವ್ಯತಂತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಜಾಣ್ಮೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರೀಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಮಹಾಶಯನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ ಲೌಕಿಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಅಷ್ಟಮಾತ್ರೆಗಳ ದ್ವಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಡಾಲಿಮಿಲ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾವ್ಯ ಚೆಕ್ ಜನರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೇರ, ಸ್ಪಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾರ್ಲ್‌ಸ್ (1346–78) ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರಕ್ಕೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳೆರಡೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಅವನು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆತ್ಮಕಥೆ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿತು. ಲೆಜೆಂಡ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಕ್ಯಾತರೀನ್ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಆ ಶತಮಾನದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಧರ್ಮಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಾವಗೀತೆಗಳೂ ರಚಿತವಾದುವು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದೊಡನೆ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕವೂ ರಚಿತವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದಿ ಕ್ವ್ಯಾಕ್ ಎಂಬ ಹಾಸ್ಯನಾಟಕದ ನಿದರ್ಶನ ದೊರೆತಿದೆ. ವೀರಯುಗದ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ ಜರ್ಮನ್ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬರೆದ ಚೆಕ್ ಕವನಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಟ್ರಿಸ್ಟಾನ್, ಟಾಂಡನಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲೋರಿಬೆಲ್ಲ.

1350ರಿಂದ ಗದ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಸಂತರ ಜೀವನಗಳು ಉದಂತಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳು, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಜನಪ್ರಿಯ ಕತೆಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದುವು ರಚಿತವಾದವು. ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧಕ ಕವನಗಳೂ ಹೊರ ಬಂದವು. ಸ್ಮಿಲ್ ಫ್ಲಾಸ್ಕಾ (1349–1403) ಬರೆದ ರಾಜಕೀಯ ರೂಪಕ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿ. ದೊರೆಯ ಅಧಿಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೇ ಇದರ ವಿಷಯ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿ ತಾಮಸ್ ಸ್ಟಿಟ್ನಿಯ ನೀತಿಬೋಧಕ ಗದ್ಯ ಬರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜಾನ್ ಹಸ್ (1370–1418) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚೆಕ್ ಲೇಖಕರ ಗಮನ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮತ್ತು ವಿವಾದಾತ್ಮಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಯಿತು. ಹಸ್ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಉಪದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಅವನು ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಶೈಲಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ಹಸ್‌ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿವೆ.

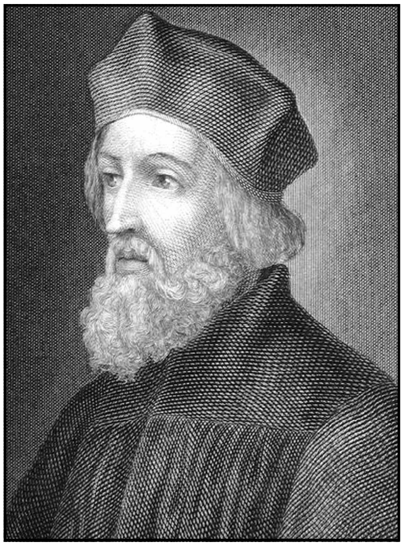

ಜಾನ್ ಹಸ್

ಹಸ್ ಅನಂತರ ಬಂದ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಧಾವಿಯಾದ ಪೀಟರ್ ಚೆಲ್‌ಸಿಕಿ (1390–1460). ತನ್ನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನೂ ಯುದ್ಧವಿರುದ್ಧದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆಡಹಿದ. ಈತನ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಬ್ರದರನ್ ಎಂಬ ಗುಂಪು ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ದೇಶೀಯ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿತು. 16ನೆಯ

ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ನೀತಿಬೋಧೆಗೂ ವಿದ್ವತ್ತಿಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಕೊ ಪೋಲೋನ ಮಿಲಿಯನ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದದಿಂದ ಉತ್ತೇಜನಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಚೆಕ್ ಗದ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪೂರ್ಣಫಲ ದೊರೆತದ್ದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ತಂಡವೊಂದು ಕೈಗೊಂಡ ಬೈಬಲ್ ಅನುವಾದದಿಂದ (1579–93). ಈ ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆ ಅಭಿಜಾತ ಚೆಕ್ ಶೈಲಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡೇನಿಯಲ್ ಆ್ಯಡಮ್ ಝಡ್ ವೆಲಿಸ್ಲಾವಿನ (1545–99) ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ರಚಿಸಿದ ನಿಘಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪ ಬಂತು; ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಆತ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. 1620ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪಂಥದ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಳೆಯ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗವೇ ನಿರ್ಮೂಲಗೊಂಡಿತು. ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹೊಸಬರಿಗೆ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದು ವಲಸೆಹೋದ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆ ಪೈಕಿ ಜಾನ್ ಆಮೋಸ್ ಕೊಮೆನ್ಸ್ಕಿ (1592–1670) ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವ. ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಮಹಾ ಮೇಧಾವಿ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನ ಲ್ಯಾಬಿರಿಂತ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಅಂಡ್ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಹಾರ್ಟ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಚೆಕ್ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇರುಕೃತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ.

ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಶದೊಳಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂತರ ಚರಿತ್ರೆ, ಭಕ್ತಸಾಹಿತ್ಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಬೆಡ್ರಿಚ್ ಬ್ರೈಡೆಲ್ (1619–1680) ಬರೆದ ಕಾವ್ಯ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದವರ ಪೈಕಿ ಜೆಸೂಯಿಟ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೊಹುಸ್ಲಾವ್ ಬಾಲ್ಬಿನ್ (1621–88) ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಈತ ಉಜ್ವಲ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡು ತನ್ನ ದೇಶದ ಗತಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನೂ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ನಗರಗಳ ಬಡಜನರ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳ ರೈತರ ಮನೋರಂಜನೆಗೋಸ್ಕರ ಒರಟು ಶೈಲಿಯ ದೇಶೀಯ ನಾಟಕಗಳು ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ಲಾವಣಿಗಳೂ (ಚ್ಯಾಪ್ ಬುಕ್ಸ್) ರಚಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಡರೈತರಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವ ಪದ್ಯಗಳೂ ಜನಪದಗೀತೆಗಳೂ ಭಾವಗೀತೆಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು.

ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟವ ಜೋಸೆಫ್ ಡೊಬ್ರೊವ್‌ಸ್ಕಿ. ಇವನು ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿದ. ರಾಜಾಶ್ರಯದಿಂದ ದೊರೆತ ವಿರಾಮವನ್ನು ಡೊಬ್ರೊವ್‌ಸ್ಕಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಮತ್ತು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ. ಈತ ಒಂದು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ. ಹಳೆಯ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬರೆಹಗಾರರ ಮಾದರಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. ಆಂಟೋನಿನ್ ಜಿರೋಸ್ಲಾವ್ ಪುಕ್‌ಮಜೆ (1769–1820) ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದುವ ಓದುಗರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವು. ಜೋಸೆಫ್ ಯುಂಗ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಮಿಲ್ಟನ್‌ನ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಅನುವಾದದಿಂದಲೂ (1811) ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಚೆಕ್–ಜರ್ಮನ್ ನಿಘಂಟಿನಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಶೋಧಕನೂ ಆಗಿದ್ದ ಪವೆಲ್ ಜೋಸೆಫ್ ಸಫ್ರಿಕ್ (1795–1861) ಮತ್ತು ಮೊರೇವಿಯನ್ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಫ್ರಾಂಟಿಸೆಕ್ ಪಲಾಕಿ (1798–1876) ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಚೆಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ದುಡಿದ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತರು. ಇವರು ಬರೆದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರೇವಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಅಭಿಜಾತ ಚೆಕ್ ಶೈಲಿಯ ಮೇರುಕೃತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ದಿ ಡಾಟರ್ ಆಫ್ ಸ್ಲಾವಾ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂಪಕ ಸಾನೆಟ್ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಬರೆದವನ ಜಾನ್ ಕೊಲ್ಲಾರ್ (1793–1852). ಈ ಕವನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉಜ್ವಲಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿ ತಾಳಿದ ಆಶಾಭಾವನೆ. ಫ್ರಾಂಟಿಸೆಕ್ ಲಾಡಿಸ್ಲಾವ್ ಸೆಲಕೋವ್‌ಸ್ಕಿ (1799–1852) ಬರೆದ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಬನಿಯೂ ಸೊಗಡೂ ಇವೆ. ಜೋಸೆಫ್ ಕಜೆಟನ್ ಟಿಗ್ಲ್ (1808–56) ಮತ್ತು ವಾಕ್ಲಾವ್ ಕ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಕ್ಲಿಕ್‌ಪೆರಾ (1792–1859) ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳು ಚೆಕ್ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ಚೆಕ್ ಕವಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೆರೆಲ್ ಹೈನೆಕ್ ಮಾಚಾ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ಆತ ಬರೆದ ಮಾಜ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಭಾವಗೀತೆಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬೈರನ್, ಸ್ಕಾಟ್ ಕವಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪೋಲೆಂಡಿನ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬರೆಹಗಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಬಾಹ್ಯರೂಪದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬಾಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿರುವ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿರಾಶಾಭಾವನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

1840ರ ಅನಂತರ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಮೂಡಿಬಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕರೆಲ್ ಹ್ಯಾವ್ಲಿಸೆಕ್ ಬರೋವ್‌ಸ್ಕಿ (1821–56) ಮತ್ತು ಬೋಜೇನ ನೆಮ್‌ಕೋವಾ (1820–82) ಮುಖ್ಯರು. ಇವರ ಆಸಕ್ತಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ನಾಡಿನ ಗತಕಾಲದ ವೈಭವ ಅಥವಾ ಭವಿಷ್ಯದ ಮಹಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತ ಕಲ್ಪನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವಂಥದಲ್ಲ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಚೆಕ್ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಬೋಜೇನ ನೆಮ್‌ಕೋವಾ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ. ಆದರ್ಶ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಲೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಈಕೆ ಬರೆದ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್‌ಮದರ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಹಳ್ಳಿಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಜಾನ್ ನೆರೂಡ ಎಂಬಾತ ವೃತ್ತಪುಟದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಫಯ್ಯುಟಾನ್' ಎಂಬ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿ. ಆತ ಭಾವಗೀತೆಯ ಸಮರ್ಥ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಅವನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ನೆರೂಡನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ವಿಟೆಝ್‌ಸ್ಲಾವ್ ಹಲೆಕ್ ಎಂಬಾತ ಮಾಜ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹೊಸ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖಂಡನಾದ (ಮಾಜ್ ಎಂಬುದು ಹಲೆಕ್ ಮತ್ತು ನೆರೂಡ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹೆಸರು). ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾದಂಬರಿಕಾರಳು ಕ್ಯಾರೋಲಿನಾ ಸ್ವೆಟ್ಲಾ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ರೂಚ್ ಎಂಬ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ 1870–80ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದ ಸ್ವಟೋಪ್ಲುಕ್‌ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಅಲಾಯ್ಸ್ ಜಿರಾಸೆಕ್ ಎಂಬುವರು ತಮ್ಮ ಭಾವಗೀತೆ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಹೊಸರೂಪ ಕೊಟ್ಟರು. ಲುಮೀರ್ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಲೇಖಕರ ಗುಂಪಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದ ಕವಿಗಳು ಜರಾಸ್ಲಾವ್ ವ್ರಿಚ್‌ಲಿಕಿ ಮತ್ತು ಜೂಲಿಯಸ್ ಜೆಯೆರ್. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳದ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯೂ ರಸಜ್ಞತೆಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೈಗೂಡಿತ್ತು. ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯೂ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಪರಂಪರೆಯೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. 1890ರಿಂದೀಚೆಗೆ ವಿಶಾಲ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯೂರೋಪ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತು. ಮ್ಯಾಸಿರಿಕ್ ಎಂಬುವನ ಚಿಂತನೆಗೂ ಮಚಾರ್‌ನ ಕಾವ್ಯವೂ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಯಾವುದನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡದೆ ಒಪ್ಪದಂಥ ಸಂದೇಹವಾದವು ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ನಿಲವೂ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುವು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚೆಕ್ ಕವಿ ಪೀಟರ್ ಬೆಝ್‌ಕುಕ್ ಉತ್ಕಟ ನಿರಾಶಾವಾದದಿಂದ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ತತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆಡಹಿದ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಮರುದನಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಅನೇಕ ಸಮರ್ಥ ಕವಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ್ಯಂಟೋನಿನ್ ಸೊವಾ ಫ್ರಾನಸ್ರಮೆಕ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಮಾನ್ ಎಂಬುವರು ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದರು. ಮೊದಲ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಮತಾವಾದಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಚಿತವಾದವು. ಈ ಬಗೆಯ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಜಿರಿಲ್ ವೋಲ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಜೋಸೆಫ್ ಹೋರ. ಇದರ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಸರ್‌ರಿಯಲಿಸ್ಟ್ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ಈ ಪೈಕಿ ಬಹಳ ಹೆಸರುಪಡೆದ ಕವಿ ವಿಟೆಝ್‌ಸ್ಲಾವ್ ನೆಝ್‌ವಾಲ್.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ಭಾವಗೀತೆಯ ಕವಿಗಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋಭಾವದ ವಸ್ತುಗಳ ಕಡೆ ಗಮನವಿತ್ತರು. ಇವರ ಪೈಕಿ ನೈಝ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು

ಹೋರಾ ಎಂಬುವರು ಮುಖ್ಯರಾದವರು. 1918ರ ಮುನ್ನ ಕೇಪೆಕ್ಸ್ ಜೋಡ್ ಎಂಬಾತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳನ್ನು ಸತ್ವಯುತವಾಗಿ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ. ಅನಂತರ ಕವೇಲ್ ಕೇಪೆಕ್ ತನ್ನ ಚಿಂತನಶೀಲ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚೆಕ್ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪಕ್ವಗೊಳಿಸಿ ಆಡುಮಾತಿನ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಭಾಷೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸತ್ವ ಕೊಟ್ಟ. ಭಾಷೆಯನ್ನು ಇಷ್ಟೇ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಲೇಖಕ ವ್ಲಾಡಿಸ್ಲಾವ್ ವಾಂಕೂರ. ರುತೇನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಗಳ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಐವಾನ್ ಓಲ್‌ಬ್ರಾಕ್. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಮರೀ ಮಾಜೆರೋವಾ ಅತ್ಯಂತ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಈತ ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ವಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಮಾಜವಾದೀ ಬರೆಹಗಾರರ ಮುಂಚೂಣಿಯಾದ.

ಚೆಕ್ ನಾಟಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ನಾಟಕಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯ, ಕಾದಂಬರಿ ಸಣ್ಣಕಥೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಾಟಕ ಏರಲಿಲ್ಲ. 1918ರ ಅನಂತರ ಫ್ರಾಂಟಿಸೆಕ್ ಲಾನ್‌ಜೆರ್ ಮತ್ತು ಕೆರೇಲ್ ಕೇಪೆಕ್ ಎಂಬುವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಒಂದು ಹೊಸ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರ ನಾಟಕಗಳು ಆದರ್ಶದೃಷ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ನಾಟಕಗಳು. ಜೆರೊಸ್ಲಾವ್ ವ್ರಿಕ್‌ಲಿಕಿ ಎಂಬ ನಾಟಕಕಾರನು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ಗಯಟೆ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಾಧನೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವದ ಫಲವಾಗಿ 1948ರ ಬಳಿಕ ಚೆಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಧೋರಣೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದ ಶೋಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರೈತ ವರ್ಗಗಳ ಹೋರಾಟದ ಮೂಲಕವೇ ಜನತೆಯ ಉದ್ಧಾರವೆಂಬ ಆದರ್ಶ ಈಚಿನ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯ, ಸಮಾನತೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗಿರುವ ಹೊಸ ಸಮಾಜನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಹೊಣೆಗಾರರೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಈಚಿನ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ : ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ. ನೆಲದಿಂದ ಆವೃತವಾದ, ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನಂತಿರುವ ಈ ದೇಶ ಪೂ.ರೇ. 12°5'–22°34' ಮತ್ತು ಉ.ಅ. 47°44'–51°33' ನಡುವೆ ಇದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಗಣರಾಜ್ಯ (ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ), ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ (ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ), ಪೋಲೆಂಡ್, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ, ಹಂಗರಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳು ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 49,371 ಚ.ಮೈ.(1,27,870 ಚ.ಕಿಮೀ.). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,600,000 (1993).

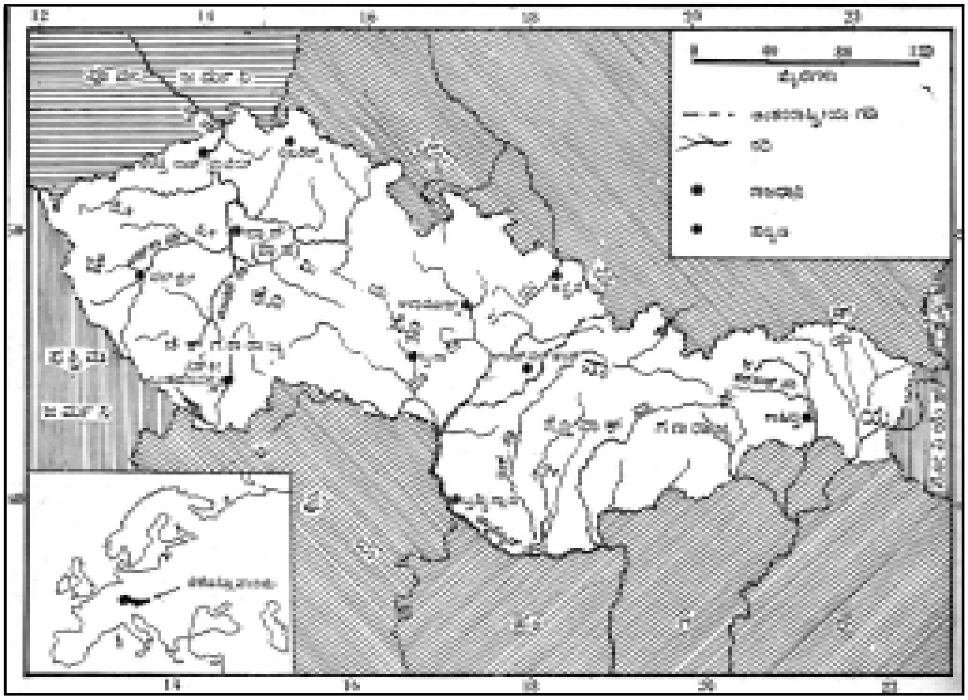

ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರಾಗ್ (ಪ್ರಾಹ). 1919ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯ, ಮೊರೇವಿಯ, ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಸೈಲೀಷಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಮುಂದೆ ಸಬ್–ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ರುಥೇನಿಯ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. 1938ರ ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ, ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನಿ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಹಂಗರಿಗಳು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. 1939ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜರ್ಮನಿ ಇದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಸೋತಮೇಲೆ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1945ರ ಜುಲೈ 29ರ ಮಾಸ್ಕೋ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಸಬ್–ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ರುಥೇನಿಯವನ್ನು ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾಯಿತು.

1965ರ ಜನಗಣತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 1.42 ಕೋಟಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚದರ ಕಿಮೀ.ಗೆ 110. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತುಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯ ವಲಯಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸ್ಲವಾನಿಕ್ ಜನತೆಯ ನೆಲೆವೀಡುಗಳು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.65ರಷ್ಟು.ಮಂದಿ ಚೆಕ್ಕರು ; ಶೇ.29 ಮಂದಿ ಸ್ಲೋವಾಕರು ; ಶೇ. 6ಮಂದಿ ಇತರರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಡಿಟೀಜ಼್‌ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜರ್ಮನರನ್ನು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೊವಾಕ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ವಾಯ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ಭಾಗ–ಇವು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ವಾರೀಸ್‌ಕನ್ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರೇವಿಯದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾರ್ಪೇತೀಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಪೈನ್ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭೂವಿನ್ಯಾಸ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಎಲ್ಲೆ ಮೊರೇವಿಯದ ಜೊಮೊದಿಂದ ಹಾದು ಬ್ರನಾದ ದಕ್ಷಿಣವಲಯ, ವ್ಯಸ್‌ಕಾಫ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಪರಾಫ್‌ಗಳಿಂದ ರಾನ್‌ಸದ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗೂ ಕಾರ್ಪೇತೀಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂವಿವರಣೆ, ಸ್ತರವಿವರಣೆ, ಭೂ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಭೂಮುಖಶಾಸ್ತ್ರ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಭೂಕಾಲದ ಬಾಹ್ಯಾಸ್ತ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಇವು ವಾರೀಸ್‌ಕನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾರ್ಪೇತೀಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ವಾರೀಸ್‌ಕನ್ ಪರ್ವತ ರೂಪಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಮಹಾ ಸಮುದಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಬಹುಪುರಾತನ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಇದು ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸಮಭೂಮಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಕ್ ಪರ್ವತೋದ್ಭವದ ಚಲನಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾರ್ಪೇತೀಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳ ಈಗಿನ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಜಟಿಲ ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳೇ ಕಾರಣ. ಇವುಗಳ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಲ್ಗಾಂಗ್‌ಕಿಯನ್ ಉದಯಕಾಲ ಅಥವಾ ಆರ್ಷೇಯ ಜೀವಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ ಭೂಯುಗದವರೆಗೂ ಉಂಟು. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಾದ ಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು. ಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯದ ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳು. ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಟಾಟ್ರಾ ಈ ದೇಶದ

ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜರ್ಲಾಕಾಫ್‌ಕಾ ಶಿಖರ 8,737' ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾದ ಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಬಯಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ನೆಲದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ನದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಕರ್ಲಾವಿ ವಾರಿ (ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ಬಾದ್) ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಜಲದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಹಲವಿವೆ. ದೇಹಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದೆನಿಸುವ ಈ ನೀರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಕುಡಿಯಲನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕೊಳಾಯಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯೂ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಎಲ್ಬೆ ಮತ್ತು ಮಾಲ್‌ಡೌ (ವಲ್ಟವ) ನದಿಗಳೂ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಹೊರದಾರಿಗಳು.

ಕಾರ್ಲ್‌ಸ್ಟೆಜೆನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಗಾತಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಟೆ ಮನೆ

ವಾಯುಗುಣ: ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ್ದು ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಹಿತಮಿತ ವಾಯುಗುಣ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅದು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಾಗರೀಯ ವಾಯುಗುಣವೂ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಖಂಡೀಯ ವಾಯುಗುಣವೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಅಂತರ 22'–50'. ಪಶ್ಚಿಮ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮೊರೇವಿಯದಲ್ಲಿ 23 ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಟಾಟ್ರಾ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ. ವಸಂತ ಹಾಗೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ. ಇದು ಕೃಷಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅರಣ್ಯಮಯ ದೇಶ ಇದು. ಒಟ್ಟು ನೆಲದಲ್ಲಿ 35% ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ 38% ಭಾಗ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶಂಕುಧಾರಿ ವೃಕ್ಷಗಳೇ ವಿಶೇಷ. ಬೊಹೀಮಿಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ 85% ರಷ್ಟೂ ಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ 62%ರಷ್ಟೂ ಶಂಕುಧಾರಿ ಮರಗಳು. ಆದರೆ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಕಾಡುಗಳು. ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರೇವಿಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಈಗ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮೂಲ ಸ್ಟೆಪ್ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳುಂಟು.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ಸಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯ ವಲಯಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡುಬರಲಾಗಿದೆ. ಚೌಬೀನೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಮೇಲುಗೈ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರಣ್ಯ ಸಂವರ್ಧನ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಸುಮಾವಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಮೂಲ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಫರ್, ಲಾರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಸ್‌ಪೈನ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು. ಎಲ್ಬೆ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮರಳುಕಲ್ಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಓಕ್ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೇರಳ, ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅರಣ್ಯಸಂವರ್ಧನ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಬೊಹೀಮಿಯದಷ್ಟು ಹಳೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳು ಅಷ್ಟು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಲ್ಲ. ಉಪಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ರುಥೇನಿಯದ ಗಡಿನಾಡಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಬೀಚ್ ಅರಣ್ಯಗಳು ತುಂಬ ಸುಂದರ. ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೂ ಉಂಟು.

ಟಾಟ್ರಾ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ವಿಹಾರಕೇಂದ್ರ

ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ರೀತಿಯದು. ಕರಡಿ, ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ಲಿಂಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದುವು ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್, ಪೋಲ್ ಕ್ಯಾಟ್, ಮಾರ್ಟ್ನ್, ಮಿಂಕ್, ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮೊದಲಾದವು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಹಗಾವುಗಳೂ ದ್ವಿಚರಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಆಸ್ಪ್ರೆ, ಗ್ರಿಫನ್ ಹದ್ದು, ರಣಹದ್ದು, ಗೂಬೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳುಂಟು. 200 ಪೌಂ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿರುವ ಮೀನುಗಳು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕೃಷಿ: ಕೃಷಿ ಜಮೀನಿನ ಬಹುಭಾಗ ಸಮಾಜೀಕೃತ ವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಶೇ.56 ರಷ್ಟು ನೆಲ (71 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್) ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಧಾನ್ಯ ಪ್ರಧಾನ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ 10.5% ಕೃಷಿಯ ಪಾಲು. ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ 18% ಮಂದಿ ಕೃಷಿನಿರತು. ಗೋದಿ, ರೈ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು., ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇವು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಫ್ಲಾಕ್ಸ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಲದ ಶೇ. 20 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆ. 1908ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಗೋದಿ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ದನಗೂ ಮುಖ್ಯ. 1908ರಲ್ಲಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ 19,03,000 ದನಗಳಿದ್ದುವು. ಕುಕ್ಕುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3.25 ಕೋಟಿ. ಕುರಿ 9,06,000. 1968ರಲ್ಲಿ 12,74,920 ಮೆ. ಟನ್ ಮಾಂಸ ತಯಾರಾಯಿತು. ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆ 4.42 ಕೋಟಿ ಹೆಕ್ಟೊಲೀಟರ್. ಒಟ್ಟು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಪ್ರಾಣಿ ಜನ್ಯ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಪಾಲು ಬರುವುದು ಕೊಳಗಳಿಂದ, ನದಿಗಳಲ್ಲೂಜಿಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟ ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿಜಿಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಂತರಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಮೀನನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜಕ್ಷೇಪಗಳು ಲಹೆಚಚಾಗಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಆಂಟಿಮೊನಿ, ಪಾದರಸ, ಯುರೇನಿಯಂ, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಕೇಯೊಲಿನ್, ಗಾಜಿನ ಮರಳು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ, ಪೈರೈಟ್ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು. ಸೈಲೀಷಿಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳೂ, ಚೆಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಗಣಿಗಳೂ ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ಪರ್ವತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹಾಗೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಗಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಅದುರು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇವನ್ನು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದಿಂದ ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ವಲ್ಟವ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆ

ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ: ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು (ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ), ಗಾಜು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಾಗದ, ಜವಳ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಕೃತಕ ರಬ್ಬರ್, ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ವದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಕೆಗೆ ನೆರವಾಗಿರವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಕಾಗದ, ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮತ್ತು ರೇಯಾನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದು ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟ, ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಹಂಗರಿಗಳೊಡನೆ.

ಬ್ರಟ್ಯಸ್ಲಾವದ ಬಳಿಯಿರುವ ಪೆಟ್ರೋರಸಾಯನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಸುಡೀಟೀಜ಼್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮೊರೇವಿಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಮೂಲ. ಪ್ರಾಗ್ (ಪ್ರಾಹ) ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ಸುಡಿಟೀಜ಼್‌ನಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ನೆರವು ದೊರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಗಿರಣಿಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮರಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾಬ್ಲಾನೆಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೆಡೆಲೆಕ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಾಯೊಲಿನ್ ಮಣ್ಣು ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ಹಾಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಟೆಪ್ಲೈಸ್–ಸನೋವ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಳು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಇಂಬಾಗಿವೆ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಈ ದೇಶದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಗಾಟ್‌ವಲ್‌ಡಾಫ್‌ನ ಚರ್ಮದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ವಿಲ್ಸನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಿತ್ರ ಪಟ್ಟಣದ ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದುರ, ಹತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಗಾಜಿನ ವಸ್ತು, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಜವಳಿ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಶೇ.40ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರನಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋಟೆಲು

ಸಾರಿಗೆ: ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ-ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ತುಂಬ ಸಮರ್ಪಕ. ಸುಮಾರು 8,198 ಮೈ. ಉದ್ದದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಪ್ರತಿ ಆರು ಚ.ಮೈ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೈ. ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಾಗೂ ಸರಕು ಸಾರಿಗೆಯ ಬಹುಭಾಗ ನಡೆಯುವುದು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ಆಂತರಿಕ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮುಲಕ ಸಾಗುವ ಸರಕು ರೈಲುಸಾಗಣೆಯ 1/20ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ . ಚೆಕ್ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯೂರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳೊಡನೆ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದ ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಗ್, ಬ್ರನಾ, ಆಲಾಮೋಟ್ಸ್, ಕಾಷಿಟ್ಸೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಟ್ಯಸ್ಲಾವಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಿವು: ಪ್ರಾಗ್ (12,41,664), ಬ್ರನಾ (3,37,673), ಆಸ್ಟ್ರವ (2,99,622), ಪಲ್‌ಜ಼ೆನ್ (1,70,322), ಲಿಬೆರೆಕ್ (1,02,005) ಮತ್ತು ಉಟ್ಸೀನಾಡ್ ಲಾಬೆಮ್ (95,464).

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಫುಟ್‌ಬಾಲ್, ಅತ್ಲೆಟಿಕ್ಸ್, ಕೈಚೆಂಡು, ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್‌ಬಾಲ್, ಬರ್ಫ ಹಾಕಿ, ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಮತ್ತು ಚದುರಂಗ. ದೇಶದ ನಾಣ್ಯ ಕಾರುನಾ.

(ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.;ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಇತಿಹಾಸ: ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ನಂತರ, 1918ರಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಆತ್ಮನಿರ್ಣಯ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಗಣರಾಜ್ಯ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. 1,400 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಚೆಕ್ಕರು ಮತ್ತು ಸ್ಲೊವಾಕರು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬೊಹೀಮಿಯ, ಮೊರೇವಿಯ–ಸೈಲೀಷಿಯ, ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಕಾರ್ಪೇತಿಯನ್ ರುಥೀನಿಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂಭಾಗವಿದು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಬೋಯೀಗಳು, ಇವರಿಂದಲೇ ಬೊಹೀಮಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು

ಪೂರ್ವ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿನ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾರ್ಯಾಗಾರದ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ

ಬಂತು. ಬೋಯೀಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಕೊಮ್ಯಾನೀಗಳು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದದ್ದು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊರೇವಿಯದಿಂದ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಬೊಹೀಮಿಯದ ರಾಜಕುಮಾರ ಬೋರಿವೋಜ್‌ನನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೆಥೋಡಿಯಸ್ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದ. ಅದೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಬೃಹತ್ ಮೊರೇವಿಯನ್ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಯಿತು. ಚೆಕ್ ರಾಜವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಮಿಸ್ಲೈಡ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಸಂತ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್ ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅರಸು. ಪ್ರಶ. 929ರಲ್ಲಿ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್‌ನ ಸಹೋದರ ಒಂದನೆಯ ಬೋಲೆಸ್ಲಾವ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಎರಡನೆಯ ಬೋಲೆಸ್ಲಾವ್ ಮೊರೇವಿಯ, ಸೈಲೀಷಿಯ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡಿದ. ಮುರನೆಯ ಬೋಲೆಸ್ಲಾವ್ ಈ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ತಳ್ಳಿ ವ್ಲಾದಿವೋಜ್‌ನ ಮರಣಾನಂತರ ಪ್ರಿಮಿಸ್ಲೈಡ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ 1029ರಲ್ಲಿ ಮೊರೇವಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಭಾಗವಾಯಿತು. 1198ರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಪ್ರಿಮ್‌ಸಲ್

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಒಂದು ಸಾಮೂಹಿಕ ವ್ಯಾಯಾಮ ಪ್ರದರ್ಶನ

ಓಟ್ಟಕರ್ ಬೊಹೀಮಿಯದ ರಾಜನಾದ. 1230ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಪ್ರಮ್‌ಸಲ್ ಓಟ್ಟಕರ್ ಬೊಹೀಮಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಡ್ರಿಯಾಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಓಟ್ಟಕರ್‌ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 2ನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್ ತನ್ನ ಹಕ್ಕು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಮಾರ್ಕ್‌ಫೆಲ್ಟ್ ಓಟ್ಟಕರ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಸೋತು 1278ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನಂತರ ಅವನ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಯಿತು; ಐಶ್ವರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1306ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್‌ನ ಕೊಲೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಿಮಿಸ್ಲೈಡ್ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಂಶದ ರೂಡಾಲ್ಫ್ ಮತ್ತು ಕಾರಿಂತಿಯದ ಹೆನ್ರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಡೆಸಿದರು. 1310ರಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯನರು ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜನ ಮಗ ಜಾನನನ್ನು ಅರಸನನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರು. 1346ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಕ್ರೇಸೀ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅವನ ಮಗ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನೇ 1348ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನಾಳಿದ. ಪ್ರಾಗ್ ಪಟ್ಟಣ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಇವನು ವಿಯೆನ್ನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ. 1356ರಲ್ಲಿ ಶಾಸನವೊಂದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ಮಗಳು ಆನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊರೆ 2ನೆಯ ರಿಚರ್ಡನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. 1378ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಮಗ 4ನೆಯ ವೆನ್ಸೆಸ್‌ಲಾಸ್ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದ. ಇವನು ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಲಿಫನ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಜಾನ್ ಹಸ್ ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹಸ್ ಮತ್ತು ಜರೋಂ ಎಂಬ ಮತಸುಧಾರಕರನ್ನು ಜೀವಸಹಿತ ಸುಡಲಾಯಿತು. 1410ರಲ್ಲಿ ಸಿಜಿಸ್‌ಮುಡ್ ಎಂಬುವನು ಜರ್ಮನಿಯ ಅರಸನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. ಅವನನ್ನು ಬೊಹೀಮಿಯ ರಾಜನಾಗಿ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 1437ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಎರಡನೆಯ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದ. ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗು ಲ್ಯಾಡಿಸ್ಲಾಸನಿಗೆ 1452ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು. 1457ರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಡಿಸ್ಲಾಸ್ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಜಾರ್ಜ್ ಪ್ರಾದ್ಯೆ ಬ್ರಾಟ್‌ನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಂಗೇರಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದವು. ಪ್ರಾದ್ಯೆಬ್ರಾಟ್ ಮರಣಾನಂತರ ಪೋಲೆಂಡಿನ ರಾಜ 4ನೆಯ ಕಾಸಿಮಿರನ ಮಗ

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ನಡೆದ ಡಕ್ಲ ಕಣಿವೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ಯೋಧರ ಸ್ಮಾರಕ

ಲ್ಯಾಡಿಸ್ಲಾಸನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ 1471ರಲ್ಲಿ ತರಲಾಯಿತು. 1490ರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಡಿಸ್ಲಾಸ್ ಹಂಗರಿಯ ರಾಜನೂ ಆದ. ಈತ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನು ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ; ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಲೂಯಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1ನೆಯ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡೂ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಆನಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟೂ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ. ಈತನ ಮಗ 2ನೆಯ ಲೂಯಿ (ಹಂಗರಿಯ ರಾಜ) 1526ರಲ್ಲಿ ಮೊಹಾಕ್ಸ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅನಂತರ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ಮೊಮ್ಮಗ ಹಾಗೂ ಲ್ಯಾಡಿಸ್ಲಾಸನ ಅಳಿಯನಾಗಿದ್ದ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಮೂಲಕ ಲಹಂಗರಿ ಮತ್ತು ಬೊಹೀಮಿಯಗಳ ಲಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹಕ್ಕು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅವನನ್ನು ಬೊಹೀಮಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇವನು ಹಂಗರಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಗಿಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ. 1547ರಲ್ಲಿ ತನ್ನನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಕ್ಕು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದದ್ದು, ಚುನಾವಣೆಯಿಂದಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಜಯ ಪಡೆದ. ಇದರಿಂದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಂಶೀಯರ ಕೈಸೇರಿತು. 1556ರಲ್ಲಿ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಜರ್ಮನರ ರಾಜನಾದ. ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದವನು 2ನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್. 1609ರಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯನರು 2ನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್‌ನಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದರು. 1611ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅವನನ್ನು ಬಲವಂತವಾಗಿ ಸಂಹಾಸನದಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಅವನ ಸಹೋದರ ಮತಿಯಾಸನನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಮತಿಯಾಸ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ 1619ರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡನ ಮೊಮ್ಮಗ 2ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರಿಗೂ ಕ್ಯಾತೋಲಿಕರಿಗೂ 30 ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1620ರಲ್ಲಿ

ಪ್ರಾಗ್ ನಗರದ ಬಳಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟು ಡೋತುಹೋದು. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಜಮೀನುದಾರರ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಯಿತು. ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲ್ಯ ಒಪ್ಪಂದವಾದ ತರುವಾಯ ವಿಯನ್ನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಇತಿಹಾಸ ಆಸ್ಟರಿಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೋಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಜೋಸೆಫನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಯೂರೋಪಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 1848 ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆಗ ಹೋರಾಟ ತಲೆ ಎತ್ತಿತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಆಸ್‌ರಿಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅದರ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ 1848ರಲ್ಲಿ ಪಾನ್–ಸ್ಲಾವ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ ನಡೆಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಲು ಜನ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ದಂಗೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಯಿತು. 1861ರಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೆ ಶಾಸನಸಭೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಕಲಿಸಲಾಯಿತು. ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತಿಬೇಕೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಚೆಕ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಐಕ್ಯ ಮೂಡಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಐಕ್ಯ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹ್ಯಾಪ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಂಶದ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಪ್ರಜೆಗಳ ಆಶೋತರಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದಮನ ರೀತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ಚೆಕ್ ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗೃತಿಯಿದ್ದರೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಅವರು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲೇ ತೊಳಲಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಅನುವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳು ಒದಗಿಬಂದುವು. ಒಂದನೆಯದಾಗಿ ಬಾಲ್ಕನ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದವನು ತಾಮಾಷ್ ಗಾರಿಗ್ ಮ್ಯಾಸಾರಿಕ್ (1850–1937). ಈತ 1900ರೆಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪಕ್ಷ ಎಂಬ ರಾಜಕಿಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದು ವಾಸ್ತವವಾದಿ ಪಕ್ಷವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈತ 1907ರಲ್ಲಿ ಶಾಸನಸಭೆಯ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ದೇಶ ಜರ್ಮನಿಗೆ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಈತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೋಪಕ್ಕೂ ರಾಜವಂಶದ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಗೂ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ.

1914ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇವನು ದೇಶತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸ್ವಿಟ್‌ಝರ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ. ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚೆಕ್ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾದವನು ಎಡ್ವಡ್ ಬೆನೆಷ್ (1884–1948). ಅವನು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ. ಆತನೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ದೇಶತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ನಾಡಿನ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಮ್ಯಾಸರಿಕ್ 1917ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು, ರಷ್ಯನರ ಕೈಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಸಾವಿರಾರು ಚೆಕ್ಕರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸೈನ್ಯ ಪಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ. 1918ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋದ. ಆಗಲೇ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಅನ್ನು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನ್ಯಾಯ ಬದ್ಧ ಸರ್ಕಾರವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದು.

ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ಮ್ಯಾಸಾರಿಕ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ 1918ರ ನವೆಂಬರ್ 14ರಂದು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. 1935ರವರೆಗೂ ಅವನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ.

ಮ್ಯಾಸರಿಕನ ತರುವಾಯ ಬೆನೆಷ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಗಾಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಆರ್ಥಿಕ, ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಾದರೆ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ರಾಜ್ಯದ ಸೂಡೇಟನ್ ವಿಭಾಗದ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಜರ್ಮನ್ ಜನರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಾಲ್ಫ್ ಹಿಟ್ಲರ್ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೇ (1929) ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಸೂಡೇಟನ್ ಜರ್ಮನ್ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಪಕ್ಷ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡು ಬಲಗಳಿಸಿತು. ಆ ವಿಭಾಗದ ಜನರು ಗಣರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಲು ಬಯಸಿದರು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನವಿತ್ತ. 1938ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿದ. ಸೂಡೇಟನ್ ವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟವಾಗಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಾಗಲಿ ಕೌಲುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನರವಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 1938ರ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 29ರಂದು ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಜನೆಯಾಯಿತು. ಕಲವೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಸಾರಿಕ್ ಕಟ್ಟಿದ ಗನರಾಜ್ಯ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಂತಾಯಿತು. ಅದು ನಾಟ್ಸಿ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೊಳ ಪಟ್ಟಿತು; ಬೊಹೀಮಿಯ ಮೊರೇವಿಯ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಅರಕ್ಷಿತ ರಾಜ್ಯ ರೂಪಿತವಾಯಿತು.

ಬೆನೆಷ್ ಪುನಃ ದೇಶತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿತ್ತುವು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚೆಕ್ ಸರಕಾರ ಬೆನೆಷ್‌ನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸರ್ಕಾರವೂ ಇದಕ್ಕೆ 1942ರಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿತು. 1944ರಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗೆ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸರ್ಕಾರವೂ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು.

1945ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯವನ್ನು ನಾಟ್ಸಿ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದವು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬೆನೆಷ್‌ನ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಾಗ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪುಗಳಿಗೆ ಸೇತುವೆಯಂತಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಬೆನೆಸನಿಗಿದ್ದ ಆಶಯ.

1946ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಿದರು. ಅವನ ನಾಯಕ ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ ಗಾಟ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ. 1948ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಗೆ ಸಕಲ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಲಭಿಸಿದವು. ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬೆನೆಷನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಾಟ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ 1953ರ ವರೆಗೂ ಆ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪೂರ್ವ ಐರೋಪ್ಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿ ವಾರ್ಸಾ ಕೌಲಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು. ಗಾಟ್‌ವಾಲ್ಟನ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಟಾಲಿನ್ ನೀತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಟ್‌ವಾಲ್ಟನ ಅನಂತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಂಟೋನಿನ್ ಜ಼ೋಪೊಟೊಕಿ ಮತ್ತು ಆಂಟೋನಿನ್ ನೊವೋಟ್ನಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. 1963ರಲ್ಲಿ ಯೋಸೆಫ್ ಲೊನಾರ್ಟನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡೂಬ್‌ಚೆಕ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಲಡ್‌ವಿಗ್ ಸ್ವೊವೋಡ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದಿತು. ಇದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ದೇಶ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಜಾರುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ವಾರ್ಸಾ ಕೌಲಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಭಾವಿಸಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಮೇಲೆ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದುವು. ಸುಧಾರಣಾವಾದಕ್ಕೆ ತಡೆ ಬಿತ್ತು. ಡೂಬ್ಚೆಕನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಸ್ಟಾಫ್ ಹ್ಯೂಸಾಕ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.; ಜಿ.ವಿ.ಎನ್.)

ಆಡಳಿತ: ಚೆಕ್ಕರು ಮತ್ತು ಸ್ಲೊವಾಕರೆಂಬ, ಸಮಾನಾಧಿಕಾರಿಗಳುಳ್ಳ, ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವಿದು. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸರ್ಕಾರವುಳ್ಳ ಗಣರಾಜ್ಯ, 1 ಒಕ್ಕೂಟ, 2 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಣರಾಜ್ಯ, 3 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು – ಹೀಗೆ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂರು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಒಕ್ಕೂಟದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತು ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಭೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಭೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಸದನಗಳುಂಟು. ಇನ್ನೂರು ಜನ ಸದಸ್ಯರಿರುವ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚುನಾಯಿತರಾದ 138 ಮಂದಿ ಚೆಕ್ ಮತ್ತು 62 ಮಂದಿ ಸ್ಲೊವಾಕ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. 150 ಸದಸ್ಯರುಳ್ಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಸಮನಾದ ಪ್ರಾನಿಧ್ಯವುಂಟು. ತಲಾ 75 ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೊವಾಕ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅದರಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಕಾರ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವೂ ಇವೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಲೋಕಸಭೆಯಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಂದ ನೇಮಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿ, ಉಪಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. 7 ಸಚಿವ ಶಾಖೆಗಳು, 7 ಒಕ್ಕೂಟ ಸಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ.

ಚೆಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಷತ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಉಂಟು. ಪ್ರತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಷತ್ತನ್ನೂ 5 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೆಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 200 ಸದಸ್ಯರೂ

ಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 150 ಸದಸ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನಿ, ಉಪಪ್ರಧಾನಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳುಂಟು. ವಿದೇಶಾಂಗ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಇಲಾಖೆಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ, ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕವಾಗಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲರ್ಮಿಕ ಜನರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ತನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಪ್ರತಿ ಸಮಿತಿಯೂ ವಿವಿಧ ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯವಹಿಸುತ್ತದ. ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಯೋಜನೆ, ಕಾನೂನು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆ, ಸಮಾಜವಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, 2 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು 3 ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಚುನಾಯಿತರು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಲೋಕಸಭೆಯಿಂದಲೂ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಷತ್ ಮತ್ತು ಸಮಿತಿಗಳಿಂದಲೂ ಚುನಾಯಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ತಜ್ಞರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಚುನಾಯಿತರಾಗಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಲರಆಷ್ಟ್ರವತಿಯಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತು ಲೋಕಸಭೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಾಕ್ಯುರೇಟರ್ ಜನರಲ್ ಎಂಬ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ಇರುತ್ತಾನೆ.

18 ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಎಲ್ಲ ಪೌರರಿಗೂ ಮತನೀಡುವ ಹಕ್ಕು 21 ವರ್ಷ ತುಂಬಿರದವರಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಹಕ್ಕೂ ಉಂಟು. ತನ್ನ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದೊಡನೆ ಸತತ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮತದಾರರಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. 1968ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಚುನಾವಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದಲೂ 4ರಿಂದ 8ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳೂ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರ ಹತೋಟಿ ಮತ್ತು ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮತ ಪಡೆದವರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿಯೂ ಅವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮತ ಪಡೆದ, ಆದರೆ ನೀಡಲಾದ ಒಟ್ಟು ಮತಗಳಲ್ಲಿ 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮತ ಪಡೆದ, ಇತರ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬದಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿಯೂ ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬದಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸ್ಥಾನದ ಉದ್ದೇಶ ಎರಡು: 1 ಬದಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡುವುದು ಮತ್ತು 2 ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸ್ಥಾನ ಖಾಲಿಯಾದಾಗ ಉಪಚುನಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲದೆಯೇ ಆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡುವುದು. ಚಲಾಯಿಸಲಾದ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಮತ್ತು ಬದಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಇಬ್ಬರೂ 80ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಹೊಣೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ್ದು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ, ಜನತಾಪಕ್ಷ ಮತ್ತಿತರ 5 ಪಕ್ಷಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಹತೋಟಿ ಮತ್ತು ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ, ಕಲೆ : ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಿಂದಲೂ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.2000) ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಮೊರೇವಿಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು. 1000 ಬೃಹದ್ಗಜಗಳ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾದ, ಅತಿ ಸಣ್ಣದಾದ, ಆರಂಭಾವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದುವೆನ್ನಬಹುದಾದ, ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮೊರೇವಿಯದಲಲ್ಲಿ ಲಮುರು ಆಯಾಮಗಳುಳ್ಳ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಇದೇ ಕಾಲದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಸಹಜರೂಪದ ಶೈಲಿಗೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ರೇಖಾಶೈಲಿಗೂ ನಡುವಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶೈಲಿಯೊಂದುಇಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿರಿದಾದ, ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಆಯಾಕಾರದ ಮನೆಗಳು ಬಂದುವು. ಮನೆಯ ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಮಾನಾಂತರ ಕಂಬ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೂರು ಕಂಬಗಳು ಮಾಳಿಗೆಗೂ ಇನ್ನೆರಡು ಕಂಬಗಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮೆತ್ತಲಾದ, ಮರದ ಟೊಂಗೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲಾದ, ಗೋಡೆಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಗುಡ್ಡಗಲ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮನೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳಾದುವು. ಇವು ಕೋಟೆಯಿಂದಾವೃತವಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಾದುವು.

ಪ್ರಶ.ಪೂ.8–7ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸತೊಡಗಿದರು. ಯೂರೋಪಿನ ಹಾಲ್‌ಸ್ಟಾಟ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಮಡಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ, ವಜ್ರಾಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡುಬಂದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದವರು ಹೆಣಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋರಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕೊಠಡಿ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಗೋರಿಗಳು ವಿರಳ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಮಡಕೆಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಟೆಲ್ಕ್ ಪಟ್ಟಣದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡ. ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವೀಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಸೆಲ್ಟ್ ಜನಾಂಗ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಕೋಟೆಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿದುವು. ಜನರಿಗೆ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಚಿನ್ನದ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳ ಉಪಯೋಗ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಗ್ರೀಕ್ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ರೋಮಿನ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜದ ಮುಖಂಡರ ನಾಯಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮನುಷ್ಯರ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡು ಹಂದಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆತಿವೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜರ್ಮನರ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತಾದರೂ ಅನಂತರ ರೋಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಾರ್ಕಸ್ ಆರೀಲಿಯಸ್ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡ. ಇವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಅರಸರು ರಆಜ್ಯವನ್ನು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯಿಂದಾಚೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟರಾದರೂ, ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ಕಂಚು ಕಂಭಗಳು ಮಧ್ಯ ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಡಕೆಗಳೂ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಲಭಿಸಿವೆ. ಇವೂ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳು.

9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯ ಅರಸ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಮತೀಯವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು (ಉದಾ: ಪ್ರಾಗ್ ನಗರದ ಬಸಲಿಕನ್ ಚರ್ಚ್) ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಶಿಲುಬೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ, ಉದ್ದವಾದ, ಆದರೆ ಅಡ್ಡಭಾಗಗಳಿಲ್ಲದ ತೆರೆದ ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳೂ (ಬಸಿಲಿಕ) 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಅನಂತರದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗ್ ನಗರದಲಿ ಕೋಟೆ, ಒಳಗಡೆ ಚದರಕ್ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕಮಾನು ಚಾವಣಿಯ ಸಭಾಂಗಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅರಮನೆ, ದೊಡ್ಡ ಕಮಾನಿನ ಸೇತುವೆ, ಮತ್ತು ಇತರ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

ಕ್ರಮೇಣ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಂದಿರಗಳೂ ಇತರ ಲೌಕಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಪ್ರಾಗ್‌ನ ಯೆಹೂದ್ಯರ ಆರಾಧನ ಮಂದಿರದ್ದು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿ. ಆದರೆ ಈ ಶೈಲಿಯೊಡನೆ ಇತರ ಸ್ಥಳೀಯ ಶೈಲಿಗಳೂ ಬೆರೆತ ಕಟ್ಟಡಗಳುಂಟು. ಇಕ್ಕೆಲದ ಹಜಾರಗಳೂ ಸಭಾಂಗಣವೂ ಸಮಾನ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ. ಪಿಲ್ಸೆನ್‌ದ ಬಾರ್ತೊಲೋವ್ಯೂ ಚರ್ಚ್ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಕ್ರಮೇಣ

ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯೊಡನೆ ಬೊಹೀಮಿಯ ಶೈಲಿ ಬೆರೆಯಿತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಿಶ್ರ ಶೈಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಮುಖಭಾಗದ ಎರಡು ಗೋಪುರಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಒಳಗಡೆಯ ಕಮಾನು ಚಾವಣಿಗಳು ಅಲಂಕಾರರಹಿತವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೋದಿಗೆಗಳನ್ನು ಆಧರರಿಸಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಮಾನುಗಳ ಮಧ್ಯದ ಆಧಾರಕಂಬಗಳ ಗೊಂಚಲು ಮಾಯವಾಯಿತು. ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲೂ ಹಜಾರಗಳುಳ್ಳ ಮಂದಿರಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಉತ್ತರ ಬೊಹೀಮಿಯದ ಜೆಸ್ಟೆಡ್ ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿರುವ ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಗೋಪುರ

ಪೇಟರ್ ಪಾರ್ಲರ್ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿ. ನೆಲದಿಂದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಮೇಲೇರುವ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಗಾಯಕವೃದಸ್ಥಳದ ಕಮಾನುಚಾವಣಿ ಈತ ರೂಪಿಸಿದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಚೆಕ್ ಶೈಲಿ ಎನಿಡಿಕೊಂಡಿತು. ಇಂಥ ಚಾವಣಿಗಳು ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವನ್ನು ಇತರ ನಗರದ ಒಂದು ಇಡೀ ಭಾಗ ಪಾರ್ಲರನ್ ಈ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಪರಿಶೋಭಿತವಾಯಿತು. ಅರಸ 4ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ.

ಸುಮಾರು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕೇವಲ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಬೊಹೀಮಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಈ ಕಲೆಯ ಆರಂಭವೆನ್ನಬಹುದು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗಳ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿರುಚಿ ಕಂಡುಬಂತು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೌಮ್ಯಭಾವ ಕಾಣುವಂತೆ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆಯಿತು. ಬೊಹೀಮಿಯದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟುವು.

ವರ್ಣಕಲೆಯ ಆರಂಭವನ್ನು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸ ಬಹುದು. ಪ್ರಾಗ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಅರಸರ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಕಲೆಗಾರರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಮುಖಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂತು. ಆ ಕಾಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಕಾರ ತಿಯೊಡೊರಿಕ್. ಆಗ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೂಡ ಬೆಳೆಯಿತು. ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಷ್ಟೇನು ಸುಬದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಗ್‌ನ ಎಮೌಸ್ ಮೊನಾಸ್ಟರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. 1500ರ ವೇಳೆಗೆ ಚಾವಣಿಯ ಒಳಮೈಯ ಜಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಳೀಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಕುಶಲವೃತ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿದೆ. ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿದ್ದಾರೆ

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀನ್ ಮ್ಯಾಥೆ ಮತ್ತು ಇತರರು ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಸಮರೂಪಿ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇದು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಟಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದ ಬೊಹೀಮಿಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಇದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೊಕಾಫ್ ಅಂದಿನ ಬೊಹೀಮಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. ಇವರ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶವೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಐರೋಪ್ಯ ಕಲಾಮಟ್ಟ ಪಡೆಯಿತು. ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಟರ್ ಬ್ರಾಂಡ್ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ. ಇವನು ಅಸಮರೂಪಿ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ನೈಸರ್ಗಿಕತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಾದ್ದು ಇವನ ಕಲಾ ಹಿರಿಮೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಶಿಕ್ಷಣ : 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳೂ ಮಠಗಳೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದುವು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಲು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದಂಥವು. ಧಾರ್ಮಿಕಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಪಾದ್ರಿಗಳಾಗಲು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಚರ್ಚುಗಳೇ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಭಾವನೆ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು 17ನೆಯತ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಚೆಕ್ ರಾಜ್ಯ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮೂಲ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೇ 1774ರಲ್ಲಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಯಿತು. ಜನತಾಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು 6–12 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಾಜರಾತಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಓದುಗಾರಿಕೆ, ಬರೆವಣಿಗೆ, ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ನಗರಗಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ನಗರದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಭೂವಿವರಣೆ, ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸಸ್ತ್ರವು ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳು. ಅಂದು ರಾಜ್ಯಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದರೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಅದನ್ನು ತರುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಚಾರ. ಒತ್ತಾಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳ ಮೂಲಕ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಸುಮಾರು 60 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಂದು ಮೊರೇವಿಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣ ತತ್ತ್ವಚಿಂತಕನೆನಿಸಿದ್ದ ಕೊಮೀನಿಯಸ್ (1592–1670) ಎಂಬುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದ. ಆತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ನೂತನತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಯೂರೋಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಈತನ ಪ್ರಭಾವ ಹರಿದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸಿತು.

1918ರ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಸನ, ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳು, ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸಂಘಟನ ಶಾಸನ–ಇವುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣಕಾಸನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವೈದ್ಯಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ಸೆಕೆಂಡರಿ ಮೆಡಿಕಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ಸ್) ಆರೋಗ್ಯ ಸಚಿವಾಲಯದ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ದಿನಚರಿ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸಿನ ವಿಷಯ ಇವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಘಟನ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಲೊವಾಕಿಯಕ್ಕೆ 1966–69ರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಈ ಸಚಿವಾಲಯುದ ನಿರ್ದೇನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. 1869ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಶಾಸನವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು 1948ರ ತನಕವೂ 8 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. 1948ರರ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಅದನ್ನು 9 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದರೂ 1953ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ 8 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. 1960ರಿಂದ ಈ ಅವಧಿ ಮತ್ತೆ 9 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

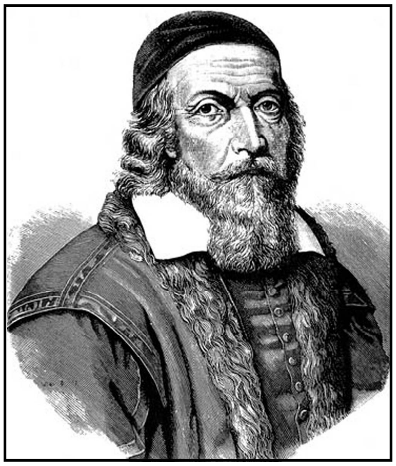

ಜಾನ್ ಏಮಸ್ ಕೊಮೀನೀಯಸ್
(ಮೊರೇವಿಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಕ)

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಮೂರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಿಶುಪಾಲನ ಗೃಹಗಳೂ (ನರ್ಸರಿ) 3–6 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವೆರಡು ವಿಧದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಮಾತೆಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಾಲನಗೃಹಗಳಿಗೂ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಸೇರಿಸುವ ಯತ್ನ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಸಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆ ವಯೋಮಾನದ 90%ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಈಗ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವಂತಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಲಾಮಕ್ಕಳ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 3–5 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವುದು, ದಿನಚರಿ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು, ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಗುಣಗ್ರಹಣ–ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಆರನೆಯ ವರ್ಷದವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವರು ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಧಿ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷದ್ದಾಗಿದ್ದು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಕಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ ಐದು ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಾಪಕರೇ ಎಲ್ಲ ಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವರು. ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಯಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. 9 ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಪ್ರತಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲೂ ಚೆಕ್, ಸ್ಲೋವಾಕ್, ಪೋಲಿಷ್ ಅಥವಾ ಹಂಗೇರಿಯನ್ನ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವುಂಟು. ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಿಂತ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಗಣಿತವನ್ನೂ ಐದನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಗಣಿತದ ಇತರ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯನನು ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ತರಗತಿಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರನೀತಿಯನ್ನೂ ಅನಂತರದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಉಂಟು. ಐದನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಆರನೆಯ ತರಗತಿಯಿಂದ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವರು. ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಗೀತ, ಕೈಕೆಲಸ, ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವುದು ಎಲ್ಲ ತರಗತಿಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲೂ ಸೇರಿದೆ. ಮನೆಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ, ವೃಂದಗಾನ, ಅನ್ಯಭಾಷೆ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯದ ಕಾರ್ಯ–ಈ ಮುಂತಾದ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಆರನೆಯ ತರಗತಿಯಿಂದ.

ಪ್ರೌಢ (ಸೆಕೆಂಡರಿ) ಶಿಕ್ಷಣ : 9 ವರ್ಷದ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರುವರು. ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 15%ರಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಇತರ ಬಗೆಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ತರಬೇತು ನೀಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಉದ್ಯೋಗಶಾಲೆಗಳು, ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಲೆಗಳು, ವೃತ್ತಿಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, ಸಂರಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು (ಕನ್‌ಸರ್ವೇಟರಿಸ್)–ಇ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ನೀಡುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರೌಢಶಾಲಾಮಟ್ಟದ್ದು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಯಂತ್ರಗಳ ತರಬೇತು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆನಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಉಮೇದುವಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವರು. ಸಣ್ಣ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ತರಬೇತನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತರಬೇತಿನ ಜೊತೆಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಜ್ಞಾನದ ತರಗತಿಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುವರು. ಈ ಶಾಲೆಗಳು ಕೆಲವು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕವು 2–4 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವಂಥವು. ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಆ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 2–3 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೀಯುವ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಆ ವಯೋಮಾನದ 50%ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ತರಬೇತು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂದ್ರ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಯೋಗಿದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಕುಶಲಕೆಲಸಗಾರನ್ನೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಮುಖಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಕಡೆ ಗಮನವೀಯಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉನ್ನತ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ಅವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಪದವಿ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ವೃತ್ತಿಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ 3 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯದು. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪನ ವೃತ್ತಿ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೆಲಸ, ಉಪಚಾರಿಕೆ, ಹಣಕಾಸಿನ ಆಡಳಿತ, ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಗೀತ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕೃಷಿ–ಈ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತರಬೇತು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂರಕ್ಷಣಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಇತರ 2–3 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ವೃತ್ತಿಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆರಡು ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಇಂಥ ಶಾಲೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೇವಲ 19 ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 19,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು. ಈಗ 35ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 1348ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪ್ರಾಗಿನ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೇ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಓಲಾಮೋಕ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1576ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1709ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಆರಂಭವಾದ ಯೂರೋಪಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕವರೇ ಅಧಿಕ. ಕೃಷಿ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಲಲಿತಕಲೆ, ಧರ್ಮ–ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ : ದೀನ ಮತ್ತು ಅನಾಥಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ 360 ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ 22,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಶಿಕ್ಷಣ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ನಿರ್ಗತಿಕ ಯುವಜನಕ್ಕೆಂದೇ 74 ಯುವಜನ ಗೃಹಗಳು ಇವೆ. ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳುಳ್ಳ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಸುಮಾರು 1,000ಅಂಗವಿಕಲರ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉತ್ಸವ ಸಭಾಂಗಣ

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ : ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕರ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 22 ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಿವೆ. 9 ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ 4ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಲಿಚ್ಛಿಸುವವರು ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 11 ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಲಿಚ್ಛಿಸುವವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ 5 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢವೃತ್ತಿ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಆಧುನಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು : ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೃಢತೆಯಾಗಲಿ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ತನಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಯತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. 1948ರಲ್ಲಿ 5 ವರ್ಷಅವಧಿಯ ಕಿರಿಯ ಮತ್ತು 4 ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮತ್ತು 4 ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 5+4+4ರ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂರೇ ವರ್ಷ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು 1953ರಲ್ಲಿ 5+3+3ಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಇದು 1960ರಲ್ಲಿ 5+4+3ಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1968 ರಿಂದ ಮತ್ತೆ 5+4+4ಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂಗಳು ಈಗ 8 ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಉಚಿತ ಮತ್ತು 6 ರಿಂದ 15ರ ವರ್ಷದವರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ.

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬೋಧನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದರಲ್ಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪರಯೋಗಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅನ್ಯ ಭಾಷಾ ಬೋಧನೆ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ–ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲೆಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ)

ಚೆಕ್ಕು : ಲಂಡನ್ನಿನ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳು. ಈ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಹಣದ ಪಾವತಿಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳೇ ಮೊದಲನೇ ಚೆಕ್ಕುಗಳು. ಈ ಚೆಕ್ಕುಗಳು 1844ರ ಪೀಲ್ಸ್ ಕಾಯಿದೆಯ ನಂತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಚೆಕ್ಕುಗಳ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಟಾಂಪ್‌ಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಂತರ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು. ಧನಾದೇಶ ಪತ್ರ ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದ ಸಮಾನಾಂತರ ಪದವಾದರೂ ಚೆಕ್ಕು ಎಂಬ ಪದವೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಹಣದ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಒಬ್ಬ ನಿಶ್ಚಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೋ ಅವನ ಆದೇಶ (ಆರ್ಡರ್) ಪಡೆದವನಿಗೋ, ಇಲ್ಲವೇ ವಾಹಕನಿಗೋ (ಬೇರರ್) ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಗ್ರಾಹಕನೋ ಅವನ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದವನೋ ಆ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಲಿಖಿತವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಆದೇಶ (ಚೆಕ್). ಅದನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸಿ ಹಣ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಅದರ ಧಾರಕನಿಗೆ (ಹೋಲ್ಡರ್) ಬ್ಯಾಂಕು (ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಇರುವ ಶಿಲ್ಕಿನ ಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಅಥವಾ ಬ್ಯಾಂಕು ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿಯೋ ವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೋ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದ ಓವರ್‌ಡ್ರಾಫ್ಟಿನ (ಮೀರೆಳೆತ) ಮೊಬಲಗಿನ ಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೇಲೆ ಗ್ರಾಹಕ ಅಥವಾ ಅವನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದವನು ನೀಡುವ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆದರಿಸಲು (ಆನರ್) ಬ್ಯಾಂಕು ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೊಂದು ವ್ಯವಹಾರ್ಯ ಸಾಧನ. ಹುಂಡಿ (ಬಿಲ್ ಆಫ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್) ಅಥವಾ ವಚನಪತ್ರದಂತೆ (ಪ್ರಾಮಿಸರಿ ನೋಟ್) ಚೆಕ್ಕೂ ಬಂದು ವ್ಯವಹಾರ್ಯ ಸಾಧನ. ಹುಂಡಿಯಂತೆ ಇದೂ ಒಂದು ಆದೇಶಜಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ನೀಡಿದ ಆದೇಶ. ಒಬ್ಬ ನಿಶ್ಚಿತ ಬ್ಯಾಂಕರನ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದ, ಕೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯಥಾ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲದ ಹುಂಡಿಯೇ ಚೆಕ್ಕು–ಎಂಬುದು ಚೆಕ್ಕಿಗೆ ಭಾರತದ ವ್ಯವಹಾರ್ಯ ಸಾಧನ ಅಧಿನಿಯಮ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ.

ನೆಗೋಷಿಯಬಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರುಮೆಂಟ್ಸ್ ಕಾಯಿದೆಯ ಅಧಿನಿಯಮ 5 ಮತ್ತು 6 ರಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕು ಮತ್ತು ಹುಂಡಿ ಬಿಲ್ ಆಫ್ ಎಕ್ಸ್‌ಛೇಂಜ್)ಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೆಕ್ಕು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಶಾಖೆಯ ಮೇಲೆ ಬೇಡಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಹುಂಡಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಬರೆದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ನೀಡಿ ಅದನ್ನೇ ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದೇ ನಿಯಮವಾಗಿದೆ.

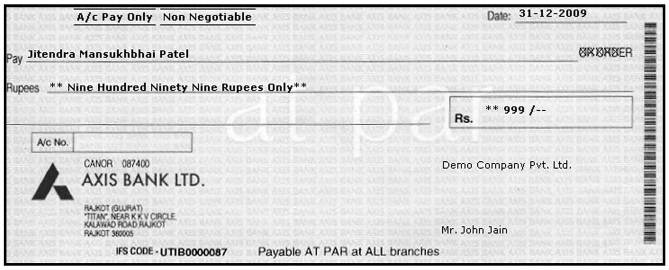

ಚೆಕ್ಕು ಹಾಳೆ

ಒಂದು ಸಂಲೇಖವನ್ನು ಚೆಕ್ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಪೂರೈಸಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು (ರಿಕ್ವಿಸಿಟ್ಸ್) ಇವು:

1 ಅದು ಒಂದು ಲಿಖಿತ ಸಂಲೇಖ : ಮೌಖಿಕ ಆದೇಶವಲ್ಲ. ಚೆಕ್ಕನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರತಕ್ಕವನು ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಅಚ್ಚಾದ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಯಾವ ಕಾಗದದ ಮೇಲಾದರೂ ಬರೆಯಬಹುದು. ಕೈಯಲ್ಲೇ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಕೆಲವು ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿದ ಅಚ್ಚಾದ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲೇ ಅವರು ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬ್ಯಾಂಕೂ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬೆರಳಚ್ಚು ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಸಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಬರೆದ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆದರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

2 ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಬರೆಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಆದೇಶ ಹುಂಡಿಯಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಚೆಕ್ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

3 ಚೆಕ್ಕು ಒಂದು ಬೇಷರತ್ ಆದೇಶ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲ, ದಯವಿಟ್ಟು ಎಂಬ ಪದವಿದ್ದರೂ ಅದು ಆದೇಶವೇ. ಚೆಕ್ಕಿನ ಪಾವತಿಗೆ ಮುನ್ನ ಅದರ ಗ್ರಾಹಿ (Payee) ರಶೀತಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿದರೆ ಚೆಕ್ಕು ಬೇಷರತ್ ಆದೇಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಅದು ಚೆಕ್ಕೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

4 ಕೇಳಿದ ಒಡನೆಯೇ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗು ಪಾವತಿಯಾಗಬೇಕು. ಕೇಳಿದ ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಣವನ್ನು ಎಂದು ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಪಾವತಿಗೆ ವಾಯಿದೆಯನ್ನು, ಸೂಚಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದು ಕೇಳಿದ ಒಡನೆಯೇ ಪಾವತಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದು ಕಾನೂನಿನ ವಿಧಿ. ಕೇಳಿದ ಒಡನೆ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಎಂದಾದರೂ ಪಾವತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬರೆದರೆ ಅದು ಚೆಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

5 ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕರ್ತನ ಅಥವಾ ರಚಕನ ಸಹಿ ಇರಬೇಕು. ಸಹಿ ಇಲ್ಲದ ಚೆಕ್ಕು ಆದೇಶವಲ್ಲ. ಅಂಥದನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ಆಧರಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಚೆಕ್ಕಿಗೆ ಸಹಿ ಮಾಡಬೇಕಾದವನ ಮಾದರಿ ಸಹಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಬಳಿ ಇರುತ್ತದೆ.

6 ಎಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೂ ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಯಾವ ದೇಶದ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೇಲೆ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆಯೋ ಆ ದೇಶದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಈ ಚೆಕ್ಕಿನ ಪಾವತಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ಪಾವತಿಯ ದಿನದಂದು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿನಿಮಯ ದರದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಹಣವನ್ನು ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ದೇಶದ ಹಣಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

7 ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಹಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಒಬ್ಬ ನಿಶ್ಚಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಲೀ (ಸರ್ಟನ್ ಪರ್ಸನ್) ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆದೇಶಕ್ಕಾಗಲೀ ಚೆಕ್ಕು ಹೊಂದಿರುವವನಿಗಾಗಲಿ (ಬೇರರ್) ಪಾವತಿಯಾಗಿತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬೇಕು.

ಚೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೆಗೋಷಿಯಬಲ್ ಇನ್ಸ್ಟ್ರುಮೆಂಟ್ ಕಾಯಿದೆಯ ಅಧಿನಿಯಮಗಳಾದ 85, 131, ಮತ್ತು 138 ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.. ಅಧಿನಿಯಮ ಸಂಖ್ಯೆ 85 ಹಣವನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದಿಂದ ತೆಗೆದು ಯಾವ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಚೆಕ್ಕು ತನಗೆ ಬಂದಿದೆಯೋ ಅವರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿನಿಯಮ 131 ಹಣವನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಬೇರೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ತರಿಸಿ ಅವನ (ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನ) ಖಾತೆಗೆ ಜಮಾ ಮಾಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿನಿಯಮ 138 ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಹಕನು ತನ್ನ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಇಡದೆ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಆಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ದಾವೆ ಹೂಡುವ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚೆಕ್ಕಿಗೂ ಮೂರು ಕಕ್ಷಿಗಳುಂಟು : 1 ಚೆಕ್ಕಿನ ಕರ್ತ ಅಥವಾ ರಚಕ–ಇವನು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಗ್ರಾಹಕ, ಅಥವಾ ಅವನ ಪರವಾಗಿ ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯಲು ಅವನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದವನು. 2. ಸ್ವೀಕರ್ತ (ಡ್ರಾಯೀ)–ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು (ಪೇಯಿಂಗ್ ಬ್ಯಾಂಕ್) – ಹಣ ಪಾವತಿ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಲಾಗಿದೆಯೋ ಆ ಬ್ಯಾಂಕು. 3. ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತ (ಪೇಯೀ)–ಯಾರಿಗೆ ಹಣ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆಯೋ ಆತ.

ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಬ್ಯಾಂಕು ಒದಗಿಸಿದ ಚೆಕ್ಕುಪುಸ್ತಕದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನೇ ಚೆಕ್ಕುರಚಕ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳುಂಟು. ಬ್ಯಾಂಕೇ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಿ ಒದಗಿಸಿದ ನಮೂನೆ ಕಾನೂನಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತುಂಬುವುದು ಸುಲಭ. ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಹೆಸರು ವಿಳಾಸಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಡೆದವನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಣ ಪಡೆಯಲು ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚೆಕ್ಕುಹಾಳೆಯಲ್ಲೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಅವನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಸಾಲುರಂಧ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಲುರಂಧ್ರಗಳ ಬಲಕ್ಕಿರುವ ಭಾಗವೇ ಚೆಕ್ಕು ನಮೂನೆ. ಎಡಭಾಗ ಪ್ರತಿಹಾಳೆ (ಕೌಂಟರ್‌ಫಾಯಿಲ್). ಅದು ಚೆಕ್ಕುಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚೆಕ್ಕುರಚಕ ಸ್ವಂತ ಅವಗಾಹನೆಗಾಗಿ ಚೆಕ್ಕಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಚೆಕ್ಕುನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಲು ಬ್ಯಾಂಕು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾಗದವನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಪತ್ತೆಯಾಗದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಸದ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚೆಕ್ಕಿಗೂ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಚೆಕ್ಕಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವಾಗ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಎಷ್ಟೋ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೂ ಒದಗಿಸಲಾದ ಚೆಕ್ಕುಪುಸ್ತಕದ ಹಾಳೆಗಳ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ದಾಖಲೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ಬೇರೊಂದು ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಆತನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಚೆಕ್ಕು ಬರೆದು ಅದರಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕು ಒದಗಿಸಿದ ಚೆಕ್ಕು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೇ ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯುವವರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಅನ್ಯರು ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಮೋಸಪಡಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಬಾರದು. ತಿದ್ದಲು ಅವಕಾಶ ಹೇಗೆ ಒದಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಎಂಟು ಎಂಬ ಪದದ ಹಾಗೂ ಅಂಕಿಯ ಹಿಂದೆಯೂ ಮುಂದೆಯೂ ಸ್ಥಳ ಬಿಡಬಾರದು. ಈ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸದಿದ್ದರೆ ಎಂಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಎಂಟುನೂರು ಅಥವಾ ನೂರ ಎಂಟು ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯುವಾಗ ಅದರ ಕರ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೂ ವಹಿಸುವನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚೆಕ್ಕಿನ ದಿನಾಂಕ : ಚೆಕ್ಕಿನ ಬಲ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ ಬರೆಯಲು ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಂದಿನ ತಾರೀಕನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಬರೆದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದ ದಿನಾಂಕದಂದು ಅದನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಭಾವನೆ. ಕಳೆದು ಹೋದ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಅದು ಗತ ದಿನಾಂಕದ (ಆ್ಯಂಟಿ–ಡೇಟೆಡ್) ಚೆಕ್ಕು. ಇನ್ನೂ ಬಾರದಿರುವ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದರೆ ಅದು ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ (ಪೋಸ್ಟ್–ಡೇಟೆಡ್) ಚೆಕ್ಕು. ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕು ಚೆಕ್ಕೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆಂದೋ ಹಣ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶ ನೀಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕು ವಾಯಿದೆ ಹುಂಡಿಯಂತೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸ್ಟಾಂಪು ಶುಲ್ಕದಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿಯುಂಟು. ಕಾನೂನುರೀತ್ಯಾ ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕಿಗೆ ವಾಯಿದೆ ಹುಂಡಿಯಂತೆ ಸ್ಟಾಂಪು ಹಚ್ಚಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೂ ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯನ್ನು ಚೆಕ್ಕೆಂದೇ ಕೊಡುವ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಚೆಕ್ಕಿನ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಅದನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಹಾಜರು ಪಡಿಸಿದರೆ ಪಾವತಿದಾರ ಅದನ್ನು ಆದರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದನ್ನು ಆದರಿಸಿದರೆ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಒದಗುವ ಪರಿನಿಯತ ರಕ್ಷಣೆ (ಸ್ಟಾಚ್ಯುಟರಿ ಪ್ರೊಟೆಕ್ಷನ್) ಅದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಚೆಕ್ಕೇ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಗ್ರಾಹಕನ ಆದೇಶವಲ್ಲ. ಗ್ರಾಹಕನ ಆದೇಶವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಋಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಋಣಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಸಂಭವವುಂಟು. ಚೆಕ್ಕಿನ ದಿನಾಂಕದವರೆಗೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಾವತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗ್ರಾಹಕ ಭಾವಿಸಿ, ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಅವನು ಇತರರಿಗೆ ಚೆಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕಿನ ದಿನಾಂಕದ ವೇಳೆಗೆ ಅದರ ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಬಂದ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಪಾವತಿ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ಅನಾದರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಆದ ನಷ್ಟ ಮತ್ತು ಮರ್ಯಾದಾಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಅವನಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದೀತು. ಮುಂದಿನ ತೇದಿಯ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಅದರ ದಿನಾಂಕದ ಆಗಮನಾನಂತರ ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸಿದರೆ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಅದನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನೀಡಲಾದ ಚೆಕ್ಕೆಂದೇ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಲು ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ.

ಚೆಕ್ಕು ಬರೆಯುವವ ಅದನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಚೆಕ್ಕಿನ ಧಾರಕ (ಹೋಲ್ಡರ್) ಅದನ್ನು ತುಂಬಬಹುದು. ದಿನಾಂಕ ಇಲ್ಲದ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸಿದರೆ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಆದರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ಚೆಕ್ಕೂ ಅದನ್ನು ನೀಡಿದ ದಿನಾಂಕದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 3 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದುವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಪರಾಕ್ರಾಮಣಗೊಳಿಸಬಹುದು (ನೆಗೋಷಿಯೇಟ್). ಈ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಅದು ಕಾಲಾತೀತ (ಸ್ಟೇಲ್) ಚೆಕ್ಕು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾತೀತ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಅದರ ರಚಕ ದೃಢೀಕರಿಸಬೇಕು (ಕನ್‌ಫರ್ಮ್).

ವಾಹಕ ಚೆಕ್ಕು ಮತ್ತು ಆದಿಷ್ಟ ಚೆಕ್ಕು : ಯಾರಿಗೆ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗು ಪಾವತಿಯಾಗಬೇಕೋ ಅವನ, ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ, ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳದ ಅನಂತರ, ಆ ಸಾಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ರಿಗೆ ಅಥವಾ ವಾಹಕನಿಗೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಅಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಹೆಸರು ಬರೆದ ಮೇಲೆ 'ಅಥವಾ ವಾಹಕನಿಗೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಬಹುದು. ಆಗ ಅದು ವಾಹಕ ಚೆಕ್ಕು (ಬೇರರ್ ಚೆಕ್) ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಚೆಕ್ಕಿನ ಧಾರಕ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಸಹಿ ಹಾಕದೆಯೇ ಅದನ್ನು ಪರಾಕ್ರಮಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಣ ಪಡೆಯುವವನು ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ಪರಾಕ್ರಮಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಣ ಪಡೆಯುವವನು ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಹಾಜರು ಪಡಿಸುವಾಗ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಹಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಣ ಸಂದಾಯವಾದ್ದಕ್ಕೆ ರಸೀತಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬ್ಯಾಂಕು ಕೇಳಬಹುದು. ಮೊಬಲಗು ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲವಾದರೆ ಆ ರಸೀತಿಗೆ ಸ್ಟಾಂಪು ಶುಲ್ಕದಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿಯುಂಟು.

'ಅಥವಾ ವಾಹಕನಿಗೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ 'ವಾಹಕನಿಗೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿ 'ಆದೇಶಕ್ಕೆ' ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಅದರು ಆದಿಷ್ಟ ಚೆಕ್ಕು (ಆರ್ಡರ್ ಚೆಕ್) ಆಗುತ್ತದೆ. ನಿಶ್ಚಿತ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನಿಗೆ ಅಥವಾ (ಅವನ) ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಚೆಕ್ಕು ಅದು.

ಅದನ್ನು ಪರಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಚೆಕ್ಕಿನ ಧಾರಕ ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಪಾವತಿ ಪಡೆಯುವವನು ಕೂಡ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕು. 'ಅಥವಾ ವಾಹಕನಿಗೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಕಿ 'ಮಾತ್ರ' ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಮೊಬಲಗು ಪಾವತಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು.

ಮೊಬಲಗು: ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಕಿಯಲ್ಲೂ ಬರೆಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಚೆಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಉಂಟು. ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಕಿಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೊಬಲಗೇ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗೆಂಬುದು ಕಾನೂನಿನ ನಿರ್ಣಯ. ಆದರೆ ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಥ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ರೇಖನ : ಚೆಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಗೀರು ಹಾಕುವ (ಕ್ರಾಸ್) ಪದ್ಧತಿ, ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ಎರಡು ಅಡ್ಡಗೆರೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ, ಉಗಮಗೊಂಡದ್ದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ, ಬಹಳ ಹಿಂದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಚೆಪತ್ರಗಳೂ ಇತರ ಪತ್ರಗಳೂ ಸಾಗಲು ಬಹಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಬ್ಯಾಂಕು ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಚೆಕ್ಕುಗಳ ಹಣವನ್ನು ಆ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದಾಗ, ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದರೋಡೆಖೋರರು ಅವನ್ನು ದರೋಡೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಸುದ್ದಿ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ತಲುಪುವುದರೊಳಗೆ ಆ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಪಡೆಯುವ ಅಪಾಯವಿತ್ತು. ಈ ಸಂಭವವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇಂಥ ಚೆಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಡ್ಡಗೆರೆ ಎಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ಈ ಅಡ್ಡಗೆರೆಗಳು ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಸೂಚನೆ. ರೇಖಿಸಲಾದ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಹಣ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವ ಬ್ಯಾಂಕು ತನ್ನ ಪಾವತಿ ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನದ (ಕ್ರಾಸಿಂಗ್) ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ. ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನ ಇಂದು ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ; ಇದು ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ರೇಖನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರರೂಪಗಳುಂಟು : 1. ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖನ (ಜನರಲ್ ಕ್ರಾಸಿಂಗ್), 2. ವಿಶೇಷ ರೇಖನ (ಸ್ಪೆಷಲ್ ಕ್ರಾಸಿಂಗ್). ಒಂದು ಚೆಕ್ಕಿನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖನ. ಈ ರೇಖೆಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿ ಅಥವಾ ಆ ಪದಗಳ ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪವನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು; ಅಥವಾ ಬರೆಯದಿರಬಹುದು.

ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖನ ಮಾಡಿದಾಗ, ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಕೊಡಕೂಡದು. ಅಂಥ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನು ನೇರವಾಗಿ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಒಂದು ಬ್ಯಾಂಕು ಆತನ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕನಲ್ಲದವನ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಸೂಲಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಪರಿನಿಯತ ರಕ್ಷಣೆ (ಸ್ಟಾಚ್ಯುಟರಿ ಪ್ರೊಟೆಕ್ಷನ್) ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೇಖನ ಮಾಡಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಹೆಸರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಡಬಹುದು. 'ಪರಕ್ರಾಮ್ಯವಲ್ಲ' ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಬರೆಯದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. 'ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಲೆಕ್ಕ' ಎಂದು ಬರೆಯುವುದೂ ಬಿಡುವುದೂ ರೇಖನಕಾರನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಚೆಕ್ಕನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೇಖನ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆಗ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೇಖನದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೇ, ಅಥವಾ ಅದು ಮತ್ತೆ ರೇಖನ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೇ, ಕೊಡಬೇಕು.

ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಬರೆಯುವ 'ಪರಕ್ರಾಮ್ಯವಲ್ಲ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ಹಾಗೆಂದು ಬರೆದರೆ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಕಳೆದುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಪರಕ್ರಾಮ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕೊಡುವವನ ಹಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ದೋಷವಿದ್ದರೆ, ಆ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಪ್ರತಿಫಲಕ್ಕೆ ಪಡೆದವನಿಗೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಗದಾರನ ಹಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಖಾತರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆಯೇ ವರ್ಗಸ್ವೀಕರ್ತ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅವನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂಕ್ತ. ಇಂಥ ಚೆಕ್ಕು ಒಂದು ವೇಳೆ ಕಳವಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆದವನಿಗೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

'ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಲೆಕ್ಕ': ರೇಖನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೀಗೆಂದು ಬರೆಯುವುದು ಕೂಡ ರಕ್ಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ. ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಪರವಾಗಿ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಬ್ಯಾಂಕು ಅದನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೇ ಜಮಾ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಇದು.

ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನದಿಂದ ಅದರ ಮೊಬಲಗು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಪಾವತಿಯಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖನ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಹಣ ಕೊಡದು. ವಿಶೇಷ ರೇಖನ ಮಾಡಿದ್ದರಂತೂ ಪಾವತಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ಬ್ಯಾಂಕೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಕ್ರಾಮ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರೆ, ಪರಹಸ್ತಗತವಾದ ಚೆಕ್ಕು ಅನಧಿಕೃತರಿಗೆ ಪಾವತಿಯಾಗದಂತೆ ತಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಲೆಕ್ಕ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ತನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೇ ಆ ಹಣ ಸೇರುವುದೆಂಬ ಭರವಸೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಕಳಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ವೇಳೆ ಚೆಕ್ಕು ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋದರೂ ನಷ್ಟದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ರೇಖನದ ಸೂಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯಥಾ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಹಕ್ಕಿಲ್ಲದವನು ಪಾವತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಚೆಕ್ಕಿನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಈ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಲು ಬಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತನಗೂ ಅವನಿಗೂ ಕರಾರಿನ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದು ವಾದಿಸಲಾರದು. ವಸೂಲಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಕೂಡ ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನ ಪರವಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯನ ಪರವಾಗಿ ಚೆಕ್ಕಿನ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಲಾಗದು.

ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನ ಚೆಕ್ಕಿನ ಸಾರಭೂತ (ಮೆಟೀರಿಯಲ್) ಅಂಗ. ಒಂದು ಸಾರಿ ಅದನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಚೆಕ್ಕು ಬರೆದವನ ವಿನಾ ಯಾರೂ ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು : ಚೆಕ್ಕು ಹಾಜರಾದಾಗ ಪಾವತಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳಿವು: 1. ಚೆಕ್ಕು ಆ ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೇ ಬರೆದದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಅದೇ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆದರಿಸಬಾರದು. 2. ಚೆಕ್ಕು ಕಾಲಾತೀತವಾದ್ದಾಗಲಿ, ಅನಾಗತ ದಿನಾಂಕದ್ದಾಗಲಿ ಆಗಿರಬಾರದು. 3. ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದಂತೆ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಬರೆದಿರಬೇಕು. 4. ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ವ್ಯವಹಾರದ ವೇಳೆಯಲ್ಲೇ ಹಾಜರುಪಡಿಸಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಚೆಕ್ಕಿನ ಡಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು 5. ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಲು ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಲ್ಕು ಇರಬೇಕು. ಓವರ್‌ಡ್ರಾಫ್ಟ್ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಿದ್ದರೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಓವರ್‌ಡ್ರಾಫ್ಟ್ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗು ಇರಬೇಕು. 6. ಚೆಕ್ಕು ಮಲಿನಗೊಂಡೋ ವಿಕೃತಗೊಂಡೋ ಹರಿದೋ ಇರಬಾರದು. ಅದರಿಂದ ಚೆಕ್ಕಿನ ರೇಖನ ಸಂಖ್ಯೆ, ದಿನಾಂಕ ಮುಂತಾದ ಸಾರಭೂತ ಅಂಗ ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. 7. ಚೆಕ್ಕು ರೇಖಿತವೇ, ತೆರೆದದ್ದೇ? ರೇಖಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖನವೇ ವಿಶೇಷ ರೇಖನವೇ? ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 8. ಚೆಕ್ಕಿನ ಹಿಂಬರಹ (ಎಂಡಾರ್ಸ್‌ಮೆಂಟ್) ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಅವಶ್ಯ. 9. ಚೆಕ್ಕುಕರ್ತನ ಸಹಿಯನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ತನ್ನೊಡನಿರುವ, ಅವನ ಮಾದರಿ ಸಹಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಸಹಿ ಆತನದೇ ಎಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯ 10. ಚೆಕ್ಕು ಹಾಜರುಪಡಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾದ್ದೇನೂ ಇರಬಾರದು. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಪವೇನಾದರೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಮಾಡಿದ ಪಾವತಿ ಸಕ್ರಮವಾಗದು. ಅಂಥ ಪಾವತಿಗಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಪರಿನಿಯತ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಚೆಕ್ಕಿನ ಪಾವತಿ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಅದನ್ನು ಬರೆದವ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಬಂದಾಗ, ಗ್ರಾಹಕ ತೀರಿಕೊಂಡನೆಂಬ ಅಥವಾ ಮತಿವಿಕಲನಾದನೆಂಬ ಅಥವಾ ದಿವಾಳಿಯಾದನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಬಂದಾಗ, ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಲಾಗದೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಆದೇಶ ಬಂದಾಗ, ಗ್ರಾಹಕ ತನ್ನ ಲೆಕ್ಕದ ಸಿಲ್ಕನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಂಗತಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದಾಗ, ಠೇವಣಿ ಹಣ ಯಾವುದಾದರೂ ನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ (ಟ್ರಸ್ಟ್) ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಹಕ ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಸೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಬಳಸಲಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದಾಗ ಬ್ಯಾಂಕು ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಆದರಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ಬ್ಯಾಂಕು ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಅನಾದರಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತಿಳಿಸುವ ಚೀಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಅನಾದರಣೆಗೆ ಕಾರಣ ಕೊಡುವಾಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಅದು ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಗ್ರಾಹಕನ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಊನವಾಗದಂತೆಯೂ ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕದ ಸ್ಥಿತಿಯ ರಹಸ್ಯ ಭಂಗವಾಗದಂತೆಯೂ ಇರುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಅನಾದರಣೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಅಚ್ಚಿಸಿದ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಚೆಕ್ಕಿನ ಅನಾದರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರಣದ ಹಿಂದೆ ಗುರುತು ಮಾಡಿ ಚೆಕ್ಕಿಗೆ ಲಗತ್ತಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

ವಸೂಲಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು : ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಬಂದ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಅವನ ಪರವಾಗಿ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ಹೊರುವುದುಂಟು. ಅಂಥ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ವಸೂಲಿದಾರ ಬ್ಯಾಂಕು ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಧಾರಕನಿಗೆ (ಹೋಲ್ಡರ್) ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ಅವನಿಂದ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಂತೆ. ಆಗ ಅದೇ ಚೆಕ್ಕಿನ ಧಾರಕ. ಚೆಕ್ಕಿನ ವಸೂಲಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಗ್ರಾಹಕನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಧನಿಸುವ ಷರತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಚೆಕ್ಕನ್ನು ಅದು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಗ್ರಾಹಕನ ಏಜೆಂಟಾಗಿ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಜೆಂಟಾಗಿ ಅದು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿನಿಯತ ರಕ್ಷಣೆಯುಂಟು. ವಸೂಲಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಚೆಕ್ಕಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಧಾರಕನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಧನಿಸಿದ್ದರೂ ಬ್ಯಾಂಕು ಅವನ ಏಜೆಂಟೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿ ಪರಿನಿಯತ ರಕ್ಷಣೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಚೆಕ್ಕುಗಳು : ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವವರ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ನೀಡುವ ಚೆಕ್ಕುಗಳು (ಟ್ರಾವೆಲರ್ಸ್ ಚೆಕ್ಸ್). ಈ ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಪರಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿರುವ ಮೊಬಲಗುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅವರು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕು– ಇವನ್ನು ನೀಡುವ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಪಾವತಿ ಮಾಡುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದು. ಇವೆರಡು ಸಹಿಗಳೂ ಒಬ್ಬನದೇ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾದಾಗ ಬ್ಯಾಂಕು ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ನಗದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ತೊಂದರೆ ಈ ಚೆಕ್ಕುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ಚೆಕ್ಕುಗಳ ಅನುಕೂಲಗಳು : ಒಳನಾಡಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ ಪಾವತಿ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡಬೇಕಾದಾಗ ಚೆಕ್ಕಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲಕರ. ತೇವಣಿ ವಿಧಿಮಾನ್ಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಎಲ್ಲ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಚೆಕ್ಕು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಆಧಾರ. ಬ್ಯಾಂಕು ತೇವಣಿಗಳ ಸುರಕ್ಷತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಚೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹಣವಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು. ಕಳವಿನ ನಷ್ಟಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಪಾವತಿ, ಸ್ವೀಕೃತಿ ಅನುಕೂಲಕರ. ನಗದನ್ನು ಹೊರುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಿಲ್ಲರೆ ಕೊಡುವ, ಪಡೆಯುವ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಸಾಗಣೆ ಸುಲಭ. ಲೆಕ್ಕ ಸರಳ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಸೀತಿ ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಪಾವತಿಗೆ ದಾಖಲುಂಟು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಯಿತೆನಿಸಿದರೆ, ಚೆಕ್ಕು ವ್ಯವಹಾರ್ಯ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಚಲಾವಣೆ ನೀಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಕೈಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಧಿಮಾನ್ಯ ಹಣದಂತೆ (ಲೀಗಲ್ ಟೆಂಡರ್ ಮನಿ) ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವೀಕಾರಗುಣ (ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ಅಕ್ಸೆಪ್ಟಬಿಲಿಟಿ) ಇಲ್ಲದಿರುವುದೊಂದೇ ಮುಖ್ಯ ಕೊರತೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಚೆಟ್ಟಿ, ಎಂ.ಎ. : 1907–2002. ಮುರಿಗೆಪ್ಪ ಅಡವೆಪ್ಪ ಚೆಟ್ಟಿಯವರು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಅಥಣಿಯಲ್ಲಿ 8–3–1907 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದೊಂದಿಗೆ ಡ್ರಾಯಿಂಗ್ ಗ್ರೇಡ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಜೆ.ಜೆ. ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಚಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿ ಪದಕ ಸಹಿತ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಮುಂದೆ ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಲಾ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದುದು ಮುಂದಿನ ಕಲಾವೃತ್ತಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಎಂದಿನ ಆಶ್ರಯದಾತ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಗದುಗಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆನಿಂತರು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸಾಲಗಳ ತೀರುವಳಿಯಲ್ಲದೆ ಈಗಾಗಲೇ ವಿವಾಹಿತರಾಗಿದ್ದ ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಸಾಂಸಾರಿಕ ವೆಚ್ಚಗಳ ಪೂರೈಕೆಯೂ ಕಲಾಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅವರು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದರು.

ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಟಿ.ಪಿ.ಅಕ್ಕಿಯವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ವಿಜಯ ಕಲಾ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ, ನಂತರ ಉಪ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. 1947–72ರವರೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು ನಿವೃತ್ತಿಯ ಅನಂತರವೂ ಕಲಾಶಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಲಾಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದಾಗ ಮುಂಬಯಿ ಹಾಗೂ ಪುಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಪರೀಕ್ಷಕರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಗೋಕಾಕ್ ವರದಿ ಜಾರಿಗಾಗಿ ಉಳಿದವರೊಂದಿಗೆ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕೂಡ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಚೆಟ್ಟಿಯವರು ರಚಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾಡುವುದೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ಡಿ.ಸಿ.ಪಾವಟೆ, ರಂಗರಾವ್ ದಿವಾಕರ, ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು, ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ, ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಶ್ರೀಗಳು, ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ, ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ್ ಮುಂತಾದವರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ, ಚಳ್ಳಗುರ್ಕಿ ಎರ್ರಿ ತಾತರ ಚರಿತ್ರೆ, ಅಪರಾಧಿಯ ಫಿಲಾರೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ನಿಜಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಸಾವಳಗಿ ಶಿವಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಬಸವಪುರಾಣ, ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಪುರಾಣ, ಚಾಮರಸನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ, ಚನ್ನಬಸವಪುರಾಣ, ಮುಳಗುಂದದ ಬಾಲಲೀಲಾಸ್ವಾಮಿ ಪುರಾಣ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರಕ ಚಿತ್ರಗಳೆಂಬಂತೆ ಅಳವಡಿಸಲು ಸಾವಿರಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚೆಟ್ಟಿಯವರದೇ ದಿನಚರಿಯಿಂದ 1928 ರಿಂದ 87ರ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮುರಿಗೆಪ್ಪ ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ದಿಂದ ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿ ಪಡೆದಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಗವಾಯಿಯವರು ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಜೀವನ, ಸಹಪಾಠಿಗಳು, ವೃತ್ತಿಸಾಧನೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು, ಭಾವಚಿತ್ರ, ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರ, ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಪೂರಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸು. 400 ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇಡಿಕೆಗಾಗಿ ಪೂರೈಸಿದ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೈಜಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಉಳಿದಂತೆ ರೂಪದರ್ಶಿ ಇರಿಸಿ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ ನೀಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ತೀರ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದವರ, ಲಂಬಾಣಿಗಳ ಆದರೆ ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂಬಂತೆ ಮೈಕಟ್ಟು ಉಳ್ಳವರ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು, ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ನೈಜ ಶೈಲಿಯ ಹಲವಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿ, ಹಿನ್ನೆಲೆ–ಮುನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಕಥಾ ಸಂದರ್ಭದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಪುನಃ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ವಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದರೂ ವಿವರಗಳು ಗೊಂದಲವಾಗದಂತೆ ಆಕಾರಗಳು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದುಹೋಗದಂತೆ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ರೂಪಿಸಿರುವಂತಹವು. ಆಕಾರಗಳ ಭಾವಭಂಗಿಗಳು ವೈವಿಧ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ರಚಿಸಿರುವಂತಹವು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಯೋಜನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಚೆಟ್ಟಿಯವರು ದೈನಂದಿನ ಕಾಯಕವೆಂಬಂತೆ, ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು 'ಸ್ಕೆಚ್' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಿಡುಗೈ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳ (ರ‍್ಯಾಪಿಡ್ ಸ್ಕೆಚಿಂಗ್) ಸಂಪುಟಗಳೇ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಚೆಟ್ಟಿಯವರು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ದೇಶಸಂಚಾರ ನಡೆಸಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿರುವರಾದರೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಅಥವಾ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಹೊರ ಶಹರ, ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತಿಲ್ಲ. ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೇ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಂತೆ ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆಯ ಮಹಾರಾಜರು ಇವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಸುವರ್ಣ ಪದಕವಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ಸಾಲೋಮನ್ ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ (1936) ಪ್ರದರ್ಶನ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಪ್ರದರ್ಶನ (1939), ಅಖಿಲಭಾರತ 45ನೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಕಾರವಾರ (1965) ಮೈಸೂರು ದಸರಾ ಪ್ರದರ್ಶನ (1975), ಏಳನೇ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಮ್ಮೇಳನ (1980), ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವೀರಶೈವ ಮಹಾಸಭಾದ ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಅಧಿವೇಶನ (ಮೈಸೂರು 1983) ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಸನ್ಮಾನಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1988) ವರ್ಣಶಿಲ್ಪಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1996) ಹಾಗೂ ಎಂ ಟಿ ವಿ ಆಚಾರ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1996)ಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದವು. ಚೆಟ್ಟಿಯವರು 25.5.2002ರಂದು ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. *

ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯ, ಎನ್. : 1895–1986. ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾಟಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕೇಶವಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಮ್ಮ. ಹೇಮಾವತಿ ನದೀತೀರದ ಪ್ರಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೇಶವಯ್ಯನವರು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಸಾಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ದೇವರ ನಾಮಗಳನ್ನು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಭಾರತವಾಚನದಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತಪ್ರೇಮದಿಂದ ಸುತ್ತಣ ಜನರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಕೇಶವಯ್ಯನವರು ಸಂಗೀತದ ಸಣ್ಣಪ್ಪನವರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಮ್ಮನವರೂ ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯೆ. ತಾಯಿ ತುಂಬಿದ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಸಂಗೀತದ ಒಲುಮೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು.

ಇವರು ಲೋಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು (1909) ಮುಗಿಸಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಅಪ್ಪರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ (1912), ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ತರಬೇತಿ (1914), ಡ್ರಾಯಿಂಗ್ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ, ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯ ತರಬೇತಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲೂ

ಜಯಶೀಲರಾದರು. ಸಂಗೀತವೇ ಇವರ ಬಾಳಿನ ಸಕಲವಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಸಂಗೀತಸಾಧನೆಯನ್ನು ಸ್ವಂತ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವೈಣಿಕ ವಿದ್ವಾನ್ ಶಿವರಾಮಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಶಿವರಾಮಯ್ಯನವರ ತಂದೆಯವರಾದ ಪದ್ಮನಾಭಯ್ಯನವರು ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ವಾಸುದೇವಚಾರ್ಯರದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಮಕವೂ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಪೂರ್ಣವಾದ, ಭಾವಪೂರ್ಣವಾದ, ಪ್ರಶಾಂತಮನಸ್ಕವಾದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗೆ ಇವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

ಶಿವರಾಮಯ್ಯನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಏಕಾದಶಿಯಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರು ಅವರ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರಲ್ಲದೆ, ಅವರಲ್ಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಶಿವರಾಮಯ್ಯನವರಿಂದ ಸಂಗೀತದ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣದ ಖಚಿತ ನಿರ್ಣಯಜ್ಞಾನ ಪಡೆದಿದ್ದ ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ ನಿಕಟ ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ, ಆಚಾರ್ಯರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವರಸಹಿತ ಬರೆದು ಅವುಗಳ ಸಂಕಲನದ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರು. ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಹೊಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು.

ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯವನವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾದರು. ಉದ್ಯೋಗದ ವೇಳೆ ಬಿಟ್ಟು ಇವರ ದಿನದ ಉಳಿದ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಯಿತು. ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಚೇರಿಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ತಮ್ಮ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರು.

ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರು 1944ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸರಾದರು. ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ರಚಿಸಿದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ಮಹಾರಾಜರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ಚಿಟ್ಟೆಸ್ವರ ಸಹಿತ ಬರೆದಿಟ್ಟರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಇವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು (1963). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಗಾನಕಲಾಸಿಂಧು ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು. ಸಂಗೀತ ಕಲಾರತ್ನ, ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾನಿಧಿ ಇವರಿಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದ ಇತರ ಬಿರುದುಗಳು. ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ್ದು 1972ರಲ್ಲಿ.

ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇವರು ಮೈಸೂರು ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ಚಿಂತಲಪಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಾಯರ ತಾತಂದಿರಾದ ಗವಿರಂಗದಾಸರು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವರಹಾಕಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನಸುಧಾಸಾಗರ ಎಂಬುದು ಚೆನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರ ಮಹತ್ತರ ಕೃತಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವರು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೀಣೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಲಾಪನಾ ಪದ್ಧತಿ, ತಾನ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವಿ ಎಂಬುದು ಇವರ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ.

(ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಚೆನ್ನಪ್ಪ : ಸು. 1750. ವೀರಶೈವ ಕವಿ. ಹಂಪೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ನಿಡಗಲ್ಲು ಈತನ ಸ್ಥಳ. ಗುರು ಪಂಚವಣ್ಣಿಗೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ. ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಶಿವಶರಣ ಲೀಲಾಮೃತ. ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಧಿಗಳಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕ, ಭೀಮಕವಿ, ಚಾಮರಸ, ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸು.1825) ರಚಿತವಾದ ಸಿರಿಯಾಳ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಪ್ಪ ಕವಿಯ ಈ ಕೃತಿಯೇ ಆಧಾರವೆಂಬ ವಿಷಯ ಆ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ : ಸು. 1143–67. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸೋದರಳಿಯ. ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆಯ ಪುತ್ರ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಈತನ ದೀಕ್ಷಾಗುರುವೂ ಹೌದು. ಶಿವಪ್ರಸಾದೋದ್ಭವನೆಂದೂ ಬಸವಪ್ರಸಾದೋದ್ಭವನೆಂದೂ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಪ್ರಸಾದೋದ್ಭವನೆಂದೂ ಈತನ ಜನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಸಿಂಗಿರಾಜ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಈತನನ್ನು ಶಿವದೇವರ ಪುತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತಾಯಿ ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆಯ ಹುಟ್ಟೂರು ಇಂಗಳೇಶ್ವರವಾದರೂ ಈತ ಹುಟ್ಟಿದುದು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ. ಈತನ ಹುಟ್ಟು, ಬಾಲ್ಯ, ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳೆಲ್ಲ ಬಸವಣ್ಣ, ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶರಣರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗಿಕೊಂಡು ಬಂದುದರಿಂದ ಈತ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಿ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ವೀರಶೈವ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದುದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಷಡುಸ್ಥಲ ಸಮ್ರಾಟ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಜೀವಿತದ ಅವಧಿ ಕೇವಲ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿದ್ದರೂ ಈತನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈತ ತನ್ನ ಅತುಲ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಪಾರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ. ಅಂದಿನ ಶರಣಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಈತ ಅತಿ ಕಿರಿಯನಾದರೂ ಪ್ರಭುದೇವರು ಏರಿದ ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿದ. ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಣ್ಣಾಯಕ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈತ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಭವಮಂಟಪದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ಈತ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನಿಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ, ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪ್ರಭುದೇವ, ಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶರಣರಿಂದಲೂ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾದ ಈತ ಅದೇ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಮನಾಥ ಈತನ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತ. ಇಂದು ಈತನ 1,503 ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕರಣಹಸಿಗೆ, ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ, ಹಿರಿಯ ಮಂತ್ರ ಗೋಪ್ಯ, ಪದಮಂತ್ರ ಗೋಪ್ಯ ಸಕೀಲದ ವಚನಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಚಾರಪರಿಪ್ಲುತವೂ ಆಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

ಕಟಕ ಸೂತ್ರದ ಗೂಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಪ್ಪಲ್ಲಿ,
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ನೂಲನು ಅದೆಲ್ಲಿಂದ ತಂದಿತ್ತು?
ರಾಟ ಇಲ್ಲ; ಹಂಜಿ ಇಲ್ಲ
ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ತಾನದನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡು ಆಡಿ,
ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಹಂತೆ,
ತನ್ನ ಲೀಲೆಗೆ ತಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಿಶ್ವಪ್ರಪಂಚವ
ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವನ್ನೆಯ್ದಿಸಿಕೊಂಡು,
ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗಯ್ಯ ನಿರ್ವಯಲಾದನು.

ಗುಬ್ಬಿ ಹೆಜಿರ ಮನೆಯ ತನ್ನ ಮನೆಯೆಂಬಂತೆ
ಧರೆ, ಧನ, ವನಿತೆಯರು ಎನ್ನವರು ತನ್ನವರೆಂದು,
ಹೋರಿ ಹೋರಿ ಸಾಯುತ್ತಿದೆ ಜೀವ

ಅರಸನ ಭಕ್ತಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು
ಸೂಳೆಯ ಭಕ್ತಿ ಎಂಜಲ ತಿಂದಾಗಲೆ ಹೋಯಿತ್ತು.
ನಂಟುತನದ ಭಕ್ತಿ ನಾಯಕ ನರಕ,
ಬಡವನ ಭಕ್ತಿ ನಿಧಾನ,
ಇದು ಕಾರಣ, ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗಮ ದೇವಾ,
ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಂಗೆ ಬಡತನವೇ ಕೊಡು.

ದಾಸಿಯ ಸಂಗ ಕಸನೀರ ಹೊರಸಿತ್ತು,
ವೇಸಿಯ ಸಂಗ ಎಂಜಲ ತಿನಿಸಿತ್ತು.

ಆಚಾರವೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ವಿಚಾರವೆಂಬ ನಾರಿ
ಸಮತೆಯೆಂಬ ತಿರುವ ಮೆಟ್ಟಿ ಜೇವಡೆಗೈದು,
ಶಿಷ್ಯನೆಂಬ ಅಂಬ ತೊಡಚಿ
ಗುರುವೆಂಬ ವ್ಯಾಧನು ಲಿಂಗವೆಂಬ ಬಯಲ ಗುಜಿಯನೆಚ್ಚಡೆ
ಗಜಿದೋಜಿದಂತೆ ಮುಳುಗಿಯಡಗಿತ್ತು.
ಆ ಗುಜಿಯನು ಬಾಣವನು ಅಜಿಸಲುಂಟೆ
ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗಾ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ.

ಇನ್ನುಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈತನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾರವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ, ರುದ್ರಭಾರತ, ಮೇಘಚಕ್ರ, ಭೂಚಕ್ರ, ಜಪದ ಸಕೀಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈತನ ಹೆಸರಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇವು ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಚನಕರ್ತೃವಾಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ರಚಕನಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕನಾಗಿ ಬೆಳಗಿದ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಹೆಸರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳೂ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ, ಹಡಪದ ರೇಚಣ್ಣ, ಪ್ರಸಾದಿ ಭೋಗಣ್ಣ, ಏಲೇಶ್ವರದ ಕೇತಯ್ಯ, ಕನ್ನಡಿ ಕಾಯಕದ ಅಮುಗಿದೇವಯ್ಯ, ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರು ಈತನ ಅಂಕಿತನಾಮವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಚನ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭುದೇವ, ಬಸವಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆ, ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಹಾದೇವಿ, ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಹಾದೇವಿ, ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಾರಯ್ಯ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವ, ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ, ಮರುಳ ಶಂಕರದೇವ, ಆದಯ್ಯ, ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿ, ಬಹುರೂಪಿ ಚೌಡಯ್ಯ, ಕೆಂಭಾವಿ ಭೋಗಣ್ಣ, ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ, ಢಕ್ಕೆಯ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ, ಉಗ್ಗಡಿಸುವ ಗಬ್ಬಿದೇವ, ಬಾಹೂರ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ, ತುರುಗಾಹಿ ರಾಮಣ್ಣ, ಕಂಬದ ಮಾರಿತಂದೆ, ಭರಿತಾರ್ಪಣದ ಚನ್ನಸಂಗಣ್ಣ, ಬೊಕ್ಕಸ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣ, ಗಣದಾಸಿ ವೀರಣ್ಣ, ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಈತನ ಉನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈತ ಉಳಿವೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನಾದ; ಅಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ; ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

(ಎಸ್.ಜಿ.ಎಚ್.)

ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ಕಿತ್ತೂರು ರಾಣಿ : 1778–1829. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿದ ವೀರ ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳೆ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಕಾಕತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ (ಅಕ್ಟೋಬರ್ 23, 1778), ದೇಸಾಯಿ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ. ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತಳಾಗಿದ್ದಳು. 15ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದಳು.

ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ತೀರಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ (1816) ಆತನ ಚಿಕ್ಕ ರಾಣಿಯ ಮಗ ಶಿವಲಿಂಗ ರುದ್ರಸರ್ಜ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಿತ್ತೂರನ್ನಾಳಿದ. ಈತನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಮೊದಲು ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನೆಂಬ ಬಾಲಕನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಆಗ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದ ಥ್ಯಾಕರೆ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಕಬಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಆತನ ಸಂಚಾಗಿತ್ತು. ಆತನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತವ ದಖನಿನ ಕಮಿಷನರ್ ಚಾಪ್ಲಿನ್. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರ್ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನನಿಗೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಥ್ಯಾಕರೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಇತರ ಹಿರಿಯರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಥ್ಯಾಕರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ (1824). ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಜನರು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಥ್ಯಾಕರೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನೂರಾರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆದ ಸೋಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಅಪಯಶಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಿತು. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಮೈಸೂರು, ಶೋಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಭಾರಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಯುದ್ಧ ತಪ್ಪಿಸಲು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಗವರ್ನರ್ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನನಿಗೂ ಚಾಪ್ಲಿನನಿಗೂ ಪತ್ರ ಬರೆದಳು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಕಿತ್ತೂರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದ. ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು 12 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಯುದ್ಧಕೌಶಲ ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಚಕಿತಗೊಳಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕೆಲವು ದ್ರೋಹಿಗಳು ಮದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಸಗಣಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತೋಫುಗಳು ನಿಷ್ಫಲವಾದುವು. 1824ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೆರೆ ಇಟ್ಟರು. ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನ ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವುದೆಂಬ ಭರವಸೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಪುರಾಣಶ್ರವಣ, ಶಿವಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆ ತನ್ನ ಕಾರಾಗೃಹ ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆದಳು. ಅವಳು 1829ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 21ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡಳು. (ಪಿ)

ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಹೆಸರು ಅಜರಾಮರವಾಗಿದೆ. ಅವಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಲಾವಣಿಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವಳ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಬಿ.ಆರ್.

ಪಂತಲು ಅವರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಜೀವನ ಕುರಿತ ಚಲನಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ.
(ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ–ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ–ಚಳವಳಿ); ಕಿತ್ತೂರು *

ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ಕೆಳದಿಯ ರಾಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಬ್ಬ ವೀರಮಹಿಳೆ. ಕೆಳದಿಯ ರಾಣಿ (1671–1698). ಒಂದನೆಯ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕನ (1664–79) ಮಡದಿ. ಲಿಂಗಣ್ಣಕವಿಯ ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ಇತರ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ದುರ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ದುಶ್ಚಟಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಮತಿವಿಕಲನಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ 1671ರಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾದ. ಕೆಳದಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ನಾಯಕ ಮನೆತನದ ವಿರೋಧಿಗಳು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದವನೊಬ್ಬನನ್ನು ನಾಯಕಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತರಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ಅಂಥ ದುರ್ಭರ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸಾಧಾರಣ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳು. ಕೆಳದಿಯಲ್ಲುಂಟಾಗಿದ್ದ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕೆಳದಿಯನ್ನು ಕಬಳಿಸಲು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದರು. ವೈರಿಗಳ ಸಂಚಿನಿಂದಾಗಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಒಮ್ಮೆ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅವಳು ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಸಚಿವನಾದ ಗುರು ಬಸಪ್ಪದೇವ ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರಾದ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪಯ್ಯ ಹಾಗೂ ತಿಮ್ಮರಸಯ್ಯ ಇವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದಳು.

ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೆಳದಿಯ ಮಧ್ಯೆ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧಗಳು ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಳು. ಆದರೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ

ಒಡೆಯರ್ 1695ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಳದಿಯ ಬಲವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅರಕಲಗೂಡು, ಹಾಸನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಕ್ಕರೆಪಟ್ಟಣದವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ.

ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಆಶ್ರಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಇವು ಅವಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು. ರಾಜಾರಾಮ ಸಕಲಬಲ ಸಂಪನ್ನನೂ ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಮೊಗಲ್ ಬಾದಶಹ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ಸೇನೆಯ ಎದುರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆಯದೆ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ಮೊಗಲ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಅವನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ಕೆಳದಿಯ ಆಶ್ರಯ ಕೋರಿದ. ಮೊಗಲರ ಅಜೇಯ ಬಲದ ಅರಿವಿದ್ದರೂ ಆಶ್ರಿತ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ರಾಣಿ ವಿಮುಖಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಗೌರವಾದರಗಳಿಂದಲೂ ರಾಜೋಚಿತ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಲೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಅಭಯಹಸ್ತ ನೀಡಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ಕೆಳದಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಪಡೆಯೊಂದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. 1690ರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಮತ್ತು ಮೊಗಲ್ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಕದನದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ಸೇನೆ ಪರಾಭವಗೊಂಡು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿತು. ಮೊಗಲರ ಸೋಲಿನಿಂದ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ ಕೀರ್ತಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರಳಾದ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮತವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾರ ನೀತಿ ಹೊಂದಿದ್ದಳು. ಜಂಗಮರಿಗೆ ಮಠಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು. ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಂಬಪುರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆದಳು. ಕೆಳದಿಯ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭವನ್ನು ನೆಡಿಸಿದವಳು ಈಕೆಯೇ. ಮೂಕಾಂಬ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಈಕೆ ವಿಶೇಷ ದಾನ ನೀಡಿದಳು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದಳು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಸಂತತಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬಸಪ್ಪ ಎಂಬ ಕುಮಾರನನ್ನು ದತ್ತುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಳು. ಅವನಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟು 1696ರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಬಸವಭೂಪಾಲನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ 1698ರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸ್ಥಿರಸಂಕಲ್ಪ, ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಕಲಿತನಗಳಿಂದ ಇಕ್ಕೇರಿ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೆನ್ಲಾ : ಈಗಿನ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 550–802ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಈಶಾನವರ್ಮನ್ ಎಂಬ ದೊರೆ 616 ಅಥವಾ 617ರಲ್ಲಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ಲಾದ ಹೆಸರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದ್ದು ಆಗಲೇ. ಚೆನ್ಲಾ ಮೊದಲು ಫೂನಾನ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಚಿತ್ರಸೇನ ಫೂನಾನ್ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶವೇ ಕಾಂಬೋಡಿಯವೆಂದು ಪಾಲ್ ಪೆಲಿಯೋ ಎಂಬ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಇತಿಹಾಸತಜ್ಞ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಚೆನ್ಲಾದ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜವಂಶ ಅಳಿದು, ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜವಂಶ ಆಳುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಇದು ವಿದೇಶಿ ವಂಶ. ಈ ವಂಶದ ಮೂರನೆಯ ದೊರೆಯೇ ಈಶಾನವರ್ಮನ್. ಚೆನ್ಲಾದ ಮೊದಲ ನೆಲೆ ಇದ್ದದ್ದು ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಬಸಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಅದು ಈಗಿನ ಲವೋಸಿನ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ. ಚೆನ್ಲಾದ ಮೊದಮೊದಲ ದೊರೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಭವವರ್ಮ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಸೇನರು ಫೂನಾನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು, ಮುನ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ತಾನ್ಲಾ ಸ್ಯಾಪ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈಶಾನಸೇನ ತಾನ್ಲಾ ಸ್ಯಾಪಿನ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಗಿನ ಪೂರ್ವ ಸೈಯಾಮ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾವತೀ (ಮೀನಾಮ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಕೆಳಭಾಗ), ಮಹಾಚಂಪ–ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಈಶಾನಪುರಕ್ಕೆ (ಚೆನ್ಲಾ) ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ಹ್ಯುಯೆನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಂ ರಾಜ್ಯವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾನ್ ಚಾವೊವೂ (ತೈ ರಾಜ್ಯ) ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದೂ, ಆದರೆ ಫೂನಾನ್ ಆಶ್ರಿತ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಹುಶಃ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ನದಿಗಳಿಂದಲೂ ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿತ್ತು. ತಗ್ಗಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ವರ್ಷೇ ವರ್ಷೇ ಪ್ರವಾಹದ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚೆನ್ಲಾದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಮಾನ್ ಜನಗಳಿರಬಹುದು. ಖ್ಮೆರ್‌ಗಳು ಬಹುಶಃ ಇವರೊಡನೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಖ್ಮೆರ್ ಜನರು ಚಾಮ್‌ಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ರೆಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಅನಂತರದ ಉದಂತಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಕೋರಮಂಡಲ ತೀರದಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಮೊದಲು ಇವರು ಫೂನಾನ್ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದವನು ಶ್ರುತವರ್ಮನ್.

ಖ್ಮೆರ್ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಬೌದ್ಧ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸರಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ, ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪಲ್ಲವ ಹಾಗೂ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ, ಕಾವ್ಯ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಾಗೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪರಿಚಯವಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಚೆನ್ಲಾದ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡುವು. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಚತುರಸ್ರ ಹಾಗೂ ಸಮ ಚತುರಸ್ರ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ವಾಟ್ ಫು, ಸಾಂಬೋರ ಪ್ರೇಕುಕ್, ಹ್ಯಾಂಚೆ, ಪ್ರಸಾತ್ ಬಯಾಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಚೆನ್ಲಾ ವಾಸ್ತುವಿನ ಉತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳು. ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಅರೆ ಉಬ್ಬು ಚಿತ್ರಗಳು, ದ್ವಾರಬಂಧ ಹಾಗೂ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಮನೋಜ್ಞವಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಹರಿಹರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ; ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸಿವೆ. ಬುದ್ಧ, ವಿಷ್ಣು, ಸ್ತ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುರುಷ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೊಕ್ಕ, ಉದ್ದನೆಯ, ಬಿಗಿಯಾದ, ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಸ್ತ್ರೀವಿಗ್ರಹಗಳು ಚೆನ್ಲಾ ದೇಶೀಯ ಶೈಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು. (ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್–ಫ್ರೆಡ್ರಿಕ್ ಜಾನ್ ನೇಪಿಯರ್ ತೆಸಿಜರ್ : 1868–1933. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಿ. ಪ್ರಥಮ ವೈಕೌಂಟ್. ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯಿ (1916–21). ಎರಡನೆಯ ಬ್ಯಾರನ್ ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡನ ಹಿರಿಯ ಮಗ. 1868ರ ಆಗಸ್ಟ್ 12ರಂದು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ವಿಂಚೆಸ್ಟರಿನಲ್ಲೂ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, 1893ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಾದಿಯಾದ. 1900ರಿಂದ 1904ರವರೆಗೆ ಲಂಡನ್ ಶಾಲಾ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ. 1904–05ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಕೌಂಟಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ. ಈತ ಬ್ಯಾರನ್ ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಆಗಿ ತಂದೆಯ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ್ದು 1905ರಲ್ಲಿ. 1905–09ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ 1909–13ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂ ಸೌತ್‌ವೇಲ್ಸಿನಲ್ಲೂ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ. 1912ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ನೈಟ್ ಪದವಿ ಲಭಿಸಿತು. 1913ರಲ್ಲಿ ಈತ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಸೆಟ್ ರೆಜಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ.

ಲಾರ್ಡ್ ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ 1916–21ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಹಾಗೂ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ. ತತ್ಕಾಲದ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಇವನ ಪಾತ್ರ ಬಹು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವನ ಆಡಳಿತ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ಪರಾಜಯಗೊಂಡ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತೋರಿದ ನಿಷ್ಠೆ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಾಯಕ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸದಿದ್ದದ್ದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಗುರಿ ಎಂದು ಭಾರತದ ಸ್ಟೇಟ್ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಎಡ್ವಿನ್ ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂ 1917 ಆಗಸ್ಟ್ 30ರಂದು ಲಂಡನ್ನಿನ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡಲು ಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡನ ಪಾತ್ರವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1917ರಲ್ಲಿ ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಚೆಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ನೂ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 1918ರಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾದ ವರದಿಯ ನಿಜವಾದ ಕರ್ತೃವಾದ

ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂನ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಇವನ ಹೆಸರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂ-ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ ವರದಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ 1919ರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ರಚಿಸುವಲ್ಲೂ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡನ ಪಾತ್ರವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದಾದ. ರೌಲಟ್ ಸಮಿತಿಯ ಸಲಹೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಲಾರ್ಡ್ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ 1919ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಕಾನೂನುಗಳು ತುಂಬ ಉಗ್ರವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದೆಯೇ ರಾಜಕೀಯ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಲಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ವಿಚಾರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಂಧಿಸಿಡುವ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಖಾಸಗಿ ಸದಸ್ಯರೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಈ ಅಧಿನಿಯಮಗಳು ಅನುಮೋದಿತವಾದವು. ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಸಭೆಗಳು ನಡೆದವು. ಹರತಾಳಗಳಾದವು. ಇಂಥ ಸಭೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಅಮೃತಸರದ ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾ ಬಾಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಸೇರಿದ್ದ ಈ ಸಭೆಯನ್ನು ಚದುರಿಸಲು ಜನರಲ್ ಡೈಯರನ ಸೇನೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿತು. ಆ ಸಭೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇದ್ದ ಒಂದೇ ದಾರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿ ನಿರಸ್ತ್ರರೂ ಅಸಹಾಯಕರೂ ಆದ ಜನರ ಮೇಲೆ ಡೈಯರನ ಸೇನೆ ನಡೆಸಿದ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಭೀಕರವಾದ್ದು. ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಸೇರಿ ನೂರಾರು ಜನ ಮಡಿದರು. ಕಾನೂನನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದವರಿಗೆ ಉಗ್ರ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ವೈಸ್‍ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್‍ನಿಗೆ ಈ ಕೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅವನು ಏನೂ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಅವನು ಈ ಘಟನೆಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಹಂಟರ್ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ. ಈ ಸಮಿತಿ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಅವನು ಅಪಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಮಿಲಿಟರಿ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ ಅಧಿನಿಯಮವೊಂದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ವಿಚಾರಣಾ ಸಮಿತಿ ಜನರಲ್ ಡೈಯರನನ್ನು ಖಂಡಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಲಷ್ಕರಿ ಕಾನೂನಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿತು. ಈ ವರದಿಯಂತೆ ಲಾರ್ಡ್ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ ಹೋದ. ಭಾರತ-ಬ್ರಿಟನ್ ಸೌಹಾರ್ದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತು. 1857ರ ಬಂಡಾಯದ ಅನಂತರದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಘಟನೆಯೂ ಭಾರತದ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಇದರಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವನ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

1921ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ ವೈಕೌಂಟ್ ಆದ. 1924ರಲ್ಲಿ ರಾಮ್ಸೇ ಮ್ಯಾಕ್ಡೊನಾಲ್ಡನ ಲೇಬರ್ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಮಿರಾಲ್ಟಿಯ (ನೌಕಾಶಾಖೆ) ಪ್ರಥಮ ಲಾರ್ಡ್ ಆಗಿದ್ದ. ಲಾರ್ಡ್ ಚೆಮ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್ ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದು 1933ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 1ರಂದು.

(ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಚೆರಿ : ರೋಸೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಹಣ್ಣಿನ ಮರ. ಬಾದಾಮಿ, ಸಕ್ಕರೆಬಾದಾಮಿ, ಪ್ಲಮ್, ಪೀಚ್ ಮರಗಳಿಗೆ ಬಲು ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ-ಬಹುಶಃ ಬೇಸಾಯದ ಆರಂಭಕಾಲದಿಂದ-ಯೂರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯಗಳ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಣ್ಣಿನ ಮರವಾಗಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿಹಾಕಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತಪ್ಪದೇ ಫಲ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಬಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಚೆರಿ ಮರ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಪ್ರೂನಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಚೆರಿ (ಪ್ರೂನಸ್ ಏವಿಯಮ್) ಮತ್ತು ಹುಳಿಚೆರಿ (ಪ್ರೂನಸ್ ಸೆರೇಸಸ್) ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಸಿಹಿ ಚೆರಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ತಿನ್ನಬಹುದು. ಹುಳಿ ಚೆರಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿಂದಲೂ ತಂಪು ಪಾನೀಯವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ರಸ್ತೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಸಿಹಿಚೆರಿ: ಇದು ಮೂಲತಃ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಗಿಡ. ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಟ್ಯಾಸ್ಮೇನಿಯ) ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಅಧಿಕ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಸಿಮ್ಲಾ ಕುಲು ಕಣಿವೆಗಳ 1,500-2,000 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಘು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಉಂಟು. ಸಿಹಿಚೆರಿ ಸುಮಾರು 2.5 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಗೋಪುರದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರ. ಎಲೆಗಳು ಆಯತಾಕಾರದವು; 6-15 ಸೆಂಮೀ. ಉದ್ದ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ತುದಿ ಮೊನಚು; ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಹೂಗಳು ಸೈಮೋಸ್ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ; ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಗುಂಡಗೆ ನಯವಾಗಿವೆ; ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪು. ತಿರುಳು ಮೃದು ಇಲ್ಲವೆ ದೃಢ. ಸಿಹಿ ಅಥವಾ ಕಿರುಗಹಿ. ಸಿಹಿಚೆರಿ ಗಿಡವನ್ನು ಕಸಿ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ (ಗ್ರ್ಯಾಫ್ಟಿಂಗ್) ಇಲ್ಲವೆ ಕಣ್ಣುಕಸಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ (ಬಡಿಂಗ್) ವೃದ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಏವಿಯಮ್ ಪ್ರಭೇದದ ಕಾಂಡವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಮೊಗ್ಗನ್ನು ತಾಳುಸಸ್ಯವನ್ನಾಗಿಯೂ ಸೆರಸಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಇಲ್ಲವೆ ಮಹಾಲೆಬ್ ಅಥವಾ ಸೆರೇಸಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಕಾಂಡವನ್ನು ಬೊಡ್ಡೆಯಾಗಿಯೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಭೂಮಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿದು ಹೋಗುವಂತಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ. ಬೇರುಗಳು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕು. ಬೇಸಾಯದ ಮೊದಲೆರಡು ವರ್ಷ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಮರಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ, ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 7.5-9.0 ಮೀ. ಅಂತರ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಒಂದು ಮರಕ್ಕೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 75 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, 5-4 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಹಾಕಬೇಕು. ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕದೆ 2-3 ಕಂತಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ, ಅಲಸಂದೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕ್ಲೋವರ್ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊದರುಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಫಲವಂತಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಚೆರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಮೊದಲೆರಡು ವರ್ಷ ಗಿಡದ ಮುಖ್ಯ ಕಾಂಡ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಮರ ಪೊದೆಯಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಸಿ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಸಿದ 4-5 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಚೆರಿಮರ ಫಲವನ್ನೀಯಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಇಳುವರಿ ಮರಕ್ಕೆ 10 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆಯೇ. ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತ 10-18 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಒಂದು ಮರ 40-60 ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಕಾಲ ಮೇ-ಜುಲೈ. ಅವು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವಾದ್ದರಿಂದ ಕೊಯ್ಲು. ಮತ್ತು ಡಬ್ಬ ಇಲ್ಲವೆ ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಡುವುದು ದುಬಾರಿ ಖರ್ಚಿನ ಕೆಲಸ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಸಹಿತ ಬಿಡಿಸಿ 2-4 ಕೆಜಿ. ಹಣ್ಣು ಹಿಡಿಯುವಂಥ ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲೊ 4.5 ಕಿಗ್ರಾಂ. ಹಿಡಿಯುವಂಥ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲೊ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಸಿಹಿಚೆರಿಯ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳ ಹಣ್ಣುಗಳು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎಂಪರರ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್) ಮಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾವಳಕ್ಕೆ ಈಡಾದರೆ ಬಿರಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಮುನ್ನ ಬೋರ್ಡೊ ದ್ರಾವಣ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಬಿರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಸಿಹಿಚೆರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಕರವಾದ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಗಳಾಗಲಿ, ಕೀಟ ಪಿಡುಗುಗಳಾಗಲಿ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕೊಸ್ಪೊರ ರೂಬ್ರೊಟಿಂಕ್ಟ ಬೂಷ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವ ಎಲೆಮಚ್ಚೆರೋಗ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ಲಿರೊಟೀನಿಯ ಫ್ರಕ್ಟೀಜೀನದಿಂದ ಬರುವ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕೊಳೆರೋಗ, ಸಿಲಿಂಡ್ರೊಸ್ಪೋರಿಯಮ್ ಪಾಡಿಯಿಂದ ಬರುವ ಎಲೆಬೂಷ್ಟು ರೋಗ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬೋರ್ಡೊ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರೋಧಿಸಬಹುದು. ಕೀಟಪಿಡುಗುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಈಯೊಲೆಸ್ಟಿಸ್ ಹಲೋಸೆರಿಸಿಯ ಕೀಟದ ಡಿಂಬ, ಪ್ರೋಟೋಯೀಷಿಯ<ಇಂಪ್ಯಾವಿಡ, ಸ್ಪಲಾಗೋಸೋಮ ಆಲ್ಬೆಲ, ಮಿಮೆಲ ಪ್ಯಾಸರಿಸಿಯೈ ಹಾಗೂ ಮಿಲೊಸೆಸಸ್ ಲೆಫ್ರಾಯೈ ಎಂಬ ಜೀರುಂಡೆಗಳು.

ಸಿಹಿಚೆರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಳಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು; ಮಜಾರ್ಡ್ (ಏವಿಯಮ್), ಹಾರ್ಟ್‍ಚೆರಿ (ಜೂಲಿಯಾನ), ಜಿಗಾರೊ (ಡ್ಯೂರಸೀನ).

ಹುಳಿಚೆರಿ: ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಯೂರೋಪಿನ ಮೂಲದ್ದು. ಯೂರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಕುಮಾಂವ್, ಗಢವಾಲ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿಹಿಚೆರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೃಢಕಾಯದ ಮರವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಆರೈಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಗಳ ಹಾಗೂ ಕೀಟಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೆಚ್ಚು ನಿರೋಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು. ಇದರ ಕೃಷಿ ಸಿಹಿಚೆರಿಯದರಂತೆಯೇ. ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಹಿಚೆರಿ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗಿಂತ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಹುಳಿಯಾಗಿವೆ. ಹುಳಿಚೆರಿಯಲ್ಲಿ ಅಮರೆಲ್‍ಚೆರಿ (ಸೆರೇಸಸ್), ಮೊರೆಲೊ ಚೆರಿ (ಆಸ್ಟರ) ಮತ್ತು ಮರಾಸ್ಕ ಚೆರಿ ಎಂಬ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಸಿಹಿಚೆರಿ ಮತ್ತು ಹುಳಿಚೆರಿಯ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಿ ಪಡೆಯಲಾಗಿರುವ ಡ್ಯೂಕ್ ಚೆರಿ ಎಂಬ ತಳಿಯೂ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಚೆರಿಹಣ್ಣುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ: ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 83, ಪ್ರೋಟೀನ್ ಶೇ. 1.1 ಕೊಬ್ಬು ಶೇ. 0.5, ನಾರು ಶೇ. 0.3, ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟು ಶೇ. 14.2, ಖನಿಜಾಂಶ ಶೇ. 0.6 ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ 100 ಗ್ರಾಂ. ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ 18 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, 20 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ರಂಜಕ, 0.4 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ಕಬ್ಬಿಣ, 8 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ಆಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮೊತ್ತದ ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್ ಹಾಗೂ ನಯಾಸಿನ್ ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳು ಇವೆ. ಕಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಇರುವ ಹುಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಒಗಚು ರುಚಿ ಹಣ್ಣು ಮಾಗಿದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಸಿಹಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂಶ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಹಿಚೆರಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ 0.64 ಆಮ್ಲ (ಮ್ಯಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ) ಇದ್ದರೆ ಹುಳಿಚೆರಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೊತ್ತ ಶೇ. 1.4. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಹುಳಿಚೆರಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುಳಿಯಾಗಿದೆ.

ಉಪಯೋಗ: ಸಿಹಿಚೆರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊಟವಾದ ಮೇಲೆ ತಿನ್ನಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಲುಬೇಗ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕ್ಕರೆ ಪಾಕ ಇಲ್ಲವೆ ಸಲ್ಫರ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ದ್ರಾವಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಡುವಾಗ ಒಳಗಿನ ಬೀಜವನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಚೆರಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಶೀತಲಿಸಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಣಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಲೈ ದ್ರಾವಣ ಮತ್ತು ಗಂಧಕಗಳಿಂದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆರಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸ್ಯಾಲಡ್, ಐಸ್‌ಕ್ರೀಮ್ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಹಿಚೆರಿಯ ರಸದಿಂದ ಕಿರ್ಷ್‌ವಾಸರ್ ಎಂಬ ಮಾದಕ ಪಾನೀಯವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವುದಿದೆ. ಈ ಉಪಯೋಗಗಳಲ್ಲದೆ ಚೆರಿಬೀಜದಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುವುದುಂಟು. ಚೌಬೀನೆ ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೆರುಗನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ದೃಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಸಿ.)

ಚೆರುಶ್ಯೇರಿ ನಂಬೂದಿರಿ : ಮಲಯಾಳಂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಒಬ್ಬ ಕವಿ. ಕಾಲ, ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನ. ಕೃತಿ, ಕೃಷ್ಣಗಾಥಾ, ಮಣಿ ಪ್ರವಳ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಬದುಕಿದ್ದ ಕವಿಯಾದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಳಗಾದವನಲ್ಲ, ಮಲೆಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಡನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡುವಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬೆರಕೆಯನ್ನು ಆತ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಹಾರ ಭಾಷೆಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದ ಒಂದು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಆತ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ಪ್ರಗಲ್ಭ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಳಗಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಆದರೂ ತನ್ನವರಿಗೆ, ತನ್ನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಎಟುತ್ತಚ್ಚನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪುರಾಣಕತೆಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ತೀರ ಪ್ರಮುಖನಾದವ. ಮಲಯಾಳಂ ಕವಿಗಳ ಪೈಕಿ ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದವ ಆತನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಲಿಷ್ಟ ಕೋಮಲವಾದ ರಚನಾವೈಭವವೇ ಚೆರುಶ್ಶೇರಿಯ ಪ್ರಧಾನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸರಳವೂ ಋಜುವೂ ಆದ ಅವನ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತತೆಯ ಸಣ್ಣ ಕುರುಹು ಕೂಡ ಸಿಗದು. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಗಾಥಾದೊಡನೆ ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕಾವ್ಯ ಮಲಯಾಳಂನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಾದರೋ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಮೆ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಿಗಂತೂ ಚೆರುಶ್ಶೇರಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲ್ಯದ ವರ್ಣನೆಯಂತೂ ಅತ್ಯಮೋಘವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ರೂರನ ಆಗಮನ, ರಾಸಕ್ರೀಡೆ ಮೊದಲಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಂತೂ ಕವಿ ತನ್ನ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿಯನ್ನು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ಎಂಥ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಮಾನವೀಯ ಭಾವಗಳಿಂದ ಮಧುರೀಕರಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಂಸವಧಾನಂತರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನಂದಗೋಪನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳೇ ನಿದರ್ಶನ.

ಸರಸತೆಗೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಲಭಿಸಿದಾಗ ಅವನ್ನು ಎಲ್ಲೂ ಅವಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡುವ ಸುಭದ್ರೆ ಅನುರಾಗ ವೇಶದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗಾಬರಿಯ ನಿಮಿತ್ತ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಬದಲು ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಬಡಿಸುವುದು– ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೃಷ್ಣಗಾಥಾಕ್ಕೆ ಮಲಯಾಳಂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಚೆರುಶ್ಶೇರಿ ಆಚಾರ್ಯಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ಕವಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ. (ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಚೆಲಿಯನ್ : ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕೈಗೊಡಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಹೆಸರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ಅಬ್ಬೆವಿಲಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಚೆಲಿ–ಸುರ್–ಮಾರ್ನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕ್ರಮೇಣ ಯುರೋಪ್ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾರತದವರೆಗೆ, ಹಬ್ಬಿತ್ತು.

ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಟಾನ್‌ಜಾನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಓಲ್ಡವೇ ಕಮರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಮತ್ತು ಅವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೈಗೊಡಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೊದಲ ಹಂತವಾದ ಓಲ್ಡೊವನ್ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಹಂತವಾದ ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಡುವಣ ಈ ಚೆಲಿಯನ್ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳು ಬಹಳ ಒರಟಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಯುಧ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಸುಧಾರಿಸಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳ ಅಂಚುಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯುಧಗಳು ಹರಿತ ವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಚೆಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಆಯುಧಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಓಲ್ಡೊವನ್ ಆಯುಧಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ನಾಜೂಕಾದ ದಪ್ಪವಾದ ಅಂಚುಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ದೊಡ್ಡವಾದ ಮತ್ತು ಕೊಕ್ಕಿನಾಕಾರದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಕಡೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿ ಉಂಟಾಗಿ, ಮೊನೆಯಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ, ತಳಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡೂ ಇದ್ದ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ : ಸು. 1725. ಕನ್ನಡ ಕವಯಿತ್ರಿ. ಮೈಸೂರಿನ ದೊರೆ ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ (1713–31) ರಾಣಿ. ಕಳಲೆ ಕಾಂತನೃಪನ ಮಗಳು. ಕನ್ನಡದೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ವರನಂದೀ ಕಲ್ಯಾಣ, ವೆಂಕಟಾಚಲ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಲಾಲಿಪದ, ಅಲಮೇಲುಮಂಗೆ ಲಾಲಿಪದ, ತುಲಾಕಾವೇರಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ–ಇವು ಈಕೆಯ ಕೃತಿಗಳು. ವರನಂದೀ ಕಲ್ಯಾಣ 881 ಪದ್ಯಗಳಿರುವ ಏಳುಸಂಧಿಗಳು ಸಾಂಗತ್ಯ ಶೃಂಗಾರ ಭಕ್ತಿರಸಗಳ ಎರಕದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ದೆಹಲಿಯ ಬಾದಶಹನ ಮಗಳಾದ ವರನಂದಿ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಚೆಲುವರಾಯನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದದ್ದು ಇದರ ವಸ್ತು. ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಪ್ರಣಯಕೋಪದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳಂತೆ–ಈಗ ನೀನು ಬಲವಂತದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಲಗ್ನವಾದಂತೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಲವಂತದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಲಗ್ನವಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ವರನಂದಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಚೆಲುವರಾಯನನ್ನು ಲಗ್ನವಾದ ಕಥೆ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಚೆಲುವಾಂಬೆ ವರನಂದಿಯ ಯೌವನದ ಸೊಬಗನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ವಿರಹವ್ಯಥೆ ಮನಕರಗುವಂತಿದೆ. ಮದುವೆಯ ಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವಗಳ ವರ್ಣನೆ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ತುಲಾಕಾವೇರಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀನಿವಾಸನೆಂಬವನು ರಚಿಸಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆಗೆ ಅಂಕಿತಗೊಳಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವಳ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿರಸವೇ ಪ್ರಧಾನ. ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಈಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಗನ್ನಡಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮೂಲಕೃತಿಗೆ ಶಬ್ದಶಃ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತಾನು ಕಾವ್ಯರಚಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಕೃತಿಗೆ ಕರ್ತ ಚೆಲ್ವರಾಯ, ತನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯಿತ್ತವನು ಶ್ರೀನಿವಾಸ–ಎಂದು ಚೆಲುವಾಂಬೆ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಇನಿವಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಚೆಲುವಾಂಬೆ ಕನ್ನಡ ಕವಯಿತ್ರಿಯರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಚೆಲ್ಲಕೇತನ : 9–10ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದವರ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮನೆತನ. ಎದಿಬಿಕೋರಿ ಎಂಬುವನು ಇದರ ಮೊದಲಿಗ. ಕೊಳನೂರಾಧೀಶ್ವರನೆನಿಸಿದ ಧೋರ ಈತನ ಮಗ. ಧೋರನ ಮಗ ಬಂಕೆಯ. ಈತನ ತಾಯಿ ವಿಜಯಾಂಕಾ, ಬಂಕೆಯನನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಕೇಶ, ಬಂಕೆಯರಸ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ 1ನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ಬನವಾಸಿನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕುಂದಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಲೋಕಾದಿತ್ಯ (ಲೋಕಟೆ) ಇವನ ಮಕ್ಕಳು. ಹಿರಿಯ ಮಗ ನಿಡಗುಂದಗೆ–12 ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಲೋಕಾದಿತ್ಯ ಸು. 895ರಿಂದ ಒಂದು ದಶಕಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಮಗ ಕಲಿವಿಟ್ಟ ಇವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಪುನ್ನವಂತಿ (ಹೊನ್ನತ್ತಿ)–12ರ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. 916ರ ಹಾಗೂ 928ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಕೆಯನೆಂಬಾತ ಬನವಾಸಿ

ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈತ ಲೋಕಟೆಯ ಮಗನಾಗಿರಬೇಕು. 914ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಧೋರನೆಂಬಾತ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಂಕೆಯನ ಸೋದರನಾಗಿರಬಹುದು. ಕಲಿವಿಟ್ಟನೆಂಬುವನು ಲೋಕಟೆಯ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಆತನ ಶಾಸನಗಳು ಧೋರನ ಶಾಸನಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಕಲಿವಿಟ್ಟನಿಗೆ ಧೋರ ಕಿರಿಯ ಸೋದರನೆಂದು

ಚೆಲ್ಲಕೇತನ ವಂಶಾವಳಿ

ಎಱಕೋರಿ
|
ಧೋರ I
|
ಬಂಕೆಯ I (800)
|
ಕುಂದಟ್ಟೆ (860) — ಲೋಕಟೆ (ಲೋಕಾದಿತ್ಯ (896–905)
|
ಕಲಿವಿಟ್ಟ I (913–14) — ಧೋರ II (915–16) — ಬಂಕೆಯ II (916–928)
|
ಕಲಿವಿಟ್ಟ II (928–945)

ಊಹಿಸಬಹುದು. ಕಲಿವಿಟ್ಟ 929ರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ವೊಲ-200 ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಬ್ಬಾತ ಬನವಾಸಿಯನ್ನು 945–46ರಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. 928ರವರೆಗೆ ಬಂಕೆಯ ಬನವಾಸಿ ನಾಡಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ, ಅವನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಈ ಕಲಿವಿಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬೆಳ್ವಲ ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳನ್ನೊಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಚೆಲ್ಲಕೇತನ ಮನೆತನದ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ರೂಪಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. (ಜೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚೆಸ್‌ನಟ್‌ಮರ : ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಎಂದೂ ಪ್ರಯೋಗ. ಫ್ಯಾಗೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವೃಕ್ಷ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಕ್ಯಾಸ್ಟಾನಿಯ. ಕ್ಯಾಸ್ಟಾನಿಯ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಈ ಮುಂದಿನ ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು: ಕ್ಯಾ ಸೇಟಿವ (ಯೂರೋಪಿನ ಚೆಸ್‌ನಟ್), ಕ್ಯಾ.ಡೆಂಟೇಟ (ಅಮೆರಿಕನ್ ಚೆಸ್‌ನಟ್), ಕ್ಯಾ. ಕ್ರಿನೇಟ (ಜಪಾನಿನ ಚೆಸ್‌ನಟ್). ಕಾ, ಮಾಲಿಸಿಮ (ಚೈನೀಸ್ ಚೆಸ್‌ನಟ್). ಉಳಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಚಿನ್ ಕ್ವಾಪಿನ್ಸ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಿಪ್ಪೊಕ್ಯಾಸ್ಟನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಾರ್ಸ್, ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಎನ್ನುವ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೂ ನಿಜವಾದ ಚೆಸ್‌ನಟ್ಟಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ.

ಚೆಸ್‌ನಟ್‌ಗಳು 15–30 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಪರ್ಯಾಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದುರುವುದುಂಟು. ಎಲೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಿರುಗೂದಲಿನಂಥ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ಸಣ್ಣವು ಮತ್ತು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು; ಕ್ಯಾಟ್ಕಿನ್ ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಗಂಡು ಹೂಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇನ್ನುಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಹೂಗಳಿರುವುದಂಟು. ಇಂಥ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳು ಮಂಜರಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತ ಚರ್ಮಿಲ ರೀತಿಯ ಸಿಪ್ಪೆ ಇದೆ. ಬೀಜಗಳು 2 ಅಥವಾ 3.

ಚೆಸ್‌ನೆಟ್ ಮರಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇರೂರಿದವೆಂದರೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ನೀರಿನ ಅಭಾವವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ಆಮ್ಲೀಯ ಅಥವಾ ತಟಸ್ಥ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರವನ್ನು ಕಡಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಂಡದ ಬುಡದಿಂದ ಅನೇಕ ಚಿಗುರುಗಳು ಹೊರಡುವುದು ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಮರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದು ಅಲಿಂಗ ರೀತಿಯ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಮರದ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಹಣ್ಣುಗಳು ತಿನ್ನಲು ರುಚಿ. ಕಾಂಡ ಹಾಗೂ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಂಬ, ದೊಣ್ಣೆ, ದೋಣಿಯ ಹುಟ್ಟು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಹಲಗೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮೇಜು ಕುರ್ಚಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನಿತರ ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮರಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಳಪು ಕೊಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಎಲೆಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೆಮ್ಮು ಮತ್ತಿತರ ಉಸಿರಾಟದ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಕಾಯಿಗಳು

ಚೆಸ್‌ನಟ್ಟಿನ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ:

1 ಯೂರೋಪಿನ ಚೆಸ್‌ನಟ್; ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರ. 1,000 ಮೀ. ಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮರಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರದವು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ವೃಕ್ಷವಾದ ಸಿಲಿಸಿಯ ಎಂಬುದು ಎಟ್ನ ಪರ್ವತದ ಬುಡದಲ್ಲಿತ್ತು. 1850ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಸುತ್ತಳತೆ 62 ಮೀ. ಮತ್ತು ವಯಸ್ಸು ಎರಡು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮೀರಿತ್ತು. ಇದು ಎಟ್ನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಲಾವ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ನಾಶವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಭೇದ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮ್ಯಾರಾನ್‌ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಹುರಿದು ತಿನ್ನಬಹುದು. ಹಣ್ಣು ಬಲಿತ ಮೇಲೆ ಒಣಗಿಸಿ, ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಿ, ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬ್ರೆಡ್, ಸೂಪ್ ಮತ್ತಿತರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದಿದೆ.

2 ಜಪಾನ್ ಚೆಸ್‌ನೆಟ್ : 800 ಮೀ. ಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಎತ್ತರ 20 ಮೀ. ದಪ್ಪ 1. ಮೀ. ಇರಬಹುದು. ಇದರ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಬಹುದು. ಗುಣದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಚೆಸ್‌ನಟ್‌ಗಿಂತ ಇದು ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯದು.

3 ಚೀನಿ ಚೆಸ್‌ನಟ್ : ಜಪಾನ್ ಚೆಸ್‌ನಟ್ ನಷ್ಟೇ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಸಣ್ಣವಾದರೂ ಬಲುರುಚಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಾರ್‌ಟ್ಲೆಟ್‌ಕಾರ್, ಹಾಚ್ಸನ್, ಮಿಲ್ ಪೋರ್ಡ್, ರಿಲೆಯನ್ಸ್, ಯಾಂಕೀ, ಜಿಮ್ಮರ್ ಮ್ಯಾನ್ ಮುಂತಾದ ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

4 ಅಮೆರಿಕನ್ ಚೆಸ್‌ನಟ್ : ಇದು ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರ. ಮರಗಳ ಎತ್ತರ 30 ಮೀ. ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಸುತ್ತಳತೆ 1.5 ಮೀ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚೆಸ್‌ನಟ್‌ಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿರುವುದು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್. ಇದರ ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ : ತೇವಾಂಶ ಶೇ.29.34, ಪಿಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಶೇ.32.64, ಸಕ್ಕರೆ ಶೇ.21.60, ಪ್ರೋಟೀನ್‌ಶೇ. 10.90, ಕೊಬ್ಬು ಶೇ.1.84, ಬೂದಿ (ಖನಿಜಗಳು) ಶೇ.2.25 ಮತ್ತು ನಾರು ಶೇ. 1.43.

ಚೆಸ್‌ನಟ್ಟಿನ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಬ್ಲೈಟ್, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಮರ ಎಂಡೋಥಿಯ ಪ್ಯಾರಸಿಟಿಕ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದ ಈ ರೋಗದ ದಾಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಮರಗಳು ಬಲಿಯಾದವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಬ್ಲೈಟ್ ನಿರೋಧಕ ತಳಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ

ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕನ್ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ಪ್ರಭೇದಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಕರತಳಿಗಳು ರೋಗನಿರೋಧಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಯು.)

ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್, ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಕೀತ್ : 1874–1936. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತ, ವಿಮರ್ಶಕ, ವಾದಪಟು, ಆಲಂಕಾರಿಕ (ರೆಟರಿಕಲ್) ಕವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸಾಹಿತಿ. ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ಉತ್ಸಾಹ, ವಾಕ್‌ಚತುರತೆ ಮತ್ತು ಭೀಮಕಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಮನಸೆಳೆದ ಮೋಹಕ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಜನನ, ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ. ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ಸ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಮಿಲ್ಟನ್ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿದ (1890). ಕಲೆಯನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ (1892–1895ರವರೆಗೆ) ಸ್ಲೇಡ್ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ. ಅದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಸಹಜ ಒಲವು ಇದ್ದುದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ. ಆಗ ಇವನಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾದ ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಹಾಡರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಇವನ ಸಹಜ ಒಲವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಮರ್ಥ ಲೇಖಕನಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟ. ಅವನ ಒತ್ತಾಯದ ಮೇರೆಗೆ ಬುಕ್‌ಮನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ಪತ್ರಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಟ್ಟ. 1900 ರಲ್ಲಿ ದಿ ವೈಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಪದ್ಯಸಂಕಲನ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಸ್ಪೀಕರ್ ಮತ್ತು ಡೆಯ್ಲಿ ನ್ಯೂಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದ. ಜಿ.ಕೇಸ್ ವೀಕ್ಲಿ ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾದ. ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಇಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ಲಂಡನ್ ನ್ಯೂಸ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವಾರವೂ ಒಂದು ಪುಟದಷ್ಟು ಸಂಭಾಷಣ ರೂಪದ ಲೇಖನ ಬರೆದ.

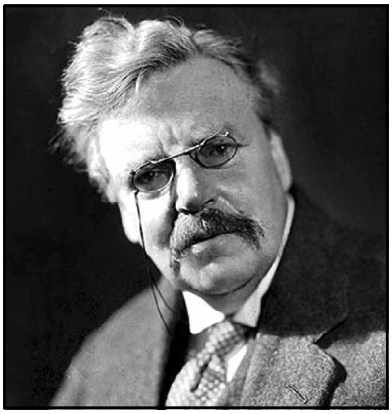

ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದ (1892) ಒಂದು ವರದಿ ಹೀಗಿತ್ತು : ಚುರುಕು ಬುದ್ಧಿಯವನಲ್ಲ; ಆದರೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ವಕ್ರವಕ್ರವಾದ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ. ನಡತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇವನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸುಳ್ಳಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನ ತಾಯಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರಂತೆ–ಆರಡಿ ಉದ್ದದ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ. ಇವನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸು. ಈ ಭವಿಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾಯಿತು. ವಾದ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ, ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ, ಭಾಷಣಕಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪತ್ರಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಲಕ್ಷಣ ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ಅತ್ಯಂತ ಹರಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಜನರನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸಿದ. ಇವನ ಬುದ್ಧಿ ಎಷ್ಟು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತೆಂದರೆ ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಯುಗದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಳಸಲು ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಅಸ್ತ್ರದಿಂದ ಈತ ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿದ. ಅಂದಿನ ಸತ್ತ್ವಗುಂದಿದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಗೇಲಿ ಮಾಡಿದ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ನಿರಾಶಾವಾದಿಗಳನ್ನು (ದಿ ಡಿಫೆಂಡೆಂಟ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ) ಖಂಡಿಸಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಗಹನ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚುರುಕುಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಶೋಧಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಇವನ ವಿರೋಧೋಕ್ತಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಇವನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯನ್ನು ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನೆಂದರೆ ಇವನಿಗೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು.

ಇವನ ಮೊದಲ ಬರೆಹಗಳು (1910ರ ವರೆಗೆ) ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು:

(1) ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮರ್ಶೆ – ಬಹು ಪಾಲು ಇವನ ಪತ್ರಿಕಾವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಹೋಗಿದೆ. ದಿ ಡಿಫೆಂಡೆಂಟ್ (1901). ಟ್ವೆಲ್ವ್ ಟೈಪ್ಸ್ (1902), ಹೆರಿಟಿಕ್ಸ್–ಎಂಬವು ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳ ಸಂಕಲನಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬೋಯರ್ ಯುದ್ಧದ ಬಗ್ಗೆ ಇವನ ಧೋರಣೆಗಳೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೂ ಕಟುವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವು ಉಜ್ಜ್ವಲ ದೇಶಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮಾತ್ರ ಬೋಯರ್ ಪರವಾಗಿತ್ತು. 1912ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕೊನಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈತ ರಾಜಕೀಯ ಅನಾಚಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಬರೆದ ಲೇಖನ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ದಿ ಕೇಸ್ ಎಗೇನ್ಸ್ಟ್ ಕರಪ್ಷನ್ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈತ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಗ್ಗೆ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವನ ಒಲವು ತೀವ್ರಗಾಮಿ ಪಕ್ಷದ ಕಡೆ ಇದ್ದಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ (ಗೆಳೆಯನಾದ ಹಿಲೇರ್ ಬೆಲಾಕನ ಜೊತೆ) ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಟಿಸ್ಟ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ಇದರ ತತ್ತ್ವ ಬಹಳ ಸರಳವೆಂದೂ ಕೆಲವೇ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸ್ವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡೆಯುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದೂ ಆ ಪಂಥದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬೇಕನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಈತ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾನೆ; ಹಣ ಗೊಬ್ಬರವಿದ್ದಂತೆ. ಅದನ್ನು ಹರಡದಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ.

(2) ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆ : ಇದು ಈತನ ಜೀವನದ ಎರಡನೆಯ ಆಸಕ್ತಿಯಾದರೂ ಈತ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ದಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೆನ್ ಆಫ್ ಲೆಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೌನಿಂಗ್ ಕವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈತ ಸುದೀರ್ಘ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಬರೆದ (1903). ಬ್ರೌನಿಂಗ್ ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದಲೂ ವಿರೋಧಾಭಾಸದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಆ ಗುಣಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದ ವಿಮರ್ಶೆ (1906) ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಗಹನವಾದ ಕೃತಿ. ಅಪ್ರೀಸಿಯೇಷನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ರಿಟಿಸಿಸಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಡಿಕನ್ಸನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪೀಠಿಕಾರೂಪದ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಡಿಕನ್ಸನನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಅನುಕಂಪೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನೆಂದು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಪಿಕ್‌ವಿಕ್ ಪೇಪರ್ಸ್‌ನ ಘನತೆ ಕರುಣೆ; ಗ್ರೇಟ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟೇಷನ್ಸ್‌ನ ಶಾಂತ ವ್ಯಂಗ್ಯ–ಇವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುವ ಇವನ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾ (1909), ದಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಏಜ್ ಇನ್ ಲಿಟರೇಚರ್ (1930), ವಿಲಿಯಂ ಬ್ಲೇಕ್ (ಸ್ಟಡೀಸ್) 1910, ವಿಲಿಯಂ ಕಾಬೆಟ್ (1925) ಮತ್ತು ಆರ್.ಎಲ್.ಸ್ಟೀವನ್‌ಸನ್ (1927) ಇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಇವನ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಗಳತೆ, ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಪಂಡಿತ ವಿಮರ್ಶಕರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಈ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಗುಣ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳು ಇವನ ಒಲವು, ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂಥ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಲಿ, ಮೌಲ್ಯಗಳ ಚಿಂತನೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳು ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ವಾಸ್ತವಾಂಶಗಳಿಗೂ ಆಕರಗಳಿಗೂ ಇವನು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯತೋರಿದ. ಆದರೂ ಸೇಂಟ್ ತಾಮಸ್ ಅಕ್ವಿನಸ್‌ನ ಬಗೆಗಿನ ಇವನ ಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಆ ಮಹಾಚೇತನ ಇವನ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದೇ ಇದರ ಸೊಗಸು.

(3) ಇವನ ಮೂರನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಸಕ್ತಿ ಮತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಚರ್ಚೆ. 1922ರಲ್ಲಿ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾದವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಒಂದು ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇವನು ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫಲವಾಗಿ ಬರೆದ ಸೇಂಟ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಆಫ್ ಅಸಿಸಿ (1923) ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥ ಯಾವ ವಾದವಿವಾದಗಳ ಕೋಲಾಹಲಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡದ, ನಿರುದ್ವೇಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯ, ಪ್ರಬಂಧ, ಸಣ್ಣಕತೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರೆದದ್ದು ಇವನ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯಶಕ್ತಿಯ ದ್ಯೋತಕ. ಇವನು ಎರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದದ್ದುಂಟು. ಮೊದಲ ನಾಟಕವಾದ ಮ್ಯಾಜಿಕ್ ಎಂಬುದು ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾನ ಒತ್ತಾಯದ ಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದು. ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ದಿ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಜಾನ್‌ಸನ್ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಕಾವ್ಯ ನಿಜಕ್ಕೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಲಘುಧಾಟಿಯ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಈತ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಚಮತ್ಕಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಹಾಸ್ಯ. ಲಾವಣಿ ರೂಪದ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲೂ ಈತ ಬಹಳ ಸಮರ್ಥ. ಲೆಪಾಂಟೊ, ಬ್ಯಾಲಡ್ ಆಫ್ ದಿ ವೈಟ್ ಹಾರ್ಸ್, ದಿ ಸಾಂಗ್ ಆಫ್ ದಿ ವೀಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಕವನಗಳು ಈ ಮಾದರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ದಿ ಫ್ಲೈಯಿಂಗ್ ಇನ್ ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿರುವ ಕುಡಿತದ ಹಾಡುಗಳು ಲಘು ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ, ನೀತಿಪ್ರದವಾಗಿವೆ. 1927ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಕಲೆಕ್ಟೆಡ್ ಅಂಡ್ ನ್ಯೂ ಪೊಯಮ್ಸ್ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಇವನ ಉತ್ತಮ ಕವನಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನ ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಶೈಲಿಯ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇವನಿಗೆ ಅಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತನ್ನು ಕಾಣುವ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿದೆ. ಬಾಳನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದೇ ಇವನ ಗುಟ್ಟು. ಅತಿ ಸಾಧಾರಣವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುವ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲೂ ಈತ ಸ್ವಾರಸ್ಯ, ಸೊಗಸುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಟ್ರೆಮೆಂಡಸ್ ಟ್ರೈಫಲ್ಸ್, ರನ್ನಿಂಗ್ ಆಫ್ಟರ್ ಒನ್ಸ್ ಹ್ಯಾಟ್, ದಿ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಇನ್ ರೇನ್ – ಮುಂತಾದ ನೂರಾರು ಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಗುರವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸದಿಂದ ಗಹನವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಬೇಸರಗಳನ್ನು ರಸಘಳಿಗೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇವನಿಗೆ ಒಲಿದಿದೆ. ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಮನೋಧರ್ಮ ನಮ್ಮನ್ನು ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆಯ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಪವಾಡವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲೂ ಇವನ ವಿರೋಧೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಿರುವುಮುರುವುಗಳು ಓದುಗರನ್ನು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುಗುಮುರುಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಇಲ್ಲಿನ ರೀತಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಚಕಿತಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಸಾಧಾರಣ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿ ಅವುಗಳ ಹೊಸ ಮುಖವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸವಕಲು ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಹೊಸಜೀವ ಕೊಡಬಲ್ಲ ಈ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಈತ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ರೀತಿಯಂತೂ ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಎ ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ನಾನ್‌ಸೆನ್ಸ್ (1901) ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗಹನವಾದ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ತರ್ಕವಿಧಾನದಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಆತ್ಮವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವುದು ಸಮುದ್ರದ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗನ್ನು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕೊಂಡಿಯಿಂದ ಎಳೆಯುವಷ್ಟೇ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸುವ ಎರಡು ಮಹಾಸಾಂಕೇತಿಕ ಘೋಷಣೆಗಳೆಂದರೆ–ಅಬದ್ಧ (ನಾನ್ಸೆನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆ (ಫೇತ್). ಇವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹಾಗೆಯೇ ಅಬದ್ಧದ ಮೂಲಕವೂ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅದರ ಸಾಧನವಾಗಿಯೇ ಈತ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಅಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸ. ಅಂತೆಯೇ ಇವನಿಗೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಸಾರ್ಥಕನಾಮ.

ಪತ್ತೆದಾರಿ ಕಥೆಗಳು : ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ಬರೆದ ಪತ್ತೇದಾರಿ ರೂಪದ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್ ಕಥೆಗಳು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಇವನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ದಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಆಫ್ ನಾಟಿಂಗ್ ಹಿಲ್ ಎಂಬುದು ಲಂಡನ್ನಿನ ಉಪನಗರಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳ ಕನಸು ರೂಪದ ಕಥೆ. ಕಲೆಕ್ಷನ್ ಆಫ್ ಷಾರ್ಟ್ ಸ್ಟೋರಿಸ್ (1905); ದಿ ಮ್ಯಾನ್ ಹೂ ವಾಸ್ ಥರ್ಸ್‌ಡೇ (1908), ದಿ ಬ್ಯಾಲಡ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಕ್ರಾಸ್ (1910)–ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳೊಡನೆ ಹೆಣೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಕಗಳೆಂದು ಕರೆದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಇವನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧೋರಣೆಗಳಿಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವೀ ಕಾದಂಬರಿಗಳೆಂದರೆ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್ ಕತೆಗಳು : ದಿ ಇನೊಸೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್, ದಿ ವಿಸ್‌ಡಮ್ ಆಫ್ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್, ದಿ ಇನ್‌ಕ್ರೆಡ್ಯುಲಿಟಿ ಆಟ್ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್, ದಿ ಸೀಕ್ರೆಟ್ ಆಫ್ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್, ದಿ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಲ್ ಆಫ್ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನ್. ಇವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನನ ಪಾತ್ರ ಇವನ ಕಲ್ಪನಾಶಿಶುವಾದರೂ ಇದು ಇವನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ರೆವರೆಂಡ್ ಜಾನ್ ಓಕೊನಾರ್‌ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ತೇದಾರಿ ನಡೆಯುವ ರೀತಿ ನೇರವಾದದ್ದು. ಫಾದರ್ ಬ್ರೌನನ ಸರಳತೆ, ಮುಗ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಒಳದೃಷ್ಟಿಯ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗಮ ಇದು.

ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣವೆಂದರೆ ಎಚ್.ಜಿ.ವೆಲ್ಸ್, ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾ, ಹಿಲೇರ್ ಬೆಲಾಕ್‌ನಂಥ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವಗಳ ಜನರೊಡನೆ ಗೆಳೆತನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲ ಸ್ನೇಹಪರತೆ. ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈತ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮುಖ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರೊನಾಲ್ಡ್ ನಾಕ್ಸ್ ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ– ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ನನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ತುಂಬಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವುದು ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಢಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಸಕ್ತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ. ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಐಹಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಡಗು ಥಳುಕಿನ ವಿರುದ್ಧ ಆತ ಹೊಡೆದಾಡಿದನಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಲೋಕ ಮರೆಯಬಹುದಾದ ಸತ್ಯದ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಹರಿಸಿದ. ನಕ್ಕು ನಗಿಸುವುದು ಅವನ ಜೀವನಧರ್ಮವೇ ಆಯಿತು. ಅವನ ಹಾಗೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಚಿಂತನೆಯೊಂದಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸದ ಲೇವಡಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿದ ಲೇಖಕರು ಅತಿವಿರಳ. ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ತನ್ನ ಬಹುಮುಖ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ನಡುವೆ ನೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಥೂಲಕಾಯ, ಉಡುಗೆ ನಡತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಮರೆವು ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೂ ಒಳ್ಳೆಯವ. ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯವ. ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಚೆಸ್ಟರ್‌ಟನ್ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯ ಲೇಖಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನೆನಿಸಿದ್ದ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಚೆಳ್ಳಗುರ್ಕಿ : ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅನಂತಪುರ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯಿಂದ 26.ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಎರ್ರಿತಾತ ಎಂಬ ಮಹಾಪುರುಷನ ಜೀವಸಮಾಧಿ ಇಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಮಹಾಪುರುಷ ಬಡಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆದು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನಾಜೀವಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಧುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ. 1898ರಲ್ಲಿ ಈತ ಚೆಳ್ಳಗುರ್ಕಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ. 25 ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು 1922ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾದ. ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನೂ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಮೆರೆದ ಖ್ಯಾತಿ ಈತನದು. ಈಗಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪೂಜೆಸಲ್ಲಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿ ರಥೋತ್ಸವದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಊಟವಸತಿಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗಾಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಚೆಳ್ಳೆಹಣ್ಣು : ಬೊರ್‍ಯಾಜಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಾಡು ಮರ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಕಾರ್ಡಿಯ ಮಿಕ್ಸ ಅಥವಾ ಡೈಕಾಟೊಮ. ಇದು ಭಾರತದ ಮೂಲದ್ದು. ಶ್ರೀಲಂಕಾದಲ್ಲೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಇದು 6–12 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮರ. ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದ ದಪ್ಪ ಸುಮಾರು 1–1.3 ಮೀ. ಎಲೆಗಳು ಚರ್ಮಿಲ, ಬಣ್ಣ ದಟ್ಟ ಹಸಿರು. ಫಲಗಳು 12–25 ಸೆಂಮೀ ಗಾತ್ರದವು. ಮಾಗಿದಾಗ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಲೋಳೆಯಂಥ ತಿರುಳೂ ಒಂದು ಬೀಜವೂ ಇವೆ. ತಿರುಳಿಗೆ ಸಿಹಿ ರುಚಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿನ್ನಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಂತುನಾಶಕ, ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಉತ್ತೇಜಕ, ಶಾಮಕ ಹಾಗೂ ಕಫಹಾರಕ ಗುಣಗಳಿವೆಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಹಾಗೂ ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜವನ್ನು ಗಜಕರ್ಣ ವ್ಯಾಧಿಗೂ, ತೊಗಟೆಯ ರಸವನ್ನು ಅಜೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಜ್ವರಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಿರುಳನ್ನು ಗೋಂದಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚೌಬೀನೆಯಿಂದ ದೋಣಿ, ಹಲಗೆ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು, ಬಂದೂಕಿನ ಹಿಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಿದೆ. ದೋರಗಾಯಿಗಳಿಂದ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. (ಎಸ್‌ಐ.ಎಚ್.)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, (ಜೋಸೆಫ್) ಆಸ್ಟಿನ್ : 1863–1937. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ರಾಜಕಾರಣಿ. 1863 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 16ರಂದು ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ತಂದೆ ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ತಾಯಿ ಹ್ಯಾರಿಯೆಟ್ ಕೆನ್ರಿಕ್. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಬರ್ಲಿನ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ 1892ರಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾಗಿ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. 1895–1900ರಲ್ಲಿ ನೌಕಾಪಡೆಯ ನಾಗರಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ 1900–02ರಲ್ಲಿ ಖಜಾನೆಯ ಹಣಕಾಸು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ 1902ರಲ್ಲಿ ಪೋಸ್ಟ್ ಮಾಸ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಆಗ ಅವನ ತಂದೆ ವಸಾಹತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ. 1903ರಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟನಾದರೂ ಆಸ್ಟಿನ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತಂದೆಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೊಡನೆ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ. 1903–05ರಲ್ಲಿ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಆಫ್ ದಿ ಎಕ್ಸ್‌ಚೆಕರ್ ಆಗಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ.

1915ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಕ್ವಿತನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಭಾರತದ ಸ್ಟೇಟ್ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಯ ಸ್ಥಾನ ಲಭಿಸಿತು. ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲೂ ಅವನು ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದನಾದರೂ 1917ರಲ್ಲಿ ಆ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ಕದನದಲ್ಲಿ (1917) ಸಾಕಷ್ಟು ಔಷಧ ಮತ್ತಿತರ ಸರಬರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಇಲಾಖೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಪವಾದ. 1918ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಮತ್ತೆ ಅವನಿಗೆ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಆಫ್ ದಿ ಎಕ್ಸ್‌ಚೆಕರ್ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು (1919). 1921ರಲ್ಲಿ ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ. 1922–24ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದು 1924ರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನ್ ಮತ್ತೆ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದಾಗ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ.

1925ರ ಲೋಕಾರ್ನೊ ಒಪ್ಪಂದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನನ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಭರವಸೆ ನೀಡುವ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದವದು. ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಲೋಕಾರ್ನೊ

ಮನೋಭಾವ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಗ ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನೈಟ್ ಪದವಿಯೂ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಸ್ ಒಂದಿಗೆ ನೊಬೆಲ್ ಶಾಂತಿ ಪಾರಿತೋಷಕವೂ ದೊರಕಿದುವು. ಆದರೆ ಅನಂತರ (1927–28) ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳು ಅವನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿದುವು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದೊಡನೆ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧ ಭಂಗ, ನೌಕಾಶಸ್ತ್ರಸಂನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಜಿನೀವ ಸಮ್ಮೇಳನದ ವೈಫಲ್ಯ, ಶಸ್ತ್ರಸಂನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದ ಆಂಗ್ಲೋ–ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂಧಾನ, ಚೀನ–ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವನ ವ್ಯವಹಾರ–ಇವು ಅಂಥ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು. 1931ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಮ್ಸೆ ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೊನಾಲ್ಡನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ನೌಕಾಸೇನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಲಾರ್ಡ್ ಆಗಿದ್ದ. 1931ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರವೂ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಡೌನ್ ದಿ ಯಿಯರ್ಸ್ (1938)ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ಫ್ರಮ್ ಇನ್‌ಸೈಡ್ (1936) – ಇವು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಬರೆದ ಆತ್ಮವೃತ್ತಗಳು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಇ.)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ಓವನ್ : 1920–2006. ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ 1920ರ ಜುಲೈ 10ರಂದು ಜನನ. ಡಾರ್ಟ್‌ಮೊತ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕ ಪದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ (1941) ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಮೊದಲಿಗೆ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಿತಾದರೂ ಎಮಿಲಿಯೋ ಸೇಗ್ರೆ (ನೋಡಿ–ಸೇಗ್ರೆ, ಎಮಿಲಿಯೊ) ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಪರಿಚಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಆಸಕ್ತಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನ್‌ಹಾಟನ್ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 1942 ರಿಂದ 1946ರ ವರೆಗೆ ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ನಿರ್ಮಾಣದ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಇಲಿನಾಯ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಷಿಕಾಗೋ ನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಆರ್ಗೋನೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಎನ್ರಿಕೋ ಫರ್ಮಿಯೊಂದಿಗೆ **(ನೋಡಿ– ಫರ್ಮಿ,–ಎನ್ರಿಕೊ)** ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳ ನಮನ (ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಡಿಫ್ರ್ಯಾಕ್ಷನ್ ಫ್ರಮ್ ಲಿಕ್ವಿಡ್ಸ್) ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ (1949). ತರುವಾಯ ಬರ್ಕ್‌ಲಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಪುನಃ ಸೇಗ್ರೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯ ಅಲ್ಫ ಕಣಗಳ ಕ್ಷಯ (ಆಲ್ಫ–ಪಾರ್ಟಿಕಲ್ ಡಿಕೇ) ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್–ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್ ಚದರಿಕೆ (ಸ್ಕ್ಯಾಟರಿಂಗ್), ಲಾರೆನ್ಸ್ ವಿಕಿರಣ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯದ ಉಚ್ಚ ಶಕ್ತಿ ಬೀಟಾಟ್ರಾನ್ ಎಂಬ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಆ್ಯಂಟಿಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಈತ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ (1955). (ಎಲ್ಲ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಎಂಬ ಧನ ಕಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆ್ಯಂಟಿಪ್ರೋಟಾನುಗಳು ಪ್ರೋಟಾನಿನಂತೆಯೇ ಇರುವ ಋಣ ಕಣಗಳು). ಇಂಥ ಕಣಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಶಂಕಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಆ್ಯಂಟಿಪ್ರೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಸೇಗ್ರೆ ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್‌ಲಿನವರಿಗೆ 1959ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್‌ಗೆ 1985ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಕಿನ್‌ಸನ್ ವ್ಯಾಧಿ ತಗುಲಿ, 2006ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 28ರಂದು ಬರ್ಕಲಿಯಲ್ಲಿ (85 ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ) ಮೃತನಾದ. (ಎನ್.ವಿ.ಎಂ.)

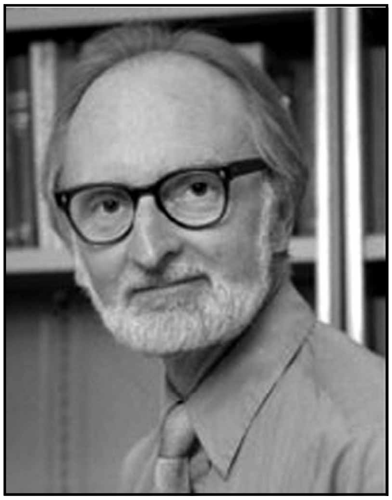

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಜೋಸೆಫ್ : 1863–1943. ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿ. ನಗ್ನಬೀಜ ಹಾಗೂ ಆವೃತಬೀಜ ಸಸ್ಯಗಳ ರೂಪರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ ಕೆಲವೇ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಅಮೆರಿಕದ ಒಹೈಓ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸಲಿವಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 1863ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 23ರಂದು ಈತ ಜನಿಸಿದ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಎ. ಎ. ರೈಟ್‌ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಓಬರ್ಲಿನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ಸಸ್ಯ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಕೋಶಗಳನ್ನು ತಾಂತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿನೀತಿಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗೆ ಕುತೂಹಲ ಮೂಡಿ, ಪೇಲಿಯೋಜೋಯಿಕ್ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳು ಹೇಗೆ ಉಗಮಗೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದ. ಮುಂದೆ 1888 ರಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರನಾಗಿ ಮಾರ್ಥ ಲೈಫ್ ಎಂಬವಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಅನಂತರ ಒಹೈಓ ಹಾಗೂ ಮಿನಿಸೋಟಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮಿನಿಸೋಟದ ಕ್ರೂಕ್ಸ್‌ಟನ್ನಿನ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಬೇಸಗೆಯ ವಿರಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ 1894ರಲ್ಲಿ ಓಬರ್ಲಿನ್ನಿನಿಂದ ಮಾಸ್ಟರ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ, 1897ರಲ್ಲಿ ಚಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದ. ಆಮೇಲೆ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್‌ನ ಆಸಕ್ತಿ ನಗ್ನಬೀಜ ಮತ್ತು ಆವೃತ ಬೀಜಸಸ್ಯಗಳ ರೂಪರಚನೆ ಹಾಗೂ ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಿತು. ಚಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ. 1901 ರಿಂದ 1902ರ ವರೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗರ್‌ನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ. 1915ರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಚಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ರೂಪರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಕೋಶಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿತು. 1929ರ ತರುವಾಯ ಇಮೆರಿಟಸ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ.

ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. 1902ರಲ್ಲಿ ಬೊಟಾನಿಷೆಸ್ ಟ್ಸೆಂಟ್ರಾಲ್‌ಬ್ಲಾಟ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ನಿಯತಕಾಲಿಕಕ್ಕೆ ಕೋಶಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ. ಅನೇಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಘಗಳ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮನಸಾರೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ. 1931–32ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ.

ತಾಳಕಲ್ಪ ಸಸ್ಯಗಳ (ಸೈಕ್ಯಾಡ್ಸ್) ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮೊದಲಿಗ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಹಿಂದಿನ ತಾಳಕಲ್ಪಗಳ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ತಾಳಕಲ್ಪಗಳ ಅಂತರ ಸಂಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ತಾಳಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆವರಣಗಳಲ್ಲೇ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಅವು ಬೆಳೆಯುವ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡ ಈತ 1904, 1906, 1908 ಮತ್ತು 1910ರಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋವನ್ನೂ 1911–12ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಕ್ಯೂಬಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಹೋಗಿ ಬಂದ. ಈತನ ಪುಸ್ತಕ ಜೀವಂತ ತಾಳಕಲ್ಪ (ದಿ ಲಿವಿಂಗ್ ಸೈಕ್ಯಾಡ್) ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶದವಾದ ವಿವರಗಳಿರುವ ಒಂದು ಉದ್ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ತಾಳಕಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಯುತ ಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ತಾಳಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಚಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಇಂದು ಈ ತೋಟ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ತಾಳಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಉದ್ಯಾನವನವಾಗಿದೆ. ತಾಳಕಲ್ಪಗಳ ಎಲ್ಲ 9 ಜಾತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅರ್ಧ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು : ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ ಆಫ್ ಸ್ಪರ್ಮಟೋಫೈಟ್ಸ್ (1901), ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ ಆಫ್ ಏಂಜಿಯೋಸ್ಪರ್ಮ್ಸ್ (1903), ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ ಆಫ್ ಜಿಮ್ನೋಸ್ಪರ್ಮ್ಸ್ (1910, 1917), ಮೆಥಡ್ಸ್ ಇನ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ ಹಿಸ್ಟಾಲಜಿ, (1901, 1903, 1915, 1924 ಮತ್ತು 1932), ದಿ ಲಿವಿಂಗ್ ಸೈಕ್ಯಾಡ್ಸ್ (1919), ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ ಸೈನ್ಸ್ (1930) ಮತ್ತು ಜಿಮ್ನೋಸ್ಪರ್ಮ್ಸ್: ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ ಎಂಡ್ ಎವಲ್ಯೂಷನ್ (1935). ಇವನು 1943ರ ಜನವರಿ 5 ರಂದು ಇಲಿನಾಯ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್.)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ಜೋಸೆಫ್ : 1836–1914. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮುತ್ಸದ್ದಿ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಏಕತೆ ಮತ್ತು ಸುಂಕ ನೀತಿಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ವಿಚಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಈತ 1836ರ ಜುಲೈ 8ರಂದು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ. ಈತನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರೂ ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್‌ಲಿನ್. ಮನೆತನದ ಉದ್ಯೋಗ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾರಾಟ. ತರುಣ ಜೋಸೆಫ್ 1852ರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಸೇರಿ ಅದರ ಲಂಡನ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ದುಡಿದ. ಆಮೇಲೆ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ

ತಂದೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನೆಟ್ಲ್ ಫೋಲ್ಡ್ ಸ್ಕ್ರೂ ತಯಾರಿಕೆಯ ಅಂಗಡಿಗೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಅಲ್ಲಿ ಈತ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವೀ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಿ 1874ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಸಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದ.

ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ 1808ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಲಿಬರಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಜೋಸೆಫ್ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಜೋಸೆಫ್ ಬಹಳ ಪುರೋಗಾಮಿ ವಿಚಾರದವನಾಗಿದ್ದ. 1869ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ನಗರಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆಹೊಂದಿದ ಜೋಸೆಫ್ 1873ರ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಪೌರ–ಸುಧಾರಣೆಯ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. 1873ರಲ್ಲಿ ನಗರಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಹುಮತ ಬಂತು. ಜೋಸೆಫ್ ಮೇಯರ್ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ. 1876ರ ವರೆಗೆ ಆತ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ.

ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ನಗರದ ಮೇಯರ್ ಆಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಆ ದೇಶದ ಪೌರ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂದು ಮಾದರಿ–ಯಾಗುವಷ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಯಾಯಿತು.

1875ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಆತ ನಡೆಸಿದ ಸ್ಥಳೀಯ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಿಂದ ನಗರ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ನಗರಜೀವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಧ್ಯೇಯವುಳ್ಳ ಆಧುನಿಕ ಆಂದೋಲನವೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಆತ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯೂ ಜನಪ್ರಿಯನೂ ಆದನಲ್ಲದೆ ನಗರದ ಹೊರಗೂ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ. ಜೋಸೆಫ್ ಶಾಂತವಾಗಿ ಮತ್ತು ನೇರವಾಗಿ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳಬಲ್ಲ ಮಾತುಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ಆತನ ತೆಳ್ಳಗಿನ ಆಕಾರ, ಕೆತ್ತಿ ತೆಗೆದಂತಿದ್ದ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಆತ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಒಕ್ಕನ್ನಡಕ–ಇವು ಬಹು ಬೇಗ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದವು. ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ ಔದಾರ್ಯ ತೋರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವ ಅವನದಾದರೂ ಸಹಜವಾದ ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅವನು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿ (1900) ಜೋಸೆಫ್ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಷೆಫೀಲ್ಡ್‌ನಿಂದ 1874ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತು ಸೋತ ಜೋಸೆಫ್ 1876ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಿಂದ ನಿಂತು ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್‌ಗೆ ಆರಿಸಿ ಬಂದ. 1870ರಲ್ಲೇ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಲೀಗ್‌ನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಜೋಸೆಫ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತನಗಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದ. ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆತನ ಮೊದಲ ಭಾಷಣ (1876ರ ಆಗಸ್ಟ್ 4) ಲಾರ್ಡ್ ಸ್ಯಾಂಡರ್ಸನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಶಾಸನದ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿತ್ತು.

1880ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ಪುರೋಗಾಮಿಗಳ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಲ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್ಲಿನರನ್ನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮೊದಲು ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಸೇರಿ ಆಮೇಲೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸರ್ಕಾರದ ಬೋರ್ಡಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಡಿಲ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಇಬ್ಬರೂ ಬಹಳ ಪುರೋಗಾಮಿ ವಿಚಾರದವರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಮಂದಗಾಮಿ ಸ್ನೇಹಿತರ ಪರವಾಗಿದ್ದ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಿರುಕು ಬಹಳ ಆಳವಾಯಿತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಐರಿಷ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕ ಪಾರ್ನೆಲನೊಂದಿಗೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ 1882ರಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತನಾದ. ಸಂಧಾನ ಫಲಿಸಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಪಾರ್ನೆಲನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಐರಿಷ್ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಫಾರ್‌ಸ್ಟರ್ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟ. ಆತನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಲಾರ್ಡ್ ಎಫ್. ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷ್ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ. ಚೇಂಬರ್ಲಿನನನ್ನೇ ಈ ಅಪಾಯದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಆತ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆತನ ನೇಮಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ 1885ರಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸದೆಯೇ ಐರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ನೀಡುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೂ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬಂತು. ಡಿಲ್ಕ್ ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆಕೊಟ್ಟರು. ಸರ್ಕಾರವೂ ಮುಂಗಡಪತ್ರದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುಮತ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸೋತಿತು (ಜೂನ್ 1885). ಅನಂತರವೂ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ.

1885ರ ನವೆಂಬರ್ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಆರಿಸಿ ಬಂದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಆಗ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮತಗಳ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ನನಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ಆತನ ಹೋಮ್ ರೂಲ್ ವಿಧೇಯಕದ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ನಿಂತ. ಆದರೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್‌ಗೆ ಹೋಮ್ ರೋಲ್ ವಿಧೇಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ ತನ್ನ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಶಾಸನ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊರಗೇ ಉಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಚೇಂಬರ್ಲಿನನ ಪ್ರಭಾವ ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷ ಆತನ ಪುರೋಗಾಮಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. 1892ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಾರ್ಡ್ ಸಾಲ್ಸ್‌ಬರಿಯ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಅನೇಕ ಪುರೋಗಾಮಿ ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಾಗ ಚೇಂಬರ್ಲಿನನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನಡುವಣ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನನನ್ನು ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. 1885ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು.

1892ರಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತೆ ಸಂಸತ್ತಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದ. ಆದರೆ ಆತನ ಯೂನಿಯನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ಎರಡನೆಯ ಹೋಮ್ ರೂಲ್ ವಿಧೇಯಕ ತಂದಾಗ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಅದನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ.

1895ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಸಾಲ್ಸ್‌ಬರಿಯ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ವಸಾಹತು ಶಾಖೆಯ ಸಚಿವನಾಗಿ ನೇಮಕವಾದ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ವಿಧೇಯಕದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ಈ ನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. 1895ರಿಂದ 1900ರವರೆಗೆ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಾತೃದೇಶದ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ತಿರುವು ಸಂಭವಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ದುಡಿದ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಅಧಿನಿಯಮ ಆತನ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ವಸಾಹತುಗಳು ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ನೀಡಿದ ನೆರವಿನಿಂದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ನನ ಏಕೀಕೃತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆಯಿತು.

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ರಾಜಕೀಯ ಏಕತೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಾದ್ದೆಂದರೆ ತೆರಿಗೆ ನೀತಿಯ ಸುಧಾರಣೆಯೇ ಎಂಬುದು 1902ರಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಸಾಗರೋತ್ತರ ವಸಾಹತುಗಳ ಪ್ರಧಾನಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಭಿಮಾನ (ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಪ್ರಿಫರೆನ್ಸ್) ಸೌಲಭ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತುಗಳಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಆತನ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ವಸಾಹತುಗಳಿಂದ ಆಮದಾದ ಧಾನ್ಯದ ಮೇಲಿನ ನೋಂದಣಿ ಸುಂಕವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಇದಕ್ಕೆ ಗೊಣಗಿದ. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಸೂಚನೆ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. ತೆರಿಗೆ ಸುಧಾರಣಾಕ್ರಮ ಸರ್ಕಾರದ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಂದೋಲನದ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆಯಿತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಅದರ ಮುಖಂಡನಾದ. 1906ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಯೂನಿಯನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಸೋತರೂ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಹಾಗೂ ಆತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಜಯಶೀಲರಾದರು.

1906ರಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತಿನ ಮೊದಲ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಆತನಿಗೆ ಹಾಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಇಚ್ಛೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಅಧಿವೇಶನದ ನಡುವೆಯೇ ಆತನ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಆತನ 70ನೆಯ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬವನ್ನು ಬಹು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅವನು ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿನಿಂದ ನರಳಿದ. 1910ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅವನು ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಸಂಸತ್ತಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದನಾದರೂ ಮುಂದೆಂದೂ

ಆತ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. 1914ರ ಜುಲೈ 2 ರಂದು ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮಹಾಪುರುಷರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಅಬೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಮಾಧಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವ ಗೌರವಯುಕ್ತ ಸೂಚನೆ ಬಂದರೂ ಆತನ ಬಂಧುಗಳು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಆತನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲೇ ಅವನ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮೂರು ಸಲ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಹ್ಯಾರಿಯೆಟ್ ಕೆನ್ರಿಕ್ (1863ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ), ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೆನ್ರಿಕ್ (1875ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ) ಮತ್ತು ಮೇರಿ ಎಂಡಿಕಾಟ್– ಈ ಮೂವರು ಆತನ ಪತ್ನಿಯರು. ಆಸ್ಟಿನ್ ಅವನ ಮೊದಲ ಪತ್ನಿಯ ಮಗ. ನೆವಿಲ್ ಎರಡನೆಯಾಕೆಯ ಮಗ. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಾಗಿ ಹೆಸರಾದರು.

(ಜೆ.ಆರ್.ಪಿ)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ಥಾಮಸ್ ಕ್ರೌಡರ್ : 1843–1928. ಅಮೆರಿಕನ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ. ಹಿಮಾಶ್ಮಗಳ (ಗ್ಲೇಷಿಯರ್ಸ್) ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದು, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಹಗಳ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಮಂಡಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ. ಜನನ 1843ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 25ರಂದು ಇಲಿನಾಯ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಟೂನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ. ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬೆಲಾಯಿಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲಾಯಿಟ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ. ಪದವೀಧರನಾದದ್ದು 1866ರಲ್ಲಿ. ಕೆಲಕಾಲ ಮಿಚಿಗನ್ ಮತ್ತು ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು 1873ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಮಾತೆಯಾದ ಬೆಲಾಯಿಟ್ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. 1876ರ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಹಾಯಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಆ ವರ್ಷ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆರು ವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ 1882ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೆಯ ಹಿಮಾಶ್ಮ ವಿಭಾಗದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ತರುವಾಯ 1887ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಡಿಸನಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ 1892ರಲ್ಲಿ ಷಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು, ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ವರ್ಷಕಾಲ, ಅಂದರೆ 1919ರ ವರೆಗೆ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಆ ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾದರೂ ಎಮೆರಿಟಸ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದ. 1928ರ ನವೆಂಬರ್ 15ರಂದು ಷಿಕಾಗೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ.

1878ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೂ 1894ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಮಾಶ್ಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಕ್ರಮೇಣ ಭೂಗ್ರಹದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ. ಹಿಮಾಶ್ಮಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಯುಗ ಯುಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿತೆಂಬ ಒಂದು ವಾದವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟ. 1899ರಲ್ಲಿ ಷಿಕಾಗೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಸೇರಿದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಫ್.ಆರ್. ಮಾಲ್ಟನಿನೊಂದಿಗೆ ಭೂಗ್ರಹದ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಮರುವರ್ಷ 1900ರಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಮುಂಚೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪ್ರಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನಿ ಬ್ಯೂಫಾನೊ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದ ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಮೈಮೇಲಿನಿಂದ ಒಂದು ಬೃಹತ್ತಾದ ಅನಿಲರಾಶಿ ಎದ್ದು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಅದು ಆರುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅದರಿಂದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡುವು. ಅವು ಇನ್ನೂ ಆರಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಘನಕಾಯಗಳಾದುವು. ಈ ರೀತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಗ್ರಹಾಣುಗಳು (ಪ್ಲಾನೆಟಿಸಿಮಲ್ಸ್) ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಒಂದುಗೂಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಇಂದಿನ ಗ್ರಹಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದುವು.

ಮೌಲ್ಟನ್–ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಅಂಶಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಮಾನ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಘನಕಾಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಗ್ರಹಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡುವೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದರ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕಿತ್ತುಬಂದ ಭಾಗವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತೆಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಈಗ ಮಾನ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಜೀನ್ಸ್ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನೀಡಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದನಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ನನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಜಿಯಾಲಜಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೆಯ ಹಿಮಾಶ್ಮ ವಿಭಾಗದ ವರದಿಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ನಾಲ್ಕು ಸಂಪುಟಗಳ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೃತ್ತಾಂತ (ಜಿಯಾಲಜಿ ಆಫ್ ವಿಸ್ಕಾನ್ಸಿನ್) ಮತ್ತು ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥ (ಟ್ರೀಟೈಸ್ ಆನ್ ಜಿಯಾಲಜಿ)– ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(ಜೆ.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, (ಆರ್ಥರ್) ನೆವಿಲ್ : 1869–1940. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಿ. 1937ರಿಂದ 1940ರವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಮನವೊಲಿಸುವ ರಾಜನೀತಿಯ ಪುರಸ್ಕರ್ತರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೆಂದು ಪರಿಗಣಿತನಾದ. ಜನನ 1869ರ ಮಾರ್ಚ್ 18ರಂದು, ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಪ್ರದೇಶದ ಎಜ್‌ಬ್ಯಾಸ್ಟನಿನಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜಕಾರಣಿ ಜೋಸೆಫ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್. ಜೋಸೆಫ್‌ನ ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್

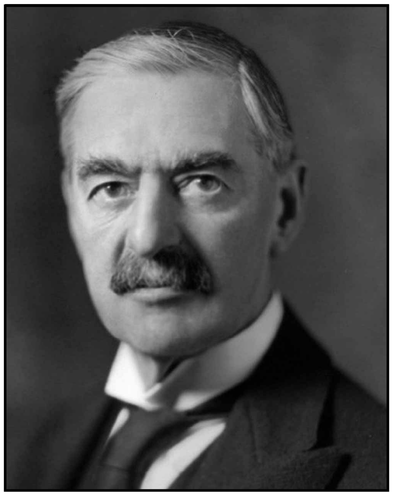

ಕೆನ್ರಿಕ್ ಇವನ ತಾಯಿ. ಮಗ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ತರಬೇತು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ತಂದೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನ ರಗ್ಬೀ ಮತ್ತು ಮೇಸನ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಆ ನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ನಡೆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಇವನು ತಂದೆಯ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ತೋಟವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಬಹಾಮದಲ್ಲಿಯ ಆ್ಯಂಡ್ರೋಸ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಏಳು ವರ್ಷಕಾಲ ಈತ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಆದರೆ ಯಶಸ್ಸೇನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. 1897ರಲ್ಲಿ ಮರಳಿದ ನೆವಿಲ್ ಬರ್ಮಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ಸಿಗತೊಡಗಿತು. ಇವನು ಎರಡು ಚಿಕ್ಕವಾದ ಲೋಹ ವ್ಯವಹಾರ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾದ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಘದ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. 1911ರಲ್ಲಿ ನಗರ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ 1915ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಮೇಯರ್ ಪದವಿಗೇರಿದ. ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮಿನ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಸೇವಿಂಗ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ (1916) ಈತನ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಡೇವಿಡ್ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಇವನನ್ನು 1916ರಲ್ಲಿ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಆಗಿ ನೇಮಕಮಾಡಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧಿಕಾರಗಳಿರದ ಕಾರಣ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಕೇವಲ ಏಳು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟ. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಿರಸ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಈ ಇಬ್ಬರು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂತು.

1918ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ, ತನ್ನ 50ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮಿನ ಲೇಡಿವುಡ್ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ಉಮೇದುವಾರನಾಗಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ. 1922ರಲ್ಲಿ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜನ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಪತನ ಹೊಂದಿದಾಗ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮಲಸೋದರನೂ ರಾಜಕಾರಣಿಯೂ ಆದ ಆಸ್ಟಿನನಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ದೂರ ಸರಿದ. ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಬೋನಾರ್ ಲಾ ರಚಿಸಿದ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೋಸ್ಟ್‌ಮಾಸ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಹುದ್ದೆ ಇವನಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. 1923ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಸೇರಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷದ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಪದವಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಸರ್ಕಾರ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. 1924ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತೆ ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಅನೇಕ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಜಾರಿಗೆ ಈತ

ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನನ ಅನಂತರದ ನಾಯಕತ್ವ ಈತನಿಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಈತ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಘಟಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನನ ಬಲಗೈಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ 1931ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಮ್ಸೆ ಮ್ಯಾಕ್ಡೊನಾಲ್ಡನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಬಹು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿತು. 1931ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಇಟಲಿ 1935ರಲ್ಲಿ ಅಬಿಸಿನಿಯದ (ಈಗಿನ ಇಥಿಯೋಪಿಯ) ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದಾಗ ಇಟಲಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದನಾದರೂ 1936ರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗ.

1937ರ ಆಗಸ್ಟ್ 28ರಂದು ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಈತನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿತ್ವದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಲರನ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಕ್ರಮಣ ಮನೋಭಾವ ತುಂಬ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮಾತುಕತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಅಸಹಜವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಅತಿಯಾಗಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಜರ್ಮನಿಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿ ಅದನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುವ ನೀತಿ ಆಗ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮೂರು ಸಲ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಭಾಗಗಳಿಗಾಗಿ ಜರ್ಮನಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ. 1937ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಮ್ಯೂನಿಚ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಫಲವಾಗಿ ಹಿಟ್ಲರನ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಲಭಿಸಿತು. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಗೆದ್ದವನಂತೆ ಮರಳಿದನಾದರೂ ಕೂಡಲೇ ಆತ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಶಸ್ತ್ರಸನ್ನಾಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಆ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದ ಅಸ್ಥಿರ ಶಾಂತಿಯ ಅತಂತ್ರತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿತ್ತು. 1939ರ ಮಾರ್ಚ್ 15ರಂದು ಹಿಟ್ಲರ್ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಬಳಿಸಿದ. ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಕೂಡಲೇ ಜರ್ಮನ್ ಶಮನ ನೀತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ. ಆಕ್ರಮಣದ ವಿರುದ್ಧ ಪೋಲೆಂಡಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಕ್ಷಣೆಯ ಆಶ್ವಾಸನೆ ನೀಡಿದ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೈನಿಕ ಭರ್ತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹಿಟ್ಲರನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿ ಅವನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹವೂ ಚೇಂಬರ್ಲಿನನ ಗಮನ ಸೆಳೆದುವು. ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಈ ನಡುವೆ ಆಗಸ್ಟ್ 23ರಂದು ಸೋವಿಯತ್–ಜರ್ಮನ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ನನ ಈ ನೀತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗುಲಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 3ರಂದು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿದ.

ಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲರನ್ನು ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ. ಲಿಬರಲ್ ಸದಸ್ಯರು ಅವನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. 1940ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ವಿಫಲವಾಗಿ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ನೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಸದಸ್ಯರೇ ಅವನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡದೆ ಹೋದಾಗ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ (ಮೇ 10). ಮುಂದೆ ಚರ್ಚಿಲನ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಲಾರ್ಡ್‌ನ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಆಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿದ. ಮುಂದೆ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಕನ್ಸರ್‌ವೇಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೂ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. 1940ರ ನವೆಂಬರ್ 9ರಂದು ನೆವಿಲ್ ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಮೃತನಾದ.

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ತೋರಿಕೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿರುಸು; ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಿಷಣ್ಣತೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆತನೊಬ್ಬ ಸಮರ್ಥ ಕಾರಭಾರಿ. ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಚಾರವಂತ, ರೀತಿ ರಿವಾಜಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ದರ್ಪವಿತ್ತು. ತನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಬುದ್ಧಿಯವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಸಹನೆ. ಆದರೆ ಆತನ ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಂತೆಯೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದವರೂ ಉಂಟು. 1940ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಲ್ ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವನ ಔದಾರ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ವಿ.)

ಚೇಂಬರ್ಲಿನ್, ಹೂಸ್ಟನ್ ಸ್ಟೂವರ್ಟ್ : 1855–1927. ಆಂಗ್ಲೋ–ಜರ್ಮನ್ ಲೇಖಕ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೌತ್ ಸೀ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ತಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೌಕಾ ಸೇನಾಧಿಪತಿ; ತಾಯಿ ನೌಕಾಧಿಪತಿಯ ಮಗಳು. ಈತ ತನ್ನ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ವರ್ಸೈ, ಜಿನೀವ, ಡ್ರೆಸ್ಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿ ಸಂಗೀತ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾದ. 1908ರ ಅನಂತರ ಬೈರೂತ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಪೆರ ಕರ್ತೃ ರಿಚರ್ಡ್ ವ್ಯಾಗ್ನರ್‌ನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಆತನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಮುಂದೆ ಚೇಂಬರ್‌ಲಿನ್ ಜರ್ಮನರ ಪರವಾದಿಯಾಗಿಯೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಉಗ್ರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿಯೂ ಬಾಳಿದ. ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿ ಡೀ ಗ್ರುಂಟ್ ಲಾಗೆನ್ ಡೆಸ್ ನಾಯ್ನ್ ಟ್ಸೆಂಟೆನ್ ಯಾರ್ ಹುಂಡೆರ್ಟ್ಸ್ (1899)–ಇದರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ ಫೌಂಡೇಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ನೈನ್‌ಟೀನ್ ಸೆಂಚುರಿ (1910)–ಇದು ಜನಾಂಗ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಜರ್ಮನರೇ ಕಾರಣರೆಂದು ಈತನ ವಾದ. ಈತ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ಪರವಾದರೂ ಉಗ್ರ ಆ್ಯಂಟಿ–ಸಿಮಿಟಿಸಂ ವಾದಿ. ಈತನ ಜನಾಂಗ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಲವರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕರು ಈತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ ದೊರಕಿತು. ಈತನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಡಾಲ್ಫ್ ಹಿಟ್ಲರ್ ತಮ್ಮ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ತತ್ತ್ವ ಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಈತನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಕೇಂಟ್ ಡ ಗೋಬಿನೋ ಎಂಬುವನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದವು.

ಈತ ಕೊನೆಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜರ್ಮನನಾದ. ಮೊದಲ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಪರವಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ 1916ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದ.

(ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಚೇಂಬರ್ಸ್, ರಾಬರ್ಟ್ : 1802–1871. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಬರೆಹಗಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕ. ವಿಲಿಯಂ ಚೇಂಬರ್ಸ್‌ನ ಸಹೋದರ. ಈತ ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕಳೆದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬರೆಹಗಾರರೆನಿಸಿದ ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್ ಮುಂತಾದವರ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದ. ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಯಾದ ಟ್ರೆಡಿಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಎಡಿನ್‌ಬರೋವನ್ನು (1824) ಸ್ಕಾಟ್ ತುಂಬ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಚೇಂಬರ್ಸ್ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗರ್ಭ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನಾಮಧೇಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಈತನ ವೆಸ್ಟಿಜಸ್ ಆಫ್ ದಿ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟ್ರಿ ಆಫ್ ಕ್ರಿಯೇಷನ್ (1844) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕೃತಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. 1832ರಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಜರ್ನಲ್‌ನ್ನು ತನ್ನ ಸಹೋದರ ವಿಲಿಯಂನೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಚೇಂಬರ್ಸ್ ವಿಶ್ವಕೋಶದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಕಾರಣನಾದ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ)

ಚೇಂಬರ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ[1] : 1723–1796. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಗಾಟನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಸೇರಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. 1749ರಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಮರಳಿ ವೇಲ್ಸ್‌ನ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ (3ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್) ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ. ಚೀನದ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಬಂದು ಡಿಸೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ಚೈನೀಸ್ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್ಸ್ (1757) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದ. ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾಗಿ, 1788ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಅಕ್ಯಾಡಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನೆರವಾದ. 1771ರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ದೊರೆ ಈತನಿಗೆ ಸರ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದ.

ಸಾಮರ್‌ಸೆಟ್ ಹೌಸ್, ಡಬ್ಲಿನ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಕ್ಯಾಸಿನೊ ಮ್ಯಾರಿನೊ, ಕ್ಯೂ ಪ್ಯಾಲೇಸ್, ಸರೆ ನಗರದ ಹಲವು ಆಲಂಕಾರಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು–ಇವು ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸತಕ್ಕವು. ಕೊನೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳಿಂದಲೂ ತನಗೆ ಸರಿತೋರಿದುದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಗತಿಗೆ ವಾಲಿದನಾದರೂ ಈತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೂರೋಪಿನ, ಅದರಲ್ಲೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಎ ಟ್ರೀಟೈಸ್ ಆನ್ ಸಿವಿಲ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್ (1759) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಈತ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಉದ್ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಆಬೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಾಧಿ ಇದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಚೇಂಬರ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ[2] : 1800–1883. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಬರೆಹಗಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ತಾನೇ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಅನಂತರ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಕಾಶಕನಾದ. 1825–30 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ಸಹೋದರ ರಾಬರ್ಟ್ ಚೇಂಬರ್ಸ್‌ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು

ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಗೆಜೆಟಿಯರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ. 1832ರಲ್ಲಿ ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಜರ್ನಲನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೇ ಸುಲಭದರದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನದಾಹವನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಹಾಕತೊಡಗಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ತನ್ನ ಸಹೋದರ ರಾಬರ್ಟನನ್ನು ಜೊತೆಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಲಿಯಂ ಮತ್ತು ರಾಬರ್ಟ್ ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಬರೆವಣಿಗೆ, ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯ, ಮುದ್ರಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಇನ್‌ಫರ್ಮೇಷನ್ ಫಾರ್ ದಿ ಪೀಪಲ್ (2 ಸಂಪುಟ), ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಮಿಸೆಲೆನಿ (20 ಸಂಪುಟ) ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯದ ಹತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದ. ಈ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಈವರೆಗೂ ಅನೇಕ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಎಡಿನ್‌ಬರೋದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ. ಎರಡು ಬಾರಿ ಲಾರ್ಡ್ ಪ್ರೊವೊಸ್ಟನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಗಿಲ್ಸ್ ಕೆಥೀಡ್ರಲ್‌ನ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಪೀಬರ್ಸ್ ಕೌಂಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. *

ಚೇಕಡಿಹಕ್ಕಿ : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಪ್ಯಾರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟಹಕ್ಕಿ (ಟಿಟ್, ಟಿಟ್‌ಮೌಸ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪ್ಯಾರಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ 45 ಪ್ರಭೇದಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳನ್ನುಳಿದು ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಇವು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಸ್ ಮೇಜರ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಜೊತೆಗೆ ಹಳದಿ ಕೆನ್ನೆಯ ಚೇಕಡಿ ಹಕ್ಕಿ (ಪಾರಸ್ ಜ಼ಾಂಥೊಜೆನಿಸ್) ಹಾಗೂ ಬಿಳಿ ನೆತ್ತಿಯ ಚೇಕಡಿ ಹಕ್ಕಿ (ಪಾರಸ್ ನುಚಲಿಸ್) ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ನೆತ್ತಿಯ ಚೇಕಡಿ ಹಕ್ಕಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗುವ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ. ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 1830 ಮೀ. ಎತ್ತರದವರೆಗಿನ ಬೆಟ್ಟ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ವಾಸ. ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಹಾರಾಡುತ್ತಾ ತಿರುಗುವುದುಂಟು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೀಟಗಳು, ಡಿಂಭಗಳು, ಮೊಗ್ಗುಗಳು, ಬೀಜಗಳು, ಕಿರುಗಾತ್ರದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇದರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಆಹಾರ. ಆಹಾರವನ್ನು ಅರಸುವಾಗ ಮರಗಿಡಗಳ ರೆಂಬೆಗಳಿಂದ ತಲೆಕೆಳಕಾಗಿ ತೂಗು ಬೀಳುವುದು, ಒಂದೇ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ರೆಂಬೆಯಿಂದ ರೆಂಬೆಗೆ ಜಿಗಿಯುವುದು ಮುಂತಾಗಿ ದೊಂಬರಾಟವಾಡುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಜೋರಾಗಿ ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕಿದಂತೆ ವೀ–ಚಿಚಿ, ವೀ–ಚಿಚಿ ಎಂದು ಸಂತಸದಿಂದ ಹಾಡುವುದು. ಚೇಕಡಿ ಹಕ್ಕಿ ಬಹಳ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಹಕ್ಕಿ; ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯಷ್ಟಿದೆ. ಇದರ ತಲೆ ಕಪ್ಪು. ಕೆನ್ನೆಗಳ ಬಳಿ ಬಿಳಿ ಮುಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಬೆನ್ನು ಬೂದುಬಣ್ಣದ್ದು. ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿಳಿ. ಕತ್ತಿನಿಂದ ಬಾಲದ ಬುಡದವರೆಗೆ ಉದರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರಿಯ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದಿದೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ನೋಡಲು ಒಂದೇ ತರಹ ಇವೆ. ಫೆಬ್ರವರಿ–ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು ಚೇಕಡಿಹಕ್ಕಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕಾಲ. ಮರದ ಪೊಟರೆ, ಗೋಡೆಗಳ ಬಿರುಕು ಮುಂತಾದೆಡೆ ಹಾವಸೆ, ಗರಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬಳಸಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ 4–6. ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳೆರಡೂ ಕಾವು ಕೊಡುವ, ಮರಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ಎಂ.)

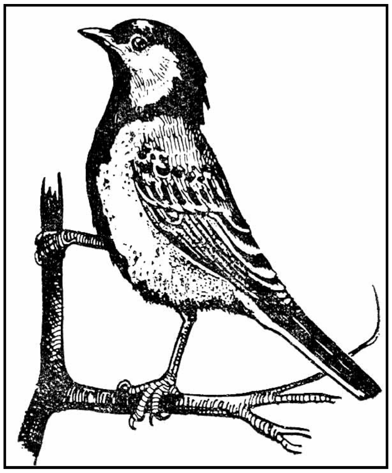

ಚೇನ್, ಅರ್ನ್ಸ್ಟ್ ಬೋರಿಸ್ : 1906–1979. ಜರ್ಮನ್–ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತಗಲುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಸೋಂಕುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಜೀವಕ (ಆಂಟಿಬಯೋಟಿಕ್) ಯುಗಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಕಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಹೊವಾರ್ಡ್ ಫ್ಲೋರಿ (ನೋಡಿ– ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್,–ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್; ಫ್ಲೋರಿ ಹೊವಾರ್ಡ್) ಅವರೊಡನೆ ಈತನಿಗೂ ನೊಬೆಲ್ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು (1945). ಚೇನನ ಪೂರ್ವಜರು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ರಷ್ಯನ್ ಯೆಹೂದ್ಯರು. ಇವನು ಜನಿಸಿದ್ದು 1906ರ ಜೂನ್ 19ರಂದು, ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಸಾಯನಿ. ಆತನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಚೇನನಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲ್ಹೆಲ್ಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಪದವೀಧರನಾಗಿ (1930) ಮುಂದೆ ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಚಾರಿಟಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಪೆಥಾಲಜಿಯ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. 1933ರಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಲರ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸಿದ. ಕೇಂಬ್ರಿಜಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಗೌಲ್ಯಾಂಡ್ ಹಾಪ್‌ಕಿನ್ಸನ (**ನೋಡಿ–ಹಾಪ್‌ಕಿನ್ಸ್, ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಗೇಲ್ಯಾಂಡ್**) ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. 1935ರಲ್ಲಿ ಹೊವಾರ್ಡ್ ಫ್ಲೋರಿ ಎಂಬಾತನ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷ ಕಾಲ ದುಡಿದ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಪೆನಿಸಿಲಿನನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ 1948ರಲ್ಲಿ ಅವನು ರೋಮಿನ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟೊ ಸುಪೀರಿಯೊರ್ ಡಿ ಸ್ಯಾನಿಟ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. 1961ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಜೀವರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ಅವಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕದ ಫಲವಾಗಿ. ವಿವಿಧ ರೋಗಕಾರಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳನ್ನು ಕೃಷಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್ ಒಂದು ಬಾರಿ (1928) ಸ್ಟಾಫಿಲೊಕಾಕಸ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಕಿಟಕಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಅದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟ. ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ದಿನ ಅದರ ಕಡೆ ಗಮನಹರಿಸಿದಾಗ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೃಷಿಕೆಗೆ ಬೂಷ್ಟು ಹಿಡಿದಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ತಟ್ಟೆಯ ತುಂಬ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಕೃಷಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬೂಷ್ಟು ತಗಲಿ, ಬೂಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತ್ತೋ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಾಶವಾಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ಕೃಷಿಕೆ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತೆಂದುಕೊಂಡು ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಳೆದುಬಿಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ ಫ್ಲೆಮಿಂಗನಿಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ಒಂದು ವಿಷಯ ಹೊಳೆಯಿತು. ಬೂಷ್ಟಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ಟಾಫಿಲೋಕಾಕಸ್ ನಾಶವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಬೂಷ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥ ಸ್ಟಾಫಿಲೊಕಾಕಸ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಆ ಬೂಷ್ಟನ್ನು ಅದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಪೆನಿಸಿಲಿಯಮ್ ನೋಟ್ಯಾಟಮ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ. ಆನಂತರ ಇತರ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಆ ಬೂಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುವೆಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಲಾಗಿ, ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಅದರ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಆ ಬೂಷ್ಟಿನ ಸುತ್ತ ಹಲವಾರು ಸೆಂಟಿಮೀಟರಿನಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಪೆನಿಸಿಲಿಯನ್ ನೊಟ್ಯಾಟಮನ್ನು ದ್ರವಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿ ಅನಂತರ ಆ ದ್ರವವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಿರೋಧಕ ಗುಣವಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಬೂಷ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಆ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಎಂದು ಅವನು ನಾಮಕರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅದು ವಿಷಕರವಲ್ಲವೆಂದು ಖಚಿತಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತಗಲುವ ಸೋಂಕುರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ಬಳಸಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಗೆ ಅದು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತಾದರೂ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶ್ರಮವಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ದ್ರವಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಾರೀಕರಿಸುವುದಾಗಲೀ ಅದನ್ನು ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದಾಗಲೀ ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವರು ಹೊವಾರ್ಡ್ ಫ್ಲೋರಿ ಮತ್ತು ಚೇನ್‌ರವರು. ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಿರೋಧಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು 1938ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಫ್ಲೋರಿ ಮತ್ತು ಚೇನ್ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಮುಂಚೆ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಕಡೆ ತಮ್ಮ ಗಮನ ಹರಿಸಿದರು. ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಕೃಷಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್‌ಯುತ ದ್ರಾವಣಗಳ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ದ್ರಾವಣಗಳ ಸಾರತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಒಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮನುಷ್ಯದೇಹಕ್ಕೆ ಗಣನೀಯವಾದ ಯಾವ ಕೆಡುಕನ್ನೂ ಮಾಡದೆ, ದೇಹದಲ್ಲಿನ ರೋಗಕಾರಕ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ರೋಗವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಬಲ್ಲದೆಂಬುದು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ 1945 ರಲ್ಲಿ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್, ಫ್ಲೋರಿ ಮತ್ತು ಚೇನ್‌ರವರಿಗೆ ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ಲಭಿಸಿತು.

ಇದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮೌಲಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಚೇನ್ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಇ.ಪಿ. ಅಬ್ರಹಾಮ್ ಎಂಬವನೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನುಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲ ಪೆನಿಸಿಲಿನೇಸ್ ಎಂಬ ಎಂಜೈಮನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿಗೆ ಮಣಿಯದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಈ ರಕ್ಷಣಾಸಾಧನವೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ. ಹಾವಿನ ವಿಷಗಳ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಬೂಷ್ಟುಗಳ ಕಿಣ್ವನಗಳನ್ನೂ (ಫರ್ಮೆಂಟೇಷನ್ಸ್) ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಉಪಯುಕ್ತ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ.

ತನ್ನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಚೇನ್ ಅನೇಕ ಗೌರವಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕಮ್ಯಾಂಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ಲೀಜನ್ ಆಫ್ ಆನರ್ ಆಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದದ್ದು, 1949ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಫೆಲೊ ಆಗಿ ಚುನಾಯಿತವಾದದ್ದು, 1954ರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ ಎರ್ಲಿಕ್ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಈತ ಆಗಸ್ಟ್ 12, 1979ರಂದು ಮೇಯೋ ಜನರಲ್ ಹಾಸ್ಪಿಟಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೃತಪಟ್ಟ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಜೀವರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸಲ್‌ಬಾರ್‌ನ ಒಂದು ರಸ್ತೆಗೆ ಈತನ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಚೇರ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜವಂಶ. ಅವರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತೊಂಡಿ, ಮುಶಿರಿಯ ಮುಂತಾದ ಬಂದರುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಮೆಣಸು, ದಂತ, ಗಂಧದ ಮರ ಮುಂತಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಸರಕುಗಳು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಭವಾಗಿದ್ದ ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಂದರಾಗಿದ್ದ ತೊಂಡಿಯಿಂದಲೂ ಒಳನಾಡಿನ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದ್ದ ಕರುವೂರ ಅಥವಾ ವಂಜಿಯಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಚೇರ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಪೆರಿಪ್ಲಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಸೆರೆಬೊತ್ರ ಎಂಬುದೂ ಅಶೋಕನ ಕೇರಲಪುತ್ರ ಎಂಬುದೂ ಇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು. ಪಾಂಡ್ಯರು ತಮ್ಮದು ಚಂದ್ರವಂಶವೆಂದೂ ಚೋಳರು ತಮ್ಮನ್ನು ಸೂರ್ಯವಂಶದವರೆಂದೂ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಚೇರರು ತಾವು ಅಗ್ನಿವಂಶಜರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚೇರಲ, ಇರುಂಪೊರೈ, ಕೋದೈ–ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚೇರವಂಶದ ವಿಭಿನ್ನ ಶಾಖೆಗಳು. ಇಮಯವರಂಬನ್ ನೆಡುಂಚೇರಲ್ ಆದನ್, ಸೆಂಗುಟ್ಟುವನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಮೊದಲ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಪೆರುಂಚೇರಲ್ ಮತ್ತು ಇಳಂಚೇರಲ್ ಇರುಂಪೊರೈ, ಕನ್ನೈಕ್ಕಲ್ ಇರುಂಪೊರೈ ಮೊದಲಾದವರು ಎರಡನೆಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಕೊಕ್ಕೋದೈ ಮಾರ್ಬನ್, ಮುಕ್ಕೋದೈ ಮುಂತಾದವರು ಮೂರನೆಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಅವರು ಸಂಗಮ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಗುನಾಡು ಅವರ ಮೇರೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು; ಆದ್ದರಿಂದ ತಗಡೂರಿನ ಅಡಿಗೈಮಾನರು ಅವರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು.

ಚೇರರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಂಗಮ್ ಯುಗದಲ್ಲೂ ಇವರು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಪದಿಱುಪ್ಪಾಟ್ಟು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಸೆಂಗುಟ್ಟುವನ್ ಸಿಂಹಳದ 1ನೆಯ ಗಜಬಾಹುವಿನ (ಪ್ರಶ. 2ನೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ) ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದ. ಇವರ ರಾಜ್ಯ ಕಳಭರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಗ್ಗಿತು. ಅನಂತರ ಅವರು ಪಾಂಡ್ಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೇ ಚೋಳರಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಮುಂದೆ ಚೇರರ ವಂಶದ ಶಾಖೆಯೊಂದರ ಅರಸನಾದ ಆಯರು ದಕ್ಷಿಣ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಆಳಿದರು. ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತದ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಚೇರರಿಗೆ ಪೆರುಮಾಳರೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ದೊರೆ ಚೇರಮಾನ್ ಪೆರುಮಾಳ್ ನಾಯನಾರ್. ಈತ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ. ಇವನು ಕಾಲಾಧೀನನಾದ ಮೇಲೆ ಚೇರ ಪರಂಪರೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ಕೊಲ್ಲಮ್ ಶಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು (ಸು. 825). ಕೇರಳದ ಮುಂದಿನ ರಾಜವಂಶಗಳು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಚೇರರ ವಂಶಜರೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಯು.)

ಚೇರಮಾಂಕ : ಸು. 1526. ಈತ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯ ಚೇರಮ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ವೀರಶೈವ. ಈತನ ಪಿತಾಮಹ ಆದಯ್ಯ ಸಿರಿಯಾಳನನ್ವಯೋದ್ಧಾಮನೂ ಚಿಕ್ಕ ವೀರೇಶಕರಜಾತನೂ ಆದ ನಾಗಲಿಂಗ ಸೆಟ್ಟಿ. ತಂದೆ ರಾಜಪೂಜ್ಯನಾದ ಗಂಗಪ್ಪ ಸೆಟ್ಟಿ. ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರೇಶ. ಗುಬ್ಬಿ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ (1513) ಕೃಪೆಯಿಂದ ತಾನು ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಮಯೂರ, ಹಲಾಯುಧ, ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮ, ಭೋಜ, ಬಾಣ, ಕರೆಯಪದ್ಮರಸ, ಕುಮಾರಪದ್ಮರಸ, ಹರೀಶ್ವರ–ಇವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ, ಗಣೇಶ, ಷಣ್ಮುಖ, ನಂದಿ, ಭಂಗಿ, ವೀರಭದ್ರ–ಇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರೇಶ, ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ, ಸೋಲೂರ ಚಿಕ್ಕಬಸವ–ಇವರನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ತನ್ನನ್ನು ನವರಸಭಾವ ಲಕ್ಷಣಾಲಂಕಾರನಿಪುಣ ಎಂದು ವಿಶೇಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಚೇರಮ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 11 ಸಂಧಿಗಳಿದ್ದು 555 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಶಿವಭಕ್ತ ಚೇರಮನ ಕಥೆಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು. ಈತ ನಂಬಿಯಣ್ಣನ ಜೊತೆಯಿದ್ದು ಆತ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೊಡನೆಯೇ ತಾನೂ ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಚಾರುಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿಸಿದ ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಸಗ್ಗದ ಸುಧೆಯ ಸವಿ, ಮನವಲರ್ದು ನಟ್ಟುಕೂಡುವ ಲತಾಂಗಿಯ ಸೋಂಕು, ಪುಳಕವಳವಟ್ಟು ಹಾಡುವ ಗಾನರಸದಿಂಪು, ಚಾಜಿಯೊಳ್ಳಲರ ಕಂಪುಗಳ ಸೊಂಪು, ಕಟ್ಟಕ್ಕಱುನ ಸುತನ ರೂಪು, ನಲ್ಲಿನ ಸೈಪು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಸೆಯುವುದಾಗಿಯೂ ಮುಟ್ಟಿ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂ ನಲಿವವೋಲ್ ತಾನು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕವಿ ಸ್ವಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಒಂದು ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತ ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯ. (ಜಿ.ಜಿಯು.)

ಚೇರಮಾನ್, ಪೆರುಮಾಳ್ ನಾಯನಾರ್ : 63 ನಾಯನಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಈತನ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಆತ ಪ್ರಶ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದವನೆಂದು ಬಹು ಜನರ ಅಭಿಮತ. ಈತ ಅರಸುಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ಈತನ ನಿಜನಾಮಧೇಯ ಪೆರುಮಾಕ್ಕೋದೆಯಾರ್. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲವನಾದ್ದರಿಂದ ಕಳರಿಟ್ರರಿವಾರ್ (ಸರ್ವಜ್ಞ) ಎಂದೂ ಚೇರನಾಡನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಚೇರಮಾನ್ ನಾಯನಾರ್ ಎಂದೂ ಈತನನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ದೈವಭಕ್ತನಾದ ಈತ ಶಿವಸೇವೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಸಂಘಯುಗದ ಚೇರನಾಡಿನ ಪ್ರಭು ಸೆಂಗೋಲ್ ಪೊರೈಯನ್ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಿಂದ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಯ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು, ಶಿವನ ಆಣತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಚೇರಮಾನ್ ಪೆರುಮಾಳೇ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕದಂದು ಚೇರಮಾನ್ ಚೌಳುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಲೇಪಿತವಾದ ಅಗಸನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಂಡು ಚೌಳು ವಿಭೂತಿಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗಲಾಗಿ ಅಗಸನೇ ಶಿವಶರಣನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಡಿಗೆರಗಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವಪೂಜೆಯ ಅನಂತರ ಚೇರಮಾನನಿಗೆ ಶಿವನ ಅಂದುಗೆಯ ಸದ್ದು ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಕೇಳುತ್ತ ಆತ ಸುಖಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ.

ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ ನಾಯನಾರ್ ಮತ್ತು ಚೇರಮಾನ್ ಇಬ್ಬರೂ ಆತ್ಮೀಯ ಗೆಳೆಯರು. ತಿರುವಾರೂರ್, ತಿರುಮರೈಕ್ಕಾಡು (ವೇದಾರಣ್ಯಂ) ಮೊದಲಾದ ತೀರ್ಥಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೊಂದಿಗೆ ಶಿವಾರ್ಚನೆ ನಡೆಸಿದರು. ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ ನಾಯನಾರ್‌ಗೆ ಶಿವಪ್ಪೆರುಮಾನ್ ಬಿಳಿಯ ಆನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೈಲೈಗೆ ಬರುವಂತೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಇದನ್ನರಿತ ಚೇರಮಾನ್ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕೈಲೈಗೆ ಹೋದ.

ಚೇರಮಾನ್ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮೂರು: ಪೊನ್‌ವಣ್ಣತಂದಾತಿ, ತಿರುವಾರೂರ್ ಮುಮ್ಮಣಿಕ್ಕೋವೈ, ತಿರುಕ್ಕಯಿಲಾಯ ಜ್ಞಾನವುಲಾ. (ವಿ.ಪಿಇ.)

ಚೇಳು : ಆರ್ಯಾಕ್ನಿಡ ವರ್ಗದ ಸ್ಕಾರ್ಪಿಯಾನೀಸ್ ಗಣ ಹಾಗೂ ಸ್ಕಾರ್ಪಿಯಾನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಧಿಪದಿ (ಸ್ಕಾರ್ಪಿಯನ್). ಇದರಲ್ಲಿ 400 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಚೇಳಿನ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಮಾನವೆನಿಸುವ ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಚೇಳುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದೇಹದಲ್ಲಿ

ಆರು ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿರೋರ ಅಥವಾ ಪ್ರೋಸೋಮ ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಫಿಸ್ಥೋಸೋಮ ಅಥವಾ ಉದರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉದರದಲ್ಲಿ ಏಳು ಖಂಡಗಳಿರುವ ಮೀಸೋಸೋಮ ಮತ್ತು ಐದು ಖಂಡಗಳುಳ್ಳ ಮೆಟಸೋಮ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮೆಟಸೋಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಗ್ರಂಥಿಯುಳ್ಳ ಕೊಂಡಿಯಿದೆ. ಶಿರೋರವೆಂಬುದು ತಲೆ ಮತ್ತು ಎದೆಯ ಭಾಗದ ಒಕ್ಕೂಟ. ಅದರ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆಯಾದ ಕೈಟನ್ ಫಲಕದ (ಕ್ಯಾರಪೇಸ್) ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ತುದಿಯ ಎಡಬಲ ಪಕ್ಕದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜೊತೆ ಸರಳ ರಚನೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಉಂಟು. ಶಿರೋರದಲ್ಲಿ ಆರು ಜೊತೆ ಉಪಾಂಗಗಳೂ ಬಾಯಿಯ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕೆಲಿಸೆರಿ ಉಪಾಂಗಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ 3 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕದಾದ ಬುಡದ ಖಂಡವನ್ನು ಶಿರೋರದ ಫಲಕದ ಮುಂಭಾಗ ಮುಚ್ಚಿರುವುದು. ಮುಂದಿರುವ ಎರಡು ಖಂಡಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿರೋರದ ಎರಡನೆಯ ಜೊತೆ ಉಪಾಂಗಗಳಾದ ಪೆಡಿಪಾಲ್ಪಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ತಲಾ 6 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಖಂಡಗಳು ಚಿಮುಟದ ಅಲಗುಗಳಂತಿದ್ದು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಶಿರೋರದ ಮೂರನೆಯ, ನಾಲ್ಕನೆಯ, ಐದನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಜೊತೆಯ ಉಪಾಂಗಗಳು ನಡೆಯಲು ನೆರವಾಗುವ ಕಾಲುಗಳು, ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಏಳು ಖಂಡಗಳೂ ತುದಿಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ನಖಗಳೂ ಇವೆ.

ಮೀಸೋಸೊಮದ ಪ್ರತಿ ಖಂಡದ ಮೇಲಿರುವ ಟರ್ಗಮ್ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟರ್ನಮ್ ಫಲಕಗಳ ನಡುವೆ ತೆಳುವಾದ ಕೈಟಿನ್ ಪೊರೆ ಇದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡದ ಸ್ಟರ್ನಮ್ ಫಲಕದ ಮಧ್ಯೆ ಐದು ಮೂಲೆಗಳುಳ್ಳ ಜೆನೈಟಲ್ ಫಲಕ ಉಂಟು. ಇದು ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿದೆ. ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದುದ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡಾಗಿ ಸೀಳಿದೆ. ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ದ್ವಾರವಿರುವುದು ಈ ಫಲಕದಲ್ಲೇ. ಎರಡನೆಯ ಖಂಡದ ಸ್ಟರ್ನಮ್ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಬಾಚಣಿಗೆಯ ಹಲ್ಲುಗಳಂತಿರುವ ಪೆಕ್ಟೀನ್ಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಐದು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು, ಐದು ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸ್ಟರ್ನಮ್ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಡಿಗಳಂತಿರುವ ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಇವು ಶ್ವಾಸಾಂಗಗಳ ಹೊರ ದ್ವಾರಗಳು. ಮೆಟಸೋಮದಲ್ಲಿ ಆರು ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಉದ್ದವಾದ ಕೈಟಿನ್ ಉಂಗುರುಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಪಾಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಗದ ಹಿಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಿಯಿದೆ.

ಒಳರಚನೆ : ದೇಹದ ಒಳಗೆ ವರ್ಣರಹಿತ ರಕ್ತ ತುಂಬಿದ ದೇಹಾಂತರಾವಕಾಶವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳು, ಹೃದಯ, ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಂಗಗಳೂ ಇವೆ. ಅನ್ನನಾಳ ಮತ್ತು ಕರುಳು ಕಿರಿದಾದ ನಾಳಗಳು. ಕರುಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಕುಡಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಉದರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಜೀರ್ಣಗ್ರಂಥಿಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿವೆ. ಚೇಳು ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ದೇಹದಿಂದ ತನಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುವುದು. ಹೃದಯ ಉದ್ದಕೊಳವೆಯಂತಿದೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಏಳು ಜೊತೆ ಆಸ್ಟಿಯೋಲ್ ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಮತ್ತು ಮಲಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೀಸೋಸೋಮದ, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು, ಐದು ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜೊತೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿವೆ. ಕೊಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ದೊಡ್ಡ ವಿಷಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾಳಗಳು ಕೊಂಡಿಯ ಮುಳ್ಳಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರತೆರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಸಕಡ್ಡಿ, ಮನೆಗಳ ಹೆಂಚುಗಳ ಬುಡದಲ್ಲೊ, ಅಡಗಿದ್ದು ಕತ್ತಲಾದ ಅನಂತರ ಆಹಾರವನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೀಟಗಳು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಇದು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಕ್ರಮ ಬಲು ವಿಚಿತ್ರ. ಯಾವುದಾದರೂ ಕೀಟವೊಂದು ಸಿಕ್ಕರೆ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪೆಡಿಪಾಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು, ಕೊಂಡಿಯಿಂದ ಕುಟುಕಿ, ಕೆಲಿಸರಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅರೆದು, ಆ ಪ್ರಾಣಿಯೊಳಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಆಹಾರ ಪ್ರಾಣಿಯ ಒಳ ಅಂಗಾಂಶಗಳೆಲ್ಲ ದ್ರವರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಬಾಯಿ ಹಚ್ಚಿ ಆಹಾರದ್ರವವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚೇಳು ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ದಿನ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬದುಕಿರಬಲ್ಲದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

ಚೇಳು ಒಂಟಿ ಜೀವಿ. ಯಾವ ತೆರನ ಸಂಘಜೀವನವನ್ನೂ ಇದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಕೊಂಚಕಾಲ ಪ್ರಣಯಕೇಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಸಂಭೋಗ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಸಂಭೋಗಕ್ರಿಯೆಯ ಅನಂತರ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಚೇಳನ್ನು ತಿಂದುಹಾಕಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಾಂಕುರಗೊಂಡ ಅಂಡಗಳು ತಾಯ ದೇಹದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದು ಮರಿಗಳಾಗಿ ತಾಯಿ ಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರಬಂದಾಗ ಬಹಳ ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇವು ಕೆಲವು ಕಾಲ ತಾಯ ಬೆನ್ನನ್ನು ಏರಿ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಕೊಂಚ ದೊಡ್ಡವಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನ ನಡೆಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ತಾಯಿಯ ಬೆನ್ನನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಿಗಳು ಹೊರಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಜನಜನಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಹುರಿದ ಚೇಳನ್ನು ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚೇಳಿನ 'ವೈನು' ಮತ್ತು ಹಾವಿನ 'ವೈನ'ನ್ನು ನೋವುನಿವಾರಕ ಹಾಗೂ ಮದ್ದಾಗಿ ಚೀನಾ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಎ.ಆರ್.)

ಚೇಳುಕೊಂಡಿ ಗಿಡ : ಬೊರ್‍ಯಾಜಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೀಲಿಯೋಟ್ರೋಪಿಯಂ ಇಂಡಿಕಮ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಪುಟ್ಟ ಮೂಲಿಕೆ ಗಿಡ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಾಳು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಿಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 0.6 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಒರಟಾದ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ರೆಂಬೆಗಳು ಉದ್ದ; ತುಪ್ಪಳಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ; ತುದಿ ಮೊಂಡು; ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ; ಹೂಗೊಂಚಲು ಸೈಮೋಸ್ ಮಾದರಿಯದು; ಚೇಳಿನ ಕೊಂಡಿಯಂತೆ ಬಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಗೊಂಚಲಿಗೆ ಸ್ಕಾರ್ಪಿಯಾಯ್ಡ್ ಸೈಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೂಗಳು ನೀಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಊದಾ ಬಣ್ಣದವು. ಕಾಯಿಗಳು ನಟ್‌ಲೆಟ್ ಮಾದರಿಯವು. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಕೊಕ್ಕೆಯಂಥ ಎರಡು ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಚೇಳುಕೊಂಡಿ ಗಿಡ ಬಹಳ ಕಹಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಇದನ್ನು ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ, ಗಾಯಗಳಿಗೆ, ವಾತ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಮುಳ್ಳಿನ ನೋವು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೆ ಹೊರ ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಎಳೆಯ ಕುಡಿಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ತುರಿಕೆ, ಎದೆ ಸಂಬಂಧಿ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಕಜ್ಜಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೆಮ್ಮು ಮತ್ತು ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿದೆ. ಹೂಗಳು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಔಷಧವಾಗಿಯೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಸ್ರಾವಕವಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ; ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ರಸವನ್ನು ಹಾವು ಚೇಳುಗಳ ಕಡಿತಕ್ಕೆ ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಹ ಹಾಗೂ ದದ್ದುರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೂ, ರಸವನ್ನು ಮೊಡವೆ, ಒಸಡು ಕುರು ಮತ್ತು ಕಣ್ಣುಬೇನೆಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಆಯುರ್ವೇದದ ಪ್ರಕಾರ ಗಿಡದ ರಸ ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕುಡಿಸಿದಾಗ ಚೇಳಿನ ವಿಷದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಉರಿಯನ್ನೂ ನಾಯಿಕಡಿತವನ್ನೂ ವಾಸಿ ಮಾಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಚೇಳು ಮೀನು : ಸಾಗರದ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರ ಮೀನು, ಗೊಡ್ಲೆ, ಬಾಳೆ ಮುಂತಾದ ಮೀಸೆ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಹೆಟರೋನ್ಯೂಸ್ಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಹೆಟರೋನ್ಯೂಸ್ಟಸ್ ಫಾಸಿಲಿಸ್. 25–35 ಸೆಂ.ಮೀ. ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೀನಿದು. ತಲೆ

ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಒತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಚಿಕ್ಕವು, ಕಿವಿರುಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ಶ್ವಸನೇಂದ್ರಿಯ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಜೀವಂತ ಇರಬಲ್ಲದು. ಮೂತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಲು ಉದ್ದವಾದ ಮೀಸೆಗಳುಂಟು. ಬೆನ್ನಿನ ಮತ್ತು ತೋಳಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು. ಆಸನದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ಅತಿ ಉದ್ದ. ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ್ದು. ಈ ಮೀನು ನೀರಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳು, ಹುಳುಗಳು, ಪಾಚಿ, ಇತರ ಬಗೆಯ ಮೀನುಮರಿಗಳು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಮರಿ ಹಾಕುವ ಕಾಲ ಏಪ್ರಿಲ್–ಜೂನ್ ಅವಧಿ. ಚೇಳು ಮೀನು ಬಲು ರುಚಿಯಾದದ್ದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬೀಸುಬಲೆ, ದಾವಣಿಬಲೆಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವಾಗ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ತನ್ನ ತೋಳಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳಿನಿಂದ ಇದು ಬಲವಾದ ಗಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಈ ಗಾಯ ನಂಜಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಮೀನುಗಾರರು ಸಾವಿಗೀಡಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. (ಬಿ.ಎನ್.)

ಚೈತ್ ಸಿಂಗ್ : ಬನಾರಸಿನ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ನವಾಬನ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದನಾದರೂ 1775ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕಂಪನಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 22½ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಪ್ಪ ಕೊಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದ. ಈ ಹಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಬನಾರಸ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಚೈತ್ ಸಿಂಗನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಗೆ ಭಂಗ ತರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕಂಪನಿ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ 1778ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮರಾಠ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ದೇಣಿಗೆಯಾಗಿ 5 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಚೈತ್ ಸಿಂಗನನ್ನು ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಕೇಳಿದನಲ್ಲದೆ, ಹಣ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುವುದಾಗಿ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ. ಚೈತ್ ಸಿಂಗ್ ಅದನ್ನೂ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆ.)

1780ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಹಣ ಕೇಳಿದ. ಚೈತ್ ಸಿಂಗ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ 2 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಳಿಸಿದ. ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಈ ಹಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತೃಪ್ತನಾಗಬಹುದೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆ. ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಈ ಹಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಂಪನಿಯ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದನಾದರೂ ಅಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ 2,000 ಕುದುರೆ ಸವಾರರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ. ಇಷ್ಟು ಕೊಡಲು ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆಂದು ದೊರೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು 1,000 ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಚೈತ್ ಸಿಂಗ್ ಕೊನೆಗೆ 500 ಕುದುರೆ ಸವಾರರನ್ನೂ 500 ಕಾಲಾಳುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕಂಪನಿಯ ಸೇವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ. ಆದರೆ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಂದ ಏನೂ ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಚೈತ್ ಸಿಂಗನಿಗೆ 50 ಲಕ್ಷ ರೂ. ದಂಡ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ತನ್ನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ಸ್ವತಃ ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಜನನ್ನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲೇ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟ. ರಾಜ ತೆಪ್ಪಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದರೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರು ತಮ್ಮ ದೊರೆಗೆ ಆದ ಅವಮಾನವನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸನೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕೊಂದರು. ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಚೂನಾರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಳಿಕ ಅಧಿಕ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ವಾರಣಾಸಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿ ಹೊಡೆಸಿದ. ಚೈತ್ ಸಿಂಗ್ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನ ಸೋದರಳಿಯನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಅವನು ಕಂಪನಿಗೆ 22½ ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗೆ ಬದಲಾಗಿ 40 ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಪ್ಪ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಆ ಪುಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಲಾರದ ಹೊರೆಯಾಯಿತು.

ಚೈತ್ ಸಿಂಗನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾರನ್‌ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ನಡವಳಿಕೆ ಅವನ ಕ್ರೌರ್ಯ, ಅನ್ಯಾಯ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಗಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿ ಪಿಟ್ಟನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಚೈತ್‌ಸಿಂಗ್ ರಾಜನಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನೊಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಮೀನ್ದಾರನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ವಾದಿಸಿ, ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರಾದರೂ, ಉಳಿದ ಜಮೀನ್ದಾರರನ್ನು ಪೀಡಿಸದೆ ಚೈತ್ ಸಿಂಗನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಹೀಗೆ ಪೀಡಿಸಿದ್ದು ತರವಲ್ಲವೆಂಬುದಂತೂ ನಿಜ.

ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸನನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಆರೋಪಗಳ ಪೈಕಿ ಅವನು ಚೈತ್ ಸಿಂಗನ ಮೇಲೆ ಕೈಗೊಂಡ ಅನ್ಯಾಯದ ಕ್ರಮವೂ ಒಂದು. *

ಚೈತನ್ಯ : ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭು ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಸು. 1485–ಸು.1534. ಬಂಗಾಳದ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಭಕ್ತ ಚೈತನ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರವರ್ತಕ. ಚೈತನ್ಯ ಎಂಬುದು ಕೃಷ್ಣ ಚೈತನ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ. ತಂದೆ ತಾಯಿ ಈತನಿಗಿಟ್ಟ ಹೆಸರು ವಿಶ್ವಂಭರ ಎಂದು. ಗೌರವರ್ಣದ ಜನ ಬಾಲನನ್ನು ಗೌರಾಂಗ ಎಂದೂ ಬೇವಿನ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮಾಯಿ ಎಂದೂ ಕರೆದರು. ಚೈತನ್ಯನಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳೂ ಸತ್ತುಹೋಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಗುವೂ ಹಾಗೇ ಆಗಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಚೈತನ್ಯ ನವದ್ವೀಪದ (ಈಗಿನ ನದಿಯಾ) ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಗನ್ನಾಥ ಮಿಶ್ರನ ಮಗ; ತಾಯಿ ಶಚೀದೇವಿ. ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈತ ಆಟದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

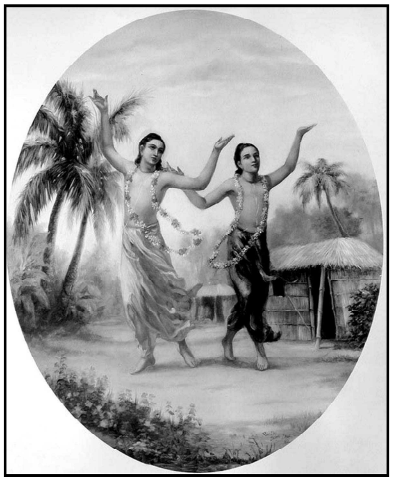

ಚೈತನ್ಯ, ನಿತ್ಯಾನಂದರು ನವದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ

ಒಂದು ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಅಕ್ಷರ ಕಲಿತು ಅನಂತರ ಗಂಗಾದಾಸ್ ಪಂಡಿತನಲ್ಲಿ ಈತ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ. ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ವ್ಯಾಕರಣ, ಎರಡು ವರ್ಷ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಅನಂತರ ವಿಷ್ಣು–ಮಿಶ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವನ್ನೂ ಸುದರ್ಶನ ಮಿಶ್ರನಲ್ಲಿ ಷಡ್ದರ್ಶನವನ್ನೂ ಕಲಿತ. ಪಂಡಿತರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈತ ತುಂಬ ಚುರುಕಾಗಿದ್ದ. ಹದಿನೈದರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಈತನಿಗೆ ಪಂಡಿತ ಎಂಬ ಗೌರವ ದೊರಕಿತು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಇವನ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡು, ಇವನ ಒಬ್ಬನೇ ಜೀವಂತ ಸೋದರ ವಿಶ್ವರೂಪ ಎಂಬಾತ ಎತ್ತಲೋ ಹೊರಟುಹೋಗಿ, ಈ ಕಿರಿಯ ತನ್ನ ತಾಯ ಹಂಬಲದ ಏಕವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳಿದ. ಹದಿನಾರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಂತ ಪಾಠಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೆರೆದು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ವಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯನ ಪುತ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಿಯಾಳ ಜೊತೆ ಇವನಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅಂದಿನ ತರುಣ ಪಂಡಿತರ ರೂಢಿಯಂತೆ ಚೈತನ್ಯ ದೇಶಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ. ಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಮುನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಸರ್ಪದಂಶನದಿಂದ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಮರಳಿ ಮದುವೆಯಾದ. ಈ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಿಯಾ. ಅವಳು ನವದ್ವೀಪದ ಸನಾತನಮಿಶ್ರ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನ ಮಗಳು. ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯನು ಮನೆತನದ ವೈಷ್ಣವಾಚಾರಕ್ಕಿಂತ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ. ಮಾಧ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಈಶ್ವರಪುರಿ ಎಂಬ ವೈಷ್ಣವ ಹಿರಿಯ ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಪಂಥದತ್ತ ಸೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತ. ಆದರೆ ಐದು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ತಂದೆಯ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡಲು ಗಯೆಗೆ ಹೋದ ವೇಳೆ ಈಶ್ವರಪುರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅವನನ್ನು ಗುರುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಭಕ್ತನಾದ. ಗಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪಾದದ ದರ್ಶನವಾದ ಕೂಡಲೇ ಚೈತನ್ಯನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿ ಆತ ಭಕ್ತನಾದ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ನವದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕಲಾಪವನ್ನೂ ತೊರೆದು ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥದ ಭಕ್ತಿಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಭಕ್ತಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೀನನಾದ. ಸಂಜೆಯ ಈ ಪ್ರವಚನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಶ್ರೀವಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭಕ್ತನ ಮನೆಯ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕೀರ್ತನದಲ್ಲಿಯೂ ಚೈತನ್ಯನದು ತೀವ್ರ ಸಿದ್ಧಿ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ತೊಡಗಿದ್ದ. ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ ನಗರವನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಪರಿಪಾಟ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಅಂದಿಗೆ ನವದ್ವೀಪ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಚೈತನ್ಯನಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷ ಹಿರಿಯನಾದ ಅದ್ವೈತಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತನೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಹಿರಿಯನಾದ ನಿತ್ಯಾನಂದ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೂ ಇವನ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಚೈತನ್ಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನಾಟಕ ಮಾಡಿ ಆಡಿಸಲು ತೊಡಗಿದ. ಅಂಥ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಯ ಸ್ಥಾನವಾದ ಬೃಂದಾವನವನ್ನು ಉಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಲೋಕನಾಥ ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಭಕ್ತಿಸಾಧನೆಯ ಅನಂತರ ನವದ್ವೀಪದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದ ಕಟ್ವಾಯ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಭಾರತಿ ಎಂಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಿಂದ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಗೌರಾಂಗ ಮಹಾಪ್ರಭುವಾದ. ಸಂನ್ಯಾಸಸ್ವೀಕಾರದಿಂದ ತಾಯಿ, ಹೆಂಡತಿ ತುಂಬ ನೊಂದರು. ಅನಂತರ ಬೃಂದಾವನ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ. ಮಿತ್ರರೂ ತಾಯಿಯೂ ತಡೆದರು; ಜಗನ್ನಾಥಪುರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದಾಗಿ

ತಾಯಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದ; ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಭಾವಪರವಶನಾಗಿ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಡೆದ. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೇದಾಂತಿ ವಾಸುದೇವ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಒಯ್ದು ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದನಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯನ ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನು ಸೇರಿದ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಪರಾವತಾರ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಚೈತನ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟು ಶ್ರೀ ಕೂರ್ಮ, ರಾಜಮಹೇಂದ್ರ, ಕಾಂಚೀಪುರ, ಚಿದಂಬರ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಮಧುರೆ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ತಿರುವನಂತಪುರ, ಶೃಂಗೇರಿ, ಉಡುಪಿ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ, ಪಂಢರಪುರ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ರಾಜಮಹೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನಂದರಾಯ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಕ್ತನ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ, ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಹಿತಾ, ಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತ ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಂದ. ಜಯದೇವನ ಗೀತಗೋವಿಂದ ಅಂದಿಗೆ ವಂಗದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವಮತ ಗ್ರಂಥ. ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳೆರಡೂ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಾದವು. ಪುರಿಯ ದೊರೆ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಚೈತನ್ಯನ ಶಿಷ್ಯನಾದ.

ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳ ಹುಟ್ಟೂರು ನವದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಪೀಠ

ಭಕ್ತನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ ನೈಚ್ಯಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಲಯದ ಯಾವ ಊಳಿಗವನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಚೈತನ್ಯ ಅನುಭವಿಸಿದ. ಇದು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನನ್ನು ದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ನವದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮಗನ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ತಾಯಿಯೂ ಬರಲಾಗಿ ಚೈತನ್ಯ ಆಕೆಯನ್ನು ರಾಮಕಾಳಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎದುರುಗೊಂಡ. ಒಬ್ಬ ನವಾಬನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಸ್ಮಾರ್ತ ಸೋದರರಿಬ್ಬರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ. ಇವರೇ ಆಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರೂಪ ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಸನಾತನ ಗೋಸ್ವಾಮಿ. ಆಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯ ವಾರಾಣಸಿ, ಮಥುರಾ, ಗೋವರ್ಧನ, ಬೃಂದಾವನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋದ. ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದು ಪ್ರಯಾಗಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾರಾಣಸಿಗೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಪುರಿಗೆ ಬಂದ. ವಾರಾಣಸಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ವೇದಾಂತ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ತನ್ನ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಗನ್ನಾಥ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷ ದೈವ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು 1534ರಲ್ಲಿ ಇಹಜೀವನವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ. ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ಕಥನಗಳಿವೆ. ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ವ್ರಣದಿಂದ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು. ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೇಳೆ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಜೀವನ ಮುಗಿಸಿದ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಜಗನ್ನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಎನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು.

ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯನ ಪ್ರಭಾವ ಅಪಾರ. ಚೈತನ್ಯ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ. ಈ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಜಾತಿವಾದವನ್ನು ತೊಡೆಯಲು ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಅಳಿಸಲು ಚೈತನ್ಯ ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. (ಎಂ.ಎ.ಐ.; ಕೆ.ಕೆ.)

ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದರೂ ಚೈತನ್ಯನು ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇರುವ ಕೃತಿ ಒಂದೇ ಒಂದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ದೇವರ ಹೆಸರು ಅವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಅದನ್ನು ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೂ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಆದರೂ ನಾನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಬಯಸುವ ಮನುಷ್ಯ ವಿನಯವನ್ನೂ ಸಹನೆಯನ್ನೂ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು; ತಾನು ನೈಚ್ಯಾನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿ ಹೆರವರಿಗೆ ಗೌರವ ತೋರಬೇಕು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಇಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಾದವ ಭಕ್ತಿಪರವಶನಾಗಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ ದಿಟವಾಗಿ ದೈವದಿಂದ ಆಗಲಿರುವುದು ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ. ಭಗವನ್ನಾಮಕ್ಕೆ ಜಯ, ನನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೂ ನನ್ನ ಹೃದಯದ ನಾಥನಾಗಿರುವ ಓ ನನ್ನ ದೈವವೇ ನನ್ನನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸು. ಇದು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಾರ.

ಚೈತನ್ಯ ಪಂಥ : ವಂಗದೇಶದ ವೈಷ್ಣವಪಂಥ ಚೈತನ್ಯನಿಗೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಇದು ಮೂಲತಃ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಶಾಖೆಯಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ ಭಾಗವತಪುರಾಣವನ್ನು ಆಧಾರಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹಾಡಿದ ಬಂಗಾಳೀ ಗೀತಕಾರ ಭಕ್ತರಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಜಯದೇವನ ಗೀತಗೋವಿಂದವನ್ನು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಹಿತೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೈತನ್ಯ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಸನಾತನ ಗೋಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪಂಥದ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಆದೇಶವಿತ್ತ; ಅದರ ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ. ಸನಾತನ ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಹರಿಭಕ್ತಿವಿಲಾಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇತರ ಭಕ್ತರು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಈ ಪಂಥವನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಒಂದು ಭಾಷ್ಯ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಕಂಡಾಗ ಬಲದೇವ ವಿದ್ಯಾಭೂಷಣ ಎಂಬ ಪಂಡಿತ ಒಂದು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಪಂಥದ ಭಕ್ತರನೇಕರು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದವು. ಚೈತನ್ಯ ಪಂಥೀಯವರಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ಪಂಥದ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಗುರು ಚೈತನ್ಯನ ಜೀವನವೇ ಆಧಾರ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು, ಹಾಗೆಯೇ ಗೀತೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ದೇವರು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಸತ್ಯ. ಆನಂದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪ. ಈ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸತ್ಯದ ಹೆಸರು ಕೃಷ್ಣ. ಈ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರೇಮ. ಕರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ, ಯೋಗ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮನಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರೇಮದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆದರ್ಶ ರಾಧೆ. ಚೈತನ್ಯಮಹಾಪ್ರಭುವು ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅವತಾರ. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ–ಇವರು ಕೃಷ್ಣನ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು. ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಮೂರು ಶಕ್ತಿ ಇವೆ. ಚಿತ್, ಮಾಯಾ, ಜೀವ. ಚಿತ್ ಪರಮಾತ್ಮ; ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಹ್ಲಾದ. ಮಾಯೆಯಿಂದ ಲೋಕ, ಜೀವದಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅಚಿಂತ್ಯ. ಅವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನವೋ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿನ್ನ. ಇದು ಅನುಭವೈಕವೇದ್ಯ. ಭೂಲೋಕದ ಬೃಂದಾವನದ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ ಪರಲೋಕದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮ ಲೀಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರತಿ. ಕೆಲವು ಜೀವಾತ್ಮಗಳು ರಾಧೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ; ಅನೇಕ ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರೇಮ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು ವಿವರಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ; ಅದನ್ನು ವಿಷಯಸುಖ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಭಕ್ತನಾದ ಜೀವ ಆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದಕಾರಣ ಭಕ್ತಜೀವದ ಜಾತಿ, ಕುಲ, ಗೋತ್ರ, ಲಿಂಗ, ವಿದ್ಯೆ, ಇವು ಗೌಣ. ಲೋಕ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಭಕ್ತನಾದವ ತನ್ನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ದೈವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಜೊತೆಯ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನ ಅವನ ಒಳಗಿರುವ ಗುರುವಿನಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಗುರುವೇ ದೈವ, ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಈ ನಿಲುವು ಋಜುಜೀವನದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಪಂಥದ ಉಪದೇಶಸಾರ.

ಚೈತನ್ಯನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ರಾಧೆ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರೇಯಸಿಯೇ, ಪತ್ನಿಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪರಕೀಯವಾದಿ, ಸ್ವಕೀಯವಾದಿ ಎಂದು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾದರು. ಪತ್ನಿಯ ಪ್ರೇಮ ಕರ್ತವ್ಯ; ಪತ್ನಿ ಅಲ್ಲದವಳ ಪ್ರೇಮ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಹೀಗೆ ವಾದಿಸಿದ ಪರಕೀಯವಾದಿಗಳು ಮೇಲುಗೈಯಾದರು. ಚೈತನ್ಯ ಪಂಥದ ಈ ವಾದ ತಂತ್ರಗಳ ಸಹಜೀಯವಾದದ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ಆ ವಾದದಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಹೇಗೂ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡಿನ ಪ್ರೇಮದ ಭಾಷೆ ಸುಲಭಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೇ ಹೊರತು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ವರ್ಣನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಈ ವಾದಗಳ ಗೊಂದಲ ಅನಾವಶ್ಯಕ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಗವದನುಭವಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವೇ, ಧ್ಯಾನ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭೇದ ಮೂಡಿತು. ಇದೂ ಅನಗತ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆ. ಭಕ್ತನ ಗುರಿ ಹೃದಯದ ರಾಸ ಸ್ಥಿತಿ, ರಸಾನುಭೂತಿ. ಇದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಕೀರ್ತನದಿಂದ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಬೇರೊಬ್ಬ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಚೈತನ್ಯಪಂಥ ವೈಷ್ಣವನಿಗೆ ಉನ್ನತ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಅವನು ದಯಾಳು, ನಿರ್ಮತ್ಸರ, ನಿರಹಂಕಾರಿ, ಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವಂತ, ಅಕಳಂಕ, ಕ್ಷಮಾವಂತ, ಸೌಮ್ಯ ಶುದ್ಧ ಆಗಿರಬೇಕು. ಆಕಿಂಚನನಾಗಿ ಸರ್ವಭೂತಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿ ಶಾಂತನಾಗಿ ಇರಬೇಕು; ನಿಷ್ಕಾಮ, ಅಹಿಂಸಕ, ಸ್ಥಿರ ಆಗಿ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಿತ ಸರ್ವಸ್ವನಾಗಿರಬೇಕು; ದಮದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಹೆರವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವನಾಗಿ, ಗಂಭೀರ ವಾತ್ಸಲ್ಯಪೂರ್ಣ, ಸ್ನೇಹಪರ, ಕಾವ್ಯಪರ, ಕುಶಲ, ಮೌನಿ ಆಗಿರಬೇಕು.

ಇಂದು ಚೈತನ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ, ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ಜಪಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ ಮರ್ತ್ಯನು ಅಮರ್ತ್ಯನಾಗಬಲ್ಲ, ಪಾಪಿ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾಗಬಲ್ಲ, ಸಂಸಾರಿ ಭವಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಬಲ್ಲ; ಭಕ್ತಿಯು ಭವಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಸಬಲ್ಲ ನೌಕೆ; ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ. ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಸುಲಭವಾದ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಸಾರಿದವರು ಚೈತನ್ಯರು. ಈ ಶರಣಾಗತಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಲು ತಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿರುವ ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನಾವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಚೈತನ್ಯರ ಉಪದೇಶಗಳು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಐದು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿವೆ ; ಮುಂದೆಯೂ ಬೀರುತ್ತವೆ.

ಚೈತನ್ಯರು ರಚಿಸಿದ **"ಶಿಕ್ಷಾಷ್ಟಕ"** ವೆಂಬ ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅವರ ಉಪದೇಶ ಸಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಚೈತನ್ಯರು ರೂಪ ಗೋಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಸನಾತನ ಗೋಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಕವಿರಾಜ ಗೋಸ್ವಾಮಿಯವರು 'ಚೈತನ್ಯ ಚರಿತಾಮೃತ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಂ.ಎ.ಐ.; ಬಿ.ವಿ.ಶ್ರೀ.)

ಚೈತ್ಯ : ಬೌದ್ಧರ ಪೂಜಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೌದ್ಧ ದೇವಾಲಯವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೈತ್ಯದೊಳಗೆ ಸ್ತೂಪವೋ (ನೋಡಿ– ಸ್ತೂಪ)

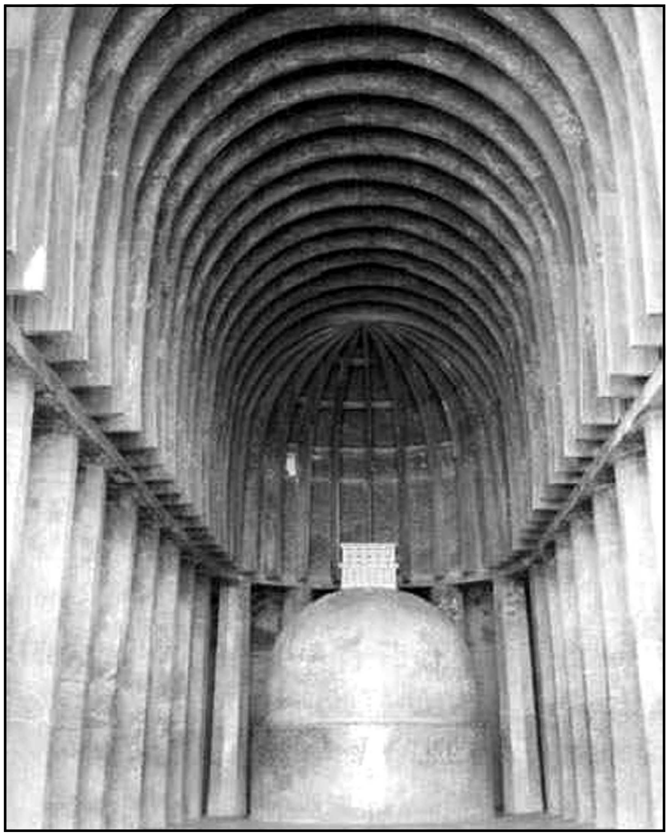

ಚೈತ್ಯಾಲಯ, ಔರಂಗಾಬಾದ್

ಬೋಧಿವೃಕ್ಷವೋ ಧರ್ಮಚಕ್ರವೋ ಬುದ್ಧನ ಪಾದಗಳೋ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಬರಲು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂದಿರವೇ ಚೈತ್ಯ (ಪಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತಿಯ). ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಶೈಲಿ ತೋಡರ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ; ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದ ಕೃತಿಯೆನ್ನುವ ಲೋಮಶ ಋಷಿಗುಹೆ (ಗಯಾ ಬಳಿ ಬರಾಬರ್ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ) ಚೈತ್ಯ ಶೈಲಿಗೆ ಬುನಾದಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಚೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಚೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಸ್ಥಾನಕ ಅಥವಾ ಆಸೀನ (ಭೂಮಿಸ್ಪರ್ಶ ಅಥವಾ ಬೋಧಿ ಪ್ರವಚನ) ಅಥವಾ ಶಯಾನ (ಪರಿನಿರ್ವಾಣ) ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆದು ಇಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅಜಂತ ಗುಹಾಚೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಸೊಗಸಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೋ ದ್ವಾರದ ಮೇಲೋ ಅರ್ಧವರ್ತುಲಾಕಾರದ ತೋರಣನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದೂ ಈ ಚೈತ್ಯ ವಾಸ್ತುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ನಕ್ಷೆಯೊಳಗೆ ಗಂಧರ್ವಮುಖಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾರ್ಲಿ ಚೈತ್ಯ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕಣ್ಹೇರಿಯ ಚೈತ್ಯವೂ ಅದೇ ಕಾಲದ್ದು. ಬೇಡ್ಸಾ, ನಡಸೂರ್, ಮಾನ್ಮೋದ ಇವೂ ಕಾರ್ಲಿ, ಕಣ್ಹೇರಿಗಳಂತೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚೈತ್ಯಗಳು. ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಭಾಜಗಳಲ್ಲೂ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಚೈತ್ರಮಾಸ : ಭಾರತೀಯ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ 12 ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಚೈತ್ರ ಮತ್ತು ವೈಶಾಖ ಮಾಸಗಳು ಸೇರಿ ವಸಂತಋತು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾಸದ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು ಚಿತ್ರ ನಕ್ಷತ್ರವಿರುತ್ತದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚೈತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಮಧುಮಾಸ, ಚೈತ್ರಿಕ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆವುದಿದೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಮೊದಲ ದಿನದಂದು ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಪುರಾಣ ವಚನವಿದೆ. ಈ ಚೈತ್ರಮಾಸದೊಡನೆ ಮೀನ (ಸೌರದ ಕೊನೆಯ ಮಾಸ) ಸೇರಿದಾಗ ಮೀನ ಚೈತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶುಭಕರ್ಮಾರ್ಹತೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನು ಸತ್ಕರ್ಮಶಾಲೀ ವಿನಯೀ ಸುವೇಷಃ ಭೋಗೀ ಸುಖೀ ಸ್ಯಾನ್ಮಧುರಾನ್ನಭೋಜೀ। ಸತ್ಸಂಗಯುಕ್ತೋ ದ್ವಿಜದೇವಭಕ್ತಃ ಭವೇನ್ಮನುಷ್ಯೋ ಮಧುಮಾಸಜನ್ಮಾ ॥ ಎಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾಸದ ಮೊದಲ ದಿನವಾದ ಪಾಡ್ಯವೇ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬ. ಅಂದಿನಿಂದ ವಸಂತ ನವರಾತ್ರ ವ್ರತಾರಂಭ. ಈ ಮಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅಶೋಕಾಷ್ಟಮಿ, ಶ್ರೀರಾಮನವಮೀ, ಅನಂಗತ್ರಯೋದಶೀ, ಮದನಚತುರ್ದಶೀ, ಚಿತ್ರಾಪೂರ್ಣಿಮಾ, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾದಿನಗಳೂ ಶೈವ–ವೈಷ್ಣವಾದಿ ಕಲ್ಪೋಕ್ತ ಪೂಜಾವಿಶೇಷಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಚೈಲ್ಡ್, ಗೋರ್ಡನ್ : 1892–1957. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಜ್ಞ. ಜನನ 1892ರ ಆಗಸ್ಟ್ 14ರಂದು, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಸಿಡ್ನಿ ನಗರದಲ್ಲಿ. ಸಿಡ್ನಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಆನರ್ಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ತರ್ ಇವಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಲಿಂಟನ್ ಮೈರ್ಸರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಂಡೋ–ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ಗ್ರೀಸ್, ಬಾಲ್ಕನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ಆ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಲಂಡನ್ ನಗರದ ರಾಯಲ್ ಆ್ಯಂತ್ರೊಪಲಾಜಿಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನ ಗ್ರಂಥಪಾಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ದಿ ಆರ್ಯನ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ 1926ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇವರು 1927ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಪುರಾತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಾಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಯೂರೋಪಿಗೂ ಪ್ರಾಚ್ಯಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿದರು. ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಅನಾಗರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಗುಣಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿದರು. ವಿಶಾಲ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತವಾದ ನಾನಾ ಅಂಶಗಳ ನಡುವಣ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಇವರ ಮಹಾಸಾಧನೆ. ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರು ತಳೆದಿದ್ದ ನಿಲುವು. ಇದು ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಇವರು ಆ ತಲೆಮಾರಿನ ಮಹಾ–ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರೆನ್ನಬಹುದು. 1925ರಲ್ಲಿ ಇವರ ದಿ ಡಾನ್ ಆಫ್ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಸಿವಿಲಿಸೇಷನ್ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇವರು ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥ ಆರು ಆವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ದಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಇನ್–ಪ್ರಿ–ಹಿಸ್ಟೊರಿ 1929ರಲ್ಲಿ

ಪ್ರಕಟವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಭಿಜಾತ ಕೃತಿಯಿದು. ಪೀಸಿಂಗ್ ಟುಗೆದರ್ ದಿ ಪಾಸ್ಟ್, ನ್ಯೂ ಲೈಟ್ ಆನ್ ದಿ ಮೋಸ್ಟ್ ಏನ್ಷೆಂಟ್ ಈಸ್ಟ್, ಮ್ಯಾನ್ ಮೇಕ್ಸ್ ಹಿಮ್ಸೆಲ್ಫ್ –ಇವು ಇವರ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು.

ಚೈಲ್ಡ್ 1936ರಲ್ಲಿ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದರು. 1940ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಫೆಲೊ ಆದರು. 1937ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 19ರಂದು ಇವರು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಚೈಲ್ಡ್, ಜೊಸೈಯ : 1630–1699. ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿದ್ದವ. ಅರ್ಥವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ಜನನ 1630ರಲ್ಲಿ, ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ. ನೌಕಾಪಡೆಗೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸರಬರಾಯಿಗಾರನಾಗಿ ಈತ ಅಗಾಧ ಲಾಭ ಗಳಿಸಿ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಬಂಡವಾಳದಲ್ಲಿ ಹಣ ಹೂಡಿದ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯಾಧಿಕಾರ ದೊರಕಬೇಕು, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಯದಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಧಿಸಬೇಕು–ಎಂದು ಈತ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಚಾರ ಇವನಿಗೆ ಕಂಪನಿಯ ಷೇರುದಾರರ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. 1677ರಲ್ಲಿ ಚೈಲ್ಡ್ ಅದರ ನಿರ್ದೇಶಕನಾದ. ಆಮೇಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಗವರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಗವರ್ನರ್ ಹುದ್ದೆಗಳು ದೊರೆತವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಅವನು ಕಂಪನಿಯ ಏಕೈಕ ಮಾಲೀಕನೆಂಬಂತೆ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಿ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇವನು ವಿಶೇಷ ಚಿಂತನೆ ಹರಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಕಡಿಮೆ ಬಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಉದಾರ ವ್ಯಾಪಾರನೀತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಡಚ್ಚರು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಇವನು ವಾದಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಅಂಥ ನೀತಿ ತಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇವನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ತನ್ನ ವಸಾಹತುಗಳೊಂದಿಗಿನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದು ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ತರ್ಕ. ಬ್ರೀಫ್ ಆಬ್ಸರ್ವೇಷನ್ಸ್ ಕನ್ಸರ್ನಿಂಗ್ ಟ್ರೇಡ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಇಂಟರೆಸ್ಟ್ ಆಫ್ ಮನಿ, ಎ ನ್ಯೂ ಡಿಸ್ಕೋರ್ಸ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್–ಇವು ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು. ಸರ್ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಜೊಸೈಯ ಚೈಲ್ಡ್ 1699ರ ಜೂನ್ 22ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಚೊಳೆ ಮೀನು : ಸೈಪ್ರಿನಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಸೈಪ್ರಿನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಆಹಾರ ಮೀನು. ಚೆತ್ತೆಮೀನು, ಚಿಲ್ವಾಮೀನು ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಚೇಲ ಆತ್ರ (ಚೇಲ ಹೋರೈ) ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಭಾರತದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 9"; ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ನದಿ, ಕೆರೆ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಕಂಡುಬರುವ ಕೀಟ ಮತ್ತು ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ಡಿಂಬಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಡಿಂಬನಾಶಕವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಮಯ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಾಲ. (ಬಿ.ಎನ್.)

ಚೋಖಾಮೇಳ : ಪಂಢರಪುರದ ವಿಟ್ಠಲನ ಪರಮಭಕ್ತ. ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ. ಈತ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವೀಡಿನಲ್ಲಿದ್ದವ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನದೇವ ಮತ್ತು ನಾಮದೇವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದ.

ಈತ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಟ್ಠಲ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಡೆ ಇದ್ದು ಆತನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮಂಗಳವೀಡಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಗೋಡೆ ಕುಸಿದುದರಿಂದ ಅದರಡಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ (1338). ನಾಮದೇವನ ಸಲಹೆಯಂತೆ ವಿಟ್ಠಲನ ಭಕ್ತರು ಈತನ ಎಲುಬುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಟ್ಠಲನಾಮಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ತಂದು ಅಲ್ಲಿನ ವಿಟ್ಠಲ ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಎದುರಿಗೆ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದರು.

ಈತ ಕೆಲವು ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀನಕುಲದವನಾದ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದೇವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆ ಎಂದು ಕೊರಗಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೊಲೆಯವನಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹೃದಯ ಹೊಲೆಯೆ–ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ದೇಹವೇ ಪಂಢರಪುರ, ಆತ್ಮನೇ ವಿಟ್ಠಲ, ಶಾಂತಿಯೇ ರುಕ್ಮಿಣಿ. ಇದೇ ಈತನ ಧ್ಯಾನದ ವಿಧಾನ. ವಿಟ್ಠಲನ ನಾಮವನ್ನು ನೆನೆವಾಗ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ, ಅಂಜಿಕೆ ಬೇಡ; ದುರುಳರೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪಾವನರಾಗಬೇಕು–ಇದು ಈತನ ಸಂದೇಶ. ವಿಟ್ಠಲ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಪಂಚಪ್ರಾಣದ ಆರತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿದೆ. ಷಡ್‌ರಸದ ಪಕ್ವಾನ್ನವ ನೀಡಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನ್ನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನವನು ಸವಿ ನೋಡಿದ–ಎಂಬುದು ಈತನ ಶ್ರದ್ಧೆ. (ಎಂ.ಎ.)

ಚೋದನಿಕಗಳು : ನೋಡಿ–ಹಾರ್ಮೋನುಗಳು.

ಚೋದನೆಗಳು : ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಭಿಪ್ರೇರಿತ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ (ಮೋಟಿವೇಟೆಡ್ ಬಿಹೇವಿಯರ್) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಲ್ಲೊಂದು (ಡ್ರೈವ್). ಉಳಿದೆರಡು ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಗುರಿ ಅಥವಾ ಪರಿಹಾರದ ಮುನ್ಸರಿವು (ಫೋರ್‌ಸೈಟ್) ಮತ್ತು ಗುರಿಯ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು. ಶಾರೀರಿಕ ಅಗತ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಚೋದನೆ ಜೀವಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಆಹಾರದ ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಚೋದನೆ (ಹಸಿವು) ಜೀವಿಯನ್ನು ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಮುಂದೂಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಜೀವಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಗೊಳಿಸುವ ಆಂತರಿಕ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳೇ ಚೋದನೆಗಳು. ಚಿತ್ರ–1 ಶಾರೀರಕ ಚೋದನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅರ್ಜಿತ ಅಭಿ–ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಚೋದನೆಗಳು ಅಡಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಶಾರೀರಿಕ ಚೋದನೆಗಳಿಗೂ ಸಮತೋಲಸ್ಥಿತಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯಾವುದೋ ರಚನಾಂಶದ (ಉದಾ: ಆಹಾರ, ನೀರು, ವಿರಾಮ, ಇತ್ಯಾದಿ) ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶರೀರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಉಂಟಾದ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು, ಅಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಲು ಜೀವಿ ಚೋದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವ ಸಮರ್ಪಕ ಸಾಧನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಕೊರತೆ ನೀಗಿ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸ್ಥಿತಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಮತೋಲ–ಅಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿ ಚಕ್ರ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರ 1. ವಾರ್ಡನನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ನಕ್ಷೆ. ಅ–ಪ್ರಯೋಗ ಪಶುವಿರುವ ಅಂಕಣ, ಆ–ವಿದ್ಯುತ್ ಚೌಕಟ್ಟು (ಪ್ರತಿಬಂಧಕ), ಇ ಮತ್ತು ಈ–ಅಗತ್ಯ ಪರಿಹಾರ ವಸ್ತುಗಳಿರುವ ಅಂಕಣಗಳು

ಶಾರೀರಿಕ ಚೋದನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ, ಉಸಿರು, ನೀರಡಿಕೆ, ಹಸಿವು, ತಾಯ್ತನದ ಚೋದನೆ, ಮೈಥುನ, ನಿದ್ರೆ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತಾ ಚೋದನೆ. ಇವು ಅನುವಂಶೀಯವಾದವುಗಳೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅವು ಅನುವಂಶೀಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ: 1 ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತೆ (ಯೂನಿವರ್ಸ್ಯಾಲಿಟಿ); ಅಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು; 2 ವೈಕಾಸಿಕ ತಳಹದಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವವಿಕಾಸ ಶ್ರೇಣಿಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗುಣ; 3. ಶಾರೀರಿಕ ಬದಲಾವಣೆ. ಚೋದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೋ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾರೀರಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಉದಾ: ಹಸಿವು. ಈ ಚೋದನೆ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕಾಸಶ್ರೇಣಿಯ ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಲ್ಲದೆ, ಹಸಿವಾದಾಗ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾರೀರಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಸಿವು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಬಂದ ಚೋದನೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಚೋದನೆಗಳನ್ನೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಅನುವಂಶೀಯತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಈ ಚೋದನೆಗಳು ಅನುವಂಶೀಯವಾದಾಗ್ಯೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಾವರಣದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವಾಗ, ಅವುಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

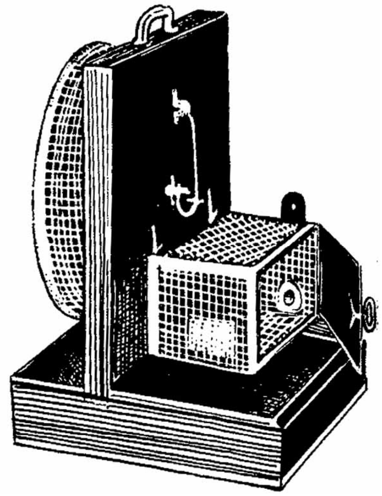

ಚಿತ್ರ 2. ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪಂಜರ

ಅರಿಯುವ ಆಶಯದಿಂದ ಚೋದನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಹಚರ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಚೋದನೆಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಚೋದನೆಗಳು ತಮ್ಮ ಬಲದಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ತಾಯ್ತನದ ಮತ್ತು ಮೈಥುನದ ಚೋದನೆಗಳು ಪ್ರಭೇದದ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದರೆ, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಚೋದನೆಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಬಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಭೇದವಿರುವುದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಚೋದನೆಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷಬಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ (**ಚಿತ್ರ 1**) ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆ ಪಂಜರ(**ಚಿತ್ರ 2**). ಜೀವಿಯ ವಿವಿಧ ಚೋದನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಾರ್ಡನ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದವು:

ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಚೋದನೆಗಳು	20 ನಿಮಿಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಲ ದಾಟಲಾಯಿತು (ಸರಾಸರಿ)
ತಾಯ್ತನದ ಚೋದನೆ	22.4
ನೀರಡಿಕೆ	20.4
ಹಸಿವು	18.2
ಮೈಥುನ	13.8
ಅನ್ವೇಷಣೆ	6.0
ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದಾಗ	3.5

ತಾಯ್ತನದ ಚೋದನೆ ಮತ್ತು ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಸಿವೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬುದು ಮೇಲಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೈಥುನದ ಹಂಬಲವೂ ಇತರ ಕೆಲವು ಚೋದನೆಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದುದಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಶಾರೀರಿಕ ಚೋದನೆಗಳು ಇತರ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ. ಶಾರೀರಿಕ ಚೋದನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂವೇಗಗಳೂ (ಇಮೋಷನ್ಸ್) ಸೇರಿದಾಗ, ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಜಟಿಲ ಜಾಲವೇ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ-ವರ್ತನೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಯುತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಾಸ್ಲೋ ಎಂಬ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಕಲ್ಪಿತಾಭಾವವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದಿಸೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

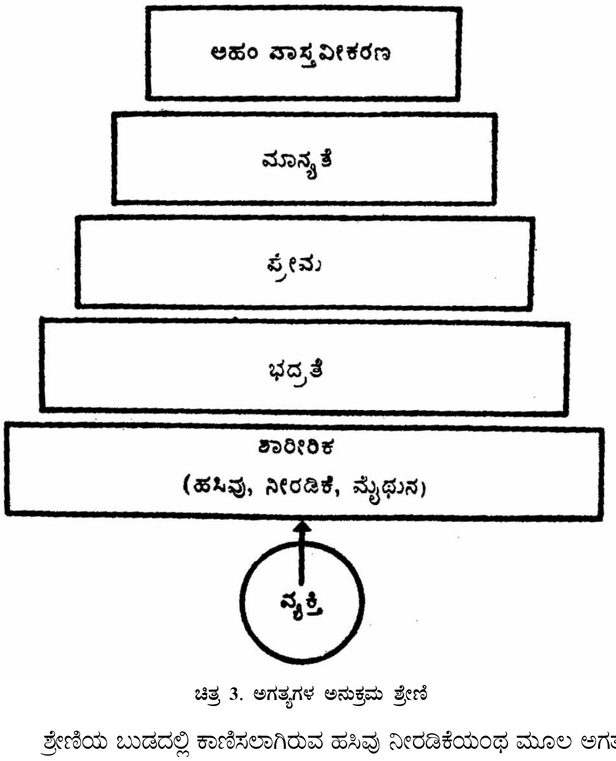

ಚಿತ್ರ 3. ಅಗತ್ಯಗಳ ಅನುಕ್ರಮ ಶ್ರೇಣಿ

ಶ್ರೇಣಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಲಾಗಿರುವ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆಯಂಥ ಮೂಲ ಅಗತ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಉದಾ: ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತಿರುವವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮೂಲ ಅಗತ್ಯಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಅನಂತರ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೇಲು ಮೇಲಿನ ಅಗತ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ತೊಡಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉನ್ನತಿ ಹಾಗೂ ಅವನತಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರೇರಣಾಶ್ರೇಣಿಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಗತ್ಯಗಳ ತೃಪ್ತಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಅಹಂ ವಾಸ್ತವೀಕರಣದಂಥ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಅಗತ್ಯದ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳಕೆಳಗಿನ ಅಗತ್ಯಗಳೂ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಮೂಲ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ವಿಫಲವಾಗಿ, ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಂತೆ ಜನತೆಗೆ ಕರೆನೀಡುವ ನಮ್ಮ ಧುರೀಣರುಗಳಿಗೆ ಈ ತಥ್ಯಾಂಶ ವೇದ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ಚೋದನೆಗಳು ಮೂಲ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ಈ ಚೋದನೆಗಳು ಬಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೂಲತಃ ಈ ಚೋದನೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಅವು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳು, ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಲೋಚನೆಗಳು, ಮಾತು ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮೂಲ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. (ಡಿ.)

ಚೋಳ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಚೇರ ಪಾಂಡ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಚೋಳರು ಪ್ರಶ.ಪೂ.ದಲ್ಲೇ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಕಾವೇರಿ ತೀರ ಇವರ ಮೂಲನೆಲೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿಯ ಕಾವೇರಿ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅದೇ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಒರೆಯೂರ್ ಇವರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಗಳು. ಚೋಳ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ ತಿಳಿಯದು. ಕಪ್ಪು ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಕಾಲ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದದಿಂದಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಕೋಲ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಾಗಲಿ ಒಂದು ಧಾನ್ಯದ ಹೆಸರಾದ (ಜೋಳ) ಎಂಬುದರಿಂದಾಗಲಿ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದೆಂಬ ವಾದಗಳು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಾಣಿಸವು. ಚೋಳರಿಗೆ ಕಿಳ್ಳಿ, ವಳವನ್, ಶೆಂಬಿಯನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು.

ಚೋಡ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕಾತ್ಯಾಯನನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಚೋಳರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಪೆಪ್ಲಸ್ ಮಾರಿಸ್ ಏರಿತ್ರೈ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಗರು ಅಥವಾ ಒರೆಯೂರಿನ ಹೆಸರಿದೆ. ಸೊರಂಗೇಯನ್ನು-ಎಂದರೆ ಚೋಳರ ರಾಜಧಾನಿ ಅರ್ಥುರಾ ಅಥವಾ ಒರೆಯೂರನ್ನು-ಟಾಲಮಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಳಾಲ ಎನ್ನುವವನು ಚೋಳರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ 42 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದನೆನ್ನುವ ವಿಷಯ ಮಹಾವಂಶದಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 2-3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸಂಗಂ ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚೋಳರಾಜರ ಕಥೆಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಆಗಿನ ಚೋಳರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇವು ತಿಳಿಸುವ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಇರುಜೆಟ್ ಚೆನ್ನಿಯ ಮಗ ಕರಿಕಾಲ. ಕರಿಕಾಲ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಅನಾಹುತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅವನ ಕಾಲು ಸುಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕರಿಕಾಲನೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು. ಅವನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ತರುಣದಲ್ಲೇ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ. ವೆಣ್ಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯಚೇರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಲವಾರು ರಾಜರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ. ವಾಹೈ ಪರಂದಲೈ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವನು ನಡೆಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಜನ ಶತ್ರುರಾಜರು ಅವನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಅವನ ಕಾಲದ ಕಾವೇರಿಪಟ್ಟಣದ ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದೆ.

ಚೋಳರಾಜಪುತ್ರರ ಅಂತಃಕಲಹದ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ನಲಂಗಿಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ನೆಡುಂಗಿಳ್ಳಿ ಇವರ ನಡುವೆ ಕಾಡಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇವರು ಪುಹಾರ್ ಅಥವಾ ಕಾವೇರಿಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಒರೆಯೂರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಎದುರಾಳಿ ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಕಿಳ್ಳವಳವನ್, ಕೋಪ್ಪಿರುಂಜನ್, ಚೋಳನ್, ಪೆರುನಾರ್ ಕಿಳ್ಳಿ, ಕೋಚ್ಚಂಗಣಾನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಅವರ ಸಾಹಸಗಳೂ ಆ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಸಂಗಂ ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ಚೋಳರ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಹುಶಃ ಚೋಳರು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಅವರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಒರೆಯೂರು ಚೋಳರ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿದ್ದಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಈ ಮನೆತನದವರು ತಮ್ಮ ತಾಯಿನಾಡಿನಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಹೋಗಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾಂದಾಲೂರು, ಶಿಯ್ಯಾಳಿ, ಮಾಲೆಪಾಡು, ನೆಕ್ಕುಂದಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಇದ್ದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜರು ತಾವು ಚೋಳ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಚೋಳರು ಕಾಶ್ಯಪ ಗೋತ್ರದವರೆಂದೂ ಕರಿಕಾಲನ ವಂಶಸ್ಥರೆಂದೂ ಒರೆಯೂರು ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರರೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಲ್ಲವರ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧವರ್ಮ ಚೋಳಸೈನ್ಯವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬಡಬಾನಲನಾಗಿದ್ದ. ಕಾವೇರೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳು ಮತ್ತು ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಚೋಳನಾಡನ್ನು ಸಿಂಹವಿಷ್ಣು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಒರೆಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟದ್ದಾಗಿಯೂ ಅವನ ಗದ್ವಾಲ್ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚೋಳರು 3–4ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನರಾಗದೆ ಹೋದರೂ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಅವನತಿಯ ಆರಂಭದೊಂದಿಗೆ ಚೋಳರು ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಚೋಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಮೂಲ ಕಾರಣನಾದವನು ವಿಜಯಾಲಯ. ಇವನು ಪಲ್ಲವರ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದು ಒರೆಯೂರಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುತ್ತರೆಯರು ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ರಾಜಮನೆತನದವರು ಶಂದಲೈ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಮಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಲ್ಲವರ ಅಥವಾ ಪಾಂಡ್ಯರ ಅಧೀನರಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾಂಡ್ಯ ವರಗುಣನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತರೆಯರು ಪಾಂಡ್ಯರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಲ್ಲವ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯಲನು ತಂಜಾವೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ವಿಜಯ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಚೋಳ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಇದು ನಡೆದದ್ದು 850ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು. ಸುಮಾರು 871ರ ವರೆಗೂ ವಿಜಯಾಲಯ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ತಂಜೈಕೊಂಡ ಪರಕೇಸರಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಈತ ಪಲ್ಲವಸಾಮಂತನಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಇವನು ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿದ್ದನೆನ್ನುವುದರ ಸೂಚನೆ. ಇವನು ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿಷುಂಭಸೂದಿನಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ತಂಜಾವೂರು ಚೋಳರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. **(ಡಿ.ಎಚ್.ಕೆ.; ಎಂ.ಎಸ್.)**

ಮುತ್ತರೆಯರ ಸೋಲಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಿ ಪಲ್ಲವರ ಮೇಲೆ ಪಾಂಡ್ಯರ ಇಮ್ಮಡಿ ವರಗುಣವರ್ಮ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ ಕಾವೇರಿ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಇಡವೈವರೆಗೂ ನುಗ್ಗಿದ. ಆದರೆ ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಲ್ಲವ ಯುವರಾಜ ಅಪರಾಜಿತ ವಿಜಯಾಲಯನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಆದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಗಂಗ ಒಂದನೆಯ ಪೃಥಿವೀಪತಿ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಕುಂಭಕೋಣದ ಬಳಿ ಶ್ರೀಪುರಂಬಿಯಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ 880ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನೆದುರಿಸಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀಪತಿ ಸತ್ತರೂ ಪಾಂಡ್ಯರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಮುತ್ತರೆಯನಿಂದ ವಿಜಯಾಲಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅವನ ಮಗ ಆದಿತ್ಯ ಪಡೆದ. ಆದರೆ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಆದಿತ್ಯ 897ರಲ್ಲಿ ತೊಂಡೈಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಪರಾಜಿತನನ್ನು ಕೊಂದು ಪಲ್ಲವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗಂಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಪೃಥಿವೀಪತಿಯೂ ಇವನ ಅಧೀನನಾದ. ಆದಿತ್ಯ ಅನಂತರ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಪರಾಂತಕ ವೀರನಾರಾಯಣನಿಂದ ಕೊಂಗುದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಆದಿತ್ಯನೊಡನೆ ಚೇರರ ಸ್ಥಾಣುರವಿ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ; ಅವನ ಮಗ ಪರಾಂತಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ.

ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಕೋದಂಡರಾಮ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಅವನು ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳ ಮೇಲೂ ಹಲವಾರು ಉನ್ನತ ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಅವನು ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ಬಳಿ ತೊಂಡೈಮಾನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಮಗ ಪರಾಂತಕ ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ ಆದಿತ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಪರಾಂತಕನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋದ, ವಿಜಯಾಲಯನ ವಂಶದವರು ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ತಾವು ಸೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ತಮ್ಮ ಪೌರಾಣಿಕ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು.

ಪರಾಂತಕ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 907ರಲ್ಲಿ. ಈತ 48 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. 910ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಮಧುರೈಕ್ಕೊಂಡ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ. ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜಸಿಂಹ ಮಾರವರ್ಮ (900–920) ಸಿಂಹಳದ 5ನೆಯ ಕಶ್ಯಪನ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದ. ಆದರೆ ಪರಾಂತಕ ಈ ಇಬ್ಬರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವೆಲ್ಲೂರಿನ ಬಳಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ರಾಜಸಿಂಹ ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದ. ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಚೋಳರ ವಶವಾಯಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಮಗಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಆದಿತ್ಯ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಅವಳ ಮಗ ಕನ್ನರದೇವ, ಆದಿತ್ಯನ ಅನಂತರ ಪರಾಂತಕ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕನ್ನರದೇವನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ವಹಿಸಿ, ಬಾಣ ಮತ್ತು ವೈದುಂಬರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಚೋಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಪರಾಂತಕನಿಗೆ ಗಂಗರ ಇಮ್ಮಡಿ ಪೃಥಿವೀಪತಿಯ ನೆರವು ದೊರೆಯಿತು. ವಲ್ಲಾಲದ (ತಿರುವಲ್ಲಂ) ಬಳಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಸೋತುಹೋದ. ಬಾಣರಾಜ್ಯ ಪೃಥಿವೀಪತಿಗೆ ಸೇರಿತು. ವೈದುಂಬರೂ ನಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸಿದರು. ಈ ಯುದ್ಧ ನಡೆದದ್ದು 916ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು. ಬಹುಬೇಗನೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪರಾಂತಕನಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿತು. 940ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಪರಾಂತಕನಿಗೆ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಅವನ ನಂಬಿಕೆಯ ಸಾಮಂತ ಇಮ್ಮಡಿ ಪೃಥಿವೀಪತಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರಿಯನ್ನು ಗಂಗರ ಇಮ್ಮಡಿ ಬೂತುಗ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಗಂಗರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಣ ಮೈದುಂಬರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವರಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಪರಾಂತಕ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗ ಅರಿಕುಲ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ 949ರಲ್ಲಿ ಬೂತುಗನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಚೋಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಅರಕೋಣದ ಬಳಿ ತಕ್ಕೋಲಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ರಾಜಾದಿತ್ಯ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರೂ ಬೂತುಗ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯಿಂದ ರಾಜಾದಿತ್ಯನಿದ್ದ ಆನೆಯನ್ನೇರಿ ಅವನನ್ನಿರಿದು ಕೊಂದು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಚೋಳರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಈ ಸೋಲಿನಿಂದ ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ಬುಡ ಅಲುಗಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಕೃಷ್ಣ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಕಂಚಿಯಿಂದ ತಂಜಾವೂರಿನವರೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಧಿಪತ್ಯ ನಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಸಾಮಂತರು ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ನೂರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯ ಉಡುಗಿಹೋಯಿತು. ಪರಾಂತಕನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚೋಳ ಮನೆತನ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪರಾಂತಕನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅರಿಂಜಯರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಮೇಲೆ ಅರಿಂಜಯನ ಮಗ ಸುಂದರ ಚೋಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಪರಾಂತಕ 957ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವನು ತನ್ನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಿದ್ದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲು ಸುಂದರನ ಗಮನ ಹರಿಯಿತು. ಸಿಂಹಳದ ದೊರೆ ನಾಲ್ವಡಿ ಮಹಿಂದನ ನೆರವಿನಿಂದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಅವನನ್ನೆದುರಿಸಿದರೂ ಎರಡೂ ಬಾರಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆದು ಕಡೆಗೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿತ್ಯ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಹಾಕಿದ (959). ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರಚೋಳ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ 973ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ಉತ್ತಮ ಚೋಳ ಯುವರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿ, ಆದಿತ್ಯನ ತಮ್ಮ ಅರುಮಳಿದೇವನ ಬದಲು ತನ್ನನ್ನೇ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ ರಾಜನನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ ಸುಂದರಚೋಳನ ಮರಣಾನಂತರ ಉತ್ತಮ ಚೋಳ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ತೊಂಡೈಮಂಡಲದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಇಮ್ಮಡಿ ಪರಾಂತಕಸುಂದರಚೋಳ ಮತ್ತು ವಾನವನ್ ಮಹಾದೇವಿಯವರ ಮಗ ರಾಜಕೇಸರಿ ಅರುಮೋಳಿವರ್ಮ 985ರಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು 30 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಷ್ಟೇನೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರದಿದ್ದ ಚೋಳನಾಡನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಾಚೆಗೂ ಪಸರಿಸುವಂತೆ

ಮಾಡಿದ ರಾಜರಾಜ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಯಾದ ರಾಜನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಚೋಳದೇವ ಎಂಬುದು ಇವನ ಮೊದಲಿನ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕೇರಳದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಕಾನ್ದಳೂರ್ಶಾಲೈಕ್ಕಳ ಮರುತ್ತ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಹೊತ್ತ. ಇವನ ದಕ್ಷಿಣದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಪಾಂಡ್ಯಚೇರರ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹಲವು ಸಲ ಇವನು ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿರಬೇಕು. ಕೊಲ್ಲಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರಂತೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚೇರ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಅವನು ಎದುರಿಸಿದನೆಂದು ತಂಜಾವೂರಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಯುದ್ಧ ಕಾನ್ದಲೂರು ಮತ್ತು ವಿಳಿನಂ ಯುದ್ಧಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇವನು ಈಳ ಮಂಡಳವನ್ನು (ಸಿಂಹಳ) ಗೆದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು 993ರ ಹೊತ್ತಿಗೇ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಆಧಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ, ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಅನುರಾಧಪುರದ ಬದಲು ಪೊಲೊನ್ನರುವವನ್ನು ಅವರು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕೆ ಜನನಾಥ ಮಂಗಲ ಎಂಬ ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು; ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವದೇವಾಲಯವೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜರಾಜನ ಕಣ್ಣು ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಳಿದಿತ್ತು; ಚಾಳುಕ್ಯರು ಕುಂತಳವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಗಂಗರ ಶಕ್ತಿ ಉಡುಗಿತ್ತು. ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಬೂತುಗ ಕೊಂದಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚೋಳ ಸೈನ್ಯ ಕೊಂಗುನಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ನುಗ್ಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲಕಾಡನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಗಂಗವಾಡಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ರಾಜ್ಯವೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಳಿದುಳಿದ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ರಾಜರು ಸೇರಿ ಚೋಳರನ್ನೆದುರಿಸುವ ಸಾಹಸ ನಡೆಸಿ ರಾಜರಾಜನ ದಂಡನಾಯಕ ಅಪ್ರಮೇಯನನ್ನು ಕಲಿಯೂರಿನ ಬಳಿ ಎದುರಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತುಹೋದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ, ನೊಳಂಬ, ಗಂಗ ಮೊದಲಾದ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರಿದ್ದರು. ರಾಜರಾಜ ರಟ್ಟವಾಡಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದನೆಂದು ಅವನ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಚೋಳ ಸೈನ್ಯ ರಟ್ಟವಾಡಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ ನಡೆಸಿ ತುಂಬ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಿತೇ ಹೊರತು ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಅದರ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನಾಗಲಿ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೊಟ್ಟೂರು ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಅವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದವನು ಪಂಚವನ್ಮಹಾರಾಯನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದಿದ್ದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ, ರಾಜರಾಜನ ಮಗ.

ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪರಾಂತಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪುನಃ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ತಕಡೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ವೆಂಗಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧವಾಗಿ, ದಾನಾರ್ಣವನ ಮಕ್ಕಳು ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಮಲಾದಿತ್ಯರು ಚೋಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ರಾಜರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಇವರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ವೆಂಗಿಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿದ. ಚೋಳರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಕ್ತಿವರ್ಮ ವೆಂಗಿಯ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಅದರ ಸಾಮಂತನಾದ. ಹೀಗೆ ರಾಜರಾಜ ವೆಂಗಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿತಿ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನಾದರೂ ಗಂಗವಾಡಿಯಂತೆ ವೆಂಗಿನಾಡನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ವೆಂಗಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವರ್ಮನ ಅನಂತರ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ಮಗಳು ಕುಂದವೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ. ಕಡೆಯದಾಗಿ ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ನೌಕಾಬಲವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಮಾಲ್ಡೀವ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನೆಂದು ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಅವನ ಮಗ ರಾಜೇಂದ್ರ ನೌಕಾದಳವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ದೂರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ನೌಕಾಸೈನ್ಯವಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣ.

ಬಾಣ ರಾಜನೊಬ್ಬನನ್ನು ರಾಜರಾಜ ಓಡಿಸಿದನೆಂದೂ ಭೋಗದೇವ ಎನ್ನುವವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನೆಂದೂ ಕರಂದೈ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವರು ಯಾರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ.

ರಾಜರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಡೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗ ರಾಜೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದ. 1012ರಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ಅವನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ರಾಜರಾಜನ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಆಡಳಿತ 1014ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅವನು ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ರಾಜರಾಜ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿಗಾರನಾಗಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಧಾರಣೆ ತಂದ. ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ. ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಅವನಿಗೆ ಚೋಳೇಂದ್ರ ಸಿಂಹ, ಶಿವಪಾದಶೇಖರ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿಖಾಮಣಿ, ಜನನಾಥ, ಸಿಗರಿಲಿಶೋವಿ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಹ, ಚೋಳ ಮಾರ್ತಾಂಡ, ರಾಜಾಶ್ರಯ, ರಾಜಮಾರ್ತಾಂಡ, ನಿತ್ಯವಿನೋದ, ಪಾಂಡ್ಯ ಕುಲಾಶಿನಿ, ಕೇರಳಾಂತಕ, ಶಿಂಗಳಾಂತಕ, ರವಿಕುಲಮಾಣಿಕ್ಯ, ತೆಲಿಂಗಕುಲಕಾಲ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು.

ರಾಜರಾಜ ಮತ್ತು ವಾಣವನ್ ಮಹಾದೇವಿ ಅಥವಾ ತ್ರಿಭುವನ ಮಹಾದೇವಿ ಇವರ ಮಗ ಪರಾಕೇಸರಿವರ್ಮ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳವರ್ಮ 1014ರಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜನ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅವನನ್ನು ರಾಜರಾಜ ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ 1012ನೆಯ ವರ್ಷವನ್ನೇ ತನ್ನ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭವರ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜರಾಜ ಸುಭದ್ರವಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋದ, ಚೋಳರಾಜ್ಯ ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳ, ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಳದ ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ರಾಜರಾಜನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ. ಇವನ 33 ವರ್ಷಗಳ ಆಡಳಿತದ ಮೊದಲ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು.

ರಾಜೇಂದ್ರ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾದ ತರುಣದಲ್ಲೇ 1018ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗ ರಾಜಾಧಿರಾಜನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ರಾಜಾಧಿರಾಜ 25 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯುವರಾಜನಾಗಿದ್ದು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ನೆರವಾದ. ಇದೇ ರೀತಿ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಬಿಗಿಯಾಗಿ, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ನಿರಾತಂಕವಾಗುವಂತಾಯಿತು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ರಾಜರಾಜ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವನ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭವರ್ಷದಿಂದ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವನು ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನೂ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅವನ ಆಡಳಿತದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅವು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ರಾಜೇಂದ್ರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೇ ಅವನು ಎಡತೊರೆನಾಡು, ಬನವಾಸಿ, ಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿ, ಮಣ್ಣೈಕಡಕಂ ಅಥವಾ ಮಾನ್ಯಖೇಟ ಇವುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅವನು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ಅವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನ ಮುಂದಿನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆದದ್ದು ಈಳಮಂಡಳ ಅಥವಾ ಸಿಂಹಳದ ಮೇಲೆ. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 5ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ. ಎಂದರೆ 1017–18 ರಲ್ಲಿ, 5ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ 1017–18ರಲ್ಲಿ, 5ನೆಯ ಮಹಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಹಿಂದೆಯೇ ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರು ದಂಗೆಯೆದ್ದಿದ್ದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ. ಆದರೂ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಸಿಂಹಳೀಯರ ವಶದಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ರಾಜೇಂದ್ರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಮಹಿಂದನೂ ಅವನ ಪರಿವಾರದವರೂ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದರಲ್ಲದೆ ಅಪಾರವಾದ ಸಂಪತ್ತು ರಾಜೇಂದ್ರನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಮಹಿಂದನನ್ನು ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಡಲಾಯಿತು. ಸಿಂಹಳ ಚೋಳರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೋಲನ್ನುರುವದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಹಳವನ್ನು ಗೆದ್ದ 12 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಚೋಳರ ಮೇಲೆ ಮಹಿಂದನ ಮಗ ಕಸ್ಯಪ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ರೋಹಣದಿಂದ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಹಳವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಅನಂತರ, ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 6ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಕೇರಳ ಅವನಿಗೆ ಸೋತು ಶರಣಾಯಿತು. ರಾಜೇಂದ್ರ ತನ್ನ ಮಗ ಜಟಾವರ್ಮ ಚೋಳಪಾಂಡ್ಯನೆಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುರೈಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅವನು ಕೇರಳದಲ್ಲೂ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ. ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜೇಂದ್ರ 1021 ಮತ್ತು 1022ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ. ಮುಷಂಗಿ ಅಥವಾ ಮುಯಂಗಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಜಯಗಳಿಸಿದುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸಿದರೂ ಅದರಿಂದ ಅವನ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಯೇನೂ ಆದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ 1019ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನ ಮಗ ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವನಾದ ರಾಜೇಂದ್ರನ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚೋಳರ ದಂಡನಾಯಕ ಅರೈಯನ್ ರಾಜರಾಜನ್ ಅಥವಾ ವಿಕ್ರಮಚೋಳ ಚೋಳಿಯ ವರಯ್ಯನ್ ಎಂಬುವನು ವೆಂಗಿಯ ಕಡೆ ದಂಡೆತ್ತಿದಾಗ

ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಓಡಿಹೋದ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಚೋಳ ದಂಡನಾಯಕ ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಗಂಗಾತೀರದವರೆಗೂ ನುಗ್ಗಿ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಪವಿತ್ರ ಗಂಗಾಜಲವನ್ನು ತಂದ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೂ ಬಂದಿದ್ದು, ಗಂಗೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕಳಿಂಗರೂ ಓಡ್ರರೂ ತಿರುಗಿಬೀಳದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡ. ಗಂಗಾತೀರದವರೆಗೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸೈನ್ಯ ಗೆದ್ದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರರಥ, ರಣಶೂರ, ಧರ್ಮಪಾಲ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಜಯದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಚೋಳಗಂಗ ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಚೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನೆರವೇರಿತ್ತು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗಳು ಅಮ್ಮಂಗಾದೇವಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರ ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ 41 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಚೋಳಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜರಾಜನನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತಾನೇ ವೆಂಗಿಯ ರಾಜನಾಗಿ 1031ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರ ಪುನಃ ರಾಜೇಂದ್ರನತ್ತ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಮಹಾರಾಜನೆಂಬ ದಂಡನಾಯಕನೊಡನೆ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಾಜೇಂದ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಚೋಳ ಮೆಲಾಡುಡೈಯಾನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಚೋಳ ಚೋಳಕೋನ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದ್ದರು. ಕಲಿದಿಂಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂವರೂ ಸತ್ತರು. ಆದರೂ ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರ ಜಯಗಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸು. 1035ರ ವೇಳೆಗೆ ವೆಂಗಿರಾಜ್ಯದ ರಾಜನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 1042ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯ 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ರಾಜರಾಜ ಪುನಃ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಸಹಾಯ ಕೋರಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವೆಂಗಿನಾಡಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಪುನಃ ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು.

ರಾಜೇಂದ್ರನ 14ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅವನು ಕಡಾರದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದ ವಿಷಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ದಾಟಿ, ಕಡಾರದ ರಾಜ ಸಂಗ್ರಾಮ ವಿಜಯೋತ್ತುಂಗ ವರ್ಮನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ವಿದ್ಯಾಧರ ತೋರಣ, ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಪಣ್ಣೈ, ಮಲೆಯೂರ್, ನೂಯಿರುಡಿಂಗಂ ಇಲಂಗಾಶೋಕ, ಮಾಪಪ್ಪಾಳಂ, ಮೋವಿಳಂಬಂಗ, ನಳೈಪ್ಪಂದೂರ್, ತಲೈತ್ತಕ್ಕೋಲಂ, ಮಾದಮಾಲಿಂಗಂ, ಇಲಾಮುರಿದೇಶಂ, ಮಾನಕ್ಕವಾರಂ ಮತ್ತು ಕಡಾರಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನೆಂದು ಅವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯ ಸಮುದ್ರದಾಚೆಗೂ ಹರಡುವಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ರಾಜೇಂದ್ರ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಭಾಗವಹಿಸದೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆ ಅವಕಾಶವನ್ನೊದಗಿಸಿದ. ಪಾಂಡ್ಯ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದವನು ರಾಜಾಧಿರಾಜ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಬಾಹುವಿನೊಂದಿಗೆ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳು ರಾಜೇಂದ್ರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಆರಂಭವಾದುವು.

ಹೀಗೆ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಆಳ್ವಿಕೆ ವಿಜಯಾಲಯನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಚೋಳ ವಂಶದಲ್ಲೇ ಅಮೋಘವಾದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ರಾಜ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ್ದಾಯಿತು. ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತು ನೌಕಾಬಲ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಯುತವಾದ್ದಾಗಿತ್ತು. ರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹಲವಾರು ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮುಡಿಗೊಂಡ ಚೋಳ, ಪಂಡಿತ ಚೋಳ, ಗಂಗೈಕೊಂಡ ಚೋಳ. ಗಂಗೈಕೊಂಡ ಚೋಳನೆಂಬ ಬಿರುದು ಅವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು. ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವನು ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಗಂಗೈಕೊಂಡ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. 1044ರಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಕಾಲವಾದ. ಅವನ ರಾಣಿಯರಲ್ಲಿ ವೀರಮಹಾದೇವಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದಳು. ಅವನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವೀರರಾಜೇಂದ್ರರು ಅವನ ಅನಂತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಕ್ತಾಯವಾದಂತಾಯಿತು. 1044ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ 1ನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವನು ರಾಜನಾದ ಕೂಡಲೇ ಅತ್ತಕಡೆ ಚೈತ್ರಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟ. ದನ್ನಡ ಅಥವಾ ಧ್ಯಾನ್ಯಕಟಕದ ಬಳಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಕೊಲ್ಲಿಪಾಕಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯಿಟ್ಟ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ನುಗ್ಗಿದ ಅವನ ಸೈನ್ಯ ಅನೇಕ ಚಾಳುಕ್ಯ ದಂಡನಾಯಕರನ್ನೂ ಸಾಮಂತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಕಂಪಿಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಮನೆಯನ್ನು ದೋಚಿ ನಾಶಮಾಡಿತು. ಕಡೆಗೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಪೂನ್ದೂರಿನ ಬಳಿ ನಡೆದ ಘೋರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯ ಸೋತುಹೋಯಿತು. ಚೋಳಸೈನ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟು ವಿಜಯಸ್ತಂಭ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ವಿಜಯದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಈ ಸೈನ್ಯ ಕಡೆಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಧಾನಿ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡಿತು. ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಶತ್ರುವಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲೇ ವೀರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಜಯರಾಜೇಂದ್ರ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತಳೆದ. ಆದರೆ 1050ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಚೋಳರನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಓಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ಅಧಿರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿಯವರೆಗೂ ಸೈನ್ಯ ನುಗ್ಗಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಯುವರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರನೊಂದಿಗೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ರೊಪ್ಪಂ (ಕೊಪ್ಪಳ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆದುರಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ತೀವ್ರ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಹತನಾದರೂ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಡೆ ಹಲವು ದಂಡನಾಯಕರು ಸತ್ತರು. ಹೇರಳವಾದ ಸೂರೆ ರಾಜೇಂದ್ರನ ವಶವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದವರೆಗೂ ನುಗ್ಗಿ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಲು ಸೋಮೇಶ್ವರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮರುಕಳಿಸಿದರೂ ಕೂಡಲಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಚೋಳ ಯುವರಾಜ ಮಹೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ 1063ರಲ್ಲಿ ರಾಜನಾದ. ಚೋಳ–ಚಾಳುಕ್ಯರ ತಿಕ್ಕಾಟ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವೆಂಗಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ತನ್ನ ಸಾಮಂತರಾದ ಧಾರಾವರ್ಷ, ಗಂಗರ ಮುಮ್ಮಡಿ ವಜ್ರಹಸ್ತರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಮಾರ ಜನನಾಥನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಬೆಜವಾಡದ ಬಳಿ ಇರಿಸಿದ್ದ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದ. ಪಟ್ಟವಾದ ಮೇಲೆ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಮೊದಲು ಚೋಳರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಯ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 1066ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾತೀರದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪಡೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಆದರೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಕಡೆಗೆ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಜಯಸ್ತಂಭ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಆಗ ಅವನ ಗಮನ ವೆಂಗಿಯತ್ತ ತಿರುಗಿತು. ಅಲ್ಲೂ ಬೆಜವಾಡದ ಬಳಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಕಳಿಂಗದತ್ತ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಡೆ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ವಜ್ರಹಸ್ತನ ಮಗ ರಾಜರಾಜರಲ್ಲದೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೂ ಚೋಳರ ಕಡೆ ಮುಂದೆ 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಳಿದ ರಾಜೇಂದ್ರನೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಬಾಹು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ 1067ರಲ್ಲಿ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಸಿಂಹಳದ ರಾಣಿ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಳು. 1068ರಲ್ಲಿ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ನೌಕಾಪಡೆಯೊಂದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕಡಾರವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಅವನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗುತ್ತಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಎದುರುಬಿದ್ದು ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನೊಡನೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿತು. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಶರಣಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ತನ್ನ ಒಬ್ಬ ಮಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗಳನ್ನು ಕಳಿಂಗ ಗಂಗರ ರಾಜಕುಮಾರ ರಾಜರಾಜನಿಗೂ ಕೊಟ್ಟ. ಇದರಿಂದ ಚೋಳ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಡುವಣ ದ್ವೇಷ ಕೊನೆಗೊಂಡಂತೆ ಆಯಿತು. ಆದರೆ 1070ರಲ್ಲಿ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಮತ್ತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಯಿಸಿತು.

ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದರಿಂದ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕುದಾರನಾಗಿದ್ದ. ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗಳ ಮಗನೂ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗಳಾದ ಮಧುರಾಂತಕಿಯ ಗಂಡನೂ ಆಗಿದ್ದ. ರಾಜೇಂದ್ರ ವೆಂಗಿ ಮತ್ತು ಚೋಳ ಸಿಂಹಾಸನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಹಕ್ಕು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗ ಅಧಿರಾಜೇಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕಂಚಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿ ಗಂಗೈಕೊಂಡ ಚೋಳಪುರದಲ್ಲಿ ಅಧಿರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಅಧಿರಾಜ ಹತನಾದ. ವೆಂಗಿಯಿಂದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಓಡಿಸಿದ್ದ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ

ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೊದಗಿತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. 1075ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೂ ನರಿಗಲಿಯ ಬಳಿ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಸೋಲಿಸಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯವರೆಗೂ ನುಗ್ಗಿದ. ಗಂಗವಾಡಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಅವನ ವಶವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಬಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಾತ್ರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಬಾಹು ತನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲದೊಂದಿಗೆ ಚೋಳರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ.

ಪಾಂಡ್ಯ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಲು ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ದಂಡೆಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟು ಶೆಂಪೋನ್ಮಾರಿ, ಕೊಟ್ಟಾಱ್, ವಿಲಿನಂ ಮತ್ತು ಶಾಲೈಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಪಾಂಡ್ಯ ಕೇರಳ ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿದು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತಂದ.

1084–5ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯಬಾಹು ಚೋಳರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲೇ ದಂಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಅವನು ಕಡೆಗೆ ಅದನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ. ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಅವನೊಡನೆ ರಾಜಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ಮಗಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಸಿಂಹಳದ ರಾಜಕುಮಾರ ವೀರಪ್ಪೆರುಮಾಳನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ. ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ (1076) ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಆಳಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ವಿಕ್ರಮಚೋಳ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ 1097ರಲ್ಲಿ ಕಳಿಂಗದ ಅನಂತವರ್ಮನೂ ತನ್ನ ಅಧೀನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಮುಂದೆ 1110ರಲ್ಲಿ ಅನಂತವರ್ಮ ಕಪ್ಪ ಕೊಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಕಳಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಚೋಳಸೈನ್ಯ ನುಗ್ಗಿತು. ಈ ಸೈನ್ಯದ ದಂಡನಾಯಕ ಕರುಣಾಕರ ತೊಂಡೈಮಾನ ಅನಂತವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹೇರಳವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಬಂದ.

1115ರ ವರೆಗೂ ಚೋಳ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಸಿಂಹಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ್ದಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಆದಿಯಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಗಂಗವಾಡಿಯಿಂದ ಚೋಳರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ವೆಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿದ. 1118ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಚೋಳ ವೆಂಗಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ದಂಡನಾಯಕ ಅನಂತಪಾಲ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೋಳರಾಜ್ಯ ತಮಿಳು ಸೀಮೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗದೆ, ದೇಶವನ್ನು ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಜನಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸದೆ, ಶುಂಗಂ ಪವಿತನ್ (ಸುಂಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದವನು) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ. ಉಳಿದಷ್ಟು ರಾಜ್ಯ ಮುಂದೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಇವನ ರಾಜನೀತಿ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗ 1122ರ ವರೆಗೂ ಬದುಕಿದ್ದರೂ ವಿಕ್ರಮಚೋಳನ ಆಳ್ವಿಕೆ 1118ರಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. 1133ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಚೋಳ ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಇವನ 17 ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಇವನು ಚಿದಂಬರ ನಟರಾಜನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇವನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ 1133ರಿಂದ 1150ರವರೆಗೂ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜ 1173ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದರು. ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ರಾಜರಾಜನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವಿಕ್ರಮಚೋಳನ ಮಗಳ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದ. ರಾಜರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಬಿಗಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಂತರಾಜರು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದರು. ಪಾಂಡ್ಯ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಚೋಳರೂ ಸಿಂಹಳದವರೂ ವಿರುದ್ಧ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಕಾದಾಡಿದರು. ಪರಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಕುಲಶೇಖರರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಸಿಂಹಳದ ಪರಾಕ್ರಮಬಾಹು ಲಂಕಾಪುರನೊಂದಿಗೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕುಲಶೇಖರ ಅವನು ಬರುವುದರೊಳಗೆ ಪರಾಕ್ರಮನನ್ನೂ ಅವನ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕೊಂದುಹಾಕಿದ್ದ. ಆದರೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕುಲಶೇಖರ ಚೋಳರ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದ. ಮೊದಲು ಸಿಂಹಳದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಗೆಲುವು ಉಂಟಾಗಿ, ಪರಾಕ್ರಮನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಲಂಕಾಪುರ ಕೂಡಿಸಿದ. ಆದರೆ ಚೋಳರ ಕಡೆ ಪಲ್ಲವರಾಯ ಸಿಂಹಳದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಲಂಕಾಪುರ ಮತ್ತು ಇತರ ದಂಡನಾಯಕರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಊರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನೇತುಹಾಕಿಸಿದ. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪರಾಕ್ರಮಬಾಹು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರಾಯ ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದ. ಪಾಂಡ್ಯನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತನಗಾದ ಅನಾಹುತವನ್ನರಿತ ಪರಾಕ್ರಮಬಾಹು ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕುಲಶೇಖರನನೇ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಚೋಳರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅವನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಕುಲಶೇಖರನ ದ್ರೋಹವನ್ನರಿತ ಪಲ್ಲವರಾಯ ಕುಲಶೇಖರನನ್ನಟ್ಟಿ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿದ.

ರಾಜರಾಜನ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ 2ನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಬಲ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕುಗ್ಗಿ ಸಾಮಂತರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಅವರು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಕಾದಾಡತೊಡಗಿದರು. 1182ರ ವರೆಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ 1178ರಲ್ಲೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಈ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೂ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ ಎಂಥದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗನೇ ಚೋಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ವೀರ ಪಾಂಡ್ಯನೊಡನೆ ಸಿಂಹಳದ ಪರಾಕ್ರಮಬಾಹು ಸೇರಿ ಚೋಳರನ್ನೆದುರಿಸುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಬಹುಶಃ ಕುಲಶೇಖರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಕ್ರಮಪಾಂಡ್ಯ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸಹಾಯ ಬೇಡಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಓಡಿಹೋದ. ವಿಕ್ರಮಪಾಂಡ್ಯ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಡಗೂಡಿ ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನೆತ್ತೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತುಹೋದ. ಅನಂತರ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಶರಣಾಗತನಾದ. ಹೊಯ್ಸಳರೊಂದಿಗೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಮಧುರಬಾಂಧವ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚೋಳ ಮನೆತನದ ಚೋಳಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದ. ಬಹುಶಃ ತನ್ನ ಮಗಳು ಸೋಮಲದೇವಿಯನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ.

ವಿಕ್ರಮಪಾಂಡ್ಯನಾದ ಮೇಲೆ ಜಟಾವರ್ಮ ಕುಲಶೇಖರ 1190ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಇವನು ಚೋಳರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ 1205ರಲ್ಲಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಮೂರನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪಾಂಡ್ಯನಾಡಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿದ. 10 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜಟಾವರ್ಮ ಕುಲಶೇಖರನ ತಮ್ಮ ಮಾರವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚೋಳ ನಾಡಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಒರೆಯೂರು, ತಂಜಾವೂರುಗಳನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಅಧಿರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನನ್ನೂ ಅವನ ಮಗ ಯುವರಾಜ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜನನ್ನೂ ದೇಶಾಂತರ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ವೀರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಹಿಂದೆ ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ನಡೆಸಿದ್ದ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯ ಅಷ್ಟೇ ಬಿರುಸಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದ್ದ. ಚೋಳರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಹರಣವಾಯಿತು. ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯ ಕೊನೆಗೆ ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೂ ಅಧಿರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಅಧಿರಾಜನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಓಡಿಹೋದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೋರಿದ. ಬಲ್ಲಾಳ ತನ್ನ ಮಗ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಶ್ರೀರಂಗದ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಬಲ್ಲಾಳನಿಗೆ ಚೋಳರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಚಾರ್ಯ, ಪಾಂಡ್ಯ ಗಜಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಬಂದುವು. ಹಾಗೆಯೇ ನರಸಿಂಹನನ್ನೂ ಶಾಸನಗಳು ಚೋಳಕುಲರಕ್ಷಕನೆನ್ನುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಅವನು ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ; ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ (1218) ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗನಿಗೆ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರದೇವ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಇತ್ತು. ಕೊಮರ ಅಥವಾ ಕುಮಾರ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ, ಮುಡಿನ ವಿಂಗುಶೋೞ, ತ್ರಿಭುವನವೀರ ಚೋಳದೇವ, ತ್ರಿಭುವನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚೋಳ ಕೇರಳದೇವ ಮುಂತಾದವು ಇವನ ಬಿರುದುಗಳು. ಗಂಗೈಕೊಂಡಚೋಳಪುರ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ತಂಜಾವೂರು, ಒರೆಯೂರು, ಆಯಿರತ್ತಳಿ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಚೋಳಪುರಗಳು ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತ್ರಿಭುವನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ತ್ರಿಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (ಕಂಪಹರೇಶ್ವರ) ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಬೃಹದೀಶ್ವರದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ

ಚೋಳ ವಂಶಾವಳಿ

- ವಿಜಯಾಲಯ (850–70)
  - ಆದಿತ್ಯ I (870–97)
    - ಪರಾಂತಕ I (907–55)
      - ರಾಜಾದಿತ್ಯ
      - ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ
        - ಉತ್ತಮಚೋಳ (971–87)
      - ಅರಿಂಜಯ
        - ಸುಂದರ ಚೋಳ(957–71) (ಪರಾಂತಕ II)
          - ಆದಿತ್ಯ II(962–68)
          - ರಾಜರಾಜ I (985–1014)
            - ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ I (1012–44)
              - ರಾಜಾಧಿರಾಜ I (1018–54)
              - ರಾಜೇಂದ್ರ II (1054–64)
              - ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ (1064–68)
                - ಆದಿರಾಜೇಂದ್ರ (1067–70)
              - ಅಮ್ಮಂಗದೇವಿ (ಪತಿ: ರಾಜರಾಜ ವೆಂಗಿ ಚಾಲುಕ್ಯ)
                - ಕುಲೋತ್ತುಂಗ I (1070–1118)
                  - ವಿಕ್ರಮ ಚೋಳ (1118–36)
                    - ಕುಲೋತ್ತುಂಗ II (1133–50)
                      - ರಾಜರಾಜ II (1150–73)
                    - ಮಗಳು
                      - ರಾಜಾಧಿರಾಜ II (1173–82)
                        - ಕುಲೋತ್ತುಂಗ III (1178–1216)
                          - ರಾಜರಾಜ III (1216–56)
                            - ರಾಜೇಂದ್ರ III (1264)
            - ಕುಂದವ್ವೆ ವಿಮಲಾದಿತ್ಯ

ಇರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತಗಳಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕರಣಶಿಲ್ಪಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಚಿದಂಬರದಲ್ಲಿ ಸಭಾಪತಿಯ ಮುಖಮಂಟಪ ಪ್ರಾಕಾರ ಹರ್ಮ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿವಕಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲಿನ ಗೋಪುರಗಳನ್ನೂ ತಿರುವಾಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ವಲ್ಮೀಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬೃಹದ್ಗೋಪುರ ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಅನಂತರ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ದಕ್ಷನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಇದ್ದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನೇ ಚೋಳರಾಜ್ಯದ ಉಳಿವು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಸೋತುದರಿಂದ ಚೋಳರ ಸಾಮಂತರು ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿಯದೆ ಪಾಂಡ್ಯರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದ. ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅಪಾರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ಅವನ ರಾಣಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಪಾಂಡ್ಯರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಡನ ಕೊಪ್ಪೆರುಂಜಿಂಗ ಅವನನ್ನು ತೆಳ್ಳಾರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಹೊಯ್ಸಳ ನರಸಿಂಹ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಾಡವನ ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದ, ಮಗರ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಶ್ರೀರಂಗದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟು ತನ್ನ ದಂಡನಾಯಕರು ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗೋಪಯ್ಯರನ್ನು ಕೊಪ್ಪೆರುಂಜಿಂಗನ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅವರು ಕೊಪ್ಪೆರುಂಜಿಂಗನ ಹಲವು ಊರುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದ ಶೆಂದಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಕೊಪ್ಪೆರುಂಜಿಂಗ ಚೋಳರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹನೂ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಚೋಳರಾಜ್ಯ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವ ಅವಕಾಶ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ತಪ್ಪಿತು. ರಾಜರಾಜ ಚೋಳಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಚೋಳರಾಜ್ಯ ಶಕ್ತಿಹೀನವಾಗಿತ್ತು; ಮತ್ತು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಡೆಯಲು ರಾಜರಾಜನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಯಿತು. ಪ್ರಬಲನಾದ ಜಟಾವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಪಾಂಡ್ಯರೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

1246ರಲ್ಲೇ ಯುವರಾಜನಾಗಿ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜೇಂದ್ರ 1260ರಲ್ಲಿ, ರಾಜರಾಜ ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ, ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ರಾಜರಾಜನಿಗಿಂತ ಶಕ್ತನಾದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದು ಯುವರಾಜನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೂರೆಹೊಡೆದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಮಾರವರ್ಮ ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ ಜಯ ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಪಾಂಡ್ಯರ ಮೇಲೆ ಅವನು ನುಗ್ಗಿದಾಗ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಾಂಡ್ಯರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಚೋಳ ರಾಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪಾಂಡ್ಯಕುಲ ಸಂರಕ್ಷಣ ದಕ್ಷದಕ್ಷಿಣ ಭುಜನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ. ಹೀಗೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪಾಂಡ್ಯ ಚೋಳರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಬಲವುಳ್ಳವರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸಮತೋಲನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪಾಂಡ್ಯರ ಮೇಲಿನ ಯುದ್ಧವನ್ನು ರಾಜೇಂದ್ರ ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆಗ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜೇಂದ್ರ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ತೆಲುಗು ಚೋಡರಾಜ ತಿಕ್ಕನ್ನಪನ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ತಿಕ್ಕನ್ನಪ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚೋಳಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಚೋಳರೂ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ನಿಕಟವರ್ತಿಗಳಾದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪಾಂಡ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ. 1251ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜಟಾವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಏಳನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಅಟ್ಟಿದ. ಸೋಮೇಶ್ವರ 1264ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಣ್ಣನೂರಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆದು

ದುರ್ಗಾ, ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಪುಂಜೈ

ಸೋಮೇಶ್ವರ ಹತನಾದ. ಜಟಾವರ್ಮ ಬಹು ಬೇಗನೆ ಕಾಡವ, ತೆಲುಗು ಚೋಳರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವೀರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಮನಾಥರಿಬ್ಬರೂ ಈ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುವಿನ ಮುಂದೆ ಒಂದಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. 1279ರಲ್ಲಿ ಜಟಾವರ್ಮನ ಮಗ ಮಾರವರ್ಮ ಕುಲಶೇಖರ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಗೆ 400 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದ ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಉಡಗಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಪಾಂಡ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ, ಚೋಳಮಂಡಲವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ಚೋಳಮಂಡಲ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅಪಭ್ರಂಶ ಹೊಂದಿ ಕೋರಮಂಡಲ ಎಂದು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಚೋಳ ವಂಶದವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಮಾಂಡಲಿಕರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಡಳಿತ : ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ರಾಜನದೇ ಪರಮಾಧಿಕಾರ. ರಾಜತ್ವ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಚೋಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಥವಾ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ದೋಚಿ ತಂದ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ವೈಭವಯುತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣೆಗೂ ಅನೇಕ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವಗಳು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ತಂಜಾವೂರು, ಗಂಗೈಕೊಂಡ ಚೋಳಪುರ, ಚಿದಂಬರ, ಕಾಂಚೀಪುರ ಮೊದಲಾದೆಡೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ದೊರೆಗಳು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉದಾರವಾದ ದಾನಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು, ಶತ್ರುರಾಜ್ಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರು ಶತ್ರುವಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲೇ ವೀರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದೂ ಉಂಟು. ರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಮಗನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ರೂಢಿ ಇತ್ತು. ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲೇ ಯುವರಾಜನನ್ನು ಆರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪೈಪೋಟಿಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದುಂಟು. ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಉತ್ತಮಚೋಳ ಕೊಲ್ಲಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸುವಂತೆ ಪರಾಂತಕನ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ತಂದದ್ದು ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಕರಂದೈ ತಾಮ್ರಪಟಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಚೋಳರ ರಾಜಮುದ್ರೆ

ರಾಜಪರಿವಾರ ಹಿರಿದಾಗಿತ್ತು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸೇವಕ ಪಡೆಗಳೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅರಮನೆಯ ಊಳಿಗದವರನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ವೇಳೆಗಳಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ರಾಜಧಾನಿಯ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೋಜನಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಅಂಗರಕ್ಷಣೆಗೂ 3,000 ಸುಂದರಿಯರು ಸರದಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಜರಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನೊಬ್ಬ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜನಂತೆ ಉಳಿದ ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಊಳಿಗದವರ ಪಡೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಚೋಳ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಗಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೂ ಸಾಮಂತರಿಗೂ ನಡುವಣ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಗಳು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೋತ ರಾಜರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಮಂತರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಕಪ್ಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಷ್ಟಕ್ಕೇ ಚೋಳ ರಾಜರು ತೃಪ್ತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆಲ್ಲ ಆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಜರಾಜ ಗಂಗಮಂಡಲವನ್ನು ಗೆದ್ದಾಗ ಗಂಗವಂಶ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು. ಗಂಗಮಂಡಲ ಚೋಳಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚೋಳ ಅಧಿಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದ.

ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೈನ್ಯಬಲ ಅಪಾರವೂ ಸುಶಿಕ್ಷಿತವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತು ನೌಕಾಬಲವೂ ಬೆಳೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ತುಕಡಿಗಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ತುಕಡಿಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೆಸರು. ಈ ಹೆಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜನ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ತುಕಡಿಗಳನ್ನು ಯಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತೆನ್ನುವುದು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮರಕೇಸರಿ, ವಿಕ್ರಮಶಿಂಗ, ತಾಯತೊಂಗ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತುಕಡಿಗಳ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತುಕಡಿಗಳಿದ್ದ ಸೂಚನೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲುಂಟು. ಒಂದೊಂದು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳು ಇದ್ದುವು. ಕುಂಚರ ಮಲ್ಲರು ವಿಲ್ಲಿಗಳು (ಬಿಲ್ಲುಗಾರರು), ವಾಳ್ಪೆಟ್ರ ಕೈಕ್ಕೋಳರು (ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವರು), ವೇಳೆಕಾರರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸೈನ್ಯಗಳು ನಡೆಸಿದ ಕಾರ್ಯಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಬಹುಶಃ ರಾಜರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಜೇಂದ್ರರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಮೂನ್ರುಕೈ ಮಹಾಸೇನೈ ಎಂಬ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತುಕಡಿ ನಡೆಸಿದ ಮಹಾ ಸಾಹಸಗಳ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅದು ಕನ್ನರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡುಹೋಯಿತು. ಗಾಂಗೇಯನನ್ನು ಕೊಂದಿತು; ಕಲ್ಮಾಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಿಟಿನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿತು; ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಮಾತೋಟ್ಟವನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿತು; ವಲ್ಲಭನನ್ನು ಓಡಿಸಿ ವನವಾಸಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಿತು; ವಾತಾಪಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡವಿತು. ಇಂಥ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಈ ಚೋಳ ಸೈನ್ಯ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಪೋಷಣೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಚೋಳರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳಿದ್ದುವೆಂದೂ ಒಂದೊಂದು ಆನೆಯ ಮೇಲೂ ಹಲವು ಸೈನಿಕರು ಕುಳಿತು ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಈಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ, ಗೆದ್ದ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೃಂಗರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಚೀನದ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಭೋರ್ಗರೆವ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಶ್ರೀವಿಜಯವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದ ವಿವರವನ್ನು ರಾಜೇಂದ್ರನ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವರ ಕಾಲದ ನೌಕಾಬಲ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಯುತವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ.

ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಗಳು ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆಯುಂಟು. ಸೈನ್ಯಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಕಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಎನಮಲ್ಲೂರು ಕಟಕದ ವಿಲ್ಲಿಗಳು, ಇವ್ವೂರ್ಪ್ಪಡೈ ತಲೈವನ್ ಮುಂತಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟಕಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನೇ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮುಖಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೊರಡಿಸಿ ಇವು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ನಿತ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೈಹಾಕದೆ ಅದನ್ನು ಆಯಾ ಭಾಗದ ಗ್ರಾಮದ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸಮರ್ಥರೂ ದಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಏನಾದಿ, ಮಾರಾಯ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಪೆರುಂದರಮ್ ಎಂದೂ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಶಿರುತರಮ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರುಮಿಗಳು, ಪಣಿಮಕ್ಕಳು ಮುಂತಾದ ವರ್ಗಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಅದರದೇ ಆದ ಆಡಳಿತಯಂತ್ರವಿತ್ತು. ಅದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಘಟಕವಾಗಿತ್ತು. ಹಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಕೂಟ್ರ ಅಥವಾ ನಾಡು, ಹಲವು ಕೂಟ್ರಗಳು ಸೇರಿ ವಳನಾಡು, ವಳನಾಡುಗಳ ಗುಂಪು ಮಂಡಲ, ಮಂಡಲಗಳು ತಕ್ಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು. ರಾಜರಾಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಂಟು

ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ಮಂಡಲಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜರಾಜರನ ಅನಂತರವೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಂಡಲಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂಡಲ ಮತ್ತು ವಳನಾಡುಗಳಿಗೂ ಕೆಲವು ನಾಡು ಮತ್ತು ಊರುಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳವೇ ಆದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಮುಡಿಗೊಂಡ ಶೋಟಿಮಂಡಲ ಮತ್ತು ನಿಗರಿಲಿ ಶೋಟಿಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗವಾಡಿ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. ತಲಕಾಡು ರಾಜರಾಜಪುರ ವಾಯಿತು. ನಾಡು, ವಳನಾಡುಗಳನ್ನು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಡು, ವಳನಾಡುಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಠಿಣ.

ನಟರಾಜನ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹ, ಗಂಗಾಧರ ದೇವಾಲಯ, ಗೋವಿಂದಪುತ್ತೂರು

ರಾಜರಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಲು ಸಚಿವರನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಜನ ಆಪ್ತಾಲೋಚನೆಗಾಗಿ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಡನ್ ಕೂಟ್ಟಮ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾ ಸಭೆ ಇದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ರಾಜಾಜ್ಞೆಗಳು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಾಗಿ ಅವು ನೆರವೇರಿದುದನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜನೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾದ್ದು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧರ್ಮಾಸನ ಎಂಬುದು ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಪೀಠವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಧರ್ಮಾಸನ ಭಟ್ಟರು ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ಕಳ್ಳತನ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅಪರಾಧಗಳಂತೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದವರು ಕೂಡ, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೂಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅಪರಾಧದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆಪಾದನೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನೇ ತೀರ್ಪು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಜರಾಜನ ಅಣ್ಣ ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿತ್ಯನ ಕೊಲೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ರಾಜರಾಜ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಛಡಿ ಏಟಿನ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸುವ ಅಥವಾ ಆನೆಯ ಕಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸುವ ಶಿಕ್ಷೆ, ಮರಣದಂಡನೆ, ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಚೀನೀಯಾತ್ರಿಕ ಚೌಜುಕುವ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಸಭೆ, ಮಹಾಸಭೆ, ಕುರಿ, ಪೆರುಂಗುರಿ ಮಹಾಸಭೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಈ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಉಮೇದುವಾರರಿಗೆ ಹಲವು ಅರ್ಹತೆಗಳಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಗಳು, ವಯೋಮಿತಿ, ನಡತೆ ಮುಂತಾದವು ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಅನರ್ಹತೆಗಳೇಂಬುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ವಿವರಿಸಿವೆ. ಚುನಾವಣೆಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಲು ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬಾಯಿಕಟ್ಟಿದ ಒಂದೊಂದು ಮಡಕೆಯನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ ಚೀಟಿ ಹಾಕಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೀಳುಗಂಡಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಲಪತ್ರದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಚೀಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತವರ ಹೆಸರು ಬರೆದು ಅದರೊಳಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಚುನಾವಣೆಯ ದಿನ ಎಲ್ಲ ಮಡಕೆಗಳ ಚೀಟಿಗಳನ್ನೂ ಖಾಲಿ ಮಡಕೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸುರಿದು ಹಳ್ಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೆದುರಿಗೂ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನಿಂದ ಒಂದು ಚೀಟಿಯನ್ನೆತ್ತಿಸಿ ಹೆಸರನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಭೆಯಿಂದ ಗ್ರಾಮದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತೋಟಗಳು, ಕೆರೆಗಳು, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳು, ಹಣ, ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಮಿತಿಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ವಾರಿಯಮ್‍ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಊರಿನ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತುವ, ಅವನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಗ್ರಾಮಸಭೆಗೆ ಇತ್ತು. ಭೂಕಂದಾಯವೇ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಳತೆಮಾಡಿಸಿ ತೆರಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಊರಿನಲ್ಲೂ ಜನ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶ, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೆರೆಗಳು, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಪರಚ್ಚೇರಿ ಕಮ್ಮಾಣಚ್ಚೇರಿ (ಕುಶಲ ಕಲೆಗಾರರ ಕೇರಿ), ಸುಡುಗಾಡು–ಇವಕ್ಕೆ ಯಾವ ತೆರಿಗೆಯೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗುಣಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ತುಂಬಬೇಕಾದ ಒಟ್ಟು ತೆರಿಗೆಗೆ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮವೇ ಹೊಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಗಳಲ್ಲದೆ ಸಾರಿಗೆಯ ಸುಂಕ, ಮನೆ ತೆರಿಗೆ, ವೃತ್ತಿ ತೆರಿಗೆ, ಮದುವೆಯೇ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆ, ಅಪರಾಧಗಳಿಗಾಗಿ ತೆರಬೇಕಾದ ದಂಡ ಮುಂತಾದವೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ತರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆದಾಯವನ್ನು ಸೈನ್ಯ, ಆಡಳಿತ, ಅರಮನೆಗಳ ವೆಚ್ಚ ಕಳೆದು ಉಳಿದುದರ ಬಹುಭಾಗ ಕೆರೆಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು, ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಮುಂತಾದ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾದದ್ದು. ಅವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿದ್ಯೆ, ಕಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ತರ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದ್ದವು.

ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ : ಚೋಳರು ಆಳಿದ 400 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (850–1250) ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. ಪಲ್ಲವರು ಆರಂಭಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಚೋಳರು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದರೂ ಅವರು ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕಡೆಗೆ ಚೋಳ ಶೈಲಿ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದಷ್ಟು ಖಚಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ಗೆದ್ದ ಸಿಂಹಳ, ಕರ್ಣಾಟಕ, ಆಂಧ್ರಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಸಮುದ್ರದಾಚೆಗಿನ ಮಲಯ, ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಾಲ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆ, ಶೈಲಿ, ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಚೋಳರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಗುಹಾವಾಸ್ತು ಕೊನೆಗೊಂಡು, ಇಟ್ಟಿಗೆಯ, ಕಲ್ಲಿನ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅದನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಮೊದ ಮೊದಲಿನ ಚೋಳರಾಜರು ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಿಂತ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗಲೇ ಕಟ್ರಾಳಿಯನ್ನು (ಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ದೇವಾಲಯ) ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ಹಲವು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಅವರು ಹೀಗೆ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳುಂಟು. ತಿರುಕ್ಕಳಕುಂಡ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ

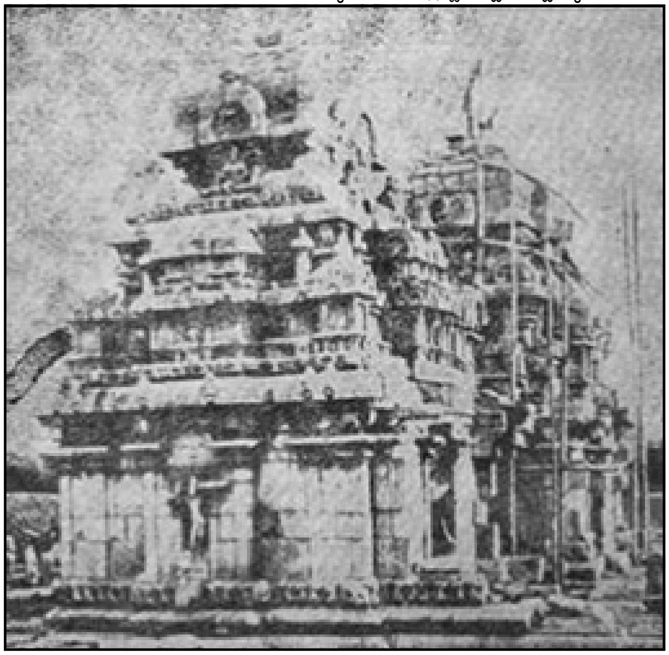

ಮೂವರ್ ಕೋಯಿಲ್, ಕೊಡುಂಬಾದು

1ನೆಯ ಆದಿತ್ಯ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸ್ಕಂದ ಶಿಷ್ಯ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಆದಿತ್ಯ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರೂ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದುಂಟು. ಆದಿತ್ಯನ ಸಾಮಂತ ಕಂದನ್ ಮಾರವರ್ಮನ್ ಎಂಬುವನು ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ತಿರುತೊಟ್ಟಮುಡೈಯ ಮಹಾದೇವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮ. ತಿರುವುರಲ್ ಮಹಾದೇವ ದೇವಾಲಯ, ತಕ್ಕೋಲಂ

10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗಾತ್ರ ಹೇಳುವಂಥದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂತಹಂತವಾದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆರಂಭಕಾಲದ, ಅಂದರೆ ವಿಜಯಾಲಯ ಮತ್ತು 1ನೆಯ ಆದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ, ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯಂತೆಯೇ ಇವೆ. ವಿಶಾಲೂರು, ತಿರುಪ್ಪೂರು, ಕಾಳಿಯಾಪಟ್ಟಿ, ಪನಂಗುಡಿ, ಏನಾದಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಉಪಪೀಠ, ಗೂಡುಗಳು, ಅರೆಗಂಬಗಳು, ವಿಮಾನ ಎಲ್ಲವೂ ಪಲ್ಲವರು ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಮತಂಗೇಶ್ವರ, ಮುಕ್ತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅನುಕರಣೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಳಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೇಳುವ ಪಲ್ಲವರ ವಿಮಾನ ಚೋಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಿಂಹಸ್ತಂಭಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಟ್ಟುಹೋದವು. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ, ಪಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಅದರ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಹೊರಮುಖವಾದ ಕಿರುಗುಡಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಚೋಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಮೂಲೆಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಒಳಮುಖವಾಗಿರುವ ಕಿರುಗುಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಾರ್ತಾಮಲೈಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಜಯಾಲಯ ಚೋಳೇಶ್ವರ ಇಂಥ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಾದರಿಯಾದ್ದು. ಅದರ ಹೆಸರೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಅದು ವಿಜಯಾಲಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಡುವೆ ಮೂಲದೇವಾಲಯ, ಸುತ್ತಲೂ ಏಳು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳು. ನುಣುಪಾದ ಹೊರಮೈಯುಳ್ಳ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ದಪ್ಪ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಮೂಲದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಗೋಡೆಗಳ ದಪ್ಪ 1.5 ಮೀ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಚೌಕನೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ. ಮುಂದೆ 6 ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ

ವೀಣಾಧರ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ. ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕಿಳೈಯೂರು

ನಿಂತಿರುವ ಅಂತರಾಳ. ಇದರ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಅಲಂಕೃತ ಅರೆಗಂಬಗಳು ಚೋಳಶಿಲ್ಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆದರೆ ನಡುವೆ ಗೂಡುಗಳಿಲ್ಲ. ಲೋವೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜರ ಸಾಲು. ಮೇಲೆ ಯಾಳಿಗಳ ಸಾಲು, ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳು ಕೆಳಗೆ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಚೌಕಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ನಡುವೆ ಅಷ್ಟಮುಖವುಳ್ಳವಾಗಿ ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಅರೆಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಎದುರುಮುಖವಾಗಿದ್ದು ದೇಹವನ್ನು ಬಾಗಿಲ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಅಡ್ಡಗಾಲು ಹಾಕಿ ನಿಂತಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಪಲ್ಲವರ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಮೂರ್ತಿಗಳಂತೆ ಎರಡೇ ಕೈಗಳು. ಮೇಲಿನ ವಿಮಾನ

ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಮೂರನೆಯದು ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಕೈಪಿಡಿಯ ಪಂಜರಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ನರ್ತಕಿಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಕಣ್ಣನೂರಿನಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಆದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ದೇವಾಲಯ ಇದೇ ಮಾದರಿಯದು. ಕುಂಭಕೋಣದ ಸುಂದರವಾದ ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇದರ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳೆತ್ತರದ ಸುಂದರವಾದ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಅರೆಯುಬ್ಬು ಮೂರ್ತಿಗಳುಂಟು. ಇವಲ್ಲದೆ ಜಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆಗಂಬಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ತುಂಬಿವೆ.

ಕೊರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನಲ್ಲೂರು

ಶ್ರೀನಿವಾಸನಲ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೊರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ 1ನೆಯ ಪರಾಂತಕನ ಕಾಲದ್ದು. ಇದು ಮುಂದಿನ ಹಂತ. ಚೌಕವಾದ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಮಂಟಪ 15 ಮೀ. ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶಿಖರ. ಇದೊಂದು ಮಧ್ಯ ಗಾತ್ರದ ದೇವಾಲಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಸರಳತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಒಳಗೆ ಚೋಳ ರೀತಿಯ ಕಂಬಗಳು. ಸ್ತಂಭಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಕಳಶದ ಆಕೃತಿಯನ್ನಳವಡಿಸಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾದ ಪುಷ್ಪಬೋದಿಗೆಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಕೋಡಂಬಾಳೂರಿನ ಮೂವರ್ ಕೋಯಿಲ್ ಸೊಗಸಾದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪರಾಂತಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಭೂತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಕೇಸರಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ, ಈ ಮೂರೂ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ 6.5 ಮೀ. ಚೌಕವಾಗಿದೆ. ಒಂದಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೂ 3 ಮೀ. ಅಂತರ. ಒಂದೊಂದರ ಮುಂದೆಯೂ ಒಂದೊಂದು ಅರ್ಧ ಮಂಟಪವುಂಟು. ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ 2.5 ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇವು ಮೂರಕ್ಕೂ ಸೇರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಹಾಮಂಟಪ–ಇದರ ಮುಂದೆ, ನಡುವೆ, ಒಂದು ನಂದಿಮಂಟಪ; ಈ ಮಂಟಪಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಕಾರದ್ವಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬಲಿಪೀಠ ಅಥವಾ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ; ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸುತ್ತಾಲಯ; ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ 15 ಕಿರುಗುಡಿಗಳು. ಹೊರಪ್ರಾಕಾರ ದಪ್ಪ ಗೋಡೆಯದು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಗೋಪುರವೊಂದಿತ್ತು. ಹೊರಗೋಡೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ನವುರವು. ಲೋವೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಗಣಗಳು ಹಲವು ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರಿ, ವೀಣಾಧರ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಗಜಾರಿ, ಗಂಗಾಧರ ಮುಂತಾದವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದವು. ಕಿಳಿಯನೂರಿನ ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ, ತಿಂಡಿವನದ ತಿರುತ್ತಿಂಡೀಶ್ವರ, ತಿರುವೆರುಂಬಿಯೂರಿನ ಪಿಪೀಲಿಕೇಶ್ವರ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ತಿರುವಾಳೀಶ್ವರ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ರಾಜರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಜೇಂದ್ರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಬೃಹತ್ತಿಗೂ ಮಹತ್ತಿಗೂ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದೊಡ್ಡದಾದಂತೆ ಅವರು ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚೋಳಶೈಲಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಅಜರಾಮರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ದೇವಾಲಯಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡುವು. ರಾಜರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಹಿಂದಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ಅವನು ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ರಾಜರಾಜ ದೇವಾಲಯದ (ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ) ಮುಂದೆ ತೀರ ಚಿಕ್ಕವೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುವಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ತನ್ನ ಶಿಲ್ಪಬಾಹುಳ್ಯ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಲೋವೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಗಣಗಳ ವಿವಿಧ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಗಳು, ವಿಚಿತ್ರ ಮುಖಮುದ್ರೆಗಳು, ಹಾಸ್ಯಮಯವಾದ ನಡೆನೋಟಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮ, ಕೊರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನಲ್ಲೂರು

ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಗಂಗೈಕ್ಕೊಂಡ ಚೋಳಪುರದಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಗಂಗೈಕ್ಕೊಂಡ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಚೋಳಶೈಲಿಯ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಗಳು. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಯಾವುದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇವನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಚೋಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಲ್ಲ. ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ರಾಜರಾಜನ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಸಾಧನೆ. 1003ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ 1009–10 ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಎಂದರೆ ರಾಜರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 25ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಚೋಳರ ಬಲ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. 55ಮೀ. ಉದ್ದವಿರುವ ದೇವಾಲಯದ ವಿಮಾನ 58ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ದೇವಾಲಯ. ವಿಮಾನ, ಅರ್ಧಮಂಟಪ, ಮಹಾಮಂಟಪ, ನಂದಿಮಂಟಪಗಳು. ಅವನ್ನು ಬಳಸಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಕಾರ, ಆ ಪ್ರಾಕಾರದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 35 ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳು. ಪ್ರಾಕಾರದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಮೇಲೊಂದು ಗೋಪುರ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಗಡೆಗೆ

ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗೋಪುರ; ಇದರ ಭವ್ಯವಾದ ವಿಮಾನ 30ಮೀ. ಚೌಕದ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಹೊರಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ಒಳಸರಿದೋ ಹೊರಚಾಚಿಯೋ ಇದ್ದು ದೇವಾಲಯದ ಒಟ್ಟಿನ ಆಕೃತಿಗೆ ಮೆರಗು ನೀಡಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ 15 ಮೀ. ಅದರ ಮೇಲೆ

ಚೋಳೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕಿಳೈಯೂರು

13 ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪುರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದಿರುವ ವಿಮಾನದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಾದ ಶಿಖರವಿದೆ. ಅದರ ಭವ್ಯತೆ ಅಡಗಿರುವುದು ವಿಮಾನದ ಸರಳವಾದ ನೇರವಾದ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಗೋಳಾಕೃತಿಯ ಬೃಹತ್ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗಿರುವ ದಿಂಡುಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊರಗೋಡೆ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಂಡಿನ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಅರೆಗಂಬಗಳ ಸಾಲು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಲಂಕೃತ

ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಂಜಾವೂರು

ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಗೋಡೆಗೆ ಹಲವು ಮುಖಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಮುಖದಲ್ಲೂ ಅರೆಮಂಟಪಗಳು ಅಥವಾ ಆಳವಾದ ದೇವಗೋಷ್ಠಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಡೆದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಮೇಲೇರುತ್ತ ಕಿರಿದಾಗುವ ವಿಮಾನದ 13 ಅಂತಸ್ತುಗಳೂ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಅಲಂಕೃತ ಕಿರುಗೋಪುರಗಳ ಸಾಲು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲ್ಪ ಜೋಡಣೆ. ಚೌಕಾಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಮೇಲೆದ್ದ ಈ ವಿಮಾನದ ತುದಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಂಠಭಾಗದಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ಅಲಂಕೃತ ಗೂಡುಗಳಿರುವ ಗೋಲಾಕೃತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಶಿಖರದಿಂದ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿಸಿದೆ. 14ಮೀ.ಚೌಕದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ 2ಮೀ. ಅಗಲದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಒಳಚಾವಣಿ ಆ ಕಾಲದ ಸೊಗಸಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗ, ನಂದಿಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿ ಎರಡೂ ದೊಡ್ಡವು. ಅರ್ಧಮಂಟಪದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತಾಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾದವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯದ ರಚನೆ ಸುಭದ್ರ, ಸ್ಥೂಲ, ಭವ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ. ರಾಜರಾಜೇಂದ್ರ ಸು. 1030ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಗಂಗೈಕ್ಕೊಂಡ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಇದೇ ಮಾದರಿಯದು. ಇದು ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದು. ಇದರ 8 ಅಂತಸ್ತುಗಳ 49ಮೀ.ಎತ್ತರದ

ಕಲ್ಯಾಣ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ. ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕೋನೇರಿರಾಜಪುರ

ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನೇರವಾದ ನೀಳ ರಚನೆ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಬುಡ ಅಗಲ; ಮೇಲೇರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹೊರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಳುಕಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗಂಡುತನ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಅಲಂಕರಣ ಹೆಚ್ಚು. ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಜೀವಂತ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಮಹತ್ತರ ಕೃತಿಗಳು. ಮುಂದೆ ಒಂದು ಶತಮಾನಕಾಲ ಚೋಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದುವು. ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯ ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಾರಾಸುರದ ಐರಾವತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು ತಂಜಾವೂರಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಇದನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಾಕಾರಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಮಹಾಮಂಟಪದ ಮುಂದೆ ರಾಜಗಂಭೀರವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಮಂಟಪವಿದೆ. ಅದು ಆನೆಗಳು ಎಳೆಯುತ್ತಿರುವ ರಥದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಂಪಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಬೃಹ ದ್ದೇವಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯದೇ ಆದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಬೆಳೆದ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಚೋಳರ ಕಾಲದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಜೀವಂತ ವಾದ ಶಿಲ್ಪಮಾದರಿ. ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಳುವುಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಚೋಳರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಗುಂಡು ರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕಾಲದ ಕಂಚು ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೂ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳು : ವಿಜಯಾಲಯನ ಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಚೋಳವಂಶದ ದೊರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು, ಹೆಚ್ಚಿನವು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು. ಈ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ತಳಪಾಯದ ದಿಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ, ಹೊರಭಿತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ, ಕಂಬಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ, ಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಪ್ರಾಕಾರದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳಂತೂ ಶಾಸನ ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯ ಗಳೊಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಚೋಳರ ನೂರಾರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಸಿರುವ ಶಾಸನಗಳುಂಟು. ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು

ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ಹಳೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲಿದ್ದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹೊಸ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಮಾಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಚೋಳರು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿದ್ದರು.

ಚೋಳರ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಅಗಲವಾದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಳೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಪೋಣಿಸಿ ಬಳೆಯ ತುದಿಗಳನ್ನು ಗುಂಡು ಮುದ್ರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಬೆಸೆದು ಸೇರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವುಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಲೇಡನ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ 1ನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ 21 ಹಲಗೆಗಳಿವೆ; 443 ಪಂಕ್ತಿಗಳುಂಟು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ 6ನೆಯ ವರ್ಷದ ತಿರುವಾಲಂಗಾಡು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 31 ಹಲಗೆಗಳಿವೆ. ಇದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಳೆ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, 7,980 ತೊಲ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 816 ಪಂಕ್ತಿಗಳುಂಟು. ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ್ದು 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಕರಂದೈ ಶಾಸನ. ಗಳ 55 ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ 2,500 ಪಂಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಉದ್ದವಾದ ಶಾಸನವಿದೆ. ಇದರ ತೂಕ 8,645 ತೊಲಗಳು. ಜೊತೆಗೆ ಇದರ ಮುದ್ರೆ ಮತ್ತು ಉಂಗುರಗಳ ತೂಕ 753 ತೊಲಗಳು. 1,500 ಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ದೀರ್ಘವಾದ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 1,073 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಪೌರಾಣಿಕ ರಾಜಮನೆತನದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚೋಳ ವಂಶಾವಳಿಯ ಪಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲದೆ ರಾಜರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಚೋಳರ ಮೊದಮೊದಲಿನ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ಉಳಿದ ಭಾಗ ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ ಇರುವುದು ರೂಢಿ; ರಾಜರಾಜನ ಲೇಡನ್ ಶಾಸನ, ರಾಜೇಂದ್ರನ ತಿರುವಾಲಂಗಾಡು ಶಾಸನ, ಸುಂದರ ಚೋಳನ ಅನ್‍ಬಿಲ್ ಶಾಸನ ಮುಂತಾದವು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇವರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಮಿಳಿನಲ್ಲೇ ಹಾಕಿಸಿದರು. ರಾಜೇಂದ್ರನ ತಿರುಕ್ಕಲರ್ ಶಾಸನ ತಮಿಳಿನಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಅದೇ ತಿರುಕ್ಕಲರಿನ 1ನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜ, 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ, ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಮುಂತಾದವರ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಮಿಳಿನಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಬಳೆಯ ತುದಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವ ಗುಂಡು ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಛತ್ರ, ಚಾಮರ, ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳು, ಹುಲಿ ಮುಂತಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ.

ಶಿವ, ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕಿಳೈಯೂರು

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದವು. ಮೂರ್ತಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದೇ ಪದವುಳ್ಳ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ 16.76 ಮೀ. ಎತ್ತರದ, 55ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಲುಗಳಿರುವ, 1ನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ಶಾಸನದಂತೆ ದೀರ್ಘವಾದವೂ ಇವೆ. ದಾರಾಸುರಂನಲ್ಲಿ ಐರಾವತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯವು ರಾಜನೋ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳೋ, ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳೋ, ಸೈನ್ಯಗಳ ತುಕಡಿಗಳೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯೋ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ, ಮಠಗಳಿಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ನಂದಾದೀಪಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವರಪೂಜೆಗಾಗಿ ಇಟ್ಟ ಪುದುವಟ್ಟು ಅಥವಾ ಬಿಟ್ಟ ಹಸು ಕುರಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯವಹಾರ, ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೀರ್ಪು, ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ದಂಡ, ಸ್ವತ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟ, ಈಡುಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಖಲು ಮಾಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಚಾರಾಲ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಪ್ರತಿ. ತಿರುವಿಡೈವಾಯಿಲ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಅಪರೂಪದ ಶಾಸನವೊಂದು ಜ್ಞಾನಸಂಬಂಧರು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯವೊಂದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿರುವ ತೇವಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ನಂದಿ ಮಂಟಪ, ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಂಜಾವೂರು

ಚೋಳರ ಶಾಸನಗಳು ತಮಿಳುಗ್ರಂಥ ಅಥವಾ ವಟ್ಟೆಳುತ್ತು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವಟ್ಟೆಳುತ್ತನ್ನು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಳಸುವುದು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಚೋಳರು ಗೆದ್ದ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದುಂಟು. ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಅಪ್ರಮೇಯ ಕಲಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿರುವ ಜಯಸ್ತಂಭ ಶಾಸನವೂ ಒಂದನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಬಲಮುರಿ ಶಾಸನವೇ ಮುಂತಾದವೂ ಸುಂದರವಾದ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು

ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜನ 20ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನ, ಮೇಲ್ಪಾಡಿ

ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊತ್ತ ಶಿವರದಲ್ಲಿರುವ, 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಕಾಲದ, ತಮಿಳು ಶಾಸನವೊಂದು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವೆಂಗಿನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಚೋಳರ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸನಗಳು ತಮಿಳಿನವು. ಕೋಲಾರದ ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳು ತುಂಬಿವೆ.

ರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಯಾ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಜರಾಜ ತನ್ನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವರ್ಷ ನಡೆದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಆ ವರ್ಣನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ

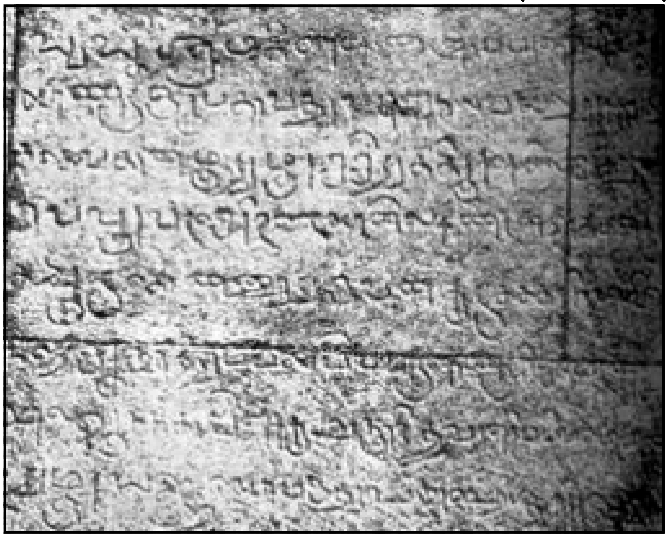

ಒಂದನೆಯ ಪರಾಂತಕನ 20ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನ, ಎರುಬೂರ್

ಸೇರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ರಾಜರಾಜನ ಅನಂತರ ಬಂದ ರಾಜರೂ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರಾಜನೂ ತನ್ನ ಮೈ, ಕೀರ್ತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಜರಾಜನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ತಿರುಮಗಳ್ ಪೋಲ ಎಂದು ಆರಂಭವಾದರೆ, ರಾಜೇಂದ್ರನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ತಿರುಮಣ್ಣಿವಳರ ಎಂದು. ರಾಜೇಂದ್ರನ ಚಿಕ್ಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ದೇಶಮುಂ ಗಂಗೆಯುಂ ಕಡಾರಮುಂ ಕೊಣ್ಣಕೋಪರ ಕೇಸರಿ, ಪನ್ಮರಾನ–ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಒಂದನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಶಾಸನಗಳು ತಿಜ್ಗಳ್ಕೇರ್ತರು ಎಂದೂ ಇಮ್ಮಡಿ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಶಾಸನಗಳು ತಿರುಮಾಡು ಪುವಿಯೆನುಂ ಎಂದೂ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನವು ತಿರುವಳರ್ ತಿರುಳ್ ಪುಯತ್ತು ಎಂದೂ ಆರಂಭವಾಗಿ ಅವರವರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಚೋಳರ ಶಾಸನಗಳ ವಿಷಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ದತ್ತಿಶಾಸನಗಳೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆದರೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ರಾಜರಾಜ ಪಾಂಡ್ಯರಿಂದ ಸೋತು ಓಡಿಹೋದದ್ದನ್ನೂ ಅನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ ನೆರವಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದನ್ನೂ ತಿರುವೇಂಡಿಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದ ಇಂಥ ಒಂದು ಶಾಸನ ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲಿಯೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ರಮೇಯನ ಶಾಸನ, ಅವನು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹಲವು ರಾಜಮನೆತನಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಎದುರಿಸಿ ಸೋಲಿಸಿದುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಒಂದು ಜಯಸ್ತಂಭ. ತಿರುವಾಲೀಶ್ವರದ ಅಪರೂಪ ಶಾಸನವೊಂದು, ಮೂನ್ರುಕೈ ಮಹಾ ಸೇನೈ ಎಂಬ ಒಂದು ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಯ ಸಾಹಸ; ಅದು ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳು, ಗೆದ್ದ ಗೆಲುವುಗಳು–ಇವನ್ನು ಇದು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಪರಾಂತಕನ ಕಾಲದ ಉತ್ತರ ಮೇರೂರಿನ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಗ್ರಾಮಸಭೆಗೆ, ವಾರಿಯಂಗಳಿಗೆ ಕುಡುವೋಲೈ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ಚುನಾವಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುವಲ್ಲದೆ, ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದವರ ಅರ್ಹತೆಗಳೇನಿರ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ನಿಗದಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮಧುರಾಂತಕ ಉತ್ತಮ ಚೋಳನ 14ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತಿರುಮಲಾಪುರದ ಒಂದು ಶಾಸನ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ನಡೆದ ವ್ಯವಹಾರವೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಆದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೆಟ್ರಿಯೂರನ್ನು ದೇವದಾನವಾಗಿ ಪುದುಪ್ಪಾಕ್ಕಂ ಸಭೆಯ ವಶಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಶಾಸನ ಹಾಕಿಸಿದ್ದರೂ ಅದು ಕಡತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುದರಿಂದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಲುಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಪರಾಂತಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 4ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ತಪ್ಪನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುದುಪ್ಪಾಕ್ಕಂ ಸಭೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪರಾಂತಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟುದರಿಂದ ಅದೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವರಮಾನವನ್ನು ಆ ಸಭೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಕೊಡದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಕಿಯನ್ನು ಸಭೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಉತ್ತಮ ಚೋಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ರಾಜನಲ್ಲಿ ದೂರಿತ್ತಾಗ ರಾಜ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ. ಕಿಲಿಯ್ಯೂರಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಿಷಯವಿದೆ. ಆ ಊರಿನ ಇಬ್ಬರು ಜಗಳವಾಡಿ ಊರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಾವಿರ ಕಾಶು ದಂಡ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ಯಾರೂ ಬಾರದಿರಲು ಅವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಾವಿರದರುವತ್ತು ಕಾಶುಗಳಿಗೆ ಮಾರಿ ದಂಡವನ್ನು ಉತ್ತಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡಲು ತಡಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಂದ ಅರುವತ್ತು ಕಾಶುಗಳನ್ನೂ ದಂಡವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತಕ್ಕೆ, ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ, ಸಂಘ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಾಸನಗಳಿರುವಂತೆ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರಿಚಯ ನೀಡುವ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ಆ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನ್ನೂ, ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೂ ಅವನೂ ಅವನ ಸೋದರಿ ಕುಂದವ್ವೆಯೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ದಂಡನಾಯಕರೂ

ಅಗಸ್ತ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ರಾಜಕೇಸರಿವರ್ಮನ 22ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನ

ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ದಾನಗಳನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಗಳೊಡನೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ನೂರಾರು ಆಭರಣಗಳ ಹೆಸರು, ತೂಕ, ಬೆಲೆ–ಎಲ್ಲವೂ ಅದರಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜರಾಜ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೋಚಿ ತಂದ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಚಿನ್ನವೇ 41,500 ಕಟಂಜುಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. 10,200 ಕಾಶುಗಳ ಬೆಲೆಯ ಒಡವೆಗಳಿದ್ದುವು. ಅವನು 50,650 ಕಟಂಜುಗಳ ತೂಕದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ; ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ 1,16,000 ಕಲಂ ಬತ್ತದ ಆದಾಯವಿತ್ತು; ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವರ್ಗದಲ್ಲಿ 400 ಜನರಿದ್ದರು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಲು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ದತ್ತಿಗಳ ವಿವರಗಳೂ ಇವೆ. ಒಂದನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಎಣ್ಣಾಯಿರಂ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳ, ಶಾಲಾಭೋಗಗಳ ವಿವರಗಳನಿತ್ತಿದೆ. 270

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು, 70 ಶಾತ್ತಿರಾರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು 14 ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಊಟ, ವಾಸ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಚೋಳರ ಶಾಸನಗಳು ಇತರ ರಾಜವಂಶಗಳ ಶಾಸನಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಆ ಕಾಲದ ಆಡಳಿತ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಮತ, ಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ನಾಣ್ಯಗಳು : ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಚೋಳರ ನಾಣ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಅವರ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ಮೊದಲಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಹಾಕಿಸಿದ್ದ ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದು ವಿರಳ. ಮುಂದಿನ ಚೋಳರಾಜರು ಬೇರೆ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ್ದ ಅಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಸೇರಿಹೋಗಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ, ಈಚೆಗೆ ದೊರೆತ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಕರಗಿ ಚಿನ್ನವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಉತ್ತಮ ಚೋಳ ಪರಾಕೇಸರಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳೇ ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಇವನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯ 62 ಗುಂಜಿ ತೂಕವಿದೆ. ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಛತ್ರ. ಅದರ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮರಗಳು, ಕೆಳಗೆ ಅತ್ತ ಇತ್ತ ದೀಪದ ಕಂಬಗಳು, ನಡುವೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಿಲ್ಲು, ಮುಂಗಾಲುಗಳನ್ನೂರಿ ಕುಳಿತ ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಜೋಡಿ ಮೀನುಗಳು; ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಚುಕ್ಕೆಗಳು, ನಡುವೆ ನಾಗರಿಯಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮ ಚೋಳಃ ಎಂಬ ಅಂಕನ. ಬಿಲ್ಲು ಮತ್ತು ಜೋಡಿ ಮೀನುಗಳು ಚೇರ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಇವನು ಗೆದ್ದುದರ ಕುರುಹು. ಹುಲಿ ಚೋಳರ ಲಾಂಛನ. ಈ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯವೊಂದನ್ನು ಇಲಿಯಟ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ತೂಕ 50–60 ಗುಂಜಿ. ಅದರ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೀನು ಮತ್ತು ಹುಲಿ, ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಉತ್ತಮ ಶೋಲಿನ್ ಎಂಬ ಅಂಕನ ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಚೋಳರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ, ಸರಾಸರಿ 58 ಗುಂಜಿ ತೂಕದ ಗದ್ಯಾಣ ಅಥವಾ ಕಟಂಜನ್ನು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ನಾಣ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಅವರು 20 ಮಂಜಾಳಿಗಳ ಕಟಂಜನ್ನು–72ರಿಂದ 80 ಗುಂಜಿ ವರೆಗಿನ ತೂಕದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಆದರೆ ಅದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದು ಯಾವಾಗ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯದು. ಒಂದನೆಯ ಪರಾಂತಕನ 30ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ತೂಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನಿಷ್ಕದ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಮಧುರಾಂತಕದೇವನ್ ಮಾಡೈ ಎಂಬ ನಾಣ್ಯದ ಹೆಸರು ಒಂದನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ಮಧುರಾಂತಕ ಉತ್ತಮ ಚೋಳನ ನಾಣ್ಯವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದ ರಾಜರಾಜನ್ ಕಾಶು ಈ ಮಾಡೈನ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ.

ರಾಜರಾಜನ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಣ್ಯದ ಮುಂಬದಿ ಉತ್ತಮ ಚೋಳನ ನಾಣ್ಯದ್ದರಂತೆಯೇ ಇದೆ; ಅದರ ಮೇಲೆ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜ ಎಂಬ ಅಂಕನವಿದೆ. ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಾಸೀನನಾಗಿ ಕುಳಿತ ರಾಜನ ಅಂಕನ. ರಾಜರಾಜನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯವೊಂದರ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನು ನಿಂತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನ ಕಾಲಿನ ಬಳಿ ಎಡಕ್ಕೆ ಕಮಲದ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಶಂಖ, ಬಲಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಚಿಹ್ನೆ ಇವೆ. ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನು ಕುಳಿತಂತೆ ತೋರಿಸಿದೆ. ಬಲಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ರಾಜರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿಂಹಳದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡ್ಯನಾಡನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂಹಳ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದಿರಬೇಕು. ರಾಜರಾಜನ ಸಿಂಹಳದ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಂತರ ಬಂದ ರಾಜರು ಇಂಥ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಕೆಯ ಲೋಹ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಲಂಕವೀರ ಎಂಬ ಅಂಕನವುಳ್ಳ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು ರಾಜರಾಜನು ಸಿಂಹಳವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಸಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಒಂದನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಛತ್ರಚಾಮರಾದಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಜೇಂದ್ರಃ ಅಥವಾ ಗಂಗೈಕ್ಕೊಂಡ ಚೋಳಃ ಎಂಬ ಬರಹವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಧವಳೇಶ್ವರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ, ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಗ್ರಂಥಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೈಕ್ಕೊಂಡ ಚೋಳನ್ ಎಂದಿದೆ; ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ವರ್ಷವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಗುಂಪಿನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ದೊರೆತ ಮಲನಾಡು ಕೊಂಡಚೋಳನ್ ಎಂಬ ಅಂಕನವುಳ್ಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ಒಂದನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ವಿಕ್ರಮಚೋಳನ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಚೋಳರ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಳಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗೂಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕತ್ತಿಯೋ ಶಂಖವೋ ತ್ರಿಶೂಲವೋ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂಕನ ಕೋನೇರಿರಾಯನ್ ಎಂಬುದು. ಜೋಡಿ ಕುದುರೆ ಸವಾರರದೋ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದ ರಾಜನದೋ ಚಿಹ್ನೆಯಿದ್ದು ರಾಜರಾಜ ಎಂಬ ಅಂಕನವಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಹುಶಃ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜನದಿರಬೇಕು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಾಲದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಾಶು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇವಲ್ಲದೆ ಒಂದನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಅನಂತರ ಹಲವು ಚೋಳ ಸಾಮಂತರು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜಯಮಾಡ, ಉತ್ತಮಗಂಡಮಾಡ, ಬಿರುದಮಾಡ, ನಕ್ಕಿಮಾಡ, ಗಂಡಗೋಪಾಲಮಾಡ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಚೌಂಡರಸ : ಸು. 1250. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಭಿನವ ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ ಹಾಗೂ ನಳಚಂಪೂ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ. ಪಂಪರನ್ನಾದಿ ಜೈನ ಕವಿಗಳು ಹಾಕಿದ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಮುಖ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಈತನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರುದ್ರಭಟ್ಟರನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವನಾದರೂ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಈ ಕವಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಗವರ್ಮ, ಲೀಲಾವತಿಯ ನೇಮಿಚಂದ್ರ, ಕುಸುಮಾವಳಿಯ ದೇವಕವಿ ಇವರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮ ಬಾಣನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಚಂಪೂ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದ್ದರೆ ಈತ ದಂಡಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವಾದ ದಶಕುಮಾರಚರಿತಕ್ಕೆ ಚಂಪೂ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಗಿಂತ ಈಚಿನವನಾದ ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ದಶಕುಮಾರಚರಿತ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಬಾಣಾಸುರ ವಿಜಯಂ ಕಲ್ಯಾಣ ನಳಖ್ಯಾತಿ ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತ್ರಂ....ಇವು ಚೌಂಡರಾಜ ಕೃತಿಗಳ್ ಎಂದು ನಳಚಂಪುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಬಾಣಾಸುರ ವಿಜಯವೆಂಬ ಕೃತಿಯೂ ಈತನದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕೃತಿ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಚೌಂಡರಸ ಭರದ್ವಾಜ ಗೋತ್ರದವನೆಂದು, ತಂದೆ ವರ ಮಧುಸೂದನ, ತಾಯಿ ಮಲ್ಲವ್ವೆ, ಅಣ್ಣ ಸರಸ ಕವೀಶ್ವರ, ಹೆಂಡತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂದು ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪೀಠಿಕೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಪಂಡರೀರಾಯನಭಂಗ ವಿಟ್ಠಲ'ನನ್ನು ಈತ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಪಂಡರಾಪುರದ ವಿಟ್ಠಲ ಈತನ ಇಷ್ಟದೈವ ಹಾಗೂ ಪಂಡರಾಪುರ ಈತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೋ ವಾಸಸ್ಥಳವೋ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕವಿತಾ ವಿಲಾಸ, ಕವಿರಾಜಶೇಖರ ಎಂಬವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು.

ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ ಶೃಂಗಾರ ವೀರ ಅದ್ಭುತ ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕೌತುಕಕಾರಿಗಳಾದ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆ. ಹೆಸರೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಹತ್ತು ಮಂದಿ ರಾಜಕುಮಾರರ ಕಥೆ ಇದು. ರಾಜಹಂಸ ಮಗಧ ದೇಶದ ಅರಸು. ವಸುಮತಿ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ. ಅವನಿಗೆ ಏಳು ಮಂದಿ ಸಚಿವರು, ರಾಜನ ಮಗ ಒಬ್ಬ. ಸಚಿವರ ಮಕ್ಕಳು ಏಳು ಮಂದಿ. ಮಿಥಿಲಾಪುರದ ಮಿತ್ರ ರಾಜನೊಬ್ಬನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು– ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ದಶಕುಮಾರರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಹಂಸ ವಸುಮತಿಯರ ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆಯ ಮಡಿಲಿಗೆ ಬಂದು ಬೀಳುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆ. ಇದಿಷ್ಟು ಕಾವ್ಯದ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗ; ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಶಕುಮಾರರ ಸಾಹಸಕಥಾ ವೃತ್ತಾಂತಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ; ಪ್ರತಿ ಕುಮಾರನೂ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಥಾಸಂವಿಧಾನದ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿಯೂ ಅದ್ಭುತವೂ ಆದ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯವೆಸಗಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚೌಂಡರಸ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲದ ಜಾಡನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವನೆಂದರೆ, ಮಂತ್ರಗುಪ್ತನೆಂಬ ಕುಮಾರನ ನಿರೋಷ್ಠ ಕಥಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ (ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ) ನಿರೋಷ್ಠವಾಗಿಯೇ (ಎಂದರೆ 'ಪ' ವರ್ಗದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಚೌಂಡರಸ ತನ್ನ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಾರಚೋರರ ಕಥೆ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬಹುದಾದ ಮೂಲಕೃತಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಮೆರಗನ್ನು ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣು ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕನಾದ್ದರಿಂದ 'ಆವುದಂ ಬಣ್ಣಿಸಿದೊಡದು ಹರಿಸ್ತೋತ್ರಂ' ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ವಿಶ್ರುತನೆಂಬ ಕುಮಾರನಿಂದ ಪಂಡರಾಪುರದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನೂ ವಿಟ್ಠಲಸ್ತುತಿಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಮೂಲ ಗದ್ಯದ ಸರಳ ಕಥನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯತೆಯ ಕಳೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಅಭಿನವ ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

ನಳಚಂಪೂ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ನಳೋಪಾಖ್ಯಾನ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಥೆ. ಚೌಂಡರಸ ಈ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಹೆಸರಿಗೆ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ; ಗದ್ಯಭಾಗ ಬಹು ಕಡಿಮೆ; ದಮಯಂತಿ ನಳನನ್ನು ವರಿಸಿ ಮದುವೆಯಾದುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಗಲಿದ ಅವರಿಬ್ಬರು ಪುನಃ ಸೇರಿ ಸುಖದಿಂದಿರುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ. ಇದೊಂದು ಕಲ್ಯಾಣ ನಳಖ್ಯಾತ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳ ಕಡೆಗೇ ಕವಿಯ ಒಲವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಥೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಕುಗ್ಗಿದೆ; ಪಾತ್ರಪೋಷಣೆಗೂ ರಸಪೋಷಣೆಗೂ ಇದ್ದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕವಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

(ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಚೌ ಎನ್-ಲೈ : 1808-1976. ಚೀನ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನಿ. ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಜನನ 1898, ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹ್ವೆ-ಯಾನ್‌ನಲ್ಲಿ. ಟಿನ್‌ಟ್ಸಿನ್‌ನ ಅಮೆರಿಕನ್ ಮಿಷನರಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಇವರು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. 1919ರಲ್ಲಿ ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಯುವಜನ ಪಡೆಯ ಸ್ಥಾಪಕರಿವರು. ಬಹುಶಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರಬೇತು ಪಡೆದು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

ಯೂರೋಪಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಅನಂತರ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿ ಇದ್ದ ಕ್ಯಾಂಟನಿನ ಹ್ವಾಮ್‌ಪೋಪ ಸೈನಿಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ಸೈನಿಕ ಸಲಹೆಗಾರರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ, ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷ, ಎರಡರಲ್ಲೂ ಇದ್ದರು. ಸನ್‌ಯಾತ್ ಸೆನ್‌ರೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. 1926ರಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ಕೈ-ಷೇಕರ ಪ್ರಥಮ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕಾಮಿಸಾರ್ ಆದರು. ಚೀನೀ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಸೈನಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಕ್ವೋಮೀನ್‌ಟಾಂಗಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಕರಾಗಿಯೂ ಇವರು ಆಗ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. 1927ರಲ್ಲಿ ಷಾಂಗ್‌ಹೈ ಮತ್ತು ನ್ಯಾನ್‌ಚಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೌ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರೂ. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷಗಳ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಬಹಿಷ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಮರಣದಂಡನೆಯಿಂದ ಚೌ ಎನ್-ಲೈ ಹೇಗೋ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

1927-30 ರಲ್ಲಿ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಅನೇಕ ದಂಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೌ ಕೈವಾಡವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವು ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಂಡಾಯ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಟೀಕೆಗಳಾದವು. ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಆದರೆ ಚೌ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. 1931ರಲ್ಲಿ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಿಂಗಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾವೋತ್ಸೇ-ತುಂಗರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಒಂದು ಜೀವಮಾನದ ಸಖ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮಾವೋ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕತ್ವ ಗಳಿಸಲು ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತವರಲ್ಲಿ ಚೌ ಪ್ರಮುಖರು. ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪ್ರಹಾರಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾವೋ ಒಂದಿಗೆ ನಿಂತರು. ಕೊನೆಗೆ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ವಿರುದ್ಧ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಕ್ಷ ಸೋಲು ಅನುಭವಿಸಿ ಜಿಯಾಂಗ್‌ಸೀ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ವಾಯವ್ಯ ಚೀನದ ಯೆನ್ನಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆಸಿದ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ದೀರ್ಘಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಇವರು ಮಾವೋ ಒಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಚೀನೀ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಮುಖ ವಕ್ತಾರರು ಚೌ ಎನ್-ಲೈ ಎಂಬುದು ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. 1936ರಿಂದ ಕ್ವೋಮಿನ್‌ಟಾಂಗ್ ಪಕ್ಷದೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಚೌ ಅವರದು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ. ಮುಂದೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಎದುರಿಸಲು ಚಿಯಾಂಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. 1949ರಲ್ಲಿ ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ವಿಜಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾಗಿಯೇ ಚೌ-ಎನ್-ಲೈ ಗೆ ನೂತನ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಾಂಗ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಾಯಿತು. 1954ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೊ ಚೀನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ನಡೆದ ಜಿನೀವ ಸಮ್ಮೇಳನ, 1955ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಬಾಂಡುಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಥಮ ಆಫ್ರೊ-ಏಷ್ಯನ್ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ತಂಡದ ನಾಯಕರಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಚೌ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು.

ಮುಂದೆ 1950ರ ದಶಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1960ರ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೌ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಅಪಾಯವಿತ್ತು. ಮಾವೋರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಬಯಸಿದ ಲಿನ್ ಪಿಯಾವೋ ರೆಡ್‌ಗಾರ್ಡ್ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದರು. ಲಿಯೋಶಾವೋ ಚಿ ಮುಂತಾದ ಹಳೆಯ ನಾಯಕರ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾಯಿತು. ಚೌ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕಳವಳವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚೌ ರಾಜಕೀಯ ನಿಪುಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಸ್ಥಾನ ಭದ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೀಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವುದು ಚೌ ನೀತಿಯೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಮಾವೋಗೆ ಎರಡನೆಯವರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆಂದೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತ, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿವಾದಿಗಳಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಓಲೈಸುತ್ತ, ಚೌ ಸಾಗಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಅವರ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಧನೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅದು ಚೀನ-ಅಮೆರಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಸುಧಾರಣೆ. ವಿಯಟ್ನಾಂ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ನಿಲುಗಡೆ, ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಚೀನದ ಪ್ರವೇಶ, ಅದರ ಭದ್ರತಾ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಇವು ಇವರ ಅಧಿಕಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳು. ಚೀನ-ಭಾರತ ಸಂಬಂಧ ಹದಗೆಟ್ಟು, ಗಡಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದದ್ದೂ (1962) ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1, 1949ರಿಂದ ಅಸುನೀಗುವವರೆಗೆ ಸು. 26ವರ್ಷ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಇವರು 8ನೇ ಜನವರಿ 1976ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

(ಎಂ.ಯು.ಎಂ.)

ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕ : ಆ. 1498-1514. ಚೌಡಗೌಡ, ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈತ ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕ ಮನೆತನದ ಸ್ಥಾಪಕ. ಬಸವರಾಜ ಕವಿಯ ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಕವಿಯ ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡನೂ ಅವನ ಸಹೋದರನಾದ ಭದ್ರಗೌಡನೂ ಕೆಳದಿಯಿಂದ ಒಂದು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದ ಪಳ್ಳಿಬಯಲು ಗ್ರಾಮದ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಸವಪ್ಪಗೌಡನ ಮಕ್ಕಳು. ಅವರು ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೂಕ್ತ ಸಮಯ ಒದಗಿಬಂದು ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕೆಳದಿ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನಾಳುವ ನಾಯಕ ಮನೆತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕನಾದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ದಿನ ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ತನ್ನ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳದಂತೆ ನೆರಳು ಮಾಡಲು ಸರ್ಪವೊಂದು ಹೆಡೆಯಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಜೋಯಿಸನೆಂಬವನು ಚೌಡಪ್ಪನಿಗೆ ಹೊನ್ನಿನ ರಾಶಿಯೂ ರಾಜ್ಯವೂ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದನೆಂದೂ ಅವನ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ಇವನು ನಡೆದುಕೊಂಡನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ನೆಲವನ್ನು ಹದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸೇವಕರಿಗೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಖಡ್ಗ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದೂ ಅವನು ಅವರಿಂದ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಗರಮುರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಆ ಖಡ್ಗ ಮುಂದೆ ಚೌಡಪ್ಪ ತನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತೆಂದೂ ಕತೆ ಇದೆ. ಚೌಡಪ್ಪನ ಆಕಳೊಂದು ಹುತ್ತವೊಂದರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಾಲನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಚೌಡಪ್ಪ ಹುತ್ತವನ್ನು ಅಗೆಯಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಿಂಗ ದೊರೆಯಿತು. ಅದು ರಾಮೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವೆಂದೂ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದೂ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಅವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರನೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ. ಚೌಡಪ್ಪ ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆದೇವತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ಕತೆ. ತನ್ನ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನಿಧಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜ

ಮನೆತನಗಳು ಮತ್ತು ನಾಯಕ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇಂಥ ಕತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡನೂ ಅವನ ಸಹೋದರನೂ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ದುಡಿದು ಶ್ರೀಮಂತರಾದರು. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾದ ಅವರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಣ ಜನರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡನಾಗಿ ಜನರ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ. ಅವನು ಕಳ್ಳಕಾರರ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ. ಅವನ ಹೆಸರು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಟನ ಕಿವಿಯನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿತು. ಚೌಡಪ್ಪನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಿಸದ ಅನೇಕ ಅಸೂಯಾಪರರು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಿಗೆ ದೂರು ಹೇಳಿದರು. ಸಾಮ್ರಾಟನ ನಿರೂಪದ ಮೇರೆಗೆ ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದ. ವಿಜಯನಗರದ ಸೈನ್ಯವೇ ಕೆಳದಿಗೆ ಬಂದು ಚೌಡಪ್ಪನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ತನ್ನ ಸೋದರ ಭದ್ರಪ್ಪನೊಂದಿಗೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಈ ಸಹೋದರರ ನಿಷ್ಕಪಟ ಮತ್ತು ನಿಃಸ್ಪೃಹತೆಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಅರಸ ಅವರಿಗೆ ಛತ್ರಚಾಮರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದ. ಹಾಗೂ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆದ್ದಿದ್ದ ಬಲಿಹಾಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ಈ ಸಹೋದರರು ನಿಯೋಜಿತರಾಗಿ, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ ಚೌಡಗೌಡನಿಗೆ ಕೆಳದಿ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಪರ್ಬೆಯಲು, ಎಲಗಳಲೆ, ಮೋದೂರು, ಕಲಿಸೆ ಮತ್ತು ಲಾತವಾಡಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕನೆಂದು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕ ಇಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಮನೆಯನ್ನೂ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಭದ್ರಪ್ಪ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಚೌಡಪ್ಪಗೌಡ ಪ್ರ.ಶ. 1514ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಅನಂತರ ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕ ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕನಾದ.

(ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೌಡಯ್ಯ, ಟಿ : 1895–1967. ಏಳು ತಂತಿಗಳ ಪಿಟೀಲು ವಾದನದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಇವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಅಗಸ್ತ್ಯಗೌಡರು ಸ್ವತಃ ಪಿಟೀಲು ವಿದ್ವಾಂಸರು. ತಾಯಿ ಸುಂದರಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಭರತನಾಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಚೌಡಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯವರಿಂದಲೇ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕಿತು. ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಣ ಸಮೀಪದ ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಚೌಡಯ್ಯನವರನ್ನು ಅಹೋಬಲಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯೊಬ್ಬರು ಕಂಡು ನಿನ್ನ ಭವಿಷ್ಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರತು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹುಡುಗನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಾವೇರಿಗೆ ಬಿಸಾಡಿದರಂತೆ. ಈ ಘಟನೆಯೇ ಚೌಡಯ್ಯನವರನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಗೀತದತ್ತ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ತಾಯಿಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಸೇರಿ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಸೇರಿದರು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಲ್ಲಿ ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ (1910) 18 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿ, ಪಿಟೀಲುವಾದನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾದರು.

ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಚೌಡಯ್ಯನವರನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಸುಯೋಗವೂ ಇವರದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಆಗ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಹೆಸರಾಂತ ಪಿಟೀಲು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಅಳಗ ನಂಬಿಪಿಳ್ಳೆ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಪಿಳ್ಳೆ ಮೊದಲಾದ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥವರಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯದ ಮಾತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1924ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಕಚೇರಿಯ ಒಂದು ಘಟನೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಚೌಡಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅಂದು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಕಚೇರಿಯೂ ಕಳೆಯೇರುತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಧಾನ ರಾಗಾಲಾಪನೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಮುಂದುವರಿಸಿದಾಗ ಚೌಡಯ್ಯನವರ ಕೈ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಪ್ಪಿತು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಆಗ್ರಹವುಂಟಾಯಿತೆಂದರೆ, ಅವರು ಅಷ್ಟು ಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಗುರು ತೋರಿದ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಅವರ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅಂದಿನ ಕಚೇರಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವಂತೆ ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಚೌಡಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತಿರುಚಿ ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿ ಪಿಳ್ಳೆಯವರ ಶೈಲಿಗೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಅವರ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಪಿಳ್ಳೆಯವರ ರಾಗನಿರೂಪಣೆ, ತಾಳವನ್ನು ನುಡಿಸುವಾಗ ಪಿಟೀಲಿನ ಕಮಾನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ತಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಚೌಡಯ್ಯನವರೇ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಿಟೀಲಿನಾಕಾರದ ಚೌಡಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿಟೀಲುವಾದನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದುವರೆವಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ತಂತಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಪಿಟೀಲಿಗೆ ಏಳುತಂತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಜನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಚೌಡಯ್ಯನವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಏಳು ತಂತಿ ಪಿಟೀಲಿನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರಗಳ ಮತ್ತು ಗಮಕಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಅತೀವ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಾಯನ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಏಳು ತಂತಿ ಪಿಟೀಲನ್ನೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದರು.

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಕಚೇರಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನುಡಿಸಿ ಅನುಭವ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಹೊರಗಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹೀಗೇ ಅವರು ಮೊದಲು ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಿದ್ದು ಪದ್ಮಭೂಷಣ ಅರಿಯಾಕುಡಿ ರಾಮಾನುಜ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ, ಅದೂ ಮದರಾಸಿನ ರಸಿಕವೃಂದದ ಮುಂದೆ. ಅಂದೇ ಚೌಡಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಅಮೋಘ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಗಾನರಸಿಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು.

ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರು ಕೊನೆಯ ಉಸಿರು ಎಳೆಯುವವರೆಗೂ ಸುಮಾರು ಐದು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ತನಿ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಿ ಮೈಸೂರಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು.

ಚೌಡಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಬಿರುದು ಮತ್ತು ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಅರಮನೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ 1941ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಶ್ರೀ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಂದ ಸಂಗೀತರತ್ನ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದರು. 1957ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ, ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸು ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಾನಿಧಿಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದರು. ಅದಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯ ಸಾಯಿಬಾಬಾ ಮತ್ತು ಕಂಚಿ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು ಇವರಿಗೆ ಪೊನ್ನಾಡೈಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೈಸೂರು ಚೌಡಯ್ಯ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಚೌಡಯ್ಯನವರು 1952–58 ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನಪರಿಷತ್ತಿನ ನಾಮಕರಣ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಮಣಿ ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ವರ್ಣ, ಕೃತಿ ಮತ್ತು ತಿಲ್ಲಾನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮಕುಟ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚೌಡಯ್ಯನವರ ಶಿಷ್ಯವೃಂದ ಅಪಾರವಾದುದು. ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಯ್ಯನಾರ್ ಕಲಾಶಾಲೆಗಳನ್ನು 1945ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯವೃಂದದಲ್ಲಿ ಆರ್. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಮದರಾಸು), ವಿ. ಸೇತುರಾಮಯ್ಯ (ಮದರಾಸು), ಸಿ.ಆರ್. ಮಣಿ (ಪಾಲಘಾಟ್), ಅಳಗಿರಿಸ್ವಾಮಿ (ರಾಮನಾಡ್), ವಿ. ರಾಮರತ್ನಂ (ಮೈಸೂರು), ಎಚ್.ಆರ್. ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಕುಮಾರಿ ಎಚ್.ಎಸ್. ಅನಸೂಯ (ಬೆಂಗಳೂರು) ಮೊದಲಾದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಜನವರಿ 19, 1977ರಂದು, ತಮಗೆ 72 ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಾಗ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಪಿಟೀಲು ಚೌಡಯ್ಯನವರ ಸ್ಮಾರಕಾರ್ಥ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂನ 16ನೇ ಕ್ರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಿಟೀಲಿನಾಕಾರದ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು 1980ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಕೆ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಒಂದು ಸಾವಿರ ಜನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಇರುವ ಈ ಭವನದ ವಿನ್ಯಾಸಕರು ಎಸ್.ಎನ್.ಮೂರ್ತಿ. (ವಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ : ಸವದತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ತುಳಜಾಪುರದ ಅಂಬಾ ಭವಾನಿ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಅಂಬಾಬಾಯಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಭಕ್ತರು ಚೌಡಿಕೆಯೆಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಕಟ್ಟುವ ಮೇಳವೇ ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ. ಹೀಗೆ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಮೂವರು ಕಲೆತು ಮುಮ್ಮೇಳ ಹಿಮ್ಮೇಳಗಳೊಡನೆ ಕತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗೊಂದಲಿಗರ ಮೇಳ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ (**ನೋಡಿ– ಗೊಂದಲಿಗರು**). ಅಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲಿಗ ಪಂಗಡದವರು ಮಾತ್ರ ಗೊಂದಲ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಜನಾಂಗದವರೂ ಚೌಡಿಕೆ ಹಿಡಿದು ಮೇಳಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಚೌಡಿಕೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ರೀತಿಯ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷ. ತಂತೀವಾದ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ತಂತಿಯ ಬದಲು ಇದರಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ಕರುಳದಾರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಚಿನ ಅಥವಾ ಮರದ ಕೊಳಗದಾಕಾರದ ಸಾಧನವೊಂದಕ್ಕೆ ಈ ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸಣ್ಣ ಬಿದಿರು ಕೋಲಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಕೈಯಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಎಳೆದು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮರದ ಬೆಣೆಯೊಂದರಿಂದ ಈ ಬಿಗಿಯಾದ ದಾರವನ್ನು ಮೀಟಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಾದ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾದ ಬರಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಕೊಳಗದ ತಳಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮ. ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಕಾರ ಬಾತುಕೋಳಿಯ, ಮೇಕೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿದಿರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ದಾರವನ್ನು ಎಳೆದು ಬಿಗಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಾದ್ಯ ಶ್ರುತಿ. ಕೈಯಲ್ಲೇ ಎಳೆದು ಬಿಗಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದ್ಯ. ಈ ಎರಡು ಚೌಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ಪೂಜಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗದ್ದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದೇವಿಯ ಸಂಕೇತವಾದುದರಿಂದ ಪೂಜಾವಸ್ತುವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಚೌಡಿಕೆ ಪರಶುರಾಮನ ವಾದ್ಯ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ರೇಣುಕೆಯ ಅವತಾರವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಲು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ಶರೀರದಿಂದ ಒಂದು ವಾದ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಶುರಾಮ ನುಡಿಸುತ್ತ ಬಂದ. ರೇಣುಕೆಯ ಎದುರು ಅದನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಹಾಡಿ, ಕುಣಿದು ಅವಳನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಪರಶುರಾಮನ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವರೆನ್ನಲಾದ ಈ ಭಕ್ತರೂ ಚೌಡಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲಿಗರ ಮೇಳದಂತೆ ಸಮೇಳ ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿಲ್ಲ. ಭಾಗವಹಿಸುವ ಇಬ್ಬರು ಕಲಾವಿದರೂ ಒಂದೊಂದು ಚೌಡಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೇಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚಪ್ಪರವಾದರೆ ಸಾಕು. ಒಬ್ಬ ಕಲಾವಿದ ಮುಖ್ಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಚೌಡಿಕೆಯ ಗತ್ತಿಗೆ ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಹಿಡಿದು ತಾನೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹಿಮ್ಮೇಳ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಡುನಡುವೆ ಗದ್ಯನಿರೂಪಣೆಯೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳದ ಮುಖ್ಯ ಕಥೆ ಎಲ್ಲಮ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಚೌಡಿಕೆಯವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಥೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಸರ್ಜಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ತರೀಕೆರೆ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾದ ಸರ್ಜಪ್ಪನಾಯಕನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಕಥೆ ಚೌಡಿಕೆಯವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸರ್ಜಪ್ಪನಾಯಕನೂ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಭಕ್ತ. ಬಸವಕುಮಾರ–ಲೋಹಿತಕುಮಾರರ ಕಥೆಯೂ ಚೌಡಿಕೆಯವರಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಕರಪಾಲಮೇಳದಂತೆ ಚೌಡಿಕೆಮೇಳವೂ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಗಳಿಂದ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡ ಕಲೆ. ಕರಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ, ಬಿಳಿಯ ರುಮಾಲು, ಕಚ್ಚೆ ಪಂಚೆ, ನಡುಪಟ್ಟಿ–ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಚೌಡಿಕೆಯವರು ರಂಗಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಚೌಡಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಯಾವ ಪೋಷಕ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಬಳಸುವುದು ವಿರಳ. ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕತುರುವೇಕೆರೆಯ ಚೌಡಿಕೆ ಎಲ್ಲಯ್ಯನವರ ಮೇಳ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು.

(ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಚೌಥಾಯಿ : ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಂದಾಯ. ಪ್ರಥಮತಃ ಶಿವಾಜಿ ಇದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಶಿವಾಜಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಭಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವರಮಾನ ಗಳಿಸುವುದು ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವಾಜಿ ಈ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಾಜರಿಂದ ಹಣ ವಸೂಲು ಮಾಡಲೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸ್ವ–ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಚೌಥಾಯಿ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದರೆ ಮರಾಠರು ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿಯಿಂದ ಮೂರು ಲಕ್ಷ, ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿಯಿಂದ ಐದು ಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಶಿವಾಜಿ ಈ ರೀತಿ ಪಡೆಯತೊಡಗಿದ (1668). ಅಲ್ಲದೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೊಗಲರಿಂದಲೂ 1671ರಿಂದ ಚೌಥಾಯಿ ವಸೂಲಿ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದ. ಅನಂತರ ಗೋವದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು, ಬೆದನೂರಕರ–ಸೊಂಧೇಕರರು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಮುಂತಾದವರಿಂದಲೂ ಅವನು ಚೌಥಾಯಿ ವಸೂಲು ಮಾಡತೊಡಗಿದ. ಚೌಥಾಯಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಅನಂತರವೂ ಚೌಥಾಯಿ ಒಂದು ಕಾಯಂ ಹಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಹರ ಪರವಾನಗಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಂದ ಸಾಮೋಪಚಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮರಾಠರು ಚೌಥಾಯಿ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1719ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಸನದಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಆರೂವರೆ ಸುಭೆಗಳ ಚೌಥಾಯಿ ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶಾಹೂ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಸುಭೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಸುಭೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನ ಹದಿನೆಂಟು ಕೋಟಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೆ ಚೌಥಾಯಿಂದಲೇ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೂವರೆ ಕೋಟಿ ಹೊನ್ನು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಣದ, ಸೈನ್ಯದ ಮತ್ತು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಚೌಥಾಯಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಮರಾಠರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಎಂ.)

ಚೌಧುರಿ, ಆಶುತೋಷ : 1860–1924. ಭಾರತದ ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞ. ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಳದ ಪಾಬ್ನಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮೀನ್ದಾರ ದುರ್ಗಾದಾಸರ ಪ್ರಥಮ ಪುತ್ರ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದು ವಕೀಲವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಈತ ಆಂಗ್ಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ರಮದ ಉತ್ತಮ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆಂಗ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ

ಅಂಧಾನುಕರಣವನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಈತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬೆಂಬಲಿಗನಾಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಈ ಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಈತ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಶದ ಮೂಲ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ದೇಶೀಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂದೂ ಆ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲದೆಂದೂ ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈತ ಆಜೀವ ಶ್ರಮಿಸಿದ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಚೌಧುರಿ, ಗೋಪಬಂಧು : 1895–1958. ಒರಿಸ್ಸದ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅನುಯಾಯಿ. ಸರ್ವೋದಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತ. 1895ರ ಮೇ 8ರಂದು ಕಟಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಗೋಕುಲಾನಂದ ಚೌಧುರಿ, ತಾಯಿ ಪದ್ಮಾವತಿ ದೇವಿ. ಇವರದು ಒರಿಯದ ಕವಿ ಸರಳದಾಸನ ವಂಶವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗೋಪಬಂಧು ಚೌಧುರಿ 1914ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವೂ 1915ರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಮರಣವೂ ಅಡ್ಡಿಯಾದುವು. 1917ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪೂರ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಹುದ್ದೆ ದೊರಕಿತು.

1919ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಜಾಜ್‌ಪುರ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವೂ, ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಕ್ಷಾಮವೂ ಸಂಭವಿಸಿದುವು. ಅವರು ಸರ್ಕಾರದ ಪರಿಹಾರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲುಪಲಾಗದ ದೂರದೂರದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಪೀಡಿತರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡಲು ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಿಳಂಬನೀತಿಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅವಕೃಪೆಗೆ ಅವರು ಒಳಗಾದರು. 1921ರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಲ್‌ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾರ್‌ಗರ್‌ಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು.

ಗೋಪಬಂಧು ಚೌಧುರಿಯವರು ಸರ್ಕಾರದ ನೌಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಇತ್ತು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಳನ ಸೇರಿದರು. ಕಟಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಗತ್‌ಸಿಂಗ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡಲು ಅಲಕಾ ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ 6 ವರ್ಷ ಇದ್ದು ಅದನ್ನು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದರು.

ಗೋಪಬಂಧು 1924ರಲ್ಲಿ ಕಟಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ 1927ರವರೆಗೂ ಕಟಕ್ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ, 1928ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಪ್ರವಾಹ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಪ್ರವಾಹಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. 1930ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಲಸೋರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇನ್‌ಚುಡಿ ಉಪ್ಪಿನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳೊಡನೆ ನಡೆದರು. 1930ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 8ರಂದು ಕಟಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದೋಲ್ ಹತ್ತಿರ ಪೋಲಿಸರು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಎರಡು ವಾರಗಳ ಅನಂತರ ಅವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೂ ಜೂನ್ 24ರಂದು ಮತ್ತೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ 10 ತಿಂಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ–ಅರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದವಾದ ಮೇಲೆ 1931ರಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ 1932ರಲ್ಲೂ 1933ರಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿತ್ತು. ಗೋಪಬಂಧುವಿನ ವಯಸ್ಸಾದ ತಾಯಿಯನ್ನುಳಿದು ಅವರ ಕುಟುಂಬದ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲರೂ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದರು.

1932ರಲ್ಲಿ ಗೋಪಬಂಧು ಚೌಧುರಿಯವರು ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾದರು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1934ರಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರದ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ನೊಂದವರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು.

1934ರ ಮೇ 9ರಿಂದ ಜೂನ್ 8ರವರೆಗೆ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಪಾದಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದವರೊಡನೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸ್ವಯಂಸೇವಕರೊಂದಿಗೆ ಕಟಕ್ಕಿನ ಬರಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗ್ರಾಮ ಪುನಾರಚನಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು.

1938ರಲ್ಲಿ ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೆಲಾಂಗಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಸೇವಾಸಂಘದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಇವರ ದುಡಿಮೆ ಕಾರಣ. ಆ ವರ್ಷ ಇವರು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. 1940ರಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ನವಜೀವನ್ ಮಂಡಲದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆರಿಸಲಾಯಿತು.

1942ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಬರಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರನ್ನು ದಮನಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಗೋಪಬಂಧು ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕೆಡವಿಸಿ, ಗೋಪಬಂಧು ಕುಟುಂಬದವರನ್ನೂ ಆಶ್ರಮದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿತು. ಗೋಪಬಂಧು ಮೂರೂವರೆ ವರ್ಷಕಾಲ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಾಗ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸುವ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಂಡಿತ್ತು. ಗೋಪಬಂಧು ಚೌಧುರಿಯವರು ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸೆಪಡದೆ ಗಾಂಧಿಯವರ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಕೊಲೆಯಾದಾಗ ಗೋಪಬಂಧುವಿನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಆಘಾತವಾಯಿತು. ಇವರು ಸರ್ವೋದಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಡುಪಿಟ್ಟರು. 1950ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸರ್ವೋದಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಆಂಗುಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಪಾದಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆಯವರ ಭೂದಾನ, ಗ್ರಾಮದಾನ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. 1955ರಲ್ಲಿ ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆಯವರು ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಪಾದಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸರ್ವೋದಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ದುಡಿದ ಗೋಪಬಂಧು ಚೌಧುರಿಯವರು ಮೆದುಳಿನ ರಕ್ತಸ್ರಾವದಿಂದ 1958ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 29ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡರು. *

ಚೌಧುರಿ, ಜೋಯಂತೋನಾಥ್ : 1908–1983 ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದಳದ ಒಬ್ಬ ನಿವೃತ್ತ ದಂಡನಾಯಕ. 1965ರಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಭಾರತದ ವಿರುದ್ಧ ಹಠಾತ್ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿದಾಗ ತನ್ನ ಅದ್ವಿತೀಯ ಟ್ಯಾಂಕ್ ಸಮರ ಕೌಶಲದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಿಜಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಸೇನಾನಿ. ಕಲ್ಕತ್ತದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಅಮಿಯಾನಾಥ್ ಚೌಧುರಿಯವರ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಜೋಯಂತೋನಾಥರು ಜನಿಸಿದರು (10–06–1908). ಕಲ್ಕತ್ತ ಹಾಗೂ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದ ಶಿಕ್ಷಣ. ಒಲವು ಸೈನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಯಾಂಡ್ ಹರ್ಸ್ಟ್ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟೆರಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ. 1928ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 1ರಂದು ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ನದು ಪಡೆದು ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕ. ಇವರಿಗೆ ಯುದ್ಧಾನುಭವ ಲಭಿಸಿದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (1939–45). ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯ ಹಾಗೂ ಬರ್ಮಾ (ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಿಂದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಚೌಧುರಿಯವರಿಗೆ ಸಮರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒ.ಬಿ.ಇ. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದ್ದು ತೀರ ಸಹಜವಾಗಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅವರು ಬ್ರಿಗೇಡಿಯರ್ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಮಲಯಾದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಭಾರತದ ಸಮಸ್ತ ಭೂಸೈನ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯಾದದ್ದು 1948ರಲ್ಲಿ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸರ್ಕಾರ ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಅದರ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದ ಚೌಧುರಿಯವರು ಬಲು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಾವು ನೋವುಗಳಿಂದಲೂ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಮುಂದೆ 1948–49 ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಗವರ್ನರರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. 1952ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಆರ್ಮ್‌ಡ್ ಡಿವಿಷನ್ನಿನ ದಳಪತಿ, 1952–55 ರಲ್ಲಿ ಅಡ್ಜುಟೆಂಟ್–ಜನರಲ್ ಮತ್ತು 1955–56ರಲ್ಲಿ ಚೀಫ್–ಆಫ್–ಜನರಲ್–ಸ್ಟಾಫ್ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. 1961ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗೋವಾ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ನಾಯಕತ್ವ ಚೌಧುರಿಯವರದೇ. ಕೇವಲ 30 ಗಂಟೆಗಳ ಒಳಗೆ ಗೋವಾ ಆಡಳಿತೆಯನ್ನು ಹದ್ದುಬಸ್ತಿಗೆ ತಂದು ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಚೌಧುರಿಯವರ ಚಾಕಚಕ್ಯ ಸರ್ವರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿತು.

1962ರಿಂದ 66ರವರೆಗೆ ಚೌಧುರಿಯವರು ಭಾರತ ಭೂಸೈನ್ಯಗಳ ಪ್ರಧಾನ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಜನರಲ್ ಪದವಿಯ ಸಮೇತ ಈ ಹುದ್ದೆ ಅವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. 1965ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಆಪರೇಷನ್ ಗ್ರಾಂಡ್‌ಸ್ಲಾಮ್ ಎಂಬ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ವಿರುದ್ಧ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಸಾರಿತು. ಸುಮಾರು 90 ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಹಾಗೂ ಬಹೂಪಯೋಗಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಟ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಿತವಾದ ಬಲ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಗೆ ನುಗ್ಗಿತು. ಭಾರತದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸೇನಾಬಲಗಳ ನಾಲ್ಕು ಮಡಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನೀ ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಜನರಲ್, ಜೆ.ಎನ್. ಚೌಧುರಿಯವರು ಅದ್ವಿತೀಯ ರಣಕೌಶಲವನ್ನು, ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ, ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಯುದ್ಧವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ಹಾಗೆ ಹೊಸ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಲಾಹೋರ್ ಹಾಗೂ

ಸಯಾಲ್‌ಕೋಟೆಗಳ ಕಡೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಎದುರು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಚೌಧುರಿಯವರು ಹೂಡಿದುದರಿಂದ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಯಬೇಕಾದಂಥ ಅನನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ನೆಲವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಬಲಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎರಡೂ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ವಿಜಯ ಕೇವಲ 22 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಚೌಧುರಿಯವರ ಈ ಪರಮ ಧುರೀಣತ್ವವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರ ಅವರಿಗೆ 1965ರಲ್ಲಿ ಪದ್ಮವಿಭೂಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.

ತಮ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿಯ (1966) ತರುವಾಯ ಚೌಧುರಿಯವರು ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹೈಕಮಿಷನರ್ ಆಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಇದ್ದರು (1966–69). ಅವರು ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರು ಹಾಗೂ ವಾಗ್ಮಿಗಳು. ಸಂಗೀತ, ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ, ಪ್ರವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಆಸಕ್ತಿ. ಚೌಧುರಿಯವರು ವಿಷ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಭವಸ್ಥ ಜನರಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಸೇನಾ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದ ಮೂವರು ಬ್ರಿಗೇಡಿಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಆರ್ಮರ್ ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು, ಅವರು 1962ರಲ್ಲೇ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚೀನೀಯರು ಅದೇ ವರ್ಷ ನೇಫಾದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿದಾಗ ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆರ್ಮರ್ ಕಲೆ ಬಹು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. ಚೌಧುರಿಯವರು ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಭಾರತದ ಇಡೀ ಭೂಸೇನಾ ಮಂಡಲಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ 1966ರ ವರೆಗೂ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದ ಆರ್ಮರ್ ಎಂಬ ಮಿಲಿಟರಿ ಜರ್ನಲ್ ಆರ್ಮರ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಲ್ವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಪೈಕಿ ಚೌಧುರಿಯವರು ಒಬ್ಬರೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಅವರು ಏಪ್ರಿಲ್ 6, 1983ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಚೌಪದಿ: ಇದೊಂದು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂಶಗಣಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಮಾತ್ರಾಗಣಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ನಾಗವರ್ಮ ತನ್ನ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ವಿಷ್ಣುಗಣ ಮತ್ತು ಒಂದು ರುದ್ರಗಣ ಬರುತ್ತವೆ. ಜಯಕೀರ್ತಿ ತನ್ನ ಛಂದೋನುಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಚತುಷ್ಪದಿಕಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಆತ ಹೇಳಿರುವನಾದರೂ ಆ ಗ್ರಂಥ ಅಲಭ್ಯ.

ಚಂದ್ರರಾಜನ ಮದನತಿಲಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿ ರು
ರತಿಹೀನಂ। ಪೆಳವಂ ಕುಬ್ಜ।

ಅಂಶಗಣಾನ್ವಿತವಾಗಿದ್ದ ಮೂಲ ಚೌಪದಿ ಅಮಳ ಎಂಬ ಬಂಧದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮಾತ್ರಾಗಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅಮಳದ ಲಯವೂ ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಚೌಪದಿಯನ್ನೇ ಹೋಲುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ನಾಗವರ್ಮನ ಸೂತ್ರದ ಅಮಳದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಾಗಣದ ಮುಂದೆ ಆರು ಮಾತ್ರಾಗಣದ ವಿನ್ಯಾಸ ಬಂದಿದೆ. ಚೌಪದಿ ಅಂಶಗಣದಿಂದ ಮಾತ್ರಾಗಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿರಬಹುದು. ಯಾವ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಡುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಾಗಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಚೌಪದಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಮೂರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ 3,4,3,4 ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಬಂದಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮಹಾನವಮಿ ಪದಗಳು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವನ್ನೂ ಚೌಪದಿಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಮೂರು ಮತ್ತು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ ಒಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಆಶ್ವಯುಜ । ಶುದ್ಧ ಮಾ । ನವಮಿ ಬರ । ಲೆಂದು ।
ಶಾಶ್ವತದಿ । ಹರಸಿದೆವು । ಬಾಲಕರು । ಬಂದು ।
ಈಶ ನಿಮ । ಗತ್ಯಧಿಕ । ಸುಖವ ಕೊಡ । ಲೆಂದು ।
ಲೇಸಾಗಿ । ಹರಸಿದೆವು । ಬಾಲಕರು । ಬಂದು

ಇವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಕೇವಲ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಾಮ್ಯವೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

(ನೋಡಿ: ಕನ್ನಡ–ಛಂದಸ್ಸು) (ಎಚ್.ಎನ್.ಜಿ.)

ಚೌರಾಸಿ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಥುರಾ ನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಜೈನ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಕೊನೆಯ ಕೇವಲಿ ಜಂಬುಸ್ವಾಮಿ ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನಾದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈಗ ಋಷಭ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮವಿದೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಚೌರಿ ಚೌರಾ: ಇದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋರಖಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿದೆ. 1922ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 4ರಂದು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಾದಕರ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಏಕೈಕ ನಾಯಕರಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆರಿಸಿತ್ತು. ಬೃಹತ್‌ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜನತಾಚಳವಳಿ ನಡೆಸಲು ತಕ್ಕ ಉತ್ಸಾಹ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಬಾರ್ಡೋಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚೌರಿ ಚೌರಾದಲ್ಲಿ ದುರ್ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು. ಆ ಊರಿನ ಜನರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧ್ವಜದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೆರವಣಿಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಯ ಮುಂದೆಯೇ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹಾದುಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೆರವಣಿಗೆ ಠಾಣೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಾಗ ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವರನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಮೂದಲಿಸಿ, ರೇಗಿಸಿ ಹೊಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೂಗಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಜನ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪೊಲೀಸರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು. ಪೊಲೀಸರು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಮದ್ದು ಮುಗಿದುಹೋಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಠಾಣೆಯೊಳಗೆ ಅವಿತುಕೊಂಡರು. ಜನರು ಠಾಣೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇಟ್ಟರು. ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಬಂದ ಪೊಲೀಸರನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಮಂದಿ ಪೊಲೀಸರು ಆಹುತಿಯಾದರು.

ಬಾರ್ಡೋಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರನಿರಾಕರಣೆಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವೈಸ್‌ರಾಯರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಚೌರಿ ಚೌರಾದ ದುರ್ಘಟನೆಯ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ಪರಿತಪಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಕರೆದರು (ಫೆಬ್ರುವರಿ 11). ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಫೆಬ್ರುವರಿ 16) ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಗಾಂಧಿಯವರು ಒಂದು ದೀರ್ಘ ಲೇಖನ ಬರೆದು ತಾವು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸಮರಕ್ಕೆ ಜನತೆಯಿನ್ನೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವರ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ತಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ 5 ದಿನಗಳ ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರು. ಫೆಬ್ರುವರಿ 25ರಂದು ಸೇರಿದ್ದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿತು.

ಸಾಮೂಹಿಕ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನದಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನಿರಾಶೆ ಹಬ್ಬಿತು. ಗಾಂಧಿಯವರ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರೇ ಟೀಕಿಸಿದರು. ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಲು ಗಾಂಧಿಯವರೇ ಕಾರಣರೆಂದು ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್ ವಾದಿಸಿದ. ಗಾಂಧಿಯವರ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಚೌರಿ ಚೌರಾ ಘಟನೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಗೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಜಿ.ಆರ್.)

ಚೌಲ್‌ಮೂಗ್ರ: ಫ್ಲಕುರ್ಷಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯ. ಹಿಡ್ನೋ ಕಾರ್ಪಸ್ ಕುರ್ಝಿಯೈ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಈ ಮರ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಡೋಮಲಯದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮ್, ತ್ರಿಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 15 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರ ಇದು. ರೆಂಬೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ತೂಗುಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದ್ದುದ್ದ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಡಾಕೃತಿಯವು. ಹೂಗಳು, ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು, ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿರುವ ಸೈಮೋಸ್ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಫಲಗಳು ಗುಂಡಗಿವೆ. ವ್ಯಾಸ 76 ಮಿ.ಮೀ.ಬಣ್ಣ ಚಾಕಲೇಟ್ ಕಂದು. ಒಳಗೆ ಅನೇಕ ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಅವು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಗೋಲಿಗಳಂತಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಚೌಲಮೂಗ್ರ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆ ಕುಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಸಂಧಿವಾತ, ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹುರುಪೆಗಳೇಳುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಬಳಕೆ ಇದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಳಸಿದ ಬೆಣ್ಣೆಯ ವಾಸನೆಯೂ ಕಹಿ ಮತ್ತು ಕಾರಮಿಶ್ರಿತ ರುಚಿಯೂ ಇದೆ. 25^{0} F.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಕೋಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಲಘು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಬೆಂಜೀನ್, ಕ್ಲೋರೋಫಾರಮ್ ಮತ್ತು ಈಥರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿದೆ. ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು,

ಮೀನುಗಳು ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಹಣ್ಣು ತಿಂದ ಹಂದಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ಮೀನುಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತಿನ್ನಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ಸಯನೋಜನ್‌ಯುಕ್ತ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡ್ ಎಂಬ ವಿಷವಸ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಜಿ.ಎ.)

ಚೌಸಿಂಗಿ : ಆರ್ಟಿಯೊಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲ ಗಣದ ಬೋವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಿಂಕೆ. ಇದರ ತವರು ಭಾರತ. ಟೆಟ್ರಸೆರಸ್ ಕ್ವಾಡುಕಾರ್ನಿಸ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಯಲು ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿಗಿಂತ ಕುರುಚಲು ಕಾಡೇ ಇದಕ್ಕೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ. ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಜಿಂಕೆಯಿದು. ತಲೆಯೂ ಸೇರಿ ದೇಹದ ಉದ್ದ ಸು. 1 ಮೀ. ಎತ್ತರ (ಭುಜದ ಬಳಿ) ಸು. 0.6 ಮೀ. ತೂಕ ಸು. 17–20 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ. ಬಣ್ಣ ಕಂದು, ಕಾಲುಗಳ ಒಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿವೆ. ಗಂಡುಜಿಂಕೆಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಮತ್ತು ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಜೊತೆ–ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು 2 ಜೊತೆ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಚೌಸಿಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಕೊಂಬುಗಳು ದೊಡ್ಡವು; ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 80–100ಮಿ.ಮೀ. ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನವು ಚಿಕ್ಕವು; ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 25–38ಮೀ.ಮೀ. ಇವಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬುಗಳಿವೆಯಾಗಿ ಇವು ಇತರ ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕೊಂಬುಗಳೇ ಇಲ್ಲ.

ಚೌಸಿಂಗ್ ಸಂಘಜೀವಿಯಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ತುಂಬ ನಾಚಿಕೆ ಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಹೌದು. ಅಪಾಯದ ಸುಳಿವು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಕ್ಕರೂ ಸಾಕು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದ ಪೊದೆಯೊಳಗೆ ನೆಗೆದು ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಸಿಗುವುದೇ ದುರ್ಲಭ. ಇದು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯ ಕುಲುಕು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ.

ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳು ಕೂಡುವ ಕಾಲ ಜೂನ್–ಜುಲೈ. ಸು. 183 ದಿವಸಗಳ ಗರ್ಭಾವಧಿಯ ಅನಂತರ ಸೂಲಿಗೆ 1–3 ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಚೌಸಿಂಗಿಯನ್ನು ಸಾಕುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ)

ಚೌಹಾಣರು : ಪ್ರಶ. 10–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಜಪುಟಾಣದ ಶಾಕಂಬರಿ, ರಣತಂಬೂರು, ನಾಡೋಲ್ ಮತ್ತು ಜಾಲೋಹರ್ (ಜಾಬಾಲಿಪುರ) ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಒಂದು ಮನೆತನದ ಮತ್ತು ಅದರ ಶಾಖೆಗಳ ರಾಜರು. ಚಾಹಮಾನರು ಎಂದೂ ಇವರನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಚಾರಣಕವಿಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಹಮಾನರು ಮೂಲತಃ ನರ್ಮದಾ ನದೀತೀರದ ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ನಂಬಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಇವು ಶಾಕಂಬರೀ ಸರೋವರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಜೈಪುರ) ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ವಿಚಾರಣೀಯ. ನಾಗಾವಲೋಕ ನೆಂಬ ಅರಸನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಭರ್ತೃವೃದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅವನಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಐದು ತಲೆಮಾರಿನವರು ಭಡೋಚ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಆ ಮಾಂಡಲಿಕನ ಶಾಸನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮಾಂಡಲಿಕ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರು ಅನಂತರ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಸುಮಾರು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಿತ್ತೋಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಮೂಲತಃ ತ್ವಷ್ಟ್ರಿ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಇವರು ಅನಂತರ ತಮ್ಮನ್ನು ಚಾಹಮಾನರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡರೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ದಂತಕಥೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯದೇವನ ಪುತ್ರನಾದ ಚಾಹಮಾನ ಮನೆತನ ಅಗ್ನಿಕುಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಸಂತತಿಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ ಇತ್ತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಶಾಕಂಬರೀ ಶಾಖೆ : ಶಾಕಂಬರೀ ಶಾಖೆಯ ಚಾಹಮಾನರು ಈ ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಇವರು ಆಳಿದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಪಾದಲಕ್ಷ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವರು ಸಪಾದಲಕ್ಷ ಚಾಹಮಾನರೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರು. ವಸುದೇವ ಈ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು. ಇವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತ, ಪೂರ್ಣತಲ್ಲ, ಜಯರಾಜ ಮತ್ತು 1ನೆಯ ವಿಗ್ರಹರಾಜರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಪ್ರತೀಹಾರ ವತ್ಸರಾಜ ಬಂಗಾಲದ ಧರ್ಮಪಾಲನೊಡನೆ ಹೂಡಿದ್ದ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರನ ಪರವಾಗಿ ಚಾಹಮಾನ 1ನೆಯ ದುರ್ಲಭರಾಜ ಕಾದಿದ. ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ 1ನೆಯ ಗೋವಿಂದರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ನಾಗಭಟನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಸಿಂಧ್‌ನಲ್ಲಿ ಅರಬರ ದಾಳಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಚಾಹಮಾನರು ಪ್ರತೀಹಾರರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದು, ಅವರೊಡನೆ ರಕ್ತಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಸಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಅವರ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿದಾಗ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ಗೂವಕನ ಸೋದರಿಯಾದ ಕಲಾವತಿಯನ್ನು ಪ್ರತೀಹಾರ 1ನೆಯ ಭೋಜನಿಗೆ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತೀಹಾರ 1ನೆಯ ಮಹೀಪಾಲನ ಸಾಮಂತ 1ನೆಯ ವಾಕ್ಪತಿರಾಜ. ಈತ ಪುಷ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಇವನ ಪೂರ್ವಜರು ಪುಷ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಲಯಗಳನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರು. ವಾಕ್ಪತಿರಾಜನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರವಾಡದ ನಡ್ಡುಲದಲ್ಲಿ ಚಾಹಮಾನ ಶಾಖೆಯೊಂದರ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ. ಇವನ ವಂಶಸ್ಥರು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು.

ವಾಕ್ಪತಿರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಸಿಂಹರಾಜ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜನೆನಿಸಿಕೊಂಡ. ಪ್ರತೀಹಾರರು ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅವನತಿಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರ ಅನೇಕ ಸಾಮಂತರನ್ನು ಈತ ಸೋಲಿಸಿದ. ಈತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಗ್ರಹರಾಜ ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯ ಮೂಲರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನರ್ಮದಾ ತೀರದವರೆಗೂ ಒಯ್ದ. ಈತನ ಸೋದರ ದುರ್ಲಭರಾಜ ನಡ್ಡುಲದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಹಮಾನ ಮಹೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತಿಮ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಕಂಬರೀ ಚಾಹಮಾನರ ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಕರ್, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜೈಪುರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಮೀರದ ಸಮೀಪದ ಪುಷ್ಕರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಜೋಧಪುರ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ದುರ್ಲಭರಾಜನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದರಾಜ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದನ ದಾಳಿಯನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತಾದರೂ ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹಾನಿಯೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನಾಡೋಲದ ಚಾಹಮಾನ ಅಣಹಿಲ್ಲ ಶಾಕಂಬರಿಯ ವೀರ್ಯರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಪರಮಾರ ಭೋಜನೊಡನೆ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯರಾಜ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಪುಷ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಲು ಬಂದ 700 ಜನ ಚೌಳುಕ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದನಂತೆ. ಈತ ಹಾಗೂ ಈತನ ಮಗ ಅಜಯರಾಜ ಇವರು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅಜಯರಾಜ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಚಾಚಿಗ, ಸಿಂಧುಲ ಮತ್ತು ಯಶೋರಾಜರೆಂಬ ಅರಸರನ್ನು ಕೊಂದ. ಈತನೇ ಅಜ್ಮೀರ್ ನಗರದ ಸ್ಥಾಪಕ. ಅದರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಅಜಯಮೇಡು.

ಅನಂತರ ಬಂದ ಅರ್ಣೋರಾಜ ಚೌಳುಕ್ಯ ಜಯಸಿಂಹ ಹಾಗೂ ಕುಮಾರಪಾಲರಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗಳಾದ ಕಾಂಚನದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಜಲ್ಹಣಾಳನ್ನು ಕುಮಾರಪಾಲನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. 1153ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆಳಲು ಬಂದ 4ನೆಯ ವಿಗ್ರಹರಾಜ ಅಥವಾ ವೀಸಲದೇವ ದೆಹಲಿಯ (ಢಿಲ್ಲಿಕಾ)ವರೆಗೂ ಸೈನ್ಯವನ್ನೊಯ್ದು ಪಂಜಾಬಿನ ಹಿಸ್ಸಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಶಿಕೌ (ಹಾನ್ಸಿ) ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಚೌಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಪಲ್ಲಿಕಾ (ಜೋಧಪುರದ ಪಾಲ), ಜಾಬಾಲಿಪುರ (ಜಾಲೋರ್) ಮತ್ತು ನಾಡೋಲ್ ನಗರಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡ. ಈತ ಸಾಹಿತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಈತನ ಹರಕೇಲೀ ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಅಜ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಮಹಾಕವಿ ಎನಿಸಿದ ಸೋಮದೇವನ ಲಲಿತವಿಗ್ರಹರಾಜ ನಾಟಕದ ಭಾಗಗಳು ಅಜ್ಮೀರದ ಮಸೀದಿಯೊಂದರ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೂ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಭಾಗಶಃ ದೊರೆತಿವೆ. ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಆರ್ಯಾವರ್ತವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನೆಂಬ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತ ವರ್ಣನೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲ.

ಇಮ್ಮಡಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಸೋದರಮಾವನ ಅರ್ಣೋರಾಜನ ಮಗ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಮಾತಾಮಹರಾದ ಚೌಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಚೌಳುಕ್ಯ ಕುಮಾರಪಾಲ ಕೊಂಕಣದ ಶಿಲಾಹಾರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಡೆತ್ತಿದಾಗ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದ. ಕಳಚುರಿ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಕರ್ಪೂರದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನೇ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಮುಮ್ಮಡಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮರಣಾನಂತರ ಆತನ ಮಂತ್ರಿಗಳಿತ್ತ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನೂ ಸಪಾದಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. 1177ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಮೂರನೆಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಚಾಹಮಾನ ಸಂತತಿಯ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದವನು. ಇವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಯ ವರ್ಣನೆಗಳು ಚಾಂದ್‌ಬರ್ದಾಯಿಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ರಾಸೋ, ಜಯಾನಕನ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ, ಜಿನಪಾಲನ ಖರತರ ಗಚ್ಛ ಪಟ್ಟಾವಳೀ ಹಮ್ಮೀರ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ಫೆರಿಸ್ತನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳೂ ಅವನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ.

ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಘಟನೆ ಸಂಯೋಗಿತಾ (ಸಂಯುಕ್ತಾ) ಸ್ವಯಂವರ. ಕನೌಜಿನ ರಾಜ ಜಯಚಂದ್ರನಿಗೂ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯವಿತ್ತು. ಜಯಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಕುಮಾರಿ ಸಂಯೋಗಿತಾಳ

ಸ್ವಯಂವರನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ. ಸಂಯೋಗಿತೆ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನನ್ನು ವರಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಗೂಢಚಾರರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಜಯಚಂದ್ರ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ನೆರೆದ ರಾಜಕುಮಾರರ ಮುಂದೆ ಅವನನ್ನು ಅಪಮಾನಕ್ಕೀಡು ಮಾಡಲು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಲೋಹದ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅರಮನೆಯ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇಡಿಸಿದ್ದ. ಸಂಯೋಗಿತೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ರಾಜರನ್ನೆಲ್ಲ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ದ್ವಾರದ ಬಳಿಗೆ ನಡೆದುಬಂದು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಹೂಮಾಲೆ ಹಾಕಿದಳು. ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಸಂಯುಕ್ತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟ. ಜಯಚಂದ್ರನ ಸೈನಿಕರು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆದರೆ ವೇಷಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಬೆಂಗಾವಲು ಪಡೆ ಜಯಚಂದ್ರನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ತಡೆದು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿತು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ರಾಸೋ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಘಟನೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂದೇಹ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಸಾಹಸಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಯೋಧರೂ ಯುದ್ಧತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಆದ ಕದಂಬವಾಸಿ, ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ, ಸ್ಕಂದ ವಾಮನ, ಉದಯರಾಜ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಎಂಬುವರನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ದಂಡ ನಾಯಕರುಗಳಾಗಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅವನು ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಚಂದೇಲ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯ 2ನೆಯ ಭೀಮನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದ. ಸಗೋತ್ರನೂ ಗೂಡಪುರದ ರಾಜನೂ ಆದ ನಾಗಾರ್ಜುನ ಎಂಬುವನು ದಂಗೆಯೆದ್ದಾಗ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಅವನನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿ, ಅವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ರಾಜ್ಯ ಪಾಟಿಯಾಲದ ಸಿರ್ಹಿಂದ್ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೇವಾರದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು.

1186ರ ವೇಳೆಗೆ ಘಜ್ನಿಯ ಯಾಮಿನಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿ ಷಿಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಮಹಮ್ಮದ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅವನು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಂಜಾಬನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಚಾಹಮಾನ ರಾಜ್ಯದ ಸಿರ್ಹಿಂದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಜಿಯಾವುದ್ದೀನ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಮುಲ್ತಾನಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. ಕೂಡಲೇ ಮಹಮದೀಯರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಂಜಾಬಿನಿಂದ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸೈನ್ಯಸಮೇತನಾಗಿ ಹೊರಟ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದ ಸೈನ್ಯಸಮೇತನಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆದ. ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳು ಕನೌಜಿನಿಂದ 22.5ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತರೈನ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ 1190–1191ರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಎದುರಾದುವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ದಂಡನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಗೋವಿಂದರಾಜನಿಂದ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದು ಮಹಮ್ಮದ ತನ್ನ ಅಂಗರಕ್ಷಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಣಾಂಗಣದಿಂದ ಪಾರಾದ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದಳಪತಿಯಾದ ಸ್ಕಂದ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮಹಮ್ಮದನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಚಾಹಮಾನರ ಅಧಿಕಾರ ಪಂಜಾಬಿನ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮಲ್ಲಿಕ್ ಜಿಯಾವುದ್ದೀನ ತಬರ್‌ಹಿಂದ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೋತು ಓಡಿ ಹೋದ.

ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದ ಸೋಲಿಗೆ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಿರಿದಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ (1192) ಪಂಜಾಬನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸಿರ್ಹಿಂದ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ದೂತನ ಮುಖಾಂತರ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಕುಪಿತನಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಹೊರಟ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ರಾಜರು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂದಾದರು. ಪುನಃ ತರೈನ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಟ್ಟವನಂತೆ ನಟಿಸಿ ಮಹಮ್ಮದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲನಾದ. ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ. ಚಾಹಮಾನ ರಾಜನ ಸೈನಿಕರು ಇಡೀ ದಿನ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಬಳಲಿದ್ದರು. ಗೊಂದಲಮಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಸಾವಿರಾರು ಸೈನಿಕರು ಹತರಾದರು. ರಣವೀರನಾದ ಗೋವಿಂದರಾಜ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಬಿದ್ದ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡಿ ಅಜ್ಮೀರ್ ನಗರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಸಂಚು ನಡೆಸಿದನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ತರೈನ್ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಚಾಹಮಾನರ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಜ್ಮೀರಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನ ವಹಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಾಹಮಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅಜ್ಮೀರ್ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕುತ್ಬ್ ಉದ್ ದೀನನ ವಶವಾಯಿತು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ವಂಶಸ್ಥರು ರಣತಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯವರೆಗೂ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು.

ರಣತಂಬೂರು ಶಾಖೆ : ಮೂರನೆಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮಗನಾದ ಗೋವಿಂದ ರಣತಂಬೂರು ಚೌಹಾಣ ಶಾಖೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ. ಅವನು ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನನಿಗೆ ಹೇರಳವಾದ ಧನಕನಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಣತಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದರೂ ಹೇಡಿಯಂತೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಬದುಕಬಯಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ತಮ್ಮನಾದ ಹರಿರಾಜ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ವಿಫಲನಾದ. ಗೋವಿಂದನ ಅನಂತರ ವಾಲ್ಹಣದೇವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮತ್ತು ವೀರನಾರಾಯಣ ಎಂಬುವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನ ಅಲ್ತಮಷ್ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟ. ಆದರೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ವೀರನಾರಾಯಣ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅಲ್ತಮಷ್ ಗೌರವದಿಂದ ವೀರನಾರಾಯಣನನ್ನು ದೆಹಲಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಅಲ್ತಮಷನ ಮರಣಾನಂತರ 1236ರಲ್ಲಿ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಸೋದರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಾಗ್ಭಟನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಜೈತ್ರಸಿಂಹ ರಾಜನಾದ. ಜೈತ್ರಸಿಂಹ ಮುಸ್ಲಿಂ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ರಣತಂಬೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ. ಜೈತ್ರಸಿಂಹನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಹಮ್ಮೀರ ರಾಜನಾದ.

ಹಮ್ಮೀರ ರಣತಂಬೂರಿನ ರಾಜರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪರಾಕ್ರಮಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರು, ಜಿಯಾವುದ್ದೀನ್, ಬರನಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೇಖಕರು ಹಮ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೋಧರಾಜನ ಹಮ್ಮೀರ ರಾಸೋ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರನ ಹಮ್ಮೀರ ಹಾಥ ಹಿಂದೀ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಹಮ್ಮೀರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. ಹಮ್ಮೀರ ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಧಾರ, ಚಿತ್ತೂರು, ಆಬು, ತ್ರಿಭುವನಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ರಾಜರನ್ನು 1288ರ ವೇಳೆಗೆ ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತನಾದ ವಿಶ್ವರೂಪ ಎಂಬುವನ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕೋಟಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ. 1292ರ ವೇಳೆಗೆ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಜಲಾಲುದ್ದೀನ ಹಮ್ಮೀರನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನಡಗಿಸಲು ಎರಡು ಸಾರಿ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಸೈನ್ಯ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನ ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1296ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ತೊಡಗಿದ. ರಣತಂಬೂರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಲ್ಲಾವದ್ದೀನ್ ಉಲ್ಲುಘಖಾನನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು 1300ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸೈನ್ಯ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ತಲುಪುವ ಮೊದಲೇ ಹಮ್ಮೀರನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಭೀಮಸಿಂಹ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟ. ಹಮ್ಮೀರ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದ. ಮನಸ್ತಾಪದಿಂದ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದ ಹಮ್ಮೀರನ ಬಂಧುವಾದ ಭೋಜ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದು ರಣತಂಬೂರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ.

ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಉಲ್ಲುಘಖಾನ್ ಮತ್ತು ನಸರತ್‌ಖಾನ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಳಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಾನೇ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ರಣತಂಬೂರನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಬಂದ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸೈನ್ಯ 1301ರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಣತಂಬೂರಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಒಳನುಗ್ಗಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ನಟಿಸಿ, ಹಮ್ಮೀರನ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ದಳಪತಿಗಳಾದ ರತಿಪಾಲ ಮತ್ತು ರಣಮಲ್ಲ ಎಂಬುವರನ್ನು ವಿದ್ರೋಹದಿಂದ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡ. ಹಮ್ಮೀರ ತನ್ನ ಕುಮಾರಿ ದೇವಲದೇವಿಯನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹಮಾಡುವುದಾದರೆ ತಾನು ರಣತಂಬೂರಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಾಗಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ಹಮ್ಮೀರ ಜೌಹರ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ತನ್ನವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ. ಹಮ್ಮೀರನ ರಾಣಿ, ಅವನ ಕುಮಾರಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಗ್ನಿಕುಂಡಕ್ಕೆ ಜಿಗಿದು ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹಮ್ಮೀರ ಜಾಜನಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೋರಾಡುತ್ತ ಮಡಿದ. ಇವನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಶತ್ರುಗಳು ಅಪ್ರತಿಭರಾದರು. ವಿದ್ರೋಹಿಗಳಾದ ರತಿಪಾಲ, ರಣಮಲ್ಲರನ್ನು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ರಣತಂಬೂರು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ವಶವಾಯಿತು. ಹಮ್ಮೀರನ ವೀರಮರಣದೊಡನೆ ರಣತಂಬೂರಿನ ಚೌಹಾಣ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ನಾಡೋಲ್ ಶಾಖೆ : ಈ ಶಾಖೆ ಶಾಕಂಬರಿಯ ಲಾಕ್ಷಣ ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಎಂಬವನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಹರಿಜನ ಅನುಚರನೊಡನೆ ನಾಡೋಲ್‍ಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದಿಂದಲೂ ದೈವಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವನ ಅನಂತರ ಶೋಭಿತ, ಬಲಿರಾಜ, ವಿಗ್ರಹಪಾಲ, ಮಹೇಂದ್ರ ಇವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಮಹೇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಅಶ್ವಪಾಲ ಸು. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅಶ್ವಪಾಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯರಿಗೂ ಚೌಹಾಣರಿಗೂ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದುವು. ಅಶ್ವಪಾಲನ ಮಗನೂ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆದ ಅಣಹಿಲ ನಾಡೋಲ್ ಚೌಹಾಣ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವ. ಇವನು ಗುಜರಾತಿನ 2ನೆಯ ಭೀಮನನ್ನೂ ಪರಮಾರ ಭೋಜನನ್ನೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡೋಲ್ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಬಲರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅಣಹಿಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಇವನ ಪುತ್ರ ಬಾಲಪ್ರಸಾದ ರಾಜನಾದ. ಇನ್ನೂ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದ ಇವನು ಗುಜರಾತಿನ ಭೀಮದೇವನಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದ. ಇವನ ಸಹೋದರನಾದ ಜೆಂದುರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಜೆಂದುರಾಜ ತನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಜೆಂದ್ರರಾಜೇಶ್ವರ ಎಂಬ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜೆಂದು ರಾಜನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗನಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದ. ಅವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಅವನ ಸಹೋದರ ಜಾಜಲದೇವ 1090ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಣಹಿಲಪಾಟಕವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಜಾಜಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಸಹೋದರನಾದ ಆಶರಾಜ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಆದರೆ ಪೃಥ್ವೀಪಾಲನ ಮಗನಾದ ರತ್ನಪಾಲ 1115ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನ ಪಡೆದ. ಅನಂತರ ರಾಯಪಾಲ, ಸಹಜಪಾಲ, ಅಹಣ, ಕೆಲ್ಹಣ, ಜಯತಸಿಂಹ–ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಜಯತಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಐಬಕ್ ನಾಡೋಲ್ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ ಸಾಮಂತಸಿಂಹ ನಾಡೋಲ್ ಚೌಹಾಣ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ರಾಜ. ಅನಂತರ ಆ ರಾಜ್ಯ ಜಾಲೋರ್ ಚೌಹಾಣ ಮನೆತನದ ಉದಯಸಿಂಹನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು.

ಜಾಲೋರ್ ಶಾಖೆ : ನಾಡೋಲ್ ರಾಜನಾದ ಅಲ್ಹಣದೇವ ಮತ್ತು ಅನ್ನಲ್ಲದೇವಿಯ ಕುಮಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಕೀರ್ತಿಪಾಲ ಜಾಲೋರ್ (ಜಾಬಾಲಿಪುರ) ಚೌಹಾಣ ಶಾಖೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ. ಜಾಲೋರ್ ಅಥವಾ ಜಾಬಾಲಿಪುರ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸುವರ್ಣಗಿರಿ ಜಾಲೋರ್ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಪಾಲನನ್ನು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೀರ್ತಿಪಾಲ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಹಿಂದು; ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರನ ಆರಾಧಕ. ಇವನು ಮಹಾವೀರ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೂ ಉದಾರ ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಕೀರ್ತಿಪಾಲನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗನಾದ ಸಮರಸಿಂಹ ರಾಜನಾದ. ಇವನ ಸು. 1182ರ ಹಲವು ದಾನಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವನ ಸೂಂಧಾ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಸಮರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ವಿದ್ವಾಂಸ ಮತ್ತು ವಿದ್ವತ್‍ಪಕ್ಷಪಾತ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ತುಲಾಪುರುಷ ಮಹಾದಾನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ. ಜಾಲೋರ್‍ನ ಕನಕಾಚಲ ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣಗಿರಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಭೇದ್ಯ ಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಇವನು ಒಂದು ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮರಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಇವನ ಸಹೋದರಿಯಾದ ರೂದಲದೇವಿ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕುನ್ವರ ವಿಹಾರ ರಾಜನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಪುನರ್‍ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇವನು ತನ್ನ ಕುಮಾರಿಯಾದ ಲೀಲಾದೇವಿಯನ್ನು ಗುಜರಾತಿನ ಇಮ್ಮಡಿ ಭೀಮದೇವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಶಾಂತಿ ಸುಭಿಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು.

ಸಮರಸಿಂಹನ ಅನಂತರ ಇವನ ಮಗ ಉದಯಸಿಂಹ ಜಾಲೋರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜನಾದ. 1205ರಿಂದ 1249ರವರೆಗೆ ಇವನು ಕೊಟ್ಟ ದಾನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಉದಯಸಿಂಹ ನಾಡ್ಡುಲ, ಜಾಬಾಲಿಪುರ, ಮಾಂಡವ್ಯಪುರ ವಾಲ್ಭಟಮೇರು, ಶ್ರೀಮಲ, ರತ್ನಪುರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇವನ ರಾಜ್ಯ ಮಂದರ್‍ನಿಂದ ಸಾಂಚರ್‍ರವರೆಗೂ ಮಲ್ಲನಿಯಿಂದ ಗದ್ವಾರ್‍ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. 1226ರ ವೇಳೆಗೆ ಇವನು ನಾಡೋಲ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಉದಯಸಿಂಹನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುರಿಯಲು 1216ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ತಮಿಷ್ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಉದಯಸಿಂಹ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿದ. ಅಲ್ತಮಿಷ್ ಇವನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಯಸಿ ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಅನಂತರ ಅಲ್ತಮಿಷ್ ಗುಜರಾತನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಉದಯಸಿಂಹ ಗುಜರಾತಿನ ವಾಘೇಲ ವೀರಧವಳನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಉದಯಸಿಂಹ ತನ್ನ ಕುಮಾರಿಯನ್ನು ವಾಘೇಲ ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ. ಇವನು ವೀರನಾಗಿದ್ದಂತೆ ವಿದ್ವತ್‍ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದ; ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಉದಯಸಿಂಹನ ಮರಣಾನಂತರ ಇವನ ಮಗನಾದ ಚಾಚಿಲ ರಾಜನಾದ. ಚಾಚಿಲನೂ ತಂದೆಯಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ಗುಜರಾತಿನ ವೀರಮದೇವನನ್ನೂ ಇತರ ರಾಜರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಚಾಚಿಲನ ಅನಂತರ 1277ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಗ ಸಾಮಂತಸಿಂಹ ರಾಜನಾದ. ಸಾಮಂತಸಿಂಹನ ಮಗನಾದ ಕಾನ್ಹಡ ಜಾಲೋರ್ ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ರಾಜ. 1311ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಜಾಲೋರ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕಾನ್ಹಡ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ವೀರಮನನ್ನು ಕೊಂದು ಜಾಲೋರ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಇತರ ಶಾಖೆಗಳು: 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧೋಲ್‍ಪುರದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರತೀಹಾರರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ಚಾಹಮಾನರ ಒಂದು ಶಾಖೆಯವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂವರ ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿದಿವೆ; ಈಸುಕ್, ಆತನ ಮಗ ಮಹಿಷರಾಮ, ಮೊಮ್ಮಗ ಚಂಡಮಹಾಸೇನ. ಚಂಡಮಹಾಸೇನ ಧವಳಪುರಿಯಲ್ಲಿ (ಧೋಲ್‍ಪುರ) 842ರಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಚರ್ಮಣ್ವತೀ–ಚಂಬಲ್–ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ. ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಇವನ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಈತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಧವಳಪುರಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಈತ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಇತರರ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು.

ಪರ್ತಾಬ್‍ಗಢದಲ್ಲಿ ಚಾಹಮಾನರ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಂಡಲಿಕ ಮನೆತನ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಗೋವಿಂದರಾಜ, ದುರ್ಲಭರಾಜ ಮತ್ತು ಮಹಾಸಾಮಂತ ಇಂದ್ರರಾಜರು ಈ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. 942ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಂದ್ರರಾಜ ಗೊಣ್ಣ ವರ್ಷಕಾ (ಪರ್ತಾಬ್‍ಗಢ ಸಮೀಪದ ಘೊಟರ್ಸಿ) ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಸತ್ಯಪುರ (ಜೋಧಪುರದ ಸಮೀಪದ ಸಾಂಚೋರ್) ಮತ್ತು ದೇವಡಾಗಳಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಚಾಹಮಾನ ಮನೆತನದ ಭಿನ್ನ ಶಾಖೆಗಳವರು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ನಾಡೋಲ್ ಚಾಹಮಾನನಾದ ಅಲ್ಹಣನ ಮಗ ವಿಜಯಸಿಂಹ ಸತ್ಯಪುರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈತನೂ ತದನಂತರ ಬಂದ ಪದ್ಮಸಿಂಹ, ಶೋಭಿತ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಹ ಇವರೂ ಜಾಲೋರ್ ಚಾಹಮಾನರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಸಾಲ್ಹ ಭಾನ್‍ಮಲ್ ನಗರವನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈತನ ಅನಂತರ ವಿಕ್ರಮಸಿಂಹ, ಸಂಗ್ರಾಮಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು.

ದೇವಡಾ ಶಾಖೆಯ ಮೂಲಪುರುಷ ವಿಜಡ ಅಥವಾ ದೇವರಾಜ; ಜಾಲೋರದ ಚಾಹಮಾನ ಸಮರಸಿಂಹನ ಮರಿಮಗ; ಮಾನಸಿಂಹನ ಮೊಮ್ಮಗ; ಪ್ರತಾಪನ ಮಗ. ಈತನಿಂದಲೇ ಈ ಶಾಖೆಗೆ ದೇವಡಾ (ದೇವರಾಜ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಮರುಸ್ಥಳೀ ಮಂಡಲದ ಅಧಿಪನೆಂದು ಈತನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ಮಗ ವಾಣಿಗ (ಲಾವಣ್ಯಕರ್ಣ) ಆಬು ಪರ್ವತವನ್ನೂ ವಾಘೇಲರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ವಾಣಿಗನ ಅನಂತರ ಇವನ ತಮ್ಮ ಉಣ್ಣಿಗ (ಉಣ್ಣ) 1315ರಿಂದ 1320ರ ವರೆಗೂ, ಅನಂತರ ವಾಣಿಗನ ಮಗ ತೇಜಸಿಂಹ ಸು. 1337ರವರೆಗೂ ಆಳಿದರು. 1337ರಲ್ಲಿ ತೇಜಸಿಂಹನ ಮಗ ಕಾನ್ಹಡದೇವ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಈತನೇ ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಚೌಹಾಣ ಸುಭದ್ರಾ ಕುಮಾರಿ : 1904–1948. ಭಾರತೀಯ ಕವಯಿತ್ರಿ, ಕತೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿವೇದೀ ಯುಗವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಲೇಖಕಿಯರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯಳಾದವಳು.

ಈಗ ಅಲಹಾಬಾದ್ ನಗರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ನಿಹಾಲ್‍ಪುರ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ರಾಜಪೂತ ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಜನಿಸಿದಳು. ತಂದೆ ಠಾಕೂರ್ ರಾಮನಾಥಸಿಂಹ ಶಿಸ್ತಿನ ಸಿಪಾಯಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಲಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. 15ನೆಯ ವರ್ಷದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಖಾಂಡ್ವಾದ ಠಾಕೂರ್ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಹ ಚೌಹಾಣನೊಡನೆ ಈಕೆಯ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಸೋದರರ ಒತ್ತಾಸೆಯಿಂದ ವಿವಾಹಾನಂತರವೂ ವಾರಣಾಸಿಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಳಾದರೂ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಪತಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈಕೆ ಜಬ್ಬಲ್‍ಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಅಗೌರವಿಸಿದ ಅರಸರನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿದ ಈಕೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಮಹಿಳಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗೌರವ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದಲೂ

ನಾಡಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಗ್ರಾಮದ ಮಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪತಿಪತ್ನಿಯರ ಈ ಜೋಡಿ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1940 ಮತ್ತು 1942ರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಂತೂ ಕೈಗೂಸಿನೊಂದಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಜೈಲುವಾಸದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಗುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳತ್ತ, ಸಮಾಜಧೋರಣೆಯ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶಗಳತ್ತ ಆಕರ್ಷಿತಳಾದ ಈಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾನಿವಾರಣೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ಉದ್ಧಾರ, ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯ, ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಆದರ್ಶಗಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಳು. ಈ ಆದರ್ಶಗಳು ಕೇವಲ ಉಪದೇಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದರೆ ಹರಿಜನೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂಗವಾಗಿ ಈಕೆ ಅವರ ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವರೊಡನೆಯೇ ವಾಸವಾಗಿದ್ದುದು, ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡುವ ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧಗಳಿದ್ದಂಥ ವಿವಾಹ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನೇ ಹೊರಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದು.

ಈಕೆ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯ ಮೊದಲ ಕವನ 'ಮರ್ಯಾದಾ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ (1913) ಈಕೆಗೆ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ದಿನಗಳೆದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚೇತನವನ್ನು ಮೈದುಂಬಿಕೊಂಡ ಈಕೆಯ ರಚನೆಗಳು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಮಾಖಲ್‌ಲಾಲ್ ಚತುರ್ವೇದೀ, ಬಾಲಕೃಷ್ಣಶರ್ಮಾ ನವೀನ್, ಸುಂದರಲಾಲ್ ತ್ರಿಪಾಠೀ, ಪ್ರೇಮಚಂದ್ ಮೊದಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದೀ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಈಕೆ, ಅಜ್ಞಾತ ಪ್ರಿಯತಮನ ವಿರಹದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನಾಡಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಪಣವಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳ, ಮಹನೀಯರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿ ಆ ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಕೆ ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ದೇಶಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವೂ ಆಗಿವೆ. ಇಂಥ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಝಾಂಸಿ ಕೀ ರಾನೀ ಎಂಬ ಕವನ ಈಕೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅಮರಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕವಿತೆಯ ಪಲ್ಲವಿ ನಾಡಿನ ಜನರ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಲಿಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾರೀ ಜೀವನದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನದ ಅನನ್ಯ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಬಲ ಆಶಾವಾದಿತ್ವವನ್ನೂ ಈಕೆಯ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶೃಂಗಾರರಸದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವ ಕೆಲವೊಂದು ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಈಕೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಭಾವುಕತೆಯ ಪ್ರೇಮಸ್ಪಂದನಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸರಸತೆ, ಮಾಧುರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಯಮ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. 'ಠುಕಾರಾ ದೋ ಯಾ ಪ್ಯಾರ್ ಕರೋ', 'ಪ್ರಿಯತಮ್ ಸೇ'– ಇವು ಈಕೆಯ ಇಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಭಾವ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳ ಮಧುರ ಸಂಗಮಕ್ಕೂ ಈಕೆಯ ರಚನೆಗಳು ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಗೌರವ ಪರಂಪರೆಯೂ ಈಕೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳ ಕವನಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಕವಿತಾಕೌಮುದಿಯಂಥ ಸಂಕಲನದಲ್ಲೂ ಈಕೆಯ ಕವನಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅಖಿಲಭಾರತ ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಈಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನಸಂಗ್ರಹವಾದ ಮುಕುಲ್ (1930) ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಸಂಕಲನವಾದ ಬಿಖರೇ ಮೋತೀ (1932)ಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸೆಕ್ಸಾರಿಯಾ ಬಹುಮಾನವನ್ನಿತ್ತು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಉನ್ಮಾದಿನೀ (1934) ಮತ್ತು ಸೀದೇ ಸಾದೇ ಚಿತ್ರ (1946) ಎಂಬ ಎರಡು ಕಥಾಸಂಕಲನಗಳು ಹೊರಬಂದುವು. 1932ರಿಂದ 1942ರವರೆಗಿನ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಈಕೆ ರಚಿಸಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಶಿಶುಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಭಾ ಕೀ ಖೇಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ಗಲ್ಪವಿಹಾರ ಮತ್ತು ತ್ರಿಧಾರಾ ಈಕೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಎರಡು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಕಲನಗಳು.

ಈಕೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿಯ ಆಯ್ಕೆಯಂತೂ ಅವಿರೋಧವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ 44ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಕಾರು ಅಪಘಾತವೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗಿದಳು. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಚೌಳಿನ ಪುಡಿ : ಬಟ್ಟೆ, ಕಾಗದ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಚಲುವೆ ಮಾಡಲು, ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಶುಚಿ ಮಾಡಲು ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಲು, ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ರಾಸಾಯನಿಕ (ಬ್ಲೀಚಿಂಗ್ ಪೌಡರ್). ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಕೇತ $CaOCl_2$ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅನಿಲವೇ ಚಲುವೆಕಾರಿ. ಚೌಳಿನ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅನಿಲ ಮಿಳಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸುಣ್ಣದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಳ್ಳಗೆ ನೆಲದಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಲೋಹದ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಸುಣ್ಣದ ಪುಡಿಯನ್ನೂ ಎದುರುದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅನಿಲವನ್ನೂ ಹಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಣ್ಣ ಕ್ಲೋರೀನನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚೌಳಿನ ಪುಡಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

$$Ca(OH)_2 + CL_2 \rightarrow CaOCL_2 + H_2O$$

ಸುಣ್ಣ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಚೌಳು

ಚೌಳಿನ ಪುಡಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕ್ಲೋರೀನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ತ್ವರಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುಡಿಯ ಚಲುವೆ (ಬ್ಲೀಚಿಂಗ್) ಗುಣವೂ ರೋಗಾಣುನಾಶಕ ಗುಣವೂ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಸತ್ತ್ವದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲಂಭಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಮುಖ್ಯ. ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶೇಕಡ ಭಾಗ ಕ್ಲೋರೀನಿಗೆ ಲಭಿಸಬಲ್ಲ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉತ್ತಮ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದು 40% ಇರುವುದು.

ಚಲುವೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಚೌಳಿನ ಪುಡಿಯಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಸಾರರಿಕ್ತ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಹೈಪೊಕ್ಲೋರಸ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ (Hclo) ಬರುವ ಆಕ್ಸಿಜನಿನಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಸೋಡಿಯಮ್ ಥಯೋಸಲ್ಫೇಟ್ ರಾಸಾಯನಿಕವಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವ ಕ್ಲೋರೀನ್ ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ತೊಳೆದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲು ಕೂಡ ಚೌಳಿನ ಪುಡಿಯ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲು ಪುಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ತಿಳಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅನಿಲ ವಿಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಜೀವಾಣುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು, ಮೂತ್ರಿಗಳು, ಚರಂಡಿಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಶುಚಿ ಮಾಡಲೂ ಚೌಳಿನಪುಡಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. (ವೈ.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಚೌಳುಕ್ಯ : ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಅದರ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 9–12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಮನೆತನ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಚೌಳುಕ್ಯ ಎರಡೂ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳೆಂದು ಹಲವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರಾದರೂ ಇವೆರಡೂ ವಿಭಿನ್ನ ಮನೆತನಗಳೆಂದು ಈಗ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯರು ದಖನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದೊರೆಗಳು.

ಚೌಳುಕ್ಯರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಗೂರ್ಜರರೆಂದೂ ಶೋಲಂಕಿಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗೂರ್ಜರ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲು ಇತರ ಕೆಲವು ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯರು ಗೂರ್ಜರರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಚೌಳುಕ್ಯರ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳುಂಟು. ಇವರು ಅಗ್ನಿಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೂಲಪುರುಷನಂತೆ ಚೌಳುಕ್ಯರ ಮೂಲಪುರುಷನೂ ಚುಲುಕನ ಮಗನೆಂದು, ಚೌಳುಕ್ಯನೆಂದು ಕೆಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ರಾಸೋವನ್ನು ಬರೆದ ಚಂದಬರದಾಈ ಇಂಥ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದ. ಇವುಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ.

ಚೌಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಮೂರು ಭಿನ್ನ ಶಾಖೆಗಳು 9–12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು ಮಧ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾಲವ ಮತ್ತು ಚೇದಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತಮಯೂರವೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶಾಖೆಯ ಮೂರು ತಲೆಮಾರುಗಳವರ ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿದಿವೆ. ಸಿಂಹವರ್ಮ, ಆತನ ಮಗ ಸಧನ್ವ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗ ಅವನಿವರ್ಮ. ಅವನಿವರ್ಮ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ನೊಹಲಾಳನ್ನು ಕಲಚುರಿ ಮನೆತನದ 1ನೆಯ ಯುವರಾಜನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಅವನಿವರ್ಮ ಶಿವಭಕ್ತ. ಮತ್ತಮಯೂರ ನಗರದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಶೈವಮಠವೊಂದಿತ್ತು. ಅದರ ಅಂದಿನ ಗುರು ಪ್ರಭಾವಶಿವನನ್ನು ಯುವರಾಜ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ರೇವಾ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರೇಹಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವನ್ನೂ ಮಠವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಗುರುವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. ರಾಣಿಯಾದ ನೊಹಲಾ ಕೂಡ ಶಿವಭಕ್ತೆ. ಜಬ್ಬಲ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಲ್ಹರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಏಳು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಳೆಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ.

ಚೌಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ ಒಂದನೆಯ ಮೂಲರಾಜ (961–996). ಅಣಹಿಲಪಾಟಕ ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಅಣಹಿಲಪುರ, ಅಣಹಿಲನಗರ, ಅಣಹಿಲಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅಣಹಿಲವಾಡ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಮೂಲರಾಜನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ರಾಜಿ; ತಾಯಿ ಲೀಲಾದೇವಿ. ಈಕೆ ಚಾಪೋತ್ಕಟ

ಅರಸ ಸಾಮಂತಸಿಂಹನ ಸೋದರಿ. ಸೋಮನಾಥಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಬಂದ ರಾಜಿ ಅಣಹಿಲಪಾಟಕದ ಸಾಮಂತಸಿಂಹನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ. ಮೂಲರಾಜ ಸೋದರಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಸಾಮಂತ ಸಿಂಹನನ್ನೇ ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದು ಅರಸನಾದ.

ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಮೂಲರಾಜ ಕಚ್ಛದೇಶದ ಅರಸನಾದ ಲಾಖಾನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದು ಆ ದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಚಾಹಮಾನ ವಂಶದ ಶಾಕಂಬರೀ ಅರಸನಾದ ವಿಗ್ರಹರಾಜನೂ ಚೌಳುಕ್ಯರ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಚೌಳುಕ್ಯ ತೈಲಪನ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಬಾರಪನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಸೈನ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ, ವಿಗ್ರಹರಾಜನೊಡನೆ ಕದನವಿರಾಮದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೂಲರಾಜ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಮಗ ಚಾಮುಂಡರಾಜನನ್ನು ಬಾರಪ್ಪನ ವಿರುದ್ಧ ಕಳಿಸಿದ. ಬಾರಪ್ಪ ಕದನಲ್ಲಿ ಮಡಿದ. ಪರಮಾರ ಮುಂಜನೂ ಮೂಲರಾಜನಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಟ್ಟ. ಅವನು ತನಗೆ ತಲೆಬಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನಾದರೂ ಮೂಲರಾಜ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ.

ಮೂಲರಾಜ ಶಿವಾರಾಧಕನಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಮಾಂಡರ್) ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಮೂಲರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚಾಮುಂಡರಾಜ (996–1010) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಪರಮಾರ ಮುಂಜನ ಸೋದರನಾದ ಸಿಂಧುರಾಜನ ದಾಳಿಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಇವನ ಕಳಚುರಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೊಕ್ಕಲನಿಗೆ ಮಣಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕೃತ್ಯವೊಂದರ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತನ್ನ ಮಗ ವಲ್ಲಭರಾಜನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದ. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರಭೋಜನಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಗನಿಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿದ. ಸೈನ್ಯಸಮೇತ ಮಾಳವಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ ವಲ್ಲಭರಾಜ ಸಿಡುಬು ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲೇ ಮಡಿದ. ಅವನ ತಮ್ಮ ದುರ್ಲಭರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ (1010–1022).

ಚಾಹಮಾನ ಮಹೇಂದ್ರನ ಸೋದರಿಯನ್ನು ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಭರಾಜ ವರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕುಪಿತರಾಗಿ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದ ಮಾಳವ, ಮಥುರ, ಹೂಣ ದೇಶಗಳ ಒಡೆಯರನ್ನು ಅವನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಲಾಟದೇಶ ಅವನ ಕೊಳ್ಳೆಗೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ದುರ್ಲಭರಾಜ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತನ್ನ ಭ್ರಾತ್ರೀಯ 1ನೆಯ ಭೀಮದೇವನ ಸಲುವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿದ.

ಭೀಮದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ (1022–1064) ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಿದ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೇನೆ ಗುಜರಾತನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭೀಮದೇವ ಕಚ್ಛದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಠ ಕೋಟೆಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ದಾಳಿಕೋರರು ಹೊರಟುಹೋದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಅನಂತರ ಪರಮಾರ ಧುಂಡುಕನಾದ ಅಬುವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಮಲನನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಪುನಃ ಮಾಳವವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಬಿನಮಲ್ ಅನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನು ಪರಮಾರ 1ನೆಯ ಭೋಜ, ಕಳಚುರಿ ಕರ್ಣ ಇವರ ಅಳಿವಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ.

ಭೀಮದೇವನಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ ಮೂಲರಾಜ, ಕ್ಷೇಮರಾಜ ಮತ್ತು ಕರ್ಣ ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಮೂಲರಾಜ ಕಿರಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಸತ್ತ. ಕ್ಷೇಮರಾಜನ ತಾಯಿ ಹೀನಕುಲದವಳೆಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಮುಂದೊಡ್ಡಿ ಮೂರನೆಯ ಮಗನಾದ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಭೀಮ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿದ.

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನೆಂಬ ಬಿರುದಿನೊಡನೆ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಕರ್ಣ (1064–1094) ಚಾಳುಕ್ಯರೊಡಗೂಡಿ ಪರಮಾರ ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇರೆಯನ್ನು ನವಸಾರಿಯ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದನಾದರೂ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ಅವನನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಮಾಳವವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಕದಂಬ ಜಯಕೇಶಿಯ ಮಗಳಾದ ಮಯಣಲ್ಲದೇವಿ ಈತನ ಪತ್ನಿ. 1094ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪವಯಸ್ಕನೂ ಇವನ ಮಗನೂ ಆಗಿದ್ದ ಜಯಸಿಂಹನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಮಯಣಲ್ಲದೇವಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರಸೂತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದಳು.

ಸಿದ್ಧರಾಜನೆಂದು ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಜಯಸಿಂಹ (1094–1144) ಈ ವಂಶದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ. ಇವನು ಸುಮಾರು 12 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪರಮಾರರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ನರವರ್ಮ ಮತ್ತು ಯಶೋವರ್ಮರನ್ನು ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾಳವವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಾಹಮಾನ ಅರ್ಣೋರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿ, ಅವನು ತನ್ನ ಸಾಮಂತನಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಜಯ ಗಳಿಸಿದ. ಕಳಚುರಿ ಯಶಃಕರ್ಣ ಹಾಗೂ ಗಾಹಡವಾಲದ ಗೋವಿಂದಚಂದ್ರನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಇವನು ಸಿಂಧ್ ಅರಬ್ಬರ ಮೇಲಣ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಗುಜರಾತ್, ಕಾಠಿಯಾವಾಡ್, ಕಚ್ಛ, ಮಾಳವ, ದಕ್ಷಿಣ ರಾಜಪುತಾಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದನೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಅವನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನು 1113–14 ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಶಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇವನು ಜೈನ ಕವಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಪೋಷಕನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟ.

ಜಯಸಿಂಹ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ತದ್ದರಿಂದ, ಇವನ ಸಂಬಂಧಿ ಕುಮಾರಪಾಲನು ರಾಜನಾದ (1144–1173). ಇವನು ಶಾಕಂಬರಿಯ ಚಾಹಮಾನರು, ಪರಮಾರರು, ಕಳಚುರಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಜೈನಮುನಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. ತಾನು ಮದ್ಯಮಾಂಸಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಿವಧೆ, ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವುದು, ಜೂಜಾಟ ಮತ್ತು ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ನಿಷೇಧಿಸಿದ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ತವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಾಸನವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ. ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೂ ಇವನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ತುತಿಗಳಿವೆ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೌಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು.

ಇವನ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ದಾಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಹಗಳೇರ್ಪಟ್ಟು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಸಡಿಲಗೊಂಡಿತು. ಅಜಯಪಾಲ (1173–76), ಇಮ್ಮಡಿ ಮೂಲರಾಜ (1176–78), ಇಮ್ಮಡಿ ಭೀಮದೇವ (1178–1239) ಇವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. 1178ರಲ್ಲಿ ಭೀಮದೇವ ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. 1197ನಲ್ಲಿ ಕುತ್ಬ್–ಉದ್–ದೀನ ಅಣಹಿಲವಾಡವನ್ನು ಲೂಟಿ ಹೊಡೆದ. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ 1299ರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಿಂದ ಚೌಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಕೊಂಡ. ಕರ್ಣ ಈ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ರಾಜ.

ಚೌಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಮೂರನೆಯ ಶಾಖೆಯವರು ಲಾಟದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ ಬಾರಪ. ಈತ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜದ ಅರಸನ ಸೇನಾನಿಯೆಂದು ಸುಕೃತ ಸಂಕೀರ್ತನದ ಅರಿಸಿಂಹನ ಹೇಳಿಕೆ. ಬಾರಪ್ಪನ ತಾಯಿ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ ಈತ ಚಾಳುಕ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಸಾಮಂತನೆಂದೂ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರಬಂಧ ಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಮೇರುತುಂಗ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಈಗ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಬಾರಪ್ಪ ಚೌಳುಕ್ಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂಬುದನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಈತನ ಮನೆತನದ ಇನ್ನೂ ಐವರು ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಾರಪ, ಗೊಗ್ಗಿರಾಜ, ಕೀರ್ತಿರಾಜ, ವತ್ಸರಾಜ ತ್ರಿಲೋಚನಪಾಲ. ಬಾರಪನಿಗೂ ಮೊದಲು ನಿಂಬಾರ್ಕನೆಂಬುವನು ಈ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಿದನೆಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೊಕ್ಕಿಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಅನಂತರ ತೈಲಪ ಲಾಟ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾರಪನನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಚೌಳುಕ್ಯ ಚಾಮುಂಡರಾಜ ಬಾರಪ್ಪನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಡೆತ್ತಿ ಇವನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಚೌಳುಕ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗೊಗ್ಗಿರಾಜ ಲಾಟಮಂಡಲವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಗೊಗ್ಗಿರಾಜನ ಮಗ ಕೀರ್ತಿಪಾಲ ತನ್ನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಸುಮಾರು 1018ರ ಅನಂತರ ಕೀರ್ತಿಪಾಲ ದುರ್ಲಭ ರಾಜನಿಗೆ ಸೋತ. ಲಾಟ ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯರ 1053ರ, ಸುಮಾರು ಮೂರು ದಶಕಗಳ ಅನಂತರದ, ಶಾಸನ ದೊರೆತಿದೆ. ಆಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಪುನಃ ಲಾಟದಲ್ಲಿ ಇವರು ಆಳಿದರೆಂದೂ ಕರ್ಣ ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ : ಗುಜರಾತಿನ ಚೌಳುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಶೈಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಚೌಳುಕ್ಯ ಅಥವಾ ಶೋಲಂಕಿ ಶೈಲಿಗೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ರಾಜರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಹಾಗೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಉತ್ತೇಜನದಿಂದಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧ ಮತ್ತು ವೈಭವಯುತ ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ ಬೆಳೆದುವು. ಗುಜರಾತ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಕಲೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅಲ್ಲಿಯ ವರ್ತಕರು ಕಾರಣರಾದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಗುಜರಾತ್ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತು. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಸುನಕ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ನೀಲಕಂಠ ಮಹಾದೇವ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಮಂಟಪದ ಚಾವಣಿ ಹಲವು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲೂ ಆಮಲಕ ಮತ್ತು ಕಲಶಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲಣ ಶಿಖರವೂ ಅಂಗ ಶಿಖರಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಂಟಪದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾಸನಗಳಿವೆ. ಗೋಡೆಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಜೂಕಾದ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಭಾರಿಯದ ಜೈನದೇವಾಲಯ, ಮೋಧೇರದ ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯ, ದೆಲ್‍ಮಾಲ್‍ನ ಲಿಂಬೋಜಿ ಮಾತಾ, ಮಿಯಾನಿಯ ನೀಲಕಂಠ ದೇವಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಗುಮ್ಮಟಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಅಷ್ಟಮಾನ ಕಂಬಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಜೈನ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಗಡೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈಗಿನ ಲಂಬೋಜಿ ಮಾತಾವನ್ನು ಪುರಾತನ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂಗಳದ ನೈರುತ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯದೇವರ ಉಪದೇವಾಲಯಗಳು ಪುರಾತನವಾದವು. ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರ ಸರಳವಾಗಿವೆ.

ಚೌಳುಕ್ಯ ದೇವಾಲಯದ ರಚನೆ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಯುತವಾದ ದೇವಾಲಯವೆಂದರೆ ಮೋಧೇರದ ಸೂರ್ಯ ದೇವಾಲಯ. ವಿಶಾಲವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ–ಇವು ಈ ದೇವಾಲಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ನೆಲಗಟ್ಟು ಮಾಡಿದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪವಿತ್ರ ಕುಂಡವುಂಟು. ಇದರ ಸೋಪಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಸೋಪಾನದ ಮೇಲೆ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿದ ಕೀರ್ತಿ ತೋರಣವಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಸಭಾಮಂಟಪ. ಇದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ವೈಭವದ ರಾಶಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಚಾಕಚಕ್ಯದಿಂದ ಜೋಡಿಸಿ ಅಖಂಡತೆ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಭಾಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳು ಮನೋಹರವಾದ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವು.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಸುತ್ತ ಮುಚ್ಚಿದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಪಥವುಂಟು. ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಮ್ಮಟ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಯುತವಾದ ಚಾವಣಿ ಇವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ಅಂತರಾಳ ಮಂಟಪವಿದೆ. ಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಿಟಕಿಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವೈಭಯುತವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಚೌಳುಕ್ಯ ರಾಜರು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಜಯಸಿಂಹ ಸಿದ್ಧಾಪುರದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಮಾಲ ಅಥವಾ ರುದ್ರ ಮಹಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವವನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಘನತೆ ಇಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಶತ್ರುಂಜ್ಞ ಮತ್ತು ಗಿರ್‌ನಾರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮೌಂಟ್ ಅಬುದಲ್ಲಿರುವ ದಿಲ್‍ವಾರದ ತೇಜಪಾಲನ ಸಭಾಂಗಣ ಕೆಲವು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಲ್ಲ.

(ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.; ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಚೌಳುಪ್ಪು : ಸೋಡಿಯಮ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಇದು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲ ಬಂಜರಾಗಿರುವುದು. ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಘಟನೆಯಿಂದ ಈ ಲವಣಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ, ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಕೆಳಕ್ಕೆ (9ಮೀ.ಆಳದವರೆಗೆ) ಇಳಿದು ಅಂತರ್ಜಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬಿಸಿಲುಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಏಪ್ರಿಲ್–ನವೆಂಬರ್) ಭೂತಲಕ್ಕೆ ಏರಿಬಂದು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪದರದಂತೆ ಹರಳುಗಟ್ಟುತ್ತವೆ. ತಕ್ಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ನೀರು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿದುಹೋಗದೆ ತಂಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ಯಾವ ಬೆಳೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಜನನಿಬಿಡವಾಗಿದ್ದ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್, ರಾಜಸ್ಥಾನದ ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗಗಳು ಈಗ ಚೌಳುಪ್ಪಿನಿಂದ ಊಷರಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿಯೂ ಬಂಜರುಭೂಮಿಯಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಈ ಉಪ್ಪನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೇಲ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದಶಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಕಚ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮರಳುರಾಶಿಯ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಳುಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಕೆರೆದು ಮೂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ, ನೀರು ಇಂಗಿದ ಮೇಲೆ ತಂಗುವ ಉಪ್ಪನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ.

(ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್‍ಐ.)

ಚ್ಯವನ : ಒಬ್ಬ ಮಹರ್ಷಿ. ವರುಣಪುತ್ರನಾದ ಭೃಗು ಈತನ ತಂದೆ. ಪುಲೋಮೆ, ತಾಯಿ. ಗರ್ಭವತಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಪುಲೋಮೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಯಗ್ರಸ್ತೆಯಾದ ಪುಲೋಮೆಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಶಿಶು ಚ್ಯುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗರ್ಭಚ್ಯುತನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಆ ಮಗುವಿಗೆ ಚ್ಯವನನೆಂದೇ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಶಿಶು ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಬೂದಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ ಚ್ಯವನನ ಸಹೋದರ. ಮನುವಿನ ಮಗಳಾದ ಆರುಷಿ ಈತನ ಪತ್ನಿ. ಔರ್ವ ಆರುಷಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ. ಚ್ಯವನ ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಶರೀರದ ಸುತ್ತಲೂ ಹುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಅದರ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಶರ್ಯಾತಿರಾಜ ತನ್ನ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಚ್ಯವನನ ಆಶ್ರಮದ ಹತ್ತಿರ ಬಿಡಾರಮಾಡಿದ್ದ. ರಾಜನೊಂದಿಗೆ ಆತನ ಮಗಳಾದ ಸುಕನ್ಯೆಯೂ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಆಕೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತ ಚ್ಯವನ ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹುತ್ತದಿಂದ ಬರುವ ಬೆಳಕನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತಳಾಗಿ ಒಂದು ಮುಳ್ಳಿನ ಮೊನೆಯಿಂದ, ಚ್ಯವನನ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಚುಚ್ಚುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಚ್ಯವನನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೋದದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಶರ್ಯಾತಿರಾಜನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದರ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶರ್ಯಾತಿ ತನ್ನ ಮಗಳಿಂದ ನಡೆದುಹೋದ ಅಪಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೂಡಲೇ ಚ್ಯವನ ಋಷಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆ ಋಷಿ ಕುರುಡನಾದ ತನ್ನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸುಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶರ್ಯಾತಿ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸುಕನ್ಯೆ ಚ್ಯವನನ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಆತನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾಳೆ. ಕೂಡಲೇ ಶರ್ಯಾತಿಯ ಪರಿವಾರ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಸುಕನ್ಯೆ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಒದ್ದೆಬಟ್ಟೆಯೊಡನೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೋಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧಳಾದ ಸುಕನ್ಯೆ ಅವರಿಗೆ ಶಾಪಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಆಕೆಗೆ ತಮ್ಮ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವರವನ್ನು ಬೇಡುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸುಕನ್ಯೆ ತನ್ನ ಪತಿಗೆ ಯೌವನಬರುವಂತೆ ಬೇಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಚ್ಯವನನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವನೊಡನೆ ತಾವೂ ಆ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವಾಗ ಮೂರು ಮಂದಿಯೂ ಒಂದೇ ರೂಪದಿಂದ ಇರುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸುಕನ್ಯೆ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೇ ಗುರುತಿಸಿ ಆತನ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಚ್ಯವನನು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾವನಾದ ಶರ್ಯಾತಿರಾಜನಿಂದ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಇಂದ್ರ ಕುಪಿತನಾಗಿ ಚ್ಯವನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅನೇಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಋಷಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಚ್ಯವನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೆಸ್ತರ ಬಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ನಹುಷರಾಜ ಈತನನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚ್ಯವನನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದ ಕುಶಿಕನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕುಶಿಕದಂಪತಿಗಳ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮತ್ತು ಸಹನೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಯೋಗ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ಕುಶಿಕವಂಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಗೋತ್ರ ಪ್ರವರಕಾರರಲ್ಲಿ ಚ್ಯವನ ಋಷಿಯೂ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನವತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಚ್ಯವನನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಲೇಹ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಚ್ಯವನಪ್ರಾಶವೆಂಬ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರು ಚ್ಯವನ ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ ನವತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಚ್ಯಾನಿಂಗ್, ವಿಲಿಯಂ ಎಲೆರಿ : 1780–1842. ಅಮೆರಿಕದ ಪಾದ್ರಿ ಮತ್ತು ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದದ ಪ್ರವರ್ತಕ. ನ್ಯೂ ಪೋರ್ಟ್‍ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ರೆವರೆಂಡ್ ಹೆನ್ರಿ ಚ್ಯಾನಿಂಗನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆಯಲ್ಲೇ ಈತನಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಬೇರೂರಿದ್ದವು. 1794ರಲ್ಲಿ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿ ತನ್ನ 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಪದವೀಧರನಾದ (1798). ಅನಂತರ ರಿಚ್‍ಮಂಡ್‍ನಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಕುಟುಂಬವೊಂದರ ಶಿಕ್ಷಕನಾದ.

ಫೆಡರಲ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಕಾನ್ಗ್ರೆಷನಲ್ ಚರ್ಚ್‍ನ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಕನಾಗಿ ಈತ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದದ್ದು 1803ರಲ್ಲಿ. ಬಾಸ್ಟನ್ನಿನ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಈತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ರೆವರೆಂಡ್ ಜೇರೆಡ್ ಸ್ಪಾರ್ಕ್ಸ್‍ನ ದೀಕ್ಷಾಸಮಯದಲ್ಲಿ (1819) ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಈತನ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದದ ಗಟ್ಟಿ ನಡಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂದು ನವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚರ್ಚುಗಳು ನಂಬಿದ್ದ ಕ್ಯಾಲ್ವಿನಿಸಂ (ನೋಡಿ–ಕ್ಯಾಲ್ವಿನ್,–ಜಾನ್) ವಿರುದ್ಧ ಈತ ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. 1820ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಗತಿಪರ ಕಾನ್ಗ್ರೆಷನಲ್ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ಕರೆದ; ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕದ ಏಕಮೂರ್ತಿ ವಾದಿಗಳ ಸಂಘವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

ಚ್ಯಾನಿಂಗ್ ಎಲ್ಲ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಕಂದಾಚಾರ ಮತ್ತು ಮಡಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಈತ ಮಂಡಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 120 ಚರ್ಚುಗಳು ಅನುಸರಿಸಿದವು. ಈತನ ಪ್ರಗತಿಪರ ತತ್ತ್ವಗಳು ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವೀಯತೆ ಹಾಗೂ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಂಥವಾಗಿದ್ದವು. ಈತನ ಬರೆಹ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಗಳು ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರಾದ ಆರ್.ಡಬ್ಲ್ಯು ಎಮರ್ಸನ್, ಡಬ್ಲ್ಯುಸಿ. ಬ್ರೈಯಾಂಟ್, ಎಚ್.ಡಬ್ಲ್ಯು ಲಾಂಗ್ ಫೆಲೋ, ಜೆ.ಆರ್. ಲೊಯೆಲ್ ಮತ್ತು ಓ.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಹೋಮ್ಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಈತ ಮ್ಯಾಸಚುಸೆಟ್ಸ್ ಪೀಸ್ ಸೊಸೈಟಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

1821ರಲ್ಲಿ ಚ್ಯಾನಿಂಗ್ ವಿದೇಶಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಕೋಲ್‍ರಿಜ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದ. ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಪ್ರವಾಸದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೀಗ್ರೋ ಸ್ಲೇವರಿ (1835) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಗುಲಾಮರ ವಿಮೋಚನೆಯಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ. ಗುಲಾಮರ ವಿಮೋಚನೆ ಕೇವಲ ಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು; ಅದು ಜನರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಸೆಲ್ಫ್ ಕಲ್ಚರ್‍ನಲ್ಲಿ (1838) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. 1842ರಲ್ಲಿ ಈತ ಬೆನ್ನಿಂಗ್‍ಟನ್‍ನಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದ.

ಚ್ಯಾನಿಂಗ್ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದ. ಈತನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ನೈತಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದೇ ಆತನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. (ಎ.ಎಂ.ಪಿ.)

ಚ್ಯಾನಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು : ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕೋಟಾಂಟನ್ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಉ.ಅ. 48° 5'–49° 45' ಮತ್ತು ಪ.ರೇ. 1° 50' –2° 45' ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜತ್ವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ. ಜರ್ಸಿ, ಗರ್ನ್ಸಿ, ಆಲ್ಡರ್ನಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಕ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯದ್ವೀಪಗಳೂ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಬಂಡೆ ಮತ್ತು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಚ್ಯಾನೆಲ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 194 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,58,000.

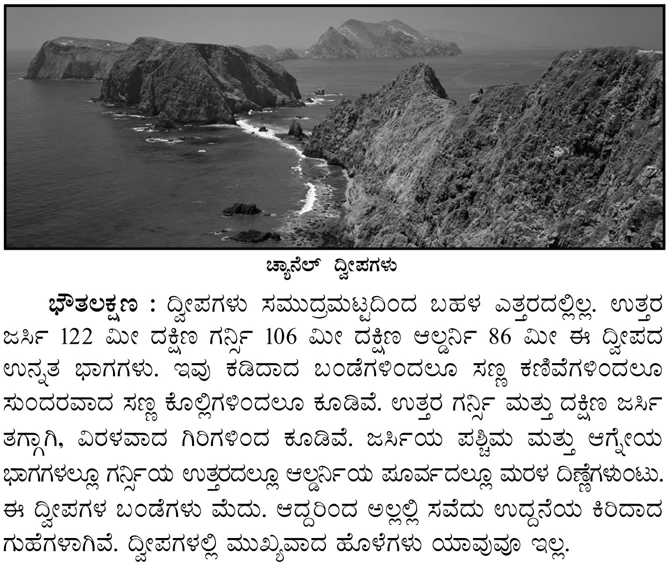

ಚ್ಯಾನೆಲ್ ದ್ವೀಪಗಳು

ಭೌತಲಕ್ಷಣ : ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಜರ್ಸಿ 122 ಮೀ ದಕ್ಷಿಣ ಗರ್ನ್ಸಿ 106 ಮೀ ದಕ್ಷಿಣ ಆಲ್ಡರ್ನಿ 86 ಮೀ ಈ ದ್ವೀಪದ ಉನ್ನತ ಭಾಗಗಳು. ಇವು ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಸಣ್ಣ ಕೊಲ್ಲಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಗರ್ನ್ಸಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಸಿ ತಗ್ಗಾಗಿ, ವಿರಳವಾದ ಗಿರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಜರ್ಸಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಗರ್ನ್ಸಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಆಲ್ಡರ್ನಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಮರಳ ದಿಣ್ಣೆಗಳುಂಟು. ಈ ದ್ವೀಪಗಳ ಬಂಡೆಗಳು ಮೆದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸವೆದು ಉದ್ದನೆಯ ಕಿರಿದಾದ ಗುಹೆಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೊಳೆಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ.

ವಾಯುಗುಣ : ಇಲ್ಲಿಯದು ಸಾಗರಿಕ ವಾಯುಗುಣ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇದು ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ಅತ್ಯಂತ ಉಷ್ಣದ ಹಾಗೂ ಫೆಬ್ರುವರಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಳಿಯ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಈ ತಿಂಗಳುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 43° ಫ್ಯಾ. ಮತ್ತು 61° ಫ್ಯಾ. ಹಿಮ ಬೀಳುವುದು ವಿರಳ. ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮಳೆ (ಸರಾಸರಿ 2" ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ); ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ (ಸರಾಸರಿ) ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 30"–10" ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ : ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ ಇಲ್ಲದ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಜಾತಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಇತರ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಹಲವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಹಾದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಫ್ಯೂಷ, ಜಪಾನಿಕ, ಕಮೆಲಿಯ, ಅಕೇಷಿಯ, ಮಿಮೋಸ, ಹೈಡ್ರಾಂಜಿಯ, ಕ್ಲೆಮಟಿಸ್, ಟ್ಯಾಮರಿಸ್ಕ್, ಗನರ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬೈನ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ, ಹೂ ಬಿಡುವ ಸುಮಾರು 700 ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ, ಇದ್ದರೂ ವಿರಳವಾಗಿರುವ, ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳು–ರೊಮ್ಯುಲಿ, ಅಗಲ ಎಲೆಯ ತ್ರಿಫ್ಟ್, ಆರ್ಕಿಸ್, ವಾಲ್ ಡೇಸಿ, ಕ್ವಿಲ್ ವಾರ್ಟ್, ಕಚ್ಚೂರಿ ಮುಂತಾದವು–ಇಲ್ಲಿವೆ. ಸಾಂದ್ರಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಕಡಿಯಲಾಗಿದ್ದರೂ ಓಕ್, ಆ್ಯಷ್, ವಿಚ್–ಎಲ್ಮ್, ಬೀಚ್, ಲೈಮ್, ಬರ್ಡ್, ಪೈನ್, ಆಲ್ಡರ್ ಸೀಡರ್, ಹ್ಯಾಜೆಲ್ ಮರಗಳಿವೆ. ನೆರಳಿರುವ ಓಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಫರ್ನ್, ಪಾಚಿ ಕಲ್ಲುಹೂವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಡ್ಯಾಫೊಡಿಲ್, ಫಾಕ್ಸ್ ಗ್ಲೋವ್, ಗಾರ್ಸ್ ಮುಂತಾದವೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಮುದ್ರದ ಜೊಂಡನ್ನು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದ್ವೀಪಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪರಿಮಿತ. ಮೊಲಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಕಾಡಿಲಿ, ಮನೆ ಇಲಿ, ಕಪ್ಪು ಕಂದು ಇಲಿಗಳೂ ಇವೆ. ಜರ್ಸಿ, ಆಲ್ಡರ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಮಲ್ ಹೆಗ್ಗಣ (ಮೋಲ್) ಉಂಟು. ಗರ್ನ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಫೀಲ್ಡ್ ವೋಲ್, ಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ವೋಲ್ ಇವೆ. ಕೆಂಪು ಅಳಿಲು, ಸ್ಟೋಟ್, ನರಿ–ಇವು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಬಾವಲಿಗಳು ವಿರಳ, ತೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸೀಲ್‍ಗಳು ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಡಲಹಂದಿ, ಹಂದಿಮೀನು, ಕಡಲಾಮೆ ಉಂಟು. ಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುರು ಹಾವುಗಳು ಇವೆ. ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಗರ್ನ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಸುರು ಹಲ್ಲಿಗಳುಂಟು.

ಜನಜೀವನ : ನಾರ್ಮನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯಾತರು. ಇತರ ಮಿಶ್ರ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರೂ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇರುವುದು ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಗರ್ನ್ಸಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ. ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿದೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಕುರಿಸಾಕಣೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ತಂಬಾಕು, ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತಾ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಚಿತ.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಈ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಕಾನೂನುಗಳೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದ್ವೀಪದಿಂದ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜರ್ಸಿಯ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಮಹಾ ದಂಡನಾಯಕ ದೊರೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಅವನ ನೇಮಕವಾಗುವುದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ದೊರೆ (ಅಥವಾ ರಾಣಿ) ಯಿಂದ. ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬೇಯ್ಲಿಫ್, ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಸಭೆಯಿಂದ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಗಳು ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ದಿನಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಜರ್ಸಿಯಂತೆ ಗರ್ನ್ಸಿಗೂ ಒಬ್ಬ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರರೂ ಬೇಯ್ಲಿಫನೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ಸಮಿತಿಗಳು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಡರ್ನಿ, ಸಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಹರ್ಮ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಡೇಮ್ ಮತ್ತು ಟೆನೆಂಟರು ಮುಖ್ಯರು. ಸಾರ್ಕಿನ ಡೇಮ್ ಹುದ್ದೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ್ದು. ಗೋರೆ, ಸೇಂಟ್ ಆಬಿನ್, ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಪೋರ್ಟ್, ಸೇಂಟ್ ಸ್ಯಾಂಪ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಹೀಲಿಯರ್ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಜರ್ಸಿ, ಗರ್ನ್ಸಿ ಮತ್ತು ಆಲ್ಡರ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಪೋರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಸ್ಯಾಂಪ್ಸನ್ ಪ್ರಮುಖ ರೇವುಗಳು. ರಫ್ತು: ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಟೊಮ್ಯಾಟೊ, ತರಕಾರಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಳೆ ಚೂರು, ತಾರೆಣ್ಣೆ. ಆಮದು: ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಇಂಧನ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಗೊಬ್ಬರ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು.

ಹಿತಕರ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಐ.)

ಛ್ಯಾಫಿಂಚ್ ಹಕ್ಕಿ : ಫ್ರಿಂಜಿಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಾಡು ಹಕ್ಕಿ. ಫಿಂಚ್ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ. ಯುರೋಪ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಹಾಡುಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದೆನಿಸಿದೆ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಫ್ರಿಂಜಿಲ ಸೀಲೆಬ್ಸ್. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಗಾತ್ರದ ಪುಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿಯಿದು. ಗಂಡುಹಕ್ಕಿ ವರ್ಣಮಯವಾಗಿದೆ; ಇದರ ತಲೆಯ ಬಣ್ಣ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತ ನೀಲಿ, ಕತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಎದೆ ನಸುಗೆಂಪು. ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಕಂಗಂದು, ಬಾಲದ ಬುಡ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು. ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಬಾಲದ ಹೊರಪುಕ್ಕಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಾಸಲು ಆಲಿವ್ ಕಂದುಬಣ್ಣದ್ದು. ಛ್ಯಾಫಿಂಚ್ ಸರ್ವಭಕ್ಷಿ, ಕೀಟ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಡಿಂಬಗಳನ್ನೂ ಕಾಳುಗಳನ್ನೂ ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಗಳಲ್ಲೋ ಪೊದೆಗಳಲ್ಲೋ ಕಡ್ಡಿ, ಹುಲ್ಲು, ಗರಿ, ಹಾವಸೆ, ಉಣ್ಣೆಯ ಎಳೆಗಳು– ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 4–5 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ.

ಛ್ಯಾಫಿಂಚ್ ಹಕ್ಕಿ ತನ್ನ ಉಲ್ಲಾಸಮಯ ಹಾಡುವಿಕೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪಂಜರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಾಕುವುದುಂಟು. (ವಿ.ಕೆ.ವಿ.)

ಛ ಇದು ಚವರ್ಗದ ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರ. ಅಘೋಷ ತಾಲವ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ಧ್ವನಿಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದು. ಒಂದು ವೃತ್ತವನ್ನು ಒಂದು ಲಂಬರೇಖೆಯಿಂದ ಅರ್ಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ರೂಪವೇ ಅಶೋಕನ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಗಳು ಸಣ್ಣ ಎರಡು ವೃತ್ತಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷ ಬದಲಾವಣೆ ಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇದೇ ರೂಪವೇ ಸುಮಾರು ಪ್ರ.ಶ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಮುಂದು ವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂಬತ್ತ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷರದ ಉದ್ದ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಅಗಲ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೊಂದ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣ ಬಹುದು. ವೃತ್ತಗಳು ಮಾಯ ವಾಗಿ ಅಕ್ಷರ ಸ್ಫುಟಗೊಂಡು ಈಗಿರುವ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅತಿ ಸಮೀಪ ವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೂಪವೇ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ವಕಾರಕ್ಕೂ ಈ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಿಸಲು ಇದರ ಹೊಕ್ಕಳು ಸೀಳಿರಬೇಕು. ಅಂತೂ ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಬದಲಾವಣೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

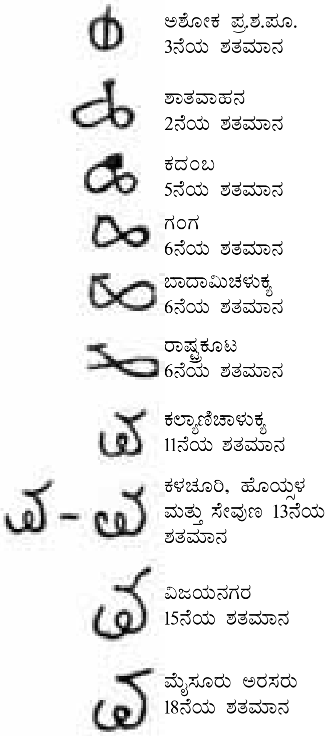

ಛಂದಸ್ಸು : ಛಂದಸ್ಸು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಯ ರಚನಾರೀತಿಯ ವಿವರಣೆ ಯೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ (ಪ್ರಾಸಡಿ). ಅಲ್ಲದೆ ನುಡಿ ಅಥವಾ ಭಾಷೆಯ ಚಲನಾತ್ಮಕ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಘಟಕಾಂಶಗಳ ಮತ್ತು ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಛಂದಸ್ಸು ಎಂದೇ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಭಾಷಾ ಸಂಬಂಧಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ. ಅಂಥ ಅಧ್ಯಯನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಭಾಷೆಗೋ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೋ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೇವಲ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪರಿಶೀಲನೆಯಾಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವರ್ಣನೆಯಾಗಬಹುದು. ವರ್ಣನೆ ಒಂದಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಹಲವನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಛಂದೋವಿಮರ್ಶೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿ, ಭಾಷಣದ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ, ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರದ ಅಂದಚಂದ–ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಮತ್ತು ರೋಮನರ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳೂ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳೂ ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆಯೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬ ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವ್ಯಾಕರಣದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ರೋಮನರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲೂ ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಗದ್ಯಗತಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವುದು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಈಚಿನ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವಾದರೂ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರಿದಾಗ ಪದ್ಯಗದ್ಯ ರಚನಾವಿಲಾಸವನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಛಂದೋವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶ, ಪದ, ಮಾತ್ರೆ, ಅವಧಾರಣೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳೇ ಸಾಮಗ್ರಿ; ಪದದ ನಾದರೂಪವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಅದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಿಡಿ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಆಚೆ ವಿವೇಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಧ್ವನಿಮಾ ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಅದು ಸುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ; ಆ ದ್ರವ್ಯ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನಾಂಶ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಭಾವಗೀತೆ ವಾಚನಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಂಗೀತಕೃತಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಭಾವಗೀತೆಯ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಬೇರೆ, ಗಾನಕೀರ್ತನೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಬೇರೆ. ವಾಚನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪ, ಗಾಯನ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪ.

ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಗಳ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಕರ್ಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ತಟ್ಟುವ ಶಬ್ದವೇ ವಾಕ್ಕಿನ ಮೂಲಾಂಶ. ಆ ಶಬ್ದದ ಗುಣಸಂಬಂಧಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಸಂಬಂಧಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗತಿ ಅಥವಾ ಲಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಮೃದೂಚ್ಚಾರ, ಮೃದೂಚ್ಚಾರವಿಲ್ಲದಿಕೆ, ಆದಿವ್ಯಂಜನಪ್ರಾಸ, ಆದಿಸ್ವರಪ್ರಾಸ, ಪ್ರಾಸ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ನೇರ ಪ್ರಭಾವ ಲಯದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದಿಲ್ಲ. ಧ್ವನಿಯ ತೀವ್ರತೆ (ಇಂಟೆನ್ಸಿಟಿ) ಧ್ವನಿಯ ಅವಧಿ (ಡ್ಯೂರೇಷನ್) ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಯ ಶ್ರುತಿ (ಪಿಚ್) ಇವು ಅಳತೆಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಳೆದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಶಬ್ದಗತಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಧ್ವನಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿ ಅಗತ್ಯ. ಧ್ವನಿಯ ತೀವ್ರತೆ, ಅವಧಿ, ಶ್ರುತಿ ಯಾವುದೇ ಆಗಲಿ ಅದರ ಅಂತರ್ಗತವೂ ಸಹಜವೂ ಆದ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಗಣನೆಗೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ; ಅದು ತನ್ನಂಥ ಮತ್ತು ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಇತರ ಧ್ವನಿಯ ತೀವ್ರತೆ, ಅವಧಿ, ಶ್ರುತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ; ಶಬ್ದಗತಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಆದ ವಿಷಯ. ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಡಿ ಶಬ್ದ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಏನೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರದು; ಇತರ ಬಿಡಿ ಶಬ್ದಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶವೊ ಪದವೊ ಆದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆ. ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳು ಜೊತೆಗೂಡುವಾಗ ಸಬಲವಾದವೂ ದುರ್ಬಲವಾದವೂ ಸರದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಶಬ್ದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ದುರ್ಬಲವಾದವು ಸುಬಲವಾದವುಗಳ ಬಳಿ ಕೂಡಿ ಗುಂಪಾಗಲು ತವಕಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಂಪಾಗುವಿಕೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಏರಿಳಿತ ಗುಂಪುಗಳು ಪುನಃ ಪುನಃ ಒದಗಿ ಶಬ್ದಗತಿಗೆ ಉದ್ದ ಅಥವಾ ಅಳತೆಯ ಪಂಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಾಲು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವ ಭಾರ, ಅವಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, ಎಷ್ಟು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳಿಂದ ಪಂಕ್ತಿ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯಾಸೂತ್ರ ಒಂದರಿಂದಲೇ ಛಂದೋಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು ಜಪಾನೀ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಪದ್ಧತಿ ಬರಿ ಅಂಕಗಣಿತದ ಲೆಕ್ಕದಂತಲ್ಲ; ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳಿಂದಾದ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ತೀವ್ರತೆ ಶ್ರುತಿ ಅವಧಿ ವಿರಾಮಗಳೂ ಹಿಂದಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಪಂಕ್ತಿಗಳ ರಸವಂತಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಆ ಭಾಷೆಗಳ ಛಂದಸ್ಸು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳ ಎಣಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗುವ ಮೂಲಾಂಶ; ಶ್ರುತಿವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಪದಪುಂಜವೂ ಪಂಕ್ತಿಯೂ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು ಧ್ವನಿಯ ಅವಧಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮನರಲ್ಲಿ ಅವರದ್ದೇ ಆದ ಛಂದಸ್ಸಿತ್ತು; ಅದರ ಮೂಲಾಂಶ ಅವಧಾರಣೆ (ಆಕ್ಸೆಂಟ್) ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರೀಕ್ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ವಿಪರೀತ

ಮೋಹಿತರಾದ ರೋಮನರಿಗೆ ಧ್ವನಿಯ ಅವಧಿ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರೆ ಸಮಂಜಸವೆಂದು ತೋರಿಬಂತು. ಅದನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬಲವಂತದಿಂದ ಹೇರಿ, ಮೋರಾ ಎಂಬ ಏಕಮಾನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಲಯ ಗುಚ್ಛಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೋರಾ ಹ್ರಸ್ವಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನ, ಎರಡು ಮೋರಾ ದೀರ್ಘ ಕಾಲಕ್ಕೆ. ಅಂಥ ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘಗಳ ವರಿಸೆಯೇ ಏರಿಳಿತ-ಪುಂಜಗಳಿಗೂ ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಗೂ ಆಕರ. ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತ-ಪುಂಜ ಒಂದೇ ಬಗೆಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಪದ್ಯ ವಾಚನಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಗಾಯನಕ್ಕೂ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ರಮ್ ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಮರಸ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಮೆಟ್ರಮ್ಮಿನ ಕ್ರಮ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೇ ಸಹಿಸದ ಬದ್ಧವೂ ಬಿಗಿಯೂ ಆದ ಕ್ರಮ; ನ್ಯೂಮರಸ್ಸಿನದು ವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಸಡಿಲ ಕ್ರಮ. ಬರಬರುತ್ತ ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗ್ರೀಕ್ ಎರಡೂ ಛಂದೋಪದ್ಧತಿಗಳು ಅವಧಾರಣೆಗೂ ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವರಭಾರಕ್ಕೂ ಆಸ್ಪದವನ್ನಿತ್ತು ಧ್ವನಿಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟವು. ಹೊಸಹುಟ್ಟಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮಾತ್ರಾಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಯೂರೋಪಿನ ಅರ್ವಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು; ಆದರೆ ಅದು ಪೂರ್ತಿ ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಕ್-ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಥವಾ ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕಲ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅವಶೇಷವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವುದು. ಛಂದೋವಿಶ್ಲೇಷಣ ಮತ್ತು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಅಂಕಿತ ಮಾತ್ರ. ಇಂದು ಆ ಅಂಕಿತಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿರೋಧವಿದೆ.

ಯುರೋಪಿನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಟ್ಯೂಟಾನಿಕ್ ಅಥವಾ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ನುಡಿಗಳು, ರೊಮಾನ್ಸ್ ನುಡಿಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಜರ್ಮನ್, ನಾರ್ವಿಜಿಯನ್ ಮೊದಲಾದ ಟ್ಯೂಟಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವರಭಾರ ಅಥವಾ ಒತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಪದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ ಗದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ ಭಾರವುಳ್ಳ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶ ಭಾರವಿಲ್ಲದ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯ ಪರ್ಯಾಯವೇ ಆಧಾರ. ಅವಧಿ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಗೌಣಾಂಶ. ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಮುಂತಾದ ರೊಮಾನ್ಸ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಆದ್ಯಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸದಿಂದಲೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಾಸದಿಂದಲೋ ಕೂಡಿಸುವುದರಿಂದ ಲಯವಿನ್ಯಾಸ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿರಾಮದ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಾನದ ನಿರ್ಣಯವೂ ಶಬ್ದಗತಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಹಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಾರಾಂಶದ ಸಬಲತೆ ದುರ್ಬಲತೆಯೂ ಅದೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಡುಮಾತಿಗೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾವಾವೇಶ, ಅಲಂಕಾರ, ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ಮುಂತಾದವು ಒಂದೂ ಇರಕೂಡದು; ಖಚಿತವೂ ಅಸಂದಿಗ್ಧವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಲದ್ದೂ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅದರ ಗುರಿ. ಲಯ, ಪ್ರಾಸ ಮೊದಲಾದುವು ಎಲ್ಲೂ ಸುಳಿಯಕೂಡದು. ಆದರೇನು? ಶಬ್ದಧಾರೆಗೆ ಲಯ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಿಡದೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದರೆ, ಹಲವು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೇಳಿಕೆಗಳೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಛಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿವೆ; ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಜಾಲವೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಅಪೂರ್ವ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ನೋಡಿ:

> And so no force, however great, can stretch a chord,
> however fine, into a horizontal line that shall remain
> perfectly straight.

ಇದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ; ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯೋಚನೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೊಂದು ಅಚ್ಚರಿ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದೆ. ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆಯೋಣ :

> And so no force, however great,
> Can stretch a chord,however fine,
> Into a horizontal line
> That shall remain perfectly straight.

ಈಗ ಇದು ನಾಲ್ಕು ಪಂಕ್ತಿಯ ಚೌಪದಿಯೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು, ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಎರಡು ಮೂರನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ ಇರುವುದೂ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿ ನೋಡೋಣ.

> And so | no force | how ev | er great, |
> Can stretch | a chord | how ev | er fine |
> Into | a hor | how ev | al line |
> That shall | rem ain | per fect | ly straight |

ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಚೌಪದಿ. ಟೆನಿಸನ್ ಕವಿ ತನ್ನ ಮೆಮೋರಿಯಮ್ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಪದ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನೇ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ; ಇನ್ ಮೆಮೋರಿಯಮ್ ಚೌಪದಿಯೆಂದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತ. ಆದರೆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಗೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ; ಅಥವಾ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಡುಮಾತಿನ ಸರಣಿಯಲ್ಲೂ ಛಂದೋಬದ್ಧ ತುಣುಕುಗಳೂ ಪ್ರಾಸ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆಡುಮಾತು ಕೇವಲ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದರೂ ಆಲೋಚನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವವನ್ನು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಡುಮಾತಿನ ಲಯಧಾಟಿಯನ್ನು ಗದ್ಯವಾಗಲಿ ಪದ್ಯವಾಗಲಿ ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಪದ್ಯದ ಲಯಧಾಟಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎರಡು ಧಾಟಿಗಳ ಚೆಂದುಳ್ಳ ಮಿಶ್ರಣವೇ ಕಾವ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಾವಣ್ಯ.

ಲಯ ಅಥವಾ ಶಬ್ದಗತಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಭಿನ್ನ ಮೌಲ್ಯದ ಎರಡು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನ. ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳೋ ಒತ್ತುಳ್ಳ ಒತ್ತಿಲ್ಲದ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳೋ ಆಗಬಹುದು. ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡರ ಮತ್ತು ಮೂರರ ಗುಂಪು ಬರುತ್ತವೆ; ನಾಲ್ಕರ ಗುಂಪು ಅಪರೂಪ; ಐದರದ್ದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರ ಗುಂಪೂ ಐದರ ಗುಂಪೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬರಬಹುದು. ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳು ಸಬಲ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶವನ್ನು ನೆಮ್ಮಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಗುಂಪಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಬಲ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸು ಕ್ಲುಪ್ತ, ಬಿಗಿ, ಪುನರುಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣ; ಗದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸು ಅನಿಯತ, ಸಡಿಲ; ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪುನರಾವರ್ತಕ ಬರಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ನಿಯತವಾದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಲ್ಲ. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗುಚ್ಛವಾಗಲಿ ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ಬರಕೂಡದು; ಅವು ಬಂದರೆ ಕೇಳುವ ಕಿವಿಗೆ ಅಹಿತ, ಆಶಾಭಂಗ, ಪದ್ಯ ಗದ್ಯ ಎರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಉದ್ದ ಪದದ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಚಾರ; ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯ ಬಹುದು. "My lonely anguish melts no heart but mine " ಇದು ಗದ್ಯವಾದರೆ ಹೀಗೆ ಮೂರೇ ಗುಂಪಾಗುತ್ತದೆ.

> My lonely anguish | melts no heart but mine
> My lone | ly ang | uish melts | no heart | but mine |

ಉಸಿರ್ದಾಣ ಮತ್ತು ವಿರಾಮ ಶಬ್ದಗತಿಯ ಒಂದು ಮನನೀಯ ಅಂಗ, ವಾಗ್ಧಾರೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಅಖಂಡವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯಲಾರದು; ನಡೆದರೆ ಅದು ಸರಿಯಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಈಯಲಾರದು. ಭಾಗ ಭಾಗವಾಗಿ ಪುಂಜ ಪುಂಜವಾಗಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ವಿರಾಮದ ಪಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಬಲಿಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ಒತ್ತಿಲ್ಲದ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶದ ಬದಲು ವಿರಾಮ ಬರಬಹುದು. ದೊಡ್ಡ ಕಂಬ ಸಣ್ಣ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ನೆಟ್ಟರೆ ಸಾಲು ಲಯಾತ್ಮಕವಾಗುತ್ತದೆ; ಒಂದೇ ಎತ್ತರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿಸಿದರೆ ಹೀಗೆ? ಅದೂ ಲಯಾತ್ಮಕ, ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಕಂಬ-ಕಂಬವಿಲ್ಲದಿಕೆ ಅಥವಾ ಭರ್ತಿ-ಬಿಡುವು ಎಂಬ ಎರಡು ಅಂಶ ಸಾಕು ಲಯದ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ. ಲಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ; ಮನುಜನ ಬಾಳಿಗೆ ಅದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಾರಸ್ಯ, ಸಂತೃಪ್ತಿ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಛತ್ತೀಸ್ ಗಡೀ : ಪೂರ್ವಿ ಹಿಂದಿಯ ಒಂದು ಉಪಭಾಷೆ. ಇದನ್ನು ಲರಿಯಾ ಮತ್ತು ಖಲ್ಟಾಹೀ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಪಭಾಷೆಯನ್ನು ಉದಯಪುರ, ಕೊರ್ವ, ಸರ್ಗುಜ, ಜಶ್‌ಪುರ್, ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ್ ಮತ್ತು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವವರ

ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ 17.5 ಮಿಲಿಯನ್. ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀಯಲ್ಲದೆ, ಪೂರ್ವೀ ಹಿಂದಿ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ಬಘೇಲೀ ಎಂಬ ಮತ್ತೆರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದರೆ, ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀ ತನ್ನದೇ ಆದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀ ನೆರೆಯ ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಒರಿಯ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅವಧಿ ಉಪಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಅದಕ್ಕಿರುವ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಛತ್ತೀಸ್ ಗಡೀಯಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ: ಸರ್ದೀ ಕೋರ್‍ವಾ, ಬೈಗಾನೀ, ಬಿನ್‌ಝ್ವಾರೀ, ಕಲರಿಗಾ, ಭುಲಿಯಾ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ಟಿಕ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲಬೀ, ಬಸ್ತರೀ, ಭುಂಜೆಯ ಮತ್ತು ಸದ್ರೀ ಕೊಲ್ ಎಂಬ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಸಂಶೋಧನಾನಂತರ ಒರಿಯ ಮತ್ತು ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂತು. ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡೀ ಪೂರ್ವೀ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಧ್ವನಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹರ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗುಣವಾಚಕ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬಹುವಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಮನುಖ್ (ಮನುಷ್ಯ), ಮನುಖ್–ಮನ್ ಮನುಷ್ಯರು

ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹೀರಾಲಾಲ್ ಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬುವರು ಈ ಭಾಷೆಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಜೆ.ಎಚ್.)

ಛತ್ತೀಸ್ ಗಢ : ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಭಾರತದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಾರ್‌ಖಂಡ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. 20,308 ಗ್ರಾಮಗಳು, 97 ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು 16 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,35,194.ಚ.ಕಿಮೀ ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,540,196.(2011)

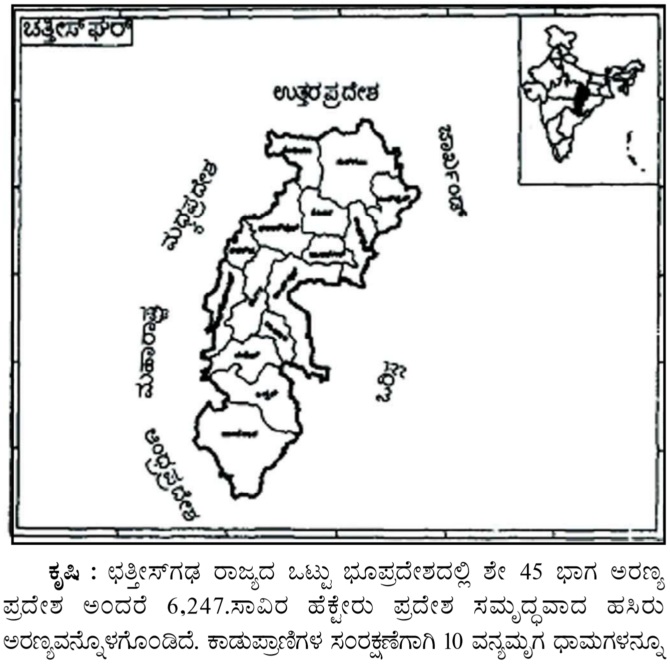

ಕೃಷಿ : ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ 45 ಭಾಗ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಅಂದರೆ 6,247.ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರು ಪ್ರದೇಶ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಹಸಿರು ಅರಣ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ 10 ವನ್ಯಮೃಗ ಧಾಮಗಳನ್ನೂ 3 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.80 ಭಾಗ ಜನರು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 4799 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವರು. ಗೋಧಿ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಸುಮಾರು 21,000 ಬತ್ತದ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟಿರುವುದು 123 ಸಾವಿರ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೂ, ವಿವಿಧ ಫಲ, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ : ನವಂಬರ್ 2000ದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ 13.28 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಭೂಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದಾದ ನಂತರ 2 ವರ್ಷ 9 ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 1.25 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸ ಲಾಯಿತು. ಪೈರಿ, ತಂದುಲ ಮತ್ತು ಕೊದರ್ ಈ ಹಿರಿಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾನದಿ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆ, ಹಾಸ್‌ದೇವ್, ಸೊನ್‌ದುರ್ ಮತ್ತು ಜಾಂಕ್ ಈ ಹಿರಿಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 30 ಮಧ್ಯಮ, 2017 ಕಿರಿಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. 6 ಮಧ್ಯಮ 416 ಕಿರಿಯ ಯೋಜನೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ 1,381.05 ಮೆ.ವಾ. ಇದ್ದು ಈಗ ವಿವಿಧ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಶಕ್ತಿಮೂಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಈ ಭಾಗದ ವಿದ್ಯುತ್ ವೆಚ್ಚ ಕೇವಲ 15 ಕೋಟಿಯಿತ್ತು. ಈಗ ವಾರ್ಷಿಕ ಈ ವೆಚ್ಚ 397 ಕೋಟಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ. 93ರಷ್ಟು (19,720) ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಜಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಜಲಸಂಪತ್ತೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿಲಾಯ್ ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖನಿಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಗಮ ಸೌತ್ ಈಸ್ಟರನ್ ಕೋಲ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಎ.ಸಿ.ಸಿ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಗುಜರಾತ್ ಅಂಬುಜ, ಗ್ರಾಸಿಂ, ಎಲ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಟಿ, ಸಿಸಿಐ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲಫಾರ್ಜ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣೆ, ಉಡುಪು, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಅರಣ್ಯೋತ್ಪಾದಕ ವಸ್ತುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಬರುಬರುತ್ತಾ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ರಾಯ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 3,112 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ 16,510 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿರುವ 830 ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಸುಮಾರು 25,000 ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯ ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಬಳಕೆಯನ್ನೂ ಅದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಯೋಗವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲೇ ಚಿಪ್ಸ್, (ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಇನ್‌ಫೊಟೆಕ್ ಮತ್ತು ಬಯೋಟೆಕ್ ಪ್ರೊಮೋಷನ್ ಸೊಸೈಟಿ) ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರೂ. 50 ಕೋಟಿಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ.

ಖನಿಜಗಳು: ಕಲ್ಲಿದ್ದಿಲಿನ ಅಪಾರವಾದ ಶೇಖರಣೆ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಟಿನ್ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ರಾಯಪುರದ ವಜ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಜ್ರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಚಿನ್ನ, ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್, ಮೃದುಗಲ್ಲು, ಸ್ಟೇಟೈಟ್, ಫ್ಲೂರೈಟ್, ಕಾರಿಂಡಮ್, ಸೀಸ, ಲಿಪಿಡೊಲೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಇಡೀ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಟಿನ್ ಖನಿಜ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಭಾರತದ ಸೇ. 20 ಭಾಗ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವುದು. 2002–2003 ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ರೂ. 41. ಬಿಲಿಯನ್ ಬೆಲೆಯ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು: ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಟ್ಟು 35,388. 54 ಕಿ.ಮೀ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ 1,827.30 ಕಿ.ಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 3611 ಕಿ.ಮೀ ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ, 2118 ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲಾ ರಸ್ತೆಗಳೂ 27,566 ಕಿ.ಮೀ ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ನೇರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕಸುಗಮಕ್ಕೆ 2976. ಕಿ.ಮೀ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1053. ಕಿ.ಮೀ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಭಿಲಾಸ್‌ಪುರ ರೈಲು ವೃತ್ತ 2003 ಏಪ್ರಿಲ್ ಒಂದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿದೆ. ರಾಯ್‌ಪುರ, ಭಿಲಾಸ್‌ಪುರ, ದುರ್ಗ, ರಾಗನಂದಗಾಂವ್, ರಾಯ್‌ಗರ್ ಮತ್ತು ಕೆಲರ್ಬ ಮುಖ್ಯ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳು. ರಾಜಧಾನಿ ರಾಯ್‌ಪುರನಿಂದ

ದೆಹಲಿ, ನಾಗಪುರ, ಮುಂಬಯಿ, ಭುವನೇಶ್ವರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಿನನಿತ್ಯ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ, ಭಿಲಾಯ್, ರಾಯ್‌ಗರ್, ಜಗದಲಪುರ, ಅಂಬಿಕಾಪುರ, ಕೊರ್ಬ, ಜಸ್‌ಪುರ್‌ನಗರ್ ಮತ್ತು ರಾಜನಂದಗಾಂವ್ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು: ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಸಂಭ್ರಮದ ಹಬ್ಬಗಳೆಂದರೆ ಪೊಲ, ನವಕ್ಕೆತ, ದಸರ, ದೀಪಾವಳಿ, ಹೋಳಿ ಮತ್ತು ಗೋವರ್ಧನ್ ಪೂಜಾ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಹ ಸುಂದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಾಣಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಹಿಂದಿನ ಸುಂದರ ಸೌಧಗಳು, ಕೋಟೆ ಕಿಲ್ಲೆಗಳು ಇವೆ. ಆಕರ್ಷಕ ಕೆತ್ತನೆ ಕುಸುರಿಯ ಕೆಲಸವುಳ್ಳ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು, ಜಲಪಾತಗಳು, ಗುಹೆಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿನ ಪುರಾತನ ಚಿತ್ರಗಳು, ವಿವಿಧ ಅರಣ್ಯ ಮೃಗಗಳು, ಬೆಟ್ಟ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಬಸ್ತಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಆಕರ್ಷಕ ಕೇಂದ್ರ.

ಚಿತ್ರಕೋಟೆ ಜಲಪಾತ–ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾವತಿ ನದಿ 30 ಮೀ ಧುಮುಕುವುದು. ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕಾರವಾಗಿರುವ ಈ ಜಲಪಾತವನ್ನು ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವುದುಂಟು. ಕಾಂಗರ್‌ನದಿ 30ಮೀ. ಧುಮುಕಿ, ತೀರ್ಥಗರ್ ಜಲಪಾತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ಕಾಂಗರ್‌ಘಾಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ ಕೈಲಾಸ್ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬಸರ್ ಗುಹೆಗಳು ಬಹು ಆಕರ್ಷಕ. ಬಿಲಾಸ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರತ್ನಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಮಾಯ ದೇವಾಲಯ, ಕುತ್‌ಘಾಟ್ ಜಲಪಾತ, ಮಲ್ಲಾಹಾರ್‌ನ ದಿಂಡನೇಶ್ವರಿದೇವಿ ದೇವಾಲಯ, ಅಚ್ಚಕ್ ಮಾರ್‌ನ ಮೃಗಧಾಮ, ರಾಯ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಉದಂತಿ ಮೃಗಧಾಮ, ಕೊರ್ಬ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾಲಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಡೈ ಜಲಪಾತಗಳು, ಜಾನಿಗಿರ್ ಚಂಪಾದ ಶಬರಿ ದೇವಾಲಯ, ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯ, ಶಿವರಿನಾರಾಯಣದ ನರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಈ ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ವಿವರ ಇಂತಿದೆ:

ಕ್ರಂ ಸಂ	ಜಿಲ್ಲೆ (ಚ.ಕಿ.ಮೀ)	ವಿಸ್ತಾರ (2001)	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ನಗರ
1.	ಬಸ್ತಾರ	17,016	13,02,253	ಜಗದಲಪುರ
2.	ಭಿಲಾಸ್‌ಪುರ	8,569	19,93,042	ಭಿಲಾಸ್‌ಪುರ
3.	ದುರ್ಗ	8,702	28,01,757	ದುರ್ಗ
4.	ರಾಯ್‌ಗರ್	6528	12,65,084	ರಾಯ್‌ಗರ್
5.	ರಾಯ್‌ಪುರ	13445	30,09,042	ರಾಯ್‌ಪುರ
6.	ರಾಜ್‌ನಂದ ಗಾಂವ್	8023	12,81,811	ರಾಜ್‌ನಂದಗಾಂವ್
7.	ಸುರ್ಗುಜ	16034	19,70,661	ಅಂಬಿಕಾಪುರ
8.	ಕಾರಿಯ	59785,8	5,455	ಬೈಕುಂಟಪುರ
9.	ಜಷಪುರ	64577,3	9,780	ಜಷಪುರ
10.	ಜಾನಗಿರ್ ಚಂಪಾ	4467	13,16,140	ಜಾನಗಿರ್
11.	ಕೊರ್ಬ	5769	10,12,121	ಕೊರ್ಬ
12.	ಕಂಕರ್	6434	6,51,333	ಕಂಕರ್
13.	ದಂತೆವರ	15610	7,19,065	ದಂತೆವರ
14.	ಮಹ ಸಮುಂದ್	4963	8,60,176	ಮಹಸಮುಂದ್
15.	ಧಾಮತರಿ	408	17,03,569	ಧಾಮತರಿ
16.	ಕಬೀರ್‌ಧಾಮ್ (ಕವರ್ಧ)	3958	5,84,667	ಕಬೀರ್‌ಧಾಮ್ (ಕವರ್ಧ)

ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯದ ರಾಯ್‌ಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಡಿತ್ ರವಿಶಂಕರ್ ಶುಕ್ಲಾ (ಸುಕ್ಲ) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಭಿಲಾಸ್‌ಪುರದ ಗುರುಘಾಸಿದಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮತ್ತು ರಾಯ್‌ಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 1956ರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕೋಸಲ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 6 ರಿಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರಭಪುರಿಯವರು, ಪಾಂಡುವಸಿ, ಸೊಮವಂಸಿ, ಕಲಚುರಿ, ಮತ್ತು ನಾಗವಂಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನದವರು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್‌ನ್ನು 980 ರಿಂದ 1791 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದರು. ರತ್ನಪುರ ಹಿಂದೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1854ರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ರಾಯ್‌ಪುರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ರಾಯಪುರ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. 1904ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಸರ್ಗುಜದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1946 ರಲ್ಲಿ 'ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಶೋಷಣಾವಿರೋಧಿ ಸಂಘ'ವು, ಠಾಕೂರ್ ಪ್ಯಾರೇಲಾಲ್ ಸಿಂಗ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ "ರಿಯಾಸತಿ ಆಂದೋಲನ" ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 1992ರಲ್ಲಿ ಹರಿಠಾಕೂರ್ "ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಸರ್ವದಳೀಯ ಮಂಚ್" ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ತಂದರು. ಶಂಕರ್ ಗುಹಾ ನಿಯೋಗಿ 'ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ಮುಕ್ತಿ ಮೋರ್ಚ' ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯದ ಹೋರಾಟ ಬಲಪಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ 1991ರಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ 2000, ನವೆಂಬರ್ 1 ರಂದು ಇಂದಿನ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢ ರಾಜ್ಯದ ಉದಯವಾಯಿತು. ಇದು ಭಾರತದ 26ನೇ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿಯತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ.

(ಬಿ.ಎಸ್ ಎಚ್.; ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಛತ್ರಿ : ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವಂಥ ಒಂದು ಕೈಸಾಧನ (ಅಂಬ್ರೆಲ). ಬಿಸಿಲಿನ ಬವಣೆಯಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕೆಂದೇ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸೀರಿಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಧಾನಿ ನಿನವ–ಇವುಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ದೊರೆಗಳು ಛತ್ರಿಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾ ರೂಢರಾಗಿರುವ ಅಂಶ ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ದೂರಪ್ರಾಚ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ರಾಜಮನೆತನದವರು ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವವರು ಮಾತ್ರ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಖ್ಯಾತಿ ಗ್ರೀಕರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಉತ್ಸವದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬಿಸಿಲಿನ ಬೇಗೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು, ಅಂದರೆ ನೆರಳನ್ನೀಯುವ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಇತ್ತು. ರೋಮನ್ನರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಛತ್ರಿಗೂ ಗ್ರೀಕರ ಛತ್ರಿಗೂ ಅಂಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದವರಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ನರೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಚೀನೀ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಛತ್ರಿಗೆ ಪ್ಯಾರಸಾಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಛತ್ರಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿಯೂ ಹಗುರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಉಡುಪಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂಥ ವಿವಿಧ ವರ್ಣದ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ರೋಮನ್ನರು ಮತ್ತು ಜಪಾನೀಯರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಇಂಥ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇಂದೂ ಬಳಸುವುದಿದೆ. ಉಡುಪಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಂಡುಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಛತ್ರಿಯ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದು ಮತ್ತೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ. ಪೋಪ್‌ನಂಥ ಧರ್ಮಾಧಿಪತಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಸಂಕೇತವಾಗಿಯೂ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಿತ್ತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಛತ್ರಿಗಳು ಬಹಳ ಭಾರವಾಗಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ನೋಡಲೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಅಂದವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಛತ್ರಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಹೊದಿಕೆ ಚರ್ಮದ್ದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಇಬ್ಬರು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಛತ್ರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೀಲುಕಡ್ಡಿಗಳಿಗೆ ತಂತಿಯನ್ನು ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹಗುರ ಛತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಉಕ್ಕಿನ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ 1850ರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯ ಬಳಕೆ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಗೇಷಾ ಯುವತಿಯರು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅನೇಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರಸಹಿತವಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅಲಂಕೃತ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಇಂದಿಗೂ ವಾಡಿಕೆ. ಕಂಚಿ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಮಧುರೆ ಮುಂತಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ

ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಛತ್ರಿಗಳು

ಉತ್ಸವಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆಪಟ್ಟೆಯ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವರ್ತುಳಾಕಾರದ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಉತ್ಸವದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವುದಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಉತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೊಡೆಯನ್ನೇ ಹೋಲುವ, ಆದರೆ ಕಿಂಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿ, ದಿವ್ಯರತ್ನಗಳನ್ನೂ ರೇಷ್ಮೆಯ ಕುಚ್ಚನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿರುವ ಛತ್ರಿಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ವಾರಾಣಸಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಸ್ತಿಕ ಜನ ಗರಿ, ಅಡಕೆಪಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ದುಂಡನೆಯ ಛತ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಥವನ್ನು ವಾರಾಣಸಿ ಕೊಡೆ, ಬನಾರಸ್ ಕೊಡೆ, ಕಾಶಿ ಕೊಡೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಲೆಗರಿಯ ಛತ್ರಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಜಂತದ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರಾಜಕುಮಾರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಳೇಬೀಡಿನ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪವೊಂದರಲ್ಲಿ (ನೃತ್ಯಸರಸ್ವತಿ) ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೀಗೆ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂಥ ಛತ್ರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಿದೆ. ಉಪಾಹಾರಗೃಹಗಳು, ಸಮುದ್ರತೀರದ ವಿಹಾರಸ್ಥಳಗಳು–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಛತ್ರಿಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ನಯನಮನೋಹರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆಂದೇ ಮಾಡಿರುವ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕೈಪಿಡಿಗಳಿರುವ ಛತ್ರಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ತೀರ ಹಗುರವಾದ ಮತ್ತು ಮಡಿಸಿ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿಡಬಹುದಾದಂಥ ಛತ್ರಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಛತ್ರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಛತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಬಟ್ಟೆಯ ಹೊದಿಕೆ ಹಾಕಿರುವ ಛತ್ರಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಲಂಡನ್, ಗ್ಲಾಸ್ಗೋ, ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್, ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಲಯನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವುದಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಭಾರತ ತನ್ನ ಛತ್ರಿಗಳ ತನ್ನ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. (ಡಿ.ಜಿ.)

ಛತ್ರಿಮರ : ಏರಾಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಉದ್ದನೆಯ ಕಾವಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 8–15 ಎಲೆಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುವುದರಿಂದ ಇಡೀ ಗುಂಪು ಕೊಡೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಬಹುಶಃ ಇದಕ್ಕೆ ಛತ್ರಿಮರ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಶೆಫ್ಲೆರ ಆಕ್ಟಿನೋಫಿಲ. ಇದು ಸುಮಾರು 10ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಮರ. ಹೂಗಳು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದವು. ಕಾಯಿಗಳು ಕಪ್ಪು. ಛತ್ರಿಮರವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಂಡತುಂಡುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು : ಪ್ರಧಾನ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮವೇದದ ಗೌತಮ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಅರ್ಥಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಪ್ರಾಚೀನತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ–ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಪ್ರೌಢವೂ ಪ್ರಮೇಯಬಹುಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳು ಇವೆ. ಒಂದೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಗದ್ಯಮಂತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಖಂಡಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದರಿಂದ ಇವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಬಹುದೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನವು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ವಿಹಿತಮಾರ್ಗವೆಂದು ಕೊನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಯುಗಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ತಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಇದು ಸಂಕಲಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಪಶುಹಿಂಸೆಯೂ ಅನುಮೋದಿತವಾಗಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಪ್ರಣವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸಾಮಗಾನದ ಗೂಢ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥದ ಅವಯವವಾದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಓಂಕಾರ, ವರ್ಣಾತ್ಮಕವೂ ಉದ್ಗೀಥ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಉದ್ಗಾತೃ ಹಾಡುವ ಓಂಕಾರವೇ ಉದ್ಗೀಥ. 2ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಭಾವವೆಂಬ ಅದೃಷ್ಟ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 3ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀಥೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 4ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವೂ ಅಭಯವೂ ಆಗಿರುವ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಅಮೃತನೂ ಅಭಯನೂ ಆಗುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ವಾಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸಿಸಿದರೆ ಬಹುಪುತ್ರಲಾಭವಾಗುವುದೆಂದು 5ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. 6ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಫಲ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಉದ್ಗೀಥದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, 7ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಚಕ್ಷು ಎಂದರೆ ಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ರೂಪದಿಂದ 8–9 ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. 10 ಮತ್ತು 11ನೆಯ ಖಂಡಗಳು ಪ್ರಸಾವ, ಪ್ರತಿಹಾರ ಎಂಬ ನಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಣ, ಆದಿತ್ಯ, ಅನ್ನ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾದ ಶಾವ–ಉದ್ಗೀಥಗಳು ಅನ್ನಲಾಭಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉಪಾಸಿಸುವುದನ್ನು 12ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ 13ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರ ವಿಷಯಕವಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ.

2ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮವನ್ನೂ ಅದರ ವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವೇ ಸಾಮವೆಂದು ಸಾರಿ ಪಂಚವಿಧ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 24 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವುದು ಮೊದಲ ಖಂಡದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 2ನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ 7ನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೂ ಸಾಮದ ಪಂಚಾವಯವಗಳಾದ ಹಿಂಕಾರ, ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ಗೀಥ, ಪ್ರತಿಹಾರ, ನಿಧನ–ಇವುಗಳನ್ನು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪುರೋವಾತಾದಿ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮೇಘವೇ ಮೊದಲಾದ ನೀರಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವಸಂತಾದಿ ಋತು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಆಡು ಕುರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಶುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮದ ಪಂಚವಿಧಕ್ಕೆ ಆದಿ ಉಪದ್ರವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮವನ್ನು ವಾಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು 8ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಿತ್ಯವನ್ನೇ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು 9ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ 21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯ ಮೂಲಕ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರದ ಮೂಲಕ ಆದಿತ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು 10ನೆಯ ಖಂಡದ ವಿಷಯ. ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್, ಚಕ್ಷು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಪ್ರಾಣ–ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು 11ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಡನಧೂಮ, ಜ್ವಾಲೆ, ಅಂಗಾರ, ಉಪಶಾಂತಿ, ಸಂಶಾಂತಿ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಥಂತರ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು 12ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. 13ರಲ್ಲಿ ಉಪಮಂತ್ರಣಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಾಮದೇವ್ಯಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದಿತ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಅಭ್ರಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ವಸಂತಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಆಡು ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲೋಮ, ಅಗ್ನಿ, ತ್ರಯೀವಿದ್ಯಾ– ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೃಹತ್ತು, ವೈರೂಪ, ವೈರಾಜ, ಶಕ್ವರೀ, ರೇವತೀ, ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞ, ರಾಜ, ಸಾಮಸಮುದಾಯ. ಈ ಸಾಮಗಳ, ಸರ್ವಾತ್ಮಕ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು 14 ರಿಂದ 21 ಖಂಡಗಳವರೆಗೂ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಾನ ವಿಶೇಷಾದಿ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದು 22ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ. 23ರಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಯಜ್ಞಾಂಗವಾದ ಸಾಮ, ಹೋಮ, ಮಂತ್ರ, ಉತ್ಥಾನ–ಇವುಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ.

3ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 19 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ 11 ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಿತ್ಯನೇ ದೇವಮಧು, ಅವನೇ ಆತ್ಮವೆಂದು ಸಾರಿ, ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಫಲಸ್ವರೂಪನಾದ ಅವನ ಉಪಾಸನೆ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಿತ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅವು ಕ್ಷಯಿಸಿದ ಅನಂತರ, ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. 12–13ನೆಯ ಖಂಡಗಳು ಗಾಯತ್ರೀ, ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣವೂ ಅವಿನಾಶಿಯೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. 14ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಶಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆ ಉಪವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಅಣು ಪರಿಮಾಣದವನೂ ವಿಭುವೂ ಆಗಿ, ಹೃದಯ ಪುಂಡಲೀಕದಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಇವನನ್ನೇ ನಾನು ಸೇರುತ್ತೇನೆ–ಎಂದು ಈಶ್ವರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಶಾಂಡಿಲ್ಯನ ಉಪದೇಶ. 15ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವೀರಪುತ್ರನ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೋಶವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಪುತ್ರಪೌತ್ರರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೀರ್ಘಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಪುರುಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು 16–17ನೆಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 18, 19ನೆಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

4ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 17 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಮೊದಲು ಜಾನುಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾರ್ಯ ರಾಜನು ರೈಕ್ವನೆಂಬ ಗಾಡಿಯವನು ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞನೆಂದು ಕೇಳಿ, ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅನ್ನದಾನ, ವಿನಯ–ಇವೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳೆಂದು ಅವನಿಂದ ಅರಿತು, ಸಂವರ್ಗ ವಿದ್ಯೆಯ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. 4ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾರಣರೂಪದಿಂದ ಏಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಷೋಡಶ ವಿದ್ಯೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲನು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹಾರಿದ್ರುಮತನೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯನಿಂದ ಪಡೆದನೆಂದು 9ನೆಯ ಖಂಡವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 10ನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಉಪಕೋಸಲ ಕಾಮಲಾಯನು ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಇದ್ದು ಅವನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದ ವಿಷಯವಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಯಜ್ಞಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

5ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 1–2 ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಶ್ರೀಮಂತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. 3ನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ತಂದೆಯಾದ ಗೌತಮನಿಗೆ ಪ್ರವಾಹಣ ರಾಜನು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. 11ನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಐದು ಜನ ಶ್ರೋತ್ರಿಯರು ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿಯೊಂದಿಗೆ, ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅಶ್ವಪತಿ ಕೈಕಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಪೂರ್ಣಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತದೊಂದಿಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದಿದೆ.

ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ 6ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ 16 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಂದನ್ನು ಅರಿತರೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿತಂತೆಯೇ. ಸದ್ವಸ್ತುವೇ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ (ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಪೃಥ್ವಿ) ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಭಿನ್ನವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ತೇಜ, ಅಪ್ಪು, ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಘಾತವನ್ನು ಸೇರಿ ಹೇಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತ್ರಿವೃತ್ಕರವಾಗುವುವೆಂದು ತಂದೆ ಮಗನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪರತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮವಂತವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಸತ್ಯ. ಅದೇ ಆತ್ಮ. ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ ಓ ಶ್ವೇತುಕೇತು! ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾದ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಮಂತ್ರದ ಉಪದೇಶ. ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಒಂದೊಂದು ಸಂದೇಹವನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. 15ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಸದ್ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಜ್ಞಾನಿ ಸದ್ವಸ್ತುವನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಪುನಃ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಸಿ, ಕರ್ತೃತ್ವ ಭೋಕ್ತೃತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ ತಾನು ಎಂಬ ಜೀವಾತ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ತತ್–ತ್ವಮ್–ಅಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಶ್ವೇತಕೇತು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತ, ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಏಕಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡಿರುವುದು ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಏಕತತ್ತ್ವ ಜಗತ್ತಿನ ಉಪಾದಾನ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಯೋಚಿಸಿತು ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಅಸತ್ಯವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಸ್ತ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾರಣ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ವಾಕ್ಯದ ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮಗಳ ಅಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ದ್ವೈತತತ್ತ್ವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಶಾಖೆಯನ್ನು ನೆಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರನನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂತೆ ನಾಮಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನೆಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭೂಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಿರತಿಶಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು 7ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸದ್ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಈಚೆಯಿರುವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತತ್ತ್ವ ಅವಿಜ್ಞಾತ ವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇದೆ. ನಾರದ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಪರವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ನಾರದ ಕಲಿತಿದ್ದೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ನಾಮವೆಂದೂ ನಾಮವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸನತ್ಕುಮಾರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ವಾಕ್ಕು ಅಧಿಕವಾದುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸು, ಸಂಕಲ್ಪ, ಚಿತ್ತ, ಧ್ಯಾನ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಅನ್ನ, ನೀರು, ತೇಜಸ್ಸು, ಆಕಾಶ, ಸ್ಮೃತಿ, ಆಸೆ, ಪ್ರಾಣ–ಇವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಅಧಿಕವಾದುವೆಂದೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಬೇರೊಂದನ್ನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಬೇರೆ ಒಂದನ್ನು ಅರಿಯುವು ದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ಭೂಮ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅದು ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವರು ಕ್ಷರವಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು 25ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಾಮದವರೆಗೆ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಳಯಗಳು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅರಿತ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯವಹಾರವೂ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಅವನಿಗೆ ಮೃತ್ಯು, ರೋಗ, ದುಃಖ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನರ್ಥಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹಗಳೆಂಬ ದೋಷವಿಲ್ಲದೆ ವಿಷಯವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಭೂಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಧ್ರುವವಾದ ಸ್ಮೃತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಅದ್ವಯಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಾರದನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

8ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 15 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ದಹರ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುರವಾದ ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದಹರ ಎಂದರೆ ಸಣ್ಣದಾದ ಹೃದಯಪದ್ಮವೆಂಬ ಒಂದು ಮನೆಯಿದೆ. ಇದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಶರೀರವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಸರ್ವಗತವೂ ಆಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕ ಪೃಥ್ವಿಗಳು ಅಗ್ನಿವಾಯುಗಳು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಮತ್ತು ಏನೇನಿರುವುದೋ ಏನೇನಿಲ್ಲವೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿವೆ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಸಾವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಿಸಿ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವರೋ ಅವರು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಉಪಾಸಕನು ಪಿತೃಲೋಕವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಲೋಕಗಳ ಭೋಗದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ ರಾತ್ರಿಯೂ ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಹರಾಕಾಶವೆಂಬ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಸದ್ವಸ್ತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಮೃತ, ಅಭಯ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆಂದು ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನು ಸೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ತಮೋರೂಪವಾದ ರಾತ್ರಿಯೂ ಚೈತನ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡದ ವಿಷಯ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಗಳಿ ಇಷ್ಟ, ಸತ್‌ಪಾರಾಯಣ, ಮೌನ, ಉಪವಾಸ, ಅರಣ್ಯವಾಸ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮಲಾಭಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳೆಂದು 5ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 6ನೆಯದಾದ ನಾಡೀಖಂಡದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹೃದಯಾಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನೆಂದೂ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸದ್ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾದ ಉಪಾಸಕ ಓಂಕಾರದಿಂದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಆದಿತ್ಯನ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು 12ನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ವಿರೋಚನ ಬಿಂಬದಿಂದ ಶರೀರವನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಉಪದೇಶವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಶರೀರಾತ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿ ಅಸುರರನ್ನು ಸೇರಿದ. ಇಂದ್ರ ಆಚಾರ್ಯವಚನವನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಸಂದೇಹದಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ಬಂದು ಒಟ್ಟು ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯ ದೋಷದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಅಪಹತ ಪಾಪ್ಮತ್ಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದ. ದೇಹಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವ ಅಶರೀರ. ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ಆತ್ಮನದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಮುಕ್ತನು ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಛಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಎಂಬ ಪವಿತ್ರ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ನಾಮರೂಪಗಳು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಇವೆಯೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ, ಅಮೃತ, ಆತ್ಮ ಎಂದು 14ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಅವನು ಮನುವಿಗೂ ಮನು ಮಾನವರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದು ಕೊನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಫಲವಿದೆಯೆಂದೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಫಲವಿದೆ ಯೆಂದೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಛಾಯಾ : ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನಿ; ಸಂಜ್ಞೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ. ರೈವತನ ಮಗಳು ರಾಜ್ಞಿಯನ್ನೂ ತ್ವಷ್ಟೃವಿನ ಮಗಳು ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಭೆಯೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತರುಣಿಯನ್ನೂ ಸೂರ್ಯ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ರಾಜ್ಞಿ ರೇವತನನ್ನೂ ಪ್ರಭೆ ಪ್ರಭಾತನನ್ನೂ ಸಂಜ್ಞೆ ಮನು ಮತ್ತು ಯಮ, ಯಮುನೆಯೆಂಬ ತ್ರಿವಳಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಹೆತ್ತರು. ಸೂರ್ಯನ ದೇಹತಾಪವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಸಂಜ್ಞೆ ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ತನ್ನಂತೆ ಇರುವ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯನ್ನು ಸೃಜಿಸಿ, ಆಕೆಗೆ ಛಾಯೆಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆಯೂ ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟು ಮಾಡದಂತೆಯೂ ಹೇಳಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋದಳು. ಇತ್ತ ಸೂರ್ಯ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಸಂಜ್ಞೆಯಂದೇ ತಿಳಿದ. ಛಾಯೆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಮನುವಿನಂತೆಯೇ ಇರುವ ಸಾವರ್ಣಿ ಮನುವನ್ನೂ ಶನಿ ಮತ್ತು ತಪತಿಯರನ್ನೂ ಹೆತ್ತಳು. ಕ್ರಮೇಣ ಛಾಯೆ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಇದನ್ನು ಸಹಿಸದ ಯಮ ತನ್ನ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದ. ಆಗ ಛಾಯೆ 'ನಿನ್ನ ಕಾಲಲ್ಲಿ ಹುಳುಬಿದ್ದು ವಾಸನೆ ಹಿಡಿಯಲಿ' ಎಂದು ಶಾಪವಿತ್ತಳು. ಅನಂತರ ಯಮ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಿ ಛಾಯೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾಗಿರಲಾರಳೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಸೂರ್ಯ ಹುಳುಬಿದ್ದ ಯಮನ ಕಾಲಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಹೇಳಿ, ಸಂಜ್ಞೆಯ ತಂದೆ ತ್ವಷ್ಟೃವನ್ನು ಕಂಡು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳುಸಿದ. ತ್ವಷ್ಟೃ ವಾಸ್ತವಾಂಶವನ್ನು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಸಂಜ್ಞೆ ಬೇಕಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸೂಚಿಸಿದ. ಆಗ ಸೂರ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿದ. ಸೂರ್ಯನ ದೇಹವನ್ನು ತ್ವಷ್ಟೃ ಕೊರೆದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಕ್ರ, ಶಿವನ ಶೂಲ ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಸೂರ್ಯ ಉತ್ತರ ಕುರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಂಡು ತಾನೂ ಅಶ್ವರೂಪ ತಾಳಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ. ಆಗ ಸಂಜ್ಞೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗದೆ ಪರಪುರುಷನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಮೂಗಿನಿಂದ ಹೊರಬಿಟ್ಟಳು. ಆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರೇ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು. ಅನಂತರ ಸಂಜ್ಞೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪತಿಯ ಸಂಗಡ ತೆರಳಿದಳು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಛಾಯಾಭಗವತಿ ಎಂಬುದು ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಛಾಯಾದೇವಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನವಿರುವ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುರಪುರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಒಂದು ಸರಳು ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಕೊರೆದು ಅಲ್ಲಿನ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಒಳಗೆ ಪ್ರವಾಹದ ಸೆಳೆತವಿದೆ. ಛಾಯಾಭಗವತಿಯ ಕೆಳಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಎದುರಿನ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಜಲದುರ್ಗವೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಜಲಪಾತವೂ ಇದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಛಾಯಾಭಗವತಿ ನಿಸರ್ಗರಮಣೀಯ.

ಛಾಯಾಭಗವತಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಡಿದಾದ ನದೀತಟದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡದ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾತಃಸೂರ್ಯನ ಮೊದಲ ಕಿರಣಗಳು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಛಾಯಾದೇವಿಗೆ ತನ್ನಿಂದಾದ ಅಪಚಾರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಸೂರ್ಯದೇವ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಭೇಟಿಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅದು ಈ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವೈಶಾಖಶುದ್ಧ ತದಿಗೆಯ ದಿನ ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ದುರ್ಗಮವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದರೂ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಭಕ್ತರನ್ನು ತನ್ನಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರ : ಬಿಸಿಲು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ನೆರಳಿನ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಹಗಲಿನ ವೇಳೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ (ಷ್ಯಾಡೋ ಕ್ಲಾಕ್). ಮಟ್ಟಸ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಒಂದು ನೇರ ಕೋಲನ್ನು ಕುತ್ತಬೇಕು. ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನದವರೆಗೆ, ಪ್ರತಿ ದಿವಸವೂ, ಕೋಲಿನ ನೆರಳಿನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಆಗ, ಸೂರ್ಯನ ದೈನಂದಿನ ತೋರ್ಕೆ ಚಲನೆಗೂ ನೆರಳಿನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿ ಮಾನವನ ಪ್ರಥಮ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಯಾರ ಸೂರ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೊತ್ತನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು (ಪ್ರಖರತೆಯ ಕಾರಣವಾಗಿ) ಬಲು ಕಷ್ಟವಾದ ವಿಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ನೆರಳಿನ ವಿನ್ಯಾಸವೇ ಕಾಲಮಾಪನೆಯ ಸೂಚಕವಾಯಿತು. ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಅಷ್ಟೇ. ಅದೂ ಸ್ಥೂಲ ಗಣನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಬಲ್ಲುದು.

ಭಿನ್ನ ಛಾಯಾಗಡಿಯಾರಗಳು : ಪ್ರಶ. ಪೂ. ಸುಮಾರು 1470ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಛಾಯಾಗಡಿಯಾರದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು **ಚಿತ್ರ (1)** ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ OA ಪಿರಮಿಡ್ ಆಕಾರದ 29.5 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಕಂಬ. ಅದನ್ನು ಮಟ್ಟಸ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಹುಗಿದಿದೆ. ಸೂರ್ಯ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ

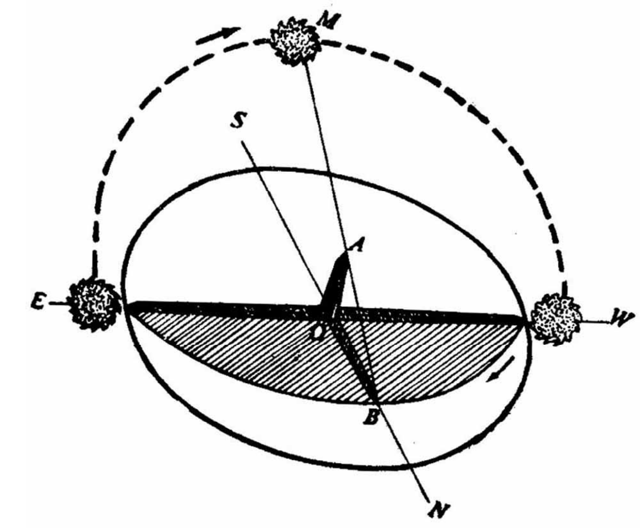

ಚಿತ್ರ 1

ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ (E) ಪಶ್ಚಿಮದೆಡೆಗೆ (W) ಸಾಗಿದಂತೆ (ಸೂರ್ಯಪಥವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಡುಗೆರೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿದೆ) ಕಂಬದ ನೆರಳು ಎದುರು ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವುದು. ಈ ನೆರಳು ರೇಖಿಸುವ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗಾಢ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಪ್ರರೂಪೀ ನೆರಳುಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯೋದಯ (OW), ಮಧ್ಯಾಹ್ನ (AB) ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನ (OE) ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಡೆದಂಥವು. ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಯಾವುದೇ ಮಧ್ಯಂತರ ನೆರಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಕಾಲವೆಷ್ಟು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗಣನೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಚಿತ್ರ (2)ರಲ್ಲಿನ T ಆಕಾರದ ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಒಯ್ಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಮಟ್ಟಸ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿ

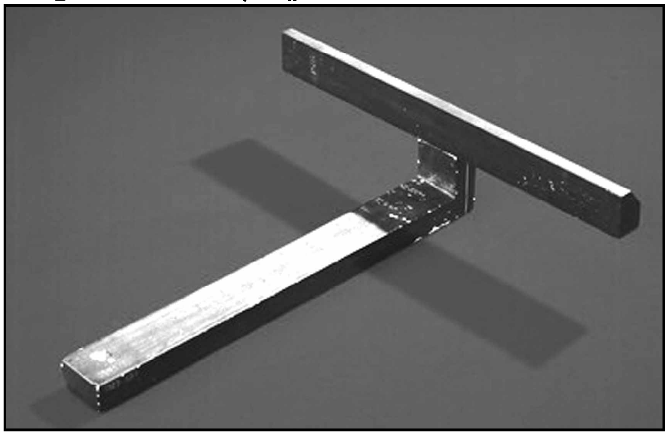
ಚಿತ್ರ 2. ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರ ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರ

ಇರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಅಡ್ಡ ಸರಳಿನ ನೆರಳು ಹಿಡಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿನ ಗುರುತುಗಳು ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಐದು ವೇಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇವೆ. ಪೂರ್ವಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಸರಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವಂತೆಯೂ ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವಂತೆಯೂ ಹಿಡಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಬೇಕು.

ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರಕ್ಕೆ (ನೆರಳು ಗಡಿಯಾರ) ಇಂದು ಕೇವಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಷ್ಟೆ. ಕಾಲಗಣನೆ ಮಾಡಲು ಇಂದು ಬಳಸುವ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ನಾಜೂಕು ಗಡಿಯಾರಗಳ ಉಪಜ್ಞೆಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊದಲ ಹಂತ ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರಗಳು.

ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನ ದಿನ ದಿನ ಬದಲಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಛಾಯಾ ಗಡಿಯಾರಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ತೀರ ಸೀಮಿತ. (ಎಂಯು.)

ಛಾಯಾನಾಟಕ : ಈ ಶಬ್ದ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಷ್ಯಾಡೋ ಪ್ಲೇ (ಗೊಂಬೆ ನೆರಳಿನ ಆಟ) ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜನಪದ ಕಲೆಯಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟವೇ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಜಗತ್ತಿನ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪ ತಾಳಿತಷ್ಟೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸದ ಜೊತೆಗೆ, ಈ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಛಾಯಾನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಗೊಂಬೆಗಳು ಹದಗೊಳಿಸಿದ ತೊಗಲಿನಿಂದ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಅಗಲವೂ ತೆಳುವೂ ಆದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರ ಬರೆದು ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಇವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದೇ ತೊಗಲಿನ ತುಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ದೇಹಭಾಗ ಅಖಂಡವಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರೆಪಾರದರ್ಶಕ ಕಾಗದದ ಅಥವಾ ವಸ್ತ್ರದ ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ಬೆಳಕನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿಗಳು, ಸೂತ್ರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಆಡಿಸಲಾದ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಗಳ ನೆರಳು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. **(ವಿವರಗಳಿಗೆ ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕ–ಜಾನಪದ–ನೃತ್ಯ); ಗೊಂಬೆಗಳು)**

ಮೂಲತಃ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಛಾಯಾನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಜನಪದ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ನೆರೆಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿತ್ತಿತ್ತು. ಜಾವಾ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಜನಪದ ಕಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಹರಡಿದಾಗ ನಾಟಕದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಥೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಹದಗೊಳಿಸದ ಎಮ್ಮೆಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಜಾವಾ ಗೊಂಬೆಗಳು ಬರುಬರುತ್ತ ಖ್ಯಾತವಾದವು. ಸೂತ್ರಧಾರ (ಡಲಾಂಗ್) ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಪಾತ್ರಗಳ ನೆರಳುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ಅವುಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಅನ್ನುತ್ತಾ, ವಾದ್ಯಮೇಳವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು ಆಟದ ರೀತಿ.

ಛಾಯಾನಾಟಕದ ಪರಂಪರೆ ಜಾವಾದಿಂದ ಬಾಲಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನವರು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನೂ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅದು ಸಯಾಂ, ಮಲಯ, ಮಾಯನ್ಮಾರ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಛಾಯಾನಾಟಕ ಹನ್ ವಂಶದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸ್ಥಾನದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಚೀನದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತೆಯ ಚರ್ಮದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿ ಉಜ್ವಲ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಛಾಯಾನಾಟಕದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದುದು ಪರ್ಷಿಯ, ತುರ್ಕಿಗಳ ಮೂಲಕ. ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಈ ಜನಪದ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರಗಜ಼್ ಮತ್ತು ಅವನ ಗೆಳೆಯ ಹಾಜಿವಾದ್ ಎಂಬ ವಿನೋದ ಪಾತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ ಜನಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದವು. ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಒಂಟೆಯ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತುರ್ಕಿಯ ಛಾಯಾನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಫೀಮಿನ ಗೀಲು ಹಿಡಿದವ, ಪೆದ್ದ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾಯೀ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಪರ್ಷಿಯದವ, ಆಲ್ಬೇನಿಯದವ, ಯೆಹೂದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ನಾಟಕಪ್ರಕಾರ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲೂ ಹರಡಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಆಂಟೊನಿಯೊ ಮಾಲ್ಲಾಸ್ ಮುಂತಾದ ಖ್ಯಾತ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟಗಾರರು ತಾವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಛಾಯಾನಾಟಕ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಇಸ್ಲಾಮಿ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು.

ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಛಾಯಾರಂಗಭೂಮಿಯ ಪರಂಪರೆ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಬೆಳೆದಿದ್ದು, ಅದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ, ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ತೊಗಲುಬೊಂಬೆ ಆಟದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವು ಕೇವಲ ಕಪ್ಪು ನೆರಳಿನ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಡೋಮಿನಿಕ್ ಸಿರಾಫಿನಾ ಎಂಬಾತ 1774ರಲ್ಲಿ ವರ್ಸಾಯ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಛಾಯಾನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಅದು ಜನರ ಮನವನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸೆಳೆದಿದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನ ಪ್ಯಾಲೆ ರಾಯಲ್ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. 1859ರವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಡೊಮಿನಿಕ್ ಸಿರಾಫಿನಾನ ವಂಶಸ್ಥರು ಬ್ರೋಕನ್ ಬ್ರಿಜ್ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವನ್ನು ಛಾಯಾನಾಟಕದ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಅತ್ಯಂತ ನೂತನವೂ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಆದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಛಾಯಾರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವಾಗ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ವಾದ್ಯಮೇಳದವರು, ಸಾಹಿತಿಗಳು ಮುಂತಾದವರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹಲವು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದ ಛಾಯಾನಾಟಕ ಕ್ಯಾಬರೆಗಳು 1923ರವರೆಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು.

ಛಾಯಾನಾಟಕ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿತಾದರೂ ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಖಿಲವಾಯಿತು. 1880ರ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. 1893ರಲ್ಲಿ ಷಿಕಾಗೋ ವರ್ಲ್ಡ್‌ಫೇರ್ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಲಿಯಾನ್ ಚಾರ್ಲಸ್ ಮ್ಯಾರೋ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾವಿದ ನೀಡಿದ ಛಾಯಾನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನರ ಮನಸೆಳೆಯಿತು. ಗ್ರೀಸಿನಿಂದ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋದವರು ತುರ್ಕಿಯ ಕರಗಜ಼್ ನಾಟಕದ ರೂಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಷಿಕಾಗೊ, ಡೆಟ್ರಾಯ್ಟ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಫೀ ಹೌಸುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಛಾಯಾನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದವು.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿನ್ ಬೆಂಟನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಅಪ್ಪಟ ಚೀನೀ ಸ್ವರೂಪದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಛಾಯಾನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ನೆರಳಿನ ಸ್ತಬ್ಧ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳ ಫಿಲ್ಮುಗಳನ್ನು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಆಡಿಸಿ ತೋರಿಸಲಾಯಿತು. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಇದೇ ನಾಂದಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ 1945ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಛಾಯಾನಾಟಕದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಡಾ.ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲವು ಗೀತನಾಟಕಗಳನ್ನು ಛಾಯಾನಾಟಕದ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಿದರು. ವಿಶೇಷ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತರಾದ ನಟ–ನಟಿಯರೇ ತೆಳು ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತ ಹಾಡು, ನೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಟಕದ ಕಥೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಂತೆ ಅನುಗೊಳಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರಂತರ ಲವಕುಶ ಎಂಬ ಗೀತನಾಟಕ 1945–46ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದಾಗ ಅದೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಯೋಗವೆನಿಸಿತು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೂ ನಾಟ್ಯಾಭಿನಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಸಾದೃಶ್ಯ ಸೂಚಿಸಲೆಂಬ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಬರೆದು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಕಾರಂತರ ಗೀತನಾಟಕಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಛಾಯಾಶಂಕು : ಬೆಳಕಿನ ಆಕರದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಗ್ರಾಹಕ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಹೊರಚಾಚುವ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶ (ಷ್ಯಾಡೊ ಕೋನ್). ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೇ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೇ ಚಂದ್ರನ ನೆರಳು ಹಿಂಬದಿಗೆ ಚಾಚುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ ಇವು ಮೂರು ಕಾಯಗಳೂ ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಗದವು ಇವೆ; ದಟ್ಟ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶ–ಇದು ಶಂಕುವಿನಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು; ಅರೆ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶ. ದಟ್ಟ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಛಾಯಾ ಶಂಕುವೆಂಬ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. **(ನೋಡಿ– ಗ್ರಹಣ–ಖಗೋಳೀಯ)** *

ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ : ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಝಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಮಾನ ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ರಾಂಚಿ, ಹಜ಼ಾರಿಬಾಗ್, ಪಲಮಾವ್, ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಮತ್ತು ಧನ್‌ಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 65,000 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 4,900,429.

ಗಂಗಾ, ಸೋನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ಬಯಲುಗಳ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 1067 ಮೀ. ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆಯ ಅವಸಾದೀ ಶಿಲಾಭಾಗವುಂಟು. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಅರಣ್ಯಾವೃತವಾಗಿವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುರುಚಲುಗಿಡಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ (ಉದಾ: ಗಿರಿಡೀಹ್ ಮತ್ತು ಧನ್‌ಬಾದ್‌ಗಳಲ್ಲಿ) ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಲುವೃಕ್ಷಗಳ

ವಿಶಾಲ ಅರಣ್ಯಗಳೂ (ಉದಾ; ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್‌ನಲ್ಲಿದೆ) ಇವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಲೂ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೋಯೆಲ್, ಸುವರ್ಣರೇಖಾ, ಸಂಜಯಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ

ದಸ್ಸಂ ಜಲಪಾತ

ಮಾಡಿವೆ. ಈ ನದೀ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಿಲೈಯ, ಕೋನಾರ್, ಮೈತಾನ್, ಪಂಚೇತ್ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಬೊಕಾರೊದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಉಷ್ಣವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೌದೆ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬೊಂಬು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಗು ಮತ್ತು ಟುಸಾ ರೇಷ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ಅರಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅರಗು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಉದ್ಯಮ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಅಥವಾ ಜೇಡಿಯ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಬತ್ತ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು, ಸಾಸಿವೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ 50"–60" ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹಜಾರಿಬಾಗ್‌ನಲ್ಲಿನ ಅಭ್ರಕದ ಗಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ವಿಶ್ವದ ಅಭ್ರಕದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಭ್ರಕ ಗಣಿಗಳು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 40–50ರಷ್ಟು ಅಭ್ರಕ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಗಣಿಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ 20,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದರೆ 1"/1000ರಷ್ಟು ತೆಳುವಾದ ಅಭ್ರಕದ ಪದರಗಳನ್ನು ಅವರು ಬಿಡಿಸಬಲ್ಲರು. ಇದುವರೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿರುವ ಯಾವ ಯಂತ್ರವೂ ಇಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ್ದು. ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಲ್ನಾರು, ಕೆವೊಲಿನ್ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇವೆ.

ರಾಂಚಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅರಗು ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಬೊಂಬೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಬೃಹತ್ ಔದ್ಯಮಿಕ ಉಪಕರಣಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮೊದಲಾದವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಡಾಲ್ಮಿಯ ನಗರದಲ್ಲಿನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರದ ಉಕ್ಕಿನ ಸ್ಥಾವರಗಳು, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಸಿಂಧ್ರಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗೊಮಿಯದಲ್ಲಿಯ ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಬೊಕಾರೊ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ವಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಜ ಚ ವರ್ಗದ ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷರ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯ ಈ ಅಕ್ಷರರೂಪ ಸುಮಾರು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ, ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಡ್ಡರೇಖೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಲಂಬರೇಖೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಅಡ್ಡರೇಖೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ರೇಖೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರದ ಅಗಲ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಶ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಈಗಿರುವ ರೂಪ ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಶೋಕ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.3ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಶಾತವಾಹನ ಪ್ರ.ಶ.2ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕದಂಬ ಪ್ರ.ಶ.5ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಗಂಗ ಪ್ರ.ಶ.6ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಪ್ರ.ಶ.9ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕಲ್ಯಾಣಿಚಾಳುಕ್ಯ ಪ್ರ.ಶ.11ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕಳಚೂರಿ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ಸೇವುಣ. ಪ್ರಶ.13ನೆಯ ಶತಮಾನ

ವಿಜಯನಗರ ಪ್ರ.ಶ.15ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಪ್ರ.ಶ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಈ ಅಕ್ಷರ ತಾಲವ್ಯ ಘೋಷ ಸ್ಪರ್ಶ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅನುಘರ್ಷವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಜಂಗಮ: ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ಪದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಚರ ಮತ್ತು ಚರ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು. ಆದರೆ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಂಗಮ ಪದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ.

ಅಂತರ್ಧಾಯ ಲಲಾಟಾಕ್ಷಿಂ ಶಶಾಂಕಂ ಸಂವಿಧಾಯ ಚ।

ಅವಾಮಭಾಗಲಲನೋ ಜಂಗಮಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ॥ (ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ)

ಮಂಡೆಯ ಚಂದ್ರಕಲೆ, ಹಣೆಗಣ್ಣು ಮತ್ತು ಎಡಗಡೆಯ ಅಗಜೆಯರನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಜಂಗಮ ದೇಹಧರಿಸಿ–

ಅಹಮೇವ ಮಹೇಶಾನಿ ಧೃತ್ವಾ ಜಂಗಮವಿಗ್ರಹಮ್॥

ಮದ್ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥಾಯ ಪರ್ಯಟಾಮಿ ಮಹೀತಲೇ ॥ (ವೀರಾಗಮ)

ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವನೆಂಬುದು ಆಗಮಗಳ ಹೇಳಿಕೆ. ಅಯ್ಯಾ, ನೀನೆನ್ನ ಭವವ ಕೊಂದೆಹೆನೆಂದು ಜಂಗಮಲಾಂಛನನಾಗಿ ಬಂದಲ್ಲಿ ನಾ ಭಕ್ತನೆಂಬ ವಾಹನವಾಗಿರ್ದೆ ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಾತು ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಾರಂಭದ ಸಮಯದಿಂದಲೂ ಜಂಗಮ ಮಠಗಳು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಶೈವಮಠವೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಗೆಗೆ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ (ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ). ಶ್ರೀಶೈಲದ ಜಂಗಮ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತನ್ನ ಚೋಡಕವಿ (ಪ್ರ.ಶ. 940) ತನ್ನ ತೆಲುಗು ಕಾವ್ಯ ಕುಮಾರಸಂಭವದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರ.ಶ. ಸುಮಾರು 800ರಲ್ಲಿದ್ದ ಆನಂದಗಿರಿ ತನ್ನ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಶಿರಸಿ ಪಾಷಾಣಲಿಂಗಂ ಚ ಧಾರಿಣಃ ಜಂಗಮಾಃ–ಎಂದು ಶಿರೋಲಿಂಗಧಾರಿ ಜಂಗಮರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಾಗಮದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು–

ಧಾರೆಯೇತ್ಸಮತಾಕಂಥಾಂ ಕ್ಷಮಾಖ್ಯಾಂ ಭಸ್ಮಘಂಟಿಕಾಮ್॥

ದಯಾಕಮಂಡಲುಂ ವತ್ಸ ಜ್ಞಾನದಂಡಂ ಮನೋಹರಮ್॥

ವೈರಾಗ್ಯಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರಂ ಚ ಭಕ್ತಿಭಿಕ್ಷಾಂ ಚ ಯಾಚತೇ॥

ಕಂಥಾಕಮಂಡಲುರ್ದಂಡಃ ಖರ್ಪರೋ ಭಸ್ಮಭಸ್ತ್ರಿಕಾ ॥

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವರ್ಣನೆ ಪ್ರಭುದೇವರ–ಸಮತೆ ಎಂಬ ಕಂಥೆಯ (ಜೋಳಿಗೆ) ತೊಟ್ಟು, ಸುಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ಟೊಪ್ಪರವನಿಕ್ಕಿ, ವಿಷಯವೆಂಬ ಹಾವುಗೆಯ ಮೆಟ್ಟಿ, ಕಮಲಧವೆಂಬ ಕುಳಿಯ ಬೀಳದೆ, ವೈರಾಗ್ಯವೆಂಬ ಕೊರಡನೆಡಹದೆ, ಮರವೆ ಎಂಬ ಚಳಮೆಟ್ಟದೆ ಗುಹೇಶ್ವರನ ಶರಣ ಬಂದನೆನು ಭಕ್ತಿಭಿಕ್ಷೆಯನಿಕ್ಕು ಸಂಗನ ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪಡಿಮೂಡಿದೆ.

ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಜಂಗಮ ಉಪಾಸ್ಯತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮರು ಶಿವನ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು (ಏಕಮೂರ್ತಿಸ್ತ್ರಿಧಾ ಭಕ್ತಃ ಗುರುರ್ಲಿಂಗಂ ತು ಜಂಗಮಃ). ವೀರ, ನಂದಿ, ಭೃಂಗಿ, ವೃಷಭ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದ ಎಂಬ ಐದು ಪ್ರಮಥ ಗೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ರೇಣುಕ ದಾರುಕ ಮುಂತಾದ ಐವರು ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರ ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಐದು ಆರಾಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೂ ಜಂಗಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇವರನ್ನು ವೀರಶೈವಗುರು ಮತ್ತು ಜಂಗಮರು (ವಿರಕ್ತ) ಪೀಠಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧಿಪತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉಂಟು. ಇವರಲ್ಲಿ ಗುರು ಭಕ್ತನ ಶಕ್ತಿಪಾತವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ಶಿವದೀಕ್ಷೆ ಎಸಗಿ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗುರು, ಜಂಗಮರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಬೋಧಕ ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷಕರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಗೃಹಸ್ಥರು, ಕೆಲವರು ದೇಶಿಕರು (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು). ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಪೂಜ್ಯರೇ.

> ಯೋಗಿನೀಸಹಿತಾಃ ಕೇಚಿತ್ ಕೇಚಿತ್ ದೇಶಿಕಸಂಜ್ಞಿಕಾಃ ।
> ಸ್ವೇಚ್ಛಾಶ್ರಮವಿಹಾರಾಸ್ತೇ ಲಿಂಗಭೋಗೋಪಭೋಗಿನಃ ॥

ಶಿವಶರಣರು ಜಂಗಮರಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಕುಲ ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಬಾರದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅರಿವು ಆಚಾರವುಳ್ಳವರೇ ಜಂಗಮ (ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ) ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾದ ನಿಲುವು.

(ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾವರಣಾಂತರ್ಗತ ಜಂಗಮ, ವಂಶಾನುಗತ ಜಂಗಮ, ಅತಿಥಿರೂಪಿ ಜಂಗಮ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ಶಬ್ದವು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶಿವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಜಂಗಮರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಜಂಗಮ ಕೋಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಸ್ವತ್ ಗುರು ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಂಗಮರು ಪೂಜ್ಯರು, ಪೂಜಾರ್ಹರು ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಲೂ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇದೆ.

(ಬಿ.ಎಸ್.)

ಜಂಜಡ ಮತ್ತು ಝುಂಝಾವಾತ : ಪ್ರ. ಶ. 1770ರ ಅನಂತರದ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೆಲವು ತರುಣ ಕವಿಗಳು ಹೂಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಜರ್ಮನ್ ಪದ ಷ್ಟುರ್ಮ್ ಉನ್ಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ ಎಂದು. ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟ ಜರ್ಮನಿಯ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಗಯಟೆಯ ಗಾಟ್ಸ್ ಫಾನ್ ಬರ್ಲಿಕಿಂಗನ್ ಎಂಬ ಕೃತಿ 1773ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತಾದರೂ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಎಫ್. ಎಮ್. ಕ್ಲಿಂಗರ್ ರಚಿಸಿದ ರೂಪಕದ ಉಪನಾಮದಿಂದ. ಅದರ ಪೂರ್ತಿ ಹೆಸರು ವಿರ್‌ವಾರ್ ಓಡರ್ ಷ್ಟುರ್ಮ್ ಉನ್ಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ (1776). 1781ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಷಿಲ್ಲರನ ಡಿ ರಾಬರ್ ಕೂಡ ಇದೇ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ನಾಟಕ.

ಷ್ಟುರ್ಮ್ ಉನ್ಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ ಚಳವಳಿ ಬೋಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಇವು: ಎದೆಯ ರಾಗಗಳಿಗೂ ರಾಗಾವೇಶಕ್ಕೂ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡಬೇಕು; ಚೈತನ್ಯಮಯವಾದ ಸ್ವಂತ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಬೇಕು. ಪುರುಷ ತನ್ನತನವನ್ನು ಅರಿತು ರೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆರೆಯದಿದ್ದರೆ ವ್ಯರ್ಥ. ತರ್ಕ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಸಮಯಸ್ಫೂರ್ತಿ ಅಂತರ್ಬೋಧೆಗಳು ಸೂಚಿಸುವುದನ್ನು ಹಿಡಿಯತಕ್ಕದ್ದು; ಅದರಂತೆ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ಅನಧೀನತೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆಜನ್ಮಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕು. ಈ ಪಾತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕೃತಿಯ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೊ ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದೊ ಲಾಂಛನ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಿತಿಮೀರಿ ಕುದಿದೆದ್ದ ರಾಗಸಮುಚ್ಚಯದ ಗರ್ವಿತ ರಭಸ; ಅಥವಾ ಮರುಕ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡುವ ಹೀನ ದೈನ್ಯದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ. ಅದು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ವೈಪರೀತ್ಯ. ಇದು ಅದರ ಅಭಾವ. ಎರಡನೆಯ ಜಾಯಮಾನವನ್ನು ಅತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅತಿ ಚೆಲುವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಯುತವಾಗುವಂತೆ ಗಯಟೆ ತನ್ನ ಕಾದಂಬರಿ ಸಾರೋಸ್ ಆಫ್ ವರ್ದರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಗಯಟೆಗೇ ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಒಂದು ಮನೋವ್ಯಾಧಿಯಂತೆ ತೋರಿ ಬಂತು. ಅದನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಅವನು ಆ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದನಂತೆ. ಇರಬಹುದು. ಆದರೂ ವರ್ದರನ ನೆಳಲು ಹಲವು ದೇಶಗಳ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಸಂವತ್ಸರ ದಟ್ಟವಾಗಿಯೇ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ವರ್ದರಿಸಮ್ ಎಂಬುದು ಈಗಲೂ ಒಂದು ಪಡೆಮಾತಾಗಿದೆ.

ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ 1770ರ ವರೆಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿವೇಕ ವಿವೇಚನೆಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಡಿ ಔಫ್‌ಕ್ಲೇರುಂಗ್ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನದ ಹಿಂಬಾಲಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರ ಉಪದೇಶದಂತೆ ವಿಶ್ವಕ್ಕೊಂದು ಕ್ರಮವರಿತ ವಿನ್ಯಾಸವಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತರ್ಕದ ಮೂಲಕ ಅದರ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲೂ ನಿಯತಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿತ್ತು. 1770ರ ತರುವಾಯ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರ ನಮಗೆ ಬೇಡ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ಅಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೆ.ಜಿ.ಫಾನ್ ಹರ್ಡರ್ ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಕ ನಾನಾ ದೇಶಗಳ ಜನಪದ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದ್ದನಷ್ಟೆ. ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅವು ಹೊಸದಾದ ಒಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟುವು. ಹಾಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಂದಾಳಾದ ರೂಸೊ ಹೃದಯದ ಭಾವಗಳೂ ಪ್ರಕೃತಿಸಹಜವಾದ ಬದುಕೂ ಬರಿ ಬುದ್ಧಿವಿವೇಕಕ್ಕಿಂತ, ಅದರ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಮೇಲು ಎಂದು ಸಾರಿ ಯುವಕರ ಆಳ್ತನವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಕುದುರಿಸಿದ.

ಇಬ್ಬರು ವಿನಾ ಈ ಹೊಸ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಜರ್ಮನ್ ಕವಿಗಳಾರೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಲೆನ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಹುಚ್ಚರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ. ಬರ್ಗರ್ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕವನದಿಂದ (ಲುನೋರೆ) ಉಳಿದುಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಎಲ್ಲರ ಗಮನವನ್ನೂ ಸೆಳೆದು, ಇತರ ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತರಾದವರು ಗಯಟೆ ಮತ್ತು ಷಿಲರ್. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳು, ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. ಆದರೆ ಆ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಗಲಿಬಿಲಿಯಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹತ್ತೆಂಟು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲೇ ಪಾರಾಗಿ ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರು. ಹೀಗಾದರೂ ಚಳವಳಿಯ ಅವಾಂತರ ಅನೇಕ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಹಲವು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಪದ್ಧತಿಯೆಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಈ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಿತು ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಜಂತರ್ ಮಂತರ್ : ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ. ಇದನ್ನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ ಜಯಪುರದ ಮಹಾರಾಜ ಎರಡನೆಯ ಸವಾಯಿ ಜಯಸಿಂಹ (1699–1743) 1724ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಈತನಿಗೆ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪಾರಾಸಕ್ತಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಗಳಿಸಿದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಕೋಷ್ಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಮೊಳೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಕಳುಹಿಸಿದ. ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ. ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ದೆಹಲಿ, ಜಯಪುರ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ವಾರಾಣಸಿ (ಕಾಶಿ) ಮತ್ತು ಮಥುರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ದೃಶ್ಯಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಐದು ಖಗೋಳವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಜಂತರ್–ಮಂತರ್ ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಎಂಬ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟ್ ಸರ್ಕಸಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ :

ಅಕ್ಷಾಂಶ 28^{0} 37' 35" ಉತ್ತರ
ರೇಖಾಂಶ 77^{0} 13' 5" ಪೂರ್ವ
ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ 212 ಮೀ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಖಗೋಳದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವು;

1. ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರ (ಈಕ್ವಿನಾಕ್ಷಿಯಲ್ ಡಯಲ್)
2. ಜೈಪ್ರಕಾಶ್ : ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಧಗೋಳಾಕಾರದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಡಗಳು.
3. ರಾಮಯಂತ್ರ : ಜೈಪ್ರಕಾಶ್ ಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳು.

4. ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರ : ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡ.

5. ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಕಂಬಗಳು

6. ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಗಲಿ.

1. ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರ : ಇದು ದೃಕ್ಸಿದ್ಧಿ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಯಂತ್ರ. ಇದು ಈ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತ್ತು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಕಟ್ಟಡದ ಬಹುಭಾಗ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 4.5 ಮೀ ಆಳ, ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ 221

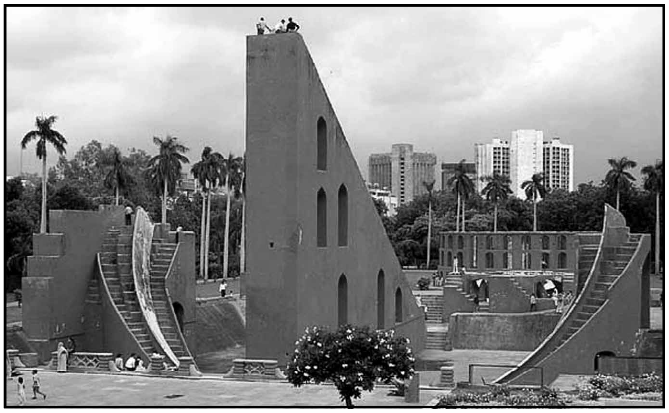

ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರ

ಮೀ ಅಡಿ, ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ 36.5 ಮೀ ಇರುವ ಚತುರ್ಭುಜಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಒಟ್ಟು ಎತ್ತರ 21 ಮೀ. ಇದು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 21 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ 34.5 ಮೀ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ 38 ಮೀ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಗಿರುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಂಕು (ನೋಮನ್) ಮತ್ತು ಅದರ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಿಗೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ವೃತ್ತಪಾದಾಕಾರದ (ಕ್ವಾಡ್ರಂಟ್) ಕಟ್ಟಡ ಈ ಯಂತ್ರದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳು. ಶಂಕುವಿನ ತುದಿಗಳು ಉತ್ತರಧ್ರುವದ ಕಡೆಗಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷರೇಖೆಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪಾದಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ತ್ರಿಜ್ಯ 15 ಮೀ. ವೃತ್ತಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಟೆ, ಡಿಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಮಿನಿಟುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಶಂಕುವಿನ ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಟ್ಯಾಂಜೆಂಟುಗಳ ಮಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ವೃತ್ತಪಾದಾಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಶಂಕುವಿನ ತುದಿಯ ನೆರಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶವನ್ನು (ಡೆಕ್ಲಿನೇಷನ್) ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತ ಪಾದಾಕೃತಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠಾಂಶವೆಂಬ ಒಂದು ಯಂತ್ರವಿದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಗೆ ಸಮತಲವಾಗಿರುವ ಅಳತೆಗೆರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 20 ಮೀ. ಒಂದು ವೃತ್ತ ಖಂಡಾಕೃತಿ. ಸೂರ್ಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಬೆಳಕು ವೃತ್ತಖಂಡಾಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳತೆಮಾಡಬಹುದು. 1910ರಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ಕೋಣೆ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಯಿತು.

ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದ ಶಂಕುವಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಒಂದು ಕಂಬ ಉಂಟು. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಕ್ಷಿತಿಜಾಂಶವನ್ನು (ಅಜಿಮತ್) ತಿಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಈ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಒಂದು ಛಾಯಾಯಂತ್ರವನ್ನು (ಸನ್ ಡಯಲ್) ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಳಭಾಗ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಂಕುವಿನ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ವೃತ್ತ ಪಾದಾಕೃತಿಗಳೂ ನೀರಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

2. ಜೈಪ್ರಕಾಶ್: ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಲ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯ ಮೇಲಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಯಂತ್ರ. ಇದು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುವ ನಿಮ್ನಗೋಳಾರ್ಧಗಳಿಂದ (ಕಾನ್‌ಕೇವ್ ಹೆಮಿಸ್ಫಿಯರ್ಸ್) ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಗೋಳಾರ್ಧಗಳಿಗೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿ, ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವ– ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ, ತಂತಿಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಛೇದಿಸುವ ಸ್ಥಳದ ನೆರಳು ಗೋಳಾರ್ಧಗಳ ಒಳಭಾಗಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಅದು ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಳಾರ್ಧಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ಔನ್ನತ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ಷಿತಿಜಾಂಶವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ರಾಶಿಚಕ್ರವು (ಜ಼ೋಡಿಯಕ್) ಇದರ ಮೇಲೆ ಗುರುತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯ ಮೇಲಿನ ರಾಶಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಈಗ ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ 2 ಅಂಗುಲ ಉದ್ದದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿವೆ.

3. ರಾಮಯಂತ್ರ ; ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನೂ ಕ್ಷಿತಿಜಾಂಶವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಯಂತ್ರ. ಇದು ಬೃಹದ್ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜೈಪ್ರಕಾಶ್

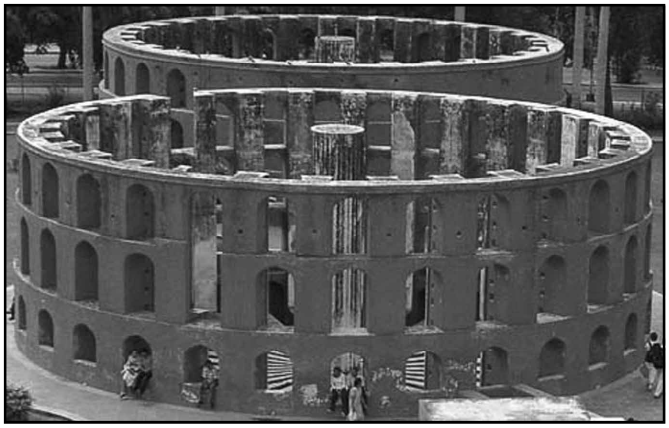

ರಾಮಯಂತ್ರ–ಉತ್ತರದ ಕಟ್ಟಡ

ಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮಧ್ಯೆ 1.7.ಮೀ. ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಒಂದು ಕಂಬ ಉಂಟು. ಕಟ್ಟಡದ ಒಳಗಿನ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ 7.5.ಮೀ. ಇದರ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಿತಿಜಾಂಶವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಔನ್ನತ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಅಳತೆಗೆರೆಗಳಿಂದ ಗುರುತು ಮಾಡಿದೆ. ಖಗೋಳದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸುಗಮವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ನೆಲವನ್ನು 30 ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿ ವಿಭಾಗದ ನಡುವಣ ಅಂತರ ವಿಭಾಗದ ಕೋನದಷ್ಟೇ, ಅಂದರೆ 60° ಗಳಷ್ಟು, ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಳತೆಗೆರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗೋಡೆ ಸಹ ನೆಲದಂತೆಯೇ ಕಂಡಿಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಗಿ ಆಕಾರದ ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಖಗೋಳದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ನೋಡಲು ಸರಿಹೊಂದಿಸುವ ಸಲಾಕೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಲಾಕೆಗಳು ಈಗ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ.

4. ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರ : ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 42.5 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ನಿಯತಚಕ್ರ, ಚಿಕ್ಕ ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದಕ್ಷಿಣ ವೃತ್ತಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿವಲಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರ–ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ

ನಿಯತಚಕ್ರ ಕಟ್ಟಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದು ಶಂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕೃತಿಗಳು ಈ ಯಂತ್ರದ ಭಾಗಗಳು. ನಿಯತಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರವಿದೆ.

ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಳತೆಗೆರೆಗಳಿಂದ ಗುರುತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ದಕ್ಷಿಣ ವೃತ್ತಯಂತ್ರವಿದೆ. ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಳತೆಗೆರೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವೃತ್ತ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿವಲಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಿಶ್ರ ಯಂತ್ರದ ಮುಂದೆ 14.3 ಮೀ. ಉದ್ದ ಮತ್ತು 13.1 ಮೀ. ಅಗಲವಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಗಲಿಯಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೋ ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ 6 ಮೀ. ತ್ರಿಜ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾಲು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಗುರುತಿದೆ. ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರದಿಂದ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 5.1 ಮೀ. ಅಂತರವಿರುವ ಎರಡು ಕಂಬಗಳಿವೆ.

(ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಂತುಹುಳು : ಮಾನವರ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪರೋಪಜೀವಿ (ರೌಂಡ್ ವರ್ಮ್). ಇದು ನೆಮಟೋಡ ವಂಶದ ಆಸ್ಕಾರಿಸ್ ಜಾತಿಯ ದುಂಡು ಹುಳು. ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ತನಿಗಳಿರುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಂತುಹುಳುವಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಭೇದ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಆ. ಲುಂಬ್ರಿಕಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದವೂ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಆ.ಮೆಗಾಲೊಕೆಫಾಲ ಪ್ರಭೇದವೂ ಹಂದಿಯಲ್ಲಿ ಆ.ಸುಯಿಲ ಪ್ರಭೇದವೂ ಇವೆ. ಆ. ಲುಂಬ್ರಿಕಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಆ.ಲುಂ.ಯೂನಿವೇಲೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಆ.ಲುಂ ಬೈವೇಲೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಈ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2 ಮತ್ತು 4 ಕ್ರೋಮಸೋಮುಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದರಿಂದ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ, ಆನುವಂಶಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಇವೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಲು ಇವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಆ.ಲುಂಬ್ರಿಕಾಯ್ಡಿಸ್ ಜಂತು ಹುಳುವಿನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ದಪ್ಪ 3–4 ಮಿ.ಮೀ. ; ಉದ್ದ 10 ಸೆಂ.ಮೀ. ನಿಂದ 35–40 ಸೆಂ.ಮೀ. ನವರೆಗೂ ಇದೆ. ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಉದ್ದ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಉಂಟಷ್ಟೆ. ಆ.ಲುಂಬ್ರಿಕಾಯ್ಡಿಸ್ ಹುಳುವಿನ ಮೈಮೇಲೆ ಉಂಗುರ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಹುಳುವಿಗೆ ಪಳಪಳನೆ ಹೊಳೆಯುವ ಮಾಸಲು ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣ ಉಂಟು. ಅದರ ಎರಡು ಕೊನೆಗಳೂ ಚೂಪಾಗಿವೆ. ಬಾಲದ ತುದಿ ಕೊಕ್ಕೆಯಂತೆ ಬಗ್ಗಿದೆ. ತಲೆಕೊನೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಲು ಸಣ್ಣ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವ ಮತ್ತು ಮೂರು ಅಂಡಾಕಾರದ ಉಬ್ಬುಗಳಿಂದಾದ ಬಾಯಿ ಉಂಟು. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕ ಅನ್ನನಾಳವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಸ್ನಾಯುಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು. ಅನ್ನನಾಳದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸ್ನಾಯುರಹಿತ ಉದ್ದ ಕರುಳಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗುದದ್ವಾರ. ದೇಹದ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜನ ನಾಳಗಳೂ (ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ರೀಟರಿ ಡಕ್ಟ್ಸ್) ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನರತಂತುಗಳೂ ಇವೆ. ಮೇಲ್ಮೈಯ ಹೊರ ತ್ವಚೆಯನ್ನು ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್ ಎನ್ನುವ ಗಡಸು ಪೊರೆ ಆವರಿಸಿದೆ. ದೇಹಭಿತ್ತಿಯ ಗಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆ. ಭಿತ್ತಿಯ ಒಳಗೆ ಕರುಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಭರ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ಕರುಳು ನಡುತ್ವಕ್ಕಿನಿಂದ (ಮೀಸೋಡರ್ಮ್) ಆವೃತವಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ದೇಹಭಿತ್ತಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳ ನಿಜವಾದ ಸೀಲೋಮ್ ಅಲ್ಲ.

ಹೊರತ್ವಕ್ಕು, ನಡುತ್ವಕ್ಕು, ಒಳತ್ವಕ್ಕುಗಳೆಂಬ (ಎಕ್ಟೋಡರ್ಮ್, ಮೀಸೋಡರ್ಮ್, ಎಂಡೋಡರ್ಮ್) ಮೂರು ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯ ಪದರಗಳು ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಅಲ್ಪವಿಕಾಸಿ ಜೀವಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂಗರಚನೆ ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳುವಿನ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ವನ್ನು ಮಾಮೂಲಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ಣಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಯಾದ್ದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಾಗುವ ಅಂಗರಚನಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲೂ ಜಂತುಹುಳುವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಂತುಹುಳುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅದರ ಮುಂದಿನ 1/3 ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗಂಟಿನಂತಿರುವ ವೃಷಣ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಾಳಾಕಾರವಾಗಿರುವ ವೀರ್ಯಾಣು ನಾಳಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಶೇಖರವಾಗುವ ದೊಡ್ಡ ನಾಳಾಕಾರದ ವೀರ್ಯಾಣುಕೋಶವಾಗಿ (ಸೆಮಿನಲ್ ವೆಸಿಕಲ್) ಜನನರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜನನರಂಧ್ರ ಕರುಳಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುದದ್ವಾರದ ಹತ್ತಿರವೇ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುವು. ಹೆಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಸಂಗಮದ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪಗುಚ್ಛಗಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಎಡಬಲಗಳಿಂದ ಎರಡು ಗರ್ಭಕೋಶಗಳು ಯೋನಿಯೊಳಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುವು. ಅಂಡಾಶಯಗಳು ಎರಡೂ ಉದ್ದವಾಗಿ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಅಂಡಾಣುಗಳು ಆಯಾ ಅಂಡನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಅದೇ ಕಡೆಯ ಗರ್ಭಕೋಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುವು. ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಆದ ಮೇಲೆ ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಸುಮಾರು 2 ಲಕ್ಷ ತತ್ತಿಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಇವು ಮಲದ ಮೂಲಕ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಲೋಕಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ತತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ದೃಢವಾದ ಪಾರದೀಪಕ ಕವಚ ಉಂಟು. ಅವು ಒಣ ಧೂಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಕಾಲಜೀವದಿಂದಿರಬಲ್ಲವು.

ಮಾನವನಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಸೋಂಕು ಹರಡುವುದು. ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆತಿಥೇಯ ಜೀವಿ (ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೇಟ್ ಹೋಸ್ಟ್) ಜಂತುಹುಳುವಿನ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳ ಮತ್ತು ಧೂಳಿನ ಮೂಲಕ ತತ್ತಿಗಳು ಆತಿಥೇಯ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಿಸರ್ಜಿತವಾದ ತತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣ ನೆರಳಿರುವ ಕಡೆ, ಹಸಿಯಾದ ಆದರೆ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 2–3 ವಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ತತ್ತಿ ಒಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ತತ್ತಿಗಳು ಒಡೆದು ಮರಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದು ಇವು ಆತಿಥೇಯ ಜೀವಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕೊರೆದುಕೊಂಡು ರಕ್ತಗತವಾಗುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಹುಳುವಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಡೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಮಲವಿಸರ್ಜನಾ ಸ್ಥಳದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ತತ್ತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಮಣ್ಣು ಬೆರೆತ ನೀರು ತರಕಾರಿಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಇತರ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಳಗೆ ಹುಳುವಿನ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತತ್ತಿಯಿಂದ ಜಂತುಹುಳು ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬರದೆ ತತ್ತಿಯ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮರಿಯಾಗಿ, ಈ ಮರಿಗಳು ಕರುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳ ದುಗ್ಧರಸನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಪುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಗಂಟಲಿಗೆ ಬಂದು ಉಗುಳಿನೊಡನೆ ನುಂಗಲ್ಪಟ್ಟು ಪುನಃ ಜಠರ ಕರುಳುಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಶ್ವಾಸಕೋಶವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದ್ದು ಅಗತ್ಯ. ತತ್ತಿಯ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹುಳುವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳು ಬೇಕು. ಕರುಳನ್ನು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವುದು ಮಾನವರಲ್ಲಿರುವ ಜಂತುಹುಳುವಿನ ಪ್ರಭೇದ ಮಾತ್ರ. ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮಾನವದೇಹದೊಳಹೊಕ್ಕರೆ ಅವು ಹೀಗೆ ನೆಲೆನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಮಲದೊಂದಿಗೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಜಂತುಹುಳುವಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಸ ಕರುಳಿನಲ್ಲೇ. 3ರಿಂದ 5 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಹಾವಳಿ ಬಹಳ. ಹುಳು ಕರುಳುಭಿತ್ತಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಚಲನಶೀಲತೆ ಉಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಅದು ಜೀರ್ಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಸಮಯ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೋ ಹೊರಬಂದು ಬಿಡಬಹುದು. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಯಾದಾಗ ಹೀಗೆ ಹೊರಬರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಳುಗಳಿರುವ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು ಒಂದು ಹುಳು ಹೀಗೆ ಹೊರಬಂದಮೇಲೆಯೇ. ಆದರೆ ಮಲಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಲದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ತತ್ತಿಗಳ ಇರುವು ತಿಳಿದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಳು ಇರುವ ವಿಷಯ ನಿಖರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕಾರು ಹುಳುಗಳು ಇರಬಹುದು. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಇವು ಯಾವ ಗಣನೀಯವಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಪತ್ತೆಯಾಗದೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಇವು ನೂರಾರು ಇದ್ದು ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಉಬ್ಬರ, ವಮನಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಹುಳುಗಳಿದ್ದರೂ ನಾನಾ ತೊಂದರೆಗಳ ಅನುಭವವಾಗಬಹುದು. ಹುಳುಗಳು ಒಸರಿಸುವ ಆಸ್ಕರಾನ್ ಅಥವಾ ಆಸ್ಕರೇಸ್ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಷಪದಾರ್ಥದಿಂದ ನರೋದ್ರೇಕ, ಅಲರ್ಜಿ ಮುಂತಾದ ತೊಂದರೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಲಸ್ಯ, ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ, ತಲೆಸುತ್ತು, ಮಾನಸಿಕ ಉದ್ರೇಕ, ನಿದ್ರಾನಾಶ ಮುಂತಾದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜ್ವರ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಮೈಕಡಿತ ಇವೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳು ನಿದ್ರೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಟಕಟನೆ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಉದರದಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು ಇರುವುದೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಹೀಗಿರಬಹುದಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಹುಳುವಿಗೆ ಚಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದು ಪಿತ್ತಕೋಶ, ಪಿತ್ತನಾಳಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಪಿತ್ತರಸದ ಹರಿಯುವಿಕೆಗೆ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡಿ ಕಾಮಾಲೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಬಹುದು. ಸೋಂಕು ಅಂಟಿದಾಗ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮರಿಗಳು ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಪುಪ್ಪುಸವನ್ನು ತಲುಪಿದರೆ ನ್ಯೂಮೋನಿಯಾವನ್ನು ಹೋಲುವ ರೋಗಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಮರಿಗಳು ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಪುಪ್ಪುಸವನ್ನು ಸೇರುವುದಲ್ಲದೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮಿದುಳನ್ನು ತಲುಪಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನೀರಕೇಂದ್ರಗಳು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ನರಸಂಬಂಧ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಹುಳು ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸ್ಯಾನ್ ಟೋನಿನ್ ಎಂಬ ಮದ್ದನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಪೈಪರಿಸಿನ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಫೀನಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿನ್ಯಾಫ್ತೋಯೇಟ್, ಡೈಈಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬಮಸೀನ್, ಥೈಯಬೆಂಡಸೋಲ್

ಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸೋಂಕು ಉಂಟಾಗಿ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳುವಿನ ಇರುವಿಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಪಿಡುಗಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಿಸರ್ಜಿತ ಮಲವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕವಾಗಿ ವಿತರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಚ್.;ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ : ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇರಳ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಮಣ್ಣಿಟ್ಟಿಗೆಯಂತಿರುವ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್). ಮುರಕಲ್ಲು ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಲ್ಯಾಟರ್ ಎಂಬ ಪದ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಮಲಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದ ಬ್ಯೂಕ್ಯಾನನ್ ಎಂಬ ಶಿಲಾವಿಜ್ಞಾನಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಈ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಾಯನ್ಮಾರ್, ಇಂಡೋನೇಷಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಾಸುಕಲ್ಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ಮೆದುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಉಳಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಆಕಾರವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಆರಿದ ತರುವಾಯ ಇದು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಗಡುಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಕ್ಷಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳು, ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದರೂ ಶಿಥಿಲವಾಗದೆ ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿವೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತ, ಇಂಡೋನೇಷಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಹರಡಿರುವುದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೂ ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳು ಉಂಟು ; ಒಂದು ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಮೇಲುಮಟ್ಟದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ. ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಿಡ್ನಾಪುರ, ವೀರಭೂಮಿ, ಬರ್ದವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಹರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂಬಯಿಯವರೆಗೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಅದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಗಡಸು ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾನಾ ತರದ ಕಾರಣಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯ ಶ್ರಾಯ ದೀರ್ಘವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೆಂದು ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ಬಿಸಿಲುಗಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಿ ಒಣಗುತ್ತ ಬರುವಂಥ ವಿರುದ್ಧ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಗಡಸು ಕಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಬೀಳು ಬಿದ್ದು ಮಣ್ಣಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಹಾಗೆ ಮಣ್ಣಾದರೂ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಡಸುತನವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಶೇಖರವಾಗುವ, ಮಣ್ಣಾದರೂ ಕಲ್ಲಿನಂಥ ಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ, ಇಟ್ಟಿಗೆಕಲ್ಲೇ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೇಕಡ 40 ಮೀರಿದಾಗ ಅಂಥ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅದಿರಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದು.

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಛಾಯೆಗಳು ಉಂಟು. ಮಣ್ಣು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಕಾಣುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು. ಅಲೂಮಿನ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಬಿಳುಪು ಛಾಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಗೋವಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಸಂಬಂಧದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಗಣಿ ತೋಡಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಆರ್.)

ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು : ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬಿದ್ದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಣ್ಣು. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವಿಘಟನೆಯಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಲ್ಯಾಟರಿಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಸಿಯುವಿಕೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬಸಿಯುವ ನೀರು ಕ್ಷಾರ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಸಿಲಿಕ ಕರಗಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ, ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಇಲ್ಲವೇ ಹಳದಿ. ಇವು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜೇನುಗೂಡನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತುವಿನ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳ ಸಡಿಲ ಮೊತ್ತವಾಗಿರಬಹುದು. ದಟ್ಟವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹದವಾದ ತೇವವಿದ್ದಾಗ ಕಿತ್ತು ತೆಗೆದು ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದಾಗ ಇವು ಕಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಜೇಡಿ ಖನಿಜಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಯತೆ, ಜಿಗುಟು, ಕುಗ್ಗುವುದು, ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ–ಮುಂತಾದ ಜೇಡಿಯ ಗುಣಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಲ್ಯಾಟರೈಟಿನ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 100 ಗ್ರಾಮ್. 2–4 ಮಿ.ಲೀ. ಈಕ್ವಿವಲೆಂಟ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣುಗುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ವಿನಿಮಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 4–6 ಇರಬಹುದು. ಸಿಲಿಕ ಸೆಸ್ಕ್ವಿ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅನುಪಾತ 1 : 35 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಡೆ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಆಳ ಕಡಿಮೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಕೊಡಗು, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೆಲವೆಡೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಕಾಫಿ, ಟೀ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಅಡಿಕೆ, ಕಿತ್ತಳೆ–ಮೊದಲಾದವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಳೆಯ ಆಸರೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಬತ್ತವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ. ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಈ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ pH ಹೆಚ್ಚು ಹುಳಿ ಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿ, ಕೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಹ್ಯೂಮಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾರಜನಕ ಅಂಶವೂ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು, ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷುಗಳ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾರಜನಕ, ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷುಗಳನ್ನು ಗೊಬ್ಬರದ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತಕ್ಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಹುಳಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಹದವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಬಹುದು.

(ಜಿ.ವಿ.ವಿ. ; ಕೆ.ಆರ್. ಜಿ.ಎ.)

ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳು : ಕಿತ್ತಳೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಚಕ್ಕೋತ, ನಿಂಬೆ, ಮಾದಳ, ಮೋಸಂಬಿ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಸಿಟ್ರಸ್ ಫ್ರೂಟ್ಸ್). ಮಾನವನಿಗೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿರುವ ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 16 ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ಸಿಟ್ರಸ್ ಇಂಡಿಕ, ಸಿ. ಲ್ಯಾಟಿಪಸ್ ಮತ್ತು ಸಿ.ಹಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಬೇಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳು. ಜಂಬೀರ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಮಾನವೆನಿಸುವ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ; ಎಲ್ಲವೂ ಮುಳ್ಳುಗಳುಳ್ಳ ನಿತ್ಯಹಸಿರಿನ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಮರಗಳು. ಎಲೆಗಳು ಒಂದೇ ಕಿರುಪತ್ರವನ್ನುಳ್ಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು; ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟಿನ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಮಾದಳ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ಎಲೆತೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಎಲೆಗಳ ಅಲಗಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಹರಡಿರುವ ತೈಲಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ತೈಲದಿಂದಾಗಿ ಜಂಬೀರ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಕೆನೆಬಣ್ಣದವು; ಮಧ್ಯಾರಂಬಿ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಫಲಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯವು; ಇವಕ್ಕೆ ಹೆಸ್ಪರಿಡಿಯಮ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿದೆ. ದಪ್ಪವಾದ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮಿಲವಾದ ಹೊರಸಿಪ್ಪೆ (ಎಕ್ಸೋಕಾರ್ಪ್), ತೆಳುವಾದ ಮತು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ನಡುಸಿಪ್ಪೆ (ಮೀಸೋಕಾರ್ಪ್) ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳಿನೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಅದನ್ನು ಹಲವಾರು ತೊಳೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವ ತೆಳುವಾದ ಒಳಸಿಪ್ಪೆ (ಎಂಡೋಕಾರ್ಪ್)–ಇವು ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ರಸಭರಿತ ಏಕಕೋಶಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಸುಮಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶಗಳು–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಸಿ' ವಿಟಮಿನ್–ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಜಾಮ್, ಜೆಲಿ, ಪಾನೀಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ತೈಲವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ರುಚಿ ಹಾಗೂ ವಾಸನೆ ಕೊಡಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಜಂಬೀರ ಫಲಗಳಿಗೆ ತಂಪುಕಾರಕ,

ಪಿತ್ತಹರ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಜಂಬೀರ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಕೃಷಿವಿಧಾನ, ಇಳುವರಿ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗಗಳ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. *

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ನಗರದಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ಹೆಸರಾಂತ ವೈಷ್ಣವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಶ್ರೀರಂಗದಿಂದ 2 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೈವಕ್ಷೇತ್ರ ಇಲ್ಲಿರುವ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್‌ಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಗುಲದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಕಾವೇರಿ ಹಾಗೂ ಕೊಳ್ಳಿಡಂ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ, ತಗ್ಗುಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ, ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಶಿವಲಿಂಗ ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರಿನಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರವನ್ನು ತಿರುವಾನೈಕ್ಕಾ, ತಿರುವಾನೈಕ್ಕಾವಲ್, ತಿರುವೆಣ್ಣಾಯಿಲ್, ತಿರುವೆಣ್ಣಾವಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವರನ್ನು ತಿರುವೆಣ್ಣಾಯಿ, ಉಡೈಯಾರ್, ಜಂಬುನಾಥರ್, ಜಂಬುಲಿಂಗಂ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಬಳಿ ಇದ್ದ ನಾವಲ್ (ಜಂಬೂ) ಹಣ್ಣೊಂದನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಬೀಜಸಹಿತ ತಿಂದನೆಂದೂ ಆ ಬೀಜ ಅವನೊಳಗೇ ಬೆಳೆದು ಮರವಾಯಿತೆಂದೂ ಅದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಆ ಋಷಿ ಐಕ್ಯಹೊಂದಿದನೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪದಂತ, ಮಾಲ್ಯವಾನ್ ಎಂಬ ಶಿವನ ಗಣನಾಥರಿಬ್ಬರು ಶಾಪವಶಾತ್ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆನೆಯಾಗಿಯೂ ಜೇಡವಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜಂಬುಲಿಂಗವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಮರದಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಬೀಳದಂತೆ ಜೇಡ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೇದಿದ್ದ ಬಲೆಯನ್ನು ಅಶುದ್ಧವೆಂದು ಬಗೆದು ಆನೆ ಅಳಿಸಿದಾಗ ಕೋಪಗೊಂಡ ಜೇಡ ಆನೆಯ ನಾಸಿ ದ್ವಾರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತೆಂದೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆನೆ ಮತ್ತು ಜೇಡ ಎರಡೂ ಜೀವ ತೊರೆದು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದುವೆಂದೂ ಅದೇ ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡರ ಹುಳುವಾಗಿದ್ದ ಮಾಲ್ಯವಾನ್ ಅನಂತರ ಕೋಚ್ಚೆಂಗಣಾನ್ ಎಂಬ ಚೋಳರಾಜನಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಪ್ಪತ್ತು ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಭಕ್ತರುಗಳಾದ ಅಪ್ಪರ್ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಸಂಬಂಧರ್ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ 11ನೇ ಶತಮಾನದ 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರಚೋಳನ ತಿರುವಾಲಂಗಾಡು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲೂ ಕಲಿಂಗತ್ತುಪ್ಪರಣಿ, ಪೆರಿಯಪುರಾಣಂ, ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ್ ಉಲಾ ಎಂಬ ತಮಿಳು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾಗಿರುವ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕಥೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವುಂಟು.

ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನು ಕೋಚ್ಚೆಂಗಣಾನ್. ಬಹುಶಃ ತಂಜಾವೂರಿನ ಚೋಳರು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಐದು ಪ್ರಾಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇಗುಲದ ಚಿಕ್ಕ ಗರ್ಭಗೃಹದ ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಪರಾಂತಕ ಚೋಳನ (907–955) ಶಾಸನಗಳು ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪರಾಂತಕನ ಅನಂತರದ ಚೋಳ ಅರಸರೂ, ಅವರ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಪಾಂಡ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ, ನಾಯಕ ಅರಸರೂ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರಣರಾದರು. ಈಚೆಗೆ ಸುಮಾರು 80 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆಸಲಾದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ದೇವಾಲಯ ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಮನೆತನದ ವೀರಸೋಮೇಶ್ವರ 1335ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಜ್ಜ, ಅಜ್ಜಿ, ತಂದೆ ಹಾಗೂ ಅತ್ತೆಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ ಬಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ, ಪದ್ಮಾಲೇಶ್ವರ, ನರಸಿಂಹೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಸೋಮಳೇಶ್ವರವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು ಅಂದಿನ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಈ ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಾಲಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಪುರ 3ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಎಂದರೆ 1178ಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನದು. ಸುಂದರವಾದ ಮೂಡಣ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನ್ ಗೋಪುರವೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. 1216ರಲ್ಲಿ ಮಾಜವರ್ಮನ್ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾದ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. ಈ ಗೋಪುರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚೋಳ–ಪಾಂಡ್ಯರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕೌಶಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಅಖಿಲಾಂಡ ನಾಯಕಿಯ ಗುಡಿಯನ್ನು ತಂಜಾವೂರಿನ ಚೋಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಸವಮಂಟಪವನ್ನು 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತೆಂದೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಶಂಕರಾಲಯವನ್ನು ಪಾಶುಪತ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರುಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕಕ್ಕಿರುವ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ 3ನೆಯ ರಾಜರಾಜ ಚೋಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡದ್ದು. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗಿರುವ ಪಶುಪತೀಶ್ವರ ಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರರಾಮನಾಥನ (1255–95) ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀಲಕಂಠನಾಯಕನೆಂಬಾತ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶೈವಮಠಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. 1258–59ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರರಾಮನಾಥನು ಇಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮಠವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

15–16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಮೇಘಪ್ಪುಲವರ್ ಎಂಬ ಕವಿ ಹಾಡಿದ ತಿರುವಾನೈಕ್ಕಾಉಲಾ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಯೂ ಕಚ್ಚಿಯಪ್ಪ ಮುನಿವರ್ ರಚಿಸಿದ ತಿರುವಾನೈಕ್ಕಾ ಪುರಾಣಂ ಎಂಬ ಕೃತಿಯೂ ಈ ಶೈವಸ್ಥಲದ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

(ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.)

ಜಂಬೂದ್ವೀಪ : ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ತಾವರೆ ಎಲೆಯಂತೆ ದುಂಡಗೆ ಇರುವ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಉಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನ ಮಗ ಆಗ್ನೀಧ್ರ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆತ ತನ್ನ ಒಂಬತ್ತು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಒಂಬತ್ತು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಹಂಚಿದ. ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಯಾ ಕುಮಾರರ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಅಂದರೆ–ಅಜನಾಭವರ್ಷ (ಇದನ್ನು ಭಾರತವರ್ಷವೆಂದೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಿದೆ), ಕಿಂಪುರುಷವರ್ಷ, ಹರಿವರ್ಷ, ಭದ್ರಾಶ್ವವರ್ಷ, ರಮ್ಯಕವರ್ಷ, ಹಿರಣ್ಮಯವರ್ಷ, ಕುರುವರ್ಷ, ಕೇತುಮಾಲವರ್ಷ, ಇಲಾವೃತವರ್ಷಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷವೂ ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಯೋಜನ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎಂಟು ಸೀಮಾ (ಎಲ್ಲೆ ಗುರುತಿಸುವ) ಪರ್ವತಗಳಿವೆ.

ಈ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಲಾವೃತವರ್ಷವಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯೆ ಮೇರು ಪರ್ವತವಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ. ಇದನ್ನು ಲವಣಸಮುದ್ರ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ.

ಮೇರುಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಲೂ ಮಂದರ, ಮೇರುಮಂದರ, ಸುಪಾರ್ಶ್ವ, ಕುಮುದ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಚೂತ (ಮಾವು), ಜಂಬೂ (ನೇರಳೆ), ಕದಂಬ (ತಾಳೆ) ಮತ್ತು ನ್ಯಗ್ರೋಧ (ಆಲ) ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ ; ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಷೀರ (ಹಾಲು), ಮಧು (ಜೇನು), ಇಕ್ಷುರಸ (ಕಬ್ಬಿನ ರಸ) ಮತ್ತು ಮೃಷ್ಟಜಲಗಳ ನಾಲ್ಕು ಮಡುಗಳಿವೆ ; ನಂದನ, ಚೈತ್ರರಥ, ವೈಭ್ರಾಜಕ, ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಎಂಬ ದೇವೋದ್ಯಾನಗಳಿವೆ.

ಮಾವು ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳು 1,100 ಯೋಜನ ದೀರ್ಘವಾಗಿವೆ. ನೂರು ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಶಾಖಾವಿಸ್ತಾರ 1,100 ಯೋಜನ. ಮಾವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಣ್ಣುಗಳಿದ್ದು ಅಮೃತದಂತೆ ರುಚಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಸೂಸುವ ರಸವೇ ಅರುಣೋದಾ ಎಂಬ ನದಿಯಾಗಿ ಇಲಾವೃತವರ್ಷದ ಪೂರ್ವಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ತಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ನೇರಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ರಸ ಜಂಬೂನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ದಡಗಳ ಮಣ್ಣು ಜಂಬೂರಸದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ವಾಯುಸೂರ್ಯರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಜಾಂಬೂನದ ಎಂಬ ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕದಂಬವೃಕ್ಷದ ಐದು ಪೊಟರೆಗಳಿಂದ ಐದು ಜೇನಿನ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಆಲದ ಮರದ ರೆಂಬೆಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನು, ಬೆಲ್ಲ, ಅನ್ನವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಬಟ್ಟೆ, ಹಾಸಿಗೆ, ಆಸನ, ಆಭರಣ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸರ್ವೇಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವವರು ಜೀವಾವಧಿ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಸುಖದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕುರುಂಗ, ಕುರರ, ಕುಸುಂಭ, ವೈಕಂಕ, ತ್ರಿಕೂಟಶಿಖರ, ಶಿಶಿರಪತಂಗ, ರುಚಕ, ನಿಷೇಧ, ಶಿತಿವಾಸ, ಕಪಿಲ, ಶಂಖ, ವೈಡೂರ್ಯ, ಜಾರುಧಿಹಂಸ, ಋಷಭ, ನಾಗಕಾಲಂಜರ, ನೀರದ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತಗಳು ಮೇರುವಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಇವೆ.

ಮೇರುವಿಗೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜಠರ–ದೇವಕೂಟ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪವನ, ಪಾರಿಪಾತ್ರ ಪರ್ವತಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸ, ಕರವೀರ ಪರ್ವತಗಳು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೃಂಗ, ಮಕರ ಪರ್ವತಗಳು ಇವೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಹದಿನೆಂಟು ಯೋಜನ ದೀರ್ಘವಾಗಿವೆ; ಎತ್ತರ ಎರಡುಸಾವಿರ ಯೋಜನಗಳು ; ವಿಸ್ತಾರ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಯೋಜನಗಳು.

ಭಾರತವರ್ಷ ಕರ್ಮದೇಶ. ಇತರ ವರ್ಷಗಳು ಪುಣ್ಯವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಭೂಸ್ವರ್ಗ. ಆ ವರ್ಷಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಆಯಸ್ಸು ಅಯುತ ವರ್ಷಗಳು. ಅವರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರು, ಅಯುತ ಆನೆಗಳ ಬಲವುಳ್ಳವರು, ವಜ್ರದಂತೆ ದೃಢಕಾಯರು, ಯಾವಾಗಲೂ ಆನಂದಯುಕ್ತರು, ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ವಿಹರಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವನ್ ನಾರಾಯಣ ಭಕ್ತರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮೂರ್ತಿಭೇದದಿಂದ ಇಲಾವೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣಮೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಭದ್ರಾಶ್ವ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಯಶೀರ್ಷನಾಗಿಯೂ ಹರಿವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನರಹರಿಯಾಗಿಯೂ ಕೇತುಮಾಲ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನಾಗಿಯೂ ಹಿರಣ್ಮಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೂರ್ಮರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರಕುರುವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವರಾಹರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಕಿಂಪುರುಷ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದಶರಥರಾಮನಾಗಿಯೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ನರನಾರಾಯಣನಾಗಿಯೂ ಇಂದಿಗೂ ಇದ್ದಾನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.

ಜಂಬೂದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಉಪದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅವು ಸ್ವರ್ಣಪ್ರಸ್ಥ, ಚಂದ್ರಶಕ್ತಿ, ಆವರ್ತನ, ರಮಣಕ, ಮಂದಹರಿಣ, ಪಾಂಚಜನ್ಯ, ಸಿಂಹಲ, ಲಂಕಾ. ಸಗರನ ಮಕ್ಕಳು ಅಶ್ವಮೇಧದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತ ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಅಗೆದುದರಿಂದ ಇವು ಉಂಟಾದವು. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನಟ್ಟನಡುವಿನದು ಜಂಬೂದ್ವೀಪ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆರು ಕುಲಪರ್ವತಗಳು ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಏಳು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಥವಾ ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಪರ್ವತಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿಮವಾನ್, ಮಹಾ ಹಿಮವಾನ್, ನಿಷಧ, ನೀಲ, ರುಕ್ಮಿ ಮತ್ತು ಶಿಖರಿ. ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ–ಭರತ, ಹೈಮವತ, ಹರಿ, ವಿದೇಹ, ರಮ್ಯಕ, ಹೈರಣ್ಯವತ ಮತ್ತು ಐರಾವತ. ಮಂದರ ಪರ್ವತವಿರುವುದು ವಿದೇಹ ಕ್ಷೇತ್ರದ ನಡುವೆ. **(ಚಿತ್ರ–1)**

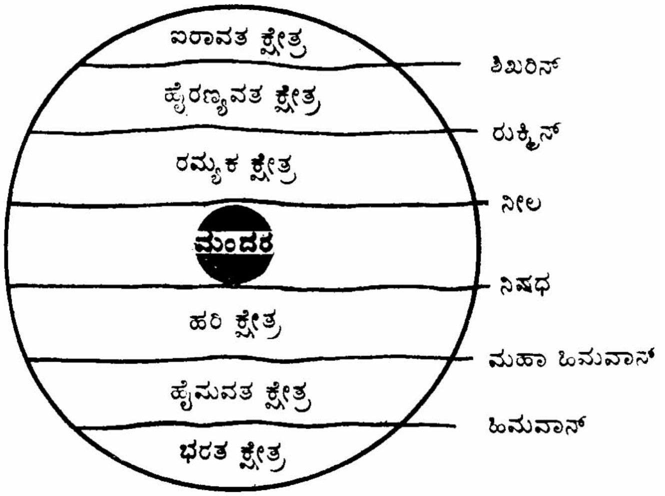

ಚಿತ್ರ 1. ಜಂಬೂದ್ವೀಪ

ಹೈಮವತ ಕ್ಷೇತ್ರ ಜಘನ್ಯ (ಕೀಳ್ತರದ) ಭೋಗಭೂಮಿ. ಹರಿಕ್ಷೇತ್ರ ಮಧ್ಯಮ ಭೋಗಭೂಮಿ. ಮಂದರ ನಿಷಧಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೇವಕುರು, ಮಂದರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರಕುರು – ಈ ಎರಡೂ ಉತ್ತಮ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳು.

ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲವಣಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದರ ನಡುವೆ ವಿಜಯಾರ್ಧ ಪರ್ವತ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಉತ್ತರ ಭರತ, ದಕ್ಷಿಣ ಭರತ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಹಾಸಿಂಧು ಮಹಾಗಂಗಾ ಎಂಬೆರಡು ನದಿಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಲವಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಿಜಯಾರ್ಧ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಗಂಗಾ ಸಿಂಧೂ ನದಿಗಳಿಂದ ಭರತ ಕ್ಷೇತ್ರ ಆರು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭರತದ ನಡುವಣ ಖಂಡವೇ ಆರ್ಯಖಂಡ. ಇಲ್ಲೇ ಜಗತ್ತು ಇರುವುದು. ಉಳಿದ ಐದು ಖಂಡಗಳೂ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಖಂಡಗಳು ; ಮ್ಲೇಚ್ಛ ನಿವಾಸಗಳು. **(ಚಿತ್ರ–2)**

ಉತ್ತರ ಭರತದಲ್ಲಿ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಮ ಕೂಟಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವೃಷಭಾದ್ರಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭರತದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾತೀರದ ಹತ್ತಿರ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಇದು ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನ ಸಮವಸರಣ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಉಳಿದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿಜಯಾರ್ಧ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಮಂದರ ವಿಜಯಾರ್ಧ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. *

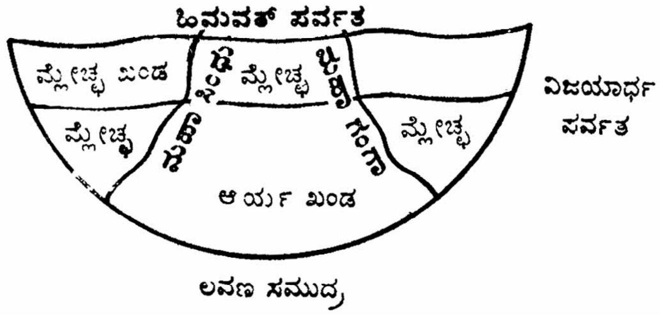

ಚಿತ್ರ 2. ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ

ಜ್ಯೋತಿಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕಾರ ಲವಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ. ಅದು ಭೂಮಿಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗ. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯ ಇನ್ನರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇತರ ಆರು ದ್ವೀಪಗಳೂ ಏಳು ಸಮುದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜಂಬೂರು ಮಹಾಕಾಳಯ್ಯ : ಸು. 1160, ಒಬ್ಬ ಶಿವಶರಣ. ಕಾಳಯ್ಯ ನಿಜನಾಮ. ಜಂಬೂರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಆರೂವರೆ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಜಂಬೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳಯ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿವಾನುಭವಿಯಾಗಿದ್ದ. ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನಿಯಾದ ಕಾಳಯ್ಯ ತನ್ನ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಶಿರವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಪಡದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಕಾಳಯ್ಯ ತಮ್ಮ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕಡೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ವಿಪ್ರರು ಆತನನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲೇ ತಡೆದು ವೇದಪಠನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಗೆ ಶಿವಭಕ್ತರು ಬರಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕಾಳಯ್ಯ ಶಿವಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ವಿಪ್ರ ಶ್ವಪಚನಿಗಿಂತಲೂ ಕಡೆ ಎಂದ. ಆಗ ಆ ದ್ವಿಜರು ವೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೈವವಿಲ್ಲ. ವೇದವೇ ಶಿವ, ಹರಿ. ಆದುದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಬಲ್ಲಾತನೇ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕನಾದವ. ಅದಿಲ್ಲದವ ಶಿವಭಕ್ತನಾದರೂ ಕುಲಹೀನ ಎಂದರು. ವೇದ ಅಧಿಕವಾದರೆ ಅದು ಶಿವನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶುನಿಯಾಗಿ ಇರಬಲ್ಲುದೆ ಎಂದು ಕಾಳಯ್ಯ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಅವರು ಶಿವಭಕ್ತರು ವೇದಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕರು ಎಂಬ ವೇದಭಾಗವನ್ನು ಶ್ವಾನನಿಂದ ಓದಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಕೂಡಲೇ ಕಾಳಯ್ಯ ಹೊಲಗೇರಿಯಿಂದ ಒಂದು ನಾಯಿಯನ್ನು ತರಿಸಿ ಅದರ ಬಾಯಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಸಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ವಿಪ್ರರೆಲ್ಲರೂ ನಾಚಿ ಕಾಳಯ್ಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಜಂಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಮಹಾಕಾಳಯ್ಯನ ವಿಗ್ರಹವೂ, ವೇದವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವ ನಾಯಿಯ ವಿಗ್ರಹವೂ ಇವೆಯಂತೆ.

ಈತನ ವಿಷಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದ ಕಥಾಸಾಗರ, ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಬಸವಪುರಾಣ, ಭೈರೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸೂತ್ರರತ್ನಾಕರ, ಶಿವತತ್ತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿ, ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಮಹಾಪುರಾಣ, ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯ, ಗುರು ರಾಜಚಾರಿತ್ರ, ಸಾನಂದ ಚರಿತೆ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಬಿ.)

ಜಂಬೆ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಾಡುಮರ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಹಾಸನ, ಕೊಡಗು, ದ.ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ತೇವಪೂರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕೇರಳಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಸೈಲಿಯ ಸೈಲೋಕಾರ್ಪ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಸುಮಾರು 10–30 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರ ಇದು. ಇದರ ತೊಗಟೆಯ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು. ಚೌಬೀನೆ ಬಲು ಭಾರವೂ ಗಟ್ಟಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು, ಎಲೆಗಳು ದ್ವಿಪಿಚ್ಛಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಎಲೆಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ವೃಂತಪರ್ಣಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ, ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದವು ; ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಗುಂಡನೆಯ ಚಂಡುಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು, ದಳಗಳು ಐದೈದು. ಕೇಸರುಗಳು 10; ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿವೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು ; ಒಂದೇ ಕಾರ್ಪೆಲಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಫಲ ಪಾಡ್ ಮಾದರಿಯದು. ಇದರ ಉದ್ದ 10–15 ಸೆಂ.ಮೀ.; ಅಗಲ 5–6 ಸೆಂ.ಮೀ. ಇದು ದಾರುಮಯ ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆ ಆಗಿದೆ.

ಜಂಬೆ ಬಹಳ ದೃಢಕಾಯದ ಮರ. ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಲಿಯಾಗದು. ಇದನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕೊಯ್ಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಸರಿಯಾಗಿ ಹದ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚೌಬೀನೆ ಡೊಂಕಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲೇ ಬೀಳಿಸಿ, ಹಸಿ ಆರುವ ಮುನ್ನ ಕೊಯ್ದು, ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆರಲು ಬಿಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿನ ಆಸರೆಗಂಬ, ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಲೀಪರುಗಳು, ತೊಲೆ, ರೈಲ್ವೆ ವ್ಯಾಗನುಗಳ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸುವ ಹಲಗೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಂಬೆಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣ ಉಂಟು. ಇದರ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಕಷಾಯವನ್ನು ಜಂತುನಾಶಕವಾಗಿಯೂ, ಕುಷ್ಠ, ಅತಿಸಾರ, ಗಾನರೀಯ ಮುಂತಾದ ರೋಗನಿವಾರಣೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬೀಜದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಸಂಧಿವಾತ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡುವ ಗುಣ ಇದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಕಣಾಚಾರಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರೂವಾರಿಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಆದರೆ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಯಾವೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಆ ಊರಿನವರು ಜಕಣಾಚಾರಿಯ ಕಟ್ಟಡ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೋಲಾರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಜಕಣಾಚಾರಿಯೇ ಕಟ್ಟಿದನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಲ್ಲಿನವರಿಗಿದೆ. ಕುರುಡುಮಲೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಜಕಣಾಚಾರಿಯೂ ಮುಂದಿನ ನವರಂಗವನ್ನು ಅವನ ಮಗನೂ ಕಟ್ಟಿದರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿನ ಜಾಲಂಧ್ರವೊಂದರ ಮೇಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳೆರಡನ್ನು ಜಕಣಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಕಡೆದರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಥೆಗಳು ಹಲವಾರು.

ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೈದಾಳ ಇವನ ಹುಟ್ಟೂರು–ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಊರೂರು ಅಲೆಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದ. ಇವನ ಶಿಲ್ಪವೈಖರಿಯ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯನ ಕಿವಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಂತೆ ಜಕಣಾಚಾರಿಯನ್ನು ಆತ ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಅದರಂತೆ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವಾದ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಜಕಣಾಚಾರಿ ಪೂರೈಸಿದ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನ ಮಗ ಡಂಕಣಾಚಾರಿ ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದ. ತಂದೆ ದೇಶ ಅಲೆಯಲು ಹೋದುದನ್ನು ಅವನು ತಾಯಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು, ತಂದೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅಲೆದಾಡಿ, ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಲು ಜಕಣಾಚಾರಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿರುವುದೆಂದು ಡಂಕಣಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದಾಗ, ಹಾಗೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಜಕಣಾಚಾರಿ ಪಣ ತೊಟ್ಟ. ಚಂದನವನ್ನು ತೇದು ಮೂರ್ತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಳಿದಾಗ ಹೊಕ್ಕಳಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಹಸಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಒಡೆದಾಗ ಆ ಭಾಗ ಟೊಳ್ಳಾಗಿದ್ದುದನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು, ಮರಳು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪೆ ಇದ್ದುದನ್ನೂ ಕಂಡ ಜಕಣಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಕಣಾಚಾರಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯೆಂದು ಡಂಕಣಾಚಾರಿಗೂ ಆ ಹುಡುಗ ತನ್ನ ಮಗನೇ ಎಂದು ಜಕಣಾಚಾರಿಗೂ ತಿಳಿದದ್ದು ಆಮೇಲೆಯೇ. ಮುಂದೆ ದೈವಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಜಕಣಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ. ಅದು ಪೂರೈಸುತ್ತ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಇವನ ಕೈ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬೆಳೆಯಿತಂತೆ. ಇದು ಜಕಣಾಚಾರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥೆ.

ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಪ್ಪೆಚೆನ್ನಿಗರಾಯನ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಜಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯ ನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಅವನ ರಾಣಿ ಶಾಂತಲೆಯೂ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಕೈ ಭಿನ್ನವಾದುದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ನಿಂತುಹೋಗಿರಬೇಕು. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ರೂವಾರಿಗಳ ಕೈವಾಡವಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾಮೆಯ ದಾಸೋಜ, ಅವನ ಮಗ ಚಾವಣ, ಗದುಗಿನ ನಾಗೋಜ, ಲೊಕ್ಕಿಗುಂಡಿಯ ಚೌಂಡೋಜ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಕಣಾಚಾರಿಯ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನೂರಾರು ಜನ ಹೊಯ್ಸಳ ರೂವಾರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಜಕಣಾಚಾರಿಯ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ತುರುವೇಕೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲೆ ಸಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲಿರುವ ಜಕಣ್ಣ ಎಂಬ ರೂವಾರಿಯ ಹೆಸರು 13ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಕಣಾಚಾರಿಯೊಡನೆ ಅವನ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸೋಮನಾಥಪುರದ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಜಕಣಾಚಾರಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಸುಂದರವಾದ ಈ ದೇವಾಲಯ ಇಂದ್ರನ ಅಮರಾವತಿಯಲ್ಲಿರಲು ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ಅದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದೂ ಅದು ಮೇಲೇರುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಜಕಣಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಉಳಿಯನ್ನು ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಎಸೆದುದರಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಭೂಮಿಗಿಳಿಯಿತೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಬೀಳುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಓರೆಯಾದುದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ಗರುಡಗಂಬ ಈಗ ವಾಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದೆಂದೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಥೆ. ಬೇಲೂರಿನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಸೋಮನಾಥಪುರದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ 250 ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರವಿರುವುದು ವಿದಿತ. ಕೈದಾಳದಲ್ಲಿ ಜಕಣಾಚಾರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಇದು ಬಹುಶಃ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಬವೊಂದರ ಮೇಲಿರುವ ಭಕ್ತ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಜಕಣಾ ಚಾರಿಯೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರ್ತಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪವೇ ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಬೇರೆಡೆಯಿಂದ ತಂದು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಯಿದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜಕಣಾಚಾರಿ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಮೂಡುವುದು ಸಹಜ. ದಕ್ಷಿಣಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಒಬ್ಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆ ವಂಶದ ನಾಶದೊಂದಿಗೇ ನಿಂತುಹೋಗಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಬಳಸಿದಾಗ ಈ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಕಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪವಾಡಸದೃಶವಾದ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪದ ದಿವ್ಯಸಂಕೇತವಾಗಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಜಕಣಾಚಾರಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ಎಚ್)

ಜಕರಂಡ : ಬಿಗ್ನೋನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ವೃಕ್ಷ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 50 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮಿಮೋಸೀಫೋಲಿಯ (ಒವ್ಯಾಲಿಫೋಲಿಯ), ಕಸ್ಪಿಡಿಫೋಲಿಯ, ಕೀಲೋನಿಯ ಮತ್ತು ಅಕ್ಯೂಟಿಫೋಲಿಯಗಳು. ನೀಲಾಪಾದರಿ, ನೀಲಿ ಗುಲ್‌ಮೊಹರ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉಂಟು. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ಇದರ ತವರು. ಧೂಮ್ರವರ್ಣಮಿಶ್ರಿತ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಜರೀಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳಂತೆ ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ದ್ವಿಪಿಚ್ಛಕ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬಲುಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಕರಂಡವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಫ್ಲಾರಿಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜಕರಂಡ ಸುಮಾರು 15 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರ. ಇದರ ರೆಂಬೆಗಳು ಒತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೂಗಳು ಅರಳುವ ಮುನ್ನ ಎಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೂ ಅರಳುವ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ. ಹೂಗಳು ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ಯಾನಿಕಲ್ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ 5 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು, 5 ದಳಗಳು, 4 ಕೇಸರಗಳು, ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ 2 ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ದಳಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಬಗೆಯವು. ದಳಸಮೂಹ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮುಂತುದಿ 2 ತುಟಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು; ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಬೀಜಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಇವಕ್ಕೆ ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆ ಉಂಟು.

ಜಕರಂಡವನ್ನು ಬೀಜ ಇಲ್ಲವೆ ಅರೆಬಲಿತ ಕಾಂಡತುಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಫ್ಲಾರಿಡ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಸಿವಿಧಾನದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಸುವ ಕ್ರಮ ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಜಕರಂಡದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಶೀಘ್ರ. ಸುಮಾರು 5 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಹೂಬಿಡಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 15 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಹೂಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಮರಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಜಕರಂಡದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಎದೆಸಂಬಂಧ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಚೌಬೀನೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದುದೂ ಭಾರವಾದುದೂ ನಯರಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಉಪಕರಣಗಳ ಹಿಡಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಎಸ್‌ಐ.ಎಚ್.)

ಜಕಾರ್ತ : ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ, ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಜಾವದ ವಾಯವ್ಯ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಲೀವಾಂಗ್ ನದೀಮುಖದ ಮೇಲಿದೆ. ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ740.28 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,187,595 (2011).

17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 1945ರವರೆಗೆ ಬಹುತೇಕ ಡಚ್ಚರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ರಿಬೇಕನ ಹಳೆಯ ನಿವಾಸವೂ (1708) 1695ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಚರ್ಚೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ನಗರದ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರುವಾಹನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುದುರೆ ಬಂಡಿಗಳೂ ತಳ್ಳುಗಾಡಿಗಳೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕವಾದ ಬೃಹತ್ ಮಳಿಗೆಗಳ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಪೇಟೆಗಳಿವೆ. ಕಾಲುದಾರಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದ ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮನೆಗಳ ನಡುವೆ ಚಿಲೀವಾಂಗ್ ನದೀ ನಾಲೆಗಳು ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಬೀದಿಗಳ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳು, ನದಿಯ ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ದೋಣಿಗಳು ಇವು ನಗರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು.

ಜಕಾರ್ತದ ಒಂದು ಜನನಿಬಿಡ ರಸ್ತೆ

ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜಕಾರ್ತ ನಗರದ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳುಂಟು. ಹಳೆಯ ನಗರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳೂ ಮಸೀದಿಗಳೂ ಇವೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗ ಇರುವುದು ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ. ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಪವನಶಾಸ್ತ್ರಮಂದಿರ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯ ರೇಡಿಯೋ ಮುಖ್ಯ ನಿಲಯ–ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣ ಎರಕದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮಾರ್ಜರಿನ್ ಮತ್ತು ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ, ಸಾರಾಯಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಮುದ್ರಣ, ಚರ್ಮದ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಮರಕೊಯ್ತ, ಜವಳಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನ ನಿವಾಸ, ಜಕಾರ್ತ

ಆಧುನಿಕ ಜಕಾರ್ತ ನಗರವಿರುವುದು ಹಳೆಯ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ನಗರದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚೌಕ ಸು. 10.35 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ, ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕಚೇರಿ, ಸರ್ಕಾರಿ ಹೋಟೆಲು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಜಕಾರ್ತದ ಆಧುನಿಕ ಬಂದರು ಇರುವುದು ನಗರದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ. ಇದು 1877–83ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇದರ ಹೊರಬಂದರು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಬಳಿ 160 ಮೀ. ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮೂರು ಒಳಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಬಂದರಿಗೆ ನಗರದಿಂದ ರಸ್ತೆ ರೈಲು ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರುವ ಈ ಬಂದರಿನಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು ಚಹ, ರಬ್ಬರ್, ಕ್ವಿನೈನ್, ಉಪ್ಪು, ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಮೆಣಸು, ತಂಬಾಕು, ಚಿನ್ನ, ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಆಮದಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಸರಕುಗಳು ಕಾಗದ, ಸಿಮೆಂಟು, ವಾಹನೋಪಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧ ಸರಕುಗಳು. ಜಕಾರ್ತದ ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾದ್ದು. ಜಾವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರಕ್ಕೂ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಬಂದರಿಗೂ ನಗರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೆಮಜೊರಾನ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರಮುಖ ಕೊಂಡಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್–ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಹಾರುವ ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಇದು ತಂಗುದಾಣ. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಜಕಾರ್ತದೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಚಿಲೀವಾಂಗ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಜಲಮಾರ್ಗ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಅಂಚೆ ತಂತಿ ಟೆಲಿಫೋನ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಜಕಾರ್ತ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ.

ಹೋಟೆಲ್ ಇಂಡೋನೇಷಿಯ

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಜಕಾರ್ತಕ್ಕೆ ಸುಂದ ಕೆಲಪ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಆಗ ಅದು ಪದ್ಜದ್ಜರನ ಸುಂದ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. 1527ರಲ್ಲಿ ಬಂಟಂ ಸುಲ್ತಾನ ಇದಕ್ಕೆ ಜಜಕರ್ತ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ. ಆ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಡಚ್ಚರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸುಲ್ತಾನನೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಿದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಜಕಾರ್ತವನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ನೆಲೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1614ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಚಿಲೀವಾಂಗ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಡಚ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಪೀಟರ್‌ಜೂನ್ ಕೂನ್ ಅಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ನಡುವೆ ಆಧುನಿಕ ನಗರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ನಗರಕ್ಕೆ ಬಟೇವಿಯ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಡಚ್ಚರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಗರ ಭಾಗ ಇಂದು ಜಕಾರ್ತ ಕೋಟೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಚೀನೀಯರು 1740ರ ವರೆಗೂ ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಲೇರಿಯ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದಲೂ ಡಚ್ಚರ ದುರಾಡಳಿತದಿಂದಲೂ ನಗರ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಯುದ್ಧಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. 1814ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರಿಗೆ ವಾಪಸು ಬಂತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ನಗರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಮತ್ತೆ ಜಕಾರ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದು ಹೊಸರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಜಕಾರ್ತ ನಗರವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಬೃಹತ್ ನಗರ, ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿವೆ; ಜಕಾರ್ತ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ವೇಯಾಂಗ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಮ್ಯಾರಿಟೈಮ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಮೊದಲಾದವು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ : ಸು. 1430. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲವನ್ನು ಬರೆದ ವೀರಶೈವಕವಿ. ಈತನಿಗೆ ಜಕ್ಕಣ್ಣ, ಜಕ್ಕಪ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದೂ ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈತ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ (1419–1446) ಮಂತ್ರಿ, ದಂಡನಾಯಕ, ಭಂಡಾರಿ ಆಗಿದ್ದ. ಈತನ ಗುರು ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥ. ಮಹಾಲಿಂಗದೇವ ಈತನ ಉಪದೇಶಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಭುದೇವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರ ವಚನದ ಟೀಕೆ ಮತ್ತು ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುದಾಗಿ ಮಹಲಿಂಗದೇವನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಗುಬ್ಬಿಮಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯ (ಸು. 1530) ವೀರಶೈವ ಮಹಾಮೃತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರಿ ಜಕ್ಕಪ್ಪ ಇತರ ಕೆಲವರಂತೆ ತಾನೂ ಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿ ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದೃಶ್ಯ ಕವಿಯ (ಸು. 1580) ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯ, ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನ (ಸು. 1600) ರಾಘವಾಂಕ ಚಾರಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ (ಸು. 1672) ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರಗಳಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿದೆ.

ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಅದೃಶ್ಯಕವಿಯ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕುಂತಲದೇಶದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ ಮಂತ್ರಿ. ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಮತ್ತು ವೃಂದಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳು. ಈ ಗುರುಗಳು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನಿಗೆ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳು ಭಾರತವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ಅದರ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ 'ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿ ಪೇಳ್ದ ವಚನಂಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮದಿಯೇಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ರಮಣೀಯವಾಗಿ ವರ್ಣಕವಸ್ತುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ'. ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರು, ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗಿದೇವ, ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವ (ಈತನ ಕಾಲವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದೆ.) ವೀರಣ್ಣೊಡೆಯ, ಚಾಮರಸ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರು ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದರು.

ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾತ್ರಿ ನಡೆದುದು ಸತ್ತವರ ಒಸಗೆಯೋ, ಹೆತ್ತ ಸೌರಂಭವೋ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ. ಆಗ ಜಕ್ಕಣ್ಣ ಉತ್ಸವದ ವೇಳೆಯೊಳು ಮುಕ್ತಿಯೆಂದೆಂಬ ಶಿಶುವಂ ಭಕ್ತಿ ಸತಿಪೆತ್ತಳು–ಎಂದ.

ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಅಲ್ಲಮನ ಒಂದು ವಚನಕ್ಕೆ ಅಸಂಬದ್ಧ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಹದಿನೆಂಟು ಮತದವರು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಜಕ್ಕಣ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ. ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ಮೆಚ್ಚಿ ಜಕ್ಕಣ್ಣನಿಗೆ ತ್ರಿಸರದಪದಕ ಮತ್ತು ರುದ್ರಕಂಕಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೋದಾಗ ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಶರಣರು ಮಾಯೆಯ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಬೆರಸಿರುವರೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಮನ್ನಿಸುವುದು ಎಂದ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹದಿನೈದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಚಾಮರಸ ಹೇಳಿದ. ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಮನೆಗೆ ಹೋದ.

ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ನೂರಹನ್ನೊಂದು ಪದ್ಯಗಳಂತೆ ಹನ್ನೊಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪ್ರೌಢರಾಯನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ದೊರೆ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಅರ್ಥ ಹೇಳಲು ಕೇಳಿದ. ಯಾರೂ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲಾಮೃತದಭಿಪ್ರಾಯವೊಂದುಳಿಯದೆ' ಹೇಳಿದ. ಅರಸ ಮೆಚ್ಚಿ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನಿಗೆ ರನ್ನದೊಡಿಗೆ, ತ್ರಿಸರ, ರುದ್ರಕಂಕಣ, ದಿವ್ಯವಸನ, ವಾಹನ ಮತ್ತು ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಬಳಿ ಕೊಟ್ಟ. ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಚಾಮರಸನಿಗೂ ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿದ. ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿ ಲಕ್ಕಣಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಯಲಾದ.

ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು, ಆದರೆ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಶರಣರಿಂದ ಗೀತಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಜಕ್ಕಣ್ಣನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರ ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಇಲ್ಲ. ಉಳಿದಂತೆ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನ ಮತ್ತು ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನ ಕೃತಿಗಳು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ. ಜಕ್ಕಣನ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ:

"ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ : ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯಸ್ಥಲ ಒಂದೇ ಉತ್ತರವಾಗಿ, ನೂರು ಸ್ಥಲವೆ ಕಡೆಯಾಗಿ, ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲವು. ಶಿವನಂ ನಿರೂಪಿಸಲು ತಕ್ಕ ಕಾಮಿಕನೆಂಬ ಮಹಾಗಮ ದಲ್ಲಿಯ ಮೇಲುಭಾಗೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವೀರಶೈವ ಮತವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದನ್ನೇ ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನು ಅಗಸ್ತ್ಯಂಗೆ ಬೋಧಿಸಿದರು. ಅದೇ ವೀರಶೈವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಲಭೇದದಿಂದ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಆರು ಪ್ರಕಾರವನ್ನುಳ್ಳದಹುದು. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ 15, ಮಹೇಶ್ವರ ಸ್ಥಲ 9, ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ 7, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲ 5, ಶರಣಸ್ಥಲ 4, ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ 4, ಅನಂತರಂ ಅಂಗಸ್ಥಲಂಗಳನಾಶ್ರೈಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸ್ಥಲಂಗಳೊಳಗೆ ಆಚಾರಲಿಂಗಸ್ಥಲ 9, ಗುರುಲಿಂಗಸ್ಥಲ 9, ಶಿವಲಿಂಗಸ್ಥಲ 44, ಜಂಗಮಲಿಂಗಸ್ಥಲ 12, ಪ್ರಸಾದ ಲಿಂಗಸ್ಥಲ 9, ಮಹಾಲಿಂಗಸ್ಥಲ9, ಅಂಗಸ್ಥಲ 44, ಲಿಂಗಸ್ಥಲ 57, ಉಭಯ ಪಿಂಡಾದಿ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯಾಂತಮಾದ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲಂಗಳು. ಅವನೇ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಪುರಾತನ ಮಹಾವಚನಂಗಳೊಳಗೆ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯರು ಅವಱೊಳಗೆ ಸಾರವಾದ ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲ ವಚನಂಗಳ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸೂತ್ರವಿಟ್ಟು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು..." ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಗಿರೀಂದ್ರ ಎಂಬುವನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ. (ಜಿ.ಜಿ.ಎಂ.)

ಜಗತ್ತು : ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನ ತಮ್ಮತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ, ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ನಾನಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗೆಗಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಖಚಿತವಾಗಿ ರೂಢವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಏಕವಾಕ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆದರೂ ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರ ಬಹುಶಃ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಸಮ್ಯಕ್ ಸಂಗ್ರಹೀತ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಜಗತ್ ಸ್ವರೂಪ : ವೇದಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಜಗತ್ತು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿದೆ: ಪೃಥ್ವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮತ್ತು ದ್ಯೌ : ಅನೇಕಶಃ ಇನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ (ದ್ಯೌ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿ) ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪೃಥ್ವೀ, ಅಪ್, ವಾಯು, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಗಂಧರ್ವ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಇಂದ್ರ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇವೆ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕ ಏಳು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ, ಮಹಃ, ಜನಃ, ತಪಃ, ಸತ್ಯಂ. ಆರುಣೇಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಏಳು ಪಾತಾಳಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅತಲ, ಪಾತಾಲ, ವಿತಲ, ಸುತಲ, ರಸಾತಲ, ಮಹಾತಲ, ತಲಾತಲ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುವನ ಅಥವಾ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಲೋಕ ಅನೇಕಶಃ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪೃಥಿವೀ. ಇದು ಬೃಹತ್ ಆದ ತಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಕೋಟಿ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಲೋಕಾಲೋಕ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೃಥಿವಿಯ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಕೆಳಕ್ಕೆ ಪಾತಾಳ, ವಸ್ತುತಃ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತು ಎರಡು ಭಾಗ: ಏಳು ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಗಳು–ಭೂರ್ಲೋಕ, ಭುವರ್ಲೋಕ, ಸುವರ್ಲೋಕ, ಮಹರ್ಲೋಕ, ಜನಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ. ಏಳು ಅಧೋಲೋಕಗಳು–ಅತಲ, ವಿತಲ, ನಿತಲ, ಗಭಸ್ತಿಮತ್, ಮಹಾತಲ, ಸುತಲ, ಪಾತಾಲ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನರಕ– ಎಲ್ಲಿಯೋ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ; ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಪಾತಾಳ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ 10,000 ಯೋಜನ ದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಾಗರು ದೈತ್ಯರು ದಾನವರು ವಾಸಮಾಡುವರು. ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಆಢ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿವೆ. ಪಾತಾಳದ ಕೆಳಗೆ ಆದಿಶೇಷ ತನ್ನ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಭೂಲೋಕದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನವರೆಗೆ ಭುವರ್ಲೋಕ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದವರೆಗೆ ಸ್ವರ್ಲೋಕ. ಈ ಮೂರೂ ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ 10 ಕೋಟಿ ಯೋಜನವಿದೆ, ಮಹರ್ಲೋಕ. ಜನ ತಪ ಸತ್ಯಲೋಕಗಳು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಲೋಕದಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ 20,80,120 ಕೋಟಿ ಯೋಜನಗಳಿವೆ. ಮಹದಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಶವಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರು ಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ನರಕ : ನರಕಗಳು ಇರುವುದು ಪಾತಾಳದ ಕೆಳಗೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಮೊದಲಿಗೆ ನರಕಕ್ಕೂ ಪಾತಾಳಲೋಕಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಏಳು ಪಾತಾಳಗಳ ಬದಲು ಏಳು ನರಕಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ವ್ಯಾಸ ತನ್ನ ಯೋಗಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ವರ್ಣನೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪ್ರಧಾನದ ಒಂದು ತುಣುಕು. ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಏಳು ಭೂಮಿಗಳಿವೆ. 1 ಕೆಳಗಿನದು ಭೂಃ–ಕೆಳಗಿನ ನರಕದಿಂದ ಮೇರುವಿನ ತುದಿಯವರೆಗೆ. 2 ಅಂತರಿಕ್ಷ– ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದವರೆಗೆ, 3 ಸ್ವರ್ ಅಥವಾ ಮಹೇಂದ್ರಲೋಕ, 4 ಮಹರ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಲೋಕ, 5–7 ಜನ, ತಪ, ಸತ್ಯ–ಇವು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳು. ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗೆ ಏಳು ನರಕಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದಾಗಿವೆ. ಅವೀಚಿ, ಘನ, ಸಲಿಲ, ನಲ, ಅನಿಲ, ಆಕಾಶ, ತಮಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾ. ನರಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೆಸರಾದ ಅವೀಚಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇತರವು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊದಿಕೆಗಳೇ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಸ ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ : ಮಹಾಕಾಲ, ಅಂಬರೀಷ, ರೌರವ, ಮಹಾರೌರವ, ಕಾಲಸೂತ್ರ, ಅಂಧತಮಿಸ್ರ, ನರಕಗಳ ಮೇಲೆ ಏಳು ಪಾತಾಳಗಳು : ಮಹಾತಲ, ರಸಾತಲ, ಅತಲ, ಸುತಲ, ನಿತಲ, ತಲಾತಲ, ಪಾತಾಲ. ಏಳು ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳ ಮೇಲೆ ವಸುಮತೀ–ಭೂಮಿ. ಒಂದರ ಸುತ್ತ ಒಂದರಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಖಂಡಗಳಿವೆ.

ಜಗತ್ ಸ್ವರೂಪದ ಈ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಧ್ಯಾನಗೋಚರವಾಯಿತೆಂದು ಪತಂಜಲಿ ತನ್ನ ಯೋಗಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉಮಾಸ್ವಾತಿಯೂ ತತ್ತ್ವಾಧಿಗಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಪೌರಾಣಿಕ ವರ್ಣನೆ ನಂಬುಗೆಯ ವಿಷಯ. ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಜಗತ್ತಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಹಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಟೊಳ್ಳಾಗಿದೆ.

ಇದರೊಳಗೆ ಒಂದು ವೃತ್ತ ವ್ಯೋಮಪಥ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರೊಳಗೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದರ ಕೆಳಗೊಂದು ಶನಿ, ಗುರು, ಮಂಗಳ, ಸೂರ್ಯ, ಶುಕ್ರ, ಬುಧ, ಚಂದ್ರರು ಚಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿದ್ಧರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಮೋಡಗಳು. ಭೂಮಿ ಗೋಳಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗೋಳದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಂತೆ ಚಿನ್ನದ ಬೆಟ್ಟವಾದ ಮೇರು ಇದೆ.

ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿ : ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು (ಮನೆಯಂತೆ) ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಯಾನಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ನೇಯುವುದು ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ದ್ಯೌಃ ಮತ್ತು ಪೃಥಿವಿಗಳು ದೇವತೆಗಳ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು; ಆದರೂ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೇ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದುವು. ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ರುದ್ರ, ಸೋಮ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೋ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಒಟ್ಟಾಗಿಯೋ (ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ) ದ್ಯೌಃ ಮತ್ತು ಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅದಿತಿ–ದಕ್ಷರು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಉತ್ಪಾದಕರೆಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವವರು ಎಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ತತ್ತ್ವಗಳು ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. ವಿರಾಟ್‌ರೂಪವಾದ ಪುರುಷನಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ಜಗತ್ತೂ ಸೃಷ್ಟಿತವಾದುವೆಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಆ ಪುರುಷನನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಅಜ, ಏಕಪಾದ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಆ ಪ್ರಥಮಜನು (ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವನು) ಯಾರು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ದೇವತೆ ಪುರುಷ–ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಕಃ (ಯಾರು) ಎಂದೇ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಅ ತತ್ತ್ವ ಅವ್ಯಕ್ತ ಅನಂತ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಋಗ್ವೇದದ ಹಲವು ಸೂಕ್ತಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಎಲ್ಲ ಭೂತಜಾತಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯ; ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತನಾದವ. ಇವನೊಬ್ಬನೇ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ. ಇವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾಯಿತು. ನಾಸದೀಯ ಸೂಕ್ತ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಆಗ (ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಅಸತ್ತೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಸತ್ತೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವಿತ್ತೇ? ಗಹನವಾದ, ಗಂಭೀರವಾದ ಉದಕ ಆವರಿಸಿತ್ತೇ? ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸರಹಿತವಾದ ಜಡವಸ್ತುವನ್ನು ಸಚೇತನವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಬೇರಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿದಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಉದಕಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಆ ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ (ಸಂಕಲ್ಪ) ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ, ಯಾರಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂದು ಯಾರು ಹೇಳಬಲ್ಲರು? ದೇವತೆಗಳೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಈಚಿನವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದಾರಗಳಿಂದ ನೇಯಲಾಯಿತು. ಈ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿದರು. ಪ್ರಜಾಪತಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಯಿತು; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಪ್ರಜಾಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಇಂಥ ಮಾತುಗಳು ಹಲವೆಡೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲು ನೀರು ಇತ್ತು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿ ಎನ್ನುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ, ಆತ್ಮ, ಸತ್, ಅಸತ್ ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಏನಾದರೂ ಇತ್ತೇ (ಸತ್) ಅಥವಾ ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೇ (ಅಸತ್) ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಏನೊಂದೂ ಆವಿರ್ಭವಿಸದು ಎಂದು ಋಷಿಗಳು ನಂಬಿದ್ದರು. ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಜೀವತತ್ತ್ವದ ಅಥವಾ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪುರುಷನ ಆಕಾರ ಕೊಟ್ಟರು (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್). ಅದನ್ನು ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಐತರೇಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವಾಗಿ ಆಪಃ (ನೀರು) ಇತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಸತ್ಯ, ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿ–ಹೀಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ). ವಾಯುವೇ ಆದಿಯಲ್ಲಿತ್ತು; ಕೊನೆಗೆ ಅದರಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿ (ಕಠ), ಆಕಾಶ (ಛಾಂದೋಗ್ಯ) ತತ್ತ್ವಗಳು ಮೂಲಭೂತವಾದುವು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಹೊರಟಿತೆಂದೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ (ತೈತ್ತಿರೀಯ). ಇದಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯು ಅಥವಾ ಕ್ಷುತ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ). ಇಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಎಂದಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶೂನ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅದು ಸಾಪೇಕ್ಷ. ಅನಂತರದ ಭೌತಿಕ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅಸತ್ ಎನ್ನಲಾಗುವುದು. ಅಸತ್ ತಾನೇ ಸತ್ ಆಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬೆಳೆದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೊಟ್ಟೆಯಾಯಿತು (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ–ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ). ಅಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು ಎಂದು ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ಅದು ಚಿನ್ನದ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯದಾಗಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಯಿತು. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಾಗ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಭಾಗ ಸ್ವರ್ಗಗಳಾದವು. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹೊದಿಕೆಯೇ ಪರ್ವತಗಳು; ತೆಳುವಾದುವು ಮೋಡಗಳು. ಅದರ ನಾಳಗಳೇ ನದಿಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಜಲಾಂಶವೇ ಸಾಗರಗಳು. ಅದರಿಂದ ಹೊರಬಂದಿದ್ದು ಸೂರ್ಯ (ಛಾಂದೋಗ್ಯ). ಸತ್ ಒಂದೇ ಮೊದಲಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ವರ್ಧಿಸಬೇಕೆನಿಸಿತು. ಅಗ್ನಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಪ್ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿದವು (ಛಾಂದೋಗ್ಯ). ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಮೂರು ಭೂತಗಳೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತ್ರಿವೃತ್‌ಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಮಿಳಿತವಾದಾಗ ವಿಶ್ವ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂತದ ¼ ಭಾಗ ಇತರ ಭೂತಗಳ ½ ಭಾಗದೊಡನೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ತ್ರಿವೃತ್‌ಕರಣ (ವಾಯು, ಆಕಾಶ ಸೇರಿ ಐದು ಭೂತಗಳಾದರೆ (ತೈತ್ತಿರೀಯ) ಒಂದೊಂದರ ? ಭಾಗ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಂಚೀಕರಣ). ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಅನಂತರ ತಾನೇ ಸತ್ (ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದು) ಮತ್ತು ಅಸತ್ (ಅಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿರುವುದು) ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ತೆರನಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ : 1 ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಆತ್ಮವೇ ನಾರಾಯಣ, ವಿಷ್ಣು ಅಥವಾ ಆಯಾ ಪುರಾಣದ ದೇವತೆ. 2 ಆದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಥವಾ ಕತ್ತಲು ಇತ್ತು. 3 ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ. 4 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಪ್ರಜಾಪತಿ ಅಥವಾ ಪಿತಾಮಹ ಜನ್ಮತಾಳಿದ. 5 ಕಮಲ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹುಟ್ಟುಸ್ಥಳ. 6 ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಅಥವಾ ಎಂಟು ಮಾನಸಪುತ್ರರು ಅವಾಂತರ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರು.

ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ–ಎರಡು ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪುರುಷನ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ–ಎಂಬ ಸಾಂಖ್ಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಇವನ್ನು ವೇದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೊಡನೆ ಸರಿಹೊಂದಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಪುರುಷಪ್ರಧಾನ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ–ಬ್ರಹ್ಮ–ಬ್ರಹ್ಮ–ಅಹಂಕಾರ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಲ್ಲ ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪುರುಷ ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ (ಪುರುಷೋತ್ತಮದಿಂದ) ಹುಟ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿವರ್ಣನೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಬೌದ್ಧಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಇದೇ ಉದಾಹೃತವಾಗಿದೆ. ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲು ಕವಿದಿತ್ತು. ಕತ್ತಲನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತ ಸ್ವಯಂಭೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದ; ಮೊದಲು ನೀರನ್ನು ಸೃಜಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನಿಟ್ಟ. ಅದು ಚಿನ್ನದ ಅಂಡವಾಯಿತು; ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ; ನೀರು (ನಾರಾ) ಯಾರಿಗೆ ವಾಸಸ್ಥಾನ (ಆಯನ) ಆಗಿದ್ದಿತೋ ಅವನು (ಪುರುಷ) ನಾರಾಯಣ ಎನಿಸಿದ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಸಾಂಖ್ಯತತ್ತ್ವ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಎರಡು ರೂಪಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಹಗಲಿಲ್ಲ, ರಾತ್ರಿಯಿಲ್ಲ, ಆಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಭೂಮಿಯಿಲ್ಲ, ಕತ್ತಲೆ ಬೆಳಕು ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪುರುಷ, ಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಮುಂದೆ ವಿಷ್ಣು ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಮತ್ವವನ್ನು ಕಲಕಿದ. ಇದರಿಂದ ಮಹತ್ ತತ್ತ್ವ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವ ಮೂಡಿತು. ಇದು ಆಕಾಶಾದಿಭೂತಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ. ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪಂಚೀಕರಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾಗ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಭೂತಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಪಿಂಡವೊಂದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದ. ಅನಂತರ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಇದು ಮೊದಲ ಸೃಷ್ಟಿ. ಪ್ರಕೃತ ಕಲ್ಪದ ಸೃಷ್ಟಿ : ಕಳೆದ ಕಲ್ಪದ ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಪ್ರಭು ಸತ್ತ್ವಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಶೂನ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಂಡ. ಭೂಮಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲು ವರಾಹರೂಪ ಧರಿಸಿದ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸಮಮಾಡಿದ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧವಾದ ಪರ್ವತವೇ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ.

ಜಗತ್ತಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು : ನಾನಾಲೋಕಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ದೇವನಿಕಾಯಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ : ಅಸುರ, ಗಂಧರ್ವ, ಕಿನ್ನರ, ಕಿಂಪುರುಷ, ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ಭೂತ, ಪ್ರೇತ, ಅಪಸ್ಮಾರಕ, ಅಪ್ಸರಸ್, ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ, ಕೂಷ್ಮಾಂಡ, ವಿನಾಯಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇರು ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳ ಉದ್ಯಾನವನ ಮತ್ತು ಅರಮನೆಗಳಿವೆ. ಮಾಹೇಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆಯ ದೇವತಾ ಸಮೂಹಗಳಿವೆ : ತ್ರಿದಶರು, ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತರು, ಯಾಮ್ಯರು, ತುಷಿತರು, ಅಪರಿನಿರ್ಮಿತ ವಶವರ್ತಿಗಳು, ಪರಿನಿರ್ಮಿತ ವಶವರ್ತಿಗಳು. ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕುಮುದರು, ಋಭುಗಳು, ಪ್ರತರ್ದನರು, ಅಂಜನಾಭರು, ಪ್ರಚಿತಾಭರು ಎಂಬ ಐದು ದೇವತಾಸಮೂಹಗಳಿವೆ. ಜನಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಪುರೋಹಿತರು, ಬ್ರಹ್ಮಕಾಯಿಕರು, ಅಮರರು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ದೇವತಾಸಮೂಹ ಅಥವಾ ಸನಂದನಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರು ಇದ್ದಾರೆ. ತಪೋಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೈರಾಜ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳು : ಅಂಜನರು, ಶುದ್ಧ ನಿವಾಸರು, ಸತ್ಯಾಭರು, ಸಂಜ್ಞಾಸಂಜ್ಞಿಗಳು, ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಧ್ಯಾನವೇ ಆಹಾರ. ಅವರ ಶಕ್ತಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು. ತಪೋಲೋಕದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಲೋಕದ ನಾಲ್ಕು ಸಮೂಹಗಳು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ: ಸವಿತರ್ಕ, ಸವಿಚಾರ ಆನಂದ ಮಾತ್ರ, ಅಸ್ಮಿತಾ ಮಾತ್ರ ಧ್ಯಾನ.

ಜೈನರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ ಕಲ್ಪನೆ : ಜಗತ್ತು ಶಾಶ್ವತ, ಅನಾದಿ, ಅನಂತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ವಿಚಾರವೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದೇ ಜಗತ್ತು. ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಕಾಲ, ಆಕಾಶ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅವಿನಾಶಿ. ಇವು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇದು ಇವುಗಳ ಸ್ವಭಾವ; ಅಂತೆಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ವಿನಾಶ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಕಾಶ, ಅಲೋಕಾಕಾಶ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗವಿದೆ. ಜೀವ ಲೋಕಾಕಾಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಾರದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಇರುವುದು ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಅಲೋಕಾಕಾಶ; ಅದು ಶುದ್ಧ ಶೂನ್ಯ. ಲೋಕಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇವೆ. ಲೋಕಗಳ ಕೆಳಭಾಗ ಬೆತ್ತದ ಕುರ್ಚಿಯಂತಿದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮೃದಂಗವನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಇರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಇದು ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳು ನಡುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶದ ಮಧ್ಯೆ ಘನೋದಧಿ, ಘನವಾತ ಮತ್ತು ತನುವಾತಗಳಿವೆ. ಲೋಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತ್ರಸನಾಳ; ಇಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವ ಜೀವಿಗಳಿವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವಿರ.

ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿ. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಮಹಾಮೇರುವಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷದವರೆಗೆ ಮೇಲಿನ (ಊರ್ಧ್ವ) ಲೋಕಗಳು. ಏಳು ಕೆಳಗಿನ (ಅಧೋ)ಲೋಕಗಳು ಅಥವಾ ನರಕಗಳು. ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನರಕಗಳು : ಮಹಾತಮಃಪ್ರಭಾ, ತಮಃಪ್ರಭಾ, ಧೂಮಪ್ರಭಾ, ಪಂಕಪ್ರಭಾ, ವಾಲುಕಾಪ್ರಭಾ, ಶರ್ಕರಾಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ರತ್ನಪ್ರಭಾ. ಉಮಾಸ್ವಾತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ : ಮಾಧವೀ, ಮಾಧವ್ಯಾ, ಅರಿಷ್ಟಾ, ಅಂಜನಾ, ಶೈಲಾ, ವಂಶಾ, ಧಮಾ. ಕೆಳಗಿನದರಲ್ಲಿ ಐದು, ಮೇಲಿನದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಶಲಕ್ಷ ನರಕಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿ-ನಾರಕಿಗಳಿಗೆ ಅವಧಿಯಿದೆ; ಹತ್ತುಸಾವಿರದಿಂದ ಮೂವತ್ತೂರು ಸಮುದ್ರವರ್ಷಗಳು; ಅನಂತರ ಇತರ ಜೀವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು. ನರಕಕ್ಕೂ ನರಲೋಕಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ನಾಗಲೋಕ ಅಥವಾ ಭವನಲೋಕ; ಇದು ಭವನಾವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪೃಥಿವೀ. ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು ಸಮಾನಕೇಂದ್ರ ವೃತ್ತಗಳಂತೆ ಒಂದರ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಇವೆ. ಸಾಗರಗಳು ಖಂಡಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಪೃಥಿವಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಲಕ್ಷಯೋಜನ ಎತ್ತರವಾದ ಮಹಾಮೇರುಪರ್ವತ ನಿಂತಿದೆ. ಮೇರುವಿನಿಂದ 790 ಮಹಾಯೋಜನದಲ್ಲಿ ತಾರಾಮಂಡಲ; ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕ 110 ಯೋಜನ ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಮೇರುವಿನ ಸುತ್ತ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ದೇವತೆಗಳು ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳು. ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವನ್ನು ವಿಮಾನ ಎನ್ನುವರು. 1 ಹನ್ನೆರೆಡು ಕಲ್ಪಗಳು : ಸೌಧರ್ಮ, ಐಶಾನ, ಸನತ್‌ಕುಮಾರ, ಮಾಹೇಂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ, ಲಾಂತಕ, ಮಹಾಶುಕ್ರ, ಸಹಸ್ರಾರ, ಆನತ, ಪ್ರಾನತ, ಆರಣ, ಅಚ್ಯುತ (ದಿಗಂಬರರು-ಲಾಂತಕಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರವನ್ನೂ ಅದರ ಅನಂತರ ಕಪಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವನ್ನೂ ಮಹಾಶುಕ್ರದ ಅನಂತರ ಶತಾರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ). 2 ಒಂಬತ್ತು ಗ್ರೈವೇಯಕಗಳು-ಜಗತ್ತನ್ನು ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದಾಗ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಂಥವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು. 3 ಐದು ಅನುತ್ತರ ವಿಮಾನಗಳು : ವಿಜಯ, ವೈಜಯಂತ, ಜಯಂತ, ಅಪರಾಜಿತ, ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ. ಈ ವಿಮಾನಗಳ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಈಷತ್ ಪ್ರಾಗ್ಭಾರ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಶಿಲೆಯಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಗಳು ನಿರ್ವಾಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥ : ಸು. 1175. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ ಎಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಜೈನಕವಿ. ಈತನಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರಕವಿಯೆಂಬ ಬಿರುದು ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸುಮನೋಬಾಣಕವಿಯೂ ಅಭಯಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯೂ ತಿದ್ದಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈತ ಸುಮನೋಬಾಣನ ಕಾಲದವನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ; ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ (ಸು. 1100) ಗೋವೈದ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಕನ್ನಡ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವಾದುದು.

ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತರುವಾಯ ಸಿದ್ಧರು, ಸರಸ್ವತಿ, ಮಾಧವೇಂದು, ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಭಯಚಂದ್ರ, ಕನಕಚಂದ್ರ, ಪಂಡಿತದೇವ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಕಂದ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹದಿಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಮುನಿಗಳು ಬರೆದಿರುವ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಜೊತೆಗೆ ಚರಕ, ವಾಗ್ಭಟ, ಸಿದ್ಧಸಾರ ಮುಂತಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಮದ್ಯಮಾಂಸವರ್ಜಿತವಾಗಿ, ತನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಿಯಾದ ವೈದ್ಯಕಲೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ಕವಿಯ ಅಭಿಮತ.

ಆವಾವ ಕಲಾವಿದ್ಯೆಗ
ಗಳೇವುವೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಿ ವೈದ್ಯಮೆ ಸಾಲ್ಗುಂ
ಭಾವಿಸೆ ಷಡ್ದ್ರವ್ಯದೊಳಂ
ಜೀವದ್ರವ್ಯಮೆ ಜಗಕ್ಕೆ ದೈವಮೆಂಬರ್॥

ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವೈದ್ಯನನ್ನು ಎಂಥವರಿಗೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ :

ಕ್ರೂರಾಳಾಪಂಗೆ ದುರಾ
ಚಾರಿಗೆ ಮಾತ್ಸರ್ಯಸಂಯುತಂಗಮಹಂ।
ಕಾರಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗೆ
ಪಾರಕೆಯ್ಯವಂಗೆ ಮಾಡಲಾಗದು ಮರ್ದಂ॥

ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕದ ಪ್ರತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಧಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪೀಠಿಕಾಪ್ರಕರಣವಾದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯ ಪರಿಭಾಷಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ-ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ, ದೇಶವಿಭಾಗಂ, ಋತುಗಳ್, ವಯಸ್ಸು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾಲಂ, ಧಾತುಗಳ್, ಆಹಾರಬಲಂ, ವರ್ಜಕ್ರಿಯೆಯವರ್, ದಶವಾಯುಗಳ್, ದೂತಲಕ್ಷಣಂ, ಶುಭಧೂತಲಕ್ಷಣಂ, ಸ್ವಪ್ನಂ, ಪ್ರಕೃತಿಗಳ್, ನಿಮಿತ್ತಂ, ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನಾಡಿ, ಅರಿಷ್ಟ, ಜ್ಯೋತಿಷಂ – ಈ ವಿಷಯಗಳಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಷೋಡಶಜ್ವರನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ-ಭೂತಜ್ವರಲಕ್ಷಣ, ಕಾಮಜ್ವರಂ, ವಾತಜ್ವರಲಕ್ಷಣ, ವಾತಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಂ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕ್ಕೆ, ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರಂ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಂ, ಅಭಿಚಾರ ಕೃತ್ರಿಮ ಆಮಜ್ವರಲಕ್ಷಣಂ, ಶೀತಜ್ವರಂ, ಆಹಿಕಜ್ವರಂ, ವ್ಯಾಧಿ ಭೇದ, ಜ್ವರ ಪರಿಪಾಕಂ, ಜ್ವರಾದಿ ಪಥ್ಯಕ್ರಮ, ಗಂಜಿಯ ಗುಣಂ, ಕಷಾಯ, ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಕಷಾಯಂ, ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕಂ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ, ಮದನಜ್ವರಕ್ಕೆ, ಎದೆನೋವಿಗೆ, ಪಿತ್ತವಾತಾಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ, ಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ, ಎಲ್ಲಾ ಜ್ವರಂಗಳ್ಗೆ, ಭೂತಜ್ವರಕ್ಕೆ, ಧೂಪಂ, ಸಾಮಾನ್ಯಮಲಹರಣಕ್ಕೆ-ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅತಿಸಾರ ಗ್ರಹಣೀ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾತಾತಿಸಾರ ಲಕ್ಷಣಂ, ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರಲಕ್ಷಣಂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಾತಿಸಾರಲಕ್ಷಣಂ, ವಾಮಾತಿಸಾರಲಕ್ಷಣಂ, ಅಸಾಧ್ಯಾತಿಸಾರಂ, ಅಪಕ್ವಾತಿಸಾರಂ, ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರವೂ ಐದನೆಯ ರಕ್ತಪಿತ್ತ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪಿತ್ತನಿದಾನ ರಕ್ತಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ವಿರೇಚನಂ, ಕಿಚುವಿಲಾದಿ, ಪಿರಿಯೇಲಾದಿಗಳೂ ಆರನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ನಿರೂಪಣವೂ, ಏಳನೆಯ ಉದರರೋಗ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾತೋದರಂ, ಪಿತ್ತೋದರಂ, ಕಫೋದರಂ, ಸನ್ನಿಪಾತೋದರಂ, ಜಲೋದರಂ, ನಾರಾಚಘೃತಂ ಸೆರೆಯ ಲಕ್ಷಣಂ, ಉದರಕುಷ್ಠಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ, ಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ-ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳೂ ಎಂಟನೆಯ ಗುಲ್ಮ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾತಗುಲ್ಮಂ, ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮಂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗುಲ್ಮಂ, ರಕ್ತಗುಲ್ಮಂಗಳೂ ಒಂಬತ್ತನೆಯದರಲ್ಲಿ ಅಶ್ಮರೀಪ್ರಕರಣವೂ, ಹತ್ತನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಲೆಯ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾಪ್ರಯೋಗವೂ, ಹನ್ನೊಂದನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪ್ರಕರಣವೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸ ಖಾಸ ಪ್ರಯೋಗಂ, ಸರ್ವವಿಷಕ್ಕೆ, ನಯನರೋಗ ನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾಪ್ರಕರಣಂ, ಭಗಂದರ ಪ್ರಯೋಗಂ, ವಿಷಪ್ರಯೋಗಂ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳೂ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ನಿದಾನಕ್ರಮ ಸುಲಭವೂ ಪರಿಣಾಮ ಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಜ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ : ಮಲಸಂಗ್ರಹದಿಂದಾ
ನಲನಟಿವಿಂದಾಮಚಲನೆಯಿಂ ಜ್ವರಮೊಗೆಗುಂ।
ಕೆಲರಾ ತ್ರಿಪುರಧ್ವಂಸಿಯ
ಲಲಾಟಲೋಚನದಿಮೊಗೆದುದೆಂಬರ್
ಜ್ವರಮಂ॥

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಜ್ವರದಾದಿಯೊಳುಪವಾಸಂ
ಜ್ವರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಜಿ ಪೇಟ್ವಿ ಕಷಾಯಂ।
ಜ್ವರಪಾಕದೊಳಸ್ತಮಿತ
ಜ್ವರದೊಳ್ ಮಲಹರಣಮಿವಿನಿತಿವಾರೋಗ್ಯಕರಂ॥
ಪೊಸಚಿಕ್ಕಣಿಕೆಯ ಪುಲ್ಲಂ
ಪೊಸಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ರಸಂಗಳಂ ತಳದಿಂದಂ।
ಪೊಸೆದಾಗಳೆ ನಸ್ಯಂಗೆಯೆ
ಬಸವಲ್ಲೆನಿಪಾ ಜ್ವರಂಗಳಂ ಮುಸುಳಿಸುಗುಂ॥

ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ ಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಕೆಲವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ. (ಎನ್.ಬಿ.)

ಜಗನ್ನಾಥ : ಭಾರತದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕಾಶಿ, ರಾಮೇಶ್ವರಗಳಂತೆ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇದು ಒರಿಸ್ಸದ ಹಿಂದಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಪುರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸುಮಾರು 32 ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಪವಿತ್ರವಾದುದೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ಇದೆ. ಇದು ಮದ್ರಾಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತ ರೈಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1,235 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಊರಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನಿತ್ತ ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಪೂರ್ವ ಗಂಗವಂಶದ ಅನಂತವರ್ಮ (1078–1150) ಚೋಡಗಂಗರಾಜ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ರಾಜವಂಶವಿದೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 60.385 ಚ. ಮೀ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಈ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮೊಗಸಾಲೆ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 58.5 ಮೀ. ಈ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಿಗ್ರಹವಲ್ಲದೆ ಬಲಭದ್ರ ಮತ್ತು ಸುಭದ್ರೆಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೂರ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ.

ಗಿರಿಜನರಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಗನ್ನಾಥ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಈಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನೆಂದು ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಈ ರಾಜ ದೇವತೆಗಳ ಬಡಗಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನಿಂದಲೇ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನೆಂದೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗನ್ನಾಥನಿಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅರ್ಚನಾಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನೆಸಗಿದನೆಂದೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಗ್ರಹ ಮಾತ್ರ ಬುಡದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನಾಗಿದ್ದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಚೂಪಾಗಿರುವ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಒರಟು ಒರಟಾಗಿ ಕೆತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜನ ಬುಡಕಟ್ಟೊಂದರ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಭಿಷೇಕ ಅಭ್ಯಂಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದುದೆಂದೂ ಭ್ರಮಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ನಿತ್ಯಚಂಚಲೆಯಾದ ಹೆಂಡತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಮೂರು ಲೋಕವನ್ನೂ ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ದಕ್ಕದ (ದುರ್ನಿವಾರ) ಮಗ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಹಾವಿನ ಹಾಸಿಗೆ, ಅದರ ವೈರಿ ಗರುಡ ವಾಹನ, ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾದ ಕಡಲು ವಸತಿ ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಮನೆವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ನೆನೆದು ನೆನೆದು ಪೀಕಲಾಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಮುರಾರಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕವೊಂದುಂಟು (ಸ್ಮಾರಂ ಸ್ಮಾರಂ ಸ್ವಗೃಹಚರಿತಂ ದಾರುಭೂತೋ ಮುರಾರಿಃ).

ಜಗನ್ನಾಥನ ವಿಗ್ರಹದೊಳಗಡೆ ಮೂಳೆಯ ಕಿರುಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಂದನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಸ್ಥಿ ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಈಗ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ವಿಗ್ರಹದ ಒಳಗಡೆ ಇಡುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದು ಹಿಂದೆ ಬೌದ್ಧಸ್ತೂಪವೊಂದಿದ್ದ ಸ್ಥಳವಿರಬಹುದೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು (ಕೃಷ್ಣ, ಬಲಭದ್ರ, ಸುಭದ್ರೆ) ಬೌದ್ಧ ತ್ರಿರತ್ನಗಳ (ಬುದ್ಧ, ಧಮ್ಮ, ಸಂಘ) ಪ್ರತೀಕವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಭಾರತದ ಮತ್ತಾವ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ಪೃಶ್ಯಾಸ್ಪೃಶ್ಯ ಭಾವನೆಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಆಷಾಢ ಶುಕ್ಲ ಬಿದಿಗೆಯ ದಿನ ಮಹಾಮೇಳವೊಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪೂಜಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ನಾನ ಯಾತ್ರೆ, ಮರಳದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ 3 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಜಗನ್ನಾಥರಥ, ಬಲಭದ್ರರಥ ಮತ್ತು ಸುಭದ್ರಾರಥಗಳನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದೊಯ್ಯುವುದು–ಮಹಾಸಾಹಸದ ಅಂತೆಯೇ ವಿಜೃಂಭಣೆಯ ದೃಶ್ಯ. ಪುರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಖುರ್ದಾಪಟ್ಟಣದ ರಾಜರು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ (1590) ಇಲ್ಲಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಹಕ್ಕುದಾರರು. ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಕಡಲತೀರದ ಮಳಲ ಪ್ರಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಜಗನ್ನಾಥನ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸರ್ವಪಾಪವೂ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಭಕ್ತರ ನಂಬಿಕೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ : 1728–1809. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದವ ಪುರಂದರದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲದಾಸ ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ದಾಸಚತುಷ್ಟಯರೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉಂಟು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ತನ್ನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ರಂಗನೊಲಿದ ದಾಸ ಎಂದೂ, ರಂಗೋಲೆ ಹಾಕುವ ಕಲಾಪರಿಣತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ರಂಗೋಲಿದಾಸ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಈತ ಹುಟ್ಟಿದೂರು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾನ್ವಿಯಿಂದ ಹದಿನೈದು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ಯಾಗವಟ್ಟೆ. ಈತ ಬಹುಕಾಲ ವಾಸವಾಗಿದ್ದುದು ಮಾನ್ವಿಯಲ್ಲಿ. ಈತನ ಮನೆಯೇ ಈಗ ಈತನ ಗುಡಿಯಾಗಿದೆ. ಮಾನ್ವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾವೇರಿಯಲ್ಲೂ ಈತನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆ ಮತ್ತು ಜಮೀನು ಇದೆ. ಈತ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸವಣೂರಿನ ಸತ್ಯಭೋದ, ಮಾದನೂರಿನ ವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ರಿತ್ತಿಯ ಧೀರೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ.

ಜಗನ್ನಾಥನ ಜೀವನಕಥೆಯೇ ಒಂದು ಪವಾಡದಂತಿದೆ. ಈತನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ. ಆಶುಕವಿತ್ವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಈತ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀವರದೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥಸ್ವಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತನಾದ. ಅನಂತರ ಆಚಾರ್ಯಪಟ್ಟವನ್ನೂ ಏರಿದ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀಕಲಪರವಿ (**ನೋಡಿ**) ವಿಜಯದಾಸ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನೆಂದೂ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥನಿಗೆ ತಾತ್ಸಾರ ಮತ್ತು ತಿರಸ್ಕಾರ. ವಿಜಯದಾಸನನ್ನು ಹಳಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥ ಬಹುಕಾಲ ಉದರವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ನರಳಿದ. ಅನಂತರ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ವಿಜಯದಾಸನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ. ವಿಜಯದಾಸ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯ ಗೋಪಾಲದಾಸನಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನ ಉದರ ರೋಗನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಆಯಸ್ಸನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆಸಿದ. ಗೋಪಾಲದಾಸನ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದಾಗ ವಿಟ್ಠಲ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿದ್ದ ಶಿಲೆ ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ದೊರೆತು ಅಂದಿನಿಂದ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ.

ಈ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವೂ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದುದು ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ. ಇದು ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಾವಿರಪದ್ಯಗಳ ಪ್ರಮೇಯ ಪುಂಜವಾದ ಮಹಾಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಸಹಸ್ರಾರು ಸುವ್ವಾಲಿ, ಕೀರ್ತನೆ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಸುಮಾರು 500 ಸುವ್ವಾಲಿಗಳೂ 200 ಸುಳಾದಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಠ ಶೈಲಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸರಳ ಸುಂದರ ಶೈಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಪೂರ್ವ ಪದಬಂಧ, ನಿರರ್ಗಳ ಶೈಲಿಯ ಓಟ, ಅಸಾಧಾರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ, ವಿಷಯವೈವಿಧ್ಯ, ಆಳವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಅರ್ಥಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಮರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳಿಂದ ಈತನ ಕೃತಿಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಜ್ಞಾನ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ನೆರೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ವಿವಿಧ ಮುದ್ರಣಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಅನುವಾದಗಳೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಇವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನ ರಂಗ ನಿನ್ನ ಕೊಂಡಾಡುವ, ದಾಸೋಹಂ ತವ ದಾಸೋಹಂ, ಶ್ರೀವೆಂಕಟಶೈಲಾಧಿಪ ನಮೋ, ಶ್ರೀನಿಕೇತನ, ಏಕೆ ಮೂಕನಾದ್ಯೊ, ನೀಲೋಹಿತ, ಅಶನವಸನಗಳೀವ, ದುರಿತವನಕುಠಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಸುವ್ವಾಲಿಗಳು, ಸುಳಾದಿಗಳು, ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಭರಿತವಾದ ನೂರಾರು ಷಟ್ಪದಿಗಳೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಹಸಿರಾಗಿ ಈಗಲೂ ನಿಂತಿವೆ. (ಕೆ.ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತ : ಸು. 1590–1670. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಮನ್ನಣೆಪಡೆದಿರುವ ರಸಗಂಗಾಧರವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ. ಈತ ಆಂಧ್ರ ದೇಶದವನೆಂದೂ ಪೆರುಭಟ್ಟ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ–ಇವರುಗಳ ಮಗನೆಂದೂ ಈತನ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಕರಣವೊಂದನ್ನು ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಈತ ಕಲಿತನಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ಶೇಷ ವೀರೇಶ್ವರನ ಬಳಿ ವ್ಯಾಕರಣಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ.

ಜಗನ್ನಾಥನ ಯೌವನ ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಿತು. (ದಿಲ್ಲೀವಲ್ಲಭಪಾಣಿಪಲ್ಲವತಲೇ ನೀತಂ ನವೀನಂ ವಯಃ). ಆದರೆ ಈತ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸೇರಿದನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಈತ ಜಹಾಂಗೀರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿ, ಅನಂತರ ಉದಯಪುರದ ಜಗತ್‌ಸಿಂಹನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಷಹಜಹಾನನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದು, ಅನಂತರ ಕೂಚ್ ಬಿಹಾರಿನ ಪ್ರಾಣನಾರಾಯಣನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದಿನಗಳಿದ್ದು, ತನ್ನ ಕಡೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಯಮುನಾತಟದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದನೆಂದು ಈತನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇದು ಬಹುಶಃ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿರಬಹುದು. ಈತ ಯಾರ್ಯಾರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಾಲ ಇದ್ದನೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು–ಬಾಲ್ಯ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸು. 1590–1620. ಜಹಾಂಗೀರನ ಆಸ್ಥಾನ ಸು. 1020–27; ಉದಯಪುರದರಸ ಜಗತ್‌ಸಿಂಹನ ಆಶ್ರಯ ಸು. 1627–30; ಷಹಾಜಹಾನನ ಆಸ್ಥಾನ ಸು. 1630–58; ಕೂಚ್ ಬಿಹಾರಿನ ದೊರೆ ಪ್ರಾಣನಾರಾಯಣನ ಆಸ್ಥಾನ ಸು. 1661–1664; ಆಮೇಲೆ ಯಮುನಾತಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಶಾಂತಜೀವನ, ಸು. 1664–70.

ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯನಾದ ಈತ ತನ್ನ ಬಹುಪಾಲು ಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದನೆಂಬುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮೊಘಲ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಪದವಿಯನ್ನು ಈತ ಗಳಿಸಿದ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸಫ್‌ಖಾನನು ಇತ್ತ ಆಶ್ರಯ ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಘಲ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಯೂ ಷಹಜಹಾನನ ಮಾವನೂ ಆದ ಅಸಫ್‌ಖಾನ್ ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಇತ್ತ ಪಂಡಿತರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದೇ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಖಾನನಿಗೂ ಪಂಡಿತನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವಾದರಗಳು ಬಹಳವಾಗಿದ್ದುವು. 1641ರಲ್ಲಿ ಅಸಫ್‌ಖಾನ್ ಮರಣದಿಂದ ಅತಿಯಾಗಿ ನೊಂದವರಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥನೂ ಒಬ್ಬ. ತನ್ನ ಶೋಕವನ್ನು ಶ್ಲೋಕವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ, ರಸಗಂಗಾಧರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥನ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವು. ಆದರೂ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಭವ್ಯವಾದ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ಫುಟವಾದ ಶಬ್ದಜಾಲದಿಂದಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದಲೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದೊಡನೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಲೂ ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ದೇವತಾಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿ ಐದು ಲಹರಿಗಳನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಭಕ್ತಿರಸದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ (1) ಭಗವದ್ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕರುಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕವಿಯ ಅಚಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವ ಕರುಣಾಲಹರೀ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುಲಹರೀ (43 ಶ್ಲೋಕಗಳು) ಮತ್ತು (2) ಕವಿಯ ಭಕ್ತಿಗಂಗೆಯೇ ಆಗಿರುವ ಗಂಗಾಲಹರೀ (52 ಶ್ಲೋಕಗಳು)–ಇವು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಗಂಗಾಸ್ನಾನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಜನ ಗಂಗಾಲಹರಿಯನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. (3) ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 30 ಸ್ರಗ್ಧರಾ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮುಕ್ತಕ ಕಾವ್ಯವೇ ಸುಧಾಲಹರೀ. ಅರ್ಥಕ್ಕೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಚಮತ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿದೆ. (4) ಅಮೃತಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನಗಿರುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕವಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. (5) ಲಕ್ಷ್ಮೀಲಹರಿ 41 ಶ್ಲೋಕಗಳ ಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ಲೋಕವೂ ಕವಿಯ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ರೂಪವೇ ಓದುಗರ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟವರ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಉದಯಪುರದ ಜಗತ್‌ಸಿಂಹನ ವಿಷಯಕವಾದ ಜಗದಾಭರಣ, ಕಾಮರೂಪೇಶ್ವರ ಪ್ರಾಣನಾರಾಯಣನ ವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಾಣಾಭರಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಹೊರತು ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಕಾವ್ಯದಂತಿವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರ ಷಹಜಹಾನನಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ ತನ್ನ ರಸಗಂಗಾಧರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಸಫ್‌ವಿಲಾಸ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಎಂಬುದು ಅಸಫ್‌ಖಾನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಮಾತ್ರ ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ಪದ್ಯರತ್ನಗಳನ್ನು ದುಷ್ಟರು ಅಪಹರಿಸಿಯಾರೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಾಮಿನಿ ವಿಲಾಸವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ: 1 ಅನ್ಯೋಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ವಿಲಾಸ–ಅನೇಕ ಅನ್ಯಾಪದೇಶಗಳೂ ಉತ್ತಮ ನೀತಿಬೋಧಕಗಳೂ ಆದ ಮುಕ್ತಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. 2 ಶೃಂಗಾರವಿಲಾಸ–ಶೃಂಗಾರರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಪುಟ. 3 ಕರುಣಾವಿಲಾಸ–ನಾಯಿಕೆ ಮೃತಳಾದುದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ನಾಯಕನ ದುಃಖವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. 4 ಶಾಂತವಿಲಾಸ–ರಭಸವಾಗಿ ಮಳೆ ಬಂದು ನಿಂತ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ವಾತಾವರಣದಂತೆ ಜೀವನದ ಏರಿಳಿತವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದು ಶಾಂತವಾದ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ.

ಯಮುನಾ ವರ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕೆಯೆಂಬ ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಕವಿಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಆ ಗ್ರಂಥವಿನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಜಗನ್ನಾಥನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುದು ರಸಗಂಗಾಧರ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಕಡೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಉದ್ಗ್ರಂಥವಿದು. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜಗನ್ನಾಥ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜಾಲಾಡಿ ರಸಗಂಗೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ತನ್ನ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ–ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ಈತನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ರಮಣೀಯಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಃ ಶಬ್ದಃ ಕಾವ್ಯಂ ಎಂದು ತಾನೇ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾದ ಧ್ವನಿ ಹಾಗೂ ರಸಸೂತ್ರಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ರೀತಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಆನಂದವರ್ಧನ, ಅಭಿನವಗುಪ್ತರನ್ನೇ ಬಹುವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಧ್ವನಿಯ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಸಗಂಗಾಧರ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರ ಚಿತ್ರಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಖಂಡನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಚಿತ್ರಮೀಮಾಂಸಾಖಂಡನವೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವೊಂದು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈತ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಗನ್ನಾಥನ ಗುರುವಿನ ತಂದೆ ಶೇಷ ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬಾತ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತನಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ. ಈ ದೀಕ್ಷಿತ ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ ಎಂಬ ತನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದ. ಭಟ್ಟೋಜಿ ಗುರುದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ಬಗೆದ ಜಗನ್ನಾಥ ಪ್ರೌಢ ಮನೋರಮಾ ಕುಚಮರ್ದನವೆಂಬ ಖಂಡನಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಭಟ್ಟೋಜಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ ಶಾಣೋತ್ತೇಜನವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿಯ ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭವನ್ನೂ ಈತ ಟೀಕಿಸಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಜಗನ್ನಾಥ ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಚತುಃಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೃದ್ಗತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕರತಲಾಮಲಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಪಂಡಿತರಾಜನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಪಾರಾವಾರಪಾರೀಣ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ. ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತನೂ ಸುಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಜಗನ್ನಾಥನಷ್ಟು ಖ್ಯಾತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

(ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಜಗಳಗಂಟಿ : ಎಬಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಾಡುಮರ. ಕಲ್ಗಂದಿ, ಬಿಲ್ಲುಗಿಕ, ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಡೈಯೋಸ್ಪೈರಾಸ್ ಮಾಂಟಾನ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮೌಂಟನ್ ಪರ್ಸಿಮನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಜಗಳ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದರಿಂದಲೇ ಮರಕ್ಕೆ ಜಗಳಗಂಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಜಾನುವಾರುಗಳ ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿದೆ. ಚೌಬೀನೆಯನ್ನು ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ಬಾಗಿಲು, ಕಿಟಕಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರದ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉರುವಲೂ ಹೌದು. ಜಗಳಗಂಟಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟು. ಜಗಳಗಂಟಿ ದೊಡ್ಡ ಪೊದೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣ ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯ. ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಕಾಂಡ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಗಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಭಾರವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಕರನೆಯಾಕಾರ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರದವು;

ಇವು ನಯವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮರೋಮಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರಬಹುದು. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು. ಹೆಣ್ಣುಹೂಗಳಿಗೆ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಜಗಳಗಂಟಿಯನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀಜಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಸಿಗಳಿಗೆ ನೆರಳು ಆವಶ್ಯಕ. ಅವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರೂರುವವರೆಗೂ ನೆರಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಸಿಗಳು 1/3 ಮೀ. ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಐ.ಎಚ್.)

ಜಗಳೂರು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ದಾವಣಗೆರೆ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. 1882ರ ವರೆಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕನಕುಪ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಜಗಳೂರು, ಸೊಕ್ಕೆ, ಬಿಳಿಚೋಡು ಹೋಬಳಿಗಳೂ 128 ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವೂ ಇರುವ ಜಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 371.4 ಚ.ಮೈ. (961.9 ಚ.ಕಿಮೀ.) ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,58,829 (2001).

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗ ಕುರುಚಲು ಮತ್ತು ಪರ್ಣಪಾತಿ ಮರಗಳಿಂದ ಆವೃತ. ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಏರಿಳಿಯುವ ನೆಲವಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮೈದಾನ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ನೆಲದ ಕಾಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಮರಳು ನೆಲ. ಇದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೀಮಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಜನಗುಹಳ್ಳ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. 7–8 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳೂ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಡುವೆ ನೈರುತ್ಯದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರುವ ಉಬ್ಬು ನೆಲದ ನೆತ್ತಿರೇಖೆಯಿಂದ ಆಚೀಚೆ ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಗಳು ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ; ಆಗ್ನೇಯದ ಹಳ್ಳಗಳು ಜನಗುಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ನೀರು ಊಡುತ್ತವೆ. ಜನಗುಹಳ್ಳದ ಆಚೀಚೆ ದಡಗಳ ಮೇಲೆ ತೋಡಿರುವ ಕಪಿಲೆ ಬಾವಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕ.

ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ನವಣೆ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಸಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಜಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಸಬೆ. ಉ.ಅ. 14^0 31' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 76^0 24' ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಪುರಸಭಾ ಪಟ್ಟಣ. ಕನಕುಪ್ಪದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ 1868ರಲ್ಲಿ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಜೋಗಪ್ಪ ಎಂಬ ಋಷಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಗಳೂರು ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೋಗಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನವೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಜೋಗಪ್ಪನ ವಿಗ್ರಹದ ಎತ್ತರ 1 ಮೀ. ಇದು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನೂ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಂಡಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಡಿ ತಮ್ಮವ್ವನದು. ಜಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರ ಒಂದು ಕಲ್ಲುಮಠವುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗದ್ದುಗೆ ಇದೆ. ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸುರಂಗ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ನೀರು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್‌ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಪುರಸಭೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,741 (2001). (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟ : ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬೌದ್ಧವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಮರಾವತಿಗೆ 48 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾದ ಉಪನದಿಯಾದ ಪಾಲೇರ್‌ನ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇಂದು ಇದು ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟದ ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು 1882ರಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಬರ್ಗೆಸ್ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಜನಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮನೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ತೂಪ ಮತ್ತು ಚೈತ್ಯಗೃಹಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದ್ದರು. ಬರ್ಗೆಸ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ರೀ ಉಳಿದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಮಿಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟದ ಬೌದ್ಧ ಕಲಾವಿಶೇಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿದೆ.

ವೆಲ್ಲಗಿರಿ ಎಂಬುದು ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೀನಯಾನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ಪ್ರಶ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಮುಖ್ಯ ಬೌದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತೂಪವೊಂದು 9.5 ಮೀ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಮರಾವತಿಯ ಸ್ತೂಪದಂತೆಯೇ ಅದರ ಹೊರಮೈಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಿತ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ತೂಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ಕಟಕಟೆ ಈಗ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು 1 ಮೀ ಅಗಲದ, ಹೀನಯಾನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಬಾರ್ಹೃತ್‌ನ ಶಿಲ್ಪದ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯ ಬರೆಹಗಳಿವೆ.

ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟದ ಸ್ತೂಪವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಿತ ಚಪ್ಪಡಿ

ಈ ಸ್ತೂಪಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 49 ಮೀ. ಉದ್ದ 36.5 ಮೀ ಅಗಲದ ಒಂದು ವಿಹಾರವಿತ್ತೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿ ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ಕಂಬಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಯಕ್ಷ, ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳುಂಟು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶದ ರಾಜರು ಇಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಯಕ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ದೊರೆತಿರುವ, ಪುರುಷದತ್ತನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರ ಶಾಸನಗಳು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ಜಾತಕಕಥೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಫಲಕಗಳು ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಅಮರಾವತಿ ಮತ್ತು ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೆ ಜಗ್ಗಯ್ಯಪೇಟದ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಕಮಲದ ಹೂವು, ಸ್ತ್ರೀ, ವೃಕ್ಷಗಳು ಮುಂತಾದವು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳ ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಎ.ವಿ.ಎನ್)

ಜಟಾಮಾಂಸಿ : ವ್ಯಾಲೇರಿಯನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಗಿಡ ಮೂಲಿಕೆ. ಸುಗಂಧ ಮಸ್ತೆ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪೈಕ್‌ನಾರ್ಡ್, ಇಂಡಿಯನ್ ನಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ನಾರ್ಡೊಸ್ಟ್ಯಾಕಿಸ್ ಜಟಾಮ್ಯಾನ್ಸಿ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಇದರ ತವರು ಭಾರತ. ಪಂಜಾಬಿನಿಂದ ಭೂತಾನದವರೆಗೂ ಹಿಮಾಲಯದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. 10–60 ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ

ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಇದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಹಾಗೂ ದಾರುಮಯವಾದ ಬೇರಿನಂಥ ಪ್ರಕಂದ ಇದೆ. ಬೇರಿನ ಮೇಲ್ತುದಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಎಲೆಗಳೂ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುವ ಎಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂಗಳು ಗುಲಾಬಿ, ತಿಳಿಗೆಂಪು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದವು ; ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ.

ಜಟಾಮಾಂಸಿಯ ಪ್ರಕಂದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಳಿಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಎಣ್ಣೆ ಉಂಟು. ಇದರ ಪರಿಮಳ ಪಚ್ಚೆತೆನೆಯ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಟಾಮ್ಯಾನ್ಸಿಕ್ ಆಮ್ಲವೂ ಜಟಾಮ್ಯಾನ್ಸೋನ್ ಎಂಬ ಕೀಟೋನ್ ಸಂಯುಕ್ತವೂ ಇವೆ. ಜಟಾಮಾಂಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕ್ವಿನಿಡೀನಿನಂತೆ ಹೃದಯ ಬಡಿತದ ಲಯದೋಷ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲವನ್ನು ಮಂದಗೊಳಿಸುವ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ತೀವ್ರ ತೆರನ ವೇದನಾಜಡತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನು ತರಬಲ್ಲದು. ಬೇರಿಗೆ ಉಪಶಾಮಕ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟು. ಪ್ರಕಂದವನ್ನು ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ, ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಉತ್ತೇಜಕ, ಉದ್ದೀಪಕ, ಸೆಳವು ರೋಧಕ, ಋತುಸ್ರಾವ ಪ್ರಚೋದಕ, ವಿರೇಚಕ–ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕಂದದ ಕಷಾಯ ಗರ್ಭೋನ್ಮಾದ, ಕಂಪವಾತ, ಅಪಸ್ಮಾರ ಮುಂತಾದ ಬೇನೆಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಎಸ್.ವೈ.)

ಜಟಾಯು : ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಒಬ್ಬ ಪಕ್ಷಿರಾಜ. ವಿನತೆಯ ಪುತ್ರನಾದ ಅರುಣನಿಂದ ಶ್ಯೇನಿ ಎಂಬುವಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವ. ಸಂಪಾತಿ ಇವನ ಅಣ್ಣ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ವೇಗವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಮೇಲೆ ಹೋದಾಗ, ಜಟಾಯು ಸೂರ್ಯತಾಪದಿಂದ ಮೋಹಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಸಂಪಾತಿ ಇವನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರೂ ಇವನು ಸೊರಗಿ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ; ಸಂಪಾತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ಜಟಾಯು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ ಒಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ವನವಾಸಕ್ಕೆಂದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸೀತೆಯರನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನೂ ದಶರಥನೂ ಬಾಲ್ಯಸ್ನೇಹಿತರೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಹಾಯದ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ರಾವಣ ಇವನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ತರುವಾಯ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಸೀತಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಾಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಕರ್ಣಿಕಾರ, ಶತಗಾಮಿ, ಸಾರಸ, ರಜ್ಜುಬಾಲ, ಭೇರುಂಡ ಎಂಬುದಾಗಿ ಐವರು ಮಕ್ಕಳು. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಟಾವರ್ಮ ಕುಲಶೇಖರ ಪಾಂಡ್ಯ : 1190–1216. ಮಧುರೆಯ ಪಾಂಡ್ಯವಂಶದ ದೊರೆ. ಬಹುಶಃ ವಿಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನ (1182–90) ಮಗ. ಚೋಳರಾಜ 3ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ನೆರವಿನಿಂದ ವಿಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜಟಾವರ್ಮ ಚೋಳರ ಅಧಿರಾಜತ್ವವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಬಂಡೆದ್ದು ಬಹುಪಾಲು ಯಶಸ್ವಿಯಾದ. ಈತನ ಕಾಲದಿಂದ ಪಾಂಡ್ಯರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗತೊಡಗಿದರೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಹೇಳಿಕೆ. ರಾಜಗಂಭೀರ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ ಈತ ಮಧುರೆ, ರಾಮನಾಡು, ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ. ತಿರುವಾಂಕೂರು ಪ್ರದೇಶವೂ ಇವನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ಸೋದರ ಮಾರವರ್ಮ 1ನೆಯ ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯ (1216–38) ಪಟ್ಟವೇರಿದ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಜಟ್ಟಿ ತಾಯಮ್ಮ : 1862–1947. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭರತನಾಟ್ಯ ಪ್ರವೀಣೆ, ಸಂಗೀತ ವಿದುಷಿ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖಾಸಾ ಊಳಿಗದವರಾಗಿದ್ದ ಜಟ್ಟಿ ದಾಸಪ್ಪನವರ ಪುತ್ರಿ. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಈಕೆಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ. ತಂದೆ ಆಂಧ್ರದ ತೆಲುಗು ಜಾವಡಿ, ಮೂವ–ಗೋಪಾಲ, ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಪದದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರು. ತಂದೆ ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠವಲ್ಲದೆ ಈಕೆಗೆ ಸುಬ್ಬರಾಯಪ್ಪನವರಿಂದ ಭರತನಾಟ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಲಭಿಸಿತು.

ಕ್ರಮೇಣ ತಾಯಮ್ಮ ಕವೀಶ್ವರ ಗಿರಿಯಪ್ಪನವರಿಂದ ಅಭಿನಯ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ತೆಲುಗು ಜಾವಡಿ ಮತ್ತು ಪದಗಳು, ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಜಾವಡಿ ಮತ್ತು ಪದಗಳನ್ನು ಕಲಿತರು. ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಹದಿನೈದನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭರತನಾಟ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದನ್ನು ನೀಡಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದು ರಾಜನರ್ತಕಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅರಮನೆಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ನವವ್ಯಾಕರಣಪಂಡಿತ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರಿಂದ ತಾಯಮ್ಮ ಬಹುಕಾಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೀತಗೋವಿಂದ, ಅಮರುಕ, ಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತ ಮತ್ತು ಕಾಳಿದಾಸಾದಿಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಜಾವಡಿ ಮತ್ತು ಪದಗಳ ಭಂಡಾರವೇ ಇತ್ತು. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಶಾರದ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ತಾಯಮ್ಮನವರಿಗೆ ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯ ಒಂದು ವಾಮನಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ತಾಯಮ್ಮನವರ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಭಾವನೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರಾದಿ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಠುಮರಿ, ಗಜ್ಜಲ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿ ಅಭಿನಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು 1935ರಲ್ಲಿ ರಾಗಿಣಿದೇವಿ, ಮಿಸಿ ಮೇಯೊ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಕೆಲವು ಮಹಿಳೆಯರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದು ಇವರಿಂದ ಭರತನಾಟ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. 1945ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಮಹೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಇವರ ಅಭಿನಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ಸರ್ವೆಪಲ್ಲಿ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರು ಇವರಿಗೆ ನಾಟ್ಯಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದರು.

ಜಟ್ಟಿತಾಯಮ್ಮ ರೂಢಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭರತನಾಟ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. (ಕೆ.ವಿ.)

ಜಟ್ಲೆಂಡ್ : ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಟಿಗ್ಯಾಟ್ ಕಡಲತೋಳಿನ ನಡುವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ದೇಶದ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ಶ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್ಸ್ಟೈನ್ ರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಡೇನಿಷ್ ಭೂಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಲಿಮ್ ಫೋರ್ಡ್ ಉತ್ತರ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿ ನಡೆದ ನೌಕಾಕದನ ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಕದನ (**ನೋಡಿ**) ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಎಆರ್.ಇ.)

ಜಟ್ಲೆಂಡ್ ಕದನ : ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದೊಡ್ಡ ಸಮುದ್ರಕದನ. 1916ರ ಮೇ 31ರಂದು ನಡೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ನೌಕಾದಳಗಳು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಎದುರಿಸಿದುವು.

28 ಸಮರನೌಕೆಗಳು, 9 ಸಮರ ಕ್ರೂಸರ್‌ಗಳು, 33 ಕ್ರೂಸರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಡಿಸ್ಟ್ರಾಯರ್‌ಗಳು– ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಳದ ಬಲ. ಜರ್ಮನ್ ದಳದಲ್ಲಿ 22 ಸಮರ ನೌಕೆಗಳು, 5 ಸಮರ ಕ್ರೂಸರ್‌ಗಳು, 11 ಲಘು ಕ್ರೂಸರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು 72 ಡಿಸ್ಟ್ರಾಯರ್‌ಗಳಿದ್ದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಳಗಳಿಗೆ ಜೆಲಿಕೋ, ಜರ್ಮನ್ ದಳಗಳಿಗೆ ಷೀರ್ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಅಂದಿನ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಡೆಗಳಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಯಿತು. ಜರ್ಮನರು ತಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆಯೇ ತಮ್ಮದಕ್ಕಿಂತಲೂ (45,000 ಸೈನಿಕರು) ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬಲವನ್ನು (60,000 ಸೈನಿಕರು) ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ದಳವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಜೆಲಿಕೋ ಸಫಲನಾದ. ಅಗಾಧ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಳವನ್ನು ಕಂಡ ಜರ್ಮನ್ ನೌಕೆಗಳು ತಮ್ಮ ನೆಲೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದುವು. ಅಂತೆಯೇ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಳಗಳೂ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಸೋಲು ಗೆಲುವಿನ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದೆ ಎರಡೂ ಪಡೆಗಳೂ ಹಿಂದೆಗೆದರೂ ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಜರ್ಮನರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಜರ್ಮನರ ಸಾಗರಪ್ರಭುತ್ವ ಕುಂದಿತು.

ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ತಂಡಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಟ್ರಫಾಲ್ಗರ್ ಕದನದ ಅನಂತರ ನಡೆದ ಕಡಲ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ, ಇದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕದನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರಿಗಿಂತ ಬ್ರಿಟಿಷರೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು 3 ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳ, 3 ಇತರ ನೌಕೆಗಳು, 8 ಟಾರ್‌ಪೆಡೊ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜರ್ಮನರ ಒಂದು ಯುದ್ಧ ನೌಕೆ, ಒಂದು ಕದನನೌಕೆ, 4 ಹಗುರ ನೌಕೆಗಳು ಮತ್ತು 5 ಟಾರ್‌ಪೆಡೊ ದೋಣಿಗಳು ನಾಶವಾದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಡೆಯ 6,274 ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತರು ಅಥವಾ ಕೈಸೆರೆಯಾದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಕಡೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ಸೇರಿದಂತೆ 2,545 ಮಂದಿ ಸತ್ತರು. ಹೆಚ್ಚು ಸಾವುನೋವು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಉತ್ತರ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಳ ಮೇಲುಗೈ ಪಡೆಯಿತು. ಯುದ್ಧದ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ದಳ ಮೂರು ಸಾರಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ರೇವು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತನ್ನ ನೆಲೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. 1918ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮತ್ತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಾಗ ಜರ್ಮನ್ ನೌಕಾದಳದಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಇದು ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ಅಳಿಯುವುದರ ಸೂಚನೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಜಟ್‌ಲಂಡ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ತಾವು ಗೆದ್ದೆವೆಂದು ಜರ್ಮನರು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೌಕಾದಳದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂದಿಸುವುದು ಅವರಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ; ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಹಾಗೂ ಮಿಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಈ ಕದನದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಜಠರ : ಉದರದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಹಮಧ್ಯಗೆರೆಯ ಎಡ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿರುವ ಚೀಲರೂಪದ ಒಂದು ಅಂಗ (ಸ್ಟಮಕ್). ಅನ್ನಾಶಯ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಇದು ಜೀರ್ಣನಾಳದ (**ನೋಡಿ**) ಅತ್ಯಂತ ಹಿಗ್ಗಿದ ಭಾಗ. ಮುಂದುವರಿದ ಅನ್ನನಾಳವು (ಈಸೊಫೇಗಸ್) ಜಠರವೂ, ಮುಂದುವರಿದ ಜಠರವು ಸಣ್ಣ ಕರುಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಜಠರವೂ ಉದರದ (ನೋಡಿ) ಹೊಟ್ಟೆ ಕುಳಿ, ಹೊಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಎಡಮೆಲ್ಲೆಲುವಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಇದು ಯಕೃತ್ತಿನ ಎಡ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಜಠರದ ಲಂಬಾಕ್ಷ ಕೋಚಾಗಿ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಕಡೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬಲಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದುವರಿದು ಅನಂತರ ತಟ್ಟನೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಅಕ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಭಾಗ ಎಡಮೆಲ್ಲೆಲುವಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಜಠರದ ಗೋಳಾಕೃತಿಯ, ಎಡ ಹಾಗೂ ಊರ್ಧ್ವತುದಿಯಾದ ಫಂಡಸ್ ಅಂತ್ಯಭಾಗ ಪೈಲೋರಿಕ್ ನಾಲೆ. ಇದು ಡುಯೋಡಿನಮ್ (ಮುಂಗರುಳು) ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಕರುಳಿನ ಪ್ರಥಮ ಭಾಗವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಜಠರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ ಒಂದು ಸಣ್ಣ, ಆದರೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಇಳಿಗೆರೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಠರ ಕೊಂಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮೇಲೇ ಮಡಚಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭ ಅಂತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿವೆ. ಮೇಲಂಚಿನ ಬಲತುದಿಯ ಹತ್ತಿರ ಈ ಮಡಿಕೆ ಒಂದು ಕಚ್ಚನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋನಕಚ್ಚು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಲಂಬವನ್ನು ಎಳೆದು ಈ ಗೆರೆಗೆ ಎಡಬಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜಠರದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಡಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಭಾಗವೆಂದೂ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಪೈಲೋರಸ್ ಭಾಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಇವೆರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಠದಿಂದ ಬೇರೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎರಡು ಚೀಲಗಳಂತೆ, ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಫಂಡಸ್ ಸೇರಿದೆ. ಅನ್ನನಾಳ ಜಠರಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ದ್ವಾರದ ಎಡಕ್ಕೂ ಆ ನೇರದಿಂದ ಸುಮಾರು 2" ಮೇಲಕ್ಕೂ ಉಬ್ಬಿದಂತೆ ಇರುವುದೇ ಫಂಡಸ್. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಭಾಗದ ಉಳಿದ ಭಾಗವೇ ಜಠರದ ಕಾಯ(ಬಾಡಿ). ಜಠರದ ಕೆಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಲತುದಿಯ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಗೆರೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಎಡಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ತೆಳುಭಿತ್ತಿಯ ಪೈಲೋರಿಕ್ ನಡುವೆ (ಆಂಟ್ರಮ್), ಬಲಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಸುಮಾರು 1"–1¼ ಉದ್ದದ ದಪ್ಪಭಿತ್ತಿಯ ಪೈಲೋರಿಕ್ ನಾಲೆ. ಇವು ಪೈಲೋರಿಕ್ ಭಾಗದ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳು. ಜೀರ್ಣವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ನೀಚಭಾಗ ಸಂಕುಚಿಸಿ ನಾಳದ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆದು ಸರ್ಪಗತಿ ಚಲನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಒಳಗಿರುವ ಆಹಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದನಗೊಂಡು ಜಠರರಸದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ದ್ರವೀಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಅನ್ನನಾಳವು ಜಠರಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ದೇಹಮಧ್ಯಗೆರೆಗೆ ಸುಮಾರು 1" ಎಡಕ್ಕೆ, ಎದೆಮೂಳೆಯ ಕೆಳತುದಿಯ ಕೆಳಗೆ ಉದರದ ಮುಂದಿನ ಭಿತ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು 4" ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಚಿಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು 16" ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಯಕೃತ್ತಿನ ಹಿಂದೆ ಇದೆ. ಈ ಸಂಧಿಸ್ಥಳದ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪೈಲೋರಿಕ್ ತುದಿಯ ಪರ್ಯಂತ ಗಮನಿಸುವ ಜಠರದ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರದ ಬಲಗಡೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಜಠರದ ಮೇಲಂಚು ಅದರ ಸಣ್ಣ ಅಂಚೂ ಬಲ ಅಂಚೂ ಆಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಮಯ ಇದು ಜಠರದ ಹಿಂದಿನ ಅಂಚಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಲಕ್ಕೆ ನಿಮ್ನ ಮಧ್ಯವಾಗಿ ನೆರೆಯ ಯಕೃತ್ತು ಮೇದೋಜೀರಕಾಂಗಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಾಗುವ ಡೊಂಕುರೇಖೆಯಂತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಠರದ ಕಿರಿಡೊಂಕು (ಲೆಸ್ಸರ್ ಕರ್ವೇಚರ್) ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋನಕಚ್ಚು ಇದೆ. ಜಠರದ ಕಿರಿಡೊಂಕು ಯಕೃತ್ತಿಗೆ ಕಿರಿ ಒಮೆನ್‌ಟಮ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದರಗಳ ಒಂದು ಹಾಳೆಯಿಂದ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹಾಳೆಯ ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಕಿರಿಡೊಂಕಿನ ಎಡಬಲತುದಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಹಾಯ್ದು ಜಠರವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಜಠರದ ಎಡ ಅಂಚು ದೊಡ್ಡ ಅಂಚು ಸಣ್ಣ ಅಂಚಿಗಿಂತ 4–5 ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರದ ಎಡಗಡೆಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಡಕ್ಕೂ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿಯೂ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಫಂಡಸ್ಸಿನ ಅಂಚಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿಯೂ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ಗಮಿಸುವ ಹಾಗೂ ಎಡಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಬಾಗಿದ ರೇಖೆಯಾಗುವುದು. ಇನ್ನೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅದು ಬಲಕ್ಕೂ ಹಿಂಬಾಗಕ್ಕೂ ತಿರುಗುವ ಕೆಳಉಬ್ಬಿನ ರೇಖೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಿರಿಡೊಂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೋನಕಚ್ಚಿನ ನೇರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉಬ್ಬು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದು, ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಠರದ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಜಠರದ ದೊಡ್ಡ ಅಂಚು ಅದರ ಎಡ ಅಂಚು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಳಅಂಚೂ ಹೌದು. ಕೆಲವು ಸಮಯ ಅದು ಜಠರದ ಮುಂದಿನ ಅಂಚಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಅಂಚು ಕೂಡ ಡೊಂಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಠರದ ಹಿರಿಡೊಂಕು (ಗ್ರೇಟರ್ ಕರ್ವೇಚರ್) ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಚು ಫಂಡಸ್ಸಿಗೂ ಅನ್ನನಾಳಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಕಚ್ಚನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಫಂಡಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಚು ಎಡಸ್ತನಾಗ್ರದ ಕೆಳಗಿನ ನೇರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಠರದ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಚು ವ್ಯಕ್ತಿ ಶಯನಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ 10ನೆಯ ಪಕ್ಕೆಲುಬಿನ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳ ನೇರದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಊರ್ಧ್ವಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಜಠರದ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಆಹಾರದಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದಾಗಲಂತೂ ಅದು ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ನೇರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಇರಬಹುದು. ಜಠರದ ಹಿರಿಡೊಂಕು ವಪೆಗೆ ಜಠರ ವಪೆಬಂಧನದಿಂದಲೂ ಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಜಠರಗುಲ್ಮಬಂಧನದಿಂದಲೂ ಅಡ್ಡ ದೊಡ್ಡಕರುಳಿಗೆ ಹಿರಿ ಒಮೆನ್‌ಟಮ್ಮಿನಿಂದಲೂ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಿರಿ ಒಮೆನ್‌ಟಮ್ಮಿನ ಎರಡು ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಹಿರಿ ಡೊಂಕಿನ ಎಡ ಬಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಹಾಯ್ದು ಜಠರವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ.

ಜಠರದ ಇನ್ನೊಂದು ದ್ವಾರ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರ. ಜಠರದ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಒಂದು ಸಂದುಗೆರೆಯೂ ಪ್ರಿಪೈಲೋರಿಕ್ ಅಭಿಧಮನಿಯೂ ಇದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರ ದೇಹಮಧ್ಯಗೆರೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು 1/2" ಬಲಕ್ಕೂ, ಸೊಂಟದ ಮೊದಲ ಕಶೇರುಮಣಿಯ ತಳಭಾಗದ ನೇರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಈ ನೇರ ಎದೆಮೂಳೆಯ ಮೇಲಂಚಿಗೂ ಕಿಬ್ಬೊಟ್ಟೆ ಮೂಳೆಯ ಮೇಲಂಚಿಗೂ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಠರ ಖಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶಯನಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರ ಈ ನೇರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದು ವಿವರಿಸಿದರೂ ಜಠರದ ತುಂಬಿದ ಸ್ಥಿತಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಂಗಿ– ಇವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರದ ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ.

ಜಠರದ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳೂ ಜಠರದ ಊರ್ಧ್ವತಲ ನೀಚತಲಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳು. ಊರ್ಧ್ವತಲ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿಯೂ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ಉಂಟು. ಜಠರ ತುಂಬಿದ್ದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ಖಾಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಜಠರದ ಈ ಮೈ ಇನ್ನೊಂದು ಮೈಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು

ಉಬ್ಬಿದ್ದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಿರಿಹಿರಿ ಒಮೆಂಟಮ್‌ಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಪೆರಿಟೋನಿಯಮ್ ಪದರದಿಂದ ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಎಡ ಮತ್ತು ಮೇಲುಭಾಗ ವಪೆಗೂ ಬಲ ಮತ್ತು ಮೇಲುಭಾಗ ಯಕೃತ್ತಿಗೂ ಕೆಳಭಾಗ ಉದರಭಿತ್ತಿಗೂ ತಾಕಿದೆ. ಜಠರದ ನೀಚತಲ ಜಠರತಲ್ಪದ ಮೇಲಿರುವ ಮೈ. ಇದು ಊರ್ಧ್ವತಲಕ್ಕಿಂತ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಜಠರತಲ್ಪ ಬೆನ್ನಿನಿಂದ ಉದರದ ಮುಂಭಾಗದ ತನಕ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಅನೇಕ ಅಂಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾದ ಫಲಕ ಅಥವಾ ನಾಗೊಂದಿಗೆ. ವಪೆ, ಗುಲ್ಮ, ಎಡ ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿ, ಎಡಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ಊರ್ಧ್ವಭಾಗ, ಮೇದೋಜೀರಕಾಂಗ, ಅಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕರುಳಿನ ಹಾಳೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಅಡ್ಡಕರುಳು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜಠರತಲವೇರ್ಪಡಲು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಜಠರದ ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆ ಕರಾರುವಾಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಆಕಾರ, ವಿಸ್ತಾರ, ಸ್ಥಾನಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರವೂ ಫಂಡಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಾನವೂ ಪಲ್ಲಟವಾಗದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೈಲೋರಿಕ್ ತುದಿಯ ಸ್ಥಾನ ಹೆಚ್ಚು ಪಲ್ಲಟವಾಗದೇ ಇರುವುದು. ಜಠರದ ಲಂಬಾಕ್ಷದ ಎರಡು ತುದಿಗಳೂ ಹೀಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಠರದ ಕಾಯ ಬಿಗಿತುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲವೆ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಕಾಯದ ಎರಡು ತಲಗಳು ಹಿಮ್ಮುಖ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಊರ್ಧ್ವನೀಚಮುಖವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಅಂಚುಗಳು ಮೇಲಿನ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಚುಗಳಾಗಿರದೆ ಮುಂದಿನ ಹಿಂದಿನ ಅಂಚುಗಳಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಒಟ್ಟು ಜಠರದ ಆಕಾರ ಕುಡುಗೋಲಿನಂತಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಶವದ ಅಂಗಭೇದನಾ ವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಜಠರದ ಆಕಾರ ವಿಸ್ತಾರ ಸ್ಥಾನಗಳೇ ಜೀವಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪು. ಜೀವಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಖಾಲಿಜಠರ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬೇರಿಯಮ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕುಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ತುಂಬಿಸಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಈಡುಮಾಡಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಜಠರ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಜಠರ ವಿಲಾಯತಿ ಗೂಳಿಯ ಕೊಂಬಿನಂತೆ ಇಲ್ಲವೇ 'I' ಅಕ್ಷರದ ಕನ್ನಡಿ ಬಿಂಬದಂತೆ ಇಲ್ಲವೆ 'J' ಅಕ್ಷರದಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದು. J ಮಾದರಿ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಅತ್ಯಂತ ತಳಭಾಗ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ನೇರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಜಠರದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ಹಿಗ್ಗಲ್ಪಟ್ಟ ಎಡಭಾಗವೂ ಕಿರಿದಾಗಿ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ನಾಳಾಕಾರದ ಬಲಭಾಗವೂ ಇದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಎಡಭಾಗದ ಸ್ಥಿತಿ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಫಂಡಸ್ ಭಾಗ ಯಾವಾಗಲೂ ಅನಿಲದಿಂದ ತುಂಬಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಖಾಲಿ ಜಠರ ತುದಿಯಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಆಯಾ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಬಿಗಿತಗೊಂಡು ಕಿರಿದಾಗಿ ಕೊಳವೆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತುಂಬಿದ ಜಠರದ ಶಯನಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಊರ್ಧ್ವಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಜಠರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ತುಂಬಿದಂತೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಗ್ಗುವುದು ನೆರೆ ಅಂಗಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಹೋದರೆ ಜಠರ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿಯೇ ಹಿಗ್ಗುವಂತಾಗಿ ವಪೆ ಮತ್ತು ಯಕೃತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ಹಿಂಸೆಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗೆ ಡವಡವ ಎಂದು ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಹಿಗ್ಗಿದಾಗ ಜಠರದ ಒಳಗಿನ ಸ್ಥಳದ ಘನಗಾತ್ರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದರೂ ಸರಾಸರಿ ಪ್ರಮಾಣ ಜನನಕಾಲದಿಂದ ವಯಸ್ಕರಾಗುವವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30–35 ಮಿಲಿಲೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಎರಡು, ವಾರಗಳ ಕೂಸಿನಲ್ಲಿ 75 ಮಿ.ಲೀಗಳಷ್ಟು 3 ತಿಂಗಳ ಶಿಶುವಿನಲ್ಲಿ 200 ಮಿ.ಲೀಗಳಷ್ಟು, 2 ವರ್ಷದ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ 1/2 ಲೀಟರಿನಷ್ಟು, ಬಾಲ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1 ½ ಲೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ಜಠರದ ಒಳನೋಟ : ಜಠರವನ್ನು ಅದರ ಲಂಬಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಂಚುಗಳ ನೇರದಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ದು ನೋಡಿದರೆ ಜಠರದ ಒಳಗೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಿರಿಡೊಂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೋನಕಚ್ಚಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಒಂದು ಉಬ್ಬು ಇದ್ದು, ಅದರ ಎಡಬಲಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿರಿದಾದ ಗೋಳಾಕಾರದ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಮತ್ತು ಕಿರಿದಾದ ನಾಳಾಕಾರದ ಪೈಲೋರಿಕ್ ಭಾಗಗಳೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅನ್ನನಾಳಕ್ಕೂ ಜಠರದ ಫಂಡಸ್ಸಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಕಚ್ಚಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಳಗಿರುವ ಚಾಚು ಕವಾಟದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತ ಜಠರ ಸಂಕೋಚವಾದಾಗ ವಸ್ತು ಅನ್ನನಾಳಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಒಳಗಡೆ ಕಿರಿಡೊಂಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದು ತೋಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಠರಾಂತರಪಥ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಪಾತ್‌ವೇ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೇರಿಯಮ್ ದ್ರಾವಣ ಕುಡಿಸಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೂ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲೂ ಈ ತೋಡು ಇರಬಹುದೆಂದೂ ನುಂಗಿದಾಗ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಸಾಗುವುದು ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಎಂದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜಠರದ ಒಳಮೈ ಶೈಶವದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಬಣ್ಣಗುಂದಿ ವಾರ್ಧಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲವರ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಜಠರ ಖಾಲಿ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಒಳಮೈ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಡಚಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಠರದ ಲಂಬಾಕ್ಷದಲ್ಲೇ ಇರುವುವು. ಜಠರದ ಒಳಮೈಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಪೈಲೋರಿಕ್ ನಾಲೆ ಮುಂಗರುಳಿನೊಳಕ್ಕೆ (ಡುಯೋಡಿನಮ್) ಟೆಲಿಸ್ಕೋಪಿನಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಬುಗುಟೂ ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪೈಲೋರಿಕ್ ನಾಲಾಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಠರಭಿತ್ತಿಯ ಸ್ನಾಯುಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿರುವುದೂ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವರಿದ ಸ್ನಾಯು ಇನ್ನೂ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಪೈಲೋರಿಕ್ ಸ್ಫಿಂಕ್ಟರ್ (ಗತಿನಿರೋಧಕ) ಆಗುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಲಂಬಗತಿಸ್ನಾಯು ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಜಠರದ ಒಳಮೈ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಕುಳಿಗಳಿರುವುದೂ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಉಬ್ಬಿನಿಂದ ಒಳಮೈ ಜೇನುಗೂಡಿನಂತೆ ಇರುವುದೂ, ಜಠರದ ಒಳಮೈಯನ್ನು ಭೂತಗನ್ನಡಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ತಿಳಿಯುವುದು. ಈ ನೋಟ ಜಠರದ ಪೈಲೋರಿಕ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಾಗ ಜಠರದ ಒಳಮೈ ಪರೀಕ್ಷೆ ಜಠರದರ್ಶಿ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಸ್ಕೋಪ್) ಎಂಬ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಡೊಂಕಿಸಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪವೂ ಸಣ್ಣಳತೆಯ ದೂರದರ್ಶಕವೂ ಇರುವ ಒಂದು ಉಪಕರಣ. ಇದನ್ನು ಗಂಟಲಿನ ಮೂಲಕ ಜಠರದೊಳಗೆ ಹುಗಿಸಿ ಒಳಮೈ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಜೀವಂತ ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಠರ ಫಳಫಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿರುವುದೂ ಮೃತವಾದ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣ ಕುಂದುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಠರಭಿತ್ತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಚನೆ : ಜೀರ್ಣನಾಳದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಜಠರಭಿತ್ತಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ವರಸೆಗಳಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಹೊರವರಸೆ ಪೆರಿಟೋನಿಯಮ್ಮಿನಿಂದಾದುದು. ಇದು ಬಹು ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಳ್ಳಕವಾಗಿ ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟೂ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಬೆರಳುಗಳಿಂದಲೇ ಸುಲಿದುಬಿಡಬಹುದು. ಇದರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೈಚ್ಛಿಕ ಸ್ನಾಯುಗಳಿಂದಾದ ಒಂದು ವರಸೆ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಮೂರು ಪದರಗಳಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೊರಪದರ ಲಂಬಗತಿ ಸ್ನಾಯುತಂತುಗಳಿಂದಾದುದು. ಜಠರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅನ್ನನಾಳದ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ ಸಮಾನಸ್ನಾಯುವಿನೊಡನೆ ಮಿಳಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿರಿಡೊಂಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೈಲೋರಸ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಬೇರೆಕಡೆ ತೆಳ್ಳಗೂ ಉಂಟು. ತೆಳ್ಳಗಿದ್ದರೂ ಜಠರಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವುದು ಲಂಬಗತಿಸ್ನಾಯುವೇ. ಚಕ್ರಗತಿಯ ಸ್ನಾಯುತಂತುಗಳು ಇದರ ಒಳಗಿನದು. ಇವು ಅಪೂರ್ಣ ಚಕ್ರಗಳಂತೆ U ಆಕಾರವಾಗಿ ಕಿರಿಡೊಂಕಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಫಂಡಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ನಾಯುವಿಲ್ಲ. ಪೈಲೋರಿಕ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ಣ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೈಲೋರಿಕ್ ಗತಿನಿರೋಧಕವಾಗಿಯೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಂಗರುಳಿನ ಸಮಾನ ಚಕ್ರಗತಿಸ್ನಾಯುವಿನಿಂದ ಇದು ಒಂದು ಬಂಧನಾಂಗಾಂಶಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ನಾಯು ಅನ್ನನಾಳದ ಚಕ್ರಗತಿಸ್ನಾಯುವಿನೊಡನೆ ಮಿಲನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಒಳಗಿನ ಸ್ನಾಯುಪದರ ಓರೆಗತಿಯ ತಂತುಗಳಿಂದಾದುದು. ಇದೂ ಅನ್ನನಾಳದ ಚಕ್ರಗತಿ ಸ್ನಾಯುವಿನೊಡನೆ ಮಿಲನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿರಿಡೊಂಕುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಪೈಲೋರಿಕ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಈ ಸ್ನಾಯುಪದರ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಫಂಡಸ್ ಭಾಗ ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ತಂತುಗಳು ಚಕ್ರಗತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜಠರದ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ನಾಯು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ಇರುವುದು ಕಾಣಬರುವುದು. ಸ್ನಾಯುವರಸೆಯ ಒಳಗಿರುವುದು ಲೋಳೆಪೊರೆ ಅಡಿಯ ಊತಕ. ಇದು ಬಂಧನಾಂಗಾಂಶದಿಂದಲೇ ಆದುದು. ಇಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳೂ ನರಗಳೂ ಕವಲೊಡೆದು ಸೇರಿ ಬಲೆಯಂತಾಗಿ ಆ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆಯೂ ನರ ಪೂರೈಕೆಯೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಸ್ನಾಯುಗಳಿಗೂ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೂ ನಡುವೆ ಈ ಊತಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸಂಕೋಚನ ಆಕುಂಚನಗಳು ಲೋಳೆಪೊರೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತಾಡಲಾರವು.

ಜಠರಭಿತ್ತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಒಳಗಿನ ವರಸೆ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಿಂದಾದುದು. ಇದು ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪಂಜಿನಂತಿರುವ ಪದರ. ಹಿಗ್ಗಿ ಕುಗ್ಗಬಲ್ಲ ಪುಟಿತ ಬಂಧನಾಂಗಾಂಶತಂತುಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಖಾಲಿ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಈ ಪದರ ಮಡಿಕೆ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಡಿಕೆಗಳು ಹಿರಿಡೊಂಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೈಲೋರಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕಿರಿಡೊಂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 3–4 ಮಡಿಕೆಗಳು ಇರಬಹುದು. ಮಡಿಕೆಗಳು

ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೋಳೆಪೊರೆಯವೇ. ಜಠರಭಿತ್ತಿಯ ಬೇರೆ ವರಸೆಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಜಠರ ಹಿಗ್ಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಜಠರ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಅತ್ಯಂತ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಪೈಲೋರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಜಠರದ ಒಳಮೈಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಜಠರ ಕುಳಿಗಳೂ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾದವೇ. ಸುಮಾರು 1/8ರಿಂದ ¼ ಮಿ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಈ ಕುಳಿಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜಠರಗ್ರಂಥಿಗಳ ನಾಳಭಾಗಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕುಳಿಗೂ 2–4 ಸ್ರವಿಸುವ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜಠರಕುಳಿಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಜಠರ ಕುಹರಕ್ಕೆ ಸುರಿಯುತ್ತವೆ.

ಜಠರ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರವಾಗುವ ಪ್ರಯೋಗ ನಳಿಕೆಯಂತಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ. ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ದ್ವಾರದ ನೆರೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾದವು ಕಾರ್ಡಿಆ್ಯಕ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. ಇವು ಲೋಳೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಪೈಲೋರಿಕ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವವು ಪೈಲೋರಿಕ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಸ್ರವಿಸುವ ಭಾಗ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಆಳಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಬಹು ಆಳವಾಗಿರುವ ಜಠರ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸ್ರಾವಭಾಗದಿಂದ, ಬಹುಶಃ ನಾಳಭಾಗದಿಂದಲೂ ಲೋಳೆ ಸ್ರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಜಠರದ ಫಂಡಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಫಂಡಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. ಸಹಜವಾಗಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇವೇ ಜಠರದ ಪ್ರಧಾನ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಸ್ರಾವಭಾಗ ಉದ್ದವಾದ ಪ್ರಯೋಗ ನಳಿಕೆಯಂತಿದೆ. ಇದು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಜಠರಕುಳಿ, ಅರ್ಥಾತ್ ನಾಳಭಾಗಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸ್ರಾವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವು ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವ ಮತ್ತು ಲೋಳೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಜಠರರಸ ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸ್ರಾವದ ಮಿಶ್ರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಜಠರರಸದಲ್ಲಿ ಪೆಪ್ಸಿನ್, ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಲೋಳೆ–ಇವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಜಠರರಸದಲ್ಲಿ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸ್ರಾವಗಳು.

ಜಠರಕ್ಕೆ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಅಪಧಮನಿಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಿರಿ ಮತ್ತು ಹಿರಿಡೊಂಕಿನ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬರುವ ಇವಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊ ಎಪಿಪ್ಲೋಯಿಕ್ ಧಮನಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಿರಿ ಮತ್ತು ಹಿರಿ ಓಮೆಂಟಮುಗಳ ಎರಡು ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ಜಠರಕ್ಕೆ ರಕ್ತ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಅಪಧಮನಿಗಳಿಂದಲೂ ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅನುರೂಪವಾದ ಅಭಿಧಮನಿಗಳ ಮೂಲಕ ಜಠರದಿಂದ ವಾಪಸಾದ ರಕ್ತ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪೋರ್ಟಲ್ ಅಭಿಧಮನಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಯಕೃತ್ತಿಗೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಠರಕ್ಕೆ ನರಪೂರೈಕೆ ಅನುವೇದಕ (ಸಿಂಪಥೆಟಿಕ್) ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಾನುವೇದಕ (ಪ್ಯಾರ ಸಿಂಪಥೆಟಿಕ್) ಎಂಬ ಎರಡು ರೀತಿಯ ನಿರಂಕುಶ ಕಾರ್ಯನಿಯಂತ್ರಣ ನರಗಳಿಂದಲೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅನುವೇದಕ ನರಗಳು ಅಪಧಮನಿಗಳ ಜೊತೆಯೇ ಆಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ಯಾರಾನುವೇದಕ ನರಗಳು ಎಡಬಲ ವೇಗಸ್ ನರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ನರಗಳೂ ಜಠರಭಿತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದರ ಸ್ನಾಯು ವರಸೆಯ ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಕವಲೊಡೆದು ಸೇರಿ ಬಲೆಯಂತೆ ಆಗಿ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಊತಕವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಲೆಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನರಗಳು ಜೀರ್ಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಚಲನವನ್ನೂ ಜಠರಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವವನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ.

ಭ್ರೂಣದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ : ಭ್ರೂಣದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಜೀರ್ಣನಾಳದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಜಠರವು ಬೆಳೆದು ಬರುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಐದು ವಾರವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಜೀರ್ಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಅದು ಭ್ರೂಣದ ಲೋಳೆಕೋಶದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ ಹಿಗ್ಗಿ ಉಬ್ಬಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಜಠರದ ಅಂಕುರ. ಇದು ಭ್ರೂಣದ ಬೆನ್ನುಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೊರೆಯಿಂದ ನೇತುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣ ದೇಹದ ಮಧ್ಯ ಗೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣ ಬೆಳೆದು 10.ಮಿಮೀ. ಉದ್ದವಾದಾಗ ಜಠರದ ಎರಡು ಅಂಚುಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಬೆನ್ನುದಿಕ್ಕಿನ ಅಂಚು ಹೊರ ಉಬ್ಬಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಫಂಡಸ್ಸಿನ ಉಬ್ಬು ಉಂಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಜಠರದ ಅಂತ್ಯ ಸ್ಥಳವಾದ ಪೈಲೋರಿಕ್ ಭಾಗ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಅಂಚು ನಿಮ್ನ ಮಧ್ಯಮ ಅಂಚಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುವುದು. ಜಠರವನ್ನು ಬೆನ್ನಿಗೆ ನೇತಾಡಿಸುವಂತೆ ಸೇರಿಸುವ ಪೊರೆ (ಡಾರ್ಸಲ್ ಮೀಸೋಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿಯಮ್) ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಯಕೃತ್ತು ಬೆಳೆದು ಜಠರವನ್ನು ಎಡಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ಜಠರ ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ತಿರುಚಿನಿಂದ ಬಲಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಜಠರದ ಮೈ ಬೆನ್ನುಕಡೆಗೂ, ಎಡಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಮೈ ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ಬದಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬಲ ವೇಗಸ್ ನರ ಎಡ ವೇಗಸ್ ನರಗಳೂ ಆಯಾ ಜಠರಮೈಗಳಿಗೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಜಠರದ ತಿರುಚುವಿಕೆಯಿಂದ ಮುಂಗರುಳು ಬಲಕ್ಕೂ ಬೆನ್ನುಕಡೆಗೂ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜಠರದ ಕ್ರಿಯೆ : ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನುಂಗಿದ ಆಹಾರದ ಜಮಾವಣೆ, ಅನಂತರ ಅದರ ದ್ರವೀಕರಣ ಇವು ಜಠರದ ಪ್ರಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಸ್ನಾಯುಗಳ ಅನುರೂಪವಾದ ಹಿಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮಡಿಕೆಗಳು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಜಠರದ ಒಳಾವಕಾಶ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನುಂಗಿದ ಆಹಾರದ ಶೇಖರಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರಸೇವನೆ ಮುಗಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ದ್ರವೀಕರಣ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವೀಕರಣ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಮಂಥನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಜಠರರಸದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಆಗುವುದು. ಘನಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರ ಸುಮಾರು 5–6 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಜಠರದಲ್ಲಿ ತಂಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಠರರಸದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಜಠರದ ಚಲನದಿಂದಲೂ ಆಹಾರ ಭಾಗಶಃ ಪಚನಗೊಂಡು ದ್ರವವಾಗಿ ಆದಂತೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಕರುಳಿಗೆ ದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಜಠರದಂಥ ಸಂಗ್ರಹಣಸಾಧ್ಯ ಅವಯವವಿರುವುದರಿಂದ ಆಹಾರಸೇವನೆ ಅವಿರತವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಆದರೂ ತಡೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಬಿಡುವಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಮನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ಜಠರದ ಸಕಾಲಿಕ ಸ್ರಾವಚಲನಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ನರಗಳ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಮೋನುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಂಬುದು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಿದೆ. ಆಹಾರಸೇವನೆ ತೀರಿದ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳ ಬಳಿಕ ಜಠರದ ಚಲನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಜಠರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಗ್ಗಿಸಲ್ಪಡದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಹಿಗ್ಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಜಠರದ ಚಲನವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಕಾಲಿಕ ಚಲನೆ ನರಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡುವುದು. ತುಂಬಿದ ಜಠರದ ಚಲನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರ್ಪಗತಿ ಚಲನೆ (ಪೆರಿಸ್ಟಾಲ್‌ಸಿಸ್). ಇಂಥ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗದ ಒಂದು ಭಾಗ ಹಿಗ್ಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗ ಸಂಕುಚಿಸಿ, ಅದರ ಮುಂದಿನಭಾಗ ಸಡಿಲವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತು ಸಡಿಲವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮುನ್ನೂಕಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಳ ಈಗ ಹಿಗ್ಗಿ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಳ ಸಂಕುಚಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಳ ಸಡಿಲಾಗಿ ವಸ್ತು ಇನ್ನೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸರ್ಪಗತಿ ಚಲನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚವು ಅಂಗದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವ ರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಅನುರೂಪವಾದ ಚಲಿಸುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಡಿಲತೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವುದು. ಇಂಥ ಸರ್ಪಗತಿ ಚಲನೆಯಿಂದ ಆಹಾರ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರದೆಡೆಗೆ ನೂಕಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರ ಅಲ್ಲಿಯ ಗತಿನಿರೋಧಕ ಸಂಕೋಚನೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ನೂಕಲ್ಪಟ್ಟ ಆಹಾರ ಮುಂದುವರಿಯಲಾಗದೆ ಮಂತಿನಿಂದ ಕಡೆದಂತೆ ಚಿಲ್ರೆಂದು ವಾಪಸ್ಸು ಜಠರದ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಪದೇಪದೇ ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಆಹಾರ ಅರೆದಂತಾಗಿ ಜಠರರಸದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಹಾಲಿನಂಥ ದ್ರವವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೈಲೋರಿಕ್ ಗತಿನಿರೋಧಕ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದ್ರವವಾದ ಆಹಾರಭಾಗ ಪೈಲೋರಿಕ್ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಮುಂಗರುಳಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಜಠರ ಹೀಗೆ ಖಾಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರವೆಲ್ಲ ಮುಂಗರುಳನ್ನು ತಲುಪಲು ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 5–5½ ಗಂಟೆ ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ದ್ರವವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜಠರ ಖಾಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಲು ಜಠರದಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲ ಕಿಣ್ವಗಳಿಂದಾಗಿ ಗರಣೆಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಜಠರದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಖಾಲಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅದು ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಗ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಅದರ ಎದುರುಬದರು ಭಿತ್ತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಕಿಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಅವಕಾಶ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಖಾಲಿ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಜಠರ ಸ್ರಾವವಾಗುವುದೂ ಈ ಸ್ರಾವ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದೂ ಅಪರೂಪ. ಕೆಲಗಂಟೆಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಖಾಲಿ ಜಠರ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸರ್ಪಗತಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಹಸಿವಿನ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಎದುರು ಬದುರು ಭಿತ್ತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಉಜ್ಜಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತಾಳ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಹಸಿವಿನ ಅನುಭವವಾಗಬಹುದು.

ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಭಾಗಶಃ ಅರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಜಠರರಸದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರವಾದಾಗ ರಸದಲ್ಲಿರುವ ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಂಶವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಪಚನಗೊಳಿಸಿ, ಅದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆಹಾರ ಜಠರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮೊದಲೇ ಆಹಾರಸೇವನೆಯ ಸುಖದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಜಠರರಸ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಜಠರರಸ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಚರ್ವಣವಾಗುವಾಗ ಅದರ ರುಚಿವಾಸನೆಗಳು ಈ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತವೆ. ಜಠರವನ್ನು ಆಹಾರ ಸೇರಿ ಅದನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಜಠರರಸ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೂರೂ ನರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದವು. ಆಹಾರ (ಹಾಲು ಮಾಂಸಾದಿಗಳು) ಮತ್ತು ಜಠರದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಪಚನವಾದ ಇತರ ಆಹಾರಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಸಂಪರ್ಕಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅದರಿಂದ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿನ್ ಎಂಬ ಹಾರ್ಮೋನು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದು ಬಹು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಜಠರರಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಡದೆ ನೇರವಾಗಿ ಜಠರದಲ್ಲೇ ರಕ್ತಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯಿಂದ ಇದು ದೇಹದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವಂತೆ ಜಠರದ ಧಮನಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪುನಃ ಜಠರಕ್ಕೂ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಲುಪಿದಾಗ ಜಠರ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಬಹಳವಾಗಿ ಜಠರರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಇದ್ದು ಪಚನವಾಗುವ ಪರ್ಯಂತ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಜಠರರಸ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಪೆಪ್ಸಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯಾನಂತರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಿಂದ ಲಭಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಪೆಪ್ಟೋನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಠರರಸ ಪ್ರೋಟೀನನ್ನು ಪೆಪ್ಟೋನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅದು ದ್ರವೀಕರಣವಾಗಲು ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಹೀಗೆ. ಜಠರದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಇತರ ಅಂಶಗಳು ಜಠರರಸದಿಂದ ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಪಚನಕಾರ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹಾಲನ್ನು ಗರಣೀಕರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಶೈಶವದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಹಾಲೇ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರವಾಗಿರುವ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಹಾಲನ್ನು ಗರಣೀಕರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಜಠರರಸದಲ್ಲಿ ರೆನ್ನಿನ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಕಿಣ್ವ ಇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಪೆಪ್ಸಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕಬ್ಬಿನ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು (ಸುಕ್ರೋಸ್) ಭಾಗಶಃ ಸರಳಸಕ್ಕರೆಗಳಾದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು; ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೇವಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಾಣುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜಠರರಸದಲ್ಲಿ ನೈಜಘಟಕ (ಇನ್‌ಟ್ರಿನ್‌ಸಿಕ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್) ಎಂಬ ರಕ್ತಕಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಉಂಟು. ಇದು ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಸತ್ತ್ವ B 12 ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಲು ಆವಶ್ಯಕ. ನೈಜಘಟಕ ಲೋಪವಾದಾಗ ಜೀವಸತ್ತ್ವ B 12 ರಕ್ತಗತವಾಗಲಾರದೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗಿ ತತ್ಫಲವಾಗಿ ರಕ್ತಕಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ತಡೆಯಾಗಿ ರಕ್ತಹೀನತೆ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಠರದಲ್ಲಿ ನೈಜ ಘಟಕವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ಜಠರದ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಪಚನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಜಠರವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕದೆ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅದರ ಸ್ರಾವ ಕರುಳಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಜಠರ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು : ಜಠರ ಕ್ರಿಯೆ ಜಠರ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆಕಾರ ಚಲನಗಳು, ಅದರ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕೆಲವು ಜಠರ ರೋಗಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಜಠರ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಅಗತ್ಯ. ಬೇರಿಯಮ್ ಕದಡನ್ನು ಕುಡಿಸಿ ಜಠರವನ್ನು ತುಂಬಿ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ 5 ½ ಗಂಟೆಗಳು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಪುನಃ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಠರ ವ್ರಣ, ಏಡಿಗಂತಿ ರೋಗ, ಜಠರದ ಅಳತೆ, ಆಕಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪತ್ತೆ ಆಗುವುದು. ಜಠರವನ್ನು ಜಠರದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಯೂ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಜಠರದ ಸ್ರಾವಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಜಠರದೊಳಕ್ಕೆ ರೀಫಸ್ಸನ ನಳಿಕೆ ಎಂಬ ಸುಮಾರು 1 ಮೀ. ಉದ್ದ 3 ಮಿ.ಮೀ. ದಪ್ಪವಾದ ರಬ್ಬರ್ ನಳಿಕೆಯನ್ನು ಗಂಟಲಿನ ಮೂಲಕ ಹುಗಿಸಿ ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಠರರಸವನ್ನು ಹೀರಿ ಎಳೆದು ಅದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಠರ ಸ್ರವಿಸುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ನಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಜಠರಕ್ಕೆ ಹೊಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಜಿಮದ್ದಿನ ರೀತಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಓಟ್ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಂಜಿ, ಮದ್ಯಸಾರ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಟೀಯನ್ನೂ ಸೂಜಿಮದ್ದಿನ ಮೂಲಕ ಇನ್ಸುಲಿನ್, ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ ಇವನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತದೆ.

(ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಠರ ಕರುಳಿನ ನಾಳ : ನೋಡಿ–ಜೀರ್ಣನಾಳ

ಜಠರಗಲ್ಲು : ಜಠರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಗಡುಸಾಗಿ ಮೈದಳೆಯುವ ಬಲು ಅಪರೂಪದ ಅನ್ಯೈಸರ್ಗಿಕ ವಸ್ತು (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಲಿತ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳ ಒಗ್ಗೂಡಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಕಲ್ಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿರುವಾಗ ಆತನ ಜಠರರಸದಲ್ಲಿರುವ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಈ ಲವಣಗಳ ರೂಪಣವನ್ನು ತಟಸ್ಥೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಠರಗಲ್ಲು ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜಠರರಸದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೋಪಗೊಂಡಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅನಾರೋಗ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿರಬೇಕು. ಜಠರಗಲ್ಲುಗಳು ಜಠರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆ ಭಾರ, ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಾಧೆಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಡನೆ ನುಂಗಿದ ಕಲ್ಲುಗಳೂ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಪಿತ್ತಕೋಶ ನಾಳಗಳ ಕಲ್ಲುಗಳು ಡುಯೋಡಿನಮ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ ಪ್ರಾರಂಭ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಠರದೊಳಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಡೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

(ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಜಠರದ ರೋಗಗಳು : ಜಠರದ ಉರಿಯೂತ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೈಟಿಸ್), ಜಠರ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ (ಡುಯೋಡಿನಮ್) ವ್ರಣಗಳು–ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ.

ಜಠರದ ಉರಿಯೂತ : ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದಾದ ರೋಗಸ್ಥಿತಿ ಇದು. ಉರಿಯೂತದ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇದನ್ನು ಕೂರಾದ (ಅಕ್ಯೂಟ್) ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉರಿಯೂತವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಕೂರಾದ ಉರಿಯೂತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗಸ್ಥಿತಿ. ಅಪಕ್ವ ಆಹಾರ, ಅತಿಯಾದ ಮದ್ಯಪಾನ, ಕೀಲುನೋವಿಗೆ ಬಳಸುವ ಸ್ಯಾಲಿಸಿಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳು, ಪದೇ ಪದೇ ತಂಬಾಕು ಜಗಿಯುವುದು, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಆಮ್ಲಕ್ಷಾರಗಳ ಸೇವನೆ, ಹೆಚ್ಚು ಖಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಖಾದ್ಯಸೇವನೆ, ಬಲು ಬಿಸಿಯಾದ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮೇಲೆ ಆಘಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಜಠರದ ಉರಿತ ಏಕಾಏಕಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಬಹುದು. ನ್ಯುಮೋನಿಯಾ, ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್‌ಜಾ, ದಡಾರ, ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು, ತೀವ್ರತರನಾಗಿ ಮೂತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಯುವಿಕೆಯಿಂದಾದ ಯುರೀಮಿಯಾ, ಮಾನಸಿಕ ಒತ್ತಡ ಇವು ಆಂತರಿಕ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಜಠರದ ತೀವ್ರ ಉರಿಯೂತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಸಾಲ್ಮೊನೆಲ್ಲ, ಸ್ಟೆಫೈಲೊಕಾಕ್ಕೈ ವಿಷಾಣುಗಳು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಆ ವಿಷಾಹಾರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಅನೇಕರು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ತೀವ್ರ ಉರಿಯೂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವರು.

ಮೇಲುಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಅರೋಚಕತೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಓಕರಿಕೆ, ವಮನ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು. ಬಾಯಾರಿಕೆ ಭೇದಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ವಮನವಾದಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರ ಲೋಳೆ ಮತ್ತು ಜೊಲ್ಲಿನ ಸಮೇತ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಪಿತ್ತರಸ ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ವಮನವಾಗಬಹುದು. ಅನಂತರ ಆಗುವ ವಮನ ನೀರುನೀರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರೋಗಿ ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡು ಬಲು ನಿತ್ರಾಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಲೆನೋವು, ಮಂಪರು, ಸಾಧಾರಣ ಜ್ವರ, ತೀವ್ರ ನಾಡಿಬಡಿತ ಇವೂ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ದಿನಗಳಾದ ಬಳಿಕ ರೋಗ ತಾನಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಔಷಧೋಪಚಾರದಿಂದ ಗುಣವಾದಾಗ ಎಲ್ಲ ತೀವ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ರೋಗಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನುಣುಪು ಹೊಳಪನ್ನೂ ಮಾಸಲು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೆಂಪಾಗಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ರಕ್ತದ ಒಸರಿಕೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಲೋಳೆಪೊರೆ ನಶಿಸಿ ಗಾಯಗೊಂಡ ಸ್ಥಳ ಕೀವುಮಿಶ್ರಿತ ಲೋಳೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವುದುಂಟು. ಕೀವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ರೋಗಾಣುಗಳೇ ನೇರವಾಗಿ ರಕ್ತದುಗ್ಧರಸಗಳಿಂದ ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹರಡಿ ಕೀವಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಉರಿಯೂತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಉರಿಯೂತ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮೇಲು ಪದರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುಣ ಹೊಂದುವುದು. ಇನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿದ್ದರೆ ಗುಣಹೊಂದಿದಾಗ ಆ ಸ್ಥಳ ನಾರೆಳೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ರೋಗಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಅಗತ್ಯ. ಉರಿಯೂತ ವಿಷಾಹಾರವಸ್ತುಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ವಮನವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸೋಡಾ ಬೈಕಾರ್ಬ್ ಬೆರೆಸಿದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಸಿ ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅರಿತು ನಳಿಕೆ, ಪಿಚಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ

ನೀರಿನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಸೂಕ್ತ ವಿಷಹಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಸೇವಿಸಬಾರದು. ಆಗಲೇ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಂತಿ ಆಗಿದ್ದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೀರು ಮತ್ತು ಲವಣಗಳ ಅಂಶಗಳ ಸಮತೋಲನೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಲವಣ ಮತ್ತು ಗ್ಲೂಕೋಸುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿದ ನೀರನ್ನು ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಕೊಡಬೇಕು. ವಾಂತಿ ಕಡಿಮೆ ಆದಂತೆ ಬರಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಸೇರಿಸಿದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಹಸಿವು ತೋರಿದಂತೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ತನಕ ಹಾಲು, ಗಂಜಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಂಥ ಗೊಡ್ಡು ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಮದ್ಯಪಾನ, ಕೆಫೀನ್ ಇರುವ ಪಾನೀಯಗಳ ಸೇವನೆ, ಸ್ಯಾಲಿಸಿಲೇಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅದೇ ಜಾತಿಯ ಔಷಧಿಗಳು ಆಗ ನಿಷಿದ್ಧ. ಶಾಮಕ ಔಷಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಸೆಡೆತವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವರಿತು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೋಗ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಜಠರದ ಉರಿಯೂತ : ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗಸ್ಥಿತಿ. ಜಠರದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉರಿಯೂತದಿಂದ ನರಳುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ.15–60 ಮಂದಿಗಳಷ್ಟಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಂದಾಜು. ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕರು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯವಯಸ್ಸನ್ನು ದಾಟಿದವರು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಕೂರಾದ ಜಠರದ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳೇ ಪದೇ ಪದೇ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ರೋಗವನ್ನು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯದನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಬಹುಬಿಸಿಯಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಅತಿ ತಣ್ಣಗಿರುವ ಆಹಾರದ ಸೇವನೆ, ತಂಬಾಕು, ಮದ್ಯಸಾರಗಳು, ಸೋಂಕು, ಭಾವೋದ್ರೇಕ, ಕೆಲವು ಔಷಧಗಳು ಒಗ್ಗದಿರುವಿಕೆ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವೂ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಪೈಲೋರಸ್ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಠರವ್ರಣವಾದರೆ ಆಹಾರ ಸಾಗುವ ಮಾರ್ಗ ಕಿರಿದಾಗಿ, ಆಹಾರ ಜಠರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೊಳೆತು, ಅದರಿಂದ ಜಠರದ ಉರಿಯೂತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ಉರಿಯೂತಗಳು ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಮೊದಲ ಬಗೆ ಮೇಲ್ಪದರದ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಲೋಳೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದು ಲೋಳೆಪೊರೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಉರಿಯೂತಗೊಂಡಿರುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿರುವುವು. ಪೊರೆ ತೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತನಾಳಗಳೆಲ್ಲ ಮೇಲೆದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬೂದು ಹಸಿರುಮಿಶ್ರಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಗಾಯಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ ಲೋಳೆಪೊರೆ ವಾಸಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ಪಡೆಯಲಾರದು. ಮೂರನೆಯ ಬಗೆಯ ಲೋಳೆಪೊರೆ ವೃದ್ಧಿಸಿ ಉರಿಯೂತಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಭಿತ್ತಿ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಪದರಗಳು ಉಬ್ಬಿ ಸ್ಪಂಜಿನಂತಿರುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಬಗೆ ಜಠರದ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಕಂಡುಬರುವ ಉರಿಯೂತ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಉರಿಯೂತಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉರಿಯೂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮೇಲುಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಗುಡುಗುಡು ಶಬ್ದ, ಹಸಿವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ತೇಗು, ಕಾಲಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬದಲಾವಣೆ, ಅವ್ಯಕ್ತಹಿಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಓಕರಿಕೆ, ವಾಂತಿ, ಹೊಟ್ಟೆತೊಳಸುಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ಉರಿಯೂತ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದಾಗಲೇ ಓಕರಿಸುತ್ತ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಲಾಗದವನಾಗಿರುವನು. ಆದರೆ ಸಂಜೆ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಜಠರವ್ರಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಜಠರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವೂ ಆಗಬಹುದು. ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಉರಿಯೂತದ ನಿದಾನವನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಜಠರದರ್ಶಕ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಾಸ್ಕೋಪ್) ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲಕ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಭಾಗವನ್ನು (ಜೀವುಂಡಿಗೆ ವಿಧಾನ) ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಬಹುದು. ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. ರೋಗಿಗೆ ಯಾವ ಕೆಟ್ಟ ರೋಗವೂ ಅಂಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳುವುದು, ಆಹಾರ ಪಥ್ಯ, ಮದ್ಯಪಾನ ತಂಬಾಕು ಕೆಫೀನ್ ಪಾನೀಯಗಳ ವರ್ಜನ ಇವು ಆವಶ್ಯಕ. ಜಠರದ ವ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಪದೇ ಪದೇ ಹಾಲುಸೇವನೆ, ಸಪ್ಪೆ ಆಹಾರಸೇವನೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆಹಾರಾಂಶಗಳ ಕೊರತೆ ಇದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು, ಮನಃಶಾಂತಿಗೋಸ್ಕರ ಶಾಮಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಸೇವಿಸುವುದು – ಇವೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಾಧಾರ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆಹಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಗಿದು ತಿನ್ನಲು ಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೃತಕ ಹಲ್ಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉರಿಯೂತಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದೆನ್ನುವುದು ಕಂಡಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಮಚ ಸೋಡಾ ಬೈಕಾರ್ಬ್ ಬೆರೆಸಿ, ಬರಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿದರೆ ಅದು ಜಠರದಲ್ಲಿನ ಲೋಳೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು. ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ತೆಳುಮಾಡಿದ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಅಪರೂಪ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾದರೆ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಬಹುದು. ರೋಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಗುಣ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.; ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜಠರ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ ವ್ರಣಗಳು : ಜಠರ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹುಣ್ಣು ವ್ರಣಗಳಿವು. ಇವು ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಬಹುಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು.

ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ ವ್ರಣಗಳು : ಒರಟಾದ, ಸಿದ್ಧಪಡಿಸದ ಮತ್ತು ಚುರುಗುಟ್ಟಿಸುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಅಗಿಯದೆ ಆತುರವಾಗಿ ತಿಂದಾಗ, ಅಥವಾ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯಲ್ಲಿನಂತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕ್ಷಾರ ಅಥವಾ ಆಮ್ಲಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಕುಡಿದಾಗ ಜಠರ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ ಒಳಪೊರೆಗೆ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಆಘಾತ ಉಂಟಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ, ನ್ಯುಮೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ವಿಷಾಣು ಸೋಂಕು, ವಿಷಾಹಾರಸೇವನೆ, ಯುರೀಮಿಯ, ತೀವ್ರ ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಆಘಾತಗಳು, ಆ್ಯಸ್ಪಿರಿನ್ ಕಾರ್ಟಿಸೋನುಗಳಂಥ ಕೆಲವು ಔಷಧಗಳ ಸೇವನೆ–ಇವು ಎಲ್ಲವೂ ಲೋಳೆಪೊರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ಸಣ್ಣ ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜಠರ ಮುಂಗರುಳಿನ ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಅಪರೂಪ. ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸುಟ್ಟಗಾಯದಿಂದ ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳು ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಪಿತ್ತರಸದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗಿ ಪಿತ್ತರಸ ಕರುಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಕಡೆ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಸಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಪ ಆಳದವಾಗಿಯೂ ಜಠರ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇವು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದೇ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೋ ಬಹುವಾಗಿಯೋ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಬಹುದು. ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು. ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಅನ್ನನಾಳದ ಮೂಲಕ ಜಠರದೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಗಿಸುವ ಜಠರದರ್ಶಕ ಎಂಬ ಸಲಕರಣೆಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ ವ್ರಣಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಬಹುದು. ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಕಾರಣಕರ್ತೃವಿನ ನಿರ್ಮೂಲನವೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಒಂದು ವಾರ ಹಾಲುಗಂಜಿಯಂಥ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕಿರುವ ಸಿದ್ಧ ಆಹಾರದಂಥ ಸುಲಭವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸಬಹುದಾದ ದ್ರವರೂಪದ ಆಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲವನ್ನು ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವಗೊಳಿಸುವ ಔಷಧಿಗಳು (ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳಂಥ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವ್ರಣಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಗಾಧ ರಕ್ತಸ್ರಾವ, ರಂಧ್ರೀಕರಣದಂಥ ಅಪರೂಪ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆಯೂ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ಬಹುಕಾಲಿಕ ವ್ರಣ : ಜಠರ ಸ್ರವಿಸುವ ರಸವು ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವವನ್ನೂ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಬಲ ಜೀರ್ಣಕಾರಿ. ಜಠರದ ಒಳಪೊರೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸತ್ತ್ವ, ಲೋಳೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅವ್ಯಕ್ತ ಕಾರಣಗಳು ಅದನ್ನು ಈ ಜೀರ್ಣಕಾರಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ಆಘಾತವಾಗಿ ಅದು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವಗೊಂಡರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಲೋಳೆಯಿಂದ ತಕ್ಕಷ್ಟು ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗದಿದ್ದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅಂಗದ ಭಿತ್ತಿ ಭಾಗಶಃ ಜೀರ್ಣಗೊಂಡು ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ವ್ರಣ ತಲೆದೋರುವುದು. ಮುಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ ಜಠರಕ್ಕಿಂತ ಮೂರುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ವ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಕಾರ್ಯವೆಸಗುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ವ್ರಣ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವ್ರಣಕ್ಕೆ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣವೆಂದು 1882ರಲ್ಲಿ ಕ್ವಿನ್ಕೆ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲೂ ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಬಂಟು ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರೋಗ ಕರಿಯರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನೈಜೀರಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ನೀಗ್ರೋಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಇತರರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರು

ವಂತೆಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಯುವವರು ವಿರಳ. ಈ ವ್ರಣ 20 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. ನರಳುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಏರಿ 50 ತುಂಬಿದ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ರೋಗ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ 65 ಮೀರಿದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನೂರಕ್ಕೆ 10 ಜನ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಾರೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜಠರದ ಹುಣ್ಣು ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರುಳಿನ ಹುಣ್ಣು ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಮೂರರಷ್ಟು ಅಧಿಕ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುನಿಲ್ಲುವ 5 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ–ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 45–50 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ–ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಈ ವಯಸ್ಸಿನವರು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆಯುವ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಗರ್ಭಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಾಲೂಡಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೂ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಸಾಲದು. ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲರಹಿತವಾದ ಜಠರರಸವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ಹುಣ್ಣು ಇದುವರೆಗೂ ವರದಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಮೇಲೆ ಆಮ್ಲ ಪ್ರಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಹುಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದಾದರೂ ಆಮ್ಲಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಹುಣ್ಣು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರುಳಿನ ವ್ರಣ ಇರುವವರಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲಾಧಿಕ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ಜಠರವ್ರಣ ಇರುವವರಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲದ ಅಂಶ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಒತ್ತಡ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸ್ರಾವ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ನರಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಎರಡೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕ ಆಮ್ಲಾಂಶವಿದ್ದರೂ ಜಠರದ ಲೋಳೆಪೊರೆಗೆ ಆತಂಕವಾಗದಂತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಕ್ಷಣೆ ಇರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಲೋಳೆಪೊರೆಯಿಂದ ಒಸರುವ ಲೋಳೆ ಅದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವವರ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕವೇಳೆ ಈ ಲೋಳೆಪದಾರ್ಥದ ಕೊರತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಲೋಳೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಒದಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಹೆಲಿಕಾಬ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಪೈಲೊರಿ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಾಣು ಸೋಂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯೋಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಸೋಂಕಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೀಡಾದ ಬಹುತೇಕ ಮಂದಿ ಯಾವುದೇ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಾಣು ಲೋಳೆಪೂರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳುವುದು.

ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಾಣು ಯುರಿಯೇಸ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ಜಠರ–ಮುಂಗರುಳಿನ ಅಮ್ಲವನ್ನು ತಟಸ್ಥಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅಮೋನಿಯ ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು. ಈ ಬಾಕ್ಟೀರಿಯ ಸ್ಥಳೀಕ ಉರಿಯೂತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ ನಿಡುಗಾಲ ಜಠರದ ಉರಿತಕ್ಕೆಡೆಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಅ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್‌ಪೈಲೋರಿ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸೈಟೋಕಿನ್‌ಗಳು ಕಾರಣ. ಅದು ಜಠರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಠರದ ಅನ್ನಾಗಸೆಯ (ಪೈಲೋರಸ್) ಕುಳಿ (ಆಂಟ್ರಮ್)ಯಲ್ಲಿ ಉರಿತ, ವಿಪುಲಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿನ್ ರಸಸ್ರವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಮ್ಲದ ತಯಾರಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮುಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಠರಹುಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಹೆಚ್‌ಪೈಲೋರಿ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಪಪ್ಸಿನ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಜಠರಹುಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಟೀರಾಯಿಡ್ ಅಲ್ಲದ ಉರಿಯೂತ ವಿರೋಧ ಔಷಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಧೂಮಪಾನ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹುಣ್ಣು ತಲೆದೋರಲು ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಪೆಪ್ಸಿನ್‌ಗಳ ಪಾಚಕ (ಡೈಜಸ್ಟಿವ್) ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿರೋಧ ಅಂಶಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸಮತೋಲನೆಯ ಏರುಪೇರು ಕಾರಣ. ಅಲ್ಲದೆ ಲೋಳ್ಪರೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಪ್ರತಿರೋಧ ಹುಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಪೆಪ್ಸಿನ್‌ಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಾಗ ಪ್ರತಿರೋಧ ಭಗ್ನಗೊಂಡು ಹುಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲ ಸ್ರವಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಜೋಲಿಂಗರ್–ಎಲಿಸನ್ ಲಕ್ಷಣ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಜಠರ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂಗರುಳ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಉಂಟಾಗಲು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿನ್ ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಆಮ್ಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ರವಿಕೆ ಕಾರಣ.

ವ್ಯಕ್ತಿಯ ರಕ್ತವರ್ಗಕ್ಕೂ ಜಠರದ ವ್ರಣಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಉಂಟು. O ಗುಂಪಿನ ರಕ್ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಠರವ್ರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮುಂಗರುಳಿನ ವ್ರಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 10,000 ಅಡಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನರಳುತ್ತಾರೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಶ್ವಾಸಾಂಗರೋಗಗಳಿಂದ ನರಳುವವರಲ್ಲೂ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣ ಹೇರಳವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಉಂಟು. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಮದ್ಯಸಾರ, ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯಗಳ ದುರುಪಯೋಗ ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ವ್ರಣಕ್ಕೆ ಸುಗಮವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಕಾಲಿಕ ವ್ರಣ ಸುಮಾರು 1 ಸೆಂ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸದ ಆಳವಾದ ದೊಡ್ಡ ಹುಣ್ಣು. ಒಂದೋ ತಪ್ಪಿದರೆ ಎರಡೋ ಹುಣ್ಣು ಇರುತ್ತದೆ. ಜಠರದ ಸಣ್ಣ ಡೊಂಕಿನ ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳಿನ ಮೊದಲಭಾಗ ಹುಣ್ಣನ್ನು ಭರಿಸುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಅನ್ನನಾಳದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆ (ಮೆಕ್ಕೆಲನ ಹೊರಕೋಶ ಇತ್ಯಾದಿ) ಇಂಥ ವ್ರಣ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಜೋಡಿಹುಣ್ಣುಗಳು – ಒಂದು ಜಠರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ – ಇರುವುದುಂಟು.

ರೋಗದ ಆನುಭವಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಉದರದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವು, ನೋವಿಗೂ ಆಹಾರಸೇವನೆಗೂ ವಮನವಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವಿಕೆ–ಇವು ರೋಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಜಠರದ ಹುಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ½-1½ ಗಂಟೆ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಮುಂಗರುಳ ಹುಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ತಡವಾಗಿ ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೊ ತಡೆಯಲಾರದಷ್ಟೊ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನೋವಿನ ಆಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆತೊಳಸು ಉಂಟಾಗಿ ವಮನವಾಗಬಹುದು. ಆ ಬಳಿಕ ನೋವು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ರೋಗಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೋವು ಉಂಟಾದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಗಂಟಲಿಗೆ ಬೆರಳುಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಮನವಾಗುವುದನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತಾನೆ. ರೋಗ ಉಲ್ಬಣವಾದಂತೆ ನೋವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ನೋವಿನ ಕಾಲಾವಧಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ನೋವು ನಿರಂತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ವ್ರಣವಿದ್ದರೆ ನೋವು ರಾತ್ರಿ ಅಥವಾ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ, ಜಠರ ಖಾಲಿ ಇದ್ದಾಗ, ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಹಸಿವಿನ ನೋವು). ಆಹಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡ ಇದು ಶಮನವಾಗುವುದು. ವ್ರಣದಿಂದ ಅಧಿಕ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವುದು ಒಂದು ಜಟಿಲತೆ. ವಮನದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪು ಮಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ರಕ್ತ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಪೂರೈಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ರಕ್ತನಷ್ಟ ಆಗಬಹುದು. ವ್ರಣ ಆಳವಾಗುತ್ತ ಅಂಗಭಿತ್ತಿ ತೂತಾಗಬಹುದು. ಇದು ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಜಟಿಲತೆ. ವ್ರಣ ಅದರ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಮೇದೋಜೀರಕಾಂಗ, ಯಕೃತ್ತು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಕರುಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದು. ವಮನ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಇರುವುದು, ಪೈಲೋರಿಕ್ ತುದಿ ಕುಗ್ಗಿ ಅನ್ನಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಆಗಿ ದೇಹ ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದು – ಇವು ಇತರ ಜಟಿಲತೆಗಳು. ನೂರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 8 ವ್ರಣಗಳು ಏಡಿಗಂತಿರೋಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಬಹುದು.

ರೋಗಿಗೆ ಬೇರಿಯಮ್ ಕದಡನ್ನು ಕುಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ರೋಗನಿದಾನವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಠರದರ್ಶಕದಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ದಾಖಲಾತಿ ಮತ್ತು ತುಲನೆಗೋಸ್ಕರ ಹುಣ್ಣಿನ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಜಠರದ ಆಮ್ಲ ಸ್ರವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಂದಾಜು, ಹುಣ್ಣಿನ ಸುಳಿವು ಕೊಡುವ ಭಾಗದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಹೆಚ್. ಪೈಲೋರಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿರುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ ರೋಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುವುದು, ಅಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಮಾಯಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೂರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. ಪೆಪ್ಟಿಕ್ ಹುಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ ಪೈಲೋರಿ ಸೋಂಕನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ರೋಗ ಮರುಕಳಿಸುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಈ ಸೋಂಕು ಇದ್ದ ಹುಣ್ಣಿನ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಪ್ರೋಟಾನ್ ಪಂಪ್‌ತಡೆ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಅಮೊಕ್ಸಿಸಲಿನ್ ಇಲ್ಲವೆ ಕ್ಲಾರಿತ್ರೊಮೈಸಿನ್ ಮತ್ತು ಮೆಟ್ರನೈಡ್ ಜೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಾರ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ನೋವು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಆಮ್ಲರೋಧಗಳು, ಹಿಸ್ಟಮಿನ್ – 1 ಗ್ರಾಹಕ ವಿರೋಧಗಳು ಪ್ರೋಟಾನ್ ಪಂಪ್ ತಡೆ ಔಷಧಿಗಳು, ಬಿಸ್ಮತ್, ಸುಕ್ರಾಲ್ಫೇಟ್, ಮಿಸೋಪ್ರೊಸ್ಟಾಲ್‌ಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಖಾರ, ಸಂಬಾರಗಳಿಲ್ಲದ ಗೊಡ್ಡು ಮತ್ತು ಮೆದುವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಅಡಿಗಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಟೆಗೊಂದು ವೇಳೆ ಹಾಲು, ಹಾಲಿನ ಕೆನೆ, ಅನ್ನ, ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆ, ತರಕಾರಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಧೂಮ ಮತ್ತು ಮದ್ಯಪಾನ ನಿಷಿದ್ಧ. ಈ ರೀತಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಜೀವಸತ್ತ್ವ C ಕೊರತೆ ಆಗಿರುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜೀವಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದಿನವಹಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಹಾರಸೇವನೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಸ್ರಾವವಾಗುವ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲೂ ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವಗೊಳಿಸಲೂ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನಂಥ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು ಮುಖ್ಯ.

ಶೇ. 15 ಮಂದಿ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಂಗಭಿತ್ತಿ ತೂತಾದಾಗ, ತಡೆಗಟ್ಟಲಾಗದ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗಿ ಬದುಕಬಹುದು. ಔಷಧಸೇವನೆಯಿಂದ ಗುಣವಾಗದ ವ್ರಣವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸಬೇಕು. ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಹಾಗೂ ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಜಠರಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ನರವನ್ನು (ವೇಗಸ್ ನರಗಳು)ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುವುದು (ವೇಗಾಟಮಿ) ಇಲ್ಲವೆ ಜಠರದ ಭಾಗವನ್ನು ಸೂಕ್ತಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೆಕ್ಟಮಿ ಅಂಡ್ ಆಂಟ್ರೆಕ್ಟಮಿ) ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ ಬಳಿಕ ಜಠರಕ್ಕೂ ಕರುಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದು (ಪೈಲೊರೊಪ್ಲಾಸ್ಟಿ) ಇಲ್ಲವೆ ಜಠರಕ್ಕೂ ಕರುಳಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಕೃತಕ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಡಿಸುವುದು (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊ ಎಂಟೆರಾಸ್ಟೊಮಿ) ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳು. ಹುಣ್ಣು ಏಡಿಗಂತಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆದಂತಿದ್ದರೆ ಜಠರವನ್ನೂ ಅದರ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕಾದದ್ದು (ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೆಕ್ಟೊಮಿ) ಆವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ರೋಗಿಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು 4–6 ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಮರುಕಳಿಸುವುದುಂಟು.

ಬಿಗಿಯಾದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್‌ಪೈಲೋರಿ ಸೋಂಕು ದೂರಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಆರ್.; ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಜಡತೆ : ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಗಳ ಕಾರ್ಯಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಸ್ಥಗಿತಸ್ಥಿತಿ (ಲೆತರ್ಜಿ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಡತೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಜಡತೆ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಜಡತೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಆಲಸ್ಯಭಾವವೇ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆಯ ಅನುಭವ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಲ ದೈಹಿಕ ಅಥವಾ ಮಾನಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಜಡತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದುಂಟು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾಂದ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯವಿಮುಖನಾಗುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ದಿವಸದ ಬಹುಪಾಲಿನ ಸಮಯವನ್ನು ವಿಪರೀತ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯತೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದರೂ ಅದು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೈಮನಗಳ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಲೂ ಬಲ್ಲುದು.

ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆ ಉಲ್ಬಣಸ್ಥಿತಿಗೇರಿದಾಗ ಅಥವಾ ಪದೇ ಪದೇ ಮರುಕಳಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅಪಸಾಮಾನ್ಯವೆನಿಸಿ, ಮನೋವಿಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೋಗಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾಂದ್ಯ. ಹೀಗಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸದಾಕಾಲವೂ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ತೂಕಡಿಸುತ್ತಲೋ ಇದ್ದು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರದೆ ಕಾರ್ಯವಿಮುಖನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಿದ್ರಾವಿಕಾರವನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆಯನ್ನು, ಮನೋತಂತುರೋಗಗಳು (ಸೈಕೊನ್ಯೂರೋಸಿಸ್) ಮತ್ತು ಮನೋವಿಕ್ಷಿಪ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ (ಸೈಕೊಸಿಸ್) ಪ್ರಜ್ಞಾವಿಕಾರಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮನೋವಿಕಾರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಕ್ಷಣಭಂಗುರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಉನ್ಮಾದರೋಗ (ಹಿಸ್ಟೀರಿಯ) ಮತ್ತು ಅಪಸ್ಮಾರ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ (ಎಪಿಲೆಪ್ಸಿ) ಕಂಡುಬರುವಂಥ ಕೆಲವು ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಆದರೂ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಜನಕನೆನಿಸಿದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿಗ್ಮಂಡ್ ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ (1856–1939) ಆಶಯ ಪೂರಣ (ವಿಷ್ ಫುಲ್‌ಫಿಲ್‌ಮೆಂಟ್) ಪ್ರಾಕ್ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮೇಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಈ ಮನೋವಿಕಾರವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿವೆ.

ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆ ಸುಪ್ತಚೇತನ ಪ್ರಚೋದಿತ ಘಟನೆಯಾಗಿರಬಲ್ಲುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಪುರಾವೆ ಎಂದರೆ ಸಂಮೋಹನಾ ನಿದ್ರೆ (ಹಿಪ್ನೋಟಿಕ್ ಸ್ಲೀಪ್) ಎಂದೆನ್ನಬಹುದು. ಸಂಮೋಹಕನೊಬ್ಬ (ಹಿಪ್ನಟಿಸ್ಟ್) ಭಾವಪ್ರೇರಣೆಯ (ಸಜೆಷನ್) ಮೂಲಕ ಸಂಮೋಹಿಯಲ್ಲಿ (ಹಿಪ್ನೊಟೈಜೀ) ಕೃತಕವಾಗಿ ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ. ಇಂಥ ಮನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಉನ್ಮಾದರೋಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂಥ ಕೆಲವು ವರ್ತನಾವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದುಂಟು.

ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ವಿಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಮಾನಸಿಕ ಜಡತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮಸ್ತಿಷ್ಕಶೋಥ (ಎನ್‌ಸಿಫ್ಯಾಲಿಟಿಸ್). ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಜಡತೆ ಎನ್ನುವುದಿದೆ. ನಿದ್ರಿಸುವ ರೋಗವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ತೀವ್ರಸ್ಥಿತಿಯೆಂದರೆ ಆಳವಾದ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಅರೆನಿದ್ರೆ (ಜೋಂಪು). ಇಂಥ ಜೋಂಪುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಹಾರ ನೀಡಬೇಕಾದರೂ ಇಲ್ಲವೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ ಆತನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮಪಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಜ್ವರ, ಮಂಕುತನ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿ ಸಂಕ್ಷೋಭೆಗಳು. ಕೆಲವು ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತವೆನಿಸುವ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುವೆಂದರೆ ಅನಿದ್ರೆ (ಇನ್‌ಸೋಮ್ನಿಯ), ಅವಿಶ್ರಾಂತಿ, ಕಿರಿಕಿರಿಭಾವ (ಇರಿಟಬಿಲಿಟಿ), ಉತ್ತೇಜಕತೆ (ಎಕ್ಸೈಟಬಿಲಿಟಿ). ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಜ್ವರಪ್ರಲಾಪ (ಡೆಲಿರಿಯಮ್), ದಿಕ್ಕಾಲ ಪರಿಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯತೆ (ಡಿಸ್‌ಓರಿಯೆಂಟೇಷನ್) ಮತ್ತು ವಿಭ್ರಮೆಗಳೂ (ಹಲ್ಯೂಸಿನೇಷನ್ಸ್) ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು.

ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಕಿರಿವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ನಿವಾರಣೆಗಳಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಡಿ.)

ಜಡತ್ವ : ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನೆಯ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ದ್ರವ್ಯದ ಗುಣ (ಇನರ್ಷಿಯ). ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಬಲ ಯಾವುದೂ ವರ್ತಿಸದಿರುವಾಗ ವಿರಾಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತು ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಚಲನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತು ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಏಕರೀತಿಯ ಜವದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ವಸ್ತುವಿನ ರಾಶಿ (ಮಾಸ್) ಈ ಜಡತ್ವದ ಮಾಪಕ. ವಿರಾಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಬಲ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿರಾಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬೇಕಾದರೆ ಚಲನೆಯ ವಿರುದ್ಧದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಪ್ರಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಬಾಹ್ಯಬಲ ಪ್ರಯೋಗವಾಗದಿದ್ದಾಗ ವಿರಾಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ, ಏಕರೀತಿ ಜವದಿಂದ ಸರಳರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತು ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಲಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ವೇಗ ಮತ್ತು ದಿಶೆಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಆಗ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಆಗಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆಯೋ ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಈ ಪ್ರತಿರೋಧೀ ಗುಣವೇ ಜಡತ್ವ ಸರಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಷನ್) ಚಲನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ಜಡತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿರೋಧಿಸುವ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವ ಅದರ ಜಡಾಂಶವನ್ನು (ರಾಶಿ) ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಾದರೋ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವ ಅದರ ಜಡಾಂಶದ ಜೊತೆಗೆ ಆವರ್ತನಾಕ್ಷದಿಂದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಕಣಗಳ ಸರಾಸರಿ ಅಂತರವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ : ವಸ್ತುವಿನ ರಾಶಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸರಳರೇಖೆಯ ಸ್ಥಾನ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ; ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ, m ರಾಶಿಯ ಒಂದು ಕಣ l ಸರಳರೇಖೆಯಿಂದ r ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ $mr2$ ಉತ್ಪನ್ನ (ಮೊಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇನರ್ಷಿಯ).

l ರೇಖೆಗೆ ಅಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. m_1, m_2, m_3 ...., m_n ಎಂಬ n ವಿರತ ಕಣಗಳು l ಅಕ್ಷದಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ r_1, r_2, r_3 ...., r_n ದೂರಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆಗ lನ ಸುತ್ತ ಈ n–ಕಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ $\sum_{k=1}^{n} m_k r_k^2$. ಒಂದು ಘನವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ವಿತರಣೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಅದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಣಗಳ ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟ. ಆಗ ಗಣಿತ ನಿಯಮರೀತ್ಯಾ, ℓನ ಸುತ್ತ ಈ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

$$I = \int_A r^2 \, dm$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಸಮಸ್ತ ಕಣಗಳ ಮೂಲಕ ಅನುಕಲನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು A ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; dm ಒಂದು ಪ್ರರೂಪೀ ರಾಶಿ ತುಣುಕು; ಮತ್ತು r ಎನ್ನುವುದು l ಅಕ್ಷದಿಂದ ಈ ತುಣುಕಿನ ಲಂಬ ದೂರ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ a ಉದ್ದದ

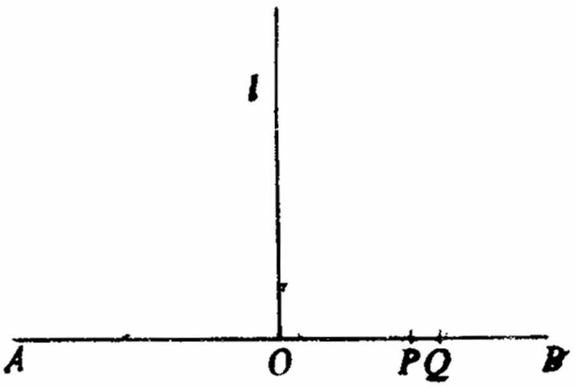

ಚಿತ್ರ 1

ಒಂದು ಸಲಾಕಿ ABಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ನಡುಬಿಂದು Oನಲ್ಲಿ ABಗೆ lನ್ನು ಲಂಬವಾಗಿ ಎಳೆದಿರಲಿ. ಆಗ l ನ ಸುತ್ತ AB ಸಲಾಕಿಯ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

$$I = \int_{-a/2}^{a/2} r^2 \; \rho(r^3/3)_{-a/2}^{a/2}$$

$$= \frac{\rho a^3}{12} = \frac{Ma^2}{12}$$

ಇಲ್ಲಿ $OP=r$; $PQ=\rho$ dr = ತುಣುಕಿನ ರಾಶಿ; ρ= ಸಲಾಕಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ; ಇದು ಏಕರೀತಿ ಇದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇವೆ; $2a\rho = M$ = ಸಲಾಕಿಯ ರಾಶಿ. ಸಲಾಕಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಏಕರೀತಿ ಇಲ್ಲದಾಗ ρ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಾಂಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಬದಲಾಗುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತು ಅನುರೂಪ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅನುಕಲನಾಂಕದೊಳಗೆ ಆದೇಶಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $\rho=f(r)$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$I = \int_{-a/2}^{a/2} r^2 f(r) dr$$

fನ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿದರೆ ಈ ಅನುಕಲನವನ್ನು ಮೌಲ್ಯೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಟ ಆಕೃತಿಗಳ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಂದ್ರತೆ ಏಕರೀತಿ ಇದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರು	ಅಕ್ಷ	ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ
		M= ವಸ್ತುವಿನ ರಾಶಿ
ಏಕರೀತಿಯ ಸಪುರ ಸಲಾಕಿ (ಉದ್ದ=ℓ)	ಕೊನೆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಲಾಕಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$Ml^2/3$
" "	ನಡುಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಲಾಕಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$Ml^2/12$
ಆಯಾಕಾರದ ಫಲಕ (ಬದಿಗಳು = a, b)	b ಬದಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$Ma^2/12$
" "	ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$M(a^2+b^2)/12$
ಆಯಾಕಾರದ ಘನ (ಬದಿಗಳು = a, b, c)	a b ಫಲಕಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$M(a^2+b^2)/12$
ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಫಲಕ (ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಸ	$Mr^2/4$
" "	ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$Mr^2/2$
ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಸಿಲಿಂಡರ್ (ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	ಆಕೃತಿಯ ಅಕ್ಷ	$Mr^2/2$
ಟೊಳ್ಳು ಸಿಲಿಂಡರ್ (ಬಾಹ್ಯ ತ್ರಿಜ್ಯ= R, ಆಂತರಿಕ ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	" "	$M(R^2+r^2)/2$
ಲಂಬವೃತ್ತೀಯ ಸಿಲಿಂಡರ್ (ಉದ್ದ = l, ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	ಆಕೃತಿಯ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ರೇಖೆ	$M\left(\frac{l^2}{12}+\frac{r^2}{4}\right)$
ಗೋಳ (ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಸ	$2Mr^2/5$
ಟೊಳ್ಳುಗೋಳ (ಬಾಹ್ಯ ತ್ರಿಜ್ಯ =R, ಆಂತರಿಕ ತ್ರಿಜ್ಯ = r)	" "	$\frac{2M}{5}\left(\frac{R^5-r^5}{R^3-r^3}\right)$

ℓ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ M ರಾಶಿಯ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ Iಯನ್ನು $I=Mk^2$ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ kಗೆ ℓ ನ್ನು ಕುರಿತು Mನ ಭ್ರಮಣತ್ರಿಜ್ಯ (ರೇಡಿಯಸ್ ಆಫ್ ಜೈರೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, a ತ್ರಿಜ್ಯ ಮತ್ತು M ರಾಶಿ ಇರುವ ಘನಗೋಳದಲ್ಲಿ ಅದರ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಸದ ಸುತ್ತ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ I ಆಗಿದ್ದರೆ $I=2Ma^2/5 \equiv Mk^2$.

ಇಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣತ್ರಿಜ್ಯ $k = \sqrt{2/5.a}$

A ಒಂದು ಸಮತಲಾಕೃತಿ ಆಗಿರಲಿ. Ox, Oy ಇದರ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ಲಂಬಾಕ್ಷಗಳಾಗಿರಲಿ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ Aಯ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $I_x . I_y$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$I_x = \int_A y^2 \, dm, \quad I_y = \int_A x^2 \, dm$$

ಈಗ Ozನ್ನು O ಮೂಲಕ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಎಳೆದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ I_Z ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

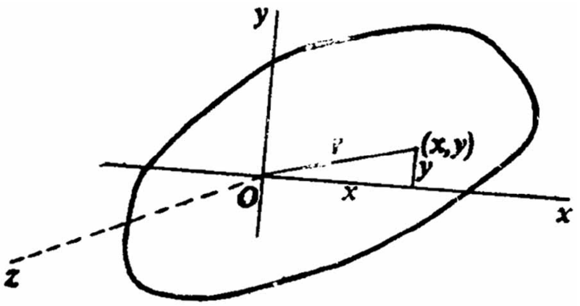

ಚಿತ್ರ 2

$$I_z = \int_A r^2 \ dm = \int_A (x^2 + y^2) \ dm = I_y + I_z$$

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಸಮತಲಾಕೃತಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಎಳೆದ ಯಾವುದೇ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆ ಆಕೃತಿಯ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಲಂಬಪಾದದ ಮೂಲಕ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಎಳೆದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಲಂಬಾಕ್ಷಗಳ ಸುತ್ತ ಅದರ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಲಂಬಾಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧ : Ox, Oy, Oz ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ಮೂರು ಅಕ್ಷಗಳಾಗಿರಲಿ. ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವುದೇ ರಾಶಿ ತುಣುಕು dmನ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (x, y, z) ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ

$$P_{yz} = \Sigma yz\,dm, \quad P_{zx} = \Sigma zx\,dm, \quad P_{xy} = \Sigma xy\,dm$$

ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, yz—ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, zx—ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, xy—ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಈಗ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರ G ಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಯಾವುದೇ ª ÀÆgÀCPÀë Gx, Gy', Gz' ಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಬಿಂದು O ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಸಮಾಂತರಾಕ್ಷಗಳು Ox', Oy', Oz' ಆಗಿರಲಿ. m ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ತುಣುಕಿನರಾಶಿ ಆಗಿರಲಿ. $Gxyz$ ಮತ್ತು $O\,x'\,y'\,z'$ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ (x, y, z) ಮತ್ತು (x', y', z') ಆಗಿರಲಿ. ಅಲ್ಲದೆ $O'\,x'\,y'\,z'$ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು G ಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು (f, g, h) ಆಗಿರಲಿ.

$$\therefore \ x' = x + f, \quad y' = y + g, \quad z' = z + h$$

Ox^1ನ ಸುತ್ತ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

$$I_x{}' = \Sigma m(y'^2 + z^{1'2})$$

$$= \Sigma m(y^2 + z^2) + \Sigma m(g^2 + h^2) + 2\Sigma m(gy + hz)$$

$$= I_x + M(g^2 + h^2) = 2g\,\Sigma my + 2h\,\Sigma mz$$

ಆದರೆ $\sum my = M\bar{y}$, $\sum mz = M\bar{z}$. ಇಲ್ಲಿ y, zಗಳು $Gxyz$ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ (ಅಂದರೆ Gಯ) y ಹಾಗೂ z ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ $\bar{y} = \bar{z} = 0$.

$$\therefore I_{x'} = I_x + M\ (g^2 + h^2)$$

ಇದೇ ರೀತಿ $I_{y'} = I_y + M\ (h^2 + f^2)$

$$I_{z'} = I_z + M\ (f^2 + g^2)$$

ಇವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವುದೇ ಫಲಿತಾಂಶದ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟು : ಯಾವುದೇ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ಸಮಾಂತರಾಕ್ಷವನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ರಾಶಿಗೆ ಸಮರಾಶಿಯ ಒಂದು ಕಣವನ್ನು ಇರಿಸಿದಾಗ ದತ್ತ ಅಕ್ಷವನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಮಾಂತರಾಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪುನಃ, $Ox'y'$ ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧ

$$P_{x'y'} = \Sigma mx'\,y' = \Sigma m(x + f)(y + g)$$

$$= P_{xy} + Mfg$$

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ $P_{y'z'} = P_{yz} + Mgh$

$$P_{z'x'} = P_{zx} + Mhf$$

ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದೇ ಫಲಿತಾಂಶದ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟು : ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜೊತೆ ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ಸಮಾಂತರಾಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧ ಮತ್ತು ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ರಾಶಿಗೆ ಸಮರಾಶಿಯ ಒಂದು ಕಣವನ್ನು ಇರಿಸಿದಾಗ ದತ್ತ ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಜಡತ್ವದ ಗುಣಲಬ್ಧ ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಕೂಡ ಸಮಾಂತರಾಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಸರಳ ಸ್ಥಾನಾಂತರಣ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಟರಿ ಮೋಷನ್) ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವ (ಇನರ್ಷಿಯ) ಅದರ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಾದರೋ ಅದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು. ಈ ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯನ್ನು (ರೊಟೇಟರಿ ಮೋಷನ್) ಉಂಟುಮಾಡುವ ಭ್ರಾಮಕತೆ (ಟಾರ್ಕ್) ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ಚಲನೆಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವದ ಮೌಲ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ, ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವವೇ ಜಡತ್ವದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ. ಇದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ವಸ್ತುವಿನ ಜಡತ್ವವನ್ನೂ ಆವರ್ತನಾಕ್ಷದಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ವಿವಿಧ ಕಣಗಳ ದೂರವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದರ ಮಾಪನ, ಈ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ,

$$I = \int_A r^2 \ \mathrm{d}m$$

(ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಜಡಭರತ : ಮಹಾಮುನಿ; ಜಡತೆಗೂ ಸಹನೆಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈತನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಈತ ಪ್ರಿಯವ್ರತವಂಶದ ಋಷಭದೇವನೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಯ ಪುತ್ರ; ತಾಯಿ ಜಯಂತಿ; ಸುಮತಿ, ಸುದರ್ಶನ, ರಾಷ್ಟ್ರಭುಜ, ಧೂಮ್ರಕೇತು, ಆದರ್ಶ–ಇವರು ಮಕ್ಕಳು. ಭರತವರ್ಷದ ರಾಜನಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಆಳಿ, ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಂಚಿ, ತಾನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ. ಒಂದು ದಿನ ಈತ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಬಂತು; ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬಂದ ಗುಡುಗಿನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭಯಗೊಂಡು ಮರಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ತುಹೋಯಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಜಡಭರತ ಕನಿಕರದಿಂದ ಆ ಜಿಂಕೆಮರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಂದು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗೆ ಮಮತೆಯೂ ಬೆಳೆದು, ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಈತ ಜಿಂಕೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಆಗಿನ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತಗಳೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಿಂಕೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡು ಅಂಗಿರಸನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಅಲೆದ. ವೃಷಲನೆಂಬ ರಾಜ ಕಾಳಿಕಾದೇವಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ನರಬಲಿಗೆ ಪಶುವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡನಾದರೂ ದೇವಿಯ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪುನಃ ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಅಲೆದ. ಕಪಿಲ ಮುನಿಗಳ ದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಂಧೂರಾಜ ರಹೂಗಣ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊರುವವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈತ ಅದರಿಂದಲೂ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ತಾಮಸ ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗೆ ಏರುಪೇರುಗಳುಂಟಾಗಿ ಒಳಗಿದ್ದ ರಾಜ ಆಯಾಸಗೊಂಡು ಈತನನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಮೂದಲಿಸಿದ. ಎಷ್ಟು ಮೂದಲಿಸಿದರೂ ಈತ ಅತಿ ಸಹನೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಈತನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ವೇದಾಂತಿಯೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ, ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳಿದ. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಡಿಗೇನಹಳ್ಳಿ : ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ 40 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೊಸಕೋಟೆ ಮಾಲೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಹೊಸಕೋಟೆಯಿಂದ ಈ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಒಂದು ಕಿಮೀಗೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಉರುಟುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ದಿಣ್ಣೆ ಅಡ್ಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಸ್ತೆಯ ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಹಲವು ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ರಸ್ತೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳ ಇಂಥ ಕೆಲವು ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಗುಂಡಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ರಚಿಸಿರುವ 1.8 ಮೀ.ನಿಂದ 6ಮೀ.ವರೆಗಿನ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ, ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಒಂದರೊಳಗೊಂದರಂತೆ ಇರುವ ವೃತ್ತಗಳು ಈ ಸಮಾಧಿಗಳ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ತೋರುವ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರ ಉತ್ಖನನ 1957ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಡಿ ಕಲ್ಲಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಮುಚ್ಚುಗಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಲ್ಲುತುಂಡುಗಳ ರಾಶಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದೆ, ಇವು ಕುಳಿಸಮಾಧಿಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಆಳವಾದ ಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಶವಸಂಪುಟವನ್ನಿಟ್ಟಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕುನ್ನತ್ತೂರಿನಲ್ಲೂ (ನೋಡಿ) ಇಂಥ ಮಣ್ಣಿನ ಶವಸಂಪುಟಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು.

ಸಣ್ಣ ವೃತ್ತಗಳಿರುವ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ 1.5–1.8 ಮೀ. ಆಳದ ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ, 1.2 ಮೀ.ಮೀರದ ಶವಸಂಪುಟಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇವೆ. ದೊಡ್ಡ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ 3.6ಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಡಿ, ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ಎರಡು ಕಿರುಗುಂಡಿಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಶವಸಂಪುಟ, ಕೆಲವು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಆಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳ ಹಲವಾರು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ತೊಟ್ಟಿಲಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುವ 7 ಉದ್ದವಾದ ಶವಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಕಾಲುಗಳು, ಉಬ್ಬಿರುವ ಮುಚ್ಚಳ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ. ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬತ್ತವನ್ನು ಹರಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಶವಸಂಪುಟವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕುರುಹುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಯಾವ ಶವಸಂಪುಟದಲ್ಲೂ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವಾಗಲಿ ಶವದ ಇತರ ಕುರುಹುಗಳಾಗಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಚೂರಿ, ಕುಡುಗೋಲು, ಗುದ್ದಲಿ, ಮುಕ್ಕಾಲುಪೀಠ, ಬಾಣಲೆ, ತ್ರಿಶೂಲ ಮುಂತಾದವೂ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳು, ತಟ್ಟೆಗಳು, ಬಟ್ಟಲುಗಳು, ಮುಚ್ಚಳವಿರುವ ಉದ್ದಕತ್ತಿನ ಹೂಜಿಗಳು, ಪಾನಪಾತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಟಿಕೆಯಂತಿರುವ ಕಿರುಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಪಾತ್ರೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಪ್ಪು ಹೊಳಪಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೆಂಪು ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಡಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಶವಸಂಪುಟವನ್ನೂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಿರುಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಜಿಗುಟಾದ ಜೇಡಿಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಗಿಡಿದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣಿಯನ್ನು ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುವುದು ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳ ಕಾಲದ ಕಡೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ–ಎಂದರೆ ಪ್ರಶ. 1–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಜಡ್ಡು : ಸಸ್ಯಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಜಾಗದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೃದುವಾದ ಪರೆಂಕಿಮ ಕೋಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಊತಕ (ಕ್ಯಾಲಸ್). ಚರ್ಮದ ಎಪಿಡರ್ಮಿಸಿನ ಕೊಂಬು ಪದರ ಮಂದವಾಗುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದಪ್ಪವಾದ ಮತ್ತು ಗಡುಸಾದ ಭಾಗ ; ಮೂಳೆ ಮುರಿದಾಗ ಅವುಗಳ ತುದಿಗಳ ಸುತ್ತ ರೂಪುಗೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಮೂಳೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವ ಒಂದು ವಿಧದ ವಸ್ತು ; ಸಸ್ಯಗಳ ಫ್ಲೋಯೆಮ್ ಊತಕದ ಜರಡಿ ತಟ್ಟೆಗಳ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾಗಿ ಅವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕ್ಯಾಲೋಸ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕದ ಪದರ ; ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಾಪೊಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪಿನ ನಾಭಿಯ ಸುತ್ತ ಇಲ್ಲವೆ ಒಳಗೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಚಿಪ್ಪಿನ ವಸ್ತು–ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಜಡ್ಡು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯವಾದಾಗ ಗಾಯದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪರೆಂಕಿಮ ಕೋಶಗಳು ಚುರುಕಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಡ್ಡು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗಾಯವಾದ ಭಾಗದ ಸುತ್ತ ಇದು ಒಂದು ಕವಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ವೈರಸ್ ಮುಂತಾದ ರೋಗಕಾರಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳು ಒಳಹೊಗದಂತೆ ತಡೆದು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಸಿ ಮಾಡುವಾಗಿ ಕಸಿತಾಳು ಮತ್ತು ಕಸಿಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಜಡ್ಡು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದುಂಟು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಂಗಾಂಶ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ, ಬೇರು ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದೇ ಅಂಗದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಕೃತಕ ವರ್ಧನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವಾಗಲೂ ಅವು ಅನೇಕ ಸಲ ಅವಿಭೇದೀಕೃತ ಅಂಗಾಂಶ ರಾಶಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. ಇವಕ್ಕೂ ಜಡ್ಡು ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಪೂತಿರಹಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿನುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದಾಗ, ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗವೂ ಒಂದು ಜಡ್ಡು ಅಂಗಾಂಶವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜಡ್ಡಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಕ್ಸಿನ್ ಕೂಡ ಆವಶ್ಯಕವಾದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೇವಲ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗಬಲ್ಲದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಗ್ಗುವಿಕೆ (ಹ್ಯಾಬಿಟುಯೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಡ್ಡು ಅಂಗಾಂಶ ತನ್ನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಜಡ್ಡು ಅಂಗಾಂಶದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಬಲ್ಲವು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಳನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : 6–ಫರ್‌ಫ್ಯೂರೈಲ್–ಆಮೈನೋ–ಪ್ಯೂರೀನ್.

ಒಂದು ಜಡ್ಡು ಅಂಗಾಂಶದಿಂದ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಕೃತಕ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿ, ಅದು ಮತ್ತೆ ಜಡ್ಡು ಅಂಗಾಂಶ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ, ಈ ಅಂಗಾಂಶ ಪ್ರಕಾಂಡ, ಬೇರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾಗಿಯೂ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಡ್ಡು ಅಂಗ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಅಂಗಾಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಭೇದೀಕರಣವಾಗದಾದರೂ ಬೇರೊಂದು ಅಂಗಾಂಶವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಜಡ್ಡು ಕೂಡ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಜತಿಸ್ವರ : ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ರಾಗದ ಪೂರ್ಣ ಸಂಚಾರಗಳನ್ನು ಭಾವಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಗಮಕಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊರಗೆಡಹುವ, ತಾಳಬದ್ಧವಾದ, ಸಾಹಿತ್ಯರಹಿತ ರಚನೆ. ರಚನೆಯಲ್ಲಿದು ಸ್ವರಜತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಜತಿಸ್ವರ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತ. ಗೀತೆಗಳ ಅನಂತರ ಇವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಗದ ವಿವಿಧ ಸಂಚಾರಗಳು, ತಾಳವೈವಿಧ್ಯ, ಧಾತುವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಜತಿಸ್ವರ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ರಾಗದ ವಿವಿಧ ಸಂಚಾರಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಡುವುದೇ ಜತಿಸ್ವರರಚಕರ ಉದ್ದೇಶ. ತಾಳಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜತಿಸ್ವರ ಕೇಳಲು ಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರಣಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.ಉದಾ: ಸಾರಿಗಾಪಾದಾಸಾನೀದಾ (ಬಿಲಹರಿ).

ಮೃದಂಗನಾದದ, ಲಯದ, ಅನುಕರಣಶಬ್ದಗಳು ಜತಿಗಳು. ಸ್ವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಜತಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡುವುದರಿಂದ ಜತಿಸ್ವರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ವರಪಲ್ಲವಿ, ಶಬ್ದಪಲ್ಲವಿ, ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯ ಜತಿಸ್ವರ.

ಮುಕ್ತಾಯಸ್ವರಗಳು ಅರ್ಧ ಆವರ್ತಸ್ವರ ಮತ್ತು ಉಳಿದರ್ಧ ಆವರ್ತ ಜತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಸ್ವರಪಲ್ಲವಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪೊನ್ನಯ್ಯ ವಡಿವೇಲು ಮತ್ತು ಶಿವಾನಂದಂ–ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಜತಿಸ್ವರಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿಗಳು ಜತಿಗಳಿಂದಲೂ ಚರಣ ಜತಿಸ್ವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಜತಿಸ್ವರಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಪಲ್ಲವಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ : ತಾರಿಜೆಂತಕ (ಅಠಾಣ ರಾಗ–ಆದಿತಾಳ). ಅಂತೆಯೇ ಸ್ವಾತಿತಿರುನಾಳರ ಹಲವು ಜತಿಸ್ವರಗಳು ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಜತಿಸ್ವರಗಳು ಚೌಕಕಾಲ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ವರಜತಿಗಳು ಜತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಜತಿಸ್ವರಗಳೆಂಬ ನೃತ್ಯರಚನೆಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡುವು. (ಬರುಬರುತ್ತ ಜತಿಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.) ಭರತನಾಟ್ಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜತಿಸ್ವರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಜತಿಸ್ವರದ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಚಾಕ್ಷುಷ ಅಭಿನಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ವಾದ್ಯಗಳ ಪೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

(ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.; ವಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜತ್ತಿ, ಬಸಪ್ಪ ದಾನಪ್ಪ : 1912–2002. ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಐದನೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರು (1974). ಮೊದಲು ಒರಿಸ್ಸದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಪುದುಚೇರಿಯ ಉಪರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ (ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ) ಮಂತ್ರಿಯೂ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯೂ ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ (ಆಗ ಸಂಸ್ಥಾನ) ಸಾವಳಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, 1912 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 10ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ದಾನಪ್ಪ ಜತ್ತಿ, ತಾಯಿ ಭಾಗವ್ವ. ದಾನಪ್ಪ ಜತ್ತಿಯವರು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಅವರ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬಸಪ್ಪನವರು ಒಬ್ಬರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸದ ಅನಂತರ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ರಾಜಾರಾಂ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಸೈಕ್ಸ್ ಲಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ. ಪದವಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿ (1940) ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಾಗಿ ಜೀವನ

ಆರಂಭಿಸಿದರು (1940–45). ಬಹು ಬೇಗನೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದರು. ಜಮಖಂಡಿಯ ಪೌರಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಎರಡುಬಾರಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದರಲ್ಲದೆ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು (1940–45). ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು. ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚಿಸುವ ಹೊಣೆ ಇವರದಾಯಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಕ್ಷಿಣ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಕ್ಕೂಟರಚನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಜತ್ತಿಯವರು ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಮನವೊಲಿಸಿ ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಸ್ಥಾನ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ವಿಲೀನಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಜತ್ತಿಯವರು ಮುಂಬಯಿ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ನಾಮಕರಣ ಹೊಂದಿದರು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಬಿ.ಜಿ ಖೇರರ ಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು (1948). 1952ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಉಪಮಂತ್ರಿಯಾದರು.

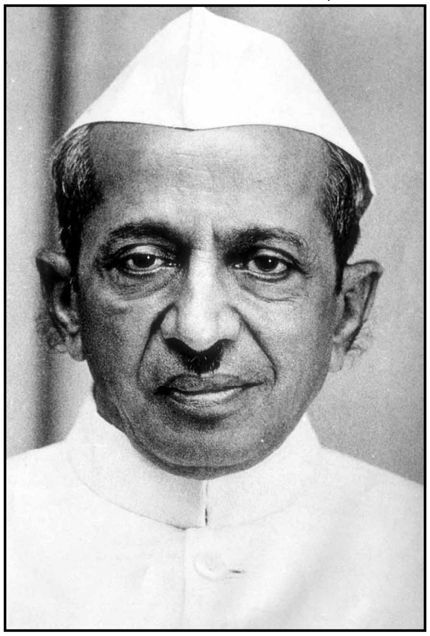

1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನಾರಚನೆಯಾದ ಅನಂತರ ಜತ್ತಿಯವರು ನೂತನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ (ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ) ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ರಾಜ್ಯದ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೆ ಜತ್ತಿ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿ ತಳಹದಿಯಾಯಿತು. 1957 ಮತ್ತು 1967ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಜ್ಯವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು.

1958ರಲ್ಲಿ ಜತ್ತಿಯವರು ಮೈಸೂರಿನ ವಿಧಾನ ಮಂಡಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬಂದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಜತ್ತಿಯವರು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. 1962ರ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ ರಚಿತವಾದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಜತ್ತಿಯವರು ಹಣಕಾಸಿನ ಮಂತ್ರಿಯಾದರು–1965ರ ವರೆಗೆ ಆ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅನಂತರ 1968ರ ವರೆಗೆ ಅವರು ಆಹಾರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಪುದುಚೇರಿಯ ಉಪರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ ನೇಮಕವಾದದ್ದು 1968ರಲ್ಲಿ. 1973ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಒರಿಸ್ಸದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾದರು. 1973–74ರಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಜತ್ತಿಯವರು ಅದರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಬಸವೇಶ್ವರರ ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಚಾರದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಬಸವ ಸಮಿತಿಗೆ ಜತ್ತಿಯವರು ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಅವರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಲವು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಂಗವ್ವನವರು ಜತ್ತಿಯವರ ಪತ್ನಿ. ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರಿ, ಮೂವರು ಪುತ್ರರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು 2002 ಮೇ 7ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಎಸ್.ಡಿ.ಎ)

ಜನಕ : ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಋಷಿ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ವಿಷಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಕಾರ ಜನಕನ ಸಭೆಗೆ ಅನೇಕ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಬಂದು ತತ್ತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಒಬ್ಬ. ಜನಕ ಈತನಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತತ್ತ್ವದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದ.

ಜನಕನ ವಿಚಾರ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ರಾಜನ ಮಗ ನಿಮಿ ವಸಿಷ್ಠನ ಶಾಪದಿಂದ ಅಸುನೀಗಲು ದೇಶ ಅರಾಜಕವಾಯಿತು. ಆಗ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಿಮಿಯ ಬಲತೋಳನ್ನು ಮಥನ ಮಾಡಲು ಅದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷ ಜನಿಸಿದ. ಪ್ರಜೆಗಳು ಈತನಿಗೆ ವಿದೇಹ, ಮಿಥಿ, ಜನಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರನ್ನು ಮೈಥಿಲ, ವೈದೇಹ, ಜನಕ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಪರಿಪಾಠ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೀರಧ್ವಜನೇ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಜನಕ ಮಹಾರಾಜ. ಜನಕನಿಗೆ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಉತ್ತಾಗ ಅದರ ತುದಿಗೆ ಒಂದು ಚಿನ್ನದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಗುವೇ ಸೀತೆ. ಅನಂತರ ಜನಕನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವೇ ಊರ್ಮಿಳೆ.

ಅನಂತರ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಶಿವಧನುರ್ಭಂಗ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಊರ್ಮಿಳೆಯನ್ನೂ, ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಕುಶಧ್ವಜನ ಪುತ್ರಿಯರಾದ ಮಾಂಡವಿ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯರನ್ನು ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟು ಜನಕ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ.

ಜನಕ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ಮೇಧಾವಿ, ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸು. ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಂತಿಪರ್ವದಲ್ಲೂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಜನಕನ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ಆತ ನಡೆಸಿದ ಸಂವಾದಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಮಾಂಡವ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಯೊಂದಿಗೂ ಪರಾಶರ ಮಹರ್ಷಿಯೊಂದಿಗೂ ಜನಕ ನಡೆಸಿದ ಸಂವಾದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಪರಾಶರರೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಂವಾದ ಪರಾಶರ ನೀತಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮಿಥಿಲೆ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನಕ ಖಿನ್ನನಾಗದೆ ಮನಃಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಂತಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ವನಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಜನಕ ಕಪೋತ ಮುನಿಯೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ವಾದ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅಶ್ವಮೇಧ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಜನಕ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಮಕಾರತ್ಯಾಗವೇ ಸಾಧನವೆಂದು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಜನಗಣತಿ : ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಆ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕ್ರಮಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದನ್ನು ಖಾನೇಶುಮಾರಿ (ಸೆನ್ಸಸ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳೆಂದರೆ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನರ ಹಂಚಿಕೆ, ಮನೆ, ಜಮೀನು, ಜಾನುವಾರು, ವೃತ್ತಿ, ವರಮಾನ, ಖರ್ಚು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇತಿಹಾಸ : 5,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖಾನೇಶುಮಾರಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್, ಇಸ್ರೇಲ್, ಪರ್ಷಿಯ, ಭಾರತ, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು, ಅವರ ಪೈಕಿ ಎಷ್ಟು ಜನಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಬಹುದು, ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳು ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸಿಕ್ಕುವರು– ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಖಾನೇಶುಮಾರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಕೆಲವು ಹಕ್ಕುಗಳು ಇದ್ದುವು. ಆದರೆ ಗುಲಾಮರಿಗೆ ಅವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಕ್ಕುದಾರ ನಾಗರಿಕರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಗಣತಿಯ ಪದ್ಧತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಕಾಣಿ, ವರಮಾನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೂಡ ಎಣಿಸಿ ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜನಗಣತಿಯ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಉಂಟು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗಣತಿಯನ್ನೂ ಜನ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳ ಲೆಕ್ಕವನ್ನೂ ಹಳ್ಳಿಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಗೋಪ ಅಥವಾ ಶಾನುಭೋಗನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಇವು : ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಟ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯ ಜಮೀನು, ಪಡಬಿದ್ದ ಜಮೀನು, ಬಂಜರು, ಬಯಲು, ತರಿ, ಖುಷ್ಕಿ, ಬಾಗಾಯಿತು, ತರಕಾರಿ ತೋಟಗಳು, ಬದುಗಳು, ಅಡುಗಳು, ಕಾಡುಗಳು, ಬಲಿವೇದಿಕೆಗಳು, ದೇಗುಲಗಳು, ನೀರಾವರಿ ಜಲಾಶಯಗಳು, ಶ್ಮಶಾನಗಳು, ಛತ್ರಗಳು, ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು, ಹುಲ್ಲುಮಾಳಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕಾಡು, ರಸ್ತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಿ ಜಮೀನುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಾನಧರ್ಮ, ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯ, ತೆರಿಗೆಯ ಸೋಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬರೆದಿಡತಕ್ಕದ್ದು. ಮನೆಗಳನ್ನು ತೆರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕವು ಮತ್ತು ತೆರಿಗೆ ಇಲ್ಲದವು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ, ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗಣನೆಮಾಡಿ ಬರೆದಿಡತಕ್ಕದ್ದು. ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು, ಗೋವಳರು, ವರ್ತಕರು, ಕಸಬುದಾರರು, ಕೂಲಿಗಾರರು, ಗುಲಾಮರು ಮತ್ತು ಪಶುಗಳು–ಇವುಗಳ

ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾದ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದರ ಲೆಕ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಿಂದಲೂ ಎಷ್ಟು ಚಿನ್ನ, ಬೇಗಾರಿ ಕೆಲಸ, ಸುಂಕ ಮತ್ತು ದಂಡ ವಸೂಲಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸಹ ನಿಗದಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇಷ್ಟು ತಪಶೀಲಾಗಿ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಣತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಗಣತಿಗೂ ಇಂದಿನ ಗಣತಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು.

ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಜನಗಣತಿ ಕೆನಡದ ಕ್ವಿಬೆಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 1666ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. 1749ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಸಿದ ದಾಖಲೆ ಇದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 1790ರಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದೂ ಜನಗಣತಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಲಭಿಸಿತು. ಆ ವರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರತಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 1801ರಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅಕ್ಬರನ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಇತಿಹಾಸಕಾರನೂ ಆದ ಅಬುಲ್ ಫಸಲ್ ಬರೆದಿರುವ ಐನ್–ಎ–ಅಕ್ಬರಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಜನಗಣತಿ ನಡೆದದ್ದು 1872ರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳಿದ್ದುವು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ನಡೆಸಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ 1881ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜನಗಣತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ್ದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ದಶವಾರ್ಷಿಕ ಜನಗಣತಿಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ 1971ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದು ಹನ್ನೊಂದನೆಯದು. 1971ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಗಣತಿಯೂ ಏಕಕಾಲಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಜನರ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1941ರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಕಾಲಿಕ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಜನರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ವಾಸವಿರುವರೋ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಿ ಪಡೆದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ವಸ್ತುತಃ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾರತ. ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ನೆರವುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. 1950ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಜಾಗತಿಕ ಜನಗಣತಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ, ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕಿ–ಅಂಶ ಒದಗಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತು.

***ಜನಗಣತಿಯ ಸಂಘಟನೆ* :** ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಸಮಸ್ತ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಏಕರೂಪದ ಜನಗಣತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಡೆಸುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಹೊಣೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಶಾಶ್ವತವಾದ ಜನಗಣತಿಯ ಅಧಿನಿಯಮವೊಂದು ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಜನನ–ಮರಣ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಧಾನಾಧಿಕಾರಿಗೆ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್–ಜನರಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತ ಭಾರತದ ಜನಗಣತಿಯ ಕಮಿಷನರ್‌ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟನನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನ ಅಧಿಕಾರ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಧೀನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಜನಗಣತಿಯ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಗಣತಿಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಜನಗಣತಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಎಣಿಕೆಮಾಡಿ ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು (ಜಂಜರು ನಂಬರು) ಕೊಟ್ಟು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳ ಬಾಗಿಲ ಕದಗಳ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಗಣತಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಬರೆಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. 1971ರ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ 120–150 ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಿರುವ ಜನರ, ಅಂದರೆ 600–750 ಜನರ, ಎಣಿಕೆಗೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಸುಮಾರು 10 ಲಕ್ಷ ಎಣಿಕೆದಾರರು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಜನಗಣತಿಯ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಲಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಮನೆಗಳಿಲ್ಲದವರ ಎಣಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯ ಜನಗಣತಿಯ ಅಧಿಕೃತ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಂಥವರು ಮಲಗುವ ಛತ್ರ, ಚಾವಡಿ, ಫುಟ್‌ಪಾತ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಜನಗಣತಿಯ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ನೀಡುವ ಉತ್ತರಗಳೆಲ್ಲ ರಹಸ್ಯವಾದವು. ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಣಿಕೆದಾರನೇ ಆಗಲಿ ಗಣತಿಯ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯೇ ಆಗಲಿ ತಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸ ಕೂಡದು. ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ ಆತನಿಗೆ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವುದು. ಗಣತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಣಿಕೆದಾರ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಹಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದು. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನುಚಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮನ ನೋಯಿಸುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಎಣಿಕೆದಾರ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವನು.

(ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.; ಬಿ.ಆರ್.ವಿ.)

***ಜನಗಣತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು* :** ಆಧುನಿಕ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆರು ಮುಖ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ : 1 ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ ನಡೆಸಬೇಕು. ಜನಗಣತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಲೆಗಳನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿ ರೂಢಿಗೆ ತರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. 2 ಜನಗಣತಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಹದ್ದು ನಿಖರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತುಲನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಬಹುದಾದ ಗಡಿವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರಬೇಕು. 3 ಜನಗಣತಿಯ ಪರಿಧಿಯ ಒಳಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ, ಯಾರನ್ನೂ ಬಿಡದಂತೆ ಮತ್ತು ಯಾರನ್ನೂ ಎರಡು ಸಲ ಎಣಿಸದಂತೆ, ಸೇರಿಸಲೇಬೇಕು. 4 ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವ ಜನರ ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವೇಳೆಯ ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟುವವರು ಈ ಎಣಿಕೆಗೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಸಾಯುವವರು ಈ ಎಣಿಕೆಗೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. 5 ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕುರಿತಂತೆ ಜನಗಣತಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಪಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು. 6 ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಮಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲೇಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಜನಗಣತಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮಾಹಿತಿಗಳಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಒಂದು ಉತ್ತರ ದೊರೆಯಲಾರದು–ಕಾಲ ಹಾಗೂ ದೇಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತಲೆದೋರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೂ, ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಇರಲೇಬೇಕು. ಅವನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದೆ: 1 ಜನಗಣತಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಸಸ್ಥಳ, 2 ಮನೆಯ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧ, 2 ಲಿಂಗ, 4 ವಯಸ್ಸು, 5 ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, 6 ಜನ್ಮಸ್ಥಳ, 7 ಪೌರತ್ವ, 8 ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವರ್ತನೇ/ಳೇ ಅಲ್ಲವೇ, 9 ಉದ್ಯೋಗ, 10 ಕಾರ್ಖಾನೆ, 11 ಸ್ಥಾನ (ನೇಮಕದಾರ, ನೌಕರ, ಇತ್ಯಾದಿ), 12 ಭಾಷೆ, 13 ಜನಾಂಗಸಂಬಂಧಿ ಇಲ್ಲವೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು, 14 ಸಾಕ್ಷರತೆ, 15 ವಿದ್ಯಾಮಟ್ಟ, 16 ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿ, 17 ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೆಂಗಸಾದರೆ ಆಕೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಜನಗಣತಿಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋಲಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮತ ಮೊತ್ತದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದೆ. ಜನಗಣತಿಯ ದಿನಾಂಕದಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ವಿದೇಶಿ ಸೇನಾ, ನೌಕಾ ಮತ್ತು ರಾಯಭಾರ ವರ್ಗವನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಆ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಬೇಕು. ಆ ದೇಶದವರಾಗಿದ್ದೂ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೇನಾ, ನೌಕಾ ಮತ್ತು ರಾಯಭಾರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಜನರನ್ನೂ ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ, ಆದರೆ ಜನಗಣತಿಯ ದಿನದಂದು ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರೀ ನಾವಿಕರನ್ನೂ ಆ ಮೊತ್ತ ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು, ಅಲೆಮಾರಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು, ಜನಗಣತಿಯ ದಿನದಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪೌರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳು–ಇವರನ್ನೂ ಈ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಏಕರೂಪತೆ ಉಂಟಾಗಿ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋಲಿಕೆ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಗಣತಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ: 1 ನೇರ ಎಣಿಕೆ ಮತ್ತು 2 ಸ್ವಯಂ ಎಣಿಕೆ. ನೇರ ಎಣಿಕೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಎಣಿಕೆದಾರನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನಿಂದ

ಅಥವಾ ಎಣಿಕೆದಾರನಿಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ಬೇರಾವನಾದರೂ ಕುಟುಂಬಸದಸ್ಯನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಯಂ ಎಣಿಕೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಅವನು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ ಅದನ್ನು ಜನಗಣತಿ ಕಚೇರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಣಿಕೆದಾರನೇ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ಅವನು ಸಹಾಯಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯ ಉತ್ತರಗಳು ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಇವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಖಾತರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕತೆಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ; ಆವಶ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜನಗಣತಿ ನಡೆಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಜನಗಣತಿ ಮಾಡಲು ಮೊದಲು ಪ್ರಥಮದರ್ಶಿ ಗಣತಿ (ಪೈಲಟ್ ಸೆನ್ಸಸ್) ನಡೆಸುವುದುಂಟು. ವಿಚಾರಣೆ, ವಿಧಾನ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂಘಟನೆ, ಸಾರೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ–ಇವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಗಣತಿಯ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ–ಅಂದರೆ ಎಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ–ಪಡೆದ ಸಮಸ್ತ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಸಾರಾಂಶಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರವೇ ಸಮಗ್ರವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಜನಗಣತಿಯ ಒಂದೊಂದು ಬಿಡಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯೂ ನಿಖರತ್ವವೂ ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಳುಕು ಮೂಡಿಸುವಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೆಂದರೆ ವಯಸ್ಸು, ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ನೌಕರಿ ಇವೇ ಮುಂತಾದುವು. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ಇಲ್ಲವೇ ಪೂರ್ಣವಾದ ಉತ್ತರಗಳು ದೊರೆಯದೆ ಜನಗಣತಿಯ ದಾಖಲೆಗಳು ಮಸುಕಾಗುವುದುಂಟು. ಇಂಥವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಸಾರಾಂಶ ನೀಡುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ವಿಕೃತರೂಪವನ್ನು, ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಯೋಜನೆ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಮಿಸುವ ಒಂದೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲೂ ಅಡ್ಡ ತಾಳೆ ನೋಡಿ ಅವುಗಳ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ರುಜುವಾತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ಜನಗಣತಿಯ ಉಪಯೋಗಗಳು : ಜನಗಣತಿಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಕಾರಣಗಳೇನೆಂಬುದು ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಆಸಕ್ತಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಆರೋಗ್ಯ, ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವರಮಾನ, ಜೀವನಮಟ್ಟಗಳು, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನುಭೋಗ ಸರಕುಗಳ ಸರಬರಾಜು, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಧಾನಸಭೆಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲು ಅರ್ಹರಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಕ್ಕುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಥವಾ ಗುಂಪುಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಜನಗಣತಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಜನಗಣತಿಯೇ ಆಧಾರ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿ ಜನ, ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ನಗರಗಳ ಜನತೆ, ಜನಾಂಗೀಯ ಅಥವಾ ಮತೀಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು, ನಿರಾಶ್ರಿತರು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವಿವರಿಸಲು ಜನಗಣತಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಕ್ರಮಿಕ ಜನಗಣತಿಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು, ಸ್ಥಾನೀಕರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆ ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ವಿಪುಲ ಆಧಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಜನಗಣತಿಯ ವರದಿಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. **(ನೋಡಿ– ಜನಸಂಖ್ಯೆ)** *

ಜನನ ಕರ್ಮಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಶುಜನನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಗಳೂ ಜನನಾನಂತರದ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿಚಾರ ಮೊದಲಿಗೆ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಕಾಲಾನುಸಾರಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳೊಡನೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚತುರ್ಥೀ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಚತುರ್ಥೀ ಹೋಮ : ವೇದಯುಗದಲ್ಲಿ, ವಿವಾಹವಾದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಗ್ನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚರು ಹೋಮ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಂಡಾ ಗಿಡದ ಬೇರನ್ನು ತೇದು ಅದರ ಗಂಧದ ಕೆಲವು ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಗೆ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಅಂದೇ ನಡೆಸುವ ಸಂಭೋಗಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಿಸಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಇದು ವಿವಾಹದ ಭಾಗವೇ ಆದ ಕರ್ಮ. ಮದುವೆ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಾಗಿ ನಾಲ್ಕಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರಸ್ತವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು ಗರ್ಭಾಧಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಡತಿ ಮೈನೆರೆದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ರಾತ್ರಿಯಿಂದ 16ನೆಯ ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಎಂದಾದರೂ ಈ ಕರ್ಮ ನಡೆಸಬಹುದು. ಸಮರಾತ್ರಿಗಳೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಕೊನೆಕೊನೆಯವು ಗಂಡು ಸಂತಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯವಾದುವು. ಅಧ್ಯಂಡಾ ಬೇರಿನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಚತುರ್ಥೀ ಕರ್ಮವೇ.

ಪುಂಸವನ : 3ನೆಯ ತಿಂಗಳು ಅಥವಾ ಕೆಲವರ ಮತದಂತೆ 5, 7 ಅಥವಾ 8ನೆಯ ತಿಂಗಳು ನಡೆಸಬೇಕಾದ್ದು. ಸೀಮಂತವಾದ ಅನಂತರ ಹಾಗೂ ಗರ್ಭ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮೇಲೆ ನಡೆಸುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಋತುಮತಿಯಾಗದ ಹುಡುಗಿ ಆಲದ ಬಿಳಲು ಮತ್ತು ಅದರ ಎರಡು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಎರಡು ಗುಂಡುಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಬೇಕು. ಆ ರಸದ ಕೆಲವು ಹನಿಗಳನ್ನು ಗಂಡ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೂಗಿನ ಬಲ ಹೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಕಬೇಕು. ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಮೊಸರಿಗೆ ಎರಡು ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಕ್ಕಿ ಕಾಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಸಲ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅನವಲೋಭನ ಅಥವಾ ಗರ್ಭರಕ್ಷಣ : ಇದು ವೈದಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪುಂಸವನದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಂಸವನದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಗರ್ಭಪತನವಾಗಲೀ ಗರ್ಭನಾಶವಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು. ದೂರ್ವಾರಸ ಹನಿಗಳನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯ ಮೂಗಿನೊಳಗೆ ಬಿಡುವುದೂ, ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಪೂರ್ವಕ ಆಕೆಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೂ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು.

ಸೀಮಂತೋನ್ನಯನ, ಸೀಮಂತಕರಣ ಅಥವಾ ಸೀಮಂತ: ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪುಂಸವನದ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಹೋಮಾಗ್ನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಜಮಾನ ಕೆಲವು ಹೋಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಮಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೋರಹಣ್ಣುಗಳು, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಯ ಗರಿ (ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಉಂಗುರಗಳು ಇರಬೇಕು), ಮತ್ತು ಮೂರು ಕಟ್ಟು ದರ್ಭೆ – ಇವುಗಳಿಂದ ಮೂರು ಸಲ ಆಕೆಯ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಮುಂದುಗಡೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಾಚುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ವೈಣಿಕರು ವೀಣೆಯೊಡನೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬದಂತೆ ಆಚರಿಸುವ ದಿನ. ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿಡುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೆನ್ನ ಬಹುದು. ಇದು ಈಚೆಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಮನು ಇದರ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಷ್ಣುಬಲಿ : ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಸುಖಪ್ರಸವವಾಗುವುದಕ್ಕೆ 8ನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಕರ್ಮ.

ಸೋಷ್ಯಂತೀ ಕರ್ಮ : ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಪ್ರಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವಂಥದು. ತಾಯಿಯ ಕಾಲಿನ ಬಳಿ ತುರ್ಯಂತೀ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಇಡಲಾಗುವುದು. ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಆಕೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನದಿ ಅಥವಾ ಬುಗ್ಗೆಯ ನೀರನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸುವುದು. ಜರಾಯು ಹೊರಬರದಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೆರಡು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸುವುದು.

ಜಾತಕರ್ಮ : ಇದೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರೇಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಗುವೊಂದು ಜನಿಸಿದಾಗ, ದಧಿ ಮತ್ತು ಘೃತ ಹೋಮವನ್ನು ನಡೆಸಿ, ಶಿಶುವಿನ ಬಲ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಪಠಿಸುವುದು. ಅನಂತರ ಚಿನ್ನದ ಸೌಟು, ಬಳೆ ಅಥವಾ ಉಂಗುರದಿಂದ ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುಗಳ ಮಿಶ್ರಣಮಾಡಿ ಶಿಶುವಿಗೆ ನೆಕ್ಕಿಸುವುದು. ಮಗುವಿಗೆ ಎರಡು ಹೆಸರಿಡುವುದು–ಒಂದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಹೆಸರು, ಇನ್ನೊಂದು ರಹಸ್ಯ ಹೆಸರು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ತನ್ಯದಾನ–ಮಗುವಿಗೆ ಹಾಲುಣಿಸುವುದು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅಭಿಮಂತ್ರಣ; ತಾಯಿಯನ್ನು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸುವುದು. ಪಂಚಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ಥಾಪನ. ಮಗುವಿನ ಸುತ್ತ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಮತ್ತು ಮೇಲುಗಡೆಯಿಂದ ಯಜಮಾನನೂ ಶಿಶುವಿನ ಮೇಲೆ ಉಸಿರು ಬಿಡಬೇಕು. ಇದು ಜಾತಕರ್ಮ. ಇದನ್ನು ಜನನವಾದ ಕೂಡಲೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ತಾಯಿ, ದಾದಿ ಹೊರತು ಇತರರು ಮಗುವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ನಾಭಿಛೇದನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈಚೆಗೆ ಜಾತಕರ್ಮ ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ: ಮೇಧಾಜನನ–ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೇನು ನೆಕ್ಕಿಸುವುದು. ಇದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕರ್ಮ. ಆಯುಷ್ಯ–ಶಿಶುವಿನ ಹೊಕ್ಕಳ ಬಳಿ ಅಥವಾ ಬಲಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವುದು. ಅಂಸಾಭಿಮರ್ಷಣ – ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಶಿಶುವಿನ ತೋಳು ಮುಟ್ಟುವುದು. ಮಾತ್ರಭಿಮಂತ್ರಣ – ಪಂಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ಥಾಪನ, ಸ್ತನ್ಯಪಾನ ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಂತ್ರಣ ಅಥವಾ ದೇಶಾಭಿಮರ್ಷನ–ಜನನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಮುಟ್ಟುವುದು) ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಕ್ಷಸಬಾಧೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲು ಸಾಸಿವೆ ಹಾಗೂ ಬತ್ತದ ಹೊಟ್ಟಿನ ಹೋಮವನ್ನೂ ಜಾತಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಶುವಿಗೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಐದು, ಆರನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಶಾಂತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪುರಾಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಸಂಜೆ, ತಂದೆ ಅಥವಾ ಯಾರಾದರೂ ಗಂಡಸರು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಗಣಪತಿ, ಜನ್ಮದಾ, ಷಷ್ಠೀದೇವೀ ಮತ್ತು ಭಗವತೀ (ದುರ್ಗಾ)–ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಜಾಗರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಉತ್ಥಾನ : 10 ಅಥವಾ 12ನೆಯ ದಿನ ತಂದೆ ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹಾಗು ಮನೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಭಿ ಛೇದನದವರೆಗೆ ಯಾವ ಅಶುದ್ಧಿಯೂ ಇರದು. ಅನಂತರ 12 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಜ್ಞಾತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಜಾತಾಶೌಚವಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶೌಚ ನಿವೃತ್ತಿಯಾದರೂ ತಾಯಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಂಡುಮಗುವಾದರೆ 30 ದಿನಗಳವರೆಗೂ, ಹೆಣ್ಣಾದರೆ 40 ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಮೈಲಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ನಾಮಕರಣ : ಇದನ್ನು ಸೋಷ್ಯಂತೀಕರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಅಥವಾ ಜಾತಕರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸುವ ವಾಡಿಕೆಯಿತ್ತೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಈಚೆಗೆ, 10, 11 ಅಥವಾ 12ನೆಯ ದಿನ ಅಥವಾ 10ನೆಯ ದಿನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಎಂದಾದರೂ ನಡೆಸಬಹುದೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಆಚರಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ 12 ಅಥವಾ 16ನೆಯ ದಿನ ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಇದಿಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರಕೃತ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಇನ್ನೂ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಸಂತೋಷ ಸಮಾರಂಭಗಳಾಗಿವೆ. ಗರ್ಭಾಧಾನದ ಅನಂತರ ಗರ್ಭದ ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳು ಹೂ ಮುಡಿಸುವುದನ್ನು, 5ನೆಯ ತಿಂಗಳು ಬಳೆ ತೊಡಿಸುವುದನ್ನು ಈಗ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಂಜಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. 8ನೆಯ ತಿಂಗಳು ಸೀಮಂತ. ಪ್ರಸವಾನಂತರ 11ನೆಯ ದಿನ ಒಳಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ–ಮಗು, ತಾಯಿ. 16ನೆಯ ದಿನ ನಾಮಕರಣ ಹಾಗೂ ತೊಟ್ಟಿಲು ತೂಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮಗುವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಸಂಜೆ ಗಣಪತಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ, ಗುಂಡುಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಮಗು ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಹೊಂದಲೆಂದು ಗುಂಡುಕಲ್ಲನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಆ ಗುಂಡಪ್ಪನನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಮೊದಲು ಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಮಗುವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಮಗುವಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮಗುವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಬಜೆಯನ್ನು ತೇಯ್ದು ಅದರ ಗಂಧವನ್ನು ಬೆಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಮಗುವಿಗೆ ನೆಕ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಜೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಇಡುವೆನು ಬಾರೋ ಎಂಬ ಜನಪದ ಗೀತೆಯೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಜಾತಕರ್ಮ ಹಾಗು ನಾಮಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಉಪನಯನ ಅಥವಾ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಾಂಗವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.; ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ: ನೋಡಿ–ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ

ಜನಪದ ಆಶಯಗಳು : ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವಿಶೇಷ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಶಯಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯಗಳು, ಕಥಾಲಾವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಆಶಯಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಶಯಗಳು (ಫೋಕ್ ಮೋಟಿಫ್ಸ್) ಕೆಲವು ಸಾರಿ ತೀರ ಸರಳ ನಂಬಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಆಶಯಗಳು ಅಸಾಮಾನ್ಯಜೀವಿಗಳಾದ ಕಿನ್ನರಿಯರು, ಮಾಟಗಾತಿಯರು, ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ತಿನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸರು, ಕ್ರೂರ ಮಲತಾಯಂದಿರು, ಮಾತಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು–ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ನೆರವೇರುತ್ತವೆ. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಪಂಚ, ಮಾಟಗಾರರ ಪ್ರಪಂಚ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಆಶಯಗಳ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಜನತೆಯನ್ನು ರಂಜಿಸಬಲ್ಲ ಸರಳವಾದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆ ಕೂಡ ಆಶಯವಾಗಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಶದ ಕನಿಷ್ಠ ಘಟಕವೇ ಆಶಯ. ಇಂಥ ಆಶಯ ಓದುಗರ ಮೇಲೆ ನೇರ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿ ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆಶಯಗಳು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಲು ಮತ್ತು ಪುನರಾವೃತ್ತಿಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವಂಥ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಬೇರೇನಾದರೂ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ಒಂದು ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ಆಶಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೇ ಮೋಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿದ ಆತನ ರಾಣಿ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಂಚಿನ ತೇರಿನಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ, ಶಾಪಹಾಕಿ ಕಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಒಬ್ಬ ಅಗಸನನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯಲು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಒಗೆದು ಹರವಿದ್ದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಾಜಕುಮಾರ ಅವಳನ್ನು ಮೋಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಗಜನಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಆಕೆಯ ಸೀರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಮತ್ತೆ ರಾಜಕುಮಾರ ನಿಜರೂಪ ತಾಳಿ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ರಾಜಕುಮಾರ ಒಬ್ಬ ಸೂಳೆಯ ಜೊತೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಕೊಡಲು ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಕುಮಾರಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಒಂದು ಕೋತಿ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ನೆರವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೋತಿ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ರಾಜ ಸೂಳೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಗಡೆ ಆಡುವುದನ್ನು ಕೋತಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ–ಸೂಳೆಯರ ನಡುವೆ ಮಾತು ಬಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಕಂಚಿನ ತೇರಿನ ಕಡೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಕುಮಾರಿ ರಾಜಕುಮಾರ ಒಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ, ರಾಜಕುಮಾರಿಯಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತವಾದ ಕೋತಿ ದುಃಖದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ ಮಗಳನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದು, ಕಂಚಿನ ತೇರು, ತಾಯಿ ಹಾಕುವ ಶಾಪ, ರಾಜಕುಮಾರ ಗಜನಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದು, ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಮತ್ತು ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ನೆರವಿಗೆ ಬರುವ ಕೋತಿ–ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ಆರು ಆಶಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಾತಾವರಣ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯದು. ಮಾಯವಾಗುವುದು, ಶಾಪ, ನಿಜರೂಪ ತಾಳುವುದು, ಮಾತಾಡುವ ಕೋತಿ, ರಾಕ್ಷಸರು, ಕಂಚಿನ ತೇರು ಇವು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಲಾರದಂಥವು. ಹೀಗೆ ಸಹಜತೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ, ವಿಶೇಷವಾದ ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ಆಶಯಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ, ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಆಶಯಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ಆಶಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಒಂದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೂಲದಿಂದ ಆಶಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒಬ್ಬರಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಇವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರು ಅವನ್ನು ಕಥಾವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಆಶಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ಇಂಥ ಆಶಯಗಳ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾನವನ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದಾಗಿದೆ. ಜನತೆಗೆ ಮತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳ ಮರ್ಮ, ಮಾನವನ ಆಶೋತ್ತರಗಳು, ಜೀವನ ಸಾವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಪುನರ್ಜನ್ಮಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ದೇವರು, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು, ಹೆದರಿಕೆ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳು, ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಧೋರಣೆಗಳು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದ ಆಶಯಗಳು ಬೆಳಕು ಬೀರಬಲ್ಲವು. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.ಬಿ.)

ಜನಪದ ಕಥೆ : ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡೋ ಹಾಗೇಯೋ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕವೋ ಬಾಯ ಮೂಲಕವೋ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಕಥೆ. ಈ ಮಾತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥನರೂಪಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿಯ ಕಥೆಗಳು (ನೋಡಿ– ಅಜ್ಜಿಕಥೆ) ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಅಸ್ಸಾಮೀ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಸಾಧುಕಥಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ತಕ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಲಿ ಕೇಳುವುದಾಗಲಿ ನಿನ್ನೆಮೊನ್ನೆಯದಾಗಿರದೆ, ಮಾನವಸಮಾಜದಷ್ಟೇ ಪುರಾತನವಾದುದಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಮನುಷ್ಯ ಕಥೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. ಶ್ರಮದ ಉಪಶಮನಕ್ಕಾಗಿ ಕಲೆ ಜನ್ಮತಾಳಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಕಥೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೂ ಈ ಅನಿವಾರ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ,

ಉಳಿದದ್ದೂ ಈ ಆವಶ್ಯದ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ. ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ಕೆಲವನ್ನು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲಸದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಶ್ರಮವನ್ನು ಮರೆಯಲು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಜೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿ ಕಾಯಿಸುತ್ತ, ರಾತ್ರಿ ಊಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು, ಕೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಲಗಿಸಲು ಕಥೆ ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜನಂಥವ ಕಥೆ ಕೇಳಲು ಕಥೆಗಾರರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಕಥೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ವಿಶೇಷ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರೂ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂಥವರು ವಿರಳವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಹಾಗೂ ಕೇಳಲು ಪುರುಷರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮತ್ತು ಬಾಲಕರು-ಯಾರಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳುವವರಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಪ್ರಧಾನರು.

ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಸ್ವರೂಪ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಹಾಗೂ ಕೇಳುವ ಕ್ರಿಯೆ ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಮಾನವ ಇರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುವ ಒಂದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣವೆಂದರೆ ಏಕರೂಪತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಥೆಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿರುವುದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಮಾನವನ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಈ ಏಕರೂಪತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕರೂಪತೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಯಿತು. ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಕ್ಸೆಲ್ ಓಲ್ರಿಕ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಒಂಬತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ:

1 ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯೊಂದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾವಕಾಶವಾದ ಪ್ರವೇಶವಿದ್ದು, ಶಿಖರವನ್ನು ತಲಪಿದ ಮೇಲೂ ನಿಲುಗಡೆಯ ಸ್ಥಾನದ ತನಕ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

2 ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಶರೀರವನ್ನು ಪುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೂರುಮಡಿಯಿದ್ದು, ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಕೇತದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ನಾಲ್ಕುಮಡಿಯೂ ಆಗಬಹುದು.

3 ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಂದು ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇದ್ದರೂ ಇಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರಬೇಕು.

4 ವೈದೃಶ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾಗಮ-ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನಾಯಕ ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟ.

5 ಒಂದೇ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೇನಾದರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಅವರು ಚಿಕ್ಕವರಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಶಕ್ತರಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಅನೇಕವೇಳೆ ಅವಳಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ, ವೈರಿಗಳಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು.

6 ದುರ್ಬಲ ಮತ್ತು ಕೀಳು ಆಗಿರುವವರು ಉತ್ತಮರಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕಿರಿಯ ಸೋದರ ಅಥವಾ ಸೋದರಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಯ ಗಳಿಸುವವರು.

7 ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣ ಸರಳ. ಕಥೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪಾತ್ರದ ಕಥೆಗೆ ಹೊರತಾದ ಯಾವುದೇ ಜೀವನದ ಸುಳಿವು ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

8 ಕಥಾವಸ್ತು ಸರಳ, ಸಂಕೀರ್ಣವಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕು. ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಕಥೆಗಳು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಆಗ ಅದು ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಜಾಯಮಾನವಾಗಿರದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಭಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

9 ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮಾನ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತರುವ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಮೇಲಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪಾತ್ರಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ದೇವತೆ, ಪ್ರಾಣಿ, ದೆವ್ವ, ಬೇತಾಳ, ರಾಕ್ಷಸ ಮೊದಲಾದ ಮನುಷ್ಯೇತರರೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ, ನರಕ – ಈ ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಇವರ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ನಾಯಕ, ಪ್ರತಿನಾಯಕ ಹಾಗೂ ನಾಯಿಕೆ ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಹಸವೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆ ತಾನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಥಾನಾಯಕನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕಿರಿಯ ಮಗನ ವಿಚಾರ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿರಿಯ ಮಗನೇ ಕಥಾನಾಯಕನೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ವಂಚಿತನಾದ ಕಿರಿಯವನು ಬದುಕಲು ಸಾಹಸಿಯಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅವನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿನಾಯಕ ಖಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನವರೇ ಆದವರು ನಾಯಕನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿನ ಹೆಂಗಸು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಳನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮಲತಾಯಿಯ ಪಾತ್ರ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಎಷ್ಟೋ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲದ ಪಾತ್ರಗಳೇ ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸುವುದುಂಟು. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಣಾಳು ಸಹಾಯಕರ ಪಾತ್ರವೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ನಾಯಕನಿಗೆ ಮಾನುಷ ಅಥವಾ ಅತಿಮಾನುಷ ಸಹಾಯಕರಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ ದೊರೆಯುವುದು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಮೂನೆಗಳೆಂದರೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಮಂತ್ರದಂಡ, ಉಂಗುರ, ಕಪ್ಪು, ಭೂತಗನ್ನಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ, ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಂತ್ರವಾದಿಯ ಕೈವಾಡ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೃಷ್ಟದ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸಂಗತಿ. ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ತಮ್ಮಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೂಡುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರಬಹುದು. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಅಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳು ವಾತಾವರಣವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ನಿರಾಡಂಬರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುವಲ್ಲದೆ, ಉದ್ದೇಶಿತ ಗುರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಿಜವಾದ ಜನಪದ ಕಥೆಗಾರನ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದರೆ, ದುಷ್ಟತನ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಜನತೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮೂಲಾಂಶವಾಗಿರುವ ಜನಪದ ಕಥೆ ಅವರ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನೂ ತೆರೆದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅದು ಸವಾಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎಸೆದಿದೆ; ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೆರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಕಥೆಯೂ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಅಥವಾ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಸಹೃದಯನಿಗಾಗುವ ಕಲಾನುಭವದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ, ಕಥೆ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಚೋದಕವೂ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತವೂ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರಿಂದ ದೊರಕುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ, ಬೇಸರ ತರುವಂಥ ಏಕತಾನತೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ, ಒಂದು ರೀತಿಯ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಸುಖ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಇದಕ್ಕೆ ಆನಂದವೇ ಪರಮೋಚ್ಚ ಗುರಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಿಗೆ ದುಃಖೋಪಶಮನದ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿ ಅವು ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸ್ಟಿತ್ ಥಾಮ್ಸನ್ನನ ಮಾತು ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿವೇದಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ : ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್‌ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥೆಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥೆಗಳೇ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥೆಗಳಾಗಿ ಚಲಾವಣೆಯಾಗಬಹುದು. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಂದು ಖಂಡಕ್ಕೆ, ದೇಶಕ್ಕೆ, ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ ಕಷ್ಟತರವೂ ತುಂಬ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವೂ ಆದುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಉಚಿತವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಭಿನ್ನ ಭಾಗಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಜನಪದ ಕಥೆಗಾರನೂ ಇವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಮೊದಲಿಗೆ, ಎಡ್ವಿನ್ ಸಿಡ್ನಿ ಹಾರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ವಾನ್‌ದೇರ್ ಲೇಯನ್ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಗ ಮತ್ತು ಮೆರ್ಖನ್ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಗ ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳವೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಆವರಣ ಅತಿಮಾನುಷ, ಪಾತ್ರ ಅರ್ಧಚಾರಿತ್ರಿಕ, ರಚನೆ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಸರಳ. ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ

ಪ್ರಧಾನವಾಗುಳ್ಳ ಮೆರ್ಖಿನ್‌ಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲವಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಇದು ನಡೆಯುವುದೆಲ್ಲ ಅವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ. ಇಡೀ ಕಥೆ ಸಾಹಸಮಯವಾದ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ (ನೋಡಿ– ಕಟ್ಟುಕಥೆ). ಮಿಲ್ಲರ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು, ದೈನಂದಿನ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಕಡೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದರೂ ಮಧ್ಯದ ವಿಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಪೂರ್ಣ ವರ್ಗೀಕರಣವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಸಮರ್ಪಕ ವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವುಂಟ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ವಿದ್ವಾಂಸ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ನೀತಿಕಥೆಗಳು, ಶುದ್ಧ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು, ಜೈವಿಕ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀತಿಕಥೆಗಳು, ಶುದ್ಧ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು, ವಾಂಶಿಕ ಕಥೆಗಳು, ತಮಾಷೆ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀತಿಕಥೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಏಳು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇದು ವಿವರವಾದ ವರ್ಗೀಕರಣವಾಗಿದ್ದು ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬ್ರಿಟಾನಿಕ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ, ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳು ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಥನ ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಇದು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳು ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಬಳಸಿದರೂ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಟಿತ್ ಥಾಂಸನ್ನನ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಆತ ತನ್ನ 'ಜನಪದ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಸರಳ ಕಥೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಆಶಯಗಳು, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಥೆ, ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಬರುವ ಘಟನಾವಳಿ, ಅತಿಮಾನಷ ಅದ್ಭುತ ವಾತಾವರಣ ಇವು ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸರಳ ಕಥೆಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದು, ಕಡಿಮೆ ಆಶಯಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವ ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿ, ವಿನೋದ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ, ನೀತಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ: 1 ಕಟ್ಟುಕಥೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥಾರೂಪಗಳು, 2 ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಥೆಗಳು. ಮೊದಲನೆಯದು ಅತಿಮಾನುಷ ವಿರೋಧಿಗಳು, ಅತಿಮಾನುಷ ಸಹಾಯಕರು, ಮಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತಗಳು, ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಮತ್ತು ದಂಪತಿಗಳು, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಹಸಗಳು, ವಿಧೇಯತೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಗೂ ಕೆಟ್ಟ ಬಂಧುಗಳು, ಅತೀತ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಜಾಣತನ, ಮೋಸ, ವಂಚನೆ, ಕಳ್ಳತನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಸರಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಿನೋದ ಕಥೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು, ಸೂತ್ರಕಥೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಒಳವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರ ಚರ್ಚೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬಹುದು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನೂ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನೂ ತಂದಿರುವ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವು ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಗೊತ್ತಾದ ಉದ್ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ಪವಿತ್ರ ಕಥನಗಳಿವು. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳು ದೇವತೆಗಳು, ಆವರಣ ದೈವಿಕ. ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಡಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆರ್. ಆರ್. ಮಾರೆಟ್ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಇವುಗಳ ಕೆಲಸ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುವುದು.

ಮೇಲಿನದಷ್ಟೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಐತಿಹ್ಯದ ಕಥೆ. ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಕೆಲವರು ಐತಿಹ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಐತಿಹ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳು, ಅತಿಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಭಾಸದ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಎಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು. ಕಥೆಗಾರನಿಂದ ನಂಬಿ ಬಂದವುಗಳು. ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. **ನೋಡಿ– ಐತಿಹ್ಯ.**

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬಹುದಾದ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಕಥೆಗಳೆಂದರೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು. ಇದರಷ್ಟು ಓದುಗರನ್ನು ಸೂರೆ ಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅದ್ಭುತ ರಂಜಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಸಪ್ರಿಯತೆಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ರಾಜರಾಣಿಯರು, ಮಂತ್ರಿಮುಖ್ಯರು. ನಡೆಯುವುದು ಒಂದಾನೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ, ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಸಾಕಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಿರುವ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಸ್ಯ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಒಟ್ಟಾರೆ ಇವು ಗಂಭೀರ ಕೃತಿಗಳು. ನಿರ್ಗತಿಕನೂ ದೀನನೂ ಆಗಿ ಮೊದಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ನಾಯಕ ಹಲವಾರು ಸಾಹಸಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದಮೇಲೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಗುರಿಗೆ ತಲಪುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾನುಷ ವಸ್ತುಗಳದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ಪ್ರತಿ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಆಶಯಗಳು ಸಂಘಟಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಆಶಯಗಳಿಂದಲೇ ಕಥೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿವರಗಳಿಗೆ **ನೋಡಿ– ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ.**

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಪ್ರಾಣಿಕಥೆ. ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಇದೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಶೈಶವಾಸ್ಥೆಯಿಂದ ತಾಳಿದ ಕುತೂಹಲ, ಆಸಕ್ತಿಗಳೇ ಇಂಥ ಕಥನಕಲೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದಿವಾಸಿಯ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆತ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರಬೇಕು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ಮೊದಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ವಿವರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೀತಿಕಥೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಸರಳತೆ ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಗುಣ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಯೇ ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕಥೆಗಳು, ನೀತಿಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ ಭಾರತದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೀತಿಕಥೆಗಳು, ಈಸೋಪನ ನೀತಿಕಥೆಗಳು, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವಾಕ್ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ಮೂಡಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಯ ಮುಂದಿನ ರೂಪವೇ ನೀತಿಕಥೆ. ನೀತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳು. ಪ್ರಾಣಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸದ ನೀತಿಕಥೆಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳಿಗೂ ನೀತಿಕಥೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳ ವಿವರಣೆ ಇವುಗಳ ಗುರಿಯಲ್ಲ. ಮಾನವನಿಗೆ ನೀತಿ ಬೋಧಿಸುವುದೇ ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಥೆ ನೀತಿವಾಕ್ಯವೊಂದರಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವು. ಇಂಥ ನೀತಿಕಥೆಗಳು ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂದು ದುರ್ಗಾ ಭಾಗವತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರದೆ ನಾಗರಿಕತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಅನಂತರಕಾಲದ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ನೀತಿಕಥೆ ಮೂಲತಃ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ವಿನೋದ ಕಥೆ. ಇದು ಸ್ವಭಾವತಃ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು, ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪಾತ್ರವಹಿಸಬಹುದಾದರೂ ಮಾನವ ಪಾತ್ರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ದೈನಂದಿನ ಜೀವನವೇ ಇದರ ವಸ್ತು. ಮನೋರಂಜನೆಯೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಶಯವಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ, ಅನೇಕ ಆಶಯಗಳೂ ಬರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಅತಿಮಾನುಷತೆಯಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ದಡ್ಡರು, ಹೆಡ್ಡರು–ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಮೂರ್ಖರು. ವಿನೋದಕಥೆ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ನೀತಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಸೀಮಿತ ಉದ್ದೇಶವೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ ಈ ಕಥನಪ್ರಕಾರ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯಂತೆಯೇ ಒಗಟೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಒಂದೇ ವಿಶೇಷ. ಇವು ಒಗಟಿನ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಒಗಟುಗಳಲ್ಲಿ ವರ ಅಥವಾ ವಧುವಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಡ್ಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದು ಗುಂಪು. ಅಕ್ರಮ ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪು. ಈ

ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣೇ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಒಗಟು ಕಥೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ದುರ್ಗಾ ಭಾಗವತರು 'ಕೂಟಕಥಾ' ಮತ್ತು 'ಕಥಾಪ್ರಹೇಲಿಕಾ' ಎಂಬೆರಡು ಕಥನ ಮಾದರಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ಕಥನ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾಪುರುಷಚರಿತ ಮತ್ತು ಜಂಭಾಲದತ್ತನ ಬೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಅವರೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾದ. ಸ್ಟಿತ್ ಥಾಂಸನ್ ಕೂಡ ಈ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇವು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅನಂತರ ಜನಪದ ಕಥೆಗಾರರಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತ ವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಆತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿಭಾಗಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಿದರೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅತಿಮಾನುಷ ಕಥೆಗಳು, ಮಾಂತ್ರಿಕ ಕಥೆಗಳು, ರಮ್ಯಕಥೆಗಳು, ಅದ್ಭುತ ಕಥೆಗಳು, ಸಾಹಸಕಥೆಗಳು, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಗಳು ಮುಂತಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು ಇಷ್ಟೆ: ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಆಶಯಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಕಥಾವರ್ಗ ; ಜನಪದ ಆಶಯಗಳು**).

ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು : ಜನಪದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅತ್ಯಂತ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಅದರ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಇದರ ಬಗೆಗಿನ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ಕಂಡುಬಂದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹೊಸಬಾಗಿಲುಗಳೇ ತೆರೆದವು. ಹೀಗೆ ನೂತನ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೆರೆದವರಲ್ಲಿ ಗ್ರಿಮ್, ಬೆನ್ಫೆ, ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್, ಆ್ಯಂಡ್ರೂ ಲ್ಯಾಂಗ್, ಟೇಲರ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಜ್ ಬೋಯಸ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು. ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಾವಸ್ಥೆ, ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಪ್ರಸಾರಸಾಮಾನ್ಯತೆ, ಭಿನ್ನತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳು ಇವರ ವಿಷಯಗಳಾದುವು. ಫಲವಾಗಿ ವಾದ ಪ್ರತಿವಾದಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ತಮ್ಮದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಇವರು ಹರಿಯಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಸವಿವರ ಚರ್ಚೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಪ್ರಮುಖವಾದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲಿಗೆ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಎರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಂದರೆ ಇಂಡೋ–ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಗ್ರಿಮ್ ಸೋದರರೇ ಈ ಎರಡೂ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಇವರು, ಅದರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಈ ಕಥನವೃತ್ತಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟು ಕಡೆಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು: ಕಥೆಗಳು ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ವಂಶ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳೇ ಒಡೆದು ಅನಂತರ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅವರು ಇನ್ನೂ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಸಂದರ್ಭಗಳು ತೀರ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸಹಜವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವುದು; ಜನತೆಯಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಕಥೆಗಳು ಸ್ವೀಕೃತವಾಗುವುದು. ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಈ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಗ್ರಿಮ್ ಸೋದರರೇ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದು ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಎರಡು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮಾತ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುವು.

ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನಾಂಗವೊಂದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂಬ ಗ್ರಿಮ್ ಸೋದರರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ತೌಲನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಫಲ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಜನಾಂಗದ ಮೂಲವನ್ನೂ ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲವನ್ನೂ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದರೆ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲವನ್ನೂ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಾಂಗ ಹಾಗೂ ಭಾಷೆಗಳ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಥೆಗಳ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಭಾಷೆಯಾಗಲಿ ಜನಾಂಗವಾಗಲಿ ಮೂಲತಃ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಕಥನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ನಿಂತಿವೆ. ಇದು ಗ್ರಿಮ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿವರ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲವನ್ನೂ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹೀಗೆ ವಾದಿಸುವವರು ಋಗ್ವೇದದ ಮೂಲಕ ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಜೀವನವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಇವರ ವಾದ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಆರ್ಯ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರ ಬಹುದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ರೂಪಿತವಾದ ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಆರ್ಯೇತರ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಪುರಾಣದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದವು ಎಂದು ತೋರಿಸಲು ಹೊರಟ ಎರಡನೆಯ ವಾದ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ತಂದುದಲ್ಲದೆ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು.

ಐರೋಪ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವೇದಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಕಥನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ, ಹಲವಾರು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಭಾರತೀಯ ಕಥನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರು. ಆಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕೆಲವರು ಭಾರತೀಯ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಯೂರೋಪನ್ನು ಮೂಲವನ್ನಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಯುರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಯುರೋಪಿನ ಸಮಸ್ತ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತ ಮೂಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಹೊರಟ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವ ಬೆನ್ಫೆ. ಈತ 1859ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿವರವಾದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳ ಉಗಮ ವಿಕಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲವಾಗಿ, ಬೆನ್ಫೆ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಈ ಕಥಾಪ್ರಸಾರ ಒಂದು ಕಡೆ ಇಸ್ಲಾಮಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವನ ನಂಬಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಯುರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಈಸೋಪನ ನೀತಿಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ. ಬೆನ್ಫೆಯ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕ್ರಮೇಣ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯಿಂದ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಪಿತಾಮಹನಾಗಿ ಅವನ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಲವಾದ ವಿರೋಧಿಯೆಂದರೆ ಆ್ಯಂಡ್ರೂ ಲ್ಯಾಂಗ್‌ನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈತ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂಲಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ಚಾಚಿದ. ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೀರಡಟಸ್ ಮತ್ತು ಹೋಮರರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದ. ಹೀಗೆ ಭರತಖಂಡವೇ ಕಥೆಗಳ ಏಕಮಾತ್ರ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೆಂಬುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆಗಳಂತೆಯೇ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಥೆಗಳಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಲ್ಯಾಂಗ್ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಭಾವನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅವು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಉಳಿಕೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಲ್ಯಾಂಗ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಫಲಗಳೆಂದು ಬಹುಬೇಗ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಲ್ಯಾಂಗ್, ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾರಿದ. ಸಮಾನ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೇ ಕಾರಣ ಎಂಬುದು ಇದರ ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಾನವರೆಲ್ಲ ಸಮಾನವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಕಥೆಗಳ ಉಗಮ, ಪ್ರಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಕ ಸತ್ಯವಾಯಿತು. ಪುರಾತನ ಮಾನವಭಾವನೆಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಸಮಾನತೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಕದ ಕಡೆಕಡೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಇವನ ವಾದ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. ಇವನ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು. 19ನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥ ಪುರಾತನ ಮಾನವನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತ್ತು. ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನೆಂದರೆ ಇ.ಬಿ. ಟೇಲರ್. ಈತನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಲಾಂಗನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಲ್ಯಾಂಗ್ ಕೂಡ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿ. ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮೂಲತಃ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಟೇಲರನಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ್ದು ಲ್ಯಾಂಗ್. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಮುಂದಿನವರಿಂದ ವಿಮರ್ಶಿತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿತು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಆಶಯಗಳು ಪುರಾತನ ಜೀವನದ ಉಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳು ಎಂಬುದರ ಕಡೆಗೆ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೊಟ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಉಗಮ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವೊಂದು ತೆರೆಯಿತು. ಈ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಈ ಪಂಥದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಶಯಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಯೂರೋಪಿನ ಪುರಾತನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಆಶಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ, ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳು ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಸೀಮಿತ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವರ್ಗವಾಗಲಿ, ಆಶಯಗಳಾಗಲಿ ತಮಗೆ ತಾವೇ ಪುರಾತನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಶೋಧನೆಯಿಂದ ನಿಜವಾದ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪೂರಕ ಅಧ್ಯಯನ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ಪುರಾತನ ಕಥನದ ಈ ರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಹೆಸರೆಂದರೆ ಬೊಯಸ್‍ನದು. ಅಮೆರಿಕದ ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ನೇತಾರನಾದ ಇವನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಥೆಗಳ ಬಹು ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದೇ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಉದ್ದೇಶ. ಜನಪದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬೊಯಸ್‍ನ ವಿಚಾರಗಳು ಅಧ್ಯಯನಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಆತ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜನಪದ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಕ್ಕಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿದ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ವಿಷಯ ಒಂದೇ ಎಂದು ಸಾರಿದ. ಪುರಾಣದ ವಸ್ತು ಜನಪದ ಕಥೆಗೆ ಹರಿದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಥೆಯ ವಸ್ತು ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಹರಿದಿರಬಹುದು; ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವು ಪುರಾತನ ಕಲೆಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಈಗ ಗೊತ್ತಾದ ಬುಡಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಬಹುದೆಂದು ಬೊಯಸ್‍ನ ವಾದ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕಥನದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಮಾನವಜೀವನದ ಸಂಗತಿಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಕಾರ್ಯವೇ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಪರಿಮಿತವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ನೂತನವಾದುದೊಂದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದ ಹಳೆಯ ಕಲ್ಪನಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬೊಯಸ್ ಹೇಳಿದ. ಹೀಗೆ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬೊಯಸ್‍ನದು ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಕಥೆಗಳ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಇವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿದ ಕೆಲವು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಇದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇವರು ಪುರಾಣದ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಬೋಧೆಯಾಗುವ ವಸ್ತು ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಇವರು ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು. ಪ್ರತಿ ಪುರಾಣಕಥೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಅದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಘಟಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇವರ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಕೇತಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕನೆಂದರೆ ರೈಕ್. ಪ್ರಕೃತಿಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮಾನವ, ಪುರಾಣದ ಅರ್ಥಾತ್ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇವನ ವಾದ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಇಂಥ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಷಯಗಳೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಂದು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೈಕ್‍ನ ವಾದ ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಲೂವಿ ಎಂಬ ಅಮೆರಿಕದ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಪುರಾಣಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದು ಇವನ ತರ್ಕ. **ನೋಡಿ– ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಅಥವಾ ಮೈಥಲಾಜಿಕಲ್–ಸಿದ್ಧಾಂತ.**

ಪುರಾತನ ಜೀವನದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಇದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲವರು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಮತಧರ್ಮದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕಾರಣವಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದರು. ಪುರಾತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತಧರ್ಮದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕಾರಣವಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದರು. ಪುರಾತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಸತ್ತವನು ಮತ್ತೆ ಎದ್ದು ಬರದಿರಲೆಂದು. ಈ ಸತ್ತಮನುಷ್ಯನಿಂದ (ದೆವ್ವ) ಹೆಚ್ಚು ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು; ಇಲ್ಲವೆ, ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮತಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಮತಾಚರಣೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಆಶಯ ಕೂಡ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಭಯವೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನಿಗೆ ದೆವ್ವದ ಅಥವಾ ರಾಕ್ಷಸನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪುರಾತನ ಮಾನವನ ನಂಬಿಕೆ, ನಡಾವಳಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಮತಾಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ವದ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲದರ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಹೊರಟವರೆಂದರೆ ನ್ಯೂಯಮನ್ ಮತ್ತು ಜೆನ್ನೇಪರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಏನು ನಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಕಲ್ಪಿತ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಾದ ದೋಷದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಪಂಥ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಭ್ರಾಮಕ ಪಂಥ, ಪ್ರಸಾರಪಂಥ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಯಾವುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತನಗೆ ತಾನೇ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಥಾಮೂಲದ ವಿಷಯವಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಸನೀಯವಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಾದವಿವಾದಗಳಿದ್ದಾಗ, ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದು ಕಾಲೇವಾಲದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕರು ಜೂಲಿಯಸ್ ಕ್ರೋಹ್ನ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಕಾರ್ಲೆ ಕ್ರೋಹ್ನರು. ಇವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಇಂದು ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನ (**ನೋಡಿ– ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ–ವಿಧಾನ**). ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿತರಣೆಯಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿರುವ ಮೂಲಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ.

ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನ ಗಮನಾರ್ಹ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುವ ಭಿನ್ನಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಹೀಗೆ ಕೈಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಡನೆ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಮೂಲರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಕಥೆಗಳ ಸಮಗ್ರ ಸಂಗ್ರಹ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಪುರಾತನ ಮಾನವನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿವೇದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಜಿ.)

ಈಗ ಜನಪದಕಥೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಎನಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಜನ ಉದ್ದೇಶಿತ ಜಗತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದು ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜನಪದದ ಒಂದು ಅಂಶ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಹೇಳುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಹೊತ್ತಿನ ಜನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜನಪದ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಬದುಕಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಕಸಬಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದವರಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಪರಿಣತರು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಸಬನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಕಸಬುಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಕುಟುಂಬಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಜನ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದಾಗ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಅಂಥವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಈಗ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆಗುಂದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೈತಳೆದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಜಾತಿಗಳಿಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಪಾರವಾಗಿದ್ದು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಸಬಿನವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಈ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲ ಆ ವೃತ್ತಿಯವರ ಜಾತಿಯ ಹೆಸರಿನಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಅವು ಅವರವರ ವೃತ್ತಿ ಎಂಥದೆಂಬುದನ್ನು

ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರು ಮಾಡುವ ಕಸಬಿನಿಂದಾಗಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಬಡಗಿ, ಕುಂಬಾರ, ಕಮ್ಮಾರ, ಕೊರಮ, ಬೇಡ, ಬೆಸ್ತ, ಮಗ್ಗದವ, ಕಂಬಳಿ ನೇಯ್ಗೆಯವ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ, ಚಮ್ಮಾರ, ಗಾಣಿಗ, ಒಡ್ಡ, ಈಡಿಗ, ಮೇದರವ, ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುವವ–ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಜನಪದ ವೃತ್ತಿಗಾರರನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

1 ಬಡಗಿಗಳು : ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾದ ಮರದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಗಾಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೊಗ ಮುಂತಾದುವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಇತರ ಕುಶಲ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಹೆಸರಾದವರು. ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಶುಭ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಹಸೆಮಣೆ, ತೇವಟಿಗೆ, ಮರದ ದೀಪದ ಕಂಬ, ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವ ಮಂತು, ಮತ್ತು ಮರದ ಗೊಂಬೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನೂ ಇವರು ಅಂದವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮರದ ಆಭರಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವವರೂ ಇವರೇ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರಗೆಲಸ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

2 ಕುಂಬಾರರು : ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯದ ಮನೆಬಳಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು, ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು, ಮಣ್ಣಿನ ದೀಪಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಗುಡಾಣಗಳನ್ನು ಇವರು ಅಂದವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬೇರಾವುದನ್ನೂ ಬಳಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕವಾದುವೇ ಆಗಿತ್ತು.

3 ಕಮ್ಮಾರರು : ಉಳುವ ನೇಗಿಲಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕುಳ, ಜಿಗಣಿ, ಗಾಡಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಇತರ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳಾದ ಕಳೆಕುಡ್ಲು, ಕುಂಟೆತಾಳು, ಹೊಲ ಕುಯ್ಯುವ ಕುಡ್ಲು, ಗುದ್ದಲಿ, ಕೊಡಲಿ, ಕೈಬಾಚಿ, ಕೈ ಕೊಡಲಿ ಹಾಗೂ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇವರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯಂತ್ರಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಲುಮೆಯ ಕೆಲಸ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

4 ಕೊರಮರು : ವಿವಿಧೋಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಬುಟ್ಟಿ, ಕುಕ್ಕೆ, ಕುಂದಲಿಗೆ, ಮೊರ, ತೊಟ್ಟಿಲು, ಬೀಸಣಿಗೆ, ಬತ್ತ ರಾಗಿ ತುಂಬುವ ಪೆಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಬಳಸುವ ತಟ್ಟೆ (ಚಂದ್ರಿಕೆ) ಇವನ್ನು ಈಚಲ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಹೆಣೆಯುವ ವೃತ್ತಿಯವರು. ಇವರು ತಯಾರಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಇವರು ಗುಡಿಸುವ ಹಿಡಿ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನಿಡುವ ಸಿಂಬಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮೇದರವರಿಂದ ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣಿಗೆ

ಈ ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಣಕ್ಕೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾರುತ್ತಾರೆಯಾದರೂ ಮೊರ, ಕುಕ್ಕೆ–ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದವಸಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೊತ್ತು ಮಾರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಸಂತೆ, ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ.

5 ಮಗ್ಗ : ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗದ ಕಸಬು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಯಂತ್ರಯುಗದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಬಟ್ಟೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪೂರ್ಣ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಇವರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಮಗ್ಗದ ಶೆಟ್ಟರು. ಇವರನ್ನು ನೇಯ್ಗೆಯವರು, ಕೈಮಗ್ಗದವರು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಗ್ಗವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಯ ಒಳಗೇ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನೇಯುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ದಾರಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟುವ, ಅದನ್ನು ಒಣಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ನೇಯುವ ಸೀರೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವರು ಅವುಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಉಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಉದ್ದಿಮೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

6 ಕಂಬಳಿ ಮಗ್ಗ : ಮಗ್ಗದವರಂತೆಯೇ ಕಂಬಳಿ ನೇಯ್ಗೆಯವರದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಲಾಭದಾಯಕ ಉದ್ಯಮ. ಈ ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಈಗಂತೂ ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿದೆಯಾಗಿ ಹಲವು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಕಂಬಳಿಯ ನೇಯ್ಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಕುರಿಯ ತುಪ್ಪಟವನ್ನು ಊರೂರಿನ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕೊಂಡು ತರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿರುವವರಿಂದ ತುಪ್ಪಟವನ್ನು ತಂದು ಅವರಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಈಚೆಗೆ ತಯಾರಾದ ಕಂಬಳಿಗಳ ಮಾರಾಟ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇವರು ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಬಾಳಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

7 ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು : ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ಕಂಚು ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳಿಂದ ಚೆಲುವಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರದಿಂದಲೂ ಅಂದವಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು. ಕಿವಿ, ಮೂಗುಗಳಿಗೆ ಭೂಷಣವಾದ ಆಭರಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಇವರು ಮಾಡುವವರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಿವಿ, ಮೂಗನ್ನು ಚುಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರಾದವರು. ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ನೊಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಒಂದು ಗಾದೆಯೂ ಇದೆ.

8 ಗಾಣಿಗರು : ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ವೃತ್ತಿ ಇವರದು. ಮರದ ಗಾಣ ಬಹು ಕಾಲದಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಾಣಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಗಾಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವರು ಎಣ್ಣೆಬೀಜವನ್ನು ತಂದು ಕೂಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇಷ್ಟು ಸೇರು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಸೇರು ಎಣ್ಣೆ ಎಂದು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಾಣಿಗರೇ ಎಣ್ಣೆಬೀಜವನ್ನು ಕೊಂಡು ತಂದು, ಗಾಣವನ್ನು ಆಡಿಸುವುದುಂಟು. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆದಮೇಲೆ ಬರುವ ಹಿಂಡಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ ಬರುತ್ತದೆ. ತೀರ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಜೀವ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದೆ.

9 ಆಲೆ : ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಗಾಣದಂತೆಯೇ ಕಬ್ಬಿನ ಗಾಣವೂ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಹೋಗಿ ಆಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮಾಲೀಕರಿಂದ, ಆಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಂದು ಆಲೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೂಲಿ ಆಳುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಇವರು ಆಶ್ರಯಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನ ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೆಲಸಗಾರನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲು ಮರದ ಆಲೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಲೋಹದ ಆಲೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಚಾಲಿತ ಆಲೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಎಷ್ಟೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಆಲೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಬೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

10 ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುವುದು : ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುವುದು ಮೊದಮೊದಲು ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ, ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಈಗ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಮೀರಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕಸಬಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಈ ಒಂದು ಕಸಬೂ ಮೂಲವೃತ್ತಿ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡು ಜೀವಿಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ, ನೇಗಿಲ ಹಗ್ಗ, ನೊಗದ ಹಗ್ಗ, ಗಾಡಿ ಬಿಗಿಯುವ ಹಗ್ಗ, ಗಾಡಿ ಜೊತ್ತಿಗೆ, ನೀರು ಸೇದುವ ಹಗ್ಗ–ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ದನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂಗುದಾರ, ಮುಖವಾಡ, ಕೊರಳ ಹಗ್ಗ, ಬಾಯಿಕುಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಿ ಸಂತೆ, ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಮಾರುವ ಈ ಉದ್ಯಮ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಹಗ್ಗವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇವರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಧಕ್ಕೆ ತಗುಲಿದಂತಾಗಿದೆ.

11 ಚಮ್ಮಾರರು : ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹರಿಜನ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ತಾವೇ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಚಪ್ಪಲಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಸಬು ಇಂದಿಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಏರುತ್ತಿರುವುದೂ ಇದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

12 ಬೆಸ್ತರು : ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಈ ಜನ ಮೀನುಬಲೆಗಳನ್ನೂ ಹೆಣೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನೂಲನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇವರೇ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬುರುಡೆ ಬೆಸ್ತರು ಎಂಬ ಒಂದು ಗುಂಪು ಉಂಟು.

13 ಒಡ್ಡರು : ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ತಳಪಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲು, ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸಲು ಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಕಂಬ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಒರಳುಕಲ್ಲು–ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಇವರು ಕಡೆದು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಅವರು ಮಾಡುವ ಮರಿಗೆ, ದೀಪ, ಹಾಗೂ ದೀಪದ ಕಂಬ, ಇಡ್ಲಿ ಮಾಡುವ ತಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು–ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇದೊಂದು ಲಾಭದಾಯಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಯಂತ್ರಯುಗದ ಪ್ರಭಾವ ಇದ್ದರೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

14 ಈಡಿಗರು : ಮರದಿಂದ ಹೆಂಡವನ್ನು ಇಳಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಕಡೆಗೆ ಹಂಚುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಇವರ ಕೆಲಸ. ಇದಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನ ಕೆಲಸಗಾರರು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾನನಿರೋಧ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

15 ಮೇದರು : ಜನಬಳಕೆಯ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಬುಟ್ಟಿ, ತೊಟ್ಟಿಲು, ಮೊರ, ಮುತ್ತಲು, ಗೆರಸಿ, ಜರಡಿ, ಹೂಬುಟ್ಟಿಗಳು, ಬೀಸಣಿಗೆ, ತಡಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಜನ. ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ದಪ್ಪಚೊಂಡುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಜನ ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ನಾರಿನಿಂದ ಹಗ್ಗ, ಕಣ್ಣಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಊಟದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದು, ತೆಂಗಿನ ಗರಿಗಳಿಂದ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರಲು ಮಾಡುವುದು, ಹಂಚಿಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಪೊರಕೆ ಮಾಡುವುದು ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕೈಕಸಬುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಜನಪದ ಜೀವನದ ಉಸಿರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲವೊಂದಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಈಗ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಸುಕಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ. **ನೋಡಿ– ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ; ಗುಡಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು; ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.** (ಡಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜನಪದ ಗಣಿತ : ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಇಂದಿನ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಗಣಿತವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಜನಪದ ಗಣಿತಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿದ್ದರೂ ವಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಯುಗದಲ್ಲಿನ ಜನತೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅದು ತಕ್ಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದಿನ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಜನಪದ ಗಣಿತದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಅಂದಾಜಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಇಂದು ಕರಾರುವಾಕ್ಕೆನಿಸದಿರಬಹುದು. ಈ ಮಾತು ಜನಪದ ಗಣಿತಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂಥದಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಮರೆಯಕೂಡದು.

ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ತೂಕ, ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಕಾಲಪರಿಮಾಣಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕ್ರಮ ಈಗಲೂ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ, ಪರಕೀಯ ದಾಳಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನಪದದ ಬಹುತೇಕ ವ್ಯವಹಾರ ಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಮೇಣ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದವು. ರೈತ, ಕಮ್ಮಾರ, ಚಮ್ಮಾರ, ಕುಂಬಾರ, ದರ್ಜಿ, ಕೆಲಸಿ, ದೇವಾಂಗಸೆಟ್ಟಿ, ಉಪ್ಪಲಿಗಸೆಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಸಬಿನ ಜನ ತಮ್ಮ ಕಸಬಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಚಾಟಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಜನಪದ ಗಣಿತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಚಾಟಿ ಪದ್ಧತಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಲ ನಿಖರವಾದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡದೆ ಹೋದ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಣದ ಕಲ್ಪನೆ ಅನಂತರ ಮೂಡಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಗೊಂದಲವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ತಳಹದಿಯೆಂದರೂ ಆದೀತು. ಚಾಟಿ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಹಣದಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ ಅದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರಾಜಿ ಮನೋಭಾವದ ಫಲಿತಾಂಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗಣಿತಪ್ರಕಾರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವೀಕಾರ ಮುದ್ರೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾಲ ಹಿಡಿದಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಿನ, ವಾರ, ಪಕ್ಷ, ತಿಂಗಳು, ವರ್ಷ, ತೂಕ, ಗಾತ್ರ, ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ಎತ್ತರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಳತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಕಗ್ಗಂಟಾಗದೆ ವ್ಯವಹಾರದ ಸುಲಭೋಪಾಯವಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಗಣಿತವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ವಿನೋದಗಣಿತ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತ ಜೀವನದ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂಥದು. ವಿನೋದಗಣಿತ ಆಟ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡುವ ಚಮತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂಥದು.

ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಣ್ಯಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗಾಗ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೊದಲು ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮ, ತಾಡಪತ್ರ ಹಾಗೂ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿದ್ದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಈಗಿನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ವರಹ, ದುರ್ಗೀವರಹ, ಪಗೋಡ, ರಾಮಟಂಕಿ ವರಹ, ಗದ್ಯಾಣ, ಹೊನ್ನು, ಮೊಹರು, ಕಂಠೀರವ, ಅಡಕೆ, ಅಷರಫಿ, ಕಾಸು, ಅಡ್ಡ, ಪಾವಲಿ, ಚವುರಿ, ಪ್ರಿಯಕಾವೇರಿ, ಗಬುರು, ಪುತಲಿ, ಕಲುಕುಂಟಿ ಮುಂತಾದವು ಹಿಂದೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ನಾಣ್ಯಗಳು. ಹಿಂದಿದ್ದ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಕೋಷ್ಟಕ ಇದು :

4 ಕಾಣಿ 1 ವೀಸ
5 ವೀಸ 1 ಹಾಗ
4 ಹಾಗ 1 ಹಣ
10 ಹಣ 1 ಗದ್ಯಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಧಾನ್ಯಗಳ ಆಳತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾರೆ, ಹಿಡಿ, ಬೊಗಸೆ, ಸೊಲ್ಲಿಗೆ, ಸೇರು, ಪಾವು, ಚಟಾಕು, ಪಲ್ಲ, ಖಂಡುಗ, ಮಾನ, ಬಳ್ಳ, ಕೊಳಗ, ಪಂಚಕ ಮುಂತಾದ ಬಗೆಗಳಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಅಳತೆಯೂ ಇಂದಿನ ಅಳತೆಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸಮವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನ ಅಳತೆ ಸಾಧನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇಂಥ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಅವರ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದುಹೋಗಿದೆ. ಉದಾ : ಹಾಲು, ಜೇನು, ಎಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರಿನ ಹಂಡೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನ, ಸಾರು, ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಡುವಾಗಲೂ ಅವರ ಅಂದಾಜಿನ ಅಳತೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನವಾಗಿ ಇಂಗಲು ಅವರಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಅಳತೆ ಚೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಧಾನ್ಯಗಳ ಅಳತೆಯೂ ಬಿದಿರು ಹೆಡಗೆ, ಕುಕ್ಕೆ, ಬುಟ್ಟಿ, ಕುಂಕುಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸುಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪ್ಪು ಸಾಲ ಪಡೆಯುವಾಗ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಮರಗ್ಯೆ ಲೆಕ್ಕ, ಸಾಸುವೆ ಸಾಲ ಪಡೆಯುವಾಗ ಒಂದು ಸ್ಯಾರೆ ಲೆಕ್ಕ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಲು, ಮೊಸರು ಮಜ್ಜಿಗೆಗಳ ಅಳತೆಗೆ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಹಾಲು, ಒಂದು ಹನಿ ಮೊಸರು, ಒಂದು ಹನಿ ಮಜ್ಜಿಗೆ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಆ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ತಗುವಷ್ಟು ಹಾಲು ಮೊಸರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಧಾನ್ಯಗಳ ಅಳತೆಗೆ ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕ :–

1 ಖಂಡುಗ	4 ಪಂಚಕ
1 ಪಂಚಕ	5 ಕೊಳಗ
1 ಕೊಳಗ	4 ಬಳ್ಳ
1 ಬಳ್ಳ	4 ಮಾನ
1 ಮಾನ	4 ಸೊಲ್ಲಿಗೆ
1 ಸೊಲ್ಲಿಗೆ	4 ಗಿದ್ದಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರನಿರ್ಧಾರ ಅವರು ಕಂಡಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಿದಂತೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಅವರೆಕಾಳು ಗಾತ್ರ, ನಿಂಬೇಕಾಯಿ ಗಾತ್ರ, ಹಿಟ್ಟಿನಮುದ್ದೆ ಗಾತ್ರ, ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಗಾತ್ರ, ಎರಡು ಬೆರಳು ಗಾತ್ರ, ಮೀನಿನ ತತ್ತಿ ಗಾತ್ರ, ಹಿಟ್ಟಿನ ದೊಣ್ಣೆಗಾತ್ರ, ಅರುಕಡ್ಡಿ ಗಾತ್ರ, ಮುಂಗೈಗಾತ್ರ, ತೊಡೆ ಗಾತ್ರ, ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಗಾತ್ರ, ಕಿರುಬೆರಳು ಗಾತ್ರ, ಗೆಜ್ಜಗದ ಗಾತ್ರ, ದೆಯ್ಯದ ಗಾತ್ರ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅವರು ವಸ್ತುಗಳ ಗಾತ್ರ ಕಲ್ಪನೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಗಲವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಾಗ, ಕಾಸಿನಗಲ, ರೂಪಾಯಗಳ, ಅಂಗೈ ಅಗಲ, ಆಕಾಶದಗಲ, ಬಾವಾಡಿನಗಲ, ಗಂಗಾಳದಗಲ, ರೊಟ್ಟಿಯಗಲ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೂಕದ ಅಳತೆಗಾಗಿ ತೂಗುವ ಕೋಲನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಬೆಣ್ಣೆ ತೂಗಲು ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳಿರುವ ತಕ್ಕಡಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ತೂಗುವ ಕೋಲನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದವಸಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತೂಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

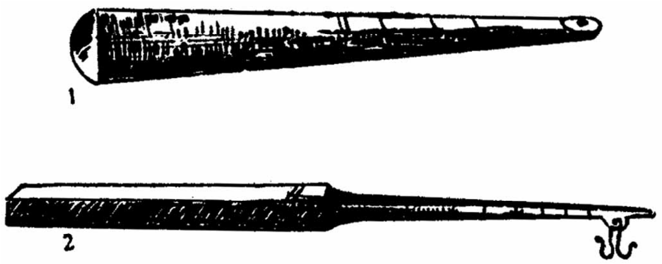

ತೂಗುವ ಕೋಲು : 1. ಮರದ್ದು, 2. ಕಬ್ಬಿಣದ್ದು

ಆದರೆ ಲೋಹಗಳನ್ನು ತೂಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಲೋಹದ ತೂಕವನ್ನು ತಕ್ಕಡಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತೂಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕ :

1 ಭಾರ	=	20 ತೊಲ
1 ತೊಲ	=	5 ಬೀಸಗೆ
1 ಬೀಸಗೆ	=	20 ಪಲ
1 ಪಲ	=	4 ಕರ್ಷ
1 ಕರ್ಷ	=	4 ಸುವರ್ಣ

ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ತೂಕದಲ್ಲಿ ಗುಲಗಂಜಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಈಗಲೂ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೊರಲಾರದ ಭಾರವನ್ನು ಹೆಣಭಾರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ದೂರದ ಅಳತೆಗೆ ಗಾವುದ, ಹರದಾರಿ, ಯೋಜನ, ಒಂದು ಕೂಗುದೂರ, ಕೋಳಿ ಕೂಗುದೂರ, ಒಂದು ಸಿಳ್ಳುದೂರ ಮುಂತಾದ ಮಾನಗಳಿವೆ. ಉದ್ದದ ಅಳತೆಗೆ ಗೇಣು, ಚೋಟು, ಮೊಳ, ಮಾರು, ಒತ್ತೋಳು, ಬೆರಳುದ್ದ ಮುಂತಾದವಿವೆ. ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆಳೆತ್ತರ, ಎರಡಾಳೆತ್ತರವೆಂದು ಹೇಳುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಆಳವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಹಣೆಮಟ್ಟ, ಎದೆಮಟ್ಟ, ಕೊರಳುಮಟ್ಟ, ಸೊಂಟಮಟ್ಟ, ಮೊಣಕಾಲಮಟ್ಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ದೂರದ ಅಳತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕ ಹೀಗಿದೆ:

1 ಯೋಜನ	=	4000 ಕ್ರೋಶ
1 ಕ್ರೋಶ	=	2000 ದಂಡ
1 ದಂಡ	=	4 ಮೊಳ
1 ಮೊಳ	=	2 ಗೇಣು
1 ಗೇಣು	=	12 ಬೆರಳು

ಕಾಲಪರಿಮಾಣ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಸೂರ್ಯೋದಯ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಗಳ ಅಂತರ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದಿಂದ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ಅಂತರವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ಅವರು ಬಳಸುವ ಪರಿಭಾಷೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿ ಮೂಡೋ ಹೊತ್ತು, ಬೆಳಕರಿಯೊ ಹೊತ್ತು, ಕೋಳಿ ಕೂಗೋ ಹೊತ್ತು, ಆರು ಕಟ್ಟೋಹೊತ್ತು, ರೊಟ್ಟಿಹೊತ್ತು, ಕರ ಬಿಟ್ಟಕೋಹೊತ್ತು, ದನಬಿಡೋ ಹೊತ್ತು, ದೀಪಹಚ್ಚೋ ಹೊತ್ತು, ಕಲ್ಲು ನೀರು ಕರಗೋ ಹೊತ್ತು, ಸೂರ್ಯ ನೆತ್ತೀಗೆ ಬಂದೊತ್ತು, ಸೂರ್ಯ ನಾಕ್ಮಾರಿದ್ದೊತ್ತು, ನಿಸ್ರಾತ್ರೆಜಾಮ, ಸಪ್ಪಟ್ಟು ಸರೋತ್ತು–ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಖಚಿತವಾದ ಕಾಲನಿರ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಘಟಿಕಾಪಾತ್ರೆಯೆಂಬ ಸಾಧನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಘಳಿಗೆ ಜಾವ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳು ಆಗಾಗ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರೂ ಅವು ಇಂದಿನ ಕಾಲಪರಿಮಾಣದ ಎಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮ ಎಂಬುದು ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಘಳಿಗೆ 24 ನಿಮಿಷಗಳಿಗೆ ಸಮವಾಗಿದೆ.

60 ಘಳಿಗೆ	= 30 ಮಹೂರ್ತ
30 ಮಹೂರ್ತ	= 1 ದಿವಸ
7 ಘಳಿಗೆ	= 1 ಜಾವ
8 ಜಾವ	= 1 ದಿವ
30 ದಿವಸ	= 1 ಮಾಸ
12 ಮಾಸ	= 1 ವರ್ಷ
100 ವರ್ಷ	= 1 ಶತಮಾನ

ಮಳೆಬೆಳೆ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಜನಪದರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಶ್ವಿನಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ರೇವತಿಯವರೆಗೆ 27 ಮಳೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಮಳೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಹೆಸರಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೂ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು. ಇಂತಿಂಥ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇಂತಿಂಥ ದಿನದಲ್ಲಿ ಇಂತಿಂಥ ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದನ್ನು ಅವರು ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಮಳೆ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೀಳದೆ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜಡಿ ಹಿಡಿದರೆ ಕೊನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಳೆಯಾಯ್ತು ಎಂದು ಪಾದಗಳ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪಾದಕ್ಕೆ 3 ದಿನದ ಲೆಕ್ಕವಿದೆ.

ವೀಳೆದೆಲೆ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ :

20 ಎಲೆ	= 1 ಕವಳಿಗೆ
10 ಕವಳಿಗೆ	= 1 ಕಟ್ಟು
100 ಕಟ್ಟು	= 1 ಪಿಂಡಿ

ಕೆಲವು ಕಡೆ ಒಂದು ಪಿಂಡಿಗೆ 25, 50, 75 ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಡಕೆ ಕಾಯನ್ನು ಎಣಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಕೈಗೆ 10 ಅಡಕೆಕಾಯಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕವಡೆ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಿದ್ದರೆ ಚೌಕ, ಒಂದಕ್ಕೆ ಕೊಷ್ಠಿ, ಮೂರಕ್ಕೆ ಮುಷ್ಕ, ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಚೌಕ, ಐದಕ್ಕೆ ಪಂಜ, ಹನ್ನೆರಡಕ್ಕೆ ಬಾರಾ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿನೋದ ಗಣಿತ ಅಥವಾ ಚಮತ್ಕಾರ ಗಣಿತ ವಿನೋದದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೂಜುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳು ಬುದ್ಧಿಯ ಕಸರತ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬರು ಒಡ್ಡುವುದು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಒಡಚುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಒಗಟುಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ಒಗಟು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗಣಿತಗಂಧಿ ಒಗಟುಗಳು ಅಥವಾ ಒಗಟು ಲೆಕ್ಕಗಳು ಜನಪದ ಜೀವನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ವಿರಾಮದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಥ ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುವುದು ಒಡಚುವುದು ಒಂದು ವಿಧವಾದರೆ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಕಾಯಕವನ್ನು ಹಗುರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಇವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಪಂಡಿತ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಥಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಬುದ್ಧಿಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಇಂಥ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ಒಗಟುಗಳು ಅಕ್ಷರಸ್ಥ, ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಸಮಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿವೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಒಡಚುವ ಬಗೆ. ಅಂಕಿಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪಿತವಾಗುವ ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅತ್ಯಂತ ತ್ರಾಸವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಇವು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಯಾಮ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಬುದ್ಧಿಚತುರತೆ, ತಂತ್ರಗಳು ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವರ ಜ್ಞಾನಕೋಶದ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಭಾಗ ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳು ಎಂದೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಉತ್ತರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಕೂಡದೆ, ಕಳೆಯದೆ, ಗುಣಿಸದೆ, ಭಾಗಿಸದೆ ಹಳ್ಳಿಯವರಂತೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಿನೋದಗಣಿತ ಅಥವಾ ಚಮತ್ಕಾರಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು:

ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ :

ದೋಸೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಏಳು ದೋಸೆ
ಹಸೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಆರು ದೋಸೆ
ನೆಲೀನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ದೋಸೆ
ಅವು ಇವೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟು ದೋಸೆ?

ಹೀಗೆ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಒಡ್ಡಿದಾಗ 7+6+10=23 ಎಂದು ಕೂಡಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಸೋಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೋಸೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಎದ್ದ ದೋಸೆ ಹಸೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಆರಿತು. ಆರಿದ ದೋಸೆಯನ್ನು ನೆಲೀನ ಮೇಲೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಇಡಲಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೋಸೆ ದೋಸೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಂದ ಹಸೆಕಲ್ಲಿಗೆ, ಹಸೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಂದ ನೆಲುವಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಹೀಗೆ ಏಳು ಆರು ಹತ್ತು ಎಂಬ ಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಆಟವಾಡಿರುವ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ವ್ಯವಕಲನ : 30ರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಕಳೆದರೆ 12 ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 12ರಲ್ಲಿ 30 ಕಳೆದರೆ ಎಷ್ಟುಳಿಯುತ್ತದೆ ?

ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸಿದರೂ ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ಇದಕ್ಕೆ 30–18=12; 12–30=18 ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಬಲ್ಲ. ಆದರೆ–18 ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಜನಪದರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅವರನ್ನೊಪ್ಪಿಸುವುದೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಅವರಲ್ಲೇ ಬೇರೆ ಉತ್ತರವಿದೆ. ಆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷರಸ್ಥನ ಉತ್ತರ ತಾಳೆಯಾಗದಿರುವಾಗ ಒಪ್ಪುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ 12ರಲ್ಲಿ 30ನ್ನು ಕಳೆದರೆ 11 ಉಳಿಯಿತಂತೆ. ಅಂದರೆ 1 ವರ್ಷದ 12 ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 30

ದಿನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್ 1 ತಿಂಗಳನ್ನು ಕಳೆದರೆ 11 ತಿಂಗಳು ತಾನೆ ಉಳಿಯುವುದು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ 30 ದಿನದಲ್ಲಿ 18ನ್ನು ಕಳೆದರೆ ಉಳಿದದ್ದು 12 ದಿನ. 12 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 30 ದಿನ ಕಳೆದರೆ ಉಳಿದದ್ದು 11 ತಿಂಗಳು.

ಭಾಗಾಕಾರಕ್ಕೆ : ಒಂದೆರಡು ಮೂರ್ನಾಕು ಸಂಧೀಲ್ಯೆದಾರೇಳು ಇದನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದರಿಂದ ನಿಶ್ಯೇಷವಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಈ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅವರ ಉತ್ತರವೂ ತುದಿಬಾಯಿಯಲ್ಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ: ಏಳು ನಾಕಾರು ಮುಂದೊಂಬತ್ತೇಳು. ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರಗಳೆರಡೂ ಅತ್ಯಂತ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೇ ಈ ಗಣಿತ ರಹಸ್ಯವೆಲ್ಲ ಅಡಗಿದೆ.

ಒಂದೆರಡು ಅಂದರೆ 1 ಮತ್ತು 1

ಮೂರ್ನಾಕು ಅಂದರೆ 3 3 3 3

ಸಂಧೀಲ್ಯೆದಾರೇಳು ಅಂದರೆ 6 6 6 6 6 7

ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಮೂರ್ನಾಕುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಈ 6 6 6 6 6 7ನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು 21ರಿಂದ ಭಾಗಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ 161636563637 ÷ 21=769,69,69,69,7 ಉತ್ತರ ಹೀಗೆ: 7, ನಾಲ್ಕು 6 ಅವುಗಳ ಮುಂದೆಲ್ಲ 9,7.

ಗುಣಾಕಾರಕ್ಕೆ : ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ನೂರು ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ನೂರು ಹುತ್ತಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಹುತ್ತಕ್ಕೂ ನೂರು ಕೋವೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೋವೆಯಲ್ಲೂ ನೂರು ಇಲಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಲಿಗೂ ನೂರು ಮರಿಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಮರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಪಾವು ರಾಗಿ ಇದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇರುವ ಹುತ್ತಗಳೆಷ್ಟು? ಕೋವೆಗಳೆಷ್ಟು ? ಇಲಿಗಳೆಷ್ಟು ? ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ಸೇರು ರಾಗಿ ಇದೆ? ಇದನ್ನು ಒಡಚಿದವನಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸನ್ಮಾನ.

ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಇವನ್ನು ಒಡೆಚಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಹುಚ್ಚರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದವರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಜನಪದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬರೆವಣಿಗೆ ಯನ್ನರಿಯದ ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಗುಣಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ ತಾನೆ ! ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವರಿಗಾರಿಗೂ ಬಿಡಿಸಲು ಬರದ ಲೆಕ್ಕಗಳಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಒಗಟಿನ ಮುಂದೆ ಒಡಳಿದವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸನ್ಮಾನ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಗಳು ನೀರು ಕುಡಿದಷ್ಟು ಸುಲಭ.

ಬಹಳಷ್ಟು ಸಮಯ ತಲೆಕೆರೆದುಕೊಂಡರೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲಾರದಂಥ ಅನೇಕ ಲೆಕ್ಕಗಳು ಜನಪದರಲ್ಲಿವೆ. ಅಂಥ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಈಗ ನೋಡಬಹುದು.

ಆನೆಗೆ ಐದು ರೂಪಾಯಿ, ಕುದುರೆಗೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ರೂಪಾಯಿ, ಕತ್ತೆಗೆ ಕಾಲು ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗೆ ನೂರು ರಾಸುಗಳನ್ನು ತಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಆನೆಗಳಿವೆ ಎಷ್ಟು ಕುದುರೆಗಳಿವೆ ಎಷ್ಟು ಕತ್ತೆಗಳಿವೆ ?

ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ವೇನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ:

ಭಾಷಾ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುವ ರೀತಿ ನೋಡಿ :

ನಾನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಕುದುರೆ ತಂದು 300 ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮಾರಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಲಾಭ ಬಂತು ?

ಈ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ 100 ರೂ. ನಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ನಾನೂರು ಎಂದರೆ ನಾನು ನೂರು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗೆ ತಂದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಮುನ್ನೂರು ರೂ. ಗಳಿಗೆ ಮಾರಿದರೆ 200 ರೂ. ಲಾಭ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದರೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಈ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ನೋಡಿ: ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿದರೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಒಂದೇ ಉತ್ತರ ಬರಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾವುವು ?

ಉತ್ತರ 1,2, ಮತ್ತು 3

ಕೂಡಿದಾಗ : 1+2+3=6

ಗುಣಿಸಿದಾಗ : 1×2×3 =6

ಉತ್ತರವೇ ಇಲ್ಲದಂಥ ಕೆಲವು ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವನನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಂಥದೊಂದು ಈ ಲೆಕ್ಕ :

55 ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, 11 ಗೂಟಗಳಿಗೆ–ಒಂದು ಗೂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗೂಟಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ–ಬೆಸಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರಿ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವನನ್ನು ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡುಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಪಂಥ ಕಟ್ಟಿ ಸೋಲಿಸುವುದು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಇಂಥ ನೂರಾರು ಲೆಕ್ಕಗಳು ಜನಪದ ಗಣಿತ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ 'ಜನಪದ ಚಮತ್ಕಾರ ಗಣಿತ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪಿ.ಕೆ. ರಾಜಶೇಖರ ಮತ್ತು ವಿಘ್ನಸಂತೆ ಸಣ್ಣನಂಜೇಗೌಡರು ಸೇರಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಎ.)

ಜನಪದಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದ ಏಳು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗ. ಜನತೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ. ಜನಪದ ಜನತೆಗಿಂತ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರಾದರೂ ಅದು ಸರಿ ಎನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕೌಟಿಲ್ಯ ಹೇಳುವಂತೆ ಜನವಸತಿ ಇಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಭೂಭಾಗ ರಾಜ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದವನ್ನು ದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಒಣ ಹವೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಸಸ್ಯಭರಿತವಾದ್ದು, ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಲ್ಲದ್ದು; ಅದು ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯ ಇದನ್ನು ಜನಪದ ಸಂಪತ್ತು ಎಂದು ಕರೆದು ಈ ರೀತಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜನಪದ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾದ್ದು, ವಿನೀತರಾದ ಮಾಂಡಲಿಕರುಳ್ಳದ್ದು, ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿಂದಲೂ ಗಣಿ, ಅಡವಿ, ಮುಷ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ್ದು, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಕಾಮಂದಕ (ನೀತಿಸಾರ) ವಿವರಿಸುತ್ತ, ಮಳೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ನೀರಿನ ಸಮೃದ್ಧಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಜಲಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಜನಪದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಜನ ಮತ್ತು ಜನಪದವನ್ನು ಅಂದರೆ ನಾಡನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಅಶೋಕ ತನ್ನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ, ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ, ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಪೌರ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೌರ ಎಂದರೆ ಪುರ ಅಥವಾ ನಗರದ ಜನರು ಎಂದೂ, ಜಾನಪದ ಎಂದರೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರದ ಅಥವಾ ದೇಶದ ಜನರು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಪದಗಳು ನಗರಗಳ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಎಂದರೆ ದೇಶದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಇಂಥ ಸಭೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು ಎಂದು ಕೆ.ಪಿ. ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಖಾರವೇಲನ ಹಾತಿಗುಂಫಾ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅರಸ ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ಅನುಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಎಂದರೆ ಅಧಿಕಾರ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ದಶರಥನು ರಾಮನನ್ನು ಯುವರಾಜನೆಂದು ನಿಯಮಿಸುವಾಗ ಜನಪದದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವ ಮುದ್ರೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅರಸ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರಜನಪದಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದಗಳು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅರಸ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಜನಪದಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಉಚ್ಚ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪೌರ ಜನಪದಗಳ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಬೇಕು ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ, ಜನಪದಗಳು ಜನತೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅರಸನ ಮೇಲೂ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲೂ ಬಹಳಷ್ಟು ನಿಯಂತ್ರಣ ಹೊಂದಿದ್ದುವು ಎಂಬುದು ಜಯಸ್ವಾಲರ ವಾದ.

ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದವನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾತಿಗುಂಫಾ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅರಸ ಜನಪದಕ್ಕೆ ಅನುಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದಾಗ ಜನತೆಗೆ ಬಹು ವಿಧವಾದ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಗ್ರಹ ಎಂದರೆ ಅಧಿಕಾರ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾವಿರಾರು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಬಗೆಯಾದರೂ ಎಂತು ? ಅರಸ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರ ಜನಪದವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದಾಗ, ಜನತೆಗೆ ದರ್ಶನವಿತ್ತು ಅವರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಅರಸ ದಿನವೂ ಈ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗದು. ಜನಪದಗಳು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಜಯಸ್ವಾಲರು ಉದಾಹರಿಸುವ ವಾಕ್ಯ, ಜನರು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಶರಥ ರಾಮನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಜನಪದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಅದೊಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆ ಎಂದು

ಅರ್ಥವಾಗಲಾರದು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪೌರ ಜನಪದಗಳ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಥ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಸ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಜನಪದಗಳನ್ನು ಯಾಚಿಸಬೇಕು ಎಂದಾಗ, ಜನತೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜನಪದ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ದೇಶ, ಜನತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 7–6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಗೌತಮಬುದ್ಧನ ಜನನಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ, ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯ ವರೆಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯಗಳು ಜನಪದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಲೆ ಎತ್ತಿದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗಣರಾಜ್ಯಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 16 ರಾಜ್ಯಗಳು ಸೋಳಸ ಮಹಾಜನಪದ ಅಥವಾ 16 ಮಹಾಜನಪದಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಅಂಗುತ್ತರನಿಕಾಯ, ಮಹಾವಸ್ತು, ವಿನಯಪಿಟಕ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಜೈನರ ಭಗವತೀ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೂ ಹಲವು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಸೋಳಸ ಮಹಾಜನಪದಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ 16 ಮಹಾಜನಪದಗಳ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವ್ರಿಜಿ ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲ, ಇವು ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜೈನರ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಜನಪದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಜ್ಞಾನ, ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದ ಸಂಪರ್ಕ ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೆಸರುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಸೋಳಸ ಮಹಾಜನಪದಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ: 1 ಕಾಶಿ, 2 ಕೋಸಲ, 3 ಅಂಗ, 4 ಮಗಧ, 5 ವ್ರಿಜಿ (ವಜ್ಜಿ), 6 ಮಲ್ಲ, 7 ಚೇದಿ (ಚೇಟಿ), 8 ವತ್ಸ (ವತ್ಸ, ವಂಸ), 9 ಕುರು, 10 ಪಾಂಚಾಲ, 11 ಮತ್ಸ್ಯ (ಮಚ್ಚ), 12 ಶೂರಸೇನ, 13 ಅಸ್ಸಕ (ಅಶ್ಮಕ), 14 ಅವಂತಿ, 15 ಗಾಂಧಾರ, 16 ಕಾಂಭೋಜ.

ಕಾಶಿ : ಈಗಿನ ವಾರಾಣಸಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾರಣಾ ಮತ್ತು ಅಸಿ ನದಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಾರಾಣಸಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದು ಗಂಗಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಕಾಶಿಗೂ ಕೋಸಲಕ್ಕೂ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಅಂಗ, ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಮಗಧ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಆಗಾಗ ತಿಕ್ಕಾಟ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಇದು ಕೋಸಲ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಯಿತು.

ಕೋಸಲ : ಈಗಿನ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ (ಔಧ್) ಭಾಗ. ಸರಯೂ ನದಿಯಿಂದ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕೋಸಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಮಗಧ, ಸಾವತ್ತಿ ಅಥವಾ ಶ್ರಾವಸ್ತಿ, ಸಾಕೇತ ಇವು ಇದರ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾಶಿ ಕೋಸಲಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಆಗಾಗ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೊದಲು ಕಾಶಿ ಜಯ ಗಳಿಸಿದರೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕೋಸಲ ವಿಜಯ ಹೊಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೋಸಲದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಹೆಚ್ಚಿತಲ್ಲದೆ ಅದು ಶಾಕ್ಯ, ಕಾಲಾಮ ಮುಂತಾದ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಪೆಸನದಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಸೇನಜಿತ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆ. ಮಗಧದ ಅರಸನಾದ ಅಜಾತಶತ್ರುವಿನೊಂದಿಗೆ ಇವನ ಹಗೆತನವಿತ್ತು. ಇವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ವಿಡೂಡಭ ಶಾಕ್ಯರನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ತರುವಾಯ ವಿಡೂಡಭನ ಅಥವಾ ಕೋಸಲದ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಅಂಗ : ಇದು ಈಗಿನ ಪೂರ್ವ ಬಿಹಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಚಂಪಾ. ಮಗಧದೊಡನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮಗಧ : ಈಗಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಬಿಹಾರ. ಗಿರಿವ್ರಜ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಜರಾಸಂಧ, ಬೃಹದ್ರಥ, ಸಹದೇವ, ಸೋಮಾಧಿ, ರಿಪುಂಜರ ಮುಂತಾದವರು ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಸರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅರಸರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

ವಜ್ಜಿ : ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಬಿಹಾರ. ಇದನ್ನು ವ್ರಿಜಿ, ವಜ್ಜಿಯನ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಜ್ಜಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು, ವಿದೇಹ, ಲಿಚ್ಛವಿ, ಜ್ಞಾತ್ರಿಕ ಮುಂತಾದ 8–9 ಪಂಗಡಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ವ್ರಿಜಿಗ್ರಾಮ ವೈಶಾಲಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವೈಶಾಲಿ ಲಿಚ್ಛವಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅದು ವ್ರಿಜಿ ಕೂಟದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಉತ್ತಮಪುರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಇದು ಜನಭರಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿದೇಹ (ಈಗಿನ ತಿರಹುರ್) ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಥಿಲಾ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಇದನ್ನು ನೇಪಾಳದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಜನಕಪುರದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾತ್ರಿಕರು ವೈಶಾಲಿಯ ಉಪನಗರವಾದ ಕುಂಡಪುರ ಅಥವಾ ಕುಂಡಗ್ರಾಮ, ಕೊಲ್ಲಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪಾಣಿನಿಯಲ್ಲಿ ವ್ರಿಜಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಲಿಚ್ಛವಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪಂಗಡ. ಮಹಾವೀರ ಹಾಗೂ ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ತನ್ನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಬಲಗಳಿಂದಾಗಿ ಬುದ್ಧನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ನೆರೆಯ ಮಲ್ಲರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಇದು ಸ್ನೇಹವಾಗಿತ್ತು. ಮಗಧದೊಂದಿಗೆ ಇದರ ವೈರತ್ವ ಬಿಂಬಸಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಕದನವಾಯಿತು.

ಮಲ್ಲ : ಈಗಿನ ಗೋರಖಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಜೈನ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಇದೆ. ಅಂಗ, ವಂಗ, ಕಳಿಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಹೆಸರೂ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ 9 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಮಲ್ಲರನ್ನು ವ್ರಾತ್ಯಕ್ಷತ್ರಿಯರೆಂದು ಮನು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾ ಪರಿನಿಬ್ಬಾಣ ಸೂತ್ರ ಇವರನ್ನು ವಾಶಿಷ್ಟ (ವಾಸಿಟ್ಠಿ) ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ವಿದೇಹದಂತೆ ಇವರದೂ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ. ಇವರದು ಒಂದು ಸಂಘವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಸದಸ್ಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ರಾಜರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬುದ್ಧಘೋಷ ಅವರನ್ನು ರಾಜರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಲಿಚ್ಛವಿಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ವಂತ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದರೂ ಅವರ ನಡುವೆ ವೈರವಿತ್ತೆಂದು ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜೈನಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿ ಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದ ಮಲ್ಲ, ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು.

ಚೇದಿ : ಈಗಿನ ಬುಂದೇಲ್‌ಖಂಡ. ಚೇತ, ಚೇಟಿ, ಚೇತಯ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದ್ದ ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಗಳಿದ್ದುವು. ಶುಕ್ತಿ, ಶುಕ್ತಿಮತಿ ಅಥವಾ ಸೊತ್ತಿವತೀ ನಗರ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ, ಇದರ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವತ್ಸ : ಈಗಿನ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶ. ಇದು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ನಾಡಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತಮವಾದ ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಕೌಶಾಂಬಿ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಉದೇನ ಅಥವಾ ಉದಯನ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ. ಇವನ ಮಗ ಬೋಧಿ. ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖ ಇದ್ದರೂ ಉದಯನನ ತರುವಾಯ ವತ್ಸದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆಗಲಿ, ಉದಯನನ ಮಗ ಬೋಧಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆಗಲಿ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕುರು : ಈಗಿನ ಥಾನೇಶ್ವರ, ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಮೀರತ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಇಂದ್ರಪಟ್ಟ (ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥ). ಯಾದವ, ಭೋಜ, ಪಾಂಚಾಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಇದು ಮೊದಲು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಾಗಿತ್ತು; ಕ್ರಮೇಣ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು.

ಪಾಂಚಾಲ : ಈಗಿನ ಬರೈಲಿ, ಬುಡ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಫರೂಕಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆ. ಗಂಗಾನದಿ ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಾಂಚಾಲಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿತ್ತು. ಇದು ಮೊದಲಿಗೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಸಂಘ ಅಥವಾ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಶೂರಸೇನ : ಈಗಿನ ಮಥುರಾ. ಗ್ರೀಕ್ ಬರೆಹಗಾರರು ಇದನ್ನು ಸೌರಸೆ ನಾಯ್ ಎಂದೂ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮೆಥೊರ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವಂತಿಪುತ್ರ ಇದರ ದೊರೆ. ಬುದ್ಧನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದ ಇವನು ಮಥುರಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಹರಡಲು ಕಾರಣನಾದ. ಅವಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇದರ ಸಂಪರ್ಕವಿತ್ತು. ಇದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಸ್ಸಕ : ಇದು ಈಗಿನ ಗೋದಾವರಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಶ್ಮಕವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಸ್ವಾಲ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸ್ಸಕೆನಾಯ್ ಎಂದು ಗ್ರೀಕರ ಬರೆಹದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮಹಾಜನಪದವೆಂದು ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳು ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ಸೋತಲ, ಪೋತನ, ಅಥವಾ ಪೌದನ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಅಸ್ಸಕ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಸಕ ಮತ್ತು ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಅಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಗೋದಾವರಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಂಧಕ ಅಥವಾ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಮರ್ಶಕನಾದ ಭಟ್ಟಸ್ವಾಮಿ ಅಶ್ಮಕವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಗೋದಾವರಿಯ ಮೇಲೆ, ಮಧ್ಯ ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದ ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ, ಅರುಣ, ಸುಜಾತ ಮುಂತಾದವರು ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸರು.

ಅವಂತಿ : ಈಗಿನ ಮಾಳವ ನಿಮಾರ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿತ್ತು (ಉಳಿದ ಮೂರು ಕೋಸಲ, ವತ್ಸ, ಮಗಧ). ಇದು ವೇತ್ರಾವತಿಯಿಂದ

ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಮಾಹಿಷ್ಮತಿ ಮತ್ತು ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಇವುಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳು. ಅವಂತಿ ಮತ್ತು ಮಾಹಿಷ್ಮತಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅವಂತಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯರಾದ ಅನೇಕ ಥೇರ ಹಾಗೂ ಥೇರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದರು. ಚಂಡ ಪ್ರದ್ಯೋತ ಮಹಾಸೇನ ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವನ 23 ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ತರುವಾಯ ಪಾಲಕ, ವಿಶಾಖಯೂಪ, ಅಸಕ ಮತ್ತು ನಂದಿವರ್ಧನರು ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ನಂದಿವರ್ಧನ ಶಿಶುನಾಗರಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಂತಿ ಲೀನವಾಯಿತು.

ಗಾಂಧಾರ : ಈಗಿನ ಪೆಷಾವರ್ ಮತ್ತು ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ ಜಿಲ್ಲೆ. ತಕ್ಕಸಿಲಾ ಅಥವಾ ತಕ್ಷಶಿಲಾ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಇದೊಂದು ಹೆಸರಾಂತ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಂಭೋಜ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಾಗೂ ಕಾಫಿರೀಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶ. ಮೊದಲು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಘವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ 16 ಜನಪದಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಪ್ರಶ.ಪೂ.7–6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದ ಮಹಾಜನಪದಗಳು ಪ್ರಶ. 1–2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದುವು.

(ಎಸ್.ಎಲ್.ಎಸ್.)

ಜನಪದ ಗೀತೆ : ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಜನಸಮೂಹದ ನಡುವೆ ವಾಕ್‌ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಳ ಸಮಾವೇಶದಿಂದಾದುದು ಜನಪದ ಗೀತೆ. ಈ ಗುಂಪು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಗೀತೆ ನಾಗರಿಕ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮೀಣರ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು, ಸಮಸ್ಯೆ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂಥದು. ಇಲ್ಲಿನ ಮನೋಭಾವ ತೀವ್ರ ಮಾನವೀಯ. ರಾಗ ಮತ್ತು ಪದರಚನೆಯ ಸುಮಧುರ ಬಂಧವೇ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಇದರ ಮತ್ತೆರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಜಾತ ಕಲೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಇರದಿದ್ದರೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಇದೂ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು.

ಜನಪದ ಗೀತೆ ಯಾವುದನ್ನೇ ವಿವರಿಸಲಿ ಅದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕಗೊಳಿಸುವುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಲಿ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದಗೀತೆಯ ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪರಿಶೀಲನೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳೇ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂಥವು. ಇದರಿಂದ ಜನಪದ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಗೀತಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಲಾವಣಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕವಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಕಥಾತ್ಮಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಭಾವನಿಷ್ಠವಾದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ. ಎರಡೂ ಹಾಡಲ್ಪಡುವಂಥವು. ಎರಡರ ರಚನಕಾರರೂ ಇಂದು ಅನಾಮಧೇಯರಾದರೂ ಎರಡನೆಯದರ ರಚನಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಕಲಾವಿದನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೊದಲನೆಯ ರಚನೆ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕಿಂತ ಪುರಾತನವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನ ಗೀತೆಗಳ ಬದುಕಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಂಧಪಡುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗೀತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಗೀತೆಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಯಾವುದೇ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಗೀತೆಯೊಂದು ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಬೋಧೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಔಪಚಾರಿಕ ಬೋಧನತಂತ್ರವೊಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಕವಿಯ ಮೂಲಕ ಕಲಿತುಕೊಂಡವು ಮತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಸಾಗಿದವು. ಇವುಗಳ ರೂಪ ಅಥವಾ ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಯಾವುದೇ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಅರಿವು ಜನಪದ ಗಾಯಕರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ವಿಶ್ಲೇಷಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತದ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಕಲಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಾಭ್ಯಾಸಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಗೀತೆ ಗುಂಪೊಂದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಕಲೆ. ಆದರೆ ಇದು ಶಿಷ್ಟಸಂಗೀತ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಜನಪದ ಸಮೂಹದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಹಾಡುವವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಕಡೆಯಪಕ್ಷ ಅವನ್ನು ಆಲಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಒಂದು ಗುಂಪೇ ಇದ್ದು, ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲದ ಹಾಡುಗಾರರೂ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಹಾಡುಗಾರನನ್ನು ಅವನ ಗುಂಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಡುಗಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಏಳುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿಷ್ಟೆ : ಉತ್ತಮ ಕಂಠಶ್ರೀ ಅನೇಕವೇಳೆ ಗ್ರಾಹ್ಯ ವಿಷಯವಾದರೂ ಅವಶ್ಯವಾದುದೇನಲ್ಲ, ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾಯಕರ ಅಸಾಧ್ಯ ನೆನಪಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು: 'ಅವನು ಇರುಳೆಲ್ಲ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ.' ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಾರನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಗಾಯಕರಿಗೂ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಶಿಷ್ಟಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ, ವಿಮರ್ಶಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ನಡುವೆ ಭಿನ್ನತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಗಮಕಿ (ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ) ಮತ್ತು ಸಹೃದಯ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ರಚನಕಾರ, ಸಂಗೀತಗಾರ ಮತ್ತು ಶ್ರಾವಕ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜನಪದಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಾರನಿಗೂ ಶ್ರೋತೃವಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದು. ಹಾಡುಗಾರ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದು ಗುಂಪು ಆಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಾರನಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ತುಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಜನಪದಗೀತೆಯೊಂದರ ಮೂಲ ರಚನಕಾರ ನಮಗಿಂದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಕಲೆ ಪ್ರತಿ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು ಅಪರೂಪ. ಹೊಸದಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಜನಪದಗೀತೆ ಶಿಷ್ಟಕಾವ್ಯದ ಹಾಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನಪದಗೀತೆ ಈಗಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಡೀ ಸಮಾಜವೇ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಲ್ಲ, ಆ ಸಮಾಜದ ಒಳಗೆಯೇ ಇರುವ ಮತ್ತು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಎಷ್ಟೋ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತಿದ್ದೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆಯೋ ಸೇರಿಸುವರು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇ ಕ್ರಮೇಣ ಭಿನ್ನ ಪಾಠಾಂತರ, ರೂಪಾಂತರಗಳಾಗಿ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳಾಗಿ ಗೀತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಸಪಠ್ಯ ಮಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ ಒಬ್ಬನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದು. ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂದು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ತನಕ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಶವಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಗೀತೆ ಏಕಾಗಿ ಅನಾಮಧೇಯ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಜನ್ಮದಾತ ಏಕೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದಗೀತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಮಯ, ಸಂದರ್ಭ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ವಿಶೇಷ ಜನಪದಗೀತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳು ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಕ್ಕಳ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಯಸ್ಕರು ಹಾಡುವುದು ಅಪರೂಪ. ಹೊಸವರ್ಷದ ಆಗಮನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಹಾಡುವ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಕೆರೋಲಿನ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳು ಅಥವಾ ತರುಣರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಷ್ಟೆ. ಪ್ರೇಮಗೀತಗಳನ್ನು ಮುದುಕರು ಹಾಡುವುದು ಉಚಿತವಾಗಲಾರದು. ಸೋಬಾನೆಯಂಥ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಹಾಡುಗಳು ಹೆಂಗಸರಿಗಷ್ಟೇ ಮೀಸಲು. ಈ ರೀತಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದ ಹಾಡುಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹೆಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳೆಂದೂ ಗಂಡಸರು ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಗಂಡಸರ ಹಾಡುಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದಗೀತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದ ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ, ಮದುವೆ, ಮುಪ್ಪು, ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗುಂಪಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಭಾಗವಾಗಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆ ಕಾಣುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣುವುದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು. ತಾಯಿ ತೊಟ್ಟಿಲು ತೂಗುವಾಗ ಇವನ್ನು ಹಾಡುವುದರಿಂದ, ಇವನ್ನು ಜೋಗುಳಗಳು ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟಿಲಹಾಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಗೀತೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಕೋಮಲಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಕ್ಕಳ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಗ್ಧವಾದವು, ನಿರ್ಮಲವಾದವು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇವು ಮಗುವಿನ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಗುವಿನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಸರಳ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ತರ್ಕಬದ್ಧವಲ್ಲದ ಘಟನೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಗುವನ್ನು ಕನಸಿನ ಮತ್ತು ಭ್ರಾಮಕ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಜಗತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಾಡುಗಳು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕವೂ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣವೂ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿತವೂ ಆದ ಕವಿತೆಗಳು.

ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಗೀತೆಗಳದೂ ಒಂದು ಭಾಗ. ಜನಪದರು ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಹೋದವರು. ಆದರೆ ಅವರ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯಾವುದೇ ಕಹಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಇವರ ಜೀವನ ಆಕೆಯ ಅನುಗ್ರಹದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವಂಥದು. ಇದು ಹಲವು ಗೀತೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೀತೆಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿಕಟವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಣಯಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಾತ್ಮಕಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ರೈತರು ಋತುಮಾನಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಭಯಚಕಿತರಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದು ಅವನ್ನು ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಗೀತೆಗಳಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಭೂಮಿಯ ಫಲಶಕ್ತಿ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮಳೆಗಳ ಫಲಶಕ್ತಿ ಆಶಯ ಮಾನವಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದು, ಸಮೃದ್ಧ ಬೆಳೆಗೆ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಋತುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಋತುವೂ ಜನಪದದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒತ್ತುವುದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಋತುಗೀತೆಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ವಸ್ತುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಋತುಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ : ಚೈತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವಂಥವು ಮತ್ತು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವಂಥವು. ಮಳೆಗೀತೆಗಳು ಅನೇಕವೇಳೆ ಪ್ರಣಯ ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಜನಪದರು ಮೋಡ ಮತ್ತು ಮಳೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಣಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಂಬಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆ ಮತ್ತು ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಸಂಕೇತ ಲೈಂಗಿಕ ಹಂಬಲವನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನದಿ ತನ್ನೆಲ್ಲ ದೃಶ್ಯಪರಂಪರೆಯಿಂದ ರಮಣೀಯ ಹಾಗೂ ರಂಜನೀಯ ಗೀತೆಗಳ ಸಮೃದ್ಧ ನಿಧಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಹೂಗಳು, ಹಿಮ, ಬೆಟ್ಟ, ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದವು ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮತ್ತು ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವಂತೂ ಪ್ರಧಾನ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಾಂತ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪೋಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಅದರಿಂದ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕವೇಳೆ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅನುರೂಪತೆ ಇದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಜನಪದಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಲೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಹಲವುಸಾರಿ ಎಳೆಯ ಬಿದಿರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ ಎರಡನೆಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ, ನಂಬಿಕೆಯ ಸಾಕಾರರೂಪಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕಸಾರಿ ಇವು ಪ್ರಣಯ ರಾಯಭಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪುರಾಣ–ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸ ಗೌರವಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದರೆ, ಜನಪದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಳಿ ಅಂಥ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯೆಂದರೆ ದುಂಬಿಯದು. ಜನಪದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದುಂಬಿ ಪ್ರಿಯತಮನಾದರೆ, ಮಧು ಪ್ರಿಯತಮೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಡೋಲು, ನಗಾರಿ, ಕಹಳೆ, ಕೊಳಲು ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಗೀತವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಣಯವೆಂದರೆ ಸಮಾಗಮದ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಶನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ: ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳು, ಕಾಡುಪ್ರದೇಶಗಳು, ಹುಲ್ಲುಮಾಳಗಳು, ನದೀದಡಗಳು, ಬಾವಿ ಅಥವಾ ಕೊಳಗಳ ಪಕ್ಕಗಳು.

ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಭಗ್ನಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಮತ್ತು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಕಾವ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಹೃದಯದ ತುಂಬು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಇಂಥ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಣಯಿಗಳ ರಹಸ್ಯಭೇಟಿ ಮತ್ತು ಪಲಾಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗೀತೆಗಳು ಕೂಡ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಣಯ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದುಂಟು. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಭಾರತದ ಭಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದು ಅಪರೂಪ. ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಕ್ತವಾದವುಗಳು, ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾದವುಗಳು; ಉಳಿದವು ನಿಷಿದ್ಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು.

ಮದುವೆಯ ಹಾಡುಗಳು ಹೆಂಗಸರು ಹಾಡಬಲ್ಲ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಭಾವಗೀತೆಗಳಾಗಿವೆ. ವಿವಾಹದ ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಹಾಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದ ಹಾಡುಗಳೂ ಇಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ವಿವಾಹದ ತರುವಾಯ ಹೊಸ ಜೀವನ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಮತ್ತು ಎರಡು ಯುವಚೇತನಗಳು ಒಂದಾಗುವಲ್ಲಿನ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಗೀತೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಂಜಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಇರದೆ, ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅವರ ಬದುಕನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಬಹಳ ಸಾರಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಪದಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಮರ್ಥ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಹಾಡುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇವು ಸ್ತ್ರೀಹೃದಯವನ್ನು ಕುರಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಪರಿಚಿತ ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೆಣ್ಣಿನ ಭಾವಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತಿರುತ್ತವೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅವಳ ದಿವ್ಯಯಾತನೆಗಳಿಗೆ ಮೂಕಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿಪರರಲ್ಲದ ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರು, ಮೂದಲಿಸುವ ನಾದಿನಿಯರು, ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ರಚನೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಆರ್ಥಿಕವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾದವು ಅವಳ ಬಾಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ತೊಡಕುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ತನಗೆ ಸಮೀಪದ ನೆಂಟರಿಷ್ಟರನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ಅಗಲಿ ಬಂದ ತೌರಿನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವ ಗೀತೆಗಳೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ರಚನೆಗಳಿವು. ಇವು ತಮ್ಮ ನಾದ ಮತ್ತು ಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆಯೊಂದನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಗೀತೆಗಳು ಕೆಲವೊಂದು ಮಟ್ಟದ ಕ್ರೋಧ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಮದುವೆ ಹಾಡುಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪುರಾಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಹರ–ಗೌರಿ, ರಾಮ–ಸೀತಾ, ಕೃಷ್ಣ–ರುಕ್ಮಿಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಗಂಡನ್ನೂ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರು ಜರಿಯುವ ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಣ್ಣನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರನ್ನೂ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು ಜರಿಯುವ ಗೀತೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಯ್ಯಿ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನಕಾರಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ದುಡಿಮೆಯೊಡನೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಈ ಗೀತೆಗಳು ಜನತೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಜನಪದರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ಬೇಸಾಯ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಸಬುಗಳು ಸಹಾಯಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯವು. ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಹಾಡುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾದರಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಸಮೃದ್ಧ ಗೀತಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ–ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಯ ಹಾಡುಗಳು, ದನಕಾಯುವವರ ಹಾಡುಗಳು, ಮೀನುಗಾರರ ಹಾಡುಗಳು, ಅಂಬಿಗರ ಹಾಡುಗಳು, ಮೇದರ ಹಾಡುಗಳು, ಕಮ್ಮಾರರ ಹಾಡುಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ತಂತು ಹಳ್ಳಿಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಮೂಲ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಸುಗ್ಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅನುಗ್ರಹ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಜನ ತಮ್ಮ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ಹಾಡುವಾಗ ತಮ್ಮ ಹೃದಯ ಮನಸ್ಸುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಹಾಡುಗಳು ಅವರಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿ ಶ್ರಮದ ಉಪಶಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಉಳಿಸಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲಸದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಮೇಳಗೀತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮೇಳ ಮತ್ತು ಹಿಮ್ಮೇಳ ಎರಡೂ ಉಂಟು. ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಹಾಡಿನ ಪ್ರಧಾನಭಾಗವನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ, ಉಳಿದವರು ಅದಕ್ಕೆ ಸೊಲ್ಲು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಗೀತೆಯೊಂದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸದ ಹಾಡುಗಳು ಅವುಗಳ ಕೆಲಸದ ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಇಂದು ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕೇವಲ ಹಾಡು ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದಾಗಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ, ಈ ಬಗೆಯ ಗೀತೆಗಳು ಬಹು ಬೇಗ ಅಳಿಯುತ್ತಿವೆ.

ಇಂಥ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೆಲಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವುದು, ಹಾಡಿಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿವೆ: ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಶ್ರಮ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಕೆಲಸ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು, ಬೆಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತೊಂದು. ಬೇಸಾಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೆಳೆ ರಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನಕಾರಕ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಯೂ ಇದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಬಹುತೇಕ ಗೀತೆಗಳು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ನೃತ್ಯಗೀತೆಗಳೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗೀತೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಎರಡೂ ಸಾಮಾನ್ಯಮೂಲಗಳಿಂದ ಬಂದವು : 1 ಸರಳ ನೃತ್ಯಗಳು–ವೃತ್ತಾಕಾರದ ನೃತ್ಯಗಳು. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಹಳೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮತಾಚರಣೆಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ; ಈಗ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರೆತುಹೋಗಿವೆ. 2 ಇತರ ನೃತ್ಯಗಳು; ಹಲವುವೇಳೆ ಜಟಿಲವಾದವು. ನಗರ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಹಾಡಲ್ಪಡುವುದು ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ.

ಈ ಮೇಲಿನ ವಿಶೇಷವಾದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮನೋರಂಜನೆಗೆ, ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಭಾವೋಪಶಮನಕ್ಕೆ ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಯಾವುವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮೂಹಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮೃದ್ಧವೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಈ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂದು ಜನಪದಗೀತೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದಗೀತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಈ ಊಹೆಗೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗೀತೆಗಳು ಇತರ ಸಮೂಹಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಸಾರಿ ಸರಳ, ಕಡಿಮೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ವೈವಿಧ್ಯ ಇರುವಂಥವು. ಪಾಠ ಮತ್ತು ಮಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ. ಇವು ನಗರದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಷೇಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಇವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ಗೀತೆಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ವಿಷಯ ಇನ್ನೂ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ.

ಅನೇಕ ಗೀತಪ್ರಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ಉಪಯೋಗಗಳು ಜನಪದ ಸಮುದಾಯವೊಂದರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಯ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿ ಇಂದಿನ, ಹಿಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ? ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕಾರರು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಕಾರರು ಕೆಲವೊಂದು ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಜೀವಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಭೂಮಿಗೆ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಹತ್ತಿರದವನಾದಂತೆ, ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಅಂಥದೇ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಮೂಹದ ಜೀವನಸಂಬಂಧ ಜಟಿಲವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜನಪದಗೀತೆ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯಾಗಿಯೂ ಸಮಾನ ಲಕ್ಷಣವೊಂದನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಾಗೆ, ಇದರ ರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ತುಂಬ ಹರಡಿದ ಮಟ್ಟುಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಅವುಗಳ ಪಾಠಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿವೆ. ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಒಂದೇ ಜನಸಮುದಾಯದ ಹಾಡುಗಾರರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನರೂಪವೊಂದನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಗೊಂಡಾಗ, ಉಂಟಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಗೀತೆಯ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಗಾಯಕರು ಮಟ್ಟೊಂದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಹಾಡಿದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಮಟ್ಟಿನ ಹೊಸರೂಪಗಳು ಅಥವಾ ಹೊಸ ಮಟ್ಟುಗಳು ಹಳೆಯ ಮಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕವಲೊಡೆಯಬಹುದು. ಇವು ಮಟ್ಟಿನ ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆದ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳೇ ವಿನಾ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಮಟ್ಟಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಲಯ, ಧಾಟಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ವರಭಾರ, ರಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಟ್ಟಿನ ಮೂಲಮಾದರಿ ಮಾತ್ರ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಟ್ಟುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಯತೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೆರೆಹೊರೆಯ ಜನರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆಯೊ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಸೇರಿಹೋಗಿರುತ್ತಾರೊ ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಟ್ಟುಗಳ ಮೂಲಾಧಾರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಕೆಲ ಕಾಲಾನಂತರ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಮೂಹದ ಧಾಟಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಸಮೂಹದ ಧಾಟಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಕೆಲವು ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮೂಹವೊಂದರ ಜನಪದಗೀತೆಯ ಧಾಟಿಯ ಸಂಗೀತಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆ ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಗೀತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಲುಗಳು ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಗೀತೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವು ಪುನರಾವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭಿನ್ನರೂಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸಾಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಪದ್ಯರಚನೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಃಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯದ ಮಾದರಿಯೊಂದು ಸಾಲಿನ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಾಲಿನ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಭಿನ್ನ ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಾಗಿರಬಹುದು. ಪದ್ಯದ ಸಾಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎರಡು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ: ಶಿಷ್ಟಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ನಮಗೆ ಪರಿಚಿತವಿರುವ, ಛಂದೋಬದ್ಧ ನಿಯತಪಾದಗಳಿಂದಾದುದು ಒಂದು, ಪಾದವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಸ್ವರಭಾರ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರೆಯ ವೈದೃಶ್ಯಗಳು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದರ ಬದಲು ಅಕ್ಷರಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಾದುದು ಮತ್ತೊಂದು. ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದವೊಂದು ಬಹಳಷ್ಟು ಅಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು; ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಬದಲಾಗಬಹುದಾದದ್ದು. ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ, ಇವೆರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು : ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಛಂದೋಬದ್ಧ ರಚನೆ ಇರುವಂಥದು. ಎರಡು ಅದು ಇಲ್ಲದಿರುವಂಥದು.

ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿತವಾಗುವ ಸಾದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದೃಶ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪುನರಾವರ್ತನ ಧ್ವನಿಮೌಲ್ಯಗಳಾದ ಪ್ರಾಸ, ಅನುಪ್ರಾಸ, ಧ್ವನಿಸಾಮ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬಣ್ಣಗಟ್ಟುತ್ತವೆ, ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಧ್ವನಿಮೌಲ್ಯದ ತತ್ತ್ವ ಸಾಲೊಂದನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಪದ್ಯದ ಸಾಲಿನ ಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಲ್ಲವಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥರಹಿತ, ಆಲಂಕಾರಿಕ ಅಕ್ಷರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಲ್ಲವಿ ಸಾಲುಗಳು ಅರ್ಥರಹಿತವಾಗಿರುವಾಗ, ಅವು ಗೀತೆಯೊಡನೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಇತರ ಗೀತೆಗಳಿಗೂ ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಿಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಗೀತೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಡುಗಾರರು ಹಾಡದೆಯೇ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾದುದು ಮತ್ತು ಹಾಡಲೇಬೇಕಾದುದು. ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರಭಾಗದ ವೃದ್ಧಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬಳ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್ ಹೋದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ: ಅವು ಇರುವುದು ಹಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು, ಓದುವುದಕ್ಕಲ್ಲ. ಜನಪದ ಗಾಯಕನಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಮಟ್ಟಿನ ರೂಪ ಒಂದು ಅಖಂಡ ಘಟಕ. ಆದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಮಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟು ಒಡೆಯಲಾಗದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಗ್ರಂಥಭಾಗವನ್ನು ಅದರ ಮಟ್ಟಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಅದರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಗಾಯಕರು ಗ್ರಂಥ

ಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಗಾಯಕರು ಗ್ರಂಥಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುವ ಮಟ್ಟು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಾರದೆ ಹೋದಾಗ ತಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡಿಬಿಡುವುದುಂಟು. ಗಾಯಕರ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮಟ್ಟಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಟ್ಟು ಅಮೂರ್ತವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ನಮಗಿದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಅಪ್ರಧಾನವಾದರೂ ಕುತೂಹಲ ಕಾರಿಯಾದದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ವಿಷಯ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದು ಸ್ವಲ್ಪವೇ. ಬಹುತೇಕ ಜನಪದ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಾದ್ಯಸಂಗೀತ ರೂಪಗೊಂಡಿರುವುದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಸಂಗೀತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹಂಗರಿಯಂಥ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಗೊತ್ತೇ ಇಲ್ಲ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೀತೆಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಬಹುತೇಕ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಗೀತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾತ್ಮಕ ಭಾಗವನ್ನು ಲಾವಣಿ, ಖಂಡಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳೆಂದು ವಿಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವು ತಮ್ಮ ರೂಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಮಾನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿಯೆ, ಪಾತ್ರ, ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ವಚನ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಪಲ್ಲವಿಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನೆ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಾದ್ಯನರ್ತನಗಳ ಬಳಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಗಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾದ ಒಳರಚನೆಯಲ್ಲಿ. ಲಾವಣಿ ಏಕಘಟನೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದುದು: ಅನೇಕ ಘಟನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಕಥೆ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯೆ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಥಾವಸ್ತು ಶಿಖರಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಹ್ರಸ್ವಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಇದರ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಬ್ಬನಿಂದ ರಚಿತವಾದುದೆಂದೂ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಲಾವಣಿ (**ನೋಡಿ**) ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ತರುವಾಯದ್ದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. (ಆರ್.ಜಿ.)

ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಮಾನವನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುಬಂದದ್ದು ಚಿತ್ರಗಳೇ. ಅವನು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಹೆಗಳ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳ ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು. ಮುಂದೆ ಆತ ಮಾತಿಗೆ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ರೂಪ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗಲೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿದ. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯಾಯಿತು. ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಸುಳುಹನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಆಯಾ ಜನದ ಜೀವನ ರೀತಿಗಳನ್ನು, ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ, ಹುಲಿಗಳ ಬೇಟೆ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜನ ತಾವು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ರಂಗವಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಟುವ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಲಂಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ನೇಯುವ ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ, ಧರಿಸುವ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ವಿವಿಧ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನೇಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿವೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಮಡಕೆಗಳು, ಆಟಿಕೆಗಳು, ಮತೀಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲಾರೂಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ, ಅಂದರೆ ಜನಪದ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ಸಮಕಾಲೀನವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಕವೂ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅವು ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ವಹನವಾದರೋ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ತಯಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃದೇವತೆ ಹಾಗೂ ಫರ್ಟಿಲಿಟಿ ಪಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಯ ಕೆಲವು ಅಲಂಕಾರಗಳು, ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ, ಯುಗಗಳಿಂದ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾರಿಯೂ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದು ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಹಳ್ಳಿಗರ ಕಲೆಯ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ ಅದರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪಾಲನೆ. ಕಲೆಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅದರ ಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸರಳ ಸುಂದರ ಅಲಂಕಾರ ನಮೂನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಗರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿನೂತನತೆಗಾಗಿ ಅವಿರತ ಹಂಬಲಿಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೇಳುವುದು ಒಂದು ವಸ್ತು ತನ್ನದೇ ಆದ ಬೆಡಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು ಎಂದಷ್ಟೇ. ಕೆಲವೇ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಉಳಿಯುವ ಲೋಹ ಅಥವಾ ಶಿಲೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಲೆ ಕಾಲದ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಉಳಿಯದಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಅಥವಾ ಅನಂತರದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಯುಗಗಳ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧವಾದ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮ ರೂಪರೇಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೌರ್ಯಪೂರ್ವಕಾಲದ ಆರ್ಷೇಯ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಗವಂಶದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ.

ಅದೆಷ್ಟೇ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿರಲಿ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಧಾರ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಅಜಂತದ ಅಭಿಜಾತ ಚಿತ್ರಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಅನಂತರ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ದೇಶೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಯ ಆರ್ಷೇಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂತು ಎಂಬುದು ತೀರ ಸ್ಪಷ್ಟ. ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಗುಜರಾತಿನ (ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿ) ಜೈನ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ತಾಳೆವೋಲೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಬಂಗಾಳದ ವಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ (ಪೂರ್ವ ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿ) ಕೃತಿಗಳು. ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ (ಗುಜರಾತ್) ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಶೈಲಿಯ ಕೆಲವು ಮೊದಲಿನ ಮಾದರಿಗಳು ಪ್ರ.ಶ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಮಾನಂದರು ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಗೊಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಚೋದಕ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆವೇಶ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನವನ್ನು, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ, ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದುವು. ಪೌರಾಣಿಕ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗೇರಿದುವು. ಗ್ರಾಮಚಿತ್ರಕಲಾವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ತನ್ನದೇ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಬೀರಿತು. ಭಾಗವತ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಪಾರವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಶೇಷತಃ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲಿನ ರಾಜಸ್ಥಾನೀ ಚಿತ್ರಕಲೆ (ಪ್ರ.ಶ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇವಾದ ಪದ್ಧತಿಯ (ಪ್ರಶ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪ್ರಾರಂಭವಂತೂ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಆರ್ಷೇಯ ಅಥವಾ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬೇರುಗಳಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಪ್ರಶ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಘಾಟ್ (ಬಂಗಾಳ) ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರು ಒಂದು ಓಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸತ್ತ್ವಯುಕ್ತವಾದ, ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು.

ಮಾತೃದೇವತಾ ಪಂಥಗಳ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಮೂಡಿದುವು-ಎಂಬುದನ್ನು ಆಗಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಮುಂದೆ, ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಾರ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ನಾಥದ್ವಾರ (ಗುಜರಾತ್) ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಥಜಿ ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ತಮ್ಮ ಯಾತ್ರೆಯ ಗುರುತಾಗಿ ಅವನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂದಂದಿನ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ದೇಶೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ಸಾವಿರದ ನೂರಅರವತ್ತು ಪುಟಗಳ ಹೆಬ್ಬೊತ್ತಿಗೆಯಾದ ಶ್ರೀತತ್ತ್ವನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ 1888 ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳೂ 458 ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ರಾಜರುಗಳ ವಂಶವೃಕ್ಷಗಳ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಧ್ಯಾನಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾದ ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಹೈದರನ ಕಾಲದ ಕುಡ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ದೇಶೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಮಠಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೂ ಅರಮನೆ ಗುರು ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಗಾಜಿನ ಮೇಲೆ ಜಲವರ್ಣ ಅಥವಾ ತೈಲವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರುಗಳ ರೂಪ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ದೇವದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಪೌರಾಣಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಸಂಯೋಜನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸುವರ್ಣಲೇಪನದ, ವರ್ಣರಂಜಿತ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಈ ಜನಪದ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ತಾಳ್ಮೆ, ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಸಾಧನೆ, ಕಲ್ಪನೆ ಮುಂತಾದುವು ಮೆಚ್ಚುವಂಥವು. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ದೇಶೀಯ ಮೂಲವರ್ಣಗಳು. ಮೊದಲು ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅಲಂಕಾರ ವೈಖರಿಗಳನ್ನು ತರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಿಳಿಯ ಸೀಸದಲ್ಲಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ವಜ್ರದ ಅಂಟನ್ನು ಸವರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ರೇಖನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ರೇಖಿನ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಗಳು ಜಾರದೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕೂರುವಂತೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬುಟ್ಟ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಆಯಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಣರೇಕಿನ ಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಚಿರನೂತನ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವು ಪೂಜಾಚಿತ್ರಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈಚೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆಯಾದರೂ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಗತಿ ಮಾತ್ರ ನಿಂತುಹೋದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಲಂಕಾರಿ ಶೈಲಿಯ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಲು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಹಕಾರ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯ.

ಕಲಂಕಾರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಲೇಖಣಿಯ ಬಳಕೆ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಲಂ ಎಂದರೆ ಲೇಖಣಿ, ಕಾರಿ ಎಂದರೆ ಕೆಲಸ. ಇಂಥ ತಂತ್ರದಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈಗ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀರ್ಣವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ವರ್ಣಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತ ಮುಂತಾದ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ದೇಶೀಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಲು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅನೇಕ ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಫಲಕಗಳನ್ನು ದೇವರುಗಳ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ರಥಗಳ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ತೂಗುಹಾಕುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಕಲಂಕಾರಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ರಹಸ್ಯವಿರುವುದು ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಬಟ್ಟೆ, ಬಣ್ಣ, ಲೇಖಣಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ. ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಚೆಲುವೆಮಾಡಿದ ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆ ರೇಷ್ಮೆ ಕೋರಾಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ದೇಶೀಮೂಲವರ್ಣಗಳನ್ನು ಆತ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮೈರಾಬಲಂ ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನೆಹಾಕಿ, ಹಿಂಡಿ, ಮರಳ ಮೇಲೆ, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೈರಾಬಲಂ ಎಂದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆದ ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಎಮ್ಮೆಯ ಹಾಲಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಮಾಡಿದ ದ್ರವ.

ಕಲಾವಿದರು ಬಳಸುವ ವರ್ಣಗಳು ಕೇವಲ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು. ಆಯಾ ಬಣ್ಣಗಳು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಪಟಿಕದ ರಸವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಜಲವರ್ಣಗಳೆಲ್ಲ ಗಿಡ ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ಆದವು. ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ನೀಲಿ–ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಮೂಲವರ್ಣಗಳು. ತಾಟಿಬೆಲ್ಲ, ಕಬ್ಬಿನಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬೆರಸಿ ಮೂಲರೇಖೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಂಜಿಷ್ಟ (ಬೇರು), ಸುರುಳು ಪಟ್ಟೆ (ಮರದ ತೊಗಟೆ), ತಾಮ್ರತೇಗ, ಏಟಿಜಲಗ ಮತ್ತು ನೀರು–ಇವುಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ರಕ್ತವರ್ಣವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕರಕಹೂಗಳಿಂದ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ದೇಶೀಯ ನೀಲಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಲಂ

ಲೇಖಣಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಂಚದ ಸ್ಥಾನ. ನೋಡಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಚಮತ್ಕಾರವಾದುದು. ಒಂದು ತುದಿ ಚೂಪಾಗಿರುವ ಆರು ಅಂಗುಲದ ಬಿದಿರಿನ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರ ಚೂಪು ತುದಿಯ ಕೊಂಚ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ತೆಳು ನೂಲಿನಿಂದ ಬಿಗಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ತೆಗೆದು ಲೇಖಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಣ್ಣೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಒತ್ತುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಬಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಯ ತುದಿಯ ಮೂಲಕ ಇಳಿದು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲಂಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲಂಕಾರಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಿಷ್ಠೆ, ಮೌಲಿಕ ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗೂ ಅಸಾಧಾರಣ ವೇಗ. ಈ ಕಲಾವಿದರ ಕಲ್ಪನಾಚಾತುರ್ಯ ನಿಜವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದು. ಜಲವರ್ಣವಾದರೂ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ತೈಲವರ್ಣದ ಮೆರಗನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ.

ಆಂಧ್ರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಮೊದಲು ಉಗಮವಾಯಿತು. ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಳಹಸ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ರಾತಪತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರು ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇವರಿಗಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ ಒಂದನ್ನು ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರೂ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಾಹಕರೂ ಆದ ಕೋಡೂರು ರಾಮಮೂರ್ತಿಯವರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕೃತಿಗಳು ದೆಹಲಿ, ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸು, ಹೈದರಾಬಾದು, ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಂಡಿವೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು : ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಛಂದಸ್ಸು ಆ ಒಂದು ವರ್ಗದ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಸ್ವಕೀಯವೂ ಆದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಇದೂ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಭಾವ ನೀಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು ಭಾಷೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಬೇಗ ವಿಕಾರಗೊಳ್ಳದೆ ತನ್ನತನವನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಛಂದಸ್ಸು ಜನಪದೀಯತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಕಾಸ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಕುರುಹು. ಜನಪದದ್ದು ಸಹಜವಾದ ವಿಕಾಸ. ಇಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿಯ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಏಕತಾನ ಸಹಜವಾದರೂ ವಿಕಾಸಶೀಲವೂ ಆದ ಜನಪದರ ಸಮಾಜದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಸಾಧನೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಚರಿತ್ರೆ ಆ ಒಂದು ಸಮಾಜದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನದು. ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪುನಾರಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸಮಗ್ರ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನಿದರ್ಶನಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗ ಆರಂಭವಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಂಟಾದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ದಾಸಿಯಂತೆ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಯಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಬೇರೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಬೆದಂಡೆಯಂಥ ದೇಸೀ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದೂ ಕೇಳುವುದೂ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಂಡಿತರ ಸೊತ್ತಾಯಿತು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ತೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅಕ್ಕರ ತ್ರಿಪದಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದುವು ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ದೇಸಿಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಉಪಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರಮಾರ್ಗಿಗಳು ದೇಸೀರೂಪಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಯಕೀರ್ತಿಯಂಥವನಿಗಾದರೂ ಗೀತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಬೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ. ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುನಾರಚನೆ ಎಂದರೆ ಬೇರೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅರಿವೇ ತಳಹದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರಿವೇ ಅನ್ಯಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಗೀತರೂಪವನ್ನು ಸ್ವದೇಶೀ ಪೋಷಣೆಯಿಂದ ತೇಜಸ್ವಿಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಅಂಶಲಯವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಅಂಶಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವರ್ಣಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಕೃತದ ತಾಳಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಹೊಂದದೆ ವೈದಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸ್ವರಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಎಚ್. ಡಿ. ವೇಲಣಕರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಡಿ.ಎಸ್. ಕರ್ಕಿ ಅವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವೇಲಣಕರರು ವೈದಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲತತ್ತ್ವ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವೇನೂ ವಹಿಸಿಲ್ಲ (ಜಯದಾಮನ್) ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ದ್ರಾವಿಡಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲತತ್ತ್ವ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪಾತ್ರದ್ದಾಗಿದೆ.

ಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಮಾತ್ರಾಗಣಗದ್ದು ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತ ಲಯ, ಓದಿದಾಗ ತಾನಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರಾಲಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಶಗಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಾದರೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಅಗತ್ಯ. ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟದ ಒಂದು ಮಾತ್ರಾಲಯವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುತ್ತೇವೆ; ಆದುದರಿಂದ ಆರೋಪಿತಲಯ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತೇವೆ – ಅನ್ವಿತಲಯ, ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ– ಸಾಧಿತಲಯ. ಮಾತ್ರಾಗಣ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಒಂದು ಕ್ರಮವನ್ನುಳ್ಳದ್ದು; ಇರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲದ್ದು; ಅದನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟದ ಮಾತ್ರಾಲಯದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಂಧ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಂಶಲಯ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ; ಕಾಲತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಹಾಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಮಾತ್ರಾಲಯದ್ದೇ.

ಒಂದು ಆಘಾತದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಆಘಾತದವರೆಗಿನ ಕಾಲಾವಕಾಶಕ್ಕೆ ಗಣ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಗಣ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ (ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ) ಆ ಒಂದಕ್ಷರವೂ ಇರಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆಘಾತದಿಂದ ಆಘಾತದವರೆಗೆ ಮೌನವೋ ಹಿಂದಿನ ಗಣದ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರದ ಸ್ವರದ ಮುಂದುವರಿದ ಆಲಾಪನೆಯೋ ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಗಣ ಮೂಲ ಘಟಕವಾಗದು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡು ಗಣಗಳಾದರೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬಂದಾಗ ಲಯಕ್ಕೆ ಗತಿ ಒದಗುತ್ತದೆ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಗಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತೋಲ್ ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದವೂ ತಿರುಗಾಕ್ಕೈ ಪಾಡಿಯಾರ್ ಪ್ರಕಾರ ತಾಳವೂ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮೂಲ ಘಟಕವಾಗಿದೆ. ತಾಳಕ್ಕೆ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು ಪಾದವಾದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಪಾದವನ್ನೇ ಮೂಲ ಘಟಕವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಪರಿಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂಶಗಣದಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೀಗೇ ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲ ಅಂಶ ಒಂದು ಗುರು ಅಥವಾ ಎರಡು ಲಘುಗಳು. ಅನಂತರದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಲಘುಗಳು ತ್ವರಿತಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು; ಒಂದು ಗುರುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಲಘುಗಳು ಬಂದಂತೆ, ಷಟ್ಪದಿಯ ಮೂರು ಆರನೆಯ ಪಾದಾಂತ್ಯದ ರುದ್ರ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯರುದ್ರಃಎಂದರೆ ವಿಷ್ಣು+ಗುರು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಬರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮ+ಗುರು ಕೂಡ ಆಗಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಗಣಾವಕಾಶದೊಳಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ರುದ್ರ; ಮತ್ತು ಇವು ವಿಚ್ಛೇದಗೊಂಡು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬ್ರ+ಗ ಮತ್ತು ವಿ+ಗ ಆಗತಕ್ಕವು. ಇಲ್ಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವೂ ಬರಬಹುದು. ಆಗ ಗ+ಗ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರವೇ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಗಣದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಬರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಗಣದ ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಕ್ಷರ ಬಂದು ಮಧ್ಯೆ ಎಡೆ, ಎಳೆತ ಮೌನ ಇರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಗಣಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳು ಬರಬಹುದು. ರುದ್ರ ವಿ+ಗ ಆಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆವು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಬರಬಹುದಾದುದರ ಜೊತೆಗೆ ರುದ್ರವೇ ಬರಬಹುದು. ಆಗ ಗಣಾವಕಾಶದ ರು+ಗ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ರುದ್ರ ಅತಿರುದ್ರವೂ ಆಗಬಹುದು. ಒಂದು ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಪರಿಶೀಲನಾಂಶಗಳೂ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಣಸ್ವರೂಪ ಎಷ್ಟೇ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಿರಲಿ ಆಘಾತ (ತಾಳ) ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾದ (ಆವರ್ತ) ನಿಯಮವನ್ನು ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮುಂದಿನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. । = ಗಣ ; ॥ =ಪಾದ; *=ಯತಿ; –॥ =ವಿಲಂಬ ಮತ್ತು ಪಾದಾಂತ್ಯ; ಊ=ವಿಲಂಬ;]=ಇಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಹುಸಿ.

1 ಒಂದು ಗಣದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಗುರ್ವಕ್ಷರ ಬರಬಹುದು. ಲಘು ಬಂದಾಗ ಅವನ್ನೆಳೆದು ವಿಲಂಬಿಸುತ್ತೇವೆ.

2 ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಎರಡು ಗಣಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ವಿಲಂಬದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವನ್ನು ಆಲಾಪಿಸಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ಮೌನತುಂಬಬಹುದು ; ಉಸಿರ್ದಾಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

3 ಒಂದು ಗಣಾವಕಾಶದೊಳಗೆ ರುದ್ರ ಬರಬಹುದು.

4 ಅತಿರುದ್ರಗಳೂ ಬರಬಹುದು.

5 ಅತಿರುದ್ರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರಗಳು ಬರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಮಹಾಗಣ ಎನ್ನಬಹುದು.

6 ಗಣದ ಮೊದಲಂಶ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದ್ದು ಹಾಡುವಾಗ ದೀರ್ಘವಾಗಬಹುದು.

7 ಗಣದ ಮೊದಲಂಶ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಬೆಲೆ ಹ್ರಸ್ವವಾಗೇ ಇರಬಹುದು.

8 ಹುಸಿ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಲಂಬದ ಮುಂದೆ ಬರುವ, ಗಣಾಘಾತದ ಹಿಂದೆ ಬರುವ ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಮೊದಲ ಪಾದದ ಮೊದಲ ಗಣದ ಹಿಂದಿನ ಹುಸಿಯನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತೋರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹುಸಿ ಎರಡು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು.

(ಅ) ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳು + ವಿಚ್ಛೇದಯತಿ + ಹುಸಿ ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳು.

(ಆ) ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳು + ವಿಲಂಬಯತಿ + ಹುಸಿ ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳು.

9 ಗಣಪರಿವೃತ್ತಿ. ಎರಡು ಅಂಶಗಣಗಳು ಮೂರು ಉಪಗಣಗಳಾಗಿ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಜಾನಪದ ಬಂಧಗಳು : ಜನಪದ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ತ್ರಿಪದಿಗಿದ್ದರೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಬಗೆಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ ; ಹಲವು ಮಾತ್ರಾಛಂದೋಬಂಧಗಳ ಮೂಲದ ಬಗೆಗೆ ಬೆಳಕು ಬೀರತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

I ವಿ ವಿ :

ಕಟಕಟಿ । ಕಲ್ಲೂರು ॥ ಅರಗಿನ । ಆಲೂರು ॥ ಬೆಡಗಿನ । ಬೇಲೂರು ॥ ಹಿಂದೆ ತಾ । ವರೆಗೇರೆ

II ವಿ ವಿ ಗ :

ಅವ್ರು]ಬೆನ್ನಿಗೆಬಿಗಿದಾ]ರೆ ಊ । ಊ ಅವ್] ರೇಳುಜನ । ಅಣ್ಣದೀ । ರು ಊ । ಊ॥ ಎದ್ದಾರು । ಎದ್ದಂ । ಗೆ ಊ । ಊ ಅವ್ರು ॥ ಏಳು ಜೋಜಿ । ಏರ್‍ಯಾ । ರೆ ಊ । ಊ

III ವಿ ವಿ ವಿ ಗ :

ಇಂದಿನ । ದಿನದಲ್ಲಿ । ಓಲಗ । ವಾ ಊ ॥

ಅಥವಾ

ಎಲ್ಲೋರುಂ । ಪೋರಪಕ್ಕಂ । ಕಲ್ಲುಕರ । ಡುಂ

IV ವಿ ವಿ ವಿ ಬ್ರ :

ಕೋಲೇಕೋ । ಲೇಕೋಲು । ಕೋಲಣ್ಣ । ಕೋಲೆ

V ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ (ಎರಡನೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇದೆ)

ಹೇಳಿದ । ನಾಗಣ್ಣ । ಕೇಳಿದ । ನಿಂಗಣ್ಣ

VI ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿ ಬ್ರ ವಿ ಬ್ರ

ಜಾಣೆಯ । ಮನೆಸುತ್ತ । ಜಾಲದ । ವನಗಳು ॥ ಜಾಣೆಯ ಅರ । ಮನೆಗೆ । ಜಾಣಾತಾ । ಬಂದ ॥

VII ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿ ವಿ ವಿಗ

ಅರಮನೆಗೆ । ಬಂದಾನ । ಬಾಬಾಸಾ । ಹೇಬ ॥ ರಾಣಿನ್ನ । ನುಡಿಸ್ಯಾನ । ಕೌತುಕ। ದಿ ಊ ॥

ಚಿಂತೆಯ । ಕಂತ್ಯಾಕ । ಜೀವದ । ಚಿಂತ್ಯಾಕ ॥ ಈಶಸಂ । ಕೇತಕ್ಕೆ । ತಲೆಬಾಗಿ। ರಿ ಊ ॥

ಇದೇ ಷಟ್ಪದಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು. ಆವರ್ತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಷಟ್ಪದಿ ಚೌಪದಿಯೇ. ಈ ರಚನೆಯ ದ್ವಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯ :

ಸುವ್ವಿ ಸು । ವ್ವಮ್ಮಲಾಲೆ । ಸುವ್ವಲಾ । ಲೆ* ನಮ್ಮ ॥ ಜಾಣೆ ಜಾ ॥ ಗರುದ್ವಣ್ಣೆ । ಸುವ್ವಿಲಾ । ಲೆ

VIII ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿ ವಿ ಗ

ಬಾರದಪ । ನಾಡಕೆಲ್ಲ । ಬಂದು ಒದಗೊ । ಘನನೀಲಿ ॥ ಸಿದ್ದಯ್ಯ । ನೀವೆಬ। ನ್ನಿ ಊ । ಊ ॥ ; ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೂ ಆಗಬಹುದು. ಈ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯ :

ಕೊಡಗುಮಲೆ । ಯಾಳರಾಜ್ಯ । ಕೆಊಗಡಿ । ಯಾವುದೆಂದ್ರೆ ॥ ಬೆಡಗಿನಂಥ । ಪೆರಿಯ ಪಟ್ಟ । ಣ ಊ । ಊ ॥

IX ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿ ಬ್ರ ವಿ

ಏಳೆ ದ್ವಿಪದಿ : ಏಳನೇ ಗಣ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯವಿಷ್ಣು ಅಥವಾ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯರುದ್ರ ಆಗಬಹುದು.

ಮೂಡಲ । ಸೀಮಿಂದ । ನಾಡ ದೊಂ । ಬರು ಬಂದು ॥ ಊರಾಗಳ । ಮತಕೆ। ನಿಲುತಾರೆ ; ನಿಲುತಾ । ರೆ;

X ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿಬ್ರವಿ

ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ

ವಿ ಬ್ರ ವಿ

ಏಳೆ ಚತುಷ್ಪದಿ : ದಬ್ಬಣಸಾಲೆ । ಬತ್ತ । ಒಬ್ಬ ಕು। ಟ್ಟs ಲಾರೆ ॥
ಯೆಬ್ಬಿಸೊ । ನಿನ್ನ । ಮಡದೀಯ ॥ ಮಡದಿಯೆ । ಬ್ಬಿಸಿದರೆ । ಅರೆನಿದ್ದೆ । ಯಾದಾವೆ॥
ಒಬ್ಬೊಬ್ಬೆ । ಮಾಡಿ। ತೆಗಿ ತಂಗಿ ಮಹದೀಯೆ; ತೆಗಿ ತಂ। ಗಿ;

XI ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ
ವಿ ಬ್ರ ವಿ ವಿ
ವಿ ಬ್ರ ವಿ

ತ್ರಿಪದಿ ಅಥವಾ ಏಳೆ ತ್ರಿಪದಿ. ಏಳು ಮತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಗಣ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯ ವಿಷ್ಣು ಅಥವಾ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯ ರುದ್ರವಾಗಬಹುದು. ಉಳಿದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರ (ಸಂಕೋಚ) ಬರುವುದು.

(1) ತ್ರಿಪದಿಯ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ - U ರೂಪ ಬರಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹ್ರಸ್ವವನ್ನು ಎಳೆದು ವಿಲಂಬಿಸಬೇಕು.

(2) ತ್ರಿಪದಿಯ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ರುದ್ರ ಅತಿರುದ್ರಗಳೂ ಬರಬಹುದು.

(3) ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವೂ ಬರಬಹುದು.

(4) ತ್ರಿಪದಿಯ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಮೂರನೆಯ ಗಣ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ:

(ಅ) ಮಾರ್ಗಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರೂಪ: ಮನೆಗೆ ಬಂ । ದಳಿಯ ।ಮಗನಲ್ಲ ತೌರೀಗೆ।

(ಆ) ಮೊದಲು ಹಾಡುವಾಗ ಇದು ವಿಚ್ಛೇದ್ಯವಿಷ್ಣುವಾಗಬಹುದು : ಮನೆಗೆ ಬಂ। ದಳಿಯ । ಮಗನ । ಲ್ಲ

(ಇ) ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯ ರುದ್ರ ಬರಬಹುದು. ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂಕುಚಿತ ರುದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ:

ನೀರಿದ್ರೆ । ಬಾಳೆ । ಗೊನೆಗೆ ಭೋ । ಗ ; ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ : ನೀರಿದ್ರೆ ।
ಬಾಳೆ । ಗೊನೆಗೆ ಭೋಗ । ತಾಯವ್ವ ;

(5) ತ್ರಿಪದಿಯ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಮೂರನೆಯ ಗಣವೂ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯ ವಿಷ್ಣು (ಬ್ರ+ಗ): ವಿಚ್ಛೇದ್ಯ ರುದ್ರ (ವಿ+ಗ) ಆಗಿರಬಹುದು:

ರಂಗನೇ । ರ್‍ಯಾನೆ । ಹೊಸತೇ । ಜಿ

(6) ತ್ರಿಪದಿಯ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಗಣದವರೆಗೆ ಹಾಡಿ ಅನಂತರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗಣದೊಡನೆ ಅದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಹಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿವೆ :

(ಅ) ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪ : ಸೂಳೆಯ । ಹೆಣ್ಣು । ನಾನಲ್ಲ । ಊ ॥
ಸೂಳೆಯ । ಹೆಣ್ಣು । ನಾನಲ್ಲ । ದೇವರೆ ॥

(ಆ) ಮೂರನೆಯ ಗಣಾನಂತರದ ಅಕ್ಷರ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಹಾಡುವಾಗ ಮೂರನೆಯ ಗಣದೊಳಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಎಂದರೆ ವಿಚ್ಛೇದ್ಯವಿಷ್ಣು >ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷ್ಣು; ವಿಚ್ಛೇದ್ಯರುದ್ರ>ಸಂಕುಚಿತರುದ್ರ :

ಬಸುರಿಲ್ಲ । ವಂತೆ । ಅಳುತಾ । ಳೆಊ ॥ ಬಸುರಿಲ್ಲ । ವಂತೆ । ಅಳುತಾಳೆ ।
ನಮ ಕೊಮರ ;

(ಇ) ಮೂರನೆಯ ಗಣಾನಂತರದ ಅಕ್ಷರ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಹಾಡುವಾಗ ಲುಪ್ತವಾಗಬಹುದು :

ಕನ್ಯೆ ಎಡ । ಗಡೆಗೆ । ಕರೆತನ್ನಿ । ರಿ ಊ ॥ ಕನ್ಯೆ ಎಡ । ಗಡೆಗೆ ।
ಕರೆತನ್ನಿ । ನಮ್ಮನೆಯ

(ಈ) ಮೂರನೆಯ ಗಣದ ಆದ್ಯಂತ ಹಿಂಜರಿದು ಎರಡನೆಯ ಗಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು :

ನಾರಿಗೌ । ರಮ್ಮ । ತೌರಿಂದ । ಊ ॥ ನಾರಿಗೌ । ರಮ್ಮ ತೌ । ರೂರಿಂದ ।
ಬರುವಾಗ

(ಉ) ಮೂರನೆಯ ಗಣಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು :

ಕರುವಲ್ಲೆ । ಚಂದ । ಗೌಡರು । ಊ ॥ ಕರುವಲ್ಲೆ । ಚಂದ । ಗೌಡರು ಶಿವ ।
ರುದ್ರಪ್ಪನ

(ಊ) ಮೂರನೆಯ ಗಣದ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರಗಳು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಬಹುದು :

ಒಂಬತ್ತು । ವರ್ಷ । ಸಲಹಿದೆ–॥ ಒಂಬತ್ತು । ವರ್ಷ । ಸಲಹಿಸಾ । ಕಿದ ಮಗಳ

(ಎ) ಎಡೀ ಪಾದದ ಗಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಬಹುದು:

ಹಾವಡ್ಡ । ಲಾಗಿ–ಸುಳಿದಾಳೆ–॥ ಹಾವಡ್ಡ । ಲಾಗಿ ಸುಳಿ । ದಾಳೆ ಆ । ಮಾರಿಯ

(7) ಊನಗಣತ್ರಿಪದಿ : ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗಣವಿರದು.

ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮೀಸಲಕ್ಷರ ಬರಬಹುದು : ಕೆಲಮಾ । ಳಿಗೆ ಮನೆ । ಯವ್ವ ತಾಯ । ವ್ವ–॥ ; ಗುತ್ತಿನ ಮಳೆ । ನಾಡ । ಹೊಳೆಕಟ್ಟೆ–॥

(8) ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾದಾಂತಯತಿ ಖಚಿತ. ಪಾದಾರ್ಧಯತಿ (ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗಣಗಳ ಅನಂತರ) ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ:

ನಾಚಿಕೆ। ಬರಿದೆ । ಮನದೊಳು । ನಿನಗೆ ಮ ॥ ತ್ತಾ ಚದು । ರೆಯರು ।
ನುಡಿದಾರು.

ಆದರೆ ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಅಪೂರ್ವ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಮೂರನೆಯ ಗಣಾನಂತರ ಯತಿ ಇದ್ದರೂ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಲಂಬ ಯತಿಯನ್ನುಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

(9) ಇತರ ಬಂಧಗಳಲ್ಲಿನಂತೆಯೇ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಐಚ್ಛಿಕ : ಪಡಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇದೆ :

ಬಲ್ಲಾಳ ಹಿತ್ತಿಲಬಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರೇನು ॥ ಬೆಳ್ಳಿಯ ದಂಡೆ–ಬಿಡುಗೀರ ॥ ಬಲ್ಲಾಳು
ತಿಂಬ–ಬಿಳಿಯೆಲೆ.

XII ವಿ ವಿ ವಿ ವಿ
ವಿ ಬ್ರ ವಿ ವಿ
ವಿ ಬ್ರ ವಿ ವಿ
ವಿ ಬ್ರ ವಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಏಳೆ ಮೂರು ಪಾದವಾದಂತೆ ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆದು ಬಹುಪದಿಯಾಗಬಹುದು. ಆರು ಪಾದಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಬೇಕಾಗುವ ಏಳೆ ಚತುಷ್ಪದಿ:

ರಾಯ ಹರ್ತೀಯ ರುವಾರ್‍ದ ಬೀದ್ಯಾಗೆ ॥ ಸೂರ್‍ಯ ಉರಿದಂಗೆ ಉರಿದಾಳೆ* ಆ
ಮಾರಿ ॥

ಹಾವಡ್ಡಲಾಗಿ ಸುಳಿದಾಳೆ । ಆ* ಮಾರಿಯ॥ ನಾಲ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟಾಳೆ ಉರಿಬಾಣ;

ಏಳೆ ಪಂಚಪದಿ, ಏಳೆ ಷಟ್ಪದಿ, ಏಳೆ ಸಪ್ತಪದಿ, ಏಳೆ ಅಷ್ಟಪದಿಗಳಿಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ.

XIII ಬ್ರಹ್ಮದೀರ್ಘಿಕಾ : ಬ್ರಹ್ಮಗಣದ ನಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬರುವ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೀರ್ಘಿಕಾ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

1. 4ಬ್ರ+ಗ

ಅವ್ರು] ಮಡದಿ । ಹೆಸರು । ಹರಿಯಲ । ದೇವ । ಮ್ಮ–॥ ಮಗನ । ಹೆಸರು ।
ಸೀತಾಳ । ರಾಮ । ಯ್ಯ–॥

2. 6ಬ್ರ+ಗ

ನಾಗರು । ಕೊಡತಿ । ನಂತ । ಹೇಳಿ । ಸಾರಿ । ಹೇಳ್ಯಾ । ರೊ–॥;
ಸುತ್ತ । ಮುತ್ತ । ಕೋಲು । ಕೊಡಿ । ಸೂಳೆ । ರಾಯ । ಗೆ (4 ಪಾದ, ಇಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 8 ಬ್ರ ಇದೆ).

3. 7ಬ್ರ+ಗ (3 ಪಾದ)+ (6ಬ್ರ+ಗ)

ಊರು। ಊರಿಗೆ । ಯಾವ್ವು । ಮೇಲು । ಕೊಲ್ಲಂ । ಪುರವೆ । ಮೇಲ । ಲ್ಲೊ
ಕ್ಯಾತಾ । ರೀಘ್‌ಹೋ । ಇನ್‌ಕೊವಿ । ಲಾಕರ್ । ಕಪ್ಪಡಿ । ಸಂಗಮ । ಬಿಸ್ಮಿ । ಲ್ಲಾ.

4. (8 ಬ್ರ) + (6ಬ್ರ + ಗ) ಅಥವಾ 4ಬ್ರ + 4ಬ್ರ + 6ಬ್ರ + ಗ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳ ಷಟ್ಪದಿಗೆ ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ;

ಬೆಡಗಿ । ನ ಮಾ । ತಿದು । ಸಲ್ಲ । ಭೀಮ । ಸೇನನ । ಗದೆಯು । ನಿನ್ನ ॥ ತೊಡೆಯ । ಮೇಲೆ । ಬಿದ್ದಿ । ತಂತೆ । ಬೇಡ । ಎಂದ । ಖು : ಕಡುಕಡು । ಗತ್ತಿ । ಕೈಯಾಗ್ । ಹಿಡಿದು. . .

XIV ಮಿಶ್ರಬಂಧಗಳು :

ಐದು ತಿಂ । ಗಳ ಬಸು । ರೀಊ।ಊ ॥ ಕೆನ್ನೆಮೇ । ಗಾಲುಹಸು । ರುಊ । ಊ॥
ಭೂಮಿತಾಯಿ । ನೀ ಮಿಂದ । ದಿನ ಹೇ । ಳೆ–ಸುವ್ವಿ ॥ ನಾನು ಮಿಂ । ದಂತ
ದಿನವ । ನೀವೇನು । ಕೇಳೀರಿ ॥
ಏಲಕ್ಕಿ । ಮಾವಿನ । ಫಲಬಂ । ದುಊ । ಊ ॥

ನಾಮಿಂದೇ । ನನ್ನ । ತವರ । ಲಿಊಸುವ್ವಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಮದುವೆ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಖಚಿತವಾದ ಪಂಚಪದಿಗಳು ರೂಢವಾಗಿವೆ. ವಿವಿವಿಬ್ರ ಎಂಬಂತೆ ಮೂರು ಪಾದಗಳು, ನಾಲ್ಕು ವಿಷ್ಣು ಒಂದು ಪಾದ, ಕೊನೆಗೆ ವಿಬ್ರವಿ ಎಂದು ಒಂದು ಪಾದ.

ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕೊಡುಗೆ, ಇದರ ಚರಿತ್ರೆಯ ರಚನೆ –ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತುಗಳು ಅಗತ್ಯ.

ತಾಳ (ಗಣಾಘಾತ) ಮತ್ತು ಆವರ್ತವನ್ನು (ಪಾದ) ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದರೊಳಗೆ ಎಲ್ಲ ವೈವಿಧ್ಯದ ನಡೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಏಕಮೇವವಾಗಿ ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸಿನದು. ಅಕ್ಷರವೃತ್ತಗಳ ಮಾತ್ರಾಲಯಕ್ಕಿಂತ, ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳ ಮಾತ್ರಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಅಂಶಗಣಗಳ ಮಾತ್ರಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದಾದುದರಿಂದ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಿರಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಗಣದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೊತ್ತ ಹೇಗೂ ಬರಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಲಯದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿತವಾಗುವ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ; ಮಲಯಾಳಂ ಜನಪದಗೀತೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ,

ಚೆತ್ತಿ । ಮಂದಾ । ರಂತು । ಳಸಿ । ಪಿಚ್ಚ । ಕಮಾ । ಲೆಯುಂ । ಚೂಡಿ. . . .

ಎಂದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಲೆಕ್ಕವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ, ಅಕ್ಷರ ಮೌಲ್ಯ ಅಗಣ್ಯವಾದ, ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಎಳೆದು ಹೇಳುವಂಥ ರೀತಿ ಇದೆ. ಬೆಡಗಿ । ನ ಮಾ । ತಿದು । ಸಲ್ಲ. .. ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಕನ್ನಡ ಉದಾಹರಣೆ ಇದನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಃ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲು ಅಕ್ಷರಗಳ ಹ್ರಸ್ವತೆ ದೀರ್ಘತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಹಾಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಲದ ಒಂದು ಖಚಿತವಾದ ಅಂತರದ ತಾಳವನ್ನು (ಗಣಾಘಾತ) ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಆ ತಾಳಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೆ, ಒಲಿದು ಬಂದಂತೆ ಹಾಡಿರುವುದೇ ಸಹಜ.

ತಮಿಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡುಬರಲು ಹೆಣಗಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲೇ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರೆಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ತಮಿಳು ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಳಮೆಯ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಕನ್ನಡದಂತೆ ತೆಲುಗು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿತು. ಮೇಲಾಗಿ ಶಿಷ್ಟರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸೂ ಶಿಷ್ಟವಾಗಿ, ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಾಯಿತು. ಜನಪದದ ಕೋಗಿಲೆಗೆ ಶಿಷ್ಟತೆಯ ಚಿನ್ನದ ಮನೆ ದೊರಕಿತು. ಕನ್ನಡದ ರೀತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ. ಕನ್ನಡ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಜನಪದರ ಮೇಲೆ ಏನೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರವನ್ನು ಶಿಷ್ಟರು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ; ಜನಪದರು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೋ ಶತಮಾನ, ಮುಕ್ಕಾಲು ಶತಮಾನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಶಿಷ್ಟರು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬಂದು ಕರೆದಾಗ ಜನಪದರು ಹೋಗಿ ಸೇರಿ, ತಮ್ಮ ರೂಪ ಅವರಿಗೆ ತೊಡಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ಜನಪದರಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಭಾವ ಪಡೆದ ಜನ ಜನಪದವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿದ್ದು, ದೂರವಿರಿಸಿದ್ದು ಅಥವಾ ತಾವೇ ದೂರ ಉಳಿದದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು. ಜನಪದರ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಈ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು ಶಿಷ್ಟರೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೆಲವು ಜನಪದ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಉಪಚಾರಕ್ಕೆಂಬಂತೆ ಅವರ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರ ಅನುಸರಿಸಿ ತಾವೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದರು. ಜನಪದರ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ, ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾಣಲಾರದೆ, ಬಳಸಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಓದುವ ಧಾಟಿಯೇ ಮರೆತು ಹೋದಾಗ ಜನಪದ ಬಂಧದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತೋಚಿದಂತೆ ಬರೆದರು, ಅಥವಾ ಗೀತಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕೈಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗಾಗಿ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಾದಂತೆ ಜನಪದರ ಛಂದಸ್ಸು ಶಿಷ್ಟಗೊಂಡು ನಿಯಮಗಳ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ದಾಳಿಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯತ್ತ ಗಮನ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಾಧಿಸಲಾಗದ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಹಂಗು ಅಂಕೆ ಮುಸಲಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ಕಾಡಿನ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತೆ ಅದು ಅರಳಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರ ಗಾಳಿ ಇಲ್ಲದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಛಂದಸ್ಸು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದ ಜೀವ ತುಂಬಿ ನಿಂತಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಛಂದೋಪದ್ಧತಿ ಎರಡು ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು : ಸಹಜವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಬೀಳದಂತೆ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣ ಆ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಇರಬೇಕು. ಈ ಗುಣ ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿಗಿದೆ. ಎರಡು : ಗಣ ಹಾಗೂ ಆವರ್ತದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆವೈವಿಧ್ಯ ಸಾಧ್ಯವೆ–ಎಂಬುದು. ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ದ್ರಾವಿಡಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಾಲಂದೀ । ಗೆ–ತೋಳು । ಬಂದೀ । ಗೆ, ಎಂಬಂತೆ ಗಣಾವಕಾಶದೊಳಗೆ ಹಾಗೂ ಪಾದದೊಳಗೆ ನಡೆಭೇದ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಿರಿಗಿರಿ । ಮಂಚಾ[3]ದ ಮುಂದೆ[4] (ಅಂಕೆಗಳು ಆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಾತ್ರಾಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.) ಎಂಬಂಥ ಕಾಲ ವಿತರಣೆ ಶಿಷ್ಟರಲ್ಲೂ ಸಂಗೀತದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಇದು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕೋಡು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಹಾಗಣಗಳು ತಮಿಳಿನ ಮೂರಶೈಗಳ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಇವು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನಂತೆ ಒಂದು ಗಣಾವಕಾಶದೊಳಗೆ ಬಂದಿವೆಯೋ ಎಂಬುದು ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹ. ಪ್ರಾಯಃ ತೋಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಸೂತ್ರಗಳ, ಅತ್ತ ಗದ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ ಇತ್ತ ಪದ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪದ ನೂಱ್‌ಚೆಯ್ಯುಳ್‌ನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಬೆಳಕು ಬೀರಬಲ್ಲವು. ಕೊಡವ, ತುಳು ಮೊದಲಾದ ಆಡುಭಾಷೆಗಳ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ.

ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪಗಳು ಬದಲಾಗಲು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಲೇಖನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ತಾಳಾಂಗದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು, ಅದರಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಔತ್ತರೇಯರು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರು ತಾಳದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿಟ್ಟರು ಎಂಬ ರಾ. ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಮಾತು ಗಮನೀಯ. ಉತ್ತರಾದಿ ಸಂಗೀತದ ಖಯಾಲ್‌ಗೂ ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು ಹತ್ತಿರದ್ದು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬ ಮಧ್ಯ ದ್ರುತ ಲಯಗಳ ಗತಿಗಳಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಒಂದು ಆವರ್ತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದಾಗ ಆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗಣವೂ ಗಣದ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣತಃ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಗಣದ ಕಾಲಾವಕಾಶವನ್ನು ಬದಲಿಸದೆ ಗಣಾಂಶಗಳಿಗೆ ವಿಲಂಬ ಮಧ್ಯ ದ್ರುತ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಬೇಕಾದರೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ನಡೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೋರತಕ್ಕದ್ದು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಸ್ಥಾಯಿ (ಠಾಯಿ) ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಗೋಪಾಲನಾಯಕ ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 1300ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಗಾರನಿಗೆ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತಾಳವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ರಾಗವಿಸ್ತರಣ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು ; ಹಾಗೂ ಅವಕಾಶ ಉಂಟು ಎಂದು ಹುಲಗೂರು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ತಾಳವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಮೊದಲ ಅಗತ್ಯ. ರಾಗ–ವ್ಯಂಜನಾ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ರಸಪ್ರತೀತಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಿಲ್ಲದ ನಾದ, ನಾದಪರಂಪರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಮೂಹ; ತಾಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪಾಟಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ (ಬೋಲ್) ಸಮಾನ; ಕಾಲಘಟಕದ (ಗಣದ) ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನ್ವಯಕ. ಹೀಗೆ ಕೀರ್ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತವೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸೂ ಮೂಲಸ್ರೋತವಾಗಿದೆ. ಆದಿಪ್ರಾಸ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕೊಡುಗೆ. ಗೀತಗೋವಿಂದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಣತಕ್ಕ ಆದಿಪ್ರಾಸ ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವಿರಲಾರದು. ರಗಳೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಮೂಲವನ್ನು ತೀನಂಶ್ರೀ ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಅದು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು ? ಜನಪದ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಗತ್ಯ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಪಾದಗಳ ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ತೋಲ್ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪ್ರಕಾರ ಸಾವಿರ ಪಾದ ಪರಮಾವಧಿಯಿರುವ, ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ 782 ಪಾದಗಳು ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಆಸ್ಸರಿಯವಿರುತ್ತು ಇದೆ. ಅಂಶಷಟ್ಪದಿ ವಿವಿಧ ಮಾತ್ರಾಷಟ್ಪದಿಗಳಾಗಬಹುದಾದರೆ ಅಂಶರಗಳೆ, ಜನಪದ ರಗಳೆಗಳು ಮಾತ್ರಾರಗಳೆಗಳೇಕೆ ಆಗಬಾರದು ? ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೂ ದ್ರಾವಿಡರ ಕಾಣಿಕೆ ಏಕಿರಬಾರದು ? ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲನಯೋಗ್ಯ. ರಗಳೆಗಳಿಗೆ ಅಂಶಮೂಲವನ್ನು ಬಿಎಂಶ್ರೀ ಅವರು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಆಧಾರವುಳ್ಳದ್ದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅರಿವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಛಂದಸ್ಸು ; ಶಿವದಾಸರ ಗೀತಗಳು; ವಚನಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸೇರಿರುವ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಡುಗಳು; ಅಂಶಗಣ ಘಟಿತವಾಗಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಹೇಳಿರುವ (ಅಭಿಲಾಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ) ಮಾತ್ರೈಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಂಶಬಂಧಗಳು ; ಅಚಲಾನಂದನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು; ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಂಶಬಂಧಗಳು. (ಒಂದು ಉದಾ : ಉದಿತಶ್ರೀ ಕಟ್ವಿಪ್ಪಿ। ನು(ಳೆ)ರಿಸಿ। ಗಿರಿಶಿಲೆ ॥ ಮೇಲ್ ನೋನ್ತು । ತನ್ ದೇಹ। ಮಿಕ್ಕಿ–॥

ನಿರವದ್ಯ। ನೇರಿ ಸ್ವ । ರ್ಗಂ । ಶಿವ । ನಿಲೆ ಪಡೆದಾನ್ ॥ ಸಾಧುಗಳ್ । ಪೂಜ್ಯ । ಮಾನನ್–॥ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಗತ್ಯ. ಕಾಲ ಸು. 700) ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳ ನಡೆಯಿರುವ, ಆ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಹಿಸಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸು. 700ರದ್ದು – ಎಡೆಪ್ನ1 ಗೀನೆಡೆ ಕೆಯ್ದುತಪಂ' . . . . . " ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆರು

ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅಡಕಿಸಿರುವುದು; ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ವೈದಿಕ ಛಂದೋಬಂಧಗಳು ಇವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕ ಛಂದಸ್ಸು ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಪರಿಣತ ರೂಪವೋ ಪ್ರಭಾವಿತ ರೂಪವೋ ಆಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎ.ಐ.)

ಜನಪದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ : ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ಬಿತ್ತುವಾಗ, ಒಕ್ಕುವಾಗ ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಮಾಡುವಾಗ, ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು ಮಾಡುವಾಗ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳೊದಗಿ ತೀರ ತೊಂದರೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ವ್ಯಾಕುಲರಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯ ತಿಳಿಯಲು ಜೋಯಿಸರನ್ನೋ ಪೂಜಾರಿಯನ್ನೋ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆತ ಪಂಚಾಂಗ ನೋಡಿ ಅವರ ಗ್ರಹಗತಿಗಳು ಹೇಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜನಪದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಎನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಧ ಜನಪದ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದಂಥವು ಎಂದರೆ ಕವಡೆಶಾಸ್ತ್ರ, ಓಲೆಗರಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಿಣಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಕೊರವಂಜಿ, ಕುರುಮಾಮ ಮುಂತಾದವು.

ಕವಡೆಶಾಸ್ತ್ರ : ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುವವರು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಕೇಳಲು ಬಂದವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಬಿಡಲು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಿಟ್ಟ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿ ಸರಿಯೊ ಬೆಸವೊ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಓಲೆಗರಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಜ್ಯೋತಿಷಿಯ ಬಳಿ ಓಲೆಗರಿಗಳ ಕಟ್ಟೊಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಗರಿಯಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಕೇಳಲು ಬಂದಾತನ ಮುಂದುಗಡೆ ಈ ಗರಿಗಳ ಕಟ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟು ಆತನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಕಡೆ ಕಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೂರಿಸಲು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಡ್ಡಿ ಎಲ್ಲಿ ತೂರಿರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿನ ಗರಿಯನ್ನು ಜೋಯಿಸ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಶುಭ ಅಶುಭಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಗಿಣಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮೇಲಿನ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಿಣಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಬಂದವರ ಹಣೆಬರಹವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಈ ಗಿಣಿಯೇ. ಜ್ಯೋತಿಷಿಯ ಬಳಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂವತ್ತು ದಪ್ಪ ಕಾಗದದ ಲಕೋಟೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ದೇವರ ಭಾವಚಿತ್ರವಿದ್ದು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಳಗೆ ಏನು ಬರೆದಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಹೇಳುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಂಜರದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಗಿಣಿ ಹರಡಿರುವ ಲಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಎಳೆದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿಡುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿನ ಬರೆಹದಂತೆ ಜೋಯಿಸ ಗಿರಾಕಿಗೆ ಭವಿಷ್ಯ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಕೋಟೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಓಲೆಗರಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಧಾನ ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ. ಓಲೆಗರಿಗಳಾದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆ, ಸಂತೆ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಚೌಕ ಮುಂತಾಗಿ ಜನಸಂದಣಿ ಇರುವ ಕಡೆ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ.

ಕೊರವಂಜಿ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಣಿ ಕೇಳ್ತೀರೇನಮ್ಮ ಕಣಿ ಎಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡು ಬೀದಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಜನಗಳ ಹಸ್ತರೇಖೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ನೋಡಿ– ಕೊರವಂಜಿ).

ಕುರುಮಾಮ : ಕೊರವಂಜಿಯ ರೀತಿ ಇದರೂ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏಕನಾದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು 'ರಾಮಾನಂದಂ, ರಾಮಾನಂದಂ, ಮಸ್ತಾನನ್ನ ಗುರುನಾದನ್ನ, ಕೊಂಡದೇವತೆ' ಮುಂತಾಗಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಹಸ್ತರೇಖೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕುರಿತುಕೊಂಡ ವಿಚಾರ ಇಂಥದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಚಾಣಾಕ್ಷತನ. ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಇವರದು. ನೋಡಿ– ಕುರುಮಾಮ.

ಇವಿಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಾಡುಸಿದ್ಧ, ಗೊರವ ಮುಂತಾದವರು ಕೂಡ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಊರಿಗೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೋ ಮನೆಗೆ ಮುಂದೊದಗಬಹುದಾದ ಗಂಡಾಂತರಗಳನ್ನೋ ಶುಭವನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರು ಕೂಡಗಣೆ ಊದಿ ಕಣಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ದೇವರು ಕೆಲವರ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು, ಶುಭಾಶುಭ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದಂತೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. (ಎಸ್.ಇ.)

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು : ಯಾವ ಬಗೆಯ ಲಿಖಿತಾಧಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನಾಗರಿಕ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿಷ್ಟ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದಿರುವ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟಜನಾಂಗದಿಂದ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನವೇ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೂ ಆಗಿದ್ದವು.

ಯಾವುದೇ ದೇವತೆಯ ಹುಟ್ಟಿಗೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾರಣ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದಿಮಾನವ ಅಜ್ಞಾನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಉತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಯೂ ಒಂದು. ಅವನ ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಗದಿದ್ದಾಗ, ಚಿಂತನಶೀಲತೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವನ ಹಠಾತ್ತಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಬಿಗಿಯಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದ್ದು ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಲ್ಪನೆ ಗರಿಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗಾಢಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬಂದಿಯಾದಾಗ, ಬರಗಾಲ ಬಂದು ಗರಬಡಿದಂತಾದಾಗ, ಹುಚ್ಚು ಮಳೆ ಸುರಿದು ಅವನ ಸ್ವತ್ತೆಲ್ಲ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಡಪಡಿಸಿದಾಗ, ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲಿಗೆ ತಡಬಡಿಸಿದಾಗ, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡು ಅವನ ಹೃದಯವೇ ಒಡೆದಂತಾದಾಗ, ಭೂಕಂಪನದಿಂದಾಗಿ ಅವನು ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಹೋದಾಗ, ಬಿರುಗಾಳಿಯೆದುರು ಅವನು ತರಗೆಲೆಯಂತಾದಾಗ, ಕ್ರೂರವಿಷಜಂತುಗಳೆದುರು ಸ್ವಾಧೀನತಪ್ಪಿದಾಗ, ತನ್ನೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಕೋಪ ತಾಳಿರುವ ಯಾವುದೋ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಳುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂತು. ಈ ಉಗ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ಪರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಆರಾಧನೆಗಳನ್ನು ಆತ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಹೀಗೆ ಭಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಆರಾಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಮುಖ. ಇದನ್ನು ಭಯವಾದ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯದು ಕೃತಜ್ಞತಾವಾದ. ಫಲ ಕೊಡುವ ವೃಕ್ಷ, ಬೆಳೆ ಕೊಡುವ ಭೂಮಿ, ಮಳೆಗರೆಯುವ ಮುಗಿಲು, ಬೆಳಕೀಯುವ ಸೂರ್ಯ, ತಂಪೀಯುವ ಚಂದ್ರ, ಕಂಪೆಸೆಯುವ ಪುಷ್ಪ, ಹಾಲೀಯುವ ಪಶು, ತನಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಮೂಕಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸುಮಧುರ ಪ್ರಕೃತಿವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಅವನ ಹೃದಯವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕವೆನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಬಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಬಣಕ್ಕೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕಲಹಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜನಾಂಗದ, ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದ, ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಳಿವು ಉದ್ಧಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿ, ವಿನಾಶಕಾರೀ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿ ಸಮಷ್ಟಿ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ವೀರರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಆಯಾ ಜನಾಂಗದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಕುರುಹಾಯಿತು.

ಮೂರನೆಯದು ವಿಸ್ಮಯವಾದ. ಆದಿಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅನೇಕ ಅದ್ಭುತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವನು ವಿಸ್ಮಿತನಾದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳೂ ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೂರ್ಯೋದಯ, ಚಂದ್ರೋದಯ, ನದಿಗಳ ಉದ್ಭವ, ಬಿಸಿನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆಗಳು, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಳೆ, ಚಳಿ, ಬೇಸಗೆ ಮುಂತಾದ ಋತುಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡು ವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೂ ದೈವೀಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಆತ ಆರೋಪಿಸಿದ.

ಸ್ವಪ್ನವಾದವನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಭಯ ಮತ್ತು ಕೃತಜ್ಞತಾವಾದಗಳಷ್ಟು ಅದು ಪ್ರಬಲವಾದುದಲ್ಲ.

ಆದಿಜನಾಂಗವೊಂದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸೋಂಕಿಗೊಳಗಾದಾಗ ತಾನು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ದೈವೀಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ದೈವೀಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹುರುಳಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರು ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬೌದ್ಧಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಧು ಸಂತ ಋಷಿವರೇಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಡೆದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ದೇವತೆಗಳು ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳಾದವು. ಇವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಕೇತ ತತ್ತ್ವ, ದರ್ಶನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಇವು ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಭಾಜನವಾದವು. ಹೀಗೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಂತರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ದರ್ಶನವಾದವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳು ಗ್ರಂಥಪದದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದಂತೆ ನಾಗರಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆಗಳು ಎನಿಸಿಕೊಂಡವು.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಗ್ರಾಮವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಪದ್ಧತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಹಬ್ಬ, ಹರಿದಿನ, ತೆಪ್ಪ, ತಿರುನಾಳುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿತ್ಯವೂ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷದ ಯಾವುದೋ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ, ಪೂಜೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವಂತೆ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಂದರವಾದ ದೊಡ್ಡ ಆಲಯಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಊರಿನ ಹೊರಗೂ ಮರದ ಕೆಳಗೂ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೊ ಕೆರೆ ಏರಿಯ ಮೇಲೊ ಗುಡ್ಡದ ಮೋಲೊ ನಾಲ್ಕು ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಡಿಗಳೇ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಲಯಗಳು. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳಂತೆ ಇವು ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸುಂದರವಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಿರದೆ ಬರೀ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವ ಸವಲತ್ತುಗಳು ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವು ಗ್ರಾಮದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಮದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಸಂರಕ್ಷಕರಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಜನತೆಯ ಭಯಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಅರ್ಚಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೂದ್ರರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಅರ್ಚಕರಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗೂ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗೂ ಬಹಳಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಬಲಿ. ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಬಲಿಯಿಂದ ಸುಪ್ರೀತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ತೀರ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅರಿಸಿನ, ಕುಂಕುಮ, ಕೋಳಿ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಕೋಣ, ಹಂದಿ, ತಂಬಿಟ್ಟು, ಎಳನೀರು ಮಡೆಯನ್ನ, ರಕ್ತದನ್ನ, ಅರಿಸಿನದ ಅನ್ನ, ಕುಂಕುಮದನ್ನ, ಮೊಸರನ್ನ, ಎಳ್ಳುಂಡೆ, ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನತೆ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಹರಕೆಗಳೂ ತೀರ ವಿಚಿತ್ರವಾದವು. ಅವರು ಹೊರುವ ಹರಕೆಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಕಠಿಣವೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಅವರು ಆ ದೇವತೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಭಯ, ಭಕ್ತಿ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅಚಲವಾದವುಗಳು. ಮಿಂದು ಒದ್ದೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತ ಉರುಳುವ ಉರುಳುಸೇವೆ. ಒಂದೇ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸುತ್ತ ತೆವಳುವ ಒಚ್ಚ ಮಗ್ಗಲು ಸೇವೆ, ಹೆಜ್ಜೆಗೊಂದು ಸಲ ಅಡ್ಡ ಬಿದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಹೆಜ್ಜೆ ನಮಸ್ಕಾರದ ಸೇವೆ, ಮೈಗೆಲ್ಲ ದಬ್ಬಳದ ಗಾತ್ರ ಸರಳುಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮಟೆ ಹೊಡೆಸುತ್ತ ಅದರ ಗತ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತ ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಸರಳು ಪವಾಡದ ಸೇವೆ, ತನ್ನ ತೂಕದ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ತೂಗಿಸುವ ತುಲಾಭಾರಸೇವೆ, ಮಂಡೆ ಚವುರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಡಿಕೊಡುವ ಸೇವೆ, ಬಾಯಿ ಬೀಗದ ಸೇವೆ, ತಾನು ಅತ್ಯಂತ ಮೆಚ್ಚಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಫಲವನ್ನು ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತಿನ್ನದೆ ವರ್ಜಿಸುವ ಫಲ ಬಿಡುವ ಸೇವೆ, ಧೂಪದ ಸೇವೆ, ಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಹರಳು ಬೀಜ ಹಾಕುವ ಸೇವೆ–ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಭಯಂಕರ ಸೇವೆಗಳೂ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಗಂಡಸು ಹೆಂಗಸಾಗುವ, ಹೆಂಗಸು ಗಂಡಸಾಗುವ ಜೋಗ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಮ್ಮನಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತವರು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಗುಡ್ಡರೋ ನೀಲಗಾರರೋ ಆಗಿ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅನೈತಿಕವೆನಿಸಿದರೂ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಂಗಸರು ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಪುರುಷನನ್ನು ಕೂಡುವ ತೇರಿನ ಪಟ್ಟಡಿಸೇವೆ, ತಾಳೆಮೆಳೆ ಸೇವೆ, ಹೊಳೆಕರೆ ಸೇವೆಗಳೂ ಉಂಟು.

ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣಗಳ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳ ಪ್ರತೀಕವೆನಿಸಿರುವಂತೆ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳಾಗಿರದೆ ವಿಶ್ವದ ವ್ಯಾಪಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಆಗಿರದೆ, ಅವು ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸದೆ ಅವು ಕಾಲರ, ಸಿಡುಬು, ದಡಾರ, ಪ್ಲೇಗು ಹಾಗೂ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಹೆಣ್ಣುದೇವತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಆರ್ಯ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮರಾದಿಯಾಗಿ ಪುರುಷದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟದೇವರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಈಶ್ವರನ ಮಡದಿ ಪಾರ್ವತಿಯೇ ಕಾಳಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಧಾರಭೂತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆರ್ಯ ಜನಾಂಗದ ದೇವತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ದ್ರಾವಿಡ ದೇವತೆಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರನೇಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರೂ ಅವು ಅಷ್ಟು ತರ್ಕಸಮ್ಮತ ವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಆದ್ಯಂತ ಯುದ್ಧ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಪುರುಷರೇ ಆಗಿದ್ದು, ಬೇಸಾಯ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಸಾಯಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ದ್ರಾವಿಡರ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ದ್ರಾವಿಡ ಹೆಂಗಸರು ರಬಾಜಿಯರೆಂದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲೋಸುಗ ಸ್ತ್ರೀದೇವತಾರಾಧನೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಏನೇ ಇರಲಿ, ದ್ರಾವಿಡ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳು. ಪುರುಷದೇವತೆಗಳು ಬಂದರೂ ಅವರು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳ ಸಹೋದರರಾಗಿಯೋ ಗಂಡಂದಿರಾಗಿಯೋ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಲ್ಲದೆ ದ್ರಾವಿಡ ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದೇಶ್ವರ, ಮಂಟೆಸ್ವಾಮಿ, ಜೋಕುಮಾರ, ಅಯ್ಯನಾರ್, ಪೋಟುರಾಜು, ಮುದುಕತೊರೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಹನುಮಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವಂತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೋಣ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಆಡು, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನರಬಲಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇವೆ. ನರಬಲಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಯನ್ನೇ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನರಬಲಿ ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಆಗಾಗ ಕೆಲವು ಮಾಂತ್ರಿಕರು ದೇವಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಲಿಗಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಆಗಾಗ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ನರಬಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ ಹೆಂಡ, ಭಂಗಿ, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಲಿಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ, ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಖಚಿತವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ಯಾವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಲಿಖಿತರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಇತಿವೃತ್ತಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕಂಠಸ್ಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಜಾನಪದವನ್ನೇ ಮೊರೆಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಸ್ತುತಿಗೀತೆಗಳು, ಪುರಾಣಕತೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯಗಳು, ಲಾವಣಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರಬಹುದಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾನಪದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವೀರರು, ಪತಿವ್ರತೆಯರು, ಸಾಧುಸಂತರು, ಪಿತೃಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಬಲಿಯಾದವರು, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು, ಭೂತಪ್ರೇತಗಳು ಮರಗಿಡಗಳು, ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ನದೀನದಗಳು–ಎಲ್ಲವೂ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ, ಸ್ಥಾನದೇವತೆ, ಕುಲದೇವತೆ, ಇಷ್ಟದೇವತೆ ಮತ್ತು ಗೃಹದೇವತೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲೂಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ತೊಡಕುಗಳು ಉಳಿದೇ ಉಳಿಯುವುದರಿಂದ ಈ ಕ್ರಮವೇ ಸರಿಯೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಭಜನೆ ಸಾಧು ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನದೇವತೆಯಾಗಿರಬಹುದು ; ಒಂದು ಸ್ಥಾನದೇವತೆ ಕೆಲವರ ಕುಲದೇವತೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಭಜನಾಕ್ರಮ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಸವ, ಹನುಮ, ಭೈರವ, ಬೀರಪ್ಪ, ಶಿವ ಮುಂತಾದ ಪುರುಷದೇವತೆಗಳೂ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾರಿಗೆ ಕಬ್ಬಾಳದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹಟ್ಟಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ, ಬೆಟ್ಟದ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ, ಕರುಳೆಕೆಲ್ಲ ದೇವಮ್ಮ, ಬೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಕಲ್ಲೂರ ಮಲ್ಲುಗದೇವಿ, ಮುದುಗುಂಡ್ದ ಮುಳ್ಳಾಚಿ, ಬನ್ನೂರು ಹ್ಯಾಮಾದ್ರಿ, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟದ ಬರಿಮಸ್ತಿ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಏಕನಾತಿ, ಅಗರ ದಿಂಡಿನ ಮಾರಿ, ಕುಂಡ್ಮಾರಿ, ಕಿವುಡ್ಮಾರಿ ಕುಂಟ್ಮಾರಿ, ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮುಂಡಿ, ಬೆಂಕಿಮಾರಿ, ದೂರದ ದುಬ್ಲಮ್ಮ, ಕೊಡಗಿನ ಮಮ್ಮಾಯಿ, ಮೂಕಳ್ಳಿ ಮಾಮಾರಿ, ಬಲಮಂಕಾಳಿ, ಉತ್ತನಳ್ಳಿ ಮಾರಿ, ಸೀಗುಮಾರಿ, ದಂಡಿನಮಾರಿ, ಚಿಕುದೇವಿ, ಮೊಗೆಯಮ್ಮ, ಮಾಸ್ತಮ್ಮ, ಬಾಣಂತಮ್ಮ, ಬಿಸಲಾಳಿಯಮ್ಮ,

ಹಾಸನಮ್ಮ, ಅಂಕಾಲಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಮಾದೇಶ್ವರರು ಈ ಮಾರಿಯರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಊರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾದರಂತೆ. ಈ ಮಾರಿಯರೆಲ್ಲ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದರೆಂಬುದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಏಳು ಇದ್ದು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಏಳುನೂರು, ಏಳುಸಾವಿರ ಆಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಗ್ರಾಮದ ಸಂರಕ್ಷಕರು. ಅವರು ರೋಗರುಜಿನ ಮೊದಲಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿ ಊರಿನ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪರಸ್ಥಳದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಕ್ರೂರ ದೇವತೆಗಳು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಹೊಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಅವನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುತ್ತವೆ. ಊರಿನ ಜನ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬಮಾಡದೆ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೂಗುಮಾರಿ ಊರನ್ನು ನಟ್ಟಿರುಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಾಕು ಹಾಕುತ್ತ ಬೀದಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇವಳ ದನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದವರು ಓಗೊಟ್ಟರೆ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾರಂತೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ಈ ಮಾರಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರದಿರಲೆಂದು ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೆ ನಾಳೆ ಬಾ ಎಂದು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೂಗುಮಾರಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ತಂಗಿಯೇ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಸಂಬಂಧದವಳೊ ಆಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಪರವಾಗಿ ಇವಳು ಊರಿನ ಜನರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಹಬ್ಬ ಮಾಡಲು ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ರೋಗದೇವತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. **ನೋಡಿ– ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು.**

ಸ್ಥಾನದೇವತೆಗಳು ಒಂದು ಸುತ್ತಿನ ಹತ್ತಾರು ಊರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಥಳದೇವತೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಾನದೇವತೆಗಳು ಹತ್ತಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಳುವಂಥವು. ಮಾದೇಶ್ವರ, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ, ಜುಂಜಪ್ಪ, ಭೈರವ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ, ರಾಚಪ್ಪಾಜಿ, ಕೊಂಗಳ್ಳಿಮಲ್ಲಮ್ಮ, ಮುಡುಕ್ತೊರೆ ಮಲ್ಲಮ್ಮ, ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮುಂಡಿ, ಸವದತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ತುಳಜಾಪುರದ ಭವಾನಿ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗ–ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಇನ್ನಿತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಗುಂಪುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಸಸ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಕುಲದೈವವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ತಮ್ಮ ವಂಶದ ಮೂಲವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆರೋಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಆದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಮುಂದುವರಿದ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಇದೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆನೆಗುಲ, ಬೆಳ್ಳಿಗುಲ ಎನ್ನುವ ಮಾತುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾವು ಆರಾಧಿಸುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗೋತ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಗೋತ್ರವೆಂದರೆ ತಮ್ಮ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದೂ ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವವರಿದ್ದಾರೆ. ತೋಡರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರು ಎಮ್ಮೆ ಎಂದೂ, ಅಮೆರಿಕದ ಪೂರ್ಜರು ಕಾಗೆ ಮತ್ತು ಮೊಸಳೆ ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರೆಂದೂ, ಭಾರತದ ಕಾಡುಜನ ಸರ್ಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕುಲದೇವತೆಯ ಅತೃಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಬಾರದೆಂದು ಅವುಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಲವಾರು ಬಹಿಷ್ಕಾರಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದಿರುವುದನ್ನು ತೋಡರು ಎಮ್ಮೆಯ ಬಗೆಗೆ ತಳೆದಿರುವ ವಿಚಿತ್ರ ನಿಲುವುಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆದಿಜನಾಂಗದವರು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೋ ವಸ್ತುವನ್ನೋ ತಮ್ಮ ಕುಲದ ಸಂಕೇತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಪೂಜ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೆ. ಲ್ಯಾಂಗ್ ಎಂಬ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. ಒಂದು ವರ್ಗದ ಕುಲಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಈತ ಆ ವರ್ಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಿಯಪಿಶಾಚಿ ಎಂದು ಕರೆದ. ಈ ಪ್ರಿಯಪಿಶಾಚಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇವನ ಮತ. ಈ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂತಾರಾಧನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಊಹೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮರಣಾನಂತರ ಜೀವಿ ಅಥವಾ ಆತ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು ಎಂಬ ಹಿಂದಿನವರ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಈ ಕುಲದೇವತಾಪದ್ಧತಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಸ್ಯಗಳು ಗ್ರಹ ತಾರಿಕೆಗಳು ಕುಲದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ನೋಡಿ– ಕುಲದೇವತಾ–ಪದ್ಧತಿ.

ಇಷ್ಟದೇವತೆಗಳನ್ನು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಮೊರೆಬಿದ್ದ ದೇವರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಕಷ್ಟಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಒದಗಿಬಂದು ಗೃಹದೇವತೆಯಾಗಲಿ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಲಿ ಸ್ಥಾನದೇವತೆಯಾಗಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಲು, ರಕ್ಷಿಸಲು, ಸಮರ್ಥವೆನಿಸದೆ ಹೋದಾಗ ಇವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ದೊಡ್ಡ ದೇವರನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವತೆಗೆ ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕಷ್ಟ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಆ ಹೊಸ ದೇವತೆ ಅವರ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೃಹದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಂದೇವ್ರು (ಮನೆದೇವರು) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯೂ ಪವಿತ್ರದೇವಾಲಯ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಕಳಶವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗೃಹಪ್ರವೇಶದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಈ ಪೂಜೆ ಅತ್ಯಂತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜನಪದರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮನೆದೇವರುಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗದೇವತೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳು. ರೋಗದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಐತ್ಮಮ್ಮ, ಪ್ಲೇಗಮ್ಮ, ಕಾಲರಮ್ಮ, ದಡಾರಮ್ಮ, ಸಿಡುಬಮ್ಮ ಮುಂತಾದವರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ದುರ್ಬಲಳಾದಾಗ ಇವರು ಊರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಒಂದು ಕಿವಿಯನ್ನು ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕಿವಿಯನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಕಗ್ಗತ್ತಲಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುತ್ತಾರಂತೆ. ಹಸಿವಿನಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಕಾಕುಹಾಕುತ್ತ ಗುಡ್ಡದ ಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಕಾರುತ್ತ, ಕೊಳಗದಗಲ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಮೊರ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮಾನವರನ್ನೆಲ್ಲ ತೊಡೆದು ತಿಪ್ಪೆಗೆಸೆಯಲು ಬರುತ್ತಾರಂತೆ. ಕಾಯಿಲೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾನವರನ್ನು ಇವರು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕೋಳಿ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಕೋಣ, ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಜನ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಚಳಿಜ್ವರಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಚೌಡಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ಸೋಕೇ ಕಾರಣವಂತೆ. ಇವಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಕೋಳಿ ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಈ ದೇವತೆ ತೃಪ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇವಳ ಗಂಡ ಮುನೇಶ್ವರ. ಈತ ಭೂತ ಪ್ರೇತಗಳ ಒಡೆಯ. ನಟ್ಟನಡುರಾತ್ರಿ ಕಲ್ಲು ನೀರು ಕರಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮುನೇಶ್ವರನ ಸಂಚಾರವಂತೆ. ದೆಯ್ಯಗಳು ಇವನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಳ್ಳಿದೆಯ್ಯಗಳು ಉರಿಯುವ ಪಂಜನ್ನು ಹಿಡಿದು ಇವನ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆಯಂತೆ. ಈ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಕಂಡವರು ಬೇರೆ ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದಂತೆ. ಹೇಳಿದರೆ ತಲೆ ಸಹಸ್ರ ಹೋಳಾಗುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಇಂಥ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಪನೆಯ ದೇವತೆಗಳು ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಜೀವನದ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಅವಲಂಬನೆಯಿಂದಲೇ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್‌ಎ.)

ಜನಪದ ಧರ್ಮ : ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮಾನವ ಹೊಂದಿರುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನೇ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಜನಪದ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣ, ಪುರಾತನ, ಆದಿವಾಸಿ, ಅನಾಗರಿಕ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಅಂಥ ಜನರ ನಡುವೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೀತಿ–ರೀತಿಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಯಾವಾಗ ಮನುಷ್ಯ ತನಗಿಂತಲೂ ಅತೀತವಾದ ನಿಗೂಢವಾದ ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಾಳಿದನೊ ಅಂದಿನಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ, ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದುವು. ಪವಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನಗಳ ಸಂಘಟಿತ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಮಾನವ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಆರ್ಥಿಕ, ವೈವಾಹಿಕ, ಕೌಟುಂಬಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಬೇಕಾಯಿತು. ಅತಿಮಾನುಷ ಕಲ್ಪನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಮಾದರಿಯೇ ಇದು. ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಧರ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ರೂಢವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಜನಪದ ಧರ್ಮದ ಅಧ್ಯಯನ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡಿತು.

ಜನಪದ ಧರ್ಮದ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು. ಮೊದಲನೆಯದು ಧರ್ಮದ ಸ್ಥಾಯಿ ಭಾಗವಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿಮಾನುಷದ ಕಡೆಗಿನ ಜನಪದದ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ನಂಬಿಕೆ

ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹೊಂದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆಚರಣೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಅನುಷ್ಠಾನ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಸಂತರ್ಪಣೆ, ನೃತ್ಯ, ಗೀತ ಮುಂತಾದುವು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸಲಹುವುದರಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಿಂತ ಆಚರಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ನಂಬಿಕೆಗಳು ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಶಾಸನಗಳಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೆ ಅವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪುರಾತನವಾದ ಜನಪದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯಾಗಲಿ, ತರ್ಕಬದ್ಧತೆಯಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಅತಿಮಾನುಷ ಸ್ವರೂಪ ಸಮಾಜದಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ, ಜನತೆಯಿಂದ ಜನತೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಅತಿಮಾನುಷ ಅಂಶ ಭೂತಪ್ರೇತಗಳಿಂದ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರಬಹುದು; ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಇದು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ವ್ಯಕ್ತಿರೂಪ ವಲ್ಲದ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿರಬಹುದು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಮನುಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಬಹುದಾದ ದೇವದೇವತೆಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಪುರಾತನರಲ್ಲಿ ಈ ಅತಿಮಾನುಷತೆ ಪವಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪವಿತ್ರ ಭಾಗ ಧರ್ಮವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರೆ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಭಾಗ ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಿವರಣೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಭಿನ್ನ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿನ ಅತಿಮಾನುಷ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವವೇ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ ವಿಕಾಸವಾದುದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಚೇತನವಾದ, ಶಕ್ತಿವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿವಾದಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮವಿದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಾದುದು ಸರ್ವಚೇತನವಾದ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಾದುದು ಸರ್ವಚೇತನವಾದ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಮಾನವನಿಗಾದ ಕೆಲವು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಆತ ತನ್ನ ಕನಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಿವಿಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಸತ್ತ ಪೂರ್ವಜರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಎಚ್ಚೆತ್ತಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ಮರುಧ್ವನಿಯನ್ನಾಗಿ ಕೇಳುವುದು, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣುವುದು, ನೆರಳು ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು–ಮುಂತಾದವು ಅವನನ್ನು ಯೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. ಸಾವಿಗೂ ನಿದ್ರೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜೀವಂತವಿರುತ್ತಾನೆ ; ಅದು ಅವನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಆದರೆ ನಿದ್ರೆ ಸಾವಲ್ಲದಿರುವುದು, ಕನಸುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಪುರಾತನ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಆತ್ಮಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಿದ: ಒಂದು, ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಆರ್ಜಿಸುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್ಮ; ಇನ್ನೊಂದು ದೇಹಾಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮ. ಈ ಅಂತರಾತ್ಮ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸತ್ತು, ಅವನ ಆತ್ಮ ಪ್ರೇತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೃತಾತ್ಮರನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಅಮರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಆತ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿದೆಯೇ ಎಂಬ ಅನಿಶ್ಚಯದ ಕಾರಣದಿಂದ, ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಎರಡು ಸಾರಿ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ : ಮೊದಲನೆಯದು ಸಾವು ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ನಡೆಯುವಂಥದು, ಎರಡನೆಯದು ಆತ್ಮ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಎಲ್ಲ ಆಶೆಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಆಚರಿಸುವಂಥದು. ಎರಡನೆಯದನ್ನೇ ನಾವು ಶ್ರಾದ್ಧ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು.

ಈ ಅಲೌಕಿಕ ಜೀವಿಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಭಯ–ಗೌರವ ಭಾವನೆಗಳೇ ಜನಪದ ಧರ್ಮದ ಆದಿಮ ರೂಪವೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಲೌಕಿಕ ಜೀವಿಗಳು ನಮ್ಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ನಮಗೆ ತೊಂದರೆ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆರಾಧನೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪವಾದ ಪೂರ್ವಜರ ಪೂಜೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಸಮಾಧಿಗಳೇ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳಾದುವು. ಮಾನವಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕ ಜೀವಿಗಳು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬೆಳೆದ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಸರ್ವಚೇತನವಾದವೆನಿಸಿತು. ಇದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಹುದೇವತಾರಾಧನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದೇ ಕ್ರಮೇಣ ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಯಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ ಪುರಾತನ ಮಾನವನನ್ನು ತಾತ್ತ್ವಿಕನನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ತಾರ್ಕಿಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಈ ವಾದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪುರಾತನ ಮನುಷ್ಯ ವಾಸ್ತವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಚಿಂತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬದುಕು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಕಾಸ ಬಹುದೇವತಾರಾಧನೆಯಿಂದ ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಗೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವಚೇತನವಾದ ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಮೇಲೆ ಬಂದುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೂ ಜೀವವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದಾಗಿತ್ತು. ವಸ್ತುಪೂಜೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ರೂಪವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ರಹಸ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಬಂದ ಆರಾಧನೆಯೇ ಇದು. ಆರಾಧಕರ ಅಭೀಪ್ಸೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಅಥವಾ ಈಡೇರಿಸದಿರುವ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಸ್ತುವೊಂದರ ಆರಾಧನೆ ಅಥವಾ ನಿಂದನೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೆಯದು ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅತೀತ ಶಕ್ತಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಇದನ್ನು ಅಕ್ಷರಪೂರ್ವ ಜನ ಮಾನಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮಾನಾಯಿಸಂ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಅವ್ಯಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಈ ವಾದದ ತಿರುಳು. ಸಜೀವ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ನೆಲೆಸಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಭೌತಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಇಂಥದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳ ಮೂಲಕ ಮೈದೋರಬಹುದು.

ಪ್ರಕೃತಿವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬಂದ ಆರಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಇದು. ಇದನ್ನು ಧರ್ಮದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪವೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಮಾನವನ ಭಯ ಅಥವಾ ಗೌರವಭಾವನೆ, ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಜೀವತೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತುಂಬುವ ಅವನ ಮನೋವಿಕಾರದ ಫಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮನೋವಿಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಮುಳುಗುತ್ತಾನೆ. ಗುಡುಗು ಮಳೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತದೆ, ಮರ ಹೂವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದು, ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಅಡಗಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದದ ಮಾನವಮನಸ್ಸೇ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಅವನಲ್ಲಿನ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಪೂಜೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಕೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಆರಾಧನೆಯೇ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅದರ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಮಾನವನ ವಿವಿಧ ಭಾವಾವೇಶಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವಾಗ, ಕೊಯ್ಲುಕುಯ್ಯುವಾಗ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವಾಗ, ಬೇಟೆಯಾಡುವಾಗ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅಡಚಣೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಭಯವೇ ಆ ಕುರಿತ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ದ್ವೇಷ, ದುರಾಸೆ, ಕ್ರೋಧ, ಪ್ರೀತಿ ಮುಂತಾದ ಭಾವಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಕುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಭಾವೋದ್ರೇಕದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ವಿರೇಚಕ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಂದು, ಮನುಷ್ಯನ ಈ ಭಾವೋದ್ರೇಕ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಯ ನಡುವೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಇದು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಧರ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿರತೆಯೊಂದನ್ನು ತರುವ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಕೆಲವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಯ ಮತ್ತಿತರ ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳನ್ನು ವಿರೇಚನ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ, ಅವಲಂಬನಾ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತುಂಬುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತ ಗುಂಪಿನ ಉಳಿವೇ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಏನಾದರೂ ತ್ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಅವನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಳಿವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉಳಿವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದಾದರೆ, ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಏರುಪೇರಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಳಿವಿಗೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಪಾಲನೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಹೆದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಭೀತಿ, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳ ಕಲ್ಪನೆ–ಇವು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಸಮ್ಮತಿಸಿದ ವರ್ತನೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ; ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾರಣ ಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಸಮಾಜದ ಮೇಲಿನ ಅವಲಂಬನಾ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಳಿವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಮಾಜ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೂಟಗಳು ಹಬ್ಬ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೂಟಗಳು ಸೇರಿದಾಗ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಗುಂಪಿನ ಸರ್ವಶಕ್ತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಚ್ಚೊತ್ತುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಏನಾಗಿದ್ದಾನೊ ಮತ್ತು ಏನೆಲ್ಲ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೊ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಇದು ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು **(ನೋಡಿ)** ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಪುರಾತನರು ಕೆಲವು, ಭೌತವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲಪುರುಷರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇವೊತ್ತಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ನಂಬಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಇದು. ಇಂಥ ಕುಲದೇವತಾಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲದ, ನಾಶಮಾಡದ, ತಿನ್ನದ ಕೆಲವು ನಿಷಿದ್ಧಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಕುಲದೇವತೆಯಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆ ಬಗೆಗಿನ ನಿಷಿದ್ಧಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಕುಲದೇವತೆಯಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆ ಬಗೆಗಿನ ನಿಷಿದ್ಧಗಳು ಜನಪದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿವೆ, ಬೆಳೆಸಿವೆ.

ಮಾನವನಿಗೆ ಕಷ್ಟಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಮರೆಹೊಗುವುದು ಆದಿಯಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಪೂಜೆಗಳ ಮೂಲಕ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಮಾನವ ಭೂತಪ್ರೇತಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಕೆಲವು ಮಾಟಮಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಧರ್ಮ ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳನ್ನೂ ಮಾನಸಿಕ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಅದು ಇಹ–ಪರದ ಸೇತುವಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಿಸಿದ ಮಕ್ಕಳು ಪೂರ್ವಜರ ಅವತಾರಗಳೆಂಬ ಆದಿವಾಸಿಯ ಶ್ರದ್ಧೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು, ಸತ್ತವರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ಮಳೆ ಕರೆಯುತ್ತವೆ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ, ಕಷ್ಟ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬೀ ಭಾವನೆಗಳೂ ಇದೇ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಂದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಸತ್ತವರಿಗೂ ಜೀವಂತ ಇರುವವರಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಧರ್ಮ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾದ ಜನಪದ ಧರ್ಮ ಸಮೂಹ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ, ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತೆಯೊಂದು ರೂಢಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಆಯಾ ಸಮೂಹದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದೆ. (ಆರ್.ಜಿ.)

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು : ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜಾನಪದದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ, ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಾನಪದವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಭಾಷಿಕ, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂಬಿಕೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ತೋರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಾಗರಿಕತೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರಲ್ಲೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ಪೂರಕ. ಅವುಗಳ ಬೇರು ಜನಾಂಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಜನಜೀವನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜನರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದದ್ದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜನತೆಯ ಆಂತರಿಕ ಮನೋಭಾವ ಹಾಗೂ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನೆರವು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಪರಂಪರಾನುಗತವಾದ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾದ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ ಜೀವಂತ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೇ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು. ಇವು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮುದಾಯಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯೋಕ್ತಿಗಳು ; ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಒಪ್ಪಂದದ ಮುದ್ರೆ ಧರಿಸಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ; ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಲನಹೊಂದಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾಗುವುದುಂಟು.

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳು. ಇವು ಸಾಮೂಹಿಕ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ವಿವೇಚನೆಯ ಆಧಾರವಾಗಲೀ ಋಣಭಾರಭಾವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಜಿಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಒಂದು ಆಧಾರರಹಿತ ಪದ್ಧತಿ ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಜನರನ್ನು ಸತತ ಭಯಭೀತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಗಿದೆ. ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ, ಪೌರಾಣಿಕ, ಐತಿಹ್ಯಾಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಕಥಾಂಶಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮಾನವನ ಬದುಕಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಅವನ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಆದೇಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು, ಮತ್ತೊಂದು ಭಾವನೆಗೆ. ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಖಾಲಿ ಕೊಡ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅದು ಅಶುಭ ಎಂದು ಎಣಿಸುವುದು ಭಾವನೆಯಾದರೆ, ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಕ್ರಿಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೂರು ಜನರು ಒಂದೇ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಬೀಡಿ ಅಥವಾ ಸಿಗರೇಟನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂಬುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ನಂಬಿಕೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ರೂಪ ಬೇರೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಕಷ್ಟಬಂದಾಗ ನಿವಾರಣೆಗೆಂದು ಬೈಬಲ್ಲನ್ನು ಓದಿದರೆ ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ಶನಿಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನೋ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತವನ್ನೋ ಓದುತ್ತಾರೆ, ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮನೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ತಳಹದಿಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಬೇಕು, ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕೆರೆಯ ಏರಿ ಒಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳು ವಿಶ್ವದ ಆದ್ಯಂತ ನೆಲೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಲತಃ ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಲೋಚನಾಶಕ್ತಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದು ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎನಿಸದಿರಲಾರದು.

ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯಿದೆ. ಅವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದ್ದರೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯವುಗಳಲ್ಲ. ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳೇ ಕಾರಣ. ಗೂಬೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಪಶಕುನದ ಸಂಕೇತವಾದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಅದು ವಿವೇಕದ ಪ್ರತೀಕ.

ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮಾನವನ ಹುಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾದುವು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ರೋಷಶಕ್ತಿಗಳಾದ ಗುಡುಗು–ಸಿಡಿಲು, ಮಿಂಚು–ಮಳೆ, ಅಗ್ನಿ–ಬಿರುಗಾಳಿ ಆದಿಮಾನವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿದವು. ಒಮ್ಮೆ ಅವನ್ನು ಕಂಡು ಸೋಜಿಗ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಭಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲವೇರ್ಪಟ್ಟು ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಅಂಥ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅಶಕ್ತನಾದಾಗ ಶರಣಾಗತಿಯೊಂದೇ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗ. ಕ್ರಮೇಣ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಆತ ಕೊಟ್ಟು ಪೂಜಿಸ ಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವನ್ನು ಸಂಪ್ರೀತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟ, ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಪ್ರತಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲೂ ನಂಬಿಕೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಸಂಕಲನವೇ ಮೂಲಧರ್ಮವಾಯಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳೇ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಾಯಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ಮಾನವನ ಮನೋಭಾವನೆಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಕರ್ಮಯುಕ್ತವಾದ ಆಚಾರಗಳು ಬದಲಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಂಬಿಕೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು.

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಉಗಮ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು–ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ. ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಭಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಮನಸ್ಸಿನ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷಭಯ ಈ ವರ್ಗದ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಜನ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈ ರೀತಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು ರೂಪತಾಳಿದವು. ಈ ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಡಾವಳಿಗಳ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿವೆ; ಬದುಕನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ವಿಧವೆ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ

ಭಾಗವಹಿಸಬಾರದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಾಜ ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಬಹುದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮಂಗಳವಾರ ಅಶುಭವಾದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಶುಭವಾಗಬಹುದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಅಂಕಿ ಅದೃಷ್ಟಸಂಖ್ಯೆಯಾದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ದುರದೃಷ್ಟದ ಸಂಕೇತವಾಗಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳಿನ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಮಿಳಿತವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟು ಬಂದಳೊ ನನ್ನ ಮನೆ ಬಂಗಾರವಾಯಿತು ಎಂದು ಸೊಸೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಮನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳ ಮಾವ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಾರಕವಾಗುವುದುಂಟು. ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟವನು ಅಪಶಕುನವಾಯಿತೆಂದು ಹಿಂದಿರುಗುವುದರಿಂದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ದೇವರೇ ತನ್ನ ರೋಗವನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಂಬಿ ವೈದ್ಯನನ್ನು ಕಾಣದವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡದೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವವರು, ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯವುಳ್ಳವರು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವೀವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಅಂಥವರು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪೋಪರು ತಾವು ದೇವದೂತರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಗ್ಧ ಜನಗಳು ನಂಬಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಾಜದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಅಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಭಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ತರಹದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಭಜನೆ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂಶ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಡುವುದರಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ತೃಪ್ತಿಯಾದರೂ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಿತೃಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ; ಅವರು ಪದೇ ಪದೇ ಬಂದು ಪೀಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ–ಎಂದು ನಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಸಂತೃಪ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಂಬಿಕೆಗಳಂತೂ ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ. ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ತಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಎಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ನೀರನ್ನು ಚುಮುಕಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಸಣ್ಣ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ತಟ್ಟೆಯ ಒಳಗೆ ಹರಿದುಬರುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಉಗುರು ನೀರನ್ನು ಹಾರಿಸಬಾರದು, ಹಾರಿಸಿದರೆ ಉಗುರುಸುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸತ್ಯವಿಷ್ಟು: ಉಗುರು ಒಂದು ವಿಷವಸ್ತು; ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಗಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಬೇರೆಯವರ ಚಪ್ಪಲಿಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಬಾರದು ; ಬೇರೆಯವರ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಳಸಬಾರದು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚರ್ಮರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಅಜೀರ್ಣದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಂಡು ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಬೆಂಬೂದಿ (ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಬೂದಿ) ತಿಕ್ಕಿದರೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ಚೇತನಗೊಂಡು ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು. ತಲೆನೋವು ಬಂದರೆ ಚಿಟಿಕೆ (ಗಾಜಿನ ಬಳೆಚೂರಿನಿಂದ ಗಂಡಸ್ಥಲದ ನರಗಳನ್ನು ಸುಡುವುದು) ಹಾಕಿದರೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಚೀನದಲ್ಲಿರುವ ಅಕೂಪಂಕ್ಚರ್ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ನಿಗದಿಯಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಟಿಕೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ನರದ ಮೇಲೆ ಒಂದೆಡೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದ ವಿಷವಸ್ತುಗಳು ಕ್ರಿಯೆಯ ವರ್ಧನೆಯಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು.

ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನಿರುವ ಸತತ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ರೈತ ಅದರಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸತ್ಯವಾಗುವುದುಂಟು. ಕೋಟೆ ಮುಗಿಲೆದ್ದರೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಗುಡಿಕಟ್ಟಿದರೆ (ಪ್ರಭಾವಳಿ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರೆ) ಸೂರೆಲ್ಲ ಮಳೆ. ಕೊಡತಿ ಹುಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಂಗಳು (ಚಂದ್ರ) ಗುಡಿಕಟ್ಟಿದರೆ ತಿಂಗಳು ಮಳೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೂ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೂ ಏನೋ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕು. ಅದರ ಆಂತರಿಕ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆ ರೈತರಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅವು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಅನುಭವದಿಂದ ಬಂದುವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ವಿಭಜನಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಅತಿಮಾನುಷ, ಮಾನುಷ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಬಂಧದವು ಎಂದೊಡೆಯುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರಗಳ ನಡುವಿನ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಕಾಣಬಂದರೂ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ವಿಷಯಪ್ರಧಾನತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ದೆವ್ವ, ಪೀಡೆ, ದೇವರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅತಿಮಾನುಷ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ಣಿಮೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೆವ್ವಗಳ ಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚು. ಜುಟ್ಟಿಲ್ಲದ ತೆಂಗಿನಕಾಯನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಒಡೆಯಬಾರದು. ಹುಣಿಸೆಮರದಲ್ಲಿ ದೆವ್ವಗಳು ವಿಪರೀತ. ದೇವರ ದೀಪವನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಆರಿಸಬಾರದು, ಮೂರನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಆರಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತಿಮಾನುಷ ಭಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಸ್ಥಿರಭಾವನೆಗಳು; ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂಗೀಕಾರ ಮುದ್ರೆ ಧರಿಸಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳು, ಹುಟ್ಟು–ಸಾವು, ಕಾಲ, ಕನಸು–ನಿದ್ರೆ, ವಾರಗಳು, ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರು, ವಿವಾಹ, ಪುರುಷ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀದೇಹಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾನುಷಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬರುವ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಬಾರದು. ತೊಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿದರೆ ಕನಸುಗಳು ಜಾಸ್ತಿ. ಸಂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗಡೆಗೆ ಸೀಗೆಕಾಯಿಪುಡಿ, ಅರಿಶಿನ ಕೊಡಬಾರದು, ಹೊತ್ತುಮುಳುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಿ ತಿನ್ನಬಾರದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಂಬಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಗಳವಾರ ಅಶುಭ. ಶನಿವಾರ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಬಾರದು. ಶುಕ್ರವಾರ ಸೊಸೆ ಕಳುಹಿಸಬಾರದು. ಮಂಗಳವಾರ ಮಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬಾರದು. ಹುಟ್ಟಿದ ವಾರದಲ್ಲಿ ತಲೆಕೂದಲು ತೆಗೆಸಬಾರದು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಾನವನ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ಕುರುಹು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವನ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆರು ಬೆರಳಿದ್ದವರು, ಮಾಲುಗಣ್ಣಿನವರು ಅದೃಷ್ಟವಂತರಂತೆ. ಮೂಗು ಉದ್ದವಿದ್ದರೆ ಪುಣ್ಯವಂತ. ಕಣ್ಣು ಸಣ್ಣಗಿದ್ದರೆ ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಗರುಡಮಚ್ಚೆ ಇದ್ದವರನ್ನು ಹಾವು ಕಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಕೆಲವು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಣೆ ಅದುರಿದರೆ ಶುಭ. ಬಲಭುಜ ಅದುರಿದರೆ ಸಂಭೋಗ ಸುಖ. ಎಡಭುಜ ಅದುರಿದರೆ ಕೇಡು. ಬೆನ್ನು ಅದುರಿದರೆ ಧನ ಸಿಗುತ್ತದೆ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೂರಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಿವೆ. ಅನೇಕ ಮದುವೆಗಳು ನಡೆಯುವುದೇ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ. ವಿವಾಹದ ದಿನ ಮಳೆಬಂದರೆ ಗಂಡು ಅಥವಾ ಹೆಣ್ಣು ಅಕ್ಕಿ ತಿಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಲಗ್ನ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದಿನದಿಂದ ಮದುವೆ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ ಮಾಡಬಾರದು, ಮದುವೆಯಾದ ವರ್ಷ ಮನೆ ಕಟ್ಟಬಾರದು, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರಾಣಿಸಂಬಂಧ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಚತುರತೆ, ಮಾನವನ ಅನುಕಂಪೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇರುವೆಗೂಡಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿದರೆ ಪುಣ್ಯಬರುತ್ತದೆ, ಕೊತ್ತಿ ಸಾಯಿಸಿದರೆ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೂ ಪಾಪ ಕಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ– ಇವು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆ, ಅನುಕಂಪೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೊಗಳಲಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯವಾಚನಗಳು ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಕುನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾವು ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹಲ್ಲಿ ಬಲದಿಂದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ನುಡಿದರೆ ಶುಭ. ನರಿ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೂಗಿದರೆ ಅಶುಭ. ಗೂಬೆ ಊರೊಳಗೆ ಬಂದು ಕೂಗಿದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಕ್ಕು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಶುಭ, ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅಶುಭ. ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡ ಮರ, ಫಲ ಪುಷ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಫಲಬಿಡುವ ಮರ ಕಡಿಯಬಾರದು, ಅರಳಿಮರ ಕಡಿಯಬಾರದು, ಮುಂತಾದುವು. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಅರಳಿಮರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ದಾರಿಹೋಕರಿಗೆ ನೆರಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಫಲಬಿಡುವ ಮರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಣವಿಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ ಎಳ್ಳನ್ನು ಹಣಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸತ್ಯಾಂಶ ಎಳ್ಳು ಅಪರೂಪದ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೆಳೆಯುವುದೇ ದುರ್ಲಭ. ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಇರಬಹುದು.

ಕೌಟುಂಬಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಿಗೆ, ಊಟ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಮಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. ಊಟದ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದೆಯಬಾರದು. ಎಂಜಲುತಟ್ಟೆಯನ್ನು ದಾಟಬಾರದು. ದಾಟಿದರೆ ಊಟಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು ಬರುತ್ತದೆ, ತುತ್ತು ತೂಕಮಾಡಬಾರದು. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅದರ ಐಕ್ಯತೆಗೆ ಹಿರಿಯರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಡತೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಕಿರಿಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ.

ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ತುರುವೇಕೆರೆ ಸಮೀಪದ ಮಲ್ಲಾಘಟ್ಟದ ಬಳಿ ಇರುವ ಅಣ್ಣ–ತಮ್ಮಂದಿರ ಗುಡ್ಡಕ್ಕಿರುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ರಾಶಿಯನ್ನು ದೋಚುತ್ತಾನೆ. ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮನ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕದಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಆಸೆಬುರುಕತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂಬಂತೆ ಇಬ್ಬರ ರಾಶಿಗಳು ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವುದರೊಳಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ ಈಗಲೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಜನರ ಮೇಲೆ ನೈತಿಕಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿವೆ. ತುಂಬಿದ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯ ಕದಿಯಬಾರದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ದಂತಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳಂತೂ ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಉಂಡಮನೆಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಬಾರದು, ತುಂಬಿದ ಕೆರೆಗೆ ಕಲ್ಲುಹೊಡೆಯಬಾರದು ಅಂದರೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದಿರುವವರ ಜೀವನದ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಶಾಂತಿಯನ್ನು ತರುವ ಯತ್ನ ಬೇಡ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಸಿದವನಿಗೆ ಅನ್ನಹಾಕಿದರೆ ಪುಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಮುಗ್ಧಜನತೆಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಲ ಈ ಬಗೆಯ ಕೆಲವು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಒದಗಿಬರುವುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ವಿವರಣೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋದ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚರವಿರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಅಲಕ್ಷಿಸಕೂಡದು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಪಾದನೆ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಪೃಥಕ್ಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಅಂಥ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯದು ರಾಗೌ ಮತ್ತು ಎಂ. ಸಿ. ವಸಂತಕುಮಾರ್ ಅವರು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ 'ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು' ಎಂಬ ಸಂಕಲನ (1972). ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಿದೆ. ಅನಂತರ ಜಿ. ವಿ. ದಾಸೇಗೌಡರ 'ನಮ್ಮ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು' ಎಂಬ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು (1972). ಈ ಕೃತಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ನಂಬಿಕೆಗಳ ವಿಭಜನೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇರುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಸಂಕಲನ ಡಿ. ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಅವರ 'ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಿನ ನಂಬಿಕೆಗಳು' (1973). ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಅಪಾರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಈ ಮೂರು ಸಂಕಲನಗಳೂ ದಿಕ್ಸೂಚಿಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಜಿ.)

ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿ : ಊರು ಕೇರಿ, ನದಿ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡ, ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಕೊಡುವ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿ (ಫೋಕ್ ಎಟಿಮಾಲಜಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ತಾವು ಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿವರಕ್ಕೂ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ ಇಲ್ಲವೆ ಐತಿಹ್ಯದ ಆಧಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವಾಡಿಕೆ. ಪದಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದಾಗ, ಅವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪು ಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಬಂಧವಿರಬಹುದಾದ ಇತರ ಪದಗಳ ಜೊತೆ ತಪ್ಪು ಸಾದೃಶ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ತಮ್ಮ ವಿವರಣೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜನ ಮೂಲಪದದ ರೂಪವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಪದಗಳ ಈ ಬಗೆಯ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಪದಗಳು ರೂಢಿ ತಪ್ಪಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಬಹುದು ಅಥವಾ ಪದಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಪರಕೀಯರ ಭಾಷೆ, ಉಡುಪು, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಡೆವಳಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಹೇವರಿಕೆಯಿರುವುರಿಂದ ಪರಕೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಪ್ಪು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಪದಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಿರುಚುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ತಪ್ಪು ನಿರುಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಪದಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ತಪ್ಪು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ತಪ್ಪು ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಪದಗಳ ರೂಪ ಹೀಗೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುವಾಗ ತಪ್ಪು ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಭಾವ ಕೂಡ ಭ್ರಷ್ಟಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪದಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ವಿವರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಸಂಕಲನಕಾರರು ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿನ ಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ, ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು. ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಈ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಯಾಸ್ಕರ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಪದ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ರಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳ ರಹಸ್ಯ ಕಾಪಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರು ಬಂತಂತೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಪೌರಾಣಿಕ ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿ ಅನೇಕ ಪದಗಳ ಸುತ್ತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಶ ಎಂಬ ಪದ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಮೊಲ ಎಂದಿದ್ದರೂ ಇದನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಚಂದ್ರಪುರಾಣಗಳು ಮೊಲದ ಸುತ್ತ ಕಟ್ಟಿದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಪಾಂಡವರ ತಾಯಿಯಾದ ಕುಂತಿಗೆ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಮಾತಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ವಿದೆಯಂತೆ.

ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಗೂ ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಐತಿಹ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂಥದಕ್ಕೆ ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಕಲ್ಲಯ್ಯನ ಗುಡ್ಡ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯೊಂದಿದೆ. ಸೀತಾ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಅರಣ್ಯವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಶರಥನ ಹೆಸರಿನ ಲಿಂಗವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಈಗ ದಶರಥೇಶ್ವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ರಾವಣ ಸೀತೆಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡಲು ಹೇಳಿದ. ಲಿಂಗದ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ ಸೀತೆ, ಋಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ರಾವಣನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡಲು ಮುಂದಾದಳು. ಫಲವಾಗಿ ದಶರಥೇಶ್ವರ ಕಲ್ಲಾದನಂತೆ. ರಾವಣನಿಂದ ಸೀತಾಪಹರಣವಾಗುವಾಗ ಸೀತೆ, ಮಾವ ಕಲ್ಲಾದೆಯಾ–ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡಳಂತೆ. ಈಗ 'ಮಾವ ಕಲ್ಲಾದೆಯಾ' ರೂಪವೇ ಮಾಕಲ್ಲಯ್ಯ ಆಗಿ. ಆ ಪ್ರದೇಶ ಮಾಕಲ್ಲಯ್ಯ ಗುಡ್ಡ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅನೇಕ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಮೂಲ ಕೂಡ ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಯಂತಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದು ಬೆಂಗಾಳು ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು, ಇದರ ಹಿಂದೆ ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐತಿಹ್ಯವೊಂದಿದೆ. ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಸಂಚಾರ ಹೊರಟ ಕೆಂಪೇಗೌಡನಿಗೆ ತುಂಬ ಹಸಿವಾಯಿತಂತೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮನೆದೇವತೆ ಕೆಂಪಮ್ಮ ಬೇಯಿಸಿದ ಕಾಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಹಸಿದು ಬಂದ ಕೆಂಪೇಗೌಡನಿಗೆ ಆಕೆ ಕಾಳು ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿ ಅದೃಶ್ಯವಾದಳು. ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಊರಿಗೆ ಗೌಡ ಬೆಂದ ಕಾಳಿನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಬೆಂಗಾಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನಂತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಊರು ಪದ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಂಗಾಳೂರು ಆಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರು ಆಗಿ ಈ ಪದ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ–ಎಂಬುದಾಗಿ ಜನಜನಿತ ಕಥೆಯೊಂದಿದೆ. ನದಿಯ ಹೆಸರಿಗೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೇತ್ರಾವತಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಪಾತಾಳಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನಷ್ಟೆ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತರಲು ವಿಷ್ಣು ವರಾಹಾವತಾರವೆತ್ತಿ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಣು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ವರಾಹದ ಎರಡು ಕೋರೆದಾಡೆಗಳೂ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ ತಾಕಿ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಉದ್ಭವವಾದವು. ಅವೇ ತುಂಗ ಮತ್ತು ಭದ್ರ ನದಿಗಳು. ಕೋರೆ ತಾಕಿ ಸಿಡಿದ ಮಣ್ಣು ವರಾಹಮೂರ್ತಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೀರು ಚಿಮ್ಮಿತು. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನೇತ್ರದಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿದ ನದಿಯೇ ನೇತ್ರಾವತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಂತಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳಾದ ಕದಂಬ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮೊದಲಾದವು ಕೂಡ ಐತಿಹ್ಯ ಮೂಲದವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವಿವರಗಳು ಜನಪದ ನಿರುಕ್ತಿಯಂತೆಯೇ ಇವೆ. (ಆರ್.ಜಿ.)

ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು : ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕನ್ನು ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಗೊಳಗಾಗಿಸುವ ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ನಾನಾ ತರಹದ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಚಲನೆಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಒಂದು

ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ನೃತ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಅದು ಅವನ ಅತೀವ ಆನಂದದ, ತೃಪ್ತಿಯ ಸರಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಜನಾಂಗದ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ವೃತ್ತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಅದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ಆದಿಮಾನವನ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮೊದಲ, ಮತ್ತು ಏಕಮಾತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮ ಆಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಅವನು ತನಗೂ ತನ್ನ ದೇವರಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಋತುಮಾನಗಳಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂರ್ಯನ ಉದಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಚಂದ್ರನ ಆಕಾರದಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಅರಸುವುದರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿ ಇವುಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯನದ ಮೂಲಕ ಹಿಡಿದಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಬಹುಪಾಲು ನೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಮರೆತುಹೋಗಿದೆ. ಆದರೂ ನೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಪದ ನೃತ್ಯವೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಚುರುಕಾದ, ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಚಲನೆಯ ನೃತ್ಯಗಳು ಉತ್ತರ ರಷ್ಯ, ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಂಥ ಚಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೃತ್ಯಗಳಾದರೆ, ಆವೇಶಪೂರಿತವಾದ ಮತ್ತು ಭಾವೋದ್ರೇಕದ ನೃತ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶಗಳಿರುವ ಸ್ಪೇನ್, ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಇಟಲಿಯಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಅಸಂಖ್ಯ ಶೈಲಿಗೆ ಆಯಾ ಜನಾಂಗ ವಾಸಮಾಡುವ ಭೂಮಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಜನ ನೃತ್ಯಮಾಡುವಾಗ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಭಾರವನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಕಾಲಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ–ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಾಯುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ಇಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಷ್ಯದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರರು ಮತ್ತು ಕುದುರೆ ಸಾಕುವವರು ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಚಲನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಬೇಟೆಯ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದು; ಕುದುರೆಯ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಬಹುದು; ಅಥವಾ ಕುಣಿಯುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಾರುವುದರಿಂದ ತಾವು ಎಷ್ಟು ಮೈಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ನಡೆಸಿದೆವು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಅಥವಾ ನದೀತಟಾಕಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಸೇರಿ, ಮದುವೆ, ಹಬ್ಬ, ಸಾವು, ಚೈತ್ರ, ವಸಂತ, ಚಳಿಗಾಲ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಹಬ್ಬಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಗೆತಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಇಡುವುದಿಲ್ಲ. ನೃತ್ಯಗಳು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಉದ್ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ವೇಗವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅಭಿನಯಕಾರರು ಆವೇಶಪೂರಿತರಾದಾಗ ಬೆಂಕಿ, ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಳುಕಿಸಿ ನೃತ್ಯವಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯಕಾರರು, ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನ ನೆಲ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಸಮತಟ್ಟಾಗಿ ಸಿಗುವ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೇ ನೃತ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಭಿನಯಕಾರರು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತ ಸಿಗುವ ಚೂರು ಜಾಗವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆವೇಶಪೂರಿತವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ನೃತ್ಯಕ್ರಿಯೆ ಬಹುಪಾಲು ಮೇಲ್ಮುಖವಾದದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುವುದು ತೊಡಕಿನ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯಕ್ರಿಯೆ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು, ಪರ್ವತಗಳ ತಣ್ಣನೆಯ ಗಾಳಿಯಂತೆ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಗೀತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲೇ ಜರುಗುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಸಾಹತುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗಲೋ ಇಲ್ಲವೆ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದಾಗಲೋ ಇವು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಅವನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಒಟ್ಟು ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಸ್ತುಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು : ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ನೃತ್ಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು. ಸ್ವಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ನೃತ್ಯಗಳು ಲೌಕಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತವಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು : ಮನುಷ್ಯನ ತೀವ್ರವಾದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಹುಟ್ಟುವ ನೃತ್ಯಗಳು ಇವು. ದೇವರು, ಭಯ, ಭಕ್ತಿ ಇಂಥವು ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲವಸ್ತು. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವ ರೈತರ ನೃತ್ಯಗಳು ಅವರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತವಿರುವ ಆದಿವಾಸಿ ಜನ ಮನುಷ್ಯನ ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು, ಋತುಮಾನ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಹಬ್ಬದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಪಾಲು ಈ ಬಗೆಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಬಾಲ್ಕನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಲೂಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿನಯಕಾರರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕೈ ಮಿಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ನಿಂತು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು ಮದುವೆ, ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಸುಗ್ಗಿ ಇಂಥ ಸಂತೋಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ದುಃಖಸೂಚಕವಾದ ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ತೀರ ಹಳೆಯ ದುಃಖಸೂಚಕವಾದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಕಾರರು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ.

ಕುಲೂಸ್ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ತುಂಬ ಸರಳವಾದುವು. ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಕುಲುವಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಗೀತದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರುಮೇನಿಯದ ಕುಲೂಸ್ ನೃತ್ಯ ತುಂಬ ಮೋಹಕವಾದದ್ದಾದರೆ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದ ನೃತ್ಯ ಗಂಭೀರ ವಾದದ್ದು. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಬರೀ ಗಂಡಸರೇ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಹೆಂಗಸರು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿದರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ಗೊತ್ತಾದ ಗುಂಪುಗಳು ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೇ ಡೇ (ಮೇ ದಿನಾಚರಣೆ) ನೃತ್ಯಗಳು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಖಡ್ಗನೃತ್ಯ ಕ್ರೈಸ್ತೇತರ ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ನೃತ್ಯ. ಆದರೆ ಇಂದು ಇದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಒಂದು ನೃತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಭಾರತ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಬಂಗಾಳದ ಕಾಠೀ, ಹಿಮಾಚಲದ ಸಾಂಗಲ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಗೊರವರ (ಕಡಬಡ್ಡರ) ಕುಣಿತ, ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಗೊರವರ ನೃತ್ಯ ಶೈವಸಂಬಂಧಿಯಾದದ್ದು. ಮೈಲಾರಲಿಂಗನ ಗುಡ್ಡರಾದ ಗೊರವರು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಡಿಯ ಕೂದಲ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ, ಮೈಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ನಿಲುವಂಗಿ, ಕವಡೆಯ ಸರಗಳು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರುಗ, ತ್ರಿಶೂಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಳು : ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹತ್ತಿರವಾದವು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಬಹುಪಾಲು ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತಾನೂ ಅನುಕರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಗಂಟೆ ನೃತ್ಯ (ಬೆಲ್ ಡಾನ್ಸ್) ಮಳೆಗಾಗಿ ಆಚರಿಸುವಂಥದು. ಮಂಜು, ಗಾಳಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಎಕ್ವಡಾರಿನಲ್ಲಿ ವೇಯಾರ ಎಂಬ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಳು : ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ರೈತ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗಗಳು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಜನಾಂಗದವರು ಬೊಲೀವಿಯ ಸೂರ್ಯನೃತ್ಯವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಧನ್ ಎಂಬ, ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಖಗೋಳ ಕಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಗೌರವ, ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳೇ ಈ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆ.

ವೃತ್ತಿನೃತ್ಯಗಳು : ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನದೀತೀರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬದುಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿದ. ಆ ತರಹದ ಬದುಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಕುತೂಹಲ ಆತನ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ನಂಬಿದ ಆತ

ನೃತ್ಯಮಾಡುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ವ್ಯವಸಾಯ ಹುಲುಸಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ದೇಶಗಳ ಸುಗ್ಗಿಕುಣಿತದೊಂದಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮರ ಕಡಿಯುವ ನೃತ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಕರೇಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸೈಬೀರಿಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಚಮ್ಮಾರರ ನೃತ್ಯಗಳು ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಶುಸಂಗೋಪನ ನೃತ್ಯ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯೂಕ್ರೇನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಬತ್ತ ತುಂಬುವ ನೃತ್ಯಗಳು ಮಲಯ, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಇವೆ.

ಭಾರತದ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣೀ ಎಂಬುದು ವೃತ್ತಿ ನೃತ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ. ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಕೂಲಿ ಆಳುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಗಾರೆಗಚ್ಚನ್ನು ಹಾಕುವ ಮತ್ತು ಮುಗಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಹೆಂಗಸೂ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಡಿಯುಳ್ಳ ಮರದ ತುಂಡೊಂದನ್ನು (ದಂಸವನ್ನು) ಹಿಡಿದು ನೆಲವನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಹಾಡುಹಾಡುತ್ತ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

ದಿನ ಕಳೆದಂತೆ, ಬದುಕು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ನಾಗರಿಕವಾದಂತೆ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿವೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಬಹುಪಾಲು ವೃತ್ತಿನೃತ್ಯಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಆಟಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿನೃತ್ಯಗಳು : ಆದಿಮಾನವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ. ಅವುಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಶಕ್ತಿ, ಹಾರುವ ವೇಗ ಮತ್ತು ಕುತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು, ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿನೃತ್ಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆ ನೃತ್ಯ, ಆಮೆ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಲೈರ್ ಹಕ್ಕಿಯ ನೃತ್ಯಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಕರಡಿಗಳ, ಕತ್ತೆಕಿರುಬಗಳ ಮತ್ತು ನರಿಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಯೂರ ನೃತ್ಯ, ಸರ್ಪ ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ.

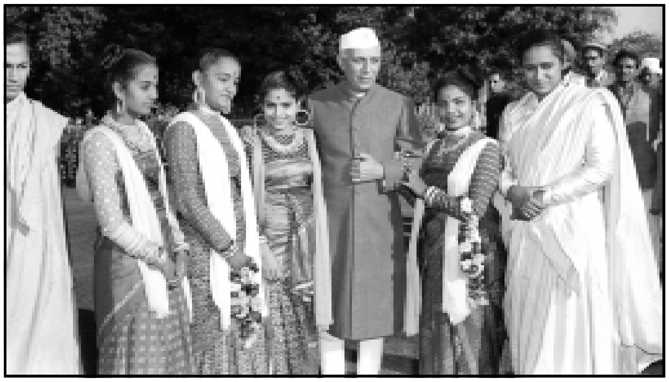

ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು ಜನಪದ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೆಹರೂ ಒಂದಿಗೆ

ಜಾರ್ಜಿಯದ ಕೋಸ್ಯಾಕ್ ಜನಾಂಗದ ರಣಹದ್ದಿನ ನೃತ್ಯ ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಯಾಗಿದೆ. ಕೋಸ್ಯಾಕ್ ನರ್ತಕ ತನ್ನ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಅಭಿನಯಿಸುವ ನೃತ್ಯ ನೋಡುವವರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಜನ ರಣಹದ್ದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಣಹದ್ದೊಂದು ತನಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯನ್ನೂ ಈ ನರ್ತಕ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಹೆಬ್ಬೆರಳ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತು, ಗಿರಗಿರನೆ ಸುತ್ತಿ, ತನ್ನ ಮುಂದಿರುವ ಖಡ್ಗವನ್ನೇ ತನಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಎರಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಮಂಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕಚ್ಚಿ, ರಣಹದ್ದು ತನಗೆ ಬಲಿಯಾದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುವಂತೆ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಂಗನೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹಂಗೇರಿಯನ್ನರಂತೆಯೇ ಕುದುರೆ ಸಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಕೋಸ್ಯಾಕ್ ಜನಾಂಗ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯಂತೆ ನೆಗೆಯುವುದೂ, ದೌಡಾಯಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ದಿ ಎಂಬ ಜನಾಂಗ ಧಮಾಲ್ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಧಮಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ವಕ್ರವಕ್ರವಾದ ಚಲನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅವರು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಚಲನೆ, ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೊರೋಜ ಎಂಬ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಾವಿನಂತೆ ಚಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೇಟೆಗಾರರ ಮತ್ತು ಬೆಸ್ತರ ನೃತ್ಯಗಳು : ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನಡೆಯುವುದು, ಬೇಟೆಗಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು, ವೇಗವಾಗಿ ಬಂದು ಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಈ ನೃತ್ಯಗಳು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಒಂದು ಗಂಡು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆನೃತ್ಯ, ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳ ನೃತ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಲ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಷಿಕಾರ್ ಎಂಬ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಸ್ತರ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈ ಮತ್ತು ತೋಳುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಹಗ್ಗದಿಂದ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಬಲೆ ಹೆಣೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಚಲನೆ ಇವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತ, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೋಣಿ ನೃತ್ಯ, ನಾವಿಕರ ನೃತ್ಯ ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಪಢಾರ ಎಂಬ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೆಸ್ತರು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ದೋಣಿಯೊಂದರ ನಡೆಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುತ್ತ ಚಿಕ್ಕ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಆಯುಧಗಳ ನೃತ್ಯಗಳು : ಯುದ್ಧನೃತ್ಯಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದಂಥವು. ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯದ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನರ್ತಕರು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವುದು, ಅನಂತರ ಗುಂಪು ಒಡೆದು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಡುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಸೈನಿಕರ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಯುದ್ಧದ ಕೆಚ್ಚನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಚ್ಚಿಘೋಡಿ ಎಂಬುದು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಗಂಡಸರು ಅಭಿನಯಿಸುವ ಒಂದು ನೃತ್ಯ. ಅಭಿನಯಕಾರರು ಬೊಂಬು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ವೇಷದ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅಣಕು ಹೊಡೆದಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಒರಿಸ್ಸದ ಅತಿ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ ಪಯಕ. ಪಯಕ ಸೈನಿಕರು ಅಂಗಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಇದು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನರ್ತಕರು ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಅಣಕು ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ನೀಫದ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಆದಿಗಲೋಂಗ್ ಒಂದು ಯುದ್ಧನೃತ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಕಾರರು ಭರ್ಜಿಗಳನ್ನೂ ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದ ಗತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಯುಧಗಳ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೋರಿಸ್ ನೃತ್ಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಖಡ್ಗನೃತ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದುದು ಎಂಬ ಮತವಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಯೂರೋಪಿನ ಪಿರಿನೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ನರ್ತಕರು ಮೋಹಕವಾದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಂಜಿನ ಕೊಡಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಸ್ಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೋವಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ತಕರು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲುವುದನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನೃತ್ಯ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಆಯುಧನೃತ್ಯಗಳಿವೆ. ಕೇರಳದ ನಾಯರ್ ಜನಾಂಗ ಅಭಿನಯಿಸುವ ವೆಳಕ್ಕಳಿ ಎಂಬ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನರ್ತಕರು ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತೇರತಾಲಿ ಎಂಬ ಹೆಂಗಸರ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯ ಬಳಕೆ ಇದೆ. ಅವರು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಒಂದು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಮದುವೆಯ ನೃತ್ಯಗಳು : ಸಾಮಾಜಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು ಮದುವೆಯ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಂಗರಿಯಲ್ಲಿ ವಧುನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಡಿಗೆಯವನ ನೃತ್ಯ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ.

ಗೆಳೆತನದ ನೃತ್ಯಗಳು : ಗೆಳೆತನವನ್ನು ಕುರಿತಂಥ ನೃತ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ನರಿಯ ಗೆಳೆತನ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನೃತ್ಯ.

ಪ್ರಣಯನೃತ್ಯಗಳು : ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಬಗೆಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರಹದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸುವುದು, ಪಡೆಯುವುದು ಮತ್ತು ವಿರಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಕೂಡಿಯೇ ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುವುದು, ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ನೃತ್ಯಮಾಡುವುದು–ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕೇವಲ ಗಂಡಸೇ ನೃತ್ಯಮಾಡುವಾಗ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸು ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಲಿಥುಯೇನೀಯದ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಟೋಪಿಗಳನ್ನು ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜನಪದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಿಂದ –ಆಯಾ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲಜನತೆ ಹೇಗೆ ಬದುಕಿತು, ಹೇಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಯಿತು, ಹೇಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿತು–ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಂಥ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದದೇ ಇರುವ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು ಇದೆ. ಬದುಕು ಹೆಚ್ಚು ನಾಗರಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಜನತೆ ಇಚ್ಛೆಪಡುವಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಜನಪದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.ಟಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು: ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ; ಕರಡಿ ಮಜಲು, ಡೊಳ್ಳು ಕುಣಿತ, ಗೊಂದಲಿಗರ ಮೇಳ, ಕೋಲಾಟ. ಜೋಗಿತೀರ ಕುಣಿತ, ವಾಘೇ ಮುರುಳಿ, ಭೂತೇರು ಕುಣಿತ, ದಟ್ಟಿ ಕುಣಿತ, ಕೀಲು ಕುದುರೆ ನೃತ್ಯ.

ಕರಡಿ ಮಜಲು ನೃತ್ಯ (ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ)

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ : ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಸೋಮನ ಕುಣಿತ, ಲಿಂಗದ ಬೀರರ ಕುಣಿತ, ಗುಡ್ಡರ ಕುಣಿತ, ರಂಗದ ಕುಣಿತ, ಗಾರುಡಿ ಕುಣಿತ, ಬೀಸು ಕಂಸಾಳೆ ಕುಣಿತ, ಭಾಗವಂತಿಗೆ ಮೇಳ, ಕರಪಾಲ ಮೇಳ, ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ, ಪಟಕುಣಿತ, ಪೂಜಾಕುಣಿತ, ಚಿಟ್‌ಮೇಳ, ಗೊರವರ ಕುಣಿತ, ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತ, ಕೋಲಾಟ, ಈರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತ, ಫಲಕದ ಕುಣಿತ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡಿ ಕುಣಿತ, ಸೋಲಿಗ ಕುಣಿತ.

ಕೊಡಗು : ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತ, ಬಳುಕಾಟ, ಉಮ್ಮತ್ತಾಟ, ಕೋಲಾಟ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ : ದುಡಿ ಕುಣಿತ, ಡೋಲಿನ ಕುಣಿತ, ವೈದ್ಯನೃತ್ಯ, ಭೂತನೃತ್ಯ, ಹೋಲಿನೃತ್ಯ, ಆಟಿಕೊಡೆಂಜ, ಕೊರಕತನಿಯ, ಕೋಲಾಟ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ : ಹಾಲಕ್ಕಿ ಗೌಡರ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ, ಕೋಲಾಟ, ಕರಡಿ ಕುಣಿತ, ಸಿಂಹ ನೃತ್ಯ, ಹೂವಿನ ಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತ, ಗುಮ್ಮಟೆ ವಾದ್ಯದೊಡನೆ ಕುಡುಬಿಗಳ ನೃತ್ಯ, ಸಿದ್ಧಿಯರ ನೃತ್ಯ.

ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳಲ್ಲೂ ಕರಪಾಲಮೇಳ, ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ, ಜೋಗಿಗಳ ಮೇಳ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲೂ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೊಂದಲಿಗರ ಮೇಳ ಕಥಾಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಕರಪಾಲ ಚೌಡಿಕೆಮೇಳಗಳಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಕುಣಿತಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ, ನಡುವೆ ಹಾಡು, ಕುಣಿತ, ಇಡೀರಾತ್ರಿ ಜನರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಬೇಕಾದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಈ ಕಲೆಗಳದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳು, ತೊಗಲುಬೊಂಬೆಯಾಟ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ, ರಾಧಾನಾಟಕ, ಸಂಗ್ಯಾ ಬಾಳ್ಯ ಮುಂತಾದ ಮೇಳಗಳಲ್ಲೂ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಕಥೆಗೆ ಅಧೀನ. ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಹೀಗೆ ಲಲಿತಕಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಬರುವ ಜನಪದ ನಾಟಕಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿನ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ವೇಷಧಾರಿಗಳು ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದೈತ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳು, ರಾಜಪಾತ್ರಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕರಣವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಘೋರಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಪ್ರಮುಖ ವರ್ಣ. ಈ ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಘೋರಪಾತ್ರಗಳ ಮುಖ ಹೆಚ್ಚು ಭಯಂಕರವಾಗುವಂತೆ ಮೂಡಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವುದು ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ. ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಗಳಂತೂ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳು. ಅವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವರ್ಣಗಳೇ ಎದ್ದು ತೋರಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟ, ಭುಜಕೀರ್ತಿ, ಎದೆಹಾರ, ವೀರಗಾಸೆ, ನಡುಪಟ್ಟಿ–ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಪದ ನಾಟಕಗಳ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಂಶಗಳಂತೆಯೇ ನೃತ್ಯವೂ ಗಣ್ಯವಾದುದೇ. ದೈತ್ಯಪಾತ್ರಗಳ ರೌದ್ರನೃತ್ಯ, ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳ ಲಲಿತ ನೃತ್ಯ, ರಾಜಪಾತ್ರಗಳ ಗಂಭೀರನೃತ್ಯ ಇವು ಮೂಡಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ತೆಂಕತಿಟ್ಟು ಬಡಗತಿಟ್ಟು, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೊಡ್ಡಾಟ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಡಲಪಾಯ, ಘಟ್ಟದ ಕೋರೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಗುಣ ಒಂದೇ ಆದರೂ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತೆಂಕತಿಟ್ಟಿನ ತೀವ್ರವೇಗದ ಸುತ್ತು ಹಾಕುವ ವೈಖರಿ, ಬಡಗತಿಟ್ಟಿನ ಮಂಡಿಯಸುತ್ತು, ಮೂಡಲಪಾಯದ ಉಡಂಗ್ ಆಯಾ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದುವು. ಮೂಡಲಪಾಯದ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮೇಲೆದ್ದು ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿದರೆ, ಪಡುವಲಪಾಯದ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳು ನೇರವಾಗಿಯೇ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಇಂಥ ಕಥಾಪ್ರಧಾನ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಲೆಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಡಿಮಜಲು ಜಗ್ಗಲಿಗೆ ಮೇಳ, ತಮಟೆ ಮೇಳ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕುಣಿತ ಗೌಣ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕರಡೆ, ಸಮ್ಮೇಳಗಳ ಜಗ್ಗಲಿಗೆ ಮೇಳ, ತಮಟೆ ಮೇಳ ವಾದ್ಯವೈಖರಿಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಷ್ಟು ಹೊರತು, ಇನ್ನುಳಿದ ಕಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕುಣಿತಗಳು; ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಬಂದರೂ ಅದು ಪ್ರಮುಖವಲ್ಲ.

ಕಾಂಗ್ಡಾ ನೃತ್ಯ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಲೆಯಿದು. ಉಳಿದುವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೋಲಾಟಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ಜನಾಂಗ ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರದು. ಇವರ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಕೋಲಾಟ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಕೋಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಬಗೆಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೋಲಾಟದ ತಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ವೇಷಭೂಷಣವೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಲಕ್ಕಿ ಗೌಡರ ಸುಗ್ಗಿಯ ಕುಣಿತ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಾಟಿ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟದ ವೈವಿಧ್ಯದಂತೆಯೇ ಆಕರ್ಷಕ ವೇಷಗಾರಿಕೆಯೂ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ವಾಘೇ ಮುರುಳಿ ನೃತ್ಯ

ಹಾಲಕ್ಕಿಗೌಡರು ತಮ್ಮ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ತುರಾಯಿ ಮೋಹಕವಾದುದು. ಮರಾಟಿ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ರುಮಾಲು, ನಿಲುವಂಗಿ, ಕಚ್ಚೆಯ ಪಂಚೆ, ನಡುವಿಗೆ ಹಳದಿಯ ವಸ್ತ್ರ–ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೊಡಗಿನ ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟದ ಪಾತ್ರವೂ ಪ್ರಧಾನವಾದುದೇ. ಕೊಡವರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯ ವೇಷಭೂಷಣ ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೈವಿಧ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಬಿಳಿಯ ಪಾಯಿಜಾಮ, ಕರಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ, ನಡುವಿಗೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ನಡುಪಟ್ಟಿ, ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಪೀಚುಕತ್ತಿ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ರುಮಾಲು ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿರುವವರು ರಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೊಡವರು ಬಳಸುವ ಕೋಲುಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಮೂರು ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಬೆರಳುಗಾತ್ರದ ಜೋಡಿ ಬೆತ್ತವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲಕ್ಕಿಗೌಡರ ಕುಣಿತ, ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೋಲಾಟಗಳಲ್ಲ. ಕೋಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಿನ ಕಣಿಕಣಿನಾದವೇ ಕಾಲಗೆಜ್ಜೆಯ ಜಣತ್ಕಾರವೇ ವಾದ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಕುಣಿತದ ವೈಖರಿ, ತಾಳದ ಗತ್ತು, ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುವು.

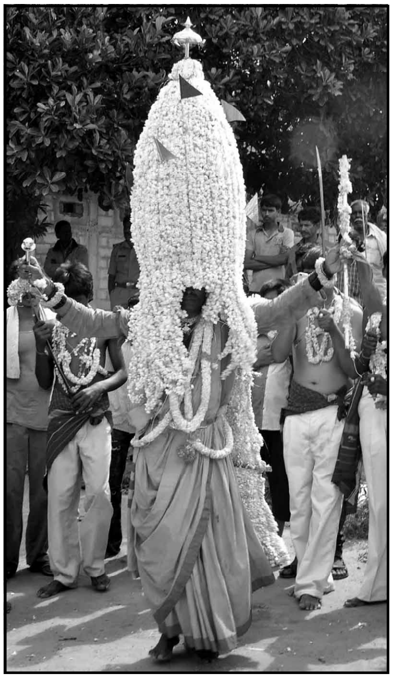

ಕರಗ ನೃತ್ಯ

ಕೋಲಾಟದಂತೆಯೇ ಲೌಕಿಕ ಕಲೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಚಿಟ್ ಮೇಳ ಹಾಸನ ಹಾಗೂ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರಡೆ ಮೇಳದಂತೆ ವಾದ್ಯಗಳ ವೈಭವ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖವಾದುದೇ. ಕರಡೆ, ಸಮೇಳ, ಘುಮ್ಮಿ, ಮೌರಿ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯದ ಪಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು. ಯಕ್ಷಗಾನದ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮೌರಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಸುವ ತಂಡದ ನಾಯಕ, ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳ ಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕರಡೆ, ಸಮ್ಮೇಳ, ಡುಮ್ಮಿಗಳ ವಾದ್ಯಪಟುಗಳನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತ ಬಯಲಾಟದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನೇ ಈ ಕಲಾವಿದರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಲ್ಲರಿಯನ್ನು ಬಡಿಯುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಲಾವಿದ ಮೃದು ನೃತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ ಇವರ ನಡುವೆ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತ ಆ ಕಲೆಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಾನೆ. ಬಯಲಾಟ ದೊಡ್ಡ ಮೇಳ. ಅದೇ ಮಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಣಿತಗಳು ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಇದು ಚಿಟ್ ಮೇಳ ಆಗಿರಬಹುದು. ಚಿಟ್ ಎಂದರೆ ಕಿರಿದು. ಚಿಕ್ಕದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಳದ ಹೆಸರು ಉಳಿದು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಲೌಕಿಕ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿವೆ.

ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕುಣಿತ : ವೀರಭದ್ರನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ನಾಲ್ಕಾರು ಮಂದಿ ಕರಡೆಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಾದ್ಯಗಳ ಗತ್ತಿಗೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಣಿತ, ಅನಂತರ ಕರಡೆಯನ್ನು ಬಡಿಯುವ ಮುಂದಾಳು ವೀರಭದ್ರನ ಅವತಾರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು, ಮತ್ತೆ ಕುಣಿತಜಿಹೀಗೆ ಸಾಗುವ ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ

ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ

ಬರುವ ಲಿಂಗದ ಬೀರರ ಕುಣಿತ ಸಾಮೂಹಿಕ ನೃತ್ಯವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಥವಾ ಇಬ್ಬರು ವೀರಭದ್ರನ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬರು ಖಡ್ಗ ಹೇಳುವುದು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಭಲರೇ ವೀರ ಎಂದು ಸುತ್ತಲೂ ಕುಣಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ತಲೆಗೆ ಚಾಮರ, ನೂರೊಂದು ಲಿಂಗಗಳು, ಕೊರಳಿಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮೈಮೇಲೆ ಕಾವಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ, ಕಾವಿಯ ಇಜಾರ, ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಶಿರಸ್ಸು, ಸಿಂಹಲಲಾಟ ಮುಂತಾದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಗಗ್ಗರ ಮತ್ತು ಜಂಗುಗಳನ್ನು, ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಎದೆಗೆ ಅಂಟಿದಂತೆ ವೀರಭದ್ರನ ಹಲಗೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಡುವಿಗೆ ಧರಿಸುವ ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ರುಂಡಮಾಲೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ರುದ್ರ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಬೀರರ ಕುಣಿತವೂ ಒಂದು. ದೇವರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ, ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ನೃತ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಶೈವಮೂಲದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ನಂದಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳನ್ನೂ ಗಗ್ಗರ ಬಳೆಗಳನ್ನೂ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ಮಾರು ಉದ್ದದ ಭಾರವಾದ ಬಿದಿರುಗಳುಗಳನ್ನು ನಂದಿಕೋಲು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಡುವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೋಲಿನ ತಳವನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ತಮ್ಮಟೆಯ ಗತ್ತಿಗೆ ಕುಣಿಯುವ ಸಾಹಸ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದ್ದು. ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಈ ನೃತ್ಯ ದೇವರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರವಾದ ಈ ನಂದಿಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸಾಹಸವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಕಲಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಬೀಸು ಕಂಸಾಳೆ ನೃತ್ಯವೂ ಶೈವಮೂಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತದೆ. ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರರ ಆರಾಧಕರಾದ ದೇವರ ಗುಡ್ಡರು, ಕಂಸಾಳೆ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಡಿದುಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿ, ಬಳುಕಿ, ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವೈಖರಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾದೇಶ್ವರರ ಪದಗಳೂ ಕಂಸಾಳೆಯ ನಾದವೂ ಈ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ಮೆರುಗನ್ನು ತರುತ್ತವೆ.

ಗೊರವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕುಣಿತವೂ ಶೈವಸಂಬಂಧಿಯಾದುದೇ. ಮೈಲಾರ ಲಿಂಗನ ಮತ್ತು ಮುಡುಕುತೊರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಗುಡ್ಡರಾದ ಗೊರವರು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಡಿಯ ಕೂದಲ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ, ಮೈಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ನಿಲುವಂಗಿ, ಕವಡೆಯ ಸರಗಳು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರುಗ, ತ್ರಿಶೂಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕೋಲಾರ, ತುಮಕೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಣಿತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಟ ಕುಣಿತ

ಗಾರುಡಿ ಕುಣಿತ ಎಂಬುದು ಗಾರುಡಿಗೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು, ಗಾಡಿಗ ಕುಣಿತ ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಕುಣಿತ ಅಪೂರ್ವ ರೀತಿಯದು. ಎರಡು ಮೂರು ಆಳೆತ್ತರದ ಬಿದಿರ ತಡಿಕೆಯ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮೇಲೆ ಮರದ ತಲೆಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮರದ ಕೈ ಮತ್ತು ಮುಂಗಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಮೈಮೇಲೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಗಾರುಡಿಗನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಣಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆ ಆಕೃತಿಯ ಒಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತುಂಬ ಹಗುರವಾದ ಆ ದೊಡ್ಡ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಳಗೆ ಅವನು ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಬಾಗುತ್ತಾನೆ ದೊಡ್ಡ ಆಕೃತಿಯ ಈ ನೃತ್ಯವಿನ್ಯಾಸ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಬೆರಗನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಆಕೃತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಟಕುಣಿತ, ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವೇ. ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಪದಗಳನ್ನು ಎರಡು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೆಲವರು ಹಾಡುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ನಡುವೆ ಕೋಡಂಗಿಯ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಮೃದುವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಟಕುಣಿತ ನಂದಿಕೋಲಿನ ನೃತ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕೋಲುಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾದುವಲ್ಲ, ಭಾರವಾದುವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಂದಿಯ ಕೋಲಿನ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಒಬ್ಬರೇ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಪಟ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಮಂದಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಉದ್ದವಾದ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಪಟ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇವು ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಭಕ್ತರ ನಿಶಾನೆಗಳು, ಬಾವುಟಗಳು, ಅವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ವಿವಿಧ ವೈಖರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಟೆ, ಹೆಬ್ಬರೆಗಳ ಗತ್ತಿಗೆ ನರ್ತಿಸುವ ಸೊಗಸು ಅಪೂರ್ವವಾದುದು.

ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮನ ಕುಣಿತ, ಗುಡ್ಡರ ಕುಣಿತ, ಪೂಜಾಕುಣಿತ, ಕರಗಕುಣಿತ ಮುಂತಾದುವು ಬರುತ್ತವೆ. ಸೋಮನ ಕುಣಿತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖವಾಡ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಮುಖವಾಡ ಉಳ್ಳ ಇತರ ನೃತ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಸೋಮಗಳನ್ನು ಕೆಂಚರಾಯ, ಕರಿರಾಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಮುಖವಾಡ, ಕಮಾನಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಬಗೆ, ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ದೇವರ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಮುಡಿಯಿಂದ ಹಿಮ್ಮಡಿಯವರೆಗೆ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವೈಖರಿ ಮನಸೆಳೆಯುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರಿಮೈಯಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಡ ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ತಾಲಿಯನ್ನೂ ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಸೋಮಗಳು, ತಮ್ಮಟೆ, ಹರೆ, ಡೋಲು, ಮೌರಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂಜಾರಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಾಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಡುವೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಮ್ಮಟೆಯನ್ನು ಬಡಿಯುವ ಕಲಾವಿದ ನಡುವಡುವೆ ದೇವರನ್ನು ಕರೆಯುವ ಅಪೂರ್ವ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಡು, ಕುಣಿತ, ಜಯಕಾರಗಳು ಸೋಮನ ಕುಣಿತವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಳೆಗಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ.

ರಂಗದ ಕುಣಿತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಊರ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ನೃತ್ಯ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಊರ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರವೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ನಡುನಡುವೆ ಹಾಡುತ್ತ, ತಮ್ಮಟೆ ಗತ್ತಿಗೆ ಊರಿನ ಕಲಿಗಳೆಲ್ಲ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗುಡ್ಡರ ಕುಣಿತ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ರಂಗದ ಕುಣಿತವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಟೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಚಕ್ರವಾದ್ಯ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ತಾಸೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಣಿರೋ ಗುಡ್ಡರು ಎಂದು ಇವರನ್ನೇ ಕರೆಯುವುದು. ಮಾರಿಕುಣಿತ ಎಂದು ಈ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರನ್ನು ಕರೆಯುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ನೃತ್ಯವೇ ಗುಡ್ಡರ ಕುಣಿತ. ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಣಿತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ

ಪೂಜಾಕುಣಿತ ಮಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಣಿಕೆ. ಏಳು ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ಕಳಸಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ದೇವಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಕಳಸದ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮಟೆಯ ಗತ್ತಿಗೆ ನರ್ತಿಸುವ ವೈಖರಿ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಪೂಜೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒನಕೆಯ ಕುಣಿತವೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒನಕೆಯೊಂದನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಕುಣಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಕರಗಕುಣಿತ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರಗ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಶವೇ. ಅದನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಕುಣಿಯುವ ಕುಶಲಿಗಳಾದ ಕಲಾವಿದರು ನೋಡುವವರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಡೊಳ್ಳುಕುಣಿತ, ಬೀರೇಶ್ವರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು; ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುರುಬ ಜನಾಂಗದ ಈ ನೃತ್ಯ ಒಂದು ಗಂಡು ಕಲೆ. ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಡೊಳ್ಳುಗಳನ್ನು ನಡುವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಬಡಿಯುತ್ತ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀರರು ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಡುವೆ ಒಬ್ಬ ಜಲ್ಲರಿಯವನೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬಡಿಯುವ ಕೋಲು ಮುರಿಯುವಂತೆ, ಕೇಳುವವರ ಕಿವಿ ಬಿರಿಯುವಂತೆ ಡೊಳ್ಳನ್ನು ಬಡಿಯುವ ಮೋಜು, ಕುಣಿಯುವ ಗತ್ತು ಆ ಕಲಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂತನೃತ್ಯಗಳಾದ ಆಟಿ ಕೊಡೆಂಜ, ಕೋರತನಯ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಭೂತಾರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಆವೇಶ ಬರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ನೃತ್ಯವೈಖರಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಪ್ರಭಾವಳಿಯಂತೆ ತೆಂಗಿನ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಣಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಆಭರಣ ವಿಶೇಷಗಳು, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಕಾಲಗಗ್ಗರ ಮೊದಲಾದುವು ಭೂತವೇಷದ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಚಂಡೆ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಗತ್ತಿಗೆ ಭೂತದ ಪಾತ್ರ ನರ್ತಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಪಾಡ್ದನ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದೇ.

ನಲ್ಕೆಯವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಆಟಿಕೊಡೆಂಜ ತುಳು ಆಟಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ತೆಂಬರೆಯ ಗತ್ತಿಗೆ ಈ ನೃತ್ಯ ಕೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಕೋರತನಿಯ ಕೂಡ ನಲ್ಕೆಯವರಲ್ಲಿ ಇರುವ ನೃತ್ಯವಿಶೇಷ. ಕೋರತನಿಯ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರೈತರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸಿ, ದವಸಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾದಿರ, ದುಡಿನೃತ್ಯ, ಡೋಲಿನ ಕುಣಿತ ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ನೃತ್ಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಜನಪದ ಮೋಡಿಕಾರರು : ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಎದುರಾಳಿಯ ಕೈ ಕಟ್ಟುವುದು, ಗೆಲ್ಲುವುದು ಮೋಡಿವಿದ್ಯೆ. ಮಾಟ ಮಂತ್ರ ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೋಡಿಕಾರರ ಮನೆತನಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಡಿಕಾರರನ್ನು ಬೇರೆ ಊರಿನವರು ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಟ್ಟು ಕರೆಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಪುರಸ್ಕಾರವಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಮೋಡಿ, ರಣಮೋಡಿ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ರಾಜಮೋಡಿ; ಜಿದ್ದಾಜಿದ್ದಿನಿಂದ ಪಣ ಇಟ್ಟು ಆಡುವುದು ರಣಮೋಡಿ.

ಮೋಡಿಕಾರರ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಾದರೆ ಗಾಡುಗರು, ವಿಶ್ವಕರ್ಮದವರು, ಕಂಚಿಗೊಲ್ಲರು, ದೇವಾಂಗಶೆಟ್ಟರು; ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾದರೆ ಪೆದ್ದಟ್ಟಿಗೊಲ್ಲರು ಮುಂತಾದ ಮತಸ್ಥರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಂತಮ್ಮ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ; ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ದೇಶಸಂಚಾರದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಮೋಡಿ ಆಟಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ, ಅದಕ್ಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಮಂಡಲಗಳು ಮೂರರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡರವರೆಗೆ ಇರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಒಂದೊಂದು ಮಂಡಲದಲ್ಲೂ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ಪೊರಕೆ, ದೊಣ್ಣೆ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯ ಮಂಡಲದ ನಡುವೆ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಮೋಡಿಹಾಕುವವ ಅಕ್ಷತೆಕಾಳನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಎದುರು ಗುಂಪಿನವರ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕ್ಷಣ ಅವರು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮರದಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುವಂತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಆ ಗುಂಪಿನ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಅದೇ ಅಕ್ಷತೆ ಕಾಳನ್ನು ಎದುರು ಪಕ್ಷದ ಮೋಡಿಕಾರನ ಮೇಲೆ ಎಸೆದು ತನ್ನ ಕಡೆಯವರನ್ನು ಮರದಿಂದ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಅವರೆಲ್ಲ ಮಂಡಲದಾಟಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೋಡಿಕಾರ ಮತ್ತೆ ಮಂತ್ರದ ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವರು ರಕ್ತ ಕಾರಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವರ ಕಡೆಯ ಹೆಂಗಸು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಎಸೆದು ಅವರ ಕಟ್ಟು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮತ್ತೆ ಅವರು ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಾರೆ. ಕೂಡಲೇ ಮುಂದಲ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿರುವ ಪೊರಕೆ ಎದ್ದುನಿಂತು ತನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಬಂದವರನ್ನು ಬಡಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಂತ್ರ ಪ್ರತಿಮಂತ್ರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಎದುರಾಳಿಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ಕೊನೆಯ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹಣದ ಗಂಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಬೇಕು. ಆಗಲೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲುಗಳು ಅವರ ಕೈಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕೈಗೆಲ್ಲುತ್ತದೋ ಅವರು ನಿಜವಾಗಿ ಗೆದ್ದಂತೆ. ಹಣದ ಗಂಟಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕುರಿಯನ್ನೋ ಇಲ್ಲವೆ ಕೋಳಿಯನ್ನೋ ಪಣವಾಗಿ ಇರಿಸುವುದುಂಟು. ರಣಮೋಡಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭೀಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಟದವರು ಕ್ಷುದ್ರದೇವಿಯ ಆರಾಧಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಲಿಕೊಡುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಮಾಚಾರಗಳಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಮಾರಕಶಕ್ತಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಗಾಡುಗರು ಎಂಬ ಒಂದು ಮೋಡಿಕಾರ ಪಂಗಡದವರು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಮೋಡಿಕಾರರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕೊಂಚ ದಿಗಿಲುಪಡುತ್ತಾರಂತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರು ಕೂತವರನ್ನು ಕೂತಸ್ಥಳದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳದಂತೆ ಮಾಡುವ ಮೋಡಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಂತೆ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಎದುರು ಗುಂಪಿನವರು ಒಂದು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಅದು ದುಂಬಿಯಂತೆ ಹಾರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಕರೆತರುವುದಲ್ಲದೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡವನನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ರಣಮೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಪಕ್ಷದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ರಕ್ತ ಕಾರಿ ಸತ್ತುಹೋದ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಉಂಟು.

ಈಗಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಕಟ್ಟಿಸುವ, ಮಾಟಮಾಡಿಸುವ ಆಚರಣೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎದುರು ಪಕ್ಷದವರನ್ನು ತೀರಿಸಿಬಿಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಂಥ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಕೈಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಆಟವಾಗಿದ್ದ ಮೋಡಿವಿದ್ಯೆ ಕ್ರಮೇಣ ಮಾರಕ ಹೂಟವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈಗಲೂ ರಸ್ತೆ ಬದಿಯ ಜಾದುಗಾರರು ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಪೊರಕೆ, ಒನಕೆ, ಬೀಡಿಗಳು ಮುಂತಾದವು ಎದ್ದು ಕುಣಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟು ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಅಳಿದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಮೋಡಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಮೋಡಿಕಾರರ ಜೀವನವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ : ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬೀಜರೂಪ, ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಲವು ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಳೆತ ನಾಟಕ ಅನಂತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕುಣಿತ ಬಹುಶಃ ಮಾನವ ಮೊದಲು ಕಂಡಕೊಂಡ ವಿದ್ಯೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದಿಮಾನವನಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರು ಕೂಡಿದಾಗ ಕುಣಿತ ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. ತಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು ಹಾವಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಬದುಕು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಮೇಲೆ, ಕುಣಿತ ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಉಳಿದು ಕಲೆಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಂತೆ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನಾಟಕ ರೂಪತಾಳಿತು. ಕ್ರಿಯೆ–ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಇವುಗಳ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ, ನೃತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಾಟಕದ ಛಾಯೆಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಕಡೆಯ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಬಗೆಗಳನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಈ ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗೊರವರ ಕುಣಿತ, ಕುರುಬರ ಕುಣಿತ, ಕೀಲು ಕುದುರೆ ಕುಣಿತ, ವೀರಭದ್ರನ ಕುಣಿತ, ಮಾರಿಕುಣಿತ, ಕರಡಿಮಜಲು ಕುಣಿತ, ಲಿಂಗದ ಬೀರನ ಕುಣಿತ, ಸೋಮನ ಕುಣಿತ, ರಂಗದ ಕುಣಿತ, ಕರಪಾಲ ಮೇಳ, ಕಂಸಾಳೆಯವರ ಕುಣಿತ, ಕೋಲೇ ಬಸವನ ಆಟ, ಕೋಲಾಟ; ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಭೂತದ ಕುಣಿತ, ನಾಗನೃತ್ಯ ಅಥವಾ ನಾಗಮಂಡಲ ನೃತ್ಯ ; ಹಾಗೇ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಕುಣಿತ, ಪರವಂತರ ಕುಣಿತ, ಗೊಂದಲಿಗರ ಕುಣಿತ ಈ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಬೀಜರೂಪವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೀತಿ, ಕುಣಿತದ ಕ್ರಮ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಹಾಗೂ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳ ಬಳಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತಮಾಷಾ

ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಥವಾ ಭಾರತದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಗಣನೆಗೆ ಬರುವ ಮಾತಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಂಗಭೂಮಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಗ್ರೀಕ್ ರಂಗಭೂಮಿ ಉಗಮಗೊಂಡದ್ದು ಡಯೋನಿಸಿಸ್ ದೇವತೆಯ ಪೂಜೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ. ವಸಂತಮಾಸದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಾಪ್ರಿಯನಾದ ಆ ದೇವತೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೂಜಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಅಂಶ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿತ್ತು. ಮೇಳದವರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪುರಾತನ ಮಹಾಪುರುಷರ ಲಾವಣಿಗಳು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾದುವು. ಹೀಗೆ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಗೀತಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದಾಗಿ ನಾಟಕರೂಪ ತಲೆದೋರಿತು. ಪ್ರಕೃತಿ ಆರಾಧನೆ, ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳ ವಶೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದುವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲದರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಆದರೆ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಎಂದು ತನ್ನ ಸ್ವಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು, ಅದರ ಮೂಲರೂಪ ಯಾವುದು, ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಕಲೆಯಾದರೆ, ಯಾವುದರಿಂದ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿತು ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ಉತ್ತಿರಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ದೊರೆಯುವಷ್ಟೇ ಆಧಾರಗಳ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಅದರ ಸೆಲೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಬಹುದಾಗಿದೆ.

ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಖಿಯಾಲ್

ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪಡೆದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ವಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತಷ್ಟೆ. ಹಾಗೆ ಅದು ಹಾದು ಬಂದ ಹಲವು ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟವೂ ಒಂದು ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟ ಕೂಡ, ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಒಂದು ರೂಪ. ಇಂಥ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯೊಂದು ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾನವರು ವಹಿಸಿಬಾರದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇತ್ತಾಗಿ ನಾಟಕದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೂ ಆ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಗೊಂಬೆಗಳ

ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ನೌತಾನ್‌ಕೀ

ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಆಶೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವರಿಗೆ, ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಾಗ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದುದೇಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾದುದೇ ಆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವರಿಗಿದ್ದುದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಆವೇಶ. ಮನೋರಂಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಏನಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಆದರೆ ನಾಟಕದ್ದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮನೋರಂಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿತು. ಹೀಗೆನಿಸಿದಾಗ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಅಂಥ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯಲು ಹಿಂಜರಿದಿರಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಗೊಂಬೆಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಆಶೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರಲೂ ಸಾಧ್ಯ. ಅನಂತರ ಆ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸಡಿಲಗೊಂಡಂತೆ, ಮಾನವನೇ ನೇರವಾಗಿ ದೇವದೇವತೆಗಳ ಪಾತ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಪದಮಾನವರಂಗಭೂಮಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟವೂ ಉಳಿದು ಬಂತು. ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟ ಕೂಡ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದೇ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಬಯಲಾಟ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟ ಹಾಗೂ ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ ಆಟ, ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲದ ಮೊತ್ತವೇ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ.

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ್ದು. ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದಾದರೂ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದಿರಬಹುದಾದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಜನ ಜನಕ್ಕೆ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆಲ್ಲ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪು ತಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಹಿರಿದಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನಿದ್ದರೂ ಬಾಹ್ಯವೇ ಹೊರತು ಆಂತರಿಕವಲ್ಲ. ಯಾವುದೊ ಒಂದು ಕಲೆ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರಲಿ, ಅದು ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಟ್ಟು ಹರಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆಯಾದರೂ ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಯಾತ್ರಾ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ, ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೆರಕ್ಕೂತ್ತು, ಆಂಧ್ರದ ವೀಧಿನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಕೇರಳದ ಕಥಕಳಿ–ಇವೆಲ್ಲ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟ ಮತ್ತು ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ ಆಟ ಕೂಡ ಅದರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿವೆ.

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಮೇಲಿನಂತೆ ವಿಭಜಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದರ ಅಂತಃಸತ್ವ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಎಂಬುದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗುವ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಒಂದನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಅದರಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

1 ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ (ಮೂಡಲಪಾಯ)
2 ಪಶ್ಚಿಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ (ಪಡುವಲಪಾಯ)
(ಅ) ತೆಂಕುತಿಟ್ಟು (ಆ) ಬಡಗುತಿಟ್ಟು
3 ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ
ಅ) ದೊಡ್ಡಾಟ
ಆ) ಸಣ್ಣಾಟ
ಇ) ಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ–ಬಯಲಾಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದನ್ನು ಆಟ, ಮೇಳ, ಅಟ್ಟದಾಟ, ಬೈಲ್ಕತೆ, ಬಯಲಾಟ, ಪ್ರಸಂಗ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರು ಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಸಂಮಿಶ್ರಕಲೆ. ಕುಣಿತದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಂಡುಕಲೆ ಎಂದೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ ಗೀತ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಉಳಿದವುಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದು ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಯಲಾಟ ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವುಳ್ಳ ಕಲೆಯಾದುದರಿಂದ ನೋಟಕರಿಗೆ ಬೇಸರ ಬಾರದಂತೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಯಲು ರಂಗಸ್ಥಳ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಬಯಲಾಟ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಬಯಲಾಟದ ರಂಗಸ್ಥಳ ಹೆಚ್ಚು ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಪವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಂಥದು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು, ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಜಾತ್ರೆಗಳು ಹಾಗೂ ಊರಿನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು ಈ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳಗಳೆನಿಸಿದ್ದುವು. ಈಗ ಹೀಗೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಾದಿರಿಸಿದ ಜಾಗವೇ ಬಯಲು

ರಂಗಸ್ಥಳ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಗಳು ರಂಗಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೆರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ರಂಗಸ್ಥಳದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನ ಪೂಜೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಶಾರದಾದೇವಿ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಲಗೋಪಾಲರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಆಟಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಘ್ನವೂ ಬಾರದಂತೆ, ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಹರಸಲು ಭಾಗವತರು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವಂಥದು. ಆದರೆ, ಪಡುವಲಪಾಯ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಮೂವರು ದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಹೆಣ್ಣು ಪಾತ್ರಗಳು ಬಂದು ನರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಇನ್ನುಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಭಾಗವತರು ಸಭಾವಂದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಾಂದಿ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಸುಧನಾರ್ಜುನದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ

ಪಾತ್ರಗಳು ರಂಗಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ವರ್ಗದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಗದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಅಂತರವಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಘೋರ ಪಾತ್ರಗಳ ಪ್ರವೇಶಕ್ರಮ ಅದ್ಭುತವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪಾತ್ರಗಳ ಪ್ರವೇಶ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಪಾತ್ರಗಳು ರಂಗದ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಮಟೆಯವರಿರುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪಂಜನ್ನು ಹಿಡಿದವರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕಥಾವಸ್ತು–ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆಯ್ದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥಾಭಾಗಗಳೂ ಸೇರಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಯ್ಕೆಯ ಮೂಲ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ರಚನಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಲಪಾಯ ಹಾಗೂ ಪಡುವಲಪಾಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಮೂಡಲಪಾಯದ ಪ್ರಸಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪದ್ಯ–ಗದ್ಯಗಳೆರಡೂ ಕವಿನಿರ್ಮಿತವಾದರೆ, ಪಡುವಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ಮಾತ್ರ ಕವಿನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಗದ್ಯ ಆ ಪದ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆಯೇ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಬಯಲಾಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದುವು. ಈ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯವಾಗಿ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಡಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ಮೃದಂಗ, ತಾಳ, ಮುಖವೀಣೆ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಾಗಿ ಮೊದಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುಂಗಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಈಗ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ. ಆದರೆ ಪಡುವಲಪಾಯದ ಬಡಗುತಿಟ್ಟಿನವರು ತಾಳ, ಮೃದಂಗ, ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಜೊತೆಗೆ ಚಂಡೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತೆಂಕುತಿಟ್ಟಿನವರು ತಾಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಜಾಗಟೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನುಳಿದುವುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಇವುಗಳ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದು ಪರಿಹಾರವನ್ನಂತೂ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಇದುವರೆವಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಡಗುತಿಟ್ಟಿನವರು ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಬಯಲಾಟ ಜನಪದ ಕಲೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡಿದಾಗ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುವುದೋ ತಿಳಿಯದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೊಡ್ಡಾಟಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲಾಟಕ್ಕೂ ಅಂಥ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇನೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆರಗನ್ನೂ ಬೆಡಗನ್ನೂ ತುಂಬುವ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು. ಕನ್ನಡದ ಜನಪದದ ಅಪ್ರತಿಮ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ, ಕಲಾಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ ಈ ಮೂರೂ ಅಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ.

ರಾವಣ ಪಾತ್ರಧಾರಿ

ದೇವದಾನವರನ್ನಾಗಲೀ ಗಂಧರ್ವ ಕಿನ್ನರರನ್ನಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಕಂಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು, ಆಕಾರವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಂಥ ಆಭರಣಗಳನ್ನು, ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ನಮ್ಮವರು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅದ್ಭುತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ದೂರವಾದ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಲ್ಲಿ, ಅವರ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆ ಅಂದಚಂದಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಂದೊಂದು ಪಾತ್ರದ ವೇಷಭೂಷಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ತೋರಿರುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಹಿರಿದಾದದ್ದು. ಅವರ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇಂಥದೇ ಪಾತ್ರ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದಷ್ಟು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳಿಗೆ, ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗೆ ಸರಿಬೀಳುವಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಮೂಡಲಪಾಯ ಹಾಗೂ ಪಡುವಲಪಾಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಭೇದಗಳಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ : 1 ಪಗಡಿಸುತ್ತುವ ಕ್ರಮ ಮೂಡಲಪಾಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ. 2 ರಾಕ್ಷಸ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಪಡುವಲಪಾಯದ ಬಡಗುತಿಟ್ಟಿನ ರಾಕ್ಷಸವೇಷದ ಕಿರೀಟಕ್ಕೂ ಕಥಕಳಿಯ ರಾಕ್ಷಸವೇಷದ ಕಿರೀಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 3 ವಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಭರಣ ಹಾಗೂ ಭುಜಕೀರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. 4 ರಾಕ್ಷಸವೇಷದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಭಿನ್ನತೆಯಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ರಮ್ಯತೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದದ್ದು. ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ತೋರಿರುವ ಕೌಶಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬಂತೆ ತೋರದಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ಆಭರಣವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಅವರು ಬಳಸಿರುವ ವಸ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವರು ತೋರಿರುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಅನುಪಮವಾದದ್ದು, ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಬಳಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ, ಶಕ್ತಿಪೂರ್ಣವಾದ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಆಭರಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಾಟ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಡಲಪಾಯಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಒಂದು ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ದೊಡ್ಡಾಟ ಅದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ.

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರ ಸಣ್ಣಾಟ. ಹೆಸರಿಗೆ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಇದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡಾಟಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಅದರ ಗಂಭೀರತೆಯಾಗಲಿ, ಮಹತ್ತ್ವವಾಗಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಿ ಇದು ಈಗ ಬೇರೊಂದು ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೈವ ಸಣ್ಣಾಟಗಳು, ವೈಷ್ಣವ ಸಣ್ಣಾಟಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರ. ಇದು ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇತಿಹಾಸ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಇಂದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಡದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದವರು ಗೋಕಾಕ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಲಗೋಡ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ. ಈ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರದ ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಾದ ಸಾಮಗಾನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರವಲ್ಲವಾದರೂ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಅನಂತರ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಒಂದು ರೂಪ. ಜನಪದ ನಾಟಕಗಳಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಜನಪದ ಮಾನವ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಮತ್ತು ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ. ಇವೆರಡೂ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಇತ್ತಿರುವ ಕಾಣಿಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು.

ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತವೂ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ಕಲೆ; ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೂ ಕೂಡ. ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಇಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾರದಷ್ಟು ಅದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾನವರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟವೇ ಮೂಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಚೀನೀಯರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಜ಼ರನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದು ಬಹಳ ಹಳೆಯದೇ ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಜಾವ, ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಪಭ್ರಂಶವೇ ಪಂಚ್ ಅಂಡ್ ಜೂಡಿ ಷೋ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಜಪಾನಿನ ರಂಗಭೂಮಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಏರಿದ್ದು ಗೊಂಬೆಯಾಟದಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಟಲಿಯಿಂದ ಬಂದ ವಲಸೆಗಾರರಲ್ಲನೇಕರು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಆಟ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಯಾದರೂ ಇದರಿಂದ ಹೊರತಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಜನಪದ ಮಾನವ ರಂಗಭೂಮಿಗಿಂತಲೂ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ನಾಟಕದ ಸೂತ್ರಧಾರ ಎಂಬ ಮಾತು ಹಗ್ಗ ಹಿಡಿದು ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವುದರಿಂದ ಬಂದುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ದಶಾವತಾರ ರೂಪಕ, ಗೋವ

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟವನ್ನು ಆಡಿಸುವ ಕೆಲವು ಮನೆತನಗಳೇ ಇವೆ. ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ ಆಟದಂತೆ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಗದವರೇ ಆಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ರೂಢಿಯಿಂದ ಆಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೆಲವು ಮನೆತನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ.

ಗೊಂಬೆ ಆಟದಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಗೊಂಬೆಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಬಯಲಾಟಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಬಳಸುವ ಕಥಾವಸ್ತು, ವಾದ್ಯವಿಶೇಷ, ಸಂಭಾಷಣಾ ರೀತಿ, ರಂಗಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಟಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿನೀತಿಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಬಯಲಾಟದಂತೆಯೇ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೊಂಬೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 0.75 ರಿಂದ. 1 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಭರಣವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಪಾಲು ಮರದಿಂದ ಆದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಗುರವಾದ ಮರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪನೆಯ ದಾರವನ್ನು ಸೂತ್ರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ರಂಗದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೀವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಯಶಸ್ಸು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಡಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಚುರುಕಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಅದರ ಸೊಗಸು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟದಂತೆಯೇ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ಗೊಂಬೆಗಳು ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ತೊಗಲಿನಿಂದ ಆದವು. ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟವನ್ನು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ವರ್ಗ ಮಾತ್ರ ಆಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರನ್ನು ಕಿಳ್ಳೇಕೇತರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆರಾಮರು ಎನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವುದೇ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಸಂಸಾರದವರೂ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಇವರು ನೆಲಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ತಂಗಿ, ಒಂದೆರಡು ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿ ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನೂ ಇವರೇ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಯಾರನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ತೊಗಲನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಆಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ಆಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಇವರೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಿಂಕೆ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇಕೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟದಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾದುದಲ್ಲವಾದರೂ ಅದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ಲೀಲದ ಅಂಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ.

ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ರಂಗನಿರ್ಮಾಣದ ರೀತಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಬಿಳಿಯ ತೆರೆಯ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಹಿಂದುಗಡೆ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ದೀಪವಾಗಲಿ, ಕುಣಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ಮುಂದೆ ಕೂತು ನೋಡುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೀಪದ ಬೆಳಕು ಗೊಂಬೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಗೊಂಬೆಯ ನೆರಳು ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಕುಣಿಯುವ ಬೊಂಬೆಗಳ ಕರಿಯ ಛಾಯೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ವಿವಿಧ ರಂಗುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಹಿಡಿದು ಕುಣಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕುಣಿಸುವವನು ತನ್ನ ಕೈಚಳಕದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲೋಕವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳು ಕೂಡ ಸರಳವಾದುವು. ಮೃದಂಗ, ಮುಖವೀಣೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಳಸುವ ಒಂದೇ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೋರಲಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಗಂಗಾಳವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಮೇಣ ಮೆತ್ತಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೆಂಚಿನ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ನಾದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂಡಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವಂಥದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಡಗಲಪಾಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೋಳದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬುರಿಬುರಿ ಅಥವಾ ಪಾವರೆ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹೆಂಗಸರೂ ಗಂಡಸರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಹಿಮ್ಮೇಳವನ್ನು ಹಾಡುವುದರಿಂದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಳೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿ, ಅಪೂರ್ವ ಮನೋರಂಜನಸಾಧನವಾಗಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇಂದಿನ ಬಹುತೇಕ ಶಿಷ್ಟಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ, ಪ್ರೇರಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. (ಡಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು : ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವ, ಮಾತು, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಗಾಯನ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಯಾವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾದುವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಮಾತಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಾತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ, ರಾಗ ಹಾಡು ಗಾಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಜನಪದ ವಾಙ್ಮಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನಾದ ಗಾನ ತಾಳ ಲಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಸ್ಥಾನ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ, ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನವರು, ಆದಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳು ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಲಾವಣಿಗಳು ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾತಿಗಿಂತ ಗಾಯನ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮನೋಹರ ಮತ್ತು ಹೃದಯಂಗಮ. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಗಾಯನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವ ವಸ್ತು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಅವರ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ರೈತರಂತೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ, ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಸದಾ ನೀರು ಹರಿಯುವ ನಾಲೆ ದಡದಲ್ಲಿ, ಹಸಿರು ಹೊಲಗದ್ದೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಚೈತನ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ, ಹಾಡು ಬಾಯಿಂದ ತಾನೇ

ತಾನಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ (**ನೋಡಿ– ಕೆಲಸದ ಹಾಡುಗಳು**). ಏತದಿಂದ ನೀರೆತ್ತುವಾಗ, ಭಾರವೆಳೆವಾಗ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಗಿಸುವಾಗ, ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುವಾಗ ಹೆಂಗೆಳೆಯರು ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ, ರಾಗಿ ಬೀಸುವಾಗ ಜೊತೆಗೆ ಗಾಯನವಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸದ ಆಯಾಸ ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನಪದಕ್ಕಂತೂ ಸಂಗೀತ ಜೀವನದ ಸಂತತಸಖಿ. ಮದುವೆ, ಸಾವು, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನ, ಜಾತ್ರೆ, ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ, ಬೊಂಬೆಯಾಟ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದ ನಾನಾ ವಿಧದ ಜನಪದ ಆಟಗಳು ಮನೋರಂಜನೆ ಮುಂತಾದ ವಿನೋದಗಳು ಸಂಗೀತಮಯವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಯಾವ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಜನಪದ ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗೆ ಶ್ರುತಿ ಲಯ ತಾಳ ಇವು ಮೂರೂ ಮುಖ್ಯ. ಅವರಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ತಮ್ಮ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಹಳ ನಿಪುಣರು. ಲಯ ತಾಳ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಚಲನೆಗಳುಳ್ಳ ಕೋಲಾಟದಂಥ ಆಟವನ್ನು ಆಡುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಲಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕೋಲಾಟದಲ್ಲಿ ಕೋಲಿಗೆ ಕೋಲು ತಾಕುವ ಬದಲು, ಅವನ ತಲೆ ಸೊಂಟ ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ತಗಲಬಹುದು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಶ್ರುತಿಗೆ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೊಂಬೆಯಾಟ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಲೋಹದ ಕಡ್ಡಿ ಅಥವಾ ಲಾಳದ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಳ ಮುಂದಾಗಿ ನೀವುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರುತಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತ, ಗಾನ, ನಾದಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಹಳ್ಳಿಗರು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ವಿನೋದಗಳನ್ನೂ ಕುಣಿತಗಳನ್ನೂ ಆಟಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಆಡಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಆನಂದಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪೋಷಕಗಳಾಗಿ ಅವರು ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಿಡಿಯುವ, ಊದುವ, ಬಡಿಯುವ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕುಣಿತವೂ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಆಟ ಕುಣಿತ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು, ನಾಲ್ಕು ಹತ್ತು ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಡುವ ಕುಣಿಯುವ ಜನಪದ ಮೇಳಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗಲೇ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಅರವತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಆಟಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ.

ಈಗ ದೊರೆಯುವ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ತಂಬೂರಿ, ಕಿನ್ನರಿ, ಏಕನಾದ ಇವು ತಂತಿವಾದ್ಯಗಳು. ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದರಿಂದ, ಇವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ, ಸೋಬಾನೆ ಪದ ಹಾಡುವಾಗ, ಗದ್ದೆ ನಾಟಿ ಹಾಕುವಾಗ, ಪದಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಒಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಎದುರು ಗುಂಪಿನವರು ಧ್ವನಿಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಓಲಗ, ತುತ್ತೂರಿ, ಕೊಂಬು, ಕಹಳೆ, ಮುಖವೀಣೆ, ಕೊಳಲು, ಪಿಳ್ಳಂಗೋವಿ, ಶಂಖ ಮುಂತಾದುವು ಊದುವ ವಾದ್ಯಗಳು. ತಮ್ಮಟೆ, ಹರೆ, ದುಡಿ, ಡೊಳ್ಳು, ಚಾಡಿಕೆ, ನಗಾರಿ, ಕಣಿ, ಕುಣಿಮಿಣಿ, ಥಾಲಿ, ಕೋಲು, ಹುಯಿಲು, ತಮಟೆ, ಚಂಡೆ, ಹೆಬ್ಬರೆ, ಮದ್ದಳೆ, ಡವಣೆ, ಡಂಕ, ಡೋಲು, ಕರಡಿಮಜಲು ಮುಂತಾದುವು ಬಡಿಯುವ ವಾದ್ಯಗಳು. ಕರಡಿಮಜಲು ಈಶ್ವರಪೂಜೆಗೆ ಮುಖ್ಯ. ವೀರಗೀತಕ್ಕೂ ಬೇಕು. ಬಳೆ, ಗೆಜ್ಜೆ, ತಾಳ, ಗಂಟೆ, ಕೋಲು, ಜಾಗಟೆ ಇವು ಕಂಚಿನ ವಾದ್ಯಗಳು. ಚೌಡಿಕೆ ಹಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜನರಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣನಗಾರಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಡವರು ಶ್ರುತಿಗೆ ಚೀಣಿ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನೂ, ಲಂಬಾಣಿಗರು ಉಪ್ಪಂಗವನ್ನೂ (ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆ, ಕಡ್ಡಿ) ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡಿಯಲು, ಊದಲು, ನುಡಿಸಲು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಡವರು ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಓಲಗ, ತಮಟೆ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಗಂಟೆಯನ್ನು ಗಂಟೆ ಹೆಳವರು ಪದ ಹೇಳುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಡೊಳ್ಳಿನ ವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಐದು ದಪ್ಪ ಡೊಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವುದರಿಂದ ಭಯಂಕರವಾದ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹಯುತವಾದ ಸದ್ದು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವತಾ ಮೆರವಣಿಗೆ, ರಥೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಬಹುದು. ಆಗ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಶಬ್ದ, ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೇ ಭೇದಿಸುವುದು. ಒಂದೆಡೆ ಹರಿಜನರ ಓಲಗ ತಮಟೆ, ಹರೆ, ತಾಳ, ಹೆಬ್ಬರೆ, ಕುಣಿಮಿಣಿ ಮುಂತಾದವು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಡೊಳ್ಳು. ಅವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ದಾಸಯ್ಯಗಳ ತುತ್ತೂರಿ ಭಾಂಕಿ ಶಂಖ ಜಾಗಟೆಗಳ ಶಬ್ದ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಕೊಂಬಿನ ಶಬ್ದ. ಕೊಂಬು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ ವಾದ್ಯ. ಅದರ ಆಕಾರವೇ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮುಂದೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೂ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಯನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೆಗೆದಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಡಿಯ ಕೊಂಬನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಮೂರನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಊದುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಮೂರನ್ನೂ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಸೇರಿಸಿ, ಸಣ್ಣ ತುದಿಯನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಊದುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅದರಿಂದ ನಾದ ಹೊರಟು, ಬಾಗಿ ಬಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಪೂರ್ಣಕಂಠದಲ್ಲಿ ಮೊರೆದು ಮೊಳಗಿ, ಧ್ವನಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದೊಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅನುಭವ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಧ್ವನಿ ಹೊರಡಿಸಲು ಅನುಭವವುಳ್ಳ ನಿಪುಣ ಊದುಗಾರ ಬೇಕು. ಶಂಖ ಮತ್ತು ಜಾಗಟೆಗಳ ಶಬ್ದವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮನೋಹರ. ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಶಂಖದಲ್ಲಿಯಂಥ ಘನಸ್ವರ ಮತ್ತಾವುದರಿಂದಲೂ ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾಗಟೆ ಸಹ ಹುರುಪುಗೊಳಿಸುವ ವಾದ್ಯ. ಶಂಖವನ್ನೂ ಜಾಗಟೆಯನ್ನೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಜನಪದಕ್ಕೆ ವೈದಿಕರು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೃತಜ್ಞತೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರು ತಮತಮಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕೊಡವರು ಬೆಳಕಾಟದಲ್ಲಿ (ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಆಟವಿರಬೇಕು) ದುಡಿ ಎಂಬ ಚರ್ಮವಾದ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೌಗಟದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ, ಸಣ್ಣ ನಗಾರಿ, ತಾಳಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಚೌಡಿಕೆ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಚೌಡಿಕೆಯವರು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಆ ವಾದ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು. ಚೋಮನ ಕುಣಿತ ಅಥವಾ ಚಾಮನ ಕುಣಿತವನ್ನು ಕುಣಿಯುವಾಗ ತಮಟೆ, ಹರೆ, ಗೆಜ್ಜೆ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಾವಟಿ ಇರಬೇಕು. ಕಾರವಾರದ ಕಡೆ ಜಾಗಟೆ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಡೊಳ್ಳುಮೇಳದವರು ಐದು ಆರು ಡೊಳ್ಳುಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ತಾಳವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಗಿತಿಯರು ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ಚಾಡಿಕೆ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಮಟೆ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಗುಮಟೆ ಪಂಥದವರು ತಂಬೂರಿ ಶ್ರುತಿಯೊಂದಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಡೊಳ್ಳು ಕುಣಿತದವರು ಡೊಳ್ಳು ವಾದ್ಯವನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ತುದಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಲಿನಿಂದ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹರೆಯನ್ನು ಬರಿ ಮರದ ತುಂಡಿನಿಂದ ತಿಕ್ಕಿದರೆ ಭರ್ ಭರ್ ಎಂದು ಸದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಣಿಮಿಣಿಯನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸಣ್ಣ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಡಂಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಮಟೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣಕೋಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ತುತ್ತೂರಿ, ಭಾಂಕಿ, ಕೊಂಬು ಇವು ಹಿತ್ತಾಳೆ ವಾದ್ಯಗಳು. ತಾಳಗಳು ಕಂಚಿನವು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಕಾಣದಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಬಯಸುವವರು ಕಂಸಾಳೆ; ಕೋಲಾಟ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತ; ಗುಮಟೆ ಪದಗಳು; ಗೊಂದಲಿಗರು; ಚೌಡಿಕೆ; ಜುಂಜಪ್ಪ; ಜೋಗಿಗಳು – ಈ ಮೊದಲಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. (ಜಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಜನಪದ ವಾಸ್ತು : ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸಂಪತ್ತು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಲಿಷ್ಟತೆ, ವಿವಿಧ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿಯೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆಯಾಗಿ, ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯವಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೇ ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಸರಳವಾದ ಜನಪದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಾಗಲೀ ಅಗತ್ಯಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸಾಧುವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಸಿಲು ಮಳೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯೊದಗಿಸುವ ಆವರಣಗಳು, ಅಷ್ಟೆ. ಜೋಪಡಿ, ಗುಡಿಸಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸುವುದೂ ಇಂದು ಆ ಪದಕ್ಕೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಾದೀತೇನೋ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜನಪದ ಆವರಣ ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳುವ ಯಾವುದೇ ಪದದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ವಾಸ್ತು ಎಂಬ ಪದವನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಜನಪದ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ಅಂಶ ಅವುಗಳ ಸರಳತೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಬಲದ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಸೀಮಿತ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಆ ಸರಳತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನೂ ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಲೌಕಿಕ ವಾಸ್ತು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಟುಂಬಗಳ ವಾಸಗೃಹಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ

ವಿನೋದಗೃಹಗಳು, ಗರಡಿಗಳು, ಹಲವು ಜನ ಕೂಡುವ ಚಾವಡಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ರೀತಿಯ ವಾಸ್ತುಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಜನಪದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಇದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು. ಹೆಚ್ಚು ಬಾರಿ ಮರ, ನದೀ ದಡ, ಬಯಲುಗಳೇ ಪೂಜಾಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಮೂರು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಲ್ಲು ನೆಟ್ಟು ಅದರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚಪ್ಪಡಿ ಎಳೆದು ಅದನ್ನೇ ಗುಡಿ ಎಂದು ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಲ್ಲುಗುಂಡು ಮಾರಿ ಆಗಬಹುದಾದರೆ ಇದು ಅದರ ದೇಗುಲವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಚ್ಚರಿಯೂ ಕಾಣದು. ಒಂದೇ ದೇವಾಲಯ ಹಲವು ಗ್ರಾಮಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೂ ಅಪರೂಪವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ, ಮನರಂಜನೆ ಮುಂತಾದ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಜನರ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಕನಿಷ್ಠ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಈ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಹಡಿಮನೆ, ವಾಡೆ, ಗುತ್ತಿನ ಮನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ.

ಪರಿಸರದ ಗಾಢಪ್ರಭಾವ, ಜನಪದ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಇದನ್ನು ರಚನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ರಚನೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ನಿರ್ಮಾಪಕರು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ತುಟ್ಟಿಯಲ್ಲದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಣ್ಣು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು, ಕಾಡುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರ, ಬಿದಿರು, ಸೊಪ್ಪು, ಗರಿ, ಬಯಲುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಶೀತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಂಡಬರುತ್ತವೆ. ಚೂಪುಚಾವಣಿ, ಇಪ್ಪಾರು, ಒಪ್ಪಾರು, ಅರ್ಧಗೋಲ, ಪೀಪಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಇಳಿಜಾರಿರುವ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು, ಮಂಜು, ಮಳೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಮಳೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. **ನೋಡಿ– ಗೃಹ ಎಂಬ ಲೇಖನದ ಒಂದು ಭಾಗ.**

ತೀರ ಕನಿಷ್ಠ ಅಲಂಕರಣ ಜನಪದ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮೂರನೆಯ ಅಂಶ. ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಚಿರಕಾಲ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲೆಂದು ಕಟ್ಟಿದವುಗಳಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನವೀಕರಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಹೊಸವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸುವುದೇ ಬಹುಸಾಮಾನ್ಯ.

ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡದ ಅಲಾಸ್ಕ, ಕೆನಡದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಮುಂತಾದ ಶೀತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನ ತಮ್ಮ ನಿವಾಸಗಳಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದಪ್ಪ ಮಂಜಿನಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಸೈಜು ಕಲ್ಲಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆರೆದು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪೇರಿಸಿ, ಅರ್ಧಗೋಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮನೆಗಳು (ಇಗ್ಲೂ) ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಆಯಾಕಾರದ ಗೋಡೆಗಳು, ಮತ್ತು ತೊಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಡ್ಡಿ, ಗರಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮಣ್ಣು ಹರವಿದ ಮಟ್ಟ ಚಾವಣಿಯ ಮಾಳಿಗೆಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಹಲವು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೈರುತ್ಯ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಜೋಡಿಸಿ, ಮೇಲೂ ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಸಿ, ಮಣ್ಣನ್ನು ಹರವಿ ಮಾಡಿದ ಮನೆಗಳೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಎತ್ತರದ ಬಯಲುನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆ, ಮೇಲೆ ಛತ್ರಿಯಾಕಾರದ ಹುಲ್ಲು ಮುಚ್ಚಿದ ಚಾವಣಿ ಇರುವ ಮನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇರಾಕಾಯಿಸ್ ಜನಾಂಗದವರ ಮನೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯವು. ಇವು ಹಲವು ಕುಟುಂಬಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸಿಸಲು ಆಗುವಂಥ ಗೃಹಗಳು. ತಳವಿನ್ಯಾಸ ಚೌಕವಾಗಿದ್ದು ಮೇಲೆ ಅರೆಪೀಪಾಯಿಯಾಕೃತಿಯ (ಕಮಾನು) ಮುಚ್ಚಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ತೊಗಟೆಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಹರವಿ ಗಣೆಗಳಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ದಬ್ಬೆಗಳ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಗರಿಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಶಂಕು ತಲೆಯಾಕಾರದ ಗುಡಿಸಲುಗಳು, ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಯಾನದ ಬಯಪೂಕ್ ನದೀಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮೇಲೆ, ಇಪ್ಪಾರುಚಾವಣಿ ಇರುವ, ದಬ್ಬೆ ಗರಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗುಡಿಸಲುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡನೆಯವು ಅನೇಕ ಗೂಟಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ಅಟ್ಟಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ಅಮೆಜಾನ್ ನದೀಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ಅಟ್ಟಣೆಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ಅಟ್ಟಣೆಯ ಮೇಲೆ ಅರೆಪೀಪಾಯಿಯಾಕೃತಿಯ ಚಾವಣಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಹಾರ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅವು ಚೌಕ ಅಥವಾ ಆಯಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲೆ ಮಟ್ಟವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಳಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೂಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಆಗಾಗ ಬೀಸುವುದರಿಂದ, ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಿಟಕಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಗಿಲೂ ಬಹುಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಮನೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ಶಂಕು ತಲೆ ಅಥವಾ ಚೂಪುತಲೆಯ ಅರ್ಧಗೋಳದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಚಿಕ್ಕಬಾಗಿಲನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಸಹಾರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದಂತೆ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲ ಇಳಿಜಾರು ಚಾವಣಿಯ ಮನೆಗಳೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರ ತಳವಿನ್ಯಾಸ ವೃತ್ತ. ಎರಡನೆಯದರದು ಆಯ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮನೆಗಳ ಗೋಡೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನವು. ಚಾವಣಿ ಛತ್ರಿಯಾಕಾರದ್ದು. ಮರದ ರೆಂಬೆ ಅಥವಾ ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ, ತಲೆಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ, ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಜೋಡನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜೊಂಡು, ಬಿದಿರು ಅಥವಾ ಲಾಳದಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹೆಣೆದು ಮಾಡಿದ ತಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟಿನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮನೆಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆಯಾಕಾರದ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಗಳೂ ಹಲವು ಸಲ ಬಿದಿರು ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಗಳ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಜೊಂಡು, ಹುಲ್ಲು ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಚಾವಣಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡ್ಡಿ ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಇಲ್ಲವೆ ಗರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದವು. ಇವು ಇಪ್ಪಾರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವಿರುವ ಹೋಮೀ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಅಟ್ಟಣೆ ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಮೇಲೇ ಕಟ್ಟಡ ರಚಿಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮರ, ಬಿದಿರು, ಜೊಂಡು, ಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ಮುಂತಾದ ಚಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚರ್ಮ ಹೊದಿಸಿದ ಶಂಕುತಲೆಯಾಕೃತಿಯ ಗುಡಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ರಚನೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯುರೋಪಿನ ಶೀತವಲಯದಲ್ಲೂ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನ ಅಲಾಸ್ಕ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಿಂದ ಇಗ್ಲೂಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಇಲ್ಲದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಆಯಾಕಾರದ ಮಟ್ಟ ಚಾವಣಿಯ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳೂ, ಇಟಲಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರೀತಿಯ ನಾಡುಹೆಂಚಿನ ಚಾವಣಿಯ ಮನೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರದ ಸೈಬೀರಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನ ಶೀತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಶಂಕುತಲೆಯಾಕೃತಿಯ ಚರ್ಮ ಹೊದಿಸಿದ ಗುಡಾರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತ ಉತ್ತರ ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬದಲು ಫೆಲ್ಟ್ ಅನ್ನು, ಬೈಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ರೀತಿಯ ಗುಡಾರಗಳಿಗೆ ಹೊದಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಸಿರಿಯದ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕುತಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧಗೋಳಾಕೃತಿಯ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೇ ರೂಪಿಸಿದ ಮನೆಗಳಿವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬು ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಗರಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ, ಅಥವಾ ಬಿದಿರು ತಟ್ಟಿಗೆ ಗೋಡೆಗಳುಳ್ಳ ಆಯಾಕಾರದ ರಚನೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಚಾವಣಿ ಇಪ್ಪಾರು ರೀತಿಯದು. ಇವಕ್ಕೂ ಗಳುವಿನ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಗರಿಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ವಿಯಟ್ನಾಂ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿದ ಅಟ್ಟಣೆಯ ಮೇಲೆ ಮನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ರಚನೆ ಮೇಲಿನಂತೆಯೇ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾರಿನ ಚಾವಣಿಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಬೋರ್ನಿಯೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯವು ಮೇಲಿನವಂತೆ ಏಕಕುಟುಂಬ ಗೃಹಗಳಾಗಿರದೆ, ಹಲವು ಕುಟುಂಬಗಳು (ಒಂದು ಗ್ರಾಮವೇ) ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಾಸಿಸುವಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಗೂಟಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ಆಯಾಕಾರದ ಅಟ್ಟಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಇಂಥ ಸಮೂಹ ವಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುಗಡೆ ತೆರೆದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೊಗಸಾಲೆಯಿದ್ದು, ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೋಣೆಗಳ ಸಾಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯೂ ಒಂದೊಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ದ್ವೀಪದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅಟ್ಟಣೆ ಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಇಂಥ ಒಂದೆರಡು ರಚನೆಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಂಡಸರ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ನ್ಯೂ ಗಿನಿಯ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅದೇ ಗೋಳಾಕಾರದ ಹುಲ್ಲುಚಾವಣಿಯ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕುಳ್ಳು ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೆಲನೇಷಿಯದಲ್ಲಿ ಬಂಬುಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಕುಳ್ಳುಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಗರಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಇಪ್ಪಾರು ಚಾವಣಿಯ ಆಯಾಕಾರದ ಗುಡಿಸಲುಗಳಿದ್ದರೆ, ಪಾಲಿನೇಷಿಯದ ಸಮೋಅ ಮುಂತಾದೆಡೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಲ್ಲಿನ ಅಡಿಪಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಶಂಕುತಲೆ ಆಕಾರದ ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾವಣಿಯ ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾಲಿನೇಷಿಯದ ಹೂರ್ನ್ ದ್ವೀಪದ ಮನೆಗಳು ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದವು. ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪೇರಿಸಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಗೋಡೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮೇಲೆ ಇಪ್ಪಾರು ಅಥವಾ ಮುಪ್ಪಾರಿನ ಗರಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿ. ಪಾಲಿನೇಷಿಯದ ಸೊಸೈಟಿ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಅಟ್ಟಣೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ತೆಂಗಿನ ಹುರಿಯನ್ನು ಹೆಣೆದು ಮಾಡಿದ ತೆರೆಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಹಾರಿನ ಗರಿಚಾವಣಿ ಇರುವ ಆಯಾಕಾರದ ಸುಂದರ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾರತದ ಜನಪದ ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಪರಿಸರ ನಿರ್ಧರಿತವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹಳೆಯ ರೀತಿಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರದಿಂದ ಆದವು. ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದ ಗೃಹಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮರದ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಗೃಹದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಅಡ್ಡ ತೊಲೆಗಳನ್ನು 1 ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಮಧ್ಯದ ಖಾಲಿಜಾಗಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಚಾವಣಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರದ ಹಲಗೆಯದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ತೆಳು ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಇಳಿಜಾರು ಮರದ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಚಾವಣಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡಂತಸ್ತಿನ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವುಗಳ ರಚನಾತಂತ್ರ ಮೇಲಿನ ರೀತಿಯದೇ. ಕೆಳಗಿನ, ಅಂದರೆ ನೆಲಮಟ್ಟದ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ದನ, ಮೇಕೆಗಳಿಗೂ ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಜನವಾಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮರಳುಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಪಂಜಾಬ್, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಳಿಗೆಯ ಮನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದವು. ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡುವ ಜಗುಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಚಾವಣಿ ಮಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಜಂತಿಗಳ ಮೇಲೆ, ಕಡ್ಡಿ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣು ಹರಡಿ ಮಾಡಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಿಟಕಿಗಳು ಅಪರೂಪ. ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ಹಾಗೂ ದೂಳುಮಯ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತವಿರುವುದರಿಂದ, ಅವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನು ಇಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಗಳು ಬೆಲ್ಲದಚ್ಚಿನಂತೆ ಬೋಳುಬೋಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಾರಗಳೂ ಬಹು ಚಿಕ್ಕವು. ಇಂಥ ಮನೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ, ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಕಿರು ಓಣಿಯತ್ತ ತೆರೆದಿರುವುದು ರೂಢಿ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವಿಂಧ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ರೀತಿಯ, ಆದರೆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು, ಸೊಪ್ಪಿನ ಇಪ್ಪಾರು ಚಾವಣಿಯ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಚಾವಣಿಗೆ ನಾಡಹೆಂಚಿನ ಉಪಯೋಗವೂ ಉಂಟು. ವಿದರ್ಭ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಚಾವಣಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಮನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಕಡಪಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ತೆಳುಚಪ್ಪಡಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚುವುದೂ, ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಇಂಥದೇ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾದರೋ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಮರದ ತುಂಡು ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನ ಹಂದರವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸೋಗೆ ಅಥವಾ ತಾಳೆ ಗರಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಇಪ್ಪಾರು ಚಾವಣಿಯ ಆಯಾಕಾರದ ತಳವಿನ್ಯಾಸದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ವಾಸಗೃಹಗಳು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಚಾವಣಿಗೆ ನಾಡಹೆಂಚನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿವಾಸಿ ತೋಡರ ಮನೆಗಳು ವಿಚಿತ್ರರೀತಿಯವು. ಇವು ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೇಲುಭಾಗ ಅರೆಪೀಪಾಯಿ (ಕಮಾನು) ಆಕೃತಿಯದು. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕೋಣೆಗಳಂತೆ ವಿಭಾಗವಿರುತ್ತದೆ. ಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಸ್ತುಗಳು. ಕೇರಳದ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದ ನಿವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳುಗೋಡೆ, ಆದರೆ ಎತ್ತರದ ಬಹು ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಚಾವಣಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಾವಣಿಯ ಸೂರು ಗೋಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂಚಾಚಿರುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಗೋಡೆಗೆ ಮಣ್ಣು, ಮರ ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನ ತಡಿಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಚಾವಣಿ ಬಿದಿರಿನ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ, ಹುಲ್ಲು, ಜೊಂಡು ಅಥವಾ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗೃಹಗಳ ತಳವಿನ್ಯಾಸ ಆಯವಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಲ್ಕು ಪಾರಿನ ಚಾವಣಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಾರುಗಳು ಆಯಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಉದ್ದನೆಯ ಬೆಮ್ಮರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೆರಡು ಪಾರುಗಳು ಬೆಮ್ಮರದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೇರಳದ ರೀತಿಯ ಕುಳ್ಳುಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಹು ಇಳಿಜಾರಿನ ಎರಡು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಹಾರಿನ ಚಾವಣಿಗಳ ಮನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗೋಡೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯವು. ಚಾವಣಿಗಳು (ಇತ್ತೀಚಿನ ಮಂಗಳೂರು ಹೆಂಚಿನವನ್ನು ಗಮನಿಸದೇ ಹೋದಲ್ಲಿ) ವಿಶೇಷತಃ ಬಿದಿರು ಅಥವಾ ಮರದ ಜಂತಿ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಹುಲ್ಲು, ಗರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲು ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಅರೆದು ಮಾಡಿದ ನಯಗಾರೆಯನ್ನು ನೆಲ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಯ ಕೆಳಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಕೆಂಪು ಕಾರಣೆಯ ಸರಳ ಅಲಂಕರಣವೂ ಉಂಟು. ಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಜಗಲಿ, ಒಳಗೆ ಹಜಾರ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಗೃಹ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋಣೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಬಹು ಸರಳವಾದ ಗುಡಿಸಲುಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇದೇ ರೀತಿಯಿದ್ದರೂ ಒಳ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಂಗಡಣೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ, ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಕೋಲಾರ, ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಕಾರದ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳು ವಿಶೇಷ. ಇವುಗಳ ಗೋಡೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನವು. ಕಲ್ಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಕಿರಿದು ಮತ್ತು ಕುಳ್ಳು. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೋಣೆಗಳೂ ಹಜಾರವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೊಲೆ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡಜಂತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹಂದರ ಮಾಡಿ, ಮೇಲೆ ಕಡ್ಡಿ, ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ದಪ್ಪಗೆ ಹರವಿ ಮಾಡಿದ ಚಾವಣಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಗೋಡೆಗಳು ಇರಚಲಿನಿಂದ ನೆನೆಯದಂತೆ, ಅವುಗಳ ಮೇಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಚಾಚುವ ಲೋವೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೋ ಭೂತಾಳೆ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನೋ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹರವಿದ ಮಣ್ಣು ಮಳೆಯಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗದಂತಿರಲೂ, ಬಿದ್ದ ನೀರು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಹರಿದುಹೋಗಲೂ ಸುತ್ತಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ದಿಂಡನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ದೋಣಿಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಕಿಟಕಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣುಗಾರೆ, ಸುಣ್ಣ, ಕಾರಣೆಯ ಪರಿಷ್ಕರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಬದಲು ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಯೋಗವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊದಲು ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅದೇ ಕಲ್ಲಿನ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಮೇಲೆ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲದೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ತಳವಿನ್ಯಾಸವಿರುವ ಮನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯ ಮನೆಗಳು. ಗೋಡೆ ಮಣ್ಣಿನದು, ಮೇಲೆ ಬಿದಿರಿನ ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಗಳ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಮುಚ್ಚಿದ ಶಂಕುತಲೆಯಾಕಾರದ ಚಾವಣಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನಪದ ನಿವಾಸಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾಕಾರದ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಯ ಮನೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಮುಂದೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಲಿ, ಒಳಗೆ ಹಜಾರ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕೋಣೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟದ ಗೋಡೆ (ಅಂದರೆ ಕಲಸಿದ ಮಣ್ಣಿನ ದಪ್ಪ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪೇರಿಸಿ ಎತ್ತಿದ ಗೋಡೆ) ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬಹು ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಡೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದಾಗ, ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ತಡಿಕೆ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಬಿದಿರಿನ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದ ಬಿದಿರು ದಬ್ಬೆಗಳ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಕಲಸಿದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ತೆಳುಗೋಡೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದುಂಟು. ಮನೆಗಳ ಚಾವಣಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ

ಇಪ್ಪಾರು. ಪಕ್ಕದ ಗೋಡೆಗಳ ಎತ್ತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಮ್ಮರವನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಹಾರು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಾರುಗಳು ಬೊಂಬು, ಗಳುಗಳಿಂದ ಆದ ಹಂದರಗಳು. ಮೇಲೆ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಯಿಂದ ಹೆಣೆದ ಮಟ್ಟಾಳೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನ ಅರೆಕೊಳವೆ ಆಕೃತಿಯ ನಾಡ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ಉಪಯೋಗಿಸ ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸೋಗೆ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಮಣ್ಣಿನ ತಡಿಕೆ ಅಥವಾ ಮಟದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಗೋಡೆಯನ್ನು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿ ಇದರ ಮೇಲಿನ ಚಾವಣಿ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಒಪ್ಪಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ದನ, ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಿತಿವಂತರಿಗೇ ಸೇರಿದ, ತೊಟ್ಟಿಮನೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ರಚನಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇತರವಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ ಅಥವಾ ಚೌಕ ತಳವಿನ್ಯಾಸವಿದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ತೆರೆದ (ಮುಚ್ಚು ಇಲ್ಲದ) ತೊಟ್ಟಿ ಇರುತ್ತದೆ. ತೊಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಪಡಸಾಲೆ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಮುಂಬಾಗಿಲಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಲಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ತೊಟ್ಟಿಮನೆಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಅಂಕಣಗಳ ತೊಟ್ಟಿಮನೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಗೃಹಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಶ್ರೀಮಂತ ಸಮಾಜಗಳಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತವಾದ ರಚನೆಗಳಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯವುಗಳಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹು ಚಿಕ್ಕ ಏಕಕೋಣೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ರಚನಾತಂತ್ರ ವಾಸಗೃಹಗಳಂತೆಯೇ. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕುಳ್ಳಾದ, ಕೇವಲ 1–1.3 ಮೀ.ಅಡಿ ಎತ್ತರದ, ಮೂರು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಡೆಗಳಿದ್ದು ಮಟ್ಟ ಚಾವಣಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಆಯಾಕಾರದ ಕಿರು ಗುಡಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಊರಿನ ಜನ ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಸಭೆ ಸೇರಲು, ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರಿಗೆ ತಂಗುದಾಣವಾಗಿರಲು, ಮತ್ತಿತರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲು ಹಳ್ಳಿಗೊಂದು ಚಾವಡಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಕಡೆ ಗೋಡೆ ಇದ್ದು, ಮುಂಭಾಗ ತೆರೆದಂತಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಗ್ರಾಮದ ಆವಶ್ಯಕತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವು ಹಲವು ಅಂಕಣಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡ, ಗರಡಿ (**ನೋಡಿ**). ಗ್ರಾಮೀಣರ ಕಸರತ್ತಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಗರಡಿಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಜಾರ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ರೂಢಿಯಂತೆ ಮಾಳಿಗೆ ಚಾವಣಿಯೋ, ಒಪ್ಪಾರು, ಇಪ್ಪಾರು ಚಾವಣಿಯೋ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಿಟಕಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ಅತಿ ಕುಳ್ಳಾದ ಬಾಗಿಲು ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

(ಎಸ್.ಎನ್)

ಜನಪದ ವೈದ್ಯ : ಯಾವುದನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿವೈದ್ಯ, ನಾಟಿವೈದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವರೋ ಅದನ್ನೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬಗೆ, ಭಾಷಿಕ ಬಗೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬಗೆ, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಬಗೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬಗೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜನಪದರು ಕೆಲಸದ ಆಯಾಸ ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಸಂತೋಷಪಡಲು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ದೇವರಿಗೆ ಹೆದರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು; ಹಾಗೆಯೇ ತಮಗೆ ಬಂದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಎತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ಮುರಿದಿದೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೋ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದೆ, ಕುಡುಗೋಲಿನಿಂದ ಯಾವನೋ ಕೈ ಕುಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ–ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯ ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇತ್ತು. ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನೂ ಜನಪದರೇ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬೇರುಗಳು, ಎಲೆಗಳು, ಕಾಯಿಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರೋಗಗಳನ್ನು ಅವರೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಒಂದೊಂದು ಖಾಯಿಲೆಯನ್ನೂ ಗುಣಪಡಿಸಲು ಒಂದೊಂದು ಔಷಧಿ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅನುಭವದಿಂದ ಅರಿತರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ವಿದ್ಯೆಯೊಂದು ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಸ್ತಗುಣ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವರು ಈ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಈ ವಿದ್ಯೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಯಿತು. ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗನಿಗೆ, ಗುರುವಿನಿಂದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾದವರು ಆಯಾ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದರು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ, ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಹಾಗೂ ಈವರೆಗೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಕ್ರಮ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದೇ ಎಲ್ಲ ವೈದ್ಯದ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದದ ಮೂಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಶಿಷ್ಟವೈದ್ಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಅಗಾಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯವೂ ಕಠಿಣವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹವಂತೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಠಿಣವಾದುದು, ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಕೆಲವು ಜನರ ಕಸಬಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಜೀವನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮರ್ಯಾದೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಅವರ ಆ ವೈದ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಅವರು ತಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಸಂಶಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ವೈದ್ಯದ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅವರಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುವುದೆಂದು ಹೆದರುತ್ತಾರೆ; ಬಗೆಬಗೆಯ ನೆಪಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೈದ್ಯವಿವೇಕ ಅನರ್ಹರ ಕೈಸೇರಿ ಹಾಳಾಗಬಹುದು. ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಅವರಿಗುಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ಕೆಲಸವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದರೂ ಇಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಾಹಕನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಔಷಧಿಯೂ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಎಂದಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಜನ ತಕ್ಷಣವೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂದೂ ಅಲ್ಲ. ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಾಹಕನ ಕೆಲಸ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದೇ ಹೊರತು, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿ, ಜನರಿಗೆ ಆ ಔಷಧಿಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಶೋಧನಕಾರ್ಯ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿರುವ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರ್ಥಹೀನವಾದ ಹಾಗೂ ಹಾನಿಕಾರಕವಾದ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವು, ನಿಜವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳವು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿರುವ ಔಷಧಿಗಳಾವವು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಲಹೆಮಾಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವೈದ್ಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ನೂತನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು.

ಮನೋವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ಮಕ್ಕಳ ವೈದ್ಯ, ಬಸುರಿ–ಬಾಣಂತಿ ವೈದ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈದ್ಯ ಎಂಬ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನೂ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮನೋವೈದ್ಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮ ಎಷ್ಟೆಂಬುದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಓದಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಣಾಮ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಮನೋದೈಹಿಕ ರೋಗಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಗಳು, ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳು –ಇವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಶಾಖೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರ, ಮಾಟ, ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆಯುವುದು, ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವುದು, ದೇವರ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ತೀರ್ಥ ಕೊಡುವುದು ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ಮನಶ್ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೃಷ್ಟಿದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಜನಪದರು ಮಾಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜನರಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಕಣ್ಣು ಉಂಟೆಂದೂ ಅಂಥ ಜನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಬರುವುದೆಂದೂ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆಯೇ

ಒಂದು ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಕಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿದೋಷವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ನೆಟಿಗೆ ಮುರಿಯುವುದು, ಕೆಂಡದ ರಾಜು ಹಾಕುವುದು, ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಹಂಚಿಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ನಿವಾಳಿಸುವುದು, ನಾಲ್ಕು ದಾರಿಗಳು ಕೂಡುವೆಡೆ ದಾಟು ಹಾಕುವುದು-ಈ ಬಗೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮಗಳೂ ಪ್ರೇರಣೆಗಳೇ. ಈ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ತಮಗೆ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಹೋಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ ಜನರಿಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ವಾಸಿಯಾಗುವುದುಂಟು. ಮಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಮಾಟ ಮಾಡುವುದು, ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದಿರುವವರಿಗೆ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವುದು-ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಪ್ರೇರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಪ್ರೇರಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು. ಆದಿವಾಸಿ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾಟವೈದ್ಯ, ಪಾದ್ರಿ, ಶಾಮನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ರೀತಿಯ ಮನೋವೈದ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಮಾಡುವವರು ಈ ಬಗೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲರಡು (ಲಲ್ಡು) ಸೆಲೆ, ಕುಂದು, ಹರುಪತಿ, ದೊಡ್ಡರೋಗ, ಚಪ್ಪೇರೋಗ, ಅಳ್ಳೇರೋಗ, ಕಾಲುಜ್ವರ, ಬಾಯಿಜ್ವರ, ಪಿನಾಸಿ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಾಲು, ಕೋಡು ಮುರಿದುಹೋಗುವುದುಂಟು; ಹೆಗಲು ಬಾತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಉಣ್ಣೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ, ಕಣ್ಣು ಬಿಳುಪಾಗುತ್ತದೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳಾಗಿ ಹುಳುಬೀಳುತ್ತದೆ, ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು ಆಗುತ್ತದೆ, ದನಗಳು ಮುಂಗಾರು ಜೋಳ ತಿಂದು ಸೊಕ್ಕುತ್ತವೆ, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹಸುಗಳ ಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಹಸುಗಳು ಎಮ್ಮೆಗಳು ಕರು ಹಾಕಿದಾಗ ಸತ್ತೆ ಬೀಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ-ಹೀಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ತೊಂದರೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪಶುವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಈ ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ರೋಗ ಯಾವುವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಔಷಧಿ ಹಾಕಿ ರೋಗವನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಉದಾ : ಕಾಲುಜ್ವರ. ದನಗಳ ಗೊರಸಿನ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಂಡು ಕೀವು ಬರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿದಾಗ ಗಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹುಳುಬೀಳಲು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಕಾಲುಜ್ವರ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಮೀನನ್ನು ತಂದು ಅದನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ತಿಕ್ಕಿ, ಮೀನುತಿಕ್ಕಿದ ನೀರನ್ನು ಕಾಲಿನ ಗೊರಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹಾಕುತ್ತ ಬಂದರೆ ಕಾಲುಜ್ವರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕ್ರಮೇಣ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಎಮ್ಮೆ ಕೋಣಗಳು, ಆಡು, ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಬರುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸರಳವಾದ ಔಷಧಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ ಔಷಧಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಹುಟ್ಟಿದ ಅನಂತರ ಬರುತ್ತವೆ. ರೋಗಗಳು ಬಂದಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ರೋಗಗಳು ಬಂದಂತೆಯೇ ಮುಂಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಬಸುರಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷವಾದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಗು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಾಯಿ ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮಗುವಿಗೆ ರೋಗಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಗು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಬಾಣಂತಿ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರುವ ಇತರ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿ ಕಡುಕನ ರೋಗ, ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಲಾಳ ಸಂಕಾಲೆ, ಬಾಲಗ್ರಹ, ವಿಷಬು, ಕೆಮ್ಮು ಮೊದಲಾದ ಶೀತಸಂಬಂಧವಾದ ಕಾಯಿಲಿಗಳಿವೆ. ಬಸುರಿಯರಿಗೆ ಬಾಣಂತಿಯರಿಗೆ ಅವರಿಗೇ ಸೀಮಿತವಾದ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಹಿರಿಯ ಹೆಂಗಸರು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ; ಅವರೇ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ಸಂಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಸುರಿ ಬಾಣಂತಿಯರಿಗೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮನೆವೈದ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಾರು ಬೇರುಗಳ ಕಷಾಯ, ಲೇಹ್ಯ, ಅವಲೇಪ, ಊಟೋಪಚಾರಗಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಶುಶ್ರೂಷೆ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸುವ ವೈದ್ಯ ಮನೆಯ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಈವರೆಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿದ ವೈದ್ಯವಿಧಾನಗಳು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯವು. ಈಗ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈದ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂಬ ಪದ ಸಾಧಾರಣವಾದದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬರುವ ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು, ವಾಂತಿ, ಭೇದಿ ಮೊದಲಾದ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಈ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಔಷಧಿಗಳು ಸರಳ ಸ್ವರೂಪದವಾಗಿರುತ್ತವೆ ; ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಔಷಧಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಲ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸರಳವಾದ ಔಷಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚಿಲ್ಲದೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಉಗುರುಸುತ್ತು ಆದಾಗ ಒಂದು ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಡೆದು, ಅದನ್ನು ಬೆರಳಿನೊಳಕ್ಕೆ ತೂರಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಉಗುರುಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕೀವನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉಗುರುಸುತ್ತು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬದಲಿಗೆ ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಳೆಗೂಸಿಗೆ ಕೊಡುವ ಬಜೆ, ಅತಿಮಧುರ ಮೊದಲಾದ ಸುತ್ತುಕಾರ ಇನ್ನೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಔಷಧ. ಇಂಥ ಸರಳವಾದ ಔಷಧಿಗಳು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಂಕೀರ್ಣ ಔಷಧಿಗಳಿಗೆ ಕಷಾಯಗಳು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು, ನಾರುಬೇರುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ಕಷಾಯಗಳು ಹಲವಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವಾರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಕೊಬ್ಬುಗಳೂ ತಪ್ಪುಗಳೂ ಕೂಡ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಮೊಸಳೆ ಕೊಬ್ಬು, ಕೇರೆ ಹಾವಿನ ತುಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುವಂಥವು. ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಹಣ ಸುರಿದು ತರಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲಿನವು ಆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೇ ಸಿಬುವಂಥವೂ ಆಗಿವೆ. ಜೇನುತುಪ್ಪ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ಬಗೆಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪುಗಳು, ತುಳಸಿ, ತಾಮ್ರದ ತಗಡು, ಸಗಣಿ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ಬಾಳೆಯ ಕರೆ, ಶುಂಠಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಾಲು, ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ, ಹರಳೆಣ್ಣೆ, ಉಪ್ಪು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಲೋಳಿಸರ, ಅರಿಸಿನದ ಕೊನೆ, ಬಜೆ ಕೊನೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ದೊಡ್ಡಪತ್ರೆ, ತುಂಬೆಸೊಪ್ಪು, ಎಕ್ಕದಎಲೆ, ಜೇಡನಬಲೆ, ನಂದಿಬಟ್ಟಲ ಹೂ-ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆದು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದು ಅಧಿಕೃತವಾದ ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವೈದ್ಯರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಬೇಕು. (ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎನ್)

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ : ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಅದರ ಹರಹಿನ ಸೀಮೆ, ಲಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾಡಿರುವರಾದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ಇನ್ನೂ ಮೂಡಿಲ್ಲ. ಘನವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ನಿತ್ಯಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ. ಇದರ ನೆಲೆ ಇರುವುದು ಮಾನವನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಮನೋವಾಂಛೆಯಲ್ಲಿ. ಹೊಸದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ನಾನಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕವಾಗಿ, ಹಲವು ಬಾರಿ ಧರ್ಮ, ಅಂತಸ್ತಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ವಿನೋದ ಮುಂತಾದ ಮನೋರಂಗದ ಇತರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಧೋರಣೆಗಳು ಮಾನವನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗ-ಸ್ತರಗಳಲ್ಲೂ ಕಲಾನಿರ್ಮಾಣದ ನೆಲಗಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ, ಧೋರಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಯಾವುದು, ಅದು ಅಲ್ಲದ್ದು ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಂಪರಾನುಗಣತೆ, ಅಲಿಖಿತತೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಪದದ ಇತರ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಾನದಂಡಗಳು, ಕಲಾರಂಗದಲ್ಲಿ (ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ) ಅರ್ಥಹೀನ ವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳೂ ಅವು ಆದಿವಾಸಿಗಳದ್ದಾಗಿರಲಿ ಬಹುಜನವರ್ಗದ್ದಾಗಿರಲಿ, ನಾಗರಿಕ ವರ್ಗಗಳದ್ದಾಗಿರಲಿ, ಪರಂಪರಾಗತವೇ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವಾನುಭವ ಮತ್ತು ವಾಸನೆಗಳು ಇವುಗಳ ರೂಪನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಿಲ್ಪ ಮೂಲತಃ ವೃತ್ತಿಜನ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಇದರ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಲಿಖಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಅಲ್ಪ; ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ಅನುಭವದ ಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಸಾಧುವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ವಿವರಣೆ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದದಂಥ ತೆರೆದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರೆಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅನುಭವ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಜನಪದದ ಸ್ವತ್ತಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೊರಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿಯೋ ನಿಂತ ಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾಗಿ ಕಾಣುವ ವೃತ್ತಿ, ವಿಧಾನ, ಕಲ್ಪನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಮೂಲತಃ ಈ ವರ್ಗಗಳನ್ನೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ

ಜನಪದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ, ಆದಿವಾಸಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಡುವಿನ ವಿಭಜನರೇಖೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಭಿಲ್ಲರೇ ಮೊದಲಾದ ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗಗಳು ತಮಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಶಿಲ್ಪನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆಗಾರರನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತಾರಾಗಿ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಜನಪದದ್ದೋ ಆದಿವಾಸಿಗಳದ್ದೋ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾವನೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಜನಪದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಸತತಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಹಲವಾರು ನಾಗರಿಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಬಡ ಅನುಕರಣೆಗಳು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸೀಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಲವು ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತವೆ.

ಮೂಲ ಮತ್ತು ರೂಪ ಯಾವುದೇ ಆದರೂ ಜನಪದದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಜನಪದದ ಸರಳ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಗೆ, ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ ಸರಳತೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಸಾಮಗ್ರಿ, ತಂತ್ರ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆಯ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸರಳತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಮರದ ಹೊಟ್ಟು, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮುಂತಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಲಂಕರಣ ವಿಧಾನ, ಕ್ಲಿಷ್ಟ ತಂತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದ ನಾಗರಿಕ ಶಿಲ್ಪವಿಧಾನಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರತಿರೂಪೀಕರಣ ಅಥವಾ ಅತಿಚತುರ ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಲೆಗಾರನ ಮನಸ್ಸಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಲೆ ಮುಂತಾಗಿ ನಾಗರಿಕ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ, ಶಿಲ್ಪಿಯೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗುಳ್ಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಿಂತಲೂ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರ ದೃಷ್ಟಿ, ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳೇ ಶಿಲ್ಪಸೃಷ್ಟಿಯ ಚೇತನ. ಯಾರಿಗಾಗಿ ಕಲೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಜನಪದವೇ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಜೀವಾಳ (ಅಂದರೆ ಮಾಲ್ರೋ). ಶಿಲ್ಪಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕಸಬುದಾರ. ಮೇಲಿನದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಬರುವ ಮೂರನೆಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೇವಲ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಾಗಿರದೆ, ಅವು ಹೆಚ್ಚುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಾವುದೋ ಸಾಮಾಜಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ (ಉದಾ. ಧರ್ಮ, ಮಾಟ, ವಿನೋದ) ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಉಪಯೋಗಾತ್ಮಕ. ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಿಲ್ಪಸ್ವರೂಪಗಳು ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಾತ್ಮಕ ಸಮೂಹ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇವುಗಳ ರಕ್ಷೆ, ನವಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವ ಜೋಸೆಫ್ ವ್ಯದ್ರ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಸಹ ಶಿಲ್ಪಿಗಿಂತಲೂ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಂದಿಯ ಮನೋಭಾವ, ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶದ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಯಾವ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾದುವೋ ಆ ಜನಗಳ ಸುಲಭಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ವಿಷಯ ಒಮ್ಮೆಯೇ ಮನನಾಟುವ ನೇರವೂ ಹರಿತವೂ ನಾಟಕೀಯವೂ ಆದ ರೂಪಣಾ ವಿಧಾನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಾಜದಿಂದ ಹೊರಗಿರುವವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ, ಹಲವು ಚಿಹ್ನಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವು ಕಾಲಾನುಕಾಲದಿಂದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಮಂದಿಗೆ ಅವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯದ್ರನ ಪ್ರಕಾರ ಆಕಾಶತತ್ತ್ವ ಅಥವಾ ತಾವಿನ ಭಾವನೆ ಅಂದರೆ ಶಿಲ್ಪನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಮುಂದೆ, ಅಡ್ಡ ಉದ್ದವಾಗಿ, ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಯಥಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತರುವ ತಂತ್ರಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕರಣಾದಿ ವಿವರಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ತಂತ್ರ ಇಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಮೂಲವಸ್ತುವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ನಾಗರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಂತ್ರ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾಗಿವೆ. ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಹೊರಪ್ರಾಕಾರದ ಉಪಾಂಶಗಳು ಶಿಲ್ಪನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಸಹಜರೂಪಗಳ ಸತ್ತ್ವವಷ್ಟೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇತರ ಅಂಶಗಳು ನೋಡುಗನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ತಾವಾಗಿಯೇ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತಾವಿನ ಭಾವನೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿ ಸ್ವಪ್ರಕಟನಾ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ; ಅಲ್ಲದೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಹಲವು ಬಾರಿ ಕಲ್ಪನಾರಂಗದ ವಸ್ತುಕಥೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಯಥಾದೃಷ್ಟಿ ನಿರೂಪಣೆಗಿಂತ ಕಲ್ಪನಾರಂಗದ ಕೆಲಸವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು–ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯದ್ರನ ಕೆಲವೊಂದು ಊಹೆಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತಷ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿರುವ ಕಾನ್ರಾಡ್ ಹ್ಯಾಮ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಚಿತ್ರಣ ಅಂದರೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ನಿರೂಪಣೆ ಇರುವುದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಅವುಗಳ ತತ್ತ್ವವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾತ್ರ; ತತ್ತ್ವದ ಹೊರಗಿನ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಗೌಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಸಂತನನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಂತತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅವನ ಪರಿಕರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಸಂತನ ಅಂಗಾಂಗ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರತಿರೂಪವಲ್ಲ. ಹ್ಯಾಮ್‌ನ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ತೋಷಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಜನಪದ ಕಲೆಯ (ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ) ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ: 1 ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಕೆಲವೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗೆರೆ, ಆಕಾರಗಳಿಂದ ಶಿಲ್ಪಭಾವವನ್ನಷ್ಟೇ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವುದು. 2. ವರ್ಣಚ್ಛೇದ, ವರ್ಣಸಾಂದ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸದೆ, ಗೆರೆ, ಬಣ್ಣ, ಗಾತ್ರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು. 3. ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುಗನ ದೃಷ್ಟಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವನ್ನು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ವಿಪರೀತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಜನನ್ನು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಪರಿವಾರದವರನ್ನು (ಗಿಡ್ಡಾಗಿ ತೋರಿಸುವುದು). 4. ಚಲನೆ, ಧ್ವನಿ, ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. 5. ಅನೇಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಒಗ್ಗೂಡಣೆ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. 6. ಗೆರೆಗಳು, ರೂಪಗಳು ಅಥವಾ ವರ್ಣತಾವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆಯಾಗಿ, ಯುರೋಪಿನ ಮಾಹಿತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿರುವ ತೋಷಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇತರೆಡೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಾಂಗಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸ ಕಾರರ ಸಂಯುಕ್ತ ಅಧ್ಯಯನ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಬಹುದು.

ರಾಣಿ ಹೆಲೆನಳ ರೂಪದ ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆ, ಇಟಲಿ

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಷ್ಟೇ ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸೀ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸ ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಲವಾರು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ನಾಗರಿಕಶಿಲ್ಪರೀತಿಗಳೇ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆ. ಆಫ್ರಿಕ, ಅಮೆರಿಕ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತದ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಯೂರೋಪಿ ನವು ನಾಗರಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರ, ದಂತವಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೋರ್ಸಲೀನ್, ಗಾಜು ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಜನಪದಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನೂ ಹಿಂದಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಯೂರೋಪಿನ ಜನಪದಶಿಲ್ಪದ

ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದು ಸ್ಪೇನಿನ ಒಂದು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲದಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಶಿಲುಬೆಗೇರಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ; ನಾಡುಕಬ್ಬಿಣದಿಂದಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಸ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಪುರಾಣಗಳದ್ದು. ನಿರೂಪಣೆ ಸರಳವಾದರೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಶಿಲುಬೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭರ್ಜಿಮೊನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಭಯದ ಆವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೇಸು ನಿಸ್ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದರೆ, ಪಕ್ಕದವರು ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಮೊಳೆ ಹೊಡೆಯುವ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿರುವ

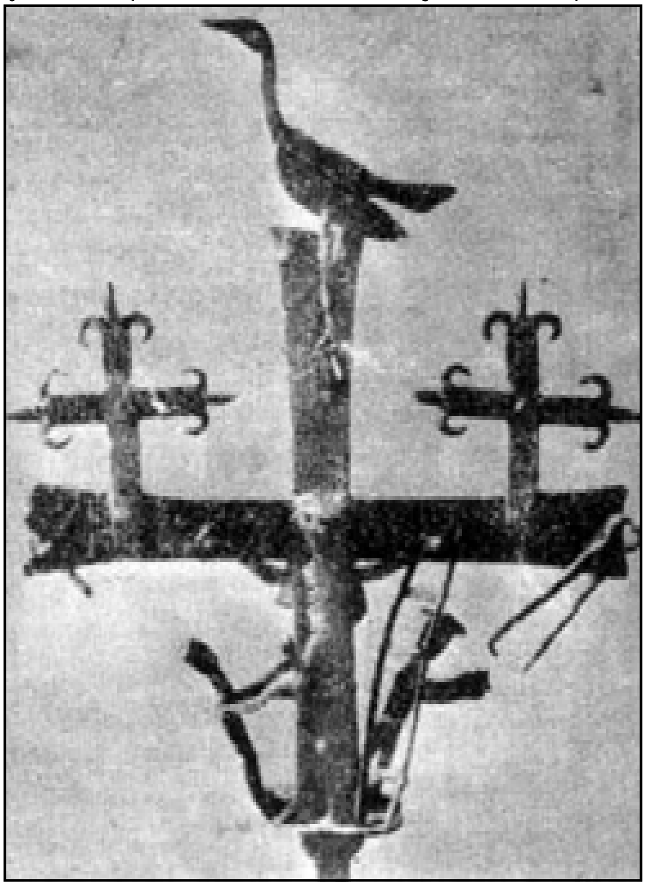

ಶಿಲುಬೆಗೇರಿಸಿರುವ ಯೇಸು, ನಾಡುಕಬ್ಬಿಣದ ಕೃತಿ, ಸ್ಪೇನ್

ರೀತಿ, ನೋಡುಗನ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ; ಕರುಣೆಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಉದ್ದಿಷ್ಟಭಾವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಿಸ್ತನ ಅಥವಾ ಮೊಳೆ ಹೊಡೆಯುವವರ ದೈಹಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಶಿಲುಬೆಗೆ ಬಹುಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಶಿಲುಬೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ವಸ್ತುವಾದರೂ ಅದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವರ ಮನೋರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯೇಸುವಿಗಿಂತಲೂ ಶಿಲುಬೆಯನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವುದು. ಯೇಸುವಿಗಿಂತಲೂ ಮೊಳೆ ಹೊಡೆಯುವವರನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿನ ತಂತ್ರ. ತೋಷಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹಲವಂಶಗಳನ್ನಿದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಣಿ ಹೆಲೆನ್ನಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಂತಿರುವ ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆ ಜನಪದಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಇದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಾತ್ಮಕ ವಸ್ತು. ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ರಾಜ್ಞಿತ್ವವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಂತೆ ಹಲವು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಾದರೂ ಅವುಗಳ ವಿವರ ರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲ. ಭಾವವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿ ಜನಗಳ ಮನೋಧೋರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೂಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದಾದ ಜನವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆದಿವಾಸಿ ಕಲೆಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾವ ನಿರೂಪಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಮತ್ತು ಪರಂಪರಾನುಗತ ಶಿಲ್ಪನಮೂನೆಗಳು ಬಹುಸಾಮಾನ್ಯ. ಹೆಚ್ಚಿನವು ಉಪಯೋಗಾತ್ಮಕವಾದುವು. ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸುವುದು, ಧರ್ಮ, ಮಾಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿ. ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಂಗೋ ದೇಶದ ಮರದ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇಂಥವಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಫಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಈ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹದ ಉದ್ದೇಶ. ಇದು ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಂತಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಸಹಜವಾಗಿ, ಭಾವ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನವನ್ನು (ಬಣ್ಣಹಾಕಿದ ಮರ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ನಾರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ) ರೌದ್ರತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಲೈಬೀರಿಯದ ಮುಖವಾಡ ಮತ್ತು ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪದ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲೂ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ರುರುಟುವಿನ ಒಂದು ಮರದ ದೇವವಿಗ್ರಹದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಅನೂಚಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಮಣ್ಣು, ಮರ ಮರದ ಹೊಟ್ಟು, ಬಟ್ಟೆ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಇಂಥ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳು ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಮಾಟ-ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಕೆಲವು ಅಲಂಕರಣ, ಹಾಗೂ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದವೂ ಆಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲೂ ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ವಿವರಕ್ಕಿಂತ ಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡಿನ ಕೋನ್ಯಾಕ್ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀವಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ದಂಪತಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಒಂದು ದೈತ್ಯ ವಿಗ್ರಹ ಭಯಂಕರತೆಯನ್ನು ಶಿಲ್ಪೀಕರಿಸಿರುವ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ. ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಮತ್ತು ಇತರ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮುಖವಾಡಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ದೇವ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಜರಾತ್, ಬಿಹಾರ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ

ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ರಾಕ್ಷಸ ವಿಗ್ರಹ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ. ಎತ್ತರ $1' 1\frac{1}{2}"$

ಗಂಡುವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕುಲದವರ ಮೂಲಪುರುಷರನ್ನು ಪ್ರತೀಕರಿಸುವ ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಶ್ರಾದ್ಧಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಂಥವು. ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇದೇ ರೀತಿಯ, ಆದರೆ ಎತ್ತರದ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಚರ ಕರುಪ್ಪನ್ ದೇವರುಗಳವು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿದ ಬೃಹತ್ ವಿಗ್ರಹಗಳು. ದನಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಜನಗಳಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಈ ದೇವರ ಬಳಿ ಇಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಇಂಥ ನೂರಾರು ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಬಳಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳ ನಿರೂಪಣಾತಂತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹ. ಇವು ನೋಡುಗರ ಮೇಲೆ ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಗ್ರಾಮರಕ್ಷಕ. ಇವನ ಮಹತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಈ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಡೀಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಜಾನಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು. ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ, ದನ, ನಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತಾರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಮುಖವಾಡಗಳು, ಆಯಾ ಭೂತದ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ತಕ್ಕಂಥ ಭಾವಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಮರದ ಬೃಹತ್ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ

ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಕುಲದ ಮೂಲಪುರುಷನ ಹಿತ್ತಾಳೆ ವಿಗ್ರಹ. ರಾಜಸ್ಥಾನ. ಎತ್ತರ $4\frac{3}{4}$"

ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳು, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳು, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಶಿಲ್ಪರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿಂತಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆ ಮಾರಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಗಂಡುವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಬೀರೇದೇವರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆ ಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಮರಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಮರದ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾರಿಕಾಂಬಾ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಹಾಗೂ ಗಡಿ ಮಾರಿ, ಉಡುಗೋಲಜ್ಜಿ, ಹಲ್ಲುಬೀರಿ, ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ, ವೀರಗಲ್ಲು ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ, ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಯಾವ ನಿಯಮಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಗೂ ಯಾವ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳಿಗೂ ಸ್ಪಂದಿಸದ ಅಪ್ಪಟ ಜನಪದ ಸೃಜನಶೀಲ ಶಕ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ನಾಗರಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಗಣೇಶ, ಗೌರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣರೇ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಧರ್ಮ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದರೆ, ಮಕ್ಕಳ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ, ಮರ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನ ಆಟಿಕೆಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಬಸವ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳು,

ಕೋನ್ಯೂನ್ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಮರದ ದಂಪತಿ ವಿಗ್ರಹ. ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್. ಎತ್ತರ 1'

ಕಿಸುಕಾಲು ಬೊಂಬೆಗಳು, ಇವೂ ಬಹುಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ನವರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಲಂಕರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆ ಆಟದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉಡಿಗೆ-ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಉಚ್ಚತರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಬಲ್ಲವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜನಪದ ಸಂಗೀತ : ಜನತೆಯ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಜನತಾ ಸಂಗೀತ. ಯಾವ ಒಬ್ಬನೂ ಕರ್ತೃವಲ್ಲದಿರುವುದು ಇದರ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವಿದ್ದು ಕೇಳಲು ಇಂಪಾಗಿದ್ದರೂ ಇದರ ರೂಪು ನಡೆ ಎಲ್ಲ ತುಂಬ ಸರಳವೇ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಾದರೋ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಹಲವು ಪದ್ಧತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಒಂದು ವಾದ್ಯಸಂಗೀತ, ಇನ್ನೊಂದು ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಬಹು ಹತ್ತಿರದ ನಂಟು ಉಂಟು. ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ. ಕುಣಿತ ಜನತೆಯ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ. ಸಂತೋಷ ಉಕ್ಕಿದಾಗ, ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆದಾಗ, ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದಾಗ ಕುಣಿಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬಗಳು, ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನೃತ್ಯಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜನಪದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕುಣಿತಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಹಾಡುವುದು, ಉಳಿದವರು

ಅನುಸರಿಸುವುದು–ಇದು ನೃತ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಮಾದರಿ. ಹಾಡು ಹಾಡುತ್ತ ಸಂಗೀತದ ಗತ್ತು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಡೆ ಬದಲಾಗಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ವಿವಿಧ ವರಸೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಸುಖ, ದುಃಖ, ಭಕ್ತಿ ಭಯ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರಣಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೃತಿಗಳು ಹೊಮ್ಮಿದುವು. ಶ್ರಮನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಮೋಜಿನ ಪದಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಕೆಲಸದ ಹಾಡುಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಹೀಗೆ ರಾಗಭಾವಮಿಶ್ರಿತವಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವೀರರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕಥಾಸ್ವರೂಪದ ಲಾವಣಿಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ನಾಟಕ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಇದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಚರಿತ್ರೆ.

ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಬಹಳ ಸುಲಭ ಮಾದರಿಯದು. ಹೆಚ್ಚು ವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನಗತ್ಯ. ಒಂದು ತಂತೀವಾದ್ಯ, ಒಂದು ಚರ್ಮವಾದ್ಯ ಇದ್ದರಾಯಿತು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಾಗದ ಒಂದು ಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರದಲ್ಲೇ ಇಡೀ ಸಂಚಾರ. ತಾಳದ ಲಯವೂ ಸುಲಭ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಏಕತಾಳದ ಗತಿ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಗ್ಗುತ್ತದೆ.

ಲಾವಣಿಕಾರ

ಊದುವ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳಂಗೋವಿ, ಓಲಗ, ಮುಖವೀಣೆ ಮೊದಲಾದವು ಇರುತ್ತವೆ. ತಂತೀವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕನಾದ, ಚೌಡಿಕೆ, ಇರುತ್ತವೆ. ತಾಳವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ತಾಳ, ಮದ್ದಳೆ, ಡೋಲು, ಡಮರು, ಢಕ್ಕೆ, ಕಂಜಿರ, ತಮಟೆ, ಚಂಡೆ, ಚಂದ್ರವಾದ್ಯ, ತಬಲ ಮೊದಲಾದುವಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿನ ಜನ ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡಿ ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯಗಳು. ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವಲ್ಲ. ಆಫ್ರಿಕದ ಜನ ತಮ್ಮ ನೃತ್ಯಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಹೆಚ್ಚಿನ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸಂಗೀತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಜಾಜ್ (**ನೋಡಿ**) ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಮರದ ತುಂಡು, ಲೋಹದ ದಪ್ಪ ಸರಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೋಲಿನಿಂದ ಬಡಿದು ತಾಳ ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಉಂಟು. ತಾಳಕ್ಕೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕುಚ್ಚನ್ನು ಬಳಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ರೂಮೇನಿಯ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಕೆರೋಲಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಜಾಜ್, ಕೌಬಾಯ್ ಸಾಂಗ್ಸ್ ಪ್ರಖ್ಯಾತ. ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಲಾವಣಿಗಳ ತವರು. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್ ದೇಶದ ಹಳ್ಳಿಯ ಪದ ಅಲ್ಲಿನ ಹಿರಿಯ ಕವಿಯಾದ ರಾಬರ್ಟ್ ಬರ್ನ್ಸ್‌ಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೂ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬಂತು. ಯುರೋಪಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ಬಾಸ್ಕೊ ಜನಾಂಗ ಹೇರಳವಾಗಿ ಭಾವಗೀತೆ, ಶೃಂಗಾರಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ರೋಮನ್ ಚರ್ಚಿನ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತೆಗಳು ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಜನ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಹಾಡನ್ನು ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವ ಜಿಪ್ಸಿಗಳಿಂದ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಇಟಲಿ, ಜಪಾನ್, ಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಇರಾನ್, ಅರೇಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದಗೀತೆಗಳ ಗಾಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತಾ ಭಾವನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಗೀತೆಗಳ ಏರಿಳಿತ, ಲಯ, ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೂಪ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಜನ ವೀರಗೀತೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಐರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಜನಪದಗೀತೆಗಳ ಸಂಘಗಳೇ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಅಂತೆಯೇ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ, ಬಾನುಲಿಗಳಲ್ಲಿ, ಟೆಲಿವಿಷನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದಗೀತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗೀತಗಳ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕೆಲಸ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನಂತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯ ಉಳ್ಳ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗೀತದ ರುಚಿ ಕಂಡ ವೆರಿಯರ್ ಎಲ್ವಿನ್, ಆರ್ಚರ್, ದೇವೇಂದ್ರ ಸತ್ಯಾರ್ಥಿ, ಡುಬೆ, ಹಟನ್, ಫಾನ್ ಫ್ಯೂರರ್ ಹಿಮೆಂಡಾರ್ಫ್ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರು ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸಿ, ಶೇಖರಿಸಿ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಂಡು ತುಂಬ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಮಹನೀಯರು ಹಲವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದವರು, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಳಗದವರು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹವಾದುದು.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ರಂಜನೆಗೂ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಇವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಂಗಾಳದ ಭಟಿಯಾಲಿ, ಬಾವುಲ್ ಹಾಡು, ದೋಣಿಗರ ಹಾಡು ಇವು ಅದ್ಭುತ. ರಾಜಪುಟಾಣದ ಮದುವೆ ಹಾಡು, ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆಯ ವೀರಗತೆಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಆಂಧ್ರದೇಶದ ಬುರ್ರ ಕಥೆ, ಕೇರಳದ ಕುಮ್ಮಿ ಹಾಡು, ದೋಣಿ ಹಾಡು, ಗುಜರಾತಿನ ಗರ್ಭಹಾಡು, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಾವಟಿ ಹಾಡು, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಗರತಿಹಾಡು, ಬಂಡಿ ಹಾಡು, ಹೆಚ್ಚು ಮನೋರಂಜಕ. ಮೈಮರೆತು ಒರಟಾಗಿ ಹಾಡಿದರೂ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಹಾಡಿದರೂ ಬೇಸರ ಬಾರದು.

ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಢದ ಬಾನ್ ಭಜನೆಗಳು, ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾ ಕಣಿವೆಯ ಬಾನ್ ಗೀತೆಗಳು, ನೀಲಗಿರಿಯ ತೋಡರ ಹಾಡುಗಳು, ಕೊಡಗಿನ ಕೊಡವರ ಹಾಡು, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಸೋಲಿಗರ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. (ಆರ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಹಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾದ ಸಂಗೀತದ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಭಾರತದ ಜನಪದಗೀತೆಗಳ ಸಂಗೀತಾಂಶವನ್ನು ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ದನಿ, ಲಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗರಿಕರ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ವಾಸಿಸುವ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳವರು ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಗಾನಶೈಲಿಯ ರಾಗಪದ್ಧತಿಯ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಬಲ್ಲ ಧ್ವನಿಮಾಧುರ್ಯಗಳು ಕೇಳಿಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಬೆಟ್ಟಕುರುಬರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಖರಹರಪ್ರಿಯ ರಾಗದ ಅನೇಕ ಸ್ವರಸಂಚಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಸ್ವರಗಳ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳೇ (ಪೆಂಟಟೋನಿಕ್ ಸ್ಕೇಲ್) ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಐದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಐದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಭಾರತೀಯ

ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಆರೋಹಣಾವರೋಹಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಸ್ವರಗಳೂ ಷಾಡವ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಆರು ಸ್ವರಗಳೂ ಔಢವ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಐದು ಸ್ವರಗಳೂ ಇರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಎಂದ ಮೇಲೆ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆಯ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆ ಐದೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳು ಅಪರೂಪ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಗಳು ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಜನಪದ ದನಿಗಳು ಅಪರೂಪ.

ತತ್ವಗಾಯಕರು

ಪ್ರಪಂಚದ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರರೂ ಹೋ, ಹಾ, ಭಲೆ, ಐಸಾ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಉದ್ಗಾರಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗೀತದ ನಡುವೆ ಗದ್ಯವಾಗಿಯೇ ಮೂಡುವ ಈ ಉದ್ಗಾರಗಳು ಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಲುಗಡೆಯನ್ನೋ ಬಿರುಸನ್ನೋ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೋ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ.

ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ನಾಗಾ ಜನಪದಗಳು ತಮ್ಮ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು (ಹಾರ್ಮಾನಿಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್) ಒಡಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದ ಸಂಗೀತವೆಲ್ಲಜಿಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಕೂಡ-ರಾಗಪ್ರಧಾನವಾದ (ಮೆಲೊಡಿಕ್) ಸಂಗೀತ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾಗಾಜನ ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅವರ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣವಾದ ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಇನ್ನು ಭಾರತದ ಜನಪದ ಗಾಯನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿನ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಮಾತು. ಗುಜರಾತಿನ ದುಹಾ ಛಂದಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಲಾವಣಿಗಳು, ಒರಿಸ್ಸದ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳು, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೀಗೀ ಪದಗಳು, ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಲಾವಣಿಗಳು-ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ನಾದರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಹೋಲಿಕೆ ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದು. ಇದು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಮಾತ್ರ. ಮದುವೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳೇ ದೇವರು ದಿಂಡರುಗಳ ಮುಂದೆ ಕುಣಿಯುವಾಗ ನುಡಿಸುವ ವಾದ್ಯಗಳೇ-ಹೀಗೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೊರಟರೆ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಜನಪದಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾದರೀತಿಯಾಗಿ ದನಿ (ಟ್ಯೂನ್) ಲಯ (ರಿದಮ್) ಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮ್ಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಒರಿಸ್ಸದ ಕೆಲವು ಜನಪದಗೀತೆಗಳ ದನಿಗಳನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತನ್ನೊದಗಿಸಿದರೆ ಇದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಾಡಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿನ ನಾದಸಾಮ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಇಂದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರದ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಪದ್ಧತಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗೂ ಇಂಥ ನಾದಸಾಮ್ಯ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಭರತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹರಪಾಲದೇವ ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಗೀತಪದ್ಧತಿಯ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರೂಪ ತಳೆದದ್ದೇಕೆ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕೀತು.

ಕಂಸಾಳೆ ಗಾಯಕ

ಕನ್ನಡದ ಮೂಲ ಛಂದಸ್ಸು ತ್ರಿಪದಿ. ತ್ರಿಪದಿ ಹಾಡಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದದ್ದು. ನಾಡಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ತ್ರಿಪದಿಗಳೇ. ಸಣ್ಣ ಸರಳ ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಆಗಲಿ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ತ್ರಿಪದಿ ಸಹಜವಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಾಡಿಕೆಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಅಂಶ. ತ್ರಿಪದಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಲಯಗಳಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಲಯಬದ್ಧ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಲಯವಿರಹಿತ ಧ್ವನಿಮಾಧುರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಯನ್ನು ಎಳೆದೆಳೆದು ಹಾಡುವಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ದನಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿರುವುದು

ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಮಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣವು ಕನ್ನಡ ತ್ರಿಪದಿಗಳಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ದ್ವಿಪದಿಗಳು, ಚೌಪದಿಗಳು, ರಗಳೆಯ ಧಾಟಿಯ ಚಂಪೂ ರೀತಿಯ ಕಥನಕವನಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಜನಪದದ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ನಾಡಹಾಡುಗಾರರು ಈ ಎಲ್ಲ ಛಂದಸುಗಳನ್ನೂ ನಾದಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದು. ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮುಚ್ಚದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಹಾಡಿರುವುದು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಲಘು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಜನ್ಮದಾತೆಯಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ನಡೆದಿದೆ.

ನೃತ್ಯದ ಗತಿಭೇದಗಳಿಗೆ ಸರಳ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಸಾಧನೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕೋಲಾಟ, ಗಂಗೆ ಕುಣಿತ, ಕಂಸಾಳೆ ನೃತ್ಯಗಳು, ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಲಯವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ದುಡಿ, ತಮಟೆ, ಡೋಲು, ಗುಮ್ಮಟೆ, ಧಡ, ಚಂಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಯವಾದ್ಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ, ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಾರರು.

ತಂತೀವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಹಲವಾರು ತಂತೀವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹಾಡುಗಾರರು. ಖಾಲಿಬುರುಡೆಯನ್ನು ವಾದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಆ ಬುರಡೆಯೊಳಗಿನ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸರಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬುರುಡೆಯ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿಗೆ ಹೊದಿಸಿದ ಚರ್ಮದ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಬಡಿಯುವುದರಿಂದ ಕೆಲವಾರು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ತಂತ್ರವನ್ನೂ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಾರರು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಡಿಮಜಲು, ಕಂಸಾಳೆಯ ಗರಿ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟಲು, ತಾಳ, ಗುಮ್ಮಟೆ, ಚಕ್ರಾಜಿ ಬಳೆ ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಅಪ್ಪಟ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು.

ರಾಗಿ ಬೀಸುವ ಹಾಡುಗಳು, ಕೋಲಾಟದ ಹಾಡುಗಳು, ಗೀಗೀ ಪದಗಳು, ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಪದಗಳು, ಕೊಂತ್ಯಮ್ಮನ ಪದಗಳು, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಧ್ವನಿವೈವಿಧ್ಯ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೆರಗುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಮೂರುನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲೇ ಇದು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುವ ಪರಿಪಾಠವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಬಗೆಬಗೆಯ ದನಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸಂಗೀತಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಸಹಜವಾಗಿ, ಸರಳವಾಗಿ, ಆದರೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಇಂಪಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ ಈ ನಾದರೂಪಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿನ ಲಯದ ಓಟ, ಗತಿಯ ಬೆಡಗುಗಳೂ ಮನಮೋಹಕವಾದವು.

ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು, ನಾಟಕದ ಹಾಡುಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ರಾಗಗಳು ಜನಪದ ದನಿಗಳಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದವು. (ಎಲ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದರೆ ಜನತೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಉದಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯ; ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ ಜನ ಕವಿತೆ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಲ್ಲ. ಒಂದು ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದ ಚೇತನ ಆ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಕೊಟ್ಟಾಗ ಕಾವ್ಯ ಉದಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಭವ ಮಾನವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಭಾಗ್ಯ, ವಿಧಿ; ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಮನುಜಕುಲಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾತೂ ಎಂಥವರಿಗೂ ಅಲ್ಪವೋ ಸ್ವಲ್ಪವೋ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಥ ಅಲ್ಪಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಮಟ್ಟದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಉದಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ವಿಪುಲವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ಜನತೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲಮಾನ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿದ್ದಂತೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲದ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಈ ನಾಡಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಣರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥವಾದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃ ಜನದ ಈ ಜಾಣತನವನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡ ಜನ ಹದವರಿತು ನುಡಿಯಲೂ, ನುಡಿದುದನ್ನು ಆರಯಲೂ ಬಲ್ಲರು. ಇವರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಚದುರರು. ಕುರಿತು ಓದದೆಯೇ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗಪರಿಣತಮತಿಗಳು. ಕುರಿತವರಲ್ಲದೆ ಇತರರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಣರು. ಈ ಹೊಗಳಿಕೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಕ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಳಿದದ್ದು ವಾಸ್ತವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮಾತು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಜನದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಸಹಜ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರದಗಲ ಹರಡಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದ ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಬರೆಹಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ ಪಂಡಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬರೆಹಕ್ಕೆ ಇಳಿಯದೆ ಜನರ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಷ್ಟೇ ಭಾಗ್ಯ ಪಡೆದ ಜನತಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೊರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ತುಣುಕು, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೂರು, ಅದೆಂದಿನಿಂದಲೋ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿವೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಪಡುವಣ ಕಡಲ ಕರೆಯ ಅಗೇರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಾತಿಯಾದವಳು ದೆವ್ವವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಕರ್ಕಶಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಏಕತಾನದ ಗೀತವೊಂದನ್ನು ಉದ್ಗರಿಸುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಬರುವುದು ತಡವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಗಿತಿಯರು, ಹುಯ್ಯೊ ಹುಯ್ಯೊ ಮಳೆರಾಯ ಮಳೆರಾಯನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳತಾಯಿ, ಹುಯ್ಯೋ ಹುಯ್ಯೋ ಮಳೆರಾಯ ಎಂದು ಮಳೆಯ ದೇವರನ್ನು ಮಳೆ ಕೊಡೆಂದು ಬೇಡಿ ಹಾಡುತ್ತ ಬರುವುದುಂಟು. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲವರ ಪರ್ಜನ್ಯಜಪದ ಪ್ರಾಕೃತ ಮೂಲರೂಪ. ಬಹು ಪೂರ್ವದ ಕೃತಿ ಮರೆತುಹೋಗಿದೆಯಾದರೂ ಸುಮಾರು ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಈಚೆಗೆ ಆದದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಜಾಣರು ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಗೀತಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿರುವ ಗೌರವವನ್ನು ತಿಳಿದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಏನಿದೆ ಎಂದು ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಸದಾ ಎದುರಿಗಿರುವ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಣದೆ ಇದ್ದದ್ದು, ನೋಡತೊಡಗಿದ್ದೇ ತಡ ನಾಡ ತುಂಬ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಎಂಬತ್ತು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ದಕ್ಷರಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳು ಶೇಖರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಹತ್ತಾರು ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈಗ ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಬಹುಶಃ ಪದ್ಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ, ಜನಪದ ನಾಟಕ ಉಂಟು. ಇವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕೃತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯವೇ ಒಂದು ಸೋಜಿಗ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ಕಾಳನ್ನು ಬೀಸುವ ವೇಳೆ ಹಾಡುವ ಪದಗಳು ಒಂದು ಗುಂಪು ; ಹೊಲದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತ ಹಾಡುವ ಪದಗಳದು ಒಂದು; ಮಗುವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹಾಡುವ ಜೋಗುಳಗಳದು ಒಂದು ; ಮದುವೆ ಮಂಗಳ, ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರೆದುರಲ್ಲಿ, ನೆಂಟರಿಷ್ಟರ ನೆರವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳು, ಚೌಪದಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂದು ಗುಂಪು; ಕೊರವಿತಿ ಹಚ್ಚೆ ಚುಚ್ಚುತ್ತ ತನ್ನ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಆಗುವ ಬೇನೆ ಮರೆಸಲೆಂದು ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳದು ಒಂದು ; ಗ್ರಾಮದ ತರುಣರು ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತ, ನೀರೆತ್ತುತ್ತ ಹೇಳುವ ಹಾಡು, ಕೂಲಿಕಾರ ಜನ ಮರ ಕೊಯ್ಯುತ್ತ, ಬಂಡೆ ಸೀಳುತ್ತ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆಂದು ಗ್ರಾಮದ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಕಲಿಯುವ ನೃತ್ಯಗೀತ; ಜೀತದ ಜನ ಒಡೆಯನ ಎದುರು ಕುಣಿವಾಗ ಹೇಳುವ ಹಾಡು, ಗರಡಿಗಳ ತರುಣರ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಗೀತಗಳು, ಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಕೋಲಾಟದ ಮಾನವಮಿ ಪದಗಳು; ಗ್ರಾಮದ ಜನರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಹಾಡುತ್ತ ಬರುವ ಜೋಗಿ, ಜೋಗಿತಿ ಇಂಥ ಜನರ ಕಥೆಯ ಹಾಡುಗಳು; ಮನೆತನದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಹೆಳವರ ಕಥೆಗಳು – ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೇರೆಬೇರೆ ತೆರ. ಇವಲ್ಲದೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಒಂದು ತೆರನ ಗೀತಲಾವಣಿ ಇದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕ್ರಮ; ಕಲ್ಗಿ ಮತ್ತು ತುರಾಯಿ **(ನೋಡಿ)**. ಇವು ಮೂಲತಃ ಕಲಿಕೆ ತ್ವರಾ ಇರಬೇಕು. ಕಲಿಕೆ ಲಾವಣಿಕಾರ ತಾನು ಕಲಿತಿರುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸರಕು ಉಂಟು ಎಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ತುರಾ ಲಾವಣಿಕಾರ ಸಭೆಯ ಹಿರಿಯರು ಆಗ ಏನನ್ನು ಬಯಸಿದರೆ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲೇ ಹಾಡನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕು. ಕೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆ ಕ್ಷಣ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಶುಕವಿತ್ವ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಲಿತು ಅವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು, ಒಪ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಾತನ್ನೇ ಎರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಲು, ಅವನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರಬೇಕು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳವೇನೂ ಕಲಿತಿರದಿದ್ದರೂ ಕಲಿತವರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳ ಕೈವಾಡವೂ ಉಂಟು. ಇದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ನಳಚರಿತ್ರೆ, ಭಾಗಾನಗರದ ಬಾಲೆಯ ಹರಕೆಯ ಹಾಡು, ಗೋವಿನ ಕಥೆ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳು. ಕಾವ್ಯವೆಂದೇ ಬರೆದಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃ ಯಾರು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಸೂಚನೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಯಾವ ಕವಿತೆಯೂ ಒಟ್ಟು ಜನತೆಯ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಫಲ; ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಅದು ಅವನದು ಎಷ್ಟೋ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವನ ಜನತೆಯ ಕೃತಿ. ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ರಚಿಸಿ, ಹತ್ತುಜನ ಹಾಡಿ, ನೂರು ಜನ ಕೇಳಿ, ಹಾಡಿದ ನೂರು ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೊನೆಗೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬ ಇಬ್ಬರ ಕೃತಿ ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ, ಎಲ್ಲ ಜನತೆಯ ಕೃತಿ, ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ, ಇದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕೇಳುವುದು ಯಾವನೇ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಂಠ ಅಲ್ಲ. ಜನತೆಯದೇ ಕಂಠ ; ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಬುದ್ಧಿಯ, ಹೃದಯದ ನುಡಿಯಲ್ಲ ; ಜನತೆಯದೇ ಬುದ್ಧಿ, ಹೃದಯದ ನುಡಿ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಲವು ತರಲು ಸತ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೈನಿಕರು ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಹೆಸರಿಲ್ಲದವರ ಸೇವೆಯ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾತಯೋಧನಿಗೆ ಎಂದು ಒಂದು ಸ್ಮೃತಿಸ್ತಂಭವನ್ನು ಜನಾಂಗಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದುವು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕವಿ ಅಜ್ಞಾತಕವಿ. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವರ ಕೃತಿ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕವಿತೆಯ ಭಾವನೆ, ಭಾಷೆ, ಉಕ್ತಿಗಳು, ಜನತೆಯ ಭಾವನೆ, ಭಾಷೆ, ಉಕ್ತಿ ಆಗಿವೆ. ಜನತೆಯ ಭಾಷೆ, ಉಕ್ತಿ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಇವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಜನ ಬರೆಹ ಬಾರದವರಿರಬಹುದು. ಅರಿವಿಲ್ಲದವರಲ್ಲ. ನೃಪತುಂಗ ಭೂಪಾಲನ ದಿನದ ಜನತೆ ಆಮೇಲೂ ಚದುರಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರು, ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನಕಾರರು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ರತ್ನಾಕರ ವರ್ಣಿಯಂಥ ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಂಗತ್ಯಕಾರರು, ಜನತೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿ ಜನತೆಗಾಗಿ ಹಾಡಿ ನುಡಿದು ಜನದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಂದು ಹದಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಸರ್ವಜ್ಞನಂಥ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಸಹವಾಸಿ ರಂಗನಾಥನಂತ ಒಬ್ಬ ವೇದಾಂತಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ತಿಳಿವನ್ನೂ ಗೂಢವಾದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ದಿನದ ಬಳಕೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದು ಮೋಕ್ಷಗೊಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದಲ್ಲವೆ ವೇದಾಂತ ಕಲಿಸುವುದು? ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಲಿತರೆ ಹೇಗೆ? ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ಹೀಗೆಂದು ಸಹವಾಸಿ ರಂಗನಾಥ ಅನುಭವಾಮೃತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೇನು ಎಂಬ ಅವನ ಮಾತು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸೆಡೆನುಡಿಯಲ್ಲ. ಸರಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದೆವಾದರೆ ಇದು ಜನದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ, ಕನ್ನಡನುಡಿಯ ಆತ್ಮಗೌರವ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾತಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವತ್ಸಲ ಗುರುಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದ ಜನತೆ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ನುಡಿಯುವ ಪರಿಯನ್ನೂ ಕಲಿತಿತು. ದಿಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಸಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಓದಿ ಕಲಿತ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಕೇಳಿ ಕಲಿತ ಭಾಷೆಯ ಬಲ ಹೆಚ್ಚು. ನೂರು ಹೃದಯದಿಂದೊಗೆದರೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೂರು ನಾಲಗೆ ನುಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೃದಯದ ನುಡಿ ಎಂಬ ಹದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಹೃದಯ ಜನತೆಯ ಹೃದಯ. ನೂರು ಬುದ್ಧಿ ತಿದ್ದಿ ಇದರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ಉದ್ಯಾನಲತೆಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ವನಲತೆಗಳಂತೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊ ಎಂಬ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಛಂದೋರೂಪ ಅನೇಕ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಣದು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ. ಹೆಸರು ಹಾಗಿರಲಿ, ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರಾಸದ, ಯತಿಯ, ಸ್ವರಸಾಮರಸ್ಯದ, ಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘವಿನ್ಯಾಸದ, ಮಿತ ಉಚಿತ ಉಕ್ತಿ ಭಂಗಿಯ ಚದುರು ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಕೃತಿಯ ಚದುರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯದಲ್ಲ. ಈ ಕೃತಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವ ಪರ್ಯಾಪ್ತಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದದ್ದು. ಈ ಮಿತ ಶಬ್ದದರಿದ್ರನಾದ ಪಂಡಿತ ಕವಿಯ ಮಿತ ಅಲ್ಲ; ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮಿನುಗುವ ಚುಕ್ಕಿಯ ಮಿತ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಜನಪದ ಜೀವನದ ಸಾವಿರ ವಿವರ. ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಭರನ್ಯಾಸ; ಊರನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರೇಮ; ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹೆಮ್ಮೆ; ನೆರೆಯವರನ್ನು ಕುರಿತ ಸನ್ಮಾನ; ತಂದೆತಾಯಿ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮ, ಅಕ್ಕತಂಗಿ, ಮಾವ ಅಳಿಯ ಎಂಬ ಗೌರವ, ಅಕ್ಕರೆ; ಬಂಜೆಯ ಬೇಸರ, ತಾಯಾದವಳ ತೃಪ್ತಿ; ಹೊಕ್ಕ ಮನೆಯ ಹೆಕ್ಕಳ, ತೌರುಮನೆಯ ಹಂಬಲ; ಮದುವೆಯಾದ ಮಗಳು, ತಂಗಿ, ಹೋಗುವಾಗಣ ನೋವು; ದಿನ ಎರಡು ದಿನ ಜೊತೆಗಿರಲು ಒಡಹುಟ್ಟು ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಸಂತಸ; ಬಡತನದ ಬೇನೆ, ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಮಾಧಾನ; ಗಂಡಹೆಂಡಿರು, ನಲ್ಲನಲ್ಲೆಯರ ಒಲವು; ತಾರುಣ್ಯದ ಸಾಹಸ, ಕಾಳಗದ ಕುತೂಹಲ; ಎಂದೋ ಎಲ್ಲೋ ಕಂಡ ಚರಿತ್ರೆ; ತಂತ್ರದ ಸಿಕ್ಕು; ದುಷ್ಟರ ಕುಟಿಲ, ಆಡಳಿತದ ಅನ್ಯಾಯ; ಮೆಚ್ಚಿನ ಹೆಣ್ಣಿನ, ಉದಾರಿ ಒಡೆಯನ, ಧೀರ ಬಂಟನ ವರ್ಣನೆ; ಅಪರೂಪವಾಗಿ ತಪ್ಪು ಒಲವಿನ, ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರ ಹೀಗೆ ನೂರೆಂಟು ಬಗೆ. ಈ ಕವಿತೆಯ ವಿಸ್ತಾರ ಲೋಕದ ವಿಸ್ತಾರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ಎಲ್ಲ ಅಲಂಕಾರ ಉಂಟು. ಜನದ ಬಾಳಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಬಂದ ಉಪಮೆ ರೂಪಕ ಉಂಟು. ಮಾತು ಕಡಿಮೆ, ಅರ್ಥ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದು ಉನ್ನತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಪದ್ಧತಿ ಸೂಚನೆಯ ಪದ್ಧತಿ. ಕನ್ನಡದ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅದರ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಜಾಣು ಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೇಯೆ ಅದರ ರಸ ದೊರೆಯುವುದು. ಈ ರಸವೋ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದು ಒಂದಿಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಶೃಂಗಾರ, ವೀರ, ಭಕ್ತಿ, ಹಾಸ್ಯ ಹೇರಳ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಒಂದು ನಿರಂತರ ವ್ಯಾಪಾರ. ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕಾವ್ಯ ನಿಲ್ಲಬಹುದು, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಜನತೆಯ ಉಸಿರಾಟದಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಬತ್ತಿತೆಂದರೂ ಮರಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಹೊಳೆಯಂತೆ ಇದರ ಅವ್ಯಕ್ತ ಆದರೂ ಅನವರತವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕವಿತೆಗೆ ಸಾವಿಲ್ಲ– ಎಂದ ಆಂಗ್ಲ ಕವಿಯ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ರಾಗ ಬಹಳ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಾನ ಅನೇಕ ಉಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ಬಳಸುವ ಕೋಲು, ತಮ್ಮಟೆ, ಏಕತಾರು, ತಾಳ, ಡೋಲು, ಗುಮ್ಮಟೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯ ಉಂಟು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶಂಸನವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ನಿದರ್ಶನ ಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ಅಂಶವನ್ನಾದರೂ ತೋರುವ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ದೈವಭಕ್ತಿ, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ತಾಯ್ತನದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಮಗುವಿನ ದೈನ್ಯ, ನಾಡ ಚೆಲುವು, ಬಾಳಿನ ಸಮೃದ್ಧಿ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ, ಆ ನಂಬಿಕೆ ತರುವ ಸ್ಥೈರ್ಯ, ಇವಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಗೋವಿನ ಕಥೆಯಂಥ ಕಿರಿಯ ಗಾತ್ರದ ಚೆನ್ನನುಡಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಇರಲಾರದು. ಮಹಾಭಾರತ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಜನಪದ ಕವಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ, ಹೇಗೆ ತನ್ನದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಶಕುಂತಲೋಪಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಲವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕವಿಯ ಚದುರು ಇದರ ಕವಿಯ ಚದುರಿಗಿಂತ ಹಿರಿದಲ್ಲ. ಕಾಳನ್ನು ಬೀಸಲು ಕಲ್ಲಿನೆದರು ಕುಳಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕೈಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೈ ಮುಗಿದು, ದೇವರೇ ಕಾಳು ಬೀಸಲು ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ, ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸುಮುಖವಾಗಿ ನೀನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕು, ಇದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ನಾನು ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಲೋಕದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ನಡೆಸಹೊರಡುವ ಹಿರಿಯ ಜನ ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಆಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೇ ಅದೆಷ್ಟು ಶುಭ ಆದೀತೋ! ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮನೆಯ ಅಥವಾ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಇಷ್ಟರನ್ನು ನೋಡಿದ, ತಾಯಿ ಹಿರಿಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ನೆನೆಯುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲ ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಜನಕರಾಯನ ಮಗಳು ವನಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲ ಕಟ್ಟಿ ಕುಶಲವರನಿಟ್ಟು ತೂಗ್ಯಾಳೋ ಸೀತಾದೇವಿ ನಗುತ ವನವಾಸ ಮಾಡ್ಯಾಳೊ. ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥ. ರಾಜನ ಮಗಳು; ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ವನಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲ ಕಟ್ಟಿದಳು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಲ್ಲ, ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ. ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮರಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ರಾಜಕುಮಾರಿ ವನವಾಸದ ದಿನದಲ್ಲಿ ನಗುತ ಇದ್ದಳು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದವ್ವ ಕೆಟ್ಟೆನೆಂದೆನಬೇಡ, ಬಡತನ ನನಗಿರಲಿ, ಬಹಳ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿ, ಮೇಲೆ ಗುರುವಿನ ದಯ ಇರಲಿ, ನನ ಗುರುವೇ ಬಡತನದ ಚಿಂತೆ ನಿನಗಿರಲಿ, ಮಕ್ಕಳು ಬೇಕು ಎಂಬಷ್ಟೇ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಂಜೆತನ ಬೇಡ ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಬಂಜೆಂಬ ಶಬ್ದ ಹೊರಲಾರೆ, ಬಂಜೆಯ ಮನೆ ಮುಂದೆ ಬಂಗಾರದ ಒರಳ ಕಲ್ಲು. ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಇದ್ದೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತವಳ ನೋವೂ ದಿಟವೇ. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಬೆಳೆದ ದಿನ ಅದನ್ನು ಬೇರೆಯವರ ಪಾಲು ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ತಾಯಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಮಗ, ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಅಣ್ಣನಿಗೂ ಇಷ್ಟ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ತಂಗಿಗೆ ಗಂಡಾಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನ ಇತ್ತು. ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಆಸ್ತಿಪಾಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅವಳಿಗೂ ಈ ಹೋಗುವುದೆನ್ನುವುದು ಆಗ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ತಾವರೆಯ ಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವರಿಗೆ ನೆರಳಾಯ್ತು ನಾ ಹುಟ್ಟಿ ಮನೆಗೆ ಎರವಾದೆ. ಆದರೆ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲೇ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೂ ತಾಯ ಹಂಬಲು ಉಂಟು. ಅವರು ಪುಣ್ಯವಂತರು. ತನ್ನನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೋರೇಹಣ್ಣು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವಳು ತೌರಲ್ಲಿರುವ ಬಸಿರಾಗಿರುವ ತನ್ನ ಗೆಳತಿಗೆಂದು ಅದನ್ನು ಕೊಂಡು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದಿನ ಕಳೆದು ಅವಳನ್ನು ತೌರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಅಮ್ಮ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡ ಒಳ್ಳೆಯವನು. ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಹಚ್ಚಡದ ಪದರಾಗೆ ಅಚ್ಚ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವು ಬಿಚ್ಚಿ ನನ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲುವಂತ ಪುರುಷನ ಬಿಟ್ಟೆಂಗೆ ಬರಲಿ ಹಡೆದವ್ವ? ಎಂಥ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಂಥ ಶಬ್ದ. ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಳುವವರು ಅಳುಕುವ ರೀತಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇದು ಎಷ್ಟು ಗಂಭೀರವಾಗಿ, ಆದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಹುಡುಗಿಯೇ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಎಂದರೆ ಅವಳ ಒಲವಿನ ಆಳವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.; ಅವಳ ಗೆಳತಿ ಅವಳಿಗೆ ಆರೋಪಿಸಿದ್ದೆಂದರೆ ಹಾಸ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರೆಯಬಂದಿರುವ ಅವ್ವನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡಲು ತಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಗೆಳತಿ ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ

ಏಕೆ? ಇವಳು ಕಾರಣ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ತರುಣಿ ತಾಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಯಾಕಳುವೆ ಎಲೆ ರಂಗ ಬೇಕಾದ್ದು ನಿನಗಿದೆ ನಾಕೆಮ್ಮೆ ಕರೆದ ನೊರೆಹಾಲು ಸಕ್ಕರೆ ನೀ ಕೇಳಿದಾಗ ಕೊಡುವೆನು. ಹುಡುಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಟಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಆಡಿ ಬಾ ನನ ಕಂದ ಅಂಗಾಲು ತೊಳೆದೇನು; ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತಿಳಿನೀರ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂಗಾರ ಮೋರೆ (ಪಾದ) ತೋಳೆದೇನು. ಏನು ಅಕ್ಕರೆ, ಏನು ಹೆಕ್ಕಳ. ಮಗು ಕೋಪದಿಂದ ಅಳುತ್ತದೆ. ಅಳುವ ಕಂದನ ತುಟಿಯು ಹವಳದ ಕುಡಿಹಂಗೆ ಕುಡಿಹುಬ್ಬು ಬೇವಿನೆಸಳಂಗೆ ಕಣ್ಣೋಟ ಶಿವನ ಕೈ ಅಲಗು ಹೊಳೆದಂಗೆ, ಗಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಹಡೆದ ತಾಯಿಗೆ ಮಡಿಲ ತುಂಬುವಂತೆ ಅರಿವೇ ಸೊಪ್ಪು ದೊರೆತಷ್ಟು ಸಂತೋಷ. ಈ ಮಾತಿನ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಧನವಂತರ ಕರುಳನ್ನು ಹಿಂಡಬೇಕು. ಈ ಉಪಮಾನಗಳ ಸೊಗಸು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಮುರಿಯದ ಮೀಸಲು. ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ ಇಂಥ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ, ಸೌಂದರ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಈ ಚದುರು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಸೌಂದರ್ಯಜ್ಞಾನವೋ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಮುಖದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಬೆಳ್ಳಾನೆ ಬೆಳಗಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಮೂಡಲ ಆಗಿ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆ ಮೀನ ಗರಿಕೆದರಿ ಆಡ್ಯಾವೆ ಗರತಿ ಗಂಗವ್ವನ ಉಡಿಯಾಗೆ. ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ತಿಳಿನೀರ ಊರ ಕೊಳದೆಡೆ ಹೋದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ವರ್ಣನೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆ ಬೆಟ್ಟ ಈ ಬೆಟ್ಟವೋ ನಂಜುಂಡ ನಂದ್ಯಾಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟವೋ ನಂದ್ಯಾಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟವೋ ನಂಜುಂಡದಾಸಾಳಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿತೋ–ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳ ಸ್ವರಸೌಂದರ್ಯಜ್ಞಾನ ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಗಂಗೆ ಹರಿದ್ಯಾಳ, ಹೆಸರೊಂದು ಮೊಸರ ಬಾನ ನಮ್ಮವ್ವ ರಸತಾಳೆ ರಸತಾಳೆ ಹಾಲು ಜೇನ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಬ್ದೌಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನ ಈ ಕವಿತೆ ಮುಟ್ಟುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈಗಲೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಹೊಸ ತೆರನ ಬಾಳುವೆ ಅದರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊಸತು ಮಾಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ, ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಇತ್ತಿಚೀನ ಷಟ್ಪದೀ ಆಭಾಸ ಪಂಕ್ತಿತ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ದಾರವಿಲ್ಲದ ಹಾರವಯ್ಯನ, ಲಿಂಗವಿಲ್ಲದ ಜಂಗಮಯ್ಯನ, ದಾಡಿಯಿಲ್ಲದ ಸಾಬರಯ್ಯನ ನಂಬಬೇಡೆಂದ, ಇಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಉರುಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿಗೆ ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ; ಕೊರಳ ಮೇಲೆ ಓಲಾಡುವ ಟೈ ಕೈಯಲ್ಲೋಡಿದ್ರೆ ಪೈಸಾ ನೈ. ಜನಕರಾಯನ ಮಗಳಿಂದ ಈ ಟೈ ಮಾತು ಬಹು ದೂರ ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನಿಸಬಹುದು. ಬಂದಿದೆ ದಿಟ ; ಆದರೆ ಅದರ ಕಾರಣ ಜೀವನ ಹಾಗೆ ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನುವುದು. ಇದೇ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೀವತಂತು. ಜನ ಎಂತು ಇದು ಅಂತು; ಬಾಳೆಂತು ಇದು ಅಂತು. ಇದರಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಿವರ ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವವರೆಲ್ಲ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು. ಬೆಳ್ಗಾವಿ ಸೋಮಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೊಸ ಒಂದು ಲಾವಣಿ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದನ್ನು ಬರೆದವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಹೊಸಕಾಲದ ನಮ್ಮ ನಾಟಕಕಾರರೊಬ್ಬರು. ಜನಜೀವನದ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆನ್ನುವರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಜೀವಂತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಯಸುವವರು ಕೂಡ ಪಂಪ ರನ್ನ ಹರಿಹರ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರ ಶಬ್ದಭಂಡಾರ, ಉಕ್ತಿಚಾತುರ್ಯ, ವರ್ಣನಾಕ್ರಮ, ವಾಕ್ಸಂಯಮ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಆಗಬಹುದು, ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ ಆಗಬಹುದು. (ಎಂ.ವಿ.ಐ)

ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದ ಶಾಬ್ದಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸರಳವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದುದು. ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಉಳಿಯುವಂಥದು. ಕಾಲದ ಮೂಲಕ ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗದಿರುವಂಥದು. ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ನಾಲಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂಲತಃ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೂ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾರೊಬ್ಬರ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಇದರ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ತಲೆಮಾರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವಾಗ ಅನೇಕ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದು ಸಹಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆ, ಸಂಬಂಧವೂ ಇದೆ. ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಮೂಲ, ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿ. ಜನವಾಣಿ ಬೇರು, ಕವಿವಾಣಿ ಹೂವು ಎಂದು ಬಿಎಂಶ್ರೀ ಹೇಳಿದ್ದು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ. ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯಮುನೆಯಂತೆ ಹರಿದಿದೆ. ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಒಂದರ ನೀರು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ತುಳುಕುವಂತೆ, ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ತುಳುಕಿವೆ, ಬೆರೆತಿವೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ರಚನಕಾರರೆಲ್ಲ ಇಂದು ಅನಾಮಧೇಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರೂ ಸಮೂಹದ ಒತ್ತೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಇದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಂತದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪೂರ್ವದ್ದಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ರಚನೆಗಳು ಇರುವುವಾದರೂ ಇವು ಆಗಲೇ ಇದ್ದ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡವುಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಈಗ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವವರೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ನಿರೂಪಕರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದರ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಿಂದ ಆದುದು. ಅದು ಸಮೂಹದ ಮಡಿಲಿಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಆ ಕರ್ತಾರರು ಮರೆತುಹೋದರು ; ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೂಹದ್ದಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಳೆಯ ರಚನಾ ಮಾದರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾದೃಶ್ಯ ರಚನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಕೊಡುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು, ಆಮೇಲಿನ ಈ ಸದೃಶ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪ ಕೂಡ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದುದು. ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತ್ರಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೆಲವು ಸರಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನಿದು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯಗಳ ಸಾಲು, ಪಲ್ಲವಿ, ಅನು ಪಲ್ಲವಿ, ಮಟ್ಟುಗಳು, ಸೂತ್ರಬದ್ಧಕಥನ ವಿತರಣೆ, ಗಾದೆಯ ಸಮತೋಲನ ಒಗಟಿನ ಬಗೆಯದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಒರಟುತನವಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಪರಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡವುಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಯೂ ಅದನ್ನು ಮೀರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೊಂದು ಈ ಎಲ್ಲದರ ಒಡಲನ್ನೂ ನೆಯ್ದಾಳಿದೆ.

ವಾಹಕತ್ವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಲಕ್ಷಣ. ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಗಿಬರುವುದೇ ಇದು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತ ತಲೆಮಾರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸಾರಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಥವಾ ಪರಿವರ್ತನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅಥವಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬರಬಹುದು. ಹಳೆಯದು ಬಿಡುತ್ತ ಅಥವಾ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತ ಸಾಗಬಹುದು. ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥದು ನಡೆದರೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಬಾಯಿಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಳಿದುಬಂದಾಗ, ಅದೇ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ನಾವು ವಾಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಈ ವಾಚಿಕ ವಿಷಯ ಹಲವು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬರೆವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ವಹನಗೊಳ್ಳುವುದು ವಾಚಿಕವಾಗಿ. ಭಾಷೆ, ಬೇಟೆಯ ತಂತ್ರಗಳು, ವಿವಾಹನಿಯಮಗಳು ಇವೂ ಕೂಡ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಹರಿಯುವುದು ವಾಕ್ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಬರೆವಣಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು ವಾಚಿಕವಾಗಿಯೇ ವಹನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಲಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾರವು, ಅಂದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯೇತರ ವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ವಾಚಿಕವಾಗಿಯೇ ವಹನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಚಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳಿವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ ಅಥವಾ ಲಾವಣಿಯೊಂದು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಜಾತಕ, ಪಂಚತಂತ್ರ, ಬೇತಾಲ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಕಥೆಗಳು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಕಥೆಯೊಂದರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಾಠಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವಾಕ್‌ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಜಾನಪದವೂ ವಾಚಿಕವಾಗಿ ವಹನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಾಚಿಕವಾಗಿ ವಹನಗೊಳ್ಳುವುದೆಲ್ಲ ಜಾನಪದವಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಬ್ಬರ ಮಾತನ್ನೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ, ಅದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪೂರ್ವಸ್ತರಗಳ ಉಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಇವಾಗಿವೆ. ಇವು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗಳಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಸಾರಮಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಇದು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಅರ್ಜಿಸುವ ಯಾವುದೇ ರೂಪದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂಥ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಸೃಷ್ಟಿತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಜನಪದ ಕಥೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಗಾದೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಾಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬದುಕಿನೊಡನೆ ಬೆಸೆದು ಬದುಕಿದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಜೀನವದಿಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಇಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಗ್ರಾಮೀಣರ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಯೊಡನೆ ಇದು ಬೆರೆತುಹೋಗಿದೆ. ಅವರ ಮದುವೆ ಮುಂಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡುವ ಕುಯ್ಯುವ ಒಕ್ಕುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸುವ, ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜೀವನದೊಡನೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಇವು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಶುದ್ಧ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿಯೇ ರಚಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶ್ರಮವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಇದು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ ನಿಯೋಗವೊಂದಿದ್ದು, ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದ ಸಮಾಜದ ನಡುವೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಸತ್ಯವಿರಬಹುದಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಗಾದೆಗಳು ಗತ ತಲೆಮಾರುಗಳ ಸಾರಭೂತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭಾಗವಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾದೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಅನೇಕ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಸಮಾಜಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವಯಸ್ಕರಾಗಿ ಸಫಲ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಗಾದೆಗಳು ವಯಸ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ, ಒಗಟುಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಗಟುಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತಿತರ ವಸ್ತುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಭೌತಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಕಾಲ್ಪನಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳು ಕೂಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ; ಏಕೆಂದರೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳು ನೀತಿ ಕಥೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂಥ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇಳುವುದು, ನೆನಪಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ನೋಡುವುದು ಮತ್ತು ಅನುಸರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಆದುದು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ, ಮೌಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಹನಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮವೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಧಾಯಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕೂಡ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳಿಂದ ಜನತೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಗಾದೆಗಳು, ಗೀತೆಗಳು, ಒಗಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು ಕೂಡ ಅದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಂದ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆಯಲು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಿರಂತರತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೂಡ ಇದು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ನೆರವಾಗಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ದುಡಿದಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶಗಳ ತುರ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ, ಗೀತೆಗಳು ಜನಾಂಗದ ಐಕ್ಯ, ಪ್ರಾಂತೀಯತೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ವಸಾಹತುಷಾಹಿವಿರೋಧಿ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಲು ಉಪಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಸಂಕೀರ್ತನ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ನೂತನ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಲು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು; ಹಾಗೆಯೇ ಪರೋಕ್ಷ ಸೂಚನಾಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಸಾಹತುಷಾಹಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಟೀಕಿಸಲು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ರಾಜಕೀಯ ಆಯುಧವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಷ್ಯ, ಚೀನ, ಕ್ಯೂಬಗಳಲ್ಲಿನ ವರ್ಗಕಲಹದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದಿಡಲು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾನೂನು, ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ವಿಚಾರ: ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಸಮೂಹನಿಷ್ಠವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಸಾಧನಗಳು ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಮರ್ಶಾಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು, ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಅದರ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ, ಪರಿಸರಗಳ ಪರಿವೆ ನಮಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡುವಾಗ ಅದರ ಇತಿಮಿತಿಗಳ, ಜಾಯಮಾನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟೇ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಲ್ಲದ ಪದ್ಯವೊಂದು ಜನಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಯ ವಿಷಯ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಚೋಚ್ಚವೆಂಬುದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತೀರ ಮುಂದುವರಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವಂತೆಯೇ ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ. ಆದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಬಾರದೆಂದೇನೂ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಯೊಂದನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಧೀನನಾಗಿ ಸಮಾಜ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದು ಉಗಮಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ, ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಆದೇಶ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ಕ್ರಾಂತಿ, ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಮುಂತಾದುವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ಕ್ರಾಂತಿ , ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಇರುವುದು ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಉಳಿದುದು ಆಗಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದಾಗ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಉತ್ತಮತೆಯನ್ನು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿಯೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸಾಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವರಣೆಗಳೆರಡೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇರುವಂಥವು. ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಕೂಡ ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯದೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಶಾಬ್ದಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ ಇದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಕಥೆ, ಗಾದೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಇದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥೆ, ಗೀತೆ, ಗಾದೆ ಮತ್ತು ಒಗಟುಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಭಾವಾಂಶವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದರೆ ಕಡೆಯ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಚಿಂತನಾಂಶವೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂಶವೂ ಗಮನಾರ್ಹವೇ. ಇವು ಆದಿಮಾನವನ ಭಾವುಕತೆ, ಬೌದ್ಧಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೆ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾಸದ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಭಾವ, ಭಾವ–ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಥೆ ಮತ್ತು ಗೀತೆ ಮೊದಲ ಸ್ತರದಲ್ಲೂ ಗಾದೆ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಒಗಟು ಮೂರನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನಲ್ಲೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾದೆ ಮತ್ತು ಒಗಟಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಗಾದೆ ಬುದ್ಧಿ ಭಾವಗಳ ವಿದ್ಯುದಾಲಿಂಗನವಾಗಿದ್ದು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನ ಆಲೋಚನಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಕಾಸದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಒಗಟೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವದ್ದಾಗಿರದೆ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದುದಾಗಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪುರಾತನ ಜೀವಿಗಳ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಕಲ್ಪನಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಲಕ್ಷಣ ಮನೋಭಾವಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುವ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಅತಿಮಾನುಷ ಅಂಶಗಳು ನಮ್ಮ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ತಣಿಸುವುದಲ್ಲದೆ,

ನಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕತೆಗೆ ಸವಾಲಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಲಿ, ಆದಿವಾಸಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯ ವಿಲಾಸವೈಭವಗಳಿಗೆ ಇವು ಇನ್ನಿಲ್ಲದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಂತೂ ಖಂಡಿತ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ ಭಾವಾನುಭವವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸುಪ್ತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾಲಗೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಹಸ ಪರಂಪರೆಗಳು ಮತ್ತು ಆದರ್ಶೀಕೃತ ಜಗತ್ತು ಇದನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯದ ಕಥೆಗಳು, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪೌರಾಣಿಕ ಆವರಣ ಹಾಗೂ ಪಾತ್ರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಇದು ಪುರಾಣಕ್ಕೂ ಜನಪದ ಕಥೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೆಲ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವತೆ ಮತ್ತು ದೈವಿಕತೆಗಳ ಸಂಗಮದಂತಿರುವ ಐತಿಹ್ಯ ಕಥೆಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿ ಅಥವಾ ಘಟನೆಯೊಂದು ಇರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕತೆಗಳನ್ನು ನಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಗಳು. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ದುಡಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಯಾವುದೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಲಾಮೌಲ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥೆಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ರೀತಿನೀತಿಗೆ ಕಿಂಡಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅತಿಮಾನುಷ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಆಳುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಅಸಂಗತ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವಿದ್ದರೂ ವಿಡಂಬನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೊಂದು ತಪ್ಪದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಹಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಥೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ವಿರಳವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಪನಾರಮ್ಯತೆಯೊಂದು ಕಥನದೇಹವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ವಯೋಮಾನದವರನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುವ ಗುಣವೇ ಇದು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಟ್ಟ ನಿರೂಪಣೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ದ್ರುತ ಗತಿಯೇ ಇದರ ಜೀವಾಳವಾಗಿದೆ. ಸಂವಾದ ರಮಣೀಯತೆ, ಭಾಷೆಯ ಲವಲವಿಕೆ, ಕಥನಸರಳತೆ, ಪುನರಾವರ್ತನೆ–ಇವು ಕಥೆಯನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶೃಂಗರಿಸಿವೆ. ನಮ್ಮ ಊಹೆಗೆ ಏನನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಚ್ಚಿಡುವುದು ಇದರ ಒಂದು ವಿಶೇಷಗುಣ. ಘಟನೆಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ, ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಗುರಿಯ ಕಡೆಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಧಾವಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹುಳ್ಯವಿದ್ದರೂ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಜಟಿಲತೆ ಮೂಡದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ಪುನರಾವರ್ತನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ದೂಡಿ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಾರಿಕೆಯ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಶ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅರಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅದರ ಗೀತಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ. ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ದುಡಿಯುವ ಇದರಲ್ಲಿ ಜನಪದದ ಆಶೋತ್ತರಗಳೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನಿಸಿಕೆಗಳೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಡನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಂಥ ಭಾವನಿಷ್ಠ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಲಾವಣಿಗಳಂಥ ಶುದ್ಧ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಕೆಲಸಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಥನಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಲಯವಿನ್ಯಾಸಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯದ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಂಧಿಯಾದ ವಚನದ ಈ ಎಲ್ಲ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಂದರ್ಭದೊಡನೆ ಹಾಡಿದಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅವು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜನಪದಗೀತೆ ಗೀತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆಂದು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಗೀತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಿವೆ. ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು, ಅಂಟಿಕೆಪಂಟಿಕೆ ಪದಗಳು, ಹಂತಿಯ ಹಾಡುಗಳು, ಹುತ್ತರಿ ಹಾಡುಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಡುಗಳು, ಬೀಸುವ ಪದಗಳು, ಕುಟ್ಟುವ ಪದಗಳು, ಮಾರ್ನವಮಿಯ ಪದಗಳು, ದೇವರ ಹಾಡುಗಳು, ಲಾಲಿಪದಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಆಟ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳ ಮಿಶ್ರಕಲೆಯಾಗಿರುವ ಕೋಲಾಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗೀತೆಗಳೇ ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು. ಕೋಲಾಟಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತದ ಆವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದೇ ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಮಲೆನಾಡಿನ ದೀಪ ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು ಅಂಟಿಕೆಪಂಟಿಕೆ ಪದಗಳು. ಹಂತಿಯ ಹಾಡುಗಳು ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಾಡುಗಳೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೊಡಗಿನ ಹುತ್ತರಿಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳು ಹುತ್ತರಿ ಹಾಡುಗಳು; ಇವು ಅಲ್ಲಿನ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಮದುವೆಯ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನೇ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಬೀಸುವ ಮತ್ತು ಕುಟ್ಟುವ ಕ್ರಿಯೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳು ಬೀಸುವ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಕುಟ್ಟುವ ಪದಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಗಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಒನಕೆವಾಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ನವಮಿಯ ಪದಗಳನ್ನು ಹರಕೆಯ ಪದಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇವನ್ನು ನವರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರ ಹಾಡುಗಳು ಸ್ತುತಿಪದ್ಯಗಳೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತಿವೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆ, ಗೃಹದೇವತೆ, ಕುಲದೇವತೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ದೇವತೆ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳೇ ಇವು. ಲಾಲಿಪದಗಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗೀತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕೊಂತಿಪದಗಳು, ತಿಂಗಳಮಾಮನ ಪದಗಳು, ದೋಣಿಯ ಹಾಡುಗಳು, ದುಂದುಭಿ ಹಾಡುಗಳು, ಗೌರಿಶೀಗೆಯ ಹಾಡುಗಳು, ಹೊಗಳುವ ಪದಗಳು, ರಂಗದ ಪದಗಳು, ಬಂಡಿಪದಗಳು, ಕಂಬಿಯ ಹಾಡುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸಂದರ್ಭ ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂದರ್ಭದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಭಾವವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಪ್ರಣಯ, ಭಕ್ತಿ, ದಾಂಪತ್ಯ, ವೀರ, ಕರುಣ, ಕೌಟುಂಬಿಕ, ತೌರು, ವಿಡಂಬನೆ, ಹಾಸ್ಯ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮುಂತಾಗಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ವೃತ್ತಿ ಗಾಯಕರೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆ. ಆರಾಧ್ಯದೈವವೊಂದರ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮೊದಲನೆಯದಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೃತ್ತವೊಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಂಸಾಳೆಯವರು, ನೀಲಗಾರರು, ಚೌಡಿಕೆಯವರು, ಗೊಂದಲಿಗರು, ಜುಂಜಪ್ಪನವರು, ಗೊರವರು, ಜೋಗಿಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಬಂದರೆ, ಕರ ಪಾಲದವರು, ಹೆಳವರು , ತಂಬೂರಿಯವರು, ಜೋಳಿಗೇರು ಎರಡನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾವ್ಯಗಳು ಹಾಡು ಮತ್ತು ವಚನಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂಥವು. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ವಾದ್ಯವೊಂದು ತಪ್ಪದೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಕಂಸಾಳೆ ಮತ್ತು ನೀಲಗಾರರವು ಮೈಸೂರಿನ ಕಡೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಎರಡು ಅವಳಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾಗಿದ್ದು, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎರಡು ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮಾದೇಶ್ವರನೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮಂಟೇ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚೌಡಿಕೆಯವರು ಮತ್ತು ಗೊಂದಲಿಗರು ಒಂದೇ ಮೂಲದ ಭಿನ್ನ ಕವಲುಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಚೌಡಿಕೆವಾದ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಜಮದಗ್ನಿ–ರೇಣುಕೆಯರ ಕಥೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಚುರವಿದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜುಂಜಪ್ಪನ ಕಥೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಗಣೆಯ ನಾದ ಇದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸುಂದರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥೆ ಮಾಡುವ ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಜೋಳಿಗೇರು, ಗೊಂದಲಿಗರು ಮತ್ತು ಕರಪಾಲದವರಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ತಂಬೂರಿಯ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಾಡುವುದರಿಂದ ತಂಬೂರಿಯವರೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಕಿನ್ನರಿಯನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಜೋಗಿಗಳು, ಗಂಟೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿ ಹೆಳವರು ಹಾಡುವ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಾಗ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ, ವೈಭವ, ಸಮೃದ್ಧಿಗಳು ಗೋಚಾರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗಾದೆ ಜನಪದದ ಜೀವನಾಡಿಯಾಗಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಜೀವನದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗಿರುವ ಜ್ಞಾನಾನುಭವದ ಜೊತೆಗೆ, ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿವೇಕದ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿನೋಡುವ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯ ಅನುಭವ ನಮಗಿಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ಯಾಯ, ಅಧರ್ಮ, ವಂಚನೆ, ಮೋಸ, ಡಾಂಭಿಕತೆ, ಕೀಳುಮೇಲುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಂಡು ಜನಪದ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಕುಳಿತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದ್ದರು; ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರು. ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ್ದರು. ಈ ತರಹದ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚಿದೆಯಾದರೂ ಕಿಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಬೆಳಕಿದೆಯಾದರೂ ಬೆಂಕಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆಯೂ ಜೀವವೊಂದು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅಪಾರ ದುಃಖವಿದೆ. ಹೃದಯವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಕೈಂಕರ್ಯವಿದೆ. ಇಂಥ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಈ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಇದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ.

ಮಾನವಕುಲದ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ದ್ಯೋತಕಗಳಾಗಿ ಗಾದೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸರಳವೂ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವೂ ಆದ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾದೆಗಳ ಮಾಸದ ಹೆಸರಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರಳಸಾಮಾನ್ಯ ಕೌಟುಂಬಿಕ ರೂಪಕಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಗಾದೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಬೆಲೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಾದೆಯೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಸಂಸಾರ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಗಾದೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಹೊರತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಪಂಚದ ಕಿರುಘಟನೆಯೊಂದನ್ನು ಮನುಷ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು 'ಸಗಣೀಲಿ ಸಾವಿರ ಹುಳ ಇದ್ದರೂ ಸಂಜೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಣ' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ನಿಲುಕದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಕೈಚಾಚದೆ, ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ರೂಪಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅನುಭವದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗೆ, ಕಾವ್ಯಕಲೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ನಿಚ್ಚಳವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಗಾದೆಯಲ್ಲೂ ವಾಸ್ತವತೆ ಇದೆ, ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ ಘಂ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯವಿವೇಚನೆಗೆ ರೂಪಕಾದಿ ಪರಿಕರಗಳು ಮೂಲಮಾನವಾಗುವುದಾದರೆ, ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಗಾದೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವಿಡಂಬನೆ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯ ಗಾದೆಯ ಮತ್ತೆರಡು ವಿಷಯಗಳು. ಇವು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಭಾಷೆಯ ಮೊನಚು ಮತ್ತು ಭಾವದ ಬನಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಎರಡು ಅಂಶಗಳು ; ದುಡುವಂತೆ ಧೂಪ ಹಾಕಿದ್ರೆ. ಗುಡಿ ಕಲ್ಲೆಲ್ಲ ದಡಾರ್ ಅಂದೊ. ಚಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಕಂಡರೆ, ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳ ಮಿಲನವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗಾದೆಯ ಆಕರ್ಷಕ ಮಾಟಕ್ಕೆ ಸರಳತೆ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ ಗುಣವಾದಂತೆ, ಅದರ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಕ್ಕು ನಗಿಸಬಲ್ಲ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಸ್ಯ ಕೊನೆಗೆ ಹಾಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ, ಗಂಭೀರ ಜ್ಞಾನದ ಪಾದರಸವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಗಾದೆಯ ಭಾಷೆ ದೈನಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಇತರ ಸಾಧಾರಣ ಮಾತಿನಂತಿರದೆ, ಅದರ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗರಿಕ ಭಾಷಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣದ, ಬಳಸದ ಎಷ್ಟೋ ಅಪೂರ್ವ ಪದಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಿವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಾದೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಗಾದೆಯ ಭಾಷೆಯ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಗುಣಗಳು: ಧ್ವನಿಯ ಮೂಲಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದು ; ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮೂಲಕ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಗಾದೆಯ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗೆ ನಿತಾಂತ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಎದೆ ಹಿಡಕೊಂಡ್ಲು, ಗಾಂಧಾರಿ ಗರ್ಭ ಗುದ್ದಿದ್ದಂಗೆ–ಎಂಬ ಗಾದೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದೇ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯದ ಹಿರಿಮೆಗೆ ರೂಪಕ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಗಟು ಕೂಡ ಕಾವ್ಯಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅದು ಕೇವಲ ಚಮತ್ಕಾರಯುತವಾದ ವಾಗಾಡಂಬರವಾಗಿರದೆ, ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಧ್ವನಿಸುವಂಥದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಪಕವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಭಾವಿಸಿದರೂ ರಸಾನುಭವವಾಗದಿರದು. ಇನ್ನು ಅದರ ಅಂತರಾರ್ಥ ತೆರೆದ ಮೇಲೆ ಅನಾಮಧೇಯವಾದ ಜನಪದ ಬೆಡಗಿನ ಕವಿಯ ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಬೆರಗಾಗುತ್ತೇವೆ.

ಅಕ್ಕ ತೌರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸರ್ರನೆ ಹೋಗ್ತಾಳೆ ; ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬರ್ತಾಳೆ.

ಇದೊಂದು ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಒಗಟು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಸಂಸಾರ ಸಂಹಿತೆಯೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಇದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ತೌರಿಗೂ ಹೆಣ್ಣಿಗೂ ಇರುವ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಜನಪದ ಕವಿ ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರ. ಹುಟ್ಟಿದ ತೌರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟ ಗಂಡನ ಮನೆಗೂ ಹುಲ್ಲು ತಾರದೆ ಹೂವು ತರುವಂತೆ ಬಾಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಹೆಣ್ಣು. ತೌರನ್ನು ಅಗಲಿ ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ತೌರು ಒಂದು ಅಚ್ಚಳಿಯದ ನೆನಪು. ಹೀಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ಪರಿತಪಿಸಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ತೌರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಬಂದಾಗ ಅವಳಿಗಾಗುವ ಸಂತೋಷ ಆತುರಕಾತರಗಳು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಆದರೆ ತೌರಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಮತ್ತೆ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಮೈ ಭಾರ ಮನ ಭಾರವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಆತುರಕಾತರಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಾಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನೋಡಬಲ್ಲ ಯಾರಿಗೂ ಇದು ವೇದ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿ. ಈ ವಿಷಯ ಮೇಲಿನ ಒಗಟಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಕರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಆದರೆ ಒಗಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅರ್ಥಾಪೇಕ್ಷಿಯಾದುದು. ಈ ಒಗಟಿನ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಸೇದುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಖಾಲಿ ಬಿಂದಿಗೆಯನ್ನು ಬಾವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿಯೇ ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಬಿಂದಿಗೆ ಸೇದಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ನೀರನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಖಾಲಿ ಬಿಂದಿಗೆಗೆ ತೌರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಹೆಣ್ಣಿನ ಚಿತ್ರವೂ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಮೇಲೇರುತ್ತ ಬಂದ ಬಿಂದಿಗೆಗೆ ತೌರಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಭಾರಹೃದಯದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಚಿತ್ರವೂ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತೌರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗಿನ ಶೂನ್ಯಹೃದಯದ ಹೆಣ್ಣು ಬರುವಾಗ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಳು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಇದು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಇದೊಂದು ಜ್ವಲಂತ ನಿದರ್ಶನ. ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಈ ಕವಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪರಿಚಿತವಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಕ ಒಗಟಿನ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ, ಧ್ವನಿ ಎಲ್ಲವೂ. ಒಗಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ತಂದಿರುವುದೆಂದರೆ ಈ ರೂಪಕವೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಮೂಹವೊಂದು ಎಷ್ಟೇ ಪುರಾತನವಾದುದಾಗಿರಲಿ ಮತ್ತು ಸರಳವಾದುದಾಗಿರಲಿ, ಅದು ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಧದ ಕಥೆ, ಗೀತೆ, ಗಾದೆ, ಒಗಟುಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮಾಜಗಳ ನಡುವೆ ಸೇತುಗಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. **(ಆರ್.ಜ)**

ಜನಪ್ರಗತಿ : ಕನ್ನಡದ ಒಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1951ರ ಜುಲೈ 15ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೈಸಿಂಡಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು 12 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಡಿ. ಎನ್. ಹೊಸಾಳಿ ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು.

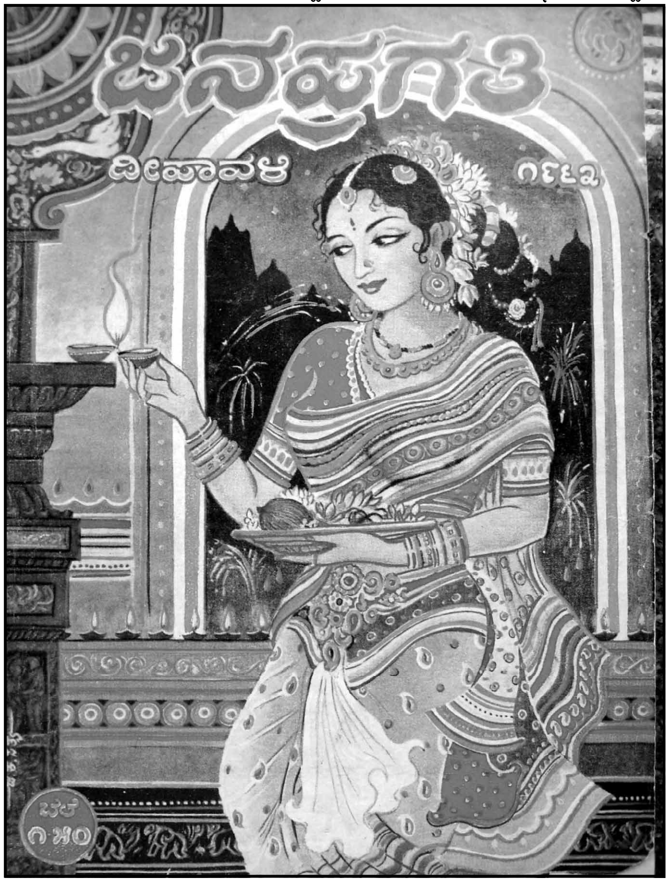

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎನ್. ಎಸ್. ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇದರ ಸಂಪಾದಕರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಹೊಸಾಳಿ ಅವರೇ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ: ಜನಪ್ರಗತಿಯು ಯಾವ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟುಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲಧರ್ಮದ ನವ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಬಿ.ಎನ್. ಗುಪ್ತ ಅವರು 1959ರ ಮಾರ್ಚ್ 1ರಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರೇ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರು ಪ್ರಕಾಶಕರೂ ಆದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಹೊಸಾಳಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲೇ ಪತ್ರಿಕೆ ಅಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಗುಪ್ತ ಅವರು ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಗುಪ್ತರ ಕೈಗೆ ಜನಪ್ರಗತಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಅದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏಳಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ನಾಲ್ಕೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ 1,400 ರಿಂದ 21,000 ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಲೇಖನಗಳು, ನವೀನ ಆಕರ್ಷಕ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ, ದಕ್ಷಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ಪ್ರಸಾರ ವಿಸ್ತಾರ–ಈ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡುವುದೇ ಗುಪ್ತರ ಯಶಸ್ಸಿನ ಗುಟ್ಟು. 'ನನ್ನ ಪ್ರಜಾಮತ ಜೀವನ ಮುಗಿದುಹೋಗಿ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಬಹಳ ಕಾಲವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ವಾಂಛೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮಹಾಜನರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು.' ಎಂದು ಗುಪ್ತರು ಸಂಪಾದಕೀಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಮಹಾಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಲಭಿಸಿತು.

ಬಿ.ಎನ್. ಗುಪ್ತರು ಜನಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯತೊಡಗಿದ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ ಚಾವಡಿ ಅಂಕಣ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆಗ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ, ತಿಳಿಯಾದ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರ್ಮಿಕ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದ ಚುಚ್ಚು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ. ರಾಜಕೀಯದ ಒಳಹೊರಗನ್ನು ಅರಿತ ಅಯ್ಯಪ್ಪನವರು ಗಮಾರನಾದ, ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಬೋರನ ಜೊತೆ ಸಂವಾದ ನಡೆಸುವ ವೈಖರಿಯೇ ಅಂಕಣದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರವರ್ತನೆಯ ಹಿನ್ನಲೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನೊದಗಿಸುವ ಲೇಖನಮಾಲೆಯಾದ ಭಾರತ ದರ್ಶನ ಜನಪ್ರಗತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಿರ ಶೀರ್ಷಿಕೆ. ಭಾರತ ರಾಜಕೀಯದ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಶ್ವದ ವಾರ್ತೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಲೋಕಸಪ್ತಾಹದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮೂರೂ ಸ್ಥಿರ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳು ಕಥೆ, ಕವನ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಜೊತೆಗೂಡಿ ವಾಚಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆದವು.

ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬರೆಹ ಆ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮಾತುಕೊಡುವಂತಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಜನಪ್ರಗತಿಯ ಸಂಪಾದಕರದಾಗಿತ್ತು. ಜನಪ್ರಗತಿ ವಾಚಕರ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಿತು. ಗುಪ್ತರ ಜನಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರಸಾರದ ಬಹುಭಾಗ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ. ಗುಪ್ತರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ಅವರ ಬರೆಹಗಳು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢರಾದವರಿಗೂ ಚುರುಕು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಆವರಿಸಿ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಗುಪ್ತರು ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಲಾಗದೆ ಹೋದ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ 1971ರ ಜನವರಿ 1ರಂದು ಕಲ್ಲೆ ಎನ್. ಶಿವೋತ್ತಮರಾವ್ ಅವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಕಲ್ಲೆಯವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಗತಿಯ ಓಘಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಿರುವು ಬಂತು. ಜೀವನದ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಭದ್ರವಾಗಿರುವ, ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಕ್ತಿ–ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚು ಲೇಖನಿಗೆ, ದಿಟ್ಟೆದೆಯ ಮೊನಚು ಮಾತಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿಸುವುದು ಗುಪ್ತರ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಜನಪ್ರಗತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. (ಎಸ್.ಸಿ.ಜಿ.)

ಜನಮತ : ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಸಹಕಾರಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಒಂದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಮತ್ತು ಗೆಳೆಯರು 1967ರ ಆಗಸ್ಟ್ 25ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಗಾಂಧಿ ಸ್ಮಾರಕ ಸಹಕಾರಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಘ ಜನಮತ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು 1969ರ ನವೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಕೇರಿಯವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 35,000 ರೂ. ಷೇರು ಬಂಡವಾಳ ಸಂಗ್ರಹ ಆಯಿತು. ಸರ್ಕಾರ 30,000 ರೂ.ಗಳ ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1970ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಜನಮತ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲೇ ಅಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು.

ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಕೇರಿಯವರು ಅದರ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ಸಂಪಾದಕರು. 1971ರ ಮೇ 14ರಂದು ಹಳ್ಳಿಕೇರಿಯವರು ನಿಧನರಾದ ಅನಂತರ ಬಿ.ವಿ.ಪೂರ್ಣೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಎಸ್.ಎಂ. ಸಾಗರ್ ಅವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯನಿರತ ಸಂಪಾದಕರು ಕಲ್ಲೆ ಎನ್. ಶಿವೋತ್ತಮರಾವ್. ಅನಂತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಿ.ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ವಿ.ಕೆ. ಜಾಗೀರದಾರ ಈ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎಸ್. ಎಂ. ಸಾಗರ್ ಅವರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುದ್ರಕರೂ ಪ್ರಕಾಶಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 12.

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ಜನಮತವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿದ ಜನಮತದ ಪ್ರಸಾರ 2,000 ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ 1972ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. (ಎಸ್.ಸಿ.ಜಿ.)

ಜನಮತಗಣನೆ : ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ (ಉದಾ: ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವರ್ಗಾವಣೆ) ಒಂದು ದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಮತದಾರರ ಮತಗಣನೆ (ಪ್ಲೆಬಿಸೈಟ್). ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅಖಂಡ ಭಾರತವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆದದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿ, ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಲು ಭಾರತದ ನೆರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ, ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯ ವಾತಾವರಣ ನೆಲೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಜನಮತ ಗಣನೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಾಗಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಹೇಳಿತ್ತು. ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಮತ ಸುವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸೇರ್ಪಡೆ ವಿಧಿಬದ್ಧವಾಗಿ ಆಗಿದೆ. ಅದು ಭಾರತದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ.

ಜನಮತಗಣನೆಯ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ವಿಶ್ವದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. 1851ರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದ 3ನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಮರುವರ್ಷ ಜನಮತಗಣನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಗ್ರಹಣವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪದವಿ ಪಡೆದ. ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಪ್ರದೇಶದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾದದ್ದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಗೆದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾನೂನುಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಜನಮತಗಣನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ 1ನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನನೂ ಈ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸಿದ. ಮೂರನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಕೂಡ ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜನಮತಗಣನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ (1859–60). ನೀಸ್ ಮತ್ತು ಸವಾಯಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಮತಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಫಲಿತಾಂಶ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯ ಡಚಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಜನಮತಗಣನೆ ವಿಕ್ಟರ್ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಪರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ಜನಮತಗಣನೆ ಆದದ್ದು 1859–60ರಲ್ಲಿ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಸೇರಿದ ಶಾಂತಿಸಮ್ಮೇಳನ, ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 17 ಜನಮತಗಣನೆಗಳನ್ನು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 8 ಮಾತ್ರ ನಡೆದವು. ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಾದ ಸಾರ್ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಜನಮತಗಣನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. 1920ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1935ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಮತಗಣನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲಾಯಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಗಣನೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಐರೋಪ್ಯೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆಯನ್ನು 1955ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜನಮತಗಣನೆ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಆದ ಫ್ರೆಂಚ್–ಜರ್ಮನ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಅದು 1957ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಜನಮೇಜಯ : ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಐವರು ರಾಜರುಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಉಳಿದಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪರ್ವತವಂಶಕ್ಕೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯ ವಂಶದ ದಿಷ್ಟರಾಜ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜನಮೇಜಯ ಸುಮತಿ ರಾಜನ ಪುತ್ರ. ಈತ ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು ಅಜೇಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಪರ್ವತ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನಮೇಜಯ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ದುರ್ಯೋಧನನ ತಮ್ಮನಾದ ದುರ್ಮುಖನಿಂದ ಹತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದ ಮೂವರು ಚಂದ್ರವಂಶದ ಅರಸುಗಳಲ್ಲಿ ದುಷ್ಯಂತನ ಮಗನಾದ ಜನಮೇಜಯನೊಬ್ಬ. ಈತನ ತಾಯಿ ಲಾಕ್ಷಿ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುರುರಾಜನಿಗೂ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೂ ಜನಿಸಿದವ. ಈತ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಸುನಂದೆಯ ಗಂಡ. ಪ್ರಾಚೀನ್ವಂತನ ತಂದೆ. ಈತ ಗರ್ಗನ ಮಗನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರೋತಮ ಮುನಿಯಿಂದ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ.

ಜನಮೇಜಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೂ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಪಡೆದವನೆಂದರೆ ಚಂದ್ರವಂಶದ ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನ ಮಗ. ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಮೊಮ್ಮಗ ; ಅರ್ಜುನನ ಮರಿಮಗ. ಶ್ರುತಸೇನ, ಉಗ್ರಸೇನ ಮತ್ತು ಭೀಮಸೇನ ಎಂಬುವರು

ಈತನ ಸೋದರರು. ಈ ಜನಮೇಜಯನ ತಾಯಿ ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ ಭದ್ರವತಿ. ತಾನು ಕೈಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಈತ ತುಂಬ ಗಮನಾರ್ಹನಾದವ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡವ. ವೈಶಂಪಾಯನ ಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ಈತ ಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಈತ ಪರೀಕ್ಷಿತ್ ರಾಜನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಾಶಿ ರಾಜನಾದ ಸುವರ್ಮನ ಮಗಳಾದ ವಪುಷ್ಟಮೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಗೆ ಶತಾನೀಕ, ಶಂಕುಕರ್ಣರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವೈಶಂಪಾಯನ ಮಹರ್ಷಿಯ ಮೂಲಕ ಈತ ಸಮಗ್ರ ಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಾತಂದಿರಾದ ಪಾಂಡವರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಪರೀಕ್ಷಿತರಾಜ ತಕ್ಷಕ ಎಂಬ ಸರ್ಪ ಕಡಿದು ಸತ್ತುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ವ್ಯಥೆಗೊಂಡು ಮಹಾರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಸರ್ಪವಂಶವನ್ನೇ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವ ಪಣತೊಟ್ಟು ಸರ್ಪಯಜ್ಞಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಶ್ರವಸನೆಂಬ ಋಷಿಯ ಮಗನಾದ ಸೋಮಶ್ರವನೆಂಬಾತ ಪುರೋಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವಾಗ ಸಾರಮೇಯ ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಯಿ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಜನಮೇಜಯನ ಸೋದರನಾದ ಶ್ರುತಸೇನ, ಉಗ್ರಸೇನ ಮತ್ತು ಭೀಮಸೇನರು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಾಯಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಸರಮೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಕಟವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಾಯಿ ಕೂಡಲೇ ಯಜ್ಞ ನಡೆಯುವಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದು ಜನಮೇಜಯನ ಸಂಪತ್ತು ಹಾಳಾಗುವುದಕ್ಕೆ ದುಶ್ಶಕುನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಪಶಕುನದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ರಾಜ ಶಾಂತಿಕರ್ಮ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜನಮೇಜಯ ಕೈಗೊಂಡ ಭೀಕರವಾದ ಸರ್ಪಯಾಗದಲ್ಲಿ ಚಂಡಭಾರ್ಗವನೆಂಬ ಮುನಿ ಋಗ್ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಅಧ್ವರ್ಯುವಾಗಿಯೂ, ಜೈಮಿನಿ ಮಹರ್ಷಿ ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಉದ್ಗಾತೃವಾಗಿಯೂ, ಅಂಗಿರಸಮುನಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಸಿತ, ದೇವಲ, ವ್ಯಾಸ, ಉದ್ದಾಲಕ, ಶ್ವೇತಕೇತು, ಪರ್ವತ, ನಾರದ, ಕಹೋಳ ಮುಂತಾದವರು ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಪಯಜ್ಞ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಋತ್ವಿಜರು ಹೋಮ ಮಾಡುವಾಗ ಸರ್ಪಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಬಂದು ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಬೆಂದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಸರ್ಪಗಳು ಭಯಗೊಂಡು ಕಾಪಾಡುವಂತೆ ಜರತ್ಕಾರುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ಆಕೆ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಆಸ್ತೀಕನನ್ನು ಜನಮೇಜಯನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಸ್ತೀಕ ಜನಮೇಜಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆ ತಕ್ಕುದಲ್ಲವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿ, ಸರ್ಪಯಾಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪಾಂಡವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಜನಮೇಜಯನ ಪಿತೃಭಕ್ತಿಯೂ ಛಲವೂ ಈ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ವಿ.)

ಜನವರಿ : ಆಧುನಿಕ ತಾರೀಖು ಪಟ್ಟಿಯ (ಕ್ರೈಸ್ತವರ್ಷದ) ಮೊದಲನೆಯ ತಿಂಗಳು. 31 ದಿವಸಗಳಿವೆ. ಜನವರಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸ ನೂತನ ವರ್ಷಾರಂಭ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ ಪೂ. ಸು. 153ರ ಜನವರಿ ವರ್ಷದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ತಿಂಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರೆಗೋರಿಯನ್ ತಾರೀಖುಪಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತ ಬಳಿಕ (1752) ಜನವರಿಯೇ ವರ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭ ತಿಂಗಳು ಎಂಬುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಭಾರತೀಯ ಪಂಚಾಂಗದ ರೀತ್ಯಾ ಮಾರ್ಗಶಿರ–ಪುಷ್ಯಮಾಸಗಳು ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. *

ಜನವಾಣಿ : ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ. 1934ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎನ್.ಗುಪ್ತ ಅವರಿಂದ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಾದಿ ಸುಗಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅದು ವಹಿಸಿದ ಧೀಮಂತ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಅನೇಕ ಎಡರುತೊಡರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮದ್ರಾಸ್ (ಈಗಿನ ತಮಿಳುನಾಡು) ಸರ್ಕಾರದ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಬಿ.ಎನ್.ಗುಪ್ತ ಅವರು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. 1935ರ ವೇಳೆಗೆ ಜನವಾಣಿ ಉದ್ಯಮ ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಹೊಣೆ (ಲಿಮಿಟೆಡ್) ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕೆ.ಸಿ.ರೆಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಬಿ.ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ ಪ್ರಮುಖರು. 1939ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮಾಲಿಕತ್ವವನ್ನು ಅದರ ಸ್ಥಾಪಕ ಬಿ.ಎನ್. ಗುಪ್ತ ಅವರೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು 1946ರ ವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಅದನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಬಲ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನವಾಣಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಬಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿತು. ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವರದಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾದವು. ಹರಿತವಾದ ಅಗ್ರಲೇಖನ, ನಿರ್ಭಯವಾದ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜನವಾಣಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎನ್. ಗುಪ್ತ ಅವರು ಜನವಾಣಿಯನ್ನೂ, ಅವರೇ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾದ ಪ್ರಜಾಮತವನ್ನೂ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರಿಗೆ ಮಾರಿದಾಗ ಜನವಾಣಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರೋಟರಿ ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರ, ಟೆಲಿಪ್ರಿಂಟರ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಅದು ಸಜ್ಜಿತವಾಯಿತು. ಜಿ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹ ಸೋಮಯಾಜಿ ಅವರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು.

1959ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ವಿಧಿವಶರಾದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಪುತ್ರ ಬಿ.ಎಸ್. ನಾರಾಯಣ್ ಅವರು ಜನವಾಣಿ, ಪ್ರಜಾಮತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರ ಪ್ರಗತಿಪರ ಧೋರಣೆ, ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಜನವಾಣಿ ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದವು.

1964ರಲ್ಲಿ ಜನವಾಣಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿತು. ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನವೀನ ರೀತಿಯ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ, ಹೊಸ ವಿಚಾರಧಾರೆಯ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಜನವಾಣಿ ವಾರ್ತಾ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಸ್ ವೀಕ್‌ನೊಡನೆ ಸುದ್ದಿ ಸಂಪಾದನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಜಾಗತಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಸರಳ ಸುಂದರ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಮನೋಜ್ಞವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹ ಸೋಮಯಾಜಿಯವರೇ ಈ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕದ ಸಂಪಾದಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಬಹುಬೇಗ ಜನಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಾರ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಜನವಾಣಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಸಂಜೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿಯೇ ಜನವಾಣಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹಲವಾರು ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಜನವಾಣಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹಸ್ತಾಂತರದ ನಂತರ ಅವನತಿಯತ್ತ ಸಾಗಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಡಿ.ದೇವರಾಜ ಅರಸರ ಅಳಿಯ ಎಂ.ಡಿ.ನಟರಾಜ್‌ರ ಮಾಲಿಕತ್ವದಲ್ಲಿ 9 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಯಿತು. ಎಂ.ಡಿ.ನಟರಾಜರ ಅವಸಾನದೊಂದಿಗೆ ಜನವಾಣಿಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು (1987ರಲ್ಲಿ). (ಜಿ.ಎಸ್.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಜನಶಕ್ತಿ : ಕಾರ್ಮಿಕರ, ರೈತರ ಮತ್ತು ದಲಿತವರ್ಗದವರ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದಿಂದ 1946ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಡಿಮೈ ಫೋಲಿಯೋ ಆಕಾರದ ಎಂಟು ಪುಟಗಳ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತರು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಮೊದಲ ಸಂಪಾದಕರು ಕುಳಕುಂದ ಶಿವರಾಯರು (ನಿರಂಜನ). ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಸದಾಶಿವ ಇದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. 1948ರಲ್ಲಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದಾಗ ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಇದು ಮತ್ತೆ 1952ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಸಿ. ನರಸಿಂಹನ್‌ರವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟಣೆ ಆಗಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದು 1954ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು,. 1956ರ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಿ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಜನಶಕ್ತಿಯನ್ನು 9 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. 1964ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇದು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. (ಜಿ.ಎಚ್.ಆರ್.)

ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲೋ ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲೋ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೋ ಇರುವ ಜನರ ಅಥವಾ ನಿವಾಸಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ (ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್). ಉದಾಹರಣೆ. 2011ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,241,491,960

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ:

(I) ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ
(II) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು
(III) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆ
(IV) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆ
(V) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ
(VI) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅನುಗಣನೆ ಮತ್ತು ಮುನ್ಸೂಚನೆ
(VII) ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ

ಜನಗಣತಿ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೇಖವನ್ನೂ ನೋಡಿ *

I ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರ

ಹುಟ್ಟು, ಮದುವೆ, ಆರೋಗ್ಯ, ಸಾವು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಾಳಾಂಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ (ವೈಟಲ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್) ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಅಧ್ಯಯನ (ಡಿಮಾಗ್ರಫಿ). ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೌತಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜೀವನಾಂಕಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಇದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ದತ್ತಾಂಶಗಳೂ ಜೀವಾಳಾಂಕಗಳೂ ಮಾದರಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಗಳಿಂದ (ಸ್ಯಾಂಪಲ್ ಸರ್ವೇ) ಲಭ್ಯವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಮಾನವ ಜನನ, ಮರಣ, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಚಲನೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆವಿಷ್ಕರಿಸುವುದು, ಅವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭವಜನ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದ ಇತರ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನದ ನೆರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಕೂಡ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಸೇತುವೆಯಂತಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಶುದ್ಧ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅದೊಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಯನಾಂಗ ; ಅದಕ್ಕೆ ಗಣಿತೀಯ ವಿಧಾನವೊಂದುಂಟು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನನ, ಮರಣ, ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನವಲಸೆಯ–ವಿವಿಧಾಂಗಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹಾಗೂ ಮಾಪನ ಮಾಡುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿತೀಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು (ಮಾಡೆಲ್ಸ್) ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು ಶುದ್ಧ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜೀವವಿಮಾ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತಾ ವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಜಾರಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಜೀವಮಾನ ಸಾರಣಿಗಳು ಅಥವಾ ಜೀವಮಾನ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು (ಲೈಫ್ ಟೇಬಲ್ಸ್) ಇಂಥ ನಮೂನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನನ ದರಗಳಲ್ಲಾಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರಜನನ, ನೈಜ ದರಗಳು (ಇಂಟ್ರಿನ್ಸಿಕ್ ರೇಟ್ಸ್ ಆಫ್ ರಿಪ್ರೊಡಕ್ಷನ್), ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಜೀವಾಳಾಂಕಗಳಾಗಲಿ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜನಗಣತಿಯ ದತ್ತಾಂಶಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಾಗ ಜನನ ದರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ನೆರವಾಗುವ ಸ್ಥಿರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಸ್ಟೇಬಲ್ ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್ ಅನ್ಯಾಲಿಸಿಸ್), ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜುಗಳು (ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್ ಪ್ರೊಜೆಕ್ಷನ್ಸ್) ಇವು ಇಂಥ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳು. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸಂಶೋಧನೆ, ನಗರ ಯೋಜನೆ, ಶಿಕ್ಷಣಯೋಜನೆ, ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಂದಾಜು, ಉತ್ಪಾದಕರಾಗಿ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗಿಗಳಾಗಿ ಜನರು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನಗಳು–ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಮುನ್ನಂದಾಜುಗಳು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿವೆ.

ಸ್ಥೂಲವಾದ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೀಮೆ ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತೃತವಾದದ್ದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಜೈವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಚರಗಳ (ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಅಧ್ಯಯನ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರದ ಅಂಗವೆಂದು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವೆಂದು ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೆಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಯೋಗ ಅಥವಾ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಜನ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧಾನವಾಗಿ ಅಂಥ ದತ್ತಾಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಇಂದು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೆನಿಸಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ, ವಯೋಲಿಂಗಾನುಗುಣವಾಗಿ ಅದರ ವಿಂಗಡಣೆ, ಅಳೆಯಬಹುದಾದ ಅದರ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಮುಂತಾದ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಮಾಪನಗಳನ್ನೂ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಚರಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ, ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿತರಣೆ, ವಯೋಲಿಂಗಾನುಗುಣ ವಿಂಗಡಣೆ, ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನ–ಈ ಚರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾಮಗ್ರಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಇತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಜನಾಂಗ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ, ವಿದ್ಯೆ, ಕಸುಬು, ವರಮಾನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ–ಹಲವು ವೇಳೆ ಜನನ ದರ, ಮರಣ ದರ, ವಲಸೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ–ವಿವಿಧ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವುದುಂಟು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಇತರ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಇತರ ಚರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ–ನಗರೀಯ ಜನವಲಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಮಾತ್ರವೇ ಉದ್ದೇಶವಾದರೆ ಅಂಥ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಕವಾಗುತ್ತದೆ; ವಲಸೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನವಾದರೆ ಅದು ಆರ್ಥಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ; ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರಣ –ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವಾದರೆ ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಿಂತನಗಳ ನಡುವೆ ಖಚಿತವಾದ ವಿಭಜನರೇಖೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಷ್ಟು ಹೇಳಬಹುದು: ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಅವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಮೂರ್ತವಾದ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಕಾರಣವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತರ್ಕಿಸುವ–ಬುದ್ಧಿರೂಢವಾದ–ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಇದರ ಸೀಮೆಯವಲ್ಲ.

*

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿತರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಧ್ಯೇಯವಾದ್ದರಿಂದ, ಈ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳ ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ ಪ್ರಯೋಗರೂಪದ್ದಲ್ಲ, ಅದು ಅನುಭವೈಕ ವಿಧಾನ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹೊಸದೇನೂ ಅಲ್ಲ ; ಇದು ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಳೆಯದು. ಜಾನ್ ಗ್ರಾಂಟ್ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಜನಕನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನು 1662ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣಗಳ ನಿಯಮಬದ್ಧ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ. ಗ್ರಾಂಟನ ಸ್ನೇಹಿತ ವಿಲಿಯಮ್ ಪೆಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಧೋರಣೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಾದರಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕುರಿತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿದವ ಥಾಮಸ್ ರಾಬರ್ಟ್ ಮಾಲ್ಥಸ್. ಈತ 1798ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಆದಾಯಕ್ಕೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವೃದ್ಧಿಗೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ದರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ, ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಆದಕಾರಣ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ–ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಮಾಲ್ಥಸನ ಈ ಮೀಮಾಂಸೆ ಅಭಿಜಾತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಆದರೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಉಂಟಾದದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಏರಿಕೆಗೊಂಡರೂ ಜನನ ದರ ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಇಳಿದದ್ದರಿಂದ ಮಾಲ್ಥಸನ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮಾಲ್ಥಸ್ ತಿಳಿದಷ್ಟು ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜನನ ದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಸರದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ–ಎಂಬ ಅಂಶ ಈ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಮುಂದುವರಿದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅನುಸರಿಸುವರೆಂಬುದೂ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ದರಗಳನ್ನು ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಾನುಗಣವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮ ಬದ್ಧವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾವಸ್ಥಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜನನ ದರ, ಮರಣ ದರ ಎರಡೂ ಅಧಿಕ. ಜನನ ದರ ಅಧಿಕವಾಗಿರಲು ಕಾರಣವಾಗುವ ಅಂಶಗಳು ಶೀಘ್ರ ಮದುವೆ ಹಾಗೂ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವ. ಅಸಮರ್ಪಕ ಆಹಾರ, ನೈರ್ಮಲ್ಯವಿಲ್ಲದ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯದ ಅಭಾವ–ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮರಣ ದರವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಅಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆದಂತೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯ ಹೆಚ್ಚುವ ಕಾರಣ ಆಹಾರ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಮರಣದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದರಿಂದ ಜನನ ದರದಲ್ಲಿ ಇಳಿಕೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಜನರ ಮನೋಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತೋರಿಬಂದು ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಜನನ ದರವೂ ಇಳಿಕೆಗೊಳ್ಳುವುದು. ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ದರಗಳು ಒಂದು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿತು. ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣದರಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಲ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿಸುವ (ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟ್) ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. ಹಾಗೂ ಈ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜನನ ದರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವಂಥ ಅವಲೋಕನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಎರಡು ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಕಾಸಗಳಿವು: 1. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮುನ್ನಂದಾಜು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳ ವೃದ್ಧಿ. 2. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಂಶಗಳಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಅವಲೋಕನಗಳು. ಈ ಎರಡು ಅಂಶಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಎರಡು ಮುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಆನ್ವಯಿಕ ಮುಖವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈಚೆಗೆ ಆನ್ವಯಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಯೇ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ ಹಾಗೂ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಖೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಭಾವನೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹಲವಾರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಬೇರು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವಪರಿಸರವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವತಳಿವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದು ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ವಿರಳ. ಈ ವಿವಿಧ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ, ಅವುಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ತುಂಬುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಆಸಕ್ತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟವೂ ಕುಟುಂಬಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿವೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯಬಹುದು. (ಎಬಿ.ಎ.)

II ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು

ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ಪರಿಶೀಲನೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳು ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸರಕು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿವರಗಳು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಬಂಧಪಟ್ಟ ಜನನ ಮರಣದರಗಳು, ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಏರಿಕೆದರ, ವಯಸ್ಸು ಲಿಂಗ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಯೋಜನೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಚಲನೆ–ಇವಕ್ಕೂ ಸರಕುಸೇವೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಇದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ವಿವಿಧ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಮಾಲ್ಥೂಸಿಯನ್ ತಿಯರಿ), ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ತಿಯರಿ ಆಫ್ ಆಪ್ಟಿಮಮ್ ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್), ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ತಿಯರಿ ಆಫ್ ಡಿಮೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್)–ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಥಾಮಸ್ ರಾಬರ್ಟ್ ಮಾಲ್ಥಸ್ (1766–1834) ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ತತ್ತ್ವ ಕುರಿತು 1798ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಒಂದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವೇ ಮಾಲ್ಥಸನ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಚುರವಾಗಿವೆ. ಆತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಇವು :

ಜನರ ಪೋಷಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಭೂಮಿಗೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ನಿಸರ್ಗ ಧಾರಾಳಿಯಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಫಸಲು ಪಡೆಯಲು ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಫಸಲು ಹೆಚ್ಚುವುದಾದರೂ ಈ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯ ದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೀಗೆ ಇಳಿಮುಖ ಪ್ರತಿಫಲ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9–ಹೀಗೆ ಸಮಾಂತರ ಶ್ರೇಢಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64–ಹೀಗೆ ಗುಣೋತ್ತರ ಶ್ರೇಢಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬಲವಾಗಿರುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜನೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ರೀತಿಯೇ ಹೀಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಲೈಂಗಿಕ ಇಚ್ಛೆಯ ಒತ್ತಡ, ಪ್ರಜನನ ದರ–ಇವೆರಡೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಆಹಾರೋತ್ಪತ್ತಿ, ಜನೋತ್ಪತ್ತಿ ಇವೆರಡೂ ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನ ದರಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಆಹಾರ ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕಾದ ಸಮತೋಲ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮೀರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸಮತೋಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಂಭವಿಸದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಜನರು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಏರಿಕೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿವಾರಕ ತಡೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಮಾಲ್ಥಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ, ತಡವಾಗಿ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು, ಮದುವೆಯಾದವರು ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು–ಇವು ಮಾಲ್ಥಸ್ ಯೋಚಿಸಿದ್ದ ಇಂಥ ನಿವಾರಕ ತಡೆಗಳು.

ಜನರು ವಿವೇಕದಿಂದ ನಿವಾರಕ ತಡೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜನವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕ್ರೂರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೆ ಹೇರುವುದೆಂದು ಮಾಲ್ಥಸ್ ಸಾರಿದ. ರೋಗರುಜಿನಗಳು, ಕ್ಷಾಮ ಹಾಗೂ ದುರ್ಭಿಕ್ಷ, ಪ್ರವಾಹ, ಭೂಕಂಪ, ಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಡೆಗಳು. ಈ ತಡೆಗಳು ಮರಣದರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಇಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಿವಾರಕ ತಡೆಗಳು ಜನನ ದರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿಮೀರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುವು. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿವಾರಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಡೆಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುವುವೆಂಬುದು ಮಾಲ್ಥಸನ ವಾದ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ತಡೆಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ ಎಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಬರ, ರೋಗ, ಉಪವಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿವಾರಕ ತಡೆಗಳನ್ನು ಜನರು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಮಾಲ್ಥಸನ ಉಪದೇಶ. ಜೀವನಾಧಾರವಾದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವುದೆಂಬುದೂ, ಆಹಾರ ಸರಬರಾಜನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುವುದೆಂಬುದೂ ಮಾಲ್ಥಸನ ಭಾವನೆ. ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಜಾತ ಆರ್ಥಿಕ ಪಂಥದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಿದ್ಧಾಂತದ ದೋಷಗಳು : ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅನೇಕ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಮಾಲ್ಥಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳಗಾರರು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣ ಕೂಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೂಲಿದರ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಗುವುದೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಬೆಳೆದರೆ ಕೂಲಿ ದರ ತಗ್ಗುವುದೆಂದೂ ವಾದಿಸಲು ಅಂದಿನ ಬಂಡವಾಳಗಾರರಿಗೆ ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿಲಾಗಿದೆ.

ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ ಸಮಾಂತರ ಶ್ರೇಢಿಯಲ್ಲೂ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಗುಣೋತ್ತರ ಶ್ರೇಢಿಯಲ್ಲೂ ಅಧಿಕವಾಗುವುದೆಂದು ಎಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗುಣಿಸುವುದೆಂದೂ–ಮಾಲ್ಥಸ್ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಾಸ್ತವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಆತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ದೋಷವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ ಇಳಿಮುಖ ಪ್ರತಿಫಲ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವುದೆಂದು ಆತ ವಾದಿಸಿದಾಗ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಾಲ್ಥಸ್ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ. ಆತ ಊಹಿಸಿದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿಕೆಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಕಲ್ಪನೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾಲ್ಥಸ್ ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಏರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಲಾರದೆಂಬುದು ಆತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತ ಇನ್ನೊಂದು ಟೀಕೆ. ದೇಶ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೂ–ಅಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ–ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಹಜವಾದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದಿಸದೆ ಉನ್ನತ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರಿದಾಗ ಕ್ಷಾಮ, ರೋಗರುಜಿನ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದೆಂಬುದು ಮಾಲ್ಥಸನ ನುಡಿ. ಆದರೆ ಆತನ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಏರಿದೆ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಿಸಿದೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಮಾಲ್ಥಸನ ಊಹೆ ಸುಳ್ಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರಾಶಾವಾದದ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ, ದಂಪತಿಗಳ ಆತ್ಮಸಂಯಮ ಇತ್ಯಾದಿ ನೈತಿಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಉಪಾಯವೆಂಬ ಆತನ ಬೋಧನೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನದು ಅವಾಸ್ತವಿಕ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಲ್ಲದ ದೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧನಗಳು ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಾಲ್ಥಸನಿಗೆ ನೈತಿಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದೇ ಬಹುಶಃ ಏಕೈಕ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂತಾನನಿರೋಧ ಸಾಧನಗಳು ಅವನ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿರೋಧವೆನಿಸಿದ್ದುವು.

ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಏರಿಕೆಯಾದಂತೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುನ್ನಡೆಯಾದಂತೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಜನನ ದರ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ 19–20 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಲ್ಥಸನ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟದ ಭಾವನೆಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ: ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅನೇಕ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅದರ ಕೆಲವು ಮೂಲಭಾವನೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಅರ್ಹ. ಜನರ ನಿವಾರಕ ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕಾದ್ದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಆತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವ ಮಿತಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಉದ್ಯಮ ಇಳಿಮುಖ ಪ್ರತಿಫಲ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವ ಹಂತ ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಬಂದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆಹಾರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಗಿಂತ ಮಂದಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದು–ಎಂದು ಮಾಲ್ಥಸ್ ನೀಡಿದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಿವೇಕಯುತವಾದದ್ದು. ಭಾರತ, ಚೀನ, ಇತ್ಯಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನೆಗಿಂತ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೋಗ, ಕ್ಷಾಮ, ಹಸಿವು ಮುಂತಾದವು ಸಂಭವಿಸಿರುವುದು ಮಾಲ್ಥಸನ ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸತ್ಯಾಂಶಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ವಿವರಣೆಗೆ ಮಾಲ್ಥಸನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೊಂದೇ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇತರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿಕಾಸವಾಗಿದೆ.

ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವನು ಎಡ್ವಿನ್ ಕ್ಯಾನನ್ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಾಧನಗಳು, ಬಂಡವಾಳ, ಅಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉತ್ಪಾದನ ಪದ್ಧತಿ–ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಾತ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ಆ ದೇಶದ ತಲಾ ವರಮಾನ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆಗಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ಆ ದೇಶದ ತಲಾ ವರಮಾನ ಈ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಲಾ ವರಮಾನ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರಲು ಅವಶ್ಯವಾಗುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (ಆಪ್ಟಿಮಮ್ ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್). ದೇಶದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ರೂಢಿಸಲು ಇರುವ ಜನಬಲ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಈ ಅನುಕೂಲತಮ ಮಟ್ಟ ತಲುಪುವವರೆಗೆ, ಏರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಏರಿಕೆಯ ದರ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಮಟ್ಟವನ್ನೂ ಮೀರಿದರೆ ತಲಾ ವರಮಾನ ಅನುಕೂಲತಮ ಮಟ್ಟದ ತಲಾ ವರಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅನುಕೂಲತಮ ಮಟ್ಟದ ತಲಾ ವರಮಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೊರತೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ; ಮೀರಿದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ್ದು. ಇರತಕ್ಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಗರಿಷ್ಠ ತಲಾ ವರಮಾನ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿರುವುದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಲ್ಥಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕಿಂತ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವೂ ಸಮಂಜಸವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತಲಾ ವರಮಾನದ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ವಿಧಾನ. ಆದರೂ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಚಲನಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವೇ ಹೊರತು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ ಟೀಕೆ. ಪತ್ತೆ ಆಗಿರುವ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತು , ಉತ್ಪಾದನ ತಂತ್ರ, ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ದಕ್ಷತೆ, ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆ ಬಂಡವಾಳ ಲಭ್ಯತೆ ಮುಂತಾದವು ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು. ಎಂದಮೇಲೆ ಅನಕೂಲತಮ ಮಟ್ಟ ಯಾವುದು ಎಂಬುದು ಗತಿಶೀಲ ಅಥವಾ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆ. ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು

ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.ಆದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲಕ್ಕೆಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗವಿದ್ದು, ಜನರ ತಲಾ ವರಮಾನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಟ್ಟ ಇನ್ನೂ ತಲುಪಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತಲಾ ವರಮಾನ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಟ್ಟ ತಲುಪಿತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾತ್ರವಾಗಿಲ್ಲ ದಿರುವುದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕೇತರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಯಾವ ಗಾತ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತಮವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಕೂಲತಮ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದಿರುವುದು ಅದರ ಒಂದು ಮಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಮಾಲ್ಥಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನನ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಚುರವಾದ ತರುವಾಯ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೇಗೆ ಸಾಗುವುವು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಮತ್ತು ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾತಜ್ಞರೂ ಅನೇಕ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಬ್ಲಾಕರ್, ಥಾಂಪ್ಸನ್, ಕಾಗ್ವಿಲ್, ಲಾಂಡ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಜನಸಂಖ್ಯಾತಜ್ಞರು ಜನಸಂಖ್ಯಾಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಕೆಲವು ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾದದ್ದೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಯಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿ ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಆರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾದರಿಯ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನ ದರ-ಮರಣ ದರಗಳೆರಡೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುವು. ಅಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ಹಾವಳಿ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯ ಸೇವೆಗಳ ಅಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮರಣದರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ, ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬ ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಾಯಕವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿರುವ ಕುಟುಂಬಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಕೃಷಿಕ ಜನಾಂಗಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಿರಬೇಕೆಂದು ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಬಯಕೆ, ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆ ಭಾರವೆನಿಸದಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ-ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನನದರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿದ್ದ, ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಮೊದಲ 15 ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣದರ 1000 ಕ್ಕೆ 30-40ರಷ್ಟೂ ಜನನದರವೂ ಸುಮಾರು ಇದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಏರಿಕೆಯ ದರ 100ಕ್ಕೆ 1 ಕ್ಕಿಂತ ಮೀರಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆರ್ಥರ್ ಲೂಯಿಸ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಆಧಾರ ಸಮೇತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ತಲಾ ವರಮಾನದ ಏರಿಕೆಯೂ ಜನಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನನ ಹಾಗೂ ಮರಣದರಗಳೆರಡೂ ಬದಲಾಯಿಸುವುವು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಮವಿರುವುದನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತೋರಿಸಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನದರ ಇಳಿಯದೆ ಮರಣದರ ಮಾತ್ರವೇ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಅಂಶ. ಮರಣದರ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಜನರ ಆರೋಗ್ಯಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ವಿತರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉತ್ತಮವಾಗುವುದರಿಂದ ಜನರ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಮಟ್ಟ ಏರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಾಮಭೀತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಗಳು, ನಗರ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳು, ನೀರು ಸರಬರಾಯಿ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದ ವಾತಾವರಣ ಉತ್ತಮವಾಗುವುದರಿಂದ ಮರಣದರ ಇಳಿಯುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮರಣದರ ಇಳಿಯುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಜನನದರ ಇಳಿಯ ದಿರುವುದಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಮರಣದರ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವವರು ಜನನದರ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಮತೀಯ ಕಟ್ಟಳೆಗಳು- ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲಾರವು. ಮಿತಕುಟುಂಬದ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯತೆಗಳನ್ನು ಜನರು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಭಾವನೆ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಗರ್ಭನಿರೋಧಕಗಳ ಅಜ್ಞಾನ, ಅವುಗಳ ಅಭಾವ, ಅವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ಕಾರ್ಯತಃ ಅವರ ಬಡವಸತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಡಚಣೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದು ನಿಧಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನದರ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜನನದರ ಇಳಿಯದೆ ಮರಣದರವೊಂದೇ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಜನನಮರಣದರಗಳೊಳಗೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೀಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿದಂತಾಗುವುದು . ಆದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದಾಗ, ಹೀಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಸಮತೋಲ ಹೊಸ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವುದು. ಆಗ ಜನನಮರಣ ದರಗಳೆರಡೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುತ್ತವೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದಾಗ ಜನನದರವೂ ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿಸುವುದು. ಕೆಲಕಾಲದವರೆಗೆ ಮರಣದರದ ಇಳಿತದ ದರ ಜನನದರದ ಇಳಿತದ ದರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿದ ಅನಂತರ ಮರಣದರ ಇನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯಲಾಗದ ಒಂದು ಘಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮರಣದರ ಒಂದು ಸ್ಥಿರತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜನನದರವೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಇಳಿಯುವುದಾದರೂ ಮರಣದರದಂತೆ ಅದು ಸ್ಥಿರತೆ ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಜನರ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಿತ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನನದರದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಇಳಿತವಾಗುವುದು ಎಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸೂಕ್ತ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದೆ. ಯಾವೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೊಡನೆ ಜನನದರ ಏರದಿರುವುದೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅದು ಇಳಿಯುತ್ತ ಸಾಗಿರುವುದೂ ಇತಿಹಾಸಸಿದ್ಧ ವಿಷಯಗಳು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜನನ ದರ 1000ಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 35 ರಿಂದ 1000ಕ್ಕೆ 15 ಇಳಿದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡೆವಳಿಕೆ, ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮಿತಕುಟುಂಬ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುವು. ಪುರಾತನ ಕೃಷಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಘಟಕವಾಗಿದ್ದ ಕುಟುಂಬ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜನರಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಧೋರಣೆ ಬೆಳೆಯುವುದು. ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ವಿಸ್ತೃತ ನಗರ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿರುವ ಕುಟುಂಬಗಳು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕಗತಿಶೀಲತೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದಲೂ ಕುಟುಂಬದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಮಿತಗೊಳಿಸುವ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹಿಡಿತ ಸಡಿಲವಾಗಿ, ಮಿತ ಕುಟುಂಬದ ಪರವಾದ ವಿವೇಚನಾಯುತ ಧೋರಣೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾತ್ರ ಕೇವಲ ಗೃಹಿಣಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹರಡುವುದರಿಂದ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಹೊಸ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಂತೆ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಿವಾಹಿತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಬಯಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ತಾರ್ಕಿಕ ಮನೋಭಾವವೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವುವು. ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಜನರು ತಾರ್ಕಿಕ ಧೋರಣೆ ಅನುಸರಿಸುವರು. ಮಕ್ಕಳಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಅಥವಾ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಇವನ್ನು ತಂದೆತಾಯಿಯರು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುವರು. ಲೀಬಿನ್‌ಸ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಈ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಂದಿನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ತುಷ್ಟಿಗುಣಕ್ಕಿಂತ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಯ ವೆಚ್ಚವೇ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಅವರು ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಆತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ರಕ್ಷಕರಾಗಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಕ್ಕಳು ನೀಡಬಲ್ಲ ತೃಪ್ತಿಗುಣ-ವರಮಾನದ ಏರಿಕೆಯ ಫಲವಾಗಿ-ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕುಟುಂಬದ ವರಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರತಿಫಲದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆತಾಯಿಯರೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡಬಲ್ಲವ ರಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವರ್ಗದ ಜನಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ದೇಶದ ಅನಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈಗ ತಂದೆತಾಯಿಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲದೆ, ಮಕ್ಕಳ ಸಲುವಾಗಿ ಕುಟುಂಬ ವಹಿಸಬೇಕಾದ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಾವಧಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಆಧುನಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಲಾ ವರಮಾನದ ಏರಿಕೆಯ ಫಲವಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಏರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಯ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಯ ನೇರ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಾದರೆ ತಂದೆತಾಯಿಯರು ಅವರ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಯಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. : ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪಾದನೆಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷ ವೆಚ್ಚವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಮಕ್ಕಳ ತುಷ್ಟಿಗುಣ-ವೆಚ್ಚಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಜನರು ಮಿತ ಕುಟುಂಬದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೆಂಬುದು ಲೀಬನ್‌ಸ್ಟಿನನ ವಾದಸರಣಿ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವಿಸ್ತರಣೆ, ತಾರ್ಕಿಕ ಮನೋಭಾವ, ತಲಾ ವರಮಾನ ಏರಿಕೆ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಜನರ ಜೀವನಧ್ಯೇಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಆಂದೋಲನವೇ ಆಗುವುದು. ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಕಡೆಗೆ ಅವರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸುವರು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಅವರು ಮಿತಕುಟುಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಅನುಸರಿಸುವರು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜನಾದರಣೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಭಾರತವೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನನದರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಮರಣದರ ಇಳಿದಿರುವುದು ಮತ್ತು ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿಕೆಯ ದರ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನನದರ ಇಳಿಯುವ ಸೂಚನೆಗಳುಂಟು. ಹಿಂದೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಉಪಾಯಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ಆದದ್ದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಂದುವರೆದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಈಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಿಂದಲೇ ಈ ಉಪಾಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಗಮನಿಸ ಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ.

ಕೇನ್ಸ್ ವಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪ ನೀಡಿದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜೆ.ಎಂ.ಕೇನ್ಸನ (**ನೋಡಿ**) ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅವನ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದೆಂಬುದು ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಅಂಶವೆಂದೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿತ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಗಿತತೆಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಕೇನ್ಸನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಲ್ವಿನ್ ಹ್ಯಾನ್‌ಸನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಗಿತವಾದಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದೂ ಉದ್ಯಮಶೀಲರ ಬಂಡವಾಳದ ಸೀಮಾಂತ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಇದು ಏರಿಸುವುದರಿಂದ ಹೊಸ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಈ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಏರಿಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುವಾಗ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದೆಂಬ ಆಶೆ ಹೊಂದಿರಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿತಾಯದಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತಡೆಯಾಗಬಹುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯೊಡನೆ ಉಂಟಾಗುವ ಒಟ್ಟು ಬೇಡಿಕೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯೊಡನೆಯೇ ಬೇಡಿಕೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಕ ವಾಗುವುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಗೂ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗವಾದ ಬಂಡವಾಳ ಸಂಚಯನದ ವೇಗ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು.

ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರತಿಫಲಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವುವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವನ್ನು ಆರ್ಥರ್ ಲೂಯಿಸ್ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರಮವಿಭಜನೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ-ಎಂಬ ಆ್ಯಡಂ ಸ್ಮಿತ್ತನ ನುಡಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಸರಕುಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಶ್ರಮವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಜ್ಞತೆಗಳು ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಮಿತವ್ಯಯಗಳೂ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಗುವುವೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿವರಣೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆ, ಬಂಡವಾಳ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಏರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲ ಗಾತ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಾದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸಲು ಬಂಡವಾಳಸಾಂದ್ರ ಉತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗುವುದು; ಇವುಗಳ ಮಿತಿಗೆ ಅದು ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕಾಗುವುದು.

ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಅಂಶವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೇಲಿನ ವಾದಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವರಣೆ ಇಂದಿನ ಜನನಿಬಿಡವಾದ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪೆಂಗ್ಲರ್, ನೆಲ್ಸನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಕೂಡಿಬಂದ ಅಪೂರ್ಣೋದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಶೀಲತೆಯ ಅಭಾವ, ನಿರಕ್ಷರತೆ, ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸ್ಥಾದಕ್ಷತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾಸ್ಫೋಟಗಳೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ-ತಲಾವರಮಾನ ಏರಿಕೆಯ-ಗತಿಯನ್ನು ನಿಧಾನಗೊಳಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಶೇಷ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ತೀವ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಹೊರೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನೇಕರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತ ಕುಟುಂಬದ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕೆಲವು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೇ ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ ಆರ್ಥರ್ ಲೂಯಿಸ್ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. 5.6 ಕೋಟಿ ಚದರ ಮೈಲಿಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಭೂಭಾಗ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇಕಡ 1ರಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋದರೆ 1120 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಚದರ ಗಜ ಮಾತ್ರ ಸಿಗುವುದೆಂಬುದು ಲೂಯಿಸ್‌ನ ಗಣನೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಜನರಿಗೂ ಸರಕು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದಾದರೂ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ತರಬಹುದಾದ ತೀವ್ರ ಸ್ಥಳ ಸಂಕೋಚ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಿತಿಮೀರಿದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಿವಿಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅಭಿಜಾತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜೆ.ಎಸ್. ಮಿಲ್ ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮನಗಾಣುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬೇಕೆನ್ನಿಸಿದಾಗ ಏಕಾಂತವಾಗಿ ಅಥವಾ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಇರಲು ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಜೀವನದ ಸುಖದ ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕ. ತೀವ್ರವಾದ ಸ್ಥಳಾಭಾವದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಇತರರ ಮಧ್ಯೆಯೇ ಇರಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕಲೆತು ಇರುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಆಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ನಿಸರ್ಗಸೌಂದರ್ಯದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಏಕಾಂತವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವ ಅವಕಾಶ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೈತಿಕ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವ ಭಾವನಾತರಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಲೂ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಏಕಾಂತತೆಗೆ ಇರುವ ಅವಕಾಶಗಳು ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಪ್ರಪಂಚ ಹೀನಪ್ರಪಂಚವೇ ಸರಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಎಕರೆ ಭೂಭಾಗವು ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಹುಲ್ಲು-ಮರ-ಹೂ ಗಿಡಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಈ ಭಾಗವೂ

ಮಾನವನ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ, ಮಾನವನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವೆಲ್ಲವೂ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಚಲನವಲನಗಳು ತಾನೇ ವರ್ತಿಸಲು ಏನೂ ಅವಕಾಶವಿದಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಹೀಗೆ ನಶೀಸಬೇಕಾಗುವುದಾದರೆ, ಭವಿಷ್ಯ ಪೀಳಿಗೆಯ ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜನಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯದೆಯೇ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿರುವುದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ.

ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆತಂಕಕಾರಿ ಭಾವನೆ ಹೊಂದಿದ ಮಿಲ್ ಇಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.)

III ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆ

ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ವಿತರಣೆಯಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಆ ರೀತಿಯೇ ಏಕೆ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿವೆ ಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಅರಿಯುವುದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರ ಮತ್ತು ಜನವಲಸೆಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ–ಜನಸಮುದಾಯಗಳು, ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಆರ್ಥಿಕತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾನವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ–ಇದು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿಯೂ ಅನುಭವಿಕವಾಗಿಯೂ ತುಂಬಾ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ (ಉದಾ; ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅಥವಾ ಒಂದು ನಗರ) ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ ಹೇಗಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಪರಿಪಾಟ. ಅದು ಬಹುತೇಕ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಈಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿರು ವಿಭಾಗಗಳ ಜನಂಖ್ಯೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆಗಳ, ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿದೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಮಾಪನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಮಾಪನವೆಂದರೆ ಒಂದು ಭೂಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ರೇಷಿಯೊ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಿಂದ (L)ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು (N) ಭಾಗಿಸಿದರೆ(N/L) ಬರುವುದೇ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ (D): D= N/L. ಭಾರತದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 32,68,090 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54,79,49,809 (1971). ಅದರ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 168. ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲಮಾಪನ ಮಾತ್ರ. ಇಡೀ ದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಮೈಯ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ.ನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಬದಲು, ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಜಮೀನಿನ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮಾಪನ. ಸಾಂದ್ರತೆಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳು (ಡೆನ್ಸಿಟಿ ರೇಷಿಯೊ) ಸರಾಸರಿಗಳು ಮಾತ್ರ, ಗಮನಾರ್ಹ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅವು ಸೂಚಿಸಲಾರವು. ಆದರೂ ದೇಶ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪ್ರದೇಶ, ನಗರಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಜನ ಚದರಿಕೆಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಅವುಗಳ ಜನಸಾಂದ್ರತಾ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳು ಸಹಾಯಕ.

ಇಂಥ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದಾಗ ಈ ಬಗೆಯ ಹೋಲಿಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಐಸ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯ. ಭಾರತ ಐಸ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಬರ್ಫದಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೂ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸದು. ಭಾರತ–ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ನೆಲಬಳಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ವಾಸಿಸಲೂ ಜೀವನ ನಡೆಸಲೂ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೇ ಭಿನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಗೋಚರವಾಗುವ ಅಂಶಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ. ಸನ್ನಿವೇಶ, ಭೌತಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ತೀವ್ರ ಅಥವಾ ವಿರಳ ಆಗಿರುವುದಂತೂ ಸರಿ. ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವ, ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳೂ ಅವುಗಳ ಬಳಿಯ ದೊಡ್ಡ ವಾಣಿಜ್ಯಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಸಾಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟಗಳು ಬಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಧುನೀಕೃತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೇರೆ ತೆರ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿ ಸರಕು–ಸೇವೆಗಳ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆ ನಗರಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿರುವ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. *

ತಲಾ ನೆಲ: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲವನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ದೊರೆಯುವ ನೆಲಕ್ಕೆ ತಲಾನೆಲ (ಏರಿಯಾಲಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಂದರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು (L) ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ (N) ಭಾಗಿಸಿದರೆ ತಲಾನೆಲ (A) ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. $A=L/N$ ತಲಾನೆಲವೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ($D=N/L$) ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯುತ್ಕ್ರಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ($A.D=1$). ಚ.ಕಿಮೀಗೆ ಇಷ್ಟು ಜನ ಎಂಬುದು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ನೆಲ (ಆರ್, ಚದರ ಡೆಕಾಮೀಟರ್) ಎಂಬುದು ತಲಾನೆಲ. ಭಾರತದ ನೆಲದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 32.68 ಲಕ್ಷ ಚ.ಕಿಮೀ. ತಲಾ ನೆಲ 59.74 ಆರ್ ಗಳು (1971). 1961ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಲಾ ನೆಲ 74.00 ಆರ್‌ಗಳು. ದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಲಾ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇಳಿತಾಯವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ತಲಾ ನೆಲ 65.5 ಆರ್‌ಗಳು (1971). (ಎಂ.ವಿ.ಜಿ.)

ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ : ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಅದರ ಅಸಮತೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತನೆಯ ಒಂಬತ್ತರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕಾಲುಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೂರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಏಷ್ಯ. ಈ ಖಂಡದ ಜಪಾನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ಚೀನ ಭೂಭಾಗ, ತೈವಾನ್, ಜಾವ, ಭಾರತ, ಬಾಂಗ್ಲಾ ದೇಶ–ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಜನದಟ್ಟಣೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಯುರೋಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಈಶಾನ್ಯ ತೀರ ಮತ್ತು ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ತೀರಗಳು, ಕೆರಿಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳು– ಇಲ್ಲೂ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಭಾಗವನ್ನುಳಿದ ಪ್ರದೇಶ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯ ಶೇ. 20ರಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಜನ ಅಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶೇಕಡವಾರು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇದೆ ; ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಭೂಭಾಗ ಶೇ.13 ; ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 6 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳು ಇವು : 1. ವಾಯುಗುಣ, 2. ಫಲವತ್ತತೆ (ವಾಯುಗುಣವೂ ಇದರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ). 3. ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣ. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಜನವಿತರಣೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನವಸತಿಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೀಘ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ತತ್ ಕ್ಷಣದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಂತಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಏನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರದ–ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಾಣಿಜ್ಯದ–ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರಣ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಪೂರ್ಣ ಸಿದ್ಧ ಸರಕುಗಳು ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲ ವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ವೆಚ್ಚಗಳು,

ಸಾರಿಗೆಯ ಕಾಲ, ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು– ಇವೂ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. **(ನೋಡಿ–ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ–ಸ್ಥಾನೀಕರಣ)**

ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆ : ಮಾನವ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1900–1960ರಲ್ಲಿ 10–63ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ.20ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಗರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಪಾತ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಶೀಘ್ರ ನಗರೀಕರಣ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರೀಕರಣ – ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಮೂನೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಕೃಷಿಪ್ರದೇಶಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ಅಥವಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಪತ್ತನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಇವೆ. ಆದರೆ ಬಲೆಯಂತೆ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಈ ಕಾಲದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ.

ಕೋಷ್ಟಕ–1

ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಹತ್ತು ದೇಶಗಳು

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	2000 ರಲ್ಲಿ	2010 ರಲ್ಲಿ	2012 ರಲ್ಲಿ
1.	ಚೀನ	1,268,853,362	1,330,141,295	1,343,239,923
2.	ಭಾರತ	1,004,124,224	1,173,108,018	1,205,073,612
3.	ಅಮೆರಿಕ	282,338,631	310,232,863	313,847,465
4.	ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ	213,829,469	242,968,342	248,645,008
5.	ಬ್ರೆಜಿಲ್	176,319,621	201,103,330	193,946,886
6.	ಪಾಕಿಸ್ತಾನ	146,404,914	184,404,791	190,291,129
7.	ನೈಜೀರಿಯ	123,178,818	152,217,341	170,123,740
8.	ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ	130,406,594	156,118,464	161,083,804
9.	ರಷ್ಯ	146,709,971	139,390,205	142,517,670
10.	ಜಪಾನ್	126,729,223	126,804,433	127,368,088
ಹತ್ತು ದೇಶಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ		3,618,894,827	4,016,489,082	4,096,137,325
ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ		2,466,012,769	2,829,120,878	2,921,709,597
ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ		6,084,907,596	6,845,609,960	7,017,846,922

ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು ತುಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದವು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುವುದುಂಟು. ಜನರ ವಲಸೆಯಿಂದಲೂ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ, ಕೃಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯ ಇವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೂರದ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಲಸೆದಾರರಿಗೆ ನಗರಗಳು ಹಲವಾರು ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಜಾಡ್ಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಜನ ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನ, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ–2

ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ನಗರಗಳ/ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪಟ್ಟಿ

ಕ್ರ. ಸಂ	ನಗರ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ (2011)	ಜನಸಂಖ್ಯೆ (2011)	ರಾಜ್ಯ
1.	ಮುಂಬೈ	12,478,447	11,978,450	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
2.	ದೆಹಲಿ	11,007,835	9,879,172	ದೆಹಲಿ
3.	ಬೆಂಗಳೂರು	8,425,970	5,438,065	ಕರ್ನಾಟಕ
4.	ಹೈದರಾಬಾದ್	6,809,970	3,637,483	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
5.	ಅಹಮದಾಬಾದ್	5,570,585	3,520,085	ಗುಜರಾತ್
6.	ಚೆನ್ನೈ	4,681,087	4,343,645	ತಮಿಳುನಾಡು
7.	ಕೊಲ್ಕತ್ತ	4,486,679	4,572,876	ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ
8.	ಸೂರತ್	4,462,002	2,433,833	ಗುಜರಾತ್
9.	ಪುಣೆ	3,115,431	2,538,473	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
10.	ಜಯ್‌ಪುರ್	3,073,350	2,322,575	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ್
11.	ಲಕ್ನೋ	2,815,601	2,185,927	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
12.	ಕಾನ್ಪುರ್	2,767,031	2,551,337	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
13.	ನಾಗಪುರ್	2,405,421	2,052,066	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
14.	ಇಂದೋರ್	1,960,631	1,474,968	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ
15.	ಥಾಣೆ	1,818,872	1,262,551	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
16.	ಭೂಪಾಲ್	1,795,648	1,437,354	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ
17.	ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಂ	1,730,320	982,904	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
18.	ಪಿಂಪ್ರಿ–ಚಿಂಚ್‌ವಾಡ್	1,729,359	1,012,472	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
19.	ಪಾಟ್ನ	1,683,200	1,366,444	ಬಿಹಾರ
20.	ವಡೋದರಾ	1,666,703	1,306,227	ಗುಜರಾತ್
21.	ಘಾಜಿಯಾಬಾದ್	1,636,068	968,256	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
22.	ಲೂಧಿಯಾನ	1,613,878	1,398,467	ಪಂಜಾಬ್
23.	ಆಗ್ರ	1,574,542	1,275,134	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
24.	ನಾಸಿಕ್	1,486,973	1,077,236	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
25.	ಫರೀದಾಬಾದ್	1,404,653	1,055,938	ಹರಿಯಾಣ
26.	ಮೀರತ್	1,309,023	1,068,772	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
27.	ರಾಜ್‌ಕೋಟ್	1,286,995	967,476	ಗುಜರಾತ್
28.	ಕಲ್ಯಾಣ್–ದೊಂಬಿವಾಲಿ	1,246,381	1,193,512	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
29.	ವಾರಣಾಸಿ	1,201,815	1,091,918	ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ
30.	ಶ್ರೀನಗರ್	1,192,792	898,440	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ
31.	ಔರಂಗಾಬಾದ್	1,171,330	873,311	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
32.	ಧನ್‌ಬಾದ್	1,161,561	99,258	ಝಾರ್‌ಖಂಡ್
33.	ಅಮೃತ್‌ಸರ್	1,132,761	966,862	ಪಂಜಾಬ್

34.	ಅಲಹಾಬಾದ್	1,117,094	975,393	ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ್
35.	ರಾಂಚಿ	1,073,440	847,093	ಝಾರ್‌ಖಂಡ್
36.	ಹೌರ	1,072,161	1,007,532	ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ
37.	ಕೊಯಮತ್ತೂರು	1,061,447	930,882	ತಮಿಳುನಾಡು
38.	ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರ	1,054,336	932,484	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ್
39.	ಗ್ವಾಲಿಯರ್	1,053,505	827,026	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ್
40.	ವಿಜಯವಾಡ	1,033,918	851,051	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
41.	ಮಧುರೈ	1,016,885	928,869	ತಮಿಳುನಾಡು
42.	ಗುವಾಹಟಿ	963,429	809,895	ಅಸ್ಸಾಂ
43.	ಚಂಡೀಘಡ್	960,787	808,515	ಚಂಡೀಗಢ
44.	ಸೋಲಾಪುರ್	951,118	872,478	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
45.	ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ	943,857	786,195	ಕರ್ನಾಟಕ
46.	ಮೈಸೂರು	887,446	755,379	ಕರ್ನಾಟಕ
47.	ಅಲಿಘರ್	872,575	669,087	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
48.	ಜಲಂಧರ್	862,196	706,043	ಪಂಜಾಬ್
49.	ಭುವನೇಶ್ವರ್	837,737	648,032	ಒರಿಸ್ಸ
50.	ಸೇಲಂ	831,038	696,760	ತಮಿಳುನಾಡು
51.	ತಿರುವನಂತಪುರಂ	752,490	744,983	ಕೇರಳ
52.	ಕೊಚ್ಚಿನ್	601,574	596,473	ಕೇರಳ
53.	ಗುಲ್ಬರ್ಗ	532,031	422,569	ಕರ್ನಾಟಕ
54.	ಉಜ್ಜಯಿನಿ	515,215	430,427	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ
55.	ಸಿಲಿಗುರಿ	509,709	472,374	ಪಶ್ಚಿಮಬಂಗಾಲ
56.	ಝಾನ್ಸಿ	507,293	383,644	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ
57.	ಜಮ್ಮು	503,690	369,959	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ
58.	ಬೆಳಗಾವಿ	488,292	399,653	ಕರ್ನಾಟಕ
59.	ಮಂಗಳೂರು	484,785	399,565	ಕರ್ನಾಟಕ
60.	ಗಯ	463,454	385,432	ಬಿಹಾರ
61.	ತಿರುಪ್ಪೂರ್	444,543	344,543	ತಮಿಳುನಾಡು
62.	ದಾವಣಗೆರೆ	435,128	364,523	ಕರ್ನಾಟಕ
63.	ಕೋಜೀಕೋಡ್ (ಕ್ಯಾಲಿಕಟ್)	432,097	436,556	ಕೇರಳ
64.	ಕರ್ನೂಲ್	424,920	269,122	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
65.	ಬಳ್ಳಾರಿ	409,644	316,766	ಕರ್ನಾಟಕ
66.	ಪಟಿಯಾಲ	405,164	303,151	ಪಂಜಾಬ್

ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳ / ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಅನುಪಾತ

ಕ್ರ ಸಂ.	ರಾಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2011ರ ಸೆನ್ಸಸ್‌ನಂತೆ			
		ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ	ಚ.ಕಿಮೀ.
1.	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ	199,581,477	155,111,022	44470,455	240,928
2.	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	112,372,972	61,545,441	50,827,53	1307,713
3.	ಬಿಹಾರ	103,804,637	92,075,028	11,72,609	94,163
4.	ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ	91,347,736	62,213,676	29,134,060	88,752
5.	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	84,665,533	56,311,788	28,353,745	275,045
6.	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	72,597,565	52,537,899	20,059,666	308,245
7.	ತಮಿಳುನಾಡು	72,138,958	37,189,229	34,949,729	130,058
8.	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ	68,621,012	51,540,236	17,080,776	342,239
9.	ಕರ್ನಾಟಕ	61,130,704	37,552,529	23,578,175	191791
10.	ಗುಜರಾತ್	60,383,628	34,675,817	25712,811	196,024
11.	ಒರಿಸ್ಸ	41,947,358	34,951,234	6996124	155,707
12.	ಕೇರಳ	33,387,677	17,445,506	15,932,171	38,863
13.	ಝಾರ್ಖಂಡ್	32,966,238	25,03,946	7929292	79,714
14.	ಅಸ್ಸಾಂ	31,169,272	26,780,526	4388756	78438
15.	ಪಂಜಾಬ್	27,704,236	17,316,800	110,387,436	50,362
16.	ಹರಿಯಾಣ	25,353,081	16,531,493	8821588	44212
17.	ಛತ್ತೀಸ್‌ಘಡ್	25,540,196	19603,658	5936538	1351391
18.	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	12,548,926	9134820	3414106	222,23
19.	ಉತ್ತರಾಖಂಡ	10,116,752	7025583	3091169	53,483
20.	ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	6,856,509	6,167,805	688704	55,673
21.	ತ್ರಿಪುರ	3,671,032	2,710,051	960,981	10,486
22.	ಮೇಘಾಲಯ	2,964,007	2368971	595036	22,429
23.	ಮಣಿಪುರ	2721756	1,899,624	822,132	22,327
24.	ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್	1,980,602	1,406,861	593,741	16,579
25.	ಗೋವ	1,457,723	551414	906,309	3702
26.	ಅರುಣಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	1,382,611	1,069,165	313446	83,743
27.	ಮಿಜೋರಾಮ್	1,091,014	529,037	561,997	21,081
28.	ಸಿಕ್ಕಿಂ	607,688	455,962	151,726	7096
29.	ದೆಹಲಿ	16753,235	419319	16333916	11,297
30.	ಪಾಂಡಿಚೆರಿ (ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ)	1244,434	394,341	850,123	479
31.	ಚಂಡೀಘಡ್ (ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ)	1,054,686	29,004	1,025682	114
32.	ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೊಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು(ಕೇಂ.ಪ್ರ)	379,944	244,411	135,533	8249
33.	ದಾದ್ರ ಮತ್ತು ನಗರ್ ಹವೇಲಿ (ಕೇಂ. ಪ್ರ)	342,853	183,024	159829	491
34.	ಡಯು ಮತ್ತು ಡಿಯು (ಕೇಂ.ಪ್ರ)	242,911	60,331	182,580	112
35.	ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ (ಕೇಂ. ಪ್ರ)	64,429	14121	50,308	32
	ಒಟ್ಟು	1,210,193,422	833,087,662	377,125,700	3287240

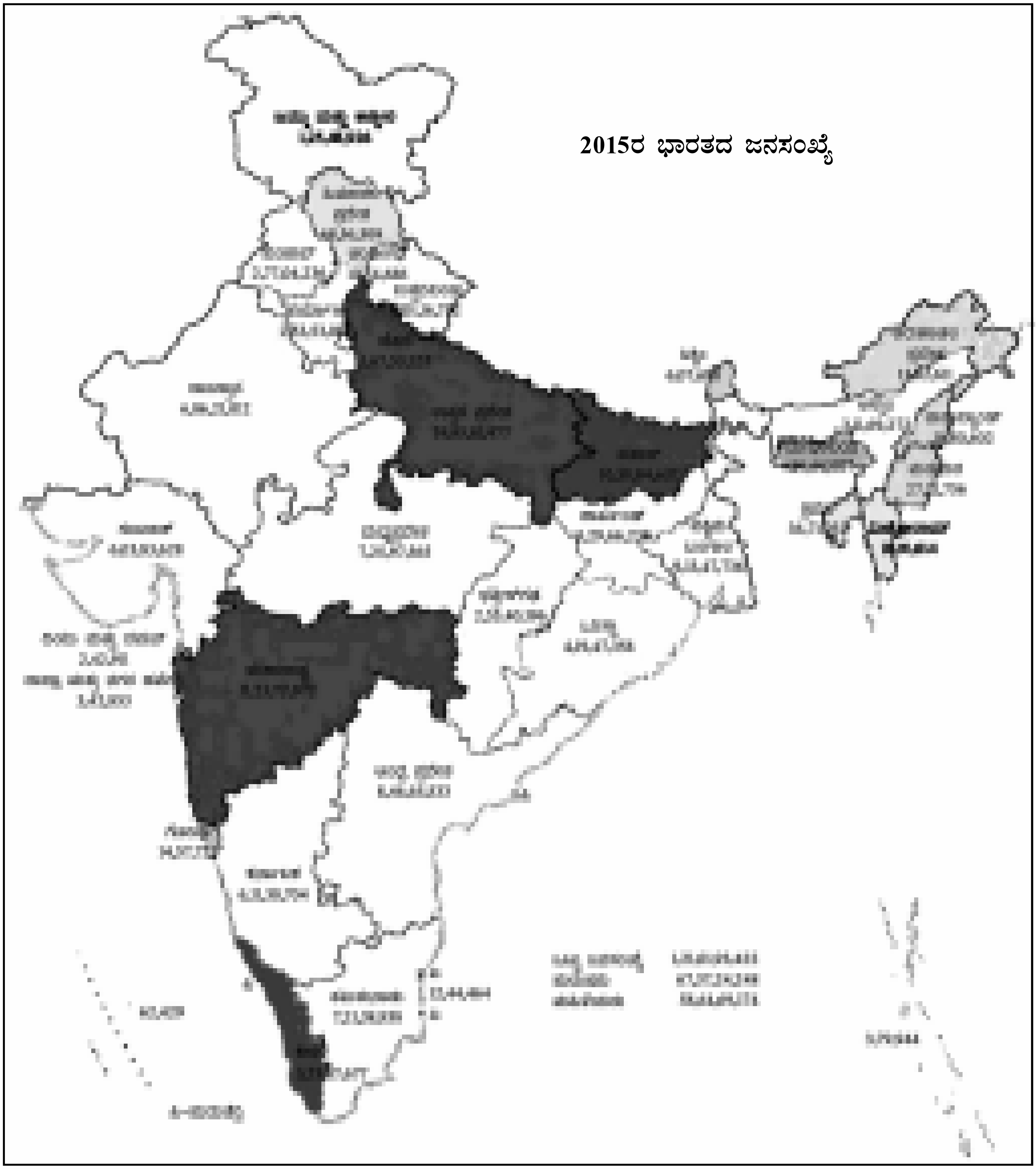

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಧಾನಿ ಪ್ರಾಂತ (NCT) ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.97.5 ಇದ್ದರೆ, ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಚಂಡೀಗಢ ಶೇ. 97.25, ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಶೇ. 78.08, ಡಾಮನ್ ಮತ್ತು ಡಿಯು ಶೇ. 75.16 ಇದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಗರೀಕೃತ ರಾಜ್ಯ ಗೋವ (ಶೇ.62.17) ; ಅನಂತರ ತಮಿಳುನಾಡು (ಶೇ. 48.45), ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ಶೇ.45.23). ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಹಿಮಾಚಲಪ್ರದೇಶ (ಶೇ.10.04), ಬಿಹಾರ (ಶೇ.11.30), ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂ (ಶೇ.14.08).

ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಕೃಷಿಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇದನ್ನು ಅತಿ

ನಗರೀಕರಣವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಗರಗಳಿಗೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೆ ಜನರು ಹೆಚ್ಚುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ದೊರಕದು. ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುವುದೆಂಬ ಆಸೆ ಈ ವಲಸೆಗೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ.

ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಥವಾ ಒಟ್ಟು ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪೈಕಿ, ಆ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೆಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ. ಇದರ ಶೇಕಡವಾರು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ನಗರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ನಗರಗಳು ಅಗ್ರ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಸಿಟೀಸ್). ಈ ನಗರಗಳು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವು ತಮ್ಮ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಆಡಳಿತ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಮನೋರಂಜನೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಕ್ಕೆ ಜೀವನೋಪಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಾಧನಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುವುದೆಂಬ ಒಂದು ವಾದವುಂಟು, ಆದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾರಕಗಳು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಗ್ರ ನಗರಗಳು ಸದಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಜನ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ ಹೇಗಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಆ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಘಟನೆ, ಜೀವನವಿಧಾನ – ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾದ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞವೂ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬಿಯೂ ಆಗಿವೆ–ಎಂಬುದನ್ನು ನಗರಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮುದಾಯಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಗತಿಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

VI ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆ

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೈವಿಕ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆ (ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್ ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಯೋಜನೆ ಎಂಥದು ಎಂಬುದು ಅದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಬರಲಿರುವ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಎದುರಿಸಲಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಗಣತಿ, ಜನನ ಮರಣಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಜೀವನಾಂಕಗಳ ದಾಖಲಾತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಮಗ್ರ ಹಾಗೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಯೋಜನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಕೆಲಸ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ.

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದಾದರೂ ಜನರನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮೂಲ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಚರಗಳಾದ ವಯಸ್ಸು, ಲಿಂಗ, ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಜನಾಂಗ, ವರ್ಣ, ಭಾಷೆ, ಮತ, ವಿದ್ಯೆ, ದುಡಿಮೆ, ಕಸುಬು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಮೂಲ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಗಣತಿ, ಜನನ ಮರಣ ವಿವಾಹಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ದಾಖಲಾತಿ–ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನನ ಮರಣ ವಿವಾಹಗಳ ದಾಖಲಾತಿಗಳು ನಡೆಯುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಾಗ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಇಡೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆಲವು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದೂ, ಅವುಗಳ ಅವ್ಯಾಹತ ದಾಖಲೆ ಇಡುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳ ಜನನ–ಮರಣಗಳ ದಾಖಲೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಜನಾಂಗ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಇಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಜನಗಣತಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಜನಗಣತಿಗೂ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು.

ಜನಗಣತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕೃತ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನೀಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗುವ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೇನೆಂಬುದು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಜನಾಂಗ ಇರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳ ಅಗತ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ವಿವರಗಳು ಬೇಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿಯೇ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಮತವೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಜನಗಣತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನು ಕೈ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಲಿಂಗ : ಜನಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಿಂಗಾನುಗುಣ ವಿಂಗಡಣೆ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಪಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಗುಣವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ ಅಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಿಸುವ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗಿಂತ ಗಂಡುಗಳೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುವವರ ಪೈಕಿ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗಿಂತ ಗಂಡುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕ. ವಲಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರ ಪೈಕಿ ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಲಿಂಗಾನುಗುಣ ವಿಂಗಡಣೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಮಾಪಕವೆಂದರೆ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ಸೆಕ್ಸ್ ರೇಷಿಯೊ). ಪ್ರತಿ 100 ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಪುರುಷರಿದ್ದಾರೆಂಬುದಾಗಿ ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಭಾಗಿಸಿದರೆ ಲಬ್ಧವಾಗುವುದೇ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ನೂರು ಮಂದಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೋಷ್ಟಕ 1ರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟ್‌ಬು (2012)ರ ಜನನ ಸಮಯದ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ದಾಮಾಷಾವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ದಾಮಷಾ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಕೋಷ್ಟಕ–1

ದೇಶ	ಸ್ತ್ರೀ, ಪುರುಷ ದಾಮಾಷಾ (ಹುಟ್ಟಿದಾಗ)
ಶ್ರೀಲಂಕ	1.07
ಪಾಕಿಸ್ತಾನ	1.1
ಲಿಬಿಯ	1.05
ಟ್ಯೂನೀಷಿಯ	1.07
ಇಸ್ರೇಲ್	1.05
ಭಾರತ	1.12
ಆರ್ಜೆಂಟೀನ	1.052
ಕ್ಯೂಬಾ	1.06
ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	1.055
ಕೆನಡ	1.056
ಪನಾಮಾ	1.04
ಐರ್ಲೆಂಡ್	1.07
ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್	1.05
ದ. ಕೊರಿಯ	1.07
ಥೈಲೆಂಡ್	1.05
ಬ್ರಜಿಲ್	1.05
ಬಲ್ಗೇರಿಯ	1.06
ನಾರ್ವೇ	1.05
ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್	1.045
ಅಮೆರಿಕ ಸಂ. ಸಂ.	1.05
ಚಿಲಿ	1.05
ಇಟಲಿ	1.07
ಹಂಗರಿ	1.057
ಬ್ರಿಟನ್	1.05
ಫ್ರಾನ್ಸ್	1.051
ಜರ್ಮನಿ	1.055
ಆಸ್ಟ್ರಿಯ	1.051

ವಿ.ಸೂ : ದಾಮಾಷಾ 1ಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ – ಉದಾ:ಗೆ 1.1 ಎಂದಿದ್ದರೆ – ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ 1.1 ಗಂಡಸರಿದ್ದಾರೆಂದು ಅರ್ಥ.

ವಲಸೆಗಾರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಜನನ ಮತ್ತು ಮರಣ ದರಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ 105–106 ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮರಣ ದರಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಲಿಂಗ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. 40, 50ನೆಯ ವಯಸ್ಸುಗಳ ನಡುವೆ ಇದು 100ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ 94–97ರಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮರಣ ದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಪ್ರಜನನ ವಯಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮರಣ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಶಗಳ ಸರಾಸರಿ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಸುಮಾರು 100.

ಒಂದು ದೇಶದೊಳಗೆ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ವಲಸೆ. ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ವಲಸೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಡೆಗೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವವರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಿಂತ ಪುರುಷರು ಅಧಿಕ. ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಉಕ್ಕು, ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿವಾಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿವಾಹಾವಕಾಶಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಲಿಂಗ ಸಮತೋಲ ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬವಿವಾಹ, ಔರಸ ಜನನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿತ ಮುಂತಾದವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅಸಮ ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಮರಣ ದರದ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ವಯಸ್ಸು : ವಯಸ್ಸೂ ಲಿಂಗದಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ವಯಸ್ಸಿಗೂ ದೈಹಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ಒಂದು ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸೇ ಇಟ್ಟಿಗೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಾತ್ರವೂ ಹೊಣೆಗಳೂ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲಾಪಗಳಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಸಮಾಜದ ಜನರ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲದ ಗಾತ್ರ, ಮತ್ತು ಈ ಬಲವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ. ವಯಸ್ಸಿಗೂ ಫಲವಂತಿಕೆಗೂ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ನೇರ ಜೈವಿಕ ಸಂಬಂಧವುಂಟು.

ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದತ್ತಾಂಶ, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದತ್ತಾಂಶದಷ್ಟು ವಿಶ್ವಸನೀಯವಲ್ಲ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಯಸ್ಸು ಗೊತ್ತೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಣತಿದಾರರು ವಯಸ್ಸುಗಳ ಅಂದಾಜು ಮಾಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರಸ್ಥರೂ ತಮ್ಮ ವಯಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ 0 ಅಥವಾ 5 ರಿಂದ ಅಂತ್ಯವಾಗುವ ಅಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಮಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ವಯೋ ರಾಶೀಕರಣದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದೇ ಜನರ ಸರಿಯಾದ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯು ಜನನ, ಮರಣ ಮತ್ತು ವಲಸೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ವಯೋ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಷ್ಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನ–ಮರಣ ದರಗಳೆರಡೂ ಅಧಿಕ. ಇವುಗಳ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ. 40ರಷ್ಟು 0–14ರ ವಯೋಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ 15–64ರ ಅಂತರ ದಲ್ಲಿರುವವರು. 65ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನವರ ಅನುಪಾತ ಶೇ. 4ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಮಕ್ಕಳ ಅನುಪಾತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾದವರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನ ಮರಣ ದರಗಳೆರಡೂ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ 15 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸುಮಾರು 1/5ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. 2/3 ಮಂದಿ 15–64 ವಯಸ್ಸಿನವರು. 65ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನವರು ಸೇಕಡ 8–12. ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಇಳಿತಾಯವೇ ಈ ವಯೋ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಕಾರಣ. ವಲಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 15–64 ವಯೋಗುಂಪಿನ ಅನುಪಾತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಫಲವಂತಿಕೆ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಶೀಲ ವಯಸ್ಸುಗಳ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 65ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಫಲವಂತಿಕೆಯೂ ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಜಪಾನ್, ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಕೋಷ್ಟಕ – 2

ಹಲವು ದೇಶಗಳ ನಡುವಯಸ್ಸಿನ (median age) (ಅಂದರೆ 15 ರಿಂದ 40) ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆ

ದೇಶ	ಜನಗಣತಿ ವರ್ಷ	ಗಂಡಸು	ಹೆಂಗಸು	ವಯೋಗಣ 65 ಮತ್ತು ಅಧಿಕ
ಚೀನ	2010	34.5	35.8	2.9
ಶ್ರೀಲಂಕಾ	2010	30.3	32.2	3.7
ಮಲೇಷಿಯ	2010	24.5	25.8	2.7
ದ. ಕೊರಿಯ	2010	36.5	39.1	3.2
ಪರಗ್ವೇ	2010	24.7	25.1	3.7
ತುರ್ಕಿ	2010	27.7	28.4	3.1
ಜಪಾನ್	2010	42.9	46.5	3.4
ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	2010	36.8	38.3	5.7
ಅಮೆರಿಕ ಸಂ. ಸಂ.–3	2010	35.5	38.1	8.3
ಜರ್ಮನಿ	2010	42.3	45.3	8.2
ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್	2010	40.3	42.4	9.1
ಸ್ವೀಡನ್	2010	40.9	42.9	9.3
ಬ್ರಿಟನ್	2010	39.4	41.5	9.6
ಫ್ರಾನ್ಸ್	2010	38.2	41.2	10.3
ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್	2010	40.7	43.3	10.8

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆದಿದೆ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರು ತಂತಮ್ಮ ಸಂಸಾರಗಳ ಅಂಗಗಳು. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಗೌರವ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಂಸಾರದ ಉಳಿದವರ ಹೊಣೆ. ಆದರೆ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಅನುಪಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೊರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನದರ ಈಚೆಗೆ ಏರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿ : ಎಲ್ಲ ಜನಗಣತಿಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಕುಟುಂಬ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಫಲವಂತಿಕೆ, ಮೃತ್ಯುಸಂಖ್ಯೆ–ಇವೆರಡರ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಜನರು ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮದುವೆ ಆಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿವಾಹಿತರ ಅನುಪಾತ ಅಧಿಕವಿರುವಲ್ಲಿ ಫಲವಂತಿಕೆಯೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮರಣ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಯಸ್ಸಿನ ಅವಿವಾಹಿತರ ಮರಣ ದರಕ್ಕಿಂತ ಅದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿವಾಹಿತ ಪುರುಷರ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮರಣ ದರ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ವಿವಾಹವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ವಿವಾಹಿತ ಜೀವನ ನಡೆಸುವವರು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದರಿಂದಲೂ ವಿವಾಹಿತರು ಅವಿವಾಹಿತರಿಗಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘಾಯುಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಒಂದು ಮೂಲ ಘಟಕ. ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹೊಣೆ ಕುಟುಂಬದ್ದು. ಕುಟುಂಬದ ಉದ್ದೇಶ ಪ್ರಜನನ ಮಾತ್ರವೇ

ಅಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವಂತೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅವರನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ತರಬೇತು ಮಾಡುವುದೂ ಕುಟುಂಬದ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಜನರ ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ.

ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಸತಿಪತಿಗಳಂತೆ ಕೂಡಿ ಬಾಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಿವಾಹಿತರೆಂದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹಿತ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿವಾಹವಾದ ಅನಂತರ ಶಾಸನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೋ ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೋ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿರಬಹುದು.

ಭಾರತ, ತುರ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ವಿವಾಹವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟು. ಐರ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಪೇನ್, ಜಪಾನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮುಂತಳ್ಳುವ ಅಭ್ಯಾಸವುಂಟು. ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸುಗಳ ವಿವಾಹಿತರ ಅನುಪಾತ ಒಂದು ದೇಶದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ತುಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸುಲಭ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಿತರ ಶೇಕಡವಾರು ಗರಿಷ್ಠ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಕಸುಬು : ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕಸುಬು. ಮಾನವರಿಗೆ ಅನ್ನವೇ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಭಾಗ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಸತತ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಕೆಲಸಗಾರನ ಜೀವನೋಪಾಯ ವಿಧಾನವೇ ಅವನ ಮತ್ತು ಅವನ ಕುಟುಂಬದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಆಧಾರ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪ್ರಮಾಣ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಕಸಬು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಆ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು.

ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಶೀಲವಾದ್ದು, ಇಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದ ಜನರೇ ಆ ದೇಶದ ಕಾರ್ಯಶೀಲ ಬಲ, ಅಥವಾ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ. ಹಿಂದುಳಿದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲರೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಂಗಡಣೆ ಬಹು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಸರಕು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುವ, ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸದ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವರ್ಗೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೂ ಅಂಥ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಸೂತ್ರ ರಚಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ.

ಜನಗಣತಿಯ ಮಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿತ ವರ್ಗೀಕರಣದ ರೀತಿನೀತಿಗಳು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಅದರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋನುಗುಣ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾನುಗುಣ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷರೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕರಾದಂದಿನಿಂದ ಮುದುಕರಾಗುವವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಯುವಕರು ಮತ್ತು ಮುದುಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಥಾನೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವರಮಾನದ ಮಟ್ಟ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂತಾದವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳೂ ದುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕರು ಮುಪ್ಪಾದ ಮೇಲೂ ದುಡಿತ ಮುಂದುವರಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ವಯಸ್ಕರಾಗುವವರೆಗೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ನಿವೃತ್ತರಾಗುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮಟ್ಟ : ಕಸುಬಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನಮಟ್ಟ, ಅವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಇವು ಅವನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ ಆಯುಸ್ಸು, ಮಾನಸಿಕ ಧೋರಣೆಗಳು, ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ-ಇವೂ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳಿವು. ಒಂದು ಇಡೀ ಸಮಾಜದ ವರ್ಗಸಂಯೋಜನೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿಯಲು ಶಿಕ್ಷಣಮಟ್ಟ ಬಲು ಸಹಾಯಕ. ಒಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಓದು ಬರಹ ಬಲ್ಲವರ ಪ್ರಮಾಣವೆಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳಮಾಪಕ. ಆದರೆ ಹಲವು ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳ ಜನಗಣತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಅನಗತ್ಯವೆನಿಸಿವೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ದರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲ ಮಾಪಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನಗಣತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶಾಲೆಗೆ ಹಾಜರಾತಿ ಹಾಕಿದ ಅವಧಿ, ವಿವಿಧ ವಯೋಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕಷ್ಟ.

ಜನಾಂಗೀಯ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಸಂಯೋಜನೆ : ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಫಲವಂತಿಕೆ, ಮರಣಸಂಖ್ಯೆ, ವಲಸೆ, ವಿವಾಹಪದ್ಧತಿ, ವಿದ್ಯೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಅಂತಸ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯ ಹಾಗೂ ಮತೀಯವಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡುವುದು ಆವಶ್ಯ. ಮತೀಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಹಿಂಸೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಈಗ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಾಂಗ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಲ (ರೇಸ್), ವರ್ಣ (ಕಲರ್), ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಭಾಷೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದುಂಟು. ವಲಸೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆಯಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ, ನಗರೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗ ಹಾಗೂ ಮತೀಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಸಮಾನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

*

V ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಧನಾತ್ಮಕ ಏಕದಿಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅದರ ಇಳಿತಾಯ, ಏರಿಳಿತಗಳು, ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಹಜ ಏರಿಕೆ (ಜನನ ಕಳೆ ಮರಣ), ನಿವ್ವಳ ವಲಸೆ (ವಲಸೆ ಬಂದವರು ಕಳೆ ವಲಸೆ ಹೋದವರು)-ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತವೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಈ ಶಿಲ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ನಿವ್ವಳ ವಲಸೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅಥವಾ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಷ್ಟು ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಸಹಜ ಏರಿಕೆಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮಗಳನ್ನು (ಟೈಮ್ ಸೀಕ್ವೆನ್ಸ್) ಏರುಪೇರು ಮಾಡುವ ಯಾವ ಘಟನೆಗಳೂ ಸಂಭವಿಸಿರಬಾರದು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣ, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ನಿವಾರಣೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಾಂತರಣ, ಕ್ಷಾಮಡಾಮರಗಳು-ಇವು ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಲಾಭ ಅಥವಾ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಾಭನಷ್ಟ ತಃಖ್ತೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳೂ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಯೆನಿಸುವ ಮರಣಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ನಷ್ಟಸಂಭವಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಯುದ್ಧನಷ್ಟವೆಂದರೆ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮರಣಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಆಹಾರ, ವಸತಿ, ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮರಣಗಳೂ ಸೇನಾಜಮಾವಣೆ, ಸೆರೆ, ಭಾವೀ ತಂದೆಯರ ಮರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಜನನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೊರತೆಯೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ 1,000ಕ್ಕೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು-ಎಂಬುದು ಘಾತೀಯ ದರ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೊನೆನ್ಷಿಯಲ್ ರೇಟ್). ಇತರ ಜನಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಳತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಘಾತೀಯ ದರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ ಇಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿದರ (ಕಾಂಪೌಂಡ್ ಇಂಟರೆಸ್ಟ್ ರೇಟ್). ಜನಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ಪರಿಮಾಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ (ಉದಾಹರಣೆ: ವರಮಾನ) ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿದರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ದರಗಳ ಏಕಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಮಧ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅಥವಾ ಆ ಅವಧಿಯ ಮಾಧ್ಯಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಘಾತೀಯ ದರ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ ದರ.

ಜಗತ್ತಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ಕಳೆದ ನೂರಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ, ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಬಹಳ ಅಲ್ಪವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಬಹುಶಃ ಶೇಕಡ 0.01-0.02ರ ದರದಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಳೆದು ಇಂದು ಅಗಾಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಅಲ್ಪ ದರದಲ್ಲೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರಿಳಿದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿಕೆಗಿಂತ ಏರಿಕೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹುಶಃ ಕೆಲವೇ ಲಕ್ಷವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ತಂತ್ರಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಯುಫ್ರೆಟಿಸ್, ನೈಲ್, ಸಿಂಧೂ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ನದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಆರಂಭದ ಮುಖ್ಯ ಲೋಹ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅವರು ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಅಪಾಯವಿದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಶಾಂತಿ ಭದ್ರತೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಚೀನದ ಹ್ಯಾನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಭದ್ರತೆಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಗ 5-10ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 30 ಕೋಟಿಯಿತ್ತೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಉರುಳಿದಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಇಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೂ ಈ ರೀತಿ ಬೆಳೆದು ಅಳಿದಾಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಯುರೋಪ್, ಚೀನಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿರುವಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪ್-ಚೀನಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಮಾಹಿತಿ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ. 1ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 3.3 ಕೋಟಿ. ಪ್ರ.ಶ. 600ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದು 1.8 ಕೋಟಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು ; 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ 7 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿತು. ಕಪ್ಪು ಮೃತ್ಯು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ಲೇಗ್ ಜಾಡ್ಯದಿಂದ ಬಹುಶಃ ಸುಮಾರು 4 ಕೋಟಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಪ್ರಶ.2ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7.1 ಕೋಟಿಯಿತ್ತೆಂಬುದು ಒಂದು ಅಂದಾಜು. 705ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದು 3.7 ಕೋಟಿಗೂ, 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ 12 ಕೋಟಿಗೂ ಏರಿತು. ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 6 ಕೋಟಿಗೆ ತಗ್ಗಿತು. ಯುರೋಪ್-ಚೀನಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳು ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆ ಏಕಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದುವೆಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕರ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಈ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗತಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 1650ರ ವೇಳೆಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54.5ಕೋಟಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ 1750ರ ವೇಳೆಗೆ 72.8 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿತೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೂ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಇಳಿದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದವರೆಗೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ವೇಗ ಪ್ರತಿ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅನಂತರ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರತೊಡಗಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಂದಗೊಂಡಿದ್ದ ಏಷ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯ ವೇಗ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತದ್ವಿರುದ್ಧ : 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಂದವಾಯಿತು. ನೀಗ್ರೋ ಗುಲಾಮರ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬಹುಶಃ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಓಷಿಯಾನಿಯದಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರ ಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಕೊಚ್ಚಿಯೇ ಹೋಯಿತು.

ಕೋಷ್ಟಕ – 1

1750–1970ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಂದಾಜುಗಳು (ಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ)

ವರ್ಷ	ಏಷ್ಯ	ಯುರೋಪು	ಆಫ್ರಿಕ	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕ	ಓಷಿಯಾನಿಯ	ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ
1750	47.9	14.0	9.5	0.13	1.11	0.2	72.8
1800	60.2	18.7	9.0	0.57	1.89	0.2	90.6
1850	74.9	26.6	9.5	2.60	3.30	0.2	117.1
1900	93.7	40.1	12.0	8.10	6.30	0.6	160.8
1910	101.8	45.0	13.5	10.00	7.50	0.75	178.6
1920	104.4	46.1	14.3	11.50	9.00	0.88	186.2
1930	114.9	50.5	16.4	13.40	10.70	1.04	206.9
1940	127.8	54.1	19.1	14.40	13.00	1.15	229.6
1950	141.7	53.6	22.2	16.60	16.20	1.32	251.6
1960	170.6	59.3	27.3	19.80	21.20	1.63	299.8
1970	210.4	71.1	35.4	22.90	29.10	2.00	370.9

ಕೋಷ್ಟಕ – 2

1750–1960ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಶೇಕಡ ದರಗಳು

ವರ್ಷ	ಏಷ್ಯ	ಯುರೋಪು	ಆಫ್ರಿಕ	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕ	ಓಷಿಯಾನಿಯ	ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ
1750–1800	0.5	0.6	–	3.0	1.1	–	0.4
1800–1850	0.4	0.7	–	3.1	1.1	–	0.5
1850–1900	0.4	0.8	0.5	2.3	1.3	1.3	0.6
1900–1950	0.8	0.6	1.2	1.4	1.9	1.6	0.9
1900–1910	0.8	1.2	1.2	2.1	1.8	2.3	1.0
1910–1920	0.3	0.2	0.6	1.4	1.8	1.6	0.4
1920–1930	1.0	0.9	1.4	1.5	1.8	1.7	1.1
1930–1940	1.1	0.7	1.5	0.7	2.0	1.0	1.1
1940–1950	1.0	–0.1	1.5	1.4	2.2	1.4	0.9
1950–1960	1.9	1.0	2.1	1.8	2.7	2.1	1.8

ವಲಸೆಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರಿತು. ಈಗ ಅದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರವೂ ಇಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ವಲಸೆಗಾರ ಬಿಳಿಯರ ಸಂಕರದಿಂದ ಹೊಸ ತಳಿಯೊಂದು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಬಿಳಿಯರೂ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯ ವೇಗ ತೀವ್ರತರವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳು, ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿದ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆಂಜ಼ ವ್ಯಾಧಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು-ಇವು ಕೂಡ ಈ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. 1950ರ ಅನಂತರವಂತೂ ಯಾವ ಅಡೆತಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ

ಇದರ ವೇಗ ಇನ್ನೂ ವರ್ಧಿಸಿದೆ. 1750–1970ರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಖಂಡಗಳ ಮತ್ತು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಅಂದಾಜುಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 1ರಲ್ಲೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ದರವನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 2ರಲ್ಲೂ 1950–60ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಏರಿಕೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಏರಿಕೆ ದರ ಇವನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 3ರಲ್ಲೂ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳ್ಳಲು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳಾದುವು. ಅಂದರೆ 1650ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು54.5 ಕೋಟಿ ಇದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1850ರ ವೇಳೆಗೆ 117.1 ಕೋಟಿ ಮುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (1850–1950) ಅದು 251.6 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಸುಮರು 650 ಕೋಟಿ ಮುಟ್ಟಬಹುದೆಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಅಂದಾಜು. ಎಂದರೆ 35 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪುನಃ ದ್ವಿಗುಣಗೊಂಡೀತೆಂಬುದು ಭೀತಿ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 15–20ರ ವರೆಗೆ ಜನನದರ ಇದ್ದರೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 30–40ರವರೆಗೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಮರಣ ದರ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 10–15. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಶೇಕಡ 0.5–1ರಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 2–3 ರಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶೇ. 3ರಷ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 3ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ – 3

ವರ್ಷ	ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಪ್ರತಿ ದಶಕದಲ್ಲೂ ಆಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆ	ಶೇಕಡವಾರು ಬದಲಾವಣೆ
1901	23,83,96,237	–	–
1911	25,20,93,390	+ 1,36,97,063	+ 5.75
1921	25,13,21,213	– 7,72,177	– 0.31
1931	27,89,77,238	+ 2,76,56,025	+ 11.00
1941	31,86,60,580	+ 3,96,83,342	+ 14.22
1951	36,10,88,065	+ 4,24,27,485	+ 13.31
1961	43,92,34,771	+ 7,81,46,706	+ 21.51
1971	54,79,49,809	+ 10,87,15,038	+ 24.57
1981	683,329,000	+ 13,53,79,191	+ 24.7
1991	846,387,888	+ 16,30,58,888	+ 23.9
2001	1028,737,436	+ 18,23,49,548	+ 21.5
2011	1,210,193,422	+ 181455986	+ 17.6

ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸುಮಾರು 1/7ರಷ್ಟು (14%). ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಭಾರತದ್ದು ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನವಾದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ (ಚೀನ ಪ್ರಥಮ). (ಎನ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

VI ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅನುಗಣನೆ ಮತ್ತು ಮುನ್ಸೂಚನೆ

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅಭಿಗೃಹೀತಗಳನ್ನು (ಅಸಂಪ್ಷನ್ಸ್) ನಿರೂಪಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದ ಭವಿಷ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅನುಗಣನೆ (ಪ್ರೊಜೆಕ್ಷನ್). ಅಭಿಗೃಹೀತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಫಲವಂತಿಕೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಮರಣಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಜನವಲಸೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗತಿ ಹೇಗೆ ಇರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂಯು.)

ಅನುಗಣನೆಗೂ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗೂ (ಫೋರ್‌ಕ್ಯಾಸ್ಟ್) ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಒಂದು ವಿದ್ಯಮಾನದ ಮೇಲೆ ದತ್ತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಅನುಗಣನೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೀಗೇ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವಿದು ಎಂಬುದು ಅನುಗಣನೆ. ಇವು ಸಂಭಾವ್ಯವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಅಥವಾ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಸಂಭಾವ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾದ ಪರಿಣಾಮ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಗತಿವಿಜ್ಞಾನ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಷಯ. ಅದು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಲ್ಲ. ಹಲವು ದಶಕಗಳ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವಿಭವಗಳು (ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್ಸ್) ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಾಗ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಜನನ ದರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಯೋನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮರಣ ಸಂಭವಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ವಲಸೆಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಸ್ಥೂಲ ಜನನ ದರಗಳೂ ಸ್ಥೂಲ ಮರಣ ದರಗಳೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಮರಣಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವೂ ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಆದ ಸಹಜ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನ್ನು ಅರ್ಥವಿಸಬೇಕು.

ಮರಣಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿತವಾದರೆ ಅದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನೇರ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಫಲವಂತಿಕೆ ಇರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಬಲು ತೀವ್ರ. ಮರಣಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಮರಣದರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆಯ ವೇಗವರ್ಧನಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣ.

ಫಲವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಹಲವು ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ, ಅವರು ಸಂತಾನ ಪಡೆಯುವ ವಯಸ್ಸು ತಲಪಿದಾಗ ಜನನದರದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗಿ ಸ್ಥೂಲ ಮರಣದರವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವೃದ್ಧರ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾದಾಗ, ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಮರಣದರ ಅಧಿಕವಾಗುರುತ್ತದೆ. ಯುರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅನುಗಣಿಸುವಾಗ ಎದುರಾಗುವ ಜಟಿಲತೆಯೇನೆಂಬುದು ಮೇಲಣ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು, ಧೋರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಾಗಲೂ ಫಲವಂತಿಕೆ, ಮರಣಸಂಖ್ಯೆ, ಮತ್ತು ವಲಸೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅನುಗಣನೆ ಮೂರು ಬಗೆ : 1 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅನುಗಣನೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬರುವ ವಲಸೆಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. 2 ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ನಗರ, ಪಟ್ಟಣ, ಹಳ್ಳಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ದೊರೆಯುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ವಲಸೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದುಂಟು. 3 ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿಭಾಗಗಳ ಅನುಗಣನೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಮಗೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಗಣನೆಯ ಅಗತ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯಲ್ಲಿಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಶಾಲಾಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಗಣನೆ ಮಾತ್ರ ಅಗತ್ಯ; ಉದ್ಯೋಗ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಕ್ರಿಯರಾದ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಗಣನೆ ಅಗತ್ಯ.

ಅನುಗಣನೆಯ ವಿಧಾನಗಳು : ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. 1 ಆಲೇಖ ವಿಧಾನ (ಗ್ರ್ಯಾಫಿಕ್ ಮೆಥಡ್); ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭವಾದದ್ದು. ಹಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಆಲೇಖ ರಚಿಸಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆ ರೇಖೆಯನ್ನು ಭವಿಷ್ಯ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಬರಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ವರ್ಷದ (ಆಲೇಖದ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗೆ) ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಸ್ಥೂಲವಾದದ್ದು. ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠಾತ್ಮಕವಾದ್ದು. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆ, ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

2 ಗಣಿತವಿಧಾನ (ಮ್ಯಾಥಮ್ಯಾಟಿಕಲ್ ಮೆಥಡ್): ಆಲೇಖ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠಾತ್ಮಕ ಗುಣವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಗಣಿತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು (ಮ್ಯಾಥಮ್ಯಾಟಿಕಲ್ ಫಂಕ್ಷನಲ್ ರಿಲೇಷನ್), ಅವಕಲ ಸಮೀಕರಣ ಸಂಬಂಧ (ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯಲ್ ಈಕ್ವೇಷನ್ ರಿಲೇಷನ್) ವೃದ್ಧಿಘಾತ ಪ್ರತಿರೂಪ ಸಂಬಂಧ (ಲಾಜಿಸ್ಟಿಕ್ ಮಾಡೆಲ್ ರಿಲೇಷನ್)–ಇವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಬೇರಾವ ರೀತಿಯ ಗಣಿತ ಉತ್ಪನ್ನಸಂಬಂಧವನ್ನಾದರೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದಲೂ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ವಯಸ್ಸು, ಲಿಂಗ ಮುಂತಾದ ವಿತರಣೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಜಟಿಲವಾದ ಗಣಿತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಗಣಿತ ಪ್ರತಿರೂಪವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾದರೂ, ಯುದ್ಧ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ, ಕ್ಷಾಮ ಮುಂತಾದ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬಲಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತವೆ.

3 ಘಟಕ ವಿಧಾನ (ಕಾಂಪೋನೆಂಟ್ ಮೆಥಡ್) : ಒಂದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸುಗಳ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸುವ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಮರಣದರಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಭವಿಷ್ಯದ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದಾದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲ ದತ್ತಾಂಶ ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಇರಬಹುದಾದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಧಾರ ವರ್ಷದ ಅಥವಾ ಆರಂಭದ ವರ್ಷದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋಸಂಯೋಜನೆ, ಲಿಂಗನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಉಳಿವಿನ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ಸರ್ವೈವಲ್ ರೇಷಿಯೋ) ಮುಂತಾದವನ್ನು ಖಾತರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

4 ಅರ್ಥಮಿತಿ ವಿಧಾನ (ಎಕನಾಮಿಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಮೆಥಡ್) : ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನ ಆಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಲಾ ವರಮಾನ (ಪರ್‌ಕ್ಯಾಪಿಟ ಇನ್‌ಕಮ್, ಇದು x_1 ಆಗಿರಲಿ), ಉದ್ಯಮಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ (x_2 ಆಗಿರಲಿ) ಮತ್ತು ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ (x_3 ಆಗಿರಲಿ). ಇಲ್ಲಿ x_2 ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಈಗ t ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಂದು ಗಣಿತೋತ್ಪನ್ನದ ಮೂಲಕ x_1,x_2,x_3 ಚರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಬಹುದು. $P_t = a_0 + a_1x_2^t + a_2x_2^t + a_3x_3^t$ ಇದು ಅಂಥ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ. ಇದನ್ನು ಸಹಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜಟಿಲಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರಗಳನ್ನು (ರ್‍ಯಾಂಡಮ್ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಪ್ರತಿರೂಪವನ್ನು (ಸ್ಟೊಕ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್ ಮಾಡೆಲ್) ರೂಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈಗ x_1,x_2,x_3 ಮುಂತಾದ ಚರಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ಅಂದಾಜುಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದರೆ, ರೂಪಿತ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸಿದ ಉತ್ಪನ್ನವೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿವಿಧ ಚರಗಳ ಪ್ರಸ್ತುತ ಬೆಲೆಗಳೇ ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅವುಗಳ ಭವಿಷ್ಯಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ದುಸ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ವಿಧಾನದ ಬಳಕೆ ಬಹಳ ವಿರಳ.

5 ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ವಿಧಾನ (ರೇಷಿಯೊ ಮೆಥಡ್) : ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿಭಾಗಗಳ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಲೂ ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಧಾನ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದೇ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ (ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಭಾಗದ) ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಇರುವ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಶೋಧಿಸಿ ಆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಭವಿಷ್ಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲಬ್ಧವಾದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಯನ್ನು ಗಣಿಸಿದರೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಭಾಗದ ಅನುಗಣನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಯಾವ ವರ್ಷಕ್ಕಾದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ (ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಭಾಗದ) ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಯೋ ಸಂಯೋಜನೆ, ಲಿಂಗ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಳಸುವುದು ಶ್ರಮದ ಕೆಲಸ.

ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಾಗ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳು ದೋಷಮುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆತ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಮೊದಲು ಅವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಭವಿಷ್ಯ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು 15–20 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳು ದೊರೆತಾಗ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಒಂದೇ ಅಭಿಗೃಹೀತದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರ್ಯಾಯ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಬಗೆಯುತ್ತೇವೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆಯಿಂದ ಹಲವು ಪ್ರಯೋಜನಗಳುಂಟು. ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸೀಮಾನಿರ್ಧಾರಣ (ಡೀಲಿಮಿಟೇಷನ್ ಆಫ್ ಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಯೆನ್ಸೀಸ್) ಮಾಡಲು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಆಗುವ ಲಾಭ ಅರಿಯಲೂ ಆಡಳಿತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು–ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾನುಗಣನೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಂಎಸ್.ಎಂಯು.)

ಪ್ರಪಂಚದ ಭವಿಷ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ : ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಭವಿಷ್ಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕುರಿತ ಅನುಗಣನೆಗಳನ್ನೂ ಮುನ್ಸೂಚನೆಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 1950ರ ದಶಕದ ಪ್ರರೂಪಿ (ಟಿಪಿಕಲ್) ಪ್ರಪಂಚ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 1 ಮತ್ತು 2 ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಫಲವಂತಿಕೆ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ವಲಸೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಗೃಹೀತವನ್ನು

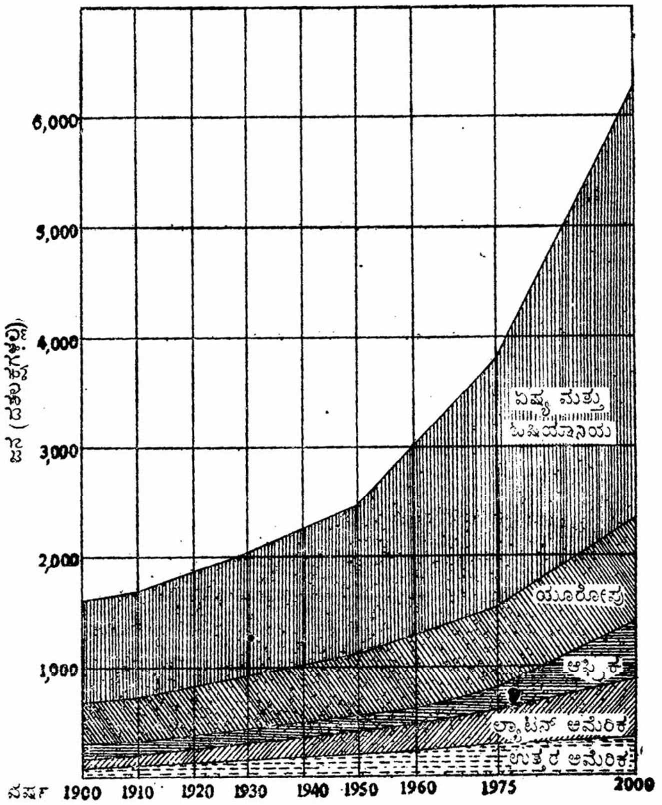

ಚಿತ್ರ 3. 1900–2000ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ (ಅಂದಾಜು ಮತ್ತು ಅನುಗಣನೆ). (ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏಷ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ; ಯೂರೋಪಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ)

ಆಧರಿಸಿ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಳಿತದ ಗತಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಮುಂದುವರಿಯುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ, ತರುವಾಯ ಅವನ್ನು ಸಾರೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 1950ರ ದಶಕದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತರುವಾಯದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಧಿಸುವುದೆಂದು ಮುನ್ನುಡಿಯಲಾಗಿದೆ. 2020ರ ವೇಳೆಗೆ 7,584,821,144 (ಶೇ.18.7 ಹೆಚ್ಚಳ), 2030ರ ವೇಳೆಗೆ 8,246,619,341 (ಶೇ.7.3 ಹೆಚ್ಚಳ), 2040ರ ವೇಳೆಗೆ 8,850,045,889 (ಶೇ.5.6 ಹೆಚ್ಚಳ), 2050ರ ವೇಳೆಗೆ 9,346,399,468 ಎಂದು ಅಂದಾಜಿಸಲಾಗಿದೆ. *

VII ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ

ಪ್ರಚಲಿತ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉಳಿವು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ವೈಧಾನಿಕ, ಪ್ರಶಾಸನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ರಮಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾನೀತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನೀತಿಗಳೂ ಸಮಾಜ ಪರಿವರ್ತನ ಕ್ರಮಗಳೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನಿಷ್ಟ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಕೈಗೊಂಡ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ರಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಉಳಿಸುವ, ಬೆಳೆಸುವ ಅಥವಾ ತಡೆಹಿಡಿಯುವ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಈಚೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಸಂದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿತರಣೆಯನ್ನೂ ಬದಲಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಯ ದರಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರೂಪಿಸಲಾದ ಕ್ರಮಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರುವ ಕ್ರಮಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಸಮಗ್ರ ನೀತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಆನುವಂಶಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಗರ್ಭಪಾತ, ಸಂತಾನಶಕ್ತಿಹರಣ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವ ಅಧಿನಿಯಮಗಳು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಪ.

ಇತಿಹಾಸ : ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆಸಕ್ತಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಮದುವೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಅವಿವಾಹಿತರ ತೆರಿಗೆ, ಮಕ್ಕಳಿರುವ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡಿಕೆ. ವಲಸೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ, ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ವಯೋಮಿತಿ ನಿಗದಿ–ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಇಂಥ ಕ್ರಮಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಂತೂ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದವಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಸಾರಗಳಿಗೆ ಹಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನನನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ನಿರುತ್ತೇಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತಮ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕಾನೂನುಗಳಿದ್ದುವು. ಶುದ್ಧ ದೇಶೀಯ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಈ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಆ ದೇಶಗಳ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದುವು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರಮಗಳ ಉದ್ದೇಶಗಳೇ ಬೇರೆ. ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನನಗಳಿಗಿಂತ ಮರಣಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವಾಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದಾಗಿ, ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ನಿರುದ್ಯೋಗದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವತ್ತ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಗಮನ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಹೊಸ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲಸಗಾರನನ್ನೇ ನಂಬಿದ ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನಿಷ್ಠ ಕುಟುಂಬವೇತನ ನೀಡುವ ಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಯುರೋಪಿನ ಆಗಿನ ಜನನದರಗಳ ಇಳಿತಾಯ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಲಿ, ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದರಗಳ ಇಳಿತಾಯಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಆಗ ಇದ್ದ ಭಾವನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಜ ಭದ್ರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದರಿಂದ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಭದ್ರತೆ ನೀಡಿ ಜನನದರಗಳನ್ನು ಏರಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುವ ಯೋಜನೆಗಳ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಿಣಿ ಶಿಶುಪೋಷಣೆಯ ಕ್ರಮಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ದೃಷ್ಟಿ ಎಂಥದು? ಅದು ಜನಸಂಖ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯೆ, ಕಲ್ಯಾಣದೃಷ್ಟಿಯೆ?–ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದ ಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಸಮಾಜವಾದಿ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಈ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಲ್ಥಸನ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೆಟ್ಟಿದೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿಯೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮಾರ್ಕ್ಸನ ವಾದ. ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ ಈ ಧೋರಣೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ್ದು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವತ್ತ ಅದರ ನೀತಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ಬಂದಿತು. ಕಡಿಮೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅರಿವು ಮೂಡಿತು. ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ದರ ಇಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಫಲವಂತಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಶೇ.2.5–3 ರಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಮ್ಮಡಿಸುವುದೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆ ತಲೆದೋರಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಫಲವಾಗಿ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುವುದೆಂಬ ಭಯ ಹುಟ್ಟಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಇಳಿಸುವ, ಅಥವಾ ಅದು ಏರದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಕ್ರಮಗಳು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು.

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು: 1.ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಲಿತ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರಣಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ, 2.ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಅಂದಾಜು, 3.ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅರಿವು, 4.ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಅಥವಾ ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಕ್ರಮಗಳ ಜಾರಿ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಫಲವಂತಿಕೆ, ಮರಣದರ, ವಲಸೆ–ಈ ಬಲಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಈ ಮೂರೂ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿ ನಿರ್ಧಾರಕರು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಲಸೆ: ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಇರುವ ದೇಶಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೊಂದಾವಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ, ರಾಜಕೀಯ ಭಿನ್ನತೆ, ಜನಾಂಗಭೇದ, ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾವಣೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ–ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಜನವಲಸೆ ಕಾನೂನುಗಳು ಬಲು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನವಲಸೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ದೇಶಗಳು ಕೂಡ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡು ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವೇ ವಲಸೆ ಸಾಧ್ಯ.

ಒಂದು ದೇಶದೊಳಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾನೀತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆಂತರಿಕ ವಲಸೆಗಳು ಆಯೋಜಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಜನರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದು ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆಯೋಜಿತ. ಇದು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯಾ ವಿತರಣೆಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಹೊಂದಾವಣೆ ಏರ್ಪಡುವುದಾದರೆ ಇಂಥ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮರಣ ದರ: ಮರಣ ದರದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾನೀತಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕ್ರಮಗಳು ಜನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವು; ಇವುಗಳದು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣೋದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮರಣ ದರದ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಏರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮರಣ ದರವನ್ನು ಇಳಿಸಬಹುದೇ ವಿನಾ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರಣ ದರವನ್ನು ಏರಿಸಲು ಯಾರೂ ಕೈಹಾಕಲಾರರು. ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವೆನಿಸದು. ಅದು ಮಾನವತೆಗೆ ಎಸಗಿದ ಅಪಚಾರ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ದರ ಈಗಾಗಲೇ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೇರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯವಾಗಲಾರದು. ಅಂತೂ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಮರಣ ದರವನ್ನು ಜನಸಂಖ್ಯಾನೀತಿಯ ಅಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ

ಮರಣ ದರ ಇಳಿತಾಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಬೆಳೆಸಿ ಮರಣ ದರ ಇಳಿಸುವುದು ಇಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಗರಿಕ ಸರ್ಕಾರದ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗದು.

ಫಲವಂತಿಕೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ : ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣವೇ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದರ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಇಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದರ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ : ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸುಸಂಗತವಾದ, ವಿವೇಚನಾಯುತವಾದ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳು ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ದರವನ್ನು ಏರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಭಾರತ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಿ ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಡುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಭಾರತ ಮನಗಂಡಿದೆ. ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಮರಣದರಕ್ಕೂ ಏರುತ್ತಿರುವ ಜನನದರಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಅಂತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಶ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ, ಅದನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆ, ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ, ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧನಗಳ ಸರಬರಾಯಿ, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ–ಇವು ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳು. ನಿರೋಧ ಸಾಧನಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹಂಚಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಣತರು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. **(ನೋಡಿ–ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ)**

ಪರಿಣಾಮ : ಜನಸಂಖ್ಯಾ ನೀತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಕಾಲ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಭಾರತ ಈ ಮೂರು ದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಇದರ ಫಲಾಫಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೇನೂ ಒದಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಈಚಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದರೆ ಅದರ ಏರಿಕೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರುವಿಕೆಯ ದರವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. *

ಜನಸೇವಕ : ಸಮಾಜದ ಏಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1955ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1972ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ದಿನಕರ ದೇಸಾಯಿ ಇದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು. ಅಮ್ಮೆಂಬಳ ಆನಂದ ಸಂಪಾದಕರು. ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಚಳವಳಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಕೆನರ ವೆಲ್‌ಫೇರ್ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆರಂಭಿಸಿದ ಪತ್ರಿಕೆ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಸುಮಾರು 2,000 ಆಗಿತ್ತು. ಡಿಮ್ಮೈ ಅರ್ಧ ಆಕಾರದ ಎಂಟು ಪುಟಗಳ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ 12 ಪೈಸೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಜನಸೇವಕದ ಮೊದಲ ಸಂಚಿಕೆ (26–1–1955) ಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ: 'ಪತ್ರಿಕೆ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಂತೆ ಜನರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಎಸಗುವುದು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ದೈನಂದಿನ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಹೆಣಗುವುದು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಧ್ಯೇಯ. ಜನಜಾಗೃತಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವಿಶಾಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕನಸುಗಾರರಾದ ದಿನಕರ ದೇಸಾಯಿಯವರು 'ಜನಸೇವಕ' ಆದರ್ಶ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿದ್ದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 'ನಿರೀಕ್ಷಕ' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖಪುಟ ಲೇಖನ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು 'ಜನಸೇವಕ'ರಾದರು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಡತನ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದ ವಿಶ್ವರೂಪ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ, ಪಕ್ಷಾಂತರ ಪಿಡುಗು ಹೀಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಿಷಯಗಳ ಹರವು. ತಿಳಿಯಾದ ಭಾಷೆ, ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮರ್ಥ ವಾದಮಂಡನೆ, ಸಮಸ್ಯೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. 'ಪ್ರಜಾವಾಣಿ', 'ಕಸ್ತೂರಿ' ಮತ್ತಿತರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಆ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಪುನರ್ಮುದ್ರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಪುಟಗಳಲ್ಲೂ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ಚುಟುಕಗಳು, ಹದವಾದ ಭಾಷೆ, ಮಾತಿನ ಮೊನಚು, ಕೊಂಕು, ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ರಚನೆ, ಸಂಪಾದಕೀಯ ಬರಹಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲ ಅಸ್ತ್ರ. ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ 'ಅಡಿಗೆ ಭಟ್ಟ'ರಾಗಿ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ' ಪ್ರತಿವಾರದ ವಿಶೇಷ. ಯಶವಂತ ಚಿತ್ತಾಲ, ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕ್, ಆನಂದ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಸಿದ್ಧವನಹಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮ, ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ, ಬಿ.ಎಚ್. ಶ್ರೀಧರ, ಸೇವನಮೀ ರಾಜಮಲ್ಲರ ವೈಚಾರಿಕ ಲೇಖನಗಳು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ, ದಯಾನಂದ ತೋರ್ಕೆ, ಮೊದಲಾದ ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಬರೆಹಗಾರರಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ ಪತ್ರಿಕೆ.ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆ, ಸರ್ವೋದಯ ಧುರೀಣ ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಮೊದಲು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದು ಜನಸೇವಕ.

ಪತ್ರಿಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ವೆಚ್ಚ 27 ಪೈಸೆ. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ತಲುಪಲೆಂದು 12 ಪೈಸೆಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮುದ್ರಣವೆಚ್ಚ ಏರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ನಿರಾಶದಾಯಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಹಸ್ರಾರು ರೂಪಾಯಿ ನಷ್ಟ ಭರಿಸಲಾಗದೆ 'ಜನಸೇವಕ' 1972 ಆಗಸ್ಟ್ 2ರಂದು 18ನೆಯ ವರ್ಷದ 31ನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.; ಎಂ.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಜನಾಂಗ ಹತ್ಯೆ : ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ, ಕುಲ, ಬುಡಕಟ್ಟು, ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನ (ಜೆನೊಸೈಡ್). ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಜೆನೊಸೈಡ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ರಾಫೇಲ್ ಲಿಮ್‌ಕಿನ್ ಎಂಬ ಅಮೆರಿಕನ್ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಬುಡಕಟ್ಟು, ರಾಷ್ಟ್ರ ಅಥವಾ ಕುಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇರುವ ಜೆನೋಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಪದವನ್ನೂ ಹತ್ಯೆ ಅಥವಾ ವಧೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಸೈಡ್ ಎಂಬ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಅವನು ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವನು ಆತ. 1933–45ರ ಕಾಲದ ಯುರೋಪಿನ ಅನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ಮಾನವ ಸಮೂಹಗಳನ್ನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯವೆಂದು ಆತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಸಗಲಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಸಿದ ನ್ಯೂರೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಖಂಡನೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ಅಪರಾಧವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಎಸಗುವವರೂ ಅವರ ಜೊತೆಗಾರರೂ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹರೆಂದೂ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಸಾರಿತು. ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯ ಅಪರಾಧದ ತಡೆ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ 1948ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 9ರಂದು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಹಾಸಭೆ ಒಂದು ಒಂಡಂಬಡಿಕೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿತು. ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಡೆಯಲಿ, ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಡೆಯಲಿ, ಅದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನ್ಯಾಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲು ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿವೆ.

ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಗೂ ಜನಹತ್ಯೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಶಾಂತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಯುದ್ಧಾಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎಸಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವು ಅಮಾನುಷ ಕೃತ್ಯಗಳು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಪರಾಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಮಾನವತೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಪರಾಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಯುದ್ಧಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ; ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ, ಕುಲ ಬುಡಕಟ್ಟು, ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ಅಳಿಸಿಹಾಕುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಸಗಿದ ಈ ಕೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ: 1. ಒಂದು ಸಮೂಹದ ಸದಸ್ಯರ ಕೊಲೆ; 2. ಒಂದು ಸಮೂಹದ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಶಾರೀರಿಕವಾದ ಅಥವಾ ಬೌದ್ಧಿಕವಾದ ತೀವ್ರ ಹಾನಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು; 3. ಒಂದು ಸಮೂಹವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ದುರ್ಭರ ಜೀವನಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು; 4. ಒಂದು ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟದಂತೆ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತುರುವುದು; 5. ಒಂದು ಸಮೂಹದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು.

1951ರ ಜನವರಿ 12ರಿಂದ ಈ ಒಂಡಂಬಡಿಕೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಭೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಬಳಿಕ 1965ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 28ರವರೆಗೆ 67 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸಹಿ ಮಾಡಿದ್ದುವು. ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ದೋಷಾರೋಪಣೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಚು ಹೂಡುವುದು ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವುದು–ಈ ಎಲ್ಲ ಅಪರಾಧಗಳೂ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಅಪರಾಧಿಗಳು ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ

ಆಡಳಿತಗಾರರಾಗಿರಲಿ, ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರಲಿ, ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿರಲಿ ಅವರೆಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೃತ್ಯ ನಡೆದ ಪ್ರದೇಶದ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಅರ್ಹ ವಿಚಾರಣಾಮಂಡಳಿಯಾಗಲಿ, ಒಡಂಬಡಿಕೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಒಡಂಬಡಿಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಂಡನಾಮಂಡಳಿಯಾಗಲಿ ಆರೋಪಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ಕಾರವೇ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರದೇಶದೊಳಗೆ ಜನಹತ್ಯೆಯನ್ನೆಸಗಿದರೂ ಅದು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯವಾಗದೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮನಗಂಡಿವೆ. ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಯಾವುದೇ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದರೂ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು; ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೋರಬಹುದು.

ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಈಚಿನದಾದರೂ ಅದು ಇತಿಹಾಸದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಅಪರಾಧ. 1269ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನಶಾಪುರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೆಂಗಿಸ್‌ಖಾನನ ಕಡೆಯವರು ನಡೆಸಿದ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು 17,47,000 ಜನ ಸತ್ತರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1641ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 23ರಂದು 1,54,000 ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರನ್ನು ಕೆಥೊಲಿಕರು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದರು. ಜರ್ಮನ್ ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1945ರ ಮೇ ವರೆಗೆ ನಾಟ್ಸಿಗಳು ಸುಮಾರು 57,00,000 ಯೆಹೂದ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದರು. 1951 ರಿಂದ 1952ರವರೆಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಚಾರ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕ್ರಾಂತಿವಿರೋಧಿಗಳ ಹತ್ಯೆ 20,00,000 ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ವಿಭಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹತ್ಯೆಗೆ ಒಳಗಾದವರು 1,80,000 (1947).

ಮಂಗೋಲರೂ ಹೂಣರೂ ಯುರೋಪನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ, ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದಾಗ, ಇಸ್ಲಾಮ್ ಮತ ಹರಡಿದಾಗ, ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಆಫ್ರಿಕ–ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದಾಗ ಆದ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಆದಿಯಿಂದ ಸತತವಾಗಿ ಹತ್ಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವವರೆಂದರೆ ಯೆಹೂದ್ಯರು. 1971ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಡೆಸಿದ ಜನಾಂಗಹತ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 30 ಲಕ್ಷ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಜನಾಬಾಯಿ : 1260–1353. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಬ್ಬ ಸಂತ ಕವಯಿತ್ರಿ. ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಭಕ್ತ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈಕೆಯೇ ಹಿರಿಯಳು. ಗೋದಾವರೀ ತೀರದ ಗಂಗಾಖೇಡ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಜನಿಸಿದಳು. ತಂದೆ ದಮಾ. ತಾಯಿ ಕುರುಂಡ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪಂಡರಪುರದ ವಿಟ್ಠಲನ ಭಕ್ತರು. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಾಬಾಯಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಳು. ಮುಂದೆ ಸಂತ ನಾಮದೇವನ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿ ಆತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನವನ್ನು ಕಳೆದಳು.

ದೇವರು, ಭಕ್ತಿ, ಜೀವನ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜನಾಬಾಯಿ ನೂರಾರು ಅಭಂಗ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಅಭಂಗ ಗಳು ಭಾವದ ಉತ್ಕಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳ ಭಾಷೆ ಸರಳವಾದದ್ದು. ಇವು ಕರ್ತೃವಿನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನಾಬಾಯಿಯ ಸಂದೇಶ ಇದು : ಶೂರರ ಶಸ್ತ್ರ, ಕೃಪಣರ ಧನ, ಪತಿವ್ರತೆಯ ಸ್ತನ–ಇವು ಪ್ರಾಣಹೋಗದೆ ಅನ್ಯರ ಕೈಸೇರಲಾರವು. ಹಾಗೆಯೇ ಅಹಂಕಾರ ಅಳಿಯದೆ ದೇವರು ನಮ್ಮ ಕೈವಶನಾಗನು. ಸದ್ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯೇ ಸುಖದ ಸಾಧನ. ಸುಖದ ಆಸೆಯಿಂದ ಪತಂಗವು ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನಪ್ಪಿ ಸುಟ್ಟು ಸತ್ತುಹೋಗುವಂತೆ ಜನ ವಿಷಯವಿಷದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸತ್ತುಹೋಗುವರು. ಮದುಮಗನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದಿಬ್ಬಣಿಗರಿಗೂ ಸವಿಯೂಟ ದೊರೆಯುವಂತೆ ನಾಮದೇವರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ತನಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. (ಎಂ.ಎ.)

ಜನಾರ್ದನ ಸ್ವಾಮಿ : 1504–1575. ಒಬ್ಬ ಅನುಭಾವಿ ಸಂತ. ಏಕನಾಥನ ಗುರು. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಖಾಂದೇಶದ ಚಾಳೀಸಗಾಂವ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ. ಈತ ಮೊದಲು ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಒಲಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ರಾಜಕಾರಣಚತುರನಾದುದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಒಬ್ಬ ತುರುಕ ದೊರೆ ದೇವಗಡ ಕೋಟೆಯ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ವಿವೇಕದಿಂದ ಜನಾರ್ದನ ಸ್ವಾಮಿ ಇಹಪರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಅಂಕಲಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಈತನಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಮೂಡಿತು. ಜನಾರ್ದನ ದತ್ತಾತ್ರೇಯನ ಉಪಾಸಕನಾದರೂ ಏಕನಾಥನಿಗೆ ಪಂಡರಿಯ ಸುಲಭ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ. ದೇವಗಡದ ಗವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಾಧಿ ಇದೆ.

ಜನಾರ್ದನ ಸ್ವಾಮಿ ಅನೇಕ ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಅನುಭಾವಿ ಭಾವನೆಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂಡಿವೆ. (ಎಂ.ಎ.)

ಜನ್ನ : ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಕವಿ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಮತ್ತು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದವ. ಹಳೆಯಬೀಡು ಪ್ರಾಂತದವನಾದ ಈತನ ತಂದೆ ಸುಮನೋಬಾಣನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದಿದ್ದ ಶಂಕರ. ತಾಯಿ ಗಂಗಾದೇವಿ, ಹೆಂಡತಿ ಲಕುಮಾದೇವಿ. ಧರ್ಮಗುರು ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವ ಮುನಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಾಗವರ್ಮ. ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳನಿಂದ ಈತ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದು, ಅನಂತರ ನರಸಿಂಹನಲ್ಲಿ ದಂಡಾಧಿಪತಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ನಾಟ್ಯಭುಜನಾರ್ದನದೇವ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈತ ಪಂಪನಂತೆ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳವ.

ಅನುಭವಮುಕುರವೆಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ, ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ ಎಂಬ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ, ಜನ್ನ. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳೂ ಈತನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಯಶೋಧರಚರಿತೆ, ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣ ಎರಡೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳು. ಆದರೆ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ.

ಯಶೋಧರಚರಿತೆ ಬಹುಸುಂದರವಾದ ಪುಟ್ಟಕಾವ್ಯ. ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ಅವತಾರಗಳೂ 310 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಬರಿಯ ಕಂದಪದ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಈ ಕೃತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜ (11ನೆಯ ಶ.) ಬರೆದಿರುವ ಯಶೋಧರಚರಿತ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಭಂಜನ, ಹರಿಭದ್ರ, ಸೋಮದೇವ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳು ಯಶೋಧರನ ಕತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರು. ಮೂಲತಃ ಅದೊಂದು ಜನಪದ ಕತೆಯಿರಬೇಕು. ಹಿಂದಿನವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಕತೆಯಷ್ಟೇ ಆಗಿದ್ದ ಯಶೋಧರಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಅಸಂಗತಾಂಶಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಉಚಿತ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನೊಂದು ಸರಳರಮ್ಯವಾದ, ಮಾನವೀಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದವ ವಾದಿರಾಜ. ಅವನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆಯೋ ಅದೇ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಕೃತಿಗಿದೆ.

ಜನ್ನ ವಾದಿರಾಜನನ್ನು ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮೂಲವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ತನ್ನ ಭಾಷಾಂತರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಕೆಲವೆಡೆ ಮೂಲದ ಚೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಮೂಲವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕತೆಗೆ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂಲದ ಕೆಲವು ಅನೌಚಿತ್ಯಗಳು ಹೋಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಜನ್ನ ದೇಸಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆ; ಅನ್ಯಭಾಷಾಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದೊ ಅಷ್ಟೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಜೀವದಯೆ ಜೈನಧರ್ಮಂ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿ, ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದು ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹಿಂಸೆಯಿಂದಾಗುವ ಘೋರ ದುರಂತವನ್ನು ಕವಿ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಶೋಧರ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಮತಿಯರು ಒಂದು ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಹಿಂಸೆಯನ್ನೆಸಗಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಹಲವಾರು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ವಿವಿಧ ತಿರ್ಯಗ್ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿ ಕಡೆಗೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಅಹಿಂಸಾತತ್ತ್ವ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತವಾದುದಲ್ಲ, ಅದು ಇಡೀ ಮಾನವಧರ್ಮದ ಸಂದೇಶವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕವಿ ಕಲಾವಿಲಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತಮತಿಯ ಅಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಕೃತ ಪ್ರಣಯದ ಕತೆಯೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದುದು, ನಿತ್ಯನೂತನವಾದುದು. ಕವಿ ಅದನ್ನು ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಚೋದನೆಗೆ, ಧರ್ಮಬೋಧನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನಾದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನೋಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ– ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಕಾಣ್ಕೆ.

ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯ ಅರಿವು, ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೂ ಆದ ನಿರೂಪಣೆ, ಸರಳ ಸಮುಚಿತವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳು, ದೇಸಿಯ ಬೆಡಗು ಬಿನ್ನಾಣಗಳು–ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಯಶೋಧರಚರಿತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿರಳವರ್ಗದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ; ಧರ್ಮ, ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ 14ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅನಂತನಾಥನ ಕತೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಪ್ರೌಢ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಕರ ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಉತ್ತರಪುರಾಣ. ಅಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿ ಬರುವ ಅನಂತನಾಥನ ಕತೆಯನ್ನು ಜನ್ನ ಎಳೆದು, ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿ 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಕ್ಕಾಗಿದೆ. ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಮಾತಿನ ಆಡಂಬರ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ಜಟಿಲತೆ, ಮತೀಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆಧಿಕ್ಯ, ಅನಾವಶ್ಯಕ ವರ್ಣನೆಗಳು, ಔಚಿತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಕೊರತೆ–ಇವು ಇದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕೃತಿ ರಸವತ್ತಾದ ಕವಿತೆಯಾಗುವುದರ ಬದಲು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುಷ್ಕವಾದ ಪುರಾಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಚಂಡಶಾಸನನ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಒಂದು ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಭಾಗ. ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಖಂಡಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿನಕಥೆಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಉತ್ತರಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಂದುರೂಪವಾಗಿ ಬರುವ ಕತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜನ್ನ ಸೊಗಸಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ನಿಷಿದ್ಧಕಾಮ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಚಂಡಶಾಸನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಗಂಡಿನ ದುರಂತ ವ್ಯಾಮೋಹ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 80 ಪದ್ಯಗಳಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಸಹೃದಯರ ಚಿತ್ತದ ಮೇಲೆ ಅಳಿಸಲಾಗದ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತುತ್ತದೆ.

ಯಶೋಧರಚರಿತೆ ಹಾಗೂ ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣದ ಚಂಡಶಾಸನ ಕಥೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವೂ ಚಿರಪರಿಚಿತವೂ ಆದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕವಿ ವಿಷಮಪ್ರಣಯದ ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಬದುಕಿನ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ವಿಮರ್ಶಕರೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಅದಮ್ಯವಾದ ಕಾಮದ, ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಣಯದ ಸ್ತ್ರೀಮುಖ ಪುರುಷಮುಖಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ.' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಔನ್ನತ್ಯ, ಭವ್ಯತೆಗಳು ಆಂಶಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಅವನ ಎರಡು ಕಿರುಗಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಜನ್ನನು ಮಹಾಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರನಾದರೂ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕವಿಗಳ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಅರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನೇಮಿಜನ್ನಮರಿರ್ವರೆ ಕರ್ಣಾಟಕೃತಿಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರ್ ಎಂಬ ಮಧುರ ಕವಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಾದರೂ ಭಾಗಶಃ ಸತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. (ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಜನ್ಮಭೂಮಿ[1] **:** 1928ರಿಂದ 1952ರ ವರೆಗೆ ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಸ್ಥಾಪಕ ಸಂಪಾದಕ, ಪ್ರಕಾಶಕ ಬಿ.ಎ. ಬೆಳ್ಯಪ್ಪ. ಬೆಳ್ಯಪ್ಪನವರ ನಿಧನದೊಂದಿಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ತನ್ನ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಇದು ಕೊಡಗಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯಿತು. 1947ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಮುಖಪತ್ರದಂತೆ ಅದರ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ವಿಲೀನೀಕರಣವನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆ ಅನುಮೋದಿಸಿತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.ಎ.)

ಜನ್ಮಭೂಮಿ[2] **:** ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಾರ ಹೊಂದಿರುವ ಗುಜರಾತಿ ಭಾಷೆಯ ಸಂಜೆ ಪತ್ರಿಕೆ. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. 1934ರಲ್ಲಿ ಅಮೃತಲಾಲ್ ಸೇಠ್ ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಶ್ಯಾಮಲದಾಸ್ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿತು. ಗಾಂಧಿಯವರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸದೊಂದು ಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಡಿಸಿದಾಗ ಸೇಠರು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಅವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನೂ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈಗ ಇದರ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಖ್ಯೆ 58,000; ಓದುಗರ ಸಂಖ್ಯೆ 2,50,000 (ಎಸ್.ಎಲ್.ಬಿ)

ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದೊಂದಿಗೆ ಅದರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖದಂಥ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದೂ ಕರೆವುದಿದೆ. ದೇಹ ನಾಶವಾದಾಗ ಆತ್ಮ ನಾಶವಾಗದೆ ಪುನಃ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದರ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಕರ್ಮ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮ ತನ್ನ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ತೀರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಅದು ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಸ್ಯ ಹಿ ಧ್ರುವೋ ಮೃತ್ಯುಃ–ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಸಾವು ತಪ್ಪದು, ಸತ್ತವನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ತಪ್ಪದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಾಸಾಂಸಿ ಜೀರ್ಣಾನಿ ಯಥಾ ವಿಹಾಯ–ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ, ದೇಹಿನೋಸ್ಮಿನ್ ಯಥಾ ದೇಹೇ–ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆ ಜೀವ ಜೀರ್ಣವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ದೇಹವನ್ನು ತಾಳುವುದನ್ನು, ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯ–ಯೌವನ–ಮುಪ್ಪು ಎಂಬ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಂತೆ ಬೇರೆ ದೇಹವೂ ಮರಣಾನಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮ ತನ್ನ ಕರ್ಮವಾಸನೆಯಿಂದ (ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅನಂತರ) ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಪುನರ್ಜನ್ಮದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದೂ, ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗೆ ಯಾವ ಕಾಮನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆಂದೂ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಬೋಧಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರ ದೆಶೆ ಕರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಜೀವಿಗಳ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ಅವರ ಕರ್ಮಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ–ಎಂದು ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳಿದೆ. ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ (ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ) ಕರ್ಮಫಲದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದೇ–ಅಂದರೆ ಅನಾಸಕ್ತನಾಗುವುದೇ–ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ. ಈ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಯೋಗವನ್ನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶದಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನೇ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವವನು ಎಂದು ಮಹಾವೀರನೂ ಬುದ್ಧನೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಕರ್ಮ ಅನಾದಿ, ಜೀವನೂ ಅನಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಜೀವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಿದೆ ಎಂದು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಒಂದೇ ಜನ್ಮ, ಅದರಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಾಕನರಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೂ, ಅವನ ಸಾಧನೆ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ವಾದಿಸುತ್ತದೆ; ಅದಲ್ಲದೆ ಮಾನವಜನ್ಮ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಎಷ್ಟೋ ಇತರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಂಬುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜಪ : ಮಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಜಪವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಮಂತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗಮನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಅಥವಾ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸದೆ, ಸಮವೇಗದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಬೇಕು. ಇದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಮಾನಸಜಪ. ಬಹಳ ಸಣ್ಣದನಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಉಪಾಂಶುಜಪ. ದನಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಾಲಗೆ–ಬಾಯಿ ಆಡಿದರೆ ಜಿಹ್ವಾ ಜಪ. ಇತರರಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಜಪಿಸುವುದು ವಾಚಕಜಪ. ಇವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಮಾನಸಜಪ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. ವಾಚಕಜಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ. ಎಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಜಪದ ಫಲ ರಾಕ್ಷಸರ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟ ಜಪಸರವನ್ನು ಎಣಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಜಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಗನ್ಯಾಸ ಕರನ್ಯಾಸಗಳ ಪೂರ್ವಕ ಮಂತ್ರದೇವತೆಯ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಗರ್ಭಜಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಾಗೆ ದೇವತಾಧ್ಯಾನವಿಲ್ಲದ ಜಪ ಅಗರ್ಭಜಪವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಜಪಿಸಿ ಅದರ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು; ತರ್ಪಣ, ಮಾರ್ಜನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜನಗಳನ್ನು

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದರ ಹಿಂದಿನದರ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪುರಶ್ಚರಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಲ ಪುರಶ್ಚರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ಯಾವಜ್ಜೀವ ಆ ಮಂತ್ರವನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಂಥದನ್ನು ಪುರಶ್ಚರಣಪೂರ್ವಕ ಜಪವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉತ್ತಮ. ಪುರಶ್ಚರಣ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಪುರಶ್ಚರಣ ಜಪವಾಗುತ್ತದೆ; ಇದು ಮಧ್ಯಮ. ಪುರಶ್ಚರಣವನ್ನು ಮಾಡದೆ ನಿತ್ಯ ಜಪಿಸುವುದು ನಿತ್ಯಜಪ. ಇದು ಕನಿಷ್ಠ. ಜಪಿಸುವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಇರಬಾರದು; ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧವಿರಬೇಕು. ಜಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯ, ನಿದ್ದೆ, ಆಕಳಿಕೆ, ಸಿಂಬಳ ತೆಗೆಯುವುದು, ಉಗಿಯುವುದು, ನೀಚಾಂಗಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು, ಕೋಪ–ಇವನ್ನು ವರ್ಜಿಸಬೇಕು. ಜಪಯಜ್ಞಕ್ಕಿಂತ ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲ ಕೊಡುವಂಥ ಯಜ್ಞ ಇನ್ನಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಜಪಿಸುವಂಥವನ ಬಳಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸರಾಗಲೀ ಪಿಶಾಚ ಗ್ರಹಗಳಾಗಲೀ ಸರ್ಪ ಮೊದಲಾದುವಾಗಲೀ ಬರಲಾರವು.

ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು, ಈಶ್ವರ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ದೇವರುಗಳ ಜಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಪಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಬೌದ್ಧರು ಬೌದ್ಧ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಅಥವಾ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಾನ ನೂರೊಂದು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳ ಜಪ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತನ ಅಥವಾ ಮೇರಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಐದು ಸಂತೋಷಮಯ, ಐದು ದುಃಖಮಯ, ಐದು ಕೀರ್ತಿಪ್ರಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾದ ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರಹಸ್ಯಗಳ ಧ್ಯಾನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥದವರೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಭಗವದ್ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಸರ : ದೇವರ ನಾಮವನ್ನು ಜಪಿಸುವಾಗ ನಾಮದ ಎಣಿಕೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಣಿಸರ. ಜಪಮಾಲೆ, ಸ್ಮರಣೀ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೊದಲು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಜಪ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಲೆಕ್ಕವಿಡಲು ಜಪಮಾಲೆ ಆವಶ್ಯ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ, ಸರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ತುಲಸೀ (ಕಾಷ್ಠ), ಪುತ್ರಂಜೀವಿ (ಕಾಷ್ಠ), ಭಸ್ಮದ ಗುಳಿಗೆ, ಬಿಲ್ವ (ಕಾಷ್ಠ), ದರ್ಭೆ (ಬೇರು), ಪಾದರಸದ ಗುಳಿಗೆ, ಸ್ಫಟಿಕ, ಹವಳ, ಕೆಂಪು, ಪಚ್ಚೆ, ಮುತ್ತು, ಚಿನ್ನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಜಪಮಣಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಷತೆ (ಅಕ್ಕಿ), ಬೆರಳಿನ ಗಿಣ್ಣುಗಳು, ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹೂವು, ಚಂದನ, ಮಣ್ಣು–ಇವು ಮಣಿ ಮಾಡಲು ತಕ್ಕವಲ್ಲ. ಜಪಸರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಫಲಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಜಪಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಭೋಗಮೋಕ್ಷಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ಫಟಿಕದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ. ಶಂಖದಿಂದ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಹವಳದಿಂದ ಧನಧಾನ್ಯಾದಿ, ಮುತ್ತಿನಿಂದ ಸರ್ವವಿದ್ಯೆ, ಪಾದರಸದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಧ ಕಾಮನೆಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಜಪಿಸುವ ಮಂತ್ರದ ದೇವತೆಗೂ ಮಣಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಶಿವನಿಗೆ, ತುಲಸಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ. ಇಂಥ ಜಪಸರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಣಿ ಇತರ ಮಣಿಗಳಿಗಿಂತ ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇರುವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಇದು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಣಿಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸರದ ಒಂದು ಆವೃತ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರದಲ್ಲಿ 32, 64 ಅಥವಾ 108 ಮಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮಾಲೆಯನ್ನು ಗುರುವಿನಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಸರ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದಂತೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಮೈಲಿಗೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶಾಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕರಮಾಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಮಣಿಸರವಲ್ಲ. ಬಲಗೈ ಬೆರಳುಗಳ ಗೆರೆಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಧನ. ಉಂಗುರದ ಬೆರಳಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಎಣಿಸಿ ತೋರುಬೆರಳ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಆದಂತೆ. ಮಧ್ಯಬೆರಳಿನ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಗೆರೆಗಳು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಾರವು. ಸವೆಯುವುದು; ಮುಕ್ಕಾಗುವುದು, ಕಿತ್ತುಹೋಗುವುದು, ಮೈಲಿಗೆಯಾಗುವುದು ಎಂಬುದೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಇತರ ರೀತಿಯ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿವೆ; ಕರಮಾಲೆಗೆ ಇಂಥ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಜಪಕ್ಕೆ ಇದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಮಹಮ್ಮದೀಯ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಂಥಗಳವರೂ ಜಪಸರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜೈನರ ಸರದಲ್ಲಿ 108ರ ಅಪವರ್ತನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮಣಿಗಳ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಹಸಿರು, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು.

ಸಿಖ್ಖರು ಮಣಿಗಳ ಬದಲು ಉಣ್ಣೆಯ ನೂಲಿನಲ್ಲಿ 108 ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮಣಿಗಳ ಸರವೊಂದು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಣಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಮಣಿಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಇವರು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಈ ಪಂಗಡದ ಒಂದು ಗುರುತೂ ಆಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಬೌದ್ಧರ ಜಪಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಅಥವಾ ಪಾಪಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದ 108 ಮಣಿಗಳ ಒಂದು ಸರವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎಣಿಸುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸರವಿದೆ. ಇದು ಬುದ್ಧನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯರ ಪ್ರತೀಕ.

ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ 108 ಮಾಲೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಕೆಲವರು ಬೋಧಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಮಣಿಗಳ ಸರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾದ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಇದರ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಲಾಮಾಗಳ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಜಪಸರವೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಇದನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 108 ಮಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಮೂರು ಮೇರುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧರೂ ಮೂರು ಮೇರುಗಳಿರುವ 108 ಮಣಿಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇರುಗಳ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧನ ಹದಿನೆಂಟು ಜನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಮಣಿಗಳ ಸರವೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸು–ಚು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೇರುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಲೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊರಿಯದ ಬೌದ್ಧರು 110 ಮಣಿಗಳ ಸರವನ್ನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಪ್ಪ ಮಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಮೇರು; ಇನ್ನೊಂದು ಸರವನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸರದ ಪ್ರತಿ ಮಣಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನೀ ಬೌದ್ಧರ ಸರ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಯುಕ್ತ ರೂಪದ್ದು. ಜಪಾನೀಯರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮಾಲೆಯೂ ಒಂದಿದೆ. ಅದರ ಹೆಸರು ಶೊ–ಜುಕು–ಜಿವು–ದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ 112 ಮಣಿಗಳಿವೆ. ಎರಡು ದಪ್ಪ ಮಣಿಗಳು ಸರವನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮಣಿಗಳನ್ನು ದಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಸರದಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳ ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಿವೆ, ಜಪಾನೀಯರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜಪಸರ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ.

ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೂರು ಮಣಿಗಳ ಸರವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೊಂದು ಮೇರು. ಬೇರೆ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಆಕೃತಿಗಳಿಂದಾದ ಮಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಸರ ಮೂವತ್ತುಮೂರರ ಮೂರು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನೂರೊಂದು ಹಾಗು ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಮಣಿಗಳ ಸರಗಳೂ ಇವೆ. ವಹಾಬಿಯೋ ಪಂಗಡದವರು ತಮ್ಮ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೊರಾನಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಣಿಗಳ ಮಾಲೆಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನವರು 150 ಮಣಿಗಳ ಸರವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ದಪ್ಪ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಹತ್ತು ಸಮ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಶಿಲುಬೆ ಆಕೃತಿಯ ಪದಕವೂ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಮಣಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥದವರು ಬಳಸುವ ಹಾಗೂ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜಪಸರಗಳಿವೆ. ಮಂತ್ರ ಹಾಗೂ ದಿವ್ಯಜಲದಿಂದ ಪುರೋಹಿತರು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿದ ಸರಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಲೆಪಾಂಟ್ ಯುದ್ಧದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರಿನ ಮೊದಲ ಭಾನುವಾರವನ್ನು ಜಪಸರ ಹಬ್ಬವೆಂದು ಆಚರಿಸುವರು. ಗ್ರೀಕ್ ಆರ್ಥೊಡಾಕ್ಸ್ ಚರ್ಚಿನ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಮಾಲೆಗೆ ಬದಲು ಗಂಟುಗಳಿರುವ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಯೆಹೂದ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಪಸರ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

(ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜಪಾನ್ : ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯ(6852 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ). ಖಂಡದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ತೋರುವ ಈ ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿರುವ ಬಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಿಪ್ಪನ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಜಪಾನೀ ನಾಮ.

ಜಪಾನನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನಿಗೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ಹಲವು ಸಾಮ್ಯಗಳಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಮುಖ್ಯ ಭೂಖಂಡಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು. ಎರಡೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜತ್ವವಿದೆ. ಇವುಗಳ ತೀರಗಳು ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಜನರೂ ನಾವಿಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇಶಗಳ ಸುತ್ತ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ; ಜನರು ಚತುರರೂ, ಸಾಹಸಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಪಾನಿನ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ 45 ದೊಡ್ಡ ಬಂದರುಗಳು ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೋಯಾ ಜಲಸಂಧಿ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಜಪಾನಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ದ್ವೀಪ ಹಾಕೈಡೋ. ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 225329 ಚ.ಕಿಮೀ. ಹಾಕೈಡೋ 93239 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಹಾಕೈಡೋ ಮತ್ತು ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತ್ಸುಗಾರೂ ಜಲಸಂಧಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಉ.ಅ. 30–46ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 12–147ಲಿ ನಡುವೆ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಜಪಾನಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸೇರಿ) 3,77,829 ಚ.ಕಿಮೀ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಇರುವ ಸಮುದ್ರ ತೀರ 9426 ಕಿ.ಮೀ. ಜಪಾನಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 128,056,026(2010) ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 78 ನಗರವಾಸಿಗಳು, 22 ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು. ಟೋಕಿಯೋ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12.79 ಮಿಲಿಯನ್ (2007) ರಾಜಧಾನಿ ಟೋಕಿಯೋ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸೈಬೀರಿಯದ ಕಮ್‌ಚಟಕಾ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಜಪಾನಿನ ಭೂನಕಾಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭೂಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಐದು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:

5 ನವಜೀವಕಲ್ಪ (ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್)	ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು	ಘನೀಕೃತ ಶಿಲಾರಸ–ಟಫ್–ಬ್ರೆಕ್ಷಿಯಾ ಜಪಾನಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ.
4 ನವಜೀವಕಲ್ಪ (ಸೀನೋಜೋಯಿಕ್)	ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು	ಮರಳುಕಲ್ಲು–ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು–(ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾದವು.ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಹಾಗೂ ಹಾಕೈಡೋ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ.
3 ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗ	(ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು)	ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಿಲೆಗಳು, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕೀಯೂಷೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ.
2 ಮಧ್ಯ ಜೀವಕಲ್ಪ (ಮೀಸೋಜೋಯಿಕ್)	ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿಲ್ಲದ ಶಿಲೆಗಳು	ಸರೋವರ ಜನಿತ ಮರಳುಗಲ್ಲು, ಸ್ಲೇಟು, ಚರ್ಟ್ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು
2a ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪ (ಪೇಲಿಯೋ ಜೋಯಿಕ್)	ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿಲ್ಲದ ಶಿಲೆಗಳು	ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಸರೋವರಜನಿತ ಮರಳುಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಸ್ಲೇಟು. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಜಪಾನಿನ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಾಗಿವೆ.
1 ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗ (ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್)	ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು	ನೈಸ್ ಹಾಗೂ ಷಿಸ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಜಪಾನಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿದ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಫಾಸಿಲುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸೈಲೂರಿಯನ್‌ನಿಂದ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾಲದ ವರೆಗಿನ (ಸು.440 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 280 ದ.ಲ. ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ) ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಸ್ತರಗಳೊಡನೆ ದೊರಕುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದಿನ ಜಪಾನಿನ ಬಹುಭಾಗ ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಕಾಲದ (ಸು.200 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಅಕಿಯೋಸ್ಟಿಕ್ ಪರ್ವತೋದ್ಭವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜೂರಾಸಿಕ್ (190 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಮತ್ತು ಆದಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ (135 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಮುಳುಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ (135 ದ.ಲ.ವ. ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 65 ದ.ಲ. ವ. ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ) ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನವಜೀವಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಟರ್ಷಿಯರಿ) ಅಗಾಧವಾದ ಪರ್ವತೋದ್ಭವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಬೃಹತ್ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭೂಚಲನವಲನಗಳು ಸಮುದ್ರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಕಾಲದ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಭೂಕಂಪನಗಳು, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಭೂಚಲನೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಭೂವಿನ್ಯಾಸದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು : ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಜಪಾನ್ ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ಖನಿಜಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಹುತೇಕ ಹಾಕೈಡೋ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 35ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಉಂಟು. ಹಾಕೈಡೋ ಮತ್ತು ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸುಮಾರು 50 ಗಣಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ದೊರಕುವ ಪ್ರದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಕೈಡೋನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ–ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಆದರೆ ಪೆಟ್ರೋಲಿ–ಯಮ್‌ನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಹೀಗಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನಿಲವನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀಗಾಟ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಂಟೋ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಟ್ಟು ಖನಿಜೋ–ತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು 47ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸುಮಾರು 20.79 ಬಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಇದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕೀಯೂಷೂ, ಹಾಕೈಡೋ, ಪೂರ್ವ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಲೋಹ ಸಂಬಂಧ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾಮ್ರ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸುಮಾರು 200 ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ 6 ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದವು. ಬಹುತೇಕ ಗಣಿಗಳು ಈಶಾನ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಹಾಗೂ ಷಿಕೋಕ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಸೀಸ ಹಾಗೂ ಸತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲೋಹ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧಕ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಪೈರೈಟ್ ಇದರ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಖನಿಜ. ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪೈರೈಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇತರ ಲೋಹ ಹಾಗೂ ಅಲೋಹಗಳಾದ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಮುಂತಾದವು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಜಪಾನಿನ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1 ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಖನಿಜಗಳು–ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಜಿಪ್‌ಸಮ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್, ಪೈರೈಟ್, ಗಂಧಕ, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ, 2 ದೇಶೀಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಾಲದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು–ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಆಂಟಿಮನಿ, ಪಾದರಸ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತವರ, 'ಟೈಟೇನೀಯಮ್', ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್ ಹಾಗೂ ವೆನೆಡಿಯಮ್. 3 ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕಾದ ಖನಿಜಗಳು–ನಿಕ್ಕಲ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್, ನೈಟ್ರೇಟ್ ಹಾಗೂ ವಿರಳ ಖನಿಜಗಳು.

(ಎಂಎನ್.ವಿ.)

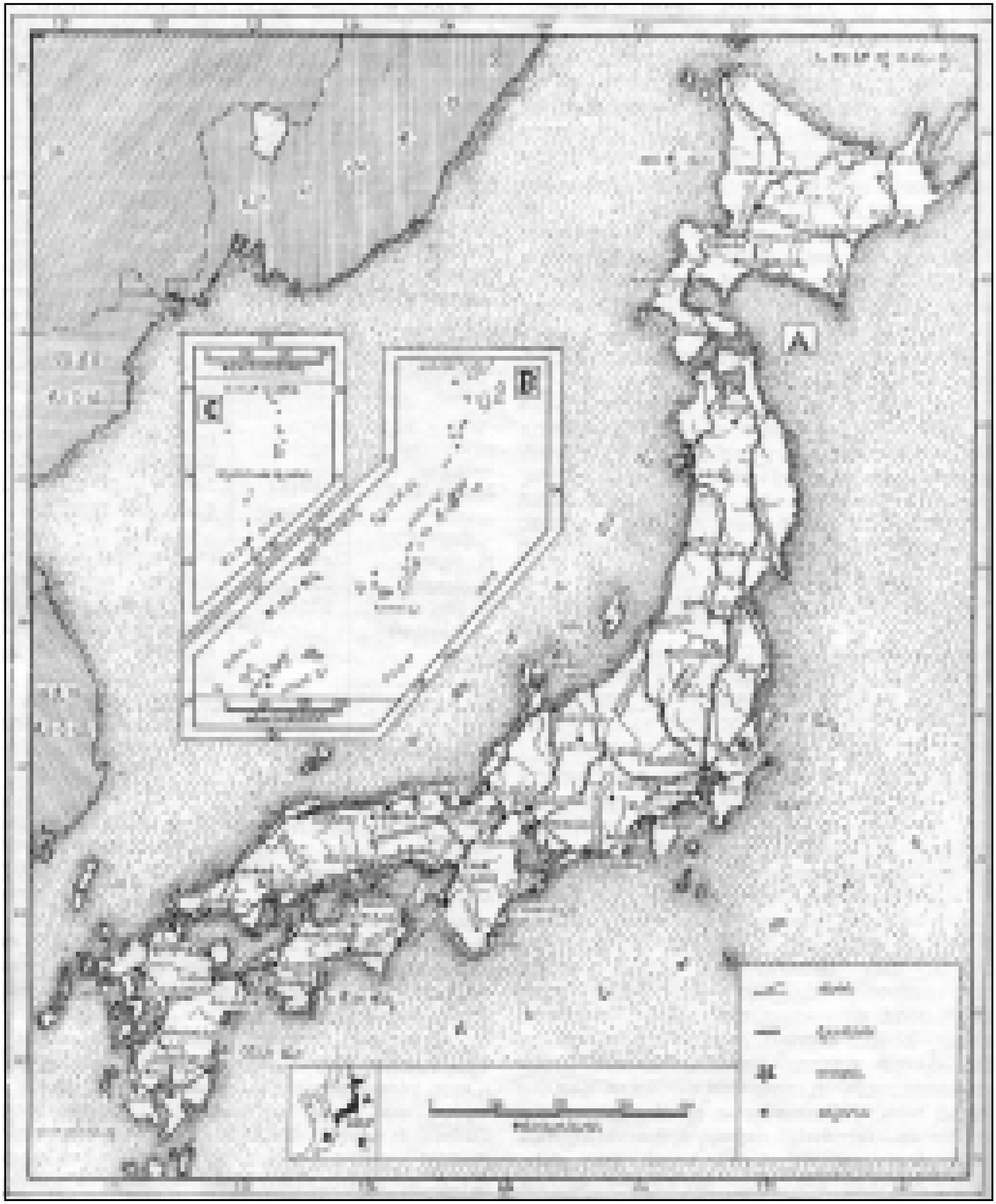

ತೀರಪ್ರದೇಶ : ಜಪಾನಿನ ತೀರ 26500 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಉದ್ದನೆಯ ತೀರ ಅದರ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ 120 ಕಿಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಳುದಂಡೆಗಳು ಹಾಗೂ ತಗ್ಗಾದ ದಂಡೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಹರವುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಚಳಿಗಾಲದ ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಒಳಚಾಚುಗಳುಂಟು. ಟೋಕಿಯೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಖಜ ಭೂಮಿ, ಸಗಾಮೀ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ದಂಡೆಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಕಡಿದು, ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು.

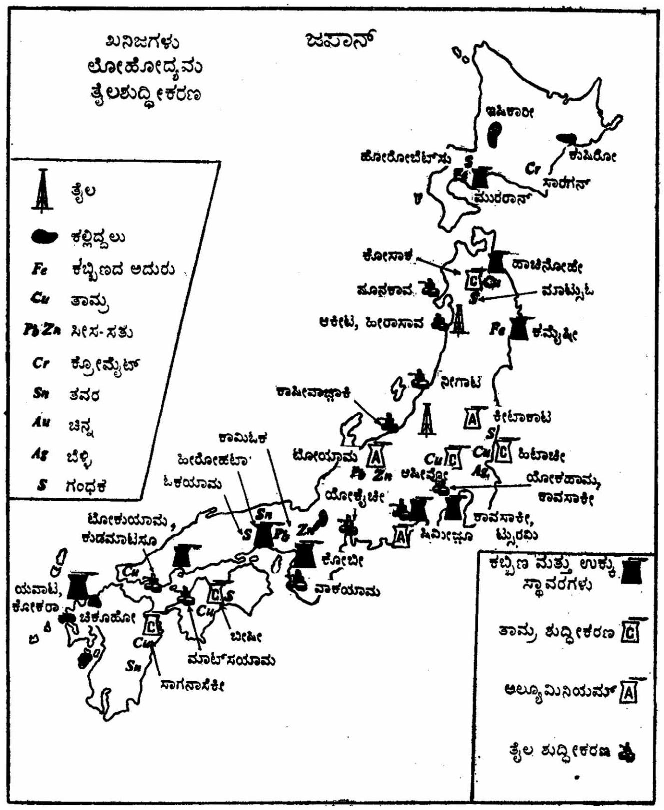

ಈಜ್ಹೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಸವೆದಿರುವ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಬಯಲುಗಳ ಕರಾವಳಿಗಳು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಗಳು ಶಿಲಾವೃತ. ಕುಮಾನೋ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಕೀ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೀಟಾಕಾಮೀ ಪ್ರದೇಶದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಒಳಚಾಚುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ತೀರಸಮತಟ್ಟುಗಳುಂಟು. ಬೋಸೋ ಮತ್ತು ಕೀ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಎರಡು ಬಗೆ. ಒಂದು ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾವೃತ. ಕರಾವಳಿ ಅಂಕುಡೊಂಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂದರುಗಳುಂಟು. ಇದರ ಉದ್ದನೆಯ ಕರಾವಳಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಆಂತರಿಕ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಇದು ಸಹಾಯಕ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಜಪಾನಿನ ದ್ವೀಪಗಳು ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಕಂಪಗಳನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತರಚನಾಕ್ರಿಯೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಕ್ಯುರೀಲ್ ಅಥವಾ ಚೀಷೀಮಾ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಹಾಕೈಡೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 2. ಹಾಕೈಡೋವನ್ನು ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಅಥವಾ ಕಾರಫ್ಯೂಟೋ ಪರ್ವತಗಳು, 3. ಹಾನ್‍ಷ್ಯೂವಿನ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನೂ ಹಾಕೈಡೋವಿನ ದಕ್ಷಿಣದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿರುವ ಟೋಹೋಕೂ ಅಥವಾ ಈಶಾನ್ಯ ಶ್ರೇಣಿ, 4. ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‍ಷ್ಯೂವಿನಿಂದ ನೈಋತ್ಯದ ಕಡೆ ಹಬ್ಬಿ ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಷಿಕೋಕ್ಯೂ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಬಹು ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಸೇನಾನ್ ಅಥವಾ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, 5. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‍ಷ್ಯೂವನ್ನು ದಾಟಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಷಿಚಿಟೋ–ಮರಿಯಾನ ಶ್ರೇಣಿ, 6. ಫಾರ್ಮೋಸದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಬಾಗಿ ಕೀಯೂಷೂವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ಶ್ರೇಣಿ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರ ಬಯಲುಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಸ್ತೋಮಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಸಾಕರ ಜೀಮಾ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ, ಕಾಗಶೀಮಾ ನಗರದ ಬಳಿ ಇದೆ

ಹಾನ್‍ಷ್ಯೂವಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇನಾನ್ ಮತ್ತು ಷಿಚಿಟೋ–ಮರಿಯಾನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಜಪಾನಿನ ಜ್ವಾಲಾಮುಖೇತರ ಮೂಲದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳು ಇರುವುದು ಅಲ್ಲೇ. ಫ್ಯೂಜೀ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಸ್ತೋಮ ಇರುವುದೂ ಅಲ್ಲೇ. ಈ ಸ್ತೋಮದ ಫ್ಯೂಜೀ, ಆಕೈಷೀ, ಮತ್ತು ಹಿಡಾ ಶಿಖರಗಳ ಎತ್ತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 377 ಕಿಮೀ, 3187 ಮೀ, ಮತ್ತು 3103 ಮೀ. ಈ ಎರಡು ಮಹಾಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಜಪಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನವಾದ ಕ್ಯಾಂಟೋ ಬಯಲು ಇದೆ.

ಟೋಹೋಕೂ, ಕ್ಯುರೀಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಾಕೈಡೋನಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಬೃಹತ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಕೈಡೋನ ಜಾವಣಿ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಸ್ತೋಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿ ಇರುವುದು ಕೀಯೂಷೂನಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಸೇನಾನ್ ಮತ್ತು ರೀಯೂಕ್ಯೂ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ನೆರೆಯಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳೂ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಯಾಕಲೀನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಎರಡು ಕವಲವಾಗಿ ಒಡೆದು ಹಾಕೈಡೋನಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಾಗ, ದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೀಟಾಮೀ ಮತ್ತು ಹಿಡಾಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟೆಷೀಯೋ ಮತ್ತು ಯೂಬರೀ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ವಿಶಾಲ ಮೈದಾನಗಳುಂಟು.

ಹಾಕೈಡೋ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಓನುಮಾ ಉದ್ಯಾನದ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಮಾಗಟಾಕೀ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕೈಡೋನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಕ್ಯುರೀಲ್ ಶ್ರೇಣಿ ಹಲವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು ಅಸಾಹೀ–ಡಾಕೇ (2290ಮೀ). ಇದು ಮಧ್ಯ ಹಾಕೈಡೋನಲ್ಲಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮೈದಾನವಾದ ಟೋಕಾಚೀ ಇರುವುದು ಹಾಕೈಡೋನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ–ಕ್ಯುರೀಲ್ ಮತ್ತು ಸಾಕಲೀನ್‍ಗಳು ಸಂಧಿಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ.

ಹಾಕೈಡೋನ ನೈಋತ್ಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಟೋಹೋಕೂ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾನ್‍ಷ್ಯೂವಿನ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳೂ ಇವುಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಡುವೆ ಇರುವ ಮೈದಾನಗಳೂ

ಟೋಹೋಕೂ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಶ್ರೇಣಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ. ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿದೆ. ಇದರ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾ ಶ್ರೇಣಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ತಗ್ಗು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಹರಡಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು.

ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಷಿಚಿಟೋ ಮರಿಯಾನ ಒಂದು. ಪೆಸಿಫಿಕ್‌ನಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಏಳು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದ್ವೀಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಹೆಸರು ಈಜೂ ಷಿಚಿಟೊ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗವೇ ಈಜೂ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ. ಇದರ ಬಿಸಿನೀರ ಊಟೆಗಳೂ ಮರಳ ದಂಡೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಕೋನೀ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಇದೆ. ಆಷಿ ಸರೋವರ ಇರುವುದು ಇದರ ವಿಶಾಲ ಬೋಗುಣಿಯಲ್ಲೆ. ಜಪಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಫ್ಯೂಜೀಯಾಮ ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತ 3778 ಮೀ. ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸೇನಾನ್ ಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ವತ. ಇದು ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿದೆ. ಬೀವಾ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟಂಬ್ಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಇದೆ. ಚೂಗೋಕೂ ಪರ್ವತದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರ ಹೊಟಾಕಡಾಕೆ (3090 ಮೀ).

ಜಪಾನೀ ಯುವತಿಯರು

ಜಪಾನಿನ ಪರ್ವತರಚನೆಯಿಂದಾಗಿ ಜನವಸತಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಂಟು. ವಿಪುಲ ಜಲದ ನೆಲೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇವು ಸುಂದರ ದೃಶ್ಯಗಳ ಬೀಡುಗಳು.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬಯಲುಗಳೆಲ್ಲ ಇರುವುದು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಅವು ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮತ್ತಿತರ ಗೋಡು ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆದಂಥವು. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ವಾನ್‌ಟೋ ಬಯಲಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು 1250 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನದಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರ 320 ಕಿಮೀಗಿಂತ ಉದ್ದ. ಅವುಗಳ ಹೆಸರು ಷಿನಾನೋ (368 ಕಿಮೀ), ಇಷಿಕಾರೀ (365 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಟೋನೇ (322 ಕಿಮೀ). ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವಾಗ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಳಿದು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಈ ನದಿಗಳ ಮಣ್ಣು ತಳದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರಗಳು ನೆರೆಯ ನಾಡಿಗಿಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಜಪಾನಿನ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಒದಗುವುದು ನದಿಗಳಿಂದ. ಇವುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಹರವು 15 ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯ ಡಿಗ್ರಿಗಳಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಅವಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಅಧಿಕ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೀಯೂಷೂ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತರದ ಹಾಕೈಡೋವಿನದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಸುತ್ತಣ ಸಮುದ್ರವು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಒಳನಾಡಿನ ತೀವ್ರ ಚಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡ ಪ್ರದೇಶ ಏರ್ಪಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಯ ಚಳಿಗಾಳಿ ಪೆಸಿಫಿಕಿನತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗಾಳಿ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ತೇವವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಹಿಮ ಸುರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಏರುತಗ್ಗು ತಿರುವುಮುರುವಾಗಿ, ಪೆಸಿಫಿಕಿನಿಂದ ಸೈಬೀರಿಯದತ್ತ ಬೀಸುವ ಮಾರುತದಿಂದ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಚಳಿ ತೀವ್ರತರ; ಬೇಸಗೆಯೂ ತೇವಕರ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲೂ ಅನಂತರದ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೂ ಜಪಾನು ಪದೇಪದೇ ಚಂಡಮಾರುತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನಿಗೆ ಇದರ ಬಾಧೆ ವಿಪರೀತ.

ಡಿಸೆಂಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕ. ಹಾಕೈಡೋನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಸಾಹೀಗಾವ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಮಾಧ್ಯ (ಮೀನ್) ಉಷ್ಣತೆ 14^0ಫ್ಯಾ. ; ಟೋಕಿಯೋದಲ್ಲಿ 37^0 ಫ್ಯಾ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಓಸಾಕದಲ್ಲಿ 30^0 ಫ್ಯಾ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ಕೀಯೂಷೂ. ಅಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಮಾಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ 45^0ಫ್ಯಾ.

ಜಪಾನಿನ ಅಕ್ಷಾಂಶೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅದರ ಬೇಸಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಕೈಡೋ ಹೆಚ್ಚು ತಂಪು. ಅತ್ಯುಷ್ಣ ತಿಂಗಳಾದ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: ಕಾಗಷೀವ: 79^0ಫ್ಯಾ., ಓಸಾಕ 81^0ಫ್ಯಾ., ಟೋಕಿಯೋ 77^0ಫ್ಯಾ., ಸಪೋರೋ 69^0ಫ್ಯಾ.. ಹಾಕೈಡೋದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 120 ದಿನಗಳು ಹಿಮಮುಕ್ತ. ಕೀಯೂಷೂವಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದಿನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎರಡರಷ್ಟು.

ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಬೀಳದ ಪ್ರದೇಶ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆಂದರೆ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರದ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮಪಾತ ಹೆಚ್ಚು. ಜಪಾನಿನ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲಿ 40" ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಅಥವಾ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಾಕೈಡೋ, ಪೂರ್ವ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ, ಒಳ ಸಮುದ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 40"–60" ಅವಪಾತ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಬಹುತೇಕ ಅವು ಸಣ್ಣವು. ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಬೀವಾ ಸರೋವರ (673 ಚ.ಕಿಮೀ.) ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ವಿದ್ಯುತ್: ಜಪಾನ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ವರ್ಷದ ಬಹು ಕಾಲ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 88ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು 10,000 ಕಿವ್ಯಾ. ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಕಡಿಮೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವು. ಉಷ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಇಂಧನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಶೇ. 56ರಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮೂಲವುಳ್ಳದ್ದು; ಶೇ. 33 ಜಲವಿದ್ಯುತ್.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಜಪಾನಿನ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ 9–14 ಕೋಟಿ ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ 5.5 ಕೋಟಿ ಎಕರೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ಕಾಡು ಶೇಕಡ 29ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಂಕುಧಾರಿ ಕಾಡು ಇವೆ. ಶೇ. 5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರದೇಶ ಬಿದಿರು ಕಾಡು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ 60 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಬಹುಭಾಗ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಜಪಾನಿನ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಉತ್ತರವಲಯ: ಹಾಕೈಡೋದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗ, ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೂರ್ಜ, ಫರ್, ಲಾರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರಗಳಿವೆ. 2. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ: ಮಧ್ಯ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂವಿನ 1645 ಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಮಿಶ್ರ ಅರಣ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ, ಅಗಲ ಎಲೆಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಬೀಚ್, ಆಷ್, ಚೆಸ್‌ನಟ್ ಮತ್ತು ಓಕ್ ಮರಗಳಿವೆ. ಶಂಕುಧಾರಿ ಜಾತಿಯ ಪೈನ್, ಫರ್ ಮತ್ತು ದೇವದಾರು ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 3. ಉಪೋಷ್ಣವಲಯ: ಕೀಯೂಷೂ, ಷಿಕೋಕೂ, ಕ್ವಾಂಟೋ ಮೈದಾನದವರೆಗಿನ ಹಾನ್‌ಷ್ಯೂ ಪ್ರದೇಶ. ಅಗಲ ಎಲೆಗಳ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳಿವೆ. ಆಲ, ತಾಳೆ, ನೀಲಗಿರಿ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಷಿಕೋಕೂ ಮತ್ತು ಕೀಯೂಷೂಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಜಪಾನಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಹುತೇಕ ಮರದಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ಭೂಕಂಪಗಳ ಭಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಲೋಹದ ಉಪಕರಣಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮರದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಗದ, ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ ಇವು ಅರಣ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಮರದ ಇದ್ದಿಲನ್ನು ಅಡುಗೆಗೂ ಅನಿಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನ್ ಈಗ ಮರದ ನಾಟಾಗಳನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ದುರ್ಗಮವಾಗಿರುವ ಅದರ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಮತ್ತು ಪುನರ್ನವೀಕರಣದಿಂದ ಅದರ ಬೇಡಿಕೆಯ ಗಣನೀಯ ಭಾಗವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪತ್ತು: ಜಪಾನ್ ಅಪಾರ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತಿರುವ ದೇಶ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ಅಕ್ಷಾಂಶ ಹಾಗೂ ನೆಲದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿನ ನೆಲಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಜಾತಿಗಳವು. ಹಾಕೈಡೋದಲ್ಲಿ ಉಪಶೀತವಲಯ ಪ್ರರೂಪಗಳೊಂದಿಗೂ ಇವು ಬೆರೆತು ಕೊಂಡಿವೆ. ಚೀನ, ಕೊರಿಯ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಾಣಿ ಜಾತಿಗಳಿಗೂ ಇವಕ್ಕೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಮೂಲತಃ ಖಂಡಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಸಾಗರಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಉಷ್ಣವಲಯದ ಜಾತಿಗಳು ಇವೇ ಜಾತಿಗಳ ನೆಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿವೆ. ಜಪಾನ್ ಉಷ್ಣೋದಕ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಹೊರಗಿರುವ ಬೋಸೋ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದವರೆಗೂ ಉಷ್ಣ ನೀರಿನ ಪ್ರಾಣಿಜಾತಿಗಳು ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ.

ಉದ್ದ ಬಾಲದ ಹುಂಜ. ಇದರ ಬಾಲ 8 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಟೋಕೊಗಾವ ಕಾಲದ ಅಡ್ಡತಳಿ ಇದು. ಟೋಸಾ ಜನರಿಗೆ ಇದು ತುಂಬ ಪ್ರಿಯ

ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ಕಡಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 140 ಸ್ತನಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಂಶಕ, ತಿಮಿಂಗಿಲ, ಹಂದಿಮೀನು, ಕಡಲ ಹಂದಿ, ಸಣ್ಣಿಲಿ, ಮುಖಮಲ್ ಹೆಗ್ಗಣ, ಬಾವಲಿ, ಮಕಾಕ್ ಎಂಬ ವಾನರ, ಕರಡಿ, ಬ್ಯಾಡ್ಜರ್, ನೀರುನಾಯಿ, ಅರ್ಮಿನ್, ಮಿಂಕ್, ಮಾರ್ಟೆನ್, ರಾಕೂನ್, ನರಿ, ತೋಳ, ಸೀಲ್, ವಾಲ್ರಸ್, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ–ಇವು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಜಪಾನಿನ ಸುತ್ತಣ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ತಿಮಿವರ್ಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 450 ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರೈವತ್ತು ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು, ಉರಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಜಾತಿ.

ಜಪಾನಿನ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದನ, ಕುದುರೆ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಹಂದಿ ಮುಖ್ಯ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಕೊರತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ದನಗಳ ಸಾಕಣೆ ವೆಚ್ಚ ದುಬಾರಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಹುಲ್ಲು ಒರಟು, ನಿಸ್ಸಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ದನಗಳ ಮೇವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರವಾದ್ದು. ದನಗಳನ್ನೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ, ನೆಲ ಮಟ್ಟಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಜನಜೀವನ

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರು. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಮಾಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇತರ ಮಾಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಜನರಿಂದ ಭಿನ್ನವೆನಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಲವಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಜಪಾನಿನ ಮೂಲವಾಸಿ ಐನುಗಳ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಕೊರಿಯ, ಯುರೋಪ್ ಮುಂತಾದವರ ಮಿಶ್ರಣದ ಜನರೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲುಂಟು. ಜಪಾನಿನ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಕೊರಿಯನರಿಗೆ, ಟುಂಗುಸ್ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚೀನೀ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ

ಒಬ್ಬ ಸೂಮೋ ಮಲ್ಲ

ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಮಾಂಗೋಲಾಯಿಡ್ ಗುಂಪುಗಳಿಗಿಂತ ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಮೈ ಮತ್ತು ಮುಖಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಹೆಚ್ಚು; ಮೈಬಣ್ಣ ಹಳದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಂದು. ಮೈಕಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟು. ಜಪಾನೀಯರು ಕುಳ್ಳ ಜನಾಂಗವೆನಿಸಿದ್ದರೂ 1900 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ದೈಹಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅವರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 50 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3"ಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ (5' 4'). ಇದು ಸುಧಾರಿತ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಫಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಜಪಾನೀ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳ ಮೈಕಟ್ಟು ಅಸಾಧಾರಣ.

ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಕುಲಗಳ ಪೈಕಿ ಐನುಗಳದು ಗಮನಾರ್ಹ, ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿಶಿಷ್ಟರು. ಅವರ ಮೂಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಅವರು ಕಾಕಸಾಯಿಡ್ ಸಂಬಂಧ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಮೈಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಅಧಿಕ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮತಧರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳೂ ಅರೆ ಧರ್ಮಗಳೂ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ

ನೀತಿನಡೆವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‌ನ ತತ್ತ್ವ ಆಧಾರ. ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಧಾನ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕತೆ

ಕೃಷಿ : ಜಪಾನಿನ ಒಟ್ಟು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ.16ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಇರುವ ಜಮೀನಿನಲ್ಲೂ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲದ ಲಾವ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ ಮಣ್ಣು ತೊಳೆದುಹೋಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅಧಿಕ ತೇವದಿಂದಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಜಮೀನಿನ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಶ್ರಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಜಪಾನಿನ ವಾಯುಗುಣ ಆಹಾರಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದದ್ದು. ಜಪಾನಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಶೇ.30ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಂಜು ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಹಿಮದಿಂದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ ಮತ್ತು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

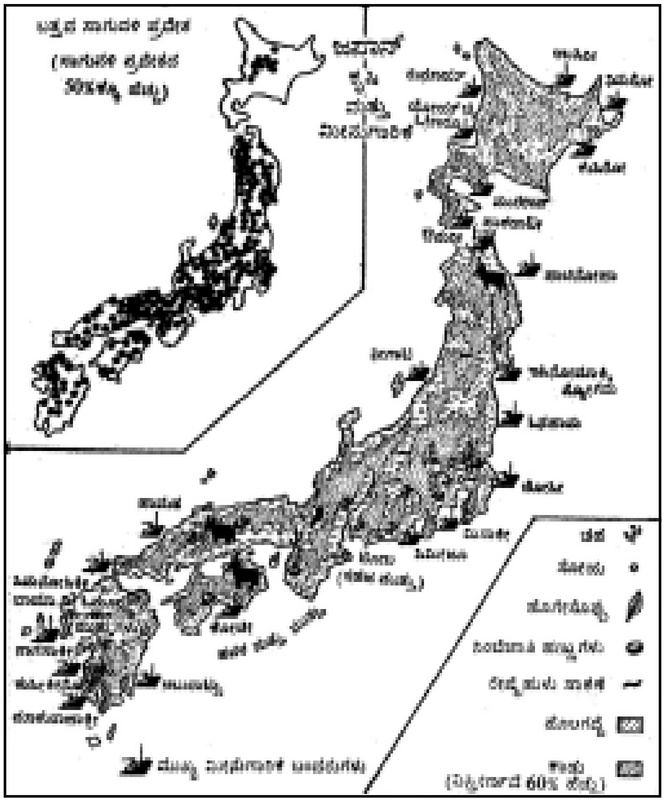

ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಂಟೋ, ಇಷಿಕಾರೀ, ಈಚಿಗೋ, ನೋಬೀ ಮೊದಲಾದ ಬಯಲುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನದಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಹು ಬೇಗ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದರಿಂದ ವಿಶಾಲ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಗಿರುವ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿಯ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ನಾಶಹೊಂದಿದಾಗ ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದು ವ್ಯವಸಾಯ ಒಂದೇ. 1860ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಸುಮಾರು 80ರಷ್ಟು ಜನ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. 1949ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 1970ರ ವೇಳೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇಕಡ 15ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸಂದಿದೆ. ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳು ಮೆಟ್ಟಿಲುಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಬದು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮತಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಲೂ ಬಹು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲೂ ವಿವಿಧ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೂ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿಲ್ಲ.

ಗೇಷ ಮಹಿಳೆಯರು

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಾನವಶಕ್ತಿ ಅಗಾಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರಮ ತಗ್ಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರು ಅಷ್ಟು ಮುಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಮ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳು ಮತ್ತು ಕಳೆನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಫಸಲನ್ನು ಹದಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳಲು ಸಣ್ಣ ಕೈಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನಿನ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಬೆಳೆಗಳಿಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕೃಷಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಇದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಅದರಲ್ಲೂ ಬತ್ತಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಬತ್ತದ ಇಳುವರಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಶೇ. 55 ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನೂ ಶೇ. 40 ನೆಲದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಗೆಣಸು, ಬಿಳಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ, ಚಹಾ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮಿಲೆಟ್ಸ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಚಹಾ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಹಿಡುವಳಿಗಳ ಸರಾಸರಿ 2.5 ಎಕರೆ. 1/3 ಭಾಗ ಒಕ್ಕಲುಗಳು 1.2 ಎಕರೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಹಿಡುವಳಿ ಹೊಂದಿವೆ. 5 ಎಕರೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಶೇ. 10 ಮಾತ್ರ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಜಪಾನ್ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಆ ಕಾಲದ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 1868ರಿಂದ ಅದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಆರ್ಥಿಕ ರಂಗ ಹೊಸ ಶಕೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಏಕಾಂತತೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ಗ್ರಹಿಸಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಇಡೀ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದು ಪ್ರಥಮ ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ, ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಸಿಮೆಂಟು, ಗಾಜು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಉಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳ ರೇಷ್ಮೆ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಅನಾನಾಸ್ ತೋಟ, ಓಕಿನಾವ

ಜಪಾನಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪರದೇಶದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಜನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಡೆಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ 9/10 ಭಾಗ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಉಳಿದ 1/10 ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಅದರ ಅಗತ್ಯದ 1/10 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

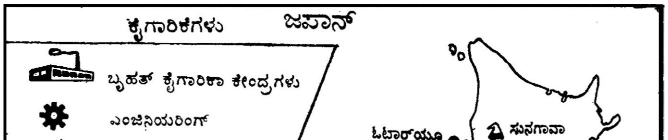

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದೂ ಅಲ್ಲಿ ಹಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರುಗಳಿರುವುದೂ ಅದು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಕಾರಣವಾದುವು. ಟೋಕಿಯೋದಿಂದ ನಾಗಸಾಕಿ ವರೆಗಿನ 965 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 100 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುವ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತಮ ಬಂದರುಗಳೂ ಕಾರಣ. ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಓಸಾಕ, ಕೋಬೀ ಮತ್ತು ಕೀಯೋಟೋ ವಿಭಾಗ : ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯಮ ರೇಷ್ಮೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೋಬೀ ಈ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. 2. ಟೋಕೀಯೋ, ಯೋಕಹಾಮ ವಿಭಾಗ: ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ, ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮತ್ತು ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಯೋಕಹಾಮ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಇದೆ. 3. ನಗಾಯಿಯ ವಿಭಾಗ: ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ನಗಾಯಿಯ. 4. ಉತ್ತರ ಕೀಯೂಷೂ ವಿಭಾಗ: ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು. ಜಪಾನಿನ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದವು. ಪ್ರತಿ ವಸತಿಯೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಆವಶ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಶೇಖರಿಸಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ದಿನಬಳಕೆಯ ಹಲವು ಸರಕುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ನೂಲು, ನೇಯ್ಗೆ, ಟೇಪ್, ರಿಬ್ಬನ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಬೊಂಬೆ, ಕಾಗದ, ರಟ್ಟು, ಪೆನ್ಸಿಲ್, ಚಾಪೆ, ಮರದ ಚಪ್ಪಲಿ, ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು, ಛತ್ರಿ, ಫ್ಯಾನ್, ಬೈಸಿಕಲ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗದ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಅಂದವಾದ, ಅಗ್ಗವಾದ ಹಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಪಾನಿನ ಒಂದು ಮೋಟಾರು ಕಾರ್ಖಾನೆ

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮೀನು ಅನೇಕರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಆಗಿ ಉಳಿದ ಮೀನನ್ನು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನಿನ ಸಮುದ್ರತೀರ ಅಂಕು ಡೊಂಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಉಷ್ಣೋದಕ ಮತ್ತು ಶೀತೋದಕ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮೀನುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರ ಮೀನುಗಾರರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಜಪಾನಿನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇದು ಪರ್ವತಮಯ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹಗಳ ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಆಂತರಿಕ ಸಾರಿಗೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ತೀವ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ರಸ್ತೆಗಳು: ಜಪಾನಿನ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಟೊಂಕಗಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮುಂದೆ ಮೇಜಿ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಆಧುನಿಕ ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದುವು. 1966ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿಮಿಸಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ, 2005ರ ವೇಳೆಗೆ 8730 ಕಿಮೀ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ನಗರಗಳೆಲ್ಲ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಕಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ರೈಲುಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಹೆದ್ದಾರಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜಪಾನಿನ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಸ್ತೆಗಳು, ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚರ್ (ಜಿಲ್ಲೆ) ರಸ್ತೆಗಳು, ಮುನಿಸಿಪಲ್ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿ ರಸ್ತೆಗಳು.

ಜಪಾನ್ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ 1872ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೋದಿಂದ ಯೋಕಹಾಮದವರೆಗಿನ ಇಲ್ಲಿಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ರಚಿಸಿತು. ಈ ಮಾರ್ಗರಚನೆಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಸಾಲ ಪಡೆದುದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಎಂಜಿನಿಯರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ ಉಪಕರಣಗಳ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. 1871ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ

ನಾಹಾ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ

ಕೋಬೀಯಿಂದ ಕೀಯೋಟೋವರೆಗೂ ಟೋಕಿಯೋದಿಂದ ಕೋಬೀ ವರೆಗೂ ಸುಮಾರು 643 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ಬಹುತೇಕ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು ಕಾರಣ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ, ಖಾಸಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. 1892ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸತ್ತು ಒಂದು ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ವಿಧೇಯಕವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಜಪಾನಿನ ಬಹುತೇಕ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ನ್ಯಾರೊ ಗೇಜಿನವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಜಪಾನಿನ ಒಟ್ಟು ರೈಲ್ವೆ ಜಾಲ 27,268 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 7133 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ನಾಹಾ ನಗರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಬಹು ಮುಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ತೀರ ಪ್ರದೇಶವುಂಟು. ದ್ವೀಪಗಳ ನಡುವಣ ಸಮುದ್ರಗಳು ನೌಕಾ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹ-ವಾದ್ದರಿಂದ ಜಲಸಾರಿಗೆಯೇ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲಕರ. ಅದರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಂದು ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶೀ ಬೇಡಿಕೆ ಗಮನಾರ್ಹ. 1971ರಲ್ಲಿ 8,851 ವ್ಯಾಪಾರಿ ಹಡಗುಗಳಿದ್ದುವು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಿಮಾನ ಹಾರಾಟ 1910ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ವಿಮಾನಗಳು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ 1914ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದವು. ಕ್ರಮಬದ್ಧ ನಾಗರಿಕ ವಿಮಾನ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1922ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಪ್ರಥಮ ವಿಮಾನ ಅಂಚೆ ಸೇವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 1925ರಲ್ಲಿ. 2012ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 98 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿದ್ದವು.

ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ (2010):

ಟೋಕಿಯೋ (ರಾಜಧಾನಿ)	...	8949,447
ಓಸಾಕ	...	2666371
ಯೋಕಹಾಮ	...	3689,603
ನಗೋ	...	2263907
ಕ್ಯೋಟೋ	...	1,474473
ಕೋಬೀ	...	1,544,873
ಕೀಟಾಕೀಯೂಷೂ	...	977288
ಸಪೋರೋ	...	1914,434
ಕಾವಸಾಕಿ	...	1,425678
ಘುಕವೋಕ	...	1463826
ಸಾಕೈ	...	842,134
ಘುಕುಷಕ	...	1,463,826
ಹಿರೋಷೀಮ	...	1,174,209
ಚೀಬ	...	962,130
ಕೂಮಮೋಟೋ	...	734,294
ಹಾಮಮಾಟೊ	...	800912
ನಾಗಸಾಕೀ	...	446,007
ಷಿಜವೋಕ	...	716,328
ನೀಗಾಟ	...	812,192
ಸೈಟಮ	...	1,222,910
ಹಿಮಮಟ್ಸು	...	800,912
ಸಗಮಿಹರ	...	717,561
ಸೆಂಡೈ	...	1045903

ಜಪಾನಿನ ನಾಣ್ಯ ಯೆನ್. ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಅಳತೆ ತೂಕ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜೂಡೋ, ಸೂಮೋ (ಜಪಾನೀ ಕುಸ್ತಿ) ಮತ್ತು ಕೆಂಡೋ (ಕತ್ತಿವರಸೆ) ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಕ್ರೀಡೆಗಳು. ಬೇಸ್ ಬಾಲ್, ಈಜು, ಸ್ಕೀಯಿಂಗ್, ಟೇಬಲ್-ಟೆನಿಸ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಟಗಳು. ಗಾಲ್ಫ್ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. 1964ರಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೋದಲ್ಲಿ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಸಪೋರೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದುವು, 1998ರಲ್ಲಿ ಒಲಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆ ನಗಾನೋನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ನಾಹಾ ನಗರದ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಶ್ಯ

ಜಪಾನ್ ಕಚ್ಚಾ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಉಣ್ಣೆ, ಬೀಡು ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ರೇಯಾನ್, ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಹದ ಮಾಡಿದ ಮೀನು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಜಪಾನ್ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿದ ದೇಶ. ರಾಜನು ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದೇ ಜಪಾನೀಯರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನಿರಂಕುಶಾಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ದೇಶದ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಭೂಮಾಲೀಕರು ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರು ಸ್ವತಃ ಸಾಮಂತ ಪ್ರಭುಗಳಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಮೇಜಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1868ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿತನಾದ. ತರುವಾಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಜಪಾನೀಯರು ಮುಂದಾದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು.

ಚೆರಿ ಬ್ಲಾಸಮ್ ಸರೋವರ, ಸಕುರ, ಜಪಾನ್

ಸಂವಿಧಾನ ರಚನೆ : 1880ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಟೊ ಹಿರೋಬುಮಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ರಚನಾ ಆಯೋಗ ಸಂವಿಧಾನ ರಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಿತು. 1889ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಕೆಳಸದನಕ್ಕೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದು 1890ರಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ ಸಭೆ ಸೇರಿತು. ಸಂಸದೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ರಾಜ್ಯದ ಹಾಗೂ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ಮುಖ್ಯನಾದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡುವು.

ಗೋಲ್ಡನ್ ಪೆವಿಲಿಯನ್ ಮಂದಿರ

ಎರಡು ಸದನಗಳ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮನೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕೆಳಸದನಕ್ಕೆ ಕಾನೂನನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ಮತ್ತು ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ವಿಧೇಯಕಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಲು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ವಿಧಿಬದ್ಧ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ ನೀಡುವವರು 15 ಯೆನ್ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವಂಥ ಕನಿಷ್ಠ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವಂತೆ ಈ ಸಂವಿಧಾನದ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸುವುದಾಗಿತ್ತೇ ವಿನಾ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜನತೆಗೆ ನೀಡುವುದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮೇಜಿ ಪುನಃಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿರಿಯ ನಾಯಕರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೆನ್ರೊ ಎಂಬ ಒಂದು ಮಂಡಲಿಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಅದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಲಹೆ ನೀಡುವುದಾಗಿತ್ತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳೂ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. 1918ರಿಂದ 1931ರ ವರೆಗಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಳ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತ ವರ್ಗಗಳು ಪ್ರಬಲಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಪಡೆದುವು. ಇದರಿಂದ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ನಶಿಸಿಹೋಯಿತು.

1947ರ ಸಂವಿಧಾನ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಪಾನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ (1945) ಅದರ ಆಡಳಿತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಅಮೆರಿಕವು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕನರು ಮತ್ತು ಜಪಾನೀಯರ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ 1947ರ ಮೇ 30ರಂದು ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಇದನ್ನು 1889ರ ಸಂವಿಧಾನದ ಬದಲಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು.

ಟೋಕ್ಯೊ ಸ್ಟಾಕ್ ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್, ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡ ಷೇರುಪೇಟೆ

ಈ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನಿರಂಕುಶ ಅಧಿಕಾರಗಳು ರದ್ದಾದುವು. ಅವನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸಂವಿಧಾನದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜತ್ವ ಬಹುತೇಕ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜತ್ವದ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಸರ್ವ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಉಭಯ ಸದನಗಳುಳ್ಳ ಸಂಸತ್ತಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಜನತೆ ಆರಿಸಬೇಕು. ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಿದ ಪಕ್ಷ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸತ್ತಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನದ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 2/3 ಭಾಗ ಸದಸ್ಯರ ಬೆಂಬಲ ಅಗತ್ಯ.

ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಉಭಯ ಸದನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಪರಿಷದ್ ಸಭೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆ 480 (2012). ಪರಿಷದಸಭೆಯದು 242, ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಇರುವ 118 ಚುನಾವಣಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ 100 ಜನ ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಇನ್ನು 150 ಜನ ಸದಸ್ಯರು ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚರ್‌ಗಳಿಂದ (ಜಿಲ್ಲೆ) ಆರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸದಸ್ಯರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ 6 ವರ್ಷಗಳು. ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ 1/3 ಭಾಗ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮತದಾರನಿಗೂ ಒಂದು ವರ್ಗದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಆರಿಸಲು ಒಂದು ಮತದ ಹಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಳಸದನವನ್ನು ಸಚಿವಸಂಪುಟ ವಿಸರ್ಜಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ 40 ದಿವಸಗಳೊಳಗಾಗಿ ಮರುಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣೆ ಆದ 30 ದಿನಗಳೊಳಗೆ ಸಂಸತ್ ಸಭೆ ಸೇರಬೇಕು.

ವ್ಯಕ್ತಿಗೌರವವನ್ನು ಹಕ್ಕುಗಳ ವಿಧೇಯಕದ ಮೂಲಕ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಯಾವುದೇ ತಿದ್ದುಪಡಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಜನತೆಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನು ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. 2009ರಲ್ಲಿ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಾರ್ಟಿ ಆದ ಜಪಾನ್' ಪಕ್ಷವು 54 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಲಿಬರಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಾರ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಸ್ಯಾಂಡನ್ ಕೀಯೋ ಕಣಿವೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಚುಗೋಡು ಪರ್ವತೋದ್ಯಾನ

ನ್ಯಾಯಾಂಗ: 1947ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದಿತು. 1947ರ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಂಗವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಹತೋಟಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಂಡಿತು. ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸತ್ ಭವನ, ಟೋಕಿಯೋ

ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನು ಅಥವಾ ನಿಬಂಧನೆ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧವಾಗಿ ಇದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 15 ಜನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನನ್ನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಅನುಮೋದನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ನೇಮಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವೇ ನೇರವಾಗಿ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಹೊಸ ಸೂತ್ರವೆಂದರೆ, ಹೀಗೆ ನೇಮಿತರಾದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಮೊದಲ ಅವಧಿಗೆ ನೇಮಕವಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಮೊದಲ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಅವರ ನೇಮಕವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕು. ತರುವಾಯ ಪ್ರತಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಈ ಅನುಮೋದನೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಮತದಾರರು ಅವರ ನೇಮಕವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರೆ ಅಂಥವರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತಿಲ್ಲ.

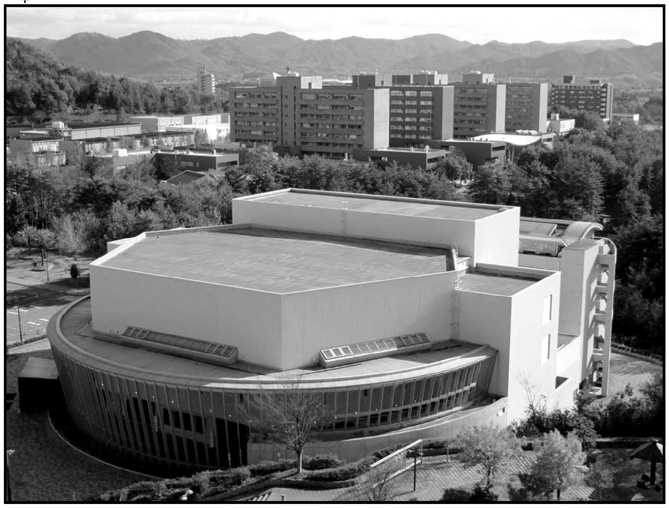

ಸಾತಕೇ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ

ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಂಸತ್ತಿನಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದ 14 ಜನರ ಮಂಡಳಿಯೊಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೇ ಆದರೂ ಮಹಾಭಿಯೋಗಮಾಡಿ (ಇಂಪೀಚ್‌ಮೆಂಟ್) ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೆಳಗೆ 8 ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ 49 ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ 570 ಸ್ಥಳೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೀರ್ಪು ನೀಡಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

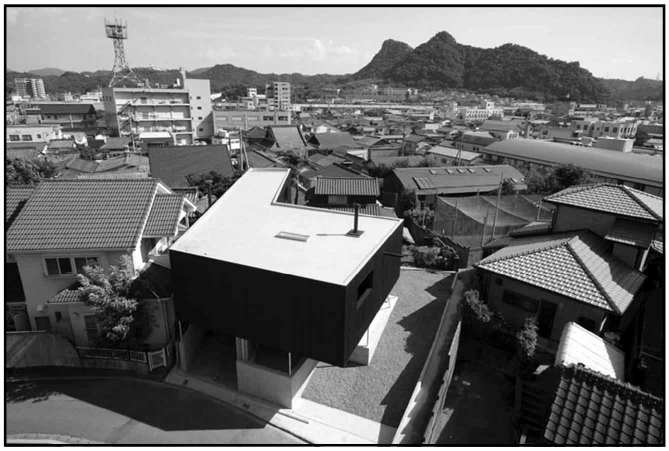

ವಾಯವ್ಯ ಕೀಯೂಷೂದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಗಾ ನಗರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು : ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಬಹು ಬೇಗ, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲೇ, ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. 1918ರಿಂದ 1931ರ ವರೆಗಿನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದುವು. ಆದರೆ 1889ರ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದತ್ತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಗೌಣವಾದುವು. 1940ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಗಳು ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತ ಸಹಾಯಕ ಸಂಘವೆಂಬ ಏಕೈಕ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

1945ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಲಿಬರಲ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಪಕ್ಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷವೂ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. 1945ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು.

ಲಿಬರಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಕ್ಷ ಈಗ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಸಮಾಜವಾದಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಶುದ್ಧ ಸರ್ಕಾರದ ಪಕ್ಷ 1964ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವ ವರ್ಗದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಇನ್ನೂ ಪಾರಾಗಿಲ್ಲ.

ಮಿನಾಮೋಟೊ ಯೊರಿಟೊಮೊ

ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ: 1947ರಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಕಾನೂನು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಳಾಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಿದೆ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು 46 ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚ್‌ಗಳಾಗಿ (ಜಿಲ್ಲೆಗಳು) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ನಗರಗಳು, ಪಟ್ಟಣಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಳೆಂದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚ್‌ಗಳ ಗವರ್ನರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಡ್‌ಗಳು, ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಆಡಳಿತ ಸಭೆಗೂ ನೇರ ಚುನಾವಣಾಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಪ್ರಿಫೆಕ್ಚ್‌ನ ಸಭೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚುನಾಯಿತ ಸಮುದಾಯ ಇಚ್ಛಿಪಟ್ಟಾಗ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ಸಭೆಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಬಹುದು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಗೃಹಖಾತೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಟೋಕಿಯೋವಿನಂಥ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆ: 1945ರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜಪಾನಿನ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪಡೆಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದುವು. 1952ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಕ್ಷಣಾದಳ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಘಟನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ರಕ್ಷಣಾ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿಮಾಡಿದುವು. ಅದೇ ವರ್ಷದ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಸಂಸತ್ತು ಹೊಸ ಭೂಪಡೆ, ವಾಯುಪಡೆ ಮತ್ತು ನೌಕಾ ಪಡೆಯ ರಚನೆಗೆ ವಿಧೇಯಕ ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಇತಿಹಾಸ

ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ: ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಕುರುಹುಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಹಾಕೈಡೋ ವಿಭಾಗದ ತಾರುಕೀಷಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆಚಕ್ಕೆಯ ಶಿಲಾಯುಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅವು ಸುಮಾರು 13 ಅಥವಾ 12 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯವೆಂದು ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಬನ್ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಕೈಡೋ ವಿಭಾಗದ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಯೂಬೆಟ್ಸು ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಷಿರತಾಕಿ ಮುಂತಾದ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ಶಿಲಾಯುಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ, ಅಗಲವಾದ ಪಟ್ಟೆಚಕ್ಕೆಯ ಶಿಲಾಯುಧಗಳೂ ಅನಂತರದ ಘಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಉದ್ದನೆಯ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಪಟ್ಟೆಚಕ್ಕೆಯ ಆಯುಧಗಳೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಗಗಳೂ ಪಟ್ಟೆಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬಳಸಿದ ಮಾತೃಶಿಲೆಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹಾಕೈಡೋದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊರೆಗಗಳು, ಪಟ್ಟೆಚಕ್ಕೆಗಳು, ಉಜ್ಜಿ ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಶಿಲಾಯುಧಗಳು, ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿ ಚಕ್ಕೆ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮೊನೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಯುಧಗಳೆಲ್ಲ ಆಬ್ಸಿಡಿಯನ್ ಎಂಬ ನಯವಾದ ಗಾಜಿನಂಥ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವುಗಳು. ಹಾನ್ಶ್ಯೂ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರೆಕಲ್ಲು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆಗಗಳೂ ಬರೆಯುವ ಸಾಧನಗಳೂ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲವು ಆಯುಧಗಳೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಕಾಂಟೋ ಬಯಲಿನ ಗೊಂಬೆನ್ಯಾಮದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೇಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಬೇಟೆಗಾರ ಜನಾಂಗಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳು. ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆಲೆಗಳು ನದಿ ಅಥವಾ ಸರೋವರಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ, ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲಾಯುಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಚೀನ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಜಪಾನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹೆ. ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಂದು ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಭೂಸೇತುವೆಗಳಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಚೀನೀ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಜನ ವಲಸೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೀಯೋಟೋ ಸಮೀಪದ ಉಜಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡ–ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಭವನ 11ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ಹೂಡಿದ್ದ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3–2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೋ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದಿಘಟ್ಟವನ್ನು ಜೋಮೋನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಘಟ್ಟದ ಕಾಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 2500–250 ಇರಬಹುದು. ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವಾಗಲಿ, ನಾಯಿಯ ವಿನಾ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಾಕಣೆಯಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜನರು ಬೇಟೆಯಿಂದಲೂ ಮೀನು ಹಿಡಿದೂ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನುಣುಪುಗೊಳಿಸಿದ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಕೆಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಚಕ್ರದ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಹಗ್ಗದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಉತ್ತಮ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜನರು ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಗೆದು ಮಾಡಿದ ಗುಣಿಗಳು. ಗುಣಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬ ನೆಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಚಾವಣಿ ಹೊದಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಸೈಬೀರಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಸಾಮ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಜೋಮೋನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅತ್ತಣಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಯೋಇ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಏಷ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಬಹಳ

ಸಂಬಂಧ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಂದ ಜನ ರೀಯೂಕ್ಯೂ ದ್ವೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಕೊರಿಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಕೀಯೂಷೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಪಸರಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಯಯೋಇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬತ್ತದ ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಹಿಂದಿನ ಘಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಯಿತು. ಈ ಘಟ್ಟದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಉತ್ತರದ ನಾಡುಗಳಿಂದ ಕೊರಿಯದ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದು ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ತಂದ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಉಪಯೋಗ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಮೊದಲು ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕೀಯೂಷೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯವರು ಜಪಾನಿನ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಕ್ಷಾತ್ರಬಲ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇತರ ಎಡೆಗಳಿಗೆ ಬೇಗ ಹರಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ. 2–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದು ಜಪಾನಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಯುಗ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಲಭ್ಯವಾದ ಹೊಸ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆದುವು. 3ರಿಂದ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅವಧಿಗೆ ಸೇರುವ ಹಲವಾರು ಬೃಹತ್ ಸಮಾಧಿಗಳು ಜಪಾನಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಯೋಧಗಣಗಳ ಮುಖ್ಯರ ಸಮಾಧಿಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಹಲವು ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ತರ್ಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಸಮಾಧಿಗಳು ಮಣ್ಣುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದವಾದರೂ ಕೆಲವು ಬಹು ದೊಡ್ಡವು. ನಿಂತೋಕು ರಾಜನದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸಮಾಧಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸುಮಾರು 5,000 ಜನ ಒಂದು ವರ್ಷ ಶ್ರಮಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಬೃಹತ್ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮೃತನ ಜೊತೆಗೆ ಹೂಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಆ ಜನರ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದುಡಿಮೆಯ ಬದಲು ಸುಲಭ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವವರು ಮಾತ್ರವೇ ಅದನ್ನು ಆ ರೀತಿ ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಮಡಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಯುಧಗಳು ಕೂಡ ಬಹಳ ಉತ್ತಮ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದವು. ಮುಂದೆ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಗತಮ ಎಂಬ ಬಾಗಿದ ಆಭರಣ, ಕತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಳಭಾಗ ಟೊಳ್ಳಾಗಿರುವ ಹನೀವ ಎಂಬ ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗಳು ಈ ಸಮಾಧಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಹನೀವಗಳು ಯೋಧ, ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳ, ಹಲವು ಬಾರಿ ಮನೆಗಳ, ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳು.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ಬೃಹತ್ ಸಮಾಧಿಗಳ ರಚನೆಯ ಪದ್ಧತಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಲೆಯೂ ಚೀನದಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಹರಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದರ ಜೊತೆಗೇ ಇತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಇತಿಹಾಸ : ಜಪಾನಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾಲ ಯಾವಾಗ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರ.ಶ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚಿನ ದೇಶೀಯ ಬರವಣಿಗೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಂದು ಪ್ರ.ಶ. 712ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೋಜಿಕಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಚಾರಗಳ ದಫ್ತರ. 720ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ನಿಹೋನ್‌ಗಿ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಯುಗ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅಮತ್ಸುರತೇರ ಕಾಮಿ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯದೇವತೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಬಂದು ಜಪಾನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಜಿಮ್ಮು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 660ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಮ್ಮು ತನ್ನ ಅಜ್ಜಿಯಿಂದ ಒಂದು ಆಭರಣ, ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ತಂದ. ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೇ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಜಪಾನನ್ನು ಆಳಿದರು. ಈ ಕಥೆಯ ಹಿಂದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅದರ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರ.ಶ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ಐತಿಹ್ಯ ಈಗಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಚೀನೀಯರ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದ ಜಪಾನೀಯರು ತಮ್ಮ ರಾಜವಂಶವೂ ಚೀನದ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಐತಿಹ್ಯ ಈ ಶತಮಾನದ ಜಪಾನೀಯರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಾಂಶದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೂರ್ಯದೇವತೆಯಿಂದ ನೇಮಕನಾದವನೂ, ಆಕೆಯ ವಂಶಸ್ಥನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ ದೈವಾಂಶ ಸಂಭೂತನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಿಮ್ಮುವಿಗೆ ತನ್ನ ಅಜ್ಜಿಯಿಂದ ದೊರಕಿತೆನ್ನಲಾದ ಆಭರಣವೂ ಖಡ್ಗವೂ ಕನ್ನಡಿಯೂ ಜಪಾನೀಯರ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳು.

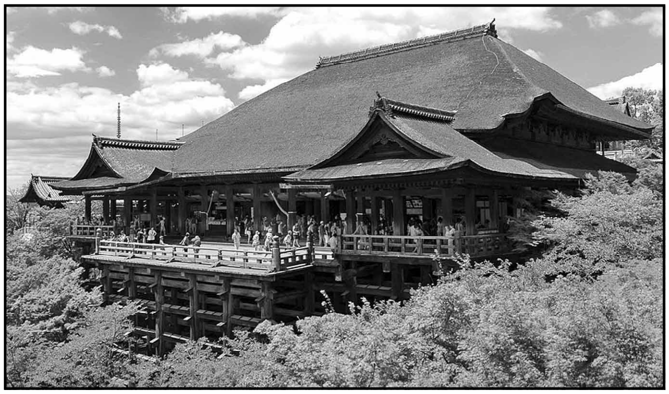

ಕಿಯೊಮಿಜುಡೆರ ಕಟ್ಟಡ, ಕೀಯೋಟೋ, 1633

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 660ರಿಂದ ಪ್ರಶ. 531ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಜಪಾನೀಯರ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಕೋಜಿಕಿ ಮತ್ತು ನಿಹೋನ್‌ಗಿ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ತಾವು ಯಮಟೋ ಕುಲದವರೆಂದು ಜಪಾನೀಯರ ಹೆಮ್ಮೆ. ಯಮಟೋ ಜನಾಂಗ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗಿ ನೆಲಸಿದ ಮೇಲೆ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಆದಿವಾಸಿ ಮನೆತನಗಳೆಂದೂ, ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಜನರ ಮನೆತನಗಳು ಅವುಗಳ ಕವಲುಗಳೆಂದೂ ಆಗಿನ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ರಾಜನೇ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಒಡೆಯನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಜನ ಅವನ ವಶಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಾವು ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಚುಮೋ ಮತ್ತು ಯಮಟೋಗಳು ಜಪಾನೀಯರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಜಪಾನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವೆಂದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಘೋಷಿತವಾಯಿತು. 604ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. 646ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೊತುಕು ಚೀನದ ಟ್ಯಾಂಗ್ ಆಡಳಿತದಂತೆ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ.

8ನೆಯ ಶತಮಾದಿಂದೀಚಿನ ಜಪಾನೀಯರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು : 1. ನಾರಾ ಕಾಲ (710–784), 2. ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲ (784–1185), 3. ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲ (1185–1336), 4. ಆಷಿಕಾಗ ಕಾಲ (1336–1603), 5. ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲ (1603–1868), 6. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ (1868ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ).

ನಾರಾ ಕಾಲ (710–784) : ನಾರಾ ಎಂಬುದನ್ನು ಖಾಯಂ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳಿದ ಜಪಾನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲ ಇದು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಖಾಯಂ ರಾಜಧಾನಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದಾಗ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ರಾಜಧಾನಿಯ ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದದ್ದು ನಾರಾ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾರಾ ಕಾಲವೆಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಜಪಾನಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಜಪಾನೀಯರ ಧರ್ಮ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಜನಜೀವನಗಳು ಚೀನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡು ಬೆಳೆದುವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಕೋಕು ಎಂಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿ, ಅದು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಲು ಕಾರಣವಾಗಿ, ಜಪಾನಿನ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದ. ಅಶೋಕನಂತೆ ಇವನೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ

ಪ್ರಚಾರದ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಛತ್ರಗಳನ್ನೂ ಔಷಧಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಚೀನದಿಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ರಾಜಧಾನಿ ನಾರಾದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಆ ಭವ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ತೋದೈಜಿ, ಯಾಕುಶ್ಚೀಜೀ, ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಬೌದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೊತ್ತೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಧರ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾನೂನಿನ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸತ್ತಾಗ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕ್ಷಮೆ ನೀಡುವುದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕೋಜಿಕಿ ಮತ್ತು ನಿಹೋನ್‌ಗಿಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಮಾನ್ಯೋಷೂ ಎಂಬುದು ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥ. ಜಪಾನೀಯರು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹಿಮೆಜಿ ಅರಮನೆ

ಈ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಪ್ರಭಾವವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕು ಜನ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದು ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಸೋಕೋಕು ವಂಶೀಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅನಂತರ ಕಮ್ಮು ಎಂಬವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು, 784ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಯುಗವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲ (784–1185) : ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ನಾರಾ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕೀಯೋಟೋಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ನಾರಾ ಪಟ್ಟಣದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯ ಮುಖಂಡರ ವಿಶೇಷ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆಯುವುದೂ ಸಂಪರ್ಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ಯೋಟೋ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದುದೂ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಮ್ಮು (781–806) ಈ ಪಟ್ಟಣದ ನಿರ್ಮಾಪಕ. ಚೀನೀಯರ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. 1867ರ ವರೆಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಜಪಾನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಕೌಶಲಗಳಿಗೆ ತವರುಮನೆಯಾಗಿ ಕ್ಯೋಟೋ ನಗರ ಇಂದಿಗೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನಾ ವರ್ಣಮಾಲೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಯಿತು. ಪುರುಷರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ, ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯನಿರ್ಮಾಣ ಆಸ್ಥಾನದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಆಗಿನ ಜಪಾನೀ ಸ್ತ್ರೀಯರು ರಚಿಸಿದ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮುರಾಸಾಕಿ ಷಿಕಿಬು ಎಂಬವನು ರಚಿಸಿದ ಗೆಂಜಿ ಮನೊಗತಾರಿ ಅಥವಾ ಗೆಂಜಿಯ ಕತೆಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಗ್ರಕೃತಿಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮುರಾಸಾಕಿ ದಿನಚರಿಯೊಂದನ್ನೂ ಬರೆದ. ಸೆಯಿ ಷೊನಗನ್ ಎಂಬವಳು ಮಕೂರ–ನೋ–ಸೋಷಿ ಎಂಬ ದಿನಚರಿ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಕೊಂಕಿನ್‌ಷೂ ಎಂಬ ಪದ್ಯಸಂಕಲನವೂ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಿಂತ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಮನೆತನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಮೀನುಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಜಮೀನುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡುವು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳೊಳಗಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಬಲ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಮನೆತನಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದವು. ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಫುಜಿವಾರ ಮನೆತನ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಫುಜಿವಾರ ಮನೆತನ ಜಪಾನಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಡಳಿತಗಾರರನ್ನೂ ಪಂಡಿತರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಮನೆತನದವರು ಅಶಕ್ತರಾದ ತರುವಾಯ ಟಾಯಿರಾ (1160–85) ಮತ್ತು ಮಿನಾಮೊಟೊ (1185–1219) ಮನೆತನಗಳು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದವು. 1185ರಲ್ಲಿ ಮಿನಾಮೊಟೊ ಮನೆತನದವರು ಟಾಯಿರಾ ಮನೆತನದವರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಾಮಾಕುರಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲ (1185–1336) : ಇದನ್ನು ಸಾಮುರೈ ಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸಾಮುರೈ ಎಂದರೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು, ಯುದ್ಧ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲೇ ನಿರತರಾದ–ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ, ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟ–ಜನರು. ಮಿನಾಮೊಟೊ ಮನೆತನದ ಯೊರಿಟೊಮೊ ಎಂಬ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಇತರ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಜಯಿಸಿ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕೀಯೋಟೋ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ 483 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕುರಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದ (1192–98). 1192ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಈತನಿಗೆ ಸೆಯಿ ತೈಷೋಗುನ್ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತ. ಈತನ ಕೈಯಲ್ಲೇ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಇದ್ದುವು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಅವನನ್ನು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಮಿನಾಮೊಟೊ ಮನೆತನದ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಹೆಚ್ಚಿನಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಳ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನ ವಂಶೀಯರಿಗೂ ಇವನ ಗುಣಗಳೇ ಇದ್ದುವು.

ರಾಜ್ಯದ ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಯೊರಿಟೊಮೊ ಸೈನಿಕರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಧನೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಾಗಿರಬೇಕು; ಸರಳಜೀವನ ನಡೆಸಬೇಕು; ಅಬಲರಿಗೆ, ಅಶಕ್ತರಿಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕು. ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆಯಲು ಸಿದ್ಧನಿರಬೇಕು ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬೂಷೀಡೋ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು.

ಯೊರಿಟೊಮೊ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ, ಷೋಗುನ್‌ಗೆ (ಸೇನಾಪತಿ, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ) ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದ, ಸೇವಕರಾಗಿದ್ದ ಹೋಜೋಗಳ ಮನೆತನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಚೀನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಕೂಬ್ಲೈಖಾನ್ ಜಪಾನು ತನಗೆ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಆಶ್ರಿತ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವುದಾಗಿಯೂ ಜಪಾನಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದ. ಜಪಾನೀಯರು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 1280–81ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಜಪಾನಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಲು ನೌಕಾಪಡೆಯೊಂದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಹೋಜೋಗಳು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ, ನೌಕಾಪಡೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ, ದೇಶವನ್ನು ದಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಹೋಜೋ ಮನೆತನ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಗೊ–ದೈಗೊ (ಇಮ್ಮಡಿ ದೈಗೊ) ಹೋಜೋಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಚು ನಡೆಸಿ ವಿಫಲನಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾದ (1333); ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಆಡಳಿತ ನಡಸಿದ; ಮತ್ತೆ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಆಷಿಕಾಗ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಮನೆತನ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ರಾಜಮನೆತನದ ಮತ್ತೊಂದು ಕುಡಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಝೆನ್ ಬೌದ್ಧಪಂಥವೇ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾದುವು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವ, ಮನೆಯನ್ನು ಶುಚಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯಗಳು ಸೇರಿದ್ದುವು. ಚೀನದ ಸೂಂಗ್ ಮತ್ತು ಟಾಂಗ್ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಕಲೆ ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ಸು. 1252ರಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕುರಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 10.6 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ಯಲಾಯಿತು. ಈ ಮೂರ್ತಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ಜಪಾನೀಯರ ಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಮಾಕುರಾದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ.

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು, ಕುಂಭಕಲೆ, ಮರದ ಮತ್ತು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಸುಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ವ್ಯಾಪಾರ ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು.

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವೀರಯುಗ. ಇದನ್ನೇ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ, ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಣಕಾಳಗಗಳ ವರ್ಣನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮನೋಗತಾರಿ (ಟಾಯಿರಾ ವಂಶದ ಕಥೆ) ಎಂಬುದು ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥ.

ಆಷಿಕಾಗ ಕಾಲ (1336–1603) : 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟಾಕಾವುಜಿ ಆಷಿಕಾಗನೆಂಬ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಕಾಮಾಕುರಾದ ಪಾಳೆಯಗಾರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕ್ಯೋಟೋದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇವನ ಮನೆತನದ ಆಡಳಿತ ಆ ನಗರದ ಮುರೊಮಾಚಿ ಎಂಬ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಈ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಮುರೊಮಾಚಿ ಕಾಲವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಟಾಕಾವುಜಿ ಆಷಿಕಾಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯಗಳಿಗೆ ಜಪಾನಿನಿಂದ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಜಪಾನಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಆ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಜಪಾನಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮುರೈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಆಷಿಕಾಗನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಲೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಬಲ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಹಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಕಾಲ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನಾಯಕತ್ವ ಉಂಟಾಯಿತು. ದೇಶದ ಏಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಟಾಯಿರಾ ಮನೆತನದ ಒಡಾ ನೊಬುನಾಗಾ ಎಂಬವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಇತರ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅತೃಪ್ತ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಕೊಲೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಅವನ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಿದಯೋಷಿ ಎಂಬವನು ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಯಯಾಸು ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಾಮುರೈ ಸಹಾಯದಿಂದ 1590ರಲ್ಲಿ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡ. ಹಿದಯೋಷಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಯಯಾಸು ಅನೇಕ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಇಡೀ ದೇಶದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ (ಷೋಗುನ್) ಆದ. ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕೀಯೋಟೋಗೆ 560 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯೇದೋ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟಿ, 1603ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಆಷಿಕಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆಯಿತು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು 1542ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರ ಅನಂತರ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಮತ್ತು ಡಚ್ಚರು ಬಂದರು. ಐರೋಪ್ಯರೊಡನೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಜಪಾನಿನೊಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. 1549ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಜೇವಿಯರ್ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದು, ಆ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ. ಈತ ಜಪಾನಿಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಗೋವದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದ. ಕೇವಲ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 15 ಲಕ್ಷ ಜನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳಾದರು. ನೂರಾರು ಚರ್ಚುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲ (1603–1868) : ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಡಳಿತ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಆಯಯಾಸು ಆದಿಪುರುಷ. ಈತನ ರಾಜಧಾನಿ ಯೇದೋ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸುಭದ್ರವಾದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವನದು. ದೇಶದ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ಇವನ ನಲವತ್ತು ಸ್ನೇಹಿತರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಯಯಾಸುವಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇವನ ವಂಶದವರು ಸುಮಾರು 250 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ಟೋಕುಗಾವಾ ವಂಶದವರು ಜಪಾನಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ, ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿ ಕ್ಯೋಟೋದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಬಂಧದ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಟೋಕುಗಾವಾ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಆದಾಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತ 80ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಆಯಯಾಸು ತನ್ನ ವಂಶದವರ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಹದಿಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಅವು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಾಸನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು.

ಜನರನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಆಯಯಾಸು ಅವರನ್ನು ಷಿ, ನೋ, ಕೊ, ಷೋ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವ್ಯವಸಾಯಗಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿ ಎಂಬುವೇ ಅವು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಮೂಲಕ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ರೈತರಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಆಯುಧ ಮುಂತಾದ ಯುದ್ಧಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಈ ಬಗೆಯ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಸ್ಥಾನ.

ಟೋಕುಗಾವಾ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಐರೋಪ್ಯರ ವಿರುದ್ಧ ಕಠಿಣತರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡರು. ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡಲು ಬಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ತಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನೇ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು 1624ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರನ್ನು ಮತ್ತು 1638ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರನ್ನು ಜಪಾನಿನಿಂದ ಓಡಿಸಿದರು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. ಡಚ್ಚರು ಮಾತ್ರ ಈ ಕಠಿಣತರವಾದ ನಿಷೇಧಾಜ್ಞೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಪಾನೀಯರು ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಲಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1854ರ ವರೆಗೆ ಜಪಾನ್ ಪರದೇಶಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದು ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಟೋಕುಗಾವಾ ಮನೆತನದ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಿಗಿ ತಪ್ಪಿತು. ಎಷ್ಟೋ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಹವಣಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆರ್ಥಿಕ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಹಣದಾಸೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮಾನವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಎರಡು ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವುದು ಮೇಲಾದ ಮಾನ ವೆಂದೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ರೈತರೂ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಕೊಂಡು ಧರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೆಲವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಧನದ ದಾಹದಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗತೊಡಗಿದರು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಅಳಿಯಂದಿರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಾವು ಮೇಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನೇರುವೆವೆಂಬ ಭಾವನೆ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬೇಡಿದಷ್ಟು ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕೂಡ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಿರುಕುಳಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು, ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತಮ್ಮ ದರ್ಪವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಂದ ಸಾಲ ಪಡೆಯತೊಡಗಿದರು. ಸಾಲದ ಹಂಗಿನಿಂದಾಗಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ 1840ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಹಣದ ಬಲದಿಂದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ದರ್ಪಕ್ಕೆ ಕುಂದು ತಂದರು ಮತ್ತು ಹಣದ ಆಸೆಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಸಾಹುಕಾರರ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ತಡೆಯದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಬಲಹೀನನಾಗಿದ್ದ. ಈ ರೀತಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಹಿರಿಯರು ವಿರಚಿಸಿದ ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಕಳಚಿ ಸಡಿಲವಾಯಿತು.

ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಕಂದಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ದುಂದುಗಾರಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಇದೂ ಪೂರೈಸದಾಯಿತು. ಮಿತಿಮೀರಿದ ಕಂದಾಯ ತೆರಲಾರದೆ ಎಷ್ಟೋ ರೈತರು ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದರು.

ಇಂಥ ಅಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಗ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಜಪಾನ್‌ನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಲು ಬಂದರು. ಇವರ ಆಗಮನದಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಜಪಾನನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ದೇಶ ಅಮೆರಿಕ. ಚೀನದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ತಂಗಲು ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯ ಬಂದರಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ನೌಕಾಧಿಕಾರಿ ಕಮೋಡೋ ಪೆರಿ ಎಂಬಾತ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಫಿಲ್ಮೋರನಿಂದ ಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ತಂದು, ಟೋಕಿಯೋ ಬಳಿ ತನ್ನ ಬಲಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿ, ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆಂದು ದೇಶದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂದು ಟೋಕುಗಾವಾ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲು ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು, ಮರುವರ್ಷ (1854) ಪೆರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲದೊಡನೆ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬಂದ. ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಅವನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಎರಡು ಬಂದರುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೆರೆದಿಟ್ಟ. ಆ ದೇಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿರಲು ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟ. ಅಮೆರಿಕದಂತೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಹಾಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡುವು.

ಪರಕೀಯರೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಚ್ಯುತಿ ತಂದುಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಮತ್ತು ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಸಾಮುರೈಗಳು ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ವಿರೋಧ

ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನ ಅಸಮಾಧಾನ ತೋರಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಉಭಯ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ. ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆತರುವ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡ ಕೆಲವು ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯತ್ತ ತಿರುಗಿ, ಅವನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. 1857–1863ರಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ದ್ವೇಷ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪರಕೀಯರ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ವಿದೇಶೀಯರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಜಪಾನ್‌ನಿಂದ ಓಡಿಸುವ ಬದಲು ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟುವು. ಅಶಕ್ತನಾದ ಷೋಗುನ್ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. 1868ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪುನರಾಗಮನವಾಯಿತು. ಅವನನ್ನು ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದಿಂದ ಟೋಕಿಯೋಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ 250 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ ಟೋಕುಗಾವಾ ಮನೆತನದ ಕಾಲ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ (1868 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ) : ಜಪಾನಿನ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮೇಜಿ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಜಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಪ್ರಭುತ್ವ. 1868ರಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಸುಹಿಟೊ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ 15 ವರ್ಷದ ಬಾಲಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಇವನ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕಾಲವನ್ನು (1868–1912) ಮೇಜಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೇಲೂ ಬೀರಿತು. ಪ್ರಗತಿಪರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸಾಗಿದ ಕಾಲವಿದು.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೇಜಿ

ಮೇಜಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳು: ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ, ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪಾಳೆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳು, ಅಂತಸ್ತು, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಜನಗಳಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ಒಡೆಯನೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. 1871ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಪಾಳೆಯಗಾರರಿಗೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಸಾಮುರೈಗಳಿಗೂ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಬರುವ ಬತ್ತವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆದಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಆದಾಯವನ್ನು ಈಗ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವರು ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸಾಲಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಯುರೋಪಿನ ವಿಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ನಿಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸೇನೆಯಲ್ಲೂ ನೌಕಾಬಲದಲ್ಲೂ ಸೇವೆ ಕಡ್ಡಾಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯ ಬೆಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಂದಾಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿ, ರಸ್ತೆ, ರೈಲು, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಏರ್ಪಾಟು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೊದಲಾದವು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ದೇಶದ ಸೈನ್ಯಬಲ ಹಾಗೂ ನೌಕಾಬಲಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೂ ಸಹಾಯದ ಮೇಲೆ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳು ಕೆಲವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದಂಡನಾಯಕ ರಾಜಕುಮಾರ ಆರಿತೊಮೊ ಯಾಮಾಗಾಟಾ ಮೊದಲು ಯುದ್ಧಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಸೇನೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ, ಅನಂತರ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಸಚಿವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ (1889–1891; 1898) ಆದ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜಕುಮಾರ ಹಿರೋಬುಮಿ ಇಟೊ ಮೊದಲು ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ಮರಾಮತ್ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಸಂವಿಧಾನದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, 1886–1901ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಮೇಜಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂವಿಧಾನ ಜಪಾನಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು. 1889ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 11ರಂದು ಈ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂವಿಧಾನ 1947ರ ವರೆಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ನಿಜವಾದ ಸರ್ಕಾರ. ಸೇನಾ ಮುಖಂಡರ ನೀತಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅವರು ನೇರವಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಳಿ ಹೋಗಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಸಂಸತ್ತಿನ ಕೆಳಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ಪಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಪ್ರಧಾನಿಯನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವ ಹಕ್ಕು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸತ್ತಿಗೆ ಈ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಬಜೆಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಸಂಸದೀಯ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರ ಹಾಗೂ ಸೇನಾಮುಖಂಡರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಜಪಾನಿನ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಜೈಬಟ್ಸುಗಳೆಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬಗಳ ಸೊತ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಬಲರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ : 1890–1900ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಉಗ್ರರೀತಿಯ ಆಕ್ರಮಣಕಾರಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿತು. ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳು ಹೇರಿದ್ದ, ಜಪಾನಿನ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರುವ ಕೌಲುಗಳನ್ನು ಅದು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಸಮಸಮವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಆಸೆ ಜಪಾನಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಕೌಲುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಕ್ಕು ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ಅವರು ಜಪಾನಿನ ಕಾನೂನುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರ 1880ರಲ್ಲಿ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೋಡ್) 1890ರಲ್ಲಿ ದೀವಾನಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ (ಸಿವಿಲ್ ಕೋಡ್) ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಜಪಾನಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಚೀನ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಸಿ ಗೆದ್ದು ಜಪಾನ್ ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳು ಕೊರಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಆ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ತಂತಮ್ಮ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದುವು. 1894–1895ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚೀನ–ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೇ. ಜಪಾನೀಯರು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾದರು. ಕೊರಿಯದ ಮೇಲಿನ ಹತೋಟಿಯನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ಚೀನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತಲ್ಲದೆ, ಫಾರ್ಮೋಸ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಜಪಾನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೊರೆತುವು. ಆದರೆ ಜಪಾನ್ ಈ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಚೀನಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಒಪ್ಪಿಸುವಂತೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒತ್ತಾಯ ತಂದುವು. 1902ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು.

ಮಂಚೂರಿಯ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಯವನ್ನು 1904ರಲ್ಲಿ ಕೆಣಕುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಪಾನಿನ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. 1904–1905ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ, ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಜಪಾನ್ ಸೋಲಿಸಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಥೀಯೊಡೋರ್ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ರಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಗಳಿಸಿದ ಜಯದಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪೋರ್ಟ್ಸ್‌ಮತ್ ಕೌಲಿನ (1905) ಪ್ರಕಾರ ಕೊರಿಯದ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಷ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಚೂರಿಯ ರೈಲ್ವೆ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಮಂಚೂರಿಯದ ಲೀಯಾವುಡಂಗ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಮೇಲಣ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸಾಕಲೀನ್ ದ್ವೀಪದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಜಪಾನಿನ ವಶವಾದುವು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅನಂತರ: ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಜಪಾನ್ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿತು. ಜಪಾನೀಯರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಚಿಂಗ್–ಡಾವ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕೆಲವು ಜರ್ಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಜಪಾನ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1915ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೋರಾಟವನ್ನೇ ಒಂದು ಅವಕಾಶವೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಜಪಾನ್ ಚೀನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿ, ಚೀನ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನ 21 ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಜಪಾನಿಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸವಲತ್ತುಗಳು ದೊರೆತುವು. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ (ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್) ಪರವಾಗಿ ಮಾರ್ಷಲ್, ಕಾರೊಲೈನ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾರೀಯಾನ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಜಪಾನಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಅನೇಕ ಶಾಂತಿಸಂಧಾನಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. 1921–22ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾದ ನೌಕಾಪಡೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಚೀನದ ಷಾಂಟಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುವುದಾಗಿಯೂ

ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾದವರಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಮಾರಕ, ಹಿರೋಷೀಮ

ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಒಂಬತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೌಲಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು. ಚೀನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಭರವಸೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ 1928ರಲ್ಲಿ ಕೆಲ್ಲಾಗ್–ಬ್ರಿಯಾಂಡ್ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೂ, 1930ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ನೌಕಾ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೂ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು.

ಸೈನಿಕವಾದದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ : 1930ರ ವರೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ಆಡಳಿತ ಉದಾರತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ನಾಯಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಲಂಡನ್ ನೌಕಾ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದ್ದೇ ಈ ಉದಾರವಾದಿ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರ ಕಡೆಯ ವಿಜಯವಾಯಿತು. ಜಪಾನು ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಲೇಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಹಾಮಾಗೂಚಿ (1870–1931) ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವನು ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ. 1930ರಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ವಿಶ್ವ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿತು. ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಬಡತನ, ಆಹಾರದ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರಿದುವು. ಚೀನದೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯನ್ನು ಜಪಾನೀಯರು ವಿರೋಧಿಸತೊಡಗಿದರು. ಜಪಾನೀ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವಲಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಜೈಬಟ್ಸುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಜಪಾನಿನ ಸೇನಾಮುಖಂಡರು ಯಾವಾಗಲೂ ಚೀನದ ವಿರುದ್ಧ ಕಠಿಣ ನೀತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಪಾನ್ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆರ್ಥಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ವಾದವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಸೇನಾಮುಖಂಡರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯೇನೂ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸತ್ತನ್ನಾಗಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವನ್ನಾಗಲಿ ಕೇಳದೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಉಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಒಂದಾಗಿ ರಹಸ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷರೀತಿಯ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜಪಾನೀಯರು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೆಂದೂ ಅವರು ವಿಶ್ವವನ್ನು ಆಳಬೇಕೆಂಬುದು ದೇವರ ಇಚ್ಛೆಯೆಂದೂ ಈ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯರು ನಂಬಿದ್ದರು.

ಚೀನದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ : 1931ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರದ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಜಪಾನಿನ ಸೇನಾಮುಖಂಡರಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು. ತನ್ನ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸೈನ್ಯ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಚೀನ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿತ್ತು. 1931ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 18ರಂದು ಮುಕ್‌ಡೆನ್ ನಗರದ ಬಳಿ ನಡೆದ ಸಣ್ಣ ಘಟನೆಯನ್ನೇ ನೆಪಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಪಾನಿನ ಸೇನೆ ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಸೇನೆ ಈ ಉಗ್ರಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು ಎನ್ನುವುದು ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟ ಈ ಘಟನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಜಪಾನಿನ ನೀತಿ ತಪ್ಪೆಂದು ಖಂಡಿಸಿತಾದರೂ ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಅದು ಅಶಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಜಪಾನ್ 1933ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದಿಂದ ಹೊರಬಂತು. ಮಂಚೂ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪೂ–ಯೀಯ ಕೈಗೊಂಬೆ ಸರ್ಕಾರವೊಂದನ್ನು ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮಾಂಚೂಕ್ವೋ ಎಂದು ಕರೆಯಿತು.

ಜಪಾನಿನಿಂದ ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಳೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಮಂಚೂರಿಯದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯದಿಂದ ಸೇನಾಮುಖಂಡರು ಉತ್ತೇಜಿತರಾದರು. ಸೇನೆಯ ಉಗ್ರಪಂಥಿಯರು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಕಿಇನುಕೈಯನ್ನು (1855–1932) 1932ರಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಮಾಡಿದರು. 1936ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದಾರವಾದಿ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರುಗಳ ಕೊಲೆ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯ ಮೇಲೆ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಹಿಡಿತ ಭದ್ರವಾಯಿತು.

ಮಂಚೂರಿಯದ ಆಕ್ರಮಣದ ಅನಂತರ ಜಪಾನ್ ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. 1937ರ ಜುಲೈ 7ರಂದು ಪೀಕಿಂಗ್ ನಗರದ ಬಳಿ ಮಾರ್ಕೊ ಪೋಲೊ ಸೇತುವೆಯ ಬಳಿ ನಡೆದ ಸಣ್ಣ ಘಟನೆಯನ್ನೇ ನೆವಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಪಾನ್ ಉತ್ತರ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. 1938ರ ವೇಳೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಮುಖ್ಯ ನಗರವಾದ ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಜಪಾನಿನ ವಶವಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಡೆಗೆ : ನಾಟ್ಸಿ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಇಟಲಿಗಳೊಡನೆ ಜಪಾನ್ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇಟಲಿ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಜಪಾನ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್–ವಿರೋಧಿ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. 1939ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ–ರಷ್ಯಗಳು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಜಪಾನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. 1940ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಕೂಡ ರಷ್ಯದೊಡನೆ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು.

1939ರ ಸೆಪ್ಟಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾದಾಗ, ಉತ್ತರ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಹೊಂದಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಜಪಾನಿನ ಒತ್ತಾಯ. 1940ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಯ ವಶವಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ಇಂಡೋಚೀನ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನು ಜಪಾನ್ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಜಪಾನಿನ ಆಕ್ರಮಣ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಅಮೆರಿಕ–ಜಪಾನ್ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. 1940ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಖೋತ ಮಾಡಿತು. 1941ರ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಸಿದ್ಧತೆಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿದಿದ್ದುವು. 1941ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 17ರಂದು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೊನೊಯೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ದಂಡನಾಯಕ ಡಿಡೆಕಿ ಟೋಜೋ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಸೇನಾಮುಖಂಡರು ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ ಸಾಧಿಸಿ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಗತಕಾಲದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ : ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ಗುಮ್ಮಟ, ಶಾಂತಿವನ, ಹಿರೋಷೀಮ

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ : 1941ರಲ್ಲಿ ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪದ ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರಿನಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ನೌಕಾಪಡೆ ಜಪಾನ್‌ನ ವಿಮಾನ ದಾಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಧ್ವಂಸವಾಯಿತು. ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ಮುಂದುವರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜಪಾನ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮಲಯವನ್ನೂ ಬರ್ಮವನ್ನೂ(ಈಗಿನ ಮಾಯನ್ಮಾರ್) ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸರಬರಾಜನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚೀನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಜಪಾನ್ ಕಡಿದು ಹಾಕಿತು. ಇದರಿಂದ ಜಪಾನ್‌ನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ಒದಗಿಬಂದವು.

ಆದರೆ 1944ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ಭಾಗ್ಯ ಬದಲಾಯಿತು. ಜಪಾನ್‌ನ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. 1944ರ ಜುಲೈ 18ರಂದು ಟೋಜೋನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಉರುಳಿತು. ಅಮೆರಿಕವು ಪೆಸಿಫಿಕಿನ ಎಲ್ಲ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಯುದ್ಧ ಜಪಾನಿನ ಬಾಗಿಲಿಗೇ ಬಂತು. ಅಮೆರಿಕನರು ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. 1945ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಸೈನಿಕರು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಳಿದರು. ಹಿರೋಷಿಮ ಮತ್ತು ನಾಗಸಾಕೀ ನಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕ ಎರಡು ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜಪಾನೀಯರು ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ಆ ನಗರಗಳು ನೆಲಸಮವಾದುವು.

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲುಂಟಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಂಶ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನೀ ನಾಯಕರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. ಜಪಾನಿನ ಬಳಿ ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳಾಗಲಿ, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1945ರ ಆಗಸ್ಟ್ 14ರಂದು ಜಪಾನ್ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣಾಗತವಾಗಲು ಒಪ್ಪಿತು. ಮರುದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹಿರೊಹಿಟೋ ಜಪಾನ್‌ನ ಜನತೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ರೇಡಿಯೋ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಜಪಾನ್ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಳಿಸಲು ಒಪ್ಪಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 2ರಂದು, ಯುದ್ಧನೌಕೆ ಮಿಸ್ಸೋರಿಯ ಮೇಲೆ, 1853ರಲ್ಲಿ ಪೆರಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಟೋಕಿಯೋ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ, ಜಪಾನ್ ಶರಣಾಗತಿ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ, ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಜಪಾನ್ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತು. ಫಾರ್ಮೋಸ, ಕ್ಯುರೈಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಖಲಿನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಜಪಾನ್ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆ (1945–1952) : ಅಮೆರಿಕದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು 1945ರಿಂದ 1952ರವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದುವು. ದಂಡನಾಯಕ ಮೆಕಾರ್ಥರ್ ಈ ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಯುದ್ಧಾಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು 28 ಪ್ರಧಾನ ಯುದ್ಧಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. 1946ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಆ ವರ್ಷವೇ ಜಪಾನಿನ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನದ ರಚನೆಯಾಗಿ 1947ರ ಮೇ 3ರಂದು ಅದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಸೇನೆ ಮತ್ತು ನೌಕೆಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ತ್ರದಂತೆ ಜಪಾನ್ ಎಂದೆಂದಿಗೂ

ಶಾಂತಿವನ, ಹಿರೋಷೀಮ

ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕದ ನೆರವಿನಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಉಳುವವರು ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯರಾದರು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೈಬಟ್ಸುವಿನ ಪ್ರಭಾವ ತಗ್ಗಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಾದುವು. 1950ರ ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹು ಬೇಗ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಷಿಗೆರು ಯೋಷಿದಾ ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಜಪಾನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯಿತು.

ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಪ್ರಗತಿ : 1951ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 8ರಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ನಗರದಲ್ಲಿ 48 ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆದು, ಜಪಾನ್ ಶಾಂತಿ ಕೌಲಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿತು. ಇದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1952ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 28ರಂದು. ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಜಪಾನ್ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಜಪಾನ್ ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ಭದ್ರತಾ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. 1952ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಲು ಬಯಸಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸೋವಿಯೆತ್

ಶಾಂತಿಗೋಪುರ, ಕಾಗಶೀಮಾ

ದೇಶದ ವಿರೋಧ. 1956ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದ ಆದ ಮೇಲೆ ಆ ವರ್ಷದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆಯಿತು. 1955ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದ ಬಾಂಡುಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಫ್ರೊ–ಏಷ್ಯನ್ ಆಗ್ರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೂ ಭಾಗವಹಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಪಾನ್ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದು ವಿಶ್ವದ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ.

(ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದ ಪ್ರಥಮ ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರವಿದು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಹಿಂದೆ ಹೊರ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಹ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಈ ದೇಶ ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಅಭ್ಯುದಯ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಮಿತ ಭೂಪ್ರದೇಶ, ವಿರಳ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಪತ್ತು, ಅಗಾಧ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆಘಾತ–ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿಯೂ ಈ ಸಣ್ಣ ದೇಶ ಅಗಾಧ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನ್‌ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ 1868ರಲ್ಲಿ ಮೇಜಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 265 ವರ್ಷ ಟೋಕುಗಾವಾ ವಂಶದ ಷೋಗುನ್‌ಗಳು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ತಾವೇ ಆತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಷೋಗುನ್ನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ದೇಶದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಜಮೀನು ಷೋಗುನ್ನರ ಸ್ವಂತ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಉಳಿದುದನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಧೀನರಾದ ಜಮೀನ್ದಾರರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಯೋಧವರ್ಗ, ರೈತವರ್ಗ, ಬಹಿಷ್ಕೃತರಂತೆ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಲಿತವರ್ಗ ಇವೂ ಇದ್ದುವು.

ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೃತ್ತಿಸಂಘಗಳ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ವೃತ್ತಿಸಂಘಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದು, ಅದಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಸಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಆಗಲೇ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದವು. ಷೋಗುನ್ನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಸಂಪರ್ಕ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಜಪಾನ್ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಂತರಿಕ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ ಕುಸಿಯತೊಡಗಿತು. ಜನರು ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿ ಸಂಘಗಳ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ, ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನರಸಿ ಹೋಗತೊಡಗಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಷೋಗುನ್ನರು ಅವರಿಗೆ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಪಾರಿ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಜನ ಕುಪಿತರಾದರು. ವಿರೋಧ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಕೊನೆಯ ಷೋಗುನ್ ತಾನಾಗಿಯೇ ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಜಿಸಿದ.

1868ರಲ್ಲಿ ಮೇಜಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನಿನ ನಿರ್ಮಾಪಕ. ದಕ್ಷನೂ ಪ್ರಗತಿಪರನೂ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಈತ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ನೀತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ. ನಿರಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ನೂತನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ. ಕೆಲವು ಹಣಕಾಸಿನ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದು, ಸರ್ಕಾರದ ವರಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ.

ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭದ್ರ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿದಂತಾಯಿತು. ಇವುಗಳ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರಗತಿಪರನೀತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜಪಾನಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕತೆ, ಭಾಷಾ ಏಕರೂಪತೆ, ಜಪಾನೀಯರ ಶಿಸ್ತು, ಸಂಘಟನೆ, ಕರ್ತವ್ಯಪರತೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅಪಾರಗೌರವ ಮುಂತಾದವೂ ಕಾರಣವಾದುವು. ಮೇಜಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಪಾನ್ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಕೃಷಿ : ಮೇಜಿ ಸರ್ಕಾರ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಜಮೀನ್ದಾರರಿಂದ ಪಡೆದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ರೈತರಿಗೆ ಹಂಚಿತು. ಋಣಪರಿಹಾರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಲು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿತು. ಗೇಣಿ ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಗೇಣಿದಾರರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಜಮೀನು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದಲೂ ನೇರವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಸಾಲಗಳು ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಮೇಜಿ ಸರ್ಕಾರದ ಈ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು.

ಆದರೆ ವಿಶ್ವ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೈತರು ಮತ್ತೆ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಆಗ ಸರ್ಕಾರ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನಿಳಿಸಿ, ಪರಿಹಾರ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ರೈತರಿಂದ ಬಾಕಿ ಇದ್ದ ಸಾಲಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಣೆಯಾಯಿತು. ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಯಿತು. ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೃಷಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಉಗ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಮಳಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಬತ್ತದ ಬೆಲೆ ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದಲೂ ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಬೆಲೆ ಏರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಗೇಣಿದಾರನ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಡಳಿತ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಶಾಸನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಗೇಣಿಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿತು. ಗೈರುಹಾಜರಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಜಮೀನ್ದಾರರು 2.5 ಎಕರೆಗಳ ವರೆಗೆ ಗೇಣಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಮಿಕ್ಕ ಜಮೀನನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾರುವಂತೆ ಅಧಿನಿಯಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಸ್ವಂತ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ತಲಾ 7.5 ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ಮೀರದಷ್ಟು ಜಮೀನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿಯಿತ್ತು. ನೆಲವಿಲ್ಲದ ರೈತರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಜಮೀನನ್ನು ಕೊಂಡು 30 ವಾರ್ಷಿಕ ಕಂತುಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದರು.

ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿ, ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರಾದಾಯದ ಶೇ. 16ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಪಾನಿನ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಮದು ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಮದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೊರೆಯೆನಿಸಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ದರದಲ್ಲಿ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಜಪಾನು ಈಗ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯ ಕೃಷಿ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದ ಅನಂತರ ಆಮದಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಜಪಾನೀಯರು ಆಕರ್ಷಿತರಾದರು. ತಮ್ಮ ದೇಶವೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಲವಾಗಲು ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗ ಖಾಸಗಿ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮ ಸಾಹಸದ ಕೊರತೆಯಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರವೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಖಾಸಗಿಯವರು ಮುಂದೆ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಅನಂತರ ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ನೆರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಧನವೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೂ ಒದಗಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಂಡವಾಳ ಒದಗಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ನೆರವಾಗಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಹಣ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದೆ.

ಚೀನ, ರಷ್ಯಗಳೊಡನೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳೂ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವೂ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದವು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇಳಿಯಿತು. 1923ರ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವುಂಟಾಯಿತು. 1929ರ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾದುವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಆಗ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಲು ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಬೆಲೆಗಳ ನಿಗದಿ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಆಧುನೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ರಫ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡಿತು. ಅಗ್ಗದ ನೀತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯೆನ್‌ಅನ್ನು ಅಪಮೌಲ್ಯೀಕರಿಸಿತು.

ಕ್ರ್ಯಾಫ್ಟ್ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕಾ ಯಂತ್ರ

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡುವು. ವಿಶ್ವಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪೈಪೋಟಿ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾದ ಬ್ರಿಟನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳು ಜಪಾನನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಶೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಯುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡವಳಿಕೆಯ ದೇಶವೆಂದು ದೂಷಿಸಿದುವು. ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಸರ್ಕಾರದ ಸತತ ಸಹಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು–ಇವೂ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಚೇತರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣ.

ಜಪಾನಿನ ಉದ್ಯಮಗಳು ಜೈಬಟ್ಸು ಎಂಬ ಉದ್ಯಮಿ ಕುಟುಂಬಗಳ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಮಿತ್ಸುಯಿ, ಮಿತ್ಸುಬಿಷಿ, ಸುಮಿಟೋಮೊ, ಯಾಸುಡೊ ಎಂಬವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ನೌಕೋದ್ಯಮ ಮುಂತಾದ ಇತರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ಪೈಪೋಟಿಯನ್ನೆದುರಿಸುವುದು ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಜಪಾನನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಲು ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ್ದು. ಇವು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಂತೆ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡಬಹುದಾದ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿ ದುರಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದು ಆಕ್ರಮಣಶೀಲವಾಯಿತು. ಹಗುರವಾದ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭಾರವಾದ ಉತ್ಪಾದಕ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಉಕ್ಕು, ವಿಮಾನಗಳು, ಟ್ರಕ್ಕುಗಳು, ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿತು.

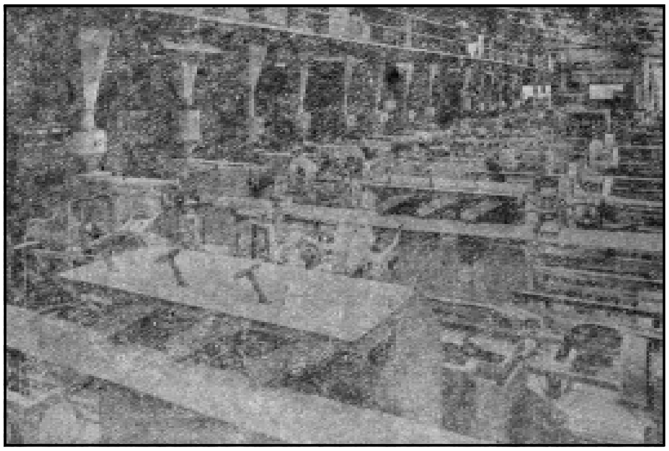

ನಗೋಯಿಯಾದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಭದ್ರ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಗಾದುವು. ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸರ್ಕಾರದ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಯಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾದುವು.

ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಡಳಿತ ಜೈಬಟ್ಸುಗಳನ್ನು ಒಡೆಯಲೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಷೇರುಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿಸಿತು. 10 ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮಿ ಕುಟುಂಬಗಳು ಇನ್ನು 10 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಕೂಡದೆಂದು ನಿರ್ಬಂಧ ಹಾಕಿತು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಟ್ಟದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣವೇ ಈ ನಿರ್ಬಂಧಗಳ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಜನರಲ್ ಮೆಕಾರ್ಥರನ ಸರ್ಕಾರ ಹೇಳಿದರೂ, ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನಡಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಜಪಾನೀಯರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಈ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಳಿಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ಸರ್ಕಾರ, ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಜಪಾನ್ ಬಲವಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಕೇವಲ 2 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ತನ್ನ ಜೈಬಟ್ಸು ವಿರೋಧಿ ನೀತಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿತು. ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿತು. ಜೈಬಟ್ಸು ಕಂಪೆನಿಗಳು ಶೀಘ್ರವೇ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ, ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧ ಜಪಾನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿತು. 1960ರ ವೇಳೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಂತೆ ಜಪಾನ್ ಕೂಡ ಮಹಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಪುನಃ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಜವಳಿ, ಕಾಗದ, ಉಕ್ಕು, ನೌಕೋದ್ಯಮ, ಮೋಟಾರು ತಯಾರಿಕೆ, ರೇಡಿಯೋ, ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಭಾರವಾದ ವಿದ್ಯುದ್ಯಂತ್ರಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿವೆ.

ಮುಂದಿನ ಕಾಲು ಶತಮಾನದ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಜಪಾನ್ ಈಗಾಗಲೇ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೊರತೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಆಮದಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಅದು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೆಲವು ವಿದೇಶೀ ಗಣಿ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿದೆ. ಇದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಕೆಲವು ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಈಗಾಗಲೆ ಪೂರ್ಣೋದ್ಯೋಗ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ವೇತನ ಮಟ್ಟ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅಗ್ಗದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತದಂಥ ದೇಶಗಳ ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲೂ ಹೊಸ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ಉದ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಈವರೆಗಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ಗಳು, ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು, ಪೆಟ್ರೊ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಬಂಡವಾಳ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಜಪಾನ್ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯುಂಟು.

1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಂದವಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುವ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಯತ್ನ ಫಲ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. 2000ದ ಜಾಗತಿಕ ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕತೆ 2005ರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. 2011ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಬೃಹತ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಜಪಾನ್ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ಮೋಟಾರ್ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ಯಂತ್ರಸಾಧನಗಳು, ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. 2010ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲ 65.9 ಮಿಲಿಯನ್. 2007ರಲ್ಲಿ ಆರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಜಪಾನಿ–ಅಥವಾ ಸು.20ಮಿಲಿಯನ್ ಜನ–ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ : ವಿದೇಶೀ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಕೃಷಿವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಅದು ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಬಂಡವಾಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಮದೂ ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳು, ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು, ರೇಷ್ಮೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡತೊಡಗಿತು. ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳೊಡನೆ.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪೈಪೋಟಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಪಾನಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪೈಪೋಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1923ರ ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು 1929ರ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಜಪಾನಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟುಮಾಡಿದುವು. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಆಧುನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ರಫ್ತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ, ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಜಪಾನಿನ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು.

ಯುದ್ಧಾನಂತರ 2 ವರ್ಷ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರದ ನಿರ್ಬಂಧವಿತ್ತು. ಆ ಬಳಿಕ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಖಾಸಗಿಯವರಿಗೇ ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಯುದ್ಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಾನೇ 200 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್ ನೆರವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಿತು. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಆಮದಿಗೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕದ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಿದ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 1952ರಿಂದ 1956ರ ವರೆಗೆ ಜಪಾನಿಗೆ 340 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್ ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಸಹಾಯಕ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಜಪಾನ್ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯುದ್ಧಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿತು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆರವು ಮಾಡಿದ್ದ ಏಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಡನೆಯೂ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುದುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿತು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಅದರ ರಫ್ತು 2,475.8 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್, ಆಮದು 1,620.6 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್; ವ್ಯಾಪಾರ ಹೆಚ್ಚಳ 855,2 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್.

ಈ ಹೆಚ್ಚಳದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನೆದುರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜಪಾನ್ ಯೆನ್ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸಿ,

ಆ ಮೂಲಕ ಆಮದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ರಫ್ತನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯದೆಂದರಿತು ಮುಂದಿನ 5 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ಪ್ರೋದನೆಗೆ ಬದಲು ಜಪಾನಿನ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಾದಾಯದ ಶೇ. 12.6ರಷ್ಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವಬ್ಯಾಂಕು, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಣ ನಿಧಿ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 1973ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ತೈಲ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೂ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. 2012ರಲ್ಲಿ, ಜಪಾನಿನದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಮೂರನೆಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಮೊದಲ ಎರಡು ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಚೀನ. 2011ರಲ್ಲಿ 500 'ಫಾರ್ಚೂನ್ 500 ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ, 68 ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. 2011ರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ರಫ್ತು 788 ಬಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳು, ಆಮದು 808.4 ಬಿಲಿಯನ್ ಡಾಲರುಗಳು.

ಜಪಾನಿನ ಅತ್ಯಂತ ಬೃಹತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಹೆಸರಾಂತ ಉದ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ಟೊಯೋಟ, ನಿಂಟೆಂಡೊ, ಕ್ಯಾನನ್, ಹೊಂಡ, ಸೋನಿ, ಪ್ಯಾನಸಾನಿಕ್, ತೋಷೀಬ, ಶಾರ್ಪ್, ನಿಪ್ಪಾನ್ ಸ್ಟೀಲ್, ನಿಪ್ಪಾನ್ ಆಯಿಲ್, ಮೊದಲಾದವು.

ಸಾರಿಗೆ : 1. ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ : ಮೇಜಿ ಅಧಿಕಾರ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಜಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು, ಜಿಲ್ಲಾ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲ ಎತ್ತಲಾಯಿತು. 1950ರ ವೇಳೆಗೆ 96,4800 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 24120 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಸಮುದ್ರಸಾಮೀಪ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒತ್ತಾಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೋಟಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ವಾಹನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನದು ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ. ಅವು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ 1.2 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

2. ರೈಲು ಸಾರಿಗೆ : 1869ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಷಾಮ ನಿವಾರಣೆಗೆಂದು ರೈಲು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡ್ ಸಾಲವೆತ್ತಿ, ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ರೈಲ್ವೆ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. 1872ರಲ್ಲಿ ಟೋಕಿಯೋ ಮತ್ತು ಯೋಕಹಾಮಾ ನಡುವೆ ಪ್ರಥಮ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 1880ರ ವೇಳೆಗೆ ಖಾಸಗಿ ಕಂಪೆನಿಗಳೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದುವು. ಕಂಪೆನಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಅನಗತ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ನಷ್ಟ

ಟೋಕಿಯೋದ ಮಾನೋ ರೈಲು. ಇದು ನಗರದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗಕ್ಕೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಓಡುತ್ತದೆ

ಉಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ 1906ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಉಪಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಖಾಸಗಿಯವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 17,000 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ 7,000 ಕಿಮೀ. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಈಗ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 27,268 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸರಕಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಂದಲೇ ರೈಲುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವರಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ. ಸರಕು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಾವಳಿ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತದೆ. 'ತೊಕೈಡೋ ಷೆನ್‌ಕನ್‌ಸೆನ್' ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದ 2387.7 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲ್ವೆ ಜಾಲ. ಇದು ಜಪಾನಿನ ಹೊನ್ಶು ಮತ್ತು ಕ್ಯುಷು ದ್ವೀಪಗಳ ಪ್ರಧಾನ ನಗರಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಗದ ರೈಲುಗಳನ್ನು 'ಬುಲೆಟ್ ಟ್ರೇನುಗಳು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ವೇಗ ಗಂಟೆಗೆ 320 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 151 ಮಿಲಿಯನ್ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

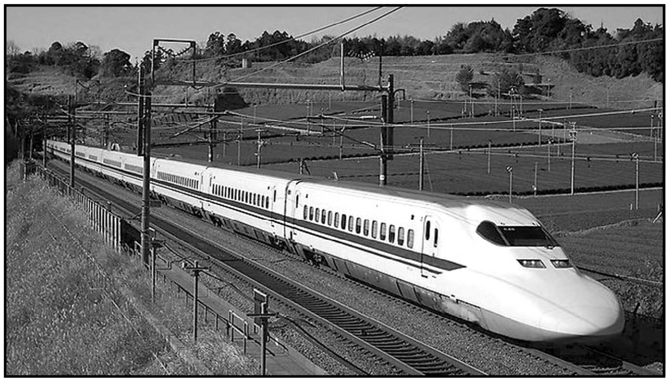

ಜಪಾನಿನ ಬುಲೆಟ್ ರೈಲು

3. ಹಡಗು ಸಾರಿಗೆ : ಷೋಗನ್ನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೇ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಜಿ ಸರ್ಕಾರ ಮೊದಲು ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು, ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕೊಂಡ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಖಾಸಗಿಯವರಿಗೆ ಮಾರಿತು. ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. 1914ರ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ 300 ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ನೌಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು.

1930ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಯೋಕಹಾಮಾದ ಕಾರ್ಗೋ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಡಗು

ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಹೊಸವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿತು. 1939ರ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನ ಹಡಗು ಬಲ 56 ಲಕ್ಷ ಟನ್.

ಆದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ಬಹುಪಾಲು ಹಡಗುಗಳೂ ಅನೇಕ ನೌಕಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ನಾಶವಾದುವು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದಾಗ ಜಪಾನಿನ ಹಡಗು ಬಲ 14 ಲಕ್ಷ ಟನ್. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಹಡಗುಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ 1969ರ ವೇಳೆಗೆ 86 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಹಡಗುಬಲವಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಹೊಸ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದ ಶೇ. 48ರಷ್ಟು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

4. ವಾಯು ಸಾರಿಗೆ : ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ವಾಯುಯಾನಕ್ಕಾಗಿ 1929ರ ಅನಂತರ ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಕಂಪೆನಿಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದುವು. ಬಳಿಕ ಅವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದುವು. ಜಪಾನ್ ಏರ್‌ವೇಸ್ ಕಂಪನಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕ ವಾಯುಪಡೆಯೂ ಸೇನೆಯ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಯುದ್ಧಾನಂತರವೂ 1951ರ ವರೆಗೆ ನಾಗರಿಕ ವಾಯುಯಾನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1951ರಿಂದ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು 1954ರಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಯುಯಾನ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 173 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ.

ಬ್ಯಾಂಕು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು : ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿದೆ. 1882ರಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಜಪಾನ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಬಂಡವಾಳ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕೂಡು ಬಂಡವಾಳ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೇ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಜಪಾನ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಲಾಯಿತು. 1885ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳ ಆಧಾರವುಳ್ಳ ಪರಿವರ್ತನೀಯ ನೋಟು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳ ಅನಂತರ 1950ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನೋಟುಗಳ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೋಟುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಹಣದುಬ್ಬರವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಜಪಾನಿನ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಂತೆ ಮಿಶ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಎಂ.)

ಜಪಾನ್ ಮೆರುಗು : ಲೋಹ, ಮರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ರಮ; ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಮಾಡಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಜಪಾನ್ ಅರಗು ಸಾಮಾನುಗಳಂತೆಯೇ ರಂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ (ಜಪಾನಿಂಗ್). ಜಪಾನ್ ಮೆರುಗು ಕಲೆ ಮೊದಲು ಆ ದೇಶದ ಉರು ಎಂಬ ಮರದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ಇದು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರಹೆಯ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಯ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಚ್ಛ ಪಾರದರ್ಶಕ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಸ್ಥಿರವಾದ ಖನಿಜ ಬಣ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಜಪಾನ್ ಮೆರುಗು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಗಸೆ ಎಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಕಪ್ಪು ರಾಳ ಮತ್ತು ಗೋಂದು. ಕೋಪಾಲ್ ವಾರ್ನಿಷ್ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಧಾರ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದುಂಟು. ವಸ್ತುವಿನ ಹೊರಮೈಯನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ನುಣುಪಿಸಿ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸವರಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಕಾವಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ (ಕೆಲವು ವೇಳೆ 300° ಫ್ಯಾ. ವರೆಗೂ) ನುಣುಪಿಸಿ ತಣಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಲೇಪನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ಒಪ್ಪಪಡೆದ ವಸ್ತು ತುಂಬ ಹೊಳಪಿನಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರದ ಉಷ್ಣತಾ ಏರುಪೇರುಗಳಿಂದಾಗಲಿ ತೇವದಿಂದಾಗಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಹಾಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಪಾನ್ ಮೆರುಗು ಕಲೆ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಗಾಜುಲೇಪನದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಕಲೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಗೃಹಸಲಕರಣೆಗಳು, ಕೈಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಗಡಿಯಾರಗಳ ಮುಖಫಲಕಗಳು, ಕಾಗದವನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಮಾನುಗಳು–ಇವು ಜಪಾನ್ ಮೆರುಗಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರ : ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ತೀರಗಳು ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1007765 ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ಸಮುದ್ರದ ಗರಿಷ್ಠ ಆಳ 3741 ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊರಿಯ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಚೀನ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದ ಸೋಯ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಓಕಾಟ್‌ಸ್ಕ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಸುಗಾರೂ ಜಲಸಂಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೂ ಈ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಲಾಡಿವಸ್ಟಾಕ್ ನಗರ ಈ ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು.

ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಮುಖ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮುದ್ರವೂ ಒಂದು. ಹೆರಿಂಗ್, ಸಾಮನ್, ಕ್ರ್ಯಾನನ್, ಕಾಡ್ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ತಿಮಿಂಗಿಲಗಳ ಬೇಟೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ಒಕ್ಕೂಟ, ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನಿನ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಅನೇಕ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಆರ್.ಇ.)

ಜಪಾನೀ ಕಲೆ : ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯ ಉಗಮ ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಾಗಲಿ ಇದ್ದುವೆನ್ನಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಲಿಖಿತಾಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳೂ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದುವು. ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದವರು ಚೀನೀ ಜನ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಜನ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾವಿದರೇ ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕಲೆಯ ವಿಚಾರದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಚೀನದಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ತಂದವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಕಲೆಯೆಲ್ಲ ಚೀನೀಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಳೆದಿದ್ದುವು. ಇದು ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದ ಪ್ರಭಾವವಲ್ಲ. ಕೊರಿಯ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಟಿಬೆಟ್, ಮಂಗೋಲಿಯ, ಅನ್ನಾಂ–ಈ ದೇಶಗಳ ಕಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಮೈದಳೆದವು.

ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಸಂವಿಧಾನಗಳೂ ಚೀನೀಯರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಂದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನೀಕಲೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ಜಪಾನೀ ಕಲೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಿಜುಕುರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹ

ಪ್ರ.ಶ. 756ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಷೋಮು ಎಂಬಾತ ನಿಧನನಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಸ್ವಂತ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಾರಾದ ತೋಡೈಜಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ಮಾಡಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಷೋಸೊಯ್ನ್ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಕೈಕೆಲಸಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚೀನೀ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೇ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ವಸ್ತುಗಳೂ ಟಾಂಗ್ ಯುಗದ ಚೀನೀ ಕಲೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದ್ದುವು. ಚೀನೀ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಿಹಾರಗಳೂ ಅರಮನೆಗಳೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿದುವು. ಇದೇ ಪದ್ಧತಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪರದೇಶೀಯರ ದಾಳಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಈ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇವು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಅದೂ ನಾರಾದ ಷೋಸೊಯ್ನ್ ರಾಜಭಂಡಾರವನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾದ್ದೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ, ದಾರು ವಾಸ್ತುವಲ್ಲದೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪಾತ್ರೆ, ವಿಗ್ರಹಗಳು,

ಗಿಗಾಕು ಮುಖವಾಡ

ಪೋರ್ಸಿಲೀನ್ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಜೇಡ್ ಕೃತಿಗಳು, ಲಾಕ್ಷಾರಸದ ಕೃತಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚೀನದಿಂದಲೇ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಸುಮಾರು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾರಾದ ಬಳಿಯಿರುವ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಬೌದ್ಧ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸೊಗಸಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಗುಡಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಬೆಂಕಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಾಶವಾದುವು.

ನಾರಾದ ಷೋಸೊಯ್ನ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿವೆ, ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ, ಸಾವಿರಾರು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿರುವ ಈ ರಾಜಭಂಡಾರವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರ.ಶ. 756ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದಳಂತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರೆ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ, ಚೆಂದದ ವಸ್ತುಗಳು,

ಆಟಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಇದ್ದುವು. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೀನೀ ಪದ್ಧತಿಯ ಕೃತಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಮರದ ಶೋಸೊಯ್ನ್ ಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶದವರ ಪ್ರಭುತ್ವ ಚೀನದಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಪಾನೀಕಲೆಯ ಸಂವಿಧಾನಗಳೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ

ಜೋರಿ – ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ನೆಯ್ದ ಜನಪ್ರಿಯ ಪಾದರಕ್ಷೆ

ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗತೊಡಗಿದುವು. ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಓತಪ್ರೋತವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತ್ತು. ಇದೇ ಧರ್ಮ ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗಿದ್ದ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಒದಗಿ ಹೊಸದೊಂದು ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದ ಯಾಮಾಟೋ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶುದ್ಧ ಜಪಾನೀಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಸಿದ್ಧವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಅವಶ್ಯವಾದ ಅಂಗಗಳಂತೆ ಸೇರಿಬಂದುವು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸುರುಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ಈ ಸುರುಳಿಗಳಿಗೆ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಕೀಮಾನಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜನಗಳ

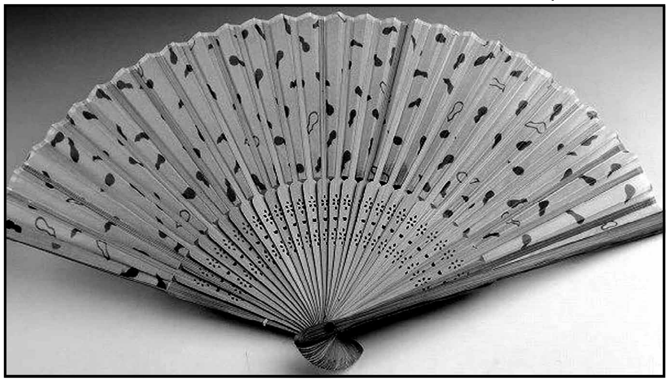

ಸೆನ್ಸು – ಜಪಾನಿನ ಜನಪ್ರಿಯ ಮಡಿಸುವ ಬೀಸಣಿಗೆ

ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಜಪಾನೀ ಕಲೆಗಾರರು ಸಂವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಚಿತ್ರನಿರೂಪಣೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಆದರೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಚೀನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ನಿಂತಿತ್ತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸುಪ್ತ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಸೂಂಗ್ ರಾಜವಂಶ ಆಗ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ರಸಿಕರಾದ ಈ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ ಎರಡೂ ಮತ್ತೆ ವೈಭವದಿಂದ ತಲೆಯೆತ್ತಿಕೊಂಡುವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯ ಮೇಲೂ ಆಯಿತು. ಚೀನೀ ಶೈಲಿಯ ಕೃತಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳ ತೊಡಗಿದುವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಕರಿಶಾಯಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ನಿಸರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವಾರು ಜಪಾನಿ ಕಲಾಪದ್ಧತಿಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿಕೊಂಡುವು. ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯೂ ಅದರ ಪ್ರವರ್ತಕನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು. ಜಪಾನೀ ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಸೆಷೂ (1420–1506)

ಜಪಾನೀ ಬೊಂಬೆಗಳು

ಚೀನೀ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜಪಾನೀ ಶೈಲಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಹಿಂದೆ ಬಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ. 1603ರಿಂದ 1868ರವರೆಗೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಟೋಕೂಗಾವ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಪಾನೀ ಶೈಲಿಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದುವು. ಆದರೂ ಚೀನೀ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜಪಾನೀ ಕಲಾವಿದರು ಚೀನೀ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಶ್ರೀಮಂತರು ಚೀನೀ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಲವಾರು ಚೀನೀ ಕಲೆಗಾರರ (ಫಾನ್, ಚಿನ್, ಷಿಟವೋ. ಛು ಟ ಮುಂತಾದವರ) ಚಿತ್ರಗಳು ಜಪಾನೀ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೇ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಚೀನೀ ಕಲೆಗಾರ ಕಓ ಛ್ ಇ–ಪ್ಐ (1672–1734) ಎಂಬಾತ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ಬೆರಳು ಚಿತ್ರಣ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರದೆ ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪುರಸ್ಕಾರ ಪಡೆಯಿತು. ಯಾಮಾಟೊ ಪದ್ಧತಿ ಮಾತ್ರ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಉಳಿಯಿತು. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಯಾಮಾಟೊ ಶೈಲಿ ಎರಡರ ಸಂಗಮದಿಂದ ನವ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಅಲಂಕರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಸುಭಗವನ್ನಾಗಿ, ವಿಭವಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂತು. ನಿಸರ್ಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಈಗಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದುವು. ಸಂವಿಧಾನದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಜಪಾನಿನ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿತು. ಕನೊ ಪದ್ಧತಿಯೆಂಬುದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಳೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬರುಬರುತ್ತ ಈ ಹೊಸ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಶುದ್ಧ ಜಪಾನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದ ಧ್ಯಾನ ಪಂಥ (ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಛ–ಅನ್, ಜಪಾನಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೆನ್) ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಧ್ಯಾನ

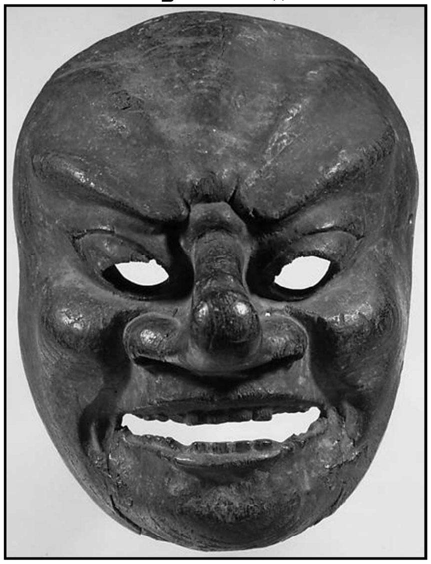

12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬುಗಾಕು ಮುಖವಾಡ

ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ವಿವರಗಳಾದ ಏಕಾಂತ, ಶಾಂತಿ, ನಿಸರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಏಕಚಿತ್ತದ ಅನುಸಂಧಾನ ಇವು ಕಲೆಗಾರರ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಉಜ್ಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿದುವು. ಧ್ಯಾನಪಂಥದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೇ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ.

ಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಹಕ್ಕಿಗಳು – ಒಂದು ವರ್ಣಚಿತ್ರ

ಅದೂ ಬೋಧಿಧರ್ಮನ (ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದರುಮ) ಚಿತ್ರಣ ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ, ಸರಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಈತ ಧ್ಯಾನ ಪಂಥದ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಂಚೀಪುರದವನಾದ ಈತ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುವಾಗಿ ಚೀನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ

ಚೆರಿಗಿಡ. ಸುನೇರಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲಿನ ವರ್ಣಚಿತ್ರ

ಧ್ಯಾನ ಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವನು ಜಪಾನೀ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯನಾದ ವಸ್ತು. ಇವನನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧ್ಯಾನ ಪಂಥವಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಮಹಾಯಾನ ಶಾಖೆಗಳೂ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿ ಈ ಶಾಖೆಗಳ ದೇವದೇವತೆಗಳೂ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರೂ ಅರ್ಹಂತರೂ ಮುನಿಗಳೂ ಕಲಾವಿದರ ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದರು. ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ (ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಮಿದ), ಮಂಜುಶ್ರೀ (ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಂಜು), ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ, ತಾರಾ, ಪ್ರಜ್ಞಾಪಾರಮಿತ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಯಾನ ದೇವತೆಗಳ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮಂಡಲಗಳೂ ಯಂತ್ರಸ್ಥಿತ ದೇವತೆಗಳೂ ಗಣಪತಿಯುಗ್ಮ, ಗಣೇಶಾನೀ ಮುಂತಾದುವೂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಇಬ್ಬರು ಗಣಪತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಇಕೆಬಾನ–ಹೂಗಳ ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ

ಹೀಗೆಯೇ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪವೆಂಬ ಜಪಾನೀ ಕಲ್ಪನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಶದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ನಿಸರ್ಗ ಸುಂದರವಾದುವು ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಪರಿಗೃಹೀತವಾದುವು. ಅವುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಕಲೆಗಾರರ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಮಿಡಿಯಿತು. ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಫೂಜೀಯಾಮ ಎಂಬ

ಕುಂಭ ತಯಾರಿಕೆ

ಪವಿತ್ರ ಪರ್ವತ. ಭಾರತದ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತವಿದ್ದಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅದು. ಜಪಾನೀ ಕಲೆಗಾರರೂ ಕವಿಗಳೂ ಅದನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಪಾನೀ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಫೂಜೀಯಾಮ ದೇವತಾತ್ಮನೆಂದು ಹಿರಿದಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಮಡಿಸುವ ಅಂತರಪಟ ಫಲಕಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಬೋಬ್ಯು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಚಲಿಸುವ ಗೋಡೆಗಳ (ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಫುಸುಮ) ಮೇಲೆಯೂ ನಾಜೂಕಾದ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿತು. ಜಪಾನೀ ಕಲಾಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೆಂದರೆ ಕೋಎಟ್ಸು ಎಂಬುದು. ಇದರ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಕೋಎಟ್ಸು (1557–1637) ಮತ್ತು ಕೋರಿನ್ (1658–1716). ಪಶ್ಚಿಮ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಕೀಯಾಯೆ (ಇದು ಪ್ರಾಣ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜಪಾನೀ ಪದ) ಶಾಖೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶಾಖೆಯವರು ಮರದ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಕುಶಲರು. ಬಡವರು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲಾರದುದರಿಂದ ಇವರಿಗಾಗಿ ಈ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಈ ಶಾಖೆಯ ಕಲಾವಿದರಿಗಿತ್ತು. ಇವರು ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನಜೀವನ, ರೈತಾಪಿ ಜನ, ಕೂಲಿಕಾರರು ಇವರೆಲ್ಲರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜಪಾನೀ ಜಾನಪದ : ಜಪಾನ್‌ನ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ, ಕೊರಿಯ, ಭಾರತಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಅದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪುರಾಣಗಳು, ನೃತ್ಯಗಳು, ಗೀತೆ, ಕಥೆ, ನಂಬಿಕೆ, ಗಾದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಹಾಗೂ ದೈವಗಳ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳು, ಜಪಾನಿನ ಷಿಂಟೋ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ವಿಶ್ವದ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ : ಪ್ರಶ. 712ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಜಪಾನ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕ ಕೋಜಿಕಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಏಳು ದೈವಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ ಆಯಿತು. ಅನಂತರ ಐದು ಜೊತೆ ದಂಪತಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಜೋಡಿ ಈಜ್ಞಾನಾಗೀ ಮತ್ತು ಈಜ್ಞಾನಾಮೀ ಅವರು ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಆಭರಣಯುತ ಈಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸ್ವರ್ಗದ ತೇಲುವ ಸೇತುವೆಯ (ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು) ಮೇಲೆ ಬಂದು ನಿಂತರು. ಕೆಳಗಿದ್ದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಈಟಿಯನ್ನು ಅದ್ದಿ ಮೇಲೆತ್ತಿದಾಗ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹನಿಯೊಂದು ಘನೀಭವಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಒನೊಗೊರೊ ದ್ವೀಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ದೇವದಂಪತಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಜಪಾನಿನ ಎಂಟು ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತರು.

ದೈವಗಳ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇದು ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿವರ : ಈಜ್ಞಾನಾಗೀ ಮತ್ತು ಈಜ್ಞಾನಾಮೀಯವರ ಕೊನೆಯ ಮಗು ಅಗ್ನಿದೇವ ಹುಟ್ಟಿದ ಅನಂತರ ಈಜ್ಞಾನಾಮೀ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಳು. ಅವಳ ಕೊಳೆಯುವ ದೇಹದಿಂದ ಮತ್ತು ಶೋಕತಪ್ತನಾದ ಅವಳ ಪತಿ ಈಜ್ಞಾನಾಗೀ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ಜನಿಸಿದುವು. ಪತ್ನಿಯ ಸಾವಿನಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡ ಈಜ್ಞಾನಾಗೀ ತನ್ನ ಮಗ ಅಗ್ನಿದೇವನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ರಕ್ತದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ದೈವಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ವಿರಹವೇದನೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಈಜ್ಞಾನಾಗೀ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಧೋಲೋಕವಾದ ಹೇಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವಳ ಭಯಂಕರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮತ್ತೆ ಮೇಲುಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ನದಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಅಂಗಾಂಗಳಿಂದ, ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳು ಜನಿಸಿದರು. ಅವನ ಮೂಗಿನಿಂದ ವಾಯುದೇವನಾದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ, ಬಲಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಚಂದ್ರ, ಎಡಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಪ್ರಮುಖಳಾದ ಸೂರ್ಯ ದೇವತೆ ಆಮಾತಿರಾಸು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವಿಧೇಯನಾದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ, ತಂದೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ. ಸೋದರಿ ಆಮಾತಿರಾಸುವಿನೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡಿದ. ಆಕೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಗುಹೆ ಸೇರಿದಾಗ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕತ್ತಲೆ ಆವರಿಸಿತು. ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಅವಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಸೋದರಿ ಅಮಾತಿರಾಸು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅಭರಣಗಳಿಂದ ಐದು ದೇವರುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಆಮಾತಿರಾಸು ಸೂಸ–ನಾ–ವಾವಿನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಮೂರು ಚೂರಾಗಿ ಮುರಿದು ಅಗಿದು ಉಗುಳಿದಾಗ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಜನಿಸಿದರು. ಇವರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂಟು ದೇವತೆಗಳು ಜಪಾನ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ವಂಶಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದರು.

ಸೂಸ–ನಾ–ವಾವಿನ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳಲು ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಅಟ್ಟಿದರು. ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಡುವಾಗ ಅವನು ಅನ್ನ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕೊಂದದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಿಡಗಳ ಬೀಜಗಳಾದುವು. ಸೂಸ–ನಾ–ವಾವನ್ನು ಕುರಿತ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳಿವೆ. ಇವನ ವಂಶಜರೇ ಇಜ್ಞೂಮೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಜಪಾನಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕಲ್ಪಿತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಸ್ವರ್ಗ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲಸಿದ ಬಳಿಕ ಆಮಾತಿರಾಸು ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಗಮನ ಹರಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಹಿರಿಯ ಮಗ ನೀನೀಗೀಯೊಂದಿಗೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ದೂತರನ್ನು ಭೂಲೋಕದ (ಜಪಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು) ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಇಜ್ಞೂಮೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನಾಗಲೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾವಿನ ಸಂತತಿಯವರು ಆಮಾತಿರಾಸುವಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ನೀನೀಗೀ ಕೀಯೂಷೂಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಅವನಿಗೆ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳಾದರು. ಮೂವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಮುದ್ರದೇವನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಗಂಡುಮಗುವಿನ ತಂದೆಯಾದ. ಈ ಮಗು ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಕಿರಿಯ ತಂಗಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಜನಿಸಿದವನೇ ರಾಜಕುಮಾರ ಟಾಯಾಮೀಕೇನು. ಇವನು ಜಿಮ್ಮು ಟೆನ್ನೊ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 660ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಥಮ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ.

2. ಬೌದ್ಧ ಪುರಾಣಗಳು : ಕೊರಿಯದಿಂದ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಬೌದ್ಧ ದೈವಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ದೇವರುಗಳೂ ಬೌದ್ಧದೇವತೆಗಳ ಪುನರವತಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸತ್ತ ಅನಂತರದ ಲೋಕಗಳಾದ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜಪಾನೀಯರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಕಲ್ಪನೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ. ಬೌದ್ಧಪುರಾಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ದೈವಗಳೆಂದರೆ ಜಿಜೋ ಮತ್ತು ಕ್ವನ್ನೋನ್.

ಜಿಜೋದೇವ ಕಷ್ಟನಿವಾರಕ. ಅದರಲ್ಲೂ ಈತ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳ ರಕ್ಷಕ ಮತ್ತು ಪೋಷಕ. ರೋಗಿಗಳನ್ನು ರೋಗದಿಂದ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪಾತಾಳಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ನರಕದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಶಕ್ತಿ ಈತನಿಗೆ ಇದೆ.

ಕ್ವನ್ನೋನ್ ಮೂಲತಃ ಬೋಧಿಸತ್ವನಾಗಿದ್ದು ಗಂಡುದೇವರಾದರೂ ಚೀನದ ಪ್ರತಿಮಾ ವಿವರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಈ ದೇವರನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ ; ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತ ದಯಾದೇವತೆ.

ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲೂ ಭೂತವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಭೂತಗಳನ್ನು ಒನಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಐತಿಹ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಭೂತಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ.

3. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು : ಜಪಾನಿನ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನರಿ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಜರ್ ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕರಡಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನರಿ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದು ರೂಪವನ್ನು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನ ಆಕಾರಕ್ಕೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಸುಂದರ ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೋಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ನರಿ–ಬೆಂಕಿ ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಉಕ್ತಿಯೇ ಜಪಾನೀಯರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ದಯೆಯುಳ್ಳ ನರಿಗಳು ಅನ್ನದೇವನಾದ ಇನರಿಯ ದೂತರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅನ್ನದೇವನೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ನರಿಗಳಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನಂತೆ. ಬ್ಯಾಜರ್ ಕರಡಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಇಂಥದೇ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ನರಿಯ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಈ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಉಂಟು.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಮೊಮೊತಾರೊವಿನ ಕಥೆ ಇದು. ಮಗು ಮೊಮೊತಾರೊ ಪೀಚ್ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ವೃದ್ಧ ದಂಪತಿಗಳು ಮನೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೇಲೆ ಆತ ದೆವ್ವಗಳ ದ್ವೀಪ ಓನಿಗಷೀಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೆವ್ವಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೂವರು ಪ್ರಾಣಸ್ನೇಹಿತರಾದ ನಾಯಿ, ಕೋತಿ ಮತ್ತು ಜೀವಂಜೀವ ಹಕ್ಕಿ (ಫೆಸೆಂಟ್)ಯೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ.

ಬಿದಿರು ಕಡಿಯುವವನ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ: ತಪ್ಪಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿ ಚಂದ್ರನ ಹೆಣ್ಣುಮಗು ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮಗು ಬಿದಿರು ಕಡಿಯುವವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಮದುವೆ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಾಗ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ವರಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾಳೆ. ಮಾಟ್ಸುಯಾಮಾನ ಕನ್ನಡಿ, ಕಿಂಟರೊ ಕಥೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು.

4. ಹಬ್ಬಗಳು : ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುವಾಗಿವೆ. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಐದು ಹಬ್ಬಗಳು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ : 1. ನನಕುಶ ಅಥವಾ ಏಳು ಹುಲ್ಲುಗಳ ಹಬ್ಬ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಜನವರಿ 7ರಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಳು ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ವರ್ಷ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ. 2. ಹಿನಮತ್ಸೂರಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿ ಮಾರ್ಚ್ ಮೂರರಂದು ಆಚರಿಸುವ, ಹುಡುಗಿಯರ ಹಬ್ಬ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಣಿಯರ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಟೊಕೊನೊಮದಲ್ಲಿಟ್ಟು (ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ಗೂಡು) ಅವುಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಿಯರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಜಪಾನ್‌ನ ಆದರ್ಶ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 3. ಟನಬಟ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಜುಲೈ ಏಳರಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನೇಯ್ಗೆಯವರ

ಬೊಂಬುನಿರ್ಮಿತ ಮಹಾಮತ್ಸ್ಯ : ತೋಯಾಹಾಮ್ ಮೀನುಗಾರರಿಂದ ಸಮುದ್ರ ದೇವತೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆ. ಪ್ರತಿ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಅವರು ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಬ್ಬ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. 4. ಟನಗೊನೊಸೆಕ್ಕು ಮೇ 5ರಂದು ಆಚರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಹುಡುಗರ ಹಬ್ಬ. ಏಳು ವರ್ಷ ಕೆಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ದವಾದ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕಾಗದದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಪ್ (ಸಿಹಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೀನು) ಮೀನನ್ನು ತೂಗು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ಮೀನು ಕೂಡಿಕೆ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗ ಜಲಪಾತದ ಎದುರಿಗೂ ಈಜಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಇದು ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷಲಕ್ಷಣದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಪುರಾತನ ಯೋಧರ ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ವೀರನಾಯಕರುಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಟೊಕೊನೊಮದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಡುಗರನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಜನಪ್ರಿಯ ಶೂರರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆಯುಧಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 5. ಚೊಯೊ ಅಥವಾ ಸೇವಂತಿಗೆ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ಒಂಬತ್ತರಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಸೇವಂತಿಗೆ ಹೂವಿನ ಪ್ರದರ್ಶನವಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಐದು ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಹಬ್ಬಗಳಿವೆ. ಹೊಸ ವರ್ಷದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮೂರು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಯಸ್ಕರು ಪ್ರತಿ ಹೊಸ ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ದಿನವನ್ನು ತಾವು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು, ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು, ವಿವಿಧ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವುದು, ಮೊದಲ ಕನಸು ಕಾಣುವುದು-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ಕನಸು ಕಾಣಲು ಟಕರಬ್ಯೂನ್‌ನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಜನವರಿ ಮೂರರ ರಾತ್ರಿ ತಲೆದಿಂಬಿನ ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟು ಮಲಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಕಂಡ ಕನಸು ಅವರಿಗೆ ದೈವವಾಣಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಫೂಜೀ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಶುಭ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಓಬೊನ್ ಅಥವಾ ದೀಪಗಳ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಜುಲೈ 13-16ರವರೆಗೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ಕಾಣುವುದೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫೆಬ್ರುವರಿ ಮೂರರಂದು ಆಚರಿಸುವ ಸೆಟ್‌ಸುಬುನ್ ಎಂಬ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಜನ ಸಾಯಂಕಾಲ ಅವರ ವಯಸ್ಸಿನಷ್ಟು ಹುರುಳಿಬೀಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದೃಷ್ಟ ಬರಲಿ, ಅನಿಷ್ಟ ತೊಲಗಲಿ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಎರಚುತ್ತಾರೆ.

5. ಗಾದೆಗಳು : ಜಪಾನೀಯರ ಚತುರತೆ ಹಾಗೂ ವಿವೇಕಗಳನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಗಾದೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಕೆಲವು ಅವರಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಉದಾ : ಮನಸ್ಸಿನ ಭೂತ ತನ್ನನ್ನೇ ತೆಗಳಿತು ಎಂಬ ಜಪಾನಿನ ಗಾದೆ ತನ್ನ ವಿಷ ತನ್ನನ್ನೇ ತಿಂದಿತು ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಗಾದೆಯಂತಿದೆ. ಅಳುವ ಮುಖಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೇನುಹುಳು (ಕಷ್ಟಗಳು ಬರುವಾಗ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ); ಎಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಿದೆಯೊ ಅಲ್ಲಿ ಅನನುಕೂಲವಿದೆ; ಇರುವೆಯ ಆಸೆಯೂ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ; ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ; ಜ್ಯೋತಿ ತಾ ಉರಿದು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಬೆಳಕಾಯಿತು; ಕುರುಡನಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ; ಪೂಜಾರಿಗೆ ಬಾಚಣಿಗೆ; ಕಪ್ಪೆ-ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೇ ಜನ್ಮಕೊಡುತ್ತದೆ; ಸೇರುವುದು ಬೇರೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ-ಇತ್ಯಾದಿ ಜಪಾನೀ ಗಾದೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿ ನಿತ್ಯಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತವೆ.

6. ನಂಬಿಕೆಗಳು : ಅದೃಷ್ಟ ದುರದೃಷ್ಟಗಳನ್ನು ತರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅನೇಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿವೆ. ಯಾವುದೊ ಒಂದು ರಾಶಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ಗುರುವಾರ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ಮೊದಲ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ವ್ಯಾಘ್ರನ ದಿನ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕು ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಲೇ ದೆವ್ವಗಳು ಪ್ರವೇಶಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ. ಅನೇಕ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದು ಕಟ್ಟಡ ಬಿದ್ದುಹೋದರೆ ಕಟ್ಟಡದ ದುರದೃಷ್ಟವೆಂದೋ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಡದ ನಿವೇಶನ ಕೆಟ್ಟದ್ದೆಂದೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು, ಮೂವತ್ತಮೂರು, ನಲವತ್ತೆರಡು, ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ವರ್ಷಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಕು ತರುತ್ತವೆಯಂತೆ. ಈ ಅಂಕಿಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಜಪಾನೀಯರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ನಲವತ್ತೆರಡು ಅಂಕಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಷೀ-ನೀ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮರಣ ಎಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಾಹ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ರಾಶಿ, ಗಣ ಜಾತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜೋತಿಷ್ಯರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಜಾಲಾಶ್ವ'ದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ಅವಳು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತಾಳಂತೆ. ಅಂಥವಳನ್ನು ಯಾರೂ ಮದುವೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಪಾನೀಯರು ಊಟಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಟ್ಟಲು ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ಅನ್ನ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಉಣಿಸಿದಂತೆ ಎಂದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆ.

ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ವಿಚಿತ್ರ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಚರ್ಮರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಟೋಪಿಯನ್ನು ನದಿಯ ಅಥವಾ ಕೊಳದ, ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿಗೆ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟರೆ ರೋಗ ಟೋಪಿಯೊಡನೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಷಿಂಟೊ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಅಶುಚಿ ದುರದೃಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಜಪಾನೀಯರು ಶುಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಲು ಉಪ್ಪನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಅರ್ಥರಹಿತ ಮಂತ್ರಮಾಟದ ಸೂತ್ರ ಅಬ್ರಕಡಬ್ರದಂತೆ ಜಪಾನೀಯರಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಯಕ್ಷಿಣಿ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಉದಾ : ಹಾವು ಕಂಡಾಗ ಅಬುರಉನ್‌ಕೆನ್‌ಸೊವಕ-ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಅದು ಮಾಯವಾಗುತ್ತದಂತೆ.

7. ಗೀತೆಗಳು ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಗಳು : ಜಪಾನಿನ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಸನ್‌ಕ್ಯೊಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಸಮಿಸೆನ್, ಕೋಟೋ ಮತ್ತು ಷಕುಹಚಿ. ಮೊದಲನೆಯದು ಮೂರು ತಂತಿಯ ಗಿಟಾರ್‌ನಂತೆ ಇದ್ದು, ಅದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮೊನಚಾದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಮೀಟುತ್ತಾರೆ. ಕೋಟೋ ಹೆಚ್ಚು ಧ್ವನಿಸುವ ಹದಿಮೂರು ತಂತಿಗಳ ವಾದ್ಯ. ಷಕುಹಚಿ ಬಿದಿರಿನ ಕೊಳವೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೊಳಲು ರೀತಿಯ ವಾದ್ಯ. ಇವಲ್ಲದೆ ತಮಟೆ, ಬಿವ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತಂತಿಯ ಕಿನ್ನರಿ (ಲೈರ್) ವಾದ್ಯಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜಪಾನೀ ಸಂಗೀತ ಚೀನೀ ಹಾಗೂ ಕೊರಿಯನರ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಮಿನ್‌ಯೋ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೊ ಕೈ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿಕೊಂಡೊ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡೊ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಭೂಮಿ ಅಗೆಯುವಾಗ ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಡೊಟ್‌ಸುಕಿ ಅಥವಾ ಜಿಟ್ಸುಕಿ-ಉತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರಸ್ತೆಮಾಡುವಾಗ, ಕಟ್ಟಡಗಳ ತಳಹದಿ ಮಾಡುವಾಗ ದಸಿದೂಲಗಳನ್ನು ನೆಡುವ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಾಗ ಈ ವಿಧದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಂಬಗಳನ್ನು ಎತ್ತುವಾಗ ಹಗ್ಗ ಎಳೆಯುವಾಗ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ಹಾಡುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಕಥೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಾಗ, ಎಳೆಯುವಾಗ ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಇಷಿ-ಹಿಕಿ-ಉತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯ ಹಾಡುಗಳು (ಉಮಕತ-ಬುಷಿ) ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವಧುವನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ

ಅವಳ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವಾಗ ಹಾಡುವುದನ್ನು ಬೇರಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಹಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶೋಕಗೀತೆಗಳನ್ನು (ಓ ಇವಕೆ ಬುಷಿ) ಕುದುರೆ ಸವಾರರು ಹೆಣದ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮರ ಕೊಯ್ಯುವವರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಿಯಾರಿ–ಉತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮೀನುಗಾರರ ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಘುನ–ಉತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಲೆ ಬೀಸುವಾಗ, ದೋಣಿ ನಡೆಸುವಾಗ, ಬಲೆ ಎಳೆಯುವಾಗ ಇಂಥ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಣಯ, ಬೇಟೆ, ಅದೃಷ್ಟ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇವು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮೀನು ಬೇಟೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದರೆ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಹಾಡುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಟಇರ್‌ಯೊ–ಬುಷಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿ. ಸುನೇರಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ವರ್ಣಚಿತ್ರ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನ

ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳುಂಟು. ಬತ್ತ ನಾಟಿ ಹಾಕುವಾಗ, ಟೀ ಬಿಡಿಸುವಾಗ, ನೆಡುವಾಗ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಾಡುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಟ–ಉಎ–ಉತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಣದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಾಡುವುದುಂಟು. ಈ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ನಾಟಿಮಾಡುವ ಅನುಕರಣೆ ನೃತ್ಯಗಳಾದ ಡೆಮ್‌ಬು ಅಥವಾ ಟ–ಮೈಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಳೆಕೀಳುವ ಪದಗಳು ಕುಸತೊರಿ–ಉತ ತಾಳಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ರೇಷ್ಮೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಟ–ಒರಿ–ಉತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆ ಕೀಳುವುದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಾಗುವವರೆಗೂ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗೀತೆಗಳಿವೆ. ಕೊ–ಉತ ಪದಗಳನ್ನು ಹಳ್ಳಿಯ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನೃತ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣ ಕೊಳಲು, ತಮಟೆ ಅಥವಾ ಗಂಟೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾದ್ಯಗಳು. ಭೋಜನಕೂಟದ ಹಾಡುಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆರು ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ರೊಕುಚೊಸಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಬೋನ್–ಒಡೊರಿ–ಉತ ಅಥವಾ ಒ–ಬೋನ್ ಹಬ್ಬದ ಹಾಡುಗಳು. ಹಬ್ಬದ ಸಾಯಂಕಾಲ ನೃತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಬಗೆಯದು. ನೃತ್ಯ ನಡೆಯುವಾಗ ಲೈಂಗಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಡಿಲಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಯುವಕ ಯುವತಿಯರ ಪ್ರಣಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಉಂಟು. ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ವಿಷಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಶುಭಕೋರುವ ಮತ್ತು ಇತರೆ ವಿಷಯಗಳು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಿರುತ್ತವೆ.

ಸಿಂಹನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೂಕವೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹೊಸವರ್ಷದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಷಿಷಿ–ಮೈ ಮತ್ತು ಷಿಷಿ–ಒಡೊರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳು ಶುಭ ಕೋರುವವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಡುಗಳಾದ ಕಮಿ–ಉತಗಳನ್ನು ಜಪಾನಿನ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬೌದ್ಧರ ಮಂಗಳಹಾಡು ನೆಂಬುತ್ಸು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ವ–ಸನ್‌ಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಅಸಂಗತ ಹಾಡುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಹಾಡುಗಳು (ಡು–ಯೊ) ಮತ್ತು ಲಾಲಿಪದಗಳು (ಕೊಮರಿ–ಉತ) ಮಿನ್–ಯೊ ಗೀತೆಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು, ರೂಪ ಮತ್ತು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಚಂದ್ರ, ಮಿಂಚುಹುಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲದೆ ದೀರ್ಘ ಸರಳಕಥೆಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯ ಗೀತೆಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಗ್ಗ ಜಿಗಿಯುವಾಗ, ಚೆಂಡು ಆಡುವಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಏನೂ ಆಟವಿಲ್ಲದಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು (ಷಿನ್–ಮಿನ್–ಯೊ) ಜನಪದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುವುಗಳಲ್ಲವಾದರೂ ಪ್ರಮುಖ ಬರೆಹಗಾರರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

8. ಮದುವೆ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯಾಪದ್ಧತಿಗಳು : ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಮದುವೆ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಬೇಕು. ಈತ ವಧೂವರರ ಪೋಷಕರನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಮಿಐ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಧೂವರರ ಪೋಷಕರು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕೊಡುಗೆ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯುಇನೊ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಟ್ಟೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಮದ್ಯ ಅಥವಾ ಹಣವನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರನೇ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಗಿದಂತೆ.

ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಸಮಾರಂಭ ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಧುವಿನ ಮದುವೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮದುವೆ ದಿನದ ಬೆಳಗ್ಗೆ ವರನ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ವಧುವನ್ನು ವರನ ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದು ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಉಡುಪು ತೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮದುಮಕ್ಕಳು ಸಮಾರಂಭವನ್ನು (ಸನ್‌ಸನ್‌ಕುಡೊ) ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ ಮದ್ಯವನ್ನು ಒಂಬತ್ತು ಸಾರಿ ವಧೂವರರು ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಧೂವರರನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಮಾರಂಭ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯಾ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ಪುರೋಹಿತರಿಂದ ನೆರವೇರುತ್ತವೆ. ಸುಡುವ ಹಾಗೂ ಹೂಳುವ ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಿವೆ. ಬೌದ್ಧರು ಹೂಳುವಾಗ ಹೆಣವನ್ನು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ತರುವಾಯ ಮಣ್ಣು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಮೂವತ್ತು ದಿನಗಳಿಂದ ಹದಿಮೂರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಶೋಕವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುಗಳು ಇವರಲ್ಲೂ ಶೋಕದ ಸಂಕೇತ.

9. ನೃತ್ಯಗಳು : ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ (ಒಡೊರಿ) ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯ (ಮೇಯ್) ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳಿವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯ ಮಂದ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬುಗಕು ಎಂಬುದು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದೆ ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ನೂರ ಅರುವತ್ತು ಬಗೆಯ ಬುಗಕುಗಳಿದ್ದು ಅವು ಭಾರತ, ಚೀನ, ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟ್‌ಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಸೂರ್ಯದೇವತೆ ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಉಝುಮೆ ದೇವತೆ ಮಾಡಿದ ಕಗುರು ಎಂಬ ನೃತ್ಯದಿಂದ ನೃತ್ಯಕಲೆ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಗುರು ನೃತ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ ಒಡೊರಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ನೃತ್ಯ ಒ–ಬೋನ್ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ತಮಟೆ, ಕೊಳಲು ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಜಿ.)

ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವ : ಜಪಾನಿನ ತತ್ತ್ವಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಚೀನೀ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಮೊದ ಮೊದಲ ಜಪಾನಿನ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಬರೆಹಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದುವು. ಆಗ ಜಪಾನಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಲಿಪಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯೂ ಲಿಪಿಯೂ ಜಪಾನಿನ ಆಲೋಚನಾಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು. ಜಪಾನ್ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದುದೂ ಸೂತ್ರಗಳ ಚೀನೀ ಅನುವಾದಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಜಪಾನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುದು ಪ್ರಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಎಂಟೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಯಿ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಮಾತನಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಗೌರವ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ (1185–1333) ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಬೇರೂರಿದಾಗ ಚೀನೀ ಪಂಡಿತರೇ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದು ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೂ ಭಾವನೆಗಳ ಮೇಲೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಜಪಾನೀ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದು. ಆದರೂ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಪಾನೀ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು (ನೊಕಮೊತೊ–ತೊಮಿನಗ, ಬೈಎನ್– ಮಿಉರ ಮೊದಲಾದವರು). ಚೀನ, ಜಪಾನ್‍ಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದರೂ ಜಪಾನ್‍ನ ಪ್ರಭಾವ ಮಾತ್ರ ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಜಪಾನ್‍ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮ ಷಿಂಟೋ (ದೇವ ಮಾರ್ಗ). ಇದಕ್ಕೂ ಚೀನದ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಎರಡೂ ಜನಾಂಗಗಳ ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿವರಗಳೂ ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಷಿಂಟೊ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಜಪಾನೀ ಜನ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ತಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷನನ್ನು (ಉಜಿಗಮಿ) ಪೂಜಿಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಕುಟುಂಬದೇವತೆ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಈ ಮೂಲಪುರುಷ. ನಿಧನರಾದವರಿಗೆಲ್ಲ ಮರ್ಯಾದೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕಡೆ ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಹೆಚ್ಚು; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಹಿರಿಯರ ಬಗ್ಗೆ, ತನ್ನ ವಂಶದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಿರಿಯರು ಹಿರಿಯರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮ ನಿರ್ಧರಿಸಿದಾಗ, ಜಪಾನೀಯರು ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿನ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಯಿತು. ಈಗಲೂ ಜಪಾನೀಯರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಪಾನ್ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದು ವಿಸ್ತೃತ ಕುಟುಂಬವೇ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಒದಗಿಬಂತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆಮಾತಿರಾಸು (ಸೂರ್ಯಾಣಿ) ಎಂಬ ಅಧಿದೇವತೆಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಅಲ್ಲಿದೆ.

ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತಾಓ ಧರ್ಮ ಸುಮಾರು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆಯೂರಿದವು. ಇವೆಲ್ಲ ಆಗಂತುಕ ಧರ್ಮಗಳೇ. ಜಪಾನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಷಿಂಟೋ. ಷಿಂಟೋ ಎನ್ನುವ ಪದ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯ ಷೆನ್–ತಾಓ (ದೇವತೆಗಳ ಮಾರ್ಗ) ಎನ್ನುವ ಪದದ ಜಪಾನೀ ರೂಪ. ತತ್ತ್ವಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳೇನೂ ಇರದಿದ್ದರೂ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಪೂಜೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಧರ್ಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಬರೆಹಗಳೇನೂ ಇರವು, ಷಿಂಟೋವಿನ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೆನ್ನುವುವು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ; ನೀತಿನಿಯಮಾವಳಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಮರಣಾನಂತರದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಪಾಪ–ಪುಣ್ಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ತೀರ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಪಾಪ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಎರಡೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿವೆಯಾದರೂ ಅವು ಬಾಲಿಶ ಎನ್ನಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸರಳವಾದವು. ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ದೇವತೆಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿವರವೂ ಪ್ರಸಂಗವೂ ವಸ್ತುವೂ ಒಂದು ದೇವತೆಯ ಇರವನ್ನು, ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥದೇ. ಐದು–ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಈ ಧರ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ದೇವತೆಗಳೂ, ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳೂ ಮೈದಳೆದವು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ವಿರಸ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಲು, ಷಿಂಟೋ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಕೋಬೋ ದಾಯ್‍ಷಿ (774–835) ಎಂಬ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ. ರ್‍ಯೋಬುಷಿಂಟೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನ ಜನಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕೆಲವು ಷಿಂಟೋ–ಬೌದ್ಧ ದ್ವಂದ್ವಮಂದಿರಗಳು ಮೈದಳೆದವು. ಕೆಲವು ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ರತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಟು ತಲೆದೋರಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ನೈತಿಕ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ತಳಹದಿಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಶುದ್ಧ ಷಿಂಟೋಗಳ ವಿರೋಧ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರ್‍ಯೋಬು ಷಿಂಟೋ ಕಳೆಗುಂದಿ ಮರೆಯಾಯಿತು.

ಚೀನದಿಂದ ಒದಗಿಬಂದ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ಪ್ರಭಾವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದ ಷಿಂಟೋವಿನಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಧರ್ಮವಾಗಲೀ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಲೀ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನವ್ಯ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೊಂಚ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚು–ಹ್ಸಿ (1130–1200) ಮತ್ತು ವಂಗ್ ಯಂಗ್–ಮಿಂಗ್ (1472–1529) ಇವರಿಬ್ಬರ ತತ್ತ್ವಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳು ಜಪಾನೀ ಪಂಡಿತರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳಿಗೆ ಚು–ಹ್ಸಿ (ಜಪಾನಿಯಲ್ಲಿ ಶು–ಶಿ) ಹೊಸದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ. ಚೀನೀ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗೆ ಇವನ ಬರೆಹಗಳು ಆಧಾರಭೂತವಾದುವು. ವಂಗ್ ಯಂಗ್–ಮಿಂಗ್ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ಧರ್ಮದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿ ಆಡಳಿತವರ್ಗದ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ. ಈತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತತ್ತ್ವ (ಲಿ) ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಎರಡೂ ಅಭಿನ್ನವಾದುವು. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅದ್ವೈತವಾದ ಇದು. ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ ಅಡಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವಿಶ್ವವಿಕಾಸದ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ನೆಲೆಯೂ ಅಡಗಿದೆ. ಅದು ಸತ್ಯಂ, ಶಿವಂ ಎರಡೂ ಹೌದು. ಮುನಿಯಾದವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದೇ ನೈತಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಇಬ್ಬರು ಚೀನೀ ಪಂಡಿತರ ಬರೆಹಗಳು ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು. ಇವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮೈದಳೆದುವು.

ಕೋಸಾಂಜಿ ದೇವಾಲಯ, ಈಕುಚಿಜಿಮಾ ದ್ವೀಪ

ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ಧರ್ಮದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅದರ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪಿತವಾದವು. ಆದರೆ ಜನರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನೆಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಜಪಾನೀ ಚಿಂತನಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ನವ್ಯ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ಧರ್ಮ, ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ತುಂಬ ಸಮರ್ಥವೇನಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದ್ದೇ. ಜನಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ, ಅನುಕೂಲವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟುದೂ ಅದೇ; ಅದರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ದೆಂಗ್ಯೊ ದಾಯ್‍ಷಿ (767ರ ಸುಮಾರು) ಎಂಬ ಜಪಾನೀ ಭಿಕ್ಷು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಟಿಯಾನ್–ತಾಯ್‍ಪಂಥದ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಅನಂತರ ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದ ಬಳಿ ಹಿಐ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ತೆಂಡಾಯ್ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥದ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಯಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಶ. 712ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಟಿಂಪ್ಯೊ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವೈ–ಷಿ ಎಂಬ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಇದು ಹೋಸ್ಸೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದು, ಕಿಯೋಟೋ ಬಳಿಯ ಹಿಎಐ (ಹಿಎಐ–ಸನ್) ಎಂಬ

ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಕಮ್ಮು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ದೆಂಗ್ಯೋದಾಯ್‌ಷಿಯನ್ನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುಪ್ರಮುಖವಾದ ಟಿಐನ್-ತಾಯ್‌ಪಂಥಕ್ಕೆ ಈತನ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಯಿತು. ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರವರ್ತಕ ದೋಷೋ (629-700) ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷು. ಸುಮಾರು 806ರಲ್ಲಿ ಕೋಬೋ ದಾಯ್‌ಷಿ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಂತ ಷಿಂಗಾನ್ ಬೌದ್ಧಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಚೀನದ ಛೆ-ಎನ್ ಎನ್ (ದಿಟವಾದ ಮಾತು) ಎಂಬ ಪಂಥದ ಮಾದರಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿದ ಷಿಂಗಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ. ವಿಶ್ವವನ್ನು ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಈ ಪಂಥದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮಹಾ ವೈರೋಚನ ಬುದ್ಧನ (ದೈನಿಚಿ) ಮೈಯೇ ಇಡೀ ವಿಶ್ವ. ಇದರ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ, ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಷಿಂಗಾನ್ ಪಂಥ ತೆಂಡಾಯ್ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು.

ತೆಂಡಾಯ್ ಶಾಖೆಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಿಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಇರುವುದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಬುದ್ಧಸ್ವಭಾವ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಪ್ತವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯುವುದೇ ಸಂಬೋಧಿ (ಹೊಂಕಕು); ಬುದ್ಧನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲ ಭಾಗಿಗಳಾಗಬೇಕು. ಅವನ ಉದ್ದೇಶಸಾಧನೆಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕು. ನೀತಿನಿಯಮಗಳು, ವ್ರತಾಚರಣೆ, ಧ್ಯಾನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬುದ್ಧನಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯರ್ಥ. ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಪೂಜೆಯಲ್ಲ, ಅವನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲ; ವಿಶ್ವಬುದ್ಧ-ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ವಿಶ್ವಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಈ ವಿಶ್ವ, ಸನಾತನ ಬುದ್ಧಸ್ವಭಾವದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಗೌತಮ ಬುದ್ಧ; ವಿಶ್ವಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬುದ್ಧ ಅವತರಿಸಬಹುದು. ಅದು ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಅಷ್ಟೆ; ಧರ್ಮಯೆನ್ನುವುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ. ಈ ಪಂಥದವರು ತ್ರಿಕಾಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ, ವಿಶ್ವಬುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಧರ್ಮಕಾಯ (ಹೊಶ್ಶಿನ್), ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಆಕಾರವಾದ, ಮೂರ್ತ ಪ್ರಕಾರದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಯ(ವೋ-ಜಿನ್), ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗದ ಇರವಿನ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಸಂಭೋಗಕಾಯ (ಹೋ-ಜಿನ್) ಇವೇ ತ್ರಿಕಾಯಗಳು.

ನಿರ್ವಾಣ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಕೀಗೋನ್ ಪಂಥವೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಅವತಂಸಕಸೂತ್ರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ ಈ ಪಂಥವನ್ನು ಕೊರಿಯದ ಭಿಕು ಜಿಂಜೋ(ಸಮಾಧಿ 742) ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸಿದ. ಎಲ್ಲ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಸ್ವಭಾವ ಇದೆ. ನಾವು ಬೇರೆ, ವಿಶ್ವ ಬೇರೆ ಎಂದು ಬಗೆಯುವುದು ಮಾಯೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಹಂಕಾರ ಅಳಿಯದೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರು ತಮ್ಮ ಅನುಕಂಪದಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಬುದ್ಧತ್ವದ ಕಡೆ ಒಯ್ಯುವರು. ಈ ನಿಲವನ್ನು ತಳೆದ ಕೀಗೋನ್ ಪಂಥ ಮುಂದೆ ಝೆನ್‌ಪಂಥಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥ ಹುಅ ಯೆನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ತು-ಷುನ್ (557-640) ಎಂಬಾತನೇ ಅದರ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿದ್ದು ಮಹಾವೈಪುಲ್ಯಸೂತ್ರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಬುದ್ಧ ಸಂಬೋಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದೊಡನೆ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರಿಗೆ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನಂತೆ; ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದುರ್ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ತು-ಷುನ್ ಸರಳಗೊಳಿಸಿದ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಿಕನಾಗಿದ್ದ ಹ್ಯು-ಎನ್-ತ್ಸಾಂಗ್ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವ. ಸತ್ತ್ವ, ಅಸತ್ತ್ವಗಳೆರಡೂ ಮಾಯಾಕಲ್ಪಿತ; ಮಹಾಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವೆರಡರ ಅಭಾವವಿರುತ್ತದೆ. ಶಾಶ್ವತವಾದ ಅವಿಕಾರ್ಯವಾದ ಆಲಯ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಮೂಲ. ಇದು ಕೀಗೋನ್ ಪಂಥದ ನಿಲವು.

ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಬೌದ್ಧಪಂಥವೆಂದರೆ ಜೋಡೋ (ಚೀನೀ-ಚಿ)ಇದರಲ್ಲಿ ಅಮಿತಾಭನೆಂಬ (ಅಮಿದ) ಬುದ್ಧನ ಶುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಅಗತ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ಜೀವರು ಇಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ; ನಿರ್ವಾಣವೆಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಿಂತ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅಮಿತಾಭನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಎಂದೆಂದೂ ಸುಖವಿರುವ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾದುದು ಸಹಜವೇ. ಅಮಿತಾಭ (ಅಥವಾ ಅಮಿತಾಯುಸ್) ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರ ಭಕ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ದೈವ. ಅವನ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಶುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರ; ಅದಕ್ಕೆ ಸುಖಾವತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ನಿರ್ವಾಣ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವದ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅಮಿತಾಭನ ಕರುಣೆ ಎರಡೂ ಕಲೆತು ಸಾಧನೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಇದಕ್ಕೆ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಾರಿಕಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಗ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸುಖಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ನೆರವಾಗುವುದು ಅಮಿತಾಭನ ಹೆಸರಿನ ಪುರಶ್ಚರಣೆ (ನೆಂಬುತ್ಸು). ಸುಖಾವತೀವ್ಯೂಹ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಮಿತಾಯುರ್ಧ್ಯಾನ ಸೂತ್ರ ಎರಡೂ ಈ ಪಂಥದ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳು.

ಜೋಡೋ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳು : ಶುದ್ಧ ಜೋಡೋ, ಜೋಡೋ-ಶಿನ್-ಶೂ, ಯುಸುನೆಂಬುತ್ಸು ಮತ್ತು ಜಿ. ಶುದ್ಧಜೋಡೋ ಶಾಖೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ಹೊನೆನ್-ಶೋನಿನ್(ಗೆಂಕು) 1133-1212. ಮೊದಲಿಗೆ ತೆಂಡಾಯ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಈತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಸಂತನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ. ಈತನ ಕವಿತೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಈತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಶಿನ್‌ರಾನ್ (1173-1263) ಎಂಬಾತ ಜೋಡೋ-ಶಿನ್-ಶೂ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಜಪಾನಿನ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಈ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಮೊದಲು ಭಿಕ್ಷುವಾಗಿದ್ದ ಶಿನ್‌ರಾನ್ ಈ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸಂಸಾರಿಯಂತೆ ಬಾಳನ್ನು ಕಳೆದ. ಸುಖಾವತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಭಿಕ್ಷುವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ-ಎಂಬುದು ಆತನ ನಿಲವು. ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧನ ಕರುಣೆ ಉಚಿತವಾದ ದಾನ; ಶೀಲವಾಗಲೀ ಜ್ಞಾನವಾಗಲೀ ಅವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಶ್ರದ್ಧೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಅಮಿತಾಭನ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಕ್ವಾನ್ನನ್ ದೇವತೆ ಈ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಭಿಕ್ಷುವಾಗಿದ್ದ ಶಿನ್‌ರಾನ್‌ಗೆ ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದವಳು ಈಕೆಯೇ ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವಾದ ಈಕೆ ಜಪಾನ್‌ನ ಜನಪ್ರಿಯ ದೇವತೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಜೋಡೋ-ಶಿನ್-ಶೂ ಪಂಥ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತು.

ಜೋಡೋ ಪಂಥಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ನಿಲವನ್ನು ತಳೆದು ಹೆಸರು ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ನಿಚಿರೆನ್ (1222-1282) ಪ್ರಮುಖ. ಇವನ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಇರುವುದು ಸದ್ಧರ್ಮ ಪುಂಡರೀಕಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಹೆಸರನ್ನು ಪುರಶ್ಚರಣ ಮಾಡಿದರೆ ನಿರ್ವಾಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಬರುತ್ತದೆ (ನಮು-ಮ್ಯೊಹೋ-ರೆಂಗೆ-ಕ್ಯೋ ಎನ್ನುವ ಮಂತ್ರ) ಈ ಕಲಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೇ ಸಂಬೋಧಿ ಒದಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿಚಿರೆನ್ ವಾದ. ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವಾದ ಬುದ್ಧನ ಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನೇಕಾನೇಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಒಂದೇ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇರುವ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಚಿರೆನ್ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟ. ಇವನ ನಿಲವನ್ನು ತಳೆದ ಶಾಖೆಗೆ ಇವನ ಹೆಸರೇ ಉಳಿದಿದೆ.

ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ಝೆನ್ ಅಥವಾ ಧ್ಯಾನಪಂಥ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಚಾನ್ ಎಂದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ತರ್ಕ, ಅನುಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಸಂಬೋಧಿಯ ಅನುಭವ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಿವರ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಧರ್ಮನೆಂಬ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷು ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. 1180ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಭಿಕ್ಷುವಾದ ಐಸಾಯ್ (1141-1215) ಚೀನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈ ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಜಪಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹಕಾಟಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶೋಜುಕುಜಿ ವಿಹಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಝೆನ್ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ದೋಗೆನ್ (1200-1253) ಎಂಬ ಭಿಕ್ಷು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಝೆನ್ ಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಝೆನ್ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು: ಮೊದಲನೆಯದು ರಿನ್‌ಜಾಯ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾಮಾಕುರಾ ಯುಗದಲ್ಲಿ (1185-1338) ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಮಠಗಳು ಜಪಾನ್‌ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದುವು. ಮುಂದೆ ಝೆನ್ ತತ್ತ್ವಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣನಾದ ಹಕುಯಿನ್ (1685-1768) ಈ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವ. ಎರಡನೆಯದು ಸೋಟೋ; ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವ ದೋಗೆನ್.

ದೋಗೆನ್ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಝೆನ್ ಶಾಖೆ ಎಚಿಜೆನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಐಹೈಜಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ದೋಗೆನ್ನನನ್ನು ಜಪಾನೀ ಜನರು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. 1223ರಲ್ಲಿ ಈತ ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಾನ್ ಆಚಾರ್ಯ ಜು-ಛಿಂಗ್ ಎಂಬುವನ ಬಳಿ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಮಾಡಿ ಸಂಬೋಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು 1227ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. 1236ರಲ್ಲಿ ಕೋಷೋಹೋರಿಂಗ್‌ಜಿ ಎಂಬ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಝೆನ್ ವಿಹಾರವನ್ನು ಈತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗದ ಅಂಗವಾಗಿ ಅಸನಜಯವನ್ನು (ಜಾಜೆನ್) ಇಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೂ ಕಲಿಸಿದ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ತಿರುಳಿನಂತಿರುವ ಈ ಅಸನಜಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮನ್ವಯ ಇದೆ. ಇದೇ ಬುದ್ಧಸ್ವರೂಪ. ಮನುಷ್ಯನ ಸತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸತ್ತ್ವ ಇರುವುದು ಬುದ್ಧಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ. ಇದನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅಹಂಭಾವ ಆರಬೇಕು, ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು; ಸ್ವಾರ್ಥಕಾಮನೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳ, ಎಲ್ಲ ಚಿಂತನೆಗಳ ಕ್ಷಯವಾಗಬೇಕು; ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇದು ಶರಣಾಗತಿ ಅಥವಾ

ಪ್ರಪತ್ತಿ. ಇದೇ ಝೆನ್ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನೆಲೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚ ದಿಟವಾಗಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯವೇ; ಇದನ್ನು ಮೀರಿ ಅಥವಾ ಇದಕ್ಕೆ ಶೇಷವಾಗಿ ಇರುವುದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಬಗೆಯ ಅದ್ವೈತವೇ. ಆದರೆ ದೋಗೆನ್ ಸೂತ್ರಪಠಣ, ಪೂಜೆ, ಆರಾಧನೆ, ವ್ರತ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಮುಂದೆ ಝೆನ್ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ತಪ್ಪಿತು. ಕೋಆನ್ ಎಂಬ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸ್ಫೋಟನವಾಕ್ಯಗಳು ದೋಗೆನ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಝೆನ್ ಸಂಪಾದದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಕರವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಇವನ ಶೋಬೋಗೆನ್ ಜೋ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಗ್ರಂಥ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಜಪಾನ್‌ನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೇಜಿ ಪುನರುದ್ಧಾರವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಘಟ್ಟ; ಇದು ನಡೆದುದು 1898ರಲ್ಲಿ, 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಟೋಕೂಗಾವ ಎಂಬ ಶೊಗುನೇಟ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ತಳ್ಳಿ ತಾವು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಜಪಾನ್ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದಲೂ ದೂರವಾಗಿ, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಬಹಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂತನೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೇಜಿ ಪ್ರಕರಣದ ಅನಂತರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ; ಟೋಕಿಯೋ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಹಲವಾರು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳು ಮೈದಳೆದುವು. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದುವು. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯೋಷಿಮೂರ ಮಸಮೋಚಿ (ಜನನ 1839) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶಿಂಶು–ಕ್ಯೋ ಧರ್ಮ. ಇದು ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ಪರಿಷ್ಕೃತರೂಪ. ಕೋಜಿಕಿ ಮತ್ತು ನಿಹೋಂಗಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಈತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದು ವ್ರತಾಚರಣೆ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲೆತ್ನಿಸಿದ. ಪಾಪಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದು, ಕುದಿಯುವ ನೀರಿನಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವು ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಅಭ್ಯಂತರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲದೆ ದೈವಿಕಸತ್ತ್ವ ದೇಹವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಪನೆ.

ಜಪಾನಿನ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದರೆ ಕಾನ್ನಗರ ಎನ್ನುವುದು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಂತೆ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ನಿಸರ್ಗಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಜಪಾನ್‌ನ ರಾಜವಂಶ ಆಮಾತಿರಾಸುವಿನಿಂದ ಬಂದುದು ಎಂದು ಕೋಟೋಕು ಚಕ್ರವರ್ತಿ (ಸು. 645) ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದಾಗ ಈ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸಿದ. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಕಲ್ಪನೆ ಭಾರತದ ಋತ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥದ ಪದವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಪರಿಷ್ಕೃತ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥ ಸ್ಫುರಿಸಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೋಟೊ–ಒರಿ–ನೊರಿನಗ (1730–1801) ಮತ್ತು ಕವೋ–ನೋ–ಮಬುಂಚಿ ಇವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶೇಷಾರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಜಪಾನೀ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾನ್ನಗರ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದ, ಮಾನವವಾದಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ತೋರಿದರೂ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಲಾವೊಟ್ಸುವಿನ ತಾಓ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಚೀನದಿಂದಲೇ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದ ಯಿನ್–ಯಂಗ್ (ಪುಂಸ್ತ್ರೀ) ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಕಾನ್ನಗರದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿವೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಇದು ಜಪಾನೀ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿಬಂದಿರುವ ವಿಚಾರಧಾರೆ. ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಾನ್ನಗರ. ಷಿಂಟೋ ಪಂಥದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಬರುವ ವಿಚಾರ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಜಪಾನಿನ ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗಲೂ ಇದು ಅಮಿತಾಭ (ಅಮಿದ) ಬುದ್ಧನ ಆದಿಸಂಕಲ್ಪವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. ಕಾನ್ನಗರ ನಮ್ಮ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಾನ ರಾಗ–ದ್ವೇಷಗಳು ಇದನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಕಾನ್ನಗರ ಮತ್ತೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಳೆಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊನೊ–ನೋ–ಅವಾರೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾನ್ನಗರ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವಾದರೆ ಮೊನೊ–ನೋ–ಅವಾರೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ. ಎರಡೂ ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬದ್ಧವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು.

ಜಪಾನೀ ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಮೂಲ, ನಿಸರ್ಗಸಿದ್ಧ ಸ್ವಭಾವದೊಳಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಸಬಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೈವಲ್ಯವೆಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಬಹುದು. ತಾನು ತನ್ನೊಳಗೆ ದಿಟವಾಗಿ ಮುಳುಗುವುದು ಎಂದಿದರರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ನೆರವು ಅಥವಾ ಉಪಾಸನೆ (ಸಮನ್ವಯ). ಅಂತೂ ಜಪಾನೀಯರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯ. ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಅವರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜಪಾನೀ ತೋಟ : ಉದ್ಯಾನದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಬಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಹಾಗೂ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದವುಗಳಿಗಿಂತ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದುದು ಹಾಗೂ ಆತ್ಮೀಯವಾದುದು. ಇದು ಮೊದಲು ರೂಪ ತಾಳಿದ್ದು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೊರಿಯದಲ್ಲಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜವಂಶದ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜಪಾನೀ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಕಲೆ ಮೂಲತಃ ಭಾರತದ್ದು; ಭಾರತದಿಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಹೋದಾಗ ಇದೂ ಹೋಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನೀ ತೋಟ ಜಪಾನ್‌ನ ದೈವಾರಾಧಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನಪ್ರೇಮಿಗಳ ಸುಮಾರು 11 ಶತಮಾನಗಳ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ ಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಇದರ ಉದ್ದೇಶ–ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ವಿಶಿಷ್ಟಬಗೆಯ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಜಲಪಾತ, ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೊಳ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಡುಗಡ್ಡೆ (ದ್ವೀಪ), ಒಂದು ಸೇತುವೆ, ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳು, ಬೆಳಕನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಸಾಲಂಕೃತ ಕಲ್ಲುಕಂಬ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ತೂಗುದೀಪ–ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಜಪಾನೀ ತೋಟದ ಮಾದರಿ

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಝೆನ್ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಆ ಧರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಒಂದು ಅಂಗ ಆಗಿತ್ತು. ಝೆನ್ ಪಂಗಡದ ಆರಾಧಕ ಮ್ಯೂಸೊ ಕೋಕುಷಿ ಎಂಬವನಿಂದ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಒಂದು ಉದ್ಯಾನವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣದ ಶಿಲಾ ತೋಟಗಳು ಎಂಬುವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳ ಉಸುಕನ್ನು (ಮರಳು) ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಗುಂಪು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ಕೋನ ನಿರೂಪಿಸುವಂತೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಚೆರಿಹಣ್ಣಿನ ಮರವನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಸಾಲುಮರ ಇಲ್ಲವೆ ಮರಗಳ ಗುಂಪುಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸರಳತೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶ. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನು ನೆಡುವುದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಪಾನೀ ತೋಟ ಎಂದ ಕೂಡಲೇ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳು, ಸೇತುವೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ತೂಗು ದೀಪ ಇವು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಜಪಾನೀ ತೋಟದ ಮೂಲಭಾವನೆ ನಿಶ್ಶಬ್ದತೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ, ಜಗತ್ತಿನ ಜಂಜಡಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೆಲಕಾಲ ಮರೆತು ಹಾಯಾಗಿ ವಿರಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಜನಜೀವನದ ಅವಸರ, ಸದ್ದುಗದ್ದಲಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ.

ಬೇಸಿಲ್ ಟೇಲರ್ ಎಂಬಾಕೆ ಜಪಾನೀ ತೋಟದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತವೆ: "ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಕಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ದೊರೆಯುವ ಪರಿಹಾರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆ ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಜಾಗೃತವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು, ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆ."

ಜಪಾನೀ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ಅವಸರದಿಂದ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುವ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ಅಲ್ಲಿನ ಸೇತುವೆ, ಹಂತಹಂತಗಳಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳು, ಗಿಡಮರಗಳ ನೆಳಲು, ಚಹಾಪಾನಗೃಹಗಳು, ಕೊಳದಲ್ಲಿರುವ ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣದ ಮೀನುಗಳು, ಸಣ್ಣ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಬೀಳುವ ನೀರಿನ ತುಂತುರುಗಳು–ಇವು ದೈಹಿಕ ಆಹ್ಲಾದತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುವಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯುವ ಹಾಗೆ ಆಮಿಷ ಒಡ್ಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿನ ಚೆರಿ ಮರಗಳ ಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ ನಾಜೂಕಾದ ಹೂಗಳ, ಪ್ಲಮ್ ಗಿಡಗಳ ಬಿಳಿ ಹೂಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಹೃದಯಗಳಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆ ಹೊಂದುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿ ಹೂಗಳು, ಕ್ರಿಪ್ಟೊ ಮೀರಿಯ, ಫರ್ ಮುಂತಾದ ಶಂಕುಪರ್ಣಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಹಚ್ಚಹಸಿರಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ.

ಉದ್ಯಾನದ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ರಕ್ಷಕರಂತೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಪೂಜನೀಯವೆನಿಸಿದ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಜೀವನಾವಧಿಯ ಸೂಚಕವೆಂಬಂತಿರುವ ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಅಚ್ಚ ಕೆಂಪಿನ ಅಜೇಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಐರಿಸ್ ಗಿಡಗಳು ತಮ್ಮ ಅತಿ ಸುಂದರ ಪುಷ್ಪಗಳ ಬೆಡಗನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಕೊಳಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಮಾರು ಹೋಗುವಂತೆ ಅವು ತೋರುತ್ತವೆ.

ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಕಮೇಲಿಯ, ಪಿಯೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವೃಕ್ಷಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುತ್ತಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಬಗೆಯ ಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಸರದಿಯಂತೆ ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಹೂಬಿಡುವ ಮರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ಸೂಕ್ತಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿಸರ್ಗದ ಸುಂದರ ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿಯೇ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಭೂದೃಶ್ಯಾವಳಿಯ ತೋಟಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು, ಅವು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿರೂಪವೆಂತಲೇ ತೋರುತ್ತವೆ.

ಜಪಾನೀ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ನೀರಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವುಂಟು. ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಉಳಿದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಜಪಾನೀಯರು ನೀರನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಬೇಸಿಲ್ ಟೇಲರ್ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ–"ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳು ಉದ್ಯಾನದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ ಮತ್ತು ಮೂಳೆಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಭೂಮಿಯ ಬಾಹ್ಯಾಕಾರ ಉದ್ಯಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೂ ಮರಗಳು ಉದ್ಯಾನವೆಂಬ ದೇಹಕ್ಕೆ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಪೋಷಾಕಿನ ಸೊಗಸು ಇದ್ದಂತೆ. ಈ ಭೂ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ಏನು ಲಾಭವಿದೆಯೋ, ಅದು ಜಪಾನೀ ಭೂದೃಶ್ಯ ಕಲಾಕಾರನಿಗಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಲುಗನ್ನಡಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ತನ್ನ ವೈಭವ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿನ ಕೊಳಗಳು ತಮ್ಮ ಸೌಂದರ್ಯ, ವಿಶಿಷ್ಟ ನೆಲೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಡೀ ಉದ್ಯಾನದ ವೈಭವ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಪೈನ್ ಮರಗಳು ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಪರಮಪ್ರಿಯವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಆಕರ್ಷಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಗಾಟದ ದೋಣಿಗಳಂತೆ ವಿಚಿತ್ರರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿನ ತಂಗುಮನೆಗಳ ಬಳಿ ತೆಂಗಿನಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಅವುಗಳ ಅಗಲವಾದ ಹಾಗೂ ಮೇಣದ ಲೇಪವಿರುವ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಳೆಹನಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸಬಹುದು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲಿನ ಹೊದಿಕೆ ಹಾಕಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದುಂಟು. ಫಲಗಳು ಸೇವನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ಕಿತ್ತುಬಿಡುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಮರದ ಸತ್ತ್ವ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನೀ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ತ್ಸುಕಿ–ಯಾಮ ಮತ್ತು ಹೀರ–ನೀವ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳೂ ಕೊಳಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತ್ಸುಕಿ–ಯಾಮದಲ್ಲಿ ಸೆನ್–ಟೈ ಮತ್ತು ರಿನ್–ಸೆನ್ ಎಂಬ ಉಪಬಗೆಗಳೂ ಹೀರ–ನೀವದಲ್ಲಿ ಬುಂಜಿನ್–ಸುಕುರಿ ಎಂಬ ಉಪ ಬಗೆಯೂ ಇವೆ. ಇವು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಚಹಾಪಾನದ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದ ರೋಜಿ ಎಂಬ ತೋಟವೂ ಉಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜಪಾನೀ ನಾಟಕ : 15ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ನಾಟಕಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾರು–ಗಾಕು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅರ್ಥಾತ್ ಮರ್ಕಟಗೀತನೃತ್ಯ ಎಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೋತಿಯ ಕುಣಿತ ಎಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ಆದರೆ ಅದರಷ್ಟು ಲಾಘವವಲ್ಲ. ವ್ಯಾಯಾಮಪಟುವೊಬ್ಬ ಗಾಯಕನಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತು ಆಗಾಗ ಮೈ, ಮಾಂಸಖಂಡ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಚಲನ ಚಮತ್ಕಾರದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿ, ಮಧ್ಯೆಮಧ್ಯೆ ಲಘುಹಾಸ್ಯದ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ತಕ್ಕ ಅಭಿನಯದಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ನಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಪಾಠ ಇದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಬಗೆಯ ನಾಟಕ ಯಾಮಾಟೊ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಜಪಾನ್‌ಗೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಏಕಮೇವ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಿಷಯ.

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ವಾನಾಮಿ ಕಿಯೋಟ್ಸುಗು ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಸೀಆಮಿ ಮೊಟೊಷಿಯೊ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅವತಾರಪುರುಷರಾಗಿ ಬಂದು ಸಾರು–ಗಾಕುವನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿ ನೋಗಾಕು ಅಥವಾ ನೋಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಜನತೆಗಿತ್ತರು. ಷೋಗನ್‌ಯೋಷಿ ಮಾಸಾ ಮನೆತನದವರಿಂದ ಪೋಷಿತರಾಗಿ ಸಾರು–ಗಾಕುವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಸುಧಾರಿಸಿದರು. ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೇ ದನಿಗೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೆನ್ ಗಾಕುಗಳಿಂದ (ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಯ ಗೀತ) ತಮಗೆ ಉಚಿತವೆಂದು ತೋಚಿದ್ದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಸಾರು–

ಕಾಬೂಕೀ ಸಂಗೀತನಾಟಕದ ಸಿಂಹಪಾತ್ರಧಾರಿ

ಗಾಕುವನ್ನು ಬುನಾದಿಯಾಗಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಭವ್ಯ ನಾಟಕ ಕಟ್ಟಡ ಒಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಬಹಳ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. ಸಾರು–ಗಾಕುವಿನಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯ ವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಗೌರವ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ, ಲಘುಹಾಸ್ಯದ ಕೈಕಾಲು ಮೈಚಳಕಗಳನ್ನು ವರ್ಜಿಸಿ ಕೀಯೋಜೆನ್‌ಗಳನ್ನಾಗಿ (ಪ್ರಹಸನ) ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ನೋ ಮತ್ತು ಕೀಯೋಜೆನ್ ಹದವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಸಮರಸವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡು ಜಪಾನ್ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೋ ನಾಟಕಗಳು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಜನತೆಯ ಮನೋರಂಜನಾ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ.

ಸಾರು–ಗಾಕು ಗೋಗಿ ನೋಗಾಕು ಆದ ನಾಟಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತರು, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಜಪಾನಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು–ಇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮನೋರಂಜನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವಾರು ಸಲ ಜಪಾನ್‌ನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಟೋಕುಗಾವಾ ಷೋಗನ್‌ರವರ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನದ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲೂ ಯಾವ ಯಾವ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಿದ್ದಾಗಲೂ ನೋ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮೊದಲ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರದರ್ಶನ : ಮರಮುಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಆದ 18 ಚೌಕದ ರಂಗಸ್ಥಳ ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಒಂದು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ರಂಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕಡೆ ತೆರೆಯಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಬಾಗಿಲುಗಳು. ಒಂದು ಗಾಯಕರ ಓಡಾಟಕ್ಕೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಇತರ ಕೆಲಸಗಾರರ ಓಡಾಟಕ್ಕೆ. ಹಿಂದಿನ ದ್ವಾರದ ಆಚೆ ಕಡೆಗೊಂದು ಸೇತುವೆ,–ಹಷಿಗಾಕಾರಿ. ಇದನ್ನು ಅರ್ಧ ತೆರೆಯೊಂದು ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ತೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಅಭಿನೇತೃಗಳ ಆಗಮನ. ರಂಗಭೂಮಿಯ ನೆಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಮಧ್ಯೆ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಕಡೆಗೆ ತಗ್ಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇದಿಕೆಯ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ 7–8 ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಜಾಡಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಮೂರನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಕಡೆಗಿನ ಸೇತುವೆಯ ಕೆಳಗಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಜಾಡಿಗಳ ಗಾಳಿ ಕಂಪಿಸುವುದರಿಂದ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಧ್ವನಿಗಳು ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಡಿನ ಭವ್ಯದೃಶ್ಯ ಚಿತ್ರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋ ನಾಟಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೋ ತಪೋವನಗಳಲ್ಲೋ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು–ಎಂದು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತಿರುತ್ತವೆ.

ನೋ ನಾಟಕಗಳು: 250ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ನೋ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: (1) ವಾಕಿ–ನೋ: ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನಟ ಮುಖ್ಯಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. (2) ಷುರ–ಮೊನೊ. ಯೋಧರ ಭೂತಕತೆಗಳೇ ಇದರ ವಸ್ತು. (3) ಕಜುರ–ಮೊನೊ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವವರು ಶ್ರೀಮಂತ ಮಹಿಳೆಯರು. (4) ಗೆನ್‌ಜಾಯಿಮೊನೊ. ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಪ್ರಕಾರವಿದು ; ಉನ್ಮಾದ, ಪ್ರೇಮ, ಮುಂತಾದ ಮಾನವೀಯ ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು. (5) ರಾಕ್ಷಸರು, ಕುಬ್ಜರು, ಮಂತ್ರಗಾರರು ಮುಂತಾದವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಅಥವಾ ಲಘು ಮನರಂಜನೆ, ಆನಂದೋತ್ಸಾಹದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಭಿನಂದನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೊಂದನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳದ್ದು.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಚಿತ್ರ, ಗೊಂಬೆಗಳ ನಾಟಕದ ಪುಸ್ತಕ ಒಂದರಿಂದ

ಇಡೀ ಒಂದು ದಿನವೆಲ್ಲ ನಡೆಯುವ ನೋ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಅಂಶಗಳು ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ (ಕಿಯೋಜೆನ್) ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಹಸನ, ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೋಷಾಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೃತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು, ತುಂಬ ಭಕ್ತಿರಸಪೂರಿತವಾದ 'ಓಕಿನ'ದ ಕಿರುನಾಟಕವಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿನೇತೃ ಓಕಿನ–ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನಾದ ಸೂರ್ಯದೇವತೆಯ ಸಂಕೇತ.

ನೋ ನಾಟಕದ ರಚನೆ : ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನೋ ನಾಟಕದ ರಚನೆ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: ನಟರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯವನಾದ ವಾಕಿ–ಒಬ್ಬ ತಾಪಸಿ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ, ಮೊದಲು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅವತರಿಸಿ ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಆಚೀಚೆಗೆ ಓಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆಂಬುದರ ಸೂಚನೆ ಇದು. ಹಾಗೇ ಹಾಡುತ್ತ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿ, ಒಂದು ಕಡೆ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೋ ನಗರಕ್ಕೋ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೋ ಬಂದಿಳಿದೆನೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. ಅನಂತರ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಲ ಭಾಗದ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಮೈ ಆತುನಿಂತು ರಂಗಸ್ಥಳದ ಕಡೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ನೋ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮುಖವಾಡಗಳು

ಅನಂತರ ಮೊದಲ ಸಲ ಪ್ರಮುಖನಾಗಿ ಮುಖದೋರುವ ನಟ ಮಯೆಜಿತೆ–ಒಬ್ಬ ರೈತ ಬೆಸ್ತ ಅಥವಾ ಪೂಜಾರಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಸುತ್ತಲಿನ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಮೈಗೊಟ್ಟು ನಿಂತಿರುವ ವಾಕಿಯೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ, ಅಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ವೀರಯೋಧರು ಮುಂತಾದ ವಿವರಣೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ದೇವಾಲಯ, ಗುಡಿಯಿದ್ದರೆ ಅದರ ಉಗಮ, ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಬರುವ ನಾಟಕದ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಇದಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಯೆಜಿತ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನೊಬ್ಬ ಬುದ್ಧ ಅಥವಾ ಷಿಂಟೋ ದೇವತೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಛದ್ಮವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಯಾರೋ ವೀರಯೋಧನ ಭೂತ, ವಾಕಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅಚ್ಚರಿ. ಒಡನೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೈತಾಪಿ ಜನ, ಮರ ಕಡಿದು ರೂಪುಗೊಳಿಸುವ ಮರಗೆಲಸದವರು ಅಥವಾ ಸೌದೆ ಒಡೆಯುವವರು, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲು ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಆಡುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಸರಳವಾಗಿ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥಕೊಡುವಂತೆ, ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಮಾತು ಮುಗಿದೊಡನೆ ಬಂದವರೆಲ್ಲ ನೇಪಥ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃಶ್ಯ ನಡೆಯುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಯೆಜಿತ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿದ್ದವ ಪೋಷಾಕು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹೊಸ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬರಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯಲು ವಾಕಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಾಲ ಕಳೆದುದರ ಸೂಚನೆ ಇದು. ಇದು ಮುಗಿದೊಡನೆ ಎರಡನೆಯ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನೆನಿಸಿದ ನೊಚಿಜಿತೆ ಎಂಬಾತ ಬುದ್ಧ ದೇವತೆ ಅಥವಾ ಷಿಂಟೋ ದೇವತೆ ಅಥವಾ ವೀರಯೋಧ–ಇವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುದರ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಮೆಲು ನಡೆಯಿಡುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತ ಅಭಿನಯ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ತನಗಿರುವ ದೇವತ್ವಗುಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೂ ತ್ಯಾಗ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಕಷ್ಟಕೋಟಲೆಗಳನ್ನೂ ಸಾವಿನ ಸಂಕಟವನ್ನೂ ನರಕದಲ್ಲಿನ ನರಕಾಟವನ್ನೂ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ, ತನ್ನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ, ವಾಕಿ ಶಾಂತಿ ದಯಪಾಲಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವೀಯಲೆಂದು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಕಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆಗಲೇ ಷಿತೆಯು ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಏನೂ ನುಡಿಯದೆ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಪೂರ್ತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಮ್ಮೇಳವಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಮೇಳದವರು ಅಭಿನೇತೃಗಳ ಜೊತೆಗೋ ತಾವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೋ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಳದವರು ರಂಗದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾರೆ–ಸಾಮೂಹಿಕಗಾಯನ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಹಾಡುವುದು. ಅಭಿನೇತೃಗಳ ಜೊತೆಗಿನ ಗಾಯನ, ಇವು ಈ ಮೇಳದವರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಯಿರುವ ಕೊಳಲು, ಭುಜದ ಮೇಲಿನ ಮೃದಂಗ ಅಥವಾ ತಮಟೆ (ಟ್ಸುಜುಮಿ)–ಇವು ವಾದ್ಯಗಳು. ಮೊಣಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಪವಡಿಸಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಮೃದಂಗ ಅಥವಾ ತಮಟೆ (ಓಕಾವ)ಯನ್ನೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಜಪಾನೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ 'ಸಜ್ಜಿಕೆ' ತುಂಬ ಸರಳ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ಕೈ ಬೀಸಣಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ನೃತ್ಯದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿನೇತೃ 'ಷಿತೆ' ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹಾಯಕ ನಟ 'ಷಿತೆ-ಜ್ಯೂರೆ' ಇವರು ಮೊಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಯಿಂದ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಪರಿಕರಣ ದೋಣಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದ ಬೊಂಬಿನ ಸರಗಳು. ಅದರ ಮಧ್ಯೆ ಮೂವರು ನಿಲ್ಲುವರು. ದೋಣಿಯ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ತೆನೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿರುತ್ತದೆ.. ಇನ್ನೊಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹುರಿಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೀಸುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯ. ಜೊತೆಯ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಭಾಷಣ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಳಿಗೆ. ಇಡೀ ನೋ ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪ ಹೀಗೆ ಬಹು ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಬೂಕೀ ನಾಟಕದ ಖಳನಾಯಕ. ಆರಾಗೋಟೋ ಶೈಲಿ

ನೋ ನಾಟಕಗಳೆಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುದು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಈ ನಾಟಕಗಳ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ ಸಂಯಮ ಹಾಗೂ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆ. ನಾಟಕದ ಬಿಗುಪನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಲು ನಡುನಡುವೆ ಕೀಯೋಜೆನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಹಸನಗಳ ಬಳಕೆ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದ ನೋ ನಾಟಕ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಂಡಿತರಂಜಕವಾಗಿತ್ತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕಾಬುಕೀ (**ನೋಡಿ**) ನಾಟಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದರೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ವೇಷಭೂಷಣಗಳೂ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೂ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯ ಅಭಿನಯಗಳೂ ಇದ್ದು ನೃತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಗಳಿಂದ ನಾಟಕ ರಂಜಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೊರೂರಿ ಎಂಬ ನಾಟಕೀಯ ಲಾವಣಿಯ ಬಳಕೆ ಕಾಬುಕೀ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಐರೋಪ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ಜಪಾನೀ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬರತೊಡಗಿದವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜಪಾನೀ ನಾಟಕ ಆಧುನಿಕ ಐರೋಪ್ಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಟಕ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಾಣುವುದು ನಾಟಕದ, ಸಂಗೀತದ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸುತ್ತ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು. ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ನ ಮೊದಲನೆಯ ರಂಗಪ್ರದರ್ಶನ 'ಗಿಗಕು'. ಇದು ಪ್ರ.ಶ., 612ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಿಂದ ಬಂದಿತು (ಆದರೆ ಚೀನಕ್ಕೆ ಗ್ರೀಸ್‌ನಿಂದ ಅಥವಾ ಭಾರತದಿಂದ ಹೋಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು). ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಾರರ ನೃತ್ಯಕ್ಕೇ 'ಗಿಗಕು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿನೋದವಿರುತ್ತಿತ್ತು. 8ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳರಸರು ಇದು ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಹುಡುಗಾಟ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಗಿಗಕು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಚೀನದಿಂದ ಬಂದ 'ಬಿಗರು' ಇದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಸರಳವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು (ಉದಾ: ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಯುದ್ಧರಂಗದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು) ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಕಣ್ಣನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂಥ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿನೂತನ ವೈಭವ ಈ ನೃತ್ಯಗಳಿಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀನಾದ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದ ಜಪಾನೀ ರಾಜರು ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು.

8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಸಂಗಕು' ಎನ್ನುವ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ದೊಂಬರಾಟವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬಿಗಿಯಾದ ಹಗ್ಗದ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದು ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗ. ಮತ್ತೊಂದು ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ನುಂಗುವುದು.

11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವ ವಿನೋದ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಒಕಿನಾ ಎನ್ನುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಯ ನೃತ್ಯವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದ ಚರಿತ್ರೆ ಇವು ವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ನೋನಾಟಕ ರೂಪವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ನಾಟಕರೂಪ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ರಂಗಮಂಟಪದ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ನೋ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ಮಾತ್ರ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು. ಇವರು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ತಮಗಿಂತ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಪುರುಷರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿದಾಗ ಸುಂದರವಾದ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಂಗಮಂಟಪದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮೇಳದವರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಇವರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಕಿಯೋಜನ್ ನೋ ನಾಟಕದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬದುಕಿನ ವಿನೋದದ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತರುತ್ತದೆ.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಜಪಾನೀ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದವು. ಯುರೋಪಿನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರು ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಕಾರರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ 'ಮ್ಯಾಕ್‌ಬೆತ್'ನಂಥ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಬೂಕಿ ಮಾದರಿಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಿಷಿಮ ಯೂಕಿಯೊ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈಚೆಗೆ ಜಪಾನೀ ನಾಟಕಕಾರರು ಜಪಾನೀ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ-ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಜಪಾನೀ ನ್ಯಾಯ : ಜಪಾನ್‌ನ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಶೀಯ ನ್ಯಾಯ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಆದಿಮ ನ್ಯಾಯಗಳಂತೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೋರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋರಿ ಎಂದರೆ ಘೋಷಿತವಾಣಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೈವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಬಂದ ವಾಣಿ ಎಂದು ಜನ ನಂಬಿದ್ದರು. ನೋರಿಯನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿ ಒಂದು ಗುಡ್ಡದಿಂದ (ತ್ಸುಕಾ) ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತ್ಸುಕಾಸಾ ಎಂದರೆ ಅಧಿಕಾರಿ. ನೋರಿ ಅಲಿಖಿತ. ನ್ಯಾಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಯೆಂದರೆ ಷೋಟೊಕೂ ದೊರೆಯದು (ಪ್ರ.ಶ. 604). ಇದನ್ನು ಮಹಾ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿವೆ. ದೈವೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ಮಾಂತ್ರಿಕ ಆಡಳಿತಗಾರರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಹಿಜಿರಿ ಅಥವಾ ದೈವಜ್ಞರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಷಿರು, ಷಿರಾಸು, ಷಿರೋಷಿಮೇಸು (ತಿಳಿಯುವುದು) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ತ್ಸುಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ದೇವರುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಜನ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಪಾಪದಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ದೇವರುಗಳ ಕ್ರೋಧಶಮನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಅಥವಾ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ನಡಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಹರಾಯಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತ್ಸುಮಿ ಆಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುದಿಯುವ ನೀರಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಹುತೇಕ ಜಪಾನೀ ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ವಜರ ಪ್ರೇತಾತ್ಮಗಳೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರೇತಾತ್ಮಗಳ ವಂಶಜರು ಅವವುಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಂಶ ಅಥವಾ ಗೋತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಗೋತ್ರವನ್ನು ಉಜಿ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಜಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಉಜಿಬಿಟೊ ಅಥವಾ ಉಕರ. ಇದರ ಮುಖಂಡ ಉಜಿಕೊ-ನೊ-ಕಾಮಿ, ಉಜಿ ಮಕ್ಕಳ ಪಿತ. ಇದರ ದೇವತೆ ಉಜಿಗಾಮಿ. ಉಜಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಘಟಕ ಮಾತ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಆರ್ಥಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಉಜಿಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನ್‍ನ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇತರ ಉಜಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವನು ದೈವೇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುವನೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಉಜಿಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರೆಲ್ಲ ತಂತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲಿನವನ್ನು ಆಶಿಸದೆ, ನೋರಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಪರಮ ಆದರ್ಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಾಂತಿ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜಪಾನಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾಲ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಜಪಾನ್‍ಅನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಉಜಿ ಮಿಕಾಡೊ. ಅದರ ನಾಯಕನನ್ನು ಸುಮೇರ ಮಿಕೋಟೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನ್‍ನ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನರಿಯಲು ಯಾವ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅನಂತರದ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಲಬೆರಕೆಯಾದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂಯಿ ಮತ್ತು ಟಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ, ಜಪಾನ್‍ನ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ಆಕ್ರಮಣ ನಡಸಿದುವು. ಜಪಾನ್‍ನ ಉಳಿವಿಗೇ ಧಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತು. ಅದು ತನ್ನ ಹಳೆಯ, ಗೋತ್ರಗಳ ಸಡಿಲವಾದ ಒಕ್ಕೂಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಚೀನೀ ಮಾದರಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ. 645ರಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಹೊಸ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ 661ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 678ರಲ್ಲಿ ಟೆನ್ಮು ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ರಿಟ್ಸು ಮತ್ತು ರೀಯೋ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಹಿತೆಗಳಾದುವು. ಮತ್ತೆ 701ರಲ್ಲೂ 718ರಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದುವು. ರಿಟ್ಸು ಎಂದರೆ ನಿರೋಧ. ಇದು ದಂಡಸಂಹಿತೆ. ರೀಯೋ ಎಂದರೆ ಆದೇಶ. ಇದು ಆಡಳಿತ, ವಿಚಾರಣೆ, ದೀವಾನಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾನೂನುಗಳ ಕಡತ, ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‍ನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಕಾನೂನುಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಬಂದುವು. ಇವು ಚೀನೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಜಪಾನೀ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡೇ ಬಂದುವು.

939ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಸಾಕಾಡೊ ದಂಗೆಯಿಂದ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸಾಮುರೈಗಳು ಪ್ರಬಲರಾದ ಮೇಲೆ ದೇಶೀಯ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಜಪಾನಿನ ಆದಿಮ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಚೀನೀಯರಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದುವು. ಕಾಮಾಕುರಾ ಷೋಗನದಿಂದ 1232ರಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವೂ ನಮ್ಯವೂ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಆಗಿತ್ತು.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಬಹಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 1600ರ ಅನಂತರ, ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು 270 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜಪಾನ್‍ನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದುವು. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದ ದೇಶೀಯ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ನ್ಯಾಯ, ಹುಂಡಿಯ ನ್ಯಾಯ ಕೂಡ, ಯಾವ ವಿದೇಶೀಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇಲ್ಲದೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪೂರ್ವನಿರ್ಣಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 1742ರಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾದ ಓಸಾಡಮೆಗಾಕಿ-ಹ್ಯಾಕ್ಕಾಜೋ ಎಂಬ ಸಂಹಿತೆ ಜಪಾನೀ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ.

1853ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ನೌಕಾಪಡೆಯ ಕಮೊಡೋರ್ ಪೆರಿ ಜಪಾನ್‍ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ಜಪಾನ್‍ನೊಳಕ್ಕೆ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲೆಳಸಿದ ವಿದೇಶೀ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಡಳಿತ 1868ರಲ್ಲಿ ಮುರಿದುಬಿತ್ತು. ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೊಂದು, ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ, ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಂದಿನ ಜಪಾನೀ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಐರೋಪ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆತುರದಿಂದ ತಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ತುರುಕಲಾಯಿತು. ಜಪಾನೀ ಪದ್ಧತಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮೊದಮೊದಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀ ಶಕ್ತಿಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅನ್ಯಾಯದ ಕೌಲುಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಸಲುವಾಗಿ 1908ರಲ್ಲಿ ತರಲಾದ ಹೊಸ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನೀ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಅಂಶಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಜಪಾನೀತನವನ್ನು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದರೆ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯ, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ನ್ಯಾಯ.

ಇಂಕೀಯೋ, ಇರಿಯೈಕೆನ್, ಮ್ಯುಜಿನ್‍ಗೀಯೋ ಹಾಗೂ ಸೆಕೀಪು-ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಇಂಕೀಯೋ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಯಮಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ನೀಡಬಹುದಾದ, ಕಾನೂನಿನಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತವಾದ, ಕಾರಣಗಳು ನಾಲ್ಕು : 1. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ (60 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ವಯಸ್ಸು), 2. ಕಾಯಿಲೆ ಅಥವಾ ಇತರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, 3. ಮದುವೆಯ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೊಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ, 4. ಕುಟುಂಬದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥೆ ಹೆಂಗಸಾಗಿದ್ದು, ಆಕೆ ಆ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಲು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಬಯಕೆ. ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ. ಇದು ಚೀನೀಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಕರಣ, 718ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‍ಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಇಂಕೀಯೋ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲವಾದರೂ ಜಪಾನೀ ಕುಟುಂಬ ಹಾಗೂ ಗೋತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಜಪಾನೀ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಂದಿವೆ.

ಇರಿಯೈ ಹಕ್ಕು ಇರಿಯೈಕೆನ್ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇರಿಯೈ ಎಂದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರವೇಶ. ಕೆಲವು ಸ್ವತ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಇದು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಡೆತನದ ಕಾಲದಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಈ ಹಕ್ಕು ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮ್ಯುಜಿನ್ ಎಂಬುದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಹಕಾರಿ ವಿಮಾವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉದ್ದರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಮಾ ಸ್ವರೂಪ ಬಂತು. ಸಾಮೂಹಿಕ ನಿಧಿಗೆ ನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಚಂದಾ ಕೊಡುವ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ನಿಧನಗೊಂಡರೆ ನಿಧಿಯಿಂದ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಂದು ನಿಗದಿಯಾದ ಮೊಬಲಗು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೆಕೀಪು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿ. ಸೆಕೀಪು ಎಂದರೆ ಹೊಣೆಗೆ ವಹಿಸುವುದು. ಆಪಾದನೆಗೆ ಒಳಗಾದವನ ಆರಂಭಿಕ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ, ಆರೋಪಿಯನ್ನು ಅವನ ಬಂಧುಗಳ ಅಥವಾ ಸ್ನೇಹಿತರ ವಶಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿ, ಕರೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ಕೋರ್ಟಿನ ಮುಂದೆ ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಂತೆ ಆದೇಶ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಜಾಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಜಾಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಆಪಾದಿತನ ಅಥವಾ ಅವನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಅರ್ಜಿ ಅವಶ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೇ ಆದೇಶ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಟೋಕುಗಾವಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡಿತು. ಆಪಾದಿತ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಬೆದರಿಕೆ ಒಡ್ಡುವ ಬದಲು, ಅವನ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವಪ್ರಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡುವ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಕುಟುಂಬವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ.

(ಬಿ.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣ : ಜಪಾನೀ ಜನರ ಪೂರ್ವಜರು ಕೊರಿಯ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಐನೂ ಆದಿವಾಸಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾದಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕಟ್ಟಿದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. ಮೊದಲು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಪಾನೀ ಜನಕ್ಕೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಂಗಸರೇ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊರಿಯದೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಏಷ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಜನ ನಂಟನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದರಾಗಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬಂದಿವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಗೋಹೀ-ದೈವತ್ವದ ಸಂಕೇತ

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಜಪಾನೀ ರಾಜವಂಶದ ಉಗಮವನ್ನು ಕುರಿತವು. ಇವನ್ನು ಕತರಿ-ಬೆ ಎಂಬ ಕುಶೀಲವರು ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನರೆದುರು ಹಾಡುತ್ತ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಷಿಂಟೋ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಾಠಕರು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜರ ಎದುರೂ ಇವರು ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಪಿತೃಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದವರೆಗೆ ಇವು ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಜಪಾನೀ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಚೀನೀ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಜಪಾನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುದು 405ರಲ್ಲಿ; ಆಗಲೇ ಚೀನೀ ಬರೆಹ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂತು. 522ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕೊರಿಯದ ಮೂಲಕ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಆಡಳಿತಧರ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದು ಯೋಮೈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (585-587) ಕಾಲದ ಮಾತು. ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯ ವಿವರವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. 672ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತೆಮ್ಮು ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದ. ಮುಂದೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯಾದ ಗೆಮ್ಮ್ಯೋ (707-715) ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬರೆಸಿಟ್ಟಳು. 712ರಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ ಕೋಜಿಕಿ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂತು. ರಾಜವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ವಿವಾದಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಗ್ರಹದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. 714ರಂದು ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯೇ ಜಪಾನೀ ರಾಷ್ಟ್ರೇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದಳು. ಇದರ ಮೊದಲ ಭಾಗ (ಜಿಂದೈಕಿ) ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗ್ರಹ 807ರಲ್ಲಿ ಇಮಿಬೆ ನೊ ಹಿರೋನರಿ ಎಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದರ ಹೆಸರು ಕೊಗೋಷುಇ. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಲನವಿರುವುದು. ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆಹಾಕಿ ಫುಡೋಕಿಗಳೆಂಬ ಪುರಾಣ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿಟ್ಟರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಉಳಿದಿವೆ.

ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಕಮಿ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಕೃತಿದೇವತೆಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ತುಂಬ ಶಕ್ತರಾದ ಇವರು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ, ಮರಗಳಲ್ಲಿ, ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಮನುಷ್ಯಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಪಡೆದ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಜೀವಗಳು: ಒಂದು ಸತ್ತ್ವ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು (ನಿಗಿ-ಮಿ-ತಮ) ಇನ್ನೊಂದು ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು (ಅರ-ಮಿ-ತಮ). ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಹಿತವನ್ನೂ ಅಹಿತವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವರು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟದೇವತೆಗಳೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ನರಕದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇವರಿಂದ ಉಪದ್ರವಗಳೂ ತೊಂದರೆಗಳೂ ಆಗುವುದುಂಟು, ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ನೆಟ್ಟಗೆಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ರೋಗಕ್ಕೆ, ಕ್ಷಾಮಕ್ಕೆ, ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ದುಷ್ಟಸತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಜಪಾನೀ ಜನ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಮಿ ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುವು.

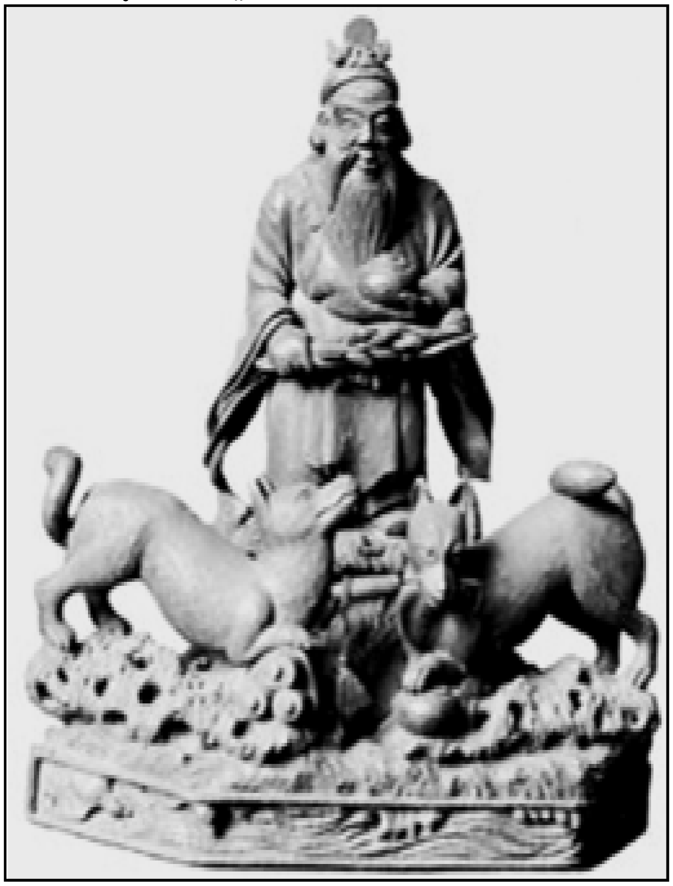
ಬತ್ತದ ಅಧಿದೈವ-ಇನಾರಿ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನ ಗ್ಯುಮೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ

ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ (ಅಮ), ಭೂಮಿ, ನರಕ (ಯೋಮಿ-ತ್ಸು-ಕುನಿ) ಎನ್ನುವ ಮೂರು ನೆಲೆಗಳಿವೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಭೂಮಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸೇತುವೆಯೊಂದಿದ್ದಿತು (ಅಮ-ನೋ-ಹಶೀದಾತೆ). ಇದರ ಮೂಲಕ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಮರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ಸೇತುವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತಂತೆ; ಕೀಯೋಟೋಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಈಗಲೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮ-ತ್ಸು-ಕಮಿ ಎಂದು ಹೆಸರು; ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಕುನಿ-ತ್ಸು-ಕಮಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ; ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ಇರುವವರು. ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ನರಕ ಕತ್ತಲೆಯ ಪ್ರದೇಶ, ಇಝೂಮೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಗರ್ಭಕ್ಕಿಳಿಯುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ನರಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು; ಇದು ಒಂದು ದಾರಿಯಾದರೆ ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದಾರಿಯಿದೆ; ನರಕವೆಂದರೆ ಅಡಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ಆಳ ; ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಕುರೂಪಿ ರಾಕ್ಷಸಿಯರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಮನೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನರಕವೆಂದರೆ ಮೃತರ ಜೀವವಿರುವ ಸ್ಥಳವಲ್ಲ.

ಸ್ವರ್ಗವೂ ಭೂಮಿಯೂ ಮೈದಳೆಯುವ ಮೊದಲು ದೇವತೆಗಳ ಏಳು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಅನಂತರ ಈಝಾನಾಗೀ ಮತ್ತು ಈಝಾನಾಮೀ ಎಂಬ ದಂಪತಿಗಳಿದ್ದರು. ಆಗ ಭೂಮಿಯು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುವ ಎಣ್ಣೆಯಂತೆ ಇತ್ತು. ಈ ದಂಪತಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗಸೇತುವೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಈ ಹರಿಯುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಭರ್ಜಿಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕದಡಿದರು. ನೊರೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಭರ್ಜಿಯನ್ನು ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಪಕ್ಕಕ್ಕಿರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅದರ

ಮೊನೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಹನಿಯೊಂದು ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು. ಇದೇ ಓನೋ ಕೊರೊ ಎಂಬ ದ್ವೀಪ. ಇಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯದಂಪತಿಗಳು ನೆಲಸಿದರು. ಒಂದು ಕಂಬವನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಮನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಒಮ್ಮೆ ಕಂಬದ ಸುತ್ತಲೂ ಇಬ್ಬರೂ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ ಎಡದಿಂದಲೂ ಈಙ್ಞಾನಾಮೀ ಬಲಭಾಗದಿಂದಲೂ ಬಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಲೆತರು. ಈಙ್ಞಾನಾಮಿ 'ಎಂಥ ಚೆಲುವ'! ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಳು. ಹೆಂಗಸಾದವಳೇ ಮೊದಲು ಮಾತನಾಡಿದಳೆಂದು ಈಙ್ಞಾನಾಗಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಇವು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಹೆಂಗಸು ಮೊದಲು ಮಾತನಾಡಿದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಗ ದಂಪತಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಕಂಬವನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಂದು ಈಙ್ಞಾನಾಗಿ 'ಎಂಥ ಚೆಲುವೆ!' ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ತೆಗೆದ. ಅನಂತರ ಅವರು ಕೂಡಿಕೊಂಡಾಗ ಸೊಗಸಾದ ದ್ವೀಪಗಳಾದುವು. ಈಗಿನ ಜಪಾನ್ ಹೀಗೆ ಆದುದು. ಇತರ ಪ್ರಕೃತಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಮೈದಳೆದವರು.

ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ಐಜೆನ್-ಮ್ಯೊಯೋ ದೈವ. ಗ್ಯುಮೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ

ವಾಯುದೇವತೆ, ವೃಕ್ಷದೇವತೆ, ಪರ್ವತದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಬಂದಮೇಲೆ ಈ ದಂಪತಿಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದರು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿ ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ತಾಯಿಯಾದ ಈಙ್ಞಾನಾಮೀಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬೇನೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅವಳ ವಾಂತಿಯಿಂದ, ಮೂತ್ರದಿಂದ, ಪುರೀಷದಿಂದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆದರೆ ಈಙ್ಞಾನಾ ತಾಪವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಸತ್ತುಹೋದಳು. ವಿರಹದಿಂದ ಈಙ್ಞಾನಾ ಅಳತೊಡಗಿದ. ಅವನ ಕಣ್ಣೀರು ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು; ಇದೇ ದುಃಖನದಿ. ತನ್ನ ಮಡದಿಯನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಬಂದು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಅವನ ಕತ್ತು ಕತ್ತರಿಸಿದ. ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ರಕ್ತದ ಹನಿಗಳು ಎಂಟು ದೇವತೆಗಳಾದುವು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳದೆ ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಈಙ್ಞಾನಾಮೀ ಅವನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಳು; ಆದರೆ ನರಕದ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಂಡಿದ್ದ ಅವಳಿಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ನರಕದೊಡೆಯನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಅವನ ಅರಮನೆಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಗಂಡಸು ತನ್ನನ್ನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಕಾಣದಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ. ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟೊಡನೆ ಆಕೆಯ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕೊಳೆತು ಹುಳುಗಳು ಓಡಾಡತೊಡಗಿದುವು; ಎಂಟು ಗುಡುಗಿನ ಪಿಶಾಚಿಗಳು ಅವಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದುವು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ಈಙ್ಞಾನಾಗೀಗೆ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಓಡತೊಡಗಿದ. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಈಙ್ಞಾನಾಮೀ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಿದ್ದೀಯೆ; ನನ್ನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದ್ದೀಯೆ ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನುಡಿದು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಲು ನರಕದ ಕುರೂಪಿ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಅಟ್ಟಿದಳು.

ಮಿಯಾಜೀಮಾದಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯದ ದ್ವಾರ

ಇವರಿಂದಲೂ, ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದ ಎಂಟು ಗುಡುಗಿನ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಿ ನರಕದಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ನರಕದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಬಂಡೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡವಾಗಿರಿಸಿದ. ಇತ್ತಕಡೆ ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ, ಅತ್ತಕಡೆ ಈಙ್ಞಾನಾಮೀ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಬಯ್ದಾಡಿ ಬೇರೆಯಾದರು.

ಜೈಝೋ-ಷಟ್‌ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪಾಲಕರು

ತಾನು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಂದು ಕಲುಷಿತನಾದೆನೆಂದು ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ ತ್ಸುಕಿಜಿ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಹ್ಯುಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ತಕಿಬಾನ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಶುದ್ಧವಾದ. ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ತಾನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಕೋಲನ್ನು ಎಸೆದಾಗ ಅದರಿಂದ ಒಂದು ದೇವತೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ನಾಲ್ಕು ರಸ್ತೆಗಳು ಸೇರುವ ಕಡೆ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆಂದು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾಗ ನರಕದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೊಳೆಗಳು ಮೇಲೆ ಬಂದು ಅದರಿಂದ ಇಬ್ಬರು ದುಷ್ಟದೈವಗಳು ಮೈದಳೆದುವು. ಅವನ ಮೈಲಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ದೂರ ಎಸೆಯಲು ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಈ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈಙ್ಞಾನಾಗೀ ಇನ್ನೆರಡು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ; ದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿವು. ತನ್ನ ಎಡಗಣ್ಣನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಸೂರ್ಯಾಣಿ ದೇವತೆಯೂ (ಆಮಾತಿರಾಸು) ಬಲಗಣ್ಣನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಚಂದ್ರದೇವತೆಯೂ (ತ್ಸುಕಿಯೋಮಿ) ಮೈದಳೆದರು. ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ

ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆ, ಚಂದ್ರ ಗಂಡುದೇವತೆ. ಮೂಗನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ದೇವತೆ ಹೊರಬಂದ. ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸೂರ್ಯಾಣಿಯೂ ಚಂದ್ರನೂ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು; ಹಗಲಿಗೆ ರಾತ್ರಿಗೆ ಒಡೆಯರಾದರು. ಸುಸಾನೂ ಅಳಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಮಾಡಲು, ಇಸನಗಿ ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟ.

ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ಆಮಾತಿರಾಸುವನ್ನು (ಸೂರ್ಯಾಣಿ) ಕಂಡು ಹೋಗಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೇರಿದ. ಏರುವ ರಭಸದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಲುಗಾಡಿದುವು. ನದಿಗಳು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾದುವು. ಭೂಮಿ ನಡುಗಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಆಮಾತಿರಾಸು ತನ್ನ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದೇ ತಮ್ಮನನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡಳು. ಬಂದ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದಳು. ತಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಿ ಹೋಗಲು ಬಂದೆನೆಂದೂ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮೂರು ಪಾಲಾಗಿ ಒಡೆಯಲು ತಿಳಿಸಿದ. ಆಕೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಅದನ್ನು ಅವನು ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಗಿದು ಉಸಿರಾಡಿಸಿದಾಗ ಮೂವರು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳು ಮೈದಳೆದರು. ಅನಂತರ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಐದೆಳೆ ರತ್ನಹಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಡೆಂದು ಕೇಳಿದ. ಆಕೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅದನ್ನು ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಅಗಿದು, ಉಸಿರಾಡಿದ; ಐವರು ಪುರುಷದೇವತೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಮಾತಿರಾಸು ಅವರೆಲ್ಲ ತನ್ನ ರತ್ನಹಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ವಾದಿಸಿದಳು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು; ಇವರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದವ ಜಪಾನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ.

ಆಮಾತಿರಾಸುವಿನ ವಾದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶಪಡಿಸಿದ; ಆಕೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿದ. ಮಾಯಾಕುದುರೆಯೊಂದನ್ನು ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಿಬಿಟ್ಟಾಗ ಆಕೆ ಹೆದರಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಗವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಳು. ಇದೇ ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದ ವಿವರಣೆ. ಅಂತೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ಈ ಕಾಳಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ತಾವೇತಾವಾಗಿ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿದುವು. ಆಗ ಎಂಟುನೂರು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಸೂರ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಗವಿಯಿಂದ ಹೊರತರುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಮುಂಜಾನೆ ಕೂಗುವ ಹುಂಜಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದರು, ದಿವ್ಯವಾದ ಕನ್ನಡಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿ, ರತ್ನಹಾರಗಳಿಂದ ಸಕಕಿ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಅದರ ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನಿರಿಸಿದರು. ಅಮಾ–ನೋ–ಉಸುಮೆ ಎಂಬ ದೇವತೆ ಎಲೆ ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆಮಾತಿರಾಸು ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗವಿಯ ಹೊರಗೆ ನರ್ತನ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ಮೈಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಎಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ನೆರೆದಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗತೊಡಗಿದರು. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಳಗಿದ್ದ ಆಮಾತಿರಾಸು ಹೊರಗೆ ಬಂದಳು. ಗವಿಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಬಂದೊಡನೆ ಶಕ್ತಿದೇವತೆ ಆಕೆಯ ಕೈಹಿಡಿದು ಹೊರಗೆಳೆದ ; ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಗವಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರು. ಮತ್ತೆ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಸೂರ್ಯಾಣಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ಬೆಳಗತೊಡಗಿದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದ್ದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹಿಡಿದು ದಂಡಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಹೊರದೂಡಿದರು.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ದುಷ್ಟದೇವತೆಯಲ್ಲ. ಅವನ ಎರಡು ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣಪ್ರಧಾನವಾದ ಜೀವ ಮೇಲಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಹಾಗಾಗುತ್ತಾನಷ್ಟೆ. ಸತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನ ಜೀವ ಮೇಲಿದ್ದಾಗ ಆತ ಒಳ್ಳೆಯ ದೇವತೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಾದ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ದೋಹದ ಶಕ್ತಿಯೆಂದೇ ಎಣಿಕೆ. ಗುಡುಗು, ಸಿಡಿಲು, ಬಿರುಗಾಳಿ, ಮಳೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅವನಿಂದಲೇ. ಅವನಿಗೂ ಹಾವುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ವಿಶೇಷವಾದುದು. ಅಹಿರಾಜ (ಡ್ರೇಗನ್) ಗುಡುಗಿನ ಒಡೆಯನೂ ಹೌದೆಂದು ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಓಡಿಬಂದ ಸೂಸಾನೂ ಜಪಾನಿನ ಇಝೂಮೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಡುಗಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿ ಕುಳಿತು ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೇಳಲು, ಅವನಿಗೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆಂದೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎಂಟು ಹೆಡೆಗಳ ಘಟಸರ್ಪವೊಂದು ಬಂದು ಒಂದು ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ತಿಂದು ಹೋಗುವುದೆಂದೂ, ಹೀಗೆ ಏಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಈ ವರ್ಷ ಉಳಿದ ಮಗಳೂ ಅದರ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುದೆಂದೂ ಮುದುಕ ಹೇಳಿದ. ತಾನು ಆಮಾತಿರಾಸುವಿನ ತಮ್ಮನೆಂದೂ ತನಗೆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು, ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರು. ಒಡನೆಯೇ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಬಾಚಣಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ತನ್ನ ತಲೆಕೂದಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಎಂಟು ಬಟ್ಟಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ ಹೆಂಡವನ್ನು ತುಂಬಿಟ್ಟು ಘಟಸರ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತ. ಹೆಂಡದ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾದ ಘಟಸರ್ಪ ತನ್ನ ಎಂಟು ತಲೆಗಳನ್ನು ಎಂಟು ಬಟ್ಟಲುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕುಡಿದು, ಹೆಂಡದ ಮತ್ತಿನಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿತು. ಆಗ ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ಪವನ್ನು ಚೂರುಚೂರಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟ.

ಸರ್ಪದ ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕತ್ತಿಯೊಂದಿತ್ತು. ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ಆಮಾತಿರಾಸುವಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕತ್ತಿಗೆ ಕುಸನಗಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಇದು ಜಪಾನೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಜಲಾಂಛನಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ನಗಾಯಿಯ ನಗರದ ಬಳಿಯಿರುವ ಅತ್ಸುತ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಇರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಘಟಸರ್ಪವನ್ನು ಕೊಂದಮೇಲೆ ಸುಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸೂಸ–ನಾ–ವಾ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇರತೊಡಗಿದ. ಅವರ ಮಗ ಓ–ಕುನಿ–ನುಷಿ ಎಂಬಾತನೇ ಇಝೂಮೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಡೆಯನಾದ.

ಓ–ಕುನಿ–ನುಷಿ ಭಾರತದ ಧನ್ವಂತರಿಯಂತೆ ವೈದ್ಯದೇವತೆ; ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಆಭಿಚಾರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ತೀರದ ನಂಟು. ಜಪಾನೀ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ಅವನೇ ಪ್ರವರ್ತಕ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸಾಹಸದ ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ನೂರು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಗೂ ಕೇರಿಗೂ ಒಂದು ದೇವತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯೇನೂ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಯೆಂದರೆ ಆಮಾತಿರಾಸು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಜಪಾನೀಯರು ಸೂರ್ಯನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಆಮಾತಿರಾಸು ಜಪಾನೀ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ದೇವತೆ, ರಾಜವಂಶದ ಪೂರ್ವಜಳೆನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂರ್ವ 97ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸುಜಿನ್ ಸೂರ್ಯಪೂಜೆಗೆಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಚನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ರಾಜವಂಶದವರು ಸೌರಪಂಥವನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂರ್ವ 20ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಸೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಭವ್ಯವಾದ ಗುಡಿಯೊಂದು ಮೈದಳೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ದುರಸ್ತಿಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಗುಡಿಯ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಕೋನಗಳ ಕನ್ನಡಿಯೊಂದನ್ನಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಇದರಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ. ದೇವತೆಗಳು ಆಮಾತಿರಾಸುವನ್ನು ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತರಲು ಬಳಸಿದ ಕನ್ನಡಿಯಿದೆಂದು ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಹುಂಜಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ; ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಪವಿತ್ರ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ಅವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮರ್ಯಾದೆ. ಹಲವಾರು ಕಾಲುಗಳಿರುವ ಯತ–ಗರಸು ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಸೂರ್ಯನ ಸಂದೇಶವಾಹಕವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿತ್ತು. ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದವರು ಗಾಳಿಪಟ ಮತ್ತು ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಸೂರ್ಯನ ಲಾಂಛನಗಳೆಂದು ಬಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯೆಂದು ಬಗೆದಿರುವುದು ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಷಿಂಟೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗ ಹೆಂಗಸರದ್ದೇ ಆಗಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸೂರ್ಯಾಣಿ ಸರ್ವಶಕ್ತೆಯಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಸಲಹೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಆಡಳಿತ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ; ಸಮುದ್ರದ ಅಧೋಲೋಕಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯ ಒಡೆತನವಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆಕೆ ಕೆಲವು ಸುದ್ದಿಗಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತಕಮಿ–ಮುಸುಬಿ ಎಂಬ ದೇವತೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆಯ ತಂಗಿ ವಕಹಿರು–ಮೆ ಮತ್ತು ಹಿರುಕೊ ಇವರೂ ಸೌರಪಂಥದ ದೇವತೆಗಳೇ. ಚಂದ್ರದೇವತೆ ತ್ಸುಕಿ–ಯೋಮಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ. ಜಪಾನೀ ಪಂಚಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬರುವ ದೇವತೆ ಈತ. ಇಸೆ ಮತ್ತು ಕಾಡೊನೊಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಸತ್ತ್ವ ಮೂಡಿತೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿದೆ.

ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮೊಲವಿರುವುದು ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬರುವ ವಿವರ : ಮೊಲ ಅಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಕುಟ್ಟುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಮೊಲವನ್ನು ಅವರು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲದೆ ಮಳೆರಾಯ (ತಕಓ–ಕಮಿ), ಗಾಳಿರಾಯ (ಶಿನಾ–ತ್ಸು–ಹಿಕೊ), ಬೆಟ್ಟರಾಯರು (ಘೂಜೀಯಾಮದ ಶಿಖರದ ಮೇಲಿರುವ ಸೆಂಗೆನ್–ಸಮ, ಷಿನಾನೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಂತಕೆ–ಸನ್ ಮತ್ತು ನಂತಾಯ್, ಎಲ್ಲ ಬೆಟ್ಟಗಳೊಡೆಯ ಓ–ಯಮ–ತ್ಸು–ಮಿ ಮೊದಲಾದವರು), ನದೀ

ದೇವತೆಗಳು (ಕವಾನೋ–ಕಮಿ), ಸಮುದ್ರ ದೇವತೆ (ಓ–ವತ–ತ್ಸು–ಮಿ), ಅಗ್ನಿದೇವತೆ (ಕಗು–ಸುಚಿ), ಮಾರ್ಗಪಾಲ ದೇವತೆಗಳು (ಚಿಮತ–ನೋ–ಕಮಿ ಮೊದಲಾದವರು), ಅಡುಗೆಮನೆ ದೇವತೆಗಳು (ಓಕಿ–ತ್ಸು–ಹಿಕೊ) ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಲವಾರು ವೀರರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೂ ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ದೇವತೆಗಳಾದರು. ಜುನ್ನಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (750–764), ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸುತೋಕು (1124–1141), ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಗೋ–ದಾಯ್ ಗೊ (1319–1338) ಮೊದಲಾದವರು ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪ ಹೆಚ್ಚಾದುದರಿಂದ ಭೂಕಂಪದೇವತೆ ನೈ–ನೋ–ಕಮಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇದೆ.

4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥದ ವಿವರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಬೌದ್ಧ ಕಥೆಗಳ, ಬೌದ್ಧ ಸಂತರ ಪ್ರಭಾವ ತಲೆದೋರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅಮಿದನೆಂಬ (ಅಮಿತಾಭ) ಧ್ಯಾನಿಬುದ್ಧ ದೈನಿಚಿ–ನ್ಯೊರಾಯ್ (ಮಹಾವೈರೋಚನ), ಫುಗೆನ್ ಬೊಸತ್ಸು (ಸಮಂತಭದ್ರ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ), ಕ್ವನ್ನೋನ್ (ಕ್ಯುಆನ್–ಯನ್, ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ), ಮಿರೋಕು (ಮೈತ್ರೇಯ), ಜಿಸೋ (ಕ್ಷಿತಿಗರ್ಭ), ಮೊಂಜು (ಮಂಜುಶ್ರೀ) ಮೊದಲಾದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಕಥೆಗಳು ತೆಂಡಾಯ್, ಷಿಂಗಾನ್, ಕೀಗನ್ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕ್ವನ್ನೋನ್ ಬಹು ಜನಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ದೇವತೆ. ಇವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಮಂದಿರಗಳೂ ಬಹಳ. ಸಹಸ್ರಮುಖ, ಸಹಸ್ರನೇತ್ರ, ಷಡ್ಭುಜ (ಚಿಂತಾಮಣಿಚಕ್ರ) ಏಕಾದಶಮುಖ, ಅಮೋಘಪಾಶ, ಹಯಗ್ರೀವ ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲ ಈ ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ. ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಚರರಾಗಿ ಹದಿನಾರು ರಾಹನ್‌ಗಳು (ಅರ್ಹಂತರು), ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಪರಿಚಾರಕರು (ನಿಜುಹಚಿ ಬುಷು), ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಮರೀಚಿದೇವ (ಮರಿಷಿತೆನ್), ನಾಲ್ವರು ಲೋಕಪಾಲರು (ಷಿತೆನ್ನೊ), ಹಾರೀತಿಯೆಂಬ ಹೆಣ್ಣುದೇವತೆ (ಕಿಷಿಮೊಜಿನ್), ಕುಬೇರ (ಕೊಂಪಿರ) ಇವರೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ : ಎಲ್ಲ ಜಪಾನಿಗಳೂ ಐನುಗಳೂ ಕೊರಿಯ ಹಾಗೂ ಫಾರ್ಮೋಸಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆಲ ಜನರೂ, ಮತ್ತು ಹವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಜಪಾನಿಗಳೂ ಆಡುವ ಭಾಷೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಟೋಕಿಯೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನರಾಡುವ ಮಾತಿನ ನೆಲಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಚೊಕ್ಕ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ ಆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯವರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ ಅನ್ಯಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಭಾಷೆ ಎಂಬುದು ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ವಿಷಯ. ಈ ಭಾಷೆ ಮತ್ತಾವುದಾದರೂ ಭಾಷೆಗಳ ಪೀಳಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆಯೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಯಾರೂ ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿಲ್ಲ.

ಜಪಾನಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಸ್ವರ, ಅರ್ಧಸ್ವರ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಅರ್ಧಸ್ವರ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವರಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಕಾನ ವರ್ಣಮಾಲೆ ಅಥವಾ ಹಿಯಾನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಐವತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಅರ್ಧಸ್ವರ ಮತ್ತು ಸ್ವರಗಳ ಧ್ವನಿಗಳೀಗ ಲುಪ್ತವಾಗಿವೆ; ಯ, ವು, ಯೊ, ಮತ್ತು ವ ಇವು ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಉಳಿದಿವೆ. ಸಿ, ಟಿ, ಟು, ಮತ್ತು ಹು ಇವುಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಷಿ, ಚಿ, ಟ್ಸು ಮತ್ತು ಫು ಎಂಬುದಾಗಿ ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಏಳು ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗ್(g), ಸ್(z), ಡ್(d), ಬ್(b), ಪ್(p) ಎಂಬ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಗಳೂ ಸ್ವರಗಳೊಡನೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿ ಕ್ಯ, ಕ್ಯು, ಕ್ಯೊ ಮುಂತಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತವೆ. ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯ ಮಾತುಗಳು (ನಾಮಪದ, ಸರ್ವನಾಮ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ), ನಾಮವಾಚಕಗಳು, ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳು (ಕ್ರಿಯಾಪದ), ಸಹಾಯಕ ಕ್ರಿಯಾಪದ, ವಿಶೇಷಣ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಣ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳು, ಅವ್ಯಯಗಳು (ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣ, ಸಮುಚ್ಚಯಾವ್ಯಯ, ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳು) ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ನಾಮಾದಿ ವಾಚಕಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತ್ಯಯದ ಉಪಯೋಗ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೃದಂತ, ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ ರೂಪ, ಸಂಯುಕ್ತವಾಕ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಕಟಿಕನ ಮತ್ತು ಹಿರಕನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ತರದ ಲಿಪಿಗಳಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಜಪಾನೀ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಸರಳ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಯಾನ್ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಂಥವು. ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಸ್ರಾರು ಚೀನೀ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಹಾನ್ ಅಥವಾ ವೂ ಅಥವಾ ಟಾಂಗ್ ವಂಶದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಚೀನೀ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಂತಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚೀನಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಪಾನೀ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಲಿಪಿಗೆ ಆನ್ (ಚೀನೀ) ಮತ್ತು ಕೂನ್ (ಜಪಾನೀ) ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಳಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ, ಐರೋಪ್ಯ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕಗಳೆನಿಸುವ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಪದಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ಐರೋಪ್ಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಜಪಾನೀ ಶಬ್ದಭಂಡಾರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿವೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೊಕ್ಕ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ, ಹಿರಕನ ಲಿಪಿಯೊಂದಿಗೆ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬೆರಸಿ ಬರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ; ಐರೋಪ್ಯ ಶಬ್ದಗಳ ಜಪಾನೀ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ರೂಪವನ್ನಾಗಲಿ ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಕಟಿಕನ ಲಿಪಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎ.)

(ವ್ಯಂಜನಗಳು. ಯ್ ವ್ ಎಂಬವು ಅರ್ಧ ಸ್ವರಗಳು)

	(ಕ್)	(ಸ್)	(ಟ್)	(ನ್)	(ಹ್)	(ಮ್)	(ಯ್)	(ರ್)	(ವ್)
(ಎ)ಅ	ಕ	ಸ	ಟ	ನ	ಹ	ಮ	ಯ	ರ	ವ
(ಐ)ಇ	ಕಿ	ಸಿ(ಷಿ)	ಟಿ(ಚಿ)	ನಿ	ಹಿ	ಮಿ	ಯಿ(ಇ)	ರಿ	ವಿ(ಇ)
(ಯು)ಉ	ಕು	ಸು	ಟು(ಟ್ಸು)	ನು	ಹು(ಫು)	ಮು	ಯು	ರು	ವು(ಉ)
(ಇ)ಎ	ಕೆ	ಸೆ	ಟೆ	ನೆ	ಹೆ	ಮೆ	ಯೆ(ಎ)	ರೆ	ವೆ(ಎ
(ಒ)ಒ	ಕೊ	ಸೊ	ಟೊ	ನೊ	ಹೊ	ಮೊ	ಯೊ	ರೊ	ವೊ(ಒ)

ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತು : ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಜಪಾನ್‌ನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯ ಬೇಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದವು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ ವಾಗಿರುವಂತೆ ನೆಲಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಚಾವಣಿಯವರೆಗೂ, ಒಂದು ಕಂಬದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಂಬದವರೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿರುವ ಬಾಗಿಲು ಕಿಟಕಿಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಅರ್ವಾಚೀನ ಯುಗದವರೆಗೂ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಮರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ,

ಕಂಬ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದು, ಗೋಡೆಗಳು ಕೇವಲ ತಡಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದುವೇ ಹೊರತು ಚಾವಣಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಇತರ ದೇಶಗಳ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕಂಬ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕಾರಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಪಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಭಯವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಅವು ಬಹುವಾಗಿ ತೆರೆದಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಳಭಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೊರಭಾಗದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಸಿರು ಗಿಡಮರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಡೆಯ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು.

ಈಸೇಯ ಮಂದಿರ

ಜಪಾನ್‌ನ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮ ಪ್ರಮಾಣದ ತಳಹದಿಯುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದದ್ದಾದರೂ ಕಟ್ಟಡದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳು ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಈಚೆಗೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 8000ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಣಸಿಗುವುದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3000ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ನವಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೊಮೊನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಕ್ತನ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಕಾಲದ ಜನರು 4–5 ಮೀ. ಉದ್ದದ, 3–4ಮೀ. ಅಗಲದ ಮತ್ತು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ 1 ಮೀ. ಆಳ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಂಡಿಗಳ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಲಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅಂಥ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆನ್ನುತೊಲೆಯನ್ನು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆನ್ನುತೊಲೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ್ದ, ಗುಂಡಿಯ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಡೆ, ಚಾವಣಿ ಎರಡರ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹುಲ್ಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಂದು ಬಾರಿ ಇಂಥ ಇಳಿಜಾರು ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಗುಡಿಸಿಲ ಚಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಚಾವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭದ್ರತೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳು ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮನೆಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಸಿದ ಮಣ್ಣಿನದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಲೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಲೆಯ ಸುತ್ತಲ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಸಿರಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚಾವಣಿಯ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರುಗಳನ್ನು ತೆರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೊಗೆ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಯಿತು; ಅನಂತರಕಾಲದ ಜಪಾನ್‌ನ ಹೊಲಮನೆಯಂತೆ ಅವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶ. 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೂ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳು ನಿರ್ಮಿತ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ವ್ಯವಸಾಯ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಯಯೋಇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆರಂಭದೊಂದಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದರೊಂದಿಗೆ ತಲೆದೋರಿದ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದವರು ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಮನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನೆಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೂಪುಗಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ವಾಸಗೃಹಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಅವೆರಡೂ ಬಗೆಯ ಮನೆಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಮರದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಯೋಇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದಿಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಿಂದ ದೊರಕುವ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಆ ಮನೆಗಳ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಚೂಪುಗಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲಗಟ್ಟಿರುವ ವಾಸಗೃಹಗಳಿಂದ ಯುಯೋಇ ಜನ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬಂದವರಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ತೇವದಿಂದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಹುಶಃ ಮೊದಮೊದಲು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಈ ಮಾದರಿಯ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುವು.

ಯುಯೋಇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಪು ಯಾಮಾಟೋ ಬಯಲುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮೃತರಾದ ದೊರೆಗಳ ಗೌರವಾರ್ಥ 4–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ, ಮಣ್ಣಿನ ದೊಡ್ಡ ದಿಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನಾರಾದ ಬಳಿ ಇರುವ ಯಕುಷಿಜಿ ಮಂದಿರ. 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನ

ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಝೂಮೋ ಮತ್ತು ಈಸೇಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವೆರಡೂ ಚೂಪುಗಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲಗಟ್ಟುಳ್ಳ, ಗೇಬಲ್ ಆಕಾರದ ಚಾವಣಿಗಳುಳ್ಳ, ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಇಝೂಮೋ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯ ಸಹೋದರನ ಮಗ ಓನಮೋಚಿ ದೇವನನ್ನು

ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದೇವಾಲಯದ ಈಗಿನ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು 1744ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಜಪಾನ್‌ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಷಿಂಟೋ ಧರ್ಮದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪ್ರತಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಈ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಮೊದಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಿನ ಕಟ್ಟಡ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಇಝೂಮೋ ಮಂದಿರದ ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಆಗಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಎತ್ತರ 48 ಮೀ. ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 1744ರಲ್ಲಿ ಪುನಾರಚಿತವಾದಾಗ ಕಟ್ಟಡದ ಎತ್ತರ ಸು. 24ಮೀ. ಆಯಿತು. ಸಮಾನಾಂತರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ಚಚ್ಚೌಕನಾದ ಈ ಮಂದಿರದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಒಂದು ತುದಿಯ ಗೇಬಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗಿದೆ. ಚಾವಣಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಮೊಗಸಾಲೆಯಂತೆ ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿರುವ ಸೋಪಾನ ಪಂಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂದಿರದ ಒಳಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬವಿದೆ. ಆ ಕಂಬದಿಂದ ಬಲಬದಿಯ ಗೋಡೆಯವರೆಗೆ ಇರುವ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಯ ಹಿಂದೆ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ಜಪಾನ್‌ನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಟೋಷೋಡೈಜಿ ಕಾಂಡೋ (ಸುವರ್ಣಹಜಾರ). 8ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಜಪಾನ್‌ನ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಮುಂದಿನ ಹಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಈಸೇಯ ಮಂದಿರ ಆಯಾಕಾರವಾದದ್ದು. ಇದು ಮೂರಂಕಣ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಎರಡಂಕಣ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದೆ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮಂದಿರವನ್ನು 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ 20 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವ ಈ ಮಂದಿರಗಳೂ ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. 1953ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 59ನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪುನಃ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಝೂಮೋ ಮಂದಿರಗಳಿಗಿಂತ ಈಸೇಯ ಮಂದಿರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಘನವಾದ ಗೇಬಲ್ ಚಾವಣಿ. ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೇಬಲ್ ಸೂರುಗಳು ಗೋಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಮುನ್‌ಚಾಚಿವೆ. ಚಾವಣಿಯ ಬೆನ್ನುತೊಲೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾದ ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ತುದಿಗಳು ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಎದ್ದುನಿಂತಿವೆ. 685ರ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಂತರ ಅದರ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊರಿಯದ ಪೆಕ್‌ಚೆ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ದೊರೆಗೆ ಬೌದ್ಧ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ತರುವಾಯದ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ತನ್ನ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ತಳವೂರಿತು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯ ಭೂಭಾಗಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳೂ ಕಲಾಕಾರರೂ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಆ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. 593ರ ಅನಂತರ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಬೌದ್ಧ ಮತಾನುಯಾಯಿ ಷೋಟೊಕು ರಾಜಕುಮಾರನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬೌದ್ಧಮಂದಿರಗಳು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 624ರ ವೇಳೆಗೆ 816 ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು 569 ಭಿಕ್ಷುಣಿಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ 46 ವಿಹಾರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಷೋಟೊಕು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಇಂಥ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. 670ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ ಆ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರೂ 552–645ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಆಸೂರಾ ಯುಗದ ಶೈಲಿಗೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮಧ್ಯ ಹಜಾರ ಮತ್ತು ಐದು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಪಗೋಡ. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ, ಅಂಗಳಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಹಜಾರ ಮತ್ತು ಪಗೋಡಗಳು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇವನ್ನು ಮರದಿಂದ ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಂಚಿನ ಚಾವಣಿಯುಳ್ಳ ಮಧ್ಯ ಹಜಾರ ಆಯಾಕಾರವಾದ್ದು. ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸುತ್ತ ಅಂಗಳವಿದೆ. ಮೇಲಣ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸುತ್ತ ಸ್ವಸ್ತಿಕ ಆಕಾರದ ಕಟಕಟೆ ಇದೆ. ಬಹಳ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಸೂರುಗಳಿಗೆ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಕಂಸಗಳ ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ದಿಕ್ಪಾಲಕರಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಕ್ಯಮುನಿ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಳಮಂದಿರದ ಸುತ್ತಣ ಅಂಗಳಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಇತರ ಜಪಾನೀ ಪಗೋಡಗಳಂತೆ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಪಗೋಡ ಕೂಡ ಸ್ಮಾರಕ ಮಂದಿರವಾಗಿತ್ತು. ಕೆಳಗಿನ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲಣ ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಂದಿರದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬಲವಾದ ಮರದ ಕಂಬತೊಲೆಗಳಿಂದ ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಂದಿರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಿಪಾಯದಿಂದ ತುದಿಯ ಶಿಖರದವರೆಗೂ ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಕಂಬ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತ್ತು. ನಿರ್ಮಾಣತಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಪಗೋಡ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂತಸ್ತೂ ತನ್ನ ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ಅಡಿಪಾಯದಂತೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಧ್ಯ ಹಜಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಟ್ಟಡವೂ ಮೂರಂತಸ್ತಿನದಾಗಿತ್ತು. ಕೆಳಗಿನ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸುತ್ತಲೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಸೂರುಗಳುಳ್ಳ ಚಾವಣಿಯಿದ್ದ ಅಂಗಳಗಳಿದ್ದುವು. ಮೇಲಣ ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಕೆಳಗಿನವುಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಕಟಕಟೆಗಳು, ಸೂರುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಕಂಸಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರ್ಯೂಜಿ 5–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಚೀನದ ಯುನ್‌ಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಲಂಗ್‌ಮೆನ್ ಗುಹಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬಹುಶಃ ಈ ಚೀನೀಪ್ರಭಾವಗಳು ಕೊರಿಯದ ಮೂಲಕ ಜಪಾನ್‌ಅನ್ನು ತಲುಪಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನ್‌ನ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೂ ಚೀನೀ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗೂ ನಡುವೆ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಚೀನೀಪ್ರಭಾವದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೆಂಚುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಚೀನೀಪ್ರಭಾವಿತ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಮರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮಾದರಿಯ ಕಂಬಗಳು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ವಾಲದಂತೆ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳನ್ನು ಆಸರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ಕಂಬ ಮತ್ತು ತೊಲೆಗಳು ಕಟ್ಟಡದ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಅನಂತರದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂರುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದುವು. ಮೊದಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮರದ ಭಾಗಗಳು ತಮ್ಮ ನೈಜವರ್ಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾದ ಮರದ ಭಾಗಗಳು

ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದಲೂ ಲೋಹಗಳ ಜೋಡಣೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದುವು. ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಮಧ್ಯ ಹಜಾರದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳ ಅಲಂಕರಣವನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಸುಭದ್ರವಾಗೂ ವಿಶಾಲವಾಗೂ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ವೆಚ್ಚ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು.

7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಟಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶ ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವಗಳು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗತೊಡಗಿದುವು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಗಳ ನಡುವೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. 645ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಆಡಳಿತ ಚೀನೀ ಮಾದರಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಚೀನೀ ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಂತಾಯಿತು. ನಾರಾ ಬಳಿ ಇರುವ ಯಕುಷಿಜಿ ಮಂದಿರದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಪಗೋಡದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಚೀನೀ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಚೀನೀ ರಾಜಧಾನಿ ಚಾಂಗ್–ಆನ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಾರಾದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ರಾಜಧಾನಿಯೊಂದು ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 4 ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 3.6 ಕಿಮೀ. ಇದ್ದ ಹೊಸನಗರದಲ್ಲಿ ನೇರವೂ ಅಗಲವೂ ಆದ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನದ ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ನಿವಾಸಗಳನ್ನೂ ವಿಶಾಲವಾದ ದೇವಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ನಾರಾ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಯೋಜನೆ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿತ್ತು, ಅದರ ಸಫಲತೆ ಜಪಾನೀ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವದ ದ್ಯೋತಕವಾಯಿತು.

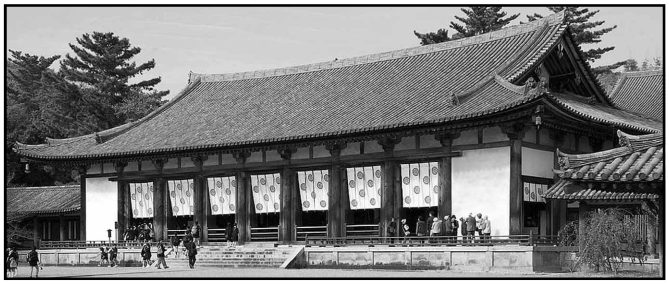

ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಂದಿರ

741ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಷೋಮುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಬೌದ್ಧವಿಹಾರ ಮತ್ತು ಮಠವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 745ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಆದೇಶದಂತೆ ರಾಜಧಾನಿ ನಾರಾದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾದ ಟೋಡೈಜಿಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. 50,000 ಬಡಗಿಗಳು, 3,70,000 ಲೋಹಶಿಲ್ಪಿಗಳು, 21,80,000 ಕೂಲಿಗಾರರು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅಮೋಘವಾದ ಬುದ್ಧಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಜಾರ 88 52 ಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ 47.5 ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಅದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಂದಿರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬಾಗಿಲು, ಮತ್ತೊಂದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಇದ್ದುವು. ಆ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ 91 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಪಗೋಡಗಳು ಇದ್ದುವು. ಬಹುಶಃ ಜಪಾನ್‌ನ ಮರದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಗೋಡಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದವು.

ಜಪಾನೀ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಡ್ಡಗಲದ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಭಾರವಾದ ಚಾವಣಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ದಪ್ಪನಾದ ಮರದ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮರದ ತೊಲೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸಾಗಣೆ ಬಹಳ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಂಸಗಳನ್ನು, ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ್ದ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಸೂರುಗಳ ಭಾರ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಕಂಸಗಳು ಮತ್ತು ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ಕಮಾನುಗಳು ಕೇವಲ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಅಂಗಗಳಾದುವು.

ಟೋಡೈಜಿ ಗುಂಪಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಭಾಗ ನಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಬುದ್ಧಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಹಜಾರವನ್ನು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಾಲವಾಗಿ 1705ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಕಟ್ಟಡವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ನಾರಾ ದೊರೆಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬೌದ್ಧಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಟೋಡೈಜಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿದಾದುದಾದರೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣವಾದ ಹಲವಾರು ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ಆಶ್ರಯದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಭಂಡಾರ ಬರಿದಾಗಿ, ರಾಜ್ಯ ಬಲಹೀನವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ 794ರಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಉತ್ತರದ ಕಿಯೋಟೋಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ನಾರಾ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ–ಜಪಾನೀ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿದುಹೋಯಿತು. ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಕಲೆ ಆ ವರೆಗಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಜಪಾನೀ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿ ಪುನಃ ಪ್ರಬಲವಾದರೂ ಆ ವರೆಗೆ ಜಪಾನಿಗೆ ತಲುಪಿದ್ದ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಹೊಸದೊಂದು ಮಿಶ್ರಶೈಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಾರಾ ಪಂಥಗಳ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಗರದ ಒಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಪ್ರಮಾಣದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದರೆ ಹೊಸ ಟೆಂಡೈ ಮತ್ತು ಷಿಂಗೋನ್ ಪಂಥಗಳ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಗರದ ಹೊರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಅಸಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಬೌದ್ಧಮಂದಿರಗಳು ಸಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು.

ನಾರಾ ಮಂದಿರಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮಂದಿರದ ಹೊರಗೆ ನಿಂತ ಭಕ್ತಜನಕ್ಕೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಆ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭಕ್ತರು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಳೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಲು ಮಂಟಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಇದ್ದ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಆ ಮಂದಿರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾಗಿ ಒಳಭಾಗ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಇರುವಂತಾಯಿತು. ಟೆಂಡೈ ಮತ್ತು ಷಿಂಗೋನ್ ಪಂಥಗಳ ರಹಸ್ಯಮಯ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಇದು ಅನುಕೂಲಕರವಾಯಿತು.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಷಿಂಟೋ ಮತ ನಾಶಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಷಿಂಟೋ ಪಂಥದ ದೇವತೆಗಳು ಬುದ್ಧನ ಜಪಾನೀ ಅವತಾರಗಳೆಂದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪರಿಗಣಿಸಿ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನೂ ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಷಿಂಟೋ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಷಿಂಟೋ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಷಿಂಟೋ ಮಂದಿರಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಡೊಂಕಾದ ಚಾವಣಿ, ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದ ಹೊರಭಾಗ ಮತ್ತು ಚಾವಣಿಯ ಗೇಬಲ್ಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣ–ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದುವು.

ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸಮಂದಿರ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಮಹಿಳೆಯ ವಾಸಗೃಹವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ವಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಸಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ಸೂರುಗಳು ಮತ್ತು ಡೊಂಕಾದ ಚಾವಣಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಅದರ ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೀಯೋಟೋ ಶ್ರೀಮಂತರ ನಿವಾಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇದ್ದ ಅನೇಕ ಒಳಾಂಗಣಗಳು ಇರುವಂತೆ ಯೋಜಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಯ್ಯಾಗೃಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಷಿನ್‌ಡೆನ್; ಅದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೊಳ; ಉತ್ತರ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಗೃಹದ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಕೊಳದ ಹೊರಬದಿಯಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣಕೋಣೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವಲ್ಲದೆ ಅಡಿಗೆ ಮನೆ, ನೌಕರರ ವಸತಿಗಳು, ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ರೀತಿಯ ವಸತಿಗಳು ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುವು. ಚೀನೀ ಮೂಲದ ಸಮಪ್ರಮಾಣದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕಣ್ಮರೆಯಾದುವು. ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಶೈಲಿಯ ವಸತಿಗಳು ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಅವು ತಮ್ಮ ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಷಿನ್‌ಡೆನ್ ಆಯಾಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಸುತ್ತಲೂ ವರಾಂಡ ಮತ್ತು ಸೂರುಗಳು ಇದ್ದುವು. ಅದರ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶಯ್ಯಾಗೃಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ತೆರೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ರಂಧ್ರಗಳೂ ಕೀಲಿಗಳೂ ಇದ್ದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನುಳ್ಳ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನುಳ್ಳ ಮರದ ತಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳ ಬದಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸಮಯಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ತೆರೆದಿಟ್ಟಿರಲಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನೂ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು;

ಹಜಾರವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಪರದೆಗಳಿಂದ ವಿಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನೆಲಗಟ್ಟನ್ನು ಮರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರು ಕೂಡಲು ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಗೃಹಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳವರು ತಮ್ಮ ಅಮಿತವಾದ ಸೇವಕವರ್ಗದವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ವಿಲಾಸೀ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದ ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮ್ಮ ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲದ ಭೋಜನಕೂಟ-ಮೋಜಿನಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಅವು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಷಿನ್‌ಡೆನ್ ಹೆಚ್ಚು ತೆರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸುತ್ತಣ ಉದ್ಯಾನದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದ ಬಿಸಿಲಿನ ಬೇಗೆಯನ್ನು ಉಪಶಮನಗೊಳಿಸಲು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬರುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕೀಯೋಟೋ ಅರಮನೆ ಮೊದಲ ಕಾಲದ ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಗೃಹಗಳ ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಷಿನ್‌ಡೆನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅರಮನೆ. ಕೀಯೋಟೋ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಾಣ

10-11ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧ ಅಮಿದನನ್ನು (ಅಮಿತಾಭ ಬುದ್ಧ) ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಸ ಪಂಥ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಟೆಂಡೈ ಮತ್ತು ಷಿಂಗೊನ್ ಪಂಥಗಳ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮೂಲೆಗುಂಪಾದುವು. ಬುದ್ಧ ಅಮಿದನ ನಾಮದ ಧ್ಯಾನಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಈ ಹೊಸ ಪಂಥ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಹೊಸ ಪಂಥ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತಲ್ಲದೆ ಇತರ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿಸಿತು. ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರು ಮರಣೋತ್ತರ ಸ್ವರ್ಗಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯಲಾರದೆ ಈ ಹೊಸ ಪಂಥದ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾದ ಬುದ್ಧ ಅಮಿದನ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುವ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಂಥ ಮಂದಿರಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದಂಕಣ ಚೌಕದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಮಿದ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಬುದ್ಧ ಅಮಿದನ ಹಜಾರವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಭಕ್ತಜನರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಜಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ್ದು ಕೇವಲ ಮೂರಂಕಣಗಳ ಚೌಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಹಳ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಹಜಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು ಉಜಿಯ ಬ್ಯೋಡೋಇನ್‌ಗೆ ಸೇರಿದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಹಜಾರ. ಅದು ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ಸೌಂದರ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಶೈಲಿಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಹ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೀಯೋಟೋ ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಕಾಮಾಕುರಾದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸೈನಿಕ ಪ್ರಭುತ್ವ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ಪುನಃ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಜೆನ್ ಬೌದ್ಧ ಪಂಥದ ಪ್ರವೇಶವಾಯಿತು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾದುವು. ಎರಡು ಹೊಸ ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿ (ಟೆಂಜಿಕುಯೊ) ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಾವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ನೇರವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಂಶಗಳು ಆ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳು. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಆ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದಾದ ಚೀನೀ ಶೈಲಿ (ಕರಯೋ) ಆಹ್ಲಾದಕರವೂ ಅಲಂಕಾರಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿತ್ತು. ವಿಶೇಷವಾದ ಚಾವಣಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ವಿಶಾಲ ಕಂಸಗಳು, ಬೀಸಣಿಗೆಯಾಕಾರದ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳು, ಬಹಳ ಡೊಂಕಾದ ಮತ್ತು ಇಳಿಜಾರಾದ ಚಾವಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೊನಚಾದ, ಕಮಾನಿನ ಆಕಾರದ ಕಿಟಕಿಗಳು ಆ ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಜೆನ್ ಪಂಥದ ಪೂಜಾಹಜಾರಗಳನ್ನು ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಮಾಕುರಾದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಗಕುಜಿಯ ಅವಶೇಷಗಳ ಹಜಾರ ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಾವಣಿ. ಹೂಡೋ ಮಂದಿರ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಈ ಹೊಸ ಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಮೊದಲಿನಿಂದ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯನ್ನು ಜಪಾನೀ ಶೈಲಿ (ವಯೊ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೂರೂ ಶೈಲಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಜಪಾನೀ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಗಮವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಜಪಾನೀ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಶೈಲಿಗಳು ಸೇರಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ತರುವಾಯ ಜಪಾನೀ, ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಶೈಲಿಗಳು ಬೆರೆತವು. ಓಸಾಕದಲ್ಲಿರುವ ಕನ್‌ಷಿನ್‌ಜಿ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಧಾನ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರೂ ಶೈಲಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾಮಕೂರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಧವರ್ಗ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಬುಕೆಝುಕುರಿ ಎಂಬ ವಾಸಗೃಹಗಳ ಹೊಸ ಶೈಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಷಿನ್‌ಡೆನ್ ಝುಕುರಿಯ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳೂ ಹೊಲಮನೆಗಳ ಕೆಲವಂಶಗಳೂ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಝುಕುರಿಯಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಜಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಬುಕೆಝುಕುರಿಯಲ್ಲಿ, ಹಜಾರದ ಸುತ್ತ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ, ಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ರಟ್ಟಿನ ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳಿದ್ದ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಬದಲು ಅಂಥ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಕಾಗದವನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಣೆಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ 2ಮೀ.X1ಮೀ. ವಿಸ್ತಾರದ ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಹಾಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರಕಾಲದ ಜಪಾನೀ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಸದಾ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀಮಂತ ಯೋಧರ ಮನೆಗಳ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಟೆಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳೂ ಕಾವಲುಗಾರರ ಬುರುಜುಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದವರೂ ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಝುಕುರಿ ಮಾದರಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಮಂತ ಯೋಧರು ತಮ್ಮ ವಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಬುಕೆಝುಕುರಿ ಗೃಹಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮಂತ ಧಾರ್ಮಿಕವರ್ಗದವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೋಣೆ (ಷಾಯಿನ್) ಎಂಬ ನೂತನ ಅಂಗವೊಂದು ಸೇರಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒಂದು ಕಿಟಕಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಮೇಜಿನಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ, ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲದಾಗ ಮಡಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಅಗಲವಾದ ಹಲಗೆ ಇದ್ದುವು. ಕಿಟಕಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಒಂದು ಕಪಾಟನ್ನೂ ಚಿತ್ರಪಟಗಳನ್ನು ನೇತುಹಾಕಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಜೆನ್ ಬೌದ್ಧಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಶ್ರೀಮಂತ ಯೋಧರು ಅಧ್ಯಯನ ಕೋಣೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅಧ್ಯಯನಕೋಣೆಗಳನ್ನು ಆಮೋದ-ಪ್ರಮೋದಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕಾರಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. 14–15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಷಾಯಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು.

ಆ ಕಾಲದ ವಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದರೆ ಕಿಂಕಕುಜಿ ಅಥವಾ ಚಿನ್ನದ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳು ಮತ್ತು ಗಿಂಕಕುಜಿ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಾಂಗಣಗಳು. ಕಿಂಕಕುಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಷಿಕಾಗಾ ಯೊಷಿಮಿಟ್ಸು ಎಂಬ ಶೋಗನ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಅರಮನೆಯ ಭಾಗ. ಅದನ್ನು 1950ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ದಂಗೆಕೋರ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರೂ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣದಾದ, ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳದು ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜುಕುರಿ ಮಾದರಿ. ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ತು ಚೀನೀ ಜೆನ್ ಪಂಥದ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಸುಂದರ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೊಷಿಮಿಟ್ಸುವಿನ ವಂಶದವನಾದ ಆಷಿಕಾಗ ಯೊಷಿಮಾಸಾ 1480ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ, ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ, ಗಿಂಕಕುಜಿ ಕಟ್ಟಡ ಕಿಂಕಕುಜಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣದೂ ಕಡಿಮೆ ವೈಭವವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಷಿನ್‌ಡೆನ್‌ಜ಼ುಕುರಿ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಷಾಯಿನ್ ಜ಼ುಕುರಿ ಶೈಲಿಯತ್ತ ಆದ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆನಿಸಿದೆ.

ಮುರೋಮಚಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1335–1573) ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಚಹ ಕುಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಚಹ ಕುಡಿಯುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಬಿ ಪದ್ಧತಿ ಒಂದು. ಇದು ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಚಷಿಟ್ಸು (ಚಹಾಗೃಹ) ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಚಷಿಟ್ಸು ಮೊದಲು ಜಪಾನಿ ಹೊಲಮನೆಯ ಅನುಕರಣೆ. ಅದು ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು. ನೋಡಲು ಬಲು ಸರಳ. ಅದರ ಚಾವಣಿ ಹುಲ್ಲಿನದು. ಅದರ ಮರದ ಕಂಬಗಳೂ ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳೂ ಬಹಳ ನವಿರು. ಗೋಡೆಗಳು ಮಣ್ಣಿನವು. ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರಂಧ್ರಗಳೇ ಕಿಟಕಿಗಳು, ಒಂದು ವರ್ಣಚಿತ್ರ, ಒಂದು ಹೂವಿನ ಗುಚ್ಛ, ಒಂದು ಕಲಾವಸ್ತು–ಇವಿಷ್ಟೇ ಈ ಗೃಹಗಳ ಅಲಂಕಾರ ವಸ್ತುಗಳು.

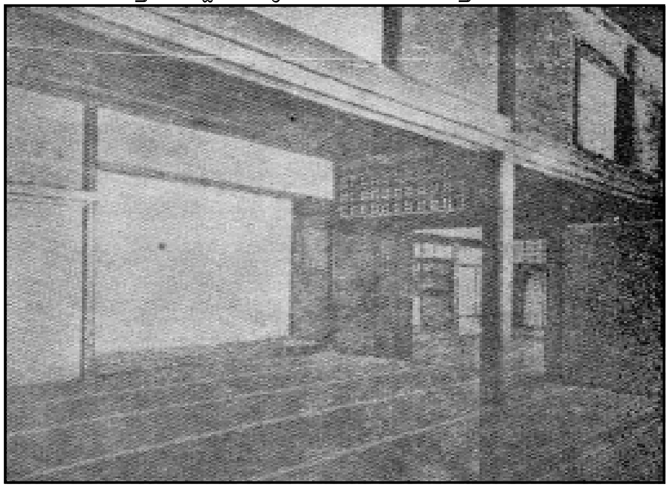

ಕ್ಯೂರೊ–ಷಾಯಿನ್ ಒಂದರ ಒಳಭಾಗ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ

ಕೀಯೋಟೋದ ಸೈನಿಕ ಆಡಳಿತ ಮುರೋಮಚಿ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ದೇಶದ ಏಕತೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಶ್ರೀಮಂತರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ವಾಸ್ತುವಿಧಾನಗಳು ಬೆಳೆದುವು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಟೊಯೊಟೊಮಿ ಹಿಡೆಯೊಷಿ ದೇಶದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಅನೇಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಕೋಟೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸರಣಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾವಲುಗಾರರ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕೋಟೆಗಳ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಂಥ ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳು ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಅಂಥ ಕೋಟೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರಕ್ಷಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವು ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಅಂಥ ಕೋಟೆಗಳ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಹಿಮೆಜಿ ಕೋಟೆ. ಅದರ ಬಿಳಿಯ ಗೋಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಎತ್ತರದ ಚಾವಣಿಗಳು ಸೌಂದರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ.

ಅಂಥ ಕೋಟೆಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಷಾಯಿನ್‌ಜ಼ುಕುರಿ ಶೈಲಿಯ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಭವ್ಯ ಅರಮನೆಗಳು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಮೊಮೊಯಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1574–1603) ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಒಳಭಾಗದ ಅಲಂಕರಣ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಒಳಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲು ಚೌಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಮರದ ಕಂಬ ಮತ್ತು ತೊಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಸುಮಾರು ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಕಿಯಜ಼ುಕುರಿ ಎಂಬ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ, ಷಾಯಿನ್ ಮತ್ತು ಚಹಗೃಹಗಳೆರಡರ ಸಮ್ಮಿಲನದ, ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅವು ಸರಳವೂ ವರ್ಗಪ್ರಧಾನವಾಗಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇದ್ದುವು. ಕಂಬಗಳು, ಅಡ್ಡತೊಲೆಗಳು ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಚಾವಣಿ ಹಗುರವಾಗಿಯೂ ಅಲಂಕರಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೀಯೋಟೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾದ ಅರಮನೆ ಈ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಅದರ ಮುಖ್ಯಕಟ್ಟಡ ಹಗುರವೂ ಸರಳವೂ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಸಣ್ಣ ನಿರ್ಮಾಣಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಚಹಗೃಹ–17ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ ಮೂರು ಷಾಯಿನ್ ಕೊಠಡಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಂದರ ಉದ್ಯಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಳದ ಆಚೆ ಇರುವ ಚಹಗೃಹದ ಹೆಸರು ಷೋಕಿಂಟೆಯಿ. ಗ್ರಾಮೀಣ ನಿರ್ಮಾಣದಂತಿರುವ ಆ ಚಹಗೃಹ ಅರಮನೆಯ ಶ್ರೀಮದ್ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಅಣಕಿಸುವಂತಿದೆ. ಉತ್ತರದಂಚಿನಿಂದ ಬಳಸಾದ ಕಾಲುಹಾದಿಯೊಂದು ಕೊಳವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿಗಳ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಅರಮನೆಯನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಮತ್ತೆರಡು ಚಹಗೃಹಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಹಾಯ್ದು ವನಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಉದ್ಯಾನವನದ ದಕ್ಷಿಣದಂಚಿಗೆ ಆ ಕಾಲುಹಾದಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ.

ಕಟ್ಸುರ ಅರಮನೆ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಕಂಬಗಳು ತೆಳುವಾದವು. ಅವನ್ನು ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಿಯಾದ ನಿರ್ಮಾಣತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕೊರತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಷಾಯಿನ್ ಶೈಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆರೋಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಸರಳಸೌಂದರ್ಯ ಆಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದೆ.

ಜಪಾನ್‌ನ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ವಿದೇಶೀ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಟೋಕುಗಾವಾ ಮನೆತನ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ನಿಷೇಧಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಯಾವುದೇ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗದವರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ, ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ, ಮನೆಗಳಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಶಾಂತಿಯುತ ಆಡಳಿತವಿದ್ದುದರಿಂದ ಜನರ ಸಂಪತ್ತು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಆಡಳಿತದ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳವರ ವಾಸಗೃಹಗಳ ಹೊರಭಾಗದ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗದಿದ್ದರೂ ಒಳಭಾಗದ ಅಲಂಕರಣದ ಕೆಲಸ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಅವು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವೂ ಉಪಯುಕ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡವೂ ಆದುವು.

ಟೋಕುಗಾವಾ ಆಡಳಿತ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧದೇವಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಮೃತ ಶ್ರೀಮಂತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸ್ಮಾರಕಮಂದಿರಗಳ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಮರಗೆಲಸದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಮಂತರ ಭವನಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಲಂಕರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಿಕ್ಕೊದಲ್ಲಿರುವ ಟೊಷೊಗು ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಈ ಅಲಂಕರಣದ ಅತಿರೇಕವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲ ಟೋಕುಗಾವಾ ಶ್ರೀಮಂತ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಯಯಾಸು ಸ್ಮಾರಕವೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ಮಂದಿರದ ವೈಭವವನ್ನು ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನೂ ಬಡಗಿಗಳನ್ನೂ ಕರೆಸಲಾಯಿತು. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಮುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ತರಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅತಿರೇಕದ ಅಲಂಕಾರ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಮೊಮೊಯಮದ ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣವಾಗಿವೆ. ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಬದಲು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಸುಂದರವಾದ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ದಟ್ಟ ಬಣ್ಣಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಸುರುಚಿ ಕಾಣವಾಗಿವೆ.

1868ರಲ್ಲಿ ಮೇಜಿ ಅಧಿಕಾರ ಬಂದ ಅನಂತರ ಜಪಾನಿನ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಸ್ತುಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಜಪಾನೀ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಾಗಿ ನಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಸಿದರು; ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡಿದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಭವನಗಳ ಶೈಲಿಯ ಅನುಕರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಶೈಲಿಯೂ ಸಂಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡುವು. ಸಿಮೆಂಟು ಗಾರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯದ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1945 ರಿಂದ 1950ರ ವರೆಗಿನ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಹೊಸ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊರಿಯ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದ ಜಪಾನಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. 1950–1955ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಮುನ್ನಡೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1954ರ ವೇಳೆಗೆ ಹಿರೋಷಿಮದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಕೇಂದ್ರ ಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಟಂಗೆಕೆಂಜೋ ವಿಶ್ವಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಹೊರಿಗುಚಿ ಸುಟಿಮಿ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿ ಪರಂಪರಾಗತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಹಷ್ಟೋಕನ್ ಹೋಟಲು ಕಟ್ಟಡ ಈ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಸಾಧಿಸಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿ ಮೇಕದ ಕುನಿಯೊ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪಕ್ವತೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಕಲೆ 1955ರ ಅನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶ್ವಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ 1960ರ ತರುವಾಯ ಜಪಾನೀ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅಮೆರಿಕ, ಯುರೋಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಹೋದರು.

1945ರ ವರೆಗೆ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಭವನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಯ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಗಾಜಿನ ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪ, ಕೊಳಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಸಜ್ಜುಗೊಂಡುವು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರುಬಾಗಿಲು, ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳೆಯ–ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದ ಈ ಜೀವನರೀತಿಯಲ್ಲಿ 1960ರ ವರೆಗೆ ಕುರ್ಚಿಗಳ ಉಪಯೋಗ ಸಹ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಹೊರನೋಟದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಳವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನಜೀವನ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮನೆಗಳ ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆ ಆವಶ್ಯಕವೆನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿದುಬರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಜಪಾನೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ಜರ್ಮನಿಯಂತೆ ಜಪಾನೂ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಬಹುಬೇಗ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಮುಂಚೂಣಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಆ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ನೆರವಾಗುವಂಥ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವೆರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಯೂರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜರ್ಮನಿ ಮೊದಲು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಂತೆ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮೊದಲು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದು ಇತರ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ, ಜಪಾನ್ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಟೋಕಿಯೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : ಅಂಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಂದು ಚೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ತನ್ನ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಚೀನದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೇ ಅವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಕೊರಿಯದ ಕಲಾವಿದರು, ಪುರೋಹಿತರು ಮತ್ತು ಲೇಖಕರು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ, ಮತಧರ್ಮ, ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಕಲೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹರಡಿದರು. ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ತರ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರು ಕಲಿತು ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಚೀನದಿಂದ ಎಂದು ಅವರು ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಲಿತರೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಪ್ರ.ಶ. 400ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅದು ಪರಿಚಯವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕೊರಿಯದ ಬರಹಗಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಭಾವಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಬರೆಯುವ ಕಲೆ ಕೈಗೂಡಿದಂತೆ ಜಪಾನಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಲವಾರು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು; ಚೀನ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಪುರೋಹಿತರೂ ಬಂದು ಶಿಕ್ಷಣ, ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ನಾರಾ–ಕೀಓಟ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಚೀನೀಯರ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯ ಬಳಕೆ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಂಕಗಣಿತ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದುವು. ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಪಂಚಾಂಗರಚನೆ, ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಚೀನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದವರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಲು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಅಂದು

ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬಗಳು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ್ದ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆ ಚೀನೀಯರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಲಿಪಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದುವು; ಚೀನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಠನಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು.

ಸಾಮಂತ ಪ್ರಭುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಸಾಮ್ರಾಟರ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಬಲ ಕುಂದಿದಂತೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸಾಮಂತ ಮಂಡಲಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಸಾರದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಬೌದ್ಧಮಠಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು. ಆ ಮಠಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಓದುಬರೆಹ, ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನೂ ನೀತಿಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಟ್ಟದ ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದಂತೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುನ್ನಡೆ ಸಾಧಿಸಿತು. ಬೌದ್ಧಮಠಗಳು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯುರೋಪಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪೀಠಗಳಂತೆ, ಜನಾಂಗ ರೂಢಿಸಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಧನಗೊಳಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಆಷೀಕಾಗಾದಂಥ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ಷೋಮಿಯೋಜಿಯಂಥ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ (1275) ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾಮಂತರ ಆಡಳಿತವಿದ್ದು, ಆಗಾಗ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದ್ದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರನೇಕರು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವಾಭಿಮಾನಗಳು ಜನತೆ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ತಳೆದಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

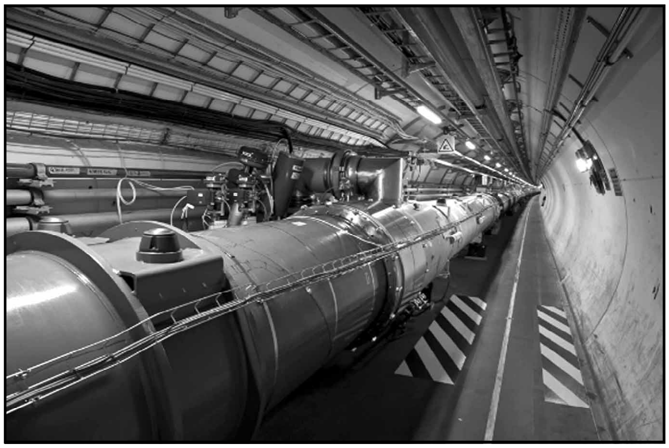

ಟೋಕಿಯೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ 2,000 ಟನ್ ತೂಗುವ ಒಂದು ಯಂತ್ರ

ಟೋಕುಗಾವಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಟೋಕೂಗಾವಾನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದುವರೆಗೆ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು; ಈಗ ಯುವಕರಿಗೆ ಶಾಂತಿಕಾಲದ ನಾಗರಿಕ ಆಡಳಿತದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ನೂರಾರು 'ಸಾಮುರೈ' ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ಅಲ್ಲಿಗೆ 7ರಿಂದ 15 ವರ್ಷದ ಬಾಲಕರು ಸೇರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 15 ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ಅಲ್ಲೇ ವಸತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡಾವರ್ತಿ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಗುರುಕುಲಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಶಾಲೆಗಳೂ ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಉನ್ನತ ಆದರ್ಶಗಳ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳೊಡನೆ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಟೋಕೂಗಾವಾ ಸೈನಿಕವರ್ಗ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‌ನ ನವೀಕೃತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮುರೈ ಶಾಲೆಗಳು ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಕರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ವಿಧದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ದೇವಾಲಯದ ಶಾಲೆಗಳು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸರ್ಕಾರ ಚೀನೀ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಬರಗೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಗತಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಪ್ರಗತಿಶೀಲರು ಈ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಟೋಕೂಗಾವಾನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಡಚ್ಚರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಜಪಾನಿನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗೂ ಜ್ಞಾನರಾಶಿಗೂ ಪ್ರಗತಿಯ ನೂತನ ಅಂಶವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಜಪಾನಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಮೇಜೀ ಸಾಮ್ರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಜಪಾನ್‌ನ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ 1868ರಲ್ಲಿ ಮೇಜೀ ಸಾಮ್ರಾಟರ ಪುನಃಸ್ಥಾಪನೆಯೊಡನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಿರಿಯ ಮೇಜೀ ಸಾಮ್ರಾಟ ಸಿಂಹಾಸನವೇರುವಾಗ ಜನತೆ 'ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಸಲಾಗುವುದು' ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಚನ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಆ ವಚನಪಾಲನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಯತ್ನವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಸಾಮಂತ ಪ್ರಭುಗಳ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತೆರಕೋಯ' ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿ ಅಂದಿಗಾಗಲೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದುವು. 1872ರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಟರು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಾನೂನನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. 1873ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ 8,000 ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 80,00,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1879ರ ವೇಳೆಗೆ ಆ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 26,000ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿ, ಅಲ್ಲಿ 25,00,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸೇರಿದ್ದರು. ಅದೇ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 20ರಿಂದ 700ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. 1877ರಲ್ಲಿ ಟೋಕೀಯೊದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ 3 ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಶದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ನಾರ್ಮಲ್ ಶಾಲೆಗಳೂ ಸಿದ್ಧತಾಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ ನೂತನವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. 1900ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲಾವಧಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಶಾಸನದನ್ವಯ ಶುಲ್ಕ ವಜಾ ಆಯಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ಕಾಲೇಜು) ಆರಂಭವಾದುವು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಆರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರು ವರ್ಷದ್ದಾಗಿ, ಆರು ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1920ರ ವೇಳೆಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ 99ರಷ್ಟು ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ, ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ ಆರಂಭವಾದುವು. 1938ರ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,20,00,000 ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ 22,000 ಪ್ರೌಢ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ 35,00,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದಿಗಾಗಲೇ ಜಪಾನ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೇಕಡಾ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಯುರೋಪಿನ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಜಪಾನ್ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪರಿಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ತನ್ನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಗಳಿಗೂ ಸಮಸಮವಾಗಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು; ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀತಿಪಾಠಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿ ಮಕ್ಕಳು ಕುಟುಂಬ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿತು. ಚರಿತ್ರೆ, ರಾಜನೀತಿ, ಭೂಗೋಳ ಮುಂತಾದ ಪಾಠಗಳ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿತು. ಪುರಾಣದ ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಆಯ್ದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ನೀತಿಯನ್ನು

ರಾಷ್ಟ್ರ ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಕಿಯೊ, ವಾಸಿಡ, ದೋಷಿಷಗಳಂಥ ಖ್ಯಾತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಪ್ರವೇಶ ನಿಯಮ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಗಿಯಾದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಯಲಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಟ್ಟಡ, ಟೋಕಿಯೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಜಪಾನ್‌ನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ವರ್ಗೀಕೃತ ಸಮಾಜ ರಚನೆಗೂ ಉತ್ಕಟ ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣ ನೀತಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿತ್ತು. 3 ವರ್ಷದಿಂದ 6 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳು ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಧಾಯಕ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರು ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 6 ರಿಂದ 14 ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನಂತರ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗೂ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆ 14ರಿಂದ 19ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ 5 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶುಲ್ಕ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಗಣಿತ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಹಿತ್ಯ–ಇವು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಕೆಲವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲಾಗದವರಿಗೆ ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಅವಕಾಶವೇನೋ ಇತ್ತು.

ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಜಪಾನು ಜರ್ಮನಿಯಂತೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೋತಿತ್ತು. ಆಕ್ರಮಣರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ 1946ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಮಾನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಜನರು ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವೊದಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂಥ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಭೂತ ಕಾನೂನು 1947ರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ 'ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಒಂದು ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ಲೋಕತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ಪೌರರನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. 'ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗುಳ್ಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಘನತೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಸತ್ಯವಂತರೂ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರೂ ಆದ ಜನತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಆ ಮೂಲಭೂತ ಕಾನೂನಿನ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ; ಕುಲ, ಧರ್ಮ, ಲಿಂಗ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತು, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ಕುಟುಂಬದ ಹಿನ್ನೆಲೆ–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲ್ಪಿಸದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಮಾಜ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ; ಸಹಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ; ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಪಾಠಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತಿದೆ; ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಪೌರಭವನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳಿಗೆ (ಲೋಕಲ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಅಥಾರಿಟೀಸ್) ಆಣತಿಯಿತ್ತಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಭೂತ ಕಾನೂನನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದುವು. 6+3+3+4ರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದುವು; ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಪಠ್ಯವಿಷಯ, ಬೋಧನವಿಧಾನ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ–ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದುವು. 1946ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸರ್ಕಾರ ಕಳಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿದ್ದ ಷಿಂಟೋ ಮತ್ತು ಷುಷಿನ್ (ನೀತಿ)ಪಾಠಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಬರುವವರೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂವಿವರಣೆಯ ಪಾಠಗಳ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ತರಗತಿಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಸ್ವಯಂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ–ಇವಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂತು. ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೃದ್ಗತ ಮಾಡುವುದರ ಬದಲು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯ–ಇವು ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು.

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವಂತೆ 6+3+3+4ರ ಯೋಜನೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲಾವಧಿ 6 ರಿಂದ 9 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಪೌರಸಭೆಗಳ ಆರಿಸಿದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂಡಲಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿತ್ತು.

ನೂತನ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ 1950ರ ವೇಳೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 6,500 ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್‌ಗಳೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 32,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ, 6,65,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು; 22,500 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 3,55,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 13,00,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು ; 12,700 ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 2,06,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ, 58,00,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು ; 3,380 ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 1,40,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 30,00,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು: 270 ಕಿರಿಯ (ಜೂನಿಯರ್) ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ 1,40,000 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 5,70,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು.

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಪದಾಕ್ರಾಂತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಮೆರಿಕ ಹೊರಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅನ್ಯದೇಶದ ಆ ಪದ್ಧತಿ ತಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾಗಲಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಬೇಗ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧವಿಧವಾದ ಟೀಕೆಗಳು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಹೊಸ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ತಂದೆತಾಯಿಯರಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ತಳೆಯಬೇಕಾದ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ನೈತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಧಕ್ಕೆಯೊದಗುವುದೆಂದು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಎದ್ದಿತು. ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ಸೋಲಿನ ಅಧಃಪತನದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನೀತಿಪಾಠವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಬೋಧನವಿಧಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರ ನಿಯಂತ್ರಣವೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 6+3+3+4ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ಗೊಣಗಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಕೇವಲ ಘನತೆಗೇರಿಸಿದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಂತಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮೇಲಿನ ಟೀಕೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಅವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸದ್ಯದ ಜಪಾನ್‌ನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ರಾಷ್ಟ್ರಘಟನೆ ಲೋಕತಂತ್ರಭಾವನೆಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಿದ ನಂತರ ಅಮೆರಿಕದ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ 6 ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ, 3 ವರ್ಷಗಳ ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, 3 ವರ್ಷಗಳ ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು 4 ವರ್ಷಗಳ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಎಂದರೆ 6+3+3+4ರ ಯೋಜನೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವರೆಗೆ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪೌರರಿಗೂ ಒದಗಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವರವರ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೊಪ್ಪುವಂಥ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. 1946ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಮೆರಿಕದ ಮಾದರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಬೋಧನವಿಧಾನ, ಪರೀಕ್ಷಾವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಆಗ ಅಕ್ಷರಶಃ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರೂ ಜಪಾನಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರಂಪರೆಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅನಂತರ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಈಗ 6–15 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಕಾನೂನು ಮಾಡಿದೆ. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಈ 9 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿದೆ. ಅದರ ಮೊದಲ ಹಂತ 6 ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ಹಂತ 3 ವರ್ಷದ ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. 6–12 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಉಚಿತ. ಬಡ ಕುಟುಂಬದವರಾದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅವರ ಉಪಾಹಾರ, ಪ್ರವಾಸ, ಪುಸ್ತಕ, ವೈದ್ಯಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅನುದಾನ ನೀಡುವುವು. ಶಾಲೆಗೆ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳ ಸೇ. 99.9ರಷ್ಟು ಸೇರಿರುವರು. 1968ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 25,014 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ 3,61,148 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 94,03221 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆ, ಸಮಾಜಪಾಠಗಳು, ಅಂಕಗಣಿತ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಂಗೀತ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕೈಕೆಲಸ, ಗೃಹಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ನೀತಿಶಿಕ್ಷಣ–ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೊದಲ ತರಗತಿಗೆ ವಾರಕ್ಕೆ 45 ನಿಮಿಷಗಳ 24 ಪಾಠಗಳೂ 2ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 25 ಪಾಠಗಳೂ 3ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 27 ಪಾಠಗಳೂ 4ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 29 ಪಾಠಗಳೂ 5ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 31 ಪಾಠಗಳೂ 6ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 31 ಪಾಠಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಶಾಲಾವರ್ಷದಲ್ಲಿ 35 ವಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ.

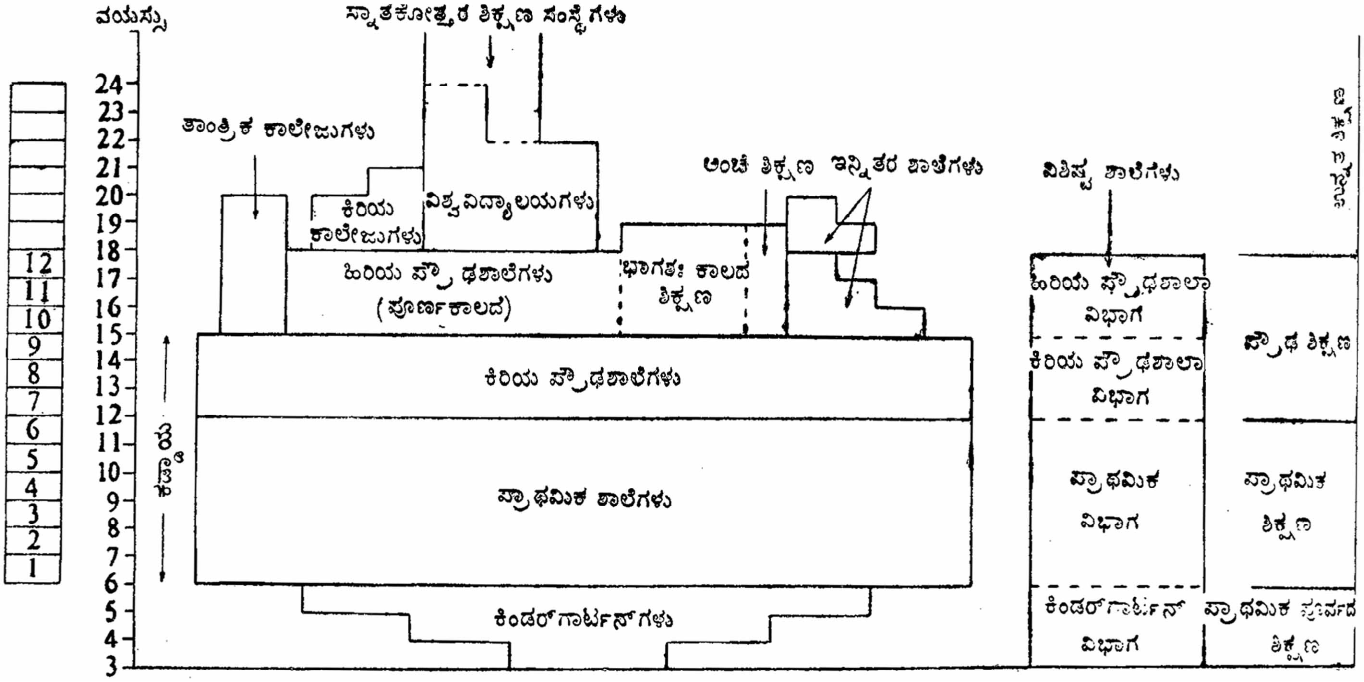

ಜಪಾನಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ : 3 ರಿಂದ 6 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಧಾಯಕ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರದಿದ್ದರೂ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಮಂದಿಗೆ ಆ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಖಾಸಗಿ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಮೂರು ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಮೂರು ವರ್ಷದ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಷದ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಐದು ವರ್ಷದವರನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್‌ಗಳಂತೆ ಓದುಬರಹ, ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಟದ ಮೂಲಕ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸುವರು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಗಲುವೇಳೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಶಿಶುಗೃಹಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಐದು ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ತಾಯಂದಿರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಈ ಶಿಶುಗೃಹಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವರು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಕ್ಷಣೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿರುವಂಥ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಮೂರು ವರ್ಷದ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮಾದರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವರು. ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. 1968ರಲ್ಲಿ ಈ ಹಂತದ 10,418 ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 62,439 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ, 15,51,017 ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು.

ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಮಕ್ಕಳು ನೇರವಾಗಿ 3 ವರ್ಷದ ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವರು. ಅಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ ಮತ್ತು ಉಚಿತ. ಮಕ್ಕಳ ಹಾಜರಾತಿ ಸೇ. 99.9. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 1968ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 11,278 ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ 2,27,405 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 48,65,206 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಂಕಗಣಿತ ಗಣಿತವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಲಲಿತಕಲೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕಸುಬು ಕಲೆಗಳು, ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿವೆ. ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 35 ವಾರಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ವಾರದಲ್ಲೂ 33–34 ಪಾಠಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅನ್ಯಭಾಷೆ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಷಯಗಳು, ಇತರ ವಿಷಯಗಳು ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದವರು ಆಯಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಶೇ.99.9ರಷ್ಟು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಡ್ಡಾಯ

ಶಿಕ್ಷಣ 6–15ರ ವಯೋಮಾನದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಜೂನಿಯರ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿರುವ ಈ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಭಿರುಚಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಟೋಕಿಯೋ

ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ: ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ನಡೆಸುವ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ, ಹಾಗೂ ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ವಿಧದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು; ಸಾಮಾನ್ಯ, ತಾಂತ್ರಿಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಗೃಹಕಾರ್ಯದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು. ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ವಿಧದವೂ ಉಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಜೆಯ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಂಚೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು; ಅಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ 4–5 ವರ್ಷ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದವರಿಗೆ ಕೊಡುವಂಥ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಮತ್ತು ಅಂಚೆಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿಗೂ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ 15–16ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಿಗಾಗಿ ಈ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 1968ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 4,817 ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ 2,00,806 ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 43,37,905 ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. 15–17ರ ವಯೋಮಾನದ ಶೇ.74.7ರಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು

ಟೋಕಿಯೋದ ಉಪನಗರವೊಂದರ ಬಾಲಿಕಾ ಶಾಲೆ

ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 88ರಷ್ಟು ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 9ರಷ್ಟು ಭಾಗಶಃ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 3ರಷ್ಟು ಅಂಚೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದರು. ಶೇ. 32ರಷ್ಟು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳೆರಡನ್ನೂ, ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ವೃತ್ತಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಒಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 75.9ರಷ್ಟು ಗಂಡಸರೂ ಶೇ. 73.4ರಷ್ಟು ಹೆಂಗಸರೂ ಇದ್ದರು.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು: ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಂಗವಿಕಲರಿಗೂ ಕಿವುಡ ಮತ್ತು ಕುರುಡರಿಗೂ ಮಂದಬುದ್ಧಿಯವರಿಗೂ 407 ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗವೊಂದರಲ್ಲಿ ತರಪೇತು ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. 1968ರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 50,183 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲು ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ 11,429 ಮಂದಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿದ್ದರು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ: ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕಿರಿಯ (ಜೂನಿಯರ್) ಕಾಲೇಜುಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜುಗಳು–ಇವು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಪದವಿ ತರಗತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುವು. 2005ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 726 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ 2.8 ಮಿಲಿಯನ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವೆಚ್ಚ (1986ರಲ್ಲಿ)1.4 ಮಿಲಿಯನ್ ಯೆನ್(=ಅಮೆ. $10,000). ಈ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಪ್ಪೊತ್ತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಸಂಪಾದಿಸುವರು ಇಲ್ಲವೆ ಸರ್ಕಾರಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಪಡೆಯುವರು. ಜಪಾನ್‌ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೆಂದರೆ 'ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಆಫ್ ಟೋಕಿಯೋ', 'ಕ್ಯೋಟೋ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ' ಕೆಇಒ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಮತ್ತು ವಸೇಡ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ. ಏಷ್ಯದ 100 ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ 33 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ)

ಜಪಾನೀ ಶಿಲ್ಪ : ಜಪಾನಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಆ ದೇಶದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೋಮೋನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಸುಟ್ಟ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ, ಮಾತೃದೇವತೆ ಅಥವಾ ಬಹುಸಂತಾನೋತ್ಪಾದಕ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆ ಕಾಲದ ವಿಶ್ವದ ಇತರೆಡೆಗಳ ಅಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಜಪಾನಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಗಿಡ್ಡಾದ, ದುಂಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ದುಂಡಾದ ನಿತಂಬಗಳಿಂದಲೂ ಅಗಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ, ಮಡಕೆಗಳ ಆಕಾರದ, ವಿಕೃತ ಗೊಂಬೆಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಬಹುಶಃ ಆ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಈಗ ಉತ್ತರ ಜಪಾನಿನ ಹಾಕೈಡೋ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳಾದ ಐನೂ ಜನಾಂಗ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಶಾಕ ಬುದ್ಧ ಪ್ರತಿಮೆ. ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ವರು, 623 ಹೋರ್ಯೂಜಿ

ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಉಗಮ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದಿಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಏಷ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳು,

2. ಅವುಗಳ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು 3. ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಹೊರಗಣ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಬಂದದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚೀನ, ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೋಚೀನಗಳಿಂದ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಮೊದಲ ಜಪಾನೀ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದರೆ ಹನೀವ ಗೊಂಬೆಗಳು. ಸುಟ್ಟ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಈ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಮತ್ತಿತರ ಆತ್ಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾನವಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕುದುರೆ, ಪಕ್ಷಿ ಅಥವಾ ಮನೆಯ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದುಂಟು. ಅನಂತರಕಾಲದ ಜಪಾನಿನ ಮರದ ಅಥವಾ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೊಳವೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರಲು ಹನೀವ ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಧಾರಿ ಯೋಧ, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು, ಜೀನು ತೊಟ್ಟ ಕುದುರೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹನೀವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುವಾದರೂ, ಅವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಅಸುಕ ಕಾಲ : 552–645. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತ ಜಪಾನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಮಾನವಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಆದರೂ ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಮಾನವಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹೊಸದೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ವಿದೇಶೀ ದೇವತಾಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದಂತೆ,

ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನ ಜನನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ

ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾದುವು. ಚೀನೀ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಜಪಾನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥದ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಗಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆದುವು. ಸರಳವೂ ಸೌಮ್ಯವೂ ಆಹ್ಲಾದಕರವೂ ಆದ ಆ ಹೊಸ ಧರ್ಮ ಬೇಗನೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ದೇವತಾಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. 593–628ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸುಯಿಕೊ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 607ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಧಾನ ಪೂಜಾ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ನಿಂತ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ನಡುವೆ ಕುಳಿತ ಷಾಕ (ಶಾಕ್ಯಮುನಿ) ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನವಾದ ದೇವ ಮಾನವಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ: ಕೊರಿಯ ದೇಶದವನಾದ ಟೋರಿ ಬುಷ್ಷಿ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದರೂ, ಆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದಿಕ್ಪಾಲಕರ ದೇವತೆಗಳ ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಳವೆಯ ಆಕಾರದ ಅಂಗಾಂಗಗಳುಳ್ಳ, ಮರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಕಂಚಿನ ಮುಲಾಮಿನಿಂದ ಲೇಪಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಗಿನ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇವು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಪಾಲಕ ಜಿಕೊಕು–ಟೆನ್, ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಪಾಲಕ ಕೊಮೊಕು–ಟೆನ್, ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಪಾಲಕ ಜೊಕೊಟೆನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಪಾಲಕ ಟಮೊನ್‌ಟೆನ್‌ಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ದಿಕ್ಪಾಲಕರಾದ ಇಂದ್ರ, ವರುಣ, ಯಮ ಮತ್ತು ಕುಬೇರ ರೊಂದಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತೆರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದ, ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ, ಬುದ್ಧದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮರದ ಈ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಲೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಬಿಷಮಾಂಟೆನ್ ದೇವತೆಯ ಮರದ ವಿಗ್ರಹ
ಸು. 650. ಹೋರ್ಯೂಜಿ

ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಪೂಜಾ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕಾದಿರಿಸಿರುವ ಆರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ನಯವಾದ ಕ್ವಾನೋನ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಪ್ರತಿಮೆ ಬಹುಶಃ ಕೊರಿಯದ ಪೇಕ್ಚೆ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ, ಅದಕ್ಕೂ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ವಾನೋನ್ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಬಳಿಯಿರುವ ಯುಮೆಡೊನೊ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಬಹಳ ಅಂದವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾದ ಮತ್ತೆ ಆರು ಕ್ವಾನೋನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಅವೂ ಆಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೌಶಲದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 50 ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪೈಕಿ ಇರುವ ಹಲವು ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನ ಜನನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಅಪೂರ್ವವಾದ್ದು. ಆಕೆಯ ಉಡುಪಿನ ಬಲತೋಳಿನೊಳಗಿಂದ ದೇವಶಿಶು ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅವನ್ನು ಟೋಕಿಯೋದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊರಿಂಜಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಮರದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹ ಅದೇ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಘನವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಸುಯಿಕೊ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಚೀನ ಕೊರಿಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ.

ದೊಡ್ಡ ತಲೆ, ನಯವಾದ ನಗುಮುಖ, ಬಾದಾಮಿಯಾಕಾರದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಬೆಣೆಯಂಥ ಕತ್ತು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಹಕುಹೋ ಕಾಲ : 645–710. 645ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‍ಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕನ್‍ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಟೈಯಿಕ್ವ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸುಯಿಕೊ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂದುವರಿದು ಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಹೋದುವು. ಈ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಗಮನಾರ್ಹ ಮಿರೊಕು ಬೊಸಟ್ಸು (ಮೈತ್ರೇಯ ಬುದ್ಧ) ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹಕುಹೋ ಶೈಲಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೈತ್ರೇಯ ಬುದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಮಲ ಪುಷ್ಪಗಳ ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಜಲೀಲಾಸನ ಅಥವಾ ಲಲಿತಾಸನ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಮಂದಿರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಚೂಗುಜಿ ಭಿಕ್ಷುಣಿಯರ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದೆ. 1.6 ಮೀ. ಇರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟು, ಬಲಗಾಲನ್ನು ಎಡ ಮೊಳಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಎಡಗೈಯನ್ನು ಬಲಗಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಊರಿದೆ. ಬಲಗೈ ಗದ್ದದ ಮೇಲಿದೆ. ಚಿಂತೆಯ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಚಿಂತಾಕುಲನಾದ ಭವಿಷ್ಯ ಬುದ್ಧನಾದ ಮೈತ್ರೇಯನ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಮೋಘ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು. ಇದು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುಹಾಂಡ ಅರಗಿನ ಪ್ರತಿಮೆ

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಜಪಾನ್‍ನ ಅಸುಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸರಳತೆ ಸೌಮ್ಯತೆಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ನೈಜತೆಯ ಅಭಾವ ತಲೆದೋರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ದುಂಡಾದ ಮುಖ, ಉದ್ದವಾದ ಕೊಳವೆಗಳಂತೆ ಇರುವ ಕೈಗಳು, ಮನುಷ್ಯಗಾತ್ರದ ದೇಹ, ಸಮಾನಾಂತರ ಮಡಿಕೆಗಳುಳ್ಳ ಉಡುಪುಗಳು–ಇವು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಹೊಸ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ, ಆದರೂ ಮೊದಲಿನ ಘನತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಷಿನ್‍ಯ ಕುಷಿಜಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಂಚಿನ ಸುವಾಸನಾ ಬುದ್ಧ.

ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿಧಿಯೆಂದರೆ ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಟಚಿಬನಳ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಅಮಿದ (ಅಮಿತಾಭ) ಬುದ್ಧ, ಇಬ್ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಕ್ವಾನೋನ್ ಮತ್ತು ಸೆಯಿಷಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮೂರ್ತಿಗಳು– ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಸಮೂಹ ಅಪೂರ್ವ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯ ತೆರೆಯೂ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹದ ತಲೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ತೇಜೋವಲಯಗಳೂ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕಮಲಪುಷ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ 2' ಎತ್ತರದ ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಕಂಚಿನ ಗಿಲೀಟು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

ಅಸುಕ, ಹಕುಹೋ–ಈ ಎರಡೂ ಕಾಲಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ, ಯಕುಷಿಜಿಯಲ್ಲಿರುವ 2 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕಂಚಿನ ಷೋ–ಕ್ವಾನೋನ್ ಶಿಲ್ಪ ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೃತಿ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೃತಿಯೊಂದಿತ್ತೆಂಬುದು ಕೋಫುಕುಜಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ 1ಮೀ. ಎತ್ತರದ, ಬುದ್ಧನ ತಲೆಯ ಶಿಲ್ಪದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಂಚಿನ ದೀಪದ ಮೇಲಣ ಜಾಲರಿಯ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಚಿತ್ರ

ನಾರಾ ಕಾಲ : 710–84. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಷೋಮು (724–49) ಮತ್ತು ಇತರರ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇವಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ನಾರಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮರದ, ಕಂಚಿನ, ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಅರಗಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದ ಜಪಾನೀ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಚೀನದ ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವಂಥ ಮಟ್ಟ ತಲಪಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ನೂರಾರು ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದೆಂದರೆ, ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ 3.3ಮೀ. ಎತ್ತರದ ನಿಕೊ ಮತ್ತು ಗಕೊ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ, 2.7 ಮೀ. ಎತ್ತರ ಇರುವ, ಕುಳಿತಿರುವ ಯಕುಷಿ ಬುದ್ಧನ ಅದ್ವಿತೀಯ ಶಿಲ್ಪ.

ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದುಂಡಾಗಿ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ ಶರೀರಲಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಉದ್ದವೂ ಸಡಿಲವೂ ಆದ ಉಡುಪುಗಳ ಮಡಿಕೆಗಳು ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬೃಹದಾಕಾರ, ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ ಗಂಭೀರ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳು ದೈವೀಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಬುಮುಖ, ಕಮಾನಿನಂಥ ಕಣ್ಣೆವೆ–ಇವು ಆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟಗಳು ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ನೈಜ. ಕಂಠಹಾರಗಳೂ ತೋಳ್ಬಂದಿಗಳೂ ಶರೀರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಭಕ್ತಜನರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು.

752ರಲ್ಲಿ ನಾರಾ ನಗರದ ಟೋಡೈಜಿ ಮಂದಿರಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ 16ಮೀ. ಎತ್ತರದ, ಕುಳಿತಿರುವ ಬುದ್ಧರೋಷಣ (ವೈರೋಚನ) ಮೂರ್ತಿ ಜಪಾನಿನ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಬೃಹತ್ತಾದ್ದು. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧರಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದ, ಅಗಣಿತ ಲೋಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪರಮವ್ಯೋಮದ ಅಧಿನಾಯಕನಾದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತನಾದ ರೋಷಣಬುದ್ಧ ಮೂರ್ತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬೆಂಕಿಯ ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರ್ತಿ ನಾಶವಾಯಿತು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಅದೇ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ, ಕಂಚಿನ ದೀಪದ ಮೇಲಣ ಜಾಲರಿಯ ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸಿರುವ, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಟಲಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಯುಗದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನಿಮಾನ್‌ಜಿಯ 2.6 ಮೀ. ಎತ್ತರದ, ಷಾಕ (ಶಾಕ್ಯಮುನಿ) ಬುದ್ಧನ ಶಿಲ್ಪಸೌಂದರ್ಯವೂ ಉಡುಪಿನ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಚಾತುರ್ಯವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಟೋಡೈಜಿಯಲ್ಲಿರುವ, 0.5 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಶಿಶು ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹವೂ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ.

ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಇಂಥ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 711ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾದ, 60ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸಣ್ಣ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಪಗೋಡದ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಚೀನದ ತುನ್‌ಹುವಾಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವಾದ ಮೂವತ್ತು ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ನಾರಾ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಒಂದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ಒಂದೇ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ, ನಿರ್ಮಿತವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳು ಕೈಡನ್–ಇನ್‌ನಲ್ಲೂ ಹೊರ್ಯೂಜಿಯ ಜಿಕಿಡೊದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಷುಕ್ಕುಂಗೊ–ಜಿನ್ (ವಜ್ರಪಾಣಿ). ಇದನ್ನು ಟೋಡೈಜಿಯ ಸಂಗಟ್ಸು ಡೋದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಬೌದ್ಧಮಂಡಲದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೋಲುವ ಬೊನ್‌ಟೆನ್ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅಂಜಲಿಬದ್ಧ ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಹಾಕ್ಕೈಡೋ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಕೊಂಡೆಯನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು.

ಬೊನ್‌ಟೆನ್ ವಿಗ್ರಹ

ಯಕುಷಿ ಶಿಲ್ಪ, ಷಿನ್ ಯಕುಷಿಜಿ

ಅರಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರ. ಮರದ ಜಾಲರಿಯ ಅಥವಾ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕರಗಿದ ಅರಗಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಅನಂತರ ಒಳಗಿನ ಮೂಲಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಡೊಳ್ಳಾದ ಅರಗಿನ ಬಟ್ಟೆಯ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಐವತ್ತು ಕೃತಿಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಹನ್ನೊಂದು ಮುಖಗಳ ಕ್ವಾನ್ನಾನ್ ಶಿಲ್ಪ

ಎಂಟು ದೇವತೆಗಳ, ಬುದ್ಧನ ಮೊದಲ ಹತ್ತು ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದ ಪೈಕಿ ಆರು ಶಿಷ್ಯರ ಒಟ್ಟು 14 ಮಂದಿಯ ಅರಗಿನ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. 1,200 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಕೋಫುಕುಜಿ ಮಂದಿರಕ್ಕಾಗಿ ಇವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಂತ ಅಚಲ ದೇಹ, ಯೋಧರ ಅಥವಾ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಪೋಷಾಕು, ವರ್ಣರಂಜಿತ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ನೈಜ ಮುಖ ಚರ್ಯೆ–ಇವು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಚೀನೀ ಧರ್ಮಗುರು ಗಾಂಜಿನ್ 759ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಟೋಷೊಡೈಜಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬಗೆಯ ಅರಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಗಾಂಜಿನನೊಂದಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಬಂದ ಚೀನೀ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಅಲಂಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಕೆಲಸಗಾರರೊಂದಿಗೆ ದುಡಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾದ ಕುರುಡ ಧರ್ಮಗುರು ಗಾಂಜಿನನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯ ಜೀವಂತ ಸೌಂದರ್ಯ ಇದೆ. ಆ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಧಾನ ಮೂರ್ತಿ ರೋಷಣ (ವೈರೋಚನ) ಬುದ್ಧ. ಈ ದೊಡ್ಡ ಮೂರ್ತಿ ಡೊಳ್ಳಾದ ಅರಗಿನ ಶಿಲ್ಪ. ಪೀಠವನ್ನೂ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಬುದ್ಧಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರಭಾವಲಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಎತ್ತರ 3.3 ಮೀ. ಅದೇ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ 5.3 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕೈಗಳ ಸೆಂಜು ಕ್ವಾನೋನ್ ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ. ಅರಗುಲೇಪಿತ ಬಟ್ಟೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಅಲ್ಲೇ 3.6 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಯಕುಷಿ ವಿಗ್ರಹವೂ ಇದೆ. ಷೊರಿಂಜಿಯಲ್ಲಿರುವ, 2ಮೀ. ಎತ್ತರದ, 11 ಮುಖಗಳ, ಕ್ವಾನೋನ್ ಬೋಧಿಸತ್ವ ವಿಗ್ರಹ ಸೌಮ್ಯವಾದ್ದು. ಹೊಕ್ಕೇಜಿಯ ಭಿಕ್ಷುಣಿಯರ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧದೇವನ ಪರಮಮಿತ್ರ ಯುಇಮ (ವಿಮಲಕೀರ್ತಿ) ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿಮೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಸುದ್ದೆ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅಂಟನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಬಗೆಯ ಮೊದಮೊದಲ ಐದು ವಿಗ್ರಹಗಳ ಒಂದು ತಂಡ

ಡೈಯಂಜಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ವಾನೋನ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಟಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಟೋಷೋಡೈಜಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಹನ್ನೆರಡಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಜಪಾನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳು ನೈಜವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಹೊಸದೊಂದು ಶೈಲಿಗೆ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದುವು.

ಕೊಂಗೋ-ಕೊಕುಜೊ ಶಿಲ್ಪ, ಜಿಂಗೋಜಿ

ಪೂರ್ವ ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲ: 784-897. 784-794ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ಆಡಳಿತ ಬದಲಾಯಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ನಾರಾದಿಂದ ಕ್ಯೋಟೋಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಮತೀಯ ಮತ್ತು ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದವರ ಆಸಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಷಿಂಗೋನ್ ಮತ್ತು ಟೆಂಡೈ ಪಂಥಗಳ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಬಂತು. ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮರದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ತಮ್ಮ ನೈಜತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ತತ್ತ್ವಧ್ಯಾನಮಗ್ನ ಸಂತರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಜಪಾನೀ ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲತೆ ಮತ್ತು ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದುವು.

ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರಾದರು. ಈ ಕಾಲದ ಮುರೋಜಿ, ಗಂಗೋಜಿ ಮತ್ತು ಜಿಂಗೋಜಿಯ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮುಖ, ದೇಹ ಮತ್ತು ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಕ್ತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರೋಜಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ, ಕುಳಿತ ಷಾಕ (ಶಾಕ್ಯಮುನಿ) ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಹೋಕ್ಕೈಜಿಯ, ಹನ್ನೊಂದು ಮುಖಗಳ ಕ್ವಾನೋನ್ ಶಿಲ್ಪ ಘನವಾದರೂ ಹಗುರತೆಯ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಸುವ ಆ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸುಂದರಶಿಲ್ಪ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯೊಯಿರಿನ್‌ನ ಕ್ವಾನ್‌ಷಿನ್‌ಜಿಯ ಆರು ಕೈಗಳ ಕ್ವಾನೋನ್ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮೂರ್ತಿ ಅತಿಮಾನವತೆಯ ಮತ್ತು ಮಾತೃತ್ವದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೋಕ್ಕೈಜಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ದೈವೀಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದೈವೀಕರುಣೆಗಳ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ. ಕಲಾತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಮಗ್ನ ಜಿಂಗೋಜಿಯ ಕೊಂಗೊ ಕೊಕುಜೊ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವತೆಯ ಹೋಲಿಕೆ ಅಪ್ರಧಾನ. ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗಮುದ್ರೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ಷಿಂಟೋಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸರಳವಾದರೂ ಭವ್ಯಶೂನ್ಯತೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಂತಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಚೀನೀ ಪರಂಪರೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳಂತೆ ಉಡುಪುಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕುಳಿತಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೋಲಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಜಪಾನಿನ ಯಕುಷಿಜಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಗುಂಪಿನ ಆರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಜಿಂಗೊ ಎಂಬವಳ ಶಿಲ್ಪ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಉತ್ತರ ಹೀಯಾನ್ (ಫುಜಿವಾರಾ) ಕಾಲ : 897-1185. ಈ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುವು. ಅಮಿದ (ಅಮಿತಾಭ) ಬುದ್ಧನ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸ್ವರ್ಗದ ಅನುಭವವನ್ನು ಆಡಳಿತಗಾರ ಶ್ರೀಮಂತರು ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಎಳಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಆಶ್ರಿತರಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಕಲೆಗಾರರೂ ಅಂಥ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸ್ವರ್ಗತುಲ್ಯವಾದ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ವರ್ಗದ ಸುಖಸಂತೋಷದಾಯಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಉಜಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಬ್ಯೋಡೋಯಿನ್ ಮಂದಿರದ ಹೂಡೊ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಜೋ ಚೋ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯಿಂದ 1053ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, 2.7ಮೀ. ಎತ್ತರದ, ಚಿನ್ನದ ರೇಕುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಮರದ ಅಮಿದ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ಈ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತೀಕ. ಅದರ ಭವ್ಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಅದ್ಭುತವಾದ್ದು. ಅದೇ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ, 1124ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಚೂಸೊನ್‌ಜಿ ಮಂದಿರದ ಕೊಂಜಿ ಕಿಡೊ ಹಜಾರದಲ್ಲಿರುವ, ಮರದ ಇಚಿಜಿ ಕಿನ್‌ರಿನ್ ಶಿಲ್ಪವೂ ಬೋಧಿಸತ್ತ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಅಲಂಕೃತ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಅಮಿದ ಬುದ್ಧನ ಮರದ ವಿಗ್ರಹ. ಶಿಲ್ಪಿ ಜೋಚೋ 1053

ಫುಜಿವಾರಾ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೊದಲು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವು ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಪುನಃ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ನಾರಾ ಕಾಲಗಳ ಶೈಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಸೌಮ್ಯ ನಯಗಾರಿಕೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬೌದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಶಿಲ್ಪನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ತಂತ್ರ ತಲೆದೋರಿತು. ದೇಹದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಯಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಿಂದಲೂ ತಯಾರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಮೂರ್ತಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಈ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

ಈ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಕೌಶಲದ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜಪಾನಿನಾದ್ಯಂತ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚೂಸೊನ್‌ಜಿ ಮಂದಿರದ ಇಚಿಜಿ ಕಿನ್ ರಿನ್ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅದರ ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ದುಂಡುಶಿಲ್ಪ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು

ಡೊಳ್ಳಾಗಿ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ನಾರಾ ಬಳಿಯ ಜೋರುರಿಜಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಶುಭಶಕುನಗಳ ಅಧಿದೇವತೆ ಕಿಚಿಜೋಟೆನ್ ಶಿಲ್ಪ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಮಲಪುಷ್ಪದ ಮೇಲೆ ತೇಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಮನೆತನದ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ಮೈತುಂಬ ಉಡುಪು ತೊಟ್ಟು ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಇಬ್ಬದಿಗೂ ಹರಿದು ಬೀಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಧರಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರಪೂರ್ಣ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಿರಾಸಕ್ತ ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿಯ ದೈವೀಭಾವವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತದೆ.

ಶಕ್ತವಾದ ದೇಹ, ಸುಕ್ಕಾದ ಮುಖ, ವಿಕೃತವಾದ ತಿರುವುಮುರುವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹ ಉಳ್ಳ ಕೋಫು ಕುಜಿ ಮಂದಿರದ ಹನ್ನೆರಡು ದಳಪತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

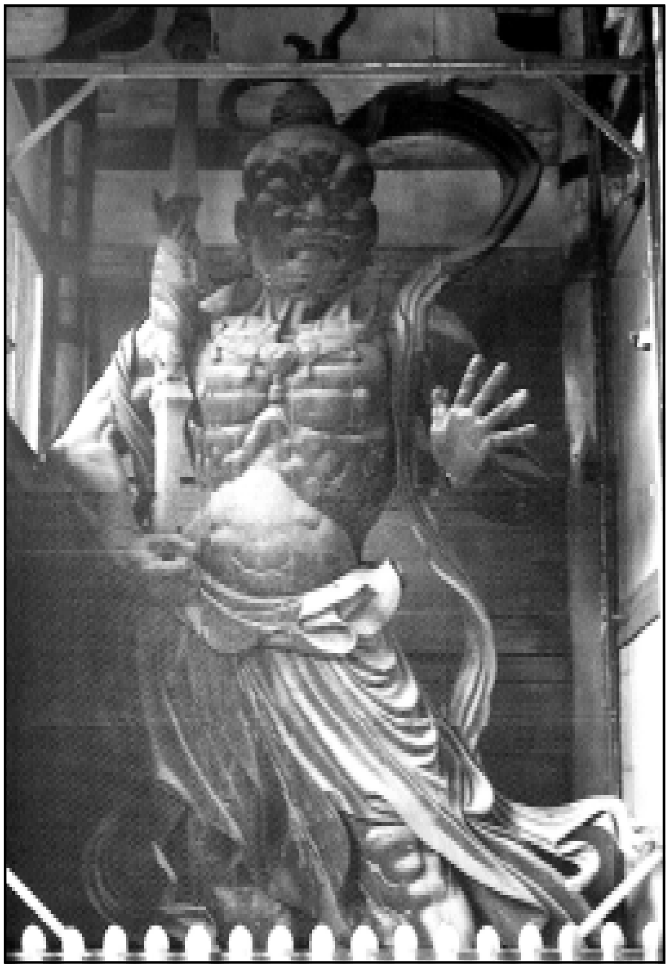

ಪಾಲಕದೇವತೆ ನಿಯೋ. ಶಿಲ್ಪಿ ಉನ್‌ಕೆಯಿ 1203

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲ : 1185–1333. ಈ ಕಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಮಿನಾಮೊಟೊ ಯೊರಿಟೊಮೊ ಎಂಬವನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕ್ಯೋಟೋದಿಂದ ಕಾಮಾಕುರಾಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಂಗದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾದುವು. ಫುಜಿವಾರಾ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಹೊಸ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಶೈಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ತಂತ್ರಗಳೂ ತಲೆದೋರಿದುವು. ಮಾನವೀಯತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನರ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾರಾ ನಗರದ ಬಳಿಯ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ನಾರಾದಲ್ಲಿ ಭಗ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೈಬುಟ್ಸು–ಡೇನ್ ಮಂದಿರವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಳಿಸಿದಾಗ, 9.7ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಆರು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು–ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ಕ್ವಾನೋನ್ ಮತ್ತು ಕೊಕುಜೋಗಳನ್ನು–ಮಾಡಲು ಯೊರಿಟೊಮೊ ಆದೇಶವಿತ್ತ. ಅವುಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಜೋಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಿ ಉನ್ ಕೆಯಿ ಎಂಬವನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಶಿಲ್ಪಿಗುರುಗಳು ಸುಮಾರು 250 ಮಂದಿ ಸಹಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ದುಡಿದು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಅವು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದುವು. ಆದರೆ ನಾರಾ ಮತ್ತು ಟಾಂಗ್ ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅದೇ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ 8ಮೀ.ಎತ್ತರದ, ನಿಯೋ ಪಾಲಕ ದೇವತೆಗಳ ಮರದ ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಉನ್ ಕೆಯಿ ಮತ್ತು ಕೈಕೆ. ಅವುಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿಯ ರೌದ್ರ ಭಾವ, ಉಬ್ಬಿದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ದೌಷ್ಟ್ಯ–ಇವು ಕಾಮಾಕುರಾ ಶೈಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕೋಫುಕುಜಿಯ ಹೊಕು ಎನ್–ಡೊದಲ್ಲಿ ಉನ್‌ಕೆಯಿ ಮತ್ತು ಅವನ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು ಸೇರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ, ಮೈತ್ರೇಯನ ಅನುಚರರಾದ ಸೆಯಿಷಿನ್ ಮತ್ತು ಮುಜಕು ಇವರ 1.8 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಇವೆ.

ಸಂತ ಕೂಯ

ಜೆನ್ ಜೈಟೆನ್ ವಿಗ್ರಹ, 1266

ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಂಘಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅಂಥ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗುರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರು ಎರಕ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವು ಆಯಾ ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಯಕುಶಲತೆಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕ್ಯೋಟೋದ ಸಂಜುಸನ್–ಜೆನ್–ಡೊ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ, ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ, ಕಂಚಿನ ಲೇಪವುಳ್ಳ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು. ಆ ಶಿಲ್ಪ ಗಳನ್ನು ಉನ್‌ಕೆಯಿ, ಅವನ ತಂದೆ ಕೊಕೆಯಿ, ಅವನ ಮಗ ಟುನ್‌ಕೆಯಿ ಮುಂತಾದವರು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದರು. ಆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಂದಿರ ದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಅಮಿದ ಬುದ್ಧನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಲ್ನಡಗೆಯಿಂದ ದೇಶಾಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತ ಕೂಯನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿ ಕೋಷೊ. ಅದು ಈಗ ರೊಕುಹರ ಮಿಟ್ಸುಜಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಬಹಳ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ನೈಜ ಕೃತಿ. ಕೋಷೊನ ಸೋದರ ಕೋಬೆನ್ ಕೂಡ ಹೆಸರಾಂತ ಶಿಲ್ಪಿ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಂಬುಗಳೂ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಉಳ್ಳ ದೈತ್ಯ ದೀಪಧಾರಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೋಫುಕುಜಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕೊಪೆನ್ ನಿರ್ಮಿಸಿದ.

ಕಾಮಾಕುರಾ ನಗರದ ನಾಗರಿಕ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದ್ದನೆಯ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ, ಗಂಜಿ ಹಾಕಿ ಇಸ್ತ್ರಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಅಂಗಿ, ಉಬ್ಬಿ ನಿಂತ ಚಲ್ಲಣ–ಇವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಷೆಗೆ ಘುಸನ ಮರದ ಶಿಲ್ಪ ಈ ನೈಜ ಪ್ರೌಢಕಲೆಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ನಗ್ನಳಾಗಿ ಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಬೈಸಾಂಟೈನ್ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿ. 1252ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಅಮಿದಬುದ್ಧ ಮೂರ್ತಿ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು 15 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿದೆ. ಕಾಮಾಕುರಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪರಂಪರಾಗತ ಶೈಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಹೊಸ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲ ಜಪಾನೀ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕೊನೆಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು.

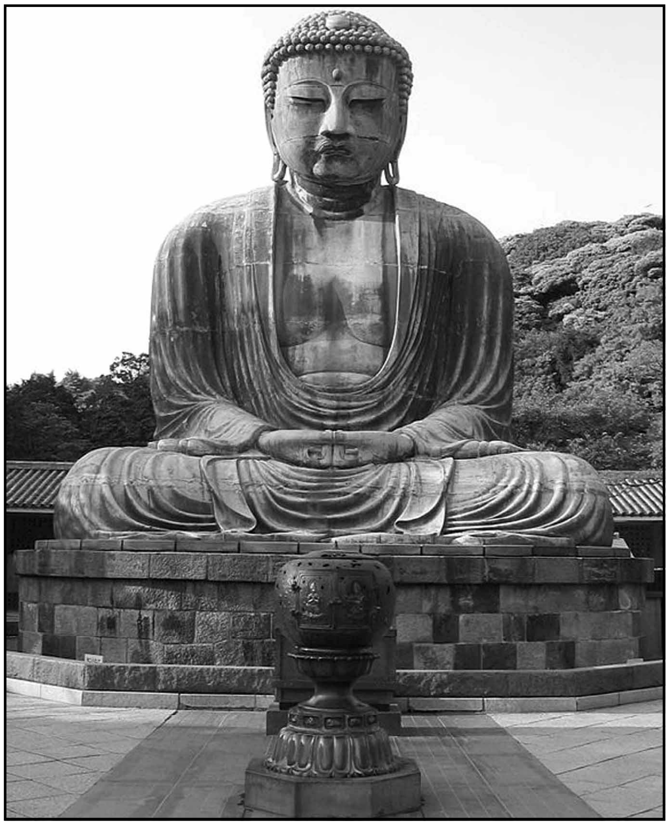

ಅಮಿದ ಬುದ್ಧನ ಬೃಹತ್ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ. ಎತ್ತರ 49', 1252, ಕೋಟೊಕುಯಿನ್

14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೂ ದಂಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಚೀನದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಹೊಸ ಜೆನ್ ಬೌದ್ಧಪಂಥ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆ ಹೊಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬುದ್ಧಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ನಾವೀನ್ಯವಾಗಲಿ ಮೋಹಕ ಗುಣವಾಗಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೆಲವು ಗೊಂಬೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಜಪಾನೀ ಸಂಗೀತ : ಇದು ಚೀನೀ ಸಂಗೀತವನ್ನು ತಳಹದಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನದೇ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಲೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೂ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಇಂಥ ಮಿಶ್ರಣ ನಡೆದು ಬಂದಿತಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾದ ಹೊಸ ನಡೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸುಮಾರು 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರ ಸಂಗೀತ ಕೊರಿಯವನ್ನು ಹಾದು ಜಪಾನನ್ನು ಸೇರಿತೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನಿನ ವಾದ್ಯಮೇಳದಲ್ಲಿ ಹಿಚಿರಿಕಿ (ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶದ ಪಿಕಲೊ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ) ಹಾಗೂ ಷೋ ಎಂಬ ಸುಶಿರವಾದ್ಯವೂ ಹಲವಾರು ವೇಣುವಾದ್ಯಗಳೂ ತಾಳಗಳೂ ಮದ್ದಳೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚೀನದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಬಿವಾ ಮತ್ತು ಷಕುಹಜೀ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ತಂದು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ವಾದ್ಯಮೇಳವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ರಂಜನೀಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಚೀನದಲ್ಲಿನಂತೆ ಮತಧರ್ಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನಾರಾ ಮುಂತಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ

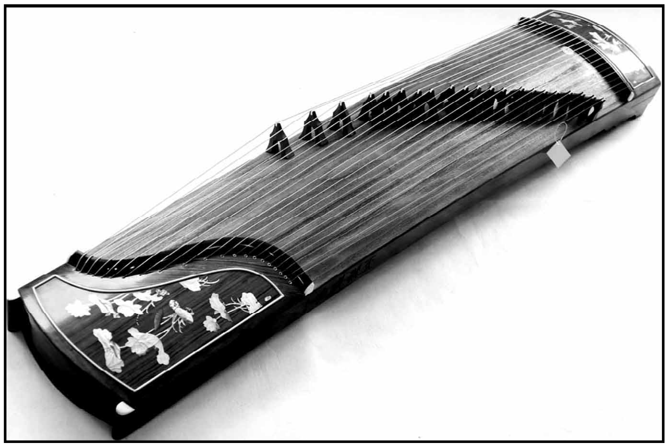

ಕೋಟೋ–ಫೂಕುಯಾಮಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಂತೀ ವಾದ್ಯ

ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ವಾದ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕೋಟೋ ಮತ್ತು ಕೊಳಲು, ಷಿಂಟೋ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಮತಾಚಾರ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಂಗಾರು ಸಂಗೀತ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮನೋರಂಜನೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಗೀತಶೈಲಿಯೊಂದು ಮತೀಯ ಗಾಯನದ ಜೊತೆಜೊತೆಗೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಟೋ ವಾದ್ಯದ ಉಗಮ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆದುದೆಂದು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಾದ್ಯ ಮತೀಯ ಗಾಯನ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಗಾಯನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಚೀನದಲ್ಲಿನ ಕಿನ್ ವಾದ್ಯದ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದ ರೂಪವೆಂತಲೂ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು 1.8 ಮೀ.ನಷ್ಟು ಉದ್ದವಿರುವ ಈ ವಾದ್ಯದ ಅನುರಣಕ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಬ್ಬಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹದಿಮೂರು ತಂತಿಗಳನ್ನು ವಾದ್ಯದ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿದು ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯನ್ನು ಚಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ತಂತಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ನಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಏರಿಳಿತಗಳು ಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಜರುಗಿಸಿ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಕೋಮಲ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಶ್ರುತಿ, ಅರ್ಧ ಶ್ರುತಿ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲವಕಾಶವಿದೆ. ಚೀನ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶದವರಂತೆಯೇ 12 ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸಮಾನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಜಪಾನೀಯರೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಒಂದು ಔಡವ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹಿರಾಜೋಷಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಕ್ರಮವಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳುಳ್ಳ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೆಮಿಟೋನಲ್ ಪೆಂಟಟೋನಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ವರಗಳೂ ಬಹಳ ಸಾಮ್ಯವುಳ್ಳವು. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದರೆ ಕುಮಾಯ್ ಅಥವಾ ಐಪ್‌ಮೋಡ್ ಮತ್ತು ಯಿವಾಟೋ ಅಥವಾ ಡಿ ಮೋಡ್. ಕೋಟೋ ವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಕೋಮಲ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಂಪನಾವರ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ನಾದವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕೋಟೋ ವಾದ್ಯ ಚೀನದ ಪ್ರಮುಖ ವಾದ್ಯವಾದ ಚಿನ್‌ಜಿತರ್ ವಾದ್ಯವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಜಪಾನೀ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸಾಂಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗುಣವೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶಗಳು.

ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಗಾಗ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಮಿಸಾನ್ ವಾದ್ಯ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಜಪಾನಿನ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ನರ್ತನ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವನ್ನೊದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತರುಣದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವಾದ್ಯ ರಂಗಮಂಟಪದ ಸಂಗೀತದ ನಡೆಗೆ ಸರಿಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವಾದ್ಯವಾಯಿತು. ಸೆಮಿಸಾನ್ ವಾದ್ಯ ಮೊಗೆ ಗುದ್ದಲಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮೂರು ತಂತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಚಚ್ಚೌಕವಾದ ಅನುರಣಕವಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಾದ್ಯದ ಎದೆ ಹಲಗೆಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕಿನ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಿಲ್ಲದ ಇದನ್ನು ನುಡಿಸುವಾಗ ಕೊಡಲಿಯಾಕಾರದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೋನದಿಂದ ತಂತಿಗಳನ್ನು ತಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೋಕ್‌ಯೂ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದ್ಯ ಸೆಮಿಸಾನ್ ವಾದ್ಯವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ತಂತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹಿಚಿರಿಕಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದ್ಯ ಎರಡು ಜೊಂಡುಗಳನ್ನು ಪೀಪಿಯಂತೆ ಮಾಡಿ ಸೇರಿಸಿರುವ ವಾದ್ಯಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಬಾಯಿಂದ ಪೀಪಿಗೆ ಉಸಿರು ಪ್ರಸಾರವಾದಾಗ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಗುಂಭವಾದ ನಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾದಕ್ಕೆ ಕರುಣರಸವನ್ನು ಉದ್ರೇಕಿಸುವ ಗುಣವಿದೆ.

ಈಚೀಚೆಗೆ ಜಪಾನೀಯ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರೂ ಇತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಜಾಸ್ ಮತ್ತು ಪಾಪ್ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ರೂಢಿಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಿಯಾನೊಫೋರ್ಟೆ, ಚೇಂಬರ್ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ರಚನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನಾದ ಬುನ್‌ಯೋಕೋಲನ ರಚನೆಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಾದ ಬಾರ್ಟಕ್ ಮತ್ತು ಷ್ಟುಯಂಬರ್ಗ್ ಮುಂತಾದವರ ರಚನೆಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಶಕುಹಚಿ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಸುಶಿರ ವಾದ್ಯ. ಇದನ್ನು ನುಡಿಸುವಾಗ ಎರಡು ತುಟಿಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ತೂತನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೂಲಕ ನಾದೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕು.

ಜಪಾನೀಯರ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ತೋಗಾಕು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನಾದವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಟ್ರಂಪೆಟ್ ಎಂಬ ಅವನದ್ಧ ವಾದ್ಯವನ್ನೂ ಇ.ಫ್ಲಾಟ್ ಕ್ಲಾರಿನೆಟ್ ವಾದ್ಯವನ್ನೂ ರ್‍ಯುತೇಕಿ ಎಂಬ ವೇಣುವಾದ್ಯವನ್ನೂ ಹಿಚಿರಿಕಿ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಿಕಲೊ ಮತ್ತು ಬಿ.ಫ್ಲಾಟ್‌ಕ್ಲಾರಿನೆಟ್ ವಾದ್ಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾಯಿಯ ಶಬ್ದಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಷೋ ಮತ್ತು ಟ್ರಂಬೋನ್ ವಾದ್ಯಗಳು ತಗ್ಗು ಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬುನಾದವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಲಯವಾದ್ಯಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ತೋಗಾಕು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾದ್ಯವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ನಾದಗುಣ, ನಾದವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಿಂಫೋನಿ ವಾದ್ಯಮೇಳ, ಜಾಸ್, ರಾಕ್ ಅಂಡ್ ರೋಲ್ ಸಂಗೀತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

(ಎಂ.ವಿ.ಆರ್‌ಎ.)

ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಯಾಮಾಟೋ ಕಾಲ (ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗ) : 794ರವರೆಗೆ: ಮೊದಲನೆಯ 4 ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯದ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಚೀನೀ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ರಕ್ತಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಜಪಾನೀಯರಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಲಿಪಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜಪಾನೀ ಭಾಷಾಧ್ವನಿಗಳಿಗೆ ಚೀನೀ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೇರಳವಾಗಿ ಆಯಿತು. ನೋರಿಟೊ (ಷಿಂಟೋ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು), ಸೆನ್‌ಮ್ಯೊ (ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಾಸನಗಳು), ಕೊಜಿಕಿ ಮತ್ತು ನಿಹೋನ್ ಷೋಕಿ (ಎರಡೂ ಅರ್ಧಭಾಗ ಪುರಾಣ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಹಾಸಗಳು) ಮತ್ತು ಫುಡೋಕಿ (ಸ್ಥಳವೃತ್ತಾಂತಗಳು) –ಇವು 7ನೆಯ ಮತ್ತು 8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೃತಿಗಳು. ಮನ್ಯೋಷೂ ಎಂಬುದು ಆ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕವಿತೆಯ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರದೈನೂರಕ್ಕೂ ಮೀರಿದೆ. ಕವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾನೂರೈವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಜೀವನದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಕಾವ್ಯವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜ ಹೃದಯಾನುಭೂತಿಗಳೂ ಆಳವಾದ ಭಾವಗಳೂ ಸರಳವೂ ನೇರವೂ ಆದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಐದು ಏಳು, ಐದು ಏಳು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ವಾಕ ಎಂಬ ಛಂದಸ್ಸು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯರೂಪಕ್ಕೆಲ್ಲ ಈ ಛಂದಸ್ಸೇ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲ (ಪ್ರೌಢಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲ) : 794–1192. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನಾ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಮಾಲಿಕೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬರೆಹಕ್ಕಿಳಿಸಲು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಸರದಾರರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಆಸರೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಸಜ್ಞತೆಗೂ ಸದಭಿರುಚಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕೋಕಿನ್‌ಷೂ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದ ಕವಿತೆಗಳ ರೂಪ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವೂ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಭಾವಗಳೂ ಬಹಳ ನವುರಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದಿನಚರಿಗಳೂ ಪ್ರವಾಸಕಥನಗಳೂ ಕಾನಾ ಎಂಬ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಈ ಯುಗದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ಗೆಂಜಿಮೊನೊಗಟರಿ (ಗೆಂಜಿಯ ಕಥೆ) ಎಂಬುದು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಕಾಮಾಕೂರಾ ಮುರೊಮಾಜಿ ಯುಗ (ಮಧ್ಯಯುಗ) : 1192–1603 : ಹೀಯಾನ್ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಧವರ್ಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಯುದ್ಧ ಒದಗಿ ಪ್ರಭುಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವುಗಳು ಅನಿತ್ಯವೆಂಬ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ನೆರಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಜಪಾನೀ ಶಬ್ದಗಳೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಚೀನೀ ಪದಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿರುವ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸೈನಿಕ ಕಥೆಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾದವು. ವೃದ್ಧಿಯ ಬೆಂಗಡೆಯೇ ಹಾನಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ–ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೈಕೂ ಮೊನೊಗಟರಿ (ಹೈಕೂ ಕಥೆ) ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ಅನಿತ್ಯವಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ತ್ಸುರೆಸುರೆ ಗುಸ (ಸೋಮಾರಿತನವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳು) ಮತ್ತು ಹುಜೊಕಿ (ಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಬಂಧ) ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಈ ಅನಿತ್ಯತಾವಾದವನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಮಿ ಕ್ರಿಯೊತ್ಸುಗು ಮತ್ತು ಸಿಯಾಮಿ ಮೊಟೋಕಿಯೊ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಿಂದ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ನೋ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳೂ ಈ ಬೌದ್ಧಮತದ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಬಣ್ಣಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕವಿತಾ ಸಂಕಲನಗಳ 15 ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಸಂಪಾದಿತವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಷಿಂಕೋಕಿನ್‌ಷು ಎಂಬುದು ಅದರ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸಂಕೇತಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಕುಶಲವಾದ ಭಾವನೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ಟೋಕೂಗಾವಾ ಯುಗ (ಆಧುನಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ಕಾಲ) : 1603–1867. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಮೊದಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಟೋಕೂಗಾವಾ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ದೇಶದೊಳಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಮೂಡಿತು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಈ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಯಾವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಬರಲಿಲ್ಲ.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ, ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ, ಜಪಾನಿಗೆ ಹೊರದೇಶಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. ಈ ಶಾಂತಯುಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡುವು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ವಣಿಕವರ್ಗದವರೂ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಕ್ಷೇತ್ರವರ್ಗದವರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಇವರ ಭಾವನೆಗಳು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಸರದಾರರ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಪುರೋಹಿತರ ಭಾವನೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ವಣಿಕವರ್ಗ ಹಾಗೂ ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಣಯ ಮತ್ತು ಧನಕನಕ ವಸ್ತು ವ್ಯವಹಾರ–ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವೆಲ್ಲ ನಿಜವೆಂಬ ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಟ್ಟುವಂತೆ ಇಹರ ಸೈಕಾಕು ಎಂಬಾತ ವರ್ಣಿಸಿದ. ಅವನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಪಟ್ಟಣಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಜೋಯಾರಿ ಮತ್ತು ಕಾಬೂಕೀ ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳು ಕರುಣರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ನೋ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿದವು. ಅನೇಕ ಜೋಯಾರಿ ನಾಟಕಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಚಿಕಮಟ್ಸು ಮಾನ್ ಸೆಯಿಮಾರ್ ಎಂಬ ಕವಿಯೂ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕಕಾರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಟ್ಸು ಓ ಭಾಷೋ ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಕವಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೈಕೂ ಎಂಬ ಐದು, ಏಳು ಮತ್ತು ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ಪದ್ಯಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಭಾಷೋನ ಹೈಕೂ ಅನೇಕವೇಳೆ ತನ್ನ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ : 1868ರಿಂದ ಮುಂದೆ : 1852ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ತನ್ನ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹೊರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿತು. ಹಾಗೂ 1868ರಲ್ಲಿ ಟೋಕೂಗಾವಾ ಷೋಗುಣಾಟೆ ಎಂಬುದರ ಬದಲಾಗಿ ಬಂದ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸರ್ಕಾರ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದನ್ನೇ ತನ್ನ ರಾಜನೀತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ

ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಜನಜೀವನದ ಸಕಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಗಣನೀಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ಕಾಲ್ಪನಿಕ, ವಾಸ್ತವಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಮುಂತಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೂ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುನ್ನಡೆಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಲೇಖಕರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡವು. ವಿದ್ಯೆ ಹರಡಿ ಓದುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಸಾನೋ ಅಕಿಕೊ ಮೊದಲಾದವರು ಹೊಸ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಸ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ವಾಕ ಮತ್ತು ಹೈಕೂ ಎಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತರುವ ಪ್ರವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಷಿಮೊಸಾಕಿ ಟೋಸನ್ ಎಂಬಾತ ಅನಿಯತ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪದ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ಜಪಾನೀ ನವೀನ ರಂಗಭೂಮಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ರಚಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಥಾತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಹಗಳು ದೇಹಗತವಾದುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಮೋರಿ ಓ ಗೈ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವರ್ಗದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಕಾರರೂ ಅಹಂಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ ನಟ್ಸುಮೇ ಸೋಸೆಕಿ ಎಂಬಾತನೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದರು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎ)

ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಹಿಂದಿನ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಆಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. 'ಜಪಾನೀ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂದರೆ ಜಪಾನೀಯರು ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬರೆಹ ರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲಾವಣಿಗಳು, ಭಜನೆಗಳು, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ಇವು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾದವು. 'ನೋರಿಟೊ', 'ಸೆನ್‌ಮೊ', ಕೊಜಿಕಿ ಮತ್ತು ನಿ ಹೋನ್ ಷೋಕಿ, ಫುಡೋಕಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಜಪಾನ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಸಾಮಗ್ರಿ. ಷಿಂಟೊ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಮೂಲ, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಕಾಸ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. 'ಮನೋಷೂ' ಸಂಕಲನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದವನು ಕವಿ ಒಟೋಮೊ. ಇಲ್ಲಿನ ಕವನಗಳ ಮುಖ್ಯ ಮನೋಧರ್ಮ 'ಮಕೋಟೊ' (ಸತ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ).

ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಆಸ್ಥಾನದ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಬಾಂಧವ್ಯ. ಈ ಘಟ್ಟದ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವಾದರೆ ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ನಿಸರ್ಗಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಕವಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪಾದಕ ಕಿ ತ್ಸುರಯುಕಿ (ಸುಮಾರು 945ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ) ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ; ಸಾಹಿತ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದವನು. ಇವನೇ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ದಿನಚರಿ ಪ್ರಕಾರದ ಜನಕ; ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರಿ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಥನ ಕವನಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಈ ಘಟ್ಟದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಮುರ ಸಾಕಿ ಶಿಖಬು ಬರೆದ ಗೆಂಜಿಯ ಕಥೆ' ಮತ್ತು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಿಳೆ ಸೇ ಷೊನಗಾನ್ ಬರೆದ ಮುಕುರ–ನೊ–ಷೊಷಿ (ತಲೆದಿಂಬಿನ ಪುಸ್ತಕ) ಗೆಂಜಿಯ ಕಥೆ ಹೀಯಾನ್ ಕಾಲದ ಆಸ್ಥಾನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. 'ತಲೆದಿಂಬಿನ ಪುಸ್ತಕ'ವೂ ಇದೇ ಬದುಕಿನ ಬೇರೆ ಮುಖಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಉಜ್ವಲ ಕೃತಿ.

ಕಾಮಾಕೂರ ಮುರೊಮಾಚಿ ಕಾಲ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕವನಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಷಿನ್ ಕೊಕಿನ್–ಷು (1205) ಈ ಯುಗದ ವಿಷಾದ ಮತ್ತು ಏಕಾಕಿತನದ ಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶಕರು ಈ ಯುಗದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು 'ಯುಗೆನ್' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಂದರೆ 'ನಿಗೂಢತೆ ಮತ್ತು ಗಾಢತೆ'. ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಧ್ವನಿ ಇದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅರ್ಚಕಿ ಸೈಗೋ. ಸನ್ಯಾಸಿ–ಸನ್ಯಾಸಿನಿಯರು ಹಲವರು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಲದ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದರೆ 'ರೆಂಗ' ಎನ್ನುವ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು (14ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು). ಇದರ ಛಂದಸ್ಸು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದದ್ದು. ಮೂವರು ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಕವಿಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಸರದಿ ಪ್ರಕಾರ ರಚಿಸಿ ಕವನವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ 'ಮಿನಾಸೆ ಸಂಗಿನ್' (ಮಿನಾಸೆಯ ಮೂವರು ಕವಿಗಳು–1488).

ಟೊಕೂಗಾವಾ ಯುಗದ ಸೈಕಾಕ್ಸ್ ವಣಿಕ ವರ್ಗದ ಸುಖಲೋಲುಪ ಬದುಕನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ. ಇವನದು ಉಜ್ವಲ ಸಾಧನೆ. ಇವನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಲಾರದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖ ಬರೆಹಗಾರ ಜಿಪ್ಪನ್‌ಷ ಇಕ್ಕು. ಇವನು ಬರೆದ 'ಟೊಕೈಡೋಚು ಹಿಜಾಕುರಿಗೆ' (1822) ಇಬ್ಬರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳ ವಿಫಲ ಸಾಹಸಗಳ, ಖುಷಿಕೊಡುವ ವೃತ್ತಾಂತ. ಹೈಕು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಅರ್ಚಕ ಬಷೊ ಚಿತ್ರಕಾರ ಯೊಸ ಬುಸನ್ ಮತ್ತು ಬಡಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಕೊಬಯಷಿ ಇಸ–ಇವರು ಹೈಕು ಪ್ರಕಾರವನ್ನು, ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅನುವಾದವಾದದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬರೆಹಗಾರರ ಕೃತಿಗಳು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಕಾದಂಬರಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಹೊಸ ಮನೋಧರ್ಮದ ಚಿಂತನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಟ್ಸು ಚಾಚಿ ಶೊಯೋ ಎನ್ನುವ ಸಾಹಿತಿಯು, ಷೊಸೆಟ್ಸು ಷಿನ್‌ಜ್ಜು ಇ (ಕಾದಂಬರಿಯ ತಿರುಳು 1885) ಎನ್ನುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾದಂಬರಿ ಫುಟಬಟೇ ಷಿ ಮೇಯ 'ಅಲೆದಾಡುವ ಮೋಡ' (1887) ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ಕವಿ ಒಜಾಕಿ ಕೋಯೊ ಕೆನ್ಯೂಷ್ ಎನ್ನುವ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ. 1890ರ ನಂತರ ಇದು ಪ್ರಭಾವೀ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪರಂಪರಾಗತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಇದು ಅನುಸರಿಸಿತು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ನ ತರುಣ ಬರಹಗಾರನನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 'ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್' ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೂರಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಬರೆಹಗಾರರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಷಿಮಜಾಕಿ ಟೋಸನ್‌ನ 'ಹಕಾರ್ಯ' (ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ ದೈವಾಜ್ಞೆ, 1906) ಈ ಪಂಥವು ಬೇರುಬಿಡಲು ನೆರವಾಯಿತು. ಇದು ಸಮಾಜಭ್ರಷ್ಟವಾದ ತರುಣನೊಬ್ಬನ ತಪ್ಪೊಪ್ಪಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಮುಖ ಬರೆಹಗಾರರು ಈ ಪಂಥದಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದರೂ 'ಗಾನ್' (ಕಾಡು ಹೆಬ್ಬಾತು, 1911–13) ಬರೆದ ಮೊರಿ ಓಗೈ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಜಿಪುಣನ ಉಪಪತ್ನಿಯಾದ ಹುಡುಗಿಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಟಸುಮೆ ಸೊಸೆಕಿ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನು ಜಪಾನ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಆಧುನಿಕ ಮನುಷ್ಯನ ಅಹಂಭಾವವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಖಂಡಿಸುವ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. 1910–30ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಕುಟಗಾವ ದಿಯುನೋಸುಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

1930ರಿಂದ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹ ವಾತಾವರಣವು ಬೆಳೆದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದವು. ಯಸುನಾರಿ ಕವಾಬಾಟ ಮತ್ತು ಟಾನಿಜಾಕಿ ಜುನಿಚಿಕೊ ಸಮರೋತ್ತರ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರೆಹಗಾರರಾದರು. ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಾಬಾಟ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದ. 1968ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಿತು. ಮಿಷಿಮ ಯುಕಿಯೊನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಾದವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. 1994ರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಓವ ರೆನ್ಜಬರೊ ನೊಬೆಲ್ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್)

ಜಪ್ತಿ : ಯಾವೊಂದು ಸ್ವತ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಅಭಿರಕ್ಷೆಗೆ ಅಥವಾ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು (ಅಟ್ಯಾಚ್‌ಮೆಂಟ್). ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯಾವೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ತತ್ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಜ್ಞೆ ಇರುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಯಾವೊಂದು ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊರಡಿಸಿದ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿಯನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ವಿಶದಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಂದಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಾಲದ ಹಣ, ಕಂದಾಯ, ಬಾಡಿಗೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪಾವತಿಮಾಡಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ತೀರ್ಪನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಜಪ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು 1908ರ ದಿವಾಣೀ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಹೊರಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು 1908ರ ದಿವಾಣೀ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 46,51,52,53,60,61,63,64,81,94 ಮತ್ತು 95ನೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿಯ

16,21 ಮತ್ತು 38ನೆಯ ಆದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳು 1908ರ ದಿವಾಣೀ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಜಪ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಇಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು:

ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು (ಆಜ್ಞಪ್ತಿ) ಪಡೆದವನು ತನಗೆ ಡಿಕ್ರಿ ದೊರೆತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಡಿಕ್ರಿಯನ್ವಯ ಸಾಲಗಾರನಾದವನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು, ಅದು ಬೇರೊಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ, ಅಂಥ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸುವಂತೆ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಮತ್ತು ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ನೀಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ನೀಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಡಿಕ್ರಿ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ಜಪ್ತಿಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಬೇಕು. ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜಪ್ತಿಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮಾರುವುದು ಸೇರಿದ್ದು, ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಹಣದ ಸಂದಾಯ ಕುರಿತ ಡಿಕ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದು ಮೃತನ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಜಪ್ತಿಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಮಾರುವುದರ ಮೂಲಕ ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮೃತನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಅಂಥ ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಪಡಿದಿರಬೇಕು.

1908ರ ದಿವಾಣೀ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ 60ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ತರಹದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದಷ್ಟು ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಅಡುಗೆಯ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ರೂಢಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಬಾರದಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆಭರಣಗಳು, ಕೃಷಿಕನ ಕೆಲಸದ ಅಗತ್ಯದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಧಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಬಳದ ಮೊತ್ತ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಜಪ್ತಿಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಕ್ಷಿಯಾದವನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಆದೇಶದಂತೆ ಹಾಜರಾಗಲು ತಪ್ಪಿದರೆ ಆತನ ಸ್ವತ್ತನ್ನೂ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಯಾವೊಂದು ವಿವಾದ ಇದ್ದಾಗ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದಂಥ ಮತ್ತು ವಿವಾದ ಇತ್ಯರ್ಥವಾದ ಮೇಲೆ ತತ್ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನೂ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ದಿವಾಣೀ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಾದ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದಿದ್ದು, ತೀರ್ಪಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಜಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಅಥವಾ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಮನವಿದಾರ ಅಥವಾ ಜಪ್ತಿಮಾಡಿಸಿದವನು ತತ್ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಗೆ ಅಥವಾ ಜಪ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಹಾನಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ಹೊಣೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಜಪ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಜಬಲ್‌ಪುರ : ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ, ಜಿಲ್ಲೆ, ವಿಭಾಗ. ಜಬಲ್‌ಪುರ ನಗರ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 312 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ–ಅಲಹಾಬಾದ್–ಕೊಲ್ಕತ ಮತ್ತು ಜಬಲ್‌ಪುರ–ಗೋಂಡಿಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರವಾದ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1254,336(2011)

ನರ್ಮದಾ ನದಿಗೆ 8 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದ ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ, ದಕ್ಷಿಣದ ಮಹದೇವ–ಮೈಕಲ್ ಘಾಟಿ, ಭಾನ್ರೇರ್–ಮೈಕಲ್ ತಗ್ಗು ನೆಲ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ.

ಜಬಲ್‌ಪುರದ ಒಂದು ಉಪನಗರವಾಗಿರುವ ಗಢ ಎಂಬುದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ನಾಲ್ಕು ಗೋಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ಪ್ರದೇಶ ಕಮಿಷನರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಈಗ ಇದು ಜಬಲ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಚೇರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಅದರಿಂದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಇನ್ಫರ್ಮೇಷನ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ, ಡಿಸೈನ್ ಅ್ಯಂಡ್ ಮ್ಯಾನ್ಯುಫ್ಯಾಕ್ಚರಿಂಗ್, ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೇಂದ್ರದ ಫಿರಂಗಿ ಗಾಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಆರ್ಡ್‌ನೆನ್ಸ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಸೈನ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ವರ್ಕ್‌ಷಾಪ್, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿಗಳು, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಗಾಜು ಕೆಲಸ, ಬಟ್ಟೆ ನೆಯ್ಗೆ – ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಜಬಲ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 5211 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪೂರ್ವ ಈಶಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೋನ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋನ್–ಕೇನ್–ನರ್ಮದಾ ನದಿಗಳ ಶಿರಃ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನರ್ಮದಾ ನದೀ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಲ್ಲಿಯದು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು. ಗೋದಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ಡೆಕ್ಕನ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಶಿಲಾಭೂಯಿಷ್ಠ ಪ್ರದೇಶ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಲೇಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಜೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಜ್ಯಾಸ್ಪರ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕೀಯ ಹೆಮಟೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸೀಸ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು. ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಮಡಕೆ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಪದಾರ್ಥ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಣ್ಣುಗಳೂ ಇವೆ.

ಭೇಡಾಘಾಟ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ನದಿ 15 ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅಮೃತಶಿಲಾ ಕಂದರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 41ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ. ಶೇ. 21ರಷ್ಟು ನೆಲ ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಕುಂಭ ವಸ್ತು, ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಆಟಿಕೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕಟ್ನಿ ಮತ್ತು ಕೈಮೂರ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುವುದೂ ಒಂದು ಉದ್ಯಮ.

ಜಬಲ್‌ಪುರವು ಮಹರ್ಷಿ ಮಹೇಶ್ ಯೋಗಿ ಹಾಗೂ ರಜನೀಷ್ (ಓಷೋ) ಅವರ ಹುಟ್ಟೂರೂ ಆಗಿದೆ.

ಜಬಲ್‌ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ 7 ಬ್ಲಾಕುಗಳಲ್ಲಿ 1449 ಜನಭರಿತ ಗ್ರಾಮಗಳೂ, 60 ಜನರಹಿತ ಗ್ರಾಮಗಳೂ, 4 ಅರಣ್ಯವುಳ್ಳ ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಇವೆ. *

ಜಬೋರ್‍ಯಾಂಡಿ : ಬೆವರು ಮತ್ತು ಲಾಲಾರಸಗಳ ಅಧಿಕ ಸ್ರಾವವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಲು ಬ್ರಜಿಲ್ ಪೆರು ಮುಂತಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಜನ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ. 1837ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಯುರೋಪ್‌ಗೆ ತಂದು ಬೆಳೆಸಲಾಯಿತು. 1875ರಲ್ಲಿ ಜಬೋರ್‍ಯಾಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಒಂದು ಔಷಧ ವಸ್ತು ಯುರೋಪ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಈ ಗಿಡದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಹೆಸರು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಅದು ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಸ್ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ–ಪೈ.ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿ (ಪೈ.ಪೆನ್ನೇಟಿಫೋಲಿಯಸ್) ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಇದು ನಿಂಬೆ, ಹರಳು ಗಿಡಗಳಂತೆ ಸುಮಾರು 3 ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕುರುಚಲುಗಿಡ. ಇದರ ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳ ಚೂರ್ಣವೇ ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿ. ಹಸಿಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಿಸುಕಿದರೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಂಪು ಸೂಸುತ್ತದೆ. ಅಗಿದರೆ ಕಹಿ ಹಾಗೂ ತಿಕ್ತ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಜೊಲ್ಲು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ಎಂಬ ದ್ರವರೂಪ ಕ್ಷಾರವಸ್ತು (ಆಲ್ಕಲಾಯ್ಡ್) ಸುಮಾರು ಶೇ.0.5ರಷ್ಟು ಉಂಟು. ಇದೇ ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಘಟಕ. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಲಾರದಾದರೂ ಮದ್ಯಸಾರ, ಈಥರ್, ಕ್ಲೋರೊಫಾರಮ್ ಮುಂತಾದ ದ್ರವಗಳೊಡನೆ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ಧಾರಳವಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಲವಣಗಳು ಫಲಿಸುವುವು. ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಮೂರು ಕ್ಷಾರವಸ್ತುಗಳು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಬರೈನ್ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದರ ವರ್ತನೆ ಅಟ್ರೋಪಿನ್ನಿನ ವರ್ತನೆಯಂತೆಯೇ. ಅರ್ಥಾತ್ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಜಬರೈನ್ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜಬರೈನ್ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ಜಬರೈನುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಉಳಿಕೆಯಾಗಿ ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿಯ ಕಾರ್ಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ನನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿಯ ಬದಲು ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ನಿನ ಉಪಯೋಗ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಬೆವರಿ ಜ್ವರ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ಕಣ್ಣಿನ ಪಾಪೆಯನ್ನು ಕಿರಿದುಮಾಡಲೂ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ನೈಟ್ರೇಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಲೆಕೂದಲು ಉದುರಿ ಬೋಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಜಬೊರ್‍ಯಾಂಡಿ ಟಿನ್ಕ್ಚರನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ನೀವುತ್ತ

ಬಂದರೆ ಕೂದಲು ಪುನಃ ಹುಟ್ಟುವ ಸಂಭವ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆ. ಈಚೆಗೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್ ನೈಟ್ರೇಟ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (**ನೋಡಿ– ಪೈಲೋಕಾರ್ಪಿನ್**). (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಮಖಂಡಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಜಮಖಂಡಿ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಧೋಳ, ಜಮಖಂಡಿ ಮತ್ತು ಬೀಳಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗ್ ಮತ್ತು ಅಥಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಜಯಪುರ, ಬೀಳಗಿ ಮತ್ತು ಮುಧೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಳಸಿವೆ. ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 126 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,08,436 (2001). ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರೆವಿನ್ಯೂ ವಲಯಗಳು ಜಮಖಂಡಿ, ಸಾವಳಗಿ ಮತ್ತು ತೇರದಾಳ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 65 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಯ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಂಟು. ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೆ ಉಂಟು.

1948ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಜಮಖಂಡಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಪಟವರ್ಧನಿ ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹರಭಟ್ಟನೆಂಬವನು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೂಲಪುರುಷ. ಇವನು ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1821ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಆದ ಸಂಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ಪರಶುರಾಮ ಭಾವು ವಿದ್ವಾಂಸ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. 1948ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಯಿತು.

ಜಮಖಂಡಿ ಉಪವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಜಮಖಂಡಿ. ಕುಡಚಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 55 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ವಿಜಾಪುರದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 57,887 (2001). ಪಟ್ಟಣದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪುರಸಭೆ ಉಂಟು. ಬಳಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದನಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾದವು ನಾಲ್ಕು : ಉಮಾರಾಮೇಶ್ವರ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ, ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣ. ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರಗೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ದರ್ಗಾ ಇದೆ. ಜಮಖಂಡಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು 5 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮನದು. ವೆಂಕಟರಮಣನ ಗುಡಿಯೊಂದು ಜಮಖಂಡಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು 9.5 ಕಿಮೀ ಇದೆ. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡಗಳುಂಟು. ದರ್ಬಾರ್ ಭವನ ಈಗ ಕಾಲೇಜೊಂದರ ಸಭಾಭವನ. ರಾಮನಿವಾಸ ಎಂಬ ಸುಂದರ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮಂದಿರ ಒಂದು ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲುಂಟು.

ಜಮಖಂಡಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಸಹಕಾರ ಬ್ಯಾಂಕೂ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾರಾಟ ಸಹಕಾರ ಸಂಘವೂ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವುಂಟು (ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಎಸ್ಟೇಟ್). ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. (ಪಿ.ಪಿ.)

ಜಮಖಾನೆ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಹತ್ತಿ ನೂಲುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಲು ಚಾಪೆಯಂತೆ ಬಳಸುವ, ದಪ್ಪನೆಯ ಹಾಸು. ರೇಷ್ಮೆ ದಾರದ, ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ನಾರುಗಳ ಮತ್ತು (ಈಚೆಗೆ) ಕೃತಕ ಎಳೆಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಈ ಎಳೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಉಣ್ಣೆ ನೂಲನ್ನು ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಹಾಸಿಗೆಗೆ ರತ್ನಗಂಬಳಿ (**ನೋಡಿ**) ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಜಮಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಜಮಖಾನೆ ತಯಾರಿಸಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ವಿಜಯಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಸೇಲಮ್, ಭವಾನಿ, ಲಖನೌ, ಪಂಜಾಬ್, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಹೋಗಿವೆ.

ಜಮಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಧಗಳಿವು : ರೇಷ್ಮೆ ಡ್ರಗ್ಗೆಟ್ಸ್, ರತ್ನ ಜಮಖಾನೆ (ಪೈಲ್ ಕಾರ್ಪೆಟ್), ಚಿತ್ರ ಜಮಖಾನೆ (ಡಿಸೈನ್ ಕಾರ್ಪೆಟ್) ಮತ್ತು ಸಾದಾ ಜಮಖಾನೆ. ಕೊನೆಯ ಮೂರು ವಿಧಗಳನ್ನು ರೇಷ್ಮೆ ಇಲ್ಲವೇ ನೂಲಿನ ಇಲ್ಲವೇ ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಿತ ದಾರಗಳಿಂದ ನೇಯ್ಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಜಮಖಾನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಬೇಕು. ಉಂಡೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆದು, ಹಿಂಜಿಕೊಂಡು ಕೈ ಚರಕದಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ನುಲಿದು, ದಾರ ಮಾಡಿ, ಕದರಿಗೆ (ಸ್ಪಿಂಡಲ್) ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈಗ ದೊರೆಯುವ ರೂಪಕ್ಕೆ ಕಂಡಿಗೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಎರಡು ಎಳೆಯಾಗಿ ಎಳೆದು ಲಟ್ಟಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಾದಮೇಲೆಯೇ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಬೇಕು. ಕೆಲವು ದಾರಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕದೆ ನೀರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉಣ್ಣೆದಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಮಖಾನೆಗಳನ್ನು ನಿಲುಮಗ್ಗ (ವರ್ಟಿಕಲ್ ಲೂಮ್) ಅಥವಾ ನೆಲಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ (ಹಾರಿಸಾಂಟಲ್ ಲೂಮ್) ನೇಯ್ಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಡ್ರಗ್ಗೆಟ್ ಮತ್ತು ರತ್ನ ಜಮಖಾನೆಗಳನ್ನು ನಿಲುಮಗ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ತಯಾರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

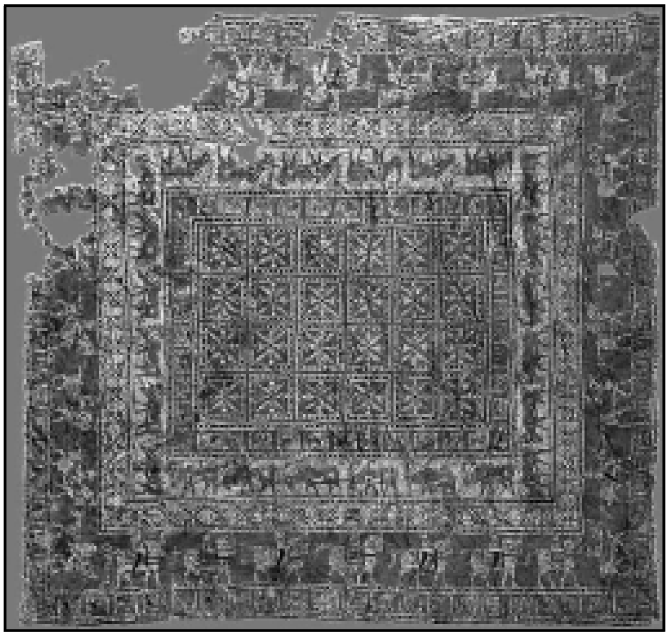

ಪ್ಯಾಸಿರಿಕ್ ಕಾರ್ಪೆಟ್. ಅಮೆರಿಕನ್ ಮೂಲದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೇ ಶತಮಾನದ ಜಮಖಾನೆ (ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು)

ಜಮಖಾನೆಯ ತಯಾರಿಕೆಗೆ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಿಲುಮಗ್ಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಈ ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡುವ ದೊಡ್ಡ ಚದರ ಮರಕ್ಕೆ ಕೂರು (ರೋಲರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಯನ್ನು (ಇಂಡಿಕಂಬಿ) ಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಗ್ಗದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಮರದ ಒಂದು ದಿಂಡನ್ನೂ (ಟೊಳ್ಳು ಬೊಂಬು) ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಒಂದು ಬೊಂಬನ್ನೂ (ಕೆಳಬೊಂಬು) ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. 10 ಸಂಖ್ಯೆಯ ದಾರವನ್ನು 8 ಎಳೆಯಾಗಿ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಟೆಯಿಂದ ಹುರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ದಾರಗಳನ್ನು ಮಗ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹಾಸು ಹಾಕುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಾರವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಟೊಳ್ಳು ಬೊಂಬಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕೆಳಬೊಂಬಿಗೆ ಮುಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಎಳೆಯೂ ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಎಳೆಯೂ ಬರುವ ಹಾಗೆ (ಅಂದರೆ ಈ ಹಾಸು ಎರಡು ಹೋಳಾಗಬೇಕು) ಹಾಕಿ ಕೆಳಗೆ ಇಂಡಿ ಕಂಬಿಯ ಮೇಲಸಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಅಡಿಗೆ 72 ಎಳೆ ಎರಡು ಹೋಳಾಗಿ ಸಾದಾ ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜಮಖಾನೆಗಳಿಗೆ 1 ಅಡಿಗೆ 72ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ (86ರ ವರೆಗೆ) ಎಳೆಗಳು ಬರುವುದುಂಟು. ಈಗ ಮುಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಮೂರು ಎಳೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಮೂರು ಎಳೆಗಳನ್ನೂ ಕೆಳ ಬೊಂಬಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹಲ್ಲುಕಟ್ಟುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡು ಹೋಳಾಗಿರುವ ಈ ಎಳೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಳುವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ (ಇದಕ್ಕೆ ಜೋಗು ಕಂಬಿ ಎಂದು ಹೆಸರು, ರೀಡ್ ಚೇಂಜರ್) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಎಳೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಜೋಗು ಕಂಬಿ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಈ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಹುರಿ ಮಾಡಿದ ದಾರಗಳಿಂದ ಬೆದೆ ಕಟ್ಟು (ಗಂಟು ಹಾಕುವಿಕೆ) ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಮುಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಎಳೆಗಳ ಬೆದೆಯಲ್ಲಿ (ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ) ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗಳು ಅಥವಾ ಕೊಳಾಯಿ (ಜಿ.ಐ. ಪೈಪ್) ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಎಳೆಗಳ ಬೆದೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಗಳುವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ನೇಯ್ಗೆಯಿಂದ ಒಂದು ಗಜ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಒಂದು ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಈ ಗಳುಗಳು ಹಣಿ (ರೀಡ್) ಬದಲಾಯಿಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು.

ನೇಯ್ಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮಗ್ಗ ಬಿಗಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ಅವಶ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಡಪಾರೆ (ಕ್ರೋಬಾರ್) ಕೊಟ್ಟು ಮಗ್ಗವನ್ನು ಬಿಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ತರುವಾಯ ಬೆದೆ ಕಂಬಿಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಕಡೆ (ಮಗ್ಗದ ಅಗಲ ಜಾಸ್ತಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆರಡು ಮೂರು ಕಡೆ) ಪಾಸಿ ಕೋಲು (ಹಣಿ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಸಲಕರಣೆ–ಸನ್ನೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ) ಕೊಟ್ಟು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಈಗ ಮಗ್ಗ ನೇಯ್ಗೆಗೆ ತಯಾರಾದಂತಾಯಿತು.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿನ 18ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಜಮಖಾನೆ

ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ರತ್ನ ಜಮಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಚಿತ್ರವನ್ನು (ಡಿಸೈನ್) ಒಂದು ಗ್ರಾಫ್ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗ್ರಾಫ್‌ನ ಒಂದೊಂದು ಗೆರೆಯೂ ಒಂದು ಎಳೆ ಅಥವಾ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಓದಬೇಕು. ಚಿತ್ರಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಜಮಖಾನೆ ಯಾವ ತರಹ ಆದರೂ ಮೊದಲು ಜಮಖಾನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ನೂಲನ್ನು ಹಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ನೇಯ್ಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ನೂಲಿಗೆ ಕಕ್ಕು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಕ್ಕುವನ್ನು ಬಹು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದು ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲ ಇರಬೇಕು. ಕಕ್ಕು ಹಾಕಿದ ಬಳಿಕ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆ ದಾರಗಳಿಂದ ನೇಯ್ಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಉಣ್ಣೆ ದಾರಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಮಗ್ಗವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ (ಅಂದರೆ ಎರಡು ಸಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ) ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಸ್ತದಿಂದ (ಐರನ್ ಕೂಂಬ್) ಹೊಡೆಯಬೇಕು. ಜಮಖಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಕ್ಕು ಹಾಕಬೇಕು. ಸಾದಾ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ ಜಮಖಾನಗಳೆರಡರ ನೇಯ್ಗೆಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ. ಚಿತ್ರದ ಜಮಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೊನೆಯಿಂದ ಬರುವ ಬತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಬಿಗಿತದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ (ಅಂದರೆ ಮೈದಾನದ) ಬತ್ತಿಯನ್ನು ನೇಯ್ಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಟಿಕೇಟ್ ಕೊಡುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ರತ್ನ ಜಮಖಾನೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣದ ನೂಲುಗಳು, ನೇಯುವವರಿಗೆ ಅವರ ಮೇಲಿನಿಂದ ಉಂಡೆಯಿಂದ, ಸಿಕ್ಕು ಸೇರದ ಹಾಗೆ ನೇತಾಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಜಮಖಾನೆಯ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ದಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗಿನ ಎಳೆಗೂ ಹೊರಗಿನ ಎಳೆಗೂ ಸೇರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೊಯ್ಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಒಂದು ಪಾಟಿ ಹಾಕಿದ ಬಳಿಕ ಹಣಿಯಲ್ಲಿ ನೂಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಜಮಖಾನೆಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅಣಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಮಿಕ್ಕ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹಾಕಿ ಹಸ್ತದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೊಡೆಯಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಕತ್ತರಿಯಿಂದ ಮಟ್ಟವಾಗಿ ಉಣ್ಣೆದಾರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕತ್ತಿ ಬಹು ಚೂಪಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ರತ್ನ ಜಮಖಾನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಓದುವುದು ಉಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಮಟ್ಟವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ. ಜಮಖಾನೆ ನೇಯ್ಗೆ ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ಕಕ್ಕುವಿನಿಂದ 4 ಅಥವಾ 5 ಅಂಗುಲ ತಾಣೆದಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಯ್ಯಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಆ ದಾರಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಗಂಟು ಹಾಕಿ ಜಮಖಾನೆಗೆ ಬಿಗಿತ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಜಮಖಾನೆಯ ಕೆಲಸ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಜಮದಗ್ನಿ : ಭೃಗುವಂಶದ ಋಷಿ. ವೈವಸ್ವತ ಮನ್ವಂತರದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ, ಗೋತ್ರಪ್ರವರ್ತಕ. ತಂದೆ ಋಚೀಕ. ತಾಯಿ ಕುಶಿಕವಂಶದ ಗಾಧಿರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಸತ್ಯವತಿ. ಭೃಗುವಂಶದ ಇವನಿಗೂ ಕೌಶಿಕವಂಶದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರಸೇನಜಿತನ ಮಗಳಾದ ರೇಣುಕೆ ಈತನ ಹೆಂಡತಿ. ರುಮಣ್ವಂತ, ಸುಷೇಣ, ವಸು, ವಿಶ್ವಾವಸು ಮತ್ತು ಪರಶುರಾಮ–ಇವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಐವರು ಮಕ್ಕಳು.

ಮಹಾಭಾರತದ (ವನಪರ್ವ) ಪ್ರಕಾರ, ಒಂದು ದಿನ ರೇಣುಕೆ ನದೀಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೋಹವಶಳಾದಳು. (ಚಿತ್ರರಥ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತ ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪಾಠಾಂತರವಿದೆ). ಇದರಿಂದ ಆಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ತಡವಾಯಿತು. ಮೊದಲೇ ಕೋಪದ ಅಪರಾವತಾರದಂತಿದ್ದ ಜಮದಗ್ನಿ ಸಂಶಯಗೊಂಡು ಶಿರಚ್ಛೇದನ ಮಾಡಲು ತನ್ನ ಮೊದಲ ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಅವರಾರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಯ ಮಗ ಪರಶುರಾಮ ಮರುಮಾತಾಡದೆ, ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡದೆ ತನ್ನ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ತಾಯಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟ. ಮಗನ ಸದ್ಯಃಪಿತೃವಾಕ್ಯಪರಿಪಾಲನಾ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೃಪ್ತನಾದ ಜಮದಗ್ನಿ ವರವೊಂದನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು, ಆತ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಮಾತೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಥ ಉಗ್ರಕೋಪ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ರೇಣುಕಾ ಮಾತೆ ಬದುಕಿದಳು. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ)

ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣಗಳು ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಘರ್ಷಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜಮದಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಮದಗ್ನಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ತೀರ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೆಸರಿನ ಸಾಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಘಟನೆಗಳ ಏಕರೂಪತೆ ಇದ್ದಾಗಲಂತೂ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನ ಸುತ್ತ ಹಲವಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿರುತ್ತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಚಿತ್ರಕಥೆಗಳ ಪದರುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಓರಂಗಲ್ಲು ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನ ಕಾಲವಾದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸವದತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಪತಿಯ ಹೆಸರು ಜಮದಗ್ನಿ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನೇ ರೇಣುಕೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಗನೂ ಪರಶುರಾಮನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣಗಳ ಜಮದಗ್ನಿ ರೇಣುಕೆಯರ ಜೀವನದ ಘಟನಾವಳಿಗಳು ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಅತ್ಯಂತ ತೊಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡಿವೆ.

ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜಮದಗ್ನಿ ಗೌತಮಋಷಿಯ ಮಾನಸಪುತ್ರ. ಗೌತಮ ಅಹಲ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ನಿಷ್ಫಲವಾದ ತಪಸ್ಸಾದರೂ ಏತಕ್ಕಾಗೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೆವತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹಣೆ ಬೆವರನ್ನು ತೆಗೆದು ಭೂಮಿಗೊಗೆದಾಗ ಆ ಜಲದಿಂದ ಉರಿಯುವ ಪುತ್ರನೊಬ್ಬ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಲದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಉರಿಯುತ್ತ ಮೇಲೆದ್ದ ಆ ಕುಮಾರನೇ ಜಲದಗ್ನಿ. ಜಲದಗ್ನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಜಮದಗ್ನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಮದಗ್ನಿ ಋಷಿ ತಂದೆ ಗೌತಮನಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಆಲ್ಮುನಿ, ಬಾಲ್ಮುನಿ, ಕೆಂಜೆಡೆಮುನಿ, ರಗುತ್ಮುನಿ, ಹೆಮ್ಮುನಿ ಮುಂತಾದ

ಮುನಿಪುಂಗವರೊಡನೆ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಕಾರಂಜಿ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕಿಳಿದಾಗ ಆ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಏಳುಮಾರುದ್ದ ಮಂಡೆಕೂದಲು ಜಾಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಜಮದಗ್ನಿಗೆ ಈ ಮಂಡೆಕೂದಲಿನವಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಾಯಿತು. ಅವಳಿರುವ ನೆಲೆಯನ್ನರಸುತ್ತ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಾದ ಗಿರ್‍ರಾಜಮುನಿ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮುಕ್ಕನ್ದೇವಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ. ತನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಒಂದು ಸವಾಲೊಡ್ಡುತ್ತಾಳೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಏಳು ಸಮುದ್ರದಾಚೆ ಕೀಳು ಸಮುದ್ರ, ಅದರಾಚೆ ಎಡದಿಣ್ಣೆ, ಎಡದಿಣ್ಣೆ ಬೋರೆಯಲ್ಲಿ ಪಡುಲೆಂಕೆ, ಪಡುಲೆಂಕೆ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಮಾವಿನಪುರ, ಅದರಾಚೆ ಜಾಪಾನುಪುರ, ಅದರಾಚೆ ಏಳ್ಸೆಲಹುತ್ತ, ಹುತ್ತದಾಚೆ ಗಂಗಾನದಿ. ಅದರಾಚೆ ಹಾಲ್ಗೊಣ ನೀರ್ಗೊಣ ಪನ್ನೀರ್‍ಬಾವಿ. ಆ ಬಾವಿ ನೀರನ್ನು ತಂದು ಯಾರು ತನಗೆ ಕೊಡಬಲ್ಲರೋ ಅವರೇ ತನ್ನ ಪತಿಯಾಗಬಲ್ಲರು–ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಜಮದಗ್ನಿ ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಮುಡಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಹಾಲ್ಗೊಣ ನೀಲ್ಗೊಣ ಪನ್ನೀರ್‍ಬಾವಿಯ ನೀರನ್ನು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅದ್ದಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಮೇಲೆ ಹಿಂಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಜಮದಗ್ನಿಯರ ವಿವಾಹ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಮದಗ್ನಿಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೋದ. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಅಣ್ಣನಾದ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಬಯಸಿ ಜಮದಗ್ನಿಯ ಶಿರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ–ಎಲ್ಲಮ್ಮ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಶಿರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಪಾರ್ವತಿ ಪರಮೇಶ್ವರರು ದೇವತೆಗಳು ಜಮದಗ್ನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜಮದಗ್ನಿ ಮಹರ್ಷಿ ಜಮದಗ್ನಿಯಾಗಿ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರದೆ ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡನಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ತಾಯಿ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಅಂಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ ಚಾಮುಂಡಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಪಾಠದ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಜಮದಗ್ನಿಯರ ಸಮಾಗಮ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ವಿವಾಹಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಆಮೆಯ ಮೇಲೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲನ್ನು ಮೊಸಳೆಯ ಮೇಲೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವಳು ಮುಡಿದಿದ್ದ ಮರುಗ ಜವನಪುನುಗುಗಳ ಕಂಪು ಹನ್ನೆರಡು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜಮದಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೋಂಕಿತು. ಇದಾವ ಕನ್ನಿಕೆಯ ಮೈಯಿಂದ ಇಂಥ ಪರಿಮಳ ಬರುತ್ತಿದೆಯೊ ಏನೋ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದ ಜಮದಗ್ನಿ ತನ್ನ ಮೈಬೆವರನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆಸೆದ. ಅದು ಹೂವಾಗಿ ತೇಲಿಬಂದು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರಿ ಅವಳು ಗರ್ಭವತಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ ಪರಶುರಾಮ ತಂದೆಯನ್ನು ತೋರಿಸೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಾಗ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಮಗನೊಡನೆ ಕೈಲಾಸ, ವೈಕುಂಠ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಪತಿ ಯಾರೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರ ಸಿಗದೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾರದ ಬಂದು ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿರುವ ತಪೋನಿರತ ಜಮದಗ್ನಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರ ಆದೇಶದಂತೆ ಜಮದಗ್ನಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಜಮದಗ್ನಿಯರ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತಗಳ ವಿಚಿತ್ರ ಕತೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರಾದ ಚೌಡಿಕೆಯವರು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಗೊಂದಲಿಗರು ಚೌಡಿಕೆಯೆಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಳ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಾವ್ಯಪುರಾಣ ಐತಿಹ್ಯ ಇತಿಹಾಸಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಿಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಶೋಧಕರು ಈ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲಿಖಿತ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಜ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಎ.)

ಝಮಾನ್ ಷಹ : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ದೊರೆ 1793–99, ಅಹಮದ್ ಷಹ ಅಬ್ದಾಲಿಯ ಮೊಮ್ಮಗ, ದುರಾನಿ ವಂಶದವ. ತಂದೆ ತೈಮೂರನಿಗೆ ಈತ ಐದನೆಯ ಮಗ. ತೈಮೂರ 1793ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದಾಗ ಸರದಾರ ಪೇಂಡೇಖಾನನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಆದರೆ, ಕಾಂದಾಹಾರ್ ಮತ್ತು ಹೆರಾತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಅಣ್ಣಂದಿರು ಹುಮಾಯೂನ್ ಮತ್ತು ಮಹಮೂದ್ ಇಬ್ಬರೂ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ಝಮಾನ್ ಷಹ ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ. ಹುಮಾಯೂನ್ ಸೋತು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದ. ಝಮಾನ್ ಷಹ ಅವನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದ. ಮಹಮೂದ್ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ಉಬ್ಬಿಹೋದ ಝಮಾನ್ ಷಹ ತನ್ನ ತಾತ ಅಹಮದ್ ಷಹನಂತೆ ತಾನೂ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ. 1794ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ಸಿಂಧ್‌ನ ಅಮೀರರು ತನಗೆ ಕಪ್ಪ ಒಪ್ಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ ಹೊರಟು ರೊಹ್ಟಾಸ್‌ವರೆಗೆ ಅವನು ಮುಂದುವರಿದ. ಆದರೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನು ಪಂಜಾಬಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ಮುಂಚೂಣಿ ದಳಗಳು ಸಿಕ್ಖರನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದುವು. 1796–97ರಲ್ಲಿ ಝಮಾನ್ ಷಹ ಮತ್ತೆ ಭಾರತದ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ ಪೆಷಾವರದವರೆಗೆ ಬಂದು ಪಂಜಾಬಿನ ಮೂಲಕ ಲಾಹೋರಿನತ್ತ ಮುನ್ನಡೆದ. ಸಿಕ್ಖರ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅವನು ಆಗಲೂ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಝಮಾನ್ ಷಹ ಬಲು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ. ತಾನು ಗೆದ್ದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಸಮಯ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಝಮಾನ್ ಷಹ ಮತ್ತೆ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. 1798ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಬಾರಿ ಭಾರತದ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಯತ್ನ ನಡೆಸಿ, ತಾನು ಹಿಂದೆ ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು, ಮುಂದುವರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ.

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಫ್ರೆಂಚರಿಂದಲೂ ಆಫ್ಘನ್ನರಿಂದಲೂ ಅಪಾಯದ ಭಯವಿತ್ತು. ಅವರು 1800ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಜಾನ್ ಮಾಲ್‌ಕಾಮನನ್ನು ಪರ್ಷಿಯದ ದೊರೆ ಫತ್ ಅಲೀ ಷಹನ ಬಳಿಗೆ ನಿಯೋಗ ಕಳಿಸಿ, ಆಫ್ಘನ್ ದೊರೆ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಫತ್ ಅಲಿ ಷಹ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಮಹಮೂದನಿಗೆ ಸೈನ್ಯ, ಧನ ಮುಂತಾದ ನೆರವು ನೀಡಿ, ಕಾಂದಹಾರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಲು ಅವನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ. ಇದರಿಂದಲೂ ಸರದಾರ ಪೇಂಡೇಖಾನನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ವಜೀರ್ ಫತ್ ಖಾನನ ನೆರವಿನಿಂದಲೂ ಕಾಂದಹಾರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ ಮಹಮೂದ 42 ದಿನಗಳ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಕಾಬೂಲಿನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿದ. ಝಮಾನ್ ಷಹ ಮಹಮೂದನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬಂದ. ಆದರೆ, ಆಷಿಕ್ ಖಾನ್ ಎಂಬ ಹಿರಿಯ ಅನುಯಾಯಿಯೊಬ್ಬನ ವಂಚನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವನು ಮಹಮೂದನಿಗೆ ಕೈಸೆರೆಯಾದ. ಮಹಮೂದ ಅವನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೀಳಿಸಿ, ಕಾಬೂಲಿನ ಬಾಲಾ ಹಿಸ್ಸಾರ್ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಜೀವ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಝಮಾನ್ ಷಹ ತನ್ನ ಭಾರತ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾರದೆ ಹೋದನಾದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ದೊರೆಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅವರಿಗೆ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೋಟಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ; ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಇವನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. (ಜಿ.ವಿ.ಎಸ್)

ಝಮಾಲ್–ಉದ್–ದೀನ್ ಆಫ್ಘನಿ : 1838–97. ದಾರ್ಶನಿಕ, ಲೇಖಕ, ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಾಗ್ಮಿ. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಮುಖ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಆಧುನಿಕ ಇಸ್ಲಾಂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದ ಜನಕನೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಬೂಲಿನ ಹತ್ತಿರದ ಅಸದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಷಿಯಾ ಪಂಗಡದ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಪರ್ಷಿಯದ ಅಸದಾಬಾದ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಲ್ಯದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಂತೂ ಕಾಬೂಲಿನಲ್ಲಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇರಾನ್, ಭಾರತ, ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿ ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಲೋಕಾಯತವಾದ (ಭೌತಿಕವಾದ) ಮತ್ತು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಂಡಿತನಾದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಜನರ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತಾತಿಮತ್–ಅಲ್–ಬಯಾನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದ. ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜನೀತಿ, ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈತ ಬರೆದ ಲೇಖನಾವಳಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವೂ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ)

ಜಮಾಲಾಬಾದ್ : ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಕುದುರೆಮುಖ ಶ್ರೇಣಿಯ ಚಾಚಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 545ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವ ಕಡಿದಾದ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾದ ದುರ್ಗ. ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದಿರುವ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ್ದು. ಆ ಶಿಖರದ ಅಡಿವಾರದಲ್ಲಿರುವ ನರಸಿಂಹಂಗಡಿ ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಊರಿಗೂ ಜಮಾಲಾಬಾದ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಹೆಸರೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ಊರಿಗೆ ನಡ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ದಾರಿ. ಫೆಬ್ರವರಿ–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ದಾರಿ ದುರ್ಗಮವಾದ್ದು.

1784ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಟೀಪು ಸುಲ್ತಾನ ಆ ಶಿಖರದ ದುರ್ಗಮ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಮನಗಂಡು, ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ದುರ್ಗವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಜಮಾಲ್ ಬೀಯ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಜಮಾಲಾಬಾದ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿ ನಾನೂರು

ಯೋಧರ ಕಾವಲು ದಂಡೊಂದನ್ನೂ ಅಡಿವಾರದ ಜಮಾಲಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಯಲಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಹತ್ತಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವವರು, ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಓಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದುರ್ಗದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನೂ ಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳನ್ನೂ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀರಿನ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬುಗ್ಗೆಯೂ ಇವೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಫಿರಂಗಿಯೊಂದು ಕೋಟೆಯ ಜೀರ್ಣ ಕೊತ್ತಲವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೆಡೆದುಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ದುರ್ಗವನ್ನು ತಲುಪುವ ದಾರಿ ದುಸ್ತರವಾದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದೆ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಯೋಧರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹೋರಾಡುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಿತ್ತೋ, ಮೇಲಿಂದ ಸೈನಿಕರು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು ಆಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕೆಲವೇ ಸೈನಿಕರು ಫಿರಂಗಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ದುರ್ಗದ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ರಕ್ಷಣಾಸೇನೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು ಸುಲಭವೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು.

1799ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಜಮಾಲಾಬಾದಿನ ಅಡಿವಾರದ ಊರನ್ನು ಕೊಡಗಿನವರು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಟೀಪುವಿಗೆ ಆದ ಪರಾಭವದಿಂದಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಆಧಿಪತ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರದಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಅವರು ಜಮಾಲಾಬಾದ್ ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರಾದರೂ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಿಂಹಾಸನದ ಸುಳ್ಳು ಹಕ್ಕುದಾರನೊಬ್ಬನ ಬೆಂಬಲಿಗನಾದ ತಿಮ್ಮಾನಾಯಕನೆಂಬಾತ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಸತತ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಅನಂತರ (1800) ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಆ ದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಹೀಗೆ 18–19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ತ್ವಹೊಂದಿದ್ದ ಜಮಾಲಾಬಾದ್ ದುರ್ಗ ಇಂದು ಹಾಳುಬಿದ್ದಿದೆ. ಅಡಿವಾರದ ಜಮಾಲಾಬಾದ್ ಹಾಳೂರೇ ಆಗಿದೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.)

ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ : ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಒಂದು ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲೊಪ್ಪಿ, ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅಥವಾ ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಂದಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ್ದ ಹಕ್ಕು. ಈ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜಮೀನ್ದಾರ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರೆಲ್ಲ ಜಮೀನ್ದಾರನಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿ ಇತ್ತಾದರೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಇದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ರೈತರಿಂದ ಜಮೀನಿನ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕಂದಾಯವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಒಟ್ಟು ಫಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಗದಿಯಾದ ಪಾಲನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಭೂಗಂದಾಯವಾಗಿ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ, ಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು.

ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅನಂತರ ವಿಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ದೆಹಲಿಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದೂರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸರಿಯಾದ ಹತೋಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಯಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ವರಮಾನ ತಪ್ಪದಂತೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಫರೂಕ್‌ಸಿಯಾರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1713–19) ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಪರಗಣದಲ್ಲೂ ಆಢ್ಯನಾದ ರೈತನೊಬ್ಬ ಆ ಸುತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ರೈತರಿಂದ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲು ಮಾಡಿ, ಒಟ್ಟು ವಸೂಲಿಯ ಮೊಬಲಗಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂಬತ್ತು ಭಾಗವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಉಳಿದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತನಗೆ ಸಂಭಾವನೆಯಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ವಸೂಲಿಯ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಾಗಿ ಕಂದಾಯ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದುರುಪಯೋಗ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಗಣದ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಹರಾಜು ಮಾಡಿ, ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಿಡ್ಡುದಾರನಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೀಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಮಜಲು. ಈ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದವನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡ್ಡಿನ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡಿ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿ ವಸೂಲಾದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ತಾನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು. ಇಂಥ ಹಕ್ಕುದಾರರು ರೈತರನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಶೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊಗಲರಿಗೆ ಮಣಿಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ದೊರೆಗಳು ಕೇವಲ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಹಕ್ಕುದಾರರಾಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಆರಂಭದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಹಕ್ಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕೇಂದ್ರಾಧಿಕಾರ ಸಡಿಲವಾದಂತೆ ಇದು ಆನುವಂಶಿಕವಾಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಹಕ್ಕುದಾರನ ಸ್ಥಿತಿ ಭದ್ರವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಾನೇ ಮಾಲೀಕನೆಂಬಂತೆ ಅವನು ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದ. ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಜಮೀನಿನ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾಳುನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದ. ನಾನಾ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಇತರ ರೈತರ ಜಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಆಗುವ ವೇಳೆಗೆ (1786) ಅಂತ್ಯದಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಗಲ್ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಏಕೈಕ ಧನ ಮೂಲಗಳಾಗಿದ್ದ ಈ ಹಕ್ಕುದಾರರು, ಜಮೀನ್ದಾರರು, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಲೀಕರಂತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರು ; ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಭೂಗಂದಾಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಜಮೀನ್ದಾರರಿಂದ ರೈತರ ಸುಲಿಗೆ ಅಬಾಧಿತವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು.

ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ, ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ರಮೇಣ ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಆಡಳಿತ ಶಿಥಿಲವಾದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಮೊದಲು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಬಲು ಬೇಗ ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹಕ್ಕುಗಳು ದೃಢವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದುವು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಿರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಖೋಟರು ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ) ಜಮೀನ್ದಾರರು ಕೆಲವು ಭೂಒಡೆತನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇದೇ ರೀತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಕ್ಲೈವ್ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ದ್ವಿಮುಖ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ನವಾಬನ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಲಿ ಕಂಪನಿಯ ನೌಕರರಾಗಲಿ ಸುರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಜನರು ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಅವರು ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಹಿತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವರು ಮಾತ್ರ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜಮೀನ್ದಾರರ ಸುಲಿಗೆಯಿಂದ ರೈತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಂದಾಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ 1769ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರೂ ಅನನುಭವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಏನೂ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಮೀನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಜಮೀನ್ದಾರರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಲಿಲ್ಲ. 1770ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕ್ಷಾಮದಿಂದ ಜನರ ಕಷ್ಟ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಂಪನಿಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಆಗ ಗಂಭೀರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತದ ನೇರ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು 1772ರಲ್ಲಿ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸನಿಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿದರು. ಅವನು ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಸಂಪಾದನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಳೆಯ ಜಮೀನ್ದಾರರನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ, ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹರಾಜು ಮೂಲಕ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳ ತೊಂದರೆಯಾಯಿತು.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್ ಬಂದ (1786). ಅವನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಬಂಗಾಲದ ಖಾಯಂ ಭೂಗಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಶಿಸ್ತು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೂಲಂಕಷ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಜಮೀನ್ದಾರರ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಜಮೀನ್ದಾರರೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಡೆಯರೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಜಮೀನ್ದಾರರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಾನೂನುಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಜಮೀನ್ದಾರರು ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ವಸೂಲಿ ಕ್ರಮ

ಕೈಗೊಂಡು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡುವವರೆಂಬುದು ಇದರ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಆಶಯ. ಬಾಕಿದಾರರಾದ ಜಮೀನ್ದಾರರ ಜಮೀನನ್ನು ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1793ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಖಾಯಂ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಬಂಗಾಲದ 1793ರ ಖಾಯಂ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳಿದ್ದುವು. ಕೂಲಂಕಷ ಸರ್ವೆ, ನೆಲದ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಹಕ್ಕುಗಳ ದಾಖಲೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ ಮಾಡಲಾದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತುಂಬ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದದ್ದೆಂದೂ, ರೈತರ ಜಮೀನುಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನವೇ ಮುಂತಾದ ಹಿತಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಆದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಂದಾಯ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಭದ್ರತೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದೆಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಮುಂದಿನ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರೈತರಿಗೆ ಯಾವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು, ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಪಂಜಾಬ್, ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಬೊಂಬಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾದುವು.

ನಿವಾರಣೆಯ ಕ್ರಮಗಳು : ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಇಂಥ ಇತರ ದೋಷಪೂರ್ಣ ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ತೀವ್ರವಾದ ಕ್ರಮಗಳೇನೂ ಜಾರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. 1947ರ ಅನಂತರ ಭಾರತದ ನಾನಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿವೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ನೀಡಲಾದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳಿವು: 1 ಜಮೀನ್ದಾರ ಪರೋಪಜೀವಿ. ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಜಮೀನನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ಅವನು ಏನೂ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಉಳುವ ರೈತನಿಗೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈತ ಸಣ್ಣ ಜಮೀನುಗಳ ಬಲಪಡಿಸಿಕೆಗೆ (ಕನ್ಸಾಲಿಡೇಷನ್) ಭಾರಿ ಅಡ್ಡಿ. ಜಮೀನಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಸಾಧನೆ, ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ–ಇವನ್ನು ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕದೆ ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 2 ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭೂಗಂದಾಯದಿಂದ ಬರುವ ವರಮಾನ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಮೀನ್ದಾರರ ಪಾಲೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ–ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಾದ. ಈ ವಾದ ಸುಳ್ಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಭೂಗಂದಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ವರಮಾನ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಈ ಅಧಿಕ ವರಮಾನದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಭೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಒದಗುವಂತಾಯಿತು. 3 ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿವಾರಣೆ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ರಮವಲ್ಲ. ಅದು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಮ ಕೂಡ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಮತದಾರರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರೈತರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ.

ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸ–ಬಾರದೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು : 1 ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ರದ್ದಿಯಾತಿಯಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಅನೇಕರು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾಗುವರೆಂಬುದು ಒಂದು ವಾದ. ಆದರೆ ಅದರ ರದ್ದಿನಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಲವರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಅನುಕೂಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿಗೆ ಆಗುವ ಈ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ. 2 ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ರದ್ದಿನಿಂದ ರೈತನಿಗೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಜಮೀನ್ದಾರನಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಮೀನ್ದಾರ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ ಇದು ಅವನಿಗೆ ದೊರಕದೆಂದೂ ಸರ್ಕಾರ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಉದ್ಧರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ರೈತನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಅವುಗಳೇ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಅಡ್ಡ ಬರುವುವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದ ಯಾವುದೇ ಸುಧಾರಣೆ ಸಾಧಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವಾದ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ, ಹಂಗಾಮಿ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದಾಖಲೆಗಳೂ ಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರವೂ ಲಭ್ಯವಿದ್ದುವು. ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಚಾರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಖಾಯಂ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಾಗೀರ್‌ದಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದ ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅಂತೂ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ರೈತನಿಗೂ ನಡುವಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡುವ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು.

ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ರದ್ದಿಗಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು: 1 ಪಾಳು ನೆಲ, ಅರಣ್ಯ ಆಬಾದಿ ನೆಲ ಮುಂತಾದ–ಜಮೀನ್ದಾರರೇ ಮುಂತಾದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ–ಒಟ್ಟಿನ ನೆಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 2 ಹಿತ್ತಲು, ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳು ಖುದ್ದಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜಮೀನು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅವರ ವಶದಲ್ಲೇ ಇರಗೊಡಲಾಯಿತು. 3 ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯ ಗೇಣಿದಾರರಿಗೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ನೇರಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಗೇಣಿದಾರರಿಗೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಹಾಗೂ ವರ್ಗ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕುಗಳಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಪರಿಹಾರ ಸೂತ್ರ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ–ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರನ ನಿವ್ವಳ ವರಮಾನವೇ ಪರಿಹಾರಧನ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗೆ ಆಧಾರ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿವ್ವಳ ಆಸ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲವಾರ್ಷಿಕ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ನಿವ್ವಳ ವರಮಾನ, ಮೂಲವಾರ್ಷಿಕ ಮೊಬಲಗು ಅಥವಾ ನಿವ್ವಳ ಆಸ್ತಿಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಣಕವನ್ನು ಪರಿಹಾರಧನವಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಜಮೀನ್ದಾರರ ಜಮೀನನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಪರಿಹಾರಧನ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಪಾವತಿಗೂ ಇದ್ದ ನಾನಾ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು 1951, 1955 ಮತ್ತು 1964–65ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಜಮೀನ್ದಾರಿ ರದ್ದಿನಿಂದಾಗಿ ಭೂಸುಧಾರಣೆಯ ಮುಂದಿನ ಹಂತಗಳು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. *

ಜಮೇಕ : ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ವೀಪ. ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕ್ಯೂಬ (153 ಕಿಮೀ. ದೂರ) ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೇಟೀ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಉ.ಅ.$17^0 43'$ ಮತ್ತು $18^0 32'$ ಹಾಗೂ ಪ.ರೇ.$76^0 11'$ ಮತ್ತು $78^0\ 21'$ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 233ಕಿ.ಮೀ. ಉದ್ದವಿರುವ ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10,990ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,889,187 (2012). ರಾಜಧಾನಿ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ (ಜನಸಂಖ್ಯೆ 937700,2011)

ಜಮೇಕದ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರದೇಶ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದ ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತದ ಎತ್ತರ 2256ಮೀ. ಇದರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಾನ್ ಕ್ರೌ (ಬ್ಲೇಕ್) ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ (ಎತ್ತರ ಸು.1158ಮೀ.) ಜಮೇಕದ 3/4 ಭಾಗ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ಕೊಳ್ಳಗಳು ಹಾಗೂ ಇಂಗುಕುಳಿಗಳು (ಸಿಂಕ್ ಹೋಲ್ಸ್) ಉಂಟು. ದಟ್ಟನೆಯ ಹಸಿರು ಕಾಡು ಆವರಿಸಿದ ಜಾನ್ ಕ್ರೌ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಝರಿಗಳು, ನದಿಗಳು, ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜಮೇಕದ ಬಹುಪಾಲು ನದಿಗಳು ಸಾರಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಪ್ಪು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖದ ಬಳಿಯಿಂದ ಕೇವಲ 40ಕಿ.ಮೀ. ದೂರ ನೌಕೆಗಳ ಯಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಪೋರ್ಟ್ ಮರ್ಯಾಂಟ್, ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಓಲ್ಡ್ ಹಾರ್ಬರ್, ಮಾಂಟೀಗೋ ಬೇ, ಫ್ಯಾಲ್‌ಮತ್, ಪೋರ್ಟ್ ಆಂಟೆನಿಯೋ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂದರುಗಳು.

ಜಮೇಕದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ ಇದ್ದರೆ ಎತ್ತರದ ಉತ್ತರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾಯೀಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣತೆ 75^0 ಫ್ಯಾ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕೇವಲ ಸು 80^0 ಫ್ಯಾ.ಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಜಮೇಕದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 80^0 ಫ್ಯಾ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 77' ಆದರೆ ಉತ್ತರ ತೀರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದ ವರೆಗೆ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಬಲು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 200^0 ಆದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಕೇವಲ 33' ಮೇ–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕಾಲ.

ಆಗಸ್ಟ್–ನವೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಡಮಾರುತ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಜಮೇಕ ಅನೇಕ ಸಲ ಇದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದೆ. ಜಮೇಕದಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಡು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ಎಬೊನಿ, ಮಹಾಗನಿ, ಕರಿಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಣನಾಡಿನ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈಗ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತೆ ಕಾಡು ಬೆಳೆಸುವುದರ ಕಡೆ ಗಮನವೀಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸುಮಾರು 500 ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪೈನ್, ನೀಲಗಿರಿ, ದೇವದಾರು ಮತ್ತು ಮಹಾಗನಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಡುಹಂದಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವೇ ಮೂಲವಾಸಿ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದವು. ಉರಗಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗಂತೂ ಕೊರತೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

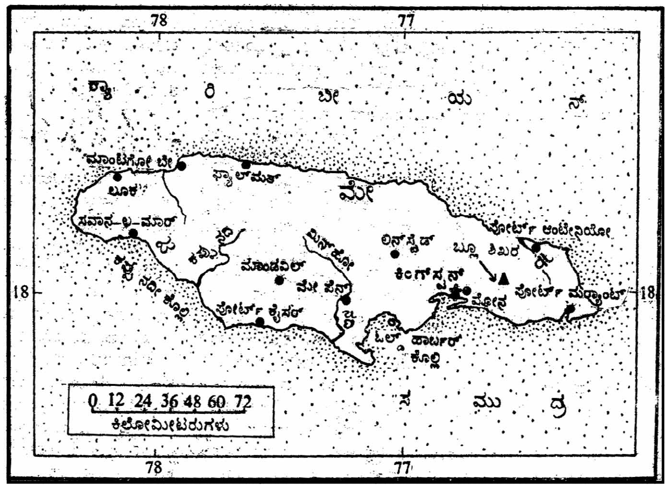

ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಜಮೇಕ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖವಾದ ದೇಶ. ಜಗತ್ತಿನ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ನಿಕ್ಷೇಪ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. 1963ರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಒಟ್ಟು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಜಮೇಕದ ಪಾಲೇ ಶೇ.25 ಆಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡದ ಕಂಪನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ಹೊಂದಿವೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಕ್ಸೈಟಿನ ರಫ್ತು ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಇಂದು ಈ ಉದ್ಯಮವೇ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. 2006ರಲ್ಲಿ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಿನ ರಫ್ತಿನಿಂದ ಜಮೇಕ ಗಳಿಸಿದ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ 1.3 ಬಿಲಿಯನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರುಗಳು. ಜಿಪ್ಸಮ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅದುರು. 1984ರಲ್ಲಿ 83.000 ಟನ್ ಜಿಪ್ಸಮ್ಮನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಬ್ಲೂ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ : 1494ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕೊಲಂಬಸ್ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಇಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಹೂಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಸು.1000ದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿದ್ದ ಆರಾವಾಕ್ ಇಂಡಿಯನರನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಹೊರದೂಡಲಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ದನದ ದೊಡ್ಡಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷರು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಗುಲಾಮರನ್ನು ತಂದರು. 1665ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಜಮೇಕವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ 3,000.

1670ರ ವೇಳೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1672ರಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟು ರಾಯಲ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಜಮೇಕ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಸಾಹತಾದ ಅನಂತರ ಜಮೇಕ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ 70 ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ 60 ಇಂಡಿಗೊ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ 60 ಕೋಕೋ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 8,000 ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಗದಿಯಾಗಿತ್ತು. 1692ರ ಭೂಕಂಪದಲ್ಲಿ ಜಮೇಕದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಪೋರ್ಟ್ ರಾಯಲ್‌ನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ನಾಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

1782ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳು ಜಮೇಕದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಓಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಸೋತುವು. 1806ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಪುನಃ ಜಮೇಕವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ವಿಫಲ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಜಮೇಕ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ 3,00,000 ಮಂದಿ ಗುಲಾಮರಿದ್ದರು. ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಯ

ರಡ್ನಿ ಸ್ಮಾರಕ, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಟೌನ್

ಉತ್ಪಾದನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1807ರಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ 1834ರಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸುವ ಕಾನೂನುಗಳು ಬಂದು ಜಮೇಕದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಪರೀತ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದುವು. ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಆದಾಯ ಕುಸಿದು ಬಿತ್ತು. 1838ರ ವೇಳೆಗೆ ಗುಲಾಮರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ 19 ಪೌಂಡುಗಳಂತೆ ಸಹಾಯ ಧನ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳತ್ತ ಹೋಗಿ ಸ್ವಂತ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ವಂಶಸ್ಥರು ಚಿಕ್ಕ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹೆಣೆದ ಬುಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು. ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥವು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ

ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಶಾಸಕಾಂಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಆಡಳಿತ ನೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಡಕು ತಲೆದೋರಿತು. ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮೆಟ್ಕಾಫ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ಎಲ್ಗಿನ್ನರು ಜಮೇಕದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿದ್ದಾಗ ದೇಶದ ಆಂತರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸಲು ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಭಾರತದಿಂದ ವಲಸೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು; ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬಡತನ, ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯಿಂದ ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಯ ವಾತಾವರಣ ಮೂಡಿತು. 1865ರಲ್ಲಿ ಮರ‍್ಯಾಂಟ್ ಬೇಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಮತ್ತು 18 ಮಂದಿ ಬಿಳಿಯರು ಕೊಲೆಯಾದರು. ದಂಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ ಗೋರ್ಡನ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ನೇಣು ಹಾಕಿ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿತು. ಈ ಉಗ್ರ ದಂಡನೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಇಡೀ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಈ ಉಗ್ರ ದಮನ ನೀತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಪಾಲನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಜಮೇಕ ದ್ವೀಪದ ಆಡಳಿತ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿತು.

1866ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಪೀಟರ್ ಗ್ರ್ಯಾಂಟನನ್ನು ಜಮೇಕದ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿತು. ಪೀಟರ್ ಗ್ರ್ಯಾಂಟ್ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಹಳೆಯ ನ್ಯಾಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಂಗ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಉಳಿತಾಯ ಬ್ಯಾಂಕ್–ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪೀಟರ್ ಗ್ರ್ಯಾಂಟನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಎ.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಬೇಕರ್ ಎಂಬವನು ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆ ಯುನೈಟೆಡ್ ಫ್ರೂಟ್ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂತು. ಬಾಳೆಯನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ತೋಟಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವಂತಾಯಿತು.

1907ರಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಿಂಗ್‍ಸ್ಟನ್ ತೀವ್ರ ಭೂಕಂಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹಾಳಾದುವು. ಬಹುಭಾಗ ಸುಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಆಗ ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು.800. ಹಾಳುಬಿದ್ದಿದ್ದ ಕಿಂಗ್‍ಸ್ಟನ್ ನಗರವನ್ನು ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಸರ್ ಸಿಡ್ನಿ ಆಲಿವರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಾಲ ಬೀದಿಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಕಿಂಗ್‍ಸ್ಟನ್ ಪಟ್ಟಣ ಶೋಭಿಸತೊಡಗಿತು.

1884ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. 9 ಮಂದಿ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಶಾಸಕಾಂಗಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1895ರ ವೇಳೆಗೆ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು 14ಕ್ಕೆ ಏರಿಸಲಾಯಿತು. 1922 ಮತ್ತು 1926ರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಯಿತು. 1944ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ವಯಸ್ಕ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಸದಸ್ಯರನ್ನುಳ್ಳ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಎರಡು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. 1953ರ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ಕಾರದ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿತರಾದ ಸಚಿವರು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಾಮಕರಣ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿ ಪರಿಮಿತ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತು, ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಚಿವರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಇವು ರಾಜ್ಯಪಾಲನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಂಗದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯ ನಾಯಕತ್ವದ ಸಂಪುಟ ಪದ್ಧತಿಯ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು 1957ರಲ್ಲಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೂ ಜಮೇಕನರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರೂ ಜಮೇಕ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ವಸಾಹತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಜಮೇಕ ವಿಶೇಷ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಅನೇಕ ಕ್ಯಾರಿಬಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು 1958ರ ಜನವರಿ 3ರಂದು ಜಮೇಕ ಸೇರಿತು. 1959ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪೀಪಲ್ಸ್ ನ್ಯಾಷನಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡನಾದ ನಾರ್ಮನ್ ಮ್ಯಾನ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ 1960ರಲ್ಲಿ ಜಮೇಕ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಬಸ್ಟಮಂಟ್ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಜಮೇಕ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದ. ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. 1962ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷ ವಿಜಯಗಳಿಸಿ ಬಸ್ಟಮಂಟ್ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಜಮೇಕ ಹೊರಬಂತು. 1962ರ ಆಗಸ್ಟ್ 6ರಂದು ಜಮೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಕಾಮನ್‍ವೆಲ್ತ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಸೇರಿತು.

ಜಮೇಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಕೇವಲ 272 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, 57 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ.

(ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಮ್ಮು : ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಚಳಿಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿ; ಜಮ್ಮು ಜಿಲ್ಲೆಯ, ಜಮ್ಮು ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಟಾವಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ, ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ 153 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಉ.ಅ. 32° 47' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 74° 50' ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5.9ಮಿಲಿಯನ್(2011). ಜಮ್ಮು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಮ್ಮು (2011 ಜನಸಂಖ್ಯೆ 15,26,406), ಕಾಟುವಾ (615711), ಉಧಮ್‍ಪುರ (555357), ದೋದಾ (409576) ಮತ್ತು ಪುಂಚ್ (476820), ರಾಜೌರಿ (619266), ರಾಮ್‍ಬನ್(283313), ರಿಅಸಿ (314714), ಸಾಂಬ (283313), ಕಿಷ್ತವಾರ್ (231037)ಎಂಬ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ವಿಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 41". ಕೆಲವೆಡೆ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣೋದೇವಿ ದೇವಾಲಯ

ಜಮ್ಮುವನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳ ನಗರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಜಮ್ಮು ತಾವಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಷ್ಣೋದೇವಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಜಮ್ಮು ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಘುನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಟಾವಿ ನದಿಯ ಎಡದಡದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಹಲ್ ಇದೆ. ಭಾರತೀಯ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಅಂತಿಮ ನಿಲ್ದಾಣವಾದ ಪಠಾಣ್‍ಕೋಟೆಯೊಡನೆ ಜಮ್ಮು ನಗರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಕೇಂದ್ರವುಂಟು. ಜಮ್ಮು ನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಜಂಗಲಗಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಕೋಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಿಪ್ಸಮ್ ಗಣಿಯೂ ಉಂಟು. ಜಮ್ಮು ನಗರದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಇವೆ. ಜಮ್ಮು ನಗರದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಡೋಗ್ರಾ ಮತ್ತು ಸಿಕ್ಖರು. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ.

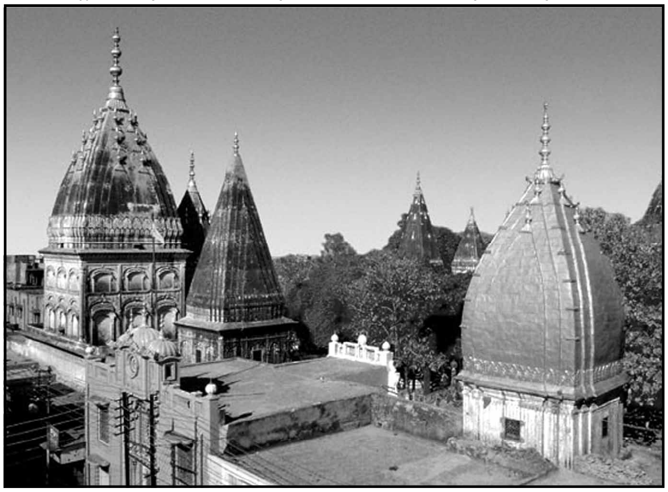
ರಘುನಾಥ ದೇವಾಲಯ

ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲು ರಜಪೂತರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಸಿಕ್ಖರು ಜಯಿಸಿದ ಅನಂತರ ಜಮ್ಮು ನಗರ ಸಿಖ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು. ಜಮ್ಮು ನಗರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗನೂ ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನೂ ಆಳಿದರು. 1846ರಲ್ಲಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವಾಯಿತು.
(ನೋಡಿ– ಜಮ್ಮು–ಮತ್ತು–ಕಾಶ್ಮೀರ) (ಎಚ್.ಜಿ.ಎ.)

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ: ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಉ.ಅ. 32°17' –35°58'. ಪೂ.ರೇ. 73°26' – 80°30' ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚಲ್

ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಚೀನ, ಹಾಗೂ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2,22,236 ಚ.ಕಿಮೀ. (ಇದರಲ್ಲಿ 78,114 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 5,180 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಚೀನ ದೇಶಕ್ಕೆ ನೀಡಿದೆ, ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ 37,555 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಾಗಿ ಚೀನ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶ ಬಿಟ್ಟು) ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,00,69,987 (2001). ರಾಜಧಾನಿ ಶ್ರೀನಗರ, ಜಮ್ಮು ಚಳಿಗಾಲದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ.

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಡಿ.ಎನ್. ವಾಡಿಯ ಸಲ್ಕಲ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಮತ್ತು ನಂಗಪರ್ಬಾತ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಸ್ಲೇಟು, ಫಿಲ್ಲೈಟ್, ಬೆಣಚುಶಿಲೆ, ಅಭ್ರಕ, ಸಿಸ್ಟ್, ನೈಸ್, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಭೂಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವು ಮಡಿಚಿ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ, ಕಿರಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಪರ್ಮೋಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಾಚಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಲೇಟುಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಕಡಪ ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಪುರಾಣಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು. ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಶಾಮ್ಸ್– ಅಬಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಹುಂಡವಾರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ತಳದಲ್ಲಿ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಣಚುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಎರೆಹುಳುಗಳ ಜಾಡುಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದವು. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟ್ರೈಲೊಬೈಟ ಮತ್ತು ಬಾಹುಪಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸ್ಪಿತಿ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೋಲದೆ, ಚೀನ ಮತ್ತು

ಪರ್ಷಿಯದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗವನ್ನು ಹೋಲುವುವು. ಆರ್ಡೋವೀಷಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಕೆಲವೇ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲ. ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮುಖ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹೊರಕಾಣಿಸಿವೆ. ಇವು ಮರಳುಮಿಶ್ರ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಡೋವೀಷಿಯನ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಜೀವರಾಶಿ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಭಾರತದ ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಆರ್ತಿಸ್, ಸ್ಟ್ರೋಫೋಮೀನ ಮುಂತಾದ ಬಾಹುಪಾದಿಗಳು, ಹವಳಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರೈನಾಯಿಡುಗಳು ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮುಖ್ಯ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು. ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ಮೇಲೆ ಗಡಸು ಸ್ವಭಾವದ 3,000 ದಪ್ಪವಿರುವ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಬಿಳಿ ಬೆಣಚು ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಿತಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಇವು ಭಾಗಶಃ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಅಂತ್ಯಕಾಲ ಮತ್ತು ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಕೆಳಭಾಗ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿರಿಂಗೋಥೀರಿಸ್ ಬಾಹುಪಾದಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಿಂಗೋಥೀರಿಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಫೆನೆಸ್ಟೆಲಾ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಪದರುಗಳಿವೆ. ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತವಾದ ಈ ಪದರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಪಿತಿ ಪ್ರದೇಶದ ಲಿಪಾಕ್ ಮತ್ತು ಪೊ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಮಕಾಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು.

ಅಮರನಾಥ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪಂಚತಾರಿಣಿ ಪರ್ವತ

ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗವಾದ ಬಳಿಕ ಒಂದು ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಹರ್ಷಿನಿಯನ್ ಪ್ರಳಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದು, ಅದನ್ನು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮೊದಲು ಸ್ಫೋಟಕ ರೀತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಶಿಲಾಚೂರುಗಳು ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದುವು. ತರುವಾಯ ಶಿಲಾರಸದ ಉಗುಳುವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಈ ಕಾರ್ಯ ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ, ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಡೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಗರಾಕ್ರಮಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಗರಜನಿತ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗೋಂಡ್ವಾನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಫೋಟಕವಸ್ತುಗಳಿಂದಾದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಅಗ್ಲಾಮರಿಟಿಕ್ ಸ್ಲೇಟುಗಳೆಂದೂ ಶಿಲಾರಸದಿಂದಾದವುಗಳಿಗೆ ಪಂಜಾಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಪಂಜಾಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಪುಗಳು ಹಸಿರು ಅಥವಾ ಊದಾ ಬಣ್ಣದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳ ಭಿನ್ನ ಒಳರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ್ಯಂಡಿಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಗ್ಲಾಸಾಪ್ಟರಿಸ್ ಇಂಡಿಕ ಮತ್ತು ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಕಾಶ್ಮೀರೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಗಂಗಮಾಪ್ಟರಿಸ್ ಪದರುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಿಸ್ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಆದಿಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಕಿಗೋಸಾರಸ್ ಆರ್ನಾಟಸ್ ಎಂಬ ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಿಪ್ಟರಸ್ ಮೀನುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಝೀವಾನ್ ಮತ್ತು ಬಾರುಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೊರೆಟಿಫೋರ ಆಮ್ಪ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಯೊಝೋವ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಾಹುಪಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಹವಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಗರಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜಿನ ಪೊಡಕ್ಟಸ್ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳು.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಹಜ಼ಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಡೋಗ್ರಾ ಸ್ಲೇಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಶಿಲಾರಾಶಿ ಇದೆ. ಇವನ್ನು ಜೀವ್ಯವಶೇಷರಹಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಗುಂಡುಶಿಲೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಾನಕ್ಕಿ ಗುಂಡು ಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ತನವಾಲ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇವು ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಿಸ್ ಮಧ್ಯಕಾಲದವರೆಗಿನ ಯಾವ ಕಾಲವನ್ನಾದರೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ತಾನಕ್ಕಿ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟುಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಇನ್ಫ್ರಟ್ರಯಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಭೂಕಡಿತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಡಾಲೋಮೈಟುಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲೆಗಳು. ಅವು 915 ಮೀ. ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಸಂಚಯಿಸಿ ಸ್ಪಿತಿ ಪ್ರದೇಶದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮೀರಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಿಂಧ್, ಲಿಡಾರ್ ಮತ್ತು ವಾರ್ಡ್ವಾನ್ ಕಣಿವೆಗಳು, ಗುರೈಸ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಮತ್ತು ಹಜ಼ಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಶ್ರೀನಗರದ ಒಂದು ನೋಟ

ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ. ಪೀರ್‌ಪಂಜಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಬನಿಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ಟೋಮದ ಮೆಗಲೊಡಾನ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯ ಸಂಚಯನ ಜುರಾಸಿಕ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲಕ್ಕೂ (ಲಯಾಸಿಕ್) ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಸ್ಪಿತಿ ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ರೋಕೆಫಲಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳೂ ಅವಿಕ್ಯುಲ, ಪೆಕ್ಟೆನ್, ಸೆರಿತಿಯಮ್, ನರಿನಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪುಗಳೂ ಇವೆ. ಹಜ಼ಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಎರಡು ಮುಖಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿತಿ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ತೀರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಇವು ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತಿವಿರಳವಾದರೆ, ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಗ್ರಾಫಿಯ ವೆಸಿಕ್ಯುಲೋಸವಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು ಬುರ್ಜಿಲ್, ಡ್ರ್ಯಾಸ್, ಲಡಾಕ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಇರುವಿಕೆಯ ಕುರುಹು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟು, ಗ್ಯಾಬ್ರೊ ಮತ್ತು ಪೆರಿಡೊಟೈಟುಗಳು ಅಂತಸ್ಸರಣವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಗ್ರ್ಯಾನೈಟು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರ್ಯಾನೈಟು ನವಜೀವಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದಂತಾಯಿತು. ಲಡಾಕಿನಲ್ಲಿ ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಬ್ರೊಗಳ ಅಂತಸ್ಸರಣದಿಂದ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯೂ ನಡೆದಿದೆ. ಹಜ಼ಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಗುಯಮಲ್ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಿಮ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮೊನೈಟುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇವು ಮತ್ತು ಇಯೋಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಅನನುರೂಪತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಚಲನೆಗೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಾಗಿ ಮೇಲೊಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ನೀರು ಟಿಬೆಟ್, ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಿಂಧ್–ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್–ಬರ್ಮ ಖಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಗಮಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಲಡಾಕ್, ಹುಂಡೆಸ್, ಕಮಾಯೂನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಾಲಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ರಾಣಿಕೋಟ್

ಮತ್ತು ಲಾಕಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕೋಹಟ್‍ನಿಂದ ಹಜ಼ಾರ ಪರ್ವತ, ಕಾಶ್ಮೀರಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳ ಮಂಡಿಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಪೀರ್‌ಪಂಜಾಲ್‌ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ರಾಣಿಕೋಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ನಮ್ಮುಲಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಗಾಲಯುಕ್ತ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಲಾಕಿಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲೆಗಳು. ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್‌ಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಿಮ್ಲಾಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಸುಬತು ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇವು ಇಯೋಸೀನ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಎರಡನೆಯ ಮುಖ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಲಿಗೋಸಿನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಜಮ್ಮು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಯೋಸೀನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಊದಾ ಬಣ್ಣದ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಮ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ಎಲೆಗಳು, ಸಬಲ್ ಮೇಜರ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಇಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಕಾಲದವು. ಇವನ್ನು ಮುರ್ರಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮಯೋಸೀನ್ ಆದಿಕಾಲದ ಬಳಿಕ ಹಿಮಾಲಯದ ಮೇಲೊಗೆತದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹಂತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸಿದ್ದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಗಲದ ತಗ್ಗು ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ನದಿ ಮತ್ತು ಉಪನದಿಗಳು ಈ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಥಿಲೀಕರಿಸಿದ ಮೆಕ್ಕಲನ್ನು ಈ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಹರಡಿದುವು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮೆಯೋಸೀನ್ ಮಧ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಜಮ್ಮು ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಮೈಲಿ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಶಿಲಾರಚನೆ, ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾದರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ :

ಮೇಲಣ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1830 ಮೀ ಗುಂಡುಶಿಲೆ, ಗ್ರೀಟ್; ಮರಳು ಮತ್ತು ಜೇಡು

ಮಧ್ಯ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1830 ಮೀ ಬೂದು ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳ

ಕೆಳ ಶಿವಾಲಿಕ್ : 1525 ಮೀ ಕಂದು ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಜೇಡು ಶಿಲೆಗಳು

ಈ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯದ ವೈವಿಧ್ಯವೆಂದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಹೇರಳವಾದ ಬೆನ್ನೆಲುಬುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ (ಸಸ್ತನಿಗಳ) ಅವಶೇಷಗಳು. ಮಾಸ್ಟಡಾನ್ ಆನೆ (ವಂಶನಷ್ಟ ಆನೆ), ಜಿರಾಫೆ, ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ, ನೀರಾನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಜಿಂಕೆ , ಕಪಿ, ಆಮೆ-ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲಾವರ್ಗ ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದೀ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕೆರೆವ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 13-26 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು, ಸೋಪ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಬಾರಾಮುಲದಲ್ಲಿ 80 ಕಿ.ಮೀ ಅಗಲ ಇವೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಿ, ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಾಕಿ ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಮರಳು, ಅರೆಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗುಂಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಯ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಸಸ್ಯನಿಬಿಡವಾದ ಕಾಲಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣವಿದ್ದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ನೀರ್ಗಲ್ಲುಯುಗಗಳೆಂದೂ ಮತ್ತು ತೇವಭರಿತ ಉಷ್ಣವಾಯು ಗುಣವಿದ್ದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಅಂತರ ನೀರ್ಗಲ್ಲುಯುಗಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಡಿ.ಟೆರ್‍ರಾರವರು ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಗಳ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಕೆರವಾ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದನ್ನೂ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಭೌತ ಲಕ್ಷಣ : ಇಡೀ ರಾಜ್ಯ ಬಹುತೇಕ ಪರ್ವತಮಯ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನವುಂಟು. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮನೆಯಂತಿದೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೂಳಗೊಂಡ ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶ ಇದರ ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತು. ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ಎತ್ತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತು. ಅಂಡಾಕಾರದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಮಹಾ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 4572 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಜನವಸತಿಯಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಜನವಸತಿ ಪ್ರದೇಶ.

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಳು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಹೊರ ಮೈದಾನ: ಪಂಜಾಬಿನ ಝೀಲಮ್, ಗುಜರಾತ್, ಸ್ಯೆಯಲ್ ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ಗುರುದಾಸಪುರಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಮೈದಾನ 386 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3050-3660ಮೀ. ರಾವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ. ಝೀಲಮ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಈ ಮೈದಾನದ ಅಗಲ 6 ರಿಂದ 42 ಕಿಮೀ. ಈ ಮೈದಾನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಿರುಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿದೆ.

2 ಹೊರಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಪ್ರದೇಶ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಸಂಕೀರ್ಣ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಬೆಟ್ಟಸಾಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದ್ದು. ಭಾರಿ ಉಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳೂ ಬಂಡೆಗಳೂ ಜೇಡಿಮಣ್ಣೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

3 ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯ : ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯದ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 4570 ಮೀ.ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ. ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿಖರ 6400 ಮೀ. ಗಿಂತ ಎತ್ತರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಆಳವಾದ ಪ್ರಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಲು ಸುಂದರವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

4 ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು 15,120.3 ಚ.ಕಿಮೀ (5,838 ಚ.ಮೈ) ಸುಮಾರು 310 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶ ಜಲಾವೃತ. ಈ ಕಣಿವೆ ಝೀಲಮ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳಿಗೆ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ವೂಲಾರ್ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆಲೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಾರಾಮುಲದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮನೋಹರವಾದ ಲೋಲಬ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.

ನಿಷಾತ್ ಬಾಗ್

5 ಸಿಂಧ್ ಕಣಿವೆ : ಇದು ಝೀಲಮ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಸಿಂದ್ ನಾಲ ಹರಿಯುವ ಕಣಿವೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸು. 96 ಕಿಮೀ. ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಕಣಿವೆಯ ಗಂದರ್‌ಬಾಲ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮ. ಅದರ ಬಳಿಯ ಅಂಚರ್ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಷಾದಿಪುರದಿಂದ ಸಿಂದ್ ನಾಲಾ ಮೂಲಕ ಜಲಯಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಡಾಲ್ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ರಸ್ತೆ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಸಿಂದ್ ಕಣಿವೆ ಜೋಜಿ ಲಾ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗದ ಬಳಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶ.

6 ಲಿಡಾರ್ ಕಣಿವೆ : ಝೀಲಂ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆ ಇದು. ಇಲ್ಲಿ 1980 ಮೀಗಿಂತ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮುರುಕಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಬಂಡೆಗಳು ನುಣುಪಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪಹಲ್ಗಾಂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 3414 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಹೈ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

7 ಒಳ ಹಿಮಾಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಜ್ ನಾಗ್ ಶ್ರೇಣಿಯತ್ತ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಗುಲ್ ಮಾರ್ಗ್ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ 96 ಕಿಮೀ ದೂರ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2743-3658 ಮೀ

ಉರಿಯಿಂದ ಪುಂಚ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದು ಹಾಜಿ ಪೀರ್ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇವದಾರು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಮಹಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಿಮರೇಖೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ 6100 ಮೀ.ವರೆಗೆ ಏರಿವೆ. ನಂಗ ಪರ್ವತ 8114 ಮೀ. ಒಂದು ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ಮಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯನ್ ಅಕ್ಷ ಕುಲು ಬಳಿ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ವಾಯವ್ಯ ಶಾಖೆಯೇ ಜನ್‌ಸ್ಕಾರ್ ಶ್ರೇಣಿ. ನುನ್ ಕುನ್‌ನ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳು 7055 ಮೀ. ಎತ್ತರ ನಿಲುಕುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಧವಳಧರ ಶ್ರೇಣಿ ಇನ್ನೂ ಆಚೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಮತ್ತು ಕಾರಕೋರಂ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಿಂದೂಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಏಷ್ಯನ್ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಗಳು. ಹಿಮಾಲಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಸಸ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಬರಡು ಪ್ರದೇಶ. ಶಿಖರಗಳು ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿ ಠೀವಿಯಿಂದ ನಿಂತಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡನೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವಾದ ಗಾಡ್ವಿನ್ ಆಸ್ಟೆನ್ ಶಿಖರವಿದೆ (8615 ಮೀ). ಇಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ; ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಮೈದಾನಗಳು 130 ಚ.ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹುನ್‌ಜಾ ನದಿ ಉಗಮಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ವಿಶಾಲವಾದ ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೇ. ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1524 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಿವೆ.

ನದಿಗಳು, ಸರೋವರಗಳು : ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರ ಗಳೂ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಊಟೆಗಳೂ ಇವೆ.

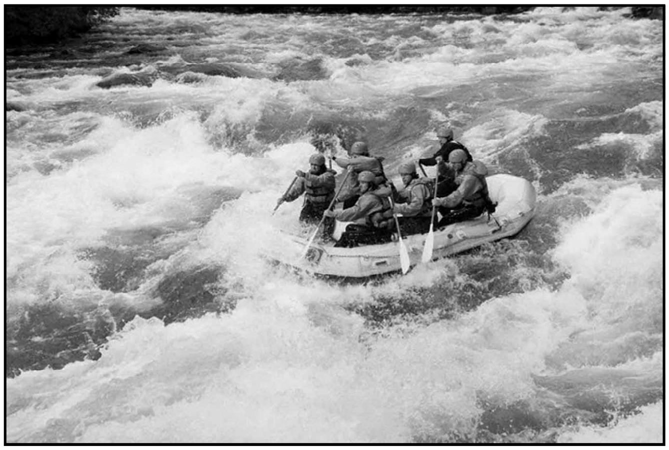

ತೆರೆನೊರೆ ಸವಾರಿ

ರಾವಿ (ಇರಾವತಿ) ನದಿ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಧವಳಧರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಸೋಲಿಯ ಬಳಿ ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಟುವಾ ಮತ್ತು ಮಾಧೋಪುರ್ ಬಳಿ ಪಂಜಾಬ್ ಬಯಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 640 ಕಿಮೀ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ಪತನ 5030 ಮೀ (2,640 ಕಿಮೀ).

ಚಂದ್ರಾ ನದಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 6100 ಮೀ. ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಬರಲಾಚ ಪರ್ವತದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದ ವಿಶಾಲ ಮಂಜಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲೂ, ಭಾಗಾ ನದಿ ಬರಲಾಚ ಕಣಿವೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಇಳಕಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿ ತಂಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಂದ್ರಭಾಗಾ (ಚೀನಾಬ್) ನದಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅದು ಪಂಗಿ ಕಣಿವೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಿಷ್ಟವಾರ್ ಬಳಿ ವಾದ್ವಾನ್ ನದಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 288 ಕಿಮೀ ಹರಿದು, ಆಖ್‌ನೂರ್ ಬಳಿ ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಮ್‌ಬನ್ ಬಳಿ ಈ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದೆ.

ರಾವಿ ಮತ್ತು ಚೀನಾಬ್ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಿರು ನದಿಗಳು ಉಜ್ ಮತ್ತು ತಾವಿ. ಉಜ್ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತಾವಿ ಜಮ್ಮು ನಗರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಹರಿದು ಉಧಮ್‌ಪುರದ ಬಳಿ ಬಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಝೀಲಮ್ ನದಿ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ರಾಮ್ ಬಿಯಾರ, ರೋಮೂಷಿ, ಸಿಂದ್ ಇವು ಇದರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು. ಝೀಲಮ್ ನದಿ ವೂಲರ್ ಸರೋವರವನ್ನು ಅದರ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ವೂಲಾರ್ ಅನ್ನು ಸೇರುವ ಕಿರುನದಿಗಳು ಹರ್‍ಬ್ವಾಜಿ, ಆರಾಹಿ, ಎರಿನ್, ಪೊಹ್ರು ಮತ್ತು ಬಂದಿಪುರ್ ಬಹ್ರಾಂಗುಲ್‌ನಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಝೀಲಂ 91 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಆಳ 3ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿ ಕಡಿದಾದ ಕಮರಿಯ ಮೂಲಕ 128 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹರಿದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಜ಼ಫರ್‌ಬಾದ್ ಬಳಿ ಕಿಷೆನ್‌ಗಂಗಾ ಇದನ್ನು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಟಿಬೆಟ್ ಗಡಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಲೇ ಬಳಿ ಜನ್‌ಸ್ಕಾರ್ ನದಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಯೋಕ್ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ನಂಗಪರ್ವತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಗಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿಮಾಲಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮವಾಗುವ ಉಪನದಿಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳ ಮೇಲಿರುವ ತೂಗುಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅವು ಹೊತ್ತು ತಂದ ಭೂಸಾರ–ಇವೇ ಈ ಮೇಲು ಕಣಿವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಗರ್ ನದಿಗೆ ಪೋಷಕವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳೂ ಊಟೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಪ್ರಮುಖ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ವೂಲಾರ್ ಮತ್ತು ದಾಲ್ ದೊಡ್ಡವು. ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 9.6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ. ಮನ್ ಸಾರ್ ಜಮ್ಮು ನಗರಕ್ಕೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಸುರಿಮ್ ಸಾರ್ ಮನ್‌ಸಾರ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದೆ. ಸನಸಾರ್ ಎಂಬುದು ಪಟ್ನಿ ಟಾಪ್‌ಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಂಗ್ ಕಾಂಗ್ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರ. ಇದು 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ, 3–6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ಇದೆ ; ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 4267 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತ್ಸಿಮೋರಿರಿ ಸರೋವರ 24 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 3–5 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ವಾಯುಗುಣ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಉ.ಅ.32°17’ ರಿಂದ ಉ.ಅ.36°58’ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ 644 ಕಿಮೀಗಳ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 305 ಮೀ ನಿಂದ 8611 ಮೀ ಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವ ಪರಿಣಾಮ ಅಗಾಧ. ಎತ್ತರ, ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ದಿಕ್ಕು, ಗಾಳಿಯ ವೇಗ, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳ ಬಾಗು–ಇವು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಂಶಗಳು.

ಹೊರ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ವಾಯುಗುಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಮಳೆ 41.4" ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆ ಅಧಿಕ. ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಪಂಜಾಬಿನ ಪ್ರದೇಶದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಮಳೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯದು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ.

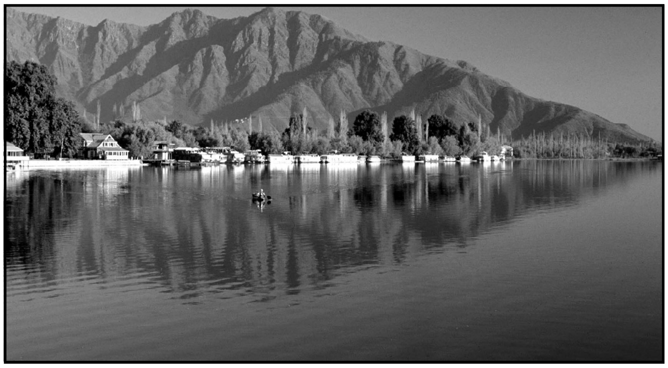

ನಾಗಿನ್ ಸರೋವರ

ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಯುಗುಣವಲಯ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಅವಪತನವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ಮುಂಗಾರು ಮಾರುತಗಳು ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೇರುವಾಗ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ದೀರ್ಘ, ತೀವ್ರ; ಬೇಸಗೆ ಹ್ರಸ್ವ, ಚುರುಕು. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಚುರುಕು ಕಡಿಮೆ. ಪರ್ವತಗಳ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಹಿಮ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಕರಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ, ಅವಪತನ, ತೇವಾಂಶ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಯುಗುಣವಲಯ. ಮಾರ್ಚ್‌ವರೆಗೆ ಚಳಿಗಾಲ ತುಂಬ ತೀವ್ರ.

ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮೇಲಿಂದ ಆಫ್ಘನ್ ಗಡಿಯ ಮೂಲಕ ಬೀಸುವ ಮಾರುತದಿಂದ ಹಿಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಪತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿಂದ ಮೇವರೆಗೆ ವಸಂತಕಾಲ. ಜುಲೈ-ಆಗಸ್ಟ್ ಗರಿಷ್ಠ ಸೆಕೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳ ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳ ನದೀಕಣಿವೆಗಳು ತಂಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮುಂಗಾರು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉ.ಅ.34^{0}ಯ ಮೇಲೆ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1585 ಮೀ.ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀನಗರದ್ದು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರರೂಪಿ ವಾಯುಗುಣ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳು ಮಳೆಗಾಲ. ಆ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2.33" ಮತ್ತು 2.42" ಆಗಸ್ಟ್ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳು. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 83.3^{0} ಫ್ಯಾ. ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಶ್ರೀನಗರದಲ್ಲಿ 27.2".

ಸಸ್ಯಗಳು : ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21238 ಚ.ಕಿಮೀ. ವಾಯುಗುಣ, ಮಳೆ, ಭೂಗುಣ ಹಾಗೂ ಭೂಮಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರಭಾವಿತ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯ, ವಿವಿಧ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು, ಮಾವು ಇವೆ. ಜಮ್ಮು ಭಾಗದ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಕಾಡು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಕಣಿವೆಯ 290 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವಿವಿಧ ಮರಗಿಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಮೂಲಿಕೆ ಗಿಡಗಳೂ ಉಂಟು. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ; ನಾನಾ ತರದ ಕಾಡು ಹೂ, ಹಳದಿ ಐರಿಸ್ ಹೂ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಫಿರ್, ಬರ್ಚ್, ಹೇಝಲ್, ಓಕ್, ಮೇಪಲ್, ಬೀಚ್ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಚೌಬೀನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವದಾರು ಮರಗಳು ಹೇರಳ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐಬೆಕ್ಸ್, ಕಾಡುಮೇಕೆ, ತೋಳ, ನರಿ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕರಡಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ ಇವೆ. ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಾತುಗಳು, ಉಲ್ಲಂಗಿ ಹಕ್ಕಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಮೀನು. ಆಮೆ, ಇವೆ. ಜೀವಂಜೀವ, ಕವುಜಗ ಮೊದಲಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ.

ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಚಮರೀಮೃಗ ಮತ್ತು ಜೆಹೊ. ಜೆಹೊ ಎಂಬುದು ಹಸು ಮತ್ತು ಚಮರೀಮೃಗಗಳ ಅಡ್ಡತಳಿ.

ಖನಿಜಗಳು : ಜಮ್ಮು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಲಕೋಟ್, ಚಿನ್‍ಮರ್, ರಿಯಾಸಿ, ಗೋವ ಬೆರ್, ಸಿಯಾರ್ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ನಿಚಹೋಮದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು, ಮುಲಾಮು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಚ್ರೆ ಕಾವಿ ಮಣ್ಣು, ತಾಮ್ರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ನಿಕಲ್, ಸೀಸ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು-ಇವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪಚ್ಚೆ, ಕೆಂಪು, ಸ್ಫಟಿಕ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಪದರಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರ : 26ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1947ರಂದು ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸಲು 1951ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ಸಭೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಯಸ್ಕರ ಮತದಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ರಾಜತ್ವ ರದ್ದಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ ಸಭೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ನವೆಂಬರ್ 1952ರಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ರದ್ದಾಯಿತು. ಜನವರಿ 26, 1957ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸಕಾಂಗ ದ್ವಿಸದನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಿಧಾನ ಸಭೆ ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತು ಇರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಸತ್ತಿನ ಲೋಕಸಭೆ ರಾಜ್ಯಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿದೆ.

ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗದ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಈಗ ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಮುಖ್ಯರು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವಿದೆ. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗ (ಡಿವಿಜನ್)ಗಳಿವೆ. ಜಮ್ಮು, ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್ ಅದನ್ನು 22 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿಯಾಚಿನ್ ಹಿಮನದಿ, ಭಾರತದ ಮಿಲಿಟರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಅದು ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿಷ್ಟ್‍ವಾರ್, ರಾಮ್‍ಬನ್, ರಿಯಸಿ, ಸಾಂಬ, ಬಂಡಿಪೂರ, ಗಂಡೇರ್‍ಬಲ್, ಕುಲ್‍ಗಾಂ ಮತ್ತು ಕೋಪಿಯನ್‍ಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು.

ಶಿಕ್ಷಣ : 2001ರ ಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಕ್ಷರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸರಾಸರಿ 54.46 ಗ್ರಾಮೀಣರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 48.22. ನಗರವಾಸಿಗಳು ಶೇ. 72.17 ಇತ್ತು. 5 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯಗಳೂ, 41 ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇದ್ದವು. 2004ರಲ್ಲಿ 168 ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು, 1030 ಮಾಧ್ಯಮ, 2560 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು.

ವ್ಯವಸಾಯ : ಪರ್ವತಗಳು, ಕಮರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಮ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದ ಶೇ.80ರಷ್ಟು ಮಂದಿಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ. ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 2130 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೋಧಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ, ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕುಯಿಲು. ಬಾರ್ಲಿ, ಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆದಾಯವುಂಟು.

ರಾಜ್ಯ ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ಪ್ಲಮ್, ಪೀಚ್, ಜರದಾಳು(ಏಪ್ರಿಕಾಟ್), ವಾಲ್‍ನಟ್, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಲೆ-ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತಭಾಗಗಳ ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ನೀರು ಮಂಜುಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಕಷ್ಟ. ರಾಜ್ಯದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಾಲುವೆಗಳು ಹೇರಳ. ರಣಬೀರ್ ನಾಲ, ಪ್ರತಾಪ ನಾಲ, ಬಸಂತಪುರ್ ನಾಲ, ಉಜ್ ನಾಲ, ಝೀಲಂ ನಾಲ-ಇವು ಬಂಜರುಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತಂದಿವೆ. ರಣಬೀರ್ ನಾಲ 402 ಕಿಮೀ. ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಝೀಲಂ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ 1950, 1953, 1956, 1957 ಮತ್ತು 1959ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟ ಉಂಟು ಮಾಡಿತು. ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ : ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರಿಕೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು, ಔಷಧವಸ್ತು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಕರ್ಪೂರ ತೈಲ, ರೇಷ್ಮೆ-ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕುಶಲಕಲೆ, ಕೈಕಸಬು, ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿದ ಶಾಲುಗಳು, ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಜಮಖಾನೆಗಳು, ಕೃತಕ ಆಭರಣಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಗದದ ತಿಳ್ಳಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಲೋ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಬುಟ್ಟಿ, ಸೋಫ, ಕುರ್ಚಿ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ, ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. 2003-04ರಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ 8.21 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆದಾಯ ತಂದಿತ್ತು. ಸು. 3.40 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗಂದರ್‍ಬಲ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂದ್ ನಾಲಾ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಪಹಲ್ಗಾಂ ಬಳಿಯ ಝೀಲಂ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ಲಡಾಕ್‍ನ ಕಾರ್ಗಿಲ್ ಮತ್ತು ಲೇ ನಗರಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಜಮ್ಮು ಪ್ರದೇಶದ ಸಲಾಲ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ.

ರಾಜ್ಯ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಚಹ, ಉಪ್ಪು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಔಷಧ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ. ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆ, ಶಾಲು, ಜಮಖಾನೆ, ಚಕ್ಕಳ, ಚೌಬೀನೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳು.

ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ, ಸಾಲುಮರಗಳ ರಸ್ತೆ

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ : ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಮರೀಮೃಗ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೇರಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಹೇಸರಗತ್ತೆಗಳ ಉಪಯೋಗ. ಕಡಿದಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಲೆಡ್ಜ್ ಮಾದರಿಯ ಚಕ್ರವಿಲ್ಲದ ಬಂಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಠಾಣ್‍ಕೋಟ್-ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರ ರಸ್ತೆ ರಾಜ್ಯದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಗಿ

ಮುಖ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಝೀಲಂ ಕಣಿವೆ ರಸ್ತೆ, ಬನಿಹಾಲ್ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ರಸ್ತೆ. ಕೆಲವು ರಸ್ತೆಗಳು ತೀರ ಕಿರಿದಾಗಿವೆ; ಅವು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಬಾರ್ಡ್ ಸಿ.ಆರ್.ಎಫ್ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಉಸ್ತುವಾರಿಗೆ 15,102 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ಸೇರಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು, ಅಗ್ಗ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಖಾನಾಬಾಲ್‌ನಿಂದ ಬಾರಾಮೂಲವರೆಗೆ ಜಲಯಾನವಿದೆ. ಶಿಕಾರಾ ಎಂಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಡೂಂಗ ಎಂಬ ದೋಣಿಗಳಿವೆ; ಕೆಲವು ಕಡೆ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲೇ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ದೋಣಿ ಮನೆಗಳಿವೆ.

ಜಮ್ಮು-ಸಿಯಾಲ್ ಕೋಟ್ ನಡುವೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಇದು ವಾಯವ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ವಿಭಾಗದ ಶಾಖೆ. ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಟುವಾ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಇವೆ. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ದೆಹಲಿ, ಪಠಾಣ್ ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು ನಗರಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಚಾರವುಂಟು.

ಶ್ರೀನಗರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಪ್ರವಾಸ : ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಕಾಲದ ಹಲವು ತೋಟಗಳಿವೆ. ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ದಾಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪದ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ದೋಣಿಗಳು, ತಂಗಲು ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಗೃಹದೋಣಿಗಳು ಉಂಟು. ವೂಲಾರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಲ್ಮಾರ್ಗ್ ರಮಣೀಯವಾದ ಹೂಗಾವಲು ; ಚಳಿಗಾಲದ ಸ್ಕೇಟಿಂಗ್ ಕ್ರೀಡೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ 97 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪಹಲ್ಗಾಂ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಂದರ ಸ್ಥಳ. ಅಲ್ಲಿಂದ 45 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅಮರನಾಥ್ ಗವಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 82 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸೋನಾಮಾರ್ಗ ಪ್ರವಾಸಿಕ್ಷೇತ್ರ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಮೀಪದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿಬರಬಹುದು. ಶ್ರೀನಗರದ ಬಳಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪ್ ಸಿಂಗ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವುಂಟು.

ಜಮ್ಮು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಕೋಟೆ, ರಾಂನಗರದ ಅಮರ್‌ಮಹಲ್ ಅರಮನೆ, ಕಪೂರಗಢದ ಕೋಟೆ, ಆಖ್-ನೂರ್ ಮತ್ತು ಸಾಂಬ ಕೋಟೆಗಳು, ಉಧಮ್‌ಪುರದ ಬಳಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು-ಇವು ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜಧಾನಿ ಶ್ರೀನಗರ. ಜಮ್ಮು ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಇದು ಚಳಿಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿ. 2011 ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

(ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಜಮ್ಮು ವಿಭಾಗ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಸರು	ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಚ.ಕಿಮೀ.)	ಜನಸಂಖ್ಯೆ
ಕಿಷ್ತವಾರ್	ಕಿಷ್ತವಾರ್	–	231,037
ರಾಂಬನ್	ರಾಂಬನ್ –		283313
ರಿಯಾಸಿ	ರಿಯಾಸಿ	–	314714
ಸಾಂಬ	ಸಾಂಬ	–	318,611
ದೋಡ	ದೋಡ	11,691	409,576
ಪೂಂಚ್	ಪೂಂಚ್	1,674	476,820
ಉಧಾಂಪುರ್	ಉಧಾಂಪುರ್	4550	555,357
ಕಥುವಾ	ಕಥುವಾ	2651	615,711
ರಾಜೌರಿ	ರಾಜೌರಿ	2630	619,266
ಜಮ್ಮು	ಜಮ್ಮು	3097	1,526,406

ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ವಿಭಾಗ

ಅನಂತನಾಗ್	ಅನಂತನಾಗ್	3,984	1,069,749
ಕುಲ್‌ಗಾಂವ್	ಕುಲ್‌ಗಾಂವ್	–	423181
ಪುಲ್ವಾಮ	ಪುಲ್ವಾಮ1398	570,060	
ಷೋಪಿಯನ್	ಷೋಪಿಯನ್	–	265,960
ಬುದ್ಗಮ್	ಬುದ್ಗಂ	1371	755,331
ಶ್ರೀನಗರ್	ಶ್ರೀನಗರ್	2228	1,250,173
ಗಂದೇರ್‌ಬಲ್	ಗಂದೇರ್‌ಬಲ್	–	297,003
ಬಂಡಿಪೊರ	ಬಂಡಿಪೊರ	–	385099
ಬಾರಮುಲ್ಲ	ಬಾರಮುಲ್ಲ	4,588	1,015,503
ಕುಪ್ವಾರ	ಕುಪ್ವಾರ	2379	875,564

ಲಡಾಖ್ ವಿಭಾಗ

ಕಾರ್ಗಿಲ್	ಕಾರ್ಗಿಲ್	14,036	143,388
ಲೇ	ಲೇ	45,110	147,104

(ಇದರಲ್ಲಿ 37,555 ಚ.ಕಿ.ಮೀ ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಾಗಿ ಚೀನ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಸೇರಿದೆ.)

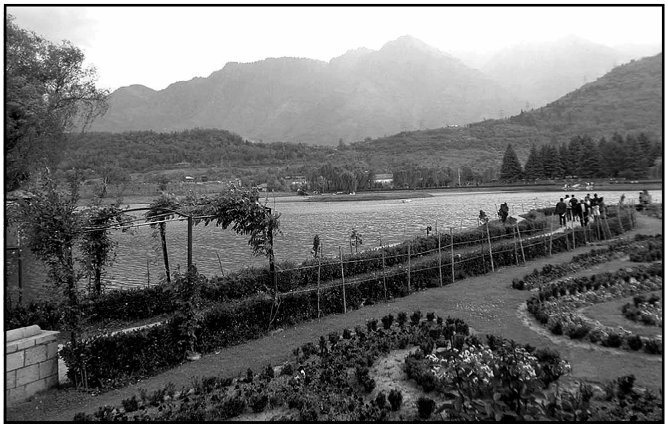

ನೆಹರು ಉದ್ಯಾನ, ಶ್ರೀನಗರ

ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ : ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪ್ರಾಚೀನ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮತ್ತು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ. ಆದರೆ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹರಡಿದ್ದ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸಿನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲೂ ವಾಯುಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆದುವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ನೆರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹರಡಿದ್ದುದರಿಂದ, ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಯುಧಗಳು ಅಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ.

ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಗರದಿಂದ 11 ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಬುರ್ಜಹೋಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಘಟ್ಟಗಳು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಎರಡು ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಮೂರನೆಯದು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯದು, ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾಲದ್ದು. ನವಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಗೆದ ಹಳ್ಳಗಳ ಮೇಲೆ ಮರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿದ ಚಾವಣಿಗಳಿದ್ದ ಗುಡಿಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವು ಗುಂಡಗೆ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು 3.96 ಮೀ ಆಳವಾಗಿ 4.57 ಮೀ ತಳವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 2.74 ಮೀ ಬಾಯಿವ್ಯಾಸ ಉಳ್ಳದಾಗಿ ಇದೆ. ಈ ಗುಳಿಗಳ ಒಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳೂ ಒಳಗೆ

ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನಿಡಲು ಗೂಡುಗಳೂ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಒಲೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಈ ಗುಳಿಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನ ಕಲ್ಲಿನ ನುಣುಪು ಕೊಡಲಿ, ಉದ್ದದ ಚಾಕು, ಹಲವು ರೀತಿಯ ಎಲುಬಿನ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ನಯ ಮಾಡಿದ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

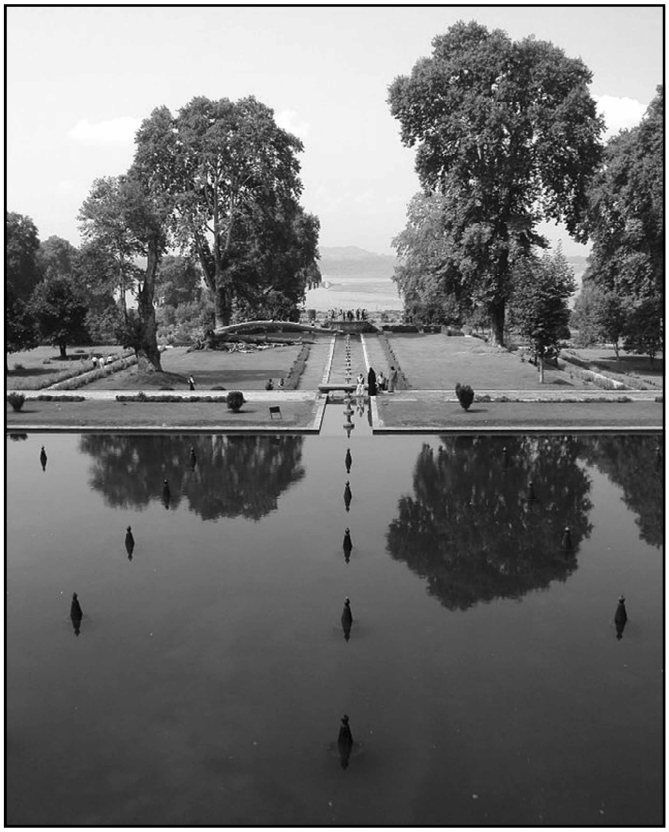

ಶಾಲಿಮಾರ್ ಉದ್ಯಾನ

ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟದ ಜನ ಗುಳಿಮನೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಹಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೌಕ ಮತ್ತು ಆಯಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಗಚ್ಚು ಇತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕುಂಬಾರಚಕ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ, ಹೊಳಪಿನ ಕಪ್ಪು ಮಡಕೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಿಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಂಥ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಎಲುಬಿನ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಹಂತದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರವನ್ನೂ

ಅವಂತೀಪುರದ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳು

ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಸಮಾಧಿಗಳವು ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸದ ನೆಲೆಯಲ್ಲೇ ದೊರಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಮೊದಲನೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹೂಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದು ಬಗೆ. ಶವವನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೋ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇಟ್ಟಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಅದರ ದೊಡ್ಡ ಎಲುಬುಗಳನ್ನೇ ತಂದು ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡನೆಯ ಬಗೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಶವದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ, ನಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಹೂಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಕೆಲವು ಸಮಾಧಿಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಬುರ್ಜಹೋಮ್‌ನ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನವಶಿಲಾಯುಗದ್ದೆಂದು ಕರೆದರೂ ಆಗ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ನೇರ ಆಧಾರಗಳೇನೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ದೊರಕಿರುವ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲಿನ ಚಾಕುಗಳು ಮತ್ತು ತೂತಿರುವ ದುಂಡುಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಎಲುಬಿನ ಆಯುಧಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಬೇಟೆ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಚೀನ, ಸೈಬೀರಿಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮ್ಯ ಇದೆ. ಕಾರ್ಬನ್–14ರ ಗಣನೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ.2300ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಮುಂದಿನ ಹಂತ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೃತರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳು ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾದ್ದರಿಂದ, ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಿಲಾಸ್ಮಾರಕಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಗಳಾಗಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಅನಂತರದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾಲದ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಇತರ ನೆಲೆಗಳು, ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಪರಿಗೋಮ್, ಜಯದೇವಿ–ಉದರ್, ಪಾಂಪುರ್, ಸೊಂಬರ್ ಓಲ್ಚಿಬಾಗ್ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಸ್ಸಿರ್ ಕಣಿವೆಯ ಕೆಲವು ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ದಾರ್ದಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೂ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಸ್ಸಿರ್ ಕಣಿವೆಯ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮತ್ತು ಖರೋಷ್ಠೀ ಶಾಸನಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿರಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಇತಿಹಾಸ : ಈ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರಿಯಲು ದೇಶೀಯ ಗ್ರಂಥರಾಶಿ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ಆಧಾರ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಹಾಯಕ. 1148–49ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಹಣನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು 1006ರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಾಮದೇವ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗುವವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜವಂಶಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಘಟನಾವಳಿಗಳು ದಂತಕಥೆಗಳು. ಉಳಿದ 5 ಚರಿತ್ರೆ ಕಲ್ಹಣನ ಇತಿಹಾಸ ರಚನಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜೋನರಾಜ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಕಲ್ಹಣ ಬಿಟ್ಟಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಏಳಿಗೆಯ ಕಾಲದವರೆಗೆ–1420ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಮಾಡಿದ ಜೈನ್–ಉಲ್–ಅಬದಿನನ ಕಾಲದವರೆಗೆಜಿಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರ ವಿವರಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿವೆ. ಅವನ ಅನಂತರ ಅವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಶ್ರೀವರ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 1459ರಿಂದ 1489ರವರೆಗಿನ ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಅವನು ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗ್ರಂಥ ರಾಜಾವಳೀ ನಾಟಕ. ಇದು ಪ್ರಾಜ್ಯಭಟ್ಟನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ 1586ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮೊಗಲರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುವ ವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಐತಿಹ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ್ದು. ಹಿಂದೆ ಅದೊಂದು ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಚಾಚಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಇಬ್ಬನಿಯಿಂದಲೂ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಗಳು ಕರಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಆ ಪುಷ್ಕರಿಣಿ ತುಂಬಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಸತೀಸರಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಏಳನೆಯ ಮನುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಜಲೋದ್ಭವನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ತನ್ನ ಪಾಶವೀಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದ. ಕಶ್ಯಪ ಮಹರ್ಷಿ. ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಹಾಯ ಯಾಚಿಸಿದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಕಶ್ಯಪನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಸತೀಸರಸ್ಸಿನ ನೆರೆಯ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ತಳ ಊರಿದರು. ರಾಕ್ಷಸ ಆ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಿಂದ ಹೊರಬರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಬಲಭದ್ರ ತನ್ನ ಅಸ್ತ್ರವಾದ ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಪರ್ವತವನ್ನು ಸೀಳಿ ಆ ಕಂದಕದ ಮೂಲಕ ನೀರು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಪುಷ್ಕರಿಣಿ ಒಣಗಿಹೋಯಿತು. ಆಗ ವಿಷ್ಣು ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ. ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ ಕಶ್ಯಪನದಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳೂ ನಾಗರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅನೇಕ

ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ನದಿಗಳ ರೂಪ ತಳೆದು ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳು ಅಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾದ ಚಳಿ ಇತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಿಗಳು ನೆಲಸಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಜನರು ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದು, ಚೈತ್ರಮಾಸದಲ್ಲಿ, ಪಿಶಾಚಿಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರದೇವನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಶ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿ ಆ ದೇಶ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಂದಲೂ ವಿಪರೀತವಾದ ಚಳಿಯಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮಾನವರಿಗೆ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ವಾಸಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವಾಯಿತು.

ಅಮರನಾಥ ಗುಹೆ

ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಂದವರ ವಂಶದವರು. ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯರ ಪೂರ್ವಜರು ಆಕ್ಸಸ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದು ಖೋಕಂದ್ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟು ಹಿಂದೂಕುಷ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಕಾಬುಲ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ನೆಲಸಿದರು. ಕಾಬುಲ್ ಕಣಿವೆಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರ ಜೊತೆ ಸೇರದೆ, ಹಿಂದೂಕುಷ್‌ನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದ ಆರ್ಯರು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಡಿದರು. ಆರ್ಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬಂದು ಅನೇಕರು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಅನಂತರ ಪರ್ಷಿಯನರು, ಗ್ರೀಕರು ಮತ್ತು ಯೂಚಿಗಳು ಅಥವಾ ತುರ್ಕಿ ವಂಶಜರು ಬಂದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಬಾಲೆ

ಕಲ್ಹಣ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಶೋಕನಿಗೆ ಮೊದಲು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತ ಕಲ್ಹಣ ವಾಸ್ತವಿಕ ಅಥವಾ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ರಾಜರುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ 1ನೆಯ ಗೋಣಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದವನೆಂದು ಕಲ್ಹಣ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜರಾಸಂಧ ಕೃಷ್ಣನ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತಾಗ 1ನೆಯ ಗೋಣಂದರಾಜ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸಹೋದರನಾದ ಬಲಭದ್ರನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ. ಅವನ ಮಗನಾದ ದಾಮೋದ್ರನೂ ಕೃಷ್ಣನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಹತನಾದ. ಅವನ ಸತಿ ಯಶೋವತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದಳು. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತ ಸಭಿಕರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಅವಳ ಮಗನಾದ 2ನೆಯ ಗೋಣಂದ ಇನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅವನ ಅನಂತರ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ ಮೂವತ್ತೈದು ಮಂದಿ ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದ ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಲ್ಹಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನಮಗೆ ಸರಿಯಾದ ಖಚಿತವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನಾಳಿದ ಅಶೋಕ ಮಗಧರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯವನಲ್ಲವೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಶೋಕಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದವರೆಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಕುಷ್‌ವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಕಲ್ಹಣ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಾಲಗಣನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಅಶೋಕನಿಗೆ ಪ್ರಶ.ಪೂ.1182ಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡಕುಂಟಾಗಿದೆ. ಶಕಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೋಷವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಶೋಕನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ವೇದದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಷಯಗಳಿಂದಲೂ ಅಕಿಮೆನಿಡೀಸ್ ಮನೆತನದ ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕರು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಸೂಚನೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಂಧಾರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪರ್ಷಿಯದ ದೊರೆ ಕೈರಸ್, ಪೆಲೊಪೊನೀಸಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಬುಲ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜನರನ್ನು ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಗ್ರೀಕ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಡೇರಿಯಸನ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಅವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜ್ಯಗಳ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪೂರ್ವದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 1ನೆಯ ಡೇರಿಯಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ.5582–486) ಸಿಂಧು ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಶ.ಪೂ.518ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಅಕಿಮೆನಿಡೀಸ್ ದೊರೆಗಳ ಆಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಕೈಗೊಂಡ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ.

ಡೋಗ್ರಾ ಹೆಂಗಸು

ಕೋನ್ಸಾರ್‌ನಾಗ್ ಸರೋವರ

ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಅವನು ಗಾಂಧಾರವನ್ನೂ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸತ್ರಪಿಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಶೋಕ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ 96,000 ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ

ಅಶೋಕ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಹಾರಗಳನ್ನೂ ಸ್ತೂಪಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ವಿಜಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತ ಕಲ್ಲುಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಭೂತೇಶ ಶಿವದೇವಾಲಯದ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾನಸಬಲ್ ಸರೋವರ

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದವನು ಅವನೇ. ಮೊಗ್ಗಲಿಪುತ್ತ ತಿಸ್ಸನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಬೌದ್ಧಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಮುಕ್ತಾಯವಾದ ಮೇಲೆ, ಮಜ್ಝಂತಿಕನೆಂಬ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕನನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅಶೋಕನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ 5,000 ಬೌದ್ಧ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರೆಂದು ಹ್ಯೂಯೆನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಔಕಾಂಗ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಅದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಅಶೋಕ ಆ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಸಂಘಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. ಅಶೋಕನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲ ದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತೆಂಬುದು ಆ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಶೋಕನ ಕಾಲವಾದ ಬಳಿಕ ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅವನತಿಯ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹರ ಮುಕುಟ ಗಂಗಾ ಎಂಬ ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ದೇವಾಲಯದ ಶಿವಭೂತ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಅವನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಅಶೋಕ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಕಲ್ಹಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಲೌಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನಾದ. ಅವನು ಶಿವನ ಆರಾಧಕನಾಗಿದ್ದು

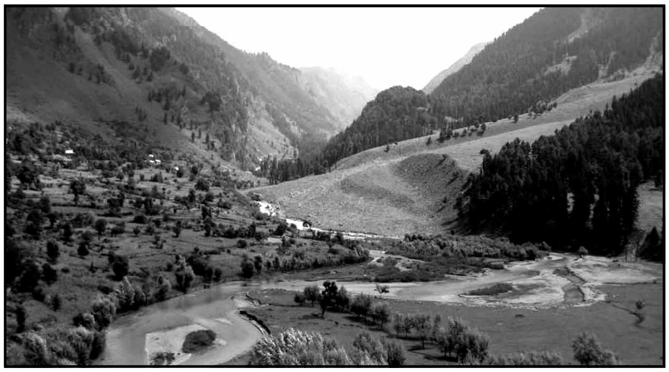

ಪಹಲ್ಗಾಂ

ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಭೂತೇಶ ಮತ್ತು ವಿಜಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಲು ಅವನು ಬೌದ್ಧರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ. ಬಾರಾಮೂಲಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರವಿರುವ ಝೀಲಂ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಕೃತ್ಯಶ್ರಾಮ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಂದು ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಅವನು ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರನಾಗಿದ್ದ. ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಮ್ಲೇಚ್ಛರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ, ಕನೌಜ್ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಗ್ರೀಕ್ ರಾಜರು ಸುಮಾರು 300 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು. ಪ್ರಶ.ಪೂ.150ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಿನಾಂಡರ್ ಎಂಬುವನು ಇವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ 12 ಯೋಜನ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಡೋ–ಗ್ರೀಕ್ ದೊರೆಯಾದ ಮಿನಾಂಡರ್ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ನಾಗಸೇನ ಇವರ ನಡುವೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದುದು ಮಿಳಿಂದ ಪನ್ಹ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪಾರ್ಥಿಯನರೂ ಶಕರೂ ಗ್ರೀಕರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದರು. ಶಕರ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಕುಶಾಣರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಸೇರಿತ್ತು. ಕನಿಷ್ಕ ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಪುರುಷಪುರವೇ (ಪೆಷಾವರ್) ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕನಿಷ್ಕ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ. ಬೌದ್ಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಕ್ರಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮಹಾಸಭೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ. ಕನಿಷ್ಕನ ತರುವಾಯ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿತು. ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಬೌದ್ಧರು ವೈದಿಕಧರ್ಮವನ್ನು ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ನಾಗರು ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ನಾಗರ ರಾಜನಾದ ನೀಲನಾಗನೆಂಬ ದೊರೆಯ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಿಂದೂಮತವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿ, ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ. ಎರಡೂ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುವು. ಈ ಹಿಂದೂ–ಬೌದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ, ಹಿಂದೂಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು, ಬರೆಹಗಾರರು ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಮತಧರ್ಮವನ್ನೂ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಭಾರತದ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬರತೊಡಗಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಬುದ್ಧನ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜನರು ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಫಾಹಿಯೆನ್ ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಸನ್ಯಾಸಿ ಚೀನದಿಂದ ಹೊರಟು, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಡಿಯ ಮೂಲಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ (ಪ್ರ.ಶ.399). ಪೂರ್ವ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತ ಅವನು ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಮತ್ತು ಲಡಾಕ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ. ಅಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಅವನು ಕಂಡ. ಅವನು ಚೀನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಬುಧಜೀವಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಫಾಹಿಯೆನನ ತರುವಾಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನಾದ ಚೆ–ಮಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಜೊತೆಗಾರರು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇದ್ದು, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಆನಂದಿಸಿ, ಅನಂತರ ಭಾರತದ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳ ಸಂದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟರು. ಪ್ರ.ಶ.424ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಚೀನವನ್ನು ಮರಳಿ ಸೇರಿದ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೀನೀ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಫ–ಯಂಗ್ 20 ಮಂದಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ 420ರಲ್ಲಿ ಹೊರಟು, ಗಿಲ್ಗಿಟ್ ಮೂಲಕ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಕಲಿತು, ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. ಹ್ಯೂಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಕೂಡ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದ (ಏಪ್ರಿಲ್ 631–ಏಪ್ರಿಲ್ 633). ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜ ಅವನಿಗೆ ಅದ್ದೂರಿಯ ಸ್ವಾಗತ ಕೋರಿದ. ಐದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಅನೇಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಹ್ಯೂಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ. ಔ–ಕಾಂಗ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚೀನೀ ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕ ಕಾಬೂಲ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರದ ಮೂಲಕ ಪ್ರ.ಶ.759ರಲ್ಲಿ ಕಿ–ಪಿನ್‌ಗೆ ಬಂದ. ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದ್ದ. ಅವನು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಮೂರು ಮಂದಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿನಯಪಿಟಕವನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡ. ಹೀಗೆ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಪದೇಪದೇ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು.

ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜವಂಶದ ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಕಾಲದಿಂದ ಕಲ್ಹಣನ ಚರಿತ್ರೆ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ.7ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವನು ಖಚಿತವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿಯೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಲ್ಹಣನ ಪ್ರಕಾರ ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಸುಮಾರು 36 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ಅವಂತಿವರ್ಮನವರೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನಾಳಿದ ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜವಂಶದ ಅರಸರು ಇವರು: ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ (600–636), 2ನೆಯ ಪ್ರತಾಪಾದಿತ್ಯ (636–686), ಚಂದ್ರಾಪೀಡ (686–694), ತಾರಾಪೀಡ (694–699), ಮುಕ್ತಾಪೀಡ (699–736), ಕುವಲಾಯಾಪೀಡ (736–737), ವಜ್ರಾದಿತ್ಯ (737–744) ಪ್ರಿತ್ಯಪೀಡ (744–748), ಸಂಗ್ರಾಮಪೀಡ (748), ಜಜ್ಜ (748–751), ಜಯಾಪೀಡ (751–782), ಲಲಿತಾಪೀಡ (782–794), 2ನೆಯ ಸಂಗ್ರಾಮಪೀಡ (794–801), ಸಿಪ್ಪತ ಜಯಾಪೀಡ (801–853), ಉತ್ಪಲಾಪೀಡ (853–855).

ಅವಂತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (855–83) ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಮ್ಮದಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅವನು ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಅನೇಕ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ. ಅವನ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಮಠಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅವನ ಮಗನೂ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆದ ಶಂಕರವರ್ಮ (883–902) ತನ್ನ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ದಮನಮಾಡಿ, ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ. ಗೋಪಾಲವರ್ಮ (902–904). ರಾಣಿ ಸುಗಂಧಾ (904–906). ಸುರವರ್ಮ (933–34), ಉನ್ಮತ್ತವಂತಿ (937–939), ಯಶಸ್ಕರ (939–948), ಪರ್ವಗುಪ್ತ (949–50), ಅಭಿಮನ್ಯು (958–972), ನಂದಿಗುಪ್ತ (972–73), ಭೀಮಗುಪ್ತ (975–981), ದಿಡ್ಡಾ (981–1003) – ಇವರು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದರು.

ಗುಲ್‌ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ನೋಟ

11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದ ನಡೆಸಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಗೆ ಯಾವ ಅಪಾಯವೂ ತಗುಲಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದಪಾಲನ ಮಗನಾದ ತ್ರಿಲೋಚನಪಾಲ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸೇನಾನಾಯಕನಾದ ತುಂಗ ಎಂಬುವನು ತ್ರಿಲೋಚನಪಾಲನ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಸೋತುಹೋದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಮೂದ ಆರನೆಯ ಸಾರಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕಲ್ಹಣ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ಹರ್ಷ (1089–1101) ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ದೊರೆ. ಅವನು ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರ, ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸ, ಬಹುಭಾಷಾವಿದ, ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾಪ್ರವೀಣ, ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದ ಕೊನೆಯ ಹಿಂದೂರಾಜರಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ವೈಭವವನ್ನು ಕುರಿತು ಕಲ್ಹಣ ಒಂದು ಹೃದಯಂಗಮ ಚಿತ್ರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಉಡುಪು, ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಹರ್ಷ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಹರ್ಷನ ಮರಣಾನಂತರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಕ್ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸುಸ್ಸಾಲ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಸಹೋದರರು ನಡೆಸಿದ ಘೋರ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಕಲ್ಹಾಣ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸುಸ್ಸಾಲನ ಕೊಲೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಮಗನಾದ ಜಯಸಿಂಹ (1128–1155) ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಲೊಹಾರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವಿದ್ದು, ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಭಿಕ್ಷಕರನೆಂಬ ಶತ್ರು ಶ್ರೀನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಮವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ಹೊರಟು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ ದಾರ್ದ್ ಜನರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದ. ಹಿಂದೂ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಇನ್ನುಳಿದ ಕಾಲದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು 1459ರಲ್ಲಿ ಜೋನರಾಜನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಘಜ್ನಿ ಮಹಮೂದ ಮತ್ತು ಇತರರ ಆಕ್ರಮಣಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಅದು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಯಿತು. ಸಹದೇವ (1301–1320) ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1318–1338) ಪಿತೂರಿ, ಗಲಭೆ, ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳ ಒಂದು ನಾಟಕವೇ ನಡೆದು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಹಿಂದೂ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆ 1338ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿತು. ರಾಮಚಂದ್ರ ಸಹದೇವನ ದಕ್ಷ ಪ್ರಧಾನಿಯೂ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯೂ

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ನೃತ್ಯ–ರೋಫ್

ಆಗಿದ್ದ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವನು ರಾಮಚಂದ್ರನೇ. ಅವನ ಮಗಳಾದ ಕೋಟಾ ಎಂಬವಳು ತಂದೆಗೆ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ರಿಂಚೆನ್ ಎಂಬ ನಿರಾಶ್ರಿತ ರಾಜಕುಮಾರ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಓಡಿಬಂದು ರಾಮಚಂದ್ರನ ಆಶ್ರಯ ಬೇಡಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ರಿಂಚೆನ್ ಕುತಂತ್ರದಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡು, ಕೋಟಾಳ ಕೈಹಿಡಿದು, ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದ. ಲಾಮಾ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವಂತೆ ರಾಣಿ ಕೋಟಾ ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಅವನು ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಯಾದ. ಅವನೇ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆ. ರಿಂಚೆನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿ ಇಬ್ಬರೂ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ನ್ಯಾಯಪರತೆಯಿಂದಲೂ ನಡೆಸಿದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಸಹದೇವನ ಸಹೋದರನಾದ ಉದ್ಯಾನದೇವ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ, ರಿಂಚೆನನ ಕೊಲೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆದರೆ ರಿಂಚೆನ್ ಅವನನ್ನು

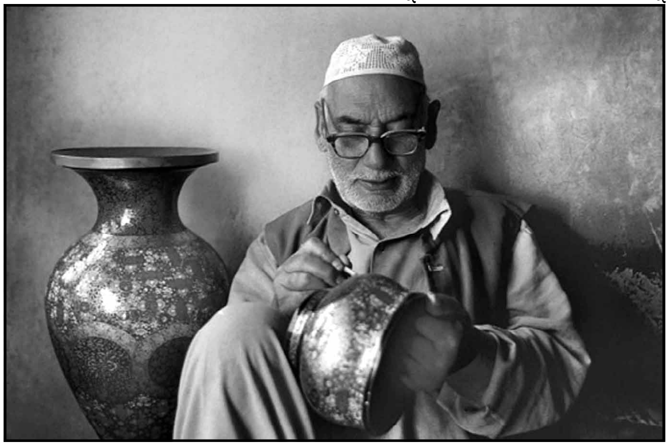

ರುಬ್ಬುಕಾಗದದಿಂದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಅಡಗಿಸಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ರಿಂಚೆನ್ ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಉದ್ಯಾನದೇವ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಕೋಟಾ ರಾಣಿ ಅವನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಅವನ ಕೈಹಿಡಿದಳು. ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯ, ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ತಾನೇ ನಡೆಸತೊಡಗಿದಳು. ಇವಳೇ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕೊನೆಯ ಹಿಂದೂ ಮಹಾರಾಣಿ. ಅವಳು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ನಾಯಕಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಹಳ ದರ್ಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದಳು. 1338ರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನ ದೇವ ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದ. ಉದ್ಯಾನದೇವನ ಕೈಕೆಳಗೆ ವಜೀರನಾಗಿದ್ದ ಷಮೀರನಿಗೂ ರಾಣಿಗೂ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಷಾಮೀರನ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಅವಳು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ಷಾಮೀರ ಸುಲ್ತಾನ್ ಷಂಸುದ್ದೀನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ (1339–42) ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನ್ ಸಂತತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ತಳಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿದ. ಸುಲ್ತಾನ್ ಸಂತತಿಯವರು ಸುಮಾರು 222 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮ ಬಹುಬೇಗ ಬೇರುಬಿಟ್ಟು ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಸುಲ್ತಾನ್ ವಂಶದ ಜೈನ್–ಉಲ್–ಅಬದಿನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದರು. ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಭಾಷೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೀರ್ ಷಂಸುದ್ದೀನ್ ಇರಾಕಿಯಿಂದ ಷಿಯಾ ಧರ್ಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಜೈನ್–ಉಲ್–ಅಬದಿನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಬದಲು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಇಸ್ಲಾಂ, ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಷಂಸುದ್ದೀನ್ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿ, ಜನರ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತಗಾರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದ. ಸುಲ್ತಾನ್ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ್ (1343–54), ಸುಲ್ತಾನ್ ಶಿಹಾಬ್–ಉದ್ದೀನ್ (1354–73), ಸುಲ್ತಾನ್ ಕುತ್ಬುದ್ದೀನ್ (1373–89), ಸುಲ್ತಾನ್ ಸಿಕಂದರ್ (1389–1413), ಸುಲ್ತಾನ್ ಅಲಿ ಷಾ (1413–20) ಇವರು ದೇಶವನ್ನು ಹೊರಗಿನ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಸುಭದ್ರವಾದ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಸುಲ್ತಾನ್ ಜೈನ್–ಉಲ್–ಅಬದಿನ್ (1420–70) ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ವೈಭವಯುತವಾಗಿಯೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಅರಂಭಿಸಿತು. ಅವನು ಉದಾರಿ, ಕ್ಷಮಾಶೀಲ, ವಿಶಾಲ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವ, ಪರಮತಸಹಿಷ್ಣು. ಅವನನ್ನು ಬುದ್ ಷಾ ಅಥವಾ ಮಹಾ ದೊರೆ ಎಂದು ಜನರು ಕರೆದು ತಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು, ಸಾಮರ್‌ಕಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಜನರ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ವಿವಿಧ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಜನರಿಗೆ ಯಾವುದು ಹಿತವೋ ಅಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಜನತೆಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನುಗಳ ತಳಪಾಯದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ. ಸೈನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಶಿಸ್ತು ನೆಲಸುವಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡ. ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ಕಲೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಉದಾರವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ನಗರಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಳು ನಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೇತುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡ. ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ದೊರಕಿತು. ಬೋಧಿಭಟ್ಟ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದ. ಜೋನರಾಜ ಮತ್ತು ಶ್ರೀವರರಾಜ ಇವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಮೌಲಾನಾ ಕಬೀರ್, ಮುಲ್ಲಾ ಜಮಾಲ್ ಉದ್ದೀನ್ ಮತ್ತು ಕಾಜಿ ಮೀರ್ ಆಲಿ ಇವನ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬೆಳಗಿದರು. 1470ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ.

ಜೈನ್–ಉಲ್–ಅಬದಿನನ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದ ಹಾಜಿಖಾನ ಹೈದರ್ ಷಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ 1470ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. 1472ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕುಡಿದು ಮತ್ತನಾಗಿ ಅರಮನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಿಂದ ಕಾಲುಜಾರಿ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತ. ಹಸನ್ ಷಹ (1472–84). ಮಹಮದ್ ಷಹ (1484–86), ಫತೇ ಷಹ (1486–93), 2ನೆಯ ಮಹಮದ್ ಷಹ (1493–1505), 2ನೆಯ ಫತೇ ಷಹ (1505–14). 3ನೆಯ ಮಹಮದ್ ಷಹ (1514–15), 3ನೆಯ ಫತೇ ಷಹ (1515–17) ಮತ್ತು 4ನೆಯ ಮಹಮದ್ ಷಹ (1517–28) ಇವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದರು. 1528ರಿಂದ ಮೊಗಲರು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ (1586) ಚಾಕ್ ವಂಶದವರು ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಹುಮಾಯೂನನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಿರ್ಜಾ ಹೈದರ್ ದುಗ್ಲಕ್ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ರಾಜ್ಯ ತನಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅಕ್ಬರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಯೂಸುಫ್ ಖಾನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಕೂಡಲೆ ಬರುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಯೂಸುಫ್ ಖಾನ್ ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ. ಕೋಪಕೊಂಡ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1585ರಲ್ಲಿ ಐದು ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರ ಪಡೆಯನ್ನು ಭಗವಾನ್ ದಾಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಯೂಸುಫ್ ಖಾನನ ಮಗ ಯಾಕೂಬ್ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮೊಗಲರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ. ಭಗವಾನ್‌ದಾಸ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಯೂಸುಫ್ ಷಹನೊಂದಿಗೆ ಶಾಂತಿಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಯೂಸುಫ್ ಷಹನನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಸಿದ. 1592ರಲ್ಲಿ ಯೂಸುಫ್ ಷಹ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಮತ್ತೆ ಅಕ್ಬರ್ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ. ಕಾಸಿಮ್‌ಖಾನನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. 1586ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 14ರಂದು ಮೊಗಲ್ ಸೈನ್ಯ ಶ್ರೀನಗರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿತು. ಯಾಕೂಬ್ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋದ. ಶ್ರೀನಗರ ಮೊಗಲರ ವಶವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಕ್ಬರ್ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು 19 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿರ್ಜಾ ಖಾಸಿಂ (1586–1587), ಮಿರ್ಜಾ ಯೂಸುಫ್ ಖಾನ್ ರಿಜ್ವಿ (1587–1590), ಮಹಮದ್ ಕುಲಿಜ್ ಖಾನ್ (1590–1601), ಮತ್ತು ಮಿರ್ಜಾ ಅಲಿ ಅಕ್ಬರ್ (1601–1606) ಸುಬೇದಾರರಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ಅಕ್ಬರ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಅಕ್ಬರನ ಮಗ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿ, ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ 1589ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆಮೇಲೆ ಪದೇಪದೇ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಷಾಮ್ ಖಾನ್ (1609–12), ಸರ್ದಾರ್ ಖಾನ್ (1612–15), ಅಹಮದ್ ಬೇಗ್ (1615–18), ದಿಲಾವರ್ ಖಾನ್ (1618–20), ಇರಾದತ್ ಖಾನ್ (1620–22) ಮತ್ತು ಇತ್‌ಕದ್ ಖಾನ್ (1622–33) ಮೊಗಲ್ ಸುಬೇದಾರರಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದರು. ಜಹಾಂಗೀರ್ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹೂಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಮರಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ನೆಡಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ. ಷಾಲಿಮಾರ್ ಮತ್ತು ನಿಷಾತ್ ಬಾಗ್ ಎಂಬ ಉದ್ಯಾನಗಳು ಫಲಪುಷ್ಪ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಗಿಡಮರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದವು. ಜನರು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಹೇಯಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಜಹಾಂಗೀರ್ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಸಹಗಮನ, ಮಕ್ಕಳ ಬಲಿ, ಬಲವಂತ ಮತಾಂತರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿದ.

ಜಹಾಂಗೀರನ ಮಗನಾದ ಷಾಹಜಹಾನನಿಗೂ (1627–1658) ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳು, ಪುಷ್ಕರಿಣಿಗಳು, ಉದ್ಯಾನಗಳು, ನದಿಗಳು, ಝರಿಗಳು, ಶುಕಪಿಕಗಳು ಅವನನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದವು. ಅವನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೋಟಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ಮಸೀದಿಗಳನ್ನೂ ಸರಾಯ್‌ಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಜಫಾರ್ ಖಾನ್, ಅಲಿಮರ್ದನ್ ಖಾನ್, ಲಷ್ಕರ ಖಾನ್ ಇವರು ಮೊಗಲ್ ಸುಬೇದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಕವಿಯೂ ರಾಜಕಾರಣಿಯೂ ಯೋಧನೂ ಆದ ಜಫಾರ್ ಖಾನ್ ಬಾಲ್ಟಿಸ್ತಾನದ ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸುಖಶಾಂತಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡ. ಷಾಹಜಹಾನನ ಮಗನಾದ ಮುರಾದ್ ರಾಜಕುಮಾರ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಇದ್ದ.

ಷಾಹಜಹಾನನ ಮರಣಾನಂತರ (1658) ಅವನ ಮಗ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ದೆಹಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. 1665ರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಾರಿ ಅವನು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ. ತನ್ನ ಮಗಳು ರೋಷನಾರಳೊಂದಿಗೆ ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಫ್ರಾಂಕೋಯಿಸ್ ಬರ್ನಿಯರ್ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿ ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ 49 ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ 14 ಮಂದಿ ಗವರ್ನರುಗಳು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ಅವರೂ ಹೊಸಹೊಸ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ಮಸೀದಿಗಳನ್ನೂ ವಿಹಾರಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಔರಂಗ್‌ಜೇಬನ ಮರಣಾನಂತರ (1707) ದೆಹಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಾದಷಹರೂ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಅನಂತರ ಆಫ್ಘನರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಬಂತು. ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿ ತನ್ನ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಗ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರು ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು, ಗವರ್ನರ್ ಅಬುಲ್ ಖಾಸಿಂ ಖಾನನ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಹೊರಿಸಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಅಬ್ದಾಲಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅಬ್ದಾಲಿ ಬಹು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, 1753ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಫ್ಘನ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಹದಿನೈದು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಆಫ್ಘನರಿಗೂ ಖಾಸಿಂಖಾನನ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಭೀಕರ ಯುದ್ಧ ನಡೆದು, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನರು ಗೆದ್ದರು. ಆಫ್ಘನರು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದರು.

ಆಫ್ಘನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಆಫ್ಘನ್ ಸೈನಿಕರು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನೂ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಲೂಟಿಮಾಡಿ, ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧನಕನಕ ವಸ್ತುವಾಹನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸುಖಜೀವನಮಲ್ಲನೆಂಬವನು

ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯಾದ. ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿ ಸುಖಜೀವನನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಶಿಸ್ತಿನ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳದೆ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿ, ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಖ್ವಾಜಾ ಕಿಜ಼ಾಕ್ ಎಂಬ ಆಫ್ಘನ್ ಶ್ರೀಮಂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದಲೂ ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಸಿಖ್ಖರನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಆಫ್ಘನರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದುವು. ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಸುಖಜೀವನನನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದರು. ಸುಖಜೀವನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಆಫ್ಘನರನ್ನೂ ಖ್ವಾಜಾ ಕಿಜ಼ಾಕನನ್ನೂ ಬಾರಾಮುಲದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ. ಕೋಪಗೊಂಡ ಅಬ್ದಾಲಿ ಸುಖಜೀವನನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಆ ಸೈನ್ಯ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳಿಗೆ ಸೋತು ರಣರಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿತು. ಹೊರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಸುಖಜೀವನ ರಕ್ಷಿಸಲಾರದೆ ಹೋದ. 1755ರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ತಲೆದೋರಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳನ್ನು ಆಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅದಲ್ಲದೆ ಮದ್ದು ಸಿಡಿದು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು ಬಲಿಯಾದರು. 1762ರಲ್ಲಿ ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಲು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸೈನಿಕರ ದ್ರೋಹದಿಂದ ಸುಖಜೀವನ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿ, ಆನೆಯ ಕಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಆಫ್ಘನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಅಹಮದ್ ಷಾ ಅಬ್ದಾಲಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ತೈಮೂರ್ ಷಹ ಆಫ್ಘನ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಅವನು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಗಣಿಯೆಂದು ಆಫ್ಘನರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಆಫ್ಘನ್ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನ್ ಆಡಳಿತ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳಲು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕಠಿಣನೀತಿಯೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಪಂಥದ ಜನರೂ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿಖ್ ದೊರೆಯಾದ ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗನಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟರು. ಅವನು 1819ರಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಫ್ಘನರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗನ ಮತ್ತು ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಸಿಖ್ ಗವರ್ನರುಗಳೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮುಸ್ಲಿಂ ಗವರ್ನರುಗಳೂ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು.

ಸಿಖ್ಖರು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ದೋಗ್ರ ರಜಪೂತ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಮ್ಮುವಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂತು. ಈತ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಮ್ಮುವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ ರಣಜೀತ್ ದೇವ ಎಂಬವನ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದವನು ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗ್. ಕೆಲವರು ಅವನನ್ನು ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾದ ಗೋಣಂದನ ಸಂತತಿಯವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಜಮ್ಮುವಿಗೆ ಕೇವಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇತ್ತು. 1780ರ ತರುವಾಯ ಜಮ್ಮುವಿನ ದೊರೆಗಳು ಲಾಹೋರಿನ ಸಿಖ್ಖರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಸಿಖ್ ಸೇನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನಿಗೆ ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗ್ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಿದ; 1820ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಜಮ್ಮುವಿನ ದೊರೆಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ಜಮ್ಮುವನ್ನು ಆಳುವುದು ಅವನಿಗೆ ಬಲು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹೆಣಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವನೂ ಅವನ ಇಬ್ಬರು ಸೋದರರೂ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಪಂಜಾಬಿನ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಭದರ್ ವಾರ್ ಮತ್ತು ಕಿಷ್ತ್ ವಾರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗ್ 1839ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. 1845–46ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಸಿಖ್ಖರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ಖರು ಸೋತರು. 1846ರ ಲಾಹೋರ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಒಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾರದ ಸಿಖ್ಖರು ಅದರ ಬದಲು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜಮ್ಮುವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನಿಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಯಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸಿಖ್ಖರಿಂದ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗ್ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದ. 1846ರ ಮಾರ್ಚ್ 16ರಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನಿಗೂ ಆದ ಅಮೃತಸರ ಕೌಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗನಿಗೆ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಆಗಲೇ ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗ್ ಜಮ್ಮುವಿನ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಲಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಡಾಕನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ಕಾರ್ದುವನ್ನೂ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಗುಲಾಬ್ ಸಿಂಗ್ 1857ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಮಗನಾದ ರಣಬೀರ್ ಸಿಂಗ್ (1857–85) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. 1857ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ರಣಬೀರ್ ಸಿಂಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಸ್ವಂತ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಅವನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದರು. ಮುಂದಿನ ದೊರೆ ಮಹಾರಾಜ ಪ್ರತಾಪ್ ಸಿಂಗ್. ಅವನ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1885–1925) ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟನನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನು ಗಿಲ್ಗಿಟ್‌ನ ಮೇಲೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಮಹಾರಾಜ ಹರಿ ಸಿಂಗ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 1925ರಲ್ಲಿ.

1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯಾದ ಅನಂತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಣ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಯಿತು. 1947ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 20ರಂದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀನಗರದವರೆಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದರು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆ ಆ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, ಆಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಭಾರತದ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದರು. ಭಾರತದ ಸೇನೆ ದಾಳಿಕಾರರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಗೆ ದೂರು ನೀಡಿತು. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಭದ್ರತಾ ಸಮಿತಿಯ ನಿರ್ಣಯದಂತೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕದನ ನಿಲುಗಡೆ ಆಯಿತು. ಆಕ್ರಮಣ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆರವಾಗಿ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜನಮತಗಣನೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ವಾಪಸಾಗಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1949ರಲ್ಲಿ ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆ ಹರಿ ಸಿಂಗ್ ಸಿಂಹಾಸನ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಮಗ ಯುವರಾಜ ಕರಣ್ ಸಿಂಗರು ರೀಜೆಂಟ್ ಆದರು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಕ್ರಮಣ ತೆರವಾಗುವಂತೆ ಭಾರತ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಾರತದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯ ಸುಭದ್ರವೆಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳು ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಜನತೆಯ ಆಶಯವನ್ನು ಭಾರತ ಸಕಾರ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದೆ. 1952–56ರಲ್ಲಿ ಕರಣ್ ಸಿಂಗರನ್ನು ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸದರ್–ಇ–ರಿಯಾಸತ್ ಆಗಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡುವ ಬದಲು ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಹಲವು ಬಾರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರದ ಭಾಗವಾದ ಲಡಾಕಿನಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಿಂಕಿಯಾಂಗ್ ಟಿಬೆಟ್‌ಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ರಸ್ತೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದುದಾಗಿ 1959ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಗಡಿಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತ ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಚೀನಿಯರು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕೊಂದರು. ಚೀನೀಯರ ಆಕ್ರಮಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಭಾರತ ಖಂಡಿಸಿತು. ಭಾರತದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಚೀನೀ ಸರ್ಕಾರ ವಿವಾದಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ತನಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾಪಸ್ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರಾಕರಿಸಿತು. 1962ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಚೀನ ಭಾರತದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಕದನವಿರಾಮ ಘೋಷಿಸಿತು. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ 36260 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹಿನ್ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕದನವಿರಾಮ ರೇಖೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ 1965ರ ಆಗಸ್ಟ್ 5ರಂದು ಮುಂಜಾನೆ ಅತಿ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿತು. ಕದನವಿರಾಮರೇಖೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕಾರು ಕಡೆಗಳಿಂದ ದಾಟಿಬಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳು ಶ್ರೀನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ಸರ್ಕಾರ ರಕ್ಷಣಾ ಮತ್ತು ಪೊಲೀಸ್ ಬಲದಿಂದ ಅತಿಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿತು. ಭಾರತ ಮತ್ತೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ದೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1965ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಒಂದರಂದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳು ಜಮ್ಮುವಿನ ಚಂಬ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದಾಗ ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತ ಸೈನಿಕರು ಪಾಕ್ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಲಾಹೋರ್ ವಲಯವನ್ನು ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಲಾಹೋರ್ ವಲಯವನ್ನು ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ರಕ್ಷಣಾ ಠಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಕೋಠಿಗಳ ಮೇಲೂ ಭಾರತೀಯ ವಿಮಾನಬಲದವರು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿದರು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 1965ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 23ರಂದು ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳೆರಡೂ

ಭದ್ರತಾಸಮಿತಿಯ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕದನ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವು. 1971ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಎಂ)

ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಅಶೋಕನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಗರಿ (ಈಗಿನ ಪಂಡ್ರಿಥಾನ್) ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ತೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಮಗ ಜಲೌಕ ಗುಷ್ಕುರ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಜೇಷ್ಠೇಶ, ಬಿಜ್ಬೆಹರಾದಲ್ಲಿನ ಅಶೋಕೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಂಗಥ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಜೇಷ್ಠರುದ್ರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ, ಜಲೌಕನ ತಾಯಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾತೃಚಕ್ರಗಳನ್ನೂ (ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಾತೃದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಗಳು) ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಈಗಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅನಂತರಕಾಲದ ಪುನಾರಚನೆಗಳು. ಮೌರ್ಯರ ಅನಂತರ ಕುಶಾನ ಅರಸರಾದ ಕನಿಷ್ಕ, ಜುಷ್ಕ ಮತ್ತು ಹುವಿಷ್ಕರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾನಿಷ್ಕಪುರ (ಈಗಿನ ಉಷ್ಕೂರ್) ಕಟ್ಟಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುವಿಷ್ಕಪುರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಹುವಿಷ್ಕ ಒಂದು ಸ್ತೂಪವನ್ನೂ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸಂಘಾರಾಮಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಮಾಹಿತಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಸ್ತೂಪದ ಅಡಿಪಾಯವಷ್ಟೇ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಕುಶಾನರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಶ್ಮೀರವಲ್ಲದೆ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಪಾರ್ಥಿಯ, ಸಸ್ಸಾನೀಯ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಹೂಣರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳು ಇತರ ಶೈಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಶಾನ ಅರಸನ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದು ಶ್ರೀನಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರದು ಪಾರ್ಥೀಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ. ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಅನೇಕ ಸುದ್ದೆವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಖ್ನೂರ್, ಉಷ್ಕೂರ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಕಾರ ಇವು ಕುಶಾನರ ಕಾಲದ ಅನಂತರ 4–8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಇಳಿಮುಖದ ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯ ಕೃತಿಗಳು. ಈ ಸುದ್ದೆವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಬುದ್ಧ, ಬೋಧಿಸತ್ವ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಕಥೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಹಾರ್ವಾನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಬೌದ್ಧಸಂಘಾರಾಮದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿಯ ಶೈಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತೂಪಗಳು ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹಿಂಭಾಗವಿರುವ ಚೈತ್ಯ ಗೃಹಗಳ ಮತ್ತು ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸಣ್ಣ ಕೊಠಡಿಗಳ ಅಡಿಪಾಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣವಿರುವ ನೆಲಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ಹಾಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ಥೀಯ ಕುದುರೆ ಸವಾರರ, ಎದೆಮಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳ, ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದ ಪಾರ್ಥೀಯರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ, ಬಳ್ಳಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಹೆಂಚುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಪಾರ್ಥಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯವಾದರೂ, ಗುಪ್ತರ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಿಜ್ಬೆಹರಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಸುದ್ದೆವಿಗ್ರಹಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯ ಇಳಿಗಾಲದ ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಗುಪ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಹೂಣಮಿಹಿರಗುಲನ (ಸು.520–530) ಕಾಲದವಾಗಿರ ಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಿಹಿರಗುಲ ವಿಜ್ಬೆಹರಾದಲ್ಲಿ ವಿಜಯೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ.

ಸು.410ರಿಂದ 470ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಇಮ್ಮಡಿ ಪ್ರವರಸೇನ ಪ್ರವರಪುರವನ್ನು (ಈಗಿನ ಶ್ರೀನಗರ) ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾಲದ ಪ್ರವರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಇವನ ವಂಶದವನೇ ಆದ ರಾಣಾದಿತ್ಯನೆಂಬುವನ ರಾಣಾಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವೂ ಈಗಿನ ಬಹಾಉದ್ದೀನ್ ಮತ್ತು ಪೀರ್ ಹಾಜ್ಜ್ ಮುಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹಿಬ್ ಗೋರಿಗಳು ಇರುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೆಲವು ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಷ್ಟೇ ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯಿಂದ ಬಹು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಆಗಿನ ಇತರ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜವಂಶದ ಕಾಲ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಈ ವಂಶದ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಮುಕ್ತಾಪೀಡ ತನ್ನ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಶ್ರೀನಗರದ ಬಳಿಯ ಕಶ್–ಇ–ಸುಲೈಮಾನ್ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ (ಜೇಷ್ಠೇಶ) ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಾರ್ಕೋಟ ಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡ. ಅಷ್ಟಭುಜಾಕೃತಿಯ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಗುಡಿಗಳ ಶಿಖರಗಳಂತಿರುವ ಈ ಗುಡಿ ದೊಡ್ಡದಾದರೂ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಒರಟು. ಆದರೂ ಮುಂದೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳ ಉಗಮ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಾಂಪುರ್ ಬಳಿಯ ಲೋದುವ್‌ನ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಲಿತಪುರ) ರುದ್ರೇಶ ದೇವಾಲಯ ಗಾಂಧಾರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ರೀತಿಯದು. 14.6ಮೀ ಚೌಕದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ 8.5ಮೀ ಚೌಕದ ಈ ಗುಡಿಯ ಒಳಭಾಗ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾದ್ದು. ಮುಂದೆ ಕುದುರೆಲಾಳದ ಆಕೃತಿಯ ತಲೆ ಇರುವ ದ್ವಾರವಿದೆ. ಗುಡಿಯ ಚಾವಣಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ದುಂಡನೆಯ ಮರದ ಹಂಜರ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಮೀಪದ ನೋರ್ವಾದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಾಲಯ ಇದೆ. ಇವು ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದವಿರಬಹುದು.

ನಾಜೂಕಿನ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ

ಚೀನದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಚಂಕುಣ ಕಾಶ್ಮೀರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯ ಸ್ತೂಪಗಳ ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಶೈಲಿಯ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳು ಅರೆಚೀನೀ ರೀತಿಯ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ ವೀ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಪರಿಹಾಸಪುರವೆಂಬ (ಈಗಿನ ಪರಸ್ಪೋರ್) ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಚಂಕುಣ ರಾಜ ವಿಹಾರವೆಂಬ ಸಂಘಾರಾಮವನ್ನೂ ಚೈತ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ತೂಪವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತೂಪ ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯದಾದರೂ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಮಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಬೃಹತ್ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಟಾಂಗ್ ಶೈಲಿಯ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಗಾಂಧಾರ ರೀತಿಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಸು.747ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನವು.

ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನಂತರದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯನ್-ರೋಮನ್ ಶೈಲಿಯ ಅಂಶಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ತಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯದೇವಾಲಯ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳಿರುವ ಚೌಕಾಕಾರದ ಈ ದೇವಾಲಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಗಾರೆ ಮತ್ತು ಬೆಣೆಯ ಉಪಯೋಗ, ದುಂಡು ಕಮಾನುಗಳು, ಪರಸ್ಪರ ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಎತ್ತಿರುವ ಚೌಕಗಳ ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಡೋರಿಕ್ ಸ್ತಂಭಗಳು, ಪಟ್ಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಿಂತಿಯನ್ ಅರೆಗಂಬಗಳು ಮುಂತಾದ ರೋಮನ್ ವಾಸ್ತು ಅಂಶಗಳೂ ಸಿರಿಯದ ವಾಸ್ತುವಿನ ರೀತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಕಪೋತಗಳುಳ್ಳ ಕಿಟಕಿಗಳೂ, ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಮುಂಚಾಚಿದ ತಲೆಯ ಅಲಂಕರಣವಿರುವ ತ್ರಿಕೋಣಪಟ್ಟಿಕೆಗಳೂ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅರಬರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ್ದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಸರೆ ದೊರೆಯದೆ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಕಾಶ್ಮೀರದೆಡೆಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಈ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಕಾರಣರೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾರ್ತಾಂಡದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಬಹುತೇಕ ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿಯ ರೋಮನ್ ಪ್ರಭಾವ ಪರಿಹಾಸಪುರದ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳು ವಂಗಥ್, ಪಂದ್ರೆಥಾನ್, ನರಸ್ತಾನ್ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಡೋರಿಕ್ ಅಥವಾ ಕಾರಿಂತಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ಅರೆಗಂಬಗಳು, ಇಳಿಕಪೋತದ ಕೆಳಗಿರುವ ತ್ರಿಪತ್ರ ಕಮಾನು ಮತ್ತು ದ್ವಿಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಂತಿರುವ ಚಾವಣಿ-ಇವು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಾರ್ಕೋಟ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ, ಗಾಂಧಾರ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾರ್ಕೋಟ ವಂಶದ ಜಯಾಪೀಡ ಜಯಪುರವೆಂಬ ರಾಜಧಾನಿಯ ನಿರ್ಮಾತ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಉಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವೂ ಆದ ಕಲಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಕೋಟ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪುರದ (ಈಗಿನ ಪಾಂಪುರ್) ಪದ್ಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಕಾರ್ಕೋಟರ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಉತ್ಪಲ ವಂಶದ ಕಾಲ ಕಾಶ್ಮೀರದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಇತಿಹಾಸದ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಭವಯುಗ. ಈ ವಂಶದ ಅವಂತಿವರ್ಮ (855-83) ಅವಂತಿಪುರದ ಅವಂತಿಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಅವಂತೀಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ವಿಶಾಲ ಪ್ರಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯೆ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ನಾಲ್ಕು ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಪಂಚಾಯತನ ರೀತಿಯವು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಷ್ಕೃತ, ಅಲಂಕಾರಯುತ. ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಸಾನೀಯ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಿಂದಿನವುಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಆಗಿವೆ. ದೇವ ಮತ್ತು ಮಾನವರ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶಂಕರವರ್ಮ (883-902) ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಅವನ್ನು ತನ್ನ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಶಂಕರಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಶಂಕರ, ಗೌರೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಶಂಕರವರ್ಮನ ಅನಂತರದ ಕಾಲವು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಘೋರಯುಗ. ಅರಾಜಕತೆಯೂ ಅನೀತಿಯೂ ಪ್ರಬಲಿಸಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಆಗಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಸುಲಭದ ದಾರುಕೃತಿಗಳು. ಉತ್ಪಲ ಕಲೆಯ ಕಾಲಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗಿಲ್ಗಿಟ್, ಆಗ್ನೇಯ ಹಿಮಾಲಯ, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಇತಿಹಾಸದ ಕಡೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲಾ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬುಮಜುವ್, ಪಂದ್ರೆಥಾನ್, ಚರಿಬಲ್, ಕೋಥೇರ್, ಪಾಯರ್, ಮಾಮಲ್, ಗರೂರ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಕ್ರಮೇಣ ಸರಳವಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರವೂ ಚಿಕ್ಕದಾಯಿತು, ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬಡತನ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪಂದ್ರೆಥಾನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ರಿಲ್ಹಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (1135) ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಶಿಲಾದೇವಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಮರದ ಗುಡಿಗಳ ರಚನೆ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು ಈ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿಯ ಈ ಕಾಲದ ಮರದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊರಗೆ ಇದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮರದ ರಚನೆಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಚಂಬಾದ ಮಿರ್ಕುಲ-ಉದಯಪುರ್‌ದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಗುಗೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತ್ಸಪರಂಗ್‌ನ ಬೌದ್ಧ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಸ್ಥಿತಿಯ ಕೋಲುಂಗ್ ಮತ್ತು ಲ್ಹಕುನ್, ಲಡಾಕ್‌ನ ಅಲಿ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದಾರುಕೃತಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯವು. ಇವು ಸಮಕಾಲೀನ ಕಾಶ್ಮೀರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರದ ಈ ಕಾಲದ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು ಶ್ರೀನಗರದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ವಿಚಿತ್ರ ಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲೋ ಸುತ್ತುವರಿದ ಬಳ್ಳಿಯಿಂದೆದ್ದ ಕಮಲಗಳ ಮೇಲೋ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಅತಿಯಾದ ಕುಸುರಿಕೆಲಸ-ಇವು ಈ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಲಂಕರಣಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದವಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಂಗ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಮುಖ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಲಾಮಾಗಳು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಇಳಿಮುಖ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯೇ ಮುಂದೆ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಲಾಮಾ ಪಂಥೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿತು.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದು 1339ರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಗುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಯೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಸುಲ್ತಾನರ ಹೆಚ್ಚು ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲ ಮರದವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಯಾವುವೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಜಾಮಿ ಮಸೀದಿ, ಷಾಹಾಮಾದಾನ್‌ನ ಗೋರಿ-ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ಪಾಂಪುರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿಗಳು ಅನಂತರ ನವೀಕೃತವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹಳೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ಕಾಲೀನ ವಾಸ್ತುರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚೌಕಾಕಾರದವು. ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ, ಹಜಾರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಉಗ್ರಾಣ ಕೋಣೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಚಾವಣಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಘಂಟಾಕೃತಿಯ ಅಲಂಕರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಶಾಕೃತಿಯ ಮಜೀನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಮತೀಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತುಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಜಿಯರಾಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಆ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ.

1585ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. 1589-99ರಲ್ಲಿ ಹರಿ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಬರ್ ಒಂದು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. 1619ರ ಅನಂತರ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಪೀರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ನೂರ್‌ಮಹಲ್, ಸೈದಾಬಾದ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಯ್‌ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಶ್ರೀನಗರದ ಬಳಿ ಷಾಲಿಮಾರ್ ಉದ್ಯಾನವನ್ನೂ ವೇರಿನಾಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕೊಳವನ್ನೂ ಅಚಾಬಲ್, ಮಾನಸಬಲ್, ಗಂಧರ್‌ಬಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಶ್ರೀನಗರದ ಪತ್ಥರ್ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ನೂರ್‌ಜಹಾನ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಚಶ್ಮ-ಇ-ಷಾಹಿಯನ್ನು ಷಾಹಜಹಾನ್ 1632-33ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಯುವರಾಜ ದಾರಾ ಶಿಕೋ 1644ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಗರದ ಪರೀಮಹಲನ್ನೂ ಹರಿಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವೆಲ್ಲ ಮೊಗಲ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಪತ್ಥರ್ ಮಸೀದಿ. ಇದರಲ್ಲಿ 27 ಗುಮ್ಮಟಗಳೂ, ಮುಂದೆ ಒಂಬತ್ತು ಕಮಾನುಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರದು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಮಾದರಿ. ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ, ಹಲ್ಲುಹಲ್ಲಿನ ಕಮಾನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹರಿಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಈಗ ಇರುವ ಕೋಟೆಯನ್ನು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಗರದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ದುರಸ್ತಿಗೊಂಡವು. ಡೋಗ್ರಾ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಕಾಶ್ಮೀರ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ, ಆಫ್ಘನ್, ಸಿಖ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರಾ-ರಾಜಸ್ಥಾನಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಶೇರ್ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಬೇಸಗೆ ಅರಮನೆಯೊಂದೇ ಈ ಕಾಲದ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಡಾಕ್ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಚೀನೀ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಇಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿತು. ಈ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳು : ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಲಡಾಕ್‌ನ ಖಲಾತ್ಸೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಖರೋಷ್ಠೀ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕುಶಾನ ವರ್ಷ 187ರ ವೀಮ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್‌ನ ಶಾಸನವೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಅನಂತರ ದಿದ್ದಾ ರಾಣಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ಶಾರದಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ

ದಾನಶಾಸನಗಳು. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ದೇವಾಲಯ ಅಥವಾ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಿಗೋಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ 1197ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ವಿಹಾರವೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಷಯವಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ವರ್ಷವನ್ನು ನಮೂದಿಸುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಶಾರದಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಲ್ತಾನ್ ಜೈನುಲ್ ಅಬಿದೀನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಸಂವತ್ಸರ 4530ರಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.1428) ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಒಂದು ಶಾಸನ ಆಶ್ರಮವೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಆ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಅರಬ್ಬೀ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಮೊಗಲರ ಶಾಸನಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾರಸೀ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯವು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಗ್ರಂಥಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಡಿಮೆ.

ನಾಣ್ಯಗಳು : ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಇಂಡೋ-ಗ್ರೀಕ್ ಅರಸರಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಎಲ್ಲ ರಾಜವಂಶಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಇಂಡೋ-ಗ್ರೀಕ್ ಅರಸರಾದ ಅಜಿಸ್ ಮತ್ತು ಅಜಿಲೈಸೆಸ್‌ರ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಾರಾಮುಲ ಬಳಿಯೂ ಕನಿಷ್ಕ, ಹುವಿಷ್ಕ ಮುಂತಾದ ಕುಶಾನ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಉಷ್ಕೂರ್, ಹಾರ್ವಾನ್ ಮುಂತಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲೂ ದೊರಕಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ್ದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಾಣ್ಯ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಮಿಹಿರಗುಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದವು. ಇವು ಸಸ್ಸಾನೀಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ತಲೆ, ನಂದಿಯ ಚಿತ್ರವಿರುವ ರಾಜದಂಡ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶೂಲವು, ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಜಯತು ಮಿಹಿರಗುಲ ಅಥವಾ ಜಯತು ವೃಷಧ್ವಜ ಎಂಬ ಲೇಖವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧೋಕ್ಷೋ ದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರವಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಸುಮಾರು ಇದೇ ತರಹದವೇ. ಇವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ತೋರಮಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರವರಸೇನರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಇದೇ ಮಾದರಿಯವೇ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲಣ ಬರೆಹ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಕೋಟ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳು ತೂಕ ಮತ್ತು ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಾನರ ನಾಣ್ಯಗಳಂತೆ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಬಹು ಒರಟು. ಈ ವಂಶದ ದುರ್ಲಭ, ವಿಗ್ರಹ, ಪ್ರತಾಪಾದಿತ್ಯ, ಜಯಾಪೀಡ ಮುಂತಾದವರ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ತಲೆಯೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವೂ ರಾಜನ ಹೆಸರೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ಪಲವಂಶದ ಮತ್ತು ಅನಂತರದ ಹಿಂದೂ ರಾಜರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿಯವು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಹೆಸರು ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗಶಃ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕ್ಷೇಮಗುಪ್ತನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮಗು ಎಂದೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ತದೇವ ಎಂದೂ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಂಶದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಹಿಂದೂ ಅರಸರ ಪೈಕಿ ಹರ್ಷದೇವ ಹೊರಡಿಸಿದ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳುಂಟು. ಇವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಣ್ಯಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರ ಇರುವ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಬೂಲಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಸವಾರರ ಚಿತ್ರ ಇರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬೇರೆ ರೀತಿಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ತಾಮ್ರದವು. ಗುಂಡಗಿನ ಮತ್ತು ಚೌಕಾಕಾರದ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಗಂಟಿರುವ ಒಂದು ಅಡ್ಡಗೆರೆಯೂ ತಳದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಹೆಸರೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಗಂಟುಗಳುಳ್ಳ ಚೌಕವಿದೆ. ನಾಣ್ಯ ಅಚ್ಚಾದ ಸ್ಥಳವೂ ಹೆಸರೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲೇ ಅಚ್ಚಾದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಬ್-ಇ-ಕಾಶ್ಮೀರೀ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಇತರ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದರು.

ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪಂಜಾಬಿನ ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗ್, ರಣಬೀರ್ ಸಿಂಗ್ ಮುಂತಾದವರ ಕೈವಶವಾದಾಗ, ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ಅಕಾಲ್ ಸಹಾಇ ಗುರು ನಾನಕ್‌ಜೀ ಎಂದೂ, ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಸ್ತಾಲಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಬ್-ಇ-ಕಶ್ಮೀರ್ ಎಂದೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಡೋಗ್ರಾ ಅರಸರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಸುಮಾರು ಇದೇ ರೀತಿಯವೇ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲೇ ಆಫ್ಘನ್ ಮತ್ತು ನೇಪಾಲೀ ರಾಜರ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ : ಝಾರ್ಖಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆ ನಗರ. ಇದನ್ನು 'ಸ್ಟೀಲ್ ಸಿಟಿ'(ಉಕ್ಕಿನ ನಗರ) ಎಂದೂ, ಟಾಟಾ ನಗರ ಎಂದೂ, ಟಾಟಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಜಿತವಾದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ನಗರ ಇದು. ಮುಂಬಯಿ-ನಾಗಪುರ-ಕೋಲ್ಕತ್ತ ರೈಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್ಕತ್ತದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ-ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 250 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಯುಕ್ತವಾದ ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ, ಉ.ಅ.22°44' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 86°20' ಮೇಲೆ ಇದೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,337,131(2011). ಸುವರ್ಣರೇಖಾ, ಖಾರ್‌ಖಾಯಿ ಹಾಗೂ ಸಂಜಯ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಬಳಿ 75

ತಾತಾ ಉಕ್ಕಿನ (ಟಾಟಾ ಸ್ಟೀಲ್) ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ

ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಕ್ಚಿ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸುವುಕ್ಕೆ ಚಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ದುರ್ಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಜಮ್‌ಷೆಡ್‌ಪುರದ ನಿವೇಶನ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಕೂಲಕರವೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. ಕಿಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದರ ತೊಂದರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ತಾತಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಇತರ ಸಂಬಂಧಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುವು. ಕಬ್ಬಿಣ-ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ, ಭಾರತದ

ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರದ ಒಂದು ನೋಟ

ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕ ಉದ್ಯಮಪತಿಗಳಾದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಜಿ ನಸರ್‌ವಾಂಜಿ ತಾತಾ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ನಡುವೆ ಜಮ್ಷೆಡ್ ಪುರ ನಗರ ಒಂದು ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ದ್ವೀಪದಂತಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಆದಿವಾಸಿ ಜನರಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಬಂಡವಾಳದ ಉದ್ಯಾನದಂತಿದೆ.

ಸನ್ನಿವೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ 245 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಲ್ಕತ್ತ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರು. ಇದು ಪೂರ್ವತೀರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಶಾಲ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯುಂಟು. ಹೊಸ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸೂಕ್ತವಾದ

ಭೂಮಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನದು. 110 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲೇ ಅವು ಬಹುತೇಕ ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಸಿಂಘ್‌ಭೂಮ್‌ನ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಗಾಧ. ಸುಮಾರು

ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಾತಾ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

270ಕೋಟಿ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹೆಮಟೈಟ್ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಅಂದಾಜು. ಮಿಶ್ರಣ ಲೋಹಗಳ ಪೈಕಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚದಾಯಕ. ಇದನ್ನು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒರಿಸ್ಸದ ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಹೆಚ್ಚು ಅಗ್ಗವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತಾಪಧಾರಕವಾಗಿ (ರಿಫ್ರಾಕ್ಟರಿ) ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೈಯನೈಟ್ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅಪಟೈಟ್ ಕೂಡ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಝರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಕಾವು ಝೇಡು, ಮನ್‌ಭೂಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ತಾಮ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಕೊರತೆಯ ಲೋಹ. ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕೆ 56 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣರೇಖಾ ನದಿಯ ದಂಡಗುಂಟ ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟು ಇದನ್ನು ಘಟ್ಸಿಲಾದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಮನಭಂದರ್‌ದಲ್ಲಿ ಉರುಳೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸ್ಥಾವರ (ಪ್ಲಾಂಟ್) ಇದೆ. ಪುರುಲಿಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರವುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಬಾಕ್ಸೈಟನ್ನು ಹಿರಾಕುಡ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿಟ್ಟಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ. ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರಕ್ಕಿಂತ ಒಳ್ಳೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪಡೆದಂಥ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಅಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸ್ಥಳೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂತಾಲರಲ್ಲಿ, ದೊರಕುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರಗಳಿಂದ, ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

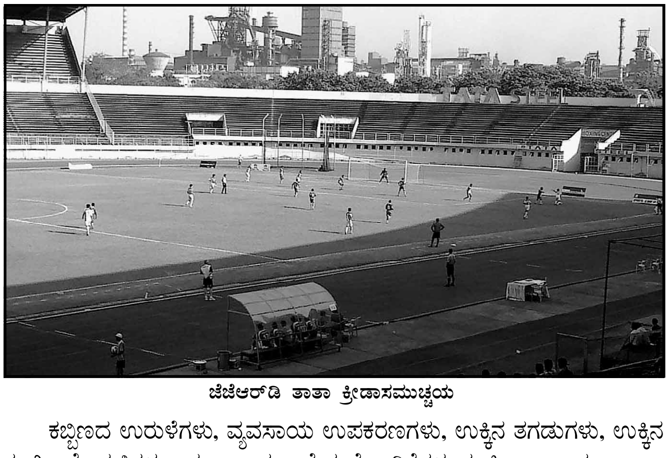

ಜೆಜೆಆರ್‌ಡಿ ತಾತಾ ಕ್ರೀಡಾಸಮುಚ್ಚಯ

ಕಬ್ಬಿಣದ ಉರುಳೆಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯ ಉಪಕರಣಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿ, ಹೊರಜಿಗಳು, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಇದು. ತಾತಾ ಗುಂಪಿನ ಟಾಟಾ ಮೋಟಾರ್ಸ್, ಟಾಟಾ ಪವರ್ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲದೆ ಲಫಾರ್ಜ್ ಸಿಮೆಂಟ್, ಟೆಲ್ಕಾನ್, ಬಿ.ಓ.ಸಿ ಗ್ಯಾಸಸ್, ಟಾಟಾ ಟೆಕ್ನಾಲಜೀಸ್ ಲಿ.ಟಿ.ಸಿ.ಇ, ಟಿ.ಸಿ.ಎಸ್, ಟಿನ್‌ಪ್ಲೇಟ್ ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರವು ಭಾರತದ ಅತಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದೆಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ಮಾಡಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಶ್ರೀಮಂತ ನಗರವೆಂದೂ ಒಂದು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಜಮ್ಷೆಡ್‌ಪುರವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ 'ಗ್ಲೋಬಲ್ ಕಾಂಪಾಕ್ಟ್ ಸಿಟಿ' ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು 'ಯುನೈಟೆಡ್ ನೇಷನ್ಸ್' ಆರಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಲೋಹವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. (ಬಿ.ಜಿ.ಟಿ.ಎ.)

ಜಯಂಗೊಂಡಾರ್ : ತಮಿಳಿನ 96 ಪ್ರಬಂಧಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕಳಿಂಗತ್ತು ಪರಣಿಯೆಂಬ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನನ್ನಿಲಂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೀಪಂಕುಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ. ಅಂದಿಗೆ ಅದು ಚೋಳನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಈತನ ವಂಶ ಹಾಗೂ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಇದುವರೆಗೆ ಏನೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಜಯಂಗೊಂಡಾರ್ ಮೊದಲ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ದೊರೆ ಕಳಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಗೆದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪರಣಿಯೆಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು. ಪರಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅರಸ ಒಂದೊಂದು ಹಾಡಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಬಂಗಾರದ ತೆಂಗಿನಕಾಯನ್ನು ಕವಿಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿತ್ತನಂತೆ. ಪರಣಿ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವನು ಈ ಕವಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕಳಿಂಗತ್ತುಪರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕವಿಯ ಸುಂದರ ಕಲ್ಪನೆಗಳು, ಮಧುರ ಪ್ರೇಮ, ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೋಳ ಅರಸರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಜಯಂತಿ[1] : ದೇವರ ಅವತಾರದಿನ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಹಾತ್ಮರ, ಸಾಧುಸಂತರ ಜನ್ಮದಿನಕ್ಕೂ ಈ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಜಯಂ ಪುಣ್ಯಂ ಚ ಕುರುತೇ ಜಯಂತೀಮಿತಿ ತಾಂ ವಿದುಃ– ಎಂದು ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ದೇವರ ಜನ್ಮ ದಿವಸ ಜಯ ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಫಲಪ್ರದವಾದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಯಂತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಎಂಟು ವಿಧ ದ್ವಾದಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಂತಿ ಎನ್ನುವುದೂ ಒಂದು.

ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಪೂಜೆಯೇ ಜಯಂತಿಯ ದಿನದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಆಯಾ ಮೂರ್ತಿಯ ಉತ್ಸವವೂ ಅಂದು ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನ್ಮದಿವಸಕ್ಕೂ ಜಯಂತಿ ಎನ್ನುವುದು ರೂಢನಾಮವಾಗಿದೆ.

ಜನ್ಮದಿನಾಚರಣೆಯನ್ನು ಅವರವರು ಜನಿಸಿದ ತಿಂಗಳು, ತಿಥಿ, ನಕ್ಷತ್ರ ಮತ್ತು ಜನನವೇಳೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಬಂಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಜಯಂತಿಗಳಿಗೆ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ತಿಥಿಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಜಯಂತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಥಿ, ವಾರ, ನಕ್ಷತ್ರ – ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಮಹಾತ್ಮರ ಜಯಂತಿಗಳಿಗೆ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಮಾಸ ಮತ್ತು ತಾರೀಖನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತ್ಯಾ ಆಳ್ವಾರುಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳ ಜನ್ಮದಿನ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ತಿರುನಕ್ಷತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಜಯಂತಿಗಳು ಬರುವ ದಿವಸಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನವಮಿ	:	ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನವಮೀ ತಿಥಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ಮತ್ಸ್ಯಜಯಂತಿ	:	ಚೈತ್ರಮಾಸ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಪಂಚಮಿ ಸೂರ್ಯೋದಯ ಕಾಲದಿಂದ ಆರು ಘಳಿಗೆಗಳ ಕಾಲ ಇರುವ ದಿವಸ.
ಹಯಗ್ರೀವ ಜಯಂತಿ	:	ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರ–ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದ ಮೇಲೆ 10 ಘಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ವಿಖನಚಾರ್ಯರ ಜಯಂತಿ	:	ಹಯಗ್ರೀವ ಜಯಂತಿ ದಿವಸ.
ಕಲ್ಕಿ ಜಯಂತಿ	:	ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ದ್ವಿತೀಯ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ಪರಶುರಾಮ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ತೃತೀಯೆ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲ ಯಾಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.

ನೃಸಿಂಹ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚತುರ್ದಶಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ವಾಮನ ಜಯಂತಿ	:	ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ದ್ವಾದಶಿಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜಯಂತಿ	:	ಆಶ್ವಯುಜ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ದಿವಸ.
ಧನ್ವಂತರಿ ಜಯಂತಿ	:	ಆಶ್ವಯುಜ ಮಾಸ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ತ್ರಯೋದಶಿಯ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲ ಯಾಮದಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಗೀತಾ ಜಯಂತಿ	:	ಮಾರ್ಗಶಿರ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶಿಯ ದಿವಸ.
ಹನುಮ ಜಯಂತಿ	:	ಮಾರ್ಗಶಿರ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲ ತ್ರಯೋದಶಿಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಜಯಂತಿ	:	ಮಾರ್ಗಶಿರ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಪ್ರದೋಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ಗರುಡ ಜಯಂತಿ	:	ಪುಷ್ಯಮಾಸದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಉದಯಾದಿ ಹತ್ತನೆಯ ಘಳಿಗೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ವರಾಹ ಜಯಂತಿ	:	ಮೇಷ ಮಾಸದ ರೇವತಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಉದಯಾದಿ ಹತ್ತನೆಯ ಘಳಿಗೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ವರದರಾಜ ಜಯಂತಿ	:	ವೃಷಭಮಾಸದ ಹಸ್ತ ನಕ್ಷತ್ರ ಉದಯಾದಿ ಹತ್ತನೆಯ ಘಳಿಗೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ವೆಂಕಟೇಶ ಜಯಂತಿ	:	ಕನ್ಯಾಮಾಸದ ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿವಸ.
ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಜಯಂತಿ	:	ಮೀನಮಾಸದ ಹಸ್ತ ನಕ್ಷತ್ರ ಉದಯಾದಿ ಹತ್ತನೆಯ ಘಳಿಗೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಜಯಂತಿ	:	ಸಿಂಹಮಾಸದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮೀ ಮತ್ತು ಕೃತ್ತಿಕ ನಕ್ಷತ್ರ ವೇಧೆ ಇಲ್ಲದ ರೋಹಿಣೀ ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿವಸ.
ದೇವಲದಾಸಯ್ಯ ಜಯಂತಿ	:	ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷ ಪಂಚಮಿ ಉದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ಮಹಾವೀರ ಜಯಂತಿ	:	ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಶುಕ್ಲತ್ರಯೋದಶಿ ದಿವಸ.
ಶಿವಾಜಿ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ದ್ವಿತೀಯ ದಿವಸ.
ಶಂಕರ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಪಂಚಮಿ ಉದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ವಾಸವೀ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ದಶಮೀ ದಿವಸ.
ಬಸವ ಜಯಂತಿ	:	ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷದ ರೋಹಿಣಿ ಉದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಿವಸ.
ಕನಕದಾಸ ಜಯಂತಿ	:	ಕಾರ್ತಿಕ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ತೃತೀಯ ದಿವಸ.
ರೇಣುಕಾರಾಧ್ಯರ ಜಯಂತಿ	:	ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ತ್ರಯೋದಶೀ ದಿವಸ.
ರಾಮನುಜಾಚಾರ್ಯರ ತಿರುನಕ್ಷತ್ರ	:	ಮೇಷಮಾಸದ ಆರ್ದ್ರಾ ನಕ್ಷತ್ರ ಉದಯಾದಿ 10ನೆಯ ಘಳಿಗೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವಸ.
ಗಾಂಧೀ ಜಯಂತಿ	:	ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಿನ ಎರಡನೆಯ ತಾರೀಖು.ನೆಹರು
ಜಯಂತಿ	:	ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನ 14ನೆಯ ತಾರೀಖು.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಜಯಂತಿ[2] : ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಮರಾಠಿಯ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರದಂಥ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ವಿ.ವೈ.ಜಠಾರ, ಶಂಕರರಾವ್ ಜಠಾರ, ಸಿ.ಡಿ.ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಮಾಧವರಾವ್ ಪಾಟೀಲ ಇವರು 1938ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ (ಆನಂದ ಕಂದ) ಸಂಪಾದಕರು. ಜೊತೆಗೆ ಮೊದಲ ಮೂರು ವರ್ಷ ಮಾಧವರಾವ್ ಪಾಟೀಲರೂ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮರೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಹೊಣೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1941ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದಾಗ ಬೆಟಗೇರಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲವು ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು 1961ರ ಜುಲೈವರೆಗೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಆ ವರ್ಷದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿ.ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಎರಡು ವರ್ಷ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. 1963ರಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಯವರು ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಮಚಂದ್ರ ಕೊಟ್ಟಲಗಿಯವರು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. 1964ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಡಿಮ್ಮೆ ಚತುಷ್ಪಮದ ಆಕಾರದ 64 ಪುಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 80ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 48ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಬೆಲೆ ಮೊದಲು ನಾಲ್ಕು ಆಣೆ (25 ಪೈಸೆ). 1939ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 5 ಆಣೆಗಳಿಗೂ 1942ರಲ್ಲಿ 6 ಆಣೆಗಳಿಗೂ ಕೊನೆಗೆ 8 ಆಣೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂ. 3,4,5 ಮತ್ತು 6. ಪ್ರಸಾರ 3,000ದ ವರೆಗೆ ಏರಿತ್ತು. ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ಸುಮಾರು 1,000ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಲೇಖಕರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಲೇಖಕರನೇಕರಿಗೆ ಜಯಂತಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿತು. ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಇದರ ಮೂಲಕ ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. 23 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು 'ವಿಹಾರಿ' ನಾಮಾಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಲೋಚನೆಯ ಬರೆಹ ಚುರುಕಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಕಥಾಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಆ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರು, ಭಾರತೀಸುತ ಮೊದಲಾದವರು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರು. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಶಿಕ್ಷಣರಂಗ ವಿಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಓದುಗರಿಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಳ–ಹೊರನಾಡುಗಳ ಕನ್ನಡಿಗರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಚಾರ ನೀಡಿತು. ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಯಂತಿ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯೆನಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಜಯಂತಿ[3] : ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರನಟಿ. ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಕಮಲಕುಮಾರಿ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಳಹಸ್ತಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. 1959ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನ ಖ್ಯಾತ ನಾಟ್ಯಾ ಚಾರ್ಯ ಜಗನ್ನಾಥಶರ್ಮ ಹಾಗೂ ಜೈಮಿನಿಚಂದ್ರ ಇವರ ಬಳಿ ನಾಟ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ ಹಾಗೂ ಚೆಂಚುಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ತೆಲುಗು

ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಜಯಂತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಅನಂತರ ತಮಿಳು ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಚಿತ್ರಗಳ ಖ್ಯಾತ ನಟರಾದ ಶಿವಾಜಿ ಗಣೇಶನ್, ಎಂ.ಜಿ.ರಾಮಚಂದ್ರನ್, ಎನ್.ಟಿ. ರಾಮರಾವ್, ಎ. ನಾಗೇಶ್ವರರಾವ್ ಅವರ ಜೊತೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದರು. ವೈ.ಆರ್.ಸ್ವಾಮಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಜೇನುಗೂಡು ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಭಗವಾನ್ ದೊರೈ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಂದವಳ್ಳಿಯ ತೋಟದಲ್ಲಿ (1964) ಶೋಕಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಎಲ್ಲರ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು. ಆ ವರ್ಷದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಅದು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿತು. ಪೇಕೇಟಿ ಶಿವರಾಂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಚಕ್ರತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ (ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಗಳು) ಉತ್ತಮ ಅಭಿನಯ ನೀಡಿದರು. ಈ ಚಿತ್ರ 1967ರ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. 1964ರಿಂದ ಇತರ ಭಾಷೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಇವರು 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರ್ ಜೊತೆ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪದ್ಮಿನಿ ಚಿತ್ರಸಂಸ್ಥೆಯವರ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಇವರ 50ನೆಯ ಚಿತ್ರ. ಚಂದವಳ್ಳಿಯ ತೋಟ, ಮಿಸ್ ಲೀಲಾವತಿ, ಚಕ್ರತೀರ್ಥ, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಎರಡು ಮುಖ, ಕುಲಗೌರವ, ಬೆಟ್ಟದ ಹುಲಿ, ರೌಡಿರಂಗಣ್ಣ, ದೇವರ ಮಕ್ಕಳು, ಬದುಕು ಬಂಗಾರವಾಯಿತು, ಮಸಣದ ಹೂವು ಇವು ಇವರು ನಟಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಚಿತ್ರ ಗಳು. ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಕಣಗಾಲ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಎಡಕಲ್ಲು ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಎಂಬ ವರ್ಣಚಿತ್ರದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿತು. ಕನ್ನಡ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಇವರು ಕಲಾಕೋಕಿಲೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿನಯಶಾರದೆ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ದಾದ್, ಲಾಲ್ ಬಂಗಾಲಾ, ಏಕ್ ಫೂಲ್ ಏಕ್ ಭೂಲ್, ತೀನ್ ಬಹುರಾಣಿಯಾ, ತುಂಸೆ ಅಚ್ಛಾ ಕೌನ್ ಹೈ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಂ ನಜೀರ್ ನಾಯಕನಾಗಿರುವ ಒಂದು ಮಲೆಯಾಳಂ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಪಂಚಭಾಷಾ ತಾರೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತರಾದ ಇವರು 2004ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಲೋಕಸಭೆ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಸೋತರು. ಜಯಂತಿಯವರು ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಂಯು.)

ಜಯಕರ್ ಮುಕುಂದ ರಾಮರಾವ್ : 1873–1959. ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸ, ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞ, ನ್ಯಾಯವಾದಿ, ರಾಜಕಾರಣಿ ಮತ್ತು ಕಲಾಭಿಮಾನಿ. 1873ರ ನವೆಂಬರ್ 13ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಜನನ. ತಂದೆ ರಾಮರಾವ್, ತಾಯಿ ಸೋನಾಬಾಯಿ.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ತಂದೆಯ ಮರಣದಿಂದ ತಾತನ ಪೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ತಾತ ವಾಸುದೇವ ಜಗನ್ನಾಥ ಕೀರ್ತಿಕರ್ ಪಂಡಿತರು. ತತ್ವಜ್ಞರು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳು. ಇವರು ಮೊಮ್ಮಗನ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ಜಯಕರ್ 1899ರಲ್ಲಿ ಸುಶೀಲಾಬಾಯಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು.

ಜಯಕರ್ ಮುಂಬಯಿಯ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಸ್ಸೇವಿಯರ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ 1895 ರಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾದರು. 1897ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಯನ್ನೂ 1902ರಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ. ಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿ, 1903ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ 1905ರಲ್ಲಿ ಬಾರ್-ಅಟ್-ಲಾ ಆದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. 1907ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಿತರಾದರು. ಆದರೆ ಇವರಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯನಾಗಿದ್ದ ಆಂಗ್ಲನೊಬ್ಬನನ್ನು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜಿನಾಮೆ ಇತ್ತರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾದರು. ಅನಂತರ ಲಂಡನಿನ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ನ್ಯಾಯಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾದರು. 1942ರಲ್ಲಿ ಆ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು.

ಜಯಕರರು ಆರ್ಯನ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಾವೇ ಅದರ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಜಯಕರರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರು. ಇವರ ಬರೆಹ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆ. ತಮ್ಮ ತಾತ ರಚಿಸಿದ ಸ್ಟಡೀಸ್ ಇನ್ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 1924ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ತಾತನ ನೆನಪಾಗಿ ಇವರು ಮುಂಬಯಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಕೀಲ ಸಂಘಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದರಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಹಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು.

ಜಯಕರರಿಗೆ ಕಲೆ ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಇವರು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಕಲೆಯನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಗಂಧರ್ವ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಗೀತ ಸಭೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನದಿಂದ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣ ಆಧುನಿಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆ. 1918ರಲ್ಲಿ ಇವರು ನಾಟಕ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ 1937–38ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಭಂಡಾರ್‌ಕರ್ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಶೋಧನಾಲಯ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿಸಿ,–ತಾವೂ ಉದಾರವಾಗಿ ಧನ ನೀಡಿದರು.

ಜಯಕರರಿಗೆ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಇವರು 1917ರಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. 1918ರಲ್ಲಿ ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. 1917ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇವರು 1918ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 1925ರ ಕಾನ್ಪುರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರ ಬಂಧನ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡಿದರು. ತಿಲಕರ ಸ್ವರಾಜ್ಯನಿಧಿಗೆ ಇವರು 25,000ರೂ. ದಾನಮಾಡಿದರು. 1923–26ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಶಾಸನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಾಗಿ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣಗಳು ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದವು. ಇವರು 1926ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಶಾಸನಸಭೆಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ನ್ಯಾಷನಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಉಪನಾಯಕರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು.

ಜಯಕರರು ರಾಜಕೀಯ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ನಾಯಕರ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ನಡುವೆ ಇವರು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸಂಧಾನ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಗಾಂಧಿ–ಅರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದ ಇವರ ಮತ್ತು ಸಪ್ರು ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಗಾಂಧಿಯವರು ತಮ್ಮ ಉಪವಾಸವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಪುಣೆ ಒಪ್ಪಂದವೂ ಜಯಕರರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲ. ಇವರು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದುಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ್ದರು.

ಜಯಕರರು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಗಳ ಜನರ ವಿಶ್ವಾಸ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ ಕೆ.ಸಿ.ಎಸ್.ಐ. ಬಿರುದನ್ನೂ ಉನ್ನತ ವೇತನದ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಇವರು ರೂ. 2,00,000 ವರೆಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದರು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ದುಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇವರು ಮನವಿ ಮಾಡಿದರು.

ಜಯಕರರನ್ನು 1942–43ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕಮಾಡಿತು. ಅನಂತರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ಇವರು ನೇಮಕವಾಗಿ, 1948–1956ರಲ್ಲಿ ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಇವರು ನಾಗಪುರ, ಲಖನೌ, ಪಾಟ್ನಾ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಘಟಿಕೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಷಣಗಳು ಇವರ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ದ್ಯೋತಕಗಳು. ಜಯಕರರು 1959ರ ಮಾರ್ಚ್ 10ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.ಎ.)

ಜಯಕರ್ನಾಟಕ : ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರಿಂದ ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲೇ 1923ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಿರೀಟ ಅಷ್ಟದಳದ 80 ಪುಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಚಿತ್ರ ಪತ್ರಿಕೆ ಆಗ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪತ್ರಿಕೆಯೆನಿಸಿತು. ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ನುಡಿ, ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ–ಪ್ರಚಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ, ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ

ಹಲವು ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರನ್ನು ಹೊರಗೆ ತಂದಿತು. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಕಥೆಗಾರರನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲ್ತರದ ಲೇಖನ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ, ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾಲೋಚಿತ ಟೀಕೆ–ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ವಾಚಕರ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ, ಕನ್ನಡದ ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 1929ರಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಧಾರವಾಡದ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನ ಕಡೆಗೆ ಬಂತು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಗುಂಪಿನ ಗೆಳೆಯರು ಹೊಸ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮೂರು ವರ್ಷ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿದರು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ತೊಡಕಿನಿಂದಾಗಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ (ಈಗ ವಿನೀತ) ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಒಡೆತನವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಬೆಳಗಾಂವಿ ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು ಜಯಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿ ಶಿ.ಶಿ. ಬಸವನಾಳ ಅವರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಈ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1951ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಶಿ.ಶಿ. ಬಸವನಾಳ ಅವರು ದಿವಂಗತರಾದಾಗ ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ವಿ.ಎಸ್.ಬಸವನಾಳ ಅವರು ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ, ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ 3–4 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ನಿಂತುಹೋದುವು. (ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಜಯಕಾಂತಲ : ಸ್ಟರ್‌ಕ್ಯೂಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ವೃಕ್ಷ. ಭಟಲಪಿನಾರಿ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಸ್ಟರ್‌ಕ್ಯೂಲಿಯ ಫೀಟಿಡ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ಆಫ್ರಿಕ, ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಶ್ರೀಲಂಕಾ ಹಾಗೂ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜಯಕಾಂತಲ ಸುಮಾರು 6–12 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೆಂಬೆಗಳೆಲ್ಲ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡುವುದರಿಂದ ಮರ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದವು; ಅರಳಿದಾಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾಸನೆ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಕಾಯಿಯ ಆಕಾರ ದೋಣಿಯಂತೆ. ಬಣ್ಣ ಎಳೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಹಸಿರು, ಬಲಿತಾಗ ಕೆಂಪು. ಜಯಕಾಂತಲಕ್ಕೆ ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಉಂಟು. ಧೂಪಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತುರಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹುರಿದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಇದರ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುವ ನಾರಿನಿಂದ ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚೌಬೀನೆಯಿಂದ ಹಗುರವಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಜಯಕೀರ್ತಿ : ಛಂದೋನುಶಾಸನ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುವೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವೂ ಈತನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈತ ಜೈನ ಎಂಬುದು ಗ್ರಂಥಾದಿಯ ವರ್ಧಮಾನ ಜಿನಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹಂತ ಮಹಿಮೆಯ ಸ್ತುತಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜೈನಪರಿಭಾಷಾ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆ, ಜೈನಕವಿ ಕಾವ್ಯ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು–ಈತ ಜೈನನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಈತ ದಿಗಂಬರ ಜೈನಸಂನ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಎಚ್.ಡಿ.ವೇಲಣಕರ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರಲ್ಲದೆ ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ. 1000–1113 ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಯಕೀರ್ತಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳು ಹಾಗೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಲ್ಲಿ ಅಸಗ, ಜನಾಶ್ರಯ, ಜಯದೇವ, ಪಿಂಗಳ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ, ಭರತ, ಸ್ವಯಂಭು–ಈ ಕೆಲವರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಉಳಿದವರ ವಿಚಾರ ಅಷ್ಟಾಗಿ ತಿಳಿಯದು.

ಕರ್ಣಾಟಕ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕಾವ್ಯ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾಲತೀಮಾಧವ ಕಾವ್ಯ, ಕರ್ಣಾಟೇಶ್ವರ ಕಥಾ (ಅರ್ಹತ), ಗೋಗ್ರಹ (ಕಾವ್ಯ?), ಮಹಾರ್ಹದ್ದೇವತಾಸ್ತವ, ಶೃಂಗಾರ ಪಿಂಡಕಾವ್ಯ–ಇವು ಈತ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಸಪ್ತಮಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥನಾಮಗಳು, ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅವು ಯಾವುವೂ ಈಗ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇರುವ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದೋನುಶಾಸನವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಧಮಾನ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಪುರಾಣಗಳ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಅಸಗ ಕವಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯುವುದೂ ಭವಭೂತಿಯ ಮಾಲತೀಮಾಧವ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕುರುಹು ದೊರೆಯುವುದೂ ಇದರಿಂದಲೇ. ಇದರಿಂದ ಜಯಕೀರ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದವನೆಂದೂ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗನೆಂದೂ ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಛಂದೋನುಶಾಸನ, ಜೈಸಲ್ಮೇರ್ ಜೈನಭಂಡಾರದ ಓಲೆ ಪ್ರತಿಗಳ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ದೊರೆತ ಏಕೈಕ ಪ್ರತಿಯನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು ಮುಂಬಯಿಯ ಎಚ್.ಡಿ.ವೇಲಣಕರ್ ಅವರು. ಮುಂಬಯಿಯ ಹರಿತೋಷ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಮಾಲೆಯ ಮೊದಲ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಹೊರಬಂದ ಜಯದಾಮನ್ ಎಂಬ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿದು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು (1949).

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 8 ಅಧಿಕಾರಗಳಿದ್ದು, ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಜ್ಞಾ, ಸಮವೃತ್ತ, ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತ, ವಿಷಮವೃತ್ತ, ಆರ್ಯಾಜಾತಿ, ಮಾತ್ರಾಸಮಕಜಾತಿ, ಮಿಶ್ರ, ಕರ್ಣಾಟ ವಿಷಯ ಭಾಷಾಜಾತಿ, (ಪ್ರಸ್ತಾರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯ)–ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ವಿಷಯನಿರೂಪಣೆ ಸಂಸ್ಕೃತಪದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ; ಬಳಸಿರುವ ಛಂದಸ್ಸು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅನುಷ್ಟುಪ್, ಆರ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂಧಕ. ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ವೃತ್ತಜಾತಿಯೇ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ; ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷಣ–ಲಕ್ಷ್ಯ ಸಮೀಕರಣವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಸಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ ತಾಳವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಾಕೃತ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಷಯವಿಲ್ಲ. ಸಪ್ತಮಾಧಿಕಾರ ಪೂರ್ತಿ ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟುಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಭಾಗ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯ ಪಂಚಮಾಧಿಕಾರದ ಸದೃಶ ಭಾಗದೊಡನೆ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಹೋಲುವುದರಿಂದ, ಕೆಲವರು ಆ ಕನ್ನಡ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕನ್ನಡತನದ ಪ್ರಭಾವ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳ ಹೆಸರು, ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಮಾಲಾವೃತ್ತ, ಗುಣ ಎಂಬ ಮಿಶ್ರವೃತ್ತ, ದ್ವಿಪದಿ, ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಲಯೋತ್ತರವೃತ್ತಗಳು, ಉತ್ಸವ, ದಂಡಕ, ಸ್ಕಂದ (ಕಂದ), ರಗಳೆ, ಅಕ್ಕರ, ಷಟ್ಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ ಮುಂತಾದ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ವೃತ್ತಗಳು, ಪ್ರಾಸಲಕ್ಷಣ–ಇಂಥ ಕೆಲವು ಛಂದೋವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಲಕ್ಷಣವಾದ ಆದಿಪ್ರಾಸದಿಂದ ಘಟಿತವಾದ ಪದ್ಯರಚನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವುದೂ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು. ಇವೆಲ್ಲ ಜಯಕೀರ್ತಿ ಕನ್ನಡಿಗನೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು. ಸ್ವೀಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈತ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಪೂರಕವೂ ಪೋಷಕವೂ ಆದ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿರುವುದು ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. (ಟಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಜಯಚಂದ್ರ[1] : ಕ್ರಿ.ಶ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗರ್ತವನ್ನು (ಇಂದಿನ ಕಾಂಗ್ರಾ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶ) ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅರಸುಮನೆತನವೊಂದರ ಒಬ್ಬ ಅರಸ. ಜಯಚ್ಚಂದ್ರ ಎಂದೂ ಇವನು ಸಂಬೋಧಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಜನಾಥ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದವನು ರಾಮ ಎಂಬ ಕವಿ–804ರಲ್ಲಿ. ಜಯಚಂದ್ರನ ಸಾಮಂತನೂ ಕೀರಗ್ರಾಮದ (ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂದಿನ ಕೀರಗಾಂವ್) ರಾಜಾನಕನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಚಂದ್ರನೆಂಬವನ ಮತ್ತು ಅವನ ವಂಶದ ವರ್ಣನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ತ್ರಿಗರ್ತದ ಅರಸನಾದ ಹೃದಯಚಂದ್ರನ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷಣಿಕಾ ಎಂಬವಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಚಂದ್ರನ ತಂದೆಯಾದ ಬಿಲ್ಹಣ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಜಯಚಂದ್ರ ಹೃದಯಚಂದ್ರನ ಮಗನೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಿಕೆಯ ಸೋದರನೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಬ್ಯೂಲರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇ ಮನೆತನದ ಪೃಥ್ವೀಚಂದ್ರ, ಅವನ ಮಗ ಭುವನಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕವಿಯಾದ ಕಲ್ಹಣ ತನ್ನ ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅರಸನಾದ ಶಂಕರವರ್ಮನಿಂದ ಪೃಥ್ವೀಚಂದ್ರ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜಯಚಂದ್ರ[2] : ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಹದ್ವಾಲ ಎಂಬ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವ. ಜಯಚ್ಚಂದ್ರ ಎಂದೂ ಇವನಿಗೆ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇವನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ವಿಜಯಚಂದ್ರ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಗಾಹದ್ವಾಲ ಮನೆತನದ ಅರಸರಿಗೆ ಈಗಿನ ಕನೋಜ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಜಯಚಂದ್ರ 1170ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಜಯಚಂದ್ರನಿಗೂ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಹಮಾನ ಮನೆತನದ 3ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಚಾಂದ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ರಾಸೋ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ, ಜಯಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸಂಯೋಗಿತೆ ಅಥವಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಎಂಬವಳ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ಸಂಯುಕ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯಾಸಕ್ತನಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ತನ್ನ ತೋಳಬಲದಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ರಾಸೋದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಘಟನೆಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳಾವುವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜಯಚಂದ್ರ ಬಂಗಾಳದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇನನೊಡನೆಯೂ ಹೋರಾಡಿದ.

ಜಯಚಂದ್ರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಭಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಘೋರ ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿ ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಚಾಹಮಾನರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಕನೌಜಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ನಡೆದ. ವೈರದಿಂದಾಗಿ ಜಯಚಂದ್ರ ಚಾಹಮಾನ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆ ಹೋದ. ಕೊನೆಗೆ ವಿಪತ್ತು ಅವನ ಬಾಗಿಲಿಗೇ ಬಂತು. 1193ರಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮತ್ತು ಜಯಚಂದ್ರರ ನಡುವೆ ಚಂದವಾರ ಎಂಬಲ್ಲಿ (ಆಗ್ರ–ಇಟಾವಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈಗಿನ ಫಿರೋಜಾಬಾದ್) ಘೋರ ಯುದ್ಧ ನಡೆದು, ಜಯಚಂದ್ರ ಹತನಾದ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕರು ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜಯಚಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದನಾದರೂ ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯವನಾದ ಅಡಕ್ಕ ಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ತಮಿಷ್ ಗಾಹದ್ವಾಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಯಚಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದ. ನೈಷಧೀಯ ಚರಿತಂ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವಾದ ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.)

ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು : 1919–1974. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು, ಯದುವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ. ಸಂಗೀತಜ್ಞ, ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ, ಉದಾರ ದಾನಿ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1919ರ ಜುಲೈ 18ರಂದು. ತಂದೆ ಯುವರಾಜ ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರು. ತಾಯಿ ಕೆಂಪು ಚಲುವಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡಿದವರು. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಇವರ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನಡೆದದ್ದು ರಾಜಮನೆತನದ ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ. ತಮಗೆ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಿರಿಯ ಸಹೋದರರಾದ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರವರ ಪುತ್ರರಾದ ಇವರನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ಇವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ 15–16 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿದ್ದಾಗಲೇ ಮೈಸೂರಿನ ಲೋಕರಂಜನ ಮಹಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಇವರು ತಮ್ಮ 19ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದರು (1938). ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜನೀತಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು.

ಉತ್ತಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಐದು ಬಹುಮಾನಗಳು, ಸುವರ್ಣಪದಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದುವು. ಇವರು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಗೌರವಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಬನಾರಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ (1942), ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿಯನ್ನೂ (1955) ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದುವು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ (1937) ಲಂಡನಿನ ಗಿಲ್ಡ್ ಹಾಲ್ ಸಂಗೀತಶಾಲೆಯ ಲೈಸೆನ್ಷಿಯೇಟ್ ಪದವೀಧರರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಲಂಡನಿನ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಸಂಗೀತ ಕಾಲೇಜಿನ ಗೌರವ ಫೆಲೊ ಆದದ್ದು 1945ರಲ್ಲಿ. ಇವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಮನಗಂಡು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕ್ವೀನ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿ ನೀಡಿ (1936) ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ 1945ರಲ್ಲಿ ಜಿ.ಸಿ.ಎಸ್.ಐ. ಬಿರುದನ್ನೂ, 1946ರಲ್ಲಿ ಜಿ.ಸಿ.ಬಿ. ಬಿರುದನ್ನೂ ನೀಡಿತು.

ಇವರು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಚರಿತ್ರೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದರು. ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಸವಾರರು, ಟೆನಿಸ್ ಮತ್ತು ರ್‍ಯಾಕೆಟ್ಸ್ ಆಟವಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರೂ ನುರಿತ ಶಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಓದಿನಂತೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಇವರಿಗೆ ಅಮಿತ ಆಸಕ್ತಿ. ಪಿಯಾನೋ ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದೆನಿಸುವ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರವನ್ನಿವರು ತಮ್ಮ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದರು. ವಿಶ್ವದ ಹೆಸರಾಂತ ಸಂಗೀತಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಇವರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿತ್ತು. ಖ್ಯಾತ ಆಪೆರಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಜರ್ಮನಿಯ ರಿಚರ್ಡ್ ವ್ಯಾಗ್ನರ್ (1813–1883), ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜರ್ಮನ್ ಸಂಗೀತಗಾರ ಲಡ್ವಿಗ್ ಫಾನ್ ಬೇತೋವನ್ (1770–1827), ಬಾಕ್ ಮನೆತನದ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮುಂತಾದವರು ಇವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದರು.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನಧಿಕೃತ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಇವರು ಅನೇಕ ಸಲ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಇವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣಗಳು ವಿಚಾರಪರಿಪ್ಲುತವಾಗಿವೆ. ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಮೃಗಾಲಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು.

ಜಯಚಾಮರಾಜರು ಮೈಸೂರಿನ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 1940ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 8ರಂದು. ವಿಶಾಲ ಕರ್ನಾಟಕವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕನಸನ್ನು ಇವರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಕಂಡರು. ಈ ಕನಸು ನನಸಾಗುವುದಾದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜತ್ವವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲೂ ಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇವರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸರಾಗಿದ್ದುದು 1940 ರಿಂದ 1947ರ ವರೆಗೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸ್ಮರಣೀಯ. ಇವರ ಆಡಳಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಯಚಾಮರಾಜ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ಎಂಬ ಯೋಜನೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲು ಮುಂದಾದವರಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯವಾದಾಗ ಇವರು ರಾಜಪ್ರಮುಖರಾದರು (1950–56). ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರಿನ (ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ) ಪ್ರಥಮ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾದರು (1956). ಈ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವರು ಸಂಬಳ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ 1964ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದರು.

ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಒಡೆಯರು

ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಾಗಿ ಇವರು ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ನಿವೇಶನ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಇನ್ನಿತರ ಕಟ್ಟಡ, ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವೈಭವೋಪೇತ ದಸರಾ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ಆಗ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಸಂಜೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಸಭೆಗಳು, ಮಹಾನವಮಿಯ ದಿನದ ಆಯುಧಪೂಜೆಗಳು, ವಿಜಯದಶಮಿಯ ದಿನದ ಜಂಬೂಸವಾರಿ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು.

ಇವರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಡದಿಯರು, ಸತ್ಯಪ್ರೇಮಕುಮಾರಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಮ್ಮಣ್ಣಿ. ಐದು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು. ಒಬ್ಬನೇ ಪುತ್ರ–ಶ್ರೀಕಂಠದತ್ತ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರ್.

ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶ್ರವಣದಲ್ಲೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇವರು ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ 1974ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 23ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. (ಎ.ಎ.ಪಿ.)

ಅರಮನೆಯ ನುರಿತ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ತತ್ತ್ವಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಹಠಯೋಗವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು : ದತ್ತಾತ್ರೇಯ–ದಿ ವೇ ಅಂಡ್ ದಿ ಗೋಲ್ (1956), ದಿ ಗೀತಾ ಅಂಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಕಲ್ಚರ್, ಭಾರತೀಯ ಸೌಂದರ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಲವು ಮುಖಗಳು,

ದಿ ರಿಲಿಜನ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಮ್ಯಾನ್, ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ. ಇವರ ಆಳವಾದ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನದ ಫಲವೇ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ–ದಿ ವೇ ಅಂಡ್ ದಿ ಗೋಲ್. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಾ. ಎಸ್. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರು ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ.

ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ತತ್ತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಕಲ್ಪನೆ ಹೀಗಿದೆ:

ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಮಾನವರ ಆತ್ಮಗಳ ಬೇಟೆಗಾರ. ಆತನ ಬಳಿಯಿರುವ ನಾಲ್ಕು ನಾಯಿಗಳೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು. ಇವು ಸತ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ದತ್ತಾತ್ರೇಯನ ಕಾವಿ ಬಣ್ಣದ ಉಡುಪು ಸಂನ್ಯಾಸದ ಸಂಕೇತ ; ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪರಮ ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಅಸಂಭವ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಏಕ ಏವ ತ್ರಿಧಾ ಸ್ಮೃತಃ ಎಂಬಂತೆ ದತ್ತಾತ್ರೇಯನ ಶರೀರ ಒಂದು, ಮುಖಗಳು ಮೂರು. ಇವು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕೈಗಳು ಆರು. ಬಲಗಡೆಯ ಮೂರು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಜಪಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಮಲಗಳೂ ಎಡಗಡೆಯ ಮೂರು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ, ಶಂಖ, ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಒಂದೇ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪದ ಮೂರು ಕ್ರಿಯೆಗಳ (ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ) ಸಂಕೇತ. ಕೈಗಳಲ್ಲಿನ ಶಂಖಚಕ್ರಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ತ್ರಿಶೂಲ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಗಳು ಶಿವನನ್ನೂ, ಕಮಲ ಜಪಮಾಲೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಂಯೋಜಿತ ರೂಪವೇ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪ. ಇದೇ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ತತ್ತ್ವದ ಗುರಿ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಐದು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಈಶ್ವರಾನುಗ್ರಹದ ಅಗತ್ಯತೆ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯನ ಪರತತ್ತ್ವ ಸ್ವರೂಪ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಉಪೇಯ ಮತ್ತು ಉಪಾಯ ಎರಡೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು. ದತ್ತಾ ದ್ವೈತಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಗೀತೆ ಇವು ಬರುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಅವಧೂತ ಗೀತೆಗಳ ಭಾಷಾಂತರ, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ದತ್ತಾದ್ವೈತದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಬಂದಿವೆ.

ದಿ ಗೀತಾ ಅಂಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಕಲ್ಚರ್ ಎಂಬುದು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅವಲೋಕನೀಯ ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಗೀತೆ ಹಾಗೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಕಲನ.

ಒಡೆಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಇಂದಿನ ಜಗತ್ತು ಐಹಿಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳು ಮರೆಯಾಗಿವೆ. ಗೊಂದಲ, ಅಶಾಂತಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶಾಂತಿಯ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲುದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಾತ್ರ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಗವಂತನ ಅಭಯಹಸ್ತವೊಂದಿದೆ. ಅದು ನಿರ್ದೇಶನ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನ ರೂಪದ್ದು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ನೀಡಿ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ಅಖಂಡ ನಂಬಿಕೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿದ್ದು ಭಾರತ. ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಅಣು–ಪರಮಾಣು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ನೋಡುತ್ತದೆ ; ಮಾನವನನ್ನು ಬೃಹತ್ ವಿಶ್ವದ ಹೊರಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನೋಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಭಾರತವು ಇಡಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವೊಂದರ ಘಟಕವಾಗಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪೂರ್ಣಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ ಎಂಬುದು. ವಿಶ್ವದ ಒಂದೊಂದು ಅಣುವೂ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರದು.

ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾರ್ದ ಕಳಚುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಕಲನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಸಂಗೀತಾಸಕ್ತಿ : ಒಡೆಯರಿಗೆ ಸಂಗೀತವೆಂದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಅವರು ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ಕುಳಿತಾಗ ಸುಮಾರು 4–5 ಗಂಟೆಗಳ ವರೆಗೆ ಅರಮನೆಯ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸರದಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ 3–4 ಗಂಟೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಪರೂಪವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನಿವರು ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗೌರವಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಸಂಗೀತಕೃತಿಗಳು ಸುಮಾರು 94 ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅನೇಕವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಯಃ ದೀಕ್ಷಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ವಿದ್ಯಾ ರಾಜಯೋಗೀಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಸಂಕೇತಗಳು ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಅಂಕಿತಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೀಗಿವೆ:

1 ಶ್ರೀಮಹಾಗಣಪತಿಂ ಭಜೇಹಂ(ಅಠಾಣ, ಆದಿತಾಳ)

2 ಲಂಬೋದರ ಪಾಹಿ ಮಾಂ (ನಾರಾಯಣ ಗೌಳ, ಮಿಶ್ರಜಾತಿ, ತ್ರಿಪುಟ ತಾಳ)

3 ಚಿಂತಯಾಮಿ ಜಗದಂಬಾ (ಹಿಂದೋಳ, ಮಿಶ್ರಜಾತಿ, ಝಂಪೆ ತಾಳ)

4 ಸರಸ್ವತೀಂ ಭಗವತೀಂ ನಮಾಮ್ಯಹಂ (ಹಂಸವಿನೋದಿನಿ, ಮಿಶ್ರ ಜಾತಿ, ಝಂಪೆ ತಾಳ)

5 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವಲಯೇ, ಮಾಯೇ (ಮಾಂಡ್, ಆದಿತಾಳ)

6 ಪನ್ನಗಶಯನ ಪರಿಪಾಹಿ ಮಾಂ (ಬೃಹಸ್ಪತಿಪ್ರಿಯ)

7 ಶಿವಶಿವಶಿವ ಭೋ

ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಗಗಳಲ್ಲದೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಪ್ರಿಯ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ನೂತನ ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಸೃಜಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ನಾದಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೆ, ಅರ್ಥಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎನ್.)

ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ : ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಿರುವುದು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು 1861ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರುಗಳ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ.

ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಇರುವ ಕಟ್ಟಡ ಎರಡು ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಶಾಲವಾದ ಹಜಾರಗಳುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಜಾರಕ್ಕೂ ಲಗತ್ತಿಸಿದಂತೆ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಎರಡು ಹಜಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಿರಿಯ ಕೋಣೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತ್ರಿಸಲಾದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ನೆಲದ ಭಾಗವನ್ನು ಮರದಿಂದ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದು ನೃತ್ಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತು.

ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸವಿನೆನಪಿಗಾಗಿ 1915ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂದಿಗೆ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆಹಾಕಲಾಯಿತು. ಬಾಲರಾಜ ಅರಸ್ ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು. ಅನಂತರ ಜನಾಬ್ ಷಾ ಎಂಬುವರು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ನಾಲ್ವಡಿಯವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರು. ಈ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ದೇಶೀಯ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ 1924ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಟ್ಟದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊರೆತಿತು.

ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆ

1932ರಿಂದ 1937ರವರೆಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಮೆಕ್ ಆಲ್ಫೀ ಎಂಬಾತ ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಿದ ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಚಿತ್ರಪಟಗಳನ್ನು ಹೊಸತಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ಲಲಿತಕಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಜೇಮ್ಸ್. ಎಚ್. ಕಸಿನ್ಸ್ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮದನ ಗೋಪಾಲರಾಜ ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜೋಡಿಸಿ ಹೊಸ ರೂಪಕೊಟ್ಟರು (1942). ಅವನ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ರೂಪಚಿತ್ರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರ್, ಟಿಪ್ಪೂ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಇದ್ದುವು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ (1942) ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ

ಸ್ಕಾಟ್ ಬಂಗಲೆಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. 1950ರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೇ ಮರಳಿ ಬಂದುವು. ಮೈಸೂರು ದಸರಾ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಖರೀದಿಸಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1946ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಿ ಬಂದ ಚೆನ್ನರಾಜ ಅರಸರು ಪುನಃ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶೈಲಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಗಲೆಯ ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ಸಭಾಂಗಣವಾಗಿ 1900ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗಳೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭಗಳೂ ಅನೇಕವರ್ಷ ಜರುಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ನಾಲ್ವಡಿ ಪ್ರಭುಗಳು ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ನನೊಂದಿಗೆ ದರ್ಬಾರು ನಡೆಸಿದ್ದೂ ಇದೇ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿಯೇ (1902).

ಭಕ್ಷಿ ನರಸಪ್ಪಾಜಿಯರವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರವರನ್ನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ದತ್ತುಮಗನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವುದು–ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ

ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಇರುವುದು ಸಭಾಂಗಣದ ಹಿಂಬದಿಯ ಮಹಲಿನಲ್ಲಿ. ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಅರಸು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಲಾಗಾರಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಮತ್ತು ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಬೆಂಬಲ ದೊರೆತದ್ದು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಕಾರರು ರಚಿಸಿದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾರಿಪುರದ ಚಿತ್ರಗಾರ ಮನೆತನದ ತಿಪ್ಪಯ್ಯ, ಮೈಸೂರಿನ ಕೊಂಡಯ್ಯ, ವೀರಣ್ಣ, ಬಸಣ್ಣ,ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರು ಮುಖ್ಯರು. ಇವರ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಈಗಲೂ ಮಾಸದೆ ಚಿರನೂತನವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಈ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಎರಡನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳ ಗೋಡೆಗಳೆಲ್ಲ ವರ್ಣಮಯ ವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಪ್ರಭುಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಂಕೇತದ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಇವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ವಂಶವೃಕ್ಷ ಎಲೆಯಾಕರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಆದಿಯಿಂದ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರವರೆಗಿನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಸಂತಾನಾಂಬುಜ, ವಿಜಯದಶಮಿಯಂದು ಆರು ಆನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರಥದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಜಂಬೂ ಸವಾರಿಯ ಚಿತ್ರ, ಅಲ್ಲದೆ ಕಿತ್ತೂರು, ಗೊತ್ತಗಾಲ, ಚಟ್ನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹುಲಿ ಷಿಕಾರಿ, ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಾನೆಯಾದ ಕೆಂಪನಂಜಯ್ಯನನ್ನು ಹಿಡಿದ ದೃಶ್ಯ, ರಾಜರು ಚದುರಂಗದಾಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ, ಅನೇಕ ಸುಂದರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ದೃಶ್ಯ–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಬಂಧುಗಳ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಲ್ಲದೆ ಪೇಷ್ವೆಗಳ ಹಾಗೂ ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗ್, ನಾನಾ ಫಡ್ನವೀಸ್, ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜ, ತಂಜಾವೂರಿನ ರಾಜರುಗಳ ಇತರ ನವಾಬರನೇಕರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರೂಪಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸನ್ನಪಾರ್ವತಿ, ದುರದುಂಡಿ, ಸರ್ವಮಂಗಳ, ಜಗದಾಂಬ, ಪುಟ್ಟ ಚಾಮುಂಡಿ, ವರಚಾಮುಂಡಿ, ಚೆಲುವೆ ಚಾಮುಂಡಿಯರೆಂಬ ಪಟ್ಟದ ಹಸುಗಳನ್ನೂ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಪಟ್ಟದ ಕುದುರೆಯನ್ನೂ ಸರ್ವಚಿತ್ರರಂಜಿನಿ, ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿ ಎಂಬ ಮೋಹಕ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಕಾರಿಪುರದ ತಿಪ್ಪಯ್ಯ (ತಿಪ್ಪಾಜಪ್ಪ) ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಶಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ (1886) ಭೀಷ್ಮಾರ್ಜುನ ಯುದ್ಧದ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲೇ ಅಪರೂಪವಾದದ್ದು.

ದೈವಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಹೆಸರು ಸಿಕ್ಕಬೇಕಾದರೆ ಏನಿದ್ದರೂ ಲೌಕಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಚಿತ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಚಾರಕನಾದ ಕೊಂಡಯ್ಯ ಬರೆದು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದು–ಎಂದಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರ ಕೆಳಭಾಗದ ಮೊದಲ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಶೈಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಶಿವ ಎಂಬ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ರೇಖೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುಮ್ಮಡಿ ಭೂಪರು ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢರಾಗಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಅತ್ಯಮೋಘವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಭೂತಕನ್ನಡಿಯೇ ಬೇಕು.

ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಅನಂತರ ಬಂದ ಚಾಮರಾಜರ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ತಾತಂದಿರಾದ ದುರ್ಗದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕಲಾಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಿ ಒಳನಾಡು ಹಾಗೂ ಹೊರನಾಡುಗಳಿಂದ ಕಲಾವಿದರು ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಕಲಾಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಂತ್ರದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳಕು ಕಂಡಿವೆ. ಅವನ್ನು ಬಹುಪಾಲು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದ ಹೊರನಾಡಿನ ಕಲಾವಿದರಾದ ಜರ್ಮನಿಯ ಜೆರಾರ್ಡ್‌ಟನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ಟರ್ಲಿನ್, ಶಿಲ್ಪಿ ಕೋಲ್‌ಟನ್, ವೆಕ್ಸ್‌ಲರ್ ಅಲ್ಲದೆ ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಸೋದರ ರಾಮವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರ ತೈಲವರ್ಣದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಈ ಕಲಾಗಾರದ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಜಪೂತ, ಮೊಗಲಾಯಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಯ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ದಸರಾ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ಕೊಂಡು ಈ ಕಲಾಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಅಜ್ಜೀಜ್, ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಕೆ. ಕೇಶವಯ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಿದರೂ ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : ತೈಲ ಹಾಗೂ ಜಲವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಸಾದೃಶ್ಯದ ಕೃತಿಗಳು: ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಚಿತ್ರಣಗಳು; ಪ್ರಕೃತಿ ದೃಶ್ಯಗಳು; ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ, ಗಂಧದ ಮರದಲ್ಲಿ, ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಕರಕೌಶಲದ ವಿವಿಧ ಸುಂದರ ವಸ್ತುಗಳು; ಕತ್ತಿ, ಗುರಾಣಿ, ಫಿರಂಗಿ, ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿಗಳು; ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು; ವಿವಿಧ ರೂಪದ ನಾನಾ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು.

ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕೆಳಭಾಗದ ಹನ್ನೊಂದು ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಲ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ 8 ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. 1961ರಲ್ಲಿ ಜಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲಂ ಅವರು ಕಲಾವಿದ ರಾಮನರಸಯ್ಯನವರ ಸಹಾಯದೊಂದಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಜೋಡಿಸಿದರು.

ಸದಾ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಹಲ್ದಂಕರ್ ಅವರು ರಚಿಸಿದ, ಬೆಳಗುವ ದೀಪ ಹಿಡಿದು ನಿಂತ ಯುವತಿಯ ಚಿತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು; ಇದು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದೆ. ಅಬನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ

ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಯ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೀಣೆ ಹುಚ್ಚು ಮತ್ತು ಮಹಾಶಿವಾರಾತ್ರಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕುಸುರಿ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ವರ್ಣಸಂಯೋಜನೆ ಅಪ್ರತಿಮ ವಾದುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ತನ್ನತನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

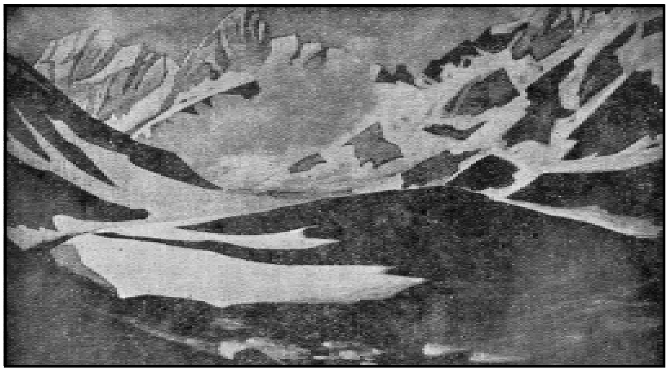

ಹಿಮಾಲಯ-ಜಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರ : ಕಲಾವಿದ ನಿಕೊಲಾಸ್ ರೋರಿಕ್‌ನ ಕೃತಿ

ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮನ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈತ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಭಾರತದ ಕಲಾವಿದ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇವನ ಹದಿನಾರು ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ತೈಲವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂಥವರ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಸೆಳೆಯದಿರವು. ಎರಡನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಹಜಾರದಲ್ಲಿರುವ ಇವನ

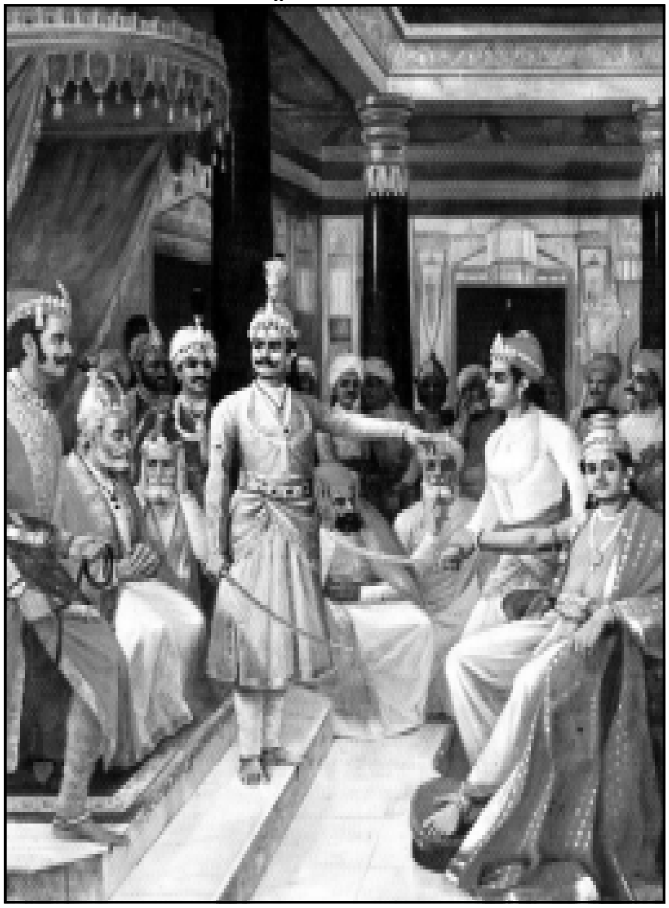

ಕೃಷ್ಣದೌತ್ಯ-ರವಿವರ್ಮನ ಕಲಾಕೃತಿ

ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮೋಹಿನಿ. ಮಲಬಾರ್ ಹೆಣ್ಣು, ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವ ಮಗು, ದಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಾಗರದರ್ಪಹರಣ, ಕೀಚಕನ ಮನೆಯತ್ತ ಸಾಗಿರುವ ದ್ರೌಪದಿ-ಸೈರಂಧ್ರಿ, ಪತ್ರಲೇಖೆ ಶಕುಂತಲ, ಮತ್ಸ್ಯಗಂಧಿ, ಹಂಸಗೀತೆ, ರಾವಣ ಜಟಾಯು ವಧೆ, ಇಂದ್ರಜಿತು ವಿಜಯ, ಕೃಷ್ಣದೌತ್ಯ, ರಾಮಬಲರಾಮ ಮುಂತಾದವು ಅಮೋಘವಾಗಿವೆ.

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾರುವ ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದವ ರಾಮವರ್ಮ. ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಎಡಭಾಗದ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬದ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜರ ದಸರಾ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ವಡಿಯವರ ದರ್ಬಾರು ಚಿತ್ರವೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೆ, ಗಾಜಿನ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಉಬ್ಬಚ್ಚಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ.

ಸಭಾಂಗಣದ ನಡುವೆ ರೇಷ್ಮೆಯ, ಕಾಗೆಬಂಗಾರದ ಜಪಾನೀ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಹೈದರ್, ಟಿಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲಿತೋ ಹಾಗೂ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳೂ ಮೈಸೂರು, ಹೈದರಾಬಾದು, ತಿರುವಾಂಕೂರು ಮುಂತಾದ ಅರಸರ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆ.

ಮೊದಲ ಒಳಾಂಗಣಗಳಿಗೆ ಬಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರುಗಳ ಬೃಹದಾಕಾರದ ತೈಲವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕೆಲವು ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿನ ಅರ್ಧ ದೇಹಾಕೃತಿಗಳೂ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿರುವ ರೂಪಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಂಗ್ಲ ಚಿತ್ರಕಾರ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ 1853ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ, ಮುಮ್ಮಡಿಯವರೊಡನೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದರ್ಬಾರು ಚಿತ್ರ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನನ್ನೂ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಮತ್ತೊಂದು ಒಳಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರರ ವೈಕ್ಸ್ ಸ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಜರಾಲ್ಡೀನ್ ರಚಿಸಿದ ನಾಲ್ವಡಿಯವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಮೋಘವಾಗಿವೆ. ಉಡ್‌ವಿಲ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಕಾರ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬದ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚಾಮರಾಜರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದವ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಜೀಜ್, ಕೇಶವಯ್ಯ, ನಾಗರಾಜು, ರಾಮನರಸಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ರಾಜರುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1900ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವೈಕ್ಸ್‌ಸ್ಲರ್ ತುಂಬ ಶ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೆಯ ಒಳಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಂತ್ರದ ಅನೇಕ ತೈಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ; ಗಾಜಿನ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿವೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿವೆ. ಆನೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಖೆಡ್ಡಾದ ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಮವರ್ಮ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿ ಸ್ಕಾಟ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಟ್, ಗ್ಲ್ಯಾಡ್‌ಸ್ಟನ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಗೋರ್ಡನ್ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಮುಂತಾದವರ ರೂಪಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದ ಟಿಷನ್ ಹಾಗೂ ರೂಬನ್ಸರ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ರೆಂಬ್ರಾಂಟನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದ ಎನ್.ಜಿ.ಪಾವಂಜೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಕಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವೂ ಅಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಒಳಾಂಗಣಕ್ಕೆ ಲಗತ್ತಿಸಿರುವ ಸುಮಾರು ಏಳು ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋರಿಕ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ, ರಜಪೂತ, ಮೊಗಲಾಯಿ ಶೈಲಿಯ, ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನೇಕವನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ರೋರಿಕ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ, ಲಡಾಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಆರು ಪ್ರಕೃತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಜಪೂತ ಮತ್ತು ಮೊಗಲಾಯಿ ತಂತ್ರದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಂಬದಿಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಳಗಡೆಯ ಮೊದಲ ಹಜಾರದ ಬಲಕೋಣೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಹಂತಗಳನ್ನು ಏರಿ ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹದಿನೈದು ಜಲವರ್ಣದ ನಿಸರ್ಗಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಲಖ್‌ನೌ, ಗುಜರಾತ್, ಮದ್ರಾಸು, ಆಂಧ್ರ, ಶಾಂತಿನಿಕೇತನ, ನವದೆಹಲಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಕೇರಳ, ಅಜ್ಮೀರ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ರಚಿತವಾದ 110 ಚಿತ್ರಗಳು ಮೊದಲ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಯೋಗ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವು; ಕೆಲವು ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿತ್ರಗಳು.

ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ಐದು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೇ ಒಂದು ಕೋಣೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳೀ ಶೈಲಿಯ ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ಗಗನೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕುರ್, ಅಬನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕುರ್, ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತದ ಪ್ರಮೋದಕುಮಾರ ಚಟರ್ಜಿಯವರಿಂದ ರೂಪಿತವಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿವು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳಿಗೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆ ಇದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಎಸ್.ಎಲ್. ಹಲ್ದಂಕರ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಯಾದ ಬೆಳಗುವ ದೀಪ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಕೇಶವಯ್ಯ, ಸುಬ್ಬಕೃಷ್ಣ, ರಾಮಚಂದ್ರ, ವೀರಪ್ಪ, ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ರಾಮನರಸಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರವು.

ಪಾರಸಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸುವ ಲಖನೌನ ರಹಮಾನ್ ಚುಗ್ತಾಯ್‌ನ ಒಂಬತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳು ಬೇರೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಅನಂತರ ರಂಗಮಹಲಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಹಂತಗಳ ಕೋಣೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ತೂಗಹಾಕಿರುವ ಹದಿನಾರು ಜಲವರ್ಣದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಹಲಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟೊಡನೆ ವಿವಿಧ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಅದರ ಪಕ್ಕದ ಸಭಾಂಗಣದ ಭಿತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜರುಗಳು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಇಸ್ಪೀಟಿನಂತೆ ಆಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಜೀಫದ ಎಲೆಗಳಿವೆ.

ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಿಂದ ಕೆಳಭಾಗದ ಹಿಂಬದಿಯ ನಾಲ್ಕನೇ ಗಾಜಿನ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಕಂಚು, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ಗಂಧ, ಮತ್ತು ದಂತದ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಅಪರೂಪದ ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ತಂಜಾವೂರಿನ ಕಡೆಯ ತಾಮ್ರದ ತಟ್ಟೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಉಬ್ಬಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದ್ರೌಪದಿ ಕಲ್ಯಾಣ, ಪಗಡೆಯಾಟ, ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ, ಭೀಮ ದುರ್ಯೋಧನರ ಕಾಳಗ, ಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಯುದ್ಧ ಇವನ್ನು ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ದೇವಾಲಯ ಮಾದರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ (ಚಂದನದ ಕೃತಿ). ಸೊರಬದ ಗುಡಿಗಾರ ವಾಮನಪ್ಪನವರ ಕಲಾಕೃತಿ

ದಂತದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಜಿಂಕೆ, ನಾಯಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ಬೀಸಣಿಗೆ, ದುರ್ಬೀನು, ಫಿರಂಗಿ, ಭರಣಿ, ಪಗಡೆ ಆಟದ ವಸ್ತುಗಳು, ಎತ್ತಿನಗಾಡಿ, ವೇಣುಗೋಪಾಲ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ಶ್ರೀರಾಮ ಮುಂತಾದ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ, ಕೈಗನ್ನಡಿ, ಬಾಚಣಿಗೆ, ಸೀರಣಿಗೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ದಂತದ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಮೈಸೂರಿನ ವೈ. ಸುಂದರಯ್ಯನು ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ರೂಪಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಚಣಿಗೆಗಳ ಎಡಬಲ ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮರಾವಣರ ಯುದ್ಧ, ರಾವಣನ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿನ ಸೋಲು, ಗಜೇಂದ್ರಮೋಕ್ಷ, ಶೇಷಶಯನ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಶ್ರೀರಾಮನ ವಾನರಸಭೆ ಮುಂತಾದುವು ಅತ್ಯಂತ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವಾಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗುವಂತಿವೆ. ಒಂದು ಕೈಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಂಡವನೃತ್ಯ ಶ್ರೀರಾಮ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ-ಮೋಹಕ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಸೀಸೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಂದಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ರಾಜನ ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಕಿಕಾಳಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಶಿವಾಜಿ, ಗಾಂಧಿ, ಕೃಷ್ಣ, ಈಶ್ವರ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ತಾಜಮಹಲ್ ಮತ್ತು ನವಿಲುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕೃಷ್ಣಗಿರಿಯ ವೈದ್ಯನಾಥನ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ.

ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಸೀತಾಪಂಚವಟಿ, ಕೃಷ್ಣಜಲಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ರಚಿಸಿದವ ಸೊರಬದ ಸಿದ್ದಾಪುರ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ. ಅಹಲ್ಯಾ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೊರಬದ ಗುಡಿಗಾರ ವಾಮನಪ್ಪ, ಎಚ್. ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರು ಸುಂದರವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಈಶ್ವರ, ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ನೇಪಾಳದ ಕೃತಿಗಳು ನವರತ್ನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಹಂಪೆಯ ಕಾವಲು ಗೋಪುರ. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿಯವರ ವರ್ಣಚಿತ್ರ

ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಹಳೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಮಾದರಿಯೊಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಮಡದಿಯ ಮರದ ಮೇನೆಯೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೆರೆದ ನೂರ ಎರಡು ವಿವಿಧಾಕಾರದ ಸುಂದರ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕೈಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಮರದ ರಥದ ಮಾದರಿಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಶಾಲುಗಳೂ ಮೊಸಳೆಯ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚಾಮುಂಡಿ ಪಾದದ ಕೃತಿಯೂ ಇವೆ. ಚಿತ್ರ ಕೊರೆತದ ತೆಂಗಿನ ಕರಟದ, ನಾನಾ ಆಕಾರದ ರೂಪದ ಕತ್ತಿಗಳು, ಗುರಾಣಿಗಳು, ಬಂದೂಕುಗಳು, ಇತರ ಆಯುಧಗಳು, ಗಂಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ನೆರೆಯ ಕೋಣೆಯೆಲ್ಲ ಪೂಜಾಮಂದಿರ, ಅದರ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾದ ಈ ಕಲೆಯ ಆಗರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. (2003-04ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಒಳಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಜಯತೀರ್ಥ : ದ್ವೈತವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸ, ವೇದಾಂತಿ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು

ಈತ ಬರೆದ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೇ ಮೊರೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಈತ ಟೀಕಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಜನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಧ್ವವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಹಾದ್ವಾರವಿದ್ದಂತಿದೆ ಈತನ ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ. ತತ್ತ್ವವಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸಂಪಾದನೆಗೆ ಈತನ ವಾದಾವಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮನ್ ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಈತನ ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥ. ಮಾಧ್ವದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ಪರಮ ಸಮರ್ಥನಾತ್ಮಕವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವಿದು. ತಾನು ಶಬ್ದಾಬ್ಧಿಯ ಗಾಢತೆಯನ್ನೂ ನಿಗಮಚರ್ಚಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದವನಲ್ಲವೆಂದು ಜಯತೀರ್ಥ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನಾದರೂ ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಸುಧಾ ವಾ ಪಠನೀಯಾ, ವಸುಧಾ ವಾ ಪಾಲನೀಯಾ– ಸುಧಾ ಓದಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನಾಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಆಗಿನ ಆದರ್ಶವಾಗಿತ್ತು. ವೇದಾಂತಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಂಥ ಮನ್ನಣೆಯಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಈತನ ಟೀಕೆಗಳೇ ಅಧಿಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೈದರಾಬಾದು ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾರಣನಾದವ ಜಯತೀರ್ಥ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೇಡಂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗಿಣೀನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮಳಖೇಡ (ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ ಮಾನ್ಯಖೇಟ) ಈತನ ಕಾರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಜಯತೀರ್ಥನ ಕಾಲ 14ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಂಗಳವೇಡೆ ಗ್ರಾಮದ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಈತ ಜನಿಸಿದ. ಈತನ ಬಾಲ್ಯನಾಮ ಧೋಂಡೂ ಪಂತ ಎಂದು. ತಂದೆ ರಘುನಾಥರಾಯ. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನಾದ್ದರಿಂದ ಜಯತೀರ್ಥ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಉಂಡು ತಿಂದು, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ, ಓಡಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತ ದೊಡ್ಡವನಾದ. ಒಮ್ಮೆ, ಮದುವೆಯಾದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿಯೇ, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಹೊರಟ ಕುಮಾರ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಭೀಮಾ ನದಿಯನ್ನು ತಲಪುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಗಿ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾಯಿತಂತೆ. ಭೀಮಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಈಜುಬಿಟ್ಟು ಕುದುರೆ ಮುಳುಗುವಷ್ಟು ಬಂದ ನದೀ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಬಾಯಿ ಹಚ್ಚಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದನಂತೆ. ಎದುರಿನ ದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ವೃದ್ಧ ತಾಪಸ ಯತಿ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥ ಈ ತರುಣನನ್ನು ಕೂಗಿ ಕರೆದು ಕಿಂ ಪಶುಃ ಪೂರ್ವದೇಹೇ–ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನೀನು ಪಶುವೇನಾದರೂ ಆಗಿದ್ದೆಯಾ–ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ದೇಶಪಾಂಡೆಯ ಜಾಗ್ರತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು ; ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಎತ್ತೆಂಬ ಭಾವ ಸ್ಫುರಿಸಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ದ್ವೈತ ವೇದಾಂತ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥನೆಗಳ ಭಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಈತನಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಯಿತು. ಯುವಕ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಆಚೆಯ ದಡ ತಲಪಿ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥನ ಅಡಿಗೆರಗಿದ. ಈ ತೇಜಸ್ವೀ ಯುವಕನ ಭವಿಷ್ಯ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಯತಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ತರುಣ ದೇಶಪಾಂಡೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥನಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದೇಶಪಾಂಡೆಯಾಗಿದ್ದ ತರುಣ ಜಯತೀರ್ಥಯತಿಯಾದ; ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ತೊಡಗಿದ.

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯ ತೀರ್ಥ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ, ಮಹಾತಪಸ್ವಿ, ವಿದ್ವಾಂಸ. ಅವರ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಜಯತೀರ್ಥ ಅವರಿಗಿಂತ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅದ್ವೈತ ಯತಿಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಇಬ್ಬರೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಮಾನ್ಯಖೇಟ, ಮಳಖೇಡವಾಗಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದುದು ಜಯತೀರ್ಥನಿಂದ. ಅಲ್ಲಿನ ಕಾಗಿಣೀನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಜಯತೀರ್ಥನ ವೃಂದಾವನ ಇದೆ. ಆತ ಕುಳಿತು ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗುಹೆಯೊಂದು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಾದಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯರಗೋಳವೆಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರದ ಮರಡಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಜಯತೀರ್ಥನ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯನ್ನು ಟೀಕಾರಾಯರ ಪಂಚಮಿಯೆಂದು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಜೆ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಜಯದೇವ[1] : ಶೃಂಗಾರಪ್ರಧಾನವಾದ ಗೀತಗೋವಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ಈ ಕವಿಯ ಜೀವಿತವೇ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ಕವಿಸಮಯ. ಆದರೆ ಈತನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಿಖರವಾದ ವಿವರ ಅಷ್ಟಾಗಿ ದೊರೆಯದು. ಗೀತಗೋವಿಂದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಶಂಕರಮಿಶ್ರನ ರಸಮಂಜರೀ, ರಾಣಾಕುಂಭನ ರಸಿಕಪ್ರಿಯಾ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಮಾಲಾ ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಗ್ರಂಥ–ಇವುಗಳ ಹಾಗೂ ಜನಜನಿತವಾದ ಕಿಂವದಂತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈತನ ಜೀವಿತವನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿಯುವ ವಿವರ ಇಷ್ಟು: ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ; ಬಂಗಾಳದ ಕೆಂದುಬಿಲ್ವ ಅಥವಾ ಕೆಂದೂಲಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಭೋಜದೇವ, ತಾಯಿ ರಾಮಾದೇವಿ. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಭಾವುಕಪ್ರಕೃತಿ ಈತನಿಗೆ ಎಳೆತನದ ಗೆಳೆಯನಾದ ಪರಾಶರ ಎಂಬ ರಸಿಕನ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಉದ್ದೀಪ್ತವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂಗಾಳದ ದೊರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇನನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಚರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಒಬ್ಬನೆನಿಸಿದ. ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತನಾದ ಈತನ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಗೀತಗೋವಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಒಂದೆಡೆ ತನ್ನನ್ನು ಪದ್ಮಾವತೀ ಚರಣಚಾರಣಚಕ್ರವರ್ತೀ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪತ್ನಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಗೀತಗೋವಿಂದದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಗೇಯ ಪದ್ಯಗಳ ಹನ್ನೆರಡು ಸರ್ಗಗಳು, ಮಧ್ಯೆ ಹಲವಾರು ಸಂಯೋಜನಾ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಿ ಇಡಿಯ ಕಾವ್ಯ ರಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅಷ್ಟಪದಿ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಿರುವುದುಂಟು.

ಈ ಕಾವ್ಯ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕೇರಳದವರೆಗೆ, ಗುಜರಾತಿನಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನವರೆಗೆ ನಟವರ್ಗದವರಿಂದ, ದೇವದಾಸಿಯರಿಂದ, ಹಲವಾರು ರಾಗ ನಾಟ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಅದ್ಭುತ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಇದು ನಿಸ್ಸೀಮ ಭಕ್ತಿಯ ಆವಿಷ್ಕಾರ, ರಸಿಕರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮನಮೋಹಕವಾದ ಶೃಂಗಾರದ ಉದ್ಗಾರ; ಸಂಗೀತಲೋಲರಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ರಾಗಲಹರಿಯ ಚಮತ್ಕಾರ, ಕವಿಯೇ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ "ನಿಮಗೆ ಹರಿಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದುದಾದರೆ, ಅಥವಾ ವಿಲಾಸಕಲಾವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವಿರುವುದಾದರೆ, ಮಧುರ; ಕೋಮಲ ಗೀತ ಪದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ನನ್ನ ರಚನೆಯನ್ನು ಸವಿಯಿರಿ" – ಎಂದು ಕೋರಿದ್ದಾನೆ.

ಗೀತಗೋವಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದು, ಕಥಾಭಾಗವಂತೂ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ಇರುವುದೆಲ್ಲ ವರ್ಣನೆ, ಸಂಗೀತ, ಶೃಂಗಾರ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹನ್ನೆರಡು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣನಾ ಪದ್ಯಗಳೂ, ಗಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬರೆದ ಹಾಡುಗಳಾದ ಅಷ್ಟಪದಿಗಳೂ ಇವೆ. ಅಷ್ಟಪದಿಗಳ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಎಂಬ ಅಂಕಿತ ತಪ್ಪದೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಮಂಗಳ, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಕವಿವಿಚಾರ; ಆಮೇಲೆ ದಶಾವತಾರ ಸ್ತೋತ್ರ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ರಾಧೆ ವಿರಹೋತ್ಕಂಠಿತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಸಖಿ ಬಂದು ವಸಂತ ಋತುವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಾಳೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೋಪಿಯರೊಡನೆ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೃಷ್ಣನನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ರಾಧೆಗೆ ಅಸೂಯೆ ಕೆರಳುತ್ತದೆ. ತಾನಾಗಿ ಅವನತ್ತ ಅಭಿಸಾರಿಕೆಯಾಗಲು ಇದು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಿರಹದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತ ಕುಂಜವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಧೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅತ್ತ ಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಇದರ ಅರಿವಾಗಿ, ಮಿಕ್ಕ ಗೋಪಿಯರಿಂದ ದೂರ ಸರಿದು ರಾಧಾವಿರಹದಿಂದ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ. ಯಮುನಾತೀರದ ಒಂದು ಕುಂಜದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತ ಕೃಷ್ಣ ದೂತಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ರಾಧೆಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೂತಿ ಬಂದು ರಾಧೆಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ವಿರಹತಾಪವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾಳೆ; ಹಾಗೆಯೇ ರಾಧೆಯ ಸಖಿಯೂ ಕೃಷ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಧೆಯ ವಿರಹಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ರಾಧೆಯನ್ನು ಹೋಗಿ ಕಂಡು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಬರುವುದು ತಡವಾಯಿತೆಂದು ರಾಧೆಯ ಪ್ರಣಯಕೋಪ ಮತ್ತೆ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಎಷ್ಟು ಒಲಿಸಿದರೂ ರಾಧೆಯ ಕೋಪ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸಖಿ ರಾಧೆಯನ್ನು ಸಂತೈಸಿ ಆಭಿಸಾರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ರಾಧೆ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿರಹವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಅಭಿಸಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವರ ಸಮಾಗಮದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿರದೆ ರಾಸಲೀಲೆಯ ವಿಲಾಸವನ್ನೂ ಶೃಂಗಾರರಸದ ನಾನಾ ಪರಿಗಳನ್ನೂ ಗೀತಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಧ್ವನಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಗೀತಗೋವಿಂದದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಟ ಭಾವಗೀತೆ, ಆವೇಶಪೂರ್ಣ ಭಕ್ತಿಸ್ತೋತ್ರ, ನಾಟಕೀಯ ಸಂವಾದಶೈಲಿ, ಅಭಿನಯಯೋಗ್ಯ ನಾಟ್ಯಕಲಾಸಾಮಗ್ರಿ, ಚಿತ್ರಮಯ ಭಾವಸಂಪತ್ತು, ಶೃಂಗಾರನಿರ್ಭರ ಕವಿತಾಪ್ರವಾಹ–ಎಲ್ಲವೂ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿ, ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಉತ್ಕಂಠಿತೆ, ಪ್ರೋಷಿತಭರ್ತೃಕೆ, ವಾಸಕಸಜ್ಜೆ, ವಿಪ್ರಲಬ್ಧೆ, ಖಂಡಿತೆ,

ಕಲಹಾಂತರಿತೆ, ಅಭಿಸಾರಿಕೆ, ಸ್ವಾಧೀನಪತಿಕೆ ಎಂಬ ಶೃಂಗಾರನಾಯಿಕೆಯರ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಹಾವಭಾವ ವಿಲಾಸಗಳ ಬಣ್ಣನೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಅಭಿಲಾಷೆ, ಚಿಂತೆ, ಸ್ಮರಣ, ವ್ಯಾಧಿ, ಆವೇಗ–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಾಭಿಮತ ಸಂಚಾರೀ ಭಾವಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಪರಿಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಶೈಲಿಯಲ್ಲಂತೂ ಹೊಸದೊಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮಾರ್ಗವೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟಂತಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನವರ ಮೇಲೆ ಜಯದೇವನ ಪ್ರತಿಭೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಜಾತಿಯ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದವರೆಲ್ಲ ಹತ್ತಾರು ಮಹಾಕವಿಗಳು –ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಜಯದೇವನ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಾಧಾಮಾಧವರ ಬದಲು, ರಾಮ–ಸೀತೆಯರದೆಂದೋ, ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿಯರದೆಂದೋ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಗೀತಗೋವಿಂದದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎಸ್.ವಿ.ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟರ ಕೃತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು.

ಕಾಳಿದಾಸನಂಥ ಮಹಾಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿಯಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಜಯದೇವನಿಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಸಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ, ಪದವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಸಮರ್ಥನಾದ ಕವಿ. ಒಂದೊಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಈತನ ರಸಿಕತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಮನೋಹರವಾದ, ಅಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ, ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಮಧುರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಿರುವಷ್ಟು ಜಾಣ್ಮೆ ಬೇರಾವ ಕವಿಗೂ ಇರದು. ರಾಗಬದ್ಧವಾದ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಚತುರ. ಕೇದಾರ, ಗುರ್ಜರೀ, ಗುಣಕರೀ, ದೇಶಾಂಕ, ಭೈರವ, ವರಾಢಿ, ವಿಭಾಗ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೇಯಗುಣಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.; ಯು.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಜಯದೇವ[2] : ಸು. 1200 ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕ, ನಾಟಕಕಾರ. ಪ್ರಸನ್ನರಾಘವ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಚಂದ್ರಾಲೋಕ ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದವ. ಈತ ವಿದರ್ಭದೇಶದವ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಮಹಾದೇವ, ಸುಮಿತ್ರೆ ಈತನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು. ತನ್ನ ನಾಟಕದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಸ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಬಾಣ ಮತ್ತು ಮಯೂರ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಲ್ಹಣ ತನ್ನ ಸೂಕ್ತಿಮುಕ್ತಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭೋಜ ಈ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈತ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಮತ.

ಪ್ರಸನ್ನರಾಘವ: ಏಳು ಅಂಕಗಳ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ರಾಮ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವವರೆಗಿನ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕಳೆಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿ ಮೂಲಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮುಚಿತವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನೇರಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ವಿಚಾರದೊಡನೆ ನಾಟಕ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ವನವಾಸ, ಯುದ್ಧ, ಚಂದ್ರೋದಯ, ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ದಾರಿ ಇವುಗಳ ದೀರ್ಘವರ್ಣನೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಒಟ್ಟು 392 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ.

ಪಾತ್ರಗಳ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಚಮತ್ಕಾರಗಳೇ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಾಟಕದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು:

ಪ್ರತ್ಯಂಕಮಂಕುರಿತ ಸರ್ವರಸಾವತಾರ ।
ನ್ನವ್ಯೊಲ್ಲಸತ್ಕುಸುಮ ರಾಜಿವಿರಾಜಿಬಂಧಮ್ ॥
ಘರ್ಮೇತರಾಂಶುರಿವ ವಕ್ರತಯಾತಿರಮ್ಯಂ ।
ನಾಟ್ಯಪ್ರಬಂಧಮತಿಮಂಜುಲಸಂವಿಧಾನಮ್ ॥

ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದರೆ ನಾಟಕದ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನನೂ ಕವಿತಾನಿಪುಣನೂ ಕಲ್ಪನಾಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಶೈಲಿ ರಮಣೀಯವೂ ಹೃದಯಂಗಮವೂ ಆಗಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿವೆ. ಮನೋಹರವಾದ ಕವಿತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ನಾಟಕ ಇಂಪಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಾಲೋಕ: ಈ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ 350 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ವಾಗ್ವಿಕಾರ, ದೋಷನಿರೂಪಣ, ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣ, ಗುಣನಿರೂಪಣ, ಅಲಂಕಾರನಿರೂಪಣ, ರಸಾದಿನಿರೂಪಣ, ಧ್ವನಿನಿರೂಪಣ, ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ, ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣ, ಅಭಿಧಾನಿರೂಪಣ–ಎಂಬುವು ಇಲ್ಲಿನ ಹತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಪ್ರಕರಣ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈತ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳೊಡನೆ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನಂತೆ ಅಲಂಕಾರಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಮಂಜಸ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಆಲಂಕಾರಿಕರೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತನೆನಿಸಿದ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತ ಚಂದ್ರಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಕುವಲಯಾನಂದ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕರು ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜಯದೇವ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಟಿ.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಜಯದ್ರಥ : ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಸಿಂಧುದೇಶದ ಅರಸ ವೃದ್ಧಕ್ಷತ್ರನ ಮಗ. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಗಳಾದ ದುಶ್ಶಲೆಯ ಪತಿ. ಇವನನ್ನು ಸೈಂಧವ ಎಂದೂ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಳ್ವರಾಜಪುತ್ರಿಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಈತ ಕಾಮ್ಯಕ ವನಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಂಡವರ ಪತ್ನಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಹಗೊಂಡು ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ರಥದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭೀಮ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುಶ್ಶಲೆ ಹಾಗೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಗಾಂಧಾರಿಯರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬಾರದೆಂದು ಅರ್ಜುನಾದಿಗಳು ಭೀಮನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಾರಾಗಿ ಭೀಮ ಇವನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಮಾಡದೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟಿದ್ದ ಜಯದ್ರಥ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸದೆ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು, ಗಂಗಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಶಿವನಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ನಾಲ್ವರು ಪಾಂಡವರನ್ನು ಒಂದು ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ಗೆಲ್ಲುವ ವರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತಯುದ್ಧದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ದಿನ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಒಳಹೊಕ್ಕ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಕೊಲೆಗೆ ಜಯದ್ರಥ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ, ಕುಪಿತನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಅಸುನೀಗುತ್ತಾನೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಯಪಾಲ : ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರಾದಿಂದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಲಂಘಾನ್ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಉದಬಾಂಢಪುರದ ಹಿಂದುಷಾಹಿ ವಂಶದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. 977–997ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನಿಯನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ಇವನ ಸಮಕಾಲೀನ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಸಮನಿಡ್ ರಾಜರಿಗೆ ಸೇರಿದ ತುಖಾರಿಸ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಖುರಾಸಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಪ್ತಗಿನ್‍ಗೆ ಮೊದಲು ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಯಜಮಾನ ಜಾಬೂಲಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಅಬೂಬಕರ್‍ನಿಂದ ಕಸಿದು ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಘಜ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಆತನ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ಜಯಪಾಲನೊಡನೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಕಾದಿದ. ಅಲ್ಪ್ತಗಿನನ ಅನಂತರ ಇಷಾಖ್ ಮತ್ತು ಬಲ್ಕಾತ್ಗಿನ್ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಘಜ್ನಿಯನ್ನಾಳಿದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪೀರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ದಂಗೆ ಎದ್ದಾಗ ಜಯಪಾಲ ತನ್ನ ಸೇನೆಯೊಂದನ್ನು ಘಜ್ನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಚರ್ಖ್ ಬಳಿ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ಅದನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. 977ರಲ್ಲಿ ಪೀರಾಯ್‍ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಜಯಪಾಲನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಜಯಪಾಲ ಕೊನೆಗೆ ಅನೇಕ ಆನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಸಬಕ್ತಗಿನನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಲಂಘಾನ್ ಮತ್ತು ಘಜ್ನಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಉಕ್ಷಘುಜ್ಞಾಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು (986–87). ಜಯಪಾಲನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ಮೋಸಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಜಯಪಾಲನ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಭೀತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ. ಮಳೆಯಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಮದ ಚಳಿಯನ್ನು ಜಯಪಾಲನ ಸೈನಿಕರು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಹೋದಾಗ ಯುದ್ಧ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಾಗ ಕೋಪಗೊಂಡ ಸಬಕ್ತಗಿನ್ ಜಯಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಲಂಘಾನ್‍ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜಯಪಾಲ ತೋಮರ, ಚಾಹಮಾನ, ಚಂದೇಲ ಅರಸರು ಕಳುಹಿಸಿದ ಸೈನ್ಯದ ನೆರವಿನೊಡನೆ ಸಬಕ್ತಗಿನನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಆ ಬಾರಿ ಪೆಷಾವರ್ ವರೆಗೂ ಸಬಕ್ತಗಿನನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಸಬಕ್ತಗಿನ್ 997ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಮರುವರ್ಷ ಆತನ ಮಗ ಮಹಮೂದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. 1000 ಮತ್ತು 1001ರಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಬಾರಿ, ಅವನೂ ಜಯಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಸೋತಾಗ ಜಯಪಾಲ 25,000 ದೀನಾರಗಳನ್ನೂ, 25 ಆನೆಗಳನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಒಪ್ಪಿ ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಒತ್ತೆಯಾಗಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗ ಆನಂದಪಾಲ ಆ ಕರಾರನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡನಾದರೂ ಸೋಲಿನ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದ ತನಗಾದ ಅವಮಾನವನ್ನು ತಾಳಲಾಗದ ಜಯಪಾಲ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ (1001). (ಎಚ್.ಕೆ.; ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಜಯಪುರ : ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಸ್ಥಾನ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ; ಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ 1120 ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ, ದೆಹಲಿಯಿಂದ 307ಕಿಮೀ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,117.8 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,073,350 (2011). ಜಯಪುರವು ಭಾರತದ ಹತ್ತನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು ಶೇ. 77, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಶೇ. 17, ಜೈನರು ಶೇ. 4, ಕ್ರೈಸ್ತರು ಶೇ. 0.5,

ಮತ್ತು ಸಿಖ್ಖರು ಶೇ. 0.5 ಇದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 76.44; 1000 ಗಂಡಸರಿಗೆ 898ರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 431 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಜಯಪುರ ಭಾರತದ ಸುಂದರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಣ್ಣ ಪಾಟಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪಾಟಲ ನಗರವೆಂದು (ಪಿಂಕ್ ಸಿಟಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 1727ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜ ಸವಾಯಿ ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರದ ರಚನಾಕೌಶಲ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ನಗರವನ್ನು ಚತುರಸ್ರಾಕಾರದ ಆರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕೋಟೆಗಳೂ ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹವಾ ಮಹಲ್, ಅಂಬರ್ ಕೋಟೆ, ಜೈಗರ್ ಕೋಟೆ, ನಹಾರ್‌ಗರ್ ಕೋಟೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಹಿಂದಿನ ಜಯಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೊರೆಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈ ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಪುರದ ಜಂತರ್ ಮಂತರ್ ಬಲು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದದ್ದು. ಇದು ಜಯಸಿಂಹ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು **(ನೋಡಿ- ಜಂತರ್-ಮಂತರ್)** 1718-1734ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಜಯಪುರದ ಅರಮನೆ ಏಳು ಮಹಡಿಗಳ ಮಹಾಸೌಧ. ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ದಿವಾನ್-ಇ-ಖಾಸ್, ಪೀತಮ್ ನಿವಾಸ್, ರಂಗಮಂದಿರ, ಶೋಭಾನಿವಾಸ-ಇವು ಈ ಅರಮನೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳು. 1616ರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ದೊರೆ ಜಹಾಂಗೀರನೊಡನೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸರ್

ಹವಾಮಹಲ್

ಥಾಮಸ್ ರೋ ನಡೆಸಿದ ಮಾತುಕತೆಯ ಚಿತ್ರವೂ ಅಬುಲ್ ಫಜಲನಿಂದ ಅನುವಾದಗೊಂಡ ಮಹಾಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೂ ಉಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದಿನ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿಭಾಗದ ಪ್ರತೀಕ. ಹಸಿರುಹುಲ್ಲಿನ ಹಾಸಿಗೆಗಳು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿಳಿಗೊಳಗಳು, ನೀರುಬೀಳುಗಳು ಇರುವಂಥ ಉದ್ಯಾನದಿಂದ ಅರಮನೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. 1803ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ರಾಜಾ ಜುಗ್ಗಲ್‌ಸಿಂಗ ಅರಮನೆಯ ಕಿಲಕಿಲಾಟದಿಂದ ದೂರವಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಈ ಉದ್ಯಾನವನದ ಜಲಾಶಯಗಳ ಪ್ರಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅಂತಃಪುರದ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ರಾಣಿಯರೊಡನೆ ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ನಾಯಿಯೊಂದರ ಮುಖಾಂತರ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟು. ಅದರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶ್ವಾನವೊಂದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಯಪುರದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಪಾಲನೆ-ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವೆನಿಸ್ ನಗರದ ಸೇಂಟ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಚೌಕದ ನೆನಪು ಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮೊಸಳೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮೊಸಳೆ ಕೊಳ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. 1876ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಂಟನ್ ಜೇಕಬ್ ರಚಿಸಿದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಹಾಲ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿವೆ. ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ವೈರಿಗಳ ಆಗಮನವನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಚಿಕೆಗಾಗಿ ಮಹಾರಾಜ ಇತಾರೀ ಸಿಂಗ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗಶೂಲಿಯು ಜಯಪುರದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಅಮರ ಮಹಲ್, ನಹರ್‌ಗಡ್, ಸಂಗಾನೇರ ಜೈನಮಂದಿರ-ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು. ನಗರದೊಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಜಯಪುರದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಬರ್ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಧಾನಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಜಯಪುರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 65 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಂಭಾರ್ ಸರೋವರ ರಮ್ಯವಾದ್ದು. ಜಯಪುರದಲ್ಲಿ 1947ರಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ಥಾನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

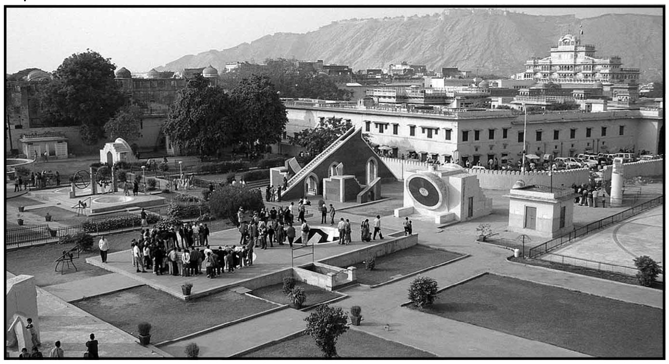

ಜಯಪುರದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ-ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ

ಜಯಪುರವು ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೈಕಸಬುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬಾಂಧನೀ ಸೀರೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಅಚ್ಚು ಹಾಕುವುದು, ಎನಾಮೆಲ್ ಕೆಲಸ, ಕುಂದಣಗೆಲಸ, ಹರಳುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಉಕ್ಕು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿಕನ್, ಮರೋರಿ ಮತ್ತು ಬೀಚಿ ಚಿತ್ರ ಕೊರೆತ, ಕತ್ತಿ-ಕಠಾರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ-ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಕಸಬುಗಳು. ರಜಪೂತ ಶೈಲಿಯ ಬಳೆಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು, ಮಡಕೆಗಳು, ದಂತದ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಆಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಜಯಪುರದ ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು. ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ದಿಲ್ಲಿ, ವಾರಾಣಸಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಸುಬುದಾರರು ಬಂದು ಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಉ.ಅ. 26^{0}23'-27^{0}51"ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 74^{0}55'-76^{0}50' ನಡುವೆ ಇದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಶಿಕಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಟೋಂಕ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಆಳ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ಸವಾಯಿ ಮಾಧೋಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನಾಗೌರ್ ಮತ್ತು ಅಜ್ಮೀರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆಲ ಕಂದು ಮತ್ತು ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ಉಸುಕು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಬಂಗಾಂಗಾ, ಧೂಂಡ್, ಮೊರೆಲ್, ಮಾಸಿ ಮುಂತಾದ ನದಿಗಳ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಉಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 25-50 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕನಿಷ್ಠ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 15.0^{0}-17.5^{0} ಸೆಂ., ಗರಿಷ್ಠ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 30.0^{0}-32.5^{0} ಸೆಂ. ಅರಾವಲೀ ಬೆಟ್ಟದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಚಿವೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು, ಗಾಜು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮರಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ; ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಕಾಡಿನ ಮರಗಳು ಸೌದೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ. ಸಾಂಭಾರ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ನಕ್ಕಿ ಬಟ್ಟೆ, ಬಾಂಧನೀ ಸೀರೆಗಳು, ದಂತದ ಆಟಿಕೆಗಳು, ಶ್ವೇತ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗಳು ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ, ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು.

ಜಯಪುರವನ್ನು ಮೊದಲು ಕಛವಾ ವಂಶದ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. 1857ರ ಬಂಡಾಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಯಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೊರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವನ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇರಿದುವು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗ ಜಯಪುರವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದವರು ಮಹಾರಾಜ ಸವಾಯ್ ಮಾನ್‌ಸಿಂಗ್. 1949ರ ಮಾರ್ಚ್ 30ರಂದು ಜಯಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನ ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು.

(ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜಯಮಾಲ : (1959-). ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ, ಹೊಸ ಅಲೆಯ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಅಭಿನಯ ಕೌಶಲವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ ಅಭಿನೇತ್ರಿ, ಬಹುಭಾಷಾ ತಾರೆ. ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತೆ, ನಿರ್ಮಾಪಕಿ. - ಜಯಮಾಲ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾಣೆ, ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 1959ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 2ರಂದು. ತಂದೆ ಜಿ. ಓಮಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಕಮಲಮ್ಮ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರೆ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ. 'ಕಾಸ್‌ದಾಯಿ ಕಂಡನೆ' (1973) ತುಳು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗ ಪ್ರವೇಶ. ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದ ಈ ತಾರೆಗೆ 'ನವಭಾರತ'

ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ಸುಮಾರು 65 ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್‌ಕುಮಾರ್ ಅವರ ಜೊತೆ ಏಳು ಜನಪ್ರಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ, ತುಳು, ಭಾಷಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಮಲೆಯಾಳಂ ಭಾಷಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಯಮಾಲ ಚಿತ್ರನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ತೊಡಗಿದರು. 'ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ' (1986) ಜಯಮಾಲ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರ. ಗಿರೀಶ್ ಕಾಸರವಳ್ಳಿಯವರ ನಿರ್ದೇಶನದ ಈ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದ 1997ನೇ ಸಾಲಿನ 'ಸ್ವರ್ಣಕಮಲ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ಜಯಮಾಲ ಅವರಿಗೆ ತೀರ್ಪುಗಾರರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

'ತಾಯಿ ಸಾಹೇಬ' 1997–98ನೇ ಸಾಲಿನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದಿಂದಲೂ ಪುರಸ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಟಿಯಾಗಿ ಜಯಮಾಲ, ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪೋಷಕ ನಟರಾಗಿ ಎಸ್. ಶಿವರಾಮ್, ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಥಾ ಲೇಖಕರಾಗಿ ಆರ್.ಎಸ್. ಲೋಕಾಪುರ (ರಂ.ಶಾ), ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಛಾಯಾಗ್ರಹಕರಾಗಿ ಎಚ್.ಎಂ.ರಾಮಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ರಮೇಶ ದೇಸಾಯಿ ಪುರಸ್ಕೃತರಾದರು. ತುತ್ತೂರಿ (2004) ಪನೋರಮಾಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಚಿತ್ರ. ಜಯಮಾಲ ಗಂಗವ್ವ, ಗಂಗಾಮಾಯಿ, ಖಂಡವಿದೆಕೊ, ಮಾಂಸವಿದೆಕೊ ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಅಲೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಮನಗಂಡು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಭಿನಯಿಸುವ ಗುಣ ಇವರದು. 'ಅಂತ' ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಬರೀಷರೊಂದಿಗೆ ಹಸಿಬಿಸಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಜಯಮಾಲರವರ ಅಭಿನಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಮುಖವನ್ನು ತೆರೆದಿಟ್ಟದ್ದು 'ತಾಯಿ ಸಾಹೇಬ'.

'ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದ ಒಳ ಹೊರಗನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಳವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವ ಜಯಮಾಲಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಲನಚಿತ್ರ ವಾಣಿಜ್ಯಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಖಜಾಂಚಿಯಾಗಿ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ದುಡಿದವರು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಂಡಳಿಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ ಖಜಾಂಚಿಯಾಗಿ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಸಮಾಜ ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಯಮಾಲಾ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬೀದಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ, ಅವರನ್ನು ಸಮಾಜದ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ಕರೆತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಶಕ್ತಿಧಾಮ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಟ್ರಸ್ಟಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಶ್ರೀಕೃಪಾ)

ಜಯಮ್ಮ ಬಿ : 1915–88. ಕನ್ನಡ ಚಲನಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದೆ. ಮೂಕಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳವರೆಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಚಲನಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ರಂಗಭೂಮಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಇವರು 1915ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ತಂದೆ ಪೊಲೀಸ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರಾಗಿದ್ದ ಟಿ.ಎನ್. ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು, ತಾಯಿ ಕಮಲಮ್ಮ. ತಾಯಿಯ ಮನೆತನದವರೆಲ್ಲ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮವಿದ್ದವರೇ. ಇವರ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಬಿ. ಸುಂದರಮ್ಮ ಕೂಡ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟಿ. ಈ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಜಯಮ್ಮನವರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವರ ತಂದೆಗೆ ಮಗಳು ಓದಿ ವೈದ್ಯಳಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ. ಆದರೆ ತಂದೆಯ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ನಿಧನದಿಂದ ಇವರ ಶಾಲಾವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಸಿಕ ಜನಾನಂದ ನಾಟಕ ಸಭೆಯವರ ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಇದೇ ಇವರ ಪ್ರಥಮ ವೃತ್ತಿನಾಟಕ.

ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದವರಾಗಿದ್ದಾಗ ಬಾಳ್ಳು ಬಸವೇಗೌಡರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಉಪನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1928ರಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ನಾಟಕ ಸಭಾ ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಭಕ್ತಿ, ಸದಾರಮೆ, ಕಬೀರದಾಸ, ದಶಾವತಾರ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ನಾಟಕ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಈ ಎರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಕಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕಿಯಾದರು. ಮುಂದೆ ವೀರಣ್ಣನವರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಹಿಸ್ ಲವ್ ಅಫೇರ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿವುಡ್ಡಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಮುಂದೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ನಟಿಸಿ ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟರು. ಇದಾದ ಅನಂತರ ವೈ.ವಿ. ರಾವ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಜಾಂಬವತಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು.

ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಜೊತೆಗೇ ಸದಾರಮೆ, ಸುಭದ್ರ, ಜೀವನ ನಾಟಕ, ಹೇಮರೆಡ್ಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ, ತ್ಯಾಗಯ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತೆಲುಗಿನ ಸ್ವರ್ಗಸೀಮಾ, ತಮಿಳಿನ ಭರ್ತೃಹರಿ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ತ್ರಿಭಾಷಾತಾರೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಮುಕ್ತಿ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಗುಣಸಾಗರಿ, ರಾಜಾವಿಕ್ರಮ, ಪ್ರೇಮಮಯಿ, ಮಾವನ ಮಗಳು, ಅಣ್ಣತಂಗಿ ಇವು ಇವರು ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಇವರಿಗೆ ಅಭಿನಯದಂತೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಸಂಗೀತ ಸುಧಾ, ಸಂಗೀತಸರಸ್ವತಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಇವರು ಬಹುಕಾಲ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕಿಯರ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಅಶಕ್ತ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘದ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಇವರು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಇವರ ಅಭಿನಯ ಕಲೆಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಸನ್ಮಾನಿಸಿತ್ತು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಜಯರಾಂ, ಕೆ ವಿ : ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಕಾದಂಬರಿ ಆಧಾರಿತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದವರು. ಇದು ಇವರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ. ಮೈಸೂರಿನವರಾದ ಕೆ.ವಿ.ಜಯರಾಂ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಕಥೆ–ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಿಯರು. ವ್ಯಾಸಂಗದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರೀಕರಣ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಆಗಾಗ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಜಯರಾಂ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಚಿತ್ರರಂಗದತ್ತ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದವರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ "ವಂಶವೃಕ್ಷ" ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಹಿರಿಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಎಂ.ಆರ್.ವಿಠ್ಠಲ್‌ರ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಪಳಗಿದರು. "ವಂಶವೃಕ್ಷ" ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನ ತಜ್ಞೆ ಅರುಣಾ ವಿಕಾಸ್ ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ದುಡಿದು ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದರು. ನಿರ್ದೇಶನದೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಚಿತ್ರಕಥಾ ರಚನೆ, ಸಂಕಲನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುಭವಪಡೆದವರು. ಇವರ ಪ್ರಥಮ ನಿರ್ದೇಶನದ ಚಿತ್ರ ಟಿ.ಕೆ.ರಾಮರಾಯರ ಕಾದಂಬರಿ ಆಧಾರಿತ "ಮರಳು ಸರಪಣಿ". ಇವರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ತೆರೆಕಂಡ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಆಧಾರಿತವಾದವೇ ಅಧಿಕ. ಬಾಡದ ಹೂ, ಬೆತ್ತಲೆಸೇವೆ, ಇಬ್ಬನಿ ಕರಗಿತು, ಅರುಣರಾಗ, ವರ್ಣಚಕ್ರ, ಶರವೇಗದ ಸರದಾರ, ರಂಜಿತಾ–ಇವು ಜಯರಾಂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. 16 ಎಂ.ಎಂ.ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರೀಕರಿಸಿ, 35 ಎಂ.ಎಂ.ಗೆ ಹಿಗ್ಗಿಸಿ, 35 ಎಂ.ಎಂ.ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನೇ 16 ಎಂ.ಎಂ. ಚಿತ್ರೀಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದವರು.

1981–82ರಲ್ಲಿ "ಬಾಡದ ಹೂ", 1985–86ರಲ್ಲಿ "ಹೊಸನೀರು" ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರಾದರು. ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. "ಹೊಸರಾಗ", "ರಂಜಿತ" ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಂದಿಯೆಲ್ಲಾ ಕೂಡಿ ಕುಳಿತು ನೋಡುವಂಥ–ಸದಭಿರುಚಿಯ ಯಶಸ್ವೀ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಜಯರಾಂ ಅವರು ನೀಡಿರುವ ಸಮಗ್ರಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವು ಗುರುತಿಸಿ 2000–2001ನೇ ಸಾಲಿನ ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಕಣಗಾಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ನೀಡಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿತು. ಕೆ.ವಿ.ಜಯರಾಂರವರ ಸೋದರ ಕೆ.ವಿ.ರಾಜು ಅವರೂ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿದ ನಿರ್ದೇಶಕ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಕಥಾ ಲೇಖಕ. (ಶ್ರೀಕೃಪಾ)

ಜಯಲಲಿತ, ಜೆ. : (1948–). ಖ್ಯಾತ ನಟಿ ಮತ್ತು 3 ಬಾರಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರವರಿ 24, 1948ರಂದು ಜನನ. ತಂದೆ ಜಯರಾಂ, ತಾಯಿ ವೇದವಲ್ಲಿ (ಅನಂತರ ಸಂಧ್ಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡರು). ಜಯಲಲಿತಾ ಅವರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಕೋಮಲವಲ್ಲಿ. ಐಯ್ಯಂಗಾರ್

ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆಕೆಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷ ಆಗಿದ್ದಾಗ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ತಾಯಿ ಜಯಲಲಿತಾರನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ನಂತರ ತಾಯಿ ತಮಿಳು ಸಿನಿಮಾಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಲು ಚೆನ್ನೈಗೆ ಹೋದರು. ಜಯಲಲಿತಾ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು (ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಹಿಂದಿ, ಮಲೆಯಾಳಂ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ಕಲಿತರು. ಆಕೆಗೆ 15 ವರ್ಷವಾದಾಗ ತಾಯಿಯ ಶಾಲೆಯ ರಜೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿನಿಮಾಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರು. 'ಎಪಿಸ್ಲ್' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಿನಿಮಾದಲ್ಲಿ (1961) ಮೊದಲು ನಟಿಸಿದರು. 1964ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ (ಚಿತ್ರ–ಚಿನ್ನದ ಗೊಂಬೆ) ನಟಿಸಿದರು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೊದಲ ಸಿನಿಮಾ 'ವೆನ್ನೀರ ಆಡೈ' (1965). 1966ರಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದರು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ತುಂಡುಲಂಗ ಧರಿಸಿ ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ನಟಿಸಿದ ಮೊದಲ ನಾಯಕಿ ಈಕೆ. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ನಟ ಧರ್ಮೇಂದ್ರ ಅವರೊಡನೆ 'ಇಜ್ಜತ್' (1968) ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದರು.

1972ರಲ್ಲಿ ಜಯಲಲಿತಾ ಅವರು ಶಿವಾಜಿಗಣೇಶನ್ ಜೊತೆ ನಟಿಸಿದ 'ಪಟ್ಟಿಕಾಡಾ ಪಟ್ಟಣಮ' ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1973) ದೊರಕಿತು. ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಏರಿದ ಆಕೆ 140ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

60, 70ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎಂ.ಜಿ. ರಾಮಚಂದ್ರನ್ ಅವರೊಡನೆ 28 ಯಶಸ್ವೀ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯ ತಾರಾಜೋಡಿಯಾದರು. ಆಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಚಿತ್ರ 1980ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

1977ರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದ ಎಂ.ಜಿ. ರಾಮಚಂದ್ರನ್ ಅವರು ಆಕೆಯನ್ನು ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಆಗ ಆಕೆ. ಎ.ಐ.ಎ.ಡಿ.ಎಂ.ಕೆ. ಪಕ್ಷ ಸೇರಿದರು. 1983ರಲ್ಲಿ ಆ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ, ತಿರುಚಂದೂರು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು. ಎಂ.ಜಿ.ಆರ್. ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ ಜಯಲಲಿತಾ ಆ ಪಕ್ಷದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದರು. 1991ರಿಂದ 96ರ ವರೆಗೆ ಮೊದಲ ಅವಧಿಗೆ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು. 1996ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಪಕ್ಷ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. 'ಬರಗೂರ್' ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗ ಜಯಲಲಿತ ಡಿ.ಎಂ.ಕೆ. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಿಂದ ಪರಾಭವಗೊಂಡರು. 2001ರಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಮತ್ತೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬಂದರು. 2011ರಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಮತ್ತೆ ಮೂರನೇ ಬಾರಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು. ಮಿತಿಮೀರಿ ಆಸ್ತಿ ಗಳಿಕೆಯ ಆಪಾದನೆ ಸಾಬೀತಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಜೈಲು ಶಿಕ್ಷೆ ಮತ್ತು 100 ಕೋಟಿ ರೂ. ದಂಡ ವಿಧಿಸಿತು.

ಆಕೆಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಗರು 'ಅಮ್ಮ', 'ಪುರಚ್ಚಿ ತಲೈವಿ' (ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ನಾಯಕಿ) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. (ಬಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಳ್ವ : (1933–). ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನೃತ್ಯಗಳಾದ ನವಸಂಧಿ, ನವಗ್ರಹ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಇತ್ಯಾದಿ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿಯೂ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿ ರಂಗಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದವರು.

ಆಳ್ವ ಅವರು 1933ರಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕುಂಭಕೋಣಂನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರ ಪತಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಳ್ವರವರೊಂದಿಗೆ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ನೃತ್ಯವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿಸಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪದ್ಮಶ್ರೀ ದಂಡಾಯುಧಪಾಣಿ ಪಿಳ್ಳೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭರತನಾಟ್ಯವನ್ನು, ಸ್ವರಂ ಸರಸ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಗೌರಿ ಅಮ್ಮಾಳ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯವನ್ನೂ ಕರುಣಾಕರ ಪಣಿಕರ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಕಥಕ್ಕಳಿ ನೃತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿ ಪಡೆದರು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ರಂಗಪ್ರವೇಶ 1948ರ ಮಾರ್ಚ್ ಏಳರಂದು. ಅಂದಿನಿಂದ ನೃತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೃತ್ಯಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಿಭಾವದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಹಾಗೂ ನಾಯಿಕಾ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಅಭಿನಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಳ್ವ ಅವರಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿದೆ. 1953–56ರಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ನರ್ತಕಿ ಮೃಣಾಲಿನಿ ಸಾರಾಭಾಯಿ ಅವರ 'ದರ್ಪಣ್' ನೃತ್ಯಕಲಾ ತಂಡದೊಡನೆ ರೋಮ್, ಇಟಲಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಕಲಾ ತರಂಗ್ ಅವರಿಗೆ 'ಸೌಗಂಧ' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1959ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿಯೇ 'ಚಿತ್ರಾಂಬಲಮ್ ನೃತ್ಯ ಕೇಂದ್ರ' ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1974ರಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀದೇವಿ ನೃತ್ಯ ಕೇಂದ್ರ' ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ, ಸಮಕಾಲೀನ ವಾಸ್ತವತೆ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೆಪಿಸುವಂತೆ ಅನೇಕ ಗೀತನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಬಲ, ಕುರವಂಜಿ, ಸ್ವಾತಿ ತಿರುನಾಳ್ ಅವರ ರಾಮಾಯಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೀರ್ತನ, ಕೃಷ್ಣ ತುಲಾಭಾರ, ವಸಂತವಲ್ಲಿ, ಬಾಲ ರಾಮಾಯಣ, ನವಗ್ರಹ, ನೃತ್ಯ ಗೋವಿಂದ, ಕರಾವಳಿಗಾಥೆ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪಂಚಕನ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಈವರೆಗೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಷ್ಯೆಯರಿಗೆ ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಶ್ರೀದೇವಿ ನೃತ್ಯ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ, ನೃತ್ಯ ಕಲಾಶಿಬಿರ, ಕಲಾ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲದೆ ನೃತ್ಯೋತ್ಸವ ಸಹ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಳ್ವರವರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಾವನಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾದ ಆರತಿ ಶೆಟ್ಟರಲ್ಲದೆ, ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರಾದ ಪದ್ಮಾ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ವಹೀದಾ ರೆಹಮಾನ್, ಕುಮಾರಿ ಜಯಾ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.

ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಳ್ವ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗೌರವಗಳು ಸಂದಿವೆ. 1949ರಲ್ಲೇ ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿ 'ನೃತ್ಯಕಲಾ ಸರಸ್ವತಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಂತರ ರಾಜ್ಯ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾ ತಿಲಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1986), ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1993), ಚೆನ್ನೈನ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನದಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀರತ್ನ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1998), ಕರ್ನಾಟಕ ನೃತ್ಯ ಕಲಾ ಪರಿಷತ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2000), ಉಡುಪಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಭಾರತೀಯವರಿಂದ ನೃತ್ಯಕಲಾರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2001), ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' (2003), ಕರ್ನಾಟಕ ನೃತ್ಯ ಕಲಾ ಪರಿಷತ್‌ನಿಂದ ನೃತ್ಯಕಲಾ ಶಿರೋಮಣಿ (2004) ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ.

ಏಕಾಗ್ರತೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೃತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅನನ್ಯ ಸೇವೆ ನೀಡಿದ ಖ್ಯಾತ ನೃತ್ಯ ಕಲಾವಿದೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಳ್ವ ಅವರಿಗೆ 2004ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಶಾಂತಲಾ ನಾಟ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರವು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. *

ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ : ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ಹಿರಿಯ ಲೇಖಕಿಯರಲ್ಲಿ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಪ್ರಮುಖರು. ತಮಿಳು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದರೂ ಪತಿಯ ನೌಕರಿಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿ ಬರೆಯುವಂತಾದರು. ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ್ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ 'ಜೀವನ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಮೊದಲ ಬರಹಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಥೆಗಳು, ಅನುವಾದಿತ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ ಹೀಗೆ ಬಹುಭಾಷಾ ಪರಿಣತರು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮಿಳಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸರೋಜ' ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ. ಆದರೆ ನಿಜನಾಮ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಎನ್ನುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ಪರಿಣಿತೆ' ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು, 'ಮೊಗ್ಗು' ಮೊದಲಾದ ಕಥಾಸಂಕಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ "ವೈಭವದ ಮನೆ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು, 'ಸರೋಜ ನಳಿನಿ' ಎನ್ನುವ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಕೆನಡ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರವಾಸದ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಹಿರಿಯ ಲೇಖಕಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅನೇಕ. ಈ ಸಾಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ಸಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು: ತಮಿಳುನಾಡಿನ 'ವಿದ್ಯಾರತ್ನ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ, 1971ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ದಿವಂಗತ ಚಂದ್ರಕಲಾ ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಸ್ವರ–ಲಿಪಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ 'ಲಿಪಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ'

ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು. 1965ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಲೇಖಕಿಯರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ 'ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ' ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು (2000) ಇವರ ಮನೆಗೇ ಬಂದು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಅವರ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳೂ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು (ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು, ಒಬ್ಬ ಮಗ) ಮಗಳು ಮಾಲತಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಕೂಡ ಒಳ್ಳೆಯ ಲೇಖಕಿ; ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡರು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಜಯವಿಜಯರು : ಕರ್ದಮಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದ ತೃಣಬಿಂದುವಿನ ಮಗಳಾದ ದೇವಹೂತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಅವಳಿಮಕ್ಕಳು. ಇವರು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಭಕ್ತರು, ಧರ್ಮಶೀಲರು ಮತ್ತು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರು. ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಗೆ ದರ್ಶನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಮರುತ್ತನೆಂಬ ರಾಜ ಆಚರಿಸಿದ ಯಾಗವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಸಹೋದರರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ವಿಪುಲ ಧನಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿದುದನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವೈಮನಸ್ಯವುಂಟಾಗಿ ವಿಜಯನನ್ನು ಜಯ ಮೊಸಳೆಯಾಗೆಂದು ಶಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜಯನಿಗೆ ವಿಜಯ ಆನೆಯಾಗೆಂದು ಶಾಪಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಆ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಇವರೇ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಶಾಪ ಸುಳ್ಳಾಗಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅದನ್ನು ಇವರು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅನುಭವಿಸಿದ ತರುವಾಯ ವಿಮೋಚನೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಗೆ ಭರವಸೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಜಯ ವಿಜಯರು ಗಂಡಕೀ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆನೆ ಮೊಸಳೆಗಳಾಗಿ ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆನೆ ರೂಪದ ಜಯ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಹೋದಾಗ, ಮೊಸಳೆಯಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ; ಜಯ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ವಧಿಸಿ ಸಾರೂಪ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜಯವಿಜಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಇವರನ್ನು ವೈಕುಂಠದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳನ್ನು ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ತಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಕುಪಿತರಾದ ಮುನಿಗಳು ಇವರನ್ನು ಶಪಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇವರು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜನ್ಮವೆತ್ತುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರನೆಯ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವರು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು; ರಾವಣ, ಕುಂಭಕರ್ಣ; ಶಿಶುಪಾಲ, ದಂತವಕ್ತ್ರ–ಇವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವರಾಹ ನೃಸಿಂಹರಿಂದ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಹತರಾಗಿ ಪುನಃ ವಿಷ್ಣು ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಜಯವೇಂಕಟಾಚಾರ್ಯ : ಪ್ರ.ಶ. 1727. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿರುವ ದಂಡಕ ಹಾಗೂ ಭಟ್ಟಂಗಿಗಳ ಕರ್ತೃ. ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಲ್ಲ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ತನ್ನದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನಾದರೂ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಈತನ ಒಂದು ದಂಡಕ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಭಟ್ಟಂಗಿಗಳು ಮಾತ್ರ. ಕವಿಯ ಸ್ಥಳ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕನಕಗಿರಿ. ಕನಕಗಿರಿ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಂದಿಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕ ಕವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಜಯವೇಂಕಟಾಚಾರ್ಯನ ಗುರು ಹಾಗೂ ತಂದೆ ಶ್ರೀನಿಧಿ ಆಚಾರ್ಯ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಚಲಚಿತ್ತನಾದ ಜಯವೆಂಕಟ ಸಂಜೀವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ವರದಿಂದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದನೆಂದು ಜನಜನಿತ ಕಥೆ. ಈತನ ವಂಶದವರಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಧರಣೀಪತಿ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಕವಿ ನೆನೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅರಳಿಹಳ್ಳಿ, ನರಸಾಪುರ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಜಾಗೀರುಗಳಾಗಿ ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯ ವರೆಗೆ ಈ ವಂಶದವರ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಜಯವೇಂಕಟಾಚಾರ್ಯ ವೀರವೈಷ್ಣವನೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅದ್ವೈತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬ ನೊಂದಿಗೆ ವಾದವಿವಾದದಲ್ಲಿ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಿ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೆದುರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂತಂತೆ. ಸಮಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ದ್ವೈತ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂನ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈತ ಸಾರಿದ ರೀತಿ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ:

ಅಲ್ಲಾ–ದೇವೋ, ದೇವಪ್ರಜಾ–ನಮಾಜಾ ।
ಖಾಜೀ–ವಿದ್ವಾನ್, ಪಂಡಿತಃ–ತತ್ರ ಮುಲ್ಲಃ ॥
ಪುರಾಣಃ–ಕುರಾನಃ ಕಿತಾಬಂ–ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ।
ಭಾಷಾಭೇದೋ ನೈವ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಭೇದಃ ॥

ಈತ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೇಶಾಟನೆಮಾಡಿದ್ದನೆಂದು ಈತನ ಒಂದು ಭಟ್ಟಂಗಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಾನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿದ್ದುದು, ಕನಕಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಆದ ದಾಳಿ, ತನಗೆ ಕೊನೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಷ್ಟಗಳು–ಇವನ್ನು ಕವಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಭಟ್ಟಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ 'ಮದನನು ಮತ್ತೆ ಜೈಭೇರಿಯ ಹೊಯ್ಸುತಾ । ಕದನದಿ ಮೂರು ಲೋಕವ ಗೆದ್ದಮೇಲೆ ಫಲವಿಲ್ಲದ ಭೇರಿಯ ಡಬ್ಬುಹಾಕಿ ತನ್ನ ಹಸನದಿ ತೋರ್ಪ ಕುಚಕುಂಭಗಳೋಳ್ ಸಮಸ್ತ ಸೌಂದರೀ ಅಮಿತಗುಣಾಭಿರಾಮ ಕನಕಾಚಲರಂಗನ ಪಟ್ಟದೊಲ್ಲಭೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಈತನಿಗೆ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ 'ಅಂಬೇ ದಯಾಕದಂಬೇ ನೆರೆನಂಬಿದೆ ನಿನ್ನ ಪದಾಂಬುಜ ದ್ವಯಾ ।' ಮುಂತಾದ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಕವಿ ಪಡೆದ ದರ್ಶನ ಇಲ್ಲಿದೆ:

ಮೇರೂ ಪೀಠವಾಗಿ ಇನಚಂದ್ರರು ತಾವು ಸೂರ್ಯಪಾನಗಳಾಗಿ ।
ತಾರಕೆಯು ದಿವ್ಯಪುಷ್ಪಗಳಾಗಿ ಧ್ರುವಮಂಡಳವು ದೀಪ್ತಕಿರೀಟವಾಗಿ ॥
ಧಾರುಣಿಯು ರಾಣಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಭೂಷಣವಾಗಿ ।
ಪಾರ್ವತಿಯು ದಿವಾಣಕಾಯ್ದ ವಿಭವ ರಕ್ಷಿಸೋ ವೆಂಕಟಶೈಲವಲ್ಲಭಾ ॥

ಈತನ ದಂಡಕದ ಶೈಲಿ ಇನ್ನೂ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

ಶುಭಗುಣಮಯ ವಿಗ್ರಹೋಲ್ಲಾಸ । ಲಕ್ಷ್ಮೀಮನೋನಾಥ । ನಾಭೀ ಸರೋಜಾತ । ಜಾತಾಂಡ ಮಧ್ಯೋಲ್ಲ । ಸದ್ದೇಶ ಕರ್ನಾಟ । ವೆಂಬಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಂಥ । ಪಂಪಾಸರೋವಾಮ । ಷಟ್ಕೋಶದೂರ್ದಲ್ಲಿ । ಸರ್ವರ್ ನೆರೇಗೊಂಡು । ಮೆರೆವಂಥ ಹೇಮಾದ್ರಿ । ಎಂಬೋ ಪೆಸರ್ಪಿಂದ । ವಿಖ್ಯಾತಮಾದಂಥ । ಭೂ ಪಟ್ಟಣಂ ಸರ್ವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದಾಳಿ ಬಾಳ್ವಂಥ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮ । ಹಾನಾಯಕಾಚಾರ್ಯ । ನಾಯಕ ಶಿರೋರತ್ನ । ಗುಜ್ಜಲಮಹಾವಂಶ । ವಾರಾನಿಧೀಚಂದ್ರ । ಧೀಸಾಂದ್ರರಂಗಾಖ್ಯ । ಭೂಮೀಂದ್ರನಂ ಪೊಂದಿ । ವಿಖ್ಯಾತಪಾಂಡಿತ್ಯ । ಧೀರೋನ್ನತ ಶ್ರೀನಿಧಿ, ಶ್ರೀನಿಧಿ, ಶ್ರೀನಿಧೀ । ಎಂಬೋಗುರ್ವಂಘ್ರಿ.............

ಹೀಗೆ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ಕವಿಯ ಶೈಲಿ. ಈತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆದರೆ ಈತನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಒಂದೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಹೊರತು ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಜಯಶಂಕರ ಪ್ರಸಾದ್ : 1890–1937. ಕವಿ, ನಾಟಕಕಾರ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಛಾಯಾವಾದ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯವಾದಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಹೆಸರಾದವ. ಕಾಶಿಯ ದೇವೀಪ್ರಸಾದ ಸಾಹು ಎಂಬಾತನ ಮಗ. ತಂದೆ ದಾನಶೀಲನೂ ವಿದ್ವಾಂಸ ಕಲಾವಿದರ ಪೋಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಕವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಹಿಂದೀ, ಉರ್ದು, ಪಾರಸಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಯಿತು. ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ 8ನೆಯ ತರಗತಿಗೇ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. 15ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆಲ್ಲ ತಂದೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನಾಥನಾದ. ಗೃಹಕಲಹ, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿನ ನಷ್ಟ, ಅಣ್ಣನ ಸಾವುಗಳಿಂದ ಜರ್ಜರಿತನಾಗಿ ತನ್ನ 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆಲ್ಲ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾರಿ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದರ ಹೊರತು ಉಳಿದ ತನ್ನ ಜೀವನವೆಲ್ಲ ಈತ ಕಾಶಿಯಲ್ಲೇ ಕಳೆದ.

ಈ ಕವಿ ತನ್ನ 9ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೇ ಬ್ರಜಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿತಾರಚನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. 1909ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಇಂದು ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಆರಂಭಿಕ ರಚನೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಕಲಾಧರ್ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ಅಂದಿನ ಕಾವ್ಯನಾಮ. 1918ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಚಿತ್ರಾಧಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತನ ಮೊದಲ ಕವಿತೆ, ಕತೆ, ನಾಟಕ, ನಿಬಂಧಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಕಾನನ್ ಕುಸುಮ್, ಊರ್ವಶಿ, ಮಹಾರಾಣಾ ಕಾ ಮಹತ್ತ್ವ, ಪ್ರೇಮಪಥಿಕ್, ಕರುಣಾಲಯ, ಝರೇನಾ, ಆಂಸೂ, ಲಹರ್, ಕಾಮಾಯನೀ, ಸಜ್ಜನ್, ಕಲ್ಯಾಣೀ ಪರಿಣಯ್, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ್, ರಾಜ್ಯಶ್ರೀ, ವಿಶಾಖ, ಕಾಮನಾ, ಜನಮೇಜಯ್ ಕಾ ನಾಗಯಜ್ಞ್, ಸ್ಕಂದಗುಪ್ತ, ಏಕ್ ಘೂಂಟ್, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ, ಅಜಾತಶತ್ರು, ಧ್ರುವಸ್ವಾಮಿನೀ, ಛಾಯಾ, ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ, ಆಕಾಶದೀಪ್, ಆಂಧೀ, ಇಂದ್ರಜಾಲ್, ಕಂಕಾಲ್, ತಿತಲೀ, ಇರಾವತೀ (ಅಪೂರ್ಣ ಕಾದಂಬರಿ), ಕಾವ್ಯ ಔರ್ ಕಲಾ–ಇವು ಈ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ, ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ನಿಬಂಧಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಶೋಕೋಚ್ಛ್ವಾಸ್, ಬಭ್ರುವಾಹನ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕವಿಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನಾಕಾಲ ಒಟ್ಟು 26 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯದು. ಈ ಕವಿಯ ಆರಂಭದ ರಚನೆಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಬರಬರುತ್ತ ಅನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಾಗರೂಕವಾದದ್ದು ಕಾಣಬಹುದು. ಈತ ತನ್ನ ನಾಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ, ದರ್ಶನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಾತ್ಮಕತೆ ಭಾವಮಯತೆ, ಅನುಭೂತಿಪ್ರವಣತೆ, ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಿ–ಇವು ಈ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಛಾಯಾವಾದೀಯುಗ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಈ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಛಾಯಾವಾದೀ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಅನ್ಯಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ

ಹೆಚ್ಚು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅನುಭೂತಿಯ ಗಂಭೀರತೆ, ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಶೈಲಿ, ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕತೆ, ವ್ಯಂಗ್ಯಾತ್ಮಕತೆ, ಪ್ರೇಮಾನುಭೂತಿ, ಸೌಂದರ್ಯ ಚೇತನ, ಕಲ್ಪನಾತತ್ತ್ವ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಾವನೆ, ಆದರ್ಶವಾದೀ ದೃಷ್ಟಿ, ಆತ್ಮಪ್ರಕಾಶನ ಮೊದಲಾದ ಛಾಯಾವಾದೀ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಈತನಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಾಮಾಯನೀಯಲ್ಲಂತು ಛಾಯಾವಾದ ತುಟ್ಟತುದಿಗೇರಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈತನಲ್ಲಿ ಮೌಲಿಕತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಂಜಲ ಪ್ರಸಾದ ಗುಣಯುತ ಭಾಷೆ ಭಾವಪರಿಚಾಲಿತವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕವಿತ್ವಮಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸಮರ್ಥವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ತೊಡಕಿಲ್ಲವಾಗಿ ಕವಿಯ ಭಾಷೆ ಲಕ್ಷಣಾ ವ್ಯಂಜನಾಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಂಕೇತ, ಹಾಗೂ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದೆ. ಭಾವನೆಗಳ ಮೂರ್ತೀಕರಣ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಛಂದೋವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ವಿಲಾಸಮಯವಾಗಿದೆ.

ಈತನ ನಿಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಅಧ್ಯಯನ, ಚಿಂತನ, ಮನನ, ವೈಚಾರಿಕ ಮೌಲಿಕತೆ, ಸಮರ್ಥ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಮಾನಸಿಕ ತುಯ್ದಾಟ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಥಾರ್ಥತೆಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದರೆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕತೆಯ ಗೌರವಗಾಥೆ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಆಂತರಿಕ ಅನುಭೂತಿಯ ದೃಶ್ಯಮಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈತನ ಕಾವ್ಯವಿಷಯ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ. ಇವು ಲೌಕಿಕದಿಂದ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತೊಡಕಿನ ವಿಷಯ. ಆಂಸೂ ಮತ್ತು ಕಾಮಾಯನೀ ಈ ಕವಿಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಆಂಸೂ ಉತ್ತಮ ಗೀತಕಾವ್ಯ. ಕಾಮಾಯನೀ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಏಕಾರ್ಥಕಾವ್ಯವೂ ಹೌದು. ಆಂಸೂನಲ್ಲಿ ವಿರಹ-ಮಿಲನಗಳ ಇಂಗಿತಗಳ ಮೇಲೆ ಕವಿ ವಿರಾಟ್ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸರ್ವಾಲಂಕಾರವಿಭೂಷಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕುಣಿಸಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಂಸೂ ಛಾಯಾವಾದೀ ಉಪನಿಷತ್ತು. ಜೀವನ ಯಾವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಆದರ್ಶಗಳಿಂದಲೂ ಬದ್ಧವಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿ. ಈ ವೃತ್ತಿಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಹೊಂದುವುದು. ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಉಪಾಸಕನಾದ ಈ ಕವಿಗೆ ಅಮೃತ ಕೂಡ ಹಾಲಾಹಲ ಸಮಾನ. ಬಹುಮುಖಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡರೂ ಈತ ಉಂಡವನಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಮುಖ ಜೀವನದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಪಂಥ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಮಾಯನೀ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಆದರ್ಶದ ದೇವಸೃಷ್ಟಿಯ ನಾಶವಾಗಿ ಮಾನವ ಸಭ್ಯತೆಯ ಉದಯವಾಗುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅತಿಬುದ್ಧಿವಾದ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶವಾದ ಎರಡೂ ಈ ಕವಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ಕಾಮಾಯನೀ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನ 5 ರೂಪಗಳ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಿದೆ. 1 ಸಂಹಾರಕ, 2 ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ, 3 ಮಾಯಾ ಯೋಗಿದಿಗಂಬರ, 4 ಮಂತ್ರವಿದ್ ಋಷಿ, 5 ನಟರಾಜ-ಇವೇ ಆ ಪಂಚರೂಪಗಳು.

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಮಾಯನೀ ಪೂರ್ಣ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರ ದರ್ಶನಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶೈವದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಇದರ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರವಾದ ತ್ರಿಕದರ್ಶನ ಗೀತೆಯ ಕರ್ಮಯೋಗ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತದ ಅದ್ವೈತವಾದದ ಸಂಮಿಶ್ರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಭಾವಪಕ್ಷ ಕಲಾಪಕ್ಷಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾನವತಾ ವಿಕಾಸದ ಅಂತರಂಗ ಗಾಥೆಯಾಗಿದೆ. ತುಲಸೀದಾಸನ ರಾಮಚರಿತಮಾನಸವಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಮಾಯನೀ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಭಾವನೆ, ವಿಚಾರ, ಶೈಲಿ-ಈ ಮೂರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢತೆಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯಾ, ಆನಂದ-ಇವುಗಳ ಸಮನ್ವಯವಿದೆ. ಜಲಪ್ಲಾವನದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಳಯ) ಅನ್ನಮಯಕೋಶ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಕಡೆಗೆ ಕೈಲಾಸಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯ ಕೋಶಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರೆಗಿನ ಮಾನವ ಚೇತನದ ಯಾತ್ರೆಯ ವರ್ಣನೆ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಶೈವತಂತ್ರಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯ ಆಧಿಕ್ಯದಿಂದ ರಸಾತ್ಮಕತೆಯ ಅಖಂಡಧಾರೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು: ಪ್ರೇಮದ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಅಲೌಕಿಕತೆಗಳ ಸಾಮಂಜಸ್ಯ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸುಂದರಭಯಾನಕ ಚಿತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗೌರವಪೂರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. (ಎಂ.ಡಿ.ಜಿ.)

ಜಯಶೀಲರಾವ್ ಎಸ್.ವಿ. : 1928-. ತಮ್ಮ ಬರೆಹಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಬಹುಮುಖ ಸೇವೆಯಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವಲ್ಲದೆ, ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತರಾದ ಪತ್ರಕರ್ತ. ಎಸ್.ವಿ. ಜಯಶೀಲರಾಯರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಜುಲೈ 1, 1928ರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜ ನಗರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಕೆ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಕೃಷ್ಣಮ್ಮ. ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಶಾಲೆಗೆ ಚಕ್ಕರ್ ಹೊಡೆದು ಕ್ವಿಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ನಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸೇರುವಂತೆ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು 'ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಲು 1947ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ 'ಮೈಸೂರು ಚಲೋ' ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೈಲುವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದರು.

'ದೇಶ ಬಂಧು' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ 1947ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಪ್ರವೇಶ. 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯಿಂದ ಕರೆ, ವರದಿಗಾರನಾಗಿ ನೇಮಕ; ನಂತರ ಮುಖ್ಯ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ 26 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ.

ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಯರು ಸಮೀಪದರ್ಶಿ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಮಂಡಲದ ಕಲಾಪ ಕುರಿತಾದ 'ಸದನ ಸಮೀಕ್ಷೆ' ಅಂಕಣ, ವಿನೂತನ, ಜನಪ್ರಿಯ. ವಿಧಾನ ಸಭೆ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್‌ನ ಕಲಾಪಗಳ ಶುಷ್ಕ ವರದಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಕಣ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ವರದಿಗಾರಿಕೆ ಶೈಲಿಗೆ ಬೇರೆಯದೇ ಆದ, ಆದರೆ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾದ ಆಯಾಮವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಈಗ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದಿನವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೂರೂವರೆ ನಾಲ್ಕು ದಶಕದ ಹಿಂದೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಮಾತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಯಶೀಲರಾಯರು ತಮ್ಮ ಆ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾದರು.

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣಾ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವುದನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಜಾವಾಣಿ. ಸಂಪಾದಕ ಟಿ.ಎಸ್ ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಯರು ಬರೆದ 1952ರ ಮಹಾಚುನಾವಣಾ ಸಮೀಕ್ಷಾ ವರದಿಗಳು ಓದುಗರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದವು.

1974ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಜಂಟಿ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಅನಂತರ ಎರಡು ಅವಧಿಗೆ ಸಂಪಾದಕರೂ ಆದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ 1982ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಮುಂಜಾನೆ'ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಅದನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು.

ಇವರು ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಂಟಿ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದಾಗ 'ಯಾರಿವರು' ಎಂಬ ನೂತನ ಅಂಕಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ನಾನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿರುವ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಬಹುಮಂದಿ ಯಾವ ಗಮನ ಹಾಗೂ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತಹವರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ಈ ಅಂಕಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಯರು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರವಾಸ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ಇಂಡೋನೇಷಿಯದ ಜಕಾರ್ತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ 'ಏಷ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಪಿ.ಎಫ್.ಡಬ್ಲ್ಯುಜೆಯ ನಿಯೋಗದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

1982ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯಾದ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಸಂಘದ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇಲೆ 1982ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೂಂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ನಿಯೋಗದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. 1985 ಪಿ.ಎಫ್.ಡಬ್ಲ್ಯುಜೆಯ ದ್ವಿಸದಸ್ಯ ನಿಯೋಗದ ನಾಯಕರಾಗಿ ಬಲ್ಗೇರಿಯಾ ಹಾಗೂ ಜೆಕೊಸ್ಲಾವಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರು.

ಥಾಂಪ್‌ಸನ್ ಫೌಂಡೇಷನ್ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ಇವರನ್ನು 1969ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆ ಪತ್ರಕರ್ತರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರದಲ್ಲೂ ರಾಯರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಜಯಶೀಲರಾಯರು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದರೆ ಕಿರಿಯರಿಗೆ, ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಪತ್ರಕರ್ತರಿಗೆ ತರಬೇತಿ.

'ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಜಂಟಿ ಸಮಪಾದಕರಾಗಿದ್ದಾಗ, ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ ಖಾದ್ರಿ ಶಾಮಣ್ಣ ಅವರೊಡನೆ, ನೇಮಕಗೊಂಡ ಪತ್ರಕರ್ತ-ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದರು.

'ಡೆಕ್ಕನ್ ಹೆರಾಲ್ಡ್-ಪ್ರಜಾವಾಣಿ' ಆಡಳಿತ ವರ್ಗ ಇವರನ್ನು ತರಬೇತು ಸಂಯೋಜಕರಾಗಿ (1991) ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ನೇಮಿಸಿತು.

ಪತ್ರಿಕಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಮತ್ತವರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಡೆಸುವ ಪತ್ರಕರ್ತರ ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರದಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪತ್ರಿಕಾ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯ (1988-91), ಕೆಯುಡಬ್ಲು ಜೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ (1961-63), ಪತ್ರಕರ್ತರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಬೆಂಗಳೂರು ವರದಿಗಾರರ ಗಿಲ್ಡ್‌ನ ಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷ (1971), ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್ ಕ್ಲಬ್‌ನ ಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯ-ಹೀಗೆ ಅವರದು ಬಹುಮುಖೀ ಸೇವೆ.

ಎಚ್.ಡಿ. ದೇವೇಗೌಡರು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಯರು, ಗೌಡರ ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದರು. ದೇವೇಗೌಡರು ಪ್ರಧಾನಿ ಆದಾಗಲೂ ಅವರಿಗೆ ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಯುವ ಪೀಳಿಗೆಯ ಪತ್ರಕರ್ತರ ನಡುವೆ ಹಮ್ಮು-ಬಿಮ್ಮು ತೋರದೆ ಸಹಜವಾಗಿ, ಸರಳವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವ ಗುಣ ಜಯಶೀಲರಾಯರಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಟೆಲಿವಿಷನ್, ಆಕಾಶವಾಣಿ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಪರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜಯಶೀಲರಾಯರಿಗೆ ಸಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು, ಸನ್ಮಾನಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. 1969ರಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸನ್ಮಾನಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1987), ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1990), ಖಾದ್ರಿ ಶಾಮಣ್ಣ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1999) ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಟಿಯೆಸ್ಸಾರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರು (1998).

ಜಯಸಿಂಹ : ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಅರಸರೂ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಕೆಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಗಳಿವೆ. ನೋಡಿ– ಜಯಸಿಂಹ,–ಸವಾಯಿ.

1. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಮೂಲಪುರುಷ. ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ತಾತ. ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 500–520ರಲ್ಲಿ ಈತ ಉನ್ನತವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

2. 1015–1044. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಅರಸ. ಈತನನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ, ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ, ಮಲ್ಲಿಕಾಮೋದ–ಇವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು. ಕಳಚುರಿ ಗಾಂಗೇಯದೇವ ಮತ್ತು ಚೋಳ ರಾಜೇಂದ್ರರೊಡಗೂಡಿ ಪರಮಾರ ಭೋಜ, ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಗೋದಾವರೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹ ಈ ಮುಕ್ಕೂಟ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ ಭೋಜನಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದ. ಸಾಮಂತನಾದ ಸೇವುಣ 3ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನ ದಂಗೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಆತನ ನೆರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ತನ್ನ ಮಗಳು ಅವ್ವಲ್ಲದೇವಿಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದುಕೊಟ್ಟ. ಚೋಳರು ಈತನ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಜಯಸಿಂಹನಿಗೂ ಚೋಳರಿಗೂ ನಡೆದ ಬಹುಪಾಲು ಕದನಗಳು ಪೂರ್ವದ ವೇಂಗಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆದವೇ. ಅಂದು ವೇಂಗಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಬಲಹೀನರಾಗಿದ್ದುದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಹಾಕಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದವರನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. 1021ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಾಸ್ಕಿಯ ಕದನದಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹ ಚೋಳರನ್ನೆದುರಿಸಿ ಸೋತ. ಅನಂತರದ ಬೆಜವಾಡ ಕದನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ ವಾವಣರಸ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ತನ್ನ ನೆರವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದ 7ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಜಯಸಿಂಹ ವೇಂಗಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ. ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಸುಗ್ಗಲದೇವಿ, ದೇವಲದೇವಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಾದೇವಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ಪತ್ನಿಯರಿದ್ದರು. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು 3ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ ಈತನ ಮಕ್ಕಳು. ಅಕ್ಕಾ ದೇವಿ ಈತನ ಸೋದರಿ.

3. ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ತಮ್ಮ : 3ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ. ಈತ ಸಮ ರೈಕಮಲ್ಲನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಚೋಳರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಕದನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡ.

4. ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಿರಿಯ ಮಗ ; 4ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ. ಈತನ ಅಣ್ಣಂದಿರಾದ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ. 2ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ವೊಲ ಮತ್ತು ಪುರಿಗೆರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಅನಂತರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಗಳಿ 1000, ಕುಂದೂರು 1000, ಬನವಾಸಿ 12000, ಸಾಂತಳಿಗೆ 1000 ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಯುವರಾಜನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನ ವಿರುದ್ಧ ಈತ ದಂಗೆ ಎದ್ದ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಈತನ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದನೆಂದು ಬಿಲ್ಹಣ ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

5. ಪೂರ್ವ ಚಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಹಿರಿಯ ಮಗ. 641ರಿಂದ 678ರ ವರೆಗೆ ಈತ ವೇಂಗಿಯ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ. ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಜಂಗೋಲುವರೆಗಿನ ಪೂರ್ವತೀರಪ್ರದೇಶ ಈತನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತಮ್ಮನಾದ ಇಂದ್ರಭಟ್ಟಾರಕ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ.

6. ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ 705ರಿಂದ 717ರವರೆಗೆ ವೇಂಗಿಯನ್ನು ಆಳಿದ. ಸಕಲ ಲೋಕಾಶ್ರಯ, ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ, ನಿರವದ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಈತ ಮಂಗಿ ಯುವರಾಜನ ಮಗ.

7. ಮಾಲವದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಪರಮಾರ ವಂಶದ ಪರಮಾರ ಭೋಜನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ 1ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ 1055ರಲ್ಲಿ ಆಳತೊಡಗಿದ. ಭೋಜ ಗತಿಸಿದ ಬಳಿಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಕಲಹಗಳಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದ. ಈತನಿಗೂ ಭೋಜನಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವೇಂಥದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಈತನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಕ್ಕುದಾರನಾದ ಉದಯಾದಿತ್ಯ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಜಯಸಿಂಹ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸನಾದ 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಿದ. ಆಗ ಯವರಾಜನಾಗಿದ್ದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಈತನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈತನ ಮೇಲೆರಗಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಈತನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿದ. ಬಹುಶಃ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮದುವೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಈತ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಬೆಂಬಲಿಗನಾಗಿ ಅವರು ವೇಂಗಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯ 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಕಾಲವಾದ ಬಳಿಕ ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ಸೋದರನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಶಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಅರಸ ಆತನನ್ನು ಮಾಲವದೇಶದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು, ತಂದೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಮಾಲವದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ. ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಕಳಚುರಿ ಕರ್ಣನೂ ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನದ ಎಱೆಯಂಗ ಮತ್ತು ಉದಯಾದಿತ್ಯರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಸುಮಾರು 1069–70ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಶತ್ರುವಿನ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾಗದ ಜಯಸಿಂಹ ಕದನದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ.

8. 1255ರಿಂದ 1274ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಪರಮಾರ ವಂಶದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯವರ್ಮನನ್ನು 2ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಸೇವುಣ ರಾಮಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಚಾಹಮಾನ ಹಮ್ಮೀರರೊಡನೆ ಕಾದಿದ.

9. 1209ರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬ ಅರಸ ಮಾಲವದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದಯಪುರ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿದೆ.

10. ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಚೌಳುಕ್ಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಯಸಿಂಹ ಕರ್ಣ ಮತ್ತು ಮಯಣಲ್ಲ ದೇವಿಯರಿಗೆ ಜನಿಸಿದ. ಈತ ಸಿದ್ಧರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿ ಜಯಸಿಂಹ ಸಿದ್ಧರಾಜನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಅನೇಕ ಕದನಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಚಾಹಮಾನ, ಪರಮಾರ, ಚಂದೇಲ, ಕಳಚುರಿ ಮುಂತಾದ ಮನೆತನಗಳ ಅರಸರನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಇವನು ವಿರೋಧಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಆರ್ವಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೂ ಒಬ್ಬ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಪಂಡಿತನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರ ಈತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ.

11. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾಂಡಲಿಕ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೊಬ್ಬ ಜಯಸಿಂಹ. ಈತ ಆ ಮನೆತನದ ಮೊದಲಿಗನಾದ ಬಟ್ಟಯ್ಯನ ಮಗ. ಈತನಿಗೆ ಐವರು ಮಕ್ಕಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಯದೇವನ (ಶಾಂತಿವರ್ಮ) ಶಾಸನಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಈತನ ಕುರಿತಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಜಯಸಿಂಹ, ಸವಾಯಿ : 1686–1743. ಭಾರತದ ಐದು ಪ್ರಧಾನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ (ದೆಹಲಿ, ಜಯಪುರ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಬನಾರಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಮಥುರಾ) ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಆಕಾಶದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ, ಈತ ಜಯಪುರದ ಮಹಾರಾಜನೂ ಆಗಿದ್ದ. 13ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (1699) ಅಂಬಾರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಯಾದ. ಆಗ ಭಾರತದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಷಾ (1719–1748) ಈತನನ್ನು ಆಗ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ (1719). ಮಾಳ್ವ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಹೊಣೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲೇ ನಿರತನಾದ. ಈತನಿಂದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಷಾ ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಸವಾಯಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ ಒಂದೂಕಾಲು ಎಂದು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ರಾಜರುಗಳೆಲ್ಲ ಜಯಸಿಂಹ ಒಂದೂಕಾಲು ಪಾಲು ಉತ್ತಮನಾದವನು ಎಂದು ಈ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಜಯಸಿಂಹನ ವಂಶದವರು ಈ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. 1743ರಲ್ಲಿ ಈತ ಗತಿಸಿದ.

ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಟಾಸಕ್ತಿ. ಅದರ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಜಯನಗರ ಅಥವಾ ಜಯಪುರ ಎಂಬ ನಗರವನ್ನು 1728ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ತಯಾರಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ

ಕೋಷ್ಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ದೋಷರಹಿತವಾದ ಮತ್ತು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜಯಸಿಂಹ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ 1728ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜ಼ೀಜ಼್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಷಾಹಿ ಎಂಬ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಜಯಸಿಂಹ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಟಾಲೆಮಿಯ ಆಲ್ಮಜೆಸ್ಟ್, ಉಲೂಗ್

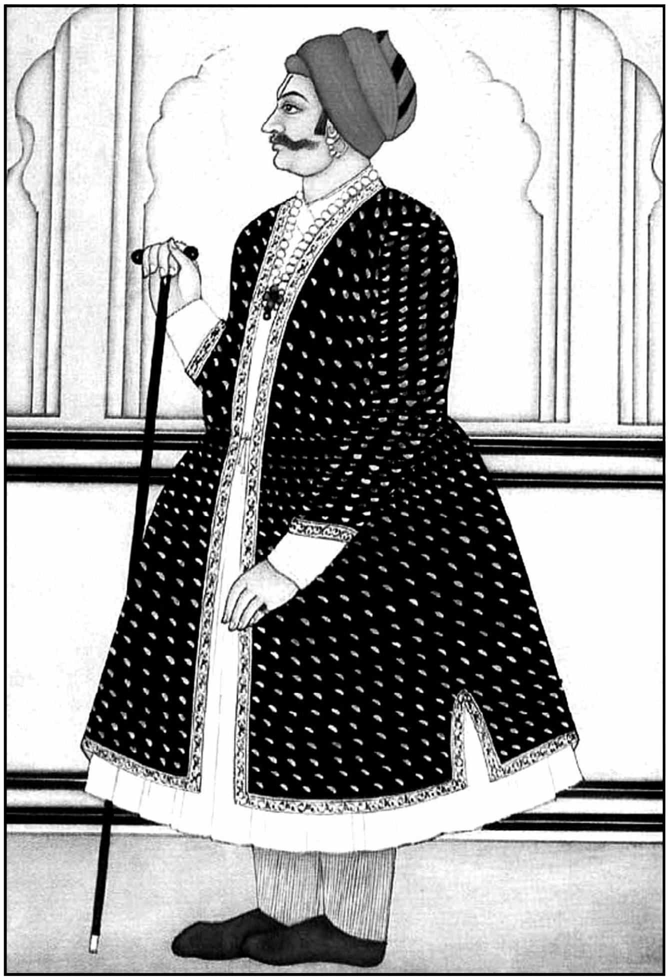

ಬೇಗ್‌ನ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು, ಲಾಹೆರ್‌ನ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು, ಫ್ಲೇಮ್‌ಸ್ಟೀಡನ ಹಿಸ್ಟೋರಿಯಾ ಸೆಲೆಸ್ಟಿಸ್ ಬ್ರಿಟಾನಿಕಾ, ಯೂಕ್ಲಿಡನ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್, ಸಮತಲ ಮತ್ತು ಗೋಳೀಯ ತ್ರಿಕೋಣಮಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ತನಗೆ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಲು ಭಾರತೀಯ, ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಈತ ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನ ಸಹಾಯಕನಾದ, ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ, ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಜಗನ್ನಾಥನೆಂಬ ಪಂಡಿತನಿಂದ ಈತ ಯೂಕ್ಲಿಡನ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರೇಖಾಗಣಿತ ಕ್ಷೇತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಸಿದ (1730). ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ಮಿಜಾಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವಾಗಿದ್ದ ಟಾಲೆಮಿಯ ಆಲ್ಮಜೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಜಗನ್ನಾಥ 1731ರಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟ್ ಜಗನ್ನಾಥ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರ ಕೌಸ್ತುಭವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದು ಆಲ್ಮಜೆಸ್ಟ್ ಗ್ರಂಥದ ಕೇವಲ ಅನುವಾದ ಅಲ್ಲ. ಬದಲು ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ ಜಯಸಿಂಹ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಜಯಸಿಂಹ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಖಗೋಳದೃಶ್ಯಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಲೋಹಯಂತ್ರಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೂಡ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರರಾಜ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಛಾಯಾಯಂತ್ರದ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಯಂತ್ರರಾಜರಚನಾಪ್ರಕಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಯಂತ್ರದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವೂ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಜಯಸಿಂಹ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ನಾನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ, ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪಾದ್ರೆ ಮ್ಯಾನ್ಯುಯಲ್ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ಕ್ರೈಸ್ತಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯನೊಡನೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಷರೀಫ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರುವಿನ ಸಮೀಪದ ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ, ಮಹಮ್ಮದ್ ಮಹದಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಚಿನ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೂ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ. ಅಂಡ್ರೆಸ್ಟ್ರೋಬೆಲ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನಿಯ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ನಾನಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅನಂತರ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜಯಸಿಂಹ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಲೋಹಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಯಂತ್ರಗಳು ಉಪಯೋಗವಾದಂತೆಲ್ಲ ಸವೆದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅಳತೆಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸರಿಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ತಿಳಿದು ಅದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ. ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಲೋಹಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ನಾವು ಜಯಪುರದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ದೆಹಲಿ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ : ಇದು ಜಂತರ್ ಮಂತರ್ (**ನೋಡಿ**) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವಿದು (1734). ಇಲ್ಲಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಖಗೋಳ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಜಯಸಿಂಹ ಜ಼ೀಜ಼್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಷಾಹಿ ಎಂಬ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೋಷ್ಟಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಈ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ :

ಅಕ್ಷಾಂಶ : 28^0 37' 35" ಉತ್ತರಕ್ಕೆ

ರೇಖಾಂಶ : 77^0 18' 5" ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ : 212 ಮೀಟರುಗಳು

ಕಾಂತ ವಿಚಲನೆ : 1919ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 1^0 45' , ವಾರ್ಷಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 3'

ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಲ : ಶಿಷ್ಟಕಾಲದ ತರುವಾಯ 21 ಮಿ. 7.7 ಸೆ.

ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರ, ಜೈಪ್ರಕಾಶ್ ಯಂತ್ರ, ರಾಮಯಂತ್ರ, ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರ, ಚಿಕ್ಕ ಸಮ್ರಾಟ್‌ಯಂತ್ರ, ದಕ್ಷಿಣಾವೃತ್ತಿಯಂತ್ರ, ಕರ್ಕರಾಶಿವಲಯ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಲೋಹದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಯಂತ್ರ ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗ ಮಧುಸಿಂಗ್‌ನಿಂದ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಯಪುರದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ : ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ (1728) ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ 1734ರಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ:

ಅಕ್ಷಾಂಶ : 28^0 55' 27.4" ಉತ್ತರಕ್ಕೆ

ರೇಖಾಂಶ : 75^0 49' 18.7" ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ : 482 ಮೀಟರುಗಳು

ಕಾಂತವಿಚಲನೆ : 1919ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 1^0 35'

ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಲ : ಶಿಷ್ಟಕಾಲದ ತರುವಾಯ 26 ಮಿ.45 ಸೆ.

ಸಮ್ರಾಟ್ ಯಂತ್ರ, ಜೈಪ್ರಕಾಶ್‌ಯಂತ್ರ, ರಾಶಿವಲಯ ಯಂತ್ರ, ಷಷ್ಠಾಂಶ ಯಂತ್ರ, ಕಪಾಲ ಯಂತ್ರ, ರಾಮಯಂತ್ರ, ದಿಗಂಶಯಂತ್ರ, ನಾರೀವಲಯ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾವೃತ್ತಿಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ : ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದ ಗ್ರೀನಿಚ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವಂತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ. 1728 ರಿಂದ 1734ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಯಸಿಂಹ ಈ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ :

ಅಕ್ಷಾಂಶ : 28° 10’ 16” ಉತ್ತರಕ್ಕೆ

ರೇಖಾಂಶ : 75° 46’ 3” ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ : 457 ಮೀಟರುಗಳು

ಕಾಂತವಿಚಲನೆ : 1915ರಲ್ಲಿ 0° 49’, ವಾರ್ಷಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ –3’

ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಲ : ಶಿಷ್ಟಕಾಲದ ತರುವಾಯ 26 ಮಿ. 52 ಸೆ.

ಬಹಳ ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವ ಈ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟ್‌ಯಂತ್ರ, ನಾರೀವಲಯ ಯಂತ್ರ, ದಿಗಂಶಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾವೃತ್ತಿಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬನಾರಸ್ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ : ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯದು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಬರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ಮಾನ್‌ಸಿಂಗ್ ಎಂಬುವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಮಾನಮಂದಿರವೆಂಬ ಮಹಾಸೌಧದ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ಇದು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ:

ಅಕ್ಷಾಂಶ : 25° 18’ 24.9” ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ರೇಖಾಂಶ : 83° 0’ 46.1” ಗ್ರೀನಿಚ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ : 107 ಮೀಟರುಗಳು

ಕಾಂತವಿಚಲನೆ : 1919ರಲ್ಲಿ 0° 55’ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ

ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಲ : ಶಿಷ್ಟಕಾಲಕ್ಕೆ 2 ಮಿ. 3 ಸೆ. ಮುಂಚೆ

ಇಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟ್‌ಯಂತ್ರ ನಾರೀವಲಯ ಯಂತ್ರ, ಚಕ್ರಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ದಿಗಂಶ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಉತ್ತರ ಮಥುರಾ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ: ಜಯಪುರದ ಮಹಾರಾಜನಾಗಿದ್ದ ರಾಜಾ ಮಾನ್ ಸಿಂಗ್ ಎಂಬುವವನಿಂದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮಥುರಾ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಜಯಸಿಂಹ ಈ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಈಗ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಯಂತ್ರಗಳ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ.

ದೆಹಲಿಯ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರ ಜಯಸಿಂಹನ ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದ ಖಗೋಳ ದೃಶ್ಯಗಳ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಭಾರತದ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂದು ಈತ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಜಯಸ್ವಾಲ್, ಕಾಶೀಪ್ರಸಾದ : 1871–1937. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ವಿದ್ವಾಂಸ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಸುಸಂಯೋಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದವರು. ಜನನ 1871ರಲ್ಲಿ, ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಿರ್ಜಾಪುರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಸಾಹು ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಸಾದ್, ಮಿರ್ಜಾಪುರದ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಜಯಸ್ವಾಲ್ ವೈಶ್ಯ. ಇವರಿಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನ, ಗೌರವ ಇದ್ದುವು.

ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಮಿಡ್ಲ್ ಟೆಂಪಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಡೇವಿಸ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ, ಅನಂತರ ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಆಗಿ ಜಯಸ್ವಾಲರು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ ಅವರು ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ದೂರ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹರದಯಾಳರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಜಯಸ್ವಾಲರನ್ನು ಅಪಾಯಕಾರಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿತ್ತು. ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ಇಟ್ಟಿತ್ತು. 1913ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರದ ಈ ಕ್ರಮದ ವಿರುದ್ಧ ತೀವ್ರ ಚಳವಳಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಆಗ ಕಲ್ಕತ್ತ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಪಟ್ನಾಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಪೊಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚನೆಗಳು ಬಂದುವು. ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರಾದರು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದರಂಥ ಮುಖಂಡರೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವರು ಬಿಹಾರದ ಮೂಂಚೂಣಿ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದರು. ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಉತ್ತಮ ನ್ಯಾಯವಾದಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾದರು. ಅವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಹೋಗಿ ಬಂದರು.

ಆದರೆ ಜಯಸ್ವಾಲರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಇಂಡಿಯನ್ ಪಾಲಿಟಿ (ಹಿಂದೂ ರಾಜನೀತಿ) ಎಂಬುದು ಅವರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥ. ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 150–350ರ ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದ ಅಂಧಕಾರಯುಗವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಅವಧಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಜಯಸ್ವಾಲರು ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಪುನಾರಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಿಚಾರಗಳು ಅನೇಕ ಅಜ್ಞಾತ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಿದುವು. ಮನು, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಮಾಡಿದ ಠಾಕೂರ್ ಸ್ಮಾರಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಹಿಂದೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕ. ಭಾರತದ ಬುದ್ಧ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ನೇಪಾಳದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಜಯಸ್ವಾಲರು ಮೌಲಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ರಾಹುಲ ಸಾಂಕೃತ್ಯಾಯನರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಇವರು ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷೆಯ ಮಂಜುಶ್ರೀ ಮೂಲಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ಉದ್ಬೋಧಕ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಬರೆದರು. ಒರಿಸ್ಸದ ಹಾಥಿಗುಂಫದ ಖಾರವೇಲ ಶಾಸನವನ್ನು ಓದುವುದರಲ್ಲೂ ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ನಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಜಯಸ್ವಾಲರು ವಿಶೇಷವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಟ್ನಾ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಬಿಹಾರ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಘವೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಲು ಜಯಸ್ವಾಲರ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಕಾರಣ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಯಸ್ವಾಲ್ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪಟ್ನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅವರಿಗೆ 1936ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ ನೀಡಿತು. ಬರೋಡದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ನಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಘದವರು ನಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಪದಕವೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ಜಯಸ್ವಾಲ್ ನಿಷ್ಠುರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದಿಯಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಆದರ್ಶ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಚಲ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇತ್ತು. ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಮಾನವಾಗುವುದನ್ನು ಅವರು ಎಂದೂ ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆಯಂತೂ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಯೂರೋಪಿಯನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಥಳಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಅವರು ಸದಾ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ವತಃ ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿದರು.

ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ, ಆರೋಗ್ಯವಂತ, ದೃಢಕಾಯ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ, ಪ್ರಾಚ್ಯ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಉಡುಪು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆ.ಪಿ. ಜಯಸ್ವಾಲರದು ವರ್ಣಮಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದಿ, ಇತಿಹಾಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಸಂಶೋಧಕ. ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಯಸ್ವಾಲರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಮೌಲಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಈಚಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಪ್ಪದಿರಬಹುದಾದರೂ ಅವರು ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರು. ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಸಂಶೋಧನ ಸರಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಜಯಸ್ವಾಲರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. (ಜೆ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಜಯಾದಿತ್ಯ : ಪ್ರಶ ಸು. 650. ಪಾಣಿನಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿವರಣೆಯಾದ ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯ ಕರ್ತೃ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ವೃತ್ತಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯ ಮೊದಲಿನ ಐದು ಅಧ್ಯಾಯನಗಳನ್ನು ಜಯಾದಿತ್ಯನೂ ಮಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನು ವಾಮನನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೊದಲ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚೀನೀಯರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ (ಪ್ರ.ಶ. 672) ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಇ–ತ್ಸಿಂಗ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೂಲಕವೇ ಆತನೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಸವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾಶಿಕಾವಿವರಣ ಪಂಜಿಕಾ ಎಂಬ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥ ಜಿನೇಂದ್ರಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದಲೂ, ಪದಮಂಜರಿ ಎಂಬ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥ ಹರದತ್ತನಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಪಿ.)

ಜರ : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನಿರ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತನಾದ ಒಬ್ಬ ಬೇಡ. ಈತನನ್ನು ಜರಾ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಮಾಯೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಮೋಹಿತರಾದ ಯಾದವರೆಲ್ಲ ದ್ವಾರಕಾನಗರದಿಂದ ಹೊರಟು ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಿತಿಮೀರಿ ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಡಿ ಹತರಾಗುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಇದರಿಂದ

ವ್ಯಸನಗೊಂಡ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಅವಸಾನಕಾಲ ಬಂದುದನ್ನರಿತು ಒಂದು ಮರದ ಬಳಿ ಕಾಲುಚಾಚಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮಲಗಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿದ ಜರನು ಜಿಂಕೆ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಥಟ್ಟನೆ ಬಾಣ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಾಣದೇಟಿನಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಜವನ್ನರಿತ ಬೇಡ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ಕೃಷ್ಣನು ಅರಿಯದ ಈ ಬೇಡನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯಾಗುವಂತೆ ಹರಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಮಾಯಣದ ವಾಲಿಯೇ ಬೇಡನ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಜರಗು : ಬೆಟ್ಟದ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಾತದ ಕಡಿದಾದ ಪಕ್ಕದ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ. ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ನೀರು ಹಿಮಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ತಲೆದೋರುವ ಚೂಪಾದ ಬಂಡೆಗಳೂ ಬೂರುಗಳೂ ಜಾರಿ ಉರುಳಿಕೊಂಡು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗ (ಸ್ಲೈಡ್ ರಾಕ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಕಡಿಮೆ. ಕಲ್ಲುಗಳ ಗಾತ್ರ 5 ಮೀ. ಅಗಲದ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಖನಿಜದ ಕಣದವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಶಿಲಾಖಂಡಗಳು ಮೇಲ್ಗಡೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಕೂಡ ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಾರಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಹಿಮ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗು ವಸಂತಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗುವುದು. ಜರುಗು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಸರಿದಂತೆ ಅದರ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಮರಗಳು ಮುರಿದು ಬೀಳುವುದುಂಟು; ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆದಂತಾಗಿ ಸರೋವರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದುಂಟು. ತೇವವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಫಲವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾವೃತವಾದ ಮಣ್ಣು ಬೆಟ್ಟದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಾತದ ಅಥವಾ ಪರ್ವತ ಝರಿಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಜರುಗು ಶೇಖರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಮಾವೃತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಕರಗಿ ನೀರಾದ ಬಳಿಕ ಜರುಗು ಬಹಳ ದೂರದವರೆಗೆ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಶೇಖರಣವಾದಾಗ ಇದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡುವವರ ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಜರತಾರಿ ಕೆಲಸ : ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ನಯನಮನೋಹರವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೆಲಸ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗಗಳು ಜರತಾರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಮಾದರಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರು ವೈಭವೋಪೇತ ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಜರತಾರಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳೇ ಸಾಕು.

ಜರತಾರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಾಬತಿನ ಕೆಲಸವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಜರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಸಿಂಗಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತ್ರ ನೇಯುವಾಗಲೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ದಾರದ ಚಿತ್ರಕೆಲಸ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡೆಳೆಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಭಾರವೂ ಅಮೂಲ್ಯವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ ಕಿಂಕಾಪನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜರತಾರಿಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜರತಾರಿ ಎಳೆಯ ಒಳ ಎಳೆ ಲಿನನ್ನಿನಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಒಳ ಎಳೆಯ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ಹೊದಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮೊದಲು ತೆಳುಹಾಳೆಯಾಗಿ ತಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಕಿರಿಯಗಲದ ಎಳೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರೇಷ್ಮೆ ಇಲ್ಲವೆ ಲಿನನ್ನಿನ ಒಳ ಎಳೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಸ್ಕೋಸ್ ರೇಯಾನನ್ನು ಒಳ ಎಳೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಲೇಪಿತ ತಾಮ್ರದ ತಂತಿಯನ್ನು ಬಣ್ಣಗಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸೂಕ್ತ ವ್ಯಾಸದ ಲೋಹದ ತಂತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಅಧಿಕ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಉಕ್ಕಿನ ಉರುಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಯಿಸಿ, ಚಪ್ಪಟೆ ಎಳೆಗಳನ್ನು (ಲ್ಯಾಮೆಟ) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಿತ್ತಲೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಸ್ಕೋಸ್ ರೇಯಾನಿನ ಒಳ ಎಳೆಯ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿನ್ನದ ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು:

1 ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆ ಒಳ ಎಳೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ಇಲ್ಲವೇ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆ.

2 ರೇಷ್ಮೆಯ ಒಳ ಎಳೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಲೇಪಿತ ತಾಮ್ರದ ಹೊದಿಕೆ. ಈ ಹೊದಿಕೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪ ನೀಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅರೆಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆ.

3 ನಕಲಿ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆ (ಪುಡಿ ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದು). ಇದರಲ್ಲಿ ರೇಯಾನಿನ ಒಳಎಳೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಲೇಪನ ಮಾಡಿರುವ ತಾಮ್ರದ ಹೊದಿಕೆ ಉಂಟು. ಈ ಹೊದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಳದ ಲೇಪನವಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಇನ್ನಿತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬ–ಹರಿದಿನಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಲಾಬತ್ತಿನ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನು ಉಡುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮಾವರಂ ಮತ್ತು ಕಾಂಜೀವರಂಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಗಳ ಅಂಚು ಮತ್ತು ಸೆರಗನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಕಲಾಬತ್ತು ಅಥವಾ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ಚೌಕಳಿ ಮಾದರಿಯ ಸೀರೆ ಹಾಗೂ ಒಡಲಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಿತ್ತಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬುಟ್ಟಾ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ನೇಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೈಸೂರು ಪೇಟವನ್ನು ನೇಯುವಾಗ ಹಾಸು ಎಳೆಯಾಗಿ ಉತ್ತಮ ನೂಲನ್ನೂ, ಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಬರುವ ಹೊಕ್ಕು ಎಳೆಯ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಯನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಜರತಾರಿ ವಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾರಾಣಸಿಯ ಮತ್ತು ಅಹಮದಾಬಾದಿನ ಕಿಂಕಾಪು ವಸ್ತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನೇಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟಿಷ್ಯು ಅಥವಾ ನವಿರು ಸೀರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆ ಎಳೆಯನ್ನು ಹಾಸಾಗಿಯೂ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜರತಾರಿ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜರತಾರಿಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಕಸೂತಿಯದು. ಭಾರತದ ಕಾಶ್ಮೀರ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಗುಜರಾತ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಜಗತ್ತಿನ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ನೂಲು, ಚಿನ್ನದ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಲಾಬತ್ತನ್ನು ಬಳಸಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ನೆಯ್ದಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಸುಂದರ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. **ನೋಡಿ– ಕಲಾಬತು, ಕಸೂತಿ, ಕಿಂಕಾಪು.** (ಎ.ಎಸ್.ಎ.)

ಝರತುಷ್ಟ್ರ : ಪ್ರಾಚೀನ ಇರಾನೀ ಜನರ ಪ್ರವಾದಿ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಝೋರೋ ಆಸ್ಟರ್ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಈತನ ಕಾಲವೂ ವೈದಿಕ ಋಷಿಮುನಿಗಳ ಕಾಲ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗಿಂತ ಈತ 5000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವನಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆ.

ಝರತುಷ್ಟ್ರ ವೀರಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಪವಿತ್ರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ತಾಯಿ ದುಗ್ಧಾ. ಕನ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಕಿರಣವೊಂದು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಗರ್ಭವತಿಯಾದಳು. ಹೂಮೊಗದ ಹಸುಗೂಸು ಹುಟ್ಟಿತು. ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ನಸುನಕ್ಕಿತು. ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ನಕ್ಕ ಏಕೈಕ ಮಾನವ. ಹದಿನೈದನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಮೂಡಿತು. ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯುವ ಗಹನ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಏಳು ವರ್ಷ ಏಕಾಂತ ವಾಸಮಾಡಿದ. ಮದುವೆ ಆಯಿತು. ಮೂರು ಜನ ಹೆಂಡತಿಯರು. ಮೂರು ಹೆಣ್ಣು, ಮೂರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು. ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಹಾಲುಕೆನೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಿ, ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ಼್ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಕಾಲದ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟ. ಅಹ್ರಿಮನ್ ಎಂಬ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿ ಆತನಿಗೆ ದುರಾಶೆ ತೋರಿಸಿ ವಿಚಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತು ಹಿಂತಿರುಗಿತು. ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಗೆದ್ದ. ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯಿತು. ಅದು ಅವನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಅಹುರಮಜ್ದ ಸನ್ನಿಧಿಗೊಯ್ಯಿತು. ಹೇ ಮಜ್ದ, ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ನನ್ನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಶುದ್ಧ ಹೃದಯದಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಥಮ ಅಭಿನೇತೃವೆಂದು ನಂಬಿದೆ. ವಿವೇಕದ ಜನಕ ನೀನು; ಸದಾಚಾರದ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಕ ನೀನು–ಎಂದು ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಹೊಗಳಿದ.

ಜ್ಞಾನಿ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಹೊರಲೋಕದಲ್ಲೀಗ ಅಡ್ಡಾಡಿದ. ಜನಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಬೋಧನೆ ಮಾಡಿದ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮಗಳ ಹೋರಾಟ ನಿರಂತರವೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂತಿಮ ಜಯ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ. ಆ ಕಾಲದ ಖಳ ಸ್ವಭಾವದ ದೊರೆಯೊಬ್ಬ ಈತನಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನಿತ್ತನಂತೆ. ಭರ್ಜಿಗಳಿಂದ ಗಾಯಗೊಳಿಸಿ, ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಗೂಳಿಗಳಿಂದ ತುಳಿಸಿ, ಅಗ್ನಿದಿವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗಲೂ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಸೋಲದೆ ಕಾಯ್ದು ಹಿತ್ತಾಳೆಯಂತೆ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗಿದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಮತಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ. ಈತನ ಮತ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.; ಬಿ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ : ಪ್ರಾಚೀನ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯರ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಮತ. ಇದು ಮಿತ್ರಾಯಿಸಂ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಲ್ಲದೆ ದೂರದ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿತ್ತು. ಝರತುಷ್ಟ್ರ (ಝೋರೋ ಆಸ್ಟರ್) ಎಂಬಾತನಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ಈ ಮತವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಝೋರೋ ಆಸ್ಟ್ರಿಯಾನಿಸಂ ಎನ್ನುತ್ತಾರಾದರೂ ಮಜ್ದಯಾಸ್ನಿಸಂ ಎಂದು ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದರೆ ಅಹುರಮಜ್ದ ಎಂಬ ಏಕೈಕ ದೇವತೆಯ ಉಪಾಸನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತವೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಪೂಜೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಾದರೂ ಅದು ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮತದವರು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವೂ ಪಾವನವೂ ಆಗಿರುವುದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಅಹುರಮಜ್ದನ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೆ.

ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಯಾವಾಗ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಎಂಬಂಶ ಇನ್ನೂ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಜ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆತ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ್ದು ಪ್ರ.ಶ. ಪೂ.660 ರಿಂದ 583ರ ಒಳಗೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲ ತುಂಬ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ಲಿನೀ ಎಂಬಾತ ಸಹ ಪ್ಲೇಟೋವಿನ ಮರಣಕ್ಕೆ ಆರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದ. ಹಿಂದೂಗಳ ವೇದಗಳಿಗೂ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಗಾದೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಠಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗಿಂತ ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು-ಹಿಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವೇದಗಳು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ, ವೈದಿಕ ಹಿಂದೂ ಮತಕ್ಕೂ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಯೆಹೂದ್ಯ ಮತಕ್ಕೂ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು. ಆರ್ಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳೀಯರಲ್ಲವೆಂಬುದೂ, ಅವರು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರೆಂಬುದೂ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿರುವ ವಿಷಯ. ಈ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತದ ಫಲವತ್ತಾದ ಬಯಲುಗಳು ಹೊರನಾಡಿನ ವಿಜಿಗೀಷುಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಇರಾನೀ ಆರ್ಯರಿಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಆರ್ಯರಿಗೂ ಮತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟಾಗಿ ಅದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರು ವಲಸೆ ಹೋಗಿರಲಿಕ್ಕೂ ಸಾಕು. ಇಬ್ಬರ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇದನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತೋರಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ವೈದಿಕ ದೇವತೆಗಳು ಇರಾನೀ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ತುಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದೆ:

ಸಂಸ್ಕೃತ	**ಅವೆಸ್ತ**
ವೇದ (ಜ್ಞಾನ)	ಅ-ವೆಸ್ತ(ಜ್ಞಾನ)
ಸೋಮ (ಮಾದಕ ರಸ)	ಹೋಮ
ಯಜ್ಞ(ಬಲಿದಾನ)	ಯಾಸ್ನ (ಪೂಜೆ, ಮೊರೆ)
ಗಾಥಾ (ಹಾಡು)	ಗಾಥಾ
ಅಥರ್ವನ್ (ಅಗ್ನಿಪುರೋಹಿತ)	ಅಥ್ರವನ್

ವೈದಿಕ ಆರ್ಯರ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೂ ಇರಾನಿಗಳ ಹೋಮಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದು ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಜನಕವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ, ವೇದದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರರು ಎಂಬ ಪದ ದೈತ್ಯರೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ದೇವರು ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಅಮರಗಣ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವೆಸ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವರು ಎಂದರೆ ದೈತ್ಯರೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಅಹುರ ಎಂಬುದು ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ದೇವರ ಹೆಸರು. ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೊಸ ಮತವೊಂದು ಹೊರಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಹೆಗ್ಗುರುತು. ಮತ್ತು ಇಂಥ ಭಿನ್ನ ಮಾರ್ಗಾನುಸರಣ ಪ್ರಾಯಶಃ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನೂ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಯಾಸ್ನ 32, 12, ಮತ್ತು 14ರಲ್ಲಿ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರಗಳಿಂದ ಎತ್ತನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವವರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎತ್ತಿಯಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಾರ್ಖಾಂ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಹೇಳಿರುವ ಹಾಗೆ ತನ್ನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಎಂಥ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಪೂಜಿಸದಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೇಶವೆಂದರೆ ಪರ್ಷಿಯವೇ. ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ, ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಾಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಪೌರೋಹಿತ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಏಕದೈವೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿ, ಉನ್ನತ ನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತ. ತನ್ನ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್‌ಪಾನ್‌ಗಳ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಖಂಡನೆಗಳಿಂದ ಈ ವಿರೋಧ ವಿಶದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕರಪಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕಲ್ಪ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್‌ಪಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿವಿಧಿಗಳಿಗೂ ವ್ರತಗಳಿಗೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾಟಗಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೊರಡುವಂತಿದೆ. ಕವಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದು ಕವಿಗಳಿಗೂ ರಾಜರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವಾಗ ಕೆಟ್ಟರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪುರೋಹಿತನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಝರತುಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಅದು ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗಾಥೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಆತನ ಸ್ವಂತ ಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಆಶಾಭಂಗಗಳು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಸಮಾಜ-ಇವುಗಳ ವಿಶದವಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಹಿಂದೂ ಮತಕ್ಕೂ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತಕ್ಕೂ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಪರ್ಷಿಯವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ತಾಯಿನಾಡನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಗುಜರಾತಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಹಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ (ಪ್ರ.ಶ. ಸು.717) ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿತು.

ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೋಧಿಸದ ಮಹಾಮತಗಳಲ್ಲಿ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಅದು ಆಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ವುಂಟು. ಝರತುಷ್ಟ್ರನೇ ಮೂರು ಸಲ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ವಿಧವೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ವೆಂಡೀಡಾಡ್ ಎಂಬ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ವಾದವನ್ನು ತುಂಬ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದೆ:

ಸತ್ಯವಾಗಿ ನಿನಗೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಷ್ಟು. ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗಿರುವವ ಮದುವೆಯಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಿಂತ ತುಂಬ ಮೇಲು. ಮನೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗಿಂತ ಮನೆಯುಳ್ಳವ ತುಂಬ ಲೇಸು. ಮಕ್ಕಳಿದ್ದವ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವನಿಗಿಂತ ತುಂಬ ಉತ್ತಮ. ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ ನಿರ್ಗತಿಕನಿಗಿಂತ ತುಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ.

ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾವನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತುಂಬ ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗಳಿವೆಯೋ ಅವನು ತನ್ನ ವೋಹು ಮನೋವಿಗೆ (ಎಂದರೆ ಸನ್ಮನಸ್ಸಿಗೆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಸ್ಪದವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸತ್ತವನಂತೆಯೇ ಸರಿ; ಮುಂಚಿನವನು ಇವನಿಗಿಂತ ಒಂದು ಆಸ್ಪರಾನಾದಷ್ಟು (ಎಂದರೆ ಒಂದು ದಿರ್ ಹೀನ್ ಎಂಬ ಪರ್ಷಿಯದ ನಾಣ್ಯದಷ್ಟು) ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಒಂದು ಕುರಿಯ ಬೆಲೆಯಷ್ಟು, ಒಂದು ಎತ್ತಿನ ಬೆಲೆಯಷ್ಟು, ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಬೆಲೆಯಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಈ ಮನುಷ್ಯ ಅಸ್ಟೋಅವಿಧೋತುವಿನೊಡನೆ (ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ) ಹೋರಾಡಬಲ್ಲ. ಗರಿಗೂಡಿದ ಅಂಬಿನ ಇದಿರು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬಲ್ಲ. ಒಂದು ತೆಳ್ಳನೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದೆದು ಚಳಿಗಾಲದ ದೆವ್ವದೊಡನೆ ಸೆಣಸಬಲ್ಲ; ಕೆಟ್ಟ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕ ಅಪರಾಜನ ವಿರುದ್ಧ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯಬಲ್ಲ. ಅಷೆಮಓಗ ಎಂಬ ಉಪವಾಸದ ದುರ್ದೈವದೊಡನೆ ಕಾಳಗವೆಸಗಬಲ್ಲ.

ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಮದ್ಯಪಾನವುಂಟು. ಆತನ ನೀತಿಬೋಧೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮೂರು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೂಮ್ತ, (ಒಳ್ಳೆ ಭಾವನೆಗಳು). ಹೂಕ್ತ (ಒಳ್ಳೆ ಮಾತುಗಳು), ಹೂವೆರ್‌ಷ್ತ (ಒಳ್ಳೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳು). ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದವರ ಮತ್ತೊಂದು ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ ದಿನ್‌ಕಾರ್ತ್ ಎಂಬುದು ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿದ್ದಷ್ಟೂ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತ ಉಪಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಸುಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಈ ನಿರ್ದೇಶವೇ ದಾನಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ಸಿಗಳೆಂದರೆ ದಾನಿಗಳು ಎಂಬಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಲು ಇದೇ ಕಾರಣ. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪಾರ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆರ್ದ್ವಿರಾಫ್‌ನಾಮೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ; ಅದಾವುದೆಂದರೆ ಸದ್ವರ್ತನೆ. ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಒತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಝರತುಷ್ಟ್ರನಾಚೆಗಿನ ವೆಂಡೀಡಾಡ್ ಎಂಬುದು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಪ್ರಾಣದ ಬಳಿಕ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತವಾದುದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ನೈರ್ಮಲ್ಯ. ಓ ಝರತುಷ್ಟ್ರ, ಮಝ್ದಸ್ನ ಮತದಲ್ಲಿರುವ ಪಾವನತ್ವ ಯಾರಿಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ, ಸದ್‌ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸತ್‌ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಯಾವನು ತನ್ನನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅಂಥವನಿಗೆ ಝರತುಷ್ಟ್ರನ ಗಾಥೆಗಳು ಭೂವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಮಮತೆಯಿಂದಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯಪಾಲಿತವಾದ

ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡುಗಳೊಂದಿಗೂ ಮಂದೆಗಳೊಂದಿಗೂ ಅದರ ಸಂಪರ್ಕ ತೀರ ಹತ್ತಿರದ್ದು. ಹಸುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ಜನಕ್ಕಿರುವ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಗೆ ಇದು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಬೆಹ್ರಾಂ ಯೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವಿದೆ: ಹಸುವಿನ ಬಲ ವರ್ಧಿಸಲಿ, ಒಳ್ಳೆ ಹಾರೈಕೆಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಲಿ, ಶೋಭನವಾದ ನುಡಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಲಿ, ಒಳ್ಳೆ ಹೊದಿಕೆ ಅದಕ್ಕಿರಲಿ. ಈ ಭಾವನೆ ಹಿಂದುಗಳ ಗೋಪೂಜೆಗೂ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರ ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಒಳ್ಳೆಯ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಕೆಟ್ಟ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ದ್ವೈತವನ್ನು ಝರತುಷ್ಟ್ರನ ಮತ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಕೇಡಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಿಂತ ತೊಡಕಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ: ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವ ಝರತುಷ್ಟ್ರ. ಅರ್ವಾಚೀನ ಝರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೆಂಡೀಡಾಡ್ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಈ ದ್ವೈತ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿದೆ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಸ್ಪೆಂಟಾಮನ್ಯು ಎಂದರೆ ಸತ್‌ದೈವ, ಇಲ್ಲವೆ, ಆಂಗ್ರಮನ್ಯು ಎಂದರೆ ದುಷ್ಟದೈವ ಇವೆರಡರ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದೂ ತೀರ ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟದು ಎನಿಸದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಿಡ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೀಟಕ್ಕೂ ಅದರದರ ಉಪಯೋಗಿತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉಂಟೇ ಉಂಟು, ನಿರ್ವಹಿಸ ತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯವುಂಟು. ಜರತುಷ್ಟ್ರ ತನ್ನ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿದ ದ್ವೈತ ನಿಜವಾಗಿ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಸಿದುದಲ್ಲ ; ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದುದು. ಆತ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಬಯಸಿದುದು, ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ದುರ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಕುರಿತು. ಮನೋವಾಕ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಸತ್ಕರ್ಮ ಪ್ರೇರಣೆ, ಮಾನವ ಸಮಾಜ ಸುಖದಿಂದ ಬಾಳುವಂತಾಗಲು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರೇರಣೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗದಿರುವ ಯಾವುದೂ ಕೇಡಿಗಿಳಿಯುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಇದೀಗ ಜರತುಷ್ಟ್ರನ ದ್ವೈತದ ತಿರುಳು. ಕೆಲವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದ ಈ ದ್ವೈತ ಏಕದೈವತ್ವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪಾರ್ಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದಲ್ಲಿನ ಈ ದ್ವೈತ ಅದರ ಕೊನೆಯ ನಿಲುವಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಈ ವಿದಾಂಸರು ಈ ದ್ವೈತದ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಗೆ ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ದೈವ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಯಾವ ಏಕದೈವ ಮತದಲ್ಲೂ ಸಹ ಕೇಡಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ: ದೇವರು ಒಳ್ಳೆಯವನಾದರೆ ಕೇಡನ್ನೇತಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ? ದೇವರ ಒಳ್ಳೆಯತನವನ್ನು ಕಾಪಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಕೆಡುಕಿನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೈವವಿರುದ್ಧ ಶಕ್ತಿ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಏಕದೈವಮತವಾಗಲಿ ಇದರಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ತ್ರೈಕ್ಯ ತತ್ವದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿರುವ ದೈವಶಾಸ್ತ್ರದ ತೊಡಕುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದ ಆಂಗ್ರಮನ್ಯುವಿಗೆ ಸರಿದೂಗುವ ಸೈತಾನ್ ಎಂಬುವವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಸ್ತುತಃ ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಏಕದೈವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಎಂಥ ಮತದೊಡನೆಯೂ ಸರಿತೂಗಬಲ್ಲ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತವೂ ಇಬ್ಲಿಸ್ ಎಂಬವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಂಗ್ರಮನ್ಯುವಾಗಲಿ, ಸೈತಾನನಾಗಲಿ, ಇಬ್ಲಿಸ್ ಆಗಲಿ ಸ್ವತಃ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಗಳಲ್ಲ. ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಮಾನವನ ಆತ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ದುಷ್ಟ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರತಿದೈವಗಳು ಒಂದೊಂದೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆಲ್‌ಬರ್ಟ್‌ಷ್ವೈಟ್ಜರ್ ಹೇಳುವಂತೆ 'ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಕ್ತಿನಿಷ್ಠಮತವೂ ಇವೆರೆಡರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲ ಅದು ನೀತಿಯನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಮತವಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸುವ ಮತವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತದವರಾದ ನಾವು ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆವು. ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಏಕದೈವನಿಷ್ಠ ಮತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದ್ವೈತ ನೈತಿಕವಾದದ್ದೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಯಾರು ಒಳಿತನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ ಆತನ ಇಚ್ಛೆ ದೈವೇಚ್ಛೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಲಿತವಾಗಿದೆ. ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವ ದೈವೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ, ಕೇಡಿನ ಸತ್ತ್ವದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕೇಡಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸದುತ್ತರವನ್ನು ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ ಕೊಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವವರು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ವಿಲಿಯಂ ಜೇಮ್ಸನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಹೊಳವಿದೆ.

ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ ತನ್ನ ದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಚರಮಗತಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಆತ್ಮ ಅಮೃತವೆಂದು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನುಡಿದವ ಜರತುಷ್ಟ್ರನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಒಳ್ಳೆಯವರ ಆತ್ಮಗಳು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕೆಡುಕರ ಆತ್ಮಗಳು ನರಕಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಯಹೂದ್ಯರು ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಈ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ನರಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಂದಲೂ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಂದಲೂ ಪರಿಗ್ರಹೀತವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಇದು. ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ತತ್ತ್ವದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ದದಿಸ್ತಾನ್-ಇ-ದಿನಿಕ್, ಮಿನೋ-ಖೆರಾದ್ ಮತ್ತು ಅರ್ದ್‌ವಿರಾಫ್ ನಾಮೆ ಎಂಬವು ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ನರಕಗಳ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸತ್ತ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಒಳ್ಳೆಯವನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಆತನ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ಸುಂದರ ದೇವತೆಯೊಬ್ಬಳು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಡಿಗನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳುವವಳು ಆತನ ಪಾಪಿಷ್ಠ ಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಕುರೂಪಿ ವೃದ್ಧೆಯೊಬ್ಬಳು.

ಪಾರ್ಸಿಗಳ ಆಚರಣೆಗಳು ಹಿಂದೂಗಳ ಆಚಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಮದುವೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವೆಸ್ತದಲ್ಲಿನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞೋಪವೀತಧಾರಣೆ ಗಂಡಸರಿಗೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೂ ಉಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಈ ಕರ್ಮ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೃತದೇಹದ ಚರಮ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಮಾತ್ರ ಪಾರ್ಸಿಗಳಿಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಮೃತದೇಹಗಳನ್ನವರು ಹೂಳುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಸುಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ರಣಹದ್ದುಗಳು ತಿಂದುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿಯಾಗಲಿ ಭೂಮಿಯಾಗಲಿ ಅಪವಿತ್ರವಾಗಬಾರದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮೃತದೇಹಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲು ಈ ಮಾರ್ಗ ಸಮೀಚೀನವೆಂಬ ವಾದವೂ ಉಂಟು. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಬಲಿಗೊಡ್ಡುವ ಇರಾನಿನ ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದರೆ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ನೂರ ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಗಿಲಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪರ್ಷಿಯದಲ್ಲುಳಿದಿರುವ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಂದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಇವರ ಪೈಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಮುಂಬಯಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವತಾ ಮಂದಿರಗಳಂತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ದರ್ಜೆಗಳುಂಟು-ಅತಾಷ್ ಬೆಹ್ರಾಂಗಳು, ಆಗಿಯಾರಿಗಳು, ದಾದ್‌ಗಾಗಳು ಎಂದು. ಅತಾಷ್ ಬೆಹ್ರಾಂಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಎಂಟು; ಉದ್‌ವಾಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು, ನವಸಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಸೂರತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಇರಾನ್‌ಷ ಎಂಬ ಹೆಸರಾದಂಥ ಅಗ್ನಿ. ಇದು ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಇದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಷಯ. ಪವಿತ್ರಾಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾದ ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನು ಗಂಟೆ ಗಂಟೆಗೂ, ದಿನ ದಿನಕ್ಕೂ, ಮಾಸ ಮಾಸಕ್ಕೂ, ವರ್ಷ ವರ್ಷಕ್ಕೂ, ಶತಮಾನದಿಂದ ಶತಮಾನದ ಪರ್ಯಂತವೂ ಜ್ವಲಂತವಾಗಿರಿಸಬೇಕು. ಅದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಸಂಕೇತ, ಪಾವನತ್ವದ ಸಂಕೇತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾವನಗೊಳಿಸುವುದೇ ಅಗ್ನಿಯ ಕರ್ಮ.

ಈಗಲೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವರ ಲೌಕಿಕಾಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೂ ಪಾರ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ತುಂಬ ಮತಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಾನು ಉಬ್ಬಿ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತ ಇರಾನಿನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಗ್ಭಾಗಗಳ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಚೇತನ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿತು ಮತ್ತು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳಿಗು ತನ್ನ ನೈತಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಬೀರಿತು. ಹೀಬ್ರೂಗಳೂ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ತಾವು ಇಚ್ಛಿಸಿಯೋ ಇಚ್ಛಿಸದೆಯೋ ಈ ಮತದ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಮತವೂ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಒಳಿತನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವೋ ಅದು ಇತರ ಮತಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದೆ. (ಎ.ಆರ್.ಡಬ್ಲ್ಯು.)

ಜರಾವಿಕೃತಿ : ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಅವನತಿ ಹಾಗೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕೆಲವು ವರ್ತನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಸಿನಿಲಿಟಿ). ಹಾಗಾದಾಗ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕುಗ್ಗುತ್ತವೆ, ವಿಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಶಯ, ಅಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಸಿಡಿಮಿಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಲೀ ಆತನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಿಗಾಗಲೀ ಹೆಚ್ಚು ತ್ರಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ

ಆತನನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ವಿಪರೀತವಾಗಿ, ಅವನತಿ ಅತಿಯಾಗಿ ವರ್ತನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಉಗ್ರರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎರಡು : ಒಂದು ಮುಪ್ಪಿನ ಚಿತ್ತಭ್ರಂಶ ಅಥವಾ ಮುಪ್ಪಿನ ಮನೋವಿಕೃತಿ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದು ಮಿದುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಪೆಡಸಿನಿಂದಾಗುವ ಮನೋವಿಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪೆಡಸು ರಕ್ತನಾಳ ಮನೋವಿಕೃತಿ. ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ದೈಹಿಕ ಹಿನ್ನಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಆಂಗಿಕ ಮನೋವಿಕೃತಿಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

1. ಮುಪ್ಪಿನ ಚಿತ್ತಭ್ರಂಶ : ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ಜೀವಕಣಗಳು ನಾಶವಾಗಿ, ಮೂಲವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕುಗ್ಗಿ, ವರ್ತನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಉಗ್ರರೂಪ ತಾಳಿದಾಗ, ಅ ರೋಗಿಯನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಮನೋರೋಗಿಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಸೇರುವ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.8 ಮಂದಿ ಈ ಮನೋವಿಕೃತರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಂಥ ವಿಕೃತಿ 60ರಿಂದ 90ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂದಾದರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರೋಗಿಯ ಸರಾಸರಿ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 75 ವರ್ಷ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಆಯುರ್ ಅವಧಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ದೀರ್ಘವಾದುದರಿಂದ ರೋಗ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಭೇದವಾಗಲೀ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಭೇದವಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಸಾಧನೆಯವರಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ವರದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಿಂತ ಪಟ್ಟಣಿಗರೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಮುಪ್ಪಿನ ಚಿತ್ತಭ್ರಂಶದಲ್ಲಿ ಐದು ಒಳವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: (1) ಸರಳ ಅವನತಿ, (2) ಸಂಭ್ರಾಂತಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, (3) ಜರಾಮನೋವಿಕ್ಷೇಪ, (4) ಉನ್ಮತ್ತ ಪ್ರಲಾಪ ಮತ್ತು ಗೊಂದಲ, (5) ವಿಷಣ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷೋಭೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಕೃತಕವಾದುದು ಮತ್ತು ಕೇವಲ ನಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಈ ರೋಗದ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ಸ್ಮೃತಿಭ್ರಂಶತೆ, ಅಸ್ಥಿರತೆ, ಅಭದ್ರತೆ, ವಿಷಣ್ಣತೆ, ಅಶಾಂತಿ, ಚಪಲಚಿತ್ತತೆ, ಕಳವಳ, ಸಂಭ್ರಾಂತಿ, ಸನ್ನಿ, ಕಾಲ-ಸ್ಥಳಗಳ ಗೊಂದಲ ಮತ್ತು ಕಾಮವಿಕಾರ. ಈ ರೋಗಚಿಹ್ನೆಗಳು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಯ ರೊಗಪೂರ್ವದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅವನತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಆತನ ಮೇಲಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒತ್ತಡ-ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅವು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ವೃದ್ಧನಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿಭ್ರಂಶವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ, ತಾನಾರು, ತನ್ನ ಹೆಸರೇನು, ತಾನೆಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬೆಲ್ಲವೂ ಮರೆತುಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಘಟನೆಗಳಂತೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆತು ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಡುವ ಮಾತು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಎಲ್ಲವೂ ಅಸಂಬದ್ಧ. ಕಲಿಕೆ, ಗ್ರಹಿಕೆ, ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ. ಬಹಳ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಊಟ, ನಿದ್ರೆ, ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಇತರರು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಗಲೆಲ್ಲ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾತ್ರಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು. ಅಪರಿಚಿತರೊಡನೆ ಬಹಳ ಪರಿಚಿತರೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಸಂಸಾರದ ಗುಟ್ಟನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಸೂಯೆ ಮತ್ತು ಮಾತ್ಸರ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿ ಇತರರ ಮುಖಸ್ತುತಿಗೆ ಮರುಳಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಭ್ರಾಂತಿ ಈತನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಆಸೆಗಳು ಪೂರೈಸದೆ ಹೋದಾಗ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಮವಿಕಾರವಾಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಕೆ, ಅತ್ಯಾಚಾರ, ವಿವೇಕಶೂನ್ಯ ವಿವಾಹ-ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬರುಬರುತ್ತ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿ, ಜೀವಂತ ಶವದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಅಸು ನೀಗುತ್ತಾನೆ.

ಇಂಥ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಅನೇಕ. ಮಿದುಳಿನ ಜೀವಕಣಗಳ ನಾಶ, ಉಪಾಪಚಯಗಳ ವೈಪರೀತ್ಯ, ಅಂತಃಸ್ರಾವಗಳ ಕೊರತೆ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕುಸಿತ, ಅಗಲಿಕೆ, ನಿವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಒತ್ತಡ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಮನೋಬೇನೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಕೂಡಿ ಈ ವಿಕೃತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ: ಈ ಮನೋವಿಕೃತಿ ಬಹಳ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ರೋಗ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ವಿನಾ ಗುಣವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಆರೈಕೆ, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಗುಣ ಹೊಂದುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 10ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರಲಾರದು.

2 ಮಿದುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಪೆಡಸಣೆಯಿಂದಾಗುವ ಮನೋವಿಕೃತಿ : ಮುಪ್ಪಡರಿದಂತೆ ಮಿದುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಪೆಡಸಾಗಿ ರಕ್ತಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗಿ ಪೋಷಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವಕಣಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಮಾನಸಿಕ ತಾರುಮಾರುಗಳು ಕೂಡಿ ಈ ಮನೋವಿಕೃತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆನುವಂಶಿಕತೆ, ಮಿತಿಮೀರಿದ ಆಹಾರಸೇವನೆ, ಅತಿಯಾದ ಕುಡಿತ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಕೊರತೆ, ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಚಿಂತೆ-ಇವೂ ಈ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು 65ರಿಂದ 75ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಿಂತ ಪಟ್ಟಣಿಗರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.12 ಮತ್ತು ಮಹಾಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ.2 ಈ ರೋಗಿಗಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ತಲೆ ಸುತ್ತುವಿಕೆ, ತಲೆನೋವು, ಅನಾವಶ್ಯಕ ಆಯಾಸ, ಅವಧಾನ ಚಾಂಚಲ್ಯ, ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಖಿನ್ನತೆ, ನಿದ್ರಾಹೀನತೆ, ಸೆಳವು, ಸಿಡಿಮಿಡಿ, ಮಾನಸಿಕ ಗೊಂದಲ ಮತ್ತು ಸ್ಮೃತಿ ತಾರುಮಾರುಗಳು-ಇವು ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು. ರೋಗ ಪ್ರಬಲವಾದಂತೆ, ಸ್ಥಳ-ಕಾಲದ ಗೊಂದಲ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಅಸ್ಥಿರತೆ, ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ, ರೋಷಾವೇಶ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ-ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಪೆಡಸಿಗೆ ಕಾರಣಗಳೇನು, ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಹೇಗೆ, ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಏನು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಗುಣ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಗುಣವಾಗಿ ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.10 ಆರೈಕೆ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.)

ಜರಾಶಾಸ್ತ್ರ : ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಜೆರಂಟಾಲಜಿ). ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ-ಅದು ಸಜೀವಮೇ ಆಗಿರಲಿ ನಿರ್ಜೀವಮೇ ಆಗಿರಲಿ-ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ, ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಸಾಯುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲವೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಯಾವುದೇ ಜೀವಿಯ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಜನನ, ಶೈಶವ, ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ, ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ, ಸಾವು ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳು ಗಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳಿನ ಚಲನೆಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜನನದಿಂದ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಏರುಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಾವಿನವರೆಗೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಇಳಿಮುಖದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೇ ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು.

ಜೀವನದ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅನುವಂಶೀಯತೆ, ಆಹಾರ, ದೇಹಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷದಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ಹವೆ, ಸಮಾಜ ಪದ್ಧತಿ ಮೊದಲಾದ ಘಟಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾದರೆ ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ವೇಗದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಇವೆ. ಒಂದರ ಪ್ರಕಾರ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಬದ್ಧವಾದ ಜೀವನದ ಒಂದು ಹಂತ. ದೇಹದೊಳಗಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಚುರುಕುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಂತೆ ದೇಹದ ಒಳಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷ. ಅಂದರೆ ಈ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಿಂದಲೂ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಶರೀರ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷದಲ್ಲಿನ ಲೋಪದೋಷಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಆಧಿಕ್ಯದಿಂದ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಕಾರವೂ ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕುಂದುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಾವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ 1940 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜರಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಕೇವಲ ಒಂದೆರಡು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡದೆ ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೀವರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ, ಶರೀರಕ್ರಿಯಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದರ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಇದರ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವುದು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ವೃದ್ಧರ ಹೊರೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವೇ ಹೊರತು ವೃದ್ಧರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಾಗಲೀ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುವುದಾಗಲೀ ಇದರ ಗುರಿಯಲ್ಲ.

ಜರಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು:

1 ಮಾನವನೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಪ್ಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೈವಿಕ ದೃಷ್ಟಿ.
2 ಮುಪ್ಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇಹಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೋಗಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ರೋಗವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಚಲನೆಗಳೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ವೃದ್ಧರ ರೋಗಲಕ್ಷಣ, ಪರೀಕ್ಷೆ, ರೋಗನಿರೋಧ, ಔಷಧೋಪಚಾರ, ವೈದ್ಯೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಜೆರಿಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಅಥವಾ ಜರಾರೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು.
3 ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ.
4 ಜೀವಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾದಾಗ ತಲೆದೋರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು.

1. ಮುಪ್ಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜೈವಿಕ ದೃಷ್ಟಿ : ಮುಪ್ಪಾಗುವುದು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಒಂದು ಜೈವಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಒಂದು ಜೀವಿಯ ಆಯುಷ್ಯ ವಿವಿಧ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಆಮೆಗಳ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಸ್ಸು 177 ವರ್ಷಗಳು. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ದಾಟಿರುವ ಕೆಲವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವು ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ಸರಾಸರಿ ಜೀವಿತಾವಧಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣವಿಶೇಷ, ಪೋಷಣೆ, ರೋಗ, ವಿಕಿರಣ, ದೇಹದ ತಾಪ ಮೊದಲಾದುವು ಸರಾಸರಿ ಆಯುಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಘಟಕಗಳು. ಕಡಿಮೆವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕುವ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಷ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಚ್ಚುವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಪೌಷ್ಟಿಕಾಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವನ ಸರಾಸರಿ ಆಯುರ್ಮಾನ ಅಂಥ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸದವನ ಆಯುರ್ಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗನಿರೋಧಶಕ್ತಿ ಕೂಡ ಆನುವಂಶಿಕ. ಅಲ್ಲದೆ ರೋಗಗಳೂ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಾನವರಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಇದು ಮಾನವನ ವಯಸ್ಸಿನ 40-60 ವರ್ಷಗಳ ನಡುವಣ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನವೇ ಜೀವಿಯ ಅಂಗರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದೇಹಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪುಕೂದಲು ಬೆಳ್ಳಗಾಗುವುದು ಜರಾವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ ಲಕ್ಷಣ. ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಒಳಗೆ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಮ ಸುಕ್ಕು ಸುಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯತಕ್ಕವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಪ್ಪಾಗುವಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಒಳಗೆ ನಡೆಯುವ ಜೈವಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವಕೋಶಗಳು ಬಹುಕೋಶಿಕ ಜೀವಿಗಳ ಅಂಗ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೂಲಭೂತ ಘಟಕಗಳು. ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳೇ ಕಾರಣ. ಈ ಮಾರ್ಪಾಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜೀವಕೋಶಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕಳೆದ 40-50 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದೇಹಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಮುಪ್ಪು ಸಾವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಹುಕೋಶಿಕ ಜೀವಿಯೂ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶದಿಂದ (ನಿಷೇಚಿತ ಅಂಡಾಣು) ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜೀವಕೋಶ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಎಂಟು, ಹದಿನಾರು ಮುಂತಾಗಿ ವಿಭಜನೆಹೊಂದಿ ಬಹುಕೋಶಿಕ ಜೀವಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭೇದನೆಯಾಗಿ, ನರ, ಸ್ನಾಯು, ರಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಜೀವನದ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜೀವಕೋಶಗಳು ವಿದಲನ ಹೊಂದುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದೇಹದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕೆಲವು ಜೀವಕೋಶಗಳು ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ವಿದಲನವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅವು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಅಂತೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಇಳಿಮುಖದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಕುಂದುವುದೇ ಕಾರಣ. ಈ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಸಾವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಮುಂದೂಡಬಹುದು, ಜೀವನವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

ಜೀವಕೋಶಗಳ ವಿಭಜನೆಯ ಸಂಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಪರಿಸರದ ಲೋಪದೋಷಗಳು ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದೂ ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೆ ಮುಪ್ಪು ಮತ್ತು ಸಾವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಅಲೆಕ್ಸಿಸ್ ಕ್ಯಾರೆಲ್ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೋಳಿಯ ಭ್ರೂಣದ ಹೃದಯದಿಂದ ತೆಗೆದ ಜೀವಕೋಶಗಳನ್ನು ಪೋಷಕಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿಟ್ಟು 34 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಸಿ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಮೂಲಜೀವಕೋಶಗಳಷ್ಟೇ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕೋಶಗಳೂ ಅಮರವಾಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದು ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ತಿರುಳು. ಪೋಷಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಎರಡು ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಪರಿಸರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದರಿಂದ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಬದುಕಿನ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾದರೆ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸಾವಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತೂ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸಾವಿಗೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಹಾಗೂ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಸರಬರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಗಳುಂಟಾಗುವುದೇ ಕಾರಣ. ಜೀವಕೋಶದ ಸಾವಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೂರು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ:

(a) ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಆಗ ಜೀವಕೋಶಗಳು ದಣಿದು ಸಾಯುತ್ತವೆ.

(b) ಜೀವಕೋಶಗಳ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರೋಟೀನು ಅಣುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷಗಳು ತಲೆದೋರುವುದರಿಂದ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

(c) ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಜೀನ್ಯಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುವಾದ ಡಿಆಕ್ಸಿರೈಬೋ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ (ಡಿಎನ್‌ಎ) ಲೋಪದೋಷಗಳುಂಟಾಗಿ, ಅದರ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ತುಂಬಿ ದೋಷಪೂರ್ಣವಾದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಎಂಜೈಮುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಮುದಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಾಯುತ್ತವೆ.

2. ಮುಪ್ಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇಹಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು : ದೇಹಕ್ಕೆ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಅಂಗಮಂಡಲದ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕುಂದುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕುಂದಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ಪ್ರಾಯಶಃ 30-35ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಕಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಮಂದವಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದರೆ ಕನ್ನಡಕವನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಓಡಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಚುರುಕುತನ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ, ಗ್ರಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ರೋಗನಿರೋಧಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಇಮ್ಯೂನಿಟಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಪರಿಸರದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಕೂಡ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ದಿಢೀರನೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು ಅಪರೂಪ.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವನ್ನು ರೋಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಜರಾವಸ್ಥೆ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿನ ಇಳಿಮುಖದ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಕೆಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳು-ಆರ್ಟೀರಿಯೊಸ್ಕ್ಲಿರೋಸಿಸ್ ಅಥವಾ ಅಪಧಮನಿಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯ; ಹೈಪರ್‌ಟೆನ್‌ಷನ್ ಅಥವಾ ತೀವ್ರರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ, ಮಧುಮೇಹ (ಸಿಹಿಮೂತ್ರರೋಗ), ವಾತರೋಗ, ಸಂಧಿವಾಯು, ಶ್ರೋಣಿತವಾತ, ಏಡಿಗಂತಿ, ಕಣ್ಣುಪೊರೆ-ಇವು ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದುವಲ್ಲ. ಜರಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುದುಕರ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಮುದುಕರ ರೋಗರುಜಿನಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಾಸಿಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಅಥವಾ ಶಮನಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ನಿತ್ರಾಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಹೃದಯಸಂಬಂಧದ ಹಾಗೂ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಾದ ಅಪಧಮನಿಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡಗಳು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಈ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಮಧ್ಯವಯಸ್ಸು ದಾಟಿದ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರೆನ್ನದೆ ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮರಣಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿದು.

ಜರಾವಸ್ಥೆಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

(a) ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ದೇಹದೊಳಗಣ ದೇಹಕ್ರಿಯಾ ಲೋಪದೋಷಗಳು ಕಾರಣವೇ ವಿನಃ ಬಾಹ್ಯಪರಿಸರದ ಸೋಂಕುಕಾರಕಗಳಲ್ಲ.

(b) ಅಂಗಕ್ಷಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಹುದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿತ್ರಾಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

(c) ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೋಗಗಳು ಒಮ್ಮೆಗೇ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ.

ಆದಕಾರಣ ವೈದ್ಯನಾದವ ಬಹುಮುಖದ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತಹಬಂದಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜರಾವಸ್ಥೆಯ ಹಲವು ರೋಗಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಂದರೆ 2–20 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇವುಗಳ ಸೂಚನೆ ಯಾವುದೂ ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವೈದ್ಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವಾಗ ಇವು ಪ್ರಕಟವಾಗಬಹುದು.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕೊಬ್ಬುದೇಹ, ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆ ಇವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 30–40 ವರ್ಷ ದಾಟಿದ ಮಾನವ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಅಂಗಸಂಬಂಧದ ಹಾಗೂ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಕ್ಷೀಣಿಸುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನಡುವಯಸ್ಸು ದಾಟಿದವ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದರಿಂದ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತುವ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ: ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರವಣ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಭಾವೋದ್ರೇಕ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ತಾಳ್ಮೆ ಮತ್ತು ಸಹನಾಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ವೃದ್ಧರ ತೀರ್ಪು ಯುವಕರ ತೀರ್ಪಿಗಿಂತ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನರ ದೇಹಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಹಣಗಳಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಯುವಜನದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯುವಜನಾಂಗ ವೃದ್ಧರ ಹೊರೆ ಹೊರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲವಾಗಬಹುದು. ಅಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರಿಗಿದ್ದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೃದ್ಧರು ಬದಲಾಗುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಲೇಸು.

4. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ : ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಹೌದು. ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಹೌದು. ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಜಟಿಲವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಏಕೆಂದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿನ ಸರಾಸರಿ ಜೀವನ ಅವಧಿ ಅಥವಾ ಆಯುರ್ಮಾನ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿನ ಜೀವನದ ಅವಧಿ 1910–11ರಲ್ಲಿ 23 ವರ್ಷಗಳಿದ್ದು 1951–61 ರಲ್ಲಿ 45ಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. ಜೀವನದ ಅವಧಿಯ ಏರಿಕೆ ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇನ್ನೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 1850ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿನ ಸರಾಸರಿ ಜೀವನದ ಅವಧಿ 39 ವರ್ಷಗಳಿದ್ದು, ಇದು 1960ರಲ್ಲಿ 69ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಎರಡರಷ್ಟೂ 65 ವರ್ಷ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಏರಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಏರಲೇಬೇಕು. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ 60ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ 65 ವರ್ಷ ದಾಟಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.12 ಇತ್ತು. ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ.3–4 ಇರಬಹುದು. ಕಳೆದ ಒಂದು ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಶಿಶುಗಳ ಹಾಗೂ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರ ಸೋಂಕುಕಾರಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿರುವುದೇ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಲೇಸು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನವರ ಅಕಾಲಮರಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನವರ ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 1850ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ 60 ವರ್ಷ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಅವನು ಮುಂದೆ ಸರಾಸರಿ 16 ವರ್ಷ ಬದುಕಿ ತನ್ನ 76ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ 1957ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಮನುಷ್ಯ ಮುಂದೆ ಸರಾಸರಿ 17 ವರ್ಷ ಬಾಳುವಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿನ ಸರಾಸರಿ ಜೀವನದ ಅವಧಿ 30 ವರ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ, 60 ವರ್ಷದವರಲ್ಲಿ ಅದು ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಷ ಹೆಚ್ಚಾದಂತಾಯಿತು. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 1900 ರಲ್ಲಿ 65 ವರ್ಷದವರು ಶೇ.4 ರಷ್ಟಿದ್ದು, 2000 ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.12 ರಷ್ಟಿದೆ. 2000ದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ನಾಗರಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ 35 ಮಿಲಿಯನ್ ಇದ್ದರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ 90 ಮಿಲಿಯನ್ ಇದ್ದರು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ವೈಯುಕ್ತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಜಟಿಲವಾಗಿ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸದವರನ್ನು ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೃಢಕಾಯರಾದ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೊರೆ ಅವರ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಅವರಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುವುದು. ಅವರಿಗೆ ವಯಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಓಡಾಡುವುದು, ದೈನಂದಿನ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಕಠಿಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರು ಯುವ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊರೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವೇತನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು, ವಸತಿ ಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು, ರೋಗಗ್ರಸ್ತ ಮುದುಕರಿಗೆ ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಸಮಾಜದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊರೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವೃದ್ಧರ ಸಮಸ್ಯೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ವೃದ್ಧರಿಗಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಜೀವವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ಔಷಧಾಗಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ವ್ಯಯಮಾಡಿ ವೃದ್ಧರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಬಿ.)

ಜರಾಸಂಧ : ಬೃಹದ್ರಥನ ಮಗ. ಮಗಧ ದೇಶದ ದೊರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಮಾಗಧನೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಗಿರಿವ್ರಜ ಈತನ ರಾಜಧಾನಿ.

ಬೃಹದ್ರಥ ಕಾಶಿರಾಜನ ಅವಳಿ ಜವಳಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ. ಬಹಳ ಕಾಲ ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪುತ್ರೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಮಾವಿನ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ ತಪೋನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಮಹರ್ಷಿ ಚಂಡಕೌಶಿಕನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಥೆಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದ. ಮಹರ್ಷಿ ಆಗ ತಾನೆ ಬಿದ್ದ ಒಂದು ಮಾವಿನಹಣ್ಣನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ರಾಜನಿಗಿತ್ತು ಅದನ್ನು ರಾಣಿಗೆ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ. ರಾಜ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ರಾಣಿಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟ. ಇಬ್ಬರೂ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾಗಿ ಒಂದೇ ಶಿಶುವಿನ ಎರಡು ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೆತ್ತರು. ತಮ್ಮ ದುರ್ದೈವಕ್ಕೆ ಮರುಗುತ್ತ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದ್ದ ಶಿಶುಭಾಗಗಳನ್ನು ದಾದಿಯರ ಮೂಲಕ ತಿಪ್ಪೆಗೆ ಬಿಸಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜರೆಯೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿ ಶಿಶುವಿನ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಮಗುವಿಗೆ ಜೀವಬಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಎರಡು ಹೋಳು ಸೇರಿ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಜರಾಸಂಧ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಬೃಹದ್ರಥ ಮಗುವನ್ನು ತರಿಸಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದನಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾದೊಡನೆಯೇ ಆತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿ ತಾನು ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ.

ಜರಾಸಂಧ ಪರಾಕ್ರಮಿ. ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದನಲ್ಲದೆ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ ರಾಜಪುತ್ರರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಜರಾಸಂಧನಿಗೆ ಅಸ್ತಿ ಪ್ರಾಸ್ತಿಯರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕಂಸನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಕಂಸನನ್ನು ವಧಿಸಿದುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಬಗೆಗೆ ಜರಾಸಂಧನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ದ್ವೇಷ ಬೆಳೆಯಿತು. ಜರಾಸಂಧನಾದರೋ ಲೋಕಕಂಟಕನಾಗಿ ಎಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ರಾಜಪುತ್ರರನ್ನು ಸೆರೆಹಾಕಿ, ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾದ ಭೈರವನಿಗೆ ಪುರುಷಮೇಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರಲು ದಾನವಾಂತಕನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭೀಮಾರ್ಜುನರೊಡನೆ ಜರಾಸಂಧನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಹೋಗಿ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೀಮನಿಂದ ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಜರಾಸಂಧನ ಮಗನಾದ ಸಹದೇವ ಶರಣಾಗತನಾಗಲು ಆತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಲಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಪಿ.ಎಂ.ಎ.)

ಜರಿ : ಮಿರಿಯಾಪೊಡವರ್ಗದ ಕೈಲೋಪೊಡ ಉಪವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಂಧಿಪದಿ (ಸೆಂಟಿಪೀಡ್). ಶತಪದಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಚೇಳು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ನಿಶಾಚರಿಯಾದ ಇದು ತೇವವಿರುವ ಕತ್ತಲೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಮರದ ತೊಲೆ, ತೊಗಟೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮತ್ತು ತರಗೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ. ಕೀಟಗಳು, ಹುಳುಗಳು, ಮೃದ್ವಂಗಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇದರ ಆಹಾರ. ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಜರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹ್ಯಾಪ್ಲೋಫೈಲಸ್ ಸಬ್‌ಟೆರೇನಿಯಸ್. ಜರಿಗಳು ವಿಷಜಂತುಗಳು : ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿಷವಂತೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಹಳ ಅಪಾಯಕಾರಿ.

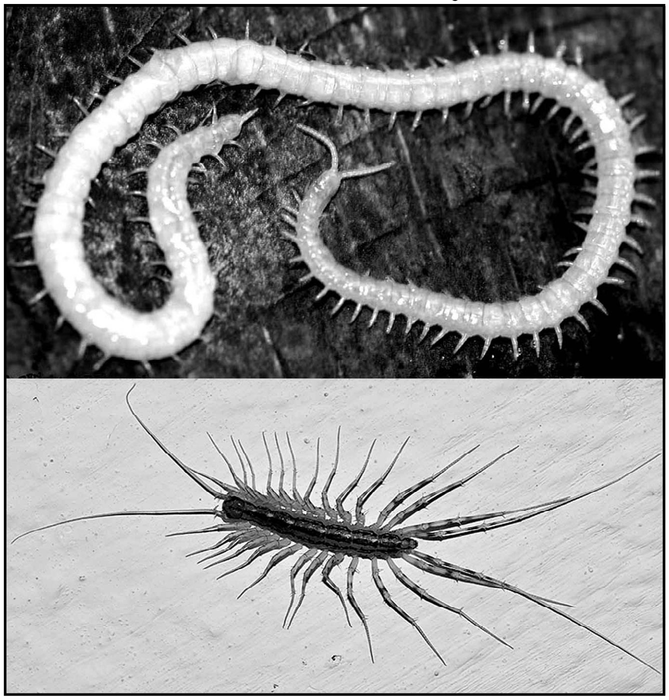

ಮೇಲಿನದು–ಜಿಯೋಫಯಲಸ್ ಪ್ರಭೇದ, ಕೆಳಗಿನದು–ಸ್ಕುಟಿಗೆರ ಪ್ರಭೇದ

ಜರಿಯ ದೇಹ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆ. ದೇಹದ ಸುತ್ತ ಬಹಿರ್‌ಕಂಕಾಲ (ಎಕ್ಸೋಸ್ಕೆಲಿಟನ್) ಇದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಿರ ಮತ್ತು ಮುಂಡ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳೂ ಅವುಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಇರುವುವು. ತಲೆಯ ಪಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುತುಟಿ ಮತ್ತು ಹೈಪೊಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್ ಇವೆ. ಇವು ಮತ್ತು ತಲೆಯ ಮಿಕ್ಕ ಉಪಾಂಗಗಳಾದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲುಗಳು ಮತ್ತು ಎರಡು

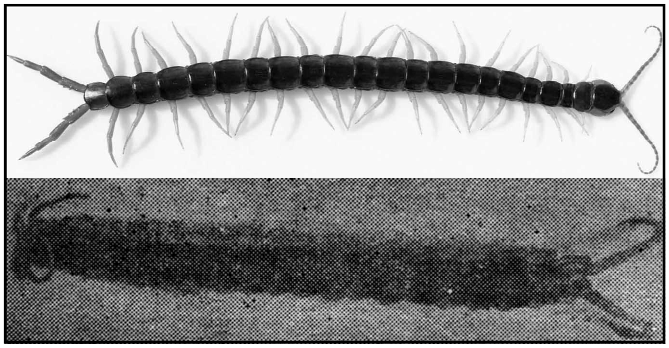

ಸ್ಕೋಲೊಪೆಂಡ್ರ ಪ್ರಭೇದ. ಮೇಲುಚಿತ್ರ–ಬೆನ್ನುಭಾಗ, ಕೆಳಚಿತ್ರ–ಉದರಭಾಗ

ಜೊತೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲಗಳು ಜರಿಯ ವದನಾಂಗಗಳು. ಮುಂಡ ಬಲು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿರುವುವು. ಪ್ರತಿ ಕಾಲಿನಲ್ಲೂ ಏಳು ಕೀಲುಗಳುಂಟು. ಮುಂಡದ ಹಿಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ಟೆಲ್ಸನ್ ಎಂಬ ರಚನೆ ಇದೆ. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಖಂಡವೇ ಪ್ರಜನನ ಖಂಡ. ಈ ಖಂಡದ ಅಧೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನನರಂಧ್ರವಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಲಿಂಗಪದಿಗಳು (ಗೋನೊಪಾಡ್ಸ್) ಇರುವುವು. ಮುಂಡದ ಮೊದಲ ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳು ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲಿಪಿಡುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷನಖಗಳುಂಟು. ಜರಿಯ ಉಸಿರಾಟ ಟ್ರೇಕಿಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಸ್ಪಿಗ್ಮೇಟ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಜರಿ ನಿಶಾಚರಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಿತಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಜರಿಯ ಪ್ರಜನನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮೈಥುನಕ್ರಿಯೆ ಇದುವರೆಗೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಗಂಡು ಬಲೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಶುಕ್ರಾಣುಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಅನಂತರ ಹೆಣ್ಣೊಂದು ಇವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಷೇಚನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನಿಷೇಚಿತ ಅಂಡಗಳನ್ನು ಗುಂಪಾಗಿ ಇಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಡವಳಿಕೆ. ಇವನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಕಾಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಲ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಡುವುದೂ ಇದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡಾರ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾನ್ಡೆಲ್‌ರವರ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಕೈಲೋಪೊಡ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ 4 ಗಣಗಳಿವೆ:

1 ಸ್ಕುಟಿಗೆರೊಮಾರ್ಫ : ಈ ಗಣದ ಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ 15 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣ ರೀತಿಯವು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಬಹು ಉದ್ದ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಂಡದ ಎಲ್ಲ ಖಂಡಗಳ ಬೆನ್ನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸ್ಪೈರಕಲ್‌ಗಳಿವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಕಮಾನಿನ ಆಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ಕುಟಿಗೆರ.

2 ಲಿಥೊಬಿಯೊಮಾರ್ಫ : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟಕಾದ 15 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ತಲೆ ಮತ್ತು ಮುಂಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ಪೈರಕಲ್‌ಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಲಿಥೊಬಿಯಸ್.

3 ಸ್ಕೊಲೊಪೆಂಡ್ರೊಮಾರ್ಫ : ಈ ಗಣದ ಜರಿಗಳು ಬಲವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. 21–23 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಮುಂಡದ ಅಗ್ರಭಾಗದ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಪೈರಕಲುಗಳು ಇವೆ. ಮುಂಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಫಲಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಫಲಕಗಳು ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ಕೊಲೊಪೆಂಡ್ರ.

4 ಜಿಯೊಫೈಲೊಮಾರ್ಫ : ದೇಹವು ನೀಳವಾಗಿ ಹುಳುವಿನ ಹಾಗಿದೆ. ಕಾಲುಗಳು 35 ರಿಂದ 181ರವರೆಗೆ ಇರಬಹುದು. ಕಾಲುಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಲ್ಲ. ಸ್ಪೈರಕಲುಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜಿಯೊಫೈಲಸ್. (ಎನ್.ವಿ.ಎ.)

ಜರೀಗಿಡಗಳು : ಟೆರಿಡೋಫೈಟ ವಿಭಾಗ, ಫಿಲಿಸಿನೀ ವರ್ಗ– ಇವುಗಳ ಹಲವಾರು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಿಮ್ನರೀತಿಯ ನಾಳೀಯ ಸಸ್ಯಗಳು (ಫರ್ನ್ಸ್). ಹೂ ಬಿಡದ ಗಿಡಗಳಾದ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೇವಯುತವಾದ ನೆರಳು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಡೋಮಲಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ

ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರ. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಸುಮಾರು 300ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಗಳು 6,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 700ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ಬೆಡೋಮ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ, ಆಕಾರ, ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಉಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಇವು ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನತೆ ಇದೆ. ಹೈಮಿನೋಫಿಲಮ್, ಡ್ರೈಆಪ್ಟರಿಸ್, ಮುಂತಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರೆ ಟೆರಿಡಿಯಮ್, ಆಕ್ಟಿಲಿನಿಯಮ್, ಗ್ಲೈಕೀನಿಯ ಮುಂತಾದವು

ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಜ಼ೋಲ, ಸಾಲ್ವೀನಿಯ, ಮಾರ್ಸಿಲಿಯ, ಪೈಲುಲೇರಿಯ, ರೆಗ್ನೆಲಿಡಿಯಮ್ ಮುಂತಾದವು ಜಲವಾಸಿಗಳು. ಅನೇಕ ಜರೀಗಿಡಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ತೇವಾಂಶ ಆರುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಒಣಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಗಳ ಸಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಜರೀಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತಿ ಪುಟ್ಟವು. ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಮಿಮೀ. ಉದ್ದ ಇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಜ಼ೋಲ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು 8–15 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಮರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ವೃಕ್ಷ ಜರೀಸಸ್ಯಗಳೆಂದು (ಟ್ರೀ–ಫರ್ನ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಯಾತಿಯ. ಅದರೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಜರೀಗಿಡಗಳು ಪೊದೆ ಸಸ್ಯಗಳು.

ಜರೀಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳು ವಿವಿಧಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಬಳಕೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಆಸ್ಪ್ಲೀನಿಯಮ್ ಎಸ್ಕುಲೆಂಟಮ್, ನೆಫ್ರೋಡಿಯ ಈರಿಯೋಕಾರ್ಪಮ್, ಬಾಟ್ರಿಕಿಯಮ್ ಪರ್ವಿನಿನಮ್ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯೂಜ಼ೀಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಲ್ಸೊಫೈಲ ಮತ್ತು ಸಯಾತಿಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಬೆಂಡನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಆಲ್ಸೊಫೈಲ ಲಾಟಿಬ್ರೋಸವನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಂನಲ್ಲಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿದೆ. ಅಡಿಯಾಂಟಮ್ ವೆನುಸ್ಟಮ್, ಆಕ್ರೊನಿಯಾಪ್ಟರಿಸ್ ಡೈಕಾಟೊಮ, ಆಸ್ಪ್ಲೀನಿಯಮ್ ಫಿಂಬ್ರಿಯೇಟಮ್ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಉಂಟು.

ಜರೀಗಿಡಗಳು ಸ್ಪೋರೋಫೈಟುಗಳು. ಇವು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪೋರ್ಯಾಂಜಿಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಾಣುಗಳು (ಸ್ಪೋರ್ಸ್) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ಪೋರುಗಳು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಗ್ಯಾಮಿಟೊಫೈಟುಗಳಾಗಿ ಮೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗ್ಯಾಮಿಟೊಫೈಟುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋಥ್ಯಾಲಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಇವು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು. ಹೃದಯಾಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಲೈಂಗಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ಯಾಮಿಟೊಫೈಟುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಲೈಂಗಿಕ ಕಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಗವಾಗಿ ಯುಗ್ಮವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ಪೋರೋಫೈಟ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜರೀಗಿಡಗಳ ಜೀವನಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಗ್ಯಾಮಿಟೊಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೋರೋಫೈಟ್ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನರೀತಿಯ ಪೀಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗ್ಯಾಮಿಟೊಫೈಟ್ ಲೈಂಗಿಕ ರೀತಿ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವ ಪೀಳಿಗೆ. ಇದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಣ್ಣದು. ಸ್ಪೋರೋಫೈಟ್ ಎಂಬುದು ನಿರ್ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ನಡೆಸುವ ಪೀಳಿಗೆ; ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಾಖಾಪ್ರಜನನ ರೀತಿಯಿಂದ ವಂಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜರೀಗಿಡಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ನೋಡಿ– ಟೆರಿಡೊಫೈಟ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)(ಪರಿಷ್ಕರಣೆ : ಕೆ.ಬಿ.ಸದಾನಂದ)

ಜರ್ಬರ್ ಪರೀಕ್ಷೆ : ಹಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೊಬ್ಬಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿದೆಯೇ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಜರ್ಬರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವವೇನೆಂದರೆ ಅಪಕೇಂದ್ರ ಬಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕ್ಷೀರರಸದಿಂದ ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು. ಲಸದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಕ್ಷೀರಸತ್ವಗಳಿಂದಲೂ ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಮೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಎಂಬ ದ್ರವವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕೊಬ್ಬು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆಂದೇ ಇರುವ ಅಪಕೇಂದ್ರಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಟೆಸ್ಟ್ ಬಾಟಲಿನ (ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರ್) ನಾಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರಿನ ನಾಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕೊಬ್ಬಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿನ ಸೇಕಡಾವಾರು ಮೊತ್ತವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬಹುದು.

0.815ರಷ್ಟು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸಾರತೆ ಇರುವ 10ಎಂ.ಎಲ್. ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಪಿಪೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಳೆದು ಶುದ್ಧವಾದ ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಹಾಲಿನ ಸೀಸೆಯನ್ನು ಕುಲುಕಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಹಾಲನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆರೆಸಬೇಕು. ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪಿಪೆಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ 11 ಎಂ.ಎಲ್. ಹಾಲನ್ನು ಅದೇ ಮೀಟರಿಗೆ ಸುರಿಯಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಮೂರನೆಯ ಪಿಪೆಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ 1 ಎಂ.ಎಲ್. ಅಮೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮೀಟರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಬೇಕು. ಆಮ್ಲವನ್ನಾಗಲಿ ಹಾಲನ್ನಾಗಲಿ ಅಮೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲನ್ನಾಗಲಿ ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವಾಗ ಅದರ ಕೊರಳಿನ ಒಳಭಾಗ ತೇವವಾಗಕೂಡದು. ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರಿನ ರಬ್ಬರ್ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಿರುವಬೇಕು. ಆಮ್ಲದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಗರಣೆಯೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರಗಿ, ಆ ದ್ರವದಲ್ಲಿನ ಯಾವ ಬಿಳಿ ಕಣವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಕುಲುಕಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಅಪಕೇಂದ್ರಕದಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ತಿರುಪು ಹೊರಗಿರುವಂತೆ ಇಟ್ಟು ಮಿನಿಟಿಗೆ 1100 ಸುತ್ತುಗಳ ದರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಮಿನಿಟುಗಳವರೆಗೆ ಅಪಕೇಂದ್ರಕವನ್ನು ಸುತ್ತಿಸಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಮೀಟರುಗಳನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸದೆ 68ಹಈ. ಉಷ್ಣತೆಯುಳ್ಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿರಟೆಗಳು ಕೆಳಮೊಗವಾಗಿರುವಂತೆ ಎರಡು ಮಿನಿಟುವರೆಗಾದರೂ ಮುಳುಗಿಸಿಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಬ್ಯೂಟಿಕೋಮೀಟರಿನ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಕೊಬ್ಬಿನ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ ಎಷ್ಟು ಕೊಬ್ಬು ಇದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಜರ್ಬರ : ಆಸ್ಟರೇಸೀ (ಕಂಪಾಸಿಟೀ) ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ (gerbera). ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯಗಳ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳ ಮೂಲದ್ದು. ಸುಮಾರು 40 ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ಜೇಮ್ಸೋನಿಯೈ ಪ್ರಭೇದ ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದೊಂದು ಕುಳ್ಳುಗಾತ್ರದ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ; ಇದರ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 30–45 ಸೆಂ.ಮೀ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಂಡವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲೆಗಳು ಬೇರಿನ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದಳಗಳಂತೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 15 ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಂಚು ನಯವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಹಾಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರಬಹುದು. ಹೂಗಳು ಉದ್ದ ತೊಟ್ಟಿನ ಚಂಡು ಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಕೆನೆ, ಹಳದಿ, ಊದಾ, ಕೆಂಪು, ಕಡುಗೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೂಗಳು ಬಹುಚೆಲುವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುತ್ತಿನ ದಳಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೂಗಳ ಅಂದ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗುವುದು. ಜರ್ಬರವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಮೋಸುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವ ಕಾಲ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳು. ಬಿತ್ತಿದ 1 1/2 ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವೇಳೆಗೆ ಹೂಗಳು ಅರಳತೊಡಗುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಸಿ.)(ಪರಿಷ್ಕರಣೆ : ಕೆ ಬಿ ಸದಾನಂದ)

ಜರ್ಮನ್ ಛಂದಸ್ಸು : ಹಳೆಯ ಜರ್ಮನ್ ಛಂದಸ್ಸು ಟ್ಯೂಟನ್ನರ ಛಂದಸ್ಸೇ ಆಗಿತ್ತು. ವೀರಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಂಕ್ತಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಭಾರದ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶದಿಂದಲೂ ಅನಿಯತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಭಾರರಹಿತ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ಯಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸವೇ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣ. ಆದರೆ ಆ ಬಗೆಯ ಕವಿತ್ವ ಬೇಗ ಬೇಗ ಹಲ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟು ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಆದ್ಯಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸದ ಕಳೆತ, ಎರಡು ಅರ್ಧಪಂಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸದಿಂದ ಜೋಡಣೆ, ಉದ್ದಪಂಕ್ತಿಗಳ ರಚನೆ, ಎರಡೆರಡು ಉದ್ದಪಂಕ್ತಿಗಳ ಕೂಡಿಕೆಯಿಂದಾದ ದ್ವಿಪದಿ–ಇವೆಲ್ಲ ತಲೆಯತ್ತಿದುವು. ಸ್ವರಭಾರವೊಂದೇ ಕಾವ್ಯಪಂಕ್ತಿಯ ಪಲ್ಲಟವಿಲ್ಲದ ಗುಣವಾಗಿತ್ತು. 10, 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಟೊ ಪೀಳಿಗೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಮನಸೋತರು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಬಳಸಿದ ವೃತ್ತ ನಮೂನೆಗಳೂ ಗ್ರೀಕಿನಿಂದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಎರವಲು ಪಡೆದು ತನ್ನದನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಆರು ಗಣಗಳ ಒಳಪ್ರಾಸ ಪಂಕ್ತಿಯೂ ಆಕರ್ಷಕವಾದುವು. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಕ್ಕಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆರು ಗಣಗಳ ಪಂಕ್ತಿ (ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲಿಕ್ ಹೆಕ್ಸಮೀಟರ್) ಜರ್ಮನ್ ವೀರಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ

ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕವಾಹನವಾಯಿತು. ಕ್ಲಾಪ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಬಾಡ್ಮರ್ ವಾಸ್, ಗಯಟೆ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಬಹಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲ್ ಬದಲು ಸ್ಪಾಂಡಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಟ್ರೋಕಿಗೂ ಜಾಗವುಂಟು. 2ನೆಯ ಮತ್ತು 4ನೆಯ ಸ್ವರಭಾರದ ಮೇಲೆ ಸತತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಧಾರಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಒತ್ತು ಇರುವುದರಿಂದ ಬೇಸರಿಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಕೆಲವು ಕವಿಗಳಾದರೋ ಸ್ವರಭಾರದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಏರಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಯಟೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಪಂಕ್ತಿ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ; 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಜ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿದ್ದ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ದ್ವಿಪದಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿಸಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರರಹಿತ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇಂಪೂ ಅಂದಚೆಂದವೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಆ ದ್ವಿಪದಿಗೆ ನಿಟ್ಟೆಲ್ವರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಡ್ರಿಗಾಲ್ವರ್. ಆ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ 2ರಿಂದ 6 ಗಣಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗ್ಳೂ ಕ್ಲುಪ್ತವಲ್ಲದ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಬಗು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗಯಟೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಲಯಬದ್ಧ ಗುಚ್ಛಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದ. ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಗಾಥದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹಲವರು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಹಲ್ಡರ್‌ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟನ್ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರು. ರುಕ್ಕರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟನ್ ಪರ್ಷಿಯದ ಶಿಷ್ಟ ವೃತ್ತವಾದ ಗಜ಼ಲ್ ಬಗೆಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಛಂದೋವಿಧಾನಗಳಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿತ್ತು. ಎರಡು ಉಚ್ಚಾರಾಂಶ ಗಣದಿಂದಾದ ಒಂದೇ ತರದ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಜೋಡಣೆಯ ಗಂಭೀರ ವೃತ್ತ–ಒಂದು. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಗವಾಚಕಕ್ಕೆ ಅದು ಯುಕ್ತ. ಇನ್ನೊಂದು, ಆಡುಮಾತಿನ ಲಯಗಳಿಂದ ಎದ್ದುಬಂದು, ಸ್ವರಭಾರದ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಮೂರೂ ಉಚ್ಚಾರಾಂಶದ ಗಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣಗಳಿಂದ ಕೊಂಚ ಲಘುವಾದರೂ ಹಿತವಾದ ಕವನ.

ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಇದೆ.

(ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ : ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳ ನ್ಯಾಯವೂ ಹೌದು, ಜರ್ಮನಿಯ ನ್ಯಾಯವೂ ಹೌದು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಧುನಿಕ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳ ಕಾನೂನುಗಳು ವಿವೇಚನೆಯ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತವೆ. 1945ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ 1945ರ ವರೆಗಿನ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯವನ್ನೂ ಈ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೂಲತಃ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮೇರೆಗಳಿಂದ ಇದು ಸೀಮಿತವಾಗಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ಮೂಲದ ಹಲವಾರು ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಜನರ ರೂಢಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನೀತಿ, ನಿಯಮಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯದ ತಳಹದಿಯಾಗಿವೆ. ಜರ್ಮನ್ ಮೂಲದ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕತೆಯಲ್ಲಿಯ ಏಕತೆ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ನ್ಯಾಯ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ಮೂಲದ ಸ್ಯಾಲಿಕ್, ಫ್ರಾಂಕ್, ಆಲಮಾನ್, ವಿಸಿಗಾತ್, ಬವೇರಿಯನ್, ಲೊಂಬಾರ್ಡಿ–ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳು ಅಲೆಮಾರಿ ಗುಂಪುಗಳಂತೆ ಸಂಚಾರನಿರತವಾಗಿದ್ದುವು. ಆ ಜನರ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನಾಗರಿಕವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 58ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ರೈನ್ ನದಿಯವರೆಗಿನ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೊಲೆಗಡುಕನು ಕೊಲೆಯಾದವನ ಸ್ಥಾನಮಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಣದ ದಂಡ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರನಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ಸೂತ್ರಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಅವರು ಉತ್ತಮ ಕೃಷಿಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಮುಖಂಡರ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ ಪ್ರಶ. ಸುಮಾರು 98ರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ ಜರ್ಮೇನಿಯ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಂಧುಗಳೇ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗಲೇ ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖಂಡರು ಆರಿಸಿ ಬಂದ ಜನಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಪರಾಧಗಳ ತಾರತಮ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸಬಹುದಾದ ದಂಡಗಳು ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರದ ರೂಪತಾಳಿದ್ದುವು. ಮುಖಂಡರು ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯ ಮತ್ತು ದಂಡ ವಿಧಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಅವರಿಗೆ 100 ಜನರ ಬೆಂಗಾವಲು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಪರಾಧದ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ದನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ದಂಡ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗಗಳು ಸಾಗುವಳಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಅನುಭೋಗ ಮತ್ತು ಒಡೆತನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿದುವು. ಪ್ರಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸುಮಾರು 4ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬರೆದಿಡಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಬಾರದಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಜರ್ಮನರಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಕಲೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವೂ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ಜನರ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ ಆಜ್ಞೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ಜನರ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಘೋಷಿತ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮ್ಮತಿ ಪಡೆದ ಈ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳ ಪೂರ್ಣಪಾಠವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಂಡಿಸಲಾದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳ ಪೂರ್ಣ ಪಾಠವನ್ನು ಸಭೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು, ಇಲ್ಲವೆ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸು. 410ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ರೋಮನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಅವರ ನ್ಯಾಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಜರ್ಮನ್ ಜನಾಂಗಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದುವು ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಗ್ರೀಕ್ ಹಾಗೂ ರೋಮನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬರೆದಿಡುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭ ವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪದ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳವರು ತಂತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಸಂಹಿತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಲಿಕ್ ಮೂಲದ ಲೆಜಿಸ್ ಜರ್ಮನೋರಮ್, ಗಾತಿಕ್ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೆಜಿಸ್ ವಿಸಿಗಾತೊರಮ್, ಬರ್ಗಂಡಿ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೆಕ್ಸ್ ಬರ್ಗೊಂಡಿಯನಮ್, ಲೊಂಬಾರ್ಡಿ ಜನರ ಲೆಜಿಸ್ ಲ್ಯಾಂಗೋ ಬಾರ್ಡೊರಮ್, ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ಮೂಲದ ಆಲಮಾನಿಕ್ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಹಾಗೆಯೇ, ಲೆಕ್ಸ್ ಸ್ಯಾಕ್ಸೋನಮ್, ಲೆಕ್ಸ್ ಬವೇರಿಯನ್ ಸಂಹಿತೆಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಸಮ್ರಾಟ್ 1ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದರೂ ಆತನ ಮರಣಾನಂತರ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುವು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ರೋಮನ್ ನ್ಯಾಯದಿಂದ (ಕಾರ್ಪಸ್ ಜುರಿಸ್) ಪ್ರಭಾವ ಹೊಂದಿ ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿದರೂ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ (1618–1648) ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿತಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಹುಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಯಿತು.

1656ರ ಬವೇರಿಯನ್ ಸಂಹಿತೆಯ ಮೂಲಕ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯದ ಕ್ರೋಡೀಕರಣದ ಎರಡನೆಯ ಯುಗ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1794ರ ಪ್ರಷ್ಯದ ಸಂಹಿತೆ ರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನಾದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಸಕಾರಣಿಕ ವಿವೇಚನೆಗಳ ಸಂಯೋಗದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇರಬಾರದೆಂಬುದು ಈ ಸಂಹಿತೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. 1811ರ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳ ಸಹಿತ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. 1814ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಏಕರೂಪದ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ಎ.ಎಫ್. ಥೈಬಾಟ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಆದರೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತ ಎಫ್. ಕೆ. ಒ. ಸ್ಯಾವಿಗ್ನಿ ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಜನರ ಆಂತರಿಕ ಮನವರಿಕೆಯ ಫಲವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಜನತೆಗೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಜರ್ಮನಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಆಗ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕರೂಪದ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 1849ರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ರಥಮ ಸಹಕಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮತ್ತು 1848ರ ವಿನಿಮಯ ಪತ್ರಗಳ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆದ ಕಾರಣ 1861ರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಹಿತೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ 1863ರ ಸ್ಯಾಕ್ಸೊನಿ ದಿವಾಣಿ ಸಂಹಿತೆಯೂ ಒಂದು.

1848–49ರ ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಧುನಿಕ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 1871ರಲ್ಲಿ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ

ಬಂತು. 1873ರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದ ನಗರಪಾಲಿಕೆಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಜಾಧಿಕಾರದ ಕಾನೂನಿಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು 1874ರಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆಯಲಾಯಿತು.

1919ರ ವೈಮಾರ್ ಸಂವಿಧಾನ, ಹಿಟ್ಲರನ ಆಡಳಿತ, 1933ರ ಅಧಿನಿಯಮ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳು, ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳಾಗಿ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು, ಅವಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳು–ಇವು ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳು. 1919ರ ವೈಮಾರ್ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.ಚಾನ್ಸಲರ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಜನರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಭೆ ಅಥವಾ ಸಂಸತ್ತು ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಇದ್ದುವು. ಸಂಸತ್ತನ್ನು ವಿಘಟಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಕೂಡ ಆತನಿಗಿತ್ತು. 1933ರ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಹಿಟ್ಲರ್ ಈ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ.

1945ರ ಹಿಂದೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರೀತಿ ಹೀಗಿದೆ : 1871ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1871 ರಿಂದ 1945ರವರೆಗೆ ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಏಕರೂಪದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1900ರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಏಕರೂಪದ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದವರು ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ತಜ್ಞರು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಲ್ಲ. ದಿವಾಣಿ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಿವೆ: 1. ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳ ವಿವೇಚನೆ, 2. ಕರ್ತವ್ಯ ಹಾಗೂ ಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತ ನಿಯಮಗಳು, 3. ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳು, 4. ಕೌಟುಂಬಿಕ ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು 5. ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಜನ್ಮಾರಭ್ಯ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಆವಶ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಸು 21. ಅಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಮೂಲಕ ದಾವೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಏಳು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನವರು ತಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಕರಾರು ವಿಧಿಬದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಬಗ್ಗೆ ಘೋಷಣೆ ಇರಬೇಕು. ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯದ ಕರಾರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ನ್ಯಾಯಗಳನ್ವಯದ ಕರಾರುಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರತಿಫಲದ, ಇಟಲಿಯ ನ್ಯಾಯದ ಸಮರ್ಥನೀಯ ಹಿತದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸದುದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅವಧಿ ನಿರ್ಣಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ದಾನ, ವಿಕ್ರಯ ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಪರಭಾರೆ ಮಾಡದೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭೋಗ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಬೇರೊಬ್ಬನ ಆದಾಯವನ್ನು ಮರೆ ಮಾಚಿ ದೋಚಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಂದಾಯ ಮಾಡುವ, ಇತರರ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಹಾನಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿವೆ.

ಸ್ಥಿರ, ಚರ ಸ್ವತ್ತುಗಳು, ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನತೆ ಹಾಗೂ ಒಡೆತನ, ಅವುಗಳ ಪರಭಾರೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಯಮಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. 1875ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ, ವಿವಾಹವನ್ನು ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರನ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿವೆ. ಮೃತನ ಉಯಿಲಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ, ಉಯಿಲು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆತನ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ, ಮೃತನ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೂ ಬಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉಯಿಲು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಉಯಿಲು ಮಾಡಿರದ ಮೃತನ ಆಸ್ತಿಗೆ ಬಾಧ್ಯರಾಗುವ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಪಂಗಡಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1. ಮೃತನ ಮಕ್ಕಳು ; 2. ಮೃತನ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ; 3. ಮೃತನ ಅಜ್ಜ, ಅಜ್ಜಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ; ಹೀಗೆಯೇ ಪಂಗಡಗಳು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅನಂತರದ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದುಕಿದ್ದ ಪತಿ ಅಥವಾ ಪತ್ನಿಗೆ ಮೃತನ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ಇರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಯಗೊಂಡ ಜರ್ಮನಿ ಒಡೆದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ (ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ) ಆಯಿತು. ಸೋವಿಯತ್ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಗ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು (ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ). ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಜ್ಯ, ಇದು ಸಮಾಜವಾದೀ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಆಡಳಿತ ಘಟಕಗಳು. ಸರಕಾರದ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನತಾಸಭೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಸೀಮಿತವಾದ್ದು. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳ ಒಂದೇ ಪಟ್ಟಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಮುಖರು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಖಾಸಗಿ ಸ್ವತ್ತು ರದ್ದಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ದಿವಾಣೀ ಮತ್ತು ದಂಡನ್ಯಾಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಸಮಾಜದ (ರಾಷ್ಟ್ರದ) ಸ್ವತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಿಸ್ತುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾನೂನುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿವೆ: 1. ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, 2. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು 3. ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಾರ್ಯಭಾರ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ 16 ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಚಾನ್ಸೆಲರನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿವೆ. ಚಾನ್ಸೆಲರನ್ನು ಬುಂಡೆಸ್ಟ್ಯಾಗಿನಿಂದ–ಕೆಳಮನೆಯಿಂದ–ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಳಮನೆಯ ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರು 4 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಸದಸ್ಯರು. ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಅವನನ್ನು 5 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಆರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 1949ರ, ಬಾನ್‌ನ ಮೂಲಭೂತ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದವರು ಜರ್ಮನರು. ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಕಾನೂನು 1955ರ ಮೇರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಹಿಂದಿನ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವಶ್ಯ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯಮಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದ ಅಧಿನಿಯಮ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. 1952ರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. 1953ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅಂಗವಿಕಲರಾಗುವವರಿಗೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಡಲು 1953ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಿಮೆ, ಪ್ರವಾಸದ ಖರ್ಚು, ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ, ಆರೋಗ್ಯ ವಿಮೆ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. 1949ರ ಮೂಲಭೂತ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಪತ್ನಿಯರು ಸಮಾನರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು 1957ರಲ್ಲಿ. ಸರಿಯಾದ ಕಾರಣ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನಾನಂತರ ಮಕ್ಕಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಹಿತವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಮಿತಸಂತಾನ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧೋರಣೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳು ಇದ್ದವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ತೆರಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿದೆ. ದಂಡವಿಧಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದಂಡಸಂಹಿತೆ 1959ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಜರ್ಮನ್ ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರು, ತರಬೇತು ಹೊಂದಿದವರು. ಸ್ಥಳೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಸಂಯುಕ್ತ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯ

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಮೂಲಭೂತ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸಂವೈಧಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವದ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೊಡುಗೆ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಅಲೆಮಾರಿ ಗುಂಪುಗಳು ಮೂಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಕಾನೂನುಗಳೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. 1900ರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದ ಜರ್ಮನ್ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಕಾನೂನುಗಳು ಕೂಡ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಥಮ ಕರಡನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಪಾನಿನ 1898ರ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1925ರ ಸೈಯಾಮಿನ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು 1920–31ರ ಚೀನೀ ಸಂಹಿತೆಗಳಿಗೂ ಜರ್ಮ್ನ್ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಸ್ವಿಟ್‌ಜ಼ರ್ಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಪೋಲಂಡ್, ರಷ್ಯ, ಚೆಕೋಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ದೇಶಗಳ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೇಲೂ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಮುಸ್ತಫ ಕೆಮಾಲ್–ಅತಾತುರ್ಕ ತನ್ನ ದೇಶದ ಕಾನೂನನ್ನು ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿಸಲು ಯೋಚಿಸಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾವಿನಲ್ಲೂ ಗ್ರೀಕ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು 1946ರ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಾಗ ಜರ್ಮನ್ ದಿವಾಣೀ ಸಂಹಿತೆಯ ಲಾಭ ಪಡೆದರು. ಹೀಗೆ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಯ ವಿಶ್ವದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ : ಸು. 108 ಮಿಲಿಯನ್ (2005ರ ಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ) ಜನ ಮಾತನಾಡುವ ಈ ಭಾಷೆ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಯೂನಿಯನ್ನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿಯೂ ಸ್ವಿಟ್‌ಜ಼ರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿಯೂ (ಫ್ರೆಂಚ್, ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್‌ಗಳೊಡನೆ) ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಯ ಶಿಷ್ಟ ರೂಪ ಈ ಮೂರು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಯಃ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಆಡುಭಾಷೆ ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಲವು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ನೆರೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸ್ (ಆಲ್‌ಸೇಸ್ ಮತ್ತು ಲೋರೆನ್‌ಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ), ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ (ದಕ್ಷಿಣ ಟೈರೋಲ್) ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಇಂದಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೋಲಂಡ್ ಹಾಗೂ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯಾದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಿತಲ್ಲದೆ, ಪೂರ್ವ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಗಾ ನದಿಯವರೆಗೂ ಜರ್ಮನ್ ಮಾತನಾಡುವವರು ಹರಡಿ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಶಿಷ್ಟರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಸ್ವರಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಇವೆ:

ಸ್ವರಗಳು : ಶಿಥಿಲ : ಇ ಉ̈ ಉ ಮಂದ : ಈ ಊ̈ ಊ

ಎ ಒ ಒ ಏ ಏ ಓ

ಅ ಆ

ಸಂಯುಕ್ತ : ಅಯ್ (ಐ) ಒಯ್ ಅವ್ (ಔ)

ನಿರ್ಬಲ : ಅ (ə)

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಏ (ɛ) ಕೂಡ ಕೆಲವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಇತರರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಂಜನಗಳು :

ಸ್ಪರ್ಶ : ಪ್ ಬ್ ತ್ ದ್ ಕ್ ಗ್

ಸಂಘರ್ಷೀ ಫ್ ವ್ ಸ್ ಜ್ ಖ಼್ ಕ಼್ ಹ್

ಶ್ ಜ್

ನಾಸಿಕ್ಯ : ಮ್ ನ್ ಙ

ಅವರ್ಗೀಯ: ಯ್ ಲ್ ರ್

ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಮ, ವಿಶೇಷಣ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಮೂರು ಗುಂಪಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಾಮಪದಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಣಗಳು ಎರಡು ವಚನ (ಏಕ ಮತ್ತು ಬಹು) ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಕ್ತಿ (ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ, ಚತುರ್ಥೀ, ಷಷ್ಠೀ) ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಭೇದ (ಪುಂ., ಸ್ತ್ರೀ., ನಪುಂ.) ಮತ್ತು ತರತಮ ರೂಪಗಳಿವೆ. ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾದಾಗ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣ ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷಭೇದ (ಪ್ರಥಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅನ್ಯ) ಮತ್ತು ವಚನಭೇದಗಳ (ಏಕ, ಬಹು) ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲಭೇದ (ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ) ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ ಭೇದ (ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠಾತ್ಮಕ, ಆಜ್ಞಾರ್ಥಕ ವಿಧಿ)ಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೃದಂತ ರೂಪಗಳು (ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ) ಸಹ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮೂರು ಗುಂಪಿನ ಪದಗಳಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೇಶಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಸರ್ವನಾಮ, ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಗಾವ್ಯಯ ಮತ್ತು ಹಲವು ಪ್ರಕಾರದ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಇವೆ.

ಇಂಡೊ–ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಡಚ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲೆಮಿಷ್‌ಭಾಷೆಗಳು ಇದರ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದೇ ಮಾಂಡಲಿಕ ರೂಪವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಉತ್ತರ ತೀರ, ಹಾಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸ್ವಿಟ್‌ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಬಹುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಂಡಲಿಕ ರೂಪದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದೇ ಮಾಂಡಲಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 15 ರಿಂದ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಳಗೆ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಕ್ (ಇದನ್ನೇ ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಡಚ್ ಎಂದೂ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ಮತ್ತು ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಬೆಳೆದು ಬಂದವು.

ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಶಿಷ್ಟರೂಪ ದಕ್ಷಿಣದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಚ್ಚ ಜರ್ಮನ್ ಉಪಭಾಷೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಿತು. ಉತ್ತರದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಮ್ನ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಭಾವ ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಭೇದವೆಂದರೆ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಬಹುವೇಗವಾಗಿ ಉತ್ತರದೆಡೆಗೆ ಹರಡಿದ ವ್ಯಂಜನ ಧ್ವನಿಗಳು ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಂದ ಉಚ್ಚ ಜರ್ಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ನಿಮ್ನ ಜರ್ಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅವು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಧ್ವನಿಮಾರ್ಪಾಡಿನ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ (ನಿಮ್ನ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಂಡುಬರುವ) ಮೂಲಭಾಷೆಯ ಪ್, ತ್, ಕ್ ವ್ಯಂಜನ ವರ್ಣಗಳು ಪದಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಂಘರ್ಷೀ ಮತ್ತು ದ್ವಿತ್ವ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅನುವರ್ಷಧ್ವನಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಸ್ವರಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅದೇ ಮತ್ತೆ ಸಂಘರ್ಷೀ ವರ್ಣಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್	ಇಂಗ್ಲಿಷ್
ಪ್–	ಪಾತ್
ಟ್–	ಟೆನ್
ಕ್–	ಕ್ಯಾನ್
–ಪ್ಪ್–	ಆ್ಯಪಲ್
–ಟ್ಟ್–	ಸಿಟಿಂಗ್
–ಕ್ಕ್–	ಲಿಕಿಂಗ್
–ಪ್–	ಹೋಪ್
–ಟ್–	ಬೈಟ್
–ಕ್–	ಮೇಕ್
–ಷ್–	ಷೀಪ್
–ಟ್	ಫೂಟ್
–ಕ್–	ಬೂಕ್

(ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಜಿ.ಎಂ.)

ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ, ಕಲೆ : ಜರ್ಮನ್ ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು : I ಆಟೋನಿಯನ್, II ರೋಮನೆಸ್ಕ್, III ಗಾತಿಕ್, IV ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನರಿಸಂ, V ಬರೋಕ್ ಮತ್ತು ರೋಕೋಕೋ, VI 19ನೇ ಶತಮಾನ, VII ಆಧುನಿಕ.

1 ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ (10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ) ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಜ್ಞಾನ ಅಂದಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ತಳಪಾಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ್ದು. ಮ್ಯಾಗ್ಡಬರ್ಗ್‌ನ ಪ್ರಥಮ ಜರ್ಮನ್

ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನ (ಪ್ರ.ಶ. 955), ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್‌ನ ಲೀಯೆಜ್ (1015), ಮೈಂಟ್ಸ್ (975), ವೋಮ್ಸ್ (1018), ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ (1015) ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಸ್ತಿವಾರಗಳಿಂದ ಆಟೋನಿಯನ್ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಆ ಕಾಲದವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬಲು ವಿರಳವಾದರೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಕಲಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಹಿಲ್ಡಸ್ ಹೈಮ್‌ನ ಸೇಂಟ್ ಮೈಕಲ್ ಚರ್ಚ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಬಿಷಪ್ ಬರ್ನ್‌ವಾರ್ಡ್ 1000ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸಮತೋಲವಿರುವಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಉದ್ದಸಾಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಜಾರ, ಅದನ್ನು ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದು ಶಿಲುಬೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಅಡ್ಡಸಾಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕರದ ಮೂರು ಕೋಷ್ಠಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಎದುರುಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗೀತರಂಗ (ಕ್ವೈಯರ್) –ಈ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಏರು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮೇಗಣ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವಂತಿರುವ ಕಂಬಗಳು ಭಿತ್ತಿಯ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿವೆ. ಚೌಕಾಕಾರದ ಬೋದಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಾಂದಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೊರಭಾಗ ಅನೇಕ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕಟ್ಟಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗವೂ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ 4.8ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಎರಕದ ಕಂಚಿನ ಬಾಗಿಲುಗಳು.

ಎಚ್. ಫೋನ್ ಮರಿಸ್‌ನ ಒಂದು ಚಿತ್ರ–ಟೂ ಫ್ರೆಂಡ್ಸ್

ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಲೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. 8–11ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾರೊಲಿಂಜಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳೂ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಲಂಕರಣದ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳಾದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಜರ್ಮನ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವೂ ಭಾವಗರ್ಭಿತವೂ ಆಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೈವಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಭಾವದ ಬಿಗಿ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಹಿಲ್‌ಡಸ್‌ಹೈಮ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮೈಕಲ್ ಇಗರ್ಜಿಯ ಕಂಚಿನ ಎರಕದ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮಾದರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಂಪೊಂದು ಈ ಸುಂದರವೂ ಬೃಹದಾಕಾರದ್ದೂ ಆಗಿರುವ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಅಲಂಕರಣ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಾರೋಲಿಂಜಿಯನ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯಿಂದ ನಿಯೋಜಿತವಾದ ಬಾಸಲ್ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಪವಿತ್ರ ಪೀಠದ ಮುಂದಿನ ತೆರೆ ಕಲೋನ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನ ಜೀರೋಕ್ರಾಸ್ (ಪ್ರ.ಶ. 970). ಜರ್ಮನಿಯ ಮರೋನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಎಸೆನ್‌ನ ಮಡೋನ ಮುಂತಾದವು ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ದಂತದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಹ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ರೈಕನೌ ದ್ವೀಪದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠಗಳು, ಬ್ಯಾಂಬರ್ಗಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಮಠಗಳೇ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಕಾಲದ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕುಶಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜೌಬೆನ್‌ನ ಲೋಥರ್ ಕ್ರಾಸ್ (ಸು. 980) ಮತ್ತು ಟ್ರೇರ್‌ನ ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂವಿನ ಸಂಪುಟ (977–83) ಇತ್ಯಾದಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಲೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳು.

ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜರ್ಮನ್ ಪಂಥವೆಂದರೆ ರೈಕ್‌ನೌ ದ್ವೀಪದ್ದು. ಕೆರಾಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಹೆರಿಬರ್ಟ್ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಪಾದ್ರಿಗಳು ಚಿತ್ರಸಹಿತ ಬರೆದು ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳುಳ್ಳ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಎಗ್ಬೆರ್ಟಿ ಎಂಬ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ (ಸು.990) ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿನ ಐವತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಚಿತ್ರಗಳು ಯೇಸುವಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಚಿತ್ರಗಳು. ಪ್ರತಿಮಾಚಿತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಅಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. 4–6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ರೈಕ್‌ನೌ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಜಿರೋ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ (ಸು. 970), ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಆಟೋಸ್ 10ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ), ದಿ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಆಟೊ (ಸು.1000), ಮುಂತಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇವು ಉತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಪುಸ್ತಕಗಳು. ರೈಕ್‌ನೌ ಶೈಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಆವರಿಸಿತು. ಟ್ರೇರ್‌ನ ಗ್ರಿಗೊರಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಕಾಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲೆಗಾರ. ರೀಗೆನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಪಂಥದ ಚಿತ್ರಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಹಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದುವು. ಚಿತ್ರಗಳ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ವಿಂಗಡಣೆ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಮತ್ತು ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಈ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ವರ್ಣಮಯವಾದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಈಗ ಕೆಲವು ತುಣುಕುಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ.

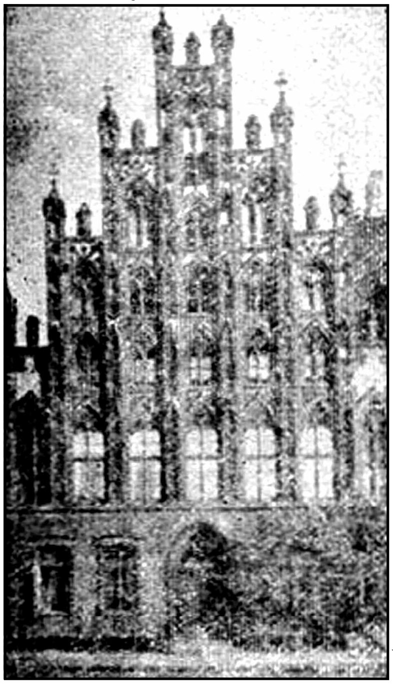

ಗ್ರೈಫ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡಿನ ಒಂದು ಮನೆ, 15ನೆಯ ಶತಮಾನ

ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದವರೆಗೆ) ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಅಂಗಗಳ ರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ ಚರ್ಚಿನ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಕಮಾನಿನಾಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದು. ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಸರಳ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಉಬ್ಬು ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿಚಾವಣಿಯುಳ್ಳ ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸ್ಪೇಯರ್ ಕತೀಡ್ರಲ್ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯ ಮೊದಲ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದರ ತಳವಿನ್ಯಾಸ ದೀರ್ಘ

ಚತುರಸ್ರಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯದ ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ಮೂರು ಹಜಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಹಾಗೂ ಇಕ್ಕೆಲಗಳ ಹಜಾರಗಳು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿನಾಕಾರದ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದು ಅನಂತರದ ಮೈಂಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೋಮ್ಸ್‌ನ ಇಗರ್ಜಿಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಇನ್ನಿತರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಇಗರ್ಜಿಗಳಲ್ಲಿ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಸುವಿನ ಸೇಂಟ್ ಆರೀಲಿಯಸ್, ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕೃತ ವಾಸ್ತುವಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾಯಿತು. ನವೋನ್ವೇಷಣ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅಲಂಕರಣ, ನಿರೂಪಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀ ಮನೋಭಾವ ಬೇರೂರಿತು. ಸು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಅನಂತರ ಈ ರೀತಿಯ ಸೆಳೆತ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪದ ರೂಪಣೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸಿದವು.

ಫ್ರೈಬರ್ಗ್ ಇಂ ಬ್ರೈಸ್‌ಗೌ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹ

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೈನ್ ನದಿಯ ಕೆಳಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂಸ್ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಚಿನ್ನದ ವಸ್ತುಗಳು ರಚಿತವಾದವು. 1100ರಲ್ಲಿ ರೋಜರ್ ಎಂಬಾತ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಪವಿತ್ರ ಪೀಠಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲುಬೆಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಫಲಕಗಳು, ಆಭರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು. ರೀನಿಯರ್ ಡ ವೀ ಎಂಬಾತ ರೋಜರನ ಸಮಕಾಲೀನ. ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರೋಲಿಂಜಿಯನ್ ಮತ್ತು ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವರ್ಡನ್ನಿನ ನಿಕಲಸ್ ಈ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ. ಈತನವು ಆ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಸುಂದರವಾದವು.

ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದ ಫ್ರೆಸ್ಕೋ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಜರ್ಮನ್ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಬರ್ಗ್‌ಫೆಲ್ಡನ್, ಇಡೆನ್ಸೆನ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆಯಾದರೂ ಅವು ಅನಂತರದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಗಾಜಿನ ಮೇಲಿನ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವೆ (1130–40).

ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಿತ ಜರ್ಮನ್ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಆಟೋನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟದವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಲ್ಜ್‌ಬರ್ಗ್ ಈ ಕಾಲದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತಯಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಗೆಬ್‌ಹಾರ್ಡ್ ಬೈಬಲ್ (12ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರನ ಆ್ಯಂಟಿಫೋನರಿ (ಸು. 1150) ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಮೊದಲ ಭೂದೃಶ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಸು. 1225 ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿನ ಬುರಾನ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ರೈನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆರಾಡ್ ಫಾನ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬಾತ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಪ್ರತಿಮಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸಚಿತ್ರ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ.

ಸ್ವೇಬಿಯದ ರುಡಾಲ್ಫ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಫಲಕ (ಸು. 1080), ಗೇರ್ನ್ ರೋಡನ ಪವಿತ್ರ ಸಮಾಧಿ (ಸು. 1120), ಕ್ವೆಡ್ಲಿನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಸಮಾಧಿಕಲ್ಲು (ಸು. 1130) ಇತ್ಯಾದಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪದ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

13–14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾಲ. ಫ್ರೆಂಚ್–ಗಾತಿಕ್ ವಾಸ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ. ಮೊದಮೊದಲು ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಬಿಡಿ ರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಕಟ್ಟಡ ಮೂಲತಃ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯ ದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ತಳವಿನ್ಯಾಸ, ಮುಖವಿನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಾತಿಕ್ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಜರ್ಮನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾದ ಆಸರೆ ಕಂಬ, ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಾಲಂಕೃತ ಗೋಡೆ ಮುಂತಾದ ಜರ್ಮನ್ ಅಂಶಗಳು ಮುಂದುವರಿದುವು. ಮ್ಯಾಗ್ಡೆಬರ್ಗ್ ಕತೀಡ್ರಲ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಬರ್ಗ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ಗಳು ಈ ಶೈಲಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನದ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕಲೋನ್, ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ರೀಗೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಗರ್ಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನಂತೆ ಇವೂ ಮೂಲತಃ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅನುಕರಣೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜರ್ಮನ್ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಗಾತಿಕ್ ಅಂಶ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಬರ್ಗ್ ಮಿಂಡನ್ ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್, ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚರ್ಚುಗಳಿವೆ. ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಅನೇಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠಗಳ ಕಟ್ಟಡದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಸಿಸ್ಟರ್‌ಸಿಯನ್ ಪಂಗಡದವರು ಹಿಂದಿನ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅಥವಾ ಫ್ರೆಂಚ್ ಶೈಲಿಯ ಪೂರ್ವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇತರ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಪಂಗಡಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡವು. ರೀಗೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಎಸ್ಲಿಂಗನ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಂಗಡಗಳ ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಅವರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಸರಳತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಬಸಿಲಿಕದ ತಳವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಸಾಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಚಾವಣಿ ಇದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ವಿವಿಧಾಲಂಕೃತ ಸಿರಿವಂತ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನವಾದವು.

ಕಲೋನ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಚಿತ್ರ. ಸು. 1330

14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಹಳ ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಸಿರಿತನವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸುಂದರವೂ ಬೃಹದಾಕಾರವೂ ಆದ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೌಕಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲಗಳೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರ ಹೊಸ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಹ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪದ ಜೊತೆಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಆಯಾಕಾರದ ತಳವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಜಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ಇಗರ್ಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೀತರಂಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಹಜಾರ ಚರ್ಚ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇದುವರೆವಿಗೂ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಹಜಾರದ ಮೂರುಸಾಲೆ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಯನ್ನು ಸಮಾನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಮಾನಿನಾಕಾರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡು ಗೋಪುರಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗೋಪುರವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಅದೂ ಇಲ್ಲದ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಉನ್ನತವಾದ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಗಳು, ಅವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ನೀಳವಾದ ಕಂಬಗಳು, ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಗಾಜಿನ ಕಿಟಕಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಕಿರಣಗಳು ಇಡೀ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತಂದಿತ್ತುವು.

ಗಾತಿಕ್ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ರೀತಿಯವು–ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಗೋರಿಕಲ್ಲುಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದಂಥವು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಮಗು, ಯೇಸುವಿನ ಮರಣವೇ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು, ಸಂತರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು. ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಶೈಲಿಯ ಸೊಗಸು ಮೊದಮೊದಲು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಗಾತಿಕ್ ಕಾಲದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವು ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದುವು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಭಾವನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ, ವಸ್ತುವಿಗಿಂತಲೂ ಭಾವದ ಪ್ರಕಟಣೆಯೇ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಿಷಪ್ ಮತ್ತು ಪಾದ್ರಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸ

ಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ನಿರೂಪಣೆಗಿಂತಲೂ ಸಂತತ್ವದ ಅಥವಾ ಸಂನ್ಯಾಸತ್ವದ ನಿರೂಪಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ರಭಾವ, ಕೃಶ ಶರೀರ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾತಿಕ್ ಯುಗದ ಮೊದಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಾಸ್ತುವಿನೊಡನೆ

ಎಸ್ಲಿಂಗನ್ನಿನ ಡಾಮಿನಿಕನ್ ಚರ್ಚಿನ ನಡು ಅಂಕಣ. 1250–68

ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬರುವುವಾದರೂ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆದು ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲ್ಪ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ನ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಾತಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕನ್ಯೆ ಮೇರಿ, ಮಗು ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಆನ್ ಸು. 1467ರ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪ
ಬರ್ಲಿನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ

ವಾಸ್ತುವಿಗೂ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಹಿತ ಸಮತೋಲ ಈ ಕೃತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆದರೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಾಸ್ತುರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ಅವನ್ನೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಒಳ ಮತ್ತು ಹೊರಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದೆ ಕೇವಲ ಮುಂದಣ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಸಿಕ್ಕು ಶಿಲ್ಪವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖ (ಸು. 1280), ಮಾರ್ಬರ್ಗ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನ (ಸು.1290) ಮುಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಈ ಶೈಲಿ 14 ಮತ್ತು 15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತಾದರೂ ಅಂದು ಬಹುನಿಷ್ಣಾತರೆನಿಸಿದ್ದ ಪಾರ್ಲರ್ ಮನೆತನದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತತ್ಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಅವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಹೈನ್‌ರಿಖ್ ಪಾರ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಪೀಟರ್ ಪಾರ್ಲರ್ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ಪೀಟರ್ ಪಾರ್ಲರ್ ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ 'ಮೃದುಶೈಲಿ' ಎಂಬ ಒಂದು ಹೊಸ ರೀತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಸೇಂಟ್ ವೇಟಸ್‌ನ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಈಗ ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನ ಹರ್ಮಿಟೇಜಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮಡಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದವು. ಈ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ದಾರುಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಕಲೋನ್ ಮತ್ತು ಬೋಹೀಮಿಯಗಳು ಜರ್ಮನಿಯ ಗಾತಿಕ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಬೋಹೀಮಿಯದ ಹೋಹೆನ್ ಫರ್ತ್‌ನ ಚರ್ಚ್ ಒಂದರಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು (ಸು. 1345), ಬರ್ಲಿನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವ ಯೇಸುವನ್ನು ಶಿಲುಬೆಗೇರಿಸುವ ಚಿತ್ರ (ಸು.1350) ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಉತ್ತಮ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಾತಿಕ್ ರೀತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಇಟಲಿಯ ಸಮಕಾಲೀನ ಚಿತ್ರರೀತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 1400ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೋನಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರೀತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಶೈಲಿ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿತು. ಮನೋಹರವಾದ ಭಾರರಹಿತ ರೂಪು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ನಿರೂಪಣೆ ಈ ಶೈಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ವೆರೋನಿಕ ಚಿತ್ರ ಈ ಶೈಲಿಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಸ್ಟೀಫನ್ ಲೋಕ್ನರ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಷೋಂಗಾಯರ್ , ಜಾನ್ ಪೊಲಕ್, ಫ್ರಾಫ್ ಸೋದರರು ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರರು. ಗಾತಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಹಾಲ್ಬೀಮ್, ವೈನ್ ಗಾರ್ಟೆನ್ (1493) ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇವನ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಈತ ಇಟಲಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದವನೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನ ಜರ್ಮನ್ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲ. ವೈವಿಧ್ಯ ಈ ಕಾಲದ ಲಕ್ಷಣ. ವಿಶಾಲವೂ ಆಲಂಕಾರಿಕವೂ ಆದ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂದುವರಿಯಿತಾದರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಲೆಯ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ ಆಗ್ಸ್ ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ವೆನೀಷಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ, ಫುಗರ್ ವಂಶದ ಸಮಾಧಿ ಮಂದಿರ (1509–18). (ಆದರೆ ಅದೇ ಸ್ಥಳದ ಡಾಮಿನಿಕನ್ ಇಗರ್ಜಿ (1512–15) ಗಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ) ಕಾನ್ರಾಡ್ ಕ್ರೆಬ್ಸ್, ಕ್ಯಾಸ್ಪರ್ ತೈನ್ ಮುಂತಾದವರು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕ್ರೆಬ್ಸ್ ಕಟ್ಟಿದ ಹಾರ್ಟನ್‌ಫೆಲ್ಸ್ ಅರಮನೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಲೌಕಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಲುಡ್ವಿಗ್‌ವುಲ್ಫ್ ಎಂಬಾತ ಕಟ್ಟಿದ ರೋಟ್ಟೆನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಪುರಭವನ ಮತ್ತು ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್‌ನ ಗಾರ್ಡನ್ ಹಾಲ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ತುಂಡು ಅಥವಾ ಚದರಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಕಟ್ಟಡ ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಆಕೃತಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾದುವು. ಈ ವಿಧದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದುವೆಂದರೆ ಬ್ರೆನ್ ಮೆನ್ ಮತ್ತು ಡೇನಿಜ್‌ಗಳ ಪುರಭವನಗಳು, ಹೈಡೆಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಕ್ಯಾಸೆಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಜರ್ಮನಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತು ಎಲಿಯಸ್ ಹಾಲ್ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಪುರಭವನ ಇವನ ಮೇರುಕೃತಿ. ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ವೆನಿಷನ್ ಮಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಿಂತ ರೋಮನ್ ಮಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜರ್ಮನ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡ ಆಂಟಿಕ್ವೇರಿಯಂ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ಮೈಕಲ್ ಚರ್ಚ್ ಇವು ಅರ್ಧ ಪಿಪಾಯಿಯ ಆಕಾರದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಡ್ಯೂರರ್, ಗ್ರೂನೆವಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಹೋಲ್ಬೈನ್ ಎಂಬ ಮೂವರು ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಮೂರೂ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿಜವಾದ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು

ಬರ್ಲಿನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರ–ಅಡೋರೇಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಮ್ಯಾಗಿ. ಚಿತ್ರಕಾರ ಎಚ್. ಫೋನ್ ಕುಲ್ಮ್‌ಬಾಕ್. 16ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ರ್‍ಯಾಫೀಯಲ್ ಮೈಕೇಲೇಂಜಲೋ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ಈ ಮೂವರು ಚಿತ್ರಕಾರರ ರಚನೆಗಳು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆ ಎಂದೂ ಕಾಣದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು

ಪೋಮರ್ಸ್ ಫೆಲ್ಡೆನ್ ಅರಮನೆ. 1711

ಕಂಡಿತು. ಚಿತ್ರಯುತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ ಷೋಪೆಲೈನ್, ತಾಮ್ರದ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿರುವ ಸೀಬಾಲ್ಡ್ ಬೀಹ್ಯಾಮ್ ಮುಂತಾದವರು ಡ್ಯೂರರನ ಶಿಷ್ಯರು. ಇವನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನೆಂದರೆ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಬಾಲ್ಡುಂಗ್ ಗ್ರೀನ್.

ಹಾಲೆ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನ ಪವಿತ್ರ ಪೀಠದ ಮೇಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂಥ ಮತ್ತು ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇವನ ಉತ್ತಮ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಬರ್ಕ್‌ಮೈರ್ ಎಂಬಾತ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರ. ಈತ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಅಲಂಕರಣ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಶೈಲಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ. ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಮೂರು ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಈತನ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಶಾಂತ ತೇಜಸ್ಸು ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಕನ್ಯೆಯ ಚೆಲುವು ಇವೆರಡೂ ಕೂಡಿರುವ ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗ್‌ನ ಮೇರಿಯ ಚಿತ್ರ ಇವನ ಮೇರುಕೃತಿ.

ಜರ್ಮನ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮೂಲಕ ಆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದರು. ಸೆಬಾಸ್ಟಿಯನ್ ಲೋಷರ್, ವಿಕ್ಟರ್ ಕೇಜರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತವರು. ಇವರ ಶಿಲ್ಪದ ಮೂರ್ತಿಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದ. ಇವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಪೂರ್ವಜರ, ಪೋಪರ ಮತ್ತು ಬಿಷಪರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಹಜಾಕೃತಿಗೂ ಮೀರಿದ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಷೈಬರ್ ಎಂಬಾತನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು.

ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನ ಬವೇರಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಮರದ ಶಿಲ್ಪ, 1767

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಶೈಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆ ಇರುವ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾರ್ನೆಲಿಸ್ ಫ್ಲೋರಿಸ್ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ರಾಜ ಫ್ರೆಡರಿಕ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಷ್ಯದ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಲ್ಬರ್ಟನ ಸಮಾಧಿ ಇವನ ಕೃತಿಗಳು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾದ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜೋಕಿಮ್ ಫಾರ್ಸ್ಟರ್, ಪಂಕ್ರಾಟ್ಸ್ ಲಾಬನ್‌ವುಲ್ಫ್ ಮುಂತಾದವರು ಮೂಲ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ತ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದ ಮಬ್ಬು ಕವಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಮತ್ತು ರೊಕೋಕೋ ಶೈಲಿಗಳು ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವ ಜರ್ಮನ್ ಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ನೂತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳುಳ್ಳ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳ

ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ಶಾಖೆಯಾದ ರೊಕೋಕೋ ಶೈಲಿಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು. ಈ ಎರಡೂ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಜರ್ಮನ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈಭವೋಪೇತವಾದ ಅರಮನೆಗಳು, ಕತೀಡ್ರಲ್‌ಗಳು, ಕೈತೋಟಗಳು ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಮಾರ್ಗಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರೊಕೋಕೋ ಶೈಲಿಯ ಅಲಂಕರಣ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಒಳಾಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಿತಿಮೀರಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು.

ಬ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ವಿಯೆನ್ನ, ಸಾಲ್ಟ್‌ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಮತ್ತು ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್, ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ಅನೇಕ ಇಗರ್ಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಜೊಹಾನ್ ಬಿ. ಫಿಷರ್, ಫಾನ್ ಎರ್ಲಾಕ್, ಲೂಕಾಸ್ ಹೈಡೆಲ್‌ಬ್ರಾಂಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಪಕರು. ಪಾಟ್ಸ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ನ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಮಹಾಶಯನ ಸ್ಯಾನ್ಸ್‌ಸೋಸಿ ಎಂಬುದು ರೊಕೋಕೋ ಕಲಾಶೈಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಜೊಹಾನ್ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಹೋಪೆನ್ ಹಾಪ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಲೆಗಾರ ರೊಕೋಕೋ ಮಾದರಿಯ ಒಳಾಲಂಕರಣ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದ.

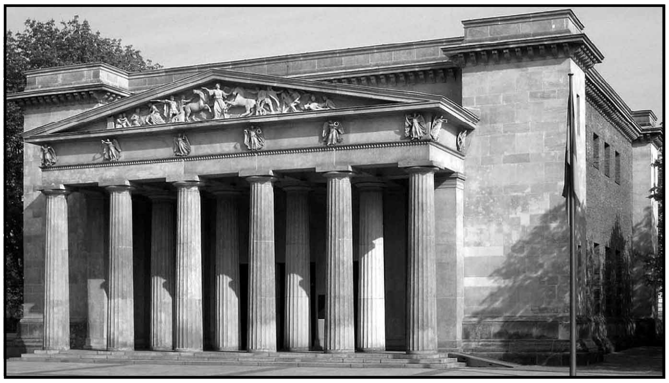

ಕ್ಯೋನಿಗ್ಸ್‌ಭಾಷೆ, ಬರ್ಲಿನ್, 1815–18

17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾದವರು ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬರೋಕ್ ಮತ್ತು ರೊಕೋಕೋ ಶೈಲಿಯ ಈ ಕಾಲದ ಉತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಆ್ಯಂಡ್ರಿಯಾಸ್ ಶ್ಲ್ಯೂಟರ್, ಬಲ್‌ಥಸಾರ್ ಪರ್ ಮೋಸರ್, ಜಾರ್ಜ್ ಆರ್.ಡೋನರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವರು ಈ ಕಾಲದ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೋಕ್ ಮತ್ತು ರೊಕೋಕೋ ಶೈಲಿಯ ಜರ್ಮನ್ ಚಿತ್ರಕಾರರೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಒಳ ಮತ್ತು ಹೊರಾಲಂಕರಣಗಳು ಹೊರನಾಡಿನಿಂದ ಬಂದ ಜರ್ಮನೇತರ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ಮಾಡಿದಂಥವು. ಜೊವಾನಿ ಟಿಯೆಪಲೋ ಎಂಬಾತ ಇವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿತು. ಗಾತಿಕ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನರಲ್ಲಿ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಭಾವಪೂರಿತ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದುವು. ಜೊಹಾನ್ ಬಾಟ್ಗರ್ ಮತ್ತು ಏರಲ್‌ಫ್ರೀಟ್ ಬಿರ್ನ್‌ಹೌಸ್ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಾಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು.

ಈ ಕಾಲದ ಜರ್ಮನ್ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ ಇಟ್ಯಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾಗೃತಿ, ಸ್ವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ನೈಜ ಪ್ರತಿಭೆ ಮುದುಡಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಇಡೀ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿದ ಪ್ರ.ಶ. 1600–1750ರ ನಡುವಿನ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಕಲಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಅವರ ಕಾಣಿಕೆಯೂ ಬಹು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ವಾಸ್ತು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. ಫಾನ್ ಕ್ಲೆನ್ಸ್ (1784–1864) ಮತ್ತು ಫಾನ್ ಷಿಂಕೆಲ್ ಇದರ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಮ್ಯೂನಿಕ್‌ನ ಪ್ರಾಪಿಲೇಯಿಯ, ಪಿನಕೊತೆಕ್, ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ದ್ವಾರ, ಹಳೆಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಗಾತಿಕ್‌ನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಸಹ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಂಗಮ, ಸಂಘರ್ಷ ಕಂಡುಬರುವುದು ಈ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನವ ಅಭಿಜಾತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ರಮ್ಯ ಕಾಲ, ಜೊತೆಯಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಜೇಕಬ್ ಕಾರ್ಸ್ಟೆನ್ಸ್, ಹೆನ್ರಿ ಫುಸೆಲಿ ಮೊದಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮುಖ್ಯ ವಕ್ತಾರರಾದರೆ, ಆಟೋ ರುಂಗ್, ಪೀಟರ್ ಫಾನ್ ಕಾರ್ನೀಲಿಯಸ್, ಜೋಹಾನ್ ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ಓವರ್‌ಬೆಕ್ ಮೊದಲಾದವರು ರಮ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರರು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಕಲಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿವೆಯಾದರೂ ಈ ಕಲಾಸ್ಫೋಟ ಸಮಕಾಲೀನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಮಾರು ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಕೆ.ಎಂ.)

ಜರ್ಮನ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ : ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಜರ್ಮನಿಯೂ ತನ್ನ ಜನತೆಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿಗಳ ಫಲವಾಗಿ ತನ್ನವರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಿತ್ಯಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿರುವ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ನಮ್ಯವೂ ಗತಿಶೀಲವೂ ಆದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಅದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗಿ ಉಳಿದ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ವಿಜೇತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋದ ನಾಡು ಕಾಲು ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಪಂಚದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಎದ್ದು ನಿಂತಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೆನಿಸಿರುವ ಆ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಸೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ.

ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವಾಸಕ್ತಿವಾದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ರೋಮನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬಂದು ನವೋದಯ ಆರಂಭವಾದ 14,15, 16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪೀಠಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಗ್ರಾಮರ್ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸಿದುವು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಾದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮೀಯ ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಳರಸರು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಧರ್ಮಪೀಠಗಳ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಆ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತ ಬಂದುವು. 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆ ತತ್ತ್ವ 1619ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ 1763ರ ವೇಳೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆಗಲೂ ಧರ್ಮಪೀಠಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಠದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾನವಾಸಕ್ತಿವಾದಿಯೆನಿಸಿದ್ದ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಫಾನ್ ಹೂಂಬೋಲ್ಟ್ ಎಂಬಾತ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ತಳಹದಿಯೆನಿಸುವಂತೆ ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಂದ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತಲ್ಲದೆ ಮಾನವಾಸಕ್ತಿವಾದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥ ಬಂತು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನ ಗ್ರಾಮರ್ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಆ ಶಾಲೆಗಳ ಬೋಧನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತ ಬಂತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ 'ಜಿಮ್ನ್ಯಾಷಿಯಂ' ಎಂಬ ನೂತನ ರೀತಿಯ ಗ್ರಾಮರ್ ಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಅವು ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತುವು ; ಅನಂತರ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೀಯುವ ಇನ್ನೂ ನೂತನ ರೀತಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ ಜೀವನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಬಂದುವು.

ಜರ್ಮನಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾದ ಪ್ರಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ) 1810ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದರೂ 15–16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. 1939ರ ವೇಳೆಗೆ 23 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿದ್ದುವು. ವೂಂಟ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಅವು ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದುವು. ಜೊತೆಗೆ ಬೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಕಲಿಯುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದುವು. 1929ರವರೆಗೆ ಅವು ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುವು. ಸೇ. 5ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕೆಳವರ್ಗದ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ, 1920ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ 4 ವರ್ಷಗಳ ಗ್ರೂಂಡ್‌ಶೂಲೆ ಎಂಬ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕಾನೂನು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಅನಂತರ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮುನ್ನಡೆಯ (ಕಂಟಿನ್ಯುಯೇಷನ್) ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅವರವರ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಧದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನಿಯ ಇಂದಿನ ಶಾಲಾವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 6–14 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಗತಿಯ ಅನಂತರ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಶುಲ್ಕ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ 6ವರ್ಷಗಳ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯಟ್ ಶಾಲೆಗಳು, ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ (ಮೆಚೂರಿಟಿ) ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು–ಇವೇ ಆ ಮೂರು ವಿಧದ ಶಾಲೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ) ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹಳೆಯದು.

1918ರಿಂದ 1923ರವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಮರ್ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಶಾಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಡ್ಡಾಯವಾಯಿತು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಹೋದವರಿಗೆ 2–3 ವರ್ಷದ ಭಾಗಶಃ ಕಾಲದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಕಡ್ಡಾಯವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ 'ಓಬರ್‌ಶೂಲೆ'ಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಲೆ ಬಿಡತಕ್ಕವರಿಗೆ 'ಆಫ್ ಬಾ' ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದ ಮತೀಯ ಶಾಲೆಗಳೂ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಾತ್ಯತೀತ ಖಾಸಗೀ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಮೂರನೆಯ ರೈಖ್ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಡಳಿತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮೊಟಕಾಗಿ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಯಿತು. 1934ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯ ಆರಂಭವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಹಿಟ್ಲರನಿಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ರೆಕ್ಟರರು (ಅಧ್ಯಕ್ಷರು) ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರಿಗೂ ಹೊಣೆಗಾರರಾಗಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಯೆಹೂದಿಗಳನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಾಜವಾದದ ಭಾವನೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಿಗಳೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಹಾಕಿತು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆರ್ಯ–ಜರ್ಮನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿಯೆಂದು ಸಾರಿತು. ಚರಿತ್ರೆ, ಭೂಗೋಳ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಜರ್ಮನ್ ಜನಾಂಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಘೋಷಿಸಿತು. 20 ಕೋಟಿ ಜರ್ಮನರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಲು ಆಗ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1930ರಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಂಖ್ಯೆ 60 ಸಹಸ್ರಕ್ಕಿಳಿಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು 1945ರ ಪಾಟ್ಸ್‌ಡ್ಯಾಂ ಒಪ್ಪಂದವಾದ ಅನಂತರ ನಾಟ್ಸಿ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿ ವೈಚಾರಿಕ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಆಕ್ರಮಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸುಧಾರಣೆ ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಮೂಲ ಕಾನೂನು ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : 1949 ರಿಂದ 1990ರ ವರೆಗಿನ ಹನ್ನೊಂದು ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಆದ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಯುದ್ಧಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ತನ್ನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೇ ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೌರಪ್ರಭುತ್ವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನ ಮಾಡುವುದೂ ಅದನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವುದೂ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ಜ್ಞಾನದ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೀತಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳೊಡನೆ ಸಹವರ್ತಿಸಿ ಶಾಸನಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣ ಒದಗಿಸಲು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಉದ್ಯೋಗಗಳೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನನೀಡಿಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಒಳಾಡಳಿತ ಸಚಿವಾಲಯಕ್ಕೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಮಾಡುವುದು ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಸೇರಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ರಾಜ್ಯವೂ ತನ್ನದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿನ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಮಂಡಲಿಯೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮಂಡಲಿಯೂ ಇವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಆದರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅತೀತವೆನಿಸುವ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ 1965ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಲಿ (ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಎಜುಕೇಷನ್) ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸಲಹಾಸಮಿತಿಯೂ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೊಸರೂಪ ನೀಡುವುದು, ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರವೇಶಪಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುವುದು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲಾನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು–ಈ ರೀತಿಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೀಡುವುದು ಇದರ ಕೆಲಸ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿರುವ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು 1871–1918ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ರೈಖ್ ಸರ್ಕಾರವೂ 1919–33ರ ವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಮರ್ ಸರ್ಕಾರವೂ ಮನ್ನಿಸಿದ್ದುವು. ಅದು 3ನೆಯ ರೈಖ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1945ರ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡುವು. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಕೇಂದ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಆಲೋಚನೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷವಾಗಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘಗಳಾಗಲೀ ಇದನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಗಳು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್ನಿನ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮಕ್ಕಳು

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸೇರಿರದಿದ್ದರೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರೊಬೆಲ್ಲನ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಮಾಂಟೆಸೋರಿ ಪದ್ಧತಿಯವೂ ಉಂಟು. ಆಟದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಅವಧಾನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವುದು, ಕಲ್ಪನೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀಕರಣ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪಕರಣಾದಿಗಳ ಬಳಕೆ, ಶುಚಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮತ್ತು ಇತರರೊಡನೆ ಕಲಿತು ಬಾಳುವುದು ಮುಂತಾದ ಜೀವನವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯ ನೀಡುವರು. ಆದರೆ ಓದುಬರಹ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಂತೆ ಮಮತೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅಲ್ಲಿ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯಾಗಲಿ ನಿಯಮಿತ ಬೋಧನವಿಧಾನವಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದಿನದ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಲಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕಿಯರು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಶಿಶುವಿಹಾರದ 2 ವರ್ಷದ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ 2 ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಅನಂತರ 2 ವರ್ಷದ ಅಧ್ಯಾಪಕವೃತ್ತಿಯ ಅನುಭವವೂ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವುಂಟು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. 15ರವರೆಗೆ 9 ವರ್ಷ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಅನಂತರ 18ರವರೆಗೆ 3 ವರ್ಷ ಕಾಲದ ಭಾಗಶಃ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಂದರೆ 9 ವರ್ಷದ

ಶಿಕ್ಷಣದ ನಂತರ ಅವರು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಕಡ್ಡಾಯ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯೋಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವರು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 6 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಂತರ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಅಥವಾ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಂತರ ಸೇರುವರು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಏಕೋಪಾಧ್ಯಾಯಶಾಲೆಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ತರಗತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದುಂಟು. ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ತರಗತಿಯವರನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಪಾಠಮಾಡುವುದುಂಟು. ಈ ಹಲಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 9 ವರ್ಷದ್ದಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತಿನ 4 ವರ್ಷದ (ಜೂನಿಯರ್) ಪ್ರಥಮ ಭಾಗವೂ ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ 5 ವರ್ಷದ ಎರಡನೆಯ (ಸೀನಿಯರ್) ಭಾಗವೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ 6ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಶುವಿಹಾರದಿಂದ ಬರುವ ಮಕ್ಕಳು ಆಟಕ್ಕೆ ಬದಲು ಕೆಲಸದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಓದುಬರೆಹ ಲೆಕ್ಕ ಈ ಮೂಲಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸುವರು. ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಬೋಧನವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನವಿತ್ತು, ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಮೂರ್ತವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲು ತರಪೇತು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದು ಅನಂತರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಎಳಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೋಧಿಸುವರು. 4 ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದನಂತರ ಅನೇಕರು ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವರು. ಅವರು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಾಜದ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರು. ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಅಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಸುವರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಬೇಕೆಂದೂ ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದೂ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ 9 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. 6 ಅಥವಾ 7ನೆಯ ತರಗತಿಯ ನಂತರ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಅಂದಿಗೆ ವಿಕಸಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನೇಕರು ಆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಆ ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮನ್ನಾಮಾಡಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಕಲಿವನ್ನು ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಆ ವಯೋಮಾನದ ಸೇ. 70ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಎರಡನೆಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓದುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಈಗ ಮುಖ್ಯ (ಮೇನ್) ಪಾಠಶಾಲೆಯೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ 15ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಲದೆಂದು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಅನುಸರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಉದ್ಯೋಗ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ನೂತನ ವಿಷಯಗಳು, ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳು ಆ ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವುದರ ಬದಲು ತಾವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೋಧಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ 5 ಅಥವಾ 6ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಅನ್ಯಭಾಷೆಯನ್ನು (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ಬೋಧಿಸುವುದೂ ಮೊದಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟೊಡನೆ ದುಡಿಮೆಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುವಂತೆ, ಕೊನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಎದ್ದಿದೆ. ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 4 ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ರೀತಿಯ ತರಬೇತನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಸೇರಿಸಿರುವರು. ಅದರಿಂದ ದುಡಿಮೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಂಕುರಿಸಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಬೋಧಿಸುವ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡುವುದೆಂದೂ ಕಾಲನಿಷ್ಠೆ, ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹತೆ, ಅನ್ವಯಶೀಲತೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ವರ್ಧಿಸುವುವೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ತರಗತಿಯೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ತರಗತಿಯೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೇ ಆರಂಭಿಸಿರುವರು. ಇವು ಅಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಲೆಗಳೇ ಆದರೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತಿರುವುವು. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣಾಂಗದ ದರ್ಜೆಯ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವಾಕಾರ್ಯದ ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಮುಂದುವರಿದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗೂ ಸೇರಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೂ ಸೇರಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ನೂತನ ರೀತಿಯ ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹೊಸಹೊಸ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಆರಂಭವಾಗಲಿರುವ ಅಲ್ಲಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಹೋಗುವಂತಿದ್ದು ಏಕಮಾರ್ಗ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ನೂತನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನೂತನ ರೀತಿಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಈಗ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಈ ರೀತಿಯ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರಗತಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಗಣಿತ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ (ಹತ್ತನೆಯ) ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವುದುಂಟು.

ಪ್ರೌಢ (ಸೆಕೆಂಡರಿ) ಶಿಕ್ಷಣ: ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣ ನೂತನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ತೀವ್ರರೀತಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಗಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಓಬರ್‌ಷೂಲೆ, ಓಬರ್‌ರಿಯಲ್‌ಷೂಲೆ, ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು 1955ರ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ; ಅವನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ತೇರ್ಗಡೆಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು.

ಬಾನ್ ನಗರದ ಒಂದು ಶಾಲೆ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಗತಿಯ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಆರಿಸಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಶಾಲೆಗಳು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ 7 ಅಥವಾ 9 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುವರು. ಏಳು ವರ್ಷದ್ದಾದರೆ, 5 ಅಥವಾ 7ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ತೇರ್ಗಡೆಯ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಿನ್ನ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅವಕಾಶವೀಯಲು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ವನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧದವನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು :

1 ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ 5ನೆಯ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು 9 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಏಳನೆಯ ತರಗತಿಯಿಂದ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ 9ನೆಯ ತರಗತಿಯಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

2 ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ : ಇದು 7ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಅನ್ಯಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

3 ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ : ಇದು 7ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೂರು ವಿಧದ ಈ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರಲ್ಲಿ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದು ಈಚೆಗೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲತಳಹದಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಇರಬೇಕೇ ಹೊರತು ಆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಸಂಕುಚಿಸಿ, ಯಾವುದೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅಭಿರುಚಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೀಯಲು ಪಠ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತಿರುವರು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸೇ. 6ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವರು. ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪ್ರತಿಭೆಯಿಲ್ಲದವರು ಆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಗಿಸಲಾರದ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯ ಅನಂತರ ಶಾಲೆ ಬಿಡುವರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸೇ. 40ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುವರು.

ಬೋಧನಕ್ರಮ : ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಂತಿಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧನವಿಧಾನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುವಂತೆ ಬೋಧನವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕಾರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ವ್ಯಾಸಂಗವಿಧಾನವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೋಧಿಸುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ, ಹಾಗೂ ಇತರ ಆಕರಗಳಿಂದ ಸ್ವಂತ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯುವ, ಅಲ್ಲದೆ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಗುಣಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಡತಕ್ಕವರ ಸಮಸ್ಯೆ : ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ವಯೋಮಾನದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಸೇ. 60 ರಷ್ಟು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟದೆ ಮಧ್ಯೆ ಎಂದರೆ 10 ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ 9 ಅಥವಾ 10ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವನ್ನು ನೀಡುವರು. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಮಧ್ಯೆ ಯಾವುದಾದರೂ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲುಗಡೆಯಾಗಿ ಆ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಆ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಡುವರು. ಅಂಥವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು ಅರ್ಹತಾಪತ್ರ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತೆ ಬರುತ್ತದೆ ; ಅವರು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೂ ಸೇರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಸಂಜೆಯ ತರಗತಿ, ಅಂಚೆಮುಖೇನ ಶಿಕ್ಷಣ, ಮುನ್ನಡೆಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜು ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೊಡಬಹುದು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ: ಜರ್ಮನಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಯುರೋಪಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. 1910ರಲ್ಲಿ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅವು ಹೊಂದಿವೆ. ಇತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಂತೆ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೃತ್ತಿಗೂ ತರಪೇತು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ; ಯಾವ ವೃತ್ತಿಗಾದರೂ ಸೇರಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಜರ್ಮನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಪ್ಲಾಂಕ್ ಸೊಸೈಟಿಗಳಿದ್ದರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಬೋಧನೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೂ ನೀಡಿ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ (ಜನರಲ್) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ (ಥಿಯಲಾಜಿಕಲ್) ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳು– ಇವು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಅವೆಲ್ಲ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ 15ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಅನಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮತ್ತು ಮೌಖಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆರಡರ ಮೂಲಕವೂ ನಡೆಯುವುದು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಯಾವ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಾದರೂ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಗನುಗುಣವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವವರಲ್ಲಿ 97.2ರಷ್ಟು ಈ ರೀತಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಬಂದವರು. ಮಿಕ್ಕ 2.8ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸಂಜೆಯ

ಗಟಿಂಗೆನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಒಂದು ತರಗತಿ

ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷಾ ತರಗತಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಬರತಕ್ಕವರು. ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದು ಆ ವಿಷಯದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಸೇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಿಗೆ ಪಂಡಿತ ಪದವಿ (ವಿದ್ವತ್ ಪದವಿ) ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸುವರು. ಅಂಥವರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರತಕ್ಕವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ, ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿರುವ ರೆಕ್ಟರ್ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಆರಿಸುವ, ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರನೀಡುವ ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಅಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ 1 ಅಥವಾ 2 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಗೆ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ತಮ್ಮಲ್ಲೊಬ್ಬರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸುವರು. ಅವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಆಯೋಗ ನಿಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಭೆಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಎಲ್ಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳೂ ಸೇರಿ 'ರೆಕ್ಟರ್ಸ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್' ಅನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ನಾರ್ತ್–ರೈನ್ ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯದ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರೂ ರೆಕ್ಟರ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವು ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪಡೆದಿಲ್ಲ.

ಪಠ್ಯಕ್ರಮ : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಆಯಾ ವಿಷಯದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಗುರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಸಂಗಾವಧಿಗೆಂದು ಪಾಠವಿವರವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಹೊಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿ, ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಅಥವಾ ಪ್ರೌಢ ಎಂಬ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತು ಪೀಠಿಕಾರೂಪದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲಭೂತ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿಸಿದ ಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅನಂತರ ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರಿಗೆ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮ ಪದವಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಮೂರನೆಯ ಉನ್ನತ ಅಂತಸ್ತು ಇನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಪದವಿ ಗಳಿಸತಕ್ಕವರಿಗೆಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 3, 4 ಅಥವಾ 5 ವಿದ್ವದ್ವಿಭಾಗಗಳು

(ಫ್ಯಾಕಲ್ಟಿ) ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ನೂತನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಹಲವು ವಿಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕಿಸುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ. ಕಟ್ಟಡರಚನಾಶಿಲ್ಪದ ವಿಭಾಗ, ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ ವಿಭಾಗ, ಗಣಿಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಲೋಹವಿದ್ಯೆಗಳ ವಿಭಾಗ, ವಿದ್ಯುತ್‍ಶಿಲ್ಪ ವಿಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇಲ್ಲಿ 1939ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 23 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 15–16ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾದವು. ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ವಿಲ್‍ಹೆಲ್ಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1810) ಜರ್ಮನಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. 1920ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕಡೆ ಅವು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಟೀಕೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಾಟ್ಸಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅದೆಲ್ಲ

ಬಾನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ತಣ್ಣಗಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಲಹೆಗಳು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದೂ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಮಟ್ಟದ ಪದವಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೃತ್ತಿನಿರತರಾಗಲು ಹೋಗತಕ್ಕವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ವಾಸ್ತವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕಡೆ ಗಮನಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸಹಕಾರ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಅಂತರ್ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆಯೂ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. 1966ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಬೋಕಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ 18 ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ರಚಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನೂತನ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳು (ಉದಾ: ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಪರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವು) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿದ್ವತ್ಪೀಠಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ವಿಷಯ ವಿಭಾಗಗಳು (ಇಂಟರ್–ಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಫ್ಯಾಕಲ್ಟೀಸ್) ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೂಂಟನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಬೋಧನೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ನಡೆಸುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ' ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಇಂದಿಗೂ ನಿಷ್ಠೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮತ್ತು ಪಾದ್ರಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ : ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಮತ್ತು ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ 17 ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳಿಗೂ ಚರ್ಚಿನ ಇತರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ. ಈ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುವ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಶಿಕ್ಷಣನೀತಿಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–ಪೂರ್ವದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನಿಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಸಂಬಂಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾದವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ ಪಡೆಯುವರು. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೆಮಿನರಿಗಳೆಂಬ

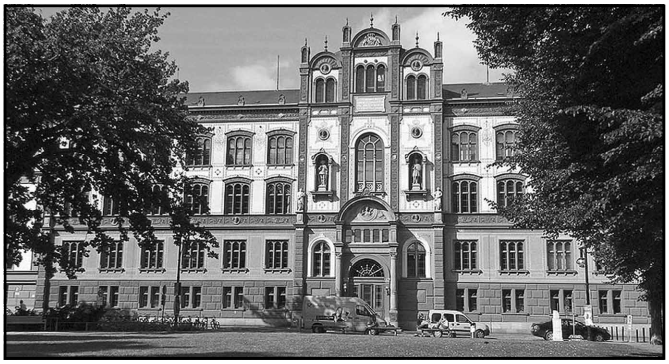

ರಾಸ್ಟಾಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಪಾಠಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1918ರ ಅನಂತರ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಪಾಠಮಾಡುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತರಪೇತಿ ಸಾಲದೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಗತ್ಯವೆಂದೂ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 1826ರಲ್ಲಿ 2 ವರ್ಷದ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆರಂಭವಾದುವು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ 8–10 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯವರೆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನೂತನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು. ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‍ನಂಥ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಅದನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಅಕಾಡೆಮಿಗಳನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡುವು. 1945ರ ಅನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳೆಂದು ಅವುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಶಾಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ಹೆಸ್ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಿವೆ; ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಅಂಗೀಕೃತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ 8 ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಅವು ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿವೆ. ನಾರ್ತ್–ರೈನ್ ವೆಸ್ಟ್‍ಫೇಲಿಯದ 15 ಕಾಲೇಜುಗಳು ತಾವೇ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜಕೀಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಬೋಧನಕ್ರಮ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗೀತ, ದೈಹಿಕಶಿಕ್ಷಣ, ಕಲೆ–ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ತರಪೇತು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವರು. ಅಭ್ಯಾಸಾರ್ಥ ಪಾಠಬೋಧನೆ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ಪಾಠದಂತೆ ನಡೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ವಾರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪಾಠಗಳಂತೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ರಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಾರಗಳ ಪಾಠಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಅವು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವರು ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದರೆ ಸಾಕು.

ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ: ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ಬ್ರೇಮೆನ್ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜೊತೆಗೂಡಿಸಿದೆ. 2 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೊದಲ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿರುವವರು ವಿಶೇಷ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಎರಡನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯುವರು.

ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಅಥವಾ 13ನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗಿನ ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ನಿಜಕ್ಕೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅಥವಾ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲಾವಧಿ 4 ವರ್ಷವೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗಲು 5–6 ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಥಮ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಅಥವಾ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ–ಈ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೂ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಉಮೇದುವಾರಿ ಬೋಧನೆ ಯಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗೆ ಸಂಬಳದ $\frac{1}{3}$ ಭಾಗ ಭತ್ಯೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಎರಡು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಎರಡನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಹಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾಗಬಹುದು.

ಹಿರಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ: ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಪದವೀಧರರು ಅಥವಾ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಪಡೆದವರು 5 ವರ್ಷಕಾಲ ಒಂದು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅನುಭವ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಲು ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಲು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಅನುಭವ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಕಾಲೇಜಿನ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಥಮ ಪರೀಕ್ಷೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೆರೆಡು ವರ್ಷ ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಾಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಉಮೇದುವಾರಿ ಬೋಧನೆಯ ಅನಂತರ ನಡೆಯುವ ಎರಡನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಬೋಧನತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗುವರು.

ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೋ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೋ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವರು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅನುಭವ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಅನಂತರ ಮೊದಲ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆದು ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ವರ್ಷ ಉಮೇದುವಾರಿ ಬೋಧನೆಗೆ ಸೇರಬೇಕು. ಆ ಅವಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾಗಲು ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಕೃಷಿಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವರು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥ ಬೋಧನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ನೇಮಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆ ಬರುವುದು. ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಪಡೆದು ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೃಷಿಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗುವರು.

ವೃತ್ತಿನಿರತ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ವೃತ್ತಿನಿರತರಾಗಿರುವ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇತರ ಸಂಘಗಳೂ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಬೋಧನಕ್ರಮ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾಗಿರುವ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನೂ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಭೆ, ಸಮ್ಮೇಳನ, ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿ, ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುವು. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆಲ್ಲ ಇರುವ ಕೇಂದ್ರಸಂಸ್ಥೆಯೂ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಈಚೆಗೆ ಅಂಚೆ ಮುಖೇನವೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಲೋಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ: 14–15ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯುವಕ ಯುವತಿಯರು ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾರ್ಯಾಲಯ, ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ, ಪಾಠಶಾಲೆ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುವರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಭಾಗಶಃ ಕಾಲದ ಉದ್ಯೋಗ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುನ್ನಡೆಗೂ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದುಂಟು. ಉದ್ಯೋಗನಿರತವಾದ ಯುವಜನಕ್ಕೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ನೀಡುವ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಈ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಅವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜ್ಞಾನವೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆ

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಹತ್ತನೆಯ ತರಗತಿಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯ, ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ–ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವಿತ್ತು ಮರುವರ್ಷದಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಸಿದ್ಧತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಸೇರಿದವರಿಗೆ ಅವರವರ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕೆಲಸಗಳು, ನೇಯ್ಗೆ, ಹೊಲಿಗೆ, ಚರ್ಮದ

ಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಥಿಗಳ ಒಂದು ತರಗತಿ

ಕೆಲಸ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಗಳ ಕೆಲಸ, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ವಿತರಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಂದೊಂದು ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆಯಾ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವವರನ್ನೂ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುದೂ ಉಂಟು.

ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಅಂಗಡಿ, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂಥ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಗಟುವ್ಯಾಪಾರ, ದ್ರವ್ಯವ್ಯವಹಾರ, ವಿಮೆ, ಉಪಾಹಾರ

ಭೋಜನಗೃಹಾದಿಗಳ ಉದ್ಯಮ, ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಕೆಲಸ, ಪ್ರವಾಸ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಉಮೇದುವಾರಿಕೆ, ಲೇಖನ ಪ್ರಮಾಣ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಕೃಷಿ, ಗಣಿಕೆಲಸ, ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಭಾಗಶಃ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಉಮೇದುವಾರಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕಿರಿಯರ ಭಾಗಶಃ ಶಾಲೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅಂಥ 2500 ಭಾಗಶಃ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ 20 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವರು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಟ್ಟು 23,755 ಮಂದಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕಾರ್ಖಾನೆಕೆಲಸ, ವಾಣಿಜ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಕೃಷಿ, ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 9 ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಂಜೆಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ.

ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಉಮೇದುವಾರಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರು ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಸಂಬಳಸಹಿತ ರಜ ಪಡೆಯುವರು. ಈ ಕಾಲ ಸಾಲದೆಂದು ಈಚೆಗೆ, ವಾರಕ್ಕೆ ಎರಡು ದಿನವಾದರೂ ಉದ್ಯಮಪತಿಗಳು ರಜ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಉದ್ಯೋಗಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ.

ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದವರಿಗೆ ಭಾಗಶಃ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ಚೇಂಬರ್ ಆಫ್ ಕಾಮರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಕೂಡಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ತಮ್ಮ ಆಯ್ಕೆಯ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು.

ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಸ್ತರಣ ಪಾಠಶಾಲೆ : ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈಚೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ 5-6 ತಿಂಗಳು ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವರು.

ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆ : ಇವು ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ 1000 ದಿಂದ 1500 ಗಂಟೆಗಳ ಬೋಧನೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ 1 ವರ್ಷ ಉಮೇದುವಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಅಂಥವರು ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದು.

ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು : ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಲು ನೆರವಾಗುವಂಥ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಪ್ರೌಢ, ಉನ್ನತ-ಈ ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಗೋಪುರಾಕೃತಿಯದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿದ್ದು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರ ಮುನ್ನಡೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಈ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಸಾಧಾರಣ ಉದ್ಯೋಗವೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಬಡ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲೇ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಗದವರಂತೂ ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಅವರ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯದ ಅಂತಸ್ತಿನವು. ಈಚೆಗೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಯಿಂದ, ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಮಾಜದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಈ ಭಾವನೆ ಬದಲಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ; ಆದರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪದವೀಧರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರವೀಣ; ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡನ್ನೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲ ಉದ್ಯೋಗ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಈಚೆಗೆ ತೀರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ; ಕೆಲವು ಹೊಸ ಉತ್ಪನ್ನ ವಿಧಾನಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆಲ್ಲ ತಂತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವು ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಉದ್ಯೋಗಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೂ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಿರಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದ ಜನಬಲವನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಅಂಥ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತು

1 ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆ : ಇವು ಸುಮಾರು 1.5 ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದ ಉದ್ಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉದ್ಯೋಗ ತರಪೇತಿ ಮುಗಿಸಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರ (ಜರ್ನಿಮನ್ ಸರ್ಟಿಫಿಕೆಟ್) ಪಡೆದು ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನುಭವ ಸಾಧಿಸಿದವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಅವರು 9 ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಂದರಿಂದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಓದತಕ್ಕವರಿಗೆ ಸಂಜೆ ತರಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕುಶಲಕಲೆ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕಸುಬುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಟರ್ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಲು, ಗಣಿಕೆಲಸ, ಕಿಂಡರ್ ಗಾರ್ಟನ್ ಶಿಕ್ಷಣ, ಗೃಹಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ, ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಕೃಷಿವಿದ್ಯೆ, ಸಮುದ್ರವ್ಯಾಪಾರ, ರಾಸಾಯನಿಕಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು ಮಧ್ಯಮಟ್ಟದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುವ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರನ್ನು ತರಪೇತು ಮಾಡುವ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳು ಈಚೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ, ಮಧ್ಯಮಟ್ಟದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲದ ಅಗತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ, ವಿದ್ಯುತ್‌ಶಿಲ್ಪ, ರಚನಾಶಿಲ್ಪ, ನೆಯ್ಗೆಶಿಲ್ಪ- ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಲೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣಸಚಿವರ ಮಂಡಲಿ ಆಯಾ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತು ನೀಡುವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಅದರ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೂ ನಿಗದಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡುವರು. ತೀವ್ರವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1963ರಲ್ಲಿ 214 ಇತ್ತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ 29,598 ಮಂದಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

2 ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ : ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಲು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಬೇಕಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಹತೆಯಿರಬೇಕು ; ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಕಠಿಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗದವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆ ವಿಷಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ

ಮುಂದುವರಿಸಲು ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉನ್ನತ ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಲೆ, ಉನ್ನತ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣಶಾಲೆ, ಉನ್ನತ ವಿಮಾಶಾಲೆ, ಭಾಷಾಂತರಕಾರರ ಮತ್ತು ದುಭಾಷಿಗಳ ಪಾಠಶಾಲೆ, ಉನ್ನತ ಕೃಷಿಶಾಲೆ, ನೆಯ್ಗೆಯ ಶಾಲೆ, ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನದ ಶಾಲೆ, ಕುಶಲಕಲೆಗಳ ಶಾಲೆ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ದರ್ಶಕವಿಜ್ಞಾನದ ಶಾಲೆ–ಇವೆಲ್ಲ ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳು.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಿಕ್ಷಣ : ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಟ್ಟದ ಎಂಜಿನಿಯರು ಗಳಿರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಎಂಜಿನಿಯರು (ಪದವೀಧರರು) ಉನ್ನತ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವೆರಡು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶನಿಯಮ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಇವೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಉನ್ನತ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನಿತ್ತು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರಿಗೆ ಪದವಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅವರು ಸಂಶೋಧನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆ ಸಾಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದಿರುವರು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಬುನಾದಿಯನ್ನೂ ಉನ್ನತ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಓದಿದವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲರು.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಲು ಕಿರಿಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು; ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 2 ವರ್ಷಗಳ ನಿರ್ದೇಶಿತ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ತರಪೇತು ಅಥವಾ ಉಮೇದುವಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯದು. 1½ ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಒಂದು ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಪದವಿ ಪಡೆಯುವರು. ಉನ್ನತ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರೆ ಅವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಸೇರಬಹುದು. 1964ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 125 ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 58,212 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 125 ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 58,050 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2,000 ವಿದೇಶೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೃಹತ್ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ

ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ : ಚರ್ಚುಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನ್ಯೂನ ಮಕ್ಕಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅವರಿಗಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಈಚೆಗೆ ದೈಹಿಕ ನ್ಯೂನತೆಯ, ಅಂಗಹೀನರ ಮತ್ತು ಅಂಗವಿಕಲರ ನೂತನ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ನ್ಯೂನ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಸರಿಯೆಂಬ ತತ್ತ್ವ ದೃಢಗೊಂಡಂತೆ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ವಿಶೇಷ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಅವರ ನ್ಯೂನತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯ ರೂಪದ್ದಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುವರು.

ಕುರುಡರು, ದೃಷ್ಟಿಮಾಂದ್ಯದ ಮಕ್ಕಳು, ಕಿವುಡರು, ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳದವರು, ಮೂಗರು, ವಾಗ್ದೋಷವುಳ್ಳವರು, ಇತರ ಆಂಗಿಕ ನ್ಯೂನತೆಯುಳ್ಳವರು, ಸೆಳವಿನ ಮಕ್ಕಳು, ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯದ ಮಕ್ಕಳು, ಹೊಂದಿಕೆ ತಪ್ಪಿರುವ ಮಕ್ಕಳು, ರೋಗಿ ಮಕ್ಕಳು–ಈ ರೀತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ತರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಲೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ (ಗೈಡೆನ್ಸ್) ಶಾಲೆಗಳೂ ಕಾರಾಗೃಹದ ಶಾಲೆಗಳೂ ಅಪರಾಧಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಲೆಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಕಲಾಂಗ ಮಕ್ಕಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಅನಂತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧದ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವೆನಿಸುವ ನಿವಾರಕ (ರೆಮಿಡಿಯಲ್) ಬೋಧನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಗತಿಗಳು ಸಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ 10–15 ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯದ ಮಕ್ಕಳ ತರಗತಿಯಾದರೆ 20ರವರೆಗೂ ಇರುವುದುಂಟು.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಂಥ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಸತಿಯುಳ್ಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರವೂ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಕರೂ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಾದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಅವಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುವುದು.

ವಿಕಲಾಂಗ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕಾದರೂ ಹತ್ತಬಲ್ಲರು. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅವರು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ವಿಕಸಿಸಲಾರದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನರಿತ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ; ಬೋಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ವಿಶೇಷ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿರ್ಗತಿಕ ಮಕ್ಕಳ ಊಟವಸತಿಗಳಿಗೂ ಏರ್ಪಾಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅವರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ವಿಶೇಷ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಸುಬು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವಿತ್ತು ತಮ್ಮ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಂತು ಜೀವಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದುಂಟು: ಸರ್ಕಾರ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ವಿಧಾಯಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೊದಲನೆಯ ಶಾಖೆ; ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಭಾಗಶಃ ಕಾಲದ ಉದ್ಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಜೆಯ ತರಗತಿ, ರಜಾದಿಗಳ ತರಗತಿ ಮುಂತಾದ ವಿಧವಿಧವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಎರಡನೆಯ ಶಾಖೆ; ಉತ್ಸಾಹ, ಆಸಕ್ತಿ, ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪ್ರತಿಭೆ ಇರತಕ್ಕವರು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವರೆಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಅನುಕೂಲ; ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಫಲವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲ. ವಯಸ್ಕಪೌರರಿಗೆ ಹಾಗೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರುವವರಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂರನೆಯ ಶಾಖೆ. ಈ ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಒಂದರ ಸೌಲಭ್ಯ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರಬಹುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುವುದು.

ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದೊರಕುವಂತೆ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾರ್ತ್–ರೈನ್ ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಜನತಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು (ಪೀಪಲ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು) ಅಲ್ಲಿನ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ವಯಸ್ಕರನ್ನು ಕಳಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ಸಹಾಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಈಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ನೆರವು ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರ, ಅನ್ಯಭಾಷೆ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಈಚೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಸಂಘಗಳು, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು, ಉದ್ಯೋಗ ವಲಯಗಳು, ಮಾಲೀಕರ ಸಂಘಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಮುಂದೆ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಲೋಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಗ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಭವ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಹನ್ನೊಂದು ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ರಾಜ್ಯವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿ, ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪರೀಕ್ಷಾ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಏಕರೂಪತೆ ಇರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 1948 ರಿಂದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂಡಲಿ ಆಗಾಗ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳ ಮಂಡಲಿ ಮುಂತಾದುವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಉಪಸಮಿತಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವರು. ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸಬಹುದಾದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವರು. ಶಾಲೆಗಳು ವಿವರವಾದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಪ್ರತಿ ಶಾಲೆಗೂ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಲಹಾಸಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ನೇಮಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದು; ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನು ಸರಬರಾಜುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಸುವುದು.

ಶಿಕ್ಷಣದ ವೆಚ್ಚ : ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಉಚಿತ. ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರೌಢ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಅನುದಾನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಬಳವನ್ನು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರವೇ ಬಟವಾಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.; ಕಟ್ಟಡ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಸಾಗಣೆಗೆ ಹಿಡಿಯುವ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾಗದ ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

1964ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೆಚ್ಚದ 7.6 ಭಾಗವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿತು. ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ 2.4ರಷ್ಟು. ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಆದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ ಆ ವೆಚ್ಚದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂಲಗಳ ವೆಚ್ಚದ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು:

ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ	62841352000	ಡಾಯಿಶೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್
ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಮಾಡಿದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚ	39753039000	" "
ಸಮಾಜ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ	29387133000	" "
ಒಟ್ಟು	131981524000	

ಎಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮಗ್ರ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ್ದು 47.6% ; ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳದ್ದು 30.1% ; ಸಮಾಜದ್ದು 22.3%. ಇದೇ ಮೂಲಗಳು ಆ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ	74324000	ಡಾಯಿಶೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್
ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ	5481149000	" "
ಸಮಾಜ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ 2	9387133000	" "
ಒಟ್ಟು	10083134000	

ಎಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣದ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ 0.7%ನ್ನೂ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು 54.4%ನ್ನೂ ಸಮಾಜ 44.9%ನ್ನೂ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಹುಪಾಲು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಸಮಾಜದ ಹಾಗೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ನಂತರ ಸೋವಿಯೆತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೇಲೆ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. 1945ರಲ್ಲಿ ಏಕಮಾರ್ಗದ ಶಾಲಾವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 4 ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಅನಂತರ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಏಕರೀತಿಯ ಶಾಲಾವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಸಿ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟಿದ್ದ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ತೊಡೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಮೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು. ಕೃಷಿಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗಗಳ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ವಿಧಾನದ ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ರೈತಕುಟುಂಬಗಳ ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತು ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಗೂ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈಗ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಕ ಮತ್ತು ವರ್ತನೆಯ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲ್ಯ, ನಿಸರ್ಗವಿಜ್ಞಾನಗಳು, ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ-ಇವಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೊಕ್ಕಸದಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಚಿತವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಮಹಿಳೆಯರೂ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಮಕ್ಕಳೂ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವೊದಗಿ ಅವರು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಗೇರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆಯ 31ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ 1ನೆಯ ಭಾಗದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಪೇತು ಮತ್ತು ಮುನ್ನಡೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೊರಕಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ ; ಅದರ 4ನೆಯ ಭಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆ ಇವುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದವರೆಗೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೂ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಶಿಕ್ಷಣ ನಿಚ್ಚಣಿಗೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಾಜರಾತಿ ಕಡ್ಡಾಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ 6 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 60ರಷ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿಧಾಯಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದೇ ಆ ಶಾಲೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಆ ಶಾಲೆಗಳ ಭಾಗಶಃ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಅವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪೋಷಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶುಲ್ಕ ನೀಡುವುದುಂಟು. ವೃತ್ತಿನಿರತ ತಾಯಂದಿರ ಮಕ್ಕಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆಂದೇ ಕೆಲವು ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್‌ಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿಧಾಯಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಅವರಿಗಾಗಿ ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೇ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದುಂಟು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ (ಪ್ರೌಢ) ಶಾಲೆ : 6ನೆಯ ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳು 10 ವರ್ಷದ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭಿಸುವರು. ಅದು 4 ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು 6 ವರ್ಷಗಳ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರು 4ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಹಿರಿಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉದ್ಯೋಗವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರರಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷದ ತನಕ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಉದ್ಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಿರಿಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಅವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವರು. ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಾವು ಸೇರಲಿರುವ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತರಪೇತು ಪಡೆಯುವರು. ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೃಷಿ ವಾಣಿಜ್ಯ-ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ತರಪೇತು ನೀಡುವ ಶಾಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 9ನೆಯ 10ನೆಯ ಹಾಗೂ 11ನೆಯ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಉದ್ಯೋಗ ಕೌಶಲ್ಯದ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರ ಪಡೆಯುವರು. ಅವರು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಕುಳಿತು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಹತೆ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ : 9ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 12 ವರ್ಷದ ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಆಗ ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿಭಾಗದ ಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ಗಣಿತ, ನಿಸರ್ಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಭಾಷಾಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ಓದಬಹುದು. 7, 8ನೆಯ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಲೆ ಆರಂಭಿಸಿರುವ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅವರು 9 ಮತ್ತು 10ನೆಯ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಆದರೆ ಅವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೋಗತಕ್ಕವರು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಿಚ್ಚಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮೆಟ್ಟಿಲು. 1945ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ 7 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ 1409ರಲ್ಲಿ ಲೈಪ್ಸಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು. 1810ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಹುಂಬೋಲ್ಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಷ್ಟೇ. ಅದರಂತೆ 1828ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಡ್ರೆಸ್ಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಆಶಯದಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1945ರ ಅನಂತರ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಕೃಷಿವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ, ಲಲಿತಕಲಾಪೀಠಗಳೂ ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಆರಂಭ ವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ 37. ಯುದ್ಧಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಅವುಗಳೂ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿವೆ.

ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 35 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಅಂಥವರು 12 ವರ್ಷದ ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ, ಅಧ್ಯಾಪಕ ವರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಯುವಜನ ಸಂಘದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮಿತಿ ನೇಮಕವಾಗುವುದು. ಆ ಸಮಿತಿ ಉದ್ಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾರ್ಯಾನುಭವವನ್ನೂ ಸೇನಾಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆಮಾಡುವುದು. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಕುಶಲ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ 5 ವರ್ಷದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾರ್ಕ್ಸನ ಮೂಲಭೂತ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಡ್ಡಾಯ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಾಧಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ತಾನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅವಕಾಶವೀಯಲಾಗುವುದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 85ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಸಹಾಯಧನ ಪಡೆಯುವರು. ಸಂಜೆಯ ಭಾಗಶಃ ಕಾಲದ ತರಗತಿಗಳೂ ಅಂಚೆ ಮುಖೇನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 60ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಬಂದವರಿರುತ್ತಾರೆ. ಸೇ. 20ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರೂ ಸುಮಾರು ಸೇ. 15ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಉನ್ನತವರ್ಗದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಸಮಾಜದವರೂ ಇರುವರು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 30ರಷ್ಟು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಸೇ.24ರಷ್ಟು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಸೇ. 13ರಷ್ಟು ವೈದ್ಯಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವರು. ಇನ್ನುಳಿದವರು (ಇಳಿಮುಖದ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ) ಗಣಿತ ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕೃಷಿ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭಾಷೆ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಲಲಿತಕಲೆಗಳು, ಪಶುವೈದ್ಯ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಮತ್ತು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ–ಈ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 51ರಷ್ಟು ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರುವರು ; ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೇ. 45ರಷ್ಟೂ ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಸೇ. 40ರಷ್ಟೂ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 33ರಷ್ಟೂ ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇ. 30ರಷ್ಟೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೇ.8ರಷ್ಟೂ ಇರುವರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಸಮಾಜರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿರುವರು.

ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಲವಾರು ವಿಧದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿದೆ. ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕರು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಅದು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯದೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯದೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. 5ರಿಂದ 12ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದಿರಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಅವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ 5 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಅಂಚೆ ಮುಖೇನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ವೃತ್ತಿನಿರತ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ವೃತ್ತಿನಿರತ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡುವ ವಿಶೇಷ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲೂ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಉನ್ನತ ಪದವಿಗಳನ್ನೂ ಗಳಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ : ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಬಲವನ್ನೂ ರೂಪಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಿಪುಣ ತಂತ್ರಜ್ಞರನ್ನೂ ಮಧ್ಯಮಟ್ಟದ ಕುಶಲಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನೂ ರೂಪಿಸಲು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಅರಣ್ಯಸಂರಕ್ಷಕರೂ ನಕಾಶೆ ಬರೆಯುವವರೂ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರೂ ಪತ್ರಾಗಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಂಗೀತಗಾರರೂ ನಟರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವರು. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಪ್ರವೇಶ ಬಯಸಬಹುದಾದರೂ ಉದ್ಯೋಗದ ಅರ್ಹತಾಪತ್ರವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿದವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು.

ಪಠ್ಯಕ್ರಮ : ಔದ್ಯೋಗಿಕವಾಗಿ, ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ, ನೈತಿಕವಾಗಿ, ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸಿದ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಸೃಜನಶೀಲರಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಗಣಿತ, ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಧಿಕೃತ ಉದ್ದೇಶ. ಅದರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಉಚಿತವೆನಿಸುವ ಪಠ್ಯಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಹಂತಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಿದೆ. ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಚಯ ವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವರು. ಆಟಗಳ ಮೂಲಕ ಜೀವನದ ಮೂಲಭೂತ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಉದ್ಯೋಗ, ಶ್ರಮಜೀವನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ವಾತಾವರಣಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಅರಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವರು. ಮಕ್ಕಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಯ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ, ಸಹಕರಿಸಿ ದುಡಿಯುವ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು. ವರ್ಣಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ಕೈಕೆಲಸಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ದೈಹಿಕ ಕೌಶಲ್ಯ, ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆ, ರುಚಿಶುದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವರು. ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಹವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅಂಗಸಾಧನೆ ಆಟೋಟಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವರು. ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ಕಿನ ಕೆಳಹಂತದ 4 ವರ್ಷದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದುಗಾರಿಕೆ, ಬರೆವಣಿಗೆ, ಭಾಷಾಕೌಶಲ್ಯ, ಗಣಿತ, ನಿಸರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ, ಅಂಕಗಣಿತ, ಕಸಬುಕಲೆಗಳು (ಕೈಕೆಲಸ), ಚಿತ್ರಬರೆಯುವುದು, ಅಂಗಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಹೊಲಿಗೆಯ ಕೆಲಸ ಇವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವರು. 5ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ತಜ್ಞರಾದವರು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವರು. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ, ಚರಿತ್ರೆ, ಪೌರನೀತಿ, ಭೂವಿವರಣೆ, ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆ, ಗಣಿತ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ಕೈಕೆಲಸ, ತಾಂತ್ರಿಕ ನಕ್ಷೆ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಾದಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತರಪೇತು–ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಥವಾ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಪರಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಐಚ್ಛಿಕ ಮಾಡಿದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗಣಿತ ಮತ್ತು ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತಿದೆ. ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕೈಕೆಲಸ ಹೊಲಿಗೆಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಉದ್ಯೋಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಅದು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ತೋಟದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. 7ನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ದಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಬೇಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಥವಾ ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಔದ್ಯೋಗಿಕ

ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವರು. ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೋಧಿಸುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವ ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್–ಈ ವಿಷಯಗಳು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನ, ಸಸ್ಯಪೋಷಣೆ, ಪಶುಸಂಗೋಪನ, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳ ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್‌ಶಿಲ್ಪ–ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವರು. 9, 10ನೆಯ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸಲಿ ಅದು ಅಂದಿಗಾಗಲೇ ಅವರು ಪಡೆದಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬೋಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಲಾದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೂ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಜೀವನವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ತರಪೇತು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ವಾರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಮಾರ್ಕ್ಸ್–ಲೆನಿನ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನೂ' ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ : ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ವಿರಳ ; ಹಾಗೂ ಅಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಇನ್ನೂ ವಿರಳ. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಅವರಿಗಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ತರಗತಿಗಳ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವರು. ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಾದರಿಯ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಣಿತ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಅವರ ಅಭಿರುಚಿಯಂತೆ ವಿಧವಿಧವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಅನ್ಯಭಾಷೆ, ಅಭಿನಯಕಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳು ಆ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿ ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿಗೊಪ್ಪುವ ಆಳವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವರು.

ವಿಕಲಾಂಗ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ವಸತಿ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಅವರವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. ತಬ್ಬಲಿ (ನಿರ್ಗತಿಕ) ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ತಾಯಂದಿರು ಸಾಕಲಾರದ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅನಾಥಾಲಯಗಳೂ ಶಿಶುಗೃಹಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಭಾವವಿಕಾರ ಕ್ಕೊಳಗಾದವರ ಹಾಗೂ ಬಾಲಾಪರಾಧಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ಯುವಜನ ಶಿಕ್ಷಣ : ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆನಿಸುವಂತೆ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷೀಯ ಬೋಧನೆಗೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೂ ಮೀಸಲಾದ ಹಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಪಯೊನಿಯರ್ಸ್, ಫ್ರೀ ಡಾಯಿಟ್ಷೆ ಯೂಗೆಂಡ್ (ಎಫ್. ಡಿ. ಜೆ.) ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿವೆ. ಯುವಜನರಿಗೆ ಶಾಲಾ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾಟಕ, ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿ, ನೃತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಉಂಟು. ಅವನ್ನು ಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವರು. ರಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಯೊನಿಯರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಇಡೀ ದಿನದ ಶಾಲೆ : ಮುಂಜಾನೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗತಕ್ಕ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಮಕ್ಕಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಇಡೀ ದಿನದ ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರದೆ ಸಂಜೆಯವರೆಗೂ ಇದ್ದು ಪಾಠ ಕಲಿಯುವರು. ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತರಗತಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸದೆ ಅಭಿರುಚಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬೋಧಿಸುವರು. ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟಕ್ಕೂ ಏರ್ಪಡಿಸುವರು.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಸಚಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಗಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ (ಸಚಿವ) ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಯುವಜನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಚಿವನುಂಟು. ಅವರೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಶಾಸನ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುವರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷವು ಶಿಕ್ಷಣದ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಪೋಷಕರೊಡನೆ ಆಲೋಚಿಸುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ ನಾಯಕರೊಡನೆಯೂ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸುವುದು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ, ಬೋಧನಕ್ರಮ, ಉಪಕರಣಗಳ ಸರಬರಾಜು, ಮಕ್ಕಳ ಆರೋಗ್ಯಜೀವನ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಲು ಪೋಷಕರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದು.

ನೂತನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು : ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಉಪಕರಣ. ವಿವಿಧ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ಕುಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವನೆಯ ಪ್ರಚಾರದ ಮೂಲಕವೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯ ಯುವಜನರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೀಯದಿರಲು ಸರ್ಕಾರ ಅಂದಂದು ಬಿಗಿಮುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಯಸ್ಸಾದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಪೇತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನತೆಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದವರೆಗೂ ಸಾಗಲು ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತಿನ ಪರಿಗಣನೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಸರ್ಕಾರ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ದುಡಿವವರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಲು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ಕೆಲವು ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತರಗತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆ, ಕೆಳಗಿನ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದಿನವೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಾಪಕರೇ ಬೋಧಿಸುವುದು–ಇವೆಲ್ಲ ಆ ರೀತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು; ಚಲನಚಿತ್ರ, ರೇಡಿಯೊ, ಟೆಲಿವಿಷನ್ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸುವ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಸಾಧನವೆನಿಸಿವೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೂ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ ನೀಡುವಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿರುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಶಾಲಾವಕಾಶದ ಶಿಕ್ಷಣದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತೋರಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಇಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಜರ್ಮನ್ ಮಾತನಾಡುವ ಐರೋಪ್ಯರ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಂಟು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು: 1 ಹಳೆಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಯುಗ, 2 ಮಧ್ಯದ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಯುಗ, 3 ಹದಿನೈದು ಮತ್ತು ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು, 4 ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನ, 5 ಹೊಸ ಅರಿವಿನ ಕಾಲ, 6 ಗಯಟೆಯ ಯುಗ, 7 ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ, 8 ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ.

1. ಹಳೆಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಯುಗ : ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಗಳು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವು. ಜರ್ಮನ್ ಜನಾಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ಪಾಠಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವು ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿದ್ದು, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಬೈಬಲಿನ ಅಥವಾ ಚರ್ಚಿನ ಮತ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಭಾಷಾಂತರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾವು ಟಾಷಿಯನ್ನನ ಇವ್ಯಾಂಜೆಲಿಯನ್ ಹಾರ್ಮೊನಿ ಅಥವಾ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಹಾರ್ಮೊನಿ, ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮಹಾಶಯ (768–814), ತನ್ನ ಮತಪ್ರಚಾರಕರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಶಾಲಿಯಾಗಿಸಲು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯ ಬದಲು ದೇಶಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ಮೌಖಿಕ ಪ್ರಸಾರ ಪರಂಪರೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಯುಗದ ಪುರಾತನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಅವನ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ವೀರಕಾವ್ಯಗಳು (ಹೆಲ್ಡನ್ ಲೀಡರ್) ಹಾಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೀರರ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಕಥನ ಕವನಗಳು ಬಹುತೇಕ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಡದ (ಪೇಗನ್) ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಬಾರದೆನ್ನುವುದು ಕ್ರೈಸ್ತಚರ್ಚಿನ ಧೋರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮರ್ಸ್‌ಬರ್ಗರ್ ಟ್ಸೌಬರ್ಸ್ ಷ್ರೂಕೆ (ಮರ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮಂತ್ರಗಳು, ಸು. 760) ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಲೌಕಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯವಾಗದಂತೆ, ಯುದ್ಧ ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸುವಂತೆ, ಹೇಗೆ ಮಂತ್ರ ಹಾಕಬಹುದು ಎಂಬ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ವೀರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಒಂದೇ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಅಪೂರ್ಣಕೃತಿ ಹಿಲ್ಡೆಬ್ರಾಂಡ್ಸ್ ಲೀಡ್ (ಹಿಲ್ಡೆಬ್ರಾಂಡನ ಹಾಡು, ಸು. 800). ರಾಜನಾದ ಡೀಟ್ರಿಕ್‌ನ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶಚ್ಯುತನಾಗಿದ್ದ ಹಿಲ್ಡೆಬ್ರಾಂಡ್ ತನ್ನ ಮಗ ಹ್ಯಾಡುಬ್ರಾಂಡನನ್ನು ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರಾಣಕಾವ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ

ತಂದೆ ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ಸತ್ತುಹೋಗಿದ್ದನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದ ಹ್ಯಾಡುಬ್ರಾಂಡ್ ತನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ: ಹೇಡಿಯೆಂದು ಅವನನ್ನು ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಲ್ಡೆಬ್ರಾಂಡ್ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗೌರವಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು, ಹೆಣಗುತ್ತ, ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಆ ಕಾವ್ಯ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸೊಹ್ರಾಬ್-ರುಸ್ತುಮರ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ, ಕುಕುಲೈನ್-ಕೊನ್‌ಲಾ ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮಗನ ಸಾವಿನಿಂದ ಯುದ್ಧ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಓಲ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಓಲ್ಡ್ ನಾರ್ಸ್ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪುರಾತನ ಅನುಪ್ರಾಸ ರಚನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು ಪೇಗನ್ ವೀರಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾಗುವಂತೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಜನಪದೀಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಹಳೆಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ (ಹಳೆಯ ಲೋ ಜರ್ಮನ್) ಭಾಷೆಯ ಹೀಲಿಯಂಡ್ (ಉದ್ಧಾರಕ ಸು. 830) ಎನ್ನುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬರೆದ ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿ ಕ್ರೈಸ್ತನನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ವೀರನೆಂಬಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೈಸನ್‌ಬರ್ಗಿನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಆಟ್‌ಫ್ರೀಡ್ ವಿರಚಿತ ಇವ್ಯಾಂಜೆಲಿಯನ್ ಬುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ (ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಗ್ರಂಥ-ಸು.870) ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅನುಪ್ರಾಸದ ಬದಲು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಕಾವ್ಯದ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವನ್ನು (ಎಂಡ್ ರೈಮ್) ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಲುಡ್‌ವಿಗ್ಸ್ ಲೀಡ್ (ಲುಡ್‌ವಿಗ್ಗ ನ ಹಾಡು-881) ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಲಾವಣಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಲುಡ್‌ವಿಗ್ಗ ನ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ನಲ್ಲೇ ಬರೆಯಲು ಆಶಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ತಾನೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಭಾಷೆಯೆಂಬ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಲು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಣಗಬೇಕಾಯಿತು.

2. ಮಧ್ಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಯುಗ : ಹಳೆಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ, ಮಧ್ಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಿದ್ದ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಯುಗ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ (ಅಭಿಜಾತ) ಯುಗಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹಳೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೀತಿಪರತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಅದರ ಬದಲು ಪ್ರೊವೆನ್ಸಿನ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಪಾದ್ರಿಯ ಬದಲು ಶ್ರೀಮಂತ ವೀರ ಕವಿಯೆಂಬ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ, ಅವನ ಆಸ್ಥೆ ಆದರ್ಶಗಳು ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾದವು. ಹೊಹೆನ್ ಸ್ಟೌಫೆನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರ್ಬರೋಸ ಫ್ರೆಡರಿಕ್, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹೆನ್ರಿ, ಎರಡನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಮುಂತಾದವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ (1152-1250) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಗೀತೆ (ಮಿನ್ನೆಸಾಂಗ್) ಮತ್ತು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಹೊಸ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತರೇ. ಅವರು ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಯುದ್ಧ ವರ್ಣನೆಯ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಪದೀಯ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಡೆದ ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಹೊಸ ಛಂದೋರೂಪಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ನೀಬೆಲುಂಗೆನ್ ಲೀಡ್ (ಸು. 1200) ಜನಪದೀಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದು ಸೀಗ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಎಂಬ ವೀರನ ಕಥೆ. ಹಾಗೆನ್ ಎಂಬಾತನೂ ಬರ್ಗಂಡಿಯನ್ನರೂ ಸೇರಿ ಸೀಗ್‌ಫ್ರೀಡ್‌ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು, ಸೀಗ್‌ಫ್ರೀಡನ ಪತ್ನಿ ಕ್ರೀಮ್ ಹಿಲ್ಡ್ ತನ್ನ ಸಹೋದರರ ಮೇಲೆ ಪ್ರತೀಕಾರವೆಸಗುವುದು-ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿ ಬಹುಶಃ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಚಾರಣಕವಿ (ಮಿನ್‌ಸ್ಟ್ರಲ್) ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬರ್ಗಂಡಿಯನ್ನರ ಪೈಕಿ ಜರ್ಮನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದವರು ನಾಶಗೊಂಡ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ವೀರ ಕವನಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ ಅಂದಿನಿಂದಲೂ (ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ 36 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದು) ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಮಹಾಶಯ ತಿಯೋಡರಿಕ್ ಮತ್ತು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಗಾತಿಕ್ ದೊರೆ ಡೀಟ್ರಿಕ್ ಫಾನ್ ಬರ್ನ್ ಮುಂತಾದವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯಕಥೆಗಳು, ಗುಡ್ರನ್ (ಸು. 1210) ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾವ್ಯ-ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರವೀರರನ್ನು ಕುರಿತ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಆಗ್ನೇಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಆದರೆ ಆರ್ಥರ್ ದೊರೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳು (ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ) ಜರ್ಮನಿಯ ದೂರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರೂಪ ತಳೆದವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಟ್‌ಮನ್ ಫಾನ್ ಔವೆ, ವುಲ್ಫ್‌ರ್ಯಾಮ್ ಫಾನ್ ಎಸ್ಕೆನ್‌ಬಾಕ್ ಮತ್ತು ಗಾಟ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳು. ಇವರು 1190ರಿಂದ 1210ರವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಹಾರ್ಟ್‌ಮನ್ನನ ಎರಿಕ್ ಮತ್ತು ಐವೈನ್ ಕಾವ್ಯಗಳು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕವಿ ಕ್ರೇಷಿಯನ್ ದ ಟ್ರಾಯ್‌ನ ಎರಡು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎದುರಿಸುವ ಸಂಘರ್ಷವೇ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಸ್ತು. ಎನಿಟೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖದಿಂದಿರುವ ಎರಿಕ್ ಶ್ರೀಮಂತವೀರನಾಗಿ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವೀರಸಾಹಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಐವೈನ್ ಎರಿಕ್‌ನ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಗೊಂಡು,

ವಾಲ್ಟರ್ ಫಾನ್ ಡೆರ್ ಫೋಗೆಲ್‌ವೈಡೆ-12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿ

ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಲಾಡೀನಳನ್ನು ಅಗಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಹಿಂದಿರುಗುವ ವಾಗ್ದಾನವಿತ್ತು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಅವಧಿ ಕಳೆದ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದ ಐವೈನ್, ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿನಂತೆ ಹಿಂದುರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ನಿಜವಾದ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ ಎಂದರೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಹಾಳತ ತಪ್ಪಬಾರದು, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಇತಿಮಿತಿ ಬೇಕು-ಎನ್ನುವ ಔಚಿತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ನೀತಿ. ಇದು ಮಧ್ಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ನೀತಿತತ್ತ್ವದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ದರ್ ಆರ್ಮೆ ಹೈನ್ರಿಕ್ (ಬಡ ಹೆನ್ರಿ) ಎನ್ನುವ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಟ್‌ಮನ್ ದೇವಮಾನವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗಿಯ ನಿಷ್ಕಪಟ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತ ವೀರನೊಬ್ಬ ಹೇಗೆ ಕುಷ್ಠರೋಗದಿಂದ ಗುಣಮುಖನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಈ ಕವನದ ವಸ್ತು. ವುಲ್ಫ್ ರ್‍ಯಾಮ್ ಫಾನ್ ಎಸ್ಚೆನ್‌ಬಾಕ್‌ನ ಪರ್ಸಿವಲ್ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ.

ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ದೇವರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ನಡೆಸುವ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ ಈ ಕವನದ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಕವಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹಮ್ಮು ಮತ್ತು ವ್ಯಥೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸೋತು ಪರಿತಪಿಸುವ ನಿಷ್ಕಪಟ ಹೃದಯಿಯಾದ ಹುಂಬನೊಬ್ಬ ಆಮೇಲೆ ವಿಚಾರಮತಿಯೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಆಗಿ, ದಿವ್ಯ ಪಾತ್ರೆಯ ಪಾಲಕನಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವ ಕಥೆಯಿದೆ. ಗಾಟ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ತನ್ನ ಟ್ರಿಸ್ಟಾನ್ ಎನ್ನುವ ಕವನದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದ ದುರಂತವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕಥೆ ಅದು. ಈ ಮೂವರು ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ತದನಂತರ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ಇವರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಹಲವರು ಅನೇಕ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರಾದರೂ ಯಾರೂ ಈ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 1280ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಗಲೇ ವೆರ್ನ್‌ಹರ್ ಡೆರ್ ಗಾರ್ಟ್‌ನರ್ ತನ್ನ ಮೈಯರ್ ಹೆಲ್ಮ್‌ಬ್ರೆಕ್ಟ್ (ರೈತ ಹೆಲ್ಮ್ ಬ್ರೆಕ್ಟ್) ಎಂಬ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅವನತಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಸಮಾಜದ (ಫ್ಯೂಡಲ್) ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆಯನ್ನೂ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಆಸ್ಥಾನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಕ್ತಾಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದ.

ಮಿನ್ನೆಸಾಂಗ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಮಧ್ಯ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾವಗೀತೆಯ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರೂಪಗಳಿವೆ. ಲೀಟ್ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಚನೆಯಿಲ್ಲದ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವಗೀತೆಯಂತಿರುವ ಲೈಕ್ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ, ನೀತಿಬೋಧಕ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ ಸ್ಪ್ರೂಕ್-ಮಿನ್ನೆ ಸಾಂಗಿನ ಉಳಿದ ಎರಡು ರೂಪಗಳು. ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಹಾಡುವುದು ಆಗಿನ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪಿಟೀಲು, ಹಾರ್ಪ್ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವುದು ಕವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಬ್ದಪುಂಜಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುವುದು, ಬೇರೆಯವರು ರಚಿಸಿದುದನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡದಿರುವುದು, ಇವು ಕವಿಯ ವೃತ್ತಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ತರುವ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದವು. ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ವಾಲ್ಟರ್ ಫಾನ್ ಡೆರ್ ಫೋಗೆಲ್‌ವೈಡೆ ಮಿನ್ನೆಸಾಂಗ್ ಪ್ರಭೇದದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿ. ಸರಳ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಪ್ರೇಮಕವನಗಳನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ದೇಶಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನೆನಿಸಿಕೊಂಡ. ಸು. 1170ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ 1230ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದ. ತನ್ನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಭುಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ, ಲೌಕಿಕ ಆಸೆಗಳಿಗೆ ಬಾಯಿಬಿಡುವ ಪೋಪ್ ಗುರುಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತ ಜರ್ಮನಿಯ ಆದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿದ. ಈತ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಒಬ್ಬ ರಾಜಕೀಯ ಕವಿ.

3. ಹದಿನೈದು ಮತ್ತು ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು : 15ನೆಯ ಶತಮಾನ ಜನಪದೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲ. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ, ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಪವಾಡದ ಮತ್ತು ನೀತಿಯ(mystery & morality) ನಾಟಕಗಳು ದೇಶದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿನ ಜನರ ನಾಟಕಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದವು. ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಬೈಬಲ್ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು. ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದವು ; ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ, ಯುದ್ಧ, ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವಗೀತೆಗಳು, ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲಾವಣಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಚಿತವಾದವು. ಅವು ಕ್ಲಾರಾ ಹೆಟ್ಸರ್ಲಿನ್ಸ್ ಸಾಂಗ್ ಬುಕ್ (1471) ಮುಂತಾದ ಆ ಕಾಲದ ಹಲವು ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹೆಣೆಯಲಾದ ಹಾಸ್ಯಮಯ ದಂತಕಥೆ (ಷ್ವೆಂಕೆ)ಗಳಲ್ಲಿ ಫಾರರ್ ಫಾನ್ ಕ್ಯಾಲೆನ್‌ಬರ್ಗ್ (ಕ್ಯಾಲೆನ್‌ಬರ್ಗಿನ ಪಾದ್ರಿ, ಮುದ್ರಣ-1473) ಟೆಲ್‌ಯೂಲೆನ್ ಷ್ಪೀಗೆಲ್ (ಮುದ್ರಣ-1515) ಮೊದಲಾದವು ಬಹುಬೇಗ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಗಾಟಿನ್‌ಬರ್ಗ್ ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಮೂಲ್ಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಕೈಗೆ ಎಟುಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ಮುದ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತು ಪಾದ್ರಿಗಳ ನೈತಿಕ ಅವನತಿ. ಅದು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ವಿಡಂಬನ ರಚನೆಗಳಿಗೂ, ಗಹನವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಣೆ ಒದಗಿಸಿತು. ಸೆಬಾಸ್ಟಿಯನ್ ಬ್ರ್ಯಾಂಟ್ ವಿರಚಿತ ನಾರೆನ್‌ಷಿಫ್ (ಗಾಂಪರ ಹಡಗು-1494) ಆ ತೆರನ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಿಡಂಬನ ಕೃತಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತ ವ್ಯಂಗ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಮಗ್ರ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಖ್ಯಾತಿ ಸಿಕ್ಕು, ಆಮೇಲೆ ದಡ್ಡರನ್ನು ಕುರಿತ ಗಾಂಪಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭೇದವೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು.

1450ರ ಅನಂತರ ಹ್ಯೂಮನಿಸ್ಟ್ (ಮಾನವತಾವಾದದ) ಚಳವಳಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಂಶವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ವದ್‌ಗೋಷ್ಠಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಬರೆದರು. ಆ ಕೃತಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಆರ್ಟ್ಸ್) ಇಡೀ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೇ ವಿಖ್ಯಾತ ರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಆಲ್‌ಬ್ರೆಕ್ಟ್ ಡ್ಯೂರರ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಹಾಲ್‌ಬೈನರಂಥ ಉಜ್ವಲ ಚಿತ್ರಕಾರರಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಲೇಖಕರು ತೀರ ವಿರಳವಾಗಲು ಇದೇ ಕಾರಣ. ಆ ಕಾಲವನ್ನೂ ಅನಂತರದ ಯುಗವನ್ನೂ ಮೈಸ್ಟರ್ ಸ್ಯಾಂಗರ್ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಚಾರಿ ಕವಿಗಳ ಯುಗವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಛಂದೋಬದ್ಧ ಷ್ವೆಂಕೆಗಳನ್ನೂ (ಹಾಸ್ಯಮಯ ದಂತಕಥೆ) ಫಾಸ್ಟ್‌ನಾಕ್ಟ್‌ಷ್ಪೀಲೆಗಳನ್ನೂ (ವಿಡಂಬನ ನಾಟಕ) ಬರೆದ ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗಿನ ಮೋಚಿ ವೃತ್ತಿಯ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಜ್ಯಾಕ್ಸ್ (1494-1576) ಕರ್ಮಚಾರಿ ಕವಿಗಳೆನ್ನುವ ಪಂಥದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕ. ಇವರು ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಗಲೇ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಘಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಅಂಥ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾದರಿ, ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೂ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ರೆಫರ್ಮೇಷನ್. ಅನುಭಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಮಿಸ್ಟಿಸಿಸಮ್) ಹಾಗೂ ಮಾನವತಾವಾದಗಳು (ಹ್ಯೂಮನಿಸಮ್) ಅದಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟವು. ಮೂಲತಃ ಅನುಭಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದುದರಿಂದ ಅದು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಧರ್ಮ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಒದಗಿಸಿತು. ಮಾನವತಾವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಮಿನ ಎರಾಸ್ಮಸ್ (1466-1536) ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಹಾಗೂ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದು ಹೋರಾಡಿದ. ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರ್ (1483-1546) ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಕೆಲವು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಟೀಕಿಸಿ ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನಾಚಾರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ; ಆ ಮೂಲಕ ರೆಫರ್ಮೇಷನ್ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ. ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ ಸಮಗ್ರ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಲೂಥರ್ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ. ಆತ ತನ್ನ ಬೈಬಲ್ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಜನಪ್ರಿಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ (1522-1534) ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸೊಗಸಾದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಹೊಸ ಹೈ ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಸರ್ವಾದರಣೀಯ ಮಟ್ಟದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಭಾಷೆ ವಿಕಾಸವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಲೂಥರನ ಬೈಬಲ್ ಭಾಷಾಂತರವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತವನ್ನು ಹಾಡುವ (ಹಿಮ್ ಸಿಂಗಿಂಗ್) ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಆತ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೊಸದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಬೆಳೆಸಿದ ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳು ಯೂರೋಪಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೊಡುಗೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಲೂಥರ್ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹಲವು ಜರ್ಮನ್ ನಾಟಕಕಾರರು ಲೂಥರನ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಟಕ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಾಟಕಗಳಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ಹೊಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಜ್ಯಾಕ್ಸ್

4. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನ : ಈ ಯುಗವನ್ನು ಬರೋಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ರಾಜರುಗಳು ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿದ್ದರು; ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜಕೀಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ

ಜಗಳಗಳು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದ (1618–1648) ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಸಹನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಬರೋಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾಟಕ, ಪುರಾಣಕಾವ್ಯ, ಭಾವಗೀತೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಶಯಗಳು ರೂಢಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಇವು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಗ್ರ ಯೂರೋಪಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದವು. ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆಳುವವಳು ಅದೃಷ್ಟದೇವತೆ. ಅವಳು ಚಂಚಲಮನಸ್ಸಿನವಳು. ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿರುವ ಈ ಲೋಕ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಕಣಿವೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಲೌಕಿಕ ಸುಖಗಳಿಗೂ ಮರಣಾನಂತರ ಬರುವ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೂ ವೈದೃಶ್ಯವಿದೆ–ಇವು ಬರೋಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಬರುವ ಆಶಯಗಳು. ಬರೋಕ್ ಹುತಾತ್ಮ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಿರಕ್ತನಾದವ ಎಲ್ಲ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನೂ ದೃಢ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ–ಎಂಬ ವೈಚಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ... ಪಾಲ್ ಫ್ಲೆಮಿಂಗ್, ಆ್ಯಂಡ್ರಿಯಾಸ್ ಗ್ರಿಫಿಯಸ್, ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಫಾನ್ ಹಾಫ್‌ಮನ್ಸ್ ವಾಲ್‌ಡೊ, ಏಂಜಲಸ್ ಸೈಲೀಷಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ಫಾನ್ ಲೋಗೋ ಇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿ ಮಾರ್ಟಿನ್ ಓಪಿಟ್ಸ್‌ನಿಂದ (1597–1639) ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಫ್ರೆಂಚರ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ, ಜರ್ಮನಿಯ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ರೂಪುಕೊಟ್ಟಿದ್ದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು (ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದ್ದ) ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವ ಓಪಿಟ್ಸ್. ಅಂದಿನ ನಾಟಕದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಜನತೆಯೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲಿನ ಪೀಳಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನೂ ಬೀರಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಿಮೆಲ್ಸ್ ಹೌಸನ್ ಬರೆದ ಡೆರ್ ಅಬೆಂಟಾಯರ್‌ಲಿಖೆ ಜ಼ಿಂಪ್ಲಿಟ್ಸಿಸಿಮಸ್ ಎನ್ನುವ ಕೃತಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಕಾದಂಬರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. (ಅಲೆಮಾರಿ ಕಥಾನಾಯಕನ ವಿವಿಧ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ) ಪಿಕಾರೆಸ್ಕ್ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾದಂಬರಿಯಂತಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದ ಜರ್ಮನಿಯ ಕಡುವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ.

ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರ್

5. ಹೊಸ ಅರಿವಿನ ಕಾಲ : ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮತಧರ್ಮಗಳೇ ಪ್ರಬಲ ಅಂಶಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಹೊಸ ಅರಿವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳುಂಟಾದುವು. ಅಲೌಕಿಕ ದಿವ್ಯದರ್ಶನದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು ಎನ್ನುವಂತಾಯಿತು. ಅನೇಕರು ಉದ್ಧತ ಧರ್ಮದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರತೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವ ಆಶಾವಾದವನ್ನು ತಳೆದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ (1646–1716) ಮನುಷ್ಯನ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಲೈಪ್‌ಸಿಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ಗಾಟ್‌ಷೆಡ್ ತನ್ನ ಕ್ರಿಟಿಷೆ ಡಿಕ್ಟ್‌ಕುನ್‌ಸ್ಟ್ (1730) (ಕಾವ್ಯದ ವಿಮರ್ಶನಾಕಲೆ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಅವನ ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅತಿಯಾದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬೀರಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಾದರಿಗಳು ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಗಾಟ್‌ಷೆಡ್‌ನ ವೈಚಾರಿಕತೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಸ್ವಿಟ್ಸರ್ಲೆಂಡಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಾದ ಬಾಡ್ಮರ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೈಟಿಂಗರ್ ಇಬ್ಬರೂ ಮಿಲ್ಟನನ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಚಲನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿ ಕ್ಲಾಪ್‌ಸ್ಟಾಕ್ (1724–1803) ತನ್ನ ಡೆರ್ ಮೆಸಯಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ (1748) ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನೇ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದ. ದೇಶಪ್ರೇಮ ಮುಂತಾದ ಭಾವುಕ ವಿಚಾರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಅವನ ಹಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಗಾಥಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಪಾರ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ವಿವೇಚನೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದು ಭಗವಂತ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮರಸ್ಯಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಚಾರ ಅಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಹಾಲರ್‌ನ ಡೀ ಆಲ್ಪೆನ್ (ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳು 1729) ಮತ್ತು ಇವಾಲ್ಡ್ ಫಾನ್ ಕ್ಲೈಸ್ಟ್‌ನ ಡೆರ್ ಫ್ರ್ಯೂಲಿಂಗ್ (ವಸಂತ ಋತು 1749). ಜಿ. ಇ. ಲೆಸಿಂಗ್ (1729–1781) ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಆ ಯುಗದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಲೇಖಕ. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಗ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅವನೇ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿ. ಆತ ತನ್ನ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸಿಕ್ ಎಂಬ ಮಾತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಲ್ಲ–ಗ್ರೀಕ್ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಾದಿಸಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ನಿಯೋ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ನಾಟಕಕಾರರಿಗಿಂತ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ. ಲೆಸಿಂಗ್ ಬರೆದ ಪುರೋಗಾಮಿ ನಾಟಕಗಳು ವಿಶೇಷ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜರ್ಮನಿಯ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದವು. ಮಿಸ್ ಸಾರಾ ಸ್ಯಾಂಪ್ಸನ್ (1755) ಎಂಬುದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ, ಗ್ರಹಕೃತ್ಯದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದುರಂತನಾಟಕ. ಮಿನಾ ಫಾನ್ ಬಾರ್ನ್‌ಹೆಲ್ಮ್ (1767)ಎನ್ನುವ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದು ಲೆಸಿಂಗ್ ವಿನೋದನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದ. ಎಮೀಲಿಯ ಗಲೋಟ್ಟಿ (1772) ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ದುರಂತನಾಟಕ. ನ್ಯಾಥನ್ ಡೆರ್ ವೈಸೆ (ವಿವೇಕಸ್ಥ ನ್ಯಾಥನ್–1779) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನಾಯುತವಾದ ಅರಿವು, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಲೆಸಿಂಗ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಆತ ಬರೆದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳು, ಎಪಿಗ್ರಾಮುಗಳು, ವಿಡಂಬನೆಗಳು–ಮುಂತಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ನೀತಿಪ್ರಧಾನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಅರಿವಿನ ಯುಗದ ಜನರು ಬಹಳವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಲ್ಲಿ ವೀಲ್ಯಾಂಡನ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಆತ ಅಗೆಥಾನ್ (1766) ಎಂಬ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಡೀ ಅಬ್‌ಡೆರಿಟನ್ (ಅಬ್‌ಡೇರೀಟನಿಂದ ಬಂದವರು, 1774) ಎಂಬ ಹಾಸ್ಯಭರಿತ ವಿಡಂಬನೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ 22 ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ.

6. ಗಯಟೆಯ ಯುಗ : ಈ ಯುಗದ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಸ್ಟುರ್ಮ್ ಉಂಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್, ಕ್ಲಾಸಿಸಿಸಮ್ ಮತ್ತು ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಘಟ್ಟಗಳು ಒಂದೇ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿದ್ದು, ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟ ಹೊಸ ತಲೆಮಾರಿನ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆ–ಇವು ಸ್ಟುರ್ಮ್ ಉಂಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ ಕಾಲದ ಘೋಷಣೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ವಿಚಾರತತ್ತ್ವವನ್ನು (ರ್‍ಯಾಷನಲಿಸಮ್) ವಿರೋಧಿಸುವುದು ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಟಕಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದವು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ, ರೂಪಕ್ಕಿಂತ, ಬೃಹದಾಕಾರದ ಭಾವೋದ್ರೇಕಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಾವು ಗಯಟೆಯ ಗಾಟ್ಸ್ ಫಾನ್ ಬರ್ಲಿಕಿಂಗೆನ್ (1773), ಷಿಲ್ಲರನ ಡೀ ರಾಯ್‌ಬರ್ (ದರೋಡೆಗಾರರು 1781) ಮತ್ತು ಲೆಂಟ್ಸ್ ಕ್ಲಿಂಗರ್ (ಸ್ಟುರ್ಮ್ ಉಂಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ ಚಳವಳಿ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ಕ್ಲಿಂಗರನ ಒಂದು ನಾಟಕದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಿಂದ) ಲೈಸೆವಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕಾದಂಬರೀ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿಕೊಂಡ, ಗಯಟೆಯ ಡೀ ಲೈಡನ್ ಡೆಸ್ ಯುಂಗನ್ ವರ್ದರ್ (ಯುವಕ ವರ್ದರನ ದುಃಖಗಳು)–ಅವನನ್ನು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅತೃಪ್ತಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವುಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ–ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಯಕ ಐಹಿಕ ಬೇಸರಕ್ಕೆ (ವೆಲ್ಟ್‌ಷ್ಮರ್ಟ್ಸ್) ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾನಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಷಿಲರ್‌ನ ಗದ್ಯನಾಟಕಗಳಾದ ಫೀಸ್ಕೊ (1783), ಕಬಾಲೆ ಉಂಟ್ ಲೀಬೆ (ಒಳಸಂಚು ಮತ್ತು ಪ್ರೇಮ 1784), ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ದುರಂತದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಿ–ಲೆಂಟ್ಸ್‌ನಂಥ ಹಲವು ಸಾಹಿತಿಗಳು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ಟುರ್ಮ್ ಉಂಟ್ ಡ್ರಾಂಗ್ ಚಳವಳಿ ಬಹುಬೇಗ ಹೊತ್ತಿ ಉರಿದು ತಣ್ಣಗಾದಾಗ, ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಘರ್ಷ ಮುಂತಾದ

ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಲಾಸಿಸಮ್ ಚಳವಳಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ನೂತನ ಆದರ್ಶವನ್ನೂ ನೀಡಿತು. 1780ರಲ್ಲಿ ಗಯಟೆ ಇಟಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡ ಮೇಲೆ 11 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವೈಮರ್ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, 1787ರಲ್ಲಿ ಷಿಲರ್‌ನ ಡಾನ್ ಕಾರ್ಲೋಸ್ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಆಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಹೊಸ ಯುಗದ (1794 ರಿಂದ 1850ರವರೆಗಿನ) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವೈಮರ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಗಯಟೆ ಮತ್ತು ಷಿಲರ್ ಇಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ, ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಚಳವಳಿ ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಮಾನವೀಯತೆ ಈ ಹೊಸ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಭಾವಗಳೆರಡೂ ಸಮುಚಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸಮತೋಲನ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಆವಿರ್ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಕ್ಲಾಸಿಸಿಸಮ್ ಚಳವಳಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆದರ್ಶ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬಹಿರಂಗದ ರೂಪ, ಸೌಮ್ಯತ್ತ್ವ ಇವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೂ ಅವು ಉತ್ತಮ ಮೌಲ್ಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿ, ಅದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಯುದ್ಧಪರಂಪರೆಗಳು, ನೆಪೋಲಿಯನನ ಉದಯವಾಗಿ ಅವನ ಸೇನೆಗಳು ವಿಜಯದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗಿಸುತ್ತ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋದದ್ದು ಮುಂತಾದ ರಾಜಕೀಯ ಘಟನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಗಯಟೆ, ಷಿಲರರು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಮಾನವೀಯತೆ ಇವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತ

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂವರು ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳು. ಎಡದಿಂದ : ಫ್ರೀಡ್‌ರಿಕ್ ಗಾಟ್ಲೀಪ್ ಕ್ಲಾಪ್‌ಸ್ಟಾಕ್, ಗಾಟ್‌ಹೋಲ್ಡ್ ಲೆಸಿಂಗ್, ಗಯಟೆ

ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದವು. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಲವು ಉದ್ದಾಮ ಕೃತಿಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು–ಗಯಟೆಯ ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ಟ್ಯಾಸೋ 1790ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದರೂ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಪುರಾಣಕಾವ್ಯದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಾವ್ಯ ಹರ್ಮನ್ ಉಂಟ್ ಡೊರೋತಿಯವನ್ನು (1797) ಬರೆದ. ಗಯಟೆಯ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಮೈಸ್ಟರ್ಸ್ ಲೆರ್‌ಯಾರೆ (ವಿಲ್ಹ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಮೈಸ್ಟರನ ಕಲಿಕೆಯ ದಿನಗಳು) ಎನ್ನುವ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದ ನಡವಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ವಸ್ತುವಿದೆ. ಗಯಟೆಯ ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಬಿಲ್ಡುಂಗ್ಸ್ ರೊಮನ್ ಅಥವಾ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಹೊಸ ಕಾದಂಬರೀ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಷಿಲರ್ ಸೌಂದರ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಹಾಗೂ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕಲೆಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ. ಇವಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಾವಣಿಗಳೂ ವ್ಯಾಲೆನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ನಾಟಕದಿಂದ (1799) ಹಿಡಿದು ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಟೆಲ್ (1804) ವರೆಗಿನ ಅವನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಾಟಕಗಳೂ ಆಗ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವು. 1781, 1788 ಮತ್ತು 1790ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್‌ನ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಕ್ರಿಟೀಕೆನ್ (ಕ್ರೀಟೀಕ್ಸ್) ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಗಯಟೆಯ ಫೌಸ್ಟ್ ನಾಟಕ. ಇದರ ಮೊದಲ ಭಾಗ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು 1808ರಲ್ಲಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಫೌಸ್ಟ್‌ನ ಅದಮ್ಯ ಎಳಸಿಕೆಗಳ, ಹತಾಶೆ, ಮೆಫಿಸ್ಟೋಫೆಲೀಸನೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಡಂಬಡಿಕೆ, ಗ್ರೆಟ್ಚನ್‌ಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮಹಇವು ಮುಖ್ಯ ಎಳೆಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. 1832ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಫೌಸ್ಟ್ ನಾಟಕದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಫೌಸ್ಟ್‌ನ ಜೀವನ, ಟ್ರಾಯ್ ದೇಶದ ಹೆಲೆನ್ನಳನ್ನು ಆತ ಗೆಲ್ಲುವುದು, ಫೌಸ್ಟ್‌ನ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ವಿಮೋಚನೆ–ಇವುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಯತ್ನ, ಅಸ್ವಾರ್ಥಪರ ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಬದುಕನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಗಯಟೆಯ ಪರಿಪಕ್ವ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಗಯಟೆಯ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ ಅವನ ಕವನಗಳು, ನಾಟಕಗಳು, ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ (ಗಯಟೆ ಕವನಗಳು ಅವನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಧನೆಗಳೆಂದು ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ) ಅವನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬರೆಹಗಳು, ಪತ್ರಗಳು, ದಿನಚರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ವೈಮರ್‌ನಲ್ಲಿನ ಅವನ ನಿವಾಸ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳದಂತಾಗಿ ಅವನ ಖ್ಯಾತಿ ಕೇವಲ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು.

ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಬೇರೆ ಇಬ್ಬರು ಗಣ್ಯಸಾಹಿತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದರು. ಎಫ್. ಹೆಲ್ಡರಲಿನ್‌ನ (1770–1843) ಪ್ರತಿಭೆ ಅವನ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಯಿತು. (ಜೀನ್ ಪಾಲ್ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದ) ಜೆ.ಪಿ.ಎಫ್. ರಿಕ್ಟರ್ (1763–1825) ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜರ್ಮನ್ ಕಾದಂಬರೀ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ. ಅವನ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಾಸ್ಯ, ಭಾವುಕತೆಗಳು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕೊರತೆಗಳನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವೈಮರ್ ಅಭಿಜಾತ ಚಳವಳಿ ಆದರ್ಶಗಳ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಟೀಕ್ ವ್ಯಾಕನ್‌ರೋಡರ್ ಮತ್ತು ನೊವಾಲೆಸ್ ಮೊದಲಾದವರ ವಿಭಾವನಾಯುತ ಕೃತಿಗಳು, ಎ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಷ್ಲೆಗೆಲ್ ಸೋದರರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು, ಎ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಷ್ಲೆಗೆಲ್ ಮತ್ತು ಟೀಕ್ ರಚಿಸಿದ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷಾಂತರಗಳುಹಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜರ್ಮನ್ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಾತೀತವಾದ ಅಂಶಗಳೂ ಇವೆಯೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿ, ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ತೆರನಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಅನುಭೂತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ವಿಭಿನ್ನ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಅವರು ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಛಂದೋರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೈನ್ರಿಕ್ ಫಾನ್ ಓಫ್ಟರ್ ಡಿಂಗನ್ (1802) ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ನೋವಾಲಿಸ್ ಸ್ವಪ್ನಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ನೀಲಿ ಹೂ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿದ. ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಆ ಯುಗದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದವು. ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, (ನೋವೆಲ್ಲೆ) ಸಣ್ಣ ಕಥೆಯ ರೂಪವೇ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಗ್ಗಿತು–ಅದರಲ್ಲೂ ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಕಿನ್ನರಕಥೆಯ (ಮೆರ್ಖೆನ್) ಪ್ರಭೇದ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷ ಕಾಣಿಕೆ. ಟೀಕ್, ನೋವಾಲಿಸ್ ಬ್ರೆಂಟಾನೋ, ಐಷನ್‌ಡೋರ್ಫ್, ಫೌಕೆ, ಇ.ಟಿ.ಎ. ಹಾಫ್‌ಮನ್ ಎಲ್ಲರೂ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಭಾವಗೀತೆಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾವ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾದುವು. ಬ್ರೆಂಟಾನೋ, ಕ್ಯಾಮಿಸೋ, ಐಷನ್‌ಡೋರ್ಫ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವು ಕವಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೈನ್ರಿಕ್ ಫಾನ್ ಕ್ಲೈಸ್ಟ್ (1771–1811) ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಕಾವ್ಯಾಂಶವುಳ್ಳ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಸಾಹಿತಿ ಆತ. ಅವನ ಆಂಫಿಟ್ರಿಯಾನ್ (1807), ಪೆಂಥೆಸೀಲಿಯ (1808), ಡೆರ್ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಫಾನ್ ಹೋಂಬರ್ಗ್ (1811) ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೇ ಬದುಕಿಗೆ ಸುಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ವಿಚಿತ್ರ, ಅದ್ಭುತ, ರಮ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಇ.ಟಿ.ಎ. ಹಾಫ್‌ಮನ್ ಅನೇಕ ಐರೋಪ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬೀರಿದ.

7. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ : 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಅಭಿಜಾತ ಚಳವಳಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಆದರ್ಶಗಳು ಕೈಗೂಡಲಿಲ್ಲ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮೆಟರ್‌ನಿಕ್ಕನ ನಾಯಕತ್ವದ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲ ಸರ್ಕಾರಗಳು ವಿಚಾರಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಡುತರವಾದ ಆಶಾಭಂಗವುಂಟಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷೋತ್ಕರ್ಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮನೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾದವು. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಶಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶೆಯ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅದು ನಾಟಕಕಾರರ ಯುಗವಾಗಿದ್ದು ಅಂದಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಹಜವಾದ ಭ್ರಮನಿರಸನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಒಡೆದು ಮೂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಗ್ರಿಲ್‌ಪಾರ್ಸರ್‌ನ (1791–1872) ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯ ನಾಯಕರು ಆ ಯುಗದ ನಿರಾಶೆ ದುಗುಡಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ನಿಷ್ಫಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಗ್ರಿಲ್‌ಪಾರ್ಸರ್ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯೆಂಬುದು ತೀರಾ ದುರ್ಲಭವಾದುದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮಪರಿತ್ಯಾಗದ ಮೂಲಕವೇ ಅಂತರಂಗದ ಚಿರಶಾಂತಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಗ್ರಿಲ್‌ಪಾರ್ಸರನ ಅಭಿಮತ. ಅದನ್ನು ಅವನ ಡಾಸ್ ಗೋಲ್ಡನೆ ಫ್ಲೀಸ್–(ಚಿನ್ನದ ತುಪ್ಪಟ 1822) ಎನ್ನುವ ತ್ರಿನಾಟಕ ಚಕ್ರ, ಡೇರ್ ಟ್ರೌಮ್ ಐನ್ ಲೀಬೆನ್ (ಕನಸು–ಜೀವನ–1834), ಡೆಸ್ ಮಿಯರೆಸ್ ಉಂಟ್ ಡೇರ್ ಲೀಬೆವೆಲನ್ (ಪ್ರೀತಿಯ ಸಾಗರದ ಅಲೆಗಳು–1819) ನಾಟಕಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಾಟಕಕಾರನಾದ ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ಹೆಬೆಲ್ (1813–1863) ಇತಿಹಾಸದ ನಿರ್ಧಾರಕ ಶಕ್ತಿಗಳೆದುರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೋರಾಟ ನಿರರ್ಥಕ, ಅದರಿಂದ ಅವನ ಬದುಕು ದುರಂತ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. 1840ರಿಂದ ಹಿಡಿದು 1856ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ಅವನ ಜ್ಯೂಡಿತ್ ಹೆರಾಡಿಸ್ ಉಂಟ್ ವೇರಿಯಾನೆ, ಗೈಗಸ್ ಉಂಟ್ ಸೈನ್ ರಿಂಗ್ (ಗೈಗಸ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಉಂಗುರ) ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಕಳಂಕಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ ಯಾವ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೂ ಮಣಿಯದೆ ಹೋರಾಡುವುದರಿಂದ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಿ.ಡಿ.ಗ್ರಾಬೆಯ (1801–1836) ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ದುರಂತ ನಾಯಕರು ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಾವು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಲ್ಲೆವೆಂಬ ಭ್ರಮೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದಾಯದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಜಡವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳೆದುರಿಗೆ ಹ್ಯಾನಿಬಲ್, ಮೇರಿಯಸ್, ಹೋಯನ್ ಸ್ಟೌಫೆನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೂ, ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಾಬೆ ತನ್ನ ಡಾನ್ ಜುವಾನ್ ಉಂಟ್ ಫೌಸ್ಟ್–(1820), ನೆಪೋಲಿಯನ್–(1831) ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಧುನಿಕನೆನ್ನಬಹುದಾದವನೆಂದರೆ ಜಾರ್ಜ್ ಬ್ಯೂಹ್ನರ್ (1813–1837). ಅವನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚಿಟಿಕೆ ಛಾಯಾಚಿತ್ರದಂಥ ತುಣುಕು ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಪೂರ್ವಸೂಚಿಯಂತಿವೆ. ಡ್ಯಾಂಟನ್ಸ್ ಟೋಟ್ (ಡ್ಯಾಂಟನ್ನನ ಮರಣ), ಲಿಯೋನ್ಸೆ ಉಂಟ್ ಲೀನಾ, ವಾಯಿಟ್‌ಜೆಕ್ ಮುಂತಾದ (ಕೇವಲ 23 ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ತೀರಿಹೋದ ಬ್ಯೂಹ್ನರನ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದ್ದು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರವೇ) ಅವನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ವಿರೋಧಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನಾಶವಾಗುವ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ನಿರರ್ಥಕ ಪೊಳ್ಳು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆಯೂ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರಿಲ್ ಪಾರ್ಸರ್ ಮತ್ತು ಹೆಬೆಲ್ ಜರ್ಮನ್ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ನಾಟಕದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದರೆ, ಗ್ರಾಬೆ ಮತ್ತು ಬ್ಯೂಹ್ನರ್ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರಚನೆಯ ಬಾಹ್ಯಾಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡದೆ ಬದುಕಿನ ವಿಚ್ಛಿದ್ರತೆಯನ್ನೂ ಅರ್ಥಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತರಾದರು. ಬದುಕನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮನೋವೃತ್ತಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಚುರಲಿಸಂ (ವಾಸ್ತವತಾವಾದ) ಪಂಥಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿತು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಬದುಕಿನ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಕ್ಷುದ್ರ ವಿವರಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆಯುವಂತಾದುವು. ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಮನೋವಿಕಾರ, ವೈಕಲ್ಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸಿಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ನ್ಯಾಚುರಲಿಸಂ ತತ್ತ್ವದ ಪೂರ್ಣ ಫಲಗಳೆಂದರೆ ಗೆರ್‌ಹಾರ್ಟ್ ಹಾಪ್ಟ್‌ಮನ್ನನ (1862–1946) ನಾಟಕಗಳು. ಅವನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿ ಫೋರ್ ಸೋನೆನ್ ಔಫ್‌ಗಾಂಗ್ (ಬೆಳಗಾಗುವ ಮುನ್ನ–1889) ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಪಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲ ; ಸಮಂಜಸವಾದ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲ. ಡೀ ವೀಬರ್ (ನೇಯ್ಗೆಯವರು–1892) ಮುಂತಾದ ಅವನ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕಟುವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಟೀಕೆ ಇದೆ. ನೇಯ್ಗೆಯವರ ದಾರುಣವಾದ ಬಾಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವತಾ ತತ್ತ್ವದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದೂ ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ಆವಿಷ್ಟಗೊಂಡ, ವಾಸ್ತವತಾತತ್ತ್ವ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಸಂಕರವಿಲ್ಲದ, ಸಾರ್ಥಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು–ಎನ್ನುವುದು ವಾಸ್ತವತಾ ಸಾಹಿತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾಳಜಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ಷುದ್ರ ವಿಚಾರ ವೈಕಲ್ಯಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಚಿತ್ರಣವೇ ಸಾಹಿತ್ಯಯೋಗ್ಯವಾದ ಯಥೋಚಿತ ವಸ್ತು ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ ನ್ಯಾಚುರಲಿಸಂ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಹಲವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಗಾಟ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಕೆಲರ್ (1819–1890) ತನ್ನ ಡೇರ್ ಗ್ರ್ಯೂನೆ ಹೈನ್ರಿಕ್ (ಗ್ರೀನ್ ಹೆನ್ರಿ 1854–74) ಎನ್ನುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಸ್ ಚಿತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣ ಬದುಕನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಕಸನವನ್ನೂ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿ ಭಾಗಶಃ ಆತ್ಮಕಥೆಯಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾವಿದನ ಬದುಕಿನ ಕಾಣ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಪ್ರತಿದಿನದ ಬಾಳಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲರ್ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಿ.ಎಫ್. ಮೇಯರ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸ್ವಿಸ್ ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ನಾವೆಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ (ಗದ್ಯಕಥಾನಕ) ಅಧಿಕಾರದ ದುರ್ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಪತನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಮಹಾಪುರುಷರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದವನಾದ ಎ. ಸ್ಟಿಫ್ಟರ್ ತನ್ನ ನೀತಿಬೋಧಕ ಕಾದಂಬರಿ ನಾಕ್ ಸೋಮರ್ (ಲೇಟ್ ಸಮರ್–1857) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ನಿಸರ್ಗಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಮಾದರಿ ಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖ ವಾಸ್ತವತಾವಾದಿಯೆಂದರೆ ತಿಯೋಡೋರ್ ಸ್ಟಾರ್ಮ್ (1817–88). ಇವನ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಇವನ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಫ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದೆ. ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ಅನೇಕ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ರಾಬೆಯ (1831–1910) ಡೇರ್ ಹಂಗರ್ ಪ್ಯಾಸ್ಟರ್ (ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದ ಪಾದ್ರಿ–1864), ಸ್ಟಾಪ್ಫ್ ಕೂಷನ್ (1891) ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಕಥೆಯ ಕಡೆ ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನಿರೂಪಣೆಯ ತಂತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುವ ಈತ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪೂರ್ವಸೂಚಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತಿಯೋಡೋರ್ ಫಾಂಟೇನ್ (1819–1898) ತನ್ನ ಇರುಂಗೆನ್, ವಿರುಂಗನ್ (ತಪ್ಪುಗಳು, ತೊಂದರೆಗಳು 1888) ಮತ್ತು ಎಫಿ ಬ್ರೀಸ್ಟ್ (1895) ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಆಳರಸರ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವ್ಯಂಗ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಾವಗೀತೆಗಳ ವಿಷಯ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಹಾಗೂ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಇಂಥ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾದ ರ್‍ಯೂಕರ್ಟ್ (1788–1866) ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಟೆನ್ (1796–1835) ಅಸದೃಶ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೂ ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯ ಮಿಡಿತ ಕೇಳಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇ. ಮ್ಯೋರಿಕೆ (1804–1875) ಮತ್ತು ಎ. ಫಾನ್ ಡ್ರಾಸ್ಟೆ–ಹ್ಯೂಲ್‌ಷೋಫ್ (1797–1848) ಈ ಇಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಸರ್ಗವೇ ಪ್ರೇರಣೆ. ಮ್ಯೋರಿಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ. ಆ ಕಾಲದ ಹೆಸರಾಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿ ಹೈನ್ರಿಕ್ ಹೈನೆ (1799–1856) ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ. ಅವನ ಬುಕ್ ಡೇರ್ ಲೀಡೇರ್ (ಗೀತೆಗಳ ಪುಸ್ತಕ 1827) ಪ್ರೇಮ ಕವನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗೀತಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇಂಪಾದ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ನಾಟಕೀಯವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಭುತ್ವ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಈತ ವ್ಯಂಗದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗದ್ಯರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಡಂಬನೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ. ಡಾಯಿಟ್ಚ್‌ಲಾಂಡ್ ಐನ್ ವಿಂಟರ್ ಮೆರ್ಖನ್ (ಜರ್ಮನಿ–ಒಂದು ಹಿಮಗಾಲದ ಕಥೆ–1814) ಎನ್ನುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿಡಂಬನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ತುಂಬ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವ್ಯಾಗ್ನರ್ ಮತ್ತು ನೀಟ್‌ಷೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳು; ಅವರು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿದವರು. ರಿಚರ್ಡ್ ವ್ಯಾಗ್ನರ್ (1813–1883) ತನ್ನ ಆಪೆರಗಳಿಗೆ ತಾನೇ ಸಾಹಿತ್ಯಪಾಠವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ ಆತ ಕ್ರಮೇಣ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಂಬಿಕೆ ತಳೆದ.

ನೀಟ್‌ಷೆ (1844–1900) ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ವ್ಯಾಗ್ನರ್‌ನ ನಿಕಟ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದವನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ನಂತರ ಅವನ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ನೀತಿತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಕೋಲೆಯಿಲ್ಲದ ಉಗ್ರವ್ಯಕ್ತಿವಾದವನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ಆತ ಆಲ್ಸೋಷ್ಪ್ರಾಖ್ ಜರತುಷ್ಟ್ರ (ದಸ್ ಸ್ಪೋಕ್ ಜರತುಷ್ಟ್ರ 1883–91) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಭೂತಿಪುರುಷನ ಅವತಾರ ಎನ್ನುವ ಒಂದು ವಿನೂತನ ವೈಚಾರಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ.

8. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ : ನ್ಯಾಚುರಲಿಸಂ ಪಂಥ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಂ (ಸಮಷ್ಟಿ ಪರಿಣಾಮ ಪದ್ಧತಿ) ಎನ್ನುವ ಹೊಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದವರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೀಫನ್ ಜಾರ್ಜ್‌ನ (1868–1933) ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕವಿಗಳು ಉಕ್ತಿಯ ಚೆಲುವನ್ನೂ ಕೇವಲ ಭಾಷೆಯ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಜಾರ್ಜ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಪವಿತ್ರ

ಮುಡಿಪೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಪ್ರವಾದಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಳವಳಿಯ (ಸಿಂಬಾಲಿಸಂ) ನೇರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಆತ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ರೂಪರಚನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿತ್ತು ಭವ್ಯವಾದ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಆರ್. ಡೇಮಡಲ್‌ನ (1863–1920) ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟಿಕ್ ಮಾದರಿಯದು. ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕವೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಲವು ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವುದು, ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣ, ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಲೇಶಗಳ ವರ್ಣನೆ–ಮುಂತಾದ ನ್ಯಾಚುರಲಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಆತ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜಾರ್ಜ್‌ನ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಹ್ಯೂಗೋ ಫಾನ್ ಹಾಫ್‌ಮನ್‌ಸ್ಥಾಲ್ (1874–1929) ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಪಂಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಾಧುರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಮನುಷ್ಯನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ. ಆದರೆ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕೆಲಸ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಅವನನ್ನು ಸದಾಕಾಲವೂ ಕಾಡಿತು. ಆತ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವು : ಪ್ರಬಂಧಗಳು : ಐನ್ ಬ್ರೀಫ್ ಫಾನ್ ಲಾರ್ಡ್ ಚಾಂಡೋಸ್ (ಲಾರ್ಡ್ ಚಾಂಡೋಸನ ಪತ್ರ–1901). ಈತನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ನಾಟಕಗಳೆಂದರೆ (1800ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದವು)–ಗೆಸ್ಟರ್ನ್ (ನೆನ್ನೆ ದಿನ), ಡೆರ್ ಟೋರ್ ಉಂಟ್ ಡೆರ್ ಟೋಟ್ (ಮೂಢ ಮತ್ತು ಮರಣ), ಡೆರ್ ಟೋಟ್ ಡೆಸ್ ಟಿಟ್ಸಿಯನ್ (ಟಿಟ್ಸಿಯನ್ನನ ಮರಣ). ಸೌಂದರ್ಯಾನ್ವೇಷಿಯೊಬ್ಬ ಬದುಕಿನ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ತನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಗಾಣುವ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಮೇಲಿನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಅರಿವು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ನವಿರಾದ ಪಾತ್ರವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮೂಲ ಅವು ಮನಮುಟ್ಟುವಂತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಡರ್‌ಮನ್ (1911), ಮತ್ತು ಡೆರ್ ಷ್ವಿರಿಗೆ (1921) ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಈತ ರಿಚರ್ಡ್ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ನ ಆಪೆರಗಳಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸಾಹಿತ್ಯಪಾಠಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

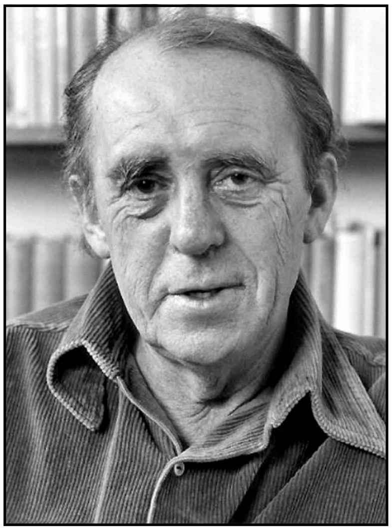

ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹೈನ್ರಿಕ್ ಬ್ಯೋಲ್

ಈ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಚಳವಳಿಯೆಂದರೆ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಂ (ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಾದ). ಇದರಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಲೋಕದ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬದುಕಿನ ಅಂತರಂಗದ ಚಿತ್ರಣದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುಹಾಕಲಾಯಿತು. ವಾಸ್ತವಲೋಕದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಚಿತ್ರಿಸುವುದರ ಬದಲು ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಭಾವೋದ್ರೇಕವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂಥ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಬೇಕು. ಯಾವೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ, ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಮಾದರಿಗಳಂತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಗಳ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ತಳಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕು. ಇದು ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಂ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು. ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಕಾವ್ಯದ ಅಗ್ರಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಹೈಮ್ (1887–1912), ಟ್ರಾಕ್ಲ್ (1887–1914) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ಯಾಡ್ಲರ್ (1883–1914) ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರೂ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರೆಂದರೆ ಬ್ರೆಕ್ಟ್, ಕಾಫ್ಕ, ಬೆನ್, ಕೈಸರ್, ವರ್ಫೆಲ್. ಬರ್ಟೋಲ್ಟ್ ಬ್ರೆಕ್ಟ್ (1898–1956) ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವತೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ದೂರವಿಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದ. ಅತ್ಯಂತ ಭಾವೋದ್ರಿಕ್ತ ರೀತಿಯ ಬರವಣಿಗೆ ಅವನದು. ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನದೂ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟರ ರೀತಿಯೇ; ಆದರೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದದಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಹರಿತವಾದ ಅವನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವನ ಕೃತಿಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಮುಟ್ಟರ್ ಕರೇಜ್ ಉಂಟ್ ಈಯರೆ ಕಿಂಡರ್ (ಮದರ್ ಕರೇಜ್ ಮತ್ತು ಅವಳಿಮಕ್ಕಳು–1941), ಡೆರ್ ಗೂಟೆ ಮೆನ್ಷ್ ಫಾನ್ ಸೆಟ್ಸುವಾನ್ (1943), ಡೆರ್ ಕಾಕಸಿಷೆ ಕ್ರೈಡೆಕ್ರೈಸ್ (ಕಕೇಷಿಯದಲ್ಲಿನ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದ ವೃತ್ತ–1947) ಮುಂತಾದ ಅವನ ನಾಟಕಗಳು, ಮನುಷ್ಯನ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಬದುಕು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆದರ್ಶದ ಹಂಬಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಾಂತಕಥೆಗಳಂತಿವೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಕಾಫ್ಕ (1883–1924) ವಿಖ್ಯಾತನಾದದ್ದು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರವೇ. ಅವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯಗ್ರವ್ಯಾಕುಲತೆಗಳಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಗಾಧಶಕ್ತಿಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನುಚ್ಚು ನೂರಾಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವನ ಡೆರ್ ಪ್ರೋಟ್ಸೆಸ್ (ದಿ ಟ್ರಯಲ್ 1925) ಮತ್ತು ಡಾಸ್ ಷ್ಲೋಸ್ (ದಿ ಕ್ಯಾಸಲ್ 1926)–ಈ ಎರಡು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಥಾನಾಯಕರು ನ್ಯಾಯ ನೆಮ್ಮದಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ತಡಕಾಡುತ್ತಾರೆ; ಕೊನೆಗೂ ಅವು ಅವರ ಕೈಗೆ ಎಟುಕದೆ ನುಸುಳಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗಾಟ್‌ಫ್ರೀಡ್ ಬೆನ್‌ನ (1886–1956) ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒರಟು ಒರಟಾದ ವಾಸ್ತವಿಕ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕತೆಯಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಅನಂತರ ಬರೆದ ಅವನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಗಳು(ನಿಹಿಲಿಸಮ್) ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಜಾರ್ಜ್ ಕೈಸರ್ (1878–1945) ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಮುಖ ನಾಟಕಕಾರನಾಗಿದ್ದ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಬರೆದ ಅವನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಉಗ್ರಖಂಡನೆ ಇದೆ. ಕವಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ವರ್ಫೆಲ್ (1890–1945) ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟ್ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲಿನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ವಿಯೆನ್ನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಗ್ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ತವರಾದುವು. ಕಾಫ್ಕ, ವರ್ಫೆಲ್, ಹಾಗೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಕವಿಯಾದ ರೈನರ್ ಮರೀಯಾ ರಿಲ್ಕೆ (1875–1926) ಈ ಮೂವರೂ ಪ್ರಾಗ್‌ನಿಂದ ಬಂದವರು.

ರಿಲ್ಕೆ ತನ್ನ ಡಾಸ್ ಸ್ಟುಂಡೆನ್‌ಬುಕ್ (ದಿ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಅವರ್ಸ್–1905) ಎಂಬ ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಬದುಕನ್ನು ಕಾಣಲು ತಾನು ನಡೆಸಿದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೋಯೆ ಗೆಡಿಕ್ಟೆಯಲ್ಲಿ (1907–08 ಹೊಸ ಕವನಗಳು) ವಸ್ತುಪ್ರಧಾನವಾದ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಮೂಲಕ ಕವಿ ಡೂಯಿನೆಸರ್ ಎಲಿಗಿಯೆನ್ (1923), ಜೊನೆಟೆ ಅನ್ ಆರ್ಫಿಯಸ್ (1923)–ಎಂದು ಮುಂತಾದ ತನ್ನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಏಕಾಕಿತನದ ಯಾತನೆಯನ್ನು, ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆರ್ಥರ್ ಷ್ನಿಟ್ಸ್‌ಲರ್‌ನ (1862–1931) ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಯೆನ್ನ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇದೆ. ಇವನ ಲ್ಯೂಟ್‌ನಂಟ್ ಗುಸ್ಟ್ಲ್ ಎಂಬ ಕಥೆಯ ರಚನೆ ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾಯ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹಿ ತಂತ್ರದ ಪೂರ್ವಸೂಚಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ರಾಬರ್ಟ್ ಮ್ಯುಸಿಲ್ (1880–1952) ತನ್ನ ಚಿರಂತನ ಕೃತಿಯಾದ ಡೆರ್ ಮನ್ ಓನೆ ಐಗೆನ್‌ಷ್ಯಾಫ್ಟನ್ ದಿ ಮ್ಯಾನ್ ವಿದೌಟ್ ಕ್ವಾಲಿಟೀಸ್ (1930–32) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಮಾನಸಿಕ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹುಸಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಗೇಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ ತಾಮಸ್ ಮನ್ (1875–1955) ಈ ಯುಗದ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವನನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಅವನ ಕೃತಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪರಿಷ್ಕಾರದ ಫಲವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಕಲೆ ಇಳಿಗತಿಯ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಅತಿ ಪರಿಷ್ಕಾರ ರೋಗಚಿಹ್ನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಡೆರ್ ಟ್ಸೌಬರ್‌ಬರ್ಗ್ (ದಿ ಮ್ಯಾಜಿಕ್ ಮೌಂಟನ್–1924) ಮತ್ತು ಆಮೇಲಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಕಲೆಯ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮಾನವತಾವಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರಪ್ರಥಮ

ಪಾಲ್ ಸೆಲಾನ್

ಕೃತಿ ಬಂಡೆನ್ ಬ್ರೂಕ್ಸ್ (1901) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬೂರ್ಜ್ವಾ ಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಜೋಸೆಫ್ ಉಂಟ್ ಸೈನೆ ಬ್ರ್ಯೂಡರ್ (ಜೋಸೆಫ್ ಅಂಡ್ ಹಿಸ್ ಬ್ರದರ್ಸ್ 1933–45) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗದ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪುರಾಣ ಪರಂಪರೆಯ ಬುನಾದಿ ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಡಾ. ಫೌಸ್ಟಸ್ (1947) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕುರಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇದೆ. ನಾಟ್ಸಿ ತತ್ತ್ವದ ಉತ್ಕರ್ಷ, ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗೂ ಮನೋವಿಕಾರಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ–ಇವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಕೆನ್ಟ್ ನಿಸೆ ಡೆಸ್ ಹೋಕ್‌ಸ್ಟಾಪ್ಲರ್ಸ್ ಫೆಲಿಕ್ಸ್ ಕ್ರುಲ್ (ಕನ್‌ಫೆಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಕ್ರುಲ್–ದಿ ಕಾನ್‌ಫಿಡೆನ್ಸ್ ಮ್ಯಾನ್ 1922–54) ಎಂಬುದು ಅರ್ಧ ಕಲಾವಿದನೂ ಅರ್ಧ ದುರುಳನೂ ಆದ ಅಲೆಮಾರಿ ಕಥಾನಾಯಕನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಹಸದ ಕಥೆ. ತಾಮಸ್ ಮನ್ನನ ಸೋದರ ಹೈನ್ರಿಕ್ (1871–1950) ಉಗ್ರತರ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟವ. ಅವನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪೂರ್ವದ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕಟುವಾದ ಖಂಡನೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಉನ್‌ರಾಟ್ (1905), ಡೆರ್ ಉಂಟರ್ ಟಾನ್ (ದಿ ಸಬ್ಜೆಕ್ಟ್ 1918) ಇವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತನಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೆಸರಾಂತ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹರ್ಮನ್ ಹೆಸ್‌ನ (1877–1962) ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಆತ ಕೊಡುವ ಅಂತರಂಗ ಚಿತ್ರಣ. ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳಪದರಗಳಲ್ಲಿನ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆತ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹೃದಯಿಗಳಾದ ಅವನ ಕಥಾನಾಯಕರು, ತಾವು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಷ್ಕರುಣ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದಾರಿಕಾಣದೆ ತೊಳಲುತ್ತ ಹೋರಾಡುತ್ತಾರೆ. ಡೆರ್ ಸ್ಟೆಪೆನ್ ವುಲ್ಫ್ (1927), ಡಾಸ್ ಗ್ಲಾಸ್ಪರ್‌ಲೆನ್‌ಷ್ಪೀಲ್ (ದಿ ಗೇಮ್ ಆಫ್ ಗ್ಲಾಸ್ ಪರ್ಲ್ಸ್ 1943) ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. ಜರ್ಮನಿಯ ಮೂರನೆಯ ರೈಕ್ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿಗಳು ದೇಶಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡವರ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ನಾಟ್ಸಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಲವು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳು ಲೇಖಕರ ಮರಣಾನಂತರ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಕೊರೆಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದವು. ಸುಮಾರು 40 ವರ್ಷದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೊಸ ಹೆಸರುಗಳು ಕಣ್ಣು ಸೆಳೆದಿವೆ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ, ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನ್ಯಾಯವಾದ ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. 1947ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ 'ನಲವತ್ತೇಳರ ಗುಂಪು' ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯವಾಯಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಬ್ಯೋಲ್, ಪಿ. ಸಿಲಾನ್, ಐ. ಬಕ್‌ಮನ್, ಜಿ. ಗ್ರಾಸ್, ಲೆಂಟ್ಸ್, ಡಬ್ಲ್ಯು. ವಾಲ್ಸರ್ ಮುಂತಾದವರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಏನೊಂದೂ ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ, ಹಿಂಸೆ, ಮುಂತಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಬದುಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ತುರ್ತಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿ ಇದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ ಗ್ಯುಂತರ್ ಗ್ರಾಸ್ ರಚಿಸಿದ ಡೀ ಬ್ಲೆಕ್ಟ್ ರೋಮೆಲ್ (ದಿ ಟಿನ್ ಡ್ರಮ್–1959). ಇದು ಅಲೆಮಾರಿ ಕಥಾನಾಯಕನ ಸುತ್ತ ತಿರುಗುವ (ಪಿಕಾರೆಸ್ಕ್ ಮಾದರಿಯ) ಕಾದಂಬರಿ. ಪ್ರಬಲ ವಿಡಂಬನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಕೆರಳಿಸುವ ಈ ಕೃತಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ವಿಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥ. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈಗಲೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಚಾರಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ಘಾಟನೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳು–ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಕವನಗಳ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಯುದ್ಧಾನಂತರದ ನಾಟಕಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆ ಸ್ವಿಟ್‌ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಬಂತು. ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಫ್ರಿಷ್ (1911) ಹಾಗೂ ಫೀಡ್ರಿಕ್ ಡ್ಯೂರೆನ್‌ಮ್ಯಾಟ್ (1921)–ಆಧುನಿಕ ನೀತಿನಾಟಕಗಳನ್ನು (ಮೋರಾಲಿಟಿ ಪ್ಲೇಸ್) ಬರೆದು, ಸಮಕಾಲೀನ ಜೀವನದ ಭಾವದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಟಿ.)

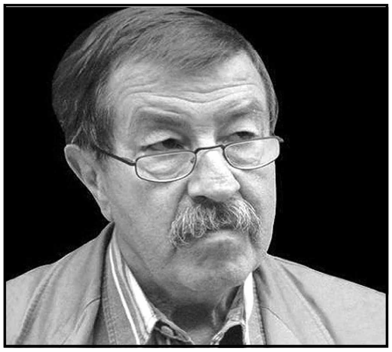

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕ ಗ್ಯುಂತರ್ ಗ್ರಾಸ್

ಜರ್ಮನಿ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿ ಬರ್ಲಿನನ್ನು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ, ಪೂರ್ವ ಬರ್ಲಿನ್ ಹಾಗೇ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ 1990 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 3 ರಂದು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಜರ್ಮನಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಒಂದಾಗಿ ಈಗಿನ ಜರ್ಮನ್ ದೇಶದ ವಿವರಗಳೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಲೇಖನವಿದ್ದು ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಜರ್ಮನಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ.

ಜರ್ಮನಿ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ (ನಾರ್ತ್ ಸೀ) ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡ್, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಸುತ್ತುವರೆದಿವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 869 ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 628 ಚ. ಕಿ.ಮೀ ಇದ್ದು 2389 ಕಿಮೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 357021 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 81,799,600(2010) ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇ 85 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ನಗರ ವಾಸಿಗಳು ಸೇ. 15 ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

- I ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ
  - i ಭೂವಿಜ್ಞಾನ
  - ii ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣ
  - iii ನದಿಗಳು, ಬಂದರುಗಳು
  - iv ವಾಯುಗುಣ
  - v ಸಸ್ಯಗಳು
  - vi ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು
- II ಜನಜೀವನ
  - i ಪ್ರಾಚೀನ ವಲಸೆ ನೆಲಸುಗಳು
  - ii ಬುಡಕಟ್ಟು ಲಕ್ಷಣಗಳು
  - iii ಪದ್ಧತಿಗಳು
  - iv ಮತ
- III ಇತಿಹಾಸ
  - i ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ
  - ii ಇತಿಹಾಸ
- IV ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ
- V ಆರ್ಥಿಕತೆ

I ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೂಗೋಳ

i ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಪೇಲಿಯೋಝೋಯಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ನೆಲ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪ್ಯತೆಯಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಗಾದ ಮೀಸೋಝೋಯಿಕ್ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹಿಮನದಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಈ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ತರಗಳು ಗೋಚರಿಸದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚದರಿದಂತೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸಮುದಾಯದ ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಭೂಕಾಲದ ಸ್ತರಗಳ ಹೊರಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕಾಲದ ನೆಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಿಲೆಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಜರ್ಮನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಪೂರ್ವ ಈಶಾನ್ಯದ ನಡುವಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವು ಒಂದು ಕಡೆ ರೈನಿನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಬೋಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಫ್ರಾಂಕನ್ ವಾಲ್ಡ್, ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ನಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆರ್ಕೀಯನ್ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೇ ಓಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೋಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಆರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಪದರಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಹುನ್ಸ್‌ರೂಕ್, ಟೌನಸ್, ಐಫಲ್, ವೆಸ್ಟರ್‌ವಾಲ್ಡ್, ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕನ್‌ವಾಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡಿವೊನಿಯನ್ ಸ್ತರಗಳೇ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ನೆಲವಾಗಿದೆ. ಮಿಕ್ಕ

ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಡಿಕೆಗಳ ವಲಯದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯದ ರೂರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಉಂಟು. ಇದು ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ. ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿರದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ತರಗಳು ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪ್ಯತೆಯಿಂದಿವೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಅತಿ ಹಿಂದಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇದೆ. ಹಾಗೆ ಇರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದೇಶವೇ ಸ್ಟಾರ್.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅತಿಹಿಂದಿನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದ ರೈನಿನ ಎತ್ತರದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಬೋಹೀಮಿಯನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳು ಹ್ಯಾನೋವರಿನಿಂದ ಬಾಸಲಿನವರೆಗೂ ಮೆಟ್ಸ್‌ನಿಂದ ಬೇರೂತಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಅವು ಇರುವ ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ: ತಳಭಾಗದ ಬುಂಟೆಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು, ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಚಿಪ್ಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳು (ಮುಷಲ್‌ಕಾಕ್) ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕ್ಯೂಪರ್ ಮಾರ್ಲ್ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳು ಮಡಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮತಲತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಶಿಲಾಸಮೂಹದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು; ಆದರೆ ಈಗ ಅವು ಸ್ತರಭಂಗಗಳ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜುರಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಸಮೂಹದ ಇಳಿವು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಕಡೆಗಿದೆ. ಅದರ ಪೂರ್ವದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮೂಹ ಜುರಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳ ಸಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬೋಹೀಮಿಯನ್

ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಸೆಕ್‌ಸೀಷೆಶ್ವೈಟ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಆವರಿಸಿದರೂ ಈ ಎರಡು ಶಿಲಾಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಿರಿದಾದ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮತ್ತು ರೈನ್–ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಜುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಚಯನಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಕ್ರಿಟೇಷಸಿನ ತಳಭಾಗದ ಸ್ತರಗಳು ನದಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವುಗಳು. ಕ್ರಿಟೇಷಸಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸ್ತರಗಳು ಅದೇ ಸಮುದಾಯದ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಸೀಮಾತೀತವಾಗಿ ಇರುವುವಲ್ಲದೆ, ರೂರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪೇಲಿಯೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿವೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸ್ತರಗಳು ಪೇಲಿಯೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಅಥವಾ ಆರ್ಕೀಯನ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿವೆ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಯೋಸೀನ್ ಸಮುದಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಸ್ತರಗಳು ಬಹಳ ಕಡೆ ಇವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಸ್ತರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗರಜನಿತವಾದವು. ಸಾಗರಜನಿತ ಮಯೋಸೀನ್ ಸ್ತರಗಳು ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಯೋಸೀನಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ಸಾಗರಜನಿತವಾದವುಗಳೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸ್ತರಗಳು ನದಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸರೋವರದಿಂದ ಜನಿಸಿದವು.

ಹಿಂದಿನ ಮಹಾಸಮಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಮೀಸೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಕಾಲದ ಸಮತಲದ ಗರಸುಗಳು ತೃತೀಯಕಾಲದ ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ ಮೃದುವಾದ ಮಡಿಕೆಗಳು ಅಥವಾ ತರಂಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಹೊಂದಿವೆ. ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಭಜಿತವಾದ ಸ್ತರಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮೊನಚಾದ ದಿಬ್ಬ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಚಲನೆಯ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಸ್ಯಾಕ್ಸೋನಿಯನ್ ಮಡಿಕೆಗಳು. ಇವು ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಹರ್ಸಿನಿಯನ್ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೀಸೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಡುಮಾಡಿವೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಜುರಾಸಿಕ್ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದವರೆಗೂ ನಡೆದಿವೆ. ವಿಮುಖಾವನತ ಮತ್ತು ಸಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದ

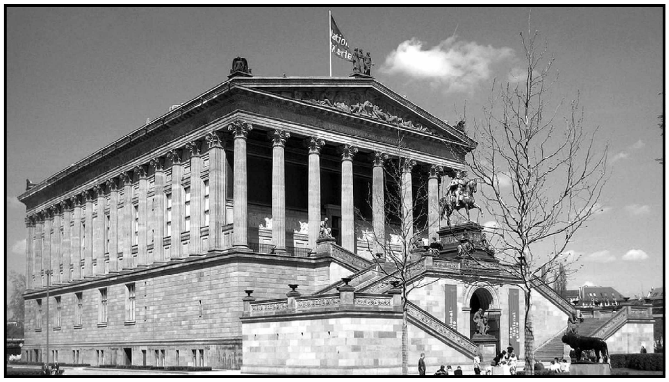

ರಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಬರ್ಲಿನ್

ಏಣು, ಕೂಡುಗೆರೆ, ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಕಂದರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಪರ್ಯಯ ಸ್ಫುಟತ್ವ ಪಡೆದು ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡುಗೆರೆಗಳು ಇಳಿಜಾರನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುವಲ್ಲದೆ ತ್ಯುರಿಂಜಿಯದ ಸ್ತರಭಂಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ದಿಬ್ಬಗಳು ಇರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಮವಾಗಿವೆ. ವೆಸ್ಟ್ ಫೇಲಿಯದ ದಿಬ್ಬಗಳು ವಿಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳ ಸವೆತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದ ಕಡೆ ಮುಂದುವರಿದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಏಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಪರ್ಯಯ ಸ್ಫುಟತ್ವ ತೋರಿಸುವುವಲ್ಲದೆ ಲೀನ್, ವೀಸರ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ನ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಂಕೆಮಣ್ಣಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ.

ಆಲ್ಬರ್ಟಿನಮ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್

ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿತ್ವ ತೃತೀಯ ಕಾಲದ ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ಹಿಮಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಲಾವಾದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಮಧ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ರೋನ್ ಮತ್ತು ಫೋಗೆಲ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದ ಕ್ರೇಟರ್ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಂಕು ಹಾಗೂ ಬೆಣೆಯ ಆಕಾರದ ಶಿಲಾರೂಪಗಳು ಇವೆ. ಸೀಬೆನ್‌ಗೆಬಿರ್ಗೆಗಳ ಟ್ರಾಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಆದರ್ಶಸ್ವರೂಪದವು. ಐಫಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುರಕ್ಷಿತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ತೃತೀಯ ಕಾಲಾನಂತರದವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಚತುರ್ಥ ಭೂಯುಗದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನದಿ ಮತ್ತು ವಾಯುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಬಂಕೆಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ವಾಯುನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರಗಡಿ, ರಕ್ಷಣೆಹೊಂದಿರುವ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚತುರ್ಥ ಭೂಯುಗದ ಸ್ತರಗಳು ತಿರುವುಮುರುವಾಗಿ ಬಾಸಲಿನಿಂದ ಮೈಂಟ್ಸ್‌ನವರೆಗೆ ಹರಿಯುವ ರೈನ್ ನದಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗಿನ ನೆಲವಾಗಿದೆ; ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ಬಯಲಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ರೈನ್ ನದಿಯ ತಗ್ಗು ಎರಡು ಸ್ತರಭಂಗಗಳಿಂದಾದ ತೊಟ್ಟಿ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರೂರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಕಲೋನಿಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಲೊರೈನನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಸಾಲ್ಟ್‌ಗಿಟ್ಟರ್ ಮಾತ್ರ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ಉಪ್ಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸ್ಟಾಸ್‌ಫರ್ಟ್ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮಿನ ಉಪ್ಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ತೈಲದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಿಗಳು ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೈಂಟ್ಸ್‌ನ ಹತ್ತಿರ ಇವೆ. ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಸಣ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ii ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣ : ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: 1 ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನ್ ಮೈದಾನ, 2 ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನ್ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆ, 3 ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನ್ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಮೈದಾನ, 4 ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ವಲಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ.

1. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನ್ ಮೈದಾನ : ಬರ್ಲಿನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ 102ಮೀ. ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಇವು ಹಿಮಪ್ರವಾಹ ತಂದು ಒಟ್ಟಿದ ಮುರುಕುಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳಿಂದ (ಹಿಮೋಢ) ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲ ತಗ್ಗು. ಕರಾವಳಿಯ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗ ದನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಾಚೆಗೆ ಉಸುಬು ನೆಲ, ಇಲ್ಲವೇ ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಬಂಜರು ನೆಲ. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮೋಢಗಳ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕರಾವಳಿಯ ಹಿಮೋಢ ಸಾಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಸುಬೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರದ ಈ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಫ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್‌ನಿಂದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಷ್ಯದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಮೋಢ ಸಾಲಿನ ನೆಲವೂ ಬಂಜರು. ಈ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ಜವುಗಿನ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಹಳೆಯ ಹಿಮಾನಿ ನದಿಗಳಿಂದಾದ ದಿಣ್ಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನ ನೆಲ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಗೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಗೂ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಲು ಸತತವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ದಂಡೆ ಛಿದ್ರವಾಗಿ ನೀರು ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಾಗಿವೆ. ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳು ಕರಗಿಯೂ ಹೋಗಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಹಲವು ಖಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಡಾಲಾರ್ಟ್ ಖಾರಿ 1276ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು. ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಮರಳು ಎಷ್ಟೊಂದು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆಯೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಬಂದರುಗಳಿಗೆ ಚಾಲಕರ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೇಶ ಸುಲಭವಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ದಾಳಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ದ್ವೀಪಗಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಮರಳೂ ಹಬ್ಬಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕಡಲಕರೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರದ ಮೈದಾನದ ನದಿಗಳಾದ ಎಮ್ಸ್ ವೇಸರ್, ಎಲ್ಬ್, ಓಡರ್ ಇವು ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗಾನಂತರ ನೆಲ ಕುಸಿದಿರುವುದರಿಂದ ನದೀಮುಖಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಲವು ಬಂದರುಗಳು ನದೀ ಬಂದರುಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಹೊರ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಬ್ರೆಮನ್, ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ರಾಸ್ಟಾಕ್ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಹಲವಾರು ಕಾಲುವೆಗಳಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಪೂರ್ವ ತುದಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಇರುವ ನದೀ–ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬರ್ಲಿನ್ ಬಳಿ ಸಂಧಿಸುವುದೇ ಆ ನಗರ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

2. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿ ಪರ್ವತ ಸೀಮೆ: ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ. ಇದನ್ನು ಸೀಳಿ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ರೈನ್. ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಮೋಸಲ್. ರೈನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಟ್‌ಗೂ ನಡುವೆ ವೇಸರ್ ಮತ್ತು ಲೈನ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರನ್ 1085ಮೀ. ಮತ್ತು ಫೋಗೆಲ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ 884ಮೀ. ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವು ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀಯ ಗಿರಿಗ್ರಂಥಿಗಳು. ವೇಸರ್ ನದೀಕಣಿವೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಟ್ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ.

ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಟ್‌ನ ಆಗ್ನೇಯ ತುದಿಯೂ ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯನ್ ಜುರದ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯೂ ಪೂರ್ವದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಫಿಕ್ಟಲ್‌ಗೆಬಿರ್ಗೆ 1057ಮೀ. ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಹಲವು ನದಿಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ನಾಪ್. ಮೇನ್ ನದಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ರೈನನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಸಾಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದು ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ. ಎಗರ್ ನದಿ ಬೊಹೀಮಿಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತಸೀಮೆ ಈಶಾನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಏರುತ್ತ ನಡೆದು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಾದ ಏರ್ಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನು 1244ಮೀ. ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಬ್ ನದಿ ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗ.

3. ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ : ವೋಷ್‌ನಿಂದ ಬೊಹೀಮಿಯನ್ ಅರಣ್ಯದವರೆಗೆ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನ್ ಪರ್ವತಸೀಮೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ರೈನ್ ನದಿಯೂ ಬಲಭಾಗದ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಮೈನ್ ಮತ್ತು ನೆಕರ್‌ಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಬಿಯನ್ ಜುರ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯನ್ ಜುರಗಳೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪರ್ವತವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನ್ ಪರ್ವತಸೀಮೆಯೂ ಇವೆ. ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ.4 ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ : ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಬಿಯನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕೋನಿಯನ್ ಜುರಗಳೂ ಬೋಹೀಮಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಅಂಚೂ ಇವೆ. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿ ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲಬಂಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು ಇಲರ್, ಈಸಾರ್ ಮತ್ತು ಇನ್. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಾದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಅರಣ್ಯಾವೃತ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನಡು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸರೋವರದಿಂದ ಹಾಲ್ಜೈನ್ ಬಳಿಯವರೆಗೆ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಈ ಪರ್ವತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಟ್ಸುಗ್‌ಸ್ಪಿಟ್ಸೆ 2963ಮೀ.. ಇದು ಟರೋಲಿನ ಎಲ್ಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಬಲು ಸುಂದರ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಮ್ಯವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು.

iii ನದಿಗಳು, ಬಂದರುಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈನ್, ವೇಸರ್, ಎಲ್ಬ್, ಓಡರ್, ವಿಶ್ಚಲ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜರ್ಮನಿಯ ನದೀಜಾಲ ಅದರ ಇಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್. ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಬವೇರಿಯದ ಬಹುಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶ್ಚಲ ನದೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಸೈನಿಕ ವ್ಯೂಹರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನಿಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಎಂಥ ಮಹತ್ತ್ವ ಇತ್ತೆಂದರೆ, 1945ರ ವಸಂತದಲ್ಲಿ, ಓಡರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಬಳಿ, ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ

ಸೋವಿಯೆತ್ ಸೇನೆಯನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದೆಂದು ಹಿಟ್ಲರ್ ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ. ಯುದ್ಧಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎಮ್ಸ್, ವೇಸರ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬ್. ರೈನ್‌ನ ಉಪನದಿಗಳು ಮೇನ್ ಮತ್ತು ಮೋರ್‌ಸಲ್ ಎಲ್ಬ್‌ನ ಉಪನದಿ ಸಾಲ. ಜರ್ಮನ್ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ

ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಎರಡು ನದಿಗಳು ವೇಸರ್ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಬ್. ರೈನ್ ನದಿ ಡಚ್ ಬಂದರಾದ ರಾಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲುನಾಡಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿಮಪಾತದಿಂದಲೂ ಈ ನದಿಗಳು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ನದಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ; ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳೂ ಇವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದಿನ ಖಂಡಾಂತರ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಈ ನದಿಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭ. ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯವರೆಗೆ–ಅಂದರೆ ರೈನ್‌ನಿಂದ ಎಲ್ಬ್ ವರೆಗೆ–ಜಲಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ರೈನ್ ನದಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ನದಿ. ಇದು ಸುಮಾರು 1287ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಇದರ ಹೂಳೆತ್ತಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಹನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳು–ಕಲೋನ್, ಡ್ಯೂಸಲ್‌ಡಾರ್ಫ್, ಎಸನ್, ಹೈಡೆಲ್‌ಬರ್ಗ್ ಮೊದಲಾದವು–ಈ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಇದರ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ಕಬ್ಬಿಣ ಅದುರಿನ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳು ಈ ನದಿಯ ತೀರದ ಬಳಿಯೇ ಇವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಆಸ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಜರ್ಮನರಂತೂ ಇದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಹಿಮನದಿಗಳು ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿದ್ದ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಹಾಗೂ ತಂಪಾದ ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಕಿರುಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೊರೆಗಟ್ಟಿ ಹರಿದು ಕೊನೆಗೆ, ಈ ವಿಶಾಲ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಬವೇರಿಯದಲ್ಲಿಯ ಕೋನಿಗ್ ಸೇ ಸರೋವರಗಳ ಬಳಿಯ ದೃಶ್ಯ ಚೇತೋಹಾರಿ; ಸುಂದರ. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಉತ್ತರ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಖಾರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೋಗಿಲೆ ಗಡಿಯಾರ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್‌ವಾಲ್ಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ

ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಒಂದು. ಇದು ಎಲ್ಬ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರಾದ ಬ್ರೆಮೆನ್ ವೇಸರ್ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಬಂದರುಗಳು. ಜರ್ಮನಿಯ ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಎಲ್ಬ್ ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಜೀವನಾಡಿಗಳು. ವೇಸರ್‌ಗಿಂತ ಎಲ್ಬ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾಗಣೆ–ಸಂಚಾರ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಬೋಹೀಮೀಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಧನ ಇದು.

iv ವಾಯುಗುಣ : ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಸಾಗರೀಯ ಹಾಗೂ ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣಗಳ ನಡುವಣದ್ದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಪರ್ವತಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೈದಾನಗಳೂ ಇರುವ ಜರ್ಮನಿಯ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್‌ನಿಂದ ಬೀಸುವ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ತೇವಪೂರಿತ ಮಾರುತವನ್ನು ತಡೆಯಬಲ್ಲ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಗ ಅದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುದುಂಟು. ಚಳಿಗಾಲ ಅಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಬೇಸಗೆ ಉಗ್ರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯ ಅವಧಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೀರ್ಘ. ಮೇಘಾವೃತ ಆಕಾಶ, ಕಾವಳ ಕವಿದಿರುವುದು, ಅತಿಯಾದ ಆರ್ದ್ರತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪೀಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ವಾಯುಗುಣವೇ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಿಲ್ಲದ ಉಷ್ಣತೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನೈಋತ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಸುಮಾರು 12^0 C.(53^0F) ಆಗಿದ್ದರೆ, ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 9^0 C.(49 F.). ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಾಧ್ಯವಾರ್ಷಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು 2^0 C.(3^0 F.). ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಅತ್ಯಂತ ಸೌಮ್ಯ; ಬೇಸಿಗೆ ಪ್ರಖರ. ವಸಂತಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಬಳಿಯದು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಎರ್ಟ್ಸ್‌ಗೆಬರ್ಜಗೆ ಮತ್ತು ಫಿಕ್‌ಟಲ್ ಗೆಬರ್ಜ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತಣ್ಣನೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಬವೇರಿಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ತಂಪು; ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ರೂಯದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ. ನೆಕರ್, ಮೈನ್ ಮತ್ತು ಮೋಸಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 19^0 C. (66^0 F.) ಜನವರಿಯದು 0^0

C.(32º F) ಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಇದು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ವಾಯವ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯದು ಸಾಗರೀಯ ವಾಯುಗುಣ–ತಂಪಾದ ಬೇಸಗೆ, ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 16º C. (61º F.) ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲವನ್ನು ಹಿಮಕವಿದಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ವೇಸರ್‌ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 0º C (32º F.) ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸರಿದರೆ ಇದು–2º C.ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

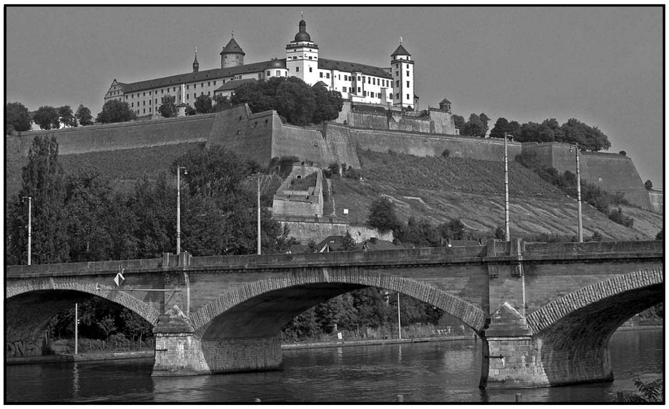

ಮೇನ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ವರ್ಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್–ಮರೀಯನ್‌ಬರ್ಗ್ ಕೋಟೆ

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಐಫಲ್, ಸಾರ್ಲಂಡ್, ಹಾರ್ಟ್ಸ್, ಟ್ಯುರಿಂಗರ್ ವಾಲ್ಟ್, ರನ್ ಫೋಗಲ್ಸ್ ಬರ್ಗ್, ಸ್ಪಸಾರ್ಟ್, ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 34" ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 20"–30" ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಮೈದಾನದಲ್ಲೂ ಬ್ರೆಮನ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್‌ವರೆಗೆ ಇದೇ

ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆ

ಸರಾಸರಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಮಗ್ಗುಲಿನ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 25"ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾನ್‌ಹೈಮ್ ಕೆಳಗಿನ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಮತ್ತು ಮೇನ್ ಕಣಿವೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 16"–20"ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಟ್ಯುರಿಂಗರ್‌ನಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣದವರೆಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 16"–20".

v ಸಸ್ಯಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ಕಾಲು ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಶೇ.45ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಪೈನ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಶೇ.4ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಬೀಚ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಶೇ.8ರಷ್ಟು ಓಕ್ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಸಂವರ್ಧಿತ ಅರಣ್ಯವೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 610ಮೀ. ಎತ್ತರದವರೆಗೆ, ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1370ಮೀ. ವರೆಗೆ ಬೀಚ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಿಲ್ವರ್ ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್, ಪೈನ್, ಓಕ್ ಇತರ ಮರಗಳು. ಬಿಸಿಲು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಡಾಗ್ಸ್ ಮರ್ಕ್ಯುರಿ ಸ್ವೀಟ್ ವುಡ್ರಫ್, ವೈಯೊಲೆಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡಗಳು ಬಾಲ್ಸಮ್, ವಿಲೊ ಹರ್ಬ್, ಮಾಂಕ್ಸ್‌ಹೂಡ್, ಆಮ್ಲಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಿಲ್‌ಬೆರಿ, ಫಾಕ್ಸ್‌ಗ್ಲೋವ್ಸ್, ವೇವಿ ಹೇರ್, ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಾರಯುಕ್ತವಲ್ಲದ ಹಗುರ ಮಣ್ಣಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು

ಮೇನ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಸಂತ ಪಾಲನ ಚರ್ಚು. ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ನಗರ

ಪಲ್ಯಾಟ್‌ನೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ–ಸ್ಕಾಟ್ಸ್‌ಪೈನ್ ಅರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಟ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ 1220ಮೀ. ಎತ್ತರದ ವರೆಗೂ ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1525ಮೀ. ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದ ಮರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಪೈನ್ ಮರಗಳನ್ನೂ ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಮರಳ ಗುಡ್ಡೆಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜರ್ಮನಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥವು. ಜರ್ಮನಿ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬಲಿಗೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ ಜರ್ಮನರು ತೀವ್ರಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭೌತಿಕ ಸಾಧನೆಗೂ ನಿಸರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಮತೋಲ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

vi ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಖಂಡದ ಕೇಂದ್ರಭಾಗವಾಗಿರುವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಿವರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿವೆ ಯೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ

ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ

ಅಥವಾ ಬಾಲ್ಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪಕ್ಷಿವರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸ್ತನಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಮಾತು ನಿಜ. ಅರಣ್ಯವಲಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ ಅಥವಾ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜಿಂಕೆ, ತೋಳ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಗಂಧ–ಮೂಷಕವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಂವರ್ಧಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯೂ ಒಂದು. ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನ, ಮೃಗಾಲಯ ಹಾಗೂ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

II ಜನಜೀವನ

ಪ್ರಮುಖ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಷಾರ್ಲ್‌ಮೇನನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗಗಳ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಏಕತೆಯ ಮನೋಭಾವ ಸದೃಢವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಲಾವಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪು ತಳೆಯಿತು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು, ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು, ಬವೇರಿಯನರು, ಸ್ವೈಬೀರಿಯನರು, ಟ್ಯೂರಿಂಜಿಯನರು ಮತ್ತು ಫ್ರಿಸಿಯನರು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ ಬಂದದ್ದು ಹಳೆಯ ಯಾವ ಪಂಗಡ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ತಾಯಿನುಡಿಯಿಂದ. ಇದು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಅಂಶ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ.

i ಪ್ರಾಚೀನ ವಲಸೆ ನೆಲಸುಗಳು : ಪ್ರಶ.ಪೂ. 6–4ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯಲ್ಲೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಹ ಜನರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ತೀವ್ರ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾದುವು. ಇದೇ ಅವಧಿಯ ನಾನಾ ವಲಸೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ದೊರೆಗಳ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಷಾರ್ಲ್‌ಮೇನನ–ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಧನೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರತ್ವಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗೊಟ್ಟುವು.

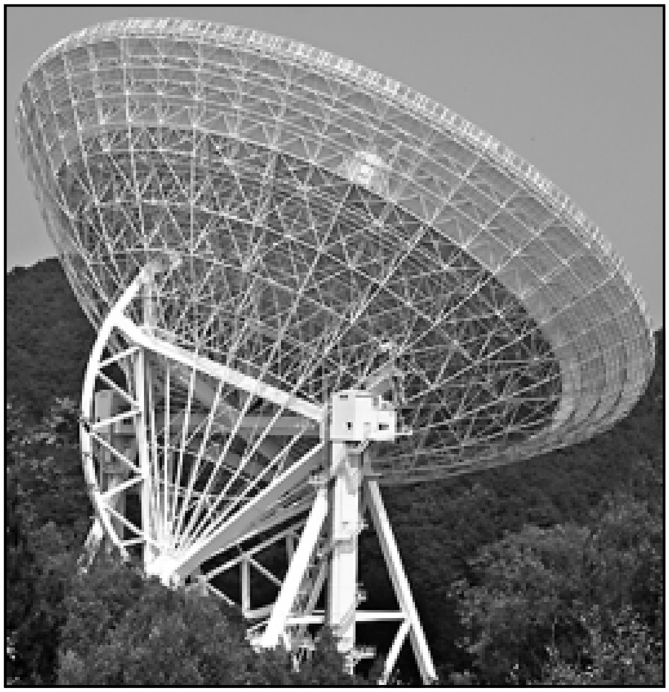

ಐಫಲ್ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ರೇಡಿಯೋ ಟೆಲಿಸ್ಕೋಪು–ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ

ಕ್ಯಾರೊಲಿಂಜಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದುವರೆಗೂ ಜನವಸತಿಯಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದ ನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವಸತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ದೂರದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಹೊರಗಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಇವರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹಲವು ಅಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಸಾಹತು ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಾಯಿತು. ಫ್ರಿಸಿಯನರು ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಮತ್ತು ಅದರಾಚೆಗಿನ ನೆಲದ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದರು. ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಕೆಳ ರೈನ್ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸ್ಲಾವರನ್ನು ಅವರು ಓಡಿಸಿದರು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು ನೆಲೆಸಿದರು. ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಲಮನ್ನಿಗಳೂ ಅನಂತರ ಬವೇರಿಯನರೂ ರೋಮನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳತ್ತ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದರು. ಆಲಮನ್ನಿಗಳು ಆಲ್ಸೇಸ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡರು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯನರು ಬೊಹೀಮಿಯದಿಂದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿನವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು; ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರಾದರೂ ಇವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಲಾಂಡರ್) ಇವರ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಜನರ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 1350ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಪ್ಲೇಗಿನಿಂದ ಅನೇಕರು ಸತ್ತದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾದ ವಲಸೆ ನಿಂತಿತು.

ಬವೇರಿಯನ್ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು–ಹಬ್ಬದ ಉಡುಗೆಯಲ್ಲಿ

ii ಜನಾಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ಜರ್ಮನರದು ಅಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗವಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಾನಾ ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆರೆತಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಕೆಲ್ಟರೊಂದಿಗೆ, ಸ್ಲಾವರೊಂದಿಗೆ, ಹೀಗೆ ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರು ಸಂಕರ ಹೊಂದಿದರು. ಕನಿಷ್ಠ ಸಾಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರು ಕೆಳ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯ ಜರ್ಮನರು.

ವಿವಿಧ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನರ ಭೌತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ನಸುಗೂದಲು, ಬಿಳಿಮೈ, ತೆಳು ಬಣ್ಣದ ಕಣ್ಣುಗಳು–ಇವು ಅಪ್ಪಟ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನರನ್ನು ರೊಮಾನ್ಸ್ಕ ಭಾಷಾಜನರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಸುಹೊಂಗೂದಲ ಜನರದೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ (54%). ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಶೇ.31.8 ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಂದುಕೂದಲ ಜನರು ಜರ್ಮನಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರು ಸುತ್ತಣ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಸದಾ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈತ ಜನ. ಇವರು ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ತಮ್ಮತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ–ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ–ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ.

iii ಪದ್ಧತಿಗಳು: ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾಲದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳು ಈಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. 18, 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಹೆಸ್ಸ ಸ್ಕಫಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬೂಕಬರ್ಗ್ ಪ್ರದೇಶ, ಷ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ವಾಲ್ಡ್ ಕಣಿವೆಗಳು, ಜರ್ಮನ್ ಆಲ್ಪೈನ್ ಜಿಲ್ಲೆ–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ರೈತಜನರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ; ಸ್ವೇಬಿಯ, ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ, ರೈನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದಿವೆ. ಹಳೆಯ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಗಾಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸಿ ತರುವುದು, ದಾರಿ ತಡೆಯುವುದು, ಬಂದೂಕ ಹಾರಿಸುವುದು, ರಾವುತ ಪರಿಚರರು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ಮೆರವಣಿಗೆ, ನೃತ್ಯ, ವಧುವಿನ ಕಳವು, ವಿವಾಹಭೋಜನ–ಇವೆಲ್ಲ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ನೆನಪು ತರುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟು, ಸಾವುಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ನಿಸರ್ಗದ ಹಬ್ಬಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಬ್ಬಗಳೊಂದಿಗೆ

ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಕುಟುಂಬದ ಹಬ್ಬ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಹಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬ ವರ್ಣಮಯ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಾರ, ಭೋಜನ, ಪರ್ವತಗಾವಲಿನಿಂದ ದನಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ–ಎಲ್ಲವೂ ವಿಶಿಷ್ಟ.

ಹಬ್ಬದ ಒಂದು ಮೆರವಣಿಗೆ. ಮಾರ್ಕ್ ಗ್ರ್ಯೊನಿಂಗನ್

iv ಮತ: ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಶೇ.51.1 ಜನ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು; ಶೇ.41.1 ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆಥೊಲಿಕರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶೇ.82 ಜನ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರೆಂದೂ ಶೇ.12 ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

III ಇತಿಹಾಸ

i ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ: ಇಡೀ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಮಾನವನ ದವಡೆಯ ಉಳಿಕೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು (1907). ಇದು ಸುಮಾರು 3,60,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪುರಾತನವಾದ್ದು. ಈ ಮಾನವ ಚೀನೀ ಮಾನವನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡೂವರೆ ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ

ಕಾಲ್ಡರ್ ನಿರ್ಮಿತ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪ. ಬರ್ಲಿನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ಯಾಲರಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಇದೆ

ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಮಾನವನ ಅವಶೇಷ 1933ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೈನ್‌ಹೀಮಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿತು. ಇದು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ಅವಶೇಷ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ತರಹದ ಮಾನವ 75 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನವರೆಗೂ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ರೈನ್ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಡ್ಯೂಸಲ್ ಡಾರ್ಫ್ ಹತ್ತಿರ ನೇಯಾಂಡರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವನ ತಲೆಬುರುಡೆ 1856ರಲ್ಲಿ ದೊರಕಿತು. ನೇಯಾಂಡರ್‌ಟಾಲ್ ಮಾನವ ಉತ್ತಮ ಬೇಟೆಗಾರ ಆಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಯುಗದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಕ್‌ಯುಗದ ಮಾನವ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹದ ಮಾಡಿದ ಸುಮಾರು 2.5 ಮೀ. ಉದ್ದದ ಮರದ ಈಟಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಲೇಬೆನ್‌ಸ್ಟೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 53,290ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೌಸ್ಟೀರಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇತ್ತೆಂದು ಕಾರ್ಬನ್–14 ವಿಧಾನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾನವ ಗುಂಪುಗಳು ಎಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ 10,000–15,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನ್, ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗಿಯನ್ ಮತ್ತು ಆರೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯನರು. ಅವರು ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳನ್ನು ಬೇಟೆ ಮಾಡಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕವಲ್ಗೊಂಬು, ಮೂಳೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಆಯುಧ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೀಟರ್ಸ್ ಫೆಲ್ಸ್ ಬೈ ಎಂಜೆನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶೀತವಲಯದ ಮೊಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ (70%). ಇವರು ಕಾಡುಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕಾಡುಕೋಣಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗಿಯನ್, ಹಾರೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯನ್, ಇವು ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇಸಗೆ ನೆಲೆಗಳು. ಈ ಕಣಿವೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಮೇವಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಹುಲ್ಲು, ಗೇಕು, ಗಿಡ್ಡಭೂರ್ಜ ಮತ್ತು ವಿಲೋಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವಂಥ ಕಳೆಗಳು ಹಿಮಸಾರಂಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಆಹಾರ.

ಮೈಕೇಲ್‌ಸ್ಟ್ರೆಪೆ ಬಳಿ ಇರುವ ಬಯಲುರಂಗಭೂಮಿ–ಸ್ವೇಬಿಷ್ ಹಾಲ್

ಜರ್ಮನಿಯ ಷ್ವಿಟ್ಸರ್‌ಬಿಲ್ಡ್, ಸರ್‌ಜೆನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಮತ್ತು ವಿಲ್‌ಶೇವುರ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗುಹೆಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೀತವಲಯದ ವಿಲೋ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಹಕ್ಕಿಗಳು ಇದ್ದುವೆನ್ನಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಕ್‌ಯುಗದ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನರ ಇಡೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಿಮಸಾರಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಿಮಸಾರಂಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಆ ಮಾನವರು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಳ ಉಬ್ಬಿದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈಟಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಕಿನ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯನರು (ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ಟೆಲ್‌ಮೂರ್)ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನ್ ಗುಹಾವಾಸಿಗಳು ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಸ್ನಾಯುವಿನಿಂದ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬೇಟೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅವರ ಗುಹಾಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪೈಕ್, ಟ್ರೌಟ್, ಸ್ಯಾಮನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೀನುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೆಯಿನ್‌ಡಾರ್ಫ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೆಲ್‌ಮೂರ್‌ನ ಹಿಮಸಾರಂಗ ಬೇಟೆಗಾರರು ಕವಲ್ಗೊಂಬಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗಿಯನರು ತಮ್ಮ ಈಟಿಗಾಳಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಚೂಪಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಕಾರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾರೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯನರು ಕವಲ್ಗೊಂಬಿನಿಂದ ಕೊಡಲಿ ಅಥವಾ ಕೈಬಾಚಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಧಾರಣ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಗುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನ ಅಲಗುಗಳನ್ನು ಕವಲ್ಗೊಂಬಿನ ಹಿಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನಿಯನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಹೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಕ ಟಾರ್ಡೆನಾಯಿಸಿಯನ್ಸ್

ಎಂಬ ಮಾನವ ಗುಂಪುಗಳು ತಮ್ಮ ವಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡವು. ಕಡೆಯ ಹಿಮಯುಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತಗಳು ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳ ಚರ್ಮದಿಂದ ಡೇರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಈ ವರ್ತುಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದು ನೆಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಅಥವಾ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಚಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಡೇರೆಯ ಅಂಚನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಡೇರೆಯನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲು ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಹೋದಾಗ ಅವರು ಈ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸ್ವೇಬಿಷ್ ಹಾಲ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣ–ವೆಲ್‌ಬರ್ಗ್

ಹಿಮಯುಗೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಮಧ್ಯ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮಾನವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಆಯುಧಗಳಾದ ಮೊನಚುಗಳು, ತ್ರಿಕೋನಗಳು ಮತ್ತು ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಣಗಳ ತುದಿಗಳು ಹಲವು ದೊರಕಿವೆ. ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಗಾಳಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಬಳಿಕವೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೇಟೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವನು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೂ ಕಾಡಿನ ಗೆಡ್ಡೆ ಗೆಣಸುಗಳು ಆಹಾರವಾಗಿದ್ದುವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಸಿಪ್ಲಿಂಜೆನ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ 193 ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು 29 ಮಾತ್ರ. ನೇಯಾಂಡರ್ಟಾಲ್ ಮನುಷ್ಯ ಚಿಪ್ಪುಮೀನುಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ.

ಬೈರಾಯ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿಯ 3ನೆಯ ಅಪೆರ ಹೌಸ್

ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿಯನರು ಮರಳುರಾಶಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಸರದಿ ಬೇಸಾಯ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಇವರು ದಿನ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬಿಯನರು ಯುದ್ಧವೀರರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದರು. ಇವರ ಬಳಿ ಕೊಡಲಿ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳಿದ್ದುವು. ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳ ಮತ್ತು ದಬ್ಬಳವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಳೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆ ಹೆಣೆಯುವುದೂ ಇವರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವರು ಅಗಸೆ ಗಿಡವನ್ನು ನಾರಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕೋಲ್ನ್ ಲಿಂಡನ್‌ತಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬೀಜಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ. ಇವರು ಬೆಲ್ಜಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರೊಡನೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಮುಂದೆ ಧಾನ್ಯದ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ಹರಡಿತು.

ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮಾನವರು ಭೂರ್ಜಮರದ ತೊಗಟೆಯ ನಾರನ್ನು ಬತ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಪಂಜಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ಭೂರ್ಜದ ನಾರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಲೆಗೆ ಶೀತವೇರದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಇದರ ಪದರಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಒಲೆಯ ಕೆಳಗಡೆ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಾಪೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯಲು ಇದರ ನಾರು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಿತ ಸಮಾಂತರ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವರ್ಣಮಯ ಆಲೇಖ್ಯಗಳಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಬುದ್ದಲಿಗಳೂ ಬೋಗುಣಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಜರ್ಮನರು ಉಳುವುದಕ್ಕೆ ನೆಟ್ಟಗಿನ ಮತ್ತು ಡೊಂಕಾದ ಗುದ್ದಲಿಯಾಕಾರದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವಕ್ಕೆ ಮರದ ಗುಳಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವು ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗದವರೆಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆಗ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಧಾನ್ಯ ಸ್ಪೆಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಗೋಧಿ. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ವೈಪೆನ್‌ಕಾಥೆನ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾನೋವರ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರಿ ಇಡುವ ಕವಚಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ನಡುವಣ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲೂ ಬಟ್ಟೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೈ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಲೈಪ್‌ಸಿಗ್‌ನಲ್ಲಿಯ ವಸಂತ ಜಾತ್ರೆಯ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ತಾಮ್ರದ ಅದುರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಪ್ರಥಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಅದಿರಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಂಟಿಮೊನಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಸೀಸದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿದ್ದರೂ ಅಂತಿಮ ತಾಮ್ರಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಲಿತುಕೊಂಡರು. ರೋಮನರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಲೋಹದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನರೇ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತಿಮ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಜರ್ಮನರು ವನ್ಯಮೃಗಗಳ ಚರ್ಮದಿಂದ ಅಂಗಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಉಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೂರಿ ಮತ್ತು ಖಡ್ಗಗಳನ್ನಿಡುವ ಒರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಚರ್ಮ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಿರುಗುವ ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಹಳ ಅಂದವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಧ್ಯ ಕಂಚಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿಯ ಟ್ಯುಮ್ಯುಲಸ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ವಿಧವಿಧದ ಹಿಡಿಗಳುಳ್ಳ ಪಾನಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅವರು ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತಿಮ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಮನೆಗಳು 10 ಮೀ. ಉದ್ದ ಮತ್ತು 5 ಮೀ. ಅಗಲ ಇದ್ದುವು. ಇಂಥ ಮನೆಗಳು ಬರ್ಲಿನ್

ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬುಚ್ಚ್ ಮತ್ತು ವಾಸ್ಸರ್‌ಬರ್ಗ್ ಬುಚ್ಚಾವ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮನೆಗಳು ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ನೆಲೆಗಳು ಭದ್ರವಾದ ಬೇಲಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಲೆಯೂ ಆಯಾಕಾರದ ಚಿಕ್ಕ ಕಣಜಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಕಂಚಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಲೋಹದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿಗೂ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಾರೂಬಾ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಣ್ಣ ತಾಮ್ರ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಸ್ವೀಡನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಟ್ಯುಮ್ಯುಲಸ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಜನರು ಶಿಲಾರಾಳದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು.

ಮರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಚರ್ಚು, ಹಾಯೆನ್‌ಕ್ಲೇ

ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕುದುರೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕವಲ್ಗೊಂಬುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಡಿವಾಣಗಳ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಚಕ್ರ ಉಳ್ಳ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ದಾಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಹಾಲ್‌ಸ್ಟಾಟ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ರೈ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಬೆಂದ ಕಾಳುಗಳು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅವರೆಕಾಯಿ, ಚನ್ನಂಗಿ ಮುಂತಾದವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮರಗಳು ಅಗಸೆ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಮಲಿನ್. ದನ, ಆಡು, ಕುರಿ, ಕುದುರೆ, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಲೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ಹಸು ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಲ್‌ಸ್ಟಾಟ್ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳಿಂದ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ii ಇತಿಹಾಸ : ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ತೇಲ್ಸನ (ಪ್ರಶ.ಪೂ.ಸು. 640–546) ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಭಿಜಾತ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಅಂಬರ್‌ನ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಿ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಪಿತಿಯಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜರ್ಮನಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಹೊರಜಗತ್ತಿಗೂ ನಡುವೆ ಪ್ರಶ.ಪೂ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಬಹುಶಃ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನರು ರೈನ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಲ್ಟ್ ಜನರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಆ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಈ ಆಕ್ರಮಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಶ.ಪೂ.58–51ರಲ್ಲಿ ತಡೆ ಬಿತ್ತು. ಜ್ಯೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್ ಆಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ರೈನ್ ನದಿಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದ. ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅವನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ. ಅವನು ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಅಗಸ್ಟಸನೂ ಮೊದಮೊದಲು ಸೀಸರನಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದನಾದರೂ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 12ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಲಮಗ ನೀರೋ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಡ್ರೂಸಸ್ ಎಂಬುವನು ಗಾಲರು ಮತ್ತು ರೋಮನರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿದ್ದವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆ ಅಗಸ್ಟಸನಿಗೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ಡ್ರೂಸಸನೇ ತೀರಿಕೊಂಡ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 9). ಆದರೆ ಡ್ರೂಸಸ್ ಬಿಟ್ಟಲ್ಲಿಂದ ಅವನ ತಮ್ಮ–ಭಾವೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಟೈಬೀರಿಯಸ್–ಮರುವರ್ಷ ಮುಂದುವರಿದ. ಈ ನಡುವೆ ಮಾರೊಬಾಡ್ಯುಲಸ್ ಎಂಬವನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೋಯಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೊಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 7–4ರಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಹಲವು ಸಲ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋದರು. ಪ್ರಶ. 5ರಲ್ಲಿ ಟೈಬೀರಿಯಸ್ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಹೋಗಿದ್ದ. ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂಬುದನ್ನರಿತ ಆತ ರೈನ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ಅವನ ಸಂತತಿಯವರು ಅವನ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಫ್ಲೇವಿಯಸ್ ಸಂತತಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ತಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ರೋಮನ್ ನಾಗರಿಕತೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತು. ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ ಎಂಬ ರೋಮನ್ ಇತಿಹಾಸಕಾರ 98ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅವನು ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಬಣಗಳನ್ನೂ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬಣಗಳು ಕೂಡಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್, ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಮೊದಲಾದ ಗುಂಪುಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜಕೀಯ ವಲಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಪ್ರಶ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಗುಂಪುಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದುವು. ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ನರು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲೂ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು ಗಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೂ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದರು. ಅನಂತರದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ರೋಮನ್ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಮತ್ತೆ ಹಲವರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದರು.

5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಹೂಣರ ಗುಂಪುಗಳು ಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಹೂಣರ ನಾಯಕನಾದ ಆಟಿಲನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ 454ರ ವೇಳೆಗೆ ಹೂಣರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕುಂದಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಗಂಡಿಯನ್ ಗುಂಪುಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದುವು. ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಗಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಪೂರ್ವ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಾನ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಟಿನೋಪಲಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಹತೋಟಿಯಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಆಲಮನ್ನಿ ಗುಂಪುಗಳ ಜನರು ಷಾರ್ಲ್‌ಮೇನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದರು. ರೋಮನ್ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿಯೂ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಧಾನವೂ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು.

ರೋಮನ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ರೈನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆರೊವಿಂಜಿಯಸ್ ಸಂತತಿಯ ಆಡಳಿತ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ತ್ಯುರಿಂಜಿಯನರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯನರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಲಾವರು ಜರ್ಮನಿಯ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. 751ರ ವೇಳೆಗೆ ಮೆರೊವಿಂಜಿಯನ್ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಕ್ಯಾರೊಲಿಂಜಿಯನ್ ಸಂತತಿ ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ಯಾರೊಲಿಂಜಿಯನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಐರಿಷ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಪ್ರಚಾರಕರಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಸೇಂಟ್ ಬಾನಿಫೇಸನಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಇಗರ್ಜಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಷಾರ್ಲಮೇನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪ್ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ರೈನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ರಮಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನರು ಒಂದಾದರು, ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಕ್ರಮೇಣ ಇತರ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಡೇನಿಷ್, ಸ್ಲಾವ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಗುಂಪುಗಳ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಫ್ರ್ಯಾಂಕರೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡಲು ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ, ಫ್ರ್ಯಾಂಕರ ಆಡಳಿತ.

ಷಾರ್ಲಮೇನನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ 1ನೆಯ ಲೂಯಿ ಪಯಸ್ ಪ್ರಶ. 825ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಲೂಯಿ ದ ಜರ್ಮನ್ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಬವೇರಿಯದ ಆಡಳಿತದ ಹೊಣೆ ವಹಿಸಿದ. ಲೂಯಿ ಕ್ರಮೇಣ ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಡಳಿತ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಂತಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಜರ್ಮನಿಯು ಡ್ವ ಅಥವಾ ಮಂಡಲಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರತಿ ವಲಯದಲ್ಲೂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳ ಮುಖಂಡರು ನಿಯಮಿತರಾದರು. ಅವರು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಪೂರ್ವ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಕ್ಯಾರೊಲಿಂಜಿಯನರ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ ಲೂಯಿ ದಿ ಚೈಲ್ಡ್ 911ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನಿಗೆ ಗಂಡು ಸಂತಾನ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷರ ಡ್ಯೂಕನಾಗಿದ್ದ ಕಾನ್ರಾಡನನ್ನು ದೊರೆಯೆಂದು ಸ್ಯಾಕ್ಸನರೂ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರೂ ಚುನಾಯಿಸಿದರು. 1ನೆಯ ಕಾನ್ರಾಡನ ಅನಂತರ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯ ನಾಯಕನಾದ ಹೆನ್ರಿ ದೊರೆಯಾದ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನರ ಆಳ್ವಿಕೆ 1024ರವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ 1ನೆಯ ಆಟೋ ದೊರೆಯಾದ. ಇವನು ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, 962ರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಸಮ್ರಾಟ ಪದವಿ ಪಡೆದ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಸಂತತಿಯ ಅನಂತರ ಪ್ರಶ.1024ರಲ್ಲಿ ರೈನ್ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಿಷ್ ಮನೆತನದ 2ನೆಯ ಕಾನ್ರಾಡನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಸಂತತಿಯ ಮೂರನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಸಮ್ರಾಟನಾಗಿದ್ದಾಗ ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಅಧಿಕಾರದ ಪೈಪೋಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 4ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಟವಾಯಿತು. 4ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಜಮೀನ್ದಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರರಂತೆ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದರು. ಪೇಪಲ್ ಪ್ರತಿರೋಧ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನು ಸಾಕಷ್ಟು ವಯಸ್ಕನಾದ ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರದೇಶದ ನೋಬಲುಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದ.

ಷಾರ್ಲಮೇನ್ ಮಹಾಶಯ (742–814) ಒಂದು ಹಳೆಯ ತೈಲಚಿತ್ರ

1073ರ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ನೋಬಲುಗಳು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ಹೆನ್ರಿಯು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖಂಡರ ನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಲು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖನಾದ. 1075ರ ವೇಳೆಗೆ ಅದನ್ನಡಗಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೋಪ್ 7ನೆಯ ಗ್ರಿಗರಿಗೂ ಹೆನ್ರಿಗೂ ಹಗೆತನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಗ್ರಿಗರಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಹೆನ್ರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ನೋಬಲಿನ ಸಹಕಾರ ತಪ್ಪಿತು. ಹೆನ್ರಿಯ ಮೇಲೆ ಪೋಪ್ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಘೋಷಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ರೈನ್‌ಫೀಲ್ಡನ್ನಿನ ರೂಡಾಲ್ಫ್‌ನನ್ನು ರಾಜನೆಂಬುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದ. ಈ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ನೋಬಲ್‌ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಸುವಂತೆ ಹೆನ್ರಿ ಹಂಚಿಕೆ ಹೂಡಿದ. ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು ಪೋಪ್ ಇವರ ಹಿಂಬಾಲಕರ ಮಧ್ಯ ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಘರ್ಷಣೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ 1080ರಲ್ಲಿ ರೂಡಾಲ್ಫ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಜರ್ಮನರು ಈ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ಹೆನ್ರಿಯ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಹಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಮಂಡಲೇಶ್ವರರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತು ಪೋಪನ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾದರು. ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು ಪೋಪನ ಮಧ್ಯೆ ತಲೆದೋರಿದ್ದ ವೈಮನಸ್ಯ ಪರಸ್ಪರ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಿಂದ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ 5ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅನಂತರ ಪೋಪ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿವಾದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಹೆನ್ರಿಯ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಹೋಯೆನ್ ಷ್ಟೌಫಿನ್ ಮನೆತನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು.

4ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ (1050–1106)

ಎರಡನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಸಹೋದರಿಯಾಗಿದ್ದ ಆಗ್ನೆಸಳ ಮಗನೂ ಸ್ವೇಬಿಯದ ಡ್ಯೂಕನೂ ಆದ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಹೋಯೆನಾಷ್ಟೌಫಿನ್ ಸಂತತಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ರಾಜ. ಈ ಸಂತತಿ 1138ರಿಂದ 1254ರವರೆಗೆ ಆಳಿತು. ಈ ಸಂತತಿಯ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಬಾರ್ಬರಾಸ ಮುಖ್ಯ. ಇವನು 1152ರಿಂದ 1190ರವರೆಗೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ. 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಗಡಿಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಬರಾಸ ದೊರೆಗಳೂ ಡ್ಯೂಕರೂ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಹೋಯೆನ್‌ಷ್ಟೌಫಿನ್ ಸಂತತಿಯ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಆಡಳಿತ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡಿತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಾನ್ರಾಡ್ ಈ ಸಂತತಿಯ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ. 1250ರ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಡಳಿತ ವಲಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಕಾನ್ರಾಡನ ಮರಣಾನಂತರ 1273ರವರೆಗೂ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನ್ಸಿಯಾಟಿಕ್ ಮತ್ತು ರೆನಿಷ್ ಲೀಗುಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಏಳು ಮಂದಿ ಚುನಾಯಕರು ಕೂಡಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ಪೋಪ್ 10ನೆಯ ಗ್ರಿಗರಿ 1273ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಪೋಪನ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಚುನಾಯಕರು ಹ್ಯಾಬ್ಸ್ ಬರ್ಗಿನ ಕೌಂಟ್ ರೂಡಾಲ್ಫನನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು.

ಹ್ಯಾಬ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಸಂತತಿಯ ಅನೇಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಸಮರ್ಥರಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಒಂದನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್ ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ. ಅವನು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೂ ಜಯಗಳಿಸಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡ. ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮತ್ತು ರೂಡಾಲ್ಫರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಡ್ಯೂಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢನಾದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ರೂಡಾಲ್ಫನ ನೀತಿಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನೇಕರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ 1437ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ 2ನೆಯ ಆಲ್ಬರ್ಟನನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಚುನಾಯಕರು ಆರಿಸಿದರು. 1493ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. ಅವನ ಅಧಿಕಾರ ಹಿಂದಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು. ಮಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ದಕ್ಷನೂ ಆಡಳಿತಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದುವು. ಆಧುನಿಕ ಜರ್ಮನಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ನಡೆದ ಗಡಿ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ

ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ವಿಜಯಿಯಾದ. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪ್ರಭುಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ವ್ಯವಸಾಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದುವು. ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಕೇಂದ್ರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಚಲಾಯಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹತ್ತು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮಧ್ಯಯುಗ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಯುಗವನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಎಂಬಂತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. 1519ರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ.

ಐದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಪವಿತ್ರ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮತ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಚುನಾಯಕರು ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರನ ಪರವಾಗಿದ್ದರು. 1520ರ ವೇಳೆಗೆ ಪೋಪ್ 10ನೆಯ ಲಿಯೋ ಲೂಥರನ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದ ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಆದೇಶ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿ ಅವನು ಪೋಪನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ಪೇನ್, ನೇಪಲ್ಸ್, ಸಿಸಿಲಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ಡಿನಿಯದ ರಾಜನೂ ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಭುವೂ ಬರ್ಗಂಡಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಹಾಲೆಂಡುಗಳ ಕೌಂಟನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಅವನ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಜೆಗಳು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥದ ಒಲವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಇಟಲಿಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪೋಪನ ವಿರೋಧ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಸಿದ್ಧನಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ 1521ರಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಒಡಕನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ವಾರ್ಮ್ಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡರ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಿದ. ಚುನಾಯಕರೂ ಬಹುಮಂದಿ ಜರ್ಮನ್ ಮುಖಂಡರೂ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ನೀತಿಯನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪಂಥವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರರೂಪ ತಾಳಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಚರ್ಚಿನವರು ಪೋಪನ ಹಾಗೂ ರೋಮಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯ ಚುನಾಯಕ ಲೂಥರನಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯೊದಗಿಸಿದ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವಿವಾದವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಅವನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕಾಯಿತು.

1574ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರು ಬಂಡೆದ್ದರು. ಈ ಬಂಡಾಯ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜರು ಕ್ರೂರ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಡಗಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರನ್ನು ದಮನ ಮಾಡುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. 1546ರಿಂದ 1555ರವರೆಗೆ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ಮೇಲಿನ ಹಗೆತನವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದಮನ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ 1555ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜರ ಮತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅವನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಬಹುದೆಂದೂ ವಿರೋಧಿಸಿದವರನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊರದೂಡಬಹುದೆಂದೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಪಂಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತು.

5ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ (ಆಳ್ವಿಕೆ 1519–1556)

ಐದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ಮರಣಾನಂತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಾಮ್ರಾಟರಾದ 1ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಮಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಸಂಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮತನೀತಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಎರಡನೆಯ ರೂಡಾಲ್ಫ್ (1576–1612) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ಪಂಥದ ಪರವಾಗಿದ್ದ. ರೂಡಾಲ್ಫ್‌ನ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ದಮನ ನೀತಿಯಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿ ಇವಾಂಜಲಿಕಲ್ ಯೂನಿಯನ್ ಎಂಬ ಒಕ್ಕೂಟ ರಚಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬವೇರಿಯದ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೋಲಿ ಲೀಗ್ ಎಂಬ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು 1609ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಬಾರ್ಬರೋಸ (1123–1190)

ಈ ಎರಡು ಬಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸೆಣಸಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲು ಬಹುಕಾಲ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಘಟನೆಯಿಂದಾಗಿ ಎರಡು ಬಣಗಳೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದುವು. 1618ರಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸುಗಳು ಯುರೋಪು ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಂಡಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನುಗಳ ಸೈನ್ಯಗಳಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸೈನ್ಯ ಪರಾಭವಗೊಂಡಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡಿನ ಮರಣಾನಂತರ 1637ರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಪರಾಭವದ ಮೇಲೆ ಪರಾಭವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ. 3ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಕೊನೆಗೆ 1648ರಲ್ಲಿ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಡಬೇಕಾಯಿತು. ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ ಕೌಲಿನಿಂದ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪ್ರಭಾವ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ರಾಜರನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಚ್ಚಾಟ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಯುದ್ಧಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶೇಷ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಯಿತು. ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ ಕೌಲಿನ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಯಿತು. ಬವೇರಿಯದ ಡ್ಯೂಕನನ್ನು ಚುನಾಯಕ ಪದವಿಗೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಗಡಿಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಪ್ರಷ್ಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು.

1640ರಿಂದ 1688ರವರೆಗೆ ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಚುನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮ್, ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಷ್ಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ. ಅದುವರೆಗೂ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಲಯಗಳಾಗಿದ್ದ ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್, ಕ್ಲೆವ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಷ್ಯಗಳನ್ನು ಅವನು ಐಕ್ಯಗೊಳಿಸಿ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಚುನಾಯಕ 3ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕನ (1688–1713) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಪಡೆಯಿತು. ಅವನ ಮಗನೂ ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜನೂ ಆದ 1ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಯನ್ನೂ

ಮತ್ತಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿ ಪ್ರಷ್ಯವನ್ನು ಸಂಘಟಿತ ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ. ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜನಾಗಿ 1740 ರಿಂದ 1786ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಇವನು ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಮಹಾಶಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಷ್ಯದ ಫ್ರೆಡರಿಕನೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮರಿಯ ತೆರೇಸಳೂ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮರ್ಥರು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಹಗೆತನ. ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರ ಹಕ್ಕನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಸೈಲೇಷಿಯ ತನಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ ಸೈಲೇಷಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಬವೇರಿಯಗಳು ಒಂದು ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಹಾಲೆಂಡುಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ನಿಂತು ಹೋರಾಡಿದವು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಸೋಲಿಸಿದ. ಮರಿಯ ತೆರೇಸ ಸೈಲೇಷಿಯವನ್ನು ಫ್ರೆಡರಿಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮರಿಯ ತೆರೇಸ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಕ್ಕುದಾರಳೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಅನಂತರವೂ ಪ್ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳ ಹಗೆತನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ (1756–63) ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ರಷ್ಯ, ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ, ಸ್ವೀಡನ್ ಮತ್ತು ಪೋಲಂಡುಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಮುಂದಾದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮಾತ್ರ ಫ್ರೆಡರಿಕನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದರೂ ಅವನು ಸ್ಥೈರ್ಯಗೆಡದೆ ಛಲದಿಂದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಅವನು ಕಷ್ಟದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಷ್ಯದ ಪ್ರಬಲ ವೈರಿ ರಷ್ಯದ ಸ್ಸಾರಿನ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಪೀಟರ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ (1762). ರಷ್ಯದ ವಿರೋಧ ನಿಂತಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದ. 1763ರ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕೌಲಿನಿಂದ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮುಖಭಂಗವಾಯಿತು. ಪ್ರಷ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಜೊತೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು.

ಮರಿಯ ತೆರೇಸಳ ಮರಣಾನಂತರ 1780ರಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಜೋಸೆಫ್ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಾಮ್ರಾಟನಾದ. ಅವನು ಅನೇಕ ಆಂತರಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಜರ್ಮನಿಯ ಹಲವು ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹವಣಿಸಿದ. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜರು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು 1785ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜರ ಲೀಗನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಪ್ರಷ್ಯ, ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ, ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಸ್ಯಾಕ್ಸ್–ವೈಮಾರ್, ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್, ಬಾಡೆನ್, ಹೆಸ್–ಕ್ಯಾಸಲ್, ಮೆಕ್ಲೆನ್‌ಬರ್ಗ್, ಮೈಂಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಲೀಗಿನ ಸದಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾದುವು. ಲೀಗಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹತೋಟಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಲೀಗು ಮುಂಬರಲಿದ್ದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಈ ಲೀಗಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕಾನೂನು, ಆರ್ಥಿಕನೀತಿ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾ ಬಲದ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ವೈಮಾರ್ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಸೂಚಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಸೂಚನೆ ಆಗ ಅನುಮೋದಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ರಾಜರ ಲೀಗ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯೇ ಫ್ರೆಡರಿಕನ ಕೊನೆಯ ಸಾಧನೆ. ಅವನು 1786ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ.

ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಪ್ರಷ್ಯದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಗತಿಗೆ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಜೌಗುಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ಸುಧಾರಿಸಿದ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸಿದ. ಮತವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾರನೀತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅನುರಾಗಿಯಾದ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಯುರೋಪಿನ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದ ವಾಲ್ಟೇರನನ್ನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ. ಫ್ರೆಡರಿಕನ ಸಾಹಸ, ದೂರದೃಷ್ಟಿ, ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪ್ರಭಾವ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಜರ್ಮನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಲೂತರನಂತೆ ಫ್ರೆಡರಿಕನೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿದ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಜೋಸೆಫ್ 1790ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅನಂತರ ಅವನ ಸಹೋದರನಾದ 2ನೆಯ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. ದೂರದೃಷ್ಟಿಯವನಾದ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜನೊಡನೆ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಅವನು ಜರ್ಮನರೊಡನೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಜರ್ಮನ್ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ರಾಜರಿಗೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಯುದ್ಧಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತೊಂದರೆಗೀಡಾದ ಅನೇಕ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಜೆಗಳು ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಜಪಕ್ಷದವರು. ಅವರು ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜರನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಪಕ್ಷದವರು ಜರ್ಮನ್ ರಾಜರ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣಾಕ್ರಮ

2ನೆಯ ಕೈಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಹಿಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಜನರಲ್ ಲೂಡೆನ್‌ಡಾರ್ಫರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸುತ್ತಿರುವುದು

ಕೈಗೊಂಡರು. 1791ರಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಲೂಯಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಕುಟುಂಬದವರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಅನಂತರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸಿತು. ಅದುವರೆಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರವಿರಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವತಃ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. 16ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ರಾಣಿ ಮೇರಿ ಆಂಟ್ವಾನೆಟಳೂ, ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡನ ರಾಣಿಯೂ ಸಹೋದರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ತನ್ನ ರಾಣಿಯ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ವಿರುದ್ಧ ಸೆಣಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನು ಅತಿಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಜರ ಸಹಾಯ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಷ್ಯದ 2ನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮನೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ 1792 ರಲ್ಲಿ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸನ್ನು ವಾಲ್ಮಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ರಷ್ಯ ಪೋಲಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನ್ ಗಡಿಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. 1793ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಫ್ರೆಂಚರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಆಲ್ಸೇಸ್ ಮತ್ತು ರೈನ್ ಕೆಳದಂಡೆಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಆದರೆ ರಷ್ಯದ ಧೋರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಮುನ್ನಡೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ 1793ರಲ್ಲಿ ಆದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಪೋಲಂಡಿನ ವಿಭಜನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಕರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮೈತ್ರಿ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಪರಸ್ಪರ ವೈಮನಸ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1795ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಗಡಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೆ ಒಡಂಬಟ್ಟು ಬಾಸಲ್ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಇಟಲಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ 1796ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವು ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ಯಾಂಪೋಫಾರ್ಮಿಡೋ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಲಾಂಬಾರ್ಡೀ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜರು ಕುಪಿತರಾದರು. ಕ್ಯಾಂಪೋಫಾರ್ಮಿಡೋ ಒಪ್ಪಂದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಈಜಿಪ್ಟ್ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದ. ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದುವು. 1799ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವು ಇಟಲಿಯ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ನೆಪೋಲಿಯನ್

ಹಿಂದಿರುಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಕಾನ್ಸಲ್ ಆಗಿ 1800ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ, ಇಟಲಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅವನು ಜರ್ಮನಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. 1802ರ ಆಸ್ಟರ್‌ಲಿಟ್ಸ್ ಕದನದ ಅನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪ್ರಭಾವ ಪತನಗೊಂಡಿತು. 1806ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾನ್‌ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ರೈನ್ ಎಂಬ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ. ಪ್ರಷ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಮನೂ ಜೇನ ಕದನದಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನಿಗೆ ಸೋತುಹೋದ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಪ್ರಷ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿ ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಜೆರೋಮನನ್ನು ಅದರ ರಾಜನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ನೆಪೋಲಿಯನನ ಪತನಾನಂತರ 1815ರ ವಿಯೆನ್ನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆಯ ಒಪ್ಪಂದದವರೆಗೂ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ವಿಯೆನ್ನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೆಟರ್ನಿಕನ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್ ಸಮಸ್ಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 39 ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. 39 ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನೂ, ಸಂವಿಧಾನವನ್ನೂ ರಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕತೆಗೆ ವಿಯೆನ್ನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೆಟರ್ನಿಕನ ಹವಣಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. 1830ರ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಜರ್ಮನ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಮನೋಭಾವ ತಳೆದಿದ್ದುವು. 1848ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ತೀವ್ರ ಚಳವಳಿ ಆಯಿತು. 1848 ರ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಮೆಟರ್ನಿಕನ ಪ್ರಭಾವ ಅಳಿಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಏಕೀಕರಣ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರ ದೊರಕಿತು. ಪ್ರಷ್ಯದ 4ನೆಯ ವಿಲಿಯಮ್ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಜರ್ಮನ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಸೇರಿದ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದು ಮುಖಂಡರು ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಫರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿದರು. ಆದರೆ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಸಭೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟ ರಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಈ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಆವರೆಗೂ ಇದ್ದ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಈ ಒಪ್ಪಂದ ಸುಂಕ ಒಕ್ಕೂಟ ಅಥವಾ ಜ಼ಾಲ್ವೇರೀನ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದ್ದು ಮುಖಂಡತ್ವ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯಿತು. 1861ರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ವಿಲಿಯಮ್ ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜನಾದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣ ಚಳವಳಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ವಿಲಿಯಮ್ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊಡರುಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಆಟೊ ಫಾನ್ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನನ್ನು ಅವನು ಸಚಿವಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಆ ಮೊದಲು ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜದೂತನಾಗಿದ್ದು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಅನುಭವಿಯೂ, ಮೇಧಾವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕೀಕರಣದ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಲು ಪಣತೊಟ್ಟ. ತನ್ನ ಚಾಣಾಕ್ಷ ನೀತಿಯಿಂದ ಅವನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕ್ಷೀಣಗೊಳಿಸಿ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದ. ಜರ್ಮನಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಶಾಸನಸಭೆಗಳ ಭಾಷಣ ಮತ್ತು ಬಹುಮತ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಬಗೆಹರಿಸ ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ. ಪ್ರಷ್ಯದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ. ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಎಚ್ಚರದ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿದ. ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕೀಕರಣ ಸಾಧಿಸಿದ. ಪ್ರಷ್ಯ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡುವ ಮೊದಲು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿ ಸಾಧಿಸಲು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡುವ ಮೊದಲು, ಆಂತರಿಕ ತೊಂದರೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ರಷ್ಯದ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಗಳಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ 1864ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಶ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನನ್ನೂ ಪ್ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆತನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಗೆತನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೊರಹಾಕಲು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. 1866ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸುಸಂಧಿಯೊದಗಿತ್ತು. ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವು. ಆ ಸಮಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಷ್ಯವು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿತು. ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕೇವಲ ಏಳು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಸೋತುಹೋಯಿತು. ಪ್ರಷ್ಯದ ಸೈನ್ಯಗಳು ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಸಾಕ್ಸನಿ, ಹೆಸ್, ಕ್ಯಾಸಲ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಮೇನ್ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬವೇರಿಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದುವು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಪ್ರಷ್ಯದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಬಂತು. ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಶ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಪ್ರಷ್ಯಾದ್ದಾಯಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯವು ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ನಿರ್ಗಮನ ಹೊಂದಿತು. 1867ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನ್ ಒಕ್ಕೂಟ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಬವೇರಿಯ, ಬಾಡೆನ್ ಮತ್ತು ವರ್ಟೆಂಬರ್ಗ್‌ಗಳು ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಪ್ರಷ್ಯ ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಫ್ರ್ಯಾಂಕೋ–ಪ್ರಷ್ಯನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ವಿಜಯದೊಡನೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕೀಕರಣ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. 1870ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರದ ಸಮಸ್ಯೆ ಫ್ರ್ಯಾಂಕೋ ಪ್ರಷ್ಯನ್ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ಸ್ಪೇನಿನ ರಾಜನಾಗಲು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಸಹಕರಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 3ನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನಿಗೆ ಕೋಪಬಂತು. 1870ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಪ್ರಷ್ಯಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿತು. ಪ್ರಷ್ಯದ ಸೇನೆಗಳು ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸನ್ನು ಮುತ್ತಿದುವು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರದ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ 1871ರ ಮೇ 10 ರಂದು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆಲ್ಸೇಸ್ ಮತ್ತು ಲೊರೇನ್‌ಗಳ ಬಹುಭಾಗ ವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಪ್ರಷ್ಯದ ವಿಲಿಯಮ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕೀಕರಣ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನ್ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯಾದ ರೈಕ್‌ಸ್ಟಾಕ್‌ಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್‌ನು ಜರ್ಮನ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಆಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿದ.

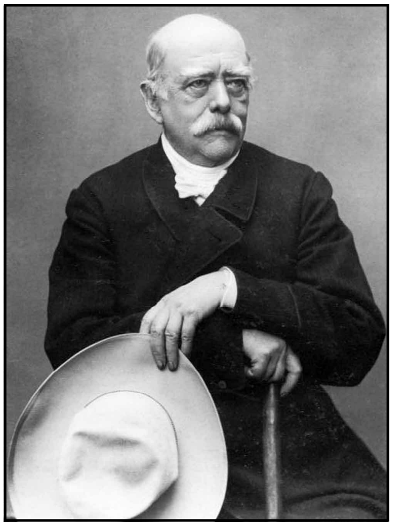

ಆಟೋ ಫಾನ್ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ (1815–1898) ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲ ಚಾನ್ಸಲರ್

ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ 1871ರಿಂದ 1890ರವರೆಗೆ ಈ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ. ಜರ್ಮನಿಯ ಆಂತರಿಕ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಧೋರಣೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಬಲವಾದ ಭೂ ಮತ್ತು ನೌಕಾಪಡೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದು ಈ ಎರಡೂ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ 1918ರವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1ನೆಯ ವಿಲಿಯಂ (1871–1888), ಮೂರನೆಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ (1888), 2ನೆಯ ವಿಲಿಯಂ (1888–1918)–ಇವರು ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

1870ರ ಅನಂತರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪೋಪನ ಅಧಿಕಾರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಚರ್ಚಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ರಾಜನದೇ ಪರಮಾಧಿಕಾರವೆಂದು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಘೋಷಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕೆಥೊಲಿಕರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. 1878ರ ಅನಂತರ ಪೋಪ್ ಗದ್ದುಗೆಗೆ ಬಂದ 13ನೆಯ ಲಿಯೋನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್‌ನು ಜರ್ಮನ್ ಕ್ಯಾತೊಲಿಕರಿಗೆ ಹಲವು ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ.

ಜರ್ಮನ್ ಏಕೀಕರಣದ ವೇಳೆಗೆ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿರೋಧಿಗಳೆಂದು ಬಗೆದು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಅವರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಆದರೂ ಅವರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಅದನ್ನು ದುರ್ಬಲ ಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. 1883ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಿಮೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವೇತನ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಈ ಕ್ರಮಗಳು ಇತರ

ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಗಳಾದುವು. ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಬಲಯುತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿತು.

ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ 1879ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳೊಡನೆ ರಕ್ಷಣಾ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಮುಂದುವರಿದುದರಿಂದ 1884ರ ಅನಂತರ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯತ್ನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ವಸಾಹತು ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದಲ್ಲೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಜರ್ಮನ್ ವಸಾಹತುಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದುವು. ಜರ್ಮನಿಯ ನೌಕಾಬಲ ಬೆಳೆಯಿತು. 1890ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೂ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನಿಗೂ ಹಲವು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳುಂಟಾಗಿ ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕ್ ರಾಜಿನಾಮೆ ನೀಡಿದ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಸಾಹತುಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯೂರೋಪು ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಆಗರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಗೆತನ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೈಸರ್ ವಿಲಿಯಮನ ಉದ್ರೇಕಪೂರ್ಣ ಭಾಷಣಗಳೂ ನೌಕಾಬಲ ವಿಸ್ತರಣೆಯೂ ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೂ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಸವಾಲಾದುವು. ಬ್ರಿಟನ್ 1904ರ ಅನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ವಸಾಹತುಗಳಿಗಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಜರ್ಮನಿಗೂ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಯಿತು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

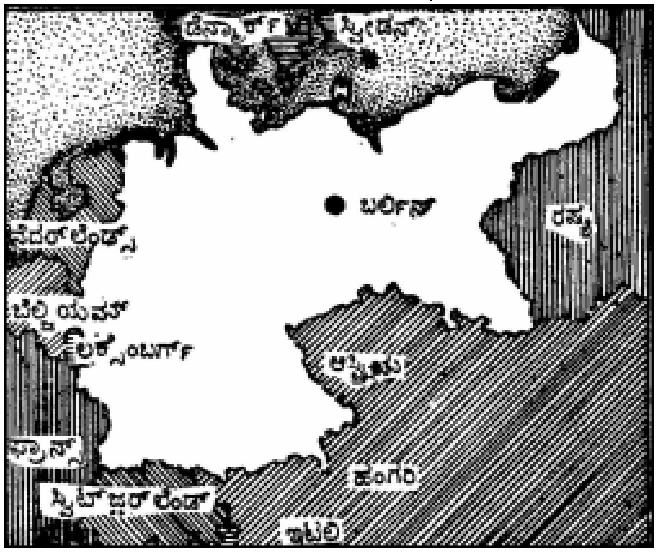

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜರ್ಮನಿ (1871–1914)

ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮುಂಬರಲಿದ್ದ ಯುದ್ಧದ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ದಟ್ಟೈಸಿದುವು. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಗಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪೈಪೋಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಗಳ ಮುಖಂಡರೂ ವಿಲ್ಹೆಲ್ಮ್ ಕೈಸರನೂ ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿರೋಧಿ ಬಣಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. 1914ರ ಜೂನ್ 28ರಂದು ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ರಾಜಕುಮಾರ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಸರ್ಬಿಯದ ಸರಾಜೆವೊ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ–ಹಂಗರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸರ್ಬಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೊಲೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಹಾರದ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿತು. ರಷ್ಯದ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಸರ್ಬಿಯ ಎರಡನ್ನು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅನುಮೋದಿಸಿತು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದೆ ಸರ್ಬಿಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿತು. ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳು ಸರ್ಬಿಯದ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಜರ್ಮನಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ವಹಿಸಿದುವು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಕ್ರಮೇಣ ಇಟಲಿ, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಗ್ರೀಸ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಚೀನ, ಬ್ರಜಿಲ್ ಕೊನೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಮೊದಲಾದ 23 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜರ್ಮನಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಿತ್ರಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಪಂಚದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಭೂ ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದವು.

ದೀರ್ಘಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಜರ್ಮನಿ ಅನೇಕ ಆಂತರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1918ರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು ನಡೆದುವು. 1917ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಂಭವಿಸಿ ರಷ್ಯನರು ಜರ್ಮನಿಯೊಡನೆ ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಬಲ್ಗೇರಿಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರಿಯಗಳು ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದುವು. ತುರ್ಕಿ ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಶೆ ಮೂಡಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಸೈನಿಕವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಒಳಾಡಳಿತ ಕುಸಿದುವು. ನವೆಂಬರ್ 4ರಂದು ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆಯ ನೌಕಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸಂಪು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1918ರ ನವೆಂಬರ್ 5ರಂದು ಚಾನ್ಸಲರ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಯುದ್ಧ ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿ ಸಹಿ ಹಾಕಿದ. ನವೆಂಬರ್ 9ರಂದು ಕೈಸರ್ ಸಿಂಹಾಸನತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ನೆದರಲೆಂಡಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದ. ಏಬರ್ಟ್ ಎಂಬ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿಯ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿತವಾಯಿತು.

1919ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ವೈಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದದ ಷರತ್ತುಗಳು ಬಹು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದುವು. ಜರ್ಮನಿ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ

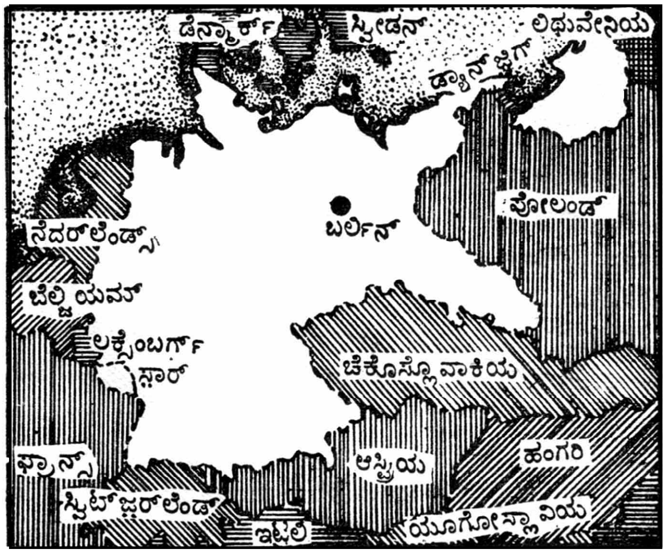

ಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವೆ ಜರ್ಮನಿ (1919–1937)

ಯುದ್ಧ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಅಪಾರ ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಗಳನ್ನೂ ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಷರತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿನಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರ 1920ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಷರತ್ತುಗಳು ಬಹಳ ಅಪಮಾನಕಾರಿಯೆಂದು ಕ್ಷಿಪ್ರಾಕ್ರಮಣವೊಂದು ನಡೆದು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಷರತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಿತಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜರ್ಮನಿ ಷರತ್ತುಗಳ ವಿನಾಯಿತಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿತು. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ಉರುಳುವುದೂ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುವು. ರಾಷ್ಟ್ರ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. 1923ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ರೂರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನರು ಜರ್ಮನಿಯೊಡನೆ ಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು 1924ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದುವು. 1924ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಡಾವೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಯಿತು. ರೂರ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರು ನಿರ್ಗಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಹಣಪಾವತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಾಯಿತು. 1925ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಏಬರ್ಟ್ ಮರಣ ಹೊಂದಿ, ಹಿಂಡನ್‌ಬರ್ಗ್ ನೂತನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಕ್ರಮೇಣ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟೂ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿದುವು. 1925ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಲುಕಾರ್ನೋ ಒಪ್ಪಂದ ಆಯಿತು. ರೈನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತೆರವು ಮಾಡಿದವು. 1926ರ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು

ರಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪರಸ್ಪರ ಮೈತ್ರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬರ್ಲಿನ್‍ನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಅದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಒಪ್ಪಂದಗಳಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತ ಬಂತು.

1927ರ ಜನವರಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ವಿಧಿಸಿದ್ದ ಸೈನಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣ ಆಯೋಗ ರದ್ದಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಲುಕಾರ್ನೋ ಒಪ್ಪಂದದ ಅನಂತರ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ಸಾಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಾಲದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದುವು. ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ನಿರುದ್ಯೋಗ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಜರ್ಮನಿ ಯುದ್ಧಪರಿಹಾರದ ಹಣವನ್ನು ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಲ್ಲಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅಪಾರ ನಷ್ಟಗಳಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

1924ರಿಂದ 1928ರವರೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಾದ ಸೆಂಟರ್, ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟ್ ಮತ್ತು ಪೀಪಲ್ಸ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚಿಸಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದುವು. 1928ರಲ್ಲಿ ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟ್ ಪಕ್ಷ ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಿ ಪೀಪಲ್ಸ್ ಪಕ್ಷದ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿತು. ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ನ್ಯಾಷನಲಿಸ್ಟ್ (ನಾಟ್ಸಿ) ಪಕ್ಷ ಅಲ್ಪ ಮತಗಳಿಸಿತ್ತು. ಜರ್ಮನಿ ಇನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪರಿಹಾರಧನ ಕುರಿತು 1930ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷ ವಿರೋಧಿಸಿ ಉಗ್ರ ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅದು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಮಾಲೀಕರೂ ಉಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಧನಸಹಾಯವನ್ನೊದಗಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಅಲುಗಲಿಲ್ಲ.

1930ರ ಜಗತ್ತಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಜರ್ಮನಿಯನ್ನೂ ಆವರಿಸಿತು. ವಿದೇಶೀ ಸಾಲಸೌಲಭ್ಯ ನಿಂತಿತು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳುಂಟಾದುವು. ಸರ್ಕಾರ ಅಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದು ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪಬಹುಮತ ಲಭಿಸಿತು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಹಿಂಬಾಲಕರ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಹಾಗೂ ಉಗ್ರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿತು. ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟ್ ಪಕ್ಷದ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿತ್ತು. ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1932ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಸಿ ಬಹುಮತದಿಂದ ರೈಕ್‍ಸ್ಟಾಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಪುನಃ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. 1933ರ ಜನವರಿ 30ರಂದು ಅಡಾಲ್ಫ್ ಹಿಟ್ಲರ್ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಆಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದ.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ನಾಟ್ಸಿ ಪಾರ್ಟಿಯ ಪ್ರಚಾರ ಬಿರುಸಾಯಿತು. ಯೆಹೂದಿಗಳು, ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರು, ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಆದ ಅನ್ಯಾಯಗಳು–ಇವು ನಾಟ್ಸಿಗಳ ಪ್ರಚಾರದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ತನ್ನ ಪಕ್ಷ ಬಹುಮತ ಗಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ರೈಕ್‍ಸ್ಟಾಗ್‍ಗೆ 1933ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ಹಿಟ್ಲರ್ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷ ರಭಸದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತ್ತು. ಫೆಬ್ರುವರಿ 27ರಂದು ರಾತ್ರಿ ರೈಕ್‍ಸ್ಟಾಗ್ ಕಟ್ಟಡ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಭಸ್ಮವಾಯಿತು. ಈ ಘಟನೆಗೆ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹಿಟ್ಲರ್ ವಾದಿಸಿ ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಹಿಟ್ಲರನ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಅಲ್ಪ ಬಹುಮತ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಇತರ ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟರ್ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ವಿಧೇಯಕಕ್ಕೆ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆದ. ರೈಕ್‍ಸ್ಟಾಕ್ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯದೆಯೇ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಹಲವು ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಇದರಿಂದ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವಂತಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ವಿರೋಧಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಅವನು ದಮನ ಮಾಡಿದ. ರಹಸ್ಯ ಪಡೆಗಳು ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ. ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷದ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ 1933ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. 1934ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಚಾನ್ಸಲರ್ ಪದವಿಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ.

ವೈಮಾರ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಹಿಟ್ಲರ್ ತಂದ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಂದ ಅದು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾನುವರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಗಬೆಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗೋರಿಂಗರನ್ನು ಅವನು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೇ ತುಂಬಿದ. 1933ರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ನಾಟ್ಸಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಹಿಟ್ಲರ್ ತನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯಾದ ಮೈನ್ ಕಾಂಫ್‍ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಗತವೈಭವವನ್ನೂ ಸಮಕಾಲೀನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ. ಜರ್ಮನರು ಆರ್ಯನ್

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ, 1945. ಬೂಕನ್‍ವಾಲ್ಡ್‍ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಬಲವಂತವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಯಿತು

ಕುಲದವರೆಂದೂ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದೂ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದ. ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಂದದ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗೊಳಿಸಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಜರ್ಮನರನ್ನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸಿದ. ರಕ್ಷಣಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದ. ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ. 1933ರ ಜುಲೈ 14ರಂದು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ, ನಾಟ್ಸಿ ಪಕ್ಷವೊಂದೇ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿದ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರೀಕರಣ ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಸೂಚಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದಿಂದ ಜರ್ಮನಿ ಹೊರಬಂತು. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಟ್ಸಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವನು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ. ನಾಟ್ಸಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದವರನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಿದ. ಯೆಹೂದಿಗಳು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ಅವರ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1938ರ ವೇಳೆಗೆ ಆರು ಲಕ್ಷ ಮಂದಿ ಯೆಹೂದಿಗಳು ಕೊಲೆಯಾದರು.

ಜರ್ಮನಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಾಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ, ಯುರೋಪಿನ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಡ್ಡಿ ಬರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಿ, ಹಿಟ್ಲರ್ ತನ್ನ ಆಕ್ರಮಣಶೀಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. 1935ರಲ್ಲಿ ಜನಮತ ಸಂಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಸ್ಕಾರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮುರಿದು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. 1935ರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೋ–ಜರ್ಮನ್ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನಿಯ ನೌಕಾಬಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಲೊಕಾರ್ನೊ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮುರಿದು ರೈನ್‍ಲ್ಯಾಂಡ್‍ನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 1936ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಮುಸೊಲಿನಿಯೂ ಹಿಟ್ಲರನೂ ಬರ್ಲಿನ್–ರೋಮ್ ಸಖ್ಯದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನೊಡನೆಯೂ ಮೈತ್ರಿಯ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಬಲ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಣೆಗೊಂಡಿತ್ತು. 1938ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಸೈನ್ಯ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಜರ್ಮನಿ–ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. 1938ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟು ಮಾಡಿ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯವನ್ನೂ ಅವನು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. 1938ರಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಲರನು ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪರಸ್ಪರ ರಕ್ಷಣಾ ಕೌಲನ್ನು ಮುರಿದು ಡ್ಯಾನ್ಸಿಗ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವಂತೆ ಪೋಲೆಂಡನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದ. ಪೋಲೆಂಡಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಹಾಯ ದೂರವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೋಲೆಂಡನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ರಮಣವೇನಾದರೂ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಪೋಲೆಂಡಿನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. 1938ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್

ಒಂದರಂದು ಜರ್ಮನ್ ಸೇನೆ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನಾರಂಭಿಸಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 3ರಂದು ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿದುವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. **(ನೋಡಿ- ಎರಡನೆಯ-ಮಹಾಯುದ್ಧ)**

1940ರ ಜುಲೈ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ಸೇನೆಗಳು ನಾರ್ವೆ, ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಲುಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್‌ಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಹಂಗರಿ, ರೂಮೇನಿಯ, ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯಗಳು ಜರ್ಮನಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಗಾದುವು. 1942ರ ವೇಳೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸು ಜರ್ಮನಿಯ ವಶವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಹೆಚ್ಚು ಅನಾಹುತಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಸೋವಿಯೆತ್

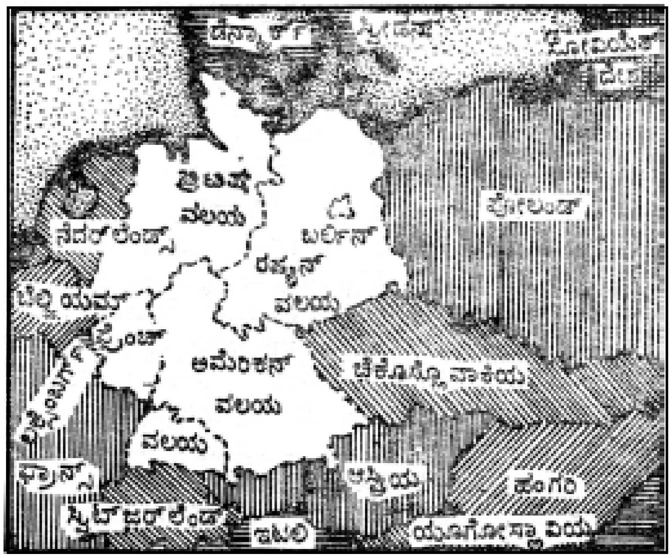

ಆಕ್ರಮಿತ ಜರ್ಮನಿ (1945–1949)

ದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. 1941ರ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಪರ್ಲ್ ಹಾರ್ಬರ್‌ನ್ನು ದಾಳಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕವೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಾಯಿತು. 1943ರವರೆಗೆ ಜರ್ಮನಿ ಜಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅನಂತರ ಕ್ರಮೇಣ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕಗಳು ಇಟಲಿಯ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದುವು. 1943ರಲ್ಲಿ ಮುಸೊಲೀನಿ ಪದಚ್ಯುತನಾಗಿ ಹತನಾದ. ರಷ್ಯದ ಆಕ್ರಮಣದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೇನೆಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಸೋವಿಯೆತ್

ಬರ್ಲಿನ್ ಗೋಡೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಪಡೆಗಳು ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಯುದ್ಧದ ದಿಕ್ಕನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿದವು. 1944ರ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯೆತ್ ಸೇನೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಗಳೂ ಆಕ್ರಮಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶದ ಕೆಂಪು ಸೇನೆ 1945ರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್‌ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಬರ್ಲಿನ್ ಪತನ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು. ಹಿಟ್ಲರನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನೇಕರೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಉಳಿದವರು ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರ ಸೇನೆಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಅನಂತರದ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮರಣದಂಡನೆಗೊಳಗಾದರು. 1945ರ ಮೇ 7 ರಂದು ಜರ್ಮನಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಅಮೆರಿಕ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಷರತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಶರಣಾಗತವಾಯಿತು.

ಜೂನ್ 5 ರಂದು ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ ನೇಮಿಸಿದ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಸೋವಿಯೆತ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಎರಡು ಪ್ರಬಲ ಬಣಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ್ದು. 1946ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯರು ಸಭೆ ಸೇರಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾಟ್ಸಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರದ್ದು ಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು

ಎಡ : ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಲಿಯನ್ I (1459–1519)
ಬಲ : ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಮಹಾಶಯ II (1740–1786)

ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಣೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಆಡಳಿತವಲಯಗಳೂ ವಿಂಗಡಣೆಯಾದವು. ರೂರ್, ರೈನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಉತ್ತರಭಾಗ, ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯ, ಹ್ಯಾನೋವರ್, ಓಲ್ಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್, ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್ಸ್ಟೈನ್, ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್, ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್, ಹೆಲಿಗೋಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಿಸಿಯನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಲಯಕ್ಕೂ, ಬವೇರಿಯ, ವರ್ಟೆಂಬರ್ಗ್‌ನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು, ಬ್ರೆಮೇನ್, ವಾಲ್ಡಿಕ್, ಹೆಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಮೆರಿಕನ್ ವಲಯಕ್ಕೂ ರೈನ್‌ಲೆಂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಸಾರ್ ಕಣಿವೆ, ಬಾಡೆನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಫ್ರೆಂಚ್ ವಲಯಕ್ಕೂ ಮೆಕ್ಲನ್‌ಬರ್ಗ್, ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್, ಓಡರ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ, ಟ್ಯುರಿಂಜಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಗಳು ಸೋವಿಯೆತ್ ವಲಯಕ್ಕೂ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರ 5ನೆಯ ವಲಯವಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಯಿತು.

ಆದರೆ 1946ರ ವೇಳೆಗೆ ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯೆಂದೂ ಸೋವಿಯೆತ್ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಪೂರ್ವ–ಜರ್ಮನಿ ಎಂದೂ ಎರಡು ವಲಯಗಳಾಗಿ ಖಚಿತಗೊಂಡುವು. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆದ ಶೀತಲಯುದ್ಧ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಎರಡು ಬಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮುರಿದುಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಜರ್ಮನಿ ಎರಡು ಭಾಗವಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಸ್ಥಿರವಾದುವು. ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಆಡಳಿತ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಕಾನೂನುಗಳ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 1947ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆದ ಮಾತುಕತೆಗಳು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಮನಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಧಾನಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬರ್ಲಿನ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಬಾನ್ ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

1948ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಸಂವಿಧಾನ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕರೆ ನೀಡಿದುವು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1, 1948ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಬಾನ್ ಸಂವಿಧಾನ ಅನುಮೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1949ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಎರಡು ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಾಸಕಾಂಗ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಸೋವಿಯೆತ್ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲುಳಿದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಯೂನಿಟಿ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ 1949ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 7ರಂದು ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ಯುದ್ಧ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಹಣವನ್ನು ಸೋವಿಯೆತ್ ದೇಶ 1954ರಲ್ಲಿ ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು 1954ರ ಮಾರ್ಚ್ 25 ರಂದು ಅದು ಘೋಷಿಸಿತು.

(ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್)

iv ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ

ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಯುದ್ಧ ವಿಜೇತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಇತ್ಯಾದಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದವು. ಆಗಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಿ ಅನಂತರ ಏಕೀಕೃತ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತವನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

ಹ್ಯಾನ್-ಸ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬಯಲು ನಾಟಕ, ನ್ಯೂರೆನ್ ಬರ್ಗ್

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಸೇರಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಆಗಿದೆ. ಜರ್ಮನಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಇದರ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲ ನ್ಯಾಯ (ಬೇಸಿಕ್ ಲಾ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ. ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಖಾಯಂ ಸಂವಿಧಾನವೊಂದು ರಚಿತವಾಗುವವರೆಗೂ ಇದು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವೈಮಾರ್ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂಯುಕ್ತ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಪ್ರರೂಪಿ ಸಂವಿಧಾನ. ಕೇಂದ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತು.

ಬಾನ್ ಪುರಭವನದ ಎದುರಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವೂ ಅವಿರುದ್ಧವೂ ಆದಂಥ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧ ಸಂವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ (ಲೆಂಡರ್) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟು. ಗ್ರಾಮ, ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಗಳಿದ್ದವು. ಗಣತಂತ್ರಾತ್ಮಕ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಈ ಶಾಸನಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ನಿಯಮಗಳು ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾದಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರನಿಯಮವೇ ಗ್ರಾಹ್ಯವೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಜನತೆಗೆ ಇದೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗಣತಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭದ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಏಕತೆಗೆ ಭಂಗ ತರುವಂಥ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಅಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಪರಸ್ಪರ ಭದ್ರತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಯಾವುದೇ ಕೂಟವನ್ನಾದರೂ ಸೇರಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏಕತೆ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪರ್ಕಗಳು, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು-ಇವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 21 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಪೌರರಿಗೂ ಮತಾಧಿಕಾರವುಂಟು. 25 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಮೀರಿದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬಹುದು.

ಸಂವಿಧಾನ ಎಲ್ಲ ಪೌರರಿಗೂ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಸಿದೆ. ನ್ಯಾಯದತ್ತವಾದ ಹಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಯಾರೂ ಯಾರನ್ನೂ ವಂಚಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಫೆಡರಲ್ ಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್ ಕೋರ್ಟ್) ಮತ್ತು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಸಂಯುಕ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಸುಪ್ರೀಮ್ ಫೆಡರಲ್ ಕೋರ್ಟ್)-ಇವೇ ಪ್ರಧಾನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಸಂವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಏನಾದರೂ ಸಂದೇಹ ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ, ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಾದ ಉಂಟಾದಾಗ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಇತ್ಯರ್ಥದ ಹೊಣೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಸಂಯುಕ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಶಾಸಕಾಂಗ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ : 1 ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್ : ಇದು ಕೆಳಸದನ, ಇದಕ್ಕೆ ಸದಸ್ಯರನ್ನು (ಡೆಪ್ಯೂಟಿ) ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಮಾನ ನೇರ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯ ಮತದಾನದ ಮೂಲಕ ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಅವಧಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ. 2 ಬುಂಡೆಸ್ರಾಟ್ : ಇದು ಮೇಲಣ ಸದನ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಷತ್ತು. ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯದ ವಿಧಾನ, ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಸದನದ ಮೂಲಕ. ಇದು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅವರನ್ನು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ನೇಮಕ ಮಾಡುವ, ಪ್ರತ್ಯಾಹ್ವಾನಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂರು ಮತಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ ನಾಲ್ಕು ಮತಗಳನ್ನೂ ಅರವತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ ಐದು ಮತಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯ ಮತಗಳನ್ನೂ ಇಡಿಯಾಗಿಯೇ

ಚಲಾಯಿಸಬೇಕು. ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್‍ನ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸಂಸತ್ತುಗಳು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ (ಬುಂಡೆಸ್‍ಫರ್‍ಸಾಮ್ಲುಂಗ್) ಸಂಯುಕ್ತ ಸಭೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಐದು ವರ್ಷವಿತ್ತು.

ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್‍ನಿಂದ ಬಹುಮತದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಾನ್ಸಲರನ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ, ಬುಂಡೆಸ್ರಾಟ್‍ನಿಂದ ಅನುಮೋದಿತವಾದ ವಿಧೇಯಕಗಳು ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯದ ಅಧಿನಿಯಮಗಳೆನ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಬುಂಡೆಸ್ರಾಟ್‍ಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ವೀಟೋ ಅಧಿಕಾರ ವುಂಟು. ಮೂಲನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲು ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್ ಹಾಗೂ ಬುಂಡೆಸ್ರಾಟ್‍ನ 2/3ರಷ್ಟು ಬಹುಮತ ಅವಶ್ಯ. ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರ, ನಾಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ತೂಕ–ಅಳತೆ ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ; ಪೌರತ್ವ, ವಲಸೆ, ತೆರಿಗೆ, ಗಡಿರಕ್ಷಣೆ, ನೌಕಾವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರೈಲು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನಯಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ದೂರಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವ್ಯಾಪಾರಚಿಹ್ನೆ ಹಕ್ಕು, ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಹಕ್ಕು, ಪೋಲೀಸ್, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಪರಾಧ ಶೋಧನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ; ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವಣ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ಸಂಕಲನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟಣೆ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಬುಂಡೆಸ್ಟಾಕ್‍ಗೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಆಧುನಿಕ ಆಭರಣ, ಷ್ಮುಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಫಾರ್ಟ್ಸ್‌ಹೈಮ್

ಸೋಷಿಯಲ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಾರ್ಟಿ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಯೂನಿಯನ್, ಫ್ರೀ ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಾರ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ಯೂನಿಯನ್–ಇವು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು.

ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ : ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. 1949ರಲ್ಲಿ, ಜರ್ಮನಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ, ಸೋವಿಯೆತ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಸಂವಿಧಾನ ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಬರ್ಲಿನ್. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಸೋವಿಯೆತ್ ಮಾದರಿಯದು. ವಯಸ್ಸು 18 ತುಂಬಿದ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ಗೆ (ಜನಸಭೆ) ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಮತ ನೀಡುವ ಹಕ್ಕು ಇದ್ದಿತು. ಈ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಪ್ರಿಸಿಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಷ್ಟಾಟ್ಸ್‌ರಾಟ್‌ಗಳನ್ನೂ (ರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು) ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನೂ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದೂ ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್ ಆಗಿತ್ತು.

ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಪರಮೋಚ್ಚ ಅಂಗವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ 500 ಡೆಪ್ಯೂಟಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಹಾಗೂ ರಹಸ್ಯ ಮತದಾನದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ನಡೆಯುತಿತ್ತು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿವೇಶನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಈ ಸಭೆ ಪ್ರಿಸಿಡಿಯಮನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಷ್ಟಾಟ್ಸ್‌ರಾಟ್ ಎಂಬುದು ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ನ ಅಂಗ. ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ನ ಅಧಿವೇಶನ ಇಲ್ಲದಾಗ ಇದು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ನಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದ ವಿಧೇಯಕಗಳನ್ನು ಇದು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಕಾನೂನುಗಳು ಮತ್ತು ತೀರ್ಮಾನಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಕಲಾಪಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ನ ಪರವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಮಂತ್ರಿ ಪರಿಷತ್ತು ಫೋಕ್ಸ್‌ಕಾಮರ್‌ಗೆ ಹೊಣೆ. ಜಿಲ್ಲೆ, ನಗರ, ಪ್ರದೇಶ, ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಬರೋ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಸ್ಥಳೀಯ ವಿಚಾರಗಳ ಇತ್ಯರ್ಥ, ಯೋಜನೆ, ಆಯವ್ಯಯ–ಇವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚುನಾಯಿತ ಅಂಗಗಳು. ಈ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ಪರಿಷತ್ತುಗಳೂ ಸಮಿತಿಗಳೂ ಇದ್ದವು.

ಪಾದಚಾರಿಗಳ ಸೇತುವೆ, ಲೈಪ್ಜಿಗ್

ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಗೆ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಜನಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ ಅನುಭವಿಗಳೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿರಬೇಕು.

V ಆರ್ಥಿಕತೆ

ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯೆಂದು ಆಗ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕತೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಡೀ ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ಭೂ ಜಲ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯೂ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರವೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ವ್ಯವಸಾಯದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸುವಂತೆ ರೈತರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಅಷ್ಟು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ರೈ, ಓಟ್ಸ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನಡುವಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಸೆನಾರು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬೀಟ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಮರ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಿಸಿಲು ಇರುವ ರೈನ್ ಕಣಿವೆಯ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಮೋಸೆಲ್ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲೂ ದ್ರಾಕ್ಷಿತೋಟಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಆವೃತ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ನೆಲವುಂಟು. ಅದು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ. ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯ ಭಾಗದ ಜಮೀನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ವಿಭಾಗದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸೇ.33ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಗೋಧಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೀಟ್ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಖನಿಜ ದೊರೆತು ಅದೇ ಪ್ರಮುಖ ಲೋಹವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮ ಉತ್ಪಾದಕ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಪೊಟ್ಯಾಷ್, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಬೆಳ್ಳಿ, ಆ್ಯಂಟಿಮನಿ, ರಬ್ಬರ್, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಇದ್ದಿತು.

ಪ್ರಮುಖ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ತರ ರೈನ್–ವೆಸ್ಟ್‌ಫೇಲಿಯದ ಬಳಿ ಇವೆ. ರೂರ್ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉಕ್ಕು ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಸಾರ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಕೆಳ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆಲ್ಪೈನ್ ಪರ್ವತ ವಲಯದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ವೆಸ್ಟರ್‌ವಾಲ್ಡ್, ಕೆಳ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಹಾಗೂ ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಣಿಗಳುಂಟು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಲವಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ

ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲವಣ ಜಲದ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಎಮ್ಸ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಕೆಳ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಕ್ರೆಫೆಲ್ಡ್, ಮ್ಯೂನಿಕ್–ಗ್ಲಾಟ್‌ಬೆಕ್ ಮತ್ತು ವುಸರ್‌ಟಾಲ್ ಇವು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ರೂರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಡಾರ್ಟ್ ಮಂಟ್, ಎಸೆನ್

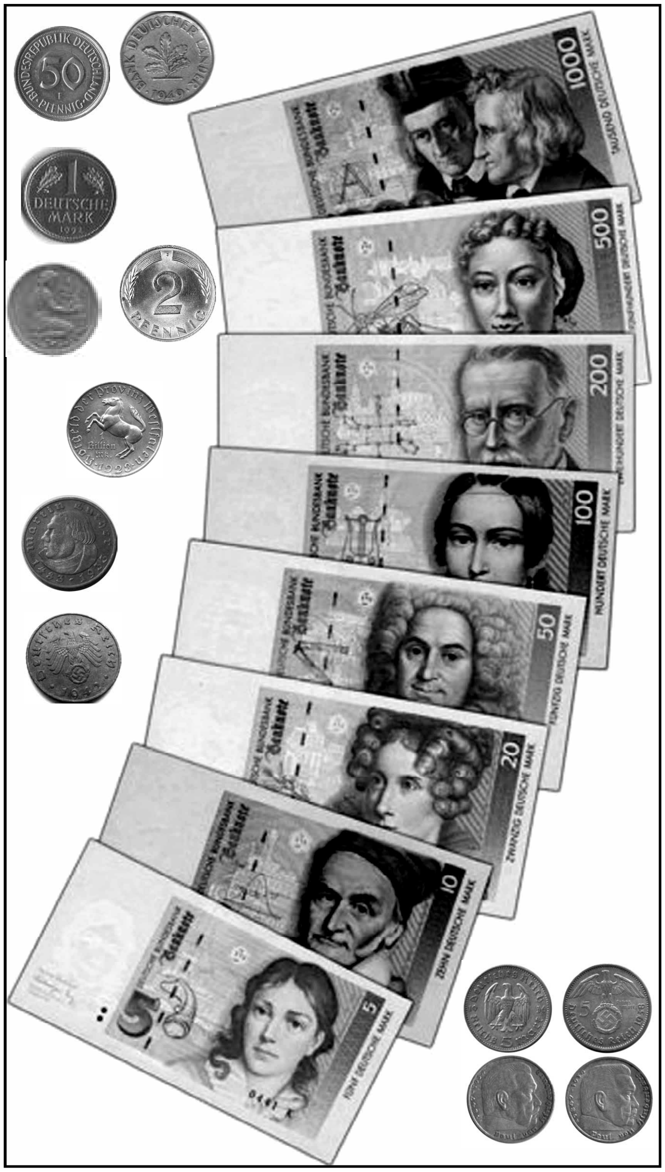

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನೋಟುಗಳು

ಮತ್ತು ಡ್ಯೂಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಹಾಂಬಾರ್ನ್ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉದ್ಯಮದ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ತುಂಬ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮ್ಯಾನ್‌ಹೈಮ್, ಆಫೆನ್‌ಬಾಕ್, ಡಾರ್ಮ್‌ಷ್ಟ್ಯಾಟ್ ಮತ್ತು ಲೂಡ್‌ವಿಗ್ಸ್ ಹ್ಯಾಫೆನ್ ನೇತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ವೆಟ್ಸ್‌ಲರ್. ಆಭರಣಗಳು, ಅಲಂಕರಣ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಆಟದ ಬೊಂಬೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಈ ನಾಡು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಮೋಟಾರು ಕಾರುಗಳು, ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು, ವ್ಯಾಗನ್ನುಗಳು, ಚರ್ಮದ ಹಾಗೂ ಮರದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಮುದ್ರಣಕಾಗದ, ತಂಬಾಕು ಹಾಗೂ ಬಿಯರ್–ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಮ್ಯೂನಿಕ್ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಸುಭದ್ರ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಾಗತಿಕ ಔದ್ಯಮಿಕ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮಗಳು ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ.

ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳು : ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಳನಾಡು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊರನಾಡುಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕೀಲ್ ಅಥವಾ ಕೈಸರ್

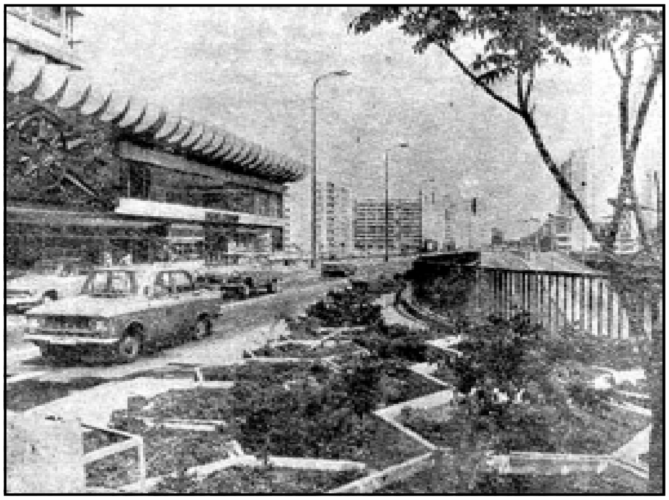
ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಬೈಮರ್ ಬೀದಿ, ಬರ್ಲಿನ್

ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ಕಾಲುವೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ರೈನ್, ವೇಸರ್, ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ಓಡರ್ ನದಿಗಳಿಗೆ ಮಿಟ್ಲ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಕಾಲುವೆಯೇ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ. ಡಾರ್ಟ್‌ಮಂಟ್–ಎಮ್ಸ್ ಕಾಲುವೆ ರೂರ್ ಉದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಲುಕ್ಸೆಂಬರ್ಗ್ ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಜಲಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಮೋಸಲ್ ಕಾಲುವೆ.

'ವಾಲ್‌ಪುರ್ಗಿಗಳ ರಾತ್ರಿ'–ಬಾಡ್ ಹಾರ್ಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನ ಒಂದು ಹಬ್ಬ

ಮೇನ್ ಮುಖಾಂತರ ರೈನ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲುವೆ ಈಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 7300 ಕಿಮೀ (2004) ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜಲಮಾರ್ಗವೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಸ್ತೆ ಹಾಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳೂ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ ಸು.230735 ಕಿಮೀ ಪ್ರಯಾಣಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಒಟ್ಟು 41315 ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 19857 ಕಿಮೀ ವಿದ್ಯುತ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ (2005) ಇವಲ್ಲದೆ ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದ ದೂರವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಇಂದು ಜರ್ಮನಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳು ನವೀನ ಬಂದರುಗಳು ಸುಮಾರು 332 ಹಡಗುಗಳು (2005) ಇವೆ. 34 ಹೆಲಿಪ್ಯಾಡ್‌ಗಳೂ (2004) 550 ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳೂ (2004) ಇವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣಗಳೆಂದರೆ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂನಿಕ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ : ಆವರ್ತ ಕೋಷ್ಟಕದ (ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಟೇಬಲ್) ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕನ್ನಿನ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಧಾತು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರತೀಕ ಉಜ. ಪರಮಾಣು ಸಂಖ್ಯೆ 32. ಪರಮಾಣು ತೂಕ 72.60. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿನ್ಯಾಸ 2, 8, 18,

4. ಆವರ್ತ ಕೋಷ್ಟಕದ ನಿರ್ಮಾತೃ ಮೆಂಡಲೀಫ್, ಸಿಲಿಕನ್ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಖಾಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಪರಮಾಣು ತೂಕದ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಧಾತು ಪತ್ತೆಯಾಗುವುದೆಂದು, 1871ರಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿದ್ದ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಧಾತುವಿನ ಪರಮಾಣು ತೂಕ ಸುಮಾರು ಇಷ್ಟೇ ಇರುವುದೆಂದೂ ಅದರ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಂತಿಂಥವೇ ಎಂದೂ ಊಹೆ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿ, ಆ ಧಾತುವನ್ನು ಏಕಸಿಲಿಕನ್ ಎಂದು ಕೂಡ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದ. 15 ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ (1886) ಅವನ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಜವಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಜರ್ಮನಿಯ ಕ್ಲೆಮೆನ್ಸ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ವಿಂಕ್ಲರ್ (1838–1904) ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಈ ಧಾತುವನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಪಿತೃಭೂಮಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ.

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಒಂದು. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ, ತೂಕದ ಪ್ರಕಾರ, ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಇದೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಗಣನೀಯ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಧಾತು ಕಂಡುಬರುವ ಖನಿಜಗಳೇ ಅಪರೂಪ. ಆರ್ಜಿರೊಡೈಟ್ ($4Ag_2S.GeS_2$) ಮತ್ತು ಜರ್ಮನೈಟ್ ($6CuS.GeS_2$) ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಜರ್ಮೇನಿಯಮನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬೂದಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಸತುವಿನ ಅದುರಿನಿಂದ ಸತುವನ್ನು ತೆಗೆದ ಬಳಿಕ ಉಳಿಯುವ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ. ಆಕರ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿನ ಜರ್ಮೇನಿಯಮನ್ನು ಆವಿಶೀಲವಾದ ಅದರ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಆಸವಿಸುವ ಮೂಲಕ ಇತರ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಡೈಆಕ್ಸೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನಿಂದ ಅಪಕರ್ಷಿಸಿ ಧಾತುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್, ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಹೊಳಪಿರುವ ಗಡುಸಾದ ಭಿದುರಲೋಹ. ಸಾಂದ್ರತೆ 5.46. ದ್ರವನ ಬಿಂದು 958.5° C. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜರ್ಮೇನಿಯಮಿನಲ್ಲಿ 74, 72 ಮತ್ತು 70 ತೂಕಗಳ ಐಸೊಟೋಪುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಇವು ಒಟ್ಟು ಶೇ.85 ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಶೇ.15 ಭಾಗ 73 ಮತ್ತು 76 ತೂಕಗಳ ಐಸೊಟೋಪುಗಳು. ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಾರರಿಕ್ತ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ಮಿನ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ಕರ್ಷಕ ಆಮ್ಲಗಳು, ಅಂದರೆ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಕಲಿ ಲೋಹಗಳ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕರಗುವುದು. ಸುಮಾರು 200° C. ಅಥವಾ 250° C. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕ್ಲೋರೀನಿನೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಗಂಧಕದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಆವರ್ತಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೆಳಗಿರುವ ತವರ ಮತ್ತು ಸೀಸಗಳಂತೆ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಕೂಡ ದ್ವಿವೇಲೆನ್ಸಿಯ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಾದರೂ ದ್ವಿವೇಲೆನ್ಸಿಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಸ್ಥಿರ. ಅವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಚತುರ್ವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಜರ್ಮನಸ್ ಆಕ್ಸೈಡು (Ge_O) ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಅದು ಉಭಯವರ್ತಿ (ಆಂಫೊಟೆರಿಕ್). ಹೈಡ್ರೊಹ್ಯಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಜರ್ಮನಸ್ ಹ್ಯಾಲೈಡುಗಳನ್ನು (GeX_2) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ (GeO_2) ಬಿಳಿಯ ಪುಡಿ. ಅದೂ ಉಭಯವರ್ತಿಯೇ ಆದರೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಆಮ್ಲೀಯ. ದೃಗ್‌ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ವಿಶೇಷ ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡ್ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಲಿಕನ್ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮೇನಿಯಮಿನ ಹೈಡ್ರೈಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಥೇನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ GeH_4 ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈಥೇನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೊಪೇನುಗಳಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ GeH_6 ಮತ್ತು Ge_3H_8 ಸಹ ಇವೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಜರ್ಮೇನಿಯಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಪಯೋಗಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅರ್ಧವಾಹಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು ತಿಳಿದು ಬಂದ ಬಳಿಕ ಈಗ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ವಾಹಕವೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವಾಹಕವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಗುಣಗಳಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅರ್ಧವಾಹಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಜರ್ಮೇನಿಯಮಿಗೆ ಈ ಗುಣವಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸ್ಥಳ ಆಕ್ರಮಿಸುವ ರೇಡಿಯೋ ಕವಾಟಗಳ ಬದಲು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಗಾತ್ರದ ಈ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರುಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ರೇಡಿಯೋ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಧವಾಹಕ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಹತ್ತು ಮಿಲಿಯನ್ ಜರ್ಮೇನಿಯಮ್ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಶುದ್ಧತೆಯ ಒಂದು ಪರಮಾಣು ಇದ್ದರೂ ಅದರ ವಾಹಕತೆ ಹೆಚ್ಚುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಜರ್ಮೇನಿಯಮನ್ನು ವಲಯ ದ್ರವನ ವಿಧಾನದಿಂದ (ಜೋನ್ ಮೆಲ್ಟಿಂಗ್) ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗ : ಈ ಜನಾಂಗದವರು ಇಂಡೊ-ಯುರೋಪಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು; ಇವರ ಭಾಷೆ ಸಹ ಇಂಡೊ-ಯುರೋಪಿಯನ್ ಗುಂಪಿನ ಭಾಷೆ. ಇವರನ್ನು ಟ್ಯೂಟಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗವೆಂದೂ ಕರೆವುದಿದೆ. ಇವರ ಉಗಮ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾದದ್ದು. ಕಂಚಿನ ಯುಗದ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 500–400) ಕೊನೆಯಿಂದ ಪ್ರಶ. ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ನಡೆದಿರುವ ಪುರಾವಸ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ಉತ್ತರ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಾಗಿ ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹಾರ್ಟ್ಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗದ ಬಣಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ವಾಂಡಲರು, ಗೆಪಿಡೆ, ಮತ್ತು ಗಾತ್ ಜನ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಕೊನೆಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ಓಡರ್ ಮತ್ತು ವಿಸ್ಚಲ ನದಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರ ಮತ್ತು ಪಸಾರ್ಜ್ (ಪಾಸ್ಲೆಕ್) ನದಿಯಾಚೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಬಣಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುವಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳತ್ತ ವಲಸೆಗಳು ಸಾಗಿದ್ದುವು. ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಜನ ಆಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಹುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಹೆಲ್ವೀಷೀ ಬಣದ ಜನ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೇನ್ ನದಿಯವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನ ರೋಮನರೊಡನೆ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿ ಸಮರಕ್ಕೆ ನಿಂತಿದ್ದು ಪ್ರಶ. ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಆಗ ಸಿಂಬ್ರಿ ಮತ್ತು ಟ್ಯೂಟಾನಿಕ್ ಜನ ದಕ್ಷಿಣ ಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಇಟಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದ ಕಾರಣ, ಪ್ರಶ.ಪೂ. 102 ಮತ್ತು 101ರಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ದಂಡನಾಯಕ ಮರೀಯಸ್ ಅವರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ. ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಜರನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜರ್ಮನರು ರೈನ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದವರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಗ್ರೀಕ್ ನಾವಿಕ ಪಿತಿಯಾಸನ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಉತ್ತರದ ಟ್ಯೂಟಾನಿಕ್ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನ ಮತ್ತು ಕೆಲ್ಟ್ ಜನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜನಾಂಗದವರೆಂಬುದು ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ರೋಮನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜನರೆಂದು ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಜ಼ರ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ರೈನ್ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದ ಜರ್ಮನರನ್ನು ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಿದವ ಸೀಜ಼ರ್. ಜರ್ಮನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆತ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿರುವ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 9ರಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ರೈನ್ ನದಿಯ ಬಳಿಯ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಗಡಿಯನ್ನು ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಅವರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನ ಪ್ರ.ಶ. 9ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಮಿನಿಯಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ. 17ರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 21) ಎಂಬಾತನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಕ್ರಮಣ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಟ್ಯೂಟೊಬರ್ಗ್ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅಟ್ಟಿದರು. ರೋಮನರ ಸೈನ್ಯ ರೈನ್ ನದಿಯ ಕಡೆ ಹಿಂದೆಗೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಬಗೆಗಿನ ಅಪಾರ ವಿವರಗಳು ರೋಮ್ ನಗರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುವು. ಕಾರ್ನೀಲಿಯಸ್ ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ. ಸು. 55–120) ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಶ. 98ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಮಾನವಕುಲಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಜರ್ಮನರ ಪ್ರಾಚೀನ ಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮನಸ್ ಎಂಬಾತ ಟುಯಿಸ್ಟೊ ಭೂದೇವತೆಯ ಮಗ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳ ವಂಶಜರೇ ಜರ್ಮನರು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಮನಸ್ ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣ ಪುರುಷ ಮನುವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳ ಸಂತತಿಯವರು ಇಂಗೆವೋನೆಸ್, ಹರ್ಮಿನೋನೆಸ್ ಮತ್ತು ಇಸ್ತವೋನೆಸ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಮಾನವಸಮೂಹಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡರು. ಇಂಗೆವೋನೆಸ್ ಬಣ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಜನರನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ ; ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನಿಯ ಜನ ಹರ್ಮಿನೋನೆಸ್ ಬಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು; ಇಸ್ತವೋನೆಸ್ ಬಣದವರು ರೈನ್ ನದಿಯ ಭಾಗದ ಜನ. ಈ ಮೂರು ಬಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಹಿರಿಯ ಪ್ಲಿನೀ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಫ್ರಾಂಕ್ ಜನಾಂಗದ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗದ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಏಕಾಯಿತು, ಯಾವ ಆಧಾರದ ಮೇಲಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ತನ್ನ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಈ ಚರಿತ್ರಕಾರ ವಿವಿಧ ವಂಶಾವಳಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮನಸ್ ಮೂಲಪುರುಷನಿಗೆ ಅನೇಕ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಅವರು ಸುಯಿಬಿ, ವಾಂಡಲರು ಮತ್ತು ಇತರ ಬಣಗಳ ಜನ ಪೂರ್ವಜರಾಗಿದ್ದರು. ಟ್ಯಾಸಟಸ್‍ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಬಣಗಳ ಜನ ತಮಗಿದ್ದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆಂಬುದು ಆತ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕವನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನ ತಾವು ಜರ್ಮನಿ ಜನ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ರೈನ್ ನದಿಯಾಚೆ ಇದ್ದ ಮುಕ್ತ ಜರ್ಮನರಿಗೆ ಪ್ರ.ಶ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸಮೂಹಸೂಚಕವಾದ ಯಾವ ಹೆಸರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲತಃ ಜರ್ಮನಿ ಎಂಬ ಪದ ಒಂದೇ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು; ಅವರಿಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತುಂಗ್ರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು–ಎಂದು ಆತ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಯಾವುದೋ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ತುಂಗ್ರಿ ಜನ ತಮ್ಮ ಉಗಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ರೈನ್ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮೆನ್ಸ್ ಕಣಿವೆಗೆ ಬಂದರು; ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಲ್ ಜನರನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಜರ್ಮನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು; ಆ ಹೆಸರು ಅವರ ದೇಶದವರಿಗೆಲ್ಲ ಅನ್ವಯವಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜರ್ಮನಿ ಎಂದರೇನು, ಅದು ಯಾವ ಭಾಷೆಯ ಪದ ಎಂಬುದು ಈವರೆಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ.

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗದ ಹಂಚಿಕೆ : ಟ್ಯಾಸಟಸ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಜನ ಈ ರೀತಿ ಬಣಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದರು: ಅವರಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟಿ ಬಣದವರು ಈಗಿನ ಹೆಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಫ್ರಿಸಿ ಬಣದವರು ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಚೌಸಿ ಜನ ವೇಸರ್ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೆರುಸಿ ಬಣದ ಜನರಿದ್ದರು. ಸುಯಿಬಿ ಬಣದವರು ಮೆಕ್ಲೆನ್ ಬರ್ಗ್, ಬ್ರ್ಯಾಂಡೆನ್‍ಬರ್ಗ್, ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಮತ್ತು ತ್ಯುರಿಂಜಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಜನ. ಹಾವೆಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರೀ ನದಿಗಳ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸೆಂನೋನ್ ಜನ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಂಗಬಾರ್ಡಿ ಬಣದ ಜನ ಸಹ ಸುಯಿಬಿ ಬಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ. ನೆರ್ತಸ್ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಏಳು ಬಣಗಳ ಪೈಕಿ ಆಂಗ್ಲಿ (ಆಂಗಲ್ಸ್) ಬಣ ಆಂಗ್ಲೆನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೆರ್‍ಮುಂಡುರಿ ಜನ ರೀಗೆನ್ಸ್ ಬರ್ಗ್ ಭಾಗದಿಂದ ತ್ಯುರಿಂಜಿಯದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹಿಂದೆ ಮೇನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಕೊಮನ್ನಿ ಬಣದ ಜನ ಪ್ರಶ.ಪೂ.ದ ಕೊನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಬೊಹೀಮಿಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊರೇವಿಯದ ಖ್ವಾದಿ ಜನರಿದ್ದರು. ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ಯಾಸ್ಟರ್ನೆ ಬಣದವರು ಸಹ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗದವರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು ; ಸ್ಯುಯೋನಿ ಮತ್ತು ಸಿಟೋನಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಬಣಗಳು ಸ್ವೀಡನ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಲ್ಲದ ಬಣಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರೂ ಆತ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಗಂಡಿ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ಪ್ರ.ಶ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಟ್ಯಾಸಟಸನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಮೂರು ಬಲಯುತವಾದ ಬಣಗಳು ರೈನ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಬಣಗಳ ಪೈಕಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಬಣದ ಜನ ರೈನ್ ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗದ ರೋಮನ್ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದರು ; ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 260ರಿಂದ ಮೇನ್ ಕಣಿವೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬರ್ಗಂಡಿ ಜನ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ; ಅಲಮನ್ನಿ ಬಣದವರು ಅಗ್ರಿ ಡೆಕುಮಾಟೆಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದರು. ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರದವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಜನ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಗಾತ್ ಜನ ಯುಕ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕ ರೂಮೇನಿಯ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಗೆಪಿಡೆ ಬಣದ ಜನ ಟ್ರಾನ್ಸಿಲ್‍ವೇನಿಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರ ಪಶ್ಚಿಮದ ನೆರೆಯವರು ವಾಂಡಲರು.

ಪ್ರ. ಶ. 500ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜರ್ಮನಿ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆಂಗ್ಲೆಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಜನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸ್ಯಾಕ್ಸನರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನರೆಂಬ ಜನ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದರು. ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಜನ ಈಶಾನ್ಯ ಗಾಲ್ ಭಾಗದ ಒಡೆಯ ರಾಗಿದ್ದರು. ಬರ್ಗಂಡಿ ಜನ ರೋನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರ ಪಶ್ಚಿಮದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸಿಗಾತ್ ಬಣದ ಜನರಿದ್ದರು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೋಗಾತರು ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಾಂಡಲರು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಗಾಲ್ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಸಿಗಾತರನ್ನು ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಜನ ಪ್ರ.ಶ. 507ರಲ್ಲಿ ಓಡಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ತರುವಾಯ ವಿಸಿಗಾತರು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ 711ರಲ್ಲಿ ಮಹಮದೀಯರಿಂದ ನಾಶಗೊಂಡರು. ಲಾಂಬಾರ್ಡಿ ಜನ 568ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ದೇಶವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರ ದೊರೆ ಷಾರ್ಲಮೇನ್‍ನಿಂದ ವಿನಾಶಗೊಂಡರು. ಗಾತ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಣಗಳು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಸ್ಲಾವ್ ಜನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೊಹೀಮಿಯ ಮತ್ತು ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿದ್ದರು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಜರ್ಮನರು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಸ್ಟಿರೀಯ ಮತ್ತು ಕರಿಂಥೀಯಗಳನ್ನು ಸ್ಲಾವರಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು.

ನಾಗರಿಕತೆ : ಜರ್ಮನಿ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಜ಼ರನ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಸಟಸ್ಸನ ದಾಖಲೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಸೀಜ಼ರ್ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಜರ್ಮನರು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯೇ ಅವರ ಕಸುಬು. ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಮಾಂಸ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಪ್ರಶ ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಖಾಸಗಿ ಆಸ್ತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಇಡೀ ಸಮುದಾಯದ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸೀಜ಼ರ್ ರೈನ್ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದುಹೋದ 100 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯದ ಭೂ ಹಿಡುವಳಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ರೈತರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇಡೀ ಬಣ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿತ್ತು ; ಅವರವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂಮಿ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ವಿಭಜನೆ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ವರ್ಷ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜರ್ಮನರು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರೋಮನರ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇಬುಕೃಷಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಹೇಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಸೀಜ಼ರನಾಗಲಿ ಟ್ಯಾಸಟಸ್ ಆಗಲಿ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೊಹುಸ್ಲನ್ ಬಳಿಯ ಕಂಚಿನ ಯುಗದ ಬಂಡೆಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತುಗಳು ಎಳೆಯುವ ನೇಗಿಲ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಜಾನುವಾರುಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಆಸ್ತಿ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನವು ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ರೋಮನರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ರಾಸುಗಳು ಮತ್ತು ಅಶ್ವಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯವು. ಸೀಜ಼ರನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಅಗತ್ಯ ಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸಮರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಲೋಹ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತರುವಾಯ ಕಂಚಿನ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕುಂಬಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರ.ಶ. ಸುಮಾರು 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂನ್ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ಲಿಖಿತಭಾಷೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ವರ್ಣಮಾಲೆ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದದ್ದು.

ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮರ ವ್ಯಾಪಾರ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಲಾಮರನ್ನು ಕೊಂಡು ರೋಮನರು ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಟಲಿಯವರು ಮತ್ತು ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಜನ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತ ಯೋಧರು ಉತ್ತಮ ಮದ್ಯ, ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗಸ್ಟಸ್ ಸಾಮ್ರಾಟನ ಕಾಲದಿಂದ ರೋಮ್ ನಗರದ ಸರಕುಗಳು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಆಗ ಜರ್ಮನಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರು ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಊಟದ ಪಾತ್ರೆ, ಹಾಗೂ ತಟ್ಟೆಗಳು, ರೋಮ್ ದೇಶದ ಆಯುಧಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಹು ಮೆಚ್ಚಿನವೆಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಂಬರ್ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಸೀಜ಼ರ್ ವರ್ಣಿಸುವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಣವೂ ಆಂತರಿಕ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ತಾನೇ ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬಣಗಳ ನಡುವಣ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಲು ಆಗ ಯಾವ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಲೀ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನಿಯಂತ್ರಣವಾಗಲೀ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಣಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಒಳಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಣಗಳು ನಾಯಕರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ; ಸಮಾನಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ತು. ಶಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ಬಣಗಳಿಗೆ ಅರಸನಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಟ್ಯಾಸಟಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಸೈನಿಕ ನಾಯಕತ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಬಣಕ್ಕೆ ನಾಯಕ ಆಗ ಚುನಾಯಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಯೋಧರೂ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ಅರ್ಹರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಅರಸುಕುಲಕ್ಕೆ ನಾಯಕನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿ 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೆರುಸಿ ಮತ್ತು ಬಟೇವಿಯ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆರೂಲಿ ಬಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಯಕತ್ವ ಆನುವಂಶಿಕವಲ್ಲ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಣದ ನಾಯಕನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗ ನಾಯಕನಾಗಿ ಬಂದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಲ್ಲ. ಬಣನಾಯಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸೈನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ; ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಣದ ಪ್ರಮುಖರು ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತು ಅವನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ನಾಯಕ ಮಂಡಿಸಿದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಯೋಧರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆ ನಿರಾಕರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ; ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಂತೆ ಯೋಧರನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಹ ಆತ ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸ್ವಂತ ಗುಣಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೀಜûರ್ ವರ್ಣಿಸುವ ಜರ್ಮನಿಯ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ನಾಯಕರು ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸೀಜûರನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಟ್ಯಾಸಟಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಣಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೇ ನಾಯಕನಿರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಣದ ಪ್ರಮುಖರ ಪರಿಷತ್ತು (ಪ್ರಿನ್ಸೆಪ್ಸ್) ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಯೋಧರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆ ಜನತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ವಿಷಯಗಳು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಯೋಧರಿಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಹಕ್ಕಿತ್ತು ; ಆದರೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದ ಯೋಧರಿಗೆ ಈ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಯೋಧರ ಸಭೆಯ ತೀರ್ಮಾನಗಳೇ ಅಂತಿಮ. ದ್ರೋಹ, ಹೇಡಿತನ, ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮೊದಲಾದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಈ ಸಭೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಟ್ಯಾಸಟಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಧರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆ ಬಣದ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಜನರ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೂ ತನ್ನ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು 100 ಮಂದಿ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದವರು ಅಪರಾಧದ ತೀವ್ರತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ದನಗಳನ್ನು ದಂಡವಾಗಿ ತೆರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಖೂನಿ, ಕಳ್ಳತನ ಮೊದಲಾದ ಅಪರಾಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪಕ್ಷಗಳೇ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಕ್ತಪಾತದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕುಲದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವಾದ ಮೇಲೂ ಇಂಥ ರಕ್ತಪಾತದ ಕುಲವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುವುದು ಜರ್ಮನಿ ಅರಸರಿಗೆ ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವೇನಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಸೀಜûರನ ಕಾಲದಿಂದ ಟ್ಯಾಸಟಸ್‌ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ಸಮಾಜ ಹೇಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ: ಸೀಜûರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಜರ್ಮನ್ ಜನ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಅನಾಗರಿಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ರೂಪರೇಷೆಗಳು ಆಗತಾನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಧಿಕಾರ ಅರಸನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಬೇಕೆಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಗಲಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಖಾಸಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪರಿವಾರ ಪದ್ಧತಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಸೀಜûರ್ ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಸಿ ಯೋಧ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸುವ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಒಪ್ಪಿದವರು ಅವನ ತಂಡವನ್ನು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾಳಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವಾರದ ಮುಖಂಡನ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯೋಧರು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರತಿಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಟ್ಯಾಸಟಸ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾರದ ನಾಯಕನ ಮತ್ತು ಅವನ ಯೋಧರ ಸಂಬಂಧ ಶಾಶ್ವತ ರೂಪದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಮುಖಂಡ ಯೋಧರನ್ನು ತನ್ನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಪೋಷಣೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದ; ಅವರಿಗೆ ಸಮರಾಯುಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಸೂರೆಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ ಯೋಧರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಡುವ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಖಾಸಗಿ ಭೂಮಾಲೀಕತ್ವವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಖಂಡ ಸತ್ತಮೇಲೆ ಬದುಕಿರುವುದು ಅಪಮಾನಕರವೆಂದು ಯೋಧರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.

ಟ್ಯಾಸಟಸನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿ ಹೋಗಿ ವಿವಿಧ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಪ್ರಶ. 100ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮರೊಬಾಡಸ್ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಜರ್ಮನಿ ಬಣನಾಯಕ ಮಾತ್ರವೇ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಡೆಸಿದ. ಈತ ಮಾರ್ಕಮನ್ನಿ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 98ರಲ್ಲಿ ಬೊಹೀಮಿಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತಂದು ನೆಲೆನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಈ ಜನಾಂಗದವರು ಅವರ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಮೇನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವನು ಎಲ್ಬ್ ಮತ್ತು ವಿಸ್ಚಲ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಜರ್ಮನರನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸೆಮ್ನೊನೆಸ್, ಲಾಂಬಾರ್ಡರು, ಮತ್ತು ಲುಗಿ ಬಣದ ಜನ ಸೇರಿದ್ದರು. ಚೆರುಸಿ ಬಣದವರು ಅರಸರ ಕೆಲವು ಪ್ರಜೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪ್ರ.ಶ. 17ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಳಿಸಿ ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿದರು.

ಟ್ಯಾಸಟಸ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಜರ್ಮನ್ ಬಣಗಳು ಪ್ರಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್, ಬರ್ಗಂಡಿ, ಆಲಮನಿ ಮೊದಲಾದ ಬಣಗಳನ್ನು. 3ನೆಯ ಹಾಗೂ ಅನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಣಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ಬಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಯೋಧರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಭೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. 300 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂತ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿರ್ಮೂಲನಗೊಂಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರ್ಮನರಿಕ್ ಎಂಬಾತ ಯುಕ್ರೇನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೋಗಾತ್ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮನ್ ಬಣನಾಯಕರು ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ನೆಲೆಸುವವರೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಟಲಿಯ ಆಸ್ಟ್ರೋಗಾತರ ನಾಯಕರು, ಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶಗಳ ವಿಸಿಗಾತರ ನಾಯಕರು, ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಂಡಲರ ನಾಯಕರು ಮೊದಲಾದವರೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದ ಜರ್ಮನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಅರಸರು.

ಯುದ್ಧಕಲೆ : ಸೀಜûರನ ದಂಡು ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ, ಲೋಹದ ಅಭಾವದಿಂದ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಉಪಕರಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಶ್ವಯೋಧರು ಮತ್ತು ಕಾಲಾಳುಗಳು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಚೂಪುಗೊಳಿಸಿದ ಇಲ್ಲವೆ ಲೋಹದ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಈಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಖಡ್ಗದಾರಿ ಯೋಧರು ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ. ಯೋಧರು ಧರಿಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕವಚ ಆಗಿನ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಮರದ ಗುರಾಣಿ ಮಾತ್ರ ಯೋಧನ ರಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು ; ಅದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಕಳ ಹೊದಿಸಿ ಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಯುಧಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನಿಕರು ಒಂದೇ ಏಟಿಗೆ ರೋಮನ್ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಆದಷ್ಟು ಜನರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದರು. ಮರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಮರಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆ ಜನ ಪಳಗಿದ್ದರು.

ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹ ಜರ್ಮನ್ ಯೋಧರ ಆಯುಧಗಳು ಉತ್ತಮಗೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಬಣದ ನಾಯಕರು ಮಾತ್ರ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಜರ್ಮನ್ ಯೋಧರಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕವಚ ಮತ್ತು ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಅಪರೂಪವಾದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಬೆಲಿಸಾರಿಯಸ್‌ನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಆಸ್ಟ್ರೋಗಾತರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳೇ ಇದ್ದರು : 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ವಾಂಡಲರ ದಂಡು ಸಹ ಅದೇ ರೀತಿ ಸಜ್ಜಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಟ್ಯಾಸಟಸ್‌ನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಶ್ವಸವಾರರಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಜನರ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಸವಾರರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾಲಾಳುಗಳು ಗಂಡುಗೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1ನೆಯ ಜಸ್ಟೀನಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಮರಾಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಜರ್ಮನಿಯ ಯಾವ ಬಣದ ಸೈನ್ಯವೂ ಯುಕ್ತ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುವ ಕಲೆ ಸಹ ತಿಳಿಯದು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಮೊದಲ ಆರು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಗರಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುವ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ. 250-251ರಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಪಾಪಲಸ್ ನಗರ ಜರ್ಮನರ ವಶವಾದುದು ಅಲ್ಲಿಯ ನಗರಪಾಲಕನ ಕೃತ್ರಿಮದಿಂದ.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾವಲಂಬನೆ : 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸಿಗಾತರು ಸೆರೆಹಿಡಿದ ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಭಾಗದ ಯುದ್ಧಖೈದಿಗಳಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ, ವಿಸಿಗಾತರು ಪ್ರಶ. 382-395ರಲ್ಲಿ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಮೀಷ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ

ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಪ್ರ.ಶ. 476ರಲ್ಲಿ ಪತನ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಮುಖ ಜರ್ಮನ್ ಬಣಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಜರ್ಮನ್ ಜನ ಒಂದು ಪೀಳಿಗೆಯೊಳಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರು. ವಾಂಡಲರು 409–429ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಬರ್ಗಂಡಿ ಬಣ 412–439ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೋಗತರು 456–472ರಲ್ಲಿ ಪನೋನೀಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ರೂಗಿ ಬಣದವರು 482ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಗ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಮತಪ್ರಚಾರಕರಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತೇ ಹೊರತು ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಮತಪ್ರಚಾರಕರಿಂದಲ್ಲ. ವಿಸಿಗಾತ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜರ್ಮನ್ ಬಣಗಳೂ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಏರಿಯನ್ ಪಂಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದುವು. ಕ್ಲೋವಿಸ್ ಅರಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು 496ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಿಗಿಸ್‌ಮಂಡ್ ಅರಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರ್ಗಂಡಿ ಜನ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಜರ್ಮನ್ ಬಣಗಳು ಯಾವುವೂ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಪಂಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಆರಿಡ್ ಪಂಥವನ್ನು ಜರ್ಮನರು ಏಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಏರಿಯನ್ ಪಂಥದ ಜರ್ಮನರು ರಚಿಸಿದ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಕಾಣದಂತಾಗಿವೆ. ಬಿಷಪ್ ಯುಲ್‌ಫಿಲಾಸ್ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಬೈಬಲ್‌ಗ್ರಂಥದ ಅವಶೇಷ ಭಾಗಗಳು, ಸೇಂಟ್ ಜಾನನ ಧರ್ಮಬೋಧೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಾತಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾಮಿಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನೊಬ್ಬ ಬರೆದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಅದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಚರ್ಚ್ ಕ್ಯಾಲೆಂಡರಿನ (ಪಂಚಾಗದ) ಚೂರುಪಾರುಗಳ ಹೊರತು ಮತ್ತಾವ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಜರ್ಮನರ ಮತಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥದ ಅಕ್ಷರಶಃ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನೀತಿಬೋಧೆಯತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ರೋಮ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯ ಹೊರಗಣ ಅನಾಗರಿಕ ಜರ್ಮನರು ತಮ್ಮ ನಡುವೆ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಟ್ಟರೂ ಏರಿಯನ್ ಪಂಥದ ಜರ್ಮನ್ ಅರಸರು ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಜನ ಮತ್ತು ಯಹೂದ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಉಳಿದ ಜರ್ಮನ್ ಜನಾಂಗಗಳಿವು : 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಜನ ; 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ಜನ; 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಜನ. ಐಸ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ. 1,000ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಪುರಾಣ : ಆ್ಯಂಗ್ಲೊ ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್, ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ಈ ಮೂರೂ ಜನಾಂಗಗಳ ಒಂದೇ ಮೂಲವುಳ್ಳಂತೆ ಕಾಣುವ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವೀರೋಚಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಪುರಾಣ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜರ್ಮನ್ ದೇವರುಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವರಚನಾಕ್ರಮಗಳು ಇಂಡೊ–ಯುರೋಪಿಯನ್ನರ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಹಾಗೂ ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಜರ್ಮನ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷಯ ಘಟನೆಗಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ಪುರಾತನ ಪದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ.

ವಿಶ್ವನಿಯಮ : ರೋಮ್ ಚರಿತ್ರೆಕಾರ ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಜರ್ಮನರು ಟುಯಿಸ್ಟೊ ಎಂಬ ಭೂದೇವತೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಕರೆಯುವ ಮನಸ್ ಈತನ ಮಗ. ನಾರ್ವೆಯ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶ್ವದ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಈಮಿರ್ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನ ಜನನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಬಗಲಿನಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಗನೂ ಒಬ್ಬ ಮಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಈತ ತನ್ನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಆರು ತಲೆಯುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಹಸು ಒಂದರಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಸಹೋದರರೊಂದಿಗೆ ಓಡನ್ ದೇವತೆ ಹುಟ್ಟಿಬರುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಮೂವರೂ ಈಮಿರ್ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ದೇಹದ ಮಾಂಸದಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೂಳೆಗಳಿಂದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ತಲೆಬುರುಡೆಯಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಅವನ ರಕ್ತದಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರಂತೆ. ಈಮಿರನ ರಕ್ತ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ನುಂಗಿ ಪ್ರಳಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲ ದೈತ್ಯರೂ ಮಡಿದು ಒಬ್ಬ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಂಡ ಎಂಬ ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ಪುರಾತನ ಕವನಕಥೆ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಪ್ರಳಯಕಥೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಓಡನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಹೋದರರು ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಬಂದ ಮರದ ಎರಡು ತುಂಡುಗಳಿಗೆ ಜೀವವಿತ್ತು ಮಾನವಕುಲದ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು.

ಮಾನವ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸರ್ಪ ತನ್ನ ಬಾಲವನ್ನು ತಾನೇ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿದೆ. ಈ ಸರ್ಪ ಆವರಿಸಿರುವ ಭಾಗವೇ ದೇವರಾಜ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನ ಮುಖಾಂತರ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ತಂಗುವ ನಗರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ದೈತ್ಯನಿವಾಸ ಇದೆಯೆಂದೂ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ದೈತ್ಯರು ಜಯದೇವತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸದಾ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಕಥೆ ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೇಡೀಸ್ ಪರ್ಸೆಫೋನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಫುಲ್ಡಾದ ರುಡಾಲ್ಫನ ಪ್ರಕಾರ (9ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ನರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವಾದ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಭರಿಸುವ, ವಿಶ್ವಸ್ತಂಭ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೊತ್ತಿದೆ. ಸ್ವರ್ಗ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಮರದ ಕೆಳಗಡೆಯೇ ಮಾನವರ ಹಣೆಬರಹ (ವಿಧಿ) ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮಹಾವೃಕ್ಷದಿಂದ ಜೀವಧಾರಕ ಜೇನುಮಂಜು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಆಡು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯಲು ಜೇನಿನಂಥ ಮಧುರ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಭೂತಸರ್ಪ (ಡ್ರ್ಯಾಗನ್) ಬಂದು ಮರದ ಬೇರನ್ನು ಕಚ್ಚಿಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ಮರದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಒಂದು ಹದ್ದಿಗೂ ಕೆಳಗಿರುವ ಭೂತಸರ್ಪಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಅಳಿಲು ಓಡಾಡುತ್ತ ಅವುಗಳ ದ್ವೇಷ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ನಾರ್ವೆಯ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ–ಇಡೀ ಜೀವಜಗತ್ತು ದೈತ್ಯ ಚಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಯುವುದು. ಒಬ್ಬ ಗಂಡಸು, ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಮರದ ಒಳಗೆ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಬದುಕಿ ಉಳಿದು ಮುಂದಿನ ಮಾನವಜನಾಂಗದ ಮೂಲವಾಗುವರು. ದೇವತೆಗಳ ಅಂತ್ಯದೊಡನೆ ಜಗತ್ತಿನ ಅಂತ್ಯವಾಗುವುದು. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ತೋಳ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನುಂಗುವುವು. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಮಾನವರನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸುವುವು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಉದುರಿ ಹೋಗುವುವು. ಭೂಮಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು. ಈ ಪ್ರಳಯದ ಅನಂತರ ಹೊಸಭೂಮಿ ಹುಟ್ಟುವುದು, ದೇವತೆಗಳು ಮರಳಿ ಬರುವರು. ಸುಖಸಂತೃಪ್ತಿ ನೆಲೆಸುವುದು. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಳಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಮರುಹುಟ್ಟಿನ ಕಲ್ಪನೆ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಡದ ಅನಾಗರಿಕ ಜರ್ಮನರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಕ್ರೈಸ್ತಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕತೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಕಾವ್ಯ ಮುಸ್‌ಪಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂತ ಏಲಿಯಾಸನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಕ್ರೈಸ್ತವಿರೋಧಿ ಕೊಂದಾಗ ಜಗತ್ತು ಸಿಡಿದು ಬೆಂಕಿಯ ಪಾಲಾಗುವುದು–ಎಂದಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳು : ಓಡಿನ್, ಟಿರ್, ಥೋರ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಿಗ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಗಳು. ಟ್ಯಾಸಿಟಸ್ ಇವರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮರ್ಕ್ಯುರಿ, ಮಾರ್ಸ್, ಹರ್‌ಕ್ಯುಲಿಸ್ ಮತ್ತು ವೀನಸ್ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಓಡಿನ್ ಪ್ರಮುಖ ದೈವ. ತನ್ನ ಒಂದೇ ಕಣ್ಣಿಂದ ಕುಳಿತಲ್ಲಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುವಾತ. ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿದೈವ. ಈತ ಮೃತರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವದಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದೇವನಾದ ಈತ ಕೋಪಗೊಂಡಾಗ ಮಾನವ ಉದ್ರಿಕ್ತನಾಗಿ ಕ್ರೂರನಾಗಿ, ವಚನತಪ್ಪಿ, ನೀತಿನಿಯಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಟಿರ್ ದೇವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಈತ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪಾಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಂತಿ ಸಂಧಾನಗಳ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯ ಗುರುತಾಗಿ ಈತನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಈಟಿ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳು ದುಷ್ಟತೋಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಒಂದು ಕೈಯನ್ನು ತೋಳದ ತೆರೆದ ಬಾಯಿಗೆ ತುರುಕಿದುದರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಒಂದೇ ಕೈಯಿದೆ.

ಥೋರ್ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ ರೈತರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ದೇವರು. ಹರ್‌ಕ್ಯುಲಿಸ್ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಇರುವ ಬಡಿಗೆಯಂಥ ಆಯುಧ ಈ ದೇವನ ಕೈಯಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಗಡ್ಡ ಕೆಂಪು. ಗುರುವಾರ ಈ ದೇವರ ವಾರ. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಈತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಂದ ಕಾಪಾಡಲು ಅವರೊಡನೆ ಕಾದಾಡುತ್ತಾನೆ. ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಈತ ಸೋತಂದು ವಿಶ್ವಪ್ರಳಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಫ್ರಿಗ ಓಡನ್ ದೇವನ ಹೆಂಡತಿ. ಆಸಿರ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಡರ್ ಮಕ್ಕಳು. ಈ ದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಗನ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗೆ ಈಕೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ವಾಗ್ದಾನ ಪಡೆದಳು. ಈ ದೇವತೆಯ ದಿನ ಶುಕ್ರವಾರ. ಈ ದಿನವನ್ನು ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಶುಭವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾನಿರ್ ಎಂಬುವವರು ದೇವತೆಗಳ ಎರಡನೇ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಸಮೃದ್ಧಿ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ನರತುಸ್ ದೇವರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ತೀರದ ಜನ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರೇಯ ಜಗತ್ತಿನ ದೇವ. ಅಂದರೆ ನಾವೆಯ ಒಂದು ಪದ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಈತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸುಖದಾಯಕ, ಶಾಂತಿದಾಯಕ.

ಓಡನ್–ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪ ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಹಂದಿ ಈತನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಣಿ. ಸೌಂದರ್ಯದೇವತೆ ಫ್ರಾಜ಼ ಇವನ ತಂಗಿ. ಈ ದೇವತೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಐಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕನ ಆಫ್ರೊಡೈಟಿಯಂತೆ ತೀರಿಹೋದ ತನ್ನ ಪತಿಗಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತುವಳು. ಇವಳ ಕಣ್ಣಹನಿಗಳೇ ಸ್ವರ್ಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾನಿರ್ ಮತ್ತು ಆಸಿರ್ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಶಾಂತಿ ಸಂಧಾನದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವರು. ಓಡಿನ್, ಟಿರ್, ಪೋರ್ ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂಜಾರಿ, ರಾಜ ಮತ್ತು ಯೋಧ ಇವರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತೆ ವ್ಯಾನಿರ್ ದೇವರುಗಳು ಸುಖ, ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವರು. ಇವರು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಮಾನವನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ವೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಯೌವನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಸೇಬನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಡುನ್ ದೇವತೆ, ಓಡನ್ ದೇವನ ಸಹೋದರ ಲೊಕಿ, ಇವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ವಿಶ್ವಸರ್ಪ, ಫೆನ್‌ರಿರ್ ತೋಳ ಮತ್ತು ಕೆಳಲೋಕದ ದೇವತೆ–ಇವೆಲ್ಲ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರದೆ ನಾರ್ವೆಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಐಡನ್–ಚಿರಯೌವನದ ಅಧಿದೇವತೆ

ವೀರೋಚಿತ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು : ಈ ಬಗೆಯ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಹಿಂದೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಇವು ಕಥೆ ಹೇಳುವ ವಿವಿಧ ಜನರ ಅಭಿರುಚಿ, ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯಂತೆ. 9 ಅಥವಾ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪುರಾಣ, ಕವಿತೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಐಸ್‌ಲಂಡ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ವೆಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಜನಪದಗಳಲ್ಲೂ ಉಳಿದು ಬೆಳೆದು ಬಂದವು.

ಪ್ರಮುಖ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ. ಆಸ್ಟ್ರೋಗಾತ್‌ನ ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್, ಹೂಣರ ಅಟಿಲ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತಿಯೋಡೋರಿಕ್. ಎರಡನೆಯದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಕತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿವಂತರು, ದೈತ್ಯಸಂಹಾರಕರು, ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಷ್ಟರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರು ಮೊದಲಾದವರ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದ ಕಥೆಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ವೀರರ ಕತೆಗಳು ಪ್ರ.ಶ. 4–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆದಂಥ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ವಲಸೆಯ ಕಾಲದ್ದು. ಜನರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಈ ಕಾಲದ ಘಟನೆಗಳು ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೀರರು ತಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಇತರ ವೀರರು ತಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಚಿತರಾದರು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಹರಡಿ ಬರೆಹ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುವವರೆಗೂ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾದ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಪ್ರಸರವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜನ ಹಾರ್ಪ್‌ವಾದ್ಯದೊಡನೆ ಇವನ್ನು ಹಾಡಿ ದೇಶ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಕವಿಗಳಿಗೆ, ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರಿಗೆ ರಾಜರೂ ಸಾಮಂತರೂ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ವಿದೇಶೀಯರು ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಯ್ದರು. ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳನ್ನು ಮೂಲವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ನಾರ್ವೆ, ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ದೇಶಗಳ ಕವಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡಿದರು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಐಸ್‌ಲಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಕಥೆಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಥೆ ಹೇಳುವವರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಉದಾ: ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಟಿಲನನ್ನು ಪರಾಕ್ರಮಿ ಮತ್ತು ದಯಾಪೂರ್ಣ ಆಡಳಿತಗಾರನನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬ ಧೂರ್ತ ಮತ್ತು ದಯಾಹೀನನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಪುರಾಣಕಥೆಯಾಗಿ ಪದ್ಯರೂಪ ತಳೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಘಟನೆಗಳು ಕೆಲವು ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಗಿಬಂದವು. ಕೆಲವೊಂದು ವಿಷಯಗಳು

ಬದಲಾಗದೆ ಉಳಿದರೂ ಗುಣ, ಉದ್ದೇಶ, ಸಂಭಾಷಣೆ ಮುಂತಾದವು ಕಥೆ ಹೇಳುವವನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋದವು. ಕತೆ ಹೇಳುವವರು ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಸಮಾಜದ ನ್ಯಾಯಪರತೆ, ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿರಿಮೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದರು.

ಬಾಲ್ಡರ್ ದೇವತೆ

ಇದರಿಂದ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಥನಕಲೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ವಿವಿಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದವು. ಉದಾ: 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್ ಹೂಣರಿಂದ ಸೋಲದೆ ತಾನೇ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಎಂದೂ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಸುನಿಲ್ಡಳ ಗಂಡ ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್‌ನನ್ನು ತೊರೆದುದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಈತ ಸುನಿಲ್ಡಳನ್ನು ಕಾಡು ಕುದುರೆಗಳ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತರಾದ ಸುನಿಲ್ಡಳ ಸಹೋದರರು ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್‌ನ ಮೇಲೆ ಕಾದಾಡಿ ಅವನನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಘಾಸಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಹೂಣರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿಬಂದದ್ದರಿಂದಲೂ ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್ ಸತ್ತನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾರ್ವೆಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರ್ಮನ್‌ರಿಕ್‌ನ ದುರಂತ ಜೀವನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಂತೆ ಬರ್ಗಂಡಿಯ ಗುಂಡಿಕೇರಿಯಸ್ 437ರಲ್ಲಿ ಹೂಣರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತ ಮಡಿದ. ಅಟಿಲ 453ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕುಡಿದು ಮೂಗಿನ ರಕ್ತಸ್ರಾವದಿಂದ ಸತ್ತ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಾವನ್ನೂ ವೀರೋಚಿತವಾಗಿ ದುರಂತವಾಗಿ ಎಡ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗುನ್ನರ್ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಟಿಲ ಕುಪಿತನಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಸರ್ಪಗಳ ಗುಂಡಿಗೆ ನೂಕಿ ಸಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಟಿಲನ ಹೆಂಡತಿ ಗುನ್ನರ್‌ನ ಸಹೋದರಿ ತನ್ನ ಸಹೋದರನ ಸಾವಿನ ಸೇಡಿಗಾಗಿ ಅಟಿಲನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನಿಗೇ ಉಣಬಡಿಸಿ, ಅಟಿಲ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಗುನ್ನರ್‌ನ ಸಹೋದರಿ ಗುಡ್ರನ್ ತಾಯಿಯಾಗಿ, ಸಹೋದರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ನಾನಾ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ರಕ್ತಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಮಿತಿಮೀರಿ ವರ್ತಿಸಿದರಿಂದಾದ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದುರಂತ ಫಲಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದು ಸಿಗದು ಎಂಬ ನೀತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇದೆ. *

ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು : ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರದ ಒಂದು ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೆಯಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಷೆಗಳು 2011ರ ಗಣತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೀಗಿವೆ: ಉತ್ತರ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಅಂದರೆ ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಕ್ (3,20,000), ನಾರ್ವೀಜಿಯನ್ (5 ಮಿಲಿಯನ್), ಡೇನಿಷ್ (5.6 ಮಿಲಿಯನ್ 1707) ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡಿಷ್ 8.5 ಮಿಲಿಯನ್ (2007), ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಅಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ (25 ಕೋಟಿ), ಫ್ರಿಸಿಯನ್ (ಉತ್ತರ ಹಾಲೆಂಡಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದೆ. 460,000), ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಕ್ (ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಡಚ್ ಎಂದೂ ಉತ್ತರ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನಲ್ಲಿ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. – 23 ಮಿಲಿಯನ್ (2006), ಆಫ್ರಿಕಾನ್ಸ್ (ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಕ್‌ನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ–7.1 ಮಿಲಿಯನ್ (2011), ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ (ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ–90 ಮಿಲಿಯನ್ (2010). ಮೂರನೆಯ ವಿಭಾಗವಾದ ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಇಂದು ಉಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಗಾತಿಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಈ ವಿಭಾಗವಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇತರ ಇಂಡೋಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರದ, ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ: (1) ಮೂಲಭಾಷೆಯ ಅಘೋಷ ಸ್ಪರ್ಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲುಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಮೂಲಭಾಷೆಯ ಪ್, ತ್, ಕ್, ಕ್ವ್ ಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನ ಫ್, ಥ್, ಹ್, ಹ್ವ್ ಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಪಿತಾ=ಫಾದರ್, ತ್ರಯಃ=ತ್ರೀ, ಶತ=ಹಂಡ್ರೆಡ್, ಕದ್ (ವೇದದಲ್ಲಿ) ವಾಟ್. (2) ಮೂಲಭಾಷೆಯಾದ ಇಂಡೋಯೂರೋಪಿಯನ್ನಿನ ಘೋಷಧ್ವನಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಘೋಷ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಲಿತುವೇನಿಯನ್ನಿನ ದುಬಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಬ್, ಸಂಸ್ಕೃತದ ದಶ, ಜನಃ ಜೀವಃಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದ್, ಗ್, ಗ್ವ್, ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್, ತ್, ಕ್, ಕ್ವ್ ಆಗಿವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಡೀಪ್, ಟೆನ್, ಕಿನ್, ಕ್ವಿಕ್ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. (3) ಮೂಲಭಾಷೆಯ ಘೋಷ ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳು ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಂಘರ್ಷಿ ಧ್ವನಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉದಾ : ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭರತಿ, ಧರ್ಷತಿ, ಹಂಸಃ, ಘರ್ಮಃ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬೇರ್, ಡೇರ್, ಗೂಸ್ ಮತ್ತು ವಾರ್ಮ್ ಎಂದಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವೇಳೆಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಬರೆಹಗಾರರ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪದಗಳು, ಹೆಸರುಗಳು, ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಅತಿ ಮೊದಲಿನ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ರೂಪವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರು ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ಕ್ಯಾಂಡಿನೇವಿಯ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರೈನ್ ನದಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಚುಲರವರೆಗಿನ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗಾತ್ ಜನ ವಲಸೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಪ್ರ.ಶ. 350ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಗಾತಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಅನುವಾದವೇ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ವಿಸ್ತೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಜನರ ಮಹಾವಲಸೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಆಂಗ್ಲ, ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಜೂಟ್ ಮೊದಲಾದವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶವನ್ನೂ ಫ್ರ್ಯಾಂಕರು ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸನ್ನೂ ಅಲೆಮಾನಿಯನ್ನರು, ಬವೇರಿಯನ್ನರು, ಲಾಂಗೋಬಾರ್ಡರು, ದಕ್ಷಿಣ ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯನ್ನೂ ಗಾತರು ಮತ್ತು ವಾಂಡಲರು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ಹಾಗು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಶಾಖೆಯ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇನ್ನೂ ಈಚಿನವು.

ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮಾತನಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಜರ್ಮ್ಯಾನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳೆಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ **(ನೋಡಿ- ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಭಾಷೆ)** ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ **(ನೋಡಿ- ಜರ್ಮನ್–ಭಾಷೆ)**. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಅದು ಇಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ

ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, (ಫ್ರೆಂಚ್ ಜೊತೆಗೆ) ಕೆನಡದಲ್ಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ (ಆಫ್ರಿಕಾನ್ಸ್ ಜೊತೆಗೆ) ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಜಿ.ಎಂ.)

ಜಲಂಧರ್ : ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆ : ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ. ಜಲಂಧರ್ ಪಟ್ಟಣ ಉ. ಅ. 30° 20' ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 75° 35' ಮೇಲೆ ದೆಹಲಿಗೆ ಉತ್ತರ-ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 368 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಚಂಡೀಗಢದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ 150ಕಿಮೀ.. ದೂರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಜಲಂಧರ್ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 903,491 (2010). ಜಲಂಧರ್ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಸ್ತಿಗಳೆಂಬ ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳುಂಟು. ಜಲಂಧರ್ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 5 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ. ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪಂಜಾಬ್ ಸರ್ಕಾರದ ಅನೇಕ ಕಚೇರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಕ್ರೀಡಾ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇದೊಂದು ರೈಲ್ವೆ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ. ಹಲವು ರಸ್ತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 14ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವುಂಟು. ಚಂಡೀಘಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವವರೆಗೆ ಜಲಂಧರ್ ಪಂಜಾಬಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಜಲಂಧರ ಎಂಬ ದೈತ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಈ ರಾಕ್ಷಸನ ಉಪಟಳ ಅತಿಯಾದಾಗ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಈತನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದೂ ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಹ್ಯೂಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್‌ನ ಯಾತ್ರಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಜಲಂಧರದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಸುಂದರ ನಗರದ ಸುತ್ತಳತೆ 3ಕಿಮೀ. ಇತ್ತೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ನಗರಧನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರವಿತ್ತೆಂದೂ ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರವರ್ಮನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದುದಾಗಿಯೂ ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಯೋಗಿನೀ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಲಂಧರ-ದೋಅಬ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತ್ರಿಗರ್ತ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಮುಖಿ ದೇವಿಯ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವುಂಟು. ಐವತ್ತೊಂದು ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು.

ಜಲಂಧರ್ ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1088ರಲ್ಲಿ ಇದು ಘೋರಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಷಹನ ವಶವಾಯಿತು. ಮೊಘಲ್ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. 1757ರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರು ಈ ನಗರವನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಇದು ಫೈಜುಲ್ಲಾ ಪುರಿಯ ಸಂಘದ ಖುಶಾಲಸಿಂಗನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದು 1766ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೂಪ ಪಡೆಯಿತು. ಆತನ ಮಗ ಬುದ್ಧಸಿಂಗ್ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಜಲಂಧರ್ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 1846ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೂರು ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೇನಾ ಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಜಲಂಧರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಉ. ಅ. 30° 56'-30° 37' ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ, 75° 5'-76° 16' ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,399 ಚ. ಕಿಮೀ. ಬಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಸತಲಜ್ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ರೇವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಈ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಪಂಜಾಬಿನ ಉದ್ಯಾನವೆಂದು ಸಿಖ್ಖರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಮಟ್ಟಸವಾದ, ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಜೂನ್ ಮತ್ತು ಜುಲೈ ಅತಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಜನವರಿ-ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚು ; ಮಂಜು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 25.02". ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೇ.80ರಷ್ಟು ನೆಲ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.56 ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ದೋಅಬ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೂ ಬಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಂಟು. ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಕಬ್ಬು, ರೇಷ್ಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು.

ಜಲಂಧರವು ಪಂಜಾಬಿನ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ನಗರ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಬೃಹತ್ತಾದ ನಗರವೂ ಹೌದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ. ದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ವಾಹನಗಳು ತಯಾರಾಗುವ ನಗರವಿದು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಟೋಟದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಕೇಂದ್ರ. ದೇವೀ ತಲಾಬ್ ಮಂದಿರ್, ಶಿವ ಮಂದಿರ್, ತುಲಸೀ ಮಂದಿರ್‌ಗಳು ಗುರುದ್ವಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಬಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಜಲಂಧರ : ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ. ವೃತ್ರಾಸುರನ ಮಗನೆಂದೂ ಶಿವನ ಕೋಪವೇ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಘನೀಭೂತವಾಗಿ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಈತ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದೂ, ದೇವೇಂದ್ರ ತನಗೊಬ್ಬ ವೈರಿ ಬೇಕೆಂದು ಶಿವನನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದರಿಂದ ಜನಿಸಿದನೆಂದೂ ಪುರಾಣಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿವೆ. ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಒಡೆಯುವಂತಾಗಿ, ನೋಡಬಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರಿಳಿಯಿತಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಲಂಧರನೆಂದು ಈತನಿಗೆ ಹೆಸರಾಯಿತಂತೆ.

ಜಲಂಧರ ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸಾಯದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಸತಿಯಾದ ಬೃಂದೆಯೊಡನೆ ಹರಿವಿರಿಂಚಿಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಸುರಲೋಕಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ್ದ. ಇಂದ್ರನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದ ವಿಷ್ಣುವೂ ಜಲಂಧರನ ಬಂದಿಯಾದನಂತೆ. ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಶಿವನ ಮರೆಹೊಗಲು ಆತ ಜಲಂಧರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಬೃಂದೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಭಂಗವೊಂದೇ ದಾರಿಯೆಂದಾಗ ವಿಷ್ಣು ಜಲಂಧರನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದನಂತೆ. ಅತ್ತ ಶಿವ ಜಲಂಧರನನ್ನು ಕೊಂದ. ನಿಜವರಿತ ಬೃಂದೆ ಕಿಚ್ಚು ಹಾಯಲು ಆಕೆಯ ಚಿತಾಭಸ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆಗೊಳಗಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ತುಳಸಿಯ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಭ್ರಮೆಯಿಳಿಯಿತಂತೆ.

ಈ ಕಥೆಯ ರೂಪಾಂತರಗಳು ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಥಾಸೂತ್ರರತ್ನಾಕರ, ಕಥಾಸಾಗರ ಮುಂತಾದ ಶಿವಶರಣರ ಕಥಾಕೋಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬರುತ್ತವೆ.

ನವನಾಥಸಿದ್ಧರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಜಲಂಧರನಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಹೆಸರೇ ಪಂಜಾಬಿನ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಮರೀಚಿ ಮತ್ತು ಕಶ್ಯಪ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಗೋತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕ ಋಷಿಗೂ ಜಲಂಧರನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಜಲಕೃಷಿ : ಸಸ್ಯಗಳನ್ನುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು-ಮಣ್ಣಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರ ಬಗೆಯ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ವಿಧಾನ (ಹೈಡ್ರಪಾನಿಕ್ಸ್). ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಖನಿಜ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದು ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ಅರಿವಾದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸತೊಡಗಿದರು.

ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳು ಹಲವಾರು ಬಗೆಯವು. ಕೆಲವು ಉಪಕರಣಗಳು ಬೇಕರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರೆಡ್ಡು, ಬಿಸ್ಕತ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಟ್ರೇ ಅಥವಾ ತಟ್ಟೆಗಳಂತಿದ್ದು ಇವನ್ನು ಬಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಸರಿಸಿ ಇಡುವಂತೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಯವು ಕಾಂಕ್ರೀಟು ಇಲ್ಲವೆ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ತೆಪ್ಪೆ ತೊಟ್ಟಿಗಳಂತಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳು ನಿಲ್ಲಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ತಂತಿಯ ಬಲೆ ಹಾಸಿರಬಹುದು. ಇಂಥ ತೊಟ್ಟಿಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಪೈನಮರದ ಹತ್ತರಿಸಿಪ್ಪೆ, ಬತ್ತದಹೊಟ್ಟು, ಪೀಟ್ ಹಾವಸೆ ಇಲ್ಲವೆ ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲು, ಮರಳು ಮುಂತಾದ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹರಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗಿಡಗಳು ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಆಸರೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಳಸುವ ತೊಟ್ಟಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರಲಿ ಸಸ್ಯಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ವಾಯು, ಉಷ್ಣತೆ, ನೀರು ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸೂಕ್ತವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಗಿಡಗಳ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತಟ್ಟೆಗಳೊಳಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾಗಿ ಹರಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ನೀರು, ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮುಂತಾದ ಲವಣಾಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ದ್ರವರೂಪದ ಪೋಷಣಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೆಳಕು, ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಜಲಕೃಷಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿವೆ. ಹೊರಗಿನ ವಾತಾವರಣವೇನೇ ಇರಲಿ, ಶೀತಪ್ರದೇಶವಾಗಲಿ, ಬಂಜರುಭೂಮಿಯಾಗಲಿ, ಈ ವಿಧಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರಾಂಶಗಳು ಜರಿದು ನಷ್ಟವಾಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಜಲಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮೇಯ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಗೊಬ್ಬರ ಮಿಶ್ರಣವೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಕಡಿಮೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿಯಂತೆ ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿರದು. ಜಲಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಬೆಳಕನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಮೋಡಭರಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕೇ ಕಾಣದಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ. ಗಿಡದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಗೊಳಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನೀಲಿ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೂಸುವ ಕೃತಕ ಬಲ್ಬುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಒಂದೇ ತರಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ

ಭೂವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಜಲಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೇಕಾದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಪಡೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಿಡಗಳ ಹೂ ಬಿಡುವ ಮತ್ತು ಅರಳುವ ಹೊತ್ತನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬಹುದಲ್ಲದೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ಜಲಕೃಷಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಾದಿಗಳಿಂದ ದೂರವಿಟ್ಟು ರೋಗಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಜಲಕೃಷಿಯ ವಿಧಾನದಿಂದ ದಿನಬಳಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ತರಕಾರಿ ಹಣ್ಣುಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ಬೇಕೆನಿಸಿದಾಗ ಬೆಳೆಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ದಿವಸಕ್ಕೊಂದರಂತೆ ಒಂದೊಂದು ತೆಟ್ಟಿಗೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತ ಬಂದರೆ ಒಂದು ಫಸಲು ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಜಲಕೃಷಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಣ್ಣಿನ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಟೊಮ್ಯಾಟೊ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು, ಬೀಟ್‌ರೂಟ್, ಮೂಲಂಗಿ, ಗೆಣಸು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕುಂಬಳ ಇತ್ಯಾದಿ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ನವಣೆ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅನಾನಾಸ್, ಟೊಮ್ಯಾಟೊ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದಾಗ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ರಸವತ್ತಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವುಗಳಿಗಿಂತ ಎರಡರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳನ್ನೂ ಲವಣಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಒಂದೊಂದು ಟೊಮ್ಯಾಟೊ ಗಿಡವು 15ಕೆಜಿ.ಗಳಷ್ಟು ಹಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ 300 ಟನ್ ಟೊಮ್ಯಾಟೊ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಜಲಕೃಷಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹುಲ್ಲು ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚು ಪುಷ್ಟಿಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಜಲಕೃಷಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1944ರಲ್ಲಿಯೇ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಮೆರಿಕ, ಯೂರೋಪ್, ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಜಪಾನ್, ಇಸ್ರೇಲ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಸುಮಾರು 5 ಲಕ್ಷ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತಿತರ ಕಸುಬುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜಲಕೃಷಿಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಯೋಧರಿಗೆ ಮತ್ತಿತರ ಕಷ್ಟಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲೇ ಹೊಸತಾಗಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದು ಆಹಾರ ಒದಗಿಸಲು ಜಲಕೃಷಿ ಬಹಳ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. (ವಿ.ಬಿ.)

ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ವಸ್ತು : ಯಾವುದಾದರೂ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನೊಳಕ್ಕೆ ನೀರು ಇಳಿಯುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಪದಾರ್ಥ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಮ್ ಅಸಿಟೇಟ್ $Al(C_2H_3O_2)_3$ [ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರ $Al(C_2H_3O_2)_2OH$] ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಡಾಂಬರು (ಆಸ್ಫಾಲ್ಟ್), ಟಾರೆಣ್ಣೆ ಕಪ್ಪುರಾಳ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಡಾಂಬರಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಿದ ಚಾವಣಿ ಫೆಲ್ಟಿನಿಂದ ಪೆರ್ಗಮೈನ್ ಎಂಬ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೈಡ್ರೊಸಾಲ್ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ವಸ್ತು. ಆಕ್ಸಿಡೈಸ್ಡ್ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್ ಡಾಂಬರಿನೊಂದಿಗೆ ಕಲ್ನಾರಿನ ಫೆಲ್ಟನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಿ ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂಗರ್ಭ ಮತ್ತಿತರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ಪದರಗಳಾಗಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಮೆಟಲಿಸಾಲ್ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಡಾಂಬರನ್ನು ಲೇಪಿಸಿರುವ ಸುಮಾರು 0.2ಮಿಮೀ. ದಪ್ಪದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಪಟ್ಟಿ. ಜಲ ಅಥವಾ ಭೂಗರ್ಭ ರಚನೆಗಳ ಜಲಕ್ಲೇದನೆಗೆ ಇತರ ನಿರೋಧಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೆಟಲಿಸಾಲನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಕಾಲುವೆ, ಕೊಳವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ಲೇಪನಕ್ಕಾಗಿ ಜಲಕ್ಲೇದಿತ ಗಾರೆಯ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಪೋರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಮರಳನ್ನು 1:2 ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲವಿಕರ್ಷಣೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಜಲಕ್ಲೇದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು.

ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಜಲಕ್ಲೇದಿತಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ನೀರಿನ ಒಳಹರಡುವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವಂತೆ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಬೆರೆಸುವುದು ಒಂದು ವಿಧ; ತೇವ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಲೇಪನ ಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ.

ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಅಮೋನಿಯಮ್ ಸ್ಟಿಯರೇಟ್ ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಶಕ್ತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲು, ಸಿಲಿಕ ಮುಂತಾದವನ್ನಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಇವು ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಜಲಕ್ಲೇದನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲೇಪನಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳು ನೀರಿನ ದ್ರಾವಣಗಳು, ನೀರಿನ ನಿಲಂಬನಗಳು (ಸಸ್ಪೆನ್‌ಷನ್ಸ್) ಸಾಬೂನುಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್, ಸತು, ಸೀಸ ಮುಂತಾದವು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಲೇಪನ ವಸ್ತುಗಳಾಗಬಹುದು. ಕಬ್ಬಿಣ ಚೂರುಗಳು, ಅಮೋನಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಅಮೋನಿಯ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಕೆಸೀನ್ ದ್ರಾವಣ ಮುಂತಾದವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜಲ ನಿಲಂಬಕಗಳು.

ಓಲಿಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟಿಯರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಸೋಡಿಯಮ್, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಅಥವಾ ಅಮೋನಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅದ್ರಾವ್ಯ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಸಾಬೂನುಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಜಲವಿಕರ್ಷಕಗಳು. (ಕೆ.ಆರ್.ಎಂ.)

ಜಲಗಡಿಯಾರ : ಹರಿದು ಹೋದ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅಳೆದು ಕಾಲಮಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ (ವಾಟರ್–ಕ್ಲಾಕ್; ಕ್ಲೆಪ್ಸಿಡ್ರ). ತಳದಲ್ಲಿ ಕಿರುರಂಧ್ರವಿರುವ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಗೆ ನೀರು ತುಂಬಿಸಿಡಬೇಕು; ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮೇಣ ಹರಿದ ನೀರನ್ನು

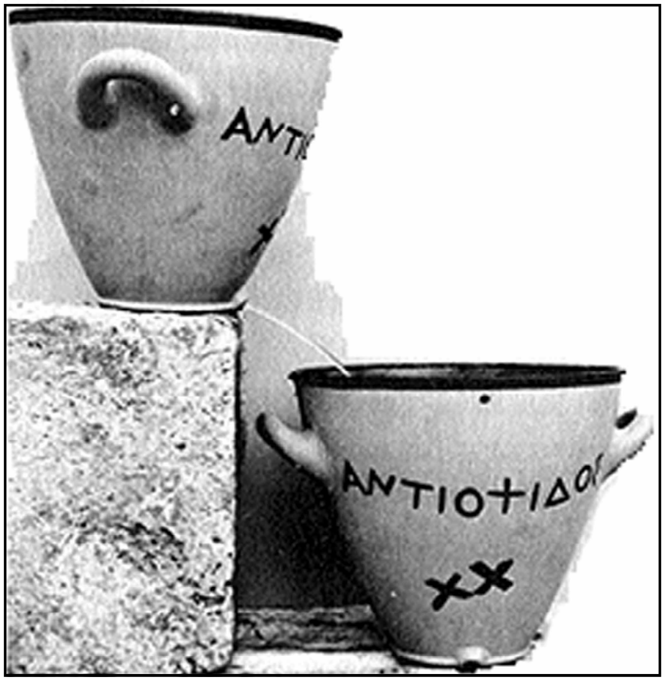

ಗ್ರೀಕರ ಜಲಗಡಿಯಾರ. ಮೇಲಿನ ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ಕೆಳಗಿನ ಜಾಡಿಗೆ ಹರಿದುಹೋಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಜಾಡಿ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಜಾಡಿಗಳ ಒಳ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಕ್ರಮಾಂಕಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇ ಸಂದ ಕಾಲದ ಸೂಚಿಗಳು

ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾತ್ರೆ ಇಡಬೇಕು. ಮೇಲಿನ ಇಲ್ಲವೇ ಕೆಳಗಿನ ಪಾತ್ರೆಯ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಅಳೆದು ಸಂದಕಾಲವನ್ನು ಗಣಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ತಂತ್ರ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1400ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಜಲಗಡಿಯಾರ ಬಳಕೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ದೊರೆತಿದೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನಾಗಲೀ ಆಕಾಶದ ಇತರ ಯಾವುದೇ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಳೆಯುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಜಲಗಡಿಯಾರ. ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ.ಸು. 400) ಜಲಗಡಿಯಾರದ ಉಲ್ಲೇಖ ಉಂಟು. ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಜಲಗಡಿಯಾರದ ವರ್ಣನೆ ಹೀಗಿದೆ: ಅರ್ಧ ಗೋಳಾಕಾರದ ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆ ; ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರ; ಈ ಖಾಲಿ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧ ನೀರು ತುಂಬಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೋಗುಣಿಯೊಳಗೆ ಇಡಬೇಕು; ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ನೀರು ಪಾತ್ರೆಯೊಳಗೆ ತುಂಬಿ ಅದು ಮುಳುಗುತ್ತದೆ; ಒಂದು ಹಗಲು ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಾತ್ರೆ ಹೀಗೆ 60 ಸಲ ಮುಳುಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಂಯು.)

ಜಲಗಾಜು : ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ; ಇದು ಸಿಲಿಕದೊಡನೆ Sio_2 ಕೂಡಿರಬಹುದು (ವಾಟರ್ ಗ್ಲಾಸ್). ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರತೀಕ. Na_2SiO_3. SiO_2–$Na_2SiO_3.3SiO_2$. ಮರಳು ಮತ್ತು ವಾಷಿಂಗ್ ಸೋಡಗಳನ್ನು ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ

ಕಾಸಿ ಜಲಗಾಜನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಕರಗಿದ ವಸ್ತು ಘನೀಭವಿಸಿ ಗಾಜಿನಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದ್ರಾವ್ಯ ಗಾಜು (ಸಾಲ್ಯುಬಲ್ ಗ್ಲಾಸ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ನೀರಿನೊಳಗೆ ಕರಗಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ ಪದಾರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾಜು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ. ಈ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ (ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 1.1) ನಾನಾ ಲವಣಗಳ ಹರಳುಗಳನ್ನಿಟ್ಟಾಗ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಮನೋಹರವಾದ ಬೆಳಸು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಲಿಕ ಗಾರ್ಡನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಬೂನಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಲು, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಡದಂತೆ ಮಾಡಲು ಜಲಗಾಜನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಇದರ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದರೆ ಅದರ ರಂಧ್ರಗಳು ಮುಚ್ಚಿ ವಾಯು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಗಾಜಿನ ಬಳಕೆಯುಂಟು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಕೇವಲ ನೀರಿನ ಉಪಯೋಗದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನೂ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಆಚರಿಸುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಧಾನ (ಹೈಡ್ರೋಥೆರಪಿ). ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದೂ ಸ್ನಾನ, ಮುಳುಗಡೆ (ಇಮ್ಮರ್ಷನ್) ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಲ್ಪಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಇದ್ದುದೂ, ಇರುವುದೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಜ್ವರ ನೋವುಗಳ ಶಮನಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರಿನ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಹಿಪಾಕ್ರಟೀಸ್ (ಪ್ರಶ.ಪೂ.ಸು. 460–377) ಸೂಚಿಸಿದ್ದ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರೂ ರೋಮನ್ನರೂ ವಿವಿಧ ಚಿಲುಮೆ ನೀರುಗಳ ಹಾಗೂ ಬಿಸಿನೀರು ತಣ್ಣೀರು ಸ್ನಾನಗಳ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ರೋಮನ್ನರಂತೂ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಂಡಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬಾತ್, ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಬೇಡೆನ್‍ಬೇಡೆನ್, ಸೇಂಟ್ ಮಾರಿಟ್ಸ್, ಯೈಕ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ರೋಮನ್ನರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ಥಳಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಗೇಲೆನ್ನನು (ಪ್ರ.ಶ. ಸುಮಾರು 130–200) ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಸೇವನೆ, ನೀರಿನೊಳಗೆ ಅಂಗಮರ್ದನಗಳನ್ನು (ಮಸಾಜ್) ವಿಧಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೆಲ್ಸಸ್ ಎಂಬಾತನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತಾದರೂ ನವೋದಯ (ರಿನೇಸಾನ್ಸ್) ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1420) ಸವಾನರೋಲ, ಬಾರ್ಸಿಸಿಯೋ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ಅದು ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳು, ಲೈಂಗಿಕ ಲಂಪಟರಿಂದ ದುರುಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡ ಬೇಕಾಯಿತು. ಜಳಕ ಒಂದು ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಇನ್ನೂ ಸುಮಾರು 250 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ. ಸ್ನಾನದಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ತೊಂದರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರಿದ ಸರ್ ಜಾನ್ ಫ್ಲೋಯರ್ (1649–1734) ಎಂಬಾತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸ್ನಾನದ ಯೋಗ್ಯ ವಿಧಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಅದು 1697ರಿಂದ 1722ರವರೆಗಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಸಲ ಮರುಮುದ್ರಣ ಗೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಜನಾದರಣೀಯವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಸಿಸ್ಮಂಡ್ ಹಾಹ್ನ್ (1664–1742) ಎಂಬಾತ ಸೈಕ್ರೋಲುಪೋಸಿಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ವಿಲಿಯಮ್ ರೈಟ್ (1735–1819) ಎಂಬ ವೈದ್ಯನೂ ಅವನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಜೇಮ್ಸ್ ಕರಿ (1756–1805) ಎಂಬ ವೈದ್ಯನೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜ್ವರದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನವನ್ನೇ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಮೆರಿಕದ ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಜಮಿನ್ ರಷ್ (1745–1813) ಎಂಬ ವೈದ್ಯ ಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತಲೆಗೆ ಬರ್ಫ ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು ಕೂಡ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದ. ಆದರೆ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರತಿಪಾದಕನೆಂದರೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಸೈಲೇಷಿಯದ ಬೇಸಾಯಗಾರನಾದ ವಿನ್ಸೆನ್ಸ್ ಪ್ರಿಯೆಸ್‍ನಿಟ್ಸ್ (1799–1851). ತನ್ನ ಜೀವಮಾನವನ್ನೇ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟ ಇವನನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸಾ ಜನಕನೆಂದು ಅನೇಕರು ಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಕ್ರಮ ಸ್ನಾನವೇ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಜಳಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಸರ್ವರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅತಿ ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಮನನಾಟುವಂತೆಯೂ ಈತ ಸಾರಿದ. 1829ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಸೈಲೇಷಿಯದ ವನಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವಷ್ಟು ಖರ್ಚು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಧನಾಢ್ಯ ಗಿರಾಕಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಲುಪ್ತವಾಗಿ ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನ, ಮೈಕೈ ನೀವುವಿಕೆ, ಮರ ಕಡಿಯುವಂಥ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 45 ಜನ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮದ ಲಾಭ ಪಡೆಯಲು ಬಂದರು. ಆದರೆ 1843 ರಷ್ಟರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1500 ಜನ ನಾ ಮುಂದು ತಾ ಮುಂದು ಎಂದು ಬರುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಿಯೆಸ್‍ನಿಟ್ಸ್‍ನು ಉಳುಕು, ಮೂಕನೋವು ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುವುದು (ಕೋಲ್ಡ್ ಪ್ಯಾಕ್), ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಹಿಂಡಿದ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮೈಕೈ ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಸ್ಪಂಜ್‍ಬಾತ್), ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲನ್ನು ಅದ್ದಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು (ಫುಟ್ ಬಾತ್) ಪಿಚಕಾರಿ ಪ್ರಯೋಗ (ಡೂಷ್) ಮುಂತಾದ, ಇಂದಿಗೂ ಅನುಸರಿಸುವ, ಜಲಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಜನಾದರಣೀಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಲ್‍ಹೆಲ್ಮ್ ವಿಂಟರ್‍ನಿಟ್ಸ್ (1834–1917) ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ವಿಯೆನ್ನದಲ್ಲೂ ಸೈಮನ್ ಬರೂಕ್ (1840–1924) ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆ ವರೆಗೆ ಅಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳೂ ಚಿಲುಮೆಗಳೂ ಪುನಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದವು.

1493ರಿಂದ 1541ರವರೆಗೆ ಬದುಕಿದ್ದ ಪರಾಸೆಲ್ಸಸ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನ ಸೇಂಟ್ ಮಾರಿಟ್ಸ್‍ನ ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಲವಣ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ್ದ. ಆದರೂ ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾದ ಲವಣ ಅನಿಲಗಳ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ವೈದ್ಯರು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಥಾಮಸ್ ಗಾರ್ನೆಟ್ ಎಂಬಾತ ಮೊದಲಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಿಲುಮೆಗಳ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮಾಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿದ. ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಅವುಗಳ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣಮಾಪನ ಮತ್ತು ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಆಯಾ ಚಿಲುಮೆಯ ನೀರು ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಯಾವುದೋ ಲವಣ ಅಥವಾ ಅನಿಲದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸೋಡಿಯಂ, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ, ಲಿಥಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಂಧಕ, ಬ್ರೋಮೀನ್ ಹಾಗೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಅಯೊಡೀನ್ ಇವುಗಳ ಲವಣಗಳು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನಿಲಗಳು ವಿವಿಧ ಚಿಲುಮೆ ನೀರುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಾಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಎಂದು ವೈದ್ಯರಲ್ಲೂ ಜನತೆಯಲ್ಲೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಾಯಿತು. ಚಿಲುಮೆ ನೀರನ್ನು ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ದೂರಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ರವಾನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಚಿಲುಮೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ದುಬಾರಿಯಾಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಧನಿಕರಲ್ಲದವರೂ ಇನ್ನಿತರ ರೀತಿಯ ಅನಾನುಕೂಲತೆ ಇದ್ದವರೂ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಚಿಲುಮೆ ನೀರನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲವಣ ಅಥವಾ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ನೀರನ್ನೂ ಶೀಶೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ 20ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಿಲುಮೆ ನೀರು ಮತ್ತು ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತಾದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳು, ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ಮಾರಾಟ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಯುನೋವು, ಚರ್ಮರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನ ಆ ಕೂಡಲೇ ಚರ್ಮದ ರಕ್ತನಾಳಗಳನ್ನು ಸಂಕುಚಿಸಿ ಚಳಿಯಾಗುವಂತೆಯೂ ಚರ್ಮ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸುಮಾರು 15–20 ಮಿನಿಟುಗಳು ಬೆವರುವುದು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ದೇಹಶಾಖ ನಷ್ಟವೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಗುಂಡಿಗೆಮಿಡಿತ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟಗಳ ದರಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುವು. ಚರ್ಮದ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಪುನಃ ಆಕುಂಚಿಸಿ ಅಧಿಕ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯಿಂದ ಚರ್ಮ ಕೆಂಪಗೂ ಬೆಚ್ಚಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಹಾಯೆನಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಹಿತಕರ ಅನುಭವ. ಅನಂತರ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ. ಇದೇ ರೀತಿ ಹದವಾದ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸ್ನಾನದಿಂದಲೂ, ಆ ಕೂಡಲೇ ಚರ್ಮದ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಆಕುಂಚಿಸಿ ಸುಖಾನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹು ಬಿಸಿಯಾದ (ಸುಮಾರು 50° ಸೆಂ. ಮೀರಿ) ನೀರಿನ ಜಳಕಮಾಡಿದರೆ ಮೈಕಾವು ಜ್ವರದಂತೆ ಏರಿ ನಾಡಿ, ಉಸಿರಾಟಗಳ ದರ ಹೆಚ್ಚಿ ಸುಮಾರು 1 ಗಂಟೆ ಕಾಲ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆವರುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವೃದ್ಧಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಹೀಮೋಗ್ಲೊಬಿನ್ನಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚುವುದುಂಟು. ಮೂತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿಸರ್ಜನೆಗಳು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಯೂರಿಯ, ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಕ್ರಿಯಾಟಿನೀನ್ ಮುಂತಾದ

ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತ ಮಾಮೂಲು ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀಲುನೋವು, ವಾತರೋಗ, ಕೈಕಾಲುಸೆಳವು ಇವುಗಳಿಂದ ನರಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹದವಾದ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ತನಕ ಮುಳುಗಿಸಿ ಅವರ ಕೈಕಾಲುದೇಹಗಳ ಚಲನವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವಿಧ. ಚಲನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನೀರಿನೊಳಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಚಲನೆ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗಿಗಳು ಉಪಯುಕ್ತ ಅಂಗಚಲನೆಯ ಮರುಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹೋತ್ಪನ್ನ ವಿಷವಸ್ತುಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆಗೂ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಮುಳುಗಡೆ ಸಹಾಯಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯಕ್ತನೋವು, ಅಗೋಚರ ಸೋಂಕು ಇವುಗಳಿಗೂ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಮುಳುಗಡೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸ್ನಾನವಾದ ಬಳಿಕ ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನವನ್ನು (ಅಥವಾ ತಿರುಗು ಮುರುಗಾಗಿ) ಮಾನಸಿಕ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗೆ ವಿಧಿಸುವುದುಂಟು. ಸಿಟ್ಸ್‌ಬಾತ್ (ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪೃಷ್ಠಭಾಗವನ್ನು ಅದ್ದಿ ಕೆಲಕಾಲ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು) ಎಂಬ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಿಯೆಸ್‌ನಿಟ್ಸನೇ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿದ್ದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟುನೋವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಶಮನಕ್ಕೂ ತಣ್ಣೀರನ್ನೂ ಮಲಬದ್ಧತೆ, ಪಿತ್ತಕೋಶದ ನಿತ್ರಾಣ, ಷಂಡತನ ಇವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ರೂಢಿ.

ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹಭಾಗವನ್ನೋ ಕತ್ತಿನ ತನಕ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೋ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ರಭಸದಿಂದ ಕದಡಿ ಸುಳಿಸುತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸುಮಾರು 1915ರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಬಹುಕಾಲಿಕವಾದ ಕ್ಷಯರೋಗ, ಪರಂಗಿರೋಗ ಸಂಬಂಧ ವಾದ ವ್ರಣಗಳು ಮುರಿದ ಮೂಳೆಗಂಟುಗಳು, ವಿಕಾರವಾದ ಸುರುಟಿಕೊಂಡ ಗಾಯಕಲೆಗಳು–ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನೊಳಗೆ ಅದ್ದಿ ನೀವುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೂ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಚಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ನೀರನ್ನು ಹೀಗೆ ಸುಳಿಸುತ್ತಿ ಚಿಕಿತ್ಸಿಸುವುದು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಉಂಟು. ನೀರನ್ನು ಟೊಳ್ಳುಸೂಜಿಯ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಗಾಧ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಚುರುಕಿಯಾಗಿ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಿಡುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸ್ಕಾಚ್ ಡೂಷ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೇತನಕಾರಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒಂದು ಗಂಟೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರಂತರ ಜಳಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಜಳಕದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ ದೇಹೋಷ್ಣತೆಯಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ದೇಹ ಕಾವೇರುವುದೂ, ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ದೇಹೋಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದೂ ನಿರೀಕ್ಷಿತ. ಇಂಥ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲೆಂದೇ ಅನುಗುಣವಾದ ನಿರಂತರ ಜಳಕವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎರಡು ಮೂರು ಹಚ್ಚಡಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ (10 °C–20°C) ಅದ್ದಿ ಹಿಂಡಿ ಸುಕ್ಕಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ಮಲಗಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹೊದ್ದಿಸಿ ಸುಮಾರು 1 ಗಂಟೆ ಹಾಗೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅನಂತರ ಮೈಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಒರೆಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮೈ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆರಾಮವಾಗಿ ಕೆಲಗಂಟೆಗಳು ನಿದ್ರೆ ಬಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ನೋವು ಶಮನ ಮಾಡಲು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಹಿಂಡಿ ಶಾಖ ಕೊಡುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ವಿಶೇಷ ಕಟ್ಟಡ ಉಳ್ಳ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ ನೀರಿನ ಹಬೆಯೊಳಗೆ ಕೆಲಕಾಲ ಕಳೆಯುವ ವಿಧಾನವೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಫಿನ್ನಿಷ್ ಸ್ನಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆವರುಸುರಿಸಿ ಅನಂತರ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವಾದ ಆರಾಮ ಅನುಭವ ಪಡೆಯಲು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವೃದ್ಧರೂ ನಿಶ್ಶಕ್ತರೂ ಗುಂಡಿಗೆ ರೋಗ ಉಳ್ಳವರೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಅಪಾಯಕರ.

ಕ್ಷಾರಸ್ವಭಾವದ ಲವಣಗಳುಳ್ಳ ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ಸೇವನೆ ಸ್ನಾನಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೂ ಗಂಧಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳುಳ್ಳ ಚಿಲುಮೆ ನೀರನ್ನು ಸರ್ಯೆಯಸಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಕಟುತರವಾದ ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಉಳ್ಳ ಚಿಲುಮೆ ನೀರನ್ನು ಗುಂಡಿಗೆ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಟಾನಿಕ್ ಆಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆ, ಜಳಕ ಇವು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತರ್ಕಸಮ್ಮತವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಾಗಿದ್ದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ಸೇವನೆ, ಸ್ನಾನಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಯೂರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ವೈದ್ಯರು, ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕಂಡುಬರುವ ಸತ್ಪರಿಣಾಮಗಳು ನೇರಫಲಗಳಲ್ಲದೆ ಪರೋಕ್ಷವಾದುವೆಂದೂ ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಹವೆ, ಆವರಣ, ಕ್ಲುಪ್ತ ಆಹಾರ, ವ್ಯಾಯಾಮ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು, ದೇಹ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಫಲಕೊಡುತ್ತವೆಂದೂ ನಂಬಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಚಿಲುಮೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಗುಣವೆಂದು ಕಾರಣಭೂತವಾಗಿವೆ ಅನ್ನುವ ಲವಣ ಅನಿಲಗಳು ಜಳಕಮಾರ್ಗದಿಂದ ದೇಹದೊಳಹೊಗಲಾರವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಲವಣ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜನತೆಯ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವಯಸ್ಕರ ನಂಬಿಕೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಒದಗುವ ಅನುಕೂಲ ಸೀಮಿತವಾದರೂ ನಿಜವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು : ಭೂತೊಗಟೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು (ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ರಾಕ್ಸ್). ಉಳಿದ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಗಗಳು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳು. ಜಲಜಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆ, ಪ್ರಸ್ತರ ಶಿಲೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪದರಗಳು (ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಸ್ತರೀಕರಣ) ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಭೂತೊಗಟೆಯ ಸರಾಸರಿ ದಪ್ಪ ಸುಮಾರು 16 ಕಿಮೀಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಕೇವಲ ಶೇ.5 ಮಾತ್ರ ಇವೆಯಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಮೇಲ್ಮೈಯ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಶೇ.75 ಕೂಡ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೂತೊಗಟೆಯ ತೀರ ಹೊರಕವಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆಳು ಪದರವಾಗಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದರದ ವಿತರಣೆ ಏಕರೀತಿ ಆಗಿದೆ ಎಂದೇನೂ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮುಖ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಫಾಸಿಲುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ) ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಭರಿತ ಭೂಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ರಚನಾಯುಗವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಾಗಿರುವ ಫಾಸಿಲುಗಳ ವಯಸ್ಸು ವೇದ್ಯವಾಗುವುದು: ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಓದುವುದು ಸುಲಭ.

ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಂತರ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ–ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗಳು. ಭೌತ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಶಿಲೆಗಳು ಒಡೆದು ಪುಡಿಯಾದರೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುವು. ಶಿಥಿಲೀಕರಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಗಾಳಿ, ನದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಡುವೆ ಒದಗಬಹುದಾದಂಥ ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಸರೋವರ ಸಮುದ್ರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಅವು ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಸೂಕ್ತ ವಾತಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇಂಥ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೊಸ ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು. ಇವನ್ನು ದ್ವಿತೀಯತೆ ಶಿಲೆಗಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸಾಗಣೆಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಾಗಣೆಯ ಅವಧಿ–ಇವು ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಸಾಗಣೆಯಿಂದ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಗಾತ್ರವಾರು ಮತ್ತು ಸಾಂದ್ರತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗ ಬಹುದು. ಸಾಗಣೆಯ ಅವಧಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಕಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸವೆದು ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಗುಂಡುಗಳು (200ಮಿಮೀ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸ), ನೊರಜುಗಳು (50 ರಿಂದ 200ಮಿಮೀ), ಉರುಟುಕಲ್ಲುಗಳು (10 ರಿಂದ 50ಮಿಮೀ), ಉಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳು (2ರಿಂದ 10ಮಿಮೀ), ಮರಳು (0.25 ನಿಂದ 2ಮಿಮೀ), ಮೆಕ್ಕಲು (0.01ರಿಂದ 0.1ಮಿಮೀ.), ದೂಳು, ಮಣ್ಣು, ಜೇಡು (0.01ಮಿಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೆಸರಿಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾವಸ್ತುಗಳು ಶೇಖರವಾದಾಗ ಕಣಗಳು ಬಿಡಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಂಘಟಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ದಪ್ಪವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾವಸ್ತುವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಸಿಲಿಕ, ಸುಣ್ಣವಸ್ತು, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತು ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಭೌತಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದರುರಚನೆ, ಪ್ರವಾಹ ಪದರು ರಚನೆ, ಅಲೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು, ಒಣಗು ಬಿರುಕುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಾಡುಗಳು–ಈ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಣಗಾತ್ರವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭೌತಜಲಜಶಿಲೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1 ರುಡೇಸಿಯಸ್ : ಗುಂಡುಗಳು, ನೊರಜು, ಉರುಟು ಮತ್ತು ಉಂಡೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಸಿಲಿಕ, ಜೇಡು, ಸುಣ್ಣ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಪೆಂಟಿಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ನೊರಜು ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

2 ಅರೆನೇಸಿಯಸ್ : ಮರಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಆಗುವ ಶಿಲೆಗಳು, ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು, ಗ್ರಿಟ್, ಅರ್ಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೆವೇಕ್‍ಗಳು ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳು. ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಕಣಗಳು ದಪ್ಪವಿದ್ದು, ಚೂಪಾದ ಮೂಲೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಆ ಶಿಲೆಗೆ ಗ್ರಿಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಪ್ಪು ಮರಳುಶಿಲೆಗೆ ಗ್ರೆಮೆಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

3 ಮೆಕ್ಕಲು ಶಿಲೆಗಳು : ಒಂಡು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಅರೆನೇಸಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಜಿಲೇಸಿಯಸ್ ವರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯಂತರ ಶಿಲೆಗಳು.

4 ಆರ್ಜಿಲೇಸಿಯಸ್ ಅಥವ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು : ಶಿಲಾಪುಡಿಯಿಂದ ಈ ಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ದೂಳು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇಡು–ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಾದ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ನದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸರೋವರ, ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳನ್ನು ಸೇರುವುವು. ಆ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಭೌತ–ರಾಸಾಯನಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಾಗ, ವಿಲೀನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಘನರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನೀರು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆವಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿಸುವ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆವಿಯಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೊಡ್ಡ ಹರಳುಗಳಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ರಾಸಾಯನಿಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ರೂಪ ಹಲವು ಬಗೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಶಿಲಾಮುದ್ದೆಗಳು (ಕಾನ್‍ಕ್ರಿಷನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಂಡು ಅಥವಾ ಗಂಟು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುವು. ಚಾಕಿಯಲ್ಲಿರುವ ಫ್ಲಿಂಟುಗಳು, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಟ್. ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಉಂಡೆಗಳು, ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಉಂಡೆಗಳು ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥವು. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳು ಅಥವಾ ಪೊಟರೆಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳ ಒಳಮೈಗೆ ಖನಿಜ ದ್ರಾವಣ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಖನಿಜಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸ್ರಾವವಸ್ತುಗಳಿಂದಾದವು. ಟೊಳ್ಳೆಯೊಳಗಿನ ಸ್ರಾವಖನಿಜಗಳು ಧಾರಕ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವಾದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಡ್ರೂಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ರಾವವಸ್ತುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡುವಂತಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಜಿಯೋಡ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸ್ರವಣಗಳು (ಸೆಕ್ರೀಷನ್ಸ್). ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣ ಶಿಲೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳು ಮತ್ತು ಜಾರು ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ತುಂಬುತ್ತವೆ. ಅವು ಕವಲೊಡೆದ ರೆಂಬೆಗಳಂತೆ ಸಂಚಯಿಸಿ ಪಾಚಿ ಅಥವಾ ಮರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೃಕ್ಷಾಕಾರ ಸ್ರಾವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಸ್ರಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಮೃತಶಿಲೆಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ನಯಗೊಳಿಸಿದರೆ ಭೂದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಚಿತ್ರಲೇಖಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಈ ಮಾದರಿಯ ಅಮೃತಶಿಲೆಗೆ ಭೂದೃಶ್ಯ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ರಾಸಾಯನಿಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ:

1 ಸಿಲಿಕ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಸೈಲೀಸಿಯಸ್ ಸಿಂಟರ್, ಫ್ಲಿಂಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಚೆರ್ಟ್‍ಗಳು. ಚಾಕ್ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುವಸ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಮುದ್ದೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಫ್ಲಿಂಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆಣಚು ಪಲ್ಲಟಿಸಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುವುದರಿಂದ ಚೆರ್ಟ್ ಆಗುತ್ತದೆ.

2 ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ತೂಗುತೊಂಗಲುಗಳು (ಸ್ಟ್ಯಾಲ್ಯಾಕ್ ಟೈಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ನೆಲತೊಂಗಲುಗಳು (ಸ್ಟ್ಯಾಲಾಗ್‍ಮೈಟ್ಸ್), ಟ್ರಾವರ್ಟೈನ್, ಕಂಕರ್, ಊಲಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಡಾಲೊಮೈಟುಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಸುಣ್ಣವಸ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಪದರದ ಕೆಳಗೆ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಕರ್‍ನೋಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಕೆಲವು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಳಾಕಾರದ ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳು ಇರುವುವು. ಇವು ಮೀನಿನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಗೊಂಚಲನ್ನು ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಊಲಿತ್ಸ್ ಎಂದೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಊಲೈಟ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಊಲಿತ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕೇಂದ್ರಿಕ ವೃತ್ತರಚನೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇವನ್ನೇ ಹೋಲುವ, ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವವುಗಳಿಗೆ ಪಿಸೊಲಿತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

3 ಕಬ್ಬಿಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಇವು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲೀನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್, ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಲೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಯುಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಇವು ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಸರೋವರಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾದ, ಸರಂಧ್ರತೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಗೊಳ್ಳುವುವು. ಇವಕ್ಕೆ ಜೌಗು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಕಷ್ಟು ಆಮ್ಲಜನಕ ಒದಗದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇವು ನೇರವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತವೆ.

4 ಲವಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು: ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳು, ಸಲ್ಫೇಟುಗಳು, ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು, ನೈಟ್ರೇಟುಗಳು, ಸೋಡಿಯಮ್ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಬೋರೇಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್–ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಸಲ್ಫೇಟುಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು ಮತ್ತು ಭೂಭಾಗಗಳೊಳಗೆ ಚಾಚಿರುವ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫೈಟ್ ಲವಣಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಈ ಲವಣಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಯುಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಒದಗಬೇಕು. ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಇಲ್ಲವೆ ಈ ಭಾಗ ತೆಟ್ಟೆ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಈ ಲವಣಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಲು ಸಹಕಾರಿಯಾದ ವಾಯುಗುಣವಿರಬೇಕು. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಕರಬುಗ ಖಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶವಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು, ಅನಂತರ ಸೋಡಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು, ಕೊನೆಗೆ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಮ್ ಲವಣಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಸಾಲ್ಟ್‍ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಲವಣ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕೋಹಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಯೋಸೀನ್ ಕಾಲದ ಲವಣ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ಲವಣಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ಲವಣಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಇವುಗಳ ಗೂಡು ಅಥವಾ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಮುದ್ರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಜೀವಜನಿತ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭೂಇತಿಹಾಸ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಪಾತ್ರ : ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಳಪದರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿದು; ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಪದರವೂ ಮೇಲಣ ಪದರಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿದಾಗಿಯೂ ಕೆಳಗಣ ಪದರಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಉಂಟು. ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಮುಖ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಭೂಇತಿಹಾಸದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲ ಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಕೆಲಸ. ಒಂದು ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಯ ಪದರಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಲಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಶಿಲಾ ಓರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಪದರುಗಳು ಕಿರಿದಾಗುತ್ತಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋದಂತೆ ಹಿರಿದಾಗುತ್ತಲೂ ಇರುವುವು. ಅವು ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಕುರುಹುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಈ ಪದರುಗಳ ವಯೋಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಗೆ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆ ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಯ ವಯೋನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನಾ ಸಾಮ್ಯವಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣಗಾತ್ರಾನುಕ್ರಮಣ ಸಂಚಯನ ಮತ್ತು ಸಂಚಯನ ಚಕ್ರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆ ಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಬೆರೆತಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಗುರುತುಹಚ್ಚಬಹುದು. ಗಾತ್ರಾನುಕ್ರಮದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ಪದರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಹ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪದರಗಳು

ಮೇಲ್ಪದರಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಕೋನ ಅವು ಕೆಳಪದರಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಕೋನಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯಪದರಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ತಗ್ಗಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು ಗುಂಡಾದ ತಗ್ಗುಗಳಿಂದಲೂ ಮೊನಚಾದ ಉಬ್ಬುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವುವು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪದರಗಳು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಬಿಸಿಲು ಬಿರುಕುಗಳು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜಶಿಲಾಪದರಗಳಲ್ಲಿನ ಅನಿಲರಂಧ್ರಗಳು ಮತ್ತು ದಿಂಬು ರಚನೆಗಳು ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಬೂದಿ ಪದರಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ರೂಪಾಂತರಿಸಿರುವ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಪದರಗಳು, ಹವಳ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾವರಜೀವಿಗಳು ಬೆಳೆದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಹುಳುಗಳ ಜಾಡುಗಳು-ಇವು ಪೇರಿಕೆ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಪದರಗಳ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಸೊರಜು, ಬಿರುಕುಗಳು ಮುಂತಾದ ಇತರ ಅನನುರೂಪತೆಗಳು ಸಹ ಶಿಲಾಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮಸೂಚಿಗಳಾಗಿವೆ. ಎರಡು ಅಂತಸ್ಸರಣಗಳು ಅಥವಾ ಎರಡು ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಛೇದಿಸಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯದು ನೇರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದು, ಹಿರಿಯದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದರಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟಪದರಗಳು ಪೇರಿಕೆಯ ಕ್ರಮನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗಬಲ್ಲವು. ಸ್ಲೇಟಿನ ಬೇರ್ಪಡುವ ಮೈಗಳು ಮತ್ತು ಡ್ರ್ಯಾಗ್ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷಗಳು ಮುಖ್ಯ ಮಡಿಕೆಗಳ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರ ವಾಗಿರುವುವು. ಇವು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿಲಾಪದರಗಳೂ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿರುವು ದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಲಜಶಿಲಾ ಹಂಚಿಕೆ : ಧಾರವಾಡ ಪದರ ಶಿಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದಿನ ಅಂದರೆ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಹನ್ನೊಂದು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ: 1 ಕ್ಯಾಸಲ್ ರಾಕ್; 2 ಧಾರವಾಡ-ಶಿವಮೊಗ್ಗ ; 3 ಗದಗ-ಡಂಬಾಲ್ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ-ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ನಾಗಮಂಗಲ ; 4 ಸಂಡೂರು; 5 ಬಳ್ಳಾರಿ ಕುಪ್ಪಗಿ ; 6 ಪೆನ್ನೇರ್-ಹಗ್ಗರಿ ; 7 ಮಸ್ಕಿ-ಹಟ್ಟಿ; 8 ಬೊಮ್ಮನಾಳ್; 9 ಕೋಲಾರ; 10 ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು 11 ಗದ್ವಾಲ್. ಆದಿಜೀವಕಲ್ಪದ ಶಿಲೆಗಳು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರಕ್ಕೂ ಕಾಲಡ್ಗಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಹೊರಕಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕಾಲಡ್ಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಲ್ಪದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳು ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 7770ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊರಕಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಭೀಮಾ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಷಾಹಬಾದ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ : ಈ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಅನಂತರ ಸ್ಥಿರಭೂಭಾಗವಾಯಿತು. ಆದಿಜೀವಕಲ್ಪದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸದ ಛತ್ತೀಸಗಢ ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಲಡ್ಗಿ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಗಳು ಹಿಂಜರಿದು ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ನದಿಯ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಫಾಸಿಲ್‌ರಹಿತ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವಕಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಸಂಚಯಿಸಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ಜೀವಕಲ್ಪದ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಚ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಫಾಸಿಲ್‌ಯುಕ್ತ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ ಯುಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ನರ್ಮದಾ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರ ತಿರುಚನಾಪಳ್ಳಿ, ವೃದ್ಧಾಚಲಮ್, ಪಾಂಡಿಚೆರಿ, ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದುವು. ಆಗ ಸಂಚಯಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನವಜೀವಕಲ್ಪದ ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಕ್ರಮಣವಾಗಿ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲೂರು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಜುರಾಸಿಕ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಸೋನ್‌ದಾಮೋದರ್ ಮಹಾನದಿ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರಿ ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಹಿನೀರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ಇಯೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆ ಸರಿಸುಮಾರು ಅಖಂಡವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಸಿಂದ್-ಬಲೂಚಿಸ್ಥಾನ್ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಇತ್ತಾದ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾಪರಂಪರೆ ಆಲಿಗೊಸೀನ್ ಯುಗವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮಯೋಸೀನ್ ಯುಗದಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಚಯಿಸಿವೆ. ಶಿವಾಲಿಕ್ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ-ಗಂಗಾ ಮೆಕ್ಕಲು-ಇವೇ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. (ಡಿ.ಆರ್.;ಸಿ.ಜಿ.)

ಜಲತಲ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಸಾಗರವನ್ನು ಆಳದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ಬ್ಯಾತೀಯಲ್ (2000 ಮೀ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದ ಪ್ರದೇಶ). ಜಲತಲ (ಅಬಿಸಲ್, 2000-6000 ಮೀ. ಆಳದ ಪ್ರದೇಶ) ಮತ್ತು ಹೇಡಲ್ (6000 ಮೀ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದ ಪ್ರದೇಶ). ಬ್ಯಾತೀಯಲ್ ಭಾಗ ಸಾಗರಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇ.14.8 ರಷ್ಟೂ, ಜಲತಲ ಭಾಗ ಶೇ.84 ರಷ್ಟೂ, ಹೇಡಲ್ ಭಾಗ ಶೇ.1.2 ರಷ್ಟೂ ಇವೆ. ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಭೂಮಿಯ ಸುಮಾರು ಎರಡರಷ್ಟು ಇದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಸಮೂಹವೇ ಜಲತಲ ಜೀವಿಗಳು (ಅಬಿಸಲ್ ಫಾನ).

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶ ತನ್ನ ಭೌತಲಕ್ಷಣಗಳ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಗರದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಗ್ಗತ್ತಲು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ; ಅಂತೆಯೇ ಉಷ್ಣತೆ ಕೂಡ $0^{0}C$ಯಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ನೀರಿನ ಒತ್ತಡವೂ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ (ಪ್ರತಿ 10 ಮೀ. ಆಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಾಯುಮಾನ ಚದರ ಅಂಗುಲಕ್ಕೆ 14.7ಪೌಂಡ್ ದರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.) ನೀರು ಸಹ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಚಲಿಸದೆ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಪ್ರವಾಹಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ ಬಹುವಾಗಿ ಮೈದಾನ ರೀತಿಯಿದ್ದು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದಿಣ್ಣೆಗಳಿವೆ, ಅಷ್ಟೇ. ಕೆಲವೆಡೆ ಆಳ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಬೆಟ್ಟದಂಥ ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ತಳದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಮೆತುವಾದ ಮಣ್ಣು (ಉಸುಬು) ಹರಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಂಪು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಸಾಗರತಳದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಖನಿಜಯುಕ್ತ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಸತ್ತುಹೋದ ಪ್ಲಾವಕ, ಪ್ರೋಟೋಜೋವ, ಮತ್ತು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ ದೇಹಾವಶೇಷಗಳು ಅರ್ಧಂಬರ್ಧ ಕೊಳೆತಿರುವ ಚಿಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹಂದರಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿರಬಹುದು. ರೇಡಿಯಮ್, ಯುರೇನಿಯಮ್ ಮುಂತಾದ ವಿಕಿರಣಪಟು ವಸ್ತುಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಈ ಉಸುಬಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಶೇಷ ದೇಹಾವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಪೊರ್ಯಾಮಿನಿಫೆರನ್, ರೇಡಿಯೊಲೇರಿಯನ್, ಟೀರೋಪಾಡ್ ಹಾಗೂ ಡಯಾಟಮ್ ಉಸುಬುಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ-ಗತಿಗಳು ಅನೇಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಾಲೆಂಜರ್ ಹಡಗು 1873-76ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾನ ಕೈಗೊಂಡು ಸಮುದ್ರ ಜೀವಿಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಿಸರದ ವಿಚಾರವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಕಡಲ ಪರಿಸರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿತು. ಆಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನ ಪರಿಸರದ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಆಲ್ಬಟ್ರಾಸ್ (1947-48), ರಷ್ಯದ ವಿಟಿಯಾಜ್ (1949), ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಗಲಾತಿಯ (1951), ಅಮೆರಿಕದ ವೆಮ (1958) ಮತ್ತು ಎಲ್ಟಾ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳು ಕೆಲವು. ಇವು ಅನೇಕ ನವೀನ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಡಲಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗಲಾತಿಯ ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ಬಳಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ 1019 ಮೀ. ಆಳದ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ : ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ವೈಪರೀತ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೀವಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಆಹಾರದ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ಷೀಣತೆ ಇದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ, ಅಂದರೆ ಪ್ರೋಟೋಜೋವ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಕಶೇರುಕಗಳವರೆಗೆ, ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಮೀನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಕಾಸಗೊಂಡ, ಶ್ವಾಸಕೋಶಿ ಕಶೇರುಕಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

I ಅಕಶೇರುಕಗಳು: 1 ಪ್ರೋಟೋಜೋವ: ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಗುಂಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೆಲಾಜಿಕ್ ರೇಡಿಯೊಲೇರಿಯನ್‌ಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

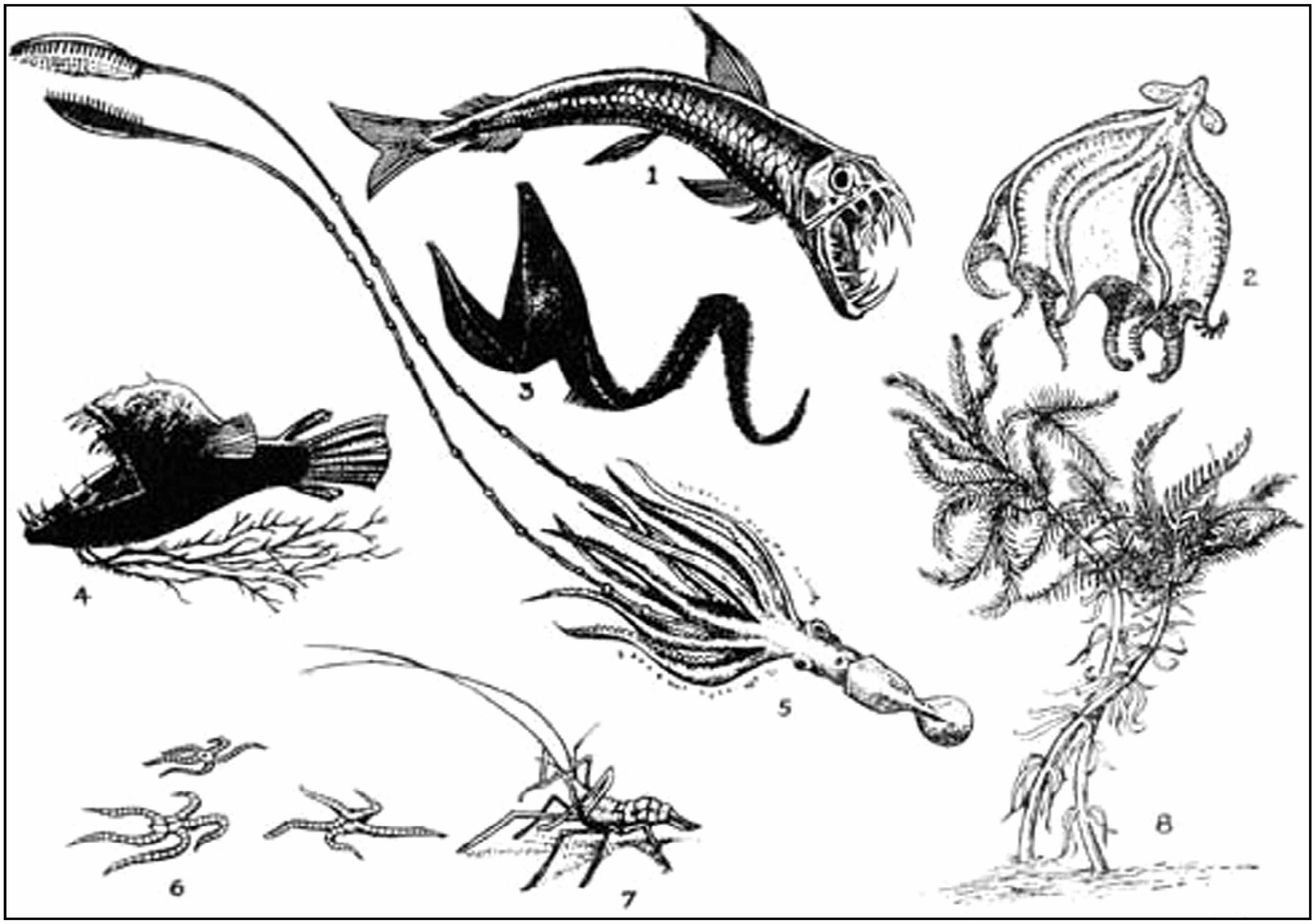

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು : 1. ವೈಪರ್ ಮೀನು, 2. ಅಷ್ಟಪಾದಿ, 3. ಗಲ್ಪರ್, 4. ಗಾಳದ ಮೀನು, 5. ಆಳಕಡಲಿನ ಸ್ಕ್ವಿಡ್, 6. ಪೆಡಸು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, 7. ಕುರುಡು ಲಾಬ್‍ಸ್ಟರ್, 8. ಕಡಲ ಲಿಲಿ

2 ಸ್ಪಂಜುಗಳು : ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೆಕ್ಸಾಕ್ಟಿನೆಲಿಡ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

3 ಕುಟುಕು ಕಣವಂತಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟಲು ಹವಳಗಳೂ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಫ್ಲ್ಯಾಬೆಲಮ್) ಕಡಲ ಲೇಖಣಿಗಳೂ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಂಬೆಲುಲ) ಕಡಲ ಹೂಗಳೂ ಇವೆ. 12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಬೀಸಣಿಗೆಗಳೂ, ಅಪರೂಪದ ಕಡಲ ಹೂಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

4 ನೆಮರ್ಟೀನಿಯ : ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಲು ಕಡಿಮೆ.

5 ವಲಯವಂತಗಳು : ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪಾಲಿಕೀಟ್ ಹುಳುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಗಳ ಹುಳುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. 12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೀತಿಯ ಪಾಲಿಕೀಟ್ ಹುಳುಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

6 ಸಂಧಿಪದಿಗಳು : ಕಠಿಣಚರ್ಮಿ ವರ್ಗದ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು 4000–12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆಸ್ಟ್ರಕೋಡ (4000 ಮೀ.) ದಶಪಾದಿ ಮತ್ತು ಸೀಗಡಿಗಳು (5000 ಮೀ.), ಬಾರ್ನಕಲ್ (6000 ಮೀ.), ಐಸೊಪಾಡ್ ಮತ್ತು ಆ್ಯಂಫಿಪಾಡ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿವಿಧ ಆಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ದಶಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಿಯೊನಿಡೀ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ನಿಜವಾದ ಏಡಿಗಳು ಇಲ್ಲ. ಆಂಫಿಪಾಡ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು 12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಿಸುವುವು. ಐಸೊಪಾಡ್ ಜೀವಿಗಳು 4500–12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಬೇತಿನೋಮಸ್ ಜೈಗ್ಯಾಂಟಿಯಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ 27.5 ಸೆಂ.ಮೀ. X 12 ಸೆಂ.ಮೀ. ನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಆಳನೀರಿನ ಐಸೊಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 58 ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 8 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಹ್ಯಾಪ್ಲೊಸಿಸ್ಕಸ್ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಮಿಕ್ಕವು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೆಸಿಡೊತಿ ಜಾತಿ ಆರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ, ಸೆರೊಲಿಸ್ ಜಾತಿ ಅಂಟಾರ್ಕ್‍ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುವುವು) ಆಳನೀರಿನ ಕಡಲ ಜೇಡಗಳು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು.

7 ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು : ಮನೊಪ್ಲಕಾಫೊರ ಗುಂಪಿನ ನಿಯೋಪಿಲಿನ ಗಲಾತಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದವು. 350 ಮಿಲಿಯನ್ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಪಿಲಿನ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಣಗಳಿರುವ ಇದನ್ನು ಜೀವಂತ ಫಾಸಿಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಸ್ಕಾಫೊಪೊಡ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿವೆ. ಜೋಡಿಚಿಪ್ಪಿನ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು 6000–12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಆಳ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲುಕಡಿಮೆ. 6000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಮೈಟಲಿಸ್ ಪ್ಯಾಸ್ಕೊಲೈನಸ್ ಪ್ರಭೇದ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಾಪೊಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು 2000–4000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಸ್ಕ್ವಿಡ್ಡುಗಳು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಪಾದಿಗಳು (ಶಿರೋಪಾದಿಗಳು) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

8 ಕಂಟಕಚರ್ಮಿಗಳು : ಈ ಗುಂಪಿನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ನಕ್ಷತ್ರಮೀನಿನ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪೊರ್ಸೆಲ್ಲನ್ ಆಸ್ಟರಿಡೀ ಗುಂಪಿನವು 6035 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಈ ಆಳದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬಟ್ರೊಸ್ಸಾಸ್ಟರ್ ರಿಚಾರ್ಡಿ ಪ್ರಭೇದ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಬೆಂತೊಪೆಕ್ಟಿನಿಡೀ, ಆಸ್ಟ್ರೊಪೆಕ್ಟಿನಿಡೀ ಮತ್ತು ಗೊನಿಯಾಸ್ಟರಿಡೀ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅಬಿಸಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ರಿಟಲ್ ಸ್ಟಾರ್ ವರ್ಗದ ಓಫಿಯೊಮೂಸಿಯಮ್, ಓಫಿಯೂರ ಜಾತಿಯವು 5000 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಕಡಲಪೋರ ಗುಂಪಿನ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು 1000–4950 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು. ಎಕೈನೊತ್ಯೂರಿಡೀ, ಸಲೆನಿಡೀ, ಆಸ್ಪಿಡೊಡಯಾಡೆಮಾಟಿಡೀ, ಯೂರೆನಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿವೆ. ಕ್ರೈನಾಯ್ಡಿಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟಿರುವ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು 5000 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಯೊಕ್ರೈನಿಡೀ ಮತ್ತು ಮಿಲೇರಿಕ್ರೈನಿಡೀ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆಳ ಸಮುದ್ರದ ವಾಸಿಗಳು. ಕಡಲ ಸೌತೆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯವು ಆಳ ಸಮುದ್ರವಾಸಿಗಳು, ಎಲ್ಯಾಸಿಪೊಡ ಜಾತಿಯವು 2000 ಮೀ. ಕೆಳಗಿನ

ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಸಿವಲಾಕ್ಟಿಡ ಜಾತಿಯವು 1000–5000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲೂ ಜೀವಿಸಿವೆ. ಕೆಲವು 12000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳೂ ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು.

9 ಬ್ರಯೋಜೋವ ಜೀವಿಗಳು: 3000–5720 ಮೀ. ಆಳನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು.

10 ಬ್ರ್ಯಾಕಿಯೊಪೊಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳು : 1800–5500 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

11 ಕೀಟೊನ್ಯಾತ : ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 2000–3600 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಹೆಟರೊಕ್ರೋನಿಯ ಮಿರ್‍ಯಾಬಿಲಿಸ್ ಪ್ರಭೇದ 5000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಸೈಪಂಕ್ಯುಲಾಯ್ಡಿಯ ಜೀವಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 1900–8210 ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ನ್ಯೂಜ಼ೀಲೆಂಡ್ ಹತ್ತಿರದ ಕಾರ್ಮಡೆಕ್ ದ್ವೀಪಸಮುದ್ರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

II ಪ್ರೋಟೊಕಾರ್ಡೇಟ : ಈ ಗುಂಪಿನ ಟ್ಯೂನಿಕೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಸಿಡಿಯನ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

III ಕಶೇರುಕಗಳು : ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮೀನುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ.

ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನುಗಳು ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ. ಕೆಲವು ಷಾರ್ಕ್ ಮೀನುಗಳು 1500–3000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು. ಕೈಮೀರ ಮೀನುಗಳು 2000 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಎಲುಬುಮೀನುಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಟೀಲಿಯಾಸ್ಟಿಯೈ ಮೀನುಗಳು ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುವು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು 8200ಮೀ. ಆಳದವರೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ.

ಗಲಾತಿಯ ಸಮುದ್ರಯಾನ ತಂಡದವರು ನ್ಯೂಜ಼ೀಲ್ಯಾಂಡ್ ಬಳಿಯ ಕಾರ್ನಡೆಕ್ ದ್ವೀಪಸಮುದ್ರದ 8200 ಮೀ. ಆಳದ ಕಣಿವೆಯೊಂದರಿಂದ 18 ಬಗೆಯ ಮೀನು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅದೇ ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ 3590 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಗಲಾತಿಯ ತಾಮ ಆಕ್ಸೆಲಿ ಎಂಬ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ದೀಪ್ತಿ ಸೂಸುವ ಗಾಳದ ಮೀನು, 1090 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾಯನ್ನು ಸಲಿಕೆ ರೀತಿ ಮುಂಚಾಚುವ ಟಿಫ್ಲೊನಸ್ ಎಂಬ ಕುರುಡು ಮೀನೂ 7130 ಮೀ. ಆಳದಲ್ಲಿ ಬಾಸೊಜೈಗ್ಯಾಸ್ ಮೀನುಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿದವು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 6000 ಮೀ. ಆಳಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಮೀನುಗಳು ವಾಸಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 1951ರವರೆಗೆ ಸುಮಾರು 8 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸ್ರ ಮೀನುಗಳ ಹಾವಳಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮಿಕ್ಕ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೆಮ್ಮದಿಯುಂಟು.

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳು : ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆಸರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ನೀಳವಾದ ಸ್ಪಿಕ್ಯೂಲುಗಳು ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಹೆಕ್ಸಾಕ್ಟಿನೆಲ್ಲಿಡ ಸ್ಪಂಜುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಲ ಲೇಖಣಿ, ಕಡಲ ಬೀಸಣಿಗೆ (ಗಾರ್ಗೋನಿಯ) ಮತ್ತು ಕ್ರೈನಾಯ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ತೆಳ್ಳಗೆ ನೀಳವಾಗಿರುವ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಕಠಿಣಚರ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೊಲೊಸೆಂಡೀಸ್ ಆರ್ಕ್‌ಟಸ್) ಇವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಂಗಗಳು ಮೃದುವಾದ ಉಸುಬಿನ ಮೇಲೆ ನಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ.

ಆಳನೀರಿನ ಮೀನುಗಳ ದೇಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀಳವಾಗಿಯೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಾಲ ಚಾಟಿಯಂತಿರುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆ ಬಲು ಮಂದಗತಿಯದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಾರ್ನಕಲ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಠಿಣಚರ್ಮಿ ಮತ್ತು ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿದೆ. ಅನೇಕ ಮೀನುಗಳ ಕಂಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಅಂಶ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದ ಹೊದಿಕೆ, ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಮತ್ತು ಕಂಕಾಲ ಬಹು ಬಿಧುರವಾಗಿಯೂ ದುರ್ಬಲವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಎಲುಬುಗಳು ಸಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಹಗುರವಾಗಿಯೂ ಇವೆಯಲ್ಲದೆ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಕೃಶವಾಗಿವೆ. ದೇಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ದೇಹದ ರಚನೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಈಜಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ಲವನತೆ, ಈ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗುಣ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಾತ್ರದವು. ಗಾತ್ರ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕನಿಷ್ಠ ಆಹಾರದ ಅಂಶದ ಮೇಲೂ ಇದು ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೇಲವ ಬಣ್ಣದವು. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವೂ, ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ನೇರಳೆ ಬಣ್ಣಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಣ್ಣದ ಗುರುತುಗಳಿರುವುವು.

ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಕಾರ್ಗತ್ತಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಅನೇಕ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿವೆ. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಶಿರೋಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿರೋತೌಮ ಮುರ್‍ರೆಯಿ), ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶಕ ರೀತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮೀನುಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಮಾಂದ್ಯವಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ರೆಟಿನ ರಾಡ್‌ಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕುರುಡು ಅಥವಾ ಕ್ಷೀಣಗೊಂಡ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ರೆಕ್ಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಬಾಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ದವಾದ ತಂತುಗಳು ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ. ಬೇತಿಟೀರಾಯಿಸ್ ಮೀನಿನ ಎದೆಯ ಜೋಡಿರೆಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ದೇಹದಷ್ಟೇ ಉದ್ದವಾದ ತಂತುಗಳುಂಟು. ಆಲ್ಟಿಮೊಸ್ಟೋಮಿಯಾಸ್ ಮೀನಿನ ಮೂತಿಯ ಮೇಲಿನ ಮೀಸೆಗಳು ದೇಹದ ಹತ್ತು ಪಟ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಸೀಗಡಿ ಮುಂತಾದ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಮೀಸೆಗಳೇ ಅವುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನೆಮಟೋಕಾರ್ಸಿನಸ್ ಸೀಗಡಿ).

ಬಹುತೇಕ ಅಕಶೇರುಕಗಳು ಉಸುಬನ್ನು ತಿಂದು ಅದರ ಜೈವಿಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಶಿರೋಪಾದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಮೀನುಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು. ಕೊಳೆತ ಉಸುಬನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವದನಾಂಗಗಳು ಬಲು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಯುತ ಹಲ್ಲುಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಮೀನುಗಳು ತಮ್ಮಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ನುಂಗಬಲ್ಲವು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಿಯಾಸ್ಮೊಡಾನ್, ಯೂರಿಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೀಲದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿ ಅಂಗಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಿಂದಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಲ್ಲವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಶತ್ರು ಅಥವಾ ಬೇಟೆಯ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಇವು ತಿಳಿಯುವುವು. ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರ ಬರಲು ಇವು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಗಾಳದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಕಶೇರುಕಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಬರ್ಟೆಲ್‌ಸನ್ ಎಂಬಾತನ ಊಹೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಹೆಣ್ಣು ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಾಸನೆಯ ಜಾಡನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಸನೆ ಹರಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಗಂಡುಗಳು ಇದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಂದೀಪ್ತಿ (ಲೂಮಿನಿಸೆನ್ಸ್) ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಆಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಜೀವಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದರೆ ಮಿಕ್ಕವು ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು 50 ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳು ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಟನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ವಿಶೇಷಾಂಗವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಗಗಳು ದೇಹದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಫೋಟೋಸ್ಟೋಮಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಸ್ಟೊಮಸ್ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಗಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಪ್ರಸರಿಸಿವೆ. ಅನೇಕ ಗಾಳದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಂಗಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನುರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಗಲಾತಿಯತೌಮ ಆಕ್ಸೆಲಿ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಬಾಯಲ್ಲಿದೆ. ಕುರುಡುಮೀನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಗಗಳು ಉಂಟು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಪ್ನಾಪ್ಸ್). ಬೆಳಕು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷಾಂಗಗಳಿಗೆ ಫೋಟೊಫೋರುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ಗ್ರಂಥಿಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿವೆ. ಫೋಟೊಫೋರುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಸರಳ ರೀತಿಯವು ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ರೀತಿಯವು. ಸಂಕೀರ್ಣ ರೀತಿಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಸೂರ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಫೋಟೊಫೋರುಗಳು ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಡಯಪ್ಲಸ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಗ ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಣಿಕೆಲಸಗಾರರ ತಲೆಯ ದೀಪದ ಹಾಗಿರುವುದು. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಗಗಳಿವೆ. ಸೀಗಡಿಯಲ್ಲೂ (ನೆಮಟೋಕಾರ್ಸಿನಸ್) ಶಿರೋಪಾದಿಗಳಲ್ಲೂ (ಹೆಟರೊಟ್ಯೂಥಿಸ್ ಡಿಸ್‌ಪಾರ್) ಬಾಯಿಯ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜಿಗುಟು ದ್ರವವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ರವ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು ನೀರನ್ನು ತಾಗಿದೊಡನೆ ಬೆಳಕಿನ ಕಿಡಿಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು. ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಧನ. ಲ್ಯೂಸಿಫರಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ಹಾಗೂ ಲ್ಯೂಸಿಫರೇಸ್ ಕಿಣ್ವಗಳು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕಲೆತಾಗ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸಂದೀಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂದೀಪ್ತಶೀಲ ಅಂಗಗಳು ಬೇಟೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದದ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆಗೂ ಸಹಾಯಕ ಎಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ : ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡಿಂಬಗಳಿಲ್ಲದೆ ಆಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಭ್ರೂಣ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ರೂಪ ತಳೆಯುವವರೆಗೂ ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಭೇಟಿ, ಮಿಲನಗಳ ಅವಕಾಶ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಾಂಕುರತೆ–ಇವು ಬಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಮೀನುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗಾಳದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿರುವ ಕುಬ್ಜ ಗಂಡು ಮೀನುಗಳು ಹೆಣ್ಣು ಮೀನುಗಳ ದೇಹವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಲವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಗಂಡುಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಈವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಕಡಲಜೀವಿ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಇನ್ನೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಜಲತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿಕಾಸದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ರೇಡಿಯೋಲೇರಿಯನ್ ಉಸುಬುಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯಮ್ ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಇರಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭೇದಿಕರಣ ಮಿಕ್ಕ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಗಳ (ಮ್ಯುಟೇಷನ್ಸ್) ಪ್ರಮಾಣ, ವಿಕಿರಣ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳು ಬಹು ಆವಶ್ಯಕ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿವೆ. (ಎನ್.ವಿ.)

ಜಲದೇವತೆಗಳು : ಜಲದ ಅಧಿದೇವತೆ ಅಥವಾ ಜಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಮಾನವ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ದೇವತೆ. ಜಲಕ್ಕೆ, ವೃಷ್ಟಿಗೆ ತನ್ಮೂಲಕ ಹಳ್ಳ, ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಸರೋವರ, ತೊರೆ, ನದಿ, ಸಮುದ್ರ ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ.

ಮಾನವನ ನೀರಿನ ಅಗತ್ಯ ಅನಾದಿಯಾದುದು, ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಜಲಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ. ನೀರಿನಿಂದಲೇ ಜೀವದ ವಿಕಾಸ ಮೊದಲಾಯಿತೆನ್ನುವುದು ಇಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯ. ಭಾರತೀಯರ ಋಗ್ವೇದದ ಸೂಕ್ತವೊಂದು ಈ ವಿಶ್ವದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ ಜೀವಗಳು ಗೋಚರವಾಗುವ ಮೊದಲು ಗಹನವಾದ ಗಭೀರವಾದ ನೀರಿತ್ತೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಂಡಲದ ಬಹುಭಾಗ ಜಲಾವೃತವಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗವೂ ಹಿಮಾವೃತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಭೂ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಊಹೆಗಳೂ ಅಪ ಏವ ಆದೌ ಅಗ್ರ ಆಸೀತ್–ಇಲ್ಲಿದ್ದುದು ಮೊದಲು ನೀರೇ ಎಂದು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣಗಳ ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಜೀವದ ಉಗಮಸ್ಥಳ ಜಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನಾದಿಯಾದ ಜಲ ಒಂದು ದೇವತೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅಪೋ ದೇವೀಃ–ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೌಚಿತ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾಂ ನಪಾತ್–ನೀರಿನ ಮಗ–ಜಲದೇವತೆ. ಅಗ್ನಿಯೂ ಅಂಶತಃ ಜಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ದೇವತೆ. ಬಡಬಾಗ್ನಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ವರುಣ ನೀರಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆ ಪಕ್ವವಾಗಿದೆ. ಪರ್ಜನ್ಯ ವೃಷ್ಟಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ. ಗೋವುಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀರಿನ ತಾಣಗಳನ್ನು ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸರಸ್ವತೀ, ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ಗೋದಾವರಿ–ಈ ನದಿಗಳೂ ದೇವತೆಗಳು. ಅಪ್ಸರೆಯರು ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಜಲದೇವತೆಗಳು. ಇಂದ್ರ, ಮಳೆರಾಯ–ಜಲದೇವತೆ.

ಜಲದ ಶಕ್ತಿ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಅನಾಗರಿಕ ಜನಾಂಗಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಮನ–ಎಂಬ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿದೇವತೆ ಅಡಗಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಮಾಟಗಳಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಲ ಬೇಕು. ಜಲ ಶುದ್ಧವಸ್ತು. ಶುದ್ಧೀಕರಣಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಲಡಗಿದೆ. (ಮೇಧ್ಯಾ ವಾ ಆಪಃ–ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಚಿತಾಭಸ್ಮ, ಅಸ್ಥಿಗಳು, ಇತರ ಕಾಣಿಕೆಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ತರ್ಪಣವಾಗುತ್ತವೆ. ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರುಗಳಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಮಸ್ತಕಾಭಿಷೇಕವಾಗಬೇಕು. ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವಾಗ, ಪುಣ್ಯ ಅಥವಾ ಶುಭಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಜಲಸ್ನಾನವಾಗಬೇಕು. ಪೂಜಾದಿಗಳು ಜಲಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳ (ಭಗ್ನಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಸೇರಿ) ಪಿತೃತರ್ಪಣಾದಿಗಳ ಬಲಿಗಳು ಜಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಬೇಕು. ಕಾಶಿ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ಪುರಿ, ದ್ವಾರಕೆ, ಸೋಮನಾಥ, ಗೋಕರ್ಣ, ಹರಿದ್ವಾರ, ಬದರಿ, ಕೇದಾರನಾಥ್ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮತ್ತೂ ಪವಿತ್ರವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ ದೇವತೆಗಳ ದರ್ಶನಮಾಡಿದರೆ ಪುಣ್ಯಪ್ರದ ವಾದುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳೂ ಜಲದ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಜಲದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ವಿ)

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಸ್ಥಳಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದರೆ ಪುಣ್ಯಾಹವಾಚನವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಕಲಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ವರುಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆವಾಹಿಸಿ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಪೂಜೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಾದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಕಲಶದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ನೀರಿಗೆ (ಅಗ್ರೋದಕ) ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರ್ಣಗೌರೀವ್ರತದಲ್ಲಿ ನದೀ ತೀರದಿಂದ ಮರಳು ತರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆಗ ಗಂಗಾಪೂಜೆ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಋಷಿಪಂಚಮಿ ಮತ್ತು ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭ ವ್ರತಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯಿದೆ. ವೈಶಾಖ ಮಾಸದ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮೀ ದಿನವನ್ನು ಗಂಗಾಸಪ್ತಮೀ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅದೊಂದು ವ್ರತ. ವರ್ಷದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಪೂಜೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತುಲಾಸಂಕ್ರಮಣದ ದಿನ ತಲಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯು ಉಕ್ಕಿಬರುವ ಅದ್ಭುತ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆ. ಅಂದು ಕೊಡಗಿನ ಜನರಿಗೆ ಹಬ್ಬ. ಆ ದಿನ ಅಲ್ಲಿಂದ ನೀರು ತುಂಬಿ ತರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದವರೆಗೂ ಅದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಪುರಾತನ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನಿನ ಜನರು ಗಹನ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಇಯಾ (ಅಪ್ಸು) ಎಂಬ ಜಲದೇವತೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಯೂಫ್ರೇಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಗಳು ಅಕೂಪಾರ (ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಶಬ್ದ–ಅರ್ಥ) ಸಮುದ್ರದ ಮಕ್ಕಳು. ಮರ್ದಾಕ್ ದೇವತೆ ವರುಣನಿಗೆ ಪ್ರತಿವಾದಿ. ಆತ ನದೀನಿಯಂತ್ರಣದ ದೇವತೆ. ತಾಮೂಜ್ ದಿಟದ ಜಲಕುವರ, ವೇದದ ಅಪಾಂ ನಪಾತ್ (ನೀರಿನ ಮಗ) ಇದ್ದಂತೆ. ಅದಾದ್ ರಮನ್ ಸುಮೇರಿಯನರ ದುಷ್ಟ ವೃಷ್ಟಿದೇವತೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲೂ ನಿಸ್ಸೀಮ ಜಲರಾಶಿ ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯಗಳ ಸಕಲ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಎನಿದೆ. ಭಾರತೀಯರ ಗಂಗೆ ಹೇಗೆ ತ್ರಿಪಥಗೆಯೋ ಅಂತೆಯೇ ನೀಲನದಿ ಭೂವ್ಯೋಮವ್ಯಾಪಕವಾದುದು. ಮತ್ಸ್ಯ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಹೇಗೊ ಹಾಗೆ, ಮೊದಲ ಪೂಜನೀಯ ವಸ್ತು, ಪಾವನವಾದುದು. ಹಾಪೀ ಎಂಬುದು ಜಲದೇವತೆ. ಗಂಡುರೂಪಿನ ಆ ದೇವತೆಗೆ ಎರಡು ಮೊಲೆಗಳು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ತವೊಂದು ವರುಣದೇವತಾ ಸೂಕ್ತವೋ ಎಂಬಂತಿದೆ. ಆ ದೇವತಾಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಾಗಿ ನೀಲನದಿ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಹಾಥಾರ್ ಎಂಬ 'ಗೌ' ದೇವತೆ ಕಾರಣ. ಈ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳೂ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳು. ಗೂಳಿಗಳು ಕುದುರೆ ಕೋಳಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ತರ್ಪಣ ವಸ್ತುಗಳು. ಅಪೇಪ್ ಸಮುದ್ರರಾಕ್ಷಸದೇವತೆ. 'ನು' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಜಲದೇವತೆ. ಖ್ನೇಮು, ಸತೇತ್, ಅಂಕೇತ್ ಇವು ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಜಲದೇವತೆಗಳು. ರಾ, ಗೇಬ್, ನುತ್ ನೀತ್, ಮೆರತ್, ಮುತ್, ಮೆಹ್ತ್‌ವರ್ತ್ ಇವು ಇತರ ಜಲದೇವತೆಗಳು. ಓಸಿರಿಸ್ ಮೊದಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಪಾತಾಳ ದೇವತೆ. ಅದು ಸರ್ವದೇವತಾ ಸಮನ್ವಯಶಕ್ತ. ಹೀಗೆಯೇ ಟಗರಿನ ನಾಲ್ಕು ತಲೆಗಳನ್ನು ಮೊಸಳೆಯನ್ನು ಚೇಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತ್ರೆ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರೀಕ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲೂ ಜಲವೇ ಸರ್ವದ ಮೂಲವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಹೀಸೀಯಡ್ ತನ್ನ ತಿಯೋಗನಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಯಾಮು ಮತ್ತು ತೀತಿಸ್ ಎರಡೂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಯ ಮಕ್ಕಳ–ಮೂಲ ಜಲದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ದೇವತ್ವಾರೋಪ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜಲದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಟ್ರೈತಾನ್, ಪ್ರೋತಿಯಸ್, ಗ್ಲಾಮೆ, ನೀರಿಯಸ್ ಮುಂತಾದುವು. ಪಸೈಡನ್ ಸಮುದ್ರಾಧಿದೇವತೆ; ಅಯೋನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮಿನೀಯನ್ ಜನಾಂಗಗಳ ಆದಿಪುರುಷ. ಬಿರುಗಾಳಿ ಏಳುವುದು ಭೂಕಂಪಗಳಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳೇ ಸೀಳಿ ಹೋಳುಹೋಳು ಗಳಾಗುವುದು, ದ್ವೀಪಗಳು ಜಲಮಯವಾಗುವುದು ಈ ದೇವತೆಯ ಕೈವಾಡ. ಒಡಿಸಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೊಂದು ದುಷ್ಟ ಸಮುದ್ರದೇವತೆ. ಗ್ರೀಕರ ಮತ್ತೊಂದು ಜಲದೇವತೆ ನೆಪ್ಚೂನ್ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಹಿಡಿದು ಸಮುದ್ರಕುದುರೆಯೇರಿರುವ ಇದು ಸಮುದ್ರಾಧಿದೇವತೆ ವರುಣನ ಪ್ರತಿವಾದಿ. ನೀರೀಯಿಡ್‌ಗಳೆಂಬ ಜಲಕನ್ಯೆಯರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಜನಪದರು ನಂಬುಗೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೀಬ್ರೂ ಮತ್ತು ಯೆಹೂದಿ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಜಲದಲ್ಲಿ ದೈವೀಶಕ್ತಿ ಅಡಗಿದೆ, ಅದು ಪವಿತ್ರತಮ, ಸಕಲ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆದಿಯ ಆಕರ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರವಾಸಿಯಾದ ಸಸ್ತನಿ ಪ್ರಾಣಿ–ಜರಾಯುಜವನ್ನು (ಮರ್‌ಮೇಡ್) ಅದರ ರೂಪು ನೋಡಿ ಜಲಕನ್ಯೆಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟವರು ಯಾರೋ ಅಂಬಿಗರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ)

ಜಲಧರಗಳು : ತಮ್ಮ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಭೂಜಲವನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಚಿಲುಮೆಯ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೇ (ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದಾಗ) ಒರತೆಯ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವವು (ಆಕ್ವಿಫೈಯರ್ಸ್). ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಅಥವಾ ಸ್ತರಗಳ ಮಂದ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಭೂಜಲದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ಬಹುಭಾಗ ಇಳಿಜಾರಿನ ಕಡೆ ಹರಿದು ಹತ್ತಿರದ ನದಿಯನ್ನೋ ಸಮುದ್ರವನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ನೀರು ನೆಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಆಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತದೆ. ಜಿನುಗುವಿಕೆಗೆ ಶಿಲೆಯ ರಚನೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಗುರುತ್ವವೂ ಸಹಾಯಕ. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳಿವೆ–ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು, ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು. ಪ್ರತಿ ಮುಖ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ತಮ್ಮ ಒಳರಚನೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಅಡಕವಾದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಳ್ಳಕವಾದ ಒಳರಚನೆಯನ್ನೂ ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯ ಖನಿಜ ಕಣಗಳು ದಟ್ಟೈಸಿ ಬಹು ಒತ್ತಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಹೊರವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಸರಣೆ ಬಹು ಕಷ್ಟಕರ. ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳ ಒಳರಚನೆ ಈ ತೆರನಾಗಿದ್ದು ಮಳೆಯ ನೀರು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಿನುಗಲಾರದು. ಇವೇ ಅವ್ಯಾಪ್ಯಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಸರಂಧ್ರತ್ವ ಸಹ ಬಹು ಅಲ್ಪ. ಆದರೆ ಇವು ಬೀಳು ಬಿದ್ದು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಾಗ ರಚನೆಯೂ ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಹಲವಾರು ಸೀಳುಗಳೂ ಬಿರುಕುಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಡಕವಾದ ರಚನೆಯೂ ಅಳ್ಳಕವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಿನುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಆದರೆ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ದ್ವಿತೀಯಕ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ ಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳ್ಳಕವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಸರಂಧ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಲಾಛಿದ್ರಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದರಂತೂ ಆ ಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣ ಇಮರಿದ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸಬಲ್ಲುದು. ಈ ರೀತಿ ಖನಿಜಕಣಗಳ ನಡುವೆ ನೀರು ನುಗ್ಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಆಳಕ್ಕೆ–ಭೂಗುರುತ್ವದ ಕಾರಣ–ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ಯ (ಪರ್ಮಿಯಬಲ್) ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪೆಂಟೆಕಲ್ಲು, ಮರಳುಗಲ್ಲು, ದಪ್ಪ ಮರಳುಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದವು ಇವಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆದರೆ ಇದೇ ವರ್ಗದ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಳ್ಳಕವಾದ ರಚನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ದಟ್ಟೈಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಶಿಲೆಗಳು ಹೀಗಾಗಿ ಇವು ನೀರು ಜಿನುಗಲು ಅಷ್ಟು ಉತ್ತಮವಲ್ಲ. ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಸರಂಧ್ರತ್ವ ಶೇ.10–ಶೇ.30 ರಷ್ಟಾದರೆ, ಜೇಡು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳ ಸರಂಧ್ರತ್ವ ಕೇವಲ 0%–10% ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬಹುದು.

ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಒಳರಚನೆ ನೀರಿನ ಇಮರುವಿಕೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಬಿರುಕು ಹಾಗೂ ಸೀಳುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ಸುಣ್ಣಾಂಶ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕರಗುತ್ತ ಬಿರುಕು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತಲೂ ಅಗಲವಾಗುತ್ತಲೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೀಗಾದಾಗ ಕುಳಿಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸಣ್ಣ ಹೊಂಡಗಳಾಗುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಹೊಂಡಗಳೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಗೋಚರವಾದ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯೂ ಉತ್ತಮ ಜಲಧರವೆನಿಸಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಿಲೆಗಳಾದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರವಾಹದ ತುಯ್ತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನುಚ್ಚು ನೂರಾಗಿರುವ ಸ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲರಂಧ್ರ ರಚನೆಯ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತಮಜಲಧರಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನೀರ ಚಿಲುಮೆಗಳು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಅನೇಕ ಚಿಲುಮೆಗಳು ದಖನ್ ಬೆಸಾಲ್ಟ್‌ನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಲಧರಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಭೂಜಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಇಳುಕಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಸತತವಾಗಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಬಳಕೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿ ನೀರು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲವೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಕೃತಿ ನಮಗಾಗಿ ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಜಲಪಾತ : ನದೀಪಾತ್ರ ಬಲು ಕಡಿದೂ ಆಳವೂ ಆಗಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ದುಮುಕಾಟ (ವಾಟರ್ ಫಾಲ್). ಬರೆಯ ಅಂಚು ಬಲು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನೀರು ಅತಿ ರಭಸದಿಂದ ನೆಗೆಯುವಾಗ, ನೆಲಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಅಡಿಗಳ ಆಳದಲ್ಲಿನ ತಳಕ್ಕೆ ಕೆಡೆಯಬಹುದು. ಬರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಡಿದಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ನೀರು ಅದರ ಮೈಯನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡೇ ವೇಗದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ನದಿಯ ಉಗಮದಿಂದ ಅದು ಕೊನೆಯಾಗುವ ಮುಖದ ವರೆಗಿನ ಅದರ ಪ್ರವಾಹ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ (ಪರ್ವತಭಾಗ), ನಡುಕಣಿವೆ (ಮಧ್ಯಭಾಗ) ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗ (ಬಯಲು ಭಾಗ) ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಯ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾದ ಕೊರೆಯುವಿಕೆ, ಸ್ಥಾನಾಂತರೀಕರಣ ಸಂಚಯನಗಳು ಆಯಾ ಭಾಗದ ಇಳಿಜಾರು ಮತ್ತು ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಹವೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅಲ್ಲಿ ನದಿ

ಆಗ್ನೇಯ ವೆನಿಜ್ವೇಲದ ಏಂಜಲ್ ಜಲಪಾತ 3,213 ಅಡಿ ಆಳಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುವ ಈ ಜಲಪಾತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಎತ್ತರದ್ದು ಹಾಗೂ ನಿರರ್ಗಳ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ

ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪಾತ್ರದ ಕೊರೆತ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿಯೂ ತೀವ್ರವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಕೊರೆವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಮಾಣ, ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಠಿಣ ಮತ್ತು ಮೃದು ಶಿಲಾ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುವುದುಂಟು. ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗಳ ಕೊರೆತ ಬಲು ನಿಧಾನ; ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳಾದರೋ ಬಲು ಬೇಗನೆ ಶಿಥಿಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕಡಿದಾದ ಇಳಿತವುಂಟಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಕಠಿಣಶಿಲೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳವೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊರೆತ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಂದೊತ್ತಿದಂತೆ ಕಠಿಣ ಶಿಲಾಮುಖ ಲಂಬವಾಗಿ ನಿಂತಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆಗ ನದಿಯ ನೀರು ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಾರಿಬೀಳುವುದು. ಇದೇ ಜಲಪಾತ. ಮೇಲಿನ ಕಠಿಣ ಶಿಲೆಗೆ ಜಲಪಾತಕಾರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಜಲಪಾತ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವುದು. ಜಲಪಾತಗಳು ಹಲವು ಅಡಿಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಆಳದವರೆಗೆ ಧುಮುಕುವವು. ಅವುಗಳ ಶೀವಿ, ಸಿಡಿಯುವ ತುಷಾರಗಳ ಚೆಲುವು, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಡುವ ಬಣ್ಣಗಳ ಬೆಡಗು, ಭೋರ್ಗರೆಯುವ ಶಬ್ದಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯ ವೀಕ್ಷಕರ ಕಿವಿ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜಲಪಾತಗಳ ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಕೆಲವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳು : 1 ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಚೇತೋಹಾರಿ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದ ವಿಶಾಲವಾದ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತ. ಇದು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನಡುವಣ ದ್ವೀಪ ಈ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಚ ಮಹಾಸರೋವರಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಈರಿ ಸರೋವರದಿಂದ ಆಂಟೇರಿಯೋ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ 160ಕಿಮೀ. ಉದ್ದದ ನಯಾಗರ ನದಿಯಿಂದ ಈ ಜಲಪಾತ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಕೆನಡ ಭಾಗದ ಜಲಪಾತದ ಆಕಾರ ದೊಡ್ಡ ಲಾಳದಂತೆ. 762ಮೀ. ಅಗಲ

ಮತ್ತು 47ಮೀ. ಎತ್ತರ. ಅಮೆರಿಕದ ಭಾಗ 305ಮೀ. ಅಗಲ ಮತ್ತು 50ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಲಪಾತ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ 1974ರವೇಳೆಗೆ ಇದರ ಮೇಲಿನ ಶಿಲಾಮುಖ ಮೂರು ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೊತ್ತಿದೆ. ಅದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1ಮೀ.ನಂತೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಈ

ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತ. ಝಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ರೊಡೀಷಿಯ

ಜಲಪಾತದ ಅಗಾಧ ಜಲಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ನಯಾಗರ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಇಳಿಯುವ ನೀರಿನ ಗಾತ್ರ ಕುಗ್ಗುತ್ತಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ವಿಭಾಗದ ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಸೇತುವೆಯನ್ನು (ರೇನ್‌ಬೊ ಬ್ರಿಜ್) ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

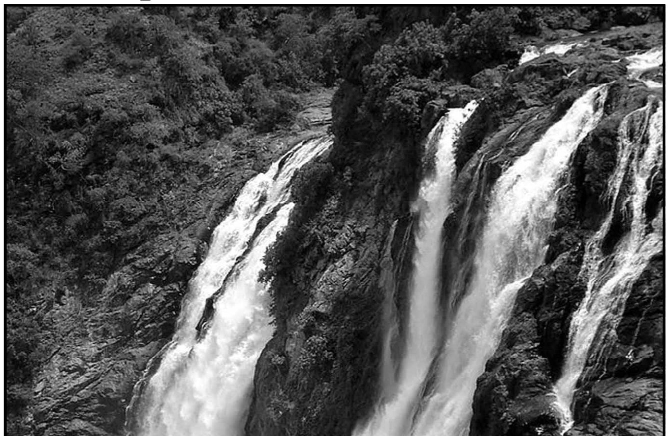

ಕಾವೇರಿಯ ಒಂದು ಜಲಪಾತ, ಶಿವನಸಮುದ್ರ

2 ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ರೊಡಿಷಿಯಗಳ ಗಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಝಾಂಬೀಸೀ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಜಲಪಾತ. 1.6ಕಿಮೀ. ಅಗಲ 104ಮೀ. ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಆ ಖಂಡದ ಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಎಂಬಾತ 1855ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳ ಒಂದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಚಾಪ ಜಲಪಾತವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಈ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಧುಮುಕುವ ನೀರಿನ ಭೋರ್ಗರೆತ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆ ನೀರಿನಿಂದೇಳುವ ತುಷಾರ ರಾಶಿ 48ಕಿಮೀ. ದೂರಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಾಗ ಈ ಅಗಾಧ ತುಷಾರ ಸಮೂಹವೇ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಜಲಪಾತವನ್ನೇ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವುದು. ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿವ ಅಪಾರ ಜಲರಾಶಿ ಕೇವಲ 30ಮೀ. ಅಗಲದ ತೊರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಎಡಬಲ ತಿರುವುಗಳಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಚಿತ್ರ್ಯ.

3 ಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಶರಾವತಿ ನದಿಯ ಜಲಪಾತ (ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ; ಜೋಗ್) ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾದುದು. ಶರಾವತಿ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಾ, ರೋರರ್, ರಾಕೆಟ್ ಮತ್ತು ಲೇಡಿ (ರಾಣಿ) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ 250ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಂತೆ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ರಭಸವಾಗಿ ಧುಮುಕುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ರಾಶಿಯಂತೆ ನೊರೆಗೂಡಿದ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವೂ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಸಾವಿರಾರು ಕಾಮನಬಿಲ್ಲುಗಳ ದೃಶ್ಯವೂ ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಲಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜೋಗ್ (ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರ) ಮತ್ತು ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆಯ ಹೊಸ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಉಂಟು.

ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ನಿಸರ್ಗರಮಣೀಯವೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೂ ಆದ ಜಲಪಾತಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ವೆನಿಜ್ವೇಲದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 979ಮೀ. ಎತ್ತರದಿಂದ ಸುಮನೋಹರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ಧುಮುಕುವ ಏಂಜೆಲ್ ಜಲಪಾತ ಉನ್ನತತಮ ಜಲಪಾತ. (ಎಂ.ವಿ.)

ಜಲಪಾರಗಮ್ಯತೆ : ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಜಲ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸ್ರವಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಇದು ಆ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ನಡುವಿನ ಒತ್ತಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಾಂತ ಪ್ರವಹನ (ನಾನ್‌ಟರ್‌ಬ್ಯುಲೆಂಟ್ ಫ್ಲೋ) ವೇಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುತ್ತದೆ. ಸರಂಧ್ರ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ಜಲಚಲನೆಯ ಮೂಲ ನಿಯಮವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೆನ್ರಿ ಡಾರ್ಸಿ ಎಂಬಾತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ : ಮರಳಿನ ಮೂಲಕ ನೀರಿನಚಲನೆಯ ವೇಗ ಅಲ್ಲಿನ ದ್ರವಚಾಲಿತ ಓಟಕ್ಕೆ (ಹೈಡ್ರಾಲಿಕ್ ಗ್ರೇಡಿಯೆಂಟ್) ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಆ ನಿಯಮ. ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು

$$Q = ki\,A$$

ಇಲ್ಲಿ Q ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ರವಿಸುವ ಜಲಪ್ರಮಾಣ ; A ಜಲ ಸ್ರವಿಸಬೇಕಾದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಒಟ್ಟು ಸಲೆ; i ದ್ರವಚಾಲಿತ ಓಟ ಅಥವಾ ಜಲಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಏರಿಳಿತ. (ಜಲ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಮಿಸುವ ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಒತ್ತಡವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಅದೇ ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದಾಗ ಸಿಕ್ಕುವ ಅಂಶ) ಮತ್ತು k ವಸ್ತುವಿನ ಜಲಪಾರಗಮ್ಯ ಗುಣಾಂಕ.

ಜಲಪಾರಗಮ್ಯತೆಯ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಸ್‌ಟಂಟ್ ಹೆಡ್ ಪರ್ಮಾಮೀಟರ್ ಅಥವಾ ವೇರಿಯಬಲ್ ಹೆಡ್ ಪರ್ಮಾಮೀಟರಿನಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಸ್ತುವಿನ ಸರಂಧ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಸರಂಧ್ರತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ, ಓರಣ, ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿನ ತೆರಪುಗಳ ಒಟ್ಟು ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಿನ ಕಣಗಳ ಒಟ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಅನುಪಾತವೇ ಸರಂಧ್ರತೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೇಕಡವಾರು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ, ಓರಣ ಹಾಗೂ ಹಂಚಿಕೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವುವು.

ಶಿಲೆಗಳ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದರ ಗುಣ, ಮೂಲ, ಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಮಣ್ಣನ್ನು ಗರಸು, ಮರಳು, ಸಿಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಜೇಡಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಗರಸು ಮರಳನ್ನು ಕಣಗಾತ್ರಾನು ಸಾರವಾಗಿ ಉರುಟು, ನುಣುಪು ಮತ್ತು ಅತಿನುಣುಪು ಮುಂತಾಗಿ ಕೂಡ ವಿಭಾಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇಂಥ ಭಿನ್ನ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳು ನದಿ, ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಸಾಗರ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸಂಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಥಿಲ ಶಿಲಾಕಣಗಳು ಲೋಯೆಸ್ ಮತ್ತು ಇಯೋಲಿನ್ ಎಂಬ ಸಂಚಯನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮರಳು ಜೇಡಿ, ಸಿಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಲೋಮ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಜಲಚಲನೆಗೆ ಗರಸು ಅತ್ಯುತ್ತಮ. ಚೊಕ್ಕವಾಗಿರುವ ಗರಸು ಪದರದಲ್ಲಿ ಸರಂಧ್ರತೆ ಮತ್ತು ಜಲಪಾರಗಮ್ಯತೆ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಗರಸಿನೊಡನೆ ನುಣುಪು ಮಣ್ಣು ಬೆರೆತಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜಲಚಲನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸರಂಧ್ರತೆ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಣಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಓರಣ

ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಜಲಚಲನೆ ಸರಾಗ. ಇದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗರಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಲಪಾರಗಮ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣುಗಳ ಕಣಗಾತ್ರ ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ತೆರಪುಗಳು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಜಲಪಾರಗಮ್ಯತೆ ಅಗಣ್ಯ. ಇವು ನೀರನ್ನು ಹೀರಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊರಬಿಡುತ್ತವೆ. (ವೈ.ಎಲ್.)

ಜಲಬಡಿಗೆ : ಉದ್ದವಾದ ನಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಫಕ್ಕನೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದರೆ ಆಗ ತಲೆದೋರುವ ತರಂಗಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸದ್ದು (ವಾಟರ್ ಹ್ಯಾಮರ್). ಸುತ್ತಿಗೆ ಹೊಡೆತ (ಹ್ಯಾಮರ್ ಬ್ಲೋ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ಹರಿವಿಗೆ ಒಂದು ಕವಾಟದ ನೆರವಿನಿಂದ ಫಕ್ಕನೆ ತಡೆಯೊಡ್ಡಿದಾಗ ಅದರ ಸಂವೇಗ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಒತ್ತಡ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸುವುದು. ಕವಾಟದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉದ್ಭವಿಸುವ ಈ ಒತ್ತಡದ ಹೆಚ್ಚಳ ಒಂದು ಸಂಮರ್ದ ತರಂಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ನಳಿಗೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರಸರಿಸುವುದು. ಇದು ನಳಿಗೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊನೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲನಗೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಕವಾಟದ ಕಡೆ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಸಂಮರ್ದತರಂಗ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರತಿಫಲನಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಅದರ ಪಾರ (ಆಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್) ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ತರಂಗ ಉದ್ಭವವಾದಾಗ ನಳಿಗೆಯೊಳಗೆ ಬಡಿದಂತೆ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಜಲಬಡಿಗೆ. ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನಲ್ಲಿಯ ನೀರನ್ನು ಫಕ್ಕನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಾಗಲೂ ಈ ಬಡಿತವನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು.

ಕವಾಟವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ನಳಿಕೆಯ ಉದ್ದ ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವರ್ಧಿಸಿದ ಒತ್ತಡದ ಪ್ರಮಾಣ ಉಂಟು. ನಳಿಗೆಯ ಉದ್ದ l ಅಡಿ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಸಲೆ A ಚದರ ಅಡಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ವೇಗ v ಅಡಿ/ಸೆ. ಆಗಿರಲಿ. ಕವಾಟವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಕಾಲ t ಸೆಂ ಆಗಿರಲಿ. g ಗುರುತ್ವ ಮತ್ತು ρ ನೀರಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ ಆಗಿರಲಿ. ಆಗ

ವರ್ಧಿಸಿದ ಒತ್ತಡ, $p = \frac{\rho l v}{g t}$ ಪೌಂಡು/ಚ.ಅ.

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದ pಯನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಬಿ.ಜಿ.) ಪರಿಷ್ಕರಣೆ:ಎಂ. ಜಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್

ಜಲಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಕರಗಳು, ಹಂಚಿಕೆ, ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನ (ಹೈಡ್ರಾಲಜಿ). ಅಂತರ್ಜಲ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲಗಳು ಚಿಲುಮೆ, ನದಿ, ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಮೂಲಕ ಸೌರಶಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆಯಿಂದ ಆವಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಾಗಿ ಮಳೆಗರೆದಾಗ ಈ ನೀರು ಪುನಃ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಹೀಗೆ ಜಲ ಭೂಮಿ–ಆಕಾಶ ನಡುವೆ ಸದಾ ಚಕ್ರೀಯವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲಚಕ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಪ್ರಕ್ಷೇಪನ, ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನ, ಜಲಪ್ರವಹನ, ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಗ್ರಹ. ಭೂಮಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಚಯನದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಬಳಕೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಜಲಚಕ್ರದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳ ವಿವರವನ್ನೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಜಲಧಾರಣ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅರಿಯಬೇಕು. ಇದರ ನೈಜ ಅರಿವು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಗ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅವಲೋಕನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಭೂತ ವಿವರಣೆಗಳ ಆಧಾರಗಳು ಗೃಹೀತವಾದುವು. ಪಿರೆ ಪಿಲಾಲ್ಟನು (1608–80) ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರವಹನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷೇಪನಗೊಂಡಿರುವ ಜಲದ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳನ್ನು (ಬುಗ್ಗೆಯ ಬಾವಿಗಳು) ಕೊರೆದು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜಲಚಲನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹೆನ್ರಿ ಡಾರ್ಸಿ ಮರಳಿನ ಮೂಲಕ ಜಲದ ಚಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಡಾರ್ಸಿಯ ನಿಯಮ ಎಂಬ ಒಂದು ಅಂತರ್ಜಲ ಚಲನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ನಿಯಮವನ್ನೇ ನೀಡಿದ.

ಜಲಚಕ್ರ : ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಭೂಗೋಳದ 36 ಮಿಲಿಯನ್ ಎಕರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು 24,000 ಘನ ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಇತರ ಹಂತಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕು.

ಜಲಪ್ರಕ್ಷೇಪನ : ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣತೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಗಾಳಿಯನ್ನು ತೇವಭರಿತವಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳ, ಹೂವಿನ ಪರಾಗ ರೇಕುಗಳ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿ ಮೇಲೆರುತ್ತ ಉಂಟಾದ ಉಪ್ಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ತೇವಾಂಶ ಆವರಿಸಿ ಮೋಡಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವಾಂಶ 0.04ಮಿಮೀ. ವ್ಯಾಸದ ಹನಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದಾಗ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮತುಂತುರು ಭೂಮಿಯೆಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ವೇಗ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಇವುಗಳ ಗುಂಪೇ ಮೋಡ. ಮೋಡಗಳ ಸ್ಥಿರತೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಮೋಡಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಹನಿ ಅಂಕುರಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಬೀಜಾಣುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಘನೀಭವನ ಉಷ್ಣತೆಗೂ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ನೀರು ಇರುವುದು. ತೇವಾಂಶಭರಿತ ಗಾಳಿ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ ಅದರ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ತೇವಾಂಶ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಿ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಸೇಕಡ 100ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ–10° C-20° C ವರೆಗಿದ್ದು ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ನೀರಿನ ತುಂತುರು ಮತ್ತು ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದು ಬರ್ಫದ ಮೇಲಿನ ಸಂತೃಪ್ತ ಬಾಷ್ಪ ಒತ್ತಡ ನೀರಿನ ಮೇಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ–11.5^{o} C ತಲುಪಿದಾಗ ಈ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗರಿಷ್ಠ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಬರ್ಫದ ಮೇಲೆ ತೇವದ ಆವರಣ ಬಹುಬೇಗ ಹೆಚ್ಚಿ ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಶೀಘ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೀಜಾಣುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಉಂಟಾದ ತೇವಾವರಣ ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಗಾಳಿಯ ತೇವವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅದರ ತೇವಾಂಶ ಸಂತೃಪ್ತತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ತುಂತುರುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಾಷ್ಪೀಭವಿಸಿ ಬರ್ಫದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂರುವುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಭಾರದಿಂದಾಗಿ ಉದುರಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೆಳವಾತಾವರಣದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬರ್ಫ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಳೆ ಅಥವಾ ಜಲಪ್ರಕ್ಷೇಪನ.

ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆ: ಸೌರಶಕ್ತಿಗೆ ಹೊರಸೂಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಲ ಅನಿಲರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಕ್ರಿಯೆ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ. ಸಸ್ಯಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಹೊರಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರು ಬಾಷ್ಪೀಭವಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಜನೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಸೌರ ಉಷ್ಣ, ಗಾಳಿಯ ಬೀಸುವಿಕೆ, ನೀರಿನ ಉಷ್ಣತೆ, ಗಾಳಿಯ ತೇವಾಂಶ, ತೇವಾಂಶದ ಒತ್ತಡ, ಪ್ರದೇಶದ ಔನ್ನತ್ಯ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ವಾತಾವರಣ ಸೌರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವುಗಳ ಉಷ್ಣತೆ ಏರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಉಷ್ಣದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೀರಿನ ಆಳಕ್ಕೂ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಗಾಳಿಗೆ ಏರುವ ಉಷ್ಣದೊಡನೆ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಅಣುಗಳು ಎಲೆಗಳ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಹವಾಗುಣವೇ ಮುಖ್ಯ.

ಜಲಪ್ರವಹನ : ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಸಾಗರದತ್ತ ಸಾಗುವ ನೀರು ಜಲಚಕ್ರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹಂಚಿ ಉಳಿದ ನೀರಿನ ಭಾಗ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಹಂತದ ನೀರು ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ದೊರಕಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಅದರ ಹಂಚಿಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮತ್ತು ಈ ನೀರಿನ ಗುಣ ಅದು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹೊನಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಧಾರ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಅಂತರ್ಜಲದ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಹರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊನಲುಮಾನಗಳಿಂದ ಅಳೆದು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಗ್ರಹ: ಆಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಜಲ, ಹಿಮ ಅಥವಾ ಆಲಿಕಲ್ಲು ಹೊನಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಕಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತ ಅಂತರ್ಜಲ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದ ಶಿಲೆಗಳ ತೆರಪುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜಿನುಗುವ ಈ ಜಲವನ್ನು ಭೂಜಲವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಂಥ ಜಲ ಜಿನುಗುವ ವಲಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಾಯುಭರಿತವಲಯ ಮತ್ತು ಸಂತೃಪ್ತವಲಯವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈ ಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ವಲಯವೇ

ಸಂತೃಪ್ತವಲಯ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣಗೊಳ್ಳುವ ಜಲವೇ ಅಂತರ್ಜಲ. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯದ ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲದ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯುವೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದ ಮೇಲುಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಲೋಸುಗ ತಮ್ಮ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಂತದ ವೈಶಾಲ್ಯ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣುಮಿಶ್ರಿತ ಜಲಹಂತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವಾರು ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಳದವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಭರಿತ ವಲಯದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯದ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿರುವುದು. ಇದು ಲೋಮನಾಳಾಕರ್ಷಣ ಹಂತ ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಿತ ಜಲ ಹಂತ ಮತ್ತು ಲೋಮನಾಳಾ ಕರ್ಷಣ ಹಂತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಗುರುತ್ವದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮ ಹಂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲಮಟ್ಟದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಗುರುತ್ವದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಿನುಗುತ್ತ ಲೋಮನಾಳಾಕರ್ಷಣ ಹಂತದ ಮೂಲಕ ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಸಂತೃಪ್ತ ವಲಯದ ನಿಶ್ಚಲ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ ವಾತಾವರಣದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಮಟ್ಟವೇ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ.

ಅಂತರ್ಜಲದ ಆಕರಗಳು : ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಚಯನದ ಯಥೇಚ್ಛತೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳ ಜಲಧಾರಣ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅಸಂಘಟಿತ ಮಣ್ಣು, ಜೇಡು ಮರಳು ಹಾಗೂ ಸುಸಂಘಟಿತ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಕ್ವಾರ್ಟ್‍ಸೈಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ರಂಧ್ರಗಳಿದ್ದು ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳು, ಸೀಳು ಹಾಗು ಗವಿಯಂಥ ಕೊರಕಲುಗಳು ಇದ್ದು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಶೇಖರಣೆಗೆ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ನೀರನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವೇ ವಿನಾ ಅದರ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದು ಜಲವ್ಯಾಪ್ಯವಾಗಲಾರವು. ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಂಧ್ರತೆ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವ್ಯಶೀಲತೆ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದು ಜಲರಹಿತ ಶಿಲೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜಲಗ್ರಾಹಿ ಮತ್ತು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಿರುವ ಭೂಭಾಗಗಳು ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯ.

ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂರು ವಿಧಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವೇ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆ, ಅವಸಾದನ (ಜಲಜ) ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆ. ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಬಿಸಿ ದ್ರವ ರೂಪದ ಮ್ಯಾಗ್ಮಾ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತ ಆಳದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಯೆಂದೂ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರನುಗ್ಗುತ್ತ ತಣ್ಣಗಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಬಹಿಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಣಗೊಂಡು ಒಡನಿದ್ದ ಅನಿಲಗಳು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಳಿಗಳೇ ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಈ ಶಿಲೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಪಂಚಭುಜಾಕೃತಿಯ ಬಿರುಕುಗಳು ಹಾದಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಶಿಲೆಗಳ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಣಗಳು ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸಾಗರ, ಸರೋವರ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಂಡು ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರೋವರ ಸಾಗರಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರಂಧ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂತರ್ಜಲಾಕರ ಗಳಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳು ಕೇವಲ ಶೇ.5 ರಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇವು ಅಂತರ್ಜಲದ ಶೇ.95 ಭಾಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೊಳಗಾದಾಗ ಶಿಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಖನಿಜ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವೇ ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಸೀಳುಗಳು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯಂಥ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬಹುವಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಶಿಲೆಗಳಾದರೆ ಅವುಗಳ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದ ನೀರು ಶಿಲೆಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗವಿಯಂಥ ಕೊರಕಲುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಕರಗಿ ಉಂಟಾದ ದ್ರಾವಣಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ತೊಂಗಲುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ನಯನಮನೋಹರ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದುಂಟು. ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಭರ್ತಿ ಆಗದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೀರು ಆಕ್ರಮಿಸಬಲ್ಲುದು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ತೆರಪು ಅಥವಾ ರಂಧ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ತೆರಪುಗಳು ಅಂತರ್ಜಲದ ಚಲನೆಗೆ ಕೊಳವೆಗಳಂತೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ತೆರಪುಗಳು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳು ಶಿಲೆಯ ಉಗಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ ಮರಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ತೆರಪುಗಳು ಶಿಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಂತರ ಶಿಥಿಲೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ತರಪಲ್ಲಟದಿಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಣಗಳಿಂದಾಗುವ ತೆರಪುಗಳು.

ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಗಳು : ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಜಲಭರಿತ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಜಲಭರಿತ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹೊನಲಿನ ಓರಣದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಂದರೆ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರ ಬಹುವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಅಂತರ್ಜಲದ ಬಗೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಭೂಗತ ಜಲಾಶಯವೆಂದು ಮನಗಂಡು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರ ಜಮೀನುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಪಾತ್ರಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಆರ್ಜನೆ, ಶೇಖರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಜನೆ ಇವೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಅಂತರ್ಜಲ ಮೊತ್ತದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು

$$I = R - E + S$$

ಎಂಬ ಅಂತರ್ಜಲ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ I ಅಂತರ್ಜಲ ಹೆಚ್ಚಳ, R ಮಳೆಯ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ, E ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಮತ್ತು S ಸಸ್ಯಗಳ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆ.

ಚಲನೆ: ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಅಂತರ್ಜಲ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅನುಸಾರ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳು ಮತ್ತು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಜಲಾಶಯಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟದ ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಲ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಾತಾವರಣದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು. ಇದರ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಏರಬಹುದಾದ ಮಹತ್ತಮ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಲ ವಾತಾವರಣದ ಒತ್ತಡಕ್ಕಿಂತ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು. ಅದು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಜಲರಹಿತ ಶಿಲಾವರಣದಿಂದ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಅಂತರ್ಜಲಾಶಯಗಳ ಮೂಲಕ ಏರಬಹುದಾದ ಒಂದು ಊಹ್ಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪೀಡನಮಾಪ್ಯ ಮಟ್ಟವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮಟ್ಟ ಒಂದೇ ಜಲಾಶಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳೆಡೆ ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೆಳಗೆ ಅಥವಾ ಮೇಲೆ ಇರುವುದು. ಇದು ಮೇಲಿದ್ದಾಗ ಬಾವಿಗಳು ಪ್ರವಾಹೀ ಆರ್ಟೀಸಿಯನುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಜಲಭರಿತ ಶಿಲಾವರಣದಲ್ಲಿನ ರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತೆರಪುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಸಣ್ಣ ಕೊಳವೆಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಿಸರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಡೆಗೆ ನೀರಿನ ಚಲನೆ ಬಹು ನಿಧಾನ–ದಿನಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಅಡಿಗಳನ್ನು ಮೀರಲಾರದು. ಆದಕಾರಣ ಈ ರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತೆರಪುಗಳು ಕೇವಲ ನೀರಿನ ಚಲನೆಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ಶೇಖರಣೆಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೊಳವೆಯಂಥ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ವೇಗಕ್ಕೆ ಆ ಶಿಲೆಯ ವ್ಯಾಪ್ಯಶೀಲತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಹೆನ್ರಿ ಡಾರ್ಸಿ ಎಂಬ ಜಲಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಶೀಲತೆ ನೀರಿನ ಚಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದೂ ಇದು ಆ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ತೆಳು ಅಥವಾ ಪ್ರಶಾಂತ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುವುದು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ :

$$V = \frac{\mathrm{P}\,(h_1 - h_2)}{l}$$

ಇಲ್ಲಿ V ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹನದ ವೇಗ ; h_1 ಚಲಿಸಬೇಕಾದ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಶಿಲಾಛೇದ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ರಂಧ್ರಗಳ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಒತ್ತಡ : h_2 ಜಲ ನಿರ್ಗಮಿಸುವ ಶಿಲೆಯ ಛೇದಭಾಗದಲ್ಲಿನ ರಂಧ್ರಗಳ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ; l ಜಲ ಚಲಿಸುವ ಅಂತರ ; ಮತ್ತು P ಜಲವ್ಯಾಪ್ಯಶೀಲತೆ. ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಿಲಾಛೇದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವೇಗ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಛೇದ ಸೆಲೆಯ ಗುಣಲಬ್ಧದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಂತರ್ಜಲಾನ್ವೇಷಣೆ : ವ್ಯವಸಾಯೋದ್ಯಮಗಳಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲದ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದ್ದು ಅದರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕ್ರಮ. ಮೊದಲನೆಯದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ರಮ, ಎರಡನೆಯದು ಭೂಭೌತ ಕ್ರಮ. ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಇಚ್ಛಿತ ಸ್ಥಳದ ಛೇದಚಿತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ರಮ. ಆಗ ಯಾವ ಯಾವ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಎಂತಹುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ರೇಚನಾಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದಾಗ ಆ ಶಿಲೆಗಳು ಶೇಖರಿಸಿ ನೀಡಬಹುದಾದ ಜಲಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭೂಭೌತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಮಾಪಕ ಮತ್ತು ಭೂಕಂಪಮಾಪಕ. ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಮಾಪಕ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪ್ರವಹಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜಲರಹಿತಶಿಲೆಗಳು ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನಿರೋಧತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರಿಂದ ನಿವೇಶನದ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂಪಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳದ ನೆಲದಾಳದಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟ ಉಂಟು ಮಾಡಿದಾಗ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಆಯಾ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಭೌತಿಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೇಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. (ವೈ.ಎಲ್.)

ಜಲಮಟ್ಟ : ಬಾವಿ ತೋಡಿದಾಗ ನೀರು ದೊರೆಯುವ ಆಳ. ಭೂಮಿಯ ಹೊರ ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರಂಧ್ರ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಪ್ರವಹಿಸಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವಿರುವ ಆಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಹೊರತು ಭೂಜಲ ನಮಗೆ ದಕ್ಕದೆ ತೋಡಿದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಿಗಲಾರದು. ಜಲಮಟ್ಟದ ಆಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಭೂಭಾಗದ ಒಳರಚನೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜಲಮಟ್ಟವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಜಲಧರಗಳು ಅತಿ ಆಳದಲ್ಲಿರದೆ ನದಿ, ಕೆರೆ, ಕಣಿವೆ ಮುಂತಾದ ಜಲಾಶಯಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ತೋಡುವ ಬಾವಿಗಳು ಆಳವಾಗಿರದೆ ಮೇಲುಗಡೆಯೇ ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಲಮಟ್ಟ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಇದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಅಪರೂಪದ ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಾವಿಗಳು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬಹು ಆಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಜಲಮಟ್ಟ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭೂರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಮಡಿಕೆಬಿದ್ದ ಭೂರಚನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಜಲಮಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ತರಭಂಗಗಳು ಛೇದಿಸಿದಾಗ ಜಲಮಟ್ಟವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಭಂಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಚಿಲುಮೆಯಂತೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ಋತುಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಜಲಮಟ್ಟ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತಳೆಯುವುದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ, ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಳಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನಮಟ್ಟ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಗ್ಗಿ ನಡುಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರೇ ಮಾಯವಾಗುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರು ಜಿನುಗುವ ಕಾರಣ ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅಷ್ಟೇ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಜಲ ಒದಗದೆ ಜಲಮಟ್ಟ ಕುಗ್ಗುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಕೊಂಚ ಕಾಲಾವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನೀರು ತುಂಬಿ ಜಲಮಟ್ಟ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಏತದ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಒತ್ತಡ, ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಆಕರ್ಷಣಬಲ, ಭೂಕಂಪನಗಳ ಹಾವಳಿ–ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಜಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ)

ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು : ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ, ಕುಡಿವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಕಚರಾ ವಿಲೇವಾರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ನಾಲೆಗಳು. ರೈಲ್ವೆ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೇ ಇದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ನೆಲ ದಾರಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಒಳನಾಡಿನ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ನಾಲೆಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ತರಹದ ಸಂಪರ್ಕವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇತ್ತೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯನ್ನೂ ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 500ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ. ಪೂ. 200ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಅಗೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ತರುವಾಯದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ, ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡವು.

ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ (ಕ್ಯಾನಲೈಸ್ಡ್) ನದಿಗಳು. ದೋಣಿ, ಹರಿಗೋಲು ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಕೃತಕ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳೇ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವಿಯರುಗಳನ್ನು (ಉತ್‌ಪ್ರವಾಹಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು) ಕಟ್ಟಿ ಆ ನದಿಗಳನ್ನು ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಉಚ್ಚ ಅಥವಾ ಆಲವಿ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲೇ ನೌಕೆಗಳು ಚಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತಗಳು ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರದ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು, ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳು ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ ಎರಡು ನದಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅಂಥ ನದಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೆಲ ದೂರದವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ವರೂಪದೊಂದಿಗೆ (ಟೋಪೋಗ್ರಫಿ) ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಲು ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ತರವಿಸ್ತಾರಗಳ (ಆವೆಲ್ ರೀಚಸ್) ಸರಣಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಯ ಆಯಾಮಗಳ ನಿರ್ಧರಣೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಚಾರವೇಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಜಲಯಾನದ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ (ಆಪರೇಷನ್ಸ್) ತಲದ ನಿರ್ಬಾಧಿತೆ (ಕ್ಲಿಯರೆನ್ಸ್) ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲುವೆ ಆಳವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದರ ಅಗಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೌಕೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎದುರು ಬದುರು ಹಾಯುವಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾಲುವೆಯ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮಚತುರಸ್ರಾಕಾರ (ಟ್ರಾಪಿಸಾಯ್ಡಲ್) ಇರುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಕಗಳ ಓಟ (ಸ್ಲೋಪ್) 3:2 ರಿಂದ 3:1ರ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಸಲ ಕೊರೆತದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಓಟ ಇನ್ನೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗುವುದು. ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಡಿತಕ್ಕೆ (ಕಟ್) ಲಂಬ ಅಥವಾ ಲಂಬಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಪಕ್ಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಜಲಪಾಶ (ಲಾಕ್): ಜಲಪಾಶವೆಂದರೆ ಕೆಳಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಮೇಲುಪ್ರವಾಹ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಗೇಟುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಕೋಷ್ಠ (ಚೇಂಬರ್). ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಉನ್ನತಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲು ಅಥವಾ ಎತ್ತರಿಸಲು ಈ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ತಡೆಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಲು ಮತ್ತು ಬರಿದುಮಾಡಲು ಚಿಕ್ಕ ಸಹಾಯಕ ಗೇಟುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನೌಕೆ ಜಲಪಾಶದ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಗೇಟುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಯಾನ ಕೆಳಪ್ರವಾಹಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಸ್ತರವನ್ನು ಇಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಅದು ಮೇಲು ಪ್ರವಾಹಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾಶದಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ನೌಕೆಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಮುಂಭಾಗದ ಗೇಟುಗಳ ಕೂಟವನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನೌಕೆ ಜಲಪಾಶದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕಾಲುವೆಗೊಳಿಸಿದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಪಾಶಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಪ್ರವಾಹದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಶೀಲ ಖಂಡಗಳು (ಮೂವಬಲ್ ಸೆಕ್ಷನ್ಸ್) ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ಪ್ರವಾಹದ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲಿನಿಂದ ನೌಕೆಗಳ ಅನಿರ್ಬಂಧ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಜಲಮಾರ್ಗ ಸುಮಾರು 14,000ಕಿ.ಮೀ. ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲೇ 3,500ಕಿ.ಮೀ. ಉಗಿಹಡಗುಗಳ (ಸ್ಟೀಮರ್ಸ್) ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಗಂಗಾ, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು, ಗೋದಾವರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಕೇರಳದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳು, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿಯ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಕಾಲುವೆ, ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಗೊವಗಳಲ್ಲಿಯ ಡೆಲ್ಟಾ ಕಾಲುವೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಪುರದಿಂದ ತ್ರಿವೇಣಿಯವರೆಗಿನ 137ಕಿ.ಮೀ. ಎಡದಂಡೆಯ ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿಸಹಿತ ನೌಕಾಸಂಚಾರಯೋಗ್ಯ ಕಾಲುವೆಯಾಗಿದೆ. ಫರಕ್ಕ ಬರಾಜ್ ಯೋಜನೆ 1975 ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡು ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಹೂಗ್ಲಿಗಳ ನಡುವೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಜಲಸಂಚಾರ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಉಪಕ್ರಮ) ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ 1967ರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದೆ.

ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು

ಜಲಸಾರಿಗೆ : ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಒಳಗೆ ಸರಕು, ಪ್ರಯಾಣಿಕರು, ಅಂಚೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಇದು ನೆಲಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಸಾರಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಅಗ್ಗವಾದದ್ದು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ಉಂಟು. ನೆಲ ಮತ್ತು ವಾಯುಸಾರಿಗೆಗಳು ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವ ಮುಂಚೆಯಿಂದಲೂ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲು ಜೊಂಡು ದಿಮ್ಮಿ ಬುರುಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ತೇಲುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅಥವಾ ಗಟ್ಟಿವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ತೇಲುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಜಲಸಾರಿಗೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರೂ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರೂ ಅಂಡಮಾನ್ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಬೊಂಬುಗಳಿಂದ ತೆಪ್ಪ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಫ್ರಿಕ, ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಪೆರುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಬುರುಡೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ. ಬುರುಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜೋಳದ ದಂಟುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ ತೆಪ್ಪಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪಾಲನಾ ಜನಾಂಗದವರು ಬುರುಡೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ವಾಯು ತುಂಬಿದ ಚರ್ಮದ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬೋರಲು ಹಾಕಿದ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನೂ ತೇಲುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಿನ ತೆಪ್ಪಗಳೂ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಾಕಾರದ ಬುಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸಿ, ಚರ್ಮಹೊದಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಹರಿಗೋಲುಗಳೂ ನದಿ ದಾಟಲು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಹರಿಗೋಲುಗಳಲ್ಲಿ ಎಸ್ಕಿಮೋಗಳ ಉಮಿಯಕ್ ಮತ್ತು ಕಯಕ್ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಉಮಿಯಕ್ ಹೆಂಗಸಿನ ದೋಣಿಯೆಂದು ಕರೆದರೂ ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡಿನ ಹೊರತು ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗಂಡಸರೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇದರ ಉದ್ದ 3–4.5ಮೀ. ಇದರ ತಟ್ಟೆ ಚಪ್ಪಟೆ. ದೋಣಿಯ ಹಿಂತುದಿಗೂ ಮುಂತುದಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಹೊರಹೊದಿಕೆಗೂ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೂ ಸೀಲ್ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊದಿಕೆಯ ಚರ್ಮ ತೇವಗೊಂಡು ಹಿಗ್ಗಿ ಸಡಿಲಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಗಿಪಡಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಕಯಕ್ ಬೇಟೆಯ ದೋಣಿ. ಇದನ್ನು ಉಮಿಯಕಿನಂತೆಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವುದಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೊಂಟದಳತೆಯಷ್ಟು ದುಂಡನೆಯ ರಂಧ್ರದ ಹೊರತು ಮೇಲುವಿಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿಳಿಯದ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ತೂರಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂಗಿಯ ದಾರಗಳಿಂದ ದೋಣಿಯ ಕಂಠಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೋಣಿ ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲದು. ಸಾಗರದ ಅಲೆಗಳ ರಭಸವನ್ನೂ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಧರ್ಮ ಹೊದೆಸಿದ ಇಂಥ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಬಲು ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಯೋಗಿಸದಿರುವಾಗ ಇವನ್ನು ತೇವವಿಲ್ಲದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಡಬೇಕು. ನೀರಿನಲ್ಲೇ ಇರಗೊಟ್ಟರೆ ಚರ್ಮ ಕೊಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ಸುಲಿದು ಆ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಹಲಗೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿ, ಸಂದು ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಪಾಚಿ ಅಂಟುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ನದಿಯ ನೀರಿನ ಗುಂಟ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ಸಾಗಿಸುವ ವಿಧಾನ ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳದೇ ತೆಪ್ಪಮಾಡಿ ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್‌ನ ನದಿಗಳ ಮೇಲೆ ತೇಲಿಬಿಡುವುದೊಂದು ರಮ್ಯನೋಟ. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಗಳ ಮಟ್ಟೆಯ ನಾರನ್ನು ತುಸು ಸಿಗಿದು ಅದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡವೃತ್ತವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಕಾಯ ಸರವನ್ನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ಅದರ ನಡುವೆ ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ರಾಶಿ ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಇಷ್ಟಾದ ಬಳಿಕ ತೆಂಗಿನಕಾಯ ತೆಪ್ಪ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನದಿಯ ಗುಂಟ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಮಲೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಿನ ತೆಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರವಾಹದ ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನ ಯಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸದರಿ ತೆಪ್ಪವನ್ನು ಭೂಸಾರಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ವಾಪಸು ತರಬೇಕಾಗಬಹುದು. ದೊಡ್ಡದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲು, ಚಿಪ್ಪು, ಕೈಬಾಚಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದಲೋ ಬೆಂಕಿಯಿಂದಲೋ ಕೊರೆದು ತೋಡುದೋಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ತೇಲುವ ಅತಿ ಸರಳ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ತೋಡುದೋಣಿ, ತೆಪ್ಪ, ನಾಡದೋಣಿ, ಓಡ, ಹಾಯ್ಗಡ, ದೋಣಿಬುಟ್ಟಿ, ಹಾಯಿದೋಣಿ, ಉಕ್ಕಿನ ನೌಕೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಯೋ ಸಾಗುವ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಯವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜಲವಾಹನಗಳು ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅನೇಕ ಬಗೆಯದಾಗಿರಬಹುದು. ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೆಳೆತವೇ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಸುಗಾಳಿ, ಮಾನವಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಬಹುದು.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿಗೆ ಪ್ಲವನತೆ (ಬಾಯೆನ್ಸಿ) ಇರುವುದೂ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ವಸ್ತು ಚಲಿಸುವಾಗ ಘರ್ಷಣೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಒಂದು ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 1ಮೀ. ವೇಗದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಯ ವಾಹನವೊಂದರಲ್ಲಿ 1360ಕಿಲೋ. ಭಾರವನ್ನೂ ರೈಲುಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ 13600ಕಿಲೋ. ಭಾರವನ್ನೂ ಸಾಗಿಸಬಹುದಾದರೆ ಜಲವಾಹನದಲ್ಲಿ 90,000ಕಿಲೋ. ಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜಲಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವೇಗವನ್ನು ಏರಿಸಲು ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಇತರ ಸಾರಿಗೆಗಳಲ್ಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನೌಕೆಗಳ, ಅದರಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವ ನೌಕೆಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಅವಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೊಡ್ಡುವ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಬಂದರುಗಳ ಸ್ಥಳಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಮಿತಿ ಮಾತ್ರ. ನೌಕೆ ದೊಡ್ಡದಾದಷ್ಟೂ ನೌಕಾಯಾನ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವ ಸರಕಿಗೆ ತಗಲುವ ಸಾರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಾಗರ ಸಮುದ್ರಗಳು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಮುಕ್ತವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ, ಸುಂಕವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ–ನಿರ್ವಹಣೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂದರುಗಳ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ಹೇರಳ ಧನವ್ಯಯವಾಗುವುದಾದರೂ ನೌಕೆಗಳು ಸಾಗಿಸುವ ಸರಕಿನ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಈ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲವೆನಿಸುವುದು.

ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರುವ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ದೋಣಿ–ಇವುಗಳ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶ.ಪೂ.ಸು.3,000ದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರು ದೊಡ್ಡ ಸರಕಿನ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಸು. 2,300 ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವಾದ ತೇಲುವಾಹನ ಒಂದು ದಿಮ್ಮಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಮಾನವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತೋ ಅದನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡೋ ಜಲದೂರವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿರಬೇಕು. ಮೊದಲಿಗೆ ಅವನ ಕೈಗಳೇ ಹುಟ್ಟುಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಕೆಲವು ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುರಕ್ಷತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿತು. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ತೆಪ್ಪದ ತಳಕ್ಕೆ ವಾಯುತುಂಬಿದ ಕುರಿಚರ್ಮ, ಆಡಿನಚರ್ಮ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ತೇಲುವಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೊಡ್ಡದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ತೋಡುದೋಣಿ, ನಾಡದೋಣಿ ಇವನ್ನು ಉದ್ದವಾದ ಮೀಟುಗೋಲಿನಿಂದಲೋ ಹುಟ್ಟುಗಳಿಂದಲೋ ಚಾಲನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜಲ ಸಾರಿಗೆಯ ಸಾಧನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಂಪಚದ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಬೀಸುಗಾಳಿಯನ್ನು ದೋಣಿಯ ಚಾಲನೆಗೆ ಬಳಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾನವ ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವಿಧಬಗೆಯ ಹಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಇವನ್ನು ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ, ಬಟ್ಟೆ ಮೇಣಗಪಟ–ಇಂಥವುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ತರಮುಖಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಚೀನೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ. ಸು.1,200ರ ವೇಳೆಗೆ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದನ್ನೂ, ಸ್ಥೂಲ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ನಾವಿಕರು ದಿಕ್ಕನ್ನೂ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ಯೂರೋಪಿನಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ನಡುವೆ ಜನರನ್ನೂ ಅಂಚೆಯನ್ನೂ ಸಾಗಿಸುವ ನೌಕೆಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದುವು. ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಹಡಗಿನ ಚಾಲನೆ ಮಾರುತಗಳನ್ನೂ ಮಾನವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಲೆಂದು ಗುಲಾಮರನ್ನೂ ಕೈದಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1787ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಜಾನ್ ಫಿಚ್ ಟ್ರೆನ್‌ಟನ್ ಚಲಿಸುವ ಮೊದಲ ಉಗಿ ದೋಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯದಿಂದ ಟ್ರೆನ್‌ಟನ್‌ಗೆ ಅವನದೇ ಉಗಿದೋಣಿಯ ಸೇವೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಾನದಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಜನರ ಕರುಣೆಗೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರನಾದ. 1867ರಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಫುಲ್ಟನ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಥಮ ಲಾಭದಾಯಕ ಉಗಿದೋಣಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ.

ನೌಕೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಕಬ್ಬಿಣ ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. 1880ರ ವೇಳೆಗೆ ಉಕ್ಕು ಇವೆರಡರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೌಕೆಯ ಚಾಲನಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಲ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಬಳಕೆಯಾರಂಭವಾದ ಬಳಿಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಯುದ್ಧನೌಕೆಗಳೂ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಾಗರಿಕಯಾನ ನೌಕೆಗಳೂ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಾಲನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿವೆ. ಎನ್. ಎಸ್. ಸವನ್ನಾ ಪ್ರಥಮ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತ ನಾಗರಿಕ ಯಾನ ನೌಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ನೌಕೆಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಯಂತ್ರಗಳೇ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ನೌಕೆಯ ನಾವಿಕರೆಂದರೆ ಈ ಯಂತ್ರಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಸುವ ತಜ್ಞರೇ. ನೀರಿಗೆ ಸೋಕಿಯೂ ಸೋಕದಂತೆ ಚಿಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹೈಡ್ರೋಫಾಯಿಲ್ ದೋಣಿಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಕಡಿಮೆ ದೂರದ ಶೀಘ್ರಯಾನಗಳಿಗೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಾರುವಾಹನಗಳ (ಹೋವರ್ ಕ್ರ್ಯಾಫ್ಟ್) ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ವಾಹನಗಳು ಭೂಮಿಯ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ 1–2ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಶಾಲೀ ಪಂಖದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗಾಳಿಯ ಮೆತ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳನ್ನು ಟ್ಯಾಂಕರ್ ಮತ್ತು ಸರಕು ನೌಕೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲು ಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಸಮುದ್ರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳ ಚಂಡಮಾರುತಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲದೆಡೆ ಅತಿವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲವಾಗಿವೆ.

ನೌಕಾನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಒಂದೇ ಸರಕಿನ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಇಡೀ ನೌಕೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುವುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಗೋಮಾಂಸ, ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತೈಲ ಇಂಥ ಸರಕನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ವಿಶಿಷ್ಟ ನೌಕೆಗಳಿವೆ. ತೈಲವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಟ್ಯಾಂಕರುಗಳ ಗಾತ್ರ ಬೇರಾವ ನೌಕೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ದೈತ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಖಾದ್ಯ ತೈಲ, ಕಾಕಂಬಿ, ತಿಮಿಂಗಿಲದೆಣ್ಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೂ ಟ್ಯಾಂಕರುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಜಲಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಸಾರಿಗೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ನದಿ, ಸರೋವರ, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಜಲಾಶಯ ಇಂಥವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ನಡೆಸಿದರೆ ಅದು ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಸಾರಿಗೆ; ಸಮುದ್ರ, ಸಾಗರ ಕಡಲುಗಾಲುವೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಮುದ್ರಸಾರಿಗೆ.

ಸಾರಿಗೆ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ಲೈನರ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಂಪುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಲೈನರುಗಳು ತಮ್ಮ ಯಾನಗಳನ್ನು, ಮೊದಲೇ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯ ಮೇರೆಗೆ, ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವು ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ತಲಪುವ ಮತ್ತು ಬಿಡುವ ಗೊತ್ತಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೋ ಗಮ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರುವ ನೌಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲು ಒಂದು ನೌಕಾಕಂಪನಿ ನೌಕಾಸಮೂಹವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೇಕಾದಾಗ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವ ಸರಕನ್ನಾದರೂ ಒಯ್ಯಲು ಸಿದ್ಧವಿರುವ ನೌಕೆ ಟ್ರಾಂಪ್. ಇತರ ಯಾನಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯಾಗಲಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಈ ನೌಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆಂದು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಡಲುಗಳ್ಳರ ಭಯವಿತ್ತು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ 1601 ರಿಂದ 1621ರ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ 86 ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 36 ಸರಕಿನೊಂದಿಗೆ ವಾಪಸಾದವು. ಉಳಿದವು ಕಳ್ಳರಪಾಲೋ ಆಘಾತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಚೂರುಚೂರೋ ಆದವು. ಈಗ ಕಳ್ಳರ ಹಾಗೂ ಆಘಾತಗಳ ಭಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ದೈತ್ಯಗಾತ್ರದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ನೌಕೆಗಳ ಓಡಾಟದಿಂದ ಕಡಲುಗಳ್ಳರ ಭೀತಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಯಾನ ವಿಮೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದು ನಷ್ಟಭರ್ತಿಯ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. (ಡಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.; ಸಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಜಲಯಂತ್ರ : **ನೋಡಿ– ತಿರುಬಾನಿ**

ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ : ನೀರಿನಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ನಾಶ, ವಿಘಟನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಪರಿವರ್ತನೆ (ಹೈಡ್ರಾಲಿಸಿಸ್). ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟು: ಒಂದು ವಸ್ತು ನೀರಿನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಂದು ಭಾಗ ನೀರಿನ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಭಾಗವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗ ನೀರಿನ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಭಾಗವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ AB ವಸ್ತು ನೀರಿನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ A ಮತ್ತು B ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು A ಭಾಗ ನೀರಿನ H ಭಾಗವನ್ನೂ B ಭಾಗ ನೀರಿನ OH ಭಾಗವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎರಡು ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮವಾಗಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಹೀಗಿದೆ :

$$AB + H.OH \rightarrow A.H + B.OH$$

ಲವಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಲವಣ ನೀರಿನೊಡನೆ ದ್ವಿವಿಭಜನೆಗೊಂಡು ಘಟಕ ಆಮ್ಲ, ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಬಗೆಯುಂಟು : 1 ಸಾರ ಆಮ್ಲ, ಸಾರರಿಕ್ತ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದಾದ ಲವಣದ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ, 2 ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲ, ಸಾರ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದುಂಟಾದ ಲವಣದ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ, 3 ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲ. ಸಾರರಿಕ್ತ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳು ತಟಸ್ಥೀಕರಣ ಉಂಟಾದ ಲವಣದ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಸಾರ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾರ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದಾದ ಲವಣ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಹೊಂದಿದ ಲವಣಗಳು ಆಮ್ಲೀಯ, ಕ್ಷಾರೀಯ ಅಥವಾ ತಾಟಸ್ಥ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಲವಣ ಸಾರರಿಕ್ತ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲವಾದ ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಸಾರ ಆಮ್ಲವಾದ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದಾದ ಲವಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲವಣದ ದ್ರಾವಣ ಆಮ್ಲೀಯವಾಗಿರುವುದು :

$$Fe^{+++} + 3H.OH \leftrightarrows Fe(OH)_3 \downarrow + 3H+$$

ಹಾಗೆಯೇ ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲವಾದ ಕಾರ್ಬಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾರ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲವಾದ ಸೋಡಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡುಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದಾದ ಲವಣ ಸೋಡಿಯಮ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದರ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾರೀಯ ಗುಣ ಉಂಟು:

$$CO_3'' + 2H.OH \leftrightarrows H_2CO_3 + 20H'$$

ಆದರೆ ಆಮ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳೆರಡೂ ಸಾರರಿಕ್ತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಲವಣದ ದ್ರಾವಣದ ಆಮ್ಲೀಯ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಗುಣ ತಾಟಸ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಆಮ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ಸಾರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ.

$$NH_4+ + CH_3COO' + H.OH \leftrightarrows NH_4OH + CH_3COOH$$

ಅಮೋನಿಯಮ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ತಾಟಸ್ಥ್ಯಗುಣ ಉಂಟು.

ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ತಟಸ್ಥೀಕರಣದ ವಿಪರ್ಯಯ ಕ್ರಿಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾಫಲಗಳಿಗೂ ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಮತೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ರಾಶಿ ಕ್ರಿಯಾನಿಯಮವನ್ನು (ಮಾಸ್ ಆ್ಯಕ್ಷನ್ ಲಾ) ಈ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಮತಾ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಜಲವಿಚ್ಛೇದನ ಸ್ಥಿರಾಂಕವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಲವಣದ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನ ಸ್ಥಿರಾಂಕಕ್ಕೂ ಲವಣದ ಘಟಕ ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಘಟಕ ಸಾರರಿಕ್ತ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲದ ವಿಯೋಜನ ಸ್ಥಿರಾಂಕಕ್ಕೂ (ಡಿಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಕಾನ್ಸ್‌ಟೆಂಟ್) ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $K_h = K_w / K_a$, $K_h = K_w / K_b$; $K_h = K_w / (K_a \times K_b)$. ಇಲ್ಲಿ K_h ಜಲವಿಚ್ಛೇದನ ಸ್ಥಿರಾಂಕ, K_a ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲದ ವಿಯೋಜಿತ ಸ್ಥಿರಾಂಕ, K_b ಸಾರರಿಕ್ತ ಕ್ಷಾರದ ವಿಯೋಜನ ಸ್ಥಿರಾಂಕ, K_w ನೀರಿನ ಅಯಾನಿಕ್ ಗುಣಲಬ್ಧ.

ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಲವಣ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಬೇರೆ ಹಲವು ವಿಧಗಳುಂಟು :

1 ಎಸ್ಟರ್ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ : ಎಸ್ಟರುಗಳು ನೀರಿನೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಎಸ್ಟರಿನ ಘಟಕಗಳಾದ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

ಈಥೈಲ್ ಅಸಿಟೇಟ್ + ನೀರು ⇆ ಈಥೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ + ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ

2 ಎನ್‌ಜೈಮ್ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ : ಪಿಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಗಳು ಕೆಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಎನ್‌ಜೈಮುಗಳೆಂಬ ವೇಗವರ್ಧಕಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನೀರಿನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

$$\text{ಸಕ್ಕರೆ + ನೀರು} \xrightarrow[\text{ಎನ್‌ಜೈಮ್}]{\text{ಇನ್‌ವರ್ಟೇಸ್}} \text{ಗ್ಲೂಕೋಸ್ + ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್}$$

$$\text{ಯೂರಿಯ + ನೀರು} \xrightarrow[\text{ಎನ್‌ಜೈಮ್}]{\text{ಯೂರಿಯೇಸ್}} \text{ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ + ಅಮೋನಿಯ}$$

3 ಕೊಬ್ಬು ಮತ್ತು ತೈಲಗಳು ನೀರಿನ ಆವಿಯೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬಿನ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆಯನ್ನು ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನು ವೇಗವರ್ಧಕಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಕೊಬ್ಬಿನ ಆಮ್ಲಗಳು ಕ್ಷಾರದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಸಾಬೂನಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುವುದು.

ಜೀವಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಪೇಸ್ ಎಂಬ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವೇಗವರ್ಧಕ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಆಗುವುದು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಔನ್ನತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡಿರುವ ನೀರಿನ ವಿಭವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಲನಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ (ಹೈಡ್ರೋಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪವರ್). ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳ ಪೈಕಿ ಇದು ಒಂದು. ಉಳಿದ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳೆಂದರೆ ಫಾಸಿಲ್ ಇಂಧನ ಜನಿತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಇಂಧನ ಜನಿತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ. ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಜಿ)

ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಪ್ರವಾಹದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಗುವುದು. ಇದು ವಿಭವ

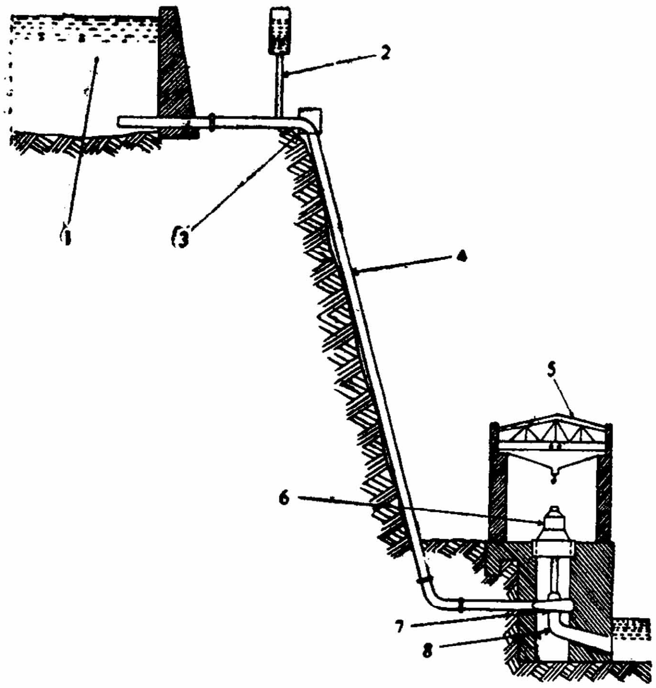

ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಿತ್ರ : 1. ಫೋರ್ ಬೇ, 2. ಅಕ್ಷೋಭಕ ತೊಟ್ಟಿ, 3. ಕವಾಟದ ಮನೆ, 4. ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಕೊಳವೆ, 5. ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ, 6. ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ, 7. ತಿರುಬಾನಿ, 8. ಕೊನೆಸೆಳವು

ಶಕ್ತಿಯುತ ರಾಶಿ. ಪ್ರಪಾತದ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾಗರದಲ್ಲಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳೂ **(ನೋಡಿ)** ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈಗ, ಪ್ರಪಾತದ ಮೇಲಿನಿಂದ ನೀರು ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗಳ(ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಪೈಪ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಕೆಳಗೆ ಧಾವಿಸಿ ವಿದ್ಯುದಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈಗ ನೀರಿನ ವಿಭವಶಕ್ತಿ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಆದಂತಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ತಿರುಬಾನಿಗಳು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಂದ ಆಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ನೀರು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಜಲಸಂಗ್ರಹ ವಿಧಾನ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ವಿಧಾನದ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ಪಾದನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ನೀರನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಮವುಂಟು. ಅದು ನದಿಯ ಓಟವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೇ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವುವು. ಅಂಥ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಿಗುವ ನೀರಿನ ಎತ್ತರ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ತೂಬುಗಳ ಮೇಲಿನ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಶಕ್ತಿ (9.81xQxh) ಕಿಲೋವಾಟುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ Q ಎಂಬುದು ಘನಮೀಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ನೀರಿನ ಹರಿವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ, h ಎಂಬುದು ಮೀಟರುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಎತ್ತರವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು ಜಲಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಾವರದ ಸಮಗ್ರ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು 75% ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಉತ್ಪಾದಿತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ 7.4Qh ಕಿಲೋವಾಟುಗಳು ಎಂದಾಗುವುದು.

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಅಣೆಕಟ್ಟು: ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹ ಜಲಾಶಯದೊಳಗೆ ಎಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ತರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಅಳತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ನೀರು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಜಲಲೇಖ (ಹೈಡ್ರೋಗ್ರಾಫ್), ರಾಶಿವಕ್ರ (ಮಾಸ್‌ಕರ್ವ್) ಎಂಬ ರೇಖಾನಕ್ಶೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಲಾಶಯದ ನೀರಿನ ದಾಸ್ತಾನಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಗಳನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವರು.

ಶಕ್ತಿಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗ: ಜಲಾಶಯ ಪ್ರಪಾತಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ, ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಪಾತದ ಶಿರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದು. ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದರೆ ಸುರಂಗವನ್ನು ಕೊರೆದು ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಫೋರ್‌ಬೇ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ: ಪ್ರಪಾತದ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಫೋರ್‌ಬೇ (ಅಗ್ರ ತಟಾಕ) ಎಂಬ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ತಟಾಕವಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಾಶಯದ ನೀರು ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸುರಂಗದ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬಂದು, ಅಗ್ರತಟಾಕದೊಳಗೆ ಮೊದಲು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಉಂಟು. ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೊರೆ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾದಾಗ ಸಹ ಅವು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಅಗ್ರತಟಾಕ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. ಇದರಲ್ಲಿನ ನೀರು, ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ತೂಬುಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿರುಬಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜರಡಿಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಕಸಕಡ್ಡಿ, ಕಲ್ಲುಚೂರು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ತಿರುಬಾನಿಯನ್ನು ಹೊಗದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ.

ತೂಬು ಕೊಳವೆಗಳು (ಪೆನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ಪೈಪ್ಸ್): ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಪ್ರಪಾತದ ಇಳಿಜಾರಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವೆಗಳಿವು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೊಳವೆಗಳು ಒಡೆದುಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಇವನ್ನು ಉಕ್ಕಿನಿಂದಲೋ ಸಬಲಗೊಳಿಸಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದಲೋ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೊಳವೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿದ್ದು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಅಥವಾ ಮರದ ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲಣಗಳಿಗೆ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೊಳವೆಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಕುಂಚನ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಕುಚನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ವಿಸ್ತರಣ ಜಾಯಿಂಟುಗಳ ಏರ್ಪಾಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಜಲಬಡಿತದಿಂದ ಆಗುವ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷೋಭಕ ತೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಳವೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಕೊಳವೆಗಳು ಬಾಗಿರುವ ಕಡೆ ವಾಯುಕವಾಟಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಳವೆಗಳ ಸುರಕ್ಷತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಕವಾಟಗಳು (ರಿಲೀಫ್ ವಾಲ್ವ್ಸ್) ಅಗತ್ಯ.

ತಿರುಬಾನಿಗಳು: ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಗೆ ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಯಂತ್ರಗಳಿವು. ನೀರಿನ ಎತ್ತರ 50 ಮೀಟರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ, ಲಂಬಚಾಲಕದಂಡವಿರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ಮಾದರಿಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿದೆ. ನೀರಿನ ಎತ್ತರ 50 ಮೀಟರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವ ಮಧ್ಯಮ ಎತ್ತರದ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಚಾಲಕದಂಡವಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. 200 ಮೀಟರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರಿನ ಎತ್ತರವಿರುವ, ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಲ್ಟನ್ ತಿರುಬಾನಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಭ್ರಮಣವೇಗದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೆ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಆವರ್ತಾಂಕ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಿರುಬಾನಿಗಳ ಭ್ರಮಣವೇಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಗವರ್ನರ್ಸ್). ಎಣ್ಣೆಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸರ್ವೋ ಮೋಟಾರುಗಳ ಮೂಲಕ, ಜಲಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕವಾಟಗಳನ್ನು ಇವು ಮುಚ್ಚಿ ಅಥವಾ ತೆರೆದು, ಭ್ರಮಣವೇಗದಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಒಂದು ಪೂರ್ವ ನಿರ್ಧಾರಿತ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಎತ್ತರ ಎರಡು ಮೂರು ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ವಿಶೇಷ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಕಪ್ಲಾನ್ ತಿರುಬಾನಿಯನ್ನು ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕಡಿಮೆ

ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ 14000 ಅಶ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ 5 ಮೀಟರು ಎತ್ತರದ ಕಪ್ಲಾನ್ ತಿರುಬಾನಿಯನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ಸಂದರ್ಭವೂ ಉಂಟು. ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಂದ ಹೊರಟುಬರುವ ಕಡಿಮೆ ಒತ್ತಡದ ಮಂದಗತಿಯ ನೀರು ಕೊನೆಯ ಸೆಳವು(ಟೇಲ್ ರೇಸ್) ಎಂಬ ಕಾಲುವೆ ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ಕೊಳದೊಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುದಾಗಾರ: ಪ್ರಪಾತದ ಕೆಳಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಬಾನಿಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳನ್ನು(ಜನರೇಟರ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಇವು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಂಚರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರುಗಳು, ಸ್ವಿಚ್ಚುಗಳು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಪಕಗಳು, ಭಾರವಾದ ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಬಲ್ಲ ಕ್ರೇನುಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಈ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರದಲ್ಲಿರುವುವು.

ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ

ಕೇಂದ್ರಗಳು	ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿರುವ ರಾಜ್ಯ	ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ
ಮುಚಕುಂದ	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಒರಿಸ್ಸ	115 ಮೆವಾ
ಶ್ರೀಶೈಲಂ	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	900 ಮೆವಾ
ಕೆಳಗಿನ ಸಿಲೇರು	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	460 ಮೆವಾ
ಮೇಲಿನ ಸಿಲೇರು	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	240 ಮೆವಾ
ಊಕೈ	ಗುಜರಾತ್	300 ಮೆವಾ
ಬೈರಾ-ಸಿಯಾಲ್	ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	180 ಮೆವಾ
ಸಲಾಲ್	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	630 ಮೆವಾ
ಶರಾವತಿ	ಕರ್ನಾಟಕ	891 ಮೆವಾ
ಕಾಳಿನದಿ	ಕರ್ನಾಟಕ	810 ಮೆವಾ
ಕಾಳಿನದಿ ಸೂಪ	ಕರ್ನಾಟಕ	160 ಮೆವಾ
ಇಡಿಕ್ಕಿ	ಕೇರಳ	780 ಮೆವಾ
ಶಬರಗಿರಿ	ಕೇರಳ	300 ಮೆವಾ
ಕೊಯ್ನಾ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ	1920 ಮೆವಾ
ಲೋಕ್‌ಟಾಕ್	ಮಣಿಪುರ	70 ಮೆವಾ
ಹಿರಾಕುಡ್	ಒರಿಸ್ಸ	307 ಮೆವಾ
ಮೆಟ್ಟೂರು	ತಮಿಳುನಾಡು	200 ಮೆವಾ
ಕುಂದಾ	ತಮಿಳುನಾಡು	555 ಮೆವಾ
ರಿಹಾಂದ್	ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ	300 ಮೆವಾ
ಶಿವಸಮುದ್ರ	ಕರ್ನಾಟಕ	42 ಮೆವಾ
ಶಿಂಷಾ	ಕರ್ನಾಟಕ	17 ಮೆವಾ
ನಾಗಾರ್ಜುನಸಾಗರ	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	810 ಮೆವಾ
ವರಾಹಿ	ಕರ್ನಾಟಕ	230 ಮೆವಾ
ಗೇರುಸೊಪ್ಪ	ಕರ್ನಾಟಕ	240 ಮೆವಾ
ಇಂದ್ರಾವತಿ	ಒರಿಸ್ಸ	600 ಮೆವಾ
ರುಂಗಾಲಿ	ಒರಿಸ್ಸ	250 ಮೆವಾ
ಮೇಲಿನ ಕೊಲಾಬ್	ಒರಿಸ್ಸ	320 ಮೆವಾ
ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಾಗರ್	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ	172 ಮೆವಾ
ಮಹಿ ಬಜಾಜ್	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ	140 ಮೆವಾ
ಮುಖೇರಿಯಾನ್	ಪಂಜಾಬ್	207 ಮೆವಾ
ಆನಂದಪುರಸಾಹಿಬ್	ಪಂಜಾಬ್	134 ಮೆವಾ
ರಾಮಗಂಗಾ	ಉತ್ತರಾಂಚಲ	198 ಮೆವಾ
ಚಿಬ್ರೋ	ಉತ್ತರಾಂಚಲ	240 ಮೆವಾ

2008 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಏಳನೆಯ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದಕ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಭಾರತ 114 TWH ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಶೇ. 3.5 ರಷ್ಟು (2008). ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯದ ಭಾಗವೇ ಶೇ. 97. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಡ್ರೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪವರ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (NHPC), ನಾರ್ತ್ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪವರ್ ಕಂ.(NEEPCO), ಸಟ್ಲಜ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮ (SJVNL), ತೆಹ್ರಿ ಹೈಡ್ರೊಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್-ಇವು ಕೆಲವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯದ ಜಲವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕಂಪನಿಗಳು.

1)	ಬಬೇಲ್(ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ) (ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮ) ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ	1X1.5ಮೆ.ವಾ
2)	ಭಂದರದರ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) (ಡಾಡ್ಸನ್ ಲಿಂಡ್ ಬ್ಲಾಮ್ ಹೈಡ್ರೊ ಪವರ್)	1X14.4ಮೆ.ವಾ
3)	ಬೆಲ್ಕ(ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ) (ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮ)	2X1.5ಮೆ.ವಾ
4)	ಚೆನಾನಿ-1(ಜಮ್ಮು & ಕಾಶ್ಮೀರ) (ಜಮ್ಮು & ಕಾಶ್ಮೀರ್ ಪವರ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್)	5X4.66ಮೆ.ವಾ
5)	ಭಟ್ಗರ್ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) (ಜಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ಟೇಟ್ ಪವರ್ ಜನರೇಷನ್ ಕಂ.)	1X16ಮೆ.ವಾ
6)	ಇಂದಿರಾಸಾಗರ್(ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ್) (ನರ್ಮದ ಹೈಡ್ರೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊ.ಲಿ)	8X125 ಮೆ.ವಾ
7)	ಲಿಟ್ಲ್ ರಣಜಿತ್ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ) (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ರಾಜ್ಯ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಸಿಟಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯುಷನ್ ಕಂ.ಲಿ.)	2X.1ಮೆ.ವಾ
8)	ಜಮ್ಮು ಕೆನಾರ್ (ಜಮ್ಮು & ಕಾಶ್ಮೀರ) (ಜಮ್ಮು & ಕಾಶ್ಮೀರ್‌ಪವರ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್)	2X500ಮೆ.ವಾ
9)	ಮಟಟಿಲ (ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ) (ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ್ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮ್)	3X10ಮೆ.ವಾ
10)	ಸಲಾಲ್ (ಜಮ್ಮು & ಕಾಶ್ಮೀರ) (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಡ್ರೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊ.ಲಿ)	6X115ಮೆ.ವಾ
11)	ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ್(ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ್) ನರ್ಮದಾ ಹೈಡ್ರೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಪೊ.ಲಿ)	8X65ಮೆ.ವಾ
12)	ಸಮಾಲ್ (ಒರಿಸ್ಸ) ಒರಿಸ್ಸ ಪವರ್ ಕನ್ಸಾರ್ಷಿಯಂ,ಲಿ.	5X4ಮೆ.ವಾ

(ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಎನ್.ಎಸ್.ಸುಬ್ಬಣ್ಣ)

ಜಲಸಸ್ಯಗಳು : ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅವು ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶುಷ್ಕಸಸ್ಯಗಳು (ಸೀರೋಫೈಟ್ಸ್), ಮೀಸೋಫೈಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜಲಸಸ್ಯಗಳು (ಹೈಡ್ರೊಫೈಟ್ಸ್) ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವ ಮಣ್ಣನ್ನೂ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೂ ನೀರಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳು. ಕೆಲವು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಸಸ್ಯಗಳಂತೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ಇವು ಸಹಿಸಲಾರವು. ಇವುಗಳ ಪರಿಸರ ನೀರು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳುಂಟು.

ಗಾಳಿಯ ಪೂರೈಕೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಹಾಗೂ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅನಿಲಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ಇವುಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ನಾಳಮಯ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ಇಷ್ಟನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದು ಬೇರೆ ಗಿಡಗಳಂಥ ಬೇರು ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ನಿಂತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಜೌಗುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಉಸಿರಾಡಬಲ್ಲವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಓಡಾಡಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ವಾಯುಸಂಗ್ರಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಾಯುಕುಳಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪೋಡಾಸ್ಟಮೇಸೀ ಎಂಬ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ

ಸೇರಿದ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಕುಳಿಗಳಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಇವು ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಗಿಡಗಳು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಹಾಗೂ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅನಿಲ ವಿನಿಮಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏರೆಂಕಿಮ ಎಂಬ ಅಂಗಾಂಶ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಇದರ ಜೀವಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಈ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ಲವನಶಕ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಐಕಾರ್ನಿಯ ಎಂಬ ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಸಸ್ಯಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಒದ್ದೆಯಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರೆ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಸಸ್ಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವಂತೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ರಚನೆಯೆಂದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾವರೆಯ ಕಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಇದ್ದು ಫಲಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಹೊಲ ಎಂಬ ಜಲಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕೂದಲುಗಳು ಇವೆ. ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಲು ಇವು ಸಹಾಯಕ. ಜಸ್ಸಿಯ ಎಂಬ ಗಿಡದಲ್ಲೂ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಫ್ಯೂಕಸ್ ಎಂಬ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಡರ್‌ಗಳೆಂಬ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಸಸ್ಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಇವು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ವಾಟರ್ ಲಿಲಿ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದು ವಾಯುವಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯದೇಹದಾದ್ಯಂತ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ವಾಯುವನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳಾದ ಟ್ರಾಪ, ಪಿಸ್ಟಿಯ, ಹೈಡ್ರೋಕ್ಯಾರಿಸ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಇವು ಈಜುಬುರುಡೆಗಳಂತೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಊದಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಸ್ಪಂಜಿನಂತಿವೆ.

ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಅಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸರಿತೂಗಿಸಲು ತೆಳುವಾದ ಕೋಶಭಿತ್ತಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಪೆಗಳೆಂಬ ರಚನೆಗಳಿವೆ (ಉದಾ: ಪಾಂಟಿಡೇರಿಯ, ಪೊಟಮೊಜೆಟಾನ್, ಸ್ಯಾಜಿಟೇರಿಯ). ಇವು ವಾಯುಕುಳಿಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಪೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಸಸ್ಯಭಾಗದ ಗಿಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಎಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಳಲ್ಲೂ ಇತರ ಜಲವಾಸಿ ಏಕದಳ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದು.

ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನೀರಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೀರುವ ಅಂಗಗಳಾದ ಬೇರುಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಬೇರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸೆರಟೊಫಿಲಂ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರು ರೋಮಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಿವೆ. ಜಸ್ಸಿಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೇರುಗಳಲ್ಲದೆ ಗಿಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸ್ಪಂಜಿನಂಥ ಬೇರುಗಳು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಾಯುಕುಳಿಗಳ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಆನುವಂಶಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಯುಕುಳಿಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಬಳಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.ಸೈಪರಸ್, ಟೈಫ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಂದಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಲಿಸ್ನೇರಿಯ, ಐಸೋಯಿಟೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಪೊನೊಜೆಟಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರಿನ ಬುಡ ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಐಕಾರ್ನಿಯ, ಪಿಸ್ಟಿಯ ಮೊದಲಾದ ತೇಲುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಂತು ಬೇರುಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಗಿಡಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಇವು ಉಪಯೋಗವಾಗದಿದ್ದರೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಬೇರುಗಳ ಎಪಿಡರ್ಮಿಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕ್ಲೋರೋಫಿಲ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವೂ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆರಟಾಪ್ಟರಿಸ್ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಬೇರುಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರುರೋಮಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದುಂಟು.

ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಸ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಅಂಗಾಂಶಗಳಾದ ಕ್ಸೈಲಮ್ ನಾಳಗಳು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಎಂಡೋಡರ್ಮಿಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸ್ಪೇರಿಯನ್ ಪಟ್ಟಿಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೆಲವು ನಾಳೀಯ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರು ಟೋಪಿಯ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರು ಕವಚ ಉಂಟು. ಬೇರಿನ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಕೋಶಭಿತ್ತಿ ತೆಳುವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸಸ್ಯಗಳ ಎಪಿಡರ್ಮಿಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್‌ನ ಲೇಪನವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಸಸ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಟೋಮರಂಧ್ರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಇವು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿವೆ. ತೇಲುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತೇಲಾಡುವ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಟೋಮಗಳುಂಟು. ಇವೂ ಸಹ ಬಹುತೇಕ ಅನುಪಯುಕ್ತವೇ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಣದಂಥ ಲೇಪವಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಹನಿ ಬಿದ್ದರೂ ಜಾರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ್ವೀನಿಯದ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾದ ರೋಮಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳು ಚರ್ಮದಂತೆ ಒರಟಾಗಿರುವುದುಂಟು. ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಸಸ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಯಂಥ ಪದಾರ್ಥವಿರುವುದು ಇದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ. ಬೇರು ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಆನುಷಂಗಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಏರೆಂಕಿಮ ಅಂಗಾಂಶ ಮತ್ತು ವಪೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಆಧಾರ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿರೂಪತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಎಲೆಗಳು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಎಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಲಿಮ್ನೊಫಿಲ ಹೆಟರೋಫಿಲ್ಲ, ಸ್ಯಾಜಿಟೇರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಎಲೆಗಳು ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಚ್ಛೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಎಲೆಗಳು ಅಖಂಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅಸಮಪತ್ರ ರೂಪತೆ (ಹೆಟರೊಫಿಲಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರ, ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಎಲೆಗಳು ನಂತರ ಹುಟ್ಟುವ ಎಲೆಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಬೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ಹೆಟಿರೊಬ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಯಾಜಿಟೇರಿಯ ಸ್ಯಾಜಿಟಿಫೋಲಿಯ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದ ಎಳಸಾದ ಎಲೆಗಳು ಛಿದ್ರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಲೆಗಳು ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಲೆ ತೇಲಾಡುವುವು ಇಲ್ಲವೆ ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಕಿರಿದಾದ ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಎಲೆಗಳು ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವು. ಅಖಂಡವಾದ ಹಾಗೂ ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಸೆಳೆತ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಇಡೀ ಸಸ್ಯವೇ ಅಪಾಯಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಐಕಾರ್ನಿಯದ ಎಲೆಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಅಂಗಾಂಶಗಳುಂಟು. ತಾವರೆ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವುಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಬಹಳ ಉದ್ದ ಇವೆ.

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಲಿಂಗ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಹೂ ಬಿಡುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಹೂ ಬಿಟ್ಟರೂ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಧಾರಣೆಗಳು ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲಿಂಗ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಸ್ಯವೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತುಂಡೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೈಡ್ರೋಕ್ಯಾರಿಸ್, ಮಿರಿಯೋಫಿಲ್ಲಂ ಮತ್ತು ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಚಿಕ್ಕ ರೆಂಬೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲೋಡಿಯ ಕ್ಯಾನಡೆನ್ಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಬಜೆ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಿಂಗ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯೇ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ವಿಧಾನ.

ಅಪೊನೊಜೆಟಾನ್ ಮತ್ತು ಅಲಿಸ್ಮೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾ ವೈವಿ ಪರಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಹೂಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಪತ್ರ ಕಂದಗಳು (ಬಲ್ಬಿಲ್ಸ್) ಎಂಬ ರಚನೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಐಕಾರ್ನಿಯ ಗಿಡಗಳ ಹೂಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಗಿಡಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಧನ ಅಂಗಾಂಶದ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಜೆಮ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೂಡ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಜಲಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬಗೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣ

ಕ್ರಿಯೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಗಿಡಗಳು ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಂದ (ರೈಜ಼ೋಮ್) ಭೂಸ್ತಾರಿ (ರನರ್), ವಿರೋಹಕ (ಸ್ಟೋಲಾನ್) ಮತ್ತು ಆಕಂದಗಳು (ಟ್ಯೂಬರ್ಸ್) ರೂಪುಗೊಂಡು ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ಐಕಾರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಹೂಬಿಡುವುದು ಪ್ರಕಾಶಾವಧಿ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತಾ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಲೆಮ್ನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಸಾಕಾದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೂಬಿಡುವಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಪೋಷಕ ಆಹಾರಗಳ ಪೂರೈಕೆಗಳೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಲಿಸ್ನೇರಿಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೂಗಳು ಹೂಗೊಂಚಲಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ನೀರಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ತೇಲತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ನೀಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹೂಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಗಂಡು ಹೂಗಳು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವುದುಂಟು. ಆಗ ಪರಾಗರೇಣುಗಳು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳ ಶಲಾಕಾಗ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಷೇಚನವಾದ ಅನಂತರ ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳ ತೊಟ್ಟು ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತುವುದರಿಂದ ಹೂ ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಮುಳುಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಿರಿಯೋಫಿಲಂ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛಗಳು ಸದಾ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಗಾಳಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳ ಪ್ರಸಾರ ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೀಜಕಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತೆಂಗು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಫಲಗಳೂ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೇರೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಲೆಮ್ನ, ಸಾಲ್ವೀನಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೂಬಿಡುವ ನಾಳೀಯ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳು ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಬಲ್ಲವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಭ್ರೂಣ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರವೂ ಮೊಳೆಯಬಲ್ಲವು. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಗಳು ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಬೀರಲಾರವು.

ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಆರ್ಬರ್ ಎಂಬಾಕೆ ಹೂಬಿಡುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇರು ಇದೆ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂ ಗೊಂಚಲಿನ ಮಾದರಿ, ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಉಪವರ್ಗಗಳಾಗಿ ಪುನಃ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಜ್ನಿ ಎಂಬವನ ಪ್ರಕಾರ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 3 ಗುಂಪುಗಳಿವೆ: 1. ಯೂಹೈಡ್ರಟೋಫೈಟ್ಸ್ : ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಳುಗಿವೆ. ಆದರೆ ಹೂಬಿಡುವ ಭಾಗಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರಬಹುದು. 2 ಹೈಡ್ರಟೋ ಏರೋಫೈಟ್ಸ್ : ಈ ಗುಂಪಿನ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಭಾಗಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಿನ ಮೇಲಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಅಂಗಗಳು ಅರ್ಧಭಾಗ ನೀರಿನ ಕೆಳಕ್ಕೂ ಇನ್ನರ್ಧ ಭಾಗ ನೀರಿನ ಮೇಲಕ್ಕೂ ಇರುತ್ತದೆ. 3 ಟೆನಗೋಫೈಟ್ಸ್: ಇವು ಜಲ, ನೆಲ ಎರಡರ ಮೇಲೂ ವಾಸಿಸಬಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೂ ಬದುಕಬಲ್ಲವು. ಲೂತರ್ ಎಂಬಾತ ಕೊಳ ಕೆರೆಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ರೈಜ಼ೋಫೈಟ್ಸ್ ಎಂದೂ, ನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿ ತೇಲಾಡುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ಲೇನೋಫೈಟ್ಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆದರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಟ್ಯಾನ್‌ಸ್ಲೀ, ಸ್ಪೆನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಅವುಗಳ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು : (ಅ) ಕೆರೆಕೊಳಗಳ ತಳಭಾಗದಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ : 1. ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು, 2. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಸಸ್ಯಗಳು, 3 ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಡದ ತಳಭಾಗ ಪ್ರಕಂದ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಗೆಡ್ಡೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ.

(ಆ) ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತೇಲಾಡುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು : ಇವು ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬೇರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲವು. ಇವುಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹರಚನೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೇಲುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಕ್ಕೇರುತ್ತವೆ. ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಗಿಡಗಳು ಹೂಬಿಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅನಂತರ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಮುಳುಗುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಧಗಳಿವೆ: 1. ತೇಲಾಡುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು: ಇವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಇಲ್ಲವೆ ನೀರಿನೊಳಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಹೊರ ವಾತಾವರಣದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಬೇರುಗಳಿಂದ ಆಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಿಸ್ಟಿಯ, ಲೆಮ್ನ, ಐಕಾರ್ನಿಯ, ಸಾಲ್ವೀನಿಯ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. 2. ತೂಗಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು: ಇವು ವಾತಾವರಣದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತವೆ. ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವು ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಸರಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 3. ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ತೇಲಾಡುವ ಸಸ್ಯಗಳು : ಇವು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಳಭಾಗದ ಕೆಸರು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ತಾವರೆ, ಪೊಟಮೊಜೆಟಾನ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಯೂನಿಯ. 4. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಮುಳುಗಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿರುವ ಜಲಸಸ್ಯಗಳು: ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಅಂತರ ಗಿಣ್ಣುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಪ್ಯಾಲಿಸೇಡ್ ಪರೆಂಕಿಮದ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಎಪಿಡರ್ಮಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೋಫಿಲ್ ಇರುವಿಕೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ವ್ಯಾಲಿಸ್ನೇರಿಯ, ಹೈಡ್ರಿಲ, ಮಿರಿಯೋಫಿಲಂ ಮತ್ತು ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ. 5. ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಉಭಯವಾಸಿಗಳು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಸಸ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗಿಡದ ತಳಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಸರುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ಗಿಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಲೋಫೈಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇವು ಜಲ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ವಾತಾವರಣಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳಾದ ರೈಜ಼ೋಫೊರ, ಅವಿಸೆನಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಬೇರುಗಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವುವು. ಇವಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಮಟೋಫೋರ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಸರಬರಾಜಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳುಂಟು.

ಅನೇಕ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಐಕಾರ್ನಿಯ–ಪೊಟಮೊಜೆಟಾನ್, ಹೈಡ್ರಿಲ್ಲ–ವ್ಯಾಲಿಸ್ನೇರಿಯ, ಎರಿಯೋಕಾಲಾನ್–ಡ್ರಾಸಿರ ಮುಂತಾದವು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಲಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 25–30 ಸ್ಥಳೀಯ(ಎಂಡೆಮಿಕ್) ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವು ಬೆಳೆಯುವ ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಿಕ ಜಲಸಸ್ಯಗಳಾದ ಪೋಡಾಸ್ಟಮೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಗಿಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೇರು, ಕಾಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಗಗಳಿಲ್ಲದ ಥ್ಯಾಲಾಯ್ಡ್ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳು ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ಅಥವಾ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಾಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಿಕ ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿನ ಉಷ್ಣ ವಲಯದ ಮಳೆಯ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳು. (ಎಸ್.ಡಿ.ಕೆ.)